ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣΩΡΟΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ.

THEOPHILI ANTECESSORIS PARAPHRASIS GRAECA INSTITUTIONUM CAESAREARUM:

CUM NOTIS INTEGRIS

P. NANNII, J. CURTII, D. GOTHOFREDI, H. ERNSTII, ET C. A. FABROTI,

AC SELECTIS QUAMPLURIMORUM ERUDITORUM OBSERVATIONIBUS, CUM EDITIS TUM INEDITIS.

LECTIONUM VARIETATES EX PRIMARIIS EDITIONIBUS ET PITHOEANO MS. INSERUIT, novam versionem κατὰ πόδας concinnavit, suasque animadversiones & επιμελειας addidit

GUL. OTTO REITZ, J. CTUS:

Qui & Fragmenta THEOPHILINA nunc primum collecta, & titulos Græcos *de V. S.* ac *de R. J.* denuo recognitos, nec non XX. Excursus varii argumenti,

CUM GLOSSARIO THEOPHILINO

atque copiosissimis tam Rerum quam Auctorum Indicibus subjunxit.

TOMUS PRIMUS.

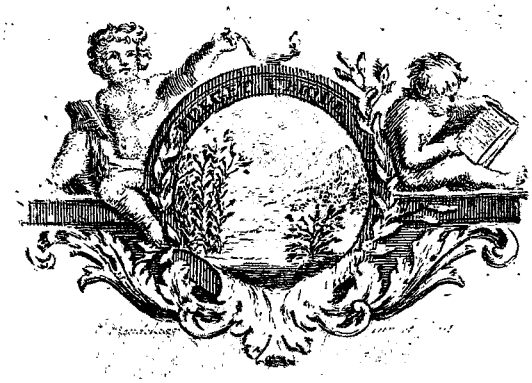

HAGAE COMITIS,

Apud Fratres OTTONEM ET PETRUM THOLLIOS.

MDCCLI.

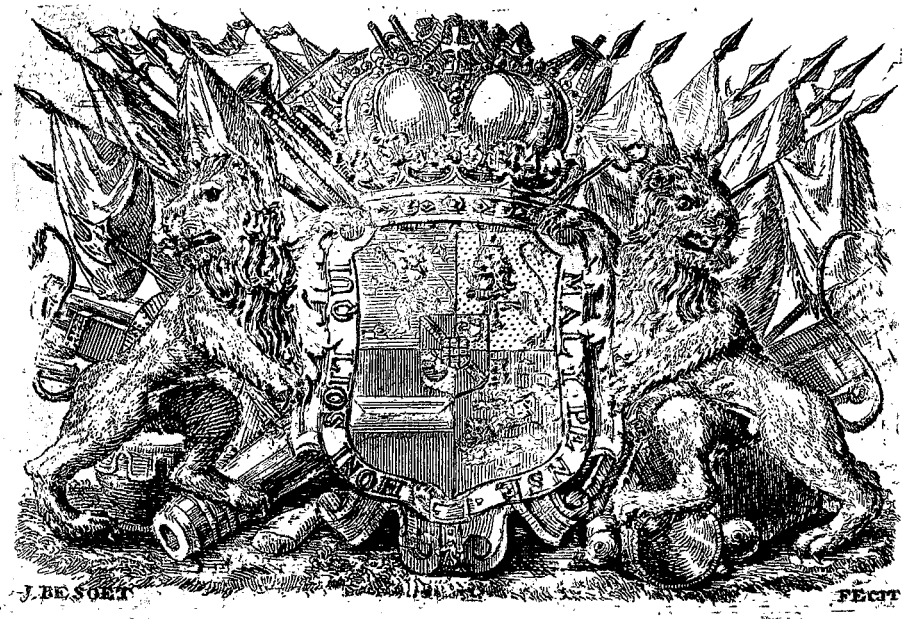

GVLIELMO. QVARTO.

ARAVSIONENSIVM. Ac. NASSOVIORVM.

PRINCIPI.

PATRI. PATRIAE.

CVNCTARVMQVE. BELGII. FOEDERATI. CIVITATIVM.

MVNICIPIORVM. PROVINCIARVM. ET COLONIARVM.

PRAESIDI. ATQVE. IMPERATORI.

PERENNEM. FELICITATEM.

VOVET.

GVL. OTTO. REITZ.

ETIAMSI Vir multis nominibus clarus, qui primam Theophili Anteceſſoris editionem Auguſtiſſimo Imperatori Carolo Quincto inſcribere ac dedicare ſuſtinuit, ſuo mihi exemplo non praeiiſſet: tamen haud verear, PRINCEPS CELSISSIME, ne hanc Cæſarearum Inſtitutionum paraphraſin, tot jam nunc doctorum curis & lucubrationibus expolitam, illuſtri SERENITATIS TVAE ſplendore illuminare dedigneris. Sive enim Latini exemplaris auctorem ſpectamus, eſt is Juſtinianus, & nomine & factis Magnus, qui uti Orbis Romani legiſlatorem, ita ſtudioſae legum juventutis magiſtrum ſe videri, Imperiali faſtigio ſacraeque purpurae nequaquam indecorum exiſtimavit: ſive materiae conſideramus utilitatem, ea tanta eſt, *ut nullius diſciplinae ſtudium aeque illi, qui civitatis, qui regni vel Imperii aliquando gubernacula ſuſcepturus eſt, magis utile aut neceſſarium aut proprium eſſe poſſit, quam legum & juris*: ſed haec atque alia poſt elaboratam Viglii Zuichemi præfationem dedicatoriam pluribus exponere ſuperſedeo: tantoque magis coram TE, GULIELME MAGNE, quod ipſe priſcorum heroum inſtar non eru-

erubeſcis Eruditorum Princeps nominari; dum inter graviſſimas publicorum negotiorum, vel ad Belgii noſtri ſalutem, vel ad conſervandam univerſæ Europæ pacem pertinentium, curas, non modo Academiarum patriarum Curatorem, ſed etiam Rectorem agis Magnificentiſſimum. Tantum ergo abeſſe confido, ut argumenti tenuitas, quae primis cujuſlibet ſcientiae elementis eſt communis, TE offendere queat; ut ſummo potius jure TIBI uni dedicationem hanc deberi, ultro poſtulare atque imperare videaris. Inprimis quando hoc accedit, quod Juventutis Batavae Princeps, in patrias & avitas majorum jamjam formandus artes ac virtutes, non alio fideliori duce & doctore, ad pernoſcendas Juris legumque antiquitates, uti aliquando poſſit. Quas enim ad haec uſque tempora paraphraſtae noſtro calumnias Doctorum nonnulli intenderunt, eas in hoc opere ita paſſim depulſas autumo, ut nemini amplius dubium eſſe poſſit, quin noſter Theophilus idem ille ſit *Vir Illuſtris & Anteceſſor, cujus ſollertiam & legum ſcientiam & circa juſſiones ſuas fidem* Caeſar Juſtinianus tam magnifice praedicat. Meam vero operam quoniam FILIO per aetatem necdum obferre & ſacrare licet, PATRI dedicare ut liceat, devotiſſimo rogo oroque animo. Nam ſicuti miſello clienti,

Theophilo, neque clarius neque potentius, quam tanti PRINCIPIS, patrocinium proſpicere poſſum, quo certius ac tutius bene merito poſtliminii jure in priſtinam reſtituatur dignitatem atque auctoritatem; ita me ipſum meaſque litterulas eidem TIBI, fugientium Muſarum Statori, exoptatoque diu ingruentis Barbariei Debellatori, adprobare inque Principalem clientelam commendare ſatago: quam mihi audaciam eo minus male ceſſuram & ſpero & auguror, quod laeto ſubinde animo mecum reputo, quam gratioſam ac beneficam TVA ſe Majeſtas plus ſemel erga conſanguineos meos praebuerit. Jamque alii, deſideratiſſimam hanc compellandi TVI, PRINCEPS SERENISSIME, adepti copiam, verboſos pro more ſolito panegyriſtas agerent: verumenimvero, quum tot jam & Oratores facundiſſimi, & Hiſtorici præſtantiſſimi, & Poëtae celeberrimi ſuas in decantandis Auriacorum heroum virtutibus periclitati ſint vires,

non meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſant.

Potius, quoniam in principe virtutum Juſtitia verſamur, cujus nobis heic regulas cum Imperatore ſuo tradit Theophilus, in ſimili morari argumento

to fas mihi ſit, iiſdemque, quibus ille Carolum Quinctum, verbis TVAM compellare CELSITVDINEM: „ Utinam aliquando eorum votis, GVLIELME, annuas, novuſque nobis exoriare Julius „ aut Juſtinianus: nec ſolum inveteratum hoc „ ſcribendi & coacervandi cacoëthes (ut ille vocat) inhibeas, verum ab ipſis radicibus tot & tantarum opinionum diſſenſionumque ſeminaria, „ novis ſubſtitutis conſtitutionibus, evellas, vel „ ſaltem immenſa librorum volumina ad mediocrem aliquam ſummam perducas. Illo etenim „ malo non tantum diſcentium ſtudia jam pridem „ graviter exercentur, atque adeo affliguntur, ſed „ privatorum etiam fortunae cum luculento Reipublicae damno adteruntur. Tam multa enim „ interpretum jactitata opinionibus, cum in forum ac tribunal deferuntur, judicibus quidem „ bonis & probis magnum, in diſcernenda veritate „ examinandaque juſtitia, ſcrupulum injiciunt; „ improbis vero januam ad gratiam, odium, ſordes, ambitionem patefaciunt: diſpendioſa ſcilicet victis, & parum ipſis victoribus compendioſa, dum lucra pragmatici diſpertiuntur. Et profecto, Princeps Auguſte, nihil ſupereſt, quo „ tot illuſtribus rebus a Te geſtis, majorem diuturnioremque Tibi gloriam apud poſteros com-

„ parare

„ parare poſſis, quam ſi Jus Civile, quo publica
„ & privata reguntur, in ordinem, in concor-
„ diam, in brevitatem redigas; quo tandem ſcia-
„ mus, quo jure uti debeamus, atque ut idem
„ deinceps & intelligere & ediſcere commodius
„ poſſimus ".

Qui quaerit Pater urbium
Subſcribi ſtatuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus poſtgenitis: quatenus, heu nefas!
Virtutem incolumem odimus;
Sublatam ex oculis quaerimus invidi.

Faxit DEVS TER OPTIMVS MAXIMVS, ut concatenatorum, quos in conſtituenda Republica, animo pluſquam Herculeo, inſumis laborum, cum regia Conjuge maturiores laetioreſque in dies efflo-reſcere videatis fructus: utique ex generoſiſſimis veſtris liberis, quibus Arauſina domus vel fulta jam eſt, vel Numine propitio amplius fulcietur, numeroſa nepotum propago viridem vegetamque Avorum ſenectutem, in aeternum & commune tam Germaniae utriuſque quam Magnae Britanniae bonum, exhilaret beetque!

Medioburgi in Selandis,
Kalendis Juliis A. CIↃIↃCCLI.

GUL.

GUL. OTT. REIZII PRÆFATIO.

ARGUMENTUM.

§. 1. *Novæ editionis Theophilinæ deſiderium.*
§. 2. *Eam an* H. Mylius *promiſerit.*
§§. 3. 4. G. d'Arnaud *verius quam* C. Siebenius *THum edere conſtituerat.*
§. 5. *Quis mihi ejus edendi auctor fuerit.*
§. 6. 7. 8. *Cur nullæ ex poſtumis aut Arnaldi aut Siebenii laboribus obſervationes in hac editione exſtent.*
§. 9. *Cur contextum Viglianum Fabrotiano plerumque prætulerim.*
§. 10. *De Lectionibus variantibus.*
§§. 11. *Verſio* J. Curtii *elegantior quam fidelior.*
§§. 12. 13. *Cur ego* κατα ποδα *verterim:*
§. 14. *aliiſque ſæpe quam Juſtinianeis verbis utar.*
§§. 15. *Utramque Fabroti editionem quomodo conjunxerim.*
§§. 16. *De ambarum nævis & vitiis.*
§§. 17. *Poſterior magis quam prior Fabroti editio, Curtio qui tamen nullo MSto Codice inſtructus fuit, plus nimio tribuit.*
§. 18. *De labore* J. Doujatii & Car. Andr. Dukeri.
§§. 19. *De MStis Anonymorum notulis.*
§§. 20. *De* Lectt. Pithoeanis *ex litteris* D. Ruhnkenii,
§§. 21. *et* A. D. Trekellii.
§§. 22. *Codex ille unus ex Regiis Pariſienſibus fuiſſe videtur.*
§§. 23. 24. *De poſtumis Mylii lucubrationibus.*
§§. 25. 26. *Humanitas, induſtria & obſervationes ineditæ* G. Meermanni.
§§. 27. *Extemporales* Trekellii *animadverſiones;*
§§. 28. *Item* D. Ruhnkenii, *qui &* J. D. Ritteri *Diſſertationem &c. mihi procuravit.*
§§. 29. J. Fr. Reizii & J. Gavellii *notulæ ſubitariæ.*
§. 30. Hoynckio van Papendrecht, *& ceteris Viris doctis, qui quid ſuppeditarunt, gratiæ aguntur.*
§. 31. *Excuſatio, quod non plura exſpectaverim ſubſidia.*
§§. 32. 33. *De MSS. THi Florentinis.*
§§. 34. *De Neapolitano & Veneto.*
§§. 35. *De Regiis Pariſ. ſive Radulphianis.*
§. 36. *De Taurinenſi, & Vaticano ac Palatino.*
§§. 37. *De Meſſanenſi ex litteris* J. P. d'Orville.
§§. 38. *De Codd. Cujacii, Pithoei atque Ernſtii: nec non de Scaligerano.*
§§. 39. *De ratione* επιχειρησεων *mearum.*
§. 40. *De* Διαλογεαφια *vocabulorum juridicorum.*
§. 41. *De vitiis primarum plagularum.*

* *

§. 42

§. 42. *De omiſſis a me accentuum ſignis.*
§. 43. *De Opuſculis THinæ paraphraſi ſubjunctis.*
§. 44. *Probationes, THum hunc Tribuniani ſocium fuiſſe, & paraphraſin ante finem Anni Chr.* 534. *confeciſſe.*
§. 45. *Admonitio adv. ſecus ſentientes.*
§. 46. *Eam paraphraſin auditoribus in calamum fuiſſe dictatam.*
§. 47. *Juventuti Juris R. ſtudioſæ lectio THi commendatur.*
§. 48. *De Stilo nonnulla:*
§. 49. *nec non de vitiis Paraphraſtæ imputatis.*
§. 50. *Concluſio.*

GUL. OTTO REITZ

LECTORI JURIS ÆQUE AC GRÆCITATIS STUDIOSO S. P. D.

§. 1. CENTUM propemodum effluxerunt anni, ex quo THEOPHILUS Anteceſſor Græce poſtremum prodiit: nam poſt ſecundam Fabroti editionem A. 1657. non niſi Latina Jacobi Curtii verſio, tam πρωτοτυπῶ quam interpolata, aliquoties tantum repetita, ac ſemel in linguam Gallicam transfuſa fuit. Nihil igitur mirum, ſi ob ſummam exemplarium Græcorum penuriam complures hujus ſæculi Jurisconſulti & Anteceſſores ſæpius & privatim & publice exoptarunt, ut novæ ſe quis editioni accingeret, atque ea, quæ ad illuſtrandum a calumniisque vindicandum paraphraſten idonea viderentur, congereret.

§. 2. Talem Orbi Erudito editionem promiſiſſe Doctiſſimum Juvenem HENRICUM MYLIUM, auctor eſt Vir Conſultiſſ. G. A. Jenichen in præfat. de vita illius pag. XXVII. Sed ejus ego rei teſtimonium necdum in ipſis Mylii opuſculis invenire potui: contrarium fere perſuadent, & finis §. VII. Hiſtor. Theoph. pag. nobis 1065, & pars epiſtolæ Siebenianæ ad ipſum Mylium A. 1733. in hanc ſententiam ſcriptæ: *Totus hæreo jam in Novellis aliisque JCtorum Græcorum reliquiis perlegendis & emendandis: quo abſoluto opere demum de edendo Theophilo cogitabo.* Vix enim dubitari poteſt, quin poſterius hoc aliis expreſſurus fuiſſet verbis, ſi Theophilinam ab ipſo Mylio exſpectaſſet editionem.

§. 3. Poſt defunctum autem Mylium ſerio de edendo THo cogitaſſe

CORN. SIEBENIUM, Anteceſſorem Amſtelodamenſem, idem l. c. prodidit Jenichen. Verum enim vero neque huic certum ea de re ſtetiſſe conſilium, ſed GEORGIO potius D'ARNAUD, Juveni mature jam, duce & doctore Wielingio, inter Eruditos clareſcenti, mox Anteceſſori Franekerano, hanc tradidiſſe lampada, certiſſimum eſt.

§. 4. Quum enim poſt præmatura Arnaldi fata, qui quam tritus ac familiaris ſibi eſſet THus, multis jam documentis probaverat, Abr. Wielingius ὁ παῦρο me identidem ad capeſſendam hanc provinciam adhortaretur atque impelleret: ego nihil temere ſuscipiendum ratus, fratrem Dilectiſſ. Jo. Fredericum, eo forte tempore Amſtelodamum cogitantem, rogavi ut Virum Clariſſimum convenire, ac meo nomine, quid de edendo THo ſtatuiſſet, ſciſcitari vellet. Tum vero fratri ingenue profeſſus eſt, ſe nunc jam totum in Pſello eſſe adornando; & pauca admodum in THum aut obſervata aut ſubſidia habere; adeoque hanc mihi ſpartam facile concedere: quin immo, ſimulac primam operi admoviſſem manum, ea ſe libenter communicaturum, perquam humaniſſime pollicitus fuit.

§. 5. Vides hinc, Benevole Lector, quibus veluti gradibus ad me devolutum fuerit illud ſaxum. Ex eo itaque tempore majore mihi ſtudio varias editiones comparare, doctorum undecumque obſervationes colligere, celeberrimos hujus ævi JCtos per litteras conſulere, Typographum Theophilo jam meo proſpicere, denique medio anno 1745. *Prodromum Theophilinum* edere cœpi.

§. 6. Antequam vero ad memoranda ea, quæ vel præſtiterim vel præſtare tentaverim, devenio, cauſſas aperiam neceſſe eſt, unde factum ut ex ſolius Mylii aliquæ, ex Siebenii & Arnaldi laboribus nullæ in hac editione exſtent reliquiæ, ne quis eas a me vel neglectas vel meo ſub nomine ſuppreſſas ſuſpicetur. Enimvero is nec bonam meam fidem, nec ſedulam & forte nimis anxiam colligendi induſtriam novit, quarum utramque Erudito Orbi variis jam qualibuscumque ſcriptiunculis ſatis ſuperque probaſſe me confido. Alia, quod tantis Viris, Siebenio atque Arnaldo, ſuccedere haud verear, nec in laudem nec in contemtum mei non addo, ne aut falſæ modeſtiæ aut vanæ arrogantiæ arguar.

§. 7. Procedant jam duo fide digniſſimi teſtes: & primo quidem loco Franekeranus, dum vixit, Anteceſſor DOMINICUS BALK, qui A. 1745. hæc mihi reſcripſit:

„ Gratiſſimis Tuis dudum reſpondiſſem non tantum, ſed & pro „ transmiſſo ad me Prodromo egiſſem gratias, niſi cuncta prius ten„ tare fuiſſet animus, per quæ Tibi noſtroque inſervire liceret THo:

„ ſed hactenus fruſtra fuerunt omnia. *Parens* ARNAUDII *ex deſiderio* „ *tuo ſcripta ipſius ſedulo perſcrutatus eſt, ſed nullas in Paraphraſtam* „ *vel animadverſiones vel notas reperire potuit* ".

§. 8. Hunc excipiat alter, Vir mihi Amiciſſimus, quem evitandæ invidiæ cauſſa nunc non nomino: is poſtquam de exemplari quodam Viglianæ editionis conſcribillato dixerat, hæc ſubdidit: „ Majus operæ pre- „ tium fuiſſet Clar. SIEBENII notas THo ſubjungere. Sed quantum ego „ filium, ut copiam faceret, adhortatus ſum; tantum, ut ne faceret, de- „ hortatus eſt Juris apud nos Profeſſor, ... dignus ſane ob tan- „ tum ſcelus, qui publice a te in præfatione bonorum omnium indi- „ gnationi exponatur ". Crediderim tamen, haud adeo multa eſſe, quæ Siebenius pater, aliis occupatus ſcriptoribus, ad illuſtrandum THum meditata reliquit: alioqui indignam paternis manibus injuriam filius cetera haud degener inferre metuat, niſi ea publici quam primum juris faciat.

§. 9. Tempus jam eſt referre, quid ipſe in hoc opere aut præſtiterim, aut præſtare tentaverim. Et PRIMO quidem textum Græcum integrare, ſuamque, quantum fieri potuit, Theophilo ſcripturam, vel dictaturam verius, reſtituere adlaboravi: unde principi editioni Viglianæ (quam præ Fabrotiana, ob cauſſas Editori Leidenſi jam dictas, potiſſimum ſequendam eſſe duxi) non dubitavi Fabrotianam aliquando, immo vel meliores reliquarum editionum lectiones, vel aliorum aut meas ipſius emendationes, quæ certæ ſatis videbantur, ſubjicere. Exempla dabit Auctorum Index v. *Theophilus*. Non equidem ſumus neſcii, Viris quibusdam eruditis non placere, ut vel minimum in vulgata veterum auctorum lectione immutetur: ſed hoc cum Viris Clariſſ. Dukero ac d'Orvillio nonniſi ad primam cujuscumque ſcriptoris editionem reſtringimus. Cui alioqui bono ſana fuerit Critica, ſi glandibus ſemper pro frugibus veſci cogamur? Nec tamen ullam vel leviſſimam induximus mutationem, quin Lectorem illius commonefecerimus, ut veterem vel Viglii vel Fabroti, ſi malit, lectionem recipere poſſit.

§. 10. Hæc ergo eſt cauſſa & Variantium Lectionum origo, ex omnibus Græcis vel Græco-Latinis editt. a me primum adnotatarum, excepta Neidhartiana, cujus rei idoneam in Prodromo cauſſam dixi. Potuiſſem, fateor, Viglianis & Fabrotianis contentus eſſe lectionibus, quando nemo alius ex MSS. noſtrum auctorem vulgavit: ſed nimiæ malo diligentiæ incuſari, quam in alteram peccare partem.

In his Variantibus per *ad*: intelligi volo *addit* vel *additur*.

de:

de: deeſt vel *deſunt.*

ſ. l. ſuo loco.

h. l. hoc loco, quod modo ſignificat, ſic hoc loco, ſed alio aliter legi; modo, aliquid inverſo ordine in hunc locum eſſe tranſpoſitum.

cum Curt. Curtium in eum ſenſum Latine reddidiſſe.

ante Fabr. vel ſimiliter, deſignat omnes editiones Fabrotiana priores.

Idem aliquando numerus in textu Græco recurrens, (veluti pag. 88. ter legitur 7. pag. 146. non tantum bis 28. ſed & poſt 30. bis 22. & pag. ſq. ter 36. repetitur) pluribus locis eamdem lectionis varietatem indicat, quam uno loco notaſſe ſatis habebam.

Editiones autem decem *Baſil. Pariſ. Lovan. Lugd. Gothofr.* 1. 2. 3. *Genev. & Fabr.* aut *F.* 1. 2. vel per ſe Lector jam novit vel ex Prodromo noſtro pag. 1110. cognoſcet.

§. 11. Verſionem Curtianam (quam Fabrotus in prima editione rarius, quam in ſecunda, atque in deterius fere interpolavit, uti jure conqueritur ac demonſtrat editor Leidenſis) ſatis eleganter ſcriptam eſſe fateor. Sed eamdem parum eſſe fidelem, dum Juſtinianea verba paſſim & maxime in locis paullo difficilioribus pro Theophilinis ſubſtituit, (unde miſellus paraphraſtes alienam ſæpe culpam luere debuit apud eos, qui Græca non conſulebant) magna docebit exemplorum copia in noſtro Auctorum indice, v. *Curtii verſio*, quæ major etiam eſſet, ſi verſionem veterem ſemper & ubique cum mea comparaſſem, quem mihi laborem, niſi in locis hac cura dignis, ſubeundum non putavi.

§. 12. Non ſola autem hæc me cauſſa ad novam verſionem concinnandam impulit, ſed etiam hæ: primo, quod qui auctorem in aliam transfert linguam, ad vim verborum & ſenſuum cohærentiam multo eſt attentior, quam qui ea ſimpliciter legit. Et ſane multæ me olim obſervationes præterierant, quæ inter vertendum ſponte ſe obtulerunt. Deinde juventuti ſtudioſæ ad THum penitius intelligendum viam ſternere decrevi: quare ſtilo ſimpliciſſimo κατα ποδα fere decurrente uſus ſum, nec dubitavi vocabulis aliquando αδοκιμοις, & ſequiori quam aureæ ætati propriis, Græca ſignificantius exprimere; quod nec ipſe Curtius facere reformidavit. Verius igitur in meam verſionem quadrant ea, quæ Curtius (pag. nobis 1156.) de ſua ſcribit: „ Porro in vertendo „ eum morem ſervavi, ut orationis elegantiam verborumque lenoci„ nia non ſane captarem, ſed verbum verbo, quoad fieri poſſet, ſum„ ma fide redderem. Quod eo pertinet, ne quis aut ſermonis dictionis„ que negligentiam " .... reliqua L. B. in d. pag. lege ſis, ut deſcribendi ſublever tædio.

§. 13. Namque in ea ego ſum opinione, ſi quis peregrini ſcriptoris adornare velit verſionem, quam ſeorſum edere geſtiat, ut quidem Curtius fecit, eam & elegantem & concinnam deſiderari, quo & legatur lubentius, & auctore πρωτοτυπῳ non indigna ſit. Cui autem bono fuerit talis verſio, ſi eidem, ut vulgo fit, auctori e regione adjungatur? Neque enim tironibus utilis eſſe poteſt, qui inde linguæ alterius genium non percipere, ſed ſola interpretatione uti poſſunt: viris autem doctis quid ea opus eſt? niſi ut illum librum altero tanto emere cogantur, quam ſi unico is ſermone prodiiſſet. Adeoque mea cum venia nunquam eventurum eſt, ut ſola hæc mea verſio ſeparatim excudatur.

§. 14. Ceterum hoc etiam ut plurimum obſervavi, ut, ſi Græca vocabula varie poſſent reddi, propriam (ſi res & ſenſus ferre poterat) ſignificationem prætulerim. Vide ex gr. L. II. c. 48. de verbo μιγνυσθαι, cap. 72. not. *i.* c. 232. ubi πολεμον bis verti *bellum*, licet *prælium* μετωνυμικως deſignetur. Tum dubius aliquamdiu hæſi, utrum, ſi Græca ſinerent, ipſis Juſtiniani verbis, an aliis & diverſis uterer: tandem poſterius prætuli ea de cauſſa, ut ſic Imperatorem ſimul quaſi cum THo μεταφραστικως interpretarer. Vide v. c. notas pag. 204. ad Juſt. & Curt. *non æque*, ubi THinum ακρι cum Fabroto *non item* reddidi: Pag. 782. not. *s.* ubi Juſt. *ſtabulum*, THus πανδοχειον, ego hoc *diverſorium* interpretatus ſum. Pag. 840. not. *m.* pro Juſt. *taberna* Græcus καπηλειον, ego *cauponam* dedi. Denique vel me tacente Lectori patebit, ea quæ currentibus litteris in verſione expreſſa ſunt, ob Latinitatem aut ſenſum a me addita eſſe.

§. 15. Hactenus de verſione. Quantum ad Commentatores in THum typis jam vulgatos adtinet, unde animadverſiones & obſervationes in hanc editionem contuli, quum eorum & nomina & opera Index noſter recenſeat, ſupervacuum foret de ſingulis hic diſſerere. Aliqua tamen de ambabus Fabroti editionibus (tam quod ad notas quam quod ad Græcam lectionem & Latinam verſionem, longe inter ſe diverſis) nec non de Doujatiana ac Leidenſi verſionis Fabrotianæ editione, monenda duco. Primo: me, ſi utraque conſpiret, ſimpliciter ſubjunxiſſe FABR. ſi ambæ ex parte tantum conveniant, varietates illas his ſignis [*ex Edit.* 1. vel *ex Edit.* 2.] incluſiſſe; ne & libri moles ſine neceſſitate augeretur, & Lector eadem bis legere cogeretur, uti ſummo ſæpe cum faſtidio in duplici Jani a Coſta Commentario accidit. Pro exemplo ſit nota *c.* Pag. 25. quæ, ſi dupliciter edere maluiſſem, ſic Lectori legenda fuerat:

c. *Conſulere* quidem interdum idem eſt, quod providere & proſpicere;

re; & inde *conſules* dictos putant Pompon. in l. 2. §. quod ad magiſtratus D. *de Orig. jur.* & Flor. l. 1. c. 9. Martianus Capella l. 5. ſed *conſulere ſenatum* eſt rogare; ut olim populus rogabatur, id eſt conſulebatur. Sed & Senatus conſulere dicitur, quod eſt decernere, ut in SCto Vellejano, unde *Conſulta* pro SCtis, Tertull. *ad Nat.* I, c. 10. FABR. I.

Conſulere quidem interdum idem eſt, quod providere & proſpicere; & inde *conſules* dictos putant Pompon: in l. 2. § quod ad magiſtratus D. *de Orig. jur.* & Flor. l. 1. c. 9. Martian. Capella l. 5. D. Hieron. cap. 3. in Eſaiam: *Senatus quoque conſulta dicuntur, & principes quondam Romani, Conſules appellati ſunt vel a conſulendo civibus, vel ab agendo cuncta conſilio.* Sed *conſulere Senatum* eſt rogare, ut olim populus rogabatur, id eſt conſulebatur. Sed & Senatus conſulere dicitur, quod eſt decernere, ut in SCto Vellejano. Juſtinus 1, 7. *Si quid in Croeſum crudelius conſuluiſſet.* & l. 11. ult. *Ne in ſe gravius conſulatur.* & l. v, 3. *crudeliter in plebem conſuleret.* FABR. II.

§. 16. Deinde de magno nævorum ac vitiorum numero, in omnibus quorumcumque auctorum editionibus, a Fabroto procuratis, poſt alios in Prodromo pag. 1123. conqueſtus ſum. Utinam Magnus ille Vir, (quod ei nomen ſerio, non ειρωνικως tribuo, cum ob diffuſam lectionem & eruditionem, tum ob Juris R. ſummam peritiam nec contemnendum judicii acumen) non nimium fuiſſet negotioſus & feſtinabundus, ne vere in illum vulgaris hæc gnoma quadraret: *Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus!* Illa ergo vitia, quæ per incuriam ſolam, non minus apud Fabrotum quam apud Viglium, inrepſiſſe nemo non videat, veluti διδοσται, ἐλευθεριαν, ενθαυθα, διατεμενθ, ειδειτο, λιγατευομεν, νωμισματα, item ι, ει, η & ῃ ſexcenties confuſa, tacite ut plurimum correxi: ubi autem nihil mutare ſuſtinui, [*ſic*] adſcribere ſatis habui.

§. 17. Idem præterea Fabrotus, licet in poſteriori editione nonnulla ſive ex Codd. denuo relectis, inprimis eo quo antea Pithoeus uſus fuit, ſive ducibus Curtio, Nancelio aut Mentello, ſive ex ingenio & conjectura, recte emendaſſe nobis videatur: ſæpe tamen citra omnem neceſſitatem, & ſæpius perverſiſſime, vel ipſe vel quicumque typographica pro illo emaculare debuit ſpecimina, ad Curtianam verſionem Græca inflexit, quia nempe falſo credidit, Curtium ex MS. aliquo, præter editionem Viglianam, ſuam adornaſſe interpretationem. Sic enim ad §. 3. *de Nupt.* pag. nob. 96. ſcribit. *Denique non aliter legit Curtius, apud quem libris, opinor, auctoribus heic & in d.* §. duo *negatio deeſt in edit. Pictav. quæ prodiit anno* 1539. Certo autem certius eſt, Curtium neque in præfat. neque in notis neque in alio uſquam opere ad ullum

lum MS. provocare. Nam etſi Wechelianam editionem in uſum adhibere potuit, eam tamen ex novis haud editam fuiſſe Codd. in Prodromo monui. Eorum, quæ modo dixi, crebra tibi exempla L. B. ſuppeditabit Index noſter, v. *Fabroti verſio & editio caſtigatur.*

§. 18. De DOUJATIANO labore vide doctiſſ. Editoris Leidenſis judicium in prima hujus nota, quæ pag. nobis 54. occurrit. Ex notis autem Doujatio propriis vix alias ſelegi, quam quæ ad ipſum faciebant THum, niſi ſicubi memorabile quid aut novum præter alios Juſtiniani interpretes comprehendere mihi videbantur. Illud idem in excerpendis quorumcumque ſcriptorum animadverſionibus obſervavi: neque enim Commentarios Inſtitutionum nimis jam multos augere, ſed Anteceſſorem noſtrum pro viribus aut illuſtrare aut defendere, tum ex alienis tum noſtris laboribus, ſategimus. Immo nec omnia omnium JCtorum loca, quibus THinam paraphraſin aliorum explicationibus præferunt, adſcribere neceſſe duximus, ut in Prodromo pag. 1124. jam dicere occupavi.

Jam vero, ut ad Editorem Leidenſem deveniam, ordo poſtulat: de quo ſic aliquando ad me ſcripſerat Senator Ampliſſ. JO. VAN NISPEN: „ Quid movit Syndicum Ev. Ottonem, cur editionis „ Lugduni Bat. in 8. doctiſſimas anonymas obſervationes (in præfatio„ ne Theſauri Juris Vol. V.) præfationi adjectas Celeberrimo Schul„ tingio adſcribat: cum Celeberrimo ac incomparabili, nec mediocri„ ter in Jure perito, in humanioribus diſciplinis maximo, in Græcis „ vere principi viro, CAROLO ANDREÆ DUKERO, tribuendas eſſe, „ peculiares ob rationes mihi certum ſit ". Hoc ego armatus teſtimonio, mox per litteras, dein præſens præſentem Vianæ conveni Cl. Dukerum, & numquid hunc fetum agnoſceret, rogavi. Tum vero ille, hunc ſe laborem, auctoribus Noodtio ac Schultingio, ſuſcepiſſe, candide profeſſus eſt: addens, ſe plura vel notaturum vel in verſione emendaturum fuiſſe, ſi per bibliopolam nimis ob ſuum commodum feſtinantem licuiſſet.

§. 19. Hinc ad ineditas antehac aliorum Obſervationes delabor: inter quas ipſo tempore primas tenent ANONYMORUM manu ſcriptæ, de quibus quum in Prodromo pag. 1112-3. ſatis dixerim, nunc Lectorem hoc tantummodo rogo, ut cum dictis meis conferat Nannianæ Apologiæ §. 13. pag. 1150.

§. 20. Succedat PITHŒANARUM lectionum hiſtoria ex litteris Viri Eruditiſſ. Ruhnkenii, A. 1747. menſe Decembri ad me datis: „ Scias igitur, „ in publica Hamburgenſium Bibliotheca extare Varias Lectiones „ THi e Franciſci Pithoei Codice excerptas, eaſque poſt tres menſes

„ ad

„ ad Te perventuras beneficio Conſultiſſimi & Humaniſſ. Viri, Alb.
„ Diet. Trekellii . . . . . Hujus Codicis mentio fit in vita Petri Pithoei
„ a Clariſſ. Viro Joanne Boivinio conſcripta pag. 90. Namque ibi inter
„ Pithoeana MSta adfertur Theophili paraphraſis ex edit. Baſil. 1534.
„ cujus fronti Petrus Pithoeus hæc præſcripſiſſe dicitur: *Variantiam*
„ *lectionum adſcripſi huic libro ex codice impreſſo Cl. V. F. Pithoei, quem*
„ *ille cum Reginæ exemplari MSS. contulerat*". Has ego tandem le-
ctiones exeunte menſe Septembri 1748. quum alter jam THi Tomus
prelo ſubjici coeptus eſſet, per eumdem Virum Amiciſſ. accepi, cum
epiſtola ipſi a Clariſſ. Trekellio ſcripta, cujus initium hic deſcribendum
duco: „ Tandem aliquando perveniunt ad Te diu deſideratæ variæ
„ lectiones THi. Neque Cel. Wolfius, neque ego in mora fuimus:
„ ſed fortuna obſtitit, quo minus ante hebdomadem præcedentem
„ MS. inveniri potuerit. Ego ſtatim, poſtquam nactus ſui, quantum
„ per neceſſaria negotia licuit, me ad deſcribendum accinxi: nam ip-
„ ſius exemplaris tranſmiſſio per leges publicæ bibliothecæ permitti
„ non potuit. Cæterum ego in deſcribendo quam religioſiſſime ver-
„ ſatus fui: ita ut omnes apices, immo & ipſos litterarum ductus,
„ præſertim ubi dubium aliquod habui, quantum fieri potuit, quam
„ accuratiſſime depinxerim. Conſtat MS. tribus plagulis in quarto,
„ & ſingulæ paginæ in duas columnas ſunt diviſæ: ſed charta ita eſt
„ minuta, ut ſingulæ columnæ non latiores ſint, quam columnæ illæ,
„ quas ego feci. [Cl. Trekellius paginas ſingulas in ternas diviſe-
„ rat columnas ‖ HUJUS LATITUDINIS ‖] Et quia præ
„ terea ſpatium inter lineas interdum ſatis amplum eſt, factum
„ fuit, ut tres illæ plagulæ a me commode in unam cum dimidia redi-
„ gi potuerint. Cl. Reizius, qui ſine dubio præcipuas THi editiones
„ ad manus habebit, jam facile deprehendet, ſecundum quam & pa-
„ ginæ & lineæ hic citatæ ſint: ego enim neque tempus neque occa-
„ ſionem inquirendi habui, & in ipſo MS. nullum hac de re indicium
„ exſtat. Opto interim, ut multam exinde utilitatem haurire poſſit".
Quas ego jam grates utrique Viro doctiſſimo & pro hac humanitate
& pro obſervatt. aliis, quas deinde memorabo, per litteras ſuo egi
tempore, eas nunc publice memori grataque mente repeto. Collatas
autem fuiſſe has variantes ad primam D. Gothofredi editionem A. 1587.
in 4. & ex numero verſuum hujus illiuſve paginæ, & ex typographi-
cis vitiis, iſti editioni propriis, & ex vocibus in fine verſuum direm-
tis, ſtatim mihi innotuit. Tum concordant quam ſæpiſſime cum lectt.
Fabrotianis, poſterioris maxime editionis: ita ut dubitare vix liceat,

quin

quin is MS. Codex Reginæ, quæ Catharina fuit Medicea Henrico II. Gallorum Regi nupta, in ipsius Regis Bibliothecam postea translatus, atque unus illorum fuerit, quos utinam Fabrotus nobis, quales sint, descripsisset, ac κριτικωτερως tractasset! Ceterum uti has lectiones, quæ aliquando vel nostras vel aliorum conjecturas aut Fabrotianam mutationem confirmant, a pag. 624. inferere coepi, ita præcedentes Tomo primo cum notulis meis præfixi, additis pagg. & versibus novæ hujus editionis.

§. 23. Transimus ad postumas MYLII lucubrationes, quas mihi Bibliopolæ, quorum sumtibus nostrum publicatur opus, a defuncti Patre impetraverunt. En ipsius Venerandi Senis G. H. Mylii verba: „ Ut desiderio Viri Cl. qui notas & fragmenta B. Joh. Henr. Mylii eo„ rum, quæ meditatus est ad THum, desideravit, satisfiat aliqua ex „ parte, hac vice transmittuntur:

„ 1. Observatio de SCto Sabiniano, in qua quædam occurrunt „ ex verbis THi elicita.

„ 2. Observ. L. Aquiliæ nonnisi tria capita, in qua tamen pau„ ca, quæ ad THum pertinent, leguntur.

„ 3. Obs. ad §. 3. Instit. Procemii ex THo emendatum. Sed „ hæc jam occurrit in Mylii Opusc. Acad. Lugd. B. 1738. impressis „ pag. 69 §. 4. Defunctus autem hanc Obs. ex Differt. habita ita „ contrahendo emendavit propria manu.

„ 4. Obs. quæ sint σκευη διπλωθεντα in argumento L. Aquiliæ, in qua „ explicatio verborum THi.

„ 5. Vindiciæ THi ad L. I. T. 2. §. 1. 2. nondum impressæ.

„ 6. Collectanea ad singulos tit. & §. §. Instit. THi.

„ 7. Alia quædam incompleta, & forte nullius pretii ".

§. 24. Ex his opusculum *primo* loco memoratum invenies in Excursus tertii Art. 5. pag. 1097. *secundum* Artic. 6. pag. 1101. & *quintum* Art. 7. p. 1104. Ex ceteris excerpta, quæ ad rem facere videbantur, cum Lectoribus per totam operis seriem communicavi, monens ea esse ex *Mylii schedis postumis*, ut Index auctorum ostendit. Longe enim plurima in nudis tantum certorum scriptorum, qui THum aut illustraverant aut notaverant, citationibus consistebant, quas tamen ipsas, nisi a me occupatæ jam erant, bona fide inserui.

§. 25. Nemini autem omnium plus me debere gratissimo agnosco animo, quam Viro Amplissimo Consultissimoque GERARDO MEERMANNO, qui non tantum ex locupletissima sua Bibliotheca, quoscumque optabam libros, utendos mihi transmisit, sed & dono aliquos dedit, ut

ut ex parte Prodromus teſtatur. Neque tamen intra hos fines aut humanitas ejus aut indefeſſum bonarum artium ſtudium conſtitit; verum ſua ipſe manu ex auctoribus compluribus, nominatim ex Amaya, Auliſio, Caimo, Carerio, Chriſtio, Covarruvia, Scipione Gentile, G. Goeſio &c. excerptas animadverſiones mihi impertivit, data licentia, ut illis pro arbitrio uterer: quibus non indicem modo locorum ex iis ſcriptoribus, quos penes me eſſe ſciebat, addidit, ſi ea forte loca (ut in talibus fieri ſolet) meam effugiſſent attentionem; ſed & doctiſſimis ex ſua Juris R. atque Antiquitatum peritia obſervationibus adauxit: quas me fateor decurtatas aliquando dediſſe, ſi easdem in erudita *de Rebus Mancipi Diatriba* jam ſatis deductas deprehendebam, inprimis quum ipſe alteram illius meditetur editionem.

§. 26. Meermannianas autem obſervat. in prioribus libris aliquanto eſſe crebriores, non mirabitur Lector, ſi ſciverit, Virum Nobiliſſ. tum temporis privatam ſtudioſique otii plenam egiſſe vitam; ſed non ita diu ei licuiſſe ſolis vacare Muſis, poſtquam Sereniſſimus noſter Princeps cognitas ejus virtutes ac dotes & meritiſſimo adfecturus honore, & in publicum patriæ commodum converſurus, ad civitatis Rotterodamæ Syndicatum eumdem provexit.

§. 27. Idem mihi Meermannus laudati ſupra Viri Conſultiſſimi TREKELLII Extemporales in THum Obſervatt. transmiſit, quæ tamen ultra tit. 5. Libri I. non extendebantur: quumque multa complecterentur ab aliis jam præcepta, non ægre feret ipſarum auctor, ſi non omnes ſub ejus nomine compareant. Illas tamen ex aliis ejusdem Operibus reſarcire conatus ſum, teſte Indice.

§. 28. Litteratiſſimus quoque RUHNKENIUS præter fragmentum Theophili ineditum, non modo per epiſtolas aliqua mihi ſuggeſſit, (vid. d. Ind.) ſed & Clariſſimi Viri ſummique JCti JO. DAN. RITTERI amicitiam conciliavit, ita ut is non modo *Ephraimi Gerardi de L. Fuſia Caninia Diſſertationem* admodum raram, cum ſua hac de re ſententia, quæ meam magis confirmat, (vid. Addenda ad pag. huj. Edit. 77.) ſed & ſingularem ſe auctore diſſertationem pro THo *de Via, actu & Itinere* (quam Excurſus XIX. exhibet) ad me transmiſerit.

§. 29. Neque me deſtituit vel Fratris Amatiſſimi æque ac Amantiſſimi JO. FRED. REIZII, neque Collegæ Doctiſſimi Conjunctiſſimique JO. GAVELLII ſtudium atque opera: quorum alter cum fratre patrueli & adfini JO. HENR. REIZIO collationem Viglianæ & Fabrotianæ editionum elaborans, alter typographica mecum ſpecimina emendans, tumultuarias adſcripſere animadverſiones. Illis uti pro labore inſumto

meritas ago gratias, ita & lubenter me relaturum, ſi ſe dederit occaſio, promitto ſpondeoque.

§. 30. Eas me itidem debere profiteor Viro Ampliſſimo plurimumque Venerando C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT, Archipresbytero Mechlinienſi, qui pro benigno, quo in bonas litteras earumque ſtudioſos fertur, animo ac voluntate, omnem meo rogatu movit lapidem, ut ipſa THi exemplaria, (quæ Lovanii in Collegio Vigliano adſervari, & ex *Bibliotheca Belgica* Viri ſumme Litterati ac Reverendi Jo. Franc. Foppens pag. 1155. & ex *Analectis Belgicis* laudati modo Papendrechti Tom. I. pag. 93. didiceram:) ſub idonea cautione vel pignore ad me transmitterentur, nec tamen a cuſtodibus illius theſauri nimium religioſis impetrare potuit. Licet autem noſtro non magis quam ſuo deſiderio ſatisfacere nequiverit, nos tamen æque gratos & memores erga Virum Ampliſſimum profitemur, ac ſi ejus interceſſio atque auctoritas apud Lovanienſes valuiſſet, idque quod petieramus, obtinuiſſet.

Ceteri denique Viri Clariſſimi, quorum Prodromus Theophilinus merita cum laude meminit, pro variis, quæ mihi ſuggeſſerunt ſubſidiis, obſtrictum me ſibi ſemper ſunt habituri.

§. 31. Quæ dixi hactenus, abunde me (ſpero) apud Lectorem Eruditum humanumque, præſertim ſi ipſe aliquando hujusmodi Opus elaboravit, excuſare poterunt, quod non plura præſtiterim, neque majorem collationum ex MStis copiam ante exſpectaverim, quam THum denuo ederem. Id ſi facere vel ego, vel alius in animum induxiſſet, dicere non habeo, quo demum tempore noſter paraphraſtes in lucem proditurus fuiſſet. Jam vero certus ſum, tam ſtudioſos quam Viros Doctos hac editione ad conſulendos & conferendos Codices MStos excitatum iri, ſive iis placuerit mea opera, ſive diſplicuerit. Neutro enim caſu auctorem hunc ceſſabunt caſtigatiorem ac juventuti utiliorem reddere.

§. 32. Quam ob rem nec illis, nec Lectoribus meis, ingratum eſſe poteſt, ſi hoc loco Codicum Theophilinæ paraphraſeos MStorum, quos uſquam inveni memoratos, recenſionem inſtituam.

(I.) WILH. LANGIUS *in Catalogo Bibliothecæ Mediceæ Florentiæ ad D. Laurentii:* (impreſſo poſt Petri Lambecii Prodromum Hiſtoriæ Literariæ, Lipſiæ 1710. fol.) hos recenſet Codd.

Pag. 147. Pluteo 10. n. 16. Theophili Anteceſſoris Inſtit. Juſtiniani, cum arbore Conſanguinit ad finem. *MS. fol. Græce.*

Pag. 164. Plut. 80. n. 1. Juſtiniani Imp. Inſtitutionum Libri 4. traducti

ducti a Theophilo Anteceſſ. *Codex bonus & antiquus. MS. f. Græce.*

Plut. 80. n. 2. Collectio legum ac Conſtitutionum Principalium in *Lib. IV.* Inſtitutiones Juſtin. Imp. Theophili Anteceſſ. *Cod. inſignis ac egregius MS. 4. maj. Græce.*

Pag. 165. Plut. 80. n. 6. Novellæ aliquot Impp. Græcor. poſt Juſtinianum. Inſcriptio eſt. Prochiros Legum. Compendium Legum Michaëlis Attaliotæ. Aliud compendium titulis 50. factum juſſu Conſtantini & Leonis Impp. THEOPHILI ANTECESSORIS *Inſtitutiones Juſtinianeæ.* Comm. in Inſtituta ſeu inſtitiones [*ſic*]. Leonis Philoſophi ac Imp. Epitome Legum tam bellicarum quam civilium. Mich. Pſelli Synopſis Legum carmine jambico. Excerpta Conſtitutionum Juridicarum pragmaticarum ex libris Praxeon ſeu actuum Magni Euſtathii Romani. *Codex bonus. MS. omnia Gr. in* 4.

Plut. 80. n. 18. Inſtit. Juſtiniani Theophili Anticeſſ. Libri poſteriores III. Incipit lib. II. tit. 2. *MS.* 4. *Gr. bene.*

§. 33. *Eosdem hosce Codd. ſic deſcripſit Rev. Pat. D.* BERN. DE MONTFAUCON in *Bibliotheca Bibliothecarum MStorum nova:*

[I.] IN BIBLIOTHECA LAURENTIANA MEDICEA.

Pag. 266. A. Plut. x. n. 16. *In membr.* Theophili Anteceſſ. Inſtitutiones Juris Civilis.

Pag. 397. D. Plut. LXXX. n. 1. *Papyr.* Paraphraſis Inſtitutionum Juris Domini Juſtin. Imp. facta a Theophilo Anteceſſore Græce.

Ibid. . . . . n. 2. *Membr. Cod. inſign. & egreg.* Ecloga ſecundum Synopſim Legum ac Conſtitutionum principalium.

Sequitur interpretatio Græce vocum Latinarum, quæ in his libris occurrunt.

Sequitur PARS LIBRI QUARTI INSTITUTIONUM JURIS JUXTA VERSIONEM THEOPHILI *a titulo V. uſque ad finem.*

Tetrabiblos Inſtitutorum Theophili Antec. *In libro quarto finis quarti tituli, & tituli ſequentes V. & VI. finis VII. & initium VIII. ſuo loco deſiderantur. Deſinit in titulo XI. libri IV. Index qui initio totius libri præmittitur, eſt Index Tetrabibli.*

Pag 397. col. *b.* B. n. 6. Prochiros &c.

D. Inſtitutiones Juſtinianæ in græcum verſæ a Theophilo Antec. *Adjecta ſunt quædam legalia ſine titulo.*

Pag. 398. E. . . . . n. 18. Inſtitutionum Juſtiniani verſarum a Theophilo libri poſteriores tres. *Incipit in tit. de Reb. incorpor. Codex præ antiquitate fœde lacerus.*

§. 34. (II.) Idem Montf. DE BIBLIOTH. OLIVETANORUM NEAPOLI agens: Pag. 236. C. Plut. X. Theophili Anticenſoris Inſtituta, ſimpliciter memorat; ſed paginæ illi per typographi errorem ſuperinſcripta eſt *Bibl. Laurent. Medic.* unde hunc Cod. ab aliis confuſum invenio cum eo, qui itidem plut. x. in Laurentiana occurrit.

(III.) Pag. 473. E. in BIBL. VENETA S. MARCI invenio Inſtitutiones Græce in pergameno: quod Beſſarionis fuiſſe exemplar, nullus dubito.

§. 35. (IV.) Porro ex BIBL. REGIA PARISIENSI adducit Montf.

Pag. 727. D. Cod. 2050. Theophili Inſtitutiones.

Pag. 733. E. 2517. 2518. Theophili Inſtitutionum libri IV.
& ex BIBL. CARDINALIS RADULPHI IN REG. PAR.

Pag. 777. A. n. 7. Theophili Anticenſoris Inſtitutionum libri. IV.
n. 9. Theophili Anticenſ. Inſtit. libri IV.
n. 10. Theophili Inſtitutionum libri IV.

Quos ego Codices cum Viro Ampl. van Niſpen haud diverſos eſſe puto a ſuperioribus. Namque Montfalconius pag. 766. generaliter monuit, maximam Codicum Cardinalis Radulphi partem in Regiam fuiſſe translatam. Iidem ergo ſunt, quibus uſus eſt Fabrotus: quorumque unus Reginæ Catharinæ fuit, unde Franc. Pithoeus varias tes ſuas hauſit. Radulphus autem *Odonis de Caſtro Rodulphi* nomine apud Hiſtoricos multo eſt celebratior, ad Cardinalatum evectus ab Innocentio IV. A. 1244. & mortuus A. 1273.

§. 36. (V.) Poſtremo IN REGIA TAURINENSI reperio:

Pag. 1402. D. Theophili Antiocheni [*ſic*] Inſtitutiones Jur. Civ. in 4. Græce.

(VI.) Forte etiam in DIARIO ITALICO pag. 216. m. Montfalconius Theophilum deſignat, quando inter Codd. Græcos Bibl. S. Baſilii in urbe Roma hunc memorat: *In Codice membranaceo XI. ſeculi, liber Inſtitutorum.* Ex hac enim parte retracto, quod ad Gundlingium notavi pag. 1033. col. *a.* Quem vero Codicem ex Diario illo, tamquam in *Vaticana Bibl.* exſtantem, Gundlingius laudat, nuſquam invenio, ut d. p. 1033. pluribus dixi; niſi quod SUARESIUS *in Notitia Baſilicorum* §. 18. hæc habet: „ Illas [*Inſtit. Juſt. a THo Græce verſas*] indicavit primus Ang. Politianus in Miſcell. Edidit poſtea Viglius Græce Pariſiis [*immo Baſileæ, ſed Wechelus Pariſ.*] A. 1534. „ cum exſcripſiſſet, nactus exemplar a Cardinali Bembo e Veneta „ Bibl. Marciana, cui Beſſarion Cardinalis id reliquerat, & dein aliud „ a Jo. Bapt. Egnatio. . . . . Exſtant MSptæ in Vaticana & Palatino Cod. 195. ".

§. 37.

§. 37. (VII.) His addatur Codex eximius, de quo ſic in litteris ad me datis Vir multis Excellens nominibus JAC. PHIL. D'ORVILLE: „ Igitur „ de Codd. Theophili hanc periodum ſcias haberi in Specimine itineris Siculi mei typis deſcripti, ubi enumerantur Codd. Meſſanæ inſpecti: *Theophili Inſtitutiones.* Eſt ille ipſe Codex, quem Catalogus Ant. Poſſevini MSptorum Meſſanenſium recenſet p. 41. Liber primus periit. Pagina, qua ſecundus incipit, hæc habet: Επληρωθη ἡ ἁ. Ινστιτυτιων Θεοφιλε αντικησορ. *Feliciter* † αρχη συν Θεω της β' Ινστιτυτιον. Eſt fine quoque quarti libri mutilus. XImi ſeculi in membrana, & ejuſdem formæ cum Codice ex omnibus antiquiſſimo Theophiliano, qui in Bibliotheca Divi Laurentii Florentiæ adſervantur.

§. 38. (IIX.) Quoſnam vero MSS. Cujacius, Fr. Pithoeus & H. Ernſtius verſaverint, cum ignariſſimis ſcio. Princeps horum in Titulum *de Pœna temere litig.* ad verba *vel tripli* ſic commentatur: „ THus ea „ retinuit: quandoquidem ap. eum non εις το τετραπλουν, ut vulgo, ſed „ εις το τριπλουν OMNIA exemplaria manu exarata habent ". Atqui unum tantum ex Codd. Regiis ſic habere, teſtatur in poſter. edit. Fabrotus. Ernſtius autem ad tit. 1. Libri I. ſcribit: „ Hic tit. non eſt „ THi. . . . . Neque ego eum in ULLO MSto vidi. Referunt etiam, „ Franc. Pithoeum illum in NOVEM THi MSS. fruſtra quæſiviſſe ". Quæ de MSS. inſuper differit Mylius, pag. 1065-6. videantur cum mea επικρισει. Utrum denique typis expreſſum an manu exaratum Codicem intelligat Joſephus Scaliger, Tom. II. pag. 593. *Scaligeranorum*, dubium ſane eſt. Legimus ibi: „ THEOPHILE. Ce que j'ay dit „ contre Serarius des Teſtamens, eſt dans Theophile *de Teſtamentis:* „ j'en ay un, que j'ay bien manié & corrigé ".

§. 39. Sicuti ſuperiori §. 31. iis me purgavi, qui forte mallent, ut nonniſi a pluribus Codicum MSptorum collationibus inſtructus, ad edendum THum progreſſus fuiſſem: ita nunc, quam breviſſime potero, his reſpondebo, qui vel jure vel injuria alia quædam mihi objecturi ſunt. Et primo quidem, quod nulli fere Eruditorum parcere videar, dum nimis frequentes notis illorum επικρισεις ſubjungam. Hoc ſi peccatum eſt, in commodum & utilitatem ſtudioſæ juventutis peccaſſe fateor, quæ ne magnorum Virorum nomine & auctoritate in errorem pro mea opinione abriperetur, ſedulo præcavere volui. Quod ſi vulgarem auctorum edendorum methodum ſequi maluiſſem, ego maximo ſublevatus fuiſſem labore! Prorſus autem facio cum Illuſtri hujus ſæculi JCto, in præfatione *Heineccianæ Juris Hiſtoriæ* ſic ſcribente: „ Enimvero, uti ſuum eſt cuique ingenium, ſcribendique co-

„ lor,

„ lor, ita etiam ego ſemper exiſtimavi, veritatem, etiamſi paucis „ jucunda ſit, gratiſſimam tamen nonnullis, ejuſque inquiſitionem „ viri ingenui eſſe propriam. Deinde id certiſſimum quoque eſt, ma- „ jora in juventutem conferri commoda a ſimplicibus, apertis, & „ aſſentationis omnis inimicis, quam a vilibus iſtis animis, quæ blan- „ ditiis virorum auctoritate valentium benevolentiam collecturæ, ne „ erroribus quidem propagandis ſe abſtinere poſſunt ".

§. 40. Erunt quoque, qui variam vocabulorum Jurisprudentiæ R. propriorum ſcripturam, quæ διπλογραφια dici ſolet, vitio mihi vertent; nunc enim Latine, nunc Græce, & poſteriori caſu modo Latina, modo Græca declinandi conſuetudine, ſcripta inveniuntur: exempla non adfero, quum eorum in Varr. Lectt. αφθονια occurrat. Atqui eadem omnium editionum non ſolum, ſed & Gloſſographorum & Scholiaſtarum in Baſilicis eſt varietas; unde mihi omnia ad eamdem ubique formam redigere non licuit, ſed quæ in decurſu Operis (namque a primo principio ad has minutias attentus eſſe nequii, contentus in Varr. eas notare) & a Viglio & a Fabroto, qui etiam tunc incipiebant ſibi eſſe conſtantiores, ut plurimum obſervata inveni, ea exinde eodem modo ſcribere coepi. Poſtquam ergo ιντεντιωνα, νοβατιωνα, ακτιωνα &c. ſæpius per ω, quam per ομικρον exprimere inceperunt, ego id conſtanter obſervavi. Nec tamen longas Latinarum vocum vocales ſemper per η vel ω ſcribere auſus ſum, ſi neuter mihi præibat. Itaque νεγατοριως, κομφεσσοριως, εμαγκιπατος, δεφενσωρ, περσοναλιος ac ſimilia retinui, quamquam unus Reſcius poſtremum περσωναλιος correctius dare maluit. Hoc autem unum mihi ſumſi, ut ν εφελκυστικον pro regulis Grammaticis innumeris locis aut detraherem aut adjicerem, quoniam illud inter dictandum ab exceptoribus facile παραλειεται.

§. 41. Sed aliqua accentuum & diſtinctionum ſigna in primoribus aliquot plagulis novæ hujus editionis vitioſa remanſiſſe ex Gothofrediano exemplari, (quod a me correctum typographis, teſte Prodromo pag. IIII. imitandum dederam) ingenue fateor: quæ tamen, niſi ſenſum turbarent, inter Corrigenda referre ſupervacuum duxi. Poſtquam vero id animadverti, accuratius editionem illius Dionyſii emaculare coepi.

§. 42. Aliis minus placebit, quod poſt THinam paraphraſin Græca ſine accentibus ſcripſerim. Hi ſciant, me idem in ipſa paraphraſi facturum fuiſſe, niſi communi errori, qui jus aliquando facere dicitur, (Mos enim tyrannus) dandum aliquid putaviſſem; ne ſcil. Grammatiſtarum nonnulli male ſeduli totum opus THinum damnarent, atque in contemtum aliis adducerent, & ſic majus Bibliopolis meis quam mihi damnum crearent.

rent. Nec enim propter accentuum ignorantiam, ut forte interpretabuntur, eos me negligere, ſancte adfirmo, quaſi vero ars non habeat oſorem, niſi ignorantem: ſed quia, quo magis omnem tonorum doctrinam a puero & didici & docui, eo magis eorum & inutilitatem (pauciſſimis exceptis caſibus) & vanitatem perſpexi. Immo vero ſexcenties me & in contextu & in notis accentus male poſitos emendaſſe, Lector, ſi ei operæ vacare & noſtram cum ſuperioribus editionem contendere velit, deprehendet: me ſane inutili hac oſtentatione defungi heic pertædet.

§. 43. Reſtarent aliqua de fragmentis THinis, a me primum collectis, dicenda; nec non de additis duobus Digeſtorum titulis; item de Excurſibus XX. deque Gloſſario noſtro, ac binis Rerum atque Auctorum Indicibus: ſed, quoniam hæc præfatio longius, quam ſperaveram, excrevit, malo iſta integro Lectoris judicio relinquere, & pro coronide utiliora ac magis neceſſaria de ipſius THEOPHILI ejuſque Paraphraſeos ætate ac natura adjicere; ne quis, quod vel præcipuum hujus præfaminis caput eſſe debebat, in eo fruſtra quæſiviſſe conqueratur.

§. 44. Licet autem varias Eruditorum de ætate THi opiniones tam in Judiciis ac Teſtimoniis paullo poſt ſubjiciendis, quam in Myliana potiſſimum Hiſtoria, Lector Benevole, invenire poſſis, atque indidem diſcere, eorum me adſtipulari ſententiæ, qui eumdem Tribuniani fuiſſe ſocium contendunt: tamen haud ab re fuerit, omnium argumentorum, quibus ad id probandum ego vel primus vel cum aliis uſus fui, brevem hic exhibere συλλογην; unde ſimul pateat, ipſum ante finem A. 534. hanc confeciſſe paraphraſin:

1. Memorabilia noſtra e Baſilicis pag. 1241--2. excerpta probant, quinque hos JCtos, Theophilum, Dorotheum, Thalelæum, Stephanum ac Theodorum, eodem vixiſſe tempore, etſi alium forte alio ſeniorem: atqui iidem in Præfationibus Juſtiniani memorantur, vel ut συνεργοι Tribuniani, vel ut Anteceſſores, quibus Jus ſuum docendum tradit. Ergo adverſariorum eſt, demonſtrare, alio quodam ſæculo alios quinque JCtos eodem nomine præditos ſimul inter ſe vixiſſe.

2. Stephanus JCtus, quem eadem Memorabilia aliis quoque argumentis Juſtinianeo ſæculo adſerunt, THum ſæpenumero μακαριτην adpellat: quod de Thalelæo Fabrotus perperam prædicavit; vid. pag. 1028. not. ε.

3. THus Conſtitutiones quaſdam *nuper* promulgatas ait, tam de Theodoſianis quam de Juſtinianeis loquens, licet Inſtitutiones Latinæ vocem *nuper* ignorent. Vid. notam meam pag. 1050--1.

****

4. Juſti-

4. Juſtinianum nuſquam non vel magnifico exornat elogio, vel *noſtrum Imperatorem* aut *Dominum*, & Theodoram ejus conjugem *religioſiſſimam noſtram Dominam vocitat.* Vid Myl. pag. 1048. ſqq. & nos adv. Hoffmannum in *Jud. & Teſt. de THo* pag. XLI.

5. Nuſquam vel prudens vel imprudens (quod unicum temporis, quo ſcriptor quicumque vixit, τεκμηριον και χελτηριον eſt) jura Inſtitutionibus recentiora adducit: atque adeo ante omnes ita dictas Novellas, immo ante editum Codicem repetitæ prælectionis, hanc ejus paraphraſin confectam eſſe, ad Mylium pag. 1054--7. fuſe docui.

6. Juridica vocabula legitimaſque formulas atque ipſa Digg. verba Latine citat, pro vetuſto & ante editas Novellas uſitato more: quæ omnia poſteriores JCti & Scholiaſtæ Græce, partim male partim bene, maluerunt vertere; ut pluribus eadem Memorabilia oſtendunt pag. 1237. & 1242. §. V.

7. Prima Inſtitutionum Juſtinianearum editione videtur uſus: namque multa mihi ſeſe obtulerunt indicia, eas poſt Codicem rep. præl. ab Juſtiniano retractatas fuiſſe. Vid. ex. gr. pag. edit. noſtræ 97. ante not. *x.* & Excurſ. X. pag. 1188. item pag. 108. col. *b.*

8. Nec vanum omnino eſt argumentum Mylianum pag. 1055. quod, cum & Codici priori & Digg. & Inſtit. conſcribendis ſit adhibitus, nec tamen in præfatione Codicis poſterioris memoretur, interea temporis obiiſſe cenſendus ſit. Adde quæ artic. ultimo in Teſtim. Trekellio reſpondi.

9. Accedit, quod Anteceſſorum Juſtinianeorum vetuſtiſſimus fuiſſe videatur, quum eum Imperator in omnibus tum Codicis, tum Digeſtorum Inſtitutionumque præfationibus primo inter Anteceſſores nominet loco. Quin & hoc addo,

10. Quod ſuas in Pandectas expoſitiones morte præventus non ultra libros *de Rebus* produxiſſe videatur, uti fragmenta a nobis collecta oſtendunt: nec enim præterea quidquam in Scholiis Baſilicorum reperi.

§. 45. Denique ſi calculorum & ſententiarum numero quis mecum certare velit, vincetur procul dubio. Quotus enim quiſque Juriſperitorum paullo ſecundioris famæ vel vixit hoc ſæculo vel vivit etiam, qui THum ſuo hodie non redonet Juſtiniano. V. Mylium p. 1041. ſqq. cum notis tam illius quam meis, & Judicia Erudit. mox producenda. Injurioſe autem & mala fide eum pronuntio acturum, qui unam forte aut alteram harum probationum ſibi ſumſerit refellendam, & inde de reliquis omnibus idem judicium eſſe ferendum, Lectori ſuo perſuadere tentaverit. Namque etiamſi quædam ex his κρίσεως hiſtoricæ argumentis ſeparatim conſiderata poſſint imbecilliora videri, omnia tamen conjunctim ſumta plenæ vim demonſtrationis apud Judices æquos non poſſunt non obtinere.

§. 46.

§. 46. Hanc vero Cæſarearum Inſtitutionum paraphraſin a Theophilo, utpote Anteceſſore & Juris Doctore, ſuis auditoribus in calamum dictatam, neque ab ipſo aut ſub incudem revocatam aut editam fuiſſe, multa mihi perſuadent.

Primo nec ſuperbæ inſcriptionis Θεοφιλε Αντικηνσωρ & Ινστιτυτα, quæ ipſe Juſtinianus ab imperiali ſplendore denominari voluit, nec Rubricarum Græco-barbararum auctor eſſe poteſt Theophilus, ſed ejus diſcipuli: quod utrumque fuſe probare tentavi in Excurſu VI.

Secundo non tam variantium lectionum nimia diverſitas, quam quod eadem juridicæ artis vocabula modo Latinis, modo Græcis litteris ſcribantur, & varie admodum inflectantur ac declinentur, indicio eſt, hæc non ab uno eodemque auctore, ſed a diverſis ſcriptoribus, quorum alius alio alterutrius linguæ peritior fuit, profecta fuiſſe.

Tertio nimis multa reperiuntur ανακολουθα, quæ inter dictandum doctiſſimo cuique excidere ſolent; rarius autem iis, qui inter ſcribendum plus otii ac meditationis adhibent. Exempla των ανακολουθων qui deſiderat, Gloſſarium meum h. v. conſulat. Ea autem in veteri verſione minus adparebant, quia ut plurimum aut ſecundum textum Latinum aut in ſenſum commodum a Curtio inflexa fuerant.

Quarto ſæpiſſime eadem repetit, quæ ſemel ſcripſiſſe ſatis fuiſſet: cujus rei memorabile exemplum eſt, quæ de trina cognatione &c. ter dictavit, L. I. T. 10. cap. 158. ſqq. item L. I. T. 15. cap. 272. ſqq. & L. III. T. 2. cap. 53. ſqq. Eo trahas licet frequentiſſimas vel ſuperioris libri vel præcedentis tituli ανακεφαλαιωσεις, quas in auditorum, magis quam lectorum, gratiam hodieque inſtituere ſolemus.

Quinto diſcipulos ſuos vel ad futuram Digeſtorum doctrinam, vel ad ſubſecuturas prælectiones remittit, ſolemni formula, ὡς προϊοντες μαθησομεθα: de qua dixi pag. 1079. ad Mylium, not 47.

Sexto loca quædam non ſatis ex mente Juſtiniani expreſſit, etiamſi contra juris doctrinam nuſquam peccaverit: id quod nemini non dictanti aliquando accidit, dum ad verba magis transferenda quam ad ſenſum & cohærentiam attentus eſt. Vide Indicem auctorum, v. *Theophilus humani quid patitur.*

Accedit denique his omnibus Viri Litteratiſſimi A. D. Trekellii ſuffragatio; quæ tanto majoris eſt ponderis, quod ſua ſponte nihil a me admonitus in eamdem inciderit opinionem. Vide §. ult. *Teſtimoniorum & Judicior. de THo.*

§. 47. Agite jam, ſacrata Themidi pectora, hanc THi paraphraſin nocturna diurnaque manu eo uſque verſate, donec eam in ſuccum, quod ajunt, & ſanguinem converteritis, ſententiæ Juſtinianeæ memo-

res, hanc unicam ad ſolidam juris ſcientiam planamque eſſe viam; eoſque ex ſtudioſis, qui aliam ingrediantur, aut ſerius aut nunquam ad finem perventuros. Utilitatem noſtri auctoris pluribus haud commendabo, quum non modo Viglius eam in præfatione ſatis luculenter demonſtret; ſed multo etiam maxima pars eorum, qui THo minus favent, eamdem candide agnoſcat, ut Judicia & Teſtimonia probabunt.

§. 48. Neque vos deterreat vel, quam objectant quidam, ſtili barbaries, vel nævorum errorumque frequentia, quam Θεοφιλοματιγες crepant. Utrumque enim procul a vero abhorret: quum ſtilum ejus ſimplicem & juvenili captui aptum, Latinorum vocabulorum, Juri R. propriorum, interſperſio non magis dedecoret, quam philoſophicum Ciceronis ſtilum audeas barbarum dicere, eo quod Græcis ſæpiſſime utatur vocabulis, ubi iis exprimendis Romanorum lingua non ſufficit. Immo tanto major noſtro ita faciendi incubuit neceſſitas, quod ſuo adhuc tempore omnia in judiciis & actis forenſibus Latino ſermone peragenda eſſent. Adde quæ dixi pag. 1032. not. *v.* & 1068. not. 49.

§. 49. Quantum autem ad errores paraphraſtæ imputatos, ex Mylio pag. 1044-5. & maxime ex Indice noſtro patebit, aut ipſos plerumque adverſarios, certæ addictos hypotheſi ac ſectæ, errare, ac THi veriorem eſſe ſententiam; aut verba Anteceſſoris olim male deſcripta, aut a gloſſatore ſciolo interpolata, aut ſolius interpretis Latini fuiſſe aberrationes. Sicuti autem haud arroganter gloriari poſſem, me non minus ſæpe, quam vel Fabrotum vel alium quemcumque, THum ſibi reſtituiſſe: ita fieri poterit, ut pauculas etiam maculas, quas ego ſive ſciens ſive inſciens intactas reliqui, alius vel me peritior, vel ab Codicum MS. lectionibus inſtructior, aliquando eluat.

§. 50. Vos denique, Viri quavis eruditione clari, leviores quidem errores, ſi non meis in THum bene meritis, laborioſo ſaltim conamini condonetis, oro quæſoque: majoribus autem ita non parcite, ut veſtræ memineritis humanitatis, *Exemplo ſimili ne quem derideat alter.* Sic valete, Lectores quicumque, & Juris & veritatis ſtudioſi!

Scripſeram Medioburgi 1750. menſe Octobri. Recenſui 1751. menſe Aprili.

CON-

CONSPECTUS
THEOPHILI REIZIANI.

TOMO PRIMO
continentur:

G. O. R. Dedicatio & Præfatio.
Eruditorum judicia & teſtimonia de Theophilo Anteceſſore. pag. XXXII.
Lectiones Variantes ex MS. Pithoeano. . . . . . XLIII.
Addenda & corrigenda in Tomo I. . . . . . LXI.
Alphabetica Rubricarum Latinarum tabula. . . . . LXXIII.
Index titulorum Græco-Latinus. . . . . . LXXV.
Græca THEOPHILI Paraphraſis, cum lectt. Varr. novaque verſione & variorum notis, ad finem uſque Tituli de Succeſſ. ſublatis *a pag.* 1. *ad* 612.

TOMO SECUNDO
continentur:

Præter reliquam Paraphraſin, a Tit. de Obligationibus *incipientem, a pag.* 613. *ad* 926.
Fragmenta THi nunc primum collecta, tam ex Inſtitutionibus p. 929.
quam ex Commentationibus in Digeſta. . . . . . 944.
G. O. R. Proœmium de variis editionibus Græcorum titulorum de V. S. & de R. J. . . . . 958.
Titulus de Verb. Sign. *Græce, cum nova verſione & varr. Lectt.* 964.
——— de Reg. Jur. *&c.* 1000

Sequuntur EXCURSUS VIGINTI:

I. Fabroti Apologia pro THo. . . . . . 1023.
II. Gundlingii Commentatio de THo, cum επικρισει *G. O. R.* 1027.
III. MYLII OPUSCULA, *cum notis noſtris:*
1. *Hiſtoria THi.* . . . . . 1034.
2. *Vindiciæ THi.* . . . . . 1074.
3. *De Prætore Peregrino.* . . . . . 1081.
4. *De Jure Quiritium.* . . . . . 1090.
(Appendices ex Vonckio & Trekellio 1094.)

5. *Dissertatio posthuma de SC. Sabiniano.* . . . 1097.
6. ——— *de tribus L. Aquiliæ capp.* . . . . 1101.
7. ——— *ad §. 1. & 2. de J. N. G. C.* . . . 1104.
IV. G. O. R. Prodromus Theophilinus, superiorum editionum historiam enarrans. . . . . . 1109.

V. DEDICATIONES ET PRÆFATIONES:

1. *Viglii Zuichemi ad Carolum V.* . . . 1126.
2. ——— ——— *Epistolæ ternæ.* . . . 1144.
3. *P. Nannii Præfatio.* . . . . . 1146.
4. ——— *Apologia.* . . . . . ibid.
5. *J. Curtii Dedicatio.* . . . . . 1153.
6. *J. P. Neithardi Dedicatio.* . . . . 1157.
7. *Pontii a Quadraginta Dedicatio.* . . . 1158.
8. *Ant. Vincentii Præfatio.* . . . . . ibid.
9. *Lud. Cloquemin &c.* . . . . . 1159.
10. *Jo. Tornæsii.* . . . . . ibid.
11. *Variorum communis.* . . . . . 1160.
12. *D. Gothofredi Dedicatio & Præfatio.* . 1161.
13. *Jac. Stoer Præfatio.* . . . . . 1162.
14. *C. A. Fabroti Dedicatio & Præfatio.* . 1163.
15. *D. Galterii pars Præfationis.* . . . . 1166.
16. *J. Doujatii Dedicatio & Præfatio.* . 1167.
17. *Versionis Gallicæ Præfatio.* . . . . 1170.
18. *Editoris Leidensis.* . . . . . ibid.
19. *J. H. Boehmeri pars Præfationis.* . . 1171.
20. *De Beaurieux Dedicatio & Præfatio.* . 1174.
VI. G. O. R. de Græcis Rubricis THo abjudicandis. . 1175.
VII. ——— *de* τριετη *corrupto ex* τετραετη *in Proœmio Instit.* 1177.
VIII. ——— *de controversia, fratrem inter & patruum defuncti exorta.* . . . . . 1178.
IX. ——— *de L. Sisenna Prætore peregrino.* . . . . 1181.

X. DE NUPTIIS CONSOBRINORUM.

G. O. R. Prologus. . . . . . 1183.
1. *Fr Florentis Diſputatio.* - - - - - 1184.
2. *Jac. Sirmondi.* - - - - - - - 1187.
3. *Jac Gothofredi.* - - - - - - - 1189.
4 *Ever. Ottonis.* - - - - - - - 1191.
5. *G. d'Arnaud.* - - - - - - - 1194.
6. *G. O. R.* Επιχειρισις. - - - - - - 1195.
XI. G. O. R. de adoptione filiifam. pro nepote adv. Hotom. 1196.
XII. ——— *de duabus legibus, Julia & Titia.* - - 1197.
XIII. ——— *ſubſidiariam actionem eſſe in factum, adv. Merill. & Wiſſenb.* - - - - - - - - - - - - - 1199.
XIV. Gundlingii Diſſert. de Parthenio. - - - - - 1202.
XV. G. O. R. de Curialibus & Decurionibus. - - - 1205.
XVI. ——— *de Servis binominibus.* - - - - - - 1208.
XVII. Gundlingius de Litter. Oblig. - - - - - - 1212.
XVIII. Doujatius de uno caſu &c. - - - - - - - 1222.
XIX. J. D. Ritterus de via, actu & itinere pro THo. - 1226.
XX. G. O. R. Memorabilia e Baſilicis, de ætate JC^torum &c. 1232.

Hos Excurſus excipit GUL. OTT. REIZII *Gloſſarium Theophilinum.* 1247.
Addenda & Corrigenda Tom. II. - - - - - 1302.
Index Rerum generalis. - - - - - - - - 1305.
——— *Auctorum veterum ac novorum.* - - - - - 1321.

ERU-

ERUDITORUM VIRORUM,

inprimis vetuſtiorum,

AEQUA INIQUA DE THEOPHILO PARAPHRASTE TESTIMONIA ET JUDICIA:

ordine Chronologico, quantum fieri potuit, diſpoſita a G. O. R.

I. ANGELUS POLITIANUS Miſcellaneorum cap. 84.

INſtitutiones hæ, quæ vocantur in Jure Civili, Juſtiniani principis nomine editæ, ſed a Triboniano tamen doctiſque aliis viris compoſitæ, etiam Græce ſcriptæ ſub eodem prorſus intellectu reperiuntur: niſi quia ritus quidam conſuetudineſque Romanorum veteres uberius aliquanto & laxius in Græco ipſo, quam in Latino codice referuntur, ut peregrinis hominibus, atque a Romanorum more conſuetudineque alienis, res tota penitus innoteſceret. Sed quod de libertinis iis, qui dedititii vocabantur, ſtrictius breviuſque in noſtris inſtitutionibus, non alienum viſum eſt, ex Græci voluminis ſententia prolixius hic, atque ob id etiam dilucidius explicare.

Reliqua huj. cap. retulimus in novam hanc Edit. pag. 53. & 54.

II. VIGLIUS ZUICHEMUS PHRYSIUS in præfat. ad Imperat. Carolum V.

quid judicet, vide ſis Lector in Excurſu noſtro V. Artic. 1. §. 21. ſqq.

III. ANDREAS ALCIATUS V. Parergorum, cap. 23.

Theophilus, ſeu quivis alius græcarum Inſtitutionum auctor fuerit, lege Furia cautum fuiſſe ſcribit, ne cui plus quam χιλιαι νομισμαῖς legari poſſent. - - - - - Cæterum ſuſpectus mihi is eſt auctor, quem deprændi multis locis non valde Accurſio noſtro doctiorem, quod ad hiſtorias & humanitatis ſtudia attinet.

Immo vero, Alciate, veriſſimum eſt, quod dixit THus. Conſulantur notæ ad noſtrum pr. tit. de L. Falcidia, cap. 543.

IV. EGUIN. BARO Comment. Inſtit. pag. m. 48.

Quod male percepit Accurſius. Nec mirum, cum vetera hæc jura ex juniore Cajo, Boëtio in Ciceronem, & Theophilo Græco nobis repetenda ſint: quorum illos nunquam legit Accurſius, hic (*) poſt eum floruiſſe videtur. arg. ſup. *de Adopt.* in pr. in gloſſ. & TH. & inf. *de Oblig.* in pr.

(*) Hoc nemo hodie credit.

V. FRANC. CONNANUS in Commentario Jur. Civ. L. II. cap. 15. §. 13.

Mihi quidem nugatorium videtur, quod affert THus, alioqui rerum Romanarum indagator (*) parum diligens: neque tamen melius quicquam habeo, quod poſſim afferre. - - - - Aut ut propius ad THi ſententiam accedamus, &c.

(*) Procul dubio ſcripſerat Connanus *haud parum*, cum quia præcedit *alioqui*, tum ob ſequentia, quæ addit. Ceterum ipſum Connanum hic nugas agere, Hotomanus jam animadvertit. Vide notas ad noſtrum THum pag. 528. *b.* ad pr. §. 14. *de Hered. ab inteſt.* Alium Connani errorem invenies pag. 55. *a.* huj. edit. &c.

VI. IDEM CONNANUS L. IX. cap. 7. §. 4.

Itaque magis ignoſcendum THo eſt, hujus civilis ſcientiæ hoſpiti & peregrino, ſi dum illorum [*qui inſtitutionum iſtam epitomen fecerunt; quos ipſos hac in re antiqui juris veritatem*

veritatem non percepiſſe, exiſtimat paullo ante Connanus,] veſtigiis inſiſtit, & Latina Græce transfert, offendat aliquando. Sic enim: Διαθεμένῳ τις &c.

Si ipſi Tribuniano cum ſociis non parcit, quid mirum, ſi nec THo? Ceterum alias ſæpiſſime THi ſententiam amplecti'ur. Locus, quem Connanus hic carpit eſt §. 7. *Quib. mod. teſt. inf.* ſed carpitur ipſe ab Hotomano. Vide edit. noſtræ pag. 413.

VII. JAC. CURTIUS Εικαζων Lib. II. cap. ult.

Edidit, & magno ſtudioſorum bono in vulgus emiſit, his proximis annis, Dom. Viglius Zuichemus, omnium diſciplinarum, non Juris Civilis tantum, clariſſimus, Græcas THi anteceſſoris Juris Inſtitutiones, quas ego deinde, ut majore cum fructu populo innoteſcerent, utcunque in Latinam linguam converti. Sed habet is quædam exacta parum & negligentius, quam ab id ævi homine (nam vicinum Juſtiniani temporibus faciunt) par erat, tractata. Et cetera quidem viri peccata, ne cui vetuſtate collecta imponat auctoritas, alii (quibus otium erit, ſubtilius & curioſius ea conſectari) forte prodent. Quod autem ipſi, velut aliud agentes, nuper animadvertimus, haud diſſimulandum puto. Locus eſt Inſt. L. II. §. ult. *de Exhered. lib.* &c.

Poſt tantas minas quis non timeat miſello THo? ſed tandem naſcitur ridiculus mus, & tota res ad erratum librarii redit, ut pro ε μεντοι legendum ſit ητω, quod cum Fabroto & aliis recepimus; quem e MS. hoc Codice hauſiſſe, poſtea ex variantibus Pithœi didicimus. Vide edit. noſtræ pag. 376. Alio, qui Curtius in epiſt. Dedic. THum ſatis laudat. Vid. Exc. V. Artic. 5.

VIII. ANT. AUGUSTINUS L. III. Emendat. cap. 8.

Theophilus, antiquus ſatis Juriſconſultus, Juſtiniani Inſtitutiones Græce vertit, addiditque quaſdam doctas ſane antiquitatis interpretationes: quo libro nullus exſtat ad eos Juſtiniani libros intelligendos aptior. Sed ut in omnibus rebus evenit, in quibus nihil ita perfectum eſt, ut quod ille ait, omni ex parte beatum dici poſſit: ita in his Græcis interpretibus antiquitatis Romanæ peritia major nonnunquam deſideratur.

Verumenimvero bina, quæ adfert e THo exempla, hanc reprehenſionem nequaquam probant. Vide noſtras aliorumque notas ad §. 1. de Eo cui libert. cauſa cap. 213. atque ad §. 29. *de Legatis* cap. 508.

IX. JAC. CAPPELLUS ad cap. 36. Laur. Vallæ pag. Duker. edit. 22.

Utut ſit, non temere eſt, quod Tribonianus hanc differentiam ſtatuit, ut *noxa* ſit corpus quod nocuit, *noxia* ipſum maleficium. Neque mihi fit veriſimile, tam impudentem futurum, ut homo Græcus Latinæ linguæ nova jura & ſignificata ſine probabili aliquo veterum teſtimonio obtruderet, maxime cum idem videamus a Theophilo Anteceſſore, qui ſane Triboniano non paulo doctior & accuratior fuit, in ſua paraphraſi Inſtitutionum confirmari.

Cujacium hoc putaſſe, negat *Fabr. in Apolog.* pag. huj. edit. 1022. §. II.

X. JAC. CUJACIUS ad §. 2. Inſt. de Actionib.

THum putat ſcripſiſſe poſt Accurſium, nec ei plus quam Accurſio credendum, & plerumque ſolere eum ita imitari, ut multis locis verbum ex verbo exprimat.

XI. Idem CUJACIUS notat, THum in tit. *de Bonorum poſſ.*

communem errorem ſequi, quod bonorum poſſeſſionem *Tum quem ex familia, Tanquam ex familia* appellet.

Hæc Cujacii judicia ad locum Alciati ſuperius prolatum Editor in margine addidit. Eadem inter alia oratione directa adnotavit E. MERILLIUS in Varr. Cujacii pag. m. 372. & 373. fin. unde nunc pluria non deſcribemus, ſed ea tantum ſubjungemus, quæ pro THo ex eodem Cujacio adtulit Fabrotus.

***

XII. CU-

XII. CUJACIUS in Not. posterioribus ad tit. *de Inoffic. test.*

Emendavi ex veteribus, & ex Theophilitze nostro interprete fideliſſimo, & antiquiſſimo.

XIII. IDEM Paratitl. C. lib. 8. tit. 1.

Hæc est mens Theophili graviſſimi auctoris.

XIV. Et Obſervat. lib. 27. cap. 28.

Theoph. quo ex Græcis talis, tamque eruditus interp. nemo, &c.

XV. IDEM ad leg. *non omnis* 19. §. 1. D. de reb. cred. Lib. 10. Dig. Salvii Juliani.

Quod tibi Theoph. noster explicat peritiſſime ex intima Juriſprudentia. Fuit hic auctor, ut & vetuſtiſſimus, ita & juris peritiſſimus: ita ut ab iis, quæ ſcribit, non ſit temere recedendum.

XVI. ad l. actioni 54. D. *de ædilit. ed.* Lib. 4. Reſponſ. Papiniani.

Nec audit Theophili interpretationem, quo nullus melior, aut antiquior Inſtitutionum interpres.

XVII. IDEM ad l. 2. D. *de uſu & uſufr. leg.*

Nihil optimus ille interpres adfert, quod non ſumat ex intima Juriſprudentia.

XVIII. FRANC. HOTOMANUS in Comment. Inſtit.

Ad §. 17. *de Inut. ſtipul.* & forte alibi, Accurſio juniorem exiſtimat THum: tum non raro abſurdum, falſum, nugatorium eſſe ait, quæ ille tradidit: & non raro tamen ejus ſententiam amplectitur. Si utriuſque rei exempla deſideras, evolve noſtrum Auctorum indicem.

XIX. GUID. PANZIROLUS *de Claris Legum Interpr.* L. I. cap. 80.

Theophilus, vir illuſtris, magiſter juriſque peritus Conſtantinopoli jura docuit. Is cum Tribuniano & Dorotheo Inſtitutiones Juſtiniani ex veterum JCtorum Inſtitutionibus & Commentariis extractas compoſuit, Pandectaſque ex veterum JCtorum ſcriptis cum aliis ad hoc electis conſarcinavit: huncque eſſe puto qui eaſdem Inſtitutiones in Græcum ſermonem, paraphraſi quadam addita, vertit, & Codicem Juſtiniani [*priorem*, vide Mylii Hiſt. THi cap. III. §. ult.] cum aliis ſociis compoſuit, quem ille Virum Clariſſimum & comitem ſacri Conſiſtorii appellat.

XX. IDEM *ibid.* L. II. cap. 11.

Qui igitur rudes ad legum ſtudia accedunt, primum univerſas juris Inſtitutiones, ſolo adhibito THEOPHILO interprete, percurrant.

XXI. JO. MERCERIUS in Conciliatore pag. m. 51.

Si quis locus ſuſpectus fuerit, ſi de cujus vera & germana lectione non conſtet ſatis, ſuppetias ferent ad interpellandum eorum poſſeſſionem Græci interpretes, THEOPHILUS, a quo Græce editæ ſunt Inſtitutiones, quibus Latine conſcribendis adjutor fuerat; Conſtantinus Harmenopulus *Etc.*

BERNARDI HENR. REINOLDI in hunc locum επιχειρον inferius ſ. l. dabimus.

XXII. FRANC. BROEUS in *Chronologica Juris hiſtoria.*

Sed a ſuperioribus [*interpretibus & Gloſſatoribus Græcis*] omnibus THus, harum Inſtitutionum paraphraſtes eruditiſſimus, eſt diſtinguendus, quod hic non libris Baſilicωv, ſed

ſed Juſtinianeis operibus hæſerit, unde colligere eſt ante Baſilium fuiſſe, eumque Juſtiniano coætaneum, vel non longe poſt ipſum vixiſſe. Neque aſſentior iis, qui putant ab Accurſii gloſſis quædam ſumpſiſſe. Ut enim nec THus Accurſium vidit, cum eo antiquior ſit, ita nec Accurſius THum, quem nullum ex Græcis vidiſſe aut intellexiſſe puto.

XXIII. HENR. ERNSTIUS Var. Obſerv. L. I. cap. 13.

Reperiuntur nonnulli, qui THi, Græci Inſtitutionum Juris interpretis, auctoritatem Juriſprudentiæ ſtudioſis ſuſpectam ea propter reddere conantur, quod quibuſdam in locis ea notavit, quæ merito reprehendi poſſint: veluti quod ſtatim in initio §. ſed jus 2. *de J. N. G. & C.* Draconem, contra hiſtoricam veritatem, Lacedæmoniorum legiſlatorem fuiſſe tradiderit, cum fuerit Αθηναιων νομοθετης: quod Macedonem, non turpem fœneratorem ſed filiumfamilias in §. illud 7. *Quod cum eo, qui in al. pot.* contra l. 1. D. *de SC. Maced.* dixerit: quod denique in §. ult. *de Vulg. ſubſt.* pro Tiberio Pium contra l. 41. D. *de Hered. inſt.* nominaverit, ac ejus generis alia commiſerit, quæ tamen non adeo credo eſſe multa. Verum non ſumam mihi in præſentia ex inſtituto doctiſſimi hujus JCti nomen vindicare, ſed hoc ſaltem monſtrare, in animum induxi, quod optimus ac de tironum juris ſtudiis optime meritus Anteceſſor de iis ſæpenumero accuſatur, quæ ab inſulſis ſcribis commiſſa ſunt. Id quod facile, ut equidem ſpero, ex iis quæ ſequuntur, diligens rerum ſcrutator intelliget, quæ brevibus notis adjectis eo velim animo accipiat, qua fide ac diligentia ego ea a viris doctis & ingenio meo exceperim.

Et hos errores falſo THo imputatos emaculant cum Fabrotus, tum Gundlingius & alii in noſtra editione.

XXIV. EMUNDUS MERILLIUS ad varium Cujacii de THo judicium.

Equidem THus paraphraſtes Inſtitutionum fuit alius a THo, cui Juſtinianus cum aliis juris enucleandi curam demandavit: ſed ex poſterioribus temporibus, ut ex paraphraſi ipſius deprehenditur, quæ ſcatet multis perperis interpretationibus, & a mente Juſtiniani alienis. Quod propediem (ſi Deus dederit) libro ſingulari animadverſionum in eum auctorem facto oſtenſuri ſumus.

De ætate noſtri THi, quodque Tribuniani ſocius fuerit, ad hiſtoriam Mylii dicemus. Ceterum Merillii liber ſingularis nunquam prodiit, ſive Fabrotus ſive Jac. Gothofredus eum abſterruerit: qua de re alibi.

XXV. IDEM VIII. Obſervat. cap. 27. in fin.

Scatet THus pleriſque aliis erroribus & ineptis interpretationibus, quas præter verba Juſtiniani de ſuo interjicit, quaſque (ſi Deus faciat) ſuis quibuſque locis indicaturi ſumus. Et vero indicare expedit, cum auctoritas THi non pauciores, ſed & potiores juris interpretes in eoſdem errores adduxerit facili lapſu, dum aut parum auctorem expendebant, aut aliquid ex interprete Græco noviter emiſſo proferre geſtiebant.

Quatuor capitibus 24. 25. 26. 27. varios ſibi errores in THo detexiſſe & refutaſſe videtur Merillius, in quibus omnibus ipſum errare, aut alii aut nos in notis ad THum probavimus. Per interpretem noviter emiſſum primam Fabroti editionem ſignificat: cujus APOLOGIA, quam Excurſ. I. ſiſtit, adverſus quatuor Merillii capp. eſt ſcripta.

XXVI. CAR. ANNIB. FABROTUS

quid ſenſerit, ex Apologia ejus pro Græcis Excurſu I. atque ex poſteriori ad THum præfat. in Exc. V. adparebit.

XXVII. JAC. GOTHOFREDUS in Manuali Juris pag. m. 77--8.

Habet hic Auctor [THus] multa, quæ textu Inſtitutionum non continentur, partim *bene*, partim *male dicta*: imo eſt etiam, ubi ab ipſo textu recedit. Ut inde colligere liceat, poſteriorem Juſtiniani ſeculo fuiſſe: neque dubium mihi, quin hic ille ſit THus vel Theophilitzes, qui inter cæteros Baſilicorum interpretes memoratur circa A. D. ferme 1000. De harum Inſtitutionum utilitate doctiſſime præfatus eſt Viglius. - - - - Ex his jam omnibus ſtatuere licet, THum eo tempore fuiſſe, quo veteris Juriſprudentiæ libri adhuc extabant.

Quæ hic Gothofredus ipſe partim bene, partim male dicit, diſcutiemus ſuo loco cum Mylio & Gundlingio.

XXVIII. HUGO GROTIUS in Florum ſparſione pag. 6.

THus, qui Græce ſed liberius fuſiuſque hunc librum vertit, poſt Juſtinianum fuit, ante Βασιλικων editionem; nam ille Βασιλικων non meminit, Βασιλικα autem ejus meminerunt. Cogitemus, an hic ſit, qui Theophilitzes dicitur Michaëli III. Imperatori apud Cedrenum Baſilio Macedone.

XXIX. JAC. OISELIUS ad Caji Inſtit. II: 9. §. 12.

Immo facile crederem, THum, quæcunque ibi de literarum obligatione adfert, ea vel ex ipſis Caji noſtri Inſtitutionum libris, vel ſaltem ex alterius veteris JCti ſcriptis hauſiſſe. Vixit enim THus eo tempore, quo integra veterum ſcripta, atque inter ea haud dubie Gaji noſtri Inſtitutionum libri adhuc exſtarent. *Etc.*

Conſequentia leguntur pag. 669. & 670. in hac THi edit.

XXX. M. AURELIUS GALVANUS de Uſufr. pag. 193.

Vixit THus Conſtantinopoli, & quidem ea tempeſtate, in qua libri veterum juris Auctorum proſtabant adhuc: cum multa ille ex libris veterum repetita nobis tradat in ſua paraphraſi. Quamobrem ineptum eſt, non ſolum dicere, ſed credere illum, ut nobis fucum obduceret, ſe ipſum mendacii reum apud coætaneos ſuos facere voluiſſe.

Plura vide ad tit. *de Litter. oblig.* pag. Edit. noſtræ 670.

XXXI. BERN. HENR. REINOLD ad Mercerii Conciliatorem pag. 52.

Idem, quod (1) Mercerius, exiſtimavit Briſſonius in Lex. Jur. v. *Anteceſſor.* Et Jacobus (2) Curtius in epiſtola, quam THo ſuo Latino præfixit. At errant ſine dubio. Fuiſſet enim modeſtia (3) forte nimia, ſi in §. 3. *Proœmii Inſt.* ab ſe in ſermonem Græcum tranſlatarum, non nominaſſet diſerte ſemet, aut nimia arrogantia, cum poſſet voce *mihi* defungi, ſi ſuperba ſibi elogia tribuiſſet. Quid quod ea tradit, quæ Juſtiniani conſtitutionibus ſunt contraria, cujuſmodi exemplum (4) occurrit in §. 4. *de Nupt.* Non enim referam cum Antonio Contio 2. *Lect. ſubſ.* 1. in hunc cenſum, quod THus in fine §. 27. *de R. Div.* negationem habeat, Juſtinianus ignoret, cum regii Codices hac parte, Fabroto teſte, illum abſolvant. Neque tamen Cujacio videtur adſentiendum, qui THum ſæpe (5) Accurſii gloſſam convertere, & ab hujus non longe ſæculo vixiſſe autumabat; aut his, qui eum ex Placentini Joanniſve Commentariis quid hauſiſſe conjiciebant: doctior enim eſt THus, quam ut ad illa tempora pertineat.

(1) Vide ſupra Mercerii locum. (2) Nihil de ætate THi in ea invenio epiſtola. (3) Vide Gundlingii *Diſſert.* §. 4. & H. Mylii *Hiſtoriam THi* cap. II. §. 3. & nos inf pag. XLI (4) Aliud tibi forte perſuadebunt, quas ad h. l. collegi notas. (5) Ergone nec in Fabroto nec in Merillio favorabilia Cujacii pro THo teſtimonia legit Reinoldus? V. ſup. pag. XXXIII. num. X.

XXXII. GREG. MAJANSIUS L. V. Epiſtol. 5. pag. m. 246.
Theophili paraphraſis multa continet, ſcitu digniſſima, quæ alibi non reperias.

XXXIII. IDEM *de Doujatiana editione, ibid.*
Hæ Inſtit. ſunt utiliſſimæ tironibus ob doctrinæ ſobrietatem mira perſpicuitate conjunctam. Notæ etiam in pretio debent haberi.

XXXIV. JO. GOTTL. HEINECCIUS in præfat. ad Comment. VINNII.
Laudanda quoque eſt Vinnii noſtri opera, quam in conferenda Theophili paraphraſi poſuit, ſane quam utiliſſima. Quamvis enim pleriſque vapulet hic Theophilus, & aliquando ab iis quoque, qui eum nunquam evolverunt, exagitetur; permultum tamen lucis eum fœnerare Inſtitutionibus, Car. Hannibal Fabrotus, cujus verba quædam ſupra dedimus, pridem evicit. Et ſane non hic nobis res eſt cum Theophilitze quodam, quem aliqui verbis quibuſdam Cujacii decepti Accurſio faciunt juniorem, ſed cum Theophilo, viro illuſtri, & anteceſſore, cujus opera ipſe Juſtinianus in conficiendis Inſtitutionibus uſus eſt.

Hunc ipſum enim eſſe illum paraphraſten, multis argumentis conſtat. Primo Theophilum, Triboniani συνεργον, Anteceſſoris munere Conſtantinopoli functum novimus. Anteceſſorem autem etiam paraphraſten fuiſſe, inde adparet, quod in codicibus vetuſtis ſingulis libris illa ſubnectuntur:

Επληρωθη ἡ α. (β. γ. δ.) Ιυστιτυτιων Θεοφιλυ Αντικηνσωρ *feliciter.*

Eumdem deinde Conſtantinopoli vixiſſe, inde patet, quod ubicumque ejus facit mentionem, eam vocat ταυτην την πολιν, vel ταυτην την βασιλευουσαν πολιν, *hanc urbem* vel *hanc regiam urbem*, uti ſolent, qui urbis, in qua vivunt, meminerunt. Deinde, quum Theophilus Anteceſſor Juſtiniani temporibus floruerit: ejuſdem ætatis eſſe paraphraſten noſtrum, res ipſa docet.

Quemadmodum enim omnes, qui Juſtinianum anteceſſerunt, Imperatores Chriſtianos ita deſcribit, ut eos inter homines non amplius fuiſſe, ſtatim adpareat, veluti ubi meminit Ζηνωνος της θειας ληξεως, itemque της θειας ληξεως Ιυστινυ, ita Juſtinianus ipſi ſemper eſt θειοτατος ἡμων δεσποτης, ἡμετερος βασιλευς, ευσεβεστατος ἡμων βασιλευς, *ſacratiſſimus dominus noſter, Imperator noſter, Imperator noſter piiſſimus, clementiſſimus noſter Imperator*, quemadmodum & Theodoram την ευσεβεστατην ἡμων δεσποιναν *piiſſimam dominam noſtram*, & Conſtitutionem Juſtinianeam διαταξιν ἡν εναρχος εξεφωνησε, *conſtitutionem nuper promulgatam*, appellat. Quæ ſane omnia non ſunt verba de principe dudum fatis functo differentis. Accedit, quod Theophilus ſæpe paraphraſi ſuæ intexit formulas antiquas & ritus veteri juriſprudentiæ proprios, quos quum judice Fabroto non aliunde, quam ex Caji, Ulpiani, aliiſque veterum JCtorum libris, depromere potuerit, ſatis profecto manifeſtum eſt, eum ante commune iſtud illorum librorum naufragium vixiſſe, verſatiſſimumque fuiſſe in iſtorum operum lectione. Quod denuo non in Theophilitzen quemdam, Græculum novum, ſed in celeberrimum illum ſcholæ Conſtantinopolitanæ Anteceſſorem, Theophilum, cadit. Denique, quod palmarium, vir eruditiſſimus, & collega olim conjunctiſſimus, Nicolaus Hieronymus Gundlingius obſervavit, Theophili noſtri paraphraſin jam Thalelæus laudavit, & ille quidem, quem cum Triboniano, Theophilo, aliiſque Pandectas compoſuiſſe, eaſque poſtea καθ' ὁδον vertiſſe novimus. Quod quum & Fabrotus viderit, mirum ſane eſt, virum ipſum doctiſſimum Theophilum Juſtiniano non quidem multo juniorem, a Theophilo tamen Pandectarum & Inſtitutionum architecto diverſum credidiſſe, quaſi ipſe paraphraſtes ætatem ſuam non multis iiſque luculentiſſimis prodiderit indiciis. Quod ſi itaque Theophilus noſter fuit Juſtiniano συγχρονος, ceu hactenus mihi videor demonſtraſſe: gratiſſimum procul dubio cupidæ legum juventuti fecit Vinnius, quod eum diligenter conſuluerit, & inde textum Inſtitutionum vel ſtabiliverit vel explicarit.

XXXV. Idem HEINECCIUS in Hiſtoria Jur. R. L. I. c. 6. §. 402.

Et Inſtitutionum quidem elegantem paraphraſin debemus THEOPHILO, quem Juſtiniani temporibus floruiſſe, docent loca, ubi de Juſtiniano utitur verbis: ἡμετερον βασιλεα . . . θειοτατε ἡμων δεσποτε . . . . εφοιτησε τε ἡμετερε βασιλεως διδασκαλιας, ἡν εναλιγκιον εξεφωνησε . . . . itemque ευσεβεσατη ἡμων δεσποινα. Quæ quum ex Latino Inſtitutionum textu non ſint, manifeſto probant, auctorem Juſtiniani temporibus ſcripſiſſe. *Gundl. P. II. Obſerv.* 2. Nec obſcure ætatem ſuam ipſe indicare videtur THus in paraphraſi §. 4. 5. *de SC. Tert.* & §. 10. *de Except.* Vid. *Mylii Hiſt. THi* c. III. §. 4. Unde nihil prohibet, quo minus eumdem dicamus cum THo, Anteceſſore Conſtantinopolitano, cujus in componendo corpore Juris opera uſus eſt Juſtinianus. . . . Fallitur ergo Cujacius, qui Theophilitzen vocat hunc paraphraſten, & eum Accurſio juniorem facit in *Recit. ad tit. I. de Act.* Falluntur, qui ei multos errores adfingunt, quum pleraque recte ſe habeant. Illud unum mirandum, vivo Juſtiniano id ſibi ſumſiſſe THum, ut uberiorem ſcriberet (*) Inſtitutionum paraphraſin, quum Juſtinianus verſiones tantum κατα ποδας permiſerit. l. 2. §. 21. C. *de Vet. Jure enucl.*

(*) Diximus hac de re pag. 1059 n. 28.

XXXVI. EVER. OTTO in *Comment. ad Inſtit.* pag. 16--7.

[*Poſtquam varias aliorum opiniones breviter expoſuit, ſic ipſe ſentit:*] Verum ego necdum ita felix fui, ut locum illum Thalelæi [*ad quem Gundlingius duce Fabroto provocat*] repererim; & ſi indicetur, videndum erit, num Thalelæus ille Scholiaſtes recentior ſit, an vero, qui toties a græcis interpretibus laudatur, & της νομικης οφθαλμου dicitur, tom. 5. Baſil. pag. 732. Is enim anteceſſor τας κωδικας εις πλατος εκδεδωκε, *codices in latitudine edidit*, ait Matthæus Blaſtares *in hiſt. jur.* ejuſque ὑφηγησεις corpori Baſilico quandoque inſertas eſſe, monent græci t. 7. Βασιλ. p. 230. An vero in his Theophili nomen uſquam reperiatur, dubito vehementer. Forſan probabilius argumentum erit, quod Theophili Ινστιτουτα non modo in ſcholiis Baſilικων laudantur t. II. pag. 182. & 554. ſed idem quoque multis in locis ὁ μακαριτης a Stephano vocatur t. III. pag. 176 -- 180. &c. Is vero ſi idem fuerit cauſarum patronus, quem Juſtinianus in Conſtit. *Tanta* 9. & L. 3. §. 9. C. *de vet. jur. enucl.* inter adjuvas ſuos laudavit, res confecta foret: minime vero ea de re dubitandum eſſe, Suareſius in *Notit. Baſil.* §. 41. repudiata Cujacii ſententia, exiſtimavit: cui addo, quod antea laudatus Blaſtares ait, ætate Juſtiniani Στεφανος δε τις εις πλατος τα διγεστα εξηγησατο, *Stephanus quidam Digeſta in latitudine interpretatus eſt.* Quod ſi ergo ex hac explicatione Stephani ſcholia Baſil. poſtea deſumta ſunt, oportet, Theophilum æqualem ejus, etſi prius mortuum, fuiſſe. Et ſane major ejus eruditio fuit, quam ut ad Michaëlis aut Porphyrogenetæ ævum poſſit rejici: ipſe enim veteres juris auctores legit, & tot formulas, antiquitates & verba τυπικα nobis ſervavit, quot alius nemo. Ad hæc ſicut Valens plures antiquarios Græcos, quam Latinos, & Theodoſius plures Sophiſtas Græcos, quam Romanos Oratores, in Academia Conſtantinopolitana antea inſtituerant in *l.* 1. & 3. *C. Th. de ſtud. lib.* ita vivo Juſtiniano Inſtitutiones ſtatim in Græca urbe, in uſum Græcorum, qui legum ſtudio ibi incumbebant, in patriam linguam converti, utilius, immo magis neceſſarium fuit, quam Pandectas & Codicem, de quorum tranſlatione tunc facta nullus dubitat. Denique illud maxime me movet, quod Theophilus non tantum Juſtinianum perpetuo Imperatorem *noſtrum* vocat, ſed & alia epitheta addit, ut *in* §. 2. hujus procœmii, *optimus hic noſter & maximus princeps*, & §. 4. *Sereniſſimus imperator noſter*, quæ ſatis mihi ætatem ejus indicare videntur. Ad errores autem Theophili quod attinet, non provocabo ad Fabroti apologiam pro Græcis interpretibus, Merillio oppoſitam; neque fidem ipſi habeo, graviora quævis errata a ſtudioſo aliquo in ora libri adſcripta, in textum deinde irrepſiſſe: illud potius urgebo, neque integrum, neque totum, ſed miſere, a ſemidoctis, qui eum poſtea interpretati ſunt, deturpatum Theophilum aliis adjectis, aliis omiſſis, ad nos perveniſſe. Cujus rei argumentum habeo, quod in ſcholiis Baſil. *lib.* 28. *tit.* 5. *t.* 4. *pag.* 280. lego: *in* 4. *autem tit. Inſtit. dicit Theophilus illuſtres*

luſtres eſſe Protoſpatharios, & qui ſupra eos ſunt, ſecundum conſtitutionem Zenonis: quorum nihil tale ad *tit. de injur.* hodie extat apud Theophilum, quem habemus, & ſilet ibi Fabrotus. E contrario in §. 4. *Inſt. de nupt.* poſteriores, ex uſu ſeculi ſui, particulam ϑ inſeruerunt, quæ a manu Theophili eſſe nequit, ſi bona fide interpretis officio functus eſt: ubivis autem Juſtinianum ſuum fideliter exhibet nec quicquam de Jure recentiore adſpergit, neque per ætatem adſpergere potuit. Fruſtra igitur Alciatus *&c.*

XXXVII. Idem OTTO in præfat. Tom. III. Theſ. Juris, pag. 55--6.

Vir Eruditiſſimus N. H. Gundlingius in *Diſſert. de THo* §. 8. exiſtimabat, Fabrotum hac Apologia tam ſolide ad quatuor illos errores, THo impactos, reſpondiſſe, ut Merillius animum abjecerit de male dictis THi ſcribendi; at mihi id non videtur, nec ipſi pag. 111. *Viæ ad verit.* c. 19. §. 54. nec Wiſſenbachio ad Tit. D. *de Magiſtr. conv.* Legendus tamen eſt THus omnino, qui ex intima Juriſprudentia tam multa nos docet; longeque abſit, propter paucos errores, eum, cum Alciato, in omni re hiſtorica ſuſpectum; cum Connano, civilis ſcientiæ hoſpitem & peregrinum habeamus: aut, cum aliis, ſtultitiæ ac imperitiæ inſimulemus; videntur enim quidam eorum, ut Fabrotus conjecit, imperiti ſtudioſi eſſe, cujus gloſſæ, margini allitæ, in textum deinceps irrepſerunt. *Etc.*

XXXVIII. JO. PETR. DE LUDEWIG in Vita *Juſtiniani M.* cap. II. §. 3. pag. 35. & ſqq.

§. 3. Princeps earundem [*Inſtitutionum*] interpres Græcus eſt THEOPHILUS, qui *inſtitutiones Juſtinianeas* non ſolum reddidit *Græce* verbatim; ſed etiam quandoque addidit aliqua de ſuo ὠφελείας. Maximi haberi ſolet ad ſphalmata tollenda Latinorum ſcribarum. Cum enim ipſe haud dubie uſus ſit exemplo Juſtiniani ſincero, & contextum Latinum ſecutus ſit καλὰ ποδὰ, adeo, ut religioni duxerit ſibi, *technica* juris Latini verba reddere *Græce*, retinueritque ideo in Græca verſione formulas *Latinas*, exempli loco in lib. II. tit. 8. των δωρεων δυο εισι γενη, και ἡ μεν λεγεται *mortis cauſa*, ἡ δε *inter vivos*; facile eſt ad intelligendum, in emendandis vitiis exemplorum Latinorum plurimum fiduciæ ponendum eſſe in Theophili interpretatione. Qua in re ego quidem eo ſum fidentior, quo vetuſtior mihi hic interpres eſſe videtur: ut eum omnino habeam ipſi Juſtiniano coævum. Idque ob conjecturas & rationes opinabiles. Nam principio Theophilus noſter §. *ult. de uſucap.* verba Juſtiniani: *Noſtra autem divina conſtitutio, quam nuper promulgavimus*, ita reddit: Εφοιτησε δε του ἡμετερου βασιλεως διαταξις, ἡν εναρχομενως εξεφωνησε. *Extat & principis noſtri conſtitutio quam nuper emiſit.* Parum autem vocula *nuper* congrueret, ſi Theophilus diu poſt ſcripſiſſet, quam emiſerat eandem conſtitutionem Juſtinianus. Quid? quod verba ſequentia ὠφελ της ευσεβεστατης ἡμων δεσποινης alii ſenſui inconcinna, quam ut accipiantur de *Theodora*. Licet enim id dare ſoleamus manibus imperatoris, ut etiam mortuum adpellemus *noſtrum* (ἡμετερον,) imo verbis utamur του θειοτατου ἡμων δεσποτου, quaſi ſcilicet, lege ſuperſtite, vivere adhuc videatur legiſlator: *Auguſtam* tamen demortuam quidem demortui Cæſaris nemo compellabit vel *dominam ſuam* vel *noſtram*. Quum ergo *Theodoram* Theophilus dixit *religioſiſſimam dominam ſuam*; certum eſt indicium, iſto tempore vel eandem ſuperſtitem vixiſſe, vel olim vivam coluiſſe Theophilum. Deinde ultimus *libri IV. titulus* exemplo ſit, quam ſuperſtitioſus fuerit Theophilus in *Latinis* Latini Juris *vocabulis* retinendis publicorum delictorum.

Quæ cauſa alia eſſe aut fingi non poteſt, quam hæc; illum dubitaviſſe, reddere Latina Græce, quod Latini Juris interpres Græcus primus eſſet. Statim enim poſt hæc vocabula, *aquæ & ignis interdictio*; *deportatio*; *adulterium*; *majeſtas*; *de falſis*; *de vi publica*; *de vi privata*; *de ambitu*; *de veneficis*; & reliqua reddita ſunt Græce ab interpretibus Græcis, ut porro non opus eſſet Græco interpreti, induere hic os Latinum. Præterea illud ipſe nos docuit FABROTUS editor, quod Theophilus uſus ſit JCtis Romanis Cajo, Ulpiano,

Ulpiano, aliis: ſed poſt tempora Juſtiniani illi auctores neglecti, quos vero Theophilum legere oportuit, dum ederet Inſtitutiones. Porro laudatur Theophilus interpretibus Juris vetuſtiſſimis ipſique (*) Thalelæo. Quo ipſo facile convelluntur viri docti, qui illum Baſilicis ipſis putant eſſe recentiorem. Demum opinabile non eſt *Pandectas & Codicem* ante redditos fuiſſe Græce, quam *juris Inſtitutiones*. Partim quod illud operis fuerit longe difficilioris, quam hoc: & hoc magis tamen neceſſarium, ut in ſcholis tirones, Linguæ Latinæ non adeo periti, imbui interea poſſent hiſce juris elementis. Quæ vero adverſus tantam vetuſtatem obmovent auctores alii: illa facile diluuntur.

§. 4. Nam principio dicunt, multoties *lapſum* eſſe Theophilum tam in *ſenſibus* verborum, quam in *rebus* ipſis. Quod indignum ſit tribuere celeberrimo anteceſſori, cujus opera in jure conſcribendo uſus ſit Juſtinianus. Verum quoties oſcitavit Tribonianus? deinde cum Theophilus in Latinis inſtitutionibus ſcripſerit ſub *cenſura & juſſu* Triboniani: quid obſtat? quod ipſe in Græca paraphraſi ſuo abundaverit ſenſu, diverſo a Juſtinianeo & ejus magnifico magiſtro. Quod magis eſt, teſtatur cultiſſimus FABROTUS, ſe in Theophili exemplis *MSctis* inveniſſe multiplicem varietatem. Inde ejus conjecturam eſſe hanc, plurimos juris doctores, qui his elementis uſi ſint in gratiam Græcæ juventutis, eis vel addidiſſe aliqua vel detraxiſſe, ut ſcilicet quemque tulerit ſenſus & ſtudium, jura alios docendi.

(*) Hoc Ludewigius æque ac plura alia aliunde deſcripſit. Vide Mylium & nos ad eum aut ſequentem Hoffmanni locum.

XXXIX. CHR. GODOFR. HOFFMANNUS in *Hiſtoria Juris*, Vol. I. pag. 631. ſqq.

§. 5. INSTITUTIONES vertiſſe, vel potius liberiore παραφρασει interpretatum eſſe THEOPHILUM nemo ignorat. Nemini contra liquido hujus JCti ætas perſpecta eſt, cum eum nonnulli Juſtiniano coævum faciant, (*a*) negantibus aliis (*b*).

(*a*) Ita quidem ſentiunt SUARESIUS in notit. Baſilic. §. XVII. BRISSONIUS de V. S. voce anteceſſor, GUIDO PANCIROLLUS de claris ll. interpretibus lib. 1. Cap. 80. GUNDLINGIANA P. II. art. 2. EVERARD. OTTO ad inſtit. procem. p. 17. BOEHMERUS in Diſſ. prælim. de paraphraſi Theoph. §. 9. & qui eos ſequuntur bene multi, quorum omnium argumenta collegit, & auxit JO. HENRICUS MYLIUS in vindiciarum Theophili præparatione Cap. 2. & 3. Neque ea tamen omnia rem conficiunt, ut non tam argumenta, quam conjecturas ſatis aliquando debiles deprehendiſſe tibi videaris. Palmarium, & quod primus, ut videtur, GUNDLINGIUS expoſuit loc. cit. eo redit; Theophilum allegari a Thalelæo, Thalelæum vero fuiſſe Juſtiniano coævum, unde nihil eſſet apertius, quam quod eodem tempore vixerit Paraphraſtes. In quo argumento unuſquiſque videt duo eſſe probanda, & allegationem Thalelæi ſeſe recte habere, & ejuſdem ætatem; cum tamen neutrius certitudo ſatis ſit expedita. Obſervarunt enim EVERARDUS OTTO, JUSTUS HENNING. BOEHMERUS aliique, omni adhibita opera in fragmentis Thalelæi, quæ inter Baſilicorum Scholia leguntur, nullibi allegatum inveſtigari potuiſſe Theophilum: Neque enim FABROTTUS, qui primus hujus allegationis mentionem facit, neque GUNDLINGIUS Fabrotti fidem in eo ſecutus locum ipſum nobis indicarunt. Dein ſi quis etiam in eo indagando eſſet felicior, quid tamen exin argumenti deducemus, niſi prius liquido demonſtretur Thalelæi ætas, quam ad Juſtinianeam referre unice ob hujus JCti nomen, ut ſupra diximus, oppido eſt periculoſum. Regerunt equidem alii, parum referre, an Thalelæi ille locus inveſtigetur, cum occurrat ſæpe numero Theophili nomen a STEPHANO JCto in ſcholiis Baſilicorum adductum, qui cum a Stephano Juſtinianeo haud diſcrepet, non minorem eſſe argumenti vim, quam ſi illa Thalelæi allegatio ſe recte haberet. Aſt, quod

quod aliquoties jam dictum eſt, niſi liquido, certe melius (*) quam ab Ill. BOEHMERO factum eſt *Diſſ. prælim. de paraphr. Theoph.* §. 9. ætas Stephani Juſtinianeæ congruere doceatur, nec ex hoc argumento erit, quod ſibi arrogent hujus ſententiæ defenſores. Cætera levioris momenti ſunt. Affertur enim, Theophilum tamen ad calcem ſingulorum Paraphraſeos ſuæ librorum dici anteceſſorem; quaſi poſt Juſtinianum, qui jura profeſſi ſunt, deſierint vocari Anteceſſores, aut nullus omnino Theophilus anteceſſor eſſe potuerit, quam qui in componendis cum Triboniano & Dorotheo inſtitutionibus elaboravit? Quod Juſtinianum noſtrum ſacratiſſimum optimum imperatorem dicat, non magis evincit (†) Seculo ſexto vixiſſe Theophilum, quam JCtos noſtros, qui iiſdem de Flavio elogiis ſæpenumero utuntur.

Denique quod Triboniani & Theodoræ nominibus ſimilia elogia adſcripſerit, & conſtitutionem a Juſtiniano nuper emiſſam alleget, id hoc tantum conficit, quod omnia ** expreſſerit, quæ in ipſo Latino inſtitutionum textu legebantur, accurate functus ſit interpretis boni officio Theophilus ab ætate Juſtiniani etiam remotior.

(*b*) Ita cenſent VIGLIUS ZUICHEMIUS, qui primam ejus editionem dedit, & cui optimam debemus FABROTTUS, nec non maximi nominis JCti ALCIATUS, CUJACIUS, & JACOBUS GOTHOFREDUS, quos ſequitur aliorum turba. Dum vero Theophilum Paraphraſten cum Latinarum inſtitutionum artifice eundem eſſe negant, ſatis prægnantem ſententiæ ſuæ inhærendi rationem habent, ſi qui ſecus ſentiunt, probaverint nihil. Neque tamen aliis deſtituuntur argumentis, inter quæ haud contemnendum, minime probabile videri, Theophilum anteceſſorem Triboniani & Dorothei ſocium (‡) adeo hallucinari, & a ſenſu textus Latini aberrare potuiſſe, ac quidem aliquoties contigit Paraphraſtæ, acerrimis ejus vindicibus ne quidem diffitentibus. Dein urgent Paraphraſten, ſi olim ipſe, & Latinis inſtitutionibus manum admoverit, id minime ſilentio (‡) fuiſſe prætermiſſurum, ſiquidem exin major longe operi ſuo græco conciliari potuiſſet auctoritas. Denique cum Paraphraſtes Theophili illius Juſtinianei tot elogiis mentionem fecerit, conſequi putant, aut arrogantiſſimum eum fuiſſe, aut alium laudare THEOPHILUM a ſe diverſum.

(*) Hoc nos præſtitiſſe in *Conſectariis Memorab. e Baſil.* Excurſu u't. nobis perſuademus.

(†) Non evinceret, fateor, ſi bis ac ter ita loqueretur: ſed quum nuſquam Juſtiniani tanquam demortui aut veteris alicujus Imperatoris meminerit, immo vix unquam ſine magnifico honoris titulo dimittat, maxime illud evincit; uti Mylius jam ſatis probavit, cujus hac in re argumenta Hoffmannus non ſat bona fide hic prætermittit, quia aliter refutare non potuit. Idem de Theodoræ nomine & de conſtitutionibus *nuper* emiſſis judicium feret Lector, ſi conſulat ſup. pag. XXXIX. ante fin. & inf. pag. 1050. not. Ceterum plura & nova argumenta in iiſdem Memor. adfero.

(‡) Generaliter hoc quiſque Theophilomaſtix effutit: ſed ſi ad ſpecialia & exempla veniatur, hæ criminationes in fumum abeunt, & ipſos ut plurimum accuſatores erroris arguunt.

(‡) Si in mentem veniſſet Hoffmanno, quod mihi ac V. Cl. Trekellio, paraphraſin THinam ex ejuſdem prælectionibus, tamquam Anteceſſoris, conſtare, duplicem hanc objectionem haud propoſuiſſet, credo. Vix enim, ſi quid Auditoribus in calamum dictamus, noſtrum nomen operi præmittere ſolemus, quod illorum quiſque pro ſuo ingenio addit. Tum vero, ubi duce Juſtiniano ſui cum aliis meminiſſe cogebatur, elogia ſibi non magis, quam ceteris detrahere aut debuit aut potuit; maxime quum ſummæ eſſet dignitatis vir, & non minus excellens, quam quilibet Profeſſorum hodiernorum: ut taceam, eum ex omnibus Anteceſſoribus tempore confectarum Inſt. & Pand. honoratiſſimum, &, ut credo, vetuſtiſſimum fuiſſe, nam primo ubique loco ante alios omnes memoratur.

XL. ALB. DIET. TREKELL *de Teſtamenti factione.* Pag. 30.

Ex hiſce verbis videmus, Theophilum putaſſe, populum hic non fuiſſe convocatum, ut ſuffragia ferret, ſed tantum veluti teſtem, ut quilibet in conſpectu totius populi teſtamentum facere poſſet, hancque ſolemnitatem bis quovis anno celebratam fuiſſe. Sed ſcriptor hic neque ejus ætatis (*g*) neque auctoritatis (*h*) eſt, ut teſtimonium illius in re tam antiqua ſine ullo examine, præſertim contra aliorum

* * * *

(1) auctoritatem, contra ordinationem reip. R., contra omnem denique probabilitatem admittamus.

(*g*) Aetas hujus Theophili adhuc manet incerta, neque eorum accedere poſſum opinioni, qui eum faciunt Juſtiniano συγχρονον, putantque eum eſſe (2) ipſum illum Theophilum, qui cum Triboniano & Dorotheo Inſtitutiones confecit. Confer omnino V. Ill. Chr. God. Hoffmanni hiſtoriam Juris L. III. c. 1. §. 5. pag. 631. ſqq.

(*h*) Libenter quidem fateor, auctorem hunc in explicandis Inſtitutionibus egregia multa præſtitiſſe, eumque ſæpe in illuſtrandis quoque antiquitatibus bonos auctores (3) præ oculis habuiſſe, adeoque eum dignum eſſe, qui a cupida legum juventute frequentius legatur, cujuſque nova editio Græco-Latina adornetur. Negari tamen non poteſt, eum aliquando etiam nobis fabulas (4) pro veris hiſtoriis obtrudere, pro more ſequiorum temporum: immo interdum quoque eum vera falſis miſcere, quando nempe bonos veteres auctores, quos ad manus habuit, non ſatis intellexit. Exempla præbere poſſunt, quæ narrat in tit. Inſt. *de Jure N. G. & C.* Si ergo aliquid refert, quod in aliis ſcriptoribus (5) vetuſtioribus non exſtat, non debemus hoc ſtatim pro vero habere, neque etiam ſtatim ut falſum rejicere: ſed videndum eſt, num narret probabilia, num ea, quæ affert, formæ reip. R. vel analogiæ juris conveniant, num denique alia teſtimonia ei quodammodo adminiculentur. Si tale quid pro ſe habet, poteſt interim teſtimonium ejus tanquam veritas probabilis aſſumi: ſi vero hæc omnia contra eum militant, tunc demum eſt rejiciendus.

(1) Dubito, an unquam contra claſſicorum auctorum loca, ſi illud de vino Campano, quod nihil ad jus facit, excipias.

(2) V. Cl. tum temporis nondum legerat H. MYLII *Hiſt. THi*, qui cap. 2. & 3. partim ſuis, partim aliorum magni nominibus JCtorum argumentis hoc evincit: & nos pluribus in Præf.

(3) Inprimis Cajum ipſum. V. Mylius pag 25—7.

(4) Vide in noſtro Indice *Theophilus defenditur*: & judica, utri ſæpius peccent, THuſne an qui eum notant.

(5) Idem ego ante lectam Viri Cl. Tractationem monui pag. 26. *a.*

XLI. IDEM *in Obſervatt. Extemporal.* MS.

De ipſo THo non muto ſententiam, quam in Tr. mea de Teſtamentif. dixi, licet poſtea demum Mylii tractationem de THo legerim. Poſſet, ſi vacaret, hoc argumentum adhuc in utramque partem diſputari. Inprimis vero ultimum Mylii argumentum cap. 3. §. ult. contra ipſum retorqueri poteſt. Si enim probabile, THum (*α*) ſtatim poſt vulgatos Pandectas & Inſtitutiones diem ſuum obiiſſe, vix videtur probabile eum tam cito paraphraſin ſuam compoſuiſſe. Quicquid vero hujus ſit, non videtur hæc paraphraſis ab ipſo auctore ſuo, quocunque demum is tempore vixerit, edita fuiſſe. Quo magis enim opus hoc conſidero, eo magis mihi ſimile videtur noſtrorum temporum (*β*) prælectionibus Academicis ſive Collegiis, ut vocant, quæ ab auditoribus calamo excipiuntur. Unde forte quædam errata non ab ipſo auctore ſunt, ſed ab auditoribus, non ſatis accurate mentem ejus percipientibus. Sed hæc libenter aliorum judicio relinquo.

(*α*) Non ſtatim, ſed intra annum: quod intervallum ei rei plus ſatis ſufficere quis dubitabit, maxime ſi mecum credat, & plures quotidie horas auditoribus erudiendis impendiſſe & pauciores brevioreſque ferias habuiſſe priſcos quam hodiernos Anteceſſores.

(*β*) Idem & mihi ſuboluiſſe gaudeo, quod pluribus in præfat. deduxi pag. XXVII.

VARIÆ LECTIONES
in Theophili Inſtitutiones,
AD EXEMPLAR
FR. PITHOEI.

EDIT. GOTH. 1587.	HUJ. NOSTRÆ NOVISS.	IN LIBRUM PRIMUM.
Pag. verſ.	Pag. verſ.	
11, 35.	22, ult.	συγκλητικῶν ^] ^ ἢ πατρικίων [Sic confirmatur conjectura Trekellii, quam cit. pag. memoravi. G. O. R.]
32, 24.	63, 12.	βλάβην ^] ^ ὀκείων.
36, 41.	69, ult.	συνισαμβύων] - - νων [Devitiis har. lect.vid. Præf. pag. XVII. G. O. R.]
Tit. 7.	77,	[Vid. Addenda noſtra. G. O. R.]
47, 13.	87, lect. 2.	φυλάξωσι] - - ασι
19.	lect. 4.	μείζας] μείζονας.
25.	88, vſ. 5.	χρῆναι] χρὴ
27.	8.	ἴδιον] δίκαιον [Unde utrumque conjungerem. G. O. R.]
51, 2.	93, 14.	κεκώλυται ^] ^ καὶν μὴ ἐξ ὀνόμων ὦσι γάμων.
7.	18.	ἐμαυκιπ.] αὐτεξουσιότητα.
10.	ult.	κἀμὲ πάππε] ἢ μάμμη.
15.	94, 5.	εἴτε μονον] καὶ ὁμοῦ.
54, 11.	99, pen.	συνημμβύων] - μβύη
12.	ult	ἐγὼ λαβεῖν] λαμβάνειν.
55, 4.	101, l. 87.	κόλασιν] κωλυσιν. v Gell. 6. c. 14.
61.	114, l. 40.	ὅτι πάντων πραγματ] h &c. [leg. *hæc* G. O. R.] uſque τι γαρ alio loco reponenda cenſeo.
62, 11.	115, l. 50.	ὑοθ.] λαμβανόμενε.
18.	vſ. 17.	δεῖ δὲ ^] ^ καὶ.
63, 25.	117, 19.	Τῶν δ' ἐυν.] ὁι μὲν γὰρ αὐτῶν.
27.	21.	^ ἐισιν] μὲν ἔισιν
39.	118, 7.	εδὲ] ἔτε
64, 1.	11.	πόδας] πόδα
33.	119, 19.	^ ληψεται] εἰς θέσιν ληψ.
69, 14.	126, pen.	ὑπὸ τῶν οἰκείων] ἀφ
70, 17.	128, 15.	πειθόμεθα] πείθομαι
22.	20.	τὸν παιδα] τὸν ἀφ
23.	21.	ποςλιμ. ^] τετ' ἐςὶ πάντως.
25.	23.	τῆς ἐμῆς υπεξ.] τὴν ἐν τω ὑποξουσιότητα
34.	129, 4.	ἠρτημένῳ] - - νως.
35.	6.	ἔιρηται δὲ] ἔιρ. μὲν.
37.	l. 35.	τα] τε
71.	l. 37.	ηβελήθησαν ^] ^ εἶναι
4.	l. 38.	limes] limen
7.	l. 39.	ἐπὶ] ὑπὸ
18.	130, vſ. 5.	ἕτω] ἕτως
26.	l. 41.	^ βινδικτα] ^ τὸν παῖδα

* * * * 2

EDIT. GOTH 1587.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag. verſ.	Pag. verſ.	
71, 33.	131, l. 43.	τῷ πατρὶ] τὸ τρίτον.
72, 4	132, vſ. 2.	ωθσφόρως] ωθόσφορος.
6.	4.	ἡ μὲν] εἰ
12.	11.	ἐυσεβεςάτε] ἐσεβῆς [leg. ἐυσ.]
17.	16	τῷ ἀρχοντι] τοῖς ἄρχυσι
37.	133, l. 50.	τέτων] αὐτῶν
73, 1.	l. 51.	υπεξυσίαν] - - - σίυς
5.	l. 52.	ωθδυκρατεῖν] ωθδυκατεχειν
7.	l. 54.	τὸ αυτὸ] τὰ αὐτὰ
10.	l. 55.	τὸν υἱὸν καὶ] ℔ usque η καὶ
15.	l. 56.	ἐγὼ τὸν] ℔
16.	l. 57.	^εἰς υοθ.] ^ὕιον
30.	134, l. 61.	τοτε] τῶδε
34.	l. 63.	ποιεῖν] ὑποτελεῖν
40.	135, vſ. 4.	πάππε] πατρὸς. [Hic errorem commiſſum credo. G. O. R.
74, 6.	10.	παππε] πάτρος.
14.	l. 67.	^δυνησεται] ^μοι
32.	136, l. 1.	^καὶ ἡ] ℔
34.	l. 2.	αὐτῶν] τε τῶν
75, 2.	137, l. 4.	ἐπιτρόπες] - - - πων
7.	vſ. 7.	ως ὁ Σέρβιος] [Voluit ergo, artic. ὁ addi. G. O. R.
10.	l. 5	℔ τὸ] η ℔ το
16.	l. 7.	οἷς] ὃς
18.	l. 8.	ὑπ' αὐτοῖς] ὑπ' αὐτῶν
37.	138, vſ. 14.	ἰχύσει] ἰχύει
39.	15.	οι πατ.] ὁι ℔
76, 2.	18.	; κὴ] ℔
8.	23.	καταλειψη] - - - ψει
23.	139, l. 19.	αὐτεξέσιον] - - - σίυ
31.	l. 21.	τοτε^] ^δὲ
34.	l. 23 ſqq.	τεχθησαν, ὑπεξέσιοι - - - ωθλαμβανομθμοι^] ^ἐτεχθη, ὑπεξέσιος - - - ωθλαμβανόμθμος, ὅς τις κὴ λεγονται σύ.
38.	l 27.	τεσαρθτῳ] - - ταρτον
77.	140, vſ. 9.	ἢ η] ℔
Tit. 14.	141.	Vet. ita habet: Τινες ἐπίτροποι καταλιμπανεσθαι δύνατα. [leg. δύνανται G. O. R.
25.	5.	οἷον τε] οἵαν τα
35.	l. 3.	ἤγ. χωρ. ελευθ.] ℔
78, 20.	142, l. 8. & 9.	huic] illi l. d. ſolidos
79.	143, vſ. 13.	διεκταν] - - - τα
7.	l. 15.	πρεκαρλαν^] ^ἤτοι fideicommiſſariam
9.	l. 16.	ἔνσατον] ἐνσαθέντα
31.	144, vſ. 7.	ἴσιον] ℔
38.	l. 18.	κονσένσε] Conſilio.
80, 6.	145, l. *18.	ἐλευθερίαν] αιτίαν
13.	l. *19.	τῦτον] αὐτὸν
18.	vſ. 14.	τετ. οταν ἐλευθ.] ℔
23.	l. 22.	ἤτοι οταν ἐλευθ. γιν.] ℔
	146, l. 23.	κὴ ὁ] ὁ δὲ
33.	l. 27.	vel ex] κὴ ex

EDIT. GOTH. 1587. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
80,	37	146,	l. 29.	ex certo] tempore
	39.		l. 30.	ἐχω] ὁ δεινος
81,	7.		l. 31.	δυνώμεθα] - - μαι
	14.	147,	l. 33.	ἐὰν] τις ταῖς
	20.		l. 36.	καὶ οἱ ἐγγ.] καὶ §
	24.		l. 40.	καὶ οἱ ἐγγ.] οἱ §
	25.		vſ. 19.	εἶπε] εἶπεν
	28.		l. 22.	καὶ ετερ.] καὶ §
	33	148,	l. 41.	ἐπιτροπου] §
82,	15.		vſ. 12.	οτε] ὁτι
	20.		17.	τούτων] τούτου
	26.	149,	vſ. 3.	τοὺς] §
	33.		10.	κατωτεροι] - - τερω
83,	7.		ult.	οἷον] §
	9.	150,	vſ. 2.	μητρὸς] πατρὸς [Credo leg. verſ. 10. mihi 3. ſive lect. 8. G. O. R.
	20-1.		vſ. 12.	ωθσ. τῶν ὀφ. ἐπιτρ.] ἐπιτρόπων
	23.		l. 10.	αρρενογονιαν] - - - νιας
	27.		vſ. 19.	συνεζευγμένοι] συναπλόμενοι
	30.		l. *11.	μητρὸς] πατρὸς [Sic ego reſtitueram ex conjectura. G. O. R.
	37.	151,	4.	διεστειμε] - - - μθμ
84.			l. 15.	ἡ τυχον ε. π. ε. τ. οἰῶ θεμειω] §
85,	30.	154,	l. 8.	ei cui] τῷ γνωμθῷ
	34.		l. 9.	ἀφορισὸ δὲ] inter deportatum, & aqua & igni interdictum.
	38.			τῦτῳ] δὲ [Leg. Pag. 86. vſ. 38. mihi 156. vſ. 15. G. O. R.
87,	23.	157,	16	τυτυς] τυτοις
	41.	158,	8.	ἐπιτροπῆς] - - ὁπυ
89,	13.	160,	l 1.	ἐμαγκιπατυς] ἐπιτρόπυ δίοντα
	23.		l. 2.	ἐπιτροπευυσι] - - - συσι
90,	2.	161,	l. 2.	εγω] μθμ
	9.		l. 5	συμβῇ] με
	16.	162,	vſ. 2.	Αδελφῶ] - - φυ
	17.		l. 7.	τὸν μὲν] ἴοντα
	23.		l. 9	ἀνεψιῶ] - - υ
	25.		l. 10.	τελευ] ωθτελ.
	28.		vſ. 13	τροπευσω] τροπ.
	31.		l. 11	παῖδα] παιδὸς
	39.		l. 14	επιτροποι οἱ δὲ τυτων τῶν πατέρων παῖδες] ἐπιτροποι τῶν ἀνυβων ὠπελευθερων ὡσῷ § οἱ πατρωνιοι . οἱ δὲ τῶν πατέρων τῶν ποιησαντων ——
91,	4.	163,	l. 15.	μυ] μοι
	20.		l. 17	κυριατοείας] κρατειν
	21.		l. 18.	ηγυσάμθμ] - - - μίνη
Cap. XX.		164.		ωθει Ατελιανυ ἐπιτρόπυ ὁ ειτε ὀνειναῦ οἱ ὀκ τοῦ νόμυ ὀνόματα κύρια ἐδίδοντο. [Legēnd. Περὶ Ἀτιλ. ἐπ. εἴτε ὀνείνων, οἳ ἐκ τοῦ νόμυ Ἰυλίς § Τιτίς (quibus vocabulis gloſſatorculus ὀν. κύρια i. e. *nomina propria* adſcripſit) ἐδιδοντο. G. O. R.
92.			l. 2.	ἦν] ὁ [an ἦν deerat? an omiſſum ſignum „ G. O. R.
	5.		vſ. 12.	καὶ] §
	8.		l. 4	τῶν ε η ζ] ἓξ καὶ ἕπλα

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag.	verſ.	Pag. verſ.	
92,	10.	164, vſ. 17.	τοῦτο] τοῦτον
	16.	165, l. 7.	καὶ Τιτιανὸς] τίτι⊙
	20.	l. 9.	Τιτιαν⊙] καὶ τίτι⊙
	33.	vſ. 17.	Ιαλι⊙ Τιτιαν] ιαλιστίτιαν
	38.	21.	κληρονόμον] §
93,	10.	166, l. 18.	σὺ ∧ ταις] ∧ δὲ
	18.	14	καὶ] ἢ [leg. ἢ G. O. R.
	19.	15.	γαρ] μὲν
	20.	16.	ταξιν] ὄψιν
	22.	l. 20.	iuriſdictionem] inquiſitiona
	24.	vſ. 20.	εχουσιν] §
	27.	l. 23.	ὁ ut] § καὶ [ita ambigue ſcriptum, ut neſciam, num ſignum hoc ſit delendum nec ne. TREKEL Mihi videtur Pithoeus hoc voluiſſe: pro Gothofr. ὁ Τίτ. (quod ſcripſit ὁ l.t.) legi καὶ Τιτ. uti & Fabr. edidit. Prius notaverat § ὁ, deinde vidit ejus loco καὶ haberi. G. O. R.
	28.	167, l. 24.	υπο ∧] ∧ τῶν
		l. 25	διηγορευοντο] - - - τι
	38	9.	διδόναι] §
	38.	10	ἐὰν τον ⊙παρχωχον καὶ τὸν πραίτωρα
94,	11.	22.	ουκ ∧ ανα] ∧ ἢ
	13.	ult.	φ. νομ. εσιν] φ ἐσίν. V V.
	31.	168, l. 31.	τυτελας] - - λε ⊙ασατ. τῶν λογισμῶν
95,		169, vſ. 9.	τύτυ] αὐτῷ
	21.	11.	κηδεμόν⊙ ∧] ∧ ἢ
	31.	pen.	αὐτῷ] ἑαυτῷ
	39.	170, l. 5.	μανδατα δεποσιτω] - - των - - των
	41.	vſ. 8.	ὁ δὲ] § δὲ
96,	3.	11.	ὁ μὲν ∧] ∧ ἓν
	5.	l. 7.	συναλλαστον] - - αττ.
	7.	l. 8.	Ουδὲ] Ουτε δὲ
	12.	l. 10.	τὰ μαλ] § τὰ
	19.	171, l. 11.	πυπιλλυ] - λω
	23.	vſ. 13.	δι' ἐπιτολης] §
	30.	l. 15.	πιλλυ] πίλλῳ
	39.	172, l. 17.	ἐπὶ] ὑπὸ
97,	5.	l. 18.	παυεται ∧] ∧ ὁ κυρατωρ τὸ εἶναι
	28	173, l. 1.	τινὶ ∧] καὶ
98,	3	vſ ult.	συνεδραμε] - - - ρδμ
		ult.	ἐυσεβ. ἡμ. βασ. ∧] §
		174, 1	αναξιον ∧] εἶναι
	8.	5	βεβηκένται ∧] ∧ αὐτὰς
	13.	l. 4.	τετυπ. τῦτο κε.] §
	32. (23.)	l. 6.	εἰς αἰχμαλ.] §
	24	175, vſ. 2.	ἤτοι ⊙ειωρ.] §
	29.	7.	⊙εὶ τὰς οἰκ. πατρ. ἢ ληφθ.] §
	34.	l. 8.	μετα] μεχρι
99,	10.	176, vſ. 7.	αι ὑπὸ] § αι [leg. αἱ G. O. R.
	28.	l. 13	καὶ τὰς] § και
100.		177.	⊙εὶ κυρατορίων

Pag.

EDIT. GOTH. 1587. Pag.	vers.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	vers.	
100,	9.	177,	vs. 3.	αὐτεξεσιων] ὑπεξεσίων
	27.	178,	l. 6	ει και^] ^ τὰ μαλιστα γὰρ εισιν
	39.		l. 10.	ὡς^ προλαβ.] ^ καὶ
	41		l. 11.	τὸν επιτρ.] ℔ τὸν
101,	37.	180,	vs 16.	κακέργως] - - - γ℞
102,	17.	181,	l. 24.	auctoritate^] ^ pro curatore
103,	4.	182,	l. 3.	κηδεμονευομων] κηδευομένων
	6.		vs 8.	υπεξελε] ὑφεξελε
	8.		l. 4.	ἐγγύαις] ἐγγυηταῖς
	12.		vs. 14	ζητησεως^] ^ δοθεντες
	15		17.	εἴωθε] εἰωθεν
	21, 22.	183,	l. 8	ἤγ. ϖϐὶ τ. πατρ.] ℔
	38.	184,	vs. 3	ε[χειρισμον] ℔ εγ
104,	3.		l. 12.	ϖϐοτερον] ℔
	36.	185,	l. 19.	ἕξει] ἔξεσιν
	38.	19,	20, 21.	ἔχει] εχετι δὲ καὶ τετων την in factum
	40.		l. 23.	ἐχ. βοήθ. ἀυ. παρέχ.] ℳ τὸ ἐχάτον αὐτοῖς παρελθαν βοηθείαν. [faltim leg. παρελθεῖν G. O. R.
105,	4.	186,	1.	λαβόντες] λαμβάνοντες
	10.		7.	κληρωνομων] - - μους
			l. 25.	αυτη δ^] ^ ſubſidiaria καὶ
	15.		l. 27.	θελήσουσιν] θελήσα.
	24.	187,	l. 30.	ὐπόένδυνοι ϒρυησον℈] - - ϑυν℞ - - σεται πότε τῇ
106,	25.		vs. pen.	χρήσεται] - - σηται
107,	11.	189,	8.	ℳ τῶν^] ἐκ τῶν
	14.		l. 6.	ἐξαμηνιαις] ἐξαμηνιαίαις
	26.	190,	l. 10.	επικειμλήης] υποκ.
	27.		l. 11	τοι^] ^ μετα ευμιξιν, ἤτοι
	29		l. 12.	δημοσιας] ℔
	36.		vs. 13.	αὐτοῦ] ἑαυτοῦ
108,	1.		l. 15.	excuſationa] vacationa
	16.	191,	l. 17.	η^ δεκάτω] ^ καὶ
	17.		l. 18.	η^ δωδ] ^ καὶ
			vs. 8.	καὶ απλως] ℔
	26.		l. 21	^τετο] ^ μοι
109,	6, 7.	193,	l. 28.	Σεβ. καὶ Αντ. ἀντ.] ℔
	15.	194,	l. 31.	ἀντιλαβεσθαι] ἀντιλαμβάνεσθαι
	22.		vs. 11.	δυναται] δυνατα
	25.		l. 32.	εξκυσατεύεται] - - - τευθησετα
	27.		l. 33.	κυσατευθησεται] - - τευεται
	32.		l. 36.	ὑπῆρχεν] υπαρχον
	38.		l. 37.	ἀπολυομαι] - - λύει μέ
110,	8.	195,	vs. 14.	απαλλαγησεται] ἀπαλλησεται [leg. ἀπαλλάσσεται. G. O. R.
	32.	196,	13.	τὰ τοιαῦτα] ℳ ταῦτα
111,	6.	197,	8.	τὸ] τὸν [Voluit credo, τοιοῦτον G. O. R.
	9.		11.	κρατηση] - - - σει
	15.		l. 44.	ειτε] εἰσὶν εἴτε
	26.	198,	l. 46.	εκασης] ἡμέρας
	36.		vs. 17.	σ] ℓ
	38.		18.	δεκα^] ^ πεντε ἡμέρας καὶ μετα τὴν ——

EDIT. GOTH. 1587.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag. verſ.	Pag. verſ.	
112, 5.	199, 3.	λογυ τῆς ὁδῦ] ℔
10	l. 54	πλειονας] ἐϛιν ὅτε
16.	200, vſ. 2.	των δε] του
19.	5.	τετῦ] αὐτῦ
21.	l. 56.	ἀμελει] τοι
22.	vſ. 8.	καταλιπειν] - - λειπου
36	l. 59.	επισυμβασα] ℔
114, 2.	202, l. 6.	δημοσιαν] publicam
3.	l. 7.	τοιῦτον] - - το
10.	l. 9.	κεκώλυται] κολύεται
18.	203, l. 11.	εις] ωϑς
115, 6.	204, l. 14.	ο κεραϛ] ℔ ο
7.	l. 15.	τοιϛτον] - - το
20.	l. 19.	τῷ περιλλῳ] ℔
29.	205, l. 20.	κακῶς] κακερκως
	206, l. 22.	Ἐπληρώϑη ὑ ῶ ινϛιτϛτιόνων Θεοφίλυ ἀντικέϛορος. Feliciter. MS.
LIB. II.	207.	Diviſio illa τῶν πραγμάτων non eſt in vett. Cod. Videtur autem ex lib. 46. Βασιλικ. [Tit. 3 Schol. pag. 166--7. G. O. R.] deſumta, quam etiam Marhanus [leg. Martianus G. O. R.] adfert l. 2. ff. eod. Ut communia etiam ad publica extendantur, quemadmodum ſub publicis continentur communia & univerſitatis. l. 1. ff. eod.
	l. 1.	ΑΡΧΗ ϹΥΝ ΘΕΩ ΤΗΣ Β῀ INSTITVTIONOS.
103, 32.	208, l. 7.	τὴν τῶν Ρωμ.] ℔ [Prima Goth. vitioſe 103. habet pro 117. Confer inf. poſt pag. 143.
33.	vſ. 3.	καταγινεϑαι] τὴν ϛωμαικὴν.
35.	l. 8.	γας] καὶ
118, 1.	vſ. 12.	καὶ] ὅτι
5.	l. 11.	ἐπιτρ] καὶ κερατόρων
15.	209, l. 12	εϛι] ℔
16.	ibid	ημετερας] ἐϛὶν
17.	vſ. 11.	iure] iuris
18.	l. 14.	gentium] ὡς ωϑοίντος [leg. - - - τες. G. O. R.] φησόμεϑα
19.	l. 15.	ὅτοι δημόσια] ℔
26.	l. 17.	] καὶ
30.	210, l. 19.	ὑωσαρμ] ωϑσορμ.
41.	l. 22.	εν λιμέσι] ὲν τοις λιμ.
119, 2.	l. 24.	ωσπερ καὶ ὁ ϑαλ.] καϑάπερ καὶ αὐτὸ
17.	211, l. 30.	πλέειν] πλεῖν
25.	l. 32.	τῶν ὀχϑῶν] τῆς ὀχϑης
28.	212, l. 35.	βλικα] ὅτοι iurisgentia
30.	l. 36.	εαυτοις] ὲν αὐτοῖς
32.	vſ. 6.	ψύχειν] ψύγειν
36.	10.	τῇ ϑαλασϛη] τῆς γῆς ϑαλασϛης.
120, 7.	213, l. 42.	ἄτινα] ὀρϑῶς καὶ κατὰ
8.	ibid.	ὀρϑὸν] ℔
13.	l. 44.	ημετερε] ἐυσεβαϛάτε ἡμῶν
22.	214, l. 48.	καὶ] ὅτοι
40.	l. 52.	γιοσα] ὡς εἴρηται
	l. 53.	ἕκας] ἕκαϛον

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag.	verſ.	Pag. verſ.	
121,	25.	216, l. 63.	ὄχυρον] ἴσχυρον
	31.	l. 64.	τῦτο] μέτα ταῦτα
	37.	l. 66	δῦναται δεσπ.] §
		ibid.	καὶ ^ υπ'] ^ Δφ τῦτο δεσπόζεται
122,	10.	217, l. 69.	επει] ἐπειδὴ
	30.	l. 76.	νομῳ] νομίμῳ
	41.	218, l. 78.	ἤρξαντο] ξατο
123,	5.	l. 80	ὅσα] πάντα τὰ ζῶα ὅσα
	28.	219, l. 84.	τὸ ζῶον] §
	40.	220, l. 87.	καμείᾳ] κτηείᾳ
124,	30.	221, l. 96.	ἅς] δὲ εἰ
	33.	l. 97.	γεγονηαι] γεγονασιν
125,	4.	l. 3.	χερὴς] εἰ γὰρ δυχερὴς ἐστὶν ἡ καταλήψις
	10.	222, l. 7.	^ τυτο] ^ κατὰ
	18.	l. 10.	συνηθειαν ^] ἀπιέναι καὶ παλιν
		ibid.	απιοντα] §
	20.	l. 11.	οἷος] οἷον
	21.	vſ. 13.	ταώνων] ταῶν
	24.	l. 12.	επισρ.] ὑπο.
	33.	223, l. 16.	ὁδέπο] ὁδέποτε
128,	4.	227, l. 37.	οὐ ἑτερ ο. υ. μ. ε. τ. δ. μ. ε. π. δ π. ρ. ο. δ. ε. σ. α. ε. π. ο.] ὑπὸ τῷ ἀρι-στερῷ μέρει πλατυνόμενον ἔχει τὸν ἄγκον μέχρι ποδῶν. ο. ὁ μὲν θ, ὁ δὲ ε ἐπὶ πλατ ο δεσπότου ποδῶν.
129,	1.	229, l. 47	ὅλον] §
	12.	vſ. 19.	ἔσαι] ἐσὶ
	19.	230, 3.	ἐξ ἀλλοτρίᾳ χρυσῦ] ὑπὸ ζώλυ ἀλλοτρίας. [an voluit βώλου, *maſſa?* G. O. R.
	22.	l. 51.	ὀινόμελι ^] ἢ ἔξ ἀλλοτρίων φαρμακων εμπλασρον, ἢ κολλυριον συνεθηκεν. ergo hæc ſuperius §.
	24.	l. 52.	πλοῖον ^] ^ ἢ ἀρμάριον, ἢ ὑποπόδιον κατεσκεύασεν
130,	19.	232, l. 60.	ἐμπλασρον ^] ἢ κολλύριον.
	33.	l. 63.	τὴν furti condictionem] τὸν furtiuum condictitium. aly ita ῖ. [f. *atque* TREK. Procul dubio voluit: *atque ita infra*, ſcil. pag. m. 233. lect. 67. Conf. ad pag. 171. G. O. R]
132,	4.	235, l. 77.	ἰδία] ὀικεία
	5.	l. 78.	ἤμειψεν] ἐμιξεν
	34.	237, l. 84.	ωξσονάλις] - - άλιας
133,	11.	238, l. 86.	καὶ πολλῆς] πολλάκις γαρ
	27.	l. 92.	τῆς ὕλης] σῦν τοῖς ὕλαις
134,		239, l. 94.	^ ταυτα] ^ αυτον
		vſ. 10.	αυτον ἐξωθ ^] § αυτον
		l. 95.	λέγων αλλ' ει μη καλη πιστει εκλισα] §
	22.	240, l. 1.	οικειας] ἰδίας
	33.	l. 2.	δηφξαν] δεφέαθαι
135,	3.	l 5.	τετε ελξαν] ῥιξαι αυτε
	33.	242, vſ. 6.	γραψας] ωξσξας
137,	19.	245, vſ. 4.	ει πεπειρων] εἴπε πήρων
138,	24.	247, 11.	^ ζητοι] ^ κεφαλαίων
	28.	l. 34.	^ ἀγαθὸν] ^ §
	37.	vſ. ult.	ἢ ^ ρελιγ] ^ ἓν

* * * *

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag.	verſ.	Pag. verſ.	
140,	23.	252, l. 48.	οικιαν] επενδιαιτίαν
	24.	ibid.	επενδιαιτια] - - ειοι
142,	21.	256, l. 72.	ὥσπερ] ὁμοίως
	25.	l. 74	επεθεμην] ἀπεθ.
143,	7.	258, vſ. 6.	γινεται] ἐπὶ τὸ πολὺ
	9.	l. 80.	ωθελεικτω
	16.	l. 83.	ζάλην] ἄλμην
	34.	259, vſ. 10.	ἀβανῦσαι] ἀβανοίσαι
*126,	28.	260, vſ. 6.	ἐσι] ἐσιν. *f. 144 TREK. Recte quidem, ſed prima Goth. editio pro num. 144. male exhibet 126. Confer ſupra poſt princ. L. II. G. O. R.
		l. 1.	φυσικα] ϛ
145,	10.	261, l. 6.	σωροὶ] σωρες
	17.	l. 7.	ωκοδομηθη] - - - μησει τις
	18.	l. 8.	ἀκοτείᾳ] τόπῳ
	34.	262, l. 14.	ὑ τῆς] ἀβᾳ
146,	5.	vſ. 12.	ασωματα δε εσιν ατινα ευ
	9.	17.	ωεισίας] δεσποτείας
	13.	263, l. 18.	ὁ ποιεῖ] νῶ καταλαμβανόμου
	18.	l 19.	δεσμὸς] σύοχὴ ἐσὶν
147,	19.	265, vſ. 3.	βιτατίων] ἀβιτατιών ἐσιν
	36.	l. 1.	ἀγρᾶ] δελεία ἄγρε ποῖα ἐσὶν
	38	l. 2.	δελείας] - - είων
148,	8.	266, l. 5.	ὀχήματ] Actus δὲ τί ἔσιν
	16.	l. 6.	υποζυγίε] - - γίων
	17.	vſ 12.	δικαιον] τι καὶ
149,	9.	269, vſ. 5	η τὲς χρυνὲς τὲς] τὲ χρονε
150.		270, l. 23.	τὸν γειτονα] ἀγχογείτονα
	39.	272, l. 3.	σωματικῶς
152,	6.	274, l. 8.	σησηται] - - σεται με
	8.	l. 9.	κ] χιλιών
	10.	l. 10	ἔλαιον] ἢ τὸν σίτον
	25.	275, l. 13.	η κηρᾶ] ἢ καρπᾶ
153,	14.	276, l. 18.	ἐπικλήσεται την δισπ.] κλήσηται proprietariam.
155,	3.	279, vſ. 12	ἐλευθερ.] ἀπελ.
	11.	l. 11.	δύναμαι] εἰς ἕτερον δὲ τῦτο μεταφέρειν τὸ δίκαιον κεκόλυται.
	13.	vſ. 20.	ραχωρηθῇ] θηθῇ
156,	33.	281, l. 2.	ωεσεσσαν] αὐτῶ
157,	25.	282, l. 9.	αιτίας] σύνοίας
159,	13.	285, l. 26.	κατα ωεᾶσιν δυν. εσσκ.] ωεᾶγμα δύν. εσσκ.
	28.	286, l. 29.	ωεσσὸν] τῷ πράγματι
160,	13.	287, l. 35	τῶν δεσποτων] τοῦ δεσπότε
161,	20.	288, l. 44.	τῷ δεσπότῃ] ϛ
		ibid.	κατὰ] τῷ ωεθελεταιῷ
	21.	l. 45.	ωεθειρημμα] ειρημμα ημῖν ἔν
162,	41.	290, l. 59	ἐξεβληθη] σύμβέβληται
164,	6.	292, l. 70.	εν] εἰρήκαμεν
		ibid.	εἴπομεν] ϛ
	14.	vſ. 17.	ὐσία] ωεισσ.
	27.	293, l. 77.	ληφθῆναι] ἐλείφθη

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag.	vers.	Pag. vers.	
164,	34.	293, l. 79.	αὐτο] μοι
	41.	vs. 18.	ἡ] ὀκτω
165,	1.	l. 81.	ἡ ϝ] τῇ συνέκα
	5.	vs. 22.	ἀναφαιρεστον] - - φερ. ἴ
	20.	294, 12.	κινητῷ] ἀκίνητῳ
		ibid.	λυσιτελεῖν] συντελ.
166,	7.	295, l. 87.	ἐξώθη] - - - θει
	9.	l. 88,	θειοτάτε] βασιλέως
	23.	296 l. 90.	τὰς ἀγωγὰς] ϛ
	29.	l. 91.	γας] γης
167,	35.	297, l. 6.	ἀναλαμβάνει] ἀναλύψεται
168,	21.	298, not. *m.*	Versus Homerici non sunt in MS. C. sed eorum loco scriptum κεῖνται ἐν τῷ ῥητῷ τὰ ἔπη
	28.	299, vs. 14.	δωρεᾶς] ϛ
169,	4.	300, l. 11.	ὥδε] ὡσὲρ
	20.	l. 15.	παντα] συμπαντα ευρειν ἐσεσιν ταῖς
	26.	l. 17.	δειχθῆ] ἀποδειχθη.
	28.	301, l. 18.	ἀναγραφομένων] ἀναφερομένων
170,	7.	l. 22.	γαμε] δωρεὰ
	13.	302, vs. 5.	ἐσείνε] ἐσεινανὲ
	19.	l. 25.	γυνὴ] ἀύξειν ἤγεν
	38.	303, l. 27.	ὡδὲ] εἰς
	39.	l. 28.	ϗ] ἢ ϗ
171,	19.	l. 33.	πατρίμ] πεμ. & ita ñ. [i. e. *infra*: confer ad p. 130. vs. 33. G. O. R.]
	22.	304, l. 35.	ἐπὶ ἀρχοντ] ἐν ϗθήκη. & ita Justinian.
	40.	l. 39.	τετο] τὸ τοιοῦτον
172,	6.	l. 42.	την] πάντως
	9.	l. 43.	σπουδὴ] εις σποσδὴν τῆς ἐλευθ.
	10.	305, l. 44.	πατρῖμον] πεῖμον χαίρειν
	11.	vs. 3.	χαίρειν] ϛ
	37.	l. 1.	σποτης] ὀρθῶς
173,	12.	307, vs. 3.	νομ] μονα πρᾶγματα ἀκίνητα.
174,	10.	309, l. 9.	γυναικ] - - - κείας
175,	2.	310, l. 15.	τὸν ταυτην] ἕξεσι λαβᾶν αὐτὴν
	3.	vs. 8, 9.	ἐστὶν ευρεῖν] ϛ
	4.	l. 16.	ἄλλον] δεσπότην
	7.	l. 18.	οἰκεία] ἑαυτῶν
	13.	vs. 20.	αὐτῆς ὑποσάσεως] τοιαύτης ὄντα ποιότητ.
176,	3.	311, l. 23	λέγομψ] ὅτι
	24.	312, l. 26	ἐπεὶ] ἐπειδὴ
177,	14.	313, l. 34.	κατα] παρα
	23.	l. 36.	ποισασθαι τὴν καταβολὴν· οἰδας] ἐπὶ τὸν ἐπιτροπον ἢ τὸν κουρατορα οὐ οἰδεν.
178,	13.	315, l. 41.	εποιησε] - - ὲ σατο
180,	10.	317, l. 4.	ωφωσείναι] ωφωσιεναι
	14.	l. 5.	ἡμετέρω] ἐυσεβεσάτω ἡμῶν
	20.	l. 6.	χρήσεται] χρηται
		l. 7.	υπεξουσίω] οἷον
181,	1.	318, l. 14.	ματρωα] μητ.

* * * * * * * * c Pag. 181.

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag.	verſ.	Pag. verſ.	
181,	5.	319, l. 15.	κατελειν] ϖδεκατέχειν
	9.	l. 16.	δεδομβήη] δ
	10.	vſ. 5.	πεξεσίῳ ^] ^ αποτελεῖ
	22.	l. 19.	μειζονι ^] ^ μίξεις [Lego ergo nunc: μείζονϴ μίξεις. G. O. R.]
	36.	320, vſ. 10.	ἐμὴν] ἡμῶν
182,	1.	11.	οψει ^] ^ φαινομένων
		l. 28.	ϗ μὴ φαινομμα] δ
	20. (27)	321, l. 31.	ἐϛὶν] οἷον
		ibid.	φϱοντιδας] φϱοντιδα
184,	2.	323, l. 44.	ϖϑαγεται] ϖϑαγ.
	18.	324, l. 48.	τϱτέϱιν ^] ^ ὁ᾽ι δύο αἰτίαι
188,	2.	328, l. 2.	μηδεν ^] ^ ἡμῖν
	13	329, vſ. 10.	ηει] ει:
	12.	l. 4.	τϱτον ^] ^ τον
	20.	330, vſ. 4	ϵμϵλλ.] ημ.
	26.	l. 7.	ϖϱῶτον] ϖϱότϵϱον
	28.	l. 8.	αφνηδία] - - - ω
	29.	ibid.	νόσῳ] θανάτω.
189,	25.	333, l. 17.	^ λοιπον] ^ ηδη
		vſ. 7.	διαδοχον] ^ ὁ διαδοχος Signa ^ delenda videntur. ϗλάδοχον Goth. vitioſe. G. O R.
	30.	l. 18.	ϗλφτεμθμϴ] ϗλφτιθέμ.
	36.	334, l. 20	ἐπὶ ^ τῶν] τῇ ποιήσει
191,	5.	336, l. 30.	τη ^] ^ θεῖα ϗλφτ.
	6.	l. 31.	τοῖς μάϱτυσι] τοῦς μάϱτυϱας
192,	3.	338, l. 41.	ἐι ^ ακυϱ.] ^ ϲὐτευθεν
	8.	vſ. 21.	κατονιον βῆϱον] ἀντωνινον ἐυσεβέσατον
	25.	341, l. 62.	ἤ ^ ὁ αδελφϴ ^] ^ αδελφϴ αὐτοῦ ὸ. [leg. Pag. 193. Voluiſſe videtur: ἢ ἀδελφὸς αὐτῦ ὁ ὑϊεξ. G. O. R.
194,	16.	342, vſ. 19.	καθα] καθάϱ
	19.	l. 68.	ἐμαϱτυϱει] - - - ϱεν
	23.	l. 69.	ἀλλα μὴν] ἀλλ᾽ ὅμως
195,	8.	343, l. 72.	^ βασιλ] ἦν
	9.	ibid.	ἐπέτϱεπε] τϱέπϵται
	11.	vſ. pen.	ϵγγϱαφηναι] μη ϵγγϱ. [an ϲκέλευσεν paullo ante legebatur? G. O. R.
197,	30.	350, l. 7.	Τϱαϊανῷ ^] ^ τῷ βασιλεῖ
	34.	l. 9.	εἶναι] αὐτοῦ ϱηυέϑαι
	35.	l. 10.	κέτην ^] ^ αὐτοῦ
198,	15.	351, l. 12.	κινεῖται] κεκίνηται
	16.	l. 13.	οἰκείαν] ἑαυτῆ
	18.	l. 14.	ἔχειν] ἑαυτῷ εἶναι
	23.	vſ ult.	ειωθε] - - - θασω
	27.	352, vſ. 4.	ἐπ᾽] ὑπὲϱ
199,	7.	l. 19.	γαϱ ^] ἐϛὶν
	38.	354, vſ. 9.	δεκάτῳ] δωδεκάτῳ [Prius ſcribendum credo, ut habet Goth. δυωδεκάτῳ G. O. R.
200,	35.	355, l. 34.	γνωμυης] - - μην
201,	6.	356, l. 37.	νόμυς] κανόνας
	12.	vſ. 10.	δε] δ

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.		
Pag.	verſ.	Pag.	verſ.	
202,	35.	359,	l. 9.	νόμοις] νομίμοις
203,	10.	360,	vſ. 1.	μὴν] πεφαγματικὸν
	11.		l. 13	ηγ. τὸ παγαν.] §
	17.		l. 15	ἐσαγ τῶν ἀδελφῶν] ἐσὶ πάντων των παίδων τῶν ποτε ὑπεξουσίων,
204,	1.	361,	l. 19.	ωδε] §
	3.	362,	l. 20.	θεταγ] θενταγ
	4.		l. 21.	τὸν δὲ ἀπέλιπε] τῷ δὲ ἀπολέλοιπεν
	10.		vſ. 8.	ἀμφλειμ] ἀμφλαν [Voluitne ἀμφλαγμασι? G. O. R.
205,	13.	363,	l. 31.	τὰ σὺ τῇ ειρημένῃ] τὰ ειρημένα τῇ
207,	15.	366,	vſ. 11.	καταλείπων
	18.		13.	εξαναγκιον] ἐξαναγκίας
	19.		14.	αναγκιον] ἀγκίας
	27.	367,	l. 12.	ἀποκληραι] - - - ρονόμων
208,	4.		l. 15	ἀποκληρες] - - - ρονόμους [leg. 208. G. O. R.
	12.	368,	vſ. 1.	την ποσημαν] §
	24.		14	ἀποκληροι] - - - ρονόμοι
	27		17.	εισεχηταγ] - - - χεταγ
	28.		17.	σκελπλον] τὰν
	30.		19.	ηγνόει] ηγνωεῖ
	31.		l. 23.	τα] τον
	34.		vſ. 23.	μοι] §
209,	11.	369,	l 29.	λων] μοι
	12.		vſ. 12.	αποκληρος] - - - ρονομ☉
	15.		l. 30.	ὡς ἐπὶ τυτω] οἷον ὡς ἐπὶ
	16.		ibid.	ειχον] εἶχεν τις
	24.		vſ. 24.	οτι] τοῦτω
210,	[4].	370,	l. 36.	ἢ ἔτοι τῇ] ωτω
	12.	371,	l. 38.	οτε το μεσον δηλονοτί ωρος. υπεξ.] §
	26.		vſ. 17.	αποκληρες] - - - ρονόμες
212,	7.	373,	21.	φυσικ☉] ἑαυτοῦ
	14.	374,	l. 56.	ἀγθήκη] - - - καις
	28.		vſ. 19	εισὶ] οἵ
213,	32.	376,	l. 62	ε μὴτοι] ἤτοι
215,	15.	378,	l 7.	τον] ἴδιον
	19.		l. 8.	εχει] ἔχειν ὡς
	36	379,	l. 9	λω] λω
216,	15.		l. 13.	νεω] καινοῦ
	16.	380,	l. 14.	τὴν κληρονομιαν] τὸν κλῆρον
	21		l. 15.	σταθεις] σασις
	32.		vſ. 16	δυνησεταγ] - - σηταγ
	36.		20.	κατα] §
217,	2.		23.	ὧν τοὺς δεσποτας] ὃς τῶν δεσπότων
218,	18.	382,	l. 33.	κληρονομιας] ωδι ωσίας
	20.		l. 34.	τρεῖς ωγκιαγ] τριώγκιον
	33.	383,	vſ. 12.	δυώδεκα] δωδ.
219,	26.	384,	l. 45.	εις εξ] ὁ δεῖνα εἰς ἀγκίας. [Sic confirmatur poſterior mea conjectura. G. O. R.
220,	5.	385,	l. 49.	κληρονομον] - - - μως
	21.		l. 54.	ὑπολειφθὲν] τοῦτο

EDIT. GOTH 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag.	verſ.	Pag. verſ.	
220,	29.	386, l. 58.	εις εκας⊙] ἐι σὰ
221,	4.	vſ. 15.	ανα] ϖϑος
223,	37.	390, vſ. 15.	^εσω] ^ κληρονόμ⊙
224,	19.	391, l. 9.	ἔξ] επ[α
	20.	l. 10.	υποκατεϛησεν] - - - ητα
	23.	vſ. 11.	ἤμελλε] ἔμελλεν
	30.	392, vſ. 2.	ἤμελλε] ἔμελλεν
225,	5.	vſ. 15.	γινηται] γίνοιτο
	18.	393, l. 17.	ηγεν ὁ ενϛατ⊙] ϛ
226,	4.	l. 24.	Πι⊙] Αντωνίν⊙
227,	2.	395, l. 1.	εϛω ^] ^ μὲ
	34.	396, vſ. 20.	αὐτῶ] αὐτοῦ
229,	28.	399, l. 23.	τϛ πϵπιλλϵ] πϵπιλλάϵι⊙
	29.	ibid.	πϵπιλλϵ] - - - λαϵιϵ
230,	37.	401, l. 32.	τὴν ^] ^ pupillariam
232,	12.	403, l. 43.	γλυκύμης] γινομ. ἄκυρ⊙
	13.	ibid.	εχει] ἔχϵσα
235,	2.	407, l. 7.	τέτῳ τῷ τροπω] τῦτον τὸν τρόπον
236,	3.	409, l. 13.	εϛω ^] ^ μὲ
	5.	l. 14.	ϖϱοτη] ϖϱοτέρα
	14.	l. 17.	δυνάμνον] δύναϑαι
238,	1.	412, l. 27.	ϗδε το] τοδε του ῥάπλου ἔ καλαλύϵι αυτὴν. Η' ϵτως. ϗδε μὴ του ϱουπτου καλαλύϵι αὐτην. ϵαν συμβ.
	24.	413, vſ. 15.	την ^] ^ ἐσομένην
	39.	414, l. 34.	γϵγονυῖαν] γϵνομένην
	40.	vſ. 7.	ϗαθήκην ^] ^ κϵλϵύϵϛα
239,	12.	l. 37.	βουληϵι ^] γϵνομένης
	20.	415, l. 39.	fecund. leg. viu. vol.] legib. vivimus.
240,	30.	417, l. 6.	ἄυτους] ἑαυτοὺς
241,	29.	418, l. 15.	πάσης ^] ἑτέρας
242,	3.	419, vſ. 10.	ϑειοτάτου] ἡμετέρου
	23.	420, l. 19.	φυσικῶς ϖϱοδέχεται ηγουν] ϗταξις ὡς φύϵι παϱεπομένη δέχεται.
243,	24.	421, l. 23.	κληρονομῳ] ἡ οὐ κληρονομία
244,	3.	422, l. 28.	ἤμισυ] ἡμισείαν
	21.	423, l. 1.	ἤτοι αναγκ.] ϗ
	33.	l. 2.	ανεξεται] - ξηται
	34.	l. 3.	ϖϱϵϵϵίαν] κληρονομίαν
246,	4.	425, l. 12.	του] ϖ̣
	5.	l. 13.	οἰκείου πατρὸς] τῷ οἰκείῳ πατρὶ
247,	41.	428, l. 24.	τῳ] ὅς
248,	1.	vſ. 7.	ταξὺ] μεταξὺ [vitium typogr. primæ edit. Gothof. c. o. n.
	11.	21.	αἱρετικῶς] - - - κὸς
	15.	l. 25.	ἠγουν τὸ ϗποτελ.] ϗ
250,	19.	431, l. 43.	πολιτείαν] βασιλείαν
	36.	l. 47.	τῷ κλήρῳ] τῇ κληρονομίᾳ
	35.	vſ. 27.	αἰτηϖ] - - - ϵι
254,	26.	438, l. 15.	^αγωγ] ^ ορισϑαι
	32.	l. 17.	ῥημασιν] ῥητοῖς
255,	9.	vſ. 19.	αναπληρουϑαι] - - - ϱωϑῆναι

EDIT. GOTH. 1587.		EDIT. NOSTRÆ NOVISS.		
Pag.	verſ.	Pag.	verſ.	
255,	27.	439,	vſ. 12.	^πραγμαλια] ^τα
257.		442,	l. 30.	Duas lucratiuas &c.] *V. C. ſic habet.* Ex duabus lucrativis cauſis eadem res ſæpius adquiri non poteſt.
258,	10.	443,	l. 33.	^ει μὴ] ^ἔτως
	41.	444,	l. 38.	ληγατορϕ] - - - ταρλον
259,	12.		l. 42.	ποιεῖ] ἀποτελεῖ
	25.	445,	l. 45.	ανεδεϕαμὴν] ἀνέτρεχεν
260,	26.	446,	l. 51.	φιλίας] φιλοτιμίας
262,	8.	448,	l. 64.	ληγατον^] ^τα δὲ ἀκερδῆ ληγάτα ἀνυπόϛατα ἐϛὶν
	9.		vſ. 17.	ετηρὼ] ἑωϛ.
	11.		l. 65.	ιε] δεκα
	21.	449,	l. 67.	ἀτονήϛει] ἀδυνήϛει
264,	9.	451,	l. 77.	ετερω^] bona fide τουτ' ἐϛὶν ϖϑὸς ϖϑεγγραϕὴν τοῦ ληγαταρίε
	13.		vſ. 15.	ει κὴ^] τὰ μάλιϛα
			ibid.	λεγατευθῆναϛ] λελεγατεῦθαϛ
	16.		l. 78.	τέκνων] εἰπὼν ὅτι ληγατεύω τιτίῳ τὴν δὲ μοῦ τὴν θεράπαιναν μὴ τῶν ἰδίων τέκνων. [videtur omiſſum ſignum ^ Confer notam meam SS. G. O. R.
	37.	452,	l. 82.	ὑφίϛαταϛ] ὑφέϛικεν
265,	24.	453,	vſ. 13.	ληγατευϛω] ἐληγάτευϛα ϛοὶ
267,	21.	456,	l. 96.	^τῆ κληρ] ^ϖϑϛεκλήϛατο
	22.		ibid.	επεκτησατο] &
			vſ. 10.	αὐτῷ^] δέλῳ ἐλευθερωθέντι
268,	21.	457,	l. 4.	ϖταῦθα] ϖτεῦθεν
	22.		l. 5.	μὴμε τϛτε οικέτε] μὴϖ τῷ οικέτῃ
	36.	458,	vſ. 2.	^χιλίων] αὐτοῦ
269,	4.		vſ. 7.	εμὲ] εμου
	12.		l. 6.	οικείας] ἰδίας
	16.		vſ. 19.	κελίου] κουλιον
	17.		20—3.	ποθεν—uſque ad ει κὴ adſcripta erant margini V. C.
270,	2.	459,	l. 9.	ετερον^] οἷον δήποτε
	15.		vſ. 24.	ἰδίων] ἰκικῶν [An ἰδικῶν? G. O. R.
	19.	460,	l. 11.	επιλεξεται] - - - ηται [ſic conjeceram. G. O. R.
271,	4.	461,	vſ. 1.	επ.λέγεται] &
	5.		2.	^καλα] ^ἐπιλέγετο
273,	34.	465,	vſ. 8.	Πιϛς] Πιὸς
274,	1.		vſ. 12.	τις^] ^Αἰακὸν
			not. c.	Αιακιδὴν] &
	10.	466,	vſ. 1.	τὸ κογγοριδμ] τὸν χρηματιϛμὸν
			ibid.	δεον. uſque χρηματιϛμων] δεον. ad marginem V. C. erant ſcripta.
275,	1.	467,	vſ. 7.	χον] χεν
	24.	468,	2.	ειπον] ειπων
	25.		l. 43.	^τον] τόνδε τον [deleatur ſignum ^ G. O. R.
276,	8.		l. 44	^ἓν] τὸ αὐτὸ
	12.		l. 45.	δεϛπότης ων] δεϛπόζων τοῦ ληγαταρίε
	10.		ibid.	πάλιν] &
	24.	469,	l. 49.	τοῦτο] τὸ ληγάτον
	27.		l. 51.	απεϛβεϛαι] ἀπεδώϛεται [leg. ἀπϛβεθήϛεται G. O. R.
	32.		l. 52.	ἐξιοῦϛα] ἐξελθοῦϛα

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ.	
277, 14.	470, l. 55.	ποιησαι] πληρῶσαι
	ibid.	ὁ τεσσάτως] ℔
15.	ibid.	˄ ηρσεκ] ˄ ὁ Ἀφθεμῳ
25.	vſ. 12.	ληγατου] - - - ταελιε
278, 1.	l. 60.	τελθη] τετεχθεῖ
2.	vſ. 26.	τὴν κληρον.] ℔
279, 4.	472, l. 66.	˄ οἷον] ˄ ἐϛὶν
8.	vſ. 5.	μου ὁ δευτα] πεῖμῳ
15.	l. 69.	κληρονόμον ˄] ˄ καὶ εἴπω; ἔϛω ſecundus κληρονόμῳ.
20.	l. 70.	τοῦ] ἐμοῦ
25.	l. 72.	κληρονόμῳ ˄] ˄ αὐτοῦ
35.	vſ. pen.	ἢ ἀφ'] καθ'
280, 6.	473, l. 78.	γαὲ ˄] ἦν
18.	vſ. 20.	παλαιοι ˄] ˄ οι
17.	vſ. 19.	φιδειϰομμιοσα] ℔
19.	l. 79.	ϐδεμία ˄] λοιπὸν
282, 25.	477, l. 99.	τῶν ἐυσεβῶν χρόνων τῆς αὐτου βασιλείας
35.	l. 4.	ϲυταυθα ˄] ˄ γαε
	l. 5.	ἢ ˄ ουτως] ˄ ϰὴ ουτως ειπων. ληγ.
38.	l. 7.	˄ δίδωμι] τυπ[ήϲει Τίτι῾ῳ τὴν ἰδίαν μ̅ρα
283, 4.	l. 9.	οἰϰείαν] ἰδίαν
	478, l. 1.	*Titulus* κα̅ *ſic incipiebat*: Ademptionem ἤτοι ἀφαίρεϲιν τῶν ληγάτων δυνάμεθα ϰὴ ϲὺ τῇ αὐτῇ Ἀφθήϰῃ ποιεῖν ἰϰυρῶς ϰ̀ ἐν ϰωδ. &c.
285, 36.	482, vſ. 10.	ἠνειχετο] ἠδύνατο
286, vſ. 6.	vſ. pen.	pro τέταρτον ſcriptum erat τεῖτον [Sic Gloſſator aut deſcriptor ex jure Novellarum emendandum putavit. Conf.
25. 32. 35.	483, vſ. 16.	
39.	484, 3. 5. & 10.	not. ult. ad Tit. *de Inoffic. teſtam.* pag. Edit. noſtræ 422. G. O. R.
287, 24.	484, l. 18.	ϖδεϰαταϰειν] ϖδεϰατέχειν εἰϰοϲι πεντε ὐν̊. τουτέϲιν τὸ τέταρτον. τρίτον. υϖϱτεθ.
288, 9.	485, l. 22.	οἰϰιας ˄] ϲυνέβη
15.	vſ. 28.	ϖϱοϲιῶν] ϖϱὸϲ ὠν
18.	l. 23.	εἶχεν] ὡς ἔχων
291, 2.	489, l. 2.	ὐπῆχον] - - χεν
7.	l. 3.	οις ουϰ ἐξῆν] ℔ [οἷς omitti nequit G. O. R.
9.	ibid.	νειν ˄] ˄ ἐξῆν
28.	490, l. 8.	ϰινηθεὶς] ϖδϱαϰιν.
292, 13.	l. 14.	μιοσων ˄] ˄ μον῾ῳ
28.	491, vſ. 13.	δυνηθῃς] θεῖς
293, 21.	492, vſ. 18.	απαιτηθῶ] λ̅βλησω
30.	493, l. 25.	χορεῖς] - ρήτεις
38.	vſ. 9.	δικαζεϖθαι] - - - ϲαεθαι
294, 7.	l. 27.	κληρονομῳ῾] νομία
10.	l. 29.	τῇ] ϰαὶ τὴν
11.	ibid.	ϰελβειαι] ϰελβειαν
14.	vſ. 22.	ϲαελιε ˄] ˄ ινα
16.	vſ. ult.	πλαγιαϲιϰας] πλαϲιϰὰς [Vide noſtra Addenda G. O. R.
20.	494, l. 31.	υπηχε] - - χον
295, 13.	495, l. 38.	& cum Seio] partitoque meam hereditatem cum Seio parte dimidia.

EDIT. GOTH. 1587. Pag.	verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag.	verſ.	
296,	14.	497,	vſ. 3.	τοτε] τυτέσιν
	17.		vſ. 5.	^εναγει] ^vtilios
	38.		vſ. 26.	ὑσίας] κληζονομιας
	25.		l. 49.	κὰι ὁ^] ὁ μὴ
297,	3.		vſ. pen.	τησεις] τησεν
	7.	498,	l. 54.	παρελτεῖται] - - τήσηται
298,	15.	499,	l. 59.	ξεπεδιατευεν] MS. ξεπειτιτεύειν
	34.	500,	vſ. 15.	δογμ.] §
299,	5.		l. 63.	μερ℔] τὸ μερ℔
300,	7.	502,	l. 69.	πασης] τῆς πασης
	12.		l. 70.	μετερχονται] μεταφέροντας
301,	32.	504,	l. 83.	Τελβεν.^] ὑνδοξότατ℔
302,	2.		l. 85.	μαρτυρων] §
	3.		ibid.	^η παντελῶς] ^μάρτυρες
	7.		l. 87.	^φαινομεν℔] ἀπίσως
305,	2.	507,	l. 13	κερδάνει] ὠκέρδανεν
306,	11.	509,	vſ. 10.	εν Αμφήκη &c.] Αμφήκης γνώμης Αμφιδέμας κ.τ.λ.
	15.		l. 2.	ϖοτερον επι τῶν] ϖὸ τῶν
	31.	510,	vſ. 12.	^κατελ.] ϖοάξας
307,	23.	512,	l. 14.	σβήτησις, νομικιον] - - - σιμον, ἔννομον
	32.		vſ. 19.	ϖοσγεγραμμένε] ϖοσγλυομένης [leg. ϖοσγλυ. G. O. R.]
308,	4.	513,	l. 19.	non poſſum] Codicillis hereditas neque dari, neque adimi poteſt.
	7.		l. 13.	κωδικελλον] - - λλης
	20.		l. 22.	ϖοθεῖναι] ϖοθεσθέναι
	32.	514,	l. 24	δυνάμεθα] συγχορέμεθα
			l. 26.	ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ β. Ιησιτυτιων Θεοφίλα ἀντικήσορ℔.

LIB. III.

		515,	l. 1.	Ἀρχὴ σῦν Θεῷ τῆς Γ Ιησιτυτιον℔.
Pa.	1. vſ. 27.		vſ. 9.	ἥ] §
	28.		l. 2.	ἐις] ἐφ'
	32.		vſ. 13.	κ^φιδεικ.] ^ϖοε
2,	22.	517,	vſ. 7.	^οἱ ἐν] ^οιον οἱ ἐν
3,	2.	518,	vſ. 5.	εκωλυετο] κεκ.
	7.		vſ. 9.	μονον^] ^τὰς
	10.		vſ. 12.	^οἱ κ^] ^δεῖ γὰρ τύτυς τιμᾶσθαι τὰς ϖὸ τῶν προικῶων τεχθέντας.
	15.		l. 16.	^εἰ] ^συμβολαίων
4,	25.	520,	vſ. 9.	μεμηνὼς] μαινόμ℔
	28.		l. 21.	ξένην] §
5,	32.	522,	l. 29.	αποκλείει] - - - κινεῖ
	34.		l. 30.	ωστε] §
	39.		vſ. 10.	καταλιπὼν] - - - λείπων
6,	17.		l. 33.	ὥσϖ℔^] ^ὠκείνῳ
			ibid.	ἐδίδοται^] - - δοτο
7,	20.	524,	l. 36.	γίνεται] γενήσεται
	23.		l. 37.	τοιῦτ℔^] ἴσγον℔
	33.		vſ. 21.	θαι^] ^μι
8,	38.	525,	l. 43.	θέσιν] adrogatiώna

* * * * * *

EDIT. GOTH. 1587. Pag. verſ.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS. Pag. verſ	
9, 17.	526, l. 44.	νενομισται] ὠμόσθη
30.	vſ. 28.	ἐξωσθῆναι] ἐξωσθῆναι
11, 33.	529, l. 61	ἔχων] ἔχω ἐγὼ
12, 11.	530, vſ. 16.	^ατινα] ^τινα
22.	65.	τάντα^] μένειν
23	ibid.	τετον εχειν] ϑ
	vſ. pen.	^της αυτε] ^αυτον τῆς ἀυτοῦ
32.	l. 67.	το πρεσβεῖον δικαιον] τὸν πρεσβεῖον
15, 8.	531, l. 70.	ἀπὸ^] ^τε [Leg pag. 13. vſ. 8. G. O. R.]
	ibid.	ϖσὸς^] ^την
22.	532, vſ. 1	προλαβέσης] προλεχθείσης
37.	l. 71.	^εις] ^καὶ εις
14, 5	vſ. 19.	πημα] ποι
9.	vſ. 23	ἀμαδοχης] ϑηκης
14.	l. 72	πλεῖον] πλέον
23.	533, l. 74.	μη^] αὐτῶν
15, 41.	535, vſ. 1	εἶναι] ϑντεθῆναι
16, 8.	l. 83.	πλαγίε^] ϖϑμαγινομβύες
17.	l. 87.	ϖὶ] οι
18.	ibid.	ἔγονας] υἱὸν ἔγονοι
26.	vſ. pen.	τετραγγικιον] τριάγκιον
29.	536, vſ. 2.	ἀμαφόρε] - - - ρες
37.	vſ. 8.	ἀπὸ^] υἱοῦ
17, 1.	537, l. 91.	ενα^] ἢ καὶ δύο
	vſ. 2.	ετερου γ] δευτέρου γ
8.	vſ. 10.	τοτε^] ^τὸ
Tit. 3.		—— νίαν ἀμαδοχῆς] νίας συγγενῶν ἀμφορεῖς [vitioſe in I. ed Goth. III. pro II. G. O. R.
18, 14.	538, vſ. 27.	^καὶ ουκ] ^δε
15.	vſ. 28.	βαϑμων^] ϵ̀κ πλαγίε
26.	539, l. 5.	ἰδίω] ἰδιάζοντι
21, 29.	543, l. 33.	τεως] τετέσιν
24, 15.	546, l. 52.	μετεθηκεν] μετατέθηκεν
25, 39.	549, vſ. 2.	ἑνικαῖ] μῆ χϑονικῷ
26, 8	vſ. 13.	^πλην] ^τοῦτο δὲ
16.	vſ. 20.	ετ⊖] ὁ ἀυτὸς
27, 20	551, 6, 7.	δυωδεκαδελτε] πολιτικοῦ
24.	10.	αδνατικα] κογν.
39	l. 73	^αδελφ.] ^οἷον
40.	ibid.	ϑει⊖^] ^ϖσὸς πατρὸς
30, 16.	554, vſ. 23.	κλήρε] - ρονόμε
26	555, l. 13.	εἰ ἦν] ἓν εἴτε εἴη
28.	vſ. 6	ἀπεκλείετο] μόνη ἀπεκλείεται
41.	vſ. 19.	συμβῇ] συνέβη
32, 20.	557, l. 27.	ηγουν] ἤ καὶ ἀδελφὴ, η γοῦν ἀναμιξ
21.	l. 28.	κογναῖικα^] ^ἢ αδνατικὰ.
	vſ. 13.	ἢ^] ^καὶ
28.	vſ. 19.	ἀδελφαὶ^] ^ὅσαι ϑήποτε εἰσὶν
41.	l. 32.	χρόνε] ϵ̀ καὶ χρόνον ϵ̀ντὸς
33, 7.	558, vſ. 5.	λιπεσαν] λειποῦσα
9.	l. 34.	^εις] ^ἡ μητηρ

EDIT. GOTH 1587.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag. verſ.	Pag. verſ.	
35. Tit. 5.	561, vſ. 5.	περὶ συγγενῶν τὸ [leg. τῶν G. O. R.] κατὰ θηλυγονίαν
36, 2.	562, l. 4	τεχθέντες ∧] ∧παῖδες
39.	563, l. 11.	γνατων] - - τικὴν
39, 1.	566, vſ. 7.	ἄρχεται] ἀρίθμειται
40, 18.	568, vſ. 2.	παῖρ⊙] μητρὸς
22.	vſ. 5.	δύο ∧] ∧ἀδελφῶν. [optime. G. O. R.
41, 3.	569, l. 19.	μὲν ∧] ∧λέγονται
17.	vſ. 15.	παῖρος] μητρὸς
19.	vſ. 17.	μητρὸς] πατρὸς
42, 27.	572, l. 24.	ὡμολογέτησε] ἐξέπισεν
29.	vſ. 14.	χοιη] ἔχοι
43, (2)	l. 27.	ἀμφεξωνται] - - - χονται
44, 37.	575, l. 40.	βλαπῖ.] καὶ βλ.
38.	l. 41.	παντων ∧] ∧ωφτιμῶτη
45, 1.	ibid.	τῶν] §
	ibid.	η ∧κὴ] ∧τεταρτε, η κὴ τῦ επεκ.
2.	ibid.	ωφτιμῶτε] §
46, 18.	577, l. 12.	δέλτου ∧] ∧απελευθέρω
19.	ibid.	ποιεῖν] καθαλίπειν
25.	l. 13.	∧ην] ∧τυτο
38.	l. 15.	ει δε ∧] ∧ἢ ἔδει, ἢ ηῖον
	vſ. 25.	κατελιπε] κατέλειπεν
47, (32)	578, not. l.	∧ηδε] ∧ἢ contra τοὺς σεους
48, 10.	579, vſ. 18.	συμβη] συνέβη
49, (4)	580, l. 30.	∧ει μὲν] ∧ὁ ἀπελεύθερ⊙
6.	l. 31.	ἢ ∧του] ἀπὸ
36.	581, l. 38.	εις ∧] μίαν
41.	l. 40.	∧καθαβ.] ∧αὐτοὺς
50, 21.	582, l. 44.	ἢ ∧τα] δύο
51, 37.	584, vſ. 20.	λαεγιανείᾳ] λαεγιτιανίᾳ. & ita ſemper.
52, 15.	585, l. 57.	τριϊανυ ∧] τοῦ βασιλέως
38.	l. 2.	ωφοσκυζωσεως] adſignatζιον⊙
53, 11.	586, l. 4.	ὅσοι] οἵτινες
12.	l. 5.	μιᾶς] μηδεμίας
38.	587, l. 10.	Σειλλίου] Κουΐλλε
	ibid.	Οσωελίου] Αβηλίου
54. Tit. 10.	588.	Περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν κληρονομίας
28.	vſ. 9	τυτες ∧] ἤγουν οἱ ἀγνάτοι
30.	l. 2	∧το πολι] ∧ωστὲ δὲ ἐναντιῦται
55, 2.	589, vſ. 4.	μοι ∧] γ.νεται
	l. 6.	∧ὅσον] ∧ποσουμ⊙
9.	l. 9.	ἡμετέρου] θειοτάτου ἡμῶν
56, 39.	591, l. 24.	∧η κοντρα] ωφτη
41.	l. 25.	καὶ ∧] ∧ἢ [forte ſine ſignis legend. ἡ pro καὶ G. O. R.
57, 6.	592, vſ. 6	∧λεγω] ∧σεοι
59, 10.	595, l. 38	μὴ] μήτε πατ. μητε παιδ.
14.	l. 40	μὴρ] οὖν [forte omiſſum ſignum G. O. R.
26.	596, l. 42.	∧ουνδε] ∧τουτέστιν
32.	l. 44.	εἰρηνέου] ἡμετέρου
60, 6.	vſ. 21.	ογδοην ∧] κοινὴν

EDIT. GOTH. 1587.	EDIT. NOSTRÆ NOVISS.	
Pag. verſ.	Pag. verſ.	
60, 10.	596, l. 48.	συνεϑ.] συντεϑ.
61, 11	598, l. 55.	ἐφευρόντες] ἐφορμήσαντες
62, 4.	599, l. 60.	ἡμερῶν ,] ϖϑὸς τουτο
6.	l. 61.	τῶν] τούτων
39.	600, l. 66.	εἰς] ϖϑὸϛ
64, 31.	603, l. 10.	Ἀφκατοχὴν] Ἀφδοχὴν
Tit. XII.		ϖϑὶ ταῖς ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζητουμϕης αἰτίας.
66, 4.	604, vſ. pen.	Ποπιλι☉] Ποπώλι☉
30.	606, 7.	κληρονόμ☉ ,] ,ὅτως [An αὐτὸς? G. O. R.
67, 10.	24.	ϖϑοτιοντ☉] ϖϑολαμβάνοντ☉ [ſaltem ϖϑοσλ. G. O. R.
31.	607, l. 14.	τη,] τοιαυτη
68, 3.	l. 16.	ει κὴ] ϛ
4.		τα ,] ,τοτε [Voluit poſt ῥήματα ſequi τότε G. O. R.
24.	608, l. 19.	ἐλευθερίαν] χάειν τῆς ἐλευθερίας
25.	vſ. 12.	τῶν ϖϑϙ[ματων] ϛ
69, 3.	vſ. 26.	αὐτῶν ταύτας] αυτοῖς τὰς ἐλευθερίας
10.	l. 23.	ελειπεις] - - - ϖειν
16.	l. 25.	αὐτῆς] ταύτης
71, 2.	611, l. 10.	Venditorum] vendendarum.

[Reliquas variationes ipſi jam Operi inſeruimus. G. O. R.]

ADDENDA

ADDENDA ET CORRIGENDA
IN TOMO PRIMO.

Pag. xxxiii verſum 35. *Cujacium* &c. repone poſt vſ. 38.

Pag. liii. vſ. 17. principio repone 108. [quod in 208. typographi ſedulitas mutavit.]

Pag. 3. notæ *n.* adde:] ANON. NISP. in eumdem ſenſum adſcripſit: *utrumque tamen poteſt tolerari.*

Pag. 3. notæ *t.* vſ. 4. ad verba, *Hæc Curtius non vertit*, rogitabundus ſcripſi: An ergo deerant in prima Antverpienſi 1536?] Nunc poſt transmiſſum a Cl. Vryhovio primæ hujus edit. exemplar video, recte me conjeciſſe: ſicuti eadem quoque verba deſunt in Pictavienſi 1539. quam Vir Nobiliſſ. Ger. Meerman dono mihi miſit. Ceterum G. d'Arnaud vel Præſes ejus Abr. Wieling in diſputatione A°. 1734. ad procem. THi hæc habet: „ καθο και νομος „ αυτος. Interpres vertit *quaſi ipſe lex ſit.* „ Melius, quod ad ſententiam & ad Græ- „ ca verba attinet, *quandoquidem & ipſe* „ *lex eſt.* THus hoc addidit, Juſtiniano „ ſuo, cujus æqualis erat, ut luculenter „ ſatis demonſtrat Doctor meus Abr. „ Wielingius, aſſentari cupiens". Maneo tamen in priori ſententia; quin etiam miror, eam Georgio d'Arnaud, Græcitatis peritiſſimo, in mentem non veniſſe.

Ibid. vſ. 17. *poſt* REGNANTUR *adde*:] Unde communis lectio in l. 2. §. 13. *de O. J.* defendi poteſt: „ Quantum eſt enim, „ jus in civitate eſſe, niſi ſint, qui *jura* „ *regere* poſſint"? ubi Cujac. & Bynkerſh. ex MS. malunt *jura reddere*, ut §. 10.

Pag. 4. vſ. 9. legitur, εν ταις εμφερομεναις ἀφταξεσι τοις ερημενοις συνταγμασιν] Poſt ἀφταξεσι videtur deeſſe και ANONYMO NISP. qui adeo locum non intellexit.

Pag. 5. vſ. 5. corrige Τειβωνιανος, & in nota *g.* vſ. 3. lege ὁ των. ſed hujuſmodi allucinationes quid notare opus eſt?

Pag. 5. col. *b.* vſ. 7.] Bertrandum in Vitis JCtorum, pro Ρωμη και Βεζον legentem Ρωμη, Βηρυτος refellit Menagius c. 24. Amœnit. J. C. Fabrotumque defendens docet, eamdem eſſe urbem. Contra ſentire videtur Holſtenius in Notis ad Stephanum Byzant. ſed nihil hæc ad THum.

Pag. 6. vſ. 8. & 9.] τουτο μεν ταις ἑαυτων αχθαις τουτο δε και ταις ψυχαις, optime conjicit V. D. GAVELLIUS.

Ibid. lect. 17. deletis, quæ ſequuntur poſt voculam ὡς repone: *Vide Gloſſarium THinum.*

Pag. 8. v. 4. ἐσόμενα & vſ. 6. οὐ οἷς primo ediderat Viglius, quæ deinde correxit in ἐσομένας & αἷς. Attamen prior lectio ferri poteſt.

Ibid. vſ. 13. των ὡς ενιγιτατοις.] Vide omnino Gloſſarium THinum in v. ὡς.

Ibid. notæ *b.* ſubjice:] J. P. Balguerie in diſputatione A°. 1734. ſub Præſide Wielingio habita mecum facit: „ Addit THus „ των ειρημενων Διγεσων, quæ tamen, quamvis „ regiorum fide codicum ſubnixa, abun- „ dare videntur Fabroto. Curtius vero ad „ TH. h. l. [*Non is, ſed Hotomanus*] pro „ Διγ. mavult Ινϛιτατων. Sed recta proba „ vulgaris THi lectio eſt, quum Inſtitu- „ tiones nihil fere aliud quam introductio- „ nem in jus Digeſtorum contineant."

Ibid. col. *b.* inter vſ. 7. & 8. inſere.] Sic Cicero I. de Oratore c. 39. *Nonne in ea cauſa jus applicationis, obſcurum ſane & ignotum, patefactum in judicio atque illuſtratum eſt a patrono?*

Pag. 9. verſ. 5. Edidimus cum pleriſque, prout Viglius in Emendandis juſſit; ſed ipſe ſic dederat: ἡ δε αυτε γαληνοτης αναγνουσα ΤΑΥΤΑ, επεγνω ΤΕΩΣ οικειαν και πληρεϛατην αυταις ΔΙΑΤΑΞΕΣΙΝ ἰσχυν ΦΙΛΟΤΙΜΗΣΑΣΑ. Nunc ſecundis curis judico, dummodo pro dictione poſtrema cum ipſo legamus φιλοτιμησαθαι, omnia recte ſe habere, & ſic vertenda eſſe: *Serenitas autem ipſius hæc legens, decrevit* ante omnia *propriam & pleniſſimam* [una cum] *ipſis conſtitutionibus robur* [iis] *largiri.* Quæ Latino etiam textui melius congruunt: *& pleniſſimum noſtrarum conſtitutionum robur eis accommodavimus.* Necdum tamen ſatis hæc ſanata ſuſpicor.

Ibid. col. *a.* vſ. 16. deletis his, *Plura in Gloſſ. Th. v.* κινεω, ſubſtitue:] Immo vero, quum ipſe Conradi in iiſd. Parerg. pag. 122. obſervet, hos *Rer. Quot. libros* convenire ac reſpondere ipſius *Inſtit. Libris*, concluſerim inde, Gajum in his Theoriam Juris, ut hodie loquimur, tradidiſſe, in illis auream Praxin. Poſt hæc ſcripta in GALVANUM incidi, qui *in Uſufr.*

cap. XVII. pag. 198--9. ſic differit: „In „ quibus libris (Aureorum ſ. Rer. Quot. „ Gajus) egerat, ut exiſtimo, de his quæ „ verſantur in uſu quotidiano frequentio„ rique fori agitatione. Sic enim accipio „ illum tit. *Rer. Quot.* adſtipulatorem ha„ bens non ſolum THum, ſed & eum qui „ Paulo excitavit quæſtionem propoſitam „ in l. *legavi* 25. pr. D. *de Liber. leg.* ubi ea „ videtur appellare *Quotidiana*, quæ uſu „ quotidiano frequentique contingunt, ac „ propterea quotidie agitantur in foro; ad „ eorum ſcil. diſſimilitudinem, quæ ſpe„ ctant ad Juris Theoriam, nam iſta ver„ ſantur etiam circa res non quotidianas, „ ſed infrequentes & raras".

Pag. 14. vſ. 13. καλεῖμι dedit typographi noſtri culpa pro Theophilino ἀπὸκαλέμι.

Pag. 15. notæ meæ *t.* ſubjice:] Appoſitiſſimus eſt Ciceronis locus L. III. de Legib. c. 4. in fin. ubi Magiſtratibus inter alias leges ita præſcribit: *Donum ne capiunto nec danto, neve petenda, neve gerenda, neve geſta poteſtate. Quod quis earum rerum migraſſit, noxiæ pœna par eſto.* In quas leges cap. ult. ſic commentatur: *Sequuntur de captis pecuniis & de ambitu leges. Quæ cum magis judiciis quam verbis ſanciendæ ſint, adjungitur:* NOXIÆ POENA PAR ESTO, *ut in ſuo vitio quiſque plectatur*: VIS CAPITE, AVARITIA MULTA, *honoris cupiditas ignominia ſanciatur.* Putaveram hæc amplius deducere, ſed nunc uno Camerarii JCti Nobiliſſimi loco contentus, Lectorem ablego ad notulam meam pag. 1079. Mylio ſubjectam. Is igitur *Horarum ſubciſiv.* Cent. I. cap. 99. hæc ſcribit: „ Ariſtoteles L. V. „ c. 5. [immo 8.] *Ethic.* allegat Pythago„ ræorum ſententiam, qua definitur ſim„ pliciter JUS, id quod viciſſim defertur, „ & [*legend.* ex] reciprocata affectione „ ſeu pœna. Idque jus volunt Rhadaman„ ti perhiberi: *Quod fecit, ferat, hæc fue„ rit directio juris.* Unde talionis pœna o„ riginem ſuam traxit. [Hinc Moſaicis „ & Romanis legibus in exemplum prola„ tis, ſubdit:] Quid autem Chriſtus, uni„ cus ſervator noſter, de hac lege doceat, „ apud Matth. videre licet. Alibi quoque „ expreſſe dicit: *Qua menſura metimini, „ eadem remetientur alii vobis.* Et in libro „ Sapientiæ legimus: *Quod per quæ quis pec„ cat, per eadem etiam puniatur.* Et Haba„ cuc Propheta exclamat: *Quia tu ſpoliaſti „ gentes multas, reliqui te quoque ſpoliabunt.* „ Nam lege DEI, lege naturæ, & lege o„ mnium gentium, receptum eſt pro æ„ quiſſimo, ut quiſque expectet ſibi irro„ gandum, quod alteri privata cupiditate „ intulerit. Ideo dicit DEUS, Geneſ. 9. „ *qui effundit ſanguinem, hujus ſanguis effun„ detur.* Et Apocal. 13. *ſi quis in captivi„ tatem duxerit, in captivitatem abit; ſi quis „ gladio occiderit, oportet eum gladio occidi*". Hæc inde ſufficiunt: reliqua apud Camerarium, cui volupe eſt, legat.

Pag. 17. vſ. 6. corrige τοῦτο, & vſ. 10. τοιοῦτόν τι νομ.

Ibid. ante not. *d.*] Non fugit Petiti diligentiam, licet THi locum non adducat, frumentarios a vectigalibus fuiſſe immunes, qui ut Athenas importarent, inquit [pag. edit. noviſſ. 514.] immunes erant belli καὶ τῶν εισφορῶν, ut adnotat Euphronius, [*immo ex Euphronio*] Græcus Ariſtophanis interpres, ad vſ. Pluti 905.

ΔΙ. Αλλ' εμπορος; ΣΥ. ναὶ σκεπτομαὶ γ' ὁταν τυχω. &c.

Ex litteris JO. *van* NISPEN.

Pag. 19. vſ. ult. ἀπὸ Κουϊρίτης] Videtur potius Romanos a *Curibus* Quirites dictos eſſe: nam a *Quirino* Quirinales dicendi eſſent. ANON. *Niſp.*

Immo vero Quirini: ſed THo ſatis gloriæ, Imperatorem ſuum ſequi.

Ibid. col. *b.* vſ. 9. adſcribe:] Fabroto adſentitur Gundlingianorum auctor Part. XXXIX. Art. 2. quem *Draco* inſcripſit, ubi & Meurſium in Solone c. 13. ait ſubſtituiſſe Lycurgum. In qua etiam ſententia eſt Senator JCtiſſimus Jo. van Niſpen, qui ſic in litteris ad me: „ Non dubito, „ quin Petri Nannii emendatio ſit vera, „ admiſſo Lycurgo. Nulla mihi videtur „ ratio THo ſtetiſſe, cum Athenienſium „ Draconem & Solonem nominavit, cur „ Lacedæmoniorum nomothetæ Lycurgi „ nomen præteriverit. Nec facit Æliani „ locus ad fulciendam doctiſſimi Vonckii „ opinionem, qua Nannii Lycurgum, „ quem etiam THi fuiſſe puto, in exilium „ mittere conatur". Aſt ego non video, cur lectionem Fabrotianam repudiemus, non modo quum facti rationem hic reddat, ſed & Juſtinianus Solonis quidem & Draconis, non tamen Lycurgi meminerit. G. O. R.

Pag. 20. lect. 25.] Hanc emendationem repudio in Gloſſ. THino v. Καλεῖν.

Pag.

Pag. 21. vſ. 17. lege:] κεκλητας; Ἐξ ὧν Ῥωμαιοις εστι νομοθετας,

Pag. 23. col. *a.* vſ. 8. adde:] Sic ſeq. cap. occurrit τῃ δε ΤΟΥ *plebis* ονομασιᾳ, & ſupra cap. 31. ΤΟ *lex*, & alibi το *actus*, &c. Cl. Vryhovius in Obſerv. J. C. pag. 25. πλεβηϊε reponit.

Pag. 24. col. *a.* vſ. 10. adjunge:] Interim pro Juſtiniano faciunt & Pompon. l. 2. §. 9. & 12. *de Orig. Jur.* ad quem videatur Commentatorum turba: & ſolemnis hæc antiquarum legum formula, ITA. VTEI. LEGIBVS. PL. VE. SC. OPORTET. OPORTEBIT. EVM. H. L. N. R. (*ita uti legibus, plebiſve ſcitis, Senatusconſultis, oportet oportebit, eorum hac lege nihil rogatur.*

Pag. 24. notæ meæ *t.* ſubde:] Immo ipſa *Plebis* definitio apud Juſtinianum eam non a patriciis tantum, ſed & a ſenatoribus diſtinguit. Quin & Decuriones plebejorum numero eximuntur iiſq. opponunturl. 2. §. 2. 3. 4. & l. 7. §. 2. D. *de Decurionib.*

Pag. 25. notæ meæ *b.* addatur:] Admodum lætor, Rupertum ad Enchirid. Pomponii L. 1. cap. 9. adv. Muretum & L. Ampelium eadem omnia fuſius probare, quæ ego hic adv. Doujatium diſputo, licet ille THi non meminerit.

Pag. 26. lect. 44. omiſi monere, in Fabr. 2. legi των δικων, και υπ.

Ibid. col. *a.* vſ. 12. adjice:] In eamdem mecum ſententiam diſputat V. Cl. TREKELL *de Teſtam. fact.* pag. 30. in nota.

Pag. 27. col. *a.* vſ. 2. pro *Excurſu* VI. repone *Gloſſ. THino* v. Αντικηνσωρ ſub fin.

Pag. 29. notæ *t.* ſubde:] Decretum eſſe, ait THus, ſententiam principis inter litigantes cognoſcentis; quod quidem verum eſt, ſed & decretum eſt, cum princeps ad conſultationem relationemve Magiſtratuum reſcriberet, ut oſtendimus II. Obſerv. 2. [immo 7.]

MERILL. *ad Inſtit.*

Hoc vero nodum eſt in ſcirpo quærere, quum noſtro Anteceſſori ὡς εν εισαγωγῃ ſatis fuerit auditores aliquo exemplo docere, quid proprie eſſet Decretum principis: cujus rei plenior diſcuſſio ad interpretationem ſ. Digeſtorum ſ. Codicis pertinet. G. O. R.

Pag. 30. in verſione vſ. 12. pro *reprimere*, malo *præcavere*, *antevertere*

Ibid. not. *d.* verſ. 3. 4. & 5. ſic reforma: ſed licet N. character των πεντηκοντα, præſertim inverſe ſcriptum ν facile in η mutari potuerit, hoc tamen fenus nimis grave hic videtur. Quare malim κ. &c.

Pag. 31. notæ Fabr. *k.* adde:] THum tuetur G. Noodtius Orat. de L. Regia, & I. Obſerv. 3.

MYLIUS *in ſchedis poſt.*

Pag. 33. vſ. 13. pro την legatur τον. Sed hoc fere eſt, lectori diffidere. Et in verſione vſ. 17. *inſtruere* mutetur in *inſtructam eſſe.*

Pag. 34. lectionem 9. ſic emenda:] αυτε habent omnes. „*legend.* αυτε". J. F. R.

Ibid. col. *a.* vſ. 8. repone:] quod tale eſt: „*Anagramma.* CAROLUS ANNIBAL „FABROTUS JURIS ANTECESSOR. *Nota clarus, libros in uſu æternos fabricas.* Thomas Billonius J. C.

Pag. 37. vſ. 13. diſtinctim lege, E. στοιχεον. In notis autem col. *b.* vſ. 2. excidit verbum *ſcribit.*

Pag. 37. not. *q.*] Locum Plutarchi indicavit nobis Gavellii diligentia, qui exſtat in Mario p. m. 408. A. Μετα δε την δημαρχιαν, αγορανομιαν την μειζονα παρηγειλε. Δυο γαρ εισι ταξεις αγορανομων· ἡ μεν απο των διφρων των αγκυλοποδων, εφ' ὧν καθιζομενοι χρηματιζουσιν, εχουσα τ' ονομα της αρχης· την δ' ὑποδεεστεραν, δημοτικην καλουσιν. Suam ergo notulam paullo ſuperius adſcribere debuiſſet Fabrotus.

Pag. 43. verſ. 17. Pro ευτελης Gavellius recte conjicit ατελης. Vid. α & ευ in Gloſſario THino.

Pag. 45. notæ *a.* adſcribe:] Eadem varietas occurrit in Fabrotiana Baſilicorum editione, Tom. VI. pag. 144. ubi ſub littera *B.* legimus, μαγκιπια δε λεγονται, καθο τῃ χειρι λαμβανονται ὑπο των πολεμιων· ſed ſub *D.* κατα δε τον *juris gentium* [νομον] γινονται δηλοι, οι απο των πολεμιων αχμαλωτοι λαμβανομενοι.

Ibid. in nota *t.* lege *Pachomi.*

Pag. 47. col. *b.* vſ. 11. lege:] Sed nec illi, nec THus, Juſtinianum aſſequuntur. Et notæ Fabrotianæ hanc ſubjice:] „Verba Juſtiniani *quoniam is vulgo conceptus eſt*, THus (non ut adderet rationem, ob quam is liber habendus ſit, ſed ut explanaret, quid ſit *incerto patre naſci*:) ſic reddit: *i. e. ex meretricio concubitu.* Vapulat igitur Fabrotto, diciturque illi ſenſum Juſtiniani non aſſecutus. Sed ipſe, fateor, Fabrottum non aſſequor, arbitrorque THum rectius, quæ ſit mens Juſt. percepiſſe, quam

ego

ego Fabrotti. Sed quæ jam circa Latina verba exercent interpretes dubia, græcam confirmant lectionem. Nec enim defuere, qui illa Latina mutare, atque alii alia ſubſtituere maluerunt, quam *quoniam vulgo conc.* legere. Omnium arbitror optime, ſi juvet lectionem codicum auctoritas, Hottomannus: *naſcitur, qui vulgo.*

MYLIUS *in ſchedis poſt.*

Non hoc voluit Hotomanus, ſed ſic: *incerto patre natus, i. e. qui vulgo conc. eſt*, plane ut THus.

Pag. 49. vſ. 8. legito ἐλευθέρων, & vſ. 19. ſcito αὐτῷ legi in Fabr. 2.

Pag. 53. col. *a.* vſ. 12. pro *Mochus* leg. *Moſchus.*

Pag. 57. vſ. 13. THus procul dubio dictaverat πᾶσαν.

Pag. 62. lect. 63. dubiam ſic intellige:] Sic Lovan. ſed Lugd. Goth. & aliæ ἀφ-φιερωμ.

Ibid. notæ *q.* poſt HEINECC. adnecte:] A. D. TREKELL *Select. Antiq.* P. I. pag. 74. „ Ex quo apparet, inquit, erraſſe vete- „ rem illum JCtum, cujus fragmentum „ Gr. & Lat. edidit V. Cl. MATTH. RÖ- „ VER, quando §. 16. pag. 30. (§. 14. pag. „ 806. ſq. edit. Schult. *in Juriſpr. Antej.* „ ubi verba mutila exſtant) ita ſcribit: „ Οὑτω δὲ ὁ [ὁς reponend. G. O. R.] ελευθε- „ ρωθεις εις φιλους, ὁσων αν ειη ετων, Λατινῳ γινεται· „ καν μονον αυτῳ τουτῳ προσχωρει ελευθερια, ἱνα με- „ ταξυ παλιν δυνηθῃ εκ προσταγωγης η ἀφαιρεσις ελευ- „ θερωθηναι, καν πολιτης Ρωμαιῳ γινεσθαι. Licet „ enim jam locus nunc, ut eſt a Cl. Rö- „ vero ſuppletus, plenus & perſpicuus „ ſit, (ut dicit Röver in notis) continet „ tamen errorem manifeſtiſſimum, id quod „ doctiſſimum editorem non animadver- „ tiſſe miror. Nam minor 30. annorum „ inter amicos manumiſſus non fiebat La- „ tinus, ſed manebat ſervus, (ut recte „ Schult. notavit ad Ulp. pag. 575.) adeo- „ que nec iteratio quidem proprie in eo „ locum habebat", *&c.* Idem Trekellius in præfat. har. Antiq. „ Ad §. 48. h. c. „ velim addat Lector, THum errare, „ dum putat ſervos minores 30. anno- „ rum, quomodocunque manumiſſos, La- „ tinos ſemper factos fuiſſe, qui error ex „ iſtis, quæ ibi dicta ſunt, facile poteſt „ refelli". Atqui bona cum venia Viri Cl. moneo, boni antiquitatum interpretis & veri Critici eſſe, potius de concilian- dis optimi nominis auctoribus, (quibus THum hodie eruditiſſimus quiſque adnumerat) ſi diſcrepare inter ſe videntur, quam de iis committendis & alterutris vituperandis cogitare. Jam vero & THo & Fragmento Röveriano ipſe adſentitur Ulpianus non modo T. 3. §. 3. (ubi ſic: *Liberis jus Quiritium conſequitur Latinus, qui minor* 30. *annorum manumiſſionis tempore fuit*) ſed & §. 4. ſi recte diſtinguatur, ut vel ipſe obſervaverat Trekellius, h. m. *Iteratione fit civis R. qui poſt Latinitatem quam acceperat, major* 30. *annorum iterum juſte manumiſſus eſt* &c. Quo pacto nota Schultingii p. 575. prorſus concidit. At enim hic, dices, aut probat hoc ex Tit. I. §. 12. aut Ulpianus ſibi contraria ſcripſiſſe dicendus eſt? Neutrum: Ulpianus ſibi conſtat, dummodo recte intelligatur. Dicta §. 12. de ſola L. Ælia Sentia differit, quæ Latinos prorſus ignoravit, quos ſcimus quindecim annis poſt per L. Juniam Norbanam introductos fuiſſe: idque quum Schultingius in nota 52. optime explicet, miror, qui idem hoc confundere potuerit cum §. 4. Tit. 3. ubi de recentiori jure agitur. Videntur & Schult. & Trek. in errorem inducti eſſe poſtremis §. 12. verbis: *atque ſi domini voluntate in libertate eſſet, ideoque Latinus fit.* Quare mihi liceat totam h. §. παραφραστικως interpretari: *Eadem Lege* Ælia Sentia ſub Auguſto A. U. C. 757. *lata cautum eſt, ut minor* 30. *annorum ſervus vindicta manumiſſus, civis R. non fiat, niſi apud conſilium cauſa probata fuerit: ideo ſine conſilio* ex gr. inter amicos *manumiſſum ſervum manere putat* vel judicat. [Ita quidem L. Ælia: ſed Junia Norbana, A. U. 772. ſub Tiberio ſancita, hunc Latinum pronuntiat, teſtibus ipſo Ulpiano, THo & Fragmento illo, ll. cc.] *Teſtamento vero manumiſſum* ſervum 30. annis minorem, *perinde haberi jubet* L. Ælia, *atque ſi domini voluntate in libertate eſſet*, i. e. (ut idem Fragm. §. 6. docet) manebat ſervus, & manumiſſor audebat eum iterum per vim in ſervitutem ducere: ſed interveniebat Prætor & non permittebat manumiſſum ſervire; omnia tamen adquirebat manumiſſori: aſt hodie ex L. Junia *Latinus fit*, & propriam habet libertatem, quod pluribus idem Fr. §. 8. & Ulp. T. I. §. 10. declarant. G. O. R.

Pag. 62. vſ. 17. ad verba ὡς δισποτειας adde

adde hanc notam *r.*] Hinc apud Juſtin. *dominii*, ut referatur ad jus bonitarium &. Quiritarium, non *domini*, ut referatur ad *ætatem domini*, legendum eſſe, Auguſtinus, Connanus, Grotius, Vinnius, recte cenſent, fruſtra obnitente Ottone, quum §. 7. ſeq. tit. non tollat diſcrimen ætatis, ſed triennio tantum deminuat. Facit etiam Cujacius cum THo, quamvis *domini* retineat: ſed manifeſtum eſt ex Imperatoris ſtilo, eum *dominii* ſcripſiſſe, quum ſingulis genitivis diverſum vocabulum, unde pendent, addiderit; dicit enim, *ætatem manumiſſi*, *dominium manumiſſoris*, *modum manumiſſionis*.

Pag. 63. vſ. 3. lege ΤΙΤΛΟΣ Ϛ ſive ϛ.

Pag. 65. vſ. 13. Pro αυτων Lugdun. & Fabr. 2. habent αυτε.

Pag. 71. col. *b.* vſ. ult. adde:] ſed talia noſtrum ex antiquo JCto Stoico hauſiſſe, mihi credibile fit.

Pag. 74. notula *e.* adſcribatur voci ἀφιωσασης in verſu ultimo.

Pag. 76. notam *g.* ſequentibus auge:] Legis Sentiæ rationem eam fuiſſe dicit Juſt. quod *inæſtimabilis* quædam res eſt libertas, h. e. ut vulgo interpretantur, tanti pretii, ut vix digne æſtimari queat. At hoc cuique videtur fuiſſe promptiſſimum, & juſtum ejus conſtituere pretium, quod ad eum quidem attinet, qui manumittit: tanti enim æſtimare eam oportet, quanti eſt ſervus, aut etiam minoris, quia jus patronatus retinetur a manumittente. In quo Juſt. certam legem dedit, qua ratio æſtimandorum ſervorum iniri poſſet. ea autem eſt in cap. ult. *Communia de legatis.* . . . . Ex quibus planum eſt, facile eſſe ut cujuſque rei, ſic & libertatis æſtimationem habere. Quo magis miror THum, cum h. l. interpretatur, quod Juſt. *inæſtimabile* dixit, ἀδιατιμητον vertiſſe, i. e. *inæſtimabile pretio*: niſi eum putemus huic verbo tantam vim voluiſſe tribuere, quantam & verbum ipſum Latinum habet. *Æſtimare* enim quandoque pro *exiſtimare* ponitur... ea ratione libertas dicitur inæſtimabilis, quia magna quædam res eſt, & difficilis ad judicandum, quis libertate dignus ſit: nec enim omnes, & reip. intereſt, nullos niſi probos & vitæ honeſtæ cooptari in numerum civium. ETC.

CONNAN. II. *Comment. J. C. cap.* 5. §. 3. Apud Romanos poterat quis ſe ipſum vendere ad participandum pretium: hoc nemo non novit. Et tamen etiam verum eſt, quod libertas ſit inæſtimabilis. . . . . Libertas vel expenditur ratione ejus, qui ea præditus eſt; vel ratione utilitatis, quam poteſt quis percipere ex ea, ſi ille, qui liber eſt, fiat ſervus. Prima ratione libertas inæſtimabilis eſt: ſi enim vitam excipias, nihil eſt libertate præſtantius. Secunda ratione libertas æſtimabilis eſt: fit enim ſolutione pretii adæquatio quædam inter nummos ſolutos, & emolumentum, quod percipit emptor ex miniſterio ejus, qui ſe ipſum vendidit.

PAG. GAUDENT. II. *Jurid. Expoſit.* 40. THus procul dubio Juſtinianum rectius & intellexit & expreſſit, quam Connanus. Licet autem veriſſimum ſit, libertatem nullo pretio aut æſtimari aut lui poſſe, quum pari cum vita gradu ambulet, quod toties ab JCtis inculcatur, (vid. not. THinas pag. 51, *k.* 76, *g.* 424, *d.* & Charondam cum Schult. ad Ulpiani tit. II. §. 11.) tamen Vinnio facile adſentior, hanc non eſſe adæquatam Legis Aeliæ rationem, ſed eam quod ſervi dominis minoribus facile blandis verbis aut aliis artibus perſuadere poſſunt, ut ſe manumittant. G. O. R.

Pag. 77. inter not. *o.* & *p.*] γρ. ΦΟΥΡΙΟΥ. Nam & Fuſia & Furia ſeparantur a Canina. Plauti Quærol. ad legem Portiam Caniniam Furiam. PITH. *in Varr.*

Sive Plauti, ſive alius cujuscumque hæc eſt fabula, (de qua vid. Fabricii Bibl. Lat. §. x.) nihil probat hic locus, quum complures fuerint leges ſeu Furiæ ſeu Fuſiæ. Præterea non video, quo hinc argumento concludi debeat, φυξις potius quam φυσις ſcribendum eſſe. G. O. R.

Pag. 77. notæ *p.* ſubjunge.] *Hujus mihi Diſſertationis copiam tandem fecit Viri Excell.* Jo. DAN. RITTERI *humanitas, qui in litteris A.* 1749. *menſe Januar. Witteberga Saxon. ad me datis ſic diſſerit*: Ephraimi Gerhardi diſſertationem de L. Furia Caninia libenter ad te miſiſſem typis expreſſam, at enim vero ea adeo rara eſt, ut nullibi inveſtigare potuerim. Ne vero tibi deeſſem, deſcribendam dedi tironi, ut inſpectis hujus viri rationibus, accuratius judicare poſſes, quid præſtiterit. Ea vero, quæ tu Vir Præſtantiſſime profers in medium de de L. Fuſia, pulcherrime ſunt excogitata,

* * * * * *

mi-

mihique vehementer placent. Sed quoniam ita jubes, venia tua; ad animadverſionem, quam mecum communicaſti, quædam adjiciam. Probo rationem primam, præſertim, cum legis ætas incerta ſit; ad alteram vero quod attinet, tu vide, an verba illa, *quod & invidioſius erat ſupremorum judiciorum libertatem reſtringere*, locum hic obtinere queant. Mihi perſuaſum eſt, Auguſtum tum extra invidiam fuiſſe poſitum. Ita enim concludo: Qui jam A. V. C. 724. exercuit principem; in cujus acta Senatus A. 730. juravit; qui Senatum A. 736. ex ſua ſententia mutavit; qui A. 748. multitudinem eorum, qui frumentum ex publico accipiebant, ad hominum CC. millia redegit; is profecto ſummam exercuit in urbe potentiam, cauſſamque non habuit, cur timeret invidiam, ſanciendo legem Furiam, præſertim, cum Dionyſius auctor ſit L. IV. honeſtos proboſque cives Romanos, impuros pileos cum ſtomacho adſpectaſſe, reſpuiſſeque teſtatorum conſuetudinem, indignum facinus clamitantes, populum rerum dominum talibus contaminari civibus. Secundum ea igitur, quæ propoſuit Dionyſius, qui ante hanc legem latam concinnavit hiſtoriam, non potuit non Auguſtus hac l. Furia lata magnam apud optimos quosque inire gratiam, ſive ea ante, ſive poſt l. Ael. Sent. rogata ſit. Sed quæ hic moneo, pace tua, Vir Human. reſpiciunt tantum ad ea animadverſionis tuæ verba, quæ ſuperius adſcripſi; reliqua enim magni ſunt ponderis, efficiuntque, ut pedibus quaſi in tuam eam ſententiam. Ad tertiam rationem addo, cauſſam forſan legis eſſe potuiſſe annonæ penuriam, & ingentem plane famem, quæ urbem fere A. 759. & 760. oppreſſit, ita quidem, ut gladiatores & mancipia venalia ultra octoginta M. paſſuum eſſent ab urbe rejicienda, multosque ex famulis cum alii, tum Auguſtus ipſe, ablegarent. Hæc Dio L. 55. Tum vero Auguſtus non modo CC. millibus hominum frumentum dividere, verum omnes pene egenos cives, & præſertim libertos, quos non, ut ſervos, ablegare potuit, alere coactus fuit. Reſpiciens igitur ſummam hanc calamitatem, timensque maximopere, ne forte manumiſſi, & inter eos ſentinæ reip. tumultum excitarent, ſequenti A. 761. quo *M. Furius Camillus* conſul prodiit, ſtultiſſimis teſtatoribus, qui manumiſſione majorem poterant Cæſari creare moleſtiam, obicem ponere voluit. Porro optime judicas, V. Cl. de conſulatu M. Furii Camilli: eſt enim hoc veriſſimum, ipſum, ſi geſſiſſet antea conſulatum ſuffectum, hoc anno in Faſtis Conſulem iterum dicendum fuiſſe. Sed habes jam legem Furiam: quid fiet Caniniæ? Poſſemus fingere legem *Furiam Camillam*, ſi modo Codices addicerent. Nec enim infrequens eſt, quod noſti, ut leges ab uno conſule nomen habeant. Enimvero eadem eſt tibi quoque poteſtas, addendi ſuffectum quendam conſulem Caninium, cum tantopere ſeſe hactenus omnibus probaverit Gerhardi opinio, qui *M. Furium* finxit. Hæc RITTERUS.

Quibus jamnunc ſubjungo *Excerpta Diſſertationis Hiſtorico-Politicæ de L. Furia Can. a Juſtin. ſublata, quam in alma Saxonum ducali Academia, præſide* EPHR. GERHARDO, 15. *Octobr.* 1707. *publico Eruditorum examini ſubmiſit J. Chr. Schutz.*

§. VI. Non eſt autem, quod quis certitudines Mathematicas in re maxime intricata expectet, ubi in diverſum euntibus tot virorum doctiſſ. ſententiis nil niſi conjecturas afferre permiſſum eſt: quod iis mirum non videbitur, qui aliquam Chronologicis curis dederunt operam, quique Romanorum faſtos, quos habemus, non rudi oculo adſpexerunt. Videtur interim non ſine magna veritatis ſpecie aſſeri poſſe: hanc, de qua ſermo eſt, legem latam eſſe *S. Furio Camillo* [*nullum ego in Faſtis S. Furium Camillum*, ſed *vel* L. *vel* M. *invenio.*] *& C. Caninio Gallo Coſſ.* quorum faſti perſpicuam mentionem [*at diverſis longe annis*] injiciunt, indeque recte *Furiam Caniniam* dicendam eſſe. Habeo hic, quamvis non ſine dubitatione, præeuntes viros legum R. conſultiſſimos, Fr. Hotomanum in *Ind. Legg. R.* p. 73. Val. Forſterum *Hiſt. J. Civ. R.* I, 32. p. 226. Ulr. Huberum in *Prælect. Inſt.* h. t. Jo. Schilterum ad I. h. t. & qui primo loco nominandus erat, Ulpianum tit. 1. §. 24. [*S. Ulpianus præiit, certiſſime ſequendus: at enim pudeat!*] Atque ad horum ſtabiliendam ſententiam obſervandum mihi videtur PRIMO, hanc L. latam eſſe tempore Imp. Auguſti. Equidem ſcio, Rittershuſium in *Comment. Inſt.* incongrue hoc probare anniti

niti ex Dionis Caſſi L. 55. p. 557. quippe qui de Ael. Sent. quatenus de manumittendorum & manumittentium ætate diſponebat, tantum loquitur legiſlatione, verbis ſic habentibus: πολλων τε πολλους ακριβως ελευθερωντων, διεταξε την τε ηλικιαν, ην τον τε ελευθερωσαντα τινα, και τον αφεθησομενον ὑπ' αυτου, εχειν δεησοι, και τα δικαιωματα, οις οἱτε αλλοι πρ⊙ τους ελευθερωμενους, και αυτοι οἱ δεσποται σφων γενομενοι χρησοιντο· *quia multi multos manumittebant, ætatem, quam & manumittens & manumittendus habere deberent; juraque, quibus erga libertos cum alii, tum ipſi patroni uterentur, conſtituit.* Sed nobis tamen inſervit luculentus Suetonii locus in vita Aug. 40. inquientis: *Auguſtum & de numero & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curioſe caviſſe*: quæ tuto de noſtra L. capiunt Fr. Balduinus ad Inſt. Sigonius de antiquo R. jure L. I. c. 12. & Forſterus in Hiſt. J. C. Obſervandum eſt SECUNDO circa hæc, quo communiter referunt hanc L. tempora conſulatum geſſiſſe *C. Caninium Gallum*, quem ad A. U. C. 752. [*Vitioſe igitur ap. Maſcov. ad Gravin. editum* 756.] referunt faſti. vid. Hub. Golzii Rom. & Gr. antiquitatis monumenta e priſcis numiſmatibus eruta p. 222. & Onuphrii Panvinii Comment. ad L. II. Faſt. p. 185. Quorſum accedit, quod hoc anno C. Caninio Gallo Coſ. ab Auguſto Juliam filiam in exilium miſſam referat Vell. Pat. II, p. m. 255. TERTIO & in eo conveniunt faſtorum ſcriptores, Auguſtum hoc anno una cum honorum ſocio M. Plautio abdicaſſe imperium, in hujus locum *C. Caninio Gallo ſuffecto*, quum Auguſti ſucceſſor nullibi reperiatur. [*Immo vero ei ex Kal. Sept.* Q. Fabricium *non modo ſubſtituit Lydiatus, ſed &* A. Cæcinam *eod. anno conſulem ſuffectum fuiſſe, docuit Patinus ap. Almelov.*] V. qui rem pluribus oſtendit, Steph. Vin. Pighius in Annal. R. XVIII. p. 530. & On. Panvinius p. 185. Denique QUARTO nec hoc prætereundum eſt, quod inter Coſſ. Auguſto coætaneos neque Fuſius neque Fufius quispiam commemoretur. Remanet itaque QUINTO ſolus *S. Furius Camillus*, qui & A. 760. notante Dione L. 55. conſulatum geſſit, [*non* S. *nec* P. *ut alii, ſed* M. Fur. Cam. *A.* 761. *Conſul fuit.*] per vero non abſimilem conjecturam Auguſto & Plautio una cum C. Caninio Gallo ſufficiendus. Atque hac quidem ratione exiſtimamus non improbabilem allatam eſſe legis hujus ſic denominatæ rationem, qua tamen noſtra opinione doctiorum cogitatis nequicquam derogatum volumus.

§. VII. Nobis interim ſufficit, quod inter eos, quos circa Chronologiam hujus legis laborantes videre licuit, nemo meliori utatur demonſtrandi ratione. [*Conjecturam video; non demonſtrationem, cui vel mea vel Ritteriana cedere debeat.*] Plurimi, inprimis qui ad Inſtitutionum Juſtinianearum libros commentati ſunt, autorem quicumque modo placuerit, ſupponunt, ſine ulla facta probationis mentione: quos inter etiam ſunt Viri Doctiſſ. qui de legibus veterum ſcripſerunt. Illi etiam, qui nobiſcum eundem Furium autorem conſtituunt, de difficultatibus extricandis parum ſunt ſolliciti, quemadm. Val. Forſt. & Fr. Hotom. in Indice LL. R. qui editioni Wechelianæ Briſſonii adjunctus eſt p. 73. ſine omni fundamenti mentione M. Furium Camillum & C. Caninium Gallum ad A. V. 752. referunt, uti & nos, ſed cum addita faſtorum conciliatione fecimus. [*Grandia verba ſine pondere!*] Alii legem hanc latam contendunt Coſſ. M. Furio Camillo & S. Nonio Quinctiliano, qui ad A. 760. pertinent, & Quinctiliano quidem ſine omni conjectandi ratione C. Caninium Gallum ſuffectum fingunt. [*Quos ſignificet, ignorare me fateor. Ceterum pro me & ego & Ritterus diximus.*] Illi qui Fuſium quendam citant autorem, plane quod ipſis faveat, non reperiunt, quum nomen Fuſii Coſ. neque tempore Auguſti, neque ante ipſum in faſtis appareat, niſi huc trahant, quod plerique Furiorum cognomine Fuſiorum fuerint uſi, ita autem pro nobis militabunt. [*Plura ad legis hujus Chronologiam & auctores pertinentia non habet Gerhardus. Itaque nihil amplius vos moror, Lectores. Ite in ſuffragium!*]

Pag. 84. col. *b.* vſ. 5. leg. *Rufini.*

Pag. 94. notæ *b.* ſubjice ex epiſtolis V. D. DAVIDIS RUHNKENII ad me aliquando ſcriptis:] Grammatices ratio poſtulat, ut ſcribamus: Αιχυνεσθω γαρ ἡ νυν θετη τῃ παλαι τε πατρ⊙ και παππε προσηγορια. Sed gravior huic loco corruptela inhæret, eaque tam vetuſta, ut jam olim Baſilicorum auctoribus, & Harmenopulo, THum pro more exſcribentibus, tenebras offuderit. Quod ut intelligatur accuratius, lectio-

num varietatem notemus. Basil. Tom. IV. p. 284. Αισχυνεσθω γαρ τη νυν η παλαι τε πατρος η παππε προσηγορια. Synopsis Basil. L. XXVIII. t. 5. p. 273. Αισχυνεσθω γαρ τη νυν η παλαι τε πατρος η μαμμης προσηγορια, ubi dum Leunclavius pro τε πατρος emendat της μητρος, næ intelligendo facit, ut nihil intelligat. Harmen. IV, 6: 21. Αισχυνεσθω γαρ τη εκγονη παλαι η τε παππε προσηγορια. Recte THus vocem θετη servavit, quæ perperam abest a Basilicis; quorum, nisi fallor, auctoritate inductus Fabrotus eandem e secunda edit. ejecit. At vero in isto NYN hucusque delituit vera lectio ΓΥΝΗ, quam ita THo restituo: Αισχυνεσθω γαρ η γυνη, η θετη παλαι, τη τε πατρος και παππε προσηγορια. Nihil hoc sensu commodius. [*Fateor & accipio, dum modo pro* και *substituamus ex Basil.* η, *quo de vid.* Glossar. Theoph. *Porro* η μαμμης *in Synopsin ex corrupto magis THi Cod. irrepsit, nam & Pithoeus in Varr. post* παππε *inserit* η μαμμη. G. O. R.] Librarios turbavit articulorum necessarius concursus. Atque ad hanc ipsam normam utrumque Basilicorum locum refingendum puto. Harmenopuli verba, constructione leviter mutata, ita legas: Αισχυνεσθω γαρ η εκγονη παλαι τη τε παππε προσηγορια· quamquam is, nimio compendifaciendi studio, quæ de filia adoptiva a patre adoptivo non ducenda ab omnibus traduntur, consilio haud probando prætermisit. Ceterum quod ad ipsam rationem a THo allatam attinet, convenit quodammodo, quod Anonymus Schol. Basilic. T. IV. p. 297. e disertiss. Patre Basilio M. affert: Της γαρ φυσεως, ως φησιν ο αγιος και μεγας Βασιλειος, παλαι διακεκινασης τας τε γενεσ προσηγοριας, αισχυν εστι την ανεψιαν γαμετην κληθηναι. Magna in solo nomine reverentia est. Aristæn. II. ep. 8. Τι αν πραξω; πως αναιδως ως ερωμενην, πως ετεισκως ως πενθεραν εκλαλησω; αυτη με τον κηδεστην εξ συνοικιας παιδα καλει· πως ερωτικως αν διαλεξομαι γυναικι, ην πολλακις μητερα ως θεσειπον. ubi vide elegantiss. Jos. Mercerum. [*ad q. l. Abreschius noster laudat quoque* Pricæum ad Apul. *VI. Milesc. p.* 112. *&* Em. Merill. *VII. Observ.* 12. G. O. R.]

Pag. 96. col. *a.* ℣. 6. lege:] Primus Gothofr. in d. §. 4. negationem *&c.* Ac paullo post:] Plane autem in hac §. 3. facio *&c.*

Pag. 98. not. mea *c.*] Vid. Eruditiss. Ruhnkenius in sua Harmenopuli editione, qui docebit, jam ab aliis eumdem errorem castigatum fuisse. Interim confer quæ in principio pag. 932. notavi.

Pag. 107. col. *b.* ℣. 5. sic emenda:] Nov. 89. cap. 2. ad finem 6. Et notæ *m.* adde:] Vide nos omnino ad tit. *de Hered. ab int.* cap. 5.

Pag. 109. notæ meæ *c.* subde:] Item Guil. Maranus ad Pand. h. t. p. 66. explicat THum adv. Cujac. De causis autem adoptionis V. Otton. *Jurispr. Symbol.* L. III. c. 1. MEERM.

Quin ipse Cujacius legitimum esse actum profitetur 26. *Obser.* 7. G. O. R.

Pag. 110. ℣. 1. ad 4. include parentheſi verba (δια το usque ad τετες) & sic in versione ℣. 5. dele *Hic.*

Pag. 112. lect. 27. Pro γαρ non dubito, quin legendum sit γε.

Pag. 114. ℣. 8. rescribe τῶ ὠφληθηναι.

Ibid. notæ *a.* subjice:] Vid. Franc. Bosquetus ad d. l. Pselli. MEERM.

Pag. 115. ante not. *f.*] Adde Otton. *de Jurisprud. Symb.* Exerc. III, c. 5. MEERM.

Pag. 117. notæ fin.] It. Ulp. l. 128. *de V. S.* cui Brechæus in Comment. contradicit, & THum defendit. Adde Connanum II. Comment. Jur. 15. Brisson. de V. S. & Plin. XIII. Hist. nat. 4. MEERM.

Pag. 120. ℣. 10. post δηλον, & in versione ℣. 13. post *est* comma ponatur.

Ibid. ℣. ultimo adde has notas.] JANUS A COSTA ad h. l. „ Quia actus hic, in„ quit, non valet ut adoptio, sed tantum „ ut manumissio; nec enim servus adop„ tione filius fieri potest, cum nec liber„ tus possit l. ult. D. *de Statu hom.* ut adv. „ Accursium recte censuit THus". Ubi ergo censet THus, libertum nec adoptari, nec filium posse fieri? adeoque nec Accursio contradicit, qui rectissime & d. l. ult. & l. 32. *de R. Nupt.* explanat, habetque adsentientem GELLIUM N. A. V. 19. *Libertinos vero ab ingenuis adoptari quidem jure posse, Masurius Sabinus scripsit. Sedid neque permitti dicit, neque permittendum esse unquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in jura ingenuorum invadant. Alioquin, si juris ista antiquitas* (Lipsius I. Elector. 21. legit, *juris tantum æquitas*) *servetur, etiam servus a domino per prætorem dari in adoptionem potest. Idque ait plerosque juris veteris auctores posse fieri scripsisse.* Ex his omnibus concludo, civi Romano licuisse vel filium naturalem ex serva qs. concubina natum

elv

vel alium ex vernis, primo manumittere, & poſtea in filium adrogare, eo effectu, ut in privata ejus familia ingenui jura conſequeretur, quamvis publici ratione juris libertinus maneret, l. 32. *de R. N.* G. O. R.

Pag. 122. lect. 2. Facilior erit emendatio, ſi τε interponamus, abſorptum vel a præcedente τες vel ſeq. ταις h. m. θετων· διεξελθοντες τε ταις.

Pag. 123. col. *b.* præmitte notæ meæ:] Quod h. l. THus notat de ſententia judicis, quæ deportationis pœnam inflixit, intelligendum eſt cum diſtinctione l. 2. §. 1. *de Poenis* & l. 1. §. 3. *de Legat.* 3. A COSTA.

Pag. 129. ℣. 6. Deleatur §. V. & Gr. & Lat.

Pag. 145. ℣. 9.] Forte τυτε οιομ. ελ. ει. αυτον. Et vſ. ult. malim ℣υνται. GAVEL.

Ibid. col. *a.* vſ. 17. niſi LEO:] Nihil inde pro ſententia Auguſtini conficies, quum nec SCta in textu Baſil. nominatim diſtinguantur: ſed pro me facit Scholiaſtes eorumdem Tom. VI. pag. 387.

Pag. 148. col. *a.* vſ. 14. adde:] vel verius προτεθεικασι.

Pag. 153. ante notam *c.* inſere:] Optime habet THi definitio: *capitis deminutio eſt affectio ſive paſſio, modis jure definitis eveniens, mutans aut minuens ſtatum ejus, qui patitur.* Amiſſionem & mutationem in deterius, εις το χειρον, ut eſt in Synopſi Attaliotæ tit. 3. hæc definitio recte exprimit, verbis παθος, ελαττων & παχοντος, quæ in omni capitis deminutione contingit, obſervante Hubero III. Digr. 6. §. 2. Neque de maxima & media cap. dem. res difficultatem habet. At enim de minimæ cap. deminutionis ſpecie, emancipatione dubitari ſolet .... cum filiifam. exiſtat melior ſtatus, dum ex alterius poteſtati obnoxio fit ſui juris & liberum caput.... Neque enim nodum ſolvit Paulus in l. 3. §. 1. *de Cap. min.*..... Qui emancipatur, amittit familiam, quam jure communi habuit, h. e. jus ſuitatis & adgnationis... ut proinde Scholiaſtes STEPHANUS ad L. XLVI. Baſil. t. 2. de minima cap. dem. non male dixerit, ὁτι μιμειται τελευτην, & de adrogatis, ὁτι τῳ πολιτικῳ νομῳ τεθναναι δοκουσι.

FR. CAR. CONRADI *in Parerg. pag.* 175-8.

Plura ex hujus Parergo, a pag. 163. ad 193. excurrente, adducere nihil jam adtinet. Conferendam quoque eſſe Doctiſſ. GERLACI SCHELTINGÆ Diſſert. II. *de Emancip.* pag. 3. monuit in litteris RUHNKENIUS.

Pag. 165. vſ. 10. interrogandi ſignum pone poſt τι γαρ; quod typographorum pueri perperam adpoſuerunt in ſuperiori vſ. 8. ubi delendum.

Pag. 167. col. *b.* vſ. 8. Quamvis προτεκλωρες rectius foret, tamen Græculi apud du Cangium ſolent προτικτορες ſcribere. Notæ autem Fabroti ſubde:] Agunt quoque de τρατηγοις Scipio Gent. II. *de Juriſd.* 5. & Zach. Huberus I. Diſſert. 2. cap. 3. MEERM.

Pag. 168. col. *b.* vſ. 3. adde:] THus *defenſores* εκδικες, *magiſtratus* τρατηγες appellat. Qui ſignificare videtur, publicas has perſonas teſtes eſſe creationis, quod mihi non probatur: ſed exiſtimo Defenſori, Pontifici, Magiſtratui, Juridico licuiſſe ex ea conſtit. ex inquiſitione tutorem dare. Sed & idem THus §. ult. Inſt. *de ſatiſd. tut.* cum vellet interpretari, qui eſſent, qui ſatiſdationem exigere ſoleant, hos magiſtratus & defenſores civitatum enumerat. ANT. AUGUST. *ad Modeſt.* pag. 1581.

THus non legit, ut omnes uno ore citant, *vel alias publicas perſonas, i. e. magiſtratus* &c. ſed, *& aliis publicis perſonis, i. e. magiſtratibus.* Ceterum Cujacium ex parte juvat MS. Gottorp. in quo exſtat: *vel apud al. publ. perſ.* VEL *mag.* G. O. R.

Pag. 177. vſ. 10. ſic corrige:] επιτροπη) φιδουκιαρια, καὶ ἡ Ατ. In verſione autem reſcribe: (*hac vero patrum quoque emancipantium tutela continetur*) *fiduciaria, & Atil.* Denique notulam meam col. *b.* ita refinge: „ Immo quinque recenſet tutelæ ſpecies „ THus: *teſtamentariam, agnatorum ſ. legitimam, patronorum ac patrum, fiduciariam,* „ *Atilianam*, cui poſtremæ ſucceſſerit Juſti„ nianea. Idemque hoc repetit. tit. XXV. „ cap. m. 358. εἰτε τεταμβυταριοι, εἰτε λεγιτιμοι, „ εἰτε πατρωνες, εἰτε φιδεκιαριοι, εἰτε ὑπο αρχοντος „ δεδομβοι".

Pag. 178. notæ meæ *l.* adde:] THum omnes tutorum & curatorum differentias non plene exhaurire, facile largior Böhmero ad Inſt. h. §. Satis illi ac mihi h. l. eſt præcipuas tetigiſſe.

Pag 183. *col.* a. *not.* k. *adde*:] Adjicit hic THus, inquiſitionem factam fuiſſe in liberos tutoris, puta, an liberos haberet, eoſque recte regeret, ut ita pupillum regere

fuiſſe videretur: at magis videtur facta poſſe inquiſitio in liberos tutoris, ne tutor eſſet, neve ſe excuſare poſſet a tutela propter liberorum numerum.

MERILL. *ad Inſtit.*

In inquiſitione autem non tam quærebatur, an tutor liberos haberet, & patriam diligeret, ut ait THus, quam an frugi & locuples eſſet. EV. OTTO *ad Inſtit.*

Nollem hæc tantis viris excidiſſent! Quod enim Merillius ſubſtituit, vix inquiſitionis nomen meretur, quæ exactam & ſcrupuloſam rei indagationem requirit: quum nihil facilius ſit, quam ſcire, quantum quis liberorum numerum habeat. Alterius criſis verior foret, ſi THus de frugalitate & patrimonii facultate tacuiſſet. Denique loca parallela a Fabroto & me adlegata ſententiam noſtri indubiam reddunt, ut taceam Harmenopulum V, 11: 2. qui noſtrum deſcripſit. G. O. R.

Ibid. notæ *n.* ſubjice:] Η' ενεγκεσα dicitur *patria*. Vid. Bos in Ellipſ. v. γη. Suid. v. Alcman: Αλκμαν εἰς των λυρικων, ὡν ηνεγκεν ἡ Μεσσηνη· Id. v. Anaſtaſius: ᾧ ὡν εγυμνου πολεων τους ενοικουντας, τας οικοδομας ανενεου, ὡς ᾧ την ενεγκαμβιω επιμελως κοσμησας. JO. GAVEL.

Pag. 184. col. *b*. vſ. 7. lege *Excurſu* XIII. Et pag. ſq. in fine lect. 19. Gloſſ. Th. v. η.

Pag 186. vſ. ult. lege [Ουτε 29. δε ὁ Ρωμης] & in Variant. 29. δε ὁ de: Goth.

Ibid. in fine notæ meæ:] inclino, ut Ουτε δε ὁ Ρωμης pro Scholio rejiciatur. Non poſſum tamen celare Lectores, ſimiliter in l. 52. §. 2. Cod. *de Epiſc. & Cleric.* Anno 532. Juſtinianum ſic loqui: *Et hoc non ſolum in vetere Roma, vel in hac regia civitate, ſed & in omni terra; ubicumque Chriſtianorum nomen colitur, obtinere ſancimus.* Minoris auctoritatis eſt Scholion Baſil. Tom. V. pag. 29. *c*. Ου γαρ εξεσιν εν ἑτερᾳ πολει νομους εξηγεισθαι, ει μη εν ἑκατερᾳ Ρωμῃ ᾧ Βηρυτῳ. Voluitne Juſt. & Occidentis & Orientis Imperator ſalutari? G. O. R.

Pag 187. vſ. penult. χρησηται rectius ap. Pith. & Fabr. 2.

Pag. 188. col. *a*. vſ. ult.] τῳ εν Ρωμῃ, rectius foret. GAVEL.

Pag. 189. vſ. 8. εκ pro ἀφ. Pith. & Fabr. 2. In not. col. *a*. adde:] voluit, credo, *patrum proderant*.

Pag. 198. vſ. 11. μ repone pro κατα, qui error cum ſequenti editioni Gothofr. debetur.

Pag. 199. vſ. 10. & in verſione 13. deleto parentheſeos ſigna: atque in fine lect. 53. reſcribe, ſi vis: *Paullo poſt* ν *de: Goth.*

Pag. 201. vſ. 3. emenda ΚϚ'. vel κϛ'.

Pag. 203. col. *a*. vſ. 6.] G. d'Arnaud præſide Wielingio conjiciebat: ειναι ὡσανει δημοσιαν.

Pag. 209. col. *a*. vſ. 8. ſubjunge:] Plura dabit ex Hubero Gloſſ. THinum v. κοινῳ.

Pag. 212. col. *a*. vſ. 12. lege ῳ Ρωμαιοις.

Pag. 213. col. *b*. vſ 6. poſt notam CURT.] Deeſt hæc notula in edit. principe 1536. ſed manu vetuſta hoc adſcriptum: „κειμηλια „τα. Theſauri (opes, pecuniæ repoſitæ) „ inſtrumenta pretioſa, aurea vaſa: vulgo „ *clinodia*, res pretioſæ & charæ repoſitæ „ a κειμαι". V. etiam Alciatus IX. Par- „ erg. 7.

Pag. 214 vſ. 4. Pro αγορασαι Gavellius αναρρυσαι conjectat.

Pag. 215. col. *b*. vſ. 3. adde:] Secundis curis idem GAVELLIUS mecum quidem facit in loco conſtituendo, credens ſic olim in MS. fuiſſe:

μη βουλομενου επεισφερειν εκεινῳ ακοντος τα κοινωνα αν εξεσιν αυτῳ αποτιθεσθαι λειψανον.

ſed εκεινῳ & αυτῳ nunc refert ad locum, non ad τον δεινα. Eligat Lector!

Pag. 217. vſ. 3. G. d'Arnaud ſub præſidio Wielingii tentat præter neceſſitatem: επει αν ἑφ' αἱματι ασφ. &c.

Pag. 221. col. *a*. vſ. 7. deletis *Gajum autem* &c. ſubſtitue:] De *Gajo* vid. du Cange.

Pag. 224. vſ 7. pro ητοι Fabr. habet τετεσι.

Pag. 225. vſ. 5. pro δε reponendum και.

Pag. 233. col. *b*. vſ. 1. pro *Fallitur TH. nam*, reſcribe:] ſed mirum eſt, quod Juſtinianus in §. 26. h. t. etiam condici voluerit purpuram a quibuſcunque poſſeſſoribus, nam condictitia ſeu condictione furtiva &c.

Ibid. vſ. 4. pro *Quare* reſcribend.] TH. intelligit, condictionem furtivam etiam dari adverſus alios poſſeſſores: ſed verius eſt &c.

Pag 235. col. *b*. vſ. 24. ut quidam ſcribunt:] inſere, [*Fabrotus hic Merillium notat.*]

Pag. 245. col. *b*. vſ. penult. adde:] Immo *quinto* nec Baſilica habent, vid. inf. p. 935. fin.

Pag. 261. vſ. 3. σωρὸς reſcribe.

Pag. 262. cap. 92. *ad verba* ὁ και ονοματι γνωριζεται *adde hanc not.*] gg. TH. ait, *quæ nomine cognoſcuntur*, quod non conſtituit differentiam, quia & res incorporales, non minus quam res corporales, nomine cognoſcuntur, veluti hereditas, ſervitutes ſeu jura prædiorum. MERILL. *ad Inſtit.*

Mihi THus hoc voluiſſe videtur, ipſum σωματικου nomen indicare, intelligi *corpus*, quod videri ac tangi poſſit, quum incorporalis ſolo animo concipiatur, & ut ait Gajus, non in corpore, ſed in jure conſiſtat. G. d'Arnaud præſide Wielingio minus recte conjecit: ὁ και ὁμοιωματι γνωϛ. G. O. R.

Ibid. vſ. 17. delebis verba, *quo THum* uſque ad *notam.*

Pag. 268. vſ. 9. adde var. lect. *13.] οἷον, ad: F. ante εἶχον.

Pag. 272. col. *a.* vſ. 1. legito: *ſublato.*

Pag. 274. vſ. 10. pro *decem* legend. *viginti.* Et paullo poſt lectio 10. in textum recipienda.

Pag. 281. in Rubrica Lat. pro *Præſcriptionibus* Fabrotus habet *poſſeſſionibus*: de q. l. ſic Galvanus de Uſufr. c. XI. pag. 100. „ Comprobant hanc emendationem pri„ mum conſenſus MSS. deinde THi græca „ paraphraſis, hoc tamen loco perperam „ a Curtio converſa: tandem tota tracta„ tio earum rerum, quæ ſub eo tit. ſunt „ ab Imp. congeſta; cuncta enim ſi per„ luſtrentur, ad ſolam pertinent uſucapio„ nem mobilium, & longi temporis poſ„ ſeſſionem immobilium, non autem præ„ ſcriptionem". ETC. Nos Viglium cum vulgata expreſſimus, quam propugnant Bachovius & Vinnius. Græcæ autem Rubricæ non ſunt a manu THi, ut Exc. VI. docebit: neque Curtius illas vertit, ſed Latinas Viglii ſecutus eſt. G. O. R.

Pag. 282. in verſione vſ. 6. *annalem* muta in *temporalem*, & confer Gloſſ. THinum v. χρονῳ, ubi ſententiam retracto.

Ibid. in Græcis notam *f.* ex vſ. 6. transfer in 11. ad verbum επoιειτο.

Pag. 325. vſ. 5. τῶν muta in τοῦ.

Pag. 326. notæ meæ *z.* adde:] ſequitur Fabrotus Maranum, qui in Parat. ad Dig. pag. 472. *b.* fuſius hoc exſequitur, & pro longa poſſeſſione *donationem* hic inter civiles adquirendi modos numerare mavult.

Pag. 343. ante not. *s.* infere:] Ex luculenta ἀναφορα, quam habet THus ad d. §. 10. tres mihi ſuccurrunt rationes, quare in teſtamento per æs & libram ipſe heres, non vero familiæ emptor potuerit eſſe teſtis. Prima eſto, quod κατα πρωτην ὀψιν, *prima fronte*, familiæ emptor haberetur pro ipſo herede, atque adeo omne lucrum & compendium familiæ videretur mancipari in hunc fiduciarium, qui in cauſa propria, ex regula juris, teſtis eſſe non poterat. Secunda ratio, quæ primæ conſequens erat, quod ipſe heres alienus videretur ab eo actu, neque enim nuncupabatur, neque quicquam ei mancipabatur, atque ita teſtis eſſe videbatur in re non ſua. Tertia eaque præcipua ratio eſto, quod tabulæ teſtamenti per æs & libram fuerint clauſæ, & heres clam ſcriptus, ut diſcimus ex Ulp. t. xx. §. 9. & THo ad d. §. 10. Teſtamentum ita nuncupabatur. *Hæc uti in his tabulis ceriſve ſcripta ſunt*, &c. Heres ſc. non nuncupabatur, atque ita is, clam ſcriptus, rem ſuam agi ignorabat, certe ignorare poterat. Si ignoraret, id utique omnem doli falſique ſuſpicionem excludebat; ſi ſciret, vel quia ſcire poterat, Veteres ſuadebant, ne heres illo jure dicendi teſtimonii abuti vellet, ut eſt in d. §. 10. & apud THum.

BYNKERSH. VIII. *Obſerv.* 24.

Pag. 351. in fine notæ *k.* ſcripſeram: *præ uno Catilio.*

Pag. 366. in fine notæ *n.* lege ex Edit. 2. Fabr. ut puta, *filius meus exheres eſto.* ubi addit DOUJ. ſi np. unicus ſit filius.

Pag. 396. col. *b.* vſ. 12. Conf. Schol. Baſil. Tom. V. pag. 241. C.

Pag 402. notæ *c.* Fabr. ſubjice meam:] Nec omiſit THus, vid. med. cap. 373. nec, ſi forte omiſiſſet, ob cauſam Fabroto adlegatam omittere potuiſſet, quum ante jus novum ſcripſiſſe eum ſatis jam conſtet. Recte ergo hæc notula a Fabr. 2. abeſt.

Pag. 407. col. *b.* vſ. 6. a fine dele ſigna [ ]

Pag 411. in verſione vſ. 4. & 5. ſic ſupple:] & novus ſuus *heres* ſuccedens, & novus ſuus *heres* agnaſcens.

Pag. 412. notæ *ſ.* adjice poſt Baronem:] Sic Schol. Baſil. Tom. V. pag. 226. C. το γαρ ϱουπιον (leg. ϱουπτου) παθῳ ουκ οιδεν ὁ πϱαιτωϛ, ubi vide cohærentia. G. O. R.

Pag. 419. ante not. *t.* infere:] Joannes in Schol. ad Baſil. II, 559. B. κυνηγους γαρ τους θηϱια-

θηελομαχους νοητον, quos Arcadius l. 21. §. 2. *de Teſtib.* nominat *harenarios.*

Pag. 438. col. *b.* notæ Fabr. ſubjice:] Latius hoc exſequitur Schulting. ad Gloſſ. Nomic. pag. 1795.

Ibid. ult. vſ. lege:] Pleonaſmus. GAVEL.

Pag. 456. vſ. 13. & 14. numerum 98. adſcribe ſequenti verbo ωθεχωρει.

Pag. 486. vſ. 21. lege καθαρα.

Pag. 489. ante not. *d.* inſere:] Male THus affert exemplum peregrinorum, quibus nec legari nec fideicommitti potuit cum nullam prorſus haberent juris civ. communionem, & eſſent απολιδες, i. e. ſine civitate, l. 1. §. 4. *de Legat.* 3.

EM. MERILLIUS *ad Inſtit. h. l.*

Quo non cœca in THum declamandi libido hominem abripit? cui Fabrotus in Comment. ad Inſt. reſponſurus fuiſſe videtur. Nos illius hic vicem, qua poterimus, fungemur. I. Non hic de poſteriori fideicommiſſorum jure, ſed de prima origine agitur, de qua ſic ipſe Imp: *Quibus enim non poterant hereditatem vel legata relinquere, ſi relinquebant, fidei committebant eorum, qui capere ex teſtamento poterant*: quæ verba THus cur male peregrinorum exemplo illuſtrare dicatur, quibus nec hereditas nec legatum jure civ. relinqui potuerit, nullus intelligo. II. Quid opus eos probare απολιδας fuiſſe, quod ipſe hic THus declarat? Quid autem huc facit citata lex? quæ non modo de deportatis loquitur, (qui ſane ob maleficium in peregrinitatem redigebantur, aſt non omnes peregrini ſunt deportati) ſed & de activa teſtamenti factione his verbis differit: *& ideo nec teſtamenti faciendi jus, nec fideicommittendi conſtat habere.* Meliori jure citaſſet Ulp. Tit. XXV. §. 6. *Fideicommiſſa dari poſſunt his, quibus legari poteſt*: (ubi Heineccio ad Vinnium pag. 430. *legari non poteſt* legenti, non modo obſtat §. 7. & 17. ejuſdem tit. ſed & argum. SCti Apronianı, de quo vid. Spanhemii *Orb. R.* p. 142.) Verum, ut dixi, non agitur hic de jure fideicommiſſorum poſt Auguſtum, ſed ante eum. III. Voluitne Merillius, aptiora exempla fuiſſe, ſi THus deportatos & exules memoraſſet? quibus ante Aug. per fideicommiſſum hereditatem vel partem relictam fuiſſe, certis exemplis probant Vinnius in Comment. ad h. l. Heinecc. in Antiquitt. aliique. Eamdem forte criſin inſtituiſſet, ſi paraphraſtes cœlibes, orbos, civitates &c. in exemplum produxiſſet. Sed deſino. G O. R.

Pag. 493. vſ. 6. pone ſignum notæ *u* ante Αλλ'.

Pag. 507. vſ. 6. pro και legerem ἢ. Vid. Gloſſ. THinum.

Pag. 514. in verſione vſ. 1. lege omnino:] heredi in teſtamento ſcripto, directe ſubſtituere.

Pag. 515. notæ *b.* ſubjice.] Conſulueram de h. l. Eruditiſſ. Ruhnkenium, qui aliis diſtentus negotiis ſerius mihi reſpondit, quum mea jam nota typis eſſet expreſſa. In ſumma autem inter nos convenire, eſt quod gaudeo. Sic enim ille: „Lego & „ interpungo: ειποντες ουν τα εκ διαθηκης, ως εν „ εισαγωγῃ οιον τε ην, ανελλιπως, διαφ. την ακολουθιαν „ ειποντες και περι ληγατων, κ. λ. Alterum ως „ redundat. Verto: *Cum igitur de heredi-* „ *tatibus ex teſtamento, quoad ejus in Elemen-* „ *tis fieri potuit, pleniſſime diximus, & ob* „ *conſequentiam etiam de legatis, &c.* Forte „ etiam και deeſt ante διαφ".

Pag. 529. col. *b.* vſ. penult. *comminiſci putant*, ait Fabr. quibus verbis Merillium deſignat.

Pag. 535. notæ *b.* adjice:] Ex litteris RUHNKENII: „Non puto, εν βραχει μερει ſi- „ gnificare, *ne multa*; neque aliam hujus „ phraſeos notionem obſervavi præter „ vulgarem illam, quæ eſt apud Dionem „ Caſſium L. 40. pag. 126. edit. Wechel. „ Αυτοι τε εν μερει χωρας βραχει φασιν. Dicam ta- „ men, quid mihi in mentem venerit, ſed „ dicam dubitanter. Recenſet THus ar- „ gumentum l. ult. C. *de ſuis & legit.* Hu- „ jus Conſtitutionis duæ ſunt partes, al- „ tera longior, brevior altera. Brevior „ hæc eſt: *quod tantum in futuris, non etiam* „ *præteritis negotiis ſervari decernimus.* Hanc, „ puto, THus dixit μερος βραχυ. Tu, mi „ Reizi, vide & judica". Mihi aqua etiam nunc hæret. G. O. R.

Pag. 579. col. *a. poſt Fabr. not.* n. *adde*:] Adverſus hanc Fabroti notulam hæc ſcripſiſſe videtur MERILLIUS *ad Inſtit.* „Ce- „ terum in hoc §. legitur ſub f. *perinde* „ *pars dim. debeb. patrono, ac ſi is ſ. u. f. fi-* „ *liave inteſt. dec.* THus paraphraſtes iſtam „ lectionem non attigit: ſunt tamen, qui „ ex THo tentant, legendum eſſe con- „ trario omnino ſenſu, *teſtatus dec.* Sed „ obſervandum eſt, Juſtinianum duos ca-

„ ſus

„ ſus retuliſſe in §. 1. h. t. quibus pars di-
„ midia patrono competebat". *&c.* Tu vide ſequentem mox Schultingii notam.
G. O. R.

Pag. 589. vſ. 10. typographus dedit δὲ pro καὶ.

Pag. 612. col. *b.* ante *r.* inſere:] Sunt qui putant, hoc SC. proſpexiſſe tantum dominis, ne in ſervis ſuis, alieno amori operam dantibus, detrimentum paterentur; honeſtatem vero mulierum parum curaſſe Claudium, quoniam hæ, permittente ſervi domino, impune cum ipſo concumbere potuerint. Eſt hæc ſententia Gothofredi in Comment. ad l. 1. C. Th. *ad SC. Claud.* quam amplectitur quoque G. d'Arnaud *Var. Conj.* I, 20. Et tam Taciti locus, quam THus in Inſt. immo etiam Paullus R. S. II, 21: 1. [eorum] opinioni favere videntur. Sed tu vide ea, quæ notat elegantiſſ. vir Schultingius ad Paul. pag. 306. *Juriſpr. Antej.*
RITTERUS *ad Heinecc. Hiſt. Jur.*

TABULA TITULORUM ALPHABETICA.

	LIB.	TIT.	PAG.
DE *Acquiſitione per arrogationem.*	III:	10,	601
Actionibus.	IV:	6,	783
Ademptione legatorum.	II:	21,	478
Adoptionibus.	I:	11,	109
Aſſignatione libertorum.	III:	8,	585
Attiliano tutore, & eo qui ex L. Julia & Titia dabatur.	I:	20,	164
Auctoritate tutorum.	I:	21,	169
Bonorum poſſeſſionibus.	III:	9,	588
Capitis deminutione.	I:	16,	152
Codicillis.	II:	25,	509
Curatoribus.	I:	24,	177
Diviſione ſtipulationum.	III:	18,	637
Donationibus.	II:	7,	296
Duobus reis ſtipulandi & promittendi.	III:	16,	631
Emptione & venditione.	III:	23,	674
Eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.	III:	11,	603
Exceptionibus.	IV:	13,	875
Excuſationibus tutorum vel Curatorum.	I:	25,	187
Exheredatione liberorum.	II:	13,	364
Fideicommiſſariis hereditatibus.	II:	23,	488
Fidejuſſoribus.	III:	20,	662
Fiduciaria tutela.	I:	19,	161
Gradibus cognationum.	III:	6,	565
Heredibus inſtituendis.	II:	14,	377
Hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur.	III:	1,	515
Heredum qualitate & differentia.	II:	19,	423
His per quos agere poſſumus.	IV:	10,	860
His qui ſui vel alieni juris ſunt.	I:	8,	79
Iis qui ſui ſunt vel alieni juris.	I:	8,	79
Ingenuis.	I:	4,	47
Injuriis.	IV:	4,	768
Inofficioſo teſtamento.	II:	18,	415
Interdictis.	IV:	15,	888
Inutilibus ſtipulationibus.	III:	19,	643
Jure Naturali, Gentium & Civili.	I:	2,	12
Jure perſonarum.	I:	3,	42
Juſtitia & Jure.	I:	1,	10
Legatis.	II:	20,	433
Lege Aquilia.	IV:	3,	753
Lege Falcidia.	II:	22,	480
Lege Fuſia Caninia tollenda.	I:	7,	77

* * * * * *

	LIB.	TIT.	PAG.
Legitima agnatorum ſucceſſione.	III:	2,	537
Legitima agnatorum tutela. - -	I:	15,	148
Legitima parentum tutela. -	I:	18,	160
Legitima patronorum tutela. -	I:	17,	156
Libertinis. - - - -	I:	5,	50
Litterarum obligatione. -	III:	21,	668
Locatione & conductione. -	III:	24,	683
Mandato. - - -	III:	26,	696
Militari teſtamento -	II:	11,	346
Noxalibus actionibus. -	IV:	8,	852
Nuptiis. - - -	I:	10,	87
Obligationibus. - -	III:	13,	613
Obligationibus ex conſenſu.	III:	22,	672
Obligationibus quæ quaſi ex contractu naſcuntur. - -	III:	27,	707
Obligationibus quæ ex delicto naſcuntur. - - - -	IV:	1,	726
Obligationibus quæ quaſi ex delicto naſcuntur. - -	IV:	5,	778
Officio Judicis. - -	IV:	17,	910
Patria poteſtate. - -	I:	10,	85
Perpetuis & temporalibus actionibus &c. - -	IV:	12,	870
Per quas perſonas nobis acquiritur. - - -	II:	9,	316
Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. - - -	III:	28,	714
Pœna temere litigantium. -	IV:	16,	905
Publicis judiciis. - -	IV:	18,	917
Pupillari ſubſtitutione. -	II:	16,	395
Quibus alienare licet vel non.	II:	8,	305
Quibus ex cauſis manumittere non licet. - - -	I:	6.	63
Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur. - - -	I:	12,	121
Quibus modis re contrahitur obligatio. - - - -	III:	14,	616
Quibus modis tollitur obligatio.	III:	29,	717
Quibus modis teſtamenta infirmantur. - - - -	II:	17,	406
Quibus modis tutela finitur. -	I:	22,	173
Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. - -	II:	12,	357
Qui teſtamento tutores dari poſſunt. - - - - -	I:	14,	141
Quod cum eo qui in aliena potestate eſt, negotium &c. -	IV:	7,	838
Rebus corporalibus & incorp.	II:	2,	260
Replicationibus. - -	IV:	14,	885
Rerum diviſione. - -	II:	1,	207
Satisdatione tutorum vel curatorum. - - - -	I:	24,	181
Satisdationibus. - - -	IV:	11,	864
Senatusconſulto Orphitiano. -	III:	4,	558
Senatusconſulto Tertulliano. -	III:	3,	552
[*Servili cognatione.* Pars tit. 6. L. III.] - - - -			572
Servitutibus. - - -	II:	3,	265
Singulis rebus per fideicommiſſum relictis. - - -	II:	24,	505
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. - - -	IV:	9,	858
Societate. - - -	III:	25,	689
Stipulatione ſervorum. - -	III:	17,	634
Succeſſione cognatorum. - -	III:	5,	561
Succeſſione libertorum. - -	III:	7,	575
Succeſſionibus ſublatis &c. -	III:	12,	609
Suſpectis tutoribus vel curatoribus.	I:	26,	201
Teſtamentis ordinandis. -	II:	10,	328
Teſtamento militari. -	II:	11,	346
Tutelis. - - - - -	I:	13,	136
Verborum obligationibus. -	III:	15,	622
Vi bonorum raptorum. -	IV:	2,	746
Uſucapionibus & longi temporis præſcriptionibus. - -	II:	6,	281
Uſu & habitatione. -	II:	5,	278
Uſufructu. - - -	II:	4,	271
Vulgari ſubſtitutione. -	II:	15,	389

ΤΙΤΛΟΙ [1] ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ.

TITULI QUATUOR LIBRORUM INSTITUTIONUM D. JUSTINIANI.

[2] Διάταξις βεβαιοῦσα τὰ Ινστιτοῦτα. — Procœmium Inſtitutionum. Pag. 1

ΤΗΣ Α. [3] ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΙΩΝΟΣ.

LIBRI I.

α.	Περὶ δικαιοσύνης καὶ νόμου.	I.	De juſtitia & jure. - - - - 10
β.	Περὶ νόμου φυσικοῦ, [4] ἐθνικοῦ, καὶ πολιτικοῦ.	II.	De jure naturali, [a] gentium, & civili. - - - - - - - - - 12
γ.	Περὶ νόμου προσωπικοῦ.	III.	De jure perſonarum. - - 42
δ.	Περὶ εὐγενείας.	IV.	De ingenuis. - - - - - 47
ε.	Περὶ ἀπελευθέρων.	V.	De libertinis. - - - - - 50
ϛ.	Τίνες καὶ ἐκ ποίων αἰτιῶν ἐλευθεροῦν οὐ δύνανται.	VI.	[b] Quibus ex cauſis manumittere non licet. - - - - - - 63

LECT. VARIANTES AC NOTULÆ G. O. REIZII.

1. Quibus ego rationibus motus Græcam hanc Titulorum verſionem ſive Græcas Rubricas Theophilo ipſi abjudicem, vide in *Excurſu* VI. §. 4. ſqq. Quamvis autem nunc ſolliciti non ſimus de lectionum varietate in ipſis Inſtit. Latinis adnotanda: tamen quum hic Titulorum Index a Viglio ex ipſis paraphraſtæ noſtri exemplaribus ſit deſumtus, (uti in ſua teſtatur *præfatione* §. 28--9.) operis ratio exigit, ut diſcrepantes ab his aliarum editionum lectiones ſub litteris *a*, *b*, &c. itidem ſubjungam: Lectore generaliter prænonito, Fabrotum in ipſo opere (ubi ſæpiſſime aliam, quam h. l. Rubricam exhibet) Cujacianas ut plurimum lectiones fuiſſe ſecutum; de quibus judicium aliquando tuli in *Obſervatt. Miſcell.* Tom. V. VI. & VII. Aliorum in hos titulos notas, quia ad hunc Indicem ſcriptæ non erant, in Opere ipſo exhibeo. Paginas tandem noſtræ edit. huic Elencho ad poſui, eique tabulam Titulorum Alphabeticam præfixi.

2. Διάτ. ἡ βεβ. F. Sed idem cum omnibus in ipſo opere, ἡ Διάτ. ἡ βεβ.

3. Ινστιτουτζίωνος ante F. 4. καὶ ad: F.

a. & ad: F. in ipſo operis contextu. b. *Qui & ex quibus c. man. non poſſunt.* F.

ζ. Περὶ νόμε 5 φσίε ἀναιρέσεως.	VII.	De lege [c] Fusia Caninia tollenda. - - - - - - - - - 77
η. 6 Τίνες ἰδίε ἢ ἀλλοτρίε δικαίε εἰσίν.	VIII.	De his qui sui sunt vel alieni juris. - - - - - - - - 79
θ. Περὶ πατρικῆς ἐξεσίας.	IX.	De patria potestate. - - 85
ι. Περὶ γάμε.	X.	De nuptiis. - - - - - - 87
ια. Περὶ ὑοθεσιῶν.	XI.	De adoptionibus. - - - 109
ιβ. Ποίοις τρόποις τὸ ὑπεξούσιον λαλύεται.	XII.	Quibus modis jus [d] patriæ potestatis [e] solvitur. - - 121
ιγ. Περὶ ἐπιτροπῶν.	XIII.	De tutelis. - - - - - 136
ιδ. 7 Τίνες δίδοσθαι ἐπίτροποι ἐν ταῖς διαθήκαις δύνανται.	XIV.	[f] Qui testamento tutores dari possunt. - - - - - 141
ιε. Περὶ 8 νομίμε συγγενῶν ἐπιτροπεύσεως.	XV.	De legitima agnatorum tutela. 148
ιϛ. Περὶ ἀρχῆς ἐλαττωμένης.	XVI.	De capitis deminutione. - 152
ιζ. Περὶ νομίμε 9 πατρώνων ἐπιτροπεύσεως.	XVII.	De legitima patronorum tutela. - - - - - - - - - 156
ιη. Περὶ νομίμε γονέων ἐπιτροπεύσεως.	XVIII.	De legitima parentum tutela. 160
ιθ. Περὶ τεθαῤῥημένης ἐπιτροπῆς.	XIX.	De fiduciaria tutela. - - 161
κ. 10 Περὶ Ατιλιανοῦ ἐπιτρόπε ἢ 11 ἐκ τοῦ νόμε Ιελίε καὶ Τιτίε διδομένε.	XX.	De Atiliano tutore, & eo qui ex lege Julia & Titia dabatur. 164
κα. Περὶ 12 ἀυθεντίας ἐπιτρόπων.	XXI.	De auctoritate tutorum. - 169
κβ. Τίσι τρόποις ἡ ἐπιτροπὴ λαλύεται.	XXII.	Quibus modis tutela finitur. 173
κγ. Περὶ τῶν 13 κρατώρων.	XXIII.	[g] De curatoribus. - - - 177
κδ. Περὶ τῆς ἐγγύης τῶν ἐπιτρόπων καὶ κρατώρων.	XXIV.	De satisdatione tutorum [h] vel curatorum. - - - - - - 181
κε. Περὶ ωδαιτήσεως 14 τῶν ἐπιτρόπων καὶ κρατώρων.	XXV.	De excusationibus [i] tutorum vel curatorum. - - - - 187
κϛ. Περὶ ὑπόπλων ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων.	XXVI.	De suspectis tutoribus [ii] vel curatoribus. 201

ΤΗΣ LI-

5. φυσίου hic Goth. vitiose. φουρίου F. φουσίου Κανινίου Lovan. Vid. inf. p. 77. notulam Gothofr. & in Addendis nostris Pithœum. 6. Περὶ τῶν τοῦ ἰδ. ἢ ἀλλ. δικ. ὄντων. F. 7. Τίνες ἐπίτροποι καταλιμπάνεσθαι δύνανται [leg. δύνανται] in Varr. Pith. 8. Sic Lovan. Pith. ac Fabr. pro vulg. νομίμων. 9. πάτρων& F. 10. Vide omnino Varr. Pith. in Addend. ad pag. 164. ubi dixi. 11. τοῦ ad: F. ante quem mox Τιτζίου legitur. 12. ἀυτενθείας omnes præter Lovan. & F. 13. κουρατορειῶν F. Περὶ κουρατορειῶν Pith. & sic articulum ῶν F. omisit in 2. edit. 14. seqq. voces desunt F. Idem edit. 2. in ipso opere Περὶ παραιτήσεων pluraliter dedit.

c. *Furia* F.
d. *patriæ* de: F.
e. *dissolvitur* Vigl. in opere.
f. *Qui tutores dari possunt vel non*, Vigl. in opere.
g. *De Curationibus*. F. Vide Schulting. ad hunc Gaji tit. pag. 66.
h. & pro *vel* F. in opere.
i. *tut. vel cur.* de: F. in op.
ii. & pro *vel* F. in op.

ΤΗΣ Β. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤ.

α. Περὶ πραγμάτων διαιρέσεως.

β. Περὶ πραγμάτων [15] σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων.

γ. Περὶ δουλείας [16] ἀγρῷ.

δ. Περὶ χρήσεως καρπῶν.

ε. Περὶ χρήσεως καὶ οἰκήσεως.

ϛ. Περὶ τῶν ἐν χρήσει λαμβανομένων καὶ *[16] μακροῦ χρόνῳ διακατεχομένων.

ζ. Περὶ δωρεῶν.

η. Τίσιν [17] ἐκποιεῖν ἔξεστιν ἢ οὐκ.

θ. Διὰ ποίων προσώπων ἡμῖν [18] προσποιούμεθα.

ι. Περὶ διαθήκης καταστάσεως.

ια. Περὶ στρατιωτικῆς διαθήκης.

ιβ. [19] Τίνες οὐ συγχωροῦνται διαθήκας ποιεῖν.

ιγ. Περὶ ἀποκλήρων [20] παίδων.

ιδ. Περὶ τῆς τοῦ [21] κληρονόμου ἐνστάσεως.

ιε. Περὶ χωρικῆς [22] ὑποκαταστάσεως.

ιϛ. Περὶ ὀρφανικῆς ὑποκαταστάσεως.

ιζ. Ποίοις τρόποις αἱ διαθῆκαι ἀκυροῦνται.

ιη. Περὶ ἀτάκτου διαθήκης.

ιθ. Περὶ κληρονόμων ποιότητος καὶ διαφορᾶς.

LIBRI II.

I. De rerum diviſione [k] & acquirendo ipſarum dominio. - 207

II. De rebus [l] corporalibus & incorporalibus. - - - - - - 260

III. De ſervitutibus [m] prædiorum. 265

IV. De uſufructu. - - - - - 271

V. De uſu & habitatione. - - 278

VI. De uſucapionibus & longi temporis [n] præſcriptionibus. - 281

VII. De donationibus. - - - 296

VIII. Quibus alienare licet vel non. 305

IX. Per quas perſ. nobis acquiritur. 316

X. [o] De teſtamentis ordinandis. 328

XI. De militari teſtamento. - 346

XII. Quibus non eſt permiſſum [p] facere teſtamentum. - - - - 357

XIII. De exheredatione liberorum. 364

XIV. De heredibus inſtituendis. - 377

XV. De vulgari ſubſtitutione. - 389

XVI. De pupillari ſubſtitutione. - 395

XVII. Quibus modis teſtamenta [q] infirmentur. - - - - - - - 406

XVIII. De inofficioſo teſtamento. 415

XIX. De heredum qualitate & differentia. - - - - - - - - 423

15. σωμ. ἢ de: Pith. & F. 16. ἀγροῦ de Pith. ac F. qui poſterior pluralem habet: περὶ δουλειῶν. *16. Ut ſanus ſit ſenſus, legendum vel μακρῷ χρονῷ vel pro ſequenti voce διακατοχων. 17. ἀλλοτριοῦν πρᾶγμα F. ἀλλοτριοῦν τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα Pith. 18. προσποιέζονται Pith. 19. Τίσιν ἃ συγκεχώρηται Pith. 20. ἐλευθέραν ἤγουν ad: Pith. 21. κληρον. Pith. Tum καταστάσεως Goth. in opere. 22. ἤτοι πληθυντικῆς ad: F.

k. *& adq. ipſ. dom.* de F. ubique, ſed Viglio ſolum in op.

l. *corpor. &* de: F.

m. *prædiorum* de: F. ubique, ſed Viglio in op.

n. *poſſeſſionibus* F. Vide Addenda noſtra ad pag. 281.

o. *De teſtamenti ordinatione.* F.

p. *teſtamenta facere.* F.

q. *infirmantur* F.

κ. Περὶ ληγάτων [23].
κα. Περὶ ἀφαιρέσεως τῶν ληγάτων [24].
κβ. Περὶ νόμου Φαλκιδίου.
κγ. [25] Περὶ τῶν ἐν πίστει καταλιμπανομένων κληρονομιῶν, καὶ τοῦ θεσπίσματος Τρεβελλιανείου.
κδ. Περὶ ἰδικῶν πραγμάτων τῶν ἀφ' οὗ φιδεϊκομμίσσα καταλιμπανομένων.
κε. Περὶ τῶν [26] κοδικέλλων.

xx. De legatis. - - - - - 433
xxi. De ademptione legatorum [r]. 478
xxii. De lege Falcidia. - - - 480
xxiii. De fideicommiſſariis hereditatibus, [s] & ad Senatuſconſultum Trebellianum. - - - 488
xxiv. De ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis. - - - 505
xxv. De codicillis. - - - - 509

ΤΗΣ Γ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤ.

LIBRI III.

α. Περὶ [27] κληρονομιῶν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου προσφερομένων.
β. [28] Περὶ τῆς νομίμου τῶν κατ' ἀρρενογονίαν διαδοχῆς.
γ. Περὶ συγκλήτου δόγματος τοῦ [29] Τερτυλλιανείου.
δ. Περὶ [30] συγκλήτου δόγματος Ορφιτιανείου.
ε. [31] Περὶ διαδοχῆς τῶν κατὰ θηλυγονίαν.
ϛ. Περὶ βαθμῶν [32] τῆς συγγενείας.
ζ. Περὶ [33] συγγενείας ἀπελευθέρων.
η. Περὶ προσκυρώσεως ἀπελευθέρων.
θ. [34] Περὶ τῆς προτιμήσεως διαδοχῆς.
ι. [35] Περὶ προσποιησμοῦ διὰ υἱοθεσίαν.

I. De hereditatibus quæ ab inteſtato deferuntur. - - - - 515
II. De legitima agnatorum ſucceſſione. - - - - - - 537
III. De ſenatuſconſulto Tertulliano. - - - - - - - - - 552
IV. De ſenatuſconſulto [t] Orphitiano. - - - - - - - - - 558
V. De ſucceſſione cognatorum. 561
VI. De gradibus [u] cognationum. 565
VII. De ſucceſſione libertorum. 575
VIII. De aſſignatione libertorum. 585
IX. De bonorum [x] poſſeſſionibus. 588
X. De acquiſitione per arrogationem. - - - - - - 601

23. ἢ μεταθέσεως ſubdit Pith. librarii errore, quum pertineat ad ſqq. tit. 24. ἢ μεταθέσεως ad: F. Confer præced. lect. Idem F. in hoc Indice ληγ. in oper. ſemper λεγ. ſcribit. 25. Περὶ τῶν καταπιστευομένων κληρονομιῶν. Pith. ac F. Cetera deſunt. 26. κοδικίλλων F. in Opere ipſo. 27. κληρον. τῶν de: Pith. 28. Περὶ τῆς de: Pith. qui ſic: Νομίμου τῶν κατ' ἀρρενογονίας συγγενῶν διαφορᾶς. 29. Τερτυλλ. F. hic, ſed in Opere Τερτυλλ. ubi vide ipſum & meam notulam. 30. συγκλήτου de: F. 31. Περὶ συγγενῶν τὸ [leg. τῶν] καλὰ θηλυγονίαν. Pith. in Op. 32. τῆς de: F. Sed var. Pith. ſic: Περὶ βαθμῶν καταθηλυγόνιαν συγγενείας. Poſt hanc rubricam D. Gothofredus de ſuo infarſit novum titulum Περὶ συγγενείας δούλων, ita ut ſequentes omnes unitate auxerit, & titulos 30. huic tertio libro adſignaverit. 33. ἀποδοχῆς Goth. in op. at F. ubique. Rectius omnino. 34. Περὶ τῆς τῶν ἀγαθῶν κληρονομίας. Pith. Π. τ. τῶν ἀγ. ἀποτοχῆς F. 35. Περὶ ποίας ἐπιζήτησιν ἀφ' παραγκλήσεως F.

r. *& tranſlatione* ad: F.
s. *& ad SC. Treb.* de: F. ubique, ſed Viglio in ipſo Op.
t. *Orſitiano* F. in op.
u. Sic Vigl. utrobique, & F. in op. edit. 1. ſed *cognationis* in op. edit. 2. hic vero in Indice *cognatorum* cum Goth. De inſerta a Goth. rubrica vid. in Græc. num. 32. & ipſum opus.
x. *poſſeſſione* F.

ια. 36 Περὶ τοῦ ὅτι τῇ τῶν ἐλευθεριῶν αἰτίᾳ τὰ πράγματα ἐπιζητοῦνται.

ιβ. Περὶ διαδοχῶν ὑφαιρηθεισῶν, ἃ 37 γινομένων ἐκ πραγμάτων διὰ πράσεως, καὶ ψηφίσματος 38 Κλαυδιανοῦ.

XI. De eo cui libertatis cauſa bona y addicuntur. - - 603

XII. De ſucceſſionib. ſublatis quæ fiebant per bonorum venditiones, z & Senatuſconſulto Claudiano. - - - - - - - 609

TOMUS SECUNDUS.

ιγ. Περὶ ὀφλημάτων.

ιδ. 39 Τίσι τρόποις ἡ ὀφειλὴ συναλλάττεται ὀφλή.

ιε. Περὶ τῆς 40 ἐν λόγοις ὀφλῆς.

ιϛ. 41 Περὶ δύο ῥέων στιπυλάνδων καὶ προμιτλένδων.

ιζ. Περὶ ἐπερωτήσεως δώλων.

ιη. Περὶ διαιρέσεως ἐπερωτήσεων.

ιθ. Περὶ ἀχρησίμων ἐπερωτήσεων.

κ. Περὶ ἐγγυήτων.

κα. Περὶ 42 τῆς ἐν γράμμασιν ὀφλῆς.

κβ. Περὶ συναλλαγματικῆς ὀφλῆς.

κγ. Περὶ ἀγοραστίας καὶ πράσεως.

κδ. Περὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως.

κε. Περὶ κοινωνίας.

κϛ. Περὶ μανδάτου 43 ἤτοι ἐντάλματος.

κζ. Περὶ 44 ὀφλῆς ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος.

κη. Διὰ ποίων 45 ἡμῖν προσώπων ἡ ὀφλὴ ἐπιζητεῖται.

κθ. Τίσι τρόποις ἡ ὀφλὴ 46 λύεται.

XIII. De obligationibus. - - - 613

XIV. Quibus modis re contrahitur obligatio. - - - - - - 616

XV. De verborum a obligationibus. - - - - - - - - - - 622

XVI. De duob. reis ſtipulandi & promittendi. - - - - - - 631

XVII. De ſtipulatione ſervorum. 634

XVIII. De diviſione ſtipulationum. 637

XIX. De inutilibus ſtipulationihus. 643

XX. De fidejuſſoribus. - - - 662

XXI. De litterarum obligatione. 668

XXII. b De obligationib. ex conſenſu. 672

XXIII. De emptione & venditione. 674

XXIV. De locatione & conductione. 683

XXV. De ſocietate. - - - - - 689

XXVI. De mandato. - - - - - 696

XXVII. De obligationibus c quæ quaſi ex contractu naſcuntur. - 707

XXVIII. Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. - - - 714

XXIX. Quib. modis tollitur obligatio. - - - - - - - - - 717

ΤΗΣ LI-

36. Περὶ τῆς [ταῖς Pith.] ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζητουμένης αἰτίας. Pith. & F. 37. γεγονότων F. 38. Κλαυδιανείου F. 39. Τίσι τρόποις ἀνθέλκεται ἡ ὀφλή. F. & ſic fere Pith. qui vel ἀνθεκλήρου] vel ἀνθεκλήρω] dubie ſcripſit. 40. ἐν βέρβοις ἤτοι ad: Pith. 41. Περὶ δύο ὀφλῶν, ἐπεροτώντος καὶ ἐπαγγελλομένου F. hic & in contextu Ed. 1. aſt in contextu Ed. 2. dedit: Π. Δ. ΕΝ. ἐπερωτώντων καὶ δύο ῥέων ἐπερωτωμένων. Pith. habet: Περὶ δύο ῥέων ἐπερωτούντων (al. τωτων) καὶ δύο ῥέων ἐπερωτωμένων. Si THi eſſet verſio, ex his vitioſis lectt. hic & alibi unam conarer bonam exſculpere. 42. τῆς de: Pith. 43. ἤτοι ἐντ. de Pith. 44. ὀφλῶν τῶν F. & ſine artic. Pith. qui & mox συναλλαγμάτων habet. 45. ἡμῖν de: Pith. 46. ἄρεται F. ubique, ſed Pith. rectius αἴρεται.

y. *adquiruntur* F. in op.
z. *venditionem* F. in op.
a. *obligatione* F.
b. *De conſenſu obligatione* F.
c. *quæ* cum verbo *naſcuntur* de: F.

ΤΗΣ Δ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤ.

α. Περὶ ἐνοχῶν τῶν ἀπὸ ἁμαρτίας γενομένων ἤτοι 47 Φυομένων.
β. Περὶ τῶν βίᾳ τὰ ἀλλότρια ἁρπαζόντων.
γ. Περὶ νόμου ἀκυϊλίου.
δ. Περὶ ὕβρεως.
ε. Περὶ ἐνοχῶν 48 ὡσανεὶ ἀπὸ ἁμαρτίας Φυομένων.
ϛ. Περὶ ἀγωγῶν.
ζ. 49 Περὶ πεκουλίου.
η. Περὶ βλαβερᾶς 50 ἀγωγῆς.
θ. Ἐὰν τὸ τετράποδον ζημίαν ποιῆσαι 51 λέγεται.
ι. Περὶ ὧν τὰς ἀγωγὰς κινεῖν δυνάμεθα.
ια. Περὶ ἱκανοδοσιῶν.
ιβ. Περὶ διηνεκῶν καὶ πρόσκαίρων ἀγωγῶν, καὶ τῶν πρὸς τοὺς κληρονόμους, ἢ ἐν τοῖς κληρονόμοις 52 ἀφαβαινουσῶν.
ιγ. Περὶ 53 παραγραφῆς.
ιδ. Περὶ ἀναπλοκῶν.
ιε. Περὶ τῶν ἀφαιρέσεων.
ιϛ. Περὶ 54 τιμωρίας καὶ φόβου τῶν δικαζομένων.
ιζ. Περὶ 55 τάξεως τῶν δικαστῶν.
ιη. Περὶ 56 δημοσίων δικαστηρίων.

ΤΕΛΟΣ.

LIBRI IV.

I. De obligationibus quæ ex delicto naſcuntur. - - - - - 726
II. De vi bonorum raptorum. - 746
III. De lege Aquilia. - - - - 753
IV. [d] De injuriis. - - - - - 768
V. De obligationibus quæ quaſi ex delicto naſcuntur. - - - 778
VI. De actionibus. - - - - 783
VII. Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe [e] dicitur. - - - - - - - 838
VIII. De noxalibus actionibus. - 852
IX. Si quadrupes pauperiem feciſſe [f] dicatur. - - - - - - - 858
X. [g] De his per quos agere poſſumus. 860
XI. De Satiſdationibus. - - - 864
XII. De perpetuis & temporalibus actionibus, & quæ ad heredes [h] & contra heredes tranſeunt. 870
XIII. De exceptionibus. - - - 875
XIV. De replicationibus. - - - 885
XV. De interdictis. - - - - 888
XVI. De pœna temere litigantium. 905
XVII. De officio judicis. - - - 910
XVIII. De publicis judiciis. - - - 917

FINIS.

47. ἐγειρομένων F. 48. ἀγωγῶν τῶν &c. F. ἀγ. τῶν ὡς ἀπὸ &c. Pith. 49. Περὶ πεκ. de: Pith. ſed vide lect. ſq. Fabrotus tanto auctiorem habet: Περὶ πεκ. ὅτι ἡ μὴ τῆς ἑτέρων ἐξουσίας ἐσα πραγματεία λέγεται. 50. ἤτοι νοξαλίας inſerit F. in op. ſed Pith. ſic: Περὶ βλαβερᾶς *noxalias* ἀγωγῆς. ὅτι ἡ μὴ τῆς ἑτέρων ἐξουσίας ἐσα πραγματεῖν λέγεται. vel πασμάτων λέγονται εἰναιχειρεις. *Ita VC.* adſcripſit Pith. Vid. lect. prox. præced. 51. λέγηται F. 52. ἀφαβαινόντων F. 53. παραγεφῶν F. 54. τῆς ad: F. Mox τῷ δικαζομένῳ Pith. 55. ὀφφικίου Pith. ac F. 56. τῶν ad: Pith. & F.

d. *De injuria* F.
e. & f. *dicetur* P. in op.
g. *de iis* &c. F. in op.
h. *vel in her.* F. in op.

[Η ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η ΒΕΒΑΙΟΥΣΑ[a] ΤΑ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ.[b]]

[CONSTITUTIO CONFIRMANS INSTITUTIONES.]

Βασιλικῆς [c] μεγαλοφροσύνης [d] ἐστὶν ἴδιον, οὐ μόνον ὅπλοις κοσμεῖσθαι [e], ἀλλὰ καὶ

IMperatoriæ Majeſtatis proprium eſt, non ſolum armis decorari, ſed etiam

NOTAE.

a. Hoc eſt quod paulò poſt §. 6. *in f.* ſcribit, ſe his Inſtitutionibus οἰκείαν καὶ πληρεστάτην τὴν ἰσχὺν φιλοτιμεῖν. D. GOTH.

Ceterum hanc ἐπιγραφὴν ſive Rubricam poſt SCHWARTZIUM in Scholiis Philog. cum ceteris Rubricis omnibus Theophilo abjudico. Vide EXCURSUM VI. G. O. R.

b. Sic Græci, in queis Harmenopulus 1. *tit.* 1. §. 8. Latini, non modò Jurisconſulti, ſed & Theologi Inſtitutiones dixiſſent: Lactantius 1. *c.* 1. *Si quidam prudentes, & arbitri æquitatis Inſtitutiones juris civilis compoſitas ediderunt, quanto melius nos divinas Inſtitutiones, in quibus non de ſtillicidiis, aut aquis arcendis, aut de manu conferenda, ſed de ſpe, de vita, de ſalute, de immortalitate, de Deo loquemur.* D. GOTH.

De diſcrimine *Inſtitutorum* & *Inſtitutionum*, quæ à Græculis & ſequioribus L. L. ſcriptoribus confuſa fuerunt, vide plura in Viri Cl. EV. OTTONIS *Comment. ad Inſtit. pag. m.* 3. *num.* 5. & 6. quosque ibid. laudat. G. O. R.

c. Ad verb. *regiæ.* Sed Βασιλεὺς pro *Imperatore* ſ. *Principe*, [paſſim occurrit apud Græcos, quibus etiam dicitur αὐτοκράτωρ, σεβαστὸς, σεβαστοκράτωρ. *Geney. ed.*] ut & Βασίλισσα pro *Auguſta, Imperatrice* Hinc *Lex Regia*, quæ *de Imperio* lata eſt §. 6. *inf. de J. Nat.* ubi quid Βασιλεὺς, definitur. Perinde eſt ergo, ac ſi αὐτοκρατορικῆς dixiſſet. D. GOTH.

d. Æque commode dixiſſet μεγαλειότητος, hæc enim *majeſtas*; μεγαλοφροσύνη *magnanimitas.* Ut ſæpius his libris γαληνότης, hoc eſt, *ſerenitas, tranquillitas*, Imperatoribus tribuitur: idque *majeſtatis* loco. Quid autem *majeſtas*, dixi tit. Pand. *ad L. Jul Maj.* D. GOTH.

Μεγαλοφροσύνη ſive *Magnanimitas* virtus eſt, non *majeſtas*, i. μεγαλωσύνη, ut *Cap. I. Ep. Paul. ad Hebr.* aut μεγαλειότης, ut *Petr.* 2: *c.* 1. & Gloſſ. Gr. Lat. Alii σεμνὸν ἀξίωμα vertunt. *Imperatoriæ* autem *Majeſtas* ſive *Imperialis Majeſtas*, ut loquitur Capitolinus in Clod. Albino, eſt ipſe Imperator, ut in l. 1. C. *de Theſauro.* Phaedr. *Aeſop. Fab.* 2, 3. Horat. 2. *Ep.* 1. FABR. I.

Μεγαλοφροσύνη ſive *Magnanimitas* virtus eſt, non *majeſtas.* μεγαλωσύνη exponitur *majeſtas* Sap. Syr. Cap. 2. verſ. ult. & cap. 1 ep. Pauli ad Hebr. & μεγαλειότης Petri 2. c. 1. a veteri autem interprete, *magnitudo.* Gloſſae: μεγαλειότης *magnitudo, majeſtas.* FABR. II.

e. Latine ſic: *Imperatoriam majeſtatem non ſolum armis decoratam*, &c. Nihil hic vitii eſt, ſed quia vulgo intelligunt hoc verbum *decoratam* ad ornatum armorum pertinere, ac non potius vel ad gloriam bellorum & decus triumphorum, vel peritiam ducendi exercitus, libuit hunc locum annotare. Græci enim κοσμεῖσθαι *inſtrui* dicunt, unde Homerus ſæpe duces belli κοσμήτορας appellat, & κόσμος ipſe ordo exercitus dicitur. Herodotus [apud Suidam h. v] ὁτὲ δὲ Πέρσαι ἠσπιδέντες ἔφευγον ὑδενὶ κόσμῳ, *Perſae vi-*

καὶ νόμοις f ὁπλίζεσθαι, [1] ὥστε ἑκάτερον g, καὶ τὸν τῦ πολέμυ καὶ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν, ὀρθῶς κυβερνᾶσθαι h. καὶ ὁ Ρωμαίων βασιλεὺς i ἀποφέροιτο νίκας, ὃ μόνον ἐν ταῖς τῶν πολεμίων συμπλοκαῖς [2] εὐδοκιμῶν, ἀλλὰ καὶ νομίμοις ἐπινοίαις τὰς τῶν συκοφαντῶν k ἀδικίας ἐξωθῶν. Καὶ [3] γένοιτο μὲν ἐν νόμοις [1] σεβάσμιος, θριαμβεύοι δὲ τῶν πολεμίων κρατήσας.

etiam legibus armari, ut utrumque, & belli & pacis tempus recte gubernetur: ac Romanorum Imperator victorias reportet, non ſolum in prœliis hoſtilibus excellens, ſed etiam legitimis inventis calumniantium iniquitates expellens; fiatque in legibus quidem venerabilis, triumphet autem devictis hoſtibus.

§. I. Τούτων ἑκατέραν τὴν ὁδὸν ἀγρυπνιῶν [2] m ὑπερβολαῖς, καὶ μεγίστῃ προμηθείᾳ τῶν ἐσομένων, Θεοῦ συνεργοῦντος ὁ ἡμέτερος δι-

§. I. Horum utramque viam vigiliarum exceſſibus, maximaque rerum futurarum providentia, DEO adjuvan-

ἠνυ-

LECTIONES VARIANTES.

1. ὡς γε ἐκ. F. 2. εὐδοκιμῶν de: F. ſed unde pendebit tum participium ſequens ἐξωθῶν? Nonne ſic praeſtitiſſet pro eo reſcribere ἐξωθοῖ? 3. Γένηται F. male.

NOTAE.

victi nullo ordine fugerunt. Videtur Latinus nonnihil reſpexiſſe ad ἀνλιμεταβολὴν, veluti ſi dixiſſet, δεῖ τὸν αὐτοκράτορα ὃ μόνον ἐν τοῖς νόμοις πολιτικὸν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πολέμοις νομικὸν εἶναι. P. NANN.

His ſimilia philoſophatur in *Comment. Inſtit.* FR. HOTOM.

Χιασμὸς. tribuit enim τοῖς ὅπλοις κοσμεῖσθαι, νόμοις, ὁπλίζεσθαι. magis proprie poſt aliquot verba ait Imperator: Principem τοῖς νόμοις σεβάσμιον, θριαμβεύειν τῶν πολεμίων κρατήσαντα. His adde quae ad juris laudem in l. 14. *Cod. de Advoc. diverſ. jud.* D. GOTH.

Sic Onoſand. στρατηγικαῖς ἐξεσίαις κεκοσμημένοις, ut ibi notat Nic. Rigaltius, V. Cl. FABR. I.

f. Georg. Alexandr. apud Phot. νόμοις ὁπλίσας βασιλικοῖς. Iſid. Peluſ. epiſt. 228. Lib. 5. τῇ τῶν νόμων ὡπλισμένῃ ἰσχύϊ. FABR. I.

g. Sic Juſtin. *Nov.* 24. *c.* 1. *in fin.* Quis non reveretur, inquit, ὁμοῦ μὲν τὰς νόμους, ὁμοῦ δὲ τὰ ὅπλα θεωρῶν εἰς ταυτὸ συνιόντα. D. GOTH.

In duo tempora vita tributa eſt, belli & pacis. Ariſt. Pol. 1. c. 3. & L. 7. c. 14. Themiſt. or. 9. Lucian. de paraſ. Theon Chr. 1. FABR. I.

h. Jornand. *de Regnor. Succ.* Romani, ut ait Jamblichus, armis & legibus exercentes ſeſe, orbem terræ ſuum fecerunt: armis ſiquidem conſtruxerunt, legibus autem conſervaverunt. vid. Themiſt. Or. 10. Liban. κατὰ τῶν πρεσβ. τοῖς ἄρχουσιν & declam. 28. FABR. I.

i. Gloſſ. Nom. *Princeps*, αὐτοκράτωρ, βασιλεὺς. B. Auguſtin. de Civ. D. 18. 45. Quamvis & qui Rex eſt, poſſit dici princeps, a principatu imperandi. FABR. I.

k Calumniatores, legum hoſtes *l* 1. §. 1. *ff. de regula Catoniana. l.* 2. §. 1. *ff. ad Tertul.* Calumniari, ſcienter falſo uti. *l.* 177. *l.* 234. *ff. de verb. ſignific. l.* 65. *ff. de Reg. Jur.* D. GOTH.

Sycophantæ ſunt vitilitigatores, juris cavillatores, δικοῤῥάφοι, φιλονίκοι, κακοπροφίσμονες. Δύσεξιν παραχὴν ἐπὶ νοθείᾳ τ' ἀληθὲς ἀεὶ μελετῶντες, Philo περὶ γεωργ. Sueton. Auguſti, *c.* 32. Tabulas veterum ærarii debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam excuſſit [*Leg.* exuſſit.] FABR. I.

Sycophantæ ſunt improbi litigatores, vitilitigatores. Vetus Onomaſt. *vitilitigatores*, συκοφάνται, δικορράφοι, φιλονίκοι, κακοπροφίσμονες. Gloſſæ: κακοπροφίσμων, *litigioſus*, *calumniator.* κακοπραγμοσύνη, *calumnia.* [*Leg.* utrobique φιλόνεικοι.] FABR. II.

l. Juſtin. fiat tam juris religioſiſſimus, ut D. Marcus *in l. unum* 67. *D de legat* 2 FABR. I.

An vana ſit Marcilii criſis, qui mallet εὐ νόμοις ἀκριβέσατος quum σεβάσμιος etiam *auguſtus* & *religioſus* verti poſſit, vid. Gloſſar. Th. G. O. R.

m. Vigilias ſuas obtrudit, ut nov. 8. *Præf.* & nov. 30. *c.* 12. § 2. Vet. inſcriptio apud Alemannum Not. ad Procop. ἀνεκδ. Κοιρανίην βασιλῆος ἀκοιμήτοιο φυλάξοι, ᾧ κράτος αὐξήσειε θεοσεφὲς Θεοδώρας. FABR. I.

n. Fi-

ἦνυσε βασιλεύς. Καὶ τοὺς μὲν ἐν πολέμοις ἰδρῶτας αὐτῶ, τὰ βαρβαρικὰ 4 γένη n δουλωθέντα κηρύττει o, πείρᾳ μαθόντα τὸν κρείττονα· καὶ τοῦτο μὲν P Ἀφρικὴ, τοῦτο δὲ καὶ ἕτερα τὸ πλῆθος 5 ἀναρίθμητοι q ἐπαρχίαι, μετὰ πολλὰς ἐνιαυτῶν r περιόδους, 6 ταῖς αὐτοῦ νίκαις, s ἄνωθεν 7 φιλοτιμηθεῖσαι, πάλιν τῇ Ρωμαίων ἀρχῇ καὶ τῇ αὐτοῦ προσθεῖσαι βασιλείᾳ, βοῶσιν.

vante, noſter perfecit Imperator. Et bellicos quidem ſudores ejus barbaricæ gentes domitæ prædicant, experimento fortiorem cognoſcentes: & tam Africa, quam aliæ multitudine innumerabiles provinciæ, poſt multos annorum circuitus, ipſius victoriis divinitus præſtitis, Romanæ rurſus ditioni ejusque imperio additæ, clamant.

§. II. Ἅπας δὲ δῆμος, οὕτω νόμων ἐκ- 3 φανηθέντων τε ὑπ' αὐτοῦ καὶ 8 συντεθέντων ἰθύνεται, 9 καθὸ καὶ νόμος αὐτός t.

§. II. Univerſus autem populus legibus tam promulgatis ab ipſo quam compoſitis regitur, quemadmodum & lex ipſa.

Καὶ

Et

4. Ἔθνη al. *Vide Notam.* 5. Μυρίαι Hotom. *Vid. Not.* 6. Ταῖς αὐτοῦ ἑκάστου νίκαις, ὅθεν φιλ. prius ediderat Viglius, ſed emendari juſſit, uti cum aliis edimus. 7. Φιλοτιμηθεῖσαι omnes ante poſter. Gothofr. 8. Συνθέντων Lugd. Goth. & Fabr. Viglius ediderat ἐκφωνηθέντων αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τῶν συντεθέντων, ſed correxit, ut cum Reſcio edimus. 9. Καθὸ καὶ νόμος αὐτὸς de: F. forte quia & Viglius primo omiſerat, ſed is in Emend. addi juſſerat. *Vid. Not.*

n. Γένη ediderat Viglius, ſed in Emend. reponi juſſit ἔθνη, quod ceteras omnes editt. occupavit usque ad Antverpienſi 1536? nam in altera Antv. 1539. legitur; *ſicut & jus ipſum*: Optime. Ceteræ omnes ante Fabrotum, *quaſi ipſe lex ſit*, exhibent; minus recte. peſſime Fabrotus, qui tam Græca quam Latina in utraque Edit. omiſit, nullam ejus rei reddens rationem. Magnam tamen habent vim, nec facile à Scholiaſte aliquo profecta credam: ſignificant enim, non populum tantum, ſed & leges ipſas principis arbitrio eſſe ſubjectas. Tantum enim abeſſe, ut leges eum teneant, ut ipſe legibus legem dicat, illasque pro ſumma ſua poteſtate mutet & abroget, prout e rep. communique omnium ſalute neceſſarium atque utile judicaverit. Quo fere pertinet, quod Moralium Diſtichorum ſcriptor monet: *Ipſæ etiam LEGES cupiunt, ut jure REGANTUR.* Sed magis ad rem Nov. CV. fin. Πάντων δὲ δὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡ βασιλέως ἐξχρήσθω τύχη, εἴγε καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὲς νόμους κατέθεικε, νόμων αὐτὴν ἔμψυχον καταπέμψας ἀνθρώποις. *Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna* (malim *conditio* vel *ſtatus*): *cui & ipſas DEUS leges ſubjecit, legem animatam eum* (*eam*) *mittens hominibus.* Opportune nunc in manus venit hæc A. CONTII notula: "*ut & ipſæ leges*, „ addit Th. unde idem hic addendum forte quis „ conjecerit. Scitus eſt verſus: *Ipſæ etiam leges* &c." G. O. R.

n. Γένη ediderat Viglius, ſed in Emend. reponi juſſit ἔθνη, quod ceteras omnes editt. occupavit usque ad Fabrotum, cum quo prius revocavimus. In Dukeriano exemplari ad marginem vocabulo ἔθνη repoſito adſcriptum eſt ab ANON: "vel etiam legi „ poteſt γένη, i. e. genera barbarica: ut ap. Virg. „ *Quod genus hoc hominum.*" G. O. R.

o. Κηρύττειν plus eſt quàm cognoſcere: & noſſe eſt & eo amplius prædicare. Hoc ſenſu ſcripturis κηρύσσειν & κήρυξ *Act. Apoſt. 15. verſ. 21. 2 Petr. 2. verſ. 5.* D. GOTH.

p. Vide Procopium. 1. *de bello Vandalico circa finem.* D. GOTH.

Vid. Procop. ἀνέκδοτα. FABR. I.

q. Pro ἀναρίθμητοι in quibusdam eſſe μυρίαι, ait HOTOM. *in Comment. Inſtit.* atque hinc in Latino *numeroſæ* rectum pronuntiat. Sed neque hoc inde ſequitur, cum potius ex vulg. ἀναρ. *innumeroſæ* amplectendum ſit, neque unde hanc variantem hauſerit, divinare queo. G. O. R.

r. Africa à Juſtiniano recepta eſt poſt 95. annum *l. 1. Cod. de off. P. prætorio Africæ.* Italia poſt 60. annum. D. GOTH.

s. Ἄνωθεν autem interdum *antea* ſignificat, interdum *denuo*, etiam *ſuperne*: hic *antea*. ANON. immo hic *ſuperne, cœlitus, divinitus.* G. O. R.

t. Ad verba καθὸ καὶ νόμος αὐτὸς, vetuſta manu in exemplari Wielingiano Edit. Pariſ. adſcriptum invenio: h. e. *quemadmodum æquum eſt, hæc Curtius non vertit.* An ergo deerant in prima Antverpienſi 1536? nam in altera Antv. 1539. legitur; *ſicut & jus ipſum*: Optime. Ceteræ omnes ante Fabrotum, *quaſi ipſe lex ſit*, exhibent; minus recte. peſſime Fabrotus, qui tam Græca quam Latina in utraque Edit. omiſit, nullam ejus rei reddens rationem. Magnam tamen habent vim, nec facile à Scholiaſte aliquo profecta credam: ſignificant enim, non populum tantum, ſed & leges ipſas principis arbitrio eſſe ſubjectas. Tantum enim abeſſe, ut leges eum teneant, ut ipſe legibus legem dicat, illasque pro ſumma ſua poteſtate mutet & abroget, prout e rep. communique omnium ſalute neceſſarium atque utile judicaverit. Quo fere pertinet, quod Moralium Diſtichorum ſcriptor monet: *Ipſæ etiam LEGES cupiunt, ut jure REGANTUR.* Sed magis ad rem Nov. CV. fin. Πάντων δὲ δὴ τῶν εἰρημένων ἡμῖν ἡ βασιλέως ἐξχρήσθω τύχη, εἴγε καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς τὲς νόμους κατέθεικε, νόμων αὐτὴν ἔμψυχον καταπέμψας ἀνθρώποις. *Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna* (malim *conditio* vel *ſtatus*): *cui & ipſas DEUS leges ſubjecit, legem animatam eum* (*eam*) *mittens hominibus.* Opportune nunc in manus venit hæc A. CONTII notula: "*ut & ipſæ leges*, „ addit Th. unde idem hic addendum forte quis „ conjecerit. Scitus eſt verſus: *Ipſæ etiam leges* &c." G. O. R.

u. Paul.

Καὶ τὰς μὲν βασιλικὰς διατάξεις πάλαι συγκεχυμένας, καὶ μαχομένας ἀλλήλαις, εἰς σαφεστάτην ἤγαγε [u] συμφωνίαν· τριῶν [10] γὰρ ὄντων κωδίκων, [x] τοῦ τε Γρηγοριανοῦ φημὶ, καὶ Ἑρμογενιανοῦ, καὶ Θεοδοσιανοῦ, προστέτι δὲ καὶ ἄλλων πολλῶν διατάξεων, αἳ μὴ τὸν Θεοδοσιανὸν ἐτέθησαν, καὶ πολλῆς οὔσης ἐν ταῖς ἐμφερομέναις διατάξεσι τοῖς εἰρημένοις συντάγμασιν ἐναντιώσεως, ὁ κράτις ἡμῶν βασιλεὺς τὰς ἀχρήστους, καὶ τὰ αὐτὰ λεγούσας, καὶ τὰς ταῖς κρατούσαις μαχομένας, προαιρεθῆναι προσκελευσάμενος, [11] κώδικα [y] ἐκέλευσε συγγραφῆναι, ὁμώνυμον τῇ αὐτοῦ γαληνότητι [12]. Ἠξίωσε δὲ τῆς οἰκείας φροντίδος καὶ τὰ ἀναρίθμητα τῶν πάλαι νομικῶν βιβλία· καὶ πρᾶγμα πά-

Et principales quidem conſtitutiones olim confuſas atque inter ſe pugnantes in evidentiſſimam perduxit conſonantiam. Quum enim tres Codices eſſent, Gregorianus puta, & Hermogenianus, & Theodoſianus, & multæ inſuper aliæ conſtitutiones, quæ poſt *Codicem* Theodoſianum latæ fuerant, nec non magna eſſet contrarietas inter conſtitutiones dictis Codicibus inſertas : Optimus Imperator noſter inutiles atque eadem dicentes, & cum iis quæ nunc obtinent pugnantes, tolli jubens, Codicem mandavit conſcribi, ſuæ Serenitati cognominem. Sed & innumeros veterum Jurisprudentium libros ſua cura dignatus eſt : & opus

10. Δὲ reponi juſſit Viglius pro edito a ſe γὰρ, quod cum Fabr. reſtituimus.
11 - 12. ὁμων. τῇ αὐ. γαλ. κωδ. ἐπελ. συγγ. F.

u. Paul. Walafrid. de *geſt. Longob. lib.* 1. *c.* 25. Sueton. *Julii* 44. ſcribit Jul. Cæſ. cogitaſſe de jure civili in anguſtiorem molem contrahendo, quod tamen non peregit. jam tunc ſcilicet legib. laborabatur, eratque legum multitudo infinita, & varietas immenſa. FABR. I.

x. Adde 1. Harmenop. 1. §. 7. D. GOTH. potiſſimum vero Cujacium in princ. *Parat. Cod.* ED. GEN.

y. Iſidor. Peluſ. 4. *ep.* 91. οἱ τῶν νομοθετῶν κώδικες. Chryſoſt. *hom. in Nat. Salvat.* Evagr. 1. 12. FABR.

yy. Vid. Joſ. Nerius L. I. Analect. c. 21.

z. Scholiaſtes : πέλαγος εἶπεν, τὸ βάθος τῶν νόμων. [Legend. βάθος.] FABR.

a. Pandectæ igitur nihil aliud quàm εὐδοκιμοῦσαι τῶν παλαιῶν γνῶμαι ſelectæ, receptæ & illuſtres veterum prudentum ſententiæ, Sententiarum libri. D. GOTH.

b. Vel ex uno hoc loco clarebit, quàm non attenti fuerint ad ipſa Theophili verba & editores & commentatores, qui nec tantilla notula h. l. adſperſerunt, quem illi ſic exhibent : Τοῦτο δὲ πρᾶξαι, Τριβωνιανῷ . . . . προστέταξεν, ὁ μὲν ἀλλὰ καὶ Θεοφίλῳ καὶ Δωροθέῳ, quæ ſi vera eſſet lectio, verti debuerat : *Hoc autem perficere Tribuniano . . . . imperavit non modo ſed & Theophilo ac Dorotheo.* (nam quod mox Græcum εἰρημένοις in verſione omittant, tanti non eſt.) Verum ſicuti pro hac lectione non id modo facere videtur, quod iidem tres viri veterem quoque Codicem cum Digeſtis compilaverunt; ſed etiam hoc, quod prius verbum προστέταξεν ad infin. πρᾶξαι, & poſterius (quod mox ſequitur) παρήγγειλεν ad συνθεῖναι referendum videatur : ita contra eamdem facit, primo quod Inſtitutiones Imperatoriæ ſic non loquantur; deinde quod ſoli quidem tres Viri dicti hæc elementa, non autem ceteros Juris libros, niſi cum aliis pluribus compoſuerint; denique quod verbum προστέταξεν a prima Viglii editione abſit, id quod in Emendandis demum addi voluit, ſed absque neceſſitate. Illo igitur rejecto, πρᾶξαι mutavimus in πράξας participium : quod & Fratri Optimo Jo. Frederico in mentem venit, cum ſuo exemplari adſcriberet : " *peragere* „ *juſſit* vertendum, commate in Græcis deleto. „ An πράξας invenit interpres?" Invenire quidem non potuit, ſed ex ingenio forte nobiſcum ſic emendavit. Manere tamen aliquam ſtili ſtribligginem, fateor : ſed ſimilia exempla congeſſimus ex noſtro ad cap. 6. not. *q.* G. O. R.

c. De Triboniani ingenio & eruditione vide Procop. *de bello Perſico.* ED. GEN.

Tribun. erat Palatii magiſter. Procop. ἀνεκδ. FABR. I.

Tri-

πάσης κρεῖττον γῆν ἐλπίδος, ὥσπερ ἁλμὴ μέσου βαθίζων [z] πελάγους, Θεοῦ κατώρθωσεν εὐνοίᾳ, καὶ τὰς εὐδοκιμούσας τῶν παλαιῶν γνώμας [a] ἐν ἑνὶ συνήγαγε βιβλίῳ.

opus omni ſpe majus, quaſi per medium profundum iens, divino exſtruxit favore, & probatas veterum ſententias in uno collegit libro.

§. III. Τοῦτο δὲ [13] πράξας [b], Τριβουνιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ [c], καὶ ἀπὸ [14] κοιαιστώρων [d] τοῦ θείου [e] παλατίου [15] ἐ μὲν ἀλλὰ τὸ Θεοφίλῳ καὶ Δωροθέῳ, ἀνδράσιν [f] ἰλλουστρίοις τε καὶ [g] ἀντικήνσωρσιν, ὧν τὴν σύνεσιν ἁπάντων, καὶ τὴν ἐν νόμοις παίδευσιν, καὶ τὸ περὶ τὰς βασιλικὰς κελεύσεις πιστότατον, ἐκ πολλῶν ἐλέγχων [h] ὁ θειότατος γνοὺς βασιλεὺς, τοὺς εἰρημένους συγκαλεσάμενος, παρήγγειλεν [i] ἰδικῶς, ὥστε κατὰ τὴν αὐτοῦ αὐθεντίαν, καὶ ταῖς αὐτοῦ πειθομένους [6] ὑποθήκαις [k], τὰ ἰνστίτουτα ἤτοι τὰς εἰσαγω-

§. III. Hoc autem cum perfeciſſet, Tribuniano, glorioſiſſimo Magiſtro & Exquæſtori ſacri Palatii, nec non Theophilo & Dorotheo, viris illuſtribus & Anteceſſoribus, quorum omnium ſolertiam & legum ſcientiam, ſummamque circa Principales juſſiones fidem, ex multis argumentis Imperator ſanctiſſimus intelligens, dictis *viris* convocatis mandavit ſpecialiter, ut pro ipſius auctoritate & ſuaſionibus ejus obtemperantes, Inſtitu-

13. πρᾶξαι Omnes ante hanc Edit. *Vid. Not.* 14. Κοιαιστ. h. l. ante F. 15. προστάξαν inter παλατίου & ἐ μὲν Viglius in Emend. interſeri jubet, quod inde omnes Editt. occupavit. *Vid. Not.* ad lect. 13.

Tribonianus Magiſter officiorum nunc erat, Gall. *Grand Maiſtre*; Quæſtor antea Palatii fuerat, Gall. *Chancelier.* J. DOUJ.

Vid. J. P. DE LUDEWIG in *Vita Juſtiniani M.* pag. 178. ſqq. Cur *Tribuniani* nomen per U potius quam per O ſcribendum putem, dixi in *Obſervatt. Miſcell. Nov.* Tom. V. pag. 333. G. O. R.

d. Quæſtor fuerat. *Proc. ἀν.* Quæſtura ſummus erat poſt Principem magiſtratus. Id. *Περσ. α.* Fungebatur autem adhuc magiſterio, ideoque dicitur magiſter, non exmagiſtro, vel ἀπὸ μαγίστρων, ut Chalced. *conc. act.* 1. FABR. I.

e. Macarius *homil.* 17. ὁ σχολάζων τῷ παλατίῳ. FABR.

f. Sch. ἰλλούστριοι κυρίως οἱ ἀπὸ ἐφφικίων, ἐ μὲν πρωτοστασιάζοντες. οὓς δὲ ὡς ἀπὸ συνηθείας μακρᾶς καὶ ἔτι καταχρηστικῶς καλοῦντες. Theophanes: μετὰ καὶ ἄλλων τῶν πατρικίων, καὶ ἰλλουστρίων, καὶ ὑπατικῶν. *Vid. Gloſſ. Nom.* v. ἰλλούστριος. [& quæ ib. diximus. Edit. I.] FABR.

g. Heſych. ἀντικήνσωρ, ὁ τοὺς νόμους μεμαθηκώς. At Anteceſſor non eſt tantùm juriſperitus, ſed juris interpres, profeſſor, ὁ ὧν νόμων διδάσκαλος *l. 6. D. de excuſ. tut.* Theophilus erat anteceſſor *Berytienſis*, Doroth. *Conſtantinopolitanus.* [Error Mylio jam notatus *Hiſt. Th.* p. 35.] Berytum Juſtin. appellat legum nutricem, & Zacharias Scholaſticus *de mundi opificio*: νόμων με ὦ φίλος, ἔξω; ἄγει ὡδὶ τὴν μητέρα τῶν νόμων. Vid. Agathiam lib. 2. Gregor. Thaum. ὡσφῶν. εἰς Ὠριγένην, Nonnus Dionyſ. lib. 4. Βερύη δὲ χαρίζεται ἠνία θεσμῶν Ex quibus epigrammatis in Julianum Anteceſſorem acumen intelligimus:

Τῶτον Ἰουλιανὸν νομικῆς φάος εἶπον ἰδῶσαι
Ῥώμη καὶ Βερύη· πάντα φύσις δύναται.

Duæ civitates legum nutrices Conſtantinopolis, & Berytus de Juliano legum peritiſſimo finguntur hæc dicere: πάντα φύσις δύναται. quaſi Julianus eſſet maximum naturæ opus & miraculum. FABR. I.

Heſych. ἀντικήνσωρ, ὁ τοὺς νόμους μεμαθηκώς. Anteceſſores non ſunt tantum juriſperiti, νομικοί, id eſt, οἱ νόμους εἰδότες, οἱ νόμων ἔμπειροι, ſed legitimæ ſcientiæ profeſſores, legum magiſtri, οἱ τῶν νόμων διδάσκαλοι in *l. 6. D. de excuſat. tut.* Gloſſæ, νομοδιδάσκαλος, *legis doctor.* νόμων καθηγηταί, Juſtiniano in Orat. Græca ad Senatum, qui ad juris ſtudium præeunt. FABR. II.

h. Ut apud Alexandr. Aphrod. περὶ εἱμαρμ. ὦ θειότατοι αὐτοκράτορες. Polyæn. *Strat.* I. *Præf.* ἱερώτατοι βασιλεῖς. Sacratiſſimi, & Sanctiſſ. Impp. FABR. I.

i. Sch. τετίσι μονομερῶς. FABR. I.

k. Ubi in Latino Textu legitur, *ut ipſi noſtræ authoritate noſtrisque ſuaſionibus*, ſi Græca reſpiciamus,

ἀγωγὰς [l] τῶν νόμων συνθεῖναι· ὥστε τοῖς νέοις ἐξεῖναι, τὰ πρῶτα τῶν νόμων [m] προοίμια, μὴ ἐξ ἀρχαίων μύθων [n] παραλαμβάνειν· (ο τὰ μὲν πάλαι μὲν κρατήσαντα, νῦν δὲ τῆς χρήσεως ἐκβεβλημένα ἀναγινώσκοντες, ἐοίκασι τοῖς ἐν τυγχάνουσι μύθοις) ἀλλ' ἐκ τῆς βασιλικῆς λαμπηδόνος ταῦτα γινώσκοντες, τοῦτο μὲν τὰς ἑαυτῶν ἀκοὰς, τοῦτο δὲ καὶ τὰς ψυχὰς, μηδὲν ἄρχησον, μηδὲ εἰκῆ κείμενον, ἀλλ' ὅπερ [p] δι' αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἰσχύει τῆς πείρας, [q] μανθάνοιεν.

tutiones sive Elementa legum componerent: ut adolescentibus liceat prima legum exordia, non ab antiquis fabulis discere; (namque ea quæ olim obtinebant, at nunc ab usu rejecta sunt, legentes, similes sunt iis qui fabulas legunt:) sed ab Imperiali splendore hæc accipientes, tam auribus suis quam mente, nihil inutile neque frustra positum, sed quod in ipso negotiorum obtinet experimento, addiscant.

Καὶ ὅπερ πρώην μὲν [16] τριετῆ [r] μόλις χρόνον τοῖς ἀναγινώσκουσι συνεβαίνεν, ὥστε μὲν τοσοῦτο χρόνου παραδρομὴν, βασιλικαῖς ἐντυγχάνειν διατάξεσι, τοῦτο νῦν ἐξ αὐτῶν, [17] ὡς εἰπεῖν, τῶν πραγμάτων ἐφάπλουσι, το-

7 Et quod antea vix post trienne tempus legentibus contingebat, ut post tanti temporis spatium Imperatorias legerent Constitutiones: illud nunc ex ipso, ut ita dicam, facto ad-

16. Τετραετῆ legendum censeo cum Hotomano, Ernstio, Fabroto & Galterio. *Vid. Notas.* 17. ὥστερ Fabr. & antea Vigl. sed in Emend. ὡς. Necdum autem didici, ὥστερ cum verbo infinito construi.

mus, videtur deesse τὸ *optemperantes*, ut sit sensus, *ut ipsi nostra authoritate nostrisque suasionibus obtemperantes* &c. Græce habetur, ὥστε κατὰ τὴν αὐτῶν ἀνθεντίαν καὶ τοῖς αὐτῶν πειθομένοις ὑποθήκαις & cæt. hoc est, *ut pro ejus authoritate, monitisque*, ut intelligamus eos ad scribendum & Cæsaris authoritate & monitis adductos esse. P. NAN.

l. Institutiones Juris hic author (ut & I. Harmenopulus I. §. 11.) appellat, εἰσαγωγὰς τῶν νόμων, & post τὰ πρῶτα τῶν νόμων προοίμια, & post, τῶν νόμων ἀρχήν· ut &, προοίμιον τῆς τῶν νόμων διδασκαλίας. & §. 4. *inf. eod.* (ut & Harmenop. *d. loco* §. 8.) πάσης νομικῆς παιδεύσεως πρῶτα στοιχεῖα, non secus ac nascente Ecclesia νήπιοι initio discebant τινὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. *Epist. ad Hebr.* 5. *vers.* 12. Sic ab Aelio Tripertita, liber cunabula Juris continens. *l.* 2. §. 38. *D. de Origine Juris.* nam & aliàs constat Juris studiosos, primam legum audientiam, suaque cunabula habuisse. *l. unica. Cod. de nudo jure Quiritum tollendo.* D. GOTH.

m. Glossæ: *Instituta*, προοίμια. FABR. II.

n. Ἀρχαίους μύθους quid appellet, multi disputant. Sed rem totam nobis aperit *lex unica Cod. de nudo Jure Quiritum tollendo.* in qua Imperator exosa habens antiqua illa vocabula, Ex jure Quiritum, &, In bonis, hoc est, Bonitarii dominii ac domini (de quo infra titulo de libertinis in f.) tandem ait, illa nomina nihil ab ænigmate discrepare, nunquam videri, in rebus non apparere, vacua & superflua verba quibus animi juvenum, qui ad primam legum veniunt audientiam, perterriti, ex primis cunabulis inutiles legis antiquæ dispositiones accipiant. Hæc, imò fortè etiam pejora studiosis, ut opinor, devoranda erant, quæ Imperator fabulas antiquas hic appellat. Et sane non pauci inter antiquos ac nostros, quibus placuit, leges XII. tabularum loqui, ut scribit Seneca, aut cum Evandri matre, ut Ammianus, idque ut altius jura tollere viderentur. Sed hæc aliàs fusius. D. GOTH.

o. Antiquas igitur fabulas Justinianus vocat jura per insuetudinem abolita, atque obliterata, vel obruta vetustate. Nam ea quæ obsoleverunt, videntur esse μύθων συγγενῆ, & proxima fabulis. FABR. II.

Adde Huberi *Digr.* Otton. præf. T. III. *Thes. Jur.* pag. 46. & de Jurispr. Symbol. pag. 115. sqq.

p. Cujus in rebus experimentum est, *l.* 1. *C. de Lat. libert. toll.* FABR. II. Adde Nerii I. Anal. 21.

q. Fors μανθάνειν, ob præmissum ὥστε παραλαμβάνειν. Sed nil mutem, si ψυχαὶ & ἀκοαὶ præcederet. J. F. R. Quia præcessit nominativus γινώσκοντες, ego pro ἀνακολούθῳ habeo: ut in principio statim habuimus: ὥστε . . . κυβερνᾶσθαι, καὶ . . . . ἀποφέροιτο & modo hoc ipso §. ὧν τὴν σύνεσιν ἁπάντων . . . γνοὺς, τὰς εἰρημένας συγκαλεσάμενος, παρήγγειλεν. G. O. R.

r. Im-

τοσαύτης ἀξιωθέντες τιμῆς, καὶ τοσαύτης rr ἀπολαύσαντες εὐτυχίας, ὥσε καὶ τὴν τῶν νόμων ἀρχὴν, καὶ τὸ πέρας τῆς τούτων διδασκαλίας, ἀπὸ s βασιλικῆς αὐτοῖς προσγίνεσθαι φωνῆς. 18 Καὶ τὸ παρὸν γε σύνταγμα, ἐκ βασιλικῆς συντίθεται φωνῆς, t προοίμιον ὑπάρχον τῆς τῶν νόμων διδασκαλίας· καὶ μὴν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς τῶν παλαιῶν νόμων ἐκθέσεως, ἀνάγκη τὸν τοὺς νόμους παιδευόμενον, τῇ τῶν διατάξεων u ἀναγνώσει ἑαυτὸν ἐπιδοῦναι.

adgrediuntur, tanto dignati honore, tantaque fruentes felicitate, ut & legum initium & harum doctrinæ finis 8 ab imperatoria iis voce accidat. Nam & præsens volumen ab imperatoria componitur voce, quod exordium est legum doctrinæ: & post lectionem interpretationis veterum legum, oportet eum qui leges docetur, constitutionum sese lectioni dedere.

§. IV. Μετὰ ταῦτα x μὲν ἓν συντίθεται βιβλία τῶν Διγέστων, ἤτοι * 18 Πανδεκτῶν, ἐν οἷς ἤθροισται πᾶσα ἡ τῶν ἀρχαίων νομοθεσία, ἅτινα διὰ 19 τοῦ ἐνδοξοτάτου y Τριβωνιανοῦ 20 καὶ τῶν λοιπῶν z φωτεινῶν, καὶ ἐλλογιμωτάτων ἀνδρῶν συντέθειται· μετ' ἐκεῖνα δὲ ἐν 21

§. IV. Post illa igitur compositi sunt *quinquaginta* libri Digestorum sive Pandectarum, in quibus collecta est omnis antiquorum legislatio, quæ per glorioſissimum Tribunianum & ceteros illustres ac facundissimos viros 9 com-

18. συντίθεται γὰρ καὶ τὸ παρὸν συντ. ἐκ βασ. φων. F. *18. Sic Lovan. ceteræ παυδέκτων. 19. τῷ αὐτῷ F. 20. ὁμοῦ addit F.

r. Imperatorum Constitutiones olim non nisi quarto ab hujus disciplinæ institutæ anno legebantur. Quod tamen Justinianus non abrogavit: ut patet ex præfat. Pandectarum: nam anno quinto *Prolytæ* (sic enim hujus anni studiosi appellantur) Principum institutiones [Lege Constit.] per se lectitant. Apud Theophilum igitur *triennium* corrupte legitur. nam post quadriennium, olim quoque Constitutiones legebantur. ut patet ex præfat. *Omnem* 4. §. 2. [*ex Comment. Institutt.*] FR. HOTOM.

Aut corrupti sunt omnes Th. codices, aut erravit ipse Th. omnino enim recte apud Justin. legitur, per quadriennium, ut constat ex orat. ad Anteceſſ. §. 1. FABR.

Contra sentit MYLIUS & τελευτῇ defendit *Vindic. Cap.* I. §. 4. sed vide Excursum meum *num.* VII. G. O. R.

rr. Consulatur NERIUS I. *Analect.* cap. 21.

s. Justin. in constit. de concept. Digestor. Tanquam si eorum studia ex principalib. constitutionibus profecta, & nostro divino fuerant ore profusa. FABR. I.

t. Institutiones sunt cujusque scientiæ prima cunabula, & elementa, προοίμια, στοιχεῖα, στοιχείωσις, ejusmodi est Procli στοιχείωσις θεολογική. κατήχησις, Straboni πρώτη ἀγωγή. εἰσαγωγή. hinc εἰσαγωγικοί, i. ναυροὶ, ἀρχάριοι, Hesychio. incipientes. FABR. I.

u. De ordine, quo libri Juris legi debent, vid. Constit. Just. *de Jur. doc. rat.* ED. GEN.

x. Interpretes etiam hic, ut passim, Justiniani textum, non verba Theophili nobis exhibent. Ego quid hæc oppositio, μετὰ ταῦτα μὲν . . μετ' ἐκεῖνα δὲ sibi velit, vix satis intelligo. Aut μετὰ ταύτας legendum erit, ut subaudiamus διατάξεις, aut vulgata saltem lectio, quam fideliter versam hic habes, sic accipienda est, ut significet: *Ergo post Constitutionum quidem Principalium Codicem compositæ fuere Digesta . . . . . post illa vero Digesta* &c. Tum pro præsenti συντίθεται restituendum omnino censeo perf. συντέθειται, ut paulo post & in sq. §. ἐκτίθεται, ubi similis variatio. Præterea ægre mihi persuadere possum, Theophilum nomen numerale *quinquaginta* omittere voluisse, maxime cum eo omisso Græcorum lingua (cujus sane peritissimus fuit, non meo tantum sed & aliorum judicio) articulum desideret, nec simpliciter hic βιβλία, sed τὰ βιβλία dicendum foret. Putem ergo litteram numeralem N propter finalem in ΟΥΝ à librariis omissam, totumque locum sic forte sanatum esse: Μετὰ ταῦτα (vel ταύτας) μὲν' ἓν ν' συντέθειται βιβλία &c. G. O. R.

y. De fide Triboniani in jure constituendo *vid.* I. *Harmenopul.* I. §. 10. *& Suidam.* D. GOTH.

z. Illustres igitur sunt, περιφανεῖς sive ἔνδοξοι, ut vocat Justinianus in orat. Gr. ad Senat. [Gregorius lib. II. Dial. cap. XXVI. *Quod illustri viro Antonio narrante cognovi.* Zacharias PP. ita Græce extulit ὅπερ ἱστορίᾳ ἀνδρὶ Ἀντωνίῳ τ' ὀνόματι, διηγουμένου,

21 τέτρασι [a] τούτοις βιβλίοις [b] τῶν εἰρημένων Διγέστων τὰς εἰσαγωγὰς ἐκέλευσεν ὁ γαληνότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐπιμερισθῆναι, πάσης νομικῆς παιδεύσεως ἐσομένας πρώτα στοιχεῖα.

§. V. Ἐν αἷς ἀφ' [c] βραχέων [22] ἐκτέθειται, καὶ ὅπερ ἐκράτει πάλαι, καὶ [d] τὸ μὴ ταῦτα τῇ ἀσυνηθείᾳ συσκιασθὲν, ἐκ τῆς βασιλικῆς θεραπείας ἐφωτίσθη.

§. VI. Ταύτας δὲ [e] τὰς εἰσαγωγὰς ἐκ πάντων τῶν τοῖς ἀρχαίοις γεγραμμένων Ινστιτούτων, καὶ μάλιστα τῶν ὑπομνημάτων [f] Γαΐου, τοῦτο μὲν τῶν ὡς ἐν Ινστιτούτοις, τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν Κωδίκων αὐτοῦ, ἔνθα

compoſita fuit: poſt hæc autem in quatuor his libris dictorum Digeſtorum introductiones juſſit Sereniſſimus Imperator noſter partiri, ut totius legitimæ diſciplinæ prima ſint elementa.

§. V. In quibus breviter expoſitum eſt, & quod olim obtinebat, & *quod* poſtea deſuetudine inumbratum, ab Imperiali remedio illuminatum eſt.

§. VI. Hæc autem Elementa ex omnibus ab antiquis ſcriptis Inſtitutionibus, & maxime ex Commentariis Gaji, tam quos in modum Inſtitutionum *conſcripſit*, quam ex Codicibus ejus,

21. τέσσαρσι F. *Vid. Not.* 22. ἐκτίθεται Fabr. & antea Vigl.

μένη, ἥκουσα. Edit. 2.] Nam alii ſunt Illuſtres, ſive Illuſtratus honore decorati, ut appellantur à Caſſiod. ἰλλουστρίδι ἀξίωμα ἔχοντες, Illuſtri dignitate decorati, l. un. C. de ratioc. op. pub. de quib. Inſtit. 4. tit. 4. §. 10. FABR.

a. Ἐν τέτρασι. Sic & Fabrotus primo ediderat, ſed in Corrigendis legi vult τέσσαρσι, quod & ſecunda editio exhibet: unde ſatis patet, prius ei vitioſum viſum; quod tamen probiſſimum eſſe, non modo Pindari, bis illo uſi, ſed Diogenis quoque Laërtii, ac Suidæ auctoritas probat. Loca ipſa dabunt Mattaire in *Dialect. Gr. L.* ex edit. Fratris Cariſſimi pag. 308. & H. Stephanus in Theſauro. G. O. R.

b. Corrigerem *Inſtitutorum* & ſic converterem: *Poſtea vero in hoſce quatuor Inſtitutorum* (*quæ vocantur*) *libros Introductiones partiri juſſit.* HOTOM.

Tres voces ſeqq. abundare videntur, tametſi exſtent in regiis codic. FABR.

Non recte à Theophilo appellari *Inſtitutiones Digeſtorum*, cum ad univerſum juris corpus hæc elementa pertineant, arbitratur D. GALTIER.

Potiſſimum tamen introitum & veſtibulum exhibent ad penetralia Digeſtorum, ut ſatis indicat ipſe Juſtinianus in Conſtit. *Tanta* §. 11. G. O. R.

c. Διὰ συντόμου παραδόσεως, §. ult. inf. *de publ. jud.* FABR.

d. Pro τὸ legendum videtur ὃ i. e. ὅπερ & ſic vertimus, ut cum Juſtiniano loquatur, quem aliter Hotomanus, aliter Vinnius interpretatur: ego ſic παραφράζω: *In quib.* Inſtitutionib. *breviter expoſitum eſt*, & jus antiquum *quod antea obtinebat*, & illud *quod quum poſtea deſuetudine inumbratum* & obſcurum eſſet, *ab Imperiali remedio* in Codice Juſtinianeo *illuminatum eſt.* quo facit §. 10 *de Grad. Cogn.* ubi ſic Imperator: " Sed noſtra Conſtitu-„ tione, quam pro jure patronatus fecimus, quod „ jus usque ad noſtra tempora ſatis obſcurum at-„ que nube plenum & undique confuſum fuerat." Si quis τὸ retinere malit, de ipſis Inſtitutionibus, quæ de Codice modo diximus, intelligere debet, ut illi qui apud Schwartzium poſt *inumbratum* addunt *eſt* vel *erat*, & ſic vertere: " In quib. „ Inſt. & jus quod antea obtinebat, breviter expoſi-„ tum eſt: & illud quod poſtea deſuetud. inumbr. „ fuerat, ab Imp. remedio illuminatum eſt." G. O. R.

e. Omnes artes habent εἰσαγωγὰς ſuas. Gell. 16. 8. Hieronym. ad Algaſ. Chryſippus ſcripſerat εἰσαγωγὰς συλλογισμῶν, & περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν εἰσαγωγήν, ut citat Origen. 4. contra Celſ. & Στοϊκῶν εἰσαγωγαὶ ſunt Inſtitutiones, & introductiones in diſciplinas dialecticas, apud Empiric. 7. comment. FABR. I.

Gloſſæ: εἰσαγωγὴ, *inductio*, *introductio*, *inſtitutio*, *inſtitutum*. Priſcianus *lib.* 6. citat Gajum in primo Inſtitutorum. FABR. II.

f. De Cajo JCto, quo ſeculo vixerit, controverſantur Interpretes. V. Auguſtin. I. Emend. c. 5. ED GEN. aut vitas JCtor. tripertitas, vel Ant. Schulting. in *Jurispr. Ante-Juſtin.* & F. C. Conradi II. *Parerg.* 5. De verſione autem h. l. ubi Interpretes more ſolito Juſtinianum deſcribunt, vide nos in Gloſſario Theophilino ſub voce ὡς. G. O. R.

g. De

ἔνθα διαλέγεται περὶ τῶν g καθ' ἑκά-11 ejus, ubi de rebus quotidie inciden-
στην ἡμέραν κινουμένων πραγμάτων, καὶ ἐξ tibus differit, atque ex aliis multis
ἄλλων πολλῶν συνταγμάτων, οἱ εἰρημένοι voluminibus, dicti tres Viri pruden-
τρεῖς σοφώτατοι [23] ἄνδρες συνθέντες, βασι- tissimi composita, Magno Imperato-
λεῖ τῷ μεγάλῳ προσήγαγον· ἡ δὲ αὐτοῦ ri obtulerunt: Serenitas autem
γαληνότης ἀναγνοῦσα ταύτας, ἐπέσγω [24] ipsius ea legens, decrevit propriam
δεῖν οἰκείαν καὶ πληρεστάτην αὐταῖς δια- & pleniſſimam iis vim conſtitutione
τάξει [25] τὴν ἰσχὺν φιλοτιμήσασθαι. indulgendam eſſe.

§. VII. Προτρέπει τοίνυν διὰ τῆς παρὰ-12 §. VII. Adhortatur igitur per præ-
σης διατάξεως ὁ ἡμερώτατος h ἡμῶν βασι- ſentem conſtitutionem Clementiſſi-
λεὺς, πρὸς ὃς ταύτην ἐποιήσατο τὴν ἀντι- mus Imperator noſter *eos*, ad quos
γραφὴν, ὥστε πολλῇ τῇ δυνάμει καὶ προ- hoc reſcriptum emiſit, ut ſumma o-
θύμῳ σπουδῇ, τοὺς παρόντας δέξασθαι νό- pe & alacri ſtudio, præſentes acci-
μους· καὶ διὰ τῆς αὐτῶν ἀναγνώσεως ὅ- piant leges: & per earum lectionem
πως ἑαυτοὺς ἐπιδείξωσι i σοφοὺς, ὡς τε αὐ- ſic ſe oſtendant prudentes, ut pul-
τοὺς ὑπὸ καλλίστης τρέφεσθαί τε καὶ cerrima alantur ac foveantur ſpe, fore
θάλπεσθαι k τῇ ἐλπίδι, ὡς παντὸς ut omni legitimo perfecto opere, di-
τοῦ νομικοῦ [26] διανυσθέντος ἔργου, διά- verſas reipublicæ ipſius partes gu-
φόρων τῆς αὐτοῦ πολιτείας ἄρξειν l μερῶν. bernent.

IN-

23. συνθ. and. Fabr. 24. δέον Fab. ſed Vigl. primo ediderat τίως. 25. τὴν deeſt Pariſ. 26. διανυθέντος Lugdun. Gothofr. & Fabr. 2.

g. De rebus quæ in cotidiano judiciorum uſu verſabantur. FABR. II.

At vero V. Cl. Franc. Car. Conradi in *Parergis* L. I, 7. ex collatione Fragmentorum, quæ ex his libris, (qui & *Aureorum* dicti) in Digg. ſuperſunt, oſtendit, Cajum in iisdem notaſſe præcepta & ſelectiores ſententias Juris, quotidie traditas & dictatas in uſum juris ſtudioſorum, adeoque res non ad forum, ſed ad principia & diſciplinam juris ſpectantes: qui idem V. Cl. poſt Rad. Fornerium L. I. *Rer. Quotid.* 1. & Aeg. Menagium in *Amoen. Jur.* c. 43 de hiſce *Rer. quot.* libris ex profeſſo agit. MEERMAN.

Utrumque ego conjunxerim: nam ſelectiores juris ſententiæ in quotid. judic. uſu verſantur. Plura in *Gloſſ. Th.* v. κινέω. G. O. R.

h. Ἡ μερότης Imperatori tribuitur, ſicut & γαληνότης & μεγαλειότης. Ita Imper. l. 1. Cod. *de Summa Trinit.* clementia noſtra. ED. GEN.

i. [Iſaac. Caſaubon. in Theocrit. *oſtendere* apud Juſtinianum accipit, pro facere, vel reddere, ut apud Græcos φαίνειν, ἀποδεικνύειν, & μηνύειν, ἀντὶ τοῦ ποιεῖν. Eutrop. de Tacito: *Vir Reip. gerendæ idoneus, nihil tamen clarum potuit oſtendere.* i. Pauſaniæ verbis, οὐδὲν ἀποδεικνῦναι λαμπρόν. Edit. I.] Erotian. *in Lex. Hippocrat.* ἀπεδείξαμεν, ἐποιήσαμεν. FABR.

Sed hoc non pertinet ad ἐπιδεῖξαι, quod aliud eſt quam ἀποδεῖξαι. J. F. K.

Locus Caſauboni ſive Hortiboni in Lect. Theocrit. cap. VI. ad Thalyſia ſive Eid. 7. vſ. 8. hic eſt: τάι δὲ παρ' αὐτὰν Αἰγειροι πλελέαι τε εὐσκιον ἄλσος ἴφαινον. φαίνειν hic accipit pro ποιεῖν, h. e. *facere* vel *reddere*: quomodo ſæpe accipi notum eſt. ἀποδεικνύειν & μηνύειν pro eodem interdum legas: ut ap. *Laërtium in Democrito*: & Latini quoque recentiores ſcriptores *Oſtendere* interdum ſic uſurpant, ut in h. l. *Et voſmet ipſos ſic eruditos oſtendite*: ubi Theophilus: οὕτως, ἑαυτοὺς ἐπιδεῖξαι σοφούς. *Etc.* [vid. Goſſ. Th.] G. O. R.

k. Hoc verbum θάλπεσθαι Harmenopulo, ut & noſtris [*leg.* noſtro] familiare eſt. D. GOTH.

l. Sueton. Aug. *Quo plures partem adminiſtrandæ Reip caperent.* Recte Tribun. ait, *gubernari*: Reſpublica enim dicitur gubernari. Mar. Victor. *in* 1. *Rhet. ſic.* [leg. *Cicer.*] FABR. I.

a. Har-

INSTITUTIONUM LIBER PRIMUS.

[ΠΕΡΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ [a] ΝΟΜΟΥ.

ΤΙΤΛΟΣ Α.

ΠΡΟ [b] πάντων δεῖ εἰδέναι τὸν τῆς δι- 13
καιοσύνης ὅρον. ἔστιν [c] ἓν δικαιοσύνη
1 σταθηρὰ [d] καὶ διηνεκὴς βούλησις [e], ἡ ἑκά-
στῳ [f] τὸ οἰκεῖον [g] δίκαιον [h] νέμουσα· Επει-
τα δὲ [2] λέγωμεν, καὶ πῶς ὁρίζεται ἡ νομική.

§. I. Νομικὴ δέ ἐστι [i] θείων τε καὶ ἀνθρω-
πείων πραγμάτων γνῶσις, τῶν δὲ δικαίων
καὶ ἀδίκων ἐπιστήμη.

§. II. Τούτων δὲ γενικῶς προτεθεωρημένων, 14
νῦν ἀξιωθεῖσιν ἡμῖν ἐξηγήσεως τῶν νόμων, καὶ
τῶν δικαίων τῆς τῶν Ρωμαίων πολιτείας, 3
ὅπως δοκεῖ αὐτὰ βέλτιστα ἂν προδιδόσθαι,

DE JUSTITIA ET JURE.

TITULUS I.

ANTE omnia definitionem juſtitiæ ſcire oportet. Eſt igitur juſtitia, conſtans & perpetua voluntas, jus unicuique ſuum tribuens. Deinde dicamus, quomodo definiatur & Jurisprudentia.

§. I. Jurisprudentia autem eſt, divinarum atque humanarum rerum notitia, juſtique & injuſti ſcientia.

§. II. His igitur generaliter præcognitis, incipientibus nunc nobis exponere Leges ac Jura populi Romani, ita maxime videntur ea commode tradi

1. al. μόνιμος *Lovan. in marg.* nam ſic primo verterat Vigl. ſed in Emend. σαθηρὰ reponi jubet, pro quo σαθειρὰ *ap. Fabr.* 2. λέξωμεν Fabr. 3. ὅτω Lugd. & ſqq. omnes.

a. Harmenopul. 2. Eclog. 1. D. 1. D. GOTH.

b. Hic titulus non eſt Theophili, ſed à doctiſſ. olim VIGLIO Græce redditus eſt. Neque ego eum in ullo MSto vidi. Referunt etiam, Franc. Pithœum illum in novem Th. MSS. fruſtra quæſiviſſe. H. ERNST.

Hic titul. deeſt in Regiis Codicib. & Viglianis, eſtque à Viglio Græce redditus, ut ipſe teſtatur in epiſt. ad Carol. Imp. [Vide tamen ſi vis lib. 2. Baſilic. tit. 1. cap. 10. *Ex Edit.* 2.] FABR.

Plura de hoc Tit. vid. in nota mea ad Viglii præf. §. 28. & in MYLII *Hiſt.* pag. 52-3. G. O. R.

c. Juſtitia eodem modo definitur. 2. *Eclog.* 1. §. 10. *l.* 9. *D. de juſtitia.* D. GOTH.

Juſtitia eſt habitus animi volentis ſuum cuique tribuere. ἕξις ψυχικὴ, Euſtath. ad Il. V. ἕξις ἐν ψυχῇ τῇ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ ἀπονεμητική. Oecumen. in ep. *Jac.* c. 1. FABR. I.

d. Hinc Juſtus Ariſtoteli 2. *Ethicon* 4. qui βεβαίως καὶ ἀμεταχινήτως δικαίως πράττει. D. GOTH.

Habitus enim ἀμετακίνητος, aut certe δυσκίνητος τρόπος. Juſtus eſt juſtitiæ pertinax, indeclinabilis juſtitiæ. Pſell. Syn. LL. verſ. 70. FABR. I.

e. Τὸ γὰρ βούλεσθαι ἑξεώς ἐστιν, Olympiodor. in *Gorg. Plat.* FABR. I.

f. Juſtitia alienum bonum ſpectat, ad alios pertinet. alienum bonum eſt, & amor ſui amato ſerviens. FABR. I.

g. Juſtitia τὰ δίκαια πᾶσι βεβαιοῖ, Novellæ 69. pr. τὰ ἄξια ἑκάστοις ἀπονέμει. Athanaſ. in Syn. 8. Ser. τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθῶς δίκαιον, ἀποδιδόναι ἑκάστῳ τὸ ἴδιον. FABR. I.

h. Ulp. in l. 10. D. eod. *tribuendi*, ut Flor. legitur. Sed auctores Baſilic. & Leo & Conſtantinus legerunt, *tribuens*. Nam ſic Græce reddunt ἀπονέμουσα. M. Tullius lib. 5. de Finib. [c. 23.] *Juſtitia*, inquit, *eſt animi affectio ſuum cuique tribuens.* Alcuinus de arte Rhetor. *Juſtitia eſt habitus unicuique tribuens propriam dignitatem* id eſt ἕξις ἀποδιδοῦσα τὸ κατ' ἀξίαν. Vide Comment. noſtrum ad Inſtitutiones Juſt. FABR. II.

Minus rectè dici à Theophilo *tribuens* &c. diſputat D. GALTIER: in quo ſi erratum, Viglio, non Theophilo, hoc adſcribendum. Mihi non lubet hic philoſophari cum aliis, quos in nota ad Mylii Vind. citatos invenies, ſed hoc tantum dicam, Græcos carere gerundiis, eorumque loco aut infinitivis uti aut participiis. G. O. R.

i. Subjectum jurisprudentiæ ſunt res divinæ & humanæ: modus conſiderandi eſt, quatenus in iis ju-

σθαι, ἐὰν πρότερον μὴν εὐχερεῖ [k] καὶ ἁπλῷ τρόπῳ, εἶτα δὲ μὴ ταῦτα ἀκριβεστάτῃ καὶ λεπτολογίᾳ ἐξηγήσει ἕκαστα διεξέλθωμεν. ἄλλως τε γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν νόμων προοιμίοις ἀπείρους [l] καὶ ἀσθενεῖς ἔτι τῶν νέων ἀκοὰς τῷ τῶν πραγμάτων πλήθει καὶ τῇ ποικιλίᾳ βαρήσαντες, τῶν δύο ἕτερον, ἢ ἀφισταμένους αὐτοὺς ταύτης τῆς σπουδῆς, ἢ καὶ μὴ μεγάλων πόνων ἔσθ' ὅτε καὶ μὴ [4] δυσελπιστίας [m], τῆς τοὺς νεοὺς ὡς ἐπὶ πολὺ ἀποστρεφούσης, ὀψιμαθεστέρους ἀπεργασόμεθα, ὥσπερ εὐκολωτέρως ὁδηγησάμενοι, πονητὶ καὶ εὐελπιστὶ ἐπιτυχεῖν [5] πραγ' ταχέως ἂν ἠδύναντο.

tradi posse, si primo facili ac simplici via, post deinde exactissima diligentissimaque interpretatione singula exequamur. Alioqui si statim in ipsis initiis proœmiisque rudes etiamnum & infirmas adolescentum aures multitudine ac varietate rerum oneraverimus: duorum alterum, aut desertores hujus studii efficiemus, aut cum magno labore, sæpe etiam cum diffidentia, quæ plerumque juvenes avertit, serius ad ea perducemus, ad quæ leviori via deducti, sine labore & bona cum spe maturius perduci possent.

§. III. Τὰ δὲ τοῦ δικαίου [n] προγυμνάσματα ταῦτα τρία· καλῶς [o] βιοῦν, ἕτερον μὴ [p] βλάπτειν, καὶ τὸ οἰκεῖον [q] δίκαιον ἑκάστῳ [r] νέμειν.

§. III. Juris autem præcepta tria sunt hæc. Honeste vivere: alterum non lædere: & jus cuique suum tribuere.

§. IV. Καὶ ταύτης μὴν τῆς [s] σπουδῆς δύο εἰ-

§. IV. Porro studii hujus duæ sunt po-

4. Sic pro δυσελπιστειας recte correxit Fabr. 5. vel πραγ' dele, vel τάχους lege.

justum vel injustum spectatur. ED. GEN.

Omnes veteres philosophi sapientiam definiunt, *div. atq. hum. rer. not.* ejusq. defin. auctor est Homer. ut ait Eust. ad Odyss. α. Quidam tamen Pythagoræ acceptam ferunt, ut scribit Nicol. Blemmidius, Epit. Log. c. 4. Hoc igitur commune habet Juriſp. cum sapientia. sed propterea [*leg.* præterea] Juriſconsulti munus præcipuum est justum ab injusto, licitum ab illicito discernere. l. 1. D. eod. unde δίκην putant appellari, παρὰ τὸ διχάζειν, καὶ χωρίζειν τὸ ἄδικον ἐκ τοῦ δικαίου, Etymolog. FABR. I.

k. Juris scientia τυπωδῶς hic proponitur; optima enim docendi ratio, quæ à levioribus ad majora procedit, quo dulcius possint disciplinam appetere, quam timere. Synes. in Dione: Δεῖ γάρτοι πρῶτον ἀποδῦναι τὴν ἀγροικίαν, καὶ τὰ μικρὰ ἐποπτεῦσαι πρὸ τῶν μειζόνων, καὶ χορεῦσαι περὶ δαδεχῆσαι, καὶ δαδεχῆσαι περὶ ἱεροφαντῆσαι. Justinian. primo levi ac simplici via. id est, ratione, μεθόδῳ. Serv. in 1. Georg. FABR. I.

l. Justin. rudem adhuc & infirmum animum studiosi. Jul. Firmic. lib. 6. c. ult. omnia enim, quibus rudes animos instituere debemus. FABR. I.

m. Diophantus Arithmet. lib. 1. δυσέλπιστοι γὰρ εἰς κατόρθωσίν εἰσιν αἱ τῶν ἀρχομένων ψυχαί. FABR. I.

n. 1. Harmenopul. 1. §. 18. *l.* 19. §. 1. *ff. eo.* D. GOTH.

Th. addit *tria*, quod falsum puto. Nam horum omnium una & eadem vis est. H. MESSAGG.

Licet Viglius, non Th. addiderit, tamen rectum puto. Quid autem opus aliorum ad Institutt. Commentatorum auctoritates adferre? Ego ad h. l. conferre soleo hoc S. Pauli dictum ad Titum II. 12. ἵνα σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι. G. O. R.

o. Lex est πρόσταξις τῶν καλῶν, καὶ τῶν αἰσχρῶν. *l.* 2. *D. de leg.* imperat honesta, prohibet contraria, Cic. Antoniana 11. Sed & honestatis à natura nobis indita notio est, Polyb. 6. Plutarch. *de fort. Alexand.* vid. Basil. *hom.* 7. in Hex. ut & boni & mali. B. Chrysost. *homil.* de fide & lege naturali. FABR. I.

p. Naturæ quoque vox est: οἷα πρὸς ἄλλου μὲν παθεῖν ὅλως θέλεις, τοιαῦτα καὶ σὺ μηδὲ δρᾶν ἄλλῳ θέλε. Greg. Nazianz. in Jamb. FABR. I.

q. Hinc apud Aristotelem 5. *Ethicon* 1. ἀλλότριον ἀγαθὸν δοκεῖ εἶναι ἡ δικαιοσύνη. D. GOTH.

Et hoc à naturali jure non recedit: Sen. 3. de Ben. *c.* 14. Æquissima vox est, & jus gentium præ se ferens. Redde quod debes. FABR. I.

r. Aristoteles 5. *Ethic.* 3. τὸ δίκαιον ἐν ταῖς διανομαῖς ὁμολογοῦσι πάντες, adde quæ dicuntur initio hujus tituli. D. GOTH.

s. Sic Viglius. Cujacius in recitatione ad tit. *D. de just. & jur.* ταύτης τῆς ἐπιστήμης. Ego malim: τούτου

εἰσιν θέσεις [t] ἤγουν εἴδη, πύβλικον, τετέσι δημόσιον, καὶ πρίβατον, τετέσιν ἰδιωτικόν. καὶ πύβλικον [u] μὲν δίκαιον λέγεται, ὅπερ πρὸς σάσιν τῆς τῶν Ρωμαίων πολιτείας ὁρᾷ· ἰδιωτικὸν, ὃ πρὸς τὴν τῶν ἑκάστων ὠφέλειαν.

Ἀναγκαῖον δὲ εἰπεῖν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ, ὅτι ἐστὶ τριμερές. συλλέλεκται [x] γὰρ ἢ ἐκ φυσικῶν [y] ἢ ἐθνικῶν ἢ πολιτικῶν παραγγελμάτων.]

positiones sive species, Publicum & Privatum. Et dicitur Publicum quidem Jus, quod ad statum rei Romanæ spectat. Privatum vero, quod ad singulorum utilitatem pertinet.

Dicendum est autem de Jure privato, quod ex tribus constat partibus: collectum est enim aut ex naturalibus, aut ex gentium, aut ex civilibus præceptis.]

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ, ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ.]

DE JURE NATURALI, GENTIUM ET CIVILI.

ΤΙΤΛΟΣ Β.

TITULUS II.

Φυσικὸν [a] νόμιμόν ἐστι, τὸ καλὰ πάντων ζώων, [b] χερσαίων, ἐνύδρων, καὶ ἀερίων

17 NATURALE jus est, quod ad omnia animalia, terrestria, aqua-

τέτε τῦ ἐπιτηδεύματος. Glossæ: ἐπιτήδευμα, *studium, professio.* Lucretius 4. *Catera sic studia, atque artes plerumque videntur.* Sic Stoici τὴν φιλομυθίαν, καὶ καθόλε τὰς ἐγκυκλίες λεγομένας τέχνας, ἐπιτηδεύματα μὲν καλῦσι, ἐπισήμας δὲ ὔ. Auctor anon. apud Stob. FABR. II.

t. Θέσεις hic exponit Theophilus εἴδη, non male. Nam ut apud authorem *Eclogæ* 2. *tit.* 2. *c.* 14. & Harmenopulum 1. *tit.* 1. §. 22. exstat νόμος διαιρῖται εἰς δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν. D. GOTH.

Vid. Cujac. ad l. 1. §. 2. D. de J. & J. GEN. ED.

Potes vertere genera. εἶδος Latine redditur genus vel species, ut & ἰδέα. Glossæ: εἰδέα, *genus, species.* FABR. II.

Janus etiam à Costa in *Comment. Instit. p. m.* 13. *b.* (illud εἴδη i. e. *species* & *partes* reprehendens, quod legale studium sive Jurisprudentia in Jus publicum & privatum dividi haud possit) Theophilo tribuit, quæ Viglii versio est: quam ego neque damno neque defendo. G. O. R.

At vero Imp. Justinianus h. l. sive potius Ulpianus l. 1. §. 2. h. t. per *studium*, ut jam Vinnius aliique notarunt, intelligit jus, cui studetur, quod sane in *partes* dividi potest. Hinc Basilici Ulpianum sic interpretati sunt: Διαιρῖται ὁ νόμος εἰς δημόσιον καὶ ἰδιωτικόν. Et ita Harmenop. I. 1. 22. MEERMAN.

u. Anonym. int. Aphthon. τῶν νόμων οἱ μὲν εἰσι κοινοὶ, ὡς οἱ καθόλε περὶ τῶν τῆς πόλεως· οἱ δὲ ἴδιοι, οἱ περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλες συμβολαίων. JC. quod ad statum rei Romanæ pert. Quidam legunt, *Reip. Romanæ.* Nihil mutandum. Ammian. Marcell. lib. 15. Ascitus in societatem rei Romanæ, & lib. 17. Nusquam ab utilitate Romanæ rei, majestateque discedebant. & lib. 18. In clientelam rei Romanæ susceptus. FABR. I.

Mox σάσιν Viglius dedit pro *statum*: ubi Th. dixisset vel κατάσασιν vel τύχην. G. O. R.

x. Σύσκειται Eclog. ibidem: ut & infr. pro παρκγγελμάτων legit νόμων. D. GOTH.

y. Naturalia præcepta sunt, αἱ κοιναὶ τῇ φυσικαὶ ἔννοιαι. insitæ & quasi consignatæ in animis nostris notiones, Chrysost. in *Ps.* 110. Oecumen. in 1. *Joh.* c. 2. FABR. I.

a. Vid. 1. Harmenopul. 1. §. 13. 14. Eclog. *d. tit.* c. 14. *vers.* καὶ φυσικὸς *l.* 1. §. *jus naturale* 3. *ff. de justitia & jure.* D. GOTH.

Φύσεως θεσμός. jus quo natura imbuimur, & docemur. FABR. I.

b. JC. in *l.* 1. *de just. & jur.* quod natura omnia animalia doc. Natura, Deus ille princeps, parens rerum fabricatorque mundi. Atque ita Stoici Naturam accipiunt pro Deo. Senec. 4. de Ben. *c.* 7. τὸν θεὸν εἰς φύσιν μετονομάζοντες. Cl. Alexandr. St. 2. & SS. PP. Chrysost. *hom.* 26. *in* 1. *ad Cor.*

Quo-

ἀερίων ἐπεκτεινόμην. [1] ὃ γὰρ μόνον μέχρις ἀνθρώπων ἔστησεν ἡ φύσις τὰ ἑαυτῆς, ἀλλὰ διέταξε τὰ ἐναέρια, [2] τὰ ἐν τῇ γῇ διετύπωσεν. ὃν εἴασε δὲ ὅδε τὰ ἐν θαλάσσῃ τικτόμενα τῆς οἰκείας προμηθείας ἐκτός. 3 Παράδειγμα δὲ τοῦ φυσικοῦ νομίμου, ἄρρενός τε καὶ θηλείας [c] συνάφεια, ὅπερ ἡμεῖς γάμον [d] προσαγορεύομεν, καὶ ἡ περὶ τοὺς τεχθέντας ἀνατροφὴ, καὶ σπουδή. ὁρῶμεν γὰρ, οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν τοῖς τιμῶσι [e] τοῦτον τὸν νόμον [f] ἀναγεγραμμένα. ἡ γὰρ φύσις [g] ὁρῶσα τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ζώων θανάτῳ δαπανώμενον, ἅμα [h] τῷ γάμου, καὶ τῆς ἐντεῦθεν παιδοποιΐας, καὶ τῆς

quatica & aëria extenditur. Nec enim ad homines tantum natura ſuam *vim & curam* reſtrinxit, ſed diſpoſuit aëria *et* terreſtria ordinavit : neque quæ in mari naſcuntur, extra providentiam ſuam deſtituit. Exemplum autem Juris Naturalis *eſt* maris ac feminæ conjunctio, quam nos Matrimo-
18 nium appellamus, & natorum educatio & cura. Videmus enim, non modo homines, ſed & reliqua animalia iis qui hoc jus obſervant, accenſeri. Namque natura videns unumquodque animalium morte conſumi, per matrimonium & exinde *conſequentem* liberorum pro-

1. ὃ καὶ γὰρ F. 2. Legendum cenſeo καὶ τὰ vel τά τε. G. O. R. 3. παραδείγματα F.

Quoniam autem in beſtiis apparet aliqua juris imago, brutorum impetum, ὁρμὴν, jus appellare non veremur : τὸ γὰρ ἀγαθῷ ὅμοιον, ἀγαθὸν πάντως, Greg. Nyſſ. *de Beat. or.* 6. FABR. I.

c. Τοῦ θήλεως Eclo. *d. c.* 14. adde Ariſtotel. 1. *Politic.* 1. D. GOTH.

Muſon. Stob. c. 64. FABR. I.

d. Non quælibet viri & mulieris conjunctio, atque luxuriæ evagatio naturalis eſt, ſed matrimonium. Tertul. adv. Marcion. 5. Athanaſ. *de Definit.* Anaſtaſius Sinaïta ὁδηγῷ *c.* 2. *l.* 4. à fi. lib. 1. ut ap. Latinos conjugium. Lutatius : Meduſa Gorgo, cum propter pulchritudinem à pluribus peteretur, conjugium Neptuni effugere non potuit. Arnob. 3. Per coitus & connubia corporum. Iſidor. Peluſ. 1. 296. & libr. 5. 253. ea re adulterium natura turpe dicitur l. 42. D. de v. s. quod JC. hauſit è Stoicor. placitis. Orig. 7. cont. Celſ. Lact. ep. c. 6. FABR. I.

e. Demoſt. *Orat. fun.* Euripides Dictye : εἷς γάρ τις ἐστὶ κοινὸς ἀνθρώποις νόμος, καὶ θεοῖσι τοῦτο δόξαν, ὡς σαφῶς λέγω, θηρσίν τε πᾶσι τέκνα τίκτουσιν φιλεῖν. τὰ δ' ἄλλα χωρὶς χρώμεθ' ἀλλήλων νόμοις, vid. Arr. Epict. 1. 23. Chryſoſt. hom. 46. to. 5. in illud : vid. elig &c. [Eurip. ap. Stob. c. 81. al. 201.] FABR. I.

f. [JC. peritia cenſeri. Sen. pater Cont. 24. *Qui mendicitate cenſentur* Ex Edit. I.] Th. in hunc cenſum referri. Schol. ait, animalia quædam iſtius juris peritia non cenſeri, prolato exemplo viperæ, quæ parricidio gignitur, & hos Nicandri verſ. adfert, ἐπεὶ διὰ μητρὸς ἁρπαγὴν Γαστρὸς ἀναῤῥώσαντες ἀμήτορες ἐξεγλύοντο. Ubi Sch. notat, viperam ὡσανεὶ τῷ πατρὸς οἰκοδικεῖν τὸν θάνατον. [Theophylactus in Epiſtola 73. τὰ τῆς ἐχίδνης κυήματα μητρικὴν ἀνοσιότητα διαδέχεται, τὴν κυοφόρον καὶ τιθηνὴν γαστέρα διαῤῥηγνύοντα. Sed nec in hunc cenſum thynnos referemus, ſi vera ſunt, quæ de his ſcribit Conſtantinus Manaſſes in Ann. *Ex Edit.* 2.] FABR.

g. De hac materia *Lactant.* lib. 3. & *Valer. Max.* lib. 10. ANON.

Sed verus Valer. Max. libros 9. tantum reliquit : & fragmentum decimi, non ſolum alterius eſt, ſed & de nominibus agit, quæ nihil huc faciunt. Ego quem Lactantii, quem Valerii locum in animo habuerit, quærendo nondum inveni. G. O. R.

h. Id eſt, μίξεως. Ariſtænetus epiſt. 21. lib. 1. [S. Baſilius homilia 7. in Hexamer. ἔχιδνα πρὸς γάμον ἅπαντα τῆς θαλασσίας μυραίνης. ut apud Latinos conjugium. Arnobius 3. adv. Gent. *Per coitum & connubia corporum. Ex Edit.* 2.] FABR.

Didac. Covarruvias de *Matrim. Part.* II, 1. 7. & Alex. Carerius *de Sponſal. & Matr. L.* V, 9. notant Th. quod is *matrimonium* appellet qualemcunque coitum etiam brutis convenientem. MEERMAN.

Neque παιδοποιΐα brutis proprie tribui poteſt. An vero Theophilo minus licet, atque aliis auctoribus, improprie & μεταφορικῶς loqui ? Nonne nota ſunt hæc : *Vir gregis, ipſe caper ? olentis uxores mariti ? arbores maritæ ?* Quin Colum. VI, 37. brutis *filios* ac *nepotes* tribuit. Hinc non dubitavi cum Curtio *matrimonium* vertere, licet Fabrotus maluerit *concubitum*, qui tamen *liberorum procreationem* retinuit. G. O. R.

i. Vel

τῆς πρὸς τοὺς τεχθέντας στοργῆς [i] τε καὶ ἀνατροφῆς [k] καὶ διδαχῆς, τὴν ἀθανασίαν τούτοις ἐμηχανήσατο.

procreationem, atque erga natos amorem, educationemque & succeſſionem, iis immortalitatem paravit.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι τῶν [19] νόμων οἱ μὲν εἰσι φυσικοὶ, οἱ δὲ ἐθνικοὶ, οἱ δὲ πολιτικοί. εἰπόντες οὖν τοῦ φυσικοῦ νομίμου τὸν ὅρον καὶ τὰ παραδείγματα, ἀναγκαίως ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ. ὁ γὰρ πολιτείαν συνιστῶν, καὶ βουλόμενος νόμοις [l] ταύτην κοσμῆσαι [m], ταῖς δυσὶ ταύταις προσέχων ὁδοῖς τὴν νομοθεσίαν ἐργάζεται. ἢ γὰρ ἐθνικοὺς [n] τίθησιν, οὓς καὶ φυσικοὺς καταχρηστικῶς [o] καλοῦ-

Diximus in ſuperioribus, legum alias eſſe naturales, alias gentiles, alias civiles. Cum ergo Juris naturalis definitionem & exempla diximus, neceſſario etiam de *jure* gentili dicere debemus. Nam qui rempublicam conſtituit, eamque legibus ornare cupit, duabus his attendens viis legiſlationem conficit: aut enim *leges* gentium ſancit, quas & naturales abuſive appel-la-

i. Vel ut ait Harmenopul. *d. loco.* §. 14. οἷον τὸ τὰς μητέρας φέρειν τὰ γενόμενα ἐξ αὐτῶν. D. GOTH.

k. Sic loquitur Juſt. No. 22. Ariſtot. Oecon. 1. c. 3. ἡ φύσις ἀναπληροῖ ταύτῃ τῇ περίοδῳ τὸ ἀεὶ εἶναι Plut. ἐρωτ. Lucian. Galen. *de uſu part.* Theod. Prod. in Amar. Proclus in hymno quodam: ἄλλοι δ' ἐγγαμίαν ἀέρων πολυειδέας οἴμους, αἰὲν ἀποπλέυσιν, ὅπως θνητῆς ἀπὸ φύτλης ἀθάνατον τεύχωσι δυηπαθέων γένος ἀνδρῶν. FABR. I.

Sic loquuntur Juſtin. in Nov. 22. Plutarch. & Lucian. *in amor.* Galenus *de uſu part.* lib. 14. Olympiodorus ad cap. 15. Jobi apud Nicetam in Catena: καὶ ταῖς ἐπιγονaῖς τὴν ἀθανασίαν μιμούμενοι. Theodorus Prodromus in Amor. vid. *Comment. ad Inſtitut.* FABR. II.

l. Adde 1. Harmenopul. 1. §. 15. D. GOTH.

m. Superius in Proœmio tribuerat ὅπλοις κόσμον hic νόμοις. D. GOTH.

Æſchin. cont. Cteſiph. Theodor. 5. c. 28. καλλωπίσμει τοῖς νόμοις. FABR. I.

n. Non ab ullo ſpeciali Legiſlatore conſtitutum eſt *Jus gentium*: ſed naturali ratione & uſu ipſo introductum, ut mox dicitur. J. DOUJ.

Non percepit mentem Theophili Profeſſor primicerius: qui Theophilus tam brevi ſibi intervallo contrarius eſſe non potuit, ſed h. l. idem vult, quod & ipſe & Imperator dixerunt in f. præced. tit. & clarius c. 20. h. t. uti quivis paulo attentior ſatis per ſe intelligit. G. O. R.

o. Jus igitur gentium improprie jus naturæ dicitur, eſt enim jus gentium τῶν λελογισμένως βιῶν ἐθελόντων. Jus naturæ δ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν πάντων ζώων. D. GOTH.

Jus naturale proprie dicitur, quod omnium animalium commune eſt ex ſententia Th. [quamquam & ipſum jus gentium naturale appelletur §. 11. infr. de rer. div. Ariſt. eth. Nico. 5. c. 10. *Ex Edit.* 1.] [Jus autem gentium per abuſionem naturale dicitur. Vid. *Comment. ad Inſtitut. Ex Edit.* 2.] FABR.

Imo jus naturale, quod omnium animantium proprium eſt, minus proprie dicitur *jus naturale*, quia nullum jus eſt inter homines & belluas: at jus gentium vel maxime proprie dicitur, *jus naturale*, quod naturalis ratio inter homines conſtituit. l. 9. D. de J. & J. MERILLIUS *in Comment. h. l.* Add. Cl. Salmaſ. *de Uſur.* c. 9. *pag.* 242. ſq. MEERMAN.

Non potuit, nec debuit Th. ex veterum JCtorum & Juſtiniani philoſophia aliter loqui; quippe qui *jus naturale* univerſis animantibus, *jus gentium* cunctis hominib. *jus civile* ſolis civib. commune ſtatuebant, l. 1. §. 4. D. *eod.* vel ut Heinecc. enuntiat: In jure Nat. hominem, ut *animantem*; in jure gent. ut *hominem*; in civ. ut *civem* conſiderabant. G. O. R.

p. Ad omnes gentes humanas. cæteræ feris ſimiles à jure naturali deſcivere. [Ariſtot. Eudemior. 6. c. 5. *Ex Edit.* 1.] Michaël Epheſius in 5. Ethic. Nicom. [τὸ παντάχοῦ, ἀνθ' ἑνὸς τοῦ, παρὰ τοῖς πολείοις, καὶ ἀδιαφόροις, καὶ καθὰ φύσιν ἔχουσιν· παρὰ γὰρ τοῖς θηριώδεσι, καὶ παντάπασι τὸν νῶν ἀπεπυφλωμένοις, καὶ μόνην τὴν ζωώδη διώκουσιν ἡδονὴν, οὐκ ἔστι τὸ φυσικὸν δίκαιον. *Ex Edit.* 2.] FABR.

q. Alia exempla juris gentium vide apud Harmenop. d. loco & authorem Eclogæ. D. GOTH.

r. Forte ἀνδροφόνους. nam poſt paulo dicit μοιχὸν καὶ κλέπτην. D. GOTH.

Si Fabrotus ex Codd. φονεῖς edidit, nihil obloquor: ſin ex ingenio, poterit alterum defendi, quia dialectorum ſcriptores Dorienſibus tribuunt φόνος pro eo, *qui cæde digna perpetravit.* G. O. R.

Phi-

λοῦμεν, ἢ πολιτικοὺς, καὶ ἢ ἐγγράφους, ἢ ἀγράφους.

lamus, aut civiles, & vel ſcriptas, vel non ſcriptas.

*3 Τί ἐστιν ἐθνικὸν νόμιμον; ἐθνικὸν νόμιμόν ἐστι, τὸ κ᾽ πάντων ἀνθρώπων, 4 ἧ᾽σν τῶν λελογισμένως βιῶν ἐθελόντων P ἐπεκλεινόμυον. Παραδείγματα q δὲ αὐτῦ, τὸ τὰς *4 φόνας r ἀποτέμνεσθαι, [5 δεῖ γὰ αὐτὰς, δι᾽ ὧν ἠδίκησαν, τιμωρεῖσθαι·] τὸν μοιχὸν s κολάζεσθαι· τὸν κλέπτην εἰς χρήματα t τιμωρεῖσθαι, ἐπειδήπερ ἔβλαψεν ἡμᾶς περὶ χρήματα, τὸν χρεώστην εὐγνώμονα u γίνεσθαι πρὸς τὸν ἐν καιρῷ ἀνάγκης χρήσιμον ὀφθέντα· τὸν οἰκέτην ὑποτετάχθαι 6 τοῖς

Quid eſt Jus Gentile? Jus Gentile eſt, quod ad omnes homines, ſcilicet qui ſecundum rationem vivere volunt, extenditur. Exempla autem hujus *ſunt*: Homicidas *capite* truncari; [oportet enim illos, per quæ peccaverunt, puniri;] Adulterum puniri, Furem pecunia multari, ſiquidem nos in pecunia læſit; Debitorem benevolum eſſe erga eum, qui neceſſitatis tempore benignus apparuit; Servum obedire ratio-

*3. Καὶ τί F. 4. ἦγεν λελογισμένως βιόντων ἐπεκτ. citare Salmaſium *de Uſur. p.* 241. monuit MEERM. tantum ex memoria crediderim. *4. φονεῖς F. *v. N.* 5. Incluſa ex Fabroto addidimus, quæ utrum Theophili ſint an gloſſatoris, non definio.

Philo περὶ τῶν ὃ εἶδει νόμων· χαλεπὸν δ᾽ ἦδεν, εἰ τὰ αὐτὰ, οἷς διέθηκε, πείσεται. Theophylact. in c. 26. Sen. ep. 7. occidit hominem: quia occidit ille, meruit ut hoc pateretur. Iſidor. Orig. 5. c. 26. FABR. I.

Theophylactus in *Matth.* c. 26. ὁ φονεὺς ἀνθιφονεύεται. Seneca in epiſtola 7. *Occidit hominem; quia occidit ille, meruit ut hoc pateretur.* FABR. II.

Adde MYLII *Vind.* c 3. §. 2.

s. Adulterium natura turpe dicitur in *l. probrum* 42. *D. de verb. ſign.* Lactantius Epit. cap. 4. *Hoc præcepto non ſolum corrumpere alienum matrimonium prohibetur, quod etiam communi gentium jure damnatur.* Oecumenius in epiſt. *Pauli ad Gal.* cap. 3. τὰ ἀναξιαῖα τῷ νόμῳ καὶ ἡ φύσις ἐδίδασκε, τυῖεσι τὸ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις. De fure vide Comm. ad Inſt. lib IV. 1. FABR. II.

Adde MYLIUM *ibid.* §. 3.

t. Th. decipitur, cum exiſtimat, furem jure gentium pecunia multandum, quod nos perſimili damno affecit. Hic enim etſi fatetur, jure gentium furtum eſſe prohibitum, tamen eam pœnam naturalis ratio non inter omnes homines conſtituit, arg. c. *omnes* 9. D. *de Juſt. & Jur.* Nam ut illos præteream, qui furto favebant, Draco Athenis fures capite puniri juſſit & ex L. XII. Tabb. non ſolum nocturnum furem occidere ſemper licebat, & eum qui interdiu ſe telo defendebat, c. *ſi pignore* 54. D. *de Furt.* c. *itaque* 4. D. *Ad L. Aquil.* c. *ſi perfodiens* 3. X *de Hom.* ſed & manifeſti fures liberi verberabantur, & his addicebantur, quibus furtum feciſſent, ſervi verberibus cæſi de ſaxo præcipitabantur. Cujus rei *Gell. L. II. cap* 18. auctor eſt. Et ob eam rem Theophilus ſub tit. *de Perpet. & tempor. actt.* capitalem pœnam furti in XII. Tabulis indictam ait. [L. IV. *Emendatt. cap.* 4. *pag. m.* 1532. *f.*] A. AUGUST.

Exemplum hoc falſum eſt, ſine dubio: quum multari furem ſolius ſit juris gentium: pecunia aut capite multari, populorum civitatumque arbitrio permiſſum. FR. HOTOM.

Notatur heic Th. quod furti pœna apud omnes gentes pecuniaria non ſit. FABR. II.

Fabroto ſuccinit MYLIUS in *Vindic.* c. 3.

Sed Th. notatur injuria, neque hoc exemplum falſius, quam ſuperius τὰς φόνας ſive φονεῖς ἀποτέμνεσθαι, etſi homicidæ antiquitus exemplo Caini exularunt ut plurimum. Ego ad jus gentium refero vulgare hoc dictum: *Per quod quis peccat, per idem punitur & idem.* Nonne hoc natura ipſa puellos docet? quos talionis jus obſervare quotidie videmus. Si iis maledixeris, maledicent & tibi: ſi quid eripias, minabuntur ſe aliud tibi erepturos: ſi verberaveris, reverberabunt: ſi quid donaveris, promittent ſimile beneficium. Rectiſſime ergo idem repetit noſter, citato ab Auguſtino loco: δίκαιον γὰ ἦν, τὸν εἰς χρήματα ἀδικήσαντα, εἰς χρήματα τιμωρηθῆναι, id quod Juri quoque Moſaïco convenit. GOR.

u. [Theodor. *de Provid.* Orat. 1. *Ex Edit.* 1.] Heliodorus Pruſæus in libr. V. Ethic. Nicom. cap. 14. [φυσικὸς νόμῳ ἐστὶ τὰς εὐεργέτας ἀντευποιεῖν. Salvianus

6 τοῖς εὐλόγοις προστάγμασι x τῶν δεσποτῶν τὸ γίνεσθαι συναλλάγματα, πράσεις, ἀγορασίας, μισθώσεις, ἐκμισθώσεις, παρακαταθήκας, κοινωνίας, δάνεια· τὸ γίνεσθαι y δωρεὰς, ἀποθήκας z συγγράφεσθαι.

tionabilibus dominorum juſſis; Contractus, venditiones, emtiones, locationes, conductiones, depoſita, ſocietates, mutua celebrari; donationes fieri; teſtamenta conſcribi.

7 Τί ἐστι πολιτικὸν a νόμιμον; ὅπερ τοπικὸν καὶ χρειῶδες προσαγορεύεται, τὸ τόπῳ προκεκλεισμένον, καὶ τόπῳ χρείαν ἀποπληροῦν, καὶ τὸ λυποῦν ἐκεῖνον τὸν τόπον ἐκκόπτον· οἷον b ἡ τῶν Αθηναίων πόλις ἐκέχρητο ἐπεισάκτῳ σίτῳ c, οἷα λεπτόγειος οὖσα, καὶ μέγιστον ἦν παρ' αὐτοῖς ἐλάττωμα τὸ τῆς σιτοδείας 8 βάρος· 9 ὃ τοῦτο τοίνυν βουλόμενος καταπαῦσαι, 10 τί ἂν ἐνομοθέτει ἢ τοῦτο; ὡς τε τοὺς σιτεμπόρους d ἀτελείας ἀξιοῦσθαι· τούτου δὴ λίαν γενομένου, πολλοὶ κατέπλεον ἐπὶ τὴν Ατλικὴν, δύο ταῦτα πραγματευόμενοι, 11 ὅτι

Quid eſt Jus Civile? Quod locale & utile *aut neceſſarium* appellatur, loco incluſum, & loci neceſſitatem explens, atque *id* quod illum locum lædit, tollens. Veluti Athenienſium civitas frumento advectitio utebatur, quippe quæ ſterilis eſſet, & maximum apud eos incommodum erat, penuriæ frumentariæ onus. Hoc igitur *aliquis* tollere volens, quidnam ſanciret niſi hoc? ut negotiatores frumentarii *vectigalium* immunitate donarentur. Hoc enim palam facto, multi navigabant

6. ταῖς ἐυλ. προστάξεσι F. 7. Πολιτικὸν δέ ἐστιν, ὅπερ καὶ τοπικὸν F. 8. πάθος F. & Salmaſ. ex vett. Codd. *pag.* 195. *de modo Uſur.* 9. ὁ τοίν. βυλ. τοῦτο F. 1. 10. τί ἂν ἐνομοθέτησεν, ἢ ὥστε F. & Salmaſ. *ibid.*

vianus contra Avarit. *Natura ipſa hominum conſuetudoque communis hæc quaſi generali lege conſtringit, ut à quibus aliquid liberalitatis accepimus, plus eis gratiæ debeamus: arctat quippe nos ad retributionem dati accepta largitio.* Vid. dict. Comm. *Ed.* 2.] FABR.

x. Scholiaſtes heic notat, recte jure gentium conſtitutum eſſe, ut ſervus in his quæ fieri jus eſt, domino dicto audiens ſit, non ſi quædam imperavit turpia, aut impia, ut l. 20. D. *de oblig.* v. Senecam *de Benefic.* 3. c. 20. FABR.

y. Vid. ad tit. *de Donat.* FABR. II.

z. Et hæc quidem exempla juris gentium veriora *ex l.* 5. *ff. eod.* 2. *Eclog.* 2. *c.* 14. quam quæ ab Harmenopulo I. 1. §. 15. adferuntur, apud quem jus gentium definitur, jus unius aut plurium gentium, non omnium. D. GOTH.

Teſtamenta ſunt juris gentium, tametſi nullum olim Athenis ante Solonem. Plutarchus in Sol. nullum in Germania, Tacitus *de mor. G.* c. 20. id eſt, nuda illa ſupremæ voluntatis teſtatio juris gentium eſt, teſtamenti autem factio juris civilis. FABR.

Ut liceat ſuprema voluntate res ſuas in alium transferre, plerasque apud gentes receptum videtur: quis & qua forma teſtari poſſit, ex Jure Civ. pendet. J. DOUJ.

Vere ac nervoſe. Omnium acerrime contra Theophilum inſurrexit E. MERILLIUS VIII. *Obſerv.* 25. cui reſpondit FABROTUS in *Apologia pro Gracis*, quam Excurſus I. exhibebit. Pro Theophilo etiam diſputant COSTANUS *Quæſt. Jur. Memor.* c. 6. &, ne omnes citem, VINNIUS in Comment. ad pr. *de Teſtam. ordin.* ſed res non adeo expedita videtur HEINECCIO in ſubjuncta ibid. adnotatione ob rationes, quas adfert. Denique EV. OTTO in præf. *Tom.* V. *Theſ. Jur.* pag. 18. cum aliis, quos citat, vim teſtamentorum à Jure Civili pendere contendit: ſed hoc concedo, modo teſtamentorum origo juri gentium debeatur. Cur alioqui Juris Naturæ & Gentium ſcriptores tot de ſucceſſionibus ac teſtamentis verba perdunt, ſi nihil ad hoc Jus pertinent? Tandem defendendo Theophilo ſufficit, quod non recentiores modo JCtos, ſed & vetuſtiores habeat conſentientes. Appoſite enim PERRENONIUS II. *Animadv.* 21. hunc Quinctiliani locum laudat, ex III. *Inſtit. Orat.* 6. p. m 261. *Sunt enim quædam non laudabilia natura, ſed jure conceſſa . . . . & aliquid æquum, ſed prohibitum jure*, UT LIBERTAS TESTAMENTORUM. Plura vide ad MYLII *Vindic.* c. 3. §. 5. G. O. R.

a. In localem ſuam utilitatem. Jus enim civile, ſi Lactantio credimus, non juſtitia ſed utilitas repe-

11 ὅτι τε ταχεῖα ἀφ' τὴν ἔνδειαν ἡ τοῦ σίτου γενήσεται πρᾶσις, καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι τέλος ὑπὲρ τῆς τοιαύτης οὐ12 κατατιθέασιν ἐμπορίας. πολλῶν δὲ καταπλεόντων, εἰκότως πολὺς εἰσεκομίζετο σῖτος. τοῦ το γοῦν τὸ νόμιμον, Ἀθηναίοις χρήσιμον μόνοις ἦν· Ἀλεξανδρεῦσι e δὲ ἢ ἑτέροις, 12 οἷς ἐστὶν ἀφθονία σίτου, ἃ μόνον πρὸς τὸ, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστος ὁ τοιοῦτον τὸ νομοθετῶν. Δεύτερον παράδειγμα τοῦ πολιτικοῦ νομίμου 13 ἡ τῶν Λακεδαιμονίων πόλις, ἥτις ἐκέχρητο ξενηλασίᾳ f, Λυκούργου τοῦτο νομοθετήσαντος· ἵνα μὴ ἀφ' τῆς τῶν ξένων ἐπιμιξίας g διαφθείροιτο καὶ χεῖρον γένοιτο τὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἦθος. ὁ τοιοῦτος νόμος τιμᾶται μὲν πρὸς Λακεδαιμονίοις, Αθη-2 ναῖοι δὲ 14 τούτου h καταφρονοῦσι, τοσοῦτο

bant in Atticam, duo hæc ſtudentes, ut & celeriter propter inopiam frumen-
11 ti procederet venditio, & inſuper quod pro hujusmodi negotiatione vectigal non ſolvebant. Multis autem *eo* navigantibus, multum nimirum importabatur frumentum. Hoc igitur jus Athenienſibus ſolis utile erat: Alexandrinis autem vel aliis, quibus abundantia eſt frumenti, non ſolum inutilis ſed & ridiculus foret *legiſlator* tale quid
12 ſanciens. Alterum exemplum Juris civilis Lacedæmoniorum urbs *præbet*, quæ peregrinos expellebat, lege à Lycurgo lata, ut ne per peregrinorum admixtionem corrumperetur deteriusque
13 redderetur Lacedæmoniorum ingenium. Hæc quidem lex obſervatur apud

11. καὶ ὅτι ταχ. F. 12. παρ' οἷς F. 13. ὁ τῶν F. 14. τοῦτο Gothofr.

reperit. Cur enim per omnes populos diverſa jura condita ſunt, niſi quod unaquæque gens id ſibi ſanxit, quod putavit rebus ſuis utile? Ideoque Th. recte ait hoc jus vocari χρειώδες, elegantibus exemplis adductis propriæ Lacedæmoniis ξενηλασίας, & Athenienſibus σιτεμπόρων ἀτελείας. A. CONT.

Ecl. d. c. 14. 10. D. GOTH.

Πολιτικὸν νόμιμον aliter ſumitur ap. Ariſtot. L. V. *Ethic.* c. 10. ED. GEN.

Pſellus verſ. 87. πολιτικὸν δὲ νόμιμον, τοπικὸν καὶ χρειῶδες. ut Servius Honoratus in VII. Æneidos ait, *Deos Topicos*, id eſt, *locales*, *ad alias regiones nunquam tranſire.* FABR. II.

b. Inter exempla juris civilis apud authorem Eclogæ recenſetur novatio & emphyteuſis 1. *Eclog.* 2. c. 14. D. GOTH.

c. 1. *Harmenop.* 1. §. 16. D. GOTH.

Ulpian. in *Timocrateam*: λεπτολόγειαν ἦν ἡ Ἀττική, [Thucyd. Maximus Tyrius *diſſert.* 13. in *fi.* Galenus in περὶ ἐμπ. πρὸς τὰς τέχνας. *Edit.* 2.] FABR.

Conſuli quoque poſſunt Salmaſ. *de Modo Uſur.* p. 193. & S. Petitus ad L. Attic. L. V. T. 5. qui plenius agunt de legib. Atticis frumentariis: licet mirari ſubeat, Legem hanc de immunitate frumentariorum à vectigalibus, Theophilo memoratam, Petiti diligentiam fugiſſe. MEERMAN.

d. Scholiaſt Ariſtoph. in *Pluto*. [Naucleris quoque conceſſam immunitatem portorii & vectigalis, qui frumentum, oleum, aut alias ſpecies invexiſſet, ſcribit Æneas *Poliorcetici* cap. 10. *Ed.* 2.] FABR.

e. Alexandria frumenti copia commendatur *Edicto Juſtiniani* 13. *c.* 5. & paſſim fit mentio αἰσίας ἐμβολῆς καὶ σιτοπομπείας. ſolemnis illationis ſpecierum quæ quotannis Alexandria Conſtantinopolim mittebatur: quæ ſacra embola. *l.* 10. *Cod. de ſacroſ. eccleſ. & l. ult. Cod. de navibus non excuſandis. & Novell.* 163. de quo etiam dixi illo loco *edicto* 13. *& in l.* 5. *Cod. de epiſcopali audientia.* D. GOTH.

f. Lacedæmoniorum ξενηλασίας meminit Suidas in ξενηλατεῖν. D. GOTH.

Joſeph. 2. cont. App. Plut. in Agi. & Cleom. Dion. Hal. ant. 2. Liban. Ariſtid. Heraclid. *de Polit.* Themiſt. Philoſt. Xenoph. Iſidor. Peluſ. Tzetz Chil. FABR. I.

Xenophon in *Lacedæm. republ.* Joſephus 2. *adverſus Apion.* Dionyſ. Halicarn. 2. *Antiq.* Ariſtides *orat.* 2. Platon. *pro Quat.* Liban. in *Archidami Apol. & orat. pro Saltator.* Heraclid. *de Polit.* Philoſtr. VI. *de vita Apollonii* cap. 10. Syrianus in *Hermogenem*, Tzetzez in *Chiliad.* Procedente tamen tempore Lacedæmonii cum animadverterent inhumanum eſſe peregrinos urbe pelli: morem illum obſoleſcere paſſi ſunt. Theodoretus *gr. aff. curat.* 9. FABR. II.

g. Ὅπως μὴ ῥᾳδιουργίας οἱ πολῖται ἀπὸ τῶν ξένων ἐμπίπλαιντο. Xenoph. FABR.

h. Joſeph. d. lib. 2. Liban. *declam.* 17. vid. eund. in *Antioch.* FABR.

i. Hu-

σοῦτον τῆς ξενηλασίας ἀφεστῶτες, ὅτι καὶ βωμὸς [i] ἐλέου τιμᾶται παρ' αὐτοῖς· ἕτως ἑτοίμως τοὺς εἰς αὐτοὺς φοιτῶντας ὑποδεχόμενοι, ὅτι πολλάκις ἀφ' φιλανθρωπίας ὑπερβολὴν [k] καὶ πολεμεῖν ὑπὲς αὐτῶν ἐκ ὤκνησαν.

pud Lacedæmonios; Athenienſes vero eam adſpernantur, in tantum ab expellendis peregrinis alieni, ut & ara Miſericordiæ apud eos colatur: tam promte eos qui ad ſe commeant, excipientes, ut ſæpe ob humanitatis exceſſum bellare quoque pro iis non dubitaverint.

§. I. Ἅπας οὖν δῆμος, [l] ἢ ἐγγράφοις κέχρηται νόμοις, ἢ ἀγράφοις. καὶ [15] πῇ μὲν ἰδίοις, τουτέστι πολιτικοῖς, [16] πῇ δὲ [m] κοινοῖς, τοῦτέστι [17] jure gentium. ὅσα γὰρ νόμιμα ἑκάστη πόλις ἑαυτῇ συνεστήσατο, [18] καὶ μέχρις αὐτῆς [19] ἴσταται, ταῦτα jus civile ὑποσαγορεύεται. ὅσα δὲ ὁ φυσικὸς ἤτοι ἐθνικὸς λόγος μεταξὺ πάντων ἀνθρώπων ἐφεῦρε, ταῦτα παρὰ πᾶσιν ἔθνεσι φυλάττεται [n], [20] καὶ jus gentium ὑποσαγορεύεται. καὶ ὁ δῆμος οὖν ὁ Ῥωμαϊκὸς, ποτὲ μὲν πο-

§. I. Omnis igitur populus aut ſcriptis utitur legibus, aut non ſcriptis, & partim propriis, id eſt civilibus, partim communibus, id eſt jure gentium. Quæcumque enim jura civitas quælibet ſibi conſtituit, & intra eam conſiſtunt, ea Jus civile appellantur: quæcumque autem naturalis aut gentilis ratio inter omnes homines invenit, ea apud omnes gentes cuſtodiuntur, & Jus gentium appellantur. Et populus igitur Romanus alias

15. 16. τῇ μὲν - τῇ δὲ Gothofr. 17. *juribus gentilibus*, F. ἰσοσυστοῖς, τουτέστι νομίμοις ἐθνικοῖς ἤτοι φυσικοῖς, ex vet. Cod. Salmaſ. *de Uſur. p.* 242. MEERM. 18. καὶ deeſt. F. 19. ἵσανται ante F. qui ſtatim ταῦτα καὶ *jura civilia* πᾶ. 20. *jura gentilia*. F.

i. Hujus aræ meminit Pauſanias in *Atticis*. Cui adjungendum quod de ara ſalutis legitur *l.* 3. *Cod. de his qui ad Eccleſiam confugiunt. ubi dixi.* D. GOTH.

Cic. [Senec. controv. L. X. *Ed.* 2.] Stat. 12. Thebaid. *Schol vet. ibid.* Serv. in 8. Æneid. [Claudian. *de bello Gildon.* (vſ. circiter 400. *ſi flentibus aram*) *Et proprium miſeris numen ſtatuiſtis Athenæ.* Lucian in Timone & alibi. *Ed* 2.] Philoſtr. 2. *Sophiſt. in Poll.* [Sext. Empir. *Ed.* 1.] Liban. in Demoſth. relat. *de Ara.* Pauſan. in Attic. Diodor. Sic. 13. Zenob. centur. 2. ad. 61. [Sopater in diviſ. Quæſt. p. 377. *Ed.* 2.] FABR.

Imo ap. Athenienſes etiam lex vigebat, ne peregrini injuria afficerentur. Vitruv. L. VI. *de Archit.* Vid. Petitus ad *Leg. Att.* VIII, 4. 12. MEERMAN. Et maxime a Cl. Weſſelingio ib. citatus Spanhemius ad *Ranas Ariſtoph. vſ.* 470. G. O. R.

k. Exemplo ſint Theſei bella, præſertim duo: quorum alterum, adverſus Creontem, cæſos in obſidione Thebana ſepeliri prohibentem; alterum adverſus Euryſtheum pro Heraclidis, qui Athenas confugerant, in Poloponeſum deducendis ſuſcepit. Addi poſſunt Jonum Peloponeſo quoque ejectorum ſuſceptio, & coloniæ in Aſiam à Codri filiis deductæ, aliaque hujusmodi. J. DOUJ.

l. Theoph. legiſſe videtur: *legib. aut morib.* Quidam enim legibus reguntur, quidam moribus. Cæſarius λόγῳ. ἐθ'. cujus verba refert Cedrenus, & Georgius Phranz. Chron. 3. c. 3. Legibus ut Athenienſes; moribus ut Lacedæmonii, & Cretenſes, Joſeph. 2. *con. Ap.* Lycii, Heraclid. *de Pol.* & gentes barbaricæ, Sopater in *Hermogen.* Quidam legib. & morib. ut pop. R. jam ab ipſo Romulo, Dion. Halic. 2. Liv. 1. FABR.

Diſtinctius hic Juſtinianus *populos omnes, qui legibus & moribus* (ſive ut legiſſe Th. videtur, *legibus aut moribus*) *reguntur, partim proprio, partim communi jure uti.* Ubi etiam πῇ Theophili eſt *partim*, non *alias*, ut verſum erat. J. DOUJ.

Nec tamen Doujatius verſionem hic correxit. Qui plura velit, conſulat Schultingii notas ad Cajum pag. 2. G. O. R.

m. Ariſtot. Rhet. ad Theoph. 1. c. 13. Corn. Nep. in Themiſt. Lactant. ep. Inſt. cap. 6. B. Chryſoſt. homil. *de Fide & Lege naturali.* FABR. I.

n. *Jura Gentilia* minus commode noſter dicit, pro iis quæ ſunt *Juris Gentium.* J. DOUJ.

Capitalis χρῆσις. Non aliud ac Juſtinianus dicit noſter: *Jura* autem *Gentilia* eſt lectio Fabroti. G. O. R.

o. In hoc loco error eſt, ut à Viglio notatum

πολιτικοῖς, ποτὲ δὲ ἐθνικοῖς κέχρηται νόμοις, ἅ τινα καθ' ἕκαστον καὶ ὁποῖα τὴν φύσιν ἐστὶν, ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκθησόμεθα τόποις.

alias quidem civilibus, alias autem gentilibus utitur legibus, quæ ſingula, & qualia natura ſint, ſuis exponemus locis.

§. II. Αλλὰ τὸ πολιτικὸν νόμιμον ἐκ μιᾶς ἑκάστης πόλεως προϊὸν, ἐν ᾗ καὶ κρατεῖ, δέχεται τὴν ὀνομασίαν, [21 οἷον τῶν Αθηναίων ἢ Λακεδαιμονίων.] εἰ γάρ τις ἐθέλει τῷ Σόλωνος [τῷ τῶν Αθηναίων νομοθέτῃ,] ἢ [τῷ] Δράκοντος [τῷ τῶν Λακεδαιμονίων] jus civile Athenienſium [vel Lacedæmoniorum,] τουτέστι πολιτικὸν νόμιμον τῶν Αθηναίων, [ἢ Λακεδαιμονίων [22 προκαλέσαι, οὐκ ἂν ἁμάρτοι, οὐδὲ σφαλῇ τῆς ἀληθείας· ὡσαύτως καὶ τὸ νόμιμον, ᾧπερ ἡ Ρωμαϊκὴ κέχρηται πολιτεία, 23 jus Quiritum, τουτέστιν ᾧ κέχρηνται οἱ Κυϊρῖται p. οἱ γὰρ Ρωμαῖοι ἀπὸ Κυϊρίνου, τουτέστι Ρωμύλου τοῦ ἐξ

§. II. Sed jus civile ex unaquaque civitate proficiſcens, in qua etiam obtinet, appellationem accipit, [veluti Athenienſium vel Lacedæmoniorum]. Nam ſi quis velit *leges* Solonis [Athenienſium legiſlatoris] vel Draconis [Lacedæmoniorum] jus civile Athenienſium [vel Lacedæmoniorum] appellare, non peccaverit neque a veritate aberraverit. Similiter & jus, quo Romana utitur civitas, jus Quiritum *dicitur*, id eſt, quo Quirites utuntur. Romani enim a Quirino, id eſt Romulo, qui ex Marte ortum habere jactabat, Quirites appellantur.

21 -- 22. Quæ inter hos numeros cancellis incluſa ſunt, Fabrotus ejecit: cujus & aliorum vide Notas. Ceterum in Græcis vel νόμος, vel νόμιμον excidit, aut ſaltim articulus τὸς ante τῷ Σόλωνος. G. O. R. 23. *jus civile Romanorum* προσαγορεύεται, ἤτοι *jus civile Quiritium*. F.

tum eſt. [in præfat. §. 46.] Fuit enim Draco non Lacedæmoniorum, ſed Athenienſium legislator, cujus leges ob atrocitatem ſuppliciorum, ſanguine olim ſcriptæ dicebantur. Huic quum ob gloriam latarum legum in Theatro populus petaſos, tunicas, aliaque veſtimenta ex benevolentia & cum fauſtis acclamationibus injiceret, ſub pondere miſſilium ſuffocatus interiit. Niſi Viglius hunc errorem Theophilo imputaret, poſſet ita locus emendari: Εἰ γάρ τις ἐθέλει τῷ Σόλωνος τῷ τῶν Αθηναίων νομοθέτῃ καὶ τῷ Δράκοντος, ἢ Λυκούργῳ τῷ τῶν Λακεδαιμονίων. &c. Mirum autem eſt, Græcum hominem res Græcas ignoraſſe, præſertim quum Latina incorrupta extarent, quæ transferebat. P. NAN.

Draconem hic facit inepte legiſlatorem Lacedæmoniorum: cùm fuerit Αθηναίων νομοθέτης. Draconis meminit Ariſtotel. 2. *politicon ultimo*. Plutarchus & Laërtius *in Solone* Gell. D. GOTH.

Videtur interponendum eſſe *Lycurgi* nomen. H. ERNST.

Καὶ τῷ Δράκοντος ἢ Λυκούργῳ. Et ita hic omnino legendum eſt. Nam & Solonem & Draconem Athenienſis reip. legiſlatores, non Lacedemoniorum fuiſſe conſtat, cum ſolummodo Lycurgus apud Lacedemonios leges tulerit. ANON.

Turpe gloſſema ex hoc loco ejecimus ope manuſcript. codd. in quor. margine Græculus quidam ad vocem Δράκοντος adnotaverat; τῷ τῶν Λακεδαιμονίων νομοθέτῃ· Sol. enim, & Drac. legum Atticarum fundatores fuere. Draconis leges propriè Θεσμοὶ, Solonis a. νόμοι. Ælian. ποικίλ. 8. c. 10. Etymolog. M. in Θεσμοθέται. FABR.

En tibi levius forte remedium, (*quam audacior Nannii criſis.*) η τῳ Δρακ. η τῳ των Λακεδ. Poſt η τῳ itaque ex præcedenti membro νομοθέτῃ erit ſub audiendum. Similis locutio ap. Aelian. XIV. v. H. 45. γυναικας των Ελληνων επαινεθῆν, πενταλοφην, Αλκεστιν, ΚΑΙ ΤΗΝ προφατεσιλαου. C. V. VONCK.

p. Adde Feſtum in *Quirites*. D. GOTH.

Rom. Quirinus eſt cognominatus. Corn. Nep. Illuſt. c. 2. Dion. Hal. 2. Ant. Julian. Cæſar. Gloſſ. Gr. Lat. ῥώμυλος, *Quirinus*. Arnob. 1. adv. G. Liv. 2. Quirites à Curibus appellatos tradit, vid. Strab. 5. Plutarch. Rom. & Num. Serv. in 1. & 8. *Æn.* Corn. N. *d.* c. 2. FABR. I.

Ex h. l. Theophili patere ait *Petr. Burgius*, verba

ἐξ Ἀρεως q τὴν γένεσιν ἔχειν *23 αὐχοῦντα r Κυρίτας προσαγορεύονται. ἡνίκα δέ τις ἀπροσδιορίστως εἴποι jus civile, ὑ προστιθεμένου τοῦ τῆς δεινα πόλεως, τὸ Ρωμαϊκὸν σημαίνει. ὥστερ ἡνίκα ποιητὴν εἰποντες, καὶ μὴ προστιθέντες τὸ κύριον ὄνομα, παρ' Ελλησι μὲν δηλοῦμεν τὸν Ὅμηρον s, παρὰ δὲ Ρωμαίοις τὸν Βιργίλιον t.

tur. Si autem quis indefinite jus civile dicat, non addito hujus illiusve civitatis, Romanum significat: ſicuti, quum Poëtam dicentes neque proprium nomen addentes, apud Græcos quidem Homerum, apud Romanos autem Virgilium ſignificamus.

Τὸ δὲ ἐθνικὸν νόμιμον, κοινὸν τοῦ παντὸς 28 ἀνθρώπων γένους ἐστί. 24 τῆς χρείας γὰ 25 καλούσης, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀνάγκης ἀπαιτούσης, τὸ ἡμέτερον γένος ἐφεῦρεν ἀφ' ἑαυτοῦ πάμπολλα, ἤτοι κατεστήσατο. καὶ γὰ ἀνεφύησαν u πόλεμοι, καὶ τούτοις ἐπηκολούθησαν αἰχμαλωσίαι, καὶ εἰσηνέχθησαν δουλεῖαι, ὅπερ ἐναντιοῦσθαι τῷ Φυσικῷ συμβαίνει νόμῳ. ἡ γὰ Φύσις ἐξ ἀρχῆς πάντας ἀνθρώπους ἐλευθέρους οἶδε τικτομένους. ἐκ x τούτου τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου καὶ πάντα σχεδὸν y ἐπενοήθησαν τὰ συναλλάγματα. οἷον ἀγορασία, πρᾶσις, μίσθωσις, ἐκμίσθωσις,

Gentile autem jus commune eſt omni hominum generi. Ulu enim jubente, & humana neceſſitate exigente, noſtrum genus permulta ex ſeſe invenit ſive conſtituit. Etenim bella ſunt orta, & ea captivitates ſecutæ & ſervitutes introductæ, id quod juri naturali contrarium accidit. Natura enim ab initio omnes homines liberos naſci novit. Ex hoc jure gentili etiam omnes pæne contractus inventi ſunt, veluti emtio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum,

*23. αὐχοῦντες F. 2. forte per errorem, nam utrobique *gloriabatur* retinuit ex Curtio. 24. τῆς γὰρ τῆς χρ. F. 25. An κελευούσης; adſcripſit Frater Optimus JO. FRED. quod parum abfuit, quin in textum reciperem. Ita certe verti.

ba *a Romulo* in textu Latino gloſſema eſſe: neque nos in MS. Gottorp. aut Dorvill. invenimus. Cujacius quoque ejecerat. Contra Ev. Otto ob eumdem hunc Th. locum male ejectum putat. Ceterum *de Jure Quiritium* & *Civitatis* vide ſingularem MYLII *Diſſert.* & nos ad eam G. O. R.

q. Fabius Pict. ut refertur in *Origine gent.* R. Flor. 1. c. 1. Eutrop. 1. Tzetz. in *Lycoph.* FABR. I.

r. Cariſ. 1. *hi Quirites*, οἱ πολῖται ῥωμαῖοι, idem Gloſſ. Lat. Gr. hinc vindicatio ex *lege Quiritium*, i. ex *jure Romano* l. 1. §. 1. D. *de rei vind.* v. Ovid. *Faſt.* FABR. I.

s. Cic. Top. Sen. ep. 58. Philo *de Abr.* Theon περὶ χρείας. Galen. 1. κριτ. ἡμ. & lib. Quod animi morb. Proclus in *Chreſtom.* Strabo 1. Zenob. *Cent.* 1. 93. Apollonius Alexandr. *Artis* 1. ὁ ποιητὴς ὑπαγορεύει τὸν Ὅμηρον. excellentia ejus commune nomen vertit in proprium, Boët. in Top. FABR. I.

t. Serv. Poëtam dicimus, & intelligimus Virgilium. FABR. I.

u. Bella juſta. Pop. R. non indicebat præter pium, purumque duellum. Diodorus in *Excerptis Valeſii*: σφόδρα οἱ ῥωμαῖοι φιλοτιμῶνται δικαίως συνίσασθαι τὰς πολέμους, καὶ μηδὲν εἰκῇ καὶ προπετῶς περὶ τῶν τοιούτων ψηφίζεσθαι. vid. Suidam in ἀμυνόμενοι & ἐμβαίνειν. FABR. I.

x. Lex hoc jure 5. *ff. eod.* D. GOTH.

y. Τὸ fere additum eſt δι' εὐλάβειαν φιλοσόφων, ut ait Euſtrath. in 5. Nicom. c. 8. ſive ut ait Acc. Philoſophicum temperamentum eſt. Græci ad l. 5. *de Juſt. & Jur.* excipiunt literarum obligationem & emphyteuſim. Sic enim accipi poſſe videntur Græcorum verba, ὡς ἡ ἀγωγὴ ἡ μετατιθεῖσα τὸ παλαιὸν χρέος εἰς καινόν. Theodor. Hermopolites lib. 2. tit 1. Καὶ τὰ συναλλάγματα καὶ αἱ ἐνοχαὶ, πάντα σχεδὸν τῶ ἐθνικῶ ἐστι. τινὰ δὲ καὶ ὁ πολιτικὸς ἐφεῦρεν, ὡς τὴν literis ἀγωγὴν, τὴν μετατιθεῖσαν παλαιὸν χρέος εἰς καινὸν, καὶ τὴν περὶ ἐμφυτεύσεως. Vid. infr. *de liter. oblig.* Cujac. interpretatur ſtipulationem Aquilianam. & literarum obligationem. FABR. I.

z. 2. *Ecl.* 2. *c.* 14. *l.* 6. §. 1. *ff. eod.* D. GOTH. Jus aliud ſcriptum eſt, aliud inſcriptum. Ariſt.

Ethi-

σις, κοινωνία, ϖδιαθήκη, δάνεισμα, καὶ ἕτερα πάμπολλα συναλλάγματα.

tuum, & alii quam plurimi contractus.

§. III. Εἰπόντες οὖν τὴν πρώτην τῶν νόμων29 διαίρεσιν, ὅτι οἱ μέν εἰσι Φυσικοὶ, οἱ δὲ ἐθνικοὶ, οἱ δὲ πολιτικοὶ, καὶ ἕκαστον 26 ὁρισάμενοι, καὶ ϖδιδείγμασι σαφηνίσαντες, ἔλθωμεν ἐπὶ δευτέραν τῶν νόμων διαίρεσιν. Τῶν z νόμων, οἱ μεν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. καὶ ἔγγραφοι μὲν νόμοι εἰσιν, οἷον ἡ lex, τὰ plebiscita, senatusconsulta, διατάξεις βασιλικαὶ, ἀρχόντων ἐδικτα, τῶν σοφῶν ἀποκρίσεις.

§. III. Quum igitur primam legum divisionem diximus, quod *earum* aliæ sint naturales, aliæ gentiles, aliæ civiles, & unamquamque definivimus exemplisque declaravimus, veniamus ad alteram legum divisionem. Legum aliæ sunt scriptæ, aliæ non scriptæ. Et scriptæ quidem leges sunt, ut lex, plebiscita, senatusconsulta, constitutiones Imperatoriæ, magistratuum edicta, prudentum responsa.

§. IV. Ηδέως δὲ ἐμάνθανον, πόσοι παρὰ Ρωμαίοις εἰσὶν νομοθέται, καὶ τίνες ἦτοι, καὶ πῶς τὰ παρ' ἑκάστε νομοθετήμματα κέκληται Ἐξ ϖδὲ Ρωμαίοις εἰσὶ. 27 νομοθέται a, δῆμος, χυδαῖος δῆμος, σύγκλητος, βασιλεὺς, ἄρχοντες τῆς Ρώμης, aa σοφοί. Καὶ τί ἐστι δῆμος; κοινῆς τύχης b σύ-

§. IV. Libenter vero discerem, quot apud Romanos sint legumlatores, & quales ii, & quomodo ea quæ a singulis sanciuntur, nominentur? Sex apud Romanos sunt Legumlatores, Populus, Plebs, Senatus, Imperator, Magistratus *urbis* Romæ, Prudentum

26. ὡρισάμενοι ante Ed. Lugd. 27. οἱ νομ. F.

Eth. Nic. 8. c. 15. & *Rhet. ad Theod.* 1. c. 13. Ulpian. in *or. Dem. contra Lept.* Isidor *Orig.* 5. c. 3. *Omne jus legibus & moribus constat.* Vet. Schol. Horat. Sat. 1. 1. Seneca Controv. 1. lib. 1. Quædam enim jura non scripta, sed omnibus scriptis certiora sunt. Quintil. 12. c. 3. ἔγγραφος καὶ ἄγραφος θεσμοθεσία. Can. 7. Syn. 7. & ibi Zonar. "Jus scriptum „ Ulp. *positivum* appellat, in fragm. Regul. ut Chal„ cidius in Timæum Platon. justitiam positivam „ opponit æquitati naturali" FABR. I.

a. Tametsi hæ juris civilis constituendi formæ variæ sint: sunt tamen, qui hic enumerantur vere νομοθέται. Interim *vide* 2. *Eclog.* 1. *c.* 4. ubi paulo aliter hic locus exprimitur. Vult enim jus civile scriptum venire ἀπὸ δωδεκαδέλτε (ex legibus dixit Papinianus in *l.* 7. *ff. eod.*) τῶν τε δημοσίε δογμάτων (hoc est plebiscitis) τῶν τῆς συγκλήτε θεσπισμάτων, βασιλικῶν δογμάτων, τῆς αὐθεντίας τῶν σοφῶν. Facit quoque τὸ πραιτώριον νόμιμον ζῶσαι φωνὴν τοῦ πολιτικοῦ. D. GOTH.

Juris Conditorum sex Romæ erant vel fuerant genera; sed non eodem tempore, nec eadem ratione. [*Nusquam hoc ait Theoph.*] Populus & plebs, itemque Magistratus in Rep. sub Imperatoribus autem, Senatus ipsis volentibus, ut & Jurisprudentes; deinde Imperatores [*facto ab Hadriano initio*] soli ac per se. J. DOUJ.

Memoriæ causa his versiculis omnes inclusi:

Jus scriptum faciunt Populus, Plebs atque Senatus,
Prætor & Ædilis,) Princeps, Jurisque peritus.
Cumque Magistratu,)

G. O. R.

aa. Ante Fabrotum distinguebatur ἄρχοντες, τῆς Ρώμης σοφοί. unde Curtius male verterat: *Magistratus, & prudentes urbis Romæ.* sed mirum, quod §. 8. in f. *eod. tit.* eum in viam non reduxerit, ubi ait Th. ἢ ἀρχόντων τῆς Ρώμης, ἢ τῆς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεως. G. O. R.

b. Hæc vox mihi suspecta. placet itaque potius populum ita definire, κοινῆς σύνοδον, hoc est universitatis concilium, cœtum, seu universos cives simul congregatos & collectos. Nisi communicationis causa institutam esse hanc societatem, id est populum innuere velit, quemadmodum Halicarnasseus uxorem viro adjungit κοινωνὸν ἁπάντων χρημάτων, & lex 4. *Cod. de crimine expilatæ hereditat.* divinæ & humanæ domus sociam. Isidorus 1. c. 4. Populum

σύνοδ@ c, κατὰ ταυτὸ συναριθμεμένων τοῖς ἰδιώταις καὶ τῶν συγκλητικῶν. Τὸ δὲ ὡθ' τοῦ δήμε νομοθετέμενον, λέγεται 28 lex, ἐπειδὴ ἐγγράφως ὁ δῆμ@ ἐνομοθέτει. κοινὸν δὲ τῶν ἐγγράφων d νόμων ὄνομα 29 τὸ lex, 30 [καθὸ ἐξ αὐτ῀ καλάγονται αἱ λοιπαὶ νομοθεσίαι] ἐπειδὴ e κορυφαιότατός 31 ἐστιν ὁ δῆμος τῶν νομοθετῶν, ἔδει καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ νομοθεσίαν κεκοσμῆσθαι τῷ κοινῷ τῶν ἐγγράφων νόμων ὀνόματι. Ἐγίνετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον. Τοῦ συγκλητικοῦ ἄρχοντος, οἷον τοῦ ὑπάτου f, ἐρωτῶντος, εἰ χρὴ τόδε νομοθετεῖν, ὁ δῆμος ἐπένευεν.

Prudentes. Et quid eſt Populus? communis ſtatûs concilium, una cum plebejis *ſive privatis*, etiam connumeratis Senatoribus. Quod autem a populo ſancitur, dicitur LEX, quia in ſcripto populus legem ferebat. Commune autem ſcripti juris nomen *eſt* lex : [ſiquidem ex ea reliquæ juris ſanctiones deducuntur.] Quoniam vero ſummus legiſlatorum eſt populus, oportebat etiam jus ab eo conſtitutum communi ſcripti juris nomine ornari. Fiebat autem *lex* in hunc modum : Senatorio magiſtratu, veluti Conſule, interrogante, an hoc conſtitui oporteret, populus adnuebat.

Ὁ χυδαῖος g δῆμός ἐστι, τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος, ἐξῃρημένων τῶν συγκλητικῶν

Plebs eſt reliqua omnis multitudo, exceptis Senatoribus. Jus autem ab ea

28. λὲξ ante F. 29. τὸ λέξ. ante F. 30. Incluſa omiſit F. perperam, judice M. RÖVER *ad Fr. vet. JC.* §. 3. 31. ὁ δῆμος ἐσι F.

lum definit ſociatum humanæ multitudinis juris conſenſu & concordem communione. D. GOTH.

Vox τύχης Gothofredo ſuſpecta, & merito ſi cum Curtio *fortuna* reddas. Sed Fabrotus verſionem jam correxit. vid. *Gloſſar.* noſtrum *Theophilinum.* G. O. R.

c. Conventum, concilium, & ut ex Iſidoro antea dixi, ſociatus. Sane Ariſtoteles 1. *Politicon* 1. πόλιν ſeu civitatem facit κολωνίαν τινὰ & 3. *c.* 1. Civitatem ita definit πλῆθος ἱκανὸν ὡς᾽ς αὐτάρκειαν ζωῆς. D. GOTH.

d. *Lex* omne ſcriptum jus dicitur. ut etiam Cic. L. III. *de legib.* ſcribit : *populariter legem eam eſſe, quæ ſcripto ſancit, quæ vult, aut jubendo, aut vetando, pag.* 426. ANON.

Locus Cic. hic videtur deſignari ex *L.* 1. *de LL. cap.* VI. ſeu §. 19. *populariter interdum loqui neceſſe erit, & eam legem, quæ ſcripto ſancit quod vult, aut jubendo, aut vetando, ut vulgus, appellare.* G. O. R.

Sic legis nomen χυικῶς accipitur in *l.* 1. *C. ne fidejuſſ. dot. dent.* FABR.

e. [Legum enim rogandar. & abrogandar. jus & poteſtas penes populum erat, ſive ut ait Polyb. 6. ἔχει τὴν κυρίαν καθ᾽ ὡς᾽ς τῆς τῶν νόμων δοκιμασίας. *Ed.* 1.] Theoph. autem σολοικίζει ex Luciani ſententia : debuit enim dicere, κορυφαῖον. [Phrynichus : κορυφαιότατον, σὺνεκαλυψαμὴν ἐυρὼν ὡθ᾽ φαβωρίνῳ. λέγε ὃν, κορυφαῖον. *Edit.* 2.] Plutarchus tamen ita loquitur in Pompejo, [& adverſ. Colot. *Edit.* 2.] κορυφαιότατος Πάπας Concilii VI. act. 18. κορυαφιότατ@ τῶν κακῶν, Iſidorus Peluſiot. lib. 5. epiſt. 482. FABR.

Dionyſium Halic. inſuper & Joſephum & Laërtium præter alios hoc ſuperlativo uſos, docet Græv. ad *Luciani Solœciſtam*, novæ Edit. T. III. *p.* 565. G. O. R.

f. Cicer. Antoniana 1. Conſules populum jure rogaverunt (hoc enim à majoribus accepimus jus rogandi) populusque jure ſcivit. lex igitur eſt, quam populus centuriatis comitiis ſciverit. Boët. in Top. FABR. I.

g. Πλῆθος. 2. *Eclog.* 1. *c.* 238. *ff. de verb. ſignificat.* D. GOTH.

h. Ἀξιωματικῶν. *Eclog. d. loco* & infra eodem πολιτικῶν. D. GOTH.

Th. & h. l. & mox verſ. ὀχυδαῖ@ rectius addidiſſet verba κὴ πολιτικῶν, quemadm. ea non omiſit in fine huj. §. ubi verborum Juſtiniani nudum tranſlatorem agit. TREKELL.

i. Plebiſcitum ἀπ᾽ τὲ ſciſcere ἢ ψηφίζεσθαι, quod eſt decernere & conſtituere, non ἀπ᾽ τὲ ſcire. FABR.

Ideo addidit Th. καὶ κυρωθὲν : ut taceam γινώσκω ſigni-

τικῶν h. Τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ νομοθετούμενον, πλεβίσκιτον 32 ἐκαλεῖτο, τουτέστι τὸ ὑπὸ τοῦ πλήθους i γνωσθὲν, καὶ k κυρωθέν. Τοῦ γὰ 33 πλεβισκίτου l ἄρχοντος, m τουτέστι τοῦ τριβούνου, (οὗτος δέ ἐστιν ὁ n δήμαρχος) o ἐρωτῶντος, ἐνομοθέτει τὸ πλῆθος.

ea conſtitutum, Plebiſcitum vocabatur, id eſt a plebe cognitum & decretum. Plebejo enim magiſtratu, id eſt Tribuno, (hic *Græcis* eſt δήμαρχος) interrogante, plebs jus conſtituebat.

Τὸ δὲ χυδαῖον πλῆθος τοῦ δήμου τούτῳ διενήνοχεν, ᾧ διενήνοχε γένος p ἀπὸ εἴδους. Τῇ γὰρ τοῦ δήμου προσηγορίᾳ, πάντες σημαίνονται πολῖται συναριθμουμένων πατρικίων, καὶ συγκλητικῶν. τῇ δὲ τοῦ 34 plebis ὀνομασίᾳ, δίχα q πατρικίων τε καὶ συγκλητικῶν r οἱ λοιποὶ πολῖται δηλοῦνται.

33 Plebs autem a populo *in* eo differt, quo genus differt a ſpecie. Populi enim appellatione omnes ſignificantur cives, connumeratis Patriciis & Senatoribus: Plebis autem appellatione ſine Patriciis & Senatoribus reliqui cives ſignificantur.

§. V. s Ἐν τρίτῃ τάξει 35 νομοθετοῦσι καὶ Ῥωμαίοις ἡ σύγκλητος. Σύγκλητος δέ ἐστι, σύστημα ἐξ ἐπιλέκτων ἀν-

§. V. Tertio loco apud Romanos jus conſtituit Senatus. Senatus autem eſt cœtus ex ſelectis viris, purus ab

32. κέκληται F. 33. *plebis* legend. vid. Not. 34. πλέβις ante F. 35. νομοθετεῖ F. quod & mihi magis placeret.

ſignificare etiam *judico, decerno, conſtituo.* G. O. R.

k. [*Gloſſæ Ed.* 2.] κυρῶ, *decerno, ſancio.* FABR.

l. Vox iſta plane ſuſpecta: non enim tribunus erat magiſtratus plebiſciti, ſed plebis. Itaque videtur legendum πλέβις. ED. GEN.

Eamdem emendationem propoſuit G. D'ARNAUD in Conject. pag. 148. Ego tentabam vel πλεβείης vel convenientius *plebis τῆ.* G. O. R.

m. Melius ὅιον *veluti.* FABR. II.

Immo recte Th. mentem expreſſit, namque Latinum *veluti* hic valet, *id eſt*: quæ duo inter ſe confundi, monui in *Obſ. Miſc. Nov.* T. V. *pag.* 381. Tribuni enim & ædiles plebeji, proprii plebis magiſtratus erant, ut VINNIUS h. l. ait, ſed ædiles rogationes ad plebem tuliſſe, nemo prodidit. G. O. R.

n. Gloſſæ: δήμαρχος. *tribunus.* FABR. II.

o. Inter. ἀντὶ τῆ rogante: hinc rogationes pro legibus & plebiſcitis. Gell. 10. 20. lex rogata in l. 1. D. ad leg. Falc. Notæ Probi: P. l. R. P. Q. I. S. I. F. P. R. E. A. D. P. populum jure rogavit, populusque jure ſcivit in foro pro roſtris, & ante diem pridie. Gloſſ. lat. gr. rogatæ ſunt, ἐκυρώθησαν κύρωσις. εἰσφορὰ νόμε. rogatio legis. FABR. I.

Jure rogante, [*l.* interrog.] pro rogante. Gloſſæ: ἐρωτᾷ, *rogat.* Hinc rogationes pro legibus & plebiſcitis. FABR. II.

p. Immo quo differt ὅλον σύνολον ἀπὸ τῆ μέρες. Nam populus eſt totum quoddam, cujus pars eſt plebs. vid. Iſid. I. c. 4. & Feſt. in *Populus.* GEN. ID. *& alii.*

q. d. c. 238. adde Iſid. 1. c. 4. Feſtum in Populi. D. GOTH.

r. L. 238. D. de verb. ſig. Idem ſcripſerat Feſt. in *ſcitum populi.* prout ſcilicet à Romulo in Patricios & Plebejos Romani diſcreti ſunt, atque ita plebs exponitur in Gloſſ. gr. lat. δῆμος μικρὸς, & plebiſcitum, λεπτὸ δῆμε ψήφισμα. Livius 2. *Conſul Appius negare jus eſſe Tribuno in quemquam niſi in plebejum: non enim populi, ſed plebis eum magiſtratum eſſe.* & lib. 29. *Ea mihi populo, plebique Romana.* Populus igitur ex omni conditione conflatur, plebs patres non continet, Gell. 10. 20. Interdum tamen populum pro plebe dixerunt. Gloſſ. gr. lat. δῆμος, populus, vulgus. Plin. Paneg. *Datumque congiarium populo.* Martial. 8. 15. *Dat populus, dat gratus eques, dat thura Senatus.* Plutarch. in Rom. ποπούλας ὠνομάσθη πολῆτος. FABR. I.

s. In his quæ ſequuntur, confundit Theoph. Senatusconſultum cum lege. Lex erat populi conſtitutio. Senatusconſultum Senatus annua conſtitu-

tio.

ἀνδρῶν, καθαρεῦον [t] ἰδιώτου [u] παντός. Τὸ δὲ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, λέγεται *35 ἰδικῷ [x] ὀνόματι senatusconsultum [y], τουτέστι τῆς συγκλήτου τὸ δόγμα. Ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, Πῶς δυναμένου τοῦ δήμου συνιέναι, καὶ 36 legem 37 [ἤτοι τὸν νόμον] ποιεῖν [z], εἰς διαφόρους 38 διηρέθησαν τὸν νόμον ὀνομασίας; ἡ δὲ αἰτία ἐστὶν αὕτη. ἐν τῇ Ῥώμῃ πολυανθρώπῳ οὔσῃ, οἷα φιλεῖ γίνεσθαι, στάσις καὶ διχόνοια τὶς *38 ἀνεφύη, μέλαξὺ τῶν [a] συγκλητικῶν καὶ τοῦ χυδαίου δήμου, τυχὸν περὶ τιμῆς ἔχειν βουλομένων τῶν συγκλητικῶν. Τούτου χάριν ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν [b] καὶ ἰδίᾳ δῆγον, καὶ

ab omni plebejo *sive privato*. Jus autem ab illis conſtitutum ſpeciali nomine Senatusconſultum dicitur. Sed poſſit aliquis dicere: quomodo, cum populus poſſet convenire legemque facere, in diverſas appellationes *ipſam* legem diſtraxerunt? Cauſa autem hæc eſt: In *urbe* Roma, *utpote* populoſa, ut fieri amat, ſeditio & diſcordia aliqua exorta fuit inter Senatores ac Plebem, Senatoribus forte principatum habere cupientibus. Hujus *rei* cauſa a ſe diſcedebant & ſeparatim agebant, ſeparatimque respublicas adminiſtrabant. Et quoniam in republica

*35. ἰδιωτικῷ F. v. Not. 36. λέγειν ante F. 37. de: F. & ſane gloſſam ſapit. 38. διηρέθησαν τῶν νόμων ὀνομ. F. & ſic Vigl. primo ediderat, ſed in Emend. corrigitur, διήρεσεν τὸν νόμον ὀνομ. pro quo Lovan. & reliquæ διήρησεν τ. ν. ὀν. Reliqua in Not. *38. ἀνεφύει F.

tio. Dionyſius Halicarnaſſeus Antiq. 9. Boët. in Top. *Senatusconſulta ſunt, quæ fuerunt Senatus auctoritate decreta.* FABR.

Inanis & vana criſis, quam refellunt præter alia capp. 36. 37. & 40. Nam neque TREKELLIUS neque ego hanc *SCti* & *Legis* confuſionem in noſtro deprehendere poſſumus. Adde Not. *i.* ad cap. 39. Quæ autem alii de *SCtorum* vi in libera rep. diſputant, adverſus Juſtinianum magis quam adv. Th. faciunt. G. O. R.

t. Adde *l.* 2. §. 25. 26. *de origine juris.* D. GOTH.

Initio ita ſe res habuit. At honoribus, qui ab origine Senatorii fuerant, cum plebe communicatis, patuit in Senatum aditus plebejis, qui Magiſtratum adepti erant. J. DOUJ.

Rurſus in immerentem Th. faba cuditur. Ut enim taceam, Juſtiniani ævo, immo ante illum (vid. ex. gr. l. 8. *de Senatorib.*) Viros Senatorios & illuſtres plebi exemtos fuiſſe: vertamus græcam vocem ἰδιώτης per *privatum hominem*, ut vel gloſſæ docent; & cogitemus, noſtrum hic Senatum opponere populo ac plebi in eo, quod in legibus plebiſcitisque rogandis nonniſi *privati cives*, aut ita ſaltem conſiderati, in ſuffragium mitterentur, at in SCtis faciendis publicæ tantum perſonæ conſulerentur. G. O. R.

u. Vide *l.* 2. §. 20. & 24. *ff. de origine juris.* D. GOTH.

x. Priores editiones ἰδικῷ. Henricus Erneſtius amicus noſter vir doctiſſ. mallet ἰδίῳ cum Curt. ego puto lect. vett. Codd. retinendam, & ita vertend. *vulgariter*, ἰδιωτικῶς. FABR. I.

Priores editiones, ἰδικῷ ὀνομ. quod eſt *ſpeciali nomine*. Curtius videtur legiſſe, ἰδίῳ. Hoc forte voluit Th. id quod Senatus jubet atque conſtituit, Latino ſermone Senatusconſultum dici. FABR. II.

Immo ſpeciali nomine *SCtum*, generali *Lex* appellatur. confer cap. 30. &c. Nec tamen damno ἰδίῳ i. e. *proprio*. G. O. R.

y. Senatusconſultum ut differat à Senatus decreto, vide apud Feſtum *in Senatus decreto*. D. GOTH.

Alibi legitur συγκλήτου δόγμα, & ſimpliciter δόγμα. Quod ſi probe notaveris, multa loca à paucis intellecta, perſpicua deprehendes. H. ERNST.

z. Ex duabus editionis Viglianæ lectionibus unam, ni fallor, veram conſtitui. Namque primo ἀνακόλεθον foret non tolerandum, τῦ δήμυ δυναμένυ . . . . ὁ δῆμος διήρησε. Deinde verbum διαιρέω in aor. 1. act. nusquam adhuc reperi. Tertio, verba autem paſſiva ſæpius pro mediis & activis uſurpari, lectori vel notum eſt, vel innoteſcet ex *Kuſtero de Verb. med* §. 35. atque alibi: cui comitem do Laſcarin p. m. 257. Πλεῖστα δὲ τῶν παθητικῶν κοινῶς λαμβάνονται, ἐνέργειαν καὶ πάθος σημαίνοντα ἔθει Ἀττικῷ· καὶ μάλιστα οἱ καλούμενοι μέσοι χρόνοι αὐτῶν, adde pag. 283. & *Vigeri* Idiot. Cap. V. Sect. 3. §. 14.

καὶ ἰδίᾳ ἐπολιτεύοντο. καὶ ἐπειδὴ ἐν πολιτείᾳ ὄντας δίκα πραγμάτων ἐκ 39 ἦν βιοῦν, ἀλλ' τὸ τὰς ἐγειρομένας καταπαύειν φιλονεικίας τε καὶ δίκας, ἐτίθεντο νόμοι ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν · ἐνομοθέτει δὲ 40 καὶ κεχωρισμένῳ bb ὁ χυδαίῳ δήμῳ, καὶ εἰκότως 41 ἐδέχετο τὰ παρ' αὐτῶν νομοθετήματα ἀλλόφορον προσηγορίαν. Τὸ γοῦν ὑπὸ τῆς συγκλήτου 42 νομοθετούμενον, lex ἐκ ἠδύνατο προσαγορεύεσθαι, ἀλλ' τὸ μὴ προσεῖναι τὴν τοῦ χυδαίου δήμου προαίρεσιν, καὶ' ἀναγκαίως ἐκ τῶν εὐρόντων, ἐκλήθη Σενάτους κονσούλτον, τουτέστι τῆς συγκλήτου τὸ δόγμα. Senatus γάρ ἐστιν ἡ σύγκλητος · c consulere δὲ τὸ προνοιαν ποιεῖσθαι · d ἐπειδὴ 43 οὖν ἡ σύγκλη-

blica verſantes ſine negotiis vivere non poterant, ad exorientes controverſias ac lites tollendas, a Senatoribus leges ponebantur. Sed & plebs 36 ſeorſum jura conſtituebat, & merito quæ ab his conſtituebantur, diverſam acceperunt appellationem. Jus enim a Senatu ſancitum, non poterat Lex appellari, quum plebis voluntas non acceſſiſſet; ac neceſſario ab auctoribus dicebatur Senatusconſultum. Senatus enim eſt *cœtus ille*: conſulere autem curam agere. Quoniam ergo Senatus, curam agens eorum qui in lites incidebant, jura 37 conſtituebat, merito Senatusconſul-

39. ἐνῆν. F. 40. καὶ Fabroti fide adjecimus. Præſtatne mox κεχωρισμένως; ut Huber. citat & ego verti. 41. ἐδέχ. διάφ. παρ' αὐ. τὰ νομ. προσηγ. F. 42. τιθέμενον ἐκ ἠδύνατο *lex* F. 43. ἓν προν. ἡ σύγκλ. F.

14. cum quo ſic concludo: *Monuiſſe ſat eſt.* Vide tamen Gloſſarium noſtrum h. v. Τῶν autem νόμων quis ferat? G. O. R.

a. Hæc enarrantur ap. Liv. L. II. ANON. DUK.

b. Non una fuit ſeceſſio, ſed plures: quarum præcipuæ tres; in montem Sacrum [A. U. 260] in Aventinum [A. U. 305.] in Janiculum [A. U. 467.] J. DOUJ.

Num plures fuerint, quam tres, non ſat ſcio: niſi paucorum militum ſeceſſiones adnumeres. Sed quid hic Theophilus commiſit, qui non plebis R. ſed plebiſcitorum pro legibus obſervatorum hiſtoriam nobis tradit. Atqui id tertia ſeceſſione valide impetratum G. O. R.

bb. ULR. HUBERUS in *Digreſſ. Juſtin.* P. II. L. I. c. X. primo contendit adverſus Sigonium, minus recte cum Imperatore exiſtimaſſe Theophilum, Patricios ac Senatores a comitiis tributis fuiſſe excluſos, id eſt: quemadmodum Senatus ſeorſum a plebe ſua decreta fecerit, ita etiam in plebiſcitis condendis Senatores & Patricios non fuiſſe admiſſos, &c. Sed primo Th. hic non de omnibus plebiſcitis, ſed de illis tempore ſeceſſionis factis differit: ſecundo ſi *plebs* definitur, ceteri cives ſine patriciis & ſenatoribus, quid inde ſequitur? tertio Livii & Lælii Felicis ap. A. Gellium auctoritas apud me prævalet Dionyſ. & Plutarchi dictis, quæ ap. Huberum invenies, qui & ipſe tandem pro Sigonio & noſtro contra Gruchium diſputat, ejusque objectionibus ſatisfacit. G. O. R.

c. *Conſulere* quidem interdum idem eſt, quod providere, & proſpicere, & inde conſules dictos putant Pompon. in l. 2. §. quod ad magiſtratus D. de orig. jur & Florus lib. 1. c. 9. Martian. Capella lib. 5. [D. Hieron. cap. 3. in Eſaiam. *Senat. quoque conſulta dicuntur & principes quondam Romani, Conſules appellati ſunt vel à conſulendo civibus, vel ab agendo cuncta conſilio.* Ed. 2.] Sed conſulere Senatum eſt rogare, ut olim populus rogabatur, id eſt, conſulebatur. Sed & Senatus conſulere dicitur, quod eſt decernere, ut in Senatusconſulto Velleiano, [unde *conſulta* pro SCtis, Tertull. *ad Nationes* l. c 10. Edit. 1.] [Juſtinus 1. 7. *Si quid in Crœſum crudelius conſuluiſſet* & lib. 11. ult. *Ne in ſe gravius conſulatur.* & lib. v. 3. *Crudeliter in plebem conſuleret.* Ed. 2.] FABR.

d. Raro privatarum litium (1) cauſa fiebant tempore Reip. SCta aut plebiſcita, præterquam ſi crimen majeſtatis verteretur. Raro etiam in dubium a plebejis (2) revocata eſt SCtorum vis, niſi in iis, quæ populo ab ipſis Urbis primordiis reſervata erant: jus ſcil. legum condendarum, creandorum Magiſtratuum, belli indicendi, pacisve ſanciendæ: in quibus ipſis magni ſemper momenti fuit auctoritas Senatus; quæ cum populi ſcita initio ſequeretur & confirmaret, poſtea ut præiret, conſtitutum eſt. Lege Valeria ſancitum eſt jus

κλητος προόνοιαν 44 ποιουμένη e τῶν δίκαις ὑποπιπτόντων ἐτίθετο νόμους, δικαίως ἐκλήθη 45 σενάτους κονσούλτον· καὶ τοῖς ἰδιώταις f δὲ ἐτίκτοντο 46 δικῶν προφάσεις, καὶ νόμος ἐτίθετο παρ' αὐτοῖς ὃς οὐκ ἠδύνατο λέγεσθαι 47 lex, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην 48 γενέσθαι τῶν συγκλητικῶν· ἐκαλεῖτο οὖν πλεβίσκιτον g, τουτέστι τοῦ πλήθους ἡ γνώμη καὶ νομοθεσία. ἐπειδὴ δὲ τὰς ἔχθρας ἀθανάτους μένειν 38 παρ' αὐτοῖς οὐκ ἐνῆν, 49 Ὀρτήσιος h τις Φιλόπολις ὢν συνεβούλευσεν αὐτοῖς, ἀποτίθεσθαι μὲν τὴν πρὸς 50 ἀλλήλους δυσμένειαν, εἰς ὁμόνοιαν δὲ τραπῆναι, τὰ διὰ τὴν ἔχθραν συμβαίνοντα δυσχερῆ 51 διηγησάμενος, καὶ πείσας εἰς φιλίαν συνήλασε· συνελθόντων δὲ κατὰ ταυτὸ, ὁ χυδαῖος ἐβούλετο δῆμος, τὰ παρ' αὐτοῦ νομοθετηθέντα κρατεῖν καὶ κατὰ τῶν συγκλητικῶν· ἀπήτει δὲ καὶ ἡ σύγκλητος, ὡς τε τὰ σενάτους κονσούλτα καὶ κατὰ 52 ἰδιω-

sultum dictum est. Sed etiam apud plebejos oriebantur litium causæ, & jus statuebatur ab illis, quod non poterat Lex dici, quum non secundum sententiam & *auctoritatem* Senatorum factum esset. Dicebatur igitur Plebiscitum, id est multitudinis sententia ac decretum. Sed quoniam inimicitiæ immortales inter eos manere non poterant, Hortensius quidam civitatis *patriæ* amans suasit iis, mutuum odium deponere, & in concordiam reverti, enarrans mala ex inimicitiis evenientia, & persuadens in amicitiam *utrosque* coëgit. *Illis* igitur in unum convenientibus, plebs volebat, ut jura a se constituta etiam adversus Senatores obtinerent: postulabat autem & Senatus, ut Senatusconsulta etiam adversus plebejos valerent. Et utrisque adversantibus, ac

44. Vigl. ediderat, ποιουμένη τῶν δίκαις ὑποπιπτόντων ἐτίθετο νόμους· sed emendat, ἐποιεῖτο τῶν δικῶν τῶν ὑποπιπτουσῶν τιθεῖσα νόμους, quod ceteri editores amplexi, præter Fabrotum, qui sic: ποιουμένη τῶν δικῶν τῶν ὑποπιπτόντων ἐτίθετο νόμους. Vid. Not. 45. *Senatusconsultum* F. 46. δικ. ἐπικτ. F. 47. λεῖ ante F. 48. γεγράφθαι F. 49. Ὀρτήκιος omnes ante F. vid. Not. 50. ἀλλήλοις Goth. & F. 51. διηγήσας ante F. cujus fidem secuti sumus. 52. τῶν ad: F.

provocandi a Magistratibus ad Populum: cui & data (3) potestas de capite civis R. per maximum comitium judicandi. J. DOUJ.

(1) Sæpius hoc factum esse, quis dubitet, cum ad A. U. 631. usque judiciorum regnum penes solos Senatores fuerit? qua de re videantur, qui de Judiciis P. R. scripserunt. Neque statim, si quid a probato auctore dictum, testimoniis aliorum probare non possumus, pro somnio id habendum, sed videndum anne conveniat ceteris reip. moribus atque institutis. Aliud foret, si antiquiores omnino contraria & directe oppositа prodidissent. (2) Vid. mox notam *i.* (3.) Hoc lege XII. Tabb. cautum, non L. Valeria. quam, si vicissim Doujatium reprehendere velim, non unam, sed tres eadem de re A. U. 245. 305. & 453. latas fuisse dicerem, sicut ipse superius non unam, sed tres secessiones fuisse animadvertebat. Sic enim Livius X: 9. *Eodem anno M. Valerius Consul de provocatione legem tulit, diligentius sanctam. TERTIO ea tum post reges exactos lata est, semper a familia eadem.* G. O. R.

e. Potest legi ἐτίθεντο νόμους, ut fit: σύγκλητος ἐτίθετο νόμους, i. e. *Senatus leges ponebat:* nam & antea σύγκλητος singularis numeri cum verbo pluralis numeri conjungitur. (*cap.* 34.) Vel potest legi, ἐποιεῖτο τῶν δικῶν, τῶν ὑποπιπτουσῶν, τιθεῖσα νόμους. ANON. DUK.

Posterius ANON. quoque NISP. ex emend. Viglii adscripsit: ex cujus binis lectionibus unam veram rursus extricare tentavi: nam nulla aliarum aut sensui aut Græcitati satisfacit. G. O. R.

f. ἰδιώτης Gloss. κοινὸς, plebejus. ἰδιώτας igitur hic pro plebejis accipit, ut & infra ἰδιώτην δήμου. D. GOTH.

g. *d. l.* 1. §. 29. & 24. ubi de plebiscitis. D. GOTH.

h. Forte Ὀρλήνσιος. Adde *l.* 2. §. 8. *ff. de origin. jur.* D. GOTH.

Sed

ἰδιωτῶν ἰσχύειν. Καὶ ἑκατέρων ἑαυτιου-μένων, 53 καὶ τῶν μὲν συγκλητικῶν ἀπαξιούντων δέχεσθαι τὰ πλεβίσκιτα, τῷ δὲ χυδαίῳ δήμῳ δυσανασχετοῦντος, καὶ τοῖς ἱ σενάτωρ κονσύλτοις ὑποκύπτειν 54 μὴ βουλομένου, ἔμελλεν ἀνανεοῦσθαι τὰ τῆς ἔχθρας, μέχρις οὗ ὁ αὐτὸς 4) Ὁρτήσιος k παύσας αὐτῶν τὴν διχόνοιαν, ἔπεισε τὰς ἀλλήλων δέξασθαι νομοθεσίας, καὶ ταύταις ὑπείκειν. Καὶ οὕτως 47 lex μὲν οὐκ ἠδυνήθη κληθῆναι τὸ παρ' ἑκατέρου τεθέν, διὰ τὸ μὴ τὴν ἀρχὴν κατὰ συναίνεσιν τῶν δύο τίθεσθαι μερῶν 55 ἐπεὶ δὲ 56 [καὶ τὸ νομοθετηθὲν ἐκ τοῦ ἰδιώτου δήμου πλεβίσκιτον] τὴν αὐτὴν ἔκβασιν ἔσχε, καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτυχεν ἀποτελέσματος, 57 τοῦ κρατεῖν 58 φημὶ κατὰ πάντων, 59 καὶ legis 60 vigorem habet, τουτέστι νόμου τάξιν 61 ἐπέχει. Τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς πολὺ πλῆθος αὐξανομένων, ὡς δυσχερῆ τὴν εἰς ἕνα τόπον αὐτῶν γίνεσθαι σύνοδον, τοῦ νομοθετεῖν ἕνεκα, δικαιότατον ἐνομί-

39ac Senatoribus quidem dedignantibus plebiſcita accipere, plebe autem *id* ægre ferente, Senatusque conſultis obtemperare nolente, futurum erat ut inimicitiæ renovarentur: donec idem Hortenſius, ſedans eorum diſcordiam, perſuaſit ut alteri alterorum jura acciperent, iisque parerent. Neque ſic quidem lex poterat appellari jus ab alterutro conſtitutum, quum ab initio ex conſenſu ambarum partium ſancitum non eſſet. Quoniam vero 40[etiam a plebe factum plebiſcitum] eumdem exitum habebat, & eumdem ſortiebatur effectum, ut ſcilicet adverſus cunctos obtineret, etiam Legis vigorem habet. Tempore autem procedente, & Romanis in magnam multitudinem adauctis, *ita* ut eorum difficilis in unum locum eſſet conventus ad leges ferendas, æquiſſimum viſum eſt, vice univerſi

53. ὡς pro καὶ F. 54. ὃ pro μὴ F. 55. ἐπειδὴ δὲ F. Paulo ante lego τεθεῖσθαι. 56. Incluſa ignorat F. 57. τὸ pro τοῦ F. 58. φημὶ *de:* F. 59. καὶ *de:* F. 60. *Ordinem* pro *vigorem* F. Si ob Græcum τάξιν quid mutandum, præferrem *vicem.* G. O. R. 61. ἔχει F.

Sed Græcos N in hujusmodi vocabulis negligere, ſatis docuimus in Excurſu VI. η autem in ι, & figma, ut Latinum C pictum, in K ſæpius degeneraſſe, norunt eruditi. G. O. R.

Marcilius, Vinnius & plerique Inſtitutionum interpretes turpiſſimum hic in Chronologia errorem committunt, dum legem *Publiliam* recentiorem faciunt L. Hortenſia, quæ tamen plus quinquaginta annis antiquior eſt, nim. lata A. U. 415. MEERMAN.

i. Facit huc egregie locus Dionyſ. Halic. VII. 18. pr. etſi de prima ſeceſſione loquatur: μετὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ πρὸς ποικῶν ἐγίνοντο τοῖς δημάρχοις πρὸς τὰς ὑπάτους ἀντιλογίαι, καὶ ὅτε ὁ δῆμος ὑπόσα Η ΒΟΥΛΗ ψηφίσαιτο, κύρια ἡγεῖτο, ὅτε ὧν Ο ΔΗΜΟΣ γνοίη, τῇ βίᾳ φιλιόν τι ἦν. His nunc adde Huberi *Digr.* P. I. L. 1. cap. 3. §. 2. G. O. R.

k. Hæc lex *Hortenſia* dicta eſt ab Hortenſio dictatore, ut teſtatur Aul. Gell. lib. 15. cap. 27. & Plinius L. XVI. c. 10. Livius tamen L. 3. autor eſt, iſtam legem latam eſſe a Lælio Valerio & Marco Horatio. ANON. DUK.

Utrumque verum, ut JCtis jam ſatis notum. G. O. R.

Dictator fuit teſte *Gellio lib.* 15. Lege igitur Hortenſia conſtitutum, poſt revocatam à ſeceſſione plebem, ut plebiſcita pro legibus obſervarentur. Eadem quoque lege conſtitutum fuit, ut nundinæ, quæ olim feriæ fuerant, faſtæ poſtea eſſent, teſte Macrobio, 1. Saturnal. D. GOTH.

De trina ſeceſſione Plebis, v. Cuj. ad l. 2. §. deinde cum eſſet D. de orig. jur. FABR. I.

Secundam ſeceſſionem ſedaverat M. Horatius Conſul lata lege qua cavebatur, ut quod tributim plebs ſciviſſet, populum univerſum teneret, & ſic Senatores obſtringeret, *Liv* III. 55. [*Dion. Hal.* XI. 45.] Sed cum hæc lex minus ſervaretur, eam deinde tertia ſeceſſione renovavit Q. *Hortenſius Dictator.* Liv. Epit. XI. J. DOUJ.

His ſimilia jam anticipavit Hotomanus aliique multi.

ἐνομίσθη ἐν [l] τάξει τοῦ παντὸς δήμου [m] τὴν σύγκλητον μόνην νομοθετεῖν.

§. VI. Εἰρήκαμεν τρεῖς νομοθέτας, δῆμον, χυδαῖον δῆμον, σύγκλητον. Ἐπόντες [62] δὴ τὸν ὅρον ἑκάστου, καὶ πῶς ὠνόμασται τὸ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, εἴπωμεν *[62] τοίνυν καὶ περὶ τοῦ τετάρτου νομοθέτου. Τέταρτος νομοθέτης [63] παρὰ Ρωμαίοις ἐστὶν ὁ βασιλεύς.

Καὶ τί ἐστι βασιλεὺς; Βασιλεύς ἐστιν, ὁ [n] τὸ κράτος τοῦ ἄρχειν παρὰ τοῦ δήμου λαβών. Τὸ δὲ παρ' αὐτοῦ νομοθετούμενον, ὀνόματι κέκληται γενικῷ ο [64] κονστιτούτων, τουτέστιν ἡ διάταξις ἢ διατύπωσις· τέμνεται δὲ εἰς τρία P, εἰς ἐπιστολήν, εἰς ἔδικτον, εἰς δέκρετον.

Καὶ τί ἐστιν ἐπιστολή; [q] ἀντιγραφὴ βασιλέως πρὸς ἄρχοντα ἀναφορᾶν περί τινα ἀμφιβόλου πράγματος γενομένη· οἷον [r] συνέβη κατὰ τινὰ ἐπαρχίαν τελευτήσαντος τινὸς, [65] καὶ μὴ ὄντος τινὸς κληρονόμου τῶν ἀνιόντων, ἢ κατιόντων, δύο περὶ τῆς ἐκείνου κληρονομίας ἀμφισβητεῖν, ἀδελφὸν καὶ θεῖον [66] τοῦ ἀποιχομένου. Τούτων

si populi ſolum Senatum jura conſtituere.

§. VI. Diximus tres legumlatores, Populum, Plebem, Senatum. Quum ergo definitionem cujusque diximus, & quomodo jus ab his conſtitutum appelletur, dicamus igitur etiam de quarto legiſlatore. Quartus legiſlator apud Romanos eſt Princeps.

Et quid eſt Princeps? Princeps eſt, qui poteſtatem imperandi a Populo accepit. Quod autem ab eo conſtituitur, generali nomine CONSTITUTIO vocatur, id eſt diſpoſitio aut forma. Dividitur autem in tria, in Epiſtolam, in Edictum, in Decretum.

Et quid eſt Epiſtola? Reſcriptum Principis ad relationem Præſidis *aut magiſtratus* ſuper quadam re ambigua emiſſum. Veluti, eveniebat in aliqua provincia, *ut* mortuo quodam, quum non eſſet ullus heres aut adſcendentium aut deſcendentium, duo de illius hereditate litigarent, frater & thius

ſive

62. ἓν de: F. *62. τοίνυν de: F. 63. ἐστὶ *huc rejicit* F. 64. κονσθθζιῶν ante F. Mox articulum ἡ delerem. 65. καὶ μὴ ὄνθ. τιν. κληρ. τῶν ἀν. ἢ κατ. *de:* Fabr. *perperam.* 66. τοῦ ἀποιχ. *deeſt* Fabr.

l. *l* 2. §. 9 *ff de orig. jur.* D. GOTH.

m. Senatusconſulta frequentiora quidem eſſe cœperunt, quam leges & plebiſcita, nec tamen leges ferri deſierunt. FABR.

n. Hoc eſt cui & in quem populus omne imperium ſuum ac poteſtatem contulit, ut hic *& l.* 1. *ff. de conſt. principum.* D. GOTH.

Schol. βασιλεὺς νόμιμος. Princeps autem eſt πρώτατης τῆς ἡγεμονίας. Strabo *lib.* 9. FABR.

o. Sic ſupra §. 4 λεξ dicitur κοινὸν τῶν ἐγγράφων νόμων ὄνομα. *l.* 1. *ff de conſtitut. principum.* 2. *Eclog.* 6 *c.* 2 1. *Harmenopul.* 1. §. 34. D. GOTH.

p. *Lex* 1. §. 1. *ff de conſtit. principum* : ut & author Eclogæ plures ſpecies facit : Epiſtolam, ſubſcriptionem, cauſa cognita decretum, de plano interlocutionem, Edictum. D. GOTH.

q. Th. ait, *epiſtolam* eſſe reſcriptum Principis ad relationem magiſtratus, ut in l. u't. C. de diverſ. reſcript. quæ & conſultatio, & relatio dicebatur. Plin. 10 ep. 97. *Solenne eſt mihi, Domine, omnia de quibus dubito, ad te referre.* Symmach *Conſultus relatione divus genitor clementia veſtra, finem poſuit quæſtioni.* v. Th. infr. de his qui ſui. Sed & epiſtola dicitur reſcriptum Principis ad deſiderium petentis *d l. ult. l.* 1. *D. de conſt. pr. l. ſi quis* 6. §. 5. *D. de ini. rup. communi* [coni. *Ed.* 2] *l ejus militis* 34. *D. de teſtam. mil. & l. omne* 6. § *pen. D. de re milit.* Literæ Imperatoris in *l. Titia* 87. §. *ult. de leg.* 2. FABR.

Quid in prima Ed. *communi*, in 2. *coni.* ſibi velint, non intelligo, niſi ex ambigua Fabroti manu *co* pro *to*, & *ni* pro *irr.* irrepſerint, ut ſcripſerit *rupto*, *irrito* : Præterea pro §. 5. legendum procul dubio §. 7. C. O. R.

Ea-

γὰρ ἑκάτερος ἠξίου μόνος τὸν κλῆρον λαμβάνειν· ὁ μὲν ὡς ἀδελφὸς, ὁ δὲ ὡς θεῖος. Νόμος 67 ἦν μὴ κειμένου, ταύτην τέμνοντος τὴν ἀμφιβολίαν, ἀναφορὰ γέγονε πρὸς βασιλέα, περὶ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος. Ἀναγνοὺς τὸ ἀνενεχθὲν ὁ βασιλεὺς, ἀντέγραψε s τὸν ἀδελφὸν τοῦ τελευτήσαντος προτιμηθῆναι.

sive patruus defuncti. Horum enim uterque volebat solus hereditatem consequi: ille ut frater, hic ut thius *sive patruus*. Quum ergo lex non esset, hanc ambiguitatem dirimens, relatio ad Principem facta est a provinciæ præside. Lecta relatione Princeps rescripsit fratrem mortui præferendum esse.

Νομοθετεῖ 68 δὲ καὶ ἐν δεκρέτῳ ὁ βασι- 44
λεύς. Καὶ τί ἐστι δέκρετον; t Ἀπόφασις βασιλέως μεταξὺ δύο μερῶν παρ' 69 αὐτῷ δικαζομένων ἐκφερομένη, 70 ὡς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Δύο τινὲς ἐφιλονείκουν περὶ κληρονομίας τελευτήσαντος τινὸς, ἀδελφος φημὶ, καὶ θεῖος τοῦ κατοιχομένου, περὶ τοῦ τίνα δεῖ εἰς τὴν κλῆσιν προτιμηθῆναι 71 τῆς κληρονομίας. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀμφοτέρων ἀκροασάμενος, ἀπεφήνατο τὸν ἀδελφὸν προτιμηθῆναι· καὶ τοῦτο νόμος ἐστὶ 72 βασιλέως. Λέγεται δὲ δέκρετον παρὰ τὸ 45
73 decernere, u ὅ ἐστι θεωρῆσαι. Σκοπήσας γὰρ τῇ οἰκείᾳ διανοίᾳ, τὸ νομιζόμενον αὐτῷ δίκαιον ἀποφαίνεται. Λέγεται δὲ ὁμωνύμως δέκρετον, x καὶ ἡ τοῦ ἄρχοντος ἀπόφασις· ἀλλὰ τοῦτο διενηνόχασιν, ὅτι τὸ μὲν τοῦ

Jus quoque in decreto constituit Princeps. Et quid est Decretum? Sententia Principis inter duas partes apud ipsum litigantes prolata, veluti in eadem specie: Duo quidam litigabant de hereditate cujusdam mortui, frater nempe & thius *s. patruus* defuncti, de eo quem oporteret in aditione hereditatis præferri. Et Princeps ambobus auditis, pronuntiavit fratrem præferendum esse: atque hoc est lex Principis. Dicitur autem decretum a decernere, quod significat dispicere. Dispiciens enim *in* suo animo, quod ei videtur justum, pronuntiat. Dicitur autem æquivoce etiam magistratus sententia decretum. Sed hoc differunt, quod Principis decre-

67. δὲ pro ἦν Fabr. 68. δὲ *de* F. 69. αὐτῷ ante F. 70. ὅτου F. 71. τοῦ κλήρου F. 72. βασιλικὸς F. 73. δεκέρνερε ante F.

Eadem quæ Fabr. fere habere Ger. Cocceji ad l. 1. §. 1. D *de Constit princ* nisi quòd Theophilum contra Bachovium & Vinnium defendat, monuit MEERMAN.

r. Hoc exempli causa proponitur, non quod revera ejusmodi quæstio in dubium venerit. J. DOUJ.

Atqui foret exemplum absurdissimum, nisi aliud quid lateret, de quo vid. Exc VIII. G. O. R.

s Frater defuncti, patruo ejusdem potior in jure succedendi: adde versum sequentem & *Novellam de hereditatibus ab intestato* 118. *c* 3. D. GOTH.

Eamd Nov. citat simpliciter FABR.

Sed Th ante omnes Novellas scripsit. Vide Mylii Hist. Th. & d. Exc. VIII. G. O. R.

t. Schol. δέκρετον κυρίως λέγεται ὅταν ἰδικῶς, ἢ κατὰ φιλοτιμίαν, ἢ τιμωρίαν ἐφ' ἑνὶ προσώπῳ ἐκφωνηθὲν, ἃ ὧν τοῦτο καὶ εἰς παράδειγμα ἔλκεται, imo hæc est constitutio personalis, ut inf. §. 6. Est igitur decretum Imperialis sententia in cognitione prolata. Melius hic à Th. & in glossis basilic. decretum exponitur ἀπόφασις βασιλική. FABR.

u. Decernere, statuere: ut decernere Senatum dicimus, Servius in 12. Aen. FABR.

Glossæ etiam Nomicæ δεκέρνερε exponunt προθεωρῆσαι. dubito an recte. Nec enim *decernere*, ut simplex *cernere* aut compositum *discernere*, videndi vim induit. Nisi sequens σκοπήσας obstaret, Theophilum dicerem scripsisse ὁρίσαι. G. O. R.

x. Glossæ Basil. decretum, ἀπόφασις βασιλέως καὶ ἄρχοντος. FABR.

τῦ βασιλέως δέκρετον, καὶ αὐτὴν y καὶ ἄλλην τοιαύτοτροπον *73 ὅτε δήποτε ἀναφυομένην ὑποθέσιν ἐκτέμνει· τὸ δὲ τοῦ ἄρχοντος, z αὐτήν· ἔσθ' ὅτε 74 οὐδὲ αὐτὴν, εἴγε ἔγκλητος παρακολουθήσῃ.

cretum & *eam* ipſam & aliam ejusmodi quandocumque exortam cauſam dirimat; magiſtratus autem *decretum ſolam* eam: aliquando nequidem eam, ſi appellatio ſecuta fuerit.

Νομοθετεῖ 75 δὲ καὶ ἐν ἐδίκτῳ ὁ βασι-46 λεύς. Καὶ τί ἐστιν ἔδικτον; a Πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας b φύσεως κινηθεὶς 76 ὁρίζει ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν καὶ λυσιτέλειαν. Λέγεται δὲ ἔδικτον, παρὰ τὸ 77 edicere, c ὅ ἐστι προλέγειν, καὶ προαναστέλλειν τὰ ἔσθ' ὅτε τοῖς ὑπηκόοις συμβησόμενα λυπηρά· πολλάκις γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἐλογίσατο 78 ὁ βασιλεὺς, ἄτοπον εἶναι τὸ παρὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτῦ γινόμενον· οἷον δανείσας τις ρ νομίσματα λό-47 γῳ 79 τόκε ἐπηρώτησε δίδοσθαι 80 κατ' ἔτος αὐτῷ νομίσματα d η. Ἄτοπον e τῦτο καθ' ἑαυτὸν ἐνθυμηθεὶς 81 ὁ βασιλεὺς, καὶ κινηθεὶς κατὰ 82 τῶν τοιαῦτα πλημμελούντων τίθησι διάταξιν f, ὥστε καθ' ἕκαστον ἔτος, ἕνεκα νομισμάτων ἑκατὸν δεδανεισμένων, 83 ε λόγε χάριν 84 ὑπερ τόκε δίδοσθαι νομίσματα. Τὰ δὲ παρὰ τῦ βασιλέως νο-

Jus etiam in Edicto conſtituit Princeps. Et quid eſt Edictum? Omne quod ex ſua natura motus Princeps ſtatuit ad ſubditorum diſciplinam atque utilitatem. Dicitur autem edictum ab edicere, quod ſignificat prædicere & reprimere quæ aliquando ſubditis eventura ſunt triſtia *ſ. mala*. Sæpe enim apud ſe ratiocinatur Princeps, abſurdum eſſe quod a ſubditis ſuis fiat. Veluti, quidam mutuos dans centum aureos uſuræ, nomine ſtipulatus eſt ſibi in annum dari aureos octo [*vid. Not.*] Abſurdum hoc apud ſe meditatus Imperator, & commotus adverſus talia peccantes conſtitutionem emiſit, ut quoque anno ob aureos centum mutuo datos, ſex verbi gratia aurei pro uſura dentur. Quæ autem a Principe conſtituuntur, æquipol-

*73. ὅτε δήποτε *de*: F. 74. δὲ *ad*: F. 75. δὲ βασ. καὶ ἐν ἐδ. F. 76. ὁρίσει ante F. qui & ſequens ὁ omittit. 77. ἐδίκτε ante F. 78. ὁ *de*: F. 79. τόκων Fabr. 80. αὐτῷ καθ' ἕκαστον ἔτος πεντήκοντα νομίσμ. F. *Vid. Not.* 81. ὁ βασιλεὺς de: F. 82. τῶν de: F. 83. ἓξ F. 84. ὑπὲρ addimus ex Fabroto.

y. Siquidem ea ſit mens Principis de re decernentis. J. DOUJ.

Manifeſte Doujatii nota contraria eſt l. ult. Cod. *de Legg. & Conſtitutt. Princ.* ab Juſtiniano latæ, quam quia longior eſt, hic transſcribere vereor. ſed ut lector eam conſulat, maximopere moneo. G. O. R.

z. Nota contra vulgarem noſtrorum errorem, qui ex ſententiarum præjudiciis argumenta captant. J. CURT.

a. Dion. Halic. 5. Τὰ μὲν ἐπιτάγματα, καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἔδικτα οἱ ῥωμαῖοι παλαιὸν. Plutarch. in Marcello: τὰ διαγράμματα τῶν ἀρχόντων ἕλληνες μὲν διατάγματα, ῥωμαῖοι δὲ ἔδικτα προσαγορεύουσιν. Donatus: *Edicta Imperatoris ſunt*, Eun. act. 3. Sc. 5. Alia igitur ſunt *Edicta* Magiſtratuum, alia Principum. FABR.

b. Ἐξ οἰκείας φύσεως dixit, pro ſpontaneo motu, ut *l.* 3. *Cod. de legib.* Barbari, de motu proprio dixiſſent. D. GOTH.

Spontaneo motu *l.* 3. *C de legib.* FABR.

c. Goſſ. Lat. Gr. *edicere*, προλέγειν. Græco-Lat. προλέγω, *prædico*, *edico*, *præfor*, *antedico*. FABR.

d. Pro η i. e. *octo* Fabr edidit πεντήκοντα *quinquaginta*. Debet lane gravius eſſe fenus quam *octo* pro *centenis*, ut nunc loquimur: ſed quum π non facile in η mutetur, & inſuper hoc nimis grave videatur, malim κ i. e. *viginti* pro η ſubſtituere, quas litteras inter ſe læpiſſime confundi, norunt,

νομοθετέσθαι ἰσοδυναμεῖν ε τῷ 85 lex, τῶν h ὡμολογημένων ἐστίν. Αλλ' ἔχει τις εἰ-48πεῖν, Διά τι 86 τῶν νομοθετησάντων τὰ 87 σενάτους κονσούλια πολλῶν ὄντων, ἡ γνώμη κατὰ τῶν ἰδιωτῶν οὐκ ἐκράτει; Καὶ πάλιν τοῦ χυδαίου 88 δήμου ὄντος ἀμέτρου, οὐκ ἰσχυον αἱ νομοθεσίαι κατὰ 89 τῶν συγκλητικῶν, εἰ μὴ 90 Ὁρτήσιός τις, κατὰ ἀμφοτέρων τὰ παρ' ἑκατέρων κρατεῖν ἔπεισε. Βασιλεὺς δὲ εἷς * 90 ἄνθρωπος ὢν νομοθετεῖ, καὶ οὐδεὶς τοῖς τότε δόγμασιν ἐναντιοῦται; Αλλ' ἐροῦμεν, 49ὡς εἴτις βουληθείη τὴν αἰτίαν γνῶναι, τὸν ὅρον ὀφείλει λαβεῖν κατὰ διάνοιαν τὸν τοῦ βασιλέως, ὅτι βασιλεύς ἐστιν, ὁ τὸ κράτος τοῦ ἄρχειν καὶ τοῦ δήμου λαβών. Δῆμος δὲ ἐν 91 ἑαυτῷ τὴν σύγκλητον ἔχει καὶ τοὺς ἰδιώτας. *91 Ὡς τε εἴτε τὸ χυδαῖον πλῆθος ταῖς τότε διατάξεσιν 92 ἠναντιοῦτο, εἴτε ἡ σύγκλητος ταύτας ἀπεδοκίμαζε· Τοῦτο γὰρ ποιοῦντες, ταῖς 50ἑαυτῶν ἐμάχοντο ψήφοις· ὁ γὰρ δῆμος τοῦτον ἐχειροτόνησε, νόμῳ ρεγίῳ i τοῦτο κυρώσαντος, ὃς καὶ βασιλείας τεθεὶς, πᾶσαν βασιλεῖ δέδωκε k κατὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξου-

pollere Legi, inter confeſſa eſt. Sed dicere aliquis poſſit: Cur, quum qui Senatusconſulta condebant, multi eſſent, decretum *eorum* adverſus plebejos non obtinebat? Et rurſus cum plebs innumera eſſet, *cur* plebiſcita adverſus Senatores non valebant, niſi Hortenſius quidam, ut adverſus utrosque ab alterutris *ſancita* obtinerent, perſuaſiſſet? Princeps autem quum unus ſit homo, jus conſtituit, & nemo ejus placitis adverſatur? Sed dicemus, ſi quis velit rationem cognoſcere, *eum* definitionem Principis in animo concipere debere: namque Princeps eſt, qui poteſtatem imperandi a populo accepit. Populus autem in ſe *et* Senatum & plebejos habet. Quapropter neque plebs ejus conſtitutionibus adverſabatur, neque Senatus illas reprobabat. Hoc enim facientes ſuis ipſorum repugnarent ſuffragiis. Populus enim eum conſtituit, Lege Regia hoc ſanciente, quæ de Imperio lata, omnem Principi

85. νόμῳ F. 86. τῶν de: Goth. 87. *SCta* F. 88. πλήθους F. 89. τῶν de: Lugd. & Goth. 90. Ορτίκιος ante F. quo de vide lect. 49. cum nota. Edidit autem F. εἰ μὴ Ὁρτήσιός τις τὰ παρ' ἑκατέρου καθ' ἑκατέρους κρ. ἐπ. *90. ὢν ἀνθρ. F. 91. ἐν αὐτῷ F. *91. Οὔτε ἓν τὸ χυδ. F. 92. ἠναντιοῦτο ante Lugd.

runt, qui antiquos Græcorum characteres triverunt. G. O. R.

e. Vide omnino §. *ὑ δὲ plus petitio* 33. Inſtit. inf. *de Action.* ubi de uſura centeſima. ERNST.

f. Vid. l. 26. Cod. *de Uſuris.* IV. 32. G. O. R.

g. Hoc eſt, *legis habent vigorem.* D. GOTH. Legis vim, & ordinem habere. Legem eſſe, Juſtinian. §. 6. [Vide nos ad Lect. 60.] FABR.

h. Cod. MS. Mediceus addit: *πάντα δ' ἐυπειθῆ βασιλεῦσι.* Gloſſema ex his Eurip. *πάντα δ' ἐυπειθῆ θεοῖς.* Erneſt. FABR. I.

i. Legis Regiæ *initio hujus* §. *fit* mentio & *l.* 1. §. 7. *Cod. de veteri jure enucleando. l.* 1. *ff. de conſtitu. princi. facit, l.* 2. §. *noviſſime ff. de origine juris.* D. GOTH. Vid. Auguſt. *de Legib. Rom.* GEN. ED.

& quos non JCtos aut Antiquarios? G. O. R. De ea lege Liv. 34. *Vetus Regia lex ſimili cum urbe nata.* quæ revocata fuit ſub Auguſto, Dio 53. eamque legem intelligit Strabo 17. ut ibi notat Iſ. Caſaub. Quoniam autem pop. R. legem Regiam revocavit, majeſtate, atque poteſtate omni in Cæſares tranſlata, non immerito Regia lex dicta eſt, tametſi non reges, ſed Senatus principes, aut exercitus Imperatores videri vellent. FABR. I.

k. Theoph. ita videtur Juſtinianum accepiſſe, ut populus ei principi, & in eum, i. in ſe poteſtatem omnem contuliſſe dicatur. Seneca epiſt. 14. *Quib. poteſtas pop. & in pop. data eſt.* Sed magis eſt, ut populus majeſtatem ſuam παντελῶς in Principem transtulerit, quod ſignificatur his verbis, *ei & in eum.* FABR.

l. Sed

ἐξουσίαν. Τὰ μὲν οὖν ὑπ' αὐτοῦ τεθέντα, κοινῷ ὀνόματι *92 κέκληται constitutiones.

Τούτων δὲ, αἱ μὲν εἰσι περσονάλιαι l, καὶ οὐδὲ εἰς m ὑπόδειγμα 93 ἕλκονται, διὰ τὸ μὴ τοῦτο βασιλέα βεβουλῆσθαι· ἐὰν γὰρ 94 τινὰ τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν εὐεργετήσαντα φιλοτιμήσηται, ὁποῖον 95 τῷ ἐξεῖναι *95 αὐτῷ φόρους δημοσίους μὴ καταβάλλειν. ἐὰν οὖν συμβῇ μή ταῦτα ἕτερον ὅμοια, ἢ καὶ ἴσως μείζονα, ὠφελῆσαι τὴν 96 ἑαυτοῦ πολιτείαν, ὁ τοιοῦτος οὐ δυνήσεται ἐξ ἐκείνου τοῦ νόμου ποιεῖν ἑαυτῷ παραπλήσια, διὰ τὸ περσώπῳ περικεῖσθαι τὸν νόμον. Εἰ δὲ καὶ τιμωρίαν ἔσθ' ὅτε τινὶ τῶν ἐπλημμελούντων τοῦ δέοντος ἐπήγαγε μείζονα, ἢ ᾧ ἡμαρτηκότι πολλάκις συνέγνω τινί, οὐ πρὸς μίμησιν τοῦτο 97 πέπραχεν· ἀμέλει τοι, οὐδεὶς τῶν μὴ ταῦτα πεπλημμεληκότων, τεύξεται τῆς ὁμοίας φιλανθρωπίας, ἢ περαιτέρω τιμωρηθήσεται τοῦ πρεσβύτου. Μέχρι γὰρ τῶν τετυχηκότων στήσεται ταῦτα. Αἱ μὲν οὖν περσονάλιαι οὐχ ὑπερβαίνουσι τοὺς ἐφ' ὧν ἐτέθησαν· αἱ δὲ γενικαὶ *97 καὶ κατὰ πάντων ἐκτείνονται προσώπων τε καὶ πραγμάτων.

pi adversus populum potestatem dedit. Quæ igitur ab eo sanciuntur, communi nomine Constitutiones vocantur.

Harum autem aliæ sunt personales, neque in exemplum trahuntur, quoniam non hoc Princeps voluit. Nam si quem de republica sua bene meritum honoraverit, veluti ut ei liceat publica vectigalia non solvere. Si igitur evenerit postea, ut alius similiter aut forte etiam magis rem ejus publicam demeruerit, is non poterit ex illa lege similia sibi vindicare, quia personæ inhæret *hæc* lex. Sed etsi pœnam interdum alicui delinquentium justo majorem irrogavit, aut etiam alicui peccanti forte ignovit, non ad imitationem hoc fecit. Nimirum nemo eorum qui postea deliquerint, similem consequetur gratiam, aut ulterius punietur quam oportet. Hæc enim intra *personas* passas consistent. Personales igitur non transgrediuntur eos, de quibus sancitæ sunt: Generales autem ad omnes & personas & negotia extenduntur.

§. VII.

§. VII.

*92. κέκληται F. cum quo tamen κονστιτυτιόνες Latine scripsimus. 93. ἕλκεσθαι δυνατὰ F. 94. τινι δ' εὐεργεσίαν τὴν ἑαυτῷ πολ. εὐεργηθήσαντι F. 95. τὸ ἐξ. Lugd. Goth. Genev. Fabr. *95. αὐτοῦ F. male. 96. ἑαυτοῦ de: F. Ego malim αὐτῷ, & sic verti, ut ad Principem referatur, sicuti modo & in fine Procemii. 97. πράξας F. *97. καὶ delendum videtur.

l. Seu περσωπικαὶ, 1. *Harmenop.* 1. §. 34. 2. *Eclog.* 6. 2. *l.* 1. *in f. ff. de constitut. principum.* D GOTH.

m. Ὑπόδειγμα Harmenopul. & *Eclog d loco.* D. GOTH.

n. Schol. οἱ ἄρχοντες τῇ δήμῳ τῇ ῥωμαϊκῇ, ὅτινες καὶ αὐτοὶ τῇ σέλλῃ τῇ ὑπατικῇ, ἤγειρε τῷ δίφρῳ ἐκέχρηντο Martian. Capella 5. *Fasces & toga, sella curulis, magistratuum ornamenta sunt.* Boët. in Top. Cic. *Edicta Magistratuum sunt, quæ Prætores Urbani, vel peregrini, vel ædiles curules jura dixere.* FABR. Vid. not. *p.*

o. Adde finem hujus paragraphi. Apud veteres, Consules & Prætores propter itineris longinquitatem curru utebantur, sellæ autem, quæ post eos vehebantur (quibus sedentes jura dicere solebant) à curru curules sunt nominatæ. 2o. *Isid.* 12. hinc Festo, magistratus Curules: qui curru vehebantur. adde quæ de sella prætoria dicuntur *in l.* 1. § *casum. ff. de postulando* gestatoria *l.* 7. *ff. de servit. rusticorum* : *l.* 49 *ff. de leg.* 3. balneari. *Paul.* 3. *sent.* 6. D GOTH.

p. Donec certiora de Regiis Codd. deque Fabrotiana in iis tractandis methodo edoctus haud fuero,

§. VII. Εἰρήκαμεν 98 δὲ ϝ νομοθέτας, 53 δῆμον, χυδαῖον δῆμον, σύγκλητον, βασιλέα. Ἐν πέμπτῃ τάξει νομοθετοῦσι καὶ Ῥωμαίοις [n] οἱ ἄρχοντες 99 τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ, οἵ τινες καὶ αὐτοὶ τῇ σέλλῃ ὁ τῇ ὑπατικῇ, ἤγουν τῷ δίφρῳ, ἐκέχρηντο 99 Πολλοὶ δὲ οὗτοι καὶ διάφοροι· γενικῷ δὲ πάντες ὀνόματι κέκληνται magistratus populi Romani, [1] [τουτέστιν [2] ἄρχοντες P τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ.] [q] Ἐνομοθέτουν δὲ οὗτοι, οὐκ ἐν ἐπιστολῇ, [3] οὐκ ἐν δεκρέτῳ, ἀλλ' ἐν ἐδίκτῳ [4] μόνον. Καὶ τί τὸ αἴτιον, τὴν βασιλέα μὲν καὶ ἐν δεκρέτῳ νομοθετεῖν, καὶ ἐν ἐδίκτῳ· τοὺς δὲ ἄρχοντας, ἐν ἐδίκτῳ μόνον; [5] ἐντεῦθεν ἡ αἰτία· οἱ πάλαι τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν καταστήσαντες, καὶ ταύτην εὐνομεῖσθαι βουληθέντες, ἀνεπίληπτον τὴν οἰκείαν γένεσθαι νομοθεσίαν ἐσπούδασαν. Τούτου δὲ ἐπετύγχανον, βασιλεῖ καὶ ἐν δεκρέτῳ καὶ ἐν ἐδίκτῳ [r] νομοθετεῖν ἐπιτρέψαντες, ἄρχουσι δὲ οὐκ ἔτι· ἤδεισαν γὰρ ὡς ὁ ἄρχων, πολλαῖς ὑποψίαις ὑπόκειται, [6] ὅτι τε φιλίᾳ [7] χαρισάμενος [s], ἢ δῶρα λαβών, ἢ τοὺς ἔχθραν κρίνων, ἀπεφήνατο τοιῶσδε· Βασιλεὺς δὲ τούτων κρείττων· οὔτε γὰρ χρυσῷ [t] ἁλίσκεται, ὃς οὐ [u] μόνον τῆς ἡμετέρας οὐσίας, ἀλλὰ

§. VII. Diximus quatuor Legumlatores, Populum, Plebem, Senatum, Principem. Quinto loco jura constituunt apud Romanos Magistratus Populi R. qui & ipsi sella consulari sive curuli utebantur. Multi autem hi ac diversi *sunt:* generali autem nomine omnes vocantur Magistratus Populi R. Hi autem jura constituebant, non in Epistola, non in decreto, sed in Edicto tantum. Et quænam *est* causa, Principem quidem & in decreto jura condere & in edicto: Magistratus autem in Edicto tantum? Inde *hujus rei fluxit* causa: Veteres Romanam rempublicam constituentes, eamque bonis legibus instruere cupientes, ut inculpata sua foret legumlatio, studuerunt. Hoc autem adsecuti sunt, permittentes Principi, & in decreto, & in edicto jus constituere, magistratibus non item. Sciebant enim, magistratum multis subjacere suspicionibus, quod vel amicitiæ gratificans vel dona accipiens vel ob odium judicans, sic pronuntiaverit. At Imperator his *suspicionibus est* superior: neque enim au-

98. Nota numeri ϝ de: Goth. Contra ap. F. δὲ de: quo facile carere possumus: & pro ϝ habet τέσσαρας. 99 -- 99. His numeris comprehensa de: F. *vid. Not.* 1. Inclusa hæc glossema sapiunt. *vid. Not.* 2. οἱ ἀρχ. F. 3. forte οὐδ'. vel οὐτ'. 4. μόνον de: F. 5. ἐνταῦθα ante F. 6. Suspectum hoc mihi. conjicio vel ὅτι ἢ, vel ὅτοι, vel ὅτι τῇ, quod vulgatæ proximum. G. O. R. 7. χαριζόμενος F.

fuero, non media illa, quæ ipse ejecit; sed postrema hæc, a me cancellata, pro glossemate habuerim: quia sic stilus non modo concinnior erit, sed etiam quia Theophilus Latina vocabula explicationi suæ Græcæ subjicere amat. G. O. R.

q. Schol. τετέσι, τὸ δίκαιον τίμιον. FABR.

r. Decreta & edicta Principum leges sunt, Justiniani §. 6. sqq. FABR. I.

s. Dio 36. de Prætoribus, πολλάκις αὐτὰ μετέχραφον, καὶ συχνὰ ὁ τύτῳ τοὺς χάριν, ἢ καὶ κατ' ἔχθραν τινῶν, ὥσπερ εἰκὸς, ἐγίνετο. FABR.

Quæ causa etiam fuit atque origo Edicti Perpetui. Vid. HEINECC. *Antiq.* h. t. Ceterum paulo post adscripsit Frater: O *adulatorem!* Nec causam pro reo dico. G. O. R.

t. Judiciorum pestes χρυσῷ διαλύεσθαι, ὀλίγα ὑπερβαίνειν τὸ νόμιμον, δι' ἔχθραν τι ποιεῖν. adde quæ scripsi ad Harmenopulum *in proœmio ad Judices* §. 2. D. GOTH.

Justin. Nov. 22. c. 2. §. 1. FABR. I. *in fide*, sed nihil ad h. l. facit.

u. De jure principis vide, quæ scripsi *ad novel.*

ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν σωμάτων ἐστὶ κύριος·) οὐδὲ [8] φιλίᾳ ὑπερβαίνει τὸ νόμιμον, (φιλῶν γὰρ βασιλεὺς, ἑτέρως ὠφελῆσαι δύναται, ἐξ ὧν μᾶλλον uu εὐδοκιμεῖ·) οὐδὲ δι' ἔχθραν [9] τι ποιεῖ, (εἰ γὰρ μισεῖ τινὰ βασιλεὺς τῶν ὄντων ὑπὸ τὴν *[9] αὐτοῦ πολιτείαν· Εἰ δέ τις εὑρεθῇ, τοῖς τελευτῶσι [x] συναριθμηθήσεται.) Τὸ δὲ ἐν ἐδίκτῳ [10] μόνῳ νομοθετεῖν τοῖς ἄρχουσιν ἐφεῖται. ἐπειδὴ πρὸ γ τῶν πραγμάτων τιθῶνται *[10]

auro ineſcatur, (qui non ſolum fortunarum noſtrarum, ſed & ipſorum corporum eſt dominus:) neque ob amicitiam jus transgreditur, (Imperator enim *aliquem* diligens, aliter juvare poteſt, unde magis inclareſcat & *commendetur*:) neque per odium quid facit, (non enim odit quemquam Imperator eorum qui ſunt ſub ejus regimine; ſi quis autem inveniatur, mortuis connumerabitur.)

[τοῦ- In

8. διὰ φιλίαν F. 9. τί ποιεῖ de. F. ſed Latine ſequitur, ut alias, Curtium. *9. αὐτοῦ omnes præter Viglianam edit. 10. μόνον F. *10. Non modo incluſa de: F. ſed & pro his καὶ πάσ. χείρ. ὑποψ. ἐστ. unicum verbum habet ἀπήλλακται. Vid. Not.

de conſulibus 105. *c.* 2. §. 4. *in verbo*, *cui* & ipſas leges Deus ſubjecit. D. GOTH.

Ambroſ. 5. *ep.* 33. *Allegatur*, *Imperatori licere omnia*, *ipſius eſſe univerſa.* Corippus de laud. Juſt. *Vobis quis veſtra negaret, cum veſtrum eſt quod mundus habet?* vide tamen Philon. περὶ φυτουργ. FABR.

[In Edit. II. ſequentia adjicit poſt anagramma Billonii:] quod ſ. l. dabimus.

Quod duæ paginæ vacarent, viſum eſt eis implendis quæ ſequuntur adjicere.

Scribit Theophilus in §. 7. de jure natur. gent. & civ. Principem non modo fortunarum noſtrarum, ſed etiam corporum ipſorum dominum eſſe. quod confirmavi allato D. Ambroſii loco ex epiſtola 14. (ſic ibi emendandum eſt) & Corippo de laudibus Juſtini libro 2. Integrum locum Ambroſii heic ſubjeci, ut rem plenius intelligeret lector: *Convenior ipſe à Comitibus & tribunis, ut Baſilicæ fieret matura traditio dicentibus, Imperatorem jure ſuo uti, eo quod in poteſtate ejus eſſent omnia.* & ibidem: *Domum privati nullo potes jure temerare: Domum Dei exiſtimas auferendam? allegatur, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe univerſa.* quibus adde Iſocratem ad Nicoclem: ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν, οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστί. *bona enim omnia urbem inhabitantium ad Reges pertinent bene imperantes.* Horum locorum non alium interpretem quæramus quam Philonem περὶ φυτουργίας· οἱ δὲ αὐτοὶ καὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν ἁπάντων ὄντες κτημάτων δεσπόται, καὶ ὅσον ἐπικρατεῖν οἱ ἰδιῶται δοκοῦσι, μόνα ταῦτα ἔχειν νομίζοντες, ἅτερ ἐπιτρόποις καὶ ἐπιμεληταῖς ἐχρημάτισαν, ἐφ' ὧν καὶ τὰς ἐτησίους προσόδους ἀπολέγουσιν· εἰς ἃ πολλάκις ἀνέσεως καὶ εὐθυμίας ἕνεκα προσέρχονται, τὸ βαρύτατον τῶν ἐν πολιτείᾳ καὶ βασιλείᾳ φροντίδων ἄχθος ἀποτιθέμενοι. καὶ καλεῖται μέντοι ταῦτα τὰ κτήματα αὐτοῖς βασιλικά. καὶ μὴν ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς καὶ ὅσα ἄλλα κειμήλια ταῦτα τοῖς ἀρχομένοις θησαυροφυλακεῖται, τῶν ἡγουμένων μᾶλλον ἢ τῶν ἐχόντων ἐστίν, ἀλλ' ὅμως ἴδιοι τῶν βασιλέων θησαυροὶ λέγονται, ἐν οἷς οἱ ταχθέντες τῶν φόρων ἀπολογισαμένοι ἀπὸ τῆς χώρας προσόδους κατατίθενται. *Idem autem (de Regibus loquitur) quamvis omnium poſſeſſionum ſeu prædiorum quæ in regione ſunt, domini ſint, & eorum etiam quæ ſibi quisque privatus habet: ea tamen ſola habere creduntur, quæ procuratoribus ſuis commiſerunt, à quibus annuos reditus exigunt. In ea ſæpe animi laxandi cauſa ſe conferunt, graviſſimo Reipublicæ & Imperii curarum onere depoſito: & prædia dominica ſive Imperatoria cognominantur. Imo vero argentum aurumque, cæteraque cimelia quæ penes ſubditos conduntur, Imperatorum magis ſunt quam poſſeſſorum. Attamen quidam ſunt Regii theſauri, in quibus tributorum coactores regionis proventus reponunt.* Vide Cujacium Obſervationum libro XV. capite XXX. FABR. II. in fine plagularum, quæ ipſum Paraphraſtæ opus præcedunt.]

uu. Εὐδοκιμοῦ videtur Curtius voluiſſe, qui vertit: *unde & certiorem gratiam & veriorem gloriam adſequatur*, quod & F. retinuit. Optativum etiam ego præfero, ſed dubito utrum hoc de Imper. an de amico ejus intelligat Theophilus. Poſterius tamen magis probo. G. O. R.

x. Auctor Octaviæ trag. *Cum liceat una voce ſuſpectos ſibi Mori jubere.* Q. Curt. 4. *Cum in regali ſolio reſidebis, vita necisque omnium dominus.* FABR. Θυμὸς βασιλέως, ἄγγελος θανάτου· Salom. in Proverb. XVI. 14. G. O. R.

y. Edicta quando proponantur & cur edictis tantum magiſtratus jus conſtituant, adde *l.* 7. *ff. de Juriſdict.* & 7. *Eclog.* 3. περὶ διαφθειρόντων τὸ προλιθὲν ἢ μέλλον προλίθεσθαι ἐπὶ διηνεκεῖ αἰτίᾳ πρόσταγμα. D. GOTH.

z. Schol.

[τουτέστι [z] περὶ τοῦ κινηθῆναι τὰ πράγματα καὶ τὰς ὑποθέσεις] καὶ πάσης ὑποψίας ἐστέρηται. [11] Δεδώκασι δὲ κατεξαίρετον [a] τὸ νομοθετεῖν, τῷ πραίτωρι [b] τῷ οὐρβανῷ καὶ τῷ πραίτωρι [c] τῶν περεγρίνων, καὶ τοῖς ædilibus curulibus· καὶ πραίτωρ οὐρβανὸς ὠνόμασται ἐντεῦθεν· πραίτωρ μὲν πρὸ [d] τὸ [12] præcedere, τουτέστι προηγεῖσθαι καὶ ἄρχειν. οὐρβανὸς δὲ [e], ἐπειδὴ [13] urbs κατ' ἐξοχὴν

In edicto autem solo jura constituere magistratibus concessum est: quoniam ante negotia & *causſas* proponitur, [id est, antequam negotia & causſæ moveantur] & omni sinisteriori suspicione caret. Jura autem constituere inprimis concesserunt Prætori Urbano & Prætori Peregrinorum, atque Aedilibus Curulibus. Et Prætor Urbanus hinc nominatus est; Prætor quidem a præceden-

11. Καὶ ἐξ. δὲ τὸ νομ. δεδώκ. F. 12. *præesse* F. eoque ducunt Glossæ Nomicæ. Tamen cum Curtio malim *præire*. 13. *urbs* de: F.

z. Schol. τουλέστι περὶ τοῦ κινηθῆναι τὰ [γράμματα καὶ τὰς Ed. 1. πράγματα, τέτειν Ed. 2.] ὑποθέσεις. Prætores enim edicta proponebant, ut scirent cives quod jus de quaque re dicturi essent. l. 2. §. eodem tempore, D. de Orig. J. Cic. 2. de LL. FABR.

Quid sibi verbum solitarium ἀπήκασαν apud Fabr. velit, non intelligo, præsertim cum Curtianam versionem retinuerit, *atque ita omnis sinisterior suspicio cesset*. Quæ inclusi, pro glossemate libens habeo: sed pro τιθῶσιν legendum aut τίθεσιν aut τίθεται, uti verti. G. O. R.

a. Confundit Th. jus *legis ferendæ* cum potestate *edicendi*. Legem ferre poterat Prætor, non Aediles. Edictum proponebat non solum Prætor, sed etiam Aediles . . . . . Utrumque confudit Th. & cum sciret, Prætorem habuisse jus ferendæ legis, hoc jus accommodavit Edictis, cum sit valde diversum. Nisi dicamus, eum leges vocasse Edicta: nam & Censorum edicta *leges censoria* dicebantur. Cic. 3. *de Divin.* & 1. *in Verr.* & *pro Cluent.* Hæc AVERANIUS *Interpr. Jur. L.* 1. *c.* 6. §. 15. Tu vide potius BRISSON. *de Formul. P. R.* III. 10. & VI. 81. atque HEINECC. *præfat. ad Spanhemii O. R.* Tum injuriam facit Theophilo, dubitans an Edicta vocaverit leges. Itane negligenter eum legit? Nonne sic §. 8. (ut ne alia loca nunc coacervem) ait: ὧν ἔκτη τάξει νομοθετῶσιν οἱ σοφοί? ubi Curtius recte, ut alibi, *jura constituunt*, non *leges ferunt*. Et sic ipse Averanius in Theophilum iniquior, namque potissima tantum excerpsi, Historicum suum (forte Pseudofenestellam sive Andr. Dom. Floccum c. 19. quem tamen non invenio dixisse *jus constituere*, sed *jus condere*) defenderat §. 7. scribens: " Non poterat „ igitur Prætor *legem condere*, [sed *ferre legem* ad „ populum.] Contrarium tamen innuere videtur „ Historicus: *Penes quem Magistratum omnis publici „ privatique juris potestas esset, ut & novum jus constitu-„ tuere & vetera abrogare facultas esset.* Sed animad-„ vertendum est, aliud esse *legem condere*, aliud *jus „ constituere. Juris* nomen comprehendit etiam præ-„ toris edicta" *&c.* Immo *jura condere* etiam dicuntur JCti sq. §. 8. ut MSS. quos versavi & optimæ editt. habent. Adde Cujac. VII. Obs. 25. & Wæchtler. qui in *Opusc.* p. 606. Averanium quoque refutat. G. O. R.

b. In uno cod. [Schol. *Ed.* 1.] τῷ στρατηγῷ. Glossæ Gr. Lat. στρατηγία ῥώμης, prætura. στρατηγὸς ῥώμης, prætor. στρατηγὸς ἐξωτικὸς dicitur in vet. inscr. Prætura urbana τῶν ἄστεων πρωτεύουσα. Appian. Civ. 2. Plut. in Bruto. FABR.

c. Schol. τῷ ξενόνι, τῷ νῦν λεγομένῳ κοιαίστωρι. vet. Sc. στρατηγὸς καθὰ πόλιν, καὶ ἐπὶ τῶν ξένων. Frag. legis judic. *Pr. qui inter peregrinos jus dicet.* [Valer. M. I. cap. 3. 2. *Hispalus prætor peregrinus.* Ed. 2.] de cujus officio scripserat Labeo l. 9. §. ult. de dol. FABR.

Vide Mylii Hist. Th. pag. 12. & Differt. sing. pag. 97. & nostrum Excursum IX. G. O. R.

d. Rectius dixisset ab eo, quod est *præire*, prætorem dici, quasi præitorem. J. CURT.

Prætor à præeundo. Varro 4. *de lingua, numer.* 14. & 16. *Nonius* 1. *numero* 9. 9. *Isid.* 2. & 3. adde Festum *in Prætoria porta.* D. GOTH.

Η πρὸ τὸ præire. Nov. 24. Varro 4. de LL. V. Prisc. 8. Non. in v. Consulum. FABR. I.

Videtur Theophilus Prætoris nomen deducere ἀπὸ τοῦ præesse. Glossæ: ἄρχει *præst.* vel ἀπὸ τοῦ præire. Glossæ: προηγοῦμαι, *præo*, ut Varro 4. de L. L. Prisc. 8. Non. in v. Consulum, Novel. XXIV. FABR. II.

Ex Th. in Glossis Nomicis in voce πραίτωρ, pro πραεκίσσαι corrigit προηγεῖσθαι MEERMAN.

e. De Prætore Urbano *adde l.* 2. §. 27. *ff. de origine juris.* D. GOTH.

χὴν 14 ἡ Ρώμη λέγεται· ἐδικαιοδότει γὰρ τοῖς ἐν 15 Ρώμῃ· ὁ δὲ ἕτερος ὠνομάζετο πραίτωρ περεγρῖνος f. πραίτωρ μὲν ἀπὸ τοῦ 12 præcedere, περεγρῖνος δὲ, ἐπειδὴ ἐδικαιοδότει τοῖς ξένοις τε καὶ ἐπήλυσιν. ἐπειδὴ γὰρ πλήθους ὄντος ἀναριθμήτου, οὐκ ἐξήρκει πάντων ἀκροᾶσθαι ὁ πραίτωρ ὁ οὐρβανὸς, ἐπενοήθη 16 ὁ περεγρῖνος, ἵνα ὥστε δικαιοδοτεῖν τοῖς περεγρίνοις.

dendo, id eſt anteeundo & imperando: Urbanus autem, quia Urbs per excellentiam Roma dicitur: jus enim reddebat *civibus* qui Romæ erant. Alter autem nominabatur Prætor Peregrinus; Prætor quidem a præcedendo: Peregrinus autem, quia jus reddebat peregrinis & advenis. Quum enim multitudo eſſet innumera, neque omnes Prætor Urbanus audire poſſet, creatus eſt Peregrinus, ut jus redderet peregrinis.

Οἱ δὲ ædiles curules h, καὶ αὐτοὶ ἐνομοθέτουν. ὠνομάσθησαν δὲ ἐντεῦθεν, ἐπειδὴ i φροντὶς αὐτοῖς ἦν ἡ τῶν ναῶν k εὐκοσμία. (ædes l γὰρ οἱ ναοὶ· cura δὲ ἡ φροντίς. ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐν ἐπιμελείᾳ, ὥς τε μὴ m πρὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ τυχὸν ἐνιαυτοῦ, ἱερωσύνης ἐπιλαβέσθαι τινὰ) ἢ μᾶλ-

59 Aediles porro Curules & ipſi jura conſtituebant. Nominati autem ſunt inde, quoniam templorum ſplendor & *decentia* iis curæ erat. (Aedes enim ſunt templa; & *Curules dicuntur a* cura. Namque iis curæ erat, ne quis ante quadrageſimum forte

14. ἡ Ρώμη *urbs* F. reliqui ἡ Ρώμα. Adde Gloſſ. Th. 15. τῇ ad: F. Si liceret, ſubderem potius πολίταις. 16. ὁ de: F.

f. De Prætore peregrino adde *l.* 2. §. 28. *ff. de origine juris. l.* 9. §. 4. *ff. de dolo.* D. GOTH.

g. Gloſſæ Lat. Gr. *Urbs*, πόλις, μόνη ῥώμη Serv. in 1. & 3. *Aen.* Quintil. 8. c. 2. FABR.

h. De Aedilibus Curulibus adde *l.* 2. §. 26. *ff. de origine juris.* de eorum edictis. *l.* 1. *ff. de ædilitio edicto.* D. GOTH.

i. l. 2. §. *cumque Conſules*, D. *de orig. I.* vel etiam inter peregrinos & cives, Liv. 33. Tacit. Ann. 1. Sen. *de tranq. an.* c. 3. FABR.

k. Aedilium triplex denominatio Theophilo, vel quod illis ædium ſacrarum cura, vel quod foro præeſſent, (verum hæc origo nimio plus à ſenſu remota eſt). vel quod plebem (quo tempore ſecedebat) adirent. quod *ex l.* 2. §. 20. *ff. de origine*, mutuatum eſſe videtur. non tamen omnimodo, quippe inibi Aediles, qui præerant ædibus, in queis ſcita ſua plebs habebat. Simile huic loco poſtremo Theophili quid exſtat apud Feſtum in Aedilis, quo etiam loco præterea notat, ædium privatarum curam habuiſſe, quod Varro 4. de *lingua* etiam confirmat. D. GOTH.

l. Non tantum ſacrarum, ſed etiam privatarum: Feſt. & Varro 4. de L. L. Dionyſ. Halic. 6. Zonar. 2. FABR.

Quatenus in publicum verſæ erant, ut & Fori ac rerum venalium. J. DOUJ.

Theophilum defendit hic locus ap. Dionyſ. Hal. Antiq. VI. 90. Νῦν μέντοι κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν ἀφ' ἑνὸς ὧν πράττουσιν ἔργων, ἹΕΡΩΝ ΤΟΠΩΝ ἐπιμελητὰς καλοῦσιν, καὶ τὴν ἐξουσίαν ὑπηρετικὴν ἑτέρων [Tribunorum pl.] ἔχουσιν, ὡς πρότερον ἐπιτέτραπται δὲ αὐτοῖς πολλὰ καὶ μεγάλα, καὶ σχεδὸν ἐοίκασί πως καλὰ τὰ πλεῖστα τοῖς παρ' Ἕλλησιν ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΙΣ. Quanto magis ergo Aediles Curules? G. O. R.

m. Vide *Novel.* 123. *c.* 13. D. GOTH.

Hoc nugatorium eſt. in Presbytero & Epiſcopo exigitur ætas annor. 30. *Nov.* 137. *c.* 2. *Nov.* 123. *c.* 13. perperam enim apud vet. int. legitur 35. ut conſtat ex ipſo contextu G. & Theodoro Balſ. [in collectione conſtitutionum eccleſiaſticarum. *Sic Edit.* 2. *ſed prima eorum loco hac habet:* in Paratitlis: vid. Chronicon Hippolyti Thebani. Hieron. ep. ad Euſtoch. eſt enim hæc ætas perfecta. Theophylact. in Luc. c. 3. & in Jo. cap. 1. FABR.

Aedilium hæc notio non fuit, ſed Pontificum. J. DOUJ.

Sed cur Doujatio magis credemus quam Theophilo? Debuiſſent deinde interpretes cogitaſſe, nusquam in hac paraphraſi juris noviſſimi fieri mentionem, ne ex Codice quidem repetitæ prælectionis, qua de re latius ad Mylianum Th. Hiſtor. Præterea ipſæ hæ novellæ non modo ſuperiori VI. cap. 5. & 6. & ſibi invicem, ſed legi etiam 9. Cod. *de Epiſc. & Cler.* derogant. Sed hoc non agimus,

μᾶλλον ἐπειδὴ n τῆς ἀγορᾶς ἐφρόντιζον, οὕτως ὠνομάσθησαν· ædiles γὰρ οἱ o ἀγορανόμοι· ἢ τὸ πάντων ἀληθέστατον, ἐντεῦθεν· ἐν τῷ oo καιρῷ τῆς ἀποστάσεως, ὥσπερ παρὰ τοῖς συγκλητικοῖς ἦν ὁ ὕπατος, δικαιοδοτῶν καὶ τέμνων τὰς δίκας, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἰδιώταις προεβλήθη τις, ὃν ἔδει δέχεσθαι τὰς προσελεύσεις τῶν δεομένων τινὸς βοηθείας· καὶ ἀπὸ τῆς προσελεύσεως, 17 adilis P ὠνομάσθη [*17 ἀπὸ τῆς ἀδιλίας, ὅ ἐστι προσέλευσις] εἶτα 18 ἀφ' τὴν εὐφωνίαν, προσετέθη τὸ Εστοιχεῖον, καὶ γέγονεν 19 Aedilis. Cu-61 rules 20 ἀφ' τοῦτο, ἐπειδὴ ἐκέχρητο τῇ σέλλῃ τῇ ὑπατικῇ. q τὰ δὲ τούτων ἔδικλα ἐκράτει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. ἐλέγετο δὲ ἡ τούτων νομοθεσία, jus r honorarium, s ἐπειδὴ 21 εἰς τιμὴν τῶν ἀρχόντων,

te annum ſacerdotium capeſſeret:) vel potius, quia forum curabant, ita vocati ſunt. Aediles enim *Græcis ſunt* αγορανομοι: vel *quod* omnium *eſt* veriſſimum, hinc: ſeceſſionis tempore, ſicuti apud Senatores erat Conſul, jura dans litesque dirimens; ſic etiam apud plebejos conſtituebatur quidam, quem oportebat accipere aditiones *eorum* qui aliquo auxilio indigebant, & ab aditione ADILIS nominatus fuit: poſtea ſuavioris ſoni cauſa addita eſt littera E, & factum AEDILIS. Curules ideo, quia ſella curuli utebantur. Horum autem edicta obtinebant etiam in provinciis. Dicebatur autem horum legiſlatio Jus honorarium, quoniam in honorem ma-

17. *ædilis* ante Goth. *17. Videtur autor ſcripſiſſe ἀπὸ τοῦ *adire*, nam ἀδιλια Grecum non eſt. ANON. Niſp. & ſic edidit F. omiſſis vocibus ὅ ἐστι προσέλευσις. Ego quæ incluſi, pro Schol. rejicerem. 18. δ' ἐυφ. F. 19. ἀεδιλες ante F. qui ἀεδιλις habet. Ego hanc vocem & ſequentem Κέρυλες ſive Fabroti Κουρούλες Latine malui ſcribere. 20. δὲ ad: F. 21. πρὸς τιμ. F.

mus. Immo non loquitur Th. de Presbyteris & Epiſcopis, ſed de priſcis Romanorum ſacerdotibus. Accedit quod Aediles utrique ſub Imperatoribus ſenſim creari deſierint, atque ævo Juſtiniani nulli eo nomine fuiſſe legantur. Pertinet ergo hoc Theophili teſtimonium ad ceteras de legibus Romanorum annalibus quæſtiones, quas nemo hodie facile ſolverit. Ad fidem ſane noſtro habendam ſufficit, quod Quirites ſacerdotiis olim certos præſtituiſſe annos ſciamus, licet & ipſorum numerum ignoremus, & multi Viri principes his legibus ſoluti fuerint. Hæc mea eſt ſententia: in alia, attamen a Fabroto diverſa eſt Vir Ampl. EV. OTTO *cap.* XI. *de Aedil. Coloniar. p.* 382. *ſqq.* G. O. R.

n. [Aedilium enim præcipua de rebus venalibus jurisdictio erat, l. 63. D. *de Aedil. ed.* Ed. I. Addend.] Halicarn. VI. FABR.

o. Αγορανόμοι qui erant, docet Ulp. in Orat. *contra Timocrat.* verſic. ἔστι δὲ ἀγορανόμους. ERNST.

Qui plura cupit, adeat eumdem *Ottonis* librum pag. 80. & 117. nec non G. d'Arnaudtii *Conject. p.* 120.

oo. Cum plebs a patribus receſſit in montem Aventinum. ANON. DUK.

Immo in montem Sacrum A. U. 260. Dionyſ. Antiq. Rom. VI. cap. 90. Feſtus v. *Pleb. Aed.* & Gell. N. A. XVII. c. ult. pag. 793. *Roma autem iſtis ferme temporibus* tribunos & ædiles *tum primum* per ſeditionem *ſibi plebes creavit.* G. O. R.

p. Falſum: nam *ædiles*, qui ædes ſacras & privatas procurarent, dicti ſunt. *Curules* autem non a *cura*, ut Th. putat, ſed a *Curia*, item ut ſella curulis, ut a plebejis diſtinguerentur, appellati ſunt. HOTOM.

Feſtus: *dictus eſt autem ædilis, quod facilis ad eum plebi aditus eſſet.* FABR.

Tamne perfunctorie Theophilum legit Hotomanus, cum ſupra c. 59. *ædium* & ſq. c 61. *ſella curulis* ipſe meminerit? confer cap. 53. G. O. R.

q. Vid. Plutarch. in Mario. FABR. Quam vellem, locum Plutarchi diſtinctius deſignaſſet! Interim conſulatur EV. OTTO *de Aedilib. Colon.* pag. 454-5.

r. Gloſſæ Gr. Lat. πραιτώρων δίκαιον, ἢ σύνταγμα, *honorarium jus, vel pignus.* ſic leg. FABR.

s. Adde *l.* 2. §. 10. & 12. *ff. de orig. jur.* D. GOTH.

Ut in l. 7. D. de juſt. & ju. Honorarium dicitur ad honorem Prætorum ſic nominatum. Hinc Prætor honoratus Magiſtratus, Ovid. Faſt. I. *Nam*

των, καὶ τῶν [22] τιθέντων, ἐκράτει ταῦτα καὶ ἐπολιτεύετο, καὶ οἱ ἄεδιλες οὖν ἐνομοθέτουν περί τινων κεφαλαίων, καὶ τὸ τούτων ἔδικτον, μέρος γέγονεν, ἤτοι [t] συνήφθη τῷ ἐδίκτῳ τῶν δύο πραιτώρων, οὐρβανοῦ τε καὶ περεγρίνι.

magiſtratuum atque auctorum, ea obtinebant & obſervabantur. Et Aediles igitur de quibusdam capitibus jus conſtituebant, atque horum edictum pars facta ſive connexa fuit Edicto amborum Prætorum, Urbani ac Peregrini.

§. VIII. Εν ἕκτῃ τάξει [u] νομοθετοῦσιν οἱ σοφοί. Σοφοὺς δὲ λέγω [x], οἷς τὸ νομοθετεῖν ἢ [y] δῆμος, ἢ σύγκλητος, ἢ βασιλεὺς,

§. VIII. Sexto loco jura conſtituunt Prudentes. Prudentes autem voco, quibus jura condere aut Populus aut Se-

22. Sic reſtituo pro vulg. τεθέντων. Fabrotus dedit: πρὸς τιμὴν τῶν ἀρχόντων τεθέντα, nec tamen verſionem Curtii mutavit.

ſimul exta Deo data ſunt, licet omnia fari, Verbaque honoratus libera Prætor habet. FABR. II.

Verba εἰς τιμὴν male a Curtio verſa ſunt *in honorem*, quum verti debuiſſent *ob honorem*, quomodo etiam in l. 7. §. 1. D. *de J. & J.* quidam legunt. F. C. CONRADI L. 1. *Parerg.* 1. §. 8. *not.*

Sive Viglianum εἰς cum Curtio *in*, ſive cum Fabroto πρὸς *ad* vertas, res eodem recidit, ſed neutrum *ob* ſignificat, niſi cum verbis laudandi & vituperandi conſtructum: vid. Vigeri *Idiotiſm. L. Gr.* Indices Thucydidis & omnino Dukeri notam ad L. VIII. c. 88. p. 558. Præterea Papiniano & Theophilo conſentientibus ego nolo videri ſapientior. G. O. R.

t. Aedilium quoque edicta juris Prætorii appellatione continentur, ut in Prætoriis ſtipulationibus ædilitiæ l. 5. D. de verb. oblig. Denique Prætor pro quolibet Magiſtratu hic accipitur. Sed & Paulus Prætorem pro ædili dixit Sent. 1. tit. 15. §. feram, ut ibi obſervat Cuj. FABR. I.

Præcipua hujus Edicti capita in Edictum perpetuum Prætoris transfuſa eſſe, docet Imp. l. 2. §. 5. & l. 3. §. 5. C. *de Vet. Jur. enucl.* Adde ad Pauli I. *Sent.* 15. §. 2. notata, Cujac. VIII. *Obſ.* 38. Chr. G. Hoffmann. *Hiſt. Jur. T. I. P. I. p.* 225. MEERMAN.

u. Vid. ſuperior. not. *a.* in fin. G. O. R.

x. Hotomanus & Vinnius in *Commentar. Inſtit.* atque Heineccius in *Antiquitt. Syntagmate* carpunt noſtrum, quod hoc jus a populo aut ſenatu datum fuiſſe ſcribat. Sed ſi l. 2. §. 5. & 6. cum §. 12. & pr. §. 35. D. *de Orig. Jur.* inter ſe contendamus, res nondum ad liquidum mihi deducta videtur. Namque primo *diſputationem fori* dicit Pomponius communi nomine appellatam fuiſſe *Jus civile*: deinde eodem fere tempore actiones compoſitas, & hanc Juris partem *Legis actiones* dictas, & ita eodem pæne tempore *tria hæc Jura* (quæ Tripertita & Cunabula Juris appellat §. 38.) eſſe nata, nim. Leges XII. Tabb. atque ex his jus civile & legis actiones. Omnium tamen harum (malim *horum* cum Bynkershoekio τῷ μακαρίτῃ) & interpretandi ſcientia & actiones ap. collegium Pontificum erant, (in quorum penetralibus abditum erat jus civile, &c. uti ex Livio IX. 46. recte citat Cujac.) ex quibus conſtituebatur (a Senatu, credo, aut populo) quis quoquo anno præeſſet privatis. Hinc §. 12. poſt *Leges* ſtatim ſequitur *proprium Jus Civile*, quod ſine ſcripto in ſola prudentium interpretatione conſiſtit: & §. 35. denique ſic ſcribit Pompon. "Juris Civ. „ ſcientiam plurimi & maximi viri profeſſi ſunt: ſed „ qui eorum maximæ dignationis ap. P. R. fue„ runt, eorum in præſentia mentio habenda eſt, „ ut appareat, a quibus & qualibus *hæc jura orta* „ & tradita ſunt." His a me ita contractis ſi jungas, quæ ad d. §. 5. & 6. Cujac. commentatur, nec non veriorem in hoc §. Inſtit. lectionem (ut pro verbis *antiquitus conſtitutum erat*, cum Hotom. Cuj. & Vinn. quibus inter alios Codex Gottorpienſis ſive Gudianus adſentitur, legamus *antiq. inſtitutum erat:*) nihil reſtat quam illud declarare, cur Theophilus, duce Juſtiniano, ſcripto juri adnumeret reſponſa prudentium, quæ Pomponius ſine ſcripto conſtitiſſe ait. Sed facilis eſt reſponſio, quam auctoritatis cauſa alienis verbis reddam. Scribit enim Vir Ampl. VAN DER MEULEN ad d. §. 5. pag. m. 376. "Initio inſpecto jus hoc, ſcil. „ prudentium reſponſa, ſine ſcripto veniſſe: ve„ rum interjecto tempore poteſtas reſpondendi de „ Jure Jurisprudentibus, [*addere liceat*, non omni„ bus, ſed certis ac potentiæ ſuæ faventibus] a „ Cæſaribus conceſſa fuit; eorum reſponſa pars „ Juris Civ. eſſe cœperunt, præſertim cum Theo„ doſius vim legis ipſis tribuerit, *l.* 1. *Cod. Theod.* „ *de Reſp. Prud.* & deinde Juſtinianus vicem legis „ obtinere voluerit, & juri ſcripto adnumerari. „ *l.* 1. §. 6. *Cod. de Vet. Jur. enucl.*" G. O. R.

y. *Vid. l.* 2. §. 47. *ff. de origin. juris.* D. GOTH.

λεὺς, ἐπέτρεψε· τὸ δὲ παρ' αὐτῶν νομοθετούμενον, γενικῷ ὀνόματι κέκληται 23 responsum [z] prudentum, τουτέστιν ἡ ἀπόκρισις τῶν σοφῶν, ἐπειδὴ [a] κατὰ πεῦσιν καὶ ἀπόκρισιν ἐνομοθέτουν.

Senatus aut Princeps permisit. Jus autem ab his constitutum generali nomine vocatur Responsum Prudentum, quoniam per consultationem & responsionem jura condebant.

Τὸ δὲ responsum [b] τέμνεται εἰς 24 σεντέντιαν [c], καὶ ὀπινίονα· καὶ τί ἐστι 25 sententia [d]; ἡ αὐτοτελὴς καὶ ἀναμφίβολος ἀπόκρισις [e]· οἷον ἔξεστι τόδε ποιεῖν· οὐκ

Porro responsum dividitur in Sententiam & Opinionem. Et quid est Sententia? Absoluta & indubia responsio, veluti Licet hoc facere; Non li-

23. ῥέσπονσον *prudentium* F. omnes reliqui *responsa pr.* 24. *Sententiam καὶ opinionem* F. 25. σεντέντζια ante F.

z. Cic. de Jurisconf. pro Mur. Vestra responsa, atque decreta. Vitruvius 1. c. 1. Responsa Jurisconsultorum noverit. Hi dicebantur jus civile respondere, Plin. 6. cap. 15. Horat. ep. 1. 3. atque ita v. CL. Emar. Rancon. legend. putabat in l. 2. §. pen. D. de Orig. J. ex auctoritate jus responderent. Sed verior edita lectio: ex auct. ejus: id est, ex auct. Cæsaris Augusti. dicuntur & jura condere hic apud Just. ut Hippocrates conditor nostræ professionis Scribonio Largo ep. ad Caj. Jul. Calist. FABR. I.

a. Veteres prudentes consultoribus [consultatoribus *Ed.* 1.] tantum vacabant, *l.* 2. §. *juris civilis*, *D. de orig. jur.* FABR.

b. Hinc Responsorum, Sententiarum, Opinionum libri. D. GOTH.

c. Judices plerumque imperiti dabantur, nonnunquam etiam rure accersebantur: ut scribit Fabius. quare ad prudentes fere confugiebant, qui sua responsa ipsis scripta dabant: ut l. 2. §. *& ut obiter* D. *de Orig. Jur.* Quare absurdum est, quod noster ait. *Opiniones* enim & *sententias* Imperator pro eodem posuit. permissum autem ipsis fuisse diversas inter se opiniones tueri, Fabius L. X. testatur. HOTOM. *in Edit. Lugd.* 1558.

Theophilus differentiam inter hæc [*sententias & opiniones*] constituit. Sed cum aliud sit jus certum, aliud incertum: ac de certo quidem, quod scripto aut consuetudine continetur, Jurisconsulti (ut ait Fabius) non consulantur: neque vero si maxime legis carmen interrogati pronunciarent, jus tamen facerent: (quod hoc loco quærebamus) certæ & indubitatæ esse illorum responsiones non poterant. HOTOM. *in Comment. Inst. p.* 21.

Indigna Hotomano, qua Litteratore, qua JCto, κρίσις, adeoque indigna ut multum ei refellendæ tribuam temporis. Namque primo, quotusquisque non fatebitur, verissimas hic *sententiæ* atque *opinionis* definitiones a Theophilo tradi, quæ etiam Glossatoribus placuerunt, ut Gloss. Nomicas taceam? Adde notam Fabroti sq. Deinde quod ex Fabio citat, sequentem mox credo locum significat, qui neutiquam tamen id quod Hotomanus vult, dicit: Audiamus ergo & interpretemur ipsum *Quinctil. L. XII. Orat. Inst. cap.* 3. *pag.* 1066. (Nam in toto libro X. similem locum invenire non potui, nec eum sibi alibi contraria scripsisse, temere crediderim:) " Namque omne jus, quod est CERTUM, " aut *scripto* aut *moribus* constat: [Hinc *Sententiam* " JCtus desumit] DUBIUM *æquitatis* regula exa- " minandum est. [Hinc variæ sæpe JCtorum *o-* " *piniones.*] Quæ scripta sunt, aut posita in more " civitatis, nullam habent difficultatem, [si *Ju-* " *risperitum* spectes, non si *consultorem*, nam & " hic de Jure certo sæpe consulit:] cognitionis sunt " enim, non inventionis. At quæ *Consultorum* " [i. e. Prudentium] *Responsis* explicantur, aut in " verborum interpretatione sunt posita, aut in re- " cti pravique discrimine". Optime hic *Turnebus:* " Jus igitur illud (*dubium*) petendum est aut ab " æquitate, aut ab aliqua legis similitudine, aut ab " *Opinione* alicujus JCti". Non muto sententiam, etsi Jac. Gothofredus in prolegom. ad *l.* 58. *de R. J.* inanem hac parte observationem nostri appellet, eique subscribat Cl. Otto *in Comment. Instit.* Nec enim vocabulorum καταχρήσεις verum propriumque usum tollit. G. O. R.

d. Sententia est ἀσφαλὴς καὶ βεβαία, καὶ ἀμετάθετος ὑπὸ λόγε κατάληψις. Opinio vero, ἀσθενὴς καὶ ψευδὴς συγκατάθεσις. Empiric. comm. 7. Donatus in Andr. act. 2. Sc. 2. [vs. 30. *Opinor, narras? non recte accipis. Certa res est.* ubi sic Don. *Quoniam argumenta sunt & conjecturæ, OPINOR dixit. Nam contra opin.* &c. ut sequitur. G. O. R.] *Contra opinionem certa res est. quæ autem opinamur, putamus. quæ putamus, incerta sunt.* FABR.

e. Ita describitur in Gloss. Basil. GEN. ED.

f. Schol.

οὐκ ἔξεσι τόδε ποιεῖν. *25 Opinio δὲ ἠ63 ὑπεσταλμένη, καὶ μὴ ἐνδοιασμοῦ προσφερομένη ἀπόκρισις, οἷον νομίζω 26 ὅτι ἔξεστι τόδε ποιεῖν· νομίζω ὅτι οὐκ ἔξεστι τόδε ποιεῖν· ἐπετέτραπτο δὲ τούτοις δημοσίᾳ νομοθετεῖν, f ἤτοι τοὺς νόμους ἑρμηνεύειν. οἵτινες 27 Jurisconsulti 28 προσηγορεύθησαν, τουτέστιν οἱ περὶ τοῦ νόμου ἐπερωτώμενοι· Consulere 29 δέ ἐστι g τὸ ἐρωτᾶν· ὧν αἱ 30 σεντέντιαι καὶ ὀπινιόνες ταύτην ἔχουσι τὴν 31 αὐθεντίαν, ὥς τε μὴ ἔχειν παρ-ρησίαν h δικαστὴν ταῖς αὐτῶν ἀπειθεῖν ἀ-64 ποκρίσεσιν, ὥσπερ καὶ βασιλέως 32 βοᾷ διάταξις i· καὶ ἐν τούτοις μέν ἐστιν ἡ ἔγγραφος νομοθεσία, τουτέστιν ἐν τοῖς ὑπὸ τοῦ δήμου τεθεῖσιν, ἢ χυδαίου δήμου, ἢ συγκλήτου, ἢ βασιλέως, ἢ ἀρχόντων τῆς Ῥώμης, ἢ τῆς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεως.

licet hoc facere. Opinio autem suspensa & cum dubitatione prolata responsio, veluti Opinor licere hoc facere; Opinor non licere hoc facere. Ceterum concessum his est publice jura constituere sive leges interpretari, qui Jurisconsulti sunt dicti, hoc est de Jure interrogati. Consulere enim est interrogare: quorum sententiæ & opiniones eam habent auctoritatem, ut non audeat Judex ipsorum responsis non parere, sicuti & Imperatoris constitutio declarat. Et in his quidem consistit Jus scriptum, id est in iis quæ constituuntur a Populo, aut Plebe, aut Senatu, aut Principe, aut Magistratibus *urbis* Romæ, aut Prudentum responsione.

§. IX. Ἄγραφος δὲ νόμος ἐστὶν, ὅπερ ἡ k

§. IX. Non scriptum autem Jus est, quod

*25. Ὀπίνιο ante hanc. Mox malim προφερομένη, quam vocem Glossæ Nom. omittunt. 26. deest ὅτι ante Lugd. 27. καὶ inserit F. 28. προσηγορεύοντο F. 29. γὰρ pro δὲ F. 30. *Sententiæ* καὶ *opiniones* F. 31. αὐθεντείαν ante F. 32. διάτ. βοᾷ F.

f. Schol. ἤτοι, ἀντὶ τοῦ, ἢ τοὺς νόμους· τὸ γὰρ ἤτοι οὐ τοῖς νόμοις πολλάκις ἀντὶ διαζευκτικοῦ. De Jurisconsultis v. Strabon. lib. 12. FABR. I.

Schol. ἀντὶ τοῦ, ἢ τοὺς νόμους ἑρμηνεύειν. τὸ γὰρ ἤτοι οὐ τοῖς νόμοις πολλάκις ἀντὶ διαζευκτικοῦ. FABR. II.

g Glossæ Lat. Gr. *consulit*, πυνθάνεται. [Horatius Sat. 3. libri 2. *Ergo consulere & mox respondere licebit? Consule.* Hinc consultores, qui jurisconsultos consulunt. Idem Horat. Sat. 1. libri 1. *Ed.* 2.] FABR.

h. Judicem pedaneum, χαμαιδικαστὴν [id autem constitutum à Cæsare Aug. *l.* 2. §. *pen. de Orig.* J. Ed. 1.] FABR.

Non solum judicem pedaneum, sed & Centumviros & ipsos Prætores. Vide G. Mascovium *de Sectis JC. cap.* 2. §. 5. *p.* 33. G. O. R.

i De responsis juris prudentum, & eorum authoritate vid. Theod. filium & Valentin. *in l.* 1. *Cod. Theodos. de responsis prudentum.* D. GOTH. & Hotom. in JCto. GEN. ED.

Hanc Valentiniani legem a Tribuniano & Theophilo significari, Jac. Gothofr. in Cod. Theod. aliique post eum credunt: sed noviſſimus Editor Gl. Ritterus in nota adjecta rectius de Augusto interpretatur, quem vide. Ceterum Curtius verterat: *quemadmodum & Principis cujusdam constitutione cavetur*: sed Fabrotus voculam *cujusdam* ejecit, qui & ipse de Augusto in notis prioribus accipit: in posterioribus omisisse videtur, quia illud in Comment. forte deducturus fuerat. Nos Græca strictius expressimus. G. O. R.

k. Quæ hic dicitur χρονία συνήθεια, alibi παλαιὰ, alibi μακρὰ. 1. *Harmenopul.* 1. §. 42. 2. *Eclo.* 1. *c.* 32. inveterata, diuturna, longa *l.* 32. §. 1. *l.* 33. *l.* 34. *ff. de legib.* D. GOTH.

Consuetudo est jus quod multorum consensione convaluit. Lex non scripta, Dio Chrysost. orat. 76. Hierocles apud Stob. c. 37. Sopater in Hermogen. ἔθος δὲ νόμιμον ἄγραφον ἐκ συλλογῆς παρεισάμβον παραδεισμάτων. FABR I.

l. Quintil. decl. 320. Cum hoc jure civitas tam diu usa sit, jam approbatum est. Ovid. Metam. lib. Fab. 2. nam morem fecerat usus. FABR. I.

m. Quip-

ἡ k χρονία συνήθεια συναινέσει τῶν χρωμένων l ἐβεβαίωσε, καὶ εἰς μίμησιν ἀνήγαγε τοῦ ἐγγράφου νόμου.

quod diuturna conſuetudo conſenſu utentium confirmavit, atque ad ſimilitudinem Juris ſcripti redegit.

§. X. Ανεπιλήπτως 65 ἂν ἔποι τις, εἰς δύο 33 εἴδη ταύτην τὴν πολιτικὴν διαιρεῖσθαι νομοθεσίαν, εἰς ἔγγραφον νόμον, καὶ ἄγραφον· ἡ δὲ τούτων ἀρχαιογονία m ἐκ διδασκαλίας τῶν δύο πόλεων, Αθηνῶν φημὶ καὶ Λακεδαίμονος, 34 καταῤῥυῆναι δοκεῖ· ἐν αἷς 35 ταῖς πόλεσι ταύταις εἰώθει πράττεσθαι τοῦτο καὶ κρατεῖν, ὡς τε Λακεδαιμονίους μὲν μνήμῃ n τοὺς οἰκείους νόμους διαφυλάττειν, Αθηναίους δὲ ἐκείνους τιμᾷν, ὅσους ἐν γράμμασιν ἴσασιν ὄντας o, καὶ τούτους φυλάττειν.

§. X. Inculpate ergo dicat quis, in duas ſpecies hanc civilem dividi legiſlationem, in Jus ſcriptum & non ſcriptum. Prima autem horum origo ex diſciplina duarum urbium, Athenarum puta & Lacedæmonis defluxiſſe videtur: in his enim urbibus ſolebat hoc fieri atque obtinere, ut Lacedæmonii quidem ſuas leges memoriæ mandarent, Athenienſes autem illas obſervarent, quas ſcriptas eſſe ſcirent, easque cuſtodirent.

§. XI. Αλλὰ τὰ μὲν jura gentium, 66 ἤτοι 36 ἐθνικὰ νόμιμα, θεῖα δὲ πᾶσιν ἔθνεσι πολιτεύεται, ἐκ 37 θειοτέρας p εὑρεθέντα προνοίας· ὅθεν τὸ βέβαιον καὶ q ἀμε-

§. XI. Sed jura quidem gentium apud omnes gentes obſervantur, *utpote* ex divina *quadam* providentia conſtituta: unde firmitatem atque immu-

33. ταῦτα F. 34. καταῤῥῆναι fuit in omnib. & licet Fabr. *in Errat. I.* Edit. καταῤῥυῆναι correxerit, tamen Edit. 2. iterum vitioſe exhibet. 35. ταυτ. ταῖς πόλ. F. 36. φυσικὰ F. 37. V. Not.

m. Quippe leges ab Athenienſibus etiam & Lacedæmoniis Romani petiere: Halicarnaſſ. 10. Diodor. Livius 3. 1. *Harmenop.* 1. §. 30. D. GOTH.

Diod. Sic. 12. Halic. 10. Ant. liv. 3. Silius Italic. lib. 13. exin deſignat vates, &c. A. Marcellin. lib. 22. Symmach. 3. 11. Leges de lare Lycurgi, & Solonis ſumpſeramus. FABR. I.

n. Hinc illa lex Lycurgi *apud Plutarchum in Lycurgo*, μὴ χρῆσθαι νόμοις ἐγγράφοις. D. GOTH.

Eadem verba habet Fabr. I. addens: v. eundem Lacon. Ap.

o. Ex diverſo Athenienſium lege cautum, ἀγεγράφῳ νόμῳ τὰς ἀρχὰς μὴ χρῆσθαι. Andocid. Orat. 1. Quanquam & ipſi A. partim moribus regebantur. Demoſth. adv. Ariſtocr. Thucyd. 2. Lyſ. contra Andocid. Et ideo Solonem Anacharſis vocat νόμων τινῶν ξυγγραφέα, καὶ ἐθῶν τῶν ἀρίστων εὑρετὴν, apud Lucian. *de Gymn.* FABR. I.

p. Hoc verbum de Jure gentium primævo, non ſecundario [capiendum.] GEN. ED.

Sic apud Xenoph. 4. ἀπομν. jura quæ apud omnes gentes peræque obſervantur, θεοῦ νόμοι dicuntur. S. Chryſoſt. homil. de fide & lege naturali; ἡ γὰρ φύσις ὑποφορεύει τοὺς νόμους, οἰδαμοῦ ἐξ ἑαυτῆς τὸ καλὸν, καὶ τὸ πονηρὸν, ἔθηκεν ὁ θεὸς νόμον ἐν τῇ φύσει ἄγραφον, τὸν φωτίζοντα ἡμῶν τὰς διανοίας. μηδεὶς λεγέτω, οὐκ ἀνέγνων νόμον, οὐκ οἶδα τὰ τῆς νόμου· ἐὰν γὰρ ἀρνήσῃ τὸν κοινὸν νόμον, ἐλέγχει σε ὁ τῆς φύσεως νόμος· θέλεις μαθεῖν, ὅτι ἐν τῇ φύσει ἔπηξεν ὁ θεὸς τοὺς νόμους τοὺς διακρίνοντας τὸ καλὸν, καὶ τὸ πονηρὸν, &c. FABR. I.

Forte quis malit θείας τινος, ut cum Juſtiniano loquatur: ſed elegans hic videtur Comparativi uſus. Similem locum in Max. Planudis Vita Aeſopia in pr. indicavit Doctiſſ. Gavellius: Αἴσωπος δὲ δοκεῖ, μὴ πόῤῥω θειοτέρας ἐπιπνοίας τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας ἀψάμενος &c. Sic ipſe Th. I. 5. 108. καινοτέρῳ φιλανθρωπίας χρησαμένῳ λογισμῷ. Add. Gloſſ. Theoph. in voce *Comparativus.* G. O. R.

q. B. Chryſoſt. epiſt. 3. ἐν τοῖς ἀκινήτοις τῆς φύσεως νόμοις, οὓς ἀναμοχλεῦσαι ἡμῖν ἀδύνατον, καὶ μεταθεῖναι. & in terræ motum & Lazarum ſerm. οἱ λύονται ἓν οἱ νόμοι τῆς φύσεως, οὐδὲ σαλεύονται, ἀλλὰ μένουσιν ἀκίνητοι. FABR. I.

ἀμεταχίνητον ἔχει [r]. ὅσα δὲ [38] jus civile, τουτέστιν ἅπερ ἑκάστη πόλις ἐνομοθέτησεν ἑαυτῇ, [s] ἀμείβεσθαι πολλάκις εἴωθεν, ἢ σιωπῇ [t] τοῦ δήμου συναινέσει, ἢ δευτέρου [u] νόμου θέσει [39].

immutabilitatem *ſuam* habent. Quæcumque autem Jus civile, id eſt quæ civitas quælibet ſibi conſtituit, immutari ſæpe ſolent, vel tacito populi conſenſu, vel alterius legis latione.

38. *jura civilia* Fabr. 39. Huic inſuper Tit. adjicit Goth. procemium ſequentis.

r. l. Harmenopul. l. §. 23. D. GOTH.

s. Libanius Declam. 29. & 33. Liv. 34. Tertull. Apol. cap. 4. Porro inter flagitia Juſtiniani hoc quoque ponit Procop. in ἀνεκδ. quod eo rerum potiente, ἐ νόμος ἐχυρὸς, ἐ πρᾶξις βεβαία, ἐ συμβόλαιον ἀδέν. FABR. I.

t. *l.* 31. §. *ff. de legibus.* hoc eſt ἀχρηστίᾳ, deſuetudine 2. *Eclog.* 1. *c.* 32. D. GOTH.

Ἀχρηστία, uſus unus eſt legum corrector. *Liv.* 45 Leges Solonis αὐτόματοι ἐλύθησαν, Theodoret. *Græc. paſſion. curatione* 9. FABR. I.

u. l. *Harmenopul* l. §. 26. 27. D. GOTH.

De legum civilium mutabilitate egregie diſſerit Ann. Robert. L. II. *Rer. Judic. c.* 1. GEN. ED.

Varro 8. de L. L. *veteres leges abrogata novis cedunt.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ *.] DE JURE PERSONARUM.

ΤΙΤΛΟΣ Γ. TITULUS III.

[1] Εἰπόντες τί ἐστι δικαιοσύνη, καὶ τὴν γενικὴν διεξελθόντες τῶν νόμων διαίρεσιν, μαθόντες δὲ καὶ πόσοι τὸ παλαιὸν ἐνομοθέτουν, καὶ πῶς τὸ παρ' ἑκάστου νομοθετούμενον κέκληται, καὶ ὅτι τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι· μετέλθωμεν ἐφ' ἕτερον, καὶ μάθωμεν πόσα ἡ τῶν Ρωμαίων καταγίνεται νομοθεσία· πρῶτα τοίνυν [2] καταγίνεται, πρῶτα μὲν σε-

[67] Quum diximus, quid ſit juſtitia, & generalem Legum *ſive Juris* diviſionem enarravimus, didicimusque & quot olim legumlatores fuerint, & quomodo id quod a quoque conſtituebatur, appellatum ſit: & ut legum aliæ ſcriptæ *ſint*, aliæ nec ſcriptæ, deveniamus ad aliud, ac diſcamus circa quot Romanorum legiſlatio verſetur.

1. Totum fere procemium, Latine usque ad verba *Summa itaque*, Græce Ἡ τοίνυν τῶν προσώπων ἄκρα διαίρεσις, Gothofredianæ Editt. adjiciunt ſuperiori titulo. Sed ex ſolita Theophili formula καὶ ἀνακεφαλαιώσει patet, eum novum hinc inchoaſſe Tit. quod & veteriores Gothofredo Editiones & Fabrotus obſervarunt. 2. γινεται cunctæ ante Fabr.

* Huic titulo reſpondet apud Harmenopulum l. πρὶ ἐλευθερίων, *de libertatibus libro primo tit.* 18. *adde* Titulum Pandectarum *de jure perſonarum*: & 46. *Eclog.* 1. FABR.

a. Adde l. 1. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

Hæc ſunt Jurisprudentiæ objecta, ut vulgo vocant partialia. Objectum adæquatum alii ſtatuunt judicium, alii actiones civiles, qua juſtæ aut injuſtæ ſunt. ED. GEN.

b. Imo, hic liber eſt, hic ſervus; hic ingenuus, hic libertinus; hic in manu mancipioque, hic ſui juris; hic in tutela vel curatione, hic ſuæ tutelæ, vel ætatis legitimæ. FABR.

c. Imo, quibus modis jure gentium, vel civili per nos, aut per alios res ſingulas adquiramus, vel per univerſitatem. quibus adde contractus. FABR.

d. Imo quid ſit actio, & quot ſint actionum ſpecies. FABR.

Non tamen omnino reſpuenda videntur adducta a Th. exempla, quaſi nunquam incideren[t] ejusmodi

περὶ πρόσωπα, [a] περὶ πράγματα, περὶ ἀγω-68 tur. Circa tria igitur versatur, circa
γάς· καὶ περὶ μὲν προσώπα μὲν, ὅταν εἴπω- personas, circa res, circa actiones.
μεν, ὁ δεῖνα [b] συγκλητικός ἐστιν, ἢ ἰδιώτης· Et quidem circa personas, cum dici-
περὶ πράγματα, ἡνίκα ζητοῦμεν, [c] πότερον mus, ille Senator *vel Senatorius* est,
ἔρρωται ἡ γενομένη ὑπό τινος διαθήκη, ἢ aut plebejus *sive privatus*. Circa res,
ἄκυρός ἐστι· περὶ ἀγωγάς, ἡνίκα ἀμ- cum quærimus, utrum ratum sit fa-
φισβητεῖται, [d] πότερον τῷδε πρόσε- ctum ab aliquo testamentum an irri-
στιν ἀγωγὴ, ἢ οὐ πρόσεστι; καὶ δεῖ κατὰ tum? Circa actiones, cum ambigitur
*2 πρώτην τάξιν περὶ προσώπων διαλε- utrum illi competat actio, an non com-
χθῆναι, εἶτα περὶ πραγμάτων, καὶ μὴ petat? Atque primo loco de personis
ταῦτα 3 περὶ ἀγωγῶν. Συμβαίνει [e] δὲ69 differere oportet, deinde de rebus, &
τῷ καλῶς ἔχοντι ἡ τοιαύτη τάξις· προσ- post illa de actionibus. Convenit au-
ώπων μὲν γὰρ ὑποκειμένων, ἀναφύεσθαι tem concinnitati ejusmodi ordo. Per-
πράγματα, τῶν 4 ὡμολογημένων ἐστιν· sonis enim exsistentibus, inter confes-
ὄντων δὲ πραγμάτων, καὶ περὶ ἀγω- sa est *etiam* res exoriri: Rebus autem
γῶν ἀνάγκη ζητεῖν· δεῖ οὖν περὶ προσώπων exsistentibus, & de actionibus neces-
εἰπεῖν· εὐτελὴς γὰρ καὶ 5 ἀνόητος [f] ἡ τῶν se *est* quærere. Oportet igitur de Personis
νόμων κατάληψις, εἰ γε τὰ πρόσωπα loqui. Frivola enim & inutilis legum
παρ' ἡμῶν ἀγνοεῖται, ὧν χάριν ἐπινενόην- *est* cognitio, si personæ a nobis ignoren-
ται νόμοι. tur, quarum gratia leges inventæ sunt.

Ἡ [g] τοίνυν τῶν προσώπων ἄνεσις [h] διαί-70 Summa itaque personarum divisio
ρεσίς ἐστιν αὕτη· ὅτι τῶν ἀνθρώπων, οἱ hæc est, quod hominum alii sint libe-
μὲν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι. ri, alii servi.

§. I. Καὶ τὴν μὲν ἐλευθερίαν, ἐξ ἧς ἡ §. I. Et libertatem quidem, ex qua
τῶν ἐλευθέρων ἐπινενόηται προσηγορία, οὕ- etiam liberorum *hominum* appellatio
τως ὁρίζεσθαι χρή. ἐλευθερία [i] ἐστὶν, εὐ- sumta est, sic definire oportet: Liber-
χέρεια φυσικὴ, ἑκάστῳ συγχωροῦσα [k] tas est, facultas naturalis cuique per-
πρατ- mit-

*2. τὴν ad: Lugd. & inde omnes reliquæ. 3. διδάξαι inserit Fabr. 4. ὡμολογημένων Fabr. voluitne ὁμολογεμένων? 5. Sic restituit Rescius, probante Nannio & Fabroto, etsi hic cum aliis ἀνώνητος edidit.

modi quæstiones. DOUJ.

c. *l. 2. ff. de statu hominum.* D. GOTH.

f. Leg. ἀνόνητος, vide inf. de divis. stip. §. I. FABR.

g. Idem exstat apud I. *Harmenopul.* 18. §. I. *l. 3. ff. de statu hominum.* I. *Gajus.* I. D. GOTH.

h. Πρώτη καὶ ἀκροτάτη, 46. Basilic. tit. I. FABR.

i. Idem vide apud I. *Harmenopul.* 18. §. 2. *l. 4. ff. de statu hominum.* 46. *Eclog.* I. c. 2. D. GOTH.

Ἐλευθερία definitur a Zenone Stoïcorum parente ap. Laërtium: ἐξουσία αὐτοπραγίας· sicuti δουλεία, στέρησις αὐτοπραγίας. Cicer. in Parad. *Libertas est potestas vivendi, ut velis.* GEN. ED.

Mihi adæquata libertatis, saltim civilis, definitio hæc videtur: esse eam *conditionem* seu statum *hominis non alium dominum agnoscentis, nisi leges publicas.* Qua mente Cicero alicubi ait: eam demum *veram esse libertatem, servire legibus.* G. O. R.

k. Πρᾶξιν ἁπλῶς τὰ δοκοῦντα ἑαυτῷ. Dio Chrys. or. 14. v. Arrian. Differt. Epict. I. c. 12. & lib. 2. c Julian. Imp. Misopog. Anastas. Sin. ὁδηγοῦ c. 2. ἡ αὐτεξουσιότης κυρίως ἐστὶν ἡ ἀκυρίευτος [καὶ addendum videtur] πρὸς τὸ καταθύμιον ἀνεμποδίστως κυρίευσις. FABR. I.

πράτ[illegible]ειν ἃ θέλεται, [l] εἰ μὴ νόμος [m] ἢ βία [6] κωλύσῃ· βία μὲν, ἐπειδὴ βουλόμενόν *6 με ἔσθ' ὅτε τι πρᾶξαι, ὃ τοῖς νόμοις οὐκ [7] ἀπηγόρευται, διακωλύει τις ἰσχύϊ μείζονι [8] βιαζόμενος· *8 νόμος δὲ, ὅτε τιμωρίῳ [n] ἀπειλαῖς εἴργομαι πράτ[illegible]ειν ἃ [o] θέλομαι· [p] οἰκέτῃ γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσπότου δέος ἐμποδίζει.

mittens facere quæ velit, niſi lex aut vis prohibuerit. Vis quidem, quando volentem me aliquid forte facere, quod legibus non eſt vetitum, prohibet quiſpiam, vi majori *me* cogens. Lex autem, quando pœnarum minis cohibeor facere quæ volo. Servo enim facere quid ſecundum *ſuam* ſententiam, etiam domini timor impedit.

§. II. Δουλεία [q] δέ ἐστιν, ἐθνικοῦ νομίμου διατύπωσις, ἐξ ἧς τὶς ὑποβάλλεται [9] τῇ ἑτέρου δεσποτείᾳ, *9 ἀπεναντίον [r] τῷ φυσικοῦ νομίμου· ἡ γὰρ φύσις [s] πάντας ἐλευθέρους προήγαγεν, ἡ δὲ τῶν [10] πολέμων ἐπίνοια τὴν δουλείαν ἐφεῦρεν· ὁ γὰρ τοῦ πολέμου νόμος, [t] κτῆμα τῶν κρατούντων θέ-

§. II. Servitus autem eſt conſtitutio Juris gentium, ex qua quis alterius dominio ſubjicitur, contra jus naturale. Natura enim omnes produxit liberos; bellorum autem ratio ſervitutem adinvenit. Nam jus belli victos vult eſſe poſſeſſionem *ac rem* vin-

6. κωλύσει Omn. ante Fabr. qui κωλύει edidit. Ego κωλύσῃ emendavi, quia ει & η millies confunduntur. Vid. Gloſſar. noſtrum. *6. ἐσθ' ὅτε μέ τι F. Vigl. primo ediderat, βούλομαι ἔσθ' ὅτε τι. 7. ἀπηγορεύεται Lugd. & Goth. 8. βιασάμενος F. *8. νόμῳ Vigl. primo edid. 9. τῆς ἑτέρᾳ δεσπότου Vigl. primo. *9. Sic Vigl. & Pariſ. ὑπεναντίον Lovan. Lugd. & Goth. cum Harmenop. ἀπεναντίας F. 10. πολεμίων Omn. ante F. quem ſequor, etſi infra c. 80. pro vulgato πολέμων perperam πολεμίων reſcripſit. Curtius ſibi conſtans, utrobique mecum facit.

l. Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetavit, Perſ. Sat. 5. FABR. I.

m. Vis potentior, vis intolerabilis, κώλυμα μείζων. [*Lege* μεῖζον.] FABR. I.

n. Jus quædam vis legitima eſt. Crates ep. ad familiares: ὁ μὲν γὰρ (νόμος) βιάζεται μὴ αἰδοῖα. *Quibus enim ad honeſtam vitam deeſt ratio, metus eſt neceſſarius, ut qui rationem reliquerunt, vel terrore moveantur*, ut ait Novatian. de Trin. ſive ut ait Quintil. *Qui ratione traduci ad meliora non poſſunt, ſolo metu continentur.* FABR. I.

o. Ὃ αἰθέσμως βέλομαι, Scholiaſt. Gr. ad lib. 2. Boët. de different. top. FABR. I.

p. Vid. Harmenop. lib. α tit. 3 ubi hæc aliter legit. [immo tit 18.] H. ERNST.

An fefellit Ernſtium Græci numeri nota IH? Ceterum eſt Vir Conſultiſſ. qui ex Harmenopulo hic legi vult, οὐκέτι γὰρ ποιεῖν τι κατὰ γνώμην καὶ δεσποτείαν δίος ἐμποδίζει, in litteris ad me datis hæc ſcribens: "Joannes etiam Mercerus in notis apprime doctis ad Harmenop hos inter ſe locos contulit, ſed uter ex utro emendandus ſit, pronunciare non eſt aufus. Ego vero non dubito, quin Th. in mendo cubet. Nec quisquam, credo, refragabitur, modo hunc locum accuratius in contextu expendat. Dici enim non poteſt, quam frigide illud *ſervi* exemplum hic afferatur. Vel ſola particula copulativa καὶ prodit, locum corruptum eſſe. Inſulſe enim hoc modo poſita eſt, nec habet, quocum conjungatur. At conſideret mihi aliquis locum, ut ap. Harm. extat, & tum judicet, utri lectioni primæ ſint deferendæ." Cui viro doctiſſ. hæc fere reſpondi: Contra perpendas, quæſo, Theophilum hic opponere ſervum homini libero, & voluntatem domini legi publicæ. Particulam autem καὶ non copulative accipio, ſed ſuperaddendi facultate, ut cum Devario loquar, pro *etiam*, quomodo & Curtius reddidit, aut pro *vel*, ſi quis alius hoc malit. Tum ſi ex Harm. legatur δεσποτείαν, neſcio quam ſignificationem hoc vocabuli hic obtineat; neque enim ex Græcorum more idem quod γνώμη ac *liberum arbitrium* deſignat: ut taceam, Merceri verſionem fidiculis ex Græcis verbis elicitam eſſe. Amicos autem amice inter ſe diſſentire liceat. Hanc etenim veniam petimusque damusque viciſſim. G. O. R.

q. Har-

θέλει τὸς νενικημένους εἶναι.

§ III. [11] Καὶ οἱ δοῦλοι λέγονται [12] servi, ἐντεῦθεν προσαγορευθέντες, ἐπειδήπερ οἱ τῶν πολέμων [u] ἡγεμόνες τὸς αἰχμαλώτους, οὓς [13] ἠβούλοντο πιπράσκεσθαι, ἐφύλαττον καὶ ἀναιρεῖσθαι διεκώλυον· ἀπὸ οὖν τοῦ [14] servare, [x] ὅ ἐστι φυλάττειν, ὠνομάσθησαν [15] servi [y], οἵτινες καὶ [16] mancipia [z] προσαγορεύονται, quia manu capiuntur. ἐπειδὴ [17] ἀπὸ [a] τῶν πολεμίων χειρὶ λαμβάνονται.

vincentium.

72 §. III. Atque inde Servi dicuntur, quoniam bellorum Duces captivos, quos vendere volebant, servabant atque occidi vetabant. Itaque a servando dicti sunt servi, qui & mancipia appellantur, quia manu capiuntur ex hostibus.

§. IV. Οἱ δὲ δοῦλοι [b] ἢ τίκτονται, ἢ γίνονται· τίκτονται οἱ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἡμῖν προσγινόμενοι θεραπαινῶν· γίνονται [18] οἱ ἐκ τῶν ἐθνικῶν νομίμων, τουτέστιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας· ἢ νόμῳ [c] πολιτικῷ, οἷον ἡνί-

73 §. IV. Porro servi aut nascuntur aut fiunt. Nascuntur qui ex nostris ancillis nobis obveniunt. Fiunt aut ex jure gentium, hoc est ex captivitate; aut lege civili, veluti quum quis *homo* liber &

11. οἱ δὲ F. 12. Sic scribo pro vulg. στέρφοι quod F. male omisit. 13. ἐβούλ. ante F. quem sequor, ut Th. orthographia sibi constet. Vid. Gloss. in βέλομαι. 14. στερφάραι ante F. quod saltim στερφάρε scribend. 15. στέρφοι ante F. 16. μανκίπια ante F. 17. ὑπὸ Fabr. *vid. Not.* 18. pro οἱ lego & verto ἢ cum Curtio.

q. Harmenopulus *d. titulo* §. 3. 46. Eclog. 1. c. 2. *l.* 4. §. 1. *ff. de statu personarum.* D. GOTH.

r. Natalium conditione mutata, in quibus initio omnes homines fuerunt l. 2. D. *de Natal. restit.* FABR. I.

s. Philistio: φύσει γὰρ ἁπάντες ἐλεύθεροι ἐγεννήθημεν ποτέ. Basil. de Spir. S. c. 20. Gregor. Nyss. hom. 4. in Eccles. Greg. Naz. περὶ τῶν καθ' ἑαυτ. Theodoret. de Provid. Cyrill. hom. 5. de fest Pasch. αὕτη γὰρ ἡ ἐλευθερία τῆς ἀνθρωπότητος φύσις. FABR. I.

t. Arnobius 2. adversus Gentes. Luctatius in illud Statii 5. Theb. Ne tristes dominos, &c *Dominos vero dixit secundum jus gentium, quia victi, vel capti servilibus deputantur officiis, a quo enim quis vincitur, ei & servus addicitur*, 2. Petri: sic legitur in Vatican. *a quo quis superatur, huic & servus addicitur.* Sic legitur in vita Pachonii interp. Dionys. Exiguo. FABR. I.

u. *d.* §. 1. *l. pupillus* 239. §. 1. *ff. de verborum significat.* 2. *Eclog.* 2. *c.* 239. *l.* 4. § 1. *ff. de statu.* D GOTH.

Στρατηγοὶ· quos enim Polyb. στρατηγοὺς appellat, eosdem *Imperatores* Liv. vocat. στρατηγοὶ περσικοὶ, Appiano *administratores belli gerendi.* FABR. I.

x. Augustin. de Civ. D. 19. c. 15. Euchet. in Genes. 3. c 46. servabantur διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς σωφρόνεως, ut est in Basilic. FABR. I.

y. Harmenopulus *d. l.* §. 1. *l.* 5. §. 1. *ff. de statu hominum.* D. GOTH.

z. A quib. manciparii dicti, Juven. Schol. 1. venaliciarii. FABR. I.

a. Mutavit hoc in ὑπὸ τ. π. Fabrotus, neutrum tamen Latine expressit. Ego retineo ἀπὸ, ut sensus sit: *quoniam EX hostibus manu capiuntur*; non. *quoniam hostes manu eos capiunt.* Atque hoc & Imperatorem & Theophilum voluisse, indicio est § 17. de R. D. ubi, quod ille dixit: *Item ea quæ EX hostibus capimus*, hic reddidit: φυσικὴ κτῆσις ἐστὶ καὶ τὰ [Fabr. ἡ] ΑΠΟ τῶν πολεμίων. G. O. R.

b. Quia ita nascitur, verna Latinis: οἰκογενὴς Græcis. Iisdem vernaculus, vernus, domi natus, cujus deminutivum vernula. D. GOTH.

Et vernæ, aut vernaculi dicuntur. Marc. Antonin. 1. de vita sua: οἰκογενὴς δούλης. videtur abundare vox, οἰκογενής. FABR. I.

c. Sic ex Bryson. œconom. refert Stob. τινὰς δούλους κατὰ νόμον γίνεσθαι. Arist. Polit. 1. c. 4. ait esse quædam [*lege* quoddam] κατὰ νόμον δοῦλον, id est, jure gentium. FABR. I.

ἡνίκα τις ἐλεύθερος ἂν καὶ μείζων [d] τῶν κ ἐτῶν, [19] ἐπὶ τῷ μερίσασθαι τὸ τίμημα, ἑαυτὸν ἠνέσχετο [e] ἀλλοτριωθῆναι· [f] ἔσθ' ὅτε γὰρ ἀλλέγομαί τινι ὥστε με πωλῆσαι νομισμάτων, λόγου χάριν, ν, καὶ αὐτὸν μὲν ἀποκεδάναι ε, ἐμοὶ δὲ ὠθήσχειν ιε· ὁ γὰρ τοιοῦτος, ἐκ τῆς ἰδικῆς τῶν Ρωμαίων νομοθεσίας [20], ὑφαίρεσιν ὑφίσταται τῆς ἐλευθερίας, ἣν ὕβρισεν, ἀνάξιον ἑαυτὸν ταύτης ἀποδείξας, καὶ τὴν ἐκεῖθεν αὐτῷ προσοῦσαν παῤῥησίαν προδοὺς, εὐτελοῦς χρυσίου λήψει.

& major viginti annis ad participandum pretium se ipsum passus est venumdari. Fortasse enim dico alicui, ut me vendat aureis ex. gr. viginti, & ipse quidem lucretur quinque, mihi autem 74 præbeat quindecim. Talis enim ex propria Romanorum lege ademtionem sustinet libertatis, cui insultavit, indignum se illa ostendens, & inde sibi competens arbitrium liberum prodens, vilis auri acceptione.

§. V. Καὶ ἡ μὲν τῶν δούλων τύχη ἀδιαίρετον ἐπιδέχεται [g] ἀλλοίωσιν· ἀ γάρ ἐστιν εἰπεῖν ἐπ' αὐτῶν, ἧττον δοῦλος, ἢ μᾶλλον δοῦλος· ἔστιν οὖν ἄτομον ἡ δουλεία. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐλευθέρων, πολλὰς εὑρίσκομεν διαφοράς· ἢ γὰρ εὐγενεῖς εἰσιν, ἢ ἀπελεύθεροι.

§. V. Et servorum quidem conditio nullam recipit divisionem. Nec enim dici potest de illis, minus servus aut magis servus. Est itaque indivisum *quid* servitus. In liberis autem multas invenimus differentias. Aut enim ingenui sunt aut libertini.

[ΠΕΡΙ DE

19. Pro Græc. ἐπὶ τῷ μιρ. τὸ τιμ. Fabr. dedit, *ad pretium participandum.* 20. ἀφαίρεσιν Fabr.

d. In uno κε ἐτῶν, tam in contextu, quam in scholio, ubi refertur species *legis* 7. §. 1. *D. de Liber. cau.* male. l. si & causa 9. §. Papin. D. de minor. adde tit. 2. *quibus ad liber. proc. non lic.* FABR. II.

e. *l.* 5. *ff. de statu hominum.* l. 40. D. de Liber. causa. GEN. ED.

Cur ait venundari? Nam videtur in libertatem proclamare non posse, qui se passus est in servitutem quaqua ratione deduci l. 23. §. D. *de lib. cau.* in qua nil mutant basilica in Regio cod. Verior tamen videtur Cujacii & Contii emendatio d. l. 23. Græci ad l. 2. D. *de fund dot.* fingunt maritum in servitutem ad pretium participandum se vænire passum esse. FABR. I.

f. Pro ἐφ' ὅτε γὰρ, quod incommodum est, levi mutatione facta, scriptum mallem θὲς γὰρ ὅτι. G. D'ARNAUD *in Dissert. de his qui pret. part.* &c. *pag.* 119. Quamquam Arnaldii lectio per se bona foret, tamen admittere eam non possum, quia nec in vulgata quid incommodi video. G. O. R.

g. Vide infra *tit.* 5. *in f. pr.* ubi servitutem ἄτομον esse ait. Harmenop. d. tit. § 5. D. GOTH.

Status servilis est individuus, quia omnes sunt æque servi. l. 5. pr. D. *de Statu hom.* GEN. ED.

Basilica, ὁ μὲν οἰκέτης ἄτμητόν τι ἐστὶ, καὶ ἀδιαίρετον. Mich. Attal. οἱ δοῦλοι ἓν εἶδός εἰσιν. Denique servi, πάντες τὴν αὐτὴν δουλείαν δοῦλοι εἰσι. condition & statu non differunt, opere & ministerio differunt, v. Gregor. Nazianz. or. 40. Liberi autem πάντες τὴν αὐτὴν εὐγλώσσιαν οὐκ εἰσὶν εὐγλωσσοῖς, ἢ τὴν αὐτὴν ἐλευθερίαν ἐλεύθεροι· aut enim sunt ingenui, aut libertini. Liberti non multum supra servos sunt: nam propter jura patronatus quodammodo vinculo servitutis adtinentur. Ingenuorum libertas solida est, καὶ ἀκράτῳ ἐλευθερία. FABR.

h. Ga-

[ΠΕΡΙ ΕΥΓΕΝΕΙΑΣ h.]

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

Ειρήκαμεν [1] τὸν ἐλεύθερον εἰς [i] δύο διαιρεῖσθαι, εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους.

Καὶ εὐγενής ἐστιν, ὁ εὐθέως ἅμα τῷ [k] τεχθῆναι ἐλεύθερος ὢν, καὶ μήπω τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας γευσάμενος, εἴτε ἐκ συνοικεσίου δύο εὐγενῶν ἐτέχθη, εἴτε ἐκ δύο ἀπελευθέρων· εἴτε τὸ ἓν πρόσωπόν ἐστιν εὐγενὲς, τὸ δὲ ἕτερον ἀπελεύθερον.

Εἰ δὲ καί τις ἐξ ἐλευθέρας τεχθῇ μητρὸς, δούλου δὲ πατρὸς, [l] εὐγενὴς ὁμοίως ἔσται, ὥσπερ ὁ ἐξ ἐλευθέρας μητρὸς [m], καὶ ἀδήλου [n] πατρὸς, [2] τουτέστιν ὁ ἀπὸ πορνείας· οὐδὲ γὰρ βλάπτει τὴν τοῦ παιδὸς εὐ-76γένειαν, τὸ ἐκ πορνείας γενέσθαι τὴν σύλληψιν· ἀρκεῖ δὲ ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τόκετοῦ [o], εἰ καὶ ὁ τῆς συλ-

DE INGENUIS.

TITULUS IV.

DIXIMUS liberos in duo dividi, in ingenuos & libertinos.

Et ingenuus eſt, qui ſtatim a partu liber eſt, & nondum ſervitutis jugum guſtavit, ſive ex matrimonio duorum ingenuorum natus eſt, ſive ex duobus libertinis: ſive una perſona ſit ingenua, & altera libertina.

Sed & ſi quis ex libera naſcatur matre, patre vero ſervo, ingenuus ſimiliter erit, ſicuti qui ex libera matre & incerto patre, hoc eſt ex meretricia con-76ſuetudine. Nec enim lædit infantis ingenuitatem, quod ex meretricia conſuetudine facta ſit conceptio. Sufficit autem liberam eſſe matrem in tempore par-

1. τὰς ἐλευθέρας dicendum videtur; nam τὸ ἐλεύθερον non placet. 2. τουτέστιν ἀπὸ πορνείας τεχθεὶς Fabr.

h. Gajus 1. §. 1. 1. Harmenop. 18. §. 5. D. GOTH.

i. Idem apud Harmenopulum 1. *titul.* 18. §. 6. idem author *ibidem* § 7. *l.* 5. §. 2. *ff. de ſtatu hominum.* Gajus 1. §. 1. D. GOTH.

k. Qui cum libertate ſolem reſpexit, ut eſt in l. 14. C. *de fideic. libert.* Sic olim dixit Commodus, Herodian. 1. ὁμοῦ δὲ με εἶδεν ἥλιος ἄνθρωπον καὶ βασιλέα. FABR. I.

l. Tul. 3. de Nat. D. *ut enim in jure civili, qui eſt de matre libera liber eſt: item jure naturæ, qui de Dea matre eſt, Deus ſit neceſſe eſt.* Dionyſ. Halicar. antiq. 11. FABR. I.

m. Hinc illud πορνοχθονος ἕτερος τῆ μητρί. 46. *Eclog.* 2. *e.* 16. *l.* 19. *ff. de ſtatu.* D. GOTH. Ὁ πορνογενὴς τῇ τύχῃ τῆς μητρὸς ἕπεται. Schol. Eclog. p. 314. vid. l. 24. de Statu homin. GEN. ED.

Quia vulgo quæſitus, aut ex injuſtis nuptiis matrem ſequitur. Cic. Top. Boët. *Filii non jure ſuſcepti, in patrum non erant poteſtate, ſed matres potius ſequebantur.* FABR. I.

n. Vox *quoniam* [in textu Inſtit. Latino] ſenſum h. l. habet omnino nullum. Præterea Th. ſic locum vertit, τουτέστιν .... Et profecto ita eſt, ut omnes antiqui libri notam habeant q̄m, quæ facile ex *qui* naſci potuit: quum altera hæc nota i. quæ *id eſt* ſignificat, plerumque omittatur, &c. in *Comm. Inſt. pag.* 27. FR. HOTOM.

Th. legiſſe videtur: *incerto patre natus eſt, id eſt, vulgo conc.* & ita quidam legunt. Alii: *quamvis vulgo.* Sed nec illi Th. nec Juſt. aſſequuntur. Is qui naſcitur ex libera & ſervo, ingenuus naſcitur, ſicut qui ex matre libera, & incerto patre: Nam is quoque ingenuus eſt: nec enim intereſt, juſtis nuptiis conceperit, an vulgo l. 5. D. *de ſtat. hom.* uterque vulgo conceptus videtur ex ſententia Juſtiniani. FABR.

o. Hinc illud Paul. 2. *ſent.* 24. §. 1. ſi ſerva concepit & poſtea manumiſſa peperit, liberum parit. adde Gajum 1. *tit.* 5. §. *ult. in fi.* D. GOTH.

P. l.

συλλήψεως καιρὸς, *2 εἶδεν αὐτὴν δούλην.

partus, etsi conceptionis tempus eam vidit *aut novit* servam.

Καὶ ἐκ τϑ ἐναντίϑ εἰ P ἐλευθέρα συλλάϐῃ, καταδϑλωθεῖσα δὲ, 3 ἐπειδὴ ἠνέσχετο ἑαυτὴν πραθῆναι q ad pretium participandum, τέκῃ, ἐλεύθερον τὸ τεχθέν· ὁ γὰρ κυοφορούμενος ϑ βλαϐήσεται r ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς ϖεισάσης τὴν μητέρα.

Et ex contrario, si libera conceperit, in servitutem vero redacta, quoniam se ipsam passa est venumdari, pepererit, liberum est quod nascitur. Qui enim in utero est, non læditur ex calamitate quæ matri accidit.

Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ἀρκεῖν ϖρὸς ἐλευθερίαν τῷ παιδὶ, τὸ ἐλεύθεραν ἐν τῷ τίκτειν εἶναι τὴν μητέρα, καὶ ὅτι ἐὰν γένηται σύλληψις ἐν ἐλευθερίᾳ, τοκετὸς δὲ ἐν δουλείᾳ, ἐλεύθερος ὁ τικτόμενος, ἐντεῦθεν ὅρα οἷον ἐζητήθη· δούλη s τις ἦσα κατὰ τὸν καιρὸν ὃν συνέλαϐε, τῆς δουλείας ἠλευθερώθη· ὀλίγου χρόνου ϖαλαιϐραμόντος, κατεδουλώθη· τέτοκε 4 μετὰ τὴν καταδούλωσιν· σκοπήσωμεν, 5 πότερον ἐλεύθερον ἢ δοῦλόν ἐστι τὸ τικτόμενον· 6 καὶ Φαμὲν ἐλεύθερον εἶναι· ἀρκεῖ t γὰρ τῷ ὄντι ἐν γαστρὶ, τὸ κατὰ τὸν μέσον καιρὸν ἐλευθέραν εἶναι τὴν μητέρα, ὅπερ καὶ ἀληθές 7 ἐστιν.

77 Sed quoniam diximus, sufficere infanti ad libertatem, quod mater in pariendo libera sit, &, si conceptio in libertate, partus autem in servitute contingat, liberum esse qui nascatur, exinde vide quid quæsitum sit: Quædam cum serva esset eo tempore quo conceperat, servitute liberata est: parvo tempore elapso, in servitutem *rursus* redacta est: peperit in hac servitute. Videamus, utrum liber an servus sit qui nascitur. Et dicimus liberum esse. Sufficit enim ei qui in utero est, quod medio tempore libera fuerit mater: quod etiam verum est.

§. I. Ὁ δὲ τικτόμενος εὐγενὴς, ἐὰν ἐν ἀγνοίᾳ u τῆς οἰκείας δουλεύσῃ τύχης, εἶτα ἐλευ-

78 §. I. Natus autem ingenuus, si per ignorantiam suæ conditionis servierit, &

*2. Conjeceram οἶδεν, antequam Harmenop. consulebam, qui I. 18. 7. partim recte, partim male habet οἶδε τὴν δλείαν. Adde Glossar. Theophil. 3. ἐπ. ἠνέχετο ἑαυτ. ϖραθῆναι, καὶ ἐκ τοῦ τιμ. ἐιληφέναι, καὶ τέκῃ. Omnes ante Fabr. qui in 1. Edit. habet: ἐπ. ἠνέσχ. ἑαυτ. ϖρ. *ad pretium participandum*, τέκῃ ἠνέχετο ἑαυτ. ϖραθ. καὶ ἐκ τοῦ τιμ. ἐιληφ. καὶ τέκῃ, sed in 2. ut hic eum secuti edimus. 4. κατὰ Goth. 5. πότε Fabr. vitiose. 6. καὶ φησὶν ὁ Μαρκιανὸς ἐλεύθ. εἶναι τὸ τικτόμενον. Ἀρκεῖ &c. Fabr. 7. ἐστι ante Fabr.

p. *l.* 5. §. *ult. ff. de statu hominum*: quæ libera concepit, ancilla peperit, liberum parit. 2. *Paul. sent.* 24. §. 1. D. GOTH.

q. Sch. ἐπὶ τιμήματος μεσιτοῦ. FABR. II.

r. In uno additur: κατὰ τὸν χρόνον τοῦ τοκετοῦ. FABR. II.

s. Idem apud 2. Harmenop. 18. §. 8. D. GOTH.

t. *d.* §. *ult. ff. de statu hominum.* Paul. 2. *sent.* 24. §. 3. D. GOTH.

u. Adde *titul. prox. inf. eo. in prin.* D. GOTH.

x. Adde *l.* 22. *C. de probat. l.* 2. *Cod. de ingenuis manumiss.* D. GOTH.

y. Εὐγένειαν hic usurpat pro natalibus: ut sit sensus, natalibus seu ingenuitati non officere manumis-

ἐλευθερωθῇ, ὑδεμίαν ὑποστήσεται βλάβην ἐκ τῆ ἐλευθερωθῆναι· τοῦτο γὰρ πολλάκις ταῖς βασιλικαῖς εἴρηται διατάξεσι. τὴν [x] κατὰ τὸ περιττὸν δεδομένην ἐλευθερίαν, πρόκριμα μὴ ποιεῖν τῇ εὐγενείᾳ [y]· καὶ πῶς συμβαίνει τὸν εὐγενῆ ἐλευθερωθῆναι; εἴπωμεν ὡς ἐπὶ θέματος· εἶχον ἐγὼ ἐλευθέρα τινα γυναῖκα πρὸς ὑπηρεσίαν· τέτοκεν αὕτη [8], καὶ ἐνιαυσιαῖον, λόγου χάριν, καταλιποῦσα τὸ τεχθὲν, ἐτελεύτησε· συνέβη κἀμὲ τελευτῆσαι μικρὸν ὕστερον· ὁ ἐμὸς κληρονόμος εὑρὼν ἐν τῇ ἐμῇ περιουσίᾳ τὸ παιδίον, ἐνόμισεν εἶναι δοῦλον, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παιδίον τέλειον γεγονὸς, τὴν οἰκείαν ἠγνόει τύχην· ὁ δὲ νόμος εἰδὼς τὸ ἀληθὲς, ἐκ τῆς τοῦ κληρονόμου [9], καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ [10] παιδὸς πλάνης, οὐκ ἤμειψεν αὐτοῦ τὴν εὐγένειαν· κἂν ὁ ἐμὸς πειραθεὶς κληρονόμος, εὐνοίᾳ [11] ἑαυτοῦ ἠλευθέρωσεν, ἡ κατὰ τὸ περιττὸν, ὡς εἴρηται, προστεθεῖσα ἐλευθερία, διὰ τὴν ψευδῆ δουλείαν, τὴν ἐξ ἀληθείας οὐκ ἠδίκησεν εὐγένειαν.

& poſtea manumiſſus fuerit, nullum circa ingenuitatem patietur damnum ex manumiſſione. Hoc enim ſæpius principalibus dictum eſt conſtitutionibus, datam ex abundanti libertatem, præjudicium ingenuitati haud facere. Et quomodo contingit, ut ingenuus manumittatur? Dicamus veluti ex facto: Habebam ego liberam quamdam mulierem in miniſterio. Peperit hæc, & anniculum, verbi gratia, relinquens infantem, obiit. Evenit ut & ego paulo poſt morerer. Heres meus in meis bonis infantem reperiens, putavit eſſe ſervulum; & ipſe quoque infans adultus ſuam ignorabat conditionem. Lex autem veritatem noſcens, propter heredis & ipſius pueri errorem non mutavit ejus ingenuitatem. Et ſi heres meus benevolentia affectus ipſum manumiſerit, libertas ex abundanti, ut dictum eſt, addita, propter falſam ſervitutem, veram ingenuitatem non læſit.

ΠΕΡΙ DE

8. Καὶ de: F. male. 9. ἀγνοίας ad: F. αὐτὸν, uti (commate poſt κληρονόμος deleto) 10. παιδίου. F. 11. Forte legendum verti, conſtruens εὐνόιᾳ πειραθείς.

miſſionem, ut hic. vel ut apud Paulum 5. *ſent.* 1. §. 2. veritatis & ingenuitatis origini non officere manumiſſionem. Tametſi ut Plutarchus *in Lucullo* ſcribit, ἀφαίρεσις τῆς ὑπαρχούσης, ἡ τῆς δοκούσης ἐλευθερίας δόσις. D. GOTH.

Recte Th. vertit hæc Juſtiniani: *natalibus non officere manumiſſionem.* Soſipater Chariſ. 1. *hi natales*, εὐγένειαν. Th. tamen non obſervavit, quid eſſet apud Juſtinian. *in ſervitute eſſe*, quod ſcire licet ex Quintil. Declam. 311. 340. & 342. & altero Quintil. L. 5. c. 10. ſicut aliud eſt *poſſidere*, aliud *in poſſeſſione eſſe*, l. 10. D. *de adq. poſſ.* FABR.

Si non obſervavit, ſaltim ſignificavit per verba κατὰ τὸ περιττὸν. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.] DE LIBERTINIS.

ΤΙΤΛΟΣ Ε. TITULUS V.

ΕΙρήκαμεν [a] τίνες εἰσὶν εὐγενεῖς, εἴπωμεν καὶ τοὺς ἀπελευθέρους· [b] ἀπελεύθερος [1] δέ ἐστιν, ὁ ἐκ [c] δικαίας δουλείας ἐλευθερωθείς· προσθες δέ, [d] Καὶ ἐννόμου. ἤκουν ἀπελεύθερός ἐστιν, ὁ ἐκ δικαίας καὶ ἐννόμου δουλείας ἐλευθερωθείς [e]· προσκειται τῷ ὅρῳ, Δικαίας, ἵνα ἐξέλῃ τὸν ἐν ἀγνοίᾳ [f] τῆς οἰκείας [2] δουλεύσαντα καταστάσεως. Εννόμου [g] δὲ προσετέθη, διὰ τὸ τὴν Φύσιν μὴ εἰδέναι τοὺς δούλους, ἀλλὰ ταύτην [3] εὑρῆσθαι ἐκ τῆς τῶν [4] πολέμων ἐπινοίας· ἡ δὲ [5] ἐλευθερία

80 DIXIMUS quinam ſint ingenui: dicamus etiam de Libertinis. Libertinus autem eſt, qui ex juſta ſervitute manumiſſus eſt. Adde autem, Et legitima. Itaque libertinus eſt, qui ex juſta & legitima ſervitute manumiſſus eſt. Adjectum eſt definitioni, Juſta, ut eximam *eum* qui per ignorantiam ſui ſtatus ſerviit. Legitima autem additum eſt, propterea quod natura ſervos ignoret, ſed illa *ſervitus* ex bellorum ratione inventa eſt. Liberatio

1. δὲ de: F. 2. δουλεύοντα F. 3. εὑρῆσθαι Editt. priores ante Goth. poſt: in qua εὑρεῖσθαι. Fabr. in utraque ἠυρεῖσθαι. Nos perf. paſſ. ſubſtituimus, non tam quod aor. medius reprobetur a Grammaticis, vid. *Mattaire in Gr. L. dialectis pag.* 49. quam quod paſſivum, non medium, hic deſideretur. 4. πολεμίων F. vid. ad cap. 71. lect. 10. 5. ἐλευθερότης. F.

a. Politianus cap. 84. in Miſcell. magnam partem hujus tituli tractat. ANON.

b. 5. Harmenop. 3. §. 1. 46. *Ecl.* 1. *c.* 1. *in fin. l.* 6. *ff. de ſtat. hom.* D. GOTH.

Polyb. Legat. exc. 97. οἱ προσφάτως ἠλευθερωμένοι δοῦλοι ῥωμαίοις, οὓς καλοῦσι λιβέρτους. Appian. de bel. Mit. Chryſoſt. hom. 15. in act. apoſt. FABR. I.

Bene Juſtinianus rubricam hujusce tituli fecit *de Libertinis*, minus proprie Th. περὶ ἀπελευθέρων, i. e. *de Libertis*; quamquam etiam veteris fragmenti rubrica eſt *de Libertis*. Et in plerisque libris Inſt. hæc rubrica ita ſcripta eſt. Et quidem hoc ipſo titulo, eod. accepti ſignificatu *liberti* & *libertini*: & *libertos* pro *libertinis* Ulp. dixit in l. 4. D. *de J. & J.* & *Regulis t.* 1. Sed proprie quidem *libertini* dicuntur, ut oppoſiti ingenuis; liberti autem relationis viciſſitudine ad patronum. Neque dixeris, Theophilo defuiſſe proprium in L. Græca nomen, quo diceret *libertinos*. Copioſiores enim Græci hac in parte ut & alias plerumque Latinis. Quadruplex nempe Græcis nominum differentia in hoc juris articulo. Ἀπελεύθερος *libertus*, Ἀπελευθερικὸς *libertinus*, Gloſſæ Philoxeni. Ἐξελεύθερος *liberti filius* ap. Heſych.. Atque hoc diſcrimen Ulp. Sophiſta voluit tangere ap. Athenæum L. III. interrogans, τίνι διαφέρει ἀπελεύθερος τοῦ ἐξελευθέρου; *qua re differt* &c. Ἀπελευθερικὸς ὀρφανὸς *pupillus libertinus*, ſive manumiſſus ætate pupillari in l. 1. D. *de Excuſ. tut.* MARCIL.

Nec aliter JCti Græci noſtro poſteriores, ut Baſilici, Harmenopulus, aliique: *libertos* tamen & *libertinos* ab JCtis Rom. accurate diſtingui, monui in Animadv. Crit. in Caji Inſtit. L. I. T. I. MEERMAN.

Pro Th. pauca nunc dicam, cætera in Gloſſar. rejiciens. 1. Ἀπελευθέρος non Græcum, ſed erratum crediderim: ſed ſi ſit Gr. cur eæd. Gloſſæ *libertinum* & ἀπελεύθερον & ἀπελευθέριον: rurſusque ἀπελεύθερον & *libertum* & *libertinum* indiſtincte exponunt? 2. Modeſtinus & *libertos* & *libertinos* d. l. & l. 14. tot. & l. 15. §. 8. ſine ullo diſcrimine ἀπελευθέρους nominat. Plura alibi, utdixi. G. O. R.

c. Gajus 1. *tit.* 1. §. 1. pro juſta ſervitute manumiſſum dixit. D. GOTH. Vid. mox notas *g.*

Tull. pro Cæc. *Cum is qui in ſervitute juſta fuerit, cenſu liberetur.* ſervus enim eſt, qui eſt jure in ſervitute, Quintil. Inſt. 7. c. 4. puta ſi jure belli captus ſit, vel e præda ſub corona emptus. Dionyſ.

ρία λέγεται παρὰ Ρωμαίοις [6] manumiſſio.

Καὶ τί ἐστι [6] manumiſſio [h]; datio 81 libertatis, τουτέστιν ἡ δόσις τῆς ἐλευθερίας· καὶ γὰρ ἐφ' ὅσον τίς ἐστιν ἐν τῇ δουλείᾳ, τῇ χειρὶ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ὑποκειται τῇ ἡμετέρᾳ· 7 ἐλευθερωθεὶς δὲ, ἀπαλλάττεται τῆς ὑπεξουσιότητος· αὕτη δὲ ἡ ἐλευθερία, ἐκ τοῦ jure gentium, τουτέστι τοῦ ἐθνικοῦ νομίμου, τὴν ἀρχαιογονίαν ἔλαβε, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον [i] πάντας ἐλευθέρους τίκτεσθαι· ἐδὲ 82 γὰρ ἦν ἐγνωσμένη ἡ ἐλευθερία, τῆς δουλείας οὔσης ἀγνώστου· μετὰ δὲ [8] ὁ ἐθνικὸς νόμος εἰσήγαγε τὴν δουλείαν, ἀκολούθως [9] ἡ ἐκ τῆς ἐλευθερίας [k] εὐεργεσία [10] χρειώδης ὤφθη· καὶ τῆς φύσεως ἓν ὄνομα παρασχούσης ἡμῖν τὸ τοῦ ἀνθρώπου, (ἅπαντες [l] γὰρ ἄνθρωποι προσαγορευόμεθα) τὸ jus gentium [m] τρία τῶν ἀνθρώπων εἶναι γένη διετύ-

ratio autem dicitur a Romanis manumiſſio.

Et quid eſt Manumiſſio? Datio libertatis. Etenim quamdiu quis in ſervitute eſt, manui ac poteſtati noſtræ ſubjacet: ſed manumiſſus, ea poteſtate liberatur. Hæc autem manumiſſio ex jure gentium primam originem ſumſit, quoniam ſecundum jus naturale omnes naſcuntur liberi. Neque enim manumiſſio erat nota, cum ſervitus eſſet incognita. Poſteaquam vero jus gentium ſervitutem introduxit, conſequenter *et* manumiſſionis beneficium utile viſum eſt. Et quum natura unum nobis nomen Hominis præbeat, (omnes enim homines appellamur) jus gentium ut tria eſſent hominum genera, conſtituit. Sunt enim liberi, & liberis

6. μανεμίσιο ante F. 7. καὶ ἐλευθ. ſine δὲ F. 8. Artic. maſc. de: F. 9. καὶ inſerit F. 10. Sic Reſcius reſtituit, probante Nannio, recepitque Fabrotus in 2. Aliæ habent χρηώδης.

nyſ. Halic. Antiq. 6. Ariſtot. Polit. 1. c. 3. Varro de re R. 2. c. 10. FABR. I.

d. Th. non contentus *juſta ſervitute* addit *& legitima*, at quam affert rationem, ſatis non percipio. mihi quidem juſtæ ſervitutis appellatione abunde intelligi ea videtur, quam Cajus intendit. Cæterum non me latet, juſtam ſervitutem poſſe dici alterius ſervi, qui mihi bona fide ſervit. l. 28. *de Noxal. act.* & liberi hominis, quem bona fide poſſideo, l. 34. *de Stipul. ſervor.* ALEAND. *ad Caji I. 1. pr.*

e. Adde quæ ſcripſi de juſta ſervitute ad *l.* 34. *ff. de ſtipulat. ſervorum.* D. GOTH.

Juſta ſive legitima ſervitus opponitur opinatæ, cujus exemplum habes in l. 21. pr. D. *de Capt. & poſtlim. reverſ.* & injuſtæ, qualis fuit ſervitus Joſephi in Aegypto. GEN. ED.

f. Adde *titulum proximum ſupra eod.* §. 1. D. GOTH.

Qui in injuſta ſervitute eſt, liber ſervitutem ſervit [non ſervit *leg.*] Dio Chryſ. orat. 15. ὁ νόμος δ' φησι δούλους γεγονέναι, τοὺς ἀδίκως δουλεύσαντας. FABR. I.

g. Sic *Eclog. d. loco.* D. GOTH.

Quidam cum Acc. ſic accipiunt, ut libertini ſint, qui quod juſte ſervierunt ſunt liberati, quaſi in pretium juſtæ & liberalis ſervitutis, ut apud Gaj. Inſt. 1. *Libertini ſunt, qui pro juſta ſervitute liberi fiunt.* Sed emendatiores Gaji cod. ita legunt: *qui juſta ſervitute manumiſſi liberi fiunt.* FABR. I.

Vid. Oiſel. Schulting. & *Animadv. Crit.* Meermanni *ad Cajum* h. l.

h. *l.* 4. *ff. de ſtatu hominum.* D. GOTH.

In Pandectis Florentinis legitur, *de manu miſſio, id eſt datio libertatis.* ERNST.

i. Quintilian. Inſt. III. c. 10. FABR. I.

k. l. 19. C. *de liber. cauſ.* beneficium libertatis, Symmach. 10. 41. grande beneficium l. 1. D. *de bon. libert.* τὸ μέγιστον τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, Dionyſ. Halic. 4. Dio Chryſ. orat. 14. FABR. I.

Feci e ſervo ut eſſes libertus mihi, Propterea quod ſerviebas liberaliter: Quod habui *ſummum pretium*, perſolvi tibi. *Terent. Andr.* I. 1. 10. G. O. R.

l. *Uno naturali nomine omnes appellamur* l. 4. D. de juſt. & ju. Servus apud Plaut. *Tam ego homo ſum, quam tu.* FABR. I.

m. Condicio una naſcendi eſt: ſed conſtitutio-

διετύπωσεν· εἰσὶ γὰρ ἐλεύθεροι, καὶ οἱ τοῖς ἐλευθέροις n ἀνθικείμενοι δοῦλοι· καὶ τρίτον γένος, τὸ τῶν ἀπελευθέρων, τουτέστι τῶν παυσαμένων εἶναι δούλων.

ris oppoſiti ſervi, & tertium genus libertinorum, id eſt eorum qui ſervi eſſe deſierunt.

Εἰρήκαμεν τῶν ἀνθρώπων τοὺς μὲν εἶναι δούλους, τοὺς δὲ ἐλευθέρους· καὶ τὴν μὲν δουλείαν ἄτομον o εἶναι, τὴν δὲ ἐλευθερίαν τέμνεσθαι εἰς δύο, εἴς τε εὐγενεῖς καὶ ἀπελευθέρους· ἔστι δὲ 11 ἡ εὐγένεια p ἄτομος, οὐκ ἔχουσα τὸ μᾶλλον ἢ τὸ ἧττον ἐν ἑαυτῇ· σκοπήσωμεν δὲ περὶ τῆς ἀπελευθερότητος, ἥτις καὶ *11 αὐτὴ σήμερον ἄτομός ἐστιν, εἰς τρία πάλαι τεμνομένη, ὡς προϊόντος 12 τοῦ λόγου ἐροῦμεν· ὡρισάμεθα δὲ ἐν τοῖς προλαβοῦσι τὸν ἀπελεύθερον ὅστις ἐστί.

83 Diximus hominum alios eſſe ſervos, alios liberos: & ſervitutem eſſe individuam; libertatem vero in duo dividi, in ingenuos & libertinos. Ingenuitas quoque individua eſt, nec majus aut minus in ſe habens. Videamus porro de Libertinitate, quæ & ipſa hodie individua eſt, olim in tria ſciſſa, ut procedente ſermone dicemus. Definivimus autem in ſuperioribus libertinum, qualis ſit.

§. I. Πολλοῖς δὲ τρόποις ἡ ἐλευθερία συμβαίνει· ἢ γὰρ ἐκ τῶν θείων καταξέων ἐν q ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις r ἐλευθερῶν δυνάμεθα· ἢ ἐπὶ ἄρχοντος, ὅ ἐστι 13 vindicta. s (τὴν δὲ αἰτίαν τῆς ὀνομασίας μαθησόμεθα·) ἢ μεταξὺ φίλων t, ὅπερ

84 §. I. Multis autem modis manumiſſio procedit. Aut enim ex ſacris conſtitutionibus in ſacroſanctis eccleſiis manumittere poſſumus; aut apud magiſtratum, quod dicitur vindicta; (cauſam appellationis *infra* diſcemus) aut

11. Pro ἡ Fabr. καὶ habet, ex Curtio forte: καὶ facile admitto, ſed ἡ deſiderari nequit. *11. αὕτη Lugd. Goth. & Fabr. male. 12. ἐρ. τῷ λόγ. F. 13. βινδίκτα ante F.

tutione gentium tria ſunt hominum genera. FABR. I.

n. Quid enim tam contrarium eſt ſervituti, quam libertas? l. *rogo* ff. *de fideic. libert.* FABR. I.

o. Ἄτομον δουλείαν eſſe, nihil aliud, quam quod hic & *ſup. dixit. tit.* 3. *inf. in ſervitute* μήτε ἧττον, μήτε μᾶλλον εἶναι. D. GOTH.

p. Εὐγένειαν ἄτομον quum dicit, nihil aliud innuit quam ingenuorum *omnium unum* ſtatum eſſe. 1. Gajus 1. §. 1. D. GOTH.

q. Idem 1. *Harmenopul.* 18. §. 9. D. GOTH. Auguſtin. Serm. de com. vita cleric. *Diaconus Hipponenſis homo pauper eſt: quid alicui conferat, non habet. tamen de laboribus ſuis, antequam eſſet clericus, emerat aliquos ſervulos. hodie illos in conſpectu veſtro manumiſſurus eſt Epiſcopalib. geſtis.* & ita manumiſſi plenam, & juſtam libertatem conſequebantur. Vetus libertatis inſtrumentum: *ut ab hodierno die, & tempore bene ingenuus, atque ſecurus permaneat, tanquam ſi ab origine fuiſſet parentib. liberis procreatus, vel natus*, &c. FABR. I.

r. 1. Cajus 1. §. 2. & 5. *in f. l.* 1. *l.* 2. *v.* quæ ſcripſi *ad l.* 1. & 2. *C. de his qui in Eccleſiis manumittuntur.* D. GOTH.

s. *v. tit. de manumiſſ. vindicta.* Ulpianum 1. §. 6. 7. hi fiebant cives Romani. D. GOTH.

t. Hi fiebant Latini, 1. Gajus 1. §. 3. D. GOTH.

u. Hi quoque Latini fiebant. Gajus d. loco. D. GOTH.

x. Hi cives fiebant, Gajus *d. tit.* §. 2. adde Ulpianum 1. §. 9. & *tit. ff. & C. de manumiſſ. teſtam.* D. GOTH.

y. Sic leg. in 3. cod. R. Editio Viglii ſic habet: δύναται δίδοσθαι καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. quod ſpernendum non eſt: ut non ſolum negotioſis, ſed etiam ſacris dieb. manumiſſio fieri poſſit: Sic enim Paulus 2. Sent. tit. 25. ait, *emancipationem etiam die feriato fieri poſſe.* & hodie emancipare, & manumittere licet, ſolemnibus etiam feriis, quas ἐπισήμους ἑορτὰς appellare poſſumus, ut Marinus in vita Procli: puta die dominico, & 15. diebus paſcha-

ὅπερ λέγεται inter amicos, ἢ δι' ἐπιστολῆς [u], ἢ ἐν διαθήκῃ [x], ἢ ἐν οἱᾳδήποτε τελευταίᾳ βουλήσει, καὶ ἑτέροις [14] πλείστοις τρόποις ἐλευθερία δίδοσθαι δύναται· ὧν [15] οἱ μὲν ἐκ τῶν παλαιῶν, οἱ δὲ ἐκ τῶν διατάξεων τῶν ἡμετέρων βασιλέων ἐπινενόηνται.

aut inter amicos, aut per epiſtolam, aut in teſtamento, aut in qualibet ultima voluntate, & aliis quamplurimis modis libertas dari poteſt: quorum quidam ex veteribus, alii ex noſtri Imperatoris conſtitutionibus introducti ſunt.

§. II. Ἡ δὲ ἐλευθερία τοῖς οἰκέταις ἐν παντὶ χρόνῳ νομίμως [16] δύναται δίδοσθαι [y], καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ· ὃ μόνον ὄντος τοῦ ἄρχοντος ἐν τῷ οἰκείῳ [17] πραιτωρίῳ [z], ἀλλὰ καὶ [18] προϊόντος [a], δυνατὸν προσελθόντα ἐλευθερῶν· οἷον ἡνίκα ὁ πραίτωρ ἐν τῇ Ρώμῃ, ἢ ὁ ἀνθύπατος, ἢ ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐπὶ βαλανεῖον [b]· ἢ θέατρον ἄπεισιν, ἢ τυχὸν ἐπὶ δημόσιον οἰκοδόμημα [19] ἢ διὰ οἱανδήποτε αἰτίαν ἐν δημοσίῳ φαίνεται τόπῳ.

§. II. Libertas porro ſervis omni tempore legitime dari poteſt, etiam feriato die: non ſolum cum magiſtratus in ſuo Prætorio eſt, ſed etiam *eo* procedente, poteſt *aliquis* adiens manumittere: veluti, quum Prætor Romæ, vel Proconſul aut provinciæ rector in provinciis ad balneum aut theatrum abit, aut forte ad ædificium publicum, aut propter quamcumque cauſam in publico conſpicitur loco.

§. III. Τῶν δὲ ἀπελευθέρων [20] τριχῶς ἦν ἡ διαίρεσις. [21] Πάλαι [c] γὰρ ἐλευθερούμενοι, ποτὲ μὲν τὴν μείζονα καὶ ἐννομωτάτην

§. III. Libertinorum autem triplex erat diviſio. Olim enim manumiſſi, aliquando majorem & maxime legitimam

14. δὲ ad: F. 15. Sic cum Fabroto damus pro vulg. οἱ μὲν - - οἱ δὲ. niſi Theophili animo forte vocabulum ἐλευθερίᾳ obhæſit. 16. δίδοται F. omiſſis inſuper, καὶ ἐν ἀπράκτῳ ἡμέρᾳ. 17. δικαστηρίῳ F. 18. προϊόντι F. 19. ἢ καὶ δι' F. 20. τριχῇ F. 21. πολλοὶ ante F. cujus lectionem recepimus.

ſchalib. *l.* 1. *C. Th. de ſer. l.* 2. & 8. *Cod eod.* FABR.

Antiquis temporibus ejusmodi libertas die nefaſto data ipſo quidem jure non ſubſiſtebat, quoniam tali die Prætor lege agere non poterat, ſed tamen publicæ utilitatis cauſa favore libertatis tolerabatur. Varro L. V. *de L. L.* pag. 50. Add. Wilh. a Loon *de Manumiſſ. ſervor.* L. III. c. 3. MEERMAN.

z. Πραιτώριον hic videtur uſurpare pro tribunali. *l.* 7. *ff. de manumiſſ. vindict.* D. GOTH.

Vigl. προιτωρίῳ, quod non diſplicet. Joann. Mochus Limonarii *c.* 72. εἰς τὸ προιτώριον εἰσήγαγον. Menolog. Gr. M. Ap. ἐν τῷ προιτωρίῳ τοῦτον κατεῖξεν. B. Chryſoſt. δικαστήριον interpretatur in Joan. hom. 83. in illud c. 18. ingrediuntur prætorium. Alii ſecretarium dicunt. FABR.

a. Schol. οὐκ ἐπὶ βήματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν παρόδῳ, κἂν μὴ παρῇ τῷ ἄρχοντι καθεδεῖσθαι. πλὴν ἴσιον εἰ μὴ ἤθελον ἐπὶ τῶν κ. ἑαυτῶν, καὶ παρ' ἑαυτῷ τις ἐλευθεροῖ, ex l. 7. & 8. D. de man. vind. l. un. D. de offic. conſ. FABR.

b. Non tamen in theatro ex jure Attico, Aeſchin. contra Cteſiph. FABR. I.

c. Hunc locum Politianus in *Miſcellaneis cap.* LXXXIIII. transtulit hoc modo: " Qui igitur a-„ pud antiquos manumittebantur, modo majorem „ & juſtam libertatem conſequebantur & fiebant „ cives Romani, modo minorem & Latini Juniani „ ex lege Junii Norbani fiebant, qui illorum quaſi „ ſectæ fuerit inventor atque autor: modo etiam „ inferiorem, & fiebant ex lege Aelia Sentia de-„ dititii. Nam ſi quis, qui diu ſervitutem ſervie-„ rat. [*hoc non dicit Theoph* G O. R]" ſuppli-„ cium ex delicto dediſſet, ut aut inſcriptus fuiſ-„ ſet, hoc eſt, ut notas & ſtigmata inuſta fronti „ accepiſſet, aut in publicum carcerem conjectus

τάτην ἐλάμβανον ἐλευθερίαν, καὶ ἐγίνοντο πολῖται Ῥωμαῖοι· ποτὲ δὲ [d] τὴν ἐλάττονα, καὶ ἀπετελοῦντο Latini Juniani, ἀπὸ νόμου [22] Ἰουνίου Νορβανοῦ [dd], ὃς εὑρετὴς [e] ἐγεγόνει τῆς αὐτῶν αἱρέσεως· τοὺς δὲ [23] dedititios ἐπενόησεν ὁ Αἴλιος Σέντιος· φησὶ γάρ, ἐάν τις ἐν τῷ καιρῷ τῆς δουλείας ἁλῷ ἐνί τῶν παθῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ [f] εὑρεθέντων, οἷον ἐάν διά τι πλαῖσμα λάβῃ [g] στίγματα [h] κατὰ τοῦ μετώπου, ἢ ἤγουν ἐμβληθῇ ἐν [i] δημοσίᾳ [24] εἱρκτῇ, ἢ καὶ

mam accipiebant libertatem, fiebantque cives Romani: aliquando minorem, & efficiebantur Latini Juniani ex lege Junia Norbana, quæ conditionem eorum prima reperit. Dedititios vero invenit *lex* Aelia Sentia. Ait enim, ſi quis ſervitutis tempore in unum ex vitiis ab ipſa notatis inciderit, veluti ſi propter aliquod delictum ſtigmata in fronte acceperit, vel in publicum carcerem conjectus fuerit, aut etiam pro-

22. Junii *Norbani* ante F. qui dedit Ἰουνίου Ὀυρβανοῦ. Vid. Not. Ne autem ἀπὸ hic mutemus in ὑπὸ, vid. Gloſſ. Theoph. 23. *dediticios* Lugd. & Goth. 24. Sic principes Editt. Baſil. Pariſ. & Lovan. Ceteræ ſpiritu lævigato εἱρκτῇ.

„ aut ex delicto verberatus & ſe deliquiſſe con-
„ feſſus fuiſſet, dein gratia inita a domino " &c.
P. NAN.

Si integrum Politiani locum deſideras, primo legito, quæ ex principio ejusdem cap. 84. inter Teſtimonia de Theophilo familiam ducunt; tum pergito ad hanc notam Nannii; atque hinc ad ſequentia delabitor: " dein gratia inita a domino ma-
„ numitteretur, Libertinus dedititius vocabatur, ad
„ exemplum videlicet peregrinorum dedititiorum.
„ Nam cum aliquando peregrini quidam Roma-
„ norum vectigales, elatis animis bellum repente
„ adverſus eosdem ſuſcepiſſent, tum victi vi, ab-
„ jectis armis, ſe victoribus dedidiſſent, hactenus
„ humane tractati ſunt a Romanis, ut vitam qui-
„ dem impetrarent, ſed hac velut ignominia no-
„ tarentur, ut deditititii deinceps vocati ſint, quia
„ ſe dedidiſſent. Quare etiam libertinorum hoc
„ genus deditititii ſunt ab Aelio Sentio [immo *lege*
„ *Aelia Sentia* vertendum] nuncupati, ut qui in
„ admittendo crimine velut iidem fuiſſent, eodem
„ quoque nomine appellarentur." G. O. R.

d. Salvian. L. III. ad Eccleſ. Cathol. *More ergo illorum uteris, qui ſervos ſuos non bene de ſe meritos, quia civitate Rom. indignos judicant, jugo Latinæ libertatis addicunt, quos ſcil. jubent ſub libertinorum titulo agere viventes, ſed nolunt quicquam habere morientes.* MEERMAN.

dd. Pro Ιεν. Ουρϐ. lege Ιεν. Νορϐ. Jun. Norb. ut inf. lex Aelia S. Αἰλιος μισχέλλας, Nov. 22. c. 43. ubi vet. int. perperam vertit: *Julius Miſcellus*, pro, *lex Julia miſcella.* FABR.

Legendum ex Lege *Junia Norbana*, quæ lata videtur a Conſulibus M. Junio Silano & C. Norbano Flacco ſub Auguſto A. U. C. 729. J. DOUJ.

Immo A. U. 772. ſub Tiberio a Coſſ. M. Junio Silano & L. Norbano Balbo. Doujatius diverſos Annorum 729. & 730. conſules conjunxit. G. O. R.

Fabrotus in utraque Ed. *ex Lege Junia Orbana.* Et monet in Notis, vitioſe legi in MSS. Græcis Ιενίς Ουρϐανῦ pro Ιενίς Νορϐανῦ. Sed ſatius fuerat lectionem, quæ ſine controverſia vera eſt, in contextum recipere, & in Notis monere de corruptione MSS. quam e corruptis MSS. falſam ſcripturam dare, eamque deinde in Notis corrigere. Jo. Doujatius, Regiorum Profeſſorum Primicerius, qui Interpretationem Fabroti, ubi opus videbatur, correctam, ut titulus libri præfert, edidit Pariſiis Anno cIↃ IↃc LXXXI. hic quoque retinuit *Junia Orbana.* Neque hic ſolum, ſed quam plurimis aliis in locis ſecundam editionem Fabroti tanta fide ſecutus eſt, ut etiam manifeſtiſſima typographorum peccata retinuerit. EDITOR LEIDENSIS.

e. Coſtanus in Quæſt. juris Tom. V. Theſ. pag. 380. carpit Theophilum, quod Junium a Norbano non ſecernat, ſed eumdem Conſulem fuiſſe putet: verum, uti noſtrum defendit Cl. Otto in præf. ad h. Tom. pag. 17. ita contra alios, qui ignorantes νόμῳ intelligi, ei ſimili errore objectant, quod *Aelium Sentium* de uno homine acceperit, defenditur a G. d'Arnaudt Conject. p. 312. & H. Mylio pag. 14. quos conſulat, qui talia adhuc doceri vult. G. O. R.

f. Fr. Hotom. εἱρηθέντων. FABR. I.

Heic omnes libri conſtanter quidem legunt εὑρεθέντων, ſed malim cum Hotomano ſcribere, εἱρηθέντων. Quid enim eſt dicere: *Aelium Servium dixiſſe, vitia a ſe repetita eſſe?* ERNST.

Sic editum invenio, ſed procul dubio ſcripſerat Ernſt. *Aelium Sentium* (licet & hoc ſit vitioſum, *vid. not. prox. ſuper.*) & mox *reperta.* Ceterum nulla hic Græcus textus emendatione indiget, ut in Gloſ-

καὶ ἀφ' τι πλαῖσμα τυπτόμενος [25] ὁμολογήσῃ [k] τὸ πλαῖσμα, καὶ μετὰ ταῦτα εὔνους γενόμενος τῷ δεσπότῃ ἐλευθερωθῇ, ἐγένετο *[25] δεδιτίτιος ἀπελεύθερος· ὠνόμασε δὲ αὐτοὺς δεδιτιτίους, κατὰ μίμησιν [l] τῶν περεγρίνων· ποτὲ γάρ τινες τῶν περεγρίνων [m], ὑποτελεῖς ὄντες Ρωμαίοις, τυραννικόν τι φρενήσαντες κατὰ τῶν Ρωμαίων, ὅπλα ἔλαβον κατ' αὐτῶν, καὶ παταξάμενοι Ρωμαῖοι ἐνίκησαν· οὐ δυ-88 νηθέντες ἢ αὐτῶν ὑπενεγκεῖν τὴν ἀνδρείαν

propter aliquod delictum verberatus, delictum confessus sit, & post illa reconciliatus domino manumissus fuerit, fiebat dedititius libertinus. Nominavit autem eos dedititios, ad exemplum peregrinorum. Quondam enim peregrinorum aliqui, cum tributarii Romanorum essent, rebellionem meditantes adversus Romanos, arma cepere contra eos, *quos* acie instructa Romani vicerunt. Peregrini enim illorum

ὁι

25. Sic scripsi pro vulg. ὁμολογήσει. vid. Gloss. Theoph. in syllaba ει. *25. δεδιτίτιος cum ς hic & deinceps ante Fabr.

Glossario Theoph. voce ἐυρίσκω ostendemus. G. O. R.

g. Gajus 1. §. 4. 5. indicia vocat, Ulpianus 1. §. 11. vestigia. *lex* 1. §. 8. *ff. de fugitivis*, cicatrices. D. GOTH.

Stigmata sunt notæ servilium pœnarum, quibus solent servi fugitivi notari comprehensi à dominis suis. Fugitivi enim stigmate pungebantur, Quintilian. 7. c. 5. Clem. Alex. Pæd. 3. c. 11. FABR.

Vid. Rad. Forner. L. VI. *Rer. Quot.* c. 25. & Comment. ad *Caji Inst.* l. 1. §. 3. MEERM.

h. Claudian. 2. in Eutrop. *Facies quamvis inscripta repugnet, Seque suo prodat titulo.* Gaj. Inst. 1. t. 1. *In quor. facie quacunque indicia aut igne, aut ferro impressa sunt.* Sic loquitur Petron. ut notat Wouwer. Laërt. in Bione, Plutarch. περὶ ἀοργ. FABR.

i. Carcer nihil habet alienum homine libero, vincula habent. (1) Ex quo reprehendi potest error Politiani, qui vertit, *si in publicum carcerem conjectus est.* debuit enim vertisse, *si in publica vincula conjectus est.* nam & εἱρκτὴ verbum *carcerem* & *vincula* significat. (2) Illud etiam non recte Th. qui dedititiorum conditionem & nomen excogitasse *Aelium Sentium* scribit, quia non idem fuit Aelius Sentius, sed duo consules. (3) Nec scio, an illud item vere, quod tradit dedititios vocatos fuisse ad exemplum peregrinorum. At istius rei nullum usquam verbum in tota R. historia: mihi ut probabilius videatur, hos dedititios libertos inveniisse nomen suum ab iis populis, qui victi bello sese populo R. dedebant, nam nec in civitatem suscipiebantur, & quas victor voluisset, leges accipere cogebantur. FR. CONNAN. II. *Comment.* 6.

(1) Pluribus Connani sententiam probari atque illustrari ab Jo. Brechæo ad l. 216. *de V. S.* conferendasque notas 27. & 28. ad Cajum edit: Schulting. pag. 15. & 16. monet MEERMAN. Ego miror Fabrotum cum Curtio plurative vertere *publicos carceres*, quod longe aliud est, vid. Servius ad I. Aen. 54. (2) Vide notam *e*, ad cap. 86. supra. (3) Vid. notas *m* & *p* sqq. G. O. R.

Conjectus sit in publicum carcerem, sic vertendum est omnino. Nam *publicum vinculum*, non bene (opinor) Latine diceremus. Nonnulli autem Politianum reprehendunt, & *vincula publica* convertendum dicunt, non ex mente Theophili, ut videtur: tametsi verum hoc certe sit, quum Ulpianus scribat: *eum qui carcere clauditur, non videri neque vinctum, neque in vinculis esse, nisi corpori vincula sint adhibita.* HOTOM. in Lugdun. 1558.

Ulp. Regul. tit. 1. *vel in custodiam conjecti fuerunt.* FABR.

In publicum carcerem. Igitur publicus carcer dediticium facit, non privatus: nisi corpori vincula adhibita sint. l. 216. *de V. S.* CUJAC. ad Ulp. i. e. qui jam damnati in carcere adservantur, ut pœnæ tradantur, &c. CHARON D.

Quod Cuj. habet, videtur verius ac probat quoque Theophilus. SCHULTING.

k. Nam de nulla culpa confessus ad justam libertatem perduci potest, Paul. 4. Sent. tit. 12. FABR.

l. Recte κατὰ μίμησιν dixit, ut & Ulpianus 1. §. 11. dedititiorum numero: tametsi postea idem fuit, dedititium esse & in dedititiorum numero. D. GOTH.

m. Hujus rei auctorem habemus unum hunc, non bonum fortasse: quis negat? verum hos dicere instar eorum, qui bello subacti sese populo R. dedebant, neque in civitatem asciscebantur, appellatos esse, nulla ratio est: quum quæ optimo jure essent provinciæ, non tamen continuo civitate donarentur. An igitur ab eorum potius exemplo nominati sunt, qui quum belli causam injuste præbuissent, hostibus dedebantur? Sic videtur: nisi po-

οἱ περεγρῖνοι [n], ῥίψαντες τὰ ὅπλα, ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασι· φιλανθρωπευσάμενοι δὲ Ρωμαῖοι, τὸ μὲν ζῆν αὐτοῖς ἐχαρίσαντο· ὕβρισαν δὲ αὐτοὺς μόνῃ προσηγορίᾳ, δεδιτιτίους [26] αὐτοὺς ὀνομάσαντες [27], ὅτι ἐκδεδώκασιν ἑαυτούς· καὶ οὗτοι οὖν οἱ ἀπελεύθεροι ἀπὸ τοῦ Αελίου Σεντίου [o] ὠνομάσθησαν δεδιτιτίοι [p]· κοινωνήσαντες γὰρ [28] αὐτοῖς τῆς αἰσχρότητος, ἐκοινώνησαν καὶ τῆς προσηγορίας.

rum fortitudinem ſuſtinere non valentes, abjectis armis ſe dediderunt. Humane autem agentes Romani, vitam quidem iis conceſſere, ſed ſola appellatione eos notavere, nominantes eos dedititios, quia ſeſe dedidiſſent. Et hi igitur libertini ex *lege* Aelia Sentia, vocati ſunt dedititii: namque participantes cum illis turpitudinem, participarunt etiam appellationem.

Αλλ' οἱ μὲν δεδιτίτιοι [q], ἐκ πλείστων [89] ἤδη τῶν χρόνων, εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησαν· τὸ δὲ τῶν Λατίνων ὄνομα οὐκ ἦν ἐν τοῖς συχνάζουσιν· ὅθεν καὶ ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς αὔξων ἅπαντα, καὶ εἰς [29] καλλίω τάξιν μεταφέρων, ἐν δύο διατάξεσι τὰ τῶν παλαιῶν διώρθωσε πλαίσματα, ἀνελὼν τὴν τῶν δεδιτιτίων τε καὶ Λατίνων τύχην, εἰς δὲ τὸ ἀρχαῖον [r] σχῆμα τὰ τῶν ἀπελευθέρων [90] ἀναλαλεσάμενος, καὶ μονοειδῆ τὴν ἀπελευθερότητα ποιήσας· ἐπειδὴ καὶ ἐκ προοιμίων ἡ Ρωμαίων ἀρχὴ, [s] ἁπλῆν [30] τινα τῶν ἀπελευθέρων ἄιρεσιν ἠπίστατο, τουτέστιν [31] ὥστε τὴν αὐτὴν ἔχειν ἐλευθερίαν, ἣν

[89] Sed deditii quidem ex plurimis jam annis in deſuetudinem abierunt: Latinorum vero nomen haud erat inter frequentata. Unde & Imperator noſter, omnia augens & in pulcriorem ordinem transferens, in duabus conſtitutionibus veterum correxit errata, tollens & Dedititiorum & Latinorum [90] conditionem, atque ad priſtinam formam Libertinorum *ſtatum* revocans, & libertinitatem faciens uniformem: ſiquidem etiam ab initio Romanorum Imperium ſimplicem quamdam libertinorum conditionem noverat, hoc eſt ut

26. αὐτοὺς de: F. 27. *quia victi ſeſe dediderunt*, τουτέστιν ἐπειδὴ ἡττηθέντες [leg. ἡττηθέντες] ἑαυτοὺς ἐκδεδώκασιν. F. 28. αὐτῆς Goth. poſter. & F. 29. καλλίονα F. 30. τινα τὴν τῶν F. 31. ὥστε de: F.

potius non liquere tantiſper pronuntiandum eſſe videatur. HOTOM. in Lugd. 1558.

Quis autem in re dubia Theophilo non adſentiatur potius: præſertim quum & liberti Norbani ad imitationem populorum Latinorum Latini fuerint dicti? Non proletaria de deditiis præter JCtos dabit Ez. Spanhemius in *Orbe Rom.* p. m. 87, 88. G. O. R.

Servos fuiſſe ait Iſidorus 8. *c.* 5. non peregrinos. D. GOTH.

Sed non recte. GEN. ED.

n. Liv. 6. *Volſci abjectis armis ſeſe dediderunt.* Appian. Lyb. FABR. I.

o. De lege Ælia Sentia v. Ulpianum 1. §. 11. *& ſequentibus.* D. GOTH.

p. Servi à dominis vinculorum pœna, & inexpiabili litterarum nota per ſummam oris contumeliam inuſti civitatem adipiſci non poterant, Sueton. Aug. c. 40. Sed erant deditii, exemplo populorum, qui ſe dediderant in arbitrium, ditionemque P. R. Liv. 7. Ammian. Marc. lib. 20. *ex deditiis, qui ad noſtra deſciſcunt.* De libertinis deditiis Tertull. de Pallio: *Paſſivitas offert libertinos in equeſtribus, ſubverbuſtos in liberalibus, deditios in ingenuis.* Hos intelligit Auguſt. lib. ſing. ad epiſt. Pauli ad Galat. in fine. Stigmata enim dicuntur notæ quædam pœnar. ſervilium: ut ſi quis, verbi gratia, ſervus in compedibus fuerit propter noxam, vel hujusmodi aliquid paſſus fuerit, ſtigmata habere dicatur: & ideo in jure manumiſſionis inferioris eſt ordinis. De deditiis v. Papiam, & Iſidori Hiſpal. Origines. FABR.

Durum in deditos exemplum habes ap. Livium L. XXVI. c. 14. & ſqq. ubi Capuâ deditâ, Senatores ſecuri percuſſi, multitudo venundata; Magiſtra-

ἦν καὶ [32] ὁ ἐλευθερῶν ἐκέκτητο, καὶ ἀμφοτέρους εἶναι πολίτας Ρωμαίους, ἐν τούτῳ μόνῳ τῆς διαφορᾶς οὔσης, ὅτι ὁ μὲν ἐλευθερωθεὶς ἀπελεύθερος ἦν, εἰ καὶ ὁ ἐλευθερῶν εὐγενὴς ὑπῆρχε.

ut eamdem haberent libertatem, quam etiam manumissor possidebat, & ambo essent cives Romani, in eo solo differentia manente, quod manumissus esset libertinus, quamvis manumittens esset ingenuus.

§. IV. Καὶ τοὺς μὲν δεδιτιτίους διάταξις ἀνεῖλε τοῦ θειοτάτου βασιλέως ἀντιγραφεῖσα πρὸς [t] συγκλητικὸν ἀπὸ Τριβωνιανοῦ τοῦ ὑπερφυεστάτου κοιαίστωρος, ἣν ταῖς [33] δεκισιόσι συναριθμουμένην ἐξεφώνησε, τὰς τῶν ἀρχαίων διακρίνων ἀμφιβολίας· τοὺς δὲ Λατίνους Ἰουνιανούς, καὶ πᾶσα ἥτις [34] ἦν παρ' αὐτοῖς φυλακὴ, τοῦ αὐτοῦ συγγερεύοντος ἐνδοξοτάτου κοιαίστωρος, τῆς πολιτείας ἐξήλασε δι' ἑτέρας διατάξεως, ἣν [35] καὶ ἐκλάμπουσαν ἐστὶν ἰδεῖν μεταξὺ τῶν βασιλικῶν διατάξεων, ὥστε πάντας ἀπελευθέρους, πολίτας εἶναι Ρωμαίους, μηδεμιᾶς οὔσης διαφορᾶς περὶ τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐλευθερουμένου, ἢ τὴν δεσποτείαν [u] τοῦ ἐλευθεροῦντος, ἢ τὸν τρόπον τῆς ἐλευθερίας, καθάπερ ἐφυλάττετο [36] πρόπαλαι· τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον

§. IV. Et dedititios quidem constitutio sustulit sanctissimi Imperatoris, rescripta ad suggestionem Tribuniani excellentissimi Quæstoris, quam decisionibus connumeratam promulgavit, veterum ambiguitates dirimens. Latinos autem Junianos & omnem quæ circa eos erat observantia, eodem suggerente glorioſissimo Quæstore, republica expulit per aliam constitutionem, quam quoque effulgentem videre licet inter Imperiales constitutiones, ita ut omnes libertini, cives sint Romani, nullo habito discrimine circa ætatem manumissi, aut dominium manumittentis, aut modum manumissionis, sicuti observabatur antiquitus. Quid autem hoc sit, necesse *est* dicere.

32. ὁ de: Basil. 33. Sic legere jubet *Nannius*. In Basil. Lovan. & Lugd. est δεδιτιτζιόσι. In Paris. & Goth. δεκιτζιόσι. Fabr. edidit *decisionibus*. 34. ὑπ' αὐτοῖς ἦν *Fabr.* forte voluit ἐπ'. Item pro πᾶσα si quis malit πᾶσαν, non refragabor. 35. deest ἣν *Fabr.* 36. ἦν addit *Fabr.*

stratus inposterum ablati, urbe quantum ad tecta & muros incolumi, sed ita ut nullum esset corpus civitatis. Videntur itaque dedititii servi tanquam ἀπόλιδες & nullius civitatis, omnis Juris Civilis expertes: cum Latini Juniani perinde ac Latini populi ante bellum Italicum, & Provinciales, quibus jus Latii datum, participes quidem non essent eorum, quæ propria civium Romanorum, veluti testamenti factio, connubium, patria potestas &c. utpote qui peregrinorum instar essent. Verum jus commercii habebant cum Romanis, & suis legibus utebantur. Præterea Latini Juniani iterata manumissione aliisque modis civitatem Rom. adipisci poterant: non ita dedititii Libertini. *Ulpian.* Tit. I. J. DOUJ.

q. *l. unica C. de dedititia libertate tollenda. l. unic. Co. de latin. libert. tollenda.* D. GOTH. & Augustin. in lib. de legib. Rom. GEN. ED.

r. Ἀρχαῖον χῆμα libertinorum dixit, quoniam ut paulo post ait, ἐκ προοιμίων, i. ab incunabulis seu ab initio, Romanis una atque simplex libertinorum conditio fuit. D. GOTH.

s. Sic infra *tit.* 8. *in fin. prin.* D. GOTH.

t. Schol. ἀναφορᾶν. & mox ad dictionem, συγγερεύοντος, ἀναφέροντος. Gloss. gr. lat. ὑποβολή, ἡ ἀναφορὰ πρὸς βασιλέα, ἢ ἄρχοντα, *suggestio* Rufinus Josephi Ant. lib. 15. c. 11. *Cæsar autem delata suggestione rescripsit.* Josephus: Καῖσαρ δὲ ἀνενεχθέντων τούτων, ἀνέγραφεν. FABR.

u. *Dominii*, non *domini* ap. Justin. esse legendum, hinc probat ac Theophilum pluribus illustrat Ant. Augustinus III. *Emend.* 7. *fin.* ac post eum alii. G. O. R.

καῖον εἰπεῖν· ἔχε 37 ταῦτα ὡς ἐν παρεργίᾳ· ἔστι γὰρ 38 Ρωμαίοις ἔννομος [x] ἡλικία, καὶ Φυσικὴ ἡλικία, ἔννομος δεσποτεία, καὶ Φυσικὴ δεσποτεία, ἔννομος τρόπος ἐλευθερίας, καὶ Φυσικὸς τρόπος ἐλευθερίας· καὶ Φυσικὴ μέν ἐστιν ἡλικία, *38 ἡ ἥτλεν τῶν λ ἐνιαυτῶν· ἔννομος [y] δὲ ἡ ὑπὲρ τῶν λ· οὐχ ὅτι τὴν μείζονα τῶν λ ἐνιαυτῶν ἡλικίαν ἡ Φύσις ἀγνοεῖ, (πᾶσα γὰρ ἡλικία Φυσικὴ) ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ νόμος ἰδικῶς ἐμνήσθη τῆς ὑπὲρ τὰ λ ἔτη, διὰ τοῦτο εἶπον αὐτὴν ἔννομον· ἔστιν οὖν ὡς εἶπον Φυσικὴ δεσποτεία, 39 καὶ ἔννομος δεσποτεία· καὶ ἡ μὲν Φυσικὴ λέγεται in [z] bonis, καὶ 40 ὁ δεσπότης βονιτάριος, ἡ δὲ ἔννομος λέγεται 41 jure [a] Quiritum, τουτέστιν 42 ἐκ τοῦ δικαίου τῶν Κυιριτῶν [Ρωμαίων]. 43 Κυιρῖται γὰρ οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ Ρωμύλου, ἐξ οὗ τὴν ἀρχαιογονίαν ἐσχήκασιν· ὁ δὲ δεσπότης 44 jure Quiritario. Εἰ δέ τις 45 τὰς ἀμφο-

re. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: Eſt apud Romanos legitima ætas & naturalis ætas; legitimum dominium & naturale dominium; legitimus manumiſſionis modus & naturalis manumiſſionis modus. Et naturalis quidem ætas eſt, quæ minor eſt triginta annis; legitima autem, quæ ſuperat triginta *annos*: non quod majorem triginta annorum ætatem natura ignoret, (omnis enim ætas *eſt* naturalis) ſed quia lex ſpecialiter memorat *ætatem* triginta annos ſuperantem, idcirco eam vocavi legitimam. Eſt igitur, ut dixi, legitimum dominium & naturale dominium. Ac naturale dicitur in bonis, & Dominus Bonitarius: legitimum vero dicitur jure Quiritum, id eſt Romanorum. Quirites enim *dicuntur* Romani a Romulo, ex quo

37. δὲ inſerit *Fabr.* 38. Ῥωμαίοις Fabr. *38. Quidni ſcribimus ἡ ἥτλων? 39. καὶ ἔνν. δεσπ. Hæ tres voculæ deſiderantur in Baſil. & Pariſ. licet deinde addi juſſerit ipſe Viglius. 40. ὁ ex Fabr. admiſi. 41. *jure Quiritium* Lugd. & Gothofr. *ex jure Quiritium* F. 42. ἐκ τοῦ νόμου τῶν πολιτῶν Ρωμαίων. Fabr. vid. Not. a. 43. Κυιρίτες F. 44. *ex jure* F. 45. τὰς Fabr. trajicit ad δεσποτείας.

x. Naturalem ætatem in hoc ſignificatu vix reperias: ætas vero legitima dicitur de ea, quæ 25. annum exceſſit. Cujac. de Præſcript. c. 29. GEN. ED.

Sic *ætas legitima* dicitur in l. ult. C. *de his qui ven. æt. imp.* & l. ſi actor. 10. C. de appellat. à lege Lætoria, quæ *quina vicenaria* Plauto. FABR.

y. In ſervis nempe manumittendis. Alias *legitima ætas* eſt fere 25. annorum. J. DOUJ.

Sic enim ait Ulpian. I. Tit. § 12. " Eadem „ lege [Aelia Sentia] cautum eſt, ut minor 30. „ annorum ſervus vindicta manumiſſus, civis Rom. „ non fiat, niſi apud conſilium cauſa probata fue„ rit." Etc. G. O. R.

z. Vide Ulpianum 1. §. 16. *& tit.* 3. §. 4. *& tit.* 19. §. 20. *l. unica C. de nudo jure Quiritum tollendo.* D. GOTH.

Cl. Trekell. in Relat. Literar. Hamburg. A. 1740. n. 20. putat labi Theophilum, quando dominium *naturale* & dominium *in bonis* ſeu *bonitarium* pro ſynonymis ponit, quum ipſe exiſtimet dominium *bonitarium* ſpeciem duntaxat eſſe dominii *naturalis*, hoc vero (*naturale*) triplici appellatione accipi poſſe: 1. pro eo quod peregrinus habebat; 2. quod civis R. habebat in fundis provincialibus; 3. quod civis R. habebat in re mancipi per nudam traditionem adquiſita, quod ſimpliciter dominium *in bonis* vocatur, & *nudo juri Quiritium* opponitur, docente Ulp. I. §. 16. Sed nos V. Cl. argumenta late ſub examen revocavimus, & Theophili defenſionem ſuſcepimus in Diatriba noſtra *de reb mancipi & nec manc.* ſect. 145. in qua etiam de dominio bonitario ac Quiritario, utriusque natura ac differentia pleniſſime egimus. MEERMAN.

a. Vel ut apud Ulpianum 1. §. 16. & *tit.* 3. *paſſim*, ex jure Quiritum. D. GOTH.

Hoc loco interpretes brevitatis ſtudio male, *id eſt Romanorum*: debebant ad Græcum plenius, *i. e. ex jure Quiritium Romanorum*. Quid interſit, monſtrabimus infra, alios videl. eſſe *cives Rom.* omnes in genere, alios *Quirites Romanos*. Fabrotus etiam in Græco perperam exhibuit . . . illud τῶν Κυιριτῶν Ρωμαίων multo, meo arbitrio, rectius J. F. CHRISTIUS in *Noct. Acad.* Obſ. 6. §. 3.

In

φοτέρας ἔσχε δεσποτείας, ἐλέγετο pleno jure dominus, τετέστι τελείῳ δι-95καίῳ δεσπότης, ὡς ἔχων ἀμφοτέρας, τὴν ἔννομον, καὶ τὴν Φυσικήν· ἔστι καὶ ἔννομος τρόπος ἐλευθερίας, καὶ Φυσικὸς τρόπος ἐλευθερίας· καὶ ὁ ἔννομος τρόπος 46 ἐγίνετο 47 κατὰ τρόπους [b] τρεῖς, vindicta, censu, testamento.

quo originem habuerunt; & dominus jure Quiritario. Sed si quis utrumque habebat dominium, dicebatur pleno jure dominus, utpote ambo habens, legitimum & naturale. Est etiam legitimus manumissionis modus, & naturalis manumissionis modus: & legitimus modus fiebat tribus modis, vindicta, censu, testamento.

Καὶ 48 vindicta [c] ἦν ἡ ἐπὶ ἄρχοντος γινομένη ἐλευθερία· ἐλέγετο δὲ 48 vindicta, quia 49 vindicabatur [d] mancipium in naturalem libertatem. ἐπειδὴ 50 ἐξ-96εδικεῖτο, καὶ ἀνέτρεχε τὸ ἀνδράποδον εἰς τὴν Φυσικὴν ἐλευθερίαν· ἢ ἀπὸ [e] Βινδικίου τινος, ὃς ὢν οἰκέτης, ἐπιβουλὴν ἐσομένην κατὰ 51 τῶν Ρωμαίων ἐμήνυσε, καὶ ἠλευθερώθη δημοσίᾳ ὑπὸ Ρωμαίων, καὶ εἰς τιμὴν τούτου πάντες οἱ ἐπὶ ἄρχοντος ἐλευθερούμενοι, ἐλέγοντο βινδίκτα ἐλευθεροῦσθαι. Τὸ

Et vindicta erat facta apud magistratum manumissio. Dicebatur autem vindicta, quia vindicabatur & revertebatur mancipium in naturalem libertatem: aut a Vindicio quodam, qui, cum servus esset, conjurationem adversus Romanos erupturam indicavit, & publice a Romanis manumissus fuit, inque ejus honorem omnes, qui apud magistratum manumittebantur, vindicta dicebantur manumitti.

Cen-

46. γίνετο Goth. & Fabr. male. 47. τροπ. κατὰ τρεῖς F. 48. βινδίκτα ante Fabr. 49. *vindicatur* ante Fabr. 50. ἐξεκδικεῖτο Lugd. Gothofr. & Fabr. male. 51. τῆς Ῥώμης F.

In vulg. lectione vocab. Ρωμαίων ideo cancellavi, quod illud putem ex Scholiaste irrepsisse: immo totum hoc τετέστιν &c. Scholion forte est: alioquin legerem Κειρίτων ἢ Ρωμ. An vero & quid differat *Jus Quiritum* a *jure Civitatis*, disputabimus cum Mylio in Dissert. sing. Excursu III. G. O. R.

Sive ap. Th. legas τῶν Κειρ. Ρωμ. sive πολιτῶν Ρωμ. meo judicio parum interest, quum nihil verius sit, quam omnes cives Rom. dictos fuisse *Quirites*, prout multis probavit Mylius in Dissert. §. 4. 5. ubi simul Christii conjecturam refutavit. Quod si tamen eam lectionem amplectamur, quam editio Fabroti exhibet, videtur potius Th. scripsisse τῶν Κειρ. ἢ τῶν (vel ἤτοι) Ρωμ. ut est in Glossa Nomica Ἐξ ἰουρε Κουειτιουμ. quæ ex Th. nostro descripta videtur. MEERMAN.

b. Cic. in Top. Horat. Schol. Serm. 2. 7. *Tribus namque rebus fit manumissio, vindicta, censu, testamento.* Boëtius different. Topic. lib. 2. *Si enim vel censu, vel testamento, vel vindicta manumissum esse monstremus, liber factus ostensus est. Atque hæ partes erant dandæ libertatis.* Græc. interp. ἢ κήνσῳ, ἢ τεσταμέντῳ, ἢ βινδίκτᾳ. Cic. pro Rab. Tertull. de An. c. 16. Sulpit. Sever. hist. 5. 1. *Si quis servo oculum, aut dentem extorserit, servus vindicta liberabitur.* FABR.

c. Ulpianus 1. §. 6. 7. & tit. 1. *Co. de vindicta libertate & apud concilium manumissione.* D. GOTH.

Glossæ gr. lat. ἐλευθερία ἐπὶ ἄρχοντος δοθεῖσα, *vindicta.* Priscianus 18. *Vindicta non solum pœna, sed etiam liberatio accipitur.* [Persius: *Vindicta post quam meus à prætore recessi.* Ed. 2.] Quoniam ea manumissio fiebat apud magistratus, qui legis actionem habebant: erat enim manumissio ejusmodi actus legitimus. Amm. Marcell. lib. 22. FABR.

Ex hoc Th. loco corrigendæ omnino sunt Glossæ Nomicæ v. βενδίκτα & βινδίκτα G. O. R.

d. Schol. Pers. Sat. 5. Vindicta virgula est, qua manumittendi à Prætore in capite pulsantur, ideo dicta, quod eum vindicat libertati. Boët. ad Top. lib. 1. ea vindicta καρφος. Plutarch. de *sera numin. vind.* FABR.

Add. Rævard. IV. Var. 9. Brissonius de V. S. a Loon de Manum. Serv. 1. c. 3. & Interpp. ad Cajum. MEERMAN.

e. *Vindicium* etiam vocat Liv. 2. Schol. Juv. Sat. 8. Serv. ad 6. Æneid. *Vindicem* Plutarch. Dion. Halicarn. 5. Claud. Paneg. in 4. Conf. Hon. JC. in l. 2. §. & cum, de Orig. J. FABR.

Τὸ δὲ censu [f] πρoέβαινε τῶτον τὸν τρό- 97 Censu autem procedebat in hunc
πον· [52] κένσος ἦν [g] σανὶς ἤτοι χάρτης, ἔνθα modum. Census erat tabula vel char-
Ρωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας θεσ- ta, in qua Romani suas conscribebant
σίας, ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὸ facultates, ut tempore belli pro mo-
μέτρον [gg] τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον do proprii patrimonii quisque confer-
εἰσφέρειν· ἐν τούτῳ οὖν τῷ κένσῳ [h], εἴ πο- ret. In hoc igitur censu; si quando
τε οἰκέτης κατὰ κέλευσιν δεσπότου ἑαυ- servus jussu domini sese liberum scri-
τὸν ἐλεύθερον ἔγραψεν, ἀπηλλάττετο [hh] psisset, liberabatur a servitute.
τῆς δουλείας.

[53] Testamento [i] δὲ, ἡνίκα τις τὸν 98 Testamento vero, quum quis suum
ἴδιον οἰκέτην ἠλευθέρωσεν ἐν διαθήκῃ· Φυ- servum in testamento manumitteret.
σικοὶ δὲ τρόποι ἐλευθερίας ἦσαν τρεῖς [k], Naturales porro manumissionis modi
inter amicos, per mensam, per epi- erant tres, inter amicos, per men-
stolam· καὶ inter [l] amicos μὲν, ἡνί- sam, per epistolam. Et quidem in-
κα ter

52. κῆνσῳ - κήνσῳ *Fabr.* In Glossis Nomicis utramque scripturam invenio. 53. τεσταμέντῳ ante F.

f. Adde Ulpianum 1. §. 6. 8. D. GOTH.
Gloss. lat. gr *census*, ἀπογραφὴ ἐσίας. Gl. gr. lat. ἀπογραφὴ, *census, professus, professio.* ἀπογράφομαι τὰ ἴδια, *profiteor.* Item, ἀποτίμησις, ἀπογραφὴ χωρίων, *census.* FABR.

g. Theophili definitio census mihi non probatur, tum quod ea cum antiqua profitendi census ratione nihil quicquam commune habeat, tum etiam, quod servi manu *propria* se liberos esse *in censu* h. e. in tabula censuali scribere non soleant, siquidem hujusmodi tabulis scribendis scribæ & servi publici operam dabant. Liv. IV. 8. *&c.* RAEVARDUS *de Auctor. prud. c.* 7. Ego nullus dubito, quin patres f. censum suum in scriptis tradiderint, a publicis scribis in libros censuales transscribendum, ejusdemque census sibi exemplar servaverint. Sed si auctoritate opus est, audi Dionys. Halic. IV. 15. qui inter alia, πατέρων τε, inquit, ὧν εἰσι ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ, ἡλικίαν ἣν ἔχουσι, ἡλίκους, γυναῖκάς τε καὶ παῖδας ὀνομάζοντας, καὶ ἐν τίνι κατοικοῦσιν ἕκαστοι τῆς πόλεως τόπῳ ἢ πάγῳ τῆς χώρας προστιθέντες. Adeoque recte censum a Theophilo definiri *tabulam* docet Gul. Fornerius I. *Select. c.* 24 II. *Tom. Thes. pag.* 35. & P. Perrenonius II. *Animadv. cap.* 28. I. *Tom. Thes. p.* 659. ex eod. hoc loco *peculium præsidii causa* illustrat. G. O. R.

gg. Consentit Livius 1. 42. *Censum instituit, rem salubberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli pacisque munia, non viritim, ut ante, sed* PRO HABITU PECUNIARUM *fierent.* MEERMAN.

h. Tull. pro Cæc. Ulp. Reg. 1. Papias: *Si quis jubente vel consentiente domino, nomen detulisset in censum, civis Romanus fiebat, & servitutis vinculo solvebatur*, ex Boëtio ad Top. lib. I. FABR.

hh. Dubitarunt tamen vett. JCti, an ejusmodi servus statim ac census esset, an vero demum post lustrum conditum liber fieret. Vid. Cic. I. de Oratore c. 40. Ulpian. in Fr. de Manum. §. 19. ibique notata pag. 808. Edit. Schult. MEERMAN.

i. Adde Ulpianum 1. §. 6. 9. *& ff. & C. de testam. manum.* D. GOTH.
Ἐν διαθήκῃ ἐλευθερωθείς, Appian. Priscus in Eclog. Legat. de Romanis: ἐλευθερίας δὲ τρόποι παρ' αὐτοῖς πλεῖστοι, ἣν ὁ μόνον ἀξιόντες, ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες χαρίζονται. FABR. I.

k. His modis olim manumissi fiebant Latini 1. Gajus 1. §. 3. 8. Isidor. 4. D. GOTH.
Imo etiam alii plures modi fuerunt, quibus Latina libertas competebat, iique innumerabiles, ut Justin. ait in l. un. C. *de Lat. lib. toll.* ubi & quosdam retulit, & præterea quosdam retulimus L. VI. Obs. c. 20. & VII. 14. MERILL. *ad Inst. h. l.*
Adde Aleandr. ad Caji 1. 1, 2 not. 26. MEERM.

l. Plin. 7. ep. 16. Ulp. Regul. fragm. Sen. de vit. B. c. 24. Martial. 9. 87. ad Lup. l. un. §. 2. C. de Lat. libert. FABR. I.
Petron. Satyr. c. 41. MEERM.

m. Gajus 1. t. 1. §. 3. dixit convivii adhibitione. Tertullianus de resurrectione, si famulum tuum libertate mutaveris *circuitione illa.* [Hæc verba *circ. illa* in meo exemplari non lego; sed post quædam longe alia, sic pergit: Atquin & vest. albæ nit. & an. aur. &c. G. O. R.] Vestis albæ nitore, annuli aurei honore & patroni nomine ac tribu, mensaque [honoratur]. Eodem modo veteres putabant semones fieri, qui convivio deorum excepti fuissent. Virgil. *tu das epulis accumbere divum* & Aristoteles 2. *Rhetor.* τὸ ἐπὶ δεῖπνον κληθῆναι, τιμιώτατον. D. GOTH.

Theo-

καὶ φίλων παρόντων ἠλευθέρουν τινά· per mensam, ὅτε συνεστιαθῆναι 54 ἐπὶ ἐλευθερίας δόσει προσέταττον τῷ οἰκέτῃ· per epistolam, [n] ἡνίκα ὄντι αὐτῷ ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ, δι' ἐπιστολῆς ἐπέτρεπον διάγειν ἐν ἐλευθερίᾳ· ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἡνίκα ο τρία ἔννομα 55 συνδράμωσιν ἐπὶ τῷ ἐλευθερουμένῳ οἰκέτῃ, ὥστε αὐτὸν καὶ ὑπερβεβηκέναι [p] τὸν Λ ἐνιαυτὸν, καὶ ἔχειν ἐπ' 56 αὐτῷ τὸν δεσπότην τὴν ἔννομον δεσποτείαν PP, τουτέστι τὸ ex jure *56 Quiritium, ἠλευθεροῦτο δὲ καὶ ὁ οἰκέτης 57 βινδίκτᾳ, ἢ κένσῳ, ἢ τεσταμέντῳ, πάθος

ter amicos, quum præsentibus amicis aliquem manumittebant: per mensam, quando una accumbere ad libertatis donationem imperabant servo: per epistolam, quum agenti illi in alia regione per litteras permittebant in libertate versari. Postquam tibi hæc sunt prænota, vide reliquum quod *nobis* proposueramus: quum tria legitima concurrerent in servo manumittendo, ut ipse & annum trigesimum superasset, & dominus in eo haberet dominium legitimum, id est ex jure Quiritum, & servus quoque vindicta vel censu, 99 100

54. ὲ addunt Basil. & Lovan. Ceteræ ejecerunt. An pro eo reponendum μοι, ut ἠλευθέρουν, προσετάττον & ἐπέτρεπον sint primæ singularis, *manumittebam, imperabam, permittebam?* Et nunc bona fortuna in Glossis Nomicis lego: Περιμένσαμ ἐλευθερία, ὅταν συνεστιαθῆναι (sic enim reponendum,) μοι κελεύσω τὸν δοῦλόν μου. G. O. R. 55. συνδράμῃ F. sine ἰῶτα. 56. αὐτὸ Basil. αὐτὸν F. Reliquæ, ut edidi. *56. Sic tres principes: aliæ *Quiritium.* 57. ἢ *vindicta*, ἢ *censu*, ἢ *testamento* F.

Theodor. Prodrom. Rhod. & Dos. am. 8. hujusce manumissionis exemplum suppeditat, ut ibi notat v. Cl. Gilb. Gaulmin. Non tamen videtur mensæ honor servum συντραπέζον liberum fecisse. Dionys Alexandrin. ep. ad Paul. Samosat. qu. 7. Sed cum mensæ dominicæ servus adhibebatur, ut honor ille ad liberationem ei prodesset: [ἡ κοινὴ τράπεζα τὴν αὐτὴν τιμὴν τοῖς μεταλαμβάνουσιν αὐτῆς δίδωσιν ut ait Apollonii Schol. ἀργ. α. *Ed.* 2.] Inter epulas forte, aut etiam antequam adsiderent, manu dominus eum emittebat. Sic Vitellius Asiaticum aureis donavit annulis super cœnam. Suet. Vitel. c. 12. FABR.

Locum Tertulliani huc non pertinere, sed de servis rite jam manumissis agi, docent Merillius VI. Obs. 20. & Schulting. ad Gajum I. 1. 2. quorum prior etiam agit de loco Euang. Lucæ XII. 37. Turbas hic dat Rævard. de Auctor. prud. c. 7. quas refutare negligo. G. O. R.

Papianus in Respons tit. 43. *Latini aliter intelligi non possunt, nec aliter intelligendi sunt, quam si inter amicos pronuntiante domino ad convivium evocentur, ita ut illis amicis, ubi conveniunt, sic dominus contestetur, eum causa Latinitatis ad suum adhiberi convivium. Quod si cum eo servus manducaverit, non caussa Latinitatis, sed paupertatis propter solatium, præjudicium domino heredibusque ex convivio adferri non poterit.* Ut proinde mirer, Jac. Cujacium ad cap. 19. X. *de Præsumt.* Tom. VI. Oper. pag. 887. Edit. Neap. ex Th. scribere, argumentum esse libertatis, si servo dominus dederit potestatem accumbendi suis epulis. Cæterum de hac manumissione *per mensam* pluribus agunt Gul. Fornerius 3. Select. 13. & Merill. 6. Obs. 20. MEERM.

n. L. qui absenti 38. D. *de adq. poss.* Eustath. Ism. 1. ut & ibi observavit idem vir ampliss. Gaulmin, Concil. Matiscon. can. 7. FABR. I.

o. Ad hæc tria fortassis alludit Plautus *Casina* II. 8, 67. *Tribus non conduci possim* libertatibus. H. ERNST.

p. L. 2. C. comm. de manum. Fragm. Reg. Ulp. idque lex Ælia Sentia facit, idem Ulp. de libert. §. ead. lege. Dio 55. πολλῶν τε πολλὰς ἀκριβῶς ἐλευθερούντων, διέταξε τήν τε ἡλικίαν, ἣν τόν τε ἐλευθερώσαντα τινα καὶ τὸν ἀφεθησόμενον ἔχειν δέησει. Legem Æliam intelligit, quæ lata est Augusti temporibus. Quod ait de ætate manumissoris, pertinet ad § 4. tit. seq. FABR. I.

pp. Hoc loco dominium legitimum s. ex jure Quiritum non eo sensu accipere debemus, quo supra id adhibuerat, scil. pro nudo jure Quiritium, verum pro pleno jure dominii. Si enim servus alterius in bonis esset, alterius ex jure Quiritium, ex omnibus causis adquirebat ei, cujus in bonis erat, Ulp. T. 19. §. 20. & inde dominus bonitarius tali casu servum manumittens libertatem quidem in eum conferre poterat, sed Latinam, Ulp. T. 1. §. 16. Adde Cl. Röveri notam ad Fragm. JC §. 11. junct. §. 19. u. de probabile est, eum qui ex nudo jure Quiritium servum possidebat, manumittendo

θος δὲ μὴ ὑπέκειτο, πάντως ὁ ἐλευθερούμενος ἐγίνετο πολίτης Ρωμαῖος· εἰ δὲ πάθους [58] μὴ ὑπόντος, μὴ σύνεδραμε τὰ τρία ἔννομα (ἢ γὰρ ὁ οἰκέτης ᾗ ἦν ἐλάττων τῶν λ ἐτῶν, ἢ ὁ δεσπότης βονιτάριος μόνον ἦν, οὐκ εἶχε δὲ καὶ ἔννομον δεσποτείαν, ἢ ἐγίνετο ἡ ἐλευθερία, per menſam, ἢ per epiſtolam, ἢ inter amicos, [59] ἤτοι δύο ἐστὶ ὅτε ἐνέλιπε τὰ ἔννομα, [60] ἢ καὶ τὰ τρία) ὁ ἐλευθερούμενος ἐγίνετο [61] Latinus Junianus· πάθους δὲ ὑποκειμένου πάντως ἐγίνετο δεδιτίτιος· ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παλαιόν· σήμερον δὲ, ἐπειδὴ μονοειδής ἐστιν ἡ [62] ἀπελευθερότης, ὡς εἴρηται, ὁ ἐλευθερούμενος [qq] πάντως γίνεται πολίτης Ρωμαῖος, οὐ [63] διαφερομένων ἡμῶν, ὅτε ἐπὶ δεσποτείας, ὅτε ἐπὶ τρόπου ἐλευθερίας, ὅτε ἐπὶ ἡλικίας.

ſu, vel teſtamento manumitteretur, neque vitium ſubeſſet, omnino manumiſſus fiebat civis Romanus. Si vero, cum vitium nullum ſubeſſet, non concurrebant tria legitima, (aut enim ſervus minor erat triginta annis, aut dominus tantum bonitarius erat, neque legitimum quoque habebat dominium, aut manumiſſio fiebat per menſam vel per epiſtolam, vel inter amicos, aut duo interdum deficiebant legitima, aut etiam *omnia* tria) manumiſſus fiebat Latinus Junianus. Quum vero vitium ſubeſſet, omnino fiebat dediticius. Sed hæc quidem olim: hodie autem, quoniam uniformis eſt libertinitas, ut dictum eſt, manumiſſus omnino fit civis Romanus, haud quærentibus nobis neque de dominio, neque de manumiſſionis modo, neque de ætate.

TI- QUI

58. οὐ pro μὴ F. 59. ἢ τοῖς ante F. male. 60. ἢ de: F. male. 61. Λατῖνος Ιουνιανός. F. 62. Sic correxit ipſe Vigl. cum edidiſſet ἡ ἐλευθερία, quod tamen ferri poſſet, ſive pro *libertate*, ſive pro *manumiſſione* accipias. 63. Sic Lov. Lugd. & Goth. aliæ διαφερεμένων, male: debuiſſent ſaltim διαφορεμένων.

eum ſine conſenſu bonitarii, nihil egiſſe, ad exemplum proprietarii, qui ſervo, cujus uſusfructus ad alium pertinebat, libertatem imponeret. arg. l. 1. pr. *Comm. de Manum.* MEERMAN.

q. Dubito an verum ſit, quod generaliter definit Th. ſervum minorem 30. annis, quoquo modo manumiſſum, Latinum fieri. VINN. *in Comment. h. l.*

Non dubium tamen, quin & cenſu manumiſſus minor 30. annis Latinus manſerit. Eum enim non niſi 30. annorum civitate R. potitum eſſe, docet *Fragm. Regularum ex vetere JCto*, quod Pariatori legum Moſ. & Rom. ſubjici ſolet §. 17. Confer V. Cl. Schulting. ad Ulp. tit. 1. §. 12. [*ubi inter alia memorabile*, Cujacium *poſtea ſententiam mutaſſe.*] HEINECC. *ad Vinn.*

qq. Omnes qui ſunt in Orbe Romano, ὑπὸ ἀπάσῃ τῇ Ρωμαϊκῇ ἐπικρατείᾳ, cives Romani facti ſunt, ex conſtit. Antonini, id eſt, Marci Aurel. Antonini, ut ſcribit Aur. Vict. vel Anton. Pii, auctore Juſtiniano in Nov. 78. c. 5. aut Ant. Caracallæ, Dionis potior fides in Excerptis ab eruditiſſimo Valeſio editis, ex qua magna pars generis humani in unum tranſivit populum, l. 17. D. de ſt. hom. B. Auguſt. in Pſalm. 58. parte 1. Prudent. in Symm Rutil. itiner. 1. Sidon. 1. 6. Egeſipp. excid. Hier. 2. c. 9. Id Adriano tribuitur apud Chryſoſt. homil. 48. in Act. Apoſt. Sicut igitur ex D. Pii, vel Marci, aut Caracallæ conſtit. omnes imperio Romano ſubditi, cives Romani effecti ſunt: ita ex conſtit. Juſtin. videtur ſublata libertinorum conditio, hodieque manumiſſi omnes ingenui fiunt, d. Nov. c. 5. FABR. I.

Caracallæ deberi ad fiſcum locupletandum, primus probavit Ez. Spanhemius *de Orbe Rom.*: ſed hæc Conſtitutio a Fabroto atque aliis perperam huc trahitur, cum ea ad ſolos ingenuos pertinuerit, quam Juſtinianus demum ad libertinos, ſalvo jure patronatus, produxit. Vid. Cujac. IV. Obſ. 5. Spanhem. d. l. pag. 155. hodiernosque JCtos. G. O. R.

a. Ad-

[ΤΙΝΕΣ ΚΑΙ ΕΚ ΠΟΙΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΝ ΟΥ ΔΥΝΑΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

ΕΔίδαξεν ἡμᾶς τὰ ϖρογλαβόντα, κα-102
τὰ πόσους τρόπους γίνεται ἡ ἐλευθερία· νῦν ἀναγκαῖόν ἐστι μαθεῖν, ὅτι ϖαντὶ δεσϖότῃ παρέχειν ἔξεστιν ἐλευθερίαν· ὁ γὰρ in fraudem creditorum [a], 1 τουτέστιν ὁ ϖρὸς βλάβην καὶ ἀϖάτην τῶν δανειστῶν, ἐλευθερᾶν οὐδὲν ϖράττει· ὁ γὰρ Αἰλιος [b] Σέντιος ἐμϖοδίζει τῇ ἐλευθερίᾳ· μισεῖ γὰρ τοὺς ἐϖὶ 2 βλάβῃ 3 τὴν οἰκείαν μειοῦντας ϖροῦσίαν ἐκείνων, οἳ ἐν καιρῷ ἀναγκαίῳ τοῖς δεηθεῖσιν ἐχορήγησαν χρήματα. Αὐτὸς δὲ ὁ ταῦτα κελεύσας 103
δέδωκέ τισιν ἄδειαν τῆ ἐλευθεροῦν, εἰ καὶ ἐλαττοῦται ἐντεῦθεν αὐτῶν ἡ ϖροῦσία, τουτέστι τοῖς ἀϖόροις· ἄϖορος δέ ἐστιν, 4 [ᾧ μηδὲν ὑϖολιμϖάνεται μὴ τὴν τῶν χρεῶν ἐξαίρεσιν· ἢ οὕτως, ἀϖορός ἐστιν,]

o

QUI ET EX QUIBUS CAUSIS MANUMITTERE NON POSSUNT.

TITULUS VI.

DOCUERUNT nos ſuperiora, quot modis fiat manumiſſio: nunc neceſſarium eſt diſcere, quod non omni domino liceat dare libertatem. Namque in fraudem creditorum, id eſt in damnum & fraudationem creditorum, manumittens nihil agit. *Lex* enim Aelia Sentia libertati impedit; nam odit eos qui proprias facultates deminuunt in damnum eorum, qui tempore neceſſitatis egentibus pecu-103nias præbuerunt. Ipſa autem *hæc lex*, quæ hæc cavit, dedit quibusdam manumittendi licentiam, etſi eorum patrimonium inde minuatur, ſcilicet obæratis. Obæratus autem eſt, [cui nihil relinquitur poſt debitorum detra-

1. τουτέστι πρὸς F. 2. βλάβην Omnes ante F. quem hic ſequor. 3. τῶν F. perperam pro τὴν. Conſtructio hæc eſt: μισεῖ γὰρ τοὺς μειοῦντας τὴν οἰκείαν ϖροῦσίαν ἐπὶ βλάβῃ ἐκείνων. 4. Incluſa ex Fabr. addimus: quæ ſi quis pro ſcholio habere velit, non intercedo: ſed potuit tamen librarius facile ob repetitionem eorumdem verborum ἄϖορός ἐστιν intermedia illa tranſiluiſſe. G. O. R. Plane ut Fabrotus, ex libris vett. citat Cl. Salmaſ. L. 3. de Fœn. Trapez. pag. 647. MEERM.

a. Adde 28. *Eclog.* 3. ϖρὸ ἐλευθερουμένων εἰς βλάβην τῶν δανειστῶν. D GOTH.

Creditores autem accipe etiam conditionales, l. 27. l. 8. D. *qui & à quib man. lib. non ſi.* quam rectè Cujac. emendavit. in vet. cod. deeſt quidem negatio, ſed perperam legitur fideicommiſſi cauſa, ut conſtat ex libris Baſilicán Regiis, & Cujácianis. Creditor enim is quoque eſt, cui ſub conditione debetur, ut notant gr. ad d. l. 27. ex l. 10. D. de V. S. interim tamen à debitore manumiſſus, quaſi ſtatuliber eſt, ut pendeat libertas ex conditione, lib. 16 §. pen. eod. & ſi conditio extiterit, libertas reſcindetur: ſi non extiterit, non incidet in l. Æliam S. Sed & ſi purè debeatur, quoniam tamen incertum eſt, an creditor jure ſuo utetur, quodque ſibi debetur, in judicio perſequetur, in fraudem creditorum manumiſſi interim vi ipſa ſtatuliberi ſunt, quia fraus cum effectu in lege Æl. S. accipitur. l. 1. D *de ſtatul.* FABR. I.

b. Adde Ulpianum 1. §. 14. *l.* 1 *Cod. qui manumittere non poſſunt, & titulum Pandectarum, Qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant, & ad legem Aeliam Sentiam.* D. GOTH.

Ita loquitur Afric. Caj. & Paul. ſic impediri dicitur donatio inter vir. & ux. l. 5. §. conceſſa, & §. ult. D. de donat. inter vir. & ux. id eſt, libertas ex l. Æl. & nulla eſt: libertas per leg. Æ. S. reſcinditur l. 5. §. 1. D. qui & à quib. manum. quamvis

ὁ πλείονα [c] ἐποφείλων ὧν κέκτηται· ὁ τοίνυν ἄπορος ἐν πολλῇ [5] καθειστήκει ἀθυμίᾳ, λογιζόμενος οὐχ [6] οὕτω τὰ αὐτῇ ζωῇ [7] ἐπαχθῆ (ἄπερ ἔσθ' ὅτε ἠδύνατο τρόποις τισὶ ἀφυγεῖν) ἀλλὰ τὰ μὴ [d] [8] τὴν τελευτὴν ἐνθυμούμενος, καὶ τὴν προσγενησομένην αὐτῷ ὕβριν· [e] οὐδεὶς γὰρ ἀνέξεται 104 τῶν εὖ φρονούντων προσελθεῖν [9] κληρονομίᾳ, ἐξ ἧς κέρδος μὲν οὐδὲν τῷ ἀδιτεύοντι, ὕβρεις δὲ μυρίαι [ee] καὶ ζημίαι, καὶ οἱ ἐπὶ δικαστηρίων ἑλκυσμοί· [f] μηδενὸς οὖν ὑποσιόντος [10] τὴν τούτου κληρονομίαν, ἀνάγκη ἁρπιπράσκεσθαι ὑπὸ τῶν δανειστῶν τὴν [11] τούτου οὐσίαν, καὶ ἐντεῦθεν τὴν αὐτοῦ [g] μνήμην ἐυτελίζεσθαι· οἱ γὰρ κρεδίτορες οὐκ ἔτι λέγουσιν, ὅτι τὰ τοῦδε ἁρπιπράσκεται πράγματα τοῦ κληρονόμου, ἀλλὰ τοῦδε τοῦ τελευτήσαντος.

tractionem, aut ſic: Obæratus eſt] qui plura debet quam poſſidet. Hic igitur obæratus in multa verſabatur anxietate, non tam ipſius vitæ perpendens ærumnas, (quas aliquando modis quibusdam poſſet effugere) quam quæ poſt mortem *eventura ſint*, cogitans & inferendam ſibi ignominiam. Nemo enim bene ſanorum adire ſuſtinebit hereditatem, ex qua nullum lucrum adeunti *adlucet*, ſed innumeræ injuriæ, calamitates & in jus raptiones. Nemine igitur hujus hereditatem adeunte, neceſſe *eſt* ut patrimonium ejus a creditoribus divendatur, atque hinc ipſius memoria vileſcat. Neque enim creditores jam dicunt, hujus *illiusve* heredis bona venumdari, ſed ipſius defuncti.

§. I. Λέγει τοίνυν [h] τῷ ἀπόρῳ ὁ Αἰ-105 λιος Σέντιος, ὥστε εἰ ἔχει οἰκέτας, ἕνα τούτων [12] γράψαι κληρονόμον cum libertate, ὃς μὴ τελευτὴν γενήσεται αὐτῷ κληρονόμος ἐξ ἀνάγκης, καλούμενος ſolus [13] & [i] neceſſarius. Solus μὲν, ἐπειδὴ ἕνα

§. I. Dicit ergo obærato *lex* Aelia Sentia, ut, ſi ſervos habet, unum eorum ſcribat heredem cum libertate, qui poſt mortem heres illi fiet ex neceſſitate, dictus Solus & Neceſſarius. Solus quidem, quia unum ac ſolum, neque

5. καθειστήκει F. 6. ὕυτως οὐ τῇ ζωῇ F. non ſat bene. 7. ἐπαχθῇ Lugd. Goth. & F. 2. cum ἰῶτα, quaſi verbum eſſet, cum ſit ab adjectivo ἐπαχθής. 8. deerat τὴν ante F. 9. Sic cum Fabr. malo, quam vulg. κληρονομίαν. 10. τῇ τότε κληρονομίᾳ F. 11. αὐτοῦ F. 12. γράψει F. 13. *et* de: F. vid. Not.

vis debitori heres, qui ſolvendo eſt, extiterit l. 5. C. de teſtam. man. FABR. I.

Νόμος ſubintelligi in Græcis, verbo monuimus ad cap. 86. Not. *e*. G. O. R.

c. Ἄπορος eſt, egens, egenus, inops, Gloſſ. gr. lat. ὁ ἐνδὴς, egeſtuoſus, indigens, indigus. FABR.

d. Huc adde Novellam 60. *ut defuncti ſeu funera eorum non injurientur à creditoribus* D. GOTH.

e. Adde *Novel.* 135. ubi quæſitum an bonorum ceſſio infamet. adde quædam *ex* §. I. *infra eod.* D. GOTH.

ee. Carpit hic verſionem Curtianam Nannius in Apolog. §. 17. quam in poſteriorib. editt. aut ipſe, aut alius ſic correxit: *ſed quæ multas injurias moleſtiasque & damna & lites ſecum adferat.* G. O. R.

f. Quid enim ſi dominus uſque ad detrectationem heredis ferè rem ſuam exhauſerit? FABR. I.

g. Bonorum proſcriptio erat injurioſa, Tull. pro Quinct. Tertullian. Apolog. c. 4. Plin. 2. ep. 4. l. 23. quæ in fraud. credit. l. 28. de reb. auct. jud. poſſ. FABR. I.

h. Juſtin. *qui ſolvendo non eſt.* Macrob. Sat. 7. c. 9. *Sed de hoc quoque tentabo ſi potero eſſe ſolvendo.* FABR.

i. Dicitur quidem neceſſarius, ſed non ſolus neceſſarius, licet teſtator eum ſolum heredem inſtituat. FABR.

Co-

ἕνα καὶ μόνον, καὶ οὐ περαιτέρω ἔξεστι τῷ ἀπόρῳ γράφειν κληρονόμον· μέχρι γὰρ ἑνὸς τὴν οἰκείαν [k] παραχαράττει νομοθεσίαν· Necessarius δὲ, ἐπειδὴ καὶ μὴ βουλόμενος γίνεται κληρονόμος· ἐγίνετο δὲ οὗτος κληρονόμος, ἑτέρου μὴ κληρονομοῦντος ἀπὸ διαθήκης, ἢ διὰ [14] τὸ μὴ γεγράφθαι ἕτερον, ἢ ἐπειδὴ ὁ γεγραμμένος οὐκ [15] ἠβούλετο κληρονομῆσαι· μεγίστης [16] ἦν τοῦτο προμηθείας τῷ νόμῳ, ὥστε τοὺς ἀπόρους, ὧν ἕκαστος παρητεῖτο τὴν κληρονομίαν, ὑπὸ οἰκέτου αὐτῶν κληρονομεῖσθαι, ὃς ἤμελλε τὸ ἱκανὸν τοῖς [17] κρεδίτορσι ποιεῖν, [l] καὶ τὸ χρέος αὐτοῖς ἀποπληροῦν· ἢ τούτου μὴ γινομένου, τὰ πράγματα [18] διεπιπράσκετο, οὐκέτι τῷ τελευτήσαντος, ἀλλὰ τῷ κληρονόμῳ, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ἀνύβριστον τῷ τελευτήσαντι προεγίνετο, καὶ ἑκάτερος [19] εὐηργετεῖτο, καὶ ὁ τελευτήσας καὶ ὁ ἀπελεύθερος· ὁ γὰρ ἄπορος, εἰ καὶ εἰς τὴν τοῦ οἰκέτου διατίμησιν ἠλάττωσε τὴν οἰκείαν προυσίαν, ἀλλ' οὖν ὕβριν διέφυγεν· ὁ δὲ οἰκέτης, εἰ καὶ [20] ὑβρίσθη, ἀλλὰ μισθὸν ἔσχε τῆς ὕβρεως τὴν ἐλευθερίαν.

que ultra, obærato licet heredem ſcribere: nam intra unum *lex* ſuam conſtitutionem terminat: Neceſſarius autem, quoniam etiam nolens fit heres. Sed hic fiebat heres, quum alius non eſſet heres ex teſtamento, vel quia alius haud erat ſcriptus, vel quia ſcriptus nolebat heres eſſe. Summæ *ergo* providentiæ hæc legis *pars* erat, ut obæratis, quorum hereditatem quisque repudiabat, ſuus ſervus eſſet heres, qui creditoribus ſatisfacturus & debitum iis perſoluturus erat: aut eo non facto bona vendebantur, non jam defuncti, ſed heredis, & inde mortuo ſalvus honor contingebat. Atque uterque beneficio adficiebatur, & defunctus & libertus. Nam obæratus, etſi *quantum* ad ſervi pretium ſuas facultates minuerat, tamen ignominiam effugiebat: ſervus autem, etſi ignominiam patiebatur, tamen ignominiæ mercedem habebat libertatem.

§. II.

§. II.

14. τὸ ἑτ. μὴ γεγρ. F. 15. ἐβούλετο & mox ἔμελλε ante F. 16. ἦν ad. F. Mihi ſuſpectus locus, niſi ſic conſtruas: τοῦτο γὰρ τῷ νόμῳ (ſcil. μέρος) ἦν μεγίστης προμηθείας· an ſcripſit Th. μεγίστη δὲ ἡ τούτου προμήθεια τῷ νόμῳ? 17. κρεδίτωρσι F. 18. ἀφιπροέσκετο ante F. Curtius non male ἀφιπροέσκεσθαι emendaſſe videtur. 19. εὐεργετεῖτο ante F. 20. ὑβρισθῇ Lugd. & Goth.

Copulam & omiſit in utraque Fabr. cujus rei debuiſſet rationem reddere. An ideo quia Julianus l. 42. *de Hered. inſtit.* eam omiſit, ſcribens? *eum qui ſupererit, liberum & ſolum* neceſſarium *heredem fore . . . . propter L. Aeliam Sentiam, quæ amplius quam* unum neceſſarium *heredem fieri vetat.* In hoc autem Inſtit. loco nusquam hanc, niſi in ſolo Cod. Gottorpienſi, lectionis varietatem inveni. Quantum vero ad Fabroti notam, convenit illi hoc Horatii: *brevis eſſe laboro, Obſcurus fio.* Si enim hoc voluit, ſuos olim quoque fuiſſe neceſſarios §. 2. Inſt. *de Hered. qual. & diff.* nihil tamen peccavit Th. qui plane ut Imp. & L. Aelia Sentia loquitur: ut taceam, ſuos deinceps beneficio prætoris haud permanſiſſe neceſſarios §. *ead.* G. O. R.

k. Gr. παραχαράττει· fortaſſe ſic, *usque ad unum ſuam novam conſtitutionem induxit.* Nam hoc verbum novi aliquid & præter conſuetudinem inducere ſignificat. HOTOM. in Lugdun. 1558. Curtius verterat *vitiat & corrumpit*, non male, ſi παραχαράττει retineatur, etſi Nannius aliud ſentit in Apolog. §. 18. Sed Collega doctiſſimus J. GAVEL ἐξιχαράττει legendum cenſet, quod eſt *circumſcribere, terminare*, vulgo *limitare*, ſenſu optimo & unice vero, quem in verſione expreſſimus. G. O. R.

l. Implere creditorem eſt πᾶν τὸ χρέος ἀποβαλεῖν. Iſidorus Peluſiotes epiſtol. lib. 2. 212. ἄφρα

§. II. Εἰ δὲ καὶ [m] δίχα ἐλευθερίας ὁ οἰκέτης ἐγράφη κληρονόμος, ἐλεύθερος ἐγίνετο, τοῦτο διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κελευούσης γενικῶς, εἴτε ἄπορος, εἴτε πλούσιος ἦν ὁ τελευτήσας, καινοτέρῳ φιλανθρωπίας χρησαμένης λογισμῷ· ὥστε ἐξ αὐτῆς μόνης [n] τῆς ἀνατάσεως τὸν οἰκέτην ἐλευθεροῦσθαι· ὑ γὰρ ἐστι πιθανὸν, μὴ βούλεσθαι τὸν δεσπότην ἐλεύθερον εἶναι ἐκεῖνον, ὃν ἑαυτῷ διάδοχον ἐσπούδασεν εἶναι, ἀλλὰ μένειν ἐν τῇ δουλείᾳ, μηδένα δὲ τῆς αὐτοῦ [21] κληρονόμον εἶναι οὐσίας. 108

§. II. Sed etsi sine libertate servus scriptus erat heres, liber fiebat, generaliter hoc jubente Imperatoris nostri constitutione, sive obæratus, sive locuples erat defunctus, quæ nova *quadam* humanitatis ratione fuit usa, ut ex ipsa sola institutione servus liberetur. Nec enim verosimile est, non velle dominum, eum liberum esse, quem sibi successorem studuit esse, sed in servitute manere, & neminem sui patrimonii fieri heredem.

§. III. In [o] fraudem [22] creditorum, τὶς πῶς ἐλευθεροῦν δοκεῖ, ἀναγκαῖον ζητῆσαι· καὶ [p] οἱ μὲν ἔλεγον, ἐκεῖνον in fraudem creditorum [q] ἐλευθεροῦν, τὸν πλείονα ἐποφείλοντα ὧν κέκτηται· οἱ δὲ ἐκεῖνον, ᾧ μηδὲν περιλιμπάνεται μὴ τὴν τῶν χρεῶν [23] ὑπεξαίρεσιν· οὗ ἡ μὲν ἐκποίησις ἡ παροῦσα ἀποπληρῶσαι τοὺς κρεδίτορας ἐξαρκεῖ, τῆς δὲ ἐλευθερίας διδομένης, συμβαίνει τοὺς δανειστὰς ἀδικεῖσθαι, τούτῳ τῷ τρόπῳ [24] παυομένης αὐτῷ τῆς οὐσίας [25] τοῦ δύνασθαι τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι τοῖς κρεδίτορσιν· ἐκράτησε δὲ, τὸ μὴ μόνον σκοπεῖν, εἰ ἄπορός ἐστιν ὁ ἐλευθεραῦν, ἀλλὰ καὶ εἰ πρὸς ἀπογραφὴν τῶν δανειστῶν δίδωσι τὴν ἐλευθερίαν· τότε γὰρ καὶ ἡ δόσις ἐπέχεται τῆς ἐλευθερίας, ὅτε θεωρεῖται [26] consilium καὶ eventus. ὥστε ἂν ἀμφοτέρων μὲν συντρεχόντων, ὁ οἰκέτης 109 110

§. III. In fraudem creditorum quomodo quis manumittere videatur, necesse *est* quærere. Et quidam dicebant, eum in fraudem creditorum manumittere, qui plura debeat quam possidet: alii eum, cui nihil relinquitur post æris alieni deductionem: cujus præsentia quidem bona creditores absolvere sufficiat, sed data libertate eveniat ut creditores fraudentur, quum hoc modo substantia ejus creditoribus satisfacere posse desinat. Obtinuit autem, non *hoc* solum spectare, an obæratus sit manumissor, sed etiam an in fraudem creditorum det libertatem: tunc etenim datio libertatis inhibetur, quando *et* consilium & eventus cernitur: ita ut ambobus concurrentibus,

21. κληρονομιῶν οὐσίας F. 22. δὲ hic inserit F. 23. ἐξαίρεσιν F. 24. μειουμένης F. 25. καὶ παυομένης ad: F. 2. 26. καὶ consilion καὶ ἔυεντον F.

εἰ χρεώσην τινὰ ἐπαγγειλάμενον τῷ οἰκείῳ δανειστῇ μετὰ τρεῖς ἡμέρας πληρώσειν τὸ χρέος, ἀφ' ἧς ἀπελεύθερώθη πληρώσαντα θεασοίμεθα, &c. Vide Cuj. ad leg. 4. C. de Conven. fis. debit. FABR. II.

m. 3. Harmenop. 18. §. 24. B. GOTH.

l. ult, Cod. *de Necess. hered. instit.* G. O. R.

n. Non etiam legatum, aut fideicommissum, l. pen. §. illo C. de necess. ser. her. instit. FABR. I.

o. *V.* 48. *Eclog.* 3. *c.* περὶ ἐλευθερουμένων εἰς βλάβην τῶν δανειστῶν. D. GOTH.

In fraudem creditorum manumisisse videri poterat Scevinus apud Tacit. ann. 15. qui cum tenui jam re familiari esset, & instantibus creditorib. te-

της ὐκ ἐλευθερῦται· ἑνὸς δὲ ἐλλείψαντος, ὁ δοῦλος ἐλεύθερος ἀποτελεῖται.

bus, ſervus haud liberetur; uno autem deficiente, ſervus liber efficiatur.

111 Εστὶ δὲ εὑρεῖν ἀμφότερα, τό, τε [27] consilium καὶ eventum, ἐπὶ θέματος τοιούτου· Εκέκτητό τις τριακοσίων νομισμάτων οὐσίαν· ὅτος ἐχρεώστει τριακόσια νομίσματα· [28] ἠβουλήθη πρὸς ὀλιγωρίαν τῶν ἰδίων δανειστῶν ἐλευθερῶσαι οἰκέτας, ἀξίους [29] ὄντας ἑκατὸν νομισμάτων, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ [30] ἐγίνετο ἡ αὐτοῦ οὐσία νομισμάτων διακοσίων· ἐνταῦθ' ἀμφότερά ἐστι, [31] καὶ consilium καὶ eventus, καὶ γὰρ πονηρᾷ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκε, καὶ ἡ ἀπόβασις ζημιοῖ τοὺς χρεδίτορας.

Ambo autem, & conſilium & eventum, invenire licet in hujusmodi ſpecie. Poſſidebat quis trecentorum aureorum patrimonium: hic debebat aureos trecentos: volebat in fraudem ſuorum creditorum ſervos manumittere, qui centum aureos valebant, atque hoc modo fiebat patrimonium ejus ducentorum aureorum. Hic utrumque eſt, & conſilium & eventus, namque mala mente *conſilioque* hoc fecit, & eventus lædit creditores.

112 Ελλείπει δὲ [32] ὁ eventus οὕτως· Εχων τις χιλίων νομισμάτων οὐσίαν, ἐνόμιζεν [33] ἔχειν τ νομισμάτων [34], ἐχρεώστει δὲ υ· ἠλευθέρωσε τοὺς ἰδίους οἰκέτας [35] in fraudem creditorum, ἀξίους ὄντας ἑκατὸν νομισμάτων· ἐνταῦθα τὸ μὲν consilium κάκιστον, ἐπὶ βλάβῃ γὰρ γεγένηται τῶν δανειστῶν· ἡ δὲ ἀπόβασίς ἐστιν αὐτοῖς ἀζήμιος· [36] καὶ γὰρ μὴ τὴν ἐξαίρεσιν τῆς τῶν ἐλευθερωθέντων οἰκετῶν διατιμήσεως, ὑπολιμπάνεται οὐσία ἱκανὴ τοὺς δανειστὰς ἀποπληρῶσαι.

Deficit autem eventus ſic: Habens quis mille aureorum patrimonium, aureos trecentos *ſe* habere putabat, ſed debebat quadringentos. Manumiſit ſuos ſervos in fraudem creditorum, qui valebant centum aureis. Hic quidem peſſimum *eſt* conſilium, nam in damnum creditorum factum eſt: ſed eventus ipſis eſt innoxius. Etenim poſt deductionem pretii ſervorum manumiſſorum, relinquitur res ſufficiens ad creditores abſolvendos.

113 Ελλείπει δὲ κονσίλιον, ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· Εἰχε τὶς τῶν χιλίων νομισμάτων [37] οὐσίαν, ἐχρεώστει υ· συνέβη τοῦτον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς οἰκείας πα-

Deficit autem conſilium, veluti in hac ſpecie: Habebat quis mille aureorum patrimonium, debebat quadringentos. Evenit, ut hic ſuam patriam re-

27. *conſilion* καὶ τὸ ἔνεντον F. 28. ἐβουλ. ante F. 29. ὄντας omittit F. 30. ἐγένετο αὐτοῦ ἡ F. 31. καὶ κονσίλιον καὶ ἔνεντον F. 32. τὸ ἔνεντον F. 33. ἔχειν deeſt Gothofr. 34. ὑποστασιν ſubdit F. 35. *in φραούδεμ κρεδιτόρουμ.* Omnes ante F. 36. καὶ γὰρ καὶ F. 37. ὑποστασιν F.

ſtamento diffideret, ſervorum cariſſimos libertate donaverat. verebatur ſcilicet, ne deſtitueretur ejus teſtamentum, & interciderent libertates. Sed ita tamen nihil agebat, quia lex Æl. S. libertates impediebat. FABR. I.

p. Eadem quoque manumittere vetat in fraudem patroni. Ulpian, I. §. 15. D. GOTH.

q. *V. l. in fraudem* 10. *ff. qui & à quibus manumiſſi liberi non fiant.* D. GOTH.

πατρίδ· ἐκ τινος τυχηρᾶς περισάσεως ἀπεμειώθη αὐτοῦ ἡ περιουσία, [r] τυχὸν οἰκίας ἐμπρησθείσης, ἢ καταπεσούσης, ὥστε περιεῖναι αὐτὴν εἰς τ νομίσματα· μήπω γνοὺς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἰδίας ὑπο- 114 σάσεως, οἰκέτας τινὰς ἀξίους ὄντας ρ νομισμάτων, οἷς χάριτας ὡμολόγει ἀφ' τὴν 38 περὶ αὐτοῦ εὔνοιαν, ἠλευθέρωσεν· ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος, πονηρὰ μὲν ἐκ ἔστι διάθεσις, ἡ δὲ ἀπόδασις βλάπτει τοὺς δανειστάς· ἐκ ἐξαρκεῖ γὰρ ἡ ὑπολειφθεῖσα περιουσία τοὺς κρεδίτορας ἀποπληρῶσαι· ἰδοὺ γὰρ, ἐνταῦθ' ἐνόμιζε, πολλὴν εἶναι τὴν οἰκείαν ὑπόστασιν, καὶ δύνασθαι τὸ ἱκανὸν ἐντεῦθεν γενέσθαι τοῖς ἐπ- 115 αφειλομένοις, καὶ εὐνουστάτους ἠλευθέρωσεν οἰκέτας, καὶ παντα χοῦ ἐδείκνυτο, ὅτι πονηρὰ διάθεσις οὐχ ὑπῆν. 39 Eventus δὲ ἦν κάκιστος, ἐπειδὴ οὐχ, ὥσπερ ἐνόμιζε, κατὰ ἀλήθειαν μείζων ἦν τῶν χρεῶν ἡ αὐτοῦ περιουσία· Ἔσθ' ὅτε γὰρ δι' ἄγνοιαν ἑτέρως [s] οἰόμεθα περὶ τῆς ἡμετέρας περιουσίας, ἢπερ ἔχει τὸ ἀληθές· ὥστε οὖν δεῖ 40 συνελόντα εἰπεῖν, τότε ἀκυροῦσθαι τὰς ἐλευθερίας, ὅτε 41 καὶ γνώμη

relinqueret. Ex quodam fortuito casu imminutum est ejus patrimonium, domo forte deflagrata aut collapsa, ut illud ad trecentos recideret aureos. Nondum sciens suarum facultatum imminutionem, servos aliquot, qui centum valebant aureis, quibus propter benevolum erga se animum gratiam referre *cupiebat*, manumisit. In hac specie, non malum quidem est consilium, at eventus lædit creditores. nam non sufficit reliquum patrimonium ad creditores absolvendos. Ecce enim hic putabat, magnas esse suas facultates, & creditoribus inde posse satisfieri ac benevolentissimos manumisit servos, atque omnino ostendit, malum consilium haud subesse. Eventus autem erat pessimus, quia non, ut putabat, revera patrimonium majus erat ære alieno. Nonnunquam enim per ignorantiam aliter opinamur de nostris facultatibus, quam *se* habet veritas. Itaque dicendum est breviter, libertates tum esse irritas, quum

38. περὶ αὐτῶν F. male, maxime cum Curtii versionem retinuerit. 39. Εὔεντον δὲ ἦν κάκιστον F. 40. συνελοῦντα Lugd. & Goth. male. 41. καὶ addidimus fide F.

r. *Quod & accidit his qui transmarinas negotiationes, & aliis regionibus quam in quibus ipsi morantur, per servos atque libertos exercent, qui sæpe attriti istis negotiationibus, longo tempore id ignorant.* Sic leg. & interpung. in l. 10. D. qui & à quibus man. Græci verba illa: *qui sæpe att.* &c. rectè interpretantur, οἱ τινες ἀγνοοῦσι τὴν γιγνομένην μείωσιν ταῖς ἐπὶ ξένης ἀμελουμέναις σὺν ἐκαῖς αὐτῶν. lib. 48. Basil. t. 7. FABR. I.

s. Justin. *sæpe enim de facultatibus suis amplius quàm in his est sperant homines*, & plerumque humani ingenii vitio, rei modicus, spei immodicus est, Apuleji verbo, ἐλπίδες γὰρ τὸ ἀνθρώπων βόσκουσι γήρας, Synesius de Insomn. quæ ratio referenda est ad superius membrum: desiturus est solvendo esse, sicut supra de ingen. in pr. ibi: *patre servo, quoniam vulgo*, &c. FABR. I.

t. Meminit hujus loci Ulpianus 1. §. 13. & Harmenopu. 3. *tit.* 18. §. 18. ubi hanc legem abrogatam esse ait. posse enim minores servos suos in ultima voluntate manumittere. antea constitutum erat, minores ea ætate in testamento manumittere posse, qua testari poterant. *Novell* 111. c. 2. 48. *Eclog.* 26. *c.* 2. D. GOTH.

u. *Sedula quidem servitus patronorum judicio libertatem adipisci potest*, ut est in l. ult. C. de vind. lib. sed tamen ex lege Æl. Sent. minor ann. 20. sine consilio libertatem præstare servo non potest. v. locum Dion. ad §. ult. tit. sup. qui à servulorum delinimentis, & dolosis artibus facilè circumscriberetur, l. 16. C. de lib. caus. l. 2. C. si adv. lib. FABR. I.

x. *Quam si dicta apud consilium.* Sic hunc locum ex antiquorum librorum & Theophili auctorita-

μὴ πονηρᾷ τοὺς οἰκέτας [42] ἐλευθερώσω, καὶ τὸ [43] γινόμενον ζημιοῖ τοὺς δανειστάς.

quum & mala mente ſervos manumiſero, & factum creditores lædat.

§. IV. Ἔγνωμεν ἐκ τῶν προλαβόν-116 των, ὅτι ὁ [44] Αἴλιος Σέντιος ἀκυροῖ τὰς ἐλευθερίας, τὰς [35] in fraudem creditorum διδομένας, μισῶν τὴν τοῦ ἐλευθεροῦντος διάνοιαν, ὡς ἐπ' ἀδικίᾳ γινομένην ἑτέρων· ὁ αὐτὸς νόμος ἐπέχει τὰς ἐλευθερίας, τὰς παρεχομένας ὑπὸ [t] τῶν ἐλαττόνων τῶν κ ἐνιαυτῶν, οὐ διὰ μῖσος, ἀλλὰ δι' εὔνοιαν τῶν ἐλευθερούντων· ἠπίστατο γάρ, ὡς οἱ τοιαύτην ἄγοντες ἡλικίαν, [u] εὐχερῶς ἀπατῶνται, καὶ ταῖς τῶν οἰκετῶν εἴκουσι κολακείαις, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τὴν ἑαυτῶν ἐλαττῶσιν ὑπόστασιν· τοῦτο οὖν εἰδὼς, ταῖς 117 ἐκείνων ἐπιβουλαῖς τὴν ἑαυτοῦ νομοθεσίαν ἀντέστησε· κωλύσας δὲ τούτους τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθεροῦν, [45] ἐπέτρεψεν ἐλευθερίαν δίδοναι ἐπὶ εὐλόγου αἰτίας [x], ἐπὶ ἄρχοντος ἐν κονσιλίῳ δοκιμαζομένης. Εἴπωμεν δὲ πρότερον, τί ἐστι κονσίλιον, καὶ ἕως ἐρῶμεν τὰς εὐλόγους αἰτίας. Κονσιλιόν [y] ἐστι συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν, κατὰ ῥητὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον συνιστάμενον· ἐγί-

§. IV. Intelleximus e ſuperioribus, *legem* Aeliam Sentiam impedire libertates, in fraudem creditorum datas, *quippe* quæ manumittentis conſilium odit, utpote in aliorum injuriam initum. Eadem lex inhibet libertates, quæ a minoribus viginti annorum præſtantur, non ob odium, ſed ob favorem manumittentium. Sciebat enim, quam facile, qui hanc agunt ætatem, decipiantur, & ſervorum blanditiis obſecundent, atque hoc modo ſuam ipſorum minuant ſubſtantiam. Hoc ergo ſciens, iſtorum inſidiis ſuam oppoſuit legiſlationem. Prohibens autem hos ſuum liberare ſervum, permiſit libertatem dare juſta de cauſſa, apud magiſtratum in conſilio probanda. Sed dicamus primo, quid Conſilium ſit, & ſic dicemus juſtas cauſas. Conſilium eſt conſeſſus certorum virorum, ſtato anni tempore conveniens.

42. ἐλευθερῶ F. 43. forte *γενόμενον*. 44. ὁ Αιλ. hic Goth. & F. non male, ſi ubique ſervaſſent. 45. ἐκέλευσεν ἐλευθερίαν ἐπὶ ἐυλ. Omnes ante F. quem hic ſequimur: alioqui facilius foret remedium, ſi legamus ἐκέλευσεν ἐλευθεροῦν. Curtius ſtellulam adpinxerat.

ritate correximus, &c. FR. HOTOM.

Cui adſtipulatur in *Obſerv. Vol. I. pag.* 72. B. BRANCHU.

Recte ſic legitur *vindicta*, ut in MS. Videbatur quidem ex Th. legendum *dicta*, ſed re diligenter perpenſa, obſervabimus *vindicta* mentionem eſſe neceſſariam: quia teſtamento, etiamſi cauſa probetur, non licebat manumittere, l. 3. D. *de Manumiſſ.* Ideoque tit. 1. L. VII. Cod. recte ita inſcribitur, *De vindicta libertate & apud concilium manumiſſione*, quia illa apud concilium manumiſſio fit tantum vindicta. A CONT.

Id quidem vindicta fit: ſed vindictæ nomen non exprimitur a noſtro, neque in veteribus quibusdam Juſtiniani codicibus, in quibus teſte Hotomanno, pro *vindicta* legitur *dicta*; quod & ipſum ſupervacaneum eſt, cum addatur *approbata*. J. BOUJ.

In eo falluntur omnes, quod *vindicta* vocabulum a Theophilo omiſſum dicant, quum hæ voces ἐπὶ ἄρχοντος hic & Tit. 14. cap. 262. *vindictam* deſignent, namque eam ſic definit ipſe ſupra cap. 84. & 95. His demum lectis conſule OTTONIS notam Criticam. G. O. R.

y. Adde huic loco Titulum *Co. de vindicta libertate, & apud conſilium manumiſſione*, Ulpianum 1. §. 13. Conſilii fit mentio paſſim *ff. de manumiſſis vindicta*. D. GOTH.

Recte συνέδριον a Th. definiri, probat Joach. Stephani de Jurisd. Jud. Græc. Rom. & Eccl. L. III. c. 10. §. 4. Lucas in Act. Ap. c. 25. 12. vocat συμβούλιον. MEERMAN.

z. Ulpianus *d. loco* ſcribit in conſilium Romæ ad-

ἐγίνετο δὲ τοῦτο τὸ κονσίλιον, οὐ μόνον ἐν 118niens. Habebatur autem hoc con-
Ρώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις z· συνίστατο δὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ 46 κομβέντου· καί τί ἐστι 47 κομβέντος a; ῥητὸς χρόνος, πρὸς κατάλυσιν δικῶν ἐπινενοημένος· οἱ γὰρ Ρωμαῖοι τὸν πάντα σχεδὸν ἐνιαυτὸν ἐν τῷ πολεμεῖν δαπανῶντες, κατά τινα χρόνον b ὑπὸ 48 τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν 49 ἐν αὐτῷ δεινῶν κωλυόμενοι (ἐπειδήπερ ὄντας αὐτοὺς ἐν πολιτείᾳ, οὐκ ἐνῆν ἐκτὸς εἶναι δικῶν) ἀφέντες τὰ ὅπλα, ταῖς δίκαις ἐσχόλαζον, καὶ πολλοὺς εἰς τοῦτο δικαστὰς ἐκάθιζον, τέμνοντας 50 αὐτῶν τὰ ἀμφίβολα, οἵ-

silium non ſolum Romæ, ſed etiam in provinciis: coibatque tempore conventus. Et quid eſt Conventus? Statum tempus ad litium diremtionem introductum. Romani enim integrum fere annum bellando tranſigentes, ad quoddam tempus ab hieme atque ejus incommodis prohibiti (ſiquidem in republica verſantes, extra lites vivere non poterant) 119omiſſis armis, litibus vacabant, multosque ad hoc judices conſtituebant, qui ſuas controverſias dirimerent,

46. κουμβέντου hic & deinceps Baſil. & Lovan. 47. κονσέντου F. 1. κομβέντου F. 2. hoc tantum loco, alias ut alii & nos. 48. τῷ de: F. 49. σὺν pro ὠν F. 50. αὐτοῖς F.

adhibitos fuiſſe quinque ſenatores & totidem equites. In provinciis 20. recuperatores cives Romanos. D. GOTH.

a. Adde infra *libr.* 3. *tit. de ſucceſſionib. ſublatis.* Sane Feſtus Conventum eſſe ait, cùm à magiſtratibus judicii cauſa populus congregatur. Hinc Cicero 7. in *Verrem*. Livius 28. Cæſar 6. conventus agere, ſed & eidem Feſto, Forum agere dicitur is, qui provinciæ præeſt, cum civitates vocat, & de controverſiis eorum cognoſcit; Virgilius 5. *Æneidos* & ibi Servius, forum indicere. Lucas *in actis* αἱ ἀγορμὶ ἄγονται. Galli noſtri forte ita loquerentur: *tenir les grands jours, les Eſtatz, le parlement.* D. GOTH.

Papias: *Circumforaneus qui advocationum cauſa circum fora & conventus vagatur.* FABR.

Certo quidem anni tempore indicebatur, atque habebatur in unaquaque provincia conventus a Proconſule vel Prætore. Sed ipſum *Conventus* nomen magis pro concione ac multitudine hominum in unum coëuntium, aut etiam pro loco ſumitur, quo juris dicendi cauſa conveniri ſolet. Qua ratione Plinius in Hiſpania quatuordecim conventus juridicos nominat. J. DOUJ.

Hoc Theophilus ſatis ſciebat, cum præmittat ὡς καιρῷ τοῦ κομβέντου: adeoque hic κομβέντου dicit μετωνυμικῶς pro καιρῷ τοῦ κομβ. ſicuti comitia, mercatus, Bacchanalia, meſſis &c. pro tempore comitiorum, mercatus &c. uſurpari ſolent. Quam ſtolidum eſt nimis ſapere! G. O. R.

b. Quod dicit hybernis tempeſtatibus ſolitos eſſe a bello interquieſcere Romanos, id obſervatum eſt usque ad tempora Camilli, qui primus Romanum militem ſub pellibus in obſidione Vejorum habuit. Liv. L. V. 1. Decad. P. NANN.

Quod de æſtivis & hybernis loquitur, totum nugatorium eſt: cum in provinciis quovis tempore anni conventus haberentur. HOTOM. *in Comm. Inſt.*

Livius 34. *Eodem hoc anno Tit. Quintius Elatiæ, quò in hiberna reduxerat copias, totum hiemis tempus jure dicundo conſumpſit.* Strabo 3. αὐτὸς δὲ ὁ ἠγεμὼν διαχειμάζει μὲν ἐν τοῖς ἐπιθαλαττίοις μέρεσι, καὶ μάλιστα τῇ Καρχηδόνι, καὶ τῇ Ταρακῶνι δικαιοδοτῶν. Dio Chryſ. orat. 35. (*Hinc tempus hyemale quietis.* Ammian. Marcell. lib. 17. *Ex 1. Edit.*) Longè igitur falluntur, qui totum nugatorium eſſe putant, quod ſcribit hic Theoph. de conventu hiberno. FABR.

Egregie inſuper Theophilum illuſtrat ac laudat SIGONIUS de Ant. Jure Italiæ T. I. pag. 724. ſq. & de Conventibus fuſe agit T. II. 184. ſqq. cui comitem adde CIACCONIUM ad hæc verba Cæſaris I. B. G. fin. *hibernis Labienum præpoſuit, ipſe citeriorem in Galliam ad conventus agendos profectus eſt.* Denique ex indicio PERRENONII II. Animadv. 20. ſubjunge Ciceronis locum ad Attic. V. 14. *Erat mihi in animo recta proficiſci ad exercitum. æſtivos menſes reliquos rei militari dare, hibernos juris dictioni.* G. O. R.

Defendit etiam Theophilum Jac. Rævardus in Pro-

ὅιτινες ἐλέγοντο recuperatores [c], quia per eos unusquisque debitum recipiebat, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν εἷς ἕκαστος τὸ οἰκεῖον χρέος ἀνελάμβανεν· ἐλέγετο δὲ ὁ καιρὸς Κομβέντος, ἐπειδὴ convenire ἐστὶ τὸ συνιέναι. Συνίεσαν δὲ 51 ἐν ταυτῷ [cc] ὅτε δικασταὶ, καὶ οἱ δικαζόμενοι 52· ἐν δὲ [d] τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τε κομβέντου ἐγίνετο 53 τὸ κονσίλιον, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον· προήει ὁ ἄρχων, καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ οἰκείῳ [e] δικαστηρίῳ, καὶ ἅμα αὐτῷ ρ ἄνδρες, ὅιτινες ἐλέγοντο [f] περεγρῖνοι recuperatores, quia per eos mancipium [g] naturalem libertatem recipierent, qui*que* vocabantur Recuperatores, quia per eos unusquisque debitum recipiebat. Tempus autem *hoc* dicebatur Conventus, quia eodem conveniebant & judices & litigantes. Poſtremo autem conventus die habebatur conſilium, etiam in provinciis in hunc modum. Procedebat Præſes, & in ſuo conſidebat tribunali, & cum eo viginti viri, qui dicebantur Peregrini Recuperatores, quia per eos mancipium naturalem libertatem recipiebat; ſcis enim, naturam omnes produxiſſe libe-

51. ὡ αὐτῷ F. 52. ὡ οὖν τῇ F. 53. τὸ ex Fabr. addidi.

Protribunalib. c. 14. & ſic etiam ætate Caroli M. certis anni temporibus juſtitia exercebatur, ut late docet Ant. Mornacius in Obſ. ad tit. Cod. *Si adv. libert.* MEERMAN.

c. Recuperatores (delegati hodie) dicuntur, quibus jurisdictio mandabatur, quacunque de re ageretur, à recuperando, hoc eſt iterum adquirendo quod amiſſum erat. quod per eos exercebatur judicium, Recuperatorium dicebatur. D. GOTH.

Apul. de Mundo: *Recuperatores judiciis præſidebunt.* An *adſidebunt*? recuperatores in conſiliis ſuis proconſules aut præſides adjuvabant. FABR.

Vulg. *præſidebunt* tuetur Noodtius 1. *de Jurisdict.* cap. 12. G. O. R.

De judicio recuperatorio pluribus agit Franc. Polletus *Hiſt. For. Rom.* L. 3. c. 15. MEERM.

cc. Non inde conventus dicitur, quod ſimul judices & litigatores convenirent, ut exiſtimavit Th. (omne enim judicium dici conventus hac ratione poſſet) ſed inde potius, quod omnes unius provinciæ civitates certo tempore in locum certum, ſuarum litium apud Præſidem proponendarum cauſa, edicto contraherentur, &c. RAEVARDUS c. 14. *Protribun.* Sed mi Rævarde, qui *ſuarum litium proponendarum cauſa* conveniunt, an non ſunt *litigatores*, οἱ δικαζόμενοι? nec *Præſes* cum adſeſſoribus οἱ δικασταὶ? mihi non dubium videtur. G. O. R.

d. Mirum ſi extremo tantum conventus die *Conſilium* habebatur. Nam quoties cauſæ cognitione opus erat, Magiſtratus aſſeſſorum conſilio uti, deque conſilii ſententia pronuntiare conſueverat, vid. l. 1. D. *de off. aſſeſſ.* & l. 2. D. *Quod quisque jur. in al. ſtat.* J. DOUJ.

Nihil mirum, ſi primo loco jurisdictionem contentioſam de rebus controverſis & quaſi publicis exercuerunt: & poſt illa judicia res, quæ voluntariæ & quaſi privatæ erant jurisdictionis, expedierunt. Quid autem citatæ leges huc pertinent? G. O. R.

e. Hinc verba Suetoniana de Galba, Hiſpaniæ Præſide, cap. 10. *igitur cum quaſi manumiſſioni vacaturus conſcendiſſet tribunal*, illuſtrant Turnebus ac Torrentius, ille *Adverſar.* V. 2. hic ad *Suet.* G. O. R.

f. Hoc totum falſum & nugatorium eſt. Nam conventus ex civibus Romanis, qui in provinciis negotiabantur, conſtabat: ex quorum copia & decuriis Recuperatores ac Judices dabantur. Quum igitur recuperatores Rector Provinciæ viginti in conſilium advocaſſet, quibuſcum manumittendi cauſam cognoſceret, id *Conſilium* vocabatur: quod, ut diximus, ex conventu negotiatorum conſtabat. *In Lugdun.* 1558. HOTOM.

Ulp. cives Romanos fuiſſe ſcribit. FABR.

Sed forte *peregrini* ſcriptum eſt pro *peregre*, i. e. in Provinciis, ad diſcrimen Conſilii, quod Romæ habebatur. J. DOUJ.

Nihil adeo tutum eſt Theophilo? An hi tres Viri, Hotom. Fabr. Douj. tam cito *Prætoris Peregrini* oblivifcuntur? Sapienti ſat. Et nunc video, pluribus noſtrum defendi a SCHULTINGIO *ad Ulpianum.* G. O. R.

g. Uti ſuperiorem *recuperatorum* definitionem, quod per eos ſuum quisque *reciperet*, probat Schulting. ad Ulp. 1, 13. ita hanc improbat. G. O. R.

gg. De

piebat, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν τὸ ἀνδραπόδον τὴν φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀνελάμβανεν· οἶδας γὰρ ὡς ἡ φύσις πάντας ἐλευθέρους προήγαγε, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐλέγοντο εὔλογοι αἰτίαι ὑπὸ τῶν ἐλευθερούντων· ἐγίνετο 121 δὲ καὶ ἐν τῇ Ρώμῃ τὸ κονσίλιον, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τοῦ κομβέντου, τοῦ πραίτωρος gg καθημένου ἐν τῷ οἰκείῳ δικαστηρίῳ, καὶ 54 συγκαθεζομένων αὐτῷ πέντε h συγκλητικῶν, καὶ πέντε hh ἱππότων Ρωμαίων· τὸ δὲ τῶν ἱππότων Ρωμαίων ἀξίωμα ἦν ὑποβεβηκὸς τὴν συγκλητικότητα.

beros: atque apud hos dicebantur juſtæ cauſſæ a manumittentibus. Habebatur autem & Romæ Conſilium, uno conventus die, prætore in ſuo tribunali ſedente, eique aſſidentibus quinque Senatoribus & quinque equitibus Romanis. Equitum vero Romanorum dignitas erat inferior honore Senatorio.

§. V. Εἰπόντες τὸ κονσίλιον, εἴπωμεν καὶ i τὰς εὐλόγους αἰτίας.

§. V. Quando Conſilium diximus, dicamus quoque juſtas cauſas.

Εὔλογός ἐστιν αἰτία, ἡνίκα ὁ ἐλάττων 122 τῶν κ ἐτῶν βουληθῇ τὸν πατέρα k ἢ τὴν μητέρα ἐλευθερῶσαι, οὓς πεποίηκε μὲν ἡ φύσις τῷ παιδὶ γονεῖς, ἡ δὲ γνώμη τοῦ δεσπότου δούλους ἀπετέλεσε· καὶ πῶς l προβαίνει, τοῦτον μὲν ἐκ 55 δουλείας τεχθέντα ἐλεύθερον εἶναι καὶ Ρωμαῖον, τοὺς δὲ γονεῖς ὑπὸ τὴν τοῦ παιδὸς τελεῖν δεσποτείαν; ὑπόθου τρεῖς ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι δεσποτείαν· τελευτῶν-

Juſta eſt cauſa, quum minor viginti annis patrem vel matrem voluerit manumittere, quos natura quidem filio parentes dedit, ſed domini voluntas ſervos fecit. Et quomodo procedit, ut ille quidem in ſervitute genitus ſit liber & Romanus, parentes autem ſub filii ſint dominio? Pone hos tres ſub uno eodemque eſſe dominio; morientem

54. συγκαθημένων F. 55. δουλείων F. 1. δούλων F. 2.

gg. De ſedente in tribunali prætore vid. Sigon. *de Ant. Jur. Provinc.* T. II. pag. 191. G. O. R. & Noodt. 1. *de Jurisd. & Imp.* c. II. MEERMAN.

h. Horum nomine conſulares intelligere licet, & interpretari ex loco Apuleji in Apolog. *Cum Lollius Urbicus V. Cl. verum videri & ratum eſſe debere de conſilio conſularium virorum pronuntiaſſet:* niſi diſtinguendum putes inter Prætorem, de quo Th. & Præfectum urbi, ut hic Conſulares, ille Senatores tantum in conſilio habuerit. SCIPIO GENTILIS *ad Apul. n.* 47. Ulp. tit. 1. §. 13. in hac materia non de 5. conſularibus, ſed de 5 Senatoribus loquitur, & ita etiam Dion Caſſ. MEERM. Ergone conſulares deſinunt eſſe Senatores? G. O. R.

hh. Penes equites Romæ judicia fuerant. Diodor. Sicul. in Excerpt. lib. 34. Huc pertinere putant illud Petronii: *Atque eques in cauſa, qui ſedet, empta probat.* FABR.

An iidem fuerint decemviri litibus judicandis, vide Pollet. Hiſt. Fori Rom. L. V. c. 6. & quos ad Ulp. laudat Schulting. MEERM.

i. Donat. in Adelph. act. 5. ſc. ult. aſcribi cauſas manumiſſionis in jure formula eſt. Has minor ann. 20. apud conſilium adprobare debet. FABR. I.

k. 1. Gajus 1. §. 8. D. GOTH. Ut apud Calphurn. Flav. Declam. 14. Nam & redemi patrem, & manumiſi. FABR. I.

l. Facit *lex ad probationem* 22. *C. de probationibus.* Sic per contrarium nihil prohibet, patrem ingenuum, filiam ancillam eſſe. *l.* 10. *C. de probationibus.* D. GOTH.

m. l. 11. D. *de Manum. vind.* D. GOTH.

n. Iſidor. Peluſ. 4. epiſt. 129. εἰ δούλῃ τὶς κατανυήσεται, δοῦλον ἔσται τὸ τικτόμενον. FABR.

o. Plerumque ſervi ingenuis pædagogi adhibebantur, l. 35. D. de fideic. lib. Plutarch. περὶ παίδων ἀγωγῆς, à quibus inſtituti manumitti ſolebant. Ariſtid. orat. fun. in Alexandr. Terent. loco cit. *Judico Syrum fieri eſſe æquum liberum*, & mox: *docui, monui, &c.* Sic Alexandrum Mileſium Cornel. Lentulus manumiſiſſe dicitur, Suidas. Juſta igitur ratio manumiſſionis eſt, ſi minor ann. 20. manu-

τῶντα δὲ τὸν δεσπότην, ἐνστήσασθαι τὸν παῖδα κληρονόμον, ἐλάττονα ὄντα τῶν κ ἐτῶν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ συμβῆναι τῶν οἰκείων γονέων μὴ τῶν ἄλλων πραγμάτων δεσπότην αὐτὸν γενέσθαι· εἶτα μὴ βουλόμενος ὁ παῖς ἐν δουλείᾳ τοὺς φύσαντας αὐτὸν 57 ὁρᾶν ὑβριζομένους, ἠλευθέρωσε τούτους ἐν κονσιλίῳ· εὔλογός ἐστιν αἰτία καὶ τὸ εἰπεῖν, υἱός [m] μου ἐστὶ φυσικὸς, θυγάτηρ μου ἐστὶ φυσική· θεμάτισον γὰρ, ὅτι ἐρασθείς τις τῆς οἰκείας θεραπαίνης, ἔσχεν ἐξ αὐτῆς υἱὸν ἢ θυγατέρα, [n] καὶ δοῦλον ἦν τὸ τεχθὲν, ὡς ἐκ δούλης γαστρὸς προελθόν· καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν, ἀδελφός μου ἐστὶ φυσικὸς, καὶ ἀδελφή μου ἐστὶ φυσική· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐμὸς πατὴρ, 58 οἰκείᾳ δούλῃ μιγείς, ἔσχε παῖδας, οὓς ἐκ ἠλευθέρωσεν, ἐκεῖνος 59 δὲ τελευτήσαντος, ἐμὲ τούτων 60 ἐποίησε δεσπότην ὁ νόμος, ἐγὼ 59 τούτους διὰ τὴν φυσικὴν ἠλευθέρωσα συγγένειαν· εὔλογος αἰτία ἐστὶ καὶ τὸ εἰπεῖν, ὅτι παιδαγωγός μου ἐστὶν, ἢ [p] τροφὸς, ἢ [q] τροφεὺς, [61] ἢ ἀλεῖμνος [r], ἢ ἀλέμνα, [s] τὸ ἐν τῇ συνη-

56123 tem vero dominum instituere filium heredem, qui minor sit viginti annis, & hoc modo evenire, ut suorum ipse parentum cum aliis rebus dominus fiat. Deinde filius nolens suos genitores in servitute videre injuria affectos, manumittebat eos in consilio. Justa est etiam causa, dicere, filius naturalis meus est, filia 124mea naturalis est. Finge enim, aliquem suæ servæ amore captum, habuisse ex ea filium vel filiam; sic servus erat infans, utpote ex ventre servo natus. Et rursus dicere, frater naturalis meus est, & soror mea naturalis est. Nam quum pater meus, cum sua serva concumbens, haberet *ex ea* liberos, quos non manumisit; illo moriente, lex me horum fecit dominum, sed ego pro125pter naturalem cognationem eos manumisi. Justa quoque causa est, dicere, pædagogus meus est, aut nutrix, aut educator, aut alumnus, aut alumna,

56. κληρ. τὸν παῖδα F. 57. ὑβριζ. ὁρ. F. 58. ἰδίᾳ F. 59. Particulam δὲ ex priori in posteriorem locum translatam mallem, quomodo cum Curtio verti. 60. ὁ νομ. ἐπ. δεσπ. F. 61. ἢ ἀλοῦμνος, ἀλοῦμνα. τὸ οὖν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενον *collactaneos*, τουτέστιν ὁμογάλ. F. v. Not.

manumittere velit præceptorem suum, vel filiorum suorum, ut addunt græci ad l. 13. D. de man. vind. præceptores enim parentum loco sunt, Theophylact. in Mat. c. 3. parentes sunt non corporum, sed mentium, Quintil. 2. c. 9. FABR. I.

p. Nutrix *l.* 13. *ff. de manumissis vind.* Glossis τροφεὺς nutritor, educator, altor, nutricius. D. GOTH.

Terent. loco cit. *Siquidem primam dedit mammam, haud dubium quin emitti æquum Siet.* est enim matri proxima, Claudian. 3. de rapt. P. imò etiam nutrices matres vocabant. Servius Æneid. 8. Aristæn. ep. 1. 6. Non. in v. *genitrix.* FABR. I.

q. Educator, nutritor, altor, nutricius, alerius, alumnans. Educatores olim dicti, quib. pueri delactati tradebantur educandi, à præceptoribus diversi. Aristid. d. orat. fun. ὥστε καὶ τροφέως χώραν οὐχὶ διδασκάλε μόνον τῶν παίδων ἔχειν. Fragm. Dionis in Ecloga Theodosii, aut Joannis Constantinop. ὡξὶ ἀρετῆς καὶ κακίας· ἀλλ' ἡ Ἀγριππίνα τούς τε ἄλλους ὡξιέποντας αὐτὸν, τοὺς μὲν ἐξέβαλε, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινε, καὶ τὸν Σωσίβιον, ᾧ ἦτε τροφὴ, καὶ ἡ παιδεία αὐτοῦ ὡρισταὶ ἐτέτακτο, κατέσφαξεν, ὡς καὶ τῷ Νέρωνι ἐπιβουλεύοντα. Hunc Sosibium Britannici educatorem appellat Tacit. Ann. II. & hi parentibus quoque proximi. Hieron. ep. 1. *Nutricius secundus post naturalem pietatem pater.* FABR. I.

r. *l.* 13. *l.* 14. *ff. de manumiss. vindict.* Idem Glossis τρόφιμος, τροφὴς. D. GOTH.

s. Melius legeretur, si καὶ interponatur. ANON. DUC.

συνηθείᾳ λεγόμενον, [t] ἀναθρεπτὸς, ἢ ἀναθρεπτὴ, τουτέστιν ὁμογάλακτος [u]· ἢ οἰκέτην ἐλευθερῶσαι βούλομαι procuratoris [x] habendi gratia, ἐπὶ τῷ ὡς ἐλεύθερον αὐτὸν ὄντα ἀκωλύτως πάντα μοι διοικεῖν τὰ πράγματα· ἢ θεράπαιναν ἠλευθέρωσα matrimonii [y] causa, τουτέστιν, ἐπὶ τῷ λαβεῖν αὐτὴν γαμετήν· ἐπειδὴ γὰρ μεταξὺ [z] ἐλευθέρου καὶ δούλης οὐ συνίσταται γάμος, ἠλευθέρωσα αὐτὴν ἵνα τοῦτο· τὸν δὲ ἐλευθερωθέντα matrimonii causa, εἴσω ἓξ μηνῶν δεῖ ταύτην ἄγεσθαι γυναῖκα, εἰ μὴ εὔλογος αἰτία κωλύσῃ· οἷον ἐπειδὴ συγκλητικὸς γέγονεν ὁ ἐλευθερώσας· ὁ γὰρ συγκλητικὸς ἀπελευθέραν γαμεῖν οὐ δύναται· καὶ ὁ ἐλευθερούμενος δὲ procuratoris habendi gratia ὀφείλει [b] μείζων εἶναι τῶν ιζ ἐνιαυτῶν.

mna, *aut* quod vulgo dicitur, collactaneus: aut servum manumittere volo procuratoris habendi gratia, ut scil. liber factus sine impedimento omnia mea administret negotia: aut ancillam manumisi matrimonii causa, hoc est, ut eam uxorem du- 126 cam. Nam quoniam inter liberum & servam nuptiæ non consistunt, idcirco eam manumisi. Sed manumittens matrimonii causa, intra sex menses eam ducere debet uxorem, nisi justa causa impedierit: veluti quum Senator factus est manumissor, nam Senator libertinam ducere non potest. Et manumissus procuratoris habendi gratia septemdecim annis major esse debet.

§. VI. Απαξ δὲ ἐὰν ἡ [c] εὔλογος αἰτία ἐν κονσιλίῳ λεχθῇ, εἴτε ἀληθὴς ἐστιν, εἴτε ψευδὴς, [d] οὐκ ἀναψηλαφᾶται, τῆς ἐλευθερίας προβάσης· [e] λεγομένης γὰρ αὐτῆς, ἀντειπεῖν ἔξεστι, καὶ τὴν ταύτης δόσιν ἐπισχεῖν· ἀμοσάσης δὲ ἤδη, πᾶς λέ-

127 §. VI. Si autem semel justa causa in consilio dicta fuerit, sive vera est sive falsa, non retractatur, libertate *jam* impertita. Nam cum illa dicitur, contradicere licet, & hujus dationem impedire: *libertate* autem jam competen-

62. ἢ καὶ F. 63. Sic cum F. rescripsi pro vulg. δούλου, etsi sciam πρόσωπον posse subintelligi. 64. ante hanc κωλύσει. 65. ὁ artic. addunt Lugdun. & Goth. 66. ἓξ καὶ ἑπτὰ. F. 67. μὴ γὰρ F.

t. Pro ἀναθρεπτὸς & ἀναθρεπτὴ mihi legendum videtur ἀμαθρεπτὸς & ἀμαθρεπτὴ, ut consonet cum interpretatione, quam addit ὁμογάλακτος. Deinde mihi post ἀλούμνα videtur deesse ἢ, ut legatur ἢ τὸ ἐν συνηθείᾳ & cæt. P. NAN.

Idem θρεπτὸς nutricius. D. GOTH.

In duobus codicibus R. sic habetur, ut editum est. in tertio sic legitur: λεγόμενον διλιγέντιον, ἢ κολλακτάνεος, τουτέστιν ὁμογ. an διλιγέντιον vox græcobarbara est? Collactanei igitur sunt, qui eandem nutricem simul biberunt. FABR.

u. I. Gajus I. §. 8. malè in *d. l.* 13. collectaneus. Conlactaneus, σύντροφος, ὁμογάλακτος. D. GOTH. Male hoc additur τουτ. ὁμογάλ. est enim hic collactaneus, qui ab alumno differt. Tu lege καὶ ὁμογάλακτος. IDEM *in Nomenclat. Gr. ad Harmen.* v. ἀναθρεπτός.

De collactaneo vid Munker. ad Hygini Fab. 224. & Schulting. ad Gloss. Nom. v. Διλιγέντικολακτανεος. Ceterum totum h. l. per transpositionem sic reformandum conjicio: ἢ ἀλοῦμνος ἢ ἀλούμνα, τουτέστιν ἀναθρεπτος, ἀναθρεπτὴ· ἢ τὸ ἐν τῇ συνηθ. λεγ. κολλακτάνεος, τουτ. ὁμογάλ. G. O. R.

x. Ad agendum, defendendumve, non ad administrandum, ut putat Th. & alii. FABR. & sic fere D. GALT. Non putavit Th. qui & ἀκωλύτως & πάντα addidit. G. O. R.

y. *d. l.* 13. *in f. l.* 14 §. 1. & 2. *l.* 15. §. 4. *l.* 19. *ff. de manumiss. vindict. l. matrimonii* 21. *ff. qui & à quibus manumissi* D. GOTH.

Vide Artemid. Dald. ὀνειρ. 3. c. 30. Lex Longobard. tit. 89. §. 1. Si quis ancillam suam propriam

λέγων, 68 πεπλασμένην εἶναι τὴν εὔλογον αἰτίαν, ἀπίθανος.

tente, omnis qui fictam esse dicit justam *illam* causam, ineptus *est*.

§. VII. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι ὁ128 ἐλάττων 69 τῶν κ ἐτῶν ἐλευθεροῦν οὐ δύναται, εἰ μὴ εὔλογον εἴπῃ αἰτίαν ἐν κουσιλίῳ, ἐντεῦθεν ἀναφύεταί τι παράδοξον· συμβαίνει γὰρ τὸν μὲν μείζονα τῶν ἰδίων ἐνιαυτῶν δύνασθαι ληγάτα καταλιμπάνειν πολλῶν ἄξια νομισμάτων, καὶ ἀφατίθεσθαι, καὶ κληρονόμους ἐνίστασθαι, καὶ ὅπως βούλεται τὴν ἑαυτοῦ ἀφατιθέναι οὐσίαν· οἰκέτην δὲ δέκα νομισμάτων ἄξιον, μὴ129 δύνασθαι ἐλευθεροῦν· καταγέλαστος οὖν ὁ νόμος, ὅτι τὰ μὲν [f] μείζονα φιλοτιμεῖται, τὰ δὲ ἥττονα οὐ δίδωσιν 70 ἐν ἐξουσίᾳ, ὅπερ οὐ φορητὸν εἶναι νομίζεται, ὅτι πᾶσαν μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ἐφ' ὃν βούλεται, μετατίθησιν, ἐλευθεροῦσαι δὲ δοῦλον οὐ δύναται· διὸ καὶ ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἐπὶ τῇ τοῦ νόμου κινηθεὶς ἀτοπίᾳ, ἐκέλευσεν, ἵνα ὥσπερ τὰ ἄλλα πράγματα ἀφατυποῖ ὁ νέος, ἀφατιθέμενος ὡς βούλε-130 ται, 71 οὕτως καὶ τοὺς ἰδίους οἰκέτας ὁ τῶν κ ἐνιαυτῶν ἐλάττων, ἐλευθεροῦν ἐν διαθέσει, πάντως ὃν καὶ ὁ φάσκων αἰτίαν εἶναι τὴν εὔλογον ἀπίθανος.

§. VII. Quoniam vero diximus, minorem viginti annis manumittere non posse, nisi justam in consilio causam dixerit, inde absurdum quid oritur. Contingit enim, ut annis quatuordecim major legata possit relinquere multis aureis digna, & testari heredesque instituere, & quomodo velit, de suo patrimonio statuere; servum vero decem aureis dignum manumittere nequeat. Ridicula ergo lex, quod majora quidem indulgeat, minora autem in potestate non relinquat: *id* quod non ferendum esse videtur, quia omne quidem patrimonium suum, in quem velit, transfert, servum autem manumittere non potest. Ideo etiam sanctissimus Imperator noster absurditate legis motus, sanxit, ut, sicuti alias res disponit adolescens, testans quomodo velit, sic etiam viginti annis minor suos servos ma-

68. Sic F. pro vulg. πεπλανημένην. 69. τῶν εἴκοσι ἐνιαυτῶν F. 70. ἃ δίδωσιν ἐξουσίαν Vigl. primo ediderat. 71. οὕτω F.

priam matrimoniare voluerit ad uxorem, sit ei licentia. & §. 2. tamen debeat eam thingare, hoc est manumittere. FABR. I.

2. Scholiast. γάμον δὲ νόησον τὸν ἔννομον. ἐπειδὴ ἀσεβόστομοι οἱ δοῦλοι. FABR. II.

a. l. 23. D. *de Ritu nupt.* GOTH. & FABR. & omnino l. 44. *eod.* Etiam hinc intelligimus, Theophilum ante Novellas Justiniani scripsisse, quibus & hoc caput Legis Papiæ Poppææ & leges Constantini ac Martiani, l. 1. Cod. *de Natur. lib.* & l. 7. Cod. *de Inc. Nupt.* plane sublatæ sunt. G. O. R.

b. Ergo apud Justinian. non minor an. 17. dicitur, qui implevit decimum septimum, [& decimum octavum attigit. *Edit.* 2.] FABR.

c. *l.* 19. §. 1. *ff. de manumiss. vindict.* D. GOTH.

d. Nisi forte ut Harmenopul. 1. *tit.* 18. §. 18. ἐξ ἀχαριστίας ex ingratitudine. Adde *l. sicut semel* 20. *Cod. de liberali causa.* D. GOTH.

Causa jam probata non retractatur, l. 9. §. 1. D. de manum. vind. si hi qui manumissi sunt dicantur falsa demonstratione liberati, i ἀπὸ πλασῆς αἰτίας ἐλευθερωθέντες, ut vertunt Basilica in l. 1. C. *de vind. lib. & ap. consil man.* FABR. I.

e. Potest intelligi & de libertate aut de justa causa. ANON. Duk.

Verius de libertate. G. O. R.

f. Sic Cicero *in Topic.* Quod in re majore valet, valet in minore. D. GOTH.

Non enim debet, cui plus licet, quod minus est non licere, l. 21. D. de reg. jur. Per contrarium, qui caret minoribus, frui majorib. non debet, l. 5. D. *de serv. export.* FABR.

ἀφαθήκη 72 συγχεχώρηται. Ἐπειδὴ δὲ 73 ἀφατίμητος g τοῖς Ρωμαίοις ἐστὶν ἡ ἐλευθερία, καὶ ἀφ' τοῦτο περὶ τοῦ ιδ ἐνιαυτὸ ὁ Αἴλιος Σέντιος τὴν ἐλευθερίαν ἐκώλυσε δίδοσθαι, τοῦτο χάριν h μέσην τινὰ ὁδὸν αὐτὸς βαδίσας, οὐχ ἑτέρως ἐπέτρεψε τῷ ἐλάττονι τῶν κ ἐνιαυτῶν ἐν τῇ 74 ἰδίᾳ ἀφαθήκῃ 75 διδόναι ἐλευθερίαν τῷ 131 ἰδίῳ οἰκέτῃ, εἰ μὴ τὸν ιζ ἐνιαυτὸν ὑπερβῇ, καὶ *75 ἄρξηται τοῦ ιη· ὁπότε γὰρ οἱ παλαιοὶ τῷ μείζονι i τῶν ιζ ἐνιαυτῶν συνηγορεῖν k ἐπιτρέπουσιν ἑτέροις, τίνος ἕνεκα μὴ λέγωμεν τὸ τῆς αὐτοῦ ἀφνοίας l σαθηρὸν, καὶ πρὸς τὸ τὸν ἴδιον οἰκέτην τῆς δουλείας ἀπαλλάττειν συμβάλλεσθαι; ὁ γὰρ 76 ἑτέρους, ὡς ἔυφρων, ἀφ' τοῦ συνηγορεῖν ὠφελῶν, τὸ ἀβλαβὲς ὁμολογουμένως ἑαυτῷ 77 προποιήσει· ὥστε οὖν ὁ ἐλάττων τῶν κ 132 ἐνιαυτῶν inter vivos m μὲν οὐκ 78 ἐλεύθερώσει, ἐν διαθήκῃ δὲ μὲ τὸν ιζ ἐνιαυτὸν τοῦτο πράξει· ἐξ γὰρ ὄντων ἐνιαυτῶν μὲ τὸν ιδ μέχρι τῆς τοῦ κ πληρώσεως, ὁ βασιλεὺς ἐν μὲν τοῖς πρώτοις τρισὶν ἐνιαυτοῖς, μέχρι τοῦ ιζ τὴν κώλυσιν ἐφύλαξε τῷ Αἰλίᾳ Σεντίᾳ, μὲ δὲ τὸν ιζ τοῦτο πράττεσθαι n συνεχώρησε.

manumittere in teſtamento permittatur. Quoniam vero inæſtimabilis apud Romanos eſt libertas, & propterea *lex* Aelia Sentia ante vigeſimum annum libertatem dare prohibuit; ideo mediam quamdam viam ipſe iniens, non aliter permiſit minori viginti annis in ſuo teſtamento dare libertatem ſervo ſuo, niſi decimum ſeptimum annum exceſſerit, & decimum octavum inchoaverit. Quum enim veteres majori annis ſeptemdecim pro aliis poſtulare permittant, quare non dicamus, ſtabilitatem judicii ejus etiam ad ſervum ſuum ſervitute liberandum prodeſſe? Nam qui ceteros, tamquam prudens, in poſtulando juvat, indemnitatem procul dubio ſibi ipſe procurabit. Itaque annis viginti minor inter vivos quidem non manumittet, in teſtamento autem poſt decimum ſeptimum annum hoc faciet. Cum enim ſex ſint anni poſt decimum quartum uſque ad vigeſimum impletum, Imperator in tribus prioribus annis uſque ad decimum ſeptimum *impletum*, prohibitionem *legis* Aeliæ Sentiæ ſervavit, poſt decimum vero ſeptimum hoc fieri permiſit.

ΠΕΡΙ DE

72. Sic F. pro vulg. συγχεχώρηκε, quamvis maneat, ἀνακόλουθον propter præcedens ἐκέλευσε. 73. ἀἀφατίμητόν τι F. 74. ἰδίᾳ deeſt F. 75. τῷ ἰδ. οἰκ. δίδ. ἐλευθ. F. *75. ἄρξεται ante F. 76. ἑτέρους Omn. ante F. Scio & dativum reperiri, ſed raro: nec οις & ους quidquam ſolent differre. 77. προποιήσεται F. 1. προποιήσε F. 2. vitioſe. 78. ἐλευθερώσῃ F. perperam.

g. V. 1. Harmenopul. 18. §. 10. & 11. D. GOTH. Libertas τιμῆ οὐχ ὑποβάλλεται ὑπὲρ ἀφατίμησιν οὖσα, ſive ut ait Paul. *infinita eſt æſtimatio libertatis*, l. 176. §. 1. D. de reg. jur. ἐλευθερίας οὐδὲν τιμιώτερον, §. 1. infra de her. qual. FABR.

h. Vid. inf. *de Rer. diviſ.* §. 25. FABR. I.

i. Hodie ea ætate quis manumittere poteſt, qua teſtamentum facere. *Novel.* 119. *c.* 2. D. GOTH. Ergo & ante hanc Nov. ſcripſit noſter. G. O. R.

k. *l.* 1. §. 3. *ff. de poſtulando.* D. GOTH.

l. Nam hac ætate & habitudo robuſta, & judicium plenum. Dio Coccejan. lib. 52. οὐ γὰρ ταύτῃ ἡλικίᾳ μάλιστα, ἥτε τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐυεξία, καὶ ἡ τῶν ψυχῶν ἐπιτηδειότης ἀφαίνεται. FABR. I.

m. Inter vivos legi Æliæ Sentiæ derogatum non eſt, Gloſſa hic apud Juſtin. FABR.

n. Scholiaſt. γίνωσκε δὲ ὅτι ἀπὸ ιδ. ἐτῶν, ἢ ιζ. καλῶς ἐλευθεροῖ, νεαρᾶς ἀφατάξεως τοῦτο ἐπιτρεπευόσης, ex Nov. 119. c. 2. [*lege* ἐπιτρεπούσης.] FABR.

o. Sic

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΟΥΣΙΟΥ ο ΑΝΑΙΡΕΣΕΩΣ.]

DE LEGE FUSIA CANINIA TOLLENDA.

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

TITULUS VII.

Ὁ Μὲν Α�έλιος Σέντιος τῷ ἐλάττονι 133 τῶν κ ἐνιαυτῶν δεσπότην τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐλευθεροῦν ϗ συνεχώρει· ἦν δὲ ἕτερος ρ νόμος καὶ ἐλευθερίας διαλεγόμενος, ὁ Φούριος q Καινίνιος, ἵνα φανεροὺς r ἐλευθε-

LEX quidem Aelia Sentia minori viginti annis domino ſervum ſuum manumittere non permittebat. Erat autem *et* alia lex de manumiſſione loquens, Furia Caninia, quæ certos manu-

1. vid. Not. *r.*

o. Sic Cod. de lege Fuſia. & 4. *Paul.* 14. aliàs ΦΟΥΡΙΟΥ. Nam & paulò poſt Theophilo dicitur φούριος & ita Ulpiano 1. §. 24. *Lex Furia.* D. GOTH. Sed commutatio elementorum R. & S. eſt frequens ap. veteres. ED. GEN.

p. Cuncti pæne JCti poſt Hotomanum hanc legem latam ſcribunt A. U. 752. (qui nonnullis 751. & ſic deinceps numeratur) a Conſulibus M. Furio Camillo & C. Caninio Gallo; niſi quod Schultingius ad Caj. pag. 24. de prioris Conſulis nomine nihil certi ſtatuat, cum quis Auguſto ſuffectus tum fuerit, in Faſtis ajat non apparere. Sicuti autem necdum expiſcari potui, unde hic *M. Furius Camillus* erutus ſit: ita Auguſto ex Kal. Sept. ſuffectum fuiſſe *Q. Fabricium*, ex Lydiato docuit Almeloveenius. FR. BROEUS in Expoſit. Inſtit. pag. 70. itidem ſine teſte hæc ſcribit: *Hac lex lata eſt rogantibus Furio &c. Fuſio Camillo & C. Canino* [ſic] *A. ab U. C. DCCXVI. Coſſ. Triumviris adminiſtrantibus: eamque legem iuvit* [lege *innuit*] *Suet. in Aug. c.* 40. Aſt in Faſtis A. 717. *L. Caninium Gallum* & alios, nullum autem nec *Furium* nec *Fuſium* invenio. RAEVARDUS A. U. 706. Q. Fuffio [Almel. *Fuſium* nominat] Caleno, P. Vatinio Coſſ. primum latam, ſed ab Auguſto A. 751. renovatam ſuſpicatur L. II. *Conject. c.* 1. Jam ego, quod pace omnium dixero, ob tres rationes, de quarum gravitate judicabunt Eruditi, profiteor hanc mihi legem videri latam non ante, ſed poſt L. Aeliam Sentiam i. e. poſt A. U. 757. Harum prima eſt, quod Aelia non ab Juſtiniano tantum, ſed & ab Ulpiano & Cajo & Jul. Paulo præmittatur Furiæ Caniniæ. Altera, quod ipſa ambarum legum argumenta ſatis indicent, utra præceſſerit alteram: neque enim verisimile, Auguſtum prius de ſolo manumittendorum a teſtatoribus numero caviſſe, quod & invidioſius erat ſupremorum judiciorum libertatem reſtringere, & viventes etiam domini facile hanc legem eluſiſſent: ſed credibilius, eum maxime fuiſſe ſollicitum de qualitate tam ſervorum quam dominorum, ut nec illi civitatem dehoneſtarent, nec hi aut ſe ipſos aut creditores fraudarent; qua ratione de numero ſimul pæne cautum fuerat: verum quum ſuperiorem Aeliam nondum ſatis diligenter manumittendi licentiæ obſtare videret, addidit alteram Furiam Caniniam, quæ idcirco unius tantum capitis fuiſſe videtur. Tertia, qua utor, ratio hæc eſt, quod M. Furius Camillus primum Conſul occurrat A. U. 761. cui, ſi ante hunc annum hic honos obtigiſſet, Faſti nunc notam ſecundi aut tertii conſulatus adjicerent. Poſtquam hæc ſcripſi, video non CONNANUM modo L. II. Comment. c. 5. §. 5. ſcripſiſſe: *POST L. Aeliam Sentiam tulit aliam Fuſius Caninius* &c. ſed etiam V. C. MASCOVIUM ad Gravinam p. 327. hæc dicere: *Noviſſime Ephraimus Gerardus in Diſſert. ſingulari de L. Fuſia Caninia hanc legem A. U. 756. latam conjecit. Heinec. Hiſt. Jur. p.* 138. Quam diſſertationem cum necdum indagare potuerim, hic deſinere cogor. G. O. R.

q. Meminit Vopiſcus *in vita Taciti.* D. GOTH.

r. Interpres τὸ φανερῶς hic ſumit pro certo numero ſervorum. Id ſane conſtitutum lege Furia 4. Paul. *ſent.* 14. §. *ultimo.* Ulpian. 1. §. 24. 1. Gajus 2. D. GOTH.

Sed in hac ſignificatione vix ap. autores *φανερῶς* reperias. GEN. ED.

Ego Theophilum Caniniæ vim, aut quod ad Caniniam pertinere poſſit, una voce exprimere voluiſſe ſuſpicor, dum ſcribit: ὁ Φυρ. Καν. ὃς φανερῶς ἐλευθ. ἐᾷ ἀλλ. ἐν ἀμαθίᾳ. Nam vetitum fuit teſtamento *confuſe* libertates ſervis præſtari; *nominatim* tantummodo permiſſum, idque usque ad certum numerum. *Ulp. in fragm. T.* 1. *in fin.* Confuſe liberta-

θεροῦσθαι ἠβούλετο ἐν s διαθήκῃ· τοῦτον δὲ τὸν νόμον ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, ὡς τῇ ἐλευθερίᾳ μαχόμενον, καὶ τῇ ταύτης φθονοῦντα δόσει, δι' οἰκείας ἀνεῖλε διατάξεως· ἀπάνθρωπον εἶναι κρίνας, τοὺς μὲν ζῶντας ἔχειν ἀδειαν πάντας ἑαυτῶν τοὺς οἰκέτας ἐλευθεροῦν, εἰ μή τις αἰτία διακωλύει, 2 οἷον τὸ τὸν ἐλευθεροῦντα ἥττονα εἶναι τῶν κ ἐνιαυτῶν, ἢ 3 in fraudem creditorum δίδοσθαι τὴν ἐλευθερίαν, τοῖς δὲ τελευτῶσι μὴ ἐπιτετράφθαι, τοὺς ἑαυτῶν 4 οἰκέτας t ἀκωλύτως ἐλευθεροῦν.

numitti volebat in teſtamento. Hanc vero legem religioſiſſimus Imperator noſter, tamquam libertati repugnantem, ejusque dationi invidentem, ſua ſuſtulit conſtitutione: inhumanum eſſe judicans, vivos quidem licentiam habere omnes ſuos ſervos manumittendi, niſi aliqua cauſa impediat, veluti quod manumittens viginti annis ſit minor, aut in fraudem creditorum libertatem det: morientibus autem licitum non eſſe, ſuos ſervos ſine impedimento manumittere.

TI- DE

2. ὅιον fide Fabroti addimus: & Curt. habet *veluti*. 3. Græcis litteris ante F. 4. ἀκωλ. οἰκ. F.

tes præſtabat, qui καθολικῶς omnes ſervos ſuos ſeſe manumittere dicebat, ut qui prior, qui poſterior nominatus eſſet, dignoſci nequiret. φανερῶς igitur, i. e. *diſtincte* teſtatorem manumittere oportuit; denique *nominatim*, §. 25. vſ. *libertas* Inſtit. *de Legat. l. nominatim* 24. D. *de manum. teſt.* Interpres ap. Theoph. eam vocem aliter expreſſit. JOS. NER. I. *Annal. c.* 27.

An *nominatim*, ut Pauli Sentent. 4. *tit. ult.* §. 1. & Ulp. *Reg. tit.* 1. §. *ult.* [Sic videbatur Cujac. in prælectione quadam, ſed verior *Edit.* 1.] [§. Libertas, inf. de legat. Vera *Ed.* 2.] eſt interpretatio Curtii: nam lege Furia cavebatur, ne plures omnino, quàm centum ex cujuſdam teſtamento liberi fierent, Ulp. d. t. §. pen. Paul. d. t. ult. §. ult. Vopiſcus in Tacito. Sic loqui ſolet Theoph. ut §. 6. de oblig. qu. ex del. φανερὸν διάστημα & §. 12. de act. φανερᾷ ποσότητι. [*Edit.* 2.] FABR.

s Ὃν λαὸν φανερῶν νόμων εὐσεβ. omiſſis mediis verbis ediderat VIGLIUS, ſed in emendandis legi jubet: ὃς φανερὸς ἠλευθεροῦσθαι ἐβούλετο ἐν διαθήκῃ. Τοῦτον δὲ τὸν νόμον ὁ εὐσεβ. in quibus verbis Anonymus in utroque exemplari φανερούς correxit: ſed Pariſ. ap. Wechel. & Lovan. Reſcii editiones habent φανερῶς cum addita negatione h. m. ὃς φανερῶς ἐλευθεροῦσθαι, [*Pariſ.* ἠλευθ.] οὐκ ἐβούλετο &c. Lugdunenſis Tornæſii & reliquæ omnes dederunt: ὃς φανερῶς ἐλευθ. ἐβ. [Fabr. ἠβ.] Ego ne opponendo diſputandoque & tempus & chartas perdam, breviter dicam, ex utraque Viglii lectione legendum mihi videri: ὃς φανερούς λαὸν [id eſt οὐκ] φανερῶν ἐλευθερ. ἐβούλ. &c. hoc ſenſu: *quæ lex certos ex certis* (ſervis) *manumitti volebat*, i. e. certam partem ex certo ſervorum numero: qua de re ſatis multa dixi in *Matheſi Juridica* pag. 40. ſq. G. O. R.

s. Præterquam in teſtamento militis, ut notant gr. ad l. 51. D. de man. teſt. erant quidam, qui propter gloriam poſtumam ſervos omnes etiam nequiſſimos teſtamento manumitterent, quo plures pileati funus præcederent, ut ſcribit Dionyſius Halicarn. [IV. 24.] Lex Furia teſtamentarias libertates impediebat. Quid ergo ſi intrà ſtatutum manumiſſi non eſſent? ſoli ad libertatem perveniebant, qui primi nominati erant, uſque ad legitimum modum. Quid ſi omnes in orbe tereti ſcripti eſſent? nullus ad libertatem perveniebat, Caj. Inſt. 1. t. 2. quia non conſtat, quis primus ſit, quis noviſſimus: in orbe enim nullus ordo eſt, Plutarchus in Ρωμαϊκοῖς. Senec. de Ben. 5. cap. 8. Auſon. Lud. 7. Sap. Chryſoſtom. in Laud. Machab. τίνα οὖν βούλεσθε τῶν ἐπὶ ἀπολόγῳ ἀθλητῶν; ἆρα τὸν πρῶτον, ἢ τὸν δεύτερον, ἢ τὸν τρίτον, ἢ τὸν ἔσχατον; μᾶλλον δὲ οὐδεὶς αὐτοῖς ἔσχατος· χορὸς γάρ ἐστι· χοροῦ δὲ οὔτε ἀρχὴ, οὔτε τέλος φάινεται. FABR. I.

t. Hoc eſt familiam, ut hoc loco Inſtitutionum. aliàs οἰκέτης ſervus, οἰκετία familia. D. GOTH.

Ne teſtamentorum pro ſuis ſervis clementes diſpoſitiones impediantur, lege un. C. eodem tit. FABR. I.

[ΤΙΝΕΣ [a] ΙΔΙΟΥ Η ΑΛΛΟΤΡΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΙΣΙΝ.]

DE HIS QUI SUI VEL ALIENI JURIS SUNT.

ΤΙΤΛΟΣ Η.

TITULUS VIII.

ΠΕπλήρωται ἡμῖν ἡ πρώτη τῶν 135 προσώπων διαίρεσις, ἐν ᾗ εἴρηται, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μὲν εἰσιν ἐλεύθεροι, οἱ δὲ δοῦλοι· καὶ ὅτι ἡ [1] μὲν δουλεία ἀτομόν [b] τι ἐστὶν, ἡ δὲ ἐλευθερία διαιρεῖται εἰς δύο· τῶν γὰρ ἐλευθέρων οἱ μὲν [2] εἰσιν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι· καὶ ἡ μὲν εὐγένεια ἄτομος, ἡ δὲ ἀπελευθερότης πάλαι διῃρεῖτο εἰς τρία· τῶν γὰρ ἀπελευ- 136 θέρων οἱ μὲν ἐγίνοντο πολῖται Ρωμαῖοι, οἱ δὲ Λατῖνοι Ἰουνιανοὶ, οἱ δὲ [3] δεδιτίτιοι· προσεθήκαμεν δὲ, ὅτι τὴν αἵρεσιν τῶν δεδιτιτίων καὶ Λατίνων [4] ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς διαφόροις διατάξεσιν ἀνεῖλεν, ὥστε λοιπὸν καὶ τὴν ἀπελευθερότητα εἶναι μονοειδῆ [c], καθάπερ ἐστὶν ἡ εὐγένεια.

ABSOLUTA est nobis prima personarum divisio, in qua dictum fuit, hominum alios esse liberos, alios servos; & servitutem esse individuum quid, libertatem vero dividi in duo: nam liberorum *hominum* alii sunt ingenui, alii libertini. Et ingenuitas est individua: Libertinitas autem olim in tria dividebatur. Namque libertorum quidam fiebant cives Romani, nonnulli Latini Juniani, alii dedititii. Addidimus quoque religiosissimum Imperatorem nostrum variis constitutionibus dedititiorum ac Latinorum conditionem sustulisse, ut deinceps etiam libertinitas sit uniformis, sicuti est ingenuitas.

Λεγέσθω δὲ καὶ δευτέρα τῶν προσώπων διαίρεσις· τῶν γὰρ ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ὑπεξούσιοι [d], οἱ δὲ αὐτεξούσιοι· τουτέστιν, οἱ μὲν ἰδίοις δικαίοις, οἱ δὲ ἀλλοτρίοις δικαίοις· μάθωμεν [e] οὖν πρότερον περὶ τῶν ὑπεξουσίων, ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν ἡ γνῶσις καὶ περὶ τῶν αὐτ- 137 Dicatur autem etiam secunda personarum divisio: namque hominum alii sunt in potestate, alii suæ potestatis; hoc est, alii sui juris sunt, alii juris alieni. Discamus igitur prius de *hominibus* alieni juris, nam inde nobis notitia

1. μὲν deest F. 2. εἰσὶν deest F. 3. δεδιτίτζιοι ante F. & sic deinceps. Nos vulg. quoque *Iuniani* Græce scripsimus, ne tam varius esset Th. 4. ἀνεῖλε λοιπ. λοιπ. ὁ εὐσ. ἡμ. βασ. F.

a. 1. Digestorum 6. 1. Gajus 3. D. GOTH. Sui juris, suæ potestatis, sui. Glossæ græcolat. αὐτεξούσιος, sui juris, item ὁ ἑαυτῦ, suus. Plaut. Menæch. act. 5. sc. 7. ut apud Pers. sat. 5 meus à Prætore recessi, id est, liber, mei juris. Priscianus 27. Nisi figuratè velim dicere: ô tue, & non aliene, id est tui potestatem habens, quomodo ego sum meus. Euripides: ἐγὼ δὲ ἐμός εἰμι. Hi sunt patresfamiliarum, id est, principes familiarum suarum, Ulp. Reg. tit. 4. FABR. I.

b. Ἄτομόν τι δουλεία ut *supr. titulo de jure personarum in f. & titulo de Libertinis in f. princip.* D. GOTH.

c. Μονοειδὴς ut §. 3. *supr. de libertin.* cui opponitur πολυειδὴς καὶ ποικίλος. D. GOTH.

d. Hominum alii ὑπεξέσιοι, alii αὐτεξέσιοι. Glossis ὑπεξέσιος filiusfamilias, αὐτεξέσιος suæ potestatis, sui juris, emancipatus. qui autem sui juris sint, vide apud Ulpianum *tit. 4. de his qui sui juris sunt.* D. GOTH.

e. 1. Gajus 3. §. 1. *h. t.* §. 1. *ff. eod.* D. GOTH.

αὐτεξουσίων γενήσεται· ὅσοι γὰρ μὴ ἐν τούτοις, τοῦτ' ἔστιν ὅτι ἐν τοῖς αὐτεξουσίοις εἰσίν· ἡ δὲ ὑπεξουσιότης λέγεται potestas· ταύτην δὲ ἔχομεν 5 ἢ κατὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, ἢ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων.

titia etiam de *hominibus* sui juris accidet: quotquot enim inter hos non *sunt*, manifestum *est* inter *homines* esse sui juris. Jus vero alienum dicitur Potestas: eamque habemus aut in servos nostros aut in liberos nostros.

§. I. Καὶ πρότερον σκοπησώμεθα περὶ 138 τῶν ὄντων in potestate τῶν οἰκείων δεσποτῶν· Ἔστι δὲ [6] potestas ἡ ἄκρα ἐξουσία· αὕτη δὲ ἡ κατὰ τῶν οἰκετῶν ὑπεξουσιότης [7] juris gentium [f] ἐστίν· οὐ μόνον γὰρ παρὰ Ρωμαίοις τοῦτο πολιτεύεται, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι, καὶ ὅτως ἐστὶ μεγίστη αὕτη ἡ ὑπεξουσιότης, ὅτι vitæ [g] necisque potestatem ἔχομεν [8] ἐπ' αὐτῶν, τουτέστι ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν, καὶ ἐξὸν [9] ἡμᾶς ἀκινδύνως τούτους ἀποφάτλειν· καὶ ὅπερ δήποτε διὰ τῶν οἰκετῶν προσπορίζεται, τοῦτο τῷ δεσπότῃ προσγίνεται.

§. I. Et prius videamus de his, qui in potestate suorum dominorum sunt. Est autem potestas summum jus & *arbitrium*. Hæc autem in servos potestas juris gentium est: nec enim apud Romanos tantum hoc observatur, sed etiam apud alias gentes. Et in tantum summa hæc est potestas, ut vitæ necisque potestatem in illos habuerimus, & licuerit nobis impune eos occidere. Et quodcunque per servos adquiritur, hoc domino obvenit.

§. II. Σήμερον [h] δὲ οὐδενὶ ἀνθρώπων 139 ἔξεστι τὴν Ρωμαϊκὴν τελοῦντι βασιλείαν, ἔξεστι δίχα αἰτίας νόμοις [i] ἐγνωσμένης ἀναιρεῖν τὸν ἴδιον οἰκέτην, ἀλλ' οὐδὲ ἀμέτρως [k] κατ' αὐτοῦ χαλεπαίνειν· διάταξις γὰρ Αντωνίνου τοῦ βασιλέως ὥρισε, τὸν δίχα αἰτίας

§. II. Hodie autem nemini hominum sub Romano imperio degenti, licet citra causam legibus cognitam suum servum occidere, sed neque supra modum in eum sævire. Namque Antonini Imperatoris constitutio sanxit,

5. ἢ cum F. & Curtio addimus. 6. ποτέστας ante F. 7. ἰουρισγεντία F. 8. κατὰ F. 9. ὑμᾶς Basil. Paris. & Lovan. ἡμῖν F.

f. *l.* 1. §. 2. *ff. eod.* 1. Gajus 1. §. 2. D. GOTH. Patria potestas juris civilis est, dominica juris gentium. FABR. I.

g. Dominus in servos habebat vitæ necisque arbitrium, id est, dandi auferendique vitam potestatem, quia pecunia ejus est, ut est in Exod. c. 21. Gr. τὸ γὰρ ἀργύριον αὐτοῦ ἐστιν. Dio Chrysost. orat. 14. Lactant. Inst. ep. c. 3. Salvian. de Gubern. Dei 4. Constitutionem hanc juris gentium Plato probavit, quo nomine reprehenditur à Theodoreto Gr. pass. curat: & Lycurgus lege lata confirmaverat, Philostr. de vita Apoll. 6. c. 10. eandem in servos potestatem sibi vindicabat Herulus quidam, Agathiæ lib. 2. FABR. I.

Male autem Theophilina ἔχομεν & ἐξὸν præsenti tempore reddidit Curtius ac retinuit Fabrotus. G. O. R.

h. Et ita jus vitæ & necis in servos abrogatum, ut *hic l.* 1. §. 3. *ff. eo.* Gajus *d. loco*, *l.* 11. *ff. ad l. Cornel. de sicariis.* D. GOTH.

Hodie non licet dominis acerbè potestatem exercere, id est, ut ait Plutarch. δούλους πρεπωδείζειν, *de liber. educ.* FABR. I.

i. Ut puta, domino sordidum adulterium vindicare licet, id est, servum in uxore adulterum deprehensum occidere, l. 24. D. *ad leg. Jul. de adult.* l. 96 D. *de verb. O.* FABR. I.

Injuria hic Th. cum Accursio ab J. a Costa carpitur ob bina exempla, quæ in fine h. c. adfert, Tu vide Comment. ad Cajum p. 29. 30. & ad Collat. Legum p. 742. sq. G. O. R.

k. Non

τίας ἐυλόγῳ τὸν ἴδιον οἰκέτην ἀναιροῦντα ὕτω τιμωρεῖσθαι, ὥσπερ [l] ὁ ἀλλότριον οἰκέτην φονεύσας [10]· ἔυλογος δέ ἐστιν αἰτία, ἡνίκα τὶς ἔυρε τὸν ἴδιον οἰκέτην τῇ ἑαυτοῦ [11] συγγενόμενον γαμετῇ [m], ἢ χεῖρας ἐπέβαλε τούτῳ· ὁ δὲ προλαβὼν [mm] ξίφει τοῦτον ἀνεῖλεν. ἀκίνδυνος ἐπὶ τούτων ἐστὶν ὁ φόνος.

xit, ut citra juſtam cauſam ſervum ſuum occidens ſic puniatur, ut qui alienum ſervum occidit. Juſta autem cauſa eſt, quum quis ſuum ſervum uxori ſuæ concumbentem invenit, vel manus ei intulit: at is antevertens enſe illum occidit. Impunis in his eſt cædes.

Οὐ μόνον δὲ ἐπέσχεν ὁ βασιλεὺς τὴν ἄλογον τῶν οἰκετῶν ἀναίρεσιν, [12] ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγανάκτησιν ἐπέσχεν τῶν δεσποτῶν, ἐν ἑτέρᾳ διατάξει, ἐκ προφάσεως τοιαύτης λαβούσῃ τὴν ἀρχήν. Ἰούλιός [n] τις Σαβῖνος τραχὺς ἦν κατὰ τῶν ἰδίων οἰκετῶν· οἱ φέροντες οὖν τὴν ἄμετρον αὐτοῦ πικρίαν [13], τὸν δεσπότην ἀπολιπόντες, οἱ μὲν εἰς ὁ σεβασμίους κατέφυγον οἴκους, οἱ δὲ ἐπὶ ἀνδριάντας βασιλικούς· *[13] προϊόντος Αελίου Μαρκιανοῦ τοῦ [p] τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος, ἐπεκαλέσαντο τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· ὁ δὲ ἐρωτήσας, ἔγνω τὴν τύχην, ἔμαθε καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης προσελεύσεως· ἐκ ἔχων δὲ νόμον τὴν τοιαύτην ἐκθέσεως τέμνοντα, ἐπύθετο [14] βασιλέα, τί δέοι πρᾶξαι, πάντα τὰ γεγονότα διηγησάμενος· ὁ βασιλεὺς πρὸς τοῦ-

Imperator autem non modo injuſtam ſervorum necem prohibuit, ſed & indignationem dominorum *terminos* excedentem inhibuit in alia conſtitutione, quæ ex hac cauſa originem ſumſit. Quidam Julius Sabinus, adverſus ſervos ſuos aſper erat. Hi non ferentes immoderatam ejus acerbitatem, relicto domino, alii in ſacras confugiebant ædes, alii ad ſtatuas Imperatorias: *et* procedente Aelio Marciano provinciæ præſide, inclamabant ejus auxilium. Hic autem interrogans, conditionem *eorum* cognovit, & cauſam hujus aditionis intellexit. Legem vero non habens, quæ talem ſpeciem dirimeret, quæſivit ex Principe quid *ſe* oporteret facere, omnia enarrans fa-

10. κολάζεται ſubjungit F. 11. malim συγγιν. ſed μιγνύμενον F. 12. ἀλλὰ γὰρ καὶ μὴ ὑπερβ. F. ſatis pleonaſtice. 13. καὶ τιμωρείαν ſubdit F. *13. An καὶ excidit? 14. βασιλέως. F.

k. Non modo ſervos occidere non licet, ſed ne in ſervos quidem ſæva atque injuſta imperia probantur. FABR. I.

l. Vitæ neciſque arbitrium in ſervos ademptum eſt. Priſcus in Legat. Excerpt. οὐ δὴ γὰρ οὐδὲ αὐτοῖς θάνατον, ὥσπερ σκύθαις, ἐπάγειν θέμις. Imò dominus homicidii reus eſt, qui ſervum occidit, lege un. C. de emend. ſerv. acſi liberum hominem occidiſſet, ut apud græcos non minus ſervi quàm liberi capitis mors vindicatur. Euripid. in Hecub. Scholiaſtes ibidem: νόμῳ δὲ κεῖται οὐ τῷ κακῷ τάττων τὸν τοῦ δούλου φόνον. FABR. I.

m. *Facit l.* 53. §. 3. *ff. de leg.* I. *l.* 96. *ff. de verborum obligat.* D. GOTH. adde ſuperior not. *i.*

mm. Curtianam h. l. verſionem reprehendit Nannius in Apolog. §. 20. ubi dicam. G. O. R.

n. *l.* 2. *ff. de his qui ſunt ſui.* D. GOTH.

o. Servi ad templa confugiebant, Deorum aras & ſimulachra. Diodor. Sic. de templo Palico in Sicilia, bibl. 11. ἔστι δὲ τοῦτο τὸ τέμενος ἔκ τινων χρόνων ἄσυλον τετηρημένον, καὶ τοῖς ἀτυχοῦσιν οἰκέταις, καὶ κυρίοις ἀγνώμοσι προπεπωκόσι πολλὴν παρέχεται βοήθειαν. τὰς γὰρ εἰς τοῦτο καταφυγόντας ἐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ δεσπόται βιαίως ἀπάγειν, &c. Fulgent. Mythol. 1. *Nonnulli etiam ſervorum cultabiles domini furiam evitantes ad ſimulachrum profugi veniam merebantur.* Sed & ad ſtatuas confugiebant, Senec. 1. de Clem. cap. 18. FABR. I.

p. Proconſulis Bæticæ l. 2. D. eod. & tit. 3. Collat. leg. Moſaïc. & Roman. FABR.

τοῦτο κινηθεὶς προσέταξε, μὴ χρῆναι προπετῶς πιστεύειν τοῖς οἰκέταις, λέγουσί τι
15 κατὰ τῶν δεσποτῶν· (φύσει q γὰρ ὁ δοῦ-142
λος τῷ δεσπότῃ πολέμιος) ἀλλὰ συγχωρεῖν 16 δικαστὴν r, καὶ διαγινώσκειν τὰ μεταξὺ αὐτῶν· καὶ εἰ φανῇ ἀφόρητος οὖσα τῶν δεσποτῶν ἡ ἀγανάκτησις, ἀνάγκην ἔχουσιν οἱ δεσπόται 17 τοὺς οἰκέτας, καθ' ὧν 18 ἂν οὗτοι χαλεπαίνουσι, καλῇ αἱρέσει πωλῆσαι, καὶ τὸ τίμημα 19 τοῖς δεσπόταις δοθήσεται· διὰ τοῦτο δὲ εἶπε, Καλῇ s αἱρέσει, ἵνα μὴ ὁ δεσπότης ἀγαναχτῶν ἐσθ' ὅτε κατὰ τοῦ οἰ-143
κέτου, αἱρέσεις ἐν τῇ πράσει βαρείας ἐγγράψῃ· συμφωνήσας τυχὸν, ὥστε t αὐτὸν εἶναι ἐν δεσμοῖς, ἢ ἐπὶ τῷ μηδέποτε ἐλευθερωθῆναι, u ἢ ἐπὶ τῷ οἰκεῖν αὐτὸν ἐν χώρᾳ, βαρυτάτους ἀέρας x ἐχούσῃ τοῖς ἀήθεσι· καὶ γένηται παῤῥησία τῷ δεσπότῃ πιπράσκοντι, διὰ τῶν πάντων τιμωρεῖσθαι καὶ μὴ τὴν πρᾶσιν τὸν οἰκέτην· 144
ὀρθῶς δὲ κἀκεῖνο ὁ βασιλεὺς προσετέθει-

facta. Imperator hac re commotus admonuit, non oportere *eum* temere credere ſervis, aliquid contra dominos dicentibus, (ſervus enim natura domini hoſtis *eſt*.) Sed judicium conſtituere *cauſam*que inter illos cognoſcere. Et ſi appareat dominorum indignatio intolerabilis, cogentur domini ſervos, contra quos ita ſæviunt, bona conditione vendere, ac pretium dabitur dominis. Propterea autem dixit, Bona conditione, ut ne dominus ſuccenſens forte ſervo, graves conditiones in venditione adſcribat: pactus ex. gr. ut ille in vinculis ſit, aut ut nunquam manumittatur, aut ut in regione habitet, habente graviſſimum inſuetis cœlum: ac domino vendenti poteſtas fiat, per pacta ſervum etiam poſt venditionem puniendi. Recte autem & illud Imperator addidit,

15. κατὰ τοῦ δεσπότου F. 16. Melius legeretur δικαστήριον. i. e. *conſeſſum judicum.* ANON. DUK. videtur leg. δικαστήριον ANON. NISP. δικαστήρια FABR. Ego cum *Anon.* facio. 17. τοὺς οἰκέτας ex F. addimus. 18. Sic cum Curtio lego pro vulg. οὗτοι. 19. δοθῆναι τοῖς δεσπ. F.

q. Hinc illud proverbium apud Feſtum in, Quot ſervos, & Senecam *epiſtola* 47. Totidem eſſe ſervos, quot hoſtes, vide Ariſtotelem 1 Politicōn. 4. *circa finem.* D. GOTH.

Servi philodeſpoti non ſunt. [Auctor Queroli: *vobis naturale eſt odiſſe dominos.* Edit. 2.] Plato 6. de Leg. Ariſtid. orat. Sic. pr. Heliodor. 7. Syneſ. de Regno, Lyſias orat. de ſacro oliv. trunco. Varro, Quint. Curt. 7. Sen. ep. 47. Macrob. Tertull. Apolog. c. 7. Simplicius in Epict. Hermogenes in Part. ſect. 5. Sopater ibid. Euſtath. de Iſm. & Iſm. am. 8. Anna Comnena. Alexiad. 2. Apoſtolius Cent. 20 ad. 42. FABR.

Adde Cujac. ad Pauli R. S. 5, 16. 4. G. O. R.

r. Si tantum delictum erit, ut ultio remittenda non ſit, ſervus coërcendus magiſtratibus offerendus eſt, Caj. Inſt. 1. t. 3. l. 24. §. ult. D. de pigner. act. Spartian. in Adriano. Id Philo ſuadet τοῖς τῶν οὐκ ἴδιοι νόμων, v. Liban. decl. 24. FABR.

Curtianam verſionem carpit Nannius in Apolog. §. 21. quam ſ. l. dabimus. G. O. B.

s. Bonis igitur conditionibus ſervum vendere, refertur ad ipſorum etiam ſervorum, non ad dominorum tantum utilitatem. D. GOTH.

Bonis conditionib. opponuntur duræ, l. 25. D. de ſtatulib. βραδυτέραι [leg. βαρυτέραι] αἱρέσεις. FABR. I.

Jo. Leunclavius L. II. Notat. Sect. 4. ait, Theophilum hæc deſcripſiſſe e libris Baſil. ubi ſimilia legi ſecundæ D. *de His q. ſ. v. al. jur.* ſubnectunt in Addend. ad L. XIX. Tit. 17. Tom. II. p. 662. edit. Fabr. ἀλλὰ καὶ τὴν πρᾶσιν καλῇ αἱρέσει ποιεῖν, ὥστε μὴ διά τινων σεσοφισμένων αἱρέσεων, καὶ μετὰ τὴν ὠνοποίησιν αὐτοὺς κακοποιεῖν, ἢ ἐν δεσμοῖς εἶναι συμφωνοῦντας, ἢ ἐπὶ τῷ οἰκεῖν ἐν χώρᾳ βαρυτάτους ἐχούσῃ τοὺς ἀέρας. *Sed & bona conditione venditio fa-*

θεικε, 20 καὶ τὸ πραθῆναι τὸν οἰκέτην, καὶ τὸ τίμημα δοθῆναι τῷ δεσπότῃ· ἵνα ὁ μὲν οἰκέτης ἀφ' τῆς πράσεως 21 πικρὸν διαφύγῃ δεσπότην, ὁ δὲ δεσπότης μὴ ζημιωθῇ τὸν οἰκέτην, διὰ τῆς τοῦ τιμήματος λήψεως, καὶ μὴ ἀγανακτείτω ὁ δεσπότης, μὴ συγχωρούμενος τῶν ἰδίων ἄρχειν οἰκετῶν· ὁ γὰρ 145 βασιλεὺς καὶ ἄκοντας y τοὺς ὑπηκόους εὐεργετεῖ· εἰκὸς γὰρ ἦν 22 τοὺς οἰκέτας ἀπορουῦντας καταφυγῆς ἑαυτοὺς ἀνελεῖν, ἢ καὶ φυγῇ χρησαμένους τὸν δεσπότην ζημιῶσαι τὴν οἰκείαν τιμήν· ὥστε οὖν ἀμφοτέρων ἐποιήσατο πρόνοιαν, καὶ τῶν δεσποτῶν, καὶ τῶν οἰκετῶν· λυσιτελὲς γάρ ἐστι πρᾶγμα τῇ πολιτείᾳ, τὸ μηδένα κακῶς τῇ οἰκείᾳ κεχρῆσθαι οὐσίᾳ· ἔστι δὲ τὰ τῆς διατάξεως ῥήματα, πρὸς Αἴλιον Μαρκιανὸν ἀντιγεγραμμένα, ἐν τούτοις· τὴν τῶν δεσποτῶν ἐξουσίαν z ἀμείωτον εἶναι χρὴ κατὰ τῶν οἰκετῶν· καὶ ὃ δεῖ τούτῳ 23 τῷ νόμῳ πε-

dit, ut & ſervus vendatur & pretium domino detur: quo ſervus quidem per venditionem acerbum effugiat dominum, dominus autem ſervi damnum non patiatur, propter pretii acceptionem, neque indignetur dominus, non licere ſibi propriis imperare ſervis. Imperator enim ſubditis etiam invitis bene facit. Fieri enim poterat, ut ſervi refugio deſtituti ſeſe interimerent, aut etiam fugam adornantes dominum ſuo *ipſorum* pretio defraudarent. Ita utrorumque curam habuit, & dominorum, & ſervorum. Utilis enim res eſt reipublicæ, ne quis ſuo patrimonio male utatur. Sunt autem conſtitutionis verba, ad Aelium Marcianum reſcripta, hæc: dominorum poteſtatem imminutam oportet eſſe in ſervos, neque decet *eam* hac lege tolli, hoc eſt, non de-

20. τὸ καὶ F. 21. ἀφ. πικρ. F. 22. τοὺς deeſt F. 23. τῷ deeſt F.

facienda eſt, ne per aſtute fictas quasdam conditiones etiam poſt alienationem eos lædant, vel ut in vinculis habeantur paciſcendo, vel ut in regione degant, quæ aëra maxime gravem ac peſtilentem habeat. Sed verius eſt, Th. anteriorem ætate eſſe Baſilicorum auctoribus, adeoque potius hæc verba dictæ legi adſuta ſunt ex Th. noſtro, non quidem ut exiſtimo, ex hoc Inſt. loco, nam alias verba non tantopere differrent, verum potius ex ejus Scholiis ad Digeſta d. l. unde perperam in contextum dictæ legis Græce verſum irrepſit, perinde atque etiam Scholia Thalelæi nonnunquam ipſi contextui inſerta eſſe Cl. Hoffmannus oſtendit in Hiſt. Jur. Vol. I. P. 1. p. 655. Cæterum, quid ſit bonis conditionibus vendere, late docet Gul. Fornerius III. Select. c. 9. & 10. MEERM.

t. Dura conditio eſt ſi ſervus ſub pœna vinculorum diſtractus ſit à domino, ut in l. 17. §. pen. D. de ædil. ed. vel ut nunquam manumittatur, [*hic domini nunquam mutabit habenas, Perpetuis frenis, atque uni ſerviet.* ut in l. ſtatuliberos 25. D. *de ſtatulib.* Edit. 2. &] in l. 9. §. 1. D. quî & à quibus man. l. 3. §. hi quoque. D. ad Silan. l. 44. §. 5. de leg. 1. l. 4. §. 4. l. 9. D. de manum. l. 5. C. ſi mancip. ita fuer. alien. FABR.

u. *v. l. 5. & quæ ibidem ſcripſi Co. ſi mancipium ita fuerit alienatum, ut manumittatur vel contra.* D. GOTH.

x. Qualis forte Oaſis, infeſta culicibus & muſcis, in quam relegatio, quaſi in inſulam relegatio *erat l. 7. §. 5. ff. de interdictis & relegatis l. ul. §. 2. ff. de pœnis.* Unde à Nazianzeno dicitur ἀπάνθρωπος ἐρημία· adde huic loco tit. C. ſi ſervus exportandus vænierit. Adde de fundo & agris peſtilentibus *l. 46. ff. de ædilicio. l. 4. C. de ædili act.* D. GOTH.

Ut vix quisquam ſuſtineat gravitatem cœli. FABR.

y. Atqui *non eſt beneficium, accipere cogi*, ut ait Seneca lib. 2. de benef. cap. 19. FABR. II.

z. Intactam, intemeratam. FABR. I.

περαιῶσθαι [a]· τουτέστιν, ἐ δεῖ τί ποτε τῶν τοῦ δεσπότου δικαίων μειῶσαι· συμφέρει δὲ καὶ τοῖς δεσπόταις, τὸ βοηθεῖσθαι τοὺς οἰκέτας κακῶς φερομένους ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, ἢ ἐξ ὀργῆς ἀμέτρου, ἢ [b] λιμοῦ, ἢ ὕβρεως [c] ἀφορήτου· ὅθεν ἐ χρὴ ἀρνεῖσθαι τοῖς δίκαια αἰτοῦσιν οἰκέταις· διάγνωθι τοίνυν περὶ τῆς μέμψεως τῶν ὄντων μὲν ἐκ τῆς Ιουλίου Σαβίνου φαμιλίας, καταφυγόντων δὲ ἐπὶ [d] ἀνδριάντας· καὶ εἰ ζητῶν [24] εὑρῃς ἀπάνθρωπον περὶ αὐτοὺς τὸν Σαβῖνον, ἢ οἷος ἔχρῃν, ἢ εἰς αἰσχροτάτην αὐτοὺς ἐλκυσθέντας πρᾶξιν, [e] παπιπράσκεσθαι κέλευσον, οὕτω μέν τοι, ὥστε μὴ ὑποστρέφειν [25] αὐτοὺς εἰς τὴν τοῦ πεπρακότος δεσπότειαν· εἰ γὰρ ὁ εἰρημένος Σαβῖνος πρὸς περιγραφὴν τῆς τοιαύτης πρᾶξαί τι παρενοήθη παρατάξεως, κατὰ πρώτην μὲν ὄψιν [26] τοὺς οἰκέτας πωλήσας, ἰδίᾳ δὲ συμφωνήσας, ὥστε [26] τούτους αὐτῷ ἀναδοθῆναι, πικρότατος αὐ-

decet quidquam de domini juribus deminui. Expedit vero & dominis, ut adjuventur servi a dominis male habiti, vel ex ira immoderata, vel fame, vel intolerabili injuria: unde servis justa petentibus negare haud oportet. Cognosce igitur de querela *eorum* qui e familia sunt Julii Sabini, atque ad statuas confugerunt. Et si quærens compereris inhumaniorem in eos *fuisse* Sabinum quam deceat, vel in turpissimam eos deductos actionem, venumdari jube, ita tamen, ut ne revertantur in vendentis dominium. Si enim dictus Sabinus in fraudem hujus constitutionis aliquid facere meditatus fuerit, prima quidem specie servos vendens, clanculum autem pactus, ut sibi illi reddantur, severissimum ei

147

24. Sic rescripsi. ἐυρεῖς omnes ante F. qui dedit ἕυροις. 25. αὐτοὺς ex F. addimus. 26. τὸν οἰκέτην & τοῦτον F. *sed cur tam varie? nam præcessit ubique pluralis.*

a. Quod [περαιῶσθαι] qua ratione notare possit, quod debet, dum ostendent alii, ego interim legam ἀφαιρεῖσθαι, aut si malis περαιρεῖσθαι, quibus convenit expositio quam subdit, ipsiusque rescripti verba. *In Animadvers. ad Aeschylum pag.* 485. F. L. ABRESCH.

Ego malim περαιρεῖσθαι. vid. Glossar. Theoph. G. O. R.

b. Si dominus servum suum in præbitis injuriosè tractet, ut loquitur Columella 1. c. 8. id est, sufficientia præbita, ut ait Ulp. apud Ruf. tit. 3. sive consueta salaria, ἢ γαστὸς ὀφειλόμενον δασμὸν, ἢ τακτὰ, ut loquitur Phocylid. Cibaria, Sen. de Ben. 3. cap. 21. non præbeat, & ad Ecclesiam servus confugiat, venire jubet Justinian. in aurea bulla, quam Ecclesiæ majori concessit, to. 1. juris græcorum. Huic dominorum avaritiæ jam olim obviam itum fuerat. Sen. de Ben. 3. cap. 22. FABR. I.

c. Injuriam quæ morte sit gravior, infamem injuriam appellat Antonin. Ulp. obscœnitatem, l. 1. §. 2. de offic. præf. urb. hoc est, si dominus ad impudicitiam, turpémque violationem compellat; l. 2. D. eod. quod Græci dicunt, ὑβρίζειν εἰς σῶμα. FABR. I.

d. Delenda est vox, *sacram*, apud Justin. auctore ipso Ulp. Rusini tit. 3. & in l. 2. D. eod. Jvone etiam Carnot. decreti parte 16. cap. 76. videntur etiam delenda illa: *ad ædem sacram*, quæ nec Theoph. agnoscit. FABR. I.

Videntur delenda illa, *ad ædem sacram*, apud Justin. auctore Ulp. Ruf. tit. 3. & in l. 2. D. eod. Jvone etiam Carnot. decr. part. 16. cap. 76. quæ nec Theoph. agnoscit. FABR. II.

Quamvis ut statuis principum, ita vel potiori jure sacris ædibus attributum sit jus asyli, apud Ethnicos non paucis, apud Christianos omnibus. *toto tit. Cod. de his qui ad Ecclesiam confugerunt.* J. DOUJ.

Adde notam EV. OTTON. Criticam. G. O. R.

e. Ereptio magis est, quàm emptio, cum venditori suo arbitratu vendere non licet. Tullius in Rullum: Quasi verò non intelligamus ab invito emere, injuriosum esse, sed Reip. expedit. Similiter

αὐτῷ φανήσεται ὁ βασιλεὺς, τοιαῦτα πλημμελοῦντι καὶ τὴν αὐτοῦ ἐπιγράφοντι διάταξιν.

ei se præbebit Imperator, talia peccanti & ipsius eludenti constitutionem.

liter hæc venditio bono publico fit, ne re sua domini abutantur. Athenis injuriarum actio servis dabatur contra dominos, cujus hic erat effectus, ut possent πρᾶσιν αἰτεῖν, & parum æquos dominos ad venditionem adigere, Athen. 6. v. Plutarch. περὶ δεισιδαιμονίας Polluc. lib. 7. c. 2. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.]

DE PATRIA POTESTATE.

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

TITULUS IX.

148 Ἐγνωμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι [1] τὸ in potestate ἔχομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, καὶ κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων· τῆς δὲ κατὰ τῶν οἰκετῶν λεχθείσης ὑπεξουσιότητος, ὑπόλοιπον εἰπεῖν τὸ κατὰ τῶν υἱῶν [2] in [a] potestate, ἦγον [3] ὑπ' [b] ἐξουσίαν. In potestate ἔχομεν [c] τοὺς ἡμετέρους παῖδας, οὓς ἐξ [d] ἐννόμων ἐσχήκαμεν γάμων.

148 COGNOVIMUS in superioribus, jus potestatis nos habere in nostros servos & in nostros liberos. In servos autem potestate dicta, reliquum *est* dicere de potestate in liberos. In potestate habemus liberos nostros, quos ex legitimis nuptiis *sive conjugio* genuimus.

149 §. I. Ὁ δὲ γάμος ἔιρηται Ρωμαϊκῇ προσηγορίᾳ [e] nuptiæ [4] sive matrimonium.

149 §. II. Conjugium vero dicitur Romana lingua Nuptiæ sive matrimo-

1. τὸ deest ante F. 2. ἐν ποτεστάτει & deinceps ante F. 3. ὑπεξούσιαν ediderat Vigl. sed emendat ὑπεξούσιον, quod omnes Editt. occupavit præter F. qui ἦγουν ὑπεξ. omisit. Reliqua vide in Not. subjecta. 4. ἤτοι F.

a. *l.* 3. *ff. de his qui sunt sui.* Ulpianus 5. §. 1. 1. Gajus 3. §. 3. D. GOTH.

b. Pro ὑπεξουσίαν ubi restituit Viglius ὑπεξούσιον, legendum est ὑπεξουσιῶν, ut sit genitivi casus, refertur enim ad υἱῶν. P. NAN.

Sed si dividas vocem in duas ὑπ' ἐξουσίαν, neutra correctione opus erit; idque in textum recepimus. G. O. R.

c. Philo leg. ad Caj. Lib. Declamat. 37. κύριοι τῶν παίδων οἱ γονεῖς οὐχ ἧττον, ἢ τῶν οἰκετῶν. Rectè: Liberi enim haud multùm à servientium specie differunt, Serv. 11. Æneid. Plaut. Trin. act. 2. scen. 2. Seneca Controv. 4. lib. 3. Lactant. de ver. sap. c. 3. August. 1. de mor. Eccl. cath. c. 30. Manuel Palæol. or. 7. κύριοί γε μὴν δικαιότατα· τίνος γὰρ κτῆμα μᾶλλον ἔιημι, ἢ ἐκείνων δι' οὓς ἐσμέν, ut ait Hierocles. v. infr. tit. 18. FABR. I.

d. Ex justa venere, justa uxore, justa matrefam. Boëtii in Top. lib. 2. FABR. I.

e. Glossis matrimonium γάμος καὶ συμβίωσις. Dicitur etiam connubium Ulp. 1. §. 5. D. GOTH.

Est aliquid inter nupt. & matr. ut hic observat Cujac. Firmic. lib. 6. c. 5. Prosperi matrimonii nuptias ex ista conjunctionis societate perficiunt. Locus Pap. quem citat Cujac. exstat apud Rufin. t. 4 Th. a. hic & §. 12 tit. seq. §. 2. *infrà de her. qua ab int.* nullam inter hæc differentiam ponere videtur, an quia nuptiarum solemnitates constitutionibus pridem essent remissæ? [Sed Just. non videtur ex abundanti utramque vocem adscripsisse. *Ed.* 1.] FABR.

Nonne Theophilo licet Imperatorem suum sequi, qui itidem non distinxit, dicens: *Nuptiæ autem sive matrimonium est* &c? Fabroto in carpendo hic Theophilo præiviisse Maranum in Parat. Dig. de R. N. monet MEERM. G. O. R.

nium. Καὶ τί ἐστι [f] γάμος; ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς [g] συνάφεια, ἀχώριστον [h] τοῦ βίου τὴν συνήθειαν [i] ἐπαγγελλομένη, ἢ ἦγουν παρέχουσα [k].

monium. Et quid est matrimonium *sive nuptiæ*? Viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem promittens aut præstans.

§. II. Τὸ δὲ in potestate, ὅπερ ἔχομεν κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, μόνον Ρωμαίων [l] ἴδιόν ἐστιν· οὐδεὶς γὰρ ἕτερος κατὰ τῶν οἰκείων παίδων τοιαύτην ἔχει ὑπεξουσιότητα, οἵαν Ρωμαῖοι· ὥστε οὖν juris [m] civilis ἐστὶ τοῦτο [6] τὸ νόμιμον· τὸ γὰρ κατὰ τῶν οἰκετῶν juris gentium.

§. II. Jus autem potestatis, quod habemus in nostros liberos, Romanorum tantum proprium est. Nemo enim alius in suos liberos talem habet potestatem, qualem Romani. Itaque juris civilis est hoc jus: nam in servos *potestas est* juris gentium.

§. III. Ὁ τοίνυν ἐξ [n] ἐμοῦ καὶ τῆς ἐμῆς τικτόμενος γαμετῆς, ἐμὸς ὑπεξούσιός ἐστιν· ὡσαύτως καὶ [7] ὁ ἐκ τοῦ ὑπεξουσίου [8] μου παιδὸς καὶ τῆς αὐτοῦ τικτομένης γαμετῆς, τυγχάνει ὁ ἐμὸς ἔγγονος, καὶ ἡ ἐμὴ ἔγγονη, ὁμοίως ἐμοὶ γενήσονται ὑπεξούσιοι· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ [9] προεγγόνων καὶ ἀπεγγόνων, καὶ τῶν ἐφεξῆς· οἱ γὰρ ἐκ τῆς ἐμῆς [o] τικτόμενοι θυγατρὸς οὐχ ὑπο-

§. III. Natus igitur e me & uxore mea, in mea potestate est; sicuti & natus ex filio meo qui in potestate est, & ejus uxore, id est nepos meus ac neptis mea, similiter mihi subjecti fient. Idem *est juris* & in pronepotibus & abnepotibus ac deinceps. Nati autem ex filia mea non subjicientur potestati materni avi,

5. ἤτοι περιέχουσα F. v. Not. 6. τὸ νόμιμον deest F. 7. & 8. sic cum F. damus. Vulgo desunt hæ tres voculæ ὁ - μου παιδὸς. 9. προεγγόνου καὶ προεγγόνης F.

f. *l.* 1. *ff. de ritu nuptiarum* Ulp. *d. l.* §. 2. 1. Gajus 4. §. 1. 4. Harmenop. 4. §. 1. D. GOTH.

g. Intelligit σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, συνουσίαν κοίτης. FABR. I.

h. Columell. 12. nihil conspiciebatur in domo dividuum. Lactant. 2. *c.* 21. qui servari potest charitas, nisi devota mens & servata invicem fides individuam fecerit charitatem. sed hæc ad communionem bonorum & amoris, non vitæ referenda sunt, de qua hic agitur. D. GOTH.

Hinc matrimonii individuitas, Tertull. de Monog. Idem matrimonium convictum & individuum usum appellat, 2. ad uxor. convictus est, συμβίωσις, ut σύμβιος conjunx exponitur in Gloss. græcolat. Marmor Arundelianum: Ἀμιλλα μητρὶς ζῶσα κατασκεύασε [sic] ἑαυτῇ, καὶ τῷ συμβίῳ Ασκληπιάδῃ τὸ μνημεῖον. vet. inscr. Grut. p. 86. c. 8. ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῆς καὶ τῆς συμβίου, καὶ τῶν τέκνων. Georgius Logotheta in Chron. ἐρώτων δὲ θήλεων ἠτᾶτο, ἐξ ὅτου ἡ σύμβιος αὐτῆς Εἰρήνη ἐξ ἀνθρώπων ἐξήστο. individuum usum dicit. Theod. Prodr. in Amar. πόθην ἄῤῥηκτον, post Simonidem. Asterius, ἀκολυθίαν τῆς συνοικήσεως ἀπαραίτητον. FABR. I.

i. Recte τὸ ἐπαγγελλομένη additum. Id enim votum nuptiarum, reipsa autem nuptiæ divortio dirimuntur. D. GOTH.

Societas vitæ est causa finalis matrimonii. GEN. ED.

k. In Instit. omnib. legitur *continens*, unde ap. Th. legend. προεχουσα: qui rursus cum dicit ἐπαγγ. ἤγ. προεχ. duplicem lectionem notasse videtur, *condicens sive continens.* CUJAC. *in Comm. ad* cap. 11. *X. de Præsumt.* Add. Otto in Not. Crit. MEERM.

Hinc Fabrotus προεχουσα correxisse videtur, ut conveniret Latino Institutionum verbo *continens*: sed vulgatum παρέχουσα prætuli, quia ἐπαγγελλομένη præcessit, ut mens Theophili sit: *promitti quidem, sed non præstari semper illam consuetudinis individuitatem.* Monebo hic simul novos Justinianos, quia Schultingius neglexit, Aleandrum ad Cajum pag. 86. & nuptias & divortium inter actus legitimos male referre. G. O. R.

l. Hanc legem, teste Plutarcho, tulit Romulus. ANON. DUK.

l. 3. *ff. de his qui sunt sui.* D. GOTH.

Ut putà jus parentibus vitæ, necisque concessum est. Simplic. in Ep. πιστεύσκειν εἰ βέλοιντο τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν, καὶ φονεύειν ἀτιμωρητως. Sopat. in Hermog. ἐξῆν πατρὶ ὅτι τὰς παῖδας ἀνελεῖν. Dio Chrys. or. 15. l. 11. D. de

ὑποβληθήσονται τῇ ὑπεξουσιότητι τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, 10 ἐμοῦ δηλονότι, ἀλλ' ὑπεξούσιοι ἔσονται τῷ ἰδίῳ πατρί.

avi, meæ ſcilicet, ſed patri ſuo ſubjecti erunt.

10. ἐμοῦ δηλονότι deeſt F. qui forte pro ſcholio rejecit.

de lib. & poſt. l. ult. C. de pat. pot. Ex jure quoq. vetuſtiſſ. Rom. quidquid adquirebat filius, totum adquirebat patri, Dion. Halic. 8. Sed & alia præcipua civ. Rom. jura. FABR. I.

m. Adde *l.* 215. *ff. de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

Inf. de nupt. ibi, *civilis ratio*, l. 3. D. *de his qui ſui vel al. jur.* FABR. II.

n. *l.* 4. *ff. de his qui ſunt ſui.* D. GOTH.

o. Eſt enim filia aliena poſſeſſio. Euripid. γυνὴ μὲν ἐξελθοῦσα πατρῴων δόμων, οὐ τῶν τεκόντων ἐστὶν, ἀλλὰ τοῦ λέχους· τὸ δ' ἄρσεν ἕστηκ' ἐν δόμοις ἀεὶ γένος, θεῶν πατρῴων καὶ τάφου τιμᾷ ὅρον. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΓΑΜΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ι.

ΕΝόμους δὲ [a] γάμους μεταξὺ ἀλλήλων συνιστῶσι Ρωμαῖοι, ἡνίκα [1] τὰ περὶ γάμων [b] τοῖς νόμοις διηγορευμένα [2] φυλάξωσι· δεῖ δὲ τοὺς μὲν ἄρρενας [c] ἐφήβους εἶναι, τὰς δὲ θηλείας ἀνδρὸς [d] δεκτικάς· τουτέστι, τοὺς μὲν 3 ὑπερβεβηκέναι τὸ [e] τεσσαρακαιδέκατον ἔτος, τὰς δὲ 4 μείζους εἶναι [f] τῶν 5 ιβ ἐνιαυτῶν· ταῦτα δὲ λέ-

DE NUPTIIS.

TITULUS X.

JUSTAS vero nuptias inter ſe contrahunt Romani, ſi legibus cauta de nuptiis cuſtodiverint. Oportet autem mares eſſe puberes, feminasque viripotentes: hoc eſt, illos exceſſiſſe quartum decimum annum, has majores eſſe duodecim annis. Hæc autem dicimus, ſive alieni, ſive ſui juris

1. περὶ γάμων τὰ F. 2. φυλάξωσι F. 3. ὑπερβεκήκεναι F. vitioſe. 4. μείζονας F. 5. ιϐ Baſil. quæ ubique locorum pro numero β ſive II. hoc charactere utitur, ex gr. infra n. 26. & Tit. 14. n. 28. & L. II. T. 9. n. 48. omnino.

a. Juſtæ nuptiæ ſunt, quæ moribus, legibusque conſtant, l. 3. §. 1. D. de don. int. vir. & uxor. FABR. I.

b. Νόμους γαμικὰς appellat Chryſoſt. hom. 5. in act. Apoſt. FABR. I.

c. Puberes, veſticipes. Gell. 5. 19. Auſon. eid. 4. *queis pudor ubique veſtitur.* Tertull. de virg. vel. & de An. c. 20. *Ab his autem annis, & ſuffuſior, & veſtitior ſexus eſt.* Gloſſæ Doſithei: *veſticepe* [ſic] *pubeſcens.* Aliæ Gloſſæ: *Veſticepe, juvenis, qui barba veſtitur*, & ut loquitur Affran. in Compit. *cujus corpus pilare primùm cœpit*, & per contrarium depubes, inveſtis, inveſticeps, ἄνηθος· eſt enim ἀνευ ἤθους· λέγεται δὲ ἤθη ἡ πρώτη τε τείχωσις τῶν μάλλων. Euſt. il. ε. FABR. I.

d. *Sic* 4 Harmenop. 1. §. 2. *Gloſſis viri potens* ἔμακμος κόρη, ἔτανδρος, *virago, adulta, pubes.* D. GOTH.

Viri potentes, viro nubiles, maturæ, tempeſtivæ, ὡραίαν γάμου, ὥραν ἔχουσαν γάμου, τὴν ἡλικίαν ἔχουσαν γάμου· id eſt, ut expleverint annos 12. maſculi autem 14. l. 4. D. de rit. N. l. 24. C. de nupt. FABR. I.

e. Plut. in Numa, Dio 54. eoq. tempore exurgit τῆς συνουσίας ὄρεξις. Ariſt. Polit. 7. cap. 17. & 5. hiſt. de anim. Alex. Aphrod. Probl. 1. 125. Philo de Mundi opif. Martianus Capella 7. FABR. I.

f. Feminæ pubertatem feſtinant. Ariſtot. de generat. anim l. 4. c. 6. Plutarch. Symp. 3. q. 4. αἱ δὲ παρθένοι τῶν παίδων ὀργῶσι πρότερον, καὶ σαλεύονται πρὸς τὸ γυναῖον. v. Excerpta Gemaræ Sanhedrin c. 8. §. 1. in fine. FABR. I.

Natura'e præceptum eſt, quia matrimonium maximi res momenti, voluntatem conſiliumque in eo pa-

λέγομεν, εἴτε [6] ὑπεξούσιοι, εἴτε αὐτεξούσιοί εἰσιν οἱ πρὸς γάμον συνιόντες· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίων καὶ ἑτερόν τι ζητοῦμεν, συναίνεσιν [g] εἶναι τῶν γονέων, ὧν ὑπεξούσιοί εἰσιν οἱ συναπιόμενοι· τοῦτο γὰρ χρῆναι γίνεσθαι καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ φυσικὸς ἀπαιτεῖ λογισμός· ὁ πολιτικὸς μὲν διὰ τὸ τῶν Ρωμαίων ἴδιον [h], τουτέστι τὴν ὑπεξουσιότητα· ὁ [i] φυσικὸς δὲ, ἐπειδὴ δίκαιον. τοὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας ἀνατρέψαντας [7] [τοὺς γονεῖς δηλονότι] ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς, [7] [τουτέστι τῷ γάμῳ συνευδοκιμεῖν]· δεῖ δὲ τὴν τοῦ πατρὸς ἡγεῖσθαι [k] κέλευσιν, [7] [τουτέστι δεῖ τὸν πατέρα συναινεῖν]· ὅθεν ἀμφιβολίας αἴτιον [8] γέγονε κἀκεῖνο· μαινομένου [9] πατρὸς [l] υἱὸς ἢ θυγάτης ἐπὶ γάμον ἐλθεῖν [10] ἠπείγοντο· ἐπεὶ γὰρ παύεται τοῦ ἔχειν [11] in potestate τοὺς παῖδας [m] μανίαν ὁ πατὴρ δυστυχήσας· ἐπειδὴ [n] οὐχὶ νήφων λογισμὸς τοῦ πατρὸς in potestate ποιεῖ τοῖς πατράσι τοὺς παῖδας, (ὥστε ἡμᾶς

52ris sint, qui nuptias coëunt. Sed in *hominibus* alieni juris etiam aliud quid quærimus, ut consensus sit parentum, quorum in potestate sunt coëuntes. Hoc enim fieri oportere & civilis & naturalis ratio exigit: Civilis quidem propter *jus* Romanis proprium, id est potestatem *patriam*: Naturalis autem, quia æquum *est*, *eos* qui ad eam usque ætatem *liberos* educarunt, [pa-153rentes scil.] hoc honore dignari, [id est nuptiis consentire]. Oportet autem patris præcedere jussum, [id est oportet patrem consentire]. Unde controversiæ causa etiam illud exstitit: Furentis patris filius aut filia in matrimonium coïre gestiebant. Nec enim desinit in potestate habere liberos, pater furore laborans: quoniam neque sana mens patris liberos in potestatem redigit paternam, (ut dicamus patrem mente orbatum, una

&

6. αὐτεξ. εἴτε ὑπεξ F. 7. Inclusa omittit F. & sane scholia videntur. Saltim pro συνευδοκιμεῖν legendum foret συνευδοκεῖν, ut verti. 8. γέγονεν ἐκεῖνο F. 9. παῖδες F. 1. quod ferri potest. sed in Ed. 2. παιδὸς pessime. 10. ἐπείγοντο ante F. 11. ὑπ ποτ. ante F. Sequens τοῖς πατράσι vel ejiciendum, vel τῷ πατρὶ substituendum.

parentum minime negligi. Hinc optime Th. naturalem rationem explicat . . . . Minime quidem spernenda hæc ratio; nihil tamen affertur, quare tam necessaria sit, ut absque parentum adsensu matrimonium ipso Naturali jure sit nullum &c. HUBER. *Digr.* P. I. *pag.* 128.

g. 4. Harmenop. 4. §. 3. l. 2. *ff. de ritu.* Quid si qui in potestate est, nuptias contraxit? Paulus 2. *sentent.* 19. §. 2. contractas nuptias solvi negat, contemplationem enim publicæ utilitatis privatorum commodis præferri, de qua quæstione plenius dixi *ad l.* 25. *ff. de ritu nuptiar.* D. GOTH.

Tertull. 2. ad uxor. Achill. Tat. 8. FABR. I.

h. Jus patriæ potestatis civium Rom. proprium est, §. 2. *sup. t. prox.* FABR. I.

i. Id suadet pietas quæ parenti debetur, qui cupidus liberor. uxorem duxit, natum sustulit, filium educavit, in adolescentiam produxit. denique vitæ jurisque beneficium præstitit. utrumque jus, id est, civile & naturale tangit Isidor. Pelus. ep. 352. lib. 5. FABR. I.

Siccine Concilio Tridentino obloqui audet; nec metuit anathema? Laudo. G. O. R.

k. Imo subsequi potest consensus *l.* 5. *Cod. de nuptiis l.* 7. *inf. ff. de sponsalib.* non tamen cogitur pater consentire, cum possit contradicere, *d. l.* 5. *d. l.* 7. non consentit autem qui ignorat. *l.* 11. *ff. de statu hominum.* D. GOTH.

An filiusfam. jure nuptias contrahit, τοῦ πατρὸς ἐπαινοῦντος καὶ κελεύοντος; Plutarch. Num. an jussum pro consensu etiam tacito accipiemus? sic sane l. 5. C. eod. non enim pater velle debet, sed non nolle. Scholiastes Th. τουτέστι, δεῖ τὸν πατέρα συναινεῖν. Ex diverso voluntatem patris Donat. in

Ter.

ἡμᾶς λέγειν, στερηθέντα τὸν πατέρα τοῦ
Φρονεῖν συναπολλῦναι καὶ τὴν κατὰ τῶν
παίδων ὑπεξουσιότητα) ἀλλ' ὁ ἐξ ἐννόμων
γάμων γενόμενος τοκετός. 12 ἠθέλοντο
οὖν οἱ παῖδες ἐπὶ γάμον ἐλθεῖν· ὑπεξού-
σιοι δὲ ὄντες, τῆς τοῦ πατρὸς ἐδέοντο συν-
αινέσεως· ὁ συναινεῖν δὲ ὁ μαινόμενος οὐκ
ἠδύνατο· ζητοῦμεν εἰ 13 δύνανται; καὶ εἰ
μὲν 14 εἴπωμεν, συναίνεσιν εἶναι, τὸ λέ-
γειν ἰδικῶς τὸν πατέρα, ὅτι ἀρέσκομαι τῷ
γινομένῳ, 15 τὴν τοιαύτην ἐπὶ τοῦ μαινο-
μένου 16 γενέσθαι συναίνεσιν ἡ νόσος οὐ
συγχωρεῖ· P εἰ δὲ δεξώμεθα συναίνεσιν εἶναι,
τὸ ὁρῶντα 17 πατέρα μὴ ἀντιλέγειν τῷ
πραττομένῳ, ἀκωλύτως ὁ γάμος φυλάξε-
σθαι· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές· ὁ
γὰρ μαινόμενος σιωπῶν οὐ συναινεῖ· ἐκεῖνος
γὰρ σιωπῶν συναινεῖ, ὃς αἰσθανόμενος τοῦ
γινομένου, ἐναντιοῦσθαι δύναται, εἰ μὴ ἀρέ-
σκεται τούτῳ· ὁ δὲ 18 μεμηνὼς σιωπᾷ,
νικώμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, 19 οὐχ
ἡδέως ἔχων. Ἐπειδὴ οὖν πολλαὶ περὶ τού-
των,

154 & poteſtatem in liberos amittere) ſed natus ex juſtis nuptiis partus. Voluerunt ergo liberi in matrimonium coire; ſed cum alieni juris eſſent, patris indigebant conſenſu; conſentire autem furioſus non poterat. Quærimus an poſſint? & ſiquidem dicamus, conſenſum eſſe, cum pater expreſſe dicat, Placet mihi factum, talem a furioſo conſenſum fieri mor-
155 bus haud permittit. Si vero admittamus, conſenſum eſſe, cum pater videns non contradicat negotio, nuptiæ ſine impedimento procedent. Sed neque hoc verum eſt: furioſus enim tacens non conſentit. Is enim tacens conſentit, qui ſentiens quid agatur, contradicere poteſt, ſi *ſibi* illud non placeat. Furioſus autem tacet, victus a malo, non adquieſcens. Quum igitur multæ ſuper his Jurisconſultorum controverſiæ eſſent,

12. ἠθέλ. ante F. 13. δύνανται Goth. 14. εἴπομεν ante Lugd. 15. καὶ injicit F. mox pro ἐπὶ malim ὑπό. Saltim ſic verto cum Curtio. G. O. R. 16. γίνεσθαι F. 17. τὸν adjicit F. 18. μαιμηνὼς ante Gothofr. 19. οὐκ ἡδόμενος τῷ γάμῳ. F.

Ter. And. act. 5. ſc. 3. imperium patris interpretatur. & ita voluntatem pro juſſu accipimus apud Salluſt. Catil. c. 19. FABR. I.

Scholiaſtes: τουτέστι συναινεῖν. FABR. II.

l. *l.* 8. *ff. de iis qui ſunt ſui: l.* 9. *ff. de ritu. l. tam dementis* 18. *Cod. de epiſcop. audientia: l. ſi furioſi* 25. *C. de nuptiis.* Μαινομένου appellatione intelligendus eſt mente captus & furioſus. D. GOTH.

m. Pater furioſus poteſtatem retinet, l. 20. D. *de ſt. hom.* patriam ſcilicet, ut rectiùs Græci quàm Acc. l. 8. D. *de his qui ſui vel al. jur.* l. 52. D. *de adq. her.* & meritò: nam & retinetur matrimonium ejus, l. 4. D. *de divort.* FABR. I.

n. Nuptiæ poteſtatem conciliant, non ſana parentis mens, ſive ut ait Schol. γάμου αὐτοὺς ποιεῖ ὑπεξουσίους εἶναι τοῦ πατρὸς τοὺς παῖδας, καὶ οὐχὶ ὁ νήφων λογισμός. FABR.

o. Furioſi nullus eſt conſenſus, l. 2. C. *de contr. empt.* quia non videtur conſentire, qui ſentire non poteſt, l. 8. §. 2. D. *de opt. leg.* conſenſus enim animi ſocietas eſt, aut ut ait Damaſcenus contra Manich. συμβιβασμὸς, κοινωνία γνώμης ἐστί. nec voluntas l. 47. D. *de adq. her.* voluntas enim ex ſenſu conſtat, & appetitu, aut ut ait Gr. auctor apud Stob. συνέσεως αἵρεσις οὐκ ἀφροσύνης καὶ ὀρέξεως· furioſus autem ſenſu caret, ἐστέρηται ἀφροσύνης. Nec igitur furioſi filius jure nuptias contrahet. FABR. I.

p. In quibuſdam patientiam accipimus pro voluntate, l. 2. §. 1. D. *ſolut. matr.* l. 1. §. ſcientiam D. *de trib. act.* plerumque enim conſentimus & taciti, ut ait Serv. in 7. Æn. taciturnitas imitatur conſenſum: τὴν σιωπὴν συγκατάθεσιν εἶναι διδάσκει καὶ ἡ παροιμία, ut ait Greg. Theol. qui refertur in Antonii & Max. collect. c. 93. Sed neque pater furioſus tacitè conſentire intelligi poteſt,

των, τῶν νομικῶν ἀμφιβολίαι γεγόνασι, γέγονε διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, τέμνουσα τὴν ἀμφισβήτησιν, καὶ ἐπιτρέπουσα τῷ παιδὶ τοῦ μαινομένου, νόμιμον ἑαυτῷ [20] λαβεῖν [q] γυναῖκα, [21] καὶ τὴν τοῦ πατρὸς μὴ [22] ἀναμένειν συναίνεσιν, [23] ὥσπερ καὶ τῇ [r] θυγατρὶ, (τὸ γὰρ τῆς θυγατέρος ἀναμφίβολον ἦν) φυλατομένων δηλονότι τῶν [24] τῇ θείᾳ [25] ἐπεχομένων διατάξει.

sent, facta est constitutio nostri Imperatoris, hanc litem dirimens, ac furiosi filio permittens, legitimam sibi ducere uxorem, neque consensum patris exspectare, sicuti & filiæ, (nam *jus* filiæ indubium erat) *his* scilicet servandis, quæ sacra continentur constitutione.

§. I. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι ἔννομος γάμος ἐστὶν, ἡνίκα Ρωμαῖος ὑπερβὰς τὸν τέσσαρακαιδέκατον ἐνιαυτὸν ἀγάγηται Ρωμαίαν, οὖσαν μείζονα τῶν [26] δώδεκα [27] ἐτῶν· ἆρα καὶ ἐάν τις λάβῃ τὴν ἰδίαν [s] μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θυγατέρα, θεμιτὸς ὁ γάμος; καὶ λέγομεν, ἀδαμῶς· εἰσὶ γὰρ [t] γάμοι κεκωλυμένοι.

§. I. Quum vero diximus, justas esse nuptias, si Romanus quartum decimum egressus annum duxerit Romanam duodecim annis majorem: an si quis ducat matrem suam vel sororem vel filiam, licitum *est* matrimonium? Et dicimus, nequaquam: dantur enim nuptiæ prohibitæ.

Καὶ πρὸς κατάληψιν τούτων, ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἡ συγγένεια [u] ὄνομά ἐστι γενικὸν· διαιρεῖται δὲ εἰς τρία [x], εἰς ἀνιόντας, εἰς κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου· καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, [28] οἷον πατὴρ, μητὴρ, πάππος, μάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνώτεροι· κατιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, οἷον

Atque ad harum intellectum, habe hæc in modum præviæ inspectionis: Cognatio nomen est generale; dividitur autem in tria, in adscendentes, in descendentes & ex transverso. Et adscendentes quidem sunt, qui nos genuerunt, veluti pater, mater, avus, avia, & qui his etiam su-

20. λαμβάνειν F. 21. καὶ deest F. 22. ἀναμένοντι F. 23. ὥστε ante F. 24. τῇ αὐτῇ F. 25. ἐπεχομένων ante F. 26. τῶ Basil. *vid. Var. Lect.* 5. h. t. 27. ἐνιαυτῶν F. 28. ἅ F.

l. 14. D. *loc.* quoniam is tacitè consentire creditur, qui cum actum rei intelligat, contrariam voluntatem significare potest. FABR. I.

q. Justinian. *matrimonium sibi copulare*, & matrimonium igitur pro uxore. Sulpit. Sev. hist. sac. 1. Marcellus Empyric. cap. 13. Justin. lib. 3. Concil. Agathens. can. 25. Aur. Vict. *Matrimonia militum* i. e. uxores. Amm. Marcell. 17. *Quaritantium conjugium, liberosque.* FABR. I.

r. Jus in filiabus fœminis constitutum, nonnunquam extenditur ad masculos filios: *l.* 28. *C. de Episcopali audient. l.* 25. *C. de nupt.* D. GOTH.

s. Periæ etiam matres in uxores ducebant. Aegyptii & Græci [*item Abrahamus*,] proprias sorores. Cretenses filias. ANON. DUK.

t. Legislatores in hoc juris articulo ea, quæ permissa sunt, persequi non solent, sed quæ prohibita. Demetrius Syncellus in Declam. quadam juris Græco-Rom. 1. ex quo intelligimus quæ nuptiæ permissæ sint. Liban. pro templis, ἐδὲ γὰρ κεκώλυκας ταῦτα, ὦ βασιλεῦ, νόμῳ, ἀλλ' ἐν εἰπὼν δεῖν μὴ ποιεῖν, τἄλλα πάντα ἀφῆκας. Innocent. tert. in cap. 23. ext. de sponsalibus: *cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicunque non prohibetur, per consequentiam admittatur.* Verum licet hic titulus principaliter eas personas nume-

οἷον υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατώτεροι· ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι· ἡ δὲ ἐκ πλαγίου συγγένεια διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς 29 ἀδνάτους καὶ κογνάτους· καὶ ἀδνάτοι μέν εἰσιν, οἱ ἐξ ἀῤῥενογονίας ἡμῖν συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπάτριος, ἡ ἀδελφὴ 30 ὁμοπάτριος, καὶ οἱ παῖδες οἱ ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ οἱ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ ἔγγονος, ἐγγόνη, 31 ἢ θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, καὶ *31 οἱ ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ θείου ἔγγονος, ἐγγόνη, ἢ θεία πρὸς πατρὸς· καὶ ἁπλῶς, ἡνίκα μὴ εὑρεθῇ θῆλυ πρόσωπον, αἴτιον ὑπάρχον τῆς συγγενείας, λέγεται κατὰ τάξιν 32 πρόσιέναι τὴν ἀδνατιόνα· κογνάτοι z δὲ οἱ ἐκ θηλυγονίας ἡμῖν γινωσκόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμομήτριος *32 (οὐκέτι δὲ ὁμοπάτριος) καὶ οἱ ἐκ τούτου κατιόντες, ἢ ἀδελφὴ ὁμομήτριος, ἤγουν καὶ τῆς 33 ὁμοπατρίου ἀδελφῆς οἱ παῖδες· καὶ 34 αὐτοὶ γὰ κογνάτοι εἰσὶν, ἐπειδὴ 35 τὸ τῆς ἀδελ-

superiores *ſunt*: Deſcendentes autem, qui ex nobis gignuntur, veluti filius, filia, nepos, neptis, & qui his etiam *ſunt* inferiores. Ex transverſo *ſunt*, qui neque nos genuerunt, neque ex nobis gignuntur, ſed ejusdem ſtirpis & 159 radicis nobiſcum *ſunt* participes, veluti frater, ſoror, patruus vel avunculus, amita vel matertera, conſobrinus, conſobrina, atque ex his prognati. Transverſa porro cognatio dividitur in duo, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem ſunt, qui per virilem ſexum nobis conjunguntur, veluti frater conſanguineus aut ſoror conſangui- 160 onea, & liberi ex fratre *conſanguineo*, atque ex filio fratris nepos, neptis; aut patruus & liberi ex eo, atque ex filio patrui nepos, neptis; aut amita: & ſimpliciter quando non invenitur perſona feminina, quæ cauſa ſit cognationis, dicitur ex ordine procedere agnatio. Cognati autem *ſunt*, qui per femininum ſexum nos con- 161 tingunt, veluti frater uterinus (non item conſanguineus) & qui ex eo de-

29. In ſcribendo *agnati* ſ. *adnati* vocabulo Græcis literis ſibi non conſtat *F.* nec in priori, nec in poſteriori Edit. Sæpiſſime quidem utraque litera δ & γ utitur h. m. ἀδγνατ. ſed alias ἀγνατ. alias ἀδνατ. cum Viglio & ceteris, quos ſecuti ſumus. Quare hoc ſemel hic monitum voluimus. 30. ὁμοπάτριος hic deeſt *F.* 31. ἢ deeſt F. *31. ὁ F. 32. Meo periculo lege προϊέναι. G. O. R. *32. Hæc parentheſi incluſi, ut ſequens ἐκ τούτου ad ὁμομήτριον potius referatur, quam ad ὁμοπάτριον. 33. Sic reſcribere auſus ſum pro vulg. ὁμομητρίου. Et mirum, hoc Fabrotum ne quidem monuiſſe, quum Curtianam verſionem *conſanguineæ* retinuerit. 34. οὗτοι Goth. & F. uti Curt. *hi.* 35. θῆλυ πρόσωπον παρεντεθὲν τὸ τῆς ἀδ. διέτ. F.

meret, à quibus abſtinendum eſt, tamen quaſdam, inter quas nuptiæ prohibitæ non ſunt, complectitur. FABR. I.

u. Idem §. 1. *de legit. agnat. tutela.* 28. *Ecl.* 5. c. 2. περὶ βαθμῶν συγγενείας, & 4. Harmenop. 6. *l.* 1. *ff. de gradibus.* D. GOTH.

x. Adde *Novell.* 118. *c.* 1. 45. *Eclog.* 3. *c.* 8. D. GOTH.

y. Adgnatio nihil aliud quàm civilis, id eſt, per mares cognatio. *l.* 4. §. 2. *in f. ff. de gradibus.* D. GOTH.

z. *l.* 10. §. 2. §. 6. *ff. de gradibus.* D. GOTH.

ἀδελφῆς πρόσωπον διέτεμε τὴν ἀδνατιόνα· οἱ ἀδνάτοι λέγονται καὶ λεγίτιμοι, τοῦ-
ἐστι νόμιμοι, καὶ κοσνάτοι ἦγουν Φυσι-
κοί· οἱ δὲ κοσνάτοι 36 μόνον Φυσικοὶ, οὐκ
ἔτι δὲ 37 καὶ λεγίτιμοι· οὓς γὰρ 38 ὁ νό-
μος ἐπίσταται, τούτους οἶδε καὶ ἡ Φύσις·
οὓς δὲ ἡ Φύσις γινώσκει, οὐ πάντως οἶδεν 162
ὁ νόμος. Αὕτη δὲ 39 ἡ συγγένεια διχῶς
a συνίσταται, ἢ Φύσει, ἢ 40 νόμῳ καὶ
Θέσει· καὶ Φύσει μὲν, ὅταν ἐξ ἐννόμων
γάμων παῖδες προέλθωσι· Θέσει δὲ, ὅταν
ἔχων τις υἱὸν, λάβῃ ἕτερόν τινα εἰς υἱοθε-
σίαν, 41 ἵνα γὰρ ὁ υἱοθετούμενος τοῦ ἐμοῦ μὲν
Φυσικοῦ παιδὸς, 42 τοῦ ἰδίου δὲ Θετοῦ
ἀδελφοῦ 43 ἐστιν ἀδνάτος· ἔστι δὲ καὶ
κοσνάτος· οὓς b γὰρ ἡ Θέσις ἀδνάτους αὐ-
τῷ ποιεῖ, τούτους ἀποτελεῖ καὶ κοσνάτους·
καὶ γὰρ ἡ νόμιμος c πρᾶξις, τουτέστιν ἡ 163
υἱοθεσία, εὐχερῶς συνάπτεται τῇ ἀδνατίνῃ,
ἐννόμῳ οὔσῃ καὶ αὐτῇ· τὰ γὰρ νόμιμα τοῖς
νομίμοις συνάπτεται· λοιπὸν δὲ ἡ ἀδνατίων
συναπτομένη τῇ Θέσει ἕλκει μεθ' ἑαυτῆς
καὶ τὴν Φύσιν, τουτέστι τὴν κογνατιό-
να, καὶ οὓς ἀδνάτους καλεῖ ὁ Θετὸς, 44
τούτους καὶ κογνάτους ὀνομάζει· οὓς δὲ
ἤμελ-

descendunt; aut soror uterina; aut etiam sororis consanguineæ liberi, nam & ipsi sunt cognati, quoniam sororis persona agnationem diremit. Agnati dicuntur & legitimi, & cognati sive naturales: cognati autem naturales tantum, non item quoque legitimi. Quos enim lex novit, hos & natura novit: quos vero natura agnoscit, non omnino & lex agnoscit. Hæc autem agnatio bifariam contrahitur, aut natura aut lege sive adoptione. Et natura quidem, quum ex nuptiis legitimis liberi prognati fuerint: adoptione autem, quum quis filium habens alium quemdam in adoptionem acceperit: sic enim adoptatus filii mei naturalis & fratris sui adoptivi est agnatus. Est vero cognatus quoque: quos enim adoptio agnatos ei facit, hos facit etiam cognatos. Etenim actus legitimus, id est adoptio, facile connectitur agnationi, quæ & ipsa est legitima. Legitima enim legitimis connectuntur. Cetera-

rum

36. Sic cum F. edo pro vulg. μόνοι. Is autem auctius sic exhibet: ἐφυσικοὶ μόνον λέγονται. 37. καὶ de: F. 38. μόνον ad: F. 39. ἡ de: ante F. 40. νόμῳ καὶ de: F. 41. ἕνεκα Goth. & F. mox ὁ υἱοθετ. de: F. 42. τοῦ de: F. 43. καὶ loco verbi ἐστιν F. 44. κογν. καὶ ὀνομ. τοὺτ. F.

a. Seu, ut ait Modestinus *l.* 4. §. 2. *ff. de gradib.* Cognationis substantia bifariam apud Romanos consideratur. Quædam civilis, quædam naturali jure connectitur. Nonnunquam, utroque jure concurrente (& naturali & civili) copulatur cognatio. Naturalis per se sine civili, (ut sunt inter se ex eadem matre vulgo quæsiti:) Civilis per se (quæ & legitima) sine naturali cognatione (ut sunt adoptati:) utroque jure consistens, ut qui ex justis nuptiis. D. GOTH.

Non hoc vult Th. neque *de cognatione* (ut Curtius verterat) generatim hic loquitur, sed speciatim *de agnatione.* G. O. R.

b. *V. l.* 23. *ff. de adoptionib.* D. GOTH.

l. patris 7. D. *de in jus voc.* FABR. II.

c. Νόμιμον πρᾶξιν, id est actum legitimum, adoptionem esse ait, de quo vide quæ scripsi ad *l. actus legitimi* 77. *ff. de regu. jur.* adde §. 2. *inf. eod. & titul. proximum de adoptionib.* Ubi adoptio inter actus legitimos censetur. D. GOTH.

Non ait, adoptionem esse actum legitimum, sed civilem rationem. uti infra ad tit. de adopt. FABR. [ubi vide not. *c.* ad pr. tit.]

d. 28. *Eclog.* 5. *c.* 2. *l.* 53. *l.* 54. *ff. de ritu.* D. GOTH.

Jure civili, Paul. in *Sent.* Lic. Ruf. tit. 6. & jure gentium, l. 8 & ult. D. *de rit. N.* l. 38. §. 1. D. *ad leg. Jul. de ad.* Denique publica lex hominum

ἤμελλε κογνάτους καλεῖν, εἴγε Φυσικὸς ὑπῆρχέ μου παῖς, τούτους θετὸς ὢν οὐδὲ ἀδνάτους οὐδὲ κογνάτους καλεῖ· τὸ γὰρ ἐν Φύσει κογνάτον, ἐν θέσει οὐδὲν εἶναι νομίζεται.

rum agnatio adoptioni connexa [*vel, per adoptionem contracta*] ſecum trahit & naturam, id eſt cognationem: & quos agnatos vocat adoptivus, hos & cognatos appellat: quos autem cognatos vocaturus erat, ſi naturalis mihi filius eſſet; hos, quia adoptivus eſt, neque agnatos neque cognatos appellat. Nam cognatio naturalis in adoptione nulla eſſe cenſetur.

Ἐπειδὴ σοι ταῦτα 45 προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐλέγομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι οὐκ ἀεὶ Ρωμαῖος Ρωμαίᾳ συναπλόμενος ἔννομον γάμον ἀποτελεῖ, διὰ τὸ εἶναί τινας κεκωλυμένους.

Καὶ τέως ἐπὶ τῶν [d] ἀνιόντων καὶ [46] τῶν κατιόντων [e] εἰς ἀπέραντον ὁ γάμος κεκώλυται· ἃ δύναταί γάρ τις λαμβάνειν τὴν ἰδίαν μητέρα, ἢ μάμμην, ἢ θυγατέρα, ἢ ἐγγόνην, εἴτε Φυσικαί εἰσιν, εἴτε [f] θεταί, εἰ [g] καὶ τὰ μάλιστα ἡ θέσις ἐλύθη τῷ τρόπῳ τῆς ἐμαγκιπατίου· [h] αἰσχυνέσθω γὰρ τὴν νῦν [47] θετὴν ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς καὶ πάππου προσηγορία.

Poſtquam tibi hæc præcognita ſunt, vide reliquum argumentum. Diximus in ſuperioribus, non ſemper Romanum cum Romana junctum legitimas facere nuptias, quia nonnullæ ſint prohibitæ.

Et ſane inter adſcendentes & deſcendentes in infinitum nuptiæ ſunt prohibitæ. Nec enim poteſt quis ducere matrem ſuam, aut aviam, aut filiam, aut neptem, ſive naturales ſint, ſive adoptivæ, etiamſi maxime adoptio per emancipationis modum diſſoluta ſit. Pudefaciat enim *quondam* adoptivam priſtina patris & avi appellatio.

§. II.

§. II.

45. προτεθεώρηται Baſil. Pariſ. & Lugd. male. 46. ἐπὶ ad: F. 47. θετὴν de: F. 2. vid. Not.

minum naturaq. continet hoc fas. Ovid. Met. lib. 10. f. 9. *Neve potentis Concubitu vetito naturæ pollue fœdus. Velle puta res ipſa vetat. pius ille memorque Eſt moris.* Hoc violant Perſæ, quos miſceri matribus traditum eſt. Olympiodor. in Gorg. Plat. ὁ γὰρ παρὰ Πέρσαις δίκαιος ὁ κελεύων μίγνυσθαι ταῖς μητράσιν, παρ' ἡμῖν ἄδικός ἐστι. idque ab Aſſyriis profectum ſcribit Conſt. Manaſſ. videndus Agathias lib. 2. imò & bruta quædam ab ejusmodi concubitu abſtinent. No. 12. c. 1. ἀιδεῖται καὶ τὰ θηρία τὴν φύσιν, ut ait Liban. declam. 44. Auctor Geopon. lib. 16. c. 22. Ariſtotel. Ælian. 3. περὶ ζώων c. ult. Senec. Oed. act. 3. ſcen. 1. Hippol. act. 3. ſc. 3. vide in Ovid. fab. 9. FABR. I.

e. Ulp. tit. 5. ubi τὸ infinitè addi videtur ἐκ περισσοῦ, nec exſtat apud Ruf. FABR. I.

l. nuptiæ 53. D. de rit. nupt. Quidam Cod. addunt, κἂν μὴ ἐξ ἐννόμων ᾖσι γάμων. [& ſic Harmenop. IV. 6, 21. cum Baſil] *quamvis ſint ex injuſtis nuptiis.* Puto eſſe Schol. ex l. 54. eod. FABR. II.

f. *l.* 55. *ff. de ritu nuptiar.* D. GOTH.

g. 1. Gajus 4. §. 2. in hoc igitur caſu patriæ poteſtatis retinetur veſtigium *d. l.* 55. *d.* § 2. in aliis fere non retinetur, adoptione finita *l.* 13. *ff. de adoptionibus.* 28. *Eclog.* 5. *c.* 3. & 10. *l.* 14 *ff. de ritu.* D. GOTH.

Leg. 5. *de rit. N.* propter memoriam priſtinæ cognationis. & ideò Pap. ait, *in omni fere jure, finita patris adopt. poteſtate, nullum ex priſtino retineri veſtigium.* FABR. I.

h. Locum hunc a Curtio, ut alias, pro lubitu verſum in mendo cubare, manifeſtum eſt: cui forte Fabrotus in 2. edit. mederi voluit, ſublata voce θετὴν: ſed quid τὴν νῦν ſignificare poſſit, haud

§. II. Καὶ μεταξὺ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου προσώπων ἐστί τις κώλυσις, ἀλλ' οὐ διηνεκής· ἰδοὺ γὰρ, μεταξὺ [i] ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς [48] ὁ συνίσταται ὁ γάμος, εἴτε ὁμοπάτριοί [49] εἰσι καὶ ὁμομήτριοι κατὰ ταυτὸ, εἴτε μόνον ὁμοπάτριοι, ἢ μόνον ὁμομήτριοι.

Εἰ δὲ εἴη μοι θετὴ [k] ἀδελφὴ, ἐφ' ὅσον [50] μὴ συνέστηκεν ἡ θέσις, ὁ γάμος ἐμποδίζεται· ταύτης δὲ διαλυθείσης, διὰ τὸ ἐμὲ *[50] ἢ ἐκείνην ἐμαγκίπατον γενέσθαι, ἀκωλύτως ὁ γάμος προβήσεται· ἐπειδὴ γὰρ ἡ θέσις, νόμιμος οὖσα, διὰ τῆς ἐμαγκιπατίονος, [51] ἐννόμου [m] οὔσης καὶ αὐτῆς, διελύθη, εἰκότως οὐδὲ ἴχνος εἴδος ἔχω πρὸς αὐτὴν συγγενείας· πάλαι μὲν γὰρ, ὅτε οἱ δύο ἦμεν ὑπεξούσιοι, καὶ ἀδνάταν αὐτὴν ἐκάλουν καὶ κογνάταν· τῆς δὲ ἐμαγκιπατίονος διαλυσάσης τὴν θέσιν, ἀδνάταν αὐτὴν οὐ καλέσω· οὐκ ἔτι γὰρ [52] ἔννομος ἡ θέσις ὅσα κρατεῖ παρ' ἑαυτῇ τὴν νόμιμον συγγένειαν, τουτέστι τὴν ἀδνατίονα· τῆς

§. II. Sed & inter perſonas transverſas aliqua eſt prohibitio, at non perpetua. Ecce enim, inter fratrem ac ſororem non contrahuntur nuptiæ, ſive eodem patre eademque matre pariter ſint nati, ſive conſanguinei tantum aut uterini tantum.

Si autem adoptiva mihi ſit ſoror, donec quidem adoptio conſtitit, matrimonium impeditur: ea vero diſſoluta, quoniam *aut* ego aut illa emancipata fuit, ſine impedimento procedent nuptiæ. Quum enim adoptio, quæ legitima eſt, per emancipationem, quæ & ipſa eſt legitima, diſſoluta ſit: conſequenter nullam cognationis ſpeciem ad eam habeo. Antea enim, quum ambo eſſemus in *ejusdem* poteſtate, ipſam & agnatam & cognatam vocabam: poſtquam autem emancipatio adoptionem diſſolvit, agnatam eam non vocabo. Nec enim amplius adoptio, quæ legitima eſt, in ſe con-

48. οὐ συνίστανται οἱ γάμοι F. 49. εἰσιν, εἴτε [μόνον ad: Goth.] ὁμομήτριοι. κατὰ ταυτὸ δὲ, εἴτε &c. omnes ante F. qui dedit: εἰσι καὶ ὁμομήτριοι· κατὰ ταυτὸ δὲ, εἴτε &c. unde ego, deleto δὲ & mutata diſtinctione veram lectionem reſtituere tentavi. G. O. R. 50. μὴ de: ante F. *50. ἢ de: F. male. 51. οὔσ. ἐνν. F. 52. ἡ θέσ. ἔνν. F.

invenio; nec verbum αἰσχύνομαι usquam hoc modo conſtruitur; nec Harmenopulus fert opem, apud quem IV. 6, 21. lego: Αἰσχυνέσθω γὰρ τῇ συγγόνῃ πάλαι, ἡ τοῦ πάππου προσηγορία. Sicuti autem Harmenopulum aliis atque inprimis Viro Doctiſſimo Ruhnkenio aut emendandum aut defendendum relinquo, ita in noſtro legendum cenſeo, donec aliquis meliorem lectionem adferat: ΑΙΣΧΥΝΕΤΩ γὰρ τὴν ΠΟΤΕ θετὴν ἡ πάλαι τοῦ πατρὸς καὶ πάππου προσηγορία. G. O. R.

i. *l.* 35. §. 1. *ff. de verb. oblig. l.* 16. *Cod. de nuptiis.* 1. Gajus 4. §. 3. *Eclog. d. loco.* D. GOTH. Plutarch. in Rom. Q. Sext. Empiric. Pyrrhon. hyp. 1. c. 14. & lib. 3. c. 24. Simplic. in Ep. τοῦ δὲ ἔθους καὶ τοῦ νόμου τὴν πρὸς ἀδελφὴν ἢ ἀδελφὸν μίξιν ἀποκωλύσαντος. Anonym. int. Ptolemæi, μεμάθηκας δὲ ἤδη, ὡς οὐ μὴ Ἰταλίᾳ οὐκ ἂν ἀδελφήν τις λάβῃ. Lucian. ἀσελγεστάτην μίξιν appellat in Philop. ſi modo ejus dialogi auctor eſt. Phocylid. ἀπάτορον ἐυνήν. Athenis tamen germanam conſanguineam ducere licebat, id eſt, ſororem ὁμοπάτριον, non autem ὁμομητρίαν [ſic]. Philo περὶ τῶν ἀναφερομένων οὐ εἴδει νόμων. FABR. I.

k. *l.* 17. *ff. de ritu.* Gajus *d.* §. 3. D. GOTH.

l. Lege 35. D. de verb. obl. Paul. apud Ruff. *Adoptiva cognatio impedit nuptias inter parentes & liberos omnimodo: inter fratres eatenus, quatenus capitis minutio non intervenit.* FABR. I.

m. Emancipatio, actus legitimus. *facit l.* 77. *ff. de regulis.* civilis ratio dicitur §. 11. *inf. de hered. ab inteſtato:* legis actio apud Paulum 2. *t.* 25. §. 4. adde *l.* 6. *Cod. emancipat. liberor.* D. GOTH.

n. De genero adoptato, adde *l.* 67. §. 3. *ff. de ritu nupt.* adde *titulum proximum inf. eod. in principio.* [ubi vide.] D. GOTH.

Sic Claudius, qui Neronem è genero adoptavit, fi-

τῆς δὲ ἀδνατιόνος ἀναιρεθείσης, *52 ἀπολέλυται καὶ ἡ κογνατίων· ἐπειδὴ γὰρ ἀδνάταν αὐτὴν καλεῖν ϐ δύναμαι, εἰκότως οὐδὲ κογνάταν.

continet legitimam cognationem, id eſt agnationem: agnatione autem ſublata, diſſoluta eſt etiam cognatio: Nam quoniam eam agnatam vocare non poſſum, conſequenter nec cognatam.

Διὸ ἐάν τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν n εἰς θέ-167 σιν 53 βάληται λαβεῖν, ὀφείλει πρότερον τὴν θυγατέρα ποιεῖν *53 ἐμαγκίπατον· εἰ δέ 54 τις ἔχων υἱὸν καὶ νύμφην, βούλεται εἰς θέσιν λαβεῖν τὴν νύμφην, ἐμαγκιπατεύειν πρότερον ὀφείλει τὸν υἱόν· εἰ γὰ μὴ τοῦτο *54 πράξῃ, τῇ θέσει τοῦ γαμβροῦ ἢ τῆς νύμφης ο ὁ γάμος ἀλυθήσεται· εὑρεθήσονται γὰρ 55 ἀδελφοί· μεταξὺ δὲ ἀδελφῶν, οὐδὲ 56 ἐὰν ὦσιν θετοί, συνίσταται γάμος.

Ideo ſi quis ſuum generum in adoptionem velit accipere, debet prius filiam emancipare. Si quis autem filium habens & nurum, nurum in adoptionem velit accipere, filium prius emancipare debet. Niſi enim hoc fecerit, per adoptionem generi vel nurus nuptiæ diſſolventur; invenientur enim fratres: atqui inter fratres, neque ſi adoptivi ſint, conſiſtit matrimonium.

§. III. Τὴν p τοῦ ἀδελφοῦ 57 μου, ἢ τῆς ἀδελφῆς μου θυγατέρα, λαμβάνειν πρὸς γάμον οὐ θέμις· ἀλλ' οὐδὲ τὴν τούτων ἐγγόνην q, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τετάρτου εἰσὶ βαθμοῦ· 58 ἐξ οὗ βαθμοῦ [οὐ] r δύναμαι λαμβάνειν πρὸς γάμον, οἷον τὴν 59 θε-168

§. III. Fratris mei aut ſororis meæ filiam, uxorem ducere fas non *eſt:* ſed neque horum neptem, etiamſi maxime quarti ſint gradus: ex quo gradu uxorem poſſum ducere, veluti patrui vel amitæ, *avunculi vel materteræ*

*52. Si quis malit ἀπόλυται, non refragabor. Aliud foret ἀλέλυται. G. O. R. 53. βάλεται ante F. *53. ἐμαγκιπάταν F. 54. τις de: Lugd. & Goth. *54. πράξει ante hanc. 55. οἱ ad: Lugd. & Goth. male. 56. εἰ pro ἐὰν F. 57. μοῦ de: F. 58. ἐξ οὗ βαθμοῦ δύναθαι λαμβ. πρὸς γάμον οὐ θέμις, οἷον F.

filiam ſuam emancipavit, Suet. Claud. c. 27. ἵνα μὴ ἀδελφοὺς συνοικίζειν δοκῇ, Dio 60. FABR. I.

o. Th. ſententia confirmatur, l. pen. §. 3. D. de rit. N. [& l. 17. pr. & §. 1. *eod.*] ad quam rectè Theod. Balſ. ὥστερ γάμῳ λύεται, ὑνίκα τις τὸν ἴδιον γαμβρὸν ὑοθετήσηται, Phot. Nom. t. 13. c. 2. idem ſcribit gr. int. 28. baſil. Itaque volenti generum adoptare ſuadetur ut filiam emancipet, & ei qui nurum velit adoptare, ut emancipet filium, l. 17. eod. v. infrà de adopt. in princ. FABR. cap. 193. not. *h.*

p. *l.* 17. *Cod. de nuptiis.* 1. Gajus 4. §. 4. *l. ult. Cod ſi nuptiæ ex reſcripto.* D. GOTH.

Ex 3. gradu non licet uxorem ducere, Ambroſ. octavo ep. præter fratris filiam, Ulp. Rufini t. 6. quod Claudius invexit. Suet. Cl. 26. Tac. an. 12. Schol. Juven. Auctor Octaviæ act. 1. *Genitamque fratre conjugem captus, ſibi Toris nefandis flebili junxit face.* Nerva prohibuit, Xiphilin. in N. Sororis autem filiam ducere nunquam licuit, ut conſtat ex Paul. Pap. & edicto Dioclet. & Max. d. t. 6. Hodie ſublata eſt ejusmodi differentia. FABR. I.

q. Imo ne proneptem quidem, *l. ſororis proneptem* 39. *ff. de ritu.* D. GOTH.

r. Contra ſententiam Juſtiniani negationem adjecit [Th. ex jure novo *Ed.* 1.], quamquam, ſi verum amamus, τὸ ϐ non videtur a manu Theophili eſſe: imo quod ait Juſtinianus, non licere fratris neptem ducere, quamvis quarto gradu ſit, Theophilus exemplo ducto ex §. ſeq. illuſtrat, licere ſcilicet patrui filiam ducere, quæ quarto gradu eſt: hoc eſt inter duorum fratrum liberos eſſe matrimonium, quaſi, quod dicitur de fratris nepte, ſit vitium regulæ quæ definit, ex quarto gradu, licere uxorem ducere, quia fratris nepti parentis loco ſum, ac per hoc tollenda erit negatio ex §. *duo.*

De-

59 θετὴν θυγατέρα τῦ θείυ ἢ τῆς θείας· καναὼν γὰρ ἔτω σοι καθολικὸς, s ἐκείνου τοῦ ωρσώπυ, ὃ τὴν θυγατέρα ὑ δύναμαι λαβεῖν πρὸς γάμον, τούτου οὐδὲ τὴν ἐγγόνην· εἰ δὲ ὁ φυσικός μου πατὴρ λάβῃ τινα κόρην εἰς 60 θέσιν, γένηται δὲ ἐκ ταύτης θυγάτης, δύναμαι 61 λαβεῖν ταύτην πρὸς γάμον, ἐπειδὴ t κοσνάτα *61 μοῦ ἐστιν αὕτη, ὡς ἐκ θηλυγονίας γινωσκομένη· εἰρήκαμεν δὲ, 62 τὸν ἐν φύσει κογνάτον ἐν θέσει *62 μηδὲν εἶναι.

teræ, filiam adoptivam. Generalis enim tibi sit regula: illius personæ, cujus filiam non possum uxorem ducere, hujus neque neptem. Si autem pater 169 meus naturalis puellam aliquam adoptaverit, & ex ea nata sit filia, possum eam uxorem ducere, quia hæc cognata mihi est, quasi per femininum sexum *me* contingens. Diximus autem, cognationem naturalem in adoptione nullam esse.

§. IV. Δύο ἀδελφῶν ἀῤῥένων ἢ 63 θηλύων παῖδες, ἢ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, ἀλλήλοις *63 οὐ u δύνανται πρὸς γάμον συναπτεσθαι.

§. IV. Duorum fratrum vel sororum liberi, aut fratris & sororis, inter se non possunt matrimonio conjungi.

§. V. §. V.

59. θετὴν F. cum Curtio ejecit. 60. θετὴν Lugd. & Goth. male. 61. λαμβάνειν F. *61. μοι F. 62. legendum τὸ neutro genere, ut cap. 163. & 173. *62. ὐυδὲν F. 63. Sic omnes editt. Vid. θῆλυς in Gloss. Th. *63. ὐυ de: in sola Lovan. vid. Not.

Denique non aliter legit Curtius, apud quem libris opinor auctoribus heic & in d. §. δύο negatio deest in editione Pictaviensi, quæ prodiit anno 1539. alioquin videri poterit Theoph. non satis bona fide interpretis officio functus. FABR.

Primus Gothofredus negationem in versione Curtiana addidit, quæ in omnibus editionibus ipso vetustioribus, non in sola Pictaviensi, deest. Plane autem facio cum G. d'Arnaud, qui in *Var. Conject.* pag. 161. lectionem Viglianam Fabrotianæ præfert, dummodo negatio ex ultima syllaba vocis præcedentis βαθμοῦ orta, tollatur, quam ideo cancellavi. Quod cum pluribus explicuisset, sic concludit: „ Aliquam autem differentiam fuisse, „ quod ad prohibitiones nuptiarum, inter adoptio„ ne & natura conjunctos, inde colligo, quod „ Justinianus in §. 5. de amita loquens, eam *licet* „ *adoptivam* uxorem ducere licere neget. Et „ Theophilus τὴν ἐμὴν ἄμιταν" &c. G. O. R.

s. Intellige fratris vel sororis. D. GOTH.

Hoc ita verum, si filiam ideo ducere non possim, quod ei sim loco parentis, ut in hypothesi proposita a Justiniano. Alias enim avi neptem, quæ mihi amitina est, ducere possum, licet ejusdem avi filiam, amitam nempe meam, non possim uxorem habere. J. DOUJ.

Sed nec avi mei neptem tum temporis, quo Theophilus scribebat, mihi nubere potuisse, patebit ex Notis atque Excursu X. ad seq. § G. O. R.

t. Imo ne cognata quidem est hæc sororis adoptivæ filia, secundum ea quæ ipse Th. supra commentatus est, & quæ paulo post subjicit ex l. 23. D. *de Adopt.* & l. 12. §. ult. *de R. N.* J. DOUJ.

Itane ex sola semper versione sapit Professor Primicerius? nonne & hic sibi constat Th. qui ὡς ἐκ θηλυγονίας dicit? G. O. R.

u. Bene ὐυ a Rescio ablatum est: quamquam enim nulla gens castius gradus affinitatis [cognationis *dicendum erat*, G. O. R.] observavit quam Romana, ut argumento est, quod apud Persas inter matrem & filium, apud Græcos inter fratrem & sororem nuptiæ coibant, tamen inter patrueles, atque eos qui ejusdem gradus sunt, licitæ semper nuptiæ fuere: supra hunc gradum incestæ habitæ sunt. Primus autem Claudius Cæsar Agrippinam, cui patruus erat, in uxorem duxit, sed nonnisi unum imitatorem Talledium Severum invenit. Vide Corn. Tacitum Lib. XII. P. NANN.

Th. h. l. legit negative: ut & Ivo Carnotensis Pannonias parte 7. & Damianus in epist. ad Rusticum ait suo tempore negativam fuisse lectionem in omnibus exemplaribus. Cajus quoque, qui hodie exstat, negative legit. Habeo etiam duo exemplaria manuscripta, in quibus negativa est lectio: quorum alterum aliquando ostendi Cujacio nostro. Puto tamen nihilominus Justinianum scripsisse affirmative: idque ait Gregorius in responsione ad Augustinum Angliæ episcopum. Hanc autem quæstionem tractavi fusissime L. II. *subsecivarum lectionum* cap. 1. A. CONT.

Quin etiam [præter Cod. Theodos. & Cajum] Tigurinus liber manuscriptus [& Codex Gottorpiensis a prima manu, G. O. R.] negationem habet hoc loco, *conjungi NON possunt*, quæ tamen in altero quodam codice deleta est. Theophilus autem eam omnino retinet; atque ut verum dicamus,

§. V. Τὴν ἐμὴν ἄμιταν [x] (ἄμιτα δέ 170 ἐστιν ἡ πρὸς πατρὸς θεία) οὐ δύναμαι 61 λαβεῖν πρὸς γάμον, εἰ καὶ θετή ἐστιν· οὐ μὴν οὐδὲ τὴν ματερτέραν, (ματερτέρα [y] δέ ἐστιν ἡ πρὸς μητρὸς θεία) ἐπειδὴ μητρῶν [z] τάξιν ἐπέχουσι· τούτῳ 64 τῷ λόγῳ οὐδὲ τὴν μεγάλην ἄμιταν, οὐδὲ τὴν μεγάλην ματερτέραν, ἐπειδὴ μαμμῶν τάξιν ἐπέχουσι· 65 καὶ ἔστι μεγάλη [a] ἄμιτα ἡ τοῦ πάππου μου ἀδελφή, ἣν ὁ ἐμὸς πατὴρ ἄμιταν, 66 ἐγὼ δὲ μεγάλην ἄμιταν ἀποκαλῶ· μεγά 171 λη δὲ [b] ματερτέρα ἡ ἀδελφὴ τῆς ἐμῆς μάμμης, ἣν ἡ ἐμὴ μήτηρ ματερτέραν καλεῖ, ἐγὼ δὲ μεγάλην ματερτέραν· Εἰρηται 67 ἐπὶ τῆς ἀμί-

§. V. Amitam meam (amita autem est patris soror) haud possum uxorem ducere, etsi adoptiva est: quin nec materteram, (matertera autem est matris soror) quia matrum locum obtinent. Eadem ratione neque amitam magnam, neque materteram magnam, quia aviarum locum obtinent. Est autem amita magna avi mei soror, quam pater meus amitam, ego vero magnam amitam nomino: matertera autem magna aviæ meæ soror, quam mea mater appellat materteram, ego autem magnam materteram. Dictum est in ami-

64. τούτῳ δὲ τῷ F. 1. sed in 2. simpliciter τούτῳ. 65. ἔστι καὶ F. 66. ἐκάλει ad: F. 67. δὲ injicit F.

mus, noster hic locus ita scriptus a Justiniano est, ut series orationis negationem potius flagitare, quam repudiare videatur. FR. HOTOM. *in Comm. Inst.*

Quidam negationem tollunt: quorum adjuvare sententiam videtur, quod in l. *Celebrandis C. de Nuptiis* hujusmodi nuptiæ permittuntur. Variasse tamen hac in re Romanorum leges, multis ex locis intelligitur. &c. *Ex edit. Lugdun.* FR. HOTOM.

Eadem negatio extat apud Gajum 1. *tit.* 4. §. 7. [vid. Brisson. in libro de Jure Connubior. GEN. ED.] Deest autem in ipso institutionum authentico, quod etiam confirmatur *l.* 3. *ff. de ritu l.* 19. *C. de instit. & substitutionibus.* D. GOTH.

Negativa particula οὐ videtur desumpta ex Codice Theod. tit. *de Incest. nupt.* l. 3. & l. un. C. Th. *Si nuptiæ ex rescripto petantur.* In textu enim Justiniani neque in sacris litteris ejusmodi conjunctio prohibita est. Vid. Harmenop. lib. δ'. tit. ς'. H. ERNST.

In vett. Inst. deest negatio. Quid ergo faciemus Theophilo, qui legisse videtur, *non poss.* In duob. enim Th. R. codicib. leg. οὐ δύναντ[αι], in tertio deest neg. sed recentiore manu adjecta est. versus incipit à verbo δυν. & alieno loco & ordine præponitur neg. [Certe mihi constat, recte abesse negationem apud Justinian. in §. *duorum*, ac Theophilum ita legisse & vertisse persuasissimum habeo. vide ad §. 3. *Edit.* 2.] Sed & hic ex jure noviss. adscripta est, eademque ratione l. celebrandis eod. non est in lib. basil. propter junior. Principum constitutiones. Anianus quoque sæculi sui jus, & barbariem obtrusit. [Conjunctionem hanc divina lege concessam quidam putant, argumento ejus, quod relatum est de filiab. Salphaad, quæ nupserunt filiis patrui sui. Num. c. ult. Sanctus Athanasius in Synopsi S. Scripturæ: γίνεται ἀσύστασμα κυ-

ρίᾳ καὶ νόμῳ, νόμιμον εἶναι γάμον, τὴν ἀσεβῆ συζυγίαν. Apud Græcos justæ erant nuptiæ inter consobrinos, Andocid. or. 1. Isæus or. 7. Ex Theodosii magni constitutione justæ non sunt, Liban. ἀγγαρειῶν. utique autem hoc jure justæ sunt. His jam editis nactus sum Fr. Florentis Anteceff. Aurel. eruditiss. disputationem de nuptiis consobrinar. prohibitis aut permissis, ex ipsius auctoris dono: in qua de tota hac re peritissime & ingeniosissime tractat, quam operæ pretium videre. Addam tantum, mihi constare, recte abesse (*& ut modo ex Edit.* 2. *dedimus.*) Ex Edit. 1. & add.] FABR.

Justinianum hac in materia variasse, in Institutionibus ejus vetitas, in Codice repetitæ prælectionis permissas esse, (cum Sirmondo, etsi nescius) censet probatque G. D'ARN. quorum uti & aliorum diversas sententias atque argumenta excutiemus in *Excursu X.* G. O. R.

x. *l.* 17. §. 2. *ff. de ritu nuptiarum.* ἄμιτα glossis θεία ἀσὲς πατρὸς. quasi à me tertia Festo. D. GOTH.

Plut. in Rom. Q. FABR. I.

y. Ματερτέρα glossis μητρὸς ἀδελφή. D. GOTH. Ματερτ. gloss. ἡ ἀσὲς μητρὸς θεία. GEN. ED.

z. Hinc Festo materteia quasi mater altera. D. GOTH.

Dionys. Halicarn. 4. Ταρκυνίαν δὲ τὴν ἐκείνης γυναῖκα, ἣν ἀσέβησεν αὐτῷ τιμωρὸν ὥσπερ μητέρα, πατρὸς ἀδελφὴν οὖσαν. Sicut patruus, aut avunculus penè pater. certè fratris filium τέκνον patruus appellat in l. 60. §. 4. *Mand.* ideoq. sororum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor, apud Germanos auct. Tac. de morib German. FABR. I.

a. Magna amita, avi soror *l.* 1. §. 6. *l.* 10. §. 15. *ff. de grad.* D. GOTH.

b. Matertera patris & matris, mihi magna

ἀμίτας, ὅτι οὐ δύναμαι ταύτην λαβεῖν, εἰ δὲ ἐξ ὑπάρχει θετή, [c] οὐκέτι δὲ [68] ἐπὶ τῆς ματερτέρας.

Καὶ πῶς [d] συμβαίνει εἶναι θετὴν ἄμιταν, ἢ μεγάλην θετὴν ἄμιταν; οἷον [69] ὁ πρὸς πατρὸς πάππῳ μου ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πατέρα, ἔλαβε κόρην τινὰ εἰς θέσιν, καὶ ὁ μὲν ἐμὸς πατὴρ ἐκάλει αὐτὴν θετὴν ἀδελφήν, ἐγὼ δὲ θετὴν ἄμιταν.

Μεγάλη δὲ θετὴ ἄμιτα πῶς [70] συμ-172 βαίνει; ἔπλασθου, ὅτι ὁ πρόπαππός μου ὁ πρὸς πατρὸς, ἔχων υἱὸν τὸν ἐμὸν πάππον, ἔλαβεν εἰς θέσιν κόρην τινὰ, ἣν ὁ ἐμὸς πάππος ἐκάλει θετὴν ἀδελφήν, ὁ δὲ ἐμὸς πατὴρ θετὴν ἄμιταν, ἐγὼ δὲ μεγάλην θετὴν ἄμιταν· διὰ τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς ἀμίτας προσετέθη τὸ τῆς θέσεως, εἰ μὴ ἐπὶ τῆς ματερτέρας, ἐπειδὴ κατὰ ἀρρενογονίαν μοι συναπλομένη [71] εὑρίσκετο ἀδιάτα· ἦν δὲ αὐτὴ καὶ κοσνάτα· ὁ γὰρ ἀδιάτος πάντως καὶ κοσνά-173 τος· ἐπὶ δὲ τῆς ματερτέρας [72] ἡ θέσις πάντως οὐκ ἐνεπόδιζε τῷ γάμῳ ματερτέρας

amita, quod non possim eam ducere, neque si adoptiva sit; non autem in matertera.

Et quomodo contingit, ut amita sit adoptiva, aut magna amita adoptiva? Veluti avus meus paternus habens filium, meum patrem, accepit puellam quamdam in adoptionem, & pater quidem meus vocabat eam sororem adoptivam, ego autem amitam adoptivam.

Magna autem amita adoptiva quomodo contingit? Finge, proavum meum paternum, habentem filium, meum avum, accepisse in adoptionem puellam quamdam, quam meus avus vocabat sororem adoptivam, & pater meus amitam adoptivam, at ego magnam amitam adoptivam. Ideo autem in amita adoptionis *appellatio* addita fuit; non item in matertera, quia per virilem sexum mihi conjuncta, inveniebatur agnata: erat autem ipsa & cognata. Agnatus enim omnino & cognatus *est*. In matertera autem adoptio plane non im-

68. καὶ addit F. 69. ὁ πάππῳ μὲν ὁ πρὸς πατρὸς. F. 70. προβαίνει F. 71. ἐυρίσκεται F. 72. ματερτέρας, ὁ γάμῳ πάντως ἐκ ἐνεπόδιζε ματερτέρας ἐστὶ Vigl. ediderat, sed emendari jubet: ματ. ἡ θέσις πάντως ἐκ ἐνεμπόδιζε τῷ γάμῳ ματ. ἐστ. quod ceteras Editt. occupavit, nisi quod Lovan. & F. 1. recte habent ἐνεπόδιζε, & F. insuper in utraque ματερτέρᾳ οὖσα. ANON. DUK. prius correxerat ἐνεποδίζετο, postea Viglianam emendationem adscripsit. Quid si post γάμῳ distinguamus; & tum sic legamus? ἐπειδὴ γὰρ ματερτέρᾳ οὖσα ἀπὸ θηλυγ. &c. G.O.R.

matertera est. (Sic enim legendum apud Festum, non mater magna). Igitur magna matertera soror est aviæ. *d.* §. 6. *d.* §. 15. D. GOTH.

c. Harmenopulus contrariam opinionem tuerur: quæ defendi etiam posse mihi omnino videtur per vulg. lect. l. 17. D. *de R. N.* H. ERNST.

Ego tamen pro Theoph. pronuntiare non dubito. Nam quod Harmenop. L. IV. T. 6. §. 22. περὶ κεκωλυμένων γάμων inter alia ait: ἀλλ' οὐδὲ τὴν [περὶ addendum, uti mox dicam] τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρός μου θείαν, εἰ καὶ εἰσὶ θετάι: ejus longe apud me inferior est auctoritas quam Theophili: maxime quando ille id simpliciter tantum dicit, hic autem dicta sua ex ipsis Jurisprudentiæ R. fontibus ita probat, ut vix dubitare de veritate possit, qui sequentia in nostro perlegerit. Περὶς autem addendum, & in Merceri versione pro his, *Item nec patris aut matris mea amitam aut materteram*, substituendum esse, *Item nec meam amitam aut matert.* patet primo, quia sequitur, ἐπειδὴ μητέρων τάξιν ἐπέχουσι; & statim, καὶ πῶς συμβαίνει εἶναι θετὴν θείαν: deinde quia de magna amita & mat. sive avi sorore postea loquitur. At cum Harmenop. facit vulgata l. 17. *de R. N.* lectio? Sed falsam erroneamque eam esse & Haloander docuit, & Taurelliana Pand. Florent. editio deinde comprobavit.

ρας οὔσης, ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ 73 θηλυγονίας ἐγινώσκετό μοι, κοσνάτα ἐστίν· ἐποκειμένης δὲ θέσεως, οὐδὲ ἐν εἴδει ἔχει πρός με συγγενείας 74, ἀλλὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὸ ἐν Φύσει κοσνάτον, ἐν θέσει οὐδὲν εἶναι νομίζεται· ὡς οὖν μὴ κεκωλυμένε τοῦ γάμε, διὰ τοῦτο οὐκ 75 ἐθεμάτισα θετὴν ματερτέραν.

impediebat nuptias: nam quum matertera per femininum ſexum me contingat, cognata eſt: ſed adoptione interjecta, nullam cognationis ſpeciem adverſus me habet, propter regulam dicentem, naturalis cognatio in adoptione nulla eſſe intelligitur: itaque quum hæ nuptiæ non prohibeantur, idcirco non appoſui *in ficta ſpecie* adoptivam materteram.

Πῶς δὲ ἐνταῦθα συμβαίνει, 76 γενέσθαι 174 ἐκ θέσεως ματερτέραν; οἷον ὁ πάππος μου ὁ πρὸς μητρὸς ἔχων θυγατέρα, τὴν ἐμὴν μητέρα, ἔλαβεν εἰς θέσιν κόρην τινὰ, ἣν ἡ ἐμὴ μήτηρ ἐκάλει θετὴν ἀδελφὴν, ἐγὼ δὲ θετὴν ματερτέραν.

Quomodo autem hic contingit, ut matertera per adoptionem fiat? veluti avus meus maternus habens filiam, matrem meam, in adoptionem accepit puellam quamdam, quam mea mater appellabat ſororem adoptivam, ego autem materteram adoptivam.

§. VI. Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς πρόσθεν τὰς διὰ συγγένειαν κεκωλυμένας γάμους· εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι, οὐ διὰ θεσμὸν συγγενείας, διὰ δὲ ἀγχιστείαν μὴ προσβαίνοντες· ἀγχιστεία e δέ ἐστιν, οἰκειότης 175 προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν 77 συνημμένων συγγενείας ἐκτός· οἷον, οὐ δύναμαι 78 ἐγὼ λα-

§. VI. Diximus in ſuperioribus nuptias propter cognationem prohibitas. Sunt vero etiam aliæ, non propter jus cognationis, ſed propter adfinitatem haud procedentes. Adfinitas autem eſt neceſſitudo perſonarum per nuptias nobis conjunctarum extra cognationem.

73. θήλεως ἐγιν. μοι προσώπου F. 74. Ejecimus cum Curtio & Fabroto, quæ vulgo hic legebantur: ἐπειδὴ τὴν θετὴν ματερτέραν δύναμαι λαβεῖν, τετέστι τὴν μάμμην μου τὴν πρὸς μητρὸς, τὴν δὲ θετὴν ἔμπαλιν οὐ δύναμαι, τετέστι τὴν μάμμην μου τὴν πρὸς πατρός. Nam & Viglius in Emend. ait: „ a „ verbo ἐπειδὴ usque ad verbum ἀλλὰ omnia in caſtigato exemplari deſunt; tolerari tamen „ utcumque poſſunt, ſi pro μάμμην, θείαν legerimus." Pariſ. & Lovan. hanc admonitionem in marg. adpoſuerunt: ſed ipſa tantum verba ſuſpecta cancellarunt Lugd. & Goth. 75. ἐθεμάτησα Omnes ante hanc. 76. οὐκ θέσεως γίν. F. 77. συνημμένη F.

bavit. Eo enim pertinet & Haloandri emendatio & illa Viglii in præfat. ad Carol. V. comprobatio §. 41. in Excurſu V. exhibita, ad quam lectu digniſſimam lectores remittimus, ne hic nimis longi ſimus: ita ut humani aliquid paſſus ſit Vir Conſultiſſ. qui dictam emendationem in notis Criticis ad §. 5. Inſt. h. t. non ad d. l. 17. retulit. Haud minor poſtea JCtorum digladiatio fuit circa l. 55. §. 1. *eod.* de qua conſuli poſſunt Hotom. V. *Obſ.* 27. & *Amic. Reſp. pag.* 238. Cujac. XXIII. *Obſ.* 36. & Noodtius *Comment. p.* 494. a. G. O. R.

d. Adde 28. *Eclog.* 5. *c.* 2. D. GOTH.

e. Adfines, qui? *v.* 25. *Eclog.* 5. *c.* 2. *l.* 4. §. 5. *ff. de gradibus*; unde dicti pete ex Feſto. Adde 4. Harmenop. 6. *c.* περὶ ἀγχιστείας. D. GOTH.

Callicratidas apud Stob. 83. οἰκῆοι δὲ ἐπίκτητοι συγγενέες ἀπὸ τᾶς τῶ γάμω κοινωνίας λαμβάνοντες τὰν καταρχάν. Sunt igitur adfines, οἱ κατ' ἐπιγαμίαν συγγενεῖς. Gloſſ. lat. gr. FABR. I.

Carpit verſionem Curtii Nannius in Apol. §. 22. cui nos cum Fabroto paruimus. Callicratides (ſic eum nominare debuerat Fabrotus) librum *de familiarum felicitate* ſcripſerat, unde longum locum excerpſit Stobæus in λόγῳ Οἰκονομικῷ, qui Geſnero

λαβεῖν τὴν ἐμὴν f προγόνην ἢ g νύμφην, ἐπειδὴ h θυγατέρων τάξιν 79 ἔχουσι· καὶ νύμφη i μέν ἐστιν ἡ τοῦ υἱοῦ γαμετή, προγόνη k δὲ 80 ἡ τῆς ἐμῆς γυναικὸς θυγάτηρ· δεῖ δὲ προσεθῆναι l τὸ Ποτὲ, καὶ λέγειν, ὃ δύναμαι λαμβάνειν πρὸς γάμον τὴν ποτέ μου νύμφην, ἢ τὴν ποτέ μου προγόνην· m προστι-176θέντες γὰρ τὸ Ποτὲ δεικνύομεν, μὴ ὄντα τὰ τῆς ἀγχιστείας αἴτια γεγονότα 81 πρόσωπα· καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως δύναμαι συναφθῆναι, καὶ ἀπογενομένων τῶν προσώπων, δι' ὧν ἡ ἀγχιστεία γέγονεν, καὶ αἰδοῦ τῆς ἀγχιστείας τὴν συνάφειαν ἐπέχομεν· ἐὰν γὰρ εἴπω τὴν ποτέ μου νύμφην, ἔδειξα ὅτι 82 ἐτελεύτησεν ὁ ἐμὸς μὲν υἱός, αὐτῆς δὲ ἀνήρ· ἐὰν δὲ177εἴπω τὴν ποτέ μου προγόνην, ἔδειξα ὅτι ἐτελεύτησεν ἡ αὐτῆς μὲν μήτηρ, ἐμὴ δὲ γα-

nem. Veluti, non poſſum ego ducere meam privignam vel nurum, quia filiarum locum tenent: & nurus quidem eſt filii uxor; privigna autem meæ uxoris filia. Sed addendum eſt Quondam, dicendumque, non poſſum uxorem ducere, *quæ* quondam mihi nurus, vel *quæ* quondam mihi privigna *fuit*. Addentes enim Quondam oſtendimus, non ſupereſſe perſonas quæ adfinitatis cauſæ fuerunt. Et tamen ne ſic quidem poſſum *matrimonio* jungi, etiam mortuis perſonis, per quas adfinitas exſtitit, ſed pudore adfinitatis conjugium prohibemus. Quum enim dixero meam quondam nurum, oſtendi obiiſſe meum filium, illiusque virum. Quum autem dixero meam quondam privignam, oſtendi mortuam eſſe illius ma-

78. λαμβάνειν ſine ἐγὼ F. 79. ἐπέχεσι F. 80. ἣν ἔχει ἐξ ἑτέρων γάμων ἡ ἐμὴ γαμετή. F. Mox ego malim προστιθέναι. 81. πρόσωπα. καὶ ὅμως & *reliqua usque ad* καὶ αἰδοῦ *omiſit* Fabr. Neſcio cur? 82. ἐτελεύτησε μὲν ὁ ἐμὸς υἱός F.

eſt 83. al. 58. in edit. Wechel. 173. pag. m. 590. ſq. Male autem Fabr. τῷ γάμῳ ediderat dativo caſu, cum ſine ἴῶτα ſubſcripto Laconicus ſit genitivus. G. O. R.

f. Paul. apud Rufin. t. 6. Nec ſocrum, nec nurum, privignam, nec novercam quondam citrà pœnam inceſti uxorem ducere licet. FABR. I.

g. Jure gentium, l. ult. D. de cond. ſine cauſa. FABR. I.

h. Philo περὶ τῶν ἐν εἴδει νόμων· δυνάμει γὰρ ὅ γε πατρὸς πατὴρ, ὀφείλει τὴν ἐκ τῆς γυναικὸς ὡν τάξει θυγατρὸς τίθεσθαι. Tacit. Annal. 12. *Privignis parentis loco futura.* Ovid. 4. de Ponto el. 8. *Jus aliquod faciunt affinia vincula nobis: Nam tibi quæ conjux, eadem mihi filia pene eſt, Et quæ te generum, me vocat illa virum.* & in fin. -- *pro ſocero pœnè precare tuo.* Nurus quoque filiæ loco eſt, ut gener filii. Diod. Sic. 17. Plin. 7. c. 13. *Nurus verò generosque & omnes, qui ſe patris appellatione ſalutarent viginti ſeptem.* FABR. I.

i. Adde *l.* 4. §. 6. *ff. de gradibus.* D. GOTH.

k. Feſto privignus, qui, antequam mater fecundo nuberet, progenitus. Adde *l.* 4. §. 6. *ff. de gradib.* D. GOTH.

l. Ut apud Paul. ſup. [not. *f.*] FABR. I.

m. *l.* 17. *Cod. de nuptiis.* 1. Gajus 4. 6. D. GOTH. Soluto matrimonio dirimitur adfinitas. [Vid. omnino Heinecc. ad L. Jul. & Pap. Popp. p. 310. ſqq.] Philo *legat. ad Caj.* Sed tamen reſpectus honeſti nuptias inter ejusmodi perſonas impedit. FABR. I.

n. v. *l.* 18. *Cod. ad l. Jul. de adult.* & quæ ſcripſi *ad l.* 7. *Cod. de Judæis.* D. GOTH. L. 2. *C. de inc. nupt.* Sext. Empir. Pyrr. 3. c. 24. Theodoret. in 1. ad Timoth. Auguſt. de bono communi c. 27. & lib. 22. contra Fauſt. Caſſiod. 9. 18. etiam jure Attico, Athen. δειπν. 13. Ariſtoph. Schol. ad Plut. Valentinianus tamen πολυγαμίαν permittere voluit. Theophan. ἔγραψε δὲ καὶ νόμον παράνομον τῷ θέλοντι δύο γυναῖκας ἔχειν κατ' αὐτὸν μὴ κωλύεσθαι. Niceph. Calliſt. lib. 11. c. 33. Julius Pollux *in Chronico*: νόμον γράψας ἐξεῖναι τῷ θέλοντι δύο ἔχειν γυναῖκας νομίμας. & Leo imp. Cedren. Glycas 4. FABR. I.

o. Bigami pœna capitalis, *ut hic* & §. 7. *inf.* eo quod Romanus *ſingulari* 533. notavit ex *d. l.* 18. ſanè infamem eſſe ex eadem lege conſtat, ubi plenius dixi. D. GOTH.

Ut

γαμετή· εἰ γὰρ ἔτι ἡ μέν ἐστι νύμφη, ἡ δὲ προγόνη, μείζονι κεκώλυμαι λόγῳ ταύτην ἀγαγέσθαι· εὑρίσκεται γάρ, ἢ ὁ ἀνὴρ ἔχων δύο n γαμετὰς, ἢ ἡ γυνὴ δύο ἔχουσα ἄνδρας· ἐὰν γὰρ λάβω γυναῖκα τὴν νῦν μου νύμφην, εὑρίσκεται ἐκείνη ἔχουσα τὸν ἐμὸν παῖδα, καὶ ἐμέ· εἰ δὲ τὴν 83 νῦν μου προγόνην, συμβήσεταί 84 μοι δύο γαμετὰς ἔχειν, τὴν νῦν 85 μου γαμετὴν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα, τὴν ἐμὴν προγόνην· κεφαλικὴ ο δὲ ὥρισται τιμωρία κατὰ τῶν 86 διπλοῦν γάμον συνιστώντων· οὐδεὶς οὖν τὴν μείζονα 87 κώλυσιν p ἀφεὶς, λέγω 88 δὲ τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν, τρακταίζει τὴν ἐλάττονα, καὶ λέγει κεκωλύσθαι τὴν συνάφειαν διὰ τὴν τῆς ἀξιοχιστείας τιμήν.

matrem, meamque uxorem. Si enim adhuc illa quidem nurus, hæc autem privigna eſt, majori ratione prohibeor eam ducere: invenitur enim aut vir duas habens uxores, aut mulier duos habens maritos. Si enim uxorem duxero *quæ* nunc mihi nurus *eſt*, invenitur illa habens & filium meum & me: ſi vero *eam quæ* nunc mihi privigna *eſt*, eveniet mihi, ut duas uxores habeam, *eam quæ* nunc mea uxor *eſt*, & illius filiam, privignam meam. Capitalis autem ſancita eſt pœna contra *eos qui* duplex matrimonium contrahunt. Nemo igitur majorem prohibitionem negligens, ſcilicet pœnam capitalem; minorem tractat, dicitque conjunctionem eſſe prohibitam propter adfinitatis honorem.

§. VII. §. VII.

83. νῦν omittunt Pariſ. Lugd. & Goth. νῦν τὴν μὲ habet F. 84. με F. 85. μου deeſt F. 86. διπλοῦς γάμους F. 87. Sic Egnatii exemplar & F. κώλασιν Baſ. κόλασιν cæteræ. *Vid. Not.* 88. δὴ F.

Ut adulter punitur, vel ut eſt in 60. Baſil. tit. 37. c. pen. ὁ δύο γυναῖκας ἔχειν πειραθεὶς, οὐ νόμῳ, ἀλλὰ φάκτῳ τῇ αἱρέσει, καλῶς ὑποκείσεται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. rectè: nam ut ait Tertull. 4. adv. Marc. Manente matrimonio nubere adulterium eſt. [Nonn. Dionyſ. 42. οὐδὲ κελεύει Θεσμὰ γάμων ἅχρωντα μίαν ξυνήονα κέρην Ζεῦξαι διχθασίοισιν ἀμοιβαίοις παρακόιταις. *Edit.* 1. *in Add.*] [Lactantius IV. 3. *Cultus duorum veri eſſe non poſſunt; eodem modo, quo matrimonium dici non poteſt, ubi mulier una multos viros habet, ſed hæc aut meretrix, aut adultera nominabitur.* Græci apud Matthæum Blaſtar. δύο γαμετὰς ἐν ταυτῷ ἔχων τυπτέσθω, ἐκδιωκομένης τῆς ἐπεισακτῆς γυναικὸς μετὰ τῶν τεχθέντων ἐξ αὐτῆς παίδων. eoque jure nos utimur. *Edit.* 2.] FABR.

Pro adulteris puniuntur polygami, arg. l. 18. Cod. *Ad L. Jul. de adult.* & l. 2. C. *de Inc. & inut. N.* &c. Apud nos hi binubi ſuſpendio plectuntur. J. DOUJ.

Menochio & Bezæ ſtatuentibus, bigamum committere adulterium, reſpondens A. MATTHAEUS *de Criminib. pag.* 369. *ſq.* ſic concludit: Quapropter concludimus, polygamum ſtupri, non adulterii reum eſſe, ſed ſtupri gravioris, cujus pœna, auctore Theophilo, ad mortem usque extendatur. Theophilo tamen adverſari videtur l. *miles* 11. §. *mulier* D. *ad L. Jul. de adult.* quæ mulierem duobus nubentem pro admiſſi qualitate, plectendam dicit: niſi dixeris, vel his ipſis verbis pœnam capitis deſignari; vel ævo Papiniani pœnam capitis nondum fuiſſe ſancitam. *Hæc Matthæus.*

p. Græce eſt in edit. Baſil. κώλασιν, quod nihili verbum eſt. Ideoque aut κόλασιν legendum eſt, aut κώλυσιν. Editio Lovan. habet κόλασιν. Ego malui κώλυσιν. J. CURT. Malint alii nonnulli κόλασιν. *Additum in plerisque Curtianæ verſ. editionib.* Adde reſponſum NANNII in *Apologia* §. 9. Excurſ. V. cum quo facit FR. HOTOM. quia ſequatur λέγω δὲ τὴν κεφ. τιμ. ſed Curtianum probat H. ERNST: rectiſſime, non modo quia VIGLIUS in Epiſt. 3. (quam idem Excurſ. V. exhibebit) litem a Curtio decidit, cum ſic legatur in Exemplari Egnatiano; ſed maxime, quia ſententia loci hoc poſtulat: ſicut enim Th. cap. 177. dixerat μείζονι κεκώλυμαι λόγῳ, ita idem hic repetit: ſunt enim hæc duo, κεφαλικὴ τιμωρία & ἀξιοχιστείας τιμὴ, *major & minor κώλυσις prohibitio*, non *major & minor κόλασις pœna.* G. O. H.

§. VII. Οὐ δύναμαι *88 λαβεῖν τὴν 179 ποτέ μου πενθεράν, ἢ τὴν ποτέ μου PP μητρυιάν, 89 ἐπεὶ μητρῶν τάξιν ἐπέχουσι· καὶ πενθερὰ μέν ἐστιν ἡ τῆς ἐμῆς γαμετῆς μήτηρ· μητρυιὰ *89 δὲ ἡ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς γαμετή, ἐξ ἧς οὐκ ἐτέχθην· 90 προστέθεικα δὲ καὶ ἐνταῦθα τὸ Ποτὲ, ἵνα δείξω μὴ ὑπόντα τὰ τῆς ἀγχιστείας αἴτια πρόσωπα, ἀφ' τὸ τελευτῆσαι τὴν ἐμὴν γαμετὴν, ἢ γοῦν τὸν ἐμὸν πατέρα· 180 εἰ γὰρ ἔτι ζῶσι, δίπλωσις ἐπεισάγεται γάμου· εἰ γὰρ λάβω τὴν ἐμὴν πενθεράν, εὑρίσκομαι δύο ἔχων γαμετὰς, τὴν πενθεράν καὶ τὴν αὐτῆς θυγατέρα· εἰ δὲ τὴν νῦν μητρυιάν, ἀποτελεσθήσεται ἐκείνη δύο προσώπων γαμετή, τῶ πατρός μου καὶ ἐμῶ αὐτῶ· οἶδας δὲ, κεφαλικὴν εἶναι τὴν ἐπὶ τῶν διπλῶν γάμων τιμωρίαν.

§. VII. Non possum ducere *eam quæ* mea quondam socrus, aut mea quondam noverca *fuit*, quia matrum locum obtinent. Et socrus quidem est uxoris meæ mater; noverca *autem* patris mei uxor, ex qua non sum natus. Addidi vero & hic Quondam, ut ostendam non supereſſe personas *quæ* adfinitatis causæ *exstiterunt*, quia mortua est mea uxor aut pater meus: si enim adhuc vivunt, duplicitas matrimonii introducitur. Namque si meam socrum duxero, invenior duas habens uxores, socrum atque ejus filiam: sin *eam quæ* nunc noverca *est*, efficietur illa duarum personarum uxor, patris mei & mea ipsius. Scis autem, capitalem esse in duplici conjugio pœnam.

§. VIII. 91 Πατρῖμος, ἔχων υἱὸν 181 ἀπὸ Τιτίας, ἔλαβε 92 Πατρίμαν πρὸς γάμον, ἔχουσαν θυγατέρα ἀπὸ Τιτίου 93 ἢ

§. VIII. Patrimus habens filium ex Titia, duxit uxorem Patrimam habentem filiam ex Titio: aut etiam ex

*88. λαμβάνειν F. 89. ἐπειδὴ F. *89. δὲ de: Lugd. & Goth. 90. προστέθηκα omnes præter Lovan. quam sequimur. Alioqui προσέθηκα legerem. G. O. R. 91. Πρῖμος F. 92. Πρῖμαν F.

pp. *l.* 4. §. 7. *ff. de gradibus.* Adde 1 *Corinth.* 5. D. GOTH.

Phocylid. vers. 168. Philo περὶ τῶν ἐν εἰδ. νόμ. ἀφ' τε τὴν εἰς τὸν πατέρα τιμὴν, ᾗ διότι μητρυᾶς καὶ μητρὸς ὄνομα συγγενές. Sic apud Lycophron. δευτέρων τεκοῦσαν, Isaac. Tzetzes μητρυὰν interpretatur. Aristænet. 2. ep. 8. de socru: αὕτη μοι τὸν κηδεστὴν ἐξ εὐνοίας παῖδα καλεῖ· πῶς ἐρωτικῶς οὖν διαλέξομαι γυναικὶ, ἣν ποκάκις μητέρα προσεῖπον; FABR. I.

q. Latine possent dici *comprivigni*, nempe quorum alterius pater alterius matrem in uxorem duxerit. Sicuti a Tranquillo in vita Claudii *consoceri* dicuntur, quorum alterius filia alterius filio nupsisset. JAC. CURT.

Specie quadam & commento affinitatis Ap. Syllanus a Tranquillo in Claudio c. 29. *consocer* est dictus Claudii Cæsaris, postquam is L. Syllanum Ap. F. sibi generum in Octavia filia destinavisset. Quo vocabulo & Domitius Ulpianus e nostris utitur, l. 32. §. 1. D. *de* Donat. *int. V. & U.* Qua figura eos *comprivignorum* nomine (quanquam id insolens valde est) quondam complexus sum, quorum parentes simul matrimonio coissent. Hos Th. & Harmenop. ἀλληλοπροπάτορας vocarunt; id est, si latine ad verbum interpreteris, *invicem & inter se privignos.* Non satis (ut opinor) recte: nec enim, si Q. Mævii pater (ut exemplo rem ostendam) Sexti Titii matrem in matrimonium accepit, Q. Mævius Sexti Titii, aut Sext. Titius Q. Mævii (id enim est invicem & inter se) privignus erit; quod tamen ἡ τῶν ὡδὶ ἀλλήλα vis, potestas & causa exigit, ficut ἀλληλεγγύας Græci dixerunt, qui inter se mutuum & invicem alter pro altero fidejusserunt; ἀλληλοφάγας, qui mutuo laniatu vivunt; ἀλληλοφόνους, qui mutuis vulneribus cadunt, & multa id genus alia. *&c.* IDEM III. Εἰκασῶν c. 17.

Vereor, ne hoc nimis sit philosophatum: nec enim ita ipsi respectu sui, sed parentium, quorum

93 ἡ μὲν ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μὲν εἶχε θυγατέρα, ἡ δὲ υἱόν· οἱ τούτων παῖδες, οἱ ἐν 94 τῷ συνήθει λεγόμενοι ϙ ἀλληλοπρόγονοι, καλῶς ἀλλήλοις συνάπτονται· εἰ μὲν τὰ μάλιστα ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ αὐτοῖς τεχθεὶη ἐκ τοῦ 95 συστάντος μετὰ τὴν *95 αὐτῶν γέννησιν γάμου.

ex contrario, ille quidem filiam habebat, hæc autem filium. Horum liberi, vulgo dicti comprivigni, recte inter ſe junguntur: etiamſi maxime frater aut ſoror iis nata fuerit ex matrimonio poſt ipſorum nativitatem contracto.

§. IX. Ἡ ἐμὴ γαμετὴ, τὸν πρὸς ἐμὲ 182 ῥεπουδίῳ διαλύσασα γάμον, ἀνδρὶ δευτέρῳ συνήφθη· ἔσχεν ἐκ τούτου θυγατέρα· ζητοῦμεν, εἰ τὴν ἐξ αὐτῆς θυγατέρα δύναμαι 96 λαβεῖν; καὶ φημὶ μὴ εἶναι μὲν αὐτὴν προγόνην 97, (προγόνη 98 γάρ ἐστιν, ἡ 99 πρὸ τῶν ἐμῶν τεχθεῖσα γάμων) πλὴν διὰ τὸ εὐσεβεπὲς s ἀπέχεσθαι δεῖ με τῆς πρὸς αὐτὴν συναφείας· καὶ γὰρ ἡ γενομένη μνηστὴ τοῦ ἐμοῦ παιδὸς 183 ὑὸς γέγονέ μου t νύμφη, γάμου μὴ παρακολουθήσαντος· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τοῦ πατρός I μου μνηστὴ γέγονέ μου μητρυιὰ, τῶν γάμων ἐμποδισθέντων· καὶ ὅσον ἐκ τῶν εἰρημένων ἠδυνάμην ταύτας λαμβάνειν πρὸς γά-

§. IX. Uxor mea meum matrimonium repudio diſſolvens, ſecundo viro ſe conjunxit: ex hoc peperit filiam. Quærimus, an *hanc* ejus filiam ducere poſſim? Et fateor, eam non eſſe privignam; (privigna enim eſt, *quæ* ante meas nuptias *fuit* nata) verum propter honeſtatem abſtinere me oportet ab illius conjunctione: nam & *ea* 183 *quæ* filii mei ſponſa *fuit*, mihi nurus non facta eſt, nuptiis non ſubſecutis; neque patris mei ſponſa mihi noverca facta eſt, impeditis nuptiis: & quantum per *jam* dicta poteram eas uxores ducere: ſed etiam hic propter ho-

93. εἰ καὶ Lugd. Goth. F. 1. male. 94. ἐν τῇ συνηθείᾳ F. 95. συνιστάντος Lugd. & Goth. *95. αὐτοῦ male ante F. cui præivit Curt. in verſ. 96. πρὸς γάμον λαμβάνειν F. 97. ἐμὴν ſubdit F. 98. μὴ adjicit F. 99. πρὸς F. male. 1. με deeſt Goth.

rum ultro citroque privigni ſunt, appellantur: ſicut belgice eosdem, & rectiſſime (opinor) *wederzydſche voorkinderen* vocare ſoleo. Sed licet demus, vocabulum illud non ſatis Græcum eſſe, nihil tamen peccavit Th. qui eos ipſe ſic non appellat, ſed *vulgo* ſic appellari ait. Liceat his addere, *comprivigni* vocabulum, quod Curtius primus effinxit, ſed hic fere repudiat, recte ab Jurisconſultis in familiam verborum juris fuiſſe adſcitum, quum deterius non ſit quam *contutor*, *concurator*, *compatronus*, quibus non minus uti audebo, quam Ciceroni placuerunt *conſponſor* VI. *ad Famil.* 19. *conſuaſor* Orat. pro Quinct. §. 12. aut eidem cum Terentio *conſervus* & *conſerva*, Plauto *collibertus*. &c. G. O. R.

Ἀλληλοπρόγονοι comprivigni. privigni ſimpliciter dicuntur *in l.* 34. §. 2. *ff. de ritu.* D. GOTH.

L. 34. §. inter. D. *de rit. N.* l. Titia 134. D. *de verb. ob.* FABR. l. 1. *l.* 12. §. *uxor* 3. *ff. de ritu.* D. GOTH.

Scholiaſt. τοῦτο νῦν ἐ γίνεται, εἰ μὴ παρὰ Ῥωμαίοις ἤτοι Λατίνοις. Verùm & ante hunc Schol. deſierant quoque apud Latinos bonâ gratiâ matrimonia diſſolvi. [de jure quod anteà obtinebat, Auguſtin. 1. ad Valer. de Nupt. & concup. c. 10. & de bono conjug. c. 8. *Edit.* 1.] FABR.

s. Honeſtatem ſpectamus in conjunctionib. l. 42. de rit. N. κατὰ δὲ τὸν Θεοφύλακτον μέγαν Βασίλειον, ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον ζητεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπές, ut ajunt canonum interpretes. Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor. FABR.

t. Nurus non propriè dicitur, & noverca l. 12. §. 1. *eod.* nurus tamen appellatione ſponſa continetur, l. 6. D. *de grad.* eſt enim ſperata, ſive ſponſa, quaſi uxor; & ſponſus, quaſi maritus. Tertull. de veland. virg. *Deſponſata enim quodammodo nupta.* Ambroſ. de Inſtit. virg. c. 6. *Deſponſata enim*

γάμον· ἀλλὰ καὶ ταῦθα ἀφ' τὸ εὐσεβὲς ἐπαινεῖ [2] ἡμῖν Ἰουλιανὸς τοῖς τοιούτοις μὴ [3] προσιέναι γάμοις.

honeſtatem ſuadet nobis Julianus, ut ne ad tales accedamus nuptias.

§. X. Ἆρα δὲ ἡ συγγένεια [u] ἡ ἐν δουλείᾳ ἐμποδὼν γίνεται τῷ γάμῳ; οἷον [4] συνηλευθερώθη τις τῇ οἰκείᾳ [5] ἀδελφῇ· ζητοῦμεν, εἰ ἐπιτέτραπται γάμους [6] γενέσθαι αὐτῶν ἀναμεταξύ· καὶ ὅσον μὲν κατὰ τὴν ἀκρίβειαν, οὐ νομίζεται τὶς [7] ἀναμεταξὺ αὐτῶν εἶναι [x] συγγένεια· πλὴν ἀφ' τὸ τοῦ αἵματος δίκαιον, ὅ ἐστι [8] jus ſanguinis, [9] ἡ συνάφεια κεκώλυται.

§. X. An vero cognatio ſervilis impedimento eſt nuptiis? veluti, aliquis manumiſſus eſt cum ſua ſorore: quærimus an permiſſum ſit, nuptias inter illos contrahi. Et quantum quidem ad *juris* ſubtilitatem, haud cenſetur aliqua inter illos eſſe cognatio: ſed propter jus ſanguinis conjunctio prohibita eſt.

§. XI. Εστι δὲ καὶ ἕτερα πρόσωπα, ἅτινα διαφόρων αἰτιῶν χάριν [10] δύναται λαβεῖν πρὸς γάμον· ταῦτα δὲ ἐν τοῖς Διγέστοις, [11] ἤγουν τῷ [12] Πανδέκτῃ, ἐκ πολλῶν ἀρχαίων [13] συναχθέντα, ἐγγραφῆναι ὁ θειότατος ἡμῶν [14] ἐπέτρεψε βασιλεύς.

§. XI. Sunt autem & aliæ perſonæ, quas ob diverſas cauſas uxores ducere non poſſum. Sed has in Digeſtis ſive Pandecte ex multis veteribus collectas, inſcribi ſanctiſſimus Imperator noſter permiſit.

§. XII. Εἰ δέ τις [15] ὑπεναντίον [y] τῶν εἰρη-

§. XII. Si quis vero adverſus *jam* dicta

2. ἡμᾶς F. 3. προσιόντας F. 4. συνελευθ. ante F. 5. θυγατρὶ ἢ τῇ οἰκείᾳ inſerit F. forte ex Codd. forte ex ingenio ad Inſtit. textum. 6. γίνεσθαι αὐτῶν μεταξύ. F. 7. μετιζὺ F. 8. jure ſ. *F.* 9. ἦγεν δίκαιον αἵματος vulgo additum cum F. ejecimus. 10. λαμβάνειν F. 11. ἤτοι F. 12. Πανδέκτῳ Omnes ante F. 13. συναχθέντι, F. procul dubio, ut textui Lat. reſponderet. 14. ἐπέστρεψε Lugd. Goth. F. male. 15. ἐπεναντίον Lugd. & Goth. ἀπ' ἐναντίας F.

enim viro conjugis nomen accepit: cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adſciſcitur. Theophylact. in Mat. c. 1. Baſil. de div. Ch. diſpenſ. Baſil. Seleuc. de vita Th. 1. Cyrill. Hieroſ. cath. 12. FABR. I.

u. *l.* 14. §. *ſerviles quoque cognationes ff. de ritu.* D. GOTH.

x. Non facilè ulla ſervilis videtur eſſe cognatio, l. 1. §. 1. D. *unde cogn.* græci: τὸ δὲ ἐυχερῶς ἀφ' τὰς γάμους ἀσθένειαν, 45. baſil. t. 2. naturale enim jus & pudor inſpiciendus eſt in nuptiis. FABR. I.

y. Delinquunt qui prohibitas nupt. contrahunt, l. ult. D. *de leg.* 1. l. 3. §. 1. D. *de donat. int. vir.* l. ult. D. *de rit. N.* hic igitur §. pœnas injuſtar. nuptiar. continet. FABR. I.

z. Recte, opinor, hæc de cognatione, cæterisque prohibitionibus ſive impedimentis nuptiarum interpretatur Theoph. Cæterum ex aliis cauſis, veluti deficiente patris conſenſu, injuſtæ nuptiæ, propter utilitatem publicam ſuſtinentur. Paul. J. C. 2. *Sentent.* 19. & patre comprobante, aut morente conciliantur, ut l. 6. Cod. *de Nupt.* J. DOUJ.

Videndi omnino Schulting. ad d. l. *Pauli* §. 2. *pag.* 300. & Otto præf. ad *Tom. V. Theſ. Jur. pag.* 18. At l. 6. *Cod.* plane aliam tractat ſpeciem. G. O. R.

a. *Libro* 13. *tit.* 2. *add. Titul. Cod. de inceſtis nuptiis. l.* 18. *Cod. de nuptiis, & Cod. de interdicto matrimonio.* & ſimiles: 28. *Eclog.* 5. 4. Harmenopul. 6. περὶ κεκωλυμένων γάμων. D. GOTH.

b. *Novell.* 12. *c.* 1. Adde *l.* 4. *C. de inceſtis.* 1. Gajus 4. §. 8. Nuptiæ inceſtæ, nuptiæ non intelliguntur. D. GOTH.

Concil. Matiſcon. c. 18. *Inceſtam copulationem in qua nec conjunx, nec nuptia rectè appellari leges ſanxerunt.* Uxor enim propriè vocatur uxor legitima, Thalel. 45. baſil. t. 5. vir & uxor, ἔννομα ὀνόματα, Chryſ. hom. in Nativ. Salv. Joannis 4. *Quinque enim viros habuiſti: & nunc quem habes,*

non

εἰρημένων ἀγάγηταί τινα πρὸς γάμον, [z] ἐκ
ἀισχυνθεὶς τὴν τῶν ἀνιόντων ἢ κατιόντων
συγγένειαν, ἐδὲ τὰ ἐκ πλαγίου κεκωλυ-186
μένα προσωπα, ἐδὲ ἐν νῷ λαβὼν [16] τὴν
τῆς αἰσχιστείας κώλυσιν, καταφρονήσας δὲ
καὶ τῶν συνελευθερωθέντων συγγενῶν, οὔτε
[17] αὐτὸς ἀνὴρ, [a] οὔτε ἐκείνη γαμετὴ κλη-
θήσεται, ἀλλ' οὐδὲ [b] γάμος τὸ πρᾶγμα,
οὐδὲ προὶξ [c] τὸ ἐπιδιδόμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ
ταῦτα τῶν ἀκολάστων ἐπισχεῖν ἐ δύναται
τὴν προαίρεσιν, μείζονα ποινὴν ἐπιτίθησιν ὁ
νόμος· λέγει γὰρ, τοὺς ἐκ [18] τοιαύτης συνα-187
φείας τικτομένους [d] ὑπεξουσίους μὴ γίνεσθαι
τῷ πατρὶ, καὶ ὃς ἡ Φύσις [e] ἐδωρήσατο, ὁ
νόμος ἀγνοεῖ, ὡς μὴ κατὰ τὴν αὐτοῦ τεχθέν-
τας προαίρεσιν· ἀλλ' ὅσον ἀνήκει εἰς τὴν τοῦ
πατρὸς ὑπεξουσιότητα, τοιοῦτοί εἰσιν, οἵοις
εἶναι συμβαίνει τοὺς ἀπὸ [f] πορνείας συλλη-
φθέντας· καὶ [19] γὰρ οὐδὲ οὗτοι [20] πατέ-
ρας ἔχειν νοοῦνται, ὁπότε ἄδηλος [g] οὗτός
ἐστι

cta aliquam uxorem duxerit, non reveritus adſcendentium aut deſcendentium cognationem, neque perſonas ex transverſo prohibitas, neque animadvertens adfinitatis prohibitionem, *aut* negligens etiam cognatos una *ſecum* manumiſſos: neque ipſe maritus, neque illa uxor vocabitur, immo neque matrimonium *eſt ille* actus, neque dos *quod* datum *fuerit*. Sed quoniam hæc impudicorum propoſitum coërcere non poſſunt, majorem pœnam imponit lex: dicit enim ex tali conjunctione natos in poteſtate patris non fieri, & quos natura donavit, lex ignorat, tamquam non natos ſecundum ſuam voluntatem: ſed quantum pertinet ad patris poteſtatem, tales ſunt, quales contingit *eos* eſſe *qui* ex meretricia conſuetudine ſunt nati, nam

16. τὴν ἐκ τῆς F. Sed vulgata ſuſtineri poteſt. 17. αὐτὸς deeſt F. 18. τῆς præmittit F. 19. γὰρ de: Goth. 20. πατέρα F.

non eſt vir tuus. - - οὐ γνήσιός ἐστιν ἀκοίτης, Nonni paraphr. quem ibidem νόθον ἀκοίτην vocat. Ovid. 2. de Arte: *Quos faciet juſtos ignis & unda viros.* Quintil. declam. 247. FABR. I.

c. *l.* 52. *ff. de ritu*, unde infra negat γίνεσθαι φρονικὸς ἀπαίτησιν. D. GOTH.

Ubicumq. enim matrim. nomen non eſt, nec dos eſt, l. 3. D. *de jur. dot.* l. 20. C. *de don. ant. nupt.* FABR. I.

d. 1. Gajus 4. §. 9. Ulp. 5. §. 7. D. GOTH.

Nec filii legitimi habentur, nec in patris ſacris ſunt, l. 4. C. Th. *de inc. nupt.* i. e. in patris pot. non ſunt. Excerpta ex Vat. Gloſſ. *in ſacris patris*, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατρός. FABR. I.

e. Eſt perſpicuus error Th. dum hujusmodi natos *naturales filios* eſſe dicit, &c. OISEL. *ad Cajum* l. 4, 8.

Th. dicit, ita natos eſſe tales, *quos natura dedit, lex ignorat*, quod veriſſimum eſt: natura enim illos produxit, idque meri facti eſt, nec negari poteſt: at hos liberos eſſe naturales eo ſenſu, quo dicuntur naturales in jure noſtro, vel illorum loco haberi, non dicit Th. verum ſubjungit, illos, quod ad patriam poteſtatem attinet, perinde haberi, ac ſi ex meretricio coitu eſſent concepti, uti & verba Imperatoris exigebant. Nihil ergo peccavit Theoph. SCHULTING. *ibid.*

f. Qui ex injuſto coitu naſcuntur, conveniunt cum ſpuriis, & his qui ex ſcortis meritoriis, atque in vulgarem libidinem proſtitutis, progeniti ſunt, quòd in parentum poteſtate non ſunt. FABR. I.

g. Et in hoc ſpuriorum & injuſtorum liberorum conditio ferè par eſt, quod ſicut ſpuriis pater incertus eſt, Cic. pro Roſc. Sen. Cont. 2. 4 Calphurn. Flac. decl. 30. Auſon. ep. 25. nam πάντας ὅσους ἐρωτὰς ἔχειν ἡ μήτηρ, ἐπιγεφύρονται πατέρας, ἐνὸς ἀγνοίᾳ τῇ φύσει. Philo de Decal. & lib. de vict. offer. Clem. Alexand. μήτηρ. & mater tantùm certa. Syneſ. ep. 3. ita qui naſcuntur ex injuſto coitu, patrem habere non creduntur: pater dicitur, l. 1. C. de nat. lib. ſed pater non eſt, quoniam licet patrem demonſtrare poſſint, eum tamen habent, quem habere non licet, l. 23. D. de ſt. hom. & viciſſim filii non dicuntur: filius enim dicitur, qui ex viro & uxore ejus naſcitur, l. 6. D. de his qui ſui vel al. l. 6. C. de int. mat. Calp. Fl. decl. 44. Procop. Gaz. in Levit. *Semen eor, non recenſebitur inter liberos, quod quidem*

ἐστι δῆλον τὸ πλῆθος τῶν μιγνυμένων, ἀλλ' εἰώθασι τούτους σποριους καλεῖν, ἢ ἀπ' ἑλληνικῆς φωνῆς, quasi σποράδην conce-188 pti, [21] οἷον σποράδην συλληφθέντες, ἢ [h] quasi sine patre [22] filii, [23] ἤγουν ἐπειδὴ παῖδές εἰσιν ἀπάτορες · [24] ἀκολούθως οὖν ἐστι λέγειν, τῆς τοιαύτης διαλυθείσης συναφείας, μὴ γίνεσθαι προικὸς [i] ἀπαίτησιν · οἱ δὲ τοὺς ἀθεμίτους ἀσπαζόμενοι γάμους ἀ μόνον τὰς εἰρημένας ὑφίστανται ποινὰς, ἀλλὰ γὲ καὶ ἑτέρας τινὰς, ἃς ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐστι μαθεῖν διατάξεων.

nam neque hi patres habere censentur, quoniam incertus hic est propter multitudinem coëuntium: sed solent hos spurios nominare, vel a Græca voce, quasi σποραδην concepti, vel quasi sine patre filii. Consequenter igitur dicendum est, tali conjunctione dissoluta, non fieri dotis repetitionem. Qui autem illicitas amplectuntur nuptias, non solum dictas sustinent pœnas, sed quasdam etiam alias, quas ex Imperialibus constitutionibus discere licet.

§. XIII. Εστι δὲ ἰδεῖν ποτε, *[24] τις ἅμα μὲν τῷ τεχθῆναι οὐκ ἔστιν [25] in potestate τοῦ πατρὸς, [26] μετὰ ταῦτα δὲ γίνεται in potestate : καὶ ποῖος οὗτός ἐστιν;

189 §. XIII. Porro videre aliquando licet, *quod* aliquis simul ac natus est, in potestate patris non sit, sed postea in potestate fiat. Et qualis hic est? Con-

21. ὅια F. 22. *filios* F. sed sic & *conceptos* edere debuisset & συλληφθέντας. Vide *Anacol.* in Gloss. Th. 23. ἤγεν de: F. 24. ἀκόλεθον F. *24. ὅτι excidisse credo. 25. ἰν ποτεσάτε hic & deinceps ante F. 26. μετὰ δὲ ταῦτα F.

Romani sanxerunt observandum in omnibus nuptiis incestis. Denique utrique spurii dicuntur, & vulgò concepti, d. l. 23. Ulp. t. 5. FABR. I.

h. Spurii dicuntur quasi sine patre nati, §. 3. inf. *de succ. cog.* l. 25. D. *de captiv. & postl.* Plutarch in *Rom.* Q. non quòd sine patre sint: ἄνευ δὲ πατρὸς τέκνον οὐκ ἔιη ποτ' ἄν, ut ait Euripid. Sed quoniam pater illis incertus est, & ut *Pan* dicitur à Poëtis ἀπάτωρ, quod ex promiscuo procorum concubitu natus sit, ἐκ τῆς πανσπερμίας γεννάμενον, ut ait Leo Imp. *homil.* 2. Joann. Pediasimus in *Theocriti Syr.* ἀπάτωρ, ἤγουν πολυπάτωρ · ἐκ πολλῶν γὰρ τῶν μνηστήρων γεγόνηται. FABR. I.

Utraque edit. Fabr. & Doujat. *concepti.* Curtius verterat : *sed receptum est, ut spurii vocentur - - quasi - - concepti.* Fabr. cum pro *receptum est, ut sp. voc.* posuisset, *solent eos spurios vocare*, retinuerat *concepti :* & tamen pro eo, quod mox sequitur ap. Curt. *vel quasi sine patre filii*, dederat *vel qs s. p. filios.* EDITOR LEID. Hoc ad versionem Latinam pertinet: at eamdem in Græco negligentiam notavimus *lect. var.* 22. G. O. R.

i. 28. *Eclog.* 5. περὶ γάμων ἀθεμίτων 24. 4. Harmenop. 6. §. 60. *l.* 52 *ff. de ritu.* D. GOTH.

Scholiastes notat, dotem caducam fieri. v. ad Institut. Iustin. FABR. II.

k. Errat Theoph. nam qui ex illicito coitu nascuntur, naturalium appellatione non censentur, l. 44. C. de Episc. & cler. Nov. 74. c. 6. Balsam. ad c. 1. Syn. Laodic. οἱ δὲ νόμοι τὰς ἐκ πορνείας τεχθέντας, ὡς ἐκ νομίμου συναφείας γενηθέντας λογίζονται, ἐὰν ὕστερον τὴν μητέρα αὐτῶν νομίμως ἀγάγηται ὁ πατήρ. Errat: nam, ut idem ait, concubina legibus cognita est, non meretrix ad can. 26. epist. S. Basilii ad Amphiloch. naturales appellare solemus eos, qui ex concubinatu progeniti sunt. D. Aug. Conf. 6. c. 17. FABR.

Si ex Novellis pro Th. argumentari liceret, (ante quas omnes ipse παραφρασιν composuit) hac ipsa Nov. 74 *praef.* §. 1. *fin.* & *cap.* 6. uterer: sed ficuti concedo, proprie & olim naturales tantum dictos, qui ex concubina nati fuerint, ita deinde etiam illos eo nomine appellatos, quos pater naturalis pro suis, i. e. ex se natis agnosceret, patet ex l. 1. & 7. Cod. *de Natur. lib.* & l. 1. C. Theod. *eod* In prima harum dicit Constantinus A. „ Se„ natores . . . . placet maculam subire infamiæ „ . . . si ex ancilla . . vel liberta . . vel sceni„ ca . . vel tabernaria [de qua vid. omnino l. 1. „ Cod. Theod, *de Adulter.* & ibi Jac. Gothofr.] „ . . . . susceptos filios in numero legitimorum „ habere voluerint . . . seu illos legitimos seu

„ na-

ἐστιν; 27 ἐμιγνύμην μὴν ἐγὼ *27 τινι γυναικὶ, πρὸς ἣν νόμιμον οὐκ ἐκωλυόμην συνήσασθαι γάμον· 27 ἐμιγνύμην δὲ αὐτῇ, οὐχ ὡς γαμετῇ, ἀλλ' ὡς πόρνῃ τυχὸν, ἢ παλλακῇ· ἐτέχθησαν παῖδες ἐντεῦθεν· οὐκ εἰσὶν in poteſtate, διὰ 28 τὸ γάμον μὴ προηγεῖσθαι, ἀλλ' ἔστι k φυσικὸς ὁ παῖς· kk τοῦτον 29 ἐπιδέδωκα l μοι ταῦτα εἰς βουλευτήριον m· γενήσεταί μοι in poteſtate. Τὸ δὲ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ συνεκάθευδον γυναικί τινι, οὐχ ὡς γαμετῇ, ἣν ἔχειν με γυναῖκα οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ τῆς διαθέσεως ἐκώλυσεν 30 ἔλλειψις· ἐτέχθη παῖς, οὐκ ἔστιν 25 in poteſtate. εἰ δὲ μὴ ταῦτα, 31 καθὰ εἴρηκεν ἡ διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, 32 προικῶα γένηται n πρὸς αὐτὴν, ἃ μόνον

Concubui ego mulieri cuidam, cum qua legitimas contrahere nuptias non prohibebar. Concubui autem illi, non ut uxori, ſed ut meretrici forte vel concubinæ. Nati inde ſunt liberi. Non ſunt in poteſtate, quia nuptiæ non præceſſerunt, ſed naturalis eſt filius. Hunc poſtea in curiam tradidi; fiet mihi in poteſtate. Idem quoque eſt, etſi mulieri cuidam concubui, non ut uxori, quam me uxorem habere non lex, ſed voluntatis impedivit defectus. Natus eſt puer: *is* in poteſtate non eſt. Si vero poſtea, ſicuti conſtitutio religioſiſſimi Imperatoris noſtri ſancivit, dotalia *inſtrumenta* cum ea fiant, non modo nati

27. ἐμιγνύην Lugd. & Goth. Sed Baſil. & Pariſ. priori loco ἐμιγνύην, poſteriori ἐμιγνύμην. *27. γυν. τινι F. 28. τὸν ante Goth. 29. ἐπιδέδωκε ante F. 30. Sic Lovan. & F. 2. ceterae ἔλλειψις. 31. κατὰ ἔιρηται διατάξει F. 32. προικῶα & προικώων ſine ἰῶτα ante F. 2. qui in 1. προϊκῶα & προϊκώων edidit.

„ *naturales* dixerit," ſcil. pater. In l. 1. C. Th. *de Nat. lib.* (ut temporis ordinem ſequar) Imppp. Valent. Val. & Grat. dicunt, *ſi ex conſortio* NB. *cujuslibet mulieris* naturales *ſuſceperit*, quod quidem ad natos ex concubina reſtringit Gothofr. ſed ex præjudicio tantum. Denique Juſtinianus in d. l. 7. ſic: „ Legem Anaſtaſii divinæ recordationis, quæ „ ſuper *naturalibus filiis* emiſſa eſt &c. ita tamen „ ut non *aliunde* progenitis ſubveniſſe credatur, „ quam non ex nefario nec inceſto conjugio. *Na*„ *turalibus* inſuper filiis vel filiabus ex *cujuslibet* „ *mulieris* cupidine, non inceſta, non nefaria pro„ creatis". &c. Nunc vero in argumentum Novellam quoque 74. citare licebit, quum oſtenderim, cujusmodi liberi jam ante eam *naturales* ſint dicti, plane ut loquitur Balſamo, injuria a Fabroto notatus, & Thomas Mag. in Τίθη ſub fin.: φυσικὸς υἱὸς, ὁ ἐκ πορνείας γεγονώς τινι, ᾧ σύαντίον ὁ γνήσιος. Intellige autem ſemper ſoluti ex ſoluta; ut & Jus Canonicum & hodierni mores ſervant, de quibus Vinnius *in Comment.* ad §. 12. & Huberus in *Prælect.* h. t. G. O. R.

kk. Ante τοῦτον Curtius in verſione ſupplet εἰ aut ἐὰν· Gavellius noſter καὶ ſupplendum cenſet poſt βουλευτήριον. Sed conſideremus, Theophilum hoc capite conciſe loqui ſine conjunctionibus & copulis. Obſervanda etiam numerorum enallage: nam plurali ἐτέχθησαν --- εἰσὶν ſubjungitur ſingularis, ἀλλ' ἔστι φυσικὸς ὁ παῖς. G. O. R.

l. Nov. 83. c. 2. & 8. D. GOTH.

Potius l. 3. & 4. Cod. *de Natural. lib.* &c. G. O. R.

m. Βουλευτήριον gloſſis curia, ordo. Unde βουλευτὴς Decurio, curialis. *l.* 53. *Cod. de Epiſcopis.* D. GOTH.

Liberi naturales oblatione curiæ legitimi efficiebantur propter onera curialium, Theophylact. in Marc. c. 15. itaque Chriſtiani inviti ad decurionatum vocabantur, Sozom. 1. c. 8 FABR. I.

n. Injuſti liberi juſti fiunt accedente honeſto nomine matrimonii, maritali honore, & affectione, ut in l. 31. D. *de donat.* Libanius declam. 22. D. Auguſt. Confeſſ lib. 6. c. 12. & de bono conjug. cap. 14. D. Hieron. de ſupp. cont. vit. Senec. in Hippol. act. 2. ſc. 3. *forſan jugali crimen abſcondam face.* Ovid. epiſt. Parid. ad Helen. *Nunc ea peccemus, quæ corriget hora jugalis.* Tabulæ tamen matrimoniales neceſſariæ ſunt, aliter quam in juſtis nuptiis l. 13. C. eod. Hebræorum tamen jure juſta uxor eo differebat à concubina, quòd uxor

νον οἱ προτεχθέντες τῶν προικῴων, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ τοῦτα, ὅ ἐι τινας 33 συμβαίη τεχθῆναι, ὑπεξούσιοί μοι γενήσονται, κατὰ τὰ προεχόμενα τῇ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξει.

nati ante *instrumenta* dotalia, sed & qui postea, si aliquos nasci contigerit, in potestate mea fient, secundum *ea* quæ sanctissimi Imperatoris nostri constitutione continentur.

[ΠΕΡΙ DE

33. συμβάινει F.

non fieret sine ritu & celebritate nuptiarum & dotalib instrumentis, quod non observabatur in concubina. Gemara Babylonia tit. Sanhedrin, Rabbi Bechai ad Genes 25. Dotalia quoque instrumenta desiderantur in matrimoniis scenicarum mulierum, & rescriptum principis, l. 23. C. eod. quanquam postea Justinian. instrumenta dotalia duntaxat exegit in const. Gr. quam edidit Alemannus in ἀνεκδ. Procop. FABR. I.

o. Non percepit Just. Theophilus: nec enim indigent principali beneficio, qui ex justis nuptiis procreati sunt. Justin. constit. sua liberos anteà susceptos æquavit postea natis, ut posteriores in hereditate patris potiores non sint, sed una eademque lance trutinentur, ut est in l. 10. C. de natur. lib. sic legend. videtur apud Fulgent. in Continentia Virgiliana: *Tum demùm*, inquit, *trutane æquâ lance, morum gravitate ponderatur ac deponitur.* Lege, inquam, *unà eademque lance*, vel certè, *trutane aqua*, [*trutane aliqua* Edit. 1.] *morum*, id est, τρυτάνῃ. lance autem Græcè [*leg.* Græcæ] dictionis interpretatio est. FABR.

Ulcus aliquod hic [*in textu Justin.*] latere, visum est viris eruditis; quia liberi postea nati Principis auxilio non indigebant. Cujacii lectio dubium non tollit, & pariter ac Hotomani emendatio, *quod etsi nulli alii*, repugnat consensui MS. Probabilius Muretus *h. l.* & *Observ Jur. c.* XI. unam literam mutat, *quod ei similiter aliis.* Optime Ampl. Bynkersh. L. II. Obs. XI. legit, *quod ut aliis.* Et tamen Anonymus quidam, in *Vindiciis* horum verborum, acri contentione nil mutandum esse censet; quia de legitimis natalibus postea natorum, saltem illorum, qui ante matrimonium concepti, sed post illud editi essent, olim dubitatum fuerit, l. 11. Cod. *de Nat. lib.* Nov. 12. c. 4. Nov. 18. c. 11. Adde Basil T. IV. p 280. f. & Th. h. l. in *Not. Crit.* EV. OTTO.

Licet non faciam cum Anonymo, cui præivit Alber. Gentilis in Dial. VI. pag m. 650. tamen unanimis omnium fere MSS. Latinorum cum Theophilo consensus satis ostendit, latere hic quidpiam, quod nemo adhuc adsecutus sit. Interim ne plane ασυμβολῳ videar, primo in ea me esse opinione dicam, Institutiones ipsas, ut alios veterum & hodiernorum auctorum libros, plus semel fuisse editas: tum ex collatione tam MSS. (quorum lectt. var. exhibui in *Observ. Miscell Nov Tom.* V. *sqq.*) quam diversarum editionum crediderim, Tribunianum primo scripsisse: *Quod, & aliis liberis ex eod. matrim. postea procreatis, similiter nostra constitutio prabuit*, hoc sensu, ὁπῶς, καὶ ἄλλων τεκνων ἐκ τῆς αὐτῆς γαμικῆς γεννηθέντων, ὁμοίως ἡ ἀμφοτέρων ἡμῶν παρεικε: sed quum eadem verba ambigua esse cerneret, nam significare quoque possunt, ὁπῶς καὶ τοις ἄλλοις τεκνοις, ἐκ τῆς αὐτῆς γαμικῆς γενηθεῖσιν, ὁμ. ἡ ἀμφ. ἡμ. παρ. (quomodo Th. ea accepisse videtur, quippe inter dictandam hanc paraphrasin ad verba magis, quam ad sensum attentus, quod optimo cuique accidere nonnunquam, experientia docet) Tribunianum credo sic mutavisse: *Quod, etsi alii liberi ex eod. matr. fuerint procreati, simil n. const. pr.* sed librarios, ne priorem scripturam nimis maculatent, voculæ *postea* inductæ super inscripsisse ambas voculas *si fuerint*, ac *S* finale in *aliis*, *liberis*, *procreatis* partim deleviſſe, partim id facere oblitos fuisse. Uti autem voculam *postea* quidam retinuerunt, ita altera *si*, quam & MSS. nostri & Cujacius & Hotomanus agnoscunt, apud alios degeneravit in *qui* Veriores ego quidem in h. l. conciliandæ lectionum varietatis rationes haud invenio. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΥΙΟΘΕΣΙΩΝ a.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

Ἐγνωμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, ὅτι περι191 ἔχομεν τὸ 1 in poteſtate b κατὰ τῶν ἡμετέρων παίδων, τῶν ἐξ ἐννόμων γάμων ἡμῖν γεννωμένων· εἰδέναι δὲ χρὴ, ὅτι 2 αὕτη ἡ 3 poteſtas καὶ ἐπὶ τοὺς θετοὺς πρόεισι παῖδας.

Καὶ τί ἐστιν υἱοθεσία; νομίμη c πρᾶξις d μιμουμένη τὴν φύσιν, πρὸς 4 ἀπαίδων e παραμυθίαν f ἐπινενοημένη· τυχὸν γὰρ

DE ADOPTIONIBUS.

TITULUS XI.

In ſuperioribus cognovimus, habere nos quidem jus poteſtatis in liberos noſtros, ex legitimis nuptiis nobis natos. Scire autem oportet, hanc poteſtatem etiam in adoptivis procedere liberis.

Et quid eſt adoptio? Legitimus actus, naturam imitans, in ſolatium improlium inventus. Forte enim ali-

1. ἐν ποτ. ante F. 2. αὐτὴ ἡ F. 3. ἐν ποτεστάτε ante F. 4. παίδων omnes præter Lovan. *vid. Not.*

a Adde 2. Harmenopul. 8. περὶ υἱοθεσίας & 23. *Eclog.* 1. περὶ υἱοθετάντων καὶ υἱοθετημένων, καὶ τίνες δύνανται υἱοθετεῖν, καὶ υἱοθετεῖσθαι, καὶ τίνες οὐ δύνανται. Ulp. 8. 1. Gajus 5. 1. ff. 7. D. GOTH.

b. Semper Græcus has dictiones τὸ ἐν ποτεστάτε uſurpat pro una dictione. id libuit annotare, quia ſæpius recurrit, & non obſervanti moleſtiam adfert interpretandi. P. NANN.

c. Νομίμη πρᾶξις, *Actus legitimus.* Hanc definitionem tradidit & Placentinus cum Joanne, licet ab Accurſio reprehendatur. [*ex edit. Antverp.* 1539.] JAC CURT.

Utrum ex Accurſii gloſſa hoc ſumptum eſt, & ex Placentini Joannisve Commentariis, ut Th. illorum ætate poſterior eſſe videatur: an contra, tum illi, tum hic noſter, ex tertio quopiam, cujus Latina extaret hæc definitio, totum hoc exſcripſerunt? HOTOM. *in Lugd.* 1558.

Al. νόμιμον. [noli alios intelligere Codices, ſed alia loca, nim. *de Nupt* cap. 162. & 165. & ſic νομίμοις ἐπινοίαις in Procem. *pr.* G. O. R.] Adoptionem νόμιμον πρᾶξιν εἶναι, actum legitimum eſſe, ſuperius dixit titulo proximo § 1. *in f.* & §. 2. Adde *l. ult. Cod. de adoptionibus*, *l.* 25. §. 1. *ff de adoptionib.* D. GOTH.

Id eſt, civilis ratio: ſic enim vertendum exiſtimo cum Cuj. ex Th. ſententia, qui ad §. 1. ſup. de nupt. ait, civilem rationem, id eſt adoptionem facilè conjungi adgnationi, quæ & ipſa civilis ratio eſt, §. ult. inf. de leg. adg. tut. deniq. in §. 2. eod. & §. adoptivi inf. de exher. lib. nihil aliud vult, quàm civilem rationem, civilem quoque rationem perimere. Adoptio quidem erat actus legitimus, qui ſolemni juris ordine fiebat per populum, curiatis comitiis adhibitis Pontificibus, ſed Th. opinor, ſimpliciter intellexit civilem modum, quo illiberis, & improles ad vicem naturalis ſobolis quem ſibi aſſerit, ut fiat ei legibus filius, cui natura filium proprium denegavit, ut eſt apud Jul. Firmic. lib. 6. c. 31. FABR.

Quomodo πρᾶξις *ratio* poſſit reddi, ratio me fugit. Argumento autem Cujaciano in Paratitl. ad Cod. *de Adopt.* reſpondet Wiſſenbachius ad *l.* 77. *de R. J. num.* 7. quamquam ſe antea cum Cujacio ſenſiſſe fatetur. G. O. R.

d. Unde naturæ ſimilitudo dicitur à Gajo 1. tit 5. §. 11. D. GOTH.

Huic ſimilem defin. adfert gloſſa apud Juſt. [ex Placentino & Joanne. Ed. 2.] FABR.

e. Bene pro παίδων repoſuit Reſcius ἀπαίδων. P. NANN.

Et ſic Curtius vertit, cujus verſionem omnes, prout debebant, amplexi ſunt, ſed Græcum παίδων neque mutarunt, neque quidquam monuerunt, licet in fine h. pr. ipſi rectè exhibeant ἀπαίδων, ubi Th. definitionem ſuam repetit. Sed cur plura verba perdam? G. O. R.

f. Facit *l.* 15. §. 2. *ff. eo.* adde *l.* 5. *Cod. eod.* D GOTH.

Adoptio quidem eſt φάρμακον τῆς ἀμαδοχῆς, & πρὸς

ᾧ ἐκ ἔχων τις παῖδας, ἀφ' τὸ μὴ ἐλθεῖν ἐπὶ γάμον, ἢ ἐλθεῖν μέν, μὴ παιδοποιήσας δέ, ἢ παιδοποιήσας μέν, ἀποβαλέσθαι δὲ τούτους· τὸ ἐκ τῆς φύσεως ἐλάττωμα, ἢ καὶ τὸ συμβὰν δυστύχημα βουλόμενος ἐπικουφίσαι, ἔλαβεν εἰς υἱοθεσίαν τινά· τοῦτο δὲ εἴρηται, ὡς ἐ μόνον ἐκείνων εἰς θέσιν λαμβανόντων, τῶν ἐκ ἐχόντων παῖδας· καὶ οἱ ἔχοντες ᾧ ἀκωλύτως λήψονται, ὡς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴρηται ἐπ' ἐκείνῳ τῷ θέματι, ἔνθα [h] εἴπομεν τὸν εἰς θέσιν βουλόμενον λαβεῖν τὸν γαμβρὸν, ἢ τὴν νύμφην, πρότερον τὸν υἱὸν, ἢ τὴν θυγατέρα [9] ὀφείλειν ποιεῖν [10] ἐμαγκιπάτον· ὥστε οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ θέματι, εἰ μὴ ὁ γάμος ὑπῆν, οὐδὲν ἐνεπόδιζε τῇ πράξει τῆς θέσεως· ἀλλ' εἶπον ἐνταῦθα, πρὸς παραμυθίαν ἀπαίδων ἐπινενοῆσθαι τὴν θέσιν, ἵνα δηλώσω τὸ γινόμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

192 aliquis liberos non habens, quod matrimonium non iniit, aut iniit quidem, sed liberos haud sustulit, aut sustulit quidem, sed eos amisit. *Hic* naturæ vitium, vel contingens etiam infortunium levare cupiens, accepit quemdam in adoptionem. Hoc autem dictum est, quia non modo illi in adoptionem accipiunt, qui liberos non habent: nam & ha-
193 bentes sine impedimento accipient, ut & in superioribus dictum est super illa specie, ubi dicebamus, *eum qui* adoptare velit generum vel nurum, prius debere filium vel filiam emancipare. Itaque in illa specie, nisi nuptiæ fuissent, nihil impediebat adoptionis actum: sed dixi hic in solatium improlium adoptionem esse inventam, ut ostenderem quod ut plurimum fit.

§. I. Η δὲ υἱοθεσία [i] Ρωμαϊκῇ φωνῇ λέγε-

194 §. I. *Quæ Græce* υἱοθεσια, Romana lin-

5. Sic restituo pro vulg. ἀποβάλλεσθαι. 6. ἐκ ὡς μον. F. Jo. Gavellius V. D. sic verba hæc construere mavult: τοῦτο δὲ ἐκ εἴρηται, ὡς μόνον ἐκ. *hoc autem non eo dictum est, ac si ii soli* &c. 7. ἀκωλύθως Goth. poster. & F. male. 8. τὸν βουλόμ. εἰς θέσιν λαβ. τ. νύμφ. ἢ τὸν γαμβ. F. 9. ὀφείλειν de: F. 10. ἐμαγκιπάτες F.

πρὸς τὴν παραμυθίαν ἀπαίδων inventa [Isæus, Demosthen. πρὸς Λεωχάρην. Cic. pro dom. Chrysost. hom. de cæco & Zac. οἱ τέκνα μὴ ἔχοντες υἱοποιητοὺς λαμβάνεσι. Ed. I.] procedente tamen tempore uxores & liberos habentibus adoptio concessa, sed non temerè, nec inexploratè. [Id solemne Principipibus, quo pluribus munimentis insisterent, ut de Tiber. Tacit. Ann. I. *Edit.* I.] FABR.

g. Adoptare potest vel is qui uxorem non habet, *l.* 30. *ff. eod.* D. GOTH.

h. [Locum Balduini sequentem, a nobis suo loco prætermissum, hic non incommode inferimus; pertinet autem proprie ad Tit. *de Nuptiis* cap. 167. & speciatim ad verba Justiniani, *debere eum ante filiam suam emancipare.* G. O. R.]

Sed quid si id non fecerit, & nihilominus adoptarit? Certe crediderim adoptionem nullius fore momenti, potius quam irritas fieri nuptias, quæ prius rite contractæ sunt. Neque enim nostro commento vel arbitrio dissolvi debet ratum matrimonium. Nec moror Theophilum, qui hoc loco videtur aliter sentire: nam & alio paulo post loco palinodiam canit, cum in tit. *de Adopt.* ait, nisi nuptiæ prohibuissent, nihil esse, quod hanc adoptionem impediret: satis innuens, adoptionem impediri nuptiis præcedentibus, non autem eas jam contractas adoptione impediri vel dissolvi. FR. BALDUIN. in *Commentar. pag.* 77. *pr.*

Nuptiæ enim consistere non possunt inter fratres. Ne igitur solvantur nuptiæ, generum aliter adoptare quis non potest, quàm emancipatâ filiâ suâ. Non ait adoptionem interire, matrimonium autem non solvi, sed adoptionem impediri matrimonio, quia secuta adoptione, matrimonium resolvitur. v. tamen Cuj. Observ. 25. c. 3. FABR.

CUJAC. *l. c.* existimat jus controversum fuisse, hu-

γεται ἀδοπλίων · αὕτη οὖσα γενικὸν k ὄνομα, εἰς δύο ἀφαιρεῖται, εἰς ἀδρογατιόνα καὶ τὴν ὁμώνυμον ἀδοπλιόνα · ἡ δὲ ἀδοπλίων γίνεται δύο τρόποις, ἢ ἐκ 11 βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, ἢ ἐκ προστάξεως ἀρχόντων.

lingua Adoptio dicitur. Ea quum ſit nomen generale, in duo dividitur, in adrogationem & æquivocam adoptionem. Adoptio autem duobus modis fit, vel ex reſcripto Imperiali, vel ex magiſtratuum juſſu.

Ἐξ ἀντιγραφῆς 12 βασιλικῆς τούτους ἢ ταύτας εἰς θέσιν λαμβάνομεν, οἵ τινές εἰσιν ἀυτεξούσιοι · τοῦτο δὲ τὸ τῆς υἱοθεσίας εἶδος λέγεται 13 ἀδρογατίων. l Κε-195 λεύσει δὲ τῶν ἀρχόντων ἔξεστι 14 λαβεῖν εἰς θέσιν τοὺς ὑπεξουσίους, ἢ τὰς ὑπεξουσίας ἑτέρων, εἴτε πρῶτον ἐπέχουσι τόπον τοῖς φυσικοῖς γονεῦσι βαθμὸν, οἷόν ἐστιν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, εἴτε 15 τὸν ἐπέκεινα, οἷός ἐστιν ἔγγονος, ἐγγόνη 16 · τοῦτο δὲ κυρίως 17 ἀδοπλίων λέγεται 18, m καὶ γενικῷ καὶ ἰδικῷ ὀνόματι.

Ex Imperiali reſcripto eos vel eas adoptamus, qui ſui juris ſunt : & hæc adoptionis ſpecies dicitur Adrogatio. Magiſtratuum vero juſſu adoptare licet, *eos easve* qui quæve alieni ſunt juris, ſive primum apud parentes naturales gradum obtineant, qualis eſt filius vel filia, ſive ulteriorem, qualis eſt nepos, neptis. Hæc autem proprie adoptio dicitur, & generali & ſpeciali nomine.

Ἀλλὰ πάλαι μὲν ἐξῆν 19 πάντως ἀλλότριον ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμβάνειν · καὶ τὸ 20 in poteſtate τῇ φυσικῇ πατρὸς μετέβαινεν ἐπὶ τὸν θετόν.

Atqui olim omnino licebat alienæ poteſtatis *liberum* adoptare : & poteſtas patris naturalis tranſibat ad adoptivum.

§. II. §. II.

11. βασιλέως F. 2. 12. βασιλέως F. 13. *adrogatio* F. quod ſequebatur vulgo ἤγετο παρόκλησις cum Fabroto ejecimus. Rationem dabo in Gloſſario Th. 14. λαμβάνειν F. 15. τὸν ἐπ' ἐκεῖνα Lugd. & Goth. 16. προέγγονος, προεγγόνη ad: F. 17. λέγεται *adoptio.* F. 18. ἡ γὰρ υἱοθεσία vulgo add. ante F. vid. Not. *m.* 19. πάντα F. an, quia Curtius vertit *quemvis ?* 20. ἐν ποτ. ante F. ſed hoc amplius monere ſuperſedebo.

humaniusque eſſe adoptionem impedire, quam diſſolvere matrimonium : Theophilumque uno loco ſtrictum jus ſpectare, altero æquitatem. Ceterum vid. notam Fabr. *o* ad *ſup. tit. cap.* 167. G. O. R.

i. [Nam jura conſtituuntur in his quæ ut plurimum accidunt, l. 6. D. *de legib.* vide Exercit. 2. *ex Ed.* 2.] Gloſſæ lat. gr. *adoptio* . τεκνοποιία, υἱοθεσία. Hieron. ep. ad Algaſ. *Adoptio quæ ſignificantius græce dicitur* υἱοθεσία. Hinc filium adoptivum græci θετὸν appellant, quaſi dicas poſitivum, ut quidam dixere poſitione fieri filium. Marius Victorinus in libello quodam adverſ. Candidum Arrian. qui exſtat in biblioth. Regis Chriſt. FABR.

k. *l.* 1. §. 2. *ff. eod.* 1. Gajus 5. §. 2. D. GOTH.

Boët. ad Top. lib. 2. Fit verò id ſæpè, ut ſpecies iisdem nominibus nuncupentur, quib. & genera. Nicol. Blemmid. Epit. Log. c. 22. ἕξεως μὲν ἓν, καὶ ἀφαίρετεως ὄνομα ἡ ἀφαίρεσις · ἀφαιρεῖται γὰρ ἡ ἀφαίρεσις εἰς τε τὴν ἕξιν, καὶ τὴν ὁμωνύμως τῷ κοινῷ καλουμένην ἀφαίρεσιν. FABR. I.

l. Ex jure veteri ſolemni juris ordine adoptio fiebat : erat enim actus legitimus, qui trina mancipatione, & binâ manumiſſione peragebatur. A. Gell. 5. 19. Suet. Aug. c. 64. Tull. 1. de Fin. *Quem in adoptionem D. Silano emancipaverat.* & conſtat etiam ex Feſto in vv. *mancipatum*, & *emancipati.* Tertull. Apol. c. 9. *Adoptandos melioribus parentibus emancipatis.* FABR. I.

m. Tres voculas hic inſertas *l. var.* 18. ANON. correxit ac Gothofr. primus edidit ἡ γὰρ υἱοθ. Ego non dubito quin ἡ γὰρ corruptum fuerit ex ἤγετο, atque ita tamquam manifeſtum ſcholion, ut pau-

§. II. Σήμερον δὲ [n] διάταξις τῦ εὐσε- 196
βεστάτυ ἡμῶν βασιλέως γέγονε κελεύσα, νίκα τις ὑπεξούσιον εἰς θέσιν λαμβάνει, μὴ λύεσθαι τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα, μηδέ τι μετιέναι ἐπὶ τὸν θετὸν πατέρα, μηδὲ γίνεσθαι αὐτῦ in potestate τὸν παῖδα, εἰ καὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτυ κλῆσιν, εἰς τὰ πράγματα τῦ λαβόντος αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν, ἡ εἰρημένη διάταξις αὐτῷ ἐφιλοτιμήσατο· εἰ δὲ ὁ φυσικὸς πατὴρ οὐκ [*20]·ἐξωτικῷ τινι, [o] ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ [21] πενθερῷ τοῦτον δέδωκεν εἰς [22] θέσιν, ὃς ἦν [23] αὐτῷ πάππος πρὸς μητρὸς, ἢ [24] πολλάκις γενόμενός τις 197
ἐμαγκιπάτος, εἶτα παιδοποιήσας, τὸν μὲν [25] τὴν ἐμαγκιπατιόνα τεχθέντα [26] αὐτῷ παῖδα, τῷ οἰκείῳ μὲν πατρὶ, πάππῳ δὲ πρὸς πατρὸς τῦ λαμβανομένυ, δέδωκεν εἰς θέσιν· ἐπὶ τούτων [27] γὰρ τῶν θεμάτων, ἐπειδὴ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον συντρέχει τά τε φυσικὰ δίκαια, τουτέστι τὰ ἐκ τῆς [28] γενέσεως, καὶ [29] τὰ τῆς υἱοθεσίας, ἀμάχως ὁ παῖς in potestate γενήσεται τῦ θετῦ πατρὸς, συναπλόμενος αὐτῷ καὶ νόμῳ καὶ φύσει, καὶ τῆς [30] τῦ πρὸς πατρὸς P πάππυ γενήσεται φαμιλίας τε καὶ ὑπεξουσιότητος.

§. II. Sed hodie religiosissimi Imperatoris nostri Constitutio edita est jubens, si quis filiumfamilias adoptet, non dissolvi naturalis patris potestatem, neque quidquam ad patrem adoptivum transire, neque filium fieri in ejus potestate, licet jus succedendi in bona adoptantis intestati dicta constitutio illi tribuerit. Si vero pater naturalis non extraneo cuidam, sed socero suo eum in adoptionem dedit, qui illi erat avus maternus; vel sæpe aliquis emancipatus, postea liberos procreans, natum sibi post emancipationem filium, patri suo, atque adoptati avo paterno, in adoptionem dedit. In his enim casibus, quoniam in unam atque eamdem personam & naturalia jura, id est & geniturae, & adoptionis *jura* concurrunt, sine controversia filius in patris adoptivi potestate erit, conjunctus ei & lege & natura, & in avi paterni *vel materni* erit familia ac potestate.

§. III. §. III.

*20. ἐπὶ additum in Basil. Viglius in Emend. deleri jussit. 21. πενθερῷ de: Goth. 22. υἱοθεσίαν F. 23. αὐτοῦ F. 24. καὶ ad: F. 25. τὴν de: F. 26. αὐτῷ ante F. 27. γὰρ de: F. 2. & Curtius omisit: satis recte, si Th. sic dedisse constaret. Vid. *Anacoluthia* in Gloss. Th. 28. γενήσεως F. 29. τὰ de: ante F. 30. καὶ τῆς αὐτοῦ γενήσεται φαμ. F. Cui hoc non placet, addat post πατρὸς, ἢ μητρὸς.

paulo ante ἤγεν παράκλησις, duce Fabroto exulare jussi. Si quis mordicus retinere velit, verba λέγ. ἀδοπτ. repetere & sic legere poterit: ἡ γὰρ υἱοθ. καὶ χω. καὶ ἰδ. ἀν. λέγ. ἀδ. G. O. R.

n. *l. penult. C. eod.* D. GOTH.

Qui dabantur in adoptionem, sacrorum, familiæque hæredes esse definebant. Suet. Tiber. c. 15. Quintil. declam. 346. Hoc jus ex parte immutatum est. FABR. I.

o. Et is capite minuitur: transit enim in patris adoptivi familiam ὁ παρὰ πατρὸς μὴ ἐξωτικῷ δεδομένος εἰς θέσιν, ἀλλ' ἐφ' ὃν κατ' τὸ in potestate μεταφέρεται, capitis ὑφίσταται δεμινουτιόνα, Græci ad l. 3. D. de cap. min. lib. 46. basilic. tit. 6. FABR.

p. Hoc loco aut addendum est *materni*, simileve quippiam; aut tollenda est dictio *paterni*: de utroque enim avo loquitur, quod vitium & in Græcis est. J. CURT.

q. Gellius L. V. c. 19. GEN. ED.

Filius autem familias impubes in adoptionem dari

§. III. Εἰσὶν οὖν πολλαὶ διαφοραὶ ἀδ- 198
ρογατιόνος καὶ ἀδοπλιόνος · καὶ πρώτη αὕτη, ἡ μὲν ἀδρογατίων ἐπὶ βασιλέως γίνεται, ἡ δὲ ἀδοπλίων ἐπὶ ἀρχόντων.

§. III. Sunt igitur multæ differentiæ adrogationis atque adoptionis. Et prima hæc: adrogatio fit apud Principem, adoptio apud magiſtratus.

Δευτέρα 31 διαφορὰ, ὅτι ἡ μὲν ἀδρογατίων ἐπὶ αὐτεξουσίων, ἡ δὲ ἀδοπλίων ἐπὶ ὑπεξουσίων χώραν ἔχει · Ἔστι δὲ καὶ τρίτη διαφορά · ὁ ἄνηβος ϙ αὐτεξούσιος ἐκεκώλυτο εἰς θέσιν πάλαι λαμβάνεσθαι, τελευταῖον δὲ ἐπετράπη [r] γίνεσθαι, μετά τινος προφυλακῆς · ἡνίκα οὖν διὰ βασι- 199
λικῆς ἀντιγραφῆς 32 ἄνηβος αὐτεξούσιος εἰς θέσιν λαμβάνεται, δεῖ ζητῆσαι, εἰ σεμνή τις αἰτία τὴν υἱοθεσίαν συνεστήσατο, τουλέστι μὴ δι' [s] αἰσχρὸν ἔρωτα τὴν θέσιν ὁ ἐσόμενος πατὴρ γενέσθαι βέλεται, καὶ εἰ λυσιτελὲς τοῦτο τῷ πουπίλλῳ, ἢ καὶ μὴ συμφέρει · τυχὸν γὰρ ἄπορός [t] ἐστιν ὁ θετὸς πατὴρ, αὐτὸς δὲ πλούσιος, ἢ 33 ἐσθ' ὅτε δαπανηρός · 34 καὶ εἰ ἓν ἐξ αὐτῶν φανῇ, οὐ προβήσεται ἡ θέσις · δεῖ 35 δὲ πρὸς 200
τούτοις, καὶ ἀσφάλειαν ποιεῖν τὸν ἀδρογάτωρα 36 [ἐν] δημοσίῳ προσώπῳ, τουτέστι τῷ ταβελλαρίῳ [u], ὡς εἰ συμβῇ τὸν 37 εἰς θέσιν ληφθέντα ἄνηβον τελευτῆσαι, 38 ἀποκαταστήσει ἐκείνοις τὰ πράγματα

Secunda differentia: Adrogatio in patribusfamilias, adoptio in filiisfamilias locum habet. Eſt etiam tertia differentia. Paterfamilias impubes olim adoptari prohibebatur; tandem vero permiſſum eſt *hoc* fieri, cum quadam cautione. Quum igitur per reſcriptum Imperiale paterfam. impubes adoptatur, quærere oportet, an honeſta aliqua cauſa adoptionem conflaverit, id eſt an non ob turpem amorem futurus pater adoptionem fieri velit, & an hoc utile *ſit* pupillo, an vero non expediat. Forte enim obæratus eſt pater adoptivus, ipſe autem dives, aut interdum ſumtuoſus. Et, ſi unum ex his adparuerit, non procedet adrogatio. Debet autem inſuper cautionem præſtare adrogator perſonæ publicæ, id eſt tabulario, ſi acciderit ut adrogatus moriatur impu-

31. δὲ ad: F. 32. αὐτεξ. ἀν. Fabr. 33. ἢν addit Fabr. 34. καὶ εἰ ἓν ἐξ αὐτ. φανῇ deſunt ap. Fabr. Gr. & Lat. 35. γὰρ ante Fabr. 36. Præpoſitio ἐν quo modo hic locum inveniat, etſi omnes poſſideat Editt. ego non invenio: adeoque tollendam puto. An ſcriptum fuerat ἀδρογάτωρεμ? 37. εἰς θέσιν deeſt F. 38. ἀποκαταστῆσαι F. Sed ſi me audis, ἀποκαταστήσειν legito.

dari poteſt. FABR.

r. Nempe ex conſtitutione D. Antonin. Ulp. in *Fragm. eod. tit.* H. ERNST.

s. l. 17. ibi *ne forte turpis* ff. eod. & §. 1. ibidem *ſanctiſſima affectione*. Adde 33. Eclog. 1. c. 17. D. GOTH.

An ſit honeſta benevolentia. FABR.

t. l. 17. §. 2. ibi, *quæ facultates pupilli, & quæ ejus qui adoptare velit* ff. eod. D. GOTH.

Sen. Contr. 1. 6. *Aliquis in adoptionem juvenis petitur? Si volet ire, quæret ſenex ille, qui petit, quales, & quos habeat majores quanta bona, an ſatis magno ſe poſſit addicere.* Interdum tamen pauperiori ditiorem adoptare permittitur, l. 17. §. pen. D. eod. Ut olim Athenis homines pauperтini divites peregrinos adoptare ſolebant, ut cives effecti laborantib. patribus ſubſidio eſſent, *Iſæus.* FABR. I.

u. l. 18. ibi *ſervo publico* ff. eod. l 4. Cod. eod. D. GOTH.

ματα, οἳ 39 ἤμελλον ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν αὐτῶ κλῆρον, εἴγε μὴ ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς θέσιν· ἀλλ' οὐδὲ ἑτέρως τὸν τοιοῦτον ἀνήβον ἐμαγκιπάτον ὁ ἀδρογάτως ποιεῖν δύναται, εἰ μὴ εὐλόγου x αἰτίας ἀποδειχθείσης· 40 γ τί γάρ; ὅτι 41 ἢ ἐπεβούλευσε τῷ θετῷ πατρὶ, 42 ἢ ἕτερόν τι ἔπραξεν, 43 ὥπερ ἄξιον ἑαυτὸν ἐποίει, τῆς ἐκβληθῆναι τῆς τῶ 44 θετῶ πατρὸς ὑπεξουσιότητος, ἀποδιδομένων αὐτῷ δηλονότι τῶν ὑπ' αὐτῶ διασταλέντων πραγμάτων τῷ θετῷ πατρί· εἰ δὲ καὶ τελευτῶν ὁ θετὸς πατὴρ ἐξεκληρονόμησεν αὐτὸν, 45 ἤγουν ἀπέκληρον αὐτὸν ἐποίησεν, ἢ καὶ δεινὸν z ἀλόγως ἐποίησεν 46 ἐμαγκιπάτον, κελεύεται τὸ τέταρτον a μέρος τῶν οἰκείων πραγμάτων αὐτῷ καταλείψαι, b ἐξηρημένων δηλαδὴ τῶν ἐπὶ τὸν θετὸν πατέρα μετενεχθέντων, καὶ ὧν αὐτῷ τὸ κέρδος προσεπόρισε μὲ τὴν θέσιν· ταῦτα δὲ πάντα ἐπὶ τῶ εἰς θέσιν λαμβανομένου ἀνήβου ὑπεξουσίου ἀργεῖ· ἀλλ' τὸ πρῶτον μὲν

pubes, *se* reſtituturum bona illis, qui ad ejus hereditatem venturi erant, niſi in adoptionem ſe dediſſet. Sed neque aliter hunc impuberem emancipare adrogator poteſt, niſi adprobata juſta cauſa. Quid enim? ſi aut patri adoptivo inſidiatus fuit, aut aliud quid egit, quo ſe dignum fecit, ut patris adoptivi poteſtate ejiceretur, redditis ſcilicet illi bonis, patri adoptivo per ipſum quæſitis. Sed & ſi moriens adrogator eum exheredaverit, aut vivus etiam ſine cauſa emancipaverit, jubetur quartam ſuorum bonorum partem ei relinquere, præceptis ſcilicet *iis quæ* ad patrem adoptivum tranſtulit, & quorum illi lucrum poſt adrogationem adquiſivit. Hæc autem omnia in adoptando filiofamilias impubere ceſſant: primo quidem, quia ipſe filiusfam. nihil habere intelligitur: de-

39. ἤμ. ante F. 40. ὅτι πάντων πραγμάτων, ὧν ἂν λέγωνται ἀφορμαί, τούτων καὶ κοινωνίαι τυγχάνουσι. Omnes hic inferunt ante F. Sed Curt. in verſ. omiſit. F. in Scholion ad §. ſq. recte rejecit. *Vid. Not.* y. 41. εἰ pro ἢ F. 42. ἢ καὶ F. 43. ὅπερ ἀξ. αὐτὸν F. 44. θετοῦ deeſt F. 45. ἤγ. ἀπακλ. αὐτ. ἐπ. deſunt F. 46. ἐμαγκιπάτον deerat ante F.

Quærit Theophili *Schol.* cur tabulario caveatur, non adgnatis. Quoniam, inquit, incertum eſt, quis tempore mortis pupilli proximior futurus ſit, eique ab inteſtato ſucceſſurus. FABR.

Hi *tabularii* olim ſervi publici erant, ut cuivis e populo ſtipulari poſſent. vid. l. 18. D. *h. t.* J. DOUJ.

x. Pubes igitur ſine juſta cauſa videtur etiam invitus emancipari poſſe. Filius autem naturalis emancipari invitus non cogitur, Paul. 2. ſent. t. 25. §. ult Nov. 89. c. 11. FABR.

y. Omnia iſta verba [lect. 40.] temere injecta ſunt, nullumque hic locum habent. ſunt autem inferenda tit. & pag. iisdem [in *edit. Lovan.* hic *cap.* 203.] poſt hæc verba ἀδρογατιῶν καὶ ἀδοπτιῶν. P. NANN.

Hæc ſententia hoc in loco nihil ad rem facit. Et melius conveniret, ſi infra poneretur, poſt verſiculum ἔνθα γὰρ ἀφορμὴ. ANON DUK.

Hoc nullum hic locum habet. Videtur enim ſcriptum fuiſſe in margine ſq. §. ubi dicitur, ἔνθα γὰρ ἀφορ. &c. H ERNST.

z. Si cauſa cognita impubes emancipatus fuerit, quartam perdit, l. ult. D. *ſi quid in fraud. patr.* FABR. I.

a l. 21. ff. *de collationibus*, ubi dixi D. GOTH.

Mich. Pſell. Synopſ. verſ. 481. τρίτον. ex jure novo quadrantem in trientem Græci ubiq. mutant. v. infra *de inoff. teſt.* §. ult. & ad tit. *de lege Falc.* in princ. FABR. I.

b. Gr. ἐξηρημένων i. e. *exemptis*, ut ſit *præceptis* & ante captis a filio. HOTOM. *in Ludd.* 1558. Curtius verterat, *exceptis videlicet bonis.*

c. Propter paternam providentiam. FABR.

d. Sch.

μὴ μηδὲν δοκεῖν ἔχειν αὐτὸν ὑπεξούσιον· δεύτερον 47 δὲ, ὅτι ἐστὶ 48 πατὴς, δυνάμενος c ταῦτα διεργάζεσθαι, καὶ οὕτως αὐτὸν εἰς υἱοθεσίαν παραλαμβάνειν.

§. IV. Εἰρήκαμεν τρεῖς διαφορὰς, εἰ-203πωμεν 49 καὶ κοινωνίας ἀδρογατίου καὶ ἀδοπλιόν· d ἔνθα γὰρ διαφορὰ, πάντως ἔσαι καὶ κοινωνία.

Ἐστι δὲ πρώτη κοινωνία αὕτη· δεῖ τὸν λαμβάνοντα εἰς υἱοθεσίαν εἶναι μείζονα 50 τοῦ υἱοθετουμένου e, ἐπειδὴ πρὸς μίμησιν ee τῆς Φύσεως ἐπινενόηται· ἡ δὲ Φύσις πρεσβύτερον οἶδε τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· νομίζεται γὰρ τέρας εἶναι καὶ τῆς Φύσεως ἀλλότριον, τὸ λέγειν μείζονα 51 εἶναι τὸν παῖδα τοῦ πατρός· ταῦτα δὲ 52 καὶ ἐπὶ ὑπεξου-204σίων, καὶ αὐτεξουσίων προβαίνει· δεῖ δὲ προηγεῖσθαι τὸν πατέρα 53 ἐνιαυτοῖς f ιη· ἡ γὰρ τοιαύτη ἡλικία plena ff λέγεται pubertas, τουτέστιν ἐφηβότης τελεία, 54 ὅτε καὶ οἱ βραδέως ἡβῶντες ἡβῶσι, τοῦ σχήματος πάντως συντρέχοντος.

§. V.

§. IV. Tres diximus differentias: dicamus etiam adrogationis & adoptionis communia. Ubi enim differentia, omnino erit & *aliquid* commune.

Eſt autem hoc primum commune: In adoptionem accipiens major eſſe debet adoptando, ſiquidem ad naturæ imitationem inventa eſt: namque natura patrem filio ſeniorem novit. Portentum enim eſſe cenſetur, & a natura alienum, dicere majorem patre eſſe filium. Hæc autem & in filiisfam. & *in* patribusfam. procedunt. Porro patrem oportet annis duodeviginti præcedere: hæc enim ætas plena pubertas dicitur, quando etiam tarde pubeſcentes puberes fiunt, *corporis* habitu omnino concurrente.

§. V.

47. δὲ deerat ante F. 48. ἐστὶν ὁ π. F. 49. καὶ deerat ante F. 50. τοῦ λαμβανομένου F. 51. τὸν π. εἶν. F. 52. καὶ cum F. addimus. 53. ιη ἐνιαυτοὺς ante F. 54. ὅτι F. male.

d. Sch. Σημ. ὅτι πάντων τοιούτων ὧν ἂν λέγωνται διαφοραὶ, τούτων καὶ κοινωνίαι τυγχάνουσι. FABR. II.

Vid. ſuper. lect. 40. & Not. y.

e. Idem 33. *Eclog.* 1. c. 51. l. 40. §. 1. ff. eodem. D. GOTH.

Cic. pro domo ſua: *Factus es ejus filius contra fas, cujus per ætatem pater eſſe potuiſti.* Et mox: *Nego iſtam adoptionem Pontificio jure eſſe factam: primùm quòd ea veſtra ſint ætates, ut is qui te adoptavit, vel filii tibi loco per ætatem eſſe potuerit.* De qua adopt. Sueton. in Tib. c. 2. Heliogabalus annos ſexdecim natus Alexandrum annorum duodecim adoptavit. Senatus adoptionem perridiculè confirmavit, ut ait Herodianus 5, deque ea adopt. Xiphil. in Sard. FABR. I.

ee. Adoptio eſt æmula naturæ, ſive imago naturæ, l. 23. D. *de lib. & poſt.* Auſon. in Cæſarib. — *imitatur adoptio prolem.* ut ars naturam imitari dicitur, Ariſt. 2. *Phyſ.* c. 2. Hinc in adoptionibus veritatem ſuſcipiendorum liberorum quidam imitabantur, ut cum Herculem Juno adoptavit, apud Diod. Sic. 4. & fortè ante genialem thorum adoptio peragebatur. Plin. pan. *Non tua, in cubiculo, ſed in templo: nec ante genialem thorum, ſed ante pulvinar Jovis opt. max. adoptio peracta eſt* In templo, id eſt, in Capitolio, Xiphilin. in *Nerva ſub fin.* FABR. I.

f. Pubertatem quidam generaliter ſic definiunt. Philoſt. de vita Apoll. 2. c. 12. FABR. I.

ff. Adde l. 14. §. 1. ff. *de alimentis* 33. *Eclog.* 1. c. 51. in fi. 3. Paul. *ſenten.* 4. §. 2. D. GOTH.

Paul. Sent. 3. t. 4. §. 2. Cenſor. de die N. c. 7. [ſcribit, *omnes intra ſeptimum decimum annum pubeſcere.* Edit. 2.] FABR.

§. V. Ἐστὶ δὲ δευτέρα κοινωνία ἐν τούτοις· δύναμαι γὰρ εἰς τάξιν ἐγγόνῳ 55 ἢ ἐγγόνης g, ἢ προεγγόνου καὶ προεγγόνης, ἢ καὶ τῶν ἔτι 56 κατωτέρων εἰς θέσιν λαβεῖν, εἰ h καὶ τὰ μάλιστα μὴ ἔχω παῖδα

§. V. Alterum quoque commune eſt in his: nam in locum nepotis vel neptis, aut pronepotis & proneptis, aut inferiorum etiam adoptare poſſum, etiamſi maxime prolem non habeam.

§. VI. Τὸ δὲ μέλλον λέγεσθαι οὐ κοινωνίας, ἀλλὰ μᾶλλον διαφορᾶς 57 ἐστὶν ἴδιον, ἥτις ἐστὶ τρίτη· ἐπὶ γὰρ αὐτεξουσίων οὐ προβαίνει· εἰς τάξιν γὰρ ἐγγόνου δύναμαι 58 λαβεῖν τὸν ἀλλότριον υἱόν, καὶ πάλιν τὸν ἀλλότριον ἔγγονον εἰς τάξιν υἱοῦ· i οὐ γὰρ ἀνάγκη ἕπεσθαί με τῇ τάξει, τῇ ὕσῃ προβὰ τῷ φυσικῷ πατρί. 205

§. VI Quod autem dicetur, non communionis ſed potius differentiæ proprium eſt, quæ eſt tertia; nam in patribusfamilias non procedit. In locum enim nepotis adoptare poſſum alienum filium, & rurſus alienum nepotem in locum filii. Nec enim opus me ſequi ordinem, qui apud naturalem patrem eſt.

§. VII. Ἐστι καὶ τετάρτη κοινωνία, 206 59 εἴ τις ἐν τάξει ἐγγόνου εἰς θέσιν λάβῃ τινὰ, ὡσανεὶ τεχθέντα ἐκ τοῦ οἰκείου παιδὸς, τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ θετοῦ, δεῖ πάντως καὶ αὐτὸν συναινεῖν k τὸν παῖδα· ἐπειδὴ γὰρ τελευτήσαντος τοῦ λαβόντος εἰς θέσιν, ὁ ληφθεὶς εἰς θέσιν μέλλει μεταπίπτειν εἰς τὴν ὑπεξουσιότητα ἐκείνου, ἐξ ἧς τετέχθαι 60 αὐτὸν ἡ θέσις l ἐσχημάτισατο· διὰ τοῦτο δεῖ συναινεῖν τὸν μέσον, ἵνα μὴ ἄκοντι αὐτῷ σοῦ γένηται κληρονόμος.

§ VII. Eſt etiam quartum commune, ſi quis in locum nepotis adoptet aliquem, tamquam natum ex ſuo filio, *ſive* naturali ſive adoptivo, oportet omnino & ipſum conſentire filium. Nam quum mortuo *illo qui* adoptavit, adoptatus recaſurus ſit in poteſtatem ejus, ex quo natum eſſe illum adoptio finxerat: ideo medium conſentire oportet, ne invito illi ſuus naſcatur heres.

Ei Si

55. καὶ pro ἢ F. ego potius pro ſeq. καὶ itidem ἢ legam. 56. κατωτέρω λαμβάνειν εἰς θ. F. 57. ἰδ. ἐστ. F. 58. λαμβάνειν F. 59. ἐάν τις F. 60. αὐτῷ ἡ φύσις ante F. qui in 1. αὐτὸν ἡ φυσις, in 2. ut hic, dedit. *Vid. Not.* l.

g. l. 6. l. 10. l. 11. l. 43. l. 44. ff. *eodem.* D. GOTH.

h. l 37. D. *eod.* D. GOTH.

i. Mire hic turbat *Franc. Hotomanus*: cujus de h. l. ſententiam, ne quis omiſſum quid conqueratur, in Excurſ. XI. cum ἐπιχείρει noſtra exhibemus: idque eo magis, quod neminem Hotomano reſpondiſſe inveniam. G. O. R.

k. l. 6. & 7. D. *eod.* D. GOTH.

l. Pro φύσις legend. eſt θέσις. Eſt enim ſenſus: adoptatum pro nepote poſt avi adoptivi mortem recidere in ejus poteſtatem, ex quo illum natum eſſe adoptio finxit. P NANN.

Si legeretur pro φύσις, θέσις: minus moleſta eſſet ſententia. *In utroque exempl* ANON.

Alii legunt θέσις, ut & Curtius vertit. ERNST.

Viri docti legunt ἡ θέσις. *in Addend.* FABR. I.

m. Appian. 3. Civil. ſcribit, Romanorum more τὰς θετοὺς ἐπὶ μάρτυσι γίνεσθαι τοῖς τροπηγοῖς. FABR. I.

n. l. 8. Cod. *eod.* D. GOTH.

o. Totus iſte textus cum gloſſis vulgatis pugnat,

Εἰ μέν τοι ἐκ τῆ ἐναντίᾳ ἔχων τις υἱὸν, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον, 61 τὸν ἔγγονον ἑτέρῳ δίδωσιν εἰς υἱοθεσίαν, οὐκ ἀνάγκη τὸν υἱὸν συναινεῖν 62.

Si tamen ex contrario aliquis filium habens atque ex eo nepotem, alii nepotem in adoptionem det, non neceſſe eſt filium conſentire.

§. VIII. 63 Ἐστι δὲ πέμπτη κοινωνία ἀδ- 207 ρογατίονος καὶ ἀδοπτίονος ἐν τούτοις· ὅντινα γὰρ λάβω, εἰς θέσιν κατὰ ἀδρογατίονα ἢ κατ' ἀδοπτίονα, εἴτε παρὰ βασιλεῖ, εἴτε m παρὰ τῷ πραίτωρι, 64 εἴτε ἄρχοντι, οὐκ ὄντα ἐξωτικὸν, δύναμαι n τοῦτον εἰς θέσιν 65 δοῦναι ἑτέρῳ· ὥσπερ γὰρ ἐν πλείστοις, οὕτω καὶ τούτῳ μίμησίς ἐστιν ἀδρογατίονος καὶ ἀδοπτίονος.

§. VIII. Eſt & quintum commune adrogationis & adoptionis in his: Quemcumque enim qui extraneus non eſt, adoptavero per adrogationem vel per adoptionem, ſive apud principem, ſive apud prætorem aut magiſtratum: poſſum hunc alii in adoptionem dare. Sicut enim in plurimis, ſic etiam in hoc ſimilitudo eſt adrogationis & adoptionis.

§. IX. Ἕκτην κοινωνίαν ἀδρογατίονος 208 καὶ ἀδοπτίονος δίδωσιν ἡμῖν ὁ εὐνοῦχος· ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· 66 εὐνοῦχος ὄνομά ἐστι γενικὸν, τέμνεται δὲ εἰς τρία.

§. IX. Sextum commune adrogationis & adoptionis præbet nobis eunuchus. Habe autem hæc tamquam in prævia inſpectione. Eunuchus vocabulum eſt generale, ſed dividitur in tria.

Τῶν γὰρ εὐνούχων οἱ μέν εἰσι σπάδωνες, οἱ δὲ καστράτοι, οἱ δὲ θλιβίαι· καὶ σπάδωνές εἰσιν, οἵτινες ἀφ' ὅτι πάθος ἢ ψῦξιν ἐνοχλήσασαν τοῖς γονίμοις μορίοις παιδοποιεῖν κωλύονται, τούτου δὲ ἀπαλλαγέντες παιδοποιοῦσι· θλιβίαι δὲ, 209 οἵτινες ὑπὸ τῆς τροφοῦ, ἢ τῆς μητρὸς τυχὸν, ἐκθλῖψιν τῶν διδύμων ὑπέστησαν· καστρά-

Nam eunuchorum alii ſunt ſpadones, alii caſtrati, alii thlibiæ. Et ſpadones ſunt, qui propter vitium aut frigiditatem genitalibus membris incommodantem liberos procrea-re prohibentur: eo autem liberati procreant. Thlibiæ vero, qui a nutrice, aut matre forſitan, teſti-cu-

61. τὸν ἔγγονον omittunt Goth. & F. ſed ſic vel particip. ἔχων in ἔχει mutare, vel copulam καὶ ejicere debuiſſent. 62. ἔστι δὲ πεμπτη αὕτη ἀφορμὴ ad: F. 63. ἡ δὲ F. rejecto ἐστὶν poſt ἀδοπτίονος. 64. ἢ pro εἴτε h. l. F. 65. ἐτ. διδ. F. 66. ὁ ad: F.

gnat. Sed ne quis Græcum interpretem calumnietur, quod ſpadones etiam eos intelligat, qui ex vitio naturali gignendi impotentes ſint, ac non potius, quibus teſticuli avulſi ſint, annotandum putavi, τὸ σπάω non pro *avello* ſemper, ſed ſæpius pro *contorqueo* poni. unde σπασμὸς morbus, non qui membra abrumpit, ſed diſtorquet. Eſt autem genus herniæ, quod ita diſtorquet genitalia, ut fœcunda eſſe deſinant, niſi remediis ſuccurratur. poſſe autem ſpadonibus ſuccurri docet Juven. Sat. VI. P. NAN.

Idem extat apud 2. Harmenop. 8. §. 2. ubi Eunuchorum alios facit Thlibias, ſpadones, caſtratos: & qui illi ſint, exponit. Adde 33. *Eclog.* 1. c. 52. l. 2. ff. *eod.* D. GOTH.

Gloſſæ iuris: Spadones, οἱ ψύξιν τῶν γονίμων μορίων ὑποστάντες. Nov. 36. c. 2. Juliani Anteceſſoris. FABR.

Qui plura cupit, conſulat Oiſel. & Aleandr. ad Cāji l. 5. 2. ac Menagii *Amœnit. Jur.* cap. 39. v. *Eunuchus* & c. 40. & Doctorum quæſtiones Medico-Legales. G. O. R.

καστράτοι δέ εἰσιν, ἐφ' ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων· ἐπειδή σοι ταῦτα 67 προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐζητήθη, εἰ ἄρα ὁ εὐνοῦχος δύναται υἱοθετεῖν; καὶ λέγομεν, ὅτι ὁ μὲν καστράτος καὶ ὁ Θλιβίας οὐ μὴν λαμβάνουσιν εἰς θέσιν, οὐδὲ αὐτεξούσιον μὲν 68 βασιλέως, οὐδὲ ὑπεξούσιον μὲν ἄρχοντος· οἷς γὰρ ἡ Φύσις ἠρνήσατο 69 τὸ παιδοποιεῖν, τούτοις καὶ ὁ νόμος, κατὰ πόδας βαδίζων τῆς Φύσεως· ἀνέλπιστα γὰρ αὐτοῖς τὰ τῆς παιδοποιΐας· ὁ δὲ σπάδων (ἐπειδὴ τούτῳ ἐλπὶς, εἰκὸς 70 γὰρ τὸ πάθους *70 ἀπαλλαγέντος τοῦ δύνασθαι παιδοποιεῖν) εἰς θέσιν λήψεται, 71 καὶ ὑπεξούσιον καὶ αὐτεξούσιον· ἀλλ' ὁ σπάδων 72 λαβὼν ὑπεξούσιον εἰς θέσιν, οὐκ ἔξει τοῦτον in poteſtate· πάντως γὰρ ὁ λαμβανόμενος ἐξωτικὸς 73 ἔσται· πῶς γὰρ ὁ σπάδων πάππος εἶναι δυνήσεται τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς; 74 εἰ μὴ ἄρα τις εἴπῃ, τὸν σπάδωνα μὴ μόνον ἐκεῖνον εἶναι, τὸν ἐξ ἀρχῆς δὲ δυνηθέντα παιδο-

culorum contritionem paſſi ſunt. Caſtrati autem ſunt, in quibus genitalium membrorum exſectio facta eſt. Poſtquam hæc tibi ſunt prægnita, vide reliquam argumentationem. Quæſitum eſt, an igitur eunuchus adoptare poſſit? Et dicimus, caſtratum quidem & thlibiam non adoptare, neque patremfamilias apud principem, neque filiumfam. apud magiſtratum. Quibus enim natura liberorum procreationem negavit, his etiam jus *civile*, naturæ veſtigia premens: namque his procreandi ſpes nulla *eſt*. Spado autem (quoniam ei ſpes *eſt*: veriſimile enim, *eum* vitio liberatum liberos procreare poſſe) adoptabit, tam filiumfamilias quam patremfam. Sed ſpado filiumfam. adoptans hunc in poteſtate non habebit: omnino enim adoptatus extraneus erit. Nam quomodo ſpado avus paternus vel maternus eſſe poterit? niſi forte quis dixerit, ſpadonem

67. προτεθεώρηται Baſil. Pariſ. Lugd. male. 68. βασιλεῖ F. & mox tamen ἄρχοντος. 69. τὸ de: ante F. immo in Gothofr. per typographorum incuriam ipſum quoque παιδοπ. omiſſum. 70. γὰρ de: F. *70. ἀπαλλαγέντα requirit lingua Græca, ut cap. 208. G. O. R. 71. καὶ αὐτ. κ. ὑπ. F. 72. λαμβάνων F. 73. ἐστιν F. 74. εἰ de: F.

p. Idem extat apud 2. Harmenop. 8. §. 1. Hoc abrogatur *Novella Leonis* 26. quæ poteſtatem facit Eunuchis & caſtratis adoptandi, cujus conſtitutionis etiam meminit 2. Harmenopulus tit. 8. §. 4. Adde 1. Gajum tit. 5. §. 4. Ulpianum 1. ff. 6. ubi de ſpadonibus & his qui generare non poſſunt. D. GOTH.

q. Sive ut ait Javol. in l. 16. D. h. t. *Adoptio in his perſonis locum habet, in quibus etiam natura poteſt habere.* FABR. I.

qq. Nec enim in teſtes vim genitalem adfundunt, aut ſi quod virus emittunt, ad gignendum vanum, & invalidum eſt. FABR. I.

r. Natura enim magis in homine generandi & conſuetudo ſpectanda eſt, quàm temporale vitium, aut valetudo, propter quam abducatur homo à generandi facultate, l. 9. D. *de lib. & poſt.* Et ſpadones igitur, qui ſublato vitio corporis liberis procreandis operam dare poſſunt, adoptare etiam poſſunt: nam & uxorem ducere, l. 6. §. 1. D. *de jure patronatus*, l. 39. §. 1. D. *de jur. dot.* l. 40. §. 1. D. *h. t.* FABR. I.

s. Adde *in locum nepotis*, ut oſtendit ſequens ratiocinatio. J. DOUJ.

Immo nec ſi in locum filii adoptet, habere eum in poteſtate poteſt, ſecundum perſpicuam Theophili ratiocinationem, quam ſane miror Doujatio non ſatis eſſe intellectam. Ego liquidius eam dicere nequeo. G. O. R.

t. Hoc abrogatur *Novellâ Leonis* 27. quæ poteſtatem facit fœminis adoptandi, adde 2. Harmenopul. 8. §. 4. Adde l. 5. *Cod eodem.* Ulpianum 8 §. 9. 1. Gajum 5. §. 3. D. GOTH.

u. Gregor. Theolog. orat. 31. ἄνδρες ἦσαν οἱ νομο-

δοποιῆσαι, ἐλπίζοντα δέ· ἀλλὰ 75 καὶ ἐκεῖνον, ὃς πάλαι μὲν ἠδύνατο παιδοποιεῖν, τελευταῖον δὲ ἅμα τὸ συμβὰν αὐτῷ πάθος σφέστη εἰς τὸ μὴ δύνασθαι παιδοποιεῖν.

donem non modo illum esse, qui ab initio liberos procreare non potuerit, sed speraverit: verum etiam illum, qui olim quidem procreare potuerit, sed postremo propter vitium ei accidens in procreandi impotentiam devenerit.

§. X. Ἐστι δὲ ἑβδόμη κοινωνία, ἣν 212 ἀποτελεῖ ἡ γυνή· γυνὴ [t] γὰρ οὐδὲ κατ' ἀδρογατιόνα, οὐδὲ κατ' ἀδοπτιόνα δύναται λαμβάνειν εἰς θέσιν τινά· ἡ γὰρ θέσις δίδωσιν ἡμῖν τὴν κατὰ τὸ παιδὸς ὑπεξουσιότητα· αὕτη δὲ τοὺς [u] φυσικοὺς παῖδας ὑπεξουσίους οὐκ ἔχει· ὁ δὲ νόμος ἀκολουθεῖ τῇ φύσει· εἰκότως *75 ἂν οὐ λήψεται εἰς θέσιν τινά, εἰ μὴ ἄρα ἐκ φιλοτιμίας βασιλέως, πρὸς παραμυθίαν [x] τῶν τελευτησάντων αὐτῆς παίδων, βουληθῇ λαβεῖν· ὥστε οὖν ἡ μὴ 76 σχοῦσα [y] παῖδας γυνὴ, οὐδὲ ἅμα 77 βασιλικῆς ἀντιγραφῆς λήψεταί τινα.

§. X. Est etiam commune septimum, quod mulier facit. Mulier enim neque per adrogationem, neque per adoptionem adoptare potest quemquam. Adoptio enim dat nobis in filium potestatem: hæc autem liberos naturales in potestate non habet: at lex imitatur naturam. Consequenter igitur non adoptabit quemquam, nisi forte ex indulgentia Principis, in solatium mortuorum liberorum, adoptare voluerit. Itaque mulier, quæ liberos non habuit, neque per rescriptum Imperiale quemquam adoptabit.

§. XI. Πρὸς ταῖς εἰρημέναις διαφοραῖς 213 ἐστι καὶ αὕτη· ἐὰν εἰς ὑοθεσίαν λάβω τινὰ ἔχοντα 78 υἱὸν ὑπεξούσιον, ἕπεται [z] ἀυ-

§. XI. Præter dictas differentias hæc quoque est: Si quempiam adoptavero, qui filium in potestate habet,

75. γὰρ pro καὶ omnes ante Goth. Utrumque conjunxit F. ἀλλὰ γὰρ καὶ. *75. ἂν deerat ante Goth. 76. Omnes ante hanc ἔχουσα. vid. Not. y. 77. βασιλέως F. 78. υἱὸν de: ante F.

νομοθετοῦντες, διὰ τοῦτο κατὰ γυναικῶν ἡ νομοθεσία, ἐπεὶ καὶ τοῖς πατράσιν ὑπ' ἐξουσίαν δεδώκασι τὰ τέκνα, τὸ δὲ ἀσθενὲς ἀθεράπευτον εἶασαν. Ex Nov. Leon. 26. & 27. adoptare possunt castratus, & femina, quas in Oriente receptas fuisse constat ex Harmenop. brev. lib. 2. t. 8. §. 4. & ex Matthæi mon. quæstion. matrim. FABR. I.

x. L. 5. C. *eod.* quib. etiam jus trium liberorum solatii loco dabatur, ut Liviæ ob interceptum Drusum, Dio 55. FABR. I.

y. Quæ liberos non habet, nec habuit scil. Leo tamen Sapiens id omnibus permisit, etiam virginibus. J. DOUJ.

Græce, ἡ μὴ ἔχουσα παῖδας γυνή. Atqui etiam mulier, quæ liberos amisit, eos non habet, & tamen ex indulgentia Principis adoptare potest. Doujatius notulam addiderat, *nec habuit scil.* ED. LEID.

Vulgata hactenus lectio ἔχουσα Viris doctis necessario facere debuit negotium: quibus me audaciorem dicam an fortunatiorem, quod primus veterem lect: immutem: nisi tamen ipsi suis notis viam mihi ad deprehendendam Theophili scripturam præiverunt. Jam vero vel Græca tantum legentibus ignotum esse nequit, quam sæpe inter se adfinitatem characteres ἐψιλοῦ ac σίγματος in libris etiam impressis habeant, ne ad Montfauconii Palæographiam confugere opus sit. Sic ipse Viglius, quum προστέθεικεν alicubi edidisset, emendari jubet προσέθεικεν: & Fabrotus alibi priorem lect. πελιχομίων recte mutavit in πελιχομιῶν. Taurellius quoque in Adnot. ad Pand. Florent. pag. 895. scribit: „ Στοιχειῶσαι. sic sane in Pandectis. nisi quis putet „ Στοιχειῶσαι illic legi: nam prima litera non om„ nino certa illic est," &c. G. O. R.

z. Ulpianus 8. §. 1. 1. Gajus 5. §. 5. l. 2. in f. ff. *eod.* D. GOTH.

αὐτῷ ὁ παῖς· καὶ ὁ μὲν ἔσται παρ' ἐμοὶ ἐν τάξει υἱοῦ, ὁ δὲ ἐν τάξει ἐγγόνου· εἰ δὲ ὑπεξούσιον, ἐξ οὗ γέγονεν υἱός, λάβω εἰς θέσιν, αὐτὸς μόνος παραγενήσεται, τὸν δὲ ἴδιον υἱὸν ἐᾶι παρὰ τῷ φυσικῷ πάππῳ· καὶ ὁ λογισμὸς δῆλος, ἐπειδὴ ὑπεξούσιος ὢν ὑπεξούσιον ἔχειν οὐκ ἠδύνατο· ὅτι δὲ ὁ ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ληφθεὶς εἰς θέσιν, συνεφέλκεται τὸν οἰκεῖον παῖδα, δῆλον· ἐξ ὧν Αὔγουστος οὐ πρότερον Τιβέριον, τὸν μὴ ταῦτα γενόμενον βασιλέα, ἔλαβεν εἰς θέσιν, πρὶν ἅτος τὸν Γερμανικὸν εἰς θέσιν ἔλαβεν· ἐπειδὴ γὰρ ἠβούλετο, Τιβέριον [a] μὲν ἔχειν ἐν τάξει υἱοῦ, Γερμανικὸν δὲ ἐν τάξει ἐγγόνου, καὶ διὰ μιᾶς τοῦτο 79 υἱοθεσίας γενέσθαι, παρεσκεύασε, πρότερον τὸν Γερμανικὸν εἰς θέσιν ὑπὸ Τιβερίου ληφθῆναι, εἶτα οὕτως αὐτὸς τὸν Τιβέριον ἔλαβεν εἰς θέσιν.

bet, sequitur eum & filius. Et ille quidem apud me erit loco filii, hic autem loco nepotis. Si vero filium fam. ex quo filius est natus, adoptavero, ipse solus transibit, filium autem suum apud naturalem avum relinquit. Et manifesta *est* ratio, quoniam qui in potestate est, *alium* in potestate habere non potuit. Quod autem *is*, qui filium in potestate habet, & in adoptionem accipitur, proprium filium secum trahat, manifestum *est*: ex eo quod Augustus non prius Tiberium, qui postea Imperator factus est, adoptavit, quam hic Germanicum adoptasset: nam quoniam & Tiberium filii loco, & Germanicum nepotis loco habere, atque hoc per unam adoptionem fieri volebat, curavit ut prius Germanicus a Tiberio adoptaretur: postea ipse sic Tiberium adoptavit.

§. XII. Τὸν ἴδιόν τις οἰκέτην ἔλαβεν εἰς υἱοθεσίαν· ζητοῦμεν, εἴγε ἔρρωται ἡ θέσις, ἢ τί ἐντεῦθεν ἀποτελεῖται; καὶ φασὶν οἱ παλαιοὶ τὸν Κάτωνα [b] εἰρηκέναι, τὴν μὲν θέσιν μὴ ἰσχύειν, ἐπ' ἐλευθέρων γὰρ αὕτη προβαίνει· ἡ δὲ θέσις, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὡς θέσις οὐκ ἔρρωται, ἀλλ' οὖν τὸν οἰκέτην ἐλεύθερον ἀποδείκνυσιν· ὁ γὰρ τὸν δοῦλον εἰς θέσιν

§. XII. Quidam servum suum adoptavit: quærimus an rata sit adoptio, aut quid inde efficiatur? Et dicunt veteres Catonem dixisse, adoptionem quidem non valere, nam in liberis *personis* hæc procedit: sed adoptio, licet maxime ut adoptio rata non sit, tamen servum liberum efficit. Qui enim servum adoptare vo-

79. γεν. υιοθ. F. 80. ἐπὶ F. 81. εἰς θέσιν de: ante F.

a. Vid. Sueton. [in *Aug.* c. 5. & 9. ANON. & GEN. ED.] *Tib.* c. 15 Tacit. 2. D'GOTH. vid. Brisson. L. VII *de Formul.* ED. GEN. Augustus Tiberium adoptavit, Eutrop. 7. Tiberius Germanicum, Dio 55. Tacit. Ann. 1 & 4. Suet Tib. c. 15. & Calig. c 4. Ipse Germanicus in Aratæis Phænom. Augustum genitorem suum vocat, se autem natum. *--at nobis genitor tu maximus auctor.* Et mox: *Tuque adsis nato, numenque secundes.* Sic videtur Hugoni Grotio V. Cl. vide tamen Jani Rutgers var. lib. 2. c. 9. FABR. I.

b. Vid. Gell. V. 19. fin. GEN. ED.

c. Hoc

θέσιν βεληθεὶς λαβεῖν, πρόδηλόν ἐστιν, 216 ὡς τῆς δουλείας αὐτὸν σιωπηρῶς ἔσωσεν ἀπαλλάξαι· εἴτος τοίνυν, ὁ μὲν ἐξεφώνησεν, οὐκ ἔπραξεν· ὁ δὲ [83] οὐκ [c] ἐνεθυμήθη, διεπράξατο· ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, εἰσελθόντος [d] ἐν δικαστηρίῳ τινὸς καὶ εἰπόντος [e] ἐν ὑπομνήσει περὶ οἰκέτου [84] τινὸς, υἱός μου ἐστὶν, ἐθέσπισεν ἐκ τῶν τοιούτων ῥημάτων, τὸν μὲν οἰκέτην υἱὸν μὴ εἶναι, παύσασθαι δὲ τὸ εἶναι δοῦλον.

voluit, manifeſtum eſt, quod eum tacite ſervitute liberare ſtuduerit. Hic igitur, quod quidem expreſſit, non peregit: quod autem non cogitavit, effecit. Hinc motus Imperator noſter ſanctiſſimus conſtituit, aliquo in judicium veniente atque in actis dicente de ſervo aliquo, filius meus eſt; ex his verbis ſervum quidem non eſſe filium, ſed deſinere ſervum eſſe.

82. ὥστε δελ. ante F. 83. οὐκ de: F. *vid. Not.* 84. τινος de: F. qui mox ita: ἔστιν οὗτος υἱός μου.

c. Hoc affirmative edidit & vertit Fabr. procul dubio, quia σιωπηρῶς præceſſit: quaſi ſcil. eum adoptando manumittere voluerit ſciens prudensque. Sed ego veterem lectionem verſionemque Curtii præfero, neque de vera ſed præſumta ac quaſi voluntate manumittendi accipio. Alioqui eum potius ſolennitermanumiſiſſet, quam adoptaſſet. G. O. R.

d. Non ſi extra judicium, & ſervum ſuum benignè compellans, ut mos eſt clementiorum dominorum. S. Athanaſius orat. 2. adv. Arian. Hebræorum jure, qui aſſeruerit quem ſibi filium eſſe, ei fides habetur, Miſna tit. Baba Bathra c. 8. ubi R. Obadias Bartenorius: adeò ut filius ejusmodi ei ſuccedat. Jure Romano non nudis aſſeverationibus nec ementita profeſſione, ſed matrimonio jure contracto, vel adoptione ſolemni filii patri conſtituuntur, l. 14. C. *de probat.* FABR. I.

e. 1. Harmenopul. 18. §. 25. l. unica. §. 10. *Cod. de latina.* D. GOTH.

[ΠΟΙΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ ΤΟ ΥΠΕΞΟΥΣΙΟΝ ΔΙΑΛΥΕΤΑΙ.]

QUIBUS MODIS JUS PATRIAE POTESTATIS SOLVITUR.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

TITULUS XII.

ΕΔιδάχθημεν [1] ἐκ τῶν προλαβόντων, κατὰ τίνων ἔχομεν τὸ [217] in poteſtate,

DIDICIMUS ex ſuperioribus, in quos habeamus *jus* poteſtatis, id

1. Sic ANON. DUK. correxit, & Lugdun. primum edidit pro veteri Εδιδάχθη μὲν.

a. Adde 1. Harmenopul. 17. περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος. & Ulp. tit. 10. qui in poteſtate mancipiove ſunt, quemadmodum ex jure liberentur. 2. Paul. *ſentent.* 25. *Novell.* 81. 1. Gajus 6. D. GOTH.

Latine. *Quib. mod. jus pot. ſolv.* in omnibus Theoph. codicib. & apud Julianum Anteceſſ. conſtit. 75. quamquam auctor veterum ſcholiorum in Julianum conſtit. 32. communem & vulgatam lectionem agnoſcit, eamque defendi poſſe non inficior. quamvis enim de poteſtate dominorum agatur, præcipua tamen tituli materia eſt *de patria poteſtate.* ſimiliter infrà libro tertio titulus eſt, *de inutilibus ſtipulationibus*, quamvis de utilibus agatur in principio. Attamen puto vocem, *patria*, rectiùs abeſſe tam à veteribus Theophili, quàm Juſtinia-

ſtate, τουτέστι κατὰ τῶν οἰκετῶν καὶ τῶν ἡμετέρων παίδων, τοῦτο μὲν φυσικῶν, τοῦτο δὲ καὶ θετῶν · 2 διεξελθόντες τὰς 3 περὶ τῆς ἀδροgατίου διαφορὰς τε καὶ κοινωνίας, (εἰσὶ γὰρ διαφοραὶ μὲν ἓξ, κοινωνίαι δὲ ἑπτά) νῦν σκοπήσωμεν, τίνι διαλύεται τρόπῳ τὸ in poteſtate · τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τοῦτο καὶ τρόπῳ τινὶ διαλύεται · διαλύει δὲ τὸ κατὰ τῶν οἰκετῶν in poteſtate ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας · τὴν δὲ ἐλευθερίαν, πόσοις συμβαίνει τρόποις, φθάσαντες εἰρήκαμεν · ἡ γὰρ τελευτὴ τοῦ δεσπότου οὐκ ἀπαλλαγὴν δουλείας, ἀλλὰ μετάθεσιν δεσποτείας ἐπαγγέλλεται.

id eſt in ſervos & liberos noſtros, tam naturales quam adoptivos. Exſecuti etiam adrogationis *atque adoptionis* differentias & communiones, (ſunt enim differentiæ ſex, communiones ſeptem) nunc videamus, quo modo jus poteſtatis ſolvatur. Quod enim aliquo modo contrahitur, illud & aliquo modo diſſolvitur. Diſſolvit autem in ſervos poteſtatem modus manumiſſionis. Libertas autem quot modis contingat, antea diximus: nam domini mors non ſervitutis liberationem, ſed dominii mutationem promittit.

Τὸ δὲ κατὰ τῶν υἱῶν in poteſtate πλείστοις διαλύεται τρόποις · τέως γὰρ ἡ τοῦ γονέως τελευτὴ [b] αὐτεξούσιον ποιεῖ τὸν παῖδα · ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι Parentes [c] λέγονται πάντες οἱ ἀνιόντες · Liberi [d] δὲ πάντες οἱ κατιόντες · τὸ [4] εἰρημένον, ὅτι ἡ τελευτὴ τοῦ [5] πατρὸς αὐτεξούσιον δείκνυσι τὸν παῖδα, ἔχει τινὰ διάστιξιν · εἰ μὲν γὰρ πατήρ ἐστιν ὁ [e] τελευτήσας, ἀμά-

In filios autem poteſtas *quamplurimis* diſſolvitur modis: primo enim parentis mors ſui juris facit filium. Scire autem debes, parentes dici omnes adſcendentes, liberos vero omnes deſcendentes. Quod diximus, patris mortem ſui juris facere filium, habet aliquam diſtinctionem. Nam ſi pater eſt qui obiit,

2. διεξέλθομεν F. 2. ex ingenio & verſione Curtii, ut judico: ſed facilior & verior correctio videtur, ſi καὶ poſt θετῶν h. m. legamus: θετῶν καὶ διεξελθόντες, quomodo nos vertimus. G. O. R. 3. Sicuti περὶ hic plane vacat, ita poſt ἀδροgατίου neceſſe eſt, addamus duce Curtio ac bono ſenſu καὶ ἀδοπτίου. G. O. R. 4. δὲ ad: F. 5. γονέως F.

ſtiniani codicibus. FABR.

Ego ut in *Obſ. Miſc. Nov. T. V. p.* 369. dixi, malim vocabulum *poteſtatis* hic κατ' ἐξοχὴν accipere de *patria poteſtate*: quia a Tit. X. ad finem hujus libri nonniſi de nuptiis, adopt. emancip. tutel. & curat. agitur, quorum nihil ad ſervos pertinet. G. O. R.

b. Vid. Harmenop. *d. c.* 17. § 2. Ulpianum I. §. 2. I. Gajum I. D. GOTH.

Petrus Blæſenſis ep. 54. *Nec aſtringit ipſam paterna devotio, quia non eſt in ſacris patris; ſed quaſi emancipata per patris mortem, & in alienam poteſtatem non recidens, liberam animi ſui adepta eſt facultatem.* FABR. I.

c. Adde l. *appellatione* 51. ff. *de verb. ſignif.* D. GOTH.

d. Adde l *cognoſcere* 56. in f. *l. liberorum* 220. ff. *de verbor. ſignif.* D. GOTH.

e. Qui ſui juris eſt: nam ſi pater in poteſtate moriatur, nepos ex filio ſui juris eſſe non poteſt, l. 3. §. 1. D. *de agnoſc. liber.* Caj. tit. 6. Apul. Apol. *eosque pupillos in poteſtate avi relictos paterni.* FABR. I.

f. Quidam libri apud Juſtinianum hæc addunt, *per emancipationem*: quæ nec libri veteres, nec Th. agnoſcunt, & gloſſema eſſe conſtat etiam

ex

ἀμάχως ὁ υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτεξούσιοι γίνονται· τελευτήσαντος δὲ 6 τοῦ πάππου, οἱ πάντως οἱ ἔγγονοι καὶ αἱ ἔγγοναι αὐτεξούσιοι γίνονται· δεῖ γὰρ σκοπεῖν τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πάππου τελευτῆς· καὶ εἰ 7 μὲν εὑρεθῇ τὸ μέσον πρόσωπον, τουτέστιν ὁ υἱὸς ὑπεξούσιος, οἱ δὲ ἔγγονοι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον 8 ὑπεξούσιοι τῷ πάππῳ, καθ' ὃν τελευτᾷ, ἔσονται ὑπεξούσιοι τῷ πατρὶ, τελευτήσαντος τοῦ πάππου, οἱ ἔγγονοι· μεταπεσοῦνται γὰρ εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα· εἰ δὲ ὁ μέσος ἢ 9 προτελεύτησε τοῦ πατρὸς, f ἢ τῆς ὑπεξουσιότητος αὐτοῦ ἠλευθερώθη, τότε οἱ ἔγγονοι, ἐπειδὴ οὐ μεταπίπτουσιν εἰς τὴν 10 αὐτοῦ ὑπεξουσιότητα, αὐτεξούσιοι 11 γενήσονται.

obiit, sine controversia filius ac filia sui juris fiunt: mortuo autem avo, non semper nepotes neptesque sui juris fiunt. Spectare enim oportet tempus obitus avi: & quidem si inveniatur persona media, id est filiusfamilias, nepotes autem illo tempore in potestate avi, quo moritur, erunt nepotes in potestate patris, mortuo avo: recident enim in sui patris potestatem. Si vero medius vel ante patrem mortuus, vel potestate ejus liberatus sit, tunc nepotes, quia non recidunt in ejus potestatem, sui juris fient.

§. 1. Διαλύει δὲ τὴν κατὰ τοῦ παιδὸς ὑπεξουσιότητα, καὶ ἡ δεπορτατίων g τοῦ πατρός· ἐὰν γάρ τις κατηγορηθεὶς ἐπί τινι ἐγκλήματι, ἐλεγχθῇ καὶ δέξηται τοιαύτην ἀπόφασιν 12 τοῦ ἄρχοντος h, Volo te deportari in illam insulam, 13 τουτέστι βούλομαί σε ἀπενεχθῆναι εἰς τήν-

§. 1. Dissolvit autem in filium potestatem, etiam patris deportatio. Si quis enim aliquo crimine accusatus, convincatur & hujusmodi sententiam a magistratu accipiat, VOLO TE DEPORTARI IN ILLAM INSULAM; simul ac dicta fuerit senten-

6. τῷ de: F. 7. μὴ pro μὲν ante F. 8. *in potestate* F. 9. προτελεύτησε F. 10. ἑτέρᾳ F. 11. γίνονται F. 12. τῷ ἄρχοντι λέγοντι, *Deporto te in illam insulam.* F. 13 - 13. Inclusa his numeris non habet F.

ex Ulp. tit. 10. §. 2. nam aliis rationibus liberi desinunt esse in potestate parentum. FABR.

Adde Schulting. ad Caj. pag. 46 - 7.

g. Ut & aquæ & ignis interdictio Ulp. 10. §. 3. exsilium 1. Gajus 6. §. 2. quod qui patiuntur peregrini. Ulp. d. *loco* l. 1. *Cod. de hæredib. instituendis*, peregrinæ conditionis Gajus d. *loco*, Ἀπίλιος l. 1. §. hi qui 2. ff. *de legat* 3. l. sunt quidam 17. §. 1. ff *de pœnis*. 60. *Eclog.* 51. *c.* περὶ περιορισμῶν *c.* 22. Plura de deportatis, vide 60. *Eclog* 51 *c.* περὶ τῶν περιορισμῶν, de his qui in insulam deportantur. D. GOTH.

h. [Schol. τουτέστιν ἀναβασάζω σε εἰς ἐκείνην τὴν νῆσον· ἔστω τόπῳ μὴ περικλείεται, καὶ ἐ δύναται ἀπαχοῦ ἀπελθεῖν· ὁ δὲ relegatos εἴργεται τῷ ἐπιδῆναι τῷ τόπου ἐκείνου, ἐξ ὧν ἐξορίζεται. *Ed* 2.] Vetustior [& verior, DOUJ.] formula: L. Titium in insulam deportari placet, l. 40 D *de pœn.* [Liv. Tertull. ad Nationes 1. c 3. Aug. in serm de Cypriano: *Cyprianum gladio animadverti placet*, ut l. 3. de jurisd. In Pand. Flor. *ad animadvertendum facinorosos.* quamquam in serm. ejusd. August. in Natal Cypr. legitur, *in Cyp.* utrumque rectum est: Diomedes lib. 1. *ex Ed.* 1.] FABR.

Græcum ἄρχοντι cum Curtio verti *magistratus*, ut significetur Præfectus Urbi, non Præses, qui deportandi jus non habet, l. 2. §. 1. *de Pœnis*, l. 6 §. 1. *de Interd & releg.* neque obstat l. 7. §. 1. *eod.* etsi alia opinio est Hotom. *Obs.* III. *c.* 12. G. O. R.

τήν δὲ τὴν νῆσον [13], ἅμα [i] τῷ λεχθῆναι τὴν ἀπόφασιν, [14] ἐξαιρεῖται [15] αὐτοῦ ὁ νόμος [k] τὴν πολιτείαν καὶ τὰ πράγματα, καὶ γίνεται [l] περεγρῖνος, τῆς Ρωμαϊκῆς στερούμενος πολιτείας· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὥσπερ τῇ αὐτοῦ [m] τελευτῇ, οὕτω καὶ τῇ δεπορτατίονι παύεται ὁ παῖς τοῦ εἶναι in poteſtate· Ρωμαῖος γὰρ ὢν ὁ παῖς[222] οὐ δύναται ὑπεξούσιος εἶναι τοῦ περεγρίνου· μόνοι γὰρ οἱ Ρωμαῖοι τοὺς παῖδας ἔχουσιν in poteſtate· εἰ δὲ καὶ ὁ παῖς γένηται δεπορτάτος, παύεται τοῦ εἶναι ὑπεξούσιος· περεγρῖνος [n] γὰρ ὤν, ὑπεξούσιος εἶναι Ρωμαίου οὐ δύναται. Εἰ μέν τοι ἐκ βασιλέως φιλανθρωπίας [o] ἀνακληθεὶς [16] ἀναλάβῃ τὴν πολιτείαν, ἅπαντα αὐτῷ εἰς τὴν ἀρχαίαν [17] ἀποκαθίσανται τάξιν.

tentia, jus ei adimit civitatem & bona, & fit peregrinus, Romana civitate privatus: atque hoc modo, ut ipſius morte, ita & deportatione deſinit filius eſſe in poteſtate. Romanus enim cum ſit filius, nequit in poteſtate eſſe peregrini: ſoli enim Romani filios in poteſtate habent. Sed et ſi filius fuerit deportatus, in poteſtate eſſe deſinit: cum enim peregrinus ſit, in poteſtate Romani eſſe nequit. Si tamen ex Imperatoris indulgentia revocatus civitatem recipiat, omnia ei in priſtinum reſtituuntur ſtatum.

§. II. Εἰ [p] δὲ δεπορτάτος μὴν[223] γένηται, γένηται δὲ ῥελεγάτος [q] ὁ πατήρ, εἶπε γὰρ ὁ ἄρχων, Relego te in illam in-

§. II. Si quidem non deportatus, ſed relegatus fuerit pater; dixit enim magiſtratus, RELEGO TE IN ILLAM IN-

14. ἀφαιρεῖται F. 15. Si quis αὐτῷ malit, ſciat mox cap. 223. & Tit. 16. cap. 283. eumdem genitivi uſum reperiri. 16. ἀπολάβῃ F. 17. ἀποκαθίστανται F. Sed & pluralis locum tueri poteſt.

i. Statim à ſententia mutat ſtatum, l. ult. D. de interd. & releg. [cum diſtinctione tamen legis 1. §. 2 verſic. deportatos, D. de leg. 3. & l. 2. §. 1. D. de pœn. *Ed.* 2.] FABR.

k. Τὴν πολιτείαν ἀπολλύει, οὐ μὴν τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τῶν μὴ ἰδικῶν νόμων τῆς πολιτείας στερεῖται, τοῖς ἐθνικοῖς δὲ κέχρηται, 60. Baſ. t. 54. ex l. 15. D. eod. deportati ſunt ἀπάλιδες. FABR.

l. Aqua & igni interdictus ad peregrinitatem redigitur, l. 10. §. 3. D. *de in jus voc.* [ſic loquitur Suet. *Claud* c. 16. *Ed.* 1.] id eſt, peregrinus fit. Ulp. d. t. 10. ac per hoc carebat togæ jure, & pallio utebatur, Plin. 4. ep. 11. In pœnam interdictionis ſucceſſit deportatio, ideoq. deportatus peregrinus efficitur, l. 1. C. *de her. inſt.* FABR.

m. Deportatio proxima morti pœna eſt, l. 28. D. *de pœn.* Simeon Metaph. Sept. d. 26. in B. Joan. Euangel. imò morte atrocior videtur. Liban. Decl. 30. & ideò deportati mortuorum loco habentur. l. 4 §. 2. D. *de bon. lib.* l. 1. §. pen. D. *de bon. poſſ. cont. tab.* l. 63. §. ult. D. *pro ſoc.* FABR.

n. Peregrini qui, dixi ad l. 1. C. *de heredibus inſtituendis.* Ulp. tit. 4. & 10. D. GOTH.

o. Φιλανθρωπία pro indulgentia Gloſſæ gr. lat φιλανθρωπία, indulgentia [Tutor tamen datus impuberi filio non deſinet tutor eſſe, quamvis pater reſtitutus ſit, ſi non erit bonæ frugi, hoc colore, quaſi ſui juris ſit filius, cujus pater libidinum omnium, vitiorumq. ſervus eſt in l. ult. §. 2. C. *de ſent. paſſ.* quanquam pater οὐκ ἁπλῶς δοῦλος, ἀλλὰ τῶν παθῶν δοῦλος, καὶ οὐ καταχρήσεται δοῦλος, ἢ μᾶλλον μοχθηρὸς ἄνθρωπος, ἢ δοῦλος κατὰ φύσιν, ut eſt in Bryſonis œconomico apud Stob. cap. 83. *ex Ed.* 1.] FABR.

p. Deportati & Relegati differentia eſt, hi ἐξόρισοι, & ἐξοριζόμενοι: Illi περιοριζόμενοι. Hinc ἐξορία & περιορισμὸς. Eclog. 51. περὶ ἐξοριστῶν &c. περὶ τῶν περιοριζομένων. D. GOTH.

q. Adde ff. *de interdictis & relegatis*: l. 8. *Cod. de pœnis.* 60. *Eclog.* 51. περὶ τῶν περιοριζομένων. D. GOTH.

r. Ὁ ἐξόριστος ἀκίνδυνον ἔχει τὴν οἰκείαν κατάστασιν, καὶ τὴν δεσποτείαν τῶν αὐτῷ πραγμάτων, καὶ τὴν ὑπεξουσιότητα τῶν παίδων. Baſil. lib. 60. t. 54.

ex

insulam, τουτέστιν ἐξορίζω σε εἰς τήνδε τὴν νῆσον, οὐκ ἀφαιρεῖται ὁ νόμος [r] τοῦ πατρὸς τὴν πολιτείαν· διὸ μένει ἐπὶ σχήματος, ἔχων ὑπεξουσίους τοὺς παῖδας· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ, εἰ οἱ παῖδες [18] ῥελεγατευθῶσιν, οὐκ ἀπαλλάττονται τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος.

INSULAM, jus non adimit patri civitatem. Quapropter in *ſuo* ſtatu manet, habens liberos in poteſtate: atque ex contrario, ſi liberi relegentur, non liberantur patris poteſtate.

§. III. Ἐκατηγορήθη τις, ὡς δή τι 422 πλημμελήσας, εἶτα τῶ ἁμαρτήματος ἀποδειχθέντος, ὁ ἄρχων [19] ἀπεφήνατο, Πέμπω σε εἰς μετάλλον [s], ἢ παραδίδωμί σε [t] θηρίοις· οὗτος εὐθέως δοῦλος γίνεται [u], [20] τῇ τιμωρίᾳ ἐκπίπτων οὐ μόνον πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίας· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ αὐτεξούσιοι γίνονται αὐτοῦ οἱ παῖδες.

§. III. Accuſatus eſt quis ut qui quid deliquerit: poſtea crimine probato, magiſtratus pronuntiavit, MITTO TE IN METALLUM, aut BESTIIS TE TRADO. Hic ſtatim ſervus fit, *ſimul cum* pœna non civitate modo excidens, ſed & libertate: atque hoc modo ſui juris fiunt ejus liberi.

§. IV. Υπεξούσιος ἔνοπλον ἐστρατεύσατο [x] στρατείαν, ἢ γέγονε [y] συγκλητικὸς, ἢ καὶ [z] ὑπατικὸς, μένει [21] οὐδὲν ἧττον ὑπεξούσιος τῷ πατρί· στρατείας γὰρ

§. IV. Filiusfamilias armatam ſecutus eſt militiam, aut ſenator aut conſul etiam factus eſt: manet nihilominus in poteſtate patris. Militiæ enim vel

18. ἐξοριοθῶσιν F. 19. ἀπεφήνατο Omnes, quamvis de errore Lovan. in Edit. in Emend. monuerit. 20. τῆς τιμωρίας F. referens cum Curtio ad θλῶ, non male quidem: ſed Theophilus forte per uſitatam ellipſin ſic dixit pro σὺν τῇ τιμωρίᾳ, i. e. *ſimul cum ipſa pœna*; ſive *per ipſam pœnam libertate excidens.* G. O. R.

ex l. pen. D *de interd. & releg.* [relegato bona non adimuntur; Ovid. Triſt. 2. *Inſuper accedunt, te non adimente paterna. Tanquam vita parum muneris eſſet, opes?* Triſt. 4 eleg. 9 *Omnia, ſi neſcis, Cæſar mihi jura reliquit, Et ſola eſt patria pœna carere mea.* Triſt. 5 El 2. *Nec mihi jus civis, nec mihi nomen abeſt* & El. 11 *Nec vitam, nec opes, nec jus mihi civis ademit.* Et mox. *ipſe relegati, non exulis utitur in me Nomine.* Et lib. de Ponto, El. 8. *parva relegati pœna futura fuit.* ex Ed. 1.] FABR.

s. V. *Eclog. d. tit* 51. περὶ μεταλλιζομένων & quæ ſcripſi ad l 8. §. 4. ff. *de pœnis.* D GOTH. Iſidor. Orig 5. t ult. *Metallum eſt, ubi exules deportantur ad eruendam venam, marmoràque ſecanda in cruſtas* De hac veteri pœna Hippocrat. *ep. ad Demagor.* Prudent. *hym. in S. Laurent.* B. Chryſoſt. *de Provid.* In metallum vel opus aliud publicum damnati fuſtibus priùs cædebantur. Paul. ſent. 5. t. 18. l. ult D. *de effract.* l. 2. D. *de term. mot.* l. 10 D. *de pœn.* Athan. ep. *ad ſolit. vit. ag.* Cyprian. *ep.* 77. *ad Nemeſian.* FABR. I.

t. In metallum Chriſtiani damnabantur, aut beſtiis ſubjiciebantur, Tertull. Apol. c. 12. Prudent. περὶ στεφ. hymn. in Hemit. Euſeb. 8. hiſt. Eccl. FABR. I.

u. Hodie nemo fit ſervus pœnæ, *Novel. de nuptiis* 22. *c.* 8. abrogata hac lege & 18. ff *de pœnis.* D. GOTH.

L. 12. & l. 29. D. de pœn. eleganter Theophylact. in Joan c. 19 ſcribit, judices prolatâ ſententiâ illico crucifigere & punire intelligi. quod videtur exſcripſiſſe ex Chryſ. v. locum beatiſſ. patris in Eclog. Anton. tit. 7. [Heſychius in homil. de hora 3. & 6. quibus dominus fuiſſe crucifixus dicitur: ᾗ τιμωρήσασθαι ἔκτοτε οἱ δικασταὶ λέγονται, ἀφ' ἧς τὴν ἀπόφασιν ἐξενεγκωσιν. *ex Ed.* 2.] FABR.

x. Militia non liberat filium patria poteſtate, l. 7. *Cod. de patria poteſtate*: l. 3. *Cod. de caſtrenſi peculio.* D. GOTH.

y. L. 18. D. de ind. [Lego *Judic.* l. 18. fin.] l. ult. D. *de pet. hered.* Dion. Halic. 2. Quintil. decl. 286. FABR. I.

z. Hodie Conſularis dignitas filium liberat patria

γὰρ ἡ ὑπατείας ἀξίωμα αὐτεξούσιον οὐ225 vel consulatus dignitas filium sui juris
ποιεῖ τὸν παῖδα· εἰ δὲ γένηται πατρί- non facit. Si vero filiusf. fiat patri-
κιος [a] ὁ ὑπεξούσιος, τηνικαῦτα ἐκ [b] διατάξεως τῆ ἡμετέρου βασιλέως, ἅμα τῷ δέξασθαι τοὺς [22] κωδικίλλους [c] τῆς πατρικιότητος, τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεται· τίς γὰρ ἀνάσχοιτο, [d] πατέρα μὲν δύνασθαι λύσαι τῆς ἐμφυτικπατίου λύσιν τὸν τῆς ὑπεξουσιότητος δεσμόν; τῆς δὲ βασιλικῆς ἐξουσίας τὸν ὅγκον μὴ δύνασθαι τῆς τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητος ἐξελέσθαι ἐκεῖνον, ὃν ἑαυτῷ πατέρα πεποίηκε; cius, tunc ex constitutione Imperatoris nostri, simul ac codicillos patriciatus acceperit, patris potestate liberatur. Quis enim patiatur, patrem quidem posse per emancipationem dissolvere potestatis vinculum? imperatoriæ autem potestatis majestatem non posse patris potestati eximere eum, quem sibi patrem fecit?

§. V. Τὸν ἐμὸν πατέρα συνέβη αἰχμά- 226 §. V. Evenit ut meus pater capti-
λωτον [e] ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῆναι, καὶ vus ab hostibus abduceretur, & *sic*
γέγονε δηλονότι δοῦλος τῶν πολεμίων· ζη- nimirum servus hostium factus est.
τῆμεν, εἰ ἄρα ἐγὼ ὁ τῆ ληφθέντος παῖς, Quærimus, utrum ego captivi filius,
[f] αὐτεξούσιός εἰμι ἢ ὑπεξούσιος; καὶ τέως mei juris sim an alieni? Et sane mei
αὐτεξούσιον ἐμαυτὸν εἰπεῖν οὐ δύναμαι, me juris dicere non possum, propter
διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ ποστλιμινίου. ποστ- spem postliminii. Postliminium au-
λιμίνιον δέ ἐστι δίκαιόν τι, τοῖς ὑπὸ tem est jus aliquod, revertentibus ab
πολεμίων ἐπιστρέψασιν [23] ὑποκαθιστῶν hoste restituens omnem statum pri-
πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν· διὰ stinum. Cur autem postliminium vo-
τί δὲ λέγεται ποστλιμίνιον, προϊόντες ἐ- cetur, deinceps dicemus. Pater re-
ροῦμεν· ἐπιστρέψας [24] ὁ πατὴρ, ἀνα- 227 versus, liberos in suam potestatem
λήψεται τοὺς παῖδας ὑπὸ τὸ οἰκεῖον recipiet. Postliminium enim sic eum
in potestate· τὸ γὰρ ποστλιμίνιον οὕτως fingit, quasi semper in civitate man-
ἀυ- sisset,

22. κωδικίλλους F. 23. ὑποκαθιστὸν F. male: namque contractum est ex ὑποκαθιστάον: nisi voluerit ὑποκαθιστᾶν. 24. ἓν addit F. forte quia Curt. habet: *idcirco.*

patria potestate. *Novell.* 81. D. GOTH.

L. 1. §. ult. D. ad Sc. Mac. licet Consulatus primum fastigium esset privati hominis. Procop. ὑπερ. α. Themistius orat 11. ad Valentinian. jun. Julianus Imp. orat. 3. Constantin. Manass. B. Chrysost. hom. 50. to. 5. & in Acta, & Ep. Paul. ad Heb c. 6. hom. 10. Cyprian. *de idol. van.* hodie liberat à potestate. FABR. I.

a. 1. Harmen. 18. §. 4. hujusmodi autem summa dignitas dicitur à Justiniano hoc loco: summa, inquam, non gradu sed duratione. hæc enim dignitas perpetua, cæteræ temporales; adde Cassiodorum *in formula patriciatus.* D. GOTH. ex *Contio* fere.

b. l ult. Cod. *de Consulib.* XII 3. G. O. R.

c. Principes per codicillos honores deferebant vel auferebant, l. 41. D. *de exc. tut.* Arrian. diss. 3. c. 7. Synes. ep. 127. Machar. hom. 30. Sidon. 5. 16 FABR. I.

d. Ferendum non erat, privatum hominem liberos suos patrio nexu posse liberare, Imperatorem autem humani generis parentem ac dominum non posse eum, quem sibi patrem elegit, sui juris efficere? FABR. I.

e. Captivitate patris suspenditur patria potestas. Adde Ulp. 10. §. 4. 1 Gajum 6. §. 2. 2. Paul. *sent.* 25. § 1. D GOTH.

f. Pater ab hostibus captus definit habere filios in

αὐτὸν πλάτθει, ὡς ἀεὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ μεμνηκότα, καὶ μηδέποτε ταύτης ἐξελθόντα· οὐ δύναμαι δὲ οὔτε λέγειν ἐν τῷ μεταξὺ ἐμαυτὸν [25] ὑπεξούσιον· πῶς γὰρ ἐγὼ ὁ Ρωμαῖος ἔσομαι ὑπεξούσιος δούλου [26] τῶν πολεμίων; ὥστε οὖν ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ἠρτημένῳ ἔσται τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος· καὶ εἰ μὲν ὑποστρέψῃ ὁ πατὴρ, 228 ἔσομαι αὐτοῦ ὑπεξούσιος· εἰ δὲ ἐκεῖ *[26] τελευτήσῃ, γενήσομαι αὐτεξούσιος· καὶ ὅτι μὲν γίνομαι αὐτεξούσιος, τελευτήσαντος [27] αὐτοῦ ᾧδε τοῖς πολεμίοις, συνωμολόγηται· ἀλλὰ ζητοῦμεν, ἐκ ποίου *[27] χρόνου δοκῶ τῆς ὑπεξουσιότητος ἀπαλλάττεσθαι; πότερον ἐξ οὗ ἐλήφθη, ἢ [28] ἐξ οὗ ἐτελεύτησε ᾧδε τοῖς πολεμίοις; ἔστι γὰρ ὅλως τις διαφορὰ, καὶ πάνυ. Ὑπόθου [h] γάρ, ἔχειν τινὰ δ'ο παῖδας, 229 καὶ δισχιλίων νομισμάτων οὐσίαν, ληφθῆναί τε ὑπὸ τῶν πολεμίων· τούτων [29] δὲ, ὁ μὲν ἦν σπουδαῖος, καὶ λαβὼν νομίσματα χίλια ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, ἐξ οἰκείων καμάτων ἠδυνήθη χίλια νομίσματα ἐμπορευσάμενος κερδᾶναι· ὁ δὲ ἕτερος ῥάθυμος ὤν, οὐδὲν ἐκτήσατο. Μετὰ χρόνον τινὰ ἀπηγγέλθη, ὅτι ᾧδε τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησεν ὁ πα-

fisset, eaque nunquam exiisset. Neque vero interim mei me juris dicere possum. Quomodo enim ego Romanus in potestate ero servi hostilis? Itaque jus potestatis *patriæ* interim in suspenso erit. Et si quidem reverterit pater, in potestate ejus ero: sin illic mortuus fuerit, mei juris fiam. Et me quidem mei juris fieri, illo apud hostes mortuo, res confessa est: sed quærimus, ex quo tempore videar potestate liberari? utrum ex quo captus est, an ex quo apud hostes obiit? est enim omnino aliqua differentia, & maxime. Finge enim, habere aliquem duos filios, & bis mille aureorum patrimonium, captumque esse ab hostibus. Horum autem alter erat diligens, & mille aureos accipiens e bonis patris, suis laboribus scivit aureos mille negotiando lucrifacere: alter autem negligens, nihil adquisivit. Post tempus aliquod renuntiatur, apud hostes obiisse eorum patrem. Volebant igitur hereditatem paternam partiri. Et dicebat negligens,

25. καὶ δούλου addit F. sed in versione non expressit. 26. καὶ δούλου hic repetit & in versione exprimit F. *26. τελευτήσει ante hanc Ed. 27. τοῦ Lugd. & Goth. *27. χρόνου deest Goth. 28. ἀφ' οὗ F. 29. δὲ deest F.

in potestate. Seneca Controversia 4. lib. 3 *Quomodo*, inquit, *civis jura habeat, qui liberi hominis non habet?* Paul sent. 2. tit. 25. §. 1. Imò quandiu pater captus ab hostib. vivit, patria potestas in filio ejus interim pendebit, Ulp. t. 10 §. pen. & l 1. §. 1. D *de Sc. Mac.* sive ut idem loquitur, suspenditur filii status, l. 2. §. 2. D. *unde legit.* & in l. 1. §. 1. D. *ad Sc. Tertull.* & hoc est, quod ait Pap. in l pen. *de suis & leg. her.* filium quandiu pater vixerit, non esse in plenum liberatum, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι τὴν κατ' αὐτὸ ὑπεξουσιότητα, ἕως ὅτε θάνῃ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὁ πατήρ. Basil. 45. t. 1. Si vero ibi decesserit, filius sui juris erit. d. §. *pen.* ab eo tempore, quo pater captus est, Caj. *inst.* 1. t 6. nam quasi tunc decessisse videtur, l. 18. *de capt. & postl. rever.* FABR. I. g. l. *postliminium* 19. *Cod. de captivis & postliminio reversis* 2. Harmenop. 7. §. 2. 34 *Eclog.* 1. c. 16. vide Festum *in postliminium.* D. GOTH. [vid. mox cap. 233.]

Reversus jure postliminii omnia pristina jura recipit, Ulp. d. §. *pen.* Boët. in *Top.* Postliminio enim redit, quisquis captus ab hostib. ad patriam remeaverit: namque dum captivitatem hostium

pa-

πατὴς αὐτῶν· ἠβούλοντο 30 οὖν μερίσασθαι τὸν πατρῷον κλῆρον· καὶ ὁ μὲν ῥάθυμος ἔλεγε, νῦν ὅτε τῇ ἀληθείᾳ ὁ πατὴς ἐτελεύτησε, γεγόναμεν αὐτεξούσιοι· ἐκοῦν ὅσα ἐκτήσω σὺ ὁ σπουδαῖος, τοῦ πατρός ἐστι, καὶ δεῖ ἡμᾶς τὰ τρισχίλια μερίσασθαι, τουτέστι λαβεῖν ἀνὰ χίλια πεντηκόσια· ὁ δὲ σπουδαῖος ἔλεγεν, ἐξ ἐκείνου, ἐξ οὗ συνέβη 31 ληφθῆναι τὸν πατέρα, γεγενῆσθαι ἡμᾶς αὐτεξουσίους· δοκεῖ γὰ ὁ μὴ ὑποστρέψας κατ' ἐκεῖνον τεθνάναι τὸν καιρον· ἐκὸν ὡς αὐτεξούσιος, ὅσα ἂν ἐκτησάμην, ἐμαυτῷ καὶ οὐχ ἑτέρῳ περιεποίησα· καὶ 32 ταύτῃ μᾶλλον πειθόμεθα τῇ γνώμῃ.

gens, nunc quum vere pater obiit, noſtri juris facti ſumus. itaque quæcumque tu diligens adquiſiſti, patris ſunt, & oportet nos tria millia partiri, id eſt, capere *utrumque* millenos quingentos. Diligens autem dicebat, ex eo *tempore*, ex quo evenit ut pater caperetur, noſtri nos juris eſſe factos. Videtur enim non reverſus illo deceſſiſſe tempore. Itaque ut paterfamilias, quæcumque adquiſivi, mihi ipſi, non alii, adquiſivi. Et huic potius obſequimur ſententiæ.

Εἰ δὲ καὶ 33 ὁ ἐμὸς υἱὸς, ἤγουν ὁ ἔγγονος, ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθῇ, ὁμοίως λέγομεν, ἠρτῆσθαι κατ' αὐτοῦ τὸ δίκαιον τῆς ὑπεξουσιότητος· οὔτε γὰ λέγω ἐμαυτὸν μὴ ἔχειν ὑπεξούσιον τὸν παῖδα, διὰ τὸ δίκαιον τοῦ ποσλιμινίου· εἰκὸς γὰς ὑποστρέψαι αὐτόν· πῶς δὲ ὁ ἅπαξ ἐξελθὼν τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος, ἀμέσως ὑποβάλλεται ταύτῃ· τὸ γὰς ποσλιμίνιον ὃ μόνον 34 ἀποδίδωσί μοι, ἣν εἶχον καθ' ἑτέρων ὑπεξουσιότητα, ἀλλὰ καὶ ἣν ἕτεροι εἶχον κατ' ἐμοῦ ὑπεξουσιότητα, ἀποσώζει

231 Sed et ſi filius aut nepos meus ab hoſtibus fuerit captus, ſimiliter dicimus, poteſtatis in eum jus ſuſpenſum eſſe. Neque enim dico me filium in poteſtate non habere, propter jus poſtliminii: nam fieri poteſt ut redeat. Quomodo autem, qui ſemel mea poteſtate exiit, nulla re interveniente, 232 eidem ſubjicitur. Poſtliminium enim non ſolum reſtituit mihi, quam in alios habebam poteſtatem, ſed & quam alii in me habebant poteſtatem, mihi reſervat.

30. ἓν de: F. 31. τὸν πατ. λ. F. 32. μᾶλλον ταύτῃ F. 33. ὁ υἱὸς ὁ ἐμὸς F. 34. ὑποδ. Goth.

patitur, jus civis amittit. omnia verò jura recipit, ſi poſtliminio revertatur; quaſi nunquam hoſtium potitus ſit. Leo M. ep. 79. c. 2. FABR. I.

h. Eadem verba extant apud I. Harmenop. 17. §. 7. D. GOTH.

i. Ἀμέσως fieri dicitur hic, quod ipſo jure fit, nullo actu ſolenni interveniente, aut neceſſario. aliud in uxore dicitur: quippe maritus non jure poſtliminii uxorem recipit, ſed conſenſu interveniente redintegrat matrimonium. l. *cùm duæ* 14. §. *non ut pater.* ff. *de captivis.* D. GOTH.

Nam qui liberatus eſt patria poteſtate, reverti in poteſtatem non poteſt, niſi novo facto, puta adoptione, l. 12. *de adopt.* FABR. I.

k. Cum filius revertitur, duplicem in eo cauſam eſſe oportet poſtliminii: & quòd pater eum recipit, & ipſe jus ſuum, ut eſt in l. 14. D. *de capt. & poſtlim. rev.* Quid autem juris ſit in uxore. v. d. l. 14. & l. 8. *eod.* Leon Mag. ep. 79. c. 2. Raban. Maur. *in pœnit. lib. c.* 7. & 9. FABR. I.

l. In ſuſpenſo, *ut hîc & l.* 22. §. 3. ff. *de captivis:* in pendenti d. l. 22. §. 2. in incerto l. 12. §. 1. ff. *de captivis.* Sic I. Harmenopul. tit. 17. §. 5. ὃ τῷ μεταξὺ ἀνηρτημένα εἶναι τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος dixit. D. GOTH.

m. Dicitur & poſtlimen gloſ. eſtque ἐπάνοδος ἀπὸ τοῦ πολέμου. dicitur quoque Græcis Jurisconſultis δίκαιον ὑποστροφῆς 34. *Eclog.* I. *c.* 44. D. GOTH.

V. Pri-

σώζει μοι· οὔτε λέγω σώζεσθαί μοι τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος τῆς κατὰ τοῦ παιδός· πῶς γὰρ δύναμαι ὑπεξούσιον ἔχειν τὸν δοῦλον τῶν πολεμίων; ὥστε οὖν ἐν l ἠρτημένῳ ἔσται τὰ τῆς ὑπεξουσιότητος.

vat. Neque dico ſalvum mihi eſſe jus poteſtatis in filium: quomodo enim in poteſtate habere poſſum ſervum hoſtium? itaque in ſuſpenſo erit jus poteſtatis.

§. V. Εἴρηται δὲ ποστλιμίνιον m a li 233 §. V. Dictum autem eſt poſtliminium a LIMINE & POST. Eum enim, qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines Romanos poſtea pervenit, recte dicimus per poſtliminium rediiſſe. Etenim uti limina in domibus ipſarum ædium ſunt finis, ita & Romani imperii limen *ejus* terminum eſſe veteres voluerunt. Unde & LIMES dictus eſt, tamquam finis aliquis & terminus. Hinc etiam poſtliminium dictum eſt, quoniam per idem limen revertitur, per quod amiſſus fuerat, ab hoſtibus captus. Non ſolum autem, qui hoſtes effugit, aut ab ipſis dimiſſus eſt, habet poſtliminium, ſed etiam qui devictis hoſtibus a nobis receptus eſt.

mine & poſt, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ, καὶ 35 τὰ μέχρι ταῦτα· τὸν γὰρ ὑπὸ τῶν πολεμίων ληφθέντα, εἰς δὲ τοὺς ὅρους τοὺς Ρωμαϊκοὺς μέχρι ταῦτα παραγενόμενον, καλῶς λέγομεν ὑποστρέφειν n ἀφ' τοῦ ποστλιμινίου· καὶ γὰρ οἱ οὐδοὶ ὥσπερ ἐν ταῖς 36 οἰκίαις τέλος εἰσὶν αὐτῶν τῶν οἴκων o, οὕτω καὶ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους οὐδὸν οο ἤτοι ὅρον οἱ παλαιοὶ ἠβουλήθησαν 37· ἐν- 234 τεῦθεν καὶ 38 limes ἐλέχθη, ὡσανεὶ τέλος τι καὶ ὅρος· ἐντεῦθεν καὶ ποστλιμίνιον ὠνομάσθη, ἐπειδὴ ἀφ' τοῦ αὐτοῦ οὐδοῦ ὑποστρέφει, δι' ὃ καὶ ἀπώλετο ληφθεὶς 39 ὑπὸ τῶν πολεμίων· p οὐ μόνον δὲ *39 ὁ ἀφυγὼν τοὺς πολεμίους, ἢ ὑπ' αὐτῶν ἀφεθείς, ἔχει τὸ ποστλιμίνιον, ἀλλὰ καὶ ὁ νικηθέντων τῶν πολεμίων ὑφ' ἡμῶν ἀναληφθείς.

§. VI. Διαλύει q τὸ in poteſtate, 235 καὶ ἡ ἐμαγκιπατίων· καὶ τί ἐστιν ἐμαγκι-

§. VI. Solvit etiam jus poteſtatis emancipatio. Et quid eſt emancipatio?

35. τῷ pro τὰ F. 36. οἰκείαις Goth. poſter. & F. 37. εἶναι ad: F. vid. Not. oo. 38. *limen* F. 39. ἐπὶ ante F. *39. ὁ de: F. 2.

V. Priſcian. ſup. 12. verſ. Æn. lib. 3. FABR. I.

n. Gloſſæ gr. lat. ἐπάνοδος ἀπὸ πολεμου, *poſtliminium*. v. Iſid. gloſſ. & Papian. FABR. I.

o. Sic Flac. de condit. agror. *Limites autem ab liminibus vocabula acceperunt: quomodo limina introitus exitusque locis præſtant, limites agris introitus exitusque.* Serv. in illud 11. Æneid.

- - *prima inter limina.*

In ipſo, inquit, *limine imperii, id eſt, in litore.* Iſidor. orig. 5. c ult. *poſtliminio redeuntibus, hoc eſt, exilio reducendis, qui ſunt ejecti extra limen patriæ.* FABR. I.

oo. Poſt ſequens ἠβουλήθησαν Fabrotus εἶναι ſubdit: ſed nondum hoc mihi ſatisfacit. Suſpicor, ut verti, Theophilum reliquiſſe τῷ Ρωμ. κρ. οὐδὸν εἶναι τὸν ὅρον οἱ παλ. ἠβουλ. atque voces εἶναι τὸν per compendium ſcriptas degeneraſſe in ἤτοι. G. O. R.

p. l. *nihil intereſt* 29. in f. ff. *de captivis.* l. 12. Cod. *de captivis* D. GOTH.

Nihil intereſt quomodo captivus reverſus ſit: utrum dimiſſus, an vi, vel fallacia poteſtatem hoſtium evaſerit, ſive ut ait Homerus, ἢ δόλῳ, ἢε βίῃ, ἢ ἀμφαδὸν, ἢε κρυφηδόν. Ita tamen ſi ea mente fuerit, ut apud hoſtes non reverteretur, l. 26. D. *de capt. & poſtlim* FABR. I.

q. De antiquis ſolennibus vide Ulp. 10. §. 1. 1. Gaj. 6. §. 4. l. 5. Cod. *de dolo*, l. 5. l. 6. Cod. *de emancipat. liberor.* D. GOTH.

κιπατίων ; πρᾶξις [r] τριῶν ἐμαγκιπατίονων καὶ τριῶν ἐλευθεριῶν, ἢ μιᾶς ἐμαγκιπατίονος καὶ μιᾶς ἐλευθερίας ἀφιεκτική · ἐγίνετο δὲ τὸ παλαιὸν ἡ ἐμαγκιπατίων ὅτω · πέντε [s] παρεγίνοντο μάρτυρες, καὶ ζυγοστάτης [t] ἐπιφερόμενος [u] ζυγὸν καὶ χαλκοῦν νοῦμμον, καὶ μέσος [x] τις · εἶτα παρόντων αὐτῶν ὁ μέσος [40] ἠγόρασε τὸν παῖδα ᾧ δὴ τοῦ πατρὸς, δίδους αὐτῷ, λόγῳ τιμήματος εἰκονικοῦ, τὸν ἕνα νοῦμμον · καὶ ὅτως ὑπεξούσιος ἐγίνετο ὁ παῖς τοῦ μέσου, ὡς ἐν τάξει δοῦλος · ὁ μέσος [41] ἠλευθέρα [τὸν παῖδα] βινδίκτᾳ γ · καὶκεῖνος σιωπηρῷ τινι λόγῳ [42] ἀνέτρεχεν εἰς

tio ? Actus tres emancipationes & tres manumiſſiones, aut unam emancipationem atque unam manumiſſionem continens. Olim autem emancipatio ſic fiebat : Quinque aderant teſtes, & libripens libram & æreum nummum ferens, & medius quis. Tum præſentibus illis medius filium de patre emebat, dans ei in ſpeciem pretii imaginarii unum illum nummum, atque ita in poteſtatem medii tranſibat filius, quaſi loco ſervi. Medius filium manumittebat vindicta : & ille tacita quadam ratione recurrebat in

40. ἠγόραζε F. 41. ἠλευθέρουν Lugd. & Goth. τὸν παῖδα addidimus ex *F.* 42. ἀνέτρεκεν F.

De conſuetudine veteris emancipationis videnda eſt lex XII. Tabb : *Si pater filium ter venundavit,* [malim cum Schultingio *venumduit,*] *filius a patre liber eſto.* Solet [*legend.* Solebat] autem initio ſerio venundari, ut auctor eſt Dionyſ. Halicarn. L. II. c. 28. H. ERNST.

Gloſſæ gr. lat. ἐλευθέρῳ τῆς ὑπεξουσιότητος, *emancipatus.* Auguſt. 1. contra Secund. Jul. reſp. *Emancipatum hominem dicis à Deo, nec attendis hoc cum emancipato agi, ut in familia patris non ſit.* Codex CC. Eccleſ. Afric. c. 35. emancipatio eſt actus legitimus, πρᾶξις νόμιμος, Pſell. verſ. 1291. FABR. I.

r. πρᾶξις hoc loco actus legitimus. Nam & ſup. §. 2. *de nuptiis* emancipatio dicitur ἐννόμου πρᾶξις. adde §. 4. inf. *de exheredat. liberorum.* D. GOTH.

s. Caj. apud Boët. in Top. Lib. 3. & Priſcian. 6. in fine. Aniani Epit. 1. t. 6. Ulp. tit. 19. FABR.

t. Ad verba XII. Tab. *Rauduſculo libram ferito* hæc commentatur Marcilius : Emtor nempe ferito rauduſculo ſive ære rudi aut gravi, idque emtori [*legend.* venditori] ut arram tradito. *Cajus Inſtitutis* L. 1. ap. Severum Boëtium L. 3. Comment. ad Top. Cic. Aliovorſum Corippus L. 2. *Et lancem pollice pulſant.* Dixeris : at Theophilus libripendem cum aſſe ſive nummo inducit. Facile hoc diluo : Adtulit nummum libripens, ſed tenuit ac libram eo percuſſit rem mancupio accipiens ſive emtor. Neque recte interpretati ἐπιφερόμενος *tenens.* Nummum vero dixit Th. ritu poſtdecemvirali. Nam in lege quidem ipſa æs vel rauduſculum eſt. Poſteri nummum aſſemve dixere. *&c.* Hæc MARCILIUS *Interpret. L. XII. cap.* 14. cui junge *Ger. Meermanni* Diatribam Inaug. de Reb. mancipi pag. 175.

Tertull. 2. adv. Marcion. *Aſcripta eſt illi, quaſi libripens emancipati à Deo boni, libertas & poteſtas arbitrii.* [Gloſſæ : ζυγοστάτης, *libripens.* Ed. 2.] nummus Cajanus imaginariam venditionem arguit. FABR.

De libripende poſt alios videatur d. Diatriba pag. 161. ſq.

u. Fabr. utraque : *libram* (*æneam*) *& nummum æreum inferens.* Nota ſunt e Varrone *L.* VIII. *de L. L.* & Boëtio *in Top. Cic.* verba in formula mancipationis : *isque mihi emtus eſt hoc ære æneaque libra.* Nec ideo tamen vocem *æneam*, quæ non eſt in Græcis Theophili, hic magis infarcire licet, quam ap. Liv. VI. 14. *Libraque & ære liberatum emittit.* vel. ap. Suet. *Aug.* 64. *Adoptavit domi per aſſem & libram emtos.* Itaque rejectum eſt cum Duiatio hoc adſumentum, quod nec in verſione Curtii erat. ED. LEID.

x. Μέσος quo de agitur hoc §. noſtris *fiduciarius pater* dicitur 1. Gaj. 1. §. 4. D. GOTH.

Μέσου illum Oiſelius ad Cajum *Anteſtatum*, atque hunc cum Cujacio *patrem fiduciarium* interpretatur. Merillius Aleandrum ſequens rectius alium facit Anteſtatum a patre fiduciario. Schultingius quis Anteſtatus fuerit, explicatu difficile ait. Quæ porro addit, quæque ex tot aliis JCtis GER. MEERMAN (præter novam opinionem de Anteſtato poſt Caji & Ulpiani tempora exorto:) in laudata modo *Diatriba* pag. 163. ſqq. atque

εἰς τὸ τοῦ πατρὸς in poteſtate· ἐπίπρασκεν αὐτὸν τὸ δεύτερον κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ὁ λαβὼν ἠλευθέρουν αὐτὸν βινδίκτᾳ, καὶ πάλιν ἀῤῥήτῳ λόγῳ ὑπέστρεφεν εἰς τὴν τοῦ πατρὸς ὑπεξουσιότητα· ἐπίπρασκεν αὐτὸν 43 τὸ τρίτον [z], καὶ οὕτω διελύετο τὸ in poteſtate: ἠλευθεροῦτο δὲ βινδίκτᾳ [a], καὶ ἐγίνετο αὐτεξούσιος· ὥστε οὖν διαλύουσι τὸ in poteſtate τρεῖς [b] ἐμαγκιπατιόνες καὶ τρεῖς ἐλευθερίαι· ἐμαγκιπατίων δὲ λέγεται ἡ πρᾶσις [c], ἡ γενομένη τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ· [αὐτεξούσιον 44 τὸν παῖδα ποιοῦσι τρεῖς ἐμαγκιπατιόνες, καὶ τρεῖς ἐλευθερίαι·] διὰ τοῦτο δὲ ἐπιπράσκε-

in patris poteſtatem. Secundo vendebat eum eodem modo, & accipiens vindicta eum manumittebat: ac rurſus arcana ratione in patris revertebatur poteſtatem. Vendebat eum tertio *pater*, & ſic jus poteſtatis ſolvebatur: nam manumittebatur vindicta, ſuique fiebat juris. Itaque diſſolvunt poteſtatem tres emancipationes & tres manumiſſiones. Emancipatio autem dicitur venditio, quæ dicto fiebat modo. [Filium ſui juris faciunt tres emancipationes & tres manumiſſiones.] Ideo autem vendebatur filius, ut

237

43. τῷ πατρὶ omnes ante F. vid. Notas z. 44. δὲ ad: F. Ego quæ incluſi, ad ſcholia ablegarem.

que in *Animadv. Crit. ad Caj.* pag. 7. differit, longiora ſunt quam ut hic locum inveniant. Liceat tamen & mihi, quod in mentem jam olim venit, paucis adjungere: Anteſtatum puto vix diverſum fuiſſe ab eo, quem hodie *Notarium* dicimus, ſive cum veteribus tabellarium vel tabellionem, ſive ſcribam vocitare malis, qui totum mancipationis atque emancipationis actum, ritum & ordinem apud vulgus & juris civilis imperitos dirigeret, atque in perpetuam rei memoriam ac fidem, tabulas inde conficeret. Adeoque præter venditorem, emtorem & rem mancipi, interveniſſe exiſtimo ſeptem perſonas, anteſtatum, libripendem & quinque teſtes: & inde fluxiſſe, ut obſolelcente mancipationis ritu in teſtamentis ac nuptiis, uſurpandæ antiquitatis gratia, ſeptem teſtium numerus remanſerit: adde Em. Merillii VIII. *Obſ.* 37. & quæ poſt alios cum Meermanno noſtro dicemus de familiæ emtore *Tit. de Teſtam. cap.* 234. G. O. R.

y. V. quæ ſcripſi ad l. 6. Cod. *de emancipat. liberor.* D. GOTH.

z. Legendum puto ἐπίπ. ἀ. ὁ πατὴρ, alioqui tres emancipationes & tres manumiſſiones, quæ in ſolvenda patria poteſtate olim erant, ſuum numerum non habebunt. Deinde quomodo poteſt patri vendi, qui jam tacita ratione in patriam poteſtatem rediit, ut plenius poſtea docetur Tit. *de Bonor poſſeſſ.* §. *ſunt* δὲ συνέβη με τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιοῦντα ἐμαγκιπάτον, δοῦναί σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον μαγκίπιον, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον. *Si in emancipando filio, eum tibi tradidero, in primum, & in ſecundum, & tertium mancipium.* P. NANN.

Græce eſt τῷ πατρὶ. Nannius quidam (ut audio) legit ὁ πατὴρ: ego vero lego, ut & verti, τὸ τρίτον. JAC. CURT.

Filius quidem ter mancipatus, & manumiſſus ſui juris fit, Ulp. tit. 10. §. 1. cæteri autem liberi unâ mancipatione, l. 8. §. 1. D *de inj. rup.* Caj. d. t. 6. *Hoc ſecundùm fit, & tertio eum fiduciario patri mancipat & tradit, & ſic de patris poteſtate exit.* Sic legi in ſcripto codice, in quo præterea erant Aniani ad Pauli Sent. notæ Boëtio in Top. lib. 2. *Civitatis Romanæ jure liberi retinentur in patrum arbitrio, uſque dum tertia mancipatione ſolvantur.* FABR.

Vide in Excurſu V *Apologiam* NANNII §. 8. & VIGLII *Epiſt.* 3. qui pro Curtio litem decidit. Ego vix dubito, quin Th. utrumque voluerit, h. m. ἐπίπρασκεν αὐτὸν τὸ τρίτον ὁ πατὴρ. Sed hunc locum usque ad ἐγίνετο αὐτεξ. minus integrum, immo mutilum eſſe, plane crediderim, cum nihil de fiducia, nihil de remancipatione, &c. hic inveniatur. G. O. R.

a. A patre, ut hic not. Scholiaſtes: τὴν γὰρ τρίτην ἐλευθερίαν μετὰ τὴν πρᾶσιν ἐδίδου ὁ πατὴρ, τῇ αὐτὸς *vindictâ*. Specialiter nimirum contractâ fiducia, Caj. d. t 6. FABR.

b. Hoc ad filium referendum: nam in cæteris liberis una emancipatio ſufficiebat, 1. Gaj. 6. §. 4. unde mox ſequitur τὸν παῖδα αὐτεξούσιον ποιῶσι τρεῖς ἐλευθερίαι. D. GOTH.

c. Caju: apud Boët. in Top. lib. 3. *Eſt autem mancipatio imaginaria quædam venditio.* Præterea liberi poteſtate parentum liberandi circumducebantur & rhapiſmate pulſabantur, ut ſervi manumittendi. Gloſſ. in Perſ. ſat. 5. Liban. in panegyr,

πράσκετο ὁ παῖς, ἵνα δόξῃ [d] καταβιβά-238 ut videretur in servitutem redigi, ac
ζεσθαι εἰς δουλείαν, καὶ πρεσφόρως ἐπα-
χθῇ αὐτῷ ἡ ἐλευθερία· ὁ γὰρ ἐλεύθερος οὐκ
ἠδύνατο ἐλευθεροῦσθαι· ἡ μέν τοι θυγά-
τηρ, καὶ ἔγγονος, 45 καὶ ἐγγόνη, καὶ
τὰ λοιπὰ πρόσωπα, ἅμα *45 μιᾶς
ἐμαγκιπατίνος καὶ μιᾶς ἐλευθερίας [e] ἐγί-
νοντο αὐτεξούσιοι· ἐπράττετο δὲ ταῦτα καὶ
46 δίχα [f] βασιλικῆς ἀντιγραφῆς· ἀλλὰ
ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· [g] μετὰ δὲ ταῦτα 239
γέγονε διάταξις τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν
βασιλέως, ἥτις ἐπὶ τὸ βέλτιον ἤγαγε
ταῦτα, ὥστε τοῦ παλαιοῦ σχήματος,
καὶ τῶν εἰκονικῶν πράσεων παυσαμένους
ἡμᾶς πρὸ 47 τοῦ ἁρμοδίου [h] δικαστοῦ
ἤγουν τοῦ ἄρχοντι, δύνασθαι τοὺς γονεῖς
48 πρσιέναι, καὶ τοὺς οἰκείους υἱοὺς, ἢ
θυγατέρας, ἢ ἐγγόνους, ἢ ἐγγόνας, καὶ
τοὺς ἐφεξῆς τῆς οἰκείας ἐλευθεροῦν ὑπεξ-
σιότητος, λέγοντας ἁπλούστερον, Τόνδε
ποιῶ ἐμαγκιπάτον, καὶ τῆς ἐμαυτοῦ ἀφίη-
μι χειρός· καὶ τὴν τοιαύτην ἐμαγκι- 240
πατίνα, ἐὰν συμβῇ τὸν 49 γενόμενον ἢ
τὴν γενομένην ἐμαγκιπάτον ἢ ἐμαγκιπά-
ταν, τελευτῆσαι ἄπαιδα ἀφαιρεθέντος, τὰ
αὐτὰ ἀπολαμβάνεσθαι ἐκ τοῦ ἐδίκτου
τοῦ

libertas ei congrue præstaretur: nam liber manumitti non poterat. Filia tamen & nepos & neptis ceteræque personæ, per unam emancipationem unamque manumissionem sui fiebant juris. Hæc autem peragebantur etiam per rescriptum principale: sed hæc quidem olim. Postea vero edita est religiosissimi Imperatoris nostri constitutio, quæ in melius hæc reduxit, ut veterem speciem & imaginarias venditiones omittentes parentes competentem judicem vel Præsidem adire possint, suosque filios vel filias, vel nepotes vel neptes, ac deinceps, sua dimittere potestate, simpliciter dicentes: HUNC EMANCIPO MEAQUE EMITTO MANU. Et post hanc emancipationem si evenerit, ut emancipatus aut emancipata moriatur improles ac testatus, eadem *jura* ex edicto Prætoris parenti manumissori præstabuntur in bona filii defuncti, quæ patrono in bona liberti improlis cum testamento defuncti dantur. Sed etsi acci-

45. ἢ pro καὶ F. *45. μιᾶς ἐμαγκ. καὶ de: Goth. ac F. sed in Græco tantum. 46. leg. ἅμα, v. N. 47. τοῖς ἄρχουσι F. 48. εἰσιέναι F. & Viglius primo. Est autem ἀνακόλουθον, ἡμῶς & γονεῖς, item πρὸ δικαστῆ - - - πρσιέναι. 49. γινόμ. ἢ τ. γιν. ante F.

gyr. Jul. dicto. Greg. Nyss. orat. 3. de Pasch. & domin. res. Cæsarius dial. 3. R. 166. Huc allusit Sedul. Carm. 5. in Matt. c. 26. & Paschal. oper. 5. c. 6. Timotheus presb. Antioch. εἰς τὸν σαυρόν. Basilius in serm. à Simeone collectis vocat τὴν τελευταίαν τῶν δούλων πληγὴν, *felicem injuriam* Claudianus. FABR.

d. Cum emancipari nemo possit, nisi in imaginariam servilem causam deductus, l. 3. §. 1. D. *de cap. min.* ᾧ ἐχηματισμένη τις ἐπ' αὐτῷ γένηται πρᾶσις. gr. ibid. FABR.

e. Caj. d. tit. 6. *Femina vel nepotes masculi ex filio una emancipatione de patris vel avi exeunt potestate & sui juris efficiuntur. Et hi ipsi una mancipatione de patris vel avi potestate exeunt: nisi à patre fiduciario remancipati fuerint: & ab eo manumissi, succedere eis naturalis pater non potest, sed fiduciarius, à quo manumissi sunt: nam si remancipatum sibi naturalis pater vel avus manumiserit, ipse eis in hereditate succedit.* Sic eum locum restitui partim ope scripti codicis, partim conjectura ductus. [sed vid. Schulting. ad Caj.] FABR. II.

Carpitur Fabrotus, quod locum Caji non bene emendaverit a *Schulting. ad Caj.* I, 6. *pag.* 59. *b.* & forte recte carpitur. H. MYLIUS *in schedis postum.*

f. Hæc verba parum commode explicasse videtur Th. Quid si pro δίχα legas μετὰ, vel δίχα adverbium sumas, hoc sensu: *Hæc autem fiunt separatim & seorsim, per Imperiale rescriptum?* A COSTA.

Tum

τοῦ πραίτωρος τῷ ἐλευθερώσαντι γονεῖ, κατὰ τὰ τοῦ τελευτήσαντος παιδὸς πραγμάτων i, ὅσα δίδοται τῷ πάτρωνι κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ ἀπελευθέρου ἄπαιδος ἐπὶ ἀδιαθήκῃ τελευτήσαντος· εἰ δὲ καὶ συμβῇ τοὺς ἐμαγκιπατευθέντας ἀνήβους εἶναι, ὁ ἐλευθερώσας ἐπιτροπεύσει 50 τούτων· παρέπεται γὰρ τῇ δόσει τῆς ἐλευθερίας k τὸ τῆς ἐπιτροπῆς βάρος.

accidat, ut emancipati ſint impuberes, manumiſſor eos tuebitur: comitatur enim libertatis dationem tutelæ onus.

§. VII. Εἶχε τις υἱὸν καὶ ἐκ τούτου241 ἔγγονον ἢ ἐγγόνην 51 ὑπεξουσίαν· δύναται l τὸν μὲν υἱὸν ποιεῖν ἐμαγκιπάτον, τοὺς δὲ ἐγγόνους κρατεῖν ὑπεξουσίους· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοὺς ἐγγόνους ποιεῖν ἐμαγκιπάτους, 52 τὸν δὲ κρατεῖν in poteſtate τὸν υἱόν· εἰ δὲ 53 τὸ προέγγονον ἔχει ἢ τὸ προεγγόνην, 54 τὸ αὐτὸ φαμὲν, ὅτι ἔξεστι τὸν μὲν προέγγονον ποιεῖν ἐμαγκιπάτον, τὸν δὲ υἱὸν καὶ ἐγγόνους προκατέχειν, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, 55 τὸν υἱὸν καὶ ἐγγόνους ποιεῖν ἐμαγκιπάτους, καὶ τὸν προέγγονον προκατέχειν 55, ἢ καὶ πάντας ποιεῖν ἐμαγκιπάτους.

§. VII. Habebat quis filium & ex eo nepotem vel neptem in *ſua* poteſtate: poteſt filium quidem emancipare, nepotes autem in poteſtate retinere; atque e diverſo nepotes emancipare, & filium retinere in poteſtate. Quod ſi pronepotem habeat vel proneptem, idem dicimus, *ſcil.* licere pronepotem quidem emancipare, filium vero & nepotes retinere; vel etiam e contrario, filium & nepotes emancipare, ac pronepotem retinere, aut etiam omnes emancipare.

§. VIII. Εστι καὶ ἄλλος τρόπος,242 λαλύων τὸ in poteſtate· ἐὰν γὰρ 56 ἐγὼ τὸν ἐμὸν ὑπεξούσιον 57 εἰς υἱοθεσίαν προ-

§. VIII. Eſt etiam alius modus, poteſtatem diſſolvens. Namque ſi ego filiumfam. meum in adoptionem de-

50. αὐτῶν F. 51. ὑπεξουσίους F. 52. προκατέχειν F. 53. καὶ interjicit F. 54. τὰ αὐτὰ F. 55. hoc numero incluſa de: F. 56. ἐγὼ deeſt F. 57. υἱὸν addit F.

Tum vero inſuper legendum foret βασιλικῇ ἀντιγραφῇ. Ego, & quis non? cum Fabroto mox laudando facio. G. O. R.

Puto legendum, λῦ βασ. ἀντ. & *per Princ. reſc.* FABR. II.

Merito, ex Anaſtaſii np. Conſtit. l. 5. Cod. *de Emancipat.* J. DOUJ.

g. Jus legis XII. Tabularum intelligit, de quo apud Ulpianum 10. §. 1. ſi pater filium ter venundavit, filius à patre liber eſto. Fuit & aliud jus in eo conſtitutum lege Anaſtaſii l. 5. Cod. *de emancip. liberor.* D. GOTH.

Emancipationem legitimam ſuſtulit Anaſtaſius, & ex reſcripto Principis fieri juſſit. ex Juſt. conſt. emancipatio fieri poteſt apud judicem competentem ſine reſcripto, l. pen. & ult. Cod. *de emancip. lib.* FABR. I.

h. Ἀρμόδιος δικαστὴς competens Judex. Sic quoque Harmenopulo dicitur, *lib.* 1. *tit.* 117. §. 8. & infra verò προέδρος. D. GOTH.

De δικαστῇ & ἄρχοντι vid. Gloſſarium noſtrum. G. O. R.

i. l. 1. ff. *ſi quis à parente manumiſſ.* D. GOTH.

Scholiaſtes, τουτέστι τὸ τέταρτον μέρος. puto legend. τρίτον. Juſtin. in conſtitut. lat. de jure patron. *Sed & is qui filium emancipavit, liberto ab inteſtato ſine liberis decedente, vel extraneo herede inſtituto, in aſſem, vel in trientem vocetur.* in conſt. græc. σωζέσθω δὲ τὸ πατρωνικὸν δίκαιον. FABR.

k. Vid. infra *de Legit. patron. tut.* cap. 288. G. O. R.

l. Species 1. *liberum arbitrium eſt* 28. ff. *de adoptionibus.* Idem Gajus 1. tit. 1. §. ultimo in fine

ωδόσχω τῷ ωεῲς πατρὸς ἢ ωεῲς μητρὸς πάππῳ, λῦεται μὲν ὁ εἶχον in potestate κατ' αὐτοῦ, μετατίθεται δὲ εἰς τὸν πάππον· γίνεται δὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπὶ ὑωομνημάτων [58] πραττομένων ἐωὶ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ωεῳσφόρου· [59] δεῖ γῶ εἰσιόντα τὸν πατέρα, παρόντος τοῦ πάππου τοῦ μέλλοντος [60] εἰς ὑωεξουσιότητα αὐτὸν λαμβάνειν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ παιδὸς τοῦ εἰς θέσιν παρεχομένου συναινοῦντος, καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, [59] ἐὰν φανερώσῃ τὴν οἰκείαν γνώμην ὁ πατὴῳ εἰπών, [m] Οτι τόνδε δίδωμι εἰς θέσιν [61] τῷδε, τότε μετατίθεται ἐπὶ τὸν πάππον τὰ τῆς ὑωεξουσιότητος· ἐπὶ γῶ [62] τοῦ τοιούτου ῥήματος εἰρήκαμεν τὴν θέσιν ωοιεῖν τὰ οἰκεῖα, καὶ ὑωεξούσιον [63] ωοιεῖν τὸν λαμβανόμενον.

dedero avo paterno aut materno, dissolvitur quod in eum habui, jus potestatis, atque in avum transfertur. Fit autem hunc *in* modum per acta quæ fiunt apud magistratum competentem. Si enim introiens pater, 243 præsente avo accepturo eum in adoptionem, & filio insuper, qui in adoptionem datur, consentiente neque contradicente, suam declaraverit sententiam, dicens: HUNC IN ADOPTIONEM DO ILLI; tum jus potestatis in avum transfertur. In hac enim specie diximus adoptionem suam *vim* exserere, & adoptatum facere filiumfamilias.

§. IX. Εἶχε [n] τις υἱὸν ὑωεξούσιον, ὃς 244 ἔιχε γαμετὴν ἐγκύμονα· τὸν υἱὸν ἐωοίησεν ἐμαυ-

§. IX. Habebat quis filium in potestate, qui uxorem habebat prægnantem:

58. τῶν præmittit F. 59. Memorabile ἀνακόλουθον· δεῖ γὰῳ εἰσιόντα τὸν πατέρῳ - - - ἐὰν φανερώσῃ τὴν οἰκ. γν. ὁ πατὴῳ· pro quo aut dicendum fuisset, δεῖ γὰῳ τὸν πατέρῳ - - φανερῶσαι &c. aut potius: ἐὰν γὰῳ εἰσιὼν ὁ πατὴῳ- - - φανερώσῃ. G. O. R. 60. αὐτ. εἰς ὑωεξ. F. 61. Nos hic duas conjunximus lectiones, & vulg. τότε & Fabrotianam τῷδε. Cui hoc minus placet, ejiciat alterutram. 62. τοῦ deest F. 63. ἀωοτελεῖν F.

fine. I. Harmenopul. 17. §. 10. D. GOTH.
L. 6. §. 2. & l. seq. D. *de bon. poss. cont. tab.* l. 6. D. *si tab. testam. null. exst.* FABR. I.

m. Adoptionis quædam formula posterioris ævi videtur extare apud Paul. Aquil. adv. Felic. Urgelit. *omnis* inquit, *adoptio ex affectione ducit vocabuli sui originem, quamquam etymologia sua non videatur trahere similitudinis sonum: habet namque ex utraque parte, utinam, adverbium eleganter insitum, ut dicas: utinam sis mihi in filium adoptivum, & contrà: utinam merear à te in filium adoptari.* Alia vetustior [venustior *Edit.* I.] exstat apud Xiphilin. in Nerva sub fin. FABR.

n. Idem I. Harmenopul. 17. §. 11. D. GOTH.

o. Ulp. Regul. tit. 5. §. ult. sic alias spectatur tempus conceptionis, l. 7. D. *de Senator.* FABR.

p. Adde l. 13. ff. *de captivis.* D. GOTH.

q. Emancipare filium pater invitus non cogitur. v. l. 4. Cod. *de emancip.* vide tamen l 4. Cod. *de spectaculis*, sic è contrario filiusfamilias invitus non emancipatur. *Novell.* 89. *c.* 11. 2. Paul. *sentent* 25. in f. D. GOTH.

[L. 31. D. *de adopt.* l. 4. Cod. *de emancip. liber.* quoniam in alicujus injuriam beneficia tribui non solent. d. l. 4. nec ab invitis extorquentur: omnium enim beneficiorum ista natura est, ut non sit necessitas, sed potestas. Senec. *de benef.* 5. *c.* 9. *beneficium res voluntaria est. Ed.* I] Excipiuntur tamen quidam casus, l. ult. D. *si à par. quis man.* l. 92.

ἐμαγκιπάτον, ἢ δέδωκεν εἰς θέσιν τῷ πάππῳ· ἐτέχθη μὴ ταῦτα ἔγγονος· ζητοῦμεν, τίνος ἔσται ὑπεξούσιος ὁ τεχθεὶς, πότερον τοῦ πάππου, ἢ τοῦ πατρός; καὶ λέγομεν in poteſtate αὐτὸν 64 γίνεσθαι τοῦ πάππου· ἐπειδὴ σκοπουμεν ἐπὶ τῶν ἐννόμων γάμων τὸν καιρὸν τῆς ο συλλήψεως· ὅτε δὲ ἡ σύλληψις ἐγένετο, ὑπεξ-245 ούσιος ἦν ὁ υἱὸς ὁ τοῦτον σπείρας, καὶ εἰκότως ὑπεξούσιος γίνεται τοῦ πάππου τοῦ φυσικοῦ· εἰ δὲ ρ μὴ τὴν ἐμαγκιπατιόνα ἤγουν υἱοθεσίαν συλληφθῇ καὶ τεχθῇ, 65 τῇ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἤγουν τῇ τοῦ θετοῦ πάππου ὑποβάλλεται ὑπεξουσιότητι.

tem: filium emancipavit, vel in adoptionem dedit avo: poſt illa natus eſt nepos: quærimus, cujus in poteſtate ſit infans, utrum avi an patris? & dicimus, eum in avi poteſtate naſci: quoniam in juſtis nuptiis conceptionis tempus ſpectamus. Quum autem conceptio facta fuit, in poteſtate erat filius qui eum genuit, & conſequenter in poteſtate eſt avi naturalis. Si vero poſt emancipationem vel adoptionem conceptus & natus fuerit, ſubjicitur poteſtati patris ſui aut avi adoptivi.

§. X. 66 Τοῦτο δὲ κανονικῶς ὀφείλομεν εἰδέναι, ὅτι ὁ υἱός μου ὑπεξούσιος, εἴτε φυσικός ἐστιν εἴτε θετὸς, οὐδεμίαν ϥ ἀνάγκην ἐπιθεῖναί 67 μοι δυνήσεται, ὥστε αὐτὸν ποιῆσαι ἐμαγκιπάτον.

§. X. Hoc autem regulariter ſcire debemus, filium meum familias, ſive naturalis ſit ſive adoptivus, nullam mihi imponere poſſe neceſſitatem, ut ipſum emancipem.

[ΠΕΡΙ DE

64. γεν. F. 65. τῇ ex F. admiſi. 66. Τοῦτο δὲ καὶ ὀφ. εἰδ. F. 1. τ. δὲ εἰδ. καὶ ὀφ. F. 2. vid. Not. q. 67. μοι deerat ante F. Vox præcedens in Baſil. Pariſ. & Lugd. ſcripta eſt ἐπιθῆναι. Vide in Gloſſar. Th. ει & η.

l. 92. D. *de condit. & dem.* ideò Juſtinianus ait, *penè*, quod Th. prætermittere non debuit. ſed videtur Th. ex d. l. 31. vel ex Baſilicis ita ſcripſiſſe. FABR.

Niſi ergo Fabrotus vitioſam Theophilo obtruſiſſet lectionem καὶ pro veteri ac vera κανονικῶς, bonamque Curtii verſionem interpolaſſet, carpendi illius non habuiſſet occaſionem. Hoccine eſt Criticum agere? G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ a.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

ΕΙρήκαμεν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν246
εἰσι δοῦλοι, οἱ δὲ ἐλεύθεροι· καὶ τῶν
ἐλευθέρων οἱ μὲν εὐγενεῖς, οἱ δὲ ἀπελεύθεροι·
εἰρήκαμεν καὶ δευτέραν διαίρεσιν, ὅτι οἱ
μὲν αὐτεξούσιοι, οἱ δὲ ὑπεξούσιοι· εἰπόν-
τες οὖν τὴν ὑπεξουσιότητα τὴν κ τῶν
οἰκετῶν, καὶ τὴν κατὰ τῶν παίδων, ἣν
ἔννομος γάμος ἀπoτελεῖ, 1 ἤγουν καὶ ἡ θέ-
σις [ποιεῖ ὑπεξουσίους]· εἰπόντες δὲ καὶ
τὰς λύσεις 2 αὐτῶν, μετέλθωμεν ἐπὶ ἑτέ-
ραν διαίρεσιν· τῶν αὐτεξουσίων b οἱ μὲν
ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ *2 κουρατωρεύον-247
ται, οἱ δὲ οὐδὲ ἐπιτροπεύονται c οὐδὲ
κουρατωρεύονται· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοί εἰ-
σιν οἱ μηδ' ἑτέρου μετέχοντες, εἴπωμεν
τοὺς ἐπιτροπευομένους καὶ κουρατωρευο-
μένους· οἱ 3 δὲ μὴ ὄντες ἐν τούτοις, δη-
λονό-

DE TUTELIS.

TITULUS XIII.

DIXIMUS, hominum alios esse servos, alios liberos; & liberorum alios esse ingenuos, alios libertinos: diximus & secundam divisionem, alios sui esse juris, alios alieni. Quum ergo de potestate diximus in servos, atque in liberos, quam justæ nuptiæ efficiunt, aut adoptio quoque: quumque etiam horum solutionem diximus, transeamus ad aliam divisionem. *Hominum* sui juris alii in tutela, alii in cura, alii neque in tutela neque in cura sunt. Sed quoniam multi sunt, qui neutro *jure* tenentur; dicamus *de his* qui in tutela & cura sunt: qui vero inter hos non sunt, nimirum inter illos sunt.

1. ἤγ. θέσεις· omissis ceteris F. Ego delerem tantummodo ποιεῖ ὑπεξ. 2. τούτων F. *2. κουρατος. ante hanc Edit. 3. γὰρ F.

a. Idem titulus exstat apud Harmenopul. 5. *tit.* 11. & 37. *Eclog.* 1. 1. Gajum 7. Ulpian. 11. D. GOTH.

b. Pupillus sui juris esse dicitur, l. 18. Cod. *de jur. delib.* suæ potestatis, l. 239 D. *de V. S.* l. 43. D. *de oblig. & act.* sed non est suæ auctoritatis, ut loquitur Spartian, *in Aureliano*, aut sui arbitrii. Liv. 42. *Ptolemæus propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat: tutores & bellum adversus Antiochum parabant.* FABR. l.

c. Ἀνεπιτρόπευτον. FABR. l.

Nihil addit aliud: ast unde hoc vocabuli hauserit, divinare nequeo. Ἀνεπίτροπος Suidas habet, citante H. Stephano. G. O R.

d. Idem §. 4. in f. inf. *quibus modis tutela.* D. GOTH.

e. Δίκαιον, ita 5. Harmenop. 11. §. 1. pro eo quod apud Justinianum, vis. D. GOTH.

Videtur legisse, *jus & potestas*, quæ duo sæpe junguntur, ut in l. 1. §. 1. D. *ad leg. Falc.* l. 59. D. *de reg. jur.* Alii verò meliores nacti codices legerunt *vis*: nam vertunt δύναμιν in Gloſſis Basil. quæ vera lectio est, ut constat ex §. 2. hæc duo quoque junguntur, ut in §, quorum & §. adipiscendæ inf. *de interd.* l. 17. *de leg.* l. 7. Cod. *de codicil.* Tull. 1. *de Nat. D.* FABR.

De tota hac tutelæ definitione videatur inter alios H. ERNST. *L.* II. *Var. Obs. cap.* 35. & HUBER. *Digress. p.* 152. G. O. R.

f. Rectè: Servius enim *in cap. libero* dixit ἀρχαϊκῶς pro *in caput liberum*, [Ut in l. 12. Tab. in eo pecuniaque ejus potestas esto: & in adrogationis formula: uti patri endo filio est, Gell. 5. 19. & Tull. pro dom. Caput autem liberum pro pupillo ut d. c. 19. & persona, quæ sui juris est. *Ed.* 1.] FABR.

g. Ἡλικίας ἀτελὲς vocat, ætatis imbecillitatem, ut & 5. Harmenop. 11. §. 1. & *lib.* 1. *tit.* 3. §. 18.

λονότι ἐν ἐκείνοις εἰσί· καὶ πρότερον σκοπήσωμεν περὶ τῶν 4 ὑπὸ ἐπιτρόπους τελούντων· τέως δὲ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριον d ὑπεξουσίων ἐστὶ τὸ ἐπιτροπεύεσθαι, ἴδιον δὲ τῶν αὐτεξουσίων.

§. I. Καὶ τέως ὁρισώμεθα, τί ἐστιν 248 ἐπιτροπή· ἐπιτροπὴ ἔστιν, ὡς Σέρβιος ὁρίζεται, δίκαιόν e τι καὶ ἐξουσία κατὰ ἐλευθέρας f κεφαλῆς δίδομένη, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐπινενοημένη, 5 ἀφ' τὸ τῆς ἡλικίας ἀτελὲς g, ὃ δυναμένης αὐτῆς h ἑαυτῇ 6 προϊστάναι, ἐκ τῆς πολιτικῆς ἀκριβείας i ἐπιτεταμμένη.

§. II. Ἐπίτροποι τοίνυν εἰσὶν, οἱ τὴν 249 εἰρημένην δύναμίν τε καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες, 7 οἷς ἀνάγκη πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοῦ νέου, καὶ τὰ τούτου φυλάττειν πράγματα· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ 8 ὑπ' αὐτῶν πραττομένου τὴν προσηγορίαν ἐδέξαντο· 9 εἴρηνται γὰρ Ῥωμαϊστὶ tutores, quasi tuitores τινὲς ὄντες, ὡσανεὶ ἐν ἀσφαλεστέρᾳ τάξει τιθέμενοι τὰ τοῦ νέου πράγματα, καὶ πανταχόθεν αὐτὸν διαφενδεύοντες· ὥσπερ 10 ædi-

sunt. Et prius disp iciamus de *his* qui sub tutoribus agunt. Utique enim scire debes, ab alieni juris *hominibus* esse alienum, in tutela esse; ac proprium *hominum* sui juris.

§. I. Et primo definiamus, quid sit tutela. Tutela est, ut Servius definit, jus aliquod & potestas in caput liberum data, & in tuitionem ejus inventa, propter ætatis imbecillitatem, quæ sibi ipsa præesse *seque regere* nequit, ex civili *juris* ratione permissa.

§. II. Tutores igitur sunt, qui dictam vim ac potestatem habent, quibus necesse *est* curam agere pupilli, & res ejus custodire: ex eo autem quod ab iis fit, appellationem acceperunt: nam latine TUTORES vocantur, quod quasi TUITORES quidam sint, quasi in tutiore statu collocantes pupilli bona, & ubique eum defendentes: sicut AEDITUI

4. ὑπὸ ἐπιτροπευόντων Viglius primo, ὑπὸ ἐπιτρόπων τελ. F. edidit. 5. ἡ inserit F. 2. 6. προστάναι ante F. qui in 1. προεστάναι, in 2. recte, uti edimus. 7. οὓς F. 2. 8. ὑπ' αὐτοῖς ante F. 9. εἴρηται ante Goth. 10. *æditores* F. „ Sic leg. in MS." FABR. vid. Not. *k*.

18. hoc eo amplius est apud Harmenopulum d. §. 1. quod post hæc verba sequitur ἢ ἀφὸ τὸ τῆς εὐπραγίας ἀληθές. Quod quia maxime corruptum, pro ἀληθὲς legendum mihi ἀσθενες. His duabus enim de causis tutelæ maxime inventæ: *ob ætatis*, quæ circumscriptioni obnoxia est, *& rerum gerendarum* atque explicandarum *imbecillitatem*. ut & Ulpian. 11. §. 1. *propter forensium rerum ignorantiam*. D. GOTH.

Διὰ τῆς ἡλικίας ἀτελὲς, καὶ τὸ τὰ συνοίσοντα φρονεῖν ἐνδεὲς, Nicet. Chron in Alex. Comn. [propter ætatis infirmitatem Ulp t. 11. l. 4. §. ult. D. *rem pup. salv.* & propter infirmum judicium, l. ult. D. *de manum. vind.* ἀφὸ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνεπιτηδειότητα, καὶ βουλευτικὸν ἀτελὲς, Aristot. Polit. 1 c. 8. *ex Ed.* 1.] FABR.

h. Pupillus se tueri non potest, l. 3. §. 4 D. *de Carb. ed.* Procop. in Esai. παιδὸς γὰρ ἔρημος, καὶ βοηθεῖν ἑαυτῷ ἀφὸ τὴν ἡλικίαν ἀδυνατεῖ, ideoque pupillus, qui tutorem non habet, indefensus dicitur in l. 5. §. satisfactionis 14. D. *ut in poss. leg.* FABR. I.

i. Th. non videtur agnoscere differentiam inter hæc duo, *data ac permissa*, quæ tamen non modica est. Legitima datur, seu defertur a lege 12. tab. l. 7. D. *de cap. min.* l. 1. &. 6. D. *de leg. tut.* eademque tutores testamento dare permittit, l. 1. D. *de test. tut.* seu datos confirmat, Ulp. d. t. 11. his verb. *uti legassit super pecunia sua tutelave, ita jus esto.* Plato: ἡ τῶν ἐπιτρόπων ἄιρεσις γινέσθω κυρία 11. de LL. Honorarii descendunt ex novis legibus. In summa *datur* legitima, *permittitur* testamentaria & dativa, §. 3. h. t. L. 1. §. 2. D. *de tut. dat.* FABR.

Recte mihi videtur Th. noster has duas voces unico vocabulo expressisse ἐπιτεταμμένη *permissa*.

æditui [k] λέγονται οἱ ἱερεῖς, qui ædes tuentur, [11] τουτέστιν οἵτινες τοὺς ναοὺς [l] ἀσφαλίζονται.

TUI dicuntur ſacerdotes, qui AEDES TUENTUR, i. e. templa.

§. III. Εἴπωμεν [12] κατὰ πρώτην τάξιν, τίνες τίσι καταλιμπάνουσιν ἐπιτρόπους· ἐπιτρόπους καταλιμπάνουσι τοῖς ὑπεξουσίοις [13] παισὶν οἱ πατέρες ἐν διαθήκῃ· καίτοι πως βραχέως [14] εἴπομεν, ὅτι ἀλλότριον ὑπεξουσίων [15] ἐστὶ τὸ ἐπιτροπεύεσθαι· ἀλλ' ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι καταλιμπάνονται μὲν ὑπεξουσίοις ὅσοι τοῖς παισὶ, μὴ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, ὅτε [16] γίνονται οἱ παῖδες αὐτεξούσιοι· τότε γὰρ καὶ ἰσχύσει τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένα· ὥστε οὖν καταλιμπάνουσιν [m] οἱ πατέρες παισὶν ὑπεξουσίοις ἀνήβοις ἐπίτροπον ἐν [n] διαθήκῃ, τοῦτο μὲν ἄρρεσι, τοῦτο δὲ θηλείαις· ἐγγόνοις δὲ καὶ ἐγγόναις τότε δυνατὸν καταλιμπάνειν, ἡνίκα μὴ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν ὑ μέλλουσιν ἕτοι μεταπίπλειν εἰς τὴν τοῦ οἰκείου πατρὸς ὑπεξουσιότητα· ὥστε οὖν, ἐάν τις ἔχῃ υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἐκ τούτου ἔγγονον, καταλείψῃ δὲ τῷ ἐγγόνῳ ἐπίτροπον ἐν διαθήκῃ, εἰ μὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ [17] διαθεμένου τελευτῆς ὁ μέσος [o] ἔμεινεν ἐν τῇ ὑπεξουσιότητι,

§. III. Dicamus primo loco, qui quibus tutores relinquant. Tutores relinquunt liberis in poteſtate *ſua agentibus* patres in teſtamento. Atqui paulo ante diximus, alienum eſſe *hominum* alieni juris, eſſe in tutela: ſed ſcire debes, relinqui quidem liberis qui in poteſtate ſunt, ſed poſt mortem patris, quando liberi ſui fiunt juris. Tunc etenim valebunt in teſtamento ſcripta. Itaque patres liberis impuberibus in poteſtate *ſua agentibus* relinquunt tutorem in teſtamento, tam maribus quam feminis. Nepotibus autem & neptibus tunc relinqui poſſunt, quando hi poſt avi mortem in patris ſui poteſtatem non ſunt recaſuri. Itaque, ſi quis filium in poteſtate habeat, & ex eo nepotem, reliquerit autem nepoti in teſtamento tutorem, ſiquidem tempore mortis teſtatoris medius in poteſtate remanſit, nepotes non erunt in

11. τουτ. de: F. 2. 12. δὲ ad: F. 13. παισὶν de: F. 14. εἶπας (Lat. *dixiſti*) F. 15. ἦν F. 16. γένωνται F. 17. ἀφιθεμένου F.

Qua interpretatione adhibita, definitio tutelæ generalis eſt, neque ulla vis fit textui, ſicut accidit, cum particula conjunctiva & [*ac* dixit Tribun.] explicatur disjunctive pro partic. *aut*. D. GALT.

k. Iidem Æditumi Varroni 6. *de lingua*. & Æditimi Feſto & ſane vix ſeparantur à Soſipatro. Eſt enim Soſipatro *Æditimus*, qui ædem ſervat: *Æditimus*, qui tuetur. D. GOTH.

Fabr. utraque & Douj. *quemadm.* & æditores *dicuntur ſac. q. a. t.* Ita in MSS. fuiſſe teſtatur Fabr. Sed quum non minus credi par ſit, Viglium in ſuis inveniſſe *aditui*, quod edidit, idque auctoritate Paul. in *l.* 1. §. 1. *D. de Tutel.* & Juſtiniani in *Inſt.* confirmetur, ea vox e Curtio reſtituenda viſa eſt: eo magis, quod nec *aditor* apud Latinos ſcriptores pro *adituo* lectum eſt, nec quidquam habet, quod ad verbum *tueri* referri poſſit, quod hic requiritur. EDITOR LEID.

l. Inde Ædituus Gloſſis ναοφύλαξ & νεωφύλαξ, hinc Nonio 2. *numero* 56. *Æditui in templo, eſt ædem tueri.* D. GOTH.

m. L. 1. ff. *de teſtament. tutela.* Ulp. 11. §. 15. D. GOTH.

Tutela jure patriæ poteſtatis mandatur, l. 40. D. *de adm. tut.* quo verbo utitur iterum Pap. in l. 26. *de teſt. tut.* & l. 39. §. tutor, *de adm. tut.* Valer. Max. 1. c. 7. §. 4. FABR. I.

n. Lex 12. tutorem liberis inſtituere permittit, ut loquitur Cic. pro Sext. & ep. 13. 61. Liv. 1. idque teſtamento l. 120. D. *de V. S.* Varro Teſtamento, ἐν διαθήκης: *E mea Philophtonia natis, quos Menippea hareſis nutricata eſt, tutores do.*

Dio

τητι, οἱ ἔγγονοι ὐκ ἐπιτροπευθήσονται ὑπὸ τῦ P τεσταμενταρίου ἐπιτρόπου· ὑπεξούσιοι γὰρ γενόμενοι μὴ τὴν τῦ πάππυ τελευτὴν τῷ οἰκείῳ πατρὶ, ὐδενὶ λόγῳ ἐπιτροπευθήσονται· εἴρηται γάρ, ἀλλότριον εἶναι τῶν ὑπεξουσίων τὸ ἐπιτροπεύεσθαι· εἰ δὲ συνέβη τὸ μέσον πρόσωπον εὑρεθῆναι [18] κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τελευτῆς αὐτεξούσιον, τότε, ἐπειδὴ ὁ τῦ πάππυ θάνατος τὸν ἔγγονον αὐτεξούσιον ἀποδείκνυσιν, ἡ δόσις ἔρρωται τῆς ἐπιτροπῆς [19] εἰς αὐτεξούσιον πρόσωπον.

in tutela teſtamentarii tutoris: nam poſt avi mortem filiiſam. facti ſuo patri, nulla ratione in tutela erunt: dictum enim eſt, alienum eſſe *hominum* alieni juris, eſſe in tutela. Sin autem evenerit, ut media perſona mortis tempore ſui juris inveniatur, tunc, quoniam mors avi nepotem ſui juris efficit, datio tutelæ valet, procedens in *homine* ſui juris.

§. IV. Καὶ ὅτι μὲν τοῖς [r] ἐν φύσει παισὶ δυνάμεθα καταλιμπάνειν ἐπίτροπον, πρόδηλον· [20] ἆρα δὲ καὶ τοῖς ποσθύμοις; [s] ποστοῦμοι δέ εἰσιν, οἱ μὴ τὴν ἡμετέραν τικτόμενοι τελευτήν· καὶ λέγομεν, ὅτι [t] καὶ πάνυ· ἐπειδήπερ ἐν πολλοῖς [u] θέμασιν ἀντὶ τῶν ἤδη τεχθέντων πρόλαμβάνονται· τότε [21] δὲ καλῶς τοῖς ποστούμοις ἐπίτροποι δίδονται, ἵνα [22] ἤμελλον, εἴγε ζώντων ἡμῶν [23] ἐτέχθησαν, [24] ὑπεξούσιοι ἡμῖν εἶναι, ὑφ' ἑτέρου μὴ [25] προλαμβανόμενοι, οἵτινες λέγονται σοῦοι.

§. IV. Et liberis quidem, qui in *rerum* nâtura ſunt, poſſe nos tutorem dare, manifeſtum *eſt*: an vero etiam poſtumis? Poſtumi autem ſunt, qui poſt mortem noſtram naſcuntur. Et dicimus, vel maxime: quoniam in multis caſibus pro jam natis accipiuntur. Sed tunc poſtumis tutores recte dantur, quando, ſi vivis nobis nati eſſent, in poteſtate noſtra futuri fuiſſent, quos alius haud præcedit, qui dicuntur SUI.

§. V. Εἰ δὲ ἐμαυτοῦ παιδὶ [x] καταλείψῃ πατὴρ [27] τεσταμέντῳ ἐπίτροπον,

§. V. Sin emancipato filio pater teſtamento tutorem reliquerit, datio qui-

18. μετὰ F. minus recte. 19. εἰς αὐτεξουσίου πρόσωπον λοιπὸν πρ. F. nec tamen in verſione Curtiana quidquam mutavit. 20. pro ἆρα vulg. ſcribe ἄρα, quia interrogat. J. F. R. Parui & hic & cap. 270. ſq. tit. G. O. R. 21. δὲ cum F. addidi. 22. ἤμελλεν F. 2. 23. ἐτέχθησεν F. 1. ἐτέχθη F. 2. 24. ὑπεξούσιος F. 25. προλαμβανόμενοι, ὅστις καὶ λέγεται σοῦος F. Sed ſic paulo ante τῷ ποστούμῳ edere debuiſſet. 26. καταλήψῃ Lugd. Goth. Fabr. male. 27. τεσταμεντάριον F.

Dio Chryſ. or. 73. ſed poſt uſum codicillorum receptum, tutores etiam dari cœperunt codicillis teſt. confirmatis, l. 32. in fin. D. *de exc. tut.* FABR. I.

o. Aliquando tamen tutor dabitur utiliter nepoti, cujus pater ſuperſtes eſt, & in poteſtate. l. 10. §. 2. D. *de teſt. tut.* FABR. I.

p. Schol. Ἀβαθηκαρίου. FABR.

q. In pr. h. t. cap. 247. fin. G. O. R.

r. *Schol.* τουτέστι τοῖς ζῶσι, καὶ φαινομένοις. qui ſunt in reb. humanis. οἳ ἐν ἀνθρώποις εἰσίν. FABR.

s. d. l. 1. §. 1. l. 16. in f. ff. *de teſt. tutel.* D. GOTH.

t. L. 29. D *de negot. geſt.* Sueton. Jul. c. 83. atque ita Andronicus jun. tutorem reliquit Cantacuzenum, τῷ τεχθησομένῳ παιδίῳ, ὅσα καὶ βασιλεῖ, εἰ ἄῤῥην ἔσαι, Niceph. Gregor. 9. FABR. I.

u. V. l. 231. ff. *de verborum ſignific.* l. 7. ff. *de ſtatu.* D. GOTH.

Ἐν πολλοῖς μέρεσιν τῦ νόμυ, l. 2. §. 1. D. *de exc. tut.* nec tamen infirmabitur tutoris datio, ſi vivo patre natus ſit, l. 16. §. ult. *de teſt. tut.* FABR. I.

x. Emancipato filio pater non jure tutorem dat, tamen datus confirmatur, καὶ ἐπὶ τὸ πλεῖσον.

που, οὐκ ἐρρωται μὲν ἡ δόσις κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀκρίβειαν, ἀλλὰ τὸ λελέχθαι, μόνοις ὑπεξουσίοις τεσταμενταρίους ἐπιτρόπους δίδοσθαι· ὁ δὲ πραίτωρ, ἤτοι ὁ ἄρχων, τὴν τοῦ τελευτήσαντος γνώμην ἀναπληρῶν, τὴν τοιαύτην κομφιρματεύει (ἤτοι βεβαιοῖ) δόσιν sine inquisitione, τουτέστιν οὐκ ἐπιζητήσας, πότερον εὔπορος ἢ [28] ἡ τῶν δυναμένων τὰ τοῦ νέου διοικεῖν [29] πράγματα, ἀρκούσης αὐτῷ πρὸς [30] τελειοτάτην τούτων πίστασιν, τῆς τοῦ τελευτήσαντος μαρτυρίας.

quidem non valet secundum civilem *juris* rigorem, quia dictum est, solis filiisfam. tutores testamentarios dari: sed prætor aut magistratus *vel præses* defuncti voluntatem implens, hanc confirmat dationem sine inquisitione, i. e. non inquirens, an locuples sit vel possit pupilli res administrare, quum ei sufficiat ad plenissimam horum *omnium* probationem defuncti testimonium.

[TINES QUI

28. ἢ καὶ F. 29. ἐστι ad: F. 30. τελειωτάτην Goth. & F. 1.

sine inquisitione, l. 1. D. *de conf. tut.* cur ait *plerumque?* quia non semper voluntas patris, aut jussum conservari debet, l. 7. D. *de ann. leg.* & nonnunquam igitur à voluntate patris recedet Prætor, l. 8. & duab. seqq. D. *de conf. tut.* l. 4. D. *de test. tut.* quid enim si tutor rem familiarem inopinato fortunæ impetu amiserit? Si verò mater instituto filio tutorem dederit, decreto Prætoris ex inquisitione confirmabitur, l. 76. §. non jure D. *de leg.* 2. mater autem nonnisi instituto filio tutorem dat l. 69. §. mater *eod.* d. l. 4. & l. 4. C. *eod.* in qua rectè pridem observatum est, ex abundanti adjectam esse negationem, quam nec libri veteres agnoscunt, nec interpretes Græci, iidem ad *l.* ult. C. *arbitr. tut.* Scimus, inquiunt, etiam matrem filio instituto heredi rectè tutorem dare: imò nec jure datur. Cæterùm confirmari non deberet. Sed quia uno illo casu confirmatur, mater quasi quodam jure suo tutorem filio instituto dare videtur. Quæritur autem, cur tutor à patre datus emanc. sine inquisit. confirmetur: vitiosè autem datus à matre nonnisi cum inquisit. & verius est tutorem illicitè à patre datum citra inquisit. confirmari, quasi potestatis reliquiis in patre manentibus, & sacra quadam memoria, καθάπερ λαμπάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας πατὴρ φυλάττει, matris autem potestas nulla est. Item inter patrem & matrem interest, quod pater exheredato filio jure tutorem relinquit, l. 26. §. 2. l. 31. D. *de test. tut.* l. 8. §. 3. D. *de adm. tut.* l. 77. §. 2 D. *de condit. & dem.* Theoph. §. 1. infr. *de Atil.* quoniam tam exheredatio jure patriæ potestatis fit, quam tutela delegatur. FABR. I.

a. Quia

[ΤΙΝΕΣ ΔΙΔΟΣΘΑΙ ΕΝ ΤΑΙΣ ΔΙΑΘΗΚΑΙΣ ΔΥΝΑΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ.

ΕΙπόντες, τίνες καταλιμπάνουσιν ἐπίτροπους, μάθωμεν καὶ τίνας οἵους τε [1] καταλιμπάνειν· καταλιμπάνομεν οὐ μόνον αὐτεξουσίους, ἀλλὰ καὶ ὑπεξουσίους. [a]

§. I. Καὶ τὸν ἡμέτερον οἰκέτην ἐν [2] διαθήκῃ cum libertate ὀρθῶς ἐπίτροπον δίδομεν· εἰ δὲ κατέλιπον μὲν τὸν οἰκέτην ἐπίτροπον τῷ ἐμῷ παιδί, ἐλευθερίαν δὲ αὐτῷ οὐ προσέγραψα, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον sine libertate, [3] ἤγουν χωρὶς ἐλευθερίας, αὐτὸν κατέλιπον ἐπίτροπον, διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀνήβους σπουδήν, ἔδοξε σωτηρίαν ἐλευθερίαν δίρεκταν [b] ἀρμόζειν αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐπιτροπὴν ἰσχυροποιεῖσθαι· διὰ [4] τοῦτο δὲ εἶπον δίρεκταν ἐλευθερίαν, ἵνα ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ [5] διαθεμένου, ἀνεμποδίστως [c] ὁ οἰκέ-

QUI TESTAMENTO TUTORES DARI POSSUNT.

TITULUS XIV.

POSTQUAM diximus, qui relinquant tutores, discamus quoque quos liceat relinquere. Relinquimus non modo patresfam. sed etiam filiosfam.

§. I. Et servum nostrum in testamento cum libertate recte tutorem damus. Quod si servum quidem filio meo tutorem reliquero, libertatem vero ei non adscripsero, sed quod dicitur, sine libertate eum tutorem dedero, propter impuberum favorem, placuit tacitam libertatem directam illi competere, atque idcirco tutelam ratam fieri. Ideo autem dixi directam libertatem, ut simul cum morte testatoris servus sine impedimento servitute liberatus tutelam suscipiat: nam

1. καταλαμβάνειν Lugd. & Goth. male. 2. τῇ præfigit F. 3. ἤγ. χωρ. ἐλ. de: F.
4. τοῦτο F. 5. ἀφιτιθεμένου F. 2.

a. Quia in publicis causis filiusfam. loco patrisf. habetur, veluti ut magistratum gerat, ut tutor detur l. 9. D. *de His q. s. s. v. al. jur.* ED. GEN.

b. Facit l. quæro 32. in f. ff. *de testam. tutela.* Imò fideicommissariam l. si hæreditas 10. in f. ff. *de testament. tutel.* l. generaliter 24. §. si quis tutorem ff. *de fideicommiss. liber.* l. etsi 9. Cod. *de fideicommiss. libert.* 4. Paul. *sentent.* 13. §. ultimo. D. GOTH. Vide tamen Ant. Fabrum L. VI. *Conject. c.* 16. & ad tit. *de Tutel.* Instit. *pr.* 1. *ill.* 42. ED. GEN.

Thalel. ad l. 9. C. *de fideicom. lib.* ὅτι οὐ τοῖς ἐνεστῶσι directam εἶπεν ἀρμόζειν ἐλευθερίαν, ἐνταῦθα δὲ fideicommissariam, πλὴν ἐκ ἔστιν ἐναντίον· οὐδὲ γὰρ ἀνεῖλεν ἐνταῦθα τὴν directam ἐλευθερίαν· ἑκατέρα οὖν δύναται ἀρμόσαι· in potestate igitur servi est, utrum velit directo, an ex fideicommisso ad libertatem pervenire, ut in l. 56. D. *de man. test.* FABR. I.

Fideicommissariam tamen libertatem, utpone Regulis Juris minus adversam, plures leges tribuunt, quarum conciliationem non capit harum notarum brevitas. DOUJ.

Pluribus hoc defendit A COSTA. Sed quum mihi sufficiat, Theophilo convenire cum Justiniano, in cujus verbis nusquam ullam lectionis varietatem reperi, ablegabo tantum lectores ad Vinnium & Ottonem h. l. qui pro directa pugnant, atque ad Marcilium, qui mediam quamdam viam insistit. [adde not. *i.] G. O. R.

c. Ἀνεμποδίστως· idem hîc quod ἀμέσως. D. GOTH.

d. Paul;

κέτης τῆς δουλείας ἀπαλλαγείς, ἀντιλάβηται τῆς ἐπιτροπῆς· εἰ γὰρ ἦν [6] φιδεϊκομμισσαρία [d], ἐδεῖτο τῆς ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐλευθερίας.

nam si fideicommissaria esset, indigeret pupillari manumissione.

Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον σαφέστερον εἰπεῖν· ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν θεωρίᾳ· ἔστιν ἐντυχόντα διαθήκῃ εὑρεῖν διάφορα ῥήματα· ἔστι γάρ τινα δι' ὧν γράφομεν κληρονόμον, ἕτερα δι' ὧν λεγατεύομεν, ἄλλα δι' ὧν [7] ἐπιτρόπους δίδομεν, ἄλλα δι' ὧν ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν, ἄλλα δι' ὧν φιδεϊκόμμισσον ἢ φιδεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν ἐῶμεν· γράφομεν κληρονόμον λέγοντες, illum *[7] heredem esse jubeo, τουτέστι, τόνδε κληρονόμον εἶναι κελεύω, καὶ καλεῖται τοῦτο ἔνστασις κληρονόμου· λεγατεύομεν δὲ ὅτως, [8] huic lego decem [9], τουτέστι, τῷδε λεγατεύω ι νομίσματα, καὶ λέγεται λεγάτου δόσις· ἐπίτροπον ([10] δίδομεν) ὅτως, illum filio meo tutorem [e] do, τουτέστι, τόνδε τῷ ἐμῷ υἱῷ ἐπίτροπον δίδωμι· καὶ λέγεται ἐπιτρόπου δόσις· ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν ὅτως, ille servus meus liber esto, τουτέστιν, ὁ δεῖνα ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἐλεύθερος ἔστω, καὶ λέγεται ἐλευθερίας δόσις· ταῦτα δὲ πάντα ῥήματα λέγεται [f] διρέκτα· καταλιμπάνομεν δὲ καὶ ἑτέροις ῥήμασι χρήματα ὅτως, rogo te [11] heres, ut

Quid hoc autem sit, necesse *est* clarius dicere. Habe autem hæc in modum præviæ inspectionis. Testamentum legenti invenire licet diversa verba: Sunt enim quædam, quibus heredem scribimus; alia, quibus *quid* legamus; alia, quibus tutores damus; alia, quibus libertatem relinquimus; alia, quibus fideicommissum vel libertatem fideicommissariam relinquimus. Heredem scribimus dicentes, ILLUM HEREDEM ESSE JUBEO, & hæc vocatur heredis institutio: Legamus autem sic, HUIC LEGO DECEM [SOLIDOS], & vocatur datio legati: Tutorem sic damus, ILLUM FILIO MEO TUTOREM DO, & dicitur tutoris datio: libertatem relinquimus sic, ILLE SERVUS MEUS LIBER ESTO, & dicitur libertatis datio. Sed omnia hæc verba dicuntur directa. Relinquimus autem & aliis verbis res sic, ROGO TE HERES UT

DES

6. Sic corrigi jussit ipse Vigl. quum editum esset φιδεϊκομμισσάριον, quod tamen ferri ac relinqui poterat, quia hujusmodi adjectiva ap. Græcos commune habent genus. 7. ἐπίτροπον F. *7. *hæredem* ante Lugd. 8. *illi*, pro *huic* F. 9. *solidos* ad: F. & mox pro λεγατεύω ι Goth. post. & F. 1. habent λεγατεύων. quod verbi Fabr. constanter cum derivatis omnibus per ε maluit scribere λεγατ. sed de his in *Gloss. Th.* 10. hoc verbi inseri in Add. jubet F. 1. in 2. est δίδωμι. 11. *hæres* ante Lugd. & sic alibi.

d. 4. Paul. *sent.* 13. §. ult. D. GOTH.

e. L. 16. & l. pen. D. *de test. tut.* vel, tutor esto, *eod. tit.* & passim. vel, illum tutorem esse volo, vel, tutorem esse jubeo, l. pen. C. *de rer, & verb.* f. Hæc sunt verba legitima, quibus tutor dabatur. Hodie verò quibuscunque verbis tutor relinqui potest. Nov. Theodos. de Testam. in f. l. ult. C. *de testam tut.* FABR.

f. De verbis directis & precariis, vide infr. *de sing. reb. per fid. rel.* FABR. I.

g. Παρακλητικὰ precaria dicuntur verba ἀπὸ τοῦ παρακαλῶ· idque accidit, quoties testator ita loquitur

ut des illi decem solidos, τουτέστι, παρακαλῶ σε· ὦ κληρονόμε, ἵνα δῷς τῷδε νομίσματα δέκα, καὶ λέγεται φιδεϊκόμμισσον· [12] ἐλευθερίαν ὕστως καταλιμπάνο-260μεν, rogo te heres, ut [13] servum illum meum manumittas, τουτέστι, παρακαλῶ σε ὦ κληρονόμε, ἵνα ἐλευθερώσῃς τόνδε μου τὸν οἰκέτην· καὶ λέγεται αὕτη δόσις φιδεϊκομμισσαρίας ἐλευθερίας· τὰ δὲ ῥήματα ταῦτα, δι' ὧν φιδεϊκόμμισσον ἀποτελεῖται, λέγεται precaria, τουτέστι [g] παρακλητικά· ὥστε ἐν ἐλευθερίαν καταλιμπάνομεν, διαφορὰ μὲν τῷ [14] ἔστω διρέκταν, διὰ δὲ τῶ rogo πρεκαρίαν [15]· δια-261φορὰ δὲ τῶν δύο ἐλευθεριῶν αὕτη· ὅτι ἡ μὲν διρέκτα, ἅμα τῷ τὸν [16] ἔνστατον κληρονόμον καταδέξασθαι τὴν κληρονομίαν, ποιεῖ [h] τὸ ἑαυτῆς, καὶ τὸν οἰκέτην ἀπαλλάττει τῆς δουλείας· ἡ δὲ πρεκαρία δεῖται καὶ φάκτου τινὸς τοῦ κληρονόμου, τουτέστιν ἵνα ἐλευθερώσῃ αὐτὸν ἐπὶ [i] ἄρχοντος, ἢ δι' ἑνὸς τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων τρόπων· ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· εἴρηται δὲ ἡμῖν, ὅτι ἐὰν τὸν οἰκέτην τὸν ἐμὸν sine libertate καταλείψω ἐπίτροπον τῷ ἐμῷ παιδί, διρέκτα αὐτῷ σιωπηρῶς καταφέρεται ἐλευθερία· διὰ τοῦτο δὲ διρέκτα, ἵνα μὴ δεηθῇ φάκτου τοῦ κληρονό-

DES ILLI DECEM SOLIDOS, & dicitur fideicommissum: Libertatem sic relinquimus, ROGO TE HERES UT SERVUM ILLUM MEUM MANUMITTAS, & dicitur hæc libertatis fideicommissariæ datio. Verba autem hæc, quibus fideicommissum efficitur, dicuntur precaria. Itaque relinquimus libertatem directam quidem per *verbulum* ESTO, precariam vero per ROGO. Ambarum autem libertatum hæc *est* differentia: quod directa, simul ac heres institutus susceperit hereditatem, suam *vim* exserat, servumque servitute liberet: sed precaria etiam aliquo heredis facto indigeat, id est, ut liberet eum vindicta, aut uno ex supra dictis modis. Postquam tibi hæc sunt præcognita, vide reliquum argumentum: Dictum est *a* nobis, si servum meum sine libertate tutorem meo filio reliquero, directam ei tacite deferri libertatem; directam autem ideo, ut ne facto heredis indigeat, sed ex ipso testamento libertas ei competat. Si enim fideicommissaria foret, & pupillus

12. καὶ ad: F. 13. *illum servum* F. 14. *esto* F. 2. 15. ἤτοι φιδεϊκομμισαρίαν F. 16. ἐνστανθέντα F.

tur cum herede, παρακαλῶ σὲ ὦ κληρονόμε· dicuntur & hujusmodi verba inflexa. Sunt autem hæc Paulo 4. *sent.* 1. §. 6. *Rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, injungo, desidero, impero.* Est & *jubeo* l. Aurelius 28. §. pen. ff. *de liberali causa*, ut & *relinquo.* l. Livius 78. §. *filiam* ff. ad Sc. Trebel. (quod tamen Paulus d. *loco* negat) *Commendo* non est verbum precarium, Paul. ibidem. l. ex verbo Cod. *de fideic. liber. fideic.* 11. §. *si ita quis.* 2. ff. l. *de legat.* 3. nisi fortè alia defuncti voluntas fuerit. Est enim novo jure omne verbum ad fideicommissum utile. l. 2. Cod. *com. de legatis.* De verbis precariis adde §. ult. inf. *de singulis reb. per fideicommiss.* & d. l. 2. D. GOTH.

Hinc παρακλητικὴ ἐλευθερία in libris Basilic. *fideicommissaria libertas.* FABR.

h. Hæc verb. ποιεῖν τὸ ἑαυτῆς innuunt directam libertatis dationem per se ipsam, suaque vi agere, non indigere facto hæredis. D. GOTH.

i. Vide sup. ad tit. de Libertin. §. 4. FABR. I.

*i. Con-

νόμῳ, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς διαθήκης ἀρμόσῃ αὐτῷ ἡ ἐλευθερία · *i εἰ 17 γὰρ ἦν263
Φιδεϊκομμισσαρία, ὁ παιδίσκος δὲ ἐγέγραπτο κληρονόμος, οὐκ ἠδύνατο ἐλευθερῶν
τὸν οἰκέτην τὸν καταλειφθέντα αὐτῷ ἐπίτροπον · οἶδας γὰρ ὅτι ὁ ἐλάττων τῶν κε
ἐνιαυτῶν οὐ δύναται ἐλευθερῶν τὸν ἴδιον οἰκέτην, ὥστε τῇ Αἰλίᾳ Σεντίᾳ νόμῳ κωλυόμενος, εἰ μὴ ἐν συνεδρίῳ εὔλογον αἰτίαν
*17 δοκιμάσῃ · ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, εἶναι264
καὶ ταύτην εὔλογον αἰτίαν · ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐ συνηριθμήσαμεν προλαβόντες
καὶ ταύτην τὴν αἰτίαν ταῖς εὐλόγοις αἰτίαις · εἰ δὲ καὶ ἰδικῶς συνηριθμήσαμεν,
ἐδεόμεθα 18 συνεδρίου καὶ συναινέσεως k
ἐπιτρόπου · πῶς δὲ ἠδύνατο l συναινεῖν ὁ
μήπω ὢν ἐπίτροπος, ἀλλ' ἐν οἰκέταις
τελῶν; εἰ m δὲ ὁ τεστάτως τὸν ἴδιον οἰκέτην

pillus ſcriptus eſſet hereș, non poſſet ſervum relictum ſibi tutorem manumittere. Scis enim, minorem viginti annis non poſſe ſervum ſuum manumittere, quum lege Aelia Sentia prohibeatur, niſi in conſilio juſtam cauſam adprobaverit. Sed dicere quis poſſit, etiam hanc eſſe juſtam cauſam. Verum primo non adnumeravimus ſupra juſtis cauſis hanc quoque cauſam: etſi autem ſpecialiter adnumeraſſemus, indigeremus conſenſu & auctoritate tutoris. Quomodo autem conſentire poteſt, qui nondum eſt tutor, ſed in ſervis cenſetur? Quod ſi teſtator ſuum ſervum liberum eſſe opinans, ut libe-

17. δὲ pro γὰρ F. *17. Sic dedi pro vulg. δοκιμάσει. 18. κουσίνσε ante hanc G. O. R. Quidam cod. *conſilio* καὶ σ. FABR. II.

*i. Connanus *Commentar. J. Civ. II*, 4. §. 8. [*pag. m.* 115.] Theophilum reprehendit, quod falſa ſit cauſa, quam adduxit ille, cur directæ, non fideicommiſſariæ, libertates ſint, ſervis tutoribus datis. (Cauſa Theophili eſt, quod pupilli facto ſuo non poſſint facere tutores liberos; quod non habeant tutores alios, quorum auctoritate id faciant:) *Nam*, inquit, *quid ſi exheredato tutorem dederit.* Sed reſpondeo, illum caſum non pertinere ad quæſtionem noſtram. Tunc enim controverſia non eſt, directam deberi; quum non ſit heres, qui fideicommiſſariam præſtet. Quanquam dem a Coſtæ, non recte hæc Th. intellexiſſe. H. MYL. *in ſched.*

Ego hoc a Coſtæ non do, quem ipſum errare credo, quum ſcribit: *Nam ſi dicamus, fideicommiſſariam tantum competere; initio non recte tutor datus erit: ſed prius præſtanda erit libertas, & deinde incipiet competere tutela*, l. 28. §. 1. D. de teſtam. tut. *idque obtinet beneficio SC. Daſumiani, ut Paulus expoſuit* IV. Sent. 13. §. ult. *quod Th. non intellexit.* Videtur hic, ut alias, præceptorem ſuum Cujacium ſequi, qui cap. 5. Obſerv. XVIII. ſic concludit: *Incommodum, quod attulit Th. SC. Daſumianum tollit, ex quo pupillus interim vice abſentis habetur, ut libertas ſervo competat, ac ſi ex cauſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet.* Nego enim, SC. Daſumianum in hac juris quæſtione invenire locum, ubi nulla libertatis mentio a teſtatore eſt facta. Porro & Juſtinianum & Th. omnium optime adverſus Cujacium tuetur ANT FABER VI. *Conject.* 16. cum quo ſi voculas *per fideicommiſſum* in l. 9. Cod. *de fideicomm libert.* pro gloſſemate vano tollas, uti manifeſta juris R. ratio poſtulat, nec dubium, nec difficultas ulla ſupererit, ſed omnes inter ſe leges ab aliis citatæ concordabunt. G. O. R.

k. Paul. ſent. lib. 4. tit. *fideicomm. libert.* §. ult. l. ex cauſa 11. D. *eod.* FABR. I.

l. Sed ex Senatusconſulto Daſſumiano libertas ſervo perinde competit, atque ſi ex cauſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet, Paul. *Sentent.* lib. IV. tit. *de fideicomm. libert.* §. ult. FABR. II.

Vid. & l. 36. pr. & l. 51. §. 4. D. *de Fideic. libert.* Ex quibus patet ad hanc hypotheſin non pertinuiſſe ſpecialiter Daſumianum SC. ſed fictione juris ad eam tractum. J. DOUJ.

De fideicommiſſariis libertatibus plura SCta ſunt facta:

κέτην ἐλεύθερον εἶναι νομίσας, ὡς ἐλεύθε- 265 liberum, reliquerit tutorem; non
ρον, ἐπίτροπον κατέλιπεν, οὐκέτι λέγομεν jam dicimus libertatem illi tacite
σιωπηρῶς αὐτῷ τὴν *18 ἐλευθερίαν κατα- deferri. In præcedenti enim ſpecie,
φέρεσθαι· ἐν ᾧ τῷ προλαβόντι θέματι, ex defuncti voluntate eam illi dedi-
ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος ἐννοίας ταύτην mus, at in præſenti ſpecie nulla
αὐτῷ δεδώκαμεν, ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος talis defuncti voluntas inveniri pot-
19 θέματος, οὐδὲ τοιαύτην τοῦ τελευ- eſt. Quomodo enim? illo putan-
τήσαντος ἔννοιαν η εὑρεῖν δυνατόν· πῶς γὰρ te eum eſſe liberum?
τοῦ οἰομένου ἐλεύθερον εἶναι *19 τοῦτον;

Ο ἀλλότριος οἰκέτης ἐν διαθήκῃ πύ- 266 Alienus ſervus in teſtamento pu-
ρως, ἀχρήστως ο δίδοται ἐπίτροπος· οὕτω re, inutiliter tutor datur. Sic tamen
μέντοι δυνατόν, Ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος poteſt: ILLE ILLIUS SERVUS TUTOR
ὁ τοῦδε οἰκέτης, 20 cum liber erit, τοῦ- ESTO, CUM LIBER ERIT. Noſtrum
έστιν ὅταν ἐλευθερωθῇ. τὸν δὲ ἡμέτερον autem ſervum ſub tali conditione
οἰκέτην ἀχρήστως οὕτω ταύτην αἵρεσιν inutiliter damus tutorem, dicentes:
21 διδόαμεν ἐπίτροπον, λέγοντες, Ἔστω SERVUS NOSTER TUTOR ESTO, CUM
ἐπίτροπος ὁ ἡμέτερος οἰκέτης cum li- LIBER ERIT. Et ratio eſt manife-
ber erit, 22 ἤτοι ὅταν ἐλεύθερος γένη- ſta: quoniam quem in noſtra habe-
ται, mus

*18. duo R. Codd. αἰτίαν. 3. [id eſt, *Codex tertius*, G. O. R.] ἐλ. FABR. II. 19. θέματος de: F. ſicut & a Baſil. primo abfuerat. *19. αὐτὸν F. 2. 20. *cum libertate* ediderat Viglius hic & mox, ſed ſic corrigi juſſit. ANON. DUK. adſcripſit: „ legend. eſt, *cum liber erit*, vel: *cum libertate donabitur.*" 21. δίδομεν F. ſed illa dialecto delectatur Th. *vid. Gloſſar.* 22. interpretationem Gr. omittit F.

facta: *Daſumianum*, cujus ætas incerta; *Articulianum* & *Rubrianum*, facta A. U. 854; *Vitraſianum* A. U. 928. factum creditur; *Juncianum*, quod aliis *Aemilianum*, A. U. 935. confectum. Hoc ὡς ἐν θεωρίᾳ præmiſi, ut data hac occaſione & Ant. Auguſtini & Cl. Colombeti ἀντιχρονισμὸν corrigam: Ille *de Nominib. propr. pag.* 325. ait, *Daſumianum fuiſſe poſt Rubrianum, ante Articulianum*, quod ex ipſius etiam opinione ἀσύστατον eſt, cum utraque ſub Hadriano Aug. facta ſtatuat: atqui hic quartum Conſul collegam habuit *Sext.* ARTICULEJUM *Patum*, cui ſuffectus ex Kal. Mart. *Corn. Scipio Orfitus*: dein ex Kal. Maji *Babius Macer* & *M. Valer. Paulinus*: denique ex Kal. Jul. *C.* RUBRIUS *Gallus* & *Q. Calius Hiſpo.* Adeoque ſcribere debuiſſet Auguſtinus, *ante Artic. & Rubrianum*: niſi LEO *L.* 48. *T.* 4. *c.* 35. & *c.* 50. *Baſil.* qui nunc ad manum non ſunt, liquido aliud dicat, ſed ſic Articulejo alius quærendus eſt conſulatus. Colombet *pag.* 599. *ſq.* hoc ordine locat, *Rubr. Daſum. Juncianum*, quod perperam ibi legitur *Jumetianum*, eaque ad provincias producta fuiſſe *SCto Articuliano*: quum ex l. 51. §. 4. 7. 8. appareat, Articulianum fuiſſe medium inter Daſum. & Junc. prout in θεωρίᾳ poſuimus. G. O. R.

m. l. *ſi quis tutorem* 22. ff. *qui teſtamento tutores.* l. 24. §. 9. ff. *de fideicommiſſ. libert.* D. GOTH.

n. Tutela libertatis p æſtationi patrocinari non poteſt, l. 24, §. *ſi quis* D. *de fideic. lib.* ἐπειδὴ ἐπεπλάνητο καὶ τὴν τύχην αὐτῷ ὁ Ἀδριανός, ut ibi græci. FABR.

o. Imo utiliter datur, cùm videatur ineſſe hæc conditio. l. *ſi hereditas* 10. §. 4. D. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

Ant. Faber ad *tit. de Tutel. pr.* 1. *illat.* 41. GENEV. ED.

Quia hæc quæſtio ad Juſtin. aut Tribun. magis ſpectat, quam ad Th. lectorem rurſus remitto ad *Marcil. Vinn.* & *Heinecc.* G. O. R.

ται, [23] καὶ ὁ λογισμὸς τοῦδηλος· ἐπειδὴ τὸν ὂν ἡμετέραν ὄντα ἐξουσίαν, τοῦτον εἰς τύχην ἀνάγειν οὐκ ὀφείλομεν.

mus poteſtate, eum in caſum deducere non debemus.

§. II. [24] Ἐὰν μαινόμενον, [25] ἤγουν καὶ[267] [p] ἀφήλικα, ἐπίτροπον κατέλιπον ἐν διαθήκῃ, γενήσονται ἐπίτροποι, ἡνίκα [q] ὁ μὲν [26] ἀνανήψῃ, ὁ δὲ τὸν κε ἐνιαυτὸν ὑπερβῇ.

§. II. Si furioſum aut annis etiam minorem, tutorem teſtamento reliqui; fient tutores, quum ille reſipuerit, hic viceſimum quintum annum exceſſerit.

§. III. Ad certum tempus, [27] vel ex certo tempore, ὀρθῶς δίδοται ἐπίτροπος· ad certum tempus [r], οἷον ὁ δεῖνα ἔστω ἐπίτροπος, ἕως [28] β ἐνιαυτῶν· ex certo [29], οἷον Ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτρο-[268] πος, μὴ [28] β ἔτη τῆς ἐμῆς τελευτῆς· δυνατὸν καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, Ἔστω [30] ἐπίτροπος, ἐὰν πλοῖον ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας· δυνάμεθα καὶ ante heredis inſtitutionem, [22] ἤγουν πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου, καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· οἷον ἵνα εἴπωμεν, Ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος τοῦ ἐμοῦ παιδός. Ἔστω δὲ μοῦ ὁ δεῖνα κληρονόμος.

§. III. Ad certum tempus vel ex certo tempore recte tutor datur. Ad certum tempus, veluti ILLE TUTOR ESTO USQUE AD DUOS ANNOS: ex certo tempore, veluti ILLE TUTOR ESTO POST BIENNIUM MORTIS MEAE. Poteſt quoque ſub conditione: TUTOR ESTO, SI NAVIS EX ASIA VENERIT. Poſſumus etiam ante heredis inſtitutionem relinquere tutorem: veluti ut ſi dicamus, ILLE TUTOR ESTO MEI FILII. AT ILLE MEUS HERES ESTO.

§. IV. [31] Οὐ δυνάμεθα δὲ ἐπὶ [s] ῥητῷ

§. IV. Non poſſumus autem ad cer-

23. ὁ δὲ λογ. F. 24. Ἐὰν τὸν μαιν. ἢ ἀφ. F. 25. ἤγουν τὰ ἀφ. Lugd. & Goth. qui ad primam voculam *al.* ἤ, ad mediam *legend. eſt* τὸν adſcripſit. De tertia vid. *Gloſſ. Th.* 26. ἀνανήψει ante hanc. 27. καὶ pro *vel* F. 28. ū Baſil. *vid. ſupra ad Tit. X. Var. Lect.* 5. 29. *tempore* ad: F. 2. 30. ὁ δεῖνα ad: F. 2. 31. Ου δύναμαι ἐπὶ F. 1. Ου δύναμαι δὲ ἐπὶ F. 2.

p. Schol. ἀφήλιξ ἐστὶν ὁ ἀπὸ τῶν ιδ' ἐτῶν ἕως τῶν κέ ἐλθών. FABR.

q. Furioſus enim auctoritatem pupillo ſuo accommodare non poteſt, l. 1. D. *quod falſ. tut. auct.* FABR. I.

r. Ut in teſtamento Ariſtotelis apud Diogen. Laërt. ἕως δὲ ἂν Νικάνωρ καταλάβῃ, ἐπιμελεῖσθαι Ἀεισομένη, Τίμαρχον, &c. vult Ariſtoteles, ex interpretatione viri magni, interim Ariſtomenem, Timarchum & reliquos tutores eſſe, donec Nicanor redierit, vel certè convaluerit. FABR. I.

s. Apud 5. Harmenop. 11. §. 9. & authorem *Eclog.* 37. tit. 2. c. 22. legitur δηλῷ πράγματι· adde l. 12. ff. *de teſtam. tutela.* D. GOTH.

Ulp. in l. 12. *de teſt. tut. Certarum rerum*, inquit, *vel cauſarum tutor dari non poteſt, nec de ductis rebus*, οὔτε ὑπεξηρημένων πραγμάτων, ut Græci vertunt, id eſt, fruſtrà datur tutor certæ rei, nec defendi poteſt, ut ſolet heredis inſtitutio: cum enim quis certarum rerum heres ſcriptus eſt, detrahitur rerum mentio, proinde ac ſi ſimplicitet heres eſſet inſtitutus, l. 1. D. *de her. inſt.* ſed ſi tutor certarum rerum datus fuerit, tota datio nihil valebit, ut apertius ait Pomponius in l. 1. *de teſtam. tut.* FABR. I.

t. Επι-

τῷ πράγματι, ἢ ῥητῇ αἰτίᾳ, ἐπίτροπον καταλιμπάνειν· οἷον, Ἔστω ὁ δεῖνα ἐπίτροπος ἐπὶ τῷδε τῷ ἀγρῷ ἢ ἐπὶ 32 τῇδε τῇ δίκῃ· προσώπῳ γὰρ ἔιωθεν t ἐπίτροπος δίδοσθαι, οὐ μὴν αἰτίᾳ ἢ πράγματι.

269 certam rem aut certam causam relinquere tutorem: veluti, ILLE TUTOR ESTO IN ILLO AGRO AUT IN ILLA LITE. Nam personæ solet tutor dari, non causæ vel rei.

§. V. Ἐὰν 33 ταῖς ἑαυτοῦ 34 θυγατράσιν ἢ τοῖς u ἰδίοις υἱοῖς ἐπίτροπον 35 καταλείψῃ, 36 καὶ ταῖς ποστούμαις, 37 καὶ τοῖς ποστούμοις δοκεῖ καταλελοιπέναι· ἐπειδὴ τῇ τοῦ υἱοῦ *37 ἤγουν θυγατρὸς προσηγορίᾳ, καὶ ὁ ποστοῦμος καὶ ἡ ποστοῦμα περιέχεται· ἆρα δὲ 36 καὶ οἱ 270 ἔγγονοι τῇ τῶν υἱῶν περιέχονται προσηγορίᾳ, ὥστε 38 αὐτοῖς δοκεῖν δεδόσθαι τὸν τοῖς υἱοῖς δεδομένον ἐπίτροπον, ἵνα τῇ τοῦ 39 filiorum προσηγορίᾳ σημανθῶσι καὶ 40 οἱ ἔγγονοι; καὶ λέγομεν ὅτι καὶ πάνυ, μόνον εἰ μὴ εἶπε filiis, ἀλλὰ liberis· x εἰ γὰρ εἶπε filiis meis tutorem do, οὐ περιέχονται y οἱ ἔγγονοι· ἑτέρως γὰρ οἱ υἱοὶ, 36 καὶ ἑτέρως οἱ ἔγγονοι προσαγορεύονται· εἰ δὲ εἶπε z postumis do

§. V. Si *quis* suis filiabus vel suis filiis tutorem reliquerit, etiam postumabus & postumis videtur reliquisse: quoniam filii vel filiæ appellatione etiam postumus & postuma continetur. Ergone etiam nepotes filiorum appellatione continentur, ut illis *quoque* datus videatur, qui filiis datus est tutor, ut filiorum appellatione etiam nepotes significentur? Et dicimus, vel maxime, dummodo non dixerit filiis, sed liberis. Si enim dixit: FILIIS MEIS TUTOREM DO, non continentur nepotes. Aliter enim filii, & aliter nepotes appellantur. Si vero dixit: POSTUMIS

32. τῇδε δίκῃ F. 2. 33. τὶς pro ταῖς F. 2. 34. Sic F. θυγατράσι Lov. Reliquæ θυγατέρασι. 35. καταλήψῃ omnes præter Paris. & Lovan. hic & alibi. 36. καὶ de: F. 2. 37. ἢ pro καὶ F. *37. legend. ἢ D. GOTH. 38. καὶ ad: F. cum Curtio. 39. *filiis* F. 40. οἱ de: F. 2.

t. Ἐπιτροπὴ Harmenop. V. 11. §. 6. & 9. D. GOTH.

u. l. 5. D. *de testam. tut.* D. GOTH.

x. 2. *Eclog.* 2. *c.* 104. l. 6. ff. *de test. tut.* D. GOTH.

y. Nepotes in hoc casu filiorum nomine non continentur, & naturales appellationes hic magis sequimur: natura enim filium à nepote distinguit. In aliis continentur, ut hic notat Th. Schol. justa nimirum juris interpretatione, l. 201. D. *de V. S.* ut in Sc. Mac. & aliis, ut l. 2. §. si mater, D. *ad Sc. Tert.* & l. 59. D. *de rit. N.* Auctor incert in Matth. homil. 1. Procop. Gaz. in Genes. cap. 11. *Moris est scripturæ, ut propinquos & consanguineos fratris nomine complectatur, sicuti & nepotes filiorum continentur nomine.* FABR. I.

Schol. *sciendum*, inquit, *est, in tractatu tantum de tutelis, nepotes filii appellatione non contineri*, ut lib. 37. Bas. tit. 11. c. 3. *in aliis contineri*, ut lib. 11 Bas. tit. 11. cap. 201. FABR. II.

z. Ita quidem legitur d. l. 6. in f. verum, ut hîc Justinianus, ita & illic Haloander legit, *Posteris.* quam sane lectionem non improbo, ut agatur hoc loco de tutore dato filiis, liberis, posteris. D GOTH.

Nemo hoc hodie admittet: vid. OTTON. *not. Crit.* & variantes nostras in *T. V. Obs. Misc. Nov. pag.* 376. G. O. R.

Schol. βλέπε δὲ, ὅτι ἀορίστως εἶπεν. Qui igitur postumis tutorem dederit, tam filiis, quàm cæteris liberis postumis dedisse creditur: qui enim postumis consulit, omnibus sine distinctione prospicere videtur, aliter quàm qui filiis tutores dat, cùm manifestius filios à nepotibus discreviisse videatur. FABR.

do tutorem, τότε ὁποῖος ἂν ἔιη ὁ τεχθεὶς, εἴτε υἱὸς εἴτε ἔγγονος, ἐπιτροπευθήσεται ὑπὸ τοῦ δεδομένου 41 ἐπιτρόπου.

MIS DO TUTOREM, tunc quicumque natus fuerit, ſive filius, ſive nepos, in tutela erit ſub tutore dato.

41. ἐπιτρόπε de: F.

[ΠΕΡΙ [a] ΝΟΜΙΜΩΝ ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ.]

DE LEGITIMA AGNATORUM TUTELA.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΕ.

TITULUS XV.

ΕΙρήκαμεν, ὅτι δυνατὸν ὑπὸ τῶν γονέων τοῖς 271 in poteſtate παισὶ τεσταμενταρίον [1] καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· τί οὖν, ὅτε οὐκ ἦν τεσταμενταρίος ἐπίτροπος; ἢ γὰρ ὁ πατὴς ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν, ἢ διαθέμενος ἐπελάθετο καταλιπεῖν ἐπίτροπον, ἢ [2] ὁ καταλειφθεὶς ὑπὸ τῦ τεστάτορος προετελεύτησε, τίς [3] ἐπιτροπεύσει τύτων; τότε ὁ [b] δυωδεκάδελτος νόμος [c] δίδωσι τύτοις τὺς [4] ἀδνάτους.

DIXIMUS poſſe a parentibus teſtamentarium relinqui tutorem liberis in poteſtate *ſua agentibus*. Quid ergo, ſi non eſt tutor teſtamentarius? aut enim pater inteſtatus obiit, aut teſtatus tutorem relinquere oblitus eſt, aut relictus a teſtatore ante obiit: quis eos tuebitur? tunc XII. tabularum lex his agnatos dat.

§. I. Καὶ τίνες εἰσὶν ἀδνάτοι; ἔχε ταῦτα

§. I. Et qui ſunt agnati? Habe hæc

1. Nonne καταλιμπάνεσθαι? Sic certe verti. G. O. R. 2. ὁ addidi cum Fabr. mox τεστάτορος per ω ſcripſi, ut alibi. 3. ἐπιτροπεύει Lugd. & Goth. mox δυοδεκ. F. 4. Vide ad Tit. X. Lect. Var. 29.

a. Adde quæ infra dicuntur tit. *de legitima patronorum tutela.* D. GOTH.

Vid. tit. D. *de Legit. tutor.* & Cod. *eod.* GEN. ED.

b. Scholiaſtes: ὄνομα νόμε· εἴρηται δὲ δυοδεκάδελτος τούτῳ τῷ τρόπῳ· μετὰ τὸ ἐξελάσαι τὺς βῆγας οἱ ῥωμαῖοι νόμων ἔδεντο, ὥστε κρῆ τὺς νόμυς αὐτῶν μὴ πολιτεύεσθαι· κρῆ τῦτο κ' ἔτη ἐκράτησεν· ἐλθόντες ἓν παρὰ Αθηναίοις καὶ Λακεδαιμονίοις δέκα ἄνδρες ἔλαβον τὺς ἐκεῖθεν νόμυς· εἶτα νομίσαντες τύτυς ἐλλείπειν, ἦσαν γὰρ ἐν δέκα δέλτοις ἐλεφαντίνοις γεγραφέντες, ἑτέρας προσεθήκασι δύο· κ' ἐκ τῦ συμβάντος ἐκλήθη δυοδεκάδελτος. FABR. II.

Προσεθήκασι videtur mutandum in προσέθηκαν, niſi Doriſmus ſit, de quo valde dubito: vide Mattaire *Dial. Gr. pag.* 225. Scholiaſten ſic verto: *Legis nomen. Dicta autem ſunt XII. tabulæ hoc modo: Poſt reges exactos Romani legem ſanxerunt, ut ne illorum leges obſervarentur, atque hoc annos viginti obtinuit. Profecti igitur ad Athenienſes & Lacedæmonios decem viri leges inde acceperunt. Poſtea exiſtimantes eas non ſufficere, erant enim in decem tabulis EBOREIS ſcriptæ, alias addiderunt duas. atque* ita *ex accidenti* duodecim tabulæ *ſunt dictæ.* G. O. R.

c. Idem Ulpian. 11. §. 3. l. 1. & 5. ff. *de legitimis tutorib.* l. 1. Cod. *de legitima tutela.* D. GOTH.

Lex 12. tab. adgnatis tutelam defert ſummâ, providentiâ, ut ait Ulp. ut qui ſperarent hanc ucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur, l. 1. *de legit. tut.* eadem ratione utitur. Diodor. Sicul. lib. 13. in referenda lege Charondæ, qua cognatis pupilli tutela committebatur, adgnatis autem rei pupillaris adminiſtratio. Οἱ γὰρ διὰ μητρὸς συγγενεῖς ὁ προσήκοντες τῇ κληρονομίᾳ τῶν ὀρφανῶν

τα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἡ συγγένεια [d] ὄνομά ἐστι γενικόν· τέμνεται δὲ εἰς τρία, εἰς τοὺς ἀνιόντας, εἰς τοὺς κατιόντας, εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου· καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, πατὴρ, μήτηρ, πάππος, μάμμη, προπάππος, προμάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνώτεροι· κατιόντες δὲ, οἱ ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, υἱὸς, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, προέγγονος, προεγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατώτεροι· ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεν-273 νηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς, καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς, ἀδελφὴ, θεῖος, θεία, ἀνεψιὸς, ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων κατα-γόμενοι· αὕτη δὲ [6] ἡ ἐκ πλαγίου συγγένεια εἰς [7] β διαιρεῖται, εἰς ἀγνάτους καὶ κογνάτους· καὶ ἀγνάτοι [e] μέν εἰσιν, οἱ ἐξ ἀρρενογονίας ἡμῖν συναπτόμενοι, οἷον ἀδελφὸς ὁμοπάτριος, καὶ οἱ ἐκ τούτου παῖδες, ἀδελφὴ ὁμοπάτριος, θεῖος πρὸς πατρὸς, καὶ οἱ τούτου παῖδες, καὶ θεία πρὸς πατρός· κογνάτοι δέ εἰσιν, οἱ ἐκ274 θηλυγονίας ἡμῖν συναπτόμενοι· οἷον ἀδελ-

φὴ

hæc in modum præviæ inſpectionis. Cognatio nomen eſt generale: dividitur autem in tria, in adſcendentes, in deſcendentes, in *propinquos* ex obliquo. Et adſcendentes quidem ſunt, qui nos genuerunt, pater, mater, avus, avia, proavus, proavia, & his etiam ſuperiores: deſcendentes autem, qui e nobis naſcuntur, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis, & his etiam inferiores. Ex obliquo vero, qui neque nos genuerunt, neque ex nobis naſcuntur, ſed ejusdem ſtirpis & radicis nobiscum *ſunt* participes, veluti frater, ſoror, patruus *vel avunculus*, amita *vel matertera*, conſobrinus, conſobrina, atque ex his progeniti. Hæc autem ex obliquo cognatio dividitur in duo, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem ſunt, qui ex virili cognatione nobis conjunguntur, veluti frater conſanguineus, & ejus liberi; ſoror conſanguinea, patruus & ejus liberi; & amita. Cognati

5. μὲν injicit Fabr. 6. ἡ deeſt Lugd. & Goth. 7. τὰ Baſil. Vide ad *Tit.* X. *Lect. Var.* 5.

φανῶν ἐκ ἐπιβουλεύσουσιν· οἱ δὲ ἀπὸ τῆ πατρὸς οἰκεῖοι ἐπιβουλεῦσαι μὴ δύνανται, διὰ τὸ μὴ πιστεύεσθαι τῷ σώματι, τῆς δὲ οὐσίας εἰς ἐκείνους παθηκούσης, ἐὰν οἱ ὀρφανοὶ τελευτήσωσιν, ἢ διὰ νόσον, ἢ τινα ἄλλην αἰτίαν, ἀκριβέστερον οἰκονομήσουσι τὰ χρήματα, ὡς ἰδίας τοὺς ἐκ τῆς τύχης ἐλπίδας ἔχοντες. Eadem ratione lege Solonia tutela non deferebatur agnatis, niſi in remotiore gradu eſſent. Diog. Laërt. in Solone, Etymologicum in v. χειρυσά. [*leg.* χηρωσά.] Inteſtato igitur parente mortuo adgnatis defertur tutela, l. 6. *eod.* quod ita prudentes interpretati ſunt, ut ad eos, quos proxima ſpes ſucceſſionis contingit, tutela pertineat. Caj. t. 7. l. 3. §. pen. & l. 9. *eod.* §. ult. infra *de cap. dem.* & quia conſanguinei, id eſt fratres, primum inter adgnatos locum acceperunt interpretatione prudentium, ut ait Paul. apud Ruf. t. 16. ideo Ulp. in l. 1. *eod.* ait, legitimas tutelas adgnatis delatas eſſe, & conſanguineis. ex quo regulam hanc condiderunt prudentes: *quo tutela redit, eo & hereditas pervenit*, l. 73. *de reg. jur.* Hanc juris definitionem ita Græci efferunt: *Quo hereditas redit, eo & tutela pervenit*, rectè ut videtur. Cic. pro Balbo: *Non legib. tanquam tutelas pervenire.* hereditas autem *redire* dicitur, l. 69. *de leg.* 2. l. 3. D. *ſi quis omiſ. cauſ. teſt.* l. 10. D. *de grad.* Cajus apud Ruf. d. t. 16. Cic. 1. *de orat.* quanquam & tutela *redire* dicitur, l. 11. D. *de teſt. tut.* d. l. 10. ut parum interſit, utro modo legatur. Hodie juris adgnatici & cognatici ſublata eſt differentia, ut lege quoq. Platonica cautum, ἐπιτρόπους εἶναι τοὺς ἐγγύτατα γένει τοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς, 11. *de leg.* FABR. I.

d. Idem §. 1. ſup. *de Nuptiis.* 4. Harmenop. 6. §. 1. D. GOTH.

e. Adde Ulpian. 11. §. 4. l. 7. ff. *eod.* D. GOTH.

Φὴ ὁμομήτρια f, καὶ οἱ ταύτης παῖδες, θεία πρὸς μητρὸς, καὶ οἱ ταύτης παῖδες, ᾗ ἦγεν τῆς πρὸς 8 πατρὸς θείας οἱ παῖδες· οἱ δὲ ἀδνάτοι λέγονται καὶ λεγίτιμοι, τουτέστι νόμιμοι· λέγονται καὶ κοσνάτοι, τετέστι Φυσικοί· ἐπειδὴ ὃς ὁ νόμος ἐπίσταται, οἶδε καὶ ἡ Φύσις· οἱ δὲ κοσνάτοι λέγονται Φυσικοὶ μόνον· ὃς γὰρ ἡ Φύσις οἶδεν, ὃ πάντως ὁ νόμος ἐπίσταται· ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ἴδε λοιπὸν τὸ προκείμενον· τεσταμενταρίων μὴ παρόντων 9 προσώπων, τῶν ὀφειλόντων ἐπιτροπεύειν, ἀνάγκη λεγιτίμους, ἤτοι ἀδνάτους ἐπιτροπεύειν, οἵτινες 10 διὰ ἀρρενογονίαν ἡμῖν συνάπτονται· λέγονται δὲ ἤτοι ἀδνάτοι, οἷον ὁμοπάτριος ἀδελφὸς, καὶ ὁ τούτου υἱὸς, καὶ ὁ ἐξ ἐκείνου ἔγγονος· οἱ δὲ διὰ θηλυγονίας ἡμῖν συνεζευγμένοι οὐκ εἰσὶν ἀδνάτοι, ἀλλὰ φυσικῷ λόγῳ κοσνάτοι· 11 ὥστε h ὃν τῆς i θείας μου τῆς πρὸς *11 πατρὸς ὁ υἱὸς οὐκ ἔστι μοι ἀδνάτος, ἀλλὰ κογνάτος, κἀγὼ δὲ αὐτῷ κοσνάτος εἰμί· ἐπειδὴ οἱ τικτόμενοι τὴν τοῦ πατρὸς, ἢ τὴν τῆς μητρὸς 12 διώκουσι Φαμιλίαν, καίτοι ἡ πρὸς

gnati autem sunt, qui ex feminina cognatione nobis conjunguntur, veluti soror uterina & ejus liberi; matertera & ejus liberi, aut amitæ *quoque* liberi. Agnati vero legitimi etiam vocantur; dicuntur & cognati, id est naturales: quoniam quos lex novit, novit etiam natura. Sed cognati tantum naturales vocantur: quos enim natura novit, non per omnia lex novit. Postquam hæc tibi præcognita sunt, vide reliquum argumentum. Quum testamentariæ personæ non adsunt, quæ tueri debeant, oportet legitimos sive agnatos esse tutores, qui per cognationem virilem nobis conjunguntur. Hi autem dicuntur agnati, veluti frater consanguineus & hujus filius, & ex eo *filio* nepos. Qui vero per femininam cognationem nobis sunt conjuncti, non sunt agnati, sed naturali ratione cognati. Itaque amitæ meæ filius non est mihi agnatus, sed cognatus, & ego illi cognatus sum:

8. μητρὸς Omnes ante F. *vid. Not.* 9. προσώπων de: F. 10. δι' ἀρρενογονίας F. 11. ὥστε ante F. *v. N.* *11. μητρὸς ante hanc. *v. N.* 12. μεταδιώκουσι F.

f. Schol. ἐχὶ ὁμοπατρια· εἰ γάρ ἐστιν ὁμοπάτρια, καὶ ἐχὶ ὁμομήτρια, ἀδγνάτα ἐστίν. FABR. II.

Cur autem Th. nec fratris uterini nec avunculi, nec liberorum sororis consanguineæ, meminerit, nullam causam video: unde ob concursum earumdem vocum sæpius repetitarum aut hæc, aut his similia excidisse reor, inter οἷον & ἀδελφὸς h. m. ΟΙΟΝ ἀδελφὸς ὁμομήτριος, καὶ οἱ τούτου παῖδες· τῆς ἀδελφῆς ὁμοπατρίου (vel ὁμοπατρίας) οἱ παῖδες· θείου πρὸς μητρὸς, καὶ οἱ τούτου παῖδες· ΑΔΕΛΦΗ G. O. R.

g. Legend. est ἦγ. τῆς πρὸς πατρὸς θείας· alioqui nulla mentio fieret *de amita filiis*: deinde battologismus esset. P. NANN.

Huic emendationi cum Curtio, Anonymo in utroque, Ernstio ac Fabroto locum dedimus. Adde inf. *not. i.* G. O. R.

h. Pro ὥστε legend. est ὅστε, ut vitemus ἀνανταπόδοτον. est enim hic confirmantis superius dicta, non exemplum adducentis, & quodammodo superioris sententiæ συμπέρασμα. P. NANN.

Melius fortasse legeretur ὅστε, i. e. *quare*: quia particula, quæ respondeat ὅσπερ, deest. ANON. DUK. vid. leg. ὅστε. ANON. NISP.

i. Ausus sum etiam hic rescribere πατρὸς pro μητρὸς, ut not. *g.* quod miror nemini alii suboluisse, quum tamen supra Tit. X. cap. 161. & modo cap. 274. ejusdemmodi vitium unanimes fustu-

πρὸς πατρὸς θεία ἀδνάτα ἐστὶν, ὁ δὲ ἐξ αὐτῆς κοσνάτος· τίς οὖν ἡ αἰτία; ἐπειδὴ θῆλυ πρόσωπον 13 παρεντεθὲν τὸ τῆς θείας διέτεμε τὴν ἀδνατιόνα· καθολικῶς δὲ ἴσθι, ὅτι ἂν προίσχεταί τις πρὸς ἐμὲ συγγένειαν, κἀγὼ ταύτην προβάλλομαι πρὸς αὐτόν.

sum: quoniam qui naſcuntur, patris, non matris ſequuntur familiam: etſi amita eſt agnata, at ex illa cognatus. Quæ igitur eſt cauſſa? quia feminina amitæ perſona interpoſita agnationem interſcidit. Generaliter autem ſcito, quam quis cognationem adverſus me habet, eamdem & me obtinere adverſus illum.

§. II. 14 Καθὼς δὲ εἶπον, χώρα τῇ277 ἀδνατιόνι ἐπὶ τῇ ἐπιτροπῇ k ὲ μόνον, ἡνίκα μὴ ἀφῆται ὁ πατὴρ, ὁ δυνάμενος καταλιπεῖν ἐπίτροπον· ἀλλ' ἐὰν, ὅσον ἀνήκει εἰς τὸν τῆς ἐπιτροπῆς λόγον, ἀφάθετος l τελευτήσῃ· ὅπερ συμβαίνει, καὶ εἰ κατέλιπε μὲν, τῷ δὲ καταλιπόντος προετελεύτησεν ὁ ἐπίτροπος, 15 ἢ τυχὸν ἐπελάθετο καταλεῖψαι ἐπίτροπον τῷ υἱῷ ἀφαθέμενος 15.

§. II. Sicuti autem dixi, locus *eſt* agnationi in tutela non ſolum, quum pater non teſtatus fuerit, qui tutorem relinquere poterat; ſed *etiam* ſi, quantum ad tutelæ cauſam pertinet, inteſtatus obierit: quod accidit quoque, ſi reliquerit quidem, ſed tutor *ante* relinquentem præmortuus ſit, aut forte teſtatus filio tutorem relinquere oblitus fuerit.

§. III. Αλλὰ τὸ μὲν τῆς ἀδνατιόνος278 δίκαιον πάσαις m ταῖς 16 κάπιτις διμινυτιόσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον n, ἀναιρεῖται· ἡ γὰρ ἀδνατίων νόμιμόν τί ἐστιν ὄνο-

§. III. Sed jus quidem agnationis omnibus capitis diminutionibus ut plurimum tollitur. Agnatio enim legitimum quoddam nomen eſt: jus vero

13. παρατεθὲν ante F. 14. κατὰ F. 1. καθὰ F. 2. 15 -- 15. his numeris incluſa de: F. 16. καπ. διμινυτζιόσιν ante F. qui dedit *capitis* διμινυτιόσιν. Nos ſolum ζ ejecimus, de quo vide in Gloſſ. Theoph.

fuſtulerint: id quod quia ſole meridiano clarius eſt, non amplius probabo, quam ſimili errore in Gloſſis Nom. legi: Αμιτα, ἡ ὡσὲι μητρὸς θεία. G. O. R.

k. Juſtin. *non hanc habet*, & Th. rectè ſupplet τὸ *ſolum*. [Sic in l. 50. D. de verb. oblig. *non hoc ſignificatur*, id eſt, non hoc ſolum; & in l. 1. D. de term. mo. *non multa pecuniaria eſt*, id eſt, non ſolum, ut recte Græci: ὲ μόνον χρηματικῶς καταδικάζονται: *non ſolum pecuniariter damnantur*. Ed. 2.] Inteſtatus quidem dicitur, qui omnino non fecit teſtamentum, Juvenal. ſat. 1. *Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus*. v. inf. ad t. 1. lib. 3. Verùm hic inteſtatus etiam dicitur, qui quantùm ad tutelam attinet, inteſtatus deceſſit, ſive qui teſtamento tutorem liberis non reliquit. Scholiaſt. τυχὸν ἡ ἐπελάθετο ἐπίτροπον καταλεῖψαι τῷ υἱῷ, εἰς ὅλα ἀφαθέμενος τὰ ἄλλα. FABR.

l. v. l. 6. D. *eod.* D. GOTH.

Ut apud Platon. 11. de Leg. ἐαν δὲ ἢ τὸ παράπαν μὴ ἀφαθέμενος τελευτήσῃ τις, ἢ καὶ τῶν ἐπιτρόπων αἱρέσεως ἐλλιπεῖς. FABR. I.

m. Πάσαις ταῖς κάπιτις διμινυζιόσι dixit pro eo quod Juſtinianus dixit, *omnibus modis, capitis diminutione*, id eſt pro omni ſpecie capitis diminutionis. D. GOTH.

n. Quia interdum, non ſemper neque omnino, perit agnationis effectus capitis diminutione, [com-

ὄνομα· τὸ δὲ τῆς κοσγατιόν@ δίκαιον ἐ πάσαις ἀμείβεται ταῖς 16 κάπιτις διμινυτιόσιν· ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀδγατιόν@ λόγ@, ἔτός ἐστιν· ἐπειδὴ ὁ πολιτικὸς λόγος, τετέσιν ἡ 17 κάπιτις διμινυτίων, τὰ πολιτικὰ δίκαια, τετέστι τὰ ἀδγατικά, ἀφθείρειν δύναται, τὰ δὲ Φυσικὰ, τετέστι τὰ κοσγατικά, ἐ πάντως o.

vero cognationis non omnibus capitis diminutionibus mutatur. In agnatione autem hæc est ratio: quoniam civilis ratio, id est capitis diminutio, jura civilia, id est agnatitia, corrumpere potest; naturalia vero, id est cognatitia, non utique.

17. κατ. διμινυτζίων ante F. qui edidit *capitis* διμινυτίων.

[confer §. 6. *sq. tit.*] quoniam constitutione Anastasii emancipati §. 1. inf. *de succes. cog.* facit §. ul. inf. *de gradibus.* l. frater Cod. *de legit. tut.* l. ne lucrum Cod. *de curat.* emancipatorum liberi Justinianea constitutione l. ult. Cod. *de legit. heredib.* ad fratrum legitimam successionem, curam, tutelam vocantur. Quin & constitutione alia Anastasii l. fi ab eo Cod. *de legit. hered.* emancipati jura familiæ non amittunt, si id nominatim imperiali rescripto comprehensum. D. GOTH.

Cur ait *plerumque*? Διὰ τὴν τῦ Ἀναστασίε διάταξιν, ut hic ait Schol ex l. 4. Cod. *de leg. tut.* [Stephanus etiam ait, non perimi jus adgnationis, jus legitimum, minima capitis deminutione, id est emancipatione: emancipatum enim, puta fratrem, ad tutelam adgnationis jure vocari, perinde ac si jus adgnaticum integrum manssisset, [si nimirum id nominatim Rescripto comprehensum sit, DOUJ.] δύναται γὰρ αὐτὸς ἐπιτροπεύειν, καὶ ὁ λύεται ἡ ἀξιάτων ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς μικρᾶς capitis διμινυτίον@. *ex Ed.* 2.] FABR.

o. Justin. *non utique.* Glossæ græcolat. πάντως, utique. FABR.

[ΠΕΡΙ ΑΡΧΗΣ [a] ΕΛΑΤΤΟΥΜΕΝΗΣ,]

DE CAPITIS DIMINUTIONE.

ΤΙΤΛΟΣ Ις.

TITULUS XVI.

ΕΙρήκαμεν τῇ 1 κάπιτις διμινουτιόνι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἀδγατικὰ ἀφθείρεσθαι δίκαια· ὁρισώμεθα δὲ, τί ἐστι κάπιτις διμινυτίων· κάπιτις διμινυτίων 279

DIXIMUS capitis diminutione ut plurimum jura agnatitia corrumpi. Porro definiamus, quid capitis sit diminutio. Capitis diminutio

1. κατ. διμινυτζίονι ante F. qui habet *capitis* διμινυτιόνι. Confer. Lect. 16. super. tit. & scito eamdem varietatem per totum deinceps Operis decursum observari.

a. Adde 4. ff. 5. & Ulp. 5. §. 10. & sequent. ἀρχὴν hic usurpat pro capite, ἀρχὴν ἐλαττωμένην pro capitis diminutione. Apud authorem *Eclogæ* 46. tit. 2. ex lib. 16. tit. 8. c. 33. capitis diminutio dicitur τῆς πρώτης καταστάσεως ἐλάττωσις, & *ibidem* tit. 2. c. 7. καταστάσεως ἐναλλαγή, ut hæc omnia pro uno sint, caput, ἀρχὴ, κατάστασις seu status, ut & deminutio ἐλάττωσις, ἐναλλαγή. D. GOTH.

Glossæ basilicorum? *capitis deminutio*, ἐλάττωσις ἀρχῆς, κεφαλῆς ἐναλλαγὴ, καταστάσεως ἐναλλαγὴ, Basilica lib. 46. tit. 2. in Regio Cod. Theodorus Balsamon ad Nomocan. Photii, tit. 2. c. 1. Glossæ

τίων. b ἐστὶ τῆς προτέρας καταστάσεως ἀναλλαγή· ἢ οὕτως, bb πάθος ἐκ μεταστάσεως νόμων συμβαῖνον, κατάστασιν ἀμείβον ἤτοι ἐλαττῶν τὸ πάσχοντος· τρεῖς c δέ εἰσι κάπιτις διμινυτιόνες· 2 ἡ γὰρ μεγίστη ἐστὶν, ἥτις λέγεται maxima, ἡ minor, ἣν τινες mediam προσαγορεύουσι, τουτέστι μέσην, ἡ minima, ἤτοι ἐλαχίστη· 3 [εἰσὶν οὖν κάπιτις διμινυτιόνες τρεῖς, μεγίστη, μέση, ἐλαχίστη.]

tio est prioris status mutatio: vel sic, Passio ex legum circumstantia *aut necessitate* contingens, statum patientis mutans aut minuens. Tres autem sunt capitis diminutiones: aut enim maxima est & *sic* dicitur, aut minor, quam quidam mediam appellant, aut minima. [Tres igitur sunt capitis diminutiones, maxima, media, minima.]

§. I. Μεγίστη δέ ἐστι κάπιτις διμι-280 νυτίων, ὁπότε τὶς ἅμα 4 καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πολιτείαν ἀπόλλυσιν, ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ ἐκείνων d, οἱ δοῦλοι γίνονται τῆς τιμωρίας, ἀφ' ὧν τὸ τραχὺ τῆς κατ' αὐτῶν ἐξενεχθείσης ἀποφάσεως, οἷον ἡνίκα θηρίοις ἢ πυρὶ παραδοθῶσιν· ἤγουν 5 οἱ ἀπελεύθεροι, οἱ 6 ὀφθέντες ἀχάριστοι περὶ

§. I. Maxima capitis diminutio est, quum quis simul & libertatem & civitatem amittit, quod accidit in his, qui servi pœnæ fiunt, propter asperitatem sententiæ contra eos prolatæ, veluti quum bestiis aut igni tradantur: vel liberti, qui ingrati apparuerunt adversus patronos, atque ideo

2. ἡ ante Goth. nisi quod jam ANON. DUK. ἢ correxit. 3. inclusa omittit F. neque ego desidero. 4. καὶ τὴν πολ. κ. τ. ἐλ. F. 5. ὃ pro ὁ. F. 6. ὠφθέντες ante hanc.

sæ lat. gr. *capitis diminutio*, κεφαλῆς ἐλάττωσις. *deminutio* autem scribitur in libris veteribus, & in P. Florent. Notæ Magnonis: *K. D. Capite deminutus.* FABR. I.

Et ego præfero *deminutio*: sed quum MSS. etiam Gudianus & Dorvillianus constanter fere *diminutio* exhibeant, nec Fabrotus testetur in Regiis Codd. δημιν. scribi, retinui cum ceteris Editoribus Viglianam scripturam. G. O. R.

b. Cap. dem. est status permutatio, Paul. 1. sent. t. 7. §. 1. l. 2. D. de in integr. rest. l. 1. D. de cap. min. Boëtius ad Top. lib. 2. FABR. I.

bb. Plus artis habet hæc altera definitio. Verba quæ generis locum tenent, a Gothofredo [Curtium *nominare debuisset, neque is* legis, *sed* juris civilis *habet*:] vertuntur, *Accidens ex circumstantia legis*; minus proprie, nec satis, ut videtur, efficaciter. πάθος enim est *passio* s. *afflictio*, cui respondet vox finalis πάσχοντος *patientis*. Vox μεταστάσεως obscurior est: significat *casum* & *circumstantiam*, ut Gothofredus reddidit; item *necessitudinem*, qua quis constringitur, denique *cladem* aut *afflictionem*; quo sensu accipi à Th. propter sequentia ἐλαττῶν & πάσχοντος videtur, & quia ut est in Synopsi Attal. tit. 3. capitis minutio hominem semper redigit εἰς τὸ χεῖρον, in statum *deteriorem*. Denique verbotenus Theophili definitio reddenda videtur: *Passio ex afflictione legum eveniens, mutans aut minuens statum ejus qui patitur.* . . . . Sed emancipatus, ex alterius potestati obnoxio, fit sui juris, & capite ac facultate augetur. Hunc nodum solvit Paulus in l. 3. §. 1 de Cap. min. *Emancipato filio*, inquit, *capitis minutio manifesto accidit cum emancipari nemo possit, nisi in imaginariam servilem causam deductus.* &c. HUBER. *Digress. pag.* 164.

c. Auson. Id. 11. *Triplex libertas, capitisque minutio triplex.* Trib. cap. dem. ea adimuntur, quæ à genere, à civitate, à rer. natura tribuuntur, l. 3. D. *de int & releg.* id est familia, civitas, & libertas: tria enim sunt quæ habemus, libertatem, civitatem, familiam l. ult. D *eod.* quæ complecti videtur Ter. *Eun. act* 4. Sc. 7. his vers. *--principio eam esse dico liberam.* T. *Hem! C. civem Atticam.* T. *Hui! C. meam sororem.* FABR. I.

d. Maximam cap. dim. patiuntur servi pœnæ, revocati in servitutem ob ingratitudinem, qui se ipsos vendiderunt, ut hic: qui in insulam deportati ob delictum *Ecl. d.* c. 33. de quo tamen v. §. 2. inf. *eod.* qui liberi censeri noluerunt. Ulp. 11. §. 11. Cicero pro Cecinna. Livius 1. Halicarnas. 4. & ex S. C. Claudiano, quæ sciens prudens alicui servo se conjunxit, denuntiante id servi domino. Ulp. d. §. 11. D. GOTH.

περὶ e τὸν πάτρωνα, καὶ διὰ τοῦτο καταδικασθέντες· ἢ οἱ ἀνασχόμενοι ad pretium participandum ἑαυτοὺς 7 διαπραθῆναι· τούτων ἕκαστος περιπεσὼν τῇ μεγάλῃ κάπιτις διμινυτίονι, τῇ πολιτείᾳ συναπόλλυσι τὴν ἐλευθερίαν.

ideo condemnati sunt: vel qui se ad pretium participandum venumdari passi fuerunt. Horum quisque in magnam capitis diminutionem incidens cum civitate libertatem amittit.

§. II. Μέση f κάπιτις διμινυτίων ἐστὶν, ὁπότε ἡ μὲν πολιτεία ἀπόλλυται, ἡ δὲ ἐλευθερία μένει ἀκέραιος· ὅπερ συμβαίνει 8 ei, g cui aqua & igni interdictum fuerit, ἢ τῷ εἰς νῆσον δεπορτατευθέντι h· ἑκάτερος γὰρ ἐλεύθερος ὤν, ἐκπίπτει τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας, καὶ ἐν τούτῳ μὲν ἰσότης· διαφορὰ δὲ 9, ὅτι ὁ μὲν δεπορτάτος τόπῳ 10 περικέκλεισται, τουτέστι τῇ νήσῳ· ὁ δὲ, 11 cui aqua & igni interdictum est, 12 παντὸς i εἴργεται τόπου.

§. II. Media capitis diminutio est, quando civitas quidem amittitur, sed libertas integra manet: quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit; vel qui in insulam deportatus fuerit. Uterque enim manens liber, Romana civitate excidit; atque in hoc quidem æqualitas *est*: differentia autem, quod deportatus loco circumcludatur, id est insula; is autem, cui aqua & igni interdictum est, omni arceatur loco.

§. III. Ελαχίστη k δέ ἐστι κάπιτις διμινυτίων, ὁπότε καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐλευθερία διακατέχεται 13 ἤγουν φυλάττεται,

§. III. Minima capitis diminutio est, quando & civitas & libertas retinetur sive servatur, sed status præsens

7. διαπραθῆναι F. 8. τῷ ὑδατι καὶ πυρὶ *aqua & igni interdicto.* F. 9. F. addit hæc: δεπορτάτε καὶ *aqua & igni* ἰντερδίκτε. 10. περικλείεται F. 11. aqua & igni ἰντερδίκτος F. 12. *vid. Not.* 13. ἤγ. φυλ. de: F.

e. Libertus ingratus, quem superbiæ reum vocat Valentin. Nov. *de Libert.* Attico jure retrahebatur in servitutem, Plato 11. *de Leg.* Plut. *in Sol.* Val. Max. *lib.* 2. c. 1. Donat. & Eugraph. *in Terent.* Jure quoque civili R. libertus ingratus jure libertatis exuitur, l. 2. Cod. *de libert.* FABR. I.

f. Μέση hic & d. c. 33. *Eclogæ* dicitur, quæ apud Justinianum *minor*, apud Ulpianum 11. §. 12. & Paulum l. ult. ff. *eod. media.* D. GOTH.

g. Festus: *Deminutus capite appellatur, cui aquâ ignique interdictum est.* Ulp. t. 11. FABR. I.

h. Deportatio hic species *mediæ* capitis diminutionis, constituitur apud auctorem *Eclog.* d. c. 33. *maximæ.* D. GOTH.

Vide Huberi *Prælect.* h. t. §. 3. & in *Digress.* pag. 503. Ger. Noodt II. *Obs.* c. 21. Ottonis Comment. h. l. aliosque. G. O. R.

i. In duob. Codd. deest vox παντὸς, [πάντως Edit. 2.] & ità legisse videtur Schol. Interdictus aqua & igni arcetur certo loco: τετέσιν ἵνα μὴ μεταχῇ ἐν τῷ τόπῳ ἐξ οὗ ἐξορίζεται, ἢ πυρὸς, ἢ ὕδατος, τετέσιν ἵνα μὴ πολιτεύεται [leg. πολιτεύηται] ἐκεῖ· ταῦτα γάρ εἰσι θεὸς ζωὴν τῷ ἀνθρώπῳ· sive ut ait Fest. *hæ duæ res humanam vitam maximè continent.* Lactant. de orig. err. cap. 10. FABR.

Et Ulpianus meminit interdictorum aqua & igni simpliciter l. 18. D. *de statu hom.* l. 10. §. 2 D. *ad L. Jul. de vi publ.* & tit. 10. §. 3. & horum simul & deportatorum, tanquam talium, inter quos aliquid esset discriminis l. 1. §. 2. D. *de Legat.* 3. nec multo aliter Imp. hos distinguit §. 2. Inst. *de Cap. deminut.* Et Th. hoc discrimen agnoscit, dum ait: διαφορὰ &c. ubi illud παντὸς *omni* in quibusdam libris non esse testatur Fabrotus. Et certe arcetur quidem interdictus talis certo loco, sed non omni loco. Ceterum videtur sensim magis magisque observatum esse, ut ita damnati in insulas deportarentur. . . . . Sed & nuda tamen interdictio aqua & igni aliquando usurpari, atque

inter

τεται, ἡ δὲ παρῶσα καταστάσις ἀμείβεται· ὅπερ συμβαίνει 14 ἐπ' ἐκείνων, οἱ αὐτεξούσιοι ὄντες δεδώκασιν ἑαυτοὺς εἰς 1 ὑοθεσίαν, καὶ γεγόνασιν ὑπεξούσιοι· 15 ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ ὑπεξούσιος γέγονεν m αὐτεξούσιος· ἐνταῦθα γὰρ μόνης τῆς ὑπεξουσιότητος ἢ αὐτεξουσιότητος γέγονεν ἐναλλαγή.

sens mutatur : quod in his accidit, qui quum patresfamilias essent, in adoptionem sese dederunt, & filiifamilias sunt facti. aut ex contrario, filiusfamilias factus est paterfamilias. Hic enim solius potestatis alienæ aut suæ facta est commutatio.

§. IV. Ἆρα 16 δὲ ὁ οἰκέτης ἐλευθερωθεὶς ὑφίσταται κάπιτις διμινουτίονα; καὶ λέγομεν, οὐδαμῶς· ἐπειδὴ οὐδεμίαν πάλαι εἶχε κεφαλὴν, n ἀλλὰ νῦν μὲν τὴν ἐλευθερίαν ἤρξατο ἔχειν κεφαλὴν, καὶ γνωρίζεσθαι ὑπὸ τῶν νόμων.

283 §. IV. An vero servus manumissus capitis diminutionem patitur? & dicimus, nequaquam; quoniam nullum quondam habebat caput, sed nunc post libertatem caput habere cœpit, & a legibus agnosci.

§. V. Ὧν δὲ τὸ ἀξίωμα βασιλεὺς ἀφείλετο, οὐχ 17 ὑφίστανται κάπιτις διμινουτίονα· ὥστε οὐ ὁ τῆς συγκλήτου ο ἐκβληθεὶς οὐκ ἔστι capite 18 diminutus.

§. V. Quibus autem princeps dignitatem ademit, capitis diminutionem non patiuntur : itaque senatu *quis* motus non est capite diminutus.

§. VI. 19 Ἡ μὲν ἀδνατίων ἀναιρεῖται διὰ284 τῆς κάπιτις διμινουτίονος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· (ἀφ' οὗ τί δὲ 20 προσετέθη P τὸ ὡς ἐπὶ

§. VI. Agnatio ut plurimum quidem per capitis diminutionem tollitur, (cur autem UT PLURIMUM additum

14. ἐπὶ F. 15. ἢ καὶ F. 16. οὖν pro δὲ F. 17. ὑφίσταντο ante F. 18. *deminutus* Lugd. & Goth. διμινουτῶ F. 19. Ἡ μὲν οὖν ἀδγνατίων ἀναιρεῖται τῇ *capitis* διμινουτίονι F. 20. προστιθεται F.

inter hos interdictos & deportatos differentia, de qua in præcedentibus dixi, manere potuit. SCHULTING. *ad Caj. p.* 48.

Ulr. Huberus in *Digress. pag.* 175. ne cum Theophilo interdicti ac deportati differentiam agnoscat, & Institutiones & Digesta vel corrigere vel mire detorquere sustinet : mihi, quod rursus moneo, satis est Theophilo convenire cum suo Imper. Vocabulum autem παντὸς defendendum omnino videtur ex l. 5. D. *de Interd. & releg.* quam varii varie emendant, ut A COSTA *h. l.* Cujacius ad *Pauli R. S.* 5, 17, not. 4. & post alios G. Noodt III. *Probab.* 3. Sed vulgatam rectius tuetur atque ex Theophilo illustrat Huberus in *Digress.* pag. 167. & maxime p. 504. sqq. item in *Prælect. ad Dig.* III. pag. 709. G. O. R.

k. l. ult. ff. *eod.* Ulp. 11. §. 13. *Eclog.* d. §. 10. & 33. D. GOTH.

l. Minima capitis diminutio fit adoptione, emancipatione, ut hic : in manum conventione Ulp. 11. §. 13. Cicero *in topicis loco ab adjunctis*, ubi dicam aliquando plenius. D. GOTH.

m. Emancipatus capite minuitur, l. pen. C. *de usufr.* l. 8. in fi. conj. l. seq. D. *eod.* & significat Gell. 1. 12. FABR. I.

n. l. 3. in f. ff. *eod.* D. GOTH.

Scholiast. ἐπειδὴ ἡ κεφαλὴ, καὶ τὸ πρόσωπον τῷ οἰκέτῃ ὁ δεσπότης ἐστίν· ὥστε ἐν ἐλευθερίᾳ ὁ οἰκέτης μέλλει ἔχειν πρόσωπον παρ' αὐτοῖς νόμοις. FABR.

o. l. 3. ff. *de Senatoribus.* D. GOTH.

Senator remotus Senatu, capite non minuitur, l. 3. D. *de Senat.* sed minuitur tantùm ejus existimatio, l. pen. D. *de extraord. cogn.* FABR. I.

p. Multa quidem promittit Th. quando dicit μαθησόμεθα. Sed ubi quæso in hoc libro? ERNST.

Aut spurius est hic versic. Ἀφ' οὗ τί δὲ, &c. aut Th. ex oblivione discessit à promisso : illud enim duntaxat mox explicat, cur dixerit cognationis jus plerumque non perimi. [Nisi forte hæc sint Schol. & legas μεμάθηκας, *didicisti*, nempe in Sch. ad §. ult. t. 15. *Edit.* 2.] FABR.

Dicemus ad Histor. Th. Mylianam. G. O. R.

ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μαθησόμεθα·) ἡ δὲ κοσνατίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐκ ἀναιρεῖται· ἀλλὰ τοῦτο δὲ εἶπον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ ἡ [21] ἐλαχίστη κάπιτις διμινυτίων παρεντεθεῖσα, ἐπὶ σχήματος φυλάττει q τὰ κοσνατικὰ δίκαια· ἡ [22] μεγίστη κάπιτις διμινουτίων συμβᾶσα, καὶ τὴν κοσνατιόνα r διαφθείρει· εἰ γάρ τις καταδουλωθῇ, οὐκέτι μένει κοσνάτος, οἷς ἦν κοσνάτος· ἀλλ' οὐδὲ ἐλευθερωθεὶς, ὁ πρώην s ὢν ἐλεύθερος, τὴν παλαιὰν, [23] ἤγουν τὴν μετὰ τῆς δουλείας, ἀναλαμβάνει κοσνατιόνα. Εἰ δὲ καὶ τὴν μέσην κάπιτις διμινυτιόνα τις ὑποστῇ, οἷον δεπορτάτος γενόμενος, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ διαλύεται ἡ κοσνατίων.

dirum ſit, diſcemus.) at cognatio ut plurimum non tollitur. Ideo autem dixi, ut plurimum, quoniam minima capitis diminutio interveniens in ſtatu conſervat cognationis jura. Nam maxima capitis diminutio accidens, etiam cognationem corrumpit. Si quis enim in ſervitutem redigatur, non jam manet cognatus, quibus fuerat cognatus. Sed neque manumiſſus, qui antea fuerat liber, priſtinam, ſive *quam* ante ſervitutem *habebat*, cognationem recipit. Sed etſi quis mediam ſubierit capitis diminutionem, veluti deportatus, etiam hoc modo ſolvitur cognatio.

§. VII. Ἡνίκα [24] πούπιλλος δεῖται ἐπιτροπῆς, οἶδας ὅτι, τεσταμνταρίας μὴ ὑποκειμένης, χώρα τῇ ἀδνατικῇ· εἰ δὲ πολλοὶ εἶεν t ἀδνάτοι, οὐ πρὸς πάντας ἅμα κάτεισιν u ἡ ἐπιτροπὴ, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐγγύτερον x ἐπιγραφομένους βαθμόν· οἷον,

§. VII. Quando pupillus tutela indiget, noſti, quum teſtamentaria non ſit, locum *eſſe* agnatitiæ. Si vero multi ſint agnati, non ad omnes ſimul pervenit tutela, ſed ad eos qui proximiore cenſentur gradu: veluti, agna-

21. μὲν ad: F. 22. δὲ Ego malim, inprimis ſi ſupra cum F. μὲν admittatur. 23. quinque voces ſqq. deſunt F. 24. δὲ inſerit F.

q. Schol. τουτέστι τὴν ἀδγνατιόνα· οἱ γὰρ ἀδγνάτοι λέγονται καὶ κοσνάτοι. leg. κοσνατιόνα. utique enim minima cap. dem. perimitur adgnatio, l. 4. §. pen. D. *de grad.* l. 7. D. *de cap. min.* l. 11. D. *de ſu. & leg. her.* §. 1. infr. *de adq. per adrog.* Cognatio autem non perimitur, quia jura ſanguinis nullo jure civili dirimi poſſunt, l. 8. D. *de reg. jur.* Pet. Cellenſis 1. ep. 9. Hinc civile jus, inde jus naturale de me conqueritur. Sed quid? civilia nunquam naturalia corrumpunt. maxima tamen & media cap. min. perit cognatio, quia morti comparantur. FABR. I.

r. Κοσνατιόνα dixit improprie pro jure cognationis: hoc jure civili tolli poteſt, cognatio tolli non poteſt. v. l. 8. ff. *eod.* l. 8. ff. *de reg. jur.* D. GOTH.

s. L. 7. ff. unde cognati: l. 2. §. 2. ff. ad Sc. Tertuli. D. GOTH.

t. Curtius *cognati* imprudens, ut credo, hic habet: quod caſtigat Nannius in *Apologia* §. 13. G. O. R.

u. Gajus lib. 12. ad edictum provinciale dixit, omnes tutelam nanciſci l. ſi plures. 9. ff. *de legitimis tutorib.* quod ultimum verbum ex lege XII. tabularum eſt. Feſtus in Nancitor. D. GOTH. ED. GEN. ſic: " Gajus in l. 9. D. *de Legit. tut.* ait, omnes tutelam nanciſci: ſed hoc accipito de iis, qui ſunt ejusdem gradus." Gothofredus ſcil. per inconſiderantiam, quæ utinam mihi nusquam accidat! huic loco ſuam notam adſcripſit, quam in fine hujus tituli ponere debuiſſet. G. O. R.

x. Proximus adgnatus intelligitur etiam qui ſolus eſt, quique neminem antecedit, l. 9. D. *de reb. dub.* l. 34. D. *de vulg.* ſicut interdum idem primus poſtremusque, qui ſolus occurrit, l. 2. §. 3. D. *de ſu. & legit. her.* Itaque primogenitus dicitur etiam qui unigenitus. Theophylact. in Matthæum: οὐχ ὡς δευτέρου τινὸς τεχθέντος λέγει τοῦτον πρωτότοκον, ἀλλ' ἁπλῶς, ὡς πρῶτον τεχθέντα, καὶ μόνον, quod repetit in c. 2. Lucæ. FABR. I.

οἷον, ἔστιν [25] ἀδνάτος ὁ ἀδελφὸς [26] καὶ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς μᾶλλον προσγίνεται· εἰ δὲ πολλοί εἰσι τῷ αὐτῷ βαθμῷ, οἷον πολλοὶ ἀδελφοὶ ἢ πολλοὶ θεῖοι, [y] πάντες ἅμα [z] κληθήσονται.

agnatus est frater & patruus; frater potius pervenit. Si vero multi sunt ejusdem gradus, veluti multi fratres aut multi patrui, omnes simul vocabuntur.

25. ἀδνάτος deest F.

26. ἔστι δὲ ad: F.

y. Uni tamen decerni poterit administratio, ut hic notat Schol. quod confirmat l. 5. §. 1. D. *de legit. tut.* FABR.

z. Huc proprie pertinet superior Gothofr. nota *u*, ubi dixi. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΙΜΟΥ [a] ΠΑΤΡΩΝΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ.]

DE LEGITIMA PATRONORUM TUTELA.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

TITULUS XVII.

ΑΠελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἐδέοντο [287] ἐπιτρόπου, διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας· τίς αὐτῶν ἐπιτροπεύσει; [1] τεσταμεντάριος; ἀδαμῶς· τούτους γὰρ καταλιμπάνει ὁ ἔχων ὑπεξουσίους τοὺς ἀνήβους· οὗτοι δὲ ὑπεξούσιοι οὐκ εἰσὶν, ἐκ δουλείας ἐλευθερωθέντες, οὓς γὰρ ἔχουσι τοὺς ἀνιόντας· [2] ἀλλὰ λεγίτιμοι; καὶ πῶς ὁ μὴ ἔχων ἀνιόντας, ἔχειν δύναται τοὺς ἐκ πλαγίου; ἐξ ἐκείνων [b] γὰρ οὗτοι καταλαμβάνονται· τί οὖν; ὁ νόμος ὁ [3] δωδεκάδελτος τοὺς [c] [288] πάτρωνας, καὶ τοὺς τῶν πατρώνων παῖδας

LIBERTUS aut liberta tutore indigebant, propter ætatis defectum. quis eos tuebitur? testamentarius? Nequaquam: hos enim relinquit qui impuberes in *patria* potestate habet; hi autem in potestate *patria* non sunt, ex servitute manumissi, non enim habent parentes. *An* vero legitimi? Et quomodo qui parentes non habet, habere potest *propinquos* ex latere? ex illis enim hi deprehenduntur. Quid ergo? Lex XII. tabularum patronos &

1. τεσταμεντάριος. ἀδαμῶς. absque medio interrogationis signo, ante F. cui præivit Curtius. 2. Sic Lovan. Curt. & F. Ceteræ ἀλλὰ λεγίτιμοι. per colon distinguunt. 3. δωδεκαδ. Paris. Lugd. & Gothofr. δυοδεκαδ. F. hic & deinceps.

a. Superior tit. est de legitima adgnatorum tutela, hic de quasi adgnatorum: nam ut ait Justin. in constit. de jure patron. δοκοῦσι συγχωρεῖς εἶναι τῶν ἐλευθερωμένων οἱ ἐλευθεροῦντες. Imò patroni quasi patres, Servius in 6. Æn. & extraneus manumissor, qui erat quasi patronus, pater fiduciarius appellatur à Cajo lib. 1. inst. t. 6. Boët. in Top. lib. 3. *Tutela quatuor ferè modis est: aut enim consanguinitatis gradu, aut patronatus jure defertur, aut testamento patris eligitur, aut Urbani Prætoris jurisdictione formatur.* FABR. I.

b. *Cum hi per illos comprehendantur*, Fabr. in prima Edit. cum Curtio dederat: [at in Corrigendis legi jussit, *ex illis enim istos accipimus:*] In secunda, *ex illis enim assumitur:* quod & Doujatio placuit. Hoc quid sit, intelligi non potest. Sententia est a parentibus oriri sive accipi propinquos ex latere. Sic inf. pr. de Success. libert. ubi omnes verterunt, *cum hi ex illis intelligantur*, & ibid. *nam hi ab illis procedunt.* Forte Fabrotus hic edi voluerat *assumuntur.*. EDITOR. LEID.

c. L. 3. ff. *de legitim. tutorib.* D. GOTH.

δας ἐπὶ τὴν τούτων ἐπιτροπὴν καλεῖ· εἶπον γὰρ προλαβὼν, ὅτι ἐπὶ τῇ δόσει τῆς ἐλευθερίας τὸ βάρος ἕπεται τῆς ἐπιτροπῆς· λέγεται δὲ καὶ αὕτη λεγίτιμα, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου εὑρέθη· ἀλλὰ ἔχει τις εἰπεῖν, καίτοι ἀναγνοὺς τὰ τῶ δυωδεκαδέλτου ῥήματα, μνήμην οὐχ εὗρον ταύτης τῆς ἐπιτροπῆς· ἀλλ' ἐρῶμεν, ὡς [d] εἰ μὴ σαφῶς [e] τοῖς ῥήμασι τοῦ νόμου περὶ αὐτῆς διηγόρευται, ἀλλ' οὖν ἐκ τῆς ἐννοίας [f] τῶ δυωδεκαδέλτου ἐστὶ τοῦτο λαβεῖν· φησὶ γὰρ ἔν τινι μέρει τῆς οἰκείας νομοθεσίας, Ἐάν τις ἄπαις καὶ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οἱ ἀδνάτοι [g] προσγενέσθωσαν ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν· καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ μέρει φησίν, Ἐάν τις δεῖται [4] ἐπιτροπῆς, [h] οἱ ἀδνάτοι ἐπιτροπεύουσιν· οὓς τοίνυν ἀδνάτους παρεμυθήσατο τῷ κέρδει τῆς κληρονομίας, τούτους ἐβάρυνε τῇ ἐπιτροπῇ· ταῦτα περὶ εὐγενῶν· ἐλθὼν δὲ εἰς τοὺς ἀπελευθέρους εἶπεν,

& patronorum liberos ad tutelam horum vocat. Dixi enim ſuperius, libertatis dationem ſequi tutelæ onus. Aſt etiam hæc vocatur legitima, quoniam *lege* XII. tabularum inventa eſt. Sed dicere quis poſſit, etſi *legis* XII. tabularum verba legi, mentionem *ta-*
289 *men* hujus tutelæ haud inveni? Sed dicemus, etiamſi non diſerte verbis legis de illa cautum ſit, attamen ex mente *legis* XII. tabularum hoc deprehendere licet. Dicit enim in quadam ſuæ legiſlationis parte: SI QUIS SINE LIBERIS ET INTESTATUS OBIERIT, AGNATI PERVENIANT AD EJUS HEREDITATEM: & in alia rurſus parte ait: SI QUIS TUTELA INDIGEAT, AGNATI TUTORES ERUNT. Quos igitur agnatos conſolata eſt hereditatis emolumento, eosdem tutela one-
290 ravit. Hæc de ingenuis: ad liber-

tos

4. ἐπιτρόπε cum Curt. F. Statim malo ἐπιτροπεύσουσιν. G. O. R.

d. Ex lege eſſe dicitur, quod ex ejus interpretatione eſt l. 6. §. 1. ff. *de verb. ſignif.* D. GOTH.

e. Σαφῶς nominatim & aperte. Ulpianus 11. §. 3. *propalam* dixit. D. GOTH.

f. Forte ἑρμηνείας, nam hîc apud Juſtinianum dicitur eſſe per interpretationem introducta, tametſi ἐννοία ſeu intellectus legis, idem quod ejus interpretatio. D. GOTH.

Legitima patronorum tutela non ex verbis deſcendit, ſed ex legis interpretatione. Ulp. t. 11. ait *tutelam hanc ex lege* 12. *tab. introduci per conſequentiam*, ſive ut idem ait in l. 3. D. de leg. tut. *per conſequentias hereditatum, quæ ex ipſa lege patronis datæ ſunt*, l. 11. D. *de jur. patron.* & legitimum igitur eſt, tam quod ex lege proficiſcitur, quam quòd ex ejus interpretatione: imò etiam, cum ad aliud producitur interpretatio, id quoque legitimum eſt. FABR. I.

g. V. l. 53. ff. *de verborum ſignific.* Authorem ad Herennium 1. & 2. *de inventione*, Gajum 3. Inſtitut. apud Ruffin. tit. 16. collat. legum Moſaicarum. Adde inf. *de legitima agnatorum ſucceſſ.* & quæ ſcripſi ad leges XII. tabularum tit. *de hereditatib. ab inteſtato.* D GOTH.

Vid. l. 73. D. *de R. J.* & ibi P. Fabr. GEN. ED.

Verba legis v. apud Licin. Rufin. t. 16. & Regul. Ulp. t. 26. FABR.

h. l. 1. l. 5. pr. ff. *de legit. tutorib.* & ſup. *de legit. agnat. tutela* Ulp. 11. §. 4. l. 1. Cod. *de legit. tutela.* D. GOTH.

i. Adde Ulpianum tit. 29. §. 1. & paſſim, ubi de bonis libertorum & eorum ſucceſſione. D. GOTH.

k. Κατὰ μίμησιν, id eſt ad ſimilitudinem & imitationem: Ulpianus 11. §. 3. per conſequentiam tutores liberorum dixit patronos: agnatos propalam tutores agnatorum ſuorum in legibus duodecim tabularum. D. GOTH.

l. V. 5. Harmenop. 11. §. 20. Hic autem notandum, quòd tutelas deferri ait ex ratione heredi-

εἶπεν, Ἐὰν ἀπελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἄπαιδες καὶ ἀδιάθετοι τελευτήσωσιν, τὴν τούτων κληρονομίαν i οἱ πάτρωνες, ἤγουν οἱ παῖδες τῶν πατρώνων *4 διαδέχονται· περὶ δὲ ἐπιτροπῆς οὐδὲν εἶπεν· ἐπειδὴ οὖν ἐκάλεσε τοὺς πάτρωνας εἰς τὴν τῶν ἀπελευθέρων κληρονομίαν, κατὰ μίμησιν k τῶν ἀνδρῶν, ἐξ ἀνάγκης οἱ παλαιοὶ καταστοχαζόμενοι τοῦ νόμου λέγουσι, τὸν291 αὐτὸν τρόπον καὶ βαρύνεσθαι αὐτοὺς τῇ ἐπιτροπῇ· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γάρ, ἔνθα l τῆς διαδοχῆς ἐστι τὸ κέρδος, ἐκεῖ καὶ τῆς ἐπιτροπῆς 5 τὸ βάρος εἶναι χρή.

tos autem deveniens ait: SI LIBERTUS VEL LIBERTA SINE LIBERIS ET INTESTATI DECESSERINT, HEREDITATEM EORUM PATRONI AUT PATRONORUM LIBERI ACCIPIENT. Sed de tutela nihil dixit. Quoniam ergo patronos vocavit ad libertorum hereditatem, ad similitudinem agnatorum, necessario veteres legis *mentem* considerantes dixerunt, eodem modo ipsos etiam tutela onerari. Ut plurimum enim, ubi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse decet.

Διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐπειδὴ, ἐὰν θηλεία ἄνηβον ἐλευθερώσῃ, τελευτήσῃ δὲ ὁ ἄνηβος ἀπελεύθερος, καλεῖται μὲν ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληρονομίαν, οὐ βαρύνεται δὲ τῇ αὐτοῦ ἐπιτροπῇ· ἐπειδὴ τὸ ἐπιτροπεύειν ἀῤῥένων, m θηλειῶν δὲ 6 ἀλλότριόν ἐστιν.

Ideo autem dixi Ut plurimum, quoniam, si mulier impuberem manumittat, & libertus impubes moriatur, *ipsa* quidem ad ejus hereditatem vocatur: sed ejus tutela non gravatur, quia tutorem esse virorum est, & alienum a feminis.

[ΠΕΡΙ DE

*4. & hic malo ἀμφιδέξονται, quomodo verti. 5. τὸ de: Lugd. & Goth. 6. ἐστιν οὐκ. F.

reditatis, aliàs in l. quo tutela. ff. *de reg. jur.* hereditas deferri dicitur pro ratione tutelæ. D. GOTH.

m. L. 16. & l. ult. D. *de tut.* & l. 1. Cod. *quando mul. tut. off.* Denique feminæ ob omnib. officiis civilib. vel publicis remotæ sunt, ὡς ἀλιθηρὸν καὶ ἐναπάτητον ἔχουσαι φρόνημα, ut ait Theodorus Hermopolites ad l. 2. D. *de reg. jur.* imò mulieres erant in perpetua tutela. Boet. in Top. lib. 2. FABR. I.

Absurdum enim videbatur, feminas quæ veteri Jure in perpetua erant tutela, ipsas aliorum tutelam gerere. Id itaque incognitum fuisse videtur ante Valentinianum ac Theodosium, qui matri filiorum tutelam postulare certis conditionibus permiserunt, si nulli essent sive testamentarii sive legitimi tutores, l. 2. *Cod. Quando mul.* Justinianus matres atque avias transversalibus in eo munere antepositi. *Nov.* 118. *c.* 5. J. DOUJ.

[ΠΕΡΙ [a] ΝΟΜΙΜΟΥ ΓΟΝΕΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΕΥΣΕΩΣ]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΗ.

ΕΠοίησα τὸν ἐμὸν υἱὸν, ἢ τὴν ἐμὴν292 θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἀνήβους ὄντας, ἐμαγκιπάτους· τίς [1] αὐτῶν ἐπιτροπεύσει, ἐπειδὴ ἐπιτρόπου δέονται; τεσταμεντάριον δὴ ἔστιν εἰπεῖν· τὸν γὰρ τεσταμεντάριον καταλιμπάνει ὁ ἔχων τὸν ἄνηβον ὑποξύσιον· ἀλλὰ ἀγνάτον; ἀλλὰ διέφθαρται τῇ ἐμαγκιπατιόνι τὰ ἀγνατικὰ δίκαια· τίς οὖν κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν; καθὰ καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, ὁ πατὴρ καὶ ὁ πάππος, οἱ ἐλευθερώσαντες αὐτοὺς, καὶ [2] ἐπιτροπεύσουσι κατὰ μίμησιν τῶν πατρώνων, λεγόμενοι καὶ αὐτοὶ λεγίτιμοι ἐπίτροποι.

[ΠΕΡΙ

DE LEGITIMA PARENTUM TUTELA.

TITULUS XVIII.

FILIUM meum aut filiam meam, vel nepotem neptemve, impuberes cum eſſent, emancipavi. quis eos tuebitur, quandoquidem tutore indigent? Teſtamentarium non licet dicere: teſtamentarium enim relinquit, qui impuberem in poteſtate habet. An ergo agnatum? Sed jura agnatitia emancipatione ſunt corrupta. Quis ergo ad tutelam vocabitur? Sicuti in ſuperioribus etiam diximus, pater & avus, qui eos emancipaverunt, & tutores erunt ad patronorum ſimilitudinem, dicenturque & ipſi tutores legitimi.

DE

1. Lugd. & Goth. αὐτὸν male pro αὐτῶν. Fabrotus inverſe: ἐπιτρόπε δέονται; τίς αὐτῶν ἐπιτροπεύσει; 2. ἐπιτροπεύσει ante F.

a. Apud Ulpianum 11. §. 5. filii filiæve emancipatorum tutor fiduciarius dicitur, is qui liberum caput mancipatum ſibi, vel à parente, vel à coëmptore, hoc eſt, fiduciario patre manumiſit: idque per ſimilitudinem patroni. Erit igitur hæc tutelæ ſpecies non modo legitima ſed & fiduciaria. D. GOTH.

Vid. Cujac. hic & ad tit. Ulp. XI. GEN. ED.

Parens emancipati filii ſui tutor eſt, l. 15. §. 1. D. *de excuſ. tut.* l. 28. §. 3. D. *de liber. leg.* id eſt, parens manumiſſor exemplo patroni legitimus tutor efficitur, ſive ut ait Ulp. *vicem legitimi tutoris ſuſtinet*, l. 3. §. ult. D. *de leg. tut.* id eſt, patroni: filius enim fam. parenti ſervi loco eſt: poſt manumiſſionem autem libertus. Pater verò velut dominus tam civili, quàm naturali ratione. Euſebius, ut refert Epiphanius diaconus, act. 6. Concilii Nic. 2. νόμοις φύσεως παντὸς υἱοῦ πατὴρ κύριος ἂν εἴη αὐτῷ· poſt manumiſſionem autem patronus. Ejusmodi tamen ſervitus magis ad ſpeciem eſt, quàm vera ſervitus: & liberi noſtri dicuntur ſuſtinere conditionem liberæ ſervitutis, ut loquitur Servius de muliere, quæ in viri manum convenerat, quæque ei filiæ loco erat. & rectè Auguſt. 1. de morib. Eccl. cath. c. 30. *filios parentibus libera quadam ſervitute ſubjungi.* Petrus Chryſologus ſerm. 1. *Eſt penes patrem dulcis conditio, libera ſervitus.* In ſumma ſervus veram ſervitutem ſervit, filius imaginariam, ut tangit Th. t. ſeq. Et rectè igitur ad tit. *de Curat.* ait, Sub tutela patronorum contineri parentum manumiſſorum tutelam. Imò legitima parentum tutela dicitur hic, & in l. 5. Cod. *de dol. mal.* Legitimi ergo tutores ſunt adgnati & patroni. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΤΕΘΑΡΡΗΜΕΝΗΣ [b] ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.]

DE FIDUCIARIA TUTELA.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

TITULUS XIX.

ΠΡΟΣ ταῖς εἰρημέναις ἐπιτροπαῖς 293 ἐστὶ καὶ ἑτέρα, ἥτις λέγεται [1] φιδουκιαρία· ἐὰν γὰρ ἐμαγκιπάτον [c] ποιήσω τὸν ἐμὸν υἱὸν ἢ θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἢ προέγγονον ἢ προεγγόνην, ἀνήβους ὄντας, ἐγὼ, [2] καθάπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου [3] διεξήλθομεν τίτλῳ, γίνομαι [d] αὐτῶν λεγίτιμος ἐπίτροπος· ὁ γὰρ [4] ἐλευθερωτὴς ἐλευθέρας [e] κεφαλῆς, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀπ' ἀληθοῦς δουλείας ἐλευθερῶντος, κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν· εἰ δὲ συμβῇ [5] με τελευτῆσαι ἔχοντα παῖδας ἄρρενας, γενήσονται οἱονεὶ [6] φιδουκιάριοι ἐπίτροποι τοῦ ἀνήβου, οἷος ἦν τὴν ἐμαγκιπατιόνα γέγονα λεγίτιμος ἐπίτροπος.

Συμβαίνει δὲ, ὁ μόνον ἀδελφὸν ἀδελφῷ γίνεσθαι φιδουκιάριον ἐπίτροπον, ἀλλὰ καὶ

293 PRAETER dictas tutelas est etiam alia, quæ vocatur fiduciaria. Si enim filium meum aut filiam, vel nepotem aut neptem, vel pronepotem aut proneptem, cum impuberes essent, emancipavero, ego, quemadmodum in *proximo* ante hunc titulo diximus, legitimus eorum tutor fio. Nam manumissor liberi capitis, ad similitudinem *ejus* qui ex vera 294 servitute manumittit, ad tutelam vocabitur. Si vero accidat, ut ego moriar habens liberos masculos, hi fient tutores fiduciarii impuberis, cujus per emancipationem tutor legitimus factus eram.

Evenit autem, ut non solum frater fratri fiat tutor fiduciarius, sed & pa-

1. *fiduciaria* F. 2. μὲν ingerit F. 3. διεξήλθωμεν Lugd. Goth. F. 4. ἐλευθεραθεὶς Goth. male. 5. με addidi ex F. 6. *fiduciarii* F.

b. Τεθαρρημένην ἐπιτροπὴν vocat fiduciariam tutelam, unde fiduciarii tutores, qui infra authori nostro φιδεκιάριοι. D. GOTH.

Sed Rubricæ Græcæ non sunt a Theophili manu, neque is usquam τεθαρρημένην nominat tutelam. G. O. R.

c. Rectiùs Th. utitur verbo ἐλευθεροῦν in §. 6. supra: *quib. mod. jus pat. pot. solv.* & prox. tit. supra: pater enim manumissor tutor est legitimus. FABR.

Nescio, cur illud rectius: nisi ne qua vituperandi Theophili occasio elabatur. nam postquam Anastasius & Justinianus l. 5. & 6. C. *de Emancip.* nec non §. fin. Inst. *de Legit. agnat. succ.* emancipationem ad simplicissimam redegissent juris observantiam, pater filium verius emancipabat quam manumittebat. At objiciat quis, ipsum Imperatoris textum dicere: *nam si parens filium - - - manumiserit*: non respondebo, hoc ex veteri Jurisconsulto desumtum; neque dico, Theophilum illustrandi causa aliis hoc verbis παραφράζειν; sed oppono & tit. super. & ipsum Ulp. l. 3 fin. *de Legit. tut.* ubi ait: *Si parens filium* EMANCIPET, *vicem legitimi tutoris sustinet.* G. O R.

d. Justin. decemvirali verbo uti videtur: *Legitimam*, inquit, *nanciscitur eorum tutelam*, argumento ejus, quod scribit Festus in *nancitor*, & Caj. in l 9. *de legit. tut.* FABR. I.

e. Liberum caput opponit servili, ut in §. 1. infr. *de bonor. poss.* Liv. 31. *Servitia inde cum cætera præda abduxit, & libera capita sine pretio dimisit* Sic accipitur liberum caput apud Ulp. Reg. t. 11. §. *qui liberum.* FABR. I.

καὶ θεῖον ἀνεψιῷ, καὶ πατέρα παιδί· καὶ ἀδελφὸν μὲν ἀδελφῷ ὕτως· εἶχον δύο παῖδας, τὸν μὲν 7 κε ἐνιαυτῶν f, ἢ καὶ μείζονος ἡλικίας, τὸν δὲ ἄνηβον· τὸν 295 ἄνηβον ποιήσας ἐμαγκίπατον, 8 ἐπετρόπευον αὐτῷ ὡς λεγίτιμος· ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὁ ἀδελφὸς ὁ τέλειος γενήσεται αὐτοῦ Φιδουκιάριος ἐπίτροπος.

Patruus fratris filio, & pater filio. Et frater quidem fratri ſic: Habebam duos filios, alterum viginti quinque annorum, aut majoris etiam ætatis, alterum impuberem. Impuberem emancipans tuebar eum tamquam legitimus. Me mortuo, frater perfectæ *ætatis* erit tutor ejus fiduciarius.

Θεῖος δὲ 9 ἀνεψιῷ, τίνα τρόπον; εἶχον γὰρ μείζονα τῶν κε ἐνιαυτῶν, καὶ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην ἀπ' υἱῷ 10 τελευτήσαντος· ἐποίησα τὸν ἔγγονον ἐμαγκίπατον· ἐγὼ μὲν ὡς λεγίτιμος ἐπιτροπεύσω· μετὰ δὲ τὸν ἐμὸν θάνατον, ὁ θεῖος ὡς Φιδουκιάριος ἐπιτροπεύσει.

Patruus autem fratris filio, quomodo? Habebam filium, majorem viginti quinque annis, & nepotem aut neptem ex filio mortuo. Emancipavi nepotem. Ego quidem ut legitimus, tutor ero: poſt meam vero mortem, patruus ut fiduciarius tuebitur.

Πατὴρ δὲ 11 παῖδα τοῦτον τὸν τρό- 296 πον· εἶχον 12 γὰρ μείζονα 13 κε ἐνιαυτῶν, καὶ ἄνηβον ἔγγονον ἐκ τούτου· τὸν ἔγγονον ἐμαγκίπατον ἐποίησα· ἐγὼ μὲν ὡς λεγίτιμος ἐπιτροπεύσω, μετ' ἐμὲ δὲ ὁ πατὴρ ὡς Φιδουκιάριος ἐπιτροπεύσει.

Pater filio hunc *in* modum: Habebam filium majorem viginti quinque annis, atque ex eo nepotem impuberem. Nepotem emancipavi. ego quidem ut legitimus tuebor, poſt me autem pater ut fiduciarius tuebitur.

Ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, τί δήποτε; οἱ μὲν τοῦ πάτρωνος παῖδες, λεγίτιμοι λέγονται 14 ἐπίτροποι, οἱ δὲ τούτων τῶν πα-

Sed poſſit aliquis dicere: Curnam patroni quidem liberi, legitimi tutores dicuntur: at horum patrum libe-

7. ὄντα εἴκοσι ἓξ F. *v. Not.* 8. ἐπιτρόπευον Baſil. Lugd. Goth. 9. ἀνεψιῷ F. 10. ἀπελ. F. cum Curtio. 11. παιδὸς F. Ego ſcriberem παιδί. 12. ἐγὼ injicit F. 13. τῶν εἴκοσι πέντε F. 14. ἐπίτροποι τῶν ἀνήβων ἀπελευθέρων, ὥσπερ καὶ οἱ πάτρωνες, οἱ δὲ τῶν πατέρων τῶν ποιησ. F.

f. Fabrotus in utraque edit. & Doujat. *alterum viginti ſex annorum.* Græca hic variant. Vigl. τὸν μὴ κε ἐνιαυτῶν: Fab. τὸν μὴ ὄντα εἴκοσι ἓξ ἐνιαυτῶν. Prior ſcriptura verior eſt. Cur enim viginti ſex anni memorentur, quum ut aliquis tutor eſſe poſſit, ſufficiat eum viginti quinque annis minorem non eſſe? §. 2. Inſt. *Qui teſt. tut. d. p.* & §. 13. *de Excuſ. tut.* Et ſic mox, ubi de patre legitimo tutore filii agit Th. etiam Fabroti edd. εἴκοσι πέντε: & in fine tituli, *præfati omnes ad dictas tutelas vocantur, cum majores fuerint* τῶν κε ἐνιαυτῶν. EDITOR LEID.

g. Th. hic interpretatur verba illa Juſtin. *& cæterorum.* quæ perperam abſunt à quibusdam libris tam veteribus quam recentioribus. FABR.

h. Vertit hunc locum Curtius ac retinuit Fabrotus, *Nam parentes legitimi tutores dicuntur* contra mentem Theophili non tantum, qui *de patronorum liberis* hoc ait, ſed & contra ipſum jus, quod *cap.* 296. *pr.* modo docuit, ubi videmus *patrem ipſum* filii ſui ab avo emancipati non legitimum, ſed *fiduciarium* eſſe tutorem. G. O. R.

i. Hoc vult Juſtinianus: Quoniam in poteſtatem fratris frater non erat recaſurus, nec etiam in ejus tutela futurus erat: tutela enim hæc à manumiſſione deſcendit: is autem manumittit, qui in poteſtate habet. Atqui nepos emancipatus ab avo recaſurus erat in poteſtatem patris ſui. & verum igitur eſt Juſtiniani rationem claudicare. Vera eſt in fratre, & patrono: in patre non item. FABR. I.

Præivit Fabroto Cujac. *ad Ulp.* XI. §. 5. Joſ. Nerius II. *Anal.* 17. ſubtilius quam verius poteſtatem, quam pater in filium habuiſſet, diverſam facit

πατέρων παῖδες, τῶν ποιησάντων ἐμαγκιπάτους τοὺς ἀνήβους, μαλλάττουσι τῇ ϖροσηγορίᾳ· οἱ [h] μὲν γὰρ λέγονται λεγίτιμοι ἐπίτροποι, οἱ δὲ τούτων παῖδες φιδουκιάριοι· ἀλλ' ὁ λογισμός ἐστιν ἕτος· εἰ μὴ συνέβη [15] με ποιῆσαι ϖρόντα τὸν ἐμὸν υἱὸν αὐτεξούσιον, τῇ ἐμῇ τελευτῇ [16] γίνεται αὐτεξούσιος, [i] οὐ μεταπίπτων εἰς τὴν ὑϖεξουσιότητα τοῦ οἰκείου ἀδελφοῦ, ἢ τοῦ ἰδίου ϑείου· διὸ οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἕξει ἐπιτροπὴν ὁ παῖς τὸ ἐμαγκιπατεύσαντος, ἀλλὰ κληθήσεται φιδουκιάριος· ὁ δὲ ἀπελεύϑερος, εἰ μὴ ἠλευϑέρωτο, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν τῇ δουλείᾳ, πάντως οἰκέτης ἐγίνετο τῶν παίδων τοῦ τελευτήσαντος.

liberi, qui impuberes emancipaverunt, differunt appellatione? illi enim dicuntur tutores legitimi, at liberi horum fiduciarii. Sed ratio hæc eſt: niſi eveniſſet, ut ſuperſtes ego meum filium ſui juris feciſſem, morte mea fit ſui juris, non recidens in fratris ſui aut patrui poteſtatem. Ideo neque filius emancipatoris eamdem habebit tutelam, ſed vocabitur fiduciarius. Libertus autem, niſi manumiſſus eſſet, ſed in ſervitute manſiſſet, omnino ſervus fieret liberorum defuncti.

Τότε δὲ οἱ ϖροειρημένοι πάντες εἰς τὰς ϖρολεχθείσας ἐπιτροπὰς ἕλκονται, ἡνίκα συμβῇ μείζονας [k] αὐτοὺς εἶναι τῶν κε ἐνιαυτῶν· τοῦτο γὰρ γενικῶς διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπὶ πάσης ἐπιτροπῆς καὶ [17] κουρατωρείας ἐϑέσπισεν, ἄτοπον [18] ἡγησάμενος, τὸν δεόμενον τῆς ἑτέρου κηδεμονίας, τὴν ἑτέρων διοικεῖν ϖρουσίαν.

Tunc autem prædicti omnes ad dictas tutelas vocantur, quum ipſi majores ſint viginti quinque annis. Hoc enim generaliter conſtitutio Imperatoris noſtri in omni tutela & cura ſanxit: abſurdum ducens, *eum* qui alius cura indigeat, aliorum adminiſtrare patrimonium.

[ΠΕΡΙ DE

15. μοι F. 2. 16. ἐγίνετο F. 17. ἐπιτροπῆς τε καὶ κουρατωρείας κρατεῖν F. qui poſtremum verbum forte ex Curtiano *obſervari* addidit. 18. ἡγησαμένη F. ſed alterum poteſt ἀνακόλουθον eſſe pro ἡγησαμένου.

cit ab avi poteſtate, & ſic concludit: "Id ipſum „ forte vult Th cum dicit, *neque eamdem habi-* „ *turum eſſe tutelam*, quia neque eamdem omnino „ poteſtatem. Ita cum nec emancipator ſit, nec „ emancipatoris in hac parte ſucceſſor, ſequitur „ nec patrono comparari poſſe," &c. Fr. Broëus dictæ objectioni ſic reſpondet: recaſurum quidem nepotem a poteſtate avi in poteſtatem patris; ideoque patrem legitimum filii tutorem poſſe eſſe, non tantum quod manumiſerit, ſed quod potuerit manumittere: ſed nullo caſu fratrem in fratris poteſtatem poſſe recidere; ideo nullo caſu legitimum eſſe poſſe fratri emancipato. Verius Vinnius in *Comment.* & Ulr. Huberus in *Prælect. ad h. t.* adæquatam rationem hanc dant, quod Lex XII. liberos patronorum ad ſucceſſionem libertorum vocaverit; ergo & ad tutelam legitimam: ſed liberi emancipatoris ab hereditate emancipati fuerint alieni; ergo & a tutela legitima. Denique G. d'Arnaud in *Conject. pag.* 86. ex Theophilino δὲ τὴν αὐτὴν ἕξει ἐπιτροπὴν apud Juſtinianum legendum cenſet *ideoque nec in tutelam* ILLAM, ut vox *illam* referatur ad tutelam legitimam patris, cujus initio tituli meminerat Imp Sed nec Th diverſum quid ab Juſtiniano ſignificare videtur, neque vox *illam* præter omnes Codd. inſerta totam difficultatem tollit. G O. R.

k. Hoc eſt perfectæ ætatis. l. 4 ff. *de legitim. tutoribus.* D GOTH.

Ætas perfecta in omnibus tutorib deſideratur, l. 1. C. *de tut. vel curat. ill.* ne minor facilis juventâ rem pupilli perire, vel deminui facile pateretur. Scholiaſt. πάντες οἱ ἐπίτροποι κἂν ἐξωτικοὶ, κἂν πατέρες, κἂν ἀδιγνάτοι, κἂν πάτρωνες, ἢ τέκνα πατρώνων, κἂν fiduciarii, κἂν dativi, πλεῖω [ſic] ϑέλωσιν, εἶναι τῶν κε χρόνων, ἵνα ἐπιτροπεύσωσι, ᾗ κουρατωρες δὲ ὁμοίως. FABR.

[ΠΕΡΙ ΑΤΙΛΙΑΝΟΥ [a] ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ, Η ΕΚ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΙΤΙΟΥ ΔΙΔΟΜΕΝΟΥ.]

DE ATILIANO TUTORE, ET EO QUI EX L. JULIA ET TITIA DABATUR.

ΤΙΤΛΟΣ Κ.

TITULUS XX.

299 ΠΟύπιλλος ἢ πουπίλλα ἐδέοντο ἐπιτρόπου· τεσταμεντάριος οὐχ ὑπῆν, οὐδὲ μὴν ἀδνάτος· ἤγετο δὲ καὶ [1] πατρωνικὴ ἐπιτροπή· οὐδὲ πατὴρ ἦν [2] ὁ κατὰ μίμησιν τῶν πατρώνων ἐπιτροπεύειν ὀφείλων· ἐσχόλαζε δὲ καὶ φιδουκιαρία ἐπιτροπή· τίς κληθήσεται ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν; καὶ λέγομεν, ὅτι ἐν τῇ Ρώμῃ [b] ὁ πραίτωρ ὁ ἀστικὸς, μετὰ τοῦ μείζονος μέρους τῶν [c] δημάρχων, (3 τ δὲ ἦσαν οἱ πάντες) τουτέστι μετὰ τῶν 4 ε ἢ ζ, ἐπιζητήσας, τὸν ἐπιτήδειον δίδωσιν, 5 Ατιλίου νόμου τοῦτο νομοθετήσαντος, ὃς [6] ἐκ τοῦ νομοθέτου τοῦ εὑρόντος λέγεται Ατιλιανός· στενοτάτη δὲ ἡ τούτου νομοθεσία· μέχρι γὰρ τῆς Ρώμης, καὶ ὀ περαιτέρω προβαίνει· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις κατὰ μίμησιν

PUPILLUS aut pupilla indigebant tutore. teſtamentarius non erat, nec quidem agnatus. ceſſabat quoque patroni tutela. neque pater erat, qui ad ſimilitudinem patronorum tutor eſſe deberet. Vacabat autem & fiduciaria tutela: quis ad tutelam vocabitur? Et dicimus, in *urbe* Roma Prætorem urbanum cum majori parte Tribunorum plebis (omnes autem decem erant) id eſt cum ſex aut ſeptem, inquiſitione habita, idoneum dare, lege Atilia hoc ſanciente, qui ex legislatore auctore dicitur Atilianus. Anguſtiſſima autem hujus *legis eſt* conſtitutio; nam intra Romam, nec ulterius procedit. Sed in provinciis ad ejus

1. πατρονομικὴ Lugd. & Goth. 2. ὁ cum F. addidi. 3. δέκα F. 4. ἓξ ἢ ἑπτὰ F. 5. Ατιλ. conſtanter Lugd. & Goth. 6. ἐπὶ pro ἐκ F.

a. Vide Ulpianum 11. §. 18. 1. Gajum 7. Hi dari dicuntur. [unde *tutores dativi* dicuntur, & *tutela dativa*, l. 52. C. *de Epiſc. & Cler.* GEN. ED.] Et tamen Harmenopul. lib. 5. tit. 11. §. 13. λεγιτίμους vocat, *ut qui lege dati ſint.* lege, inquam, hoc eſt, à magiſtratibus & Judicibus, quorum officii & muneris eſt ſecundùm Leges exque legibus judicare. D. GOTH.

b. Liv. 39. *Quin eo proceſſerat conſuetudine capta, ut poſt patroni mortem, quia in nullius manu erat, tutore a Tribunis & Prætore petito, cum teſtamentum faceret, unum Æbutium inſtitueret heredem.* Scholiaſt. Juvenal. in Satiram 3. Uti ſibi Prætor tutorem det. Prætor tutelaris, vet. inſcript. FABR. I.

c. Tribuni plebis totidem, id eſt decem fuere creati L. Minutio & M. Horatio Pulvillo Coſſ. Itaque hic major pars tribunorum, ſex tribuni. D GOTH.

Duo primum Tribuni pleb. creati. Hi tres collegas ſibi creaverunt, Liv. 2. unde Dionyſ. quinq. tribunos plebis creatos ſcribit lib. 6. poſt creati ſunt decem ex Senatusconſulto l. 2. §. capta D. *de orig. jur.* Dionyſ. 10. Liv. 3. Aſcon. in Cornelianam. Prætor autem in medio ſedebat, ut ferè magiſtratus & judices ſolent. Lucian. in Amoribus, ὁ μέσῳ πάνυ δικαστικῶς ἐκαθεζόμην. Appianus 4. Civil. τῇ συνήδρευον οἱ τρεῖς, Καίσαρος ὁ μέσῳ ἀφ' τὴν ἀρχὴν προκαθίσαντος. FABR. I.

Vide ad Juſtinianum. FABR. II.

d. Unica lex eſt, lex Julia, & Titia, ut lex Julia & Papia [Cæterum ante legem Jul. & Tit. Præ-

μησιν τούτου [d] γεγόνασι β νόμοι, Ιούλιος καὶ [7] Τιτιανὸς, οἱ ἐκέλευσαν ἐν ἀπορίᾳ ἐπιτρόπου, κρίσει τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας δίδοσθαι ἐπίτροπον, [8] ὃς ἐξ αὐτῶν ὠνόμασαι [9] Ιούλιος Τιτιανός.

ejus exemplum, duæ factæ ſunt leges, Julia & Titiana, quæ jubebant deficiente tutore, præſidis provinciæ judicio tutorem dari, qui ex illis dictus eſt Julius Titianus.

§. I. Οὐ μόνον δὲ τῷ μὴ ἔχοντι ἐπίτροπον δίδοται Ατιλιανὸς, ἢ Ιούλιος Τιτιανὸς, ἀλλὰ καὶ ; [10] εἰ ὑπέστιν, ἐμποδίζεται δὲ ἐπί τινος αἰτίας ἀντιλαβέσθαι τῆς ἐπιτροπῆς· τί γὰρ *[10] ὅτε τελευτῶν τις τὸν ἴδιον υἱὸν [11] ἐνεστήσατο κληρονόμον, δέδωκε δὲ αὐτῷ ἐπίτροπον ἐπὶ [e] αἱρέσει, εἰ navis ex Aſia [12] venerit, τουτέστιν εἰ ἡ ναῦς ἀπὸ Ασίας ἔλθῃ, [f] ἢ in diem, τουτέστι μὴ διετίαν τῆς [13] αὐτοῦ τελευτῆς· ἐφ' ὅσον ἡ αἵρεσις ἢ ἡμέρα ἤρτηται, Ατιλιανὸς ἤτοι Ιούλιος Τιτιανὸς ἐπίτροπος δίδοται· εἰ δὲ [14] πούρως ἐδόθη, ὁ δὲ γραφεὶς κληρονόμος διασκέπλεται, εἰ δεῖ προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ, (ἐπειδὴ γὰρ ἐξωτικὸν γεγράφθαι κληρονόμον, [g] exheredatum δὲ γενέσθαι τὸν παῖδα, ἐπίτροπον δὲ αὐτῷ πούρως καταλελεῖφθαι, καὶ [15] διεσκέπλετο ὁ γραφεὶς κληρονόμος ἐν τῷ μεταξὺ·) καὶ ταῦτα δίδοται ὑπὸ Ατιλιανὸς ἤτοι ὑπὸ Ιούλιος Τιτιανός· ἐὰν δὲ συμβῇ

§. I. Non ſolum autem non habenti tutorem Atilianus vel Julius Titianus datur, verum etiam ſi eſt *tutor*, ſed ex aliqua cauſa prohibetur tutelam ſuſcipere. Quid enim? quum moriens quis ſuum filium inſtituit heredem, deditque ei tutorem ſub conditione, ſi navis ex Aſia venerit; aut in diem, hoc eſt poſt biennium mortis ſuæ: quamdiu conditio aut dies pendet, Atilianus vel Julius Titianus tutor datur. Si autem pure datus eſt, & ſcriptus heres diſpicit, an adire hereditatem oporteat: (finge enim extraneum ſcriptum eſſe heredem, filiumque eſſe exheredatum, & tutorem ei pure relictum, atque interim deliberare ſcriptum heredem:) & hic Atilianus vel Julius Titianus datur. Si vero eveniat, ut conditio exſiſtat, aut

7. Τίτι@ F. 2. 8. ὡς ante Goth. „ ὡς pro ὅστε i. e. *quare*: ſed melius legeremus „ ὃς, i. e. *quæ lex.*" ANON. DUK. 9. Ιουλιοτιτιανὸς F. ubique. 10. καὶ ad: F. Ego ſolum καὶ pro γὰρ ſubſtituerem. *10. Sic Lovan. aliæ ὅτι, quod Gavellio magis placet. 11. Sic in emend. Lov. ceteræ ἐστήσατο. 12. *veniret*, ἢ *in die*, omiſſis mediis. F. *vid. Not.* f. 13. αὐτοῦ Lugd. & Goth. 14. καὶ ad: F. 15. Anacoluthon pro διασκέπλεσθαι τὸν γραφέντα κληρονόμον, ut verti cum Curtio.

Prætores, qui præerant provinciis, quæ venerant in ditionem Pop. Rom. tutores dabant. Diodor. Sicul. in Excerptis Valeſii viri doctiſſimi operâ editis. *Ed.* 1.] FABR.

Vide Excurſum noſtrum numero XII. G. O. R.

e. Vide l. 11. ff. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

f. Legend. *ex die.* FABR. Ante Fabr. *ἐπὶ in diem* legebatur: quamquam autem cum eo & Curtio ἢ recepimus, non potuimus tamen neque illud *in die* neque alterum *ex die*, quomodo Curtius jam dederat, recipere: quum dictio *in diem* duplici ſignificatione gaudeat, notetque vel *ex die* vel *ad diem.* Poſterius probatione haud indiget. Prius ex his auctoritatibus adparebit: §. 2. Inſt. *de V. O.* ubi ipſe Fab. *in diem* habet; l. 8. D. *eod.* l. 46. & 49. D. *de C. & D.* l. 213. D. de V. S. &c. G. O. R.

g. Exheredato tutor rectè datur à parente, qui in poteſtate habet [ut ſupra d. eſt ad tit. *de tut.* Ed. 1.] FABR.

βῇ τὴν ἄιρεσιν ἐξελθεῖν, ἢ τὴν ἡμέραν παραγενέσθαι, ἢ τὸν κληρονόμον h ἀδιτεῦσαι, τότε ὁ τεσταμεντάριος 16 ἀνθέξεται τῆς ἐπιτροπῆς· οὗτοι δὲ 17 παύονται.

aut dies veniat, aut heres adeat; tunc teſtamentarius ſuſcipiet tutelam: hi autem deſinunt.

§. II. Εἰ δὲ ὁ ὑπὸ τῶν ἐπίτροπος γενόμενος i πολεμίων ληφθῇ, πάλιν ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ Ατιλιανὸς, ἐν 18 δὲ ταῖς ἐπαρχίαις Ιουλιοτιτιανὸς δίδοται· ὃς παυθήσεται, ἐὰν ὁ ὑπὸ πολεμίων ληφθεὶς διαφύγῃ τοὺς πολεμίους· ὑποστρέψας γὰρ ἀναλαμβάνει τὴν ἐπιτροπὴν δικαίῳ τοῦ ποστλιμινίου.

§. II. Sed et ſi tutor ab hoſtibus fuerit captus, rurſus in *urbe* quidem Roma Atilianus, in provinciis autem Julio-Titianus datur: qui deſinet, ſi ab hoſtibus captus effugerit hoſtes. Nam reverſus tutelam recipit jure poſtliminii.

§. III. Αλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· νῦν δὲ ταῦτα ἡ τῶν Ατιλιανῶν καὶ Ιουλιοτιτιανῶν ἀνῃρέθη δόσις· ἤρξαντο γὰρ κατὰ μὲν πρώτην τάξιν, k οἱ ὕπατοι τῆς ἑκατέρας φύσεως 19 ἀνηβοις ἐπιτρόπους κατὰ 20 ἰνκουϊσιτιόνα l δίδοναι· τουτέστι ζητοῦντες, εἰ ἔυποροί εἰσιν οἱ ἐσόμενοι ἐπίτροποι, 21 εἰ χρηστὸν ἔχουσι βίον, ἢ δυνάμενοι διοικεῖν 22 ἀλλοτρίαν οὐσίαν· νῦν δὲ τοὺς ὑπάτους, καὶ οἱ m πραίτωρες ἐκ τῶν διατάξεων τὰ αὐτὰ ἐποίουν· οἱ γὰρ προειρημένοι νόμοι, ὁ Ατίλιος 23 καὶ ὁ Τίτιος, οὔτε οὐ

§. III. Sed hæc antea *obtinebant*: poſtea *tutorum* Atilianorum & Julio-Titianorum datio ſublata eſt. Cœperunt enim primo loco conſules utriusque ſexus pupillis tutores dare ex inquiſitione; id eſt inquirentes, num locupletes ſint tutores futuri, an honeſtam ducant vitam, aut alienum poſſint adminiſtrare patrimonium. Poſt conſules autem, Prætores etiam ex conſtitutionibus eadem fecerunt: nam prædictæ leges, Atilia ac Titia, neque

16. ἀντέξεται omnes ante hanc. 17. παύσονται F. 2. 18. δὲ de: ante F. 19. ἀνήβους F. male. 20. *jurisdictionem* ante F. *v. N.* 21. εἰ χρηστῆ βίᾳ, ἢ F. An ἄγουσι pro ἔχουσιν, & pro ἢ ſequenti legend. εἰ? 22. ἀλλοτρίων F. 23. Nos hic Fabrotianam & vulgatam lectionem conjunximus: ille habet καὶ Τιτ. hæc ſine copula ὁ Τιτ.

h. *Schol.* intellige heredem extraneum. FABR.

i. l. 15. ff. *de tutoribus.* D. GOTH.

k. Ex conſtitutione Claudii tutores à Conſulibus dabantur, Suet. Claud. cap. 23. Plin. 9. ep. 13. *Datum ſe à Conſulibus tutorem Helvidii filiæ.* FABR. I.

l. Ex conſtit. Imper. Claudii. Vid. Suet. & Capitol. in Marco. GEN. ED.

Magis arriſiſſet fateor, ſi dixiſſet *inquiſitionem.* ERNST.

Sic eſt in MSS. perperam igitur anteà legebatur, κατὰ *jurisdictionem*: & non rectè quidam Juſtinianum ad eum modum emendant. FABR.

Fr. Hotomanum tangit in *Comment. Inſt.* h. l. In quid inquiratur, pluribus docemur inf. T. 24. c. 331. G. O. R.

m. Prætoris tutelaris fit mentio in l. 1. Cod. *de Tutor. illuſtr.* & ap. Capitol. in Marco. GEN. ED.

Capitolin. in M. Anton. *Prætorem tutelarem primus fecit, quum ante tutores à Conſulibus poſcerentur.* De cujus officio libros ſingulares ſcripſerunt Ulp. & Paul. FABR. I.

n. An quia compellendi non viderentur dati à magiſtratu, non magis quàm teſtamentarii, quos ἑκόντας καὶ ὁμολογοῦντας ἐπιτροπεύσεις [*ſic*] dari lege Platonica cavetur 11, *de Leg.* FABR. I.

o. L. penult. §. Romæ ff. *de excuſat. tutorum.* D. GOTH.

p. Scholiaſtes, ὁ γὰρ ἔπαρχος τοῖς στρατευομένοις, καὶ ἔχουσι πολλὴν ὑπόστασιν δίδωσιν ἐπίτροπον, τοῖς δὲ ἐλαχίστην ἔχουσιν [l. ἔχουσιν] ὑπόστασιν δίδωσιν ἐπίτροπον ὁ Κονσαντινιακὸς πραίτωρ, τουτέστιν ὁ μάγιστρος cen-

περὶ ἀσφαλείας ὀφειλούσης εἶπον [24] ἐπιτρόπων προσχεθῆναι διελέγοντο, ὡς σῶα φυλάξουσι τὰ τῶν ἀνήβων πράγματα, ὅτε περὶ τοῦ χρῆναι [n] συνωθεῖσθαι τὸν ἐπίτροπον τὰ τοῦ νέου διοικεῖν πράγματα [25] διηγόρευόν τι.

neque de cautione a tutoribus præstanda loquebantur, se res pupillorum salvas conservaturos, neque de compellendo tutore ad res pupilli administrandas quidquam cavebant.

§. IV Τούτῳ οὖν χρώμεθα τῷ νόμῳ, ὥστε ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ [o] τὸν τῆς πόλεως ἔπαρχον, ἢ τὸν πραίτωρα κατὰ τὴν οἰκείαν ἰουρισδικτιόνα διδόναι· (διὰ τοῦτο δὲ εἶπον κατὰ τὴν οἰκείαν [p] ἰουρισδικτιόνα, ἐπειδή [26] εἰσί τινες, οἷς ὁ ἔπαρχος, οὐ μὴν ὁ πραίτωρ, δύναται χειροτονεῖν ἐπίτροπον·) ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις [q] οἱ τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες, ἢ οἱ στρατηγοὶ [r] κελεύσει τῶν ἀρχόντων, ἐν ᾧ τῶν ἀνήβων εἰσὶν εὐτελεῖς αἱ οὐσίαι, τοὺς ἐπιτρόπους διδάλλονται.

§. IV. Hoc ergo jure utimur, ut in *urbe* quidem Roma Præfectus urbis, aut Prætor secundum suam jurisdictionem *tutorem* det; (ideo autem dixi, secundum suam jurisdictionem, quoniam sunt quidam, quibus Præfectus, non Prætor, tutorem constituere potest:) in provinciis vero, provinciarum Præsides, aut Magistratus jussu Præsidum, quando facultates pupillorum exiguæ sunt, tutores creant.

§. V. Ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς οἰκείᾳ διατάξει [s] τὰς τοιαυτοτρόπους τῶν ἀνθρώπων δυσκολίας ἐκτέμνων, προσέταξε τοὺς ἐκδίκους [t] τῶν πόλεων, τὴν τῶν ἀρχόντων ἐκ ἀναμένοντας κέλευσιν, ἐν ᾧ ἡ τοῦ ἀνήβου, ἤγουν τοῦ ἀφήλικος [27] ἔκτασις ἕως φ̄ [u] νομισμάτων ἐστὶν, ἅμα τῷ τῆς

§. V. Verum noster Imperator sua constitutione hujuscemodi hominum difficultates resecans, jussit defensores civitatum, haud exspectantes Præsidum jussum, quando pupilli vel minoris patrimonium usque ad quingentos solidos valent, una cum religio-

24. των ad: F. 25. διηγόρευντο Goth. 1. διηγορεύοντο Goth. post. 26. τινές εἰσιν. F. 27. ἡ hic repetit F.

censor, lege μάγιστρος censu, vel κήνσου, aut, μαγιστρόκηνσος. FABR.

Ex hoc loco, juncta l. 1. Cod. *de tut. vel curat. illustr.* textum Lat. illustrat adversus alios G. D'ARNAUD *in Conject. tag.* 87.

q. Prætermisit illa Justiniani *ex inquisitione*, quæ tamen maximè necessaria sunt. Videtur enim jus, quod obtinebat, cum tutorum datio pertineret ad Consules, in usum revocatum. FABR.

r. Στρατηγοὶ hic, & 5. Harmenopul. 11. §. 19. magistratus, *ut hic*: magistratus municipales l. 3. ff. *de tutoribus datis*, qui & Duumviri. Idem, quod de duumviris seu magistratibus municipalib. constitutum in defensoribus plebis, qui ἔκδικοι. *Novel.* 15. D. GOTH.

i. e. Duumviri, magistratus municipales. Vide sis Contium J. C. olim præstantissimum, in Instit. eod. tit. qui hæc habet ex Antonio Augustino: cui homini, Clerico licet, omnes tamen non immerito assurgant Juris consulti, *ad Modestinum fol.* 256. [Thes. Jur. T. IV. *pag.* 1580.] Ex utroque sua descripsit Dionys. Gothofredus. ERNST.

Turpe est doctori, quum culpa redarguit ipsum. Vid. *Tit.* XXV. *cap.* 350. *not.* c. G. O. R.

Schol. ὡσανεὶ οἱ προτίκτωρες τῆς πόλεως, καὶ διοικοῦντες δημόσιον πρᾶγμα. videtur leg. προτίκτορες. [voluitne προτίκτωρες i. e. *defensores?*] Magistratus autem hic intellige, vel etiam adde, municipalis, ut in l. 2. §. si mater D. *ad Sc. Tertull.* & l. 3. D. *de tutor. dat.* quanquam magistratuum appellatione ferè municipales intelligimus. [Græci στρατηγὸς appellant, ut Th. hic & Basilica, & vett. gloss. nec aliter vertit interpres vetus novi testamenti. *Ed.* 1.] FABR.

s. L. 30. Cod. *de episc. audientia.* D. GOTH.

t. Adde *Novell.* 15. περὶ τῶν ἐκδίκων. D. GOTH.

S. Chrys. hom. 50. to. 5. ἔστιν ὁ τῆς πόλεως ἔκδικος, ἔστιν ἀνώτερος ἐκείνου ὁ τὰ ἔθνους ἡγεμών. FABR.

u. Aureus antiquus festertios centum valuit,

τῆς πόλεως εὐλαβεστάτῳ [x] ἐπισκόπῳ, συνόντων καὶ ἑτέρων δημοσιευόντων [y] προσώπων, τουτέστι στρατηγῶν, ἢ ἐν Αλεξανδρείᾳ τοῦ [28] ἰουριδίκου, [z] ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας χειροτονεῖν, ἀσφαλείας ἐννόμου, καθὰ τῇ αὐτῇ διατέθειται διατάξει, παρεχομένης, κινδύνῳ τῶν [29] ταύτην κομιζομένων, εἰ συμβῇ τοὺς ταύτην τὴν ἀσφάλειαν δόντας ἀπορῆσαι.

giosissimo civitatis Episcopo, præsentibus etiam aliis personis publicis, id est magistratibus, aut in Alexandriæ *urbe* Juridico, tutores vel curatores constituere: cautione legitima, prout eadem constitutione continetur, præstanda, periculo *eorum* qui illam accipiunt, si accidat, ut egeant qui hanc cautionem dederunt.

§. VI. Τὸ δὲ τοὺς ἀνήβους ἐπιτροπεύεσθαι, τῷ φυσικῷ συνᾴδει νομίμῳ· δίκαιον γάρ ἐστι τοὺς ἀτελῆ [a] τὴν ἡλικίαν ἄγοντας, τῇ ἑτέρων ἰθύνεσθαι διοικήσει.

§. VI. Impuberes autem in tutela esse, naturali juri concinit. Aequum enim est, imperfectam ætatem agentes aliorum administratione regi.

§. VII. Ἐπειδὰν δὲ ἔφηβοι [30] γένωνται οἱ ἄνηβοι, ἔξουσι κατὰ τῶν ἐπιτρόπων τὴν [31] τουτέλας [b] ἀπαίτησιν.

§. VII. Sed postquam pupilli facti fuerint puberes, habebunt adversus tutores tutelæ exactionem.

[ΠΕΡΙ DE

28. ἰουεισδίκου ante F. 29. ταύτη ante Lugd. 30. γίνωνται F. an voluit γίνονται? 31. τουτέλας, [τετέλαι Edit. 2.] ἀπὸς ἀπαίτησιν τῶν λογισμῶν F. non male: imo optime, si constaret ex MSS. desumtum: intelligitur autem more solito ἀγωγὴν h. m. *habebunt adversus tutores tutelæ* actionem, *ad rationum exactionem.* G. O. R.

ut cuivis notum, hoc est, libras nostrates ferme decem: si aurum inter & argentum rationem more veterum decuplam ponas, quam posterior ætas non parum intendit: [hodie ultra quaterdecies tanto ampliorem æstimationem:] Justiniani tempore *aureus* sive *solidus*, & ponderis tertia parte imminutus & probitate, pretium liliatorum nostrorum, qui septem libris Francicis expendebantur, haud multum (opinor) superabat. J. DOUJ.

Non dabo hic Catalogum eorum, qui de veteri scripserunt pecunia, sed moneo tantum, aureum veterem Belgis taxari tribus nummis Imperialibus, quos thaleros vocamus, sive septem Carolinis cum semisse: Justinianeum autem solidum vulgo in tribunalibus uno ducato aureo æstimant. G. O. R.

x. Forte εὐσεβεστάτῳ. ἐπίσκοπον hic vocat, quem Justinianus Antistitem dixit. D. GOTH.

[Quidam leg. εὐσεβεστάτῳ. Nil mutandum. *Ed.* 2.] Gloss. gr. lat. εὐλαβέστατος, religiosissimus. Synesius epist. 67. Concil. Chalcedonens. act. 1. ὁσιωτάτων καὶ εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων: sanctissimis & religiosissimis Episcopis. FABR.

y. Th. legit apud Just. *vel alias pub. pers. id est magistratus vel jurid. Al. civ.* at ex l. 30. Cod. de Episc. aud. constat legend. *vel aliis pub. personis, vel magistratus, vel juridiium* FABR.

Ita jam Cujac. *h. l.*

z. Schol. τουτέστιν ἐκδίκου αὐτῆς τῆς πόλεως. [Juridicus, δικαιοδότης exponitur in basil. ad l. 41. §. 4. D. de fideic. lib. & in gloss. vet. Strabo 17. Juridicus provincialis est magistratus prov. in hoc Apul. loco Milet. 1. Liberis tuis tutores juridici provincialis decreto dati. *Ed.* 1.] [Defensor civitatis differt à Juridico. Vide Cujac. ad Nov. 15. *Ed.* 2.] FABR.

a. l. 1. ff. *de minorib.* Sic supra de tutelis §. 1. & 5. Harmenop. 11. §. 1. D. GOTH.

Justæ ætatis, quæ pupillari opponitur in l. 16. D. *de jur. fisc.* legitimæ ætatis l. 2. Cod. *si mat. indemn.* ubi notat Thalel. legitimam ætatem accipi pro pubertate, ut in cap. *de illis* 7. ext. *de desponsi. impub* plerumque tamen perfectæ ætatis esse dicuntur majores an. 25. FABR I.

Hanc ego notam fugitivam credo, & refero ad medium cap. 295. G. O. R.

b. L. 1. §. 3. ff. *de tut. & rationibus distrahendis.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΑΥΘΕΝΤΙΑΣ [c] ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΑ.

ΕΠειδὴ μεμαθήκαμεν, τὸν ἐπίτροπον 308
ἐπὶ διοικήσει τῶν τοῦ πουπίλλου δίδοσθαι πραγμάτων· ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι δεῖ τοῦτον αὐθεντεῖν [d] ἔν τισι γινομένοις ὑπὸ τοῦ πουπίλλου, καὶ τὸ μὴ κατ' αὐθεντίαν τούτου πραχθὲν, οὐδὲ γεγονέναι δοκεῖ· ἔστι δέ τινα, ἐφ' οἷς οὐκ ἀναγκαία [1] ἡ τοῦ κηδεμόνος αὐθεντία· οἷον, ὁ πούπιλλος ἐπηρώτησέ με, [e] Ὁμολογεῖς δίδυναι μοι δέκα νομίσματα; πρὸς τὸ ἰσχῦσαι τὴν ἐπερώτησιν ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία περιττή· εἰ δὲ αὐτὸς ὁ πούπιλλος ἐπερωτηθεὶς 309
ὡμολόγησε, συνίστησι τὴν ἐπερώτησιν [f] ἡ τοῦ ἐπιτρόπου συναίνεσις· ἥρεσε [g] γὰρ [2] τὸν ἄνισον καλλίονα μὲν τὴν οἰκείαν αἵρεσιν ἐξεῖναι [2] αὐτῷ ποιεῖν, καὶ [3] αὔξειν τὴν αὐτοῦ οὐσίαν [h] sine tutoris auctoritate, [4] ἤγουν ἄνευ τῆς τοῦ ἐπιτρόπου

DE AUCTORITATE TUTORUM.

TITULUS XXI.

QUONIAM didicimus, tutorem ad bonorum pupilli administrationem dari: scire debes, eum auctorem esse debere in *causis* quibusdam a pupillo agendis: & *illud* quod non ex auctoritate ejus factum est, nec factum esse videtur. Sunt autem *causæ* quædam, in quibus haud necessaria est tutoris auctoritas; veluti, pupillus stipulatus est a me, Spondesne decem mihi aureos dare? ad 309
confirmandam *hanc* stipulationem tutoris auctoritas supervacua *est*. Si autem ipse pupillus rogatus spopondit, tutoris auctoritas stipulationem constituit. Placuit enim, impuberi licere quidem conditionem suam meliorem facere, suumque auge-

1. ἡ post κηδεμόνος ap. F. 2. Observa ἀνακίλλιον, quod facile tollitur, mox legendo αὐτῷ pro αὐτῷ. 3. αὐξεῖν omnes ante hanc, sed αὐξέω nondum inveni, etsi αὐξήσω usurpatur. statim αὐτοῦ ante Lugd. legebatur. 4. Græca versio de: F.

c. 27. *Eclog.* 8. περὶ αὐτενθίας [*sic*] καὶ συναινέσεως ἐπιτρόπων. Ulp. 11. § 25. 26. 27. D. GOTH.

Hic ergo titulus est de officio tutoris, cum superiores sint de tutelæ speciebus. ED. GEN.

Tutores vel negotia gerunt, vel pupillis negotium gerentibus auctoritatem interponunt, Ulp. tit. 11. id est, negotium confirmant, l. 8. *eod.* FABR. I.

d. Vertit Curt. neque correxit Fabr. *in omnibus quæ a pupillo geruntur*, contra clara Theophili ac Tribuniani verba ipsamque veritatem. Homines scil. sumus! G. O. R.

e. Pupillus qui jam aliquem intellectum habet, sibi dari rectè sine tutore stipulatur, l. 9. §. item D. *de reb. cred.* l. 1. Cod. *de auct. præst.* l. 7. Cod. *de cont. stipul.* quia non erat invidendum, ut rem suam augeret pup. sine tutore, qui magis custos datus videtur pupillo, ne rem suam perdat. FABR. I.

f. l. 9. D. & l. 1. Cod. *eod.* D. GOTH.

Pupillus qui alii sine tutore promittit, ne naturaliter quidem obligatur, l. 41. *de cond. ind.* similiter quod mulier sine tutore promiserat, non debebatur. Tull. pro Cec. Romani enim nullam, ne privatam quidem, rem agere feminas sine auctore voluerunt, Liv. 34. FABR. I.

g. Prudentibus. FABR. I.

h. Pupillus, quantum ad adquirendum, non indiget tutoris auctoritate, l. 11. D. *de adq. rer. dom.* FABR. I.

που αὐθεντίας, ἐλατ[τ]οῦν δὲ οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ πρᾶσις [i] τῷ γινομένῳ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία· ὅθεν ἐπὶ τούτων τῶν πραγμάτων, ἐφ' ὧν ἐξ ἑκατέρου πλευροῦ τίκτονται ἀγωγαὶ τοῖς συναλλάττουσιν, οἷον [k] ἐπὶ [5] μισθώσεως, μανδάτα, δεπόσιτα [l] (ὁ μὲν γὰρ πραγματείαν ἔχει διρέκταν [6] δεπόσιταν, ὁ δὲ δαπανήσας περὶ τὸ δεπόσιτον ἔχει κοντράριαν [6] δεπόσιταν·) ἐὰν μὴ ὑπῇ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντία, ὁ μὲν συναλλάττων τοῖς πουπίλλοις ἔνοχος αὐτοῖς γενήσεται, αὐτοὶ δὲ τῷ [7] συναλλάσσοντι οὐ γίνονται ὑπεύθυνοι.

augere patrimonium ſine tutoris auctoritate; minuere autem non aliter, niſi *rei* agendæ tutoris auctoritas adſit. Unde in his caſibus, in quibus ab utraque parte actiones naſcuntur contrahentibus, veluti in locatione, mandato, depoſito, (nam qui depoſuit, directam habet depoſiti *actionem*; qui *quid* impendit in depoſitum, contrariam depoſiti habet.) niſi tutoris adſit auctoritas; contrahens cum pupillis, obligatus iis erit, ipſi vero contrahenti non fient obnoxii.

§. I. [8] Οὐδὲ κληρονομίαν [m] ἀδιτεῦσαι, οὔτε πραγματοχὴν [n] αἰτῆσαι, οὔτε [9] φιδεϊκομμισσαρίαν [o] κληρονομίαν καταδέξασθαι ἑτέρως δύνανται, εἰ μὴ αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπιτρόπου· εἰ καὶ [10] τὰ μάλιστα ἐπικερδὲς

§. I. Neque hereditatem adire, neque *bonorum* poſſeſſionem petere, neque hereditatem fideicommiſſariam ſuſcipere aliter poſſunt, niſi auctoritate tutoris: etiamſi perquam lucro-

5. μισθώσεων, μανδάτων, δεποσίτων F. 6. δεπόσιτι F. Et ſic invenimus in titulis convenientibus ap. noſtrum λοκάτι, μανδάτι, δεπόσιτι. Neque tamen auſus ſum quidquam hic mutare, nec in ſup. lect. ubi alioqui μανδάτε, δεποσίτε maluiſſem, nam & hæc ap. noſtrum ſæpius invenimus: quoniam nimis multam in hujusmodi vocabulis varietatem exhibent Gloſſæ Nomicæ: ex. gr. Δεποσιτη, δεποσιτης, δεποσιτον, δεποσιτ⊙. Κονδικτη, κονδικτι. Λοκατη. Μανδατης, μανδατον &c. Adde Cl. J. Alberti *Miſc. Crit. in Gloſſ. Nom.* pag. 245. G. O. R. 7. συναλλάττοντι F. 8. ὔυτε δὲ F. 9. *fiduciariam* F. v. Not. o. 10. τα deeſt F.

i. L. 28. in pri. ff. *de pactis.* D. GOTH. Ubi Cujac. & Ant. Faber. ED. GEN. Nam ſi quid contra commodum pupilli actum erit, pupillus tutelæ judicio jacturam hanc conſequetur, l. 11. & l. 17. D. *eod.* FABR. I.

k. Prætermiſit Th. illa Juſtin. *ut in emptionibus venditionibus.* FABR.

l. Adde commodatis, l. 1. §. 1. D. *Comm. & pignoribus*, l. 38. D. *de pign. act.* & ſocietatibus, l. 33. D. *pro ſoc.* Denique pupillus obligari ex omni contractu ſine tutore non poteſt, ut eſt in l. 9. D. *eod.* id eſt ex nullo contractu obligatur ſine tutoris interventu, ut Pſal. 142 οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σε πᾶς ζῶν. Apolinarius in Metaphraſi: οὔτις μερόπων ὅσιος σέθεν ἔστιν ἁνὴρ φανείη. S. Athanaſius in Metaph. manuſcripta tamen οὐκ ἔστιν δίκαιος, οὔτε εἷς· πάντες γὰρ ἥμαρτον. V. Can. 31. Synodi Laodic. & gr. int. Gemara Sanhedrin c. 2. *Quid igitur, illud, Ne polluamini in omnibus iſtis, huncine ſenſum habet, ut nefas non ſit, niſi cunctis ſimul pollui? Non. ſed ullo eorum.* FABR. I. Poſteriora a Pſalmo 142. incipientia, quomodo huc, immo ad ullum Theophili locum quadrent, nullus intelligo. Forte ex incuria Theophilo adlevit Fabrotus, quæ alii cuicumque ſcriptori, tunc ſub manibus etiam verſanti, adſcribere voluit; atque ideo ab Edit. II. hanc notam abeſſe juſſit. G. O. R.

m. l. 9. §. 3. D. *eod.* D. GOTH. Ne temerè ſuſcipiat incognitam ſucceſſionem, ut eſt in l. 58. D. *ſol. mat.* & oneri cui ferendo par pupillus non ſit, temere ſe ſubjiciat, ut Octavium Antonius dicebat, φορτίον ἀβάστακτον αἱρεῖσθαι τὴν Καί-

κερδὲς ὑπάρχει τὸ P φιδεϊκομμίσσον, καὶ οὐδεμίαν ἔχει q ζημίαν ἐν ἑαυτῷ.

croſum ſit fideicommiſſum, neque ullum in ſe damnum habeat.

§. II. Ὁ δὲ ἐπίτροπος r παρὼν αὐθεντεῖν ὀφείλει, εἰ τοῦτο συμφέρον ἑναι κρίνει τῷ ἀνήβῳ· μὴ δὲ χρόνον παρὼν, ἢ ἀπὼν δι' ἐπιστολῆς, οὐκ ἰσχυρῶς αὐθεντεῖ· οἷον, συνήλλαξα ἐγὼ 11 πουπίλλῳ 312 δεῖ τὸν ἐπίτροπον παρόντα, ἅμα τῷ γίνεσθαι τὸ συνάλλαγμα, λέγειν, s ὅτι αὐθεντῶ. εἰ δὲ 12 ἐνδημῇ τῇ πόλει, μετὰ t δὲ μίαν τυχὸν ἡμέραν ἐλθὼν εἴπῃ, ὅτι αὐθεντῶ, ἢ καὶ ἀπολιμπανόμενος δι' ἐπιστολῆς τοῦτο 13 δηλώσῃ, ὅτι αὐθεντῶ, καθὼς εἴρηται, ἀνίσχυρος ἡ αὐθεντία.

§. II. Tutor porro præſens auctor fieri debet, ſi hoc utile eſſe judicat pupillo; ſed præſens poſt tempus, aut abſens per epiſtolam, non valide fit auctor: veluti, contraxi ego cum pupillo: tutorem oportet præſentem, ſimul atque contractus fit, dicere, Auctor ſum. Si vero in urbe agat, ſed poſt unum forte diem veniens dicat, Auctor ſum; aut abſens etiam per epiſtolam hoc declaret, Auctor ſum, ut dictum eſt, invalida *eſt* auctoritas.

§. III. Ὁ ἄνηβος cum tutoris au- 313 ctoritate ὀφείλει δικάζεσθαι· ὅθεν ἐκεῖνο ἐζητήθη· 14 ἐπιτροπεύων ἐγὼ 15 πουπίλλῳ

§. III. Pupillus cum tutoris auctoritate litigare debet. Unde illud quæſitum eſt: Ego tutor pupilli, habe-

11. πουπίλλῳ ante F. 12. Sic dedi pro vulg. ἐνδημεῖ, & Fabrotiano ἐνδημοῦ. 13. Sic reſcripſi pro δηλώσει. G. O. R. 14. ἐπετροπεύσειν F. 1. ἐπιτροπεύων. 2. 15. πουπίλλῳ F. hic minus recte.

Καίσαρος ἀποδοχήν. Plut. in Anton. hereditas enim interdum damnoſa eſt propter æris alieni magnitudinem, l. 32. D. *Mand.* imò nec ei proderit, quòd locuples ſit hereditas: hereditatis enim compendium interdum magno luendum eſt incommodo, quia nos æri alieno obligat: pupillus autem ſine tutore non obligatur. In ſuis tamen heredib. neceſſaria non eſt tut. auctor. de quo Inſtit. 3. t. 1. FABR. I. n. l. 91. D. *eod.* D. GOTH.

Schol. τουτέστιν αἰτεῖν τὸν κεφάτωρα τῶν ἀποκρατῆσαι καὶ κατασχεῖν τὰ κεφάλαια τῶν συγγενῶν ἢ τοῦ πατρός· θεμάτισον γὰρ ξένον αὐτὰ κρατεῖν. Sed bonorum poſſeſſio hæc magis juris eſt, quam corporis. qui autem rerum hereditariarum poſſeſſionem apiſci vult, aget interdicto quorum bonorum. FABR. II. o. d. l. 9. §. 4. D. GOTH.

Pro fideicommiſſaria, ut in l. 9. §. 1. D. *de reb. cred.* FABR.

Magis propria ergo lectio Vigliana, quam ſequimur, eoque verior quod cum Juſtiniano concordet. G. O. R.

p. Juſtin. loquitur de hereditate, quæ directò datur, & ea quæ per fideicommiſſ. relinquitur, deque bonorum poſſeſſione. FABR.

q. Quia in hereditatibus multa ſunt metuenda, vexatio, negotiorum multitudo, æs alienum latens, offenſæ, &c. l. 4. in f. D. *ad SC. Trebell.* GEN. ED.

Rectiſſime! Sed perperam legitur in Latinis Inſtitutionum libris, *ne ullum damnum habeant.* Quo de errore vide jam laudatum Antonium Auguſtinum *lib.* 3. *Emend.* c. 7. [ſuper. tit. *not. r.*] ERNST.

Rectè igitur apud Juſt. legitur: *nec ullum damn. hab.* FABR.

Adde, ſi vis, a me dicta in *Obſ. Miſc. Nov. T.* V. *pag.* 388. G. O. R.

r. l. 9. §. 5. D. *eod.* D. GOTH.

s. Tutor auctor fieri dicitur, cum ſe probare dicit id quod agitur, l. 3. D. *eod.* ideoque mutus tutor dari non poteſt, l. 1. D. *de tut.* FABR.

t. Vid. l. 25. §. *juſſum* D. *de Acquir. hered.* GEN. ED.

πίλλου εἶχον δίκην πρὸς αὐτὸν, ἢ ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος· εἰσιέναι τὴν δίκην οὐκ ἠδύνατο δίχα τῆς ἐμῆς αὐθεντίας· ἐγὼ in rem meam, [u] τουτέστιν εἰς τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, αὐθεντεῖν ἐκωλυόμην, ἡ δὲ δίκη ὑπέρθεσιν οὐκ ἐπεδέχετο· ἐπὶ τοῦ τοιούτου σχήματος πάλαι ἐδίδοτο ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπίτροπος, ὃς καὶ ἐλέγετο [x] πραιτώριος [16], ἐπειδὴ [17] ἐπὶ τοῦ πραίτωρος ἐδίδοτο· ἀλλὰ τῆς παλαιᾶς ἀναρεθείσης ἀκριβείας, συναναιρέθη καὶ ὁ πραιτώριος ἐπίτροπος· σήμερον [y] δὲ κουράτωρ εἰς τάξιν αὐτοῦ δίδοται. οὗ καταστάντος, ἀνύεται τὸ δικαστήριον· καὶ τούτου περαιωθέντος παύεται [18] τοῦ εἶναι κουράτωρ· καὶ ἐν τούτῳ τῷ θέματι κατὰ ταυτὸν ὁ πούπιλλος καὶ ἐπιτροπεύεται καὶ κουρατωρεύεται· ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις ἐγώ εἰμι αὐτοῦ ἐπίτροπος, ἐν δὲ τῇ πρὸς ἐμὲ δίκῃ μόνῃ κουρατωρεύεται ὑπὸ τοῦ δεδομένου κουράτωρος.

habebam litem adversus eum, seu actor, seu reus: litem suscipere non poterat sine mea auctoritate. Ego in rem meam auctor fieri prohibebar, ast dilationem lis non patiebatur. In hac specie olim a prætore dabatur tutor, qui & prætorius dicebatur, quoniam a prætore dabatur. Sed veteri *juris* rigore sublato, una sublatus quoque est tutor prætorius. Hodie autem curator in ejus locum datur: quo constituto, judicium peragitur: eoque peracto desinit esse curator. Atque in hoc casu pupillus simul & sub tutore est & sub curatore: in aliis enim *rebus* ego tutor ejus sum, sed in sola mecum lite sub cura est dati curatoris.

[TISI QUI-

16. *quia a Prætore dabatur*, addit F. 17. Melius legeretur ὑπὸ, i. e. *a*. ANON. DUK. Adsentior. G. O. R. 18. ὁ κουράτωρ hic superflue adjicit F. 2.

u. L. 1. §. *fuit* D. *ad Sc. Trebell.* est juris regula l. 1. D. *eod.* quod etiam significatur his verbis, l. 7. *eod.* quod dicimus, quib. utuntur auctores nostri in regulis juris referendis. FABR. I.

x. Idem Prætorianus, *Ulp.* XI. §. 24. GOTH. & FABR.

y. V. l. 1. Cod. *de in litem dando.* D. GOTH.

[ΤΙΣΙ [a] ΤΡΟΠΟΙΣ Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΔΙΑΛΥΕΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΒ.

ΕΙπόντες τὴν σύστασιν τῆς ἐπιτρο- 315
πῆς, εἴπωμεν καὶ τὴν διάλυσιν· τὸ [b] γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τρόπῳ [1] τινὶ καὶ διαλύεται· διαλύεται δὲ ἡ ἐπιτροπὴ τῇ ἥβῃ [c], τοῦτο μὲν τοῦ ἄρρενος, τοῦτο δὲ καὶ τῆς θηλείας· τὴν δὲ ἥβην [d] οἱ παλαιοὶ οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐνιαυτῶν, τουτέστιν ἐκ τοῦ ὑπερβεβηκέναι τὸ ιδ' ἔτος, ἔκρινον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ [e] σχήματος [2] τοῦ σώματος· ὥστε οὔν- 316
είτε τὸ σχῆμα ἐπιγέγονε πρὸ τοῦ ιδ' ἐνιαυτοῦ, εἴτε τις ὑπερέβη τὸν ιδ' ἐνιαυτὸν, μὴ ὑπόντος τοῦ σχήματος, οὐκ ἐνομίζετο ἔφηβος, ἀλλ' ἡνίκα τὰ δύο συνέβαμε· σήμερον δὲ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασι-

QUIBUS MODIS TUTELA FINITUR.

TITULUS XXII.

POSTQUAM tutelæ conſtitutionem diximus, dicamus ejus etiam diſſolutionem. Quod enim aliquo modo conſtituitur, aliquo modo diſſolvitur. Tutela diſſolvitur pubertate, tam maſculi, quam feminæ. Pubertatem autem veteres, non ſolum ex annis, id eſt ex ſuperato anno decimo quarto, judicaverunt, ſed etiam ex corporis habitu. Itaque ſive habitus adceſſiſſet ante annum decimum quartum, ſive quis exceſſiſſet annum decimum quartum, niſi habitus adeſſet, non cenſebatur pubes, ſed quum ambo concurrerent. Hodie au-

1. τινὶ deeſt F. 1. ſed auctius Ed. 2. τινὶ καὶ. 2. τῆς ἡλικίας pro τῷ σώματος primo ediderat Vigl. unde remanſit in Pariſ. τῆς h. m. χήματος τῆς τῷ σώμ.

a. V. Titul. Cod. *quando tutores eſſe deſinunt.* D. GOTH.

b. L. 35. l. 100. l. 153. ff. *de reg. jur.* D. GOTH.

c. Ulp. 11. §. ult. ἥβη pubertas, unde ἔφηβος inf. *eod.* pubes. ἄνηβος impubes & §. inf. *de ſatisdat.* ἡβᾶν [leg. ἡβᾷν] Puberem fieri. Εφηβότης 2. Harmenop. 8. §. 5. D GOTH.

Ulp. t. 11. §. ult. Macrob. *in ſomn. Scip.* 1. c. 6. ideoq. tunc in ſuam tutelam venire dicuntur, infr. *de pup. ſubſt.* vel ſuæ tutelæ fieri, l. 9. §. 1. D. *de adm. tut.* l. 51. D. *de leg.* 3. quaſi virile jam robur habeant. FABR. I.

d. Non conveniebat, pubertas annis an habitu corporis æſtimanda eſſet, ut innuit Quintil. 4. c. 2. Caſſiani puberem eum eſſe dicebant, qui habitu corporis pubes apparet, id eſt, qui generare poteſt. Proculejani autem, eum qui decimum quartum annum implevit. Priſcus Javolenus pubertatem annis & habitu corporis æſtimabat, eamque ſententiam obtinuiſſe, ſignificat hic Juſtin. cum ait, *veteres non ſolum ex annis*, &c. Servius ad Eclog. 8. *Bene cum annis jungit habitum corporis: nam & in jure pubertas ex utroq. colligitur.* Iſidorus in c. 7. de deſponſ. imp. in 1. collect. *Quidam*, inquit, *ex annis pubertatem æſtimant, id eſt, eum puberem eſſe, qui* 14. *annos explevit, quamvis tardiſſimè pubeſcat. Certum autem eſt, eum puberem eſſe, qui & ex habitu corporis pubertatem oſtendit.* videtur Iſidorus Javol. ſententiam comprobare. Nec debuit in Collect. Raymundi particula, &, expungi, quâ jus vetus ſignificatur. ſed neque rectè, in veteri Iſidori apud me codice, legitur *à pudenda* (alii habent, *à pudentia*) pro *à pudendis.* FABR. I.

Quo melius hæc intelligas, vide c. 3. X. *de Deſponſ. imp.* G. O. R.

e. χῆμα τῷ σώματος hic appellat corporis habitum, ſeu habitudinem, quam inſpectione, Juſtinian.

βασιλεὺς 3 ἀνάξιον f τῆς τῶν οἰκείων χρόνων σωφροσύνης κρίνας, ἐκέλευσεν, ὅπερ ἦν τὸ παλαιὸν ἐπὶ θηλειῶν· (ἐπ' ἐκείνων γὰρ ὁ χρόνος μόνος ἐζητεῖτο, τὸ ὑπερβεβηκέναι τὸν δωδέκατον ἐνιαυτόν· σχῆμα γὰρ ἐπὶ αὐτῶν πολυπραγμονεῖσθαι g, ἀπρεπὲς ἐνομίσθη·) Ενόμισεν οὖν ὁ ἡμέ- 317
τερος βασιλεὺς, ἀναίσχυντον εἶναι τὸ σχῆμα τοῦ σώματος ὁρᾶσθαι τῶν ἀρρένων· 4 τετύπωκε τοῦτο κρατεῖν, ὅπερ ἐκράτει καὶ ἐπὶ τῶν θηλειῶν· ὅθεν τέθειχε διάταξιν, ἐν ᾗ διηγόρευσε, τὴν ἥβην ἐπὶ τῶν ἀρρένων ἄρχεσθαι μετὰ τὸ πέρας τοῦ ιδ΄ ἐνιαυτοῦ· τὸ δὲ ἐπὶ τῶν θηλειῶν εἴασεν ἐπὶ σχήματος, ὥστε μὴ 5 τὸν ιβ΄ πληροῦμενον h ἐνιαυτὸν ἐφήβους εἶναι ταύτας νομίζεσθαι.

autem Imperator noſter ſanctiſſimus indignum *illud* ſuorum temporum caſtitate judicans, imperavit *id* quod olim in feminis ſervabatur: (in illis enim tempus ſolum quærebatur, num exceſſiſſent annum duodecimum: nam habitum in illis curioſius inquiri, indecorum habebatur.) Putavit ergo Imperator noſter, impudicum eſſe, habitum corporis maſculorum inſpicere, *ſed* conſtituit id ſervari, quod ſervabatur etiam in feminis. Unde conſtitutionem emiſit, in qua ſanxit, ut pubertas in maſculis inciperet poſt finem anni quarti decimi; in feminis autem reliquit in *ſuo* ſtatu, ut hæ poſt impletum annum duodecimum puberes eſſe cenſeantur.

§. I. Πρὸς τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ ἡ ἐπιτρο- 318
πὴ λύεται, ἐὰν ἀνήβοι ληφθῶσιν 6 [εἰς αἰχ-

§. I. Præter dictum modum tutela ſolvitur, ſi impuberes [in captivita-

3. ἄξιον εἶναι F. *vid. Not.* 4. τετύπ. τ. κρ. tres voces haſce omittit F. ſed ferri poſſunt, ſi cum Curtio καὶ adjicias; vel antea Νομίσας legas: alioquin & ſequentia ad ἔθεν usque ſupervacua ſunt. 5. τὸν de: F. 6. εἰς αἰχμ. ἢ de: F. nec ego deſidero, quia mox ſequitur ληφθ. ὑπὸ τῶν πολ. Illud autem ἢ feci cum Curtio ex vulg. εἰ.

ſtinian. hic aſpectu l. 32. ff. *de minoribus.* l. 3. Cod. *ſi minor majorem ſe eſſe dixerit*, indecora atque inhoneſta indagatione corporis colligebant. l. ult. Cod. *quando tutores eſſe deſinant.* ubi plenius dixi. D. GOTH.

f. Sic legitur in omnib. MSS. [ut in vett. Juſtiniani *dignum eſſe caſtitate.* Edit. 2.] [Juſt. *indignum.* omnes retro editi ἀνάξιον. *Edit.* 1.] FABR.

Cur ergo in verſione *indignum* dedit? J. F. R.

Elephas ille non curat muſcas. G. O. R.

g. Non rectè igitur Servius ad fœminas quoque refert, in illud Æn. 7. *Jam matura viro, jam plenis nubilis annis.* „ Non eſt iteratum, in„ quit, ſed ſecundum jus dictum, in quo & ex „ annorum ratione, & ex habitu corporis ætas „ comprobatur," &c. Sunt tamen, qui negent tale quid apud Romanos factitatum, & inſpectionem habitudinis corporis Romanis morib. indignam exiſtimant. Habitum igitur accipiunt pro totius corporis forma, figura, atque diſpoſitione: tamen negare non auſim, Romanos ex habitu corporis in maſculis pubertatem æſtimaſſe. Quintil. declam 279 *Poſteà nudari filium, atque in conſpectu judicum conſtitui coëgiſſet atque interrogaret, an ille maritus eſſet, qui fieri pater non poſſet.* Idem non obſcurè probat, l. 4. C. *qui ieſt fac.* Sed & apud Judæos ſimilis erat obſervatio puella enim, cui 12. anno atque die unico inſuper exacto duo ſaltem pubis pili, quos ſignum inferius vocant, non excreverint, pro minori habebatur. ſimilis in maſculo ratio, qui tunc habitus major, & vir, cum exacto anno 13. præter diem unicum bini ejusmodi pili excreverint. Ex Maimonide v. Sanhedrin cap. 8. §. 1. Juſtin. Proculejanis acceſſit. FABR. I.

De hac quæſtione videri poſſunt præ aliis omnibus, adverſus quidem Juſtin. OISELIUS *ad Cajum* I. 4. pr. ſed pro eo SCHULTINGIUS *ad Ulpian.* Tit. XI. fin. tum fuſius BYNKERSH. III. *Obſ. c.* 24.

αἰχμαλωσίαν, ἢ] εἰς ἀδροgατιάνα [i], ἢ γένωνται δεπορτάτοι, [k] ἤτοι περιωρισμένοι· ἔσθ' ὅτε γὰρ [l] πρόξιμοι ὄντες πουβερτάτι ἥμαρτόν τι, καὶ ταύτην ἐδέξαντο τὴν τιμωρίαν· ἢ ἐὰν καταδουλωθῶσιν, ἀχάριστοι [m] τυχὸν ὀφθέντες πρὸς τοὺς οἰκείους πάτρωνας, ἢ ληφθέντες [n] ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὥστε οὖν αἱρεῖ τὴν ἐπιτροπὴν ἡ ἐλαχίστη, καὶ [7] ἡ μέση, καὶ ἡ μεγίστη κάπιτις διμινουτίων.

vitatem aut] in adrogationem capiantur, vel deportati fuerint. Aliquando enim pubertati proximi peccarunt quid, atque hanc subierunt pœnam: aut si in servitutem redacti sint, ingrati forte visi erga suos patronos, vel capti ab hostibus. Itaque tollit tutelam & minima & media & maxima capitis diminutio.

§. II. Εἰ δὲ καί τις δοθῇ ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ τῷ ἀνήβῳ [8] μὴ φανερᾶς αἱρέσεως, οἷον, Ἔστω ἐπίτροπος, ἕως οὗ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, τῆς αἱρέσεως ἐκβάσης ὁ διαλύεται ἡ ἐπιτροπή.

§. II. Sed etsi quis impuberi in testamento tutor sit datus cum certa conditione, veluti, Tutor esto, donec navis ex Asia venerit, exsistente conditione tutela solvitur.

§. III. Οἷδε [9] καὶ ἡ τοῦ ἐπιτρόπου τελευτὴ, ἢ τοῦ ἐπιτροπευομένου, διαλύειν τὴν ἐπιτροπήν.

§. III. Solet etiam tutoris vel pupilli mors tutelam solvere.

§. IV. Εἰ δὲ καὶ ὑποστῇ ὁ ἐπίτροπος μεγάλην κάπιτις διμινουτιόνα, δι' ἧς ἀποβάλλει τὴν ἐλευθερίαν, ἢ τὴν μέσην, δι' ἧς

§. IV. Sed etsi tutor magnam capitis diminutionem patiatur, per quam perdit libertatem, vel mediam

7. ἡ de: ante F. 8. μέχει (*ad*) F. cum Curt. 9. καὶ τελευτὴ τῦ ἐπ. ἢ F. 2.

24. OTTO *in Comment. hic*, & novissime G. MASCOVIUS *de Sectis JC. c. 9. p. 151. sqq.* In utramque vero partem ULR. HUBERUS binis *Digress.* capitib. *pag.* 183. *sqq.* G. O. R.

h. Senec. Consolat. ad Marc. c. 24. Macrob. sat. 7. c. 7. & hoc legitimum tempus dicitur, quo pupillorum nomen deponitur, l. 96. D. *de adq. her.* Quintil. declam. 280. *Nomen pupillorum legitimo tempore finitur.* FABR. I.

i. Quia dando se in adrogationem cum capite fortunas quoq. suas in familiam & domum alienam transfert, l. 11. §. *qui testamento* D. *de bon. poss. sec. tab.* FABR. I.

Scholiast. ἀκόλουθον γάρ ἐστιν τῇ ὑποθέσει ἐπιτροπεύεσθαι. FABR. II.

k. Pupillus deportari potest, dummodo ejus ætatis sit, ut dolum capiat, hoc est, pubertati proximus sit, quem Græci πρόσηβον appellant. ideoq. de impubere sumitur supplicium, l. 14. D. *de Senatusconsulto Sil.* in parvulis enim nulla deprehenditur culpa, l. pen. D. *de fid. lib.* innoxia est ejusmodi ætas, καὶ ἄκακος ἡλικία. FABR. I.

l. Si & doli sint capaces, ut l. 111. D. *de R. J.* l. 4. Cod. *de Auctor. præst.* DOUJ.

Hanc in rem consuli meretur Fabroti nostri Exercitatio IX. *de Delictis impuberum*, sub finem, quæ exstat Tom. III. *Thes. Jur.* pag. 1205. *sqq.* G. O. R.

m. Ἀχαριστίας igitur pœna quædam legibus constituta, adde §. 1. l. *de cap. diminut.* D. GOTH.

L. 14. *de tutel.* quam Justinianus heic explicat, si modo legatur ut in vett. *ut ingratus a patrono*, quam lectionem confirmat Theophilus [quidam tamen Th. codices ea non agnoscunt. *Edit.* 2.] FABR.

Confer Alber. Gentilis Dialog. VI. pag. 652. *Edit. Hoffman.* G. O. R.

n. Interim autem bonis curator dabitur, l. 15. D. *ex quib. caus. maj.* quem mater dari petet, ne repellatur ab impuberis successione l. 2. §. *si mater.* D. *ad Sc. Tert.* τὰ γὰρ πρόσωπα τοῦ ἀιχμαλώτου κουράτωρεύονται, ut ib. scribit int. anon. notato Dorotheo, qui putabat ei qui captus est ab hostibus curatorem peti, lib. 45. Basil. t. 1. FABR. I.

o. Adde l. 8. §. 2. l. 11. ff. *de testam. tut.* l. 6. §. 1. l. 14. in f. ff. *de tutelis.* D. GOTH.

p. Scho-

ἧς ἀποτίθεται τὴν πολιτείαν, πᾶσα ἀφαλύεται ἡ ἐπιτροπή· τῇ δὲ ἐλαχίστῃ κάπιτις διμινουτιόνι τοῦ ἐπιτρόπου, οἷον ἐὰν ἑαυτὸν εἰς ἀδροgατιόνα πρόσχῃ, ἡ λεγίτιμα P μόνη φθείρεται ἐπιτροπή· αἱ δὲ λοιπαὶ, οἷον τεσταμυταρίαι 10 καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος δεδομέναι, μένουσιν ἐπὶ σχήματος· ἡ γοῦν τοῦ πουπίλλου καπιτις διμινουτίων, εἰ καὶ ἐλαχίστη ὑπάρχει, πάσας ἀναιρεῖ τὰς ἐπιτροπάς· γίνεται γοῦν ὑπεξούσιος ὁ ἄνηβος· ὑπεξουσίων δὲ ἀλλότριον 11 τὸ ἐπιτροπεύεσθαι.

diam, per quam amittit civitatem, omnis tutela ſolvitur. Minima autem capitis diminutione tutoris, veluti ſi in adrogationem ſe dederit, ſola tutela legitima amittitur: reliquæ vero, ut teſtamentariæ & a magiſtratu datæ, in *ſuo* ſtatu manent. Nam capitis diminutio pupilli, etiamſi minima eſt, omnes tollit tutelas. fit enim alieni juris pupillus: atqui alienum eſt *hominum* alieni juris, in tutela eſſe.

§. V. Εδόθη τις ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ, μέχρι β ἐνιαυτῶν· τῆς δὲ τελευτῆς παραδραμούσης, παύεται τοῦ εἶναι ἐπίτροπος.

§. V. Datus quis eſt tutor in teſtamento ad duos usque annos. Biennio elapſo, deſinit eſſe tutor.

§. VI. q Παύει τὸν ἐπίτροπον καὶ τὸ ὡς r σούστεκτον αὐτὸν ἐκβληθῆναι τῆς ἐπιτροπῆς· τυχὸν γοῦν κακῶς διώκει τὰ τοῦ ὀρφανοῦ πράγματα· εἰ δὲ καὶ 12 χρήσεται ἐξουσατιόνι s, τουτέστι δυσωπήσεται ἐξ εὐλόγου αἰτίας, (μαθησόμεθα δὲ 13 καὶ τὰς εὐλόγους αἰτίας προϊόντες) καὶ οὕτως 14 παυθήσεται t τοῦ εἶναι ἐπίτροπος.

§. VI. Deſinit quoque tutor eſſe, ſi ut ſuſpectus a tutela removeatur: forte enim res pupilli male adminiſtrabat. Sed etſi excuſatione utatur, id eſt ex juſta cauſa deprecetur, (diſcemus autem juſtas quoque cauſas inferius) & ſic deſinet eſſe tutor.

[ΠΕΡΙ DE

10. καὶ ἀπὸ τοῦ ἄρχ. F. 11. τὸ admiſi ex F. 12. Malim χρήσηται & mox παραιτήσηται. 13. καὶ deeſt F. 14. παύεται F. 2. cum Curt.

p. Scholiaſtes, λύεται ἡ λεγίτιμα, τουτέστιν, ἡ ἀδόγνατων ἐπιτροπὴ καὶ μόνη· ἡ δὲ συγγένεια μένει ἀφ' τὰς κληρονομίας. [Paul. in l. 7. *de cap. min.* tutelas etiam non amittit capitis deminutio (minima ſcilicet) exceptis his quæ in jure alieno perſonis poſitis deferuntur. Græci lib. 46. Baſil. tit. 2. ὑπεξηρημένων ἐκείνων τῶν ἐπιτροπῶν, ὅσαι προσώποις καταφέρονται τοῖς οὖσιν ὑπὸ ἀλλότριον δίκαιον, τουτέστι τοῖς ἀφμείνασιν ὑπεξουσίοις μέχρι τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς. vide tamen Cujac. ad Reg. Ulp. t. 12. *Ed.* 1.] FABR.

q. Non adgnoſcit differentiam inter finiri, & definere, quam Cujac. hic obſervat in N. poſter. ex veteri lectione: *Deſinunt autem.* FABR.

r. l. 14. §. 4. D. *de tut.* Ulp. 11. §. 23. l. 11. §. 1. D. *de legit. tutorib.* D. GOTH.

s. l. 11. §. 1. ff. *de legit. tutorib.* l. 2. Cod. *in quibus cauſis tutor. habent.* D. GOTH.

t. In locum autem ſuſpecti, qui convictus ac remotus eſt, datur alius tutor, & in locum excuſati in perpetuum, l. 11. D. *de teſtam. tut.* FABR. I.

a. Cu-

[ΠΕΡΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ. a]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΓ.

ΕΙρήκαμεν, ὅτι τῶν αὐτεξουσίων οἱ μὲν323 ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ ἑτέρῳ τούτων ὑποκεινται· εἰπόντες περὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ πόσαι εἰσὶν ἐπιτροπαί· εἰσὶ δὲ [1] αὗται, τεσταμυτάρια [b], ἀγνατικὴ ἤτοι λεγίτιμα, πατρωνική, (ταύτη δὲ περιέχεται καὶ ἡ τῶν ἐλευθερωσάντων πατέρων ἐπιτροπὴ φιδουκιαρία) καὶ [c] ἡ [2] Ατιλιανὴ ἤτοι Ιουλιοτιτιανὴ, ἧς ἐν τάξει 3 ἑτέραν νῦν ἐπενόησεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεύς· εἰπόντες 4 δὲ324 καὶ πόσοις ἀπαλύεται τρόποις, νῦν εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς κουρατίωνος· οἱ ἄρρενες 5, ἔτι δὲ καὶ αἱ θήλειαι, ἔφηβοι [d] γενόμε-

DE CURATORIBUS.

TITULUS XXIII.

DIXIMUS *hominum* sui juris alios in tutela, alios in cura esse, alios neutri harum subjacere. Quum *ergo* diximus de tutoribus, & quot sint tutelæ: sunt autem hæ, testamentaria, agnatorum sive legitima, patronorum, (hæc vero fiduciaria etiam patrum emancipantium tutela continetur) & Atiliana sive Juliotitiana, cujus loco aliam nunc Imperator noster sanctissimus excogitavit: quumque diximus, quot modis dissolvatur, nunc dicamus etiam de curatione. Masculi, item & feminæ, pube-

1. αὐταὶ Lugd. & ceteræ, αὗται F. 2. Ατιλ. Lugd. Goth. post. F. 2. 3. νῦν ἐπ. ἐτ. F. 4. τε καὶ F. 2. 5. δὲ add: F.

a. Curatores Cajus *Curiales* appellat. ANON DUK. Quid hoc sit, nescio. G. O. R.

Pupillus in tutela est, quoniam obnoxius est injuriæ, nec per ætatem suam rudem & imperitam sponte se defendere potest. Itaque personæ tutor dari dicitur, §. *certa* supra *qui test.* & pupilli tutelam administrare, l. 39. §. 2. D. *de lib. caus.* Adultus autem post tutelam receptam liber quidem & sui potens est, κύριος μὲν ἐστιν ἑαυτοῦ, ut apud Eunap. in Liban. sed nondum est κύριος τῶν αὑτοῦ, Philostr. de vit. Apoll. 1. c. 10. & propter lubricum consilii, & quoniam, ut adsolet, juventâ incuriosus est. Puberes igitur sub curatoribus agunt, quia negotia sua tueri non possunt, ut hic ait Just. & Ulp. Reg. t. 12. Th. exponit, substantiam suam tueri: curatores enim negotia gerunt, l. 16. D. *de exc. tut.* res administrant. d. l. 39. curatores substantiæ sunt. l. 78. §. 1. D. *ad Sc. Treb.* rerum magistri. FABR. I.

b. Erat & tutor Prætorius de quo §. ult. sup. *de auth. tut.* Erat & Cessitia (unde Cessicus tutor) Ulp. 11. §. 7. 8. D. GOTH.

Tres tutelæ species recenset Justin. in l. 52. C. *de Episc. & Cler.* testamentariam, legitimam & dativam: cum eo consentit Th. species tamen legitimæ adjungit, & dativam *Attilianam* vocat. GEN. ED.

Immo quatuor recenset Th. testamentariam, agnatorum, patronorum, & Atilianam, cui successit Justinianea. G. O. R.

c. Jungenda est hæc species tutelæ post legitimam, ne alioqui dativam hanc tutelam putes sub legitima comprehendi, quod tamen Harmenopul. 5. tit. 11. §. 3. factus. [l. facit.] D. GOTH.

d. l. 3. §. Minorem. ff. *de minoribus.* D. GOTH.

Sunt enim puberes εὐαπάτητοι, εὐεπιχείρητοι· fragile est & infirmum eorum consilium, l. 1. D. *de min.* viridis enim caliduque sanguis adolescentium animos à recta ratione ferè solet avertere. B. Chrysost. epist. 3. Achill. Stat. τὸ γὰρ αἷμα πάντη νεάζον, καὶ ὑπὸ πολλῆς ἀκμῆς ἀναζέον, ὑπερβολύζει πολλάκις τὰς φλέβας, καὶ τὴν κεφαλὴν ἔνδον περικλύζον, βαπτίζει τῷ λογισμοῦ τὴν ἀναπνοήν. FABR. I.

γονότες, κουρατωρεύονται μέχρις ἓ τὸν [e] κε ἐνιαυτὸν ὑπερβῶσιν· εἰ καὶ [6] μάλιστά εἰσιν ἔφηβοι, ἀλλ' οὖν ἔτι τοιαύτην ἄγουσιν ἡλικίαν, ὥστε μὴ δύνασθαι τὴν [f] οἰκείαν διαφυλάττειν οὐσίαν.

puberes facti, in cura sunt, donec vigesimum quintum excesserint annum: licet maxime puberes sint, sed eam adhuc ætatem agant, ut suum patrimonium servare non possint.

§. I. Δίδονται [7] δὲ κουράτωρες [8] ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων, ὑφ' ὧν καὶ ἐπίτροποι· κυράτωρ δ' δίδοται μὲν ἰσχυρῶς ἐν διαθήκῃ [h], δοθεὶς δὲ ψήφῳ τοῦ πραίτωρος ἢ τοῦ ἄρχοντος κομφιρματεύεται.

§. I. Dantur autem curatores ab iisdem magistratibus, a quibus etiam tutores. Curator in testamento quidem non recte datur; sed datus decreto Prætoris aut Præsidis confirmatur.

§. II. Ὁ νέος ἄκων [i] οὐ λαμβάνει κουράτωρα, εἰ μὴ ἄρα ἐπὶ αἰτίᾳ ῥητῇ [k]· [9] ἐπειδὴ κουράτωρ καὶ ἐπὶ φανερᾷ δίκῃ δίδοσθαι δύναται, ὡς [10] προλαβόντες εἰρήκαμεν· ὥστε οὖν πολλαί εἰσι διαφοραὶ [11] τῶν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων· ὁ μὲν γὰρ ἐπίτροπος, ἀνήβων [l] μόνον ἐστὶν ἐπίτροπος· ὁ δὲ κουράτωρ, ἐφήβων, ἔστι δὲ ὅτε

§. II. Adolescens invitus curatorem non accipit, nisi forte ad certam causam, quoniam & ad certam litem curator dari potest, ut superius diximus. Itaque multæ tutorum & curatorum sunt differentiæ. Tutor enim, impuberum tantum tutor est; Curator autem, puberum, & aliquando impuberum.

6. τὰ μάλιστα ἧς F. 7. δὲ deerat primo in Basil. ubi sic ANON. „ δὲ, vel posset legi, δίδονται οὖν i. e. *dantur ergo.*" 8. Hic ὑπὸ, sed mox ἀφ' ὧν in omnib. ante F. 2. legitur, in qua prius mutavit in ὑπὸ, ut scil. utrumque conveniret: ego contra posterius mutavi. G. O. R. 9. ἐπεὶ δὲ solus Goth. 10. καὶ inserit F. 11. τῶν deest F.

e. B. Chrysost. in Psal. 5. Ambros. 9. ep. ad Clementian. Hieron. 2. in epist. Pauli ad Gal. cap. 4. FABR. I.

f. Οἰκείαν διαφυλάττειν οὐσίαν nihil aliud quàm rebus suis superesse l. 2. ff. *eod.* aut idoneè sua negotia tueri posse. Ulp. 12. §. ult. idque 5. Harmenop. 11. §. 1. dicitur τὸ τῆς εὐπορίας ἀθενὲς, ut illo loco emendavi. D. GOTH.

g. v. l. 3. ff. *de tut. & curat. datis.* D. GOTH.

h. l. 1. in f. ff. *de confir. tut.* l. 6. Cod. *de negotiis* l. 7. Cod. *de testament. tutela.* D. GOTH.

Octavio tamen curatores Cæsaris testamento datos scribit Appian. 3. Civil. nam κηδεμόνας vocat, quo nomine curatores significantur: imò etiam tutores §. 2. inf. de excusat. quanquam Dio vocat ἐπιτρόπους, ut & idem Appian. 4. Civil. quod enim scribunt quidam ad Sueton. Jul. c. 83. neminem id dixisse præter Dionem 44. memoriæ lapsus est. Auctores nostri, quorum summus circa verborum proprietatem labor est, his appellationibus non abutuntur. FABR. I.

i. Adde §. in f. *eod.* l. 2. §. 4. 5. ff. *qui pet. tutor.* l. 3. §. 2. in f. ff. *de tutelis.* adde l. 7. §. 2. ff. *de minorib.* D. GOTH.

k. Ῥητὴν αἰτίαν vocat certam ac definitam litem. Adde 5. Harmenopul. 11. §. 17. D. GOTH. Τῇδε τῇ δίκῃ. FABR. I. [ex Scholiaste forsitan.] l. 5. Harmenopul. 11. §. 16. D. GOTH.

M. V. Maurus *de Jure liberor.* cap. 31. Tom. III. Thes. pag. 1051. reprehendit nostrum, primo quod tutorem ad certam causam dari negaverit, deinde quod solis impuberibus tutorem dari dixerit, quum mulieribus puberibus ad nuptias dotemve dicendam tutor solitus sit dari: sed vana est criminatio, quum de tutela muliebri Th. non magis agere debeat, quam Imperator. G. O. R.

m. Inutiliter, l. 39. §. *curatores* D. de adm. tut. datus tamen ἔιωθε βεβαιοῦσθαι ὑπὸ τῆς ἡγεμόνος. l. 1. in fi. D. *de conf. tut.* l. 2. Cod. *eod.* in quibus verbum ἔιωθε, vel *solet*, ostendit magistratum omnimodo sequi judicium defuncti solere. optimo consilio pater creditur puberi curatorem reliquisse. FABR. I.

n. v. l. 1. ff. & Cod. *de curatoribus.* Ulp. 12. §. 1.

ὅτε καὶ ἀνήβων· ὁ ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ καλῶς δίδοται, ἀνισχύρως [m] δὲ ὁ κουράτωρ· ἄκων οὐδεὶς κουρατωρεύεται, ἐπιτροπεύεται δέ τις καὶ μὴ βουλόμενος· ἐπίτροπος ἐπὶ φανερᾷ δίκῃ δοθῆναι οὐ δύναται, κουράτωρ δὲ καὶ πάνυ.

berum. Tutor in teſtamento recte datur; non recte autem curator. Invitus nemo in cura eſt; in tutela autem aliquis eſt etiam nolens. Tutor ad certam litem dari non poteſt; curator autem vel maxime.

§. III. Κουρατωρεύονται δὲ τοῖς ἀφηλιξι [n] μαινόμενοι, ἔτι δὲ καὶ ἄσωτοι [o], εἰ καὶ μείζονες εἶεν τῶν κε ἐνιαυτῶν· κουρατωρεύονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀγνάτων, τοῦ [12] δωδεκαδέλτου [p] νόμου τοῦτο κελεύσαντος· ἀλλ' ἐν τῇ [q] Ῥώμῃ ὁ τῆς πόλεως ἔπαρχος ἢ ὁ πραίτωρ, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἱ ἄρχοντες διδόασι τοῖς μαινομένοις καὶ ἀσώτοις, ex inquiſitione, [13] ἤτοι ἐκ συζητήσεως, κουράτορας· ἡνίκα [r] μὴ ὑπέστιν ἀγνάτος, ἢ ὑπὸν ἀνεπιτήδειός ἐστι πρὸς διοίκησιν.

§. III. Præter adoleſcentes in cura ſunt furioſi, nec non prodigi, etiamſi majores ſint viginti quinque annis. In cura autem ſunt agnatorum, lege duodecim tabularum hoc jubente. Sed Romæ Præfectus Urbis vel Prætor, in provinciis autem Præſides furioſis ac prodigis ex inquiſitione curatores dant, quando nullus eſt agnatus, aut qui eſt, adminiſtrationi non eſt idoneus.

§. IV. Κουρατωρεύονται καὶ ἀνόητοι [rr], καὶ

§. IV. In cura quoque ſunt demen-

12. Vid. ad Tit. XVII. Lect. 3. 13. ἤτοι ἐκ συζ. deeſt F.

§. 1. inſani. 1. Gajus 8. *de mente captis.* Adde §. prox. *eod.* D. GOTH.

Legem 12. ita primus Q. Mutius accepit, ut ad pupillos furioſos non pertineat, & Julian. probavit. Ulp. autem eorum hærens veſtigiis, credidit & in minorum perſona adgnatos, curatores non eſſe admittendos, l. 3. D. *de tut.* Græci ad l. 2. §. *ſi mater* D. *ad Sc. Tert.* tradunt, matrem filio furioſo tutorem petere debere, ne coerceatur: ſi enim, inquiunt, non habet, curatorem accipiet ut minor, non ut furioſus: ſed & tutorem accipiet ut pupillus: κἂν γὰρ ἀνήβῳ ἢ νέῳ μανῇ, εἰ μὲν ἔχει κηδεμόνα, μένει ὑπ' αὐτόν· εἰ δὲ μὴ, λαμβάνει ὡς ἀνήβῳ, ἢ νέῳ, οὐ μὴν ὡς μεμηνὼς κουράτορα, ἕως οὗ ἐστιν ἀφῆλιξ. 45. Baſ. t. 1. Baſilica adgnoſcunt illa verba, *vel curatorem*, quæ Flor. deſunt, quod aliàs excutiemus. FABR. I.

o. Hi dicuntur a Cajo *everſores*, quia bona ſua evertunt. ANON. DUK.

Ἄσωτοι prodigi, qui neque finem, neque modum expenſarum habent, qui bona ſua dilacerando & diſſipando profundunt. l. 1. ff. *de curat. furioſ.* Ulp. 12. §. 2. everſores dicuntur 1. Gajus 8. luxurioſè viventes. l. 15. Cod. *de curat. furioſi.* D. GOTH.

p. d. l. 1. d. §. 1. v. quæ ſcripſi ad leges 12. tabularum Tit. *de tutelis*, ubi de curatoribus agitur. D. GOTH.

q. Quid ergo furioſorum & prodigorum hodie non legitimi, ſed Prætorii curatores ſunt? Equidem opinor adgnatos ipſo jure curatores eſſe, plerumque tamen furioſis & prodigis, quòd legitimum curatorem non habeant, aut quòd legitimi inhabiles ſint, alii dantur, aut certè Prætor aliis adminiſtrationem dat cauſa cognita propter quorundam πρόσκαιρον μανίαν, ſunt enim qui furorem fingant ad civilia munera detrectanda, l. 1. 6. 12. 13. D. *de cur. fur.* l. ult. §. 4. C. *eod.* Cum igitur Prætor his aliiſque, quos enumerat Ulp. tit. 12. curatores daret, per partes cœpit omiſſa lege curatores dare: & ideò Juſt. utitur verbo, *ſolent*, ut Ulp. in l. 3. *de poſtul.* in qua rectè Flor. legitur, *dare ſolent.* Horat. epiſt. 1. 1. Seneca Contr. lib. 3. procem. FABR. I.

r. L. 13. D. de curat. fur. l. ult. §. fin autem teſtamento, C. *eod.* FABR.

rr. Gord. quidem in l. 2. C. de cur. fur. mente captum & furioſum ſine diſtinct. ponit. alii mente captum ſeu dementem ſeparant à fur. l. 8. §. 1. D. de tut. l. 25. C. de Nupt. l. 6. D. de cur. fur. l. 2. D. de inoffic. teſt. l. 27. §. coram. D. de recept.

καὶ κωφοὶ, καὶ ἄλαλοι [s], καὶ [14] οἱ νόσῳ κατεχόμενοι διηνεκεῖ [t], διὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς τῶν οἰκείων φροντίζειν πραγμάτων.

mentes, & ſurdi, & muti, & perpetuo morbo laborantes, quoniam hi non poſſunt propria curare negotia.

§. V. Εσθ' ὅτε [15] καὶ πυπίλλοι κυρατωρεύονται· οἷον ἐὰν ὁ λεγίτιμος ἐπίτροπος ᾖ κ ἐστιν ἀξιόπιστος· διὰ τοῦτο γὰρ [16] ἕτερος ἐπίτροπος ᾗ δίδοται, ἀλλὰ κουράτωρ [u], ἐπειδὴ κανών ἐστιν ὁ λέγων, tutorem habenti tutor dari non poteſt, [17] ἤτοι τῷ ἐπίτροπον ἔχοντι ἐπίτροπος δοθῆναι ᾗ δύναται.

§. V. Interdum & pupilli in cura ſunt: veluti quum tutor legitimus non eſt idoneus. Ideo enim alius tutor non datur, ſed curator, quia regula eſt quæ dicit: TUTOREM HABENTI TUTOR DARI NON POTEST.

Εἰ δὲ [18] ὁ τεσταμυτάριος ἐπίτροπος, ἢ ὁ [19] ὑπὸ ἀρχόντων δοθεὶς, ἀναρμόδιός [x] ἐστι πρὸς διοίκησιν, ᾗ μέντοι κακέργως διαγίνεται περὶ τὰ τοῦ ὀρφανοῦ πράγματα, [20] εἴωθε κουράτωρ αὐτῷ συζευγνύσθαι.

328 Quod ſi tutor teſtamentarius aut a magiſtratibus datus, adminiſtrationi non ſit idoneus, nec tamen circa res pupilli malitioſe verſetur, ſolet ei curator adjungi.

Εἰς τόπον τῶν πρὸς καίρως ἐξουσατευόντων ἑαυτοὺς τῆς ἐπιτροπῆς, κουράτωρες εἰώθασι δίδοσθαι, ὅπερ μαθησόμεθα προϊόντες.

In locum *eorum* qui ad tempus a tutela ſe excuſant, curatores dari ſolent, quod pergentes diſcemus.

§. VI. Εὰν ὁ ἐπίτροπος νοσῇ, ἢ ὑπὸ ἑτέρας ἀνάγκης ἐμποδίζηται τὰ τοῦ πυπίλλου διοικεῖν πράγματα, οἷον οἰκείαις συνεχόμενος δίκαις, καὶ ὁ πύπιλλος ἢ ἄπεστιν, ἢ παρὼν [21] ἴμφας ἐστὶν ἤτοι νήπιος, δύναται ὁ ἐπίτροπος οἰκείῳ κινδύνῳ [22] ἄκτωρα προσκαλέσασθαι περὶ τῷ πραίτωρι,

329 §. VI. Si tutor ægrotet, aut alia neceſſitate impediatur pupilli negotia adminiſtrare, veluti propriis diſtentus litibus, & pupillus vel abſit, vel præſens infans ſit, poteſt tutor ſuo periculo actorem conſtituere apud prætorem aut apud præſidem provinciæ.

14. οἱ deeſt Lugd. & Goth. 15. δὲ καὶ F. 16. ἐπ. ἑτ. F. 2. 17. Græcam ἐξήγησιν ignorat F. 18. καὶ inſerit F. 19. ὑπ' F. 20. εἴωθεν αὐ. κυρ. σ. F. 21. ἴμφανς Pariſ. Lugd. Goth. & F. Sed & Gloſſæ Nomicæ ἴμφας ter habent: vid. *Excurſ.* VI. ſub fin. Mox ἤτοι νηπ. de: F. 22. ἄκτορα ante hanc.

recept. mente captus eſt ἄνους, ἀνόητος. fur. μανιώδης. FABR. I.

s. 5. Harmenop. 11. §. 13. D. GOTH.

t. Νόσος διηνεκὴς perpetuus morbus, qui & ſonticus, de quo dixi ad l. 4. §. 5. ff. *de adilicio*, & ad leges XII. tabularum tit. *de judiciis* ubi de dilationib. & ad Feſtum in *ſonticum morbum*. D. GOTH.

u. Et hic quidem magis διοικητὴς καὶ βαθὺς adminiſtrator & adjunctor quàm curator dicitur l. 13. ff. *de tutelis*. 5. Harmenopul. 11. §. 15. adde l. 11. §. 4. & ſeq. ff. *de excuſationib. tut.* D. GOTH.

x. Ἀναρμόδιος ἐπίτροπος πρὸς διοίκησιν, non idoneus ad adminiſtrationem ut hic: vel qui non poteſt ſufficere adminiſtrationi tutelæ l. 13. in f. D. *de tut.* D. GOTH.

τωρι, ἢ ᾧ ἀφ' τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι· ὃς ἄκτωρ γ ἀφ' τοῦτο προσαγορεύεται, quia per acta conſtituitur, ἐπειδὴ ἀφ' τῆς πράξεως τῶν ὑπομνημάτων χειροτονεῖται· εἰ δὲ παρῆν [23] ὁ πούπιλλος, καὶ ἠδύνατο φθέγγεσθαι, cum tutoris auctoritate [24] προσκυρώσει [z] ἐχειροτονεῖτο.

ciæ. Qui idcirco actor vocatur, quia per acta conſtituitur. Si autem pupillus aderat, & loqui poterat, cum tutoris auctoritate Procurator conſtituebatur.

23. ὁ de: F. 24. vocabulum προσκυρ. F. recte addidit, forte ex Codd.

γ. l. 13. ff. *de tutelis.* l. 10. §. 7. ff. *de excuſ. tut.* l. 24. ff. *de adminiſt. tut.* D. GOTH.

Qui hic *actor* dicitur, in l. 13. D. de Tut. appellatur *adjutor tutelæ.* Actor autem dicitur ab agendo i. e. adminiſtrando, non ab *actis*, ut vult Th. GEN. ED.

Illud verum eſt, actorem tutelarem dictum ad ſimilitudinem actoris domeſtici, quod ei æque omnium rerum *actus* incumbat. Non enim adſentior Theophilo exiſtimanti, actorem hunc inde dictum, quod apud *acta* conſtituatur: ſicuti neque Cujacio, neque Hotomano & Briſſonio, qui ab *agendo* dictum volunt, propterea quia officium ejus in litibus exercendis & perſequendis actionibus poſitum eſt: longe etenim, ut dixi, latius patet. M. H. GOLDASTUS *ad Doſitheum ap. Schulting. p.* 868. *b.*

Hoc videtur Th. à veteri aliquo juris auctore accepiſſe, quia Th. aliàs, ut videtur, id latinis verbis non expreſſiſſet. FABR.

Addatur HUBER. Digreſſ. pag. 514. G O. R.

z. L. *decreto* 24. D. *de admin. tut.* l. *neque* 11. C. *de Procur.* Mater tamen, cui pater filii negotia teſtamento commiſit, actorem conſtituere non poteſt, l. 31. §. pen. D. *de neg. geſt.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΓΓΥΗΣ [a] ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.]

DE SATISDATIONE TUTORUM VEL CURATORUM.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΔ.

TITULUS XXIV.

ΕΙπόντες [1] τῶν κουρατώρων τὴν σύστασιν καὶ [2] τὴν διάλυσιν, καὶ ὅτι οἱ μὲν μέχρι τῶ κε ἐνιαυτῶ κουρατωρεύονται, οἱ δὲ διὰ πάθος, μέχρι τῆς τῶ πάθους ἀπαλ-

POSTQUAM curatorum conſtitutionem & liberationem diximus, atque alios quidem ad annum vigeſimum quintum in cura eſſe, alios autem propter

1. τῆς κυρατίωνος F. 2. τὴν de: F.

a. Huic titulo reſpondet tit. D. *Rem ratam hab.* item tit. *de Fidejuſſ. tut.* & tit. *de Magiſtr. conven.* GEN. ED.

Satisdare eſt ἐγγύας παρέχειν, ut ſatis accipere ἐγγυᾶν, ſive pupillum aut adultum datis fidejuſſoribus ſecurum facere, l. ult. §. *ſed cum* Cod. *de cur. fur.* quæ quidem ſtipulatio committitur, ſi tutor malè aut fraudulenter tutelam adminiſtraverit, quod frequenter accidit. Apul. Apol. *Quia mihi fortuna divitias invidit, easque ut fermè evenit, aut tutor minuit*, &c. Symmach. ep. 7. 65. *Sed ut eſt multiformis plerumque perfidia tutorum.* Itaque ſcribit Ulp. quotidie ſuſpectos poſtulari, l. 1. *de ſuſp. tut.* eſt frequentiſſima accuſatio. Si inquam tutor rem pupilli diſtraxerit, & quò minùs ſalva eſſet fecerit, fidejuſſores ex ſtipulatu tenebuntur, & pupillus ſecurus fiet. indemnis enim pupillus intelligitur, qui jacturam vel à fidejuſſoribus conſequitur. FABR. I.

αλλαγῆς· νῦν εἴπωμεν γενικόν τινα λόγον ἐπὶ πάντων τῶν κηδεμόνων ἐπεκτεινόμενον· πᾶς ἐπίτροπος καὶ πᾶς κουράτωρ ἀσφάλειαν ὀφείλει ποιεῖσθαι μὴ δόσεως [b] ἐγγυητῶν, ἐν ᾗ συνομολογεῖ, σῶα καὶ ἀκέραια φυλαχθήσεσθαι τὰ τῶν 3 κηδεμονευομένων πράγματα· αὕτη γὰρ μεγίστη τῆ πραίτωρος [c] φροντίς· ὑπέξελε δὲ ἐπὶ 331 τῶν ἐπιτρόπων τὸν τεσταμενταριον· ἕτος γὰρ 4 ἐγγύαις [d] ἃ βαρύνεται· πιστὸν γὰρ αὐτὸν καὶ ἐπιμελέστατον ἔσεσθαι περὶ τὴν διοίκησιν, ἡ τῆ τεστάτωρος ἡμῖν πρόδηλον ἔδωκε [e] μαρτυρία· ὁμοίως δὲ καὶ οἱ 5 ex inquisitione, ἤτοι ἐκ ζητήσεως, ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες ἐγγύας μὴ ἀπαιτοῦνται· ἀξιοπίστους γὰρ αὐτοὺς εἶναι, ἡ τῶν ἀρχόντων παρέστησεν ἐξέτασις· εἰώθε γὰρ ταῦτα [f] ἐπιζητεῖν· εἰ [6] σώφρων [g] τὸν βίον, εἰ εὔπορός [h] ἐστιν, *6 εἰ ἔχει ἐνέχυρα [i] βίου, τουτέστι παῖδας (ὁ γὰρ παῖδας ἔχων οἶδεν

pter incommodum, usque ad incommodi liberationem: dicamus nunc generalem quemdam ſermonem ad omnes adminiſtratores ſeſe extendentem. Omnis tutor, omnisque curator cautionem præſtare debet cum datione fidejuſſorum, per quam promittit, res *eorum* qui in tutela vel cura ſunt, ſalvas & integras ſervatum iri. Hæc enim ſumma Prætoris cura. Excipe tamen ex tutoribus teſtamentarium; hic enim ſatisdationibus non gravatur: nam fidelem eum ac diligentiſſimum fore circa adminiſtrationem, teſtatoris nobis teſtimonium prodidit. Similiter autem & ab *datis* ex inquiſitione tutoribus vel curatoribus ſatisdationes non exiguntur. Idoneos enim illos eſſe, magiſtratuum probavit inquiſitio. Solet enim *magiſtra-*

3. κηδευομένων F. 2. 4. ἐγγυηταῖς F. 2. 5. *ex inquiſitionos* δοθέντες ἐπίτροποι F. 6. εἰ ἔυπορός ἐστιν hoc loco præmittit F. 2. Paulo ante vel ἐπιζητεῖσθαι cum Curtio legi poſſet, vel εἰάθασι: nec enim placet, ut εἴωθε referatur ad ἐξέτασις· niſi credibile cuiſit, Theophilum a plurali deflexiſſe ad ſingularem, ut in verſione expreſſi. *6. ἢ ante hanc edit. ſed & Curt. *an* reddidit.

b. Cavetur enim pupillo hac ſtipulatione per ſatisdationem, l. 4. D. *rem pup. ſalv. f.* FABR. I.

c. Prætor curat, ſive ut in §. *communes*, inf. *de diviſ. ſtip.* jubet rem pupilli, vel adoleſcentis ſalvam fore caveri. Sidon. 4. 24. Curatori necdum ſatisdator inventus eſt. Curat inquam Prætor, ut tut. & cur. ſatisdent, id eſt, ut alii ſatisdationem exigant: nam ipſe non exigit, ut ſignificat §. ult. h. t. FABR. I.

d. l. 17. ff. *de teſtament. tutela.* l. 7. ff. *rem pupilli.* D. GOTH.

e. Paternum teſtimonium pro ſatisdatione ſufficit, l. 7. §. 3. Cod. *de curat. fur.* nec enim tutor à patre niſi fidelis & diligens eligi ſolet. Xenoph. ἀπομν. I. εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γνώμῃ βουλόμεθά τε ἐπιτρέψαι, ἢ παῖδας ἀρρένας παιδεῦσαι, ἢ θυγατέρας παρθένους ἀφυλάξαι, ἢ χρήματα ἀσῶσαι, ἆρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦτ' ἡγησόμεθα τὸν ἀκρατῆ; FABR. I.

f. Idem omnino exſtat apud Harmenopulum lib. 3. titul. 11. §. 2. D. GOTH.

Et ſupra Tit. 20. c. 304. G. O. R.

g. Mores igitur benigni in tutore creando inveſtigandi l. ſcire 21. §. 5. ff. *de tutorib.* D. GOTH.

h. Facultatum poſt mores in inquiſitione habetur ratio, cur autem id. v. d. §. 5. D. GOTH.

i. Ἐνέχυρα βίου ſeu vitæ pignora hic vocat liberos, ut & Harmenop. d. §. 2. & Theophylact. in epiſtolis. hinc pignus naturale in l. 4. Cod. *de decurionibus* pro filio. ſic pignora pacis. D. GOTH.

Zeno Veron. ſerm. 1. de Abr. liberos vocat pignus ſuccedaneum. Salv. v. de Gub. D. *Tuitio parentum mendicitate pignorum comparatur.* [S. Cyprianus de opere & eleemoſ. *Ut in hac vita ſæculari alendis ſuſtinendisque pignoribus quo major eſt numerus, hoc major & ſumptus eſt.* Lactantius VI. 12. *Ne quis reſpectu pignorum ſuorum retardetur, &c.* Ed. 2.] FABR.

k. Liberorum parens pupillo ſuo affectum parentis exhibet Tac. Ann. 13. *Non miror Silanam nunquam edito partu, matrum affectus ignotos habere,*

δεν, ὅπως δεῖ [k] προσφέρεσθαι τοῖς [l] ὀρφανοῖς, οἷς [m] ἐν τάξει [7] δίδοται πατρὸς·) καὶ εἰ στοργὴν [n] ἔχει πρὸς τὴν ἐνεγκαμένην [8].

giſtratus hæc inquirere: an probus ſit vita, an locuples, an habeat vitæ pignora, id eſt liberos, (nam liberos habens novit, quomodo gerere ſe debeat erga pupillos, quibus loco patris datur:) & an caram habeat quæ *ipſum* tulit.

§. I. Εστι δὲ ὅτε καὶ αὐτοὶ παρέχουσιν 332 ἐγγύας· εἰ γὰρ συμβῇ, δύο ἢ καὶ πλείονας δοθῆναι τεσταμενταρίους [9], ἢ ex inquiſitione ἐπιτρόπους ἢ κουράτορας, εἷς δὲ τούτων, βουλόμενος τὸ ἀζήμιον φυλαχθῆναι τῷ νέῳ, δίδωσιν ἐγγύας, προτιμᾶται τῇ συνεπιτρόπῳ [o] ἢ [10] συγκράτωρ, καὶ μόνος καταπιστεύεται· ἀσφαλεστέρα γὰρ τῷ νέῳ τῶν ἐγγυῶν ἡ δόσις τῆς τοῦ τελευτήσαντος μαρτυρίας, ὃν εἰκὸς ἦν πλανηθῆναι, ὥσπερ καὶ τὸν ἄρχοντα ἐν [11] τῇ ζητήσει· διὸ μόνῳ αὐτῷ καταπιστευθήσεται ἡ διοίκησις· δύναται δὲ τούτου γενο-

§. I. Sed & ipſi nonnunquam ſatisdationem præſtant: Si enim eveniat, ut duo vel etiam plures teſtamentarii aut ex inquiſitione dati ſint tutores vel curatores, & unus horum, volens pupillo *vel adoleſcenti* indemnitatem ſervari, ſatisdationem præſtet, præfertur contutori vel concuratori, & ſolus conſtituitur: tutior enim pupillo *vel adoleſcenti* ſatisdationis præſtatio, quam defuncti teſtimonium, qui potuit falli, ſicut & magiſtratus in inquiſitione. Ideo ſoli illi adminiſtratio committetur. Poteſt

7. πατ. διδ. F. 8. ἤγουν πρὸς τὴν πατρίδα, addebatur ante F. *vid. Not.* 9. ἢ ἀπὸ *inquiſitionos.* F. 10. συγκρατωρεύοντος F. 11. τῇ non habet F. 2.

re. Theophylactus ep. 58. Sic Euſtathius ſcribit olim electos παιδονόμους, ἐ τὰς ἀπαιδίας, ἀλλ' οἷς παῖδες ἐχρῶντο, ἵνα οἷς αὐτοὶ ἔχουσι συμπαθοῦντες, ἐπιμέλωνται καὶ τῶν ἐπιτετραμμένων αὐτοῖς, ad Il. κ'. FABR.

Paria his monet Apoſtolus Paulus in epiſtolis I. ad Timoth. III. 4, 5. & 12. it. V, 4. & 10. & ad Tit. I. 6. Plura in Addendis. G. O. R.

l. Ὀρφανοὶ patre deſtituti, ut in l. 6. §. 17. 18. ff. *de excuſat.* Gloſſis ὀρφανὸς orbus, pupillus; unde ὀρφανία orbitas, & ὀρφανεῖα ſeu ὀρφανοτροφεῖα, ὀρφανικὸν πρᾶγμα. 3. Harmenop. 11. 30 Alio ſenſu orbus Ulpiano titul. 13. pro eo vel cui nulli unquam liberi, aut qui liberos amiſit, cui ibidem pater ſolitarius adjungitur, quaſi medius inter orbum & proletarium. D. GOTH.

m. Facit l. *orphanotrophos* 32. in f. Cod. *de Epiſc.* D. GOTH.

Curæ ſimilitudine: patria benevolentiâ: πατρικῇ κηδεμονίᾳ, καὶ φροντίδι. Philo: τῶν γονέων ἐν ἅπασι τοῖς συμφέρουσι τάξιν ἐκπληροῦντα. Ariſtid. orat. Plat. 3. ὃ θεῖός τε καὶ ἐπίτροπος, καὶ ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἦν. Apollin. Sidon. 2. epiſt. 4. [ἅτω καὶ Ιωσὴφ, πατὴρ ἐκαλεῖτο τοῦ Χριστοῦ, ἐ διὰ τὸ γεννῆσαι, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς τὴν ἀνατροφὴν κηδεμονίαν ηγερμένην. *Ita Joſeph pater Chriſti vocabatur non propter generationem, ſed propter curam quam in alendo præſtabat.* Ut ait Cyrillus Hieroſolymit. Catech. 7. Sed & qui liberos habent, ſi non erunt φιλόγονοι, ſi eorum quos genuerunt educationem negligant, temere admittendi non erunt. Theophylactus in epiſt. ad Titum c. 1. ὁ γὰρ τὰ οἰκεῖα τέκνα μὴ παιδεύσας, πῶς ἄλλης ῥυθμίζει; Ed. 2.] FABR.

n. Facit l. 2. D. *de Juſtit.* Cic. *in ſomnio.* D. GOTH.

Schol. τουτέστι πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μητέρα. aliud Scholion: ἤγουν πρὸς τὴν πατρίδα. vet. Onomaſt. *patria*, ἡ συνέχουσα. Virg. Æn. 3. -- *Amiſſæ curæ parentis.* Servius: *Parentem patriam accipiamus*, &c. & in illud 10. Æn. *Non te optima mater: utrum*, inquit, *verè mater, an terra patria?* Julianus or. 3. προσλαμβάνει γὰρ ἁπάντων εἶναι τὴν πατρίδα κοινὴν ἑστίαν, καὶ μητέρα. FABR.

Illam Græci textus ambiguitatem in verſione expreſſi, etſi de patria malo. G. O. R.

o. l. 17. D. *de teſtam. tutela.* Fit & mentio συγκαθέδρας τοῦ ἐπιτρόπου l. 10. §. 6. ff. *de excuſat.* D. GOTH.

γενομένου ὁ ἕτερος ἀνθίστασθαι καὶ παρ- 333 Poteſt autem, cum hoc agitur, alter
ἔχειν ἐγγύας, καὶ εἰς ἑαυτὸν μετατιθέ- ſe opponere & ſatisdationem offerre,
ναι τὸν ἐγχειρισμόν· ὥστε ἂν πολλῶν ὄν- atque in ſe adminiſtrationem transfer-
των τεσταμενταρίων, ἐὰν δύναταί τις ἀν- re. Itaque cum multi ſunt tutores
θιστάμενος λέγειν τῷ συνεπιτρόπῳ ἢ συγ- teſtamentarii, non poteſt quis ſe op-
κεράτωρι, Δὸς ἐγγύας, καὶ ἔχε τὴν διοί- ponens dicere contutori vel concura-
κησιν· ἀλλ' εἰ βούλεταί τις ταχέως ἀπο- tori, Satisda & adminiſtrationem ſuſ-
σαι, τὸν σὺν αὐτῷ κηδεμονεύοντα ἀπο- cipe. Sed ſi quis velit efficere, ut contu-
σχεῖν ἐγγύας, αὐτὸς [12] πρότερον ἐγγύας tor vel concurator ſatisdationem præ-
προτεινέτω, ἵνα ἐκ ζήλου καὶ φιλονει- ſtet, ipſe prius ſatis offerat, ut ex æmula-
κίας ὁ ἕτερος ἀπόσχῃ ἐγγύας· πρόσφε- 334 tione atque exſtimulatione alter ſatis-
ρων γὰρ ἐγὼ τὴν ἱκανοδοσίαν, ἐπιλογὴν δί- det. Ego enim ſatisdationem offerens,
δωμι τῷ συνεπιτρόπῳ, πότερον βούλεται contutori optionem permitto, utrum
λαβεῖν ἀσφάλειαν παρ' ἐμοῦ, καὶ ἀπο- cautionem a me accipere, mihique
χωρῆσαί μοι τῆς διοικήσεως, ἢ δοῦναι καὶ adminiſtratione cedere velit, an *ipſe*
λαβεῖν τὴν διοίκησιν· εἰ δὲ μηδεὶς τῶν dare & adminiſtrationem ſuſcipere.
τεσταμενταρίων ἢ τῶν ex [13] inquiſi- Quod ſi nemo teſtamentariorum aut
tione ἐγγύας προσφέρει, εἰ μὲν ὁ τελευ- ex inquiſitione *datorum* ſatis offerat,
τήσας ῥητῷ τινι προσώπῳ τὴν διοίκησιν ἐπ- ſiquidem defunctus certæ alicui perſo-
έτρεψεν, ἐκεῖνος P διοικείτω μόνος· εἰ δὲ næ adminiſtrationem permiſit, is ſolus
μηδενὸς τοῦτο ἐσαφήνισεν ὁ τεστάτωρ, adminiſtret: ſin autem de nemine hoc
ἐκεῖνος διοικείτω, ὃν τὸ μεῖζον q μέρος [14] ἐ- teſtator ſignificavit, ille ſolus admi-
πιλέξαιτο τῶν συνεπιτρόπων· τοῦτο γὰρ καὶ 335 niſtret, quem major pars contutorum
τῷ ἐδίκτῳ, [15] ἤγουν νομοθετήματι, πε- elegerit: hoc enim & edicto ſive conſtitu-
ριέ-

12. πρότερον de: F. 13. *inquiſitionos* F. 14. ἐπελέξαιτο. 15. ἤγ. νομ. de: F.

p. l. 3. §. 1. ff. *de adminiſtrat. tutorum.* D. GOTH.

q. l. 3. §. 6. l. 19. ff. *de teſtament. tutela.* D. GOTH.

r. Diffuſa negotia dixit Paulus l. 24. ff. *de adminiſtrat. tut.* magnitudinem patrimonii Calliſtratus l. 17. ff. *de excuſat. tut.* diffuſam & negotioſam tutelam Paulus l. 31. in f. ff. *de excuſ.* D. GOTH.

s. Schol. νόησον δὲ καθ' ἑαυτούς. FABR. II.

t. Schol. ἤγουν ὁ σκεῖβας. Alius: τὸν σκεῖβαν λέγει. FABR. II.

u. Quidam heic & alibi notant Theophilum, quod hanc actionem appellet *in factum*. Iidem illi Theophilum reprehendunt, in quibus Cujacium habet adſtipulatorem. vide ad tit. Cod. *de magiſtr. conv.* FABR. II.

An & qua ratione hæc ſubſidiaria *in factum* dici poſſit, aut debeat, altioris eſt indaginis, quam ut brevi nota ſatis explicetur. Vide inter cæteros *Merillium* in hunc locum. DOUJ.

Defendit noſtrum adv. Merillium Fabrotus in Apologia pro Græcis, quam videſis in *Excurſu I.* Huic reſpondere conatur Wiſſenbachius, cui, niſi omnia nos fallunt, ſatisfacimus, novisque argumentis pro Theophili ſententia pugnamus in *Excurſu XII.* G. O. R.

x. Magiſtratus, cujus officii fuit providere, ut pupillo caveretur, in omne periculum ſuccedit, l. 4. D. *de magiſtrat. conven.* quibus verbis continetur culpa etiam leviſſima, ut in l. 5. §. 2. D. *Comm.* heres autem ipſius dolo proximæ culpæ, ſive latæ culpæ ſuccedaneus eſt, ut ait Ulp. d. l. 4. quaſi diceret: ſuccedit tantum in latam culpam, non etiam in levem: quod quidem ne novum videretur, ſubjicit Ulp. ſimiliter heredem tutoris non ſuccedere in levem culpam: *negligentia* namque

ριέχεται τῷ πραίτωρος· εἰ δὲ [16] διχονοῶσι μεταξὺ ἀλλήλων οἱ ἐπίτροποι, ὥστε τὴν τοῦ ὀφείλοντος διοικεῖν ἐπιλογὴν, καὶ οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ [17] τόνδε ἐπιλέγονται, (εἰκὸς γὰρ πολλῆς [r] οὔσης τῆς πουπιλλαρίας οὐσίας, μὴ ἀρκεῖν ἕνα πρὸς διοίκησιν·) τηνικαῦτα ὁ πραίτωρ ἐπιλεγέσθω ὃν βούλεται, καὶ αὐτῷ τὴν διοίκησιν ἐπιτρεπέτω· τὸ αὐτὸ φαμὲν ἀφ' πάντων καὶ ὥστε πολλῶν [18] δοθέντων ex inquisitione· δεῖ γὰρ καὶ ἐπὶ αὐτῶν τὸ μεῖζον μέρος ἐπιλέγεσθαι τὸν ὀφείλοντα [s] διοικεῖν.

stitutione Prætoris continetur. Quod si tutores inter se dissentiant de electione ejus qui debeat administrare, atque alii hunc, alii illum eligant, (nam fieri potest, ut, cum magnum sit pupillare patrimonium, unus administrationi non sufficiat) tunc prætor eligat quem velit, eique administrationem permittat. Idem per omnia dicimus etiam de multis ex inquisitione datis: nam & in his major pars debet eligere, qui administrare debeat.

§. II. Ηβήσας δὲ ὁ νέος, ἤγουν ὁ ἀφ- 336
ἥλιξ γενόμενος τέλειος, οὐ μόνον τοὺς ἐπιτρόπους ἢ τοὺς κυράτωρας προφάσει τῆς διοικήσεως [19] ἔξουσιν ὑπευθύνους, ἀλλὰ [t] καὶ ἐκείνους, οἵ ὥστε τῶν κηδεμόνων λαμβάνουσι τὴν ἰκανοδοσίαν· [19] ἔχουσι δὲ [20] κατὰ τούτων [21] τὴν in [u] factum, [[22] ἢ τὸ ἀζήμιον] ἥτις ὠνόμασται [x] subsidiaria, [23] ἐσχάτην βοήθειαν αὐτοῖς παρέχουσα· ἡνίκα γὰρ μηδὲ οἱ κηδεμόνες, μη- 337
δὲ οἱ τούτων ἔγγυηταὶ τὸ ἀζήμιον ὥστε ποιοῦσι τῷ νέῳ, τηνικαῦτα οἱ τὴν ἀσφάλειαν

§. II. Pupillus adultus, aut adolescens major factus, non solum tutores aut curatores *ex* administrationis causa habebunt obligatos, sed illos quoque, qui ab administratoribus satisdationem accipiunt: habent autem adversus hos *actionem* in factum [sive indemnitatem] quæ nominatur subsidiaria, ultimum iis præbens auxilium. Quum enim neque administratores neque horum fidejussores indemnitatem pupillo præstant, tunc qui cautio-

16. διχονοῦσι F. 17. τὸνδε δὲ F. 18. *ex inquisitionos* δοθ. F. 19. Sic Basil. primo exhibebat, atque ego cum F. restituo: quod autem Viglius reponi jussit ἕξει & ἔχει, ceteras occupavit editiones. Pluralem vero confirmat sequens αὐτοῖς, quod nemo mutavit. Adde Glossar. Th. v. *Conjunctio.* G. o. R. 20. καὶ Lugd. & Goth. male. 21. τὴν cum F. addidi. 22. deest F. nec mihi placet. 23. ἀφ' τὸ ἐσχάτην αὐτὴν αὐτοῖς παρέχειν βοήθειαν F.

que nomine, quo utitur Ulp. culpa levis intelligitur. & hoc est quod ait l. 2. C. *de mag. conv. In heredes magistratus, cujus non lata culpa idonèe cautum pupillo non est, non solere actionem dari:* id est, heres magistratus tenetur quidem ex lata culpa defuncti, non autem ex non lata, sive levi culpa. & nihil igitur in d. l. 2. mutandum est: nam præter omnium veterum codicum consensum, vulgatam lectionem confirmant Basil. in queis ita legitur lib. 38. t. 8. *Heredes magistratus ita demùm tenentur, si lata culpa magistratus cautio præstita non sit. Heredes autem tutorum ob negligentiam, quæ lata culpa comparari possit, non condemnantur* l. 1. Cod. *de her. tut.* id est, ex remissiore, & dissoluta negligentia tutorum non tenentur, quæ dolo proxima est, prope fraudem accedit. dolus quidem & culpa separantur, sed lata culpa dolo proxima est. imò dolus est, l. 226. D. *de V. S. Quis nomen unquam sceleris errori dedit? Sæpe error ingens sceleris obtinuit locum*, Seneca in Herc. fur. Omnino igitur verior esse videtur lectio Basilicân in quibus sic habetur: τὲς κληρονόμους τῷ ἐπιτρόπῳ ἀπὸ μεγάλης ἀμελείας οὐ πρέπει καταδικάζεσθαι. *Heredes tutoris ex magna negligentia condemnari non oportet.* In eo igitur conveniunt heres magistratus & tutoris, quod neuter tenetur ex levi culpa defuncti.

λειαν ὑπὲρ τούτων λαβόντες κατασχεθήσονται τῇ in factum, ἥτις ἐκ τῶ γενομένῳ ἐκλήθη ſubſidiaria· δίδοται γ δὲ, ἡνίκα [24] ἢ παντελῶς μὴ λάβωσιν ἐγγύας οἱ εἰωθότες ταύτας λαμβάνειν, ἢ λάβωσι μὲν, ἐγγυητὰς δὲ δέξωνται ἀπόρους· αὕτη δὲ [25] καὶ κατὰ κληρονόμων δίδοται, ὥσπερ εἴρηται [26] ταῖς τῶν σοφῶν ἀποκρίσεσι, καὶ ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι.

tionem ab his acceperunt, *actione* in factum tenebuntur, quæ ex facto ſubſidiaria dicta eſt. Datur autem, quum vel omnino ſatisdationem non acceperint, qui eas accipere ſolent, aut acceperint quidem, ſed fidejuſſores admiſerint inidoneos. Eadem & adverſus heredes datur, ſicuti prudentum reſponſis & principalibus conſtitutionibus cavetur.

§. III. Κἀκεῖνο [z] δὲ περιέχεται· ὅτι 338 ὅσπερ οἱ χειροτονηθέντες ἐπίτροποι ἢ κουράτωρες, εἰ μὴ [27] θελήσωσιν ἱκανοδοσίαν προφάσει τῆς ἰδίας ὑποσχεῖν διοικήσεως, [a] captis pignoribus, [28] ἤγουν ἀπαιτήσει ἐνεχύρων, εἰς τοῦτο συνελαθήσονται, τουτέστι κελεύσει τοῦ ἄρχοντος ληφθήσεται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῶν, ἐν τάξει ἐνεχύρου, πράγματα.

§. III. Et illud continetur, ut conſtituti tutores aut curatores, ſi ſatisdationem *ex* adminiſtrationis ſuæ cauſa præſtare noluerint, captis pignoribus ad id compellantur, hoc eſt, juſſu magiſtratus ex bonis eorum, pignoris loco, res capientur.

§. IV. [b] Οὔτε [29] Ῥώμης, οὔτε δὲ ὁ 339 τῆς

§. VI. [Neque Romæ] neque urbis

24. ἢ deeſt F. 25. ἡ *ſubſidiaria*, addit F. 26. καὶ adjicit F. 27. θελήσουσιν ante F. 28. ἤγ. ἀπ. σ. deſunt F. 29. δὲ ὁ inſerit F. *vid. Not.*

ſed differt heres tutoris ab herede magiſtratus, quia magiſtratus heres tenetur de dolo & lata culpa defuncti. Gloſſ. jur. MS. καὶ ὁ μὲν ἐπίτροπος ἐκ παντὸς κινδύνου ἐλάγετται, οἱ κληρονόμοι δὲ αὐτοῦ ἀπὸ λάτας κούλπας. Heres autem tutoris non tenetur. Cur tam diverſum? an quia ignorantiæ heredis tutoris conſtitutionibus ſubventum eſt? heredi autem magiſtratus nulla conſtitutione ſubvenitur? l. ult. D. *de fidej. tutor.* FABR. I.

y. l. 1. & l. 6. ff. *de magiſtrat. conveniend.* l. 2. Cod. *de magiſtratibus conveniendis.* D. GOTH.

z. l. 3. *in princip.* Cod. *de ſuſpect. tut.* l. 4. ff. *de damno.* D. GOTH.

a. De pignoris capione vid. Briſſon. in Lexico. GEN. ED.

Tutores niſi caveant pignoribus captis coërcentur, quæ quidem pignora concidebantur, Tibullus 4. -- *Heu heu mea pignora cedo* [*ſic*]: huc enim alludi putat Joſeph. Scalig. & Cujac. ad l. 11. Cod. *de pign.* vel diſtrahebantur, l. 5. §. *ſi quis.* D. *de liber. agnoſc.* & l. 1. §. 1. D. *de inſp. vent.* vel etiam tutores niſi caveant, ut ſuſpecti removentur, l. 2. D. *de tut. vel cur. qui ſat. non ded.* ſine infamia, ſi inopia faciant: ſi dolo malo, etiam cum infamia, l. 2. Cod. *eod.* FABR. I.

b. Lege: οὔτε δὲ ὁ Ῥώμης τῆς πόλεως ἔπαρχος. [Gloſſæ: Præfectus urbis. ἔπαρχος Ῥώμης τῆς πόλεως. Ed. 2.] FABR.

Sed quum in Conſtitutione *Omnem* præfixa Digeſtis §. 7. bis etiam mentio fiat, *urbium regiarum* i. e. Romæ veteris ac novæ, crederet aliquis hic per Ῥώμην Romam veterem, & per πόλιν intelligendam Conſtantinopolin? Quid autem Juris in Romam ipſam habuerit tum temporis Juſtinianus, diſquirit V. Cl. RITTERUS in præfat. Tom. 2. *Cod. Theodoſ.* pag. 8. & concludit fere, nullum id fuiſſe, adeoque rectius in ſingulari numero *urbe regia* legendum conjicit, eumque numerum in pluralivum a librariis forte mutatum poſt Romam ab Juſtiniano receptam. Quare ego & hoc loco inclino, ut Οὔτε Ῥώμης pro Scholio rejiciatur, quæ ſane facilior quam Fabroti eſt emendatio. G. O. R.

c. Schol.

τῆς πόλεως ἔπαρχος, οὔτε ὁ στρατήγος, οὔτε ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων, [30] ὑπεύθυνοι γενήσονται τῇ συνδίκῳ χάριτι· ἀλλ' οὗτοι μόνοι, οἷς [31] ἐστι συνήθες τὰς τοιαύτας [c] λαμβάνειν ἐγγύας [[32] οἷον οἱ στρατηγοὶ, οἱ ἔκδικοι τῶν πόλεων.]

bis Præfectus, neque Prætor, neque provinciæ Præſes *actioni* ſubſidiariæ ſubjacebunt : ſed hi ſoli, quibus mos eſt hujusmodi ſatisdationes accipere, [veluti Duumviri, & defenſores civitatum.]

30. ὑπεύθυνος γενήσεται τῇ *ſubſidiaria*. F. Vid. Gloſſ. in voce *Conjunctio*. 31. ἐστι ignorat F. 32. Incluſa non agnoſcit F.

c. Schol. εἰσὶ δὲ οἱ λαμβάνοντες τὰς ἐγγύας ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ταξεῶται, καὶ ὁ σκρίβας, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ὁ ἔκδικος, οἱ στρατηγοὶ, ὁ Ιουρίδικος Αλεξανδρείας. [Prætor igitur actione ſubſidiaria non tenetur, l. 1. §. 1. D. *de mag. conv.* ſed hi tantum qui ſatisdationem exigere ſolent : λαμβάνουσι τὴν ἱκανοδοσίαν Th. τὸ ἱκανὸν Actor. c. 17. 9. in urbe nimirùm ſcriba, in provinciis duumviri, l. ult. Cod. *eod.* l. 3. §. ult. D. *de pecul.* Ed. 1.] ταξεώτης in Gloſſ. gr. lat. exponitur apparitor, officialis. Macarius hom. 15. οἱ διάκονοι τοῦ ἄρχοντος καὶ οἱ ταξεῶται· Concil. Chalcedon act. 1. μετὰ πολλοῦ πλήθους στρατιωτῶν καὶ μοναχῶν καὶ ταξεωτῶν. [In Excerpt. è veteribus Gloſſ. tit. de Magiſtratibus, numeratur Scriba, de quo vide Novellam Conſtantini Porphyrog. de Sportul. c. 3. & Cujac. *ad Nov.* 94. Ed. 1.] FABR.

[ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΙΤΗΣΕΩΣ [a] ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.]

DE EXCUSATIONIBUS TUTORUM VEL CURATORUM.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΕ.

TITULUS XXV.

Οὐ μόνον δὲ ἡ προλαβοῦσά ἐστιν ἐπιτρόπων καὶ κουρατώρων κοινωνία, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν ἐγγύαις βαρύνεται· ἀλλὰ γὰ καὶ ἑτέρα, ὅτι ἕκαστος αὐτῶν [1] ἐξκουσατίονι καλύμμου ἐπὶ τὴν κηδεμονίαν κεχρῆσθαι δύναται· εἰδὼς γὰ ὁ νόμος φορτικὸν εἶναι καὶ βαρὺ τὸ τῆς κηδεμονίας φρόντισμα, παραιτήσεις ἤτοι ἐξκουσατίονας ἐκ διαφόρων ἐπενόησεν αἰτιῶν, ὧν εἴ τις χρήσεται μιᾷ, διαφεύγει τὸ τῆς κηδεμονίας ἄχθος· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ διὰ

[34] Non ſolum autem ſuperius eſt commune tutoribus & curatoribus, quod quilibet eorum ſatisdationibus gravetur ; ſed etiam aliud, quod quilibet eorum ad tutelam vel curam vocatus excuſatione uti poſſit. Lex enim *ſatis* ſciens, adminiſtrationis ſolicitudinem eſſe oneroſam ac gravem, deprecationes ſive excuſationes ex multis adinvenit cauſis, quarum una ſi quis utatur, effugit admini-

1. ἐξκουσατζίονι ante F. per tot. tit. *Vid. Gloſſar.* in τζ.

a. Confer tit. D. *de Excuſatt.* & ibi Cujac. & Anton. Auguſtin. doctiſſ. interp. GEN. ED.

Quidam in perpetuum excuſantur, ut Ilienſes propter inclytam nobilitatem civitatis, & propter conjunctionem originis Romanæ, ut ait Jc. in l. 17. D. *eod.* Romani enim τὸν Αἰνείαν ἀρχηγέτην ἡγῆνται, ut ait Strabo lib. 13. ubi agit de Ilienſibus. Immunitas quoque tributa eſt Senatusconſulto familiæ Gordiani. Capitolinus in Gordianis : *Familia Gordiani hoc Senatus decrevit, ut à tutelis atque lega-*

διὰ [b] τοὺς παῖδας [c] ἐξκουσατεύειν ἑαυτὸς 341 δυνάμεθα, εἴτε ὑπεξούσιοι εἶεν, [2] εἴτε ἐμαν-κίπατοι· εἰ γάρ τις ἔχει τρεῖς παῖδας ζῶντας [d] ἐν Ρώμῃ, ἢ [3] τέσσαρας ἐν [e] Ἰταλίᾳ, ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ε, ἀκωλύτως ἑαυτὸν ἐξκουσατεύει ἐπιτροπῆς τε καὶ κηρατιώνος, ὡς πρὸς μίμησιν τῶν λοιπῶν [f] λειτουργημάτων· καὶ γὰρ τὴν ἐπιτροπὴν καὶ κηρατιώνα τοῖς δημοσίοις [g] συναριθμεῖσθαι λειτουργήμασιν, ὡμολόγηται.

miniſtrationis moleſtiam. Ut plurimum vero propter liberos excuſare nos poſſumus, ſive in poteſtate ſint, ſive emancipati. Si quis enim tres liberos ſuperſtites habeat Romæ, aut quatuor in Italia, aut in provinciis quinque, ſine impedimento & a tutela & a cura ſe excuſat, exemplo reliquorum munerum: nam & tutelam & curam publicis connumerari muneribus conſtat.

Θετοὶ [h] παῖδες οὐκ ὠφελοῦσιν εἰς ἐξ-342 κουσατιώνα, ἀλλὰ φυσικοί, [i] καθὰ εἴρηται, εἰ καὶ ἔτυχον [4] ἑτέρῳ δοθέντες εἰς υἱοθεσίαν.

Liberi adoptivi non proſunt ad excuſationem, ſed naturales, ut dictum eſt, etſi in adoptionem alteri ſunt dati.

Οἱ ἐξ υἱοῦ ἔγγονοι ὠφελήσουσι, τοῦ μέσου τελευτήσαντος προσώπου· ὑπεισέρχονται γὰρ τὴν τοῦ πατρὸς τάξιν· οἱ δὲ ἐκ θυγατρὸς οὐ παρέχουσιν ἐξκουσατιώνα.

Nepotes ex filio proderunt, defuncta perſona media; namque ſubeunt in patris locum: ſed ex filia *nepotes* excuſationem non præbent.

Παῖ- Libe-

2. Sic repoſuit Reſcius in Lovan. probante Nannio pro ἢ Baſil. & Pariſ. idque cum Fabr. recepimus. Lugd. autem & Goth. habent ἤ. 3. ϛ Ιτ. τέσ. F. 4. ἑτερωδοθέντες conjunctim Baſil. Pariſ. & Lov. quod nos cum ANON. DUK. & F. diviſimus. ἑτεραθέντες Lugd. & Goth.

legationibus, & à publicis neceſſitatibus, niſi ſi vellent, poſteri ejus ſemper vacarent: v. Plin. 7. c. 2. FABR. I.

b. v. l. 1. Cod. *qui numero liberorum* l. 2. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. ff. *de excuſat. tutor.* D. GOTH. Vet. Juven. Schol. ad verſ. 90. Sat. 9. *Si tres filios fecero: nam à tutela excuſant liberi.* Symmachus 1. 71. cujusmodi excuſatio ſua nititur æquitate: πολυμέριμνοι γὰρ οἱ πολύπαιδες. Itaque ei qui liberos in ſomnis viderit, curas & ſollicitudines portendi tradunt ſomniſolutores. Artemid. 1. cap. 16. FABR. I.

c. Joannes Malela in Chronicis: ἀναβάτον εἶναι καὶ ἐξκουσσευθῆναι. FABR.

Malela P. II. p. 56. hæc habet: Συνέβη δὲ μετὰ χρόνον, ϛ τῷ ἀναβῆναι τὸν βασιλέα Θεοδόσιον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ϛ τοῖς ἁγίοις Θεοφανίοις, τὸν μάγιστρον Παυλῖνον, ἀνδιδέντα ἐκ τῆς πόδος, ἀπρόϊτον μεῖναι καὶ ἐξκουσατεῦσαι. Sed quid hoc ad Theophilum? G. O. R.

d. Schol. τὸ αὐτὸ νόησον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ϛ Ρώμῃ ἔχειν γ παῖδας, eodemque modo Theodor. Hermopolit. quod dicitur de Præfecto urb. in l. ult. D. *de pr. urb* producit ad præf. novæ Romæ, ſive Conſtantinop. FABR.

e. Zonar. ad can. 1. Syn. in temp. Sap. hab. Ἰταλία οὖ ἐστὶν ἡ πᾶσα χώρα ἡ περὶ τὴν Ρώμην, καὶ ἡ κατὰ ταύτην διοίκησις. quod de terra Italia hic dicitur ad Thraciam transfert Schol. τὸν ϛ Ἰταλίᾳ νόησον ϛ τῇ Θράκῃ. FABR.

f. Schol. λειτούργημα γάρ ἐστιν δημόσιον πρᾶγμα διδόμβρόν τινι, οἷον σιτωνικὸν, ἐφοδικόν. FABR.

g. l. 1. ff. *de muneribus.* Imo non eſt reipublicæ munus aut provinciale l. 6. §. 15. ff. *eod.* D. GOTH.

Quum Th. non aliud dicat quam Imperator, remittimus lectorem ad Commentatores Inſtit. & Digg. qui hunc nodum ſatis ſolvunt. G. O. R.

h. l. 2. §. 2. ff. *de vacat. munerum.* D. GOTH. Olim tamen adoptivi filii patri adoptatori inter præmia parum prodierant, adeo ut fictis adoptionibus orbi legibus illuderent: quibus obviam itum eſt Sc. Tac. ann. 15. *cautumque ne ſimulata adoptio in ulla*

Παῖδες δὲ, ὡς εἶπον, μόνοι ζῶντες ὠ-343 Φελήσουσιν, ὑ μὴν τελευτήσαντες · εἰ δὲ k ἐν πολέμῳ 5 τελευτήσωσιν, ἐζητήθη εἰ ὠφελῶσι · καὶ ἤρεσε τούτους μόνους παρέχειν ἡμῖν ἐξκουσατιόνα, οἳ ἐν l τῇ ϖ̃ξτάξει καὶ ἐν αὐτῇ πεπλώκασι τῇ συμπλοκῇ · ἐπειδὴ γὰρ ἕτοι ὑπὲρ τῆς πολιτείας τεθνήκασι, m δοκοῦσι διὰ τῶν ἔργων n εὐκλείας ἀεὶ ϖ̃ρεῖναι.

Liberi autem, ut dixi, tantum vivi proderunt, non defuncti. Quod ſi in bello obierint, quæſitum eſt an proſint? Et placuit, eos ſolos excuſationem nobis præbere, qui in acie atque in ipſo conflictu ceciderint: nam quoniam hi pro republica obierunt, videntur per rerum geſtarum gloriam ſemper ſupereſſe.

§. 1. Καὶ Μάρκος δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς344 6 ἑξαμηνίαις 7 αὐτῶ διατάξεσιν ο ἐκέλευσε, τὸν Φισκάλια 8 ἤγουν δημόσια p διοικοῦντα πράγματα, ἐφ ὅσον τῆς τοιαύτης ἀντέχεται διοικήσεως, ϖ̃ξαίτησιν αὐτὸν ἔχειν κουρατιόνος τε καὶ ἐπιτροπῆς · καὶ ὁ λογισμὸς δῆλος · ἀνάγκη γὰρ 9 ἡμᾶς ἢ συντρέχοντας τῷ νέῳ βλάψαι τὸν Φίσκον, ἢ τὸ ἀζήμιον τῷ Φίσκῳ ϖ̃ξοιοῦντας, τὰ τῶν νέων ἐλατῶσαι δίκαια.

§. 1. Etiam Marcus Imperator in ſemeſtribus ſuis conſtitutionibus juſſit *eum*, qui res fiſcales ſive publicas adminiſtrat, quamdiu ea adminiſtratione fungitur, & curæ & tutelæ habere deprecationem. Et ratio *eſt* manifeſta: neceſſe enim *eſt*, nos aut pupillo ſuccurrentes lædere fiſcum, aut fiſco indemnitatem procurantes, jura pupillorum minuere.

§. II. §. II.

5. τελευτήσουσιν F. 2. 6. Sic Lovan. ceteræ vocem lævigant. ἑξαμηναίαις F. 1. ἑξαμηνιαίαις 2. 7. αὐτοῦ Lugd. Goth. & F. 1. 8. ἤγ. δημ. deeſt F. 9. ἢ συντ. ἡμ. F.

ulla parte muneris publici juvaret. v. Gell. 5. 19. FABR. I.

Pro *parum prodierant* bonus ſenſus exigit, ut legamus: *haud parum proderant*, vel ſimiliter; ſaltim adfirmative. G. O. R.

i. Et quidem legitimi l. 2. §. 13. ff. *eod.* D. GOTH.

k. Hi & alias prodeſſe ſolent. Gell. 2. 15. FABR. I.

l. l. 18. ff. *eod.* l. ult. ff. *de vacat. munerum.* D. GOTH.

[Παράταξις interdum eſt legio, falanx. Gloſſæ παράταξις ἐν πολέμῳ, *falanx, acies, legio.* Theophilus autem illa Juſtiniani *in acie*, rectè interpretatur ἐν τῇ συμπ. id eſt in prælio *Ed.* 2.] Modeſtinus hanc juris regulam refert in l. ult. de vac. mun. *defunctus filius non proficit, præterquàm in bello amiſſus.* hanc veterem definitionem Ulp. ita interpretatur, ut non ſimpliciter bello amiſſi proſint ſecundum antiquam juris civilis conſtitutionem, ſed in acie, in prælio l. 18. D. *eod.* Nec novum eſt ut bellum pro pugna uſurpetur. Nonius: *bellum eſt ut plerumque pugna.* Gloſſæ gr. lat. πόλεμος, *bellum, prælium.* Lat. gr. *prælium*, πόλεμος, μάχη. FABR.

m. Ἀντὶ θνητοῦ σώματος ἀθάνατον μνῆμα καταλείπουσιν. in Lesbonactis hortatoria. Lyſ. Orat. 31. Diod. Sic. lib. 15. Liv. 25. Tull. pro Planc. Calphurn. Flacc. decl. 50. Senec. Contr. lib. 1. 8. *Pareo tibi, pater, qui gloriâ nos immortales fieri dicebas, qui ex acie redeuntis vulnera oſculabaris.* Quemadmodum autem qui pro Rep. ceciderunt, gloriâ æterni fiant, & à gloria non pereant, quod μὴ τεθνάναι δι' εὐκλειαν dixit Theoph. hiſt. Mauric. 2 cap. 14. explicat Iſocrat. Panath. FABR. I.

n. Frontinus in expoſ. formar. *Nec quicquam aliud, quàm belli gloriam cogitabam.* FABR. I.

o. Ἑξαμηνίαι ἀξιώσεις forte quæ ſemeſtribus conciliis fiebant. conſtat enim Auguſtum & Tiberium ſemeſtria concilia iniiſſe. Dion. Suetonius. utriusque forte exemplo D. Marcus ſemeſtres conſtitutiones edidit. D. GOTH.

p. l. 10. Cod. *eod.* exactores tributorum dicuntur. D. GOTH.

§. II. Καὶ οἱ rei publicæ q causa345 ἀπόντες ἐξκουσατεύονται κηδεμονίας, ὐ μόνον ἐσομένης, ἀλλὰ καὶ 10 ἐπικειμένης· καίτοι 11 μετὰ τὸ ἅψασθαι τῆς διοικήσεως ὐ παρέχεται ἐξκουσατίων· ὁ δὲ ἁψάμενος τῆς 12 διοικήσεως, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ rei publicæ causa, 13 ἤγουν χάριν δημοσίου πράγματος, ἀποδημήσας, χρῆται μὲν ἐξκουσατιόνι, μέχρι δὲ τοσούτου χωρίζειν ἑαυτὸν ἀκινδύνως δύναται τῆς διοικήσεως, ἕως ὗ ἄπεστι rei publicæ causa· ἀμέλει 1 καὶ κράτως 14 δίδοται ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τάξιν αὐτοῦ· ὑποστρέψας δὲ ὅτος ἐκ τῆς rei346 publicæ causa ἀποδημίας, εὐθέως ὑποβάλλεται τῷ τῆς ἐπιτροπῆς βάρει· οὐδὲ ἐνιαυτὸς ἔχων πρὸς τοῦτο 15 vacationa ἤτοι ἀτέλειαν· ὥσπερ καὶ Παπινιανὸς ἐν τῷ ε 16 αὐτοῦ βιβλίῳ τῶν ῥεσπόνσων γράφει· τὸ γὰρ τοῦ ἐνιαυτοῦ διάστημα τοῖς ὑποστρέψασιν ἀπὸ τῆς rei publicæ causa ἀποδημίας δίδοται πρὸς ἐξκουσατιόνα, ἵνίκα τις ἐπὶ νέαν καλεῖται κηδεμονίαν· ὥστε ὃν, 347 εἰ μὲν ἐπίτροπος ὢν rei publicæ causa ἀπο-

§. II. Et rei publicæ causa absentes a tutela & cura excusantur, non tantum futura, sed etiam incumbente: quamvis post susceptam administrationem excusatio non tribuatur. Qui autem administrationem suscepit, atque interea rei publicæ causa proficiscitur, excusatione quidem utitur, sed eo usque sine periculo administrationi se subtrahere potest, quousque rei publicæ causa abest. Utique & curator interea in ejus locum datur. Reversus autem ille ex profectione *suscepta* rei publicæ causa, statim oneri tutelæ subjicitur; ne quidem anni vacationem sive immunitatem ad id habens: sicut & Papinianus in quinto Responsorum suorum libro scribit. Anni enim intervallum revertentibus a *suscepta* rei publicæ profectione datur ad excusationem, si quis ad novam vocetur tutelam vel curam. Itaque, si, cum tutor essem, rei publicæ causa

10. ὑποκειμένης F. 11. μετὰ ἔμμιξιν ἤτοι interjicit F. 12. δημοσίας hic vulgo additum ejeci ducibus Curt. & Fabroto. 13. ἤγ. χαρ. δημ. πρ. ignorat F. 14. ὡ τῷ μετ. διδ. F. 15. Sic fide F. damus pro vulg. ἐξκουσατζιόνα. 16. αὐτοῦ post ῥεσπόνσων rejicit F.

q. l. 1. l. 2. Cod. *si tutor vel curator reipub. causa abfuerit.* D. GOTH.

Æquum enim visum est, absentes Reip. causa excusari, quatenus absunt, id est, ἕως οὗ, μέχρις οὗ quandiù, ut in l. 3. §. 2. D. *de pignor.* quia Reip. operantur. ut puta, qui in legatione sunt, nisi libera legatio sit, quæ gratuita dicitur in vet. lapide. FABR. I.

Nescio an omnes lectores probaturi sint, quod *rei publicæ* divisim scripserim, cum aliæ editt. *reipublicæ* & plerique Digestt. atque Institutt. editores *Reip.* dederint. Id autem feci, tum quia sive Th. sive Scholiastes δημόσιον πρᾶγμα & *Modestinus* l. 10. §. 1. *de Excusatt.* χρείαν δημοσίαν *publicam necessitatem* exponunt: tum quia Ulp. l. 36. Ex quib. caus. majores, *publica causa abesse* ait, & Alfenus l. 42. eod. *rei publicæ* opponit *privatum negotium.* Verum quidem est, δήμου Ῥωμαίων a Modestino addi in pr. d. l. sed illud interpretamentum est τοῦ δημοσίου Si JCti hic *Remp.* significassent, Græci reddidissent πολιτείαν Ῥωμαϊκὴν, vel similiter. Ceterum an & municipiorum legati hoc jure gaudeant, alia quæstio est, quam Commentatoribus Justiniani relinquimus discutiendam. G. O. R.

r. Imò tutor l. *quæsitum* 12. ff. *de tutelis.* l. 3. §. *si quis abfuturus* 10. ff. *de suspectis* l. *si tutor* 9. ff. *de tutelæ & rat. distrahendis.* D. GOTH.

Idem moneo, quod supra ad not. g. G. O. R.

s. Imò anni habent vacationem, qualitercunque publico nomine abfuerint l. 10. in pr. & §. 1. ff. *eod.* D. GOTH.

Canis festinans cœcos parit catulos. Nonne Th. in

ἀποδημήσω, παύομαι μὲν τῷ εἶναι ἐπίτροπος, ὑποστρέψας δὲ εὐθέως ἀναδέξομαι τῆς διοικήσεως ἐξ ἀνάγκης· εἰ δὲ μὴ ὢν ἐπίτροπος rei publicæ causa ἀποδημήσω, εἶτα ὑποστρέψω, μὴ δὲ τὴν ὑποστροφὴν κληθῶ ἐπὶ κηδεμονίαν, οἷον ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ μὴ τὴν ὑποστροφήν, ἢ ἕκτῳ, [17] ἢ δεκάτῳ, [18] ἢ δωδεκάτῳ, καὶ ἁπλῶς πρὶν περαιωθῇ ὁ ἐνιαυτὸς, δύναμαι [19] ἐμαυτὸν ἐξουσατεύειν.

sa profectus fuero, desino quidem tutor esse, sed reversus statim necessario administrationem recipiam. Si vero, quum tutor non essem, rei publicæ causa profectus, deinde reversus, & post reversionem ad tutelam vel curam vocatus fuero, veluti in primo mense post reversionem, vel sexto, vel decimo, vel duodecimo, & simpliciter antequam annus sit circumactus, excusare me possum.

§. III. Καὶ ὁ ἀρχὴν [t] μετερχόμενός τι- 348
να χρῆται ἐξουσατιόνι, ὡς βέλεται ἡ τοῦ θείου Μάρκου ἀντιγραφή· τὴν δὲ ἀρχθεῖσαν ἐπιτροπὴν ἀρχὴ [20] ἐπιγενομένη οὐ διαλύει.

§. III. Et magistratum *sive potestatem* aliquam adeptus excusatione utitur, ut vult Divi Marci rescriptum: susceptam vero tutelam potestas superveniens non dissolvit.

§. IV. Δίκην [u] εἶχον πρὸς τὸν πουπίλλον ἢ τὸν νέον, ἐξουσατιόνα [21] τοῦτο οὐ παρέξει, εἰ μὴ ἄρα περὶ πάσης ἡμῶν τῆς οὐσίας ἤγουν [22] κληρονομίας [23] ἡμῖν ἐστιν ὁ ἀγών.

§. IV. Litem habebam adversus pupillum vel adolescentem, excusationem hoc non præbebit, nisi forte de omnibus nostris bonis aut hereditate inter nos certamen sit.

§. V. Τρεῖς [x] ἐπιτροπὰς ἢ κουρατόρες, 349
ἃς οὐκ ἐπιτηδεύσας ἔλαβον, ἀτέλειάν μοι παρ-

§. V. Tres tutelæ vel curæ, quas non adfectans suscepi, vacationem mihi

17. ἢ κ΄ F. 18. ἢ δυοδεκάτῳ, ἁπλῶς πλὴν περ. F. 1. ἢ καὶ δυοδ. ἁπλῶς πρὴν περ. F. 2. Utrumque vitiose. 19. Sic corrigi ipse jussit Vigl. quum primo edidisset ἑαυτὸν, nec enim in singulari sic solet Th. *Vid. Glossar.* 20. ἐπιγιν. F. 21. μοι addit F. 22. περὶ repetit F. 23. ἐστ. ἡμ. F.

in seqq. satis clarus est? G. O. R.

t. Ἀρχὴν pro potestate usurpavit. sed & pro honore l. 27. §. 5. ff. *eod.* cui adde l. 41. ff. *eod.* nec enim minorib. magistratibus id competit l. 25. ff. *eod.* D. GOTH.

A tutelis excusantur qui potestatem habent, ut puta Consul, Proconsul, Prætor, qui in potestate positi esse dicuntur. l. 3. D. *de recept.* l. 15. D. *de jurisd.* imò magistratus municipales excusantur, sive ut est in l. 6. §. pen. D. *eod.* τοιοῦτοι τῶν πόλεων· τοιοῦτοι, ferè sunt magistratus municipales, ut act. Ap. c. 16. FABR. I.

u. l. propter litem 21. ff. *eod.* D. GOTH.

x. l. 2. §. ult. l. tria 3. l. 4. l. *tria onera* 5. l. 6. ff. *eod.* adde Cod. *qui numero liberorum.* D. GOTH.

[Tres tutelæ non perfunctoriè susceptæ excusant, id est, tres tutelæ non adfectatitiæ: exiguæ enim & tenuissimæ ambiri solent, ut νόμου χάριν trium tutelarum numerus expleatur. pupilli tam parentibus destituti quàm re, ut loquitur Tertull. oneri non sunt. ἐντελεστάτην ἐπιτροπὴν Th. vocat, *Ed.* 1.] id est tenuissimam, ut reposui. Theophilum cepit gr. Schol. non Curtius, qui opulentam verterat, quem ideò Cuj. notat. verba Schol. ἐπὶ χήματος· ταύτην τὴν ἐλαχίστην ἔλαβον, ἵνα ἐξουσατεύσω ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς μελλούσης δίδοσθαί μοι ἐπιτροπῆς. FABR.

παρέχουσι τετάρτης κηδεμονίας, ἐφ' ὅσον καὶ συνεστήκασιν αἱ τρεῖς ἐπιτροπαὶ ἤτοι κουρατιόνες· ἀφ' τοῦτο δὲ εἶπον, ὡς οὐκ ἐπιτηδεύσας ἔλαβον, ἐπειδὴ, εἰ πολλάκις ἐσπούδασα τὴν τῶνδε ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρείαν ὑπεισελθεῖν, ὅσαν εὐτελεστάτην γ, οὐκ ἀποπληρώσει τὸν τῶν τριῶν ἀριθμόν· ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι ἐκ [z] τῶν οὐσιῶν, οὐ μὲν ἐκ τῶν προσώπων, τὸ πλῆθος κρίνεται τῶν ἐπιτροπῶν· εἰ γάρ τις [24] τε- 350

mihi a quarta administratione præbent, quamdiu etiam tres *illæ* tutelæ vel curæ consistunt. Ideo autem dixi, quas non adfectans suscepi, quoniam, si forte alicujus tutelam vel curam, quæ tenuissima erat, suscipere studui, non implebit *ea* numerum trium. Porro illud scire oportet, quod ex patrimoniis, non ex personis, tutelarum multitudo judicetur. Si quis enim obi-

λευ-

24. τελευτήσει ante hanc.

γ. Εὐτελεστάτην ἐπιτροπήν interpres vertit opulentam tutelam, male, cum εὐτελεστάτη sit tenuissima. vide quæ notavi ad l. 15. §. 15. ff. *eod.* D. GOTH.

Ante Goth & Fabrotum jam reprehendunt Curtium NANN. *in Apolog.* §. 23. & Cujac. VI. Obs. 6. Mirum autem est, Vinnium hoc scribere: „Curtius „ perperam interpretatus est *tutelam opulentam*, cum „ *tenuissimam* vertere debuerit: quod mirum est, D. „ Gothofredum non animadvertisse." G. O. R.

z. l. 3. D. *eod.* D. GOTH.

a. νέμομαι δὲ τούτου κηδεμών. Pro τούτε legend. est τούτων, nimirum παίδων. P. NAN.

Posset recte legi τουτῶν (*sic*) i. e. *horum*. ANON. in utroque.

Prudensne ac sciens νέμομαι scripserit Nannius, quum Lovan. edit. γένομαι exhibeat, dubito. Pluralem vero & Curtius expressit. G. O. R.

b. l. paupertas 7. l. 40. §. 1. ff. *eod.* D. GOTH.

Pauperes excusantur ab onere tutelæ, cui impares sunt, l. 7. & l. 40. §. 1. D. *eod.* an quia per inopiam non facilè satisdationem offerre possunt, l. 2. §. ult. D. *de coll. bon.* l. 2. D. *de cust. reor.* Chrysost. serm. in illud Ps. 38. verumtamen frustrà, &c. πάντων δὲ τούτων ἔρημος ὁ πλουτὸς, οὐκ ὑποθήκην ἔχων (οὐ κεκτημένος γὰρ οὐδὲν) οὐκ ἐνέχυρα φέρων (γεγύμνωται γὰρ) οὐ τὸν ἀντιφωνοῦντα παρέχων, ἀπιστεῖται γὰρ διὰ τὴν ἀπορίαν. Verùm si testamento tutor datus sit, satisdare non cogitur. Excusatur igitur qui propter paupertatem tutelæ administrationi superesse non potest, cujusque ita sunt tenues facultates, ut vix se exhibere possit. FABR. I.

c. Justinianum non recte Th. interpretatur, cum diceret: *tam divi fratres quam per se D. Marcus rescripsit*, ex quò etiam colligitur, Marcum unum esse ex fratribus: Th. fratres Severum & Antoninum interpretatur: qui ut alio loco scripsimus, non fratres, sed pater & filius fuerunt. ANT. AUGUST. *ad Modestinum de Excusatt.* pag. 1582. Hinc de commutatis sæpius inter se *Veri* ac *Severi* nominibus in Pandectis fusè agit, cujus exemplis addo l. 13. D. *de Accusatt.* ubi *D. Severus & Antoninus* rescripsisse dicuntur, quod in l. ult. D. *de L. Jul. de Annona* Imperatoribus *Antonino & Vero* Augustis tribuitur. Mirum autem nec Viglio, nec Curtio nec post Augustinum D. Gothofredo hunc in Th. errorem subolusse: Muretus tamen observavit. G. O. R.

Legend. Βῆρος. nam divi fratres in jure sunt Verus & Antoninus. *Ant. Faber* XIII. Conject. c. 3. *Scaliger* in Euseb. pag. 202. GEN. EDIT.

Quibus similia HOTOMAN. *in Lugdun.* 1558.

Incredibile est dictu, quot præstantissimos Juris doctores παραφραστὴς nomen hoc paragrapho seduxerit. Non recte enim Justinianum interpretatur &c. ERNST. qui porro Augustinum descripsit, in eamdem culpam incidens, quam Gothofredo exprobrabat Tit. XX. *cap.* 30§. *not.* r. G. O. R.

Schol. ad voc. ἀδελφοὶ notarat Βῆρος καὶ Αντωνῖνος quæ deinde in textum recepta non sine menda: anteà enim legebatur, Σεβῆρος, ἀντὶ τοῦ Βῆρος. FABR. I.

Theophilus in antiquaria juris enarratione haud quaquam spernendus auctor, quod facile tamen labi potuerit, nec proinde non immerito a nobis uti sæpe laudatus, ita quandoque spretus sit, exemplo prope jocularì in paraphrasi præcedentis capitis palam fecit. &c. HUBER. in *Digr.* pag. 226.

Reliqua, ut hodie in vulgus nota, quid opus erit transscribere? maxime, quum mirer Huberum post tot alios hæc Theophilo objicere, quasi ipse primus animadverterit. Quod autem deinde disputat: *Sed videamus, ne periculum sit, Marcum & Verum Imperatores fuisse fratres, adoptivos scilicet, si quidem aliunde constare videtur, Marcum fuisse patrem Aelii Veri adoptivum sive Adrogatorem:* apud ipsum legi malo, vel in Divo Marco J. O. Westenbergii pag. 6. sqq. quia ad Th. non faciunt. G. O. R.

Et ipsum illud Veri nomen in Severi abiisse notavit Salmasius ad Lamprid. pag. 114. quo refert quod in Theophili institut. de excusat. legitur . . . sic ut illic pro Σεβῆρος legend. putet Βῆρος. Qua

in

λευτήσῃ ἐπὶ τρισὶν [25] ἢ πλείοσι παισὶ, [26] γένωμαι δὲ [a] τούτων κηδεμών, μία ἔσομαι ἡ ἐπίτροπος, ἐπειδὴ καὶ μία οὐσία.

obierit, *relictis* tribus aut pluribus liberis, & *ego* horum tutor vel curator fiam, una erit tutela, quoniam & unum *eſt* patrimonium.

§. VI. Οἶδε καὶ πενία [b] ἀξιοῦν παρέχειν [27] τῆς κηδεμονίας· τοῦτο γὰρ οἱ θειότατοι ἀδελφοὶ [[28] Σεβῆρος [c] καὶ Αντωνῖνος ἀντέγραψαν,] καὶ Μάρκος δὲ [d] καθ' ἑαυτὸν [29] ἀντέγραψεν· ὥστε ἔστιν εὑρεῖν καὶ πενίαν ἐπωφελῆ [e].

§. VI. Solet etiam paupertas adminiſtrationis deprecationem præbere. Hoc enim divi fratres [Verus & Antoninus reſcripſerunt,] & per ſe Marcus reſcripſit. Itaque & paupertatem invenire licet utilem.

§. VII. §. VII.

25. ἢ καὶ F. 26. γένωμαι ante Lugd. & τούτου ante F. *vid. Not.* 27. τῆς de: F. 28. Incluſa omiſit F. *vid. Not.* 29. ἀντέγραψαν F. 1.

in re ego quidem viro maximo non aſſentio, quoniam ſi Βῆρος illic legeretur, præponeretur Verus Antonino, quum ſolcant divi fratres Antoninus & Verus dici: e contrario Severum & Antoninum videmus ſæpius conjungi in ſcriptis JCtorum & catalogo Hieronymiano ſcriptorum eccleſiaſticorum, non fratres, ſed patrem Septimium Severum & filium Antoninum, qui vulgo Caracalla dicitur, quod etiam confirmatur ex contextu Latino inſtitutionum, ſic ut illud ἀδελφοὶ male ſit additum, quod & in quibuſdam codicibus Græcis non legitur. [Contextus Latinus ſine ulla lectionis varietate *tam divi fratres, quam per ſe D. Marcus* exhibet: quos autem Græcos codices laudet, cum ignariſſimis ſcio. Quare nullus dubito, quin Vir Summus inciderit in [illegible]. cap. 362. ac falſo putaverit iſtum locum a Salmaſio ſignificari. G. O. R.] Erunt tamen forſitan, qui Verum fratrem M. Antonini Philoſophi Severum etiam nuncupatum fuiſſe ſibi perſuadebunt, quia M. Antoninus in lib. I. τῶν εἰς ἑαυτὸν §. 14. ſcribit, didici παρὰ τῷ ἀδελφῷ μου Σευήρῳ *a fratre meo Severo*: ubi Scaliger & Salmaſius Ουήρῳ legendum cenſent, at non perſuadent Gatakero, cujus rationes vide. Et pro iis etiam hoc facere poteſt, quod in Codicibus Ammiani lib. XXIII. 5. manuſcriptis legitur *Trajanus & Verus Severus*, ubi *Verus ac Severus* vulgo nunc editum extat, quod & ego prætulerim. HADR. RELANDUS *in præfat. ad Faſtos fraternos pag.* 12.

Gatakerus non in id inclinat, ut Antonini fratrem credat Severum dictum, ſed vel Claud. Severum philoſophum, vel Catilium Severum Marci conſanguineum, deſignari conjiciat. In ſumma tamen ἐπέχει. G. O. R.

Licet *Lucius Verus* Marci Antonini filius eſſet adoptivus & gener, fuit tamen ejuſdem & jure adoptionis frater; ut plenius monitum §. 8. Ut adeo vehementer erret Th. in antiquaria juris enarratione cæteroquin haud quaquam ſpernendus auctor, dum in paraphraſi divos fratres Severum & Antoninum eſſe ſtatuit: Τοῦτο γὰρ inquit, (uti in pleriſque editt. habetur, licet in editione Fabrotti, quod mireris, verba Σεβῆρος (*ſic*) καὶ Αὐλονῖνος (*ſic*) ἀντέγραψαν ſine ulla admonitione omiſſa ſint) οἱ θειότατοι ἀδελφοὶ, Σεβῆρος καὶ Αντονῖνος ἀντέγρ. ..... niſi forte pro Σεβῆρος, Βῆρος uti cenſet Scaliger ad *Euſeb.* p. 220. vel, quod malim, Ουήρος, ſcriptum ſit. WESTENBERG in D. *Marco* p. 8.

Cujus in Græcis peritia hinc patet: præterea ſolam editionem Fabroti ſecundam, conſuluit. G. O. R.

Nemo autem mirari debet, librarios *Severum* ex *Vero* effeciſſe . . . . . - quod Mureto occaſionem dedit carpendi Theophili, ac ſi ipſe ita reliquiſſet, cum dudum eſt quod Ernſtius Var. Obſerv. l. 14. ibi reponendum monuerit Βῆρος καὶ Αντονῖνος [*ſic* bis *ſcripſit.*] Nec quicquam cauſæ video cur Fabrottus, omiſſis Imperatorum nominibus, & integra voce deleta ediderit: τοῦτο γὰρ οἱ θ. ἀδ. καὶ M. δὲ καθ' ἑαυτὸν ἀντέγραψαν. ita in priore edit. in poſter. exhibuit ἀντέγραψεν. &c. G. D'ARNAUD *in Var. Conject.* p. 329. ſq.

Si Muretum Ernſtio juniorem credidit, falſus eſt: nam Muretus Anno 1585. obiit, Ernſtius 1635. Obſervatt. ſcripſit. Deinde non Ernſtius, ſed alii Βῆρος legendum cenſent. Quod autem præter ſolitum mihi morem tam longis aliorum notis meisque ἐπικρίσεσιν hunc locum oneraverim, quum plane cum Fabroto ſentiam, illa verba ad Scholiaſtas rejicienda eſſe, ea mente feci, ut tria hæc oſtenderem: primo, neminem omnia aliorum ſcripta aut legere, aut meminiſſe ſemper: ſecundo, ſolere ſæpe Viros etiam doctos aliena transſcribere; tertio, Eruditiſſimos quoſque nonniſi homines eſſe errori obnoxios, adeoque in nullius verba magiſtri jurandum. G. O. R.

d. *Per ſe* i. e. *ſolus*. Græca locutio. ANON. DUK. *Per ſe* i. e. *ſolus*. Græci uſitatius καθ' ἑαυτὸν & *ſolum* & *per ſe* dicunt. HUBER. *d. l.*

e. Idem notat Gloſſa ad tit. *de ſucc. libert.* FABR.

f. Hunc

§. VII. Ἐάν τις κληθεὶς εἰς ἐπιτρο- 351
πὴν, [f] ἀνεπιτήδειον ἑαυτὸν καὶ οὐκ [g] ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν διοίκησιν ἀποδείξῃ, ἢ καὶ νόσον αὐτῷ προσεῖναι [30] δικαιολογήσηται, μὴ συγχωρεῖσαν αὐτῷ μηδὲ τῶν οἰκείων [31] ἀντιλαβέσθαι πραγμάτων, δεχθήσεται ἑαυτὸν ἐξκουσατεύων τῆς ἐπιτροπῆς.

§. VII. Si quis ad tutelam vocatus, inidoneum ſe *eſſe*, neque adminiſtrationi ſufficere probaverit, aut morbum etiam ſibi eſſe cauſetur, qui nec propria gerere negotia ipſi permittat, audietur a tutela ſeſe excuſans.

§. VIII. Ὁ ἀγράμματος [h] ἔχει παρ- 352
αίτησιν κηδεμονίας, τὸ θειοτάτου Πίου τοῦτο θεσπίσαντος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ οἱ ἀγνοοῦντες γράμματα ἐστὶν ὅτε δύνανται ἀλλοτρίας διοικεῖν οὐσίας.

§. VIII. Illiteratus adminiſtrationis deprecationem habet, ita ſanciente Divo Pio, quamvis & imperiti literarum *quam* maxime aliquando aliena patrimonia adminiſtrare poſſint.

§. IX. Ἐάν τις τὸν οἰκεῖον ἐχθρὸν [i] καταλείψῃ τεταμιευτάριον ἐπίτροπον τῷ οἰκείῳ παιδὶ, [32] ἐξκουσατεύεται ὁ δοθείς· ὥσπερ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὐκ [33] ἐξκουσατευθήσεται, ὅστις [34] ἔτι ζῶντι τῷ πατρὶ τῶν ἀνήβων ἐπηγγείλατο [k] τῶν αὐτοῦ παίδων [35] ἐπιτροπεύειν.

§. IX. Si quis inimicum ſuum proprio filio teſtamentarium reliquerit tutorem, excuſatur datus: ſicut & ex contrario non excuſabitur, quicumque viventi adhuc patri pupillorum promiſit, *ſe* liberorum ejus tutorem fore.

§. X. Οὐδεὶς ἐκ τούτου μόνου ἐξκου- 353
σατιόνα ἑαυτῷ κατασκευάσας δυνήσεται, λέγων ὡς ἄγνωστος [36] ὑπῆρχον [l] τῷ τῶν νέων

§. X. Nemo ex eo ſolo excuſationem ſibi comparare poterit, dicens, Ignotus eram pupillorum patri: hoc enim

30. Sic Pariſ. & Lovan. ceteræ δικαιολογήσεται. at F. δικαιολογήσῃ. 31. ἀντιλαμβάνεσθαι F. 2. 32. ἐξκουσατευθήσεται F. cum Curt. 33. ἐξκουσατεύεται F. deſerens Curtium. 34. ἔτι de: F. 35. ἐπιτροπεύσειν F. 2. 36. ὑπῆρχεν Goth. & F.

f. Hunc locum Th. non recte vertit. Exiſtimat enim is illa verba, *ſi quis imparem*, ad ea, quæ de adverſa valetudine poſtea dicuntur, pertinere, non ad paupertatem: ex quo loco cognoſci poteſt, quod nos in multis Digeſtorum locis animadvertimus, L. *I. noſtrarum Emendat.* interpunctiones jam tunc errandi cauſam dediſſe. ANT. AUGUST. *ad Modeſtin. pag.* 1585.

Th. hæc verba Juſt *ſi quis imparem.* &c. perperam divulſit à ſuper. §. ut conſtat ex d. l. 7. & 40. FABR.

Vid. tamen l. 33. §. ult. D. *de Adminiſtr. tut.* J. DOUJ.

g. Adde Titul. Cod. *qui morbo* l. 10. in fin. l. 12. pr. ff. *eod.* l. 2. §. 7. ff. *de vacat. muner.* D. GOTH.

h. ἀγράμματος ut l. 6. in fin. ff. *eod.* illiteratus, qui literas neſcit, qui literas ignorat, de quo vocabulo dixi ad l. 21. Cod. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Literas neſcire dicuntur, non qui ſtudiorum rudes, & literarum profani, atque expertes ſunt, ut loquitur Minut. Felix, ſed qui ἀγράμματοι, ut jam convenit, neſcientes literas, literarum expertes, literarum neſcii. Colum. de re R. 1. c. 8. [Hi excuſantur à tutelis, licet expertes negotiorum non ſint. Qui literas neſciunt, interdum periti ſunt negotiorum, & ut loquitur Tertull. de an. c. 2. indoctâ prudentiâ pollent, quidam autem literas ſciunt, & ad negotiorum adminiſtrationem non ſufficiunt. Theophyl. in Act. Apoſt. ἐσὶ γὰρ καὶ ἀγράμματον εἶναι καὶ μὴ ἰδιώτην, καὶ ἰδιώτην καὶ μὴ ἀγράμματον. quæ verba Theoph exſcripſit ex Chryſoſt. hom. 10. in Act. Apoſt. Itaque Paul. excuſationem eorum non admittebat qui ſe negarent literas ſcire, ſi modo non eſſent expertes negotiorum, l. 6. §. ult. D. *eod.* Ex D. autem Pii reſcripto excuſantur generaliter illiterati propter actionum conficiendarum, & reddendarum difficultatem,

νέων πατρί· τοῦτο γὰρ διάταξις τῶν θειοτάτων ἀδελφῶν κελεύει.

§. XI. Ἐχθρα συμβᾶσά μοι πρὸς τὸν πατέρα τῶν ἀνήβων ἢ τῶν ἀφηλίκων, εἰ μὴ εἴη κεφαλικὴ [m], φιλίας ὂν τῷ μεταξὺ μὴ παρεντεθείσης, [37] ἀπολύει με τῆς ἐπιτροπῆς· εἰ δὲ οὐκ ἔστι κεφαλικὴ, οὐ δίδωσιν ἐξκουσατιόνα.

enim Divorum fratrum conſtitutio jubet.

§. XI. Inimicitia interveniens mihi cum patre impuberum vel adoleſcentium, ſi quidem capitalis ſit, non interpoſita interim amicitia, liberat me a tutela: Sin autem non ſit capitalis, excuſationem non præſtat.

§. XII. Ἐάν τις ἐπαγάγῃ μοι πρὸς 354 [n] κατάστασεως ζήτησιν, οὐκ ἀναγκασθήσομαι τῶν τούτου παίδων ἐπιτροπεύειν.

§. XII. Si quis de ſtatu quæſtionem mihi intulerit, non cogar liberos ejus tueri.

§. XIII. Ὁ μείζων τῶν ἑβδομήκοντα ὁ ἐνιαυτῶν καὶ ἐπιτροπῆς καὶ κουρατιόνος ἀπαλλαγήσεται· ὁ δὲ ἥττων τῶν κε [p] ἐνιαυτῶν, πάλαι μὲν κληθεὶς ἐκέχρητο ἐξκουσατιόνι λέγων, ὅτι ἥττων εἰμὶ τῶν κε ἐνιαυτῶν· διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ὂν κωλύσει τοῦτον ἐποίησεν εἶναι, οὐ μὴν [38] ἐξκουσατιόνι· ὅθεν εἴ τις ἐλάττων ὢν τῶν 355 κε ἐνιαυτῶν κληθῇ εἰς ἐπιτροπὴν [39] ἢ κουρατιόνα, οὐδὲ δεῖται ἐξκουσατιόνος, ὡς τῇ αὐτῇ θείᾳ πρὸς ἐχεται ἀγαπάζει· ὥστε οὖν οὐδὲ

§ XIII. Major ſeptuaginta annis & a tutela & a cura liberabitur: minor autem viginti quinque annis olim quidem vocatus excuſatione utebatur dicens, Minor ſum viginti quinque annis; ſed Imperatoris noſtri conſtitutio hunc in prohibitione eſſe juſſit, non *in* excuſatione. Unde ſi quis minor viginti quinque annis ad tutelam vel curam vocetur, nec excuſatione indiget, ut eadem ſacra continetur con-

37. Sic olim conjeceram, & nunc cum Fabroto repono pro vulg. ἀπολύομαι. 38. οὐ ad: F. 39. ἢ κῃ F.

tatem. *Ex Ed.* 1.] FABR.

i. Adde Tit. 1. Cod. *ſi propter inimicitias creatio facta ſit.* lib. X. D. GOTH.

k. l. 29. in fin. ff. *de teſtam. tutela.* D. GOTH.

Schol. τουτέστι, φίλος ὢν κῃ πρὸς ἐχθρὸς, ὡς εἶπεν ἐπάνω ἐνθένδε. FABR. I.

l. Dixi ad l. 11. Cod. *de heredibus inſtituendis* l. 29. Cod. *de donationib.* adde Novell. 90. c. 1. §. 1. D. GOTH.

m. Κεφαλικὴ ἔχθρα, ut hic, ut & κεφαλικὸς ἀγὼν l. 6. §. 17. ff. *eod.* capitalis inimicitia, capitale certamen. Dicuntur autem κεφαλικὰ, quæ mortem aut civitatis amiſſionem inferunt. 2. *Eclog.* 2. c. 103. l. 102. ff. *de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

n. Περὶ καταστάσεως ζήτησις, quæ in l. 6. §. 18. ff. *eodem.* πρὸς καταστάσεως ἀμφισβήτησις dicitur, & alibi πρὸς τύχης δίκη. 7. Eclog. 5. c. 86. πρὸς τύχης ζήτησις ib. *Eclog.* 2. ex lib. 48. tit. 11. ut illis locis τύχη ſit idem ac κατάστασις & ſtatus, ut & 49. *Eclog.* 22. paſſim. D. GOTH.

Schol. τουτέστι, πρὸς τύχης εἰπών, ὅτι δοῦλός μου εἶ. [Joannes Caſſianus coll. 24. cap. ult. *Pro Chriſti autem militia nemo ſtatus calumniam commovere, nemo obſcuritatem generis audebit opponere.* Ex Edit. 1.] FABR.

o. l. 2. ff. *eod.* adde l. unicam Cod. *qui ætate.* l. 1. & 2. Cod. *qui ætate vel profeſſione.* lib. X. D. GOTH.

Excuſat quis ætatem, ſi exceſſit annum 70. l. 74. §. 1. D. *ad Sc. Treb.* l. un. Cod. *qui æt.* quemadmodum enim tutelæ par erit, qui & ipſe invalidus ſenectâ, & leviſſimis quoque curis impar rebus ſuis ſupereſſe non poteſt? Symmach. ep. 71. Senectutis appellatio incipit ab anno 70. Dionyſ. Halic. in Dinarcham. FABR. I.

p. V. l. ult. Cod. *de legit. tutel.* D. GOTH.

Minor datus tutor per excuſationem poterat efficere, ut hæc datio penitus ipſum præteveheretur, tutelaque ad alium deferretur, neque curatorem opus eſſet ſurrogari. Non quidem ut diceret, excuſari peto, quia minor ſum: ſed, ut dictum,

οὐδὲ πούπιλλος, οὐδὲ ἔφηβος μὲν, ἀφῆλιξ δὲ, εἰς τὴν λεγίτιμαν ἐπιτροπὴν κληθήσονται· ἦν γὰρ τοῦτο πάσης πολιτικῆς νομοθεσίας ἀλλότριον, τοὺς τῆς ἑτέρου δεομένους βοηθείας ἐπὶ διοικήσει τῶν οἰκείων πραγμάτων, καὶ τοὺς ὑφ' ἑτέρων ὀφείλοντας ἰθύνεσθαι, ἑτέρων γίνεσθαι κηδεμόνας.

constitutione. Itaque neque impubes, nec pubes quidem ſed annis viginti quinque minor, ad legitimam vocabuntur tutelam. Erat enim hoc ab omni jure civili alienum, *eos* qui alterius indigerent auxilio in rerum ſuarum adminiſtratione, & qui ab aliis deberent regi, aliorum fieri rectores.

§. XIV. Ὥσπερ δὲ ὁ ἀφῆλιξ, οὐδὲ βουλόμενος, γίνεται κηδεμὼν, οὕτως οὐδὲ ὁ στρατιώτης q.

§. XIV. Sicut autem minor annis, neque volens, tutor vel curator fit, ita neque miles.

§. XV. Οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ r γραμματικοὶ, s ῥήτορες, t ἰατροὶ, καὶ οἱ ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι τὰ τοιαῦτα μετιόντες ἐπιτηδεύματα, καὶ ἐντὸς ὄντες τῆς τάξει περιεχομένης ἀριθμοῦ, ἀτέλειαν ἔξουσι κηδεμονίας· διάταξις γάρ ἐστιν Ἀντωνίνου, ἥτις φησὶ, πόσους γραμματικοὺς, ἢ ῥήτορας, ἢ ἰατροὺς ἐν ἑκάστῃ 40 δεῖ εἶναι πόλει.

§. XV. Grammatici, Rhetores, Medici in *urbe* Roma, & qui in ſua patria hæc ſtudia tractant, atque intra numerum ſunt conſtitutione comprehenſum, vacationem a tutela & cura habebunt. Eſt enim conſtitutio Antonini, quæ declarat, quot Grammaticos vel Rhetoras vel Medicos in quaque civitate eſſe oporteat.

§. XVI. 356 §. XVI.

40. εἶναι δεῖ F.

ctum, quia tres liberos, morbum chronicum, ſimilemque cauſam habeo. Theoph. fateor, quem libenter alioqui ſequimur: ὁ δὲ ἥλιξ, inquit..... Sed non hic ſolus eſt locus, in quo hallucinatus eſt Th. catalogum ſatis grandem errorum ejus collegit Gothofredus: cui quidem hic præſens per me licet, addatur. Minus malum non eſt refugiendum, quando alterutrum neceſſario eligendum eſt, ut vel Theophilum vel Juſtinianum erroris & παραφυσίας [*ſic*] inſimulemus. HUBER. in *Digr.* pag. 220.

Et ego libenter alioqui Huberum ſequens, deſerere eum hic cogor: quia ridicula ac ſannis exagitanda foret ſive Juſtiniani ſive Tribuniani ratiocinatio, majores 70. annis *ob ætatem* excuſari, minores vero 25. annis non *ob ætatem*, ſed ob alias juſtas cauſas: nam cur ulla minorum fieret mentio, niſi ob ætatem excuſarentur? Sicuti milites ob militiam, grammatici &c. ob artem, maritus ob matrimonium, tutores & curatores ob tutelam & curam, pauperes ob paupertatem &c. excuſantur. Concedo equidem Hubero adverſus Vinnium ibidem diſputanti, Tribunianum ab eo male reprehendi, ſed non ideo Theophilus vapulare debet, qui Tribuniano nequaquam contradicit. Concedo etiam & Hubero & Vinnio, non videri veriſimile, minores a magiſtratibus tutores aliquando fuiſſe datos, licet credat Heineccius ad Vinn. ſed ſi & Tribunianum & Theophilum de legitimis ac teſtamentariis tutoribus intelligamus, illos ſe *ob minorem* ætatem, ſi vellent, excuſare potuiſſe, non video, quin tota res ſalva ſit. Quid autem Juſtinianus mutaverit, quaſque inde leges Tribunianus interpolaverit, docebunt cum Cujacio Schulting. ad Ulpian. XI. 20. & Heinecc. l. c. Errat deinde Huberus, quum dicit Gothofredum ſatis grandem errorum Theophilinorum catalogum collegiſſe: qua de re vid. ad Mylium in *Hiſtor. Th.* cap. VI. §. 3. fin. G. O. R.

q. l. 8. l. 9. l. 10. ff. *eod.* l. 4. Cod. *qui dare tutores.* D GOTH.

l. 16. Cod. de Re militari (12: 36.) *militares viros civiles curas arripere prohibemus.* Confer S. Pauli ſententiam in 2. *ad Timoth.* II. 4. quam illuſtrat Salmaſius *de Uſuris* pag. 935. citante Wolfio. G. G. R.

r. l. 6. §. 1. §. 2. & ſequent. ff. *eod.* D. GOTH.

Quinam dicantur grammatici, docet Empiric. 1. adv. Mathem. cap. 3. Cic. de Orat. in grammaticis poëtar. pertractatio, hiſtoriarum cognitio, verborum interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus. Epictet. Enchir. c. 73. ad grammaticos igitur pertinet, edomare vocem, ut loquitur Tertull. de Pall. B.

§. XVI. Ὁ πολλὰς [u] ἔχων ἐξκουσατιόνας, εἴ τισιν ἐξ αὐτῶν χρησάμενος ἀπεδοκιμάσθη, δύναται ἐντὸς τῶν τῆς ἐξκουσατιόνος χρόνων ταῖς λειπομέναις κεχρῆσθαι.

§. XVI. Qui multas habet excusationes, si quibusdam ex illis utens rejectus sit, potest intra excusationis tempora reliquis uti.

§. XVII. Ὁ κληθεὶς εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κυρατιόνα, καὶ θέλων ἀφυγεῖν τὸ τοιοῦτο βάρος, ἐξκουσατιόνι κέχρηται, ὃ μὴν [41] ἐξκαλεῖται· τότε [x] γὰρ ἡ [42] ἔξκλητος ἀναξκαία, ὅτε τις χρησάμενος τῇ ἐξκουσατιόνι μὴ κρατήσῃ τοῦ ἀγῶνος· ὁ δὲ χρώμενος τῇ ἐξκουσατιόνι ἔισω [v] ἡμερῶν ἑφεξῆς τρεχουσῶν, οὐ μὴν οὐτιλίων, ταύτῃ χρῆται ἐξ [y] οὗ γὰρ ἔγνω ἑαυτὸν ἐπίτροπον δεδόσθαι, ἄρχονται τρέχειν· κεχρήσθωσαν [43] τῇ ἐξκουσατιόνι, εἴτε τεσταμωτάριοι [44], εἴτε λεγίτιμοι [z], εἴτε πάτρωνες, εἴτε φιδουκιάριοι, εἴτε [45] ὑπὸ ἄρχοντος δεδομένοι, ἢ καὶ κουράτορες εἰσὶν ἰδικῶς δεδομένοι, ἢ ὑπὸ νόμων καλούμενοι, εἴτε

§. XVII. Vocatus ad tutelam vel curam, volensque tale onus effugere, excusatione utitur, non autem appellat: tunc enim appellatio *est* necessaria, quum quis excusatione utens litem non obtinuerit. Porro excusatione utens intra quinquaginta dies continue currentes, non utiles, ea utitur: ex quo enim novit, se tutorem esse datum, currere incipiunt. Excusatione utantur *tutores* sive testamentarii, sive legitimi, sive patroni, sive fiduciarii, sive a magistratu dati; sive etiam curatores sint specialiter dati, sive a legibus vocati, sive in eadem urbe habitent

41. ἐκκαλεῖται F. 42. ἔκκλητος F. 43. δὲ inserit F. 2. 44. εἰσὶν adjicit F. 45. ὑπὸ Lugd. & seqq.

B. quoque Augustinus differentiam inter primos magistros, & grammaticos observat Confess. lib. 1. c. 13. & quemadmodum à Critico differat gramm. docet idem Imperic. d. cap. 3. Grammatistæ verò sunt, qui à Græcis τεχνικοὶ dicuntur, sive primi informatores literarum. Tertull. loco cit. id est, qui rudibus pueris prima elementa dant, l. 2. §. ult. D. *de vac mun.* l. 11. §. ult. D. *de mun.* Arrian. Differt. Ep. 3. c. 22. Aristid. orat. Platon. 2 pro Quatuorv. FABR. I.

Schol. ἐκ ἁπλῶς γραμματικὸς ἔχει ἐξκουσατιόνα. [leg. ἐκ] FABR. II.

Quinam per Grammaticos & Rhetoras hodie intelligendi sint, docui in Differt. Inaug. *de Matheſi Juridica* pag. 32. sqq. De Medicis vid. Menagius in *Amœnitt.* G. O. R.

s. Mar. Victorin. ad 1. Cic. de Invent. *Rhetor est qui docet literas, atque artes tradit eloquentiæ: Sophista est, apud quem dicendi artificium discitur.* FABR. I.

t. Qui περιοδευταὶ vocantur, l. 6. D. *eod.* Lucian. in Nigr. ἰατροῖς παρέχουσιν ἀφορμὰς περιόδων. Xenoph. Oeconom. ὁμοίως ἂν μοι δοκῶ εἶναι τῷ περιόδῳ ἰατρῷ, καὶ ἐπισκοποῦντι τοὺς κάμνοντας. quos Luc. in Act. Apost. c. 19. περιεχομένους appellare videtur, ut Arrian. Ep. 3. c. 22. περιοδευταὶ dicti ἀπὸ τῆς περιοδεύων, quod circuire & perambulare significat. Sen. 6. de ben. c. 16. excusantur medici, ὡς περὶ τὸν ἄνθρωπον φιλόσοφοι, ut ait Strabo 15. Excusationem igitur non præbet ἰατρολογία ἀπεξευσμένη ἔργων, δι' ὧν τοὺς κάμνοντας εἰκός ἐστι σώζεσθαι. Philo περὶ γεωργ. FABR. I.

u. l. 21. §. 1. D. *eod.* D. GOTH.

x. l. 13. D. *eod.* D. GOTH.

De appellatione a sententia rejectæ excusationis vid. Cujac. l. IX. c. 65. c. 35. GEN. ED.

Appellandi necessitas remissa est. Si tamen ejus excusatio repulsa, atque recepta non sit, appellare debebit, ut hic ait Th. & gr. ad l. 4. D. *eod.* ex l. 1. §. 1. D. *quand. app. sit*, l. 15. Cod. *eod.* FABR.

y. Ut causa appellationis inducitur, ex quo scivit quis se condemnatum esse, ut notat Thal. ad l. 4 Cod. *de liber. caus.* FABR. I.

z. Licentiam sibi adrogare videtur Theophilus hoc loco: Justinianus dixit, Tutores cujuscunque generis sint, excusare se intra certum tempus debere, & *cujusque generis* interpretatur *qualitercunque dati fuerint*, unde colligit [*Justin.* ic.] legitimos non contineri, nec enim dantur legitimi l. 5. *de legit. tut.* Possunt tamen se excusare ad tempus l. 10. ff *eod.* sed hæc excusatio non est propria.

ἔιτε ἐνδημοῦσιν αὐτῇ τῇ πόλει ἢ κέκλην-359 bitent *in* qua vocati ſunt, ſive intra
ται, ἔιτε ἐντὸς ἑκατοστῆ [a] μιλίου εἰσὶν ἐ- centeſimum milliarium ſint ab eo lo-
κείνου τοῦ τόπου, ἔνθα δίδονται ἐπίτρο- co, ubi dantur tutores, ſive ultra
ποι, ἔιτε περαιτέρω τῆ ἑκατοστῆ διατρίβουσι centeſimum degant milliarium: facta
μιλίου· ψήφου γενομένης, καὶ εἴκοσι [b] dinumeratione, & præbitis in *unum-*
μιλίων καθ' ἑκάστης παρεχομένων quemque diem viginti milliariis, quæ
ἡμέρας, ἅπερ ὀφείλει ποιεῖν ὁ κληθείς, ἐπὶ conficere debet vocatus, ut perveniat
τῷ παραγενέσθαι καθ' ὃν ὑπόμασται τό- in quo *tutor* nominatus eſt loco, ad
πον, ἵνα χρήσηται τῇ ἐξκουσατίονι· ἕτω utendum *ſua* excuſatione: ita tamen,
μέντοι, ὥστε αὐτῷ ὀφείλιμπάνεσθαι λ ut relinquantur ei triginta dies, poſt-
ἡμέρας, κατὰ τὸ ἐπιστῆναι ἐκείνῃ τῇ πό- quam ſe ſtiterit *in* illa urbe, in qua ſe
λει, ἐν ᾗ βέλεται ἑαυτὸν ἐξκουσατεῦσαι· excuſare cupit. Quod & Scævola ſic
ὅπερ [47] καὶ Σκαιβόλας οὕτως ἔφασκε χρῆ-360 dixit debere computari, ut pauciores
ναι ψηφίζεσθαι, ὥστε ἐλάττονας μὲν τῶν quidem diebus quinquaginta nun-
ν ἡμερῶν μηδέποτε ἔχειν τὸν ἐπίτροπον εἰς quam tutor habeat ad excuſationem,
ἐξκουσατίονα, πλείονας δὲ [48] ἐνίοτε· οἷον plures autem aliquando. Veluti ab-
ἀφέστηκε ρ̄ μιλίοις, μεθ' ὃ ἔγνω, ἔχει εἰς erat ducentis milliariis, poſtquam co-
μὲν τὴν ὁδὸν δέκα ἡμέρας, [49] μετὰ δὲ τὴν gnovit, habet in viam dies decem,
ἄφιξιν μ̄· ἀφέστηκε τ̄, ἔχει εἰς μὲν τὴν poſt adventum quadraginta: aberat
ὁδὸν tre-

46. ἑκάστην ἡμέρων παρ. F. 47. καὶ deeſt F. 48. ἐστιν ὅτε F. 49. ἢ μετὰ τὴν F.

v. Gajum [*leg.* Cujac.] ad l. 13. *eod.* D. GOTH.

Tutores teſtamentarii, legitimi & dativi poſſunt ſe excuſ. ut hic ſcribit Theoph. [quo nomine à quibusdam notatur. Sane l. 13. D. *eod.* loquitur tantum de tutoribus teſtamento datis, aut à magiſtratu: & Juſtin. videtur hoc loco dativos à legitimis tutoribus ſeparare: namque teſtamentarii dativi quoque dicuntur, Ulp. t. 11. §. *teſtamento.* & *qualitercumque dati*, hoc eſt, ſive teſtamento, ſive à magiſtratu dati fuerint. Sed verius eſt Juſtin. cujuscunque generis tutorem intelligere: certum enim eſt legitimum tutorem ſe excuſare poſſe, l. 9. Cod. *qui dar. tut.* l. 1. Cod *de leg. tut.* Ed. 1.] [vid. ad Juſtin. Inſtit. *Ed.* 2.] FABR.

Et legitimi excuſantur. Qui privilegio ſubnixus eſt, *fratris curationem* ſuſcipere non cogitur, ait Papin. in l. 30. §. 2. h. t. Et ne quis de tutela ſecus putet, in l. 3. § 8 de Legit tut. *patroni filius* a tutela legitima excuſatur. Idem *de patruis* in l. 1. Cod. de Legit tut. l. 9. Cod. Qui dari tut. Cujuscunque generis ſunt tutores, excuſare ſe docet Imp Nec errat Th. (ut Cujacius putat, ipſe errans ad l. 13. *h. t*) cum id explicat, ἔιτε τεσταμεντάριοι ἔιτε λεγίτιμοι. Imo quod ſequitur, *qualitercunque dati fuerint* indicat, ait Cujacius, teſtamentarios & dativos intelligi, qui ſoli dantur, non legitimos; quod eſſe falſum definitio tutelæ arguit, in qua verbum *data* ad legitimam ſolam pertinere in confeſſo eſt. Hoccene diſſentientes volunt ut agnatis nec liberorum nec tutelarum numerus, nec morbus, paupertas aut ſenectus proſit? quid iniquius? *Hereditatem capiunt*, ait Giphanius ad d. §. 16. *ac proinde onus tutelæ non poſſunt effugere.* Imo diſpar eſt ratio. Hereditas futura & incerta eſt, onus tutelæ præſens. Hereditas maxime iis congruit, qui liberis, inopia aliisque incommodis, quæ excuſant, gravantur; tutela minime. Hactenus a lucro ad onus argumentandum, ut tamen naturalis æquitas excuſandi maneat. An ſi in l. 13. h. t. teſtamentariis & dativis excuſatio tribuitur, ideo legitimis negatur? vel an, quod ipſo jure fiunt tutores, id excuſationem tollet, ut vult Cujac. ad Ulp. tit. XI? Lex ſane efficit eos tutores, concedimus, neque enim alii, quam qui jure ſunt tutores, excuſantur, imo & ipſo jure, dativi, tutores eſſe dicuntur, antequam excuſentur l. 31. pr. h. t. Etiam teſtamentarii immediate a teſtatore ſunt tutores, tamen excuſantur. Suis heredibus, qui ſucceſſionem repudiare non poſſe dicuntur, quod ipſo jure ſunt heredes, beneficium abſtinendi datur;

cur

ὁδὸν ιε, καὶ μὴ τὴν ἄφιξιν ἔχει 50 τὰς ὑπολοίπους λε ἡμέρας εἰ δὲ ἀφέστηκε υ μιλίοις, ἔχει 51 λόγῳ μὲν τῆς ὁδοῦ ἡμέρας κ· εἰκοσάκις γὰρ κ, υ· ὑποστρέψας οὖν ἔχει 52 τὰς λ ἡμέρας· εἰ δὲ ἀφέστηκε φ μιλίοις, ἔχει κε ἡμέρας 51 λόγῳ τῆς ὁδοῦ, καὶ λ μὴ τὸ ὑποστρέψαι c εἰ δὲ χιλίοις κεχώρισαι μιλίοις, ἔχει ν ὑποφάσει τῆς ὁδοῦ, καὶ λ 53 ἀκραίους μετὰ τὴν ὑποδρομὴν τῶν [ν] ἡμερῶν καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ εὑρίσκεται τῶν μὲν ν ἡμερῶν ἔχων πλείονας, 54 ἥτ[ι]ς δὲ οὐδέποτε, καθὰ οἱ κατὰ μέρος παρέστησαν θεματισμοί.

trecentis, in viam habet quindecim, & poſt adventum habet reliquos triginta quinque dies. Quod ſi aberat quadringentis milliariis, ratione viæ habet dies viginti, nam vicies viginti *ſunt* quadringenta: reverſus igitur habet triginta dies. Sin aberat quingentis milliariis, habet viginti quinque dies ratione viæ, & triginta poſt reditum. Quod ſi mille remotus fuit milliariis, habet quinquaginta dies viæ cauſa, & triginta integros poſt decurſum [quinquaginta] dierum: atque hoc modo invenitur qui plures quinquaginta diebus habet, pauciores vero nunquam, quemadmodum exempla particularia probaverunt.

§. XVII. Εδόθη τις ἐπίτροπος· ὅτος ἐπὶ πᾶσι d τοῖς τῦ πουπίλλυ πράγμασι *54 δε-

§. XVII. Datus quis eſt tutor: hic ad omnes res pupilli datus creditur. Ne-

50. τὰς deeſt F. 51. λόγῳ ante F. 52. τὰς non habet F. 53. Sic Pariſ. & Lovan. ἀκραίους Baſil. & Lugd. ἀκαιρίους Goth. & F. Paulo poſt ν ſuppleo cum Curt. 54. ἐστιν ὅτε ſubdit F.

cur non & tutoribus, licet ipſo jure ſint, excuſandi? Quin reliquos heredes legitimos repudiandi jus habere conſtat, a quibus ſemper ſecundum tutores legitimos concludimus. Non potuiſſe olim legitimos abdicare tutelam, verum eſt d. t. XI. Ulp. §. 17. Sed non fuit eadem abdicationis, quæ excuſandi ratio; non ſuſ ep a abdicabatur. Cicero L. VI ad Attic. ep. 1. *Tutela me cogito abdicare*, quam ſcil. habebat, *Ariobarzanis*. At excuſatio ſuſceptæ tutelæ dari non ſolet, nec plane eſt eadem æquitas permittendi abdicationem tutori creato, & excuſationem creando. ULR. HUBER. *in Prælect. ad Inſtit. h. t. pag.* 90.

Pro Theophilo ſimiliter adv. Cujac. Hotom. Giphan. ac Merillium judicant *Vinnius* & ad eum *Heinecc. Schulting.* ad d l. Ulp. & *Ever. Otto* in Comment. quorum novas auctoritates citaſſe nunc ſufficiet: l. 2. §. 5. D. *de Excuſatt.* Papian. *Reſponſor. tit.* 35. l. 7. Cod. Theodoſ. *de navicul.* Novell. CXVIII. c. 6. Conſtit. Juſtin. de jure patronatus ap. *Cujac* XX. *Obſ. c* 34. G. O. R.

a. Juſtin. *intrà centeſimum lapidem*, [ut l. 21. §. 2. & 3 D. *eod.* id eſt centeſimum milliarium ut l. 42. *eod. Edit.* 1.] Gloſſ. lat. gr. decimus lapis, δέκατος μίλιον. Heraclides Paradiſi cap. 1. *uſque ad quintum lapidem.* Pallad. Lauſ. cap. 2. ἀπὸ πέντε σημείων. Lapis igitur, millium, & milliare, mille paſſus pro eodem ponuntur. [Græci μίλιον dixerunt. *Ed.* 1.] FABR.

b. Quæ quidem efficiunt tredecim leucas Gallicas, & unius trientem: Leuca enim finitur mille & quingentis paſſib. ut ſcribit Iſidorus orig. 15. cap. ult. Jornand. hiſtor. Geticæ cap. 36. FABR. I.

In Gothofrediana Iſidori editione 1602. perperam legitur: *Leuca finitur paſſibus quingentis* G. O. R.

c. Tota hæc dinumeratio huc redit, ut intra quadringenteſimum lapidem a loco tutelæ degentibus, præſcripti ſint quinquaginta dies tam ad iter, quam ad proponendam excuſationem: ultra id ſpatium, adjiciendi ſint tot dies, quot vicenis milliaribus loci diſtantia eum numerum excedit. Cæterum qui non jure dati ſunt, nec excuſatione indigent, niſi confirmati fuerint a Magiſtratu aut adminiſtraverint, l. 13. §. 12. *eod. tit.* DOUJ.

Nondum legeram Doujatium, quum eamdem computationem proponerem in Diſput. Inaug. *de Matheſi Juridica.* G. O. R.

d. l. 21. §. 2. ff. *eodem.* D. GOTH.

C. l.

*54 δεδόσθαι πιστεύεται· καὶ ἃ λέγομεν ὅτι τῶνδε μέν ἐστιν ἐπίτροπος, ἐπὶ 55 δὲ τοῖσδε οὐκ ἔστιν.

Neque dicimus, eum harum quidem *rerum* tutorem esse, in illis vero non esse.

§. XVIII. Ἐπετρόπευσα πεπίλλε· γέγονεν ἔφηβος· ὠνομάσθην τότε κηδεστὴρ· ἄκων e οὐκ ἀναγκάζομαι κουρατωρεῦσαι αὐτῷ· ἀμέλει 56 εἰ καὶ πατὴρ ἐν διαθήκῃ ἐπίτροπόν με κατέλιπε τῷ 57 αὐτοῦ ἀνήβῳ παιδὶ, προσθεὶς τὸν αὐτὸν ἐμὲ καὶ κουράτωρα αὐτῷ ἔσεσθαι, οὐκ ἀναγκάζομαι αὐτοῦ γενέσθαι κουράτωρ· τοῦτο γὰρ Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

§. XVIII. Pupilli tutor fueram. factus est puber. ejus curator nominatus sum. invitus non cogor ejus curator esse. Immo etsi pater in testamento tutorem me reliquit filio suo impuberi, addens eumdem me curatorem quoque illi fore. non cogor ejus curator fieri. Hoc enim divi Severus & Antoninus rescripserunt.

§. XIX. Ἐχειροτονήθη τις τῆς οἰκείας γαμετῆς f κουράτωρ· δύναται κεχρῆσθαι ἐξκουσατιόνι, εἰ καὶ ἔφθασεν ἑαυτὸν ἐμμίξαι τῇ διοικήσει.

§. XIX. Constitutus quis est uxoris suæ curator. Excusatione uti potest, licet administrationi se immiscere cœperit.

§. XX. Ἐπίτροπός τις ὀνομασθεὶς, 58 καὶ δικαιολογίαις χρησάμενος ἐψευσμέναις g, ἔτυχεν ἐξκουσατιόνος· οὐκ ἀπαλλάττει αὐτὸν τοῦτο τῆς ἐπιτροπῆς βάρους· ἀλλ' εἴ τις 59 ἔτυχεν ἐπισυμβᾶσα ζημία τῷ νέῳ, ἐκ τοῦ αὐτὸν μὴ διοικῆσαι, ταύτην ἀναγκάζεται θεραπεύειν.

§. XX. Tutor quis nominatus, & falsis allegationibus usus, excusationem impetravit: non hoc eum liberat tutelæ onere. Sed si aliquod damnum pupillo accidat ex eo quod ipse non administravit, illud præstare cogitur.

[ΠΕΡΙ DE

*54. Sic rescribo pro vulg. δίδοσθαι. G. O. R. 55. δὲ deest F. 56. τοι subjungit F. 2. 57. αὐτῷ Lugd. & Goth. ἀνήβῳ αὐτοῦ invertit F. 58. καὶ deest F. 2. 59. ἔτυχε tantum, fine ἐπισυμβ. F.

e. l. 20. Cod. *eod.* D. GOTH. Λειτουργίαν τινὶ τὸ πρᾶγμα ἔοικεν, οὐκ ἀεὶ τὸν αὐτὸν ἐπιτελεῖν ἐπιεικὲς ἐστι, ut Libanii verbis utar ex Demosth. Apologia. FABR. I.

f. Adde l. 1. §. ult. ff. *eod* ubi de sponso & sponsa. l. 4. Cod. *eod* l. 2. *C. qui dare tut* adde l. 14. *de curat. furios* ubi de uxore furiosa. Potest quoque nasci hæc quæstio (ut furorem obmittamus) propter receptitia bona uxoris, hoc est doti non data, de quibus v. 17. Gel. 6. D. GOTH. Maritus uxori instar curatoris est. Philo περὶ καταστάσεως ἄρχοντος· γυναικὶ γὰρ ἀνὴρ εἰς κηδεμονίαν, ὥσπερ γονεῖς παρθένῳ. Sed hoc magis ad uxoris personam, quàm res ejus pertinet. Callicratides Pythagor. apud Stob. c. 83. de marito: δεῖ καὶ ἐπίτροπον, καὶ κύριον, οὐκ ἐπιστάτην τῆς αὐτῶ γυναικὸς ἥμεν· ἐπίτροπον μὲν τῷ φροντίζειν τῶν ἐκείνας· κύριον δὲ τῷ ἄρχειν καὶ κυριεύειν, διδάσκαλον δὲ τῷ διδάσκειν τὰ δέοντα. Jure nostro maritus uxori suæ curator dari non potest, ne quidem furiosæ, ne cohibeatur ratio administrationis, l. 2. Cod. *qui da. tut.* l. 14. D. *de cur. fur.* l. 4. Cod. *de excus* aut poterit se excusare, licet se immiscuerit, quamquam regulariter qui administrationem suscepit non excusatur; l. 2. *si tut. vel cur. fals. allegat.* alioquin removebitur. FABR. I.

De controversia hac quæ ad Theophilum non pertinet, nisi quod verba Tribuniani *iidem rescripserunt* ignoret, videri possunt præter veteriores Hotom. Cujac. a Costa & Vinnium, Bynkersh. IV. *Obs* 11. Otto in Dissert. 4 *de perpetua feminar. tut* pag 218. & in *Comment. Instit* & omnium tusissimus G. d'Arnaud *Conject.* pag. 324. sqq. G. O. R.

g. v. Tit. Cod *si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus sit.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΥΠΟΠΤΩΝ [a] ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΚΟΥΡΑΤΩΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΣΤ.

ΕΙπόντες τὰ περὶ τῶν ἐξκυσατιόνων, 364
εἴπωμεν καὶ [1] τὰ περὶ τῆς κατηγορίας τῶν συσπέκτων ἐπιτρόπων καὶ κυρατώρων· ταύτην δὲ τὴν [aa] κατηγορίαν ὁ δωδεκάδελτος [b] ἐπενόησε νόμος.

§. I. Καὶ [2] σκοπήσωμεν, τίνες ἀκροῶνται τῆς τοιαύτης κατηγορίας, καὶ τίνες ὡς ὕποπτοι ἐκβάλλονται, καὶ τίνες τῶν συσπέκτων κατηγορεῖν δύνανται· κατηγοροῦνται οἱ σύσπεκτοι ἐν μὲν τῇ Ρώμῃ παρὰ τῷ πραίτωρι· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ 3 τοῖς ἄρχουσιν, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τῷ [c] λεγάτῳ, [4 ἤγουν τῷ ἐκ προσώπου] τοῦ ἀνθυπάτου.

DE SUSPECTIS TUTORIBUS VEL CURATORIBUS.

TITULUS XXVI.

QUUM diximus de excusationibus, dicamus etiam de accusatione suspectorum tutorum & curatorum. Hanc vero accusationem lex duodecim tabularum invenit.

§. I. Et videamus, quinam de hac accusatione cognoscant, & qui ut suspecti removeantur, & qui suspectos accusare possint. Accusantur suspecti in *urbe* quidem Roma apud Prætorem, in provinciis autem apud Præsides, immo etiam apud legatum [sive vicarium] Proconsulis.

§. II. §. II.

1. τὰ deest F. 2. σκοπήσωμεν Goth. & F. 3. τοῖς deest Goth. 4. In Scholia retulit F.

a. V. tit. D. & C. *de Suspect. tut. & cur.* ED. GEN.

aa. *Crimen* hoc loco [Instit. Lat.] & ap. Ulp. l. 1. §. 2. h. t. pro criminatione sive accusatione poni certum est..... Quamobrem licet Th. recte verterit κατηγορίαν: causa tamen non erat, cur interpretem ejus Curtium, novumque utriusque παραφράσεως editorem Gothofredum carperet Bachov. quod in Lat. versione *crimen* retinuerint. VINN. *in Comment. h. l.*

b. Suspicionis actio descendit ex l. 12. tab. l. 1. §. 1. D. *eod.* ut actio rationib, distrahendis, l. 55. D. *de adm. tut.* de qua hæc in glossis juris ineditis inveni: *Rationibus distrahendis*, ἀγωγὴ κατὰ ἐπιτρόπε λόγους αὐτὸν ἀπαιτοῦσα τῶν πραγμάτων ὧν ὠφείλετο· ῥατιὼν γὰρ ὁ λόγος, ἤτοι ὑπολογισμὸς, διαιρέω δὲ τὸ λύσσω, ἢ ὀφείλω. Est igitur actio, quæ competit adversus tutorem, ut rationem reddat eorum, quæ abstulit, avertit, conturbavit: sive actio, quæ datur adversus tutorem, qui παρὰ τὰς κοινὰς τῆς κηδεμονίας νομίμους, rationem pupilli adflixit, & rem distraxit, quæ manssisset in rationibus & bonis pupilli. Græcorum jure vetustissimo videtur etiam tutelæ quoddam judicium fuisse. Scribit enim Eustathius ad ιλ. β. Homerum id egisse, ut Thersitem in perpetuum infamem redderet. quòd cum Homeri tutelam fraudulenter administrasset, remque ejus omnem in sinus suos vertisset, per turpitudinem tamen & sordes judicum sententiis absolutus sit: eâ re igitur tam acerbè tractatum ab Homero, quòd hæc ei sola injuriæ reponendæ ratio supereesset. FABR. I.

An κοινοὺς νομίμους Fabrotus scripsit pro κοινοὺς νόμους, an voluit, κοινὰ νόμιμα? G. O. R.

c. Schol. ἤγουν τῷ ἐκ προσώπου, Glossæ juris: βικάριος, ὁ ἐκ προσόδου. lege, ὁ ἐκ προσώπου. Theophanes in Aphimaro: Παπατζὴν τὸν ἐκ προσώπου αὐτῆς ἐκεῖσε ὄντα. [pro quibus Landulphus sagax hist. misc. l. 20. c. 7. *Ed.* 1.] [quæ ita vertit Anastasius bibliothec. in historia Ecclesiastica: *Ed.* 2.] *Papatzin, qui erat illic in persona sua vice deputatus.* Idem [Anastasius in collatione S. Maximi cum Theodosio Episc. Cæsareæ: *Episcopus Theodosius, ex persona, ut dixit, Petri Constantinopolitani Præsulis missus.* & ibid. *Mittemus ad eum ex persona nostra Patricios duos.* Ed. 2.] Th. in Justiniano Juniore: ὡς ἐκ προσώπου τοῦ χαγάνου ὄντα. Balsam. in vers. donat. Constant. ὁ ἅγιος Πέτρος ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐστιν εἰς τὴν γῆν. id est, *S. Petrus Vicarius filii Dei est in terra*, Constantin. Porphyrog.

§. II. Εἰπόντες τοὺς ἀκροατὰς, εἶπω- 365
μεν καὶ περὶ τῶν σοσπέκτων· εἰδέναι χρὴ, ὅτι πάντες οἱ ἐπίτροποι, εἴτε εἰσὶ τεσταμεντάριοι, εἴτε ἑτέρου γένους, ὀρθῶς κατηγορεῖνται· ὅθεν καὶ ὁ λεγίτιμος, ὡς σοσπεκτος ἀποκινεῖται· εἰ δὲ καὶ πάτρων ἐστὶ, τὸ αὐτὸ ἐροῦμεν· τοῦτο μέντοι εἰδέναι χρὴ, ὅτι δεῖ φείδεσθαι τῆς τοῦ πάτρωνος ἐπιτιμίας, εἰ καὶ ὡς σοσπεκτος ἀποκινηθῇ· τὸ γὰρ τῆς ὑποψίας δικαστήριον ἀτιμοποιόν ἐστι.

§. II. Quum judices diximus, dicamus & de ſuſpectis. Scire oportet, omnes tutores, ſive teſtamentarii ſint, ſive alius generis, recte accuſari: unde & legitimus, ut ſuſpectus removetur. Sed etſi patronus ſit, idem dicemus. Hoc tamen ſcire oportet, patroni famæ parcendum eſſe, etiamſi ut ſuſpectus removeatur: nam ſuſpecti judicium famoſum eſt.

§. III. Νῦν ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν, τί- 366
νες τῶν σουσπέκτων δύνανται κατηγορεῖν· καὶ δεῖ εἰδέναι τὴν τοιαύτην κατηγορίαν εἶναι δημοσίαν [d], τουτέστι πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιτετράφθαι τὸ τοιοῦτον κινεῖν δικαστήριον· τὸ πλέον φημὶ, ὅτι καὶ γυναῖκες προσδεχθήσονται πρὸς τὴν τοιαύτην κατηγορίαν, διατάξεως Σεβήρου καὶ Αντωνίνου τῶν θειοτάτων ἐπιτρεπούσης· ἀλλ' 367
ἐκεῖναι μόναι, ὅσαι τῆς εὐσεβείας ἀνάγκῃ πεισθεῖσαι, προῆλθον εἰς τοῦτο, οἷον μήτηρ, τροφὸς, μάμμη· [9] ἃ κεκώλυται δὲ οὐδὲ ἀδελφή·

§. III. Nunc conſequens eſt dicere, quinam ſuſpectos accuſare poſſint. Et ſciendum eſt, hanc accuſationem eſſe publicam, id eſt, omnibus hominibus licere hanc movere litem. Plus dico, & mulieres ad hanc accuſationem admittentur, permittente conſtitutione divorum Severi & Antonini: ſed eæ ſolæ, quæ pietatis neceſſitate adductæ, ad hoc proceſſerint, veluti mater, nutrix, avia: nec ſoror quidem prohibetur. Sed &

5. *teſtamentarii* F. 6. *publicam* F. 7. τοιῆτο F. 2. 8. Βήρε & Βῆρος ediderat Vigl. ſed corrigi juſſit, ut edimus, addens: *fuit enim Severus Antonini pater.* 9. ἃ κωλύεται οὐδὲ ἀδ. F.

phyrog. de adm. Imp. c. 50. ἐκ προσώπου ἀποσταλέντος: *Miſſo legato.* & ib. Εὐσταθίῳ τῷ ἐκ προσώπου, *Euſtathio legato.* eadem forma dixere legatum à latere, ut Græci ἐκ τοῦ πλευροῦ. Zonar. ad Concil. Carthag. ἵνα ἐκ τοῦ πλευροῦ αὐτοῦ πρεσβύτερον ἀποστείλῃ. FABR.

In Gloſſis Nomicis etiam ἀντιπρόσωπος exponitur. G. O. R.

d. Male Th. omiſit articulum *quaſi.* ſæpe Th. omittit voces neceſſarias, ut vocabulum *tacitam* in §. 23. *de Legat.* & nomen *inſidiatoris* in §. 2. *de L. Aquilia*, & voces *ex eadem cauſa* in §. penult. *de Action* & articulum *fere* in §. 13. *eod.* & in §. 36. *de Rerum diviſ.* Eſt vero accuſatio ſuſpecti neque *publica*, quia non deſcendit ex lege aliqua judicii publici: [Ergone nulla judicia publica ex L. XII. deſcendunt? G. O. R.] neque *popularis*, quia infamiam parit, quæ non ſequitur ex actione populari l. 5. §. 5. & 13. D. *de His qui dejec. vel effud.* Sed eſt *quaſi publica* & *quaſi popularis*, ſive quaſi media inter publicam & popularem, &c. MARCILIUS *ad Inſtit. h. l.*

Omnib. enim patet l. 3. §. 1. D. *eod.* l. 21. in fi. D. *de admin. tut.* D. Chryſ. apud Ant. & Maxim. mon. tit. 55. εἰ παιδὸς ἐπετρόπευες, καὶ λαβὼν τὰ αὐτοῦ, προῆκω αὐτὸν ἐν τοῖς ἐχάτοις ὄντα, μυρίους ἂν ἔχεις κατηγόρους, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων ἔδωκας ἂν δίκην. Athenis quoque publica erat actio. Jul. Poll. 8. c. 6. quod ex Platon. lege deſcendit. Verba ejus hæc ſunt 11. de Leg. ἐὰν δὲ ἐπίτροπος ἀμελεῖν, ἢ κακουργεῖν δοκῇ, τοῖς οἰκείοις ἢ καὶ τῶν ἄλλων τινὶ πολιτῶν, εἰς ταυτὸ ἀγέτω δικαστήριον. FABR. I.

Errat Sam. Petitus *ad leg. Att.* pag. 494. [novæ edit. pag. 595. ubi ſimul in Ulpiani lege pro *Et ſciendum eſt, quaſi publicam eſſe hanc actionem*, & dure & minus veriſimiliter legi vult, *Et ſc. eſt, ſi qua, publ. eſſe h. a.* G. O. R.] quod vere publicam accuſationem exiſtimavit, levi argumento, quia

fe-

ἀδελφή· εἰ δὲ καί τις ἑτέρα γυνὴ, ἧς ὁ πραίτωρ ὁρᾷ τὴν γνώμην ῥέπουσαν [e] εἰς τὸ εὐσεβεῖν, ἃ μὲν ἀναισχυντῆσαν, ἃδὲ τὴν τῆς Φύσεως ἐξιᾶσαν αἰδῶ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εὐσεβείας ἑλκομένην, ἃ δύνασθαι κατέχειν ἐν ἑαυτῇ τὴν κατὰ τῶν ἀνήβων γενομένην ἀδικίαν, [10] προσδέχεται καὶ ταύτην [11] εἰς κατηγορίαν.

& si qua alia mulier, cujus propensam in pietatem voluntatem prætor videt, non impudentem neque sexus pudorem egredientem, sed pietate tractam, non posse in se continere commissam in impuberes injuriam, etiam hanc ad accusationem admittit.

§. IV. Ἀνήβοι τοὺς οἰκείους ἐπιτρόπους 368 οὐκ ἐξωθήσουσιν ὡς σουσπέκτους· ἔφηβοι δὲ τῶν κουρατώρων κατηγορήσουσι, γνώμῃ μέν τοι τῶν ἀναγκαίων προσώπων, οἷον συγγενῶν καὶ τῶν κατὰ αἰσχισεῖαν αὐτοῖς συναπτομένων· καὶ τοῦτο [8] Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν.

§. IV. Impuberes suos tutores ut suspectos non removebunt. Puberes autem accusabunt curatores, attamen *ex* consilio necessariarum personarum, veluti cognatorum & per adfinitatem ipsis conjunctorum. Et hoc Severus & Antoninus rescripserunt.

§. V. Σύσπεκτος δέ ἐστιν, καὶ ὃς μὴ 369 [12] πιστότατον διοικεῖ τὴν ἐπιτροπὴν, εἰ καὶ εὔπορός [f] ἐστι· τοῦτο γὰρ Ἰουλιανός φησιν· Ὁ ἐπίτροπος, καὶ πρὶν ἄρξηται διοικεῖν, ὡς σούσπεκτος ἀποκινεῖσθαι δύναται, Ἰουλιανοῦ τοῦτο ἀποκριναμένου, οὗ τὴν ἀπόκρισιν ἐβεβαίωσε διάταξις.

§. V. Suspectus autem est, & qui non fidelissime tutelam administrat, etsi locuples est. Hoc enim Julianus dicit. Tutor etiam antequam administrare incipiat, ut suspectus removeri potest, ut Julianus respondit, cujus responsum constitutio confirmavit.

§. VI. Ὁ δὲ ἀποκινηθεὶς ὡς σύσπεκτος, εἰ μὲν [g] μετὰ δόλου, ἄτιμός ἐστιν· εἰ δὲ [h] μετὰ ῥᾳθυμίαν, [i] οὐκέτι.

§. VI. Remotus autem ut suspectus, si quidem ob dolum, infamis est: sin ob negligentiam, non item.

§. VII.

§. VII.

10. προσδέξεται F. 2. cum Curt. 11. εἰς deest F. 1. sed in secunda πρὸς. 12. πιστότατα F. 2.

feminæ ad accusationem admittuntur, &c. OTTO *in Comment.*

Ego cum Fabroto facio, sciens vocem *publici* variis gaudere significationibus, quas nec Th. ignoravit: maxime quum in Tit. *de Publicis Judiciis* soleat πυβλικα, non δημοσια δικαστηρια nominare. G. O. R.

e. ῥέπουσαν γνώμην hic pro, *propensa affectione*, vel, ut loquitur *l.* 1. §. 7. *D. eod. perpensa*, minus ut opinor sincera lectione, accedit enim τὸ ῥέπειν propius ad propensionem, quam perpensionem. D. GOTH.

f. Licet quoque satisdet, aut satisdederit. *l.* 5. *D. eod.* D. GOTH.

g. Si convictus fuerit κακουργεῖν. Plato loco cit, famosus est, l. 39. §. ult. D. *de procur.* & l. ult. D. *ubi pub. ed.* ibi: qui dignus tali nota. & l. 7. C. *de int. mat.* tutor enim fidem præstare debet. Ut ait Cic. Top. v. eund. 3. offic. 1. de orat. & pro Cec. pro Rosc. eod. [*sic*] 3. de Nat. Deor. FABR. I.

h Εἰ δοκῇ ἀμελεῖν, Plat. id est, tutor famosus non est, si remotus sit μετὰ ῥᾳθυμίαν, hoc est, segnitiam, ignaviam, & negligentiam, rusticitatem, inertiam, simplicitatem, vel ineptiam. l. 3. §. ult. D. *eod.* l. 2. §. quid ergo. D. *ad Sc. Tert.* l. 5. & ult. *C. eod.* Quid si tutoris lata negligentia arguatur, an integrâ existimatione abibit? utique, quia lata negligentia prope fraudem accedit, l. 7. D. *eod.* magna igitur negligentia in crimen & judicium infame vocatur, ut ait alicubi M. Tull. FABR. I.

Illud *utique* Fabroti mentem obscurat, nam consequentia ostendunt, eum negare voluisse. Contra

§. VII. Ἐφ' ὅσον δέ τις ὡς σύσπε- 370
κτος κατηγορεῖται, [13] μέχρις ἂν περαιωθῇ τὸ δικαστήριον, οὐκ ὀφείλει τῆς διοικήσεως ἅπτεσθαι· ἀπηγόρευται γὰρ αὐτῷ, ὡς δοκεῖ Παπινιανῷ.

§. VII. Quamdiu autem quis ut ſuſpectus accuſatur, donec peragatur judicium, adminiſtrationem attingere non debet: nam interdicta eſt illi, ut Papiniano videtur.

§. VIII. Εἰ δὲ προκαταρχθῇ μὲν ἡ τοῦ συσπέκτου κατηγορία, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὁ ἐπίτροπος ἢ [14] ὁ κουράτωρ τελευτήσῃ, [k] ἀποσβέννυται τὸ [15] τοιοῦτον δικαστήριον· πῶς γὰρ δυνατὸν ἐκβάλλεσθαι τὸν ἤδη τελευτήσαντα;

§. VIII. Si cœpta quidem fuerit ſuſpecti accuſatio, ſed tutor vel curator interim moriatur, tale judicium exſtinguitur. Quomodo enim poteſt jam mortuus removeri?

§. IX. Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος μὴ [16] φαίνηται, ὥστε alimenta τῷ πουπίλλῳ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὁρισθῆναι, εἴρηται [17] διατάξει [8] Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου, εἰς νομὴν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων πέμπεσθαι τὸν πούπιλλον, διδομένου κεράτωρος τοῖς πράγμασι τοῦ ἐπιτρόπου, ὀφείλοντος διαπωλῆσαι τὰ χρόνῳ [18] διαφθειρόμενα πράγματα· οἷον [l] ὑποζύγια, καὶ ἐσθῆτα, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ὥστε οὖν ὡς σύσπεκτος ἐκβάλλεσθαι δύναται ὁ μὴ παρέχων ἀλιμέντα [19] τῷ πουπίλλῳ.

§. IX. Si tutor non compareat, ut alimenta pupillo a magiſtratu decernantur, cautum eſt conſtitutione Severi & Antonini, ut in poſſeſſionem bonorum ejus pupillus mittatur, dato bonis tutoris curatore, qui res tempore pereuntia, ut jumenta & veſtem & quæ talia *ſunt*, divendere debet. Itaque ut ſuſpectus removeri poteſt, qui alimenta pupillo non præbet.

§. X. §. X.

13. μέχρι οὗ Goth. μέχρι οὗ F. 1. μέχρις tantum F. 2. 14. ὁ deeſt F. Mox τελευτήσει ante hanc. 15. τοιοῦτο F. 16. φαίνεται ante F. 17. διάταξις F. 18. φθειρ. F. 19. τῷ πουπ. deeſt F.

pro adfirmatione fuſe diſputat Cl. Otto in Comment. ad h. l. quem ſequor. G. O. R.

i. Th. Οὐκέτι id eſt, *nequaquam*. huc pertinet l. 3. §. ult. & l. 4. D. *eod.* Baro interpretatur *non adeo*: Gloſſ. lib. Dionyſ. *non ſimiliter*. Contius *nullo modo*, ut reſpondeat Gr. locutioni οὐ πάνυ. L. CHAROND.

Indiligentia enim non notat, ſed fides mala. Juſtin. ait: *ſi ob culpam, non æquè.* quod Accurſ. accipit συσχετικῶς: id eſt, non ſimiliter infamis fit, qui removetur ob culpam, ut is qui ob dolum. verior eſt interpretatio Th. Decreto igitur debet cauſa removendi ſignificari, ut appareat de exiſtimatione, l. 4. D. h. t. ut putà, ita pronuntiabit Prætor: *Quia L. T. tutelam Seji propter negligentiam ſuam gerere non poteſt, ob eam rem, tutelâ eum abire placet.* FABR. I.

Non item, ut repoſui. FABR. II.

Rectiſſime: Curtius Tribuniani *non æque* retinuerat; ſed noſtrum *non item* & Tribuniani & Theophili mentem clarius aperit. G. O. R.

k. Hoc caſu finitur tutela, an & ſuſpecti cognitio? finiri hoc loco oſtenditur, *& l. penultim. D. eod.* D. GOTH.

Sed etſi alio modo tutela finita ſit, cognitio ſuſpecti ſolvitur, l. pen. D. *eod.* in qua rectè legitur, *recepta.* Tacit. Annal. 2. *Crimen & accuſationem tanquam adverſus receptos jam reos inſtruebat.* FABR. I.

l. Nam poteſt evenire, ut demoriantur jumenta: ſed & aliæ res, quæ facilè corrumpi poſſunt, diſtrahi jubentur, putà fructus ἀθησαύριστοι, de quibus Pollux ὀνομ. lib. 1. c. 12. FABR. I.

Imo a fructibus incipiendum, iiſque rebus quæ ſervando ſervari non poſſunt. Hæc quippe ſtatim, vel exiguo tempore, deteriora fiunt. DOUJ.

m. *l.* 3. §. 15. *D. eod. l.* 4. §. *ſolent D.* de off. præf. urbi. D. GOTH.

Duæ negationes pro una etiam apud Juſtin. [quem

§. X. Εἰ δέ τις παρὼν ἀγνεῖται [m],372 μὴ δύνασθαι χορηγεῖν ἀλιμέντα τῷ πουπίλλῳ, διὰ τὸ πένητα αὐτὸν εἶναι, ψευδὴς δὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀποδειχθῇ, ὑβαπεμφθήσεται τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ τιμωρηθησόμενος· ὥσπερ κἀκεῖνος, ὅστις χρήματα [n] δοὺς, ἐπίτροπος ἐσπούδασε γενέσθαι.

§. X. Sed si quis præsens neget se pupillo alimenta præstare posse, quod is pauper sit, & dictum ejus falsum probetur, remittetur ad Præfectum urbis puniendus; sicut & ille, qui pecuniam largitus, tutor fieri studuit.

§. XI. Ἀπελεύθερος ἐὰν [20] κακῶς διοικήσας τὴν ἐπιτροπὴν τῶν υἱῶν ἢ ἐγγόνων τοῦ οἰκείου πάτρωνος δείκνυται, ὑβαπεμφθήσεται τῷ ἐπάρχῳ [o] εἰς σῶμα τιμωρηθησόμενος.

§. XI. Libertus si male administrasse tutelam filiorum vel nepotum sui patroni arguatur, remittetur ad Præfectum in corpore puniendus.

§. XII. Ὡς ἐν τέλει δὲ τοῦτο ἰστέον,373 τοὺς κακούργως περὶ τὴν ἐπιτροπὴν ἢ κουρατιόνα ἀναστρεφομένους, [p] εἰ καὶ προσφέροιεν τὴν [21] rem pupilli salvam fore ἰκανοδοσίαν, τουτέστιν ὅτι σῶα τὰ πράγματα φυλαχθήσεται τοῦ πουπίλλου, οὐδὲν ἧττον ἀποκινοῦνται τῆς ἐπιτροπῆς· ἡ γὰρ ἰκανοδοσία τὴν κακοθελῆ τοῦ ἐπιτρόπου προαίρεσιν οὐκ ἀμείβει· ἀλλὰ παῤῥησίαν τοῦ ἐπὶ πλείονα χρόνον ἐπιτυφὰν τοῖς τοῦ νέου πράγμασιν αὐτῷ χορηγεῖ.

§. XII. Ad extremum vero hoc sciendum *est*, circa tutelam vel curam malitiose versantes, etsi offerunt satisdationem, REM PUPILLI SALVAM FORE, nihilominus a tutela removentur. Nam satisdatio malevolam tutoris mentem non mutat, sed licentiam in longius tempus grassandi in pupilli bonis ei præbet.

§. XIII. §. XIII.

20. κακούργως F. 21. *rem salv. pup. f.* F.

[quem vide. *Edit.* 2.] [Varro 2. de vita P. R. *Qua abstinentia viri mulieresque Romæ fuerint, quod à Rege munera, eorum noluerit nemo accipere.* Propert. lib. 2. *absenti nemo non nocuisse velit.* Regulariter tamen duæ negativæ faciunt unam confessivam, ut ait Donat. sive ut Juven. Schol. & Serv. in 1. Georg. & 2. Æn. *duo negativi unum confirmativum faciunt.* Edit. 1.] FABR. I.

Curtius e Græcis....hæc ita bene Latina fecerat: *sed si quis copiam sui faciat, & neget propter inopiam alimenta pupillo decerni posse.* Fabrotus addita particula negante, *sed si quis præsens neget p. i. a. p. decerni non posse*; & quasi placens sibi egregia emendatione versionis Curtianæ adnotat: *duæ negationes pro una etiam apud Justin.* [sed ex sola Cujacii lectione: vid. quæ in eam rem dixi Misc. Obs. Nov. T. V. pag. 400—1. G. O. R.] Credibile est Curtium quoque non ignorasse, Latinos more Græcorum nonnunquam duabus negationibus uti pro una; sed iudicasse, se inepte facturum, si in Latinis e Græco vertendis Græcum potius, quam Latinum genus loquendi sequeretur, & dedita opera sententiam ita obscuraret, ut ea intelligi non posset, nisi addita nota illustraretur. Doujatius hic recte expulit illud a Fabroto intrusum *non.* ED. LEID.

n. Just. *ministeriis.* Ministeria sunt ministri Prætorum. [Apul. Milesia 3. Tunc me per proscenium medium velut quandam victimam publica ministeria producunt. *Edit.* 1.] FABR.

o. Hæc verba εἰς σῶμα addita hic à Theophilo, ut corporaliter puniendum tutorem hoc casu intelligamus *in l.* 1. §. 7. *D. de off. præf. urbi.* D. GOTH.

Nam Præfecti urbis officium erat audire crimina. Tacit. Annal. 14. Procop. in ἀνεκδότοις. Auctor narrationis qua exponitur exilium S. Martini: *Tradidit eum Sacellarius præfecto urbis dicens: Tolle eum domine præfecte, & continuò membratim incide illum.* FABR.

p. Quid enim aliud hoc esset, quam facere copiam qui deterior esset? & quid aliud pupilli

§. XIII. Σούσπεκτον γὰρ ἐκεῖνον νομίζομεν, ὅστις ἄτοπός ἐστι τοῖς ἤθεσιν, ὡς ἐξ αὐτῶν r δείκνυσθαι, ὅτι σούσπεκτός ἐστιν· Ἐπίτροπος δὲ ἢ κουράτωρ, εἰ καὶ εἴη πένης, s πιστὸς μέντοι καὶ ἐπιμελὴς, ὡς Ζούσπεκτος οὐκ ὀφείλει ἐξωθεῖσθαι· 374

§. XIII. Suſpectum enim illum credimus, qui pravus eſt moribus, *ita* ut ex ipſis adpareat, *eum* ſuſpectum eſſe. Tutor autem vel curator, quamvis ſit pauper, attamen fidus ac diligens, non debet ut ſuſpectus removeri.

22 Τέλος σὺν Θεῷ τῆς ᾱ Ἰνστιτουτιόνων Θεοφίλου Ἀντικήνσορος.

FINIS CUM DEO LIBRI PRIMI INSTITUTIONUM THEOPHILI ANTECESSORIS.

22. Omittunt hanc clauſulam Lugd. & Goth. pro qua F. habet. Ἐπληρώθη ἡ ᾱ Ἰνστιτουτίων Θεοφίλου Ἀντικήνσορος *feliciter.*

facultates, quam ſpoliorum facilis occaſio? FABR. I.

q. Sic legendum apud Juſtin. [Suſpectum igitur mores faciunt, non tenues facultates: pauperes enim commendat plerumque probitas. Q. Curtius 4. *Cauſa ei paupertatis, ſicut pluriſque, probitas erat.* Plutarchus in Galba. Symmach. Epiſt. 3, 33. Plin. 10. Epiſt. 3. quamquam, ſi ita egeni ſint tutores, ut pupillorum ſubſtantia in lubrico ſit, curator eis idoneus adjungi poterit, l. 6. C. eodem. Matri tamen quæ facultatibus, non moribus, idoneum tutorem filiis ſuis petierit, ignoſcitur l. 2. §. idoneos. D. *ad Sc. Tert.* Cyrillus monachus ad d. l. ἐπιτήδειοι κρίνονται τρόπῳ, ἐ πλούτῳ· ἐυχερῶς δὲ συγγινώσκεται αὐτοῦσα πλούσιον. *Edit.* 1.] FABR.

Vulgo apud Juſtin. legitur *Suſpectum etiam*, ſed *ſuſpectum enim* & MSS. quos verſavimus & aliæ Editt. præferunt. Vide me in iiſdem *Obſ. Miſc.* pag. 402. Nunc crediderim ipſum Tribunianum poſtea *enim* in *etiam* mutaſſe. G. O. R.

r. Schol. τετάχθαι ἀπὸ τῶν ἠθῶν καὶ τρόπων. FABR. II.

Malim hic ἀπό. G. O. R.

s. *l.* 17. §. 14. *D. de adopt.* D. GOTH.

Fidem & diligentiam tutor præſtare debet, ſup. *de ſatiſd.* ibi: *quia fides* &c. l. pen. D. *de eo qui pro tut.* FABR. I.

INSTI-

INSTITUTIONUM[1] LIBER SECUNDUS.

[ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ [a].]

DE RERUM DIVISIONE.

ΤΙΤΛΟΣ Α.

TITULUS I.

Ἐν τῷ προλαβόντι βιβλίῳ διεξελθόντες [1]

IN præcedenti libro recenſitis legumla-

LECTIONES VARIANTES.

1. Sic Editiones ternæ principes cum Lugd. Τῆς Ἰνστιτουτζιωνῶν Βίβλος Β. INSTITUTIONUM JURIS DIVI JUSTINIANI LIBER SECUNDUS. *Gothofred.* ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΤΗΣ Β. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΙΩΝΟΣ. INCIPIT FELICITER SECUNDA INSTITUTIO. *Fabr.*

Præterea omnes ante Fabr. primo huic Titulo præfigunt tabellam ſequentem, ab aliis aliter pro chartæ atque editionis forma diſpoſitam: quam Fabrotus, lectore nihil admonito, plane omiſit; ego autem, (licet pro fetu Scholiaſtæ habeam, adeoque in h. l. rejiciam) prout in Baſil. & Lovan. exhibetur, cum verſione Curtiana & variantibus exhibeo:

ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Τὰ μὲν φυσικῷ λόγῳ πάντων ἐσὶ κοινὰ, ὡς ὁ ἀὴρ, τὸ ὕδωρ τὸ ῥέον, καὶ ἡ θάλασσα, καὶ οἱ τῆς θαλάσσης αἰγιαλοὶ, καὶ εἴ τι ἐν αὐτοῖς ἐυρίσκεται.

2 Τὰ δὲ τῆς ὁμιλῶν, οἷον θέατρα, καὶ σάδια, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια.

3 Τὰ δὲ οὐδενὸς 4 δεσπόζοντα, ὡς τὰ σάκρα, σάγκλα καὶ 5 ῥελιγιόσα.

Τὰ δὲ τοῦ καθ' ἕκαστόν 6 ἐσιν, ἃ τινα πολλοῖς τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται βουλήσεως. λέγεται δὲ σπεκιαλία.

RERUM

ALIAE QUIDEM SUNT VEL

Naturali ratione omnibus communes, ut aër, aqua profluens, mare & litora maris, & quicquid in illis invenitur.

Univerſitatis, ut theatra, ſtadia, & his ſimilia.

In nullius dominio, ut res ſacræ, ſanctæ, & religioſæ.

Singulorum, quæ multis modis noſtri dominii fiunt. Hæ autem ſpeciales dicuntur.

2. 3. Harum columellarum ordinem male invertunt Lugd. & Goth. 4. δισπόζεται Pariſ. Lugd. Goth. 5. ῥελιγ. Lugd. & Goth. 6. ἐσι Lugd. & Goth.

NOTÆ.

a. Plenior eſt inſcriptio Latina: in qua *de adquirendo rerum* quoque *dominio* agitur, ut hic tit. contineat Pandectarum titul. *de diviſione rerum*: & *de adquir. rerum dominio.* His adjungendus Ulpianus tit. *de dominiis & adquiſitionibus rerum*, & Gajus *de rebus* & tit. περὶ δεσποτείας, *&c. ex l.* 50. *Eclogæ.* Eſt & apud autorem μικρῷ ſimilis inſcriptio περὶ δεσποτείας & 2. *Harmenop.* 1. περὶ νομῆς καὶ δεσποτείας. D. GOTH.

Rei appellatio latius patet, quam pecuniæ, patri-

τες τοὺς [b] νομοθέτας, ἀρξάμενοί τε τῆς τῶν νόμων ἁιρέσεως, εἰρήκαμεν περὶ τρία ταῦτα 7 τὴν τῶν Ρωμαίων καλαγίνεσθαι νομοθεσίαν, περὶ πρόσωπα, περὶ πράγματα, περὶ ἀγωγάς. 8 πληρώσαντες δὲ ἐν αὐτῷ τὴν τῶν προσώπων [c] διδασκαλίαν, ἐν ᾗ εἰρήκαμεν, τοὺς μὲν ἐλευθέρους εἶναι, τοὺς δὲ δούλους, καὶ τῶν ἐλευθέρων τοὺς μὲν εὐγενεῖς, τοὺς δὲ ἀπελευθέρους· καὶ δευτέραν εἰπόντες ἁιρέσιν, ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ μέν εἰσιν ὑπεξούσιοι, οἱ δὲ αὐτεξούσιοι, καὶ ἡ ὑπεξουσιότης κατὰ τίνων συνίσταται, καὶ πόσοις λύεται τρόποις· καὶ ὅτι τῶν αὐτεξουσίων οἱ μὲν ἐπιτροπεύονται, οἱ δὲ κουρατωρεύονται· 9 γνόντες δὲ 10 καὶ τὰς τῶν ἐπιτρόπων 11 συστάσεις τε καὶ λύσεις καὶ ἐξκουσατιόνας, καὶ ζουσπέκτων κατηγορίας· νῦν ἐλθωμεν ἐπὶ τὸ

gumlatoribus, factoque initio ab legum diviſione, diximus circa hæc tria Romanorum verſari legumlationem, circa perſonas, circa res, circa actiones: quumque in eodem *libro* abſolverimus perſonarum doctrinam, in qua diximus, alios eſſe liberos, alios ſervos, ac liberorum quosdam ingenuos, quoſdam libertinos *eſſe*; atque alteram *quoque* dixerimus diviſionem, quod hominum nonnulli alieni ſint juris, nonnulli ſui; item in quos jus poteſtatis cadat, quotque modis diſſolvatur; nec non quod ſui juris *hominum* quidam in tutela, quidam in cura ſint; quumque *præterea* & conſtitutiones & liberationes & excuſationes tutorum, ac ſuſpectorum 2

7. τὴν ρωμαικὴν F. 8. καὶ πληρώσαντες, ejecto δὲ F. 9. Sic reſcribo pro vulg. hactenus γνῶντες. 10. καὶ de: F. 11. καὶ κουρατώρων ad: F.

trimonii, ſubſtantiæ, & bonorum: nam etiam ea, quæ extra patrimonium ſunt, continet. l. 5. D. *de V. S.* l. 1. D. *ad leg. Falc.* l. 3. §. 2. D. *de bon poſſ.* aliquando tamen inter *bona* & *res* nihil intereſt, veluti cum legatur bonorum, aut rerum tertiæ puta partis uſusfructus, l. ult. D. *de uſ. & uſuf. leg.* Sed & *pecuniæ* appellatione interdum res omnes continentur, l. 222. D. *de V. S.* Seneca Controverſ. lib. 2. 7. *Omnium bonorum meorum, omnis pecuniæ meæ ſola heres eſto.* B. Auguſtin. de diſcipl. Chriſt. c. 6. *Totum enim quicquid homines poſſident in terra, omnium quorum domini ſunt, pecunia vocatur, ſervus ſit vel ager, arbor, pecus, quicquid horum eſt, pecunia dicitur.* ut apud Græcos χρήματα, Olympiodor. in Phædon. Plat. ἄλλοι φασὶν, ὅτι χρήματα καλεῖ ὁ Πλάτων πάντα τὰ κτήματα. Sic Platonem accipiebat Longinus: ὡς δὲ Λογγῖνος, τὰ ἐκτὸς πάντα χρήματα καλεῖ. v. Ariſt. Ethic. Nicom. 4. c. 1. FABR. I.

b. νομοθέτας vocat populum, plebem, ſenatum, principem, magiſtratus ſeu prætores, & his ſimiles prudentes ſeu Juriſconſultos, de quibus dixit *ſupra tit. de jure naturali* §. 4. D. GOTH.

c. Compendiaria prioris Inſtitutionum libri materia, ἡ τῶν προσώπων διδασκαλία. D. GOTH.

d. βιβλίον hic non pro *libro* ſed pro *tractatu* videtur accipere. *tractatus*, inquam, *rerum.* D. GOTH.

Scilicet quia Curtius *tractatum* vertit: quem uti non reprehendo, ita non ſatis cauſæ video, cur βιβλίῳ hic aliam ſignificationem tribuam, quam ei ipſe Th. in primis h. t. verbis cum Imperatore tribuit. G. O. R.

e. Sup. tit. *de jure perſonarum* ἄκρων ἁιρέσιν dixit, ut 1. Harmenop. 18. § 1. D. GOTH.

f. δεσποτείαν ἢ θεωσίαν, hic pro uno & eodem ſumit, hoc eſt pro *dominio.* D. GOTH.

In patrimonio, in bonis, in pecunia noſtra. FABR. I.

g. *Extra bona*, ut in l. 42. D. *de adq. rer. dom.* Sunt tamen quædam res, quæ neque in bonis ſunt, neque extra bona, ut ſervitutes l. 1. D. *de uſ. & uſufr. leg.* eodemque modo Stoici tria genera bonorum eſſe dicebant. Sextus Empiricus 10. Comm. τρίτων γὰρ τὰ μὲν περὶ ψυχὴν, τὰ δ' ἐκτὸς, τὰ δὲ οὔτε περὶ ψυχὴν οὔτε ἐκτός. FABR. I.

h. φυσικὸν δίκαιον hic Jus gentium exponit, ut & autor μικρῷ tit. περὶ δεσποτείας. D. GOTH.

L. 2. & 4. D. *eod.* eſt igitur ἤτοι ἐνταῦθα ἑρμηνευτικὸν, quod alias eſt, ἀφηγητικὸν, Zonar. ad cap. 12. Ap. & Th. Sch. ſupra *de jure nat.* [cap. 63. not. *f.*] FABR.

i. Facit alia κοινὰ πάντων, alia πάθλικα ſeu δη-

τὸ δεύτερον τῇ τάξει [d] βιβλίον, καὶ εἴπωμεν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαιρέσεως. διαίρεσις δέ ἐστιν ὕλης ἀμέτρου σύντομος κατάληψις.

ctorum accuſationes intellexerimus: nunc ad alterum ordine librum deveniamus, & dicamus de Rerum Diviſione. Eſt autem Diviſio infinitæ materiæ conciſa comprehenſio.

Η δὲ ἀνωτάτη [e] τῶν πραγμάτων διαίρεσίς ἐστιν αὕτη, ὅτι τῶν πραγμάτων τὰ μὲν τελεῖ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν [f] τε καὶ οὐσίαν, τὰ δὲ ἐκτὸς [12] τῆς ἡμετέρας ἐστὶ [g] οὐσίας ἤτοι δεσποτείας· τινὰ γὰρ φυσικῷ δικαίῳ, ἤτοι [13] jure [h] gentium [14], κοινὰ [i] πάντων ἐστί· τινὰ [15] δὲ πέδιλα ἤτοι δημόσια· τινὰ [16] univerſitatis· τινὰ ἀδέσποτα· πλεῖστα δὲ ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον δεσποζόμενα, ἅτινα ἐκ ποικίλων αἰτιῶν ἑκάστῳ οὐσποποιίζεται· ὡς ἐκ τῶν ἐπαγομένων δειχθήσεται.

3 Porro ſumma rerum diviſio hæc eſt, quod rerum aliæ in noſtro ſint dominio ac patrimonio, aliæ extra noſtrum ſint patrimonium ſive dominium. Quædam enim naturali jure ſive jure gentium, communia ſunt omnium; quædam publica ſive populica; quædam univerſitatis; quædam ſine domino *ſive nullius*; pleræque autem in ſingulorum dominio ſunt, quæ ex variis cauſis cuique adquiruntur: ſicut ex ſequentibus oſtendetur.

§. I. Φυσικῷ μὲν οὖν δικαίῳ [k] κοινὰ πάντων ἀνθρώπων ἐστὶ ταῦτα, ὁ [l] ἀὴρ, τὸ ὕδωρ τὸ [m] ἀέναον, καὶ [n] θάλασσα· [17] διὰ τοῦτο καὶ οἱ αἰγιαλοὶ [o] τῆς θαλάσσης· οὐδεὶς

§. I. Naturali ergo jure communia 4 omnium hominum ſunt hæc, aër, aqua perennis, mare: ideoque & littora maris. Nemo igitur ad littus maris

12. ἐστι τῆς ἡμ. περ. ante F. 13. *jure* χρυτίῳ F. 14. ὡς προϊόντες φήσομεν ad: F. 15. δὲ de: F. ut & ſeqq. ἤτοι δημόσια. 16. ἀνιβερσιτάτις ante F. 17. καὶ δ. τ. καὶ F.

δημόσια, alia ἀνιβερσιτάτις, alia ἀδέσποτα ſeu nullius. D. GOTH.

Rectiſſime cum Juſtiniano ſuo; in cujus verbis Hotomanum vel eliminantem *τὰ quadam publica*, vel emendantem *quæ eadem publica*, aut *quorum quadam publica*, & ex hoc Theophili loco & aliis argumentis refutat ABRAH. WIELINGIUS ὁ μακαρίτης in *Lectt. Jur. Civ.* p. 39. G. O. R.

Idem adverſus Noodtium probat Schultingius in *Enarrat. Pand.* eod. tit. §. 6. res puta *communes* diverſas eſſe a *publicis*. MEERM.

k. Harum rerum uſus communis eſt omnibus hominibus l. 3. §. 1. D. *ne quid in lo. pub.* Petron. *Quid aquis dici formoſius poteſt? in publico tamen manant.* Prudent. in Sym. *Non nego commune cunctis viventibus ipſum, Aëris, aſtrorum, pelagi, telluris & imbris*, & mox: *Et res naturæ ſit publica.* Cic. 1. offic. Ovid. Metam. 6. Menand. ſuppoſititio: τὸν ἥλιον, τὸν κοινὸν ἀέρα, ὕδωρ, νέφη, πῦρ. FABR. I.

l. Themiſt. Orat. 15. Chryſoſt. in pr. ad Tim. cap. 4. hom. 12. Theodoret. de Prov. Or. 2. & 6. imo τὸν αὐτὸν ἀέρα τοῖς κλήνεσιν ἀναπνέομεν ἅπαντες, ut ait Olympiod. in Eccleſ. c. 3. M. Antonin. 9. FABR. I.

m. ἀέναον ὕδωρ aqua *profluens*, hic & l. 2. in f. D. *de rerum diviſ.* Gloſſis, *jugis aqua.* D. GOTH.

Theodor. d. Orat. 6. ποταμοὶ καὶ πηγαὶ κοινὰ πάλιν ἅπασιν ἀναβλύζουσι νάματα. eſt autem aqua profluens, aqua jugis, aqua fluminea. Itaque ad flumen pub'icum iter quidem cedi poteſt, hauſtus autem non poteſt, l. 3. §. 1. D. *de ſerv. ruſt. pr.* quia jus illud natura comparatur. FABR. I.

De *fluminis* & *aquæ profluentis* differentia vid. a Coſta & Marcilius *h. l.* MEERM.

n. Mare commune omnium eſt, l. 13 §. ult. D. *de injur.* omnibus patet, l. 13. D. *comm. præd.* Chryſoſt. in Pſ. 48. ſerm. 2. & communis eſt uſus omnibus hominibus l. 3. §. 1. D. *ne quid in loc pub.* & proprietate igitur & uſu commune eſt. FABR. I.

o. Litora maris communia ſunt, l. 3. §. ult. D. *de adq. rer. do.* imo publica l. 50. *eodem.* Cic.

ἐᾶδεὶς τοίνυν αἰγιαλῷ θαλάσσης προσελθεῖν [18] κωλυθήσεται, οἷον ἀναπατεῖν, P ἢ ναῦν [19] προσορμίζειν· ἔτω μέντοι, ὥστε q τῶν κωμῶν ἤτοι [20] τῶν οἰκημάτων, καὶ τῶν ἐκεῖ ἀφωρισμένων μνημάτων, ἢ καὶ κτισμάτων ἀπέχεσθαι, καὶ τούτοις μὴ παρενοχλεῖν· ταῦτα γὰρ οὐ κοινὰ πάντων ἀνθρώπων, οὐδὲ juris gentium, ὥσπερ ἡ θάλασσα.

maris accedere prohibebitur, veluti inambulare, aut navem adpellere; sic tamen, ut villis sive domiciliis, & sitis ibi monumentis, nec non ædificiis abstineat, neque his incommodet: hæc enim omnium hominum non *sunt* communia, neque juris gentium, sicuti mare.

§. II. Ποταμοὶ δὲ πάντες καὶ λιμένες, πούβλικοί εἰσι, τουτέστι [21] τοῦ δήμου r τοῦ Ρωμαϊκοῦ. διὸ καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἁλιεύειν s κοινὸν ἅπασίν ἐστιν ἐν [22] λιμέσι καὶ ποταμοῖς.

§. II. Flumina vero omnia & portus, publica sunt, id est populi Romani: ideoque piscandi jus omnibus commune est in portubus ac fluviis.

§. III. Ἐπειδὴ δὲ εἴπον, ὅτι [23] ὁ αἰγιαλὸς juris gentium ἐστὶν, [24] ὥσπερ καὶ ἡ θάλασσα, δεῖ ὁρίζεσθαι, τί ἐστιν αἰγιαλός. t αἰγιαλός ἐστι [25], μέχρις οὗ τὸ χειμέριον u μέγιστον ἔξεισι κῦμα· ὥστε οὖν

§. III. Quoniam vero dixi, littus juris esse gentium, ut & mare, definiendum est, quid sit littus. Littus est, quousque hibernus fluctus maximus excurrit: itaque æstate etiam usque

18. κωλύεται F. 19. προσαερμόζειν ante F. quem tanto magis hic sequimur, quoniam & sq. cap. 6. προσορμίζειν in omnibus legitur. 20. τῶν de: F. 21. τοῦ δημοσίου τοῦ P. Viglius primo ediderat. 22. τοῖς ad: F. 2. 23. ὁ ex Fabr. admisi. 24. καθάπερ καὶ αὐτὴ ἡ F. 25. τόπος ad: F.

Top. *Dic litora publica esse jure gentium*, l. 45. D. *de usurpat.* nam publica ita sunt, ut ea, quæ primum à natura prodita sunt, & in nullius adhuc dominium pervenerunt, l. 14. D. *de adq. rer. do.* Litorà igitur proprietate & usu communia sunt. FABR. I.

p. Accedendi ad littus maris duo exempla hic proponit, deambulationem & navis instructionem. piscatio adjicitur in l. 4. D. *de rer. divis.* D. GOTH.

Navis instructionem nominat, quia Curtius vulg. προσαερμόζειν ita reddiderat. G. O. R.

q. Imo & hæc permissa. 50. Eclog. 1. §. 23. Harmen 1. §. 36. l. 14. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

Villas scil. ædificia & monumenta ibi exstruere. Videtur autem Gothofredus perperam existimasse, Theophilum cum Justiniano negare ædificandi in littore facultatem, siquidem in notis etiam ad Corpus Juris ab ipso editum h. l. ait: „ Imo ædificare potest, l. 1. §. antepen. *de Oper. novi*, l. 14. & 50. D. *de Adq. rer. dom.*". G. O. R.

r. Publica quasi populica. D. GOTH.

Sola enim ea publica dicenda sunt, quæ populi Romani sunt, l. 15. D. *de V. S.* H. ERNST.

Fluminum publicorum proprietas populi est, usus autem communis, l. 24. D *de dam. inf.* sive quod idem est, fl. publica sunt juris gentium l. 7 §. *quod si.* D. *de adq. rer. do.* & alio igitur, atque alio modo publicum quid est: est publicum generis humani, Senec. Ep. 88. ut apud Pers. Sat. 5. *Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas.* κοινὸν νόμιμον πάντων ἀνθρώπων. est publicum, quod populi est. Theodor. Hermop. ad l. 17. D. *de V. S.* σήμερον οὔτε αἱ πόλεις ἔχουσιν ἴδια πραίσματα, οὔτε ὁ δῆμος τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ πάντα τὰ βασιλέως τυγχάνει. Lex 4. D. eod. ait, omnia penè flum. publica esse, ἀφ' τοὺς χειμάρρους, ut ibi not. Græci. FABR. I.

Publica proprie accipit. Vide ad Justin. FABR. II.

s. Schol. ἐὰν ἐπὶ μακροῦ χρόνου μείνῃ τις ἁλιεύων, δύναται κωλύειν ἕτερον. ὃ αὐτῷ τῷ τόπῳ τοῦτο ποιεῖν. citat Marcianum in *l. 7. D. de diverf. temp. præscript.* FABR. II.

t. idem 2. Harmenop. 1. §. 37. & tit. 4. §. 149. 2. Eclog. 112. D. *de verbor. signif.* D. GOTH. Aquil.

οὖν καὶν τῷ ῥέῳ μέχρι τῶν τόπων ἐκείνων τὸν αἰγιαλὸν ὁριζόμεθα.

§. IV. Καὶ ἡ [x] τῆς ὄχθης δὲ χρῆσις [26] πούβλικά ἐστιν, ὡς ὁ ἐθνικὸς βούλεται νόμος, ὥσπερ καὶ ἡ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ [27] ἐστι χρῆσις πούβλικα· ἀμέλει τοι [28] καὶ τὸ πλοῖον [29] ταῖς ὄχθαις προσορμίζειν, ἢ σχοίνους ἐκ τῶν ἀναφυέντων ἐκεῖσε δένδρων ἀποδεσμεῖν, καὶ τὰ φορτία τῆς νεὼς ἐν τούτοις ἀποτίθεσθαι τοῖς τόποις, ἐλευθέρα παντὶ προέστι παρρησία· ὥσπερ καὶ τὸ [30] πλέειν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐστιν ἀκώλυτον· ἡ μὲν οὖν χρῆσις (ὡς εἴρηται) τῶν ὄχθων πούβλικα ἤτοι juris gentium ἐστίν, ἡ δὲ δεσπότεια αὐτῶν τῶν ὄχθων ἐκείνων ἐστὶν, ὧν τοῖς κλήμασι [y] προσπεπήδασιν ἤτοι [31] συνήνωνται· διὸ καὶ τὰ δένδρα τὰ ἐν αὐταῖς ἀναφυόμενα ταῖς ὄχθαις ἐκείνων εἰσὶν, ὧν καὶ ἡ δεσποτεία [32] τῶν ὄχθων· [33] εἶκει [z] γὰρ τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις.

usque ad ea loca littus definimus.

§. IV. Sed et ripæ usus publicus est, ut jus gentium vult, sicut & ipsius fluminis usus publicus est. Atque adeo & navigium ad ripas adpellere, vel funes ex natis ibi arboribus religare, & navis onera in his locis deponere, libera cuique est facultas; sicuti etiam per ipsum flumen navigare prohibitum non est. Usus ergo (ut dictum est) riparum publicus quidem sive juris gentium est, sed ipsarum riparum proprietas eorum est, quorum prædiis adhærent sive connexæ sunt. Quare arbores quoque in ipsis ripis enatæ eorum sunt, quorum & proprietas riparum *est*. Cedunt enim imposita suppositis: [*id est, superficies cedit solo.*]

§. V. §. V.

26. *publica* F. hic & deinceps. 27. χρ. ἐστι F. 28. καὶ τὸ de: F. 29. ταύταις ad: F. 30. πλεῖν F. 31. Sic Lovan. Goth. & F. συνήνονται Basil. Paris. & Lugd. Ead. Paris. in marg. quantum ego cum amicis legere possum, συννένευνται, quod nemo intelligit. 32. τῆς ὄχθης F. 33. ἐκεῖ Basil. & Paris. „ *Melior sensus est, si legatur*, ἔικει *id est* ce„ dunt. ANON. DUK. quomodo exhibet Lovan. & ceteræ.

Aquil. Jc. in Top. Cic. Litus definit, *qua fluctus eluderet*. Quintil. lib. 5. c. ult. Cassiodorus de Dialect. *Septima est species definitionis, quam Graci κατὰ μεταφορὰν, Latini per translationem dicunt, ut Cic. in Top. Litus est, qua fluctus eludit.* Javolenus Jc. *qua maxime fluctus exæstuat*, in l. 112. de V. S. B. Aug. Confess. 2. c. 2. *usque ad conjugale litus exæstuarent fluctus ætatis meæ.* Celsus in l. 96. eodem *quousque maximus fluctus à mari pervenit*, atque ita fortè leg. in d. l. 112. imò ita legitur in MS. Cod. FABR. I.

u. Non, ut mediis caloribus solet, sed hibernus, quoniam hieme potissimum mare turbatur, mare est undabundum, σκληρὸν γε τῶν ἀνέμων καὶ βίαιον καλαπνεόντων. FABR. I.

x. Ripæ publicæ sunt l. 3. D. *de flum.* id est, riparum usus publicus est jure gentium, l. 30. §. 1. D. *de adq. rer. dom.* l. 5. D. *de rer. div.* sive communis est usus sicut fluminum, l. 24. D. *de dam. inf.* Græci Basil. 46. t. 3. τῶν ὀχθῶν τῶν οὐ τοῖς ποταμοῖς ὁ λέγω δεσποτεία, ἀλλ' ἡ χρῆσις publica ἐστὶ κατὰ τὸν ἐκρισηθέντα νόμον· τυγχάνει κοινὴ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν πολιτείαν ἐκείνην τελόντων, οὐ ἡ κρίσις ἔστιν ὁ πόλεμος, τοῦ αὐτοῦ κρατοῦντος καὶ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. πρὸς τοῦτο γὰρ ὁρᾷ τὸ ἐκρισηθέν. Vult riparum usum communem esse civium, in quorum ditione sunt flumina; idque apud omnes gentes servari. imo ripæ jure gentium usibus omnium deserviunt. FABR. I.

y. *Quorum prædiis adhærent*, [dedit Fabrotus.] Exprimenda potius fuerat versio Curti, quorum prædiis adjunctæ sunt, vel adhærent: nam in Græcis duo verba sunt: sed & συνήνωνται hic sine reprehensione verti posset *adunatæ*, vel, ut Paulus in l. 9. §. 1. D. *de Pact.* & Ulpianus in l. 7. §. 2. D. *Ad exhib. coadunatæ sunt.* EDIT. LEID.

z. sic infra §. 30. Hac eadem regula utitur Harmenop. 2. tit. 1. §. 34. & tit. 4. §. 79. D. GOTH.

§. V. Καὶ ἡ τῶν [a] αἰγιαλῶν 34 δὲ χρῆσις 35 πούβλικά ἐστιν, ὥσπερ καὶ αὐτῆς τῆς θαλάσσης· ὅθεν πᾶσι τοῖς βουλομένοις ἄδεια δέδοται, [b] καλύβας 36 ἐν αὐτοῖς ἐπιτιθέναι [c], ἔνθα ἑαυτοὺς ἀναπαύειν δυνήσονται· ὥσπερ καὶ ψύχειν τὰ δίκτυα καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης [d] ἐξέλκειν· ἡ δὲ τῶν αἰγιαλῶν δεσποτεία ἰδικὸν οὐκ ἐπιγράφεται δεσπότην· ἔστι γὰρ 37 τοῦ αὐτοῦ δικαίου, 38 ᾧ καὶ ἡ θάλασσα, καὶ ἡ τῇ θαλάσσῃ [e] ὑποκειμένη γῆ, ἥγουν ἡ ψάμμος.

§. V. Sed & littorum uſus publicus eſt, ſicut & ipſius maris: unde omnibus volentibus data eſt facultas, caſas in iis ponere, quo ſe recipere poſſint: ut & retia ſiccare atque e mari extrahere. At littorum proprietas ſpecialem dominum non agnoſcit: eſt enim ejuſdem juris, cujus & mare, ac terra ſive arena mari ſubjacens.

§. VI. Τῆς δὲ ὁμάδος [f] ἤτοι universitatis εἰσὶν, οὐ μὴν τῶν καθ' ἕκαστον, οἷον τὰ ἐν ταῖς πόλεσιν ὄντα [g] θέατρα, [h] στάδια, δημόσια [i] λουτρὰ, στοὰς, καὶ εἴ τινα ἄλλα κοινὰ ταῖς πόλεσίν εἰσιν. 8

§. VI. Universitatis autem ſive multitudinis ſunt, non ſingulorum, veluti quæ in civitatibus ſunt theatra, ſtadia, balnea publica, porticus, & ſi qua alia civitatibus ſunt communia.

§. VII. §. VII.

34. δὲ de: F. 35. *publica* ἤτοι *juris gentium* ἐστὶν, F. 36. ἑαυτοῖς ante F. 37. αὐτοῦ τοῦ ante F. 38. ᾧ addidi cum ANON. DUK. & F.

a. L. *fluminum* 24. D. *de damn. inf.* Virg. 1. Æneid. --- *hoſpitio prohibemur arenæ.* Servius: *Litus jure gentium commune omnibus fuit, & occupantis ſolebat ejus eſſe poſſeſſio*, &c. Virg. 7. Æneid. --- *littuſque rogamus Innocuum, à cunctis undamque auramque patentem.* FABR. I.

b. καλύβη hic pro *caſa*. In lege 180. D. de verb. ſign. pro *tugurio*. Definitur autem καλύβη, τὸ ἀγροικικὸν οἴκημα 2. Eclog. 2. *c.* 180. Gloſſis, caſa. tugurium, pergula. D. GOTH.

Καλυβοποιεῖν. Heſych. καλύα, οἰκία, καλύβη, οἴκησις ἢ αὐλὴ Ρωμαίων. Gloſſæ gr. lat. καλύβη, *caſa*, *tugurium*, *pergula*. FABR.

c. Et ibi ædificare, l. 6. D. *eod.* l. 50. *de adq. rer. dom.* Plin. lib. 9. ep. 7. FABR. I.

d. Deducere eſt in mare mittere. Juven. 13 *& deducendum corio bovis in mare:* reducere autem eſt in terram trahere. FABR. I.

e. Scholiaſtes, ἀδέσποτοι οἱ αἰγιαλοὶ, καὶ ἡ ψάμμος. l. 51. D. *de cont. empt.* FABR.

f. Ὁμὰς hic & t. prox. inf. & §. 25. infra *de legat.* Gloſſis, *univerſitas*, hinc ὁμάδι διοικεῖν, edicto 13. Juſtiniani in prin. ὁμάδι μισθοῦσθαι lib. 53. baſil. in univerſo, noſtri *averſione*. l. 1. §. 15. D. *de exercitoria* ὁμάδι κάπηλος 53. Eclog. 17. c. 10. Sed nemo apertius Harmenopul. quid ὁμάς, ὁμάδος μιᾶς εἰσιν, οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς χωρίας, 3. tit. 3. §. 118. & inf. §. ult. Tit. *per quas perſonas cuique adquiritur.* καθομάδα κτήσεις per univerſitatem adquiſitiones, quibus opponuntur ἰδικαὶ, hoc eſt ſingulares adquirendi modi, & καθομάδα φιδεικομμίσσα, quibus opponuntur ἰδικά. D. GOTH.

g. Baſilica ad l. 6. D. *eod.* θέατρα, κυνήγια, theatra, amphitheatra. FABR. I.

h. Stadium, Scamma, locus in quo Athletæ decertabant. Cælius Aurelian. paſſ. 2 cap 1. *ordinat idem in arena ſpatio, quod appellant ſcamma.* FABR I.

i. Chryſoſt. in prior. ad Timoth. cap. 4. homil. 12. ἐποίησε καὶ ἄλλα κοινὰ, οἷον λουτρὰ, πόλεις, ἀγορὰς, θεάτρους. Injuriarum tenetur, qui in publicum lavare prohibet, lege 13. §. 7. D. *de injur.* FABR. I.

k. Et ideo hæc quaſi noſtra vindicare non poſſumus, l. 23. §. 1. D. *de rei vind.* & interdicta, quæ de his locis proponuntur, veluti proprietatis cauſam continere dicuntur, l. 2. §. *quadam*, D. *de interd.* FABR I.

l. κατὰ τρόπον ὀρθὸν, idem quod *rite*, unde Gloſſis ὀρθῶς rite, quod & ἐθίμως *rite & ritu.* D. GOTH.

Serv. in 3. Æneid. *Sacrum dicitur quod rite ſacratur Deo, ut ades, ara, ſimulacra, dona*, rite, id eſt,

§. VII. Ἀθέσποτα [k] δέ [39] ἐστι [40] τὰ ἅγια, καὶ τὰ θελεγίζα, καὶ τὰ σάγκτα· ὅπερ γὰρ divini juris ἐστὶ, τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς τελεῖ δεσποτείαν.

§. VII. Nullius vero ſunt ſacra, & religioſa, & ſancta. Quod enim divini juris eſt, hoc ſub neminis cadit dominium.

§. VIII. Σάκρα [41] δέ ἐστιν, ἅτινα [9] [42] κτ' [1] τρόπον ὀρθὸν καὶ διὰ τῶν ἱερέων Θεῷ καθιέρωται· ὁποῖαι [m] αἱ ἐκκλησίαι, καὶ τὰ [43] μαρτύρια [n], καὶ τὰ εὐκτήρια [o], καὶ τὰ δῶρα [p], ἅτινα κατὰ τὸ πρέπον πρὸς ὑπηρεσίαν ἀφώρισται τοῦ Θεοῦ, οἷον τὰ τίμια κειμήλια [q]· Ταῦτα δὲ διάταξις τοῦ [44] ἡμετέρου βασιλέως ἐκποιεῖσθαι ἢ ἐνεχυριάζεσθαι ἐκώλυσεν, ἐξηρημένης τῆς αἰτίας τῆς [45] ἀναρρύσεως [r] τῶν αἰχμαλώτων· εἰ γὰρ συμβῇ ληφθῆναί τινας ὑπὸ βαρβάρων, [46] ἡ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης ἁγιωτάτη ἐκκλησία [s] χρημάτων ἀπορεῖ, παρρησία [47] δίδοται τῷ τῆς

§. VIII. Sacra ſunt, quæ juſto ritu & per ſacerdotes Deo ſunt conſecrata: cujuſmodi *ſunt* eccleſiæ, & ſacella martyrum, & oratoria, & donaria, quæ decenter ad miniſterium Dei deſtinata ſunt, veluti vaſa pretioſa. Hæc autem conſtitutio Imperatoris noſtri alienari vel oppignerari vetuit, excepta cauſa redemtionis captivorum: ſi enim contingat, ut aliqui a barbaris capiantur, ſanctiſſima autem civitatis illius eccleſia pecuniis egeat, licentia datur civitatis epiſcopo aut diſpenſatori, pretioſa vaſa ven-

39. ἐισι F. 2. 40. τὰ *ſacra*, καὶ τὰ *religioſa*, καὶ τὰ *ſancta*, F. hic & deinceps: Pariſ. autem θελιγ. ſemper ſcribit. 41. δὲ de: F. 42. ἀρθῶς καὶ κατὰ τρόπον, F. omiſſo ἀρθὸν. 43. μαρτυρεῖα ante F. 44. ἐυσεβεστάτου ἡμῶν. F. 45. ἀναῤῥύσεως Pariſ. Lugd. Goth. & Fabr. 1. 46. Melius [pro ἡ] legeretur εἰ id eſt *ſi*. ANON. DUK. καὶ pro ἡ δὲ habet F. Mihi vulgata ſatis placet, quam Curtius bene expreſſit, & convenit textui Latino. G. O. R. 47. δέδοται Lugd. cum ſqq.

eſt, δικαίως τε καὶ ὁσίως, Syneſ. epiſt. 67. Ovid. 1. Faſtor. *Templa ſacerdotum rite dicata manu.* FABR. I.

m. Juſtin. *ades ſacræ.* FABR. II.

n. Sic in l. ult. Cod. Theod. *de ſepulcris violatis*: martyrum ſedes in l. 2. Cod. *de Sacroſ. Eccleſ.* D. GOTH.

[Matthæus Blaſtares: μαρτύρια (καλῶν) τοὺς εἰς ὄνομα μάρτυρος ἀνεγερθέντας σηκούς. *Edit.* 2.] Walafridus Strabo de reb. Eccleſ. cap. 6 *Martyria vocabantur Eccleſiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant.* Palladius in Lauſiaca [c. de Amm. *Edit.* 1.] θάπτεται ἐν τῷ μαρτυρίῳ. FABR.

o. εὐκτήρια oratoria, ut & Novella Leonis 4. D. GOTH.

Gloſſæ gr. lat. εὐκτήριον, *oratorium.* Antiochus in Pand. hom. 106. καὶ ἔξω τοῦ τῶν εὐκτηρίων δωμάτων ἀυλιζόμεθα. [Oratoria erant monachorum, *Edit.* 1.] FABR.

p. Plutarchus in Gracchis: ἱερὸν δὲ καὶ ἄσυλον ἐδέν ἔτως ἐστὶν, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα. Juſtinianus, *donaria.* Gloſſæ: *donaria*, ἱερὰ ἀναθήματα, Heſychius: ἀνάθημα, κόσμημα, *Ornamentum*, Macrob. Saturn. III. c. XI. Suidas: ἀνάθημα πᾶν τὸ ἀφιέρωμα θεῷ. [Theodorus Balſamon in collectione conſtitut. Eccleſ. σεπτὰ κειμήλια vocat, quæ Juſtinianus ἱερὰ σκεύη, Novel. CXX. cap. 10. *Edit.* 2.] FABR.

q. Intelligere videtur res protioſas in eccleſiarum theſauris ſepoſitas ac reconditas. JAC. CURT.

Hinc κειμηλιαρχεῖον l. 20. §. 1. Cod. *de agricolis.* κειμηλιάρχης Novell. 40. κειμηλιοφυλακεῖον. Novell. 74. c. 4. in f. D. GOTH.

Theodorus Balſam. in Paratitlis, σεπτὰ κειμήλια vocat, quæ Juſtin. ἱερὰ σκεύη, Novell. 120. c. 10. FABR. I.

Adde Cujac. Comment. ad Inſt. h. l. Tom. VIII. Operum. MEERM.

r. dixi ad lib. 21. Cod. *de Sacroſ. Eccleſ.* D. GOTH.

L. 21. C. *de Sacroſ. Eccleſ.* can. 22. Concil. Remenſ. Anna Comnena Alex. 6. καὶ ἄλλως δὲ κατωμαθεῖν ἐστὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἐν ἑτέροις ἐνδιδόντας τὰ ἱερὰ πιπρᾴσκεσθαι ὑπὲρ ἀναῤῥύσεως αἰχμαλώτων. Theoph. Schol. ἐπειδὴ ἀφίεμάται τῶν ἀψύχων τὰ ἔμψυχα. FABR. I.

τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ ἤτοι οἰκονόμῳ, τὰ τίμια κειμήλια πιπράσκειν 48 καὶ ὑποτίθεσθαι ἐπὶ λήψει χρημάτων, ὥστε ἐντεῦθεν τοὺς αἰχμαλώτους ἀγοράζαι.

vendere & opponere pro accipiendis nummis, ut inde captivos redimat.

Εἰ δέ τις κατ' [t] οἰκείαν αὐθεντίαν ὡσανεὶ σάκρον ἑαυτῷ κατέστησε τόπον, οὐκ ἂν τις τοῦτο καλέσοι σάκρον· εἰρήκαμεν γὰρ ἅπαξ τὸν τρόπον, πῶς τὰ σάκρα εἴωθε γίνεσθαι· ἀλλὰ φαμὲν τὸν τοιοῦτον τόπον [u] βέβηλον 49 εἶναι ἤτοι ἰδιωτικόν.

At si quis propria auctoritate quasi sacrum sibi constituerit locum, nemo hoc adpellaverit sacrum; semel enim modum diximus, quo sacra soleant fieri: sed dicimus ejusmodi locum profanum esse sive privatum.

Εἰ [x] δὲ συμβῇ ναὸν ἱερὸν σεισμοῦ γενο- 11
μένου καταπεσεῖν, ἢ καὶ ὑπὸ παλαιότητος κατενεχθῆναι, οὐδὲν ἧττον ὁ τόπος, ἐν ᾧ 50 ὁ ναὸς ἱστήκει, σάκρος ἐστὶ καὶ ἀδέσποτος, ὡς 51 ὁ Παπινιανός [y] φησιν· ὁ γὰρ γενόμενος [z] σάκρος, οὐδενὶ τρόπῳ παύεται τοῦ εἶναι σάκρος.

Si vero accidat, ut sacra ædes facto terræ motu corruat, aut etiam vetustate collabatur, nihilominus locus, in quo templum steterat, sacer est & nullius, ut Papinianus ait: qui enim sacer *semel* factus est, nullo modo sacer esse desinit.

§. IX. Τῶν ἀδεσπότων ἐστὶ καὶ τὰ 12
ῥελεγιόζα 52. Τὸ δὲ ῥελεγίοσον 53 ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος οἰκείᾳ συνίστησι γνώμῃ, νεκρὸν

§. IX. Nullius sunt etiam *loca* religiosa. Religiosum autem quilibet homo sua constituit voluntate, proprio

48. ἤτοι pro καὶ F. 49. πτ. ἰδ. εἰν. F. 50. ὁ de: F. 51. ὁ de: F. & in 2. legitur Παπιανὸς, latine tamen *Papinianus*. 52. ὡς εἴρηται ad: F. 53. ὁ καθ' ἕκασ- ante F.

s. Hic dispensator pauperum in l. 33. §. 4. Cod. *de Episcopis*. Plura v. l. 35. & 42. d. tit. Novell. 7. c. 10. & 12. Novell. 123. c. 23. D. GOTH.

t. L. 6. §. 3. D. *de rer. divis.* D. GOTH.

Fest. [in v. *Sacer mons*] ex Æl. Gallo Jc. *Quod autem privati suæ religionis causa aliquid earum rer. dedicent, id Pontifices Romanos non existimare sacrum.* domestica consecratio sacrum non facit. FABR. I.

u. Sosip. Char. 2. *Profanus locus, id est, non sacer, quasi porro à fano positus, quod Graci βέβηλον dicunt.* FABR. I.

x. 2. Harmenop. 1. §. 73. l. unica. C. *de usucap. transform.* D. GOTH.

Posterior citatio perversa est, nisi ultima huj. Constit. verba eo perperam traxerit, quod vix credibile. G. O R.

y. L. 73. D. *de contr. empt.* Cic. Philipp. 9. Trajan. ad Plin. 10. ep. FABR. I.

z. Expressis verbis hoc negatur in l. 36. D. *de Relig. & sumt.* cui adde l. 9. D. *hoc tit.* [§. 2.] H. ERNST.

Prior lex de locis sacris & religiosis ab hoste captis agens, quum dicat ea postliminio restitui, non tam tollit quam suspendit eorum religionem: posterior de evocandis sacris ita intelligenda est, ut quocumque quid modo contrahatur, eodem & dissolvatur, l. 35. D. *de Reg. Jur.* cujusmodi exceptiones hanc nostri regulam parum infirmant. Alioqui nec nuptiæ *individua vitæ consuetudo* dici possunt. G. O. R.

a. Græci ad l. 1. D. *eod.* religiosa, τὰ δὲ τὴν οὐσίαν, ἤτοι τὴν τῶν τελευτησάντων ἀφωρισθέντων ταφήν. Æl. Gall. Jc. apud Fest. in *religiosus: Religiosum sepulcrum, ubi mortuus sepultus, aut humatus sit.* Cur. Fortunat. 2. *loco*, inquit, *religioso, ut mausoleo.* Frontin. de limitibus agr. Cenotaphium autem sive inane sepulchrum, inanis tumulus, κενὸς τάφος, κενὸν μνῆμα, non est locus religiosu, ut Antonino, & Vero placebat. l. 7. D. *eod.* Scitu dignum est, quod relatum est, Pythagoræos cenotaphia struxisse iis, qui defecissent à philosophia, velut mortuis, ut scribit Origen. contra Celsum, lib. 2. & 3. vel qui minus idonei viderentur, ut scribit Olympiod. in Alcibiad. Plat. cap. 15. cujus verba hic subjiciam è Regio cod. ἐκεῖνοι γὰρ ἀνεπιτηδείους ἐξέβαλον ἐκ τοῦ ὁμακοΐδος [*sic*] σὺν τοῖς οἰκείοις χρήμασι, καὶ κενοτάφιον ποιοῦντες ἀπωδύροντο αὐτούς, καὶ

νεκρὸν [a] ἐπεισφέρων τῷ τόπῳ τῷ οἰκείῳ· εἰ δὲ ἐπίκοινος ὁ τόπος εἴη, εἰ μὲν καθαρός [b] ἐστι, καὶ ὅπως γέγονε ῥελεγίοσος, ἄκοντος τοῦ κοινωνοῦ [c ἐπεισφέρειν 54 ἐκείνῳ μὴ βουλομένῳ] οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι [d] λείψανον· εἰ δὲ κοινὸν 55 ὑπάρχει μνῆμα, καὶ μὴ βουλομένων τῶν 56 κοινωνῶν, ἔξεστιν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι λείψανον.

prio loco mortuum inferens. Quod si communis sit locus, siquidem purus est, & nondum religiosus factus, invito socio [illum inferri nolente] non licet illi reliquias *ibi* condere: sin commune sit monumentum, etiam nolentibus sociis, licet ei reliquias *ibi* condere.

Εἰ δὲ τόπου τινὸς ἕτερος μὲν 57 ἔχει τὸν 13 οὐσούφρουκλον, (οὐσούφρουκλος δέ ἐστι δικαίου τι φανεροῖς 58 τρόποις συνιστάμενον, νῷ [e] καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν [f]) εἰ τοίνυν τοῦ 59 αὐτοῦ τόπου ἕτερος μὲν ἔχει τὸν οὐσούφρουκτον, ἕτερος δὲ τὴν 60 proprietatem, ὁ προπριετάριος ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ἀποτιθέμενος λείψανον, παρὰ γνώμην τοῦ 61 οὐσουφρουκτουαρίου, ῥελεγίοσον [g] οὐκ ἀποτελεῖ τὸν τόπον· ἐπειδὴ γὰρ ῥελεγίοσος 62 γενόμενος οὐκ οἷός 14 τέ ἐστι δεσπόζεσθαι, κατὰ δὲ τῆς ἑτέρου δε-

At si loci alicujus alius habeat usumfructum, (Ususfructus autem est jus quoddam certis modis constitutum, quod mente comprehenditur, atque efficit ut in alterius proprietate usum & fructum habeam:) si igitur ejusdem loci alius usumfructum habeat, alius proprietatem, proprietarius in dicto loco reliquias condens, præter voluntatem usufructuarii, locum religiosum non facit. Quum enim religiosus factus in dominio esse nequeat, sed ususfructus definitio nos do-

54. sic editt. principes. Lugd. & Goth. ἐκεῖνο. Fabrotus ut in nota *c* dicam. 55. ὑπάρχοι F. 56. λοιπῶν ad: F. 57. ἔχει Lugd. Goth. F. 58. τόποις Lugd. Goth. F. 1. Statim malo συνεσταμένον. 59. αὐτοῦ Lugd. Goth. & F. 1. 60. *proprietariam*. F. 61. ὑσυφρεκταρίε omnes ante hanc. Vide Gloss. Th. 62. γιν. ante F.

καὶ ὡς περὶ ἀποιχομένων διελέγοντο. idemque repetit Scholiis in Phædon. FABR. I.

b. Locus purus est locus privatus & profanus, l. 2. §. 2. D. *de relig.* Livius. FABR. I.

Quid ex Livio velit, quis intelliget? G. O. R.

c. Si socius non velit, ut in illum locum inferantur, non licet invito socio ipsi inferre cadaver. Nannius putavit ante μὴ βουλομένῳ interponendum ἤτοι id est *sive*. ANON. DUK.

Quod ego neque apud Nannium invenio, neque satis intelligo, nisi voluerit ἤτοι interponendum ante ἐπεισφέρειν. Fabrotus omissis quæ obstabant, longe aliter edidit: ἐπεισφέρειν ἐκεῖ οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ λείψανον. Curtius liberrime vertit, quasi legeretur: οὐκ. τοῦ κοιν. καὶ μὴ βουλ. [τὸν νεκρὸν] ἐπεισφ. ἐκεῖ οὐκ ἔξ. αὐ. καὶ ἀποτ. λείψ. Mihi vix dubium est, quin quæ inclusi, pro Scholio τοῦ Ἀκοντος ejicienda sint. Alioqui si καὶ post κοινωνοῦ inferatur, & ἐκεῖνον, id est νεκρὸν legatur, sanatus etiam erit locus. Sin ἐκείνῳ malis, intellige τόπῳ: sin οἰκείῳ, subaudi λείψανον. Monuit doctiss. Gavellius, posse & ἐκείνῃ legi, sc. τοῦ κοινωνοῦ. G. O. R.

d. Hinc λείψανα ἁγίων, sanctorum reliquiæ. 3. Harmenop. 3. c. 40. 1. Eclo. 1. c. περὶ λειψάνων ἁγίων. D. GOTH.

e. *V.* quæ dicam infr. titulo *de usufructu*. D GOTH.

f. Ἐπικαρπία Glossis *ususfructus*. Idem igitur, quod χρῆσις. D. GOTH.

Interdum dicitur χρῆσις ἐπικαρπίας. Gloss. Labb. GEN. ED.

Miror, Gothofredum χρῆσιν & ἐπικαρπίαν confundere, quod Grammatici forte Græculi, Dositheo similes, in Gloss. Labbæi, non JCti facerent. Videantur tantum Tit. IV. & V. hujus Libri ap. nostrum Th. G. O. R.

g. De religioso adde l. 6. §. 4. D. *de rerum divisione*. Festum in *religiosum* & *religiosus*. D. GOTH.

δεσποτείας τὸν οὐσούφρουκλον συνεστάναι, ὁ ὅρος ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ τοῦ οὐσουφρούκτου· εἰκότως ἀναγκαία τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου ἐστὶν ἡ συναίνεσις, 63 καὶ οὐδὲν ἔσται ὀχυρὸν τῶν ὑπὸ τοῦ θεσπριεταρίου γινομένων ἐπὶ βλάβῃ τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου.

docuerit, in alterius proprietate uſumfructum conſiſtere: conſequenter neceſſarius eſt uſufructuarii conſenſus, nihilque erit firmum *eorum* quæ a proprietario in damnum uſufructuarii fiunt.

Καὶ ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ, συγχωροῦντος τοῦ δεσπότου, ἔξεστι λείψανον ἀποτίθεσθαι, καὶ θρελεγίοσος ὁ τόπος ἀποτελεῖται. Εἰ δὲ καὶ παρὰ γνώμην ἀπέθετο, μαθὼν δὲ 64 τοῦτο κύριον ἡ ἠγήσατο τὸ πραχθὲν ὁ δεσπότης, καὶ οὕτως γίνεται θρελεγίοσος ὁ τόπος.

In alieno quoque loco, permittente domino, reliquias condere licet; & locus fit religioſus. Sed etſi præter voluntatem condiderit, dominus autem hoc intelligens factum ratum habuerit, & ſic locus fit religioſus.

§. X. Τὰ 65 δὲ σάγκτα πράγματα, οἷον i τείχη, k πύλαι, τρόπον τινὰ divini juris ἐστι, 66 καὶ ὑπ' οὐδενὸς δύναται δεσπόζεσθαι. Διὰ τοῦτο δὲ τὰ τείχη εἰρήκαμεν σάγκτα, ἐπειδὴ κεφαλικὴ l ὥρισται τιμωρία κατ' ἐκείνων, οἵτινές τι κατὰ τῶν τειχῶν ἥμαρτον, οἷον, λίθον λαβόντες, ἢ καὶ ὅπως δήποτε βλάψαντες τὸ τεῖχος. Ὅθεν κἀκεῖνα τὰ μέρη τῶν νόμων, ἐν οἷς μέρεσιν αἱ τιμωρίαι 67 εἰσὶν, αἱ γεγραμμέναι κατὰ τῶν ἐναντιωμένων τοῖς νόμοις, σαγκτι-

§. X. Porro res ſanctæ, veluti mœnia, portæ, quodammodo divini juris ſunt, atque a nemine poſſideri poſſunt. Ideo autem mœnia diximus ſancta, quoniam capitalis pœna ſtatuta eſt adverſus eos, qui quid in mœnia deliquerint, veluti lapidem eximentes, aut quomodocumque murum lædentes. Unde & illas partes legum, quibus partibus inſunt pœnæ, adverſus violatores legum ſcriptæ, ſan-

63. οὐδὲ γὰρ ἔσαι ἰσχυρὸν F. 64. μετὰ ταῦτα pro τοῦτο F. 65. δὲ de: F. 66. καὶ ἀφ' τοῦτο ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζεται. F. 67. εἰσὶ γεγρ. F.

h. In quibuſdam libris apud Juſtin. *ratum non habuerit.* ſed videtur ibi abnutiva νοθέυεσθαι, ex Th. & l. 6. §. 3. D. *eod.* ſecundum ſcripturam Flor. quam confirmant Baſil. in quibus ſic habetur. εἰ δὲ καὶ μὴ ἐξ ἀρχῆς συνεχώρησε, μεθ' ὃ δὲ τὸ λείψανον εἰσηνάχθη, ῥᾴτοναβίτευσε ὁ τούτου δεσπότης. FABR.

Lege vel εἰσηνέχθη vel εἰσενεχθῇ, & mox ῥᾴτον ἐβίτευσεν. Theophilo autem adfirmative hunc locum legenti adſentiuntur etiam Ant. Auguſtinus, Meſſaggius, Muretus, Heineccius ad Vinn. Ev. Otto aliique. G. O. R.

i. Muri ſancti. adde l. 8. l. 9. l. ult. D. *de rerum diviſione*, Feſtum *in Sanctum*. D. GOTH.

Æl. Gall. apud Feſt. [in v. *Religioſus*] *Sanctum murum, qui ſit circum oppidum.* v. eund. in *rituales*. Tull. 3. de Nat. D. Stephan. Tornac. Ep. 12. *Sicut muros almæ urbis jure civili ſanctos, & inviolabiles eſſe didicimus, adeo ut qui eos tranſierint, pœna capitali ſeveritate Romulea puniri debeant* FABR. I.

k. Portas ſanctas eſſe ait, ut & l. 2. D. ne quid in loco ſacro, quod tamen Plutarchus negat in Quæſtionibus Romanis & Romulo. D. GOTH.

Tu vide Heinecc. *Syntagma Antiq.* Otton. *præf.* T. IV. *Theſ. Jur.* p. 19. & G. d'Arnaud *Conject.* p. 94. G. O. R.

l. Scribit Pompon. Romuli fratrem Remum occiſum, ob id quod murum tranſcendere voluerit, id eſt, ἠβελήθη τε καὶ ἐπεχείρησεν. gr. ad l. ult. D. *de rerum div.* quo verbo utitur quoque Plut. *in Rom.* Ἔδοξεῖ Ῥώμυλος ἀποκτεῖναι τὸν ἀδελφὸν, ὡς ἄλλως τε καὶ ἱερὸν τόπον ἐπιχειροῦντα ἁλιπηδᾶν, καὶ ποιεῖν ὑπέρβατον καὶ βέβηλον. Servius tamen fabuloſum id eſſe ait in 6. Æneid. vide eundem Plut. *in Romulo.* Feſtus quoque inde ſanctum tradit, quod ei, qui id violavit, pœna ſit multave ſancita. FABR. I.

m. Partes legis conſuetæ & ordinariæ *proœmium, capita*

68 σαγκτιόνας [m] καλοῦμεν. λέγονται δὲ καὶ ἐντεῦθεν σάγκτα· σάγκιρε [n] γάρ ἐστι τὸ ὀχυροῦν· 69 ἐπεὶ οὖν ἀσφαλίζεται [o] ἡμᾶς τὰ τείχη, διὰ τοῦτο 70 σάγκτα προσαγορεύεται.

sanctiones vocamus. Dicuntur autem & inde ſancta; nam ſancire eſt munire: quum ergo mœnia nos muniant, ideo ſancta adpellantur.

Δυνατὸν δὲ καὶ μυθώδη τινὰ αἰτίαν ἀποδῶναι τῆς προσηγορίας· φασὶ γὰρ πάλαι τοὺς θεοὺς συνεῖναι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἀβλαβεῖς αὐτοὺς πανταχόθεν διαφυλάττειν· τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, καταγνόντας τῶν ἀνθρώπων, ἀπολιπεῖν αὐτούς· οἱ τοίνυν ἄνθρωποι τῆς ἐκείνων βοηθείας ἐρημωθέντες, πρὸς μίμησιν τῆς ἐκεῖθεν φυλακῆς, ἐπενόησαν τὰ τείχη· 71 ἐπεὶ οὖν σέβαστον ἐστὶ τὸ τίμιον, διὰ τοῦτο, ὡς 72 ἐν τάξει τῶν τιμιωτάτων ἐπινοηθέντα, τὰ τείχη καὶ τὰς πύλας ὠνόμασαν 70 σάγκτα.

16 Licet autem & fabuloſam quamdam cauſam *hujus* adpellationis reddere: ferunt enim Deos olim cum hominibus converſatos fuiſſe, atque eos undique incolumes ſervaviſſe: ſed procedente tempore hominum pertæſos reliquiſſe eos. Homines igitur auxilio eorum deſtituti, ad imitationem illius cuſtodiæ, mœnia excogitaverunt. Quum igitur ſanctum ſit *quod* pretioſum *eſt*, idcirco mœnia ac portas vocaverunt ſancta, tamquam in locum pretioſiſſimarum *rerum* excogitata.

§. XI. Εἴπωμεν λοιπὸν 73 καὶ περὶ τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἀναφέρεται ὑπὸ τὴν δεσποτείαν 74 τῶν καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων· ταῦτα δὲ πολλοῖς [p] τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται περιουσίας· τινῶν μὲν 75 γὰρ πραγμάτων γινόμεθα δεσπόται [q] φυσικῷ 76 νόμῳ, ὅπερ (καθὰ εἴρηται) jus gentium προσαγορεύεται· τινῶν δὲ ἀκριβεῖ [r] καὶ πο-

17 §. XI. Dicamus porro etiam de rebus, quæ ad dominium ſingulorum hominum referuntur. Hæ autem multis modis noſtri fiunt patrimonii: quarumdam enim rerum domini ſimus naturali jure, quod (uti dictum eſt) jus gentium adpellatur; quarumdam vero ſtricta & civili ratione, id eſt

68. *ſanctionas*, & mox *ſancta· ſancire* F. 69. ἐπειδὴ F. 70. *ſancta* F. 71. ἐπειδὴ & mox *ſanctον* F. 72. εἰς τάξιν F. 73. καὶ de: F. 74. τοῦ κ. ἑκ. ἀνθρώπε F. 75. γὰς de: F. 76. νομίμῳ F.

capita legis varia, *ſanctio*. hac ultima parte pœnæ conſtituebantur adverſus eos, qui contra leges feciſſent, ut hoc loco. adde l. ſanctio legum D. *de pœnis*. l. 9. §. 3. in f. D. *de rer. diviſ.* caput denique ejus qui contra feciſſet conſecrabatur. Cicero pro Cornelio Balbo. adde Feſtum in Satura. *De ſanctione* v. Ciceronem 3. ad Atticum, et in fine Verrinæ de ſignis. D. GOTH.

Idem ſcripſerat Feſt. in v. *ſanctum*. Cic. in Verr. 6. *Niſi legis ſanctionem pœnamque recitaſſem* Eſt igitur ſanctio τιμωρία, Liban. in Socrat. Apolog. ſive ποινηλασία τῷ νόμῳ, id eſt, pars legis in qua deviantibus pœna ſancitur unde & ſanctæ leges, quæ pœnæ ſanctione corrumpi vetantur. Macrob. 3. c. 3. FABR. I.

n. Serv. in 8. Æneid. *Leges ſanctas dicimus, id eſt, firmas à ſancienda.* FABR.

o. Stephanus lib. 46. Baſilic. tit. 3. περιποιεῖσθαι γὰρ ἡμῖν τὸ ἀσφαλὲς, καὶ ὀχυροῦζιν ἡμᾶς, διὸ καὶ ſancta προσαγορεύονται. Serv. in 11. Æneid. *Mœnia dicta, quaſi munia, à munitione civitatis.* FABR.

p. Dio Chryſ. Rhod. μυελούς γὰρ εὑρήσετε τρόπους, καθ' οὓς ἑκάστῳ τι φαιδρὸν εἶναι· καὶ πλεῖστον διαφέρονται. FABR. I.

q. Jure gentium dominia diſtincta: nam jure naturali πάντα ἦν κοινὰ, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων ἴδιον ἔλεγεν εἶναι. FABR. I.

r. Jus civile ſcrupuloſum, anxium, ſubtile aſperum, diligens. Jus naturale benignum, lene, manſuetum, humanum. Syneſ. Epiſt. 66. ἀλλὰ τὸ μὲν

πολιτικῷ λόγῳ, τουτέστι τῷ ἰδικῷ τῶν Ρωμαίων.

Ἔστι δὲ λυσιτελέστερον ἀπὸ τῶν ἀρ- 18
χαίων ποιήσασθαι τῆς διδασκαλίας 77 τὰ προσήκοντα· ὁμολόγηται δὲ, παλαιότερον εἶναι τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὅπερ ἅμα τῷ γένει [s] τῶν ἀνθρώπων εἰς φῶς ἡ φύσις [t] προήγαγε· τὰ γὰρ πολιτικὰ δίκαια τηνικαῦτα ἐυρίσκεσθαι 78 ἤρξαντο, ὅτε καὶ πόλεις [u] οἰκοδομεῖσθαι, καὶ ἄρχοντες χειροτονεῖσθαι, καὶ νόμοι ἤρξαντο γράφεσθαι.

§. XII. Τὰ [uu] ἄγρια τοίνυν θηρία, καὶ 19
τὰ 79 πτηνὰ, ἔτι δὲ καὶ [x] οἱ ἰχθύες, (80 τουτέστιν, ὅσα ζῶα ἐν γῇ, ἢ ἐν θαλάσσῃ, ἢ ἐν ἀέρι γίνεται) ἅμα τῷ ληφθῆναι ὑπό τινος, κατὰ τὸν ἐθνικὸν νόμον εὐθέως ἄρχεται τῆς ἐκείνου 81 δεσποτείας εἶναι· ὅπερ 82 γὰρ πρότερον ὑπ' οὐδενὸς ἐτέλει δεσποτείαν, τοῦτο φυσικῷ λόγῳ τῷ προκαταλαμβάνοντι [z] γίνεται· ἀδιάφορον δὲ, πότερον τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ πτηνὰ ἐν οἰκείῳ τις ἀγρῷ θηρᾷ ἢ ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, εἰσιὼν ἐπὶ τῷ κυνηγῆσαι, ἢ τοῦ ἰδεῖν χάριν.

Ορθῶς

est Romanis propria. [*id est, jure Romanis proprio.*]

Commodius autem est ab antiquis *temporibus* doctrinæ initia facere. Atqui constat, vetustius esse jus naturale, quod simul *cum* hominum genere in lucem natura produxit: namque jura civilia tum demum inveniri cœpta sunt, quum & urbes ædificari, & magistratus creari, & leges cœptæ sunt scribi.

§. XII. Feræ igitur bestiæ, & volucres, itemque pisces, (hoc est, quæcumque animalia in terra, aut in mari, aut in cœlo nascuntur) simul atque ab aliquo capta sunt, secundum jus gentium continuo in dominio ejus esse incipiunt. Quod enim prius sub nullius erat dominio, hoc naturali ratione occupantis fit. Indifferens vero, utrum feras bestias & volucres in proprio quis agro venetur an in alieno agro, ingressus ad venandum, vel aucupandi gratia.

Recte

77. τὸ προοίμιον F. 78. ἤρξατο F. 79. πετεινὰ F. 80. τετέστι πάντα τὰ ζῶα, ὅσα ἐν τῇ γῇ ἢ θαλάσσῃ ἢ ἀέρι γ. F. 81. ἔιν. δεσπ. F. 82. γὰρ de: Goth.

μοὶ ἔοικα τῷ νόμῳ, τὸ δὲ τῇ φύσει χαρίζομαι ῥεπούσῃ πρὸς τὸ φιλάνθρωπον. FABR.

Curtius satis libere, ut solet, vertit: *exacta strictaque & civili ratione, quod jus proprie Romanorum est* Quid Gothofredi operæ hic aberrarint, haud operæ est pretium memorare. Fabrotus in priore simpliciter, *jure civili, quod proprie Romanorum est*: at in posteriore tanto auctius, *stricta & civili ratione, id est jure proprio civium Romanor. quod proprie Romanor. est* Ego ad verbum quidem verti, sed addidi aliam quoque versionem, quia credo voculam νόμῳ excidisse post Ρωμαίων. G. O. R.

s. Ἐξ ἧς γένος ἀνθρώπων ἐστίν. Philo, ἀσπασάμενοι τὴν φύσιν, ὅπερ ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν πρεσβύταλον νόμιμον. FABR. I.

t. Justin. *rerum natura* hic, & §. *in pecudum*. Gloss. lat græc. *Rerum natura*, ἡ τῶν παντὸς φύσις. Martial. 9. 12. Columella lib. 8. cap. 16. *rerum omnium mater natura*, Macrob. Satyr. 5. cap. 1. FABR. I.

u. Civitatibus constitutis jura condita Virg. 1. Æneid. — *pars ducere muros, Molirique arcem, & manibus subvolvere saxa. Pars optare locum tecto, & concludere sulco. Jura magistratusque legunt, sanctumque Senatum.* Servius, *bene post conditam civitatem addidit jura, & magistratus sanctumque Senatum.* & lib. eod. Virg. *Moresque viris, & mœnia ponet.* Servius, *Hysteroproteron in sensu: ante enim civitas, post jura conduntur.* FABR. I.

uu. Quintil Decl. 13. *Multa nihilominus quæ libera fuerant, transeunt in jus occupantium sicut venatio, & aucupatio.* FABR I.

x. Plaut. Rud. Act. 4. sc. 3. *ecquem esse dices in mari piscem meum? Quos cum capio, siquidem cepi, mei sunt, habeo pro meis: Nec manu asseruntur, neque illinc partem quisquam postulat. In foro palam*

Ορθῶς a δὲ κωλύεται ὑπὸ τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν τοῦτο ἐκεῖνος προείδῃ· δύναται γὰρ αὐτὸν εἰς τὸν οἰκεῖον εἰσιέναι κωλύειν ἀγρόν. Εἴ τι δὲ τῶν προειρημένων ζώων λάβῃ τις, μέχρι τοσούτου ὑπὸ τὴν οἰκείαν ἔχει δεσποτείαν, ἕως ἂ ὑπὸ τὴν αὐτοῦ συνέχεται φυλακήν· εἰ δὲ τὴν τοῦ λαβόντος 83 κατοχὴν διαφύγῃ, καὶ εἰς τὴν φυσικὴν b ἐλευθερίαν ἀναδράμῃ, παύεται τῆς δεσποτείας εἶναι τοῦ πάλαι λαβόντος, καὶ πάλιν τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται 84 τὸ ζῶον.

20 Recte tamen prohibetur a domino agri, si hoc ille prævideat: potest enim prohibere eum in suum ingredi agrum. At si quid animalium supradictorum ceperit quis, eo usque in suo habet dominio, quousque sub ejus custodia continetur. Quod si capientis possessionem effugerit, atque in naturalem libertatem recucurrerit, desinit in dominio esse *illius* qui ante ceperat, ac rursus occupantis fit animal.

Τὴν φυσικὴν δὲ ἐλευθερίαν καταλαμβάνειν νοεῖται τὸ ζῶον, ὁπόταν ἢ τὴν ἡμετέραν ὄψιν διαφύγῃ, ἢ ὑποπέπλωκε μὲν τῇ ἡμετέρᾳ ὄψει, δυσχερὴς c δὲ ἡ τούτου καταλῆψίς ἐστι· τί γάρ, εἰ εἰς 85 ὑψηλότατόν τινα καὶ δύσβατον τόπον διέφυγεν;

21 Naturalem vero libertatem animal recipere intelligitur, quando vel visum nostrum effugerit, vel visui quidem nostro se obtulerit, sed difficilis ejus sit captio. Quid enim, si in altissimum quemdam & invium locum perfugerit?

§. XIII. Ἐκεῖνο δὲ τῶν ζητουμένων γέγονεν· ἔλαφος 86 ἢ σύαγρος ὕτως ἑτέρωθη ὑπ' ἐμοῦ, ὡς εὐχερῆ τὴν τούτου θήραν γενέσθαι. τινὲς λέγουσιν, εὐθέως τὸ τοιοῦτον ζῶον τῆς ἐμῆς γίνεσθαι δεσποτείας· ἑτέροις d δὲ

§. XIII. Hoc autem inter quæsita fuit: Cervus aut aper ita a me vulneratus est, ut facilis ejus sit captura. 22 Quidam dicunt, statim ejusmodi animal mei dominii fieri: aliis autem pla-

83. ἀφφ. κατ. F. 84. τὸ ζῶον de: F. cum Curt. 85. ὑψ. ἤγουν καὶ δυσβ. ἴστασαι τόπου; F. 86. ἤγουν σύαγρος ὃς ἔτως F.

palam omnes vendo pro meis venalibus. Mare quidem commune certo est omnibus. T. *Assentio. Qui minus hunc communem quæso mihi esse oportet vidulum? in mari inventus est, commune est.* FABR. I.

y. ἠέρανδε hic pro aëre. Unde εὐαέρια ζῶα. 2. Harmen. 1. §. 12. 50. *Eclog.* 1. c. 1. adde l. 1. §. 1. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

Cœlum pro aëre. Galen. Comm. 2. in 1. Hippocr. de morb. vulg. οὐρανὸν εἶπε κατὰ τὸ τῶν ἰδιωτῶν ἔθος τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀέρα μεχρι τῆς χώρας νεφελῶν. Idem scribit Chalcid. *in Tim.* Joan. Grammat. *in* 1. *Meteor.* [Atque ita sacri etiam scriptores accipiunt, ut observant Greg. Nyss. & Basil. *in Hex.* Andr. Cæsarienf. *in Apocal.* August. *de nat. boni adversus Manich.* & *Confess.* 13. c. 31. Edit. 1.] FABR.

z. l. 3. pr. §. 1. & 2. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

a. l. 16. D. *de servit. rusticorum prad.* D. GOTH. Quidam enim venationis obtentu alienas fruges diripiunt. Theophylact. Simoc. Ep. 56. FABR. I.

b. φυσικὴν ἐλευθερίαν ait. Est enim libertas a natura, ut ex hoc loco possis argumentum ducere, in dubio rem præsumi liberam, neque servituti obnoxiam. D. GOTH.

c. An *difficilis* est impossibilis? ut accipit Acc. ad Justin. Sic græcis quoque χαλεπὸν pro impossibili. Zenob. cent. 6. pr. 38. ἄλλοι δὲ τὸ χαλεπὸν ἀκούουσιν ἐπὶ τῷ ἀδυνάτῳ: imo difficilis persecutio differt ab impossibili, l. 4. § 1. D *de statul.* impossibilis esse creditur, si in locum impenetrabilem καὶ ἀνόδευτον, in avia & derupta, fera vulnerata fugerit: difficilis, si in locos difficiles fera confugerit. FABR. I.

d. Errat Th. qui tres Jureconsultorum sententias hic comminiscitur. v. l. 5. D. *de adq. rerum dom.* FABR.

Hi non alii sunt: sed idemmet Trebatius autor primæ opinionis, cujus pars erat, quod subjicitur. J. DOUJ.

δὲ ἤρεσε γίνεσθαι μὴν ἐμὸν τὸ ὑπ' ἐμοῦ πληγὲν, ἅμα τῇ [87] χειρίᾳ πληγῇ, μέχρι δὲ τοσούτου ἕως οὗ ἐπιδιώκω τὸ ζῶον· εἰ δὲ [88] παύσομαι τοῦ ἐπιδιώκειν αὐτὸ, τῆς ἐμῆς εἶναι παύεται δεσποτείας, [89] καὶ τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται· τρίτη γέγονε γνώμη τινῶν λεγόντων, μὴ ἑτέρως ἐμὲ τὸν τρώσαντα γίνεσθαι δεσπότην τοῦ θηρίου, [90] εἰ μὴ ἕως οὗ τοῦτο δράξομαι.

placuit, fieri quidem meum, quod a me vulneratum eſt, ſtatim *ab ipſo* vulnere letali; aſt eo uſque, donec animal perſequar. Quod ſi illud deſinam perſequi, mei dominii eſſe deſinit, fitque occupantis. Tertia exſtitit ſententia nonnullorum dicentium, non aliter me vulnerantem feræ dominum fieri, niſi quousque ejus potiar.

Καὶ ταύτην μᾶλλον τὴν τρίτην [91] γνώμην βεβαιοῖ ἡμέτερος βασιλεὺς, λογισμὸν προσθεὶς [92] τοιοῦτον· φησὶ γὰρ, ὅτι πολλὰ ἐν τῷ μεταξὺ [e] συμβῆναι δύναται, ἅτινα οὐκ ἐᾷ με τὸ εἰρημένον θηρᾶσαι ζῶον· τυχὸν γὰρ θηρίον ἀπαντήσαν ἄγριον ἐκώλυσέ με περαιτέρω προβῆναι, [93] ἢ καὶ ἥρπασε τὸ παρ' ἐμοῦ τρωθέν· ἢ καὶ ἐν τῷ ἐπιδιώκειν δυσχερέσι προπεσὼν τόποις, οὐκ ἠδυνήθην ἐπιζητῆσαι τὸ θηρίον.

Atque hanc potius tertiam ſententiam confirmat Imperator noſter, hoc addens ratiocinium: ait enim multa interim accidere poſſe, quæ me dictum animal capere haud ſinant: nam forte occurrens fera beſtia prohibuit me ulterius progredi, vel rapuit etiam vulneratum a me; aut *ego* inter perſequendum in loca difficilia incidens, beſtiam indagare non potui.

§. XIV. Η τῶν μελισσῶν [f] φύσις ἐστὶν ἀγρία· ἀμέλει τοι αἱ ἐν τῷ σῷ δένδρῳ καθεσθεῖσαι μέλισσαι τῆς σῆς οὐ γίνονται δεσποτείας, πρὶν αὐτὰς τοῖς σίμβλοις [94] ἐναποκλείσῃς, ἃς λέγομεν [95] κυψέλλας·

§ XIV. Apium natura fera eſt. Scilicet apes in tua arbore conſidentes tui dominii non fiunt, antequam eas alvearibus incluſeris, quæ κυψέλλας *Græce* dicimus: uti neque aves, quæ

87. χειρίᾳ F. 88. forte παύζωμαι præſtat: certe in fine huj. cap. malim δεήξωμαι. G. O. R. 89. καὶ γὰρ τοῦ κατ. F. 90. εἰ μὴ de: F. 2. 91. βεβ. γν. ἡμ. F. 1. βεβ. γν. ὁ ἡμ. F. 2. 92. τοῦτον F. 93. ἤγουν ἥρπ. F. 94. ἐναποκλείζεις ante hanc. Mox poſt ἃς inſerunt καὶ Lugd. & Goth. 95. κυψέλας & in verſ. Lat. κυψέλην unico λ, ſola F. 2.

Balduinus h. t. primam ſententiam ridiculam pronunciat: quæ an ſit, amplius deliberandum. H. MYL. *in ſched.*

Quidni credamus alios ante Trebatium ſimpliciter & abſolute ita ſenſiſſe, ſed ipſum hoc temperamenti primum addidiſſe? quod mihi cum multis hodie JCtis magis placere quam Juſtiniani ratiocinationem fateor. Trebatii fere ſententiam in legem convertit Langobardorum rex Rothar cap. 319. ſive apud Lindenbrogium L. 1. T. 22. l. 6. Præterea Theophilum, qui integros veterum prudentium libros habuit, iniquiſſime exſolis fragmentis hodie ſuperſtitibus judicamus. G. O. R.

c. Sicut vulgo dici ſolet: πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου, quod proverbium præter alios uſurpat Chryſoſt. *ad vid. jun.* & potentior igitur eſt, qui tenet, quam qui perſequitur. FABR. I.

f. 2. Harmen. 1. §. 23. 50. Eclog. 1. c. 2. l. 5. §. 2. D. *de adquir. rerum domin* D. GOTH.

Plin. ait, apes nec placidas eſſe, nec feras, ſed mediæ inter utrumque naturæ, *lib.* 8. *cap.* 56. mixtæ igitur ſunt. Apium tamen naturam feram eſſe placet prudentibus. Si quis igitur inanis arboris trunco, vel cavis inventos petris, domum favos retulerit, ut eſt in Quintil. *decl.* 13. ſuos facit: & ſi apes feras, quæ in arbore tua conſederint, quis abſtulerit, non tenetur tibi furti, quia non

λας· ὥσπερ ὐδὲ τὰ ὄρνεα, ἅτινα νεοττιὰν ἐν τῷ σῷ δένδρῳ κατεσκεύασε, πρὶν ἱξευθῇ, τῆς σῆς ἐκ ἔστι δεσποτείας· ὅθεν εἴ τις φθάσας τὰς εἰρημένας μελίσσας ἐν ἰδίοις ἀπέθετο σίμβλοις, γενήσεται δεσπότης αὐτῶν.

quæ nidum in arbore tua fecerunt, antequam captæ ſint, tui ſunt dominii. Unde ſi quis anticipans dictas apes in ſuis repoſuerit alvearibus, earum dominus fit.

Καὶ τὰς [96] μελικηρίδας [g] δὲ, εἴ τινας ὑπὸ τῶν μελισσῶν γενέσθαι συμβῇ, ὁ βουλόμενος ἐξελέσθαι δύναται, ἐι καὶ κατὰ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν αὗται [97] γεγόνασιν· ἐι δὲ, πρὶν ἕτερος ἅψηται τῶν μελικηρίδων, προθεωρήσας ἐγὼ εἰσελθεῖν αὐτὸν ἐς τὸν ἐμὸν ἀγρὸν διεκώλυσα, (δύναμαι γὰρ κατὰ νόμους τοῦτο ποιεῖν) λήψομαι τὰς μελικηρίδας, [98] οὐδενὸς ἐμποδίζοντος.

25 Porro favos quoque, ſi quos ab apibus fieri contingat, *quilibet* volens eximere poteſt, etſi in meo agro illi effecti ſunt. Sin autem, antequam alius favos adprehenderit, ego *hoc* prævidens ingredi eum in agrum meum prohibui, (hoc enim ſecundum leges facere poſſum) *ipſe* capiam favos, nemine inhibente.

[99] Ὁ τῶν μελισσῶν ἐσμὸς [h], ἐὰν τοὺς σοὺς σίμβλους καταλιπὼν ἀποπτῇ, μέχρι τοσούτου τῆς σῆς εἶναι [1] δεσποτείας νοεῖται, ἄχρις ἂ τοῖς [2] σοῖς [i] ὑποπέπλωκεν ὀφθαλμοῖς, καὶ ἡ τούτου κατάληψις οὐκ ἔστι δυσχερής· [3] εἰ δὲ τὴν σὴν διέφυγε θέαν, τοῦ καταλαμβάνοντος γίνεται.

26 Et apium examen, ſi alvearia tua relinquens avolet, eo uſque tui eſſe dominii intelligitur, quouſque tuis ſe offerat oculis, neque ejus captura difficilis ſit: quod ſi viſum tuum effugerit, occupantis fit.

§. XV. [4]Η τῶν ταώνων [k] καὶ ἡ τῶν περιστερῶν [l] Φύσις ἐστὶν ἀγρία· καὶ μήτις λεγέτω, ὅτι σύνηθές [5] ἐστιν αὐτοῖς ἀφίπτασθαι

§. XV. Pavonum & columbarum natura fera eſt. Nec quiſquam dicat, conſuetum illis eſſe avolare ac rurſus re-

96. μελικηλίδας, ἅς τινας ἀπὸ ante F. 97. γεγονυῖαι ante F. 98. μηδενὸς F. 99. Καὶ præponunt Lugd. & Goth. 1. νο. δεσπ. F. 2. σοῖς de: F. 3. εἰ γὰρ δυχερής ἐστιν ἡ κατάληψις, ἢ τὴν σὴν δ. θ. F. 4. ἡ deerat ante F. 5. ἀυτ. ἐστ. F.

non fuerint tuæ, l. 26. D. *de furt.* Lex Longobard. *Si quis de arbore ſignata in ſylva alterius apes tulerit, componat ſolid. ſex.* Et mox: *nam ſi ſignata non fuerit, tunc quicunque invenerit, jure naturali habeat ſibi, excepto de Gajo Regis.* FABR. I.

Lex eſt numero 324. Rotharis regis, apud Lindenbr. L. 1. T. 25. l. 37. *Gajum* autem ſive *Gagum* convenit hodiernæ voci Gallicæ *Gage.* G. O. R.

g. Eclog. & Harmen. d. l. 5. §. 3. D. *de adqu. rerum dominio.* D. GOTH.

Alveus eſt χειροποίητος, puta ex vimine, aut inani cortice: *favum* ipſæ ſibi apes conficiunt. Varro *de re Ruſt.* c. 16. FABR. I.

h. d. l. 5. §. 4. Harmen. & Eclog. d. loc. D. GOTH.

Schol. πλῆθος FABR. I.

i. Apes quæ adhuc quaſi feræ ſunt, quæque nondum induerunt animum revertendi, ſi evolaverint, migrationem inſtituere videntur. Itaque ſi deſierint eſſe in conſpectu noſtro, vel diff. ſit ear. perſ. fiunt occupantis. FABR. I.

k. 2. Harmenop. 1. §. 23. in f. l. 5. §. 5 D. *de acquir. rerum dom.* 50. Eclog. 1. c. 3. D. GOTH.

Ex facili tamen cicures fieri poſſunt. Hinc pavo manſuetus l. 37. D. *de furt.* & pavones olim ἐν ταῖς οἰκίαις τιθασευόμενοι, ſive cicures educatos docet Athen. 14. FABR. I.

l. Ἀγρίαν, feram ſeu agreſtem naturam eſſe ait pavonum: cum tamen Varro 3. *de re ruſtica* 5. ut rem miram referat, pavones in Samo & Planaſia inſulis

σθαι [m] καὶ πάλιν ὑποστρέφειν· [6] καὶ γὰρ αἱ μέλισσαι [n] φράτλωσι [7] τοῦτο, καὶ ἄμαχόν ἐστιν, ἀγρίαν εἶναι τὴν φύσιν αὐτῶν· Καὶ [27] ἐλάφους [8] γάρ τινες οὕτως [o] ἡμέρους ἔχουσιν, ὥστε αὐτὰς καταλιμπάνειν τοὺς δεσπότας, καὶ εἰς ὕλας ἀπιέναι, καὶ πάλιν ὑποστρέφειν· καὶ αὐτῶν δὲ [9] οὐδὲν ἧττον ἡ φύσις ἐστὶν ἀγρία.

Ἐπὶ τούτων δὲ τῶν ζώων, ἅτινα κατὰ συνήθειαν [10] ὑποστρέφειν εἴωθεν ἀπιόντα, τοιοῦτος [p] ἡμῖν ἰσχυρότατος νόμος δέδοται κανών, [11] οἷον ἐπὶ μελισσῶν, περιστερῶν, ταώνων, ἐλάφων· λέγομεν γὰρ μέχρι τοσούτου τῆς ἡμετέρας εἶναι ταῦτα δεσποτείας, ἕως ἂν λογισμὸν [q] ἔχει τοῦ πρὸς ἡμᾶς [12] ὑποστρέφειν· εἰ δὲ παύσεται τοιαύτην ἔχειν διάνοιαν, [13] παύεται τῆς ἡμετέρας εἶναι δεσποτείας, καὶ τοῦ καταλαμβάνοντος [r] γίνεται.

reverti. Nam & apes hoc faciunt, & *tamen* extra controverſiam eſt, feram earum eſſe naturam. Etenim cervas quoque ita cicures quidam habent, ut relinquant dominos, atque in ſilvas abeant rurſusque redeant: attamen harum natura nihilominus fera eſt.

In his autem animalibus, quæ ex conſuetudine reverti ſolent, poſtquam abierunt, hæc nobis firmiſſima tradita eſt regula, veluti in apibus, columbis, pavonibus, cervis: dicimus enim eo uſque illa eſſe dominii noſtri, quousque animum ad nos revertendi habent: ſi vero hanc mentem habere deſinant, & noſtri dominii eſſe deſinunt, atque occupantis fiunt.

Αλλ'

Sed

6. καὶ γὰρ καὶ αἱ. F. 7. κατὰ τοῦτο F. 2. 8. δὲ F. cum Curt. & mox αὐτὰς. ſed ſequenti ſtatim capite in genere τῆς ἐλάφου neuter quidquam mutavit: cur ergo hic? 9. οὐδὲν de: Lugd. & Goth. Fabrotus autem ἐστιν poſt ἧττον reponit. 10. ἀπιέναι καὶ πάλιν ὑποστρ. εἴωθεν, τοιούτῳ F. 11. οἷον ante F. 12. ἐπιστρ. ante F. mox πάυζονται omnes ante hanc. 13. παύονται F. ſed ſic deinde γίνονται reſcribere quoque debuiſſet.

ſulis agreſtes haberi, ut & Curtius lib. 9. [cap. 1. n. 13.] juxta Hydraotem flumen. & Sigebertus anno 1086. ſcribit, pavones è domibus evolantes feros evaſiſſe. D. GOTH.

Sed hæ quoque [columbæ] cicurari poſſunt. Agræt *columba, quæ manſueta fieri poſſunt, & domibus aſſueſcere.* FABR. I.

m. Varro *de re Ruſt.* 3. c. 7. *Columbas redire ſolere ad locum licet animadvertere*, &c. Arnob. 2. *Columba manu miſſa revolare ad dominicas ſedes.* FABR. I.

n. Quintil. decl. 13. *An non ipſa domum ſuâ ſponte revolant, finemque laboris ſui ſole metiuntur, & omnis intra ſolitas domos turba conditur, noctemque modeſto ſilentio trahunt? age porro, ut non ſit earum certa poſſeſſio dum volant: nempe quia cum remearunt, concludi, transferri, donari, vanire poſſunt, in poteſtate ſunt.* in quibus verbis antiquæ controverſiæ veſtigia comparent. de qua apud Ruſin. tit. 12. in fin. FABR. I.

o. ἡμερωθέντας τε καὶ εἰς τὸ πρᾶον ἐκ τοῦ θηριώδους μεταβαλομένους. de cerva Sertorii Plut. & Appian. 1. Civil. FABR. I.

p. idem Harmenopolus 2. tit. 2. §. 24. D. GOTH.

Animalia quæ genitalem feritatem non exuerunt, noſtra eſſe deſinunt, ſi poteſtatem noſtram evaſerint; animalia vero quæ manſuefacta ſunt, domita, & condocefacta, quæque hominem didicere pati, & manus obvia paſcit, (σκεῦνα μὲν γὰρ, B. Chryſoſt. verba, κἀκεῖνα κατὰ φύσιν ἄγρια ὄντα, ἀνθρωπίνης ἀπολαύσαντα τέχνης, ἥμερα πολλάκις γίνεται,) eouſque noſtra intelliguntur, donec animum revertendi habent. Creduntur autem deſinere animum revertendi habere, cum revertendi conſuetudinem deſeruerunt: tunc enim naturalem feritatem recipiunt, ſive ut Claudiani verbum uſurpem, ſæva feris natura redit. FABR. I.

q. λογισμὸν. *i. animum*, tribuit feris, ut & poſt, διάνοιαν: author Eclogæ d. c. 3. τῆς ὑποτροφῆς συνήθειαν vocat. ſic alibi animantia juris naturalis peritia cenſentur, ſup. *de jure naturali* in principio. D. GOTH.

Sed

Αλλ' [14] ἐπεὶ ἐπὶ ζώων τοῦτο καταλα- 28 Sed quum illud in animalibus de-
βεῖν ἀδύνατον, ἐκ τῆς περὶ τὴν ἀποστρο- prehendere nequeamus, ex reverſio-
φὴν συνηθείας τοῦτο ληψόμεθα· ὑπόθες γάρ, nis conſuetudine hoc deprehendemus.
ὅτι ἡ ἐμὴ ἔλαφος καταλιμπάνουσά με εἰώ- Finge enim, cervam meam me reli-
θει ἐπὶ τὰς ὕλας ἀπιέναι, [15] καὶ αὐθημερὸν cto conſueviſſe in ſilvas abire, atque
ἀποστρέφειν, ἢ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ ἥκειν [16] τῇ eopſe die reverti, aut altero vel ter-
τρίτῃ, ὑστέρῳ δὲ περαιτέρω τῶν τριῶν ἡμε- tio etiam die; nunquam vero ul-
ρῶν τῆς ἐμῆς [17] οἰκίας ἀπελείφθη· εἰ μὲν tra tres dies *a* mea domo emanſit: ſi
οὖν εἴσω [s] τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ἀπο- igitur intra tres dies, quibus reverti
στρέφειν εἰώθει, ὑπό τινος ἐλήφθη, ὡς conſuevit, ab aliquo capta ſit, ego ut-
ἀδικούμενος ἐγὼ περὶ τὴν δεσπότειαν, ἔξω pote circa proprietatem *meam* læſus,
κατ' αὐτοῦ τὴν in rem. εἰ δὲ τῇ τεταρτῃ habebo adverſus eum *actionem* in rem.
ἡμέρᾳ ἐθήρευσέ τις αὐτὴν, ἀδεμίαν κατ' Quod ſi quis quarto die eam venatus
αὐτοῦ κινήσω ἀγωγήν· πρόδηλον γάρ, ἐξ 29 ſit, nullam adverſus eum actionem
ὧν μὴ ἐφύλαξε τῆς ἀποστροφῆς τὴν συν- movebo. Manifeſtum enim *eſt*, *eam*
ήθειαν, ὅτι τῆς ἐμῆς κατεφρόνησε δεσπο- ex quo reverſionis conſuetudinem non
τείας. obſervavit, meum ſpreviſſe domi-
nium.

§. XVI. Τῶν κατοικιδίων [t] ὀρνίθων καὶ §. XVI. Domeſticarum gallinarum
τῶν [u] χηνῶν ἡ φύσις οὐκ ἔστιν ἀγρία· καὶ atque anſerum natura fera non eſt.
τοῦτο ἐντεῦθεν νοῆσαι δυνατόν, ὅτι ἕτεραί Et hoc inde intelligere licet, quod a-
εἰσιν ὄρνεις, ἃς ἀγρίας καλοῦμεν, τουτέστιν liæ ſint gallinæ, quas feras vocamus,
[18] ἀγριόρνιθας, καὶ πάλιν ἕτεροι χῆνες, itemque alii anſeres, quos feros vo-
οὓς camus.

14. ὅτι Lugd. & Goth. ἐπειδὴ F. 15. καὶ ἡ F. 16. καὶ ad: F. & mox οὐδέποτε δὲ edidit. 17. ſic Lovan. Ceteræ οἰκείας. 18. ἀγελιορνίθια F.

Sed philoſophi, e Lycæo præſertim, λογισμὸν & διάνοιαν brutis denegant. GEN. ED.

1. περιλαμβάνοντος legit Harmenopul. & author Eclogæ d. loco. D. GOTH.

s Non vult Theoph. ut quidam putant, [*Merillium tangit*] tempus trium dierum huic rei præſtitutum eſſe: ſed ex conſuetudine revertendi intra triduum puta, id eſt, quia forte intra tertium diem reverti ſolebat cerva, videri conſuetudinem revertendi deſeruiſſe, ſi per triduum non redierit. Denique exempli cauſa tantum, ſolere cervam eodem die, poſterove vel tertio redire, fingit Th. non quod ei dies certus præſtitutus ſit, nam ſi eodem die poſterove redire ſoleret, nemo dixerit, tridui lapſum expectandum. FABR. II.

Cæterum Theophilo aſſentiendum non eſt, qui ſpatio trium dierum redeundi animum amitti exiſtimavit. Interpretis enim non eſt, definire tempora; ſed ſolius legis, aut potius judicis, qui pro varia cujuſque animantis natura, adhibito peritorum in ea re hominum conſilio, hæc æſtimabit. D. GALTIER.

Mirum, quomodo hæc poſt Fabroti notam ſcribere potuerit: niſi priori editione contentus, quæ hac nota caret, poſteriorem (quis enim omnes ejuſdem ſcriptoris editiones comparare ſibi ſemper ſolet?) haud conſuluerit. G. O. F.

t. Gloſſis κατὰ οἶκον. eâdem autem forma dicitur, qua κατοικιδίῳ θεὸς lar. κατοικίδιοι θεοὶ, lares, hoc eſt Dii domeſtici. D. GOTH.

Ut Nov. 69. cap. 1. [Gloſſæ: ὄρνις, ἡ κατὰ οἶκον, *gallina. Edit.* 2.] Clem. Alex. Strom. 3. Jerocles in Ippiatricis: ἀθηρεύτων, ἢ τῶν κατοικιδίων ὀρνίθων. FABR.

u. Quidam enim anſeres ſunt manſueti, quidam feri, Varro de re Ruſt. 3. c. 10. Columella 8. c. 14. hos Servius agreſtes vocat in 1. Georgic. illos Græci σιτευτοὺς appellant, Homer. autem ἠμένους, Odyſſ. ε. FABR. I.

x. Har-

οὺς ἀγρίους καλῶμεν, καὶ λέγεται ἀγριοχηνάρια· ὅθεν εἰ μὲν οἱ σοὶ χῆνες, ἢ τὰ [x] σὰ ὀρνίθια ἔκ τινος τύχης [19] ταραχθέντα [30] ἀποπτῇ, ἢ καὶ [20] τὴν σὴν ἀφαφύγῃ θέαν, [21] εὐθὲν ἧττον τῆς σῆς ἐστι δεσποτείας, ἐν ὁτῳοῦν δήποτε τόπῳ εὑρεθῇ· καὶ ὅστις κέρδους χάριν, ἤτοι ψυχῇ ἀποστερῶν τος, τὰ τοιαῦτα ᾠδιακατέχει ζῶα, κλέπτειν δοκεῖ, καὶ γίνεται [y] τῇ furti ὑπεύθυνος.

camus. Unde si anseres tui vel gallinæ tuæ aliquo casu turbatæ avolaverint, aut tuum etiam visum effugerint, nihilominus tui sunt dominii, in quocumque loco reperiantur: & quisquis lucri causa, aut spoliandi animo, ejusmodi animalia retinet, furari videtur, atque *actioni* furti fit obnoxius

§. XVII. Φυσικὴ κτῆσίς ἐστι καὶ [22] τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων· ὁ γὰρ ἐθνικὸς νόμος ἡμέτερα [z] ᾠδιαχρῆμα βάλεται γίνεσθαι, ὅσα εἰλήφαμεν ἀπὸ τῶν πολεμίων· ἀμέλει καὶ ἐλεύθεροι ληφθέντες ἄνθρωποι, εὐθέως ἡμῖν καταδουλοῦνται· εἰ δὲ ταῦτα ἀφαφύγῃ τὴν [31] ἡμετέραν [23] ἐξουσίαν, οἷον τὰ ἀνδράποδα, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους ὑποστρέψαι συμβῇ, τὴν [24] ἀρχαίαν ἀπολαμβάνει κατάστασιν.

§. XVII. Naturalis quoque adquisitio est quæ ex hostibus *capiuntur*. Jus enim gentium nostra confestim vult fieri, quæcumque ex hostibus cepimus: itaque & liberi homines capti, statim nostri servi fiunt. Quod si hæc potestatem nostram effugerint, veluti mancipia, atque ad suos reverti *iis* contigerit, pristinum recipiunt statum.

§. XVIII. Οἱ λίθοι οἱ τίμιοι, ἔτι δὲ καὶ αἱ ψηφίδες, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν αἰγιαλῷ εἴωθεν εὑρίσκεσθαι, φυσικῷ λόγῳ τοῦ εὑρετοῦ [25] γίνονται ᾠδιαχρῆμα.

§. XVIII. Lapides pretiosi, itemque gemmæ, & reliqua quæ in littore inveniri solent, naturali ratione inventoris statim fiunt.

§. XIX. §. XIX.

19. ἐκταρ. F. 20. τὴν de: F. 21. ἐν ὁιῳδήποτε εὑρεθέντα τόπῳ, τῆς σῆς δέ. ἧτ. ἐστὶ δεσπ. F. 22. ἡ pro τὰ F. 23. sic corrigere jubemur in Basil. pro eo quod editum fuerat δεσπότειαν, quod tamen retinuit Lugd. & Goth. 24. οἰκείαν pro ἀρχ. primo ediderat Vigl. Mox ἀναλαμβ. F. 25. γίνεται F. quod non recepi ob præced. λίθοι καὶ ψηφίδες.

x. Harmenop. 1. §. 25. 50. Eclog. 1. c. 4. in f. D. GOTH.

y. L. 5. §. pen. D. *adq. rer. dom.* l. 37. D. *de furt.* Nov. 69. c. 1. Julian. antec. Quamvis enim minima videatur hujusmodi res esse, attamen justitiæ ratio non ex quantitate, sed ex suis regulis debet æstimari: Nam & quod aliis vilissimum esse videtur, hoc aliis pretiosissimum est, vide Demetrium de Eloc. Et propter rem modicam igitur furti civiliter agi potest: adeo magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum. v. Hieron. *Ep. ad Titum* cap. 2. Constant. Manass. *Annal.* in reb. Belisarii. Idemque jus Atticum. Plato: κλεπτὴν δὲ, ἐάν τε μέγα, ἐάν τε σμικρὸν κλέπτῃ. τις εἷς ἂν νόμῳ κείσθω. Lysias adv. Leocr. De Dracone v. Gell. 11. c. 18. Plut. in Sol. Joann. Tzetz. chil. 5. FABR. I.

z. L. 5. in f. D. *de adquir. rerum dom.* 2. Harmen. 1. §. 32. d. l. §. *eod.* Eclog. *eod.* c. 4. D. GOTH. Quæ ex hostib. capimus, ratione naturali nostra fiunt, l. 3. §. pen. D. *de adq. poss.* Arist. Polit. 1. c. 4. & 5. id est, jure gentium, ex quo bella introducta sunt, l. 5. §. ult. D. *de adq. rer. dom.* Justin. 38. *Quam jure gentium victor occupaverat.* Polyb 10. ait, ᾠδιὰ τοῖς πλείστοις πᾶν τὸ ληφθὲν ἴσην κυριεύζουσι: apud Romanos vero inquit, οἱ χιλίαρχοι ἀφαιροῦσι πᾶσιν ἴσον. vid. Isidor. *Orig.* 5. 7. Liberi quoque homines in servitutem adducuntur, Xenoph. 3. παιδ. Deorum signa, atque donaria transeunt in jus ditionemque victoris. Pausan. in Arcad. Marcellus tamen, qui Deor. quoque signa victor exportarat, dicebatur etiam de diis velut captivis triumphasse, ut scribit Plut. & templa, statuas, ejusque generis ornamenta delere, corrumpere, &

ex-

§. XIX. Καὶ τὰ ἐκ τῶν ζώων τῶν ὑπ' 32
ἐμοῦ δεσποζομένων τικτόμενα, τῆς ἐμῆς
ἐστι δεσποτείας, καθάπερ ἐκεῖνα ἐξ ὧν
26 ἐτέχθη.

§. XIX. Etiam quæ ex animalibus meo dominio ſubjectis naſcuntur, mei ſunt dominii, ſicuti illa ex quibus nata ſunt.

§. XX. Φυσικὴ κτῆσίς ἐστι δὲ ἡ τῆς 27
ἀλυβίονος · (ἀλουβίων [a] δέ ἐστιν ἡ προσ-
κλυσις ἢ πρόσχωσις ·) ὅπερ γὰρ ἀφ' τῆς
ἀλυβίονος τῷ ἡμετέρῳ ἀγρῷ ὁ ποταμὸς
28 προσποριζει, τῆς ἐμῆς γίνεται δεσπο-
τείας Φυσικῷ νόμῳ. Εστι δὲ ὡς ἐν ὅρῳ
ἀλυβίων, ἄυξησις λανθάνουσα [b].

§. XX. Naturalis etiam adquiſitio eſt alluvionis. (Alluvio autem eſt *Græce* προσκλυσις vel προσχωσις:) Quidquid enim per alluvionem flumen noſtro agro adjicit, lege naturali mei fit dominii. Eſt vero quantum ad definitionem alluvio, incrementum latens.

Διὰ δὲ ἀλυβίονος τοῦτο δοκεῖ προστί- 33
θεσθαι, ὅπερ οὕτω [c] κατὰ μικρὸν προστί-
θεται, ὡς μὴ δύνασθαί τινα νοῆσαι, πόσον
καὶ ἐν ποίῳ χρόνῳ [d] τῆς ἡμετέρας ἐστὶ δε-
σποτείας τὸ προστιθέμενον. Ὑπόθου γὰρ
δύο εἶναι ἀγρούς, τὸν σὸν, ἔτι δὲ καὶ τὸν
ἐμόν· μέσον δὲ ῥεῖν ποταμόν· ἐὰν ὁ ποτα-
μὸς κατὰ βραχὺ καὶ ἀνεπαισθήτως προσ-
θῇ τι τῇ ἐμῇ γῇ, τοῦτο 29 ἀφ' τῆς ἀ-
λυβίονος ἐμὸν γίνεται.

Per alluvionem autem id videtur adjici, quod ita paulatim adjicitur, ut nemo intelligere poſſit, quantum & quo tempore *id* quod adjicitur, noſtri fiat dominii. Finge enim, duos eſſe agros, tuum item & meum; medium autem fluere flumen: ſi flumen paulatim nec ſenſibiliter aliquid terræ meæ adjiciat, hoc per alluvionem meum fit.

§. XXI. Εἰ δὲ ἡ τοῦ ποταμοῦ [e] βία 34
καὶ ὁρμὴ μέρος τι τοῦ σοῦ ἀφείλετο ἀ-
γροῦ,

§. XXI Sin vero vis & impetus fluminis aliquam agri tui partem abſtulit,

26. ἐτέχθησαν ante F. 27. ἀκκβ. hic & deinceps duplici κ ſola Fabr. 2. 28. προσθῇ. Φυσ. νόμῳ τῆς ἡμετέρας γίν. δεσπ. F. unde ἡμετέρας pro ἐμῆς recipiendum videtur. 29. ἀφ' τοῦ δικαίου τῆς ἀλ. F.

exportare ſummæ eſt impietatis, Polyb. 5. de Philippo, qui Deorum aras ſpoliaverat & lib. 9. de eod. Philip. φέρε μὴν τῆς Φιλίππου δωδεκονομίας, τίς χρεία πλείω λέγειν; τῆς μὲν γὰρ εἰς τὸ θεῖον ἀσεβείας ἱκανὸν ὑπόδειγμα, αἱ περὶ τοὺς ἐν Θέρμῳ ναοὺς ὕβρεις. quod explicat lib. 11. in Fragm. Φίλιππος πορευθεὶς ἐπὶ τὴν Τελχῶνιδα λίμνην, καὶ περιφρυόμενος εἰς τὸν Θέρμον, ἔνθα ἦν ἱερὸν Απόλλωνος, ὅσα περίεργον ἀπέλειπε τῶν ἀναθημάτων, τότε πάλιν ἅπαντα διελωβήσατο· κακῶς μὲν πρὸς τὸ, κακῶς δὲ τότε χρώμενος τῷ θυμῷ· τὸν γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ὀργιζόμενον εἰς τὸ θεῖον ἀσεβεῖν τῆς πάσης ἀλογισίας ἐστὶ σημεῖον. FABR. I.

a. Adde l. 7. §. 1. D. *de adqu. rerum dominio.* 2. Harmenopul. 1. §. 38. [& 150. it. III. 3. 15.] D. GOTH.

b. Incrementum non apparens, l. 9. § 3. D. *de uſufr.* lucrum quod pedetentim, & obſcurè increſcit. Donum fluminis injubjectum oculis, ut Νείλου δῶρον, Strabo 15. FABR. I.

c. Proinde *Alluvio* dicitur τὸ ἀνεπαισθήτως ἀφ' τοῦ πολαμοῦ προσγεθὲν Eclog eod. ad c. 5. in pr. [mox vide] 2. Harmenop. 1. § 41. D. GOTH.

L. 7. §. 1. D. *de adq. rer. dom* l. 1. C. *de alluv.* paulatim, eſt minuatim [*ſic*] καὶ ἀνεπαισθήτως, fallentibus & furtivis incrementis. FABR. I.

d. Χρονον hic uſurpat pro *momento* D. GOTH.

e. Alia cauſa eſt, ſi ſubito toto impetu pars fundo meo detracta ſit: conſtat enim meam permanere, d. l. 7. §. 2. Theophyl. Ep 53. quia non poſſeſſoris negligentiâ, ſed tempeſtatis violentiâ abreptum adparet; per contrarium, quicquid aqua lambendo abſtulerit, id poſſeſſor amittit, quia poſſeſſoris negligentiâ damnum id contigerit. Caſſius Longinus Jc. apud Aggenum in Frontin. *de limit. agror.* FABR. I.

γοῦ, καὶ τῷ ἐμῷ προσήγαγεν ἀγρῷ, δῆλόν ἐστιν ὅτι τὸ προστεθὲν τῆς σῆς μένει δεσποτείας, εἰδὲ γε ἀνεπαισθήτως 30 γέγονεν.

Εἰ δὲ τὸ μέρος τὸ ἐκ τοῦ σοῦ ἀγροῦ ἀφαιρεθὲν, δενδροφόρον [f] ἦν, καὶ τῷ ἐμῷ προσενεχθὲν ἀγρῷ ἐπὶ πλείονα χρόνον [g] αὐτῷ προσεπάγη, καὶ τὰ δένδρα, ἃ ἐπεφέρετο, τὰς οἰκείας ἐξέτεινε ῥίζας, ὥστε τοῦ ἐμοῦ ἅψασθαι ἀγροῦ, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου 31 ταῦτα τῆς ἐμῆς γενήσεται δεσποτείας, ἐξ οὗ 32 λοιπὸν ἤρξατο τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐμῆς γῆς, 33 οἷον τὰς ῥίζας ἔχοντα ἐν τῇ ἐμῇ γῇ.

lit, meoque adpulit agro, manifeſtum eſt, *id quod* adjectum *fuit*, tui manere dominii: neque enim non ſenſibiliter factum eſt.

Quod ſi pars ex agro tuo ablata, arborifera ſit, meoque agro adjecta, longiori tempore ei adhæſerit, atque arbores, quas ferebat, ita ſuas extenderint radices, ut meum agrum contingant, illæ ex eo tempore mei fient dominii, ex quo deinde e mea terra ali cœperunt, ut quæ radices habeant in mea terra.

§. XXII. Νῆσον [h] ἀναφυῆναι 34 συνέβη 35 ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, (τῶν δὲ σπανίως τοῦτο συμβαινόντων ἐστί) 35 τοῦ πρώτου λαμβάνοντος ἡ νῆσος γίνεται· εἰδενὸς γὰρ πρότερον οὖσα, νῦν ἄρχεται δεσπόζεσθαι.

§. XXII. Inſulam naſci contigit in medio mari, (eſt autem hoc ex raro contingentibus) occupantis fit inſula. Nullius enim quum antea eſſet, nunc dominum habere incipit.

Εἰ

Quod

30. τοῦτο ad: F. 31. τῆς ἐμ. ταῦτα F. 32. λοιπὸν de: F. 33. οἷα F. 34. ἐν μέσῳ συνέβη F. 35. πρωτολαμβ. ſine articulo F. forte rectius.

f. Δενδροφόρον μέρος, *pars agri arboribus conſita.* Qui autem dendrophori, v. l. 1. & 2. C. Theodoſ. *de centonariis & dendrophoris.* D GOTH.

Inſignis Gothofredi patris error, quum in Cod. Theod. neutiquam de agris dendrophoris, ſed de Collegio & corpore Dendrofororum agatur, de quibus Gothofredus filius conſulendus, Tom. V. p. 218. G. O. R.

g. Scholiaſtes: ὁ μακρὸς χρόνος ἐστὶν ὅτε δύναται ῥυζῶσαι [leg. ῥιζῶσαι] δένδρον. quaſi ex quo arbores radices egerunt in fundum meum, pars illa unitatem cum fundo meo feciſſe intelligatur: & tam igitur pars prædii, quam arbores quibus eſt conſita, prædio meo adquiruntur. FABR.

Vide l. 7. §. 2. D. *de Adq. Rer. dom.* add. l. 9. §. 2. verſ. *ita demum* D. *de Damno inf.* Poterit tamen ſuccurri priori domino, ſi nulla ejus negligentia arguatur, l. 5. §. 3. D. *de Rei vind.* J. DOUJ.

h. L. 7. §. 3. D. eod. 2. Harmenopul. 1. §. 39. 50. Eclog. 1. c. 5. D. GOTH.

Inſulæ interdum in medio mari naſcuntur, ſive emergant, atque unda dehiſcens terram inter fluctus aperiat, ut receſſu maris Rhodum, ἔσαν ὑπὸ τῇ θαλάττῃ, καὶ κεκρυμμένην, ut ait Ariſtid. perhibent exiliſſe, & ſurrexiſſe. Philo Byzant. περὶ τῶν ἑπτὰ θεαμάτων. Ῥόδος ἐστὶ πελαγία νῆσος, ἣν τὸ παλαιὸν ὁ βυθὸς κρυπτομένην ἥλιος ἀνέδειξεν, αἰτησάμενος παρὰ θεῶν ἰδίαν γενέσθαι τὴν ἀναφανεῖσαν. Heraclid. de Polit. Plin. 2. 87. de Hiera & aliis. Ammian. Marcellin. lib. 17. Pauſan. in Arcad. Plin. d. c. 87. de Thera & Therafia præter Plinium, Plutarch. de Pyth. oraculo. Sen. Nat. Q. 6, c 21. Strabo 1. Xiphil Juſtin. 30. Jul. Obſeq. de prod. c. 57. *In Sicilia Vulcani inſula ſaxoſa, deſerta, quæ externis crateribus flammas eructabat, magna hominum admiratione nata eſt:* inſulæ igitur, quæ in profundo eriguntur, nullius ſunt, ſicut & ipſum mare, & proinde ejuſmodi inſulæ maritimæ cedunt occupanti. FABR. I.

i. Νῆσον ἐν πελάμῳ *dixit*, ἀντὶ τῆς ποταμίας. 2. Harmenop. 1. §. 40. Eclo. d. loco verſ. νῆσος ποταμία. D. GOTH.

k. Scribit etiam Aggen. in Frontin. flumen torrens ſæpe inſulas efficere. Verum inſulas accipe, quæ fluminis alveo cohærent, de quib. Plin. 8. Epiſt. 20. ex emend. Jacobi Lectii, & Paul. in l. pen. §. 2. *de adq. rer. dom.* FABR. I.

l. Ceteros triginta ſibi vindicabit proxime ſequentis agri dominus, ſive is privatus ſit ſive populus Rom. Poſſem præterea hic Geometram agere, ſed

Εἰ δὲ ἐν ποταμῷ i ἀναφύει, (*35 συνεχῶς δὲ τοῦτο k συμβαίνει) εἰ μὲν ἐν μέσῳ τῷ ποταμῷ, ἔσται κοινὴ τῶν ἐξ ἑκατέρου μέρους τὸ ποταμὸ πλησίον τῆς ὄχθης ἐχόντων τὰ κτήματα, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πλατύτητος τῶν ἐντεῦθεν 36 καὶ ἐντεῦθεν κειμένων ἀγρῶν, ἥτις πλατύτης τὸ ἀγρὸ τῇ ὄχθῃ πλησιάζει· οἷον, ἐπεκτείνεται ἡ νῆσος αὕτη ἐπὶ πόδας λόγου χάριν ρ̄. ἀλλ' ὁ μὲν ἔχων τὸν ἀγρὸν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τῆς νήσου, τῆς ὄχθης πλησίον, πλατυνόμενον ἔχει τὸν ἀγρὸν μέχρι ποδῶν ρ̄. 37 ὁ δ' ἕτερος ο̄· ὁ μὲν ἐν τῷ δεξιῷ μέρει, ἐπὶ πλάτος δεσπόσει ποδῶν ρ̄, ὁ δὲ ἐν τῷ ἀριστερῷ l ἐπὶ πλάτος ο̄ 37. Εἰ δὲ τῇ μὲν μιᾷ πλησιάζει ὄχθῃ, 38 τῆς δὲ ἑτέρας ἀφέστηκε, τούτων ἔσται μόνων, οἱ κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος τὸ πλησιάζον ἐγγὺς τῆς ὄχθης ἔχουσι τοὺς ἀγρούς.

Quod si in fluvio naſcatur, (hoc autem frequenter evenit) ſi quidem in medio flumine, communis erit *eorum* qui ex utraque fluminis parte prope ripam prædia habent, ſecundum menſuram latitudinis agrorum hinc atque illinc jacentium, quæ latitudo agri ripæ proxima ſit. Veluti extenditur hæc inſula ad pedes verbi gratia centum: atqui ille qui agrum e dextra inſulæ parte habet, prope ripam extenſum habet agrum ad pedes centum; alter autem *ad* ſeptuaginta: ille in parte dextra dominus fiet centum pedum in latum, hic in ſiniſtra ſeptuaginta in latum. Si vero uni quidem ripæ proxima, ab altera autem remota ſit, eorum ſolorum erit, qui ad illam partem proximiorem juxta ripam agros habent.

Εἰ

Quod

*35. Omnino legend. videtur συχνῶς. Vide nos, ſi tanti eſt, in *Obſ. Miſc. Nov.* T. IV. GAVEL. 36. καὶ ἐντεῦθεν deerat in Baſil. ſed in Emend. addere jubemur, unde & F. per incuriam omiſit. 37—37. ὁ δ' ἐν ἀριστερῷ μέρει πλατυνόμενον ἔχει τὸν ἀγρὸν μέχρι ποδῶν ὁ. ὁ μὲν, ὁ· ὁ δὲ ρ' ἐπὶ πλάτος δεσπόσει ποδῶν. F. 38. ἀφ. δὲ τῆς ἑτ. F.

ſed præſtat Lectores harum rerum curioſos remittere ad BUTEONIS ſcripta, quæ mihi poſt editam Differt. *de Matheſi Juridica* (ubi vid. pag. 62.) legenda olim obtulit Medicus Litterariſſ. *Herm. Lufneu*, νῦν ὸ ἁγίοις. Quum autem illa rariſſime occurrant, haud ſpero me rem ingratam Lectoribus facturum, ſi generalem eorum indicem hic adpoſuero:

JOAN. BUTEONIS DELPHINATIS OPERA GEOMETRICA: quorum tituli ſequuntur: (1.) De *arca Noë*, cujus formæ capacitatiſque fuerit. (2.) De *ſublicio ponte* Cæſaris. (3.) Confutatio *Quadraturæ circuli* ab Orontio Finæo factæ. (4.) Ad locum *Quintiliani* [*I. Inſtit. Orat. cap. X. al.* 18. *Burm. Edit. p.* 112. *ſeqq.*] Geometricum explanatio (5.) Ad problema *Cubi duplicandi.* (6.) De *fluentis aquæ* menſura. (7.) Emendatio figurationis *Organi a Columella* [*L. III. c.* 13. §. 9 *& ſeqq.*] deſcripti. (8.) De *libra & ſtatera.* (9.) De pretio *margaritarum.* IN JURE CIVILI: (1.) De *fluviaticis inſulis* ſecundum Jus Civile dividendis: ubi confutatur *Tyberias* Bartoli. (2.) De diviſione fructus arboris in confinio natæ. (3.) *Geometriæ cognitionem* Jureconſulto neceſſariam. (4) Ad l. *Fructus* D. *Soluto matrim.* (5.) Ad l. *Si ita ſcriptum* D. *de Lib. & poſth. har. inſt.* (6.) Ad §. *Qui ducenta* l. *Qui quadringenta* D. *Ad L. Falcid.*

LUGDUNI apud Mich. Jovium. M. D. LIX.

Potiſſima horum Operum argumenta atque excerpta recenſere aliquando conſtitui, ubi novam d. Differtationis editionem adornare continget. Interim & Poëta hic Buteo fuit, ut qui ex. gr. in auctorem veteris ac vulgatæ in Columella figuræ ſic luſerit:

Quiſquis in hac forma te, falſa Ciconia, pinxit:
Ruſticus, atque parum ruſticus ille fuit.
Verba nec authoris norat, nec vitibus unquam
Sulcum pangendis viderat is fieri.

Quod ſi Buteonianas hujus *Ciconiæ* delineationes videre contigiſſet Cl. Geſnero, non dubito quin eas mecum probaturus neque alias quæſiturus fuiſſet. Jam e diverticulo, quo animi cauſa non ſine aliorum exemplo ſeceſſeram, in viam redeamus.

G. O. R.

Εἰ δὲ ὁ ποταμὸς τῷ ἐμῷ 39 περιῤῥέων ἀγρῷ, κατὰ μέρος διαιρεθεὶς καὶ εἰς δύο τμηθεὶς, 40 [εἰς] τὸν ἐμὸν περιῆλθεν ἀγρὸν ἢ τοι ἐκύκλωσεν, εἶτα τελευταῖον ἑνωθεὶς ἑαυτῷ, ἔν τι γέγονεν, ὥστε τὸν μέσον τόπον νήσου [m] τύπον ἐπέχειν, [ὡς εἰς δύο τμηθέντος αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν περιελθόντος ἢ τοι κυκλώσαντος] τῆς ἐμῆς μένει δεσποτείας ὁ κυκλωθεὶς ἀγρὸς, διὰ τὸ καὶ πάλαι 41 ὑπ' ἐμοῦ δεσπόζεσθαι.

37 Quod si flumen meum agrum præterfluens, pro parte divisum atque in duo scissum, agrum meum circumierit sive incluserit, deinde postremo sibi coadunatum, unum factum sit, ita ut locus medius insulæ instar obtineat, [tamquam illo in duo scisso, agrumque meum circumeunte sive includente] mei dominii manet incluſus ager, quia & ante a me possidebatur.

§. XXIII Εἰ δὲ τῆς φυσικῆς [n] νηδύος, 42 ἢ τοι κοίτης, παντελῶς καταλειφθείσης, κατ' ἄλλο μέρος ἤρξατο 43 ῥέειν ὁ ποταμὸς, ἡ μὲν πρώτερα αὐτοῦ νηδὺς ἐκείνων ἔσται, οἱ πλησίον τῆς ὄχθης αὐτοῦ ἀγροὺς κέκτηνται, κατὰ τὸ μέτρον δηλαδὴ τῆς πλατύτητος 44 ἑκάστου ἀγροῦ τῶν παρ' ἑκάτερα, ἥτις πλατύτης πλησιάζει τῇ ὄχθῃ· ἡ δὲ 45 καινὴ νηδὺς ἐκείνου ἄρχεται εἶναι τοῦ δικαίου, ᾧ ὑπῆρχε καὶ ὁ ποταμὸς, τουτέστι [o] πρόθλικος.

38 §. XXIII. Quod si naturali alveo, sive cursu, omnino relicto, per aliam partem flumen fluere cœperit, prior ejus alveus illorum erit, qui prope ripam ejus agros possident, pro mensura scilicet latitudinis cujusque agri qui utrimque *adjacent*, quæ latitudo ripæ proxima sit. Novus autem alveus ejus incipit juris esse, cujus etiam flumen erat, id est publici.

Εἰ Si

39. περιῤῥέων ante F. 40. *in fundum meum excurrerit*, vertit Curt. ac retinuit F. Ego εἰς delendum censeo, uti paulo post in verbis a me cancellatis jam afuerat, quæ Fabrotus non male omisit. G. O. R. 41. ἐπ' ante Lugd. 42. ἢ τ. κοίτ. de: F. hic, non sub fin. huj. cap. 43. ῥεῖν. F. 44. ἑκατέρα ante F. 45. νεὰ pro καινὴ F.

m. Νήσου τύπος forma insulæ, ut hic & *l.* 7. §. 4. D. *eod.* author Eclogæ d. loco τάξιν νήσου dixit. D. GOTH.

Ποταμοῦ κύκλῳ περιῤῥέοντος, id est, cum fluvius τμηθὲν ἑαυτὸν περιβάλλει τὸ χωρίον, καὶ ἀπέφηνε περίῤῥουν, & circumfluvius ager dicitur. Cicero etiam circumfluvionem appellat 1. *de Or.* & causa proprietatis non mutatur, l. 1. C. *de alluv.* Aggen. in Frontin. *Si vero insulam feciſſet, à cujus agro feciſſet, is poſſideret.* FABR. I.

n. Νηδὺς πόλαμοῦ, Glossis *alvus*: nisi forte inibi legendum *alveus*. D. GOTH.

Anna Comn. Alex. 1. scribit, τοὺς μεγιστᾶνας τῶν πόλαμῶν τοῦτο πάσχειν, ut alveum in universum relinquant, καὶ τὴν μὲν παλαιὰν καταλείπουσι πάσο δοι διάφενον ὑγρᾶ, χηρεύουσαν ὕδατος. FABR. I.

Duæ postremæ voces interpretatio videntur esse binarum præcedentium. G. O. R.

Schol. νηδὺς ἡ κοίτη ταυτὸν. Glossæ: νηδὺς ποταμοῦ, *alveus*. Basilica lib. 50. tit. 1. c. 7. εἰς τὴν παλαιὰν κοίτην πάλιν ἐλθών. *in veterem alveum reverſum.* FABR. II.

o. Alveus à flumine occupatus à nobis possideri desiit, l. 30. §. 3 D. *de adq poſſ.* & publicus est juris gentium, l. 7. §. 4 l. 30. § 3. D. *de adq. rer. dom.* l. 24. D. *quib mod uſ. am.* FABR. I.

o. [Si flumen se sibi reddiderit, & in veterem alveum se converterit, novus alveus derelictus eorum est, qui secundum ripam prædia possident. Sed vix est, ut id obtineat, d. l. 7. §. 4. id est, *ex Edit.* 1.] subtilis quidem ratio videtur hoc postulare, sed aliud æquitatis ratio suggerit: [& quia humanitatis rationi congruum non est, vix est ut id obtineat, id est, prorsus non obtinet, ut recte glossa in v. *incipit.* Donat. in Eunuch. Act. 3. Sc. 2. *vix, aut difficile significat, aut non*, &c. Sic loquitur Pap. in l. 7. D. *de ſerv. export.* ex æquo igitur & bono dominus agrum suum recipit, καὶ τὸ ἀκέραιον

βίς

Εἰ δὲ μετά τινα χρόνον εἰς τὴν προτέραν 46 ὑπέστρεψε νηδὺν ἤτοι κοίτην, πάλιν ἡ νῦν ὑπ' αὐτῆ καταλειφθεῖσα νηδὺς 00 ἐκείνων εἶναι ἄρχεται, τῶν πλησίον τῆς ὄχθης αὐτῆ κεκτημένων ἀγρῶν.

Si vero post tempus aliquod in proprium redierit alveum sive cursum, alveus nunc ab eo relictus rursus eorum esse incipit, qui prope ripam ejus agros possident.

§. XXIV. Ἕτερόν τι ἐστίν, εἰ πλημμυρήσας ὁ ποταμὸς ὅλον ἐπέκλυσέ P μου τὸν ἀγρόν. ἐνταῦθα γὰρ οὐκέτι λέγομεν, τὸν ἀγρὸν 47 ὅλον γίνεσθαι πάβλικον, οὐδὲ ἀμείβεσθαι αὐτῆ τὴν δεσποτείαν· μένει γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐμός· ὅθεν ἐὰν ἀναχωρήσῃ τῶν τόπων ἐκείνων, ἃς ἐκάλυψεν Q ἐπικλύσας, τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀναλήψομαι, τῆς δεσποτείας οὐ *47 γινομένης τῶν προσκεκτημένων· καθάπερ ἡ νέα νηδὺς γενομένη r πάβλικα, τῇ τοῦ ποταμοῦ ἀναχωρήσει τῶν προσκεκτημένων γίνεται.

39 §. XXIV. Aliud quid est, si restagnans flumen totum agrum meum inundaverit. Hic enim non item dicimus, totum agrum fieri publicum, neque dominium ejus mutari: manet enim nihilominus meus. Unde si recesserit ab illis locis, quos inundando texerat, agrum meum recipiam, dominio non translato ad possessores vicinos: sicuti novus alveus publicus factus, recessu fluminis possessoribus vicinis adquiritur.

§. XXV. Ἐξ s ἀλλοτρίας ὕλης εἶδος ἐποίησέ τις· ζητεῖται, τίς τοῦ εἴδους ἔσται δεσπότης κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον· πότερον ὁ τὴν ὕλην εἰς εἶδος ἀμείψας, ἢ ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, κύριος ἔσται καὶ τοῦ εἴδους; οἷον 48 ἐξ ἀλλοτρίων φαρμάκων t ἔμπλαστρον ἢ 49 κολλύριον u συντέθεικεν, ἢ ἐξ ἀλ-

40 §. XXV. Ex aliena materia speciem quis fecit. Quæritur, quis speciei futurus sit dominus naturali ratione; utrum qui materiam in speciem mutavit, an dominus materiæ etiam dominus speciei sit futurus? Veluti, ex alienis medicamentis empla-

46. ἐπέσχε. Lugd. & Goth. 47. ὅλον de: F. quamvis Latine expressérit. γίνεσθαι cum F. 2. rescripsi pro vulg. γενέσθαι ob sequens ἀμείβεσθαι *47. Malim γενομ. G. O. R. 48. Verba sequentia ad συντεθ ἢ usque, rejicit F. post δεσπότης ἢ, forte ut cum Lat. textu concordent. 49. κεκλύριον Lugd. & Goth. κολλύριον F.

βὲς προσχωσιτικὸν κριτικῶν, vel si flumen non recesserit, verus alveus ejus fiet. *ex Edit.* 1.] Scholiast. Theoph. κατὰ ἀκεράβειαν ἀπόλλυσι τὸν τόπον· κατὰ δὲ φιλάνθρωπον λογισμὸν ὁ δεσπότης ἀναλαμβάνει τὸν αὐτοῦ τόπον, τουτέστιν, ὅθεν παρῆλθεν τὸ ὕδωρ· ἢ ἀντ' αὐτοῦ τὴν προτέραν νηδύν, εἰ τύχοι μὴ ἀναστρέψαι τὸν ποταμὸν, ὡς κεῖται βιβ. μα. τίτλ. α. διγ. 3. ῥητῷ Γαΐου. intelligit d. l. 7. §. 4. [Intumescentis autem fluminis inundatione non amittitur agri proprietas: cum nimirum exit flumen, & riparum fræna contemnit: nam remeante flumine, & post discessum fluctuum fundus ejus manet, cujus & fuit. Neque enim inundatio fundi speciem commutat, id est, inundatione non fit locus publicus. *ex Ed.* 1.] FABR.

p. Ἐπομβρίαν ἐπίκλυσιν dixit author Eclogæ *d. t.* 5. *in f.* inundationem & imbrium magnitudine factam. D. GOTH.

q. Theophylact Epist. 32. ὁ ποταμὸς ἀνεσκίρτησε, καὶ κακὸν ἡμῖν ἀρχὴν ἔσχατο σκίρτημα· ὅλον τὸν ἀγρὸν ἐπεκλύσατο. FABR. I.

r. L. 38. D. *de adquir. rerum domin.* v. supra, §. 23. FABR. I.

s. 2 Harmenop. 1. §. 27. 50. *Eclog.* 1. c. 6. l. 7. §. 7. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

t. Ἔμπλαστρον ut d. §. 7. l. 18. §. 10. D. *de instructo.* Paul. 3. *sent.* 6. § 62. D. GOTH.

u. Κολλύριον, quod Glossis κολλύριον ἰατρικὸν *Collurion.* Collyrium l. 18. §. 10. D. *de instructo.* d. §. 7. D. GOTH.

[Joan. Apocalyps. c. 3 Horat. Serm. 1. 5. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus, Illinere.* Anastas.

ἀλλοτρίων σταφυλῶν ἢ ἐλαιῶν ἢ σταχύων, οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ σῖτον 50 ἐποίησέ τις· ἢ ἐξ ἀλλοτρίᾳ χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ χαλκῷ ἐποίησέ τις σκεῦος· ἢ ἐξ ἀλλοτρίᾳ οἴνῳ καὶ μέλιτος ἐποίησεν οἰνόμελι· x ἢ 51 ἐξ ἀλλοτρίᾳ 41 ἐρίῳ ἐσθῆτα ἐποίησεν, ἢ ἐξ ἀλλοτρίων σανίδων πλοῖον, 52 [ἢ ἁρμάριον y ἢ ὑποπόδιον κατεσκεύασε.]

plaſtrum aut collyrium compoſuit, vel ex alienis uvis aut olivis aut ſpicis, vinum aut oleum aut frumentum quis fecit: vel ex alieno auro aut argento aut ære vas fecit aliquis: vel ex alieno vino & melle fecit mulſum: vel ex aliena lana veſtem fecit, vel ex alienis tabulis navem [aut armarium aut ſuppedaneum fabricavit.]

Καὶ γεγόνασιν ἐπὶ 53 τούτων πολλαὶ φιλονεικίαι τῶν Σαβινιανῶν καὶ 54 τῶν Προκυλιανῶν. Οἱ μὲν Προκυλιανοὶ ἔλεγον, τὸν τὸ εἶδος κατασκευάσαντα, 55 γίνεσθαι δεσπότην τοῦ z κατασκευασθέντος. Οἱ δὲ Σαβινιανοὶ τὸν τῆς ὕλης δεσπότην a κύριον ἠβούλοντο εἶναι τοῦ εἴδους.

Et fuerunt ſuper his multæ contentiones Sabinianorum ac Proculianorum. Proculiani quidem dicebant, *eum* qui ſpeciem fabricaſſet, dominum fabricatæ *rei* fieri: Sabiniani autem dominum materiæ volebant dominum eſſe ſpeciei.

Τρίτη δὲ γέγονε γνώμη b, μέση τις οὖσα, ἥτις ποτὲ μὲν τοῖς Σαβινιανοῖς, ποτὲ δὲ τοῖς Προκυλιανοῖς συντρέχει, ἣν καὶ ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν 56 ἐπελέξατο δεσπότης· φησὶ γὰρ ἡ τρίτη γνώμη, εἰ τὸ κατα- 42

Exſtitit porro tertia ſententia, quodammodo media, quæ aliquando Sabinianis, aliquando Proculianis conſentit, quam & religioſiſſimus dominus noſter elegit. Dicit enim tertia ſen-

ten-

50. ἐποίησεν abſque τις F. 51. huc trajicit F. verba lect. 48. deſignata. 52. Incluſa adjicit F. 53. τούτῳ F. 54. τῶν de: ante F. 55. γιν. F. 56. ἐπεδέξατο Lugd. & Goth. ἀπεδ. F.

ſtaſ. Sinaïta, ὀδηγοῦ c. 2. κολλύριον, τὸ κωλυόμβιον τὸ βέον. *ex Edit.* 1.] Gloſſ. gr. lat. κολλύριον ἰατροῦ, collurium. FABR.

x. Οἰνόμελι mulſum, ut 2. Harmenop 1. §. 27. 28. adde l. 6. D. *de tritico.* D. GOTH. Ulp. quoque in l. 5. §. 1. *de rei vind.* ſcribit, mulſum ex melle & vino fieri. Martial. 13. 105. *Attica nectareum turbatis mella Falernum*, &c. Boët de Cons. 2. *Nec Bacchica munera norat, liquido confundere melle.* Lucian. in Prometh. ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος τὸ ξυναμφότερον ἥδιστον v. Dioſc. 5. c. 12. Plin. 22. c. 24. FABR. I. [Adde mox ſeq. notam *f.*]

y. [Uruntur auctores Baſil. Libro xv. tit. iv. cap. vii. *Edit.* 2. &] Joannes Moſchus Limonarii cap 79. FABR.

z Non potuiſſet enim æs puta in habitum ſtatuæ figurari, niſi acceſſiſſent peritæ manus. Sed & qui fecit, naturali ratione dominus eſſe videtur, quia ſumma ratione noſtrum eſt, quod ipſi ut in rerum natura eſſet, fecimus l. 3. §. pen. D. *de adq. poſſ.* formam enim rebus dare ſubſtantiam. Chalcid. in Tim. Plat. Plato ſilvam eſſe dicit in nullâ ſubſtantiâ, propterea quod nulla ſilveſtria habeant perfectionem: dum enim ſunt adhuc ſilveſtria, informia ſunt, ac ſine ordine, ac ſpecie, ut ſaxa, &c. & mutata forma prope interimit ſubſtantiam rei, l. 9. §. ſi quis D. *ad exhib.* l. 5 D. *de aur. & arg. leg* l. 26. D. *de adquir. rerum dom.* l. 18. §. 3. D. *de pign. act.* Optat. Milevit. 5. *Utique dum incipit eſſe quod non erat, deſinit eſſe quod fuerat.* FABR. I.

a. Κύριος proprie dicitur, de cujus poteſtate omnia pendent. ANON. DUK.

Quia ſine materia nulla ſpecies effici poſſit. *nihil ars ſine materia*, Quintil. 2. c. 20. Æs prima ſtatuæ cauſa eſt nunquam enim facta eſſet, niſi fuiſſet id, ex quo ea funderetur, duceretur ve, ut ait Senec. Epiſt. 65. non fit navis ſine lignis, ait idem Ep. 88 æquum autem videtur, ut quod ex re noſtra fit, noſtrum quoque ſit l. 12. §. 1. D. *ad exhib.* l. 31. D. *de don. int. vir. & uxor.* FABR. I.

b. Po-

τασκευασθὲν εἶδος ἀναλυθῆναι δύναται εἰς τὴν παλαιὰν ὕλην, ἐξ ἧς γέγονεν, ὁ τῆς ὕλης δεσπότης καὶ τοῦ εἴδους ἔσται δεσπότης· εἰ δὲ τὸ εἶδος ἀναδραμεῖν εἰς τὴν ἀρχαίαν [c] ὕλην οὐ δύναται, τὸν κατασκευάσαντα τὸ εἶδος, εἶναι τοῦ γενομένου [43] [d] δεσπότην· οἷον ὡς ἐπὶ θέματος, ἀπὸ βώλου χαλκοῦ ἢ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ τὸ κατασκευασθὲν σκεῦος, δύναται χωνευθὲν τὴν ἀρχαίαν ἀποτελέσαι [57] μορφὴν χαλκοῦ ἢ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ· ὁ δὲ [e] οἶνος ἢ τὸ ἔλαιον ἢ ὁ σῖτος, εἰς σταφυλὰς ἢ ἐλαίας ἢ στάχυας οὐκ ἀποστρέφειν οὐ δύναται· ἀλλ' οὐδὲ τὸ οἰνόμελι εἰς οἶνον καὶ μέλι διαλύεσθαι δύναται· Ταῦτα μὲν, ἐν ᾧ ἡ πᾶσα ὕλη ἀλλοτρία ἦν.

tentia, ſi fabricata ſpecies reſolvi poteſt in priorem materiam, ex qua facta fuit, materiæ dominus etiam ſpeciei erit dominus: ſi vero ſpecies in veterem materiam reverti non poteſt, *eum* qui ſpeciem fabricaverit, dominum eſſe *rei* confectæ. Veluti in hac ſpecie: Ex maſſa æris vel argenti vel auri confectum vas, poteſt conflatum priſtinam æris vel argenti vel auri formam reddere: aſt vinum vel oleum vel frumentum, in uvas vel olivas vel ſpicas reverti non poteſt: immo neque mulſum in vinum & mel reſolvi poteſt. Hæc quidem *locum habent*, ubi omnis materia aliena fuit.

Εἰ δὲ [58] ἐξ ἐμῆς καὶ σῆς ὕλης ἐποίησά [44] τι εἶδος, οἷον ἐξ ἐμοῦ οἴνου καὶ [59] σοῦ μέλιτος [f] οἰνόμελι· ἢ ἐξ ἐμῶν καὶ σῶν φαρμά-

Si vero ex mea materia ac tua ſpeciem aliquam fecero, veluti ex meo vino ac tuo melle mulſum; aut ex me-

57. βῶλον pro μορφὴν F. 58. ἐξ de: ſoli Goth. Mox τὸ pro τι habet F. 59. μελ. σοῦ F.

b. Poſteriorum JCtorum Caji, Pauli, Ulpiani, quam ſecutus eſt Juſtinianus. GEN. EDIT.

Veram ideo Tribuniani ſcripturam puto, quam in Miſc. Obſerv. Anni 1744. pag. 547. ex MS. Inſtitutt. Gottorpienſi exhibui, ſcil. *placuit NOBIS media ſententia*: ubi dixi. G. O. R.

c. Ἀρχαίαν ὕλην dixit, ut Harmenop. d. §. 27. pro quo Synopſis, τὴν αὐτὴν ὕλην. priorem & rudem materiam, ἀρχαίαν μορφὴν, ut pro eodem ſumatur ὕλη καὶ μορφὴ, ut hic. addamus pro μορφὴν Harmenopulum illo loco dixiſſe βῶλον, maſſam. D. GOTH.

Ad rudem materiam, non deformatam, & infabricatam. FABR. I.

d. Si ſuo nomine fecerit, l. 7. § 7. D. *de adquir. rerum dom.* FABR. I.

e. Mihi videtur Th hæc transtuliſſe ex ajo, l. *adeo*, D. *de Adquir. domin.* nec meminiſſe tum Pauli diſtinctionem, [an bona fide fecerit, an non:] l. *de eo* D. *Ad exhib.* quæ probabilem tamen habet rationem, & hunc locum velut exceptione quadam corrigit: quæ res ἀντινομίαν nullam habet, l. *in toto* D. *de Reg.* l. *incivile* D. *de Legg.* De ſpicis magis equidem miror Caji ſententiam hic nominatim non probari: qui locus Theophilum hæc ſcribentem fugere non potuit. Sed, ut dixi, Cajus priorem de granis ſententiam (quam hic Juſtinianus probat) non damnat; ſed probabilem habet diverſam ſententiam. EG. BARO *in Comment.*

Vinum nova ſpecies eſt, quæ proprio nomine cenſetur, nec uvæ ad id, quod eſſe deſierunt, reduci poſſunt. Theodoretus Dial. 1. cap. 4. καὶ τῆς ἀμπέλου τὸν καρπὸν σταφυλὴν ὀνομάζοντες, ὅταν ἀποθλίψωμεν οὐ σταφυλὴν, ἀλλὰ οἶνον προσαγορεύομεν. Quid ergo? Si quis ex alienis ſpicis frumentum excuſſerit, frumentum ſuum faciet? Gajus id negat in l. 7. §. 5. *de adquir. rerum dom.* quod igitur hic deeſt, omnino ſuppleri debet ex d. §. 5. Eorum qui mediam viam ſequebantur ſententia placebat Gajo: placuit & Juſtiniano. Denique Servius Stoïcos, à quibus juris auctores fere profecti, *erciſcundos* appellat, id eſt, medium ſecutos. Sext. Empiric. 2. de Philoſoph. de Stoïcis: μέσην ὁδὸν τέμνοντες. Theodoretus græcar. paſſ. curat. 12. οἱ δὲ τῆς ποικίλης μέσην τινὰ ὁδὸν ἤλασαν. Certe alias auctores noſtri medium ſequuntur, ut in l. 3. in fin. D. *ſi pars hered. pet.* l. 25. D. *de pigner. act.* Juſtin. §. 7. ſupra *qui & ex quibus cauſ.* & Nov. 105. v. Cornel. Celſum præf. lib. 1. FABR. I.

f. Ita vertit *mulſum* heic & ſup. Gloſſæ: οἰνόμελι, *mulſum*. Philoxeni: mulſum, οἰνόμελι quod & μελίκρατον. Julius Pollux lib. 6. cap. 2. μελίκρατον δὲ, τὸ νῦν οἰνόμελι. Gloſſæ: μελίκρατον, *mulſum*. Vide tamen leg. *ſi quis* 9. D. *de trit. vi & ol. leg.* FABR. II. [Confer præced. notam x.]

g. cum

μάκων ἔμπλαστρον 60· ἢ ἐξ ἐμοῦ καὶ σοῦ ἐρίου ἐσθῆτα, ἀναμφίβολον ἐπὶ τούτου ἔ τοῦ ἱματίου, τοῦτον εἶναι δεσπότην τὸν κατασκευάσαντα· ὁ γὰρ μόνον οἰκείαν ἐργασίαν ἐδαπάνησε περὶ τὸ εἶδος, ἀλλὰ καὶ μέρος 61 παρέσχε τῆς ὕλης.

medicamentis meis ac tuis emplastrum; aut ex mea lana ac tua vestem: in hac specie non *est* controversum, eum esse dominum, qui fecerit: non enim suam modo operam in speciem impendit, sed & partem materiæ præbuit.

§. XXVI. Εἰ δέ τις ἀλλοτρίαν [h] πορφύραν ἰδίῳ ἐνύφανεν ἐσθήματι, εἰ καὶ προστεθεῖσα ἡ πορφύρα τιμιωτέρα τοῦ 62 προστεθέντος ἐστὶν ἐσθήματος, ἀλλ' ὅμως ἐν προσθήκης [i] δεχθήσεται μέρει, καὶ ὁ τῆς πορφύρας δεσπότης κατὰ τοῦ ὑφελομένου καὶ ταῦτα πράξαντος ἕξει τὴν furti 63 καὶ τὴν furti condictionem, εἴτε 64 αὐτὸς ὁ κεκλοφὼς τὸ ἔσθημα κατεσκεύασεν, εἴτε ἕτερος μὲν ὑφείλετο, ἕτερος δὲ τὸ κλαπὲν συνήνωσε τῇ ἐσθῆτι· In rem γὰρ κινεῖν ὁ δύναται ὁ τῆς πορφύρας δεσπότης·

§. XXVI. Sed si quis alienam purpuram suo intexuit vestimento, etiamsi adjecta purpura pretiosior sit adhærente vestimento, tamen accessionis vice accipietur, & dominus purpuræ adversus suffurantem atque hæc committentem habebit furti *actionem* & furti condictionem: sive ipse fur vestem confecit, sive alius surripuit, & alius *rem* subreptam vesti adjunxit. Namque in rem agere non potest purpuræ dominus: videtur enim

60. ἢ κολλύριον ad: F. 61. παρεῖχε F. 62. συνηνωθέντος F. Scripsisset saltem συνεν. 63. *actionem* add: Goth. post: Mox τὸν φερτίβον κονδικτίκιον F. 64. αὐτὸ F. 2. κεκλωφὼς Basil. & Lugd. κεκλαφὼς Goth.

g. Cum pristina species non manet. FABR. I.

h. Laurentius Pignorius segmenta vestium cum oris purpureis antiquis habebat. FABR. I.

i. Accessio cedit principali l. 19. §. perveniamus. 13. D. *de auro.* D. GOTH.

Quidam apud Justin. legunt, *jure accessionis.* perperam: sic enim [*access. vice*] legitur in l. 23. §. 1. D. *de aur. & arg. leg.* Nec refert quanti sit accessio, hoc est, plus in ea sit, quam in ipsa re cui accedit, tametsi videatur inconveniens, ut accessio pretiosior sit: ὁ γὰρ πέφυκε τὸ μέρος ὑπερέχειν τοῦ παντὸς, ut ait Arist. Polit. 3. c. 12. non est κυριώτερον τὸ ὅλον τοῦ μέρους, Arrian. Differt. Ep. 2. c. 10. Verum cum quærimus, quid cuique rei cedat, semper illud spectamus, quid cujus rei ornandæ causa adhibetur, non quod sit pretiosius, l. 19. §. *perveniamus*, eod. Purpura hic quid est? an clavus purpuræ, an prætextum, id est, segmentum, fimbria, lacinia, limbus, ornatura, instita? FABR. I.

k. λωποδεδεμένα ἢ ἀφανισθέντα pro eodem posuit: tametsi illud prius *exstinctum*, hoc *depravatum* & *deformatum* quoque significet. meminit lex 7. §. 2. D. *de verb. signific.* πραγμάτων διεφθορότων ἢ μεταπλασθέντων, *rerum corruptarum & transfiguratarum*: sed & earum rerum quarum ἡ μορφὴ ἠλλαγκται, id est, *forma mutata.* quas mutationum species sane exactius viderint, qui juris studio Philosophiam adjungunt D GOTH.

l. v. l. ult. D. *de condict. furtiva.* l. 1. §. 34. D. *de vi & vi armata*, ubi dixi. D. GOTH.

m. Quod ait [Justin.] purpuram, qua de agitur, vindicari non posse, quod extincta sit, condici tamen posse à furibus, & quibusvis possessoribus, mihi scrupulum nullum injicit: quandò condictiones tam furtivæ, quam indebiti &c. ad æstimationem rei consumptæ intendantur, l. *in re* D. *de Cond. furt.* l. *in sum.* D. *de Cond. indeb.* licet Th. condictionem furtivam in eum, qui in rem succedit, dicat competere: quod mihi jure probari non videtur. In successores quidem, & civiles & prætorios, datur, sed in eos, qui in rem succedunt, dari non convenit, l. *si pro* D. *de Cond. furt.* l. *quædam* D. *de Edendo.* Neque vero de condict. furt. hoc a Justiniano dictum est, sed in universum de omni condictione, qua iis, qui res extinctas possederunt, condicuntur. EG. BARO *in Comment.*

Quibusque Haloander & secuti cum interpretes: & *quibusque* hic significat *quibuscunque:* sic & Th. πάντων

σπότης· δοκεῖ γὰρ ἡ πορφύρα τρόπον τινὰ ἀποσβέσθαι, τῷ μὴ εἶναι αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, ἀλλ' ἑτέρᾳ ἐσθῆτι [65] συνενωθῆναι· κινηθήσεται δὲ πάντως [66] condictio furti. [46] τὰ [k] γὰρ ἀποσβεσθέντα πράγματα ἤτοι ἀφανισθέντα, εἰ καὶ ἀφ' ἧς in rem ἐκδικεῖν οὐκ οἷόν τε, κατὰ [l] τῶν κλεπτῶν μέντοι [67] τὴν furti condictionem, καὶ κατὰ [m] πάντων νομέων, εἰ καὶ μὴ εἶεν κλέπται, κινεῖν δυνησόμεθα· ἀλλ' εἰ μὲν κλέπτης ἐστὶν, ὁ νεμόμενος τὸ τὴν πορφύραν [68] ἔχον ἔσθημα, & furti & condictio furti ἐναχθήσεται· εἰ δὲ ἕτερος παρὰ τὸν κλέπτην, τῷ φερτίβῳ κονδικτικίῳ κρατεῖται, οὐκέτι δὲ καὶ τῇ φέρτι.

enim purpura quodammodo exſtincta, eo quod ipſa per ſe non exſiſtat, ſed alii veſti coadunata ſit: omnino autem condictio furti intendetur. Nam res exſtinctæ ſive deſtructæ, etſi per *actionem* in rem vindicari nequeunt, adverſus fures tamen furti condictionem, & adverſus poſſeſſores omnes, licet fures non ſint, intendere poterimus. Sed ſi quidem fur eſt, qui poſſidet veſtimentum purpuram habens, & furti *actio* & condictio furti intendetur: ſi vero alius præter furem, furtiva condictione tenetur, non item *actione* furti.

§ XXVII. Υλαι δύο τινῶν κατὰ γνώμην [n] ἐμίγησαν τῶν δεσποτῶν, ἅπαν τὸ ἐκ τῆς [47]

§. XXVII. Materiæ duorum quorumdam ex voluntate dominorum com-

65. συνην. Vide lect. 62. 66. ὁ φερτίβῳ κονδικτίκιῳ F. 67. τὸν φερτίβον κονδικτίκιον F. 68. ἔχων ante Lugd. male. Mox *& furti actio & cond. furtiva* Lugd. & Goth. *& furti & furtivo condicticiæ* F.

πάντων νομέων. Ego vero in omnibus meis MSS. ſcriptum inveni *quibuſdam*, quam lectionem ut veriſſimam probo. Quomodo enim id de quibuscunque defendi poteſt, cum b. f. poſſeſſor, qui ſine dolo deſiit poſſidere, nec rei vindicatione nec condictione tenetur, l. ult. *de R. V.?* Sed ſive *quibuſque* ſive *quibuſdam* legas, objicitur l. ult. *Uſufruct. quemadm. cav.* qua dicitur, neminem niſi a fure rem ſuam condicere: quod repetitur & in §. *plane De actt.* quæ ſane objectio mire torſit omnes interpretes, quicunque vel ad h. l. vel ad illum §. *de Actt.* ſcripſerunt: nec ullius tamen probabilem conciliationem attuliſſe mihi viſus eſt, pace omnium dixerim. Ego ſic reſpondeo, illud in fure certe eſſe ſingulare, ut ab eo rem noſtram extantem etiam apud ipſum condicamus: atque ita admirabili actionum contrarietate dicamus eum dare oportere, quod noſtrum eſt: atque ideo dare, i. in dominium transferre non poteſt, cum non poſſit amplius eſſe in dominio quam eſt. At hoc loco & d. l. ult *Uſufr. quemadm. c* non condicimus rem noſtram extantem, ſed extinctam: porro hoc non eſt proprie condicere rem ſuam, ſi non niſi extinctam licet condicere; nec habet hæc condictio rei extinctæ admirabilem illam in ſe pugnam, quam illa habet quæ adv. furem proponitur. Furem cum dico, raptorem etiam intelligi volo, l. 10. D. *de Cond. furt.* A. CONT.

Fallitur Th. nam condictione furtiva ſolus fur tenetur l. 13. D. *de Jurej.* & nemo rem ſuam niſi a fure aut furis herede poteſt condicere §. 14. Inſt. *de Act.* Quare verius eſt, apud Juſt. h. l. condictionem ſic debere intelligi, ut furtiva quidem detur adverſus furem furiſve heredem, at condictio incerti detur ad æſtimationem purpuræ furto ſubreptæ adverſus alios poſſeſſores l. 12. §. ult. D. *de Condict. furt.* MERILL. *ad* §. 34. *Inſt. h. t.*

Recte igitur apud Juſtinian. legitur, *quibuſque*, id eſt quibuſcunque: & male quidam reponunt, *quibuſdam* [Vide dicta nobis ad Inſtitut. Juſtiniani. *ex Edit.* 2.] FABR.

Idem tamen Fabr. ad notas Cujacii fatetur, nemmem rem ſuam, niſi furi au ejus heredi condicere poſſe, l. ult. D. *Uſufr. quemadm. cav.* l. 5. D. *de Cond. furt.* adde l. 13. §. 2. D. *de Jurejur.* Videtur itaque, aut non dari condictionem, niſi adv. m. f. poſſeſſores, qui & ipſi quodammodo fures ſunt: aut ſi adv. quoſvis poſſ. detur, id non de cond. furt. intelligendum, ſed de alia minus odioſa, veluti condictione ſine cauſa, arg. l 19 §. ult. & l. 23. D *de Reb cred* Illud certum eſt, dominum, cui rem ſuam alienæ junctam vindicare non licet, fere ad exhib. agere poſſe, l. 7. §. 2. & paſſim D. *Ad exh* l. 23. D. *de R. V.* J. DOUJ.

n l. 7 §. 8. D. *de adquir. rerum dominio.* 2. Harmen. 1. § 32. l. 1. D. *de rei vendicat.* D. GOTH.

τῆς μίξεως ἀποτελούμενον σῶμα ἑκατέρων ἔσται κοινόν· οἷον, δύο τινὲς τὸν ἴδιον ἐμιξαν οἶνον, ἢ βώλους ἀργύρου ἢ χρυσοῦ συνεχώνευσαν. 69 Εἰ δὲ διάφοροί εἰσιν ὕλαι, καὶ αἱ τῶν διαφόρων ὑλῶν μίξεις ἀπετέλεσάν τι ἰδιάζον· οἷον ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος οἰνόμελι, ἢ ἀπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου 70 ἤλεκτρος ὁ. κἀνταῦθα λέγομεν κοινὸν εἶναι τῶν δύο τὸ ἀποτελεσθέν· ταῦτα μὲν, ἐν ᾧ κατὰ γνώμην 71 τῶν δεσποτῶν ἐπράττετο· Εἰ δὲ 72 καὶ ἐκ P τύχης, καὶ 48
ὑ κατὰ προαίρεσιν τῶν δεσποτῶν 73 συνεχύθησαν αἱ ὕλαι, ἢ ἑτερογενεῖς ἢ ὁμοιογενεῖς, 74 τὸ αὐτὸ q γενήσεται.

commixtæ ſunt, totum ex commixtione confectum corpus utriuſque erit commune: veluti, duo quidam proprium confuderunt vinum, aut maſſas argenti vel auri conflaverunt. Quod ſi materiæ ſint diverſæ, & diverſarum materiarum commixtiones ſpecificum quid effecerunt; veluti ex vino & melle mulſum, aut ex auro atque argento electrum: & hic dicimus amborum commune eſſe *quod* confectum *eſt*. Hæc quidem, ubi ex voluntate dominorum *hoc* factum eſt: Sed etſi fortuito, ac non ex dominorum propoſito materiæ confuſæ ſint, ſive alius ſive ejuſdem ſpeciei, idem fiet.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

69. εἰ δὲ διάφοροί εἰσιν ὕλαι, ὧν ἡ μίξις ἀπετέλεσέ τι ἰδ. F. 70. ἤλεκτρον in accuſativo requirit cohærentia. G. O. R. 71. ἐπρ. τῶν δεσπ. F. 72. καὶ addimus fide Fabroti. 73. Sic Gothofr. ante quem συνεχέθησαν, F. συνεχείθησαν. 74. ὃν τὸ αὐτό. ante F. *vid. Notas* q.

Fabrotus & cum eo Doujatius pro *confuſa ſunt*, & *ex confuſione* [apud Curtium & Juſtin.] non recte ſubſtituunt *commixta ſunt*, & *ex commixtione*. Non quod μίγνυσθαι & μίξις, quæ hic apud Th. ſunt, recte verti non poſſint *commiſceri* & *commixtio*: ſed quod huic loco non conveniat ea ita verti. Nam, ut notant Interpretes Inſtitutionum ad h. l. in hoc argumento verba generalia *confundere* & *miſcere* ita diſtinguuntur, ut illud de liquidorum, hoc de ſolidorum mixtione dicatur, quarum rerum diverſi ſunt in Jure effectus. De liquidis agitur in hoc articulo, de ſolidis in ſeq. ED. LEID.

Quum vero nos Theophilum conſtituerimus κατὰ πόδα, quantum per Latinitatem fieri poteſt, in uſum ſtudioſorum vertere, & *miſcere vinum* non modo auctoribus claſſicis uſitatiſſimum ſit, ſed & ipſe Cajus, unde hæc Inſt. loca ſunt delumta, in l. 7. §. 8. *de Adq dominin* ſic loquatur: *Voluntas duor. dominor.* MISCENTIUM *materias, commune totum corpus efficit: ſive ejuſdem generis ſint materia, veluti vina* MISCUERUNT, *vel argentum conflaverunt:* maluimus propriam τὸ μίγνυσθαι ſignificationem retinere atque exprimere; præſertim cum Græcia alterum quoque verbum habeat συγχεῖσθαι, quo ipſe Th. cap. ſeq. utitur pro *confundi*. Neque tam in *confuſione* vel *commixtione* conſiſtit juris differentia, quam in eo, utrum quæque materia in ſua ſubſtantia perduret ſeparariique poſſit, an formam mutet: unde utramque uno adquirendi modo comprehendit Th. & ſeq. Tit. cap. 89 & Tit. IX. huj. L. cap. 224. Alia de συγχυσει, μιξει & κρασει fuſe ex philoſophis diſputat H. GROTIUS *in florum ſparſione* ad h. l. pag 38—42. G. O. R.

o. ἤλεκτρῳ Suidæ ἤλεκτρον, de quo v. Iſidorum 16. c. 23. l. 7. §. 8. D. *de adquir. rerum domin.* D. GOTH.

Tertull. in libr. adv. Hermog. c. 25. *electrum ex auro & argento fœderatum* ait, ut & cap 27. libr. adv. Praxeam. vid. Plin. XXXIII. 4. Serv. ad lib. VIII. Æn. GEN. ED.

Electrum ex auro & argento fœderatur, ut loquitur Tertull. adv. Herm. & adv. Prax. *Ex carne & ſpiritu mixtura quædam, ut electrum ex auro & argento.* Pauſan. ηλ. 1. Dionyſ. Areop. cœl. Hierarch. c. ult. Silius Italicus 1. Euſtath. ad Od. δ. vide eund. ad Dionyſ. de Sit. verſ. 293. Strabon. 3. Plin. 33. cap. 4. Joan. Tzetz. Chil. Stephan. in ἠλεκτρίδες. FABR. I.

p. 2. Harmenop. 1. §. 33. ἐκ τύχης autem opponit ei quod ſuperius dixit κατὰ γνώμην. Illud autem idem quod *fortuito*, ut hic: *caſu*, ut l. 7. §. 9. D. eod. D. GOTH.

q. Th. ἐ τὸ αὐτὸ γῆν. quod falſum eſt: ſcripſiſſe tamen eum arbitror τῦτο αὐτὸ γῆν. FR. HOTOM. *in Comment. Edit.* 1.

In edit. V. mutat ſententiam, & contra apud Caj.

§. XXVIII. Εἰ δὲ ὁ τῆ Τιτίε σῖτος τῷ σῷ σίτῳ συνεμίγη, καὶ μία γέγονε σωρὸς, εἰ μὲν ὑμετέρᾳ γνώμῃ, κοινὴ ἔσται ἡ σωρὸς, ἐπειδὴ ἓν ἕκαστον σῶμα (τουτέστιν ἕκαστος κόκκος) ἐξ ὑμετέρας συναινέσεως εἰς τὴν κοινὴν γέγονε δεσποτείαν.

§. XXVIII. Quod ſi frumentum Titii tuo frumento commixtum, atque unus acervus factus fuerit, ſi quidem veſtra *de* ſententia, communis erit acervus: quoniam unumquodque corpus, (id eſt, quodlibet granum) ex veſtro conſenſu ſub commune redactum eſt dominium.

Εἰ δὲ τις τυχηρῶς [r] γέγονεν ἡ μίξις, ἢ ὁ Τίτιος οὐ κατὰ [76] σὴν γνώμην ἔμιξε τὸν σῖτον, οὐκ ἔσται κοινὴ ἡ σωρὸς, ἐπειδὴ οἱ καθέκαστον κόκκοι ἐν [77] τῇ ἰδίᾳ μεμφήκασιν εἰς τὴν στάσει, καὶ οὐκ [78] ἤμειψεν αὐτὸς

Sed ſi fortuito commixtio accidit, vel *ſi* Titius non ex voluntate tua frumentum miſcuit, acervus haud erit communis, quoniam ſingula grana in ſua manſerunt ſubſtantia, neque mixtio

75. ἢ ad: F. 76. τὴν ad: F. 77. τῇ οἰκείᾳ F. 78. ἤμιξεν F. male, ſed bene quod verſ. Curt. retinuit.

Caj. & ap. Imper. æque ac Th. cum negatione legend. & corrigend. *non idem juris*, vult idem FR. HOTOM.

Sed rejecta ab Hotom. emendatio τοῦτο αὐτὸ adeo placuit & L. Charondæ, & G. Fornerio, ut eam uterque pro ſua propoſuerit, ille in notis marginal. *ad Inſtit.* tam ſeorſim quam cum reliquo Juris corpore editas; hic *Select.* III. *c.* 30. G. O. R.

Vera tamen eſt ſententia Theophili. Cum enim dicit, *non idem juris* eſſe in fortuita ac voluntaria commixtione, intelligo, cum diverſi generis res ſunt. Ut ſi ex ære meo & argento tuo res conflata ſit, ſine alterius voluntate, non eſt tibi & mihi communis, l. *lacus* 12. § 1. l. *quicquid* 27. §. *cum partes* D. *de A. R. D.* At ſi res ejuſdem generis confuſæ ſint, idem jus eſt, ac ſi voluntate dominorum confuſæ eſſent. FR. BROEUS.

Atqui Th. cum Juſtin. diſerte ait ἢ ἑτεροζυγεῖς ἢ ὁμοιοζυγεῖς. G. O. R.

Sic legitur in Regiis codd. & apud Conſtantin. Harmen. libro 2. tit 1. §. 31. [Nec igitur verum eſt, Theophilum non probare Gaji ſententiam & Juſtiniani, ut quidam ſcribunt: qui ſi Theophilum noſtrum conſuluiſſent, poterant hac culpa carere. *ex Edit.* 2.] FABR.

Paraphraſtes vertit negative. Et ſane non eſt idem juris per omnia: nam ſi materiæ caſu confuſæ ſeparari poſſunt, nulla earum communio eſt, ſicut jam diximus. Arbitror tamen contra Hotomannum, eod. modo hic legend quo legitur ap. Caj. l. 7. §. 9 *de A. R. D* unde hæc deſcripta ſunt, primum affirmative: & utrumque locum ex aliis cum Accurſio ſic temperandum, ſi tales materiæ fortuito confuſæ ſint, quæ diduci non poſſunt: cujus etiam generis exempla, nec alia a Juſtin. & Cajo propoſita ſunt. Sed & Harmenop. affirmative legit. A. VINN. *in Comment.*

[Optime meo iudicio: quod autem uterque & Imp. & JC. auri argentique in electro confuſi meminerunt, quæ ſeparari tamen poſſunt, indicio eſt, veteres aurifices, propter defectum aquæ chryſulcæ, hodiernam ſeparandi hæc metalla artem ignoraſſe: qua de re plura Ev. Otto *h. l.* G. O. R.]

Sed tamen, ſi facta confuſione ſpecies emerſerit nullius uſus, v. c. ſi vinum & ceriviſia confuſa ſint, vix dubitandum, quin in foro confundens ſolus damnum ſentire, alterique non partem novi iſtius liquoris, ſed pretium rei ſuæ reddere teneatur. HEINECC. *ad Vinn.*

Verumenimvero in noſtra hac quæſtione de caſu fortuito, non de culpa confundentis agitur. Denique Janus a Coſta Theophilum Accurſio juniorem falſo exiſtimans, ex hujus Gloſſa negationem ab illo additam fuiſſe cenſet. Ego miror, neminem omnium pro adfirmativa lectione ad partes vocaſſe ſolitam ipſius noſtri ἀνακεφαλαιώσιν in pr. *tit. ſeq.* c. 89. & 90. ubi ſic ſcribit: Καὶ τὸ, δύο τινῶν ὑλῶν ΤΑΣ ΑΥΤΑΣ, Η ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ, γνώμῃ τῶν δεσποτῶν, Η ΚΑΙ ΤΥΧΗΡΩΣ, μίγνυται· ἢ καὶ διαφόρων δεσποτῶν σωρὸς σίτου γνώμῃ αὐτῶν μίγνυται. [hæc quippe omnia eodem jure cenſeri ipſe ſatis indicat, quum ſtatim opponat ſequentia:] ΟΥΚ ΕΤΙ ΔΕ, εἰ βλήσει τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ τύχῃ τοῦτο συνέβη. Scilicet prioribus verbis ſtrictim repetit totam §. 27. cum pr. §. 28. his poſterioribus verſiculum *quod ſi caſu* ejuſdem §. 28. G. O. R.

r. Scholiaſtes: ὑπόθες σύμπλωμα γεγονέναι ἔνθα ἦν ὁ σῖτος. FABR. [id eſt, Finge ruinam accidiſſe, ubi frumentum erat.]

τὰς ἡ μίξις· ὥστε ἂν ἀ γενήσεται κοινὴ ἡ σωρὸς ἐπὶ τῷ τοιούτῳ θεματισμῷ· ὥσπερ ἡ ἀγέλη τῶν προβάτων ἀ κοινοποιηθήσεται, ἐὰν τὰ πρόβατα Τιτίᾳ τοῖς σοῖς προβάτοις [s] συναναμιγῇ.

Εἰ 79 δὲ συμβῇ τὴν τοῦ σίτου σωρὸν, ἢ ὑπὸ σοῦ ἢ ὑπὸ Τιτίου, ἀμφισβητεῖσθαι, ὁ ἕτερος κατὰ τοῦ νεμομένου [t] κινήσει τὴν in rem. 80 Officium [u] δὲ ἔσται τοῦ δικαστοῦ ὥστε ἀποτιμήσασθαι, ὁποῖος ἦν ὁ ἑκάστου σῖτος, καὶ πρὸς τὴν ποιότητα καὶ τὸ μέτρον 81 τῷ ἄκτορι καταδικάσαι τὸν νομέα.

§. XXIX. Ἐάν [x] τις ἐν τῷ ἰδίῳ ἐδάφει οἶκον κατασκευάσῃ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν, δεσπότης γίνεται τοῦ κατασκευασθέντος· τὸ γὰρ ἐποικοδομηθὲν εἵπεται τῷ ἐδάφει.

Ἐκεῖνο [y] δῆλον ὄντος, ὅτι ὁ τῆς ὕλης 51 δεσπότης 82 οὐκ ἐκπίπτει τῆς δεσποτείας τῆς ὕλης αὐτῆς εἰς τὸ διηνεκὲς, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἔστηκε τὸ οἰκοδόμημα, οὔτε τὴν in rem

mixtio ea immutavit. Itaque acervus in hac ſpecie communis non erit: ſicuti ovium grex non fiet communis, ſi oves Titii tuis ovibus commiſceantur.

Si vero contingat, ut frumenti acervus, aut a te aut a Titio, poſſideatur, alteruter adverſus poſſeſſorem aget in rem. Officium autem judicis erit æſtimare, quale ſit cujusque frumentum, & pro qualitate ac menſura poſſeſſorem actori condemnare.

§ XXIX. Si quis in ſuo ſolo domum exſtruxerit ex alienis materiis, dominus fit ædificii: quod enim inædificatur, ſolo cedit.

Enimvero illud manifeſtum eſt, quod materiæ dominus non excidat dominio hujus materiei in perpetuum, ſed quouſque ædificium conſiſtit,

79. δὲ de: Goth. 80. *Officion* F. 81. τῷ *actori* F. 82. τῆς δεσπ. οὐκ ἐκπ. F.

s. l. 30. in f. D. *de uſucap.* D. GOTH.

t. l. 5. l. 23. §. 5. D. *de rei vindicat.* D. GOTH.

u. §. 2. infr. *de off. judicis.* D. GOTH.

x. 2. Harmenop. 1. §. 33. l. 7. §. 10. D. *de adquir rerum dominio.* D. GOTH.

Superficies & civili & naturali ratione ejus eſt, cujus & ſolum, l. 56. D. *ad leg. Aquil.* l. ult D. *de ſuperf* Th. regulam vocat, §. ſeq. FABR. I.

y. Qui ædificavit, dominus eſt ædificii: alius materiæ dominus, ex qua conſtat ædificium, l 7. §. 1. D. *de except. rei jud.* quo nomine vindicare poſſet. & hoc ſciunt quidem decemviri, ſed interim id ſolvi prohibuerunt, pretiumque ejus dari voluerunt, l. 98. in fin. D. *de ſolut.* itaque male ibi libri veteres habent, *ſi ſcit*. id eſt, ſi is qui junxit, ſcit tignum alienum eſſe. FABR. I.

z. V. Feſtum *in Tignum*, & quæ ſcripſi ad leges XII Tabularum titulo *de privatis delictis* c. *de tigno injuncto.* & D. *de tigno juncto* D. GOTH.

Lex 12. tab. tignum ſolvi vetat & vindicari, l. 6. D. *ad exhib.* l. 1. D. *de tign. junct.* FABR. I.

a. Ἐργαζικὰ ξύλα dicuntur, quibus utuntur in operibus ſuis materiarii. ANON. DUK.

Tignum ſic recte a Th. reddi, pronuntiat Scaliger in *notis ad Feſtum* h. v. G. O. R.

b. *Solvere*, ut in l. 12. quo verbo utitur Paulus, in d. l. 6. & in d. l. 98. & Ulp. in d. l. 1. FABR. I.

c. Id eſt, Beſſalem ſcil. lapidem. Apud Vitruvium de Beſſali lapide, & apud Budæum *de Aſſe*. Eſt autem Beſſalis lapis octo unciarum. ANON *in utroque.*

Th. tigni appellatione βήσαλον contineri ait, id *peſſulum* interpretantur: male. Eſt enim idem prorſus, quod *teſta*, l. 1. D *de Tign. junct.* ſive *later*, ut in Baſil. ad l. *fiſtulam* D. *de ſerv urb. pr.* ex figlino opere, ἀπὸ βησάλων, & in Gloſſ. *laterculum*, βησαλον καὶ στρατιὰ, & apud Charif *beſalia.* Jo. Tzetzes: ὀπὴν δὲ πλινθον γίνωσκε, τὴν βησαλον καλοῦμεν. CUJAC. IX. *Obſ.* 26.

Βήσαλον interpres vertit *peſſulum.* Gloſſis βησαλον *later coctus*, βήσαλα *laterculi* l. 19. D *urbanorum* βήσαλον pro figlino opere accipitur *teſta* dicitur in l. 1. §. 1. D *de tigno juncto.* D. GOTH. adde eumdem in Gloſſar. Harmenop.

Βήσαλον eſt *laterculum coctile*, ſeu *later coctus* in veteribus Gloſſ. gr lat. atque ita hic repoſui. Joan. Tzetzes Chiliad 9. ὀπὴν δὲ πλινθον γίνωσκε, τὴν βη-

rem κινεῖν, οὔτε τὴν ad exhibendum
83 (ἤγουν τὴν ῥᾳδιστατικὴν εἰς ἀπάτησιν) δύνασθαι, ἀλλὰ τὸν [z] δυωδεκάδελτον νόμον, ᾧτινι διηγόρευται, ἵνα μηδεὶς ἀλλότριον [a] ξύλον ἐργάσιμον, τοῖς ἰδίοις οἰκήμασι συζευχθὲν, [b] ἐξελεῖν ἀναγκασθῇ, ἀλλ' ἵνα τὴν διπλασίονα αὐτῷ καταβάλῃ τιμὴν, κινουμένης ἀγωγῆς 84 περσοναλίας, ἥτις λέγεται de tigno injuncto. χώρα δὲ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ, ὅ μόνον ἡνίκα ξύλον τῆς ἐμῆς δεσποτείας ὑποβάλῃ τις τῷ ἰδίῳ οἰκοδομήματι· ἀλλὰ γὰ καὶ εἰ λίθον, ἢ [c] βῆσαλον, 85 ἢ κίονα· τῇ [d] γὰ τοῦ τίγνου ῥῆσηγορίᾳ ἅπασα ὕλη σημαίνεται, δι' ἧς οἰκοδομεῖν οἷόν τε.

stit, neque in rem neque ad exhibendum *actionem* (ſive exhibitoriam ad repetitionem) movere poteſt, propter legem XII. tabularum, qua cautum eſt, ne quis alienum tignum, ſuis ædificiis injunctum, eximere cogatur, ſed ut duplum ejus pretium perſolvat, inſtituta actione perſonali, quæ DE TIGNO INJUNCTO dicitur. Locus autem eſt huic actioni, non tantum ubi quis lignum mei dominii ædificio ſuo ſubjunxerit; ſed etiam ſi lapidem, aut laterem, aut columnam: nam tigni appellatione omnis materia ſignificatur, per quam ædificari poteſt.

Διὰ τοῦτο δὲ ταῦτα νενομοθέτηται τῷ δυωδεκαδέλτῳ νόμῳ, ὥστε μὴ κινεῖσθαι in rem ἢ ad exhibendum, ῥηφάσει τοῦ ξύλου τοῦ συναναπλακέντος τῷ ἐμῷ οἰ-53 κοδομήματι, ἵνα μὴ τοῦ δικαστοῦ καταδικάσαντός με εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἀναγκασθῶ

Ideo autem hæc Lege XII. tabularum conſtituta ſunt, ne in rem aut ad exhibendum agatur, *ex* cauſa ligni meo ædificio adplicati, ut ne judice ad eamdem rem me condemnante, domum deſtruere cogar, ad ſatis-

83. incluſa non habet F. 84. περσονάλις ante F. qui mox *de t. juncto* hic & infr. edidit. 85. καὶ εἰ pro ἢ F.

βήσαλον καλοῦμεν. Sic Ariſt. ædium materia πλίνθοι καὶ ξύλα. 2. Phyſ. 2. v. 9. FABR.

WISSENBACH ad l. 62. D. *de V. S.* poſtquam ſuperiora ex Cujacio transſcripſit, iis ſubjungit: „Vide Cujac. IX. [debuit procul dubio ſcribere „ Obſ. 26. & *Rittershuſ.* IIX.] *ſacr. lect.* 12. ubi „ ab amico per epiſtolam ſibi reſponſum ait, hanc „ vocem origine eſſe Hebraicam, בָּשַׁל enim in „ conjugatione Cal eſſe *maturuit*; בִּשֵּׁל in conjugatione Piel eſſe *coxit ad maturitatem.*" Vid. etiam Meurſii Gloſſar. G. O. R.

Βήσαλον poſterior Græcia dixit laterem, *βήσαλα laterculos.* Ut Theophilum in Inſt. & alios taceam, Tzetzes Chiliad. IX. Ὅπτην δὲ πλίνθον γίνωσκε, ὃν [ſic] βήσ. καλ. Ex hoc loco notavit G. Fabricius materiam laterum, quibus Semiramis urbem Babylona circumdedit, dictam Babylonice βησαλον. Sed non tradit id Tzetzes. [*ſequitur ſcil. apud Tzetzen:* Τὸ Βαβυλῶνος κτίσμα γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ βησάλων. G. O. R.] Permovit tamen hic error Fabricii doctiſſimum Rittershuſium, ut & ipſe Chaldaicam vocabuli originem putaret, decurreretque ad Hebræorum *Baſchal*, coxit, aſſavit, *Sacr. Lect.* IIX. *cap.* 12. At Latinis debetur. Erat certum genus laterum, qui quoniam octo pollices ſive longitudinis ſive latitudinis ſive altitudinis habebant, *beſſales* appellabantur. Vitruv. L. V. *ſuperque laterculis beſſalibus pila ſtruantur.* Quod cum in uſu frequentaretur, factum eſt generis vocabulum, ut *beſſales* & *beſſalia* pro lateribus dicerentur. Unde Chariſius inter neutra pluralia refert *brevia*, *beſſalia*, *jugera*. Hoc adjeceram, cum me primum id obſervaſſe putarem: ſed inveni poſtea anticipaſſe magnum Salmaſium ad Solinum. [pag. 1231 E.] J. F. GRONOV. *de Pecun. Vet.*

d. V. quæ ſcripſi ad legem *Tigni* 62. D. *de verb. ſignific.* D. GOTH.

Lex 12. *Tignum junctum ædibus vineaque concapet ne ſoluito*, apud Feſtum. Joſeph. Scaliger emend. *concapes.* Cujacius probavit. id ait, ſignificare depactum ac defixum terræ ad vineam ſuſtinendam, *tignum*, inquit, *junctum ædibus dicitur, concapes vineæ tantum.* Hanc emendationem verba legis non ferunt; tignum enim dicitur ſive ædibus ſive vineæ junctum ſit in d. l. 12. tab. & l. 1. D. *de tign. junct.* Horatii quoque Schol. in 2. epiſt. 2 tignum interpretatur lignum, aut aliam materiam. FABR.

καθῶ τὸν οἶκον καταλῦσαι, προφάσει τοῦ ποιῆσαι τῇ ἀποφάσει τὸ ἱκανόν· [86] καὶ πολλῆς τῆς ἐξ αὐτοῦ προνοίας [e] ἠξίωσεν ὁ δυωδεκάδελτος τὰς οἰκίας. Εἰ δὲ συμβῇ ἔκ τινος αἰτίας τὸ εἰρημένον οἴκημα καταπεσεῖν, ὁ τῆς ὕλης δεσπότης, εἰ μήπω ἀφὰ τῆς de tigno [87] injuncto [f] ἀγωγῆς τὸ διπλοῦν ἔτυχε κομισάμενος, δύναται κινεῖν ἀκωλύτως [88] καὶ in rem καὶ ad exhibendum.

tisfaciendum ſententiæ. Atque *ſic* multâ per ſe curâ XII. tabularum lex domos dignata eſt. Sed ſi aliqua ex cauſa eveniat, ut dictum ædificium collabatur, dominus materiæ, niſi jam per actionem de tigno injuncto duplum conſequutus ſit, ſine impedimento & in rem & ad exhibendum agere poteſt.

§. XXX. Προλαβόντες [89] εἴπομεν ἐν οἰκείῳ [g] ἐδάφει ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης οἴκημά τινα κατασκευάσαντα, νῦν τὸ ἐναντίον [90] θεματίζομεν· ἐν τῷ σῷ ἐδάφει ἐὰν ἐμαῖς ὕλαις οἶκον κατεσκεύασα, ὁ τοῦ ἐδάφους κύριος καὶ τοῦ οἰκήματος [91] ἔσῃ δεσπότης, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, εἶκειν [h] τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις· ὥστε ἔσῃ [92] καὶ τῆς ὕλης ἀπόλωλα τὴν δεσποτείαν ἐγὼ διηνεκῶς· εἰδὼς γὰρ ἐν ἀλλοτρίῳ ᾠκοδόμουν ἐδάφει· ἀμέλει, εἰ καὶ συμβῇ τὸν οἶκον καταπεσεῖν, [i] ἐκ ἔξω ἐπὶ ταῖς ὕλαις τὴν in rem.

§. XXX. Supra propoſuimus aliquem in ſuo ſolo ex aliena materia ædificium exſtruentem, nunc contrarium fingamus. In tuo ſolo ſi *ex* meis materiis domum exſtruxi, *tu* ſoli dominus etiam ædificii dominus eris, propter regulam dicentem, impoſita cedere ſuppoſitis: itaque ego materiæ quoque dominium perpetuo amiſi; nam ſciens in alieno ædificavi ſolo: ſcilicet, etſi eveniat ut domus collabatur, in *his* materiis actionem in rem non habebo.

Ἐκεῖνο δὲ τῶν ἀμάχων ἐστὶν, ὅτι εἰ συμβῇ

Illud autem inter indubitata eſt, quod

86. πολλάκις γὰρ τῆς F. 87. *juncto* F. 88. καὶ de: F. 89. ἔιπαμεν F. 90. Malim θεματίζωμεν cum Curt. Mox ἐὰν de: F. 91. ἔστῃ F. 92. σὺν τῇ ὕλῃ ἀπολλύω F.

e. Ulp. in d. l. 1. ait, id providenter legem 12. tab. effeciſſe, ne vel ædificia ſub hoc prætextu diruantur, vel vinearum cultura turbetur: quoniam ædificia ad publicum decus pertinent, l. 20. §. *deinde.* D. *de nov. oper. nunt.* l. 6. C. *de ædif. priv.* Caſſiodor. *Var* 2. 7. Ex diverſo ruinis urbes deformantur. l. 7. D *de off. præſ.* Hirtius de bello Alex. *Parceret præclariſſimæ patriæ, quæ turpiſſimis incendiis & ruinis eſſet deformata.* Plin. 10. *Placuit locus, in quo fuit aliquando domus, ut audio pulcra: nunc deformis ruinis,* l. 5. C. *de oper. publ.* FABR. I.

f. Edit. pr. *injuncto*, ut apud Livium 43 *tigni injungebatur.* FABR.

g. L. 7. §. 12. D. *de adquir rerum dominio* 2. Harmenop. 1. §. 34. 35. D. GOTH.

h. Eadem regula iiſdem verbis extat. §. 4. in f. inſ. *eod.* ubi dixi. adde §. 33. inſ. *eod.* D. GOTH.

i. Scholiaſtes ait obſtare videri l. 2. C. *de rei vind.* vindicationi enim locum fore, ſive bonâ fide ſive malâ ædificium extructum ſit. & ita ſolvit: λεγε, τότε δύναθαι διεκδικῆσαι τὴν ὕλην, ὅτε διελύθη τὸ κτισμα. Ait, vindicari poſſe materiam, cum diſſolutum eſt ædificium: nec enim vindicare poſſe quoad in eadem cauſa manet, σὺν τῇ αὐτῇ καταςάσει ut vertit Harm. d. l. 2. C. *de ſervit. & aq.* Dico, ſummo quidem jure materiam eum amiſiſſe videri in perpetuum, ut ait Th. qui autem dominium amiſit, etiam diruto ædificio, vindicare non poteſt. Is autem ex cujus materia in alieno ſolo ædificatum eſt, diruto ædificio ideò vindicare non prohibetur; quia materiæ proprietatem non amiſit. Verum illud æquitatis benignitas non patitur, & materia igitur ad priſtinum dominum redibit, tametſi mala fide ædificium extructum ſit, ἀφὰ τὴν δικαίαν τινὰ φιλανθρωπίαν, humanitatis intuitu. FABR.

k. Bonæ fidei poſſeſſor non aliter ædificium re-

βῆ ἐμὲ τὸν οἰκοδομήσαντα ἐν νομῇ εἶναι τῆς οἰκίας, ὁ δὲ τοῦ ἐδάφους δεσπότης χρώμενος τῷ κανόνι τῷ λέγοντι, εἴκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, κινεῖ κατ' ἐμοῦ τὴν in rem· εἰ μὲν 93 bonæ fidei ὑπῆρχον νομεὺς, (ἐνόμιζον γὰρ ἐμὸν εἶναι τὸ ἔδαφος) λήψομαι ὃ μόνον τῆς ὕλης [k] τὴν ἀξιάτίμησιν, ἀλλὰ καὶ τὰς μισθὰς [l] τῶν τεχνιτῶν· καὶ μὴ βουλόμενον 94 ταῦτα 56
πράττειν, αὐτὸν ἐξωθῶ ἀπὸ τῆς τοῦ δόλου [m] παραγραφῆς, 95 λέγων· Αλλ' εἰ μὴ καλῇ πίστει ἔκτισα. Εἰ δὲ mala fide ἐνεμόμην τὸν τόπον, (ἠπιστάμην γὰρ αὐτὸν ἀλλότριον ὄντα) οὐδεμίαν ἔξω παραγραφὴν, ἀλλ' ἀναγκάζομαι τὸν τόπον ἀποδιδόναι μὴ τῶν ἐπιτεθέντων· δύναται γὰρ ἕκαστος ἐγκαλεῖν 96 μοι, τίνος χάριν εἰδὼς παρανόμως εἰς ἀλλότριον οἰκοδόμουν τόπον.

quod ſi contingat me ædificatorem in poſſeſſione eſſe domus, & ſoli dominus uſus regula dictante, impoſita cedere ſuppoſitis, adverſus me *actionem* in rem inſtituat: ſi quidem bonæ fidei poſſeſſor eram, (putabam enim meum eſſe ſolum) accipiam non tantum materiæ æſtimationem, ſed etiam fabrorum mercedes: & nolentem hæc facere, repello eum per doli exceptionem, dicens: AT SI BONA FIDE NON ÆDIFICAVI. Sed ſi mala fide locum poſſidebam, (ſciebam enim eum eſſe alienum) nullam habebo exceptionem, ſed cogor locum cum *ipſa* inædificatione reſtituere: poteſt enim quiſque mihi objicere, cujus *rei* gratia ſciens temere in alieno ſolo ædificaverim.

§. XXXI. 97 Εἰ [n] Τίτιος ἀλλότριον 57
δένδρον ἐν τῷ οἰκείῳ ἐφύτευσεν ἀγρῷ, Τιτίου ἔσται τὸ δένδρον· εἰ δὲ καὶ Τίτιος οἰκεῖον δένδρον ἐν τῷ ἀγρῷ ἐφύτευσε 98 Μαιβίου, Μαιβίου γενήσεται τὸ δένδρον μόνον, εἰ ἐν ἑκατέρῳ θέματι τὰς οἰκείας τὸ φυτευθὲν

§. XXXI. Si Titius alienam arborem in ſuo plantaverit agro, Titii arbor erit: ſed & ſi Titius ſuam arborem in agro Mævii plantaverit, Mævii arbor tantum erit, ſi in utraque poſitione proprias plantata arbor

93. *bona fide* F. 94. αὐτὸν hoc loco F. 95. ſeptem voculas ſeq. ad ſcholia refert F. 96. μοι παρανόμως, ἤτοι χωρὶς ἀξιατιμήτεως τῆς ὕλης. τινὸς χάριν εἰδὼς εἰς ἀλλ. ὠκ. τ. ediderat Viglius: ſed in Emend. ait: „ pro παρανόμως lege ὅτι παρανόμως, & dele ſequentia uſque „ ad εἰδὼς". & ſic Pariſ. ac Lovan. habent. Nos Lugd. & Goth. ſecuti ſumus. Fabr. dedit, μοι παρανόμως τίνος χάριν εἰδὼς εἰς ἀλλ. τόπ. ὠκοδ. Verba autem ap. Viglium ſuperflua videntur gloſſema eſſe verborum paulo ſuperiorum ἀναγκάζομαι τὸν τόπον ἀποδιδόναι. G. O. R. 97. Εἰ de: F. 98. *Mævii*, *Mævii* F.

reſtituet, quàm ſi ſumptus receperit, l. 29. §. *domus* D. *de pign.* Theodericus in Edicto, §. 137. *Si quis neſciens alienam aream eſſe, ædificium in ea conſtruxerit, ſumptus quos fecit, recipit: ſed amittit quam in ſolo alieno fecerat manſionem.* FABR. I.

l. Μισθὰς τῶν τεχνιτῶν. hoc loco ſumere videtur pro *manupretio*, quod Gloſſis χειροδόσιον. D. GOTH.

[οἰκοδόμην *Edit.* 1.] Aedium fabrorum, ſtructorum. FABR.

Voluit credo οἰκοδόμων, ſed rectius in *Edit.* 2. omiſit, quum *ædificatores* ſignificet. G. O. R.

m. l. 14. D. *de Except. doli.* D. GOTH.

Hac formula: ἀλλ' εἰ μὴ καλῇ πίστει ἔκτισα, Th. Schol. *ſi non bona fide ædificavi.* [niſi b. f. æd. ſi b. f. Vid. lib. 4. t. *de Except* ex Edit. 1.] FABR.

De formulis exceptionum conſulatur CUJAC. V. *Obſerv.* 34. G. O. R.

n. l. 7. §. 13. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

τευθὲν 99 ῥίζας ἐξέτεινε· πρὶν γὰ τὰς 1 οἰκείας ἐκτεῖνῃ ῥίζας, καὶ τῆς ὑποκειμένης δράξηται γῆς, τοῦ πάλαι δεσπότου ἐστὶ τὸ δένδρον· μετὰ δὲ μέντοι ῥιζωθὲν τὸ εἰρημένον φυτὸν, μετατίθεται αὐτοῦ ἡ δεσποτεία ἐπὶ τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ἵσταται.

bor radices extenderit. Antequam enim proprias radices extenderit, & ſubjectam terram adprehenderit, arbor prioris domini erit: poſteaquam autem dicta planta radices egerit, transfertur ejus dominium ad dominum ſoli, in quo ſita eſt.

Αμέλει ἐντεῦθεν ἐζητήθη τι τοιοῦτον· ὁ ἐμὸς ἀγρογείτων ἐν τέλει τοῦ οἰκείου ἀγροῦ, πλησίον τῶν ἐμῶν γηδίων, δένδρον εἶχε· συνέβη τοῦ τοιούτου δένδρου κατὰ μικρὸν ἐρπύσας ὁ ὑπὸ γῆν τὰς ῥίζας ἐφικέσθαι τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ, καὶ τῆς ἐμῆς 2 δράξαι γῆς, κἀκεῖθεν, τρέφεσθαι. Ζητήσεως γενομένης, ἤρεσεν ἐμὸν γίνεσθαι τὸ δένδρον· οὐδὲ γὰ Φυσικὸς P ἐπιτρέπει λογισμὸς, ἑτέρου τὸ δένδρον εἶναι 3 ἥπερ ἐκείνου, οὗ ἐν τῇ γῇ τὰς ῥίζας ἔχει. Ὅθεν εἰ ἐν τοῖς ὅροις q τῶν δύο ἀγρῶν 4 ἀναφύει δένδρον, ἐκτεθεῖσι δὲ αἱ 5 τούτου ῥίζαι ἑκάτερον κατέλαβον ἀγρὸν, 1 κοινὸν γενήσεται τὸ δένδρον.

58 Hinc adeo tale quid quæſitum eſt: Vicinus meus in fine ſui agri, prope terrulas meas, arborem habebat; evenit ut radices hujus arboris paulatim ſub terra ſerpentes meum ſubirent agrum, meamque terram adprehenderent, atque inde alerentur: Exorta quæſtione, placuit meam fieri arborem: neque enim naturalis permittit ratio, alîus eſſe arborem quam illius, in cujus terra radices habet. Unde ſi in finibus duorum agrorum arbor naſcatur, ſed extenſæ ejus radices utrumque comprehendant agrum, arbor fiet communis.

§. XXXII.

§. XXXII.

99. ἐξέτ. ῥ. F. 1. ἰδίας F. 2. δράξασθαι F. 3. ſic primus correxit Reſcius in Lov. probante Nannio, vertitque Curt. & edidit Fabr. pro lect. Baſil. ἤπερ, quam & Lugd. & Goth. exhibent: in Pariſ. legitur ἥπερ. G. O. R. „ Mollior lectio eſſet, ſi legeremus ἤπερ id eſt *quam.* περ autem parelcon eſt." ANON DUK. „ Mollius legeretur ἤπερ *quam.*" ANON. NISP. 4. Sic Lov. & F. 2. ἀναφυῇ F. 1. reliquæ ἀναφυεῖ. 5. αὐτοῦ F. 2.

o. Ἔρπειν ὑπὸ γῆν τὰς ῥίζας nihil aliud, quam quod à Gajo l. 7. in f. D. *de adquir. rerum dominio* dicitur, arborem ita terram preſſiſſe, ut in meum fundum radices ageret. Proinde cum hic legatur ἐρπύσας, videndum ne illo loco *ſerpſerit* pro *preſſerit* ſit legendum. D. GOTH.

De lectione d. l. 7. vid. G. d'Arnaud *Conjectur.* pag. 4. G. O. R.

p Naturalis rationis auctoritas pro lege habenda. D. GOTH.

Ratio igitur apud Gajum in l. 7. §. ult. *de adq. rerum domin.* pro ratione naturali, ſive jure gentium. FABR.

q. Ὅροι τῶν ἀγρῶν confinium, Gloſſis συνοχία. D. GOTH. & ὁροθεσία ED. GEN.

Adde G. d'Arnaud *Conject.* pag 17.

1. L. 19. D. *comm. divid.* l. 7. §. ult. D. *de adquir. rerum domin.* Varro de ling. lat. 4. *e queis nonnulla nomina in utraque lingua habent radices ut arbores, quæ in confinio natæ in utroque agro ſerpunt* FABR. l.

s. Argumentum à plantatione, ad ſationem l. 9 D. *de adquir rerum dominio.* D GOTH.

Juſtin. *quæ terræ coaleſcunt.* Coaleſcere eſt radices agere & terræ hærere, l idem Pomp. 5. §. pen. D. *de rei vind.* & l. ult D. *quod vi aut cl* Columella lib. 2. c 18. *Impetus aquarum proluit terram nudatiſque radicibus gramina non patitur coaleſcere,* id eſt, cum terra coaleſcere, ut Lucretii VI. *Saxa vides primum ſola coaleſcere calce,* id eſt *juncta una,* ut verſu l. q nec neceſſ eſt ibi legi *coaleſcere* [voluitne *coolescere*, an aliud?] quod interpretantur concreſcere. Theoph. *coaleſcere* interpretatur, in terra alî, & creſ. Sic Baſilica in d. §. pen. *coaleſcere*

§. XXXII. Ὥσπερ [6] γὰρ τὰ φυτὰ [s] τὰ 59 ἐν τῇ γῇ τρεφόμενα καὶ [7] αὐξανόμενα ἐκείνου γίνεται, [8] τοῦ δεσπότου τῆς ὑποκειμένης γῆς, τῷ αὐτῷ λόγῳ καὶ τὰ σπερώμενα, οἷον σῖτος, κριθὴ, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὑπείκει τῷ ἐδάφει. Ἀλλ' ὥσπερ ὁ [9] bona fide κτίσας ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ, ἐναγόμενος τῇ in rem, ἀφ' ἧς τοῦ δόλου ⟨ω⟩γραφῆς ἑαυτῷ ποιεῖ τὸ ἀζήμιον, ὁμοίως καὶ σπείρας [10] τοῖς οἰκείοις δαπανήμασι τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, [11] εἰ bona fide τοῦτο πεποίηκε, διὰ τῆς τοῦ δόλου [t] ⟨ω⟩γραφῆς ἕξει τὸ ἀσφαλές [12].

§. XXXII. Sicuti enim plantæ, quæ in terra aluntur & creſcunt, ejus fiunt, qui dominus eſt ſubjectæ terræ, eadem ratione etiam ſata, veluti frumentum, hordeum, & omnia ejusmodi, cedunt ſolo. Sed ſicuti, qui bona fide in loco alieno ædificavit, *actione* in rem conventus, per exceptionem doli ſibi indemnitatem procurat, ſimiliter & qui ſuis impenſis alienum agrum conſevit, ſi bona fide hoc fecit, per exceptionem doli ſecuritatem conſequetur.

§. XXXIII. [13] Ἐμάς [u] τις λαβὼν χάρτας, ἢ ἐμὰς [x] μεμβράνας, ἐνέγραψέ τι ἐν αὐτοῖς, καὶ βιβλίον κατεσκεύασε· καὶ ταῦτα κατὰ μίμησιν τῆς ἐδάφους εἶχε τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, εἰ καὶ τὰ μάλιστα χρυσᾶ [y] ἐστι τὰ ἐπιτεθέντα γράμματα, κἀγὼ γίνομαι τοῦ βιβλίου δεσπότης· ἀδιάφορον δέ ἐστιν, εἴτε ἔμμετρον ἔπος, εἴτε [14] ἱστορικὸν ἦγουν ῥητορικὸν ἐνέγραψε λόγον·

§. XXXIII. Meas aliquis chartas meaſve membranas capiens, in iis quid inſcripſit, & librum *inde* confecit. Etiam hic ad ſimilitudinem ſoli impoſita cedunt ſuppoſitis, quamvis maxime litteræ impoſitæ ſint aureæ, & ego libri dominus fio. Indifferens autem eſt, ſive metricum carmen, ſive hiſtoricum aut rhetoricum

6. δὲ pro γὰρ F. 7. αὐξόμενα F. 8. ὃς δεσπόζει τῆς F. 9. βοναφίδε Lov. & F. 1. βόνα φιδε F. 2. Sed aliis locis F. aut ſolus aut cum ceteris Latine ſcripſit, quod ego conſtanter ubique feci. Ceteræ βοναφίδεϊ. 10. τοῖς de: F. 11. ὡ ᾧ pro εἰ. F. 12. His ſubjuncta fuerant in Edit. Baſil. ἦγουν ὥσπερ νόμιζεν "ἰδιον τὸν ἀγρὸν ἀλλότριον, ἀναλαμβάνων τὰς δαπάνας: ſed in Emend. deleri jubentur. 13. ἐμὰς F. 1. 14. ἱστορίαν F. Statim εἴτε pro ἦγ. Lugd. & Goth.

ſcere interpretantur συναύξειν. arbores enim ex quo radices egerunt, & coaluerunt, novo terræ alimento vivere & adolere ſeu creſcere intelliguntur, Gloſſæ: *coaleſcit*, συνακμάζει. FABR. II.

t. Per doli mali exceptionem ſementem, & ſumptus ſervabit, l. 9. D. *ad adquir. rerum domin.* l. 11. C. *de rei vind.* conſita enim tollere non poteſt l. 53. D. *eod.* quam legem intelligere videtur Th. Schol. cum ait, eum qui bona fide conſevit, ſementem recipere, non fructus inde quæſitos, ut libro 2. τῶν *de judiciis* tit. 1. dig. νβ'. ſcribe, νγ'. niſi donandi animo fundum alienum conſeruerit: qui enim donationis cauſa excolit, domini res ab illo injectas continuo efficit, l. 14. D. *de donat.* [hoc eſt, ut ibi græci, ἐπειδὴ ⟨ω⟩φελήματα τὰ βληθέντα ὑπὸ τῷ ἀγρῷ ἀφ' ἧς γεωργίαν σπέρματα ὑπὸ δεσποτείαν ποιεῖ τῆς κυρίου τὸ ἀγρὸν. & ut ait interpr. anonym. ἔοικεν γὰρ τῷ ἐδάφει· εἰ δὲ μὴ κατὰ δωρεὰν ἐγεώργησε, ⟨ω⟩φελία αὐτῆς γίνεται ἀφ' ἧς τῆς τοῦ δόλου παραγραφῆς, lib. 47. Baſil. t. 1 *ex Edit.* 1.] [*cedunt enim ſolo. Sin autem non donationis cauſa, ei conſulitur data exceptione doli*; interpres anonymus lib. 47. Baſil. tit. 1. *ex Edit.* 2.] FABR.

u. Ἐμὰς fœminine legit Harmenop. 2. t. 1. §. 42. ſed dicitur etiam ὁ χάρτης. D. GOTH.

x. D. Paul. ad Timoth. 2. c. ult. verſ. 13. καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. Suid. ⟨ω⟩ξγαμηναί, αἱ μεμβράναι, αἱ δέρρεις. Euſtath. Il. ξ. ἀπὸ μεμβράνας, ἢ ἀπὸ βιβλίου. Gloſſæ lat. gr. *membrana*, διφθέρα. Græcolat. διφθέρα, *membranum*, *codex*. FABR.

y. L. 9. §. 1. D. *de adquir. rerum dominio.* 2. Gajus 1. §. 6. D. GOTH.

Ut olim ſcripti erant libri legis Judaïcæ. Ariſteas: παρελθόντων δὲ σὺν τοῖς ἀπεσταλμένοις δώροις, καὶ ταῖς ἀφόροις διφθέραις, ἐν αἷς ἡ νομοθεσία γεγραμμένη χρυσογραφίᾳ τοῖς Ἰουδαϊκοῖς γράμμασι. FABR. I.

γον· ὅθεν κινῶν ἐγὼ τὴν in rem κατὰ τοῦ τὸ βιβλίον ποιήσαντος, καὶ τὰ [z] δαπανήματα τῆς γραφῆς μὴ [15] καταβαλὼν ἑτοίμως, ἐκβληθήσομαι διὰ τῆς τοῦ δόλου κῆδαγραφῆς, ἐν ᾧ [16] bonæ fidei νομεὺς ἦν ὁ ταῦτα γράψας.

cum ſermonem inſcripſerit: unde ego in rem agens adverſus eum qui librum confecit, neque ſcripturæ impenſas promte perſolvens, repellar per exceptionem doli, dummodo bonæ fidei poſſeſſor, ſit qui ſcripſit.

§. XXXIV. Λαβών τις ἀλλοτρίαν 61 σανίδα [a] ἐζωγράφησε, καὶ εἰκόνα κατεσκεύασε· τίνος ἐστὶν ἡ εἰκών, ἐζητήθη. καὶ οἱ μὲν λέγουσι τὸν ζωγράφον γίνεσθαι δεσπότην τῆς σανίδος, καὶ τὴν σανίδα εἴκειν τῇ γραφῇ· ἕτεροι [17] δὲ τὸν τῆς σανίδος [b] δεσπότην καὶ τῆς γραφῆς [18] κύριον γίνεσθαί φασιν, ὁποιαδήποτε εἴη γραφή· ὁ δὲ ἡμέτερος [c] βασιλεὺς τὴν [19] πρεσβυτέραν μᾶλλον ἐδέξατο γνώμην, καὶ τὸν ζωγραφήσαντα τῆς εἰκόνος [20] βέλεται γίνεσθαι δεσπότην· καταγέλαστον [d] γὰρ ἐνόμισεν εἶ- 62 ναι, τὴν Ἀπελλοῦ [e] ζωγραφίαν (ζωγράφος δὲ οὗτος, τῶν παρ' Ἕλλησιν ἀριστευσάντων) ἢ [21] Παρράσιος (εὐδοκίμησε δὲ οὗτος παρὰ Ῥωμαίοις [f]) ὑπείκειν τῇ εὐτελεστάτῃ σανίδι·

§. XXXIV. Capiens quis tabulam alienam pinxit, & imaginem expreſſit: cujus ſit imago, quæſitum eſt. Et alii quidem dicunt pictorem fieri tabulæ dominum, tabulamque cedere picturæ: alii autem dominum tabulæ dicunt etiam picturæ fieri dominum, qualiſcumque ſit pictura. At noſter Imperator priorem potius probavit ſententiam, ac pictorem vult imaginis dominum fieri: ridiculum enim eſſe cenſuit, picturam Apellis (pictor autem hic *fuit unus eorum*, qui apud Græcos excelluerunt) aut Parrhaſii (hic vero apud Romanos claruit) viliſſimæ cedere tabulæ.

Ὅθεν Un-

15. Curtius vertit, quaſi legens καταβαλεῖν ἑτοίμως, non adeo male. 16. βοναφίδει Baſil. βονεφίδει reliquæ. Vid. lect. 9. præced. 17. δὲ de: F. 18. γίν. κύρ. F. 19. πρεσβυτέραν Goth. 20. γίν. βέλ. F. 21. Sic Lugdun. & F. Παρασίου ante Lugd. Παρρησίς Goth. ſtatim ἠυδοκ. F.

z. Sepiaticum. quanti ſcriptura conſtet. FABR. I.

a. *Inſ.* [cap. 225.] per quas perſonas unicuique adquir. v. l. 9. §. 2. D. *eod.* 2. Harmenop. 1. §. 42. D. GOTH.

b. In ea ſententia fuit Gajus 1. tit. 2. §. 6. in f. Paulus l. 23. §. 3. D. *de rei vindicat.* Sane Gajus l. 9. §. 2. D. *de acquir. rerum dominio* nominatim putat, tabulam picturæ cedere. D. GOTH.

c. Juſtin. ſequitur Cajum ſuum, l. 9. §. 1. D. *de adq. rerum domin.* utique igitur ζωγραφία efficacior eſt pictura literarum. FABR.

d. Nec tamen potior ratio eſt clariſſimorum pictorum, quam ignobiliorum artificum. Sed quia ridicula res eſt, non modo Parrhaſii, Apellis, aut Phidiæ, ſed præſtantiſſimi cujuſque picturam exigui pretii tabulæ in acceſſionem cedere, placuit in univerſum tab. picturæ cedere, non in gratiam obſcuri pictoris, ſed ne pictoribus eximiis injuria fieret, nam plerumque plus in manibus eſt, quam in tabula. Phidias Olympium in Elide Jovem feciſſe dicitur, *cujus pulchritudo adjeciſſe aliquid etiam receptæ religioni videtur; adeo majeſtas operis Deum æquavit*, ut ait Quintil. 12. c. 10. FABR. I.

e. De Apelle Origenes 8. contra Celſum: ἐπὶ τῶν ἀγαλματοποιῶν οἱ μέν τινες εἰσι θαυμαστῶς κατορθοῦντες τὸ ἔργον, ὅσπερ [l. ὥσπερ] εἶπεῖν Φειδίας, Πολύκλειτος, ἢ ζωγράφοι Ζεῦξις καὶ Ἀπελλῆς [vide Theophylactum *de quæſtion. phyſic.* ex Edit. 2.] [vid. Quintil. *declam.* 10. Edit. 1.] FABR. I.

Immo XII. *Inſtit. Orat.* 10. G. O. R.

f. De Parrhaſio non memini, quod apud Romanos claruerit: uterque certe, & Appelles & Parrhaſius Græci fuere. Parrhaſius autem Epheſi natus, Zeuxim in pictura ſuperavit: idem poſtea a Timanthe in Samo victus fuit. Conſule Plinium L. XXXV. *Natur. hiſt.* c. 10. P. NANN.

[Textus hic vitioſus eſt, & illa videntur ab aliquo

Ὅθεν εἰ ὁ τῆς σανίδος δεσπότης ἐν κατοχῇ γέγονε τῆς εἰκόνος, ὁ δὲ ζωγραφήσας ἔλθῃ κινῶν κατ' αὐτοῦ τὴν in rem, ἐὰν μὴ καταβαλὼν τὸ τῆς σανίδος τίμημα, ἀφ' ἧς τοῦ δόλου ἀποζωγραφῆς ἐκβληθήσεται. Εἰ δὲ ὁ ζωγραφήσας νέμεται τὴν εἰκόνα, τότε ὁ τῆς σανίδος δεσπότης [22] διέκταν μὲν ἔχειν in rem οὐ δύναται, (ἐξέπεσε γὰρ τῆς δεσποτείας τῆς γραφῆς ἐπιτεθείσης) δίδοται δὲ αὐτῷ [23] utilis in rem, ἵνα κινῶν οὕτω λέγῃ, ὡσανεὶ [24] ὑπῆρχον δεσπότης· τῇ δὲ εἰρημένῃ utili in rem χρώμενος, εἰ μὴ παράσχῃ τὰ ἐπὶ τὴν ζωγραφίαν γενόμενα δαπανήματα τῷ bona fide ζωγραφήσαντι, ἐξωθεῖται ἀφ' ἧς τοῦ δόλου ἀποζωγραφῆς· καὶ ταῦτα μὲν τετρακταΐσαι, ὅσον ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ τῆς εἰκόνος· ἐκεῖνο γὰρ τῶν ὡμολογημένων ἐστὶν, ὅτι εἴτε ὁ ζωγραφήσας ἔκλεψε τὴν σανίδα, εἴτε ἕτερός τις, δίδοται τῷ δεσπότῃ ἡ [25] furti κατὰ τοῦ κλέπτου.

Unde si tabulæ dominus in possessione sit imaginis, & pictor veniat adversus eum in rem acturus, non persoluto tabulæ pretio, per exceptionem doli repelletur. Sin autem pictor imaginem possideat, tunc dominus tabulæ directam quidem *actionem* in rem habere nequit, (excidit enim dominio imaginis impositæ) sed datur illi utilis in rem, ut agens sic dicat: Quasi dominus eram. Dicta autem *actione* in rem utili utens, nisi impensas circa picturam factas bona fide pingenti præbuerit, repellitur per doli exceptionem. Atqui hæc tractata sunt, quantum ad imaginis dominium: illud enim inter confessa est, sive pictor tabulam subripuerit, sive alius quis, dari domino adversus furem furti *actionem*.

63

§. XXXV. Ὑποπτεύσας εἶναί [26] σε δεσπότην [h], ἀλλότριον ἠγόρασα παρὰ σοῦ ἀγρὸν,

§. XXXV. Opinans te esse dominum, alienum de te agrum emi, aut dono

64

22. *directam μὲν in rem ἔχειν* F. 23. *utilia* F. Cur ergo Græce non scripsit, uti mox ὑτιλίᾳ? 24. Sic Anonym. in utroque correxit, & F. edidit pro vulg. ὑπῆχεν. 25. *φέρτι* ante F. 26. *σε* de: ante F.

quo in margine adjecta. Nam *Cod. Nisp.*] Parrhasius nec Romanus fuit, nec Romæ claruit, sed in Epheso natus est. Ap. Plin. lib. xxxv. [Et ante Romulum isti claruerunt, cum gens illa inculta nullas humaniores artes nosset. *Cod. Duk.*] ANON. *media in utroque Cod.*

Quod *ante Romulum* dicit, valde errat: post quem totis annis trecentis floruit Parrhasius. utpote Socrati æqualis, teste Quinctil. XII. *Instit.* 10. pag. m. 1086. G. O. R.

Parrhasium hic falso Romanum facit, cum fuerit Ephesius. Simili errore Faber *Apellem* Judæum facit, cum fuerit Cous. unde κατ' ἐξοχὴν Cous dicitur Ovidio 4. *de Ponto.* D. GOTH.

Ephesius erat, [non Romanus *Edit.* 1.] de quo vid. Harpocration. in Παρράσιος. [Quintil. *declam.* cap. 10. Plin. 35, 5. *Edit.* 1.] FABR.

Utraque citatio falsa: priorem correximus ad not. *e*, posteriorem rectius citat Nannius; sed Fabrotus desumsisse videtur ex *H. Ernstii* notula, qui cum *Hotomano* in Lugdun. Theophili errorem similiter castigavit. Quin enim Th. cum optimo quoque in quæstionibus facti errare potuerit, haud diffiteor: licet alius forte vel cum Anon. Nisp. Glossatori hoc adscribere mallet; vel dicere, ἐνδοκιμεῖν hic non vertendum, *floruisse* ac *vixisse*, sed *in summa existimatione & fama celebratum esse.* G. O. R.

g. Et quidem directam l. 9. §. 2. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

h. Aut jus vendendi habere, l. 109. D. *de verb. signif.* FABR. I. i. A.

ἀγρὸν, ἢ κατὰ [i] δωρεὰν ἔλαβον, ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας εὐλόγου, bona fide μέντοι, οἷον ἀπὸ περμυτατιόνος· ὁ φυσικὸς λόγος βούλεται [27] δεσπότην [k] γίνεσθαί με τῶν ληφθέντων καρπῶν, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν φροντίδα, ἣν ἐν αὐτοῖς ἐποιησάμην. Διὸ μὴ ταῦτα ἀμφισβητουμένου ὁ τοῦ ἀγροῦ δεσπότης, καὶ διὰ τῆς in rem ἐνδικῶν τὸν ἀγρὸν, εὐδεμίαν ἀγωγὴν ἕξει κατ' ἐμοῦ περὶ τῶν καρπῶν, ὡς ἐντεῦθεν λαμβάνων ἐδαπάνησα· Εἰ δὲ εἰδὼς ἀλλότριον ἐνεμήθην ἀγρὸν, ὃ τεύξομαι αὐτῶν· ἀμέλει τοι τὸν ἀγρὸν ἀποκαθιστᾷν [28] ἀναγκάζομαι μὴ τῶν ἐντεῦθεν ληφθέντων καρπῶν, εἰ καὶ τούτους ἔτυχον ἀναλώσας.

dono accepi, aut ex alia juſta cauſa, bona tamen fide, veluti ex permutatione: vult ratio naturalis me fructuum perceptorum fieri dominum, propter diligentiam & curam, quam in iis adhibui. Quapropter agri dominus poſtea ſuperveniens, & per *actionem* in rem agrum vindicans, nullam adverſus me de fructibus habebit actionem, quos inde percipiens conſumſi. Si vero alienum agrum ſciens poſſedi, illis non potiar: immo agrum reſtituere cogor cum fructibus inde perceptis, etſi eos conſumſero.

§. XXXVI. Τοῦ αὐτοῦ ἀγροῦ ἐγὼ μὲν [65]

§. XXXVI. Ejuſdem agri ego proprie-

27. μὲ δισπ. γὶν. F. 28. ἀναγκάσομαι Goth. & F. male.

i. A non domino. Sed & domino donatum mortis cauſa vindicante, donatarius lucratur καρποὺς καὶ τοκετοὺς καὶ πᾶσαν ἐπαύξησιν, ut notant gr. ad l. 14. D. *de mort. cauſ. don.* FABR. I.

k. Fructus naturali ratione fiunt ejus, qui bona fide tanquam ſuum aut tuum eſſe exiſtimans, alienum coluit atque ex eo fructus percepit, de quo vide, quæ ſcripſi ad l. 22. C. *de rei vindic.* D. GOTH.

Vid. Ant. Fabr. l. IV. *Conject.* c. 17. ED. GEN.

Aut fructus ex facto, diligentiâ & operâ bonæ fidei poſſeſſoris perveniunt, veluti ſerendo, l. 45. D. *de uſur.* multa enim cura ſata perducuntur ad ſegetem. *Nihil in fructum pervenit, quod non à primo uſque ad extremum æqualis cultura proſequitur*, ut ait Sen. *de Benef.* lib. 2. cap. 11. Horum numero cenſentur fructus pecudum, quæ ſine procuratione hominum ſalvæ eſſe non poſſunt: ut puta ovium, quæ quidem neque ali, neque ſuſtentari, neque ullum fructum edere ex ſe ſine cultu hominum, & procuratione potuiſſent, ut ait Tull. 2. *de Nat. Deorum.* Idem *offic.* 2. *Qui denique ex beſtiis fructus, aut quæ commoditas, niſi homines adjuvarent, percipi poſſet?* Frumenta igitur manu ſata, & ejuſmodi fructus conſumptos bonæ fid. poſſeſſor naturali ratione ſuos facit pro cultura & cura. Aut fructus ſine facto proveniunt, & αὐτομάτως qui naturales ſunt, & ſpontanei, id eſt per ſe & ſponte naſcuntur. Virgil. Georg. 2. *Principio arboribus*, &c & circa fin. *Contra non ulla eſt oleis cultura*, &c. Columella 3. *de re ruſt.* c. 1. quales etiam ſunt fructus, qui ex arboribus ſylveſtribus naſcuntur, de quibus Galen. 2. περὶ τροφ. δύναμ. Syneſ. Ep. 147. Sponte igitur nata, & nulla ſatione prolata, ſponte edita, αὐτόματα, ἄσπαρτα, καὶ ἀνήροτα: ejuſmodi inquam fructus, & arborarii proventus, arborei fœtus, bonæ fid. poſſ. non fiunt, l. 45. D. *de uſur.* & evicto fundo ipſi conſumpti reſtituentur. Malæ fid. poſſ. omnes fructus reſtituit, etiam conſumptos, l. 22. C. *de rei vind.* tenetur quoque de percipiendis, l. 62. §. 1. D. *eod.* l. 4. C. *und. vi.* l. 2. C. *de fruct. & lit. exp.* l. 1. C. *de ſid. & jur. haſt. fiſc.* l. 1. C. Th. *de fruct. & lit. exp.* FABR I.

M. Aur. Galvanus Diſſ. *de Uſufr.* cap. 28. § 10. notat Th. quod verba Juſtiniani *pro cultura & cura* reſtringat ad ſolos fructus induſtriales, & putet, rationem naturalem eſſe, quæ ſuadet ut, qui ſenſit incommodum culturæ curæque pro his fructibus, pro hiſdem pariter commodum dominii capere debeat: nam & falſum eſſe, hunc poſſeſſorem ſolos induſtriales, non etiam naturales lucrari. Quapropter verba illa *pro cultura & cura* non ad fructus referenda cenſet Galvanus, ſed ad fundum ipſum, qui proprie dicitur coli, ut & *agricultura* nomen evincit Verum Zach. Huber. III. *Diſſert.* 3. cap. 1. §. 19. docet, Th. recte percepiſſe mentem Juſtiniani, & ejus ſententiam congruere cum Paulo l. 48. pr. *de A. R. D.* MEERMAN.

l. ἀσπειστείαν hic accipit pro *proprietate.* D. GOTH.

Schol. τὴν δισποτείαν. Gloſſæ gr. lat. δισποτεία, pro-

μὴν εἶχον τὴν l προπριεταρίαν, σὺ δὲ τὸν ὑσούφρυκτον· οὐχ ἑτέρως σὺ ὑσουφρυκτουάριος τῶν καρπῶν γενήσῃ δεσπότης, εἰ μὴ τούτους λάβῃς ἀπὸ τῆς γῆς· διὸ, εἰ πεπείρων ὄντων τῶν καρπῶν, καὶ τῇ γῇ 29 συνημμένων, συμβῇ σε τελευτῆσαι, οὐ λήψεται τούτους ὁ σὸς κληρονόμος, ἀλλὰ τῷ προπριεταρίῳ διοίσουσι. Τὰ αὐτὰ σχεδόν ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ κολονοῦ, τουτέστι τοῦ μισθωσαμένου m· ἐὰν γὰρ μισθώσω σοι ἀγρὸν, οὐ πρότερον γενήσῃ δεσπότης τῶν ἐντεῦθεν λαμβανομένων καρπῶν, εἰ μὴ τότε ἐξέλῃς τῆς γῆς. [30 τὸ n fere δὲ ἤτοι σχεδὸν παρέλκεται o.]

prietatem habebam, tu uſumfructum: non aliter tu uſufructuarius fructuum fies dominus, niſi eos a terra ſuſtuleris. Quapropter, ſi maturis fructibus ac terræ cohærentibus, mori te contingat, non capiet eos heres tuus, ſed ad proprietarium pertinebunt. Eadem fere ſunt *jura* & in colono, id eſt qui mercede conduxit. Si enim agrum tibi locavero, non prius fies dominus fructuum inde perceptorum, niſi hos a terra exemeris. [Aſt *illa vocula* FERE ſupervacua eſt.]

§. XXXVII. Ἐπειδὴ δὲ περὶ οὐσουφρύκτου 66

§. XXXVII. Quoniam vero de uſu-

29. συνημμένων F. ſed tum ſcribend. συνημμένων. 30. Τὸ δὲ *ferè* παρέλκεται. F. Ego incluſi, & delendum cenſeo. *vid. Not.* n.

proprietas. FABR.

m. V. 3. Harmenop. 8. §. 3. D. GOTH.

De objectione Merilliana VIII. *Obſerv.* 27. vide Fabroti *Apolog. pro Gracis & Th. Antec.* in Excurſu noſtro I. G. O. R.

n. Th. *ferè* parelcon eſſe putavit, explendæ orationis cauſſa adjectum: quod verum eſt, ad acquiſitionis naturalis modum quod attinet. Uterque enim ità demum fructus facit ſuos, ſi eos perceperit, non ſi alius a terra ſeparaverit: quod faciunt, qui loco dominorum habentur, ut b. f. poſſeſſor, vectigalis, &c. EG. BARO *in Comment.*

Fructuarius fructus ſuos ante non facit, quam à terra eos ſeparaverit. *Eadem fere* dicuntur de colono: Imo *pene eadem.* Theophilus putat, *fere* ſupervacuo adjungi: ſane falſo. Eſt enim uſufructuarii & coloni differentia. Mortuo uſufructuario, perit uſusfructus, mortuo colono non perit. l. 10. C. *de locato* § ult. inf. *de locat.* § ult. inf. *de uſufr.* Colligitur & alia differentia ex l. 26. D. *de furtis*, & l. 12. §. Julianus D. *de uſufructu.* D. GOTH.

Quantum ad acquiſitionis naturalis modum attinet, verum eſt; quantum ad differentiam coloni & fructuarii nequaquam: nam colonus ad heredes transmittit fructus, fructuarius non item, §. ult. inf. *de Loc. & cond.* Adde Eg. Bar. H. ERNST.

Nec minus ineptum eſt, quod in eod. §. ſubjicit, τὸ *ferè* παρέλκεται: non enim eſt ſuperfluum, ſed expreſſim additum: quia licet in perceptione fructuum colonus & fructuarius comparentur, in aliis differunt. Etenim fructuarius, qui maturis fructibus & nondum perceptis deceſſit, jus percipiendorum fructuum ad heredem non transfert, ut colonus: §. ult. Inſt. *de Locat. & cond.* E. MERILL VIII *Obſerv.* 27.

Imo neceſſario adjicitur. Nam & hoc intereſt, quod uſusfr. morte perimitur: conductio autem ad hæredes transmittitur, l. 10 C. *de loc.* FABR.

Τὸ *fere* παρέλκεσθαι, verum eſt dumtaxat, quantum attinet ad naturalem adquirendi modum, de quo ibi agitur. IDEM *in Apolog. pro Gracis.*

Quantum tamen attinet ad ipſum colonum, verum eſt eum percipere debere, ut fructuum dominus fiat, l. 61. §. 8. D. *de Furt.* J. DOUJ.

Th non modo particulam *fere* abundare putat, ſed & pe us h. §. explicat, a Merillio ea propter recte reprehenſus, fruſtra renitente Fabr. in *Apolog.* EV. OTTO *in Comm.*

Nullus dubito, quin æquus Lector, integro ap. Th. loco attentius conſideratо, mecum pronuntiaturus ſit, incluſa a me verba non videri a Theophili eſſe manu, atque adeo illas doctorum velitationes ferire aërem. Ego certe pro Scholiaſtæ male ſeduli verbis habeo: primo, quia Th. unus (ut hodie inter Eruditos ſatis conſtat) ipſarum Inſtitutionum architectus, nuſquam ſciens prudensque Latino textui contradicit, namque variantium lectionum alia eſt ratio: deinde, ſi contradicere voluiſſet, haud addidiſſet ſuperius τὰ αὐτὰ ΣΧΕΔΟΝ ἐστι, ne ſic ſibi ipſe videretur contrarius: tertio, quia (ut Fabr. ait) neceſſaria omnino eſt illa vocula, quod ſane Th. non magis ignoravit, quam ejus adverſarii. Accedit nunc quarto, quod in Niſpiano exemplari adſcriptum lego ab ANON. „*videtur hoc adjectum fuiſſe in margine*". G. O. R.

o. Παρέλκον Suidæ περιττὸν. D. GOTH.

φρούκτου διελέχθην ἀγροῦ, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἐσούφρουκτος θρεμμάτων P ἐστὶν ἡ ἐξ αὐτῶν γονὴ, ὥσπερ καὶ τὸ γάλα, καὶ αἱ τρίχες, καὶ Q τὸ ἔριον· τοιγαροῦν οἱ ἀρνοὶ, καὶ οἱ ἔριφοι, καὶ οἱ μόσχοι, καὶ οἱ μικροὶ R ἵπποι, ἅμα τῷ τεχθῆναι, φυσικῷ λόγῳ τῆς δεσποτείας γίνονται τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου.

Οἱ δὲ τοκετοὶ τῆς θεραπαίνης οὐκ εἰσὶν 67 ἐν καρπῷ· ὅθεν εἰ ἐχώρησα σοὶ ἐγὼ τῆς ἐμῆς θεραπαίνης τὸν οὐσούφρουκτον, σὺ μὲν ἔξεις ἐν καρπῷ S τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς, καὶ τὴν ἀπὸ χειρῶν ἐργασίαν· τὸ δὲ τεχθὲν T τῆς τοῦ προπριεταρίου 31 γίνεται δεσποτείας· ἀνόητον γὰρ ἐνομίσθη, ἄνθρωπον συναριθμεῖσθαι τοῖς καρποῖς, ὁπότε πάντας U τοὺς καρποὺς ἡ τῶν πραγμάτων X φύσις χάριν ἐπενόησε τῶν ἀνθρώπων.

§. XXXVIII. Εἰ δὲ ἀγέλης ἔχει τις 68 οὐσούφρουκλον, εἰς τάξιν τῶν 32 τελευτησασῶν κεφαλῶν, ἐκ τῆς Y γονῆς ὁ οὐσούφρουκτουάριος ὑποβάλλειν, καὶ τὸν ἀριθμὸν ἀνα-

usufructu agri differui, scire debes, pecorum usumfructum esse feturam ex illis, uti & lac, & pilos, & lanam. Itaque & agni, & hœdi, & vituli, & equuli, simul atque sunt nati, naturali ratione in dominio fiunt usufructuarii.

Partus autem ancillæ in fructu non sunt: unde si ego ancillæ meæ usumfructum tibi cessero, tu quidem in fructu habebis ministerium ejus, & manuum operam; partus autem in dominio nascitur proprietarii: absurdum enim creditum est, hominem connumerari fructibus, quum fructus omnes rerum natura hominis gratia comparaverit.

§. XXXVIII. Quod si quis gregis usumfructum habet, in locum capitum demortuorum ex fetura usufructuarius subjicere, numerumque explere

31. γυήσεται F. 32. τελευτησάντων κεφαλαίων F.

p. L. 28. D. *de usuris.* l. 68. D. *de usufructu.* D. GOTH.

q. Pili vel capilli caprarum sunt, lana ovium. A. Gell. 12. c. 1. Varro *de re Rust.* 2. c. ult. FABR. I.

r. Μικροὶ ἵπποι, nostris equuli & equulei & eculei. de quo plura scripsi ad l. 14. §. 15. D. *de furtis.* D. GOTH.

s. In homine enim usuf. operæ sunt. l. 2. & 3. D. *de oper. serv.* FABR. I.

t. Hoc fuit olim controversum. Nam Manilius & Scævola partum ancillæ in fructu esse sentiebant, Cic. 1. *de finib.* ac Brutus negabat, l. *fœtus* D. *de Usufr.* cujus sententia prævaluit, vid. l. *ancillarum* 28. D. *de Petit. hared.* Consule Connan. IV. *Comment. Jur. Civ.* 2. GEN. ED.

Fructuarii proventus ad fructuarium pertinent, non etiam partus ancillæ: homo enim in fructu hominis esse non potest, l. 28. D. *de usur.* l. 68. D. *de usufr.* l. 10. §. 2. *de jur. dot.* FABR. I.

u. Omnes fructus hominum emolumentis destinantur, Arist. Polit. 1. cap. 5. & 2. Phys. Xenophon ἀπομν. 4. Plin. lib. 7. procem. Porphyr. περὶ ἀποχ. Theophyl. 1. ad Autolyc. Ea quoque fuit Stoïcorum sententia, à quibus auctores nostri fere imbuti sunt. Lucret. 2. *Ne genus occidat humanum, quorum omnia causa Constituisse deos confingunt.* Stoïcos intelligit, qui putabant cætera nata esse hominum causa. Origenes c. 4. contra Cels. Lactantius *de ir. D.* cap. 13. Ambros. *offic.* 1. cap. 28. ex Ciceronis etiam 1. *offic.* Marcus Antoninus inter magnos sectæ hujus auctores lib. 7. Arrian. *Dissert. Ep.* l. 1. c. 16. FABR. I.

x. ἡ τοῦ παντὸς φύσις. FABR. I.

y. Fructuarius debet ex fœtura gregem supplere, & sufficere prolem. d. l. 68. & d. l. 10. §. 2. *ut ex suo genere vicaria soboles supparetur*, ut loquitur Tertullianus. FABR. I.

z. L. 7. in f. l. 18. l. 59. D. *de usufructu.* D. GOTH.

Verum si vi ventorum arbores evulsæ sunt, fructuarius non tenetur alias substituere, l. 59. D. *de Usufr.* H. ERNST.

Est enim boni patrisfamilias in demortuarum ar-

bo-

ἀναπληροῦν ὀφείλει· τοῦτο γὰρ καὶ Ἰουλιανῷ δοκεῖ· οἷον, παρεχώρησά σοι ἀσύφορτον ἀγέλης προβάτων ἑκατόν· συνέβη τελευτῆσαι τριάκοντα πρόβατα, τεχθῆναι δὲ πεντήκοντα· δεῖ σε τὰ τριάκοντα συναναμίξαι τοῖς πρωτοτύποις, ὥστε σώζεσθαι τὸν δεδομένον σοι ἀριθμὸν, καὶ οὕτω τὰ λοιπὰ εἴκοσι πρόβατα ἕξεις ἐν δεσποτείᾳ.

plere debet; hoc enim & Juliano videtur: veluti, usumfructum tibi gregis centum ovium concessi; accidit ut oves triginta morerentur, quinquaginta autem nascerentur: oportet te triginta commiscere primigeniis, ut numerus tibi datus conservetur, & sic reliquas oves viginti in dominio habebis.

Εἰ δὲ ἀμπελῶνος, ἤγουν καὶ ἀγροῦ, οὐσούφρυκτόν σοι παρεχώρησα, εἰς τάξιν τῶν 33 τελευτησασῶν [z] ἤτοι γεγηρακυιῶν ἀμπέλων, καὶ εἰς τάξιν τῶν καμόντων ἤτοι καταπεσόντων δένδρων, ἕτερα ὀφείλεις ἀντικαθιστᾶν· δεῖ γάρ σε ὀρθῶς καὶ κ[ατ]ὰ [a] τρόπον 34 ἀγαθὸν ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀγροῦ, ᾧ παρεχωρήθη σοι ὁ ἀσούφρυκτος, καὶ οὕτω ζῆν γίνεσθαι, ὡς ἂν διεγίνετο κάλλιστα οἰκοδεσπότης. 69

Quod si vineæ, aut etiam agri, usumfructum tibi concessi, in locum mortuarum vel effetarum vitium, atque in locum defectarum aut prolapsarum arborum, alias restituere debes. Oportet enim te recte & justo modo agrum curare, cujus tibi ususfructus concessus est, atque ita versari, ut paterfamilias optimus versaretur.

§. XXXIX. Εὑρέ τις θησαυρὸν [b] ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ· ὁ θειότατος Ἀδριανὸς τὸ φύσει [c] φυλάξας δίκαιον, τῷ εὑρόντι παρεχώρησε τὸν θησαυρόν· τὸ αὐτὸ κελεύσας, ἐάν τις [d] ἐν σάκρῳ ἢ 35 βελεγιόσῳ τόπῳ ἐκ τύχης εὕρῃ· 70

§. XXXIX. Invenit quis thesaurum in agro proprio: divus Adrianus natura æquum servans, inventori thesaurum concessit; idem statuens, si quis in sacro aut religioso loco casu in-

33. τελευτησάντων & mox tamen γεγηρακυιῶν F. Goth. post. & F. adde p. 213. lect. 40. 34. ἀγαθὸν de: F. 35. βελιγ. Paris.

borum locum alias substituere. Columella 4 17. *Neque enim ea quæ feruntur à nobis, immortalia esse possunt: attamen æternitati eorum sic consulimus, ut demortuis seminibus alia substituamus: nec ad occidionem universum genus perduci patimur plurium annorum negligentia.* Sed & fructuarius cogitur adferre arbores, ἐγκεντρίζειν, l. 7. §. 2. D. *de usuf.* FABR. I.

Columella de re rust. v. c. 6. *Primam quamque senio, aut tempestate afflictam summoveat*, &c. & in fin. cap. *Primam quamque arborem senio defectam tollere.* FABR. II.

a. Κατὰ τρόπον ἀγαθὸν dixit pro *more boni patrisfamilias*: quamquam & καλλίστῃ οἰκοδεσπότου paulo post mentionem faciat. D. GOTH.

b. Adde §. ult. infr. per quas personas cuique adquiritur. D. GOTH.

c. Τὸ φύσει δίκαιον, pro *naturali æquitate* posuit. *Dei beneficium* appellat lex unica Cod. *de thesauris.* D. GOTH.

Thesaurus fit ejus qui invenerit, quia dominum non habebat, l. 31. §. 1. D. *de adquir. rerum domin.* Cassiod. 4. 34. & lib. 6. 8. Dio Chrysost. Orat. 12. ὥσπερ νόμισμα ἀρχαῖον οὐ θησαυρῷ πρέπει ἀδέσποτον. & quia fortunæ donum est, l. 63. §. 1. eod. Liban. Decl. 28. sive Dei beneficium, l. un. C. *de Thes.* θεοῦ δῶρον, Liban. Decl. 10. & 11. Philostr. de vit. Apoll. 2. cap. 15. χάρις δαιμόνων, Æsop. fab. 220. τύχης καλὸν, Eustath. ad Odyss. ζ'. Justin. 44. detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur. v. Spartian. in Adriano. Sed & cum Herodes Atticus thesaurum inveniisset, ejusque Nervæ indicium feciisse, Nerva ei ita rescripsisse fertur: χρῶ οἷς εὗρες Philostrat. in Herode. FABR. I.

d. L. 3. §. penult. D. *de jure fisci.* D. GOTH.

e. Ut

ἔυρη· εἰ δέ τις ἐν ἀλλοτρίῳ ἀγρῷ, οὐκ ἐξεπίτηδες, ἀλλὰ [e] τυχηρῶς 36 ἔυρῃ θησαυρὸν, τὸ ἥμισυ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἐδάφους συνεχώρησεν Ἀδριανός.

invenerit: at si quis in alieno agro, non consulto, sed casu thesaurum invenerit, dimidium domino soli concessit Adrianus.

Οὐκοῦν ἀκολούθως, ἐάν τις ἐν βασιλικῷ τόπῳ 37 ἔυρῃ θησαυρὸν, τὸ μὲν ἥμισυ τῷ θησαυροῦ παρέξει τῷ βασιλεῖ, τὸ δὲ ἥμισυ ὁ εὑρὼν ὡσαύτως ἀποκερδαίνει. Εἰ δὲ καί τις ἐν πολιτικῷ [f] τόπῳ ἢ φισκαλίῳ ἔυρῃ, ὡσαύτως τὸ μὲν ἥμισυ ὁ εὑρὼν ἀποκερδαίνει, τὸ δὲ 38 ἕτερον ἥμισυ ὁ [g] φίσκος, ἤγουν ἡ πόλις λήψεται. 71

Consequenter igitur, si quis in loco regio thesaurum invenerit, dimidium quidem thesauri præstabit Imperatori, dimidium autem inventor *sibi* retinebit. Sed & si quis in loco civitatis aut fisci invenerit, similiter dimidium inventor lucratur, & alterum dimidium fiscus, aut civitas accipiet.

§. XL.

36. Sic reſcripſi pro vulg. omnium εὕρει. ſunt F.

§. XL.

37. εὗρε ante F. 38. ἕτερον & mox ὁ de-

e. Ut puta ſi quis colendi agri cauſa fodiens humum, aurum defoſſum inveniat, non ſtudio perſcrutandi, ut apud Euſeb. demonſtrationis Euang. 6. Themiſt. in 2. Phyſ. ἔστι δὲ ὅτε τὸ διορύττειν τύχης, καθ' ἑαυτὸ, ὅτε τοῦ θησαυροῦ ἡ εὕρεσις· ὀρύξει γὰρ ἄν τις καὶ θησαυρὸν εὑρήσειν ἐλπίζων. ἀλλ' ὅταν τοῦτο ἐκείνου μὴ χρήναι χάριν, ἀπαντήσῃ δὲ ἀλλήλοις, καὶ οἷον συγκρέσει, ἡ τοῦτον συνδρομὴ τύχη καλεῖται. FABR. I.

f. Πολιτικὸν τόπον interpres hic vertit *publicum locum: civitatis* commodius vertiſſet. quod & vox ſequens πόλις ſatis indicat. Proinde ut ſingula ſingulis reddantur, Theſaurum ἐν πολιτικῷ τόπῳ repertum, pro parte dimidia fieri τῆς πόλεως dicemus, at non fiſci: ἐν φισκαλίῳ τόπῳ repertum, pro parte quoque dimidia fiſci fieri, non ipſius civitatis. D. GOTH.

Scholiaſt. εἰς τὸν φόρον, καὶ εἰς τὸ Αὐγύστειον. [ſic] Th. omiſiſſe videtur hæc verba: *in loco publico.* Cujac. autem hoc in not. prior. ait, hæc, *vel civitatis*, ſupereſſe. quæ tamen non expunxit in edit. poſter. Nam ea publica ſunt, quæ pop. Ro. ſunt l. 15. & 16. D. *de verb. ſ.* Th. ſup. §. 2. FABR.

Quum in nonnullis Inſtit. Juſtin. Codicibus legatur *in fiſcali loco vel publico*, omiſſis verbis *vel civitatis:* putaverim legend. ἐν πυβλικῷ τόπῳ ἢ φισκαλίῳ. Longe enim rectius omittere potuit & Th. & ipſe Juſtin. *locum civitatis*, quam quidem locum publicum, quum rerum publicarum appellatione res etiam civitatum contineantur, docente Ulp. l. 17. pr. *de V. S.* MEERMAN.

Obſtat inf. Tit. IX. cap. 226. ubi Th. repetit. G. O. R.

g. Niſi partem ad fiſcum pertinentem ſuppreſſerit: tunc enim totum cum altero tanto cogitur ſolvere, ut hic not. Scholiaſt. ex l. 3. in fin. D. *de jur. fiſc.* FABR.

h. Hæc definitio eſt ambigua. Nam plerunque his verbis *de manu in manum* ſignificatur mutua traditio, cum viciſſim eodem tempore datur & accipitur aliquid, ut emptione venditione, ſi quis tradenti rem numeret pretium ſtatim, ut Charondas & Plato fieri jubent . . . . . ſed ſi fidem habuerit quis alteri, (puta venditor emptori vel contra) non eſſe actionem. Ipſum enim ſibi injuriæ cauſam attuliſſe, apud Stobæum λόγῳ XLII. At jure civili P. R. longe aliter ſe res habet. . . . Et traditionem quidem hanc, quæ fit ex una parte tantum, veluti *de manu mea in manum tuam*, intellexit Th. non traditionem reciprocam. Quæ tamen definitio vim traditionis perfecte non explicat. Nam fieri poteſt, ut res cujus tu poſſeſſor non es, de manu tua in manum meam tranſeat, me etiam mox forſitan reddituro eandem ipſam rem, aut derelicturo, nec tamen ſit traditio. Et ſane verior definitio hæc eſt: Traditio eſt datio poſſeſſionis, l. 3. Cod. *de Act. empt.* l. *ſi rem tradi* D. *de V. O.* &c. CUJAC. XI. *Obſerv.* 19.

Huic [Cujacio] diceret Th. μετάθεσιν ſive tralationem dico non corporis tantum, (frigida iſtiusmodi cavilla eſt) ſed corporis cum jure, ſive corporis cum intellectu juris, ut l. 16. §. 3. D. *ad Trebell.* & vice verſa hereditas ſine ullo corpore juris intellectum habens, l. 50. §. 1. D. *de Hered. pet.* Neque iidem recte l. 3. §. 1. [immo *pr.*] D. *de Act. emti* reſcribunt *Obſ.* 35. *lib.* XIII. *Datio poſſeſſionis:* magis eſt, ut ſcripſerit Pomponius *Traditio poſſeſſionis.* [Atqui ſic in meo exemplari Cujacium quoque corrigentem video, non *datio.* G. O. R.] Tradit poſſeſſionem, qui alienat; dat etiam Prætor. MARCIL. *Interpr. L. XII.*

Ait

§. XL. Φυσικὸς τρόπος κλήσεώς ἐστι 72 καὶ ὁ τῆς τραδιτίονος· καὶ τί ἐστι τραδιτίων; h ἡ ἀπὸ χειρὸς εἰς 39 χεῖρα μετάθεσις, εὐαπάλλακτον καὶ ἀπερίεργον i καὶ φυσικὴν τὴν πρᾶξιν ἔχουσα· οὐδὲν γὰρ οὕτω τῇ φύσει συνᾴδει, ἢ τὸ βεβαιοῦσθαι τὴν τοῦ δεσπότου γνώμην, τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα μετατιθέντος εἰς ἕτερον.

§. XL. Naturalis adquisitionis modus etiam est *modus* traditionis. Et quid est Traditio? de manu in manum translatio, perfunctione facilem minimeque negotiosam ac naturalem actionem continens. Nihil enim naturæ sic convenit, quam domini suam rem in alium transferentis voluntatem confirmari.

Εἰς δὲ τὸ διὰ τραδιτίονος μεταθεῖναί με τὴν 73 δεσποτείαν, δεῖ ταῦτα συνδραμεῖν, ὥστε δεσπότην k εἶναι τὸν τραδιτεύοντα· καὶ ψυχῇ 40 τῷ βούλεσθαι l μεταθεῖναι τὴν δεσπόλειαν, ποιεῖσθαι τὴν τραδιτίονα· καὶ σωματικὸν m εἶναι τὸ τραδιτευόμενον· σωματικὸν μὲν διὰ τοῦτο εἶπον, ἐπειδὴ τὰ ἀσώματα, ἁφῆς ὄντα κρείττονα, οὐκ 41 ἐπιδέχεται τραδιτίονα· δεσπότην

Ut autem dominium per traditionem transferam, hæc concurrere debent: ut tradens sit dominus; & *ut* animo transferendi dominii fiat traditio; *ut*que corporale sit quod traditur. Corporale quidem ideo dixi, quoniam incorporalia, tactus haud capacia, traditionem non recipiunt: ut

39. χεῖρας ante F. 40. τὸ pro τῷ ante Lugd. 41. ἐπιδέχονται F. 2.

Ait [Th.] *de manu in manum translatio*; quia traditio primum locum habuit in rebus mobilibus, quæ manu tractantur; & in quibus contractus, qui jure gentium introducti sunt, cœpisse videntur, itemque omnia rerum commercia. *Etc.* A COSTA *in Comment.*

Ut apud Cic. Ep. 7. 5. itaque *manu datio* pro traditione accipitur in l. 37. D. *de adq. rer. domin.* FABR.

Traditio Theophilo definitur *de m. in m. tr.* nimis tropice, cum rebus immobilibus, quarum est vera quoque traditio, proprie utique non conveniat. ULR. HUBER. *in Prælect. P. I.*

Neutiquam tropice, sed proprie ac simplicissime loquitur paraphrastes, quum res immobiles potius pro traditis in jure habeantur, quam naturaliter ac vere tradi sive transdari possint: atque adeo Th. veram traditionis originem simul & etymon nobis tradit, ut a Costa bene expositum. Neque opus censeo, cum Marcilio *juris intellectum* hic subaudire, quoniam nuda tantum traditio sic definitur, ut ex seq. capp. 73. & 74 claret. Possem alioqui *manus* vocabulum sive de *potestate*, sive de *possessione* interpretari. Sed quid diutius disputamus, quum ex veteri aliquo JCto hanc definitionem hausisse noster videatur, uti locus Cicer. VII. *Epist. fam.* 5. opportune a Fabroto laudatus indicat: *totum denique hominem tibi ita trado* de manu (*ut ajunt*) in manum *tuam istam*, *& victoria & fide præstantem.* G. O. R.

i. Adde l. 9. §. 3. D. *de adquir. rerum dominio.* Traditionem ἀπερίεργον, hoc est *citra solemnitatem* fieri ait, qua in re à mancipatione differre colligimus, quod & indicat Ulpianus tit. *de dominiis.* 19. §. 3. 4 5. 6. 7. D. GOTH.

Mancipatio autem solemniter fiebat, Ulp. tit. 1. [vide Cujac. lib. 9. *Observ.* c. 19. ex Edit. 2.] FABR.

Si cui pressior versio mea displicet, amplectatur vel Curtianam, *naturalem quendam minimeque multa solennitatis actum*, *& qui facile absolvi possit*, *continens*: vel Fabrotianam, *facile explicabilem*, *ac liberam nimiâ juris observatione*, *seu nudam ac naturalem actionem continens.* G. O. R.

k. Tertull. de præscr. adv. hæret. *Habeo origines firmas*, *ab ipsis auctoribus*, *quorum fuit res.* FABR. I.

l. Hoc agi debet inter dantem & accipientem, ut dominium transferatur, l. 9. §. ult. ibi: sed quia non puto, D. *de jur. dot.* FABR. I.

m. August. lib. locut. de Gen. *in jure dicitur traditio corporum.* Gloss. gr. lat. σωματικὴ νομὴ, *incorporatio.* res enim incorporales proprie traditionem non recipiunt, l. 43. §. 1. D. *de adq. rerum dom.* l. ult. D. *de servit.* FABR.

σπότην εἶναι τὸν τραδιτεύοντα. Διὰ τοῦτο εἶπον, ἐπειδὴ ὁ μὴ ὢν δεσπότης, οὐ δύναται μεταθεῖναι [n] δεσποτείαν, ἣν οὐκ ἔχει· ψυχῇ 74
τοῦ βούλεσθαι ποιῆσαι δεσπότην τὸν λαμβάνοντα, Διὰ τοῦτο πρόσκειται, ἵνα ἐξέλω [nn] τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ὑποθήκην· ἐπὶ τούτων γὰρ, [42] εἰ καὶ σωματικόν τὸ πρᾶγμα, καὶ δεσπότης ὁ τραδιτεύων, ἀλλὰ παραδίδωσι, μικρὸν ὕστερον ἀναλαμβάνειν ὁ ἐλπίζων ταῦτα. Οὐ [p] διαφέρομαι δὲ, ὁποῖον δήποτέ ἐστι τὸ παραδιδόμενον πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ δεσπότου, εἴτε ἀγρὸς Ἰταλικὸς,

ut tradens sit dominus, ideo dixi, quoniam qui dominus non est, dominium quod non habet, transferre nequit: animo volentis dominum facere accipientem, ideo adjectum est, ut usum & depositum excipiam: in his enim, etsi corporalis *est* res, & tradens dominus; attamen tradit, paullo post *se* recepturum sperans. Non distinguo autem, qualiscumque sit res a domino tradita, sive ager Italicus, sive

42. pro εἰ videtur Curtius voluisse ἐστι.

n. Nilus de Prim. Pap. 2. οὔτε γὰρ ἄν τις ἑτέρῳ μεταδοίη, ὅσῳ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἔσχε. FABR. I.

Epictetus Enchirid. c. 31. τίς δὲ δύναται δοῦναι ἑτέρῳ, ἃ μὴ ἔχει αὐτός; *Quis vero dare potest quod ipse non habet?* FABR. II.

nn. Nemo non videt, hæc duo negotia a Th. exempli tantum causa adferri. In pignore enim, in locatione conductione aliisque negotiis similiter rem sine translatione dominii tradi nimis notum est, quam ut probatione egeat. MEERMAN.

o. Possessionem & proprietatem retinet, l. 8. & 9. D. *comm.* l. 17. §. 1. D. *depos.* FABR.

p. Tandem subjicit [Justinianus], *Itaque stipendiaria quoque* &c. Ex quibus verbis dicendum videtur, olim stipendiaria & tributaria prædia per traditionem alienari non potuisse, quod tamen contrario fefe habuisse modo ex vererum monumentis constat . . . . . ut merito dicere liceret, jam *quinque Italica prædia eodem modo alienantur.* . . . . Vidit hoc incommodum orationis Justinianeæ Th. . . . . qui hujus loci incongruitatem in sua versione circumlocutus est. . . . . Rectissime sententiam novæ Constitutionis Justiniani expressit, quæ omne discrimen inter prædia tam provincialia quam Italica sustulit. *Etc. &c.* HUBER. *in Digress.* pag. 547.

Hausit hæc ex parte, & ampliavit ex *Vinnii Comment.* h. l. qui consulatur cum diatriba Meermanni *de Reb. Mancipi* Sect. 19. & 20. G. O. R.

q. Adde inf. *de usucap.* in f. prin. D. GOTH.

r. In primis Th. verbis mendum esse putat vir eruditiss. Jul. Cæs. Bulengerus, & inducendam esse vocem καὶ Τριβουτάρια, quia *tributaria* Cæsaris erant, non populi. Sed vox ista delenda non est, quæ omnino necessaria est, & ita habes in sequentibus: καὶ τὰ στιπ. καὶ τριβ. ἔχ. πάλιν κατὰ συνήθ. δήμου ἢ βασ. οὐκ ἦσ. δεσπ. Non itaque vox ista est, quæ in mendo cubat, sed alia; locus igitur ita legendus est: Στιπ. δὲ καὶ Τριβ. λεγ. τὰ οὐ τ. ἐπ. Διήκ. κτ. βασ. κελ. ἤτω τῶ δ. κρ. quibus verbis docet ea esse *tributaria* in provinciis prædia, quæ possidentur ex concessione Imperatoris: *stipendiaria* vero, quæ possidentur ex concessione populi. *Etc.*

SAM. PETIT. *in Var. Lect. p.* 88.

Voluitne ἤτω (ἤτω enim incognitum Græcis vocabulum credo) pro ἤγουν vel ἤτοι, quod posterius mihi maxime hic placeret: ita saltem verti. Curtius reddiderat *possessiones principis jussu a populo occupatæ.* G. O. R.

In ora additur. βασιλικῇ κελεύσει ὑπὸ τοῦ δήμου κρατούμενα, [quæ sunt in editione Viglii Zuichemi, *Edit.* 2.] FABR.

Hinc concludo vocem κτήματα in editt. Fabr. contra eius mentem desiderari, cum & Latine *possessiones* expresserit. G. O. R.

s. De hac divisione provinciarum Strabo in fine sui operis, & Suet. in vita Aug.

ANON. *in utroque.*

Hoc commentum est Theophili. Nam provinciæ quidem sic ab Augusto divisæ sunt, ut aliæ populi, aliæ ipsius essent: quemadm Suet. & Strabo declarant: sed multo ante Augusti imperium, denique simul atque Populi R. imperium extra Italiam propagatum est, Provinciæ vectigales fuerunt: quarum aliæ *certum* (aut in pecunia scil. aut in frumento) vectigal solvebant, quæ *stipendiariæ* dicebantur; aliæ *Decumanæ*, quæ decimam frugum partem solvebant: quod vectigal, quia ex annorum ratione & frugum copia aut inopia, modo minus modo amplius est, *non certum* appellatur.

HOTOM. *in Lugd.*

Eadem fere repetit Hotom ad *Cicer.* L. III. *in Verrem* cap. 6. pr. Atqui Th. non negat, ante Aug. provincias fuisse vectigales, sed docet ab ipso alias stipendiarias, alias tributarias factas. G. O. R.

Idem

κὸς, ἢ εἴτε στιπενδιάρια κλήματα εἴτε τριβουτάρια.

Στιπενδιάρια δὲ καὶ τριβουτάρια λέγεται τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀφωρισμένα 43 κτήματα, (r βασιλικῇ κελεύσει ὑπὸ τῶ δήμου κρατούμενα) τῆς δὲ πρεσβείας 44 αὐτοῖς γέγονεν ἐντεῦθεν ἡ πρόφασις· ὁ πάλαι Ρωμαίων βασιλεὺς s πάσης κρατήσας γῆς, θαυμασθεὶς δὲ παρὰ Ρωμαίων ἕνεκα τῆς οἰκείας ἀνδρείας, διεῖλε τὰς ἐπαρχίας· καὶ τὰς μὲν 45 ἐκράτησεν αὐτὸς ἑαυτῷ, τὰς δὲ ἀφώρισε τῷ δήμῳ.

sive prædia ſtipendiaria ſive tributaria.

Stipendiaria autem & tributaria dicuntur prædia in provinciis ſita, (quæ juſſu Imperatoris aut populi poſſidentur.) Appellationis autem cauſa inde illis accidit: vetus Romanorum Imperator omnem regens terram, ac propter fortitudinem ſuam apud Romanos in admiratione habitus, provincias diviſit; & quaſdam ipſe ſibi retinuit, quaſdam populo attribuit.

Καὶ αἱ τῶ δήμου ἐκλήθησαν t στιπενδιάριαι 76 Et populo *attributæ* vocabantur ſti-

43. κτήματα cum 6. vocib. ſeqq. de: F. *vid. Not. r.* 44. αὐτῆς Lugd. Goth. Fabr. Voluerunt forte ταύτης cum Curtio. 45. αὐτ. ὑπρ. F.

Idem Scholion Harmenop. 1. tit. 2. §. 46. vide Suetonium in Auguſto, ubi de ordinatione provinciarum, Dionem & Strabonem libro 3. ubi de Hiſpanicarum provinciarum diviſione loquens, refert, Provinciarum alias populo, alias Principi adtributas. Et in populi mitti ſolitum στρατηγὸν, ταμίαν, πρεσβευτὴν, *Præſidem, Quæſtorem, legatum.* In Cæſaris, δύο ἡγεμόνας, (ſic enim lego, non πρεσβευτὰς) στρατηγικὸν, καὶ ὑπατικόν. Priori adjunctum πρεσβευτὴν, *eundemque* δικαιοδότην, (ita quidem accipio locum illum Strabonis,) alteri tres legatos. Porro, quod de diviſione provinciarum hic dicitur, idem Strabo confirmat in f. libri ult. niſi quod in Cæſaris provincias mitti ſolitos διοικητὰς refert: in populi στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους. D. GOTH.

Quædam erant provinciæ ſtipendiariæ, quædam tributariæ, prout quædam provinciæ erant proconſulares, quædam præſidiales [*ſic*], de quibus Strabo lib. 3. & ult. Dio 53. [Illæ ſtipendia pendebant, hæ tributum. *ex Edit.* 2.] FABR.

t. Si verum eſt, quod Th. noſter ſcripſit, *ſtipendium* populo, *tributum* principi præſtari, ſicut fiſci & ærarii, ita & ſtipendii ac tributi differentia hodie nulla eſt, qui [*leg.* quia] tandem ad extremum ſenſim infracto populi jure provincias omnes ſibi ſepoſuit princeps. An igitur ea ratione Ulp. l. *Ager de V. S.* ſtipendium tributum etiam appellari ait? . . . . . Equidem exiſtimo, hoc minime omnium ſenſiſſe Ulpianum, ſed promiſcuum uſum vocabulorum notaſſe: nam ætate Ulpiani nondum erat ea differentia ſublata, quæ ab eo retinetur in l. 7. D. *de Uſufr.* &c. CUJAC. VII. *Obſerv.* 3.

Tributum eſſe puto, quod extra ordinem ſolemnium vectigalium ad exercitum alendum imperabatur civibus. . . . . Cicero pro L. Flacco cap. 9. *In ærario nihil habent civitates, nihil in vectigalibus, duæ rationes conficiendæ pecuniæ aut verſura aut tributo.* . . . . . Tributum vocat Th. βαρὺ τέλος. eodem modo & Cicero VIII. Epiſt. fam. 3. *Niſi quod principes civitatum me poſtulaſſent, ne indictionem tributorum & illam acerbiſſimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum atque oſtiorum.* hoc eſt, quod dicitur tributum capitis in l. ult. D. *de Cenſib.* . . . . . Stipendium etiam a tributo differt, quod particulatim colligitur, & ut ait Th. κατὰ μικρὸν. Liv. XXXIII. 46 *Quin & pecunia, quæ in ſtipendium Romanis ſuo quoque anno penderetur, deerat, tributumque grave privatis imminere videbatur.* [Non probat hic locus, quod auctor innuit, G. O. R.] Quod autem dicitur *tributum* idem eſſe quod *ſtipendium* in l. 27. D. *de V. S.* hoc verum eſt, quando abutimur voce tributi, quod facere cogimur, ſi alendus eſt exercitus, quia tum tributum eſt ſtipendii cauſa. Tacit. IV. Hiſtor. 74. pr. *Nam neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt.* Liv. XXIII. 31. *Senatus, quo die primum eſt in Capitolio conſultus, decrevit ut, quo eo anno duplex tributum imperaretur, ſimplex confeſtim exigeretur, ex quo ſtipendium præſens omnibus militibus daretur.* Quo ſenſu tributum accepit JC. in d. l. 27. ut illa verba ſatis oſtendunt, ex eo quod militibus tribuatur. *Etc.* PERRENON, *Animadv. ult.*

διάφορα ἐντεῦθεν, 46 ὅτι στίπες [u] ἐστὶν ὁ ἔρανος, καὶ ἡ κατὰ μικρὸν γινομένη τοῦ 47 ἀργύρου καὶ τῶν ἄλλων συλλογή· ἐπειδὴ οὖν ὀλίγα τινὰ [x] οἱ ἐπαρχιῶται ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς γενομένων συνάγοντες, ἔπεμπον τῷ δήμῳ, ἐπὶ τῷ ταῦτα δαπανᾶν εἰς οἰκείας χρείας τε καὶ [y] τέρψεις, διὰ τοῦτο ἐκλήθησαν στιπενδιάριαι· καὶ λοιπὸν ἀκολούθως καὶ αἱ οἰκίαι 48 καὶ οἱ ἀγροὶ στιπενδιάριοι.

stipendiariæ inde, quia ſtipes collatio eſt, atque argenti aliarumque rerum minutatim facta collectio. Quum igitur minutula quædam provinciales ex *rebus* apud ipſos naſcentibus colligentes, mitterent populo, ut ea in ſuos uſus ac delectationes impenderent, ideo dictæ ſunt ſtipendiariæ: & porro conſequenter tam domus quam agri *dicti ſunt* ſtipendiarii.

Αἱ δὲ τῆ βασιλέως ἐπαρχίαι ὠνομάσθησαν τριβουτάριαι· ἐπειδὴ τριβοῦτόν [z] ἐστι τὸ βαρὺ τέλος, ὅπερ 49 ἐπέβαλε τοῖς οἰκείοις 77

Imperatoris autem provinciæ vocabantur tributariæ: quoniam tributum eſt grave vectigal, quod ſuis provincia-

46. ὅτι de: F. 47. ἀργυρίᾳ F. 2. 48. στιπενδιάριαι ad: F. ante quem paulo poſt legebatur στιπενδιάριαι. 49. ἐπέκλα F. *vid. Gloſſ. Theoph.*

u. Hæc vox ſignificat omnem collationem, quacunque ex cauſa fieri ſolitam. Stipendium autem à *ſtipe* dici tradit & Varro quinto de L. L. *à ſtipe pendenda*, ut ait Iſidorus Origin. lib. 16. c. 17. *quod* ut ait Varro, *as quoque ſtipem dicebant.* Soſipater Chariſius 1. Inſt. Gramm. *In æris ſignificatione corrupte ſtips dicitur.* FABR. II.

Stipes, itis truncum ſignificat, ſeu fuſtem terræ defixum. At pro nummo ſignato non facile in nominandi caſu occurrit. Ex eo dictam *ſtipem* putat Varro L. IV. *de L. L.* ſub fin. quod aſſes olim librales in cella ſtipabant. *Etc.* J. DOUJ.

Stipes numero ſingulo pro nummo nunquam uſitatum etiam ego credo, ſed *ſtipis* & *ſtips*. Th. autem *ſtipes* plurium numero ſumſiſſe videtur: namque ut antiquiores *ſtipem* ſingulariter, ita juniores *ſtipes* pluraliter efferre maluiſſe, multis exemplis probare poſſum. De ipſa voce & inde derivatis videantur præter Varr. Feſtus, Becmani *Origg.* Voſſii *Etymol.* Menagii *Amœnit.* pag. 442. & omnes DD. ad l. 27. D. *de Verb. ſignif.* G. O. R.

x. Schol. ἐπαρχιώτας λέγει τοὺς ὑποτελεῖς. FABR.

y. Τέρψεις, ita legitur apud Harmenopulum. D. GOTH.

Procul dubio vitioſum hoc apud Harmen. nec ſatis Græcum, etſi Mercerus *uſus* reddiderit I: 2. 46. G. O. R.

z. Aequius & magis moderatum Præſidis imperium fuiſſe, manifeſte docet Corn. Tacit. I. ann. 76. *Achaia* (inquit) *& Macedonia onera deprecantes, proconſulari imperio ad præſens levata, Cæſarique tradita ſunt.* Quo exemplo planum fit, verum non eſſe, quod ait h. l. Th. ex populi provinciis leviſſima & minuta ſtipendia colligi; ex principis autem provinciis grande cogi vectigal. Sed ne hoc quoque is, qui hunc Th. locum ad Romane & bene loquendi normam exigat, probare poſſit, quod de tributo addit, quod proprie ad principis vectigalia pertinere affirmat, ut tributum grave vectigal, ſtipendium leve, neſcio quod, & incertum eſſe dicat. *Etc. &c.* GROSLOTIUS *de Uſucap.*

Gravius ſemper vectigal Imperatorum fuit, qui non ſolum priſtino non contenti, ſed quotidie etiam novos inveniebant emungendi modos, ut autor Sueton. & alii. Quæ cum ita ſint, vix Cujacio VII. Obſ. aſſentiri poſſum, qui de veritate ejus, quod Th. de hac re ſcribit, dubitandum putat. *Etc.* [ſupra not. *t.*] GOEDDAEUS *de V. S.*

Addit Bulengerus [vid. ſupra in not. *r.*], Theophilum aliquid hoc loco peccare, qui *ſtipendiariis* provinciis levius onus quam *tributariis*, id eſt proconſularibus quam præſidialibus eſſe velit, cum Tacitus ſcribat, I. ann. *Achaiam ac Maced. onera depr. levari in præſens proconſulari imp. tradique Cæſ. placuiſſe.* Sed nil peccat Th. nam procul dubio provinciæ Cæſaris, ut quæ armis eſſent tenendæ, graviori onere premebantur, quam provinciæ populi: *vectigalia* enim pendebant non minus quam provinciæ pop. & exemplo Judææ docemur, & præterea *tributum* quoque alendis militibus. Quod vero ſcribit Tac. Achaiam ac Macedoniam, ut onere levarentur, levatas fuiſſe proconſulari imperio, & traditas Cæſari, habet peculiarem cauſſam: traduntur hæ provinciæ Cæſari, non ut armis tenerentur; itaque in iis non fuit habendus nec alendus exercitus, nec propterea *tributum* imponendum, ſed tantum ut ſumptu levarentur, quem

κείοις ἐπαρχιώταις ὁ βασιλεὺς, ὡς πολλὰ δαπανῶν περὶ τὴν τῶν [a] στρατιωτῶν [50] ἀποτροφήν· Καὶ οἱ τὰ στιπενδιάρια καὶ τριβυτάρια ἔχοντες πάλαι, κατὰ συγχώρησιν δήμου ἢ βασιλέως, οὐκ ἦσαν δεσπόται· ἡ γὰρ δεσποτεία αὐτῶν ἦν ἢ τοῦ δήμου, ἢ τοῦ βασιλέως· ἀλλ' εἶχον τὴν ἐπ' 78 αὐτοῖς χρῆσιν [b] καὶ ἐπικαρπίαν καὶ πληρεστάτην κατοχήν, ὥστε δύνασθαι [51] μεταφέρεσθαι καὶ κληρονόμοις περιέπεσθαι· τῶν γὰρ Ἰταλικῶν [c] ἀγρῶν ἤτοι [52] οἰκιῶν οἱ δεσπόται τὴν δεσποτείαν εἶχον.

cialibus imponebat Imperator, utpote multa impendens circa sustentationem militum. Stipendiaria autem & tributaria *prædia* olim habentes, ex concessione populi aut principis, domini non erant; nam dominium eorum vel apud populum erat, vel apud principem: sed habebant in iis usum & fructum & pleniſſimam possessionem, ut transferre & ad heredes transmittere possent: Italicorum vero agrorum aut domuum domini dominium habebant.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· σήμερον

Ast hæc olim: hodie autem constitutio

50. Ignorat (ni fallor) hoc vocabuli Græcia: unde ἀνατροφὴν reponendum mihi videtur. G. O. R. Sequens artic. οἱ de: Goth. in marg. Pariſ. male. 51. καὶ ἐφ' ἑτέρων μεταφέρειν F. 52. οἰκείων

quem faciebant: Quomodo autem sumptu levatæ sint, cum levatæ proconsulari imperio Cæsari traditæ sunt, facile animadvertere est: nullis copiis instruendæ fuerunt hæ provinciæ, pacatæ namque erant: itaque nullum exercitui alendo fuit imponendum *tributum*; sola ab illis exigebantur *vectigalia*, sed cum sumptus facerent propter proconsulem, qui in eas cum imperio mittebatur, & legatos, qui tres erant proconsuli, ut auctor est Dio L. LIII. eo onere iisque sumptibus magna ex parte levatæ sunt, cum traditæ sunt Cæsari: proprætore enim, qui provincias Cæsaris nomine administrabat, unum tantum habebat legatum, ut est apud Dion. l. laud. itaque longe minores sumptus fecerunt provinciales. SAM. PETIT. *in Var. Lect. p.* 89.

Præivit Petito ex parte Lipsius in Excursu *M.* legi dignissimo, cui omnino junge Gronovii patris notam ad decantatum hunc Taciti locum, & Spanhemii Dissert. XIII. *de Usu & Præst. Num.* pag. 590-1. G. O. R.

a. *Nam neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi possunt*, ut scribit Tacit. Hist. 4. Quintilianus Declam. 341. *Necessaria esse vectigalia civitati: exercitus stipendium accipiunt.* D. Augustinus contra Faustum 22. 74 *Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessario militi stipendium præbeatur*: adde Novel. 149. c. 2. & ibi. FABR. II.

b. Provinciales dominium possessionis habebant, quod ab usufructu non multum distat. prædia tamen alienare poterant, & ad heredes transmittere, novum opus nuntiare, l. 3. D. *de nov. op. nunt.* servitutes in prædiis constituere, l. 3. C. *de servit. & aq.* utique tamen magis detentatores, quam domini prædiorum, dominio apud populum aut principem manente: erant enim in mancipio pop. R. Provinciales ergo possidere dicebantur, quasi agri excolendi causa, non solido, perfecto jure, atque ex jure Quiritium. FABR.

Hoc pluribus exsequitur cum laude Theophili GROSLOTIUS paulo ante adlatum in nota z locum, & post eum alii. G. O. R.

Sic verto, paulo aliter, quam alii: *Qui olim, ex concessione Populi vel Principis, stipendiaria vel tributaria* (prædia) *habebant, domini non erant: nam dominium illorum erat aut apud Populum, aut apud Principem, sed usum & fructum eorum habebant, & pleniſſimam possessionem, ita ut & tranferre possent in alios, & ad hæredes transmittere. Italicorum autem fundorum domuumque domini dominium habebant.* BYNKERSH. *in Opusc. Var. Argum. p.* 131.

Quomodo Curtius vertent & Fabr. retinuerit, nisi quod hic ἐφ' ἑτ. *in alios* addiderit, non opus transcribere. Nos jam verteramus, antequam in Bynkersh. locum incidimus, nec postea quidquam mutavimus. G. O. R.

c. Non tantum intra Italiam valebat hoc jus, sed etiam in provinciis, quantum ad colonias Italici juris. *&c.* Vide Cujac. X. *Obs.* 35. J. DOUJ.

Optime, sed neque aliud voluit aut Th. aut Imp. Adi omnino Spanhemii Exercit. *de Orbe Rom.* & DD. ad Tit. D. & C. *de Censibus.* G. O. R.

γον δὲ διάταξις 53 τοῦ ἡμετέρου βασιλέως οὐδεμίαν [d] βούλεται εἶναι διαφορὰν Ἰταλικῶν, καὶ στιπενδιαρίων, καὶ τριβουταρίων· ἀλλ' εἰ μὲν δεσπότης 54 τραδιτεύσῃ μοι τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα ἀπὸ δωρεᾶς ἢ γαμικὸς, ἢ ἐξ ἄλλης οἵας δήποτε αἰτίας, οἷον ἀπὸ 55 περμουτατιόνος, ἀναμφιβόλως μεταφέρει τὴν δεσποτείαν ἐπ' ἐμέ.

tutio noſtri Imperatoris nullam vult eſſe differentiam Italicorum *prædiorum*, & ſtipendiariorum ac tributariorum. Sed ſiquidem dominus tradiderit mihi rem ſuam ex donatione vel dote, vel ex alia quacumque cauſa, veluti ex permutatione, indubitate dominium in me transfert.

§. XLI. Εἰ δὲ πωλήσας 54 τραδιτεύσῃ, οὐχ ἑτέρως ἐπὶ τὸν ἀγοραστὴν ἡ δεσποτεία μέτεισιν, ἐὰν [e] μὴ ὁ ἀγοραστὴς τῷ πράτῃ τὸ τίμημα καταβάλῃ τοῦ πράγματος, ἢ τὸ ἱκανὸν αὐτῷ 56 ποιήσῃ ἐπὶ τῷ τιμήματι. τί γάρ; ὅτι ἔδωκε Τίτιόν τινα ὑπὲρ αὐτοῦ ὁμολογήσαντα δώσειν τὸ τίμημα, ἢ καὶ ἐνέχυρον παρέσχεν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος· τοῦτο δὲ καὶ τῷ δωδεκαδέλτῳ [f] διηγόρευται νόμῳ· 57 καὶ εὑρήκαμεν ἐν τοῖς οὖσι juris gentium ὑπάρχειν τοῦτο τὸ νόμιμον, ἐπειδὴ πρόσεστιν αὐτῷ φυσικὴ δικαιοσύνη, διὸ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πολιτεύεται.

§. XLI. Quod ſi vendens tradat, non aliter in emtorem dominium tranſit, niſi emtor venditori pretium rei perſolverit, aut ei de pretio ſatisfecerit. Quid enim? ubi Titium quemdam pro ſe dedit ſpondentem, *ſe* pretium ſoluturum, vel pignus etiam pro pretio dedit. Hoc autem ex lege XII. tabularum ſancitum eſt: & nihilominus juris gentium hoc jus eſſe invenimus, quoniam naturalis ei æquitas ineſt, quapropter apud omnes gentes obſervatur.

Ὥστε εἰ μὲν ἀεὶ μὲν ἐξ ἑτέρας αἰτίας τραδιτεύων δεσπότης, μεταφέρει 58 τὴν δεσποτείαν· ἐπὶ δὲ πράσεως οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ λάβῃ

Itaque ex alia cauſa tradens dominus dominium ſemper transfert: in venditione autem non aliter, niſi pretium

53. τῆ εὐσεβεστάτῃ ἡμῶν βασ. F. 54. τραδιτεύσει ante hanc. 55. περμυτατζιόνων ante F. 56. ποιήσει ante F. qui mox δεδωκε. 57. οὐδὲν δὲ F. & mox: *juris gention* ὃν τοῦτο τὸ νόμ. 58. τὴν de: ante F.

d. Adde l. unicam Cod. *de uſucap. transformanda.* D. GOTH.

e. Idem Harmenop. 3. tit. 3. §. 4. Scholiaſtes 39. Eclog. 1. c. 15. l. 53. D. *de contr. empt.* D. GOTH.

Emptor rei ſibi à domino traditæ dominus efficitur. Varro 2. *de re Ruſt.* cap. 6. *in mercando item, emptionibus & traditionibus dominium mutant.* Martial. 2. 20. Sed hoc ita, ſi emptor pretium venditori ſolverit, aut aliter ei ſatisfecerit, vel etiam fidem ei venditor habuerit, l. 19. D. *de cont. empt.* FABR. I.

f. Dixi ad leges duodecim Tabularum *t. de cont. emptione.* D. GOTH.

Hoc quidem lege 12. tab. cautum eſt, ſed quia naturali juri conveniens eſt, non malè dicitur & jure naturali id effici. Denique pretio noſtrum facimus. Varro *de re Ruſt.* 2. c. 2. *Nec cum id factum eſt, tamen grex dominum non mutavit, niſi ſit as adnumeratum.* Tertull. *de Pœnit.* c. 6. Lex autem 12. tab. abſciſè loquebatur de ſolutione. Prudentes vero legem 12. tabul. primùm ſic acceperunt, ut ſi fidejuſſor datus eſſet, res emptoris fieret. Lucian. *in vit. auct.* Tum quod de fidejuſſore diximus, procedente tempore plenius acceptum eſt, ut idem juris eſſet, ſi qualibet ratione venditori de pretio ſatisfactum eſſet, veluti expromiſſore aut pignore dato, l. 53. *eod* ita ut res in bonis emptoris eſſe incipiat, ſi venditori quolibet modo pro pretio ſatisfactum ſit, l. 25. §. 1. D. *de uſufr.* l. 38. §. 2. D. *de lib. cauſ.* Poſtremò eo decurſum eſt, ut ſi venditor fidem emptoris ſecutus fuerit, id

λάβῃ 59 τὸ τίμημα, ἢ τὸ ἀσφαλὲς αὐτῷ γένηται ἐπὶ τῷ τιμήματι. 60 Εἰ δὲ ὁ πράτης ὅτε ἔλαβε τὸ τίμημα, οὔτε ἔλαβέ τινα τὸν ὑπὲρ τοῦ ἀγοραστοῦ ἐπερωτώμενον, οὔτε ἐνέχυρα, 61 ἀλλ' ἠρκέσθη τῇ τοῦ ἀγοραστοῦ πίστει, θαρρήσας ὅτι λήψεται τὴν ἀποτίμησιν, καὶ ταῦτα λέγομεν εὐθέως ἐπὶ τὸν ἀγοραστὴν μετιέναι τὴν δεσποτείαν.

tium acceperit, aut ſatis ei de pretio factum ſit. Si vero venditor neque pretium accepit, neque pro emtore ſponſorem quemdam neque pignora accepit, ſed emtoris fide contentus fuit, confidens ſe pretium acceptu-rum, & hic dicimus ſtatim ad emto-rem tranſire dominium.

§. XLII Τραδιτίονος δὲ γινομένης, οὐδεμία g τις 62 ἔσται διαφορὰ, πότερον αὐτὸς ὁ δεσπότης ἐστὶν ὁ τραδιτεύων, ἢ ἕτερος h κατὰ γνώμην αὐτοῦ.

81 §. XLII. Traditio ubi fit, nulla erit differentia, utrum tradens ſit ipſe dominus, an alius ex ipſius volun-tate.

§. XLIII. Τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐὰν ἄδειαν i παράσχω τινὶ τοῦ διοικεῖν ὡς βούλεται τὴν ἐμὴν οὐσίαν, οὗτος δὲ ἐκ τούτων τι πωλήσῃ τῶν πραγμάτων, καὶ τραδιτεύσῃ, μεταφέρει k τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν 63 λαβόντα· δοκεῖ γὰρ γνώμῃ τοῦ δεσπότου τοῦτο πράττειν.

§. XLIII. Hac ratione, ſi facul-tatem alicui præbuero adminiſtrandi, prout voluerit, patrimonium meum, hic autem ex iis rebus aliquid vendi-derit ac tradiderit, transfert domi-nium in accipientem: videtur enim domini voluntate hoc facere.

§ XLIV. Εστι l δὲ εὑρεῖν 64 τινα πράγματα, ἐν οἷς καὶ ἀπὸ δόσεως χωρὶς, 65 γυμνὴ δὲ ὅμως βούλησις, ἀρκεῖ πρὸς τὸ μεταθεῖναι 66 τὴν δεσποτείαν· οἷον, ἔχρησά σοι τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἢ ἐμίσθωσά σοι τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, ἢ παρεθέμην σοι τὸ ἐμὸν

82 §. XLIV. Invenire licet ſpecies quaſdam, in quibus etiam citra tra-ditionem, nuda tantummodo volun-tas ſufficit ad transferendum domi-nium: veluti, commodavi tibi librum meum, vel locavi tibi agrum meum, vel

59. τὸ de: F. 60. Εἰ δὲ καὶ F. Et ipſe tamen in ſuperiori nota *f.* vulgatam putat ve-riorem. 61. ἀλλ' ἤρκ. δὲ F. 1. ſed in 2. ἀλλ' rectius ſic deeſt. 62. ἐστι F. 63. λαμβάνοντα & mox κατα γνώμην F. 64. τινὰ de: F. 65. γυμνὴ μόνον βούλ. F. 2. 66. τὴν de: F.

id eſt, fidem ei habuerit ſine ulla ſatisfactione, res vendita fiat accipientis. d. l. 19 ἐπειδὴ ἑκούσιος ἐπίστευσε τῇ ψιλῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ. ut ajunt qui in ſi-mili ſpecie ad l. 4. §. *addici* D. *de fid. lib.* & hoc eſt quod ait hoc loco Juſtin. *ſed & ſi is qui ven-didit.* nam ita legiſſe videtur Th. [ex Fabr ſcili-cet editione, vid. *lect. var.* 60.] Verior tamen eſt, quæ vulgo circumfertur lectio hac ſententia: res vendita & tradita non antea fit emptoris, quam venditori ſatisfactum ſit ære ſoluto, vel alias ſatis-facto: niſi venditor fidem emptoris ſecutus ſit: tunc enim traditione illicò res emptori adquiritur. FABR. I.

g L. 9. §. 4. D. *de acquir. rerum dominio.* D. GOTH.

h. Quidam teſtantur in veteribus Juſt. legi: *cui ejus rei poſſeſſio permiſſa ſit.* Cujac. tamen ex-punxit, auctore Th & Cajo in l. 9. §. 3. D. *de adquir rerum dom.* FABR.

i. L. 58. l. 59. D. *de procurat.* D. GOTH.

k Eſt enim, ut ait Cicero pro Cecina, *quaſi quidam pene dominus*, hoc eſt, alieni juris vicarius. FABR. I.

l. L. 9. §. interdum 5. D. *de adquirendo re-rum dominio.* D. GOTH.

μὲν 67 μινσώριον m· ἐὰν μὴ ταῦτα πωλήσω σοι ταῦτα ἢ 68 δωρήσωμαι, εὐθέως ἅμα τῇ δωρεᾷ, ἢ ἅμα τῇ πράσει, δεσπότην σε ποιῶ 69 τούτων, καὶ ταῦτα τραδιτίου μὴ γενομένης· ἐπειδὴ γὰρ προϋπῆρχε φυσικὴ κατοχὴ παρά σοι τῶν εἰρημένων πραγμάτων, διὰ τοῦτο 70 ὅτι βέλομαι σὸν εἶναι τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, εὐθέως 71 διαγίνεταί σοι ἡ δεσποτεία 72, ὥσπερ εἰ δωρεᾶς χάριν ἦγεν πράσεως γέγονεν 73 ἰδικὴ τραδιτίων.

vel depoſui apud te meum miſſorium. Si poſtea hæc tibi vendidero aut donavero, ſtatim cum donatione, aut cum venditione, dominum te horum facio, idque non facta traditione: quoniam enim dictarum rerum naturalis poſſeſſio apud te præceſſit, ideo quia volo tuam eſſe rem meam, dominium tibi ſtatim adquiritur, tamquam ſi donationis aut venditionis cauſa ſpecialis traditio facta fuiſſet.

§. XLV. 74 Επεθέμην n ἐν ὡρείῳ φορτία 83 διάφορα· 75 διελέχθης μοι ὥστε ταῦτά σοι πωλῆσαι· συμφώνου γενομένου δέδωκας τὸ τί-

§. XLV. Repoſui in horreo varias merces: egiſti mecum, ut has tibi venderem: celebrato contractu pretium

67. Sic F. 2. μινσόριον F. 1. Cæteræ μινσόριον. *vid. Not.* 68. καὶ ad: F. δωρήσωμαι omnes ante hanc. 69. τούτε F. 2. 70. ὃ pro ὅτι F. 71. διαγίνεται F. 72. ὁμοίως ad: F. 2 73. ἂν ad: F. 2. 74. Απεθ. & ὀρίῳ conſtanter F. cujus notam vide. 75. δηλ. Baſ. & Lugd. unde lego διελέχθης G. O. R.

m. *Menſulam.* Verbum ex Latino factum. ANON. DUK.

Alii μινσούριον dicunt, alii μισώριον ſcribunt. μινσώριον, Antholog. lib. 4. *miſſorium* in Rhemigii teſtamento, apud Flodoard. FABR. I.

Alii μινσώριον dicunt, ut Anthol. 4. μινσόρια τὰ ἀνάγλυφα, alii μισώριον ſcribunt, aut μινσώριον. miſſorium in Remigii teſtamento, apud Flodoardum. Vas aureum vel argenteum. FABR. II.

Secundum poſteriorem Fabroti editionem crederes in Anthol. legi μινσόρια τὰ ἀνάγλυφα, ſed falſo; hoc enim occurrit apud Conſtantinum Porphyrogen. *de Themat.* L. I, pag. 7. aſt in Anthol. edit. Wechel. pag. 516. & 517. bis legitur μινσώριον, ut prior Fabr. editio recte citat: Brodæus ibi *menſam* interpretatur. Curtius hic cum Anon. *menſulam* vertit; nos cum Fabr. *miſſorium.* Etſi vero ſatis magna exemplorum copia apud Sirmondum, Meurſium & du Cangium occurrat, nullum tamen eorum, cui uſui proprie hoc vas inſervierit, nos docet: unde perquam varie exponitur. Audiamus ante alios omnes JAC. SIRMONDUM, ex quo fonte ceteri ſuos fere hortulos irrigarunt. Is Tomo Oper. I. pag. 1120. ad *Ennodii Epigr.* XVIII. *In Miſſorio, quod habet loricatum juvenem* &c. ſic commentatur: „ *In lance ſeu diſco*, ut Epigr. 92. „ Miſſorium [vulgo *Meſſorium* legitur, G. O. R.] „ inter vaſa eſcaria numerat Iſidor. Orig. XX. „ [cap. 4.] dictumque a *menſa* putat, qs. menſarium: ego a *miſſu* dictum malim, ut guſtatorium a guſtatione. Gloſſæ Iſidori: *lancibus*, „ *miſſoriis.* Vetus aliud Gloſſarium: *diſcum, miſſorium.* Græci Μινσώριον. Atque ut miſſorium hoc equitem habet cum victoria, & alterum „ infra imaginem ipſius Ennodii; ſic Anthol. L. „ IV. μινσώριον duplex deſcribitur, unum in quo „ τὰ δώδεκα ζώδια, alterum ἔχον Αφροδίτην καὶ ἔρωτας. Idacius *orbiculum* vocat, cum de aureo „ quingentarum librarum miſſorio ſcribit, quod „ Aetius Patricius Thoriſmundo Gothorum regi „ ob navatam adv. Attilam operam dedit, pro „ quo numerata a Siſenando, quia direptum a „ Gothis fuerat, cum ad Dagobertum regem mitteretur, ſolidorum millia ducenta, [*credo, unum „ mille cum ducentis:*] tradit vetus auctor vitæ „ Dagoberti cap. 29. De altero item aureo Chilperici regis miſſorio meminit Greg. Turon. VII, „ 5. de utroque Aimoinus L. III. & IV. De aliis „ duobus, ſed argenteis [*& poſteriori deaurato*] „ Flodoardus Presbyter in teſtamento S. Remigii „ & Sonnatii, præſulum Remenſium". quæ teſtamenta invenies apud eumd. Sirmond. Oper. T. IV. pag. 33. & pag. 75. Præter nonnulla ex his & alia, apud du Cangium in Gloſſario Lat. hæc leguntur: „ Gloſſæ antiquæ MS. *Fercula, miſſoria.* „ Papias: *Lances, vaſa quibus ſacrificatur, Miſſo-* „ *ria.* Jo. de Janua: *Miſſorium, concha modica,* „ *ubi aliquid liquoris immittitur, & dicitur a mitto.* „ Auctor Mamotrecti ad Cantic. c. 3. *Ferculum,* „ *menſa ſive diſcus edentium, & vaſculum miſſo-* „ *rium,*

τίμημα· ἐὰν παρεστὼς τῷ ὡρείῳ, τὰς τῆ ὡρείω 76 ὡδῷδῶ ο σοι κλεις, εὐθέως δεσπότης γίνῃ τῶν φορτίων.

§. XLVI. Πολλάκις ἐκὼν μεταφέρω δεσποτείαν ἐπί τινα τῶν ἐμοὶ ἀγνοουμένων, περὶ ὃ ἐρωτηθεὶς, καὶ πρὸ τῆς 77 ὡδῷδόσεως καὶ μὴ τὴν ὡδῷδοσιν, ὁ πάντως δύναμαι εἰπεῖν, ποῖον τοῦτό ἐστι τὸ P πρόσωπον· τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπὶ τῶν πραι- 84
τώρων ἢ τῶν ὑπάτων, ᾳ οἵτινες εἰώθασιν ἢ ἐν ταῖς 78 πρελεύσεσιν r ἢ ἐν ταῖς θέαις s ῥίπτειν τινὰ τοῖς δήμοταις, καὶ δεσπότης εὐθέως γίνεται ὁ t λαβών. καίτοι ὁ ταῦτα ἀφιεὶς

tium dediſti: *quod* ſi horreo adſtans, claves tibi horrei tradidero, ſtatim mercium fis dominus.

§. XLVI. Sæpe volens transfero dominium in aliquem mihi ignotorum, de quo interrogatus, & ante traditionem & poſt traditionem, omnino dicere non poſſum, qualis illa ſit perſona. Hoc autem accidit in prætoribus vel conſulibus, qui ſolent vel in proceſſibus vel in ſpectaculis aliqua projicere plebejis; & accipiens ſtatim fit dominus; etſi qui illa mittit,

76. ὡδῷδῶσω σοι F. 77. δόσεως & δόσιν F. 78. πρελ. ante hanc, *vid. N.*

„ *rium, in quo epulæ feruntur.*" Poſtremo M. Martinius in Lex Philol. putat uſurpari *pro* κειμηλίῳ, *donario, quod mitti dono ſoleret.* Quid jam ex his omnibus concludemus, niſi miſſorium videri idem quod Feſtus *Ariſtophorum* vocat, atque interpretatur, *vas in quo prandium fertur, ut diſcus?* maxime, quum Th. inf. *de Uſucap.* cap. 141. parile exemplum in ipſo δόσκω vocabulo ponat. Si quid certius invenero, monebo in Gloſſario Theoph. G. O. R.

n. id eſt, *horreo.* Latina vox corrupta. ANON. DUK.

In duob. Codicib. apud Th legitur, ὦ ὀρείῳ: Gloſſ. gr. lat. ὀρεῖον, *horreum.* Typicum Sabæ c. 36. εἰς τὸ κελλάριον, εἰς τὰ ὄρια. Chronic. Alexandrin. ἔκτισε δὲ ἔνδον τῶν παλατίων μαγκηπια [*ſic*] καὶ ὄρια εἰς τὸ ἀποτίθεσθαι σίτον. in uno autem ὠῤῥείῳ, conflanter. Interpr. gr ad l. 40. D. *de ſtatulib* κὴ λαθραίως ἀμνοίξας τὰ ὠρεῖα. promiſcue videntur dixiſſe ὄρια ut apud Theophanem, ὄρια ἀπόθετα σίτου, & ὠρεῖα. FABR.

o. Quæ in horreis depoſita ſunt, tradita videntur, ſi claves horreorum traditæ fuerint emptori, qui pretium ſolvit, l. 9. §. *item ſi quis* D. *de adquir. rerum dom.* l. 1. §. pen. D. *de adquir. poſſ.* l. 74. D. *de cont. empt.* Denique clavium traditione mulier olim fiebat juris humani ſocia. Heſych. κλειδοῦχος, οἰκοδέσποινα. Ait, παρεσὼς τῷ ὀρείῳ, id eſt, in re præſenti, d. §. pen. ſive ut eſt in d. l. 74. *apud horrea.* FABR. I.

Recte *ap. horrea*, nim. in re præſenti, l. 1. §. 21. *de A. R. D.* alias non acquireretur rei poſſeſſio, l. 3. §. 3. *de Acq. poſſ.* nec ex conſequenti dominium. J. DOUJ.

p. Græci πρόσωπον non ſolum *perſonam*, ſed etiam *vultum* & *faciem* vocant. ANON. DUK.

q. d. l. 9. §. *hoc amplius* Adde l. 7. in f D. *de manu. teſt* v. Novell. *de conſulib.* 105 & l. 2. C. *de conſulib. & non ſpargendis ab iis pecuniis.* D. GOTH.

r. πρελεύσεις interpres vertit *adventus. proceſſiones* vertere debuit, ut l. 2. d. Novell. 105. c. 1. ubi de ſeptem proceſſionibus conſulum, quas ibidem Græci πρόοδους. D. GOTH.

Euſtathius ad Iliad. 1. πομπὴ, ὁ θριαμβὸς, [θρίαμφ. *Edit.* 1.] ὃν πρελεύσιν ἡ κοινὴ γλῶσσα καλεῖ. FABR.

Fabrotus in Corrigendis Edit. 1. πρελ. legi juſſerat, ſed 2. pejus multo πρεσέλευσιν habet. Nos & illi & Cl. HEMSTERHUSIO ad *Luciani Prometh.* pag. 33. *a.* qui omnino conſulendus, paruimus. G. O. R.

s. Vid. Nov. 105. c. 1. D. GOTH. & ibi Cujac. FABR.

t. ὁ ἀρπάσας. Dio Coccejanus 57. ut cum quis æs ſparſerit, aut aves emiſerit, l. 5. D. *pro derel.* de emiſſis avibus, Sueton. in Nerone c. 11. Joſeph. Antiq. 19. c. 1 Denique miſſilia cujuſque generis, quæ Conſules aut Prætores ſpargunt in vulgus, fiunt accipientis. id eſt, ſportulæ, ὠνώτεια, roga. FABR. I.

Duas poſtremas notæ Fabrotianæ voculas peritioribus aut emendandas aut interpretandas relinquere cogor. Nec enim ſatis placet ἰμάτια, *togæ.* G. O. R.

ἀφιεὶς ἀγνοεῖ, τίς ὑποδέχεσθαι 79 μέλλει ἕκαστον τῶν ῥιπτομένων.

tit, ignorat quisnam quodlibet *rerum* jactarum accepturus sit.

§. XLVII. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι ἐὰν τῇ ἐμῇ καταφρονήσω [u] πράγματος, καὶ τοῦτο τῆς ἐμῆς ἀποβάλωμαι κατοχῆς, τῷ καταλαμβάνοντος εὐθέως γίνεται, ὅπερ λέγουσιν οἱ παλαιοὶ 80 ἀποδερέλικτον. ἀποδερέλικτον δέ ἐστιν, ὅπερ ὁ δεσπότης ταύτην ἔχων τὴν διάνοιαν ἀποβάλλεται, ὥστε μὴ βούλεσθαι αὐτὸ τῆς οἰκείας εἶναι οὐσίας· ἀμέλει 81 ἀπόχρημα πάντα τοῦ εἶναι δεσπότης.

§. XLVII. Hinc manifestum *est*, si meam rem sprevero, atque possessione mea ejecero, eam occupantis statim fieri, quod veteres pro derelicto dixerunt. Pro derelicto autem est, quodcumque dominus hanc habens voluntatem abjicit, ut nolit illud sui esse patrimonii. Scilicet confestim dominus esse desinit.

§. XLVIII. Ἕτερόν [x] τί ἐστιν 82 ἐπὶ 85 ἐκείνων τῶν πραγμάτων, ἅτινα διὰ τὴν συμβᾶσαν ἐν τῇ θαλάσσῃ 83 ζάλην, κουφότερον οἱ πλέοντες βουλόμενοι ποιῆσαι τὸ ἐπικείμενον τῇ νηΐ βάρος, ἀπεβάλοντο· ταῦτα γὰρ τὰ ἀποβληθέντα τῆς τῶν ἀποβαλλόντων μένει δεσποτείας· ὁμολόγηται γὰρ τὴν τούτων ἀποβολὴν γενέσθαι, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι ταῦτα τῆς ἑαυτῶν 84 δεσποτείας εἶναι τοὺς ἀποβάλλοντας, ἀλλὰ διὰ τὸ μᾶλλον ἐπιθυμεῖν μετ' αὐτῆς τῆς νεὼς τὸν

§. XLVIII. Aliud quid est in illis rebus, quas propter exortam in mari tempestatem, nautæ volentes impositum navi onus reddere levius, projecerunt. Hæc enim projecta in dominio projicientium manent. Namque constat horum jacturam non factam esse, quod projicientes nolint hæc in suo esse dominio, sed quod optent potius cum ipsa navi maris periculum effugere. Unde si quis has res

79. μέλλει in finem periodi rejecit F. 80. *pro derelicto* bis maluit F. 81. καὶ πάν. ἀπόχρ. F. 82. ἐπὶ de: F. 83. ἅλμην. F. sed hoc *salsuginem*, non *tempestatem* notat. Mox κουφότερα primo ediderat Vigl. 84. ἶναι δεσπ. F.

u. Ῥιπτόμενα *missilia*. l. 8. in f. D. *de contr. empt.* adde l. 5. §. 1. D. *pro derelicto*. D. GOTH.

Qui res suas pro derelicto habet, eas facit adprehendentis, l. 5. D. *quæ in fr. credit.* sunt enim nullius, sive ἀδέσποτα. Itaque græci titulum Pandectarum *pro derelicto* ita reddiderunt, περὶ τῶν ἐγκαταλελειμμένων, ἤγουν ἀδεσπότων, lib. 50. Basil. tit. 7. & ne naturaliter quidem possidentur, Theodor. Balsam. ad Can. 4. Gregor. Thaumat. FABR. I.

x. Qui pro derelicto rem habet, omnimodo à se rejecit: alioquin occupantis non fieret; neque enim intelligitur quæsitum, quod ablatum alteri non est: quæ vero tempestate agente levandæ navis causa ejiciuntur, dominorum permanent, quia pro derelicto non habentur, sed salutis causa interim dimittuntur, l. 9. §. ult. D. *de adq. rerum dom.* l. 21. §. 1. D. *de adq. poss.* l. 2. & 8. D. *de leg. Rho.* Juvenal. Sat. 12. August. Ep. 45. Guillelm. Brito Armoric. Philipp. 4. Hildebert. Ep. 66. FABR. I.

y. Adde 2. Harmenop. 1. §. 58. l. 43. §. 11. D. *de furtis*. D. GOTH.

Non statim furti tenetur, qui jactum ex nave tulit: nam si quis post naufragium jactumve, rem fluctibus ejectam, ac in litore jacentem, vel quum natet in mari, tulerit, lucrifaciendi causa, furti quidem tenetur, l. 3. D. *de inc. ru. & naufrag.* sed si non sine summo vitæ discrimine jactum è profundo traxerit, æquitatis ratione cedit occupanti, ut scribit Harmen. lib. 2. t. ult. §. 19. FABR. Adde l. 6. *Pro derel.* & l. 1. *Pro empt.* J. DOUJ.

z. De carrucha v. l. 13. D. *de auro*, Paul. 5. sent. 6. §. 91. 11. [immo §. 5. ubi *carruca* legitur. Forte hic apud Goth. quid intercidit. *Carpenta vel carra* conjunguntur in Papiani Resp. Tit. 18. G. O. R.] dicitur etiam Carrus & Carrum 3. Nonius 35. numer. & carracutium: 20. Isidor. 13. Porro à carrucha carrucharius l. 13. D. *locati*. qui ἁμαξάριος 20. Eclog. 1. c. 12. D. GOTH.

Hesych. ἅρμα, ὄχημα, καρρῦχα, ἅμαξα. Cod. in

τὸν τῆς θαλάσσης κίνδυνον ἀφαφυγεῖν· ὅθεν γ εἴ τις τούτων τῶν πραγμάτων ἔτι τῶν κυμάτων ἐκβρασθέντων, ἢ καὶ φερομένων ἐν τῷ ὕδατι, ἁρπάξηται, καὶ λογισμῷ κερδαίνοντος ἤτοι ἀποστεροῦντος ταῦτα λάβῃ, κλοπὴν ἁμαρτάνει.

res a fluctibus ejectas, aut in aqua etiam fluitantes, adprehenderit, & lucrandi ſive ſpoliandi animo eas ceperit, furtum committit.

Παραπλήσια δὲ τούτοις ἐστὶ καὶ ἐκεῖνα τὰ πράγματα· οἷον, ἠβουλόμην [85] ἀπελθεῖν ἐπί τινα τόπον· εἶχες σὺ [86] καρέκαν [z], δι' ἧς ἠδυνάμην ἐγὼ τὴν ὁδὸν διανῦσαι· ἠτησά σε ὥστε [87] με ἐπικαθεσθῆναι αὐτῇ, καὶ τὰ ἐμὰ ἐπιθέσθαι πράγματα, ἐπὶ τὸ ἀφικέσθαι με εἰς ὃν ἐζήτουν τόπον· τοῦτό μοι ποιεῖν [87] ὑπέσχου ἐπὶ μισθῷ, ἢ καὶ δίχα μισθοῦ· ἀπεθέμην ἐν τῇ καρέκᾳ τὰ ἐμὰ πράγματα· ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ συνέβη τινὰ τῶν πραγμάτων ἐκπεσεῖν [a] τῆς καρέκας αὐτῆς, ἀγνοοῦντος ἐμοῦ· οὐκ [88] ἔσαι ταῦτα τῶν εὑρισκόντων, ἀλλὰ πεφύλακται τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ· δίδοται γάρ μοι ἐπ' αὐτοῖς [b] in rem, [89] ad exhibendum, furti καὶ φόρτι condictitii, [τουτέστιν ἐνδικήσεως ἀγωγή, ἢ ἐνίκησις κατὰ τῶν κλεπτῶν.]

His autem adfines etiam ſunt illæ res: veluti, volebam proficiſci in quemdam locum; tu carrucam habebas, per quam ego iter poteram conficere; rogavi te ut in ea conſiderem, measque res imponerem, ut in quem deſiderabam locum, pervenirem. Hoc mihi *tu* facere promiſiſti pro mercede, aut etiam citra mercedem: impoſui in carruca res meas: in medio itinere evenit ut quædam res de illa carruca deciderent, me ignorante; hæ non erunt invenientium, ſed meo dominio reſervatæ ſunt. Datur enim mihi *actio* in rem, ad exhibendum, furti, & condictio furtiva, [id eſt vindicationis actio aut evictio adverſus fures.]

85. ἐγὼ ad: F. 86. καροῦχαν conſtanter F. per χ. 87. με ex F. addidi, qui ſequens τὰ omittit. 88. ἔστι ante F. 89. ἀδ ἐξιβένδουμ, φέρτι ante F. qui ſubjungit ſine copula *furtivos condictitios*, omiſſis quæ ſequuntur atque a me cancellantur. Pro κονδικτίτιος Vigl. primo ediderat κονδικτιτζίων, quod contra ipſius monitum emendare neglexerunt Lugd. & Goth.

in origin. Conſtant. εἰς καρρέχαν ἤνεγκαν. Juſtin. *rhedam* dicit. Heſych. ῥηδίων, καρούχων, ῥαιδίων. Gloſſ. gr. lat. ῥαιδίον, *rheda*. Andreas Cæſarienſ. in Apocal. c. 55. Pallad. hiſt. Lauſ. c. 20. Fortunat. *Curriculi genus eſt, memorat quod Gallia rhedam.* FABR.

a. Facit l. 43. §. 4. D. *de Furtis.* D. GOTH. Vid. Gell. L. 1. cap. ult. ubi docet ex Sabino, eum qui alienum jacens lucri faciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringi, ſive ſcit, cujus ſit, ſive neſcit. GEN. ED.

Nam hæc ſunt in deperdito, non in derelicto. Ejuſcemodi lex apud Biblios, Ælian. var. 4. c. 1. Certe is qui jacens aliquid ſuſtulit, non videbitur furandi animo feciſſe, ſi, ut plerique ſolent, libellum propoſuerit continentem ſe inveniſſe, & redditurum ei, qui deſideraverit l. 43. §. 4. D. *de furt.* Lucianus in Demonacte [c. 17.]: ἐπεὶ δέ ποτε καὶ χρυσῆν δακτύλιον ὁδῷ βαδίζων εὗρε, γραμμάτιον ἐν ἀγορᾷ προτιθεὶς, ἠξίου ἀπολέσαντα, ὅστις εἴη τῷ δακτυλίου δεσπότης, ἥκειν· καὶ εἰπόντα ὁλκὴν αὐτοῦ, καὶ λίθον, καὶ τόπον, ἀπολαμβάνειν. *Quid ergo*, inquit, Ulp. in d. §. 4. *ſi ſupervacua quæ dicunt petat?* nec hic videtur furtum facere, etſi non probe petat aliquid. imo jure deberi ſcribit Paul. 2. S. tit. 31. & non turpiter, aut illicite accipi idem Ulp. in l. 4. §. ult. D. *de cond. ob turp. cauſ.* l. 15. D. *de præſcr. verb.* Balſamon ad Can. 10. Gregor. Thaumat. Sed licet indicinæ præmium accipere turpe non ſit, videtur tamen inverecunde peti, quoniam à viro honeſto & liberali alienum videtur ejuſmodi mercedem accipere. εὕρετρον eſt *indicium, indicina*, quod & μήνυτρον dicitur, Plutarch. Gloſſ. vett. Moſch. in *am. fugit.* γέρας vocat: σῶστρα Xenoph. ἀπομ. 2. in fine. FABR. I.

b. Vid. ad §. ult. inf. Tit. 1. Lib. IV. FABR. II.

[ΠΕΡΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ c ΣΩΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΩΜΑΤΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Β.

Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν περὶ 88
τῆς τῶν πραγμάτων διαιρέσεως, ὅτι τινὰ μέν ἐστι [1] Φυσικὰ [κατουράλια] ἤτοι juris gentium, τινὰ πούβλικα, τινὰ τῆς ὁμάδος, τινὰ ἀδέσποτα, τὰ δὲ πλείονα τῶν καθέκαστον· καὶ εἰρήκαμεν ὅτι πολλοῖς τρόποις τῆς ἡμετέρας γίνεται δεσποτείας τὰ πράγματα· καὶ Φυσικὴς [2] εἴπομεν τρόπους [d] τούτους, τὴν θήραν, τὰ λάφυρα, τοὺς ἐν αἰγιαλῷ εὑρισκομένους λίθους ἤτοι ψηφίδας, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων τικτόμενα ζώων, καὶ ἀλουβίονα, καὶ νῆσον ἢ ἐν θαλάσσῃ, ὅπερ σπάνιον, ἢ ἐν ποταμῷ 3 ἀναφυομένην, ὅπερ συνεχές· ἔτι δὲ 89
καὶ τὸ γειτνιάζειν τῇ τοῦ ποταμοῦ καταλειφθείσῃ νηδύϊ, (ἤτοι κοίτῃ·) καὶ τὸ ἐξ ἀλλοτρίων ὑλῶν εἶδος κατασκευάσαι, ὡς μὴ δύνασθαι τὸ κατασκευασθὲν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀνατρέχειν ὕλην· 4 καὶ τὸ ἐξ ἰδίας καὶ ἀλλοτρίας ὕλης κατασκευάσαι, ἢ 5 τὸ ἀλλοτρίαν πορφύραν συνυφάναι τῇ οἰκείᾳ ἐσθῆτι· καὶ τὸ, δύο τινῶν ὕλας τὰς αὐτὰς

ἢ

DE REBUS CORPORALIBUS ET INCORPORALIBUS.

TITULUS II.

DIXIMUS in superioribus de rerum divisione, quod quædam sint naturales sive juris gentium, quædam publicæ, quædam universitatis, quædam nullius, sed pleræque singulorum: Et diximus multis modis res nostri fieri dominii: ac naturales diximus modos hosce: I. venationem, II. spolia, III. lapillos in littore inventos sive gemmas, quæque IV. ex animalibus nostris nascuntur, & V. alluvionem, atque VI. insulam aut in mari, quod rarum, aut in fluvio enatam, quod frequens: item VII. vicinum esse relicto fluminis alveo: atque VIII. ex alienis materiis speciem conficere, ita ut confecta nequeat in pristinam recurrere materiam: atque IX. ex propria & aliena materia *quid* conficere; aut alienam purpuram suo vestimento intexere: atque X. duorum quorumdam materias easdem vel diversas etiam,

1. φυσικὰ de: F. Mihi κατουράλια potius delendum videtur, quare inclusi. Mox edidit *juris gentia*, τινὰ δὲ πούβλ. 2. εἴπαμεν F. 3. ἀναφ. in finem periodi F. rejicit. 4. ἢ τὸ F. 5. καὶ ad: F.

c. L. 1. §. 1. D. *de rerum divis.* 2. Gaj. 1. §. 3. D. GOTH.

d. Ex sententia Thi: nam variant alii interpretes. Vide Contium lib. *Disput. Jur. Civ.* c. 12. GEN. ED.

Theophilus inf. Tit. IX. cap. 223. QUATUORDECIM numero esse ait, & simul iisdem pæne verbis repetit: quam ob causam Latinæ versioni numeros in tironum gratiam utrobique adjeci. Cetera de Logica & Mathematica horum adquirendi modorum divisione jam minime sum sollicitus; modo ipsam rem & jura teneamus Possem alioqui æque philosophari & disputare, atque alii, ni fallor. G. O. R.

e. Extat hæc eadem sententia §. 4. §. 30. & 33. *de rerum divis.* Harmenopul. 2. tit. 1. §. 34. & tit. 4. §. 39. Gajus 2. tit. 1. §. 6. *superposita & inferiora* dixit. D. GOTH.

f. Quia hic communem omnium editionum lectionem mutare sum ausus, dabo facti rationem. Le-

ἢ καὶ ἀμφόρεις, γνώμῃ τῶν δεσποτῶν ἢ καὶ τυχηρῶς, μιγῆναι, ἢ καὶ διαφόρων δεσποτῶν ὁ σωροὶ σίτου γνώμῃ αὐτῶν μιγῆναι, ἐκέτι δὲ εἰ βουλήσει τοῦ ἑνὸς, ἢ καὶ τύχῃ τοῦτο συνέβη· καὶ ὁ κανὼν ὁ 90 λέγων, εἶκειν e τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, ὡς ἐν πολλοῖς ἐθεωρήθη θέμασιν, οἷον, ἡνίκα ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης ἐν τῷ ἐμῷ 7 ᾠκοδομήθη ἐδάφει, ἢ ἐκ τῆς ἐμῆς ὕλης ἐν ἀλλοτρίῳ 8 οἶκον κατεσκεύασα, ἢ ἀλλότριον δένδρον ἐν ἰδίῳ τις ἐφύτευσεν ἀγρῷ, ἢ ἴδιον δένδρον εν ἀλλοτρίᾳ γῇ, ὥστε καὶ ῥιζῶσαι· ὅπερ ἐκράτησε καὶ ἐπὶ τοῦ σπειρομένου σίτου, καὶ 9 ἐπὶ τῶν ἐπιτιθεμένων γραμμάτων ἐμοῖς χάρταις, ἢ ἐμαῖς μεμβράναις· τὸ δὲ 91 ἐναντίον ἐπὶ τῆς εἰκόνος· 10 ἐκεῖ γὰρ ἡ ξενὴ σανὶς εἶκει τῇ γραφῇ. Ἐν δὲ ταῖς φυσικαῖς κλήσεσίν ἐστι καὶ τὸ bona fide λαβεῖν παρὰ τοῦ μὴ δεσπότου ἀγρόν· αὕτη γὰρ ἡ 11 bonæ fidei νομὴ ἀρκεῖ εἰς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν δεσπότην τῶν δαπανηθέντων καρπῶν· καὶ 12 ἡ τοῦ θησαυροῦ εὕρεσις ἢ τὸ ὁλόκληρον ἢ μέρος προσποιεῖ τῷ εὑρόντι 13 κατὰ τὴν f διάταξιν. Φυσι-

iam, voluntate dominorum vel etiam fortuito miſceri, aut diverſorum quoque dominorum frumenti acervos voluntate ipſorum miſceri; non item, ſi voluntate unius, vel fortuito etiam hoc accidit: & XI. regula dictans, impoſita cedere ſuppoſitis, ut in multis viſum eſt exemplis; veluti ſi ex aliena materia in meo ædificatum eſt ſolo, aut ex mea materia in alieno domum exſtruxi, aut alienam arborem in ſuo quis plantavit agro, aut propriam arborem in aliena terra, ita ut radices etiam ageret; quod obtinuit quoque in frumento ſato, & in litteris quæ meis chartis meisve membranis imponuntur: contrarium autem in imagine; hic enim tabula aliena picturæ cedit. Porro inter naturales adquiſitiones etiam eſt XII. bona fide a non domino accepiſſe agrum: hæc enim bonæ fidei poſſeſſio ſufficit ad faciendum quem dominum fructuum conſumtorum. Et XIII. theſauri inventio aut totum aut partem inventori tribuit ſecundum conſtitutionem [*vel diſtinctionem Hadriani.*]

Na-

6. σωροὶ ante F. 7. οἰκοδομήσω τι F. 8. τόπῳ ad: F. 9. ἐπὶ de: F. 10. εἶκει hoc loco F. omiſſo ἐκεῖ, & Latine tamen *illic* addit. 11. βονεφίδεϊ Lovan. βόνα φίδε F. Ceteræ βοναφιδεϊ. Ego hic & paulo ante Latine malui ſcribere. Vide ſupra pag. 241. lect. 9. 12. ἡ de: F. 13. κῷ hinc primus ejeci: mox ἀμφότιξιν habet F. *vid. notam ſubjectam.*

Legebatur ac diſtinguebatur antea, Καὶ ἡ τοῦ θησαυροῦ εὕρεσις, ἢ τὸ ὁλόκληρον, ἢ μέρος προσποιεῖ τῷ εὑρόντι· καὶ κατὰ τὴν ἀμφοτιξιν [Fabr. ἀμφοτιξιν] φυσικὴ κλῆσις καὶ ἡ [ἀμφ] τῆς τραδιτιονος, quæ Curt. ſic vertit: *Praterea & theſauri inventio, aut totum aut partem inventori tribuit. Per traditionem quoque, ſecundum quod conſtitutum eſt,* (*ſecundum diſtinctionem* Fabr.) *naturalis adquiſitio eſt.* Quid autem vel ἀμφταξις vel ἀμφτιξις hic ad *traditionem* faciat, nullus intelligo; in tantum, ut mirer neminem hic JCtorum offendiſſe, aut Tho dicam more ſolito ſcripſiſſe: quum utrumque vocabulum, ſive ἀμφτ. ſive ἀμφστ. cum Fabroto legas, optimum fundat ſenſum, ſi referatur ad inventionem & adquiſitionem *theſauri* pro toto vel parte, ex conſtitutione & diſtinctione Cæſaris Hadriani, qua de re actum ſuper. tit. §. 39. cap. 70. & 71. Itaque non dubitavi diſtinctionem mutare, & tollere voculam καὶ ex ſequenti κατα male duplicatam: quomodo Thum ſibi reddidiſſe quidni glorier?

G. O. R.

Φυσικὴ κτῆσις καὶ ἡ [14] διὰ τῆς παραδόσεως· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα εἰρήσθω περὶ τῶν σωματικῶν.

Naturalis etiam adquisitio est XIV. per traditionem. Sed hæc quidem omnia de corporalibus dicta sunto.

§. I. Ἐπειδὴ δὲ τῶν [g] πραγμάτων τὰ 92 μέν ἐστι σωματικὰ, τὰ δὲ ἀσώματα· (σωματικὸν δέ ἐστιν, ὃ καὶ ὀνόματι γνωρίζεται, καὶ ἁφῇ [h] καὶ θέᾳ ὑποπίπτει· οἷον ἀγρὸς, οἰκία, ἐσθὴς, οἰκέτης· ἀσώματον δέ ἐστιν, ὃ ἰ νῷ μόνῳ γνωρίζεται, οὔτε δὲ ἁφῇ [15] ἢ θέᾳ [k] ὑποπίπτει) εἰπόντες οὖν περὶ τῶν σωματικῶν, εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἀσωμάτων· [16] ἀσώματον δέ ἐστιν, ὃ [l] ἐν δικαίῳ ἵσταται, οἷον κληρονομία.

§. I. Quoniam autem rerum aliæ sunt corporales, aliæ incorporales: (corporalis autem est, quæ & nomine cognoscitur, & tactui ac visui subjacet; veluti ager, domus, vestis, servus: incorporalis vero est, quæ sola mente cognoscitur, neque tactui aut visui subjacet:) Postquam igitur diximus de corporalibus, dicamus etiam de incorporalibus. Incorporale autem est, quod in jure consistit, veluti hereditas.

Καὶ τί ἐστι κληρονομία [m]; δικαίον τι 93 Φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με τῆς ἑτέρου οὐσίας [n] ἀθρόον γενέσθαι δεσπότην. Ἔτι δὲ καὶ [17] ὁ ἀσούφρουκτος· ἀσύφρουκτος δέ ἐστι δικαίον τι φανεροῖς τρόποις συνιστά-

Et quid est HEREDITAS? Jus aliquod certis modis constitutum, quod mente concipitur, facitque ut alieni patrimonii universalis sim dominus. Item & ususfructus: USUSFRUCTUS autem est jus aliquod cer-

14. ἀεὶ cum Curt. & F. addidi. 15. ὅυτε pro ἢ F. 16. ἀσώματά ἐστιν, ἃ ἐν δικ. συνίστατω, F. 17. ὁ de: F.

g. L. 1. §. 1. D. *de rerum divis.* 2. Gajus 1. §. 3. D. GOTH.

Juris auctores videntur hanc rerum in corporales & incorporales divisionem à Stoicis accepisse: Stoici enim τῶν ὄντων φασὶ τὰ μὲν εἶναι σώματα, τὰ δὲ ἀσώματα, ut scribit Sext. Empir. adverſ. Math. 8. *corpora, vel incorpora*, ut loquitur Candidus Arrianus in libello quodam ad Marium Victorin. Tertullian. qui & ipse Jurisconsultus fuit, adversus Hermog. *Nisi fallor enim, omnis res aut corporalis, aut incorporalis sit, necesse est.* Gregor. Nyss. περὶ κατασκ. ἀνθ. c. 8. *nihil tertium est*, ut ait Seneca Ep. 58. FABR. I.

h. Adde d. §. *corporales* 2. Gajum 1. §. 4. Corporalia seu σωματικὰ ἁφῇ καὶ θέᾳ dignosci ait: sic Servator, corporeum aut potius corporatum se probaturus, ψηλαφήσατέ με, inquit, καὶ ἴδετε, Luc. 24. vers. 36. D. GOTH.

Quod adspectabile, & tractabile est, ut loquitur Cic. in Timæo, id est, quod sub aspectum & tactum cadit. Lucret. 3. Sen. Ep. 106. Tertull. de Anim. c. 2. Lactant. *de div. pr.* cap. 12. Chrysost. in Joh. hom. 25. Serv. in 6. Æn. idem *sensibile* dicitur S. Augustin. *de Civ. Dei*, 8. c. 6. FABR. I.

i. Marc. Tull. in Top. [ad Trebat. cap. 5. *Definitionum autem duo sunt genera prima. Unum earum rerum, quæ* SUNT: *alterum earum, quæ* INTELLIGUNTUR.] *Esse ea dico, quæ cerni tangive possunt, ut fundum, ædes*, &c. [*parietem, stillicidium, mancipium, pecudem, supellectilem, penus, cetera, quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt.*] *Non esse rursus ea dico, quæ tangi demonstrarive non possunt, cerni tamen* [ANIMO] *atque* INTELLIGI *possunt: ut, si usucapionem, si tutelam, si gentem, si adgnationem definias*, &c. [*quarum rerum nullum jubeat quasi corpus: est tamen quædam conformatio insignita & impressa intelligentia, quam notionem voco.*] Boët. *ibid.* Festus in Schedis v. *possessio.* FABR. I.

Ne insignis hic locus, quo Theophilum satis defendi credo adversus Merillii notam, mancus atque hiulcus esset, addidi inter distinctionis signa, quæ Fabroto visum erat omittere. G. O. R.

k. Quod intractabile est, ἀψηλάφητον, ἀμεθαχείριστον, & insubjectum oculis. Psellus de dæmon. τὴν ὄψιν ἀδιαφυγγάνον καὶ τὴν ἁφὴν, ἀσώματον. Quintil.

στάμενον, 18 νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν. Ἔτι δὲ καὶ αἱ ἐνοχαί, αἳ ὁπωσδήποτε συστᾶσαι· πολλοὶ γὰρ τρόποι συστάσεως ἐνοχῆς, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα. Καὶ τί ἐστιν ἐνοχή; 19 δεσμὸς δικαίου, δι' ὃ τις ἀναγκάζεται ποιεῖν ἕκαστον, ὃ ὀφείλει ποιεῖν.

certis modis constitutum, quod mente concipitur, facitque ut in alterius proprietate usum habeam & fructum. Itemque obligationes quocumque modo contractæ: multi enim *sunt* modi contrahendæ obligationis, uti deinceps discemus. Et quid est OBLIGATIO? Vinculum juris, quo quis cogitur facere quodcumque facere debet.

§. II. Καὶ μή τις λεγέτω, ὅτι ἐν τῇ 94
κληρονομίᾳ εὑρίσκεται πράγματα σωματικά· καὶ γὰρ ἡ κληρονομία καὶ οἰκέτας ἔχει, καὶ ἀγροὺς καὶ οἰκήματα καὶ βιβλία· καὶ 17 ὁ ἀσθενῶν δὲ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τοὺς καρποὺς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ λαμβανομένους, οἵτινες σωματικοί εἰσι· καὶ τὸ ἐκ τῆς ἐνοχῆς ἡμῖν ἐποφειλόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σωματικόν ἐστιν, οἷον ἀργύριον, οἰκέτης, χρήματα. ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον 20 εἶπον, ἐπειδὴ (ὡς μαθησόμεθα προϊόντες) πολλάκις καὶ ἀσώματόν τι διὰ τῆς ἐνοχῆς ἀπαιτοῦμεν·

§. II. Neque dicat aliquis, quod in hereditate inveniantur res corporales: namque hereditas & servos habet, & agros & ædificia & libros: atqui & ususfructus habet in se fructus ex agro perceptos, qui corporales sunt; & quod nobis ex obligatione debetur, ut plurimum corporale est: veluti ager, servus, pecunia. UT PLURIMUM dixi, quoniam (ut deinceps discemus) sæpe & incorporale quid per obligationem petimus. Ergo ne quis dicat, here-

18. νῷ καταλ. de: ante F. ex quo adscivimus, etsi Latine non expressit. 19. Ενοχή ἐστιν repetit F. 2. Mox ἕκαστον, ὃ ὀφείλει ποιεῖν vitiose desunt Goth. 20. δὲ ad: F.

Quintil. 5. c. 10. *Jus quod sit incorporale, apprehendi manu non posse.* ut puta hereditas, ususfruct. usus, obligatio, ἐπειδὴ τούτων ἕκαστον αἰσθήσει μὲν ἐκπίπτει, ἀλλὰ νοῒ καταλαμβάνεται, non manu tangitur, sed animo cernitur. FABR. I.

l. Non hoc vult, incorporalia omnia in jure consistere; sed ea demum, de quibus his libris agitur. D. GOTH.

Non omnia incorporalia in jure consistunt: nummi inter res incorporales recensentur, l. *qui heredis* 46. [D. *de Condict. indeb.*] nam pecunia non corpore, sed quantitate valet, l. 1. D. *de contr. empt.* sed omnia quæ in jure consistunt, incorporalia sunt. FABR. II.

Herm. Vultejus L. I. Jurispr. Rom. cap. 62. haud absurde res incorporales duplicis generis esse statuit, *Quantitatis* nim. aut *Qualitatis*: illas esse nummum, pondus, mensuram; has proprie *Jura* appellari. G. O. R.

m. Hereditas juris nomen est, l. 119. D. *de V. S.* Quintil. d. c. 10. *ut alia sit conditio heredis, alia victoris, quia ad illum jus, ad hunc res transeat.* & sine ullo corpore juris intellectum habet, l. 50. D *de pet. her.* FABR. I.

n. Est enim hereditas successio in universum jus, l. 24. D. *de V. S.* l. 62. D. *de reg. Juris* l. 6. D. *de except.* FABR.

Ex hoc Th. loco adv. Vinnium, qui in Comment. pag. 205. *b.* nostrum carpit, late disputat Ulr. Huberus IV. *Digress.* 28. pag. 375. docetque, hereditatem non esse universum patrimonium, sed jus circa illud, quod vocetur *Successio*, & jus successionis jam adquisitæ, non adquirendæ. Etc. G. O. R.

o. Adde pr. Tit. *de usufructu:* & §. 9. sup. *de rerum divisione.* D. GOTH.

Usufr. in jure consistit, l. 66. §. pen. D. *de leg.* 2. de corporali autem prædicatur, Th. infr. *de usufr.* [cap. 108.] ideoque jus ipsum à fructibus qui percipiuntur, separatur in l. 7. §. 2. D. *de jur. dot.* FABR.

p. Idem inf. tit. *de obligationibus.* D. GOTH.

q. L. 1. §. 1. vers. *nec ad rem* D. *de rerum divis.* 2. Gaj. 1. §. 4. D. GOTH.

r. Se-

μεν· μὴ τοίνυν λεγέτω τις, ὅτι ἡ κληρονο- 95 hereditatem & uſumfructum & obli-
μία καὶ ὁ οὐσούφρουκτος καὶ ἡ ἐνοχὴ σω- gationem eſſe corporalia, quoniam
ματικά ἐστιν, ἐπειδὴ τὰ ὑποπεπτω- quæ his ſubjacent (ut dictum eſt) cor-
κότα αὐτοῖς (ὡς εἴρηται) ἐστὶ σωματι- poralia ſint: oportet enim *illud* ſpe-
κά· δεῖ γὰρ σκοπῆσαι, ὅτι αὐτὸ τὸ δι- ctare, quod ipſum jus præbens mihi
καῖον τὸ παρέχον μοι παῤῥησίαν, ὥστε facultatem, ut alterius patrimonium
ἀθρόως τὴν ἑτέρου λαμβάνειν οὐσίαν, univerſaliter adquiram, aut ex alie-
ἢ καρποῦσθαι τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, ἢ no agro fructus capiam, aut debitum
ἀπαιτεῖν τὰ ἐποφειλόμενα, ἀσώματόν repoſcam, incorporale ſit, etiamſi illo
ἐστιν [r], εἰ καὶ οὐσίεχεται [21] αὐτοῖς σω- *jure* corporalia comprehendantur.
ματικά.

§. III. [22] Εἰσὶν ἐν τοῖς ἀσωμάτοις καὶ 96 §. III. Inter incorporalia ſunt etiam
αἱ καλούμεναι [s] δουλεῖαι, τοῦτο μὲν οἰκίας, ita dictæ ſervitutes, tam ædium quam
τοῦτο δὲ ἀγροῦ. Καί τί ἐστι [t] δουλεία agri, *ſive*, *tam urbanæ quam ruſti-*
οἰκίας; [23] δικαίόν τι φανεροῖς τρόποις συνι- *cæ*. Et quid eſt SERVITUS ÆDIUM?
στάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ Jus aliquod certis modis conſtitu-
τὸν γείτονα ἀνέχεσθαι τῶν τοῦ γείτονος tum, quod mente concipitur, facit-
βαρῶν. Δουλεία δὲ ἀγροῦ [u] ἐστι δικαίόν que ut vicinus vicini onera ſuſtineat.
τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ κα- Servitus autem ruris eſt jus aliquod,
ταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ τὸν ἀγρογείτονα certis modis conſtitutum, quod men-
[x] ἀνέχεσθαι τῶν τοῦ ἀγρογείτονος βα- te concipitur, facitque ut finitimus
ρῶν. onera finitimi ſuſtineat.

Ετι δὲ καὶ [17] ὁ ὕσος· καὶ τί ἐστιν 97 Itemque & uſus. Et quid eſt uſus?
οὗσος; ὕσός ἐστι χρῆσις· χρῆσις δέ ἐστι USUS *Græcis* eſt χρησις. Eſt autem
δικαίόν τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, jus aliquod certis modis conſtitutum,
νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ ποιεῖ [24] με κα- quod mente concipitur, facitque ut
τὰ in

21. αὐτῷ legendum videtur, ut referatur ad δίκαιον. G. O. R. 22. Εἰσὶν de: F.
23. Δουλεία οἰκίας ἐστὶ repetit F. 24. με μὴ τῆς F.

r. Servitutes licet corporibus accedant, incorporales ſunt, l. 19. §. ult. D. *de pet. hered.* l. 14. D. *de ſervit.* FABR. I.

s. Jura hæc præſertim ſervitutes appellantur, quod Th. obſervaſſe non videtur: & ideo tit. ſeq. inſcribitur, *de ſervitutibus*, [ut & apud Th. *Edit.* 2. quod tamen ſequitur Th. *Edit.* 1.] qui ita vertit, περὶ δουλειῶν, nam ita leg. in veteribus FABR.

Primo non ſatis capio, quid Th. hic admiſerit, vellemque Fabrotus mentem ſuam clarius aperuiſſet. Negatne paraphraſtes ſervitutes *jura* vocari? An vero hereditas, obligatio, pignus &c. minus æqua ratione jura & ſunt & vocantur? Si dubitas, confer §. ult. Inſt. *de Uſu & habit.* cum §. 2. *h. t.* Deinde Rubricas ab auctore noſtro haud eſſe profectas, ſuo loco oſtendam. G. O. R.

t. Dicitur quoque id genus ſervitutis 2. Harmenop. 4. §. 126. δουλεία ἐν τοῖς κτίσμασι. δουλεία ἐν τῷ κτίσματι *ſuperficiei ſervitus*. Dicuntur & §. 1. inf. t. *proximo* δουλεῖαι πολιτικαὶ: ut & 58. *Eclog.* 2. c. 1. D. GOTH.

u. Eadem δουλεία ἐδαφικὴ, ἢ ἐν τῷ ἐδάφει. 2. Harmenop. 4. §. 126. *ſervitus ſoli* & inf. *eod.* §. 3. δουλεῖαι ἀγρῶν ἢ οἰκιῶν & 58. *Eclog.* 1. c. 2. δουλεῖαι ἀγροικικῶν τόπων καὶ οἰκιῶν. D. GOTH.

x. Ut vicinus onera vicini ſuſtineat, ſpecies magis eſt ſervituris urbanæ quam ruſticæ, §. 1. inf. h. t. Theoph. ſumere videtur pro generali effectu

τὰ τῆς ἑτέρου δεσποτείας ἔχειν χρῆσιν μόνην. Ἔτι καὶ ἡ ἀβιτατίων [25] ἤτοι οἴκησις· καὶ τί ἐστιν ἀβιτατίων; δικαίον τι φανεροῖς τρόποις συνιστάμενον, νῷ καταλαμβανόμενον, ὃ δίδωσί μοι παρρησίαν οἰκεῖν ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ, κεχωρισμένον [26] ὅσου καὶ ὑσυφρυκτου.

in alterius proprietate uſum ſolum habeam. Itemque habitatio. Et quid eſt HABITATIO? Jus aliquod certis modis conſtitutum, quod mente concipitur, mihique dat facultatem habitandi in alterius domo, ſeparatum ab uſu & uſufructu.

25. ητ. οικ. de: F. 26. *uſu καὶ uſufructu.*

fectu cujuſvis ſervitutis: quod ſtare non poteſt, niſi onera vicini (Gr. τὰ βάρη) interpretemur incommoda, ſeu moleſtias, quæ oneri ſunt, & quas ferre vicinus a vicino debet. Gall. *Les charges, qu'un voiſin eſt obligé de ſupporter, de ſouffrir de ſon voiſin.* J. DOUJ.

Confer not. *o.* ad cap. 101. in tit. ſeq. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΔΟΥΛΕΙΑΣ [a] ΑΓΡΟΥ.]

DE SERVITUTIBUS.

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

TITULUS III.

ΕΙπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν περὶ δουλείας ἀγροῦ· [1] καὶ τὸν μὲν ὅρον οἶδας· εἰπεῖν δὲ ἀναγκαῖον εἴδη [2] δουλείας. Δουλεία ἀγροῦ ἐστιν, 3 οἷον iter [b], actus, via, aquæductus. Καὶ τί ἐστιν [c] iter; οἷον εἶχον ἀγρὸν ἐγώ, εἶχες δὲ καὶ σὺ πλησίον ἀγρόν· βουλόμενος ἐγὼ ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀπιέναι, ἐδεόμην πολλοῦ κύκλου· ἠτησά σε, ἵνα παρέλθω μοι iter, τοῦτ' ἔστιν ὥστε ἐξεῖναί μοι βαδί-

98 DICAMUS primo loco de ſervitute ruris. Et definitionem quidem noſti: neceſſarium vero ſervitutis dicere ſpecies. Servitus ruris eſt, veluti iter, actus, via, aquæductus. Et quid eſt ITER? Veluti ego agrum habebam, habebas & tu agrum in propinquo: ego volens in meum abire agrum, multo indigebam circuitu: rogavi te, ut iter mihi concederes, id

1. Δουλεία ἀγροῦ ποῖά ἐστιν, ad: F. ſatis incommode. 2. δουλειῶν F. 3. οἷον de: F. Mox ἴτερ, ἄκτους, βία, aq. ante F. cum quo omnia in toto hoc tit. Latine malui ſcribere, quam cum reliquis eaſdem voces modo Græce, modo Latine.

a. Confer Tit. D. *de S. R. P.* & *de S. U. Prædiorum.* GEN. ED.

b. Schol. ὁδὸς, ἐλασία, τρῶτα, ὕδατος ἀγωγή. Τρῶτα Græcobarbara vox eſt. Aſtrampſychus ὦ τρῶ Πυθαγ· λακευτηρίῳ· τὸ ὀστράκινον τῆς τρώτας λέγεται. Item: δηλοῖ τρώταν, καὶ κίνησιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Theophanes in Mauricio: ὁ δὲ Πέτρος ἀπὸ κ'. μιλίων τῆς τρώτας τὴν ἀλατρεβὴν ἐποιεῖτο. Maximus Epiſc. Margunii Homil. 1. ὦ τρῶτον ποιεῖ καὶ τρώτα. Specialiter autem hîc accipitur pro *via*, ut Baſilicôn lib. 58. tit. 3. τῶν ὀκτὼ ποδῶν τρώτα συνίσταται, ex l. 8. D. *de ſervit. ruſtic. prad.* FABR.

c. V. l. 1. D. *de S. R. P.* Anton. Fabr. I. *Conject.* 20. GEN. ED.

βαδίζειν ἀφ' τῦ σῦ ἀγρῦ· 4 σύντομος γὰρ ἦν αὕτη ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν φέρουσα· παρεχώρησάς μοι τὸ iter, ὥστε με [d] παρελέναι, οὐ μὴν [e] ὑποζυγίῳ οὐδὲ μὴν [f] ὀχήματι.

id est ut liceret mihi per tuum ire agrum; compendiaria enim erat hæc, quæ in agrum meum ducebat via: concessisti mihi iter, ut transirem, non cum jumento, neque cum vehiculo.

Actus 5 δέ ἐστιν ᾗ ἐλασία, ὅτε αἰτήσω σε, ὥστε ἐξεῖναί μοι ἀφ' τῦ σῦ βαδίζειν ἀγρῦ μὴ ὑποζυγίῳ [h] ἢ ὀχήματος· ὥστε οὖν ὁ ἔχων τὸ iter, οὐκ ἔχει τὸ actus· μὴ γὰρ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος παρελέναι δύναται· ὁ δὲ ἔχων τὸ actus, ἔχει καὶ τὸ iter· δύναται γὰρ καὶ μόνος [i] καὶ μὴ [6] ὑποζυγίου παρελέναι. Via [k] ἐστὶ δικαίου τοῦ ἐμὲ πορεύεσθαι [7] καὶ ἔχειν [l] ὑποζύγια· ὥστε

99 ACTUS autem est *Græcis* ελασια, quum rogavero te, ut mihi liceat per agrum tuum ire cum jumento aut vehiculo. Itaque qui habet iter, actum non habet; nam cum jumento aut vehiculo transire non potest: qui vero actum habet, habet etiam iter; potest enim & solus & cum jumento transire. VIA est jus eundi & agendi

4. forte συντόμως voluit Curtius. GAVEL. 5. *Actus* δὲ τί ἐστιν; *Actus* ἐστὶν, ὅτε αἰτ. F. 6. ὑποζυγίων pluraliter uno hoc loco F. 7. καὶ ἔχειν καὶ ὑποζύγιον F.

d. Th. non percepit illa Just. *ambulandi hominis:* aliud enim est ire, aliud ambulare. *ire* est transire, sive per alienum prædium in suum recta pergere: *ambulare*, animi gratia ambulare in secessib. & eandem viam ire & redire. FABR.

Sed receptum fuit, ut cui ire permittitur, prædii utilitatis causa, & ei ambulare permittatur. Ad spatium quod attinet, idem est *ire* ac *ambulare*. Atque eo factum existimo, ut Theophilus verbum *ambulandi* omiserit; certe Tribonianus a verbo *eundi* separasse non debuit, nec τὸ *agendi* inter utrumque collocasse. . . . . Quanto melius Basilicorum interpretes! παρελέναι, καὶ ἀμφικινεῖν, καὶ ἐλάυνειν, *Ire*, & *ambulare*, & *agere*.

MENAG. *in Amœnit. pag.* 282.

Aliud est, ait Brissonius L. 1. de V. S. *ambulare quam ire, nam qui spatia facit & in sua vestigia reflectit*, ambulare *dicitur*: It *vero, qui porro & ulterius pergit*. Sed non esse id perpetuum, vel Flori ad Hadrianum versiculus iste probaverit: *Ego nolo Cæsar esse, Ambulare per Britannos, Scythicas pati pruinas.* Item *cum telo ambulare*, id est, cum ferro incedere l. 1. pr. *Ad L. Corn. de Sicar.* Cic. pro Quintio, *Neminem esse qui possit biduo, ad summum triduo, centum millia passuum ambulare.* Non est igitur necesse, ut ambulare significet animi gratia spatiari, quod servituti repugnat l. 8. h. t. sed ultro citroque commeare ad usus prædio necessarios. Theophilus inter *ire* & *ambulare* parum aut nihil quoque discriminis agnoscit, uno verbo βαδίζειν utrumque complexus.

HUBER. *in Prælect. ad h. t. pag.* 156.

Si quis plura velit, addat Joh. Roberti IV. *Sent. Jur.* 5. & Jo. Strauchii Dissert. VII. *ad Jus Just. priv.* not. ad thes. 6. ubi pro ἔχειν itidem ἄγειν emendat, quod Basilicis est ἐλαύνειν. [vide mox notam *l.*] MEERM.

Juvenis Doctiss. P. BONDAM suspicatur THum hic dedisse, ὥστε με πλέον παρελέναι, nam sic Glossæ Nom. Ιτερ. Δίκαιον τοῦ βαδίζειν με πλέον ἀφ' τῦ σοῦ ἀγροῦ. Mihi magis placeret μόνον addere, quia mox de actu ait: δύναται γὰρ καὶ μόνος καὶ μὴ ὑποζυγίου παρελέναι, & clarius etiam §. 2. *de Stipul. servor.* Ire, τετέσι παρελέναι μόνῳ, vel cum Fabr. μόνον. Ceterum THum nostrum, inprimis adv. Fabrotum, defendit singulare Jurisprudentiæ decus Jo. DAN. RITTERUS, in Dissert. per communem amicum RUHNKENIUM mihi procurata, quam Excussus numero XIX. Lectoribus sistet. G. O. R.

e. Jumentum ἀχθοφόρον κτῆνος, ὑποζύγιον, *subjugalis bestia*, Prudent. in agone Rom. FABR.

f. [Ulpianus in l. 1. de serv. rustic. præd. non loquitur de vehiculo, Tribon. addidit: namque *ex Edit.* 2.] iter est, qua vehiculum ire non potest, l. 12. & 23. D. *de servit. rust.* l. 13. D. *de serv.* FABR.

g. Dicitur autem *Actus* apud auctorem Eclog. d. c. 1. πάροδος. D. GOTH.

Arrian. [leg. Anianus] ad Paul. 1. Sent. t. 18. actum interpretatur, *qua pecora minare consuevimus*, id est, qua pecora aguntur: nam agi dicuntur pecora, ut ait Serv. ad Virg. Eclog. 1. Usus

τοῦ

ὥστε οὖν [8] τὸ -via ταῦτα ἔχει, ἃ καὶ τὸ actus· διαφοραὶ δέ εἰσιν οὐ ἑτέροις, ἃς μαθησόμεθα ἐν τοῖς Διγέστοις.

di jumenta: itaque via eadem habet quæ & actus; in ceteris autem differentiæ ſunt, quas in Digeſtis diſcemus.

9 Aquæductus [m] ἐστι δικαίον τοῦ ἕλκειν με ὕδωρ δι' ἀλλοτρίου ἀγροῦ· οἷον, εἶχες ἀγρὸν ὕδατι πλουτοῦντα· εἶχον δὲ [10] ἐγὼ πλησίον ἀγρὸν ὕδατος δεόμενον· ἠτησά σε, ὥστε μοι ἐξεῖναι ἐκ τῆς σοὶ φυομένης πηγῆς ὕδωρ ἕλκειν εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρόν· παρέσχες μοι τοῦτο· αὕτη ἡ δουλεία λέγεται aquæductus.

AQUÆDUCTUS eſt jus aquæ ducendæ per alienum agrum: veluti, habebas agrum aqua abundantem; & ego in propinquo habebam agrum aqua indigentem: rogavi te, ut mihi liceret ex fonte apud te exoriente aquam ducere in meum agrum; hoc mihi conceſſiſti. Hæc ſervitus dicitur aquæductus.

§. I. [11] Νῦν μὲν εἴπωμεν τὰς δουλείας τῆς

§. I. Jamnunc dicamus ſervitutes prædium.

8. ἡ *Via* F. & mox tamen τὸ ἄκτες habet. 9. Ακεαιδέκτης ante F. 10. κἀγὼ F. 11. Νῦν μὲν de: F. 2.

τῷ *minare* non infrequens. Apul. mil. 3. & 7. Auſon. Ep. 60. Heraclides Paradiſi c. 5. *Minans aſinum*, Pallad. Lauſ. c. 18. ἐλαῦνον ὄνον. occurrit in veteris, & novi fœderis interprete. FABR. I.

h. Sic Varro 4. *de L. lingua* qua agi poterat, quo agebant. Actus, iter quatuor pedum dicitur Feſto *in Actus*. Eſt & actus genus menſuræ agrorum. hinc actus minimus, quadratus, duplicatus. 15. Iſidor. 15. D. GOTH.

Itaque Græci actum vertunt ἀμαξικὴν ὁδόν. actus tamen dicitur, licet vehiculum duci non poſſit, d. l. 13. FABR.

i. Qui actum habet, & iter habet: poteſt enim & ſolus ire, id eſt, ſine jumento & cum jumento: quatenus ſolus it, itinere utitur. quatenus jumentum agit, actu. utroque uti poteſt. FABR. II.

Niſi aliter convenerit, ut l. 4. §. 1. *Si ſerv. vindic.* J. DOUJ.

k. Auctori *Eclog.* d. c. 1. & 2. Harmenop. 4. §. 126. ὁδὸς πλατεῖα, id eſt, lata. D. GOTH.

l. Th. & hic jus *ambulandi* cum jure *eundi* permiſcet, ſive unum idemque eſſe putat, quod ſecus eſt. Sed & in jure agendi *actum* à *via* non diſtinguit: atqui non mediocriter inter ſe differunt' *actus* enim intelligitur, licet vehiculum duci non poſſit, dum jumentum agi poſſit. *via* non eſt, niſi vehiculum duci poſſit, d. l. 23. [Rurſus quod ait Juſtin. *Nam & iter, & actum via in ſe continet*, ſic excipiendum eſt, ut utrumque nominatim contineat. vet. inſcript. ITER ACTUS DEBETUR, pag. 201. 3. id eſt, via. Edit. 1.] [De his ſollicitius inquiremus in Comment. ad hunc tit. & quæ amicus noſter Ægidius Menagius v. c. doctiſſimusque objicit, diluere conabimur. *Edit.* 2.] FABR.

Vid. Cujac. hic, & XXII. Obſerv. 35. J. DOUJ.

Iſtud poſtremum καὶ [*apud Fabrot.*] vocem aliquam excidiſſe indicio eſt. Scriptum fuiſſe videtur, καὶ ἐλαύνειν ὄχημα καὶ ὑποζύγιον: vel καὶ ἄγειν ὄχημα καὶ ὑποζ. aut quid ſimile. Certe vocem, quæ jus *vehendi* ſignificat, h. l. apud Th. excidiſſe, quæ ſequuntur verba, ὥστε ἓν ἡ *via* ταῦτα ἔχει, ἃ καὶ τὸ ἄκτες, manifeſte oſtendunt. MENAG. *in Amœnit. pag.* 290.

Quod non probo, niſi quod ἔχειν mutet in ἄγειν, id enim omnino ſequor. Cæteroquin ſi poſtrema conjunctim legas, ſublata diſtinctione, integer ſenſus erit, hac ratione: *Via eſt jus eundi & agendi quoque jumentum.* Sed quum ita fatear abeſſe κριτήριον viæ, ut abeſt etiam in Latina definitione, niſi eundi mutes in *vehundi*, ego quoque malim apud Th. non verba aliquot infarcire, ſed levi mutatione ita legere: καὶ ἄγειν καὶ ὑποζυγεῖν. BYNKERSH. IV. *Obſerv.* 7.

In Theophili definitione *Via* forte pro ἔχειν legi poſſet ὀχεῖον. ALBERTI *ad Gloſſ. Nom. p.* 233.

Quomodo hic erit ſenſus: τῷ ἐμὲ πορεύεσθαι, ἢ ὀχεῖον ἢ ὑποζύγια, ſcil. πορεύεσθαι. Mihi aliquando in mentem venit ὀχεῖν, ſi *minandi* ſenſu accipi poterit. Alioqui Menagianum ἄγειν cum Bynkershoekio probo. Ceterum quia Fabroti Comment. ad Inſtit. necdum prodiit, Auctores artis noſtræ adverſus argumenta Menagiana defendit Ulr. Huberus *Digreſſ. P. II. Lib. II. cap.* 12. 13. & 14. ſed ea ad Th. proprie non faciunt. G. O. H.

m. ὑδραγώγιον dicitur 2. Harmenop. 2. §. 125. D. GOTH.

τῆς οἰκίας· δουλεῖαι οἰκίας εἰσὶν, αἵτινες συνήνωνται τοῖς οἰκοδομήμασι· διὰ τοῦτο δὲ Ρωμαϊστὶ λέγονται urbanorum prædiorum, [12] ἤτοι τῶν πολιτικῶν οἰκιῶν, ἐπειδὴ πάντα τὰ οἰκήματα [13] urbana prædia προσαγορεύεται, εἰ [n] καὶ ἐν κώμῃ ἐστί.

ædium. Servitutes ædium ſunt, quæ ædificiis inhærent. Ideo autem Latine dicuntur URBANORUM PRÆDIORUM ſive ædium, quoniam omnia ædificia, urbana prædia vocantur, etſi in villa ſunt.

Καὶ ποῖαί εἰσι δουλεῖαι τῶν οἰκιῶν; τὸ [101] ο ἀνέχεσθαί με τῶν βαρῶν τοῦ γείτονος. Εἰσὶ δὲ αὗται· εἶχον οἰκίαν, εἶχες δὲ καὶ σὺ πλησίον οἰκίαν· ἠτησά σε, ἵνα ἐξῇ μοι τὰς ἐμὰς δοκοὺς P τοῖς σοῖς [14] ἐπιθεῖναι τοίχοις· ἢ ὥστε μοι ἐξεῖναι τοὺς [q] φαλασμοὺς, ἤτοι τοὺς κρουνοὺς [r] τοὺς ἀπὸ τῶν ἐμῶν κεράμων, ἐκπέμπειν [s] κατὰ τῶν σῶν δωμάτων, ἢ κατὰ τοῦ σοῦ [t] μεσαύλου· ἢ σὺ

Et quænam ſunt ſervitutes ædium? ut onera vicini ſuſtineam. Sunt autem hæ: habebam domum, habebas & tu in propinquo domum; rogavi te, ut mihi liceret trabes meas tuis immittere parietibus: vel, ut mihi liceret ſtillicidia aut flumina ex meis regulis derivare in tua tecta, vel in tuam aream: vel tu habebas tale jus adver-

12. græca interpretatio de: F. 13. ἐρβανὰ προάδια ante F. 14. ἐπιτιθέναι τείχεσι· F.

n. 58. Eclog. 4. c. 1. l. 1. D. *com. præd.* D. GOTH.

Ut puta, ſtabula, πανδοχεῖα, meritoria, ξενοδοχεῖα, in Gloſſ. lat. gr. vel Prætoria voluptati tantum deſervientia, l. 198. D. *de verb. ſign.* Tertull. de Idolol. *voluptati ſervientia Prætoria.* villa urbana, Varro de re Ruſt. c. 13. Græci ἐπαύλια vertunt. FABR. I.

o. Th. genus conſtituit, onera vicini ſuſtinere, hic & ſupra *t.* 2. *in fin* ſed ſpecialem eſſe ſervitutem non ambigitur: eſt autem jus quo vicinus vicini onera fert, & ſuſtinet: ut puta, ſi columna ædium tuarum onus ædium mearum ferat: vel ædes tuæ porticum ab ædibus meis extenſam ſuſtineant, l. pen. D. *de damn. inf.* FABR.

Idem ante Fabrotum obſervarunt in ſuis Comment. ad Inſtit. & MARCILIUS & BROËUS, qui adlegant inſuper l. 33. D. de S. U. P. l. 6. §. 2 & l. 8. §. 2. *Si ſervit. vindic.* Adde notam Doujatii *x.* ad fin. ſuper. tit. Tantiſne ego JCtis, ut recentiores taceam, obloqui audebo? Licebit tamen eos interrogare, anne leges citatæ potius ſignificent, unam eamdemque eſſe ſervitutem, atque ideo immitti tignum, ut vicini paries alienarum ædium onus ferat? Et videtur ſane & Imperator id dicere, ſiquidem pronomen EJUS ſequentem orationem cum ſuperiori conjungat, ita ut, ſi poſt *ſubſtineat* ſolo commate diſtinguatur, hic foret ſenſus: *Ut vicinus onera vicini ſuſtineat, ut* ſcilicet *in parietem ejus liceat vicino tignum immittere.* Debuiſſet alioqui dictum eſſe, ſi ſeparata ſit ſervitus: *Ut in par. vicini lic. vicino t. imm.* Eadem de ratione Imp. nullam *oneris ferendi* mentionem facit in fine h. t. ubi ſervitutes urbanas repetit. Neque *Brachylogus Jur. Civ.* ſive *Corpus Legum* illius meminit L. 11. cap. 15. *de Servit.* ſed inter alias ſolius juris *tignum immittendi.* Theophilus tamen aliter, fateor, quam ego hactenus, locum hunc interpretatus eſt, & illa verba *Ut vicinus onera vicini ſuſtineat*, pro nova definitione accepit urbanarum ſervitutum, eoque verba Imperatoris maxime ducunt: nam quum antea dixiſſet, *Prædior. urb. ſervitutes ſunt hæ, quæ ædificiis inhærent*, paullo poſt ſubjungit: ITEM *urb. prædior. ſerv. ſunt* (*hæ*), *ut vicinus on. vic ſuſt.* Quæ ego omnia meliori aliorum judicio relinquo. G. O. R.

p. 58. *Eclog.* 2. c. 6. dicuntur etiam ξύλα. ibidem c. 1. *tigna.* D. GOTH.

[Secunda ſervitus urbana eſt, tigni immittendi in parietem vicini. *Ex Edit.* 1.] tignum hic ſignificat ξύλον ἢ δοκόν. Gloſſ. lat. gr. *tignum*, ξύλον, δοκός. gr. lat. δοκὸς, *tignus*, *tignum*, *trabes.* Heſych. πέταβρα, τίγνα. FABR.

q. [Tertia Serv. urb. eſt ſtill. immittendi, ſeu avertendi, l. 2. D. *de Serv. urb.* parta fluminis. *ex Edit.* 1.] Stillicidium ſtillatim cadit, flumen cum impetu. FABR.

r. Κρουνὸς ἀπὸ τῶν κεράμων dixit pro eo, quod author Eclogæ 58. tit. 2. c. 1. φαλασμὸν κεράμων, Harmen. 2. tit. 4. §. 126. ὕδαλα κεράμων D. GOTH.

Canalis pro flumine. Gloſſæ Baſilic. καυάλης, ἀγωγὸς ὕδατος. FABR. II.

Confundit Gothofredus σταλαγμὸς & κρουνὸς, quaſi Harmenop. τῶν κρουνῶν non meminerit: ſed hi male apud illum exponuntur, ut in Gloſſario Th. do-

σὺ εἶχες 15 τοιοῦτον δίκαιον [u] κατὰ τῶν ἐμῶν οἰκημάτων, 16 καὶ ἠτησά σε, ὥστε μὴ [x] ἐκπέμπειν σε κατὰ τῶν ἐμῶν δωμάτων ἢ κατὰ τῶν ἐμῶν μεσαύλων τοὺς σταλασμούς, 17 ἢ τοὺς κρουνοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν σῶν κεράμων· ἢ ἠτησά σε ὑποχωρῆσαί μοι τοιοῦτον δίκαιον, ὥστε σοι μὴ ἐξεῖναι ἀνυψοῦν τὴν σὴν οἰκίαν, καὶ ἐντεῦθεν [y] ἀφαιρεῖσθαι τὸ τῆς ἐμῆς οἰκίας φῶς.

102 adverſus ædes meas, & rogavi te, ut ne derivares in mea tecta aut in meas areas ſtillicidia aut flumina ex tuis tegulis: vel rogavi te, ut concederes mihi tale jus, ut ne tibi liceret domum tuam altius tollere, atque inde lumen mearum ædium eripere.

§. 11. Ἐν ταῖς δουλείαις τῶν ἀγρῶν (δεῖ γὰρ ἀναδραμεῖν εἰς αὐτὰς) φασί τινες συναριθμεῖσθαι δικαίως [z] aquæhauſtum, οἷον ὥστε μοι ἐξεῖναι 18 διέρχεσθαι ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ, καὶ ἀπὸ τῆς σῆς [a] ὑποδέχεσθαί σοι πηγῆς ὕδωρ ἀντλεῖν, ἢ ὥστε 19 ποτίζειν [b] ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ τὰ ἐμὰ ὑποζύγια, ἢ καταγέμειν [c] αὐτὰ ἐκεῖ, διὰ τὸ τυχὸν πολ-

103 §. II. In ſervitutibus ruris (ad illas enim recurrendum eſt) dicunt nonnulli merito connumerari aquæhauſtum: veluti ut mihi liceat transire per tuum agrum, & ex fonte qui apud te eſt, aquam haurire; aut in agro tuo meas oves potare, easve ibi paſcere, quia multa forte gramina ha-

15. τὸ ad: F. Obſerva hic & paulo poſt τοιοῦτον in neutro. G. O. R. 16. καὶ de: F. 17. ἢ τὸν κρουνὸν ἀπὸ F. 18. ἔχεσθαι F. 19. με ad: F. ex quo ſequens σῷ admiſi.

docebo. Curtius hic verterat, *vel canales aquarum in tegulis meis collectarum in* ÆDES *tuas vel aream projicere.* Quid tanta licentia opus? G. O. R.

s. Hæc ſervitus *avertendi* dicitur. Hic autem legitur ἐκπέμπειν. *Eclog.* 2. ἀποπέμψαι. & δῶμα pro tecto l. 2. D. *de ſerv. urban.* D. GOTH.

t. Μέσαυλον vocant Græci *aream, quæ eſt in medio aulæ.* Quidam *impluvium* vocant. ANON. DUK.

Area, ὕπαιθρον, μέσαυλον· Gloſſ. gr. lat. μέσαυλον, *atrium, compluvium* [cum D. GOTH.]: eſt autem compluvium, quo de diverſis tectis aqua pluvialis confluit in eundem locum. Feſtus. FABR.

u. Rectius ſtatutum ita, quam pactum ſupponitur, quo ſervitus recipiendi antea ſit conſtituta, quemadmodum Th. HUBER. *Prælect. h. t. pag.* 159.

Reprehendit Th. Huberus, quod pactum in ſervitute præſupponat: ſed nec id dicit. [verum δίκαιον.] MYLIUS *in ſched. poſt.*

x. Hæc ſervitus *non avertendi* apud authorem Eclog. c. 2. dicitur μὴ ἐπιτέμψαι. D. GOTH.

Rectè interpretatur illa Juſtin. *vel non recipiat.* adquiro igitur ſervitutem non recipiendi ſtillicidii, qui antea ſervitutem recipiendi debebam. FABR.

Theophili de ſervitute ſtillicidii non recipiendi ſententiam .... ſequuntur Viri egregii Jac. Cujacius, Jan. a Coſta & Fabrotus. Cum vero hic non ſit nova ſervitus, ſed res ad naturalem tantum redeat libertatem, merito illam improbabimus cum viro Egregio, Ulr. Hubero *Præl. ad Inſt. h. t. n.* 9. SCHULT. *ad Cajum p.* 76.

y. Una eſt ſervitus, ut etiam hic Th. adgnovit. FABR.

z. In Græcis eſt ἀκυαιδύκτων, quod nihil ad rem facit. Ideoque aut ἀκυαιαυγὲν legendum eſt: aut forte καὶ ταῦτα, quoniam nec id male convenit huic loco, aut tale aliquid. J. CURT.

Baſil. & Lov. ἀκυαιδύκτε (*ſic*) Pariſ. ἀκυαιδύκτες exhibent: Lugd. & Goth. Curtianum ἀκυαιάυστων: Fabrotus denique *aquæauſtum* edidit; cui vocabulo adſpirationem inferere non dubitavi. G. O. R.

a. Δίκαιον ἀντλήσεως εἰς τὸ ἀμφέρεον ὕδωρ. Harmen. 2. tit. 4. §. 115. D. GOTH.

Lege 9. & l. 35. D. *de ſerv. ruſt.* l. 17. D. *quemadmodum ſerv. amitt.* qui autem habet hauſtum, iter quoque habere videtur ad hauriendum. l. 3. §. 1. *eod.* quod aquandi iter vocat Arnob. 5. FABR. I.

b. Δουλεία τῦ ποτίζειν dicitur 2. Harm. 4. §. 117. D. GOTH.

Jus adaquandi. Gloſſ. gr. lat. ποτίζω κτήνη, *adaquo.* Lucæ c. 13. FABR.

c. Δουλείαν τῦ βόσκειν ἐν τῷ ἀγρῷ σου θρέμματα appellat Harmen. d. §. 117. Eclog. 3. c. 3. cui adjungit δίκαιον τῦ ἐλαύνειν θρέμματα, *pecoris appellendi.* D. GOTH.

πολλὰς ἔχειν βοτάνας, ἢ ὥστε [d] ἄσβεστον καίειν, ἢ ψάμμον λαμβάνειν.

habet; aut ut calcem coquam, aut arenam tollam.

§. III. Διὰ τοῦτο δὲ αὗται αἱ εἰρημέναι λέγονται δουλεῖαι ἀγρῶν ἢ οἰκιῶν, ἐπειδὴ δίχα τῶν ἀγρῶν ἢ οἰκιῶν συνεστάναι οὐ δύνανται· οὐδεὶς γὰρ δύναται δουλείαν κτήσασθαι οἰκίας ἢ ἀγροῦ, εἰ μὴ ὁ ἔχων ἀγρὸν ἢ οἰκίαν· οὐδὲ [e] πάλιν ἐποφείλειν τις δύναται μίαν τῶν προειρημένων δουλειῶν, εἰ μὴ ἔχει οἰκίαν ἢ ἀγρόν.

104 §. III. Ideo autem dictæ hæ ſervitutes agrorum vel ædium vocantur, quoniam ſine agris vel domibus conſiſtere nequeunt. Nemo enim ſervitutem ædium vel ruris adquirere poteſt, niſi qui domum habet vel agrum: neque rurſus debere quis poteſt unam prædictarum ſervitutum, niſi domum habeat vel agrum.

§. IV. Ὁ [20] δὲ βουλόμενος τῷ γείτονι 105 προσχωρῆσαι δουλείαν, διὰ [f] συμφώνων καὶ ἐπερωτήσεων τοῦτο δύναται ποιεῖν· συμφώνων γὰρ γενομένων περὶ τοῦ προσχωρηθῆναι τὴν δουλείαν, ἐπερωτᾷ ὁ μέλλων λαμβάνειν κατὰ προσχώρησιν, Ὁμολογεῖς ἐμμένειν τῇ προσχωρηθείσῃ δουλείᾳ; εἰ δὲ μὴ ἐμμένῃς, ὁμολογεῖς δίδόναι μοι [21] λόγῳ προστίμου νομίσματα ἑκατόν; Δύναται δὲ καὶ ἐν διαθήκῃ [22] τις τὸν ἴδιον κληρονόμον [g] καταδικάζειν, λέγων, Καταδικάζω σε, ὦ κληρονόμε, μὴ ἀνυψοῦν σε τὰ οἰκήματα, ἵνα μὴ καλαβλάψῃς τῆς γειτνιαζούσης οἰκίας τὸ φῶς· ἢ, Καταδικάζω σε, ὦ κληρονόμε, ὥστε σε ἀνέχεσθαι τῷ γείτονος βουλομένου ξύλον ἐπιτιθέναι κατὰ τοῦ σοῦ τοίχου, ἢ τοὺς σταλαγμοὺς ἐκπέμπειν τὸν [23] γείτονα κατὰ τῶν σῶν δωμάτων, ἢ ἵνα ἀνάσχῃ τὸν γείτονα τὴν τοῦ iter δουλείαν, ἢ [24] τοῦ actus ἔχειν κατὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ, ἢ ὕδωρ ἕλκειν ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἴδιον ἀγρόν. ὥστε

§. IV. Qui autem vicino ſervitutem vult concedere, per conventiones & ſtipulationes hoc facere poteſt. Facta enim conventione de concedenda ſervitute, rogat qui *eam* acceпturus eſt per conceſſionem, Spondesne manere *ac ſtare* conceſſa ſervitute? Et ſi non ſteteris, ſpondesne dare mihi pœnæ nomine centum aureos? Sed & poteſt quis in teſtamento ſuum heredem damnare, dicens, 106 Damno te heres, ne ædes altius tollas, ut ne lumini ædium vicinarum obſicias: aut, Damno te heres, ut patiaris ſi vicinus velit lignum immittere parieti tuo; aut ut ſtillicidia derivet vicinus in tua tecta; aut ut patiaris vicinum habere itineris vel actus ſervitutem in agro tuo, aut aquam ex eo ducere in agrum ſuum.

Ita-

ἂν

20. δὲ de: Lugd. & Goth. 21. λόγῳ ante F. 22. τις poſt ἴδιον reponit F. 23. ἀγρογείτονα F. male. 24. τοῦ cum F. addidi.

d. Græci ἄσβεστον, id eſt, calcem vocant a σβέννυμι, quod *extinguo* ſignificat, quaſi extingui non poſſet. ANON. DUK.

e. Rectè igitur in veteribus codd. legitur, *nec quiſquam debere niſi qui prædium habet.* FABR.

f. Idem 2. Harmen. 4. §. 127. l. 4. l. 11. l. 14. §. ult. l. 16. D. *de Servit.* adde §. 1. inf. tit. prox. D. GOTH.

Pactionibus ex continenti contractibus adjectis, vel pactionibus ſtipulatione firmatis, ut hic Theoph. & gloſſa apud Juſtinianum. FABR.

g. L. ſi teſtamento 31. D. *de ſervitut. urban.* l. poteſt

ἢν συνίσταται ἡ δουλεία πάκτοις καὶ ἐπερωτήσεσι [25] καὶ ἐν διαθήκαις [h].

Itaque conſtituitur ſervitus pactis & ſtipulationibus & in teſtamentis.

25. ἢ ἐν διαθήκῃ F.

l. poteſt etiam in teſtamento 16. D. *communia prædiorum.* D. GOTH.

Servitus legari poteſt per damnationem, aut per vindicationem, l. 31. *de ſerv. urban.* l. 16. D. *com. prad.* l. ult. D. *de ſervit. leg.* FABR.

h. Addi poteſt ex Harmenop. ἢ διὰ χρονίας ἀποκατάσεως, 2. tit. 4. §. 127. temporis diuturnitate. D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΧΡΗΣΕΩΣ [a] ΚΑΡΠΩΝ.]

DE USUFRUCTU.

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

TITULUS IV.

ΝΥΝ διεξέλθωμεν περὶ ὑσουφρούκτου, [107] μετὰ τὴν δουλείαν τὴν ἀγροῦ καὶ τῆς οἰκίας· καὶ οἶδας μὲν, πῶς ἐν τοῖς προλαβοῦσιν [b] ὡρισάμεθα, τί ἐστιν ὑσούφρουκτος· οὐκ ἄτοπον δὲ, καὶ ἕτερον ὅρον εἰπεῖν. Ὑσούφρουκτός ἐστι δικαίου τι, ὃ ποιεῖ με κατὰ τῶν ἀλλοτρίων [c] πραγμάτων ἔχειν χρῆσιν καὶ ἐπικαρπίαν, ἐφ' ὅσον αὐτὰ τὰ [d] πρωτότυπα [1] σώζεται πράγματα·

NUNC diſſeramus de Uſufructu poſt ſervitutem ruris atque ædium. Et noſti quidem, quomodo in ſuperioribus definierimus, quid ſit uſusfructus: non abſurdum tamen *erit*, aliam quoque dicere definitionem. USUSFRUCTUS eſt jus quoddam, quod facit ut in alienis rebus & uſum habeam & fructum, quouſque

1. σώζεσθαι ante F.

a. L. 6. Eclog. 1. D. GOTH.

Qui ſibi perſuadere poterit, Theophilum ſic reddidiſſe uſquam *Uſumfructum*, quaſi ſit *uſus fructuum*, næ is eumdem aut non legit, aut judex eſt iniquiſſimus. Plura dicam in *Excurſu* VI. G. O. R.

b. §. 9. *de R. D.* & §. 2. *de Reb. corp.* [cap. m. 13. & 93.] D. GOTH.

c. Improprie igitur uſusfructus eſt, qui proprietati cohæret, l. 126. §. 1. D. *de verb. oblig.* FABR. I.

d. πρωτότυπον uſusfructus, vocat id *corpus*, cujus uſusfructus legatus, donatus aut venditus eſt, cui denique inhæret aut adhæret uſusfructus. D. GOTH.

Uſusfructus conſiſtit, quandiu manet rerum principalium ſalva ſubſtantia, id eſt, rerum quibus inhæret uſusfructus: fructuum enim, quibus utimur, non remanet ſalva ſubſtantia: φυλαττομένης τῆς τοῦ πράγματος ὑποστάσεως, καὶ κατασάσεως. Schol. apud Juſt. [&] Theoph. *Eſt enim jus in corpore*, &c. ſic legendum conſtat ex Th. & l. 2. D. *eod.* ſed neque finitur uſusfructus, ſi acceſſio ſalva eſſe deſierit, puta ſi villa diruta ſit, quæ fundi acceſſio eſt, l. 8. D. *quibus mod. uſusfr. amitt.* FABR. I.

Φυλαττομένης τῆς τοῦ πράγματος ὑποστάσεως [καὶ] κατασάσεως. Ἐστι γὰρ ἡ χρῆσις &c. ex l. 1. & 2. D. eod. Sch. & Th. Apud Juſtinianum igitur ex Th. & d. l. 2. legendum: *eſt enim jus in corpore* FABR. II.

Vinnius in Comment. pag. 221. „ *Salva rerum* „ *ſubſtantia*: id eſt, ſi Theophilo & Giphanio „ credimus, quamdiu res ſalvæ manſerint. Ego „ vero hoc amplius hac adjectione proprium ſeu „ modum indicari arbitror, ut intelligamus, fru„ ctuarium ita uti & frui debere, ut rem ſalvam „ ſervet domino." In eadem videtur ſententia fuiſſe Curtius, qui vertit, *Quantum tamen fieri poſſit, ſalva rerum primitivarum principaliumque ſubſtantia:* quod miror Fabrotum retinuiſſe, (nec enim ad rem facit, quod *primitivarum* ejecerit) quum nota ipſius idem dicant, quod ego in verſione fideliori, quæ ex conſequentibus non tantum probatur, ſed & ex ipſis Imperatoris verbis:

ματα· ἐπειδὴ γὰρ ἀσώματός [e] ἐστιν ὁ οὐ- 108 que ipſæ res primitivæ ſuperſunt.
σούφρουκτος, κατηγορεῖται [f] δὲ σωματικοῦ, ἀνάγκη συναπόλλυσθαι τῷ σωματικῷ καὶ αὐτόν. οἷον παρεχώρησά σοι τὸν ἀσούφρουκτον τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, καὶ σὺ μὲν [2] εἶς ἀσουφρουκτουάριος, ἐγὼ δὲ προπριετάριος· ἐφ' ὅσον περίεστιν ὁ οἰκέτης, ὁ οὐσούφρουκτος συνίσταται· τούτου δὲ τελευτήσαντος, [g] ὁ οὐσούφρουκτος ἀποσβέννυται.

Quum enim uſusfructus ſit incorporalis, ſed prædicetur de *re* corporali, neceſſe *eſt* & ipſum cum corpore una perimi. Veluti conceſſi tibi uſumfructum ſervi mei; & tu quidem es uſufructuarius, ego vero proprietarius: quouſque ſervus ſupereſt, conſiſtit uſusfructus: illo autem mortuo uſusfructus exſtinguitur.

§. I. Κεχώρισται οὖν ὁ ἀσούφρουκτος 109 §. I. Sejunctus ergo eſt uſusfructus
ἀπὸ τῆς προπριεταρίας· καὶ πολλοῖς τρόποις τοῦτο συμβαίνει τρόποις, οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· ἐληγάτευσά σοι τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ τὸν [h] ἀσούφρουκτον· ὁ μὲν κληρονόμος ἔχει τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ [3] τὴν προπριεταρίαν, ὁ δὲ ληγατάριος τὸν ἀσούφρουκτον· ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐληγάτευσά σοι τὸν ἀγρὸν deducto uſufructu, τουτέστι προαπακατεχομένου τοῦ ἀσουφρούκτου· ἐνταῦθα ὁ μὲν ληγατάριος τὴν προπριεταρίαν ἔχει, ὁ δὲ κληρονόμος τὸν ἀσούφρουκτον· ἢ πάλιν, [4] ἑτέρῳ μὲν ἐλη-

a proprietate: atque hoc multis contingit modis, veluti in *hac* ſpecie: Legavi tibi agri mei uſumfructum; heres quidem habet agri mei proprietatem, legatarius vero uſumfructum: aut ex contrario etiam, Legavi tibi agrum deducto uſufructu, id eſt retento; heic legatarius quidem proprietatem habet, heres autem uſumfructum. Vel rurſus, alii quidem uſumfructum legavi, tibi autem proprietatem,

2. ἢ Goth. poſt. & F. 3. τὴν de: F. 4. σοὶ μὲν ἐληγ. τὴν προπρ. ἑτ. δὲ τ. ἀσ. F.

Eſt ENIM *jus in corpore, quo ſublata & ipſum* (uſumfr.) *tolli neceſſe eſt.* Pro Th. etiam ſtant Charondas, Merillius, & Riccius apud Ev. Ottonem, quod monuiſſe nunc ſufficit. G. O. R.

e. Eſt enim uſusfructus jus incorporale. Proinde d. §. 9 uſumfructum vocat jus νῷ καταλαμβανόμενον, mente ſola comprehenſum. Sic ſupra de rebus corporalibus dixit, ἀσώματα νῷ μόνῳ γνωρίζεσθαι. D. GOTH.

f. Κατηγορεῖσθαι dixit, id eſt *prædicari.* Paulus in l. 14. D. *de ſervitutibus* eadem ratione dixit, *corporibus accedere ſervitutes.* D GOTH.

g. Sic Cicero in Topicis in loco à ſimilitudine. D. GOTH.

h. Uſusfructus rei alicujus apud unum eſſe poteſt, apud alium proprietas. Donat. in Adelph. Act. 5. Sc. 8. *Huic demus fruatur:*) *id eſt, qui fructum capiat, non proprietate potiatur. proprie ergo, & quaſi de jure dixit,* FRUATUR id autem pluribus modis contingit, ut puta: uſusfr. per vindicationem, per damnationem, & ſinendi modum relinqui poteſt. Paul. 3. S. t. 6. §. *uſusfr.* l. 3. D. h. t. l. 14. D. *de uſ. & uſufr. leg.* B. Chryſoſt. hom. 2. ad pop. Antioch. διὸ καὶ πολλάκις ἐγέλασα ἀφθήκας ἀναγινώσκων λεγούσας· ὁ δεῖνα μὲν ἐχέτω τὴν δεσποτείαν τῶν ἀγρῶν, ἡ τῆς οἰκίας, τὴν δὲ χρῆσιν ἄλλος. FABR. I.

i. V. l. 1. & paſſim D. *quib modis uſusfr. amittat.* D. GOTH.

Ut etiam uſusfr. conſtitui non poſſit, ut nunquam finiatur, arg. l. 14. C. *eod.* & ideo dubitabatur uſusfr. an conſiſteret civitati relictus: periculum enim erat, ne perpetuus fieret, ἀφ' τὴν ἀθανασίαν τῶν πόλεων, ut eſt in Iſocr. *Orat. de Pace.* Sed tamen placuit uſumfr. centum annis extingui, qui finis vitæ longiſſimus eſt, l. 56. D. *eod.* l. 8. D. *de uſ. & uſ. leg.* Varro 5. de ling. lat. Artemidor. 2, 75. quamquam & ipſarum civitatum quaſi morte finiri poterat uſusfr. urbes enim ſicut homines fatalis interitus manet. Sen. Epiſt. 91. Tam hominum quam urbium fata volvuntur, quod Græcis verbis ita extulit Apian. de bello Syr. μοῖρα δέ τις καὶ πόλεών ἐστιν, ὥσπερ ἀνδρῶν. Lucian. in Contemplat. Apulej. de mundo. Lycurg. adv. Leocr.

πό-

ἐλαγάτευσα τὸν ἀσώφρονα, σοὶ δὲ τὴν περιεταρίαν· καὶ ταῦτα μὲν ἐν διαθήκῃ.

tatem: & hæc quidem in teſtamento.

Δίχα δὲ διαθήκης, εἴτις βούλεται ἀσώφρονα ἑτέρῳ παραχωρῆσαι, διὰ συμφώνων καὶ ἐπερωτήσεων τοῦτο ποιεῖν ὀφείλει ἵνα δὲ μὴ τελείως ἄχρηστοι εἶησαν αἱ περιεταρίαι, ἀεὶ κεχωρισμένου τοῦ ἀσώφρονος, ἤρεσε φανεροῖς τρόποις ἀποσβέννυσθαι τὸν ἀσώφρονα, καὶ ἐπιστρέφειν πρὸς τὴν περιεταρίαν.

Sed ſine teſtamento, ſi quis uſumfructum alii concedere velit, per pactiones & ſtipulationes hoc facere debet. Ne autem prorſus inutiles eſſent proprietates, uſufructu ſemper ſeparato, placuit certis modis uſumfructum exſtingui, atque ad proprietatem reverti.

§. II. Παραχωρεῖται δὲ ἀσώφρονος, III οὐ μόνον ἀγροῦ ἢ οἰκίας, ἀλλὰ καὶ οἰκετῶν καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων, ἐξηρημένων [k] ἐκείνων, ἅτινα αὐτῇ δαπανᾶται τῇ χρήσει· ἐπὶ τούτων γὰρ οὐδὲ φυσικῷ λόγῳ οὐδὲ ἀκριβεῖ ἀσούφρουκτος δύναται συνεστάναι· καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι τὰ πράγματα; οἷον οἶνος, ἔλαιον, σῖτος, [kk] ἐσθής· οἷς ἐστι [l] παπλήσια καὶ τὰ ἀργύρια (ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ χρήσει καὶ τῇ 112 συνεχεῖ ἐναλλαγῇ, ἐκ τοῦ ἐξ ἑτέρου μετιέναι εἰς ἕτερον, τρόπον τινὰ [m] ἀποσβέννυται·)

§. II. Conceditur autem uſusfructus, non modo agri vel ædium, ſed ſervorum quoque & jumentorum, aliarumque rerum, exceptis iis, quæ ipſo uſu conſumuntur: in his enim neque naturali ratione neque ſtricta uſusfructus conſiſtere poteſt. Et cujuſmodi ſunt hæ res? veluti vinum, oleum, frumentum, veſtis: quibus conſimiles ſunt nummi, (in ipſo enim uſu & continua permutatione, ex eo quod ab alio tranſeunt in

5. γὰρ ad: F.

πόλεώς ἐστι θάνατος, ἀνάστατον γενέσθαι: Interdum vi hoſtili funditus urbes pereunt, & aratrum in eas inducitur, Horat 1. carm. 16. Nicephor. Calliſt. lib. 11. c. 49. vid. Scaliger. Canon. Iſagog. lib. 3. & Joan. Coccejum in Excerpta Gemaræ Sanhedrin c. 7. §. 8. ut paſſa eſt Carthago, ideoque quaſi morte civitates uſumfr. habere deſinunt, l. 21. D. *quibus mod. uſusfr. am.* ait, qu. morte, ut Marc. Antonin. 4. πόσαι δὲ πόλεις ὅλαι, ἵν' ἔτως εἰπω, τεθνήκασιν; & Tertull. Apolog. cap. 37. FABR. I.

k. Imo & earum rerum uſusfructus legari poteſt. l. 1. D. *de uſufr. earum rerum quæ uſu conſumuntur.* Non ipſo ſane jure ac lege poteſt, ut paulo poſt φυσικῷ λόγῳ καὶ ἀκριβεῖ, ſed legis inductione, d. l. 1. ſeu ut inf. *eod.* σύγκλητος διὰ τῆς μισθώσεως cautionis ἤτοι ἀσφαλείας, μίμησιν ἐπενόησεν οὐσουφρούκτου. D. GOTH.

kk Licet pugna Inſtitutiones inter ac Digeſta, de veſtimentorum uſufructu aut quaſi, ad Juſtin. potius quam ad Th. pertineat: data tamen hac occaſione ab animo impetrare nequeo, quin novam meam ſententiam, vel ſi mavis opinionem (quam necdum poſt tot aliorum interpretum conciliationes, emendationes, digladiationes ab ullo eorum occupatam reperi) paucis proponam. Crediderim ergo, Imperatorem hic loqui de veſtimento, quod detextum eſt, etſi defectum non ſit, l. 22. D. *de Auro, argento*, id eſt, de panno, linteo, ſerico, aliaque veſtium materia, quæ uſui eſſe non poſſunt, niſi deſecentur & conſcindantur, atque in novam formam ita tranſeant, ut prior quantitas & ſpecies periſſe intelligatur: quum JC. in Pandectis loquatur de veſtibus jam confectis & gerendo aptis, quibus ſalva earum ſubſtantia uti poſſumus. G. O R.

l. Juſtin. *quibus proxima eſt pecunia numerata*, ſimilis, vicina. FABR II.

m. Pecunia *interire* dicitur apud Cornel. Nep. in Themiſt. FABR. I.

ται·) Επειδὴ τοίνυν ἐδὲ λέγεται [n] περιβαίνειν ἐπὶ αὐτῶν [6] οὐσούφρουκτος, δόγμα συγκλήτου γέγονε τὸ λέγον, ὥστε καὶ ἐπὶ αὐτῶν [o] ΣΣ. μεθόδου [7] συνίστασθαι οὐσούφρουκτον.

in alium, quodam modo exſtinguuntur.) Quoniam igitur in his ne quidem procedere dicitur uſusfructus, SCtum factum eſt dicens, ut etiam in illis per *quoddam* remedium uſusfructus conſtituatur.

Ἐὰν γὰρ τελευτῶν τις ἐνσήσηταί [8] με κληρονόμον, ληγατεύσῃ δέ σοι [p] χίλια νομίσματα, ἢ χιλίους ξέστας οἴνου ἢ ἐλαίου, ἢ [9] ϙ̄ μοδίων σίτου οὐσούφρουκτον, λαμβάνων σὺ ὁ ληγατάριος τὰ νομίσματα, ἢ 113 τὸν οἶνον, ἢ τὸ ἔλαιον [10], γίνῃ τούτων δεσπότης παρὰ τὴν φύσιν τοῦ οὐσουφρούκτου· ὁ γὰρ οὐσούφρουκτος κατὰ ἀλλοτρίας δεσποτείας ἐστίν· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ συνέστηκε [11] κατὰ τούτων κατὰ νόμους οὐσούφρουκτος, εἰκότως καὶ οἱ [q] κανόνες ἐπὶ αὐτῶν παραλαίνονται τοῦ οὐσουφρούκτου· (ὁ γὰρ οὐσούφρουκτος, ὡς εἴρηται, κατὰ ἀλλοτρίας δεσποτείας ἐστί·) παρέξεις δέ μοι ἱκανο- 114 δοσίαν, ὅτι [r] τοσαῦτα [12] μοὶ ἀποκατάσησεις, ὅσα καὶ λαμβάνεις, ἐὰν συμβῇ τελευτῆσαί

Si enim moriens quis heredem me inſtituerit, & tibi legaverit mille aureos, vel mille ſextarios vini aut olei, vel modiorum decem frumenti uſumfructum; tu legatarius accipiens aureos vel vinum vel oleum vel frumentum, fis horum dominus præter naturam uſusfructus: nam uſusfructus in aliena eſt proprietate: ſed quoniam in his ſecundum leges uſusfructus non conſiſtit, merito etiam regulæ uſusfructus in iis negliguntur. (uſusfructus enim, ut dictum eſt, in aliena eſt proprietate.) Præſtabis autem mihi ſatisdationem, quod tantum ſis reſtituturus, quantum & ac-

6. οὐσούφρεκτον ante F. 7. τινὸς ad: F. 2. cum Curtio. Reciperem, ſi de MS. conſtaret. 8. με addo cum F. 9. χιλίων F. 10. ἢ τὸν σίτον, ad: F. 11. ἐπὶ τέτων κατὰ νόμον ὁ ἐσ. F. 12. μὴ Lugd. Goth. & F. 1.

n. Quoniam hæc abuſui ſunt, Donat. *in Prolog. Andr.* Boëtius in Top. lib. 2. *utimur his, quæ nobis utentibus permanent: his vero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt.* FABR. I.

o. V. hunc locum plenius in f. hujus paragraphi, ubi dixi. [cap. 115.] D. GOTH.

Propter utilitatem receptum eſt, quod juriſprudentia non erat admiſſum. FABR. I.

p. Intellige mille aureorum, ſextariorum vini vel olei uſumfructum, quemadmodum modiorum frumenti. J. DOUJ.

q. Quoniam jure civili harum rerum uſusfr. non eſt, [ut jam dictum, *Edit.* 2.] non mirum, ſi nec ſerventur juris regulæ: nam penes alium quidem ſolet eſſe proprietas, penes alium uſusfr. hic autem fructuarius harum rerum, quæ in abuſu ſunt, dominus efficitur. FABR.

r. Hæc cautio differt ab ea, quam præſtat is qui cæterarum rerum uſumfr. habet. hic enim cavet, uſurum fruiturum ſe boni viri arbitratu, & finito uſufructu reſtituturum quod inde extabit, l. 1. & ult. D. *uſufr. quem. cau.* quæ uſitata ſtipulatio dicitur in l. 20. D. *de damn. inf.* ille autem non cavet de re reſtituenda, ſed tantum de reb. ejusdem qualitatis reſtituendis, aut æſtimatis rebus, de tanta pecunia reſtituenda: nam cum proprietas rerum quæ uſu conſumuntur, ad legatarium transferatur, abſurdum eſſet caveri, uſurum ſe boni viri arbitratu: rei enim domino non uti ſolum, ſed etiam abuti conceſſum eſt. Cæterum utiliter cavere apud Juſtinianum eſt ſatisdato, ut apud Paul. Sent. 5. tit. 9. FABR. I.

s. Eſt enim certa pecuniæ æſtimatio. l. 3. D. *de in litem jurando*: l. 42. D. *de fidejuſſorib.* D. GOTH.

Pecunia non recipit æſtimationem, l. *ſi ita* 42. D. *de fidejuſſor.* ſed per eam cætera æſtimantur. Heliodorus Pruſæus Ethicor. Nicom. lib. 5. c. 6. τὸ νόμισμα μέτρον τῆς τῶν πραγμάτων ἀξίας. FABR. II.

t. Facit

τῆσαί σε ἢ ὑποστῆναι κάπιτις διμινουτίονα.

accipis, ſi eveniat ut moriaris aut capitis diminutionem ſubeas.

Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἐστὶ ταῦτα, ἀλλὰ 5 καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν, οἷον ἐσθημάτων, ἢ 13 κηροῦ, ἢ ἔνθα ἁπλῶς ἡ χρῆσις δαπανᾷ 14 τὸ ὑποκείμενον· γίνεται δὲ ταῦτα τῆς δεσποτείας τῷ ληγαταρίου, 15 καὶ ἡ ἀγατίμησις αὐτῶν ἀποκαθίσταται, (ἃ τῶν ἀργυρίων φημί· τὰ 115 γὰρ ἀργύρια s ἀγατιμᾶται, ὁπότε αὐτὰ ἑτέρων t ἐστὶ ἀγατίμησις·) ἀσφάλειαν ποιοῦντος τῷ ληγαταρίῳ, ὅτι τελευτήσας ἢ ὑποσὰς κάπιτις διμινυτίονα, τὴν τούτων τῶν πραγμάτων ἀποκαθιστᾷ ἀγατίμησιν. Ὥστε οὖν ἡ σύγκλητος, ἣ τοῦτο νομοθετήσασα, οὐ συνέστησε μὲν ἐπ' αὐτοῖς οὐσούφρουκτον, (οὐδὲ γὰρ ἠδύνατο,) διὰ δὲ τῆς u μεθόδου 16 cautionis, ἤτοι ἀσφαλείας, μίμησιν x ἐπενόησεν οὐσουφρούκτου.

Verum hæc non modo in dictis *rebus* procedunt, ſed etiam in reliquis, veluti veſtimentis, vel cera, vel ubi uſus ſimpliciter conſumit objectum. Fiunt autem hæc in dominio legatarii, atque eorum æſtimatio reſtituitur, (non dico PECUNIÆ: neque enim pecunia æſtimatur, quoniam ipſa ceterorum eſt æſtimatio;) legatario cautionem præſtante, quod moriens vel capitis diminutionem ſubiens harum rerum æſtimationem reſtituturus ſit. Itaque Senatus, qui hoc ſanxit, non quidem uſumfructum in his conſtituit, (neque enim poterat) ſed per remedium cautionis ſive ſecuritatis ſimilitudinem uſusfructus excogitavit.

§. III. Ἀποσβέννυται y δὲ 17 οὐσούφρουκτος τῇ z τελευτῇ τοῦ οὐσουφρουκτουαρίου, καὶ ταῖς δύο a κάπιτις διμινυτίοσι, τῇ μεγά- 116

§. III. Exſtinguitur autem uſusfructus morte uſufructuarii, & duabus capitis diminutionibus, magna ac media,

13. καρπῷ (*fructu*) F. 14. ſic pro vulg. τι correxit ANON. *in utroque*, atque edidit F. Mox ᾗ pro δὲ F. 15. εἰ ejeci cum F. qui tamen cum Curtio dedit: *ſi & æſtimatio eorum ineatur*, minus fideliter. Idem αὐτῶν poſt ἀποκαθ. rejecit. 16. τῆς *cautionos* μιμ. F. omiſſo ἤτ. ἀσφ. 17. ὁ ad: F.

t. Facit l. 2. §. 1. C. *de conſtitut. pecunia.* Ariſtoteles 5. Ethic. 5. τὸ νομίσμα, ὥσπερ μέτρον σύμμετρα ποιῆσαν, ἰσάζει. & poſt, μετρεῖται νομίσματι γὰρ πάντα, & 1. Politic. 6. νόμισμα appellat στοιχεῖον καὶ πέρας τῆς ἀλλαγῆς. D. GOTH.

u. Μέθοδον hic interpres vertit *inventum*. *Remedium* dicitur l. 2. D. *de uſufr. earum rerum* D. GOTH.

Supra cap. 112. idem interpres *quadam ratione* vertit, non male quidem; ſed ego verſionis diverſitatem effugere malui. G. O. R.

x. Ἐπενόησεν interpres ſic vertit: *introduxit.* Paulus dixiſſet, *induxit.* l. 1. D. *de uſufr. earum rerum.* Jus inducimus rerum interpretatione: introducimus de novo. Cæterum hanc inductionem juris opponi τῷ φυσικῷ καὶ ἀκελβεῖ λόγῳ ex ſuperioribus colligimus, ut ſunt ſane *inductiones.* D. GOTH.

Obſecutus eſt huic admonitioni Fabrotus in Edit. poſter. & *induxit* pro Curtiano *introduxit* ſubſtituit; ſed quæ mea eſt ſtupiditas, abſque neceſſitate: præſertim, quum Senatus revera *jus novum*, quod alias nec φυσ. nec ἀκελ. λόγῳ conſiſtere potuiſſet, *introduxerit:* atque id quidem poſt Ciceronis tempora, qui ad Trebat. in Topicis cap. 3. fin. ſic ſcribit: *Non debet ea mulier, cui vir bonorum ſuorum* USUMFRUCTUM *legavit, cellis vinariis & olearis plenis relictis putare id ad ſe pertinere. Uſus enim, non abuſus legatus eſt: ea ſunt inter ſe contraria.* G. O. R.

y. L. 1. l. 3. §. morte D. *quibus modis uſusfru. amitt.* Paul. 3. Sent. 6. §. 28. 29. 30. D. GOTH.

z. Sicuti, ſi quid aliud quod perſonæ cohæret. FABR. I.

a. Quia fructuarius alius eſſe videtur, l. 98.

γάλη καὶ τῇ μέσῃ, καὶ τῷ non utendo [b] τρόπῳ ῥητῷ καὶ ὡρισμένῳ χρόνῳ, ἅτινα πάντα περιέχεται [c] διατάξει τῦ ἡμετέρυ βασιλέως.

Ομοίως ἀποσβέννυται ὁ οὐσούφρουκτος, ἐὰν ὁ οὐσουφρουκτουάριος τῷ προπριεταρίῳ τὸν οὐσούφρουκτον [d] παραχωρήσῃ· ἐξωτικῷ γὰρ παραχωρῶν [e] οὐδὲν πράττει, ἀλλὰ ἀνενέργητός ἐστιν ἡ παραχώρησις· εἰ δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίυ ὁ οὐσουφρουκτουάριος [18] ἐπικτήσηται τὴν δεσποτείαν, ὁμοίως παύεται· λέγεται δὲ τοῦτο consolidatio [f], ἤτοι σώρευσις, [19] ὅτε συνέρχεται κατὰ ταυτὸν ὁ οὐσούφρουκτος τῇ προπριεταρίᾳ.

Εἰ δὲ [20] οἰκίας ἔχει τις οὐσούφρουκτον, ἐμπρησθῇ δὲ ἡ οἰκία, ἢ ὑπὸ σεισμοῦ κατα-

dia, & non utendo certo modo & conſtituto tempore, quæ omnia continentur Imperatoris noſtri conſtitutione.

Similiter exſtinguitur uſusfructus, ſi uſufructuarius proprietario uſumfructum conceſſerit: namque extraneo cedens nihil agit, ſed inefficax eſt
117 ceſſio. Sed &, ſi e contrario uſufructuarius proprietatem adquirat, ſimiliter deſinit. Hoc autem dicitur conſolidatio, *Græce* σωρευσις ſive cumulatio, quando uſusfructus cum proprietate in unum conveniunt.

Quod ſi quis ædium uſumfructum habet, ædes autem deflagraverint, aut *terræ*

18. κτήσηται τὴν προπριεταρίαν F. Mox *conſolidation* ſcribit, omittitque ἤτ. σώρ. 19. ὅτι F. & mox κατ' αὐτὸν, ſed ſic maluiſſem κατὰ τὸν αὐτὸν. 20. καὶ ad: F. & mox τὸν ἐσ.

§. *aream*, D. *de ſolut.* l. 27. D. *de adim. leg.* FABR. I.

b. Uſusfr. non utendo conſtituto tempore amittitur, l. 10. D. *de vi & vi arm.* l. 27. D. *de nox. act.* l. 78. verſ. *quod ſi mulier*, ibi: *non utendo ipſius pereat*, id eſt, τῷ non utendo, ἢ τῇ ἀχρηστίᾳ τῦ ἀνδρὸς, inuſu, D. *de jur. dot.* & non utendo per modum: tam enim is qui legitimo tempore, quo ſervitutes pereunt, non utitur, quam is, qui contra præſcriptum modum utitur, non uti videtur. FABR. I.

Theophilum ſequitur Cuj. cæterique Inſtitutionum interpretes. verum, ut videtur, ea Juſt. & Th. mens eſt, ut ſcilicet uſusfructus amittatur, ſi fructuarius alio modo, quam quo initio conſtituendi uſusfructus placuerat, uſus ſit per tempus finiendo uſuifructui legibus definitum: ut heic non duo modi ſint, quibus non utendo interit uſusfructus, nempe contrarius modus, & tempus jure ſtatutum; ſed unus idemque, id eſt, inuſus per tempus legitimum. Denique uſusfructus finitur non utendo ſimpliciter per tempus, l. pen. C. *domuſfr.* & non utendo per modum ac tempus conventione & jure conſtitutum. Et hanc interpretationem confirmat lex *ſi communem* 10. §. 1. D. *quemadm. ſervit. amitt.* in qua ſi is qui nocturnam ſervitutem habet, interdiu (quod eſt non uti per modum) per conſtitutum ad amiſſionem tempus uſus ſit, ſervitutem amittit. alio igitur modo uſus eſt per ſtatutum tempus ad amittendam ſervitutem. Concurrit ergo tempus cum inuſu. Non igitur continuo qui aliter utitur, uſumfructum amittit, ſed qui per tempus legitimum, quo uſusfructus amittitur, alio modo uſus eſt, quia non utitur qui alio modo utitur. Qui dicit uſumfructum non utendo per modum & tempus perire, utique dicit & non utendo per tempus, interire. FABR. II.

Adde Otton. Comment. pag. 210. *b.* Perlongus eſt in hac quæſtione Janus A COSTA, qui inter alia hæc ſcribit pag. 198. *a.* „ Olim is, qui „ fundum, cujus uſusfructus alienus erat, uſucapiebat, non potuit uſucapere uſumfructum l. 44. „ §. 5. D. *de Uſurp. & uſucap.* & ibi Cujac: hodie cum ipſo fundo, ſi fructuarius non interpellat poſſidentem, præſcribi poteſt uſusfructus. „ Hodie igitur quia præſcribitur, vel uſucapitur „ uſucapione Juſtinianea libertas uſusfructus, non „ omnimodo amittitur uſusfructus non utendo; „ ſed ut Juſtitinianus ait h. l. *non utendo per modum „ & tempus*, id eſt, ut dixi, certo modo certo„ que tempore, conſtitutione Juſtiniani præfinito. „ Nec ſi rem omnem penitius inſpicias, Theophi„ li interpretatio hunc ſenſum rejicit, *non utendo*, „ inquit, τρόπῳ ῥητῷ, [ῥηθῷ ter male ſcribit,] καὶ „ ὡρισμένῳ χρόνῳ: quæ verba non male vertas *per „ modum conventum, & tempus conſtitutum*: [quomodo Curtius vertit ac Fabrotus retinuit, quod quibus haud placebat, debuiſſent hos interpretes, non ipſum παράφραστην criminari, quorum παραφραματα miſer Th. ſæpius luere debuit.] „ tamen & quod „ ais

καταπέσῃ, ἢ ὑπὸ παλαιότητος κατενεχθῇ, ὁ οὐσούφρουκτος ἀποσβέννυται οὕτως, ὥστε μηδὲ τοῦ ψιλοῦ ἐδάφους τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ σώζεσθαι τὸν οὐσούφρουκτον, ἐπειδὴ μὴ ἐδάφους, ἀλλ' οἰκίας αὐτῷ παρεχωρήθη ὁ οὐσούφρουκτος.

terræ motu conciderint, aut vetuſtate collapſæ ſint, uſusfructus ita exſtinguitur, ut ne nudi quidem ſoli uſusfructus uſufructuario reſervetur, quoniam non ſoli, ſed ædium ipſi conceſſus fuit uſusfructus.

§. IV. Ἀποσβεσθεὶς δὲ ὁ οὐσούφρουκτος[118] h ἑνὶ τῶν εἰρημένων τρόπων, ἐπάνεισιν ἐπὶ τὴν προπριεταρίαν· καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ὁ δεσπότης τοῦ πράγματος [i]πληρεστάτην ἐπὶ [21] τοῦ πράγματος ἔχει παρρησίαν· τουτέστι δύναται καὶ τοὺς καρποὺς λαμβάνειν· πάλαι γὰρ ὁ δυνάμενος λαβεῖν τοὺς καρποὺς, οὐκ ἐδόκει ἔχειν τελείαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῷ πράγματι.

§. IV. Exſtinctus autem uſusfructus uno ex dictis modis, ad proprietatem revertitur; atque ex eo tempore dominus rei pleniſſimam in re habet poteſtatem: id eſt, poteſt etiam fructus capere; antea enim quum fructus percipere non poſſet, non videbatur plenam in re habere poteſtatem.

21. τῷ προγματι F.

„ ait τρόπῳ ῥητῷ, nihil vetat interpretari *certo modo*; ſic enim vetus gloſſarium ῥητὸς *certus*, & „ referre non ad certam conventionem partium vel „ uſusfructus conſtitutionem, ſed ad certam defi„ nitionem Juſtinianeæ conſtitutionis, quæ non „ ſolum certum tempus, ſed & certum modum „ præſcribit, quo quis non utendo hodie amittit „ uſumfructum.". G. O. R.

c. L. 16. C. *de uſufruct.* D. GOTH.

d. Paul. 3. ſent. 6. §. 28. & 32. D. GOTH.

e. *Nihil agit:* quo modo præter auctores noſtros loquitur Quintil. 5, c. 10. *Nihil eum egiſſe donando*, non potuiſſe donare, non donaſſe, id eſt, ſine effectu eſt, non procedit ejuſmodi ceſſio. nihil autem agitur in perſona extranei: uſusfr. enim ad proprietatem recurrit. [vide Comm. ad Inſtit. *Edit.* 2. ut docet liber noſter ſingularis variar. lection. *Edit.* 1.] FABR.

Adde Otton. Comment. pag. 211, a.

f. Meminit l. 3. in f. D. *de uſuf. adcreſcendo.* l. 5. §. 2. D. *quibus modis uſuf.* Paul. 3. Sent. 6. §. 31. D. GOTH.

g. Εδαφος, ſolum, area, οἰκόπεδον, Xenoph. FABR.

h. Totus, ut apud Juſtin. quod omitti non debuit à Th. nam præter cap. deminutionem, & mortem, reliquæ cauſæ etiam pro parte interitum uſusfructus recipiunt, l. 14. D. *quibus mod. uſusfr. am.* FABR. I.

Nihil admiſit Th. nam quod juris eſt in toto uſufr. idem juris & in parte eſt, ut ſcil. & hæc ad proprietatem recurrat. Præterea Cujacianæ editiones vocabulum *totus* ignorant. An ideo in poſteriori edit. hanc notam comparere noluit Fabrotus? G. O. R.

i. Plenam proprietatem, perfectam, integram. Phœbadius: *Non autem proprium Dei niſi plenum atque perfectum.* [In l. *quod ſi* 7. D. *de adimend. leg.* idem eſt quod perfecte in l. *omnes* 139. D. *de reg. jur.* Ex Edit. 2.] plenum jus, plenum fundum, plenum dominium. FABR.

[ΠΕΡΙ [a] ΧΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΟΙΚΗΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

ΜΕτὰ τὰς δουλείας καὶ τὸν ὑσούφρουκτον, ἀκόλουθον εἰπεῖν περὶ ὕσου καὶ ἀβιτατίονος. Ὁ ὕσος τοῖς αὐτοῖς συνίσταται τρόποις, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀποσβέννυται, οἷς καὶ ὁ ουσούφρουκτος.

§. I. Ἧττον [b] δέ ἐστι τὸ κέρδος τὸ ἐκ τοῦ ὕσου, ἢπερ τὸ ἐκ τοῦ ουσουφρούκτου· ὁ γὰρ ὕσον ἔχων [1] ἐν τῷ ἀγρῷ, οὐδὲν πλέον ἔχειν δύναται, ἢπερ τὸ κεχρῆσθαι τοῖς ἐκεῖσε [2] γενομένοις λαχάνοις, [c] ὀπώραις, ἄνθεσι, [3] χόρτοις, ταῖς [d] φυλλάσι, ξύλοις τοῖς πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν [e] χρῆσιν [4] ἀρκοῦσι. μέχρι δὲ τοσούτου ἔξεστι τῷ ὑσουαρίῳ [f] περιπατεῖν ἐν τῷ ἀγρῷ, ὥστε μὴ φαίνεσθαι αὐτὸν ἐπαχθῆ τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγροῦ, οὐδὲ τοῖς τὸν ἀγρὸν γεωργοῦσι γίνεσθαι πρὸς [5] ἐμπόδιον. οὐκ ἔξεστι δὲ αὐτῷ τὸν οὖσον πιπράσκειν, ἢ μισθοῦν, ἢ πρίκα [g] παραχωρεῖν ἑτέρῳ, ὁπότε τῷ ουσουφρουκτου-

DE USU ET HABITATIONE.

TITULUS V.

POST ſervitutes & uſumfructum conſequens *eſt* dicere de uſu & habitatione. Uſus iiſdem conſtituitur modis, atque iiſdem exſtinguitur, quibus & uſusfructus.

§. I. Minus autem eſt emolumentum ex uſu, quam ex uſufructu. Nam qui uſum habet in fundo, nihil amplius habere poteſt, quam ut natis ibi oleribus, pomis, floribus, pabulis, frondibus, ligni*que* ad quotidianum uſum ſufficientibus utatur. Eo uſque autem uſuario licet in fundo verſari, ut ne moleſtus exſiſtat domino fundi, neque agrum colentibus impedimento ſit. Sed non licet ei uſum vendere, aut locare, aut gratis alteri concedere, quum uſufructuario

1. ἐπὶ ἀγροῦ, ἐδὲν πλεῖον F. 2. γιν. F. 3. χόρτῳ F. 4. ἐξαρκ. F. 5. ἐμπόδισμα F.

a. 7. D. 8. & ſup. tit. 2. in f. D. GOTH.

b. Natis tantum utitur uſuarius: uſufructuarius iis etiam, quæ cultura proveniunt, Scholion 16. *Eclo.* 9. & lib. 51. ti. 4. c. 4. ver. 14. l. 10. in f. D. *eod.* D. GOTH.

In uſu minus juris eſt, id eſt minus compendii & emolumenti. deniq. fructuarius defruitur: *defrui eſt omnem rei fructum percipere*, Feſtus: omnis enim fructus rei ad fructuarium pertinet, l. 7. & 9. D. *de uſufr.* uſusfr. omne emolumentum rei continet, l. 66. §. *fundo.* D. *de leg.* 2. uſuarius autem utitur, non abutitur. FABR. I.

c. Græca ὀπώρας vocant, quicquid autumnus protulit, five nuces, five alia. ANON. DUK.

d. Sic *ſtramenta* Juſtiniani noſter reddit, idque Curt. retinuit. Cui mea verſio minus placet, aut illud, aut *folia*, vel proprie *foliorum congeriem* ſive *frondium ſtruem* ſubſtituat. Ceterum de uſu foliorum ac frondium late poſt alios diſputant Ever. Otto in præf. II. Tom. *Theſ Jur* & G. d'Arnaud I. *Conject.* 15. G. O. R.

e. χρείαν legitur d. Scholio. Incluſa deſunt d. loco Scholii. Sunt autem petita ex l. 11. *de uſu & habitatione.* D. GOTH.

Incluſerat ſcil. Goth. a [μέχρι uſque ad ἐμπόδιον.] G. O. R.

f. Hoc eſt in uſum concedere, ut eſt in l. 88. D. *de leg.* 2. vel precario, l. 12. §. *uſufructuarius*, D. *de uſufr.* id ſignificat concedere in l. 163. D. *de reg. jur.* FABR.

g. Fructuarius uſumfructum vendere poteſt, etiam invito herede, ſi fructus legatus ſit, l. 67. D.

κλιναρίῳ [6] πάντα ταῦτα ἐ πρᾶτλειν ἐπιτέτραπται.

§. II. Ο δὲ οἰκίας οὖσον ἔχων μέχρι[121] [h] τοσούτου νοεῖται παῤῥησίαν ἔχειν, ὥστε αὐτὸν μόνον οἰκεῖν, [7] μὴ μέν τοι μεταφέρειν ἐφ' ἕτερον τὴν ἀδιατίονα, [8] ἦγεν τὴν οἴκησιν· Ἐζητήθη δὲ, εἰ φίλου [i] ἔξεσιν αὐτῷ δέχεσθαι· καὶ ἤρεσεν [k], ὥστε δύνασθαι· ἐπιτέτραπται δὲ αὐτῷ ἔχειν ἐν τῇ ἀδιατίονι τὴν γαμετὴν καὶ τοὺς οἰκείους παῖδας, καὶ ἀπελευθέρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἐλευθέρους, [l] οἷς οὐχ ἧττον ὡς οἰκέταις[122] [9] κέχρηται, οἷον [m] μισθωτοῖς. Εἰ δὲ καὶ γυναικὶ οὖσος οἰκίας καταλειφθῇ, ἔξεστιν αὐτῇ ἀκωλύτως ἐκεῖ συνοικεῖν τῷ ἀνδρί.

§. III. Ἐὰν οἰκέτου οὖσός μοι κεχωρηθῇ, ἐγὼ μόνῳ ταῖς [10] operis αὐτοῦ καὶ τῇ ὑπηρεσίᾳ κεχρῆσθαι δύναμαι [11]· τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ ὑποζυγίου οὖσός μοι κεχωρηθῇ.

§. IV. Εἰ δὲ [n] θρεμμάτων, [12] οἷον[123] κτηνῶν, οὖσός μοι λεγατευθῇ, οὔτε τῷ γάλακτι, οὔτε τοῖς ἀρνίοις, οὔτε τῷ ἐξ

ctuario omnia hæc facere permiſſum ſit.

§. II. Aedium vero uſum habens eo uſque intelligitur habere poteſtatem, ut ipſe ſolus habitet, non tamen in alium transferat habitationem. Quæſitum autem eſt, an amicum ei liceat recipere: & placuit, ut poſſit. Permiſſum porro eſt ei in habitatione habere uxorem & proprios liberos, ac libertos non ſolum, ſed & alios liberos, quibus non minus ac ſervis utitur, veluti mercenariis. Quod ſi mulieri ædium uſus relictus ſit, licet ei ſine impedimento ibi habitare cum viro.

§. III. Si uſus ſervi mihi conceſſus ſit, ego ſolus operis ac miniſterio ejus uti poſſum. Idem eſt, & ſi jumenti uſus mihi conceſſus ſit.

§. IV. Quod ſi pecorum, veluti ovium, uſus mihi ſit legatus, neque lacte, neque agnis, neque illarum lana

6. ταυ. παν. F. 7. μὴ μὴν μεταφ. F. 8. ἦγ. τ. οἰκ. de: F. 9. χρῆται F. 10. *operais* F. 11. εἰς ἕτερον δὲ τοῦτο μεταφέρειν τὸ δίκαιον κεκώλυμαι ad: F. (*ad alium vero hoc jus transferre non poſſum.*) 12. οἱονεὶ F.

D. *de uſufr.* ſive ut generaliter ſcribunt Græci, κατὰ κοινοῦ τοῦ δεσπότου, ἢ καὶ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ. FABR. I.

h. Jus habitationis reciſius quam uſusfructus. 16. *Eclo.* 8. c. 30. & 31. D. GOTH.

i. Juſtin. *hoſpitem* [Baſilic. ξένον. Gloſſæ: hoſpes, ἐπὶ ξένης φιλοῦ. *ex Edit.* 2.] ex veteri more hoſpitii, quod inter privatos contrahebatur. FABR.

Unde hoſpitem Belgice *buitenvriend* ſoleo interpretari. G. O. R.

k. Juſt. *vix receptum eſt*, id eſt, prope fuit, ut non reciperetur. FABR.

l. Idem ſcribit græcus Schol. ad leg. 6. D. *de teſtib.* FABR. II.

m. Mercenarios quidam in ſervorum cenſum referunt: eſt enim merces auctoramentum ſervitutis: & mercenarii quodammodo, τροφῆς ἕνεκα δουλεύοντες. Petr. Chryſolog. Serm. 2. Joannes Caſſian. collat. 11. c. 6. hinc *mercenariam ſervitutem ſervire*, Arnob. adv. gent. 4. Itaque ſervus, ut placet Chryſippo, perpetuus mercenarius eſt. Seneca de Benef. 3. c. 22. Sed verius eſt eos loco ſervorum eſſe, l. 4. D. *eod.* quia conditione non ſerviunt, ſed paupertate. Flor. 2. c. 14. *dubium liber an ſervus, mercenarius certe.* id autem evidenter confirmat l. 1. §. *familiæ*, & §. *ſi filiusf.* D. *de vi & vi arm.* ut ibid. notat Gloſſa in v. *competit*, & Gr. lib. 60. Baſ. t. 17. FABR.

n. l. 12. §. 2. D. *eod.* 16. *Eclog.* 9. ex lib. 51. tit. 4. c. 4. verſ. 14. 2. *Eclog.* 10. §. 10. D. GOTH.

o. Itaque

ἐξ αὐτῶν ἐρίῳ συγχωροῦμαι κεχρῆσθαι· ἐπειδὴ ταῦτα ο ἐν καρπῷ ἐστι, τουτέστιν οὐσουφρούκτου ἐστὶ καὶ οὐχὶ οὔσου. ἀλλ' εἰς τοῦτο μόνον συμβάλλεταί μοι τὸ ἔχειν οὖσον προβάτων, ὥστε δύνασθαι ἄγειν αὐτὰ εἰς τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, 13 καὶ τοῦτον κοπρίζειν· ἡ δὲ τῶν προβάτων κόπρος P εὐθαλῆ καὶ γόνιμον ἀποτελεῖ τὸν ἀγρόν.

lana permittor uti: quoniam hæc in fructu ſunt, hoc eſt uſusfructûs ſunt, non uſûs. Sed in hoc ſolum prodeſt mihi uſum habere ovium, ut eas poſſim in agrum meum agere, eumque ſtercorare. Ovium autem fimus agrum reddit uberem ac fertilem.

§. V. Ἐὰν ἀβιτατίαν q ληγατευθῇ τι-124 νι, ἢ καὶ ἑτέρῳ τρόπῳ συστῇ, οὔτε οὖσος δοκεῖ τοῦτο εἶναι, οὔτε οὐσούφρουκτος, ἀλλ' ὡσανεὶ ἰδιάζον δικαιόν τι· Ἐζητήθη δὲ, εἰ ὁ ἔχων ἀβιτατίονα δύναται ταύτην ἑτέρῳ μισθοῦν· καὶ πολλῶν ἐναντιωμένων νομικῶν, μόνου δὲ Μαρκέλλου ἐπιτρέποντος τὸ μισθοῦν, γέγονε διάταξις r τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, τέμνουσα τὴν ζήτησιν, καὶ τὴν Μαρκέλλου δεχομένην γνώμην, ἅμα τὸ χρήσιμον τῶν πραγμάτων ἐπιτρέπουσα, μὴ μόνον οἰκεῖν αὐτὸν εἴγε βούλεται, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις μισθοῦν.

§. V. Si habitatio alicui legata, aut alio etiam modo conſtituta ſit, neque uſus videtur id eſſe, neque uſusfructus, ſed velut ſingulare quoddam jus. Quæſitum eſt autem, an habens habitationem alii eam poſſit locare. Et multis Jureconſultis contradicentibus, ſoloque Marcello locationem permittente, facta eſt conſtitutio religioſiſſimi Imperatoris noſtri, quæ hanc quæſtionem decidit, & Marcelli ſententiam probat: permittens propter utilitatem rerum, non modo ipſum habitare ſi velit, ſed & locare aliis.

§. VI. Ἀρκεῖ ταῦτα περὶ δουλειῶν καὶ125 οὐσουφρούκτου καὶ οὔσου καὶ ἀβιτατίονος διεξελθεῖν· περὶ δὲ κληρονομίας καὶ ἐνοχῶν ἐν τοῖς οἰκείοις ἐκτεθήσεται τόποις. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν ὡς ἐν συντόμῳ, τίσι τρόποις φυσικῶς κτώμεθα τὰ πράγματα, νῦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, τίσι τρόποις νομίμῳ καὶ πολιτικῷ δικαίῳ τὰ ἀλλότρια κτᾶσθαι δυνάμεθα.

§. VI Hæc ſufficit de ſervitutibus & uſufructu & uſu & habitatione diſſeruiſſe. De hereditate autem & obligationibus in propriis exponetur locis. Sed quoniam velut in ſumma diximus, quibus modis naturaliter res adquiramus, nunc neceſſarium *eſt* dicere, quibus modis jure legitimo & civili aliena adquirere poſſimus.

13. ὥστε pro καὶ F.

o. Itaque τὸ *magis* in l. 12. §. 1. D. *h. t.* θετικῶς accipitur, non συγκριτικῶς. ideoq. Tribunianus illud omiſit. [Ulpianus tamen ait, hoc amplius etiam modico lacte uſurum: *neque enim tam ſtricte*, inquit, *interpretanda ſunt voluntates defunctorum.* d. §. 1. imò in teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur, l. 12. *de reg. jur.* plenius, id eſt, largius, pinguius, impenſius, ſolutius. *ex Edit.* 1.] FABR.

p. Serv. in 1. Georg. *Pingues efficit terras cinis, intermiſſio arandi, incenſio ſtipularum, ſtercoratio.* Dio Chryſoſtom. Orat. 35. FABR.

q. Greg. Naz. in teſtamento ſuo, de habitatione Ruſſianæ virgini legata: ἵνα ᾖ οἰκίαν ἔχει δηλαδὴ ἀνενοχλήτως εἰς χρῆσιν καὶ καρπίαν μέχρι βίου ζωῆς. FABR. I.

r. L. 13. C. *eod.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ [a] ΧΡΗΣΕΙ ΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΔΙΑΚΑΤΕΧΟΜΕΝΩΝ.]

DE USUCAPIONIBUS, ET LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONIBUS.

ΤΙΤΛΟΣ ς.

TITULUS VI.

Διεξελθόντες τὰς φυσικὰς κτήσεις, 126 ἀμφλάβωμεν καὶ περὶ τῶν ἐννόμων· ὅτι μὲν, ἐάν τις τὸ οἰκεῖον [1] ἐμοὶ παραδιτεύσῃ πρᾶγμα, μεταφέρει τὴν προσοῦσαν [2] δεσποτείαν, συνωμολόγηται. Τί δὲ, ὅτι ἀλλότριόν τις πρᾶγμα, ὃ οὐκ ἦν δεσπότης, ἐπαραδίτευσέ μοι; ἆρα μεταφέρει ἐνταῦθα τὴν δεσποτείαν; 3 καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς· πῶς γάρ, ἣν οὐκ εἶχε; τί οὖν; 4 μετήγαγεν ἐπ' ἐμὲ αὐτὴν, ἣν εἶχε νομήν, ἤτοι κατοχήν· καὶ οὐκ ἔστι τοῦτο 127 μικρόν· εἰ 5 γὰρ bona fide δέξομαι τὸ πρᾶγμα (bona fide δέ ἐστι τὸ πιστεύειν με, δεσπότην εἶναι τὸν πεπρακότα, ἢ δωρησάμενον, ἢ ἐξ ἄλλης εὐλόγου αἰτίας, οἷον ἀπὸ περμυτατίονος ἤτοι ἀνταλλαγῆς, ὡσδήποτε δεδωκότα) πάλαι μὲν, εἰ [6] κινητὸν [b] ἦν τὸ πρᾶγμα, ἐνιαυτῷ ὡσδηποτοῦν ἐγινόμην δεσπότης, εἴτε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διῆγον· εἰ δὲ ἀκίνητον, διετίας παρελθούσης, 128 ἐν ᾧ ἦν ἀγρὸς 7 ἐν Ἰταλίᾳ ἀμφοτέρωθεν ἡ οἰκία, ἐπουκαπιτεύετο παρ' ἐμοῦ, τοῦτ-

LOquuti de adquisitionibus naturalibus, differamus etiam de legitimis. Quod quidem, si quis suam mihi rem tradiderit, dominium *sibi* competens transferat, in confesso est. Quid autem, si alienam quis rem, cujus non erat dominus, mihi tradidit? Num & hic dominium transfert? Et dicimus, minime. Quomodo enim, quod non habebat? Quid ergo? transtulit in me eam, quam habebat possessionem sive detentionem. Neque hoc exiguum est: si enim bona fide accepero rem, (bona fide autem est, si credam dominum esse, qui vendidit aut donavit, aut ex alia justa causa, veluti ex permutatione, tradidit) olim quidem, si res mobilis esset, anno elapso fiebam dominus, sive in Italia sive in provinciis agerem. Si vero immobilis, biennio transacto, dum fundus aut domus in Italia

1. μοι F. 2. αὐτῷ ad: F. quod in versione expressi, pro Curtiano *adhærens*. Mox malim Τί δὲ, ὅτε ἀλλ. 3. καὶ de: F. 4. εἰ ad: F. 5. δὲ Lugd. & Goth. Mox βοναφίδε Basil. & Lovan. βοναφίδει Paris. Lugd. Goth. βόνα φίδε F. confer lect. 19. inf. Ego hic & deinceps Latine scripsi: & mox δέξωμαι lego. 6. μὲν repetit F. 2. 7. ἡ οἰκία ἐν Ιτ. ἀμφοτέρωθεν, F. Mox ἐπουκαπιτεύεται ante Lugd.

a. Usucapere est usu suum facere, l. 1. §. 1. D. *ex quib. caus. maj* Auctor rhetoric. ad Her. 4. *Te aut vacuum possedisse, aut usu tuum fecisse*, nam usucapione dominium adipiscimur. Horat. Ep. 2. c. ult. *Quædam, si credis consultis, mancipat usus* Scholiast. *Nec solum per mancipationem, sed etiam per usucapionem, proprietas adquiritur*, ideoque usucapio definitur adeptio dominii. Theodor. Hermopolit. ad l. 26. D. *de verb. S.* usucapio, ἤτοι ἀφ' χρήσεως δεσποτεία. FABR. I.

b. Adde Ulpianum tit. *de dominiis* 19. §. *usucapione* 1. D. GOTH.

τουτέστι, ἀφ' τῆς χρήσεως [c] ἐλαμβάνετο, καὶ τῆς ἐμῆς ἐγίνετο δεσποτείας, [8] τοῦ δωδεκαδέλτου [d] νόμου τοῦτο κελεύσαντος.

Καὶ μή τις νομιζέτω [e] ἄδικον εἶναι τὸν νόμον, ὅτι ἕτερος μὲν ἀφ' τῆς ἐνιαυσιαίου, τουτέστι τῆς [f] χρονίας νομῆς, ἐγένετο δεσπότης, ἕτερου δὲ τῶν οἰκείων ἐστερεῖτο πραγμάτων· τοῦτο γὰρ ἐπενοήθη ὑπὲρ τοῦ μὴ φθείρεσθαι αὐτὰ τὰ πράγματα· ἕκαστος γὰρ ἀγνοῶν, πότερον αὐτῷ ἀφαφέρει τὸ πρᾶγμα ὃ νέμεται, οὐδεμίαν ἐποιεῖτο τούτου φροντίδα, ἐλπίζων ὁτεδήποτε παραγενήσεσθαι τὸν ἀληθῆ δεσπότην, καὶ τοῦτο ἀποσπᾶν· καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης [9] αἰτίας ἐῤῥᾳθύμουν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ῥᾳθυμούντων αὐτῶν, [10] ἔμελλεν ἀφανὴς [g] τὰ πράγματα, καὶ τῶν πραγμάτων ὄντων ἀφανῶν, ἀπώλεια καὶ φθορὰ εἰκότως αὐτοῖς προσεγίνετο· καταστοχασάμενος [h] οὖν ὁ δωδεκάδελτος [11] τῆς τοιαύτης ἀνθρώπων ἐννοίας, ὥρισε χρόνον [12] ἐνιαυτοῦ ἐπὶ τῶν κινητῶν, διετίαν δὲ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, ἐὰν ἐντὸς εἰ μὴ ἀφαγένηται ὁ δεσπότης,

Italia eſſet ſita, a me uſucapiebatur meique fiebat dominii, lege XII. tabularum hoc ſanciente.

Nemo autem iniquam eſſe legem putato, quod alius quidem per uſucapionem, hoc eſt annalem poſſeſſionem, dominus fieret, alter autem ſuis privaretur rebus: hoc enim introductum 129 eſt, ut ne res ipſæ corrumperentur. Quiſque enim ignorans, num ad ſe pertineret res quam poſſidet, nullam ejus gereret curam, metuens quandoque adventurum verum dominum eamque *ſibi* erepturum: atque ex hac cauſa homines forent negligentes, iiſque negligenter agentibus res manerent ſine cura; &, ſi res ſine cura eſſent, interitus & corruptio iis ne- 130 ceſſario accideret. Perpendens igitur lex XII. tabularum hanc hominum cogitationem, definivit anni tempus in mobilibus, biennium vero in immobilibus; intra quod niſi advenerit do-

8. τοῦτο h. l. F. 9. ἀνοίας F. Mox ἐῤῥαθ. omnes ante hanc. 10. ἔμφυον ante F. 11. τοιαύτης τῶν F. 12. ἐνιαυτὸν F.

c. Uſucapere eſt per uſum adquirere, l. *ait prætor* 23. §. 1. D. *ex quib. cauſ. maj.* FABR. II.

d. Theoph. & Gloſſa apud Juſtin. *jus civile* accipiunt pro l. 12. tab. ut alias ſæpe accipitur, GOTH. & FABR.

Namque Imp. in pr. huj. tit. dicit: *Jure civili conſtitutum fuerat*, &c. faciuntque cum noſtro inter alios à Coſta & Ever. Otro: qui poſterior uti recte monet, per vocem *antiquiores* hic intelligi Decemviros; ita quod addit *Non dominos, ut Th. putabat*, fateor me non adſequi, quomodo hoc Theophilo exprobrari poſſit. Adde not. *i.* G. O. R.

Galvanus de Uſufr. cap. 6. §. ult. & Merillius h. l. notant Th. quod verba *jure civili* ap. Juſtin. accipiat de L. XII. Tabb. quæ illi accipienda putant de media Juriſprudentia; at ſi quid video, injuria: origo etenim uſucapionis apud Romanos omnino petenda eſt ex lege Decemvirali, quæ ſic cavit: *Uſus auctoritas fundi biennium, ceterarum rerum annuus uſus eſto.* V. Cic. in Top. c. 4. MEERM.

e. Dixerit aliquis, uſucapionem pugnare cum civili ratione, quod domino rem ſuam citra factum ejus auferat. Sed & qui uſucapit, ex alterius damno lucrifacit, quod naturalem æquitatem impugnat, l. 18. & l. ſeq. D. *ex quib. cauſ. maj.* Cic. de off. 3. *Illud quidem natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus* &c. bono tamen publico uſucapio introducta eſt, l. 1. D. *eod.* bono communi, ut Lucretius loquitur, egregio publico, ut Tacitus, & Sulpit. Sever. quo vera ac ſolida utilitas continetur: ne ſcilicet quarundam rer. dominia diù, & ferè ſemper in incerto eſſent. Uſucapio igitur dominium adſerit & certam poſſeſſionem facit, μηκέτι ἀμφισβητεῖν ἕξει, Plato 11. *de legib.* ut vetuſtior rei dominus ſuam rem eſſe, petere non poſſit. FABR. I.

f. Curtius *temporalem* vertit, quod non damno; ſed *annalem* malui, quia Græci ſequiores χρόνου

σπότης, ἀναφαίρετον μένει τὸ πρᾶγμα παρὰ τῷ νεμομένῳ, οὐκ ἀγανακτούντων [i] τῶν δεσποτῶν· ἤρκει γὰρ αὐτοῖς ἐνιαυτὸς ἢ διετίας χρόνος πρὸς ἀναζήτησιν τῶν οἰκείων πραγμάτων. [13] Ἀλλὰ ταῦτα μὲν [h] ὁ δωδεκάδελτος.

dominus, irrevocabilis remanet res apud poſſeſſorem, non indignantibus dominis; nam ſufficiebat iis anni vel biennii tempus ad inquiſitionem rerum ſuarum: ſed hæc quidem *lex* XII. tabularum.

Ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς καλλίοσι καὶ [131] φιλανθρωποτέρᾳ [14] διανοίᾳ χρησάμενος πρὸς ἔταξε, [k] μὴ συντόμως [15] στερεῖσθαι τοὺς δεσπότας τῶν οἰκείων πραγμάτων· καὶ οὐδὲ ῥητῷ τόπῳ τὴν οἰκείαν ἐστένωσεν εὐεργεσίαν, ἀλλ' ἐξεφώνησεν ὑπὲρ τούτου γενικὴν διάταξιν, ἐν ᾗ διηγόρευται, [l] ὥστε τὰ μὲν κινητὰ πράγματα πανταχοῦ τῆς τριετίας παραμενούσης οὐσουκαπιτεύεσθαι, τὰ δὲ ἀκίνητα διὰ τῆς τοῦ μακροῦ χρόνου κατοχῆς· [16] εἰ μὲν πάρεισιν οἱ δεσπόται, δεκαετίας, εἰ δὲ ἀπολιμπάνουσι, εἰκοσαετίας παρελθούσης· οἷον, ἀ- [132] γρὸν ἐτραδίτευσάς μοι, ἢ οἰκίαν Τιτίῳ διαφέρουσαν, ἀποπλεύοντί μοι εἶναί σε δεσπότην, καὶ διὰ τοῦτο bona fide δεχομένῳ τὸ πρᾶγμα· εἰ μὲν ἐνδημεῖ ὁ Τίτιος, ἀρκεῖ μοι πρὸς ἐσσκαπίονα δεκαετία·

Noſter autem Imperator meliori atque humaniori uſus ſententia juſſit, ne *tam* celeriter domini ſuis privarentur rebus: neque certo loco ſuum coanguſtavit beneficium, ſed ea de *re* generalem promulgavit conſtitutionem, in qua ſancitum eſt, ut res quidem mobiles ubicumque elapſo triennio uſucapiantur, immobiles autem per longi temporis poſſeſſionem: ſi quidem præſentes ſint domini, decennio, ſin vero abſentes, vicennio elapſo. Veluti, agrum tradidiſti mihi vel domum ad Titium pertinentem, me ſuſpicante te dominum eſſe, atque ideo bona fide rem accipiente. Si quidem in loco *præſens* ſit Titius, ſufficit mihi ad uſucapionem decennium:

13. Quum in prima Gothofredi edit. ἀλλὰ ταῦτα μὲν per incuriam deeſſent, in poſter. vel pater vel filius ex ingenio ſupplevit κὴ οὕτως μὲν. 14. χρησ. διαν. F. 15. τὰς δεσπ. στερ. F. 16. τετίστιν ad: F. cum Curt.

χρόνον pro *anno* uſurparunt, ut in Gloſſario oſtendam. Sequens quoque caput idem directe per indicativos, ego oblique per ſubjunctivos verti; licet nihil obloquar, ſi quis Curtium ſequi malit. Meum tamen putavi, lectorem de eo admonere. G. O. R.

g. Contra deſides & ſui juris contemptores odioſæ exceptiones compoſitæ ſunt, l. ult. c. *de ann. except.* §. 7. h. t. FABR. II.

h. Dixi ad l. XII. tabularum tit. *de uſucapionibus.* D. GOTH.

Et alii poſt eum, inprimis Jacobus filius. G. O. R.

i. Non percepit verba Juſtin. qui ait, *antiquiores*, id eſt, legis 12. tab. conditores *putaſſe*, *dominis ſufficere*, &c. Th. verò, *hoc placuiſſe ipſis dominis.* FABR.

Nego Th. ſic vertiſſe, cujus paraphraſis h. l. plane libera eſt, nec verbis Latinis preſſe inhæret. V. paulo ante ad not. *d.* G. O. R.

k. Uſucapio olim ſpatiis concludebatur iniquis: nam per annum, vel biennium miſeri rerum domini excludebantur. Boëtius in Top. lib. 2. *Plurimarum rerum uſucapio annua eſt: ut ſi quis eis anno, & continuo fuerit uſus, id firma juris auctoritate poſſideat, velut rem mobilem fundi vero uſucapio, biennii temporis ſpatio continetur.* Ex Juſtin. autem conſtitutione minuitur uſucapionum compendioſa dominis jactura, ut loquitur Juſtin. in l. un. *de uſucap. transf.* compend. id eſt, σύντομος ζημία. FABR. I.

l. L. 1. C. *de uſucap. transformanda.* Idem 2. Harmenopul. 1. §. 52. Paul. 5. Sentent 2. §. 3. D. GOTH.

τία· εἰ δὲ ἀπολιμπάνεται, εἰκοσαετία· ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν [17] Ἰταλίᾳ διακειμένων ἀκινήτων, ἀλλὰ γὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις, ἃ πάλαι στιπενδιάρια [m] καὶ τριβουτάρια [18] προσηγόρευται· καὶ ἁπλῶς ἐν πάσῃ [n] γῇ, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελούσῃ βασιλείαν, κρατεῖν ἐνομοθέτησε· παντὰχοῦ μέντοι [19] bonæ fidei νομῆς [o] προηγουμένης.

nium: ſin abſens, vicennium. Hæc autem non ſolum de immobilibus in Italia ſitis, ſed etiam de his *quæ* in provinciis, quæ olim ſtipendiaria & tributaria *prædia* appellabantur: & ſimpliciter in omni regione ejus imperio ſubjecta *hoc* obtinere ſanxit: ubique tamen bonæ fidei poſſeſſione præcedente.

§. I. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, τὸν bona fide νεμόμενον δύνασθαι οὐσουκαπιτεύειν, ἔστιν εὑρεῖν θέματα, ἃ μὴ προσποιεῖ ἡμῖν [20] οὐσουκαπίονα· οἷον, ἐάν τις νέμηται [p] ἐλεύθερον πρόσωπον, ἢ σάκρον, ἢ θρελεγίοσον· ἐπειδὴ γὰ ἡ οὐσουκαπίων δεσποτείαν προσποιεῖ, κρείττονα δὲ ταῦτα τὰ πράγματα τοῦ δεσπόζεσθαι, εἰκότως οὐχ ὑποκειται οὐσουκαπίονι. Τὸ αὐτὸ νοεῖν ὀφείλομεν, καὶ ἐάν τις τὸν ἀλλότριον [21] νέμηται φυγάδα, ᾧ οὐχ [22] ὑποκειται οὐσουκαπίονι.

§. I. Quoniam vero diximus, poſſidentem bona fide uſucapere poſſe, invenire licet ſpecies, quæ nobis uſucapionem non tribuunt. Veluti, ſi quis poſſideat liberam perſonam, aut *rem* ſacram vel religioſam. Quum enim uſucapio dominium adquirat, hæ autem res dominii ſint expertes, neceſſario uſucapioni non ſubjacent. Idem intelligere debemus, etiam ſi quis alienum poſſideat fugitivum; non *enim* ſubjacet uſucapioni.

§. II. §. II.

17. τῇ ad: F. 18. προσηγορεύετο F. 19. βοναφίδεϊ Baſ. Pariſ. Lugd. Goth. βονεφίδεϊ Lovan. βόνα φίδε F. Nos Latine ubique ſcripſimus. Confer ſupra lect. 5. 20. ἡ οὐσουκαπίων· F. Optime, ſi ex MS. & tum verterem potius: *quas nobis uſucapio haud adquirit*, quam Curtianam retinerem: *in quibus uſucapio non procedat.* G. O. R. 21. νέμεται ante Lugd. 22. ὑποκείται τῇ F. An hic pro οὐχ legendum ἐ ᾧ? G. O. R.

m. Dictum eſt ſup. tit. *de rerum diviſione* §. 40. [*cap.* 74. ſeqq.] D. GOTH.

n. In orbe Romano. FABR. I.

o. Juſt. *juſta cauſa poſſeſſionis:* id eſt, juſto titulo. Sic in l. 7. C. *de adq. poſſ.* titulus dicitur in pr. & deinde cauſa poſſeſſionis: nam titulus eſt poſſeſſionis cauſa, ut ait Th. ad §. 2. j. *de interd.* & j. §. 11. veram eſſe poſſeſſionis cauſam oportet, id eſt, titulum. [Juſta traditio neceſſaria eſt lib. 4. *de Feud.* t. 87. & origo firma. Tertull. *de præſcript. adv. hær.* atque ita origo accipitur in l. 24. C. *de fideic.* & initium in l. 2. C. *de præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* ut ibi Azoni placet: *hic autem*, inquit, *appellatur initium, vel origo, id eſt titulus.* ex Edit. 1.] FABR.

p. L. 9. in f. D. *eod.* 2. Harmenop. 1. §. 43. l. 73. §. ſacram D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Liberi homines, res ſacræ, religioſæ, uſucapionem non recipiunt, l. 9. D. *h. t.* Aggen. Urbic. de controv. agror. *Sed cum aut ſacra, aut religioſa nominentur, ſtatum generalem jure ordinario accipiunt: Primum enim quaritur an ea loca ullo modo uſucapi poſſint: deinde quatenus poſſint.* FABR. I.

q. Quoniam enim ſervus fugitivus ſui furtum facit, l. 60. D. *de furt.* l. ult. §. 1. C. *de his qui ad Eccleſ. confug.* ideo nec uſucapio, nec longi temporis præſcriptio in eo locum habet, l. 1. C. *de ſerv. fugit.* Cur longi temporis præſcriptio in reb. mobilib. & moventibus? quoniam etiam in reb. mobilibus longi temporis præſcriptioni locus eſt, ut notant Græci lib. 60. Baſil. & Cujac. in Parat. tit. *de furt.* C. actio tamen de fugitivis revocandis tricennio extinguitur, ſi dominus deſierit poſſidere. Azo ad d. l. 1. Cujac. *de div. tempor. præſcr.* c. 30. FABR. I.

r. 2. Harmen. 1. §. 47. l. ult. D. *vi bonorum rapt.* D. GOTH.

s. Hujus legis XII. Tabularum verba videntur ſuccedentibus ſeculis in legem Atiniam translata: fuere

§. II. Οὐδὲ τὰ furtiva [r] οὐδὲ τὰ vi [134] possessa, [23] ἤτοι τὰ βιαίως κατεχόμενα, οὐδὲ δεκαετίας ἢ εἰκοσαετίας παραβαμένης, καὶ bona fide [24] νεμομένης· ἀλλὰ τὰ μὲν furtiva δέξαι ἐπὶ τῶν κινητῶν, τὰ δὲ vi possessa ἐπὶ τῶν ἀκινήτων· ἐκώλυσε γὰρ τὴν ὑσουκαπίονα τῶν μὲν φουρτίβων ὁ δυωδεκάδελτος καὶ ὁ [s] Ατίλιος νόμος, τῶν δὲ vi [25] possessorum ὁ [t] Ιούλιος καὶ ὁ [u] Πλαύτιος.

§. II. Neque *res* furtivæ neque vi possessæ, ne quidem decennio vel vicennio elapso, quamquam bona fide possessæ. Sed furtivas cape de mobilibus, vi possessas de immobilibus. Prohibuit enim furtivarum quidem usucapionem lex XII. Tabularum atque Atilia, vi autem possessarum *lex* Julia & Plautia.

§. III. Ηνίκα οὖν ἐρωτᾷ σέ τις, εἰ ὁ [135] δεῖνα, ὃ νέμεται [26] κατὰ πρᾶσιν, δύναται ὑσουκαπιτεύειν· δεῖ σε ζητεῖν κατὰ πρώτην τάξιν, πότερον bona fide, ἢ mala fide νέμεται· καὶ εἰ μὲν μάθῃς, ὅτι bona fide, ὅρμησον εὐθέως ἐπὶ τὴν δευτέραν ἐρώτησιν, καὶ ἐρώτησον, μὴ σάκρον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, μὴ ῥελεγίοσον, μὴ ἐλεύθερον πρόσωπον, μὴ φούρτιβον, μὴ βὶ πόσσεσσον; καὶ ἐάν τι τούτων εὕρῃς, λέγε μὴ [136] προβαίνειν τὴν ὑσουκαπίονα, διὰ τὸ πρόσον τῷ πράγματι βίτιον, [27] [ἤτοι [x] ψόγον, ἐπειδὴ φούρτιβόν ἐστιν, ἢ βὶ πόσσεσσον.]

§. III. Quum ergo roget te quis, num ille *rem*, quam ex venditione possidet, usucapere possit? oportet te quærere primo loco, utrum bona fide, an mala fide possideat: &, si cognoveris, bona fide *possidere*, decurre statim ad alteram quæstionem, & roga, anne sacra sit res, an religiosa, anne persona libera, anne *res* furtiva, an vi possessa? Et si quid horum inveneris, dicito usucapionem haud procedere, propter inhærens rei vitium.

Ara Num

23. Gr. interpr. de: F. 24. μὲ ad: F. Ego νεμόμενα lego. 25. *possessn* F. 26. πρᾶγμα pro κατὰ πρᾶσιν habet F. 27. inclusa de: F.

fuere autem hæc, *Quod subreptum erit, ejus rei aterna auctoritas esto.* Neque id mirum, exolescente enim metu antiquioris, novæ legis auctoritas quæritur: idq. in ipsis XII. tabulis factum testatur Macrob. 3. Saturnalior. D. GOTH.

Sic omnes Th. veteres & apud Pfellum Synops. vers. 640. δόγμα Ατίλειον. apud Justin. autem, *Atinia*, & in l. 4. §. 4. & l. 33. D. *eod.* [*qua verior lectio.* D O U J.] [Cujus verba hæc exstant apud Gellium 17. 7. *Quod surreptum erit, ejus rei aterna auctoritas esto:* id est, rei furtivæ jus penes dominum æternum esto, ut usucapione alii non possit adquiri. *Ed.* I.] FABR.

De orthographia huj. leg. vide præter Commentatores ad *Institut.* Heinecc. *in Antiqq.* & Otton. *præfat. Tom. IV. Thes. Jur.* pag. 16. G. O. R.

t. In uno Cod. ἰούνιος, in d. l. 33. §. 2. *Julia.* FABR. l.

L. 33. §. 2. D. *eod.* Plotia dicitur Cœlio *epistola ad Ciceronem*, & Ciceroni *in Milone.* Ibidem Asconio Plautia. IO. D. GOTH.

u. Legis Plautiæ meminit Gallus apud Diomedem lib. 2. & Asconius Pedian. in Milonianam. FABR. I.

Duas fuisse leges, Juliam, & Plautiam, & repetitio articuli ὁ indicat, nec quisquam JCtorum dubitat. Adde Excursum nostrum XII. de L. Julia & Titia. *Plautius* autem, *Claudius*, *claustrum*, *plaustrum* &c. antiquis & pronuntiata & scripta sæpe fuisse *Plotius*, *Clodius*, *clostrum*, *plostrum* &c. hodie vel pueri norunt. G. O. R.

x. ψόγον pro vitio nove posuit. Est enim culpa, vituperatio. D. GOTH.

Quia hæc inclusa cum Fabroto Theophili esse non puto, ideo in versione omisi. G. O. R.

Αρα οὖν ὁ κλέπτης [28] καὶ ὁ βίαιος δύναται οὐσουκαπιτέυειν; ἴσως προπηδήσας ἐρεῖς, ὅτι οὐδαμῶς, διὰ τὸ προσὸν [29] βίτιον, ἐπειδὴ φούρτιβόν ἐστιν, ἢ βὶ πόσσεσσον· ἀλλ' οὐ δεῖ σε τοῦτο λέγειν· ἐπελάθου γὰρ τῆς τάξεως, ἀλλὰ χρὴ σε λέγειν, μὴ προβαίνειν τὴν οὐσουκαπίονα διὰ [30] τὸν προγενέστερον λόγον, τουτέστιν ἐπειδὴ mala fide [31] νέμεται· οἶδε γὰρ, ὅτι φούρτιβον ἢ βὶ πόσσεσσόν ἐστιν· εἰ δὲ ὁ βίαιος ἢ ὁ κλέπτης ἑτέρῳ τοῦτο πίστει bona fide λαμβάνοντι, τότε, ὅσον μὲν ἐκ τῆς προτέρας ἀποκρίσεως, ἐπειδὴ bona fide νέμεται ὁ καλέχων τὸ πρᾶγμα, οὐκ ἐμποδίζεται ἡ ὑσουκαπίων, ἀλλὰ διὰ τὸ προσὸν τῷ πράγματι βίτιον κωλυθήσεται· ἔστι γὰρ φέρτιβον ἢ βὶ y πόσσεσσον.

Num igitur fur vel violentus uſucapere poteſt? forte præcipitans dices, nequaquam, propter vitium inhærens, ſiquidem furtivum eſt vel vi poſſeſſum. Verum hoc te dicere 137non oportet; oblitus enim es ordinem: ſed dicere te oportet, non procedere uſucapionem propter priorem rationem, id eſt quoniam mala fide poſſidet; novit enim, furtivum vel vi poſſeſſum eſſe. Si vero violentus vel fur alii hoc tradiderit bona fide accipienti, tunc, quantum ad priorem reſponſionem, quia bona fide poſſidet, qui rem detinet, uſucapio haud impeditur, ſed propter inhærens rei vitium prohibebitur: eſt enim furtiva vel vi poſſeſſa.

Καὶ τί ἐστι φούρτιβον; φούρτιβόν ἐ-138στιν, ὃ μόνον τὸ νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον, ἀλλὰ γὰρ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον, ᾧδε γνώμην [32] τοῦ δεσπότου ψηλαφώμενον· ψηλαφᾶν [z] δέ ἐστι, τὸ ὡς δεσπότην ἀναστρέφεσθαι περὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ πράττειν τὰ πρέποντα [33] δεσπόταις ἐπ' αὐτῷ· ἀλλ' εἰ ἀληθὲς τὸ εἰρημένον, [a] ὐδέποτε [34] ἀλλότριον πρᾶγμα δύναται ὑσουκαπιτεύεσθαι·

Et quid eſt FURTIVUM? Furtivum eſt, non ſolum quod noctu vel interdiu clam ſubripitur, ſed omnis res aliena mobilis, quæ præter domini voluntatem contrectatur. CONTRECTARE autem eſt, ut dominum circa rem verſari, & facere quæ dominis in ea licent. Sed ſi verum eſt *hoc* dictum, nunquam res aliena poteſt uſucapi. Namque omnis, qui alienam

28. ἢ pro κὴ F. 2. 29. τῷ πράγματι ad: F. 30. τὸν de: F. 31. νέμοντα F. Idem cum aliis hic & alibi μαλαφίδε. 32. τῦ de: F. 33. δεσπότῃ F. 34. τὸ ad: F.

y. Si res ab auctore vi poſſeſſa ſit, impeditur uſucapio, l. 5. C. *de uſuc. pro empt.* propter ejus improbam fidem. FABR. I.

z. Sane non eſt ſola cogitatio. l. 1. §. 1. D. *de furtis.* [nec ſola] inficiatio. l. *inficiando* 67. D. *de furtis.* D. GOTH.

V. tit. 1. Inſtitutionis 4. FABR.

Franc. Amaya L. 11. Obſerv. 9. notat Th. quod *contrectare* rem furtivam explicet, ut dominum circa rem verſari; quum contra ſignificet rem amovere ex eo loco, ubi erat. l. 3. §. 18. *de Adquir. poſſ.* l. 21. pr. verſ. *nam etſi quis* & §. 8. l. 22. l. 56. §. 3. *de furt.* Ita Amaya. MEERM.

Hoc quidem eſt verba captare: primo enim vix intelligo quomodo ut dominus circa rem verſari, eaque quæ domini ſunt, in re agere poſſim, ſine motu & uſu rei: deinde etſi contrectatio, Belgice *de behandeling*, ut plurimum in motione conſiſtat, tamen generalius & poſſeſſionem & uſum ejus, id eſt dominium malo animo arreptum (ut Th. mox addit) comprehendit: ita ut ipſa Imperatoris verba in §. 6. *de Oblig. q. ex del.* ſatis Theophi-

σθαι· πᾶς γὰρ, ὃς νέμεται τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα, παρὰ γνώμην 35 τοῦ δεσπότου ψηλαφᾷ, εἰ δὲ παρὰ γνώμην δεσπότου ψηλαφᾷ, φῶρ ἐστιν· εἰ δὲ φῶρ ἐστιν, ἐπέχεται ἡ ὑποκαπίων· ἐλλιπῶς 36 οὖν ὁ ὅρος ἔχει, καὶ δεῖ προσθεῖναι αὐτῷ τὸ κακῇ [b] διαθέσει, καὶ λέγειν, ὅτι φῶρ ἐστιν, οὐ μόνον τὸ νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν λάθρα λαμβανόμενον, ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν ἀλλότριον, παρὰ γνώμην δεσπότου κακῇ διαθέσει ψηλαφώμενον· ἔτως γὰρ ἔχων ὁ ὅρος, ἀνελλιπής ἐστιν.

§. IV. Ἀλλὰ 37 καὶ τούτου προστεθέντος, εὑρίσκομεν 38 τὴν ὑποκαπίονα μὴ προβαίνουσαν· 39 εἰ γάρ τις τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα παρὰ γνώμην δεσπότου, κακῇ διαθέσει τοῦτο ψηλαφᾷ, καὶ ἀποτελεῖ αὐτὸ φῶρ· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές· ἐνδέχεται [c] γάρ τινα ψηλαφᾶν τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα παρὰ γνώμην δεσπότου, καὶ κλοπὴν μὴ ἁμαρτάνειν, διὰ τὸ 40 ἑστερῆσθαι αὐτὸν κακῆς διαθέσεως· οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ ῥήματος, ἔχρησα ἐγὼ Τιτίῳ τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἢ ἐμίσθωσα αὐτῷ τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ἢ παρεθέμην αὐτῷ τὸν ἐμὸν δίσκον· ἐτελεύτησεν οὗτος ἐπὶ σοι

139 enam rem poſſidet, præter domini voluntatem contrectat; quod ſi præter voluntatem domini contrectat, furtivam rem efficit; ſi autem furtiva eſt, inhibetur uſucapio. Imperfecte *igitur ſe* habet definitio, eique addendum eſt malo animo, ac dicere, FURTIVUM eſſe, non ſolum quod noctu vel interdiu clam ſubripitur, ſed omnem rem alienam mobilem, quæ præter domini voluntatem malo animo contrectatur. Sic enim *ſe* habens definitio, perfecta eſt.

140 §. IV. Atqui hoc etiam addito, invenimus uſucapionem non procedentem. Si quis enim rem alienam præter domini voluntatem poſſidet, malo animo eam contrectat, furtivamque reddit. Sed hoc verum non eſt. Fieri enim poteſt, ut quis rem alienam præter domini voluntatem contrectet, & furtum *tamen* non committat, ideo quod is malo animo ca-

141 reat. Veluti in hac ſpecie: Commodavi ego Titio librum meum, aut locavi ei ſervum meum, aut depoſui apud eum diſcum meum: hic mortuus eſt

35. τῶν δεσποτῶν ante F. 36. ἓν ad: F. cum Curt. Mox προσθῆναι omnes præter Lovan. 37. δὲ ad: F. Mox εὑρίσκομεν ante F. 38. μὴ προβαίνειν τὴν ὑπ. F. 39. ὡς pro εἰ F. 1. Sed plura mutavit in 2. ſcil. ὃς γὰρ νέμεταί τι ἀλλ. cum Curt. 40. στερῆσθαι F. voluitne στερεῖσθαι?

philum defendant: *Furtum autem fit non ſolum, quum quis intercipiendi cauſa rem alienam* AMOVET, *ſed generaliter quum quis alienam rem invito domino* CONTRECTAT, id eſt quaſi ipſe ſit dominus, utitur, Belgice *behandelt*. G. O. R.

a. Quia vix eſt, ut res mobilis apud non dominum ſit ſine furti vitio: ecce enim, qui alienam rem ſciens vendit, furtum committit. Itaque licet bonâ fide quis emerit, non uſucapiet propter cohærens vitium, l. 10. C. *de furt.* FABR. I.

b. διάθεσις hic ut & §. 5. & §. 18. inf. tit. *de obligation. quæ ex delicto.* affectus l. furtum 37. D. *de uſucap.* voluntas & propoſitum in l. qui injuriæ 53. D. *de furtis.* cogitatio l. 1. §. 1. D. *de furtis.* deſtinatio l. quo deſtinaverit 4. & paſſim *de furtis.* D. GOTH.

c. l. 36. D. *de furtis.* D. GOTH.

d. Sed

σοι κληρονόμῳ· 41 εὗρες ταῦτα ἐν τῇ κληρονομίᾳ· ὑποπτεύσας αὐτὰ [d] ἐρεδιτάρια εἶναι, διεπώλησάς τινι bona fide λαμβάνοντι, ἢ ἐδωρήσω, ἢ [e] εἰς προῖκα 42 ἐπέδωκας· ἰδοὺ ἀλλότριον πρᾶγμα, καὶ παρὰ γνώμην δεσπότου ψηλαφᾷς, καὶ ὅμως φέρτιβον οὐκ ἀποτελεῖται τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ πονηρᾶς [f] ἀπήλλακται ἀφαθέσεως· διὸ ὁ λαβὼν, ἀμάχως ὑσουκαπιτεύσει τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ καὶ bona fide νέμεται, καὶ ἀπήλλακται βιτίου τὸ πρᾶγμα· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν εἰπεῖν κλοπὴν ἁμαρτάνειν τὸν κληρονόμον, τὸν bona fide πωλήσαντα.

eſt *relicto* te herede. Inveniſti illa in hereditate: ſuſpicans ea eſſe hereditaria, vendidiſti cuidam bona fide accipienti, vel donaſti, vel in dotem dediſti: en *hic* rem alienam; & præter domini voluntatem contrectas: & tamen res furtiva non fit, quoniam animo malo libera eſt. Ideo accipiens ſine dubio rem uſucapiet, quoniam & bona fide poſſidet, & res a vitio libera eſt. Neque enim dici poteſt, heredem qui bona fide vendidit, furtum committere. 142

§. V. Εστιν εὑρεῖν τοῦτο καὶ ἐπὶ ἑτέρου 143 ἑ ἥματος· παρεχώρησά σοι τῆς ἐμῆς θεραπαίνης τὸν οὐσούφρουκτον· (οὐσούφρουκτος δὲ [h] θεραπαίνης ἐστὶν, ἡ ἀπὸ τῆς χειρὸς ἐργασία 43 αὐτῆς καὶ ἡ ὑπηρεσία) τέτοκεν αὕτη ᾧδε σοὶ, καὶ δῆλον ὅτι ὁ τοκετὸς ἐμοὶ 44 τῷ δεσπότῃ διέφερε, κατὰ τὰ προειρημένα 45 ἐν τοῖς προλαβοῦσιν· νομίσας οὖν τὸν τοκετὸν τῆς θεραπαίνης διαφέρειν σοι τῷ ὑσουφρουκτουαρίῳ, ἐπώλησας τοῦτον ἢ ἐδωρήσω· ἰδοὺ καὶ ταῦτα ᾧδε γνώμην ἐποίησας δεσπότου, καὶ διὰ τὸ ἐλεύθερόν σε εἶναι πονηρᾶς διαθέσεως, οὐκ ἁμαρτάνεται κλοπὴ διὰ τοῦ γενομένου· καθ' ὅλου γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, κλοπὴν δίχα κακίστης διαθέσεως μὴ γίνεσθαι.

§. V. Hoc & in alia ſpecie invenire licet. Conceſſi tibi ancillæ meæ uſumfructum: (Uſusfructus autem ancillæ eſt manuum ejus opera ac miniſterium) hæc apud te peperit, & manifeſtum *eſt*, partum ad me dominum ſpectare, ſecundum dicta in ſuperioribus. *Tu* igitur putans partum ancillæ ad te uſufructuarium ſpectare, eum vendidiſti vel donaviſti. Ecce & hic præter voluntatem domini feciſti, & quia liber es animi mali, furtum eo facto non committitur. In univerſum enim ſcire debes, furtum ſine peſſimo affectu nunquam committi. 144

41. ἦνρες σὺ οὖν τῇ κλ. omiſſo ταῦτα F. 42. ἐπιδέδωκας· ἰδοὺ καὶ κλ. F. 43. καὶ ἡ αὐτῆς F. 44. διέφερε τῷ προειρημένῳ F. 45. ἡμῖν ad: F.

d. Sed & ipſe heres, ſi putet rem aliquam eſſe ex hereditate, quæ non ſit, poterit uſucapere, l. pen. D. *pro her.* heres enim maximè bona fide poſſidet. Aug. in Serm. de Decal. ad pop. c. 10. *Denique qui volunt res alienas tanquam juſte poſſidere, heredes ſe quærunt fieri à morientibus. Quid enim tam juſtum videtur, quam rem ſibi derelictam poſſidere, habere jure communi?* FABR. I.

e. Poſſumus exponere hic προῖκα, id eſt, *in dotem*, aut *gratis*. utrumque ſignificat. ANON. DUK. Sed dicitur hic εἰς προῖκα, & præceſſit ἐδωρήσω. G. O. R.

f. Furtum non fit ſine fraude: eſt enim contrectatio fraudulenta, l. 1. §. 3. D. *de Furt.* at fraus a doloſo animo proficiſcitur. Bargal. *de Dolo.* L. V. c. 5. GEN. ED.

g. L. 36. §. 1. in f. D. *eod.* D. GOTH.

h. L. 4. D. *de operis ſervor.* Gloſſæ juris: *opera, οἱ καρποὶ τῶν οἰκετῶν.* operæ tamen non per omnia uſumfructum imitantur. vide Cujac. Par. D. tit. *de oper ſerv.* FABR. II.

i. L. furtum 37. D. *eod.* D GOTH.

k. Ἀφεσμένου ἀγροῦ ſumit pro vacuo ſeu vacante v. l. 3. §. 1. D. *eod.* quem poſt paulo vocat ὑπ'

διαθέσεως μηδέποτε ἁμαρτάνεσθαι. Furtum [i] enim ſine affectu furandi non committitur. [46 τουτέστι, κλοπὴ ἄνευ ἀφαιρέσεως τοῦ κλέπτειν οὐχ ἁμαρτάνεται.]

mitti. FURTUM ENIM SINE AFFECTU FURANDI NON COMMITTITUR.

§. VI. Καὶ ἐγὼ μὲν 47 ὀλίγοστά σοι εἶπον θέματα· ἡ δὲ τῶν πραγμάτων περίστασις ἐπινοεῖν δύναται πάμπολλα, ἐν οἷς εὑρεθήσεται τὸ ἀλλότριόν τις ἐκποιῶν παρὰ γνώμην δεσπότου, καὶ φέρτιον αὐτὸ μὴ ἀποτελῶν.

§. VI. Et ego quidem pauculas tibi enarravi ſpecies: ſed rerum circumſtantia quamplurimas producere poteſt, in quibus invenietur aliquis alienum præter voluntatem domini alienare, nec *tamen* furtivum illud reddere.

§. VII. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν φερτί- 145 βων· τὸ δὲ βίᾳ πόσσεσσον ἀπὸ τῆς ἐν ἔργῳ κρίνεται βίας, ὅτε τις ἐπελθών μοι, βίᾳ με 48 ἐξωθήσῃ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἢ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ· τὸ γὰρ φούρτιον 49 ἀπὸ νομικῶν κανόνων καταλαμβάνεται· ὥστε εἰ ἐὰν βίᾳ σε ἐξωθήσω τοῦ ἀκινήτου πράγματος, οὐ δύναμαι τοῦτο ἀσουκαπιτεύειν, ἐπειδὴ mala fide νέομαι· ὁ μὲν δὲ ὁ bona fide 146 50 τοῦτο λαβὼν παρ' ἐμοῦ, ἅμα τὸ προσὸν τῷ πράγματι βίτιον· ἔστι γὰρ βὶ πόσσεσσον· εἰ δὲ 51 καθαρεύει τῆς ἐν ἔργῳ βίας ὁ τοῦτο λαμβάνων παρ' ἐμοῦ bona fide, 52 οὐσουκαπιτεύειν δύναται.

§. VII. Hæc quidem de furtivis. Vi autem poſſeſſum ex vi in facto *commiſſa* judicatur, quum quis me adgreſſus, vi *ex* ædibus meis aut *ex* fundo meo me expulerit. Nam furtivum ex regulis juris dignoſcitur. Itaque ſi vi te expulero *ex* re immobili, non poſſum eam uſucapere, ſi-quidem mala fide poſſideo: quin neque qui bona fide eam a me acceperit, propter vitium rei inhærens; eſt enim vi poſſeſſa. Quod ſi pura ſit a vi in facto *commiſſa*, poteſt qui eam a me bona fide accepit, uſucapere.

Καὶ πῶς συμβαίνει, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· εἶχέ τις ἀγρὸν, ἀποδημήσας 53 κατέλιπε τοῦτον k ἀπρονόητον, ἢ καὶ παρὼν ἀδεμίαν ἐτίθετο φροντίδα τοῦ ἀγροῦ· 54 ἢ ἐτελεύτησέ

Et quomodo *hoc* contingat, neceſſe *eſt* dicere. Habebat quis agrum; peregre proficiſcens eum reliquit ſine cura, vel præſens etiam nullam agri curam

46. interpretatio Gr. de: F. 47. ὀλίγιστα Goth. poſt. & F. 48. ἐξωθήσει ante hanc. τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκ. F. 49. καὶ ἀπὸ νομίμων κανν. F. 50. παρ' ἐμοῦ h. l. F. 51. καθαρέυοι F. 52. δύν. ἀσ. F. 53. τοῦτ. κατ. F. 54. ἢ καὶ F.

ὑπ' ἀδενὸς κατεχόμενον. Adde l. 38. D. *eod.* D. GOTH.

In rebus immobilibus facilius procedit uſucapio, quia furti vitium in res immobiles non cadit: jampridem enim exploſa ſententia eſt Sabini exiſtimantis, etiam fundi locive furtum fieri. Gell. 11. ult. ut puta ſi quis abſentis fundum occupaverit, ὅτε μηδενὸς ὄντος τοῦ κωλύσαντος. ut in re eadem Dio Chryſoſt. Or. 46. aut etiam præſentis, ſed negligentis, ut in l. 5. C. *unde vi*, vel ejus qui ſucceſſorem non reliquit, vel certe cujus hereditatem nullus adivit. ipſe quidem non uſucapiet, quia licet rei immobilis furtum non commiſerit, tamen ſubſeſſor eſt, & incubator: intelligit enim ſe mala fide poſſidere, l. 3. §. 2. D. *de adq. vel amitt. poſſ.* ſed is qui bona fide eam acceperit, etiamſi à mala fide poſſeſſore comparaverit, uſucapere poterit, l. 4. C. *de rei vind.* quia neque violenta poſſeſſio hic uſucapioni impedimento eſt. FABR. I.

σέ τις ἀδιάδοχ@, καὶ οὐδεὶς παντελῶς τὴν τούτου κατεδέξατο οὐσίαν· ἑωρακὼς ἐγὼ ὑπ' ἀδενὸς 55 κατεχόμενον τὸν ἀγρὸν, ἐν κατοχῇ γέγονα τούτου· οὐσουκαπιτεύειν αὐτὸν ἀδενὶ δυνήσομαι λόγῳ· mala fide γὰρ νέμομαι, εἰδὼς αὐτὸν ἀλλότριον ὄντα· εἰ μέν τοι ἑτέρῳ τοῦτον τραδιτεύσω bona fide λαμβάνοντι, προέσεισιν ἡ οὐσουκαπίων, καὶ ὁ μακρὸς χρόν@, ὡς εἴρηται, προποιεῖ τὴν δεσποτείαν αὐτῷ· τέως 56 γὰρ ἡ μὲν πρώτη ἀπόκρισις οὐκ ἐμποδίζει τῇ οὐσουκαπίονι· νέμεται γὰρ bona fide· 57 οὔτε ἡ δευτέρα, ἀπήλλακται γὰρ βιτίου τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, φούρτιβον 58 ἀποτελεῖσθαι τὸ πρᾶγμα· ὡς ὅτι γὰρ εἰδὼς ἐγὼ ἀλλότριον ὄντα τὸν ἀγρὸν, ἐξεποίουν αὐτὸν, φούρτιβον ποιῶ τὸν ἀγρόν· ἀλλὰ μάτα@ οὕτ@ ὁ λόγ@· κλοπὴ γὰρ ἐπὶ l ἀκινήτων οὐκ ἁμαρτάνεται.

147 curam gerebat: aut deceſſit quis ſine ſucceſſore, ac nemo omnino ipſius ſuſcepit patrimonium; ego videns a nemine agrum poſſideri, in poſſeſſionem ejus intravi: uſucapere eum nulla potero ratione, namque mala fide poſſideo, ſciens eum eſſe alienum. Si tamen alii eum tradidero bona fide accipienti, procedit uſucapio, & longum tempus, ut dictum eſt, illi dominium adquirit. Utique enim neque prior reſponſio obſtat uſucapioni; nam bona fide poſſidet: neque altera; namque res vitio vacat. Sed dicere quis poſſit, rem reddi furtivam; ac ſi, quoniam ego ſciens alienum eſſe agrum, eum alienavi, furtivum reddam agrum: ſed vana hæc *eſtr* atio: furtum enim in immobilibus non committitur.

148

Ἀνηρέθη γὰρ καὶ τῆς πολιτείας 59 ἐξεβλήθη ἡ γνώμη τῶν δοξασάντων m νομικῶν, ὅτι ἐπὶ n τῶν ἀκινήτων 60 κλοπὴ ἁμαρτάνεται· ἀλλ' οὐδὲ βὶ πόσσεσσόν ἐστι τὸ πρᾶγμα· οὐδὲ γὰρ ἡ πρᾶξις τῆς βίας παρηκολούθησε· λείπεται τοίνυν, δεκαετίᾳ 61 ἢ εἰκοσαετίᾳ δεσπότην γίνεσθαι τοῦ ἀγροῦ τὸν bona fide λαμβάνοντα, φυλαττόμενον ὑπὸ τῶν διατάξεων ο τῶν λεγεσῶν,

149 Nam ſublata atque civitate expulſa eſt ſententia Jurisperitorum opinantium, furtum in immobilibus committi: ſed neque res vi poſſeſſa eſt; neque enim factum violentiæ acceſſit: reliquum eſt ergo, decennio vel vicennio agri dominum fieri, qui bona fide eum accepit, quum adjuvetur conſtitutionibus dicentibus, ne cui lon-

55. ἀδιακατεχ. F. 56. μὲν h. l. F. 57. ὅυτε δὲ F. Malim οὐδὲ. 58. ἀποτ. αὐτό· ὡς γὰρ εἰδ. F. 59. ἐκβέβληται. F. 2. Ob quam vero neceſſitatem? 60. ἁμ. κλ. F. 61. ἢ κ εἰκ. τὸ δεσπ. F.

l. Adde l. 14. §. 12. D. *quod metus cauſa*, & mox 2. Harmenop. 1. §. 68. D. GOTH.

m. Subaudi veterum, hoc eſt Maſurii Sabini 31. Gell. 18. adde d. §. 12. D. GOTH.

n. Th. hæc duo, fundi locive, pro reb. immobilibus accipit. atqui differunt, l. 60. D. *de verb. S.* FABR.

Pudeat Fabrotum talia notare. differant quantumlibet *fundus* ac *locus*; immo etiamſi Imp. *ades*, *paſcua*, *agros*, *villas* &c. addidiſſet: an de his ſolis, an vero de immobilibus quibuſcumque hic ſermo eſt? Quare & ipſe Juſtin. mox generatim ait, *& eorum utilitati*, *qui* RES SOLI *poſſident* &c. G. O. R.

o. l. ult. Cod. *unde vi.* D. GOTH.

p. Adde 2. Harmenop. 1. §. 55. l. 4. §. 6. D. *eod* l. 13. §. 2. D. *de verb. ſignificat.* D. GOTH.

[Lex Atinia rei furtivæ uſucapionem impedit, niſi in poteſtatem ejus, cui ſurrepta eſt, revertatur,

σῶν, μηδενὸς ἀφαιρεθῆναι τὴν μάχραν καὶ ἀναμφίβολον νομήν.

longa & indubitata poſſeſſio auferatur.

§. VIII. Εἰρήκαμεν τὰ φούρτιβα καὶ τὰ βὶ πόσσεσσα μὴ δύνασθαι οὐσουκαπιτεύεσθαι· ἔστι δὲ ὅτε [62] ὑποπίπτει ταῦτα τῇ οὐσουκαπίονι, οἷον ἐὰν ὑποστρέψῃ P εἰς τὴν τῦ δεσπότυ κατοχήν· τότε γὰρ ἐλευθεροῦται τοῦ ϖροέχοντος αὐτὰ βιτίυ, καὶ ὑποκειται τῇ οὐσουκαπίονι· οἷον, κλέψας σὺ τὸν οἰκέτην Τιτίυ, ἢ βίᾳ λαβὼν τὸν αὐτοῦ ἀγρὸν, ἐπώλησάς μοι· ἐπείχετο τὰ τῆς οὐσουκαπίονος. συνέβη ἐν τῷ μεταξὺ [63] ἀϖ' ἐμοῦ ἐπὶ Τίτιον τὸν δεσπότην μετατεθῆναι τὴν νομήν· εὐθέως [64] παύεται τοῦ εἶναι φούρτιβα, ἢ βὶ πόσσεσσα τὰ ϖράγματα· διὸ γενόμενα μὴ ταῦτα ὑϖὸ τὴν ἐμὴν κατοχὴν, ἀκωλύτως οὐσουκαπιτευθήσεται.

150 §. VIII. Diximus, *res* furtivas ac vi poſſeſſas uſucapi non poſſe. Aliquando tamen hæ uſucapioni ſubjacent, veluti quum in domini poſſeſſionem reverterint. Tunc enim liberantur vitio quo tenebantur, atque uſucapioni ſubjacent. Veluti, tu Titii ſervum ſubripiens, aut agrum ejus vi capiens, mihi vendidiſti: *jus* uſucapionis inhibebatur. Interea evenit, ut poſſeſſio a me in Titium dominum transferretur: ſtatim res deſinunt furtivæ eſſe vel vi poſſeſſæ. Itaque poſtilla in meam pervenientes poſſeſſionem, ſine impedimento uſucapientur.

§. IX. Ἐχε ταῦτα ὡς ἐν ϖροθεωρίᾳ. ἐάν τις [65] ἐπὶ διαθήκῃ τελευτήσῃ, ὁ γεγραμμένος διαδέχεται αὐτὸν κληρονόμος· εἰ δὲ ἀδιάθετος, ἥξουσιν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, εἰ μὲν [66] ὕϖεισι παῖδες, αὐτοί· τούτων δὲ μὴ ὑπόντων, οἱ ἀγνάτοι, [67] καὶ γίνονται heredes· ἀγνάτων δὲ μὴ [68] ὑποκειμένων, οἱ cognati, καὶ γίνονται bonorum poſſeſſores, τουτέστι διακάτοχοι τῶν ϖραγμάτων. τῶν δὲ εἰρημένων

151 §. IX. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: ſi quis cum teſtamento obierit, ſcriptus ei heres ſuccedit; ſin inteſtatus, ad hereditatem ejus venient, ſi quidem ſint LIBERI, *hi* ipſi; his vero non exſtantibus, AGNATI, & fiunt HEREDES; agnatis autem non exſtantibus, COGNATI, & fiunt BONORUM POSSESSORES. Sed *omnibus* his dictis haud ex-

62. καὶ ad: F. 63. τὴν νομ. ἀπ' ἐμ. μετ. ἐπὶ Τ. τὸν δεσπ. F. 64. πέπαυται F. 65. ὡς ad: F. 66. Veterem lectionem ſic diſtinxi ac verti. Goth. poſt. & Fabr. dederunt: ὕπεισι, παῖδες αὐτοῦ. 67. καὶ de: F. minus recte ob *heredis* & *bonorum poſſeſſoris* diſtinctionem. 68. ὑπόντων F.

tur, l. 20. §. 1. D. *de furt.* quæ quidem verba legis prudentes ſic acceperunt, ut in domini poteſtatem debeat reverti, non in ejus utique cui ſurreptum eſt, l. 4. §. *quod autem.* D. *de uſurp. & uſuc.* vel heredis ejus, l ult. D. *vi bon. rapt.* tunc autem in poteſtatem domini rediiſſe creditur, cum dominus corporaliter rei ſuæ poſſeſſionem nactus eſt, l. 10. & 12. C. *de furt.* l. 7. C. *de uſuc. pro empt.* & quidem juſte ut avelli non poſſit. d. l. 4. §. 8. *ex Edit.* 1.] Notat [præterea] Scholiaſtes hic, videri rem in poteſtatem rediiſſe, ſi ſciat ſuam rem eſſe, ex d. §. 8. [alioquin non videbitur res in domini poteſtatem reverſa, l. 86. D. *de furt.* tantumdem juris eſt, ſi res vi poſſeſſa in domini poteſtatem pervenerit, l. 5. C. *de uſuc. pro empt.* d. l. 86. ex Edit. 1.] FABR.

q. Succedendi ordo is eſt, ut primum ſuccedatur *ex teſtamento*, ſi teſtamentum fuerit: ſin minus,

νων μὴ ὑπόντων, ἢ μὴ βουλομένων κλη- 152 exstantibus, aut hereditatem adire nolentibus, bona fiunt vacantia, & ad fiscum perveniunt, atque omnis actionem habens qualemcumque adversus defunctum, *sive* in rem, sive personalem, sive hypothecariam, eam intra quadriennium, instituet adversus fiscum. Postquam *tibi* hæc prænognita sunt, vide reliquum argumentum. In superioribus diximus, furtiva ac vi possessa usucapi non posse: ast invenire est & aliud quod usu haud capitur; veluti, res fiscalis usucapi nequit. Papinianus tamen dicit: Si quis sine successore moriatur, bonaque ejus vacantia fiant, sed antequam ea fisco denuntientur, aliquis nonnulla ex hujus bonis mihi vendat & tradat, bona fide ementi, procedere usucapionem: nondum enim res fiscales factæ sunt, quum fiscus substantiam non adprehenderit. Hoc enim non modo Pius Imperator, sed etiam Divi Severus & Antoninus rescripserunt.

ρονομῆσαι, vacantia [r] γίνεται τὰ πράγματα, καὶ ἐπὶ τὸν Φίσκον ἀφαγίνεται, καὶ πᾶς ὁ ἔχων ἀγωγὴν οἱανδήποτε κατὰ τοῦ τελευτήσαντος, in rem, ἢ περσοναλίαν, ἢ ὑποθηκαρίαν, ταύτην εἴσω τετραετίας κινήσει κατὰ τοῦ Φίσκου· ἐπειδὴ [69] ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· [70] Ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴπομεν, τὰ φούρτιβα καὶ βὶ πόσσεσσα μὴ δύνασθαι ὑσουκαπιτεύεσθαι· ἔστι δὲ εὑρεῖν, καὶ ἕτερον μὴ οὐσουκαπιτευόμενον· οἷον, τὸ Φισκάλιον [s] πρᾶγμα οὐσουκαπι- 153 τεύεσθαι οὐ δύναται· ὁ μέν τοι Παπινιανὸς [t] φησιν, ὅτι ἐάν τις τελευτήσῃ ἀδιάδοχος, καὶ vacantia αὐτοῦ [71] γένηται τὰ πράγματα, πρὶν δὲ ἢ [u] καταμηνυθῇ ἡ ὐσία τῷ Φίσκῳ, τινὰ ἐκ τῶν [72] αὐτοῦ πραγμάτων πωλήσῃ τις ἐμοὶ καὶ τραδιτεύσῃ bona fide ἀγοράζοντι, προβαίνει [73] ἡ ὐσουκαπίων· οὔπω γὰρ γεγόνασι Φισκάλια τὰ πράγματα, μὴ δραξαμένου τῆς οὐσίας τοῦ [74] Φίσκου· τοῦτο γὰρ οὐ μόνον Πῖος ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

§. X.

§. X.

69. δέ σοι ad: F. 70. Εἰρήκαμεν οὖν τ. προλ. τὰ *furtiva* καὶ τὰ *vi possessa* F. 71. γίνονται ante F. qui mox maluit, πρὶν ἢ δὲ, & προυσία pro ὑσία. 72. αὐτῆς F. 73. ἡ de: F. 74. *fiscu* F.

minus, *ab intestato*, & hoc quidem casu hic ordo receptus est, ut liberi, agnati, cognati, bonorum possessores & fiscus succedant. D. GOTH.

r. Ea sunt ἀκληρονόμητα, ἀδέσποτα, Strabo 17. quæ ad fiscum pertinent ex lege Julia caducaria. Jac. Cujac. de caducis legibus putabat accipiendam l. 4. §. *eadem* D. *de fideic libert.* ubi legitur, *caducis legionis*. Græci videntur eandem mendam in libris suis reperisse, quorum hæc verba sunt ad d. §. εἰ δὲ καὶ στρατιώτης ἔσται ἡ ὐσία τῇ λεγεῶνι αὐτὸ ἤρωσεν, ἀερωίζειν λέγομεν τὰς ἐλευθερίας, 48. Basilic. tit. 4. sed hoc interim in medio relinquamus. FABR. I.

s. l. 2. C. *de usucap.* D. GOTH.

Schol. δημόσιον. FABR.

t. Et Modestinus l. 28. D. *eod.* D. GOTH.

u. A delatoribus, qui nuntiabant aliquid cecidisse in fiscum. vacantium autem bonorum nuntiatio quadriennio finitur à die vacationis, l. 1. §. *divus* D. *de jur. fisc.* l. 1. C. *de quadr. præscr.* l. 10. D. *de diversi. temp. præsc.* FABR. I.

x. l. vitia possessionum 11. C. *de adquir. possessione.* D. GOTH.

In summa, ut procedat usucapio, res talis esse debet, ut in se non habeat vitium, ut à bonæ fidei emptore, vel qui ex alia quavis justa causa sine titulo possideat, usucapi possit. Justinianus breviter complectitur ea, quæ pariunt usucapionem. res debet vitio carere, bona fides desideratur, & titulus. FABR. I.

y. l.

§. X. [x] Ὡς ἐν τέλει δὲ [75] καὶ τοῦτο εἰδέ- 154
ναι χρή· τὸ πρᾶγμα τὸ μέλλον οὐσκαπι-
τεύεσθαι, [76] ὀφείλει τοιοῦτον εἶναι, ὥστε
παντὸς στερεῖσθαι βιτίε, καὶ bona fide
αὐτὸ ἠγοράσθαι, ἢ κατὰ δωρεὰν [77] ληφθῆ-
ναι, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας αἰτίας προσγεγονέναι.

§. X. Postremo autem & hoc scire oportet: res usu capienda, talis esse debet, ut omni vitio careat, bonaque fide emta, vel dono accepta, vel etiam ex alia causa comparata sit.

§. XI. Καὶ δεῖ ἀληθῆ γ τῆς νομῆς εἶναι
τὴν αἰτίαν· ψευδοῦς γὰρ αἰτίας πλάνη ε δί-
δωσι τῇ οὐσουκαπίονι χώραν· οἷον, ἐνεμόμην
πρᾶγμα, ἐνόμιζον [78] δὲ ἠγοραικέναι τοῦτο,
καὶ ταῦτα μὴ ἠγορακὼς, ἢ δεδωρῆσθαι
[79] αὐτὸ, ὁπότε οὐκ ἦν δωρηθέν· ἐπειδὴ
z ψευδὴς ἡ τῆς νομῆς ὑπόνοια, ἐμποδίζεται
ἡ οὐσουκαπίων.

§. XI. Etiam veram possessionis oportet causam esse: error enim falsæ causæ locum usucapioni non præbet. Veluti, possidebam rem, putabamque hanc emisse, quum non emissem, aut eam donatam esse, quum donata non esset: impeditur usucapio, quoniam falsa *est* possessionis opinio.

§. XII. Ενέμετό τις bona fide τὸν 155
ἀλλότριον ἀγρὸν, καὶ ἐδεῖτο τοῦ μακροῦ
χρόνου, εἰς τὸ γένεσθαι [80] δεσπότης· καὶ
μὴ ἢ τυχὸν [81] ἢ Ϡ ἐνιαυτὸς ἐτελεύτησεν ἐπὶ
πολιτικῷ κληρονόμῳ, ἢ πραιτωρίῳ Ἀμβό-
χῳ· ὁ τούτου κληρονόμος [a] ἢ bonorum
possessor τὸν ἐπίλοιπον χρόνον νεμηθεὶς,
ἀναφαίρετον ἕξει τὸ πρᾶγμα, εἰ καὶ ἠπί- 156
στατο [b] ἀλλότριον ὄντα τὸν ἀγρόν· τὴν γὰρ
bona fide ἀρχθεῖσαν νομὴν ἡ κακίστη τοῦ
Ἀμ-

§. XII. Alienum quis agrum bona fide possidebat, & longo ei opus erat tempore, ut dominus fieret: & post octo forte aut novem annos obiit, *relicto* herede civili, vel possessore prætorio. Hujus heres vel bonorum possessor reliquo tempore possidens, rem tenebit irrevocabilem, etsi crebat alienum esse agrum. Namque possessionem bona fide cœptam pessima

75. καὶ de: F. 76. ὀφείλειν F. 77. ἐιλῆφθαι F. 78. δὲ de: F. 79. μοι ad: F. 80. δεσπότην F. qui & sequens καὶ omittit. 81. ἢ καὶ F.

y. l. Celsus 27. D. *eod.* l. 6. D. *pro derelicto* l. 2. D. *pro legato.* l. 3. l. 4. C. *pro herede.* 2. Harmenop. 1. §. 50. D. GOTH.

Si ex ea quoque causa res tradita non sit. l. pen. D. *pro suo.* aliud juris est, si putem me ex causa venditi tibi teneri, & ideo tradam: hic enim nisi subsit causa vel titulus emptionis, usu non capies, l. pen. D. *de usurp. & usuc.* l. 2. D. *pro empt.* nisi si quæ justa causa fuerit existimandi emptionem revera præcessisse, l. 11. *eod.* FABR. I.

z. L. 2. l. 11. D. *pro emptore*: l. 3. D. *pro legato.* l. 1. D. *pro donato.* 2. Harmen. 1. §. 50. D GOTH.

Melius legeretur ψευδεῖ, & ὑπόνοιᾳ subscribatur, id est *suspitione.* ANON. DUK.

Eadem voces sic correxit ANON. NISP.

Unde patet utrumque scriptorem nec Græce nec Latine satis doctum fuisse, sed ex magistri forte dictantis ore excēpisse, qui deleto insuper articulo ἡ voluit legend. ἐπειδὴ ψευδεῖ τῆς νομῆς ὑπονοίᾳ ἐμποδίζεται ἡ ὀσκ. Neque Curtius sanum videtur credidisse locum, sed ceteris salvis in fine legisse, ἐμποδίζει τὴν ὀσκαπίονα. Sed nulla mutatione opus, si verbum subst antivum ἐστι (ut millies) subaudias, quomodo verti. G. O. R.

a. l. de accessionibus 14. §. 1. l. 15. §. 2. D. *de diversis & temporal b. præscript.* adde 2. Harmenop. 1. §. 72. Eclog. 11. c. 10. D. GOTH.

b. Nam sicuti perseverat usucapere, qui postea cognovit rem alienam esse, l. 48. §. 1. D. *de adq. rer. dom.* ita heredis mala fides non impedit

ἀμαδόχυ πίστις οὐκ ἀφανίζει· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου mala fide τις ἐνέμετο τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, ὁ τούτου κληρονόμος ἢ bonorum possessor, εἰ καὶ ἠγνόει τὸν ἀγρὸν ἀλλότριον ὄντα, οὐκ ὠφεληθήσεται, ἀφ' οὗ mala fide [c] ἀρχθῆναι τὴν νομὴν ἐπὶ τοῦ τελευτήσαντος.

ma successoris fides haud corrumpit. Quod si ex contrario mala fide quis possederit alienum agrum, hujus heres aut bonorum possessor, etsi ignorat alienum esse agrum, non adjuvabitur, quoniam possessio mala fide a defuncto cœpta fuit.

Τοῦτο δὲ τὸ ἐπὶ τοῦ μακροῦ χρόνου διάταξις [d] τοῦ θειοτάτου ἡμῶν δεσπότου καὶ ἐπὶ [82] ἀσουκαπίονα ἐξέτεινεν· ὥστε [e] τὴν bona fide ἐπὶ τοῦ τελευτήσαντος [83] ἀρχθεῖσαν νομὴν ἐπὶ τῷ κινητῷ πράγματι λυσιτελεῖν τῷ διαδόχῳ πρὸς περαίωσιν ἀσουκαπίονος καὶ [84] κοντινουατεύεσθαι τὸν χρόνον αὐτῆς, εἰ καὶ οἶδεν αὐτὸς ἀλλότριον τὸ πρᾶγμα· καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου, κακῶς ἀξιαμένου νέμεσθαι τοῦ τελευτήσαντος, ἡ bonæ fidei νομὴ τὸν κληρονόμον οὐκ ὠφελεῖ.

157 Hoc autem de longo tempore *dictum* constitutio sanctissimi Domini nostri etiam ad usucapionem extendit; ut possessio bona fide a defuncto inchoata in re mobili prosit successori ad consummationem usucapionis, ac tempus ejus continuetur, etiamsi ipse sciat rem *esse* alienam: atque e diverso, si male possidere cœperit defunctus, bonæ fidei possessio heredem non juvat.

§. XIII. Εἰ δὲ καί τις bona fide ἠγόρασεν [f] ἀλλότριον πρᾶγμα, καὶ χρόνον ἐνεμήθη τινὰ, εἶτα ἐπώλησεν· ἐνεμήθη δὲ καὶ

158 §. XIII. Sed & si quis bona fide rem alienam emerit, & *per* tempus aliquod possederit, postea vendiderit; pos-

82. ἀσουκατίου F. 83. ἀρχθ. νομ. post πράγματι F. 84. κομφιεματεύεσθαι ἤτοι βεβαιοῦσθαι ante F.

cœptam à defuncto usucapionem, cum initium ei bonæ fidei ratio tueatur, & heres defuncti vice fungatur, l. 22. D. *de usucap.* FABR. I.

c. Propter initii vitium, l. ult. C. *comm. de usuc.* vitia enim possessionum ab auctoribus contracta perdurant, & successorem auctoris sui culpa sequitur. Denique cum quis utitur adminiculo ex persona auctoris, uti debet cum sua causa, suisque vitiis, l. 13. §. 1. D. *de adq. poss.* nec heres ignoratione sua defuncti vitia excludit, l. 11. D. *de div. temp. præscr.* ἁμαρτίας ἐστὶ κληρονομία. FABR. I.

d. l. un. C. *de Usuc. transf.* δεσπότης hic pro imperatore, ut & inf. §. ult. in f. δέσποινα pro Augusta seu pro Imperatoris uxore. D. GOTH.

Vide nos ad Mylii præfat. Hist. Th. G. O. R.

e. Th. heic usucapionem pro triennii usucapione dici putat; alii quoque pro longi temporis acquisitione accipiendam censent. H. ERNST.

Hodie in usucapione satis est, si initio bona fides interveniat, secundum quod exigit longi temporis præscriptio, ut est in l. un. C. *de usuc. transf.* id est, ut olim obtinebat in præscriptione longi temporis, d. l. 48. §. 1. Nec igitur verum est quod putabat Jac. Cujacius, qui arcem jurisprudentiæ condidit, apud Justin. versum illum, *quod nostra constit.* &c. reponendum esse post §. *inter vend.* Nec etiam velim in d. l. un. *tricennium* in *trienninm* mutari: Justinianus enim supra de triginta annis jam erat locutus. Theodericus in Ed. §. 12. *de triennali præscriptione.* „ Ta i autem pos-„ sessori etiam auctorum, proauctorumque suo-„ rum tempora secundum leges proficere debere „ censemus". Nec mutat quod ait V. C. Justin. mox exigere justum titulum, qui in tricennio non desideratur: nec enim ait in triennio [*sic*] justum titulum exigi, sed in omni justo titulo possessionis (sic leg. ex veteribus) auctoris justam detentionem non interpellari atque interrumpi incidente mala fide ejus, qui bona fide rem mobilem possidere cœpit, sive ex donatione, sive ex alia lucrativa causa quis possideat. FABR. I.

Addantur, quæ in præf. T. V. *Thes. Jur.* pag. 9. scribit EV. OTTO.

f. l. 14.

καὶ ὁ παρὰ τὸ ἀγοραστοῦ ἀγοράσας· συζευγνύμενος ἑκατέρου προσώπου ὁ χρόνος τῆς νομῆς, τῷ δευτέρῳ ἀγορασῇ τὴν τοῦ πράγματος ἐποιεῖ δεσποτείαν, ἀντιγραψάντων τοῦτο Σεβήρου καὶ Ἀντωνίνου.

possederit vero & is, qui de emtore emit: conjunctum utriusque personæ tempus possessionis, secundo emtori dominium rei adquirit, id quod Severus & Antoninus rescripserunt.

§. XIV. Γέγονεν ὡς ἐν εἰδίκτῳ διάταξις 159 Μάρκου ὃ τοῦ βασιλέως, λέγουσα τὸν ἀλλότριον πρᾶγμα ἠγορακότα παρὰ 85 τοῦ φίσκου, πενταετίας παραδραμούσης, γίνεσθαι δεσπότην τοῦ πράγματος. Τὸ δ' εἴδικτον ἀναγκαῖον ἦν ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων διὰ ἐλάττονος χρόνου τῆς πενταετίας δεσπόζειν τοῦ ἀγορασθέντος· οἷον, ἐπειδὴ φόρτιβον ἐκ τυχὸν ἦν, καὶ μὴ 86 τὸν πενταετῆ χρόνον ἐναγόμενος ὁ ἠγορακὼς 87 ἐξώθει παραγραφῇ τὸν ἐνάγοντα· ἃ ταῦτα μὲν Μάρκος ὁ θειότατος.

§. XIV. Facta est per modum edicti constitutio Imperatoris Marci, jubens ut, qui rem alienam de fisco emerit, elapso quinquennio, dominus rei fiat. *Hoc* autem edictum necessarium erat iis, qui per tempus quinquennio brevius *rei* emtæ domini fieri non poterant: veluti, quia forte furtiva erat, & post quinquennale tempus emtor conventus actorem præscriptione repellebat. Et hæc quidem Divus Marcus.

Διάταξις δὲ γέγονε τοῦ θειοτάτου 88 Ζήνωνος h λέγουσα, τὸν ἠγορακότα παρὰ τοῦ φίσκου, ἢ κατὰ δωρεὰν δεξάμενον, ἢ κατὰ περμουτατίονα, αὐτὸν μὲν τὸ ἀμέριμνον i ἔχειν παραχρῆμα, καὶ, εἴτε ἐνάγεται εἴτε ἐνάγει,

160 Facta est autem constitutio Divi Zenonis jubens, ut qui de fisco emerit, vel per donationem acceperit, aut ex permutatione, ipse quidem confestim securus fiat; &, sive conve-

85. τοῦ de: F. 86. τὸν de: F. 87. Sic malui pro vulg. ἐξώθη, ut imperfecti sit temporis, quam cum F. 2. ἐξωθεῖ, quod est præsentis. 88. βασιλέως ad: F.

f. l. 14. §. 2. D. *de diversis & tempor. præscrip.* ubi plenius dixi. D. GOTH.

Longiora sunt, quam ut huc transferantur, quæ de continuata venditorem inter & emtorem possessione disputant P. BURGIUS *Elector.* CAP. VII. ac MERILLIUS V. *Observ.* 31. & 1. *Var. ex Cujac.* 46. Sufficit enim, quod Theophilum laudent ac sequantur. G. O. R.

g. l. ult Cod. *si adversus fiscum.* καὶ Κομμόδου. Id enim additur ab Harmenopulo 3. tit. 3. §. 95. adde & §. 93. ibidem. D. GOTH.

Et Commodi, ut addunt gr. syn. 19. t. 13. Harm. 3. 3. 95. FABR. I.

gg. Edictum D. Marci & Commodi necessarium erat in re furtiva, quæ anno, ut cæteræ res mobiles, usucapi non poterat. [post D. Marcum vendita à fisco potest usucapi *ex Edit.* 2.] Edicto autem hoc excipiebantur res minorum: id est, emptor quinquennii præscriptione minorem non repellebat, l. ult. C. *si adverſ. fiſc.* Schol. ex Stephano: ἄρα ἐδὲ ὁ ἐλάττων τῶν κέ. ἐνιαυτῶν καλῶς κινεῖ παρελθούσης τετραετίας κατὰ τοῦ φίσκου; Στέφανος λέγει· κατὰ τοῦ φίσκου ἀληθῶς ὁ δύναται κινεῖν μὴ τὴν τετραετίαν, πλὴν εἰ μὴ εἴπῃ ὅτι τὸ ποσοῦ ἄξιον, ἐλάττονος οὔσης ἐχρῆν, ἐπεφέρθη κατὰ παραγραφήν μου. δύναται δὲ κινεῖσθαι κατὰ τοῦ ἀγοράσαντος ἕως πενταετίας, ὡς εἴρηται βιβ. β. τοῦ κωδ. τίτλῳ λς'. Διατάξ. γ. ἧς ἡ ἀρχὴ, *edicto quidem.* Falsum est, quod ait: post quadriennium minorem adversus fiscum agere non posse, nisi res ejus nimis exiguo pretio venierit: nam d. l. ult. loquitur de re minoris, quæ venit debiti paterni causa: quo casu si minor deceptus fuerit, etiam post quinquennium adversus fiscum restituitur. Falsum quod ait, intrà quinquennium adversus emptorem minorem agere posse: nec enim post quinquennium agere probibebitur. In summa præscriptio quinquennii aut quadriennii minorem non summovet. FABR.

h. l. 2. Cod. *de quadr. præscrip.* D. GOTH.

i. Nec igitur opus ei est securitate, quam parit usucapio, l. 1. C. *de comm. rer. alien.* l. 7. C. *de præscript. long. temp.* FABR. I.

k. De

ἐνάγει, τὴν καλλίονα αὐτὸν ἀποφέρεσθαι ψῆφον· τὸν δὲ τοῦ πράγματος κύριον μέχρι τετραετίας ἀγωγὴν ἔχειν κατὰ τοῦ φίσκου. Ταῦτα δὲ οὐκ ἐπὶ μόνης δεσποτείας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑποθήκης 89 ἡ αὐτὴ διάταξις ἐνομοθέτησεν, ὥστε μήτε τὸν δεσπότην τὴν in rem, μήτε τὸν κρεδίτωρα τὴν Σερβιάνην, k ἐπὶ τοῖς ἐκποιηθεῖσιν ὑπὸ τοῦ φίσκου, σωζομένας ἔχειν 90 τὰς ἀγωγὰς μετὰ τὴν τετραετίαν· Ἐφοίτησε δὲ τῆ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, l ἣν ἔναγχος ἐξεφώνησε, τὰ αὐτὰ βουλομένη κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκποιουμένων ἢ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ γαληνότητος, ἢ ὑπὸ τῆς εὐσεβεστάτης ἡμῶν 91 δεσποίνης m, ἅτινα ἡ Ζήνωνος διάταξις ἐπὶ τῶν φισκαλίων διετύπωσεν ἐκποιήσεων.

veniatur ſive agat, potiorem auferat calculum; *ipſe* vero rei dominus ad quadriennium uſque actionem habeat adverſus fiſcum. Hæc autem non de ſola proprietate, ſed etiam de pignore eadem conſtitutio ſanxit, ut neque dominus actionem in rem, neque creditor Servianam, in *rebus* a fiſco venditis, ſalvam habeat poſt quadriennium. Exiit porro Imperatoris noſtri conſtitutio, quam nuper promulgavit, eadem jubens obtinere etiam in *rebus* alienatis aut ab ipſius Serenitate, aut ab religioſiſſima Domina noſtra, quæ Zenonis conſtitutio in fiſcalibus alienationibus diſpoſuit. 161

89. ἡ de: F. 90. τὰς ἀγ. de: F. 2. 91. Sic Lovan. & F. 2. Reliquæ δεσπόινας.

k. De Serviana vide §. 7. inf. *de actionibus.* D. GOTH.

l. l. 3. Cod. *de quadr. præſcript.* D. GOTH.

m. δέσποινα pro Auguſta hic accipitur, ut & ſupra §. 12. δεσπότης pro imperatore. Dicitur quoque alias βασίλισσα. Hinc tit. 2. *Eclog.* 3. περὶ βασιλέως καὶ βασιλίσσης ἤτοι αὐγούστης. D. GOTH.

Oppiani Schol. βασίλεια, δέσποινα. Procop. ἀνέκδοτ. δέσποιναν αὐτὴν (Theodoram) προσειρῆν μέλλοντες. Nummus Theodoræ Aug. *Θεοδόρα δέσπυνα.* [ſic]. FABR. I.

Quidni auctorem ſuum laudat? G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΔΩΡΕΩΝ a.]

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

Ἔστι καὶ ἕτερος τρόπος b κτήσεως, ὁ 162 τῆς δωρεᾶς· καὶ ἀναγκαῖον ἐστὶ αὐτῆς διαλαβεῖν. Ἐμνήσθημεν δὲ ταύτης, ὡς ἐν παρεκβάσει, καὶ ἐν τοῖς c προλαβοῦσιν·

DE DONATIONIBUS.

TITULUS VII.

EST & alius adquiſitionis modus, Donatio: & neceſſarium de ea diſſerere. Meminimus autem ejus, tamquam in digreſſione, etiam in ſu-pe-

a. Adde 47. Eclog 1. 2. 3. 3. Harmenop. 1. 5. Paul. ſenten. 13. 39. D. 5. 6. D. GOTH.

b. Si donatio per traditionem fiat, jurisgentium eſt: res enim ſuas quibuſque donare apud omnes gentes jus poteſtaſque eſt. Demoſth. *adverſ. Leptin.* Hodie civilis eſt. FABR. I.

c. V. ſup. tit. proximo §. 11. §. 12. D. GOTH. Plerique ad h. l. explicandum adducunt §. 11 & 12. Inſt. *de Uſucap.* ſed perperam. Theophilum enim ad §. 40. φυσικὸς ſup. *de Rer. diviſ.* reſpexiſſe, nullum certe eſt dubium. ERNST.

d. l. 1.

βοῦσιν· ἀλλὰ νῦν τελείαν περὶ αὐτῆς ποιώμεθα διδασκαλίαν. Τῶν δὲ δωρεῶν δύο [1] ἐστὶ γένη, καὶ ἡ μὲν λέγεται mortis causa, ἡ δὲ inter vivos.

perioribus: sed nunc plenam de ea tradimus doctrinam. Donationum vero duo sunt genera: atque una quidem dicitur mortis causa, altera autem inter vivos.

§. I. [2] Καὶ mortis [d] causa ἐστὶ δωρεὰ, ἡ διὰ ὑποψίαν [3] γενομένη θανάτου· οἷον, ἐάν τις δωρήσηται τινι μέλλων [4] πλέειν ἐπικίνδυνον πλοῦν, ἢ ὁδεύειν ὁδὸν ἐνοχλουμένην ὑπὸ θηρίων ἢ λῃστῶν ἢ πολεμίων, ἵνα, εἴ τι ἀνθρώπινον [e] τῷ δωρησαμένῳ συμβῇ, ἀναφαίρετον ἔχῃ τὴν δωρεὰν ὁ ταύτην δεξάμενος· εἰ δὲ τῦ [f] δωρησαμένου [5] προτελευτήσῃ ὁ ταύτην δεξάμενος, ἐξεῖναι τῷ δωρησαμένῳ ῥεπετιτεύειν τὸ δωρηθέν· εἰ δὲ μεταγνῷ [g] ὁ δωρησάμενος, [6] ἀναλαμβάνει τὴν δωρεὰν, ὥσπερ εἰ καὶ προτελεύτησεν ὁ τὴν δωρεὰν δεξάμενος.

§. I. Et mortis causa donatio est, quæ propter mortis suspicionem fit: veluti, si quis periculosam navigationem suscepturus, aut iter ingressurus infestatum a feris vel latronibus vel hostibus, alicui donaverit; ut, si quid humani acciderit donanti, irrevocabilem habeat donationem *is* qui eam accepit. Quod si ante donatorem moriatur qui eam accepit, ut liceat donanti *rem* donatam repetere. Si vero pœnituerit donatorem, donationem recipit, quemadmodum si præmortuus sit qui donationem accepit.

Αὗται δὲ αἱ mortis causa δωρεαὶ ἐοίκασι ληγάτοις ἁπάντως· πάλαι γὰρ μετα-

Hæ vero mortis causa donationes legatis per omnia similes sunt. Olim enim

1. ἐισὶ ante F. Paulo ante malo ποιώμεθα. G. O. R. 2. καὶ de: F. 3. γιν. F. 4. πλεῖν F. 5. προτελευτήσει ante F. 6. ἀναλήψεται F. 7. μὲν ad: F.

d. l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. D. *de mortis causa donationibus.* 3. Harmenop. 1. §. 7. 8. 9. 10. Paul. 3. sent. 7. D. GOTH.

Hæc est prima & antiquissima mortis causa donandi ratio, ut constat ex Hom. versibus h. t. relatis: cujus exemplum exstat apud Xenophont. 5. ἀναβ. deinde cœpit quoque donari ab eo qui nullo præsentis periculi motu [l. metu] conterritus, sed sola cogitatione mortalitatis donat, l. 2. D. *de mort. caus. donat.* id est, cui ex humana sorte, mortis cogitatio est, l. 35. §. 2. *eod.* FABR. I.

e. Si quid me fuat. si quid mihi humanitus contigerit. si quid acciderit. Si quid mihi fatale contigerit, quibus verbis mors significatur, l. 162. D. *de verb. signif.* Græci, ἐάν τι συμβῇ dicunt, ἐάν τι πάχω, ἐάν τι συμβῇ περὶ ἡμᾶς ἀνθρώπινον. Inscriptio vet. *Si cui quid vestrum humanitus contigerit.* Alia: εἰ μὴ αὐτος ὁ Αχιλλευς πάθοι τι ἀνθρώπινον. FABR. I.

f. Primus casus quo mortis causa donatio revocari potest: adde l. 29. D. *de mortis causa donat.* Paul. 3. sent. 7. §. 1. D. GOTH.

Th. non intellexit quid esset *supervivere.* supervivere alias dicitur quis respectu ejus, qui morte præventus est. Hic autem qui salvus sanus rediit. tribus enim modis hæc donatio revocatur. Si donator supervixerit, si donationis pœnitens sit, & si prior vita decesserit, qui donatum accepit. [quibus casibus donator rem veluti fiduciariam dare videtur, aut παρακαταθηκην ut appellat Xenoph. 5. ἀναβ. donatarius accipere. Liv. 32. *Optimum ratus Nabidi eam Lacedæmoniorum tyranno velut fiduciariam dare, ut victori sibi restitueret: si quid adversi accidisset, ipse haberet.* ex Edit. 1.] FABR.

Idem jam notaverat Ernstius. Videtur autem Th. præ festinatione forte, vel alia humana incuria legisse, quasi scriptum esset, *sin autem supervixisset ei cui donavit, reciperet.* G. O. R.

g. Secundus casus l. 30. D. *de mortis causa donat.* D. GOTH.

μεταξὺ τῶν νομικῶν ἀμφιβολία τις ἦν, πότερον δωρεᾶς, ἢ ληγάτου μίμησιν ἔχει· καὶ ἐπειδὴ ἑκατέρων εἶχε γνωρίσματα, δωρεᾶς φημὶ καὶ ληγάτου, οἱ μὲν ἐοικέναι τῇ δωρεᾷ, οἱ δὲ τῷ πλησίαν εἶναι ληγάτῳ ταύτην ἔφασκον· ταύτην δὲ τέμνουσα τὴν φιλονεικίαν προῆλθε διάταξις h τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, θεσπίζουσα κατὰ πάντα σχεδὸν ἐξισοῦσθαι αὐτὴν τοῖς ληγάτοις. τὸ δὲ i σχεδὸν εἶπον, ἐπειδὴ ἀπὸ ζῶντος εἰς ζῶντα 8 γίνεται· συνιστάσθω τοίνυν κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ θείᾳ διατάξει.

enim inter Juriſperitos dubitatio quædam erat, utrum donationis an legati inſtar haberet. Et quum utriuſque haberet indicia, donationis inquam & legati, alii eam donationi eſſe ſimilem, alii legato proximam dicebant. Sed prodiit noſtri Imperatoris conſtitutio hanc controverſiam dirimens, *ac* ſanciens, ut ea legatis fere per omnia exæquetur. FERE autem dixi, quoniam a vivente fit in viventem. Celebretur ergo ſecundum *ea* quæ ſacra conſtitutione dicta ſunt.

Ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ mortis cauſa k δωρεά ἐστιν, ὁπότε ἑαυτόν τις βούλεται ἔχειν, ἤπερ ἐκεῖνον ᾧ ἐδωρήσατο, καὶ μᾶλλον τὸ πρᾶγμα κερδαίνεσθαι βούλεται ὑπὸ τοῦ τὴν δωρεὰν δεξαμένου, ἤπερ 9 ὑπὸ τοῦ οἰκείου κληρονόμου· τοιαύτην ποιοῦντα δωρεὰν Ὅμηρος l ὁ θεσπέσιος ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ τὸν Τηλέμαχον εἰσάγει Πειραίῳ διὰ τούτων τῶν ἐπῶν·

Est autem veluti in ſumma mortis cauſa donatio, quando ſe quis mavult habere, quam eum cui donavit, & rem adquiri potius vult ab eo qui accipit donationem, quam ab herede ſuo. Hujuſmodi donationem divinus Homerus in Odyſſea facientem inducit Telemachum Piræo in hiſce verſibus:

Πείραι',

Piræe,

8. Pro γίνονται reſcribo γίνεται, nam legata non transeunt in legatarios ante mortem donantis. ERNST. Cui emendationi cum Fabroto locum dedimus. G. O. R. 9. ἀπὸ ante F. qui tamen ἤπερ hic & paulo ſupra male dedit.

h. l. ult. in f. C. *de mortis cauſa donat.* D. GOTH.

i. Mortis cauſa donatio legato comparatur, l. 3. §. 1. D. *ſi quid in fraud. patr.* vice legati fungitur, l. 3. §. pen. D. *de bon. libert.* Cur ait *fere*? quia ſuperſunt quædam differentiæ: nam præſens præſenti dat, ut eſt in l. 38. D. *de mort. cauſ. don.* id eſt, ut Græci interpretantur, ἡ θανάτου αἰτίᾳ δωρεὰ προῆκται δίδοται, 47. Baſil. t. 3. legata autem ab herede præſtantur. Aliæ notantur a Græcis ad l. 25. 27. & 35. *eod.* [& ad leg. 20. §. 1. D. *de leg. præſt. cont. tab. bon. poſſ. pet.* XXXIX. Baſ. tit. 1. *ex Edit.* 2.] FABR.

Adde & l. 5. §. 17. D. *de His quæ ut ind.* DOUJAT.

Falſam eſſe differentiam Theophili pronuntiat A COSTA, ſatis dictatorie; nec enim rationem addit. Noſtrum præter Fabrotum ſatis defendere poſſis ex Comment. VINNII pag. 256. n. 5. G. O. R.

k. 47. Eclog. 3. c. 1. 5. Harmenop. 1. §. 4. Gajus 10. l. 1. D. *de mortis cauſa donat.* D. GOTH.

Quid Gajus 10. ſibi velit, neſcio. G. O. R.

l. Σοφὸς καὶ θεῖος ποιητής, Jul. Or. 2. [θεῖος ποιητής. Menander Rhet. *Edit.* 2.] egregius §. 2. f. *de jur. nat.* præcipuus Poëtarum l. 16. §. *eventus*, D. *de pœn.* ſummus Poëtarum, l. 236. D. *de Verb. S.* μέγις ὢν τῶν ποιητῶν, Diod. Sic. 16. πολυφωνότατος ὢν ἁπάντων τῶν ποιητῶν, Dionyſ. Halic. δαιμόνιον ὢν μούσαις πνεῦμα, Plutarchus. τῶν ποιητῶν ὁ κορυφαῖος. Iſidor. Peluſiot. Ep. 162. lib. 5. [τῶν ποιητῶν ἄριστος, Cyrill. 1. contra Julian. Lucret. verſ. 1051. lib. 3. *Adde Heliconiadum comites, quorum unus Homerus Sceptra potitus*, Edit. 2.] FABR.

m. Odyſſ. 17. in princ. [verſ. 78. ſeqq.] D. GOTH.

Hi verſus abſunt à regiis codicibus, & in uno adnotatur: κεῖται ὐ τῷ ῥητῷ τὰ ἔπη. perperam autem abeſſe oſtendunt illa Th. ἀφ' τούτων τῶν ἐπῶν. FABR.

n. Schol.

m Πείραϊ, ϑ᾽ γάρ τ᾽ ἴδμϑν, ὅπως ἔσται τάδε ἔργα,
Εἴ κεν ἐμὲ μνηστῆρες ἀγήνορες ἐν μεγάροισι
Λάϑρη κτείναντες, πατρῷϊα πάντα δάσονται,
Αὐτὸν ἔχοντά σε βούλομ᾽ ἐπαυρέμϑν, ἢ τινα τῶν δε.
Εἰ δέ κ᾽ ἐγὼ τούτοισι φόνον καὶ κῆρα φυτεύσω,
Δὴ τότε μοι χαίροντι φέρειν πρὸς δώματα χαίρων.

Piræe, nec enim ſcimus, quomodo caſura ſint hæc cœpta:
Si quidem me proci inſolentes in ædibus
Clanculum occidentes, paterna omnia dividant,
Malo te ipſum poſſidentem *his* frui, quam ullum eorum;
Sin autem ego illis cædem ac mortem intulero,
Tum ſane *tu* lætus mihi læto in ædes referes.

§. II. Μαθόντες δὲ τῆς mortis cauſa δωρεᾶς, εἴπωμεν δὲ τῶν λοιπῶν δωρεῶν, αἵ τινές εἰσιν inter n vivos. γίνονται δὲ αὗται, μηδεμίας ἐννοίας ὑποκειμένης θανάτου, αἵ τινες ο ἀπροίκασι τοῖς ληγάτοις. Ταύτας δὲ τὸ πέρας ἐσχηκυίας, ὡς ἔτυχεν, ϑ᾽ p δυνατὸν ἀνακαλεῖσθαι. Περαιοῦνται δὲ, ἡνίκα ὁ δωρούμενος τὴν οἰκείαν 10 δηλώσῃ γνώμην ἐν γράμμασιν ἢ καὶ ἀγράφως. Καὶ ὥσπερ ὁ πωλήσας τὸ πραθὲν ἀναγκάζεται τραδιτεύειν, q οὕτω διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τὸν δωρήσασθαι βεληθέντα ἀναγκάζει πάντως ὁλοσχερῆ τὸ δωρηθὲν, τὸ τέλειον παρέχουσα τῇ δωρεᾷ, εἰ καὶ μὴ r παρηκολούθησεν ἡ τραδιτίων.

Οὐ

§. II. Quum de mortis cauſa donatione cognoverimus, dicamus de reliquis donationibus, quæ ſunt inter vivos. Hæ autem fiunt, nulla exſiſtente mortis ſuſpicione, quæ legatis ſunt abſimiles. Porro has exitum adeptas, *temere* prout inciderit, non licet revocare. Perficiuntur autem, quum donator ſuam in ſcripto aut etiam ſine ſcripto voluntatem declaraverit. Et ſicuti venditor *rem* venditam tradere cogitur, ita Imperatoris noſtri conſtitutio *eum* qui donare voluit, cogit omnino *rem* donatam tradere, tribuens donationi perfectum *robur*, etſi traditio non ſit ſecuta. Nec

10. δηλώσει ante hanc.

n. Schol. δωρεά ἐστιν δόσις, ἤτοι συγχώρησις ἐξ εὐδαιμονίας ἀνάγκης τὴν χύσιν ἔχουσα. nemo munificus niſi volens. FABR.

o. Schol. ἀνόμοιαί εἰσιν. FABR.

p. v. l. 4. 5. & paſſim. C. *de revocandis donationib.* 47. Eclog. 2. c. 4. 3. Harmenop. 1. 14. & 17. D. GOTH.

Juſtin. *temere*, id eſt, facile, l. 2. C. *de cont. empt.* vel ſine cauſa. Serv. in 9. Æneid. *Temere ſignificat & facile, & ſine cauſa*, [perfecta igitur donatio temere non revocatur, ἡ δωρεὰ δόσις ἀναπόδοτος, Ariſt. 4. Top. c. 4. Demoſth. adv. Leptin. *Edit.* 1.] FABR.

q. v. l. 11. §. 2. D. *de act. empti.* l. 35. Cod. *de donationib.* D. GOTH.

Si res emptori non tradatur morâ præfractâ, ſeu procaciâ, & contumaciâ venditoris, in id quod intereſt emptoris emptionem compleri, tenetur, l. 4. C. *de act. empt.* ſi tamen emptor rem ipſam diſtricte malit, præſtatione ejus venditor omnino defungi debet, Paul ſent. 1. tit. 13. FABR. I.

r. In uno: εἰ καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ποιήσεως τοῦ συμβολαίου μὴ παρηκολούθησεν ἡ τραδιτίων. [Scholion eſt: *licet inſtrumenti conſcribendi tempore, aut donationis celebrandæ, traditio ſecuta non ſit.* ex Edit. 2.] FABR.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο [11] περὶ τῶν δεχομένων τὰς δωρεὰς ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν ἐνομοθέτησε βασιλεὺς, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι προσεπενόησεν· οἱ μὲν γὰρ πάλαι βεβασι- 169
λευκότες τὰς δωρεὰς [s] ἐμφανεῖς ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων γίνεσθαι παρεκελεύσαντο, εἴγε ἡ δωρεὰ μείζων εἴη τῶν [t] διακοσίων νομισμάτων· αὐτὸς δὲ ἐθέσπισε [u] μέχρι πεντακοσίων νομισμάτων καὶ ἀνεμφάνιστον οὖσαν ἐρρῶσθαι τὴν δωρεάν· [12] ἐξεῦρε δὲ τινὰς [x] δωρεὰς, ἃς μηδὲ δεῖσθαι πράξεως εἶπεν ὑπομνημάτων, [13] εἰ τῶν φ νομισμάτων [y] ὑπερβαίνοιεν τὴν ποσότητα, ἀλλ' ἔχειν αὐτὰς τὸ ἰσχυρὸν ἐκέλευσε. Πολλὰ 170
[14] δὲ καὶ ἕτερα πρὸς πλατυτέραν ἔξοδον τε καὶ ἰσχὺν [12] ἐξεῦρε τῶν δωρεῶν· ταῦτα δὲ [15] πάντα ἐστὶν εὑρεῖν τὸν ταῖς θείαις αὐτοῦ διατάξεσιν [z] ἐντυχόντα.

Ἐκεῖνο δὲ εἰδέναι χρή, ὅτι εἰ καὶ [16] τὸ τέλειον ἔχοιεν αἱ δωρεαὶ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γενόμεναι, [a] ἀχάριστος δὲ περὶ τὸν εὐεργετήσαντα ὁ τὴν δωρεὰν δεξάμενος [17] δειχθῇ, διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως δέδωκε

Nec vero hoc ſolum de *iis* qui donationes accipiunt, religioſiſſimus Imperator noſter conſtituit, ſed & aliud quid adinvenit. Veteres enim Principes juſſerant donationes publice cum confectione actorum fieri, ſi quidem donatio ducentis ſolidis major eſſet: ipſe autem ſanxit, donationem quamquam non inſinuatam valere uſque ad ſolidos quingentos. Invenit quoque donationes aliquas, quas nec actorum confectione indigere dixit, ſi quingentorum ſolidorum quantitatem exceſſerint, ſed robur eas habere juſſit. Multa vero alia etiam ad pleniorem donationum exitum atque vim invênit. Sed hæc omnia invenire poteſt, qui ſacras ejus conſtitutiones legerit.

Hoc autem ſcire oportet, quod, licet perfectum *robur* habeant donationes dicto modo factæ, ſed *is* qui donationem accepit, erga beneficum ingratus *eſſe* probetur, Imperatoris noſtri

11. ὑπὲρ F. Mox ὁ εὐσ. βασ. ἐνομ. omiſſo ἡμῶν F. 2. 12. ἐξηῦρε F. & mox μὴ δεῖσθαι. 13. εἰ καὶ F. 2. De ſequenti ὑπερβαίνοιεν vide Not. *y*. 14. δὲ de: F. 15. σύμπαντα ἐυρεῖν ἔστι τοῖς F. 16. τὸ de: F. 17. ἀποδεχθῇ F.

s. Inſinuationis ratio exſtat in edicto Athalarici apud Caſſiod. Var. 9. 18. FABR.

t. [l. ult. C. Theod. *de Sponſ.*] & 300. poſtea l. 34. C. *de donat.* D. GOTH.

u. l. 36. in f. C. *de donationib.* Novell. 162. c. 13. Harmenop. 1. §. 21. 32. 47. Eclog. 1. c. 63. D. GOTH.

[Schol. Διατάξεις'. *ex Edit.* 2.] C. 36. *de Donat.* ex qua Græci in l. 34. *cod.* pro *trecentis* repoſuere quingentos. [Cæterum in rationem donationis, ſive εἰς τὴν τῆς δωρεᾶς ποσότητα, fructus ex re donata percepti non veniunt in computationem donationis, l. 9. §. 1. & l. 11. D. *de don.* ἀλλ' αὐτὸ μόνον τὸ τοσοῦτος δωρηθὲν τεθήγμα, ut ibi aiunt gr. id eſt, res ipſa principalis. & ideo licet fructus poſteà percepti una cum ipſa re quingentos ſolidos excedant, non indigent inſinuatione, ut ſcribunt iidem gr. ad d. §. 1. *Edit.* 1.] FABR.

x. v. d. l. 36. in pr. & §. 1. & 2. 3. Harmenop. 1. §. 21. & Eclog. d. c. 63. *circa princ.* D. GOTH.

y. ὑπερβαῖεν pro ὑπερβαίησαν. altera inflexio barbara eſt. NANCELIUS. Quidam C. ὑπερβαίνοιεν. FABR. II.

Mirum ergo, Fabrotum huic Codici non obſecutum, quod mihi faciendum putavi addito ν finali: ſed ipſum cum omnibus ante ſe Editoribus retinuiſſe barbarum ὑπερβαίνειε, niſi quod Fabr. I. exhibeat ὑπερβαίνειν. G. O. R.

z. l. 33. 34. 35. 36. C. *de donationib.* adde Novell. 52. c. 2. & 101. & 162. c. 1. D. GOTH.

a. 3. Harmenop. 2. §. 3. 47. Eclog. 2. c. 10. l. ult. C. *de revocand. donationib.* D. GOTH.

Ob crimen ἀχαριστίας revocantur donationes. l. 1. pen. & ult. C. *de revoc. don.* οὐδὲν γὰρ ὅλως φιλίαν οὔτε συνδεῖ μᾶλλον ἐυχαριστίας, οὔτε διέλυσεν [ſic] ἀχα-

κε παῤῥησίαν, ἐκ φανερῶν αἰτιῶν εἰς ἀχα- 171 noſtri conſtitutio facultatem dederit,
ριστίαν [18] ἀναγραφομένων, ταῦτας ἀνα- eas ex certis cauſis ad ingratitudinem
τρέπειν· ὥστε μή τινα τὰ οἰκεῖα πράγ- relatis revocare: ut ne quis, qui res
ματα φιλοτιμίας χάριν εἰς ἕτερον μετα- ſuas benignitatis cauſa in alium trans-
τιθέντα, ὕβριν καὶ ζημίαν τινὰ ὑφίστα- fert, injuriam & damnum aliquod
σθαι παρ' ἐκείνων οἷς [19] ἐδωρήσατο. Τοὺς ſuſtineat ab iis quibus donavit. Mo-
δὲ τρόπους τῶν ἀχαριστιῶν, καὶ τὰς ἀγω- dos autem ingratitudinum, atque a-
γὰς· δι' ὧν ἀνατρέπονται αἱ δωρεαὶ, μα- ctiones per quas revocantur, diſce-
θεῖν ἔνεστι τὴν εἰρημένην διάταξιν· *[19] ἀνα- re poteſt qui dictam conſtitutionem
γνόντα. legit.

§. III. Εστι καὶ ἕτερον εἶδος τῆς inter 172 §. III. Eſt etiam alia ſpecies dona-
vivos δωρεᾶς, ὃ τοῖς μὲν νομικοῖς ἄγνωστον tionis inter vivos, quæ Juriſconſul-
ἦν, διατάξεις δὲ βασιλικαὶ τῶν νομικῶν tis quidem ignota erat, ſed conſti-
νεώτεραι ταύτην ἐκφυτόμησαν· λέγεται δὲ tutiones Imperiales Juriſconſultis ju-
αὕτη πρὸ γάμου δωρεά· ποιεῖται δὲ ταύ- niores eam introduxerunt; hæc au-
την [b] ὁ μνηστὴρ εἰς τὴν μνηστήν. σιωπη- tem dicitur ante nuptias donatio:
ρὰν [20] ἔχουσα αἵρεσιν ἐν ἑαυτῇ, ὥστε facitque eam ſponſus in ſponſam: ta-
[21] τότε τὸ κῦρος ἔχειν αὐτὴν, ἡνίκα citam in ſe habens conditionem, ut
παρακολουθήσουσιν οἱ γάμοι· ὠνόμασται 173 ea tunc robur habeat, quum nuptiæ
δὲ [c] πρὸ γάμου [22], διὰ τὸ πρὸ τῆς ſint conſecutæ. Vocata autem eſt an-
συστάσεως τοῦ συνοικεσίου γίνεσθαι αὐ- te nuptias, quia ante contractum
τὴν, οὐδέποτε δὲ μετὰ τὸν γάμον· καθ' matrimonium fiebat, nunquam vero
ὅλου poſt

18. ἀναφερομένων F. 19. ἐδωρήσαντο ante F. qui mox ἀχαρίστων dederat in Edit. 1.
*19. ἀναγνῶντα ante hanc. 20. ἔχουσαν F. 2. 21. τότε de: F. 2. Mox παρακολουθήσουσιν ante F. 2. 22. δωρεὰ ad: F. 2. Vid. Not. c.

ἀχαριστίας, ut ait Themiſtius. Item revocantur donationes ex cauſa ſupervenientium liberorum, l. 8. *eod.* Lex Longob. tit. 61. §. 5. quod quidem jus antea non obtinebat, ut colligere licet ex c. ult. 17. q. ult. *ſed nos paterna caritas eo perducit, ut credamus patrem haud donaturum fuiſſe, ſi de liberis cogitaſſet.* Legem tamen ſi unquam non pertinere ad remunerationes magis placet: nam mera donatio non eſt, cum præmii loco merenti quid conceditur. B. Chryſoſtom. Hom. 23. tom. 5. τοιαύτη γὰρ τῶν χαρισμάτων ἡ φύσις, οὐκ ἔχει στεφάνους, ἔστε ἀμοιβάς. οὐ γὰρ τῶν δεξαμένων τὸ δῶρόν ἐστι κατόρθωμα, ἀλλὰ τῆς τῷ παρεσχηκότι φιλοφροσύνης χάρισμα. FABR. I.

b. Donatio propter nuptias eſt veluti contraria dos mariti, repenſatrix dotis, æquipendium, hoſtimentum, ἀντισήκωμα dotis uxoriæ. quidam ſponſalia vocant, Martianus Capella de Nupt. Philol. 2. Græci ἕδνα. FABR. I.

GALTERIUS ſic definit: *quæ dotis compenſandæ cauſa a ſponſo in ſponſam, vel a marito in uxorem confertur. Unde ſequitur*, inquit, *mancam eſſe THi definitionem, dum ait*, donationem ante nuptias eſſe illam, quam ſponſus in ſponſam confert. *Neque enim convenit illa reſtrictio præfata Juſtini conſtitutioni.* Atqui nihil peccavit noſter, dummodo contextum accuratius legiſſet Galterius, quem quid opus hic deſcribere? Nonne prius Th. de *vera* & antiqua *ante nuptias* donatione agit, antequam de conſtit. Juſtini nondum præfata quidquam dicit? G. O. R.

c. Legendum πρὸ γάμου δωρεὰ ut infra. ſic enim ſcribitur 28. Eclog. 5. Novell. 39. c. 1. Harmen. 4. tit. 3. dicitur δωρεὰ μνηστείας, donatio ante vel propter nuptias. D. GOTH.

Unde Fabr. in 2. edit. δωρεὰ addidit, ſed abſque ulla neceſſitate, quandoquidem vel ipſe Juſtin. hic habet: *quod ante nuptias vocabatur.* G. O. R.

ὅλου γὼ [23] ἅπασα δωρεὰ ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ γινομένη [d] μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπηγόρευται.

Ἀλλὰ γέγονε διάταξις [e] τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνου, ἐπιτρέπουσα, ὥσπερ ἐκ τῶν παλαιῶν νομικῶν ἔξεστιν ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ αὔξειν τὴν προῖκα, καὶ εἰ συμβῇ [24] νομίσματα ἐπιδοθῆναι εἰς προῖ- 174
κα ἑκατὸν, ἠδύνατο καὶ μετὰ χρόνον τῆς συστάσεως ἡ γυνὴ [25] ἐπιδοῦναι ἄλλα ὅσα ἂν ἐβούλετο χρήματα, καὶ πλείονα ποιῆσαι τὴν προῖκα, καὶ δωρεὰν οὐδεὶς ἐκάλει τὸ τοιοῦτον· ὡσαύτως καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν δύνασθαι τὸν ἄνδρα μείζονα ποιεῖν, καὶ τῷ ἑνὸς αὐξοντος μέρους, ἐπέτρεψεν ἐξεῖναι καὶ τῷ ἑτέρῳ τὰ αὐτὰ πράττειν.

Αλλ' ἐπειδὴ ταῦτα μὲν ἠβούλετο ἡ διάταξις, τὸ δὲ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ὄνομα ἦν τοῖς [26] γινομένοις ἀσύμφωνον, καὶ ἐλέγετο πρὸ γάμου ἡ μετὰ γάμον γινομένη· [f] ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς ἀνελλι- 175
πεῖς τὰς νομοθεσίας εἶναι βουλόμενος, καὶ [g] πρόσφορα τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι σπουδάζων εἶναι, διετύπωσε [h] τὰς τοιαύτας δωρεὰς μὴ μόνον αὔξεσθαι συνεστῶτος τοῦ

post nuptias. Omnino enim omnis donatio conſtante matrimonio facta inter virum & uxorem prohibita eſt.

Sed facta eſt conſtitutio Juſtini divæ memoriæ, permittens, ut, quemadmodum per veteres Juriſconſultos licet conſtante matrimonio dotem augere, & ſi forte centum aurei in dotem fuerint dati, poterat etiam poſt tempus contracti *matrimonii* mulier aliam pecuniam, quantumcumque vellet, ſuperaddere dotemque facere majorem; atque nemo hoc vocabat donationem: ita & vir donationem ante nuptias majorem poſſit facere, atque una parte augente, permiſit etiam alteri licere eadem facere.

Sed quum hæc quidem vellet conſtitutio, ſed *tamen* ante nuptias donationis nomen diſſonum eſſet *iis* quæ fiebant, dicereturque ante nuptias quæ fiebat poſt nuptias: Imperator noſter religioſiſſimus, haud imperfectas eſſe volens ſanctiones, ac rebus nomina eſſe convenientia ſtudens, conſtituit hujusmodi donationes

23. πᾶσα F. 24. νομισμάτων F. 2. qui in utraque ſequens εἰς omittit. 25. ἄυξειν ἦγεν ad: F. 26. γιν. F. & mox: ἐλέγ. γάμ.

d. Donationes inter virum & uxorem ipſo jure non valent. Plutarcho ἐν τοῖς Ρωμαϊκοῖς hæc præ cæteris ratio placet: ὅτι δεῖ κοινὰ καὶ γυναιξὶν εἶναι τὰ ἀνδρῶν, καὶ ἀνδράσι τὰ γυναικῶν, quam etiam adfert in λαμ. παρ. Muſonius apud Stob. λόγῳ 67. Macarius Homil. 16. ἐν τοῖς φαινομένοις γὰρ πάντα τὰ τῆ νυμφίᾳ τῆς νύμφης εἰσί. Senatus tamen ὑφελὼν ἠρέμα, καὶ ὑποχαλάσας τὸ νόμιμον τὸ λίαν ἀκριβὲς καὶ ἀτιθάσευτον, ut cum Agathia loquar, aliquid laxavit ex juris vigore, & morte confirmari conſtituit, l. 32. D. *de don. int. vir. & ux.* Meretrici tamen donare licet, Andocid. Orat. 2. niſi ſit miles l. 2. C. *de Donat. int. v.* FABR. I.

e. l. 19. C. *de donat. ante nupt.* D. GOTH.

f. Hic plene diſtinguebant Goth. ac Fabr. novamque periodum cum Curtio ſic inchoabant. *Itaque Princeps noſter:* quam inconcinnitatem & Græce & Latine correximus. G. O. R.

g. Cognatas de quibus loquuntur rebus oportet eſſe appellationes hoc nimirum eſt cognata vocabula rebus imponere, ut ait Horat. Liban. Decl. 1. Iſidorus Peluſiotes l. p. 3. 31. & *propter nuptias* igitur rectius appellatur ejuſmodi donatio. cæterum aliquid abſurdum atque inelegans neceſſe erat evenire, ut donatio facta conſtante matrimonio ex vocis ſono retro facta crederetur. FABR. I.

h. l. 20. C. *donat. ante nuptias.* Novell. 119. D. GOTH.

i. Schol.

τοῦ γάμου, ἀλλὰ καὶ [i] λαμβάνειν ἀρχήν· εἰ γὰ συνήφθην ἐγὼ γυναικὶ πρὸς γάμον, ὑ ποιησάμενος [27] πρὸς αὐτὴν πρὸ γάμου δωρεὰν, [28] ἀφ' πενίαν τυχὸν ἢ καὶ ἑτέραν αἰτίαν, νῦν δὲ συστήσασθαι βέλομαι, ἀκώλυτόν [29] μοι τὸ πρᾶγμα εἶναι, οὐκέτι πρὸ γάμου δωρεὰν [k], ἀλλὰ διὰ γάμους δωρεὰν ταύτην καλεῖσθαι θεσπίσας. [30] Ἐξισοῦται τοίνυν ἡ πρὸ γάμου δωρεὰ τῇ θεσικὶ [l] ἀφ' τούτων· καὶ ὥσπερ οὐ μόνον αὐξειν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιδόναι θεσῖκα μὴ σύστασιν γάμε δυνατὸν, ἕτω καὶ αἱ διὰ γάμους γινόμεναι δωρεαὶ μὴ μόνον θεσηγείσθωσαν τῶν γάμων, ἀλλὰ καὶ μὴ σύστασιν αὐτῶν, καὶ ἐκ μέρες [m] γινέσθωσαν καὶ ἀρχὴν δεχέσθωσαν.

nes non modo augeri conſtante matrimonio, ſed & initium capere *poſſe*. Si enim ego mulieri junctus ſim matrimonio, haud celebrata cum ea ante nuptias donatione, ob paupertatem [176] forte vel aliam quam cauſam, nunc autem celebrare velim: permiſſum mihi hoc eſſe, nec amplius Ante nuptias donationem, ſed Propter nuptias donationem vocari eam ſanciens. Exæquatur itaque per hæc doti ante nuptias donatio. Et ſicut non ſolum augere ſed etiam conſtituere dotem poſt contractas nuptias licet, ita & donationes quæ propter nuptias fiunt, non modo præcedant nuptias, ſed poſt eas quoque celebratas, vel ex parte fiant initiumque capiant.

§. IV. Εἰρήκαμεν ἐννόμες κτήσεις, τὴν [177] ἀφ' [31] ὑ σουκαπίονος, καὶ τὴν ἀφ' τῆς τῦ μακρῦ χρόνυ νομῆς· ζητῶν δέ τις [32] παλαιότερον καὶ ἄλλον εὑρήσει τρόπον ἐννόμου κτήσεως· ἔτος δέ ἐστιν ὁ τῆς [n] προσαυξήσεως. ἐγίνετο δὲ τῦτον τὸν τρόπον· [33] Πατρῖμος καὶ Τίτιος εἶχον [o] ἐπίκοινον οἰκέτην· ὁ Πατρῖμος θεσῖ γνώμην [34] Τιτίε κοινὸν ἠλευ-

§. IV. Diximus legitimas adquiſitiones, & per uſucapionem & per longi temporis poſſeſſionem. Quærens autem aliquis etiam alium veteriorem adquiſitionis legitimæ modum inveniet: hic vero eſt *modus* adcretionis; fiebatque *in* hunc modum: Patrimus & Titius communem

27. εἰς F. 28. ἢ ad: F. 29. εἶναι h. l. F. 30. ἐξισόθω F. ſed voluit ἐξισέθω. 31. τῆς ad: F. 32. παλαιότερον F. nec tamen verſionem mutavit. 33. Πεῖμω & ſic deinceps F. 34. τῦ Τιτίε τὸν F.

i. Schol. τετέστι τὸ μετὰ γάμον δύνασθαι γίνεσθαι δωρεάν: *ut ejuſmodi donatio etiam poſt nuptias fieri poſſit.* FABR. II.

k. θεσὶ γάμε δωρεὰ ut hic, 28. *Eclog.* 5. quæ & θεσγαμιαία δωρεὰ ex Harmenop. 7. D. 13. & ſequentibus. Nunc vero ἀφ' γάμες δωρεὰ. ut hic & 119. [*ſic*] 29. *Eclog.* 1. vel, ἀφ' γάμε. Nov. 39. c. 1. 28. *Ecl.* 15. c. 11. §. 6. id eſt, *propter nuptias* donatio & ἀντιφέρνη ult. Cod. *de donat. ante nuptias*, & ἀντισήκωσις Schol. 29. *Eclog.* 1. c. θεσὶ γαμικῶν δωρεῶν μνησείας. 4. Harmenop. 3. ſponſalitia donatio ſeu largitas l. 4. C. *de ſecundis nuptiis.* Eſt & ὑποβολον. D. GOTH.

De ὑποβάλω forte dicam in Gloſſar. Th. G. O. R.

l. Recte ἀφ' τέτων *in his* dixit donationem propter nuptias comparari ſeu exæquari, nec enim in omnibus exæquatur. D. GOTH.

m. Schol. τετέστι τὸ ἐὰν μερικῶς καταβληθῇ. [ex ſententia Juſtin. *Edit.* 1.] donatio conſtante matrimonio & fieri & augeri poteſt. Quæ augetur, ex parte fieri dicitur, ſicut & dos [Martianus Capella de Nupt. Philolog. lib. ult. ſub init. *ex Edit.* 1.] FABR.

n. θεσαύξησις pro *jure adcreſcendi*, ita quoque dicitur §. ult. in f. inf. *per quas perſonas cuique adquiritur.* & in f. pr. inf. *de exheredatione liberorum.* D. GOTH.

o. Hujus juris adcreſcendi meminit Ulpianus tit. 1. §. 18. Paul. 4. ſent. 12. §. 1. & 3. tit. 6. §. 4. & 5. D. GOTH.

ἠλευθέρωσεν οἰκέτην βινδίκτα, ἤγων 35 ἐπὶ ἄρχοντ. Ἐκέλευσεν ἡ πολιτικὴ νομο- 178
θεσία ἐπὶ τούτῳ τῷ θέματ, μὴ μόνον τὸν Πατρῖμον ἀδὲν ποιεῖν, μηδὲ τὸν οἰκέτην
p ἀπαλλάτ|ειν τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀπολλύειν, ὅπερ ἐπ' αὐτῷ μέρ εἶχε δε-
σποτείας· ἀπολλύμενον δὲ τοῦτο ἐπὶ τὸν Τίτιον ἔρχεσθαι δικαίῳ προσαυξήσεως, καὶ
ἐξ ἀποτελέσματ μόνον 36 Τίτιον γίνεσθαι αὐτῷ δεσπότην.

nem habebant ſervum: Patrimus præter voluntatem Titii communem manumiſit ſervum vindicta, ſive apud magiſtratum. Volebat jus civile in hac ſpecie, non ſolum nihil agere Patrimum, neque ſervum liberare ſervitute, ſed & amittere, quam in eo habebat dominii partem: eamque amiſſam ad Titium pervenire adcretionis jure, atque ex effectu ſolum Titium ejus fieri dominum.

Αλλ' ἐπειδὴ κάκιστον ἦν τοῦτο παράδειγ- 179
μα, τὸ καὶ τὸν οἰκέτην σπείσθαι τῆς ἐλευ-
θερίας, καὶ τοὺς μὴ φιλάνθρωπόν τι βου-
λευσαμένους ἐπὶ τῷ οἰκέτῃ δεσπότας ζη-
μιοῦσθαι, τοὺς δὲ μὴ βουληθέντας 37 τοῦτον
q ἐλεῆσαι καὶ δουλείας ἀπαλλάξαι, κερδαί-
νειν, τοῖς μέρεσι 38 αὐτοῖς προσαυξανομένοις
τοῖς οἰκέταις· βασκανίας ἀνάμεστον 39 τοῦτο
κρίνας ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, θείαν
40 ἐξεῦρεν r αὐτὸς θεραπείας ὁδὸν ἐπινοήσας·
δι' ἧς καὶ 33 Πατρῖμος ὁ ἐλευθερώσας, καὶ
Τίτιος ὁ μὴ συναινέσας, καὶ ὁ τὴν ἐλευθε- 180
ρίαν δεξάμενος οἰκέτης, τῇ αὐτοῦ χάριτας
41 ὁμολογήσουσι ἀξιατάξει· ἐκέλευσε γὰρ
τὸν μὲν οἰκέτην 42 ἐλεύθερον εἶναι, ἐπειδὴ καὶ
οἱ s πάλαι νομοθέται πολλὰ καὶ ᾠδικότοις
t κοινοὺς κανόνας 43 σπουδῇ τῆς ἐλευθερίας
ἐπενόη-

Sed quum peſſimum hoc eſſet exemplum, & ſervum libertate privari, & dominos qui humanum quid erga ſervum meditarentur, defraudari; eos autem qui illius miſereri *illum*que ſervitute liberare nollent, lucrum facere, ſervi parte iis adcreſcente: invidiæ hoc plenum judicans religioſiſſimus Imperator noſter, ſacram ipſe excogitans remedii viam adinvenit: per quam & Patrimus manumiſſor, & Titius haud conſentiens, & ſervus libertatem nanciſcens, ejus conſtitutioni agent gratias. Juſſit enim ſervum eſſe liberum, quoniam veteres quoque legumlatores multa & adverſus regulas communes libertatis

35. ὐ ἀμφθήκη pro ἐπὶ ἄρχ. F. cum Juſtin. forte e MSS. 36. τὸν ad: F. 37. τούτους ante F. 38. αὐτῶν ante F. 39. τὸ τοιοῦτον F. 40. ἐξηῦρεν αὐτῷ F. 41. ὁμολογήσωσι F. 2. 42. πάντως ad: F. 43. εἰς σπουδὴν F.

p. [Nihil agebat manumiſſor, id eſt, inefficax erat manumiſſio, & pars manumiſſoris amittebatur, eademque ſocio accreſcebat. *Edit.* 2.] Hebræorum jure ſemiliber efficiebatur, & ſemiſervus manebat. Maimonides in *Hilcot Abhadim.* c. 7. FABR.

q. Qui ſervum manumittere vult, ad rationem pietatis pervenire dicitur in l. 1. C. *de comm. ſerv. man.* FABR.

r. l. ult. C. *de comm. ſervo manumiſſ.* D. GOTH.

s. l. 24. §. *ſi quis ſervo* 10. D. *de fideicom. libertatib.* D. GOTH.

t. Servus invito domino libertatem non conſequitur, Quintil. 7. c. 4. videtur igitur Juſtiniani conſtitutio à jure communi recedere. Sed favor libertatis id extorquet. Cujus & ipſe Juſtinianus fautor eſt, l. 2. C. *de comm. ſerv. manum* l. [1.] in fin. C. *comm. de manum.* FABR. I.

u. Pro parte dominica, pro portione dominii, v. Th. ad §. ult. tit. pen. lib. 3. videtur autem Juſtin. dicere, ſe pretia ſervorum definiiſſe, ut conſtat ex d. l. 1. ſervos enim viginti aut triginta ſolidis æſtimari decrevit: quamquam veterem potius taxationem ſequutus videtur, l. 47. D. *de manum.*

ἐπενόησαν, καὶ τὸν μὲν Πατρῖμον 44, ἐφ' οἷς ἡ παρ' αὐτῆ δοθεῖσα ἐλευθερία τὸ βέβαιον ἔχει, χαίρειν, τῷ δὲ κοινωνῷ Φυλάττεσθαι τὸ ἀζήμιον τοῦ τιμήματος, ἀποκαθισταμένου αὐτῷ ὑπὸ τῆ ἐλευθερώσαντος, καθ' ὅπερ 45 ἐπ' αὐτῆ u δεσποτείας ἔχει μέρος, καθὰ τῇ αὐτῇ περιέχεται νομοθεσίᾳ.

tatis ſtudio excogitarunt: & Patrimum quidem, quod libertas ab ipſo data maneat firma, lætari; ſocio autem pretii indemnitatem ſervari, quod ei a manumiſſore reſtituitur, ſecundum partem dominii quam in eo habebat; prout eadem conſtitutione continetur.

44. χαίρειν h. l. F. 45. αὐτὸς F. 1. ἐπ' αὐτῷ F. 2.

num. teſtam. quo videtur alludere Agobardus Ep. ad Adelardum, &c. *In unoquoque homine quamvis ſervo majorem portionem habere Dominum Deum, qui in utero creavit, ad lucem hujus vitæ produxit, conceſſam vitam cuſtodivit, ſanitatem ſervavit, quam illum qui viginti aut triginta ſolidis datis fruitur corporis ejus ſervitio.* FABR. I.

[ΤΙΣΙΝ ΕΚΠΟΙΕΙΝ ΕΞΕΣΤΙΝ Η ΟΥΚ.]

QUIBUS ALIENARE LICET, VEL NON LICET.

ΤΙΤΛΟΣ Η.

TITULUS VIII.

ΑΝαγκαῖον ἐντεῦθεν ἐξαριθμῆσαι a θαυμαστὰ πράγματα, πότε ὁ δεσπότης τὸ ἴδιον ἐκποιεῖν δύναται πρᾶγμα, καὶ πότε ὁ μὴ ὢν δεσπότης 1 ἐκποιεῖν τὸ μὴ οἰκεῖον· καὶ εἴπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν, πότε ὁ δεσπότης δύναται ἐκποιεῖν. Οἷον, γυνή τις ἀνδρὶ συναπτομένη πρὸς γάμον, ἐπιδέδωκε διάφορα πράγματα λόγῳ φερνικός· ἐπιδέδωκε δὲ καὶ ἀγρὸν, καὶ διὰ b τῆς τρα-

181 NEceſſarium hic enumerare caſus *miros ac* paradoxos, quando dominus ſuam rem alienare non poſſit, & quando qui dominus non eſt, *rem* non ſuam alienare *poſſit*. Et dicamus primo loco, quando dominus alienare non poſſit. Veluti, mulier quædam viro ſe jungens per matrimonium, varias res nomine dotis dedit:

1. ὀρθῶς ἐκποιεῖ F.

a. θαυμάσια Gloſſis *mirabilia*. hic autem, *quæ raro*. Et tamen quod hic dicitur θαυμάσιον, novum non eſſe ſcribitur in l. *non eſt novum*. 46. D. *de adquir. rerum dominio*. D. GOTH.

b. Dotalis rei maritus δεσπότης fit traditione ut hic, quod generaliter dici anceps maxime & lubricum eſt. Dos enim in bonis mariti eſſe dicitur, & tamen mulieris eſſe l. 7. §. 3. l. *quamvis in bonis* 70. D. *de jure dotium*. Æſtimatæ res viri eſſe dicuntur. l. ult. D. *de fundo dotali*. l. unica. §. *cumque* 9. verſ. *æſtimatarum*. Cod. *de rei uxoriæ actione*. Imo & non æſtimatarum rerum dominium utile vir habere cenſetur l. *nec ullam* 13. §. *apud Marcellum* 10. D. *de petit. hæreditatis*. l. *doce ancillam* 9. C. *de rei vindic.* D. GOTH.

Maritus rerum dotalium dominus eſt dotis cauſa, l. 16. D. *de jur. dot.* Cic. in Top. *Cum mulier viro in manum convenit, omnia quæ mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine.* Achilles Tatius 5. Lucian. in Rhetor. præcept. Macarius Homilia 32. ὥσπερ γυνὴ μεμνηστευμένη ἀνδρὶ, πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆς, καὶ ὅλην τὴν προῖκα ἀποφέρει ὁ πολλῆς ἀγάπης

τραδιτίον & δεσπότην αὐτὸν ἐποίησε τῆς πάσης προικός· ὁ τοίνυν ἀνὴρ πάντα τὰ ἐπιδοθέντα αὐτῷ ἐν προικὶ ὡς δεσπότης ἐκποιῶν, μετατίθησιν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν· τὸν δὲ δοτάλιον ἀγρὸν, τουτέστι τὸν εἰς προῖκα ἐπιδοθέντα, ὁ Ἰούλιος

182 dit: dedit autem & agrum, & per traditionem dominum totius dotis eum fecit. Vir igitur omnia sibi in dotem data tamquam dominus alienans, dominium in accipientem transfert: dotalem vero agrum, id est in dotem da-

εἰς τὰς χεῖρας ῥίψασα τοῦ ἀνδρὸς, ᾧ τοῦτο λέγει· ἐμὸν οὐδὲν ἔχω, τὰ ἐμοὶ ὑπάρχοντα σά ἐστι ᾧ ἡ προῖξ σή ἐστι, καὶ ἡ ἐμὴ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα τὸ ἐμὸν, σόν ἐστι. maritus, inquam, jure naturali per traditionem dotis fit dominus. §. *per traditionem* supra *de rer. div.* & juris civilis fictione. Mulier verò domina est, l. 8. §. 1. D. *qui satisd.* naturaliter, sive ex jure naturali, ut ait Just. l. 30. C. *de jure dot.* id est, non juris fictione, sed reapse, sine fuco, nulloque juris colore arcessito, cujus quidem dominium constante matrimonio velut obducitur & operitur, sed non deletur, aut confunditur illa juris fictione, quâ vir oneribus matrimonii obnoxius σχηματισμῷ dominus est: nam viri dominium uxoris quidem dominii luminibus, ut ita dicam, obstruit, sed non obruit, & extinguit. In summa vir dominus fictitius est, quasi commentitio, & imaginario quodam dominio ei quæsito, quod intra fructuum perceptionem consistere, ait Theodorus ad l. 21. C. *de don.* uxor autem jure & veritate, ut loquitur Quintil. Declam. 336. id est, uxoris dominium naturale est, hoc est, verum. Sic *naturale* pro *vero* dicere solet Cyrillus, ut scribit Anastasius Sinaïta ὁδηγῷ c. 8. est inquam naturale, merum & citrà juris fictionem, & duo itaque dotis domini, ut alibi. Seneca de benef. 7. c. 4. *Non ideo quod habeo, meum non est, si tuum est: potest enim idem esse meum & tuum.* v. ibid. c. 6. Maritus igitur licet dominus sit, tamen rem uxoriam nec deminuere, nec absumere potest. B. Chrysostom. in Psalm. 50. τὴν προῖκα αὐτῆς ἐ τολμῶ μειῶσαι, οὐδὲ τὰ σχήματα αὐτῆς τολμῶ ἀπανῆσαι. Lex autem Julia alienationem fundi dotalis invita muliere, obligationem vero etiam consentiente impedit. Est autem fundus in l. Julia, ἀγρὸς, ut vertit Th. supra in pr. at utimur eodem jure in ædibus, quæ in lege non appellantur, ut ait Cicero pro Cecina de illa lege decemvirali loquens, *usus auctoritas fundi biennium esto.* utramque enim legem plenius acceperunt, & hoc est quod ait Ulp. in l. 13. *de fund. dot.* dotale prædium accipiendum tam urbanum, quam rusticum: *ad omne enim*, inquit, *ædificium lex Julia pertinebit.* Porrò lex Julia accipienda est de fundo inæstimato, ut rectè gr. ad l. ult. D. *de pact. dot.* fundus enim inæstimatus proprie dotalis appellatur, l. un. §. *& cum lex*, C. *de rei ux. act.* & Theoph. Schol. addit æstimationem imitari emptionem, imò vera venditio est, l. 10. §, 3. l. 15. D. *de jur. dot.* Alienationis autem verbo intelligitur omnis actus, per quem dominium transfertur, l. 1. C. *de fund. dot.* etiam emphyteusis, ut notat Thalel. ad d. l. 1. Post emendationem legis Juliæ fundus dotalis nec consentiente quidem muliere alienari vel obligari potest. d. §. *& cum lex.* Verùm hodie fundi dot. alienatio non impeditur consensu mulieris repetito post biennium, si modo ex cæteris mariti bonis mulieri satisfieri possit, Nov. 61. in qua sententia fuit Julian. anteceff. in d. Nov. & Theodor. ad d. l. 1. FABR. I.

Cl. Salmasius in confut. thesium *de Mutuo* Jac. Wissenbachii ad Disp. 1. th. 10. notat Th. quod ait, uxorem maritum Dominum facere dotis *per traditionem*, cum potius scribere debuisset *per dationem*: nam *traditio* naturale, verum *datio* civile dominium transfert. Quum ergo mulier dominium non naturale, sed civile dotis datione transferat, utique ea id non *traditione*, verum *datione* facit. Ita Salmas. MEERM.

Dum Salmas. Pansophum se credidit, miserrime sæpe allucinatus est. Ego necdum aut veterem aut novum Juris interpretem legi, qui *traditione* naturale, *datione* civile dominium transferri doceat. Legerat Salmas. inter naturales adquirendi modos numerari traditionem: sed inde concludere non debebat, per eam naturale tantum dominium transferri: quum naturalibus non minus quam civilibus adquirendi modis civile etiam transferatur dominium, dummodo legitimi in singulis adsint tituli. Confudit itaque ὁ παν pro sua juris scientia modos ac titulos dominii adquirendi. In nostro hoc casu titulus est *Pro dote*, quæ vel datur, vel dicitur, vel promittitur; modus est *Traditio.* Hæc nunc sufficiant. Ne autem sine lege loqui arguar, en loca ipsorum Juris auctorum: neque enim recentiorum Jctorum testimoniis, qui cum Th. *dotis traditione* maritum fieri dominum ajunt, contra Salmasium certare sustineo. Quod Paulus l. 31. D. *de A. R. D.* sic extulit: *Nunquam nuda traditio transfert dominium: sed ita, si venditio aut aliqua justa causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur:* id Justinianus clare ad dotem extendit §. 40. de R. D. *Sed si quidem ex causa donationis aut* DOTIS, *aut qualibet alia ex* CAUSA [id est, justo titulo] TRADANTUR, *sine dubio transferuntur.* Ulpianus l. 5. Soluto matrim. dos quemadm. petatur: *quæritur ex die matrimonii, an ex die* TRADITI FUNDI *maritus*

λιος νόμος ἐκποιεῖσθαι κωλύει, καὶ ταῦτα δεσπότου ὄντος τῆ ἀνδρός.

datum, lex Julia alienari prohibet, quamquam vir sit dominus.

Αλλ' ὁ μὲν Ἰούλιος [c] νόμος τὰ [2] ἀκίνητα τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀλλοτρίμενα ἐκώλυσεν ἄνευ τῆς ἀνδρὸς ἐκποιεῖσθαι· ἐνεχυράσαι μὲν γνώμην τῆς γυναικός· ἐνεχυρίθεσθαι δὲ ταῦτα ὁ ἀνὴρ οὐδὲ συναινούσης ἠδύνατο τῆς γυναικός.

183 Sed lex quidem Julia immobilia in Italia sita a viro præter uxoris voluntatem alienari prohibet: oppignerare autem ea, neque uxore consentiente, maritus poterat. Sed videbatur ab-

2. ἀκιν. μόνα τοιαῦτα ἐν F.

tus sibi computet tempus . . . . . sed quo primum dotale prædium constitutum est, id est, TRADITA *possessione.* Paulus l. 6. eod. *Si ante nuptias fundus* TRADITUS *est* &c. adde l. 14. D. *de Fundo dot.* Ulp l. 1. §. 2. Pro dote: *Et Julianus inquit, si sponsa sponso ea mente* TRADIDERIT *res*, &c. Paulus l. 2. eod. *Si æstimata res ante nuptias* TRADITA *sit.* l. 4. Cod. de Dotis promissione: *si voluntate dotantis in dotali instrumento plura tibi* TRADITA *scripsisti, quam suscepisti*, &c. G. O R.

c. Dotalem fundum in Italia situm volente uxore maritus alienare poterat: alibi situm ne quidem ea volente, poterat; idque lege Julia de fundo dotali. Novo jure, i. Justiniani constitutione, maritus fundum dotalem sive in Italia sive in provincia sit, alienare vel obligare prohibetur, etiamsi in eam alienationem vel obligationem mulier consentiat. Porro legis Juliæ meminit Jurisconsultus passim tit D. *de fundo dotali* & l. unic. §. penul. C. *de rei uxoriæ actione* D GOTH.

In prædiis igitur provincialibus legi locus non fuit: sed potuit maritus ea libere alienare. . . . . Cur igitur magis in Italia, quam in provinciis mulieribus prospectum, cum idem ubique sit, aut esse debeat, dotium favor? Existimo, non defuisse alia remedia, quibus nupturæ sibi in provinciis consulere potuerint. [forte prædia provincialia nunquam nisi æstimato in dotem dabantur. G. O. R.] Lepidum vero est, quod Dion. Gothofr. in notis ad Th. scribit, fundum extra Italiam situm per L. Juliam ne volente quidem uxore alienari potuisse.

VINN. *in Comment.*

Immo nec opus fuit prohibere alienationem fundi dotalis provincialis, quippe qui ab emtore usucapi non poterat, adeoque soluto matrimonio semper poterat vindicari, quod secus se habebat in fundo Italico. HEINECC. *ad Vinn.*

In provinciis Cujacius putavit, ne volente quidem uxore, secundum L. Juliam, valuisse alienationem id quod repetiit D. Goth. ad Th. sed *lepidum* videtur Vinnio. Quiritarium sane dominium tunc provincialis nec uxor nec maritus habebat, neque tributaria prædia erant mancipi . . . . . at bonitarium dominium consentiente uxore per traditionem transferri, fundus autem invita muliere alienatus, soluto matrimonio vindicari potuit: donec Justinianus &c.

EV. OTTO *Præfat. T. V. Thes. Jur. p.* 23. 24.

Nisi alius quis hanc VV. Cll. opinionem vel certa lege vel indubia ratione probaverit, quod scil. fundus provincia is invita muliere alienatus, soluto matrimonio vindicari potuerit: amplector cum Vinnio adv. Cujacium argumentationem A. Costæi, qui in Comment. ad h l. inter alia multa sic scribit: „ Ante L. Juliam maritus in Italia res dotales „ etiam invita muliere alienabat, utpote rei dotalis factus dominus subtilitate legum, ut loquitur l. 30. C. *de Jure dot* Idemque opinor in „ provinciis obtinuit; quamvis enim provinciales „ rerum suarum non essent domini, sed ut Th. „ ait §. 40. *de R. D.* habebant tantum usumfructum & pleniſſimam detentionem; res tamen „ suas transferre poterant contractibus juris gentium, & ad heredes transmittere, ut idem Th. „ recte, & nominatim h. l. *Provincialibus rei dotalis interdicitur alienatio.* Nam quod notandum, tempore hujus Justinianeæ constitutionis, „ id est l. un. C. *de Rei ux act.* non sustulerat Justinianus rerum Italicarum & provincialium differentiam. Est enim data Coss. Lampadio & „ Oreste; l vero un. C. *de Usuc. transf* qua hæc „ differentia sublata est, lata est post consulatum „ Lampadii & Orestis. Vetus ergo jus illud, quo „ marito libera rei dotalis alienatio permittebatur, „ abrogavit L. Julia de fundo dotali, quæ in provinciis locum non habuit. Unde sequitur necessario, in provinciis remansisse vetus illud jus, „ & potuisse provinciales res dotales alienare, etiam invitis mulieribus: nam si alienare non potuerunt, meliore conditione fuisse videntur post „ L. Jul. provinciales res dotales quam res Italicæ. „ Et frustra, imo falso Justinianus primum auctorem „ se venditat hujus novi remedii, quo mulieribus „ pleniſſime cautum esse ait, si id ante in provinciis obtinuit post ipsam L. Juliam: quod sane „ tinnire non possunt verba, quibus utitur: *Utrique*, inquit, *remedium imposuimus, ut & in eas „ res, quæ in solo provinciali posita sunt, interdicta „ sit*

ναγκός· ἀλλ' ἐδόκει ἀλόγιστον εἶναι, ὅτι τὴν μὲν ἐκποίησιν συναινέσης τῆς γυναικὸς ὀρθῶς ἐποίει, ἔνθα ἀπαλλοτρίωσις ἦν τοῦ πράγματος, τὴν δὲ ὑποθήκην, ἔνθα [d] ἐσώζετο ἡ δεσποτεία ἔτι τῷ ἀνδρὶ, εἰ δὲ κατὰ γνώμην συνεχωρεῖτο [3] τοῦτο ποιεῖν· ἀλλὰ λέγομεν, ὅτι ἐκ τοιαύτης ἐννοίας ὁρ- 184
μηθεὶς ἦλθεν ἐπὶ τοῦτον [4] τὸν λογισμὸν ὁ νόμος· [e] ᾔδει γὰρ ὁ νόμος, ὅτι λεγομένης [5] ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐκποιήσεως τῇ γυναικὶ περὶ τοῦ δοταλίου κτήματος, καὶ πρὸς αὐτὴν συμβαίνει τὴν ἀκοὴν ἐκταράττεσθαι τὴν γυναῖκα, καὶ συναινεῖν οὐκ ἀνέχεσθαι· εἰ δὲ περὶ ὑποθήκης εἴπῃ τι ὁ ἀνὴρ, [6] εὐκόλως [f] ἡ γυνὴ γενήσεται πρὸς πειθώ· εἰκότως [g] οὖν τὸ μὲν τῆς ὑποθήκης διὰ τῆς οἰκείας ἠσφαλίσατο νομοθεσίας, τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως ἔλασε τῇ δυσχερείᾳ τῆς γυναικός· ὁ τοίνυν Ἰούλιος τὴν μὲν διὰ γνώ- 185
μην [7] τῆς γυναικὸς ἐκποίησιν ἐπέσχε, τὴν δὲ ὑποθήκην ἐκώλυσεν, εἰ καὶ κατὰ γνώμην αὐτῆς ἐγίνετο, καὶ χώραν εἶχεν ἐπὶ μόνων τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀκινήτων πραγμάτων· ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς ἐπωφελεστάτῃ διανοίᾳ τὰ δύο [8] μετέθηκεν· ἐκέλευσε γὰρ ἃ μόνον ἐπὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις, ἀπηγορεῦσθαι τῷ ἀνδρὶ ἐκποίησιν καὶ ὑποθήκην τῶν προι-

absurdum esse, *eum* alienationem quidem consentiente uxore recte facere, ubi *plena* erat rei translatio, oppignerationem autem, ubi dominium adhuc apud virum remanebat, neque cum consensu facere ei permitti. Sed dicimus, legem hujusmodi cogitatione impulsam ad hoc perveniisse ratiocinium. Sciebat enim lex, si prædii dotalis alienatio uxori memoraretur a marito, fore ut mulier vel ad ipsum auditum perturbaretur, neque consentire sustineret. Si vero de oppignerationis aliquid dixerit maritus, facile ad persuasionem inducetur mulier. Merito igitur oppignerationis *causam* per sanctionem suammuniit, alienationis autem *causam* difficultati mulieris reliquit. Itaque *L.* Julia alienationem quidem præter uxoris voluntatem inhibuit: oppignerationem vero vetuit, etsi cum ejus voluntate fieret; locumque habebat in solis rebus immobilibus in Italia sitis. Noster autem Imperator utilissima ratione ambo *hæc* immutavit: jussit enim non solum in prædiis Italicis, sed etiam in provincialibus, interdictam esse viro alienationem & oppignera-

tio-

3. τοῦτο de: F. alioqui τούτῳ legere posses. 4. ὁ νόμ. h. l. F. Mox εἴδει legebatur ante Goth. 5. ἀπὸ ante F. 6. εὐκόλῳ F. 2. 7. κατὰ pro τῆς vitiose Lugd. & Goth. 8. Sic feci e vet. lect. μετέθεικε, quam F. mutavit in μετατέθηκεν. Voluitne μετατέθεικεν? „ Non male legeretur προσέθεικε, id est, *apposuit*". ANON. DUK.

„ *sit alienatio:* quæ omnino convincunt, in solo „ provinciali antea alienationem non fuisse inter„ dictam, quam hodie interdictam esse vult".
G. O. R.

d. Pignus manet in dominio debitoris, §. 1. infra l. *pignus* 9. C. *de pignerat. act.* FABR. II.

e. Ut in l. *qui res* 98. §. ult. D. de solut. *lex* 12. *tab. scit.* [quamquam in scripto codice, qui olim penes me fuit, legeretur, *sciscit*, ut & vulgo legitur. *ex Edit.* 2.] FABR.

f. Proinde ab Harmen. 1. tit. 13. §. 2. dicuntur mulieres ὀλιθηρὸν καὶ ἐναπάτητον ἔχειν φρόνημα. D. GOTH.

g. Curtii versionem carpit Nannius *in Apolog.* §. 24. G. O. R.

h. Σαθρὸς Gloss. *quassabundus, fragilis.* in l. 202.

κιμαίων πραγμάτων, εἰ καὶ τοῖς γινομένοις ἡ γυνὴ συναινεῖ, ἵνα μὴ τὸ τῆς 9 γυναικὸς φύσεως h σαθρὸν ἀπώλειαν τοῖς 10 αὐτῆς πράγμασιν ἐμποιήσαιτο.

tionem rerum dotalium, etsi iis quæ fiunt, consentiat mulier, ut ne naturæ muliebris imbecillitas perniciem rebus ipsius inferat.

§. 1. Νῦν δὲ χρὴ λέγειν, πότε ὁ μὴ 186 ὢν δεσπότης δύναται ἐκποιεῖν· τοῦτο δὲ προβαίνει, ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ ὑποθέματος· ἐδανεισάμην παρά σου ἑκατὸν νομίσματα, 11 ἐνεχυρίασά σοι τὸν ἐμὸν ἀγρόν, συμφωνήσας ὥστε i σοι ἐξεῖναι ἐνιαυτῷ παραμόντος κἀμοῦ μὴ καταβαλόντος τὸ χρέος, 12 πιπράσκειν τὸ ἐνέχυρον· ἰδοὺ ἐνταῦθα, ὁ χρεώστης μὴ k ὢν δεσπότης, καλῶς ἐκποιεῖ· ἀλλ' ἐάν τις ἐξετάσῃ τὸ ἀκριβὲς, ὅ γίνεταί τι παράδοξον· δοκεῖ γὰρ ὁ δεβίτωρ πι- 187 πράσκειν 13 ὁ δεσπότης ὢν αὐτῷ τούτῳ, ᾧ ἅμα συμφώνου συγχωρεῖ τῷ κρεδίτωρι τὸ πιπράσκειν, l ἀγνωμοσύνης 14 γενομένης περὶ τὴν τοῦ χρέους ἀπόδοσιν.

§. 1. Nunc vero dicere oportet, quando qui dominus non est, alienare possit. Hoc autem procedit, veluti in hac specie: mutuos a te accepi centum aureos, oppigneravi tibi agrum meum, pactus ut tibi liceat anno transacto, neque me debitum solvente, pignus vendere. Ecce hic, creditor qui dominus non est, recte alienat. Sed si quis accurate inquirat, nihil *miri ac* paradoxi hic fit. Videtur enim debitor qui dominus est, vendere eo ipso, quod per pactum creditori concedat vendere, cessatione facta in debiti solutione.

Ἀλλὰ πάλαι μὲν οἱ κρεδίτωρες εἶχον τύπον m τινὰ, καθ' ὃν ἐπετέτραπτο αὐτοῖς πιπράσκειν τὰς ὑποθήκας, ἤτοι τὰ ἐνέχυρα· διάταξις n δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις οὐδὲ τοὺς δανειστὰς ἐμποδίζεσθαι βούλεται περὶ τὴν τῶν ἐπωφελομένων ἀπαίτησιν, οὐδὲ τοὺς χρεώστας περὶ 188 τῶς

Sed olim quidem creditores habebant formam quamdam, secundum quam iis permittebatur hypothecas aut pignora vendere: sed facta est constitutio Imperatoris nostri, quæ neque creditores vult impediri in debitorum repetitione, neque debitores te-

9. γυναικείας F. 10. αὐτοῖς ante F. qui mox ἐμποιήσῃ. „ Melius legeretur αὐτῶν." ANON. DUK. 11. Sic nos cum Lov. probante Nannio: ἐνεχυριάσασά σοι Bas. & Par. ἐνεχυριάσας σοι Lugd. & Goth. ἐνεχύρωσά σοι F. 1. ἐνεχύρασά σοι F. 2. 12. ἀφαιπρ. F. 13. ὁ καὶ δεσπ. ὢν αὐτὸ τοῦτο F. 14. γιν. F. 2.

202. inf. *de verb. signific.* pro periculoso sumitur, ut cum dicitur πᾶς νομικὸς κανὼν σαθρὸς εἶναι. D. GOTH.

Ne fragilitate naturæ suæ, τῷ τῆς φύσεως ἐναλώτῳ, in repentinam deducatur inopiam. d. §. & *cum lex.* ἐναλώτου γὰρ εἰς βλάβην γυνὴ, Clem. Alex. Pæd. 2. c. 11. τί γὰρ εἰς ἀπάτην ἁπλούστερον γυναικὸς, Liban. Decl. 35. Theophyl. in Euang. Marci c. 7. ἕκας ἡμῶν, ὅταν ἁμαρτάνῃ, γυνή ἐστι, τουτέστιν ἀσθενὴς ψυχή. ideoque mulierem τὸ σκεῦος καὶ ἀσθενὲς καὶ ἐυεπηρέαστον vocat Chrysost. hom. de SS. Beren. & Prosd. FABR. I.

Τὸ τῆς γυναικὸς ἐυεξαπάτητον, Libanius decl. 35. FABR. II.

i. l. 3. D. *de distract. pignorum.* l. 8. in f. l. si convenerit 18. D. *de pignoratitia act.* 2. Harmenop. 5. §. 12. l. 4. Cod. *de pignoratit. act.* D. GOTH.

k. l. non est novum. 46. D. *de adquir. rerum dominio.* l. 9. C. *de pignoratit. act.* D. GOTH.

l. Vide ad tit. 6. Instit. 2. in princip. FABR. II. Sed pro 2. leg. IV. Libr. cap. 118. G. O. R.

m. De his solennibus dixi ad l. 1. C. *de jure dominii impetrando.* D. GOTH.

n. l. ult. Cod. *de jure dominii impetrando.* D. GOTH. & ERNST.

πετῶς καὶ ἀνεξετάστως τῶν οἰκείων ἐκπίπλειν πραγμάτων· ῥητὸν ἂν ἐπενόησε τῶν ἐκποιήσεων τρόπον, δι' οὗ τρόπου ἡ τῶν ἐνεχύρων δύναται πρᾶσις· ἥτις διάταξις ἑκάτερον εὐηργέτησε, τόντε χρεώστην καὶ τὸν δανειστήν. τοὺς δὲ τρόπους καθ' οὓς ταῦτα γίνεσθαι 15 δυνατὸν, τὸν ταύτην ἀναγνόντα τὴν θείαν νομοθεσίαν ἐστὶν εὑρεῖν.

temere atque inexplorate ſuis excidere rebus. Certum ergo alienationum modum excogitavit, per quem modum venditio pignorum procedere poſſit: quæ conſtitutio utrumque beneficio adfecit, & debitorem & creditorem. Modos autem, ſecundum quos hæc queant fieri, invenire poteſt qui ſacram hanc conſtitutionem legerit.

§. II. Εστιν εὑρεῖν καὶ ἄλλον 16 ὃ δυ- 189
νάμενον ἐκποιεῖν τὰ οἰκεῖα πράγματα· οἷον, ὁ ὁ πούπιλλος ἢ 17 ἡ πουπίλλα οὐ δύνανται ἐκποιεῖν 18 τὰ οἰκεῖα πράγματα ſine tutoris auctoritate· διὸ οὐδὲ P δανείζουσι. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· q ὅρος r δανείου ἐστὶ, τὸ τὸν 19 λαμβάνοντα γίνεσθαι δεσπότην, εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον, οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος· διὰ τοῦτο εἶπον, τὸν 19 λαμ- 190
βάνοντα γίνεσθαι δεσπότην, ἵνα φύγω s χρῆσιν καὶ προικαταθήκην· ἐπὶ τούτων t γὰρ οὐ γίνεται δεσπότης ὁ λαμβάνων· διὰ τοῦτο εἶπον, γίνεσθαι ἡμῖν ἔνοχον, ἵνα φύγω δωρεάν· ἐπὶ γὰρ ταύτης οὐκ ἔστιν ἔνοχος ὁ λαμβάνων· διὰ τοῦτο δὲ εἶπον, οὐκ εἰς αὐτὰ

§. II. Invenire licet & alium, qui res ſuas alienare nequit: veluti, pupillus vel pupilla res ſuas alienare nequeunt ſine tutoris auctoritate; quare nec mutuum dant. Sed quid hoc ſit, neceſſe *eſt* dicere. Habe autem hæc in modum præviæ inſpectionis: definitio MUTUI eſt, ACCIPIENTEM FIERI DOMINUM, SED NOBIS OBLIGARI, NON IN EADEM ILLA, SED IN ALIA EJUSDEM SUBSTANTIÆ AC QUANTITATIS. Ideo dixi, accipientem fieri dominum, ut commodatum & depoſitum effugiam: in his enim accipiens non fit dominus Ideo dixi, *eum* nobis obligari, ut donationem effugiam: nam in hac accipiens haud obligatur. Ideo autem

15. δυν. ἔξεστι λαβεῖν αὐτὴν ἀναγνῶντα [hanc vocem ſic omnes præter Lovan. ſcribunt] τὴν θείαν νομ. F. 16. δεσπότην ad: F. 17. ἡ de: F. 18. ἑαυτῶν τὰ πρ. F. Mox & deinceps *authorit.* ante F. 2. 19. λαβόντα F.

o. Pupillus alienare nullam rem poteſt, niſi præſente tutore auctore, l. 11. D. *de adq. rerum dom.* quia rerum adminiſtrandarum jus ei non competit, l. 17. §. 1. D. *de jurej.* & convenienter mutuam pecuniam dare non poteſt, quia mutui datio eſt alienatio, l. 2. §. 2. D. *de reb. cred.* pecunia igitur mutua non fit, l. 2. §. 2 D. *de Senat. Maced.* ideoque vindicari nummi poſſunt, ſicubi exſtent nummis bona fide conſumptis naſcetur condictio, l. 19. §. *ſi pupillus.* D. *de reb cred.* nam bona fides & conſumptio mutuum conciliant. Sed ſi mala fide conſumpti ſint, ad exhibendum agetur: nam qui dolo malo nummos conſumpſit, proinde eſt ac ſi non conſumpſiſſet, l. 131. D. *de reg. jur.* dolus pro poſſeſſione eſt. FABR. I.

p. Gloſſæ: δανείζω, *fœnero, mutuo.* Gl. Philoxeni, mutuum dat, δανείζει. FABR. II.

q. ὅρος pro *definitione*, ſed & hic pro *lege* poteſt ſumi: tametſi vel ex ipſa definitione δανείου ſeu mutui ſatis intelligi poſſit ex meo tuum fieri. Porrò quæ hic παρέργως dicuntur à Theophilo, eadem iiſdem verbis repetuntur inf. titul. *quibus modis re contrahitur.* D. GOTH.

r. l. 2. in pr. D. *de rebus creditis.* quemadmodum

αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα [u] τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος, ἵνα μὴ τὴν χρείαν ἀνέλω τοῦ δανείου· εἰ γὰρ ἠναγκάζετο ὁ δανεισάμενος αὐτὰ δι-δόναι ἅπερ ἔλαβε, περιττὸν ἦν τὸ δανείζεσθαι· Δανείζεται δὲ ὑπὸ πάντα τὰ πράγματα, 191 ἀλλὰ τὰ [20] in pondere, numero, menſura, τουτέστιν ὅσα ἐστὶν ἐν σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ καὶ μέτρῳ· καὶ [20] in pondere μέν ἐστιν, οἷον χρυσὸς, ἄργυρος, [21] μόλιβδος, κασσίτερος, κηρὸς, χαλκὸς, πίσσα, καὶ ὅσα τοιαῦτα. [20] In numero δὲ, ὅσα ἐν ἀριθμῷ ἐστιν· οἷον οἱ [x] λεπτοὶ νόμισμοι. In menſura, οἷον σῖτος, κριθὴ, καὶ τὰ τοιαῦτα.

tem dixi, non in eadem illa, ſed in alia ejuſdem ſubſtantiæ ac quantitatis, ut ne uſum mutui tollam: namque ſi mutuans cogeretur eadem dare, quæ accepit, ſupervacuum eſſet mutuari. Mutuo autem dantur non quælibet res, ſed quæ in pondere, numero, menſura *conſiſtunt*: atque IN PONDERE *conſiſtunt*, ex. gr. aurum, argentum, plumbum, ſtannum, cera, æs, pix, & omnia hujusmodi: IN NUMERO autem, ex. gr. minuti nummi: IN MENSURA, ex. gr. frumentum, hordeum, & ſimilia.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα 192 λοιπὸν τὸ προκείμενον· εἰρήκαμεν τὸν [y] πύπιλλον μὴ δύνασθαι ſine tutoris auctoritate ἐκποιεῖν τὰ οἰκεῖα πράγματα· τί οὖν [22] ὅτι ἐδάνεισε παρὰ γνώμην τοῦ ἐπιτρόπου, ἆρα ἔρρωται τὸ δάνεισμα; καὶ λέγομεν [23] ὐδαμῶς· εἰ γὰρ ἐπὶ τοῦ δανείου ὁ λαβὼν γίνεται [z] δεσπότης, οὐ γίνεται δὲ ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ πούπιλλος οὐ δύναται ἐκποιεῖν δίχα τοῦ ἐπιτρόπου· οὐκ οὖν οὐδὲ συνέστηι 193 τὸ δάνεισμα, οὐδὲ ἔνοχος [a] ἐγένετο ὁ λαβών.

Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Diximus pupillum non poſſe ſine tutoris auctoritate res ſuas alienare. Quid ergo, ſi præter tutoris auctoritatem mutuum dedit, an valet mutui datio? & dicimus, Nequaquam: nam ſi in mutuo accipiens fit dominus, non tamen heic fit, quoniam pupillus ſine tutore alienare nequit: itaque neque mutui datio conſtitit, neque accipiens obligatus eſt.

Τί Quid

20. *in* de: F. tribus locis: ſed ultimo loco ipſe habet *In menſura*. 21. Sic Baſ. & Lovan. Reliquæ μόλυβδος. 22. ὅτε legend. videtur, ut lect. 30. G. O. R. 23. ὅτι ad: F.

dum τὸ χρέος καθολικώτερον τοῦ δανείου vide 3. Harmenop. 5. §. 1. D. GOTH.

s. Gloſſæ: χρῆσον, *commoda*. FABR. II.

t. Commodatarius rei commodatæ dominus non fit, l. *rei* 8. & l. ſeq. D. *commod.* nec depoſitarius rei depoſitæ, l. *licet* 17. §. 1. D. *depoſ.* FABR. II.

u. Ut inf. tit. 14. lib. 3. in princ. FABR. II.

x. Heſych. ἐν τῷ λεπτῷ νομίσματι, ᾧ σιδηρῷ, ᾧ ἐλαχίστῳ ἐχρῶντο οἱ βυζάντιοι. FABR.

y. Pupillus ſine authoritate tutoris res ſuas alienare non poteſt l. 5. §. 1. l. 9. §. 1. D. *de author. tutor.* l. 11. D. *de adquir. rerum dominio*: ſed nec ſolvere l. 14 in f. D. *de ſolutionib.* D. GOTH.

Juſtin. *quos mutuò minor dederit*, minor igitur pro pupillo. Jul. Firmic. lib. 3. c. 12. *Curatores quoque aut tutores minimorum.* videtur legendum, *minorum.* FABR.

z. Et inde nomen traxit, l. 2. §. 2. D. *de reb. cred.* Nonius. FABR. I.

a. Si de meo non fiat tuum, non naſcitur obligatio d. §. 2. FABR. I.

Ex mutuo ſcil. ſed competunt remedia ſequentia. G. O. R.

b. Res

Τί οὖν; ἕξει ὁ πούπιλλος τὴν in rem ἐπὶ ἐκδικήσει τῶν νούμμων τῶν ὑπ' αὐτοῦ δανεισθέντων· ταῦτα [24] μὲν, ἐν ᾧ [b] φαίνονται οἱ νόμμοι· εἰ δὲ ὁ λαβὼν mala fide ἐδαπάνησεν αὐτούς, τετέστιν εἰδὼς ὅτι πούπιλλός ἐστιν ὁ δανείσας, κατασχεθήσεται τῇ ad exhibendum. Ἐφ' ὧν [bb] γὰρ φαι- 194
νομένων κινεῖται ἡ in rem, ἐπὶ τούτων κρυπτομένων ἢ mala fide δαπανηθέντων χώρα τῇ ad exhibendum· εἰ δὲ ἀνηλώθησαν bona fide, τουτέστι τοῦ δανεισαμένου νομίσαντος ἔφηβον εἶναι τὸν δανείσαντα, τότε [25] ἡ in rem κινεῖσθαι οὐ δύναται, οὐδὲ γὰρ φαίνονται οἱ νοῦμμοι· οὔτε μὴν ad exhibendum, [26] ἐπεὶ οὐδὲ κρύπτονται οἱ νοῦμμοι, οὐδὲ μὴν mala fide [27] δεδαπάνηνται. τί οὖν 195
γενήσεται, ἵνα μὴ τὸ ὑπὲρ τοῦ πουπίλλου [c] εἰσενεχθὲν νόμιμον εὑρεθῇ τρεπόμενον εἰς βλάβην αὐτοῦ, καθ' ὃ οὐδεμία αὐτῷ [28] παρέχεται ἀγωγὴ ἐκ τῶν νομίμων κανόνων; λοιπὸν [d] δοθήσεται αὐτῷ ὁ κονδικτίτιος· καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ τῶν χρημάτων ἀπαρίθμησις, τουτέστι τὸ συστῆναι [29] τὸ δάνεισμα, καὶ γενέσθαι τὸν δανεισάμενον ὑπεύθυνον τῷ κονδικτιτίῳ, τοῦτο ποιεῖ ἡ bonæ

Quid ergo? Pupillus *actionem* habebit in rem ad vindicationem nummorum ab ipso mutuo datorum. Hæc quidem, donec nummi exstant: si vero accipiens mala fide eos consumsit, id est sciens pupillum esse, qui mutuos dedit, tenebitur ad exhibendum *actione*. In quibus enim exstantibus *actio* in rem movetur, in iis occultatis aut mala fide consumtis locus *est actioni* ad exhibendum. Quod si bona fide consumti sint, id est putante *eo* qui accepit, puberem esse qui dedit, tunc in rem *actio* moveri nequit, neque enim exstant nummi; neque ad exhibendum, quia neque occultantur nummi, neque mala fide consumti sunt. Quid igitur fiet, ut ne jus pro pupillo introductum inveniatur conversum in ejus damnum, quando ei nulla datur actio ex regulis juris? Postremo dabitur ei condictio: & quod pecuniæ numeratio non effecit, id est ut mutui datio consisteret, atque accipiens teneretur condictione, hoc facit bonæ con-

24. μὲν de: F. 25. ἡ de: F. 26. ἐπειδὴ F. 27. δεδαπάνηται ante Lugd. 28. παρεῖχ. ante F. mox νομικῶν F. 29. τὸ de: F.

b. Res enim consumptas nemo suas esse petit, nemo vindicat res extinctas, §. *si tamen* suprà *de rer. divis.* FABR. I. Pag. huj. Edit. 232.—233.

bb. Vide l. 9. D. *Ad exhibend.* & l. 5. C. *eod. tit.* ERNST.

c. Quod favore pupilli introductum est, ad damnum ejus introductum videri non debet, l. *quod favore* 6. C. *de legibus.* FABR. II.

d. l. 19. §. 1. D. *de rebus creditis.* D. GOTH.

e. Pupillo res omnes dari possunt sine tutore: nec enim pupillus ad adquirendum indiget tutoris auctoritate d. l. 11. ideòque pupillo rectè non solvitur, quia non dat qui pupillo solvit: imò qui debitorem liberat, obligationem deminuit, l. 22. D. *de solut.* FABR. I.

f. v. l. pupillo solvi 15. D. *de solutionibus.* D. GOTH.

g. Alias enim pupillo liceret sine tutoris authoritate obligationem alienare. GEN. ED.

Qui debitorem liberat, obligationem alienat, l. *pupillo* 15. & l. *filiusfamilias* 22. D. *de solution.* FABR. II.

h. Pupillo recte non solvitur citra interventum tutoris, ne solutio ex pupilli imbecillitate pereat, l. 5. D. *de pact.* Cic. in Top. *Non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore solvas: ita quod aut pupillæ aut pupillo debeas, recte possis eodem modo solvere.* v. Boëtium ibid. FABR. I.

i. Adde l. 25. C. *de adminis. tutor.* quæ est ad Joannem præfect. Prætorio. Hæc enim ad Cæsarienses,

bonæ fidei δαπάνη· τίκτεται γὰρ κἀνταῦθα ὁ κονδικτίτιος.

consumtio: hinc enim nascitur condictio.

Τί δὲ, 30 ὅτε ἐκ τοῦ ἐναντίου 31 δέδωκέ 196 τις πρᾶγμα ἀνήβῳ sine tutoris auctoritate; δεσπότης [c] γίνεται ὁ πούπιλλος· οὐδὲ γὰρ ὁ νόμος φθονεῖ αὐτῷ αὔξοντι τὴν οἰκείαν οὐσίαν 32 sine tutoris auctoritate. Τί οὖν 30 ὅτε ὁ χρεώστης τοῦ πουπίλλου κατέβαλεν [f] αὐτῷ τῷ πουπίλλῳ τὸ χρέος; ὅτι μὲν δεσπότης ἐστὶν 33 ὁ ἀνηβῶν τῶν καταβληθέντων, συνωμολόγηται· ἆρα δὲ ὁ debitor ἠλευθέρωται τῆς ἐνοχῆς; 32 λέγομεν ὅτι οὐδαμῶς. εἰ γὰρ εἴπομεν 197 [g] ἐλευθεροῦσθαι τὸν χρεώστην, εὑρίσκεται ἐκποιῶν τὴν ἐνοχὴν ὁ πούπιλλος, ἐξ ὧν λαμβάνει τὸ χρέος sine tutoris auctoritate, ὅπερ κεκώλυται· ὥστε οὖν ἐπὶ τῇ καταβολῇ τοῦ χρέους ἡ τοῦ ἐπιτρόπου συναίνεσις ἀναγκαία· εἰ γὰρ 34 μὴ κατὰ γνώμην αὐτοῦ καταβληθῇ, ὁ χρεώστης [h] οὐκ ἐλευθερωθήσεται.

Quid autem, si quis ex contrario rem dederit impuberi sine tutoris auctoritate? Dominus fit pupillus. Nec enim lex ei invidet suam rem augenti sine tutoris auctoritate. Quid ergo, si debitor pupilli solvit debitum ipsi pupillo? Dominum quidem *eorum* quæ solvuntur, impuberem esse constat: sed num debitor ab obligatione liberatus est? Dicimus, nequaquam. Si enim dicamus, debitorem liberari, invenitur pupillus obligationem alienare, dum sine tutoris auctoritate debitum accipit, quod prohibitum est. Itaque in solutione debiti tutoris auctoritas *est* necessaria: nisi enim secundum voluntatem ejus solvatur, non liberatur debitor.

Καὶ τοῦτο σαφεστάτῃ διατάξει ὁ εὐσε- 198 βέστατος ἡμῶν διετύπωσε βασιλεὺς, ἀντιγραφείσῃ πρὸς [i] τοὺς Καισαρείας [k] δικολόγους, 35 ex suggestione Τριβουνιανοῦ, τοῦ ὑπερφυεστάτου κυέστωρος· ἐν ᾗ παρεκελεύσατο 36 τῷ ἐπιτρόπῳ ἢ κυράτωρι [l] τὸν δεβίτωρ-

Atque hoc evidentissima constitutione religiosissimus Imperator noster sanxit, rescripta ad causidicos Cæsareenses, ex suggestione Tribuniani, Quæstoris excellentissimi: in qua jussit debitorem impuberis solutionem fa-

30. ὅτι ante Lugd. 31. εἰ ad: F. 2. 32. καὶ ad: F. 33. ἐστιν de: ante F. 34. πρὸς γν. F. 35. ἀπὸ συγγεστίου, & mox κοιαίστωρος F. 36. τὸν δεβ. τοῦ ἀν. ἐπὶ τὸν ἐπίτρ. ἢ τὸν κυράτωρα αὐτοῦ· οἶδας γὰρ, ὅτι ἄνηβος κτλ. ὄντως κατ. ὀφείλειν, ὥστε &c. F. *vid. Not.* m.

rienses, cujus hic fit mentio, non extat. D. GOTH.

Qui erant in Cæsarea metropoli Capadociæ. in actis sextæ Synodi hujusmodi subscriptio reperitur. *Philalites misericordia Dei Episcopus Cæsareæ, metropolis primæ Cappadociæ, regionis primæ Ponticæ diœceseos subscripsi.* Thalelæus 45. Basil. tit. 1. ait Justinianum respondere Cæsarienſibus advocatis, quamvis constitutio missa sit ad Joannem præf. Prætorio. est lex 25. C. *de adm. tut.* FABR. I.

k. δικολόγους pro advocatis hic sumit, dicuntur δικολόγοι 8. Eclog. 1. c. 17. & 12. & συνήγοροι ibidem τοὺς συνηγόρων. D. GOTH.

l. Justin. *debitorem pupillarem solvere.* sic debitor solvi dicitur in l. 91. D. *de solut.* Donat. in Adelph. act. 2 Sc. 4. *Dicuntur etiam servi illi solvi, qui quum debitores potiorum fuerint, pecuniam reddunt debitam.* legendum videtur: *dicuntur etiam solvi illi, q. q. d. pratiorum* (sic legitur in vet. Cod.) *fuerint*, &c. ex diverso creditorem absolvere dicimus, ut d. l. 4. & l. 37. D. *de usur.* FABR. I.

βίτωρα τῷ ἀνήβῳ ποιήσασθαι τὴν καταβολήν· οἶδας γάρ, ὅτε ὁ ἄνηβος [m] κουρατωρεύεται· οὕτω καταβαλεῖν ὀφείλει, ὥστε θατέρου ἀπόφασιν γενέσθαι δικαστοῦ δίκαι [n] πάσης δαπάνης, ἐπιτρέπουσαν γίνεσθαι τὴν καταβολήν· τούτου δὲ θαυκολουθήσαντος, καὶ 37 ἀποφηναμένου τοῦ δικαστοῦ, καὶ τοῦ δεβίτορος καταβαλόντος, τὸ ἀμέριμνον ὁ καταβαλὼν ἔχει, οἷα τοῦ χρέους ἀπαλλαγείς.

facere tutori aut curatori; scis enim quando impuber curatorem habeat: sic *autem* solvere debet, ut prius sententia judicis sine omni sumtu feratur, permittens solutionem fieri. Quo subsequuto, si & judex decreverit, & debitor solverit, solvens securitatem nanciscitur, utpote debito absolutus.

Εἰ δὲ θαυκὸν τὴν εἰρημένην ἀποτύπωσιν 38 ἡ τοῦ χρέους γενήσεται καταβολή, τὰ δὲ καταβληθέντα χρήματα σώζεται θαυκὸν τῷ πουπίλλῳ, ἢ λαβὼν ταῦτα ἐδαπάνησε, καὶ ἐντεῦθεν ὠφελήθη αὐτὸς 39 ἤγουν ἡ αὐτοῦ θεισία· τυχὸν γὰρ οἰκίαν ἀνώρθωσεν, ἢ ἰδίους [o] ἀγροὺς ἐφιλοκάλησεν, ἢ διδασκάλοις παρέσχε μισθοὺς, ἢ κρεδίτορσι κατέβαλεν· [40] οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἔχει ὁ ἄνηβος ἐρρωμένην κατὰ τοῦ δεβίτορος τὴν ἀγωγήν· πειρώμενον δὲ ταύτην κινεῖν καὶ τὸ χρέος ἀπαιτεῖν, ἐκβληθήσεται [p] ἀπὸ τῆς τοῦ δόλου θαυμαφῆς.

Quod si præter dictam constitutionem debiti fiat solutio, ac pecunia soluta apud pupillum exstet, vel eam acceptam consumserit, atque ipse inde commodum ceperit vel ejus patrimonium: forte enim domum instauravit, aut agros suos instruxit, aut præceptoribus mercedes præbuit, aut creditoribus solvit: nihilominus etiam sic salvam impuber actionem habet adversus debitorem; sed eam movere tentans ac debitum petere, repelletur per doli exceptionem.

Εἰ δὲ [q] λαβὼν ταῦτα ἀσώτως [r] ἐδαπάνησε, Si vero accipiens eam prodige absum-

37. ἐπιφην. ante F. 38. ἡ de: ante F. qui mox habet γένηται. 39. ἤτοι & paulo post οἰκίας F. 40. οὐδὲ μὴν ἧτ. F.

m. Justinianus loquitur de curatoribus adultorum in l. 25. C. *de admin. tut.* FABR.

Sed quum hic Inst. locus *debitorem pupillarem* tantum memoret, neque d. l. 25. ad Cæsareenses advocatos emissa sit, (vid. notam Goth. *i.*) fieri potest, ut quod Justin. primo de solis pupillis ad Cæsar. adv. respondit, deinde generali constitutione per d. l. 25. ad minores etiam annis extenderit. Præterea locum hunc Th. minus sanum esse, sponte patet, cui lectio Fabrotiana medetur quidem, sed urendo secando: cui tanto minus parere potui, quia ποιησ. την καταβ. ejicit, quum tamen in d. l. 25. (quæ ad formam illius Cæsareensis scripta mihi videtur) eadem sit locutio, *ad eos solutionem facere.* Curtius ante ἕτω in versione inserit ἤν; quod sane magis placet: sed maxime hoc, ut post ἕτω inseramus δέ, quomodo ego verti. Denique retinui cum Curtio vulg. οἰδας γαρ, ὁτε: nam si cum Fabroto legas οἰδ. γαρ, ὁτι (*scis enim quod impuberi curator detur*) videtur deesse aliquid, & supplendum ὁτι και ὁ ανηβ. κερ. aut simile quid. Immo vero utraque lectio sic conjungi poterit: οἰδ. γαρ ὁτι ενιοτε [vel cum Gavellio ὅτι ποτε.] ὁ αν. κερ. *scis en. aliquando impuberem in cura esse.* Utinam hic atque alibi MStis uti frui mihi liceret! G. O. R.

n. Ut in cap. 2. ext. *de sponsal.* & apud Julian. Antec. *sine omni detrimento*, χωρὶς ζημίας, & Ivon. Carnot. Epist. 78. *sine omni repulsione.* damnum pro *sumptu.* Juvenalis Sat. 6. *Nec mentio fiet damnorum.* FABR. I.

Just. *sine omni damno* id est, sine ullo sumptu, ut in d. l. 25. & l. pen. C. *de testib.* FABR. II.

o. Ut agri, de quo hic, ita ἄλσος φιλοκαλία

2.

νησε, καὶ οὐκ ἐπωφελῶς, ἢ κλοπὴν ἐπ' αὐτοῖς ὑπέστη, ἀπαιτήσει τὸ χρέος τὸν χρεώστην ἐξ ἀρχῆς, ἀδεμίας ἀντικειμένης ὠφελιμαίας· καταδικάζεται γὰρ ἀμάχως ὁ δεῖτωρ, ἐπειδὴ προπετῶς sine tutoris auctoritate, καὶ οὐ κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, [41] ἐποίησε τὴν καταβολήν.

sumserit, atque inutiliter, vel furtum in ea passus sit, repetet debitum denuo a debitore, nulla obstante exceptione. Condemnatur enim debitor sine controversia: quoniam temere sine tutoris auctoritate, neque secundum *ea* quæ constitutione Principis nostri dicuntur, solutionem fecit.

[42] Καὶ οἱ ἄνηβοι sine tutoris auctoritate καταβαλεῖν [s] δύνανται· [43] οὐδὲ γὰρ μετατιθέασιν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα τὴν δεσποτείαν· ἀλλὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν αὐτοὺς ἄδειαν [44] τοῦ ἐκποιεῖν sine tutoris auctoritate τὰ οἰκεῖα πράγματα· Τί οὖν γενήσεται; ὁπότε κατέβαλον καὶ οὐκ ἠλευθερώθησαν τοῦ χρέους· οἷα μὴ ποιήσαντες δεσπότην τῶν νούμμων τὸν λαβόντα; καὶ φαμεν, ὅτι φαινομένων μὲν αὐτῶν, ἔξουσι τὴν in rem· κρυπτομένων δὲ, ἢ mala fide δαπανηθέντων, τὴν ad exhibendum· εἰ δὲ bona fide ἐδαπανήθη, ὁ γὰρ πιστεύσας αὐτοὺς εφήβους εἶναι, ταῦτα ἐδαπάνησεν, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν in rem μὴ φαινομένων αὐτῶν, ἀργεῖ καὶ ἡ ad exhibendum, μήτε γενομένης κακίστης δαπανήματος, μήτε μὴν κρυπτομένων τῶν νούμμων, τότε

202 Impuberes quoque sine tutoris auctoritate solvere non possunt: neque enim dominium transferunt in accipientem: quia nullam res suas alienandi licentiam habent sine tutoris auctoritate. Quid igitur fiet? quando solverunt neque debito liberati sunt; ut qui accipientem non fecerint dominum nummorum? Et dicimus, illis exstantibus habere eos *actionem* in rem: 203 suppressis autem vel mala fide consumtis, ad exhibendum: quod si bona fide sint consumti, creditor enim eos credens puberes esse, illos consumsit, quoniam *actio* in rem non est iis haud exstantibus, cessatque etiam ad exhibendum *actio*, cum neque improba fuerit consumtio, neque

41. ἐποιήσατο F. 42. καὶ de: F. 43. οὐ γὰρ F. 44. τῆς admisi ex F.

2. Eclog. 2. 2. 79. quæ arbusti pastinatio dicitur in l. 71. §. 1. D. *de verbor. signific.* D. GOTH.

p. Dixi ad l. 4. §. 4. D. *de doli mali exceptione:* l. 15. D. in f. D. *de solutionibus.* D. GOTH.

L. 15. D. *de solution.* Non enim absumitur, quod in corpore patrimonii retinetur, l. 72. D. *de leg.* 2. non absumptum videtur, quod in corpus patrimonii versum est, l. 23. D. *de adim. leg.* & pupillus igitur non debet occasionem juris ad iniquum trahere compendium. FABR. I.

q. ἡμεῖς ἐπειδὰν λάβωμεν τὰ ὀφειλόμενα, τότε εὐπορώτεροι γινόμεθα, ut ait Chrysost. hom. *de decem talium debitore.* pupillus tamen locupletior non creditur, si pecuniam solutam male consumpserit. FABR. I.

r. ἀσώτως δαπανᾶν pro *male consumere.* Recte quoque interpres per *luxum:* hoc. n. sensu, luxuriose vivere in l. 14. D. *de curatoribus*, nihil aliud quam ἀσώτως vivere, ut ibidem dixi. D. GOTH.

Prodige, & profuse. Gloss. gr. lat. ἄσωτος, *prodigus, profusus, sumptuosus.* Justin. *per luxum.* Tacit. hist. 1. *Falluntur quibus luxuria specie liberalitatis imponit.* Gloss. lat. gr. *luxus*, ἀσωτία. item: *luxuria:* ἀσωτία. [Theages Pythagor. Stob. cap. 1. ὑπερβολὰ τῶ δέοντος ὐ δαπάνη χρημάτων. *ex Edit.* I.] FABR.

s. L. 14. in f. D. *de solutionib.* l. 29. D. *de condict. indebiti.* D. GOTH.

Pupillus solvendo sine tutore nihil agit, quia id quod solvit, non fit accipientis, nec ipse liberatur,

τότε ἐξ ὑποτελέσματος ἐλευθερωθήσεται τοῦ χρέως ὁ πούπιλλος. καὶ ὅπερ οὐκ ἐποίησεν ἡ sine tutoris auctoritate γενομένη ἀπαρίθμησις, τοῦτο ὑποτελεῖ ἡ bona fide δαπάνη.

que nummi supprimantur; tunc ex facto pupillus liberabitur debito: quodque solutio sine tutoris auctoritate facta haud præstabat, hoc efficit bonæ fidei consumtio.

tur, l. 9. §. 1. D. *de auct. tut.* non enim qui solvit prius liberatur, quam creditor dominus effectus sit, l. 55. 60. 69. 78. D. *de solut.* si nummi non fiunt accipientis, vindicari poterunt, l. 14. §. ult. *eod.* Plane si sint consumpti, distingui debet: vel enim bona fide consumpti sunt, & pupillus liberabitur, d. l. 14. & d. l. 9. quia facto ejus intelliguntur ad creditorem perveniisse, l. 19. §. 1. D. *de reb. cred.* quod si mala fide consumpti sint, ad exhibendum de his agi poterit; actio autem ad exhibendum vindicationem præparat. FABR.

[ΔΙΑ ΠΟΙΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΗΜΙΝ ΠΡΟΣΠΟΡΙΖΕΤΑΙ.]

PER QUAS PERSONAS CUIQUE ADQUIRITUR.

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

TITULUS IX.

ΠΑντα τὰ εἰσημένα, εἴτε ἐν πράγμασιν εἴτε ἐν ἀγωγαῖς, [1] προσπορίζονται ἡμῖν, [a] οὐ μόνον δι' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων, οὓς ἔχομεν in potestate, καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων οἰκετῶν, ἐφ' οἷς ἔχομεν οὐσούφρουκτον, καὶ δι' ἐλευθέρων προσώπων, καὶ οἰκετῶν ἀλλοτρίων, οὓς bona fide νεμόμεθα, νομίζοντες ἡμετέρους εἶναι οἰκέτας. Περὶ δὲ ἑνὸς ἑκάστου ἐπιμελέστερον [2] σκοπήσωμεν.

PRæfata omnia, sive in rebus sive in actionibus, adquiruntur nobis, non solum per nos, sed etiam per illos, quos habemus in potestate, & per servos alienos, in quibus usumfructum habemus, & per liberas personas, servosque alienos, quos bona fide possidemus, rati nostros esse servos. Sed de unoquoque diligentius dispiciamus.

§. I.

§. I.

1. προσπορίζεται F. Ego hic pluralem præfero, quoniam hæc omnia non simul ac semel, sed singula quæque his modis adquiruntur. Vide omnino, quæ fuse disputavi de hoc Græcismo in BELGA GRÆCISSANTE, pag. 364. seqq. G. O. R. 2. Sic Lov. Goth. & F. σκοπώσωμεν Bas. Par. & Lugd. „Legend. est σκοπῶμεν aut σκοπήσομεν. ANON. in utroque.

a. 2. Gaj. 2. §. 9. Ulp. 29. §. 18. I. *adquiruntur.* 10. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

b. Liberi per initia parentibus jure potestatis omnia adquirebant quasi servi, §. 1. Inf. *quib. non est perm. fac. test.* Philo περὶ τῶν δέκα λόγ. παίδων οὐδὲν ἴδιον, ὃ μὴ γονέων ἐστὶν, ἢ ὅτι κοδεν ἐπιδεδωκότων, ἢ τὰς αἰτίας τῆς κτήσεως ἐπιπαραχορηγούντων. quæ totidem verbis exstant apud Michaëlem Apostolium in prov. Aristoxenus 4. sent. Pythag. apud Stob. λ'. 77. Arrian. Dissert. Ep. 2. c. 2. Sextus Empir. Pyrrh. Hyp. 3. c. 24. de Romanis: οἵ τε Ρωμαίων νομοθέται τοὺς παῖδας ὑποχειρίους τῇ δούλους τῶν πατέρων κελεύουσιν εἶναι· καὶ τῆς οὐσίας τῶν παίδων μὴ κυριεύειν τοὺς παῖδας, ἀλλὰ τοὺς πατέρας, ἕως ἂν ἐλευθερίας οἱ παῖδες τύχωσι κατὰ τοὺς ἀργυρωνήτους. Dion. Halic. Ant. 8. Verum patria majestas, ut loquitur Quintil. Declam. 375. & Valer. Max. lib. 7. c. 7. §. 5. Seu eximium illud jus patrium delibatum est: primò enim peculium castrense militis proprium esse cœpit. Iuvenalis Sat. ult. [v. 51. *Solis præterea* qui-

§. 1. Κατὰ πρώτην τάξιν [b] προσποιοῦσιν ἡμῖν οἱ ἡμέτεροι παῖδες οἱ in potestate, τοῦτο μὲν ἄρρενες, τοῦτο δὲ [3] θήλειαι· ἀλλὰ πάλαι μὲν τὸ ὅθεν δήποτε εἰς αὐτοὺς προελθὸν προσεπόριζον ἡμῖν, τοῖς ἔχουσιν αὐτοὺς ὑπεξουσίους, ἐξῃρημένων τῶν καστρενσίων πεκουλίων· καὶ οὕτως ἐγίνετο ταῦτα τῶν γονέων τὰ ὑπὸ τῶν παίδων προσποριζόμενα, ὥστε αὐτοῖς πᾶσαν ἐξουσίαν [4] προσεῖναι, τὸ ὑφ' ἑνὸς υἱοῦ ἢ ὑπὸ μιᾶς θυγατρὸς προσποριζόμενον, ἑτέρῳ παιδὶ ἢ ἐξωτικῷ δωρήσασθαι ἢ πωλῆσαι, ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ μεταγαγεῖν.

§. 1. Primo loco adquirunt nobis liberi noſtri, *qui ſunt* in poteſtate, tam maſculi quam feminæ: ſed olim quidem quod undecumque ad eos pervenerat, adquirebant nobis eos in poteſtate habentibus, exceptis peculiis caſtrenſibus; atque hæc a liberis adquiſita adeo fiebant parentum, ut omnis illis poteſtas competeret, *id quod* ab uno filio aut ab una filia adquiſitum *fuerat*, alii filio aut extraneo donare vel vendere, vel quocumque modo transferre.

Ὅπερ ἀπάνθρωπον εἶναι δόξαν [5] τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ, γενικῇ διατάξει [c] τὴν προσήκουσαν ἐδέξατο θεραπείαν, δι' ἧς καὶ τῶν παίδων ἐφείσατο, καὶ τοῖς πατράσι [d] τὸ ἐποφειλόμενον ἐφύλαξεν· ἐκέλευσε γάρ, εἰ μὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς [6] προσγενήσεταί τι τῷ ὑπεξουσίῳ, [7] τοῦ πατρὸς τυχὸν δωρησαμένου, ἢ ἑτέρως ὅπως δήποτε εἰς αὐτὸν μεταθέντος, ὥστε τοῦτο, κατὰ τὸ

Quod quum inhumanum videretur Imperatori noſtro, generali conſtitutione conveniens accepit remedium, per quam & liberis pepercit & patribus debitum conſervavit: juſſit enim, ſi quidem ex bonis patris aliquid filiofamilias obvenerit, patre forte donante aut aliter quomodocumque in eum transferente, ut hoc, ſecundum quod

3. νὺ ad: F. 4. προσιέναι F. 2. 5. τῷ εὐσεβεστάτῳ ἡμῶν βασ. F. 6. προσχήνται F. 7. δίον ad: F.

teſtandi militibus jus Vivo patre datur:] *nam quæ ſunt parta labore. Militiæ, placuit non eſſe in corpore cenſus, Omne tenet cujus regimen pater.* Scholiaſtes: *Caſtrenſe peculium liberum habent*, & ad exemplum ejus quaſi caſtrenſe, quaſi militum contemplatione literatæ militiæ, tum bona materna, & materni generis excepta ſunt, quæ antea patri adquirebantur pleno jure, Th. §. 2. inf. Thalelæus ad l. 1. C. *de bon. mat.* αὕτη ἡ διάταξις, ὡς τὸ παλαιὸν τῶν προσμάτων πάντων προσποιζομένων ᾗ κατὰ δεσποτείαν, ἔλεγον ὡς ὠνὴ ξένῳ τὰ μητρῶα προσφίσματα ἀπροσπόριστα εἶναι. Et ibidem: τὸ αὐτὸ νόημον, καὶν μὴ ἦσαν μητρῶα τὰ προσφίσματα, ἀλλ' ἦσαν ἔκ τινων ἀπὸ μητρικῆς συνδρομείας καταφερομένων, quod verum eſſe probat præter alias, l. 3. §. qui in ejuſdem. D. *de don. int. vir. & ux.* tum quæ ex matrimonio obveniunt, & ſponſalibus. Poſtremo adventitia omnia, quorum uſusfr. tantum patri per filium adquiritur, proprietas autem ad liberos pervenit. Scribit autem Thalel. ad l. 6. §. non autem. C. *de bon. qua liber.* filium, per quem fit. ne pater libere utatur fruatur, exheredari poſſe: Sic enim interpretatur illa verba. d. l. *patria poteſtas exercenda eſt*, τουτέστιν, ἵνα ὡς εὐλόγως ἀποστερεσθῶσιν αὐτὸς δύνανται ποιεῖν αὐτοὺς ἐξυστεδάτους [*ſic*]. Pater tamen qui peculii adventitii uſumfr. habet, uti frui debet boni viri arbitratu. d. l. 1. in qua illud adnotatum eſt, cautionem fructuariam à patre non exigi. Thal. προσέχε, πῶς οὐδαμοῦ τὸν πατέρα βαρεῖ τὴν ἰκανοδοσίαν [*ſic*], ἣν ὁ συσυφρουκτουάριος ἀναγκάζεται παρέχειν τῷ προτιεταμένῳ τὸ τὸ προσφίσμα φυλάττειν ἀβλαβές. ἐπιτρέπει δὲ αὐτοῖς φυλάττειν τὰ προσφίσματα. quæ tamen poſtea nominatim ei remiſſa eſt, l. ult. §. fin autem æs; in fin. C. *de bon. qua liber.*

FABR. I.

c. L. 6. C. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH.

d. Quidam libri apud Juſtinian. *debitum honorem.* non videtur tamen Th illam vocem adgnoviſſe, quem ſequutæ ſunt editiones emendatiſſimæ: nec agitur hic de honore debito, ſed de patribus debito. FABR.

Id eſt, de eo quod patribus debetur. DOUJ.

τὸ ἐξ ἀρχῆς κρατοῦν, [e] ὅλον προσποιέζεσθαι τῷ πατρί· οὐδεὶς γάρ ἐστι [f] φθόνος, ὅπερ ἐκ [8] τῆς τοῦ πατρὸς προφάσεως ἦλθεν εἰς αὐτὸν, τοῦτο παλινδρομεῖν ἐπὶ τὸν πατέρα· ὅπερ δὲ ἐξ [g] ἄλλης αἰτίας ὁ ὑπεξούσιος ἐκτήσατο, τούτου τὸν μὲν εὐσύφορτον προσποιέζεσθαι τῷ πατρί, [9] ἡ δὲ δεσποτεία μενέτω τῷ παιδί· ἄδικον γάρ, [10] τὸ πολλοῖς καμάτοις ἢ δεξιότητι τύχης τινὶ [11] προσγινόμενον, ἑτέρῳ τοῦτο παραδοῦναι, καὶ ὀδυρμῶν αἴτιον γενέσθαι τῷ τὴν ἀρχὴν κτησαμένῳ. λυπεῖ γάρ τινα, [h] οὐχ οὕτω τὸ μὴ κτηθὲν, ὡς τὸ μετὰ τὴν κτῆσιν [12] ἀφαιρεθέν.

quod ab initio obtinebat, totum patri adquiratur. Nulla enim est invidia, quod ex causa patris ad eum pervenit, hoc ad patrem recurrere. Quod autem ex alia causa filiusfam. nactus est, ut hujus quidem ususfructus patri adquiratur; sed proprietas apud filium remaneat: iniquum enim *est*, quod multis laboribus vel fortunæ dexteritate alicui obvenit, id alii tradere, & querelarum causam fieri ei qui primum adquisivit. Nec enim alicui tam dolet quod non adquisitum est, quam quod post adquisitionem ereptum est.

§. II. [13] Ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως διατάξεως ἦν τινα μὴ προσποριζόμενα τῷ πατρὶ, οἷον τὰ [14] ματρῶα, καὶ τὰ ἀπὸ γάμων κερδαινόμενα· Ἦν δὲ καὶ διάταξις [i] λέγουσα, ἐξεῖναι τῷ πατρὶ ἐμαγκίπατον ποιοῦντι τὸν [k] παῖδα τὸ τρίτον [l] μέρος τῶν ἀπροσποιήστων

§. II. Quoniam vero & ante religiosissimi Imperatoris nostri constitutionem nonnulla erant, quæ patri non adquirebantur, veluti *bona* materna, quæque ex nuptiis lucrifiunt: Erat autem & constitutio dictitans, licere patri filium emancipanti tertiam

8. τῆς de: F. 9. τὴν δὲ δεσποτείαν μένειν F. 2. 10. τοῖς pro τὸ F. 11. προσγινόμενον F. 12. ἀφαιρεθῆναι F. Ergo & κτηθῆναι dare debuisset. 13. Ἐπειδὴ δὲ F. 14. μητρῶα F.

e. Schol. τουτέστι, καὶ ἡ δεσποτεία, καὶ ὁ οὐσούφρουκτος. FABR.

f. Ut in l. pen. in fine C. *ad Sc. Orph.* nulla invidia est: sic enim habetur in quibusd. Cod. & Bas. lib. 45. t. 1. sic invidiosum in l. 20. D. *de statulib.* Virgil. Æneid. 4. *Qua tandem Ausonia Teucres considere terra, Invidia est?* quid enim rectius, quidve æquius, quam ut, ubi res à patre discedit, ad eum revertatur, à quo profectum est. totum autem adquiritur. FABR. I.

g. Adventitium peculium unde dicitur? an quia velut externum & adventitium est? ut in l. ult. C. *de fideicomm.* adventitia probatio, & paulo post, extranea fides: id est, quia aliunde accessit quam ex re patris. Cicer. 5. de Fin. *Adjumentis externis, & adventitiis uteretur*, & 2. de Div. *externus, & adventitius pulsus.* Gloss. lat. gr. *adventitium*, ξένον, ἐπήλυτον. An vero ea demum adventitia sunt, quæ fors fortuna nobis obtulit? vet. com. *adventitia bona*, τυχηρά. FABR. I.

h. Sumptum videtur ex Oratione Cyri apud Xenoph. Lib. Pæd. VII. paulo ante fin. libri: οὐ γὰρ τὸ μὴ λαβεῖν τὰ ἀγαθὰ οὕτω χαλεπὸν, ὡσπερ τὸ λαβόντα στερηθῆναι λυπηρόν. J. CURT *in Lugd.* 1558.

Similibus fere verbis Ælianus: [Ποικ. ἱς. XIV. 1. Ἀλλ' ἐν φρονῶν ᾤετο, μὴ ὅμοιον εἶναι, ἀρχὴν τινα μὴ λαβεῖν, ἢ λαβόντα ἀφαιρεθῆναι. G. O. R.] Τὸ μὲν γὰρ ἐδὲν μέγα, τὸ μὴ τυχεῖν· τὸ δὲ ἀλγεινὸν, τὸ τυχόντα εἶτα ἀποστερηθῆναι. MEERM.

i. L 6. Cod. §. 3. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH.

k. Recte igitur in veteribus Just *emancip. liberum suum.* sic inf. de gradibus. §. illud, *liberum vel liberos habuerit.* Aurelius Victor: *Nerva Trajanum in liberi locum adoptavit.* [Aliter tamen sentiunt Grammatici *Edit.* 2.] Itaque non recte *Edit.* 1.] in Gloss. græcolat. τέκνα, *liberi, pluraliter tantum declinatur.* [Sosipater Char. 1. Gramm. *Masculina semper pluralia.* Idem Diomedes lib. 1. Phocas in Arte. *ex Edit.* 2.] FABR.

Adde V. Cl. Dukerum in Latin. JCtor. p. 385.

l. L. 1.

στων πραγμάτων [15] κατέχειν λόγῳ δεσποτείας, ὡσανεὶ τίμημα [m] λαμβάνοντα τῆς ἐμαγκιπατίου. καὶ συνέβαινέ τι ἀπάνθρωπον, ὅτι ἡ ἐμαγκιπατίων, ἡ [n] διὰ τιμὴν [16] δεδομένη τῷ ὑπεξουσίῳ, καθ' ὃ αὐτεξούσιον αὐτὸν [17] ποιεῖ, εἰς ζημίαν αὐ-209 τῷ μετρέπετο· τῶν γὰρ οἰκείων ἐστερεῖτο πραγμάτων, τῆς οὐσίας αὐτοῦ μειωμένης· ὅθεν διετύπωσεν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς, μηκέτι τὸ τρίτον τῆς δεσποτείας τῶν τοῦ παιδὸς ἀπροσποιήτων πραγμάτων τὸν πατέρα διακατέχειν, ἀλλὰ τὸ [18] ἥμισυ μέρος τὸν οὐσούφρικτον· τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ καὶ ἀμείωτος ἡ τοῦ παιδὸς μένει διὰ τῷ παιδὶ, καὶ τοῦ [18] ἡμίσους μέρους τὸν οὐσούφρικτον λαμβάνων ὁ πατὴρ, ὀνόματι [19] μείζονι [p] χαίρει τιμηθείς, ἀντὶ γὰρ τρίτου [20] τὸ ἥμισυ λαμβάνει.

tiam partem rerum adventitiarum retinere proprietatis jure, tamquam emancipationis pretium accipientem; & inhumanum quid eveniebat, quoniam emancipatio, quæ filiofam. ob honorem dabatur, eo quod ſui eum juris facit, in damnum ipſi vertebatur: nam ſuis rebus ſpoliabatur, imminuto ejus patrimonio. Unde religioſiſſimus Princeps noſter conſtituit, ne poſthac tertiam proprietatis rerum adventitiarum *partem* pater retineat, ſed dimidiæ partis uſumfructum. Hoc enim modo & filii patrimonium manet imminutum apud filium, & dimidiæ partis uſumfructum accipiens pater, nomine majoris *ſummæ* gaudet *ſe* honoratum, nam pro triente ſemiſſem capit.

§. III. Οὐ μόνον δὲ [21] οἱ ὑπεξούσιοι 210 παῖδες ἡμῖν προσποιοῦσιν, ἀλλὰ [22] καὶ οἱ ἡμέτεροι [q] οἰκέται. εἴτε γὰρ [r] παραδιδόναι λά-

§. III. Non ſolum autem filiifamilias nobis adquirunt, ſed etiam ſervi noſtri: ſive per traditionem quid ac-

15. διακατ. F. 16. τῷ ὑπεξ. παρεχομένη F. 17. ἀποτελεῖ F. ante quem mox ἑαυτῷ legebatur. 18. ἡμίσεως F. 2. 19. μείζονι F. *vid. Not.* p. 20. τὸ de: F. 1. ejus loco μέρους ad: F. 2. 21. οἱ de: F. 22. γὰρ ad: F.

l. L. 1. 2. & pen. C. Th. *de bon. mat.* FABR. I.

m. Τίμημα quod Juſtinianus hic *pretium*, tametſi alibi *præmium*. l. 3. Cod. *de bonis maternis*, ubi dixi. D. GOTH.

Juſtinianus eleganter. *quaſi pro pretio quodammodo emancipationis.* Sic Ulp. in l. 17. §. adeo de pact. *quaſi quodammodo.* & Paul. in l. 14. §. 1. D. *de uſuc.* Cic. 1. de Orat. *quaſi quodammodo colligunt.* FABR.

n. Honor filio ex emancipatione accedit: beneficium emancipationis vocatur in l. 7. D. *ut legat. cauſ. cav.* l. 2. in fin. C. *de bon. qua liber.* beneficium bonor. quærendorum, l. 1. D. *ſi à pat. quis manum.* emancipatus enim ſibi quærit, ut abdicatus. Lucian. in Abdic. FABR. I.

o. L. ult. C. *de emanc. liber.* exceptis caſtrenſibus, & quaſi caſtr. l. 6. §. cum autem. C. *de bon. qua liber.* FABR. I.

p. Curtius vertit *majoris honoris nomine latatur*: Fabrotus, qui μείζονι habet, *majoris partis nomine gaudet.* Ego μείζονος non ſpernerem, ſi ſubſtantivum haberet adjunctum: nunc ἐπέχω, locum minus ſanum eſſe judicans, quamquam ſenſus vel ex Juſtiniano adparet. G. O. R.

q. L. 10. §. 1. D. *de adquir. rerum dominio* 50. Eclog. 1. c. 9. Ulp. 19. §. 18. D. GOTH.

r. Sive ſtipulentur, ſive eis poſſeſſio fuerit tradita. FABR. I.

Movet hic ſcrupulum Eg. Baro, qui in Comment. p. 167. *Inter juſtas vero cauſas*, inquit, *traditionis ſtipulatio eſt: etſi Accurſius actionem ex ſtipulatu domino acquirere, ex hoc loco arguat; cui & Th. in ſua paraphraſi aſſentitur. de acquiſitione tamen rerum corporalium, non obligationum hic diſputatur: de obligationib. per ſervos quarendis alibi ſuo loco, inf. Per quas perſ. nob. obl.* Sed Th. nihil aliud dicit, quam Juſt. cum ſuo Cajo in l. 10. *de A. R. D.* Vinnius ſimiliter in Comment. h. l. „ Subobſcure hoc [*ſive quid ſtipulentur*] dictum videtur, „ pro

λάβωσί τι, εἴτε [23] ἐπερωτήσωσιν, [s] ἢ ἐξ ἑτέρας οἵας δήποτε κτήσωνται αἰτίας· τοῦτο γὰρ καὶ [t] ἀγνοοῦσιν, [24] ὅτι καὶ τὸ μεῖζον [25] μὴ βουλομένοις παρεσπορίζεται τοῖς δεσπόταις· (ὁ γὰρ οἰκέτης [u] οἷα ὑπεξούσιος ὢν, οὐδὲν ἴδιον ἔχειν δύναται·) [26] ἔξελε [x] τὴν κληρονομίαν· εἰ γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέτης ὑπό τινος γραφῇ κληρονόμος, [y] οὐκ ἑτέρως ταύτην κτᾶσθαι δύναται, εἰ μὴ [z] κατὰ κέλευσιν ἐμὴν [27] ἀδιτεύσῃ· ἐπειδὴ ἐνδέχεται, μείζονα εἶναι τῶν ἐν ὄψει κερδῶν τὰ λανθάνοντα βάρη, [28] καὶ μὴ φαινόμενα· ἄτοπον δὲ ἦν, ἀγνοοῦντας ἡμᾶς ἧγεν καὶ ἄκοντας ἐπιζήμιον ὑπεισιέναι κληρονομίαν· ἀλλὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς κτήσεως αὐτῆς ἀναγκαῖόν ἐστι, τὴν τοῦ δεσπότου προηγεῖσθαι κέλευσιν. Καὶ ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης, κατὰ γνώμην ἐμὴν ἀδιτεύσῃ, οὕτω γενήσομαι κληρονόμος, ὥσπερ εἰ [29] ἐγὼ αὐτὸς ἐγράφην κληρονόμος. Ακο- λούθως δὲ τοῖς ἄνω εἰρημένοις, καὶ τὰ καταλειφθέντα τοῖς δούλοις ληγάτα προσπορίζεται ἡμῖν.

Οὐ μόνον δὲ δεσποτεία [a] ἀλλὰ τῶν in potestate προσπορίζεται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ νο-

acceperint, sive stipulati fuerint, sive ex alia quacumque causa adquisiverint: hoc enim & ignorantibus, &, quod majus *est*, nolentibus dominis adquiritur; (nam servus utpote in potestate, nihil proprium habere potest.) Excipe hereditatem: si enim servus meus ab aliquo heres scriptus fuerit, non aliter eam adquirere potest, nisi jussu meo adierit; quoniam fieri potest, ut majora sint lucris adparentibus onera latitantia ac non visa. Absurdum autem esset, nos ignorantes aut etiam invitos damnosam adire hereditatem: quare ad illius adquisitionem necesse est, ut domini jussus præcedat. Et si servus meus pro mea voluntate adierit, perinde heres fiam, acsi ipse ego heres scriptus fuissem. Consequenter vero supra dictis, etiam legata servis relicta adquiruntur nobis.

Non solum autem per eos *qui* in potestate *sunt*, dominium nobis adqui-

23. ἐπερωτήσωσιν & κτήσονται ante F. 24. ὅτι de: F. Fabroti lectio linguæ genio accommoda: sed legend. si Gothofredi edit. sequaris: ὅ,τι, nisi malis ἔτι. GAVEL. 25. καὶ repetit F. 26. ὑπέξελε F. 27. ἀδιτεύσει ante hanc. Post ἐπειδὴ ad: γὰρ F. 28. καὶ μὴ φαιν. de: F. 29. καὶ ad: F.

„ pro *sive quid ab se stipulatum per traditionem nan-* „ *ciscantur*". &c. Verumenimvero quid hac tortura opus? nam quum res ipsa sit verissima, dicamus eam hic vel per prolepsin vel per datam occasionem moneri. G. O. R.

s. Donationis & legati exempla hic omittit Theophilus, quæ tamen apud Justinianum hic, & in l. 86. §. 2. D. *de legat.* D. GOTH.

Verbi gratia ex donatione, vel legato l. 86. §. 2. *de leg.* 1. quæ verba ex glossa irrepserunt in contextum Justiniani. FABR. I.

Vide interpretes ad *Inst. Just.* G. O. R.

t. L. 35. D. *de pet. her.* & invitis, l. 32. D. *de adq. rer. dom.* l. 46. D. *de jur. dot.* FABR. I.

u. Servi nihil suum proprium habere possunt, ἀλλὰ τὸ μὴ κυρίους ἑαυτῶν εἶναι. Dio Chrysost. Orat. 75. Anonym. auctor fabul. Æsopiar. 54. *Servus habet, nec se, nec sua.* Theophylact. in Euang. Joann. c. 17. ὁ μὲν γὰρ δεσπότης ἔχει πάντα τὰ τοῦ δούλου. Valerianus Hom. 11. Quicquid enim servus in domini positus potestate laboraverit, necessario domini est. & ideo sive quid servus stipuletur, vel quâ aliâ causa acquirat, domino acquiritur, l. 10. §. 1. D. *de adq. rer. dom.* l. 25 §. 1. D. *de liber. caus.* Porphyr. περὶ ἀποχ. 3. οἱ δέ γε ἐλευθερωθέντες, ἃ πάλαι τοῖς δεσπόταις ὑπηρετοῦντες ἐπόριζον, ταῦτα ἑαυτοῖς πορίζουσιν, οὐκ ἄλλοις. FABR. I.

x. Et ideo Caj. in d. l. 32. ait, *pene ex omnibus causis.* FABR. I.

y. Ulp. XIX. §. 19. D. GOTH.

z. Inf. §. 1. *de Hered. instit.* D. GOTH.

a. d. l. 10. §. 2. D. *de adquir. rerum dominio:* & d. c. 9. l. 1. §, *item adquirimus* 5. D. *de adquir. possess.* D. GOTH.

b. L. 10.

νομή· εἰ γάρ τις τὸ μὴ οἰκεῖον πρᾶγμα τῷ ἐμῷ ὑπεξουσίῳ ὡς ἰδικῷ, ἢ κινητὸν ἢ ἀκίνητον, *29 bona fide δεχομένῳ, ἀφ' ἧς αὐτῷ κατοχῆς γενήσομαι τούτου δεσπότης ἀφ' ἧς ἀσκαπίονος, ἢ διὰ τοῦ μακροῦ χρόνου νομῆς.

quiritur, ſed & poſſeſſio. Nam ſi quis rem non ſuam, ſive mobilem ſive immobilem, meæ poteſtatis *homini* tradiderit, bona fide accipienti, per ejus detentionem fiam illius *rei* dominus per uſucapionem, vel per longi temporis poſſeſſionem.

§. IV. Ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν. Προσπορίζουσι δὲ ἡμῖν (καθὰ εἴρηται) καὶ ἀλλότριοι οἰκέται, ἐφ' οἷς ἔχομεν οὐσούφρουκτον· b ἀλλὰ οὐκ ἐκ πάσης αἰτίας, ἀλλὰ ἐκ δύο τούτων, ex re mea 30 vel ex c operis ſuis. Ex re mea ἐστὶν, 31 ἡνίκα φροντίδας αὐτῷ τῶν ἐμῶν κτημάτων κατεπίστευσα, ἢ ἐπέτρεψα αὐτῷ d τὰ ἐμὰ 32 ἐκδανείζειν χρήματα, καὶ ἐποίησα αὐτὸν τὸν λεγόμενον e δισπενσάτωρα· ἠδυνήθη δὲ 33 ὁ οὗτος ἐκ ἰδίας οἰκείας, ἢ ἐκ τῶν γεωργιῶν ἢ ἐκ 34 τῶν f δανειζομένων, ἔξωθέν τι 35 τῶν ἡμῖν ἐποφειλομένων g κερδάναι· τοῦτο λέγεται ex re mea, καὶ προσποιεῖσθαί μοι. Ex operis δὲ ſuis, οἷον, ῥάπτης ἦν ἢ τέκτων ἢ ζωγράφος, ἐμίσθωσα αὐτὸν ἐγὼ ἐπὶ τῷ ἑτέροις ἐργάζεσθαι, καὶ μισθὸν ὡρισμένον ὑπὲρ

§. IV. Hæc quidem de ſervis noſtris. Adquirunt autem nobis (ut dictum eſt) etiam ſervi alieni, in quibus uſumfructum habemus: attamen non ex omni cauſa, ſed ex his duabus, ex re mea vel ex operis ſuis. EX RE MEA eſt, ſi curas ei mearum poſſeſſionum credidi, vel permiſi ei meas fenori dare pecunias, eumque *ita* dictum diſpenſatorem feci. Potuit autem hic ex ſua ſolertia, aut ex agricultura aut ex fenori datis, aliquid extra *res* nobis debitas lucrifacere: hoc dicitur ex re mea, mihique adquiretur. EX OPERIS autem SUIS, veluti, ſutor erat vel faber vel pictor; hunc ego locavi, ut aliis operaretur, & certam mercedem pro arte

*29. Vide ſup. pag. 241. lect. 9. 30. *vel* de: ante F. 31. ὅτον ἡνίκα φροντίδα F. 32. ἐδαν. F. 1. δαν. F. 2. 33. ὁ de: F. qui mox γεωργῶν dedit. 34. τῶν de: Lugd. ac Goth. 35. μὴ ἀπομειῶν τὸ ἡμῖν ἐποφειλόμενον F. quod reddidit, *ſine damno rei meæ.*

b. L. 10. D. *de his autem ſervis.* 3. D. *de adquir. rerum dominio:* l. 20. D. *de uſufructu.* D. GOTH.

c. Et ideo cogi poteſt operari, l. 23. D. *de uſuf. ear. rer.* FABR. I.

d. De h. l. late agit SALMASIUS in diatr. de Mutuo p. 191. ſqq. item in diſquiſ. de Mutuo p. 266. ſqq. nec non in Confutat. Theſ. Wiſſenb. de Mutuo p. 280. ſqq. ubi ex verbis Th. concludere vult, in mutuo non fieri alienationem, hoc fere argumento: *Quod ex* MEA *pecunia fœnus dicor percipere, non ex aliena cenſeor percipere & proinde nec alienata.* Optime vero reſpondet G. GOESIUS in Specim. Controverſiæ de Mutui alienat. p. 233. recte ſcribere Th. ſed ridiculam eſſe Salmaſii ratiocinationem, quum verba RES MEA ap. Th. non ſignificent rem, quæ in dominio meo adhuc eſt, ſed rem a me, non ab alio, profectam, ſeu quæ ante mutui dationem mea fuit: perinde atque cum dico, me *librum meum* Titio vendidiſſe, unde ſane ineptiſſime quis concluſerit, librum adhuc meum eſſe. WISSENB. autem in Theſ. de Mutuo (poſt ejus Diſputt. ad Inſt.) Diſp. III. th. 15. male hic erroris accuſat Theophilum. MEERM.

e. De diſpenſatore v. lib. 3. tit. *de mand.* FABR. [cap. 416.]

f. Uſura ex re domini provenire videtur, ut hic ſignificat Th. v. Cujac. ad l. 68. D. *de proc.* lib. 3. Reſp. Pap. FABR.

g. Ut in l. 31. D. de uſufruct. *ex adminiſtra-*

ὑπὲρ τῆς αὐτῆ τέχνης 36 λαμβάνειν· ἕτος215 ὑπὲρ τοὺς ὁρισθέντας μισθοὺς ἠδυνήθη λαβεῖν τι· καὶ τὸ ἐντεῦθεν κτηθὲν ἐμοὶ προσπορίζει· τοῦτο ἔστιν ex operis ſuis. Εἰ δέ τι καὶ τὰς δύο ταύτας αἰτίας ἐκτήσατο, τοῦτο πρὸς τὸν προπριετάριον ἀνήκει. ὥστε οὖν, εἴτε κληρονόμος ἐγράφη 37 ἢ καὶ λήγατάριος, καὶ λήγατα ἔτυχεν, ἢ καί τινος ἐδέξατο δωρεὰν, ὁ τῷ οὐσουφρουκτουαρίῳ, ἀλλὰ τῷ προπριεταρίῳ 38 τοῦτο προσπορίζει.

te ſua acciperet: hic ſupra mercedes definitas potuit quid accipere; & quod inde nactus eſt, mihi adquirit: hoc eſt ex operis ſuis. Sed ſi quid præter has duas cauſas adquiſivit, hoc ad proprietarium pertinet: itaque, ſive heres ſcriptus eſt ſive etiam legatarius, & legatum adeptus eſt, ſive ab aliquo donum accepit, non uſufructuario, ſed proprietario hoc adquirit.

Τὰ εἰρημένα ἐπὶ 39 οἰκέτου, καθ' οὗ216 ἔχω τὸν ὁσούφρουκτον, τὰ αὐτὰ ἤρεσε καὶ ἐπὶ ἐκείνῳ, ὃν bona fide νέμομαι, εἴτε ἐλεύθερός ἐστιν, εἴτε ἀλλότριος οἰκέτης· καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν ἡμῖν προσπορίζουσι, τουτέστιν ex re 40 mea, vel ex operis ſuis. εἰ δέ τι καὶ τὰς δύο ταύτας αἰτίας κτήσονται, εἰ μὲν ἐκτήσατο ὁ ἐλεύθερος, ὃν bona fide νέμομαι, ὃ νόμος αὐτῷ φυλάττει, ὀφείλων ἀποσῶσαι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐπειδὰν ἐπιγνῷ τὴν οἰκείαν τύχην· εἰ δὲ οἰκέτης ἐστὶ 41 bona217 fide κατεχόμενον ὑπ' ἐμοῦ, τῷ ἀληθεῖ δεσπότῃ προσπορίζεται, δίχα τῶν δύο αἰτιῶν,

Quæ dicta *ſunt* de ſervo, in quo uſumfructum habeo, eadem placuerunt & in illo, quem bona fide poſſideo, ſive liber ſit, ſive alienus ſervus. Namque & hi ex duabus illis cauſis nobis adquirunt, id eſt ex re mea, vel ex operis ſuis. Sed ſi quid præter has duas cauſas adquiſierint, ſi quidem adquiſiit liber quem bona fide poſſideo, lex ipſi reſervat, debetque cuſtodire in illud tempus, quum ſuam agnoverit conditionem: ſin autem ſervus eſt bona fide a me poſſeſſus, vero domino adquiruntur, extra

36. λαμβάνων F. vertens *acciperem*. Sed ſic tamen infinitus modus præſtat; aut deleto καὶ dicendum ληψόμενον. G. O. R. 37. εἴτε pro ἢ καὶ F. 38. ταῦτα F. 39. τοῦ F. 40. *noſtra* F. 41. ὁ ad: F. nec male.

tione rerum ejus compendii ſervus fecerit. FABR.

h. L. 10. §. Idem 4. D. *de adquir. rerum dominio.* D. GOTH.

i. Id eſt proprietario. l. quod fructuarius 49. D. *de adquir. poſſeſſ.* D. GOTH.

k. Lubet hic tenui ſpecimine docere ſtudioſos utilitatem lectionum criticarum ſive variantium. In Baſil. & Pariſ. editt. quas ſecuta eſt Lugd. legitur ἀπολάβει, unde Reſcius in Lovan. fecit ἀπολάβοι. Sed nos ſequimur Goth. ac Fabr. qui ἀπολαύει ediderunt: quoniam certum eſt, in Viglii Codd. τὸ βῆτα formam fere τῆ ὐψιλῆ habuiſſe, quæ ipſum hic fefellit. Vide ſupra ad Tit. de Nupt. pag. 87. lect. 5. & Placentini Epitom. Palæographiæ Gr. pag. 102. ubi monemur, eam ſcripturam nono ſeculo fuiſſe poſteriorem. G. O. R.

l. Res enim ſe moventes triennio uſucapiuntur, l. un. C. *de uſucap. transform.* FABR.

m. L. adquiruntur. D. *de adquir. rerum dominio.* l. 1. C. *de uſufructu.* D. GOTH.

n. Fructuarius uſucapere non poteſt, quia non poſſidet, l. 10. §. vlt. D. *de adq. rer. dom.* l. 1. §. per eum. D. *de adq. poſſ.* uſufr. enim non poſſidetur, ſed magis tenetur; l. 1. §. quod ait Prætor, 4. D. *quod legat.* id eſt, naturaliter tenetur, l. 49. D. *de adq. poſſ.* aut ut eſt in l. 12. *eod.* fructuarius videtur naturaliter poſſidere. fructuarius enim qualiter qualiter eſt in poſſeſſione, l. 3. §. ult. D. *de vi & vi arm.* quod eſt quaſi poſſideret, l. 23. §. item ei, D. *ex quibus cauſ. maj.* videtur poſſidere, quaſi poſſidet. FABR. I.

τιῶν, τὰ ἔξω τοῦ οἰκέτου κτηθέντα· ὁ δὲ bona fide νεμόμενος τὸν ἀλλότριον οἰκέτην, ἐπὶ τοσοῦτον ἐκ [42] τῶν δύο μόνον αἰτιῶν [k] ἀπολαύει τοῦ προσποριςμοῦ, ἐφ' ὅσον μὴ παρέδραμε [l] τριετία· ταύτης δὲ παρελθούσης, ὑσουκαπιτεύει λοιπὸν τὸν οἰκέτην, καὶ τὰ ἐκ πάσης αἰτίας προσγινόμενα τῷ οἰκέτῃ, προσποριςθήσεται αὐτῷ· ὁ γὰρ τὸν ἐλεύθερον bona fide νεμόμενος ἐκ ὑσουκαπιτεύει, ὡς εἴρηται.

extra duas illas cauſas, quæ a ſervo adquiruntur. Qui autem bona fide ſervum alienum poſſidet, tam diu ex duabus tantummodo cauſis adquiſitione fruitur, quamdiu triennium non præteriit: eo enim elapſo, deinceps ſervum uſucapit, & quæ ex omni cauſa ſervo obveniunt, ipſi adquirentur: namque liberum bona fide poſſidens non uſucapit, ut dictum eſt.

Καὶ [43] ὁ ὑσυφρυκτον δὲ ἔχων, ὑσυκα- 218
πιτεύειν ὐδέποτε [m] δύναται· πρῶτον μὲν, ἐπειδὴ [n] οὐ νέμεται· νομῆς γὰρ μὴ [o] ὑποκειμένης, οὐ [44] προάγεται οὐσουκαπίων· νομὴ δέ ἐστι, [p] τὸ ψυχῇ δεσπόζοντος νέμεσθαι· οὗτος δὲ [45] ἔχει δίκαιον τὸ κεχρῆσθαι καὶ καρποῦσθαι· εἰ δὲ καί τις μὴ νομικαῖς ἐννοίαις ἀκολουθῶν, ἀλλὰ τῷ ὁρωμένῳ δουλεύων, εἴπῃ τὸν ὑσουφρυκτουάριον νέμεσθαι, ἑτέρῳ μείζονι λόγῳ [46] ἡ οὐσουκαπίων ἐπισχεθήσεται· διὰ τὸ mala fide νέμεσθαι τὸν οὐσουφρουκτουάριον· οἶδε γὰρ ὅτι ἀλλότριός ἐστιν.

Sed etiam qui uſumfructum habet, nunquam uſucapere poteſt: primo quidem, quia non poſſidet; nam poſſeſſione non ſubſiſtente, nec uſucapio procedit: poſſeſſio autem eſt, animo domini detinere; hic autem jus utendi ac fruendi habet. Sed &, ſi quis legalibus notionibus haud obtemperans, ſed iis quæ videntur ſerviens, dixerit uſufructuarium poſſidere, alia majori ratione uſucapio inhibebitur, eo quod uſufructuarius mala fide poſſidet: ſcit enim alienum eſſe.

Οὐ [q] μόνον δὲ δεσποτεία διὰ τούτων τῶν 219
οἰκετῶν, ἐφ' οἷς [47] ἔχομεν τὸν οὐσούφρουκτον, ἢ οὓς bona fide νεμόμεθα, ἢ ἁμα τοῦ

Non ſolum autem dominium per hos ſervos, in quibus uſumfructum habemus, aut quos bona fide poſſide-

42. τῶν de: F. Mox μόνων habet F. 2. De ſequenti ἀπολαύει *vid. Not.* k. 43. ὁ de: F. 44. ωσσαν. F. 45. μόνον ad: F. cum Curt. 46. ἡ de: F. 47. ἔχομεν ante F.

o. L. ſine poſſeſſione 25. D. *de uſurp. & uſucap.* FABR. II.

p. Fructuarius non poſſidet animo domini, opinione domini, ut in l. ſi ſervus 22. §. 1. D. *de noxal. act.* hæc eſt poſſeſſio civilis. Græci ad l. 10. C. *de adquir. poſſ.* κατὰ δὲ τοὺς νόμους, νομὴ ἐστι ψυχῇ δεσποζοντος κατοχή. quæ verba Conſt. Harmenop. exſcripſit, & qui Gloſſas græcas κατὰ στοιχεῖα congeſſere. FABR.

Male h. l. multi Interpretes, uti Franc. Davydargenteus Lib. Notarum Juris Select. Tit. de Interdict. fol. 6. *a.* Th. notant, quod animum ſive affectum domini requirat ad poſſeſſionem: ſiquidem Th. agens interpretem Juſtin. proinde loquitur de illa ſpecie poſſeſſionis, de qua Imp. loquebatur. At Juſt. h. l. non agit de poſſeſſione abſolute conſiderata, ſed de tali poſſeſſione, quæ ad uſucapionem ordinatur: adeoque etiam Th. de illa duntaxat ſpecie poſſeſſionis, quæ *civilis* dicitur, hic accipiendus eſt. Si enim voluiſſet *poſſeſſionem* in genere definire, eam non aliter deſcripſiſſet, quam fecit pr. Inſt. de Interd. ubi ſimpliciter eam definit, quod ſit *detentio rei.* Plenius hac in parte Th. defendunt GALVANUS de uſufr. c. 33. n. 5. & VINNIUS II. Select. Quæſt. 36. MEERM.

q. L. 1. §. ſed & per eum. D. *de adquir. poſſeſſio.* adde l. 1. C. *per quas perſonas.* D. GOTH.

τοῦ ἐλευθέρου ὃν καλῇ νέμομαι πίστει, ἐμὸν ὑποπτεύων οἰκέτην εἶναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ νομὴ ἡμῖν προσπορίζεται· δηλαδὴ κατὰ τὰ ἔναγχος εἰρημένα, τουτέστιν [48] ex re mea, vel ex operis ſuis. ἐὰν γὰρ [49] ἀλλότριον πρᾶγμα ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν λάβωσι παρά τοῦ μὴ [50] δεσπόζοντος, δι' ὧν χρόνων αὐτοὶ καλέχουσιν, ἢ ὑσυκαπίων [51] προσθήσεται, ἤγουν ἐμοὶ δραμεῖται.

demus, vel per liberum *hominem* quem bona fide poſſideo, ſuſpicans meum eſſe ſervum, ſed etiam poſſeſſio nobis adquiritur; videlicet ſecundum modo dicta; id eſt ex re mea vel ex operis ſuis: ſi enim rem alienam ex duabus illis cauſis a non domino acceperint, per quos annos ipſi detinent, uſucapio procedet ſive mihi currer.

§. V. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν φαίνεται, ὅτι δι' ἐλευθέρων προσώπων, ἅτινα ἐκ ἔστιν ἡμῖν ὑπεξούσια, οὐδὲ bona fide δουλεύει ἡμῖν, ὁμοίως καὶ διὰ τῶν ἀλλοτρίων οἰκετῶν, ἐφ' οἷς οὐδὲ εὐσούφρουκτον οὐδὲ bona fide ἔχομεν νομὴν, ἐξ οὐδεμιᾶς [52] προσποριζέσθαι αἰτίας ἡμῖν τι δύναται, καὶ τοῦτο ἔστι τὸ παρὰ πᾶσι [r] λεγόμενον, δι' ἐξωτικοῦ προσώπου μηδὲν προσπορίζεσθαι δύνασθαι, ἐξηρημένου τοῦ λεχθησομένου [s] θέματος· ἐὰν γὰρ πωλήσῃ τις ἐμοὶ κτῆσιν, ἐν ἑτέρῳ διακειμένην τόπῳ, εἶτα οὐ δυνηθεὶς τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐπιστῆναι, πέμψω τὸν ἐμὸν προκυράτορα, καὶ τὴν νομὴν οὗτος παραλάβῃ τῶν κτημάτων, προσποιήσεταί μοι δι' αὐτοῦ ἡ νομή· καὶ οὐ μόνον, εἰ γινωσκόντων ἡμῶν τοῦτο συνέβη, ἀλλὰ καὶ εἰ ἀγνοούντων [53] ἐδόθη τι αὐτοῖς [t] ἡμετέρῳ ὀνόματι, ἡ νομὴ ἡμῖν προσπορίζεται, ὡς βούλεται ἡ διάταξις [54] τοῦ βασιλέως Σεβή-

§. V. Ex dictis igitur adparet, per liberas perſonas, quæ in noſtra poteſtate non ſunt, neque bona fide nobis ſerviunt, ſimiliter & per ſervos alienos, in quibus neque uſumfructum neque bonæ fidei poſſeſſionem habemus, ex nulla nobis cauſa aliquid adquiri poſſe, atque hoc eſt quod ab omnibus dicitur, per extraneam perſonam nihil poſſe adquiri, excepto caſu mox dicendo. Si quis enim mihi vendat prædium in alio ſitum loco, deinde, quum nequeam in iis locis adeſſe, meum procuratorem miſero, atque hic prædiorum poſſeſſionem adprehenderit, adquiretur mihi per illum poſſeſſio: nec ſolum, ſi hoc ſcientibus nobis evenit, ſed etſi ignorantibus aliquid noſtro nomine iis datum fuit, poſſeſſio nobis

48. ἐκ τῶν δύο αἰτιῶν ad: F. 49. ἄλλό τι πρ. F. 50. δεσπότου F. 51. σεβ. ἤγ. de: F. 52. αἰτίας h. l. F. Pro ſequenti τι ANON. DUK. *melius*, inquit, *legeretur* τὶς *id eſt quis*: ſed fallitur. G. O. R. 53. εἰ hinc duce Fabroto ejecimus. 54. Σεβ. h. l. F.

r. L. 11. §. 6. D. *de pignoratitia actione* l. 1. C. *per quas perſonas*: l. 11. Cod. *de adquir. poſſeſſione.* l. ſi procurator 12. D. *de adquir. rerum dominio.* l. 1. §. 20. l. 18. D. *de adquir. poſſeſſione.* D. GOTH. L. 15. D. *de pec. conſt.* l. 24. §. 2. D. *de uſur.* ejus regulæ vitium proponit hic Juſtin. his verbis: *excepto eo*, &c. FABR. I.

s. Per procuratorem, tutorem, curatoremve poſſeſſio nobis adquiritur, l. 1. §. per procuratorem. *de adq. poſſ.* l. 1. C. *eod.* l. 1. C. *per qu. perſ. nob. adq.* in qua *poſſeſſionis cauſa* pro *poſſeſſione*, ut apud Tibullum lib. 3. Eleg. 2. *cauſſa Neæra* pro *Neæra ipſa*, ut placet Joſepho Scaligero. FABR. I.

t. Nam ſi ſuo nomine procurator nanciſcatur poſſeſſionem, mihi non adquiritur, d. §. *per procur.* FABR. I.

Σεβήρου. Λοιπὸν δὲ τῆς νομῆς ἡμῖν προσποριζθείσης, σιωπηρῶς ἕψεται ἡ δεσποτεία, ἐν ᾧ δεσπότης ἦν ὁ 55 ὧδε διδούς· εἰ δὲ οὐκ ἦν δεσπότης, διὰ [u] ἀσουκαπίονος, ἢ μακροῦ χρόνου ὧδε δρομῆς, τῶν τραδιτευθέντος κτῶμαι τὴν δεσποτείαν.

bis adquiritur, ut vult conſtitutio Imperatoris Severi. Porro autem adquiſita nobis poſſeſſione, tacite ſequitur dominium, quando dominus fuit, qui tradidit: quod ſi dominus non fuit, per uſucapionem vel longi temporis lapſum traditæ *rei* dominium adipiſcor.

§. VI. Ἀρκεῖ μέχρι τοσούτου διεξελθεῖν, τίνα τρόπον τὰ καθ' ἕκαστον ἡμῖν προσπορίζεται πράγματα· ἔστι δὲ καὶ ἕτερος 56 νόμιμος τρόπος κτήσεως, ὁ διὰ τοῦ ληγάτου, δι' οὗ τὰ καθ' ἕκαστον ἡμῖν 57 προσπορίζεται πράγματα· ἔτι δὲ καὶ ὁ τῶν φιδεϊκομμίσσων, δι' ὧν 58 καὶ αὐτῶν ἰδικὰ ἡμῖν πράγματα δύναται καταλιμπάνεσθαι· ταῦτα δὲ ἐπιτηδειότερον ἐν τοῖς 59 κατωτέροις λεχθήσεται τόποις.

222 §. VI. Hactenus ſufficit diſſeruiſſe, quemadmodum res ſingulæ nobis adquirantur: eſt autem & alius legitimus adquirendi modus, per legatum, quo ſingulæ nobis res adquiruntur: item & *per* fideicommiſſa, per quæ & ipſa ſingulares nobis res relinqui poſſunt. Sed hæc commodius in locis inferioribus dicentur.

Ὥστε ἓν ἢ φυσικαὶ κτήσεις εἰσὶν ἢ ἔννομοι. Καὶ φυσικαὶ μὲν 60 τεσσαρεσκαίδεκα· οἷον ἡ θήρα· τὰ λάφυρα· καὶ οἱ ἐν αἰγιαλῷ εὑρισκόμενοι λίθοι 61 ἢ τίμιαι ψηφίδες· καὶ ἡ ἐκ τῶν ἡμετέρων ζώων γονή· ἡ 62 ἀλλοβίων· ἡ νῆσος ἡ ἐν θαλάσσῃ ἢ ἐν ποταμῷ ἀναφυομένη· ἢ τὸ πλησίον κεκτῆσθαι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καταλειφθείσης νηδύος· τὸ ἀλλοτρίαν ὕλην εἰς εἶδος μετασχηματίσαι, εἰς τὴν ἀρχαίαν δ' δυνάμενον ἀναδραμεῖν ὕλην· τὸ 63 ἐξ ἀλλοτρίας καὶ οἰκείας ὕλης εἶδος κατασκευάσαι· τὸ δύο ὕλας τὰς αὐτὰς ἢ καὶ διαφόρους 64 κατὰ

223 Itaque adquiſitiones vel naturales ſunt vel legitimæ. Et naturales quidem quatuordecim, veluti I. Venatio; II. Spolia; ac III. inventi in littore lapilli vel gemmæ pretioſæ; & IV. Fetura ex animalibus noſtris; V. Alluvio; VI. Inſula ſive in mari ſive in fluvio enata; vel VII. in propinquo Alvei a flumine relicti prædium habere; VIII. alienam materiam in Speciem transformaſſe, quæ ad antiquam
224 non poſſit recurrere materiam; IX. ex aliena & propria materia Speciem con-

55. ὧδε δὲς F. 56. τρ. νόμ. F. 57. προσγίνεται F. 58. αὐτῶν καὶ F. 2. 59. κατωτέρω F. 2. 60. δεκατέσσαρες F. 2. 61. ἤτοι F. 62. ἀλλοβίων sola F. 2. Mox ego malim ἢ ἐν θαλ. 63. οἰκ. ἢ ἀλλ. 64. παρὰ F. *vid. Not.* y.

u. Ex quo ſciverim procuratorem accepiſſe meo nomine, l. 47. D. *de uſucap.* l. 49. D. *de adquir. poſſeſſ.* l. 1. C. *eod.* FABR. I.

x. MERILLIUS ad §. 11. d. R. D. ait, 14. modos, quos Th. enumerat, ad decem referri poſſe. Immo vero ad tres: namque dominium jure gentium adquirimus vel *rei* NULLIUS *Occupatione*, vel ALIENÆ *Traditione*, vel vi rei NOSTRÆ per *Acceſſionem*. Sed hæc alii ante nos jam ſatis exſecuti fuerunt. G. O. R.

MERM.

τὰ γνώμην γ μιγῆναι τῶν δεσποτῶν, ἢ ἐκ τύχης· ὁ κανὼν ὁ λέγων, εἶκειν τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις, ὡς ἐν πολλοῖς ἐθεωρήθη θέμασιν· 65 οἷον, ἡνίκα ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης οἶκον ἐποίησα ἐν ἐμῷ ἐδάφει, ἢ ἐξ ἐμῆς ἐν ἀλλοτρίῳ· 66 τὸ ἀλ-225λότριον δένδρον ἐν οἰκείῳ 67 φυτεῦσαι ἀγρῷ, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἴδιον δένδρον ἐν ἀλλοτρίῳ φυτεῦσαι ἐδάφει, ὥστε 68 καὶ ῥιζωθῆναι· 66 γράμματα ἐπιτιθέμενα ἐμαῖς μεμβράναις ἢ χάρταις· ἐπὶ δὲ τῆς εἰκόνος ὁ κανὼν παρεδαίνετο· ἐνικᾶτο γὰρ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἡ σανίς· τὸ bona fide ἀλλότριον νέμεσθαι ἀγρὸν, καὶ σωρεῖραν τοῦτον· τὸ θησαυρὸν εὑρεῖν ἐν ἰδίῳ τόπῳ ἢ σάκρῳ ἢ βελεγιόσῳ κατὰ τύχην· εἰ γὰρ ἐν226 ἀλλοτρίῳ, τοῦ ἡμίσεως γενήσεται δεσπότης, εἴτε ἰδιώτου, εἴτε βασιλέως, εἴτε φίσκου, εἴτε πολιτικὸς ὁ τόπος ὑπάρχει· καὶ ἡ τραδιτίων δὲ περὶ τούτοις.

confeciſſe; x. duas Materias easdem aut diverſas etiam dominorum voluntate commixtas eſſe, aut caſu; xi. Regula dictitans, Impoſita cedere ſuppoſitis, ut in multis viſum eſt poſitionibus: veluti, quando ex aliena materia in meo ſolo domum ſtruxi, aut ex mea in alieno; alienam arborem in ſuo plantaſſe fundo, atque e contrario ſuam arborem in alieno ſolo plantaſſe, ita ut radicata ſit; litteræ meis membranis vel chartis inſcriptæ; ſed in imagine regula præteribatur, namque tabula vincebatur a pictura. xii. Bona fide alienum poſſidere agrum, & hunc conſeviſſe; xiii. Theſaurum inveniſſe forte fortuna in ſuo loco vel ſacro vel religioſo: ſi enim in alieno, dimidii dominus fiet, ſive privati, ſive Principis, ſive fiſci, ſive civitatis locus ſit; & xiv. Traditio inſuper.

Εννομοι δὲ κτήσεις πάλαι μὲν πέντε, νῦν δὲ τέσσαρες, οἷον ἡ οὐσουκαπίων, z ἡ χρονία νομὴ, καὶ ἡ πάλαι γενομένη προσαύξησις ἐκ προπετοῦς τοῦ ἐπικοίνου οἰκέτου

Legitimæ autem adquiſitiones olim quidem quinque, nunc vero quatuor, Uſucapio puta, Diutina poſſeſſio, & quod olim erat Jus adcreſcendi ex teme-

65. ἷον de: F. 66. ἢ ad: F. 2. 67. φυτεύσω ἀγρῷ, ἢ ὃν F. 68. ᾗ de: F.

y. Fabrotus, etſi προσὸ γν. edidit, id eſt *præter voluntatem*, tamen cum Curtio Latine habet *voluntate dominorum*. Atqui hoc unice hic verum eſt, tum quia ſequitur ἢ ὃν τύχης, quod idem foret ac προσὸ γν. tum quia noſter *de Rer. diviſ.* cap. 47. pr. ac fin. & Tit. ſeq. cap. 89. fin. itidem dicit κατὰ γνώμην, & deinde opponit εἰ δὲ ὃν τύχης ᾗ ἢ κατὰ προαίρεσιν τῶν δεσποτῶν. Confer quæ dixi ad d. c. 89. Gothofredus hic ad marginem ſingulas Tituli de R. D. paragraphos parallelas addiderat, quas omittere ſatius duximus. G. O. R.

z. Uſucapio quidem civilis adquiſitio eſt, ſed longa poſſeſſione dominium non adquiritur? non enim parit in rem actionem, ſed exceptionem. Hodie vero poſſeſſori datur tantum utilis in rem actio: debuit potius in eum numerum donationem referre, quæ hodie civilis adquiſitio eſt, ut olim quæ per mancipationem fiebat. FABR.

Miror, qui negare poſſit Fabrotus, longa poſſeſſione hodie dominium adquiri, & jus in rem. Non autem vereor, ne quis eum hic ſequatur, qui ſuperiorem Tit. *de Uſucap. & longi temp. poſſeſſ.* recte intellexerit. G. O. R.

a. Ex legati quidem cauſa dominium adquirimus, Ulp. t. 19. [§. 17.] l. 47. §. ult. D. *de pecul.* Sed non ex cauſa fideicommiſſi, l. 3. D. *ſi uſusfr. pet.* FABR. I.

Quid tricaris, Fabrote? Nonne fideicommiſſa legatis omnino ſunt adæquata ab Juſtin.? Vid. §. 2. & 3. Inſtit. *de Legatis*, &c. Immo ne quidem leges citatæ evincunt, quod Fabr. ait. G. O. R.

b. Decipiuntur, quotquot Th. ita interpretantur,

του ἐλευθερίας, καὶ τὸ ληγάτον, ἔτι δὲ καὶ τὸ [a] φιδεϊκόμμισσον· ἀλλ' αὗται μὲν 227 ἰδικαὶ λέγονται κτήσεις, ἐπειδὴ ἕν τί ἐστι τὸ γινόμενον, καὶ ἑνὶ [b] ᾧπερ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν ἔρχεται πρᾶγμα· εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι κτήσεις [c] αἳ λεγόμεναι καθολικά, ἐν αἷς ἓν μέν τί ἐστι τὸ γινόμενον, [d] πολλὰ δὲ 69 ὑφ' ἑνὸς ᾧπερ τὴν ἡμετέραν δεσποτείαν 70 γίνεται πράγματα.

meraria communis ſervi manumiſſione, & Legatum, item & Fideicommiſſum. Verum hæ dicuntur adquiſitiones Singulares, quoniam unum eſt quod fit, atque una res in dominium noſtrum pervenit: ſunt vero & aliæ adquiſitiones, quæ vocantur Univerſales, in quibus unum quidem eſt quod fit, ſed multæ ſub uno res in noſtrum perveniunt dominium.

Εἰσὶ δὲ 68 καὶ αἱ καθολικὰ κτήσεις αὗται· κληρονομία, βονόρουμ ποσσεσσίων ἤτοι ἁρπακτοχὴ, 71 ἀδρογατίων, καὶ τὸ περισκυρωθῆναι ἡμῖν 72 ἀλλοτρίαν περιουσίαν libertatum conſervandarum cau- 228 ſa, 73 [ἤγουν τῶν ἐλευθεριῶν ἕνεκα συντηρήσεως καὶ φυλακῆς·] Καὶ δεῖ πρότερον 74 περὶ κληρονομίας διεξελθεῖν· ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν κληρονομιῶν διπλῆ τίς ἐστιν ἡ κτῆσις, (ἡ γὰρ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἡμῖν 75 προσγίνονται) δεῖ πρότερον περὶ τῆς ἐκ διαθήκης προσγινομένης παραλεχθῆναι· καὶ τέως ἐν προοιμίοις διδάξαι χρὴ, τίνα τρόπον αἱ διαθῆκαι γίνονται.

Sunt autem univerſales adquiſitiones hæ: Hereditas, Bonorum poſſeſſio, Adrogatio, & Aliena bona nobis addici libertatum conſervandarum cauſa. Atqui prius de Hereditate diſſerere oportet: ſed quoniam hereditatum duplex eſt adquiſitio, (aut enim ex teſtamento aut ab inteſtato nobis obtingunt) oportet prius de ea, quæ ex teſtamento obvenit, diſſerere: ac primo in exordio docendum eſt, quemadmodum teſtamenta fiant.

69. ὑφ' ἓν F. 70. γίνονται ante F. 71. ἡ ad: F. 72. τὴν ἀλλ. οὐσίαν F. 73. Inclusa omittit F. 74. περὶ de: F. 75. περιγίνεται F.

tantur, ut cum dixit, *unam* rem *adquiri*, intelligant *unum jus*: nam per contractum ſolum adquiritur jus ſive in perſonam, ut in emtione venditione, ſive in rem, ut in pignore vel hypotheca. At per modos adquirendi quæritur nobis *res ipſa* ſeu jus dominii in re.

DOM. AULISIUS *Comment. Jur. Civ.*

c. Adde 2. Gaj. 2. §. 1. D. GOTH.

d. Recte ait Th. in adquiſitionibus univerſalibus *multa* nobis ſub uno adquiri. Non autem dixit *omnia*. Nam licet olim adrogato patrefam. omnia, quæ ejus erant, exceptis iis, quæ capitis diminutione pereunt, in eum tranſirent, qui adoptabat: hodie tamen ex Juſtin. conſtit. adrogator in bonis adventitiis adrogati tantum uſumfr. habet ad ſimilitudinem naturalium parentum, l. 6. C. *de Bon. q. lib.* In hereditate etiam jura defuncti in heredem tranſeunt, ſed non rerum poſſeſſio, quæ niſi naturaliter comprehenſa ſit, ad heredem non pertinet, l. 23. pr. *de Adquir. poſſ.* l. 1. §. 15. *Si is qui teſt. lib.* Etc. DOM. AULISIUS *d. l.*

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΘΗΚΗΣ [a] ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ι.

Πρὸ τῶν ἄλλων [b] ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸν 229
τῆς Διαθήκης [c] ὅρον ἤτοι [d] ἐτυμολογίαν· ἡ δὲ Διαθήκη ὠνόμασται Ρωμαίοις λέγεται Teſtamentum, ἐντεῦθεν δεξαμένη τὴν ἐτυμολογίαν, quod [e] teſtatio mentis ſit, [1] [ἐπειδὴ μαρτυρία διανοίας ἐστί·] καὶ γὰρ μαρτυρίαν ἔχει τῆς τοῦ τελευτήσαντος διανοίας.

DE TESTAMENTIS ORDINANDIS.

TITULUS X.

ANte alia neceſſe *eſt* dicere teſtamenti definitionem ſive notationem. TESTAMENTUM autem, apud Romanos dicitur, *quod Græcis* διαθηκη, inde notationem *ſive veriloquium* habens, quod teſtatio mentis ſit: etenim teſtimonium habet mentis defuncti.

§. I. Ινα δὲ μηδὲν [2] τῶν πάλαι πολι- 230
τευο-

§. I. Sed ut nihil *eorum* quæ olim obti-

1. Ego quæ incluſi, pro Scholio rejicerem. Fabrotus rejectis μαρτ. διαν. ἐστί. καὶ γὰρ edidit: ἐπειδὴ μαρτυρίαν ἔχει & reliqua. 2. ἡμῖν ad: F.

a 5. Harmen. 1. 35. Eclog. 1. Ulpian. 20. 2. Gaj. 2. Paul. 3. ſentent. 4. D. GOTH.

[Id eſt *de teſtamenti ordinatione*, ut *Edit.* 1.] Sic *Edit.* 2.] concipitur titulus in duob. Reg. Codd. in uno autem eoque recentiore, *de teſtamentis ordinandis.* ordinari dicuntur teſtamenta, ut apud Quintil. 6. c. 4. *ordinare ſuprema judicia.* Senec. 4. de Benef. cap. 11. A. Marcell. 28. *ſupremis judiciis ordinatis.* FABR.

b. Sic Ulp. in l. 1. de Juſt. & J. *prius noſſe oportet, unde nomen juris deſcendat.* FABR.

c. Alia definitio eſt, quæ ὀνοματώδης dicitur, ὡς ὀνόματος ἑρμηνευτική, alia οὐσιώδης, quæ τι εἶναι δηλοῦται. Galen. 4. *de diff. pulſ.* hæc eſt ὀνοματώδης οὐσιώδης, quæ in l. 1. D. *qui teſt. fac. poſſ.* FABR. I.

d. Hinc apparet, non injuria a Valla reprehenſum eſſe hunc locum. J. CURT.

Non Th. ſed ipſius Juſt. textum reprehendit Valla L. VI. *de Elegantia L. L.* c. 37. cujus nec non aliorum concertationes vide in aureolo *de Latinitate JC. vet.* libro V. CL. DUKERI pag. 23. ſeqq. Stoicæ autem huic ſive definitioni ſive etymologiæ perquam ſimilis eſt illa, quam e Gloſſa MS. Inſt. adtulimus in Miſc. Obſ. Nov. Tom. v. p. 328. quæ inter alia ſic: *dictum eſt teſtamentum, quia valet poſt* TESTA*toris* MONUMENTUM. Quid, ſi non hoc eſt ſapere? G. O. R.

e. Sic §. 1. inf. *quib. non eſt permiſſum facere teſt.* conteſtationem dixit Ulp. 20. §. 1. & quidem juſtam, in id ſolemniter factam, ut poſt mortem noſtram valeat. Modeſtinus in l. 1. D. *eod.* voluntatis noſtræ ſententiam. Author Synopſeos 35. tit. 1. c. 1. & Harmen. 5. tit. 1. c. 1. δικαίαν βάλησιν. Et inf. §. 9. definitur τῶν ὄντων Διατύπωσις ut & inf. tit. *quib. non eſt permiſſum facere teſtam.* in f. princip. D. GOTH.

Teſtamentum eſt teſtatio. Gloſſæ gr. lat. Διαθήκη, *teſtamentum, teſtatio:* ſive judicii conteſtatio, §. ult. inf. h. t. l. 24. eod. *mentis noſtræ conteſtatio:* verbum ſimplex. Servius enim Sulpitius juris civilis auctor notationem ejus verbi quærit ineptam, ut videtur grammaticis. Verum hac ſive notatione, ſive alluſione Servius innuit, hominis tantum ſani voluntatem ratihaberi, non ejus, qui mentem non habet. & Stoicos, opinor, imitatur, qui putabant nullum eſſe verbum, cujus non certa ratio explicari poſſit, ut ait Auguſtinus in princip. Dialecticæ. FABR. I.

f. Th. §. 1. [cap. 183.] inf. *de bon. poſſeſſ.* [Iſidor. Hiſpal. Orat. 5. cap. 1. *Paulatim autem antiquæ leges vetuſtate, atque incuria exoleverunt, quarum etiamſi uſus jam nullus eſt, notitia tamen neceſſaria eſt, ne quis nos putaverit antiquitatis penitus eſſe contemptores,* ut eſt in l. ult. §. & hæc. C. *de jur. delib.* Senec. 6. de Benef. cap. 1. *etiam quod diſcere ſupervacuum eſt, prodeſt cognoſcere.* ex Edit. 1.] FABR.

Ulr.

τευομένων ἄγνωστον εἴη, 3 καὶν ἡ τούτων ἄγνοια οὐδένα φέρει κίνδυνον, f ἀλλ' οὖν πρὸς ἱστορίαν, καὶ τὸ μαθεῖν πῶς κατὰ μικρὸν προϊόντος ἠμείφθη τοῦ χρόνου, εἰπεῖν οὐκ ἄτοπον. Τὸ παλαιὸν δύο γένη ἦν διαθηκῶν, καὶ τὸ μὲν ἐλέγετο calatis comitiis, τὸ δὲ procinctum. Καὶ τὸ μὲν calatis g comitiis ἐγίνετο καιρῷ εἰρήνης, δὶς h τοῦ ἐνιαυτοῦ, τοῦτον 4 τὸν τρόπον· ὁ κῆρυξ ἅπασαν περιήει τὴν πόλιν συγκαλῶν, καὶ πᾶς ὁ δῆμος συνέτρεχε, καὶ ὁ βουλόμενος ἐπὶ μάρτυρι i διετίθετο τῷ δήμῳ· Εἴρηται δὲ calatis comitiis ἐντεῦθεν· Calare 5 γάρ ἐστι k τὸ καλεῖν, co-

obtinebant ignotum sit, etsi horum ignorantia nullum adfert periculum, attamen ad cognitionem & intellectum, quomodo paullatim tempore procedente mutatum sit, *hoc* dixisse non absurdum *erit*. Antiquitus duo 231 testamentorum genera erant, & alterum dicebatur Calatis comitiis, alterum vero Procinctum. Et illud CALATIS COMITIIS tempore pacis fiebat, bis in anno, hunc *in* modum: Præco totam circumibat urbem convocans, omnisque populus concurrebat, & qui volebat, teste populo testabatur. Dictum

3. εἰ καὶ ἡ F. 4. τὸν addo cum F. 5. γὰρ de: F.

Ulr. Huberus *Digr.* pag. 380. Zach. Huberus II. *Dissert.* 5. pr. & Heinecc. *Dissert. de Orig. test. fact.* §. 1. reprehendunt Th. quod dicat, antiquitatum ignorantiam nihil adferre periculi. MEERM.

Alludit THus ad juris ignorantiam, quæ regulariter periculum affert. Hæc igitur ejus mens est: *Etsi horum ignorantia non, ut juris, periculum affert; tamen.* &c. *ex Epist.* RUHNKEN.

g. Adde quæ scripsi ad Ulp. XX: §. 2. & XV. Gell. 27. D. GOTH.

h. Quod autem TH. bis in anno tantum ea fieri solita scribit, equidem non facile crediderim: cum satis constet, nullum aliorum legitimorum actuum certum tempus fuisse.

FR. HOTOM. *in Comment.*

Glossæ lat. gr. *calata comitia*, ἀρχαιρέσια δὶς τοῦ ἔτους γινόμενα. [Non recte igitur quidam (*Merillium tangit.*) Theophilum notant, quod sine auctore ullo scripserit, calata comitia bis quotannis fieri solita: auctor enim Gloss. testis optimus est, eumque ante Justinianum vixisse inter peritiores convenit. *ex Edit.* 2.] FABR.

Quæ refert Th. de populo bis in anno hujus rei causa convocato, ab eruditis vocantur in dubium: maxime ob locum Gellii N. A. XV. 27. Inde ergo patet, populum non testamentorum causa calatum, sed testamenta fuisse comitiorum veluti adpendicem. Thomas. Dissert. *de prim. init. success. testam.* §. XVI. HEINECC. *in Antiquitt.*

Duplicem hanc accusationem pluribus instruit V. Cl. A. D. Trekell *de Orig. atque progressu Test. fact.* pag. 30. seqq. Thomasii fere vestigia premens. Sed quod adtinet ad priorem de illo *bis in anno*, si cui licet & THo & Glossis fidem denegare, mihi æque ac Fabroto liceat cum Gronovio ad Gell. iis fidem habere, maxime quum Gellius ea de re nihil aut ajat aut neget. Adde quæ supra dixi pag. 26. not. (1) Posterior vero accusatio, quasi velit Th. populum testamentorum causa convocatum fuisse, nullius plane ponderis est; nec enim aliud quid dicit noster, quam ipse Gellius his verbis: *Isdem comitiis, quæ calata appellari diximus, sacrorum detestatio & testamenta fieri solebant*, &c. adeoque ea comitiorum veluti adpendicem fuisse, & nos credimus. Si ex. gr. diceremus, servos variis modis manumissos fuisse, veluti testamento, censu, ac posteriori tempore in ecclesiis, teste toto populo: nonne perperam argueres, nos dixisse, testamentum non conscribi, censum non institui, ecclesias non frequentari, nisi servorum manumittendorum gratia? G. O. R.

i. Iterum falli Theophilum censet cum Thomasio idem V. Cl. p. 32. neque enim Populum R. ut testem hic, sed ut legislatorem interveniss. At enim quid prohibet, legislatorem simul esse & testem? (Ne quis autem male me intelligat, testem hic non dico eo sensu juridico, ut in Tit. Juris *de Testibus*, sed communi significatu, sicuti quum dicimus: DEUM *testem sumere* &c.) Nam si quis actus voluntariæ, immo & contentiosæ jurisdictionis, vel confirmatione vel decreto Principis aut summæ majestatis indiget, quo ratus sit: an non Princeps ejusdem actus simul testis est, atque ubi res poscit, publicum perhibet testimonium, hunc illumve actum revera sic celebratum fuisse? Ceterum Theophilinam de hoc testamenti genere doctrinam sæpius laudat & illustrat præter alios GALVANUS *de Usufr.* cap. X. §. 8. seqq. pag. 82—86. G. O. R.

k. Dionys. Halicarn. 4. ὁ γὰρ ἡμεῖς ῥῆμα περιαλικῶς

comitia δὲ [l] ἡ σύνοδος· ἐπειδὴ οὖν καλούμενοι [6] συνήεσαν, ἐκλήθη calatis comitiis. Τὸ δὲ procinctum [m] ἐγίνετο, ἡνίκα ἤμελλον ἐξιέναι ἐπὶ πόλεμον, τὸ ὄνομα δεξάμενον ἐκ τοῦ σχήματος, ὅπερ ἔχοντες διετίθεντο. Procinctus [n] γὰρ λέγεται ὁ ἐζωσμένος καὶ ἕτοιμος πρὸς παράταξιν· ἐπειδὴ γὰρ ἄδηλα [o] τὰ τῆς ἐκβάσεως, διατιθέμενοι [7] πρῶτον, εἶτα ὥρμουν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

ctum autem est calatis comitiis inde: nam calare est vocare, comitia vero congregatio: quum ergo vocati convenirent, vocatum est calatis comitiis. At PROCINCTUM fiebat, quando exituri erant in bellum, nomen accipiens ex habitu, quem habentes testabantur. Procinctus enim dicitur instructus & ad prœlium paratus. Nam quia incerta erat *spes* reditus, prius testati, ita ruebant in bellum.

Ὄντων δὲ τούτων τῶν δύο γενῶν, συνέβαινέ τινας [8] αἰφνιδίᾳ [p] νόσῳ κατασχεθέντας, ἀδιαθέτους τελευτᾶν· οὔτε γὰρ calatis comitiis

Porro quum hæc duo essent genera, accidebat, ut nonnulli repentino morbo correpti, morerentur intestati;

6. συνίεσαν F. 2. 7. ϖρότερον F. 8. αἰφνιδίῳ θανάτῳ κατεχ. F.

κλικῶς ῥηματίσαντες ἀφέρομεν, κάλει, τοῦτ' ἐκεῖνοι λέγουσι cala. FABR.

l. Σύνοδος Gloſſis ἀνθρώπων συνέλευσις, *conventus*, *cœtus*. D. GOTH.

m. Hoc *in procinctu* tantum Latini vocant. J. CURT.

Quod pluribus exſequuntur Hotomanus, Vinnius, Huberus in Digr. Heinecc. in Antiquitt. & qui non? Sed ad Th. non pertinet, quum Juſtin. ipſe habeat: *quod procinctum dicebatur*. G. O. R.

n. Adde Feſtum in *Procincta claſſis*. D. GOTH.

Gloſſæ lat. gr. *endo procinctu*, ἐζωσμένοι ἐν πολέμῳ. [Hinc *procinctus* pro exercitu. Ammian 18. *procinctus adventans*. Prudentius: *Fauſtus ut ſecum det gloriam procinctus*. ex Edit. I.] FABR.

o. Non ſatisfacit hic rurſus THus Auctori *de Orig. atque progr. Teſt. fact.* pag. 48. cum negat, milites hæc teſtamenta feciſſe, antequam in hoſtem exirent: immo potius jam in ipſa pugna ſtantes, immo jam in præſentiſſimo mortis periculo conſtitutos, hoc modo teſtamenta ſua nuncupaſſe. Ego vero Lectoribus pro ſua æquitate judicandum relinquo, num Paraphraſtes contraria dicat his auctoribus, qui in aciem adv. eum producuntur. PLUTARCHUS in vita Coriol. p. 217. Ἦν δὲ τότε τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος, εἰς τάξιν καθιστάμενοις, καὶ μέλλοντες τὰς ἀρετὰς ἀναλαμβάνειν, καὶ ϖροϊζωννύσθαι τὴν τηβέννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι, τριῶν καὶ [*legend.* ἢ *Vid. Gloſſ. THin.*] τεττάρων ἐπακόντων, ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Vell. Paterc. II. 5. *Facientibusque omnibus in procinctu teſtamenta*, *velut ad certam mortem eundum foret* Gellius d. l. *alterum in procinctu*, *cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur*. Cicero de N. D. II. 3. *nulli viri vocantur*, *ex quo in procinctu teſtamenta perierunt*. Nec enim conſtat ſolum, Gr. πολεμου, ut Lat. *bellum* apud optimos utriuſque linguæ auctores pro ipſo prælio conflictuque hoſtili uſurpari: (unde & Curtius bis per *prælium* recte reddidit: ego autem ſæpius profeſſus, me Græca fere κατα ποδα vertere, non dubitavi vocabulum *belli* dicto ſenſu adhibere.) ſed & ipſe noſter *Procinctum* exponit ἕτοιμον ϖρὸς ϖαράταξιν. Denique nec verba τα της ὑϖοτροφης opinioni adverſæ favere, Lectores ſatis per ſe videbunt. G. O. R.

p. Anaſtaſ. Sinaïta quæſt. 96. οἱ μὲν ἄφνοι, ἢ ἀδιάθετοι ἀϖεράζονται, ἢ θνήσκουσι. FABR. I.

q. Mali ominis videtur, ſanum, & in bona valetudine poſitum de ſupremis ordinandis cogitare: teſtamentum enim quiſque fere in extrema valetudine conſtitutus facit. B. Chryſ. in Ep. Pauli ad Hebr. c. 9. hom. 16. ἡ διαθήκη ϖρὸς τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ γίνεται τῆς τελευτῆς. FABR.

Quid ergo teſtamentum per æs & libram tantumne ab ægrotis & morientibus ſeu ſtatim moriturus fiebat? Vera hujus tertiæ ſpeciei a prudentibus introductæ cauſa fuit, ut quoties liberet, teſtari quiſque libere poſſet. DOUJ.

Miſerum ſane Th. qui nihil quidquam ſine reprehenſionis nota dicere poſſit! Sed primo, nonne hodieque quamplurimos mortalium eadem teneri ſive religione ſive ſuperſtitione, ſatis notum? Deinde non video veræ illius cauſæ a Doujatio allatæ aliam cauſam ac rationem, quam eam, quod multi repentino morbo oppreſſi, ut noſter ait, morerentur inteſtati. G. O. R.

r. Vehementer nimis ob eamdem hanc cauſam in paraphraſten invehitur TREKELLIUS pag. 118. ſeq. ubi

mitiis διετίθεντο, ἀφ' τὸ μήπω ἐπιστῆναι τὸν χρόνον, οὔτε procinctu, ἀφ' τὸ μὴ εἶναι πόλεμον· ἄλλως τε 9 δὲ διατίθεσθαί τις ἀπαίσιον ἐνόμιζεν ὑγιαίνοντι σώματι. Διὰ τοῦτο r ἐπενοήθη τρίτον γένος, ὅπερ ἐλέγετο s per æs & libram, τουτέστι ἀφ' χαλκῷ καὶ ζυγοῦ· ἐγίνετο 10 δὲ κατὰ ἐμαγκιπατίωνα. Ἐμαγκιπατίων δέ ἐστιν, t εἰκονικὴ πρᾶσις· ἐπράττετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον· παρεγίνοντο2234 u πέντε μάρτυρες καὶ x ζυγοστάτης, 11 [καὶ] πολῖται Ῥωμαῖοι y ἔφηβοι, καὶ παρόντων αὐτῶν ἐκεῖνος, ὃς ἤμελλε 12 γενέσθαι διάδοχος τῆ τελευτήσαντος, ἠγόραζε τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν z οὐσίαν, λέγων τινὰ

ti; neque enim calatis comitiis testabantur, quia nondum tempus aderat, neque procinctu, quia bellum non erat: aliter autem testari, aliquis inauspicatum credebat sano corpore. Ideo excogitatum est genus tertium, quod dicebatur PER ÆS ET LIBRAM, fiebatque per emancipationem. Emancipatio autem est, imaginaria venditio; & peragebatur hunc *in* modum: Aderant quinque testes, & libripens, cives Romani puberes, atque his præsentibus is, qui successor futurus erat defuncti, emebat morituri patrimonium, dicens quædam verba solemnia,

9. καὶ pro δὲ F. 10. γὰρ pro δὲ F. 11. καὶ delendum omnino est, quod neque Curtius neque Fabrotus expressserunt. G. O. R. 12. γιν. F.

ubi non veretur addere, *certissime se compertum habere, Th. in tota h. §. 1. explicatione nullum bonum scriptorem pra oculis habuisse, sed eum potius ex ingenio tantum suo locum hunc, & male quidem intellectum, paraphrasi sua illustrasse.* Verum enim vero, audiamus quæ ipse deinde his substituat: *Quum itaque*, inquit, *ex Th. prudentiores hic fieri non possumus, alia nobis subsidia comparanda sunt. Sed veteres hic magis sunt muti, quam mutæ natantes squamigerum pecudes: ergo tota res res ad* CONJECTURAS *redibit.* Nihil jam aliud respondeo, nisi me auctoritati Theophilinæ confidere malle, quam nudis hujusmodi conjecturis G. O. R.

s De quo locus elegans exstat apud Clem. Alex. Stromate 5. ejus præter Fest. in *nexum*, meminit Cic. 2. de leg. FABR. I.

t. Cajus apud Boët. in Top. *Est autem mancipatio imaginaria quædam venditio, quod ipsum jus proprium Romanorum est civium eaque res ita agitur, adhibitis non minus, quam quinque testibus civibus Romanis puberibus: & præterea alio ejusdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens:* quem locum citat Priscianus lib. 6. in fine. FABR. I.

u Quibus testamenta scripta offerebant, oblatarumque eis tabularum perhibere testimonium postulabant, ut est in Nov. Theod. *de testam.* Formula autem mancipationis & testationis, quæ suprema contestatio dicitur in l. 20. §. ult. D. *qui testam.* exstat apud Ulpianum t. 20. Quinque autem testes adhibiti, velut ex quinque classibus, ex quibus P. Rom. constabat, Serv. in 7. Æn. Favon. Eulog. in Cic. somn. Scip. ut coram universo populo quodammodo testamentum ordinari videretur, sicut testamentum quod fiebat calatis comitiis. FABR. I.

De classicis testibus omnium fere JCtorum opiniones recenset, & tandem ad sacram ignorantiæ ancoram confugit Trekellius pag. 94—104. Nos Scaligeri ac Vinnii sententiam ita ampliamus, ut classicos testes fuisse eos credamus, qui classes & comitia obire potuerint qua una voce significatur, non modo cives Rom. sed eosdem mares, puberes, sanæ mentis, nec improbos intestabilesque esse debere; adeoque & filiosf esse posse. G. O. R.

x. In emptionibus quæ mancipi erant, libra interponebatur auctore Plin. 33. cap. 3. quoniam veteres ad [*forte* ad libram æs] appendere, non numerare solebant. FABR. I.

Antestationis ritum hic quoque interveniisse docet Clemens Alex V. Strom. 8. Vide quæ de Antestato dixi in Diatr. de Reb. Mancipi Sect. 267. seqq. MEERM.

Adde, si vis, nostra supr. pag. 131. not. *x.* G. O. R.

y. Tam testes, quam libripens. Liv. apud Priscian. lib. 8. *Impubes libripens esse non potest.* FABR. I.

x. Non ipsa bona hereditaria, sed jus hereditarium

τινὰ ῥήματα [a] τυπικά, ἃ νῦν ἄχρηστόν ἐστι λέγειν, καὶ [13] ἐδίδου λόγῳ τιμήματος εἰκονικοῦ νοούμενον τῷ δεσπότῃ τῆς οὐσίας, καὶ ἐλέγετο [b] ὁ ἀγοράζων [14] familiæ emtor, καὶ λοιπὸν [c] ὁ μέλλων τελευτᾶν [15] διετύπου, τί ὀφείλει δοθῆναι μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτήν· ἔλεγε γὰρ τῷ familiæ emtori [d] ἤτοι τῷ κληρονόμῳ, ὅτι βούλομαί σε τῷδε δοῦναι ἀγρὸν, τῷδε οἰκίαν, τῷδε ἑκατὸν νομίσματα.

nia, quæ nunc dicere ſupervacuum eſt, dabatque pretii imaginarii nomine nummum domino patrimonii, & emens dicebatur FAMILIÆ EMTOR, & moriturus porro ordinabat, quid dari oporteret poſt ſuam mortem: dicebat enim familiæ emtori ſive heredi: Volo ut huic agrum, illi domum, alii centum aureos des.

Καὶ τούτου ἐπινοηθέντος τὸ γένους, τὰ πρότερα ἐκεῖνα δύο γένη, τὸ calatis comitiis

Atque hoc invento genere, priora illa duo genera, calatis comitiis & pro-

13. ἐπεδίδε F. 14. φαμιλιέμπτωρ ante F. hic & deinceps. 15. διετοπέτο, τί F.

tarium hic in ſpeciem mancipio dabatur, quemadm. jam oſtendi in dicta Diatr. Sect. 95. & fuſius adhuc probabo in altera meæ Diatr. editione, quam multo auctiorem aliquando in lucem emittam. Quum vero jus hereditarium eſſet res incorporalis, ſymbolo eam in ipſo mancipationis actu repræſentatam fuiſſe, probabiliter conjecit Ampl. BYNKERSHOEK Opuſc. de Reb. Manc. cap. 8. MEERMAN.

Quam TH. hic οὐσίαν & cap. 236. ὑπόστασιν nominat, Plutarchus Tom. II. p. m. 550. B. οὐσίαν eadem de materia adpellat: Ῥωμαῖοι δὲ, inquit, ὅταν διαθήκας γράφωσιν, ἑτέρους μὲν ἀπολείπουσι κληρονόμους, ἑτέροις δὲ πωλοῦσι τὰς οὐσίας· ὃ δοκεῖ παράλογον εἶναι. G. O. R.

a. Comprobat hoc Ulp. Fragm. tit. 20. §. 13. Hanc autem ſolemnem formulam optime mihi concepiſſe videtur JOS. FERN. DE RETES Opuſc. I. cap. 21. §. 11. *Hæc familia Lucii Titii empta mihi æſto hoc ære æneaque libra. Vos in eam rem boni Quirites teſtimonium perhibetote.* Plura dicam in nova d. Diatr. editione. MEERM.

b. Sueton. Neron. cap. 4. Quint. Declam. 308. FABR. I.

„ In Gelriæ urbe Bommelia teſtamenta, in ſcriptis vel nuncupativa, fiunt coram duobus loci „ Scabinis & Secretario, *per imaginariam venditionem & familiæ emptorem*, juxta antiquum jus „ Rom. idque quotidie ſtricte obſervatur ſub pœna nullitatis, ut latius videre eſt apud Ant. Matthæum *Rer. judicat. in Reviſ. Obſ.* 52. *n.* 8. & „ Neerl. Adv. I. Deel, Adv. 46. & 87. & ſequentes formulæ indicant". Hæc ad *Jo. Loenii Deciſ. & Obſerv.* pag. 617. adnotavit TOB. BOEL: quæ formulæ, etſi lectu digniſſimæ, hic locum habere nequeunt. Adde laudatam ſæpius Meermanni noſtri Diatr. pag. 131—132.

c. Cæterum videtur Th. exiſtimaſſe, teſtamentum per æs & libram ab initio fuiſſe nuncupativum, at recentioribus temporibus in ſcripturam redigi fuiſſe ſolitum, quod tamen haud probabile eſt. vid. Cl. TREKELL de Orig. teſtam. cap. 3. §. 35. Forte tamen eatenus excuſari poſſet Th. ſi ejus verba ita accipiamus, ut teſtator teſtamentum ſuum quidem in ſcriptis confecerit, ſed ſimul totum illud teſtibus prælegerit, quod uti in teſtamento per æs & libram abſciſſe neceſſarium haud erat, ita factum id tamen quandoque fuiſſe, ex Cicer. pro Mil. c. 18. evidens eſt. Verum ipſius nuncupationis verba non tam ad familiæ emtorem, etiamſi is forte ipſe heres ſimul eſſet, ſed potius ad quinque teſtes directa fuiſſe, ex verbis formulæ *Vos Quir. teſtim. prabitote*, adparet. Ulp. T. 20. §. 9. MEERM.

Non loquitur hic Th. de confirmatione & ultimo actu, ſed de tenore ipſius teſtamenti, in quo quid frequentius illo: DAMNO TE, HERES, &c. G. O. R.

d. Antiquiſſimis temporibus eumdem fuiſſe familiæ emtorem & heredem, pro Th. adv. Hotom. cenſet Vinnius, cui ſe ex parte opponit Huberus in Digr. pag. 383—384. Defenſionem quoque Theophili ſuſcepit F. C. CONRADI *Exercit. I. de pacto fiducia* §. 7. contra quem, præeunte Thomaſio, incaſſum diſputat Trekellius pag. 132. ſqq. Primo enim, hoc argumenti, *Ciceronis & Auguſti ætate fam. emtor & heres diverſi fuerunt; ergo & primis reip. R. temporibus*, refutatione haud indiget. (2) Clare pro Th. loquitur ipſe Imp. §. 10. h. t. *ad imitationem priſtini fam. emtoris, merito nec heredi* [hodierno ſcil.] *qui imaginem vetuſtiſſimi familiæ emtoris obtinet:* qualitercumque hæc verba pag. 229. in alium deflectantur ſenſum. Quo de loco in Addendis ad cap. 252. quædam ex Bynkershoekio exſcribemus. Accedit (3) quod regula Juris Civ. *neminem alteri adquirere poſſe* antiquitus ſtricte ac rigide

mitiis καὶ τὸ 9 procinctu, ἐκ πλείστων 16 ἤδη τ̃ χρόνων e εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησε, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ per æs & libram κατεφρονήθη f κατὰ μικρόν· ἐπειδὴ γὰρ ὁ familiæ emtor αὐτὸς ἦν καὶ κληρονόμος, καὶ ἐντεῦθεν 17 λοιπὸν γινώσκων, ὅτι αὐτὸς ἔσται διάδοχος, ἐπεβούλευε τῷ δεσπότῃ τῆς οὐσίας· διὰ τοῦτο κατὰ μὲν τὸ ἀρχαῖον σχῆμα παρελαμβάνετο familiæ emtor, ὅστις εἰκονικῶς ἠγόραζε τὴν τοῦ μέλλοντος τελευτὴν ὑποστασιν· ὁ δὲ 18 διαθέμενος ἰδίᾳ g ἔγραφεν ἐν δέλτοις ἢ ἐν

procinctu, ex multis jam temporibus in desuetudinem concesserunt, atque ipsum per æs & libram paulatim spretum fuit. Quoniam enim familiæ emtor idem erat ac heres, & inde porro sciens se fore successorem, insidiabatur domino patrimonii: ideo secundum antiquam quidem formam adhibebatur familiæ emtor, qui morituri patrimonium imaginarie emebat; sed testator seorsum in tabulis

vel

16. ἤδη de: F. 17. ἤδη ad: F. Mox dedit, αὐτός ἐστιν ὁ δεσπ. 18. διαθέμ. F.

rigide observaretur. (4) ipsum s. *mancipationis* s. *emtionis fam.* vocabulum satis indicat, quæ hujus actus prima fuerit origo: ut taceam, plus quam probabilem omnino esse causam, quam factæ postea mutationis noster c. 236. adfert, procul dubio ex veteribus vel JCtis vel historicis desumtam. G. O. R.

FR. CAR. CONRADI II. Parerg. I. *de Coëmtionib. sacror. interimendor. causa factis* §. 5. Ut itaque, missis aliorum conjecturis, verisimilem rei tam obscuræ explicationem adsequamur, videamus quid Jureconsultis agendum fuerit, ut salvo jure pontificio bona defuncti patrisfam. sine sacrorum onere possent ad heredem pervenire? Et apparet, inveniendum fuisse modum, quo bona ad heredem non viderentur perveniſse morte testatoris. Hoc vero commenti genus utique procedebat, si quidem in posterum alius & ab heredis persona diversus adhiberetur familiæ emtor, (Quod, ut instituti alicujus plures possunt esse causæ, neutiquam pugnat cum eo, quod refert Th. insidias heredipetarum occasionem huic consilio præbuisse.) qui quidem adhibitus erat senex orbus, capularis & de herede sibi extituro parum solicitus, qui certa pecunia ad impensam ferendam accepta, & lucello aliquo adspersus, sacra testatoris familiaria, secum interitura, administraret. CONRADI *d. l.*

e. Neque hoc Trekellio placet pag. 117—118. quem forte Curtiana versio *in desuetudinem* ABIERANT decepit: haud videor mihi operæ pretium facturus, si plura verba perdam. G. O R.

f. Non, ut male Th. interpretatus est, *sensim & paulatim*, sed *ex parte:* tum scil. quod is, qui antiquitus emptor familiæ atque hæres verus esset, postea adhibitus sit tantum dicis ac solemnium causa emptor: ideoque jam partim desierit in usu esse genus illud testamenti per æs & libram: tum etiam, quod tractu temporis Principalibus constitutionibus, quamvis testamenta præsentibus superstitibus fierent, solemnia tamen mancipationum sublata sint, l. 12. 15. 19. 21. C. *de Testam.* Unde partim adhuc in usu esse desiit modus testamenti per æs & libram condendi; inque illius locum successit testamenti scribendi modus jure prætorio, §. 3. Inst. *de Test. ord.* l. 19. D. *de Bonor. poss. contra tab.* JAC. CONSTANT. I. Enodat. c. 36.

Partim in usu esse desiit: quia ex duabus partibus, mancipatione & nuncupatione, quibus hoc testamentum constabat, [vid. Ulp. xx. 9.] unam tantum retinemus, id est nuncupationem cum solemnibus quibusdam. A COSTA & VINN.

Partim ex vario usu hominum (testamenta ex jure Prætorio condentium), *partim* Principum constitutionibus, per quas hoc testamentum paulatim cum testamento prætorio exæquari cœpit, quem adm. optime Imp. ex se ipso §. 3. explicari posse mihi videtur, licet alii aliter. Cæterum testamenta per æs & libram tunc demum omnino exoleverunt, quando Impp. Theod. & Valent. in Nov. 9. *de Testam.* jus civile & prætorium in unam consonantiam redegerunt, ut optime docet Jac. Gothofr. ad l. 1. Cod. Th. *de Testam.* [T. I. pag. 376. al. 335.] MEERMAN.

Ergo ita *partim* & *particulatim*, (nam Gr. κατὰ μικρὸν sic quoque verti potest) ut procedente tempore omnino obsoleverit. G. O. R.

g. Hoc absurdum esse graviss. auctor Plutarch. existimabat lib. *de sera num. vind.* [vid. supr. not. z.] Id Constantinum primum sustulisse quidam putant in l. 15. C. *de testam.* quamquam d. l. verba illa, quorum imaginarius usus est, intelligi possint de inani, & supervacua verborum observatione in postremis judiciis ordinandis. Euseb. 4. de vita Constantini formulam juris antiqui, & inanem

ἢ ὃν χάρταις, ὃν ἠβούλετο ἔσεσθαι [19] αὐτῷ κληρονόμον.

vel in chartis scribebat, quem sibi vellet heredem esse.

§. II. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ εἰρημένα τῶν 237
διαθηκῶν γένη ἡ πολιτικὴ νομοθεσία ἠπίστατο μόνη· μετὰ δὲ ταῦτα τὸ τοῦ πραίτωρος ἐδίκτον ἕτερον τύπον [20] ἐπὶ τῶν διαθηκῶν ἐξεῦρε· κατὰ γὰρ τὸ πραιτώριον δίκαιον οὐδεμία ἐμαγκιπατίων, τουτέστιν εἰκονικὴ πρᾶσις, ἐπράττετο· ἀλλὰ [h] ἑπτὰ μαρτύρων σφραγῖδες ἤρκουν εἰς τὸ ποιῆσαι πραιτωρίαν διαθήκην· εἰ γάρ τις διέθετο, καὶ ταύτην τὴν διαθήκην [21] ἑπτὰ μαρτύρων σφραγίσιν ἐποίησε σφραγισθῆναι, ἀπετελεῖτο πραιτωρία διαθήκη, ὁπότε τὸ πολιτικὸν οὐκ οἶδεν ἀναγκαίας τὰς τῶν μαρτύρων σφραγίδας.

§. II. Verum dicta hæc testamentorum genera solum Jus civile noverat: postea vero Prætoris edictum aliam formam in testamentis invenit. Nam secundum jus prætorium nulla emancipatio, id est venditio imaginaria, celebrabatur: sed septem testium signa sufficiebant ad faciendum testamentum prætorium. Si quis enim testatus fuerat, atque hoc testamentum septem testium signis signari curaverat, perficiebatur prætorium testamentum, quum *jus* civile testium signa haud necessaria agnosceret.

§. III. Αλλ' ἐπειδὴ κατὰ βραχύ, [i] τοῦ- 238
το μὲν ἐκ τῆς διαφόρου τῶν ἀνθρώπων χρήσεως, τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ὧν [22] ἐδιωρθώσαντο αἱ διατάξεις, εἰς μίαν συμφωνίαν τὸ πολιτικὸν ἅμα καὶ τὸ πραιτώριον δίκαιον ἤρξαντο συνάπτεσθαι· [23] ἐκράτησε, ὥστε ὁ [k] ἐν καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ὅπερ ἠβούλετο

§. III. Sed postquam paulatim, partim ex diverso hominum usu, partim etiam ex iis quæ constitutiones correxerunt, in unam consonantiam jus simul civile & prætorium conjungi cœperunt: obtinuit, ut uno eodemque tempore, quod volebat *jus* civile,

19. αὐτῷ F. 20. ἐπὶ τῇ ποιήσει διαθηκῶν ἐξηῦρε. F. 21. αὐτὴν ad: F. satis pleonastice. 22. Sic Bas. Par. Lov. & Lugd. ἐδιορθώσαντο Goth. ἐδιόρθωσαν. F. Malim διωρθώσαντο vel διώρθωσαν, ut pag. 56. c. 89. 23. ἐκράτησε δὲ ante F.

verborum conquisitionem tantum sublatam à Constantino scribit: quem etiam veterum calumniosas ambages sustuliſse scribit Nazarius in Paneg. Constantini. FABR. I.

Nonnunquam tamen testator plane non occultabat in testamento per æs & libram, quosnam heredes instituerat, uti patet ex testamento Cyri Architecti per æs & libram condito, qui illud palam fecerat. Cic. pro Mil. c. 18. MEERMAN.

Mihi necdum de hoc Cyri testamento liquet, cum Cicero & obsignationis, quæ jure prætorio introducta dicitur §. 2. & 3. h. t. mentionem faciat, & heredes scriptos, non nuncupatos fuisse dicat: confer l. 21. pr. D. h. t. & Trekell pag. 146. sq. quem mecum video sentire. G. O. R.

h. Jure civili quinque testes sufficiebant, jure Prætorio septem desiderantur, l. 1. C. Theod. *de Testam.* & Nov. Valentin. *de testam.* Isidorus Hispal. Orig. 5. c. 24. D. Chrysost. in Psal. 13. ὁ μὲν πέντε, ἡ ἑπτὰ μαρτυρίας οὐ δέησαι ἀνατρέψαι θέλων, συγκατάθεσιν ἐπιδοκιμάζεται. qui locus pertinere videtur ad ea test. quæ fiebant jure civili, aut Prætorio. Idem jus secutus est Theod. in ed. §. 28. FABR. I.

i. Ad h. l. vide distinctionem Harmenopul. L. V. t. 1. pr. ERNST.

k. Ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ dixit pro eo quod Ulp. in l. *heredes* 21. §. 3. D. *de testamentis.* uno contextu actus, nullo alieno actu interjecto seu interveniente, de quo v. plura in l. 28. C. *de testamentis*· μιᾷ ὑφῇ συναπτῶς: & inf. tit. exheredat. liber. in princ. μηδενὸς οὐ μέσῳ πραγματος. D. GOTH.

Uno contextu, id est, nullo actu alieno interveniente, ἀδιαλείπτως, sine intermissione, & ut ita dicam, uno spiritu continenter. FABR. I.

l. Atqui videntur quinque testes sufficere, Nov. 107. c. 2. Sed verius est illa verba, ἢ πέν-

λετο τὸ πολιτικὸν, l ἑπτὰ 24 μαρτύρων παρόντων καὶ ὑπογραφόντων, ὅπερ ἐπενόησαν αἱ διατάξεις, καὶ σφραγίδας 25 ἐπιτιθέντων, ὅπερ ὁ πραίτωρ ἠβούλετο, ἡ διαθήκη πληροῦται. ὥστε οὖν σήμερον αἱ διαθῆκαι ἐκ τούτων τῶν τριῶν m νομίμων τὴν σύστασιν ἔχουσιν, ἐκ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τῶν διατάξεων καὶ τοῦ 26 πραίτωρος· ἐκ μὲν 27 τοῦ πολιτικοῦ κατάγεται, τὸ παρόντων 28 τῶν μαρτύρων μιᾷ ὑφῇ συναπλῶς πληροῦσθαι τὴν διαθήκην· αἱ δὲ τοῦ n τεστάτωρος καὶ τῶν μαρτύρων ὑπογραφαὶ ἐκ τῶν διατάξεων· αἱ δὲ ο σφραγίδες καὶ ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμὸς μαρτύρων ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος.

le, ſeptem teſtibus præſentibus ac ſubſcribentibus, quod conſtitutiones invenerunt, & ſigna imponentibus, quod prætor volebat, teſtamentum 239perficeretur. Itaque hodie teſtamenta ex tribus hiſce juribus ſubſtantiam habent, ex civili & conſtitutionibus & prætoris *edicto*. Ex civili quidem deſcendit, præſentibus teſtibus uno contextu conjunctim teſtamentum perfici *debere*; teſtatoris autem & teſtium ſubſcriptiones, ex conſtitutionibus; ſigna vero & ſeptem teſtium numerus, ex edicto prætoris *deſcendunt*.

§. IV. Πᾶσα p δὲ ἡ τοιαύτη ὠφελιμωτάτη, διὰ τὸ κακουργίας πάσης ἀπηλλάχθαι τὴν τῶν διαθηκῶν ποίησιν, καὶ παντὸς αὐτὰς καθαρεύειν δόλου, ἐκ διατάξεως q τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως τεθεσπίσθαι, ὥστε 29 τὸν διατιθέμενον οἰκείᾳ χειρὶ 240

§. IV. Cunctæ autem hujusmodi obſervationi, ut teſtamentorum factio omni malitia careat, & ipſa omnis doli fint expertia, ex conſtitutione religioſiſſimi Imperatoris noſtri adjunctum eſt, ut teſtator ſua manu

24. παρ. μαρτ. F. Mox ὑπογραφέντων ante F. quod ob ambiguitatem hic locum tenere nequit. 25. ἐπιτιθέντων ante F. 2. 26. πραιτωρείου apud Harmen. V. 1. 4. æque bene: non illud, quod §. 5. κατέχεται legitur pro κατάγεται. G. O. R. 27. γὰρ ad: F. 28. τῶν de: F. 29. τὸν de: F.

τε, addita eſſe ex Leon. Nov. 41. qua in urbe quinque teſtes, in agro tres ſufficere conſtituit, quod quidem jus in Oriente receptum fuiſſe conſtat ex Mich. Pſello, verſ. 982. & ex his, quæ notant gr. ad l. 5. D. *ſi tab. teſt.* ſic enim legitur in Baſil. Ἀληθήκη ἔχουσα τὰς πέντε σφραγίδας, in Gloſſis autem: Ἀνώνυμος καὶ τὸ πλάστος ἔχει ζ'. Iidem gr. ad l. 23. D. *qui teſt.* jus vetus inflectunt ad novum, leguntque ἡ πέντε. & in l. 8. & 27. C. *de teſtam.* ſubſtituunt, ἡ πέντε. Denique græci ajunt hoc jus moribus receptum eſſe 45. Baſil. t. 1. ἡ δὲ συνήθεια ἐπὶ πάσης ἀληθήκης πέντε μάρτυρας ἐδέξατο. FABR. I.

Mich. Attal. tit. 31. Synopſ. Jur. T. II. Leuncl. αἱ δὲ σφραγίδες, καὶ ὁ τῶν ζ ἢ ε ἀριθμὸς μαρτύρων ἐκ τοῦ πραίτωρος, imperite ἢ ε ex jure ſua ætate obtinente addidit. MEERM.

m. 5. Harmen. 1. §. 4. 5. 6. & 9. D. GOTH.

n. Collatio Carthag. 1. *Non etiam morientes teſtamentis ſuis ſubſcribunt.* FABR. I.

o. Σημεῖα. οὕτω λέγουσι τὰς σφραγίδας, Harpocrat. *Sigilla.* Moſchop. σιγίλλιον λατινικῶς, ἡ σφραγίς. Gloſſ. gr. lat. σφραγὶς, ἀφὰ γλυφίδος, *ſigillum.* à ſignaculis ſignatores dicti, & ſubſcriptores, quod ſubſcriberent. FABR. I.

p. Hic locus uſque ad ἐνεστ. κλητ. ad verbum exſtat (omiſſis tantum ἐκ ἀφατ. τοῦ ἐνεστ. ἡμ. βασ.) apud Harmenop. V. 1. 8. ubi Mercerus vertit: *Caterum univerſa hujus obſervationi, quo fraude omni teſtamentorum confectio vacet, & ab omni dolo teſtamenta pura ſint ac ſyncera, illud inſuper eſt adjectum, ut* &c. Curtius apud Th. & Fabr. *Omnis autem hæc obſervatio ad hoc pertinet, ut fraudes in teſtamenti confectione removerentur & omnis dolus abeſſet:* [Fabr. 2. & Ed. Leid. *ut nulla fraus adhibeatur in teſtamentis ordinandis, & omnis dolus abſit:*] *unde & a religioſiſſimo Principe noſtro, hoc conſtitutione quadam additum eſt, ut* &c. Cum quibus & ego legendum cenſens Πασῃ δὲ τοιαυτῃ παραφυλακῇ κ. τ. λ. Græca exactius expreſſi. G. O. R.

q. L. 29. Cod. *de teſtamentis* Nov. 66. c. 1. §. 1. Quod poſtremum hodie immutatum Nov. 119.

χειρὶ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα δηλῶσαι γράφοντα, ὅτι τόνδε ἀνεστησάμην κληρονόμον· τοῦτο δὲ αὐτοῦ μὴ ποιήσαντος, ἀνάγκη τοῖς [r] μάρτυσι λέγεσθαι τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα· καὶ ἁπλῶς ἅπαντα δεῖ προβαίνειν καλὰ τὰ εἰρημένα αὐτῇ τῇ [30] διατάξει.

manu nomen heredis ſignificet, ſcribens Hunc inſtitui heredem. Hoc autem illo non faciente, neceſſe *eſt coram* teſtibus heredis nomen nuncupari: & ſimpliciter omnia procedere debent ſecundum *ea quæ* illa conſtitutione *ſunt* dicta.

§. V. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν [31] τοῖς μάρτυσι [s] χρῆναι σφραγίδας ἐπιτιθέναι, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι καὶ ἑνὶ [t] δακτυλίῳ [32] δύνανται σφραγίζειν τὴν διαθήκην. τί γάρ; [33] ὅτι οἱ ἁπλᾶ μάρτυρες εἶχον δακτυλίους, μιᾶς

§. V. Quum vero diximus, oportere teſtes ſigna imponere, ſcire debes, etiam uno annulo *eos* ſignare poſſe teſtamentum. Quid enim? ſi ſeptem teſtes haberent annulos, ſed *omnes*

30. θείᾳ ad: F. 31. τὲς μάρτυρες F. *vid. Not.* s. 32. δύνανται ante F. 2. 33. ὅτι ἁπλᾶ μὲν μ. F.

119. c. 9. Auth. & non obſervato. Cod. *de teſtamentis*, cum poſſit teſtator etiam per alium nomen teſtatoris [*leg.* heredis] adſcribere: ut militibus pagani in eo ſint exæquati. vide infra tit. *de militari teſtament.* D. GOTH.

r. Si teſtator literas neſciat, aut certe ſcribere non potuerit, præſentibus teſtibus nomen heredis nuncupari debet, & ipſi teſtes in ſuis ſubſcriptionibus ejus nomen ſubſcribere, ut eſt in l. 29. C. *de teſtam.* quæ abrogatur Nov. 119. c. 9. ſufficit enim per alium ſcribi nomen heredis, ne teſtator nudaret intima, & ſecreta aperiret. FABR. I.

s. Fabrotus per accuſativum edidit, forte ex Harmenop. V. 1. 9. forte ex Codd. ſed dativo hic quoque locus eſt: Thomas Mag. χρὴ με φῆσαι πάντοτε λέγε, ϗ χρὴ μοι, εἰ καὶ Σοφοκλῆς ἀπαξ. G. O. R.

t. 5. Harmen. 1. §. 9. An anulo tantum, an & alio ſigno. v. l. *ad teſtium* 22. §. ſignum 5. D. *qui teſtament.* D. GOTH.

Seneca Ep. 8. *Talulis teſtamenti annulum imprimerem.* Ait, *uno annulo*, Michaël Attal. ἑνὶ δακτυλίῳ, ἤτοι βαλλωτηρίῳ. FABR. I.

u. χαρακτῆρα hic & γλυφὴν pro eodem ſumit. adde d. §. 5. & 35. *Eclog.* 1. c. 26. D. GOTH.

Ἀποσφράγισμα Plin. Ep. 16. L. 1. FABR. I.

x. L. 22. §. 2. D. *eod.* 35. *Eclog.* 1. c. 22. proprio tamen chirographo adnotari convenit. l. 30. D. *eod.* D. GOTH.

y. Cum eo teſtamenti factionem uſitate habere dicimur, quem inſtituere heredem poſſumus, vel qui ipſe nos heredes inſtituere poteſt .... ſed magis, qui (teſtam.) facere poteſt, l. 3. D. *eod.* ut teſtimonii dictionem &c. Ideoque nec cum Accurſio lego, nec cum Th. cum quib. teſtamenti factio eſt, id eſt qui heredes inſtituere & inſtitui poſſunt: intelligiturque *tantum.* Sed non ſolum ii, cum quibus factio teſtamenti non eſt, teſtes adhiberi non poſſunt, verum ex iis quoque qui inſtitui poſſunt, nonnulli idonei non ſunt teſtes, ut mulier, impubes, &c. Ex THi interpretatione filiusfam. teſtis eſſe non poterit teſtamentarius §. *pater* inf. eod. quod a contrario colligitur. EG. BARO *in Comment.* p. 176.

Teſtamenti factionem habere intelligimur, ſi vel teſtari poſſumus, vel capere ex teſtam. non ſolum, ſi utrumque poſſumus, ut Th. ait, ſed pro loco uſurpatur. ID. *ibid.* p. 233.

Ex interpretatione Th. rectiſſime concluditur, quod filiusfam. teſtis eſſe non poſſit. Adi Baronem, & quæ infra notavi ad §. 4. *de Hered. qual.* H. ERNST. h. t.

Ex hoc §. (4. *de Hered. qual.*) apparet ſupra §. 6. *de Teſtam.* ita legend. eſſe: οἱ τινες ὑφ' ἡμῶν δύνανται κληρονόμοι γεγράφθαι ἢ γεγράφειν: ut in locum ᾗ ſubſtituatur ἢ, ne quid ſit ambiguitatis. ID. d. l.

['Teſtes in teſtamentis adhiberi debent, Chryſoſtom. in Epiſt. Paul. ad Hebr. c. 9. atq. inde teſtamentum dictum quidam putant, v. Gloſſ. Baſil. *ex Edit.* 1.] Teſtes (autem) adhiberi poſſunt illi, cum quibus teſtamenti factio eſt: id eſt, qui ex teſtamento ſibi vel aliis adquirere poſſunt. quod loquendi genus Theoph. non percepit. [Latinus Junianus teſtamentum facere non poterat, & cum eo tamen teſtamenti factio erat, Ulp. tit. 20. §. Latinus Junianus. 1. & 2. *ex Edit* 2.] FABR.

Eamdem cantilenam nobis multi alii occinunt: ſed ſi vel ἢ, vel quod magis placet, ἢ καὶ legamus, vel καὶ disjunctive accipiamus (vid. Gloſſ. Th. his vocibus) nulla remanebit difficultas. Optime Ev. Otto in Comment. h. l. „ *Ut cum illis* „ *eſſet*

μιᾶς δὲ γλυφῆς ἦσαν οἱ ἑπλὰ, τουτέστιν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἶχον [u] χαρακτῆρα, [34] καθὰ τῷ Πομπονίῳ δοκεῖ. Καὶ ἀλλοτρίῳ δὲ [x] δακτυλίῳ ἔξεστι σφραγίζειν.

omnes ſeptem unius eſſent ſculpturæ, id eſt unam eamdemque notam haberent, ſicuti Pomponio videtur. Alieno quoque annulo ſignare licet.

§. VI. Ἐκεῖνοι [35] πρὸς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι δύνανται, μεθ' ὧν ἔχομεν [y] τεσταμέντι φακτίονα, τουτέστιν οἵτινες ὑφ' ἡμῶν δύνανται [36] κληρονόμοι γράφεσθαι, καὶ γράφειν ἡμᾶς· εἰσὶ δέ τινες παντελῶς ἐργόμενοι τῆς ὧν [37] διαθήκης μαρτυρίας, οἷον [z] γυνὴ, ἄνηβος, [38] ἄλαλος, κωφὸς, μαινόμενος, ἄσωτος, [a] οἰκέτης, ἔτι δὲ καὶ ὁ improbus [b] inteſtabilisque. Τίς δὲ οὗτός ἐστιν;

242 §. VI. Ad teſtimonium ii adhiberi poſſunt, cum quibus habemus teſtamenti factionem, id eſt qui a nobis heredes ſcribi, ac ſcribere nos poſſunt. Sunt autem quidam omnino prohibiti *a* teſtimonio teſtamentario, veluti mulier, impubes, mutus, ſurdus, furioſus, prodigus, ſervus, item & improbus inteſtabiliſque.

34. ὡς F. 35. δὲ ad: F. 36. γρ. κλ. F. de ſeq. καὶ *vid. Not.* y. 37. Δι᾽ ἡμᾶς F. 38. οἰκίτης, h. l. F.

„ *eſſet teſtamenti factio*, l. 18. D. h. id eſt jus co-
„ mitiorum: neque enim activa neceſſaria eſt,
„ quia filiusfam. teſtis idoneus eſt, licet teſtari ne-
„ queat: neque paſſiva ſatis erat, uti mulieris
„ exemplo docemur. Hinc *claſſici teſtes*, qui ſi-
„ gnandis teſtamentis adhibebantur". Adde HEINECC. ad Vinnium, & quæ dixi cap. 234. not. *u*.

G. O. R.

z. γυνὴ l. 20. §. 6. D. h. ἄνηβος d. l. 20. pr. 1. Harm. 6. §. 60. ἄλαλος §. 2. inf. *de Teſt. mil.* μαινόμενος d. l. 20. §. 4. ἄσωτος l. 18. D. h. niſi recepta vitæ ſanitate, ut loquitur Paulus 3. Sent. 4. §. 12. οἰκέτης d. l. 20. §. 7. inteſtabilis l. 18. §. 1. l. 26. *eod.* D GOTH.

De mulieris teſtimonio v. Schol. Harmen. lib. 1. t. 6. §. 53. FABR. I.

a. Seneca Controverſia 1. lib. 2. FABR. I.

b. Quem Th. *inteſtabilem* ait, equidem nuſquam relatum memini. E. BARO *p.* 177.

Hanc nominis rationem alius, quod ſciam, nemo tradidit. Dion L. LVII. de Auguſto commemorans ſic ſcribit: ἀπεῖπε δὲ ὁ Τιβέριος τοῖς πυρὸς καὶ ὕδατος ἐιεχθεῖσι μὴ Δι᾽ἡμᾶς θαι, καὶ τοῦτο καὶ νῦν φυλάττεται. id eſt *Tiberius vetuit, ne, quibus aqua & igni interdictum eſſet, teſtamentum facerent:* quod etiam hodie obſervatur. HOTOM. in Lugd.

Idem extat 1. Harmenop. 6. §. 59. 15. Gel. 13. Dixi ad leges XII. tabularum tit. *de teſtament.*

D. GOTH.

Inteſtabilis, qui teſtis fieri non poteſt .... Inteſtabilis inſuper, qui nec facere teſtamentum poteſt ... Prior ille ſignificatus a decemviris, poſterior a Juriſperitis, ſive ex Juriſprudentia media ... Aliter neque recte capit hoc verbum decemviriale Theophilactus [*ſic*] §. 6. Inſt. *de Teſtam.* & notæ priores [*Cujacii*] ad d. §. In ſalebra eadem & Conſtantinus t. 6. L. 1. §. 59. Suſpicati nempe inteſtabilem primo ſignificatu eſſe, qui teſtatori pollicitus ſe teſtem fore, nec fuerit: [*immo teſtis fuit, ſed poſt illius mortem ſuum haud vult agnoſcere teſtimonium.* G. O. R.] at Decemviri communiter ad omnia libræ penſa ſive omnes contractus reſpexere. MARCIL. *ad L. XII. Cap. V.*

Videas velim Harm. L. α. t. 5. & A. Gell. XV. 13. in fine: ubi verba L. XII. Tabb. in hanc fere ſententiam interpretatur Jac. Cujac. ERNST.

Verba hæc, vilis, improbus, inteſtabilis, perditorum hominum appellationes ſunt. Saluſt. Jugurt. Tacit. Annal. 15. Plin. 30. c. 2. A. Gell. 7. 18. Apul. 2. de dogm. Plat. Joannes Lugdun. Archiep. apud Ivon. Carnot. Ep. 237. In libris noſtris inteſtabilis dicitur, qui teſtimonium dicere non poteſt. Gloſſ. vet. in Excerpt. *inteſtabilis*, ἀμαρτύρητος. l. 21. D. *de teſt* ubi probroſi carminis convictus, & damnatus inteſtabilis eſſe dicitur: Græci namque ſic interpretantur 21. Baſil. tom. 1. cap. 21. ἀπόβλητος εἰς μαρτυρίαν. & l. 5. §. pen. D. *de injur.* com. [*leg.* conj.] Baſil. interpretatione. Gloſſæ Baſ *improbus & inteſtabilis*, ἀδόκιμος καὶ ἀμάρτυρος Gloſſæ lat. gr. *inteſtabilis*, ἀπηγορευμένος, μὴ ἐξὸν δικτέος εἰς μαρτυρίαν. Schol. Horat. in Sat. 3. lib. 2. Inteſtabilis quoque dicitur, cui non licet teſtamentum condere, vel teſtamento quid ab alio accipere. verba ſunt ejuſd. Schol. Gloſſæ gr lat. ἀδιάθετος, *inteſtatus*, *inteſtabilis*: quod confirmat l. 9. C. Th. *de hæret.* cum inteſtabili vero non eſſe teſtamenti factionem putat Th. & Joannes ad l. 18. D. *qui teſtam.* FABR. I.

Caput L. XII: QUI SE SIRIT TESTARIER, LIBRIPENSVE FUERIT, NI TESTIMONIUM FARIATUR, IMPROBUS

ἐστιν; c οἷον, 39 ἀφαιρεθέντος τινὸς, ἐκλήθη243 que. Sed quisnam hic eſt? veluti: Τίτιος ἐπὶ μαρτυρίαν· ἐμαρτύρησε, τουτέστιν ὑπέγραψεν ἐν τῇ διαθήκῃ, καὶ ἐσφράγισε· τελευτήσαντος τοῦ τεστάτωρος, οὐκ ἠθέλησε d ὠφελογενέσθαι καὶ μαρτυρῆσαι, ὅτι αὐτοῦ ἐστιν ἥτε ὑπογραφὴ καὶ ἡ σφραγίς· μισοῦσι τὸν τοιοῦτον οἱ νόμοι, καὶ οὐκ ἐῶσιν αὐτὸν e λαβεῖν τι ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης· οὐδὲ διδόασιν αὐτῷ τοῦ διατίθεσθαι παῤῥησίαν, οὐδὲ συγχωροῦσιν αὐτῷ μαρτυρεῖν ἑτέρου διατιθεμένου· λέγεται 40 δὲ ὁ τοιοῦτος improbus inteſtabiliſque.

teſtante aliquo, vocatus fuit Titius ad teſtimonium; teſtis fuit, hoc eſt ſubſcripſit in teſtamento & ſignavit. Mortuo teſtatore, noluit adeſſe ac teſtimonium perhibere, ſuam eſſe & ſubſcriptionem & ſignum. Oderunt hunc leges, neque permittunt eum quid capere ex alieno teſtamento: neque dant ei teſtandi licentiam, neque concedunt ei teſtem eſſe alio teſtamentum condente. Dicitur autem hic improbus inteſtabiliſque.

§. VII. Τί οὖν, ὅτι εἷς τῶν μαρτυρησάντων τῇ διαθήκῃ κατὰ μὲν τὸν καιρὸν τῆς διαθήκης ἐλεύθερος ἐνομίζετο, ὤφθη δὲ μετὰ ταῦτα δοῦλος; σκοπήσωμεν, εἰ 41 ἀκυρῶται ἡ διαθήκη· ἐπειδὴ δοῦλος, ὡς εἴρηται, κεκώλυται μαρτυρεῖν· ταύτης οὖν οὔσης τῆς ἀμφιβολίας, γέγονε 42 πρότερον μὲν διάταξις Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως πρὸς Κατόνιον f Βῆρον· πάλιν δὲ τοῦ αὐτοῦ συμβάντος, Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν, ἐξ οἰκείας φιλοτιμίας τῇ τῆς διαθήκης ἰσχύϊ συν-

§. VII. Quid igitur, ſi quis teſtium in teſtamento liber credebatur *facti* teſtamenti tempore, ſed poſtea ſervus adparuit? Videamus, an teſtamentum infirmetur: quoniam ſervus, ut dictum eſt, teſtis eſſe prohibetur. Hoc ubi dubium exſtitit, facta eſt primo conſtitutio Adriani Imperatoris ad Catonium Verum. Quum vero idem accideret iterum, Severus & Antoninus reſcripſerunt, ex

39. ἀφαιρεθέντος F. 40. ὂν pro δὲ F. 41. ἀντεῦθεν ad: F. 42. πρότερον F. Mox Ἀδριανὸς legebatur ante Lugd. *vid. Gloſſ. noſtrum.*

PROBUS INTESTABILISQUE ESTO. Quod ita acceptum eſt, quaſi illi, qui denunciati teſtimonia detrectant, improbi inteſtabilesque eſſe hoc capite jubeantur; cum tamen ejus longe alia ſententia ſit, & ad eum tantum pertineat, *qui ſe ſirit*, id eſt ſiverit *teſtarier*, id eſt in teſtem adhiberi, *libripenſve fuerit*, ſive in teſtamento, quod per æs & libram fiebat, ſive alio negotio, quo emancipatio nexusve fiebat, nec teſtimonium *fariatur*, id eſt teſtimonium de eo, cui tanquam teſtis interfuit, dicere detrectet. Nam veteres *fariari* dixerunt pro *fari*. Eumque horum verborum ſenſum eſſe, aperte docet Th. licet id ad teſtem teſtamentarium (quod nec dicit Th. uti eum velle putat Rævard. ad L. XII. Tabb. cap. 10.) minime reſtringendum, ſed ad alios ſimiles, uti jam monitum, referendum ſit. WESTENB. *in D. Marco* p. 96-98.

Auctoritates veterum ſcriptorum, quibus omnia ſua dicta confirmat Weſtenb. brevitatis ſtudio hic omiſimus. Perperam ergo alii (quos omnes recenſere quid adtinet?) pro regula acceperunt, quod paraphraſtes aperte ſatis pro exemplo poſuit. G. O. R.

c. Ita cautum lege XII. tabul. ut ſcribit Cuj. heic Notis prioribus. FABR. II.

d. An ergo cogebatur teſtamenti fidem approbare? ſic videtur ex lege 12. tab. ut emend. Cujac. convenienter juri Attico, de quo Poll. 8. cap. 6. in v. λειπομαρτύριον. v. Harpocr. in κλητῆρες, ſed ei adverſatur Conſtantin. Harm. I. tit. 6. §. 59. quod & ſignificat hoc loco Th. FABR. I.

e. Inteſtabilis igitur eſt I. qui teſtimonii officio fungi non poteſt. II. cui teſtamento relinqui non poteſt. III. qui teſtamentum facere non poteſt.

Cum

συντρέχειν, ὥστε εἶναι αὐτὴν ἐν τοιαύτῃ 43 τῇ τάξει, ἐν ᾗπερ ἤμελλεν εἶναι, εἰ τὴν ἀρχὴν ἀνεπιλήπτως ἐγένετο, πάντων ἐλευθέρων μαρτυρησάντων· ἀλλὰ τὸ κατὰ τὸν ε χρόνον τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, τὸν εἰρημένον μάρτυρα κατὰ τὴν πάντων γνώμην ἐλεύθερον εἶναι νομίζεσθαι, καὶ 44 μὴ ὑπεῖναί h τινα τὸν περὶ κατασάσεως 45 ζήτησιν αὐτῷ ἐπάγοντα.

ex ſua *ſe* liberalitate teſtamenti firmitati ſuccurrere, ut ea id eſſet conditione, in qua futurum erat, ſi principio inculpate factum fuiſſet, omnibus liberis qui teſtes fuiſſent: ideo quod faciendi teſtamenti tempore dictus teſtis ſecundum omnium opinionem liber eſſe credebatur, nec quisquam fuerat qui illi de ſtatu quæſtionem moveret.

§. VIII. Ἐμοῦ διατιθεμένου, δύναται 46 μαρτυρεῖν τῇ ἐμῇ διαθήκῃ Πείμων ἅμα i Σεκούνδῳ τῷ ἰδίῳ ὑπεξουσίῳ· εἰ δὲ καὶ δύο 46 ἦσαν συνυπεξούσιοι ἀδελφοὶ, ὁμοίως τὸ τῆς μαρτυρίας ἀκώλυτον· οὐδὲν γάρ ἐστι τὸ ἐμποδίζον, ἐξ ἑνὸς οἴκου ἤτοι μιᾶς φαμιλίας πολλοὺς 47 ἐν ἀλλοτρίᾳ μαρτυρεῖν k διαθήκῃ.

§. VIII. Me teſtante, teſtis meo teſtamento eſſe poteſt Primus cum Secundo filiofamilias ſuo. Sed & ſi duo ſint fratres in ejuſdem poteſtate, ſimiliter *jus* teſtimonii invetitum *eſt*: nihil eſt enim quod prohibeat, ex una domo ſive una familia plures in alieno teſtamento eſſe teſtes.

§. IX. Νῦν δὲ διατίθεταί τις, εἰ 247 βούλεται τὴν διαθήκην ἀνεπίληπτον εἶναι, 49 σκοπείτω τοὺς μέλλοντας μαρτυρεῖν, καὶ ἐξεταζέτω, μή τις τῶν μαρτύρων ὑπεξούσιός ἐστι τῷ τεστάτορι, καὶ l εὑρὼν τῆς μαρτυρίας αὐτὸν 50 ἐξελαυνέτω· οὐκ ἔτι δὲ ζητοῦμεν, μή τις τῶν μαρτύρων ὑπεξούσιον

§. IX. Quando quis teſtatur, ſi teſtamentum inculpatum eſſe vult, conſiderato teſtes futuros, atque inquirito, num quis teſtium in poteſtate ſit teſtatoris, & inveniens *a* teſtimonio eum repellito. Non item vero quærimus, num quis teſtium in pote-

43. τῇ de: F. 44. μηδὲ F. 45. αὐτῷ h. l. F. 46. εἶησαν F. 47. ἐν de: F. Ego potius adderem in pr. h. §. 48. δὲ ad: F. 49. σκόπει F. & mox ἐξέταζον in 1. ἐξέτασον in 2. Edit. 50. ἐξέλαυνε F. qui adeo perſonam ſecundam prætulit, ſatis incommode: & Latinam tamen Curtii verſionem in tertia retinuit, *videat*, *inquirat*, *repellat*. G. O. R.

Cum inteſtabili non eſſe teſtamenti factionem putat Th. & Joannes ad l. 18. D. *eod.* Cujacius contra. FABR. II.

Vide de hac quæſtione Vinnium & Huberum in Præl. ect. h. t. adverſ. Thomaſium, nec non Mylium in Hiſt. Th. pag. 26. 27. & Trekell. pag. 212. & 219. G. O. R.

f. Sic in l. 1. C. *de teſtamentis*: alias *Catonem*, ut hic apud Juſtinianum. D. GOTH.

Ego per vocalem longam ſcribere malim Κατώνιον. Varians autem lectio ad Interpretes Juſtinianeos pertinet. G. O. R.

g. L. 22. §. 1. D. *eod.* l. 1. C. *de teſtamentis*. D. GOTH.

h. Sufficit non fieri controverſiam ſtatus, nec anxie diſquiritur, an teſtis civis Romanus ſit, idemque juris eſt in heredibus, ut ſignificatur in l. 15. C. *de teſt. milit.* FABR. I.

i. L. 22. in pr. D. *eod.* 35. *Eclog.* 1. §. 22. D. GOTH.

k. Quia hic actus ad eos non pertinet. GEN. ED.

l. Quia teſtimonium domeſticum reprobatur, l. 2. & l. pen. D. *de Teſtibus*. GEN. ED.

ἐξούσιον ἔχει 51 τὸν τεστάτωρα, ἢ συνυπεξούσιός ἐστιν αὐτῷ· 52 καὶ ὁ λογισμὸς οὗτός ἐστι· τί βούλῃ τὸν διατιθέμενον εἶναι; αὐτεξούσιον ἢ ὑπεξούσιον; εἰ μὲν αὐτεξούσιον 53 εἴποις, ἀ προσβαίνει τὸ λέγεσθαι, μή τίς ἐστιν αὐτῷ συνυπεξούσιος, ἢ ἔχει αὐτὸν ἐν ὑπεξουσιότητι. Εἰ δὲ ὑπ-248 ἐξούσιον m αὐτὸν 54 θεματίσεις, ἑτέρῳ μείζονι λόγῳ τὰ τῆς διαθήκης ἐπέχεις· ὑπεξούσιος γὰρ ἃ δύναται διατίθεσθαι· ἐπειδὴ διαθήκη n ἐστὶ τῶν ὄντων διατύπωσις, οὐ νομίζεται δέ τι ἔχειν ὁ ὑπεξούσιος ἐν πληρεστάτῃ 55 ἐξουσίᾳ, ὥστε πράττειν 56 ἃ βούλεται ἐπ' αὐτῷ.

potestate habeat testatorem, aut cum eo in ejusdem potestate sit. Et ratio hæc est: quid testatorem vis esse, sui an alieni juris? Si quidem sui dicas, non procedit *superius* dictum, num quis cum eo in ejusdem sit potestate, aut ipsum habeat in potestate. Si vero alieni juris eum fingas, alia majori ratione *jus* testamenti prohibes: alieni enim juris *qui est*, testari non potest; quoniam testamentum est rerum *suarum* ordinatio, verum *qui* alieni juris *est*, haud creditur quidquam in pleniſſima habere potestate, ita ut quæ velit, in eo facere possit.

Εἰ δὲ δυνηθῶμεν εὑρεῖν ὑπεξούσιον διατιθέμενον, τότε λοιπὸν 57 σκοπῶμεν, εἰ δυνατὸν προσβαίνειν τὰ ἑξῆς· καὶ ζητοῦντες εὑρίσκομεν τὸν 58 βετεράνον ὑπεξούσιον, (Βε-249τεράνος δέ ἐστιν, ὁ στρατευσάμενος, καὶ

Quod si filiumfamilias invenire potuerimus testantem, tum porro dispiciamus, num reliqua procedere possint. Atqui quærentes invenimus filiumfam. veteranum, (VETERANUS au-

51. τὸν de: F. 52. καὶ τίς ἐστιν ὁ λογισμός; ὁ λογ. ἔτ. ἐστι. Τί βούλει &c. F. postremum κτλικως. 53. εἴποις de: F. 54. θεματίζεις F. Ego malim θεματίσοις. 55. τῇ ad: F. 56. ὃ pro ἃ F. 57. σκοπήσομεν F. forte σκοπῶμεν præstat, & cap. seqq. τρακτοφίζωμεν. 58. Ουετερ. hic & mox, sed paulo post lect. 60. Βετερ. F.

m. L. 20. §. 3. D. *eodem.* D. GOTH.

n. Ita quoque definitur infra tit. *quib. non est permissum facere testamentum*, in princ. D. GOTH.

o. Veteranum pro emerito & exautorato ponit, nam ita postea exponit, μὴ τὴν ἄφεσιν, τουτέστι ἡνίκα χρῶνται βετερῶνοι, *id* [*est*] *post missionem, hoc est, ubi Veterani fuerint.* P. NANN.

V. §. 3. inf. *de milit. test.* FABR.

p. Vid. l. 11. D. *de Castr. pec.* l. 3. §. 4. D. *de Donat. int. V. & U.* GEN. ED.

q. Mihi nunquam THi interpretatio placuit, qui domesticum testimonium accipi *non ex consanguinitate, sed ex unitate subjectionis*, scribit. Verius enim est, domesticos dici testes, qui ex ead. domo & familia producuntur. Nostram sententiam confirmat Ulp. l. 20. §. 2. D. *eod.* Cum enim ex Marcelli authoritate dixisset: *patrem ejus, qui de castrensi peculio potest testari, adhiberi ab eo ad testamentum testem posse*; subjecit, *& frater ergo poterit*: ostendens fratrem æquo jure cum eo censeri, qui testis alioqui non admitteretur. Unde a contrario colligi facile potest, fratrem qui ei testamento accedit testis, in quo juris solennia non requiruntur, aliis regulariter non adhiberi.

CHAROND. II. *Verisim.* 10.

Sensum (Imperatoris) non satis assecutus videtur THus, cum causam istius reprobationis (testimonii domestici) deducit ab illa unitate personarum, quam inducit patria potestas; potius est enim, ut dicatur ideo in ea re testimonium patris eorumque qui sunt in ejus potestate, reprobatum esse: quia non tam jure potestatis, quam jure familiæ pater & omnes alii, qui sunt in familia, pro una habentur persona, ita ut, quæ res sunt in peculio castrensi filiifamilias, eædem jure familiæ in dominio patris esse existimentur, eoque is tanquam in re domestica & propria non possit dicere domesticum testimonium. Neque vero prædictis obstat, quod passim jactatur, filiumfam. in peculio castrensi a legibus haberi pro patrefam. l. 2. D. *ad SC. Maced.* quo admisso videtur concludendum esse, in eodem peculio patrem carere jure familiæ, & consequenter dominio prædicto. Respondetur enim, eum locum non esse absolute intelligen-

καὶ ἤδη τῆς στρατείας ἀφεθεὶς) εἰς τὸ καστρένσιον πεκούλιον 59 δυνάμενον διατίθεσθαι, τουτέστιν, ὃ ἐκτήσατο P ἐκ τῶν ὑπὸ πολέμοις καμάτων· ἐτίμησαν γὰρ αὐτὸν αἱ διατάξεις· οὐκοῦν, ἐπειδὴ ὁ διατιθέμενος ὑπεξούσιος εὑρέθη, 60 τρακταῖσωμεν τὰ ἑξῆς· ἆρα τοῦ βετεράνου ὑπεξουσίου διατιθεμένου εἰς τὸ καστρένσιον πεκούλιον, ὁ πατὴρ 61 ὁ ἔχων αὐτὸν ὑπεξούσιον, ἢ 62 ἀδελφὸς ὁ συνυπεξούσιος δύνανται μαρτυρεῖν; καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς· ἡ γὰρ 63 οἰκιακὴ μαρτυρία, ὃ λέγουσιν οἱ νομικοὶ domeſticum teſtimonium, ὁ καλῶς ὂν 64 διαθήκῃ γίνεται· τὴν δὲ q οἰκιακὴν μαρτυρίαν οὐκ ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως τῆς ὂν ὑπεξουσιότητι λαμβάνομεν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ αἱ διατάξεις διατίθεσθαι συνεχώρησαν αὐτῷ ὂν ὑπεξουσιότητι, ἀλλ' οὖν ἀπαιτοῦσιν

autem eſt, qui militavit, & nunc militia ſolutus eſt) qui de caſtrenſi peculio teſtari poſſit, id eſt, quod adquiſivit ex laboribus bellicis: hunc enim conſtitutiones honoraverunt. Itaque, poſtquam inventus eſt filius-familias teſtans, tractemus reliqua. An ergo teſtante filiofam. veterano de peculio caſtrenſi, pater eum in poteſtate habens, vel frater in ejuſdem poteſtate, teſtari poſſunt? Et dicimus, nequaquam: nam quod Juriſperiti domeſticum vocant teſtimonium, in teſtamento haud recte adhibetur. Domeſticum autem teſtimonium non ex cognatione, ſed ex coadunatione per poteſtatem patriam deprehendimus: licet enim conſtitutiones *vel* maxime ei permittant ſub aliena poteſtate teſtari, attamen exigunt

59. δυνάμθ@ F. cum quo ne quis fallatur, Curtianam parentheſin adpoſui. Mox idem ſic edidit: τστ. εἰς ὃ ἐκ τῶν ὂν πολέμῳ ἐκτ. καμ. 60. Vid. lect. 57. 61. ὁ de: Goth. poſt. & F. 62. ὁ ad: F. 63. οἰκιανὴ F. hic & mox ad not. *q.* cum Goth. poſt. 64. ⁂θήκαις F.

gendum, quaſi filius in ea cauſa ſolus habeat jus familiæ, neque ullum jus familiæ in eadem patri competeret; ſed preſſim accipi debet, *&c.*

GALVANUS *de Uſufr. cap. VIII.* §. 18.

Οἰκιακὰ μαρτυρία hic, & 1. Harmen. 6. §. 58. & 21. *Eclog.* 1. c. 24. domeſtica teſtimonia. teſtes de domo l. pen. D. *de teſtibus.* adde §. 10. in f. inf. *eod.* D. GOTH.

Græc. interpres: οἰκειακὴ μαρτυρία οὐκ ἐκ τῆς συγγνείας, ἀλλ' ὂν τῆς ἑνώσεως τῆς ὑπεξουσιότητος λαμβάνεται, ὡς ὂν τῷ 1. τ. τῆς β'. ἐνσιτ. διηγόρευται. Sic ait Juſtinian. *liberos per poteſtatem parentibus coadunari*, [verſ. *licet*, atque ita videtur Ulp. domeſticos teſtes accipere, tit. 20. §. *qui in pot.* alii igitur domeſtici, id eſt, qui in eadem domo habitant, non prohibentur in teſtamentis teſtes adhiberi, cum tamen in aliis cauſis non admittantur, l. pen. D. *de teſt.* l. 3. C. *eod.* Paul. ſent. 5. t. *de teſt.* §. 1. vide Zonaram ad can. 145. Synodi Carthagin. Quidam domeſticos accipiunt pro cognatis, licet alibi morentur, quos notat Cujac. Idem proverbium illud, οἴκοθεν ὁ μάρτυρ, de domeſtico teſte accipiunt. perperam, ut idem putat, ad l. 22. D. *qui teſt.* cum de eo potius accipiendum ſit, qui adverſus ſemetipſum teſtimonium dicit, quive ſeipſo, ut ita dicam, teſte ſuperatur. Michaël Apoſtolius, Diogenian. & append. Vatic. οἴκοθεν ὁ μάρτυρ· ἐπὶ τῶν καθ' ἑαυτῶν φερόντων μαρτυρία [*lag.* μαρτύρια *vel* μαρτυρίαν.] Auctor Anonym. vitæ S. Athanaſii: τῆς οἰκολάστου τοίνυν ἐκείνης ὅτως ὑπὸ τῶν ἑαυτῆς ῥημάτων ἐλεγχθείσης, καὶ οἴκοθεν ὁ μάρτυρ, τὸ τοῦ λόγου, φανείσης. ut ἡ οἴκοθεν κρίσις apud Plutarchum *de diſcrim. amici ab adulat.* Themiſt. Orat. 4. probat evidenter, de præconio quoque domeſtico proverbium uſurpari. *ex Edit.* 1.] FABR.

Pro THo ſtat Balduinus in *Comment.* pag. 256. pr. nec non Vinnius ad h. §. qui pluribus differentiam inter teſtes judiciales ac teſtamentarios docet. Et ſane qui Imperatorem ſimpliciter hic legit, non poteſt pro THo non judicare. Charondæ autem argumentatio talis eſt, ut ea ſaltim in re pro malo Dialectico ſit habendus, quum contraria plane inde concluſio debeat inferri, ſcil. hæc: ſi ob *conſanguinitatem* prohiberetur teſtimonii dictio, ne-

τοῦσιν αὐτὸν, ὥστε διατιθέμενον μὴ καταφρονεῖν τῆς ἀκριβείας.

gunt ab eo, ut ne teſtamentum condens rigorem *juris* negligat.

§. X. Διατιθέμενός τις ἀνεστήσατό με κληρονόμον· ὃ δύναμαι μαρτυρεῖν τῇ ποιήσει ταύτης τῆς διαθήκης, οὐδὲ ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος, οὐδὲ ὁ ἔχων με ἐν ὑπεξουσιότητι πατὴρ, οὐδὲ ὁ ἀδελφός μου ὁ συνυπεξούσιος· ὅλον γὰρ τὸ σημεῖον [65] πρατόμενον ἐπὶ διατυπώσει τῆς διαθήκης μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ τεστάτωρος πράττεται. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ συνεκέχυτο [66] πάλαι τὸ τοιοῦτον νόμιμον, καὶ πολλῆς ἐπεπλήρωτο ταραχῆς, ἡνίκα ἐκράτει τὸ τοῦ φαμιλιέμπτωρος· (ἐπειδὴ [r] κατὰ πρώτην ὄψιν αὐτὸς ἐνομίζετο κληρονόμος εἶναι, οὐκ ἠδύναντο οἱ [67] κατὰ ὑπεξουσιότητα συναπτόμενοι [s] τῷ φαμιλιέμπτωρι μαρτυρεῖν τῇ διαθήκῃ· οἱ δὲ τῷ κληρονόμῳ τῷ ἰδίᾳ γραφομένῳ, καθὰ προείρηται, [67] κατὰ ὑπεξουσιότητα συνηνωμένοι, καὶ αὐτὸς μέν τοι [t] ὁ κληρονόμος ἀκωλύτως [68] ἐμαρτύρει, τῆς ἀκριβείας οὐκ ἐναντιωμένης τῇ μαρτυρίᾳ, διὰ τὸ δοκεῖν ὅλον φέρεσθαι τὸ κέρδος εἰς τὸν φαμιλιέμπτωρα, [u] τὸν δὲ ἰδίᾳ γραφόμενον κληρονόμον ἀγνοεῖσθαι.) [69] ἀλλὰ μὴν οἱ τοῦτο ἐπιτρέποντες ἀγχαῖοι,

§. X. Teſtamentum quis faciens heredem me inſtituit: non poſſum teſtari *in* hujus teſtamenti confectione, neque meus filiusfam. neque pater qui me in poteſtate habet, neque frater meus in ejuſdem poteſtate. Totum enim *negotium*, quod hodie in teſtamenti ordinatione agitur, inter heredem ac teſtatorem agitur. Licet enim hoc jus olim maxime confuſum, multaque conturbatione plenum fuerit, quum *ſolemnitas* familiæ emtoris obtineret: (quoniam prima facie ipſe videbatur heres eſſe, non poterant qui per patriam poteſtatem familiæ emtori conjuncti erant, *in* teſtamento eſſe teſtes: qui autem heredi ſeorſim ſcripto, ut ſupra dictum eſt, per patriam poteſtatem coadunati erant, & ipſe quoque heres ſine impedimento teſtis erat, *civili* rigore *huic* teſtimonio non adverſante, eo quod totum lucrum in familiæ emtorem videbatur conferri, & heres ſeorſim ſcriptus igno-

65. πρατ. de: F. 66. τὸ τοιῦτο πάλαι F. 2. τοιῦτον reſcripſi ex Baſil. Pariſ. & Lovan. 67. καθ' F. 68. ἐμαρτύρει F. 69. ἀλλ' ὅμως F.

que in communi neque in militari teſtamento aut pater aut frater adhiberi poſſet: ſed qui ob unionem patriæ poteſtatis prohibentur, hos certum eſt in militari teſt. non prohiberi, ob rationem vel tironibus notam. Quantum ad Galvani opinionem, ea primo intuitu vix differre videtur a Theophilina, quum hic idem fere valeant *patria poteſtas* & *jus familiæ*: attamen ex ipſa difficultate, quam ſibi Galvanus opponit, nec ſatis poteſt ſolvere, ſiquidem in caſtrenſi peculio nihil plane juris habet pater, adparet THum veriora dixiſſe. Ceterum pugna inter §. 9. Inſt. h. & l. 20. D. *eod.* hujus non eſt loci. G. O. R.

r. Ut facilius hunc locum intelligamus: ſciendum eſt, Familiæ emptorem alium veteribus fuiſſe ab herede clam ſcripto ſeu futuro. In hoc autem caſu quo de agitur, hoc eſt teſtimonio, apud veteres familiæ emptor in eo teſtamento (in quo familiæ emptor eſſet) teſtis eſſe non poterat: ſed nec ii qui per patriam poteſtatem eum attingebant, hoc eſt ejus liberi, parentes, fratres in ejuſdem patris poteſtate. Hæres autem clam ſcriptus poterat in eodem teſtamento adhiberi teſtis: nec is tantum, ſed & ii omnes qui per patriam poteſtatem ei conjungebantur, hoc eſt parentes, liberi, fratres in ejuſdem patris poteſtate. Quod ſane fieri ab hærede ſatis durum videtur: unde periti juris teſtatoribus ſuadebant, ne paſſim ac temere teſtes eos admitterent in teſtamento, quos in eo clam heredes feciſſent. Id conſilium Juſtinianus

χαῖοι, καὶ μὴ κωλύοντες τὸν σκίπλον κληρονόμον, μήτε τοὺς συναπλομένους αὐτῷ καθ' ὑπεξουσιότητα, τῇ διαθήκῃ μαρτυρεῖν, παρήνουν [x] χρῆναι [70] τοὺς διατιθεμένους μὴ ἀποκεχρῆσθαι τῇ δεδομένῃ τοιαύτῃ παῤῥησίᾳ. καὶ ταῦτα μὲ ὤδε τοῖς παλαιοῖς.

ignorabatur:) attamen *ipſi* antiqui hoc permittentes, neque heredem ſcriptum prohibentes, neque *eos* qui per patriam ei poteſtatem conjuncti erant, teſtimonium præbere *in* teſtamento, admonebant teſtatores, ne data hac licentia abuterentur. Et hæc quidem apud veteres.

Ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς τὴν τοιαύτην διορθῶν ἀταξίαν, (ἀταξία γὰρ [71] ἐδόκει, τὸ διδόναι μὲ παῤῥησίαν, ὠφελεῖν δὲ ταύτῃ μὴ κεχρῆσθαι·) τὴν τῶν ἀρχαίων συμβουλὴν εἰς ἀνάγκην μετήγαγε νόμου. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ φαμιλιέμπτωρος ἐκεκώλυτο πᾶσα μαρτυρία τῷ συνηνωμένων τῷ φαμιλιέμπτωρι κατ' ὑπεξουσιότητα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κληρονόμου, σώζοντος εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ φαμιλιέμπτωρος, οὔτε αὐτῷ μαρτυρεῖν, οὔτε τοῖς συναπτομένοις αὐτῷ καθ' ὑπεξουσιότητα συνεχώρησε· δοκεῖ γὰρ εἰς ἴ οἰκεῖον κέρδος μαρτυρεῖν· καὶ ἐπειδὴ ἡ διάταξις τῶν παλαιοτέρων [72] βασιλέων τῷ κληρονόμῳ μαρτυρεῖν ἐπέτρεπε, τὴν τοιαύτην διάταξιν ἐκώλυσεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ κώδικι.

Sed Imperator noſter hanc corrigens confuſionem, (confuſio enim videbatur, dare quidem licentiam, ſed admonere ne *quis* ea uteretur) conſilium antiquorum in legis neceſſitatem transtulit: & ſicut in vetere familiæ emtore omne teſtimonium prohibebatur *eorum* qui per patriam poteſtatem familiæ emtori erant conjuncti; ita & in herede, imaginem veteris familiæ emtoris ſervante, neque ipſi teſtem eſſe, neque *iis* qui per patriam poteſtatem illi conjuncti ſunt, permiſit: videtur enim in ſuum commodum eſſe teſtis. Et quoniam vetuſtiorum Principum conſtitutio heredi teſtem eſſe concedebat, prohibuit ſanctiſſimus Imperator noſter hanc conſtitutionem ſuo Codici inſcribi.

§. XI.

§. XI.

70. τὸ μὴ τὲς διαθ. ἀποκεχρ. F. 71. ἐῴκει F. 72. ἦν ad: F. & deinde legit ἐπιτρέψασα.

nianus in legis neceſſitatem poſtea tranſtulit hoc edicto, ut ne in teſtamento, qui clam ſcriptus heres eſſet, teſtis fieret. D. GOTH.

s. Ulp. tit. 20. *Qui in poteſtate teſtatoris eſt, aut familiæ emptoris, teſtis aut libripens adhiberi non poteſt.* FABR. I.

t. M. Tull. in Miloniana: *Teſtamentum ſimul obſignavi cum Clodio. Teſtamentum autem palam fecerat, & illum heredem & me ſcripſerat.* FABR. I.

u. Vertit Curtius & retinuerunt ceteri editores: *& clam ſcriptus heres rerum omnium eſſe ignarus:* quod nec Græcitati nec menti Theophilinæ convenire Lector admonitus ſatis intelligit. G. O. R.

x. Nam hæc etiam legis virtus eſt, *conſilium*, quod ſane aliud eſt quam *permittere*, ut colligi poteſt ex 1. Harmenop. 1. §. 21. Eſt enim illo loco ἐπιτρέπειν, τὸ μήτε κωλύειν μήτε ἀποτρέπειν, id eſt *neque vetare neque hortari.* Pars igitur hæc, quæ paulo poſt συμβουλὴ dicitur, addi poteſt aliis, de quibus lex 7. D. *de legibus.* D. GOTH.

y. Nullus idoneus in re ſua teſtis intelligitur, l. 10. *de teſt.* Cicero pro Roſc. Amer. *Si ſua res ageretur, teſtimonium non diceret.* Demoſthenes in Dol. [*ſic*] μάρτυρές εἰσιν, οἷς μὴ μέτεστι τοῦ πράγματος, ὥσθ' ἡ δίκη. & 2. in Steph. FABR. I.

x. Ἀγώ-

§. XI. Ληγαταρίοις δὲ καὶ φιδεϊκομ- 256
μισσαρίοις, ἐπειδὴ οὐκ ἀσωμάτω [z] γίνονται διάδοχοι, καὶ πᾶσι τοῖς συναπτομένοις αὐτοῖς καθ' ὑπεξουσιότητα, ἀκώλυτος ἡ μαρτυρία γενήσεται· ἀλλὰ 73 διάταξις [a] τοῖς τούτοις ἐστὶ γαληνοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἰδικῶς ἐπιτρέπουσα [b] τούτοις, τὸ δύνασθαι ληγάτα καταλιμπάνειν τοῖς μέλλουσι μαρτυρεῖν τῇ διαθήκῃ, καὶ πολλῷ πλέον τοῖς 74 συνηνωμένοις αὐτοῖς καθ' ὑπεξουσιότητα.

§. XI. Legatariis vero ac fideicommiſſariis, quia *juris* incorporalis ſucceſſores non fiunt, atque omnibus qui per patriam illis conjunguntur poteſtatem, haud prohibitum erit teſtimonium: verum conſtitutio inſuper eſt Sereniſſimi Principis noſtri ſpecialiter his permittens, ut legata poſſint relinquere futuris *in* teſtamento teſtibus, multoque magis *his* qui per patriam illis coadunati ſunt poteſtatem.

§. XII. Οὐ διαφέρομαι δὲ, ἐν [c] ποίᾳ 257
γέγονεν ὕλῃ ἡ διαθήκη, πότερον 75 ἐν [d] σανίσιν, ἢ ἐν χάρταις, ἢ ἐν 76 μεμβράναις, ἢ ἐν ἑτέρᾳ ὕλῃ, οἷον ἐν [e] δέρματι ἢ ἐν ἐλεφαντίνοις πλυχίοις.

§. XII. Non diſtinguo autem, in quali materia teſtamentum fiat, num in tabulis, an in chartis, an in membranis, an *vero* in alia materia, veluti in corio aut in eboreis pugillaribus.

§. XIII. Δύναταί 77 τις [f] διατιθέμενος πολλὰς ἰσοτύπως γράφειν διαθήκας· οὕτω μέντοι, ὥστε μίαν ἑκάστην αὐτῶν κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐν διαθήκαις φυλακὴν περαιοῦσθαι· τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι, τὸ εἶναι

§. XIII. Poteſt aliquis teſtans multa uniformiter ſcribere teſtamenta; ita tamen, ut unumquodque eorum ſecundum obtinentem in teſtamentis obſervationem perficiatur. Hoc autem

73. καὶ ad: F. 74. συνημμένοις F. 75. ἢ ad: F. 76. μεμβράνῃ F. 77. δὲ ad: F. Mox ἰσοτύπως habet, de quo vid. illius notam.

z. Ἀσώματον pro *jure* hic accipit; non male. Nam, ut ante dictum eſt *ſup. de rebus corporalibus*, ἀσώματα in jure conſiſtunt. D. GOTH.

L. 9. §. 1. D. *de Edendo.* FABR. I.

a. Quæ hodie non extat. D. GOTH.

Fuit hæc procul dubio conſtitutio Græce tantum ſcripta, eamque ob cauſam cum aliis multis deperdita, ut jam Cujac. obſervavit. Quam vero laudant vulgo l. 22. Cod. *de Teſtam.* ea eſt Zenonis. Vinnius in Comment. eam conſtitutionem priori Codici inſertam, ſed in repet. præl. omiſſam cenſet. G. O. R.

b. L. 20. D. *eod.* l. 22. Cod. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Aut ita legend. eſt: ἐπιτρέπουσα τούτοις, μαρτυρεῖν τῇ δ. & ita reponend. in verſ. *qua ſpecialiter id eis permiſſum eſt, ac multo magis*, &c. aut Th. hujus §. ſententiam non percepit: nec enim heic legatariis capiendi facultas conceditur, (ſed alia conſtitutione) aut iis qui in eorum poteſtate ſunt, ſed eos recte teſtes adhiberi traditur. Cæterum Juſtin. his verbis, *licentiam damus*, innuere videtur, ſe nova conſtitutione teſtimonii dicendi facultatem iis concedere, qui ſunt in legatariorum poteſtate: niſi ita malis accipere, ut eadem conſtitutione tam legatariis, quam eis qui per poteſtatem iis conjuncti ſunt, teſtimonium perhibere concedat. FABR. I. *in Add.*

Legatariis, & iis, qui in legatariorum poteſtate ſunt, vel qui legatarios in poteſtate habent, teſtimonii dicendi jus & facultas conceditur: ut autem ei qui in teſtem rogatur, legari poſſit, hac conſtitutione non cavetur. FABR. II.

Vix intelligo, quid ſibi Fabrotus in notando hic THo velit: quum nihil equidem videam diſcriminis, utrum dicamus, *Legatario licet teſtem eſſe*, an *Teſti licet eſſe legatarium*; imo vero hoc poſterius, ſi tricari velimus, magis verum eſt, quam prius, quum feminis, impuberibus &c. liceat eſſe legatariis, non teſtibus. G. O. R.

c. L. 15. in f. Cod. *eod.* adde l. 15. C. *de teſtam. milit.* tametſi id quodammodo ſpeciale. D. GOTH.

d. Sicut in tabulis leges perſcribebantur, hinc leges

εἶναι πολλὰ τῶν διαθηκῶν ἰσότυπα· ἔσθ' ὅτε γάρ τις μέλλων ἀποπλεῖν, ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ βούλεται τὴν διαθήκην, καὶ ἑτέραν οἴκοι καταλιπεῖν, ἐξ ἧς δείκνυται τοῦ τελευτήσαντος ἡ διάνοια. καὶ δι' ἄλλας συμβαίνει πολλὰς αἰτίας, ἀναγκαιότατον εἶναι τοῦτο, αἵτινες ἐξ ἀνθρωπίνων συμβαίνουσι περιστάσεων· 78 ἔσθ' ὅτε γὰρ κλαπῆναι συμβαίνει τὸ ἓν ἰσότυπον, ἢ καὶ τὸν λαβόντα ἐν ξενιτείᾳ ὀδεῦσαι, καὶ ἄδηλον εἶναι τὸν τόπον, ἐν ᾧ διατρίβει.

tem neceſſarium eſt, ut multa ſint teſtamentorum exemplaria: aliquando enim aliquis navigare volens, ſecum habere cupit teſtamentum, & aliud domi relinquere, unde defuncti adpareat voluntas. Et propter alias cauſas multas evenit, ut hoc maxime ſit neceſſarium, quæ ex humanis contingunt caſibus: namque accidit interdum, ut unum exemplar ſubripiatur, aut etiam *is* qui in depoſitum accepit, peregrinetur, atque incertus ſit locus, in quo verſetur.

§. XIV. Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν ἐγγράφων 79 δεῖ νοεῖσθαι διαθηκῶν· εἰ δέ τις ἄγραφον [h] βούλεται ποιῆσαι διαθήκην, (πολιτικὴν δηλονότι, ἄγραφον γὰρ ὁ πραίτωρ οὐκ ἐπίσταται διαθήκην· 80 πῶς γὰρ ὁ σφραγῖδας ἀπαιτῶν ἀεί;) εἰ τοίνυν παρ-

§. XIV. Hæc autem omnia de ſcriptis intelligi oportet teſtamentis. Sed ſi quis non ſcriptum velit facere teſtamentum, (civile ſcilicet, nam Prætor teſtamentum non ſcriptum haud novit: quî enim *noſceret, utpote,*

78. ἢ γὰρ ἐφ' ὅτε συμβ. κλ. F. 79. νόει (intellige) F. 80. πῶς γὰρ de: F.

leges 12. tab. & Ῥωμαϊκοὶ ἄξονες, Syneſ. in Dione: ita & teſtamenta, quæ de pecunia cujuſque ſanctiones erant, in tabulis primum deſcripta. Iſidorus Orig. 5. cap. 24. *Tabulæ teſtamenti ideo appellatæ ſunt, quia ante chartæ, & membranarum uſum in dolatis tabulis non ſolum teſtamenta ſcribebantur*, &c. Formula ſupremæ conteſtationis; *Hæc, uti his tabulis, ceriſve ſcripta ſunt*, Ulp. reg t. 20 id eſt, tabulis cera illitis. Hinc tabulæ teſtamenti, vel etiam tabulæ pro teſtamento. Juven. Sat. 14. . . . *tabulaſque mutare parabis*, & bonorum poſſeſſio contra lignum, id eſt, contra ipſum teſtamentum, l. 4. & 19. D. *de bon. poſſ. cont. tab.* FABR. I.

e. In corio [vel codicibus eboreis. *Edit.* 2.] l. *librorum* 52. D. *de legat.* 3. [nec debuerunt mutare in *roboreis.* Edit. 2.] FABR.

f. Plures tabulæ teſtamenti exemplarii cauſa vulgo ſcribi ſolent, l. 47. D. *de leg.* 2. ut de Antonii teſtamento ſcribit Dio, de Theophraſto Laërt. Aimonius Monachus de geſt. Francorum, lib. 4. c. 30. de Dagoberto Franc. R. *Conſtitui etiam quatuor fieri uno tenore exemplaria, & ea manibus ſubterfirmare, non tantum meis, ſed etiam filiorum meorum Sigeberti, ac H. Ludovici, quos hodie reges conſtituo, veſtris quoque aui aſtatis ſanctiſſimi Pontifices, nec non gentis noſtræ principes, è quibus unum Lugduni in Gallia, aliud Pariſiis, tertium Mettis, quartum autem*, &c. FABR. I.

g Claudius Salmaſius ſcribit, melius legi in editis & ſcriptis codicibus ἰσοτύπως, quam quod edidit Fabrotus, ἰσοτύπως. Ego ſecutus ſum Regios codices, nec eſt cur Salmaſianos magis ſequamur. Salm. etiam in rebus minimi momenti carpendi occaſionem rapit. FABR. II.

h. Adde l. 21. D. *eodem*; l. 21. §. 2. C. *de teſtamentis.* D. GOTH.

[Veteres Romani nuncupatione uſi ſunt, hoc eſt, teſtamenti genere, quod ſine ſcripto fit, l. 21. §. 2. C. *de reſtam.* Edit. 1.] Gloſſæ gr. lat. διαθήκη ἄγραφος, *nuncupatio.* [Plin. 14. cap. 22. *Teſtamenta ſua alii nuncupant.* Eſt enim nuncupare, lingua & voce voluntatem ſuam ſignificare. Gloſſæ Baſil *nuncupatio*, ἐκφώνησις ἄγραφος, nuda & ſine ſcriptura conteſtatio. Juſtinus hiſt. lib. 12. *voce nuncupatus heres.* Macrob. Sat. 1. c. 10. *Cum decederet, populum Romanum nuncupavit heredem.* In hoc teſtamento verborum ſolemnitate non magis neceſſaria eſt, quam in eo quod per ſcripturam fit ex conſtitutione Conſtantini, auctore Euſebio 4. de vita Conſt. *Edit.* 1.] FABR.

i. §. 2. ſup. tit. prox. FABR. II.

παρόντων ἑπτὰ μαρτύρων τὴν οἰκείαν γνώμην ἐπ' αὐτῶν [81] φανερώσει, τελεία καὶ ἰσχυρὰ ἡ τοιαύτη κατὰ τὸ πολιτικὸν ἔσται διαθήκη.

te qui ſigna ſemper requirat?) ſi igitur præſentibus ſeptem teſtibus ſuam coram iis mentem declaraverit, perfectum & firmum hoc erit teſtamentum ſecundum *jus* civile.

81. φανερώσῃ lego.

[ΠΕΡΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ [a] ΔΙΑΘΗΚΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

ΕΝ τοῖς προλαβοῦσιν εἰρήκαμεν, τίνα τρόπον δεῖ τυποῦσθαι τὴν διαθήκην. Αλλ' ἐκείνη μὲν ἡ πολλῆς ἀκριβείας ἐχομένη παραφυλακὴ ἐν ταῖς παγανικαῖς χώραν ἔχει διαθήκαις· ἐπὶ δὲ τῶν στρατιωτικῶν διαθηκῶν ἅπας ὁ τοιοῦτος σχολάζει λόγος. συγχω-

DE MILITARI TESTAMENTO.

TITULUS XI.

IN ſuperioribus diximus, quemadmodum teſtamentum oporteat formari. Verum illa quidem multam ſolemnitatem habens obſervatio in paganorum teſtamentis locum habet: ſed in militaribus teſtamentis omnis hæc

a. Adde 35. *Eclog.* 3. ex tit. 21. περὶ ἀφαιρέσεως στρατιωτῶν. D. GOTH.

Et titt. D. & C. *de Teſtam. milit.* GEN. ED.

Milites ſunt, qui manu ſignati (ut in Ep. Greg. M. ad Mauric. Imp. hinc *militiæ character.* c. 97. §. ſi forte 1. q. 1. Chryſoſtom. hom. 3. in poſter. ad Corinth. Auguſtin. 2. contra Ep. Parmen. c. 13.) *cinfti* l. 25. l. 38. & l. pen. D. *eod.* (B. Chryſoſt. adverſ. vituper. vitæ monach. lib. 3. Hinc *zona militaris*, ζώνη στρατιωτικὴ, Greg. Nazian. Orat. 42. στρατηγικὴ ζώνη, Baſilio, Seleuc. de vit. Theo. 1. Zonaras ad can. 12. Syn. Nic. τὰς ζώνας, ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα.) itaque diſcingebantur exauctorati, Herodian. 2. & antequam animadverteretur in milites, diſcingebantur, Cæſarius λόγκε. 140. Et ſacramento adacti (de ſacramento militari pleni ſunt authorum libri) in numeros relati ſunt l. 4. d. l. 38. §. 1. & l. 42. *eod.* & matriculis inſerti, ἢ στρατιωτικοῖς καταλόγοις, l. pen. & ult. C. *de commeat.* l. 16. C. *eod.* Veget. 2. c. 5. & deniq. à Rep. armantur & aluntur l. 31. C. *de locat.* l. 15. C. *de re milit.* Numerus eſt cohors, agmen, legio, τάγμα, σπεῖρα. Oecumen. in act. Apoſt. c. 15. & Theophylact. c. 10. σπεῖρα δέ ἐστιν, ὃ καλοῦμεν νῦν νούμερον. ex Chryſoſtom. hom. 22. in acta. Exercitus multis numeris militum conſtat l. 2. §. 1. D. *qui not. inf.* itaque milites jubentur numeris & ſignis ſuis inhærere d. l. 31. τάγμασι, καὶ σίγνοις, ἢ βάνδοις. FABR. I.

b. Conſtitutionibus principum venia datur militum imperitiæ & ſimplicitati, l. 40. D. *de admin. tut.* l. 1. D. *eod.* l. 3. C. *eod.* l. 1. C. *de jur. & fact. ign.* Tacit. in Agric. *Credunt plerique militarib. ingeniis ſubtilitatem deeſſe, quia caſtrenſis jurisdictio ſecura, & obtuſior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat.* Syneſ. de Regno: τὸ δή τοι στρατιωτικὸν τοῦτο φῦλον ἁπλοϊκόν τέ ἐστι, καὶ ἀγύμναστον. FABR. I.

Imperitia igitur apud Juſtinianum eſt juris imperitia, ut in l. impuberi 40. D. *de admin. tut.* FABR. II.

c. Teſtamentis militaribus hoc eſt ſpeciale, ut vel uno tantum teſte adhibito teſtamentum facere poſſint milites, ut hic. Imo ſi Leonis Novell. 40. integræ ac puræ lectionis eſt, nullo teſte adhibito. Quæ ſane authoritates mihi ſuſpectæ. Vult enim Juſtinianus §. ult. & l. 24. D. *de teſtam. militis.* milites convocatis hominibus teſtari & in l. 40. D. *de teſtam. militis* vult legitimis probationibus teſtamentum militis oſtendi. proinde duobus ſaltem teſtibus adhibitis l. ubi D. *de teſtibus.* adde quæ ſcripſi ad Novel. Leonis 40. & 41. Idque mihi juſtius videtur: cum & ipſorum militum interſit, ſucceſſiones ſuas non deferri ex unius tantum hominis teſtimonio. D. GOTH.

Si miles ſine ſcripto teſtetur, & teſtamenti fides teſtibus tantum nitatur, puto unum non ſufficere: unius enim teſtimonio credendum non eſt, l. 20. D. *de quæſt.* & probationis privilegium ſolitaria teſtimonia non merentur, Arnulph. Ep. ad Adrian. Pontif.

κεχώρηται [1] γὰρ αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀπαταξεως, [b] διὰ τὴν ἐν νόμοις ἀπειρίαν, [2] τὸ πᾶν τὴν ἀκρίβειαν ἀπατίθεσθαι. Ἀμέλει τοι, εἰ καὶ ἑνὸς [c] παρόντος μάρτυρος [3] ἀπατίθενται, ἢ καὶ ἐὰν μὴ γράψωσιν οἰκείᾳ [d] χειρὶ τὸ τῆς κληρονόμου ὄνομα, ἡ αὐτῶν ἔρρωται βούλησις· ἠσχολημένοι γὰρ περὶ τὴν στρατείαν, εἰκότως ἀγνοοῦσιν ἀκριβείας ἀπάσης παρατήρησιν.

hæc ratio ceſſat; illis enim permiſſum eſt ex conſtitutionibus, propter legum imperitiam, extra *eam* ſolemnitatem teſtari. Proinde, etſi uno teſte præſente teſtentur, vel etiamſi propria manu heredis nomen non ſcripſerint, rata eſt eorum voluntas. Occupati enim in militia, ignorant conſequenter omnis ſolemnitatis obſervationem.

Ἀλλὰ πάλαι μὲν ὅπου [e] δήποτε διάγοντες στρατιωτικῶς ἠδύναντο διατίθεσθαι· διάταξις [f] δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τότε συνεχώρησεν αὐτοῖς τοῦτο πράττειν, ἡνίκα ἐν

Sed olim quidem ubicumque degentes militariter teſtari poterant: at Imperatoris noſtri conſtitutio tunc illis hoc facere permiſit, quum in caſtris

1. δὲ ante F. 2. τὸ μὴ κατὰ ἀκρ. F. 3. ἀπατῶνται, ἢ τῷ μὴ F.

Pontif. Plutarch. in Cat. Utic. quoniam igitur numerus teſtium non adjicitur, puto duos ſufficere arg. l. 12. D. *de teſt.* Quid ſi aliis probationibus de militis voluntate conſtet? non puto teſtes deſiderari, l. 40. D. *eod.* Si vero ſcripto teſtetur, verius dicetur teſtes non deſiderari; maxime ſi miles ſaucius in acie teſtetur, & in vagina, aut clipeo literis ſanguine ſuo (alias legitur, ſuſo, ſed Mich. Attal. habet, *ἰδίῳ αἵματι*) rutilantibus, quod fieri vult, adnotet, aut in pulvere inſcribat gladio ſuo, vel haſta, ut apud Poëtam . . . *verſa pulvis inſcribitur haſta*, ſub ipſo tempore quo vitæ ſortem derelinquit, ut eſt in l. 15. C. *eod.* Sufficit igitur ſola militis adnotatio. FABR. I.

Vel miles ſine ſcripto teſtatur, & cum teſtamenti fides teſtibus tantum nitatur, puto unum non ſufficere: unius enim teſtimonio credendum non eſt, l. 20. D. *de quæſt.* quoniam igitur numerus teſtium non adjicitur, puto duos ſufficere, arg. l. 12. D. *de teſt.* Si vero ſcripto teſtetur, verius dicetur teſtes non deſiderari. De hoc plenius agemus in Comment. *in Inſtitut.* FABR. II.

Adverſus THum diſputant A COSTA pag. 240. VINNIUS *in Comment.* pag. 312. & D. GALTIER h. l. nec non (monente Meermanno) DAVYDARGENTEUS *in Not. Jur. Sel.* fol. 291. a. Pro noſtro ſtant VIGLIUS ad h. t. pag. 53. & FABROTUS in poſter: ſed paulo obſcurius. Audiamus Vinnium, qui inſtar omnium eſſe poteſt, ad verba §. 1. *convocatis ad hoc hominibus* ſic diſſerentem: „ Ex his „ conſtitutionis verbis triplex orta controverſia „ eſt: una de neceſſitate adhibendorum teſtium „ in teſtamento militis; altera de numero; tertia „ de eorum rogatione. De prima aſſentior Vi„ glio, Cujacio, Hotom. Bachovio [& *a Coſta*] „ ſcil. intereſſe, utrum miles per nuncupationem „ & ſine ſcriptura teſtetur, an per ſcripturam: in „ nuncupatione omnino teſtibus opus eſſe . . . . . „ in ſcripto autem teſtamento & ſi nulli teſtes a „ milite adhibiti ſint, ratam tamen eſſe militis „ voluntatem. . . . . De numero teſtium adhi„ bendo a milite, per nuncupationem teſtante, „ ſic ſentio, neque unum teſtem, quod putat „ THus, ſufficere, neque plures exigi quam duos „ . . . . . de rogatione teſtium, quod tertium „ erat, eam non exiſtimo in militari teſtamento „ eſſe neceſſariam ". Deletis tribus his voculis, *quod putat THus*, omnia recte ſe habent, atque id ipſum, quod dicturus fueram, exprimunt. Planum enim eſt lectori paulo magis attendenti, paraphraſten de ſcripto loqui teſtamento, primo quia hic Imperator agit de ſolemnitatibus teſtamentorum; atqui duo teſtes in nuncupativo militis teſtamento probationis, non ſolemnitatis cauſa requiruntur: deinde quia THus ſtatim addit, de nomine heredis propria manu ſcribendo. Jam vero Theophilomaſtixin incumbit probatio, noſtrum de nuncupativo ſenſiſſe. G. O. R.

d. Οἰκείᾳ χειρὶ id eſt, *propria manu* heredis nomen non ſcribi, ſingulare jus olim fuit militibus: in paganis contra fuit, quod tamen poſtea mutatum, ut ſcripſi ad §. 3. ſup. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Ut in paganorum teſtamentis obſervari ſolet, l. jubemus 29. C. *de teſtam.* FABR. II.

e. Olim quocumque in loco, omni tempore. hodie militiæ tantum tempore jure proprio, jure ſuo teſtantur. FABR. II.

Dignus legi Cl. Otto ad §. 3. h. t. G. O. R.

f. Vid. l. 17. C. *de teſtamento militis.* D. GOTH.

ἐν τοῖς καστροις 4 ἢ ἐν τῷ g ἐξπεδίτῳ διάγουσιν· ὅπως δήποτε γὰρ ἡ βούλησις αὐτῶν, ἐγγράφως ἢ ἀγράφως, διατυπωθεῖσα 5 ᾖ, τὸ ἰσχυρὸν ἐχέτω ἐν ἑαυτῇ· Ἐν οἷς δὲ χρόνοις ἐν ἑτέροις διατρίβουσι τόποις, ἢ ἐν τοῖς λεγομένοις 6 αὐτῶν σεδέτοις,

stris vel in expeditione agunt; quomodocumque enim voluntas eorum, 262 sive in scripto sive sine scripto, ordinata sit, robur in se habeat. Quibus autem temporibus in aliis degunt locis, aut in dictis eorum sedetis, id est,

4. ἤτοι F. 5. ᾖ de: F. 6. αὐτοῖς ante F. sed αὐτῶν ipse citat Viglius in *Comment. ad h. t.* pag. 47.

g. Ἐξπέδιτον dixit Harmenop. 4. tit. ult. §. 28. D. GOTH.

h. *Vel suis ædibus* [vulgo in textu Lat.] Melius legitur, *sedibus:* ad proprias enim domos post missionem primum redibant, & sic in ead. constit. emendatiores habent codices, (l. fin. C. *de Testam. mil.* in Nurnb. edit.) eoque modo interpres etiam legisse videtur, utcunque Lat. vocem declarans: ἐν τοῖς λεγομ. αὐτῶν σεδέτοις &c. Intelligo autem hyberna, id est loca, in quibus stationem hyeme milites facere solent . . . . . *sedium* tamen appellatio etiam extra hyemem intelligi potest, quotiescunque scil. cessat belli necessitas. Credo itaque *stationarios* (l. *limenarchæ* D. *de fugit.*) qui ad provinciæ quietem aluntur, & *Limitaneos* (l. 2. §. *pro limitaneis* C. *de offic. pr. pr. Afr.* & tit. *de fund. limitr.* lib. XI.) qui in finitimis hostium locis ad repentinas incursiones intenti sunt, & equites qui publico ordinarioque stipendio etiam in pace apud nos retinentur, interea privilegiis hisce non frui. VIGLIUS *in Comment. X. titul.*

Aedibus, al. *sedibus*, ut & TH. σεδέτοις: quam lectionem puto veriorem. Certe ea confirmatur ex l. ult. C. *de Restit. mil.* ubi ita legitur, cum illa eadem sit cum l. ult. C. *Quib. non obj long. temp. pr.* & l. pen. C. *de Test. mil.* ut indicant eædem inscriptt. & subscriptt. A. CONT. *ad Instit.*

Dies tamen differunt, cum una harum legum Kal. April. altera IV. Id. Apr. tertia VI. Id. data sit: adeoque non sufficit, quod Contius in binis harum aut IV. aut VI. Id. legendum putet. Præterea ipse Contius in iisd. ll. *adibus* edidit, sed in marg. *sedibus* ex TH. emendat, quod & ego cum Haloandro & D. Gothofr. præfero: sed ostendere debui, mancam esse Contii probationem. G. O. R.

Quæri merito potest, cur in suis sedibus vel ædibus (Aedes enim veræ militum fossata, stationes, castra ipsa) privilegio militari non fruantur: aut cur tum [*l.* dum] in illis sunt, abesse reip. causa non dicantur? eo magis quod nisi & in illis locis constituti privilegio militari fruantur, exiguo admodum tempore beneficium militare duraturum eis sit, si in momentum solum expeditionis & procinctus tempus extenditur, neque ad stationum militarium tempora porrigetur. Denique nulla mihi videtur ratio, ut cum in suis sedetis vel hybernis sunt (*en garnison*) privileg o spolientur, cum vel eo temporis-spatio annonas militares accipiant. l. 18. sup. *de Episc. aud.* l. 2. C. Th. *de Domest. & prot.* l. 6. tit. 24. ut mihi suspicio magna justaque sit, hic & in l. ult. sup. *de Rest. mil.* (ubi hæc constitutio totidem verbis repetitur) & vers. *illis autem temporibus* & apud THum *de mil. test.* legend. *milites non juvari:* eos jure denique militari in testando non frui, cum citra expeditionis necessitatem in aliis locis quam in suis ædibus εἰ μὴ ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτῶν σεδέτοις degunt, ut loco τῶν *vel* legamus εἰ μὴ i. e. *quam.* [An scripsit Goth. ut loco τῶ, ἢ i. e. *vel* leg. *&c.*] Quod & TH. satis indicat, cum sedeta exp. ἔνθα ἀλήγ. ἀν. ἀν. Quid quod vix a paganis different milites, si in expeditione tantum militari eo beneficio fruentur: cum pagani ipsi in expeditione etiam jure militari testari possint. l. ult. D. *de Test. mil.* . . . . . Possis tamen & h. locum sic accipere: miles non fruitur privilegio militari, quoties non militarib. locis, vel quoties in suis ædibus citra expeditionis necessitatem moratur.

D. GOTH. *ad l. ult. Cod. Quib. non obj. l. t. pr.* Σέδετα militum hic pro *ædibus* ipsorum accipit. Sane *sedeta* hic dicuntur, ἔνθα ἀλήγειν αὐτὸς ἀνάγκη, ut *stativa* esse intelligamus. In his autem jure militari testari haud posse milites negat hoc ipso loco THus. De quo vide quæ scripsi ad l. 18. Cod. *de Episcop. Audient.* D. GOTH.

Quod autem hoc in §. est *vel in ædibus suis*, TH. legit *vel in sedibus suis.* V. Cl. Cujac. notis secundis & Consult. 49. respondet melius esse *in suis ædib.* vel idem esse *in suis ædib.* & *in suis sedib.* ut in l. 1. C. Th. *de Domest. & protect.* l. ult. C. *de postlim. revers.* Sed eæ leges nihil ad hunc §. Et vero melior lectio est THi *in suis sedib.* quam habent quoque libri manu antiquissima scripti. Quippe de *ædibus* nulla dubitandi ratio erat, quin ibi a militibus paganica testamenta fierent: sed Justinianus intelligi voluit *de aliis locis*, id est extra castra, & *de sedibus suis*, hoc est de stativis, hibernis atque æstivis dubitari posse, an militaria ibi testamenta fierent *Etc.* MARCIL. *ad Instit.*

In l. 2. §. 1. [Cod. *de Off. Præf. pr. Afr.*] cum agit de pluribus ducum Africanorum stationibus, recte *Sedium* voce utitur. Similes sedes intelligit TH. per Σέδετα, non vero *Fossata*, ut veteres glossæ Basilicῶν, & Suidas in Σέδετον: quod advertit

τοις, ἡ τουτέστιν ἔνθα διάγειν αὐτοὺς ἀνάγκη, τῶν στρατιωτικῶν ἐν τῷ διατίθεσθαι φερνομίων οὐκ ἀπολαύουσι· καὶ ὑπεξούσιοι δὲ ὄντες ἀκωλύτως διατίθενται, πανταχοῦ μέν τοι τὴν ἀκρίβειαν φυλάττοντες, ἐν ᾧ τῶν κάστρων εἰσὶν ἐκτός.

§. I.

est, ubi agere eos necesse est, militaribus in testando privilegiis haud fruentur: quamquam si filiifamilias sint, sine impedimento testantur, ubique tamen solemnitatem observantes, quatenus extra castra sunt.

§. I.

vertit Coryphæus juris interpretum Cujac. in prioribus not. Viglium secutus; quamvis reclamet vulgaris lectio Instit. in qua pro *Sedibus* scriptum est *Aedibus*. Sed de hac quæstione fusius dicam in notis Instit. TRIVOR. *Observ. Apolog.* c. 9.

Hunc locum varie vexant viri docti: quidam enim censent, milites .... non posse jure militari testari in hybernis, stativis, præsidiis, quæ *sedeta* vocat l. 18. C. *de Episc. aud.* ut & h. l. TH. qui hæc verba intellexisse non videtur: legens enim *in suis sedib.* non, *in suis ædib.* hoc sic interpretatur, *aut in quæ sedeta vocantur*, id est *ubi eos agere necesse est.* Et frustra est amicus quidam noster [*Rigaltius*] vir doctiss. qui in Glossario mixto-barbaro THi verba sic esse accipienda contendit, in testamentis non posse uti milites privilegio, quando aliis in locis degunt, *quam in sedetis*, id est in locis, in quibus sedere & consistere necesse habent. Quem sensum ex verbis THi nemo unquam eruere potis erit: aperte enim negat TH. militem in sedetis jure militari posse testari, quam sententiam plerique sequuntur hodie. *Etc.*

A COSTA *in Comm. Instit.*

Omnino legendum *sedibus* apud Justin. non *ædibus*. Moveor auctoritate Th. quem ita legisse non dubito. ex quib. efficitur, milites non testari jure militari in aliis locis, quam in expeditione. expeditio belli res est. Cassiod. Var. 1. 17. *Hanc merito expeditionem nominavere majores, quia mens devota præliis, non debet aliis cogitationibus occupari.* Hinc *expedire*, Tacit. hist. 1. Græci recentiores, ἐν ἐξπεδίτῳ dicunt. Justin. Nov. 117. c. 11. περὶ τῶν ἐν ἐξπεδίτῳ ὄντων. Græci in Basilic. sic interpretantur: ἐν ταξειδίοις ὄντων. Leo Imp. Tacit. Const. 4. §. ἐν τῷ ἐξπεδίτῳ ἤγουν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῦ φοσσάτου. In expeditione igitur, id est, in castris, & exercitu, v. Th. Schol. ad §. 6. inf. *de exhered. lib.* Alii pro castris & exercitu fossatum dicunt, φοσσάτον Leo d. §. 1. Codin. de offic. cap. 4. n. 56. cap. 5. n. 4. Chrysost. hom. 23. in Epist. ad Ephes. ὁ παρὼν βίος ὁδός τίς ἐστι καὶ στρατιά, καὶ ὡς ἄν εἴποι τις τὸ λεγόμενον, παρ' αὐτοῖς, φόσσατον. Auctor Anonym. de invent. S. Cruc. Edessen. mon. in Elench. Agar. Astrampsychus, ἐν Πυθαγορικῷ λαξευτηρίῳ, ἢ Ραβολίῳ, qui in Biblioth. Reg. & Memmiana: περὶ συναγωγὰς ἀπτέρων, οἷον φοσσάτου, ἐκκλησίας, συμποσίων, καὶ ἀφορέων τινῶν. Et ita Gr. accipiunt in l. 21. §. in exercitu, D. *com-*

mod. Jc. in l. 3. §. 2. D. *de re mil.* vide collection. antiq. Decretal. lib. 3. t. 36. & cap. 4. ext. *de immun. Eccles.* Annales Franc. *Qui in continuo Africæ fossato, id est, castris præsidebat.* Idacius in Fast. Coss. Concil. Florent. Sess. 25. atque ita quoque hodie Græci φοσσάτον dicunt. Fossatum nimirum poni cœpit pro castris, quia castra vallo, & fossa, seu fossato cingebantur. Latinis enim fossatum pro fossa poni non dubitatur. Glossæ gr. lat. in τάφρος. Procop. Gaz. in 1. Regnor. cap. 20. Quidam pro castris, vel loco castrorum campum, ἢ κάμπον dixerunt, Alexand. mon. de invent. S. Cruc. Theodor. lect. 1. Petrus Chrysol. Serm. 13. & 14. Idac. in Chron. Coripp. 3. — *campos, acies, & castra parate.* In summa milites in expeditione, sive expedito, castris, fossato, aut campo, ut in Oriente jam occiduo Græci locuti sunt, in hoste, jure proprio testantur; in sedetis autem suis, sive sedibus, stativis & hibernis jure militari testari negat Th. cujus sententiam adjuvat ejusdem Schol. ad §. 3. h. t. Sedeta sunt stativa, l. 18. C. *de episc. aud.* idem Schol. ad v. σιδέτοις, τουτέστιν φρουρείοις.

FABR. I.

Adde ejusd. notam seq. y.

Sedes h. l. vocantur, quas superiore lege *Pleromos ac terminos suos* Julianus vocavit. *Sedes* scil. sunt (quarum & ap. Veget. & ap. Ammianum frequens mentio extat .....) quæ alias *sedeta* quoque vocantur apud TH. paraphrasten, Suidam v. Σίδητον, Rufum in *Legib. militar.* στρατιώτης ἐν φυλακειμαδίῳ ἢ κατὰ πάροδον ἢ εἰς τὰ σίδητα, [v. quæ observat du Fresne in Glossar. & ante eum Meursius. KITTER.] & Gloss. *Basil.* Fossata, stativa, castra: ubi videlicet milites (armatæ vel palatinæ militiæ) otiosi interim sedebant & vivebant, citra expeditionis necessitatem, TH. l. c. ubi Sch. σιδέτοις φρουρείοις, ut liquido constat ex insigni Vegetii loco L. III. c. 4. & l. 1. C. Just. *de Off. pr. pr. A.* Ideo in *expeditione* & in *sedibus* Justinianus opponit in l. ult. C. *de Rest. mil.* & l. ult. C. *Quib. non obj.* Verum de eo plura in libris *Beneditorum THi*, ad asserendam lectionem, quam Consultatio 49. perperam sollicitat, ubi demonstro militem non potuisse in sedibus jure militari testari.

JAC. GOTH. *ad Cod. Theodos. T. II. p.* 133.

Theoph. legit *sedibus* apud Justin. non *ædibus*. quod tamen idem est. ex quibus efficitur, milites non testari jure militari in aliis locis, quam

§. I. Οὐκ ἄτοπον δὲ εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ ἃ Τραϊανῷ 7 περὶ στρατιωτικῆς [1] εἴρηται διαθήκης, ἐπὶ θέματος τοιούτου· στρατιώτης τις συγκαλεσάμενός τινας, ἐπὶ αὐτῶν εἶπε, τόνδε [8] ἢ τόνδε βούλεσθαι κληρονόμον [9] εἶναι, καὶ τόνδε τὸν οἰκέτην [10] ἐλευθερωθῆναι· ἀγράφως δὲ ταῦτα ἐπράττετο· ζήτησις μὲν τὴν αὐτοῦ τελευτὴν μεταξὺ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καὶ τοῦ ὀνομασθέντος κληρονόμου ἀνεφύη· καὶ οἱ μὲν ἐξ ἀδιαθέτου ἔλεγον, τὰ μὲν τοῦ τελευτήσαντος εἰρημένα οὐχ ὡς ἐπὶ γνώμῃ διαθήκης εἰρῆσθαι· ὁ δὲ κληρονόμος περιβάλετο τὸ στρατιωτικὸν περίνομον, ἐκεῖθεν τὴν διαθήκην βεβαιῶν· Στατίλιος [k] δὲ Σεβῆρος τῆς τοιαύτης

§. I. Non abſurdum autem *erit* in medium proferre, etiam quæ *a* Trajano de militari ſancita ſint teſtamento, in hac ſpecie: Miles aliquis, convocatis quibuſdam, coram iis dixit, hunc aut illum *ſe ſibi* velle heredem eſſe, & ſervum illum manumitti. Hæc autem ſine ſcripto fiebant. Poſt ejus mortem quæſtio inter *heredes* ab inteſtato, ac nuncupatum heredem coorta eſt. Et *heredes* quidem ab inteſtato dicebant, *ea* quæ a defuncto *eſſent* dicta, non tamquam teſtandi animo dicta eſſe: heres autem prætendebat privilegium militare, confir-

263

264

7. τῷ βασιλεῖ ad: F. 8. ἢ τόνδε de: F. 9. αὐτῷ γενέσθαι F. 10. αὐτοῦ ad: F.

in expeditione: id eſt, in caſtris & exercitu. Vide Theophili Schol. ad §. 6. inf. *de exhered. lib.* In ſedetis autem ſuis, ſive ſedibus, ſtativis & hibernis jure militari teſtari negat Th. cujus ſententiam adjuvat ejuſdem Schol. ad §. 3. h. t. Sedeta ſunt ſtativa, l. 18. C. *de epiſc. aud.* idem Schol. ad v. σεδέτοις τουτέστιν περισεδείαις. Non recte tamen Th. *ſedes* accepit pro *ſedetis:* (nam perinde eſt, ac ſi Juſtinianus diceret, eos qui apud ſedes ſuas & domicilium ſuum ſunt, ceu loquitur Ulpianus in l. 28. §. ult. *de fideicomm. libert.* jure ſingulari non teſtari.) Et rejicienda eſt eorum ſententia, qui Theophilum ſic exponunt: milites non poſſe uti privilegio quando in aliis locis degunt, quam in ſedetis. neque τὸ ἢ apud Th. eſt, *quam* ſed *vel*, ut apud Juſtin. Ejus interpretationis primus auctor fuit Nicolaus Rigaltius in Gloſſario, qui deinde adſertorem habuit E. Merillium, non laudato Rigaltio FABR. II.

Intermedia hujus notæ verba idcirco a me ſunt prætermiſſa, quia mendo non carere viſa ſunt. J. DOUJ.

Doujatius verba a me his (incluſa) ſignis prætermiſit: ſed cur illud mendi tribus non indicavit verbulis? Non videtur intellexiſſe Fabrotum, qui nunc cum Cujacio, D. Goth. & a Coſta, quamvis perperam, facit. G. O. R.

Expeditio appellatur locus, ubi copiæ degunt ſub vexillis, & omnis etiam peregrinatio & occupatio militaris ſuſcepta belli publici cauſa. Imo vero & milites ipſi, qui ſunt in ſedetis & præfidiis, (*dans les garniſons,*) & qui militant Romæ ſub præfecto vigilum (*les ſoldats du guet*) privilegio militari perfruuntur, l. 1. §. pen. D. *de bonor. poſſ. ex teſt. mil.* & l. 8. §. *plane* D. *de Excuſatt.* Cæterum male videtur h. l. THus translatus a Curtio, quaſi dixerit, milites qui ſunt in ſedetis, ex privilegio militari teſtari non poſſe; nec recte videtur eo nomine reprehenſus: ejus enim verba ſunt hæc: *In illis vero temporibus, in quibus in aliis locis commorantur,* quam *in illis, quæ dicuntur* Sedeta, *id eſt, ubi degere ipſos neceſſe eſt, militaribus in teſtando privilegiis non fruuntur.* Ex quibus apparet, THum ſedeta, ubi militantes ex neceſſitate degunt, diſtinguere voluiſſe ab ædibus & ab aliis locis, in quibus milites degunt citra expeditionis neceſſitatem, ubi privilegia militiæ interim ceſſant. Erroris cauſam Curtio dediſſe videtur particula ἢ, qua utitur TH. hæc apud Græcos ſignificat *Vel*, & ſignificat etiam *Quam.* Cum enim textus Juſtinianæus haberet particulam *vel*, credidit quoque THum eandem particulam habuiſſe. D. GALTIER.

Neque Curtium neque THum ego erraſſe puto, neque citatæ a Galterio leges dignæ, quæ refellantur. Cauſam ſatis pro THo dixerunt Viglius, Marcilius & Jac. Gothofr., quibus addi poteſt VINNIUS in *Comment.* & ad eum HEINECC. Vir Cl. OTTO in Nota Critica recenſitis Variorum ſententiis nihil definit. G. O. R.

Gebauer in præf. ad Grot. [*Flor. Sparſ.*] Sedes an pro ædibus, an pro caſtris ſtativis? Prius Grotius & plurimi. Prius mihi placet, ob (1) Βασιλικῶν lectionem: ob (2) ea quæ J. a Coſta monuit: ob (3) Cujacii auctoritatem, & ob Auguſtini duo loca *de Civ. Dei* L. 1. cap. 15. & L. 11. cap. 20. quibus ſedes idem quod ædes. MYLIUS *in ſchedis.*

Nulla

της ἀκροώμενος ἀμφιβολίας, ἐπὶ Τραϊανὸν ἀνήγαγε τὸν θειότατον· ὁ δὲ ἀντέγραψε ταῦτα· τὸ στρατιωτικὸν προνόμιον, τὸ λέγον τὰς ὅπως δήποτε [11] γενομένας ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διαθήκας βεβαίας εἶναι, οὕτω νοεῖσθαι χρὴ, ὥστε κατὰ πρώτην τάξιν πρόδηλον εἶναι τὸ γεγενῆσθαι διαθήκην, εἴτε ἔγγραφον [l] εἴτε ἄγραφον· ὁ τοίνυν τελευτήσας στρατιώτης, ὑπὲρ τῆς οὐσίας [12] κινεῖται ζήτησις, εἰ συγκαλεσάμενός [m] τινας ἐπὶ τούτῳ, ὥστε [13] τὴν οἰκείαν γνώμην ἐπὶ μαρτύρων δηλῶσαι, σαφῶς παρέστησε τίνα, βούλεται [14] ἔχειν κληρονόμον, καὶ τίνα τῶν οἰκετῶν [15] ἐλευθερῶσαι ἠξίωσεν, ἄγραφον ἰσχυρὰν τὴν τοιαύτην καλοῦμεν διαθήκην· εἰ δὲ, ὥσπερ ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ὁμιλίαις [n] εἴωθε συμβαίνειν, παρ-

firmans inde *illud* teſtamentum. Sed Statilius Severus hujus controverſiæ judex, ad Divum Trajanum retulit. Hic autem hæc reſcripſit: Privilegium militare dictitans, facta quomodocumque a militibus teſtamenta eſſe rata, ita intelligi oportet, ut primo loco manifeſtum ſit, teſtamentum eſſe factum, ſive ſcriptum ſive non ſcriptum. Itaque miles defunctus, de cujus bonis quæſtio movetur, ſi convocatis quibuſdam ad hoc, ut ſuam mentem coram teſtibus declararet, evidenter demonſtravit, quem velit habere heredem, & quem ſervorum dignatus ſit manumittere; ratum vocamus hoc teſtamentum non ſcri-

11. γιν. F. 12. κεκίνηται F. 13. τὴν ἑαυτοῦ γν. F. 14. αὐτῷ εἶναι κληρ. F. Sequens τῶν de: F. 2. 15. ἐλευθερίας F.

Nulla harum rationum eſt peremtoria. Βασιλικῶν ſcriptores, THo longe juniores, ſæpius lectionibus corruptis deceptos fuiſſe, hodie ſatis conſtat. J. a Coſta nihil habet, quod alii non ſatis refellerint. Cujacium quoque plurimi rectiſſime hic deſerunt, ut ſuperiores notæ oſtendunt. Auguſtini loca huc nihil pertinent, quum nemo dubitet, quin *ſedes* idem ſæpe ſignificet quod *ades*; ſed quæſtio eſt, an pro *ſedetis* & hic & alibi accipiantur, quod eædem notæ plane evincunt. Denique *ſedes* veram eſſe lectionem, vel inde probo, quod militibus qua militibus vix niſi per contrarietatem in adjecto, aut ſaltim abſurde *ades* tribuantur, quæ proprie ſunt civium. Sapienti ſat! G. O. R.

i. l. Divus Trajanus 24. D. *eodem.* D. GOTH.

k. Sive *Statilius* legas cum Pand. Flor. ac noſtro, nec non Cujacii editt. atque duobus Codd. quos ego verſavi, ſive *Catilius* cum vulg. ciccum haud interduim, niſi quod priorum auctoritas prævalere debeat, licet Viglio atque Ottoni poſterius placeat. Primo enim nihil ad jus facit, etiamſi totum nomen ignoraretur: deinde, nobisne hodie omnium Romanorum nomina nota eſſe poſſunt? tertio, cogitemus Statilios decuplo plures occurrere in monumentis atque inſcriptt. Catilio præuno. G. O. R.

l. Fallitur TH. qui legit, *Quod & ſine ſcriptura a militantibus fieri poteſt.* Intelligi enim vult Trajanus, valere teſtamentum jure militari, etſi a non milite factum ſine ſcripto, ſi poſtea factus miles, in expeditione id ratum habuerit. MARCIL. *ad Inſtit.*

Trajan. ait: *quod & ſine ſcriptura, & à non militantibus fieri poteſt*, l. 24. D. *eod.* in quibus verbis nondum cuiquam ſuboluit mendum ſubeſſe, videtur autem legendum, *ut à non milit.* Atque ita apud Juſt. reponend. in quam ſententiam me pertraxit Gallicus Inſtitut. interpres, qui in Biblioth. Reg. Chriſtianiſſ. cujus verba ſunt hæc: *Qu'on doit premierement eſtre certain que le teſtament a eſté fait, & il peut eſtre fait ſans eſcrit, ainſi com' cil' à ceux qui ne ſont mie Chevaliers.* FABR. I.

Conſultus fuit Trajanus de teſtamento militis, quod hæredes ab inteſtato eo prætextu impugnabant, quod id ſine ſcriptura factum eſſet. Atque ita quoque TH. quem falſo Giphanius [*nec non Marcilius*] aliter legiſſe exiſtimat. Fabrotus mavult legi UT *a non mil.* Quod valde placet. VINN. *in Comment.*

Sed ſenſus idem manet, ſi ET retineas. Nihil ergo opus eſt emendatione. HEINECC. *in Vinn.*

m. Juſt. *convocatis ad hoc hom.* id eſt rogatis, ut in c. 8. *de ſponſalibus*, Decret. collect. prima. FABR.

n. Ὁμιλίας hic pro *ſermonib.* accipit, ut ex Juſtiniano hoc loco & l. 14. D. *eod.* intelligimus, ſermonibus,

παρόντων τινῶν, ὑποτεινόμενος πρός τινα εἶπεν, Ἐγώ σε κληρονόμον ποιῶ, ἢ τὰ ἐμὰ πράγματά σοι καταλιμπάνω, ὃ χρὴ τὸ τοῦ διαθήκης ἔχειν δύναμιν· ἐπ' οὐδενὸς γὰρ μάλιστα τοῦτο χρὴ σκοπεῖσθαι, [16] ἢ περ ὁ ἐπὶ στρατιωτῶν, οἷς ἂν πεποιμένῳ [267] δέδοται, τὸ ὅπως βούλονται, διατίθεσθαι· ὥστε τὰ ἐν ὁμιλίαις λεγόμενα εἰς [p] τύπον διαθήκης μὴ ἀναφέρεσθαι· ἐπείτοι γε πάσης δυσκολίας ἐκτὸς μετὰ τελευτὴν στρατιώτου παντὸς, ἀναφανήσονται μάρτυρες, διαβεβαιούμενοι ἑαυτοὺς ἀκηκοέναι, ὅτι ὁ δεῖνα ὁ τελευτήσας εἶπε τῷδε, [17] Ὅτι ἐῶ σε κληρονόμον, ἢ Ὅτι καταλιμπάνω σοι τὰ ἐμὰ πράγματα χρὴ ἐκ τούτου αἱ ἀληθεῖς ἀνατραπήσονται τῶν στρατιωτῶν [q] βουλήσεις.

scriptum: ſin vero, quomodo ut plurimum in ſermonibus ſolet accidere, nonnullis præſentibus, ad aliquem converſus dixit, Ego te heredem facio, vel Bona mea tibi relinquo, hoc teſtamenti vim habere non oportet. In nullo etenim hoc magis ſpectandum eſt, quam in militibus, quibus pro privilegio datum eſt, quomodocumque velint, teſtari; ita ut in ſermonibus dicta ad formam teſtamenti non referantur: quandoquidem extra omnem difficultatem poſt omnis militis obitum, teſtes comparebunt, adfirmantes ſe audiiſſe, illum defunctum dixiſſe huic, Facio te heredem, vel Bona mea tibi relinquo: atque hinc vera militum teſtamenta ſubvertentur.

§. II. Στρατιώτης, εἴτε ἄλαλος εἴη [268] εἴτε κωφὸς, ἰσχυρῶς διατίθεται· ὑπόθου δὲ αὐτὸν μὴ [16] ἐκβληθέντα τῆς στρατείας [s] causaria [t] miſſione. ἄτοπον γὰρ [19] τοιοῦτον

§. II. Miles, ſive mutus ſit ſive ſurdus, valide teſtatur. Finge autem eum non*dum* militia ſolutum *eſſe* cauſaria miſſione: abſurdum enim, hunc mi-

16. ἴσως Omnes: *vid. Not.* o. 17. Οτι ἐῶ σε κλ. ἢ de: F. 18. μὴ de: F. *vid. Not. meam* s. 19. ἐστι ad: F. 2.

nibus, inquam, quales familiares eſſe inter milites ſolent. D. GOTH.

o. Pro ἴσως legend. ἤσως [*voluit, quod edidimus.*] Servit enim comparationi, non conditionem fingit. NANN.

Eamdem correctionem adſcripſit ANON. DUK. & ſic jam vertit Curtius. Confer pag. 240. lect. 3. G. O. R.

p. Εἰς τύπον διαθήκης ἀναφέρεσθαι, ad formam teſtamenti referri. Idem quod, pro teſtamento obſervari. D. GOTH.

Pro teſtamentis habeantur. FABR. II.

q. Βουλήσεις. id eſt, *voluntates. Judicia* dixerat Juſtinianus & Florentinus l. 24. D. *eodem.* D. GOTH.

r. Ἄλαλον teſtimonium ferre non poſſe in teſtamento dictum eſt. §. 6. *ſup. de teſtam.* D. GOTH.

s. Jure militari ſurdus & mutus teſtamentum facere poteſt ante cauſariam miſſionem in numeris manens, l. 4. D. *eod.* poſt cauſariam miſſionem non poteſt ut nec ad militiam admitti; quippe ſurdus ducis ſui mandata exaudire, mutus loqui non poteſt. D. GOTH.

Scholiaſtes: ὑπόθου δὲ αὐτὸν μὴ [μὴ *Edit.* 2.] ὄντα καυσάριον [*ſic*] παντελῶς, τουτέστι κωφὸν ἐκ γενητῆς καὶ ἄλαλον· ὁ γὰρ τοιοῦτος, οὔτε στρατιωτικῶς, ὅτε πολιτικῶς διατίθεται· ὁ τοιοῦτος γὰρ καυσαρείᾳ μειοτίονι ἐκβλήσκεται. Idem quoque ſentit Th. nimirum militem ſurdum, aut mutum effectum ante cauſariam miſſionem in numeris manentem jure militari teſtamentum facere poſſe, quod confirmatur l. 4. D. h. t. FABR.

Quamvis prima ſpecie valde blandiatur Fabroti lectio, negativum μὴ ejicientis, tamen vulgata verior eſt, dummodo μὴ ſumatur pro μήπω, ut Latine reddidi. Nam affirmativa non militem eum, ſed veteranum adeoque privilegii expertem faceret: quum negativa ſignificet, eum poſt factum demum teſtamentum militia eſſe miſſum. Confer nunc Heinecc. ad, vel potius adverſus Vinnium h. §. licet de THi loco nihil agant. G. O. R.

t. l. 12.

τον στρατεύεσθαι· ὁ μὲν γὰρ οὐκ ἀκούει τῶν τῦ στρατηγῦ προσταγμάτων, ὁ δὲ ἐάν τινος ἀναγκαίᾳ δεῖται, οἷον ὅπλου, ἃ δύναται τῦτο δηλῶσαι.

militare: namque alter ducis præcepta non audit; alter, ſi alicujus *rei* neceſſariæ indiget, velut teli, hoc declarare nequit.

§. III. Μέχρι δὲ τοσούτῦ ἐκ τῶν βασι-269 λικῶν διατάξεων συγκεχώρηται τοῖς στρατιώταις τὸ διατίθεσθαι προσηκόντως τὴν ἀκρίβειαν, [20] μέχρις οὗ ἂν [u] στρατεύωνται, ἢ καὶ διατρίβωσιν ἐν κάστροις· μετὰ [x] δὲ τὴν ἄφεσιν, τῦτέστιν ἡνίκα γέγονται βετεράνοι, ἢ τῶν κάστρων [21] εἰσὶν [y] ἐκτὸς, εἰ καὶ ἔτι στρατεύονται, τὴν τῶν παγανῶν ἀκρίβειαν [22] φυλάττειν ὀφείλουσιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, τοὺς μὲν στρατιώτας ἐν κάστροις διατιθεμένους ἀκινδύνως τῆς ἀκριβείας κα-270 ταφρονεῖν, τοὺς δὲ βετεράνους τὴν ἀκρίβειαν ὀφείλειν προσφυλάττειν, ὅρα τὸ ἐντεῦθεν ζητηθὲν, ὅπερ [23] μεταξὺ στρατιώτου καὶ βετεράνου ἐστί· στρατιώτης ἐν κάστροις διάγων, καθ' ὃν ἠβουλήθη διέθετο τρόπον· ἀφείθη τῆς στρατείας, [24] καὶ ἐτελεύτησε· σκοπῶμεν, εἰ δεῖ κρατεῖν αὐτοῦ τὴν βούλησιν·

§. III. Eo autem uſque ex conſtitutionibus Principalibus conceſſum eſt militibus citra ſolemnitatem teſtari, quouſque militent, atque in caſtris degant: ſed poſt miſſionem, id eſt quum facti ſunt veterani, aut extra caſtra degunt, etſi adhuc militant, paganorum ſolemnitatem obſervare debent. Quoniam vero diximus, milites quidem in caſtris teſtantes ſine periculo ſolemnitatem negligere, veteranos autem ſolemnitatem obſervare debere; vide *quid* hinc quæſitum *ſit*, quod militem inter & veteranum vertitur. Miles in caſtris agens, quomodo volebat, teſtamentum fecit: militia miſſus & mortuus eſt. Videamus, an ejus voluntas valere debeat. Et ſi quidem aliquis tempus inqui-

20. ἐφ' ὅσον καὶ στρατεύονται καὶ ἀφιστέμενοι F. Ego in vulgata cum Curtio ἢ tantum delerem, ut verti. 21. ὧσιν F. 1. in Corrig. legit: in 2. turpiſſime dedit βετεράνοι, τῶν καστρῶν εἰσὶν ἢ ἐκτὸς. 22. ὀφ. προσφυλ. F. 23. μετέχει (omiſſo mox ἐστί) F. 24. καὶ admiſi ex F. 2. Mox σκοπῶμεν ante F. 2.

t. l. 12. §. 3. D. *de re militari.* D. GOTH.

u. Quandiu militant. Juſtinianus: *quatenus militant.* quatenus pro quandiu. FABR.

x. Adde l. 21. l. 26. l. 38. D. *eod.* l. 5. C. *eod.* 35. *Eclog.* 3. ex tit. 21. c. 17. & 21. & 27. D. GOTH.

Veterani ſunt, qui militiâ dimiſſi ſunt, tit. ſeq. in pr. apud Juſtin. Gloſſ. Baſil. & Suid. in βετεράνος, id eſt, quem peracta ſtipendia militiæ laboribus ſolvunt, Xiphil. 48. Tacit. hiſt. 4. Plut. in Pomp. Liban. in Demoſth. Apol. & Orat. 1. ad Theodoſ. Militiæ juſtum tempus viginti anni, l. 2. C. *de re milit.* Suid. in βετεράνος ex Tiberii conſtitutione, Dio, Tacit. antea vero 25. Ierocles Ἱππιατρικῶν 1. Serv. in 2. Æneid. Iſid. Orig. 9. c. 1. Hi ſunt qui honeſte miſſi dicuntur, ſive ut loquitur Julianus Orat. 1. ἀφέσεως ἐντίμως τυχόντες· Alii ſunt cauſarii. Cauſaria autem miſſio eſt, quæ propter adverſam valetudinem indulgetur, l. 2. §. 2. D. *de his qui not. inf.* Apul. Mileſ. 4. Cauſaria à cauſa, ſive morbo, Senec. Ep. 68. *Sic in animo noſtro ſunt quaſi cauſariæ partes, quibus adhibenda curatio eſt.* Denique ſunt, qui ignominiæ cauſa, & ut loquitur Tacit. ob culpam miſſi ſunt. Quoniam igitur miſſicius (quæ vox extat in Notis, quæ falſo Tironi adſcribuntur, & duab. vet. inſcript.) id eſt, ut exponitur in Gloſſ. Nom. παλαιὸς στρατιώτης, ἀπολυθείς, id eſt, veteranus, ἀπήλλακται τῶν στρατιωτικῶν νόμων, Plutarch. in Rom. Q. communi jure teſtatur, ſed ſi in caſtris teſtamentum fecerit, poſt miſſionem honeſtam, vel cauſariam, intra annum jure militari valebit, l. 26. D. *eod.* l. 17. D. *ad leg. Falcid.* eorum autem teſtamenta, qui ignominiæ cauſa miſſi ſunt, ſtatim valere deſinunt, d. l. 26. FABR. I.

y. Scholiaſtes: τυχὸν δὲ ἐν σεβάστοις ἦσαν. quaſi milites,

σιν· καὶ εἰ μέν τις [25] ἐξετάσῃ τὸν χρόνον, [26] ἐν ᾧ γέγονεν ἡ διαθήκη, ἐῤῥῶσθαι φημὶ, καὶ [z] πρὸς τὴν ἀκρίβειαν· εἰ δὲ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ [27] τελευτᾷ, τὴν μὴ γενομένην κατὰ ἀκρίβειαν ἰσχύειν οὐ δεῖ· τί οὖν; ὁ χρόνος τέμνει τὴν ἀμφισβήτησιν· [28] καὶ εἰ μὲ εἴσω ἐνιαυτοῦ μὴ τὴν ἄφεσιν ἐτελεύτησε, τυχὸν τῷ δεκάτῳ ἢ ἑνδεκάτῳ [29] ἢ δωδεκάτῳ μηνὶ, στρατιωτικὴν ἔτι ταύτην προκαλῶν, τὸ ἰσχυρὸν αὐτῇ δίδωμι. εἰ δὲ [30] μὴ τὴν ἄφεσιν ἐνιαυτοῦ προδραμόντος, μηκέτι ἐῤῥώσθω· ἱκανὸς γὰρ ἦν ὁ μεταξὺ χρόνος ἐκπαιδεῦσαι αὐτὸν τὴν ὀφείλουσαν προφυλάττεσθαι περὶ τὰς διαθήκας ἀκρίβειαν, ὥστε αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ἀμείψαντα, οὕτω διατίθεσθαι.

quirat, quo factum eſt teſtamentum, ratum eſſe dico, etiam citra ſolemnitatem: ſin autem tempus, quo obiit, 271 *teſtamentum* citra ſolemnitatem factum valere non oportet. Quid igitur? Tempus *ipſum* controverſiam decidit: & ſi quidem intra annum poſt miſſionem obiit, forte decimo vel undecimo vel duodecimo menſe, militare adhuc illud *teſtamentum ego* adpellans, vires *ac robur* ei concedo: ſi vero poſt miſſionem anno clapſo (*obiit*), haud amplius 272 ratum eſto. Sufficiens enim erat tempus intermedium ad eum edocendum ſolemnitatem, quæ circa teſtamenta obſervari debet, ut ipſe ſuum teſtamentum immutans, ita teſtaretur.

Τί δὲ, [a] εἰ διέθετο μέν τις στρατιωτικῶς, ἐνεστήσατο δὲ κληρονόμον ὑπὸ αἴρεσιν, ἐτελεύτησε δὲ εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν ἄφεσιν, ἡ δὲ τῆς ἐνστάσεως αἵρεσις μὴ τὸν ἐνιαυτὸν ἐξῆλθε; [31] σκοπῶμεν εἰ βλάπτει τοῦτο τὴν διαθήκην, καὶ λέγομεν, ὅτι οὐδαμῶς· τὴν γὰρ τελευτὴν ἀπαιτοῦμεν εἴσω ἐνιαυτοῦ γενέσθαι μετὰ τὴν

Quid autem, ſi quidem militariter quis teſtatus ſit, ſed heredem ſub conditione inſtituerit, obieritque intra annum poſt miſſionem, ſed inſtitutionis conditio poſt annum evenerit? diſpiciamus, num hoc teſtamento noceat, ac dicimus Nequaquam. Mortem enim exigimus intra annum poſt miſſio-

25. ἐξετάσει ante hanc. 26. ἐν ᾧ γέγονεν, ἐῤῥώσθω, καὶ πρὸς τὴν ἀκρ. F. 27. ἐτελεύτησεν F. Ego malim ἐτευλεύτα. 28. καὶ de: F. 29. ἢ δωδ. de: F. 30. κατὰ Goth. 31. Sic pro σκοπῶμεν cum Curt. & F. 2. repono.

milites, qui ſunt in ſtativis & hibernis, non ſint in caſtris, & expeditione. [Salluſt. in Jugurth. *Milites menſe Januario ex hibernis in expeditionem evocat. Milites in ſedibus otioſe delicateque vivunt*, Veget. 3. c. 4. *ex Edit.* 1.] [vid. Comment. in Inſtitut. *ex Edit.* 2.] (immo ſup. not. *h.* pag. 348—351.) FABR.

z. Schol. πρὸς τὸ ὢν ἐξπεδίτοις, καὶ αὐτοῦ τὴν διαθήκην γρυέσθαι, ἢ καὶ ὢν κάστροις. FABR.

a. Vid. l. 38. D. h. t. ex qua ſumta eſt quæſtio, quæ hic deciditur. GEN. ED.

b. d. l. 38. in f. l. 25. D. *eod.* l. 8. §. 3. D. *de Codic.* GEN. ED.

c. Si miles exſignato teſtamento, quod non jure fecerat antequam militaret, id legerit in expeditione, ac rurſus ſuo ſigno ſignaverit, valebit ex nova voluntate, id eſt, quaſi militiæ tempore factum, l. 20. §. 1. D. *eod.* nam ſi legerit, & nihil fecerit, ex quo voluntas ejus conſtare poſſit, teſtamentum ad privilegia militum non pertinebit. reſignare eſt ἀποσφραγίζειν, l. 1. §. *ſi pecunia.* D. *dep.* Hiſtoria Apollonii Tyrii: *Puella reſignavit codicillos.* idem igitur eſt, quod abſigno, deſigno in Gloſſ. vet. FABR. I.

d. Quod TH. in ſua paraphraſi dicit de milite, qui non jure exacto fecit teſtamentum, ad Juſtiniani voluntatem quid pertinet? Qui enim convaleſcere poteſt nova voluntate teſtamentum, quod miles non fecit jure ſummo? Sed ita accipiendum eſt quod ait, ut in ſuo robore manere teſtamentum videatur, etiam poſt capitis minutionem. Παρὰ τὴν ἀκριβ. interpres [Curtius, qui vertit *non jure fecit teſtam.* quod ceteri retinuerunt, idque ſatis defendi poteſt, G. O. R.] vertere debuit, *non jure exacto*, præter diligentem obſervationem

τὴν ἄφεσιν, οὐ μὴν τὸ γενέσθαι τὴν ἀδιτίονα.

missionem evenire, non vero aditionem fieri.

§. IV. Παγανός τις ὢν διέθετο ϖδ 273 τὴν ἀκρίβειαν· ἐστρατεύσατο [b] μ̣ ταῦτα· διάγων ἐν κάστροις, ἀποσφραγίσας τὴν διαθήκην, τινὰ ϖροσέθηκεν [32] ἢ ϖροειλεν, ἢ καὶ μόνον [c] ἀνέγνω τὴν διαθήκην, ἢ ἔπραξέ τι ἕτερον, ἐξ ὧ ἐδείκνυτο ἡ τῦ στρατιώτυ βούλησις, βυλομένυ [33] δὴ ταύτην ἰσχύειν· ἐτελεύτησε μ̣ ταῦτα· ἰσχύει καὶ ϖδ τὴν ἀκρίβειαν ἡ διαθήκη, ὡς ἀπὸ καινοτέρας αὐτῦ βυλήσεως, ἣν διάγων ἐν τοῖς κάστροις ἔσχεν ἐπὶ τῇ διαθήκῃ.

§. IV. Paganus aliquis teſtamentum fecit citra ſolemnitatem: poſtea militavit: in caſtris agens, reſignato teſtamento, aliqua adjecit aut ademit, vel etiam teſtamentum modo legit, aut aliud quid fecit, unde voluntas militis oſtendebatur, volentis utique illud valere: poſt illa obiit: valet teſtamentum etiam citra ſolemnitatem, tamquam ex recentiori ejus voluntate, quam in caſtris agens habuit de teſtamento.

§. V. Στρατιώτης διάγων ἐν κάστροις 274 διέθετο [d] ϖδ τὴν ἀκρίβειαν· ὑπέστη μ̣ ταῦτα κάπιτις [e] διμινυτίονα· ἢ γὰ αὐτεξούσιος ὢν δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίονα, ἢ ὑπεξούσιος ὢν γέγονεν ἐμαγκίπαλος· μενέτω ἡ διαθήκη ἐπὶ τῆς οἰκείας ὰδὲν ἧτλον ἰσχύω, ὡς [34] καινοτέρας [f] ἐυτυχήσασα γνώμης τῦ στρατιώτυ μ̣ τὴν ἐμαγκιπατίονα. ἐν ᾧ γὰ οὐκ ἤμειψεν αὐτὴν, τὸ βέβαιον ἔχειν αὐτὴν ἠβουλήθη· οὐδὲ ἡ κάπι- 275 τις διμινυτίων [35] ἴρριτον ποιεῖ τὴν διαθήκην, ἐπειδὴ [36] ἐστι στρατιώτης ὁ διατιθέμενος.

§. V. Miles agens in caſtris præter ſolemnitatem teſtatus fuit: poſtea ſubiit capitis deminutionem: aut enim ſui juris quum eſſet, in adrogationem ſe dedit, aut quum eſſet filiusfamilias, emancipatus eſt: maneat nihilominus teſtamentum in robore ſuo, tamquam ſortitum novam militis voluntatem poſt emancipationem. Dum enim illud haud mutavit, vires id habere voluit: neque capitis deminutio irritum facit teſtamentum, quoniam miles

32. ἢ καὶ F. 33. δὴ de: F. Quid ſi δηλαδὴ legamus? G. O. R. 34. *vid. Not.* f. 35. Sic ſola Lovan. Reliquæ ἴρρητον. 36. ἐστι de: F.

tionem juris, &c. Nam cum ait, *non jure* militem teſtatum, id quoque intelligitur, nec proprio quidem vel ſingulari, quod loco non congruit. EG. BARO *in Comment.*

Schol. τουτέστι ϖδ τὴν πολιτικὴν ϰϱ.θήκην. præter diligentem obſervationem: non communi jure. FABR.

e. Hoc quoque ſpeciale eſt in teſtamento militis: nam jure communi teſtamentum capitis diminutione fit irritum, §. *alio* Inſt. *Quib. mod. teſt. infirm.* militare non item, l. 22. & ſq. D. h. t. GEN. ED.

f. Voluntas quæ defecerat, judicio recenti rediſſe intelligetur. FABR. I.

Ὡς μὴ καινοτέρας ἐυτυχ. γνώμης editum in principe Baſil. ſed in Emend. ſic: „Pro μὴ καιν. ἐυτ. „ lege καινοτέραν σὐτυχ. deleta negatione, quan„ quam nec Latina ſatis ſibi in eo conſtant". Pariſ. hanc correctionem nimis ſerviliter ſequens dedit: ὡς καινοτέραν σὐτυχ. γνώμης. Lovan. ut edidimus, ſed in marg. ἀλ. ϛαν σὐτυχ. γνώμην. Lugd. & Goth. ὡς καινοτέρας σὐτ. (Goth. poſt: ἐκτ.) γνώμης. Fabrotus denique ὡς καινοτέραν σὐτυχ. γνωμην. Ego veteſtiſſimam lectionem, deleta juſſu Viglii negatione, cum Reſcio reſtitui, utpote Latino textui congruentem: quamquam, etſi negative concipiatur, bono ſenſu explicari poſſit. Quod ſi quis accuſativum malit, equidem non intercedo, dummodo σὐτυχ. haud præferat, cujus aoriſti nullam novi auctoritatem. Ceterum hanc Juſtiniani §. aliis inextricabilem viſam explicat Ulr. Huberus *in Prælect.* Tom. I. pag. 216—217. G. O. R.

νῶν· ἐπείτοιγε (ὡς προϊόντες μαθησόμεθα) ἡ τοῦ τεστάτορος g κάπιτις διμινωτίων ἀνατρέπει τὴν διαθήκην, ἐνταῦθα δὲ ὁ προφυλάττεται ταῦτα· ἄτοπον γὰρ, 37 τὴν μὴ κατὰ νόμους γενομένην διαθήκην, ἰσχύσαν δὲ, ταύτην ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀναιρεῖσθαι κανόνων.

miles est qui testator: namque (ut inferius discemus) capitis deminutio testatoris subvertit testamentum; hic autem hæc non observantur: absurdum enim *foret*, testamentum non secundum leges quidem factum, sed ratum *tamen*, per regulas *juris* civilis subverti.

§. VI. Εἰσί τινες ὑπεξούσιοι, οἱ 38 καστρένσιον μὲν οὐκ ἔχουσι πεκούλιον, κουάσι h δὲ καστρένσιον ἐκ τῶν παλαιοτέρων νόμων ἢ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων διατάξεων ἔχουσιν· 39 οἷά ἐστι τὰ ἀπὸ i συνεδρίας, ἢ τὰ ἀπὸ k συνηγορίας, ἢ τὰ ἀπὸ ἀρχῆς, τουτέστι τῶν ἀννόνων l ἐκ τοῦ δημοσίου παρεχομένων αὐτοῖς· καὶ τούτοις m ἐπιτέτραπται ἐν ὑπεξουσιότητι διατίθεσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ n μικρά

276 §. VI. Sunt quidam filiifamilias, qui castrense quidem peculium non habent, sed quasi castrense ex vetustioribus legibus vel ex posterioribus constitutionibus habent: qualia sunt, quæ ex adsessura, vel ex advocatione, vel ex magistratu *percipiuntur*, hoc est *ex* annonis quæ illis ex publico præbentur. Etiam his in patria po-

37. τὴν μὲν μὴ κατὰ κανόνας γιν. F. 38. καστρέησια . . . . πεκέλια, κεάσι καστρέησια δὲ F. 39. ὁποῖά F.

g. V. §. 4. inf. *quibus mod. testamenta infirmentur.* D. GOTH.

h. Est urbana militia sive togata, & armata ἢ ἔνοπλος στρατεία. Lucanus Paneg. ad Calp. Pison. — *Licet exercere togatæ Munera militiæ.* militant causarum patroni, Cicer. pro Mur. Quintil. 10. cap. 5. l. 14. C. *de adv. div. jud.* cujus verba usurpat Petr. Damian. in serm. de Resurrect. Dom. Hinc *castra forensia*, Symm. 5. 16. *bella forensia* B. Aug. Confess. 9. 2. & *arma facundiæ*, Quint. 2. c. 17. *arma fori*, Ovid. Trist. 4. Eleg. 10. *Arma castrensia.* Propert. *Mars forensis.* Idem Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 6. *Militant qui in palatio munus aliquod gerunt*, Ambros. Serm. 7. Qui armatam militiam sequuntur, castrense peculium habent; qui urbanam, quasi castr. de quo licet in parentum potestate sint, jure vulgato, & communi testari possunt, l. 7. §. 1. D. *de donat.* l. 15. D. *de mort. caus. don.* FABR. I.

i. Adsessores velut castrense peculium habent, l. 7. C *de Adsess.* Adsessoribus enim salaria præstituta. Lamprid. *in Alex.* Spartian. *in Pescenn.* FABR.

k. Advocati [quasi] castrense peculium habent. l. ult. C. *de inofficioso.* D. GOTH.

De peculio quasi castr. testantur advocati, quos vocarunt Scholasticos, σχολαστικοὺς Macarius, Palladius in Lausiaca. δικανικοὺς, Marcus Erem. in disput. ὡς σχολαστικοί. Glossæ lat. gr. *dicentarius*, ῥήτωρ, δικανικός. Hinc δικανικὴ Marino in vita Procli. FABR.

l. Annonæ sunt emolumenta, salaria, Gloss. gr. lat. ἀννῶνα, *salarium.* Petr. Chrysol. Serm. 14. Gregor. M. Epist. ad Leont. Episc. visit. Arim. Macar. hom. 26. eand. vocem usurpat. ἰσὶ πόλεις λαμβάνουσαι δῶρα, ἢ ἀννόνας παρὰ τοῦ βασιλέως. FABR.

m. l. 1. §. 6. D. *ad Trebell.* D. GOTH.

In editionib. Gothofredianis ac Genevensi hæc notula loco alieniissimo ad vocem διάταξις in pr. cap. 277. adposita fuerat. G. O. R.

n. Justinus [Justinianus] & *horum quibusdam* &c. quæ TH. percepisse non videtur. Vide not. priores Cujacii. FABR. I.

Sane in THum quidvis harum rerum convenit, quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus; si talia non percepit: tum vero ejiciatur ex juvenum manibus! Felicissimos vero mortalium ac sapientissimos Theophilomastigas, qui tam acutum cernunt! Puduit fortasse Fabrotum hujus temerarii judicii, nam in posteriori editione sequens nota subjecta est. G. O. R.

Quod favore quorumdam inductum fuerat, postea ad similes personas porrectum est: ita tamen ut jure communi, non jure proprio, de peculio quasi castrensi testentur, licet sui juris non sint. FABR. II.

κρά τις ἦν ἐπ' αὐτοῖς ἀμφιβολία, γέγονε γενικὴ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ο διάταξις λέγουσα· πάντα ὑπεξούσιον κουάσι κατστρένσιον ἔχοντα πεκούλιον, ἐπ' αὐτῷ κοινῷ νόμῳ δύνασθαι διατίθεσθαι· τὴν εἰρημένην 40 οὖν διάταξιν ἀναγνὺς, οὐδὲν ἀγνοήσεις τ εἰς τοῦτο φερόντων.

277 potestate *constitutis* testari permissum est. Sed quum parva quædam de illis esset dubitatio, facta est generalis Imperatoris nostri constitutio, dicens: Omnem filiumfamilias quasi castrense peculium habentem, de eo posse jure communi testari. Dictam ergo constitutionem legens, nihil ignorabis *rerum* ad hoc pertinentium.

40. οὖν de: F. 2.

o. l. fin. C. *de Inoffic.* l. 34. C. *de Episc. & Cler.* ad quam illustrandam pertinent, quæ de *militia spiritualis & mundanæ* comparatione Janus a Costa differuit *ad Decret.* pag. 10. quæque de toto argumento & progressu quasi castr. peculii Jac. Gothofredus præclare observavit ad l. 2. C. Th. *de Assessor. domest.* & l. 3. C. Th. *de Postul.* T. I. p. 96. & 141. OTTO *in Comment.*

p. Schol. τουτέστι κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀκρίβειαν: secundum diligentem juris observationem. FABR. II.

[ΤΙΝΕΣ ΟΥ ΣΥΓΧΩΡΟΥΝΤΑΙ ΔΙΑΘΗΚΑΣ ΠΟΙΕΙΝ. a]

QUIBUS NON EST PERMISSUM TESTAMENTUM FACERE.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

TITULUS XII.

ΤΩν ἀνθρώπων οἱ μὲ διατίθενται, οἱ δὲ 278 ὐ διατίθενται · 1 καὶ εἴπωμεν περὶ τῶν δυναμένων διατίθεσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοί τὸν ἀριθμόν εἰσιν, b εἴπωμεν ϖεὶ τ μὴ δυναμένων c διατίθεσθαι, ὀλίγων ὄντων, ἵνα ἐκ τούτων μάθωμεν τοὺς πολλούς. Κατὰ πρώτην τάξιν οὐ δύναται διατίθεσθαι ὁ ὑπεξούσιος, ἐπειδὴ διαθήκη

HOminum alii testamentum faciunt, alii non faciunt. Et diceremus *quidem* de his qui testamentum facere possint: sed quoniam numero multi sunt, dicamus de his, qui testari non possunt, qui pauci sunt, ut ex his multos *illos* cognoscamus. Primo loco testari non potest filiusfamilias,

1. An καὶ εἴπωμεν ἂν, an potius καὶ εἴπομεν ἂν? GAVEL. Probabile: & sic Latine expressi. G. O. R. Mox, ἀφτ. δυν. F. 2.

a. Adde 33. *Eclog.* 3. 2. Cod. 25. 3. Paul. sent. 4. *de testamentis.* D. GOTH.

Et titt. D. & C. *Qui test. facere possunt.* GEN. ED.

b. Et sane methodi ea ratio est, ut casus qui pauciores sunt, priore loco ostendantur: ut inde colligamus, quæ ab illis sunt reliqua, juris esse generalis. D. GOTH.

Ut in l. 8. D. *de accusation.* qui accusare possunt intelligemus, si scierimus qui non possunt. FABR. II.

c. Testamentum quod fecerit is, qui testamenti faciendi jus non habet, non habetur pro testamento. M. Tull. Ep. 7. 21. *Negare ajebat Servium, tabulas testamenti esse eas, quas instituisset is, qui factionem testamenti non habuerit.* FABR. I.

κη d ἐστὶ τ̃ ὄντων ϰατάτπωσις· ὑπεξέ- 279 σι(ϛ) e δὲ οὐ δύναται, ὡς βούλεται, τὰ οἰϰεῖα ϰατατποῦν· 2 ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ϰεϰώλυται ϰατίθεσθαι, ὅτι ει ϰαὶ ἐγὼ ὁ πατὴρ (οἷα φιλεῖ γίνεσθαι) θεραπεύων αὐτὸν, ἐπιτρέψω αὐτῷ, εἰς ὅσον βέλεται μέρ(ϛ) τ̃ς ἐμ̃ς ϰαθέσθαι θείουσίας, οὐϰ ἔῤῥωται τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον· οὐ δεῖ γ(ὰ)ρ f ἰδιώτου γνώμην ἰσχυροτέραν εἶναι τ̃ νόμων. εἰσὶ δέ, οἵ τινες ἐν ὑπεξουσιότητι διατίθενται, οἷον g οἱ ἔχοντες ϰαστρένσιον πεϰύλιον.

lias, quoniam teſtamentum eſt rerum *ſuarum* ordinatio; filius autem familias *res* ſuas, ut vult, ordinare nequit: atqui in tantum vetitus eſt teſtari, ut, etſi ego pater (ſicut fieri amat) obſervans & *colens* eum, permilero ei, pro quanta velit parte patrimonii mei teſtari, non valeat *quod* ab eo factum *eſt*. Neque enim oportet privati ſententiam firmiorem eſſe legibus. Sunt tamen, qui in aliena poteſtate *conſtituti* teſtantur, veluti qui caſtrenſe peculium habent.

Τ̃το δὲ τὴν ἀρχὴν μόνοις ἐπετράπη 280 στρατιώταις, ἐξ αὐθεντείας τ̃το μ̃ν Αὐγούστ, τ̃το δὲ 3 Νέρα, οὐ μὴν ἀλλὰ ϰαὶ τ̃ ἀρίστ h βασιλέως Τραϊαν̃· μ̃ν 4 δὲ ταῦτα διάταξις Ἀδριαν̃ οὐ δυσφορο῀σι τοῖς βετεράνοις ϰαὶ αὐτοῖς ἐπέτρεψε 5 τὸ διατίθεσθαι ἐν ὑπεξουσιότητι. Καὶ εἰ μ̃ν διάδωνται πάντες οἱ εἰρημένοι εἰς τὸ ϰαστρένσιον

Hoc autem initio ſolis conceſſum fuit militibus, ex auctoritate partim Auguſti, partim Nervæ, nec non Imperatoris Optimi Trajani: poſtea vero conſtitutio Adriani veteranis ægre ferentibus & ipſis teſtari permiſit, in patria poteſtate *conſtitutis*. Et, ſi quidem omnes *hi* dicti de peculio ca-

2. ἐπὶ τοσ. δὲ F. 3. Νέρᾳ F. 2. 4. ϛ pro δὲ F. 5. τοῦ ante F.

d. Teſtamenti eadem deſcriptio extat §. 9. ἐστὶ δὲ: *ſupr. de teſtamentis.* Definitionem pete ex ejuſdem tit. principio. D. GOTH.

Id eſt, de pecunia ſua quis teſtatur, l. 13. C. *de teſtam.* l. 77. §. *mando*, D. *de leg.* 2. filius autem famil. nihil in ſuo cenſu habet, ut eſt in l. 7. C. *qui bon. ced. poſſ.* [nihil ſuum habet, *ex Edit.* 2.] ut de eo teſtari poſſit. Ulp. tit. 20. ſed quoniam hodie filiusfam. aliquid ſuum habere poteſt, verius dicetur ideo teſtari eum non poſſe, quia lex 12. tabul. quæ teſtamenta confirmat, loquitur de patrefamilias. FABR.

e. Filiifamilias teſtari an poſſint? adde 35. *Fclog.* 3. c. 21. & ibidem Scholion. l. 6. D. *eod.* Ulp. 20. §. 10. D. GOTH.

f. Legis eſt jus teſtandi permittere, non privati hominis, cujus indulgentia legum auctoritate non cenſetur. FABR. II.

g. Paul. 3. Sent 4. §. 3. D. GOTH.

[Militibus in poteſtate de caſtrenſi peculio teſtamentum facere permiſſum eſt ex *Edit.* 1.] Principum conſtitutionibus, ut ait Juſtin quæ verba non debuit omittere Th. per quas peculium filifamil. militis, hereditas efficitur, l. 2. §. 2. D. *famil. erc.* itaque beneficium principale dicitur in l. 92. D. *ad l. Falc.* [& ne juris ratio violetur, filiusfam. miles, quantum ad teſtandum, de caſtrenſi peculio pro patrefamilias habetur, l. 6. §. ult. D. *de inj. rupt.* l. ult. D. *ad Sc. Tert.* Ex Edit. 1.] FABR.

Nihil interfuit hoc addi, quum ταυτολογία ſit apud Juſtinianum, nam ſequentia idem ſatis exprimunt. G. O. R.

h. Ἀρίστ cognomen tribuit Trajano. unde Plinio *in Panegyrico* Trajani bonitas. D. GOTH.

Plin. in Paneg. *Jam quid tam civile, tam ſenatorium, quam illud additum à nobis* OPTIMI *cognomen?* FABR. I.

i. Jure patrio, quaſi peculium paganum, non jure hereditario, l. 1. & 2. D. *de caſtr. pec.* l. 11. D. *de fideicom.* [v. ad Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

k. Regula. vide ſeg. *quoties* 91. D. *de reg. jur.* FABR. II.

l. 5. Harmenop. 2. §. 5—9. l. ult. C. *de bonis quæ liberis.* l. 3. §. *ſed utrum* D. *de minoribus.* l. 1. §. *nec caſtrenſe.* D. *de collationib.* D. GOTH.

Sparſas ac divulſas haſce leges a Goth. per capita 281. 282. 283. in unum maluimus locum colligere. G. O. R.

m. *Neque*

σιον πεκυλιον, λήψεται τοῦτο ὁ παρ' αὐτῶν γραφεὶς κληρονόμος· εἰ δὲ ἀδιάθετοι 6 τελευτήσωσι, μήτε παῖδας ἔχοντες, μήτε μὴν ἀδελφοὺς ὄντας, [i] κοινῷ δικαίῳ, 281 7 ὡς οἷον δήποτε παγανικὸν πεκύλιον, ἐπὶ τοὺς γονεῖς 8 ἔρχεται· νίκα [k] γάρ τις μὴ χρήσηται τῇ φιλοτιμηθείσῃ αὐτῷ χαριτομιμίᾳ, τοῖς παλαιοῖς χώρα 9 νόμοις πάλαι δὲ παντοῖον πεκυλίου τελευτήσαντος τοῦ παιδὸς ὁ πατὴρ ἐλάμβανε.

caſtrenſi fuerint teſtati, capiet illud heres ab iis ſcriptus: ſi vero inteſtati deceſſerint, neque liberos habentes, neque fratres ſuperſtites, communi jure tamquam qualecumque peculium paganum ad parentes pervenit. Si quis enim conceſſo ſibi jure novo haud uſus fuerit, antiquis locus *eſt* legibus: olim autem omnis generis peculium filii defuncti pater capiebat.

Πολλαὶ διαφοραὶ [l] παγανικοῦ καὶ καστρησίου πεκυλίου. Καὶ πρώτη μέν αὕτη, ὅτι εἰς μὲν τὸ [10] καστρήσιον ὁ ὑπεξούσιος [11] δύναται διατίθεσθαι, εἰς δὲ τὸ παγανικὸν οὐ δύναται.

Mulræ *ſunt* differentiæ pagani & caſtrenſis peculii. Et prima hæc *eſt*, quod filiusfamilias de caſtrenſi quidem teſtari poſſit, de pagano autem non poſſit.

Δευτέρα [12] δὲ διαφορὰ· ἀγανακτήσας ὁ 282 πατὴρ κατὰ τοῦ ὑπεξουσίου τὸ μὲν παγανικὸν ἀδεμπλεύειν, τουτέστιν ἀφαιρεῖσθαι δύναται πεκύλιον, τὸ δὲ καστρήσιον οὐκέτι.

Secunda differentia: pater iratus filiofamilias paganum quidem adimere, id eſt eripere poteſt peculium, caſtrenſe vero non item.

Τρίτη διαφορὰ· ἐὰν πολλοῖς ἐποφείλων τις [m] ὑποστῇ διάπρασιν ὑπὸ τὸ ἑαυτοῦ χρεοκο-

Tertia differentia: ſi quis multis obæratus, *bonorum* venditionem a ſuis pa-

6. τελευτήσουσι ante F. 2. 7. τουτέστιν ad: F. 8. ἔρχεσθαι ante F. 2. 9. νομίμοις F. 10. Hinc incipit Baſil. καστρήσιον ſcribere, ſublato ν. Vid. Excurſ. noſtrum VI. 11. διατίθεται F. 2. 12. δὲ de: F.

m. *Neque patris creditores id* [pecul. caſtr.] *vendere* [ait Imper.] Videtur itaque profectitium peculium ab creditoribus poſſe inquietari: quod expreſſius vult TH Cui tamen obſtat quod legimus, (l. 3. §. *ſed utrum* D. *de Minor.*) ſi patris bona a fiſco occupata ſint, peculium filii ſeparari ex conſtit. D. Claudii: cujus argumento vulgo traditum, in confiſcatione patris non venire profectitia filii: nec ad h. textum præter Fabrum quiſquam advertit, (in l. *ſi finita* §. *ſi de vectigalibus* D. *de Damno inf.* ubi late Alex.) Alibi tamen dicitur, fiſcum qui patris deportati bona accepit, de peculio teneri, l. 1. §. *alienatio* D. *Quando de pecul act. ann.* ut neceſſe ſit fateri, peculium illic ad fiſcum delatum fuiſſe. De conſtitutione autem Claudii multi ambigunt, in qua ſcil. cauſa confiſcationis, intelligenda ſit. quod tamen Haloandri editio in d. §. *ſed utrum* edit. Nurnb. [ubi pro *debito* legitur *delicto*] diſſolvere videtur, modo fidem apud refractarios iſtos interpretes habeat: ibi enim additur ob debita pecuniaria a fiſco occupata patris bona fuiſſe. Et ſi ſeparatur peculium profectitium, quum bona fiſcus propter talia debita occupat, quis non idem in privatis dicat? arg. tit. *de Privil. fiſci.* Eſt autem hæc quæſtio multis diverſiſque doctorum opinionibus involuta in d. §. *ſi de vectig.* Sed ego puto ſaniorem eſſe eam ſententiam, ut profectitium peculium tanquam bona patris a creditoribus vendi, atque etiam a fiſco occupari poſſit, quoties ſcil. ob crimen bona confiſcantur, ſecus quum pro debito. *Etc.* VIGLIUS *in Comment. h. t.*

Si tamen fiſcus ob debitum patris bona ejus occupaverit, peculium filii ex conſtitutione Claudii ſeparatur, l. 3. §. *ſed utrum*, D. *de min.* & hoc notavit hic Th. Scholiaſtes. [εἰ γὰρ ὁ φίσκος ἦν κρεώστωρ, οὐ συνδιαπιπράσκεται τὸ τοῦ ὑποξουσίου πεκούλιον, ἀλλὰ τοῦτο αὐτῷ τῷ παιδὶ ἀφαιρεῖται. ex Edit. 2.] FABR.

In ſolo profectitio peculio nihil mutatum eſt: ſed quemadm. id totum patris manſit, ita poteſt filio id pater adimere; ita patre mortuo cum fratribus communicandum; ita filius pati debet, ut id

κρεδιτώρων, τὸ μὲν [13] τῷ παιδὸς συνδιαπιπράσκεται πεκύλιον, ἤγουν [n] τὸ παγανικόν, τὸ δὲ καστρένσιον ἀδαμῶς.

patiatur creditoribus, filii quidem peculium una venditur, ſcilicet paganum; caſtrenſe autem nequaquam.

Εστι καὶ τετάρτη διαφορά· ἐὰν πολλῶν 283 ὄντων παίδων ὁ πατὴρ τελευτήσῃ, συμβῇ δὲ [14] ἐξ αὐτῶν ἕνα παγανικὸν ἔχειν πεκούλιον καὶ καστρένσιον· τὸ μὲν παγανικὸν κοινὸν ἔσται [15] τῶν ἀδελφῶν, τὸ δὲ καστρένσιον μόνου [o] τοῦ κτησαμένου· καί τοι πάντα [p] τὰ τῶν ὑπεξουσίων παίδων πεκούλια, μέρος εἶναι νομίζονται τῆς πατρῴας οὐσίας, ὥσπερ καὶ τὰ τῶν οἰκετῶν πεκούλια [q] συναριθμεῖται τῇ δεσποτικῇ περιουσίᾳ.

Eſt & quarta differentia: ſi multis exſtantibus liberis pater deceſſerit, atque contigerit unum ex illis habere & paganum peculium & caſtrenſe; paganum quidem commune erit fratrum, caſtrenſe autem ſolius qui adquiſivit: etſi omnia filiorumfamilias peculia pars eſſe putantur patrimonii paterni, ſicuti & ſervorum peculia patrimonio dominico connumerantur.

Τὰ δὲ εἰρημένα [r] περὶ τῶν καστρενσίων, 284 νόει καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν μὴ [s] παρὰ τοῖς

Quæ vero de caſtrenſibus dicta *ſunt bonis*, intellige etiam de his quæ patri

13. παγανικὸν h. l. F. poſtea omittens ἤγ. τὸ παγ. 14. ἕνα ἐξ ἀν. ἔχ. παγ. F. 15. Loco τῶν ἀδελφῶν habet F. 1. πάντων τῶν ποτὲ ὑπεξουσίων. F. 2. auctius, πάντων τῶν παίδων, τῶν π. ὑπ.

id creditores paterni ſibi habeant. Nam quod ab Ulp. traditum eſt, l. 3. §. 4. *de Minor.* ſi patris bona a fiſco propter debitum occupata ſunt, peculium profect. filio ex conſtit. Claudii ſeparari, id ſpecialis humanitatis eſt. Princeps dum jus fiſci minuit, ſuum minuit: at alteri jus quæſitum auferre non debet, l. 2. *de His q. ſui v. al. jur.* & fortaſſis debitum καταχρηστικῶς JCtus accepit pro debito ex cauſa delicti damnato patre. Nullam certe rationem habet, quod D. Viglius putat, ex cauſa delicti peculium a fiſco occupari, at non ex cauſa debiti: longe enim major ratio eſt, ut peculium filii ſeparetur patre damnato, quam cum fiſcus venit ut verus creditor: quippe cum in pœna nec privilegium habeat, ſed creditoribus poſtponatur, l. 11. 17. 37. *de Jure fiſci*, l. un. C. *pœn. fiſc. cred. præf.* L. x. Ergo, inquis, non fiſcus, ſed filius damnato patre actione de peculio conveniendus eſt, contra quam reſpondet idem Ulp. l. 1. §. 4. *Quando act. de pec. ann.* Reſpondeo, fiſcum etiam ea actione teneri, ſed tunc cum filius peculium repudiavit: alioqui conventum exceptione ſe tueri, & creditores ad filium remittere poſſe. VINN. *in Comment.*

n. Quod THi interpres paganicum peculium a profectitium coanguſtat, diſplicet: quia paganum pecu'ium intellexit generaliter TH. ex jure veteri, quo caſtrenſe duntaxat filiis acquirebatur, ſup. *Per quas perſ.* & hic. Ex novis conſtitutionibus paulo poſt Juſtinianus excepit adventitium, verſ. *exceptis.* EG. BARO *in Comment.*

Verſionem ita correxit Fabr. G. O. R.

o. Caſtr. pec. eſt proprium patrimonium filiifam. militis d. l. 3. §. pen. & ideo inter legitimos heredes id præcipuum retinet, l. 1. §. *nec caſtrenſe.* D. *de coll. bon.* l. 12. & l. ult. C. *de coll.* l. 52. §. idem Pap. D. *pro ſoc.* FABR. I.

p. Verba *jure civili* a THo male detrahi, cum otioſa non ſint, ſed commune civium Romanorum ſignificent, & quod de peculio caſtrenſi dictum ſit, non jure civili, ſed privilegio dato militibus & veteranis, introductum ſit, diſputat ibidem EG. BARO.

Th. omittere non debuit illa Juſtiniani: *jure civili:* nam antiquo jure patri filius omnia adquirebat, etiam caſtrenſia, & quaſi conſtitutionibus excepta ſunt caſtr. & alia quædam. ad ultimum omnia adventitia. FABR.

Immo orationem Juſtiniani hic perplexam & ſalebroſam pronuntiat VINNIUS.

q. Peculium ſervi noſtri, peculium noſtrum, l. 16. §. ult. D. *de uſu & hab.* Senec. de Ben. 7. c. 4. Petr. Chryſolog. ſerm. 15. Aug. in Pſal. 49. Aſterius Homil. 2. σὺ δοῦλος, καὶ τὰ σὰ τοῦ κυρίου· δοῦλος γὰρ ἐλεύθερον πεκούλιον οὐκ ἔχει. FABR. I.

r. TH. male hunc verſic. vertit. Nam Juſtinianus adventitia excipit: TH. idem jus eſſe quod in caſtrenſibus ait, quod manifeſto falſum eſt, l.

Am.

νων 16 τῷ πατρὶ ἐκ τῶ διατάξεων κατὰ διαφόρους αἰτίας· δίχα τοίνυν τοῦ ἔχοντος καστρένσιον ἢ κουάσι καστρένσιον πεκούλιον, ἐάν τις ὑπεξούσιος ὧν διατίθεται, ἄκυρος 17 ἡ τοῦτο διαθήκη, εἰ καὶ γενόμενος αὐτεξούσιος ἐτελεύτησε. σκοποῦμεν γὰρ ἀεὶ οὐ μόνον τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, t εἰ ὁν ἑκατέρῳ χρόνῳ παρρησίαν εἶχε τοῦ διατίθεσθαι.

tri non adquiruntur ex conſtitutionibus propter varias cauſas. Itaque ſi quis filiusfamilias, extra eum qui caſtrenſe aut quaſi caſtrenſe habet peculium, teſtetur, inutile *eſt* ejus teſtamentum, etſi ſui juris factus obiit. Spectamus enim ſemper non modo tempus mortis, ſed & confectionis teſtamenti, an utroque tempore teſtandi licentiam habuerit.

§. I. Ἐν δευτέρᾳ τάξει u οὐ δύνανται διατίθεσθαι οἱ ἄνηβοι· οἴδας γάρ, ὅτι 18 testamentum λέγεται testatio mentis, ἤτοι μαρτυρία διανοίας· ἐστέρηται δὲ x διανοίας ὁ ἄνηβος. Οὐ διατίθενται 19 οὐδὲ οἱ μαινόμενοι y, ἐπειδὴ χηρεύσι λογισμοῦ· ὥστε οὖν

§. I. Secundo loco teſtari non poſſunt impuberes: noſti enim, teſtamentum dici teſtationem mentis ſive judicii; atqui judicii expers eſt impubes. Neque teſtantur furioſi, quoniam ratione *ac mente* carent: itaque nec

285

16. τῷ πατρὶ de: F. 17. ἐστιν ad: F. omiſit ἤτ. μαρτ. διαν. 18. Gr. litteris hoc & ſeq. ante F. qui 19. οὐδὲ de: F. 2.

fin. C. *de Bon. q. lib.* Ad quaſi caſtrenſia vero peculia exceptionem Juſtiniani coarctare non licet: in quibus ante Juſt. idem jus obſervatum conſtat, quod in caſtrenſibus, l. 1. D. *de Coll. bon.* d. l. fin. C. & l. fin. C. *comm. de ſucceſſ.* EG. BARO.

Quidam. hoc loco TH. non jure notant, quaſi exiſtimarit filiumfam. de eo quod ex cauſa adventitia quæſitum eſt, teſtamentum facere poſſe; quod manifeſto falſum eſt, l. ult. §. 5. C. *de bon. q. lib.* l. ult. C. *qui teſtam.* Hæc igitur Th. ſententia eſt: ſicut caſtrenſe peculium filiifam. proprium eſt, ita [nullorum adventitiorum dominium adquiri patr per filiumf. *Sic Edit.* 1.] & adventitiorum dominium ei adquiritur, non patri per filiumfam. *Edit.* 2.] FABR.

s. Τὰ ἀπὸ ἀληθήκης, στρατείας, ἐπισήμης. Schol. *Eclog.* 35. tit. 3. c. 14. D. GOTH.

t. L. 1. §. exigit, D. *de bonor. poſſ. ſec. tab.* FABR. II.

u. L. 5. D. *eod.* Paul. 3. ſent. 4. §. 1. Ulp. 20. §. 12. D. GOTH.

L. 10. §. 1. D. *de capt. & poſtl. rev.* quia nondum plenum animi judicium habet, Ulp. tit. 20. Nondum ſtabilem mentem adeptus eſt, l. ult. C. *de teſt. mil.* Ovid. 3. de Arte: *Nec ſtabiles animos annis.* ſive ut ait Juſt. *nullum ejus animi judicium eſt*, quod exurgit ab anno 14. hæc eſt κεῖρα λογισμοῦ δεκτική. Senec. Epiſt. 118. Tertull. de Anim. c. 20. Procop. Gaz. in Gen. cap. 39. & ideo in eo quod animi judicio ſit, ei tutoris auctoritas neceſſaria eſt, l. 189. *de reg. Jur.* Cum autem impub. teſt. facere non poſſit, dici etiam poterat eunuchos teſt. facere non poſſe, quia non pubeſcunt, Hippoc. περὶ φυσ. παιδ. Prudentibus tamen placuit, ſpadones eo tempore teſt. facere poſſe, quo plerique pubeſcunt, id eſt anno 18. Paul. 3. t. 4. §. 2. Hodie vero 14. ſicut cæteri l. 5. C. *qui teſt.* FABR. I.

x. Galenus: τὰς φρένας ὀρῶσι βεβλαμμένας, ἢ ἢ νοῦν ἢ ἀφρονίαν ὀνομάζουσιν. [Niceph. Blemm. Epit. Log. c. 5. καλεῖται δὲ ἡ ἀφρονία καὶ δυνάμει νοῦς. *Edit.* 1. *in add.*] FABR.

y. L. 16. in f. D. *eod.* Ulp. 20. §. 13. D. GOTH.

Furioſus, ἢ ὑπὸ φρενίτιδος ἐξεστηκὼς τὴν ἀφρονίαν, nec teſtam. nec codicillos facere poteſt, l. 5. C. *de codic.* idemque cautum lege Solonis, Demoſth. 2. *in Stephan.* Iſæus Orat. 3. & 5. quia concedi ei non debet ſapientium hominum jura pertractare, ut eſt in l. ult. C. *de teſt. milit.* cum ipſe mentis compos non ſit, l. 13. §. 1. D. *de off. præſ.* ſive ut ait Ulp. quia mentem non habet, ut de ea teſtari poſſit, tit. 20. argumentatur à nomine, ſicut Paul. in l. 12. §. 2. *de judic.* Lactant. 7. c. 12. *in furioſis mens extinguitur, anima manet, & ideo non exanimes, ſed dementes vocantur.* Teles ajebat, τὸν ἄφρονα ἔχειν μὲν φρένας, μοχθηρὰς δὲ, apud Stob. λ. 106. Itaque Caligula Tiberii teſtamentum irritum fecit,

οὔν οὔτε ἄνηβος οὔτε μαινόμενος [20] διατίθεται, ἐπειδὴ τὸ φρονεῖν τῷ μὴ οὐ προσγέγονε, [21] τὸν δὲ ἀπέλιπεν· ἀνίσχυρος δὲ αὐτῶν ἡ διαθήκη, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ μὴ γενόμενος ἔφηβος ἐτελεύτησεν, ὁ ἀνανήψας· εἰ δὲ ὁ μαινόμενος κατ' ἐκεῖνον διάθηται τὸν χρόνον, ἐν ᾧ παύεται τοῦ μαίνεσθαι, τουτέστιν ἐν τοῖς διαλείμμασι, [z] ζητεῖται εἰ κρατεῖ; καὶ λέγομεν, ἔννομον εἶναι τὴν διαθήκην· τί δέ, ὅτε διαθέμενός τις ἐμάνη; τὸ μὴ ταῦτα πάθος [22] ἐπιγενόμενον τῆς μανίας τὴν ὀρθῶς διατυπωθεῖσαν οὐκ ἀνατρέπει διαθήκην, ὥσπερ οὐδὲ ἕτερον συνάλλαγμα ἐπιγενομένη μανία διαφθείρει.

nec impubes nec furiosus testatur, quia judicium illi necdum contigit, hunc autem defecit. Infirmum porro *est* horum testamentum, etsi maxime ille quidem puber factus decessit, hic resipiscens. Quod si furiosus illo testatus fuerit tempore, quo cessat furere, id est in *lucidis* intervallis, quæritur an valeat *testamentum*? Et dicimus, legitimum esse testamentum. Quid autem, si quis testamento facto furiosus fiat? Furoris vitium postea obveniens, testamentum recte ordinatum non subvertit; sicuti neque alium contractum superveniens furor corrumpit.

§. II. Οὐδὲ τὸν ἄσωτον, [a] ᾧ τὰ οἰκεῖα πράγματα ἡ διοίκησις ἀπηγόρευται, ὁ νόμος συγχωρεῖ διατίθεσθαι· ἡ δὲ πρὸ τῆς ἀσωτείας γενομένη διαθήκη, τουτέστι πρὶν ἡ διοίκησις αὐτῷ [23] τὰ πράγματα ἀπαγορευθῇ, βεβαία μένει. 287

§. II. Nec prodigum, cui bonorum suorum administratio interdicta est, lex testari permittit: sed testamentum ante prodigentiam factum, id est antequam ei bonorum administratio interdicta sit, firmum manet.

§. III. Ἀλαλος [24] καὶ κωφὸς [b] οὐκ ἀεὶ διατίθενται· διαλεγόμεθα δὲ περὶ ἐκείνου τοῦ κωφοῦ, τοῦ παντελῶς μὴ [25] ἀκούοντος,

§. III. Mutus & surdus non semper testantur: loquimur autem de illo surdo, qui prorsus non audit, non vero

20. διατίθενται F. 2. 21. τῷ F. 2. & utraque ἀπολέλοιπεν. 22. ἐπιγιν. F. 23. τῶν de: F. Mox ἀπηγορευθῇ Goth. & F. debuissent certe ἀπηγορεύθη. 24. ἡ pro καὶ F. cui seq. ἀεὶ de: male. 25. ἐξακ. F.

ὡς καὶ παραφρονήσαντος. Joannes Antiochenus in Chronicis de Tib. ὥστε αὐτὸν τῷ παραφρονεῖν νομισθῆναι, καὶ ὑπό τινος ἐλαύνεσθαι δαιμονίου. Legata tamen præstitit, quæ non debebantur, quasi de suo, Dio Coccejanus 59. Hinc descendit vulgaris illa cautio testamentorum, qua testator profitetur sano se animi judicio, & integra mente testamentum facere. Greg. Naz. in test. suo. Furiosum autem accipimus eum, qui diurnas, non intercapedinatas exacerbationes habet, ut loquitur Cæl. Aurel. id est à quo furor nunquam recedit. Veteres tamen auctores dubitabant, an furiosus in suis induciis testam. facere posset: licet enim intermitti videatur furor, plerumque tamen in conspectu inumbratæ quietis est constitutus, ut est in l. 18. §. 1. D. *de adq. poss.* Sed tamen novum non est, furiosum quasdam inducias habere: Lucretius enim amatorio poculo in furorem versus aliquot libros per intervalla insaniæ conscripsisse dicitur, auctore Euseb. Chron. lib. 1. FABR. I.

Glossæ: λογισμὸς διανοίας, *ratio.* FABR. II.

z. ἐν διαλείμμασι hic & 35. *Eclog.* 3. cap. 9. 5. Harmenop. 1. §. 15. id est, per id tempus quo furor intermissus, ut hic: in suis induciis, dilucidis intervallis. l. 9. C. *qui testamenta facere:* intermisso furore Paul. 3. sent. 4. §. 5. D. GOTH.

a. 35. *Eclog.* 1. c. 9. l. 6. §. 1. D. *eod.* Ulp. 20. §. 13. D. GOTH.

b. Mutum accipimus eum qui non loquitur: est autem *loqui* significabilem vocem ore emittere, ut

οντος, ὃ μὲν τοῦ βραδέως ἀκούοντος, ὅτος γὰρ διατίθεται· καὶ γὰρ [26] ἄλαλον ἐκεῖνόν φα- 288
μεν, οὐ τὸν βραδέως λαλοῦντα, ἀλλὰ τὸν παντελῶς μὴ φθεγγόμενον· τὸ δὲ ὐκ ἀεί, προστέθεικα δι' ἐκείνην τὴν αἰτίαν· πολλάκις [27] γάρ τις εἰδὼς γράμματα καὶ πεπαιδευμένος, συμφορᾶς ἐπιγενομένης, (πλεῖσται δὲ αἱ ταύτην ἐπάγουσαι αἰτίαι) τῆς ἀκοῆς ἢ τῆς γλώττης ἐστερήθη, καὶ ἐπειδὴ πρὸ τοῖς παλαιοῖς οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἠδύναντο διατίθεσθαι, διάταξις [c] ἐφοίτησε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως κελεύουσα, τοῖς ἐκ πά- 289
θους εἰς τοῦτο ἐλθοῦσι, μετά τινος προφυλακῆς δύνασθαι διατίθεσθαι· τὸν δὲ τρόπον [28] καὶ πρότερόν ἐστιν ἀνελλιπῶς μαθεῖν, [29] τὸν τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα νεαρὰν διάταξιν· εἰ δέ τις διαθέμενος, νόσου συμβάσης, ἢ ἐκ τιμωρίας [30] ἀρχοντικῆς, ἢ ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε προστάσεως, ἄλαλος ἢ κωφὸς γέγονεν, ἡ προγενομένη φυλάττει τὴν ἰδίαν ἰσχὺν διαθήκη.

vero de eo qui tarde audit; hic enim teſtatur. Nam & illum mutum dicimus, non qui tarde loquitur, ſed qui omnino non loquitur. Hoc autem NON SEMPER, addidi propter hanc cauſam: ſæpe enim aliquis litteras ſciens atque eruditus, calamitate accidente, (eam vero multæ inducunt cauſæ) auditu aut ſermone privatus fuit; & quoniam hi apud veteres teſtari non poterant, prodiit conſtitutio Imperatoris noſtri, jubens *eos* qui ex morbo in hoc *vitium* inciderint, cum quadam obſervatione teſtari poſſe: modum vero & obſervationem perfectiſſime diſcere poteſt, qui dictam conſtitutionem novellam legerit. Quod ſi quis teſtatus, accidente morbo, aut ex pœna magiſtratuum *vel præſidis*, aut ex alio qualicumque caſu, mutus vel ſurdus factus eſt, teſtamentum antefactum ſuum retinet robur.

§. IV. Ὁ τυφλὸς δύναται διατίθεσθαι, προφυλάττων [31] τὰ ἐν τῇ εἰρημένῃ [d] διατάξει τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἰουστίνου. 290

§. IV. Cœcus teſtari poteſt, obſervans *ſancita* in dicta conſtitutione Juſtini divæ memoriæ.

§. V. §. V.

26. καὶ repetit F. 27. γὰρ de: F. 28. τὸν pro κὰι F. voluit καὶ τὸν. 29. τὸν de: F. 30. ἄρχοντι τῆς Goth. miro errore. 31. τὰ εἰρημένα τῇ διατ. F. Melius legeretur, ſi interponeretur εἰρημένα. ANON. DUK. Nihil opus. G. O. R.

ut loquitur Varro 5. *de ling. lat.* ſive articulata voce ſignum dare. articulata vero dico, quod comprehendi literis poteſt, ut ait Auguſtin. in pr. Dial. itaque literalis, vel ſcriptilis appellatur, ut ait Diomedes gramm. 2. cui opponitur ἄναρθρος φωνὴ in l. 7. in fin. D. *de ſupell. leg.* Mutum, inquam, intelligimus eum qui non loquitur, non eum, qui tarde loquitur, qui attubus dicitur. Gloſſ. lat. gr. *attubus*, μογιλάλος, μόγος, ἄτυπος. Auſon. Ep. 22. item ſurdum accipimus, qui omnino non exaudit, non qui tardius exaudit, qui *ſurdaſter*, & *ſubſurdus*, ὑπόκωφος dicitur in Gloſſ. vet. Ex conſtitutione Juſtiniani ſurdus mutus ita natus teſtamentum facere non poteſt: qui enim neque ſcribere, neque articulate loqui poteſt, mortuo ſimilis eſt, l. 29. C. *de teſtam.* ſurdus mutus ita factus teſt. fac. poteſt, ſi ſciat literas [Scriptura eſt tacita vox. Virg. in Cul. *tacita format quod litera voce.* Ex Add.] ſurdus omnimodo l. 10. C. *qui teſt.* tametſi οὐκ παραλόγως contingere videatur, ut ſurdus ita natus, non idem ſit & mutus. Alexander Aphrodiſ. problem. 1. 138. Sed & mutus ita factus fere ſurdus eſt. Lactantius *de opif.* D. c. 11. Liban. *de vita ſua* de Ætherio quodam: Αἰθέριος δὲ τέθνηκε μὲν, πολλὰ δὴ καὶ μεγάλα σπέρτεσον ἐπιδών κακά· καὶ τότε λαλεῖν, τότε ἀκούειν ἀπόβαλών. FABR. I.

c. L. *diſcretis* 10. C. *qui teſtament. facere non poſſunt* 35. *Eclog.* 3. c. 10. 5. Harmenop. 1. §. 17. 18. D. GOTH.

d. L. 8. Cod. *qui teſtamentum* 35. *Eclog.* 3. c. 8. 5. Harmen. 1. §. 31. Paul. 3. ſent. 4. §. 2. v. quæ ſcripſi ad Novell. Leonis 69. D. GOTH.

§. V. Ὁ [e] ἐν τοῖς πολεμίοις ὢν οὐ καλῶς παρ' αὐτοῖς [f] διατίθεται, εἰ καὶ συμβῇ τοῦτον εἰς τὴν ἡμετέραν πολιτείαν 32 ἐλθεῖν· τὴν δὲ παρ' ἡμῖν γενομένην διαθήκην ἐρρῶσθαί φαμεν, μὴ ταῦτα γενομένου αὐτοῦ αἰχμαλώτου· εἴτε γὰρ ὑπέστρεψε, τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου παρέχει αὐτῇ τὸ βέβαιον· εἴτε ἐν τοῖς πολεμίοις 33 τελευτήσει, ὁ Κορνήλιος νόμος χαρίζεται αὐτῇ τὴν ἰσχύν.

§. V. Qui apud hoſtes eſt, non recte apud illos teſtatur, etſi eum contingit in civitatem noſtram redire. Factum vero apud nos teſtamentum valere dicimus, ipſo poſtea captivo facto. Sive enim redierit, jus poſtliminii *robur* & firmitatem illi *teſtamento* præſtat; ſive apud hoſtes deceſſerit, lex Cornelia illi vires largitur.

32. Præſtat ἀνελθεῖν. Prima videtur abſorpta ab ultima præced. GAVEL. 33. An ἐτελεύτησεν? GAVEL. An vero ὑποστρέψῃ & τελευτήσῃ. G. O. R.

e. L. 8. D. *eod.* 35. *Eclog.* 9. vſ. ἡ ἐν αἰχμαλωσίᾳ διαθήκη: 5. Harmen. 1. §. 26. Paul. 3. ſent. 4. §. 8. D. GOTH.

f. Ex Novella Leonis 40. recte captivus teſtatur. D. GOTH.
Quod hodieque obſervatur: ſed non facit ad tempora aut Juſtiniani aut THi. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΠΟΚΛΗΡΩΝ [a] ΠΑΙΔΩΝ.]

DE EXHEREDATIONE LIBERORUM.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

TITULUS XIII.

ΕΙρήκαμεν ἐν ταῖς προλαβοῦσι, τίνα τρόπον δεῖ γίνεσθαι τὰς διαθήκας· οἷον, 1 τὸν τεστάτωρα οἰκείᾳ [b] χειρὶ γράφειν τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἢ 2 τοῦτο λέγειν ἐπὶ τῶν μαρτύρων· καὶ ἑπτὰ εἶναι 3 μάρτυρας, καὶ τούτους ὑπογράφειν ἐν τῇ διαθήκῃ, 291

DIximus in ſuperioribus, quemadmodum teſtamenta fieri oporteat: veluti, ut teſtator ſua manu nomen heredis ſcribat, aut illud coram teſtibus nuncupet: atque ut ſeptem ſint teſtes, hique teſtamento ſubſcribant,

1. τὸ τὸν F. 2. τοῦ λεγ. F. 3. τὲς ad: F.

a. Huic titulo reſpondet titulus Pandectarum *de liberis & poſthumis heredibus inſtituendis vel exheredandis*, & C. *de liberis prateritis v.l exheredatis* & 2. Gaj. 3. D. GOTH.
Liberi tam naturæ, quam parentum communi voto ad hereditatem eorum vocantur, l. 7. D. *ſi tab. teſt. nul exſt.* l. 15. D. *de inoff teſtam.* Cic. 3. in Verr. Philo de vit. Moſ. 3. Julian. in Cæſar. Machar. hom. 30. Prudentib. tamen placuit, liberos, quos in lege 12. tab. ſuos heredes appellari ſciebant, judicio parentum heredes inſtitui. eapropter inter cætera, quæ in ſupremis ordinandis neceſſario deſiderantur, præcipuum jus eſſe dicitur de liberis heredibus inſtituendis, vel exheredandis. idque ſumma cum ratione, ut his hereditate abjectis, abdicatiſque quibus ratio naturalis, quaſi lex quædam tacita, parentum hereditatem addicit, quique jam domini, atque heredes ipſo jure deprehenduntur, l. 30. D. *de liber. & poſt.* alios heredes parentibus facere liceat: nam qui liberos habet, heredes habere creditur, niſi pater exheredes fecerit. Paul. ad Rom. c. 8. εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι. FABR. I.

b. §. 4. ſup. *de teſtamentis* ubi dixi [cap. 240. *q.*] D. GOTH.

c. Vide

κη, καὶ ταύτην σφραγίζειν, μηδενὸς [c] ὂν μέσῳ πραττομένου· ἓν δέ τι τούτων παραλειφθὲν, ἄχρηστον δείκνυσι τὴν διαθήκην· οὐ μόνον δὲ τῆς εἰρημένης δεόμεθα [d] φυλακῆς πρὸς τὸ ἰσχυρῶς διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπιζητοῦμέν τι καὶ ἄλλο· δεῖ γὰρ σκοπεῖν, εἰ ὑὸν ὑπεξούσιον [4] ἔχει ὁ τεστάτωρ· δεῖ γὰρ τοῦτον [d] ἢ κληρονόμον γράφειν, ἢ [5] ἀποκήρυκα [e] nominatim ποιεῖν· εἰ δὲ σιωπῇ παραιτερίτευσει τοῦτον, ἀνυπόστατος [f] ἡ διαθήκη ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς· [ff] ἀμέλει, εἰ καὶ συμβῇ τὸν παῖδα προτελευτῆσαι τοῦ οἰκείου πατρὸς, οὐδὲν ἧττον ἄκυρος ἡ διαθήκη, [6] κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὰ [g] ἐξ ἀρχῆς [7] ἀνυπόστατα, ἐκ τῶν μὴ ταῦτα ἐπιγενομένων ἰσχὺν λαμβάνειν οὐ δύναται, καὶ οὐ δυνήσονται οἱ σκίπλοι κληρονόμοι διαδέξασθαι τὴν τοῦ τελευτήσαντος οὐσίαν, εἰ καὶ μὴ ὕπεστι παῖς, ὁ διὰ τῆς παραιτερίτιονος βλαπτόμενος· καὶ ταῦτα μέν, ἡνίκα υἱός ἐστιν ὑπεξούσιος.

bant, & id signent, nulla *re* in medio agenda: unum autem horum omissum, efficit testamentum inutile. Non solum autem dicta opus est observatione ad valide testandum, sed requirimus etiam aliud quid. Spectare enim oportet, an filium in potestate habeat testator. Namque hunc vel heredem scribere, vel exheredem nominatim facere debet. Quod si silentio eum præterierit, subsistere nequit testamentum ex ipsa scriptura. Nimirum, etsi contingat filium ante suum patrem mori, nihilominus testamentum *est* irritum, secundum regulam dictantem, Quæ ab initio non subsistunt, ex postea factis vim *ac robur* accipere nequeunt, nec scripti heredes patrimonium defuncti capere poterunt, etsi filius non exstat, *qui* per præteritionem læsus *fuit*. Et hæc quidem, quum filius in potestate est.

Εἰ δέ τις ἔχει θυγατέρα [h] ὑπεξουσίαν, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἢ προέγγονον ἢ προεγγόνην, 294 Sed si quis filiam in potestate habet, vel nepotem aut neptem, vel pro-

4. εἴτε αὐτεξούσιον, hinc ejeci fide Fabroti, quia *de emancipatis* §. 3. agetur, cap. 307. Idem F. hic dedit: ὁ τοιοῦτ. εἶχε. 5. ἀποκληρονόμον F. 6. διὰ F. 7. ἐν διαθήκαις ad: F.

c. Vide quæ scripsi §. 3. sup. *de testamentis.* [cap. 238. k.] D. GOTH.
Nullum actum alienum testamento intermiscere oportet, l. *heredes* 21. §. ult. D. *qui testam.* FABR. II.

d. Filios in potestate nominatim instituere aut exheredes facere debemus 35. *Eclog.* 8. c. 30. 2. Gaj. 2. §. 3. D. GOTH.
Nam si parens eum silentio præterierit, quod græci παραλείπειν dicunt, id est, nec heredem instituerit nec exheredaverit, l. pen. C. *de fideic* quo sensu τὸ præterire usurpatur à Cic. Phil. 2. inutile erit testamentum d. l. 30. Justin. hic: *pater inutiliter testabitur.* FABR. I.

e. Elogio certo exheredationi adscripto ex Nov. 115. c. 4. Elogium in vet. Gloss. MS. exponitur, *textus gestorum malorum*, sic loqui videtur Ammianus libro 20. *Famosum quidam libellum humi projecit.* Et mox: *quo textu ad comitatum perlato.* Hinc maledictionis Elogia, Arnob. 4. mali elogium, superstitionis & maledictionis, sacrilegii & adulterii, Tertull. v. Isidori Gloss. in v. *Elogium.* Cic. 1. de Orat. *Quem pater testamento neque heredem, neque exheredem scripsisset nominatim.* FABR. I.

f. Testamentum ipso jure nullum est, Th. ad §. 1. inf. *de succes. libert.* [Nullius est momenti, l. 1. D. *de inj. rup. testam.* ex Edit. 2.] FABR.

ff. Theop. videtur legisse apud Just. *ut etsi vivo patre.* FABR.

g. V. l. 29. D. *de reg. juris*, ubi dixi. D GOTH. Arnulph. Lexov. Episc. ad Arch. Angl. FABR. I. L. quod initio 29. D. *de regul. jur.* FABR. II.

h. Adde Ulpianum tit. 22. §. 16. 3. Paul. sen-

γόνην, οὐκ ἔγραψε δὲ αὐτοὺς κληρονόμους, οὐδὲ μὴν ἐξηρεδάτους ἐποίησεν, [i] ἀλλ' ὕβρισεν αὐτοὺς παραιτερίτῳ, οὐκ ἀκυροῦται μὲν ἡ διαθήκη, οἱ δὲ παραιτερίτευθέντες τοῖς γεγραμμένοις κληρονόμοις προσαύξουσι· προσαύξησις [k] δέ ἐστι μέρους ἀφαίρεσις· ἀλλ' εἰ μὲν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμένοι, εἰς τὸ ἥμισυ γίνεται ἡ προσαύξησις, εἰ δὲ σῶοι, εἰς τὸ ἀναλογῶν. οἷον, τρεῖς ἀνεστήσατό τις κληρονόμους, τὴν θυγατέρα ἢ τὸν ἔγγονον παραιτέριτον καταλιπών· εἰ μὲν ἐξωτικοί εἰσιν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι, ἡ μὲν θυγάτηρ ἤγουν ὁ ἔγγονος λήψεται ἑξαούγκιον, οἱ δὲ τρεῖς [8] ἐξωτικοὶ κληρονόμοι ἑξαέγκιον· εἰ δὲ σοῦοι, [9] λαμβάνει τὸ ἀναλογῶν, τουτέστι τρεῖς οὐγκίας, ὅσον ἤμελλε λαμβάνειν, εἴγε ἀδιάθετος ἐτελεύτησεν ὁ πατὴρ, τουτέστι τὴν τετάρτην τῆς οὐσίας αὐτοῦ μοῖραν· ἐξῆν [l] δὲ [10] τούτους οὐ μόνον nominatim, ἀλλὰ καὶ inter cæteros [11] (ἤτοι [m] ἀορίστως) ἐξηρεδατεύειν, ὃν

pronepotem aut proneptem, neque eos heredes ſcripſit, neque vero exheredes fecit, ſed eos præteritione notavit, teſtamentum quidem non infirmatur, ſed præteriti ſcriptis heredibus adcreſcunt. Adcretio autem eſt partis ablatio: ſed ſi quidem ſcripti ſunt extranei, adcretio fit in ſemiſſem; ſi autem ſui, in *portionem* æqualem. Veluti, tres aliquis inſtituit heredes, filiam aut nepotem præteritum relinquens: ſi quidem heredes ſcripti ſunt extranei, filia aut nepos ſex uncias accipiet; & tres extranei heredes ſex uncias: ſin autem ſui, accipit *portionem* æqualem, id eſt uncias tres, quantum accepturus fuiſſet, ſi pater inteſtatus obiiſſet, id eſt quartam patrimonii illius partem. Licebat autem hos non modo nominatim, ſed etiam inter ceteros, (ſive in-

8. οἱ repetit F. 9. λαμβάνουσι ante F. qui in verſione pluralem tamen retinuit.
10. τούτοις ante F. 11. ἤτ. ἀορ. de: F.

ten. 4. §. 21. Gajum 2. tit. 3. §. 2. D. GOTH.

i. Sic contumelia exheredationis, Cornelius Nepos in Themiſtocle. FABR. II.

k. Adde §. ult. ſup. *de donationib.* §. ultim. ſup. *per quas perſonas.* D. GOTH.

Novella Leonis & Major. de ſanctimon. & vid. Cajus Inſtit. 2. tit. 3. Ulp. tit. 22. [Paulus Sentent. lib. 4. tit. 4. §. *filio*, Edit. 2.] l. ult. C. *de liber. prater.* FABR.

l. Filius qui in poteſtate, ſi non hæres inſtituitur, nominatim (hoc quid ſit v. l. 1. 2. 3. D. *de liber. & poſthumis:* l. 4. Cod. *qui teſtament.*) exheredari debet: reliqui heredes utriuſque ſexus aut nominatim, aut inter cæteros, ut hic & apud Ulp. 22. & 20. D. GOTH.

m. Ut ita, cæteri omnes filii filiæque omnes exheredes ſunto, l. 25. D. *de liberis.* D. GOTH.

Scholiaſtes hic & Gloſſæ Baſilic. *inter cæteros* ἀορίστως. Greg. Naz. in teſtam. ſuo: οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἔστωσάν μοι ἀποκληρονόμοι. [Et in teſtam. Remigii apud Flodoard. hiſt. Eccl. Rhem. 1. c. 18. *Hæc ita do, ita lego, ita teſtor. Cæteri omnes exheredes eſtote, ſuntote:* & in teſt. B. Cæſarii Arel. *Edit.* 1.] FABR.

n. Quod & ὀνομαστὶ 35. *Eclog.* 8. c. 1. D. GOTH.

[An teſtator debet ὀνοματοκλήδην καλεῖν, ſive ἐξ ὀνόματος κυρίου; imo nominatim exheredatur quis adjecto prænomine, nomine, & cognomine, quin & nullo adjecto nomine filius recte exheredatur hoc modo: *filius meus exheres eſto*, ſi modo teſtator unicum filium habeat, l. 2. D. *de lib. & poſtum.* Serv. in illud 4. Æneid. *morientem nomine clamat.* „ tractum eſt à jure ubi dicitur, nihil intereſſe, „ utrum quis unum filium habens dicat: *fili, he-* „ *res eſto*". Edit. 1.] Theoph. omiſit alterum modum, quo nominatim exheredatio fieri poteſt, ut puta, *Tit. fil. meus heres eſto.* FABR.

o. Adde l. *nominatim.* 34. D. *de condit. & demonſtrat.* l. 90. D. *de legat.* 3. D. GOTH.

p. Ulp. 12. §. 21. l. 9. l. 12. D. *de liber. & poſthumis.* D. GOTH.

Poſtu-

ἐν τῷ λέγειν, Οἱ λοιποὶ ἔστωσαν [12] ἀποκληροι.

indefinite) exheredare, dicendo, Ceteri exheredes ſunto.

Ἡ δὲ nominatim [n] ἐξεφεδατίων ἐγίνετο τοῦτον τὸν τρόπον· Τίτιος ὁ υἱός μου ἔστω ἐξερέδατος. [13] Δύναται [o] καὶ ἀπὸ ἐπιτηδεύματος, Ο Γραμματικὸς ἔστω ἐξερέδατος· καὶ ἀπὸ τέχνης, Ο χαλκεύς· καὶ ἀπὸ ἡλικίας, Ο πρεσβύτης, ἢ ὁ νεώτερος· καὶ ἀπὸ χρώματος, Ο λευκὸς [14] ἢ ὁ μέλας· καὶ ἁπλῶς, πᾶσα φράσις σαφῶς δηλοῦσα τὸ ὑποκείμενον πρόσωπον, nominatim ἐξεφεδατίονα ἀποτελεῖ. 297

Nominatim exheredatio hunc *in* modum fiebat: Titius filius meus exheres eſto. Poteſt etiam ab artificio *fieri*; Ille Grammaticus exheres eſto; & ab opificio, Aerarius ille; & ab ætate, Major aut minor *natu*; & ab colore, Albus ille aut niger: & ſimpliciter, omnis dictio manifeſte ſignificans perſonam propoſitam, nominatim exheredationem facit.

§. 1. Δεῖ δὲ τὸν διαθέμενον οὐ μόνον τῶν ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ τῶν ποστούμων [p] φροντίδα τίθεσθαι, καὶ γράφειν τούτους κληρονόμους, ἢ [15] ἀποκλήρους [q] ποιεῖν· ἐπείτοιγε παραιτεριτευθέντες, [r] ἅμα τῷ τοκετῷ, ῥῆπταν ποιοῦσι τὴν διαθήκην· καὶ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐνταῦθα διαφορὰν υἱοῦ ἢ θυγατρὸς, [16] ἢ ἐγγόνου ἢ ἐγγόνης· παραιτεριτευθέντων [17] μὲν γὰρ αὐτῶν, [s] ἔρρωται ἡ διαθήκη ἅμα τῇ γραφῇ, ἐκ δὲ τοῦ μὴ ταῦτα 298

§. 1. Oportet autem teſtatorem non ſolum *jam* natorum, ſed etiam poſtumorum curam gerere, eoſque heredes ſcribere, aut exheredes facere; quandoquidem præteriti, ſimul cum nativitate, ruptum faciunt teſtamentum: neque hic invenire licet differentiam filii aut filiæ, vel nepotis aut neptis. His enim præteritis, teſtamentum ex *ipſa* quidem ſcriptura valet, ſed ex quo

12. ἀποκληρονόμοι F. 13. δυνατὸν F. 14. ἢ pro ᾗ cum Curt. & F. recepi. 15. ἀποκληρονόμους F. 16. ἢ de: F. 2. Gr. & Lat. 17. μὲν poſt ἔρρωται F. 2.

Poſtumi dicuntur, qui poſt mortem parentis naſcuntur l. 6. D. *de inof. teſt.* Plutarch. in Coriol. & Sylla. Gloſſæ lat. gr. in v. *poſtumus.* Amm. Marcell. lib. 21. *uxorem autem pragnantem reliquit, unde edita poſtuma.* Sed & poſtumi dicuntur, qui poſt teſtamentum vivo parente naſcuntur l. 3. §. 1. verſ. *ſed & hi*, §. 2. & 3. l. 12. D. *de inj. rupt.* l. 1. C. *de poſtum.* Gloſſæ gr. lat. ὁ μὴ πατρὸς θάνατον, ἢ διαθήκην γυνώμενος, *poſtumus.* de quibus omnibus accipiendus eſt hic §. ut monet Th. Schol. his verbis: μετὰ τὴν τελευτὴν πατρὸς, ἢ μετὰ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης τικτομένων. Scribit igitur Ulp. R. t. 22. *eos qui in utero ſunt, poſſe à nobis heredes inſtitui, ſi poſt mortem noſtram naſcantur, ex jure civili; ſi vero viventibus nobis, ex lege Julia Vellea.* jure civili, id eſt, ex interpretatione prudentium, ſi ſui ſint tempore teſtamenti, & mortis. Si vero ſui non ſint tempore teſtam. ſed aliquo caſu poſt mortem ſui futuri ſint, verbi cauſa, ſi præmoriatur filius vivo avo, & deinde poſt mortem avi nepos naſcatur, ex formula Aquiliana. utrumque continetur juris civilis nomine. Hoc autem auctores induxerunt arceſſito commento, quaſi qui eſt in utero, ſit in reb. humanis, Cajus inſt. 2. t. 7. atque ita Poëtarum præcipuus eum qui adhuc in utero eſt, vocat βρέφος, ut obſervat Euſt. ad Od. o. & vet. Schol. ad Od. 1. Itaque poſtquam obtinuit poſtumum heredem inſtitui poſſe, convenienter vetus ſapientia definivit, adgnatione poſtumi præteriti rumpi teſtamentum, Cic. 1. de Orat. & pro Cecin. FABR. I.

q. De poſtumorum exheredatione locus eſt Varronis apud A. Gell. lib. 3. cap. 16. FABR. I.

r. Recte dixiſſet TH. ſi illum caſum excepiſſet, qui eſt in l. *poſtumus* 2. [12.] D. *de Inj. rupt.* ERNST.

Aſt nec Imperator hic illum caſum exceperat. G. O. R.

s. L. 4. 5. 6. 9. 12. 13. 14. D. *de Lib. & poſt.* GEN. ED.

τα τεχθῆναι τὸν ποστοῦμον ἢ τὴν ποστοῦ- 299 quo poſtea poſtumus vel poſtuma na-
μαν, ῥήγνυται ἡ διαθήκη καὶ πᾶσα ἀκυ- ta fuerit, rumpitur teſtamentum ac
ροῦται ἐντεῦθεν, δηλονότι τῇ παραιτεγιτίονι totum inde infirmatur, ſcilicet *ex* eo-
αὐτῶν. 18 οὐκ ἐξ αὐτῆς ἀκυροῦται τῆς rum præteritione. Non (*igitur*) ex
γραφῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ τοκετοῦ· 19 ὅτι εἰ ipſa infirmatur ſcriptura, ſed ex nati-
συμβῇ τὴν γυναῖκα, ἐξ ἧς ὁ ποστοῦμος vitate: nam ſi contigerit, mulierem
ἠλπίζετο τίκτεσθαι, 20 ἀμβλωθῆναι t, ἀν- ex qua poſtumus naſci ſperabatur,
εμποδίστως οἱ σκρίπλοι κληρονόμοι 21 ἀδι- abortiri, ſcripti heredes ſine obſtacu-
τεύσουσι τὴν κληρονομίαν. lo hereditatem adibunt.

Ἀλλ' αἱ u μὴ θήλειαι ποστοῦμαι ἢ no- 300 Atqui poſtumæ feminini ſexus vel
minatim ἢ inter cæteros ἐξεῤεδατεύον- nominatim vel inter ceteros exhere-
ται· εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ τεστάτωρ, ἔστω μοι ὁ dantur. Si enim teſtator dixerit, Il-
δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ ἔστωσαν le mihi heres eſto, ceteri autem ex-
12 ἀπόκληροι, διὰ τούτων τῶν ῥημάτων ἐξε- heredes ſunto: per verba hæc poſtu-
ῤεδατεύεσθαι δοκεῖ 22 ἡ ποστοῦμα· πλὴν ma exheredari videtur. Verumtamen,
μέν τοι, ἵνα μὴ μετὰ τὸ τεχθῆναι x ἀναί- ut ne, poſtquam nata fuerit, turpiſſi-
σχυντον εἰσέρχηται δίκην πρὸς τὸν σκριπτὸν mum (*inofficioſi teſtamenti*) judicium
κληρονόμον λέγουσα, ὅτι οὐκ ἐνεθυμήθη moveat adverſus ſcriptum heredem,
περὶ ἐμοῦ ὁ τεστάτωρ, ὁπότε καὶ ἠγνόει dicens: Non cogitavit de me teſta-
με· δεῖ 23 ληγάτα αὐτῇ καταλιπεῖν· ἵνα 301 tor, quippe & me ignoravit: legata
οὕτως εἴπῃ ὁ διατιθέμενος, ἔστω μου ὁ ei relinquere oportet; ut ita dicat
δεῖνα κληρονόμος, οἱ δὲ λοιποὶ y ἔστωσαν teſtator: Ille mihi heres eſto, ceteri
12 ἀπόκληροι, τῇ δὲ τικτομένῃ μοι ποσθέ- autem exheredes ſunto; poſtumæ ve-
μα ληγατεύω ἑκατὸν νομίσματα. τούτου ro quæ naſcetur, lego centum aureos.
γὰρ οὕτως ἔχοντος, λέγομεν αὐτῇ, ὅτι πε- Hoc enim ſic facto, dicimus illi: Te-
ρὶ σοῦ τὴν inter cæteros 24 ἔγραψεν ἐξε- ſtator de te inter ceteros exheredatio-
γε- nem

18. Οὐκοῦν οὐκ legendum cenſeo. G. O. R. 19. ὅθεν F. 2. credo, ex Curtiano *unde*.
20. ἀμβλῶσαι F. 1. ἀμβλῶναι F. 2. 21. ἀδιτεύσει ante F. 22. καὶ ad: F. 23. ληγάτου F.
24. ἔγραψα ante Lugd. quæ ſola *ceteros* ſcribit. „ Melius ἔγραψε ANON. DUK. & MEERM.

t. L. 2. C. *de poſtum.* eſt autem abortivus, qui pleni temporis non eſt, ἄωρον γαστρὸς μητρώας ἐκπεσὸν ἔμβρυον, Greg. Thaumat. Metaph. in Eccleſiaſtem Salom. cap. 6. FABR. I.

u. Ulp. 12. §. 21. l. 3. *circa finem* Cod. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

x. Ad intelligendam hujus epitheti vim confer TH. princ. tit. *de Inoffic. teſt.* & ll. quinque priores D. *eod.* G. O. R.

y. Hoc inter ceteros exhæredare eſt. l. 25. D. *de liberis & poſthumis.* D. GOTH.

z. Adde l. *poſthumorum.* l. 13. D. *de liberis & poſthumis*: adde 2. Gajum 3. §. 3. ubi etiam duo poſtumorum genera facit, unum eorum qui poſt patris mortem: alterum eorum qui poſt teſtamentum patris naſcuntur. D. GOTH.

De voce autem poſthumus vid. Gell. 2. 16. Cujac. III. Obſ. 4. Canter. II. Nov. Lect. 10. GEN. ED.

Et omnino præ tot aliis Menagii *Amœnit. Jur. Civ.* pag. 392. G. O. R.

Id eſt, non proprie poſtumi, ſed poſtumorum loco. Poſtumi adgnaſci dicuntur, hi, quaſi adgnaſci l. 13. D. *inj. rupt.* ex 2. capite legis Velleæ ſuccedentes in locum liberorum ſi inveniantur ſcripti, vel nominatim exheredati, non rumpunt teſtamen-

ρεδατίονα, ἀμέλει καὶ ληγάτον σοι κατέλιπε.

nem ſcripſit: utique & legatum tibi reliquit.

Τοὺς ἄῤῥενας [25] δὲ ποστύμους, τουτέστιν υἱόν, [26] ἔγγονον, ϖροέγγονον, ἤρεσε μὴ ἄλλως ἐξηρεδατεύεσθαι, εἰ μὴ nominatim· καὶ ποῖον ὄνομα δυνατὸν εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ μήπω τεχθέντος; ἐροῦμεν, ὅτι [27] τοῦτον δηλώσομεν τύτῳ τῷ τρόπῳ, ἵνα εἴπωμεν, Οστις δήποτέ μοι παῖς τεχθῇ, [28] ἀπόκληρος ἔστω· ἢ ἵνα εἴπω, Ο μέλλων [29] τίκτεσθαι ἀπὸ τήσδε τῆς ἐμῆς γαμετῆς, ἀπόκληρος ἔστω.

Maſculos autem poſtumos, id eſt 302 filium, nepotem, pronepotem, non aliter exheredari placuit, niſi nominatim. Et quale nomen dici poteſt de nondum nato? Dicemus, nos eum hoc modo demonſtraturos, ut dicamus, Quicumque mihi filius natus erit, exheres eſto: vel ut dicam, Qui ex illa uxore mea naſcetur, exheres eſto.

§. II. Εἰσὶ καὶ ἕτεροι τοῖς ποστούμοις [z] ἐοικότες, οἵτινες τοῦ ϖροαμβάνοντος κατὰ βαθμὸν σὺν τελευτήσαντος, σοῦοι γίνονται· [30] ὡς ἐπὶ τύτου τοῦ ῥήματος· εἶχον υἱὸν ὑπεξούσιον, καὶ ἐκ τύτου ἔγγονον ἢ ἐγγόνην· ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς ἦν καὶ σοῦος, διὰ τὸ μὴ ϖροαμβάνεσθαι· ὁ δὲ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη ὑπεξούσιοι μὲν ἦσαν, διὰ δὲ τὸ ϖροαμβάνεσθαι ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς, οὐκ εἶχον παρ' ἑαυτοῖς τὸ σοῦον· διατιθέμενος [304] ἐγὼ, τίνος ὀφείλω φροντίδα ποιήσασθαι; ϖρόδηλον ὅτι τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦτον γράφειν κληρονόμον ἢ ἐξηρεδατεύειν· ἆρα *[30] δὲ τοῦ ἐγγόνου ἢ τῆς ἐγγόνης; ὐδαμῶς· ὅυτοι γὰρ οὐκ

§. II. Sunt etiam alii poſtumis ſimiles, qui mortuo ſuo *herede* præcedente quoad gradum, ſui fiunt. Veluti in hac ſpecie: Habebam filium in poteſtate, atque ex eo nepotem vel neptem: atqui filius erat etiam ſuus *heres*, quia a nemine præcedebatur; nepos autem vel neptis in *mea* quidem poteſtate erant, ſed quia a patre ſuo præcedebantur, non habebant in ſe ſuorum *heredum jura*. Ego teſtamentum faciens, cujusnam curam agere debeo? manifeſtum eſt, filii, eumque heredem ſcribere aut exheredare.

25. δὲ de: F. 1. τὰς δὲ ἄῤῥ. F. 2. 26. ἢ ἔγγ. ἢ ϖρ. F. Paulo poſt ac deinceps t. t. νομινάτιμ ante hanc. 27. τοῦτο ante F. qui tamen *id* retinuit. 28. ἀποκληρονόμω hic & deinceps F. 29. μοι ad: F. 30. οἷον ὡς ἐπὶ ῥήμ. F. Statim εἶχόν τις F. 1. εἶχέν τις F. 2. & Lat. *Habebat quis*. Male propter ſequentia. *30. Pro δὲ legere malim καὶ. G. O. R.

mentum l. 2. C. *de lib. præt.* Sed nec utroque legis Velleæ capite ſatis proviſum eſt, ne teſtamenta rumperentur. finge te filium habere, & poſtea nepotem ex eo vivo patre ſuo naſci, & mox patrem denaſci: utique præteritus rumpet teſt. quia ſuccedit in locum ſui, erit igitur inſtituendus vel exheredandus. Porro procedere debet, ut utiliter ſit inſtitutus, qui nondum natus erat, ut eſt in d. l. *Gall.* §. ult. id eſt, ne ejuſmodi nepos ſuccedendo rumpat teſt. neceſſe eſt ut inſtituatur utiliter. Hoc autem non potuit ex jure antiquo, quia poſt mortem teſtatoris non naſcitur. Sed neque ex legis Vell. primo cap. non enim ſuus naſcitur, qui vivo patre naſcitur: non etiam ex poſteriore, quia tempore teſtamenti nepos hic nondum natus erat. Verum Julianus duobus quaſi capitibus legis Vell. commiſtis, in hoc quoque legem induxit, ne rumpantur teſtamenta. quoniam enim vivo teſtatore naſcitur, videtur ad primum caput legis pertinere: & quod in patris locum ſuccedit, ad ſecundum. & ejuſmodi ſententia obtinuit. Hic eſt ille caſus, qui dicitur eſſe in difficili. Sic loquitur Ulp. in l. 4. §. 1. *de her. inſt.* Liv. 3. Corn. Celſ. 5. c. 26. & lib. 8. c. 4. *ſi id ex facili fieri non poteſt*, ut in l. 4. §. 1. D. *de eo quod cert. loc.* quibus adde Columell. *de re ruſt.* 6. c. 1. Val. Max. 7. c. 2. §. 1. & lib. 8. c. 7. §. 4. Symmach. Epiſt. 48. lib. 18.

οὐκ ὄντες σοῦοι, ἐὰν παρατεριτευθῶσιν, οὔτε ipſo jure, 31 ἤγουν αὐτῷ τῷ δικαίῳ, ἀνυπόστατον ποιοῦσι τὴν διαθήκην, οὔτε προσαύξειν δύνανται· ταῦτα γὰρ τῶν σούων ἴδια· ἀλλ' εἰ μὲν μέχρι τέλους ἐσώ- 305
ζετό 32 μοι τὸ αὐτὸ σχῆμα, καλῶς ἐλέγετο ταῦτα· ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἐμοῦ ζῶντος τὸ μέσον προύσωπον ἐξελθεῖν τῆς ὑπεξουσιότητος, ἢ τελευτῇ, ἢ ἐπειδὴ ἔτυχεν ἀξιώματος πατρικίου, εὑρίσκεται λοιπὸν ὁ ἔγγονος ἢ 33 ἡ ἐγγόνη, 34 σὸς ἢ σοῦα, ὥσπερ ἐπιτεχθέντες, μιμούμενοί τε κατὰ τοῦτο τοὺς ποστούμους· μὴ ὄντες γὰρ πάλαι σοῦοι, νῦν γίνονται σοῦοι· 35 καθ' ὥσπερ οἱ ποστοῦμοι τῷ τοκετῷ, 36 καὶ ἕτοι [a] τῇ ἐπαναβάσει ῥᾴδιαν ποιοῦσι τὴν διαθήκην.

dare. Num & nepotis vel neptis? Nequaquam. Hi enim cum ſui non ſint, ſi prætereantur, neque ipſo jure irritum faciunt teſtamentum, neque adcreſcere poſſunt: hæc enim ſuorum *ſunt* propria. Sed ſi quidem ad finem uſque idem mihi ſtatus conſervetur, hæc recte dicerentur. Quoniam vero fieri poteſt, ut me vivente media perſona poteſtate *mea* exeat, vel morte, vel quoniam patriciam meruit dignitatem; invenitur deinceps nepos vel neptis, ſuus vel ſua, tamquam adgnati, & per hoc poſtumis ſimiles. Quum enim antea non eſſent ſui, nunc ſui fiunt: & ſicut poſtumi nativitate, *ita* & hi *ſurſum* ſuccedendo ruptum efficiunt teſtamentum.

Ἵνα μὴ οὖν καινὸς σοῦος, ἐπαναβαίνων 306
ὁ ἔγγονος, ῥᾴδιαν ποιήσῃ τὴν διαθήκην, ὥσπερ αὐτὸν τὸν υἱόν, οὕτω καὶ τὸν ἔγγονον

Ut ne igitur novus ſuus *heres*, ſuccedens nepos, rumpat teſtamentum; ſicuti ipſum filium, ita & nepotem vel

31. ἤγ. αὐ. τῷ δικ. de: F. 32. μοι de: F. 33. ἡ de: F. 34. ἢ ad: F. 35. καὶ de: F. 36. οὕτω F. 2. ſine καὶ cum Curtio. *Vid. not.* a.

a. Plane, ut in Oratione Dominica: ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, pro οὕτω καὶ &c. GAVEL.

aa. V. l. Gallus 29. §. *Nunc de lege Velleja* 11. & ſequentib. D. *de liber. & poſth.* Ulp. 22. §. 19. D. GOTH.

Sic etiam Cujacii editio: *Julia* [Velleja *Ed.* 1.] *Vellea.* ut in Pand. Florent. Anton. Auguſtinus mavult, *Junia Velleja.* FABR.

Legitur apud Ulp. *ex lege Julia*, ubi Schulting. mavult *Junia*, & pleno nomine *Junia Velleja*, non *Vellea*: vid. eum pag. 640. quem deſcribit ac ſequitur Maſcovius de Sect. JCtor. pag. 206. G. O. R.

b. Græca depravata ſunt, quæ ſic emendo: ἔγγονον νομινάτιμ. νομινάτιμ δὲ ἡ *int. cat.* (μὴ δόσ. δὲ λην.) τὰς θυγατ. [καὶ typographi culpa omiſſum videtur] ἐγγ. J. CURT.

Gr. ſic legend. videtur, [ſcil. poſt ἔγγονον *nom.*] τὴν δὲ ἐγγόνην *nominatim*, ἢ *int. cat.* μετὰ δόσ. δὲ λην. id eſt, *neptem vero nominatim, aut inter cateros, cum legati tamen adjectione.* Vid. Ulp. tit. 22. §. 19. FABR. I. *in Add.*

Legendum: τὴν δὲ ἐγγόνην *nominatim*, ἢ *int. cat.* μετὰ δόσ. λην. Vid. Ulp. tit. 22. §. *poſtumus filius* & ſeq. FABR. II.

Curtius vertit & Fabr. I. retinuit: *nepotem quidem nominatim: neptem vero vel inter cateros, dum tamen hic legatum ei detur.* Fabr. 2. poſteriora ſic mutavit, *dummodo inter cateros exheredatæ aliquid detur, legetur.* Ego lectionem Fabr. 1. amplector atque in verſione ſequor. Quid enim credibilius, quam ob repetitum *nominatim* media intercidiſſe? Appendix autem τὰς θυγ. καὶ ἐγγ. h. l. ſane tolerari nequit. G. O. R.

c. Ulpianus 22. §. *emancipatos* 23. §. *emancipati* 9. inf. *de haredit. ab inteſtato.* D. GOTH.

cc. In ſumma exheredationem arbitror non a XII. Tab. ſed a media Juriſprudentia prodiiſſe, cui Imperator multa tribuit in tit. Inſt. *de Exhered. liber.* ut in §. *ſed non ita.* Ibi, *Antiquitati* (id eſt Juriſprudentiæ mediæ) *fuerat obſervatum*; & in §. *emancipatos.* Ibi, *Jure Civili*, quo nomine contineri mediam Juriſpr. oſtendimus cap. 6. Prorſus cum antiqua

νου 37 ἢ τὴν ἐγγόνην ὀφείλω γράφειν κληρονόμους, ἢ ἐξηρεδάτους nominatim ποιεῖν· εἰ δὲ παραιτεριτευθῶσι, τῇ ἐπαναβάσει, 38 ὅτε τὸ μέσον δηλονότι πρόσωπον ὑπεξέλθῃ, ὡς μὴ ἀνόμως ἠσφαλισμένην ἀκυροῦσι τὴν διαθήκην· καὶ τοῦτο τῷ [aa] Ἰουλίῳ 39 Βελλείῳ νόμῳ εἴρηται· ὅστις νόμος, κατὰ μίμησιν τῶν ποστούμων, ἐξηρεδάτους αὐτοὺς εἶπε γενέσθαι· τουτέστι τὸν μὲν ἔγγονον nominatim [b] ἢ inter cæteros· μὴ δόσεως 40 δὲ λεγάτου, τὰς θυγατέρας καὶ ἐγγόνους.

vel neptem heredes debeo ſcribere, aut nominatim exheredare. Quod ſi prætereantur, ſuccedendo (ubi media nempe perſona diſceſſerit) irritum faciunt teſtamentum, tamquam haud legitime munitum. Et hoc Lege Julia Velleja cautum fuit; quæ lex ad ſimilitudinem poſtumorum & hos exheredari juſſit: id eſt, nepotem quidem nominatim, neptem vero nominatim aut inter ceteros, aſt cum legati datione.

§. III. Εἶχέ τις υἱὸν ἢ θυγατέρα ἐμαγκιπάτους. [c] διατιθέμενος οὗτος, ὅσον κατὰ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν, οὐκ ἀναγκάζεται γράφειν αὐτοὺς κληρονόμους ἢ ἀποκλήρους ποιεῖν· ἄγνωστοι γάρ εἰσι [cc] τῷ δυωδεκαδέλτῳ, δι' ἣν ὑπέστησαν κάπιτις διμινυτίονα· ὁ δὲ πραίτωρ πρὸς τὴν φυσικὴν ὁρῶν συγγένειαν, οἶδε καὶ τούτους παῖδας, καὶ κελεύει 41 τούτους τοὺς ἐμαγκιπάτους γράφεσθαι κληρονόμους· εἰ δὲ μὴ βούλεται ὁ διατιθέμενος, οἱ μὲν ἄρρενες nominatim ἐξηρεδατευέσθωσαν· αἱ δὲ θήλειαι

§. III. Habebat quis filium vel filiam emancipatos. Hic teſtamentum faciens, quantum ad jus civile, non cogitur eos heredes ſcribere aut exheredes facere. Incogniti enim ſunt *Legi* XII. Tabb. propter capitis deminutionem, quam ſubierunt. Sed Prætor ad naturalem reſpiciens cognationem, & hos agnoſcit liberos, jubetque hos emancipatos heredes ſcribi. Quod ſi teſtator nolit, maſculi nominatim exheredentur, feminæ & nomi-

37. ἤγουν F. 38. ὅτε - - ὑπεξέλθῃ, totum hoc comma de: F. 39. Βελλέῳ F. 2. 40. δὲ de: F. Inſuper F. 2. ejecit τὰς θυγ. καὶ ἐγγ. *vid. Not.* b. 41. τούτους de: F.

tiqua exheredationum jura nullibi accuratius enarrentur, quam in d. t. *de Exh. lib.* tamen Juſtinianus ibi neque quidquam dicit de legibus XII. Tab. & omnino ita loquitur ſemper, ut eruditis oculis mediam Juriſpr. exhibere videatur. Demum ſi exheredatio non eſt a XII. Tab. vix eſt ac ne vix quidem, ut quævis alia pars juris civilis poſſit illam ſibi vindicare. Quamobrem caveamus a THo, qui in d. t. eam adſcribit legibus XII. Tab. cum eſſet Juriſprudentiæ mediæ tribuenda.

GALVANUS *cap. VIII. de Uſufr.*

Conſtat Lege XII. Tab. liberrimam teſtandi facultatem patribusfam. fuiſſe conceſſam; imo infinitam, ſic ut liberos præterire, exheredare, aliosque extraneos inſtituere impune liceret. Amplam hanc interpretationem latamque extenſionem patiuntur verba Legis XII. Tab. ut recte quoque advertit J. A COSTA ad pr. Inſt. *de Inoffic. teſt.* Non id tam ſerio admonerem, niſi ſcirem, Marc. Aurel. Galvanum, virum eruditum & in repetendis juris fontibus ſagaciſſimum, divortium hic feciſſe, in Differt. *de Uſufr. cap.* VIII. *n.* 13. *ſqq.* & THum immerito male eo nomine a Galvano audire.

VAN DE WATER *Obſerv. Jur. R.* pag. 55.

Qui idem argumenta Galvani deinceps & erudite & fuſe redarguit, quæ Juris maſculi ſtudioſum haud pœnitebit legiſſe. Quod autem idem Galvanus *Juſtinianum* ait *neque quidquam de XII. dicere:* valde fallor, niſi Imperator hoc ſatis ſignificet §. 5. h. t. Alioqui novus noſter *Index Rerum* docebit, per *Jus Civile* ſæpiſſime in Inſtitutt. Cæſareis XII. Tabulas intelligi. G. O. R.

Et Ant. Caimus in *Lucubr. Var. ad l. Gallus* n. 51. ſqq. exheredationem refert ad med. Juriſpr. Contra van de Poll *de Exhered.* c. 7. ſtatuit eam eſſe antiquiorem L. XII. Tabb. MEERMAN.

λειαι [d] καὶ nominatim καὶ inter cæteros. Εἰ δὲ μήτε [e] γραφῶσι κληρονόμοι, μήτε (καθὰ εἴρηται) ἐξηρεδατευθῶσι, δίδωσιν [f] αὐτοῖς ὁ πραίτωρ τὴν [42] contra tabulas. δι' ἧς ὁ μὲν υἱὸς [43] ἤγουν ὁ ἔγγονος πᾶσαν λήψεται τὴν τοῦ τελευτήσαντος [44] οὐσίαν· ἡ δὲ θυγάτηρ ἤγουν ἐγγόνη τοσοῦτον λαμβάνει, ὅσον ἐκέρδαινε διὰ [g] τῆς προσαυξήσεως, οὖσα ὑπεξουσία.

nominatim & inter ceteros. Sin vero neque heredes ſint ſcripti, neque (ut dictum eſt) exheredati, dat iis Prætor *actionem* contra tabulas: per quam filius quidem vel nepos omne defuncti accipiet patrimonium; filia autem vel neptis tantum capit, quantum lucraretur per adcretionem, ſi in poteſtate eſſet.

§. IV. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· 309 ἐπειδὰν λάβω τινὰ εἰς υἱοθεσίαν, ἔστω [45] ἔστω μοι υἱός, καὶ νόμῳ καὶ φύσει· νόμῳ μὲν διὰ τὴν θέσιν [46] αὐτὴν, φύσει δὲ διὰ τὸν νόμον· ὁ γὰρ νόμος κατέχει παρ' ἑαυτῷ τὴν φύσιν· μέχρι δὲ τοσούτου φύσει τοῦ παιδὸς νομίζομαι εἶναι πατὴρ, ἐφ' ὅσον ἀκμάζει τὰ τῆς θέσεως. Εἰ δὲ ποιήσω αὐτὸν ἐμancipatum, νόμιμος [h] οὖσα [47] ἡ πρᾶξις λύει τὸν νόμον, τὸν διὰ τῆς θέσεως συστάντα· τοῦ νόμου [48] δὲ μηκέτι σωζομένου, συναφίσταται καὶ ἡ φύσις, οὐκ ἔχουσα τὸν καθέξοντα· Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐκδέδωκά σοι πρὸς γάμον τὴν ἐμὴν θυγατέρα· ἐτέχθη παῖς· ἣν ὑπεξούσιός [49] σοι δηλονότι· αἰτηθεὶς παρ' ἐμοῦ, δέδωκάς μοι τοῦ-

§. IV. Habe hæc in modum præviæ contemplationis. Quum aliquem in adoptionem adſcivero, hic erit mihi filius, & lege & natura: lege quidem propter ipſam adoptionem; natura vero propter legem. Lex enim naturam in ſe continet. Eo autem uſque natura pater *hujus* filii eſſe cenſeor, quouſque adoptionis *cauſa* viget. Quod ſi eum emancipavero, 310 actus hic legitimus diſſolvit legem, ex adoptione conſtitutam: lege autem haud amplius ſervata, etiam natura ſimul abſcedit, non habens quo continebatur. Poſtquam tibi hæc ſunt prægnita, vide reliquum argumentum: collocavi tibi in matrimonium filiam

42. κεντραταβούλας ante F. 43. ἢ ὁ ἔγγ. F. 1. ἢ ἤγγ. Goth. & F. 2. 44. οὐσίαν F. 45. ἐσί μοι F. 46. αὐτὴν de: F. 47. ἡ de: F. 48. δὲ de: F. 49. σοι F.

d. Itaque apud Juſtin. legend. *& inter cæteros*, ut in Edit. Cuj. FABR.

e. Suis præteritis teſtamentum ipſo jure nullum eſt. ſuis exheredatis querela inofficioſi ſubvenitur. emancipatis autem præteritis bonorum poſſeſſione contra tab. emancipatus enim præteritus à patre, adfectus injuria dicitur, l. pen. C. *de fideicomm.* FABR. I.

f. Et legendum igitur apud Juſtin. *promittit.* [D. GOTH.] ut in l. 7. C. *comm. de ſucceſſ.* nam Baſilica habent, ἐπήγγελται. FABR.

g. Schol. τουτέστι τὸ ἥμισυ μέρος τῆς οὐσίας, *ſemiſſem hereditatis.* FABR.

h. Emancipatio, νόμιμος πρᾶξις, hoc eſt *actus legitimus* dicitur: ut & §. 6. ſup. *quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur*, ubi dixi. [pag. 130. r.] D. GOTH.

De actu *adoptionis* legitimo vid. ſupra pag. 109. c. G. O. R.

i. Parens naturalis liberos quos in adoptionem dedit, nec heredes inſtituere nec exheredare compellitur: nam ei extraneorum loco ſunt. Scribit tamen Val. Max. lib. 7. c. 7. §. 2. M. Annejum M. Carſeolani filium à Sufenate avunculo ſuo adoptatum, teſtamentum naturalis patris, quo præteritus erat, apud Centumviros reſcidiſſe. Verum ipſe Valerius ſignificat, adverſus teſtamentum legitime factum M. Annejum obtinuiſſe propter arctiſſimum inter homines procreationis vinculum, id eſt, ob liberorum favorem præcipuum: namque

τοῦτον εἰς υἱοθεσίαν· ζητοῦμεν, τίς ἐξ ἡμῶν 50 προτιθέμενος ἀναγκάζεται φροντίδα τούτου τίθεσθαι· καὶ λέγομεν, ὅτι 311 ἐγὼ, ὁ θετὸς πατήρ· διὰ γὰρ τῆς θέσεως ἔοικεν οὗτος τοῖς ἀπὸ γάμων νόμων τεχθεῖσί μοι· ὥστε οὖν, ὥσπερ τὸν νόμιμόν μου υἱὸν τὸν ὑπεξούσιον ἀναγκάζομαι γράφειν κληρονόμον, ἢ κατὰ τὰ προειρημένα ἐξεφεδατεύειν, οὕτω καὶ τὸν θετόν· σὺ μέντοι ὁ φυσικὸς [i] πατὴρ οὐκ ἀναγκάζῃ αὐτὸν γράφειν κληρονόμον· οὐδὲ γὰρ νόμιμός σου υἱός ἐστιν, οὐδὲ γὰρ ἔχεις αὐτὸν ὑπεξούσιον· οὐδὲ φύσει, 51 ἐπειδὴ διὰ τοῦ 312 νόμου ἐγὼ ὁ θετὸς δοκῶ [k] φυσικὸς εἶναι αὐτοῦ πατήρ. 52 οὐδεὶς δὲ δύο [l] φυσικοὺς πατέρας ἔχειν δύναται. Εἰ δὲ ποιήσω αὐτὸν ἐμαγκίπατον, οὔτε κατὰ τὸ πολιτικὸν, οὔτε κατὰ τὸν πραίτωρα, μεταξὺ τῶν παίδων 53 συναριθμηθήσεται· ἐκεῖνον ἐγὼ μὲν οὐκ ἀναγκάζομαι γράφειν αὐτὸν κληρονόμον, οὐδὲ 54 ὁ φυσικὸς πατὴρ ἀναγκασθήσεται τοῦτο πράττειν· ἔτω γὰρ ἔσται 55 οὗτος ὁ παῖς, ὥσπερ εἰ [ἐκ τοῦ σοῦ]

filiam meam. natus est filius. in tua scilicet erat potestate. rogatus a me dederas eum mihi in adoptionem. Quærimus, uter nostrum testamentum faciens hujus curam agere debeat? Et dicimus, me, patrem adoptivum; namque per adoptionem hic similis est natis mihi ex legitimis nuptiis. Itaque, sicut filium meum legitimum in potestate *mea constitutum* cogor heredem scribere, aut secundum supra dicta exheredare, ita & adoptivum. Tu vero, pater naturalis, non cogeris eum heredem scribere: neque enim lege tibi est filius, namque eum in potestate non habes; neque natura, quoniam per legem ego *pater* adoptivus videor ejus naturalis esse pater: nemo autem duos patres naturales habere potest. Quod si eum emancipavero, neque jure civili neque a Prætore inter liberos connumerabitur. Itaque nec ego cogor eum scribere heredem, nec pater naturalis hoc fa-

50. προαθέμενος F. 51. ἐπεὶ γὰρ διὰ τοῦ νόμου ἔχω αὐτὸν ἐγὼ ὁ θετὸς πατὴρ υἱὸν, καὶ φύσει δοκῶ εἶναι πατήρ. F. 52. οὐδεὶς - - - δύναται. Hæc cum intermediis desunt F. etsi Latine habet. 53. ἀριθμ. F. 54. ὁ de: F. 55. ἔτως, ὡς εἰ Goth.

que ipso jure filius hic præteritus quæri [queri] non poterat, ut innuit quoque Valerius his verbis: *& aliquantulum adjuvabat heredes, quod M. Annejus in Sufenatis familiam ac sacra transferat:* quasi diceret, necesse non fuisse, ut filium heredem vel exheredem scriberet, quamdiu esset in adoptiva familia. Ex Constitut. Justiniani, si pater naturalis extraneo filium dederit in adoptionem, à familia patris non abdicatur, & jus sui heredis retinet. Si vero pater alii parenti filii, avo puta, vel proavo paterno, aut materno, in familiam ejus transit, patri autem naturali extranei loco est, l. pen. C. *de adopt.* FABR. I.

Pater naturalis filium in adoptionem datum ante l. pen. C. *de Adopt.* heredem scribere non debebat. Sed nodus difficillimus est apud Val. Max. VII. 7, §. 2. quem solvere tentavit Fabr. ad THum, & felicior Cl. Schulting. *exercit. ad d. l. Valerii* post Torrenii editionem, OTTO *in Comment.*

k. Non hoc vult, omnem adoptivum patrem filio adoptivo naturalem patrem esse: nec enim adoptivus filius extraneo parenti adoptivo filius est naturalis: sed in hypothesi hujus paragraphi adoptatum fingi à patre naturali. D. GOTH.

Hypothesis falsissima: nec enim observavit Gothofredus, jus vetus, non novum, hic referri a paraphraste: vid. pr. & fin. sequentis §. 5. G. O. R.

l. Quod hic dicitur, *Neminem duos simul patres naturales habere posse*, referri debet ad patrem proprie ac vere sumptum: ut patris appellatione avum aut deinceps personas haud intelligamus Nec enim ita rerum ipsarum natura prohibet, uni ac eidem plures parentes esse naturales. D. GOTH.

σοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς γέγονεν ἐμαγκίπατος.

§. V. Αλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τὸ παλαιὸν διάταξις [m] δὲ γέγονε τῆ ἡμετέρου βασιλέως, μηδεμίαν εἶναι βουλομένη διαφορὰν ἐν [56] διαθήκη ἀρρένων καὶ θηλειῶν· ἑκάτερον γὰρ πρόσωπον [n] πρὸς παίδων γέννησιν ἐπιτήδειον ὁμοίως ἡ φύσις προήγαγε· καὶκεῖθεν δῆλον, μὴ εἶναί τινα μεταξὺ αὐτῶν διάκρισιν, ἐξ ὧν ὁ δυωδεκάδελτος ἐξ ἀδιαθέτου ὁμοίως ἄρρενας καλεῖ καὶ θηλείας· καὶ ὁ πραίτωρ [57] δὲ ἀκολουθήσας φαίνεται τῷ δυωδεκαδέλτῳ· ἁπλοῦν τοίνυν καὶ ὅ- 314
μοιον εἰσηγήσατο νόμον ἐπὶ υἱῶν καὶ θυγατέρων, καὶ πάντων τῶν ἐξ ἀρρενογονίας καταγομένων, οὐ μόνον τεχθέντων ἤδη, ἀλλὰ καὶ κυοφορουμένων, καὶ οὐ μόνον ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ ἐμαγκιπάτων· καὶ ἐκέλευσεν, εἴτε σοῦοί εἰσι παῖδες εἴτε ἐμαγκίπατοι, εἰ μὴ γράφονται κληρονόμοι, nominatim αὐτοὺς ἐξηρεδάτους γίνεσθαι· πραι- 315
τερητευθέντες γὰρ ὡσαύτως [o] ἀκυροῦσιν ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς τὴν διαθήκην, εἴτε σοῦοί εἰσιν εἴτε ἐμαγκιπάτοι, εἴτε εἰσὶν ἐν φύσει,

facere cogetur. Talis enim erit hic filius, ac ſi a te, naturali patre, emancipatus fuiſſet.

§. V. Verum hæc quidem ſecundum *jus* vetuſtum: ſed facta eſt conſtitutio Imperatoris noſtri, nullam eſſe volens differentiam in teſtamento maſculorum ac feminarum. Utramque enim perſonam ad liberorum procreationem natura perinde produxit: atque inde manifeſtum *eſt*, non eſſe aliquod inter eos diſcrimen, quod *Lex* XII. Tabb. ab inteſtato æque maſculos ac feminas vocet. Etiam Prætor *Legem* XII. Tabb. ſecutus videtur: ſimplex igitur & ſimile introduxit jus in filiis & filiabus, atque omnibus ex virili ſexu deſcendentibus, non modo jam natis, ſed etiam qui in utero ſunt; neque ſolum in poteſtate *conſtitutis*, ſed & emancipatis: ac juſſit, ſive ſui ſint liberi ſive emancipati, niſi heredes ſcribantur, nominatim eos exheredari. Præteriti enim itidem infirmant ex ipſa ſcriptura teſtamentum, ſive ſui ſint ſive eman-

56. διαθήκαις F. 57. δὲ de: F.

m. L. 4. C. *de liberis præteritis.* D. GOTH.

n. Lege 14. C. *de legit. her.* Nov. 18. FABR. I.

o. Ex l. ult. C. *de lib. prater.* petenda eſt interpretatio hujus §. Omnes per virilem ſexum deſcendentes inſtituendi, vel nominatim exheredandi ſunt, ſublata differentia inter maſculos & fœminas, filios & cæteros deſcendentes. non eſt verum, filii emancipati præteritione teſtamentum ipſo jure nullum eſſe: ſui præterito datur bonorum poſſeſſio contra tabulas; poſtumi præteriti nativitate rumpitur teſtamentum. Theophilus hac interpretatione adjuvandus eſt, ut errore liberetur. [Hanc inter ſuos & emancipatos differentiam contineri putat Thalelæus his verbis, l. 1. §. 1. C. *comm. de manum.* „in aliis pene omnib. nulla eſt inter liberos „diſcretio". καλῶς εἶπε, τὸ ἀρεσθὲν, ἐπειδὴ οἱ μὲν ὑπεξούσιοι *prateriti* γινόμενοι, ἀφανίζεσι παντελῶς τὴν διαθήκην. οἱ δὲ *emancipati* τὴν *contra tabulas* ἔχουσιν. ex Edit. 1.] [Novo jure quia ſine certæ cauſæ adjectione exheredatio non procedit, poſtumi non exheredantur: nam qui nondum natus eſt, juſtas iraſcendi cauſas præbuiſſe intelligi non poteſt. *ex Edit.* 2.] FABR.

Adde, ſi vis, Eg. Baronem p. 197. & Vinnium p. 337. quamquam contra ſentiunt Broëus & Vultejus *in Juriſpr. Rom.* Quod autem Baro ibidem ſubjungit: „ſane ſi poſthumi, vel quaſi poſthumi „non adgnaſcantur, non infirmabitur teſtamen„tum: etſi Th. contradicat": fateor me non intelligere, nec ſcire ubi Th. huic veritati veriſſimæ ac vel pueris notæ contradicat. G. O. R.

p. ἐν

p φύσει, ἢ καὶ πόστοῦμοι ὄντες μὴ ταῦτα τεχθῶσιν.

mancipati, ſive in *rerum* natura *jam* ſint, ſive etiam poſtilla naſcantur poſtumi.

Ἐπὶ δὲ τοῖς θετοῖς παισὶν, ἰδιάζουσάν τινα ἐπενόησε παρατήρησιν ἐν ἑτέρᾳ αὐτοῦ διατάξει q ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἣν τέθεικε περὶ τῶν υἱοθετουμένων.

In filiis autem adoptivis ſpecialem quamdam adinvenit obſervationem in alia conſtitutione ſua Sanctiſſimus Imperator noſter, quam fecit de adoptandis.

§. VI. Στρατιώτης r ἐν ἐξπεδίτῳ διάγων διέθετο· τοὺς 58 οἰκείους παῖδας ὄντας ἐν φύσει, ἤγουν κυοφορουμένους, ὅτε κληρονόμους ἔγραψεν, οὔτε nominatim ἐξεκεδάτευσεν, ἀλλ' ὕβρισεν 59 αὐτοὺς παραιτεγιτίωνι· ζητῶμεν, εἰ ἔῤῥωται αὐτοῦ ἡ διαθήκη; καὶ φαμὲν, ὅτι εἰ μὴ ἠπίστατο τέτους ὄντας, καὶ μνήμην αὐτῶν οὐκ ἐποιήσατο, ἡ σιωπὴ ἀντὶ nominatim ἐξεκεδατίωνος παραλαμβάνεται, ὡς βούλονται αἱ βασιλικαὶ s διατάξεις, καὶ ἔῤῥωται αὐτοῦ ἡ διαθήκη· εἰ δὲ ἠγνόει, ipſo jure ἀνυπόστατός ἐστιν αὐτοῦ ἡ διαθήκη. 316

§. VI. Miles in expeditione agens teſtatus eſt: ſuos filios qui in *rerum jam* natura aut in utero *adhuc* erant, neque heredes ſcripſit, neque nominatim exheredavit, ſed præteritione eos notavit. Quærimus, an ejus teſtamentum ratum ſit? Et dicimus, ſiquidem eos ſcivit exſtare, neque eorum mentionem fecit, ſilentium pro *facta* nominatim exheredatione accipi, ut volunt conſtitutiones Principales, ratumque eſt ejus teſtamentum: ſi vero ignoravit, ipſo jure teſtamentum ejus eſt invalidum.

§. VII. Μητὴρ ἤγουν πάππος μητρὸς διατιθέμενοι, οὐκ ἀναγκάζονται τοὺς ἰδίους παῖδας γράφειν κληρονόμους ἢ ἐξεκεδατεύειν, ἀλλὰ δύνανται τέτους παρασιωπᾶν· t ἡ γὰρ σιωπὴ τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πάππου 317

§. VII. Mater vel avus maternus teſtamentum condentes, non coguntur ſuos liberos heredes ſcribere aut exheredare, ſed poſſunt eos ſilentio præterire. Nam ſilentium matris & avi

58. δὲ ad: F. 59. αὐτοὺς de: F. Sequentem vocem & ſimiles hinc incipit Vigliana editio per ω ſcribere, & cum ea reliquæ præter Lovan.

p. ἐν φύσει εἶναι dicuntur, qui *in utero* ſunt, ſed & *in rerum natura* eſſe. l. 26. D. *de ſtatu.* & alibi, *perinde ac ſi in reb. humanis.* l. 7. D. *de ſtatu.* ac *jam nati.* l. 2. §. 6. D. *de excuſ. tut.* non tamen proprie *homines* l. 9. in fin. D. *ad l. Falcid.* D. GOTH.

q. l. penult. C. *de adopt.* D. GOTH.

r. L. 7. l. 33. D. *de Teſtam. mil.* GEN. ED. Scholiaſtes: ἐν τῷ πολέμῳ, ἤγουν ἐν τῷ ἐξερχίτῳ. vide ſupra ad tit. *de militari teſtam.* Theophan. in Juſtiniano: ὅπισθεν τοῦ ἐξερχίτου [*ſic*] αὐτῶν. FABR.

s. Gordiani & Philippi l. 9. & 10. Cod. *de teſt. militis.* D. GOTH.

Sive miles, ſive paganus ignorans ſe filium habere, eum præterierit, teſtamentum non valet, l. 2. D. *de man. teſt.* l. 9. & 10. C. *de teſt. milit.* FABR.

t. Exheredare ſilentio liberos ſuos poteſt mater, avuſque maternus, ut hic: ſed & miles l. 10. Cod. *de teſtamento militis.* Qui ita exheredati, jure civili ac Prætorio deſtituti, querelam tamen inofficioſi habent. D. GOTH.

Præteritio matris, ſive ſciat ſive ignoret, an habeat liberos, habetur pro exheredatione, ſed hoc inter errantem & ſcientem intereſt, quoniam illo caſu legata non intercidunt: ſervantur quoque libertates, l. 28. D. *de inoffic. teſtam.* quia furoris, aut dementiæ color obtendi non poteſt in errante. FABR. I.

u. Errore

πάππω τοσοῦτον *59 ἰσχύσειν, ὅσον ἡ τοῦ πατρὸς ἐξεφεδατίων. οὐδὲ γὰρ μητὴρ τὸν υἱὸν ἢ ὁο τὴν θυγατέρα, οὐδὲ πάππος τὸν ἀπὸ θυγατρὸς ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἀναγκάζονται γράφειν κληρονόμους ἢ ἐξεφεδατεύειν· 318 ἀμέλει παραιτέγιτοι γενόμενοι οὐδὲ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς βοηθοῦνται νομοθεσίας, οὐδὲ ὁ πραίτωρ τὴν 61 contra tabulas αὐτοῖς ἐπαγγέλλεται διακατοχήν· ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σούων, 62 ἤτοι u τῶν παυομένων σούων τρακταζεται. Εσται δὲ αὐτοῖς ἑτέρα πρὸς 63 τοῦτο βοήθεια, ἣν ἐροῦμεν x μικρὸν ὕστερον.

avi *materni* tantumdem valet, quantum patris exheredatio. Neque enim mater filium vel filiam, neque avus ex filia nepotem vel neptem, heredes scribere aut exheredare coguntur. Quare præteriti, neque jure civili adjuvantur, neque prætor bonorum possessionem contra tabulas iis pollicetur: hæc enim in suis, vel qui sui esse desierunt, tractantur. Sed *superer*it iis aliud ad hoc auxilium, quod paulo post dicemus.

*59. Lego ἰσχύει. G. o. R. Potuisses etiam conjeciisse, ἰσχύσασ' εἰσιν: ni mavis, ἰσχύσασα sc: εἰσιν. GAVEL. 60. τὴν de: F. 61. κοντρακταβούλλας ante F. 2. quæ habet κόντρα τάβυλας. Ego constantiæ ergo Latine malui. 62. οὐ μέντοι ante F. 2. qui in utraque τῶν παυσαμένων dedit. *vid. Not.* u. 63. τούτοις ante F.

u. Errore manifesto, cum aperte constet, haud minus emancipatos, quam suos ad eam bon. poss. admitti, l. 1. §. 2. D. *de Bon. poss. c. tab.* Sed & illud quam inepte, *Qui sui esse desinant!* quasi unquam cœperint esse, aut desinat quod nunquam fuerit, l. 96. D. *de Cond. & dem.* sed ego non difficulter adducar, ut mendum subesse credam, neque οὐ μέντοι, sed ἤτοι, legendum esse, ut verbo παύεσθαι tam emancipandi effectus insit, quam aliter de potestate patris exeundi, d. §. 2. CURT. EIKAZT. II. *cap. ult.*

Corruptus videtur locus, qui de Jure Civ. & Prætorio agens, quod æque filio adv. testamentum matris non succurrit, ait: ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σέων, οὐ μὴν τοι τῶν παυ. ἤ. σέων τρακτ. Videtur autem loco negativæ hujus οὐ substituenda disjunctiva ἢ, ut singulis singula reddantur, np. Jus Civ. suis hæredibus; prætorium iis, qui sui esse desierunt. BALDUIN. *in Comment.*

Theophilus hoc loco emendandus est in versiculo ταῦτα γὰρ ἐπὶ τῶν σέων οὐ μήν, &c. lege καὶ τῶν πανομένων, &c. BARO *in Comment.*

Sic ad litteram hæc scripta invenio: Sed πανομ. typorum esse errorem, ut bis apud seq. Ernstium, nemo ambiget. Idem statuendum quidem de μένων pro μέν τοι: sed hoc aliam quoque lectionem mihi suppeditat, quam tamen nemini obtrudo: τ. γ. ἐ. τ. σεων, ἢ μόνων τῶν παυ. &c. G O. R.

Pro οὐ μέντοι τῶν πανομένων. Malim καὶ τῶν πανομένων hæc enim & iis, qui sui esse desierunt, constituta sunt. ERNST.

Bonorum possessio contra tabulas datur liberis suis, aut qui sui esse desierunt, id est, qui emancipatione, vel alias exierunt de patris potestate, si neque instituti sint, neque rite exheredati, l. 1. l. 8. §. 3. D. *de bon. poss. contra tab.* l. 2 C. *eod.* l. 15. D. *de legat. præst.* non his qui nec sui sunt, nec esse desierunt. [THus opinor, scripserat: ἐπὶ τῶν σέων, καὶ ἐπὶ τῶν παυσαμένων. *Edit.* 1.] [Putabam Theophilum scripsisse: ἐπὶ τῶν σούων, καὶ ἐπὶ τῶν παυσαμένων. Sed scripti Codicis lectio, quem consului, magis placet. *Edit.* 2] Ad testamenta igitur fœminarum edictum contra tab. bonorum possessionis non pertinet, quia suos heredes non habent, l. 4. §. 2. D. *de bon. poss. contra tab.* nec desinere habere possunt, l. 13. D. *de succ. & legit. hered.* Vide Th. inf. *de inoff. test.* in princ. FABR.

x. Hoc est, inf. tit. *de Inoffic. testam.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΕΝΣΤΑΣΕΩΣ [a].]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ.

ΜΕτὰ τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐπὶ τῇ 319
ϛνστάσει καὶ ἐξεῤῥεδατίωνι τ παίδων ἐποιησάμεθα, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, [1] καὶ ὁπόσα ἄλλα πρόσωπα δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους. Γράφειν δὲ δυνάμεθα [2] τοῦτο μὲ οἰκέτας, τοῦτο δὲ ἐλευθέρους· καὶ οὐ μόνον ἡμετέρους, ἀλλὰ καὶ ἀλλοτρίους οἰκέτας. Αλλὰ τοὺς 3 μὲ ἡμετέρους [b] οἰκέτας πάλαι μὲν, [c] κατὰ τὴν τῶν πλειόνων νομικῶν γνώμην, οὐχ ἑτέρως, εἰ μὴ cum libertate, γράφειν ἐξῆν· σήμερον δὲ καὶ δίχα 320
ἐλευθερίας ἡ τοῦ οἰκέτου ἔνστασις ἔρρωται,

ἐκ

DE HEREDIBUS INSTITUENDIS.

TITULUS XIV.

POst doctrinam, quam de inſtitutione & exheredatione liberorum tradidimus, neceſſe eſt dicere, quas etiam alias perſonas poſſimus heredes ſcribere. Scribere autem poſſumus tam ſervos quam liberos, nec ſolum noſtros ſed etiam alienos ſervos. Sed olim quidem ſervos noſtros, ſecundum plurium prudentum ſententiam, non aliter, niſi cum libertate, ſcribere licebat: hodie vero etiam ſine libertate inſtitutio ſervi valet, ex conſtitutione Imperatoris

1. καὶ de: F. 2. τοῦτο μὲν ἐλ. τοῦτο δὲ οἰκ. καὶ οἰκ. ἡμετ. ἔτι δὲ καὶ ἀλλ. F. 3. μὲν de: F.

a. Vel ϛνστάσεως 35. *Eclog.* 9. adde tit. *Digeſtorum & C. de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

Scil. Gothofredus in Græca Rubrica hic dederat καταστάσεως, quum ipſe in Indice Titulorum præfixo cum aliis omnibus ϛνσ. recte habeat. G. O. R.

Heredis inſtitutio non ex verbis legis 12. tabularum deſcendit, ſed ex prudentium ad leges interpretatione, quibus placuit, ſine heredis inſtitutione nihil in teſtamento ſcriptum valere. quæ quidem inſtitutio primum in tabulis locum obtinebat. Horat. Serm. 2. 5. — *quid prima ſecundo Cera velit verſu: ſolus, multisne coheres.* Schol. „*prima* „ *cera:* prima tabula: nam in primæ tabulæ ſe„ cundo verſu heredis nomen continetur". Juvenalis Satira 4. & ibidem Scholiaſtes. Apul. in Apol. *Qui teſtatur*, inquit Sabinus, *ab heredis inſtitutione plerumque debet initium facere teſtamenti*, l. 1. D. *de hered. inſt.* in qua videtur παρέλκειν τὸ *plerumque*, ut arguit Ulp. nota. vel certe interjectum eſt à Tribuniano propter l. 24. & 25. C. *de teſtam.* quia vis & poteſtas teſtamenti ab heredis inſtitutione incipit, Ulp. t. 24. Cætera vero, ut puta mandata, commendationes, legata, adoptiones in ima cera ſcribebantur. Itaque recte hodie legitur apud Sueton. in Julio cap. 83. in hunc modum: *Noviſſimo teſtamento tres inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octavium ex dodrante. L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante reliquo. in ima cera, C. Octavium etiam in familiam, nomenque adoptavit.* Sic eum locum emendavit Juſt Lipſ. Elect. 1. 20. poſt Joann. Mercerium opinion. 1. cap. 12. Nicolaus Damaſcenus ἐκ τοῦ βίου Καίσαρος, de teſtamento Jul. Cæſaris: ϛν δὲ ταῖς διαθήκαις αὐτὸς υἱοῦται, ἄπαις ὢν ἀῤῥένων παίδων, καὶ κληρονόμον ἀποδείκνυσι τῆς τύχης πάσης· τετάρτην δὲ μοῖραν τῶν χρημάτων τοῖς ἄλλοις διένειμε φίλοις τε καὶ ἀγοῖς. Cum autem placeret prudentibus heredis inſtitutionem, veluti caput & fundamentum eſſe totius teſtamenti, quemadmodum heres inſtitui, aut exheredari deberet, iidem prudentes conſtituerunt, ejuſque rei formulas compoſuerunt, Ulp. tit. 21. FABR. I.

b. Ulpian. XXII. §. 7. D. GOTH.

c. Obtinet ſententia plurimorum c. ult. ext. *de his quæ ſi. à maj. part.* cap. 6. Syn. Nic. l. 36. D. *de rejudic.* nam pro eo eſt, ac ſi omnes in eam ſententiam ierint. Theophyl. in Euang. M. c. 1. πολλοὺς ἀντὶ τοῦ πάντας· οἱ γὰρ πάντες, πολλοί. Et ex diverſo, πάντες ἀντὶ τοῦ πολλοί. Orig. in Joan. c. 3. vſ. 25. apud auctorem *Catenæ Græc. PP. in S. Joh.* FABR. I. *cum Add.*

ἐκ διατάξεως [d] τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις καὶ sine libertate γραφέντας αὐτοὺς ἀκωλύτως ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ· τοῦτο δὲ οὐ κατὰ καινισμόν τινα ἡ αὐτοῦ διάταξις εἰσήγαγεν, ἀλλὰ γνώμῃ νομικῶν ἀκολουθήσασα. Ατιλίκινος γοῦν ὁ νομικὸς ἐ- 321
δέξατο, καὶ sine libertate τὴν τοῦ οἰκέτου καλῶς ἔνστασιν γίνεσθαι· ὡς [4] ἀναφέρει αὐτὸν Παῦλος [e] ὁ σοφώτατος, τοῦτο μὲν ἐν τοῖς [5] ad Masurium Sabinum αὐτοῦ βιβλίοις, τοῦτο δὲ ἐν τοῖς ad Plautium. Ημέτερος [f] δὲ οἰκέτης [6] νοεῖται καὶ ἐκεῖνος, οὗ τὸν οὐσούφρουκτον ἑτέρῳ παραχωρήσαντες, γυμνὴν ἐπ' αὐτῷ περιεταξίαν ἔχομεν.

ris noſtri, quæ etiam eos ſine libertate ſcriptos citra impedimentum ad hereditatem vocat. Hoc autem non per innovationem quamdam conſtitutio ejus introduxit, ſed ſententiæ Juriſconſultorum obſecuta. Atilicinus enim Juriſconſultus recepit, etiam ſine libertate inſtitutionem ſervi recte fieri: ut refert de eo prudentiſſimus Paulus, cum in libris ſuis ad Maſurium Sabinum, tum ad Plautium. Noſter autem ſervus intelligitur & ille, cujus uſumfructum alii concedentes, nudam in illo proprietatem habemus.

Εστι δὲ εὑρεῖν [g] ἓν παράδοξον θέμα, 322
πότε τις τὸν [7] οἰκέτην οὐδὲ cum libertate γράφει κληρονόμον ἰσχυρῶς, καὶ τοῦτο διατάξει περιέχεται Σεβήρου καὶ Αντωνίνου τῶν θειοτάτων, ἥτις χώραν [8] ἔχει ἐπὶ τοιούτου θέματος· ἀπέθετό τις κατηγορίαν κατὰ Τιτίας, λέγων αὐτὴν [h] ὑπὸ Στίχου τοῦ ἰδίου οἰκέτου μοιχεύεσθαι· μήπω περαιωθέντος τοῦ δικαστηρίου ἡ εἰρημένη Τιτία τελευτῶσα τὸν εἰρημένον Στίχον cum libertate ἀνεστήσατο κληρονόμον· ἐπὶ τὴν ἐκείνης τελευτὴν ζήτησις γέγονεν, εἰ ἔρρωται

Invenire autem licet unum caſum mirabilem, ubi quis ſervum nec cum libertate valide heredem ſcribit; atque hoc conſtitutione divorum Severi & Antonini continetur, quæ locum habet in hac ſpecie: Inſtituit quis accuſationem adverſus Titiam, dicens eam a Sticho ſervo ejus adulteratam. Finito nondum judicio Titia prædicta moriens dictum Stichum cum libertate heredem inſtituit. Poſt illius mortem quæſtio orta eſt, an

4. Inſolita locutio: vid. *Gloſſar. Theoph.* G. O. R. 5. ἀδ Μασέλιυμ, & mox ἀδ Πλάυτιουμ ante F. qui tamen *Maſſurium* duplici S male ſcribit. Vid: OTTO in Not. Crit. & ad I. Tom. Theſ. 6. ποειτας F. 1. ποιεῖτας F. 2. Sic error errorem trahit. 7. ἴδιον ad: F. 8. ἔχε καὶ F. 1. ἔχειν ὡς F. 2.

d. L. penult. C. *de neceſſariis ſervis heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

e. L. 5. C. de Nupt. *reſponſum viri prudentiſſimi Pauli.* Juſtin. ad Anteceſſ. *pro reſponſis prudentiſſimi Pauli.* FABR.

f. *Noſtrum* dicitur id etiam, cujus uſusfructus alienus eſt, *ut hic*, adde l. 25. D. *de verb. ſignific.* & per contrarium *alienum* id dicitur, in quo uſumfructum habemus, in f. inf. *eod.*. D. GOTH.

g. L. 48. §. 2. D. *de heredib. inſtituendis.* D. GOTH.

h. Rectè ἔνοχον id eſt *maculatum* dixit, non κατηγορέμβρον. nec enim duo, mas ſcilicet & fœmina, rei adulterii ſimul fieri poſſunt. l. 8. C. *ad l. Juliam de adulteriis:* atque ita in l. *his verbis.* 48. §. 2. D. *de heredib. inſtituendis* legendum videtur *maculatum*, non *accuſatum.* D. GOTH. *cum Cujac.*

Græci ad l. 1. C. *qui non poſſ. ad libert. perv.* σημείωσαι καὶ ἕτερον μηδὲ μετὰ ἐλευθερίας δυνάμβρον γραφῆναι κληρονόμον, καὶ περίθες αὐτὸν τῷ δούλῳ τῷ ὑπονοηθέντι ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς δεσποίνης, ὅσις οὐδὲ αὐτὸς δύναται ἐλεύθερος γενέσθαι. FABR. I.

ὑπο-

ται τὰ τῆς ὑποστάσεως; καὶ οἱ εἰρημένοι 323 an inſtitutionis *jus* valeat? & dicti D. Θειότατοι βασιλεῖς ἀντέγραψαν, τὸν οἰκέτην ἔνοχον [h] ὄντα τῇ μοιχείᾳ οὐκ ἰσχυρῶς ἐν τῇ διαθήκῃ ἐλευθερῶσθαι, [i] πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ δικαστηρίου, [k] ὑπ' ἐκείνης αὐτοῦ τῆς δεσποίνης, ἥτις ὡς ὑποπεσοῦσα τῷ ἐγκλήματι κατηγορεῖται· ὥστε οὖν ἡ ἔνστασις ἡ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γενομένη [9] δῆλῳ πάσης ἰσχύος ἐστὶν ἐκτός. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, καὶ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην καλῶς γράφειν ἡμᾶς κληρονόμον, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἀλλότριός ἐστι κἀκεῖνος, ἐφ' ᾧ ὁ τεστάτως ἐσθέρκτον εἶχεν.

Imperatores reſcripſerunt, ſervum adulterii reum in teſtamento non valide manumitti ante judicii finem ab ea domina ſua, quæ tamquam crimini obnoxia accuſatur. Itaque inſtitutio in hujuſmodi ſervo facta extra omnem vim eſt. Quoniam vero diximus, nos etiam alienum ſervum recte heredem ſcribere, ſcire debes, alienum eſſe eum quoque, in quo teſtator uſumfructum habet.

§. 1. Ηνίκα δὲ τὸν ἐμὸν οἰκέτην γράφω 324 κληρονόμον cum libertate, [10] ἢ ſine libertate, (ἀδιάφορον γὰρ, καθὰ λέλεκται) εἰ [l] μὲν μένει τελῶν ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν, ἐλεύθερος γενήσεται καὶ νεκεσσάριός μοι κληρονόμος. Εἰ δὲ ἐπιζήσας [m] τῇ ἀληθήκῃ τοῦτον ἐλευθερώσω, βολουντάριος γενήσεται κληρονόμος, ἐν παῤῥησίᾳ ἔχων τὸ ἀδιτεῦσαι ἢ μή· νεκεσσάριος γὰρ οὐ δύναται εἶναι, [11] οἷα τὰ δύο ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου [n] μὴ δυνάμενος ἔχειν ἀληθήκης, τοτέστι τὴν [12] κληρονομίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

§. 1. Quando autem ſervum meum heredem ſcribo cum libertate, aut ſine libertate, (indifferens enim, ſicut dictum eſt) ſi quidem in dominio meo permanet, liber fiet & neceſſarius mihi heres. Quod ſi teſtamento ſupervivens eum manumiſero, voluntarius fiet heres, licentiam habens adeundi nec ne. Neceſſarius enim eſſe nequit, quippe qui ex domini teſtamento utrumque habere *jam* non poſſit, id eſt hereditatem ac libertatem.

Εἰ δὲ μὴ ἐλευθερώσω [μὲ] αὐτὸν, ἐκποιήσω δὲ, κελεύσει τοῦ [13] νέου δεσπότου ἀδιτεύ- 325 Sin autem eum non manumiſero, ſed alienavero, juſſu novi domini adiens,

9. δῆλα ante F. 2. qui tamen verſionem non mutavit. 10. καὶ ante F. 11. ἴδιον F. 12. ἐλευθ. præponit F. 13. καινοῦ F.

ὑποτονοηθέντα ἐπὶ τῇ μοιχείᾳ τῆς δεσποίνης, Thalelæus ad l. 1. C. *qui non poſſ. ad libert. perv.* FABR. II.

i. Juſtin. *ante ſententiam.* Sententia eſt terminus litis, §. 2. inf. *de ſatiſdat.* τέλος τῆς δίκης, Th. ib. *finis litis.* FABR. II.

k. Melius legeretur ὑπερ id eſt ſuper illa ejus domina, [& poſtponamus τε *Cod. Niſp.*] [Sed hic locus omnino videtur corruptus. Tolerandus tamen eſt, ſi pro ὑπὸ legamus ὑπερ, & præponamus τῇ i. e. *quod ſuper illa domina eſt. Cod. Duk.*] ANON.

Putavit ergo ὑπὲρ referendum ad τῇ δικαστηρίῳ: ſed locus hic piſce ſanior, & ὑπ' regitur a verbo præcedenti ἐλευθερῶσθαι. G. O. R.

l. Ulp. XXII. §. 11. D. GOTH.

m. Hoc eſt, ſi vivo teſtatore manumiſſus. Ulp. 22. §. 12. *in princip.* D. GOTH.

n. Vellem ſcripſiſſet Th. μὴ ἔχων. FABR. I. *in Add.*

Et ego mallem, uti jam vertit Curtius. Tamen vulgatam addito *jam* vel *nunc* utcumque ſuſtinere tentavi. G. O. R.

o. Ulp. d. §. 12. in fin. [vid. l. 9. §. *ſervus* & l. 50. D. h. t.] D. GOTH. & GEN. ED. p. Ut

τεύσας P ἐκείνῳ προσπορίζει 14 τὴν κληρονομίαν· αὐτὸς γὰρ ἐκποιηθεὶς, καὶ μὴ μείνας ἐπὶ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν, οὔτε ἐλεύθερος, q οὔτε κληρονόμος εἶναι δύναται, εἰ καὶ cum libertate ἦν 15 ὑποταθεὶς· δοκεῖ γὰρ ὁ δεσπότης ἀφίσασθαι τῆς ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ δόσεως, καθότι αὐτὸν ἐξεποίησε.

iens, hereditatem huic adquirit: Ipſe enim alienatus, & in dominio meo non permanens, neque liber neque heres eſſe poteſt, etſi cum libertate fuerit inſtitutus: namque dominus a libertatis datione deſtitiſſe videtur, propterea quod eum alienavit.

Ταῦτα μὲν ἐπὶ τῷ ἡμετέρου 16 δούλῳ· εἰ 326 δὲ r τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ὑποθήσομαι κληρονόμον, εἰ μὲν μένει παρὰ 17 τῷ αὐτῷ δεσπότῃ, κελεύσει s αὐτῷ τὴν κληρονομίαν ἀδιτεύων, αὐτῷ ταύτην προσπορίζει· εἰ δὲ ἐκποιηθῇ ζῶντος τοῦ διαθεμένου, ἤγουν καὶ μετὰ τελευτὴν, πρὶν 18 ἀδιτεύσῃ κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ, τηνικαῦτα προστάξει τοῦ νέου δεσπότου ἀδιτεύειν δυνήσεται. εἰ δὲ ζῶντος τοῦ τεστάτορος ἔτυχεν ἐλεύθερος τοῦ ἰδίου δεσπότου ὁ δοῦλος ἐλευθερωθεὶς, ἢ καὶ μετὰ τελευτὴν πρὸ ἀδιτίωνος, ὡς ἐλεύθερος γεγονὼς, κατὰ τὴν οἰκείαν ἐξουσίαν ἀδιτεύσει.

Hæc quidem in ſervo noſtro: ſi vero alienum ſervum inſtituero heredem, ſi quidem apud eumdem dominum manet, juſſu ejus hereditatem adiens, hanc ei adquirit: ſed ſi alienatus ſit vivo teſtatore, aut etiam poſt mortem, antequam illius juſſu adierit, tunc novi domini juſſu adire poterit. Quod ſi vivo teſtatore ſervus a proprio domino manumiſſus fuerit, aut etiam poſt mortem ante aditionem, pro ſuo arbitrio adibit, utpote liber factus.

§. II. Ἐχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ὧν t τοὺς δεσπότας δυνάμεθα γράφειν κληρονόμους, τούτων καὶ 19 τοὺς οἰκέτας· ὁ γὰρ οἰκέτης ἀπρόσωπος ὤν, ἐκ τοῦ οἰκείου χαρακτηρίζεται δεσπότου· 20 ταῦτα προθεωρήσας, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· Τί-

327 §. II. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: Quorum dominos ſcribere poſſumus heredes, horum quoque ſervos. Nam ſervus perſonam non habens ex ſuo perſonatur domino. His præcognitis, vide reliquum ar-

14. τὸν κλῆρον F. 15. ἡ ἔνστασις F. 16. δούλῳ de: F. Mox ὑποστήσωμαι legerem. G. O. R. 17. αὐτῷ τῷ F. 18. ἀδιτεύσει ante F. 19. τὸν οἰκέτην F. 20. ταυ. προθ. de: F.

p. Ut in l. ſervum 5. D. eod. v. *Comment. in Inſtit.* FABR. II.

q. Servus enim per ſe heres eſſe non poteſt. Phœbadius Epiſc. adverſ. Arrian. *Subjectus deinde patri filius dicitur, non tamen ut filius patri, ſed ut ſervus domino, cum legamus ſervum heredem eſſe non poſſe.* FABR. I.

r. Ulp. XXII. §. 13. [l. 7. D. h. t.] D. GOTH. & GEN. ED.

s. Adde §. 3. ſup. *per quas perſonas cuique adquiritur.* D. GOTH.

t. L. 31. *in princip.* l. 52. D. *de heredibus inſtituendis.* Ulp. XXII. §. 1. D. GOTH.

u. Juſtinian. accipiendus eſt de ſervo domini jam mortui. Ratio dubitandi, quia teſtamenti facti tempore ſervus nullius eſt. decidendi, quia jacens hereditas perſonæ defuncti locum ſuſtinet, l. 31. l. 52. & l. 64. D. *eod.* [Itaque ſervus ſine domino eſſe non creditur. *ex Edit.* 2.] FABR.

Verba *poſt domini mortem* cum THo non ſunt accipienda de clauſula quadam & quaſi conditione, *Stichus poſt mortem Titii, domini ſui, mihi heres eſto:* ſed vera formula eſt: *Stichus, defuncti Sempronii ſervus, heres eſto.* Ratio dubitandi erat, quia Stichus jacente hereditate neque dominium habebat, neque ex ſua perſona poterat adire: ſed ſcrupulum

Τίτιος εἶχεν οἰκέτην λεγόμενον Στῖχον· συνεσημάμην ἐγὼ τὸν εἰρημένον Στῖχον κληρονόμον, οὕτως εἰπών· Ἔστω μοι [21] κληρονόμος Στῖχος [u] μὴ τελευτὴν Τιτίου τοῦ οἰκείου δεσπότου. Ζητοῦμεν μή τι [22] ἡ διαθήκη ἀνυπόστατός ἐστιν, ἐπειδὴ Τίτιος τελευτήσας οὐκ ἔστιν ἐν φύσει, ἵνα πρὸς αὐτὸν ὁ οἰκέτης χαρακτηρισθῇ; ἀλλ' ἤρεσεν, ὥστε τὴν ἔνστασιν [23] τῆς διαθήκης ἐρρῶσθαι. εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ περίεστιν ὁ Τίτιος, ὁ γεγονὼς αὐτοῦ δεσπότης, ἀλλ' οὖν ἔτι τὸ ἀσώματον τελεῖ τῆς κληρονομίας, καὶ ἐρεδιτάριός ἐστιν [24] οἰκέτης.

argumentum. Titius habebat ſervum nomine Stichum: ego dictum Stichum inſtitui heredem, ſic locutus: Stichus heres mihi eſto poſt mortem Titii, domini ſui. Quærimus, numquid teſtamentum ſubſiſtere nequeat, quoniam Titius defunctus in *rerum* natura non eſt, ut ex eo ſervus perſonetur? Sed placuit, teſtamenti inſtitutionem valere: licet enim vel maxime Titius haud ſuperſit, qui illius dominus fuit; attamen ad incorporale *jus* hereditatis pertinet, atque hereditarius eſt ſervus.

Μετὰ δὲ τῶν ἐρεδιταρίων οἰκετῶν ἔχομεν [25] τεσταμέντου φακτίωνα· ἡ γὰρ κληρονομία, [x] μήπω ἀδιευθεῖσα, πρόσωπον ἐπέχειν δοκεῖ τοῦ τελευτήσαντος, οὐ τοῦ ἐσομένου κληρονόμου· ὅτι γὰρ τοῦτο ἀληθές ἐστι, δῆλον ἐκεῖθεν· ἐάν τις τελευτήσῃ παῖδα κυοφορούμενον [y] καταλιπών, τὸν τοῦ τελευτήσαντος οἰκέτην καλῶς δύναμαι γράφειν κληρονόμον, καὶ μήπω τεχθέντος τοῦ ποστούμου· καίτοι τὸν ἀλλότριον ποστοῦμον (ἀλλότριος δέ ἐστιν, ὃς τικλόμυος οὐκ [26] ἔστι μοι σοῦ) [z] οὐ συγχωροῦσί μοι γράφειν οἱ παλαιοὶ κληρονόμον· καίτοι, εἰ τὸ ἀσώματον

Cum ſervis autem hereditariis teſtamenti factionem habemus. Hereditas enim, nondum adita, perſonam defuncti obtinere videtur, non heredis futuri. Nam verum hoc eſſe, inde manifeſtum: ſi quis obierit filium in utero relinquens, defuncti ſervum recte ſcribere heredem poſſum, necdum nato poſtumo: etſi poſtumum alienum (alienus autem eſt, qui natus non eſt mihi ſuus) veteres mihi non permittunt heredem ſcribere. Atqui, ſi incorporale *jus* hereditatis perſonam

21. Στ. κλης. F. 22. ἡ alg. de: F. 23. τῆς alg. de: F. & ſane omitti poteſt. 24. ὁ ad: F. 25. *teſtamenti* φακτ. F. 26. ἔσται F. cum Curt.

lum bene hic eximit Imp. ex l. 31. §. 1. D. *h. t.* cui non eſt contraria l. 24. D. *de Novat.* OTTO *in Comment.*

Utro modo verba Juſtiniani accipias, nam ſunt ſane ambigua, eadem manet juris quæſtio, eademque ratio tam dubitandi quam decidendi. G. O. R.

x. Dixi ad l. *non minus* 31. in fin. l. 52. D. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

y. Κυοφορούμενον, poſthumus, qui in utero eſt, qui poſt mortem meam naſcitur. adde autem huic loco l. 84. D. *eod.* §. 28. inf. *de legatis.* D. GOTH.

z. Nempe ex jure civili, ut inf. *de Bonor. poſſ.* §. 1. [immo pr. cap. 173—174.] Vide ad priora Baronem. ERNST.

Scholiaſtes: νόησον ἔγγονον, οἱ πάλαι γὰρ ἐ συνεχωροῦσαν [leg. συνεχώρησαν] γράφεσθαι κληρονόμον τὸν ἀλλότριον ποσοῦμον. νυνὶ δὲ ἐ κεκώλυται. imo accipe quemlibet alienum poſtumum, non nepotem ex filio emancipato. [De inſtitutione poſtumi alieni vid. inf. *de Legat.* §. 28. Edit. 1.] [Juſtiniani ſententia hæc eſt: Servus poſtumi heres inſtitui poteſt: non enim ſine domino eſt, cum is qui in utero eſt, pro jam nato habeatur, quoties de commodo ejus agitur, puta de hereditate, ut heic, l. 7. D. *de ſt. homin.* Edit. 2.] FABR.

μαλον τῆς κληρονομίας τὸ πρόσωπον ἐπεῖχε τῶ ἐσομένου κληρονόμου, [a] οὐκ ὀρθῶς ὁ ἐρεδιτάριος οἰκέτης ἐπὶ τῶ παρόντος [27] ἐγράφετο κληρονόμος ϑέματος.

nam obtineret heredis futuri, hereditarius ſervus in ſpecie præſenti haud recte ſcriberetur heres.

§. III. Πολλοί τινες [28] ἐδέσποζον οἰκέτου ἑνός· δύναμαι τοῦτον γράφειν κληρονόμον, καὶ ὧν ᾧ πρὸς πάντας ἔχω τεσταμέντου φακτίωνα, pro parte [b] dominica [29] (τουτέστι πρὸς τὰ μέρη τῆς δεσποτείας) ἑνὶ ἑκάστῳ ἡ ἐμὴ προσποριϑήσεται κληρονομία. 331

§. III. Plures quidam unius ſervi erant domini. Hunc poſſum heredem ſcribere, & dummodo cum omnibus teſtamenti habeam factionem, pro parte dominica unicuique mea adquiretur hereditas.

§. IV. Δύναμαι καὶ ἕνα, καὶ πολλοὺς, [30] καὶ εἰς ἀπέραντον [c] γράφειν κληρονόμους.

§. IV. Poſſum & unum, & multos, & in infinitum heredes ſcribere.

§. V. Η κληρονομία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς δυώδεκα [d] μοίρειται οὐσίας, καὶ αὕτη μὲν ἡ πᾶσα κληρονομία [31] As [e] προσαγορεύεται· ἔχει δὲ ἐν ἑαυτῇ ταῦτα τὰ μέρη, ἰδιαζούσας ἔχοντα προσηγορίας, ἀπὸ οὐσίας μεχρὶ αὐτῆς τῆς λίτρας. Εστι δὲ [32] ταῦτα· Uncia, τὸ δωδέκατον μέρος τῆς [33] κληρονομίας· Sextans, τουτέστι τὸ διόυγιον, ὅπερ ἐστὶν ἕκτον μέρος· Quadrans, τὸ τέταρτον, ὅπερ ἐστὶ [34] τρεῖς οὐγκίαι· Triens, τὸ τρίτον, ὅπερ ποιεῖ τέσ- 332

§. V. Hereditas ut plurimum in duodecim uncias dividitur, & univerſa hæc hereditas appellatur AS. Habet autem in ſe has partes, ſpecialia habentes nomina, ab uncia uſque ad *aſſem ſive* libram ipſam. Hæ vero ſunt: UNCIA, duodecima hereditatis pars; SEXTANS, id eſt, unciæ duæ, quæ eſt pars ſexta; QUADRANS, *pars* quarta, id eſt, unciæ tres; TRIENS, *pars* tertia, quæ facit

27. ϑεμ. h. l. F. 28. ἑνὸς h. l. F. 29. Sex verba ſeqq. de: F. 30. καὶ de: F. 31. Ἂς hic & poſtea ante F. 32. ταῦτα de: F. deleta interpunctione. 33. προσοίας F. 34. τριούγκιον F. 2.

a. Scholiaſt. ἐπειδὴ οὔπω ἐξῆλθεν ὁ ποσοῦμος. FABR.

b. Sic in l. *ſervus communis* 67. D. *de adquir. heredit.* hic, *pro portione dominii.* D. GOTH.

c. Puta collegium, vel corpus, certum tamen, l. 1. §. *ſi autem collegium.* 15. D. *ad Trebellianum.* Alias incerta perſona heres inſtitui non poteſt, Ulp. XXII. 6. Paul. 3. Sent. 4. §. 16. l. 9. §. *heres* D. *de heredib. inſtituend.* adde §. *incertis* 25. inf. *de legatis.* ut & incertum corpus Ulp. XXII. §. 5. D. GOTH.

d. Adde l. *ſervum* 50. in f. D. *eodem.* D. GOTH.

Aſſis diſtributio, & in heredum inſtitutione, & in aliis multis neceſſaria eſt, ut ait Voluſ. Mec. Hereditas igitur plerumque dividitur in duodecim uncias. Galen. *de cuj. an. pec. not. & med.* & ideo ſolennis diſtributio dicitur in l. 13. §. 1. D. *eod.* quia perfectus eſt numerus duodenarius, Philo περὶ φυγαδ. Diod. Sic. in Excerpt. lib. 40. Aug. in Pſal. 59. Hermias in Phædrum Platon. τελειότητος γὰρ σύμβολον, ὁ δώδεκα· καὶ τῶν ἀριθμῶν μουσικώτατος, ut ait Ariſtides περὶ μουσικῆς. & Manuel Bryennius lib. 3. Sect. 9. FABR. I.

e. Rhemm. Pal. *Nunc dico ſolida quæ ſit diviſio libræ, Sive aſſis: nam ſic legum dixere periti, Ex quo quod ſoli capimus, perhibemur habere.* vid. Auſon. *de rat. libr. vet.* Horat. Schol. in Artem. hinc heres ex aſſe, & in aſſem vendere, id eſt, in ſolidum, l. 9. D. *quib. mod. pign. vel hyp. ſol.* FABR. I.

f. Ἡμιασσάριον, Gloſſ. Lat. Gr. eſt enim aſſarium, ſive ἀσσάριον, as in Gloſſ. eiſdem. Euſtath. ad Odyſſ. η. ἀσσαρίου καυδήλας πρίω, ἤγουν, ἐξώνησαι, ex Cephiſodoro. Denique ſemis pro dimidia

rei

τέσσαρας ὐγκίας· Quincunx, τρίτον 35 δωδέκατον, ὃ ποιεῖ πέντε ὐγκίας· Semis f, τὸ ἥμισυ, ὃ ποιεῖ ἓξ οὐγκίας· Septunx, τὸ ἥμισυ 36 καὶ δωδέκαλον, ὃ ποιεῖ ἑπλὰ ὐγκίας· Bes, τὸ δίμοιρον, ὃ ποιεῖ ὀκτὼ ὐγκίας· Dodrans, τὸ δίμοιρον g καὶ δωδέκατον, ὃ ποιεῖ ἐννέα ὐγκίας· Dextans, δίμοιρον 35 ἕκτον, ὃ ποιεῖ δέκα ὐγκίας· Deunx, τὸ δίμοιρον 35 τέταρτον, ὃ ποιεῖ ἕνδεκα ὐγκίας· 37 As, δυώδεκα ὐγκίαι.

façit uncias quatuor; QUINCUNX, *pars* tertia & duodecima, quod facit uncias quinque; SEMIS, *pars* dimidia, quæ facit uncias ſex; SEPTUNX, *pars* dimidia & duodecima, quod facit uncias ſeptem; BES, duæ *partes* tertiæ, quod facit uncias octo; DODRANS, duæ *partes* tertiæ & duodecima, quod facit uncias novem; DEXTANS, duæ *partes* tertiæ & ſexta, quod facit uncias decem; DEUNX, duæ *partes* tertiæ & quarta, quod facit uncias undecim; AS, unciæ duodecim.

Οὐ πάντως 38 δὲ δυώδεκα οὐγκίας τὴν 334 οὐσίαν εἶναι δεῖ, 39 εἰς ἣν διατίθεται ὁ τεστάτωρ· τοσαῦται h γὰρ οὐγκίαι τὴν λίτραν ἀποτελοῦσιν, ὅσας ἂν ὁ 40 διαθέμενος βουληθῇ. εἰ 41 ἕνα τις ἀνεστήσατο κληρονόμον, λόγου χάριν, εἰς ἓξ οὐγκίας, ἡ πᾶσα i λίτρα ἐν ταῖς ἓξ οὐγκίαις ἐστίν· οὐδὲ γὰρ λέγομεν, ὅτι ὁ μὲν σκρίπτου τὰς ἓξ οὐγκίας λαμβάνει, οἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου τὰς ἓξ· παγανὸς k γὰρ κῆ 42 ταυτὸν ἐκ διαθέτου

Non ſemper autem patrimonium, de quo diſponit teſtator, duodecim eſſe oportet uncias: tot enim unciæ aſſem efficiunt, quot teſtator voluerit. Si quis unum, verbi gratia, heredem inſtituit in ſex uncias, totus as in ſex illis unciis conſiſtit. Nec enim dicimus, ſcriptum quidem heredem capere ſex uncias, *heredes* vero ab inteſtato *alias* ſex: paganus enim ſimul ex

35. καὶ inſerendum puto. G. O. R. 36. καὶ de: F. 37. As, ἤτοι ὅλον, ἤγουν δώδεκα ὐγκίας. F. Sic ἦγεν delend. 38. δὲ & mox τὴν περ. de: F. 39. εἰς ἃς ὁ τεστ. διατ. F. 40. διατιθεμ. F. 41. δὲ καὶ ad: F. 42. ταυτό F. 2.

rei cujuſque parte. hinc *ſemiſſem Africa* dicit Plin. l. 8. c. 6. FABR. I.

g. Poſſet etiam ἥμισυ καὶ τέταρτον definiri, aut brevius τεμοιρον vel τεμοιρία cum Xenoph. G. O. R.

h. L. 13. §. *pater familias.* 1. D. *eod.* Paul. 3. Sent. 4. §. 19. D. GOTH.

i. L. 2. §. 2. D. *de bonorum poſſeſſ. ſecundum tabulas.* D. GOTH.

Τουτέστι, κληρονόμος ἔσται πάσης τῆς οὐσίας, quaſi ſit ex aſſe ſcriptus, quod juris poteſtate fit. FABR.

k. L. 7. D. *de reg. jur.* Sed ne vitietur hæc regula, ei addendum eſt, *ab initio:* ut ſcilicet paganus ab initio pro parte teſtari non poſſit, l. pen. §. *filiuſf.* D. *de caſtr. pec.* ex poſtfacto novum non eſt, ut quis pro parte teſtatus decedat, pro parte inteſtatus. miles tamen etiam pro parte teſtatus decedit, l. 37. D. *de teſt. milit.* puta ſi caſtrenſium bonorum duntaxat heredem fecerit, vel cæterorum, l. 1. & 2. C. *eod.* Sed quia naturaliter pugnat teſtato & inteſtato decedere, & naturalis ratio auctoritate juris civilis commutari non potuit, eo colore id receptum eſt, quaſi duorum hominum duæ ſint hereditates, l. 17. §. 1. D. *eod.* l. 25. D. *fam. erc.* id eſt, difficile eſt, ut unus homo duorum vicem ſuſtineat, l. 9. D. *de pact.* Sed jure ſingulari miles duorum veluti hominum perſonam ſuſtinet: & duorum igitur hominum duo patrimonia ſunt: regulariter enim unius hominis duo patrimonia eſſe non videntur, l. 30. §. 1. D. *de excuſ. tut.* Ait denique d. l. 7. *earumque rerum naturaliter pugna eſt:* id eſt, hæc ſunt contraria, quæ

διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖσθαι οὐ δύναται, στρατιώτης [1] δὲ καὶ πάνυ· νόμος γὰρ αὐτοῖς ἐστιν ἡ ἐν ταῖς διαθήκαις ἢ βούλησις, ὡς ἔχει· ἀμέλει στρατιώτης διατιθέμενος ἐὰν εἴπῃ, Ἐστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος εἰς τρεῖς οὐγκίας, τὰς ἐννέα οἱ ἐξ ἀδιαθέτου λαμβάνουσι· Δύναται δέ τις διατιθέμενος, ὥσπερ εἰς ἐλάττονας οὐγκίας συστέλλειν τὴν λίτραν, οὕτω καὶ εἰς πλείονας ἐκτείνειν αὐτήν· οἷον, δύναται λέγειν, Ὁ δεῖνα ἔστω μου κληρονόμος εἰς ὀκτὼ οὐγκίας, καὶ ὁ δεῖνα εἰς ἑπτά.

ex teſtamento atque ab inteſtato heredes habere nequit, miles autem vel maxime; nam his voluntas, ut *cumque ſe* habet, lex eſt in teſtamentis. Adeoque miles teſtamentum faciens ſi dixerit, Ille mihi heres eſto in tres uncias, accipient heredes ab inteſtato *reliquas* novem. Poteſt autem quis teſtamentum condens, ſicuti in pauciores uncias aſſem contrahere, ita etiam in plures eum extendere. Veluti, dicere poteſt, Ille mihi heres eſto in uncias octo, & ille in ſeptem.

335

§. VI. Ἐὰν πολλοὺς γράψω κληρονόμους, θέλω δὲ αὐτοὺς ἐξ ἴσου τὴν ἐμὴν διαδέξασθαι οὐσίαν, ἀρκεῖ τὸ sine [m] parte γράψαι αὐτούς, λέγοντα· Ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα ἔστωσάν μου κληρονόμοι· οὐγκίας [43] γάρ μου μὴ ὀνομάσαντος, τὸ ἴσον αὐτοῖς προσγενήσεται. Εἰ δὲ θέλω ἐξ ἀνίσων μερῶν αὐτοὺς κληρονομῆσαι, τότε ex certa parte [44] αὐτοὺς γράφειν χρὴ, καὶ λέγειν· Ὁ δεῖνα εἰς τέσσαρας, ὁ δεῖνα εἰς ἕξ, [45] ἔστωσαν κληρονόμοι.

336

§. VI. Si multos ſcribam heredes, eoſque velim ex æquo meum capeſſere patrimonium, ſufficit ſine parte eos ſcripſiſſe, dicentem: Ille, & ille, & ille heredes mihi ſunto. Nam uncias me non nominante, æquum iis obveniet. Quod ſi velim eos ex inæqualibus partibus eſſe heredes, tum ex certa parte illos oportet ſcribere ac dicere: Ille in quatuor, hic in ſex heredes ſunto.

Τί δὲ, ὅτι πολλοὺς γράψας κληρονόμους ἐπὶ τινῶν οὐ ἐξεφώνησα τὸν οὐγκιασμὸν, ἐνεστησάμην δὲ ἕνα sine parte· ἆρα πόσον λήψεται ὁ sine parte; καὶ [n] λέγομεν, [46] ὅτι εἰ μὴ ὑπολιμπάνεταί τι τῇ λίτρᾳ, τυχὸν γὰρ Πρῖμον ἔγραψα κληρονόμον εἰς πέντε οὐγκίας, Σεκοῦνδον εἰς τρεῖς, Τέρτιον εἰς δύο· εἶπον δὲ, [47] Κβάρτος ἔστω μου

337

Quid vero, ſi multos ſcribens heredes in quibuſdam unciæ diviſionem expreſſi, ſed unum ſine parte inſtitui: quantum ergo capiet *ſcriptus* ſine parte? Et dicimus, ſiquidem aſſi aliquid relinquitur, forte enim Primum heredem ſcripſi in quinque uncias, Secundum in tres, Tertium in duas;

43. μὴ γὰρ F. 44. δεῖ h. l. pro χρὴ F. 45. ὁ δεῖνα εἰς οὐγκίαν, ad: F. Quidni εἰς διέγκιον, vel h. l. δύο οὐγκίας? G. O. R. 46. ὅτι de: F. 47. Καὶ ad: F. qui ſequens μου omittit.

quæ natura non recipit, Arrian. Differt. Epicteti 2. cap. 1. Macrob. 2. in ſomn. Scip. Greg. Nazianz. Orat. 46. Chryſoſtom. 1. de Prov. FABR. I.

l. L. 6. in f. D. *de teſtamen. militis.* D. GOTH.

m. L. 9. §. *heres* 12. in f. D. *eod.* 35. *Eclog.* 9. c. 9.

μου κληρονόμος, ἢ ἕτως, Κυάρτος καὶ Κουίντος καὶ Σέξτος ἔστωσάν 48 μοι κληρονόμοι· τότε λέγομεν, ὅτι εἰς τὸ διούγκιον ὁ εἷς ἢ καὶ οἱ τρεῖς, οἱ sine parte γραφέντες, ἐπιγενήσονται.

duas; & dixi, Quartus mihi heres esto, vel sic, Quartus & Quintus & Sextus heredes mihi sunto: tunc dicimus, in duas uncias illum unum, aut etiam illos tres sine parte scriptos, venturos.

Εἰ δὲ ἔφθασα τὴν λίτραν δαπανῆσαι 338 εἰς τοὺς τρεῖς, τὸν μὲ εἰς ἕξ, τὸν δὲ εἰς τέσσαρας, τὸν δὲ εἰς δύο γράψας 49 κληρονόμον, sine parte δὲ ἐπήγαγον ἕνα ἢ καὶ πλείους, τότε ἐπειδὴ οὐκ ἔστι τι ὑπολιμπανόμενον τῆς λίτρας, εἰς ὃ δύνανται ἐλθεῖν οἱ sine parte γραφέντες, τὸ ἥμισυ δοθήσεται τῷ sine parte, 50 ἢ τοῖς sine parte· ὡς δοκεῖν τὸν τεστάτωρα εἰς εἴκοσι 51 καὶ τέσσαρας οὐγκίας διατίθεσθαι. ὥστε οὖν ὁ sine parte ἢ τὸ ἐλλεῖπον τῇ λίτρᾳ, ἢ τὸ ἥμισυ τῆς λίτρας λαμβάνει. Καὶ οὐ διαφέρομαι, πότερον πρῶτος ἐγέγραπτο ὁ sine parte, ἢ μὴ πάντας, ἢ ἐν μέσῳ πάντων· παντα χοῦ 52 τὸ αὐτὸ ἔσται ἀποτέλεσμα.

Quod si assem jam consumserim in illos tres, uno in sex, altero in quatuor, tertio in duas *uncias* heredem scribens, & adjeci sine parte unum vel etiam plures: tunc quoniam nihil est relictum assi, in quod sine parte scripti venire possint, semis dabitur illi sine parte *scripto*, vel illis sine parte *scriptis*: ut videatur testator in viginti & quatuor uncias dispositisse. Itaque sine parte *scriptus* aut quod assi deest, aut dimidium assis capit. Neque distinguo, utrum primus sit sine parte scriptus, an post omnes, an in medio omnium. Ubique idem erit effectus.

§. VII. Πολλοὺς ἐνεστησάμην κληρονόμους 339 53 ex certa parte· οὐκ P ἐδαπάνησα δὲ εἰς αὐτοὺς τὴν λίτραν, ἀλλ' ἔτι ὑπελιμπάνετό τι· ἆρα τὸ ἐπολειφθὲν 54 εἰς τίνα ἐπιγενήσεται; καὶ λέγομεν, ὅτι σιωπηρῶς τοῖς γραφεῖσι προσαύξεται τὸ ὑπόλοιπον· οἷον, τρεῖς ἐνεστησάμην κληρονόμους ἀπὸ 55 τριῶν οὐγκιῶν, ὡς ἐπολιμπάνεσθαι ἄλλο τριούγκιον· 56 τὸ τριούγκιον τοῦτο

§. VII. Multos institui heredes ex certa parte: non impendi autem in eos assem, sed adhuc aliquid reliquum erat. Reliquum ergo ad quem perveniet? Et dicimus, reliquum scriptis *heredibus* tacite adcrescere. Veluti, tres institui heredes ex ternis unciis, *ita* ut aliæ tres unciæ desint. Hæ tres unciæ tacite unicuique scripto-

48. μου F. 49. κληρονόμους F. σίνε πάρτε hic & deinceps ante F. 50. ἤτοι τοῖς F. 51. καὶ de: F. 52. γὰρ ad: F. cum Curt. 53. ἐξ κέρτα πάρτε hic & t. t. ante F. 54. τοῦτο ad: F. 55. τριουγκίου F. 56. τὸ τριούγκιον de: Goth. Fabrotus autem dedit: ἄλλο τὸ τριούγκιον· τοῦτο

c. 9. 5. Harmenop. 7. §. 5. Paul. 3. Sent. 4. §. 19. D. GOTH.

n. Qui sine parte heres institutus est, vacantem portionem, vel alium assem occupat, l. ult. D. *de bon. poss. sec. tab.* FABR. I.

o. L. 38. §. 2. in f. D. *eod.* D. GOTH.

p. L. 17. §. *denique* 2. D. *eod.* D. GOTH.

τοῦτο σιωπηρῶς ἑκάστῳ τῶν σκρίπλων 57 pro parte hereditaria προσαυξήσει, καὶ εὑρίσκονται λοιπὸν ἐξ ἀποτελέσματος 58 εἷς ἕκαστος ἀνὰ τέσσαρας οὐγκίας γεγραμμένος, ὡσανεὶ ἑνὸς ἑκάστου εἰς τὸ τρίτον τῆς λίτρας ἐνγαθέντος.

ptorum *heredum* pro parte hereditaria adcrescent; atque inveniuntur deinde ex effectu unusquisque in quaternas uncias scriptus, tamquam uno quoque in trientem assis instituto.

Εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου πολλοὺς 59 ἐνστήσομαι κληρονόμους ex certa parte, καὶ ἐν τῇ ex certa parte γραφῇ ὑπερέβην τὰς δυώδεκα οὐγκίας, σιωπηρῶς ἑνὸς ἑκάστου τὸ πλεῖον ἀπομειοῦται· οἷον, τέσσαρας ἐνεστησάμην κληρονόμους ἀπὸ τεσσάρων οὐγκιῶν· ὁ νόμος ἐξ ἑνὸς ἑκάστου σιωπηρῶς ἀφαιρεῖται ἀνὰ οὐγκίαν, καὶ ἐξ ἀποτελέσματος εὑρίσκονται ἀνὰ τρεῖς ἔχοντες οὐγκίας.

340 Quod si e contrario multos instituero heredes ex certa parte, & in illa ex certa parte scriptura duodecim uncias excessero, tacite uniuscujusque *pars* superflua deminuitur. Veluti, quatuor institui heredes ex unciis quatuor. Lex unicuique tacite adimit unam unciam, atque ex effectu inveniuntur *singuli* ternas habentes uncias.

§. VIII. Ἐνεστησάμην πολλοὺς κληρονόμους ex certa parte, καὶ ᾧ ὑπερέβην τὰς δυώδεκα οὐγκίας· προστέθεικα δὲ καὶ ἄλλον sine parte· ἆρα πόσον λήψεται ὁ sine parte; καὶ φαμὲν, ὅτι ὅσον εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ δύο r λιτρῶν ὑπολιμπάνεται· οἷον, ὃν εἶπον ὕστερον· Πρῖμος ἔστω μου κληρονόμος εἰς πέντε οὐγκίας, Σεκοῦνδος εἰς ἕξ, Τέρτιος εἰς ὀκτὼ, ἔσω δὲ καὶ Κοάρτος κληρονόμος· λέγομεν, τὸν Κοάρτον τὰς ὑπολοίπους πέντε οὐγκίας λαμβάνειν· 61 ἐνεακαίδεκα γὰρ οὐγκίαι τοῖς ex certa parte γραφεῖσι κατελείφθησαν. Τὸ s αὐτό

341 §. VIII. Multos institui heredes ex certa parte, & excessi duodecim uncias; addidi autem & alium sine parte: quantum ergo capiet sine parte scriptus? Et dicimus, quantum ad complementum duorum assium deest. Veluti, sic dixi: Primus mihi heres esto in uncias quinque, Secundus in sex, Tertius in octo; sed Quartus 342 quoque heres esto: dicimus Quartum reliquas capere uncias quinque; nam undeviginti unciæ scriptis ex certa parte relictæ sunt. Idem est, & si in tres

57. πρὸ πάντων ἐφεδιταείας ante F. 58. Omisso εἷς ἕκ. Fabrotus dedit εἰς τέσσ. 59. ἐνστήσωμαι lego. G. O. R. 60. εἰ ad: F. 61. δεκαεννεὰ οὐγκίαι γὰρ F.

q. L. 17. §. *sed si expleto asse*, 4. D. *eod.* D. GOTH.

r. Id est, dupondio. *Assipondium*, & *dupondium dicimus*, Festus in *dispensatores*. Gloss. Gr. Lat. λιτρᾶς, *bilibris*, *dupondius*. Gloss. eæd. διπλοῦς χρύσινος, ἤγουν ὀβολὸς, *dipundium*: item ὀβολὸς, *dupondium*. vide Varr. 4. & 8. de L. L. FABR. I.

s. L. 16. §. ult. D. *eod.* D. GOTH.

t. Vid. tit. D. *de conditionibus institutionum.* D. GOTH.

Puta sub conditione nuptiarum, vel emancipationis, l. 1. & 3. C. *de instit. & substit seu rest. sub cond.* Plin. 8. Ep. 18. FABR. I.

u. Dixi, ad l. 34. D. *de heredib. instituend.* D. GOTH.

x. Fabr. in utraque, & Douj. *vel Kalendis Jan.* Ap. eosd. mox hæc omnia, *Aut si q. ita dix. Ille m. h. esto usq. ad Kal. Jan.* desunt, sine dubio errore operarum. Nam in Græcis ea leguntur, quæ in versione expressit Curtius. ED. LEID.

y. Tem-

τό ἐστιν, εἰ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐδαπάνησα τὰς δύο λίτρας, καὶ μετ' ταῦτα ἐπήγαγόν τινα fine parte· μίαν λήψεται λίτραν, ὡς εἶναι τὰς πάσας λς' οὐγκίας· κδ' δὲ ἤγουν λς' οὐγκίας 62 δύναμαι εἰς μίαν στῆσαι λίτραν.

tres conſumſi duos aſſes, ac poſtea adjunxi aliquem ſine parte: *hic* unum capiet aſſem, ut univerſæ unciæ ſint triginta ſex; *enim*vero viginti quatuor aut triginta ſex uncias in unum poſſum aſſem conſtituere.

§. IX. Κληρονόμον καὶ πύρως καὶ ὑπὸ 343 ἄιρεσιν t γράφειν 63 δυνάμεθα· πύρως μὲν, Ἔστω 64 μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος· ὑπὸ ἄιρεσιν δὲ, Ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν πλεύσῃ ἐξ Ἀσίας. 65 εἰ δὲ u εἰς χρόνον, ἢ ἐκ χρόνου, οὐκ ὀρθῶς γράφεταί τις κληρονόμος· οἷον, Ἔστω 64 μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος μετὰ πενταετίαν τῆς ἐμῆς τελευτῆς, 66 ἢ ἀπ' x καλανδῶν Ἰανουαρίων. ἢ ἐὰν εἴπῃ οὕτως, Ἔστω μοι 67 ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἕως καλανδῶν Ἰανουαρίων· 68 ἀφαιρεμένου γὰρ τοῦ χρόνου, τοῦ ἀπὸ καλανδῶν ἢ μέχρι καλανδῶν, ἔτως ἔσται 69 ἡ γραφὴ ὡς πύρως γεγενημένη.

§. IX. Heredem & pure & ſub conditione ſcribere poſſumus. Pure quidem, Ille mihi heres eſto: ſub conditione autem, Ille mihi heres eſto, ſi navis ex Aſia venerit. Sin autem ad certum tempus vel ex certo tempore, non recte quis heres ſcribitur: veluti, Ille mihi heres eſto poſt quinquennium mortis meæ, aut a Calendis Januariis: vel ſi ſic dicat, Ille mihi heres eſto uſque ad Calendas Januarias. Sublato enim tempore, a Calendis vel uſque ad Calendas, ſcriptura perinde erit ac pure facta.

§. X. Ἐνεστησάμην τινὰ 70 ἐπὶ ἀ- 344 δύνατον z αἵρεσιν κληρονόμον, εἰπών· Ἔστω 64 μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν πίῃ τὴν θάλασσαν· 71 ἤγουν καὶ ληγάτον ὑπὸ τοιαύτην αἵρεσιν κατέλιπόν τινι ἤγουν φιδεϊκόμμισσον, 72 ἢ ἐλευθερίαν οἰκέτῃ· ἀφαιρέσει τῆς ἀδυνάτου αἱρέσεως, ἀντὶ 73 μηδὲ γεγραμμένης ἀναλαμβάνεται, καὶ 74 πύρα

§. X. Inſtitui quemdam ſub conditione impoſſibili heredem, dicens: Ille mihi heres eſto, ſi mare ebiberit: aut legatum etiam ſub hujuſmodi conditione alicui reliqui, aut fideicommiſſum, vel libertatem ſervo: detractione conditionis impoſſibilis pro nec

62. εἰς δύναμιν μιᾶς ἀφίστανται λίτρας. F. 63. δύναμαι F. 64. μοι F. 65. Omiſſo εἰ δὲ F. habet: *Ex certo temp.* ἢ *ad c. t.* 66. ἢ de: ante Lugd. 67. ὁ δεῖνα de: F. & μοι legit. 68. ἀφαιρεμένου ante F. 69. ἡ de: F. 2. 70. κληρονόμον h. l. F. 71. ἢ καὶ F. 2. 72. ἢ καὶ F. 73. καὶ ad: F. 74. *pura* F.

y. Temporis adjectio ſupervacua eſt, & vitio igitur ſublato manet inſtitutio, l. 34. D. *de her. inſtit.* miles tamen ad tempus etiam heredem facere poteſt prærogativa militaris privilegii, l. 8. C. *de teſt. milit.* FABR. I.

z. Adde l. 1. D. *de conditionib. inſtitution.* l. 3. ubi dixi §. *de conditionibus & demonſtrationibus*: Paul. 3. Sent. 4. §. 14. D. GOTH.

Sub impoſſibili conditione, vel alio mendo factam inſtitutionem *placet* non vitiari, quia pro non ſcripta habetur, l. 1. & l. 20. D. *de cond. inſtitut.* Placet autem, ſive obtinuit, l. 3. D. *de condit. & dem.* Impoſſibilis conditio eſt, quæ per rerum naturam exſpectari non poteſt, ut pura ſi digito cœlum tetigerit, ſi mare ebiberit, quæ impoſſibilium numero cenſentur. Chryſoſt. de S. Babyla. FABR. I.

ρα ἀποτελεῖται τὰ καταλειφθέντα τῷ κληρονόμῳ.

nec ſcripta accipitur, & relicta heredi pura efficiuntur.

§. XI. Κληρονόμον ἀνεσησάμην τινὰ ὑπὸ 345 πολλὰς αἱρέσεις· ζητῶμεν, εἰ δεῖ ἀφειμένειν, 75 ἕως ἂν πληρωθῶσιν αἱ πᾶσαι; καὶ λέγομεν, εἰ μὲν conjunctim ἐγράφησαν, (εἶπον γάρ, Ἔστω ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸ 76 Καπιτώλιον, καὶ εἰ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, καὶ ὁ δεῖνα γένηται ὕπατος) δεῖ πασῶν ἀναμένειν τὴν ἔκβασιν· εἰ δὲ ſeparatim καὶ διαζευκτικῶς ταῦτα ἔγραψα, εἰπών· Ἔστω 77 ὁ δεῖνα κληρονόμος, ἐὰν ἀνέλθῃ εἰς τὸ Καπιτώλιον, 78 ἢ ἐὰν δῷ Τιτίῳ ί νομίσματα· ὅταν a βούληται ἐξ αὐτῶν ἀποπληρῶν, γενήσεται κληρονόμος.

§. XI. Heredem quem inſtitui ſub multis conditionibus: quærimus an exſpectandum ſit, donec omnes impletæ ſint? Et dicimus, ſi quidem conjunctim ſunt ſcriptæ, (dixi enim, Ille heres eſto, ſi in Capitolium adſcenderit, & ſi navis ex Aſia venerit, & ille Conſul factus fuerit) cunctarum eventus exſpectandus eſt: ſin vero ſeparatim & disjunctim illa ſcripſi, dicens: Ille heres eſto, ſi adſcenderit in Capitolium, aut ſi Titio aureos decem dederit: quam velit ex illis *conditionibus* implens, heres fiet.

§. XII. Ἰσχυρῶς τις γράφει κληρονό- 346 μους καὶ ἐκείνους, οὓς 79 ἂν οὐδέποτε ἐθεάσατο· οἷον, εἴχέ τις ἀδελφὸν ἐπὶ ξένης b διάγοντα· ἐπαιδοποίησεν ἔτος· δύναται τοὺς

§. XII. Valide quis & illos heredes ſcribit, quos nunquam forte viderit. Veluti, habebat quis fratrem peregre agentem, hic liberos procreavit:

75. ἕως ἂν πληρ. ἅπασαι F. 76. καπετώλιον, (per ε conſtanter) καὶ ἡ ναῦς ἔλθῃ ἀπὸ τῆς Ασ. F. 77. μου ad: F. 78. ἢ de: F. 2. 79. ἂν de: F.

a. Hoc eſt, non *cuilibet*. (ut male legitur in inſtitutionibus hoc loco) ſed *cui libet*. i. alterutri, non vero utrique. D. GOTH.

Eliget igitur heres, cui pareat. FABR.

Vide l. 12. § ult. *de Legat.* 1. DOUJ.

Cujacius legit *cui l bet* voce divulſa, id eſt, cui placet. Th οἱ ἂν βούληται. VINN. *in Comment.*

Apud *Cujacium* non invenio, pro quo ſubſtituendus videtur vel *Contius*, vel *Charondas*: rem ipſam probo. Tum ſi Vinnius ὁι ἂν β. interpretari voluit *cui cumque v.* vel *cui forte v.* bis peccat; primo quia ὁι ſignificat *qui*, & οἱ *ſibi*, ſed ᾧ vel ᾗτινι *cui*; deinde quia ἀποπληρῶν accuſativum ἣν regeret. Vix autem operæ pretium eſt monere, præter Reſcium omnes hic male edidiſſe οἷαν. G. O. R.

b. Hic differt à peregrino l. 1. Cod. *eod.* adde l. 11. C. *de heredibus inſtituendis.* & l. 29. *de donationib.* D. GOTH.

Th igitur legit, *peregri natos* divulſa voce: nam idem eſt peregri, & peregre, ut ſcribit Chariſ. Plaut. prol. Amphitr. — *peregrique & domi.* iidem *proculi* dicuntur Gloſſ. Lat. Gr. Feſt. Plutar. in Coriol. Arabic. Fratris igitur filius peregri natus, imo extraneus etiam penitus ignotus, teſtatori heres inſtitui poteſt, l. 46. D. *h. t.* l. 11. C. *eod.* Nov. 89. c. 12. §. 2. Seneca Controverſ. lib. 2. 7. *Sola heres eſto, quamvis aliena, quamvis ignota.* M. Tull. Antoniana 2. *Te is, quem tu vidiſti nunquam, L. Rubrius Caſſinas fecit heredem.* vide Dionem de eodem Antonio lib. 45. in fine. Val. Max. lib. 9. c. 4. Etſi enim ob meritum quis heres ſcribitur, l. 9. D. *pro ſoc.* & is quem teſtator dilexit, l. 4. D. *de conſ. tut.* Tacit. *Nemo heredem inſtituit niſi amicum.* οὐκ ἔνι δὲ αὐτοὺς ἀγνοουμένους φιλεῖσθαι, ut ait Liban. Orat. ad Icarium. Attamen novum non eſt fratris filium peregri natum inter affectus cenſeri: vel abſentes etiam nunquam viſos liberalitatem noſtram officiis provocare. Denique diligimus eos cum quibus nobis eſt jus cognationis, vel adfinitatis: vel etiam illos quorum præcipua virtus ob ingenitum animis noſtris ejus amorem nobis conjunctiſſimos facit. FABR. I.

Cujacius legit *peregri natos*, dictione diviſa; quomodo in omnibus quoque libris MSS. legi teſtatur Hotomannus, quos quidem videre illi contigit, aitque cum iſta lectione conſentire & THum: quo

c τὰς παῖδας τῦ ἀδελφῦ, ἃς οὐκ ἐθεάσατο 80 πώποτε, γράφειν ὀρθῶς κληρονόμους· ἡ γὰρ περὶ τὸν κληρονόμον ἄγνοια τῦ διατιθεμένυ, τὴν ἔνστασιν οὐκ ἀκυροῖ.

vit: poteſt fratris filios, quos nunquam vidit, recte heredes ſcribere. Teſtatoris enim circa heredem ignorantia, inſtitutionem haud infirmat.

80. ποτε F.

quo tamen nomine reprehenditur a Bachovio, quaſi lectori imponat, cum etiam THus habeat ἐπὶ ξένης διάγοντα. Verum ſi bona fide agit Bachovius, neceſſe eſt, valde oſcitanter THum ab eo inſpectum eſſe: quippe cum THus non proponat fratrem ipſum ἐπὶ ξέν. διάγ. hæredem inſtitutum, ſed liberos ex fratre, cum peregre ageret, procreatos. VINN. *in Comment.*

c. Hoc omnes, etiam Curtius, ſatis obſcure verterunt, *filios eos quos numquam vidit.* Non erat ratio, cur ita relinqueretur. [Ergo reſtitutum: *filios fratris, quos nq. v.*] ED. LEID.

[ΠΕΡΙ ΧΩΡΙΚΗΣ a ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΕ.

ΑΚώλυτόν ἐστι τῷ διατιθεμένῳ καὶ 347 ἔνστασιν ποιήσασθαι καὶ ὑποκατάστασιν b, καὶ ἁπλῶς, πολλὰς ποιήσασθαι βαθμὰς c κληρονόμων. βαθμὸς δὲ λέγεται κληρονόμων, ὁ ἔχων d τὰς δυώδεκα ὄγκίας· ἔξεστι γὰρ ἡμῖν οὕτω e διατίθεσθαι·

DE VULGARI SUBSTITUTIONE.

TITULUS XV.

LIcitum eſt teſtatori & inſtitutionem facere & ſubſtitutionem, & ſimpliciter, multos heredum gradus facere. Gradus autem heredum dicitur, qui *omnes* duodecim habet uncias. Sic enim teſtari nobis licet: Pri-

a. Quæ & ἰδιωτικὴ 35. *Eclog.* II. c. 43. adde 2. Gaj. 4. §. 1. D. GOTH.

Dicam de Gr. Rubrica in Excurſu VI. G. O. R.

b. Subſtitutio definitur, *ſecundi heredis appellatio*, in Epit. Inſt. Caji lib. 2. t. 4. Hanc definitionem Aniani eſſe, non Caji conſtat ex his Aniani ad l. 1. C. Gregor. *de fam. erciſc.* „ Si quis „ per teſtamentum heredem aliquem appellave„ rit"„ &c. & definiri quoque poteſt, *ſecundi vel ulterioris heredis inſtitutio.* Secundum heredem Cicero, Suet. δεύτερον κληρονόμον Plut. in Cæſ. & Appian. 2. Civ. vocant, quem nos *ſubſtitutum.* Ulterior eſt, quilibet à primo l. 7. C. *de præſc.* 30. *ann.* §. 1. infra *de her. qual.* & infra *de Sc. Tert.* §. *præferuntur*, ſive primi gradus, ait Tribun. ſive ulterioris, ubi Th. ſive primi gradus, ſive ſecundi, ſive infra ſecundum. FABR. I.

c. 5. Harmen. 8. §. 3. l. 36. D. *eod.* hoc eſt, inſtituere & ſubſtituere. quippe *inſtituti*, primogradu heredes: *ſubſtituti*, ſecundo & tertio. l. 1. D. *de vulgari.* Paul. 3. Sent. 4. §. 17. 35. *Eclog.* 11. c. 1. 5. Harmenop. 8. §. 1. & 2. Ulp. XXII. §. 32. D. GOTH.

d. THus h. l. in animo habuit neſcio quid Geometricum, cum dixit gradum conſtare 12. unciis: poteſt enim conſtare ex unica uncia, ſi quis heredi ex uncia inſtituto, qui ex ceteris partibus aſſis coheredes habet, ſubſtitutus ſit.

A COSTA *in Comment.*

Cæterum probandum non videtur, quod ait TH. h. l. gradum continere 12. uncias, id eſt totum aſſem: quaſi vero non valeat ſubſtitutio, ſi quis heredi ex uncia vel ex triente inſtituto fuerit ſubſtitutus. D. GALTIER.

THi definitio ultra ſubjectam hujus pr. materiam extendi non debet: nam de coheredum vel aliorum in unius heredum ſubſtitutione §. 1. & deinceps agetur. G. O. R.

e. Adde 2. Gajum 4. §. 2. Ulp. XXII. §. 34. l. 1. §. 1. D. *eod.* 35. *Eclog.* 10. c. 1. 5. Harmen. 8. §. 2. D. GOTH.

σθαι· Εστω Πρῖμος κληρονόμος· ἐὰν δὲ [f] μὴ γένηται Πρῖμος κληρονόμος, ἔστω Σεκοῦνδος· [1] εἰ δὲ [g] μὴ γένηται Σεκοῦνδος, ἔστω Τέρτιος· εἰ δὲ μὴ [2] Τέρτιος, ἔστω Κβάρτος· καὶ εἰς ἀπέραντον ὑποκαθιστᾶν δυνάμεθα, καὶ ἐν τελευταίῳ [h] τόπῳ ἤτοι βαθμῷ, ὡς εἰς ἐσχάτην βοήθειαν, οἰκέτην ἡμέτερον ἐξιστασθαι δυνάμεθα· ἵνα, εἰ συμβῇ πάντας παραιτήσασθαι, ὁ οἰκέτης ἐξ ἀνάγκης [i] κληρονομήσῃ.

Primus eſto heres; ſi Primus heres non fiat, Secundus eſto; ſi nec Secundus fiat, Tertius eſto; ſi nec Tertius, Quartus eſto. Et in infinitum ſubſtituere poſſumus, atque in ultimo loco ſive gradu, tamquam in ultimum auxilium, ſervum noſtrum inſtituere poſſumus: ut, ſi omnes contingat recuſare, ſervus neceſſario heres fiat.

§. I. Δυνάμεθα δὲ ἑνὶ ἕνα [k] ὑποκαθιστᾶν, καὶ ἑνὶ πολλοὺς, καὶ πολλοῖς ἕνα, καὶ πολλοῖς πολλούς· ἑνὶ ἕνα, οἷον, Εστω [3] μοι Πρῖμος κληρονόμος· εἰ δὲ μὴ γένηται Πρῖμος, ἔστω Σεκοῦνδος· ἑνὶ πολλοὺς οὕτως, Εστω [3] μοι Πρῖμος κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ γένηται, Σεκοῦνδος καὶ Τέρτιος ἔστωσάν [3] μοι κληρονόμοι· πολλοῖς ἕνα ὑποκαθιστῶμεν οὕτως· Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. εἰ δὲ μὴ γένωνται, ἔστω [3] μοι Τέρτιος κληρονόμος· καὶ πολλοὺς πολλοῖς, Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι·

§. I. Poſſumus autem uni unum ſubſtituere, & uni multos, & multis unum, & multis multos. UNI UNUM, velut: Primus mihi heres eſto; ſi Primus non fiat, Secundus eſto. UNI MULTOS ſic: Primus mihi heres eſto; ſi non fiat, Secundus & Tertius mihi heredes ſunto. MULTIS UNUM ſic ſubſtituimus: Primus & Secundus heredes mihi ſunto; ſi non fiant, Tertius mihi heres eſto. Et MULTOS MULTIS: Primus & Secundus heredes

1. ἐὰν δὲ F. 2. γένηται ad: F. 3. μοι F. notatis locis, ſed ceteris retinet μοι.

f. Appian. 2. Civ. Δέκιμος ὁ Βροῦτος ἐν τοῖς δευτέροις κληρονόμοις ἐγέγραπτο παῖς· ἔδοξε γάρ τοι ῥωμαίοις προγεγράφειν τοῖς κληρονόμοις ἑτέρους, εἰ μὴ κληρονομοῖεν οἱ πρότεροι. Dio 44. ἂν γε μὴ ἐς ἐκεῖνον ἔλθοι: ſi heres non erit. FABR. I.

g. Heredes ſubſtituuntur ſecundo, vel tertio gradu, vel ſequentibus, l. 1. D. *eod.* Ulp. XXII. Tacit. Ann. 1. [cap. 8.] *Tiberium & Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam nomenque Auguſta adſumebatur: in ſpem ſecundam nepotes, pronepoteſque; tertio gradu primores civitatis [ſcripſerat.]* FABR. I.

h. Locus pro gradu, ut in l. 2. §. 4. D. *de bon. poſſ. ſec. tab.* FABR.

Adde l. 55. *de Hered. inſtit.* atque ad eam Cujac. cum Hotom. G. O. R.

i. Defunctorum intereſt, ut habeant ſucceſſores, l. 6. D. *de interrog. in jur. fac.* FABR. I.

k. L. poteſt 36. §. 1. l. 37. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione* 35. *Eclog.* 10. c. 34. 5. Harmenop. 8. §. 3. D. GOTH.

l. Non omnis igitur ſubſtitutio mutua ſive reciproca breviter & compendio fit, ut in hoc exemplo Th. [& perperam interpretes reciprocam ſubſtitutionem, breviloquam appellant. Certe ſi ita ſubſtituti ſint: *eoſque invicem ſubſtituo*, breviter factam ſubſtitutionem dicemus. Hujus ſubſtitut. exemplum exſtat apud Sueton. Tiber. cap. ult. & Lucian. in Tox. *Edit.* 1.] FABR.

m. Hujuſce autem conſtitutionis Divi Pii [vid. mox not. Fabr. cum ἐπικρίσει.] receptus vulgo eſt intellectus ſecundum Ulp. reſponſum. l. *ſi plures* D. *eod.* THus tamen aliter hic eſt interpretatus. . . . . Mihi communis magis placet intellectus. VIGLIUS *ad h. t. & §.*

Species l. ſi plures 24. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione.* D. GOTH.

Plures heredes heic induci debent, ut in l. *ſi plures* 24. D. h. t. ERNST.

Rectius apponi potuit ſpecies ex l. 24. D. *de vulg.* & verba hæc Juſtin. *& ita D. Pius reſcr.* perperam hic omittuntur. FABR.

Sed forte hæc omiſſio diſcipulis ſive auditoribus tribui jure poteſt. G. O. R.

Male

μοι· εἰ δὲ μὴ γένωνται, Τέρτιος καὶ Κυάρτος ἔστωσάν μοι κληρονόμοι. Δυνάμεθα 1 καὶ invicem, τουτέστιν ἀμοιβαδὸν, τοὺς κληρονόμους ἀλλήλοις ὑποκαθιστᾶν· οἷον, Ἔστω μου κληρονόμος 4 Πρῖμος εἰς ἓξ οὐγκίας, 5 καὶ Σεκοῦνδος εἰς ἓξ οὐγκίας· ἐὰν 6 δὲ μὴ γένηται Πρῖμος, ἔστω Σεκοῦνδος 7 καὶ εἰς τὸ αὐτοῦ μέρος· εἰ δὲ Σεκοῦνδος μὴ 8 ἀδιτεύσει, ἔστω Πρῖμος ὑποκατάστατος εἰς τὸ Σεκούνδου μέρος.

des mihi ſunto; ſi non fiant, Tertius & Quartus mihi heredes ſunto. Poſſumus & invicem, id eſt alternatim, heredes ſibi ſubſtituere: veluti, Primus mihi heres eſto in ſex uncias, & Secundus in ſex uncias; ſi Primus non fiat, etiam Secundus eſto in illius partem; ſin vero Secundus non adierit, Primus in Secundi partem ſubſtitutus eſto.

§. II. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀνίσων m μερῶν γράψας τινὰς κληρονόμους, οἷον, τὸν μὲν εἰς 9 ἑπτὰ n, τὸν δὲ εἰς πέντε, invicem αὐτοὺς 10 ὑποκατέστησεν, οὐδεμίαν μνήμην ἐν τῇ ὑποκαταστάσει οὐγκιασμοῦ ποιησάμενος, τοσαύτας ο λήψεται ὁ ὑποκατάστατος, ὅσας ἤμελλε λαμβάνειν, εἴγε ἠδίτευσεν ἐκεῖνος, ᾧ γέγονεν οὗτος ὑποκατάστατος· ἐὰν γὰρ συμβῇ ἀδιτεῦσαι τὸν εἰς πέντε οὐγκίας γεγραμμένον, ἀποδοκιμάσασθαι δὲ τὸν εἰς 11 ἑπτὰ, οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι πέντε οὐγκίας λήψεται ὁ Πρῖμος ἐκ τῆς ὑποκατα-

§. II. Sed & ſi ex inæqualibus partibus aliquis heredes ſcribens, veluti, hunc in ſeptem, illum in quinque *uncias*, eos invicem ſubſtituit, nullam in ſubſtitutione diviſionis mentionem faciens, ſubſtitutus tot capiet, quot capturus fuerat, ſi ille adiiſſet, cui hic ſubſtitutus eſt. Si enim contingat ut in quincuncem ſcriptus adeat, & in ſeptuncem *ſcriptus* repudiet, dicendum non eſt, Primum ex ſubſtitutione accepturum quinque uncias

4. ὁ ad: F. 2. 5. καὶ Σεκ. εἰς ἓξ ἐγκ. de: F. 2. male, ſed Lat. habet. 6. δὲ de: F. 2. 7. καὶ de: F. 2. 8. ἀδιτεύσει ante hanc. 9. ἓξ ante F. *vid. Not.* n. 10. ὑποκατέστησα (ſubſtituero) F. 11. τὰ ad: F. Sed ſic maluiſſem τὰς.

Male exemplum poſuit TH. in duobus heredibus invicem ſubſtitutis. Verum tamen eſt, quod dicit, & male carpitur a Pac. [in *Analyſi Inſtit.* vide poſtr. notam G. O. R.] VINN. *in Comment.*

Cavendum eſt h. l. a THo, quem conſtat erraſſe in ſpecie hujus §. conſtituenda. Supponit enim duos duntaxat fuiſſe heredes ſcriptos ex diſparibus partibus & unum ex his repudiaſſe; quo caſu nulla poteſt eſſe controverſia de partium diverſitate: cum ſit unicus ſubſtitutus, qui totum obtinet. D. GALTIER.

Sed ſic neque Galterius Juſtinianum intellexit, quem alii Interpretes ſatis explicant, ut chartas perdere nolim. G. O. R.

Notant THum in appoſita ſpecie Cujac. in Comm. ad l. 1. D. *de Impub. & al. ſubſt.* item Focquelinus in Prælect. Aurelian. ad h. §. nec non Viglius, Marcilius, Vinnius, Coſta & Otto h. l. MEERM.

Cauſam aberrandi non ab ipſa juris veritate, ſed ab Imperatoris mente, Latini textus ambiguitas THo præbuit: namque prima facie non aliud quam quod noſter expreſſit, dicere videtur: ſed hæret nodus in his verbis *quas* (*partes*) *in inſtitut. expreſſit*, quæ paraphraſtes de inſtitutione heredis deficientis intellexit, quum de prima plurium coheredum ſubſtitutorum inſtitutione ſint capienda. Eodem pæne modo Pacium expoſuiſſe, nunc video: quem dubito an ſatis intellexerit Vinnius. G. O. R.

n. Legend. pro ἓξ, ἑπτά: loquitur enim de toto aſſe; poſtea enim dicit ἀποδοκιμάσασθαι τὸν εἰς ἑπτά. P. NANN.

Hanc correctionem cum Curtio ac Fabroto recepimus; namque librarii facilis eſt lapſus in his numerorum notis: immo ipſe Viglius in Comment ex TH. h. l. meminit quincuncis & ſeptuncis. G. O. R.

o. Imo, qua ex parte inſtitutus eſt, ad ſubſtitutionem perveniet. [d. l. 24. *Edit.* 2.] FABR.

p. Spe-

ὑποκατάσεως, ἀλλ' ἑπτά· τοσαύτας γὰρ Σεκοῦνδος [12] ἀδιτεύων ἤμελλε λαμβάνειν.

cias sed septem: tot enim Secundus adiens accepturus fuerat.

§. III. Ἐνεστήσατό τις [13] κληρονόμους 351
P Πρῖμον εἰς ἓξ οὐγκίας, καὶ Σεκοῦνδον εἰς ἓξ· εἶπε δὲ οὕτως· Ἐὰν μὴ γένηται Σεκοῦνδος κληρονόμος, ἔστω Πρῖμος κληρονόμος καὶ εἰς τὸ Σεκούνδε μέρος· εἰ δὲ μὴ γένηται Πρῖμος, ἔστω Τέρτιος κληρονόμος. Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν, τὸν Τέρτιον Q ἀδιαστίκτως δύνασθαι κληρονομεῖν, εἴτε Πρῖμος μόνος, εἴτε Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος [14] οὐκ ἐκληρονόμησαν.

§. III. Instituit quis heredes Primum in sex uncias, & Secundum in sex: sic autem dixit: Si Secundus non fiat heres, Primus heres esto & in Secundi partem; si autem Primus non fiat, Tertius heres esto. Severus & Antoninus rescripserunt, Tertium indistincte posse heredem esse, sive Primus solus, sive Primus & Secundus heredes non fuerint.

§. IV. Τὸν σὸν οἰκέτην, νομίσας [1] αὐτ- 352
εξούσιον εἶναι, ἐνεστησάμην κληρονόμον· ἐπήγαγον δὲ οὕτως, Εἰ δὲ μὴ γένηταί μοι κληρονόμος, ἔστω Μαίβιος κληρονόμος· μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν ἐκέλευσας σὺ [15] τὸν σὸν οἰκέτην, ὃν ἐνεστησάμην, [16] κληρονομίαν ἀδιτεῦσαι· ζητοῦμεν, εἰ χώραν γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει; καὶ λέγομεν, ὅτι ὁ ὑποκατάστατος [s] τὸ ἥμισυ λαμβάνει· ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, ὅτι δεῖ τὸν ὑποκα- 353
τάστατον τὸ ὅλον λαμβάνειν· ὁ γὰρ τεστάτωρ εἶπεν, Ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, εἰ δὲ

§. IV. Servum tuum, sui juris esse credens, instituí heredem, & sic adjeci: si autem heres mihi non fiat, Mævius heres esto. Post mortem meam tu jussisti servum tuum, quem instituera, adire hereditatem. Quærimus, an locus sit substitutioni? Et dicimus, substitutum accipere semissem. Sed dicere quis possit, substitutum accipere totum; dixit enim testator: Ille mihi heres esto; si autem non fiat, Mævius esto: igitur heic, quo-

12. ἀδιτ. de: F. 13. Πρῖμον κληρονόμον F. 14. οὐκ de: Goth. & F. 15. οἰκέτην h. l. F. 2. 16. κληρονόμον F. Mox γήνεται male.

p. Species l. si Titius 27. D. *de vulgari & pupillari substitutione.* D. GOTH.

Species. Primus & secundus heredes sunto. si P. heres non erit, S. heres esto. si S. heres non erit, Tertius heres esto. *Verius puto*, inquit Julian. *Tertium in utramque partem substitutum esse*, l. 27. *eod.* [post Julianum hoc jus productum est: nam D. Sever. & Anton rescripserunt, sine distinctione Tert. ad utramque partem admitti, id est, sine distinctione mortis, & scripturæ. Finge: *Secundus ante Pr. decessit, deinde Pr. ad Tert. utraque portio pertinebit.* Vel pone: *Primus & S. heredes sunto. Si Sec. heres non erit, Tertius heres esto. Si Primus heres non erit, Secundus heres esto.* tam Primo quam Sec. Tertius videtur substitutus, l. 41. *eod.* vulgo enim dicitur, substitutum substituto, instituto substitutum esse. Palam autem est, Tribun. intelligere distinctiones, de quibus agit Papin. in d. l. 41. *ex Edit.* 1.] FABR.

q. Vid. Comm. in Inst. FABR. II. Theod. Marcilius, quem alii deinceps, ut fit, imprudenter secuti sunt, THum reprehendit, quasi omiserit verba *sine distinctione*, quæ heic præcipua; & sane reprehensione dignus fuisset, si fecisset: sed contrarium omnes, quicunque oculos habent, videre possunt. Non tantum non omisit, sed loco maxime opportuno inseruit: ex quibus patet illa *sine dist.* non conjungenda esse cum voce proxima *rescripserunt*, sed cum remotissima *admittit*: ut perinde, nulla distinctione habita, quis prior quis posterior decessisset, ad utramque successionis partem substitutus vocetur. Quin parum abest, quo minus verba Justin. (THi auctoritatem secutus) levi transpositione adhibita, sic constituenda esse rear: *D. Sev. & Ant. rescr.* SINE DIST. *ad utrq. part. subst. adm.*

D'ARNAUD *in Conject.* pag. 89.

r. *Spe-*

δὲ μὴ γένηται, ἔστω Μαίβιος· οὐκοῦν ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ὁ ἱνστιτοῦτος [17] ἤγουν ὁ ἔνστατος, οἰκέτης ὢν, οὐκ ἠδύνατο γενέσθαι κληρονόμος, ἔδει τὸν ἐφοκατάστατον εἰς ὁλόκληρον καλεῖσθαι.

quoniam inſtitutus, qui ſervus eſt, heres eſſe non poterat, ſubſtitutum oportet in totum *aſſem* vocari.

Αλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, [18] Si heres non erit, (τοῦτέστιν, ἐὰν κληρονόμος ὁ γένηται) εἰ μὲ ὑπεξούσιός ἐστιν ὁ ἱνστιτοῦτος, καὶ τοῦτο οἶδεν ὁ τεστάτωρ, οὕτω νοεῖν ὀφείλομεν, τοῦτέστιν, εἰ μήτε αὐτὸς ὁ ἱνστιτοῦτος γένηται κληρονόμος, μήτε ἕτερον [19] ποιήσῃ κληρονόμον, τοῦτέστι μὴ πρόσποιήσῃ, ὥστε χώραν λαμβάνειν [20] τότε τὴν ἐφοκατάστασιν· ἐπὶ δὲ τοῦ ἱνστιτούτου ἐκείνου, ὃν αὐτεξούσιον ὁ [21] Αγαθήμος ἐνόμιζεν εἶναι, τοῦτο σημαίνει τὸ Si heres non erit ῥῆμα, ἐὰν τὴν κληρονομίαν ἑαυτῷ, ἤγουν ἐκείνῳ οὗ μὴ ταῦτα ὑπεξούσιος εἶναι ἄρξεται, μὴ προσποιήσῃ, ὥστε [22] χώραν λαμβάνειν τὴν ἐφοκατάστασιν εἰς ὁλόκληρον· ἐνταῦθα δὲ, ἐπειδὴ ἤδη ὑπεξούσιος ἦν [23] ὁ νομισθεὶς εἶναι αὐτεξούσιος, διὰ τοῦτο τὸ ἥμισυ ὁ ἐφοκατάστατος λαμβάνει· καὶ τοῦτο ὁ θειότατος [24] ἀντέγραψε [t] Πίῳ, ἐπὶ

354 Sed ad hoc dicendum eſt, verba illa SI HERES NON ERIT, ſiquidem inſtitutus eſt alieni juris, atque hoc teſtator novit, ſic intelligere debemus, hoc eſt, ſi neque ipſe inſtitutus heres fiat, neque alium heredem faciat, hoc eſt, *alii* haud adquiſierit, ut ſic ſubſtitutio locum inveniat. Aſt in illo inſtituto, quem ſui eſſe juris teſtator credidit, dictio SI HERES 355 NON ERIT hoc ſignificat; ſi hereditatem ſibi, aut ei cujus in poteſtate poſtea eſſe incipiet, non adquiſierit, ut ſubſtitutio locum capiat in univerſum. Heic autem, quoniam alieni juris jam erat, qui credebatur ſui *eſſe* juris, idcirco ſubſtitutus ſemiſſem accipit. Atque hoc Divus Pius reſcripſit

17. ἤγ. ὁ ἔνστ. de: F. Mox γιν. 18. καὶ præmittit F. Cui bono? nec incluſa mox agnoſcit. 19. ποιήσει ante F. 20. τότε deeſt F. 21. Αγαθήμ. F. 22. τότε ad: F. 23. ὁ de: F. 2. 24. ἀντέγραψεν Αντωνῖνος ἐπὶ Π. F.

r. *Species* l. fi paterfamilias 40. D. *de heredib. inſtituendis.* D. GOTH.

s. Juſtin. ait, ſubſtitutum in partem admitti. Th. in partem dimidiam. recte: pars enim ἁπλῶς poſita, dimidiam ſignificat, l. 43. D. *de uſufr.* FABR.

Quod pars ſimpliciter ſæpe id quod pars dimidia, ex Euripide Phœniſſ. vſ. 606. conſtat exque antecedentibus: *Του μερους εχει* [εχων] *το πλειστον. Plus habens quam partem.* MYLIUS *in Schedis.*

Item l. 13. pr. D. *de Jure Fiſci*, coll. §. 1. l. 15. §. 3. *eod.* nec non l. un. C. *de His q. ſe defer.* l. 164. §. 1. *de V. S.* Ulp. XXIV. §. 25. Ovid. V. Triſt. El. x. vſ. 30. *Et tecti plus quoque parte tenet.* G. O. R.

t. In vulgaribus exemplaribus Inſtitutionum legitur *Titus Cæſar.* THus ad *Pium* refert: quanquam in altero exemplari *Antonino* hoc adſcribitur. Alciatus I. *diſput.* 2. maluit id nos de Tito Imp. intelligere ob Parthenium, qui necis Domitiani fratris Titi conſcius fuit. Sed ego neſcio an is Parthenius ſervus Titi fuerit: liberum fuiſſe non eſt dubium eo tempore, quo Domitiano fuit a cubiculis. Meminit autem Suidas Parthenii celebris poëtæ, qui captus apud Romanos fuit, & ad Tyberii ætatem vixit. Scribit & Tranquillus, Tyberium Græca feciſſe poëmata, imitatum Euphorionem, Arrianum & Parthenium, ut & ab hoc ſervo eum indidiſſe nomen veriſimile ſit. & hoc exemplum apud Sextum Pompejum recitari Pomponius indicat, l. 41. D. *de Hered. inſtit.* Fuit autem fortaſſis is Sex. Pompejus, quo conſule mortuus

ἐπὶ Παρθενίᾳ [u] τοῦ ἰδίου οἰκέτου· Παρθένιον γὰρ τὸν τοῦ βασιλέως οἰκέτην νομίσας τις ἐλεύθερον εἶναι, ἀνεστήσατο κληρονόμον, ὑποκαταστήσας καὶ εἰπών, Ἐὰν [25] δὲ μὴ Παρθένιος γένηταί μοι κληρονόμος, ἔστω [26] Μαίβιος κληρονόμος· καὶ γέγονε τότε διάταξις, ὥστε τὸ μὲν ἥμισυ τῆς κληρονομίας διὰ τοῦ Παρθενίου τῷ βασιλεῖ προσποιεῖσθαι, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ κληθῆναι [26] Μαίβιον τὸν ὑποκατάστατον.

pſit in Parthenio ſervo ſuo: Parthenium enim Imperatoris ſervum aliquis credens liberum eſſe, heredem inſtituit, *ſic* ſubſtituens ac dicens: ſin autem Parthenius mihi heres non fiat, Mævius heres eſto. Et facta tunc eſt conſtitutio, ut ſemis hereditatis per Parthenium Cæſari adquireretur, in alterum vero ſemiſſem. Mævius ſubſtitutus vocaretur.

25. δὲ de: F. 26. Μαιβ. nunc ſcribit F.

tuus eſt Tyberius. nam alter S. Pompejus Jureconſultus, Pompeji Magni patruus antiquior eſt, (de quo in l. 2. *de Orig. Jur.*) quam ut de Tyberio id referre potuerit. Certe librariorum errore *Tyberii* prænomen ſæpe obſervavimus in *Titum* eſſe depravatum: quod forte Græcos Inſtitutionum compoſitores decepit. & ut etiam *Tito* hoc adſcribamus, non tamen poteſt de Veſpaſiani filio intelligi: ſed Antonino Pio, cui *Tito* prænomen fuit, cui ſententiæ Græcarum Inſtitutionum exemplaria adſtipulantur. VIGLIUS *in Comment. ad h. t.*

THus, *Pius Cæſar.* Multi Codices *Titus Cæſar.* Errorem ex nota manaſſe conſtat: cum *Ti.* Tiberium, *T.* Titum ſignificet. Placeret autem *Titum* legi, ut ad T. Antoninum Pium auctore THo referamus. HOTOM. *in Comment.*

Tiberius. ita legitur in l. 41. D. *de heredibus inſtituendis.* legendum *Titus Veſpaſ.* ex Dione & Suetonio. D. GOTH.

Sic legitur in trib. codicib. Reg. & uno Viglii [in ejus tamen editione legitur Πίος. *Edit.* 2.] v. l. 41. D. *de her. inſtit.* [& Comment. in Inſt. *Edit.* 2.] FABR.

Tiberio id tribuitur a Juſtin. hic & a Pomponio JCto in d. l. 41. Atque ad hunc caſum referendum opinor, quod in fine l. 40. *eod.* ſcribit Julianus, *ſemiſſes fieri, ita ut alter ſemis inter eum qui dominus inſtituti heredis fuerit & ſubſtitutum aquis portionibus dividatur:* ſemiſſe nimirum altero penes ſervum Cæſaris remanente: quia ſervus publicus *Principisve* (ſic enim legendum, non *Prætorisve*) pro parte dimidia teſtamenti factionem habet, ut auctor eſt Ulp. in *Fragm.* xx. §. ult. At ſi privati ſervus inſtitutus eſſet, locum, ni fallor, haberet opinio Cujacii, legentis in d. l. 40. *ita ut* AS *dividatur*, &c. DOUJAT.

Immo Schultingius poſt alios docet, *Populi Romani* eſſe legendum: nec enim probari poteſt, ſervos Principis in ulla Juris Civilis parte potiores fuiſſe privatorum ſervis. De lectione Cujaciana & de tota hac controverſia cum omnium JCtorum libri ſint pleni, non aliud nunc monebo, quam pleroſque omnes cum THo facere, quorum longiſſimi ſunt PAPILLONIUS T. IV. Theſ. Jur. pag. 689. ſq. & JAC. GOTHOFREDUS T. III. Theſ. Jur. pag. 305—312. De Parthenio autem & ejus domino, ſive Tiberio, ſive Tito, ſive Pio, dicemus cum GUNDLINGIO in Excurſu XIV. G. O. R.

u. Parthenii mentio in vet. inſcript. Grut. pag. DCXVI. 5. FABR.

[ΠΕΡΙ ΟΡΦΑΝΙΚΗΣ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ.]

DE PUPILLARI SUBSTITUTIONE.

ΤΙΤΛΟΣ ις'.

TITULUS XVI.

Οὐ μόνον ἐξωτικοῖς γεγραμμένοις κληρονόμοις δυνάμεθα ὑποκαθιστᾶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡμετέροις [a] παισὶ, λέγοντες οὕτως· Ὁ δεῖνα ὁ υἱός μου ἔστω κληρονόμος, εἰ δὲ μὴ γένηται, ἔστω [1] ὁ δεῖνα κληρονόμος. καὶ λέγεται αὕτη βυλγαρία [b] ὑποκατάστασις· ἁρμόζει γὰρ ἐπὶ παντὸς, τοῦτο μὲ [c] ἐξωτικοῦ, τοῦτο δὲ καὶ παιδός· Αλλ' ἐπὶ μὲ ἐξωτικοῦ ἐν πολλοῖς θέμασι δύναται χώραν λαβεῖν ἡ ὑποκατάστασις· οἷον, ἐὰν ὁ ἱνστιτοῦτος προτελευτήσῃ τοῦ τεστάτωρος, ἢ ῥεπουδιατεύσῃ [2] ἤγουν ἀποκηρύξηται τὴν κληρονομίαν, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν γεγραμμένος αὐτοῦ ἀτονήσῃ ἡ αἵρεσις· ἐπὶ δὲ τοῦ υἱοῦ [3] ἐν ἑνὶ μόνῳ [d] θέματι χώρα

357 NOn ſolum extraneis ſcriptis heredibus ſubſtituere poſſumus, ſed liberis quoque noſtris, ſic dicentes: Ille filius meus heres eſto; ſi non fiat, ille heres eſto. Et hæc vocatur vulgaris ſubſtitutio: quadrat enim in omnem, tam extraneum quam etiam filium. Sed in extraneo quidem in 358 multis caſibus locum habere poteſt ſubſtitutio: veluti, ſi inſtitutus ante teſtatorem moriatur, aut repudiet ſive recuſet hereditatem, aut eo ſub conditione ſcripto conditio deficiat. In filio autem in uno ſolo caſu locus fit ſubſtitutioni: veluti, ſi filiusfamilias

1. μὲ ad: F. 2. ἤγ. παρ. de: F. 3. ἐν de: F.

a. L. 2. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione* 2. Gajus 4. §. 2. Ulp. 23. §. 7. D. GOTH.

Qui in familia ſunt teſtamenti & mortis tempore, l. 41. §. 2. D. *de vulg.* & l. 8. C. *de impub.* FABR. I.

b. Quæ & χωρικὴ titulo prox. ſup. ἰδιωτικὴ. 35. *Eclog.* II. c. 43. D. GOTH.

c. Itaque pater, qui vulgari modo liberis impuberib. ſubſtituit, eo quo extraneis modo ſubſtituere dicitur, Ulp. tit. 23. §. *liberis.* FABR.

d. Ant. Faber de Error. Pragm. Dec. 32. Err. 7. & poſt eum Ant. Caimus in Lucubr. Var. p. 229. putant hoc ſic explicari poſſe, ut id potius referatur ad meram illam rationem juris, quæ non patitur, ut vivo filio, qui revera heres manet, ipſo jure ſubſtitutus heres fiat, quam quidem ad effectum ſubſtitutionis inſpecto prætoris beneficio. MEERM.

Non eſt ſine herede, qui ſuum heredem habet, licet abſtinentem ſe, l. 30. §. *ſed & ſi quis.* D. *de fideic. libert.* Ideoque putat Th. vulgarem ſubſtitutionem non aliter locum facere ſubſtituto, quam ſi filius in poteſtate vivo patre vita decedat. Non recte: nam verba illa, *Si heres non erit*, hanc habent ſententiam: ſi filius heres ex teſtamento non extiterit: ſi ſucceſſionem ex teſtamento omiſerit, ut in l. 3. C. *de impuber.* Denique tunc filius ſubſtituto nocet, quoties rem habet, ne nudum nomen ſui heredis noceat ſubſtituto. Non igitur ἀνάφανσις, ſed exiſtentia, & immiſtio ſubſtitutum excludit: nam & hunc qui abſtinuit, Prætor non habet heredis loco, l. 12. D. *de interr. act.* Si vero miſcuerit ſe, ex teſtamento videtur heres eſſe, l. 1. §. 3. D. *ſi quis om. cauſ. teſt.* in qua legendum videtur: *Qui ſunt in poteſtate, ſtatim heredes ſunt: nec quod, &c.* id eſt, qui ſunt in poteſtate, ſunt quidem heredes ipſo jure: ſed ſi miſcuerint ſe, ex teſtamento magis heredes eſſe videntur. FABR. I.

Imo nudum nomen ſui heredis & ἀνάφανσις ſubſtituto non nocet, & ſola immiſtio ſubſtitutum excludit. Qui ſunt in poteſtate, ſunt quidem heredes ipſo jure: ſed ſi miſcuerint ſe, ex teſtamento magis heredes eſſe intelliguntur. FABR. II.

Non tamen THo aſſentiendum eſt, ubi definit non

χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει· οἷον, ἐὰν 4 τελευτήσῃ ὁ ὑπεξούσιος πρὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς 5 τοῦ Δημητρίου· εἰ γὰρ 6 τελευτήσῃ ὁ πατὴρ πρὸ τοῦ παιδός, οὐ χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει· ἀναφαίνεται γὰρ εὐθέως κληρονόμος τῷ πατρὶ, καὶ οὐδὲ 7 ἀποτίνατεύει ἑαυτὸν, ἵνα μὴ ἀποτίθηται τὸ ἀσώματον ὄνομα· τὸ 8 ἀσώματον γὰρ ὄνομα τῆς κληρονομίας e ἅπαξ ἐμπαγέν τινι, δυσχερῶς ἐφ' ἕτερον μετέρχεται.

milias deceſſerit ante patrem ſuum teſtantem: nam ſi pater ante filium obierit, locus non fit ſubſtitutioni; exſiſtit enim confeſtim patri heres, ac neque abſtinens ſeſe, nomen incorporale ponit: nam incorporale hereditatis nomen alicui ſemel infixum, difficulter in alium tranſit.

Εστι δὲ καὶ ἑτέρα ὑποκατάστασις, ἥτις προβαίνει ἐπὶ τῶν ἡμετέρων παίδων, καὶ οὐ μόνον παίδων, ἀλλὰ καὶ ὑπεξουσίων, καὶ οὐ μόνον ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ σούων ἀνήβων. Λέγεται f δὲ πουπιλλαρία ἐκ τῆς ἡλικίας, 9 ἐφ' ἣν τρακτάζεται. Καὶ δυνάμεθα τὴν πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν οὕτω ποιεῖν· Εστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος, 10 εἰ δὲ γενόμενος κληρονόμος ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος· καὶ ἐὰν ὁ παῖς γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, χώρα γίνεται τῇ ὑποκαταστάσει.

Eſt vero & alia ſubſtitutio, quæ procedit in liberis noſtris, nec ſolum liberis, ſed in poteſtate quoque *conſtitutis*, neque ſolum *conſtitutis* in poteſtate, ſed etiam ſuis impuberibus. Dicitur autem pupillaris ex ætate, circa quam celebratur. Atqui poſſumus pupillarem ſubſtitutionem ſic facere: Filius meus heres eſto; ſin heres factus impubes moriatur, ille ei heres eſto. Et ſi filius heres factus, impubes moriatur, locus fit ſubſtitutioni.

Εξεστι Porro

4. τελευτήσει F. 5. καὶ ad: F. 2. Mox in utraque Δημητρ. 6. τελευτήσει ante hanc. καὶ ad: F. 7. εἰ ἀποτινατεύσῃ ἑαυτὸν, ἀποτ. F. Ego ἵνα deleto, ἀποτινατεύων lego. G. O. R. 8. γὰρ h. l. F. 9. ἐφ' ᾧ ἡ F. 10. εἰ δὲ ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω μοι κληρονόμος ὁ Πρῖμος. Εἰ μὲν ἠβήσας ἀποθάνῃ, σβέννυται ἡ ὑποκατάστασις· εἰ δὲ χρ. κληρ. ἄνηβ. τελ. F.

non eſſe locum ſubſtitutioni vulgari, ſi filius heres inſtitutus patri ſuperſtes fuerit: eo quod filius ipſo jure fiat heres patri, neque abſtinendo nomen heredis ponat. Verum licet id indubitatum ſit, quantum ad Juris Civ. ſubtilitatem, aliud tamen dicendum ex æquitate Prætoria, § 1. in f *de Hered. qual & diff.* quia Prætor filium, qui abſtinuit, non habet heredis loco, l. 12. D. *de Interr. act.*

D. GALTIER *ad T. de Vulg. Subſtit. pag.* 212.

Dictum aliquoties, ſufficere ad effectum pupillaris ſubſtitutionis, quod filiusfam. patri ſuperſtes fuerit, tametſi bonis ejus ſe non miſcuerit, neque hereditatem agnoverit, ſed timore æris alieni ſemet abſtinuerit: ſiquidem jus abſtinendi characterem ſui heredis nequaquam tollit, ut latius ad §. 1. *de Hered. qual. & diff.* Traditur hæc res diſerte in l. 12. h. t. l. 42. *de Acquir. her.* l. 44. *de Re judic.* aliiſque locis. Atque hoc eſt, quod communiter dictum eſt: Nudam ſui heredis exiſtentiam confirmare tabulas pupillares. Unde e contrario ſequitur, verba huj. pr. ſi quidem *non exſtiterit heres filius*, ad eum caſum non pertinere, ſi filius *ſe abſtinuerit*, ut recte habet THi paraphraſis: quam cur D. Vinnius [*cujus verba hic conſulto omiſimus, ne toties eandem adponeremus cramben.* G. O. R.] reprehendendam putet, aut quid inconcinni ex ea interpretatione oriatur, non animadverto; ſane quod videtur ſubeſſe, id nihili eſſe apparet.

HUBER. I. *Prælect. p.* 243. *b.*

Idem repetit noſter h. t. cap. 368. fin. G. O. R.

e. Ut hereditas infixa, in l. ult. C. *de ju. deliber.* FABR. II.

Vid. omnino inf. *de Hered. qualit.* cap. 433. G. O. R.

f. Ut pupillarius tutor, apud Pſeudocornutum in Perſium. FABR. II.

g. Hæc

Ἐξεστι δὲ μίξαι τῇ πουπιλλαρίᾳ τὴν 361 βουλγαρίαν, καὶ ποιῆσαι τὴν λεγομένην 11 βουλγαροπουπιλλαρίαν g, οὕτως· Ἔστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος· ἐὰν δὲ μὴ γένηται (ὅπερ ἐστὶν ἴδιον βουλγαρίας) ἢ γενόμενος ἄνηβος h τελευτήσῃ, (ὅπερ ἐστὶν ἴδιον πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως) ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος· 12 τί i λέγεις; προετελεύτησεν ὁ παῖς τοῦ πατρὸς· ἐκ τῶν πρώτων ῥημάτων ὁ ὑποκατάστατος 13 ἐξαγίνεται, καὶ γίνεται κληρονόμος τοῦ πατρὸς, 14 οὐ τοῦ τελευτήσαντος παιδός· ἀλλ' εἰ ὁ πατὴρ προετελεύτησεν, ἀνα- 362 φανεὶς δὲ κληρονόμος ὁ παῖς ἄνηβος ἐτελεύτησε, χώρα γίνεται τῇ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαταστάσει ἀπὸ τῶν δευτέρων ῥημάτων, καὶ γίνεται κληρονόμος ὁ ὑποκατάστατος, οὐ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ τοῦ 15 τελευτήσαντος παιδός.

Porro vulgari licet pupillarem miſcere, & facere quæ vocatur vulgaripupillaris, ita: FILIUS MEUS HERES ESTO: SI NON FIAT, (quod proprium eſt vulgaris) AUT FACTUS IMPUBES MORIATUR, (quod proprium ſubſtitutionis pupillaris) ILLE MIHI HERES ESTO. Quid ais? Filius ante patrem obiit: ex prioribus verbis ſubſtitutus venit, & fit heres patris, non filii defuncti. Sed ſi pater præmoriatur, & filius heres factus impubes decedat, locus fit ſubſtitutioni pupillari ex ſequentibus verbis, ſubſtitutusque fit heres, non patris, ſed filii defuncti.

Τοῦτο δὲ τὸ τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, οὐκ ἀπὸ ἰδικοῦ νόμου ἐπινενόηται, ἀλλ' ἐξ ἀγράφου k συνηθείας 16 εἰσῆκται· ἐπειδὴ 17 γὰρ πουπίλλοι ὄντες οὐκ ἠδύναντο

Hoc autem pupillaris ſubſtitutionis *jus* non ex propria lege inventum, ſed ex conſuetudine non ſcripta introductum eſt. Quum enim pupilli teſtari

11. βελγαελπεπ. F. 12. καὶ ad: F. 13. ἐξαγ. καὶ de: F. 14. ἐ τοῦ τελ. παιδ. Mox εἰ & deinde κληρονόμῳ deſunt F. 15. τελευτ. de: F. 2. 16. ἐισενήνεκται F. 17. γὰρ admiſi ex Curt. & F.

g. Hæc ſubſtitutio duplex eſt: nam utroque caſu expreſſo fit. Verum ex D. Marci & Veri conſtitutione ſubſtitutio ſimplex vulgaris, aut pupillaris, id eſt, quæ alterutro caſu expreſſo fit, in utrumque caſum facta intelligitur: tametſi quidam putent, ſub expreſſa pupillari non contineri tacitam vulgarem, neque bona vel probabili ratione. hoc enim jus hodie certiſſimum eſt poſt Divorum fratrum conſtitutionem. olim quæſitum fuit in Curiano judicio, de quo Cicero multis locis, & Quintil. 7. c. 7. FABR. I.

Eſt enim *duplex* ſubſtitutio. cum vulgari tantum modo fit ſubſtitutio, vel pupillariter tantum, *ſimplex* dicitur, l. 4. D. *de vulg. & pupill.* FABR. II.

h. Hoc eſt, priuſquam pubes fiat, aut ut hic loquitur Imperator, *priuſquam in ſuam tutelam venerit.* Hinc ſuæ tutelæ fieri. l. quotiens. 9. §. 1. D. *de adminiſt. tut.* D. GOTH.

Si quis caſus puerum egerit orco: vel ut ait Juſtin. *Si prius morietur, quam in ſuam tutelam venerit*, ut Cornelius Nepos in Eumene. FABR. I.

i. Λέγει; exhibet Fab. I. λέγει ϛ'. F. 2. Quam varietatem hic noto, ut adpareat, quam negligenter aut Fabrotus ſua, aut corrector quicumque aliena emendaverit. Videtur autem Fabrotus in exemplari primæ editionis adſcripſiſſe ϛ, unde numerus ϛ' enatus fuit. Cujuſmodi aliquando errores notaſſe, ſtudioſorum Critices intereſt. G. O. R.

k. In eo differt pupillaris à vulgari, quæ ex lege XII. Tabularum eſt l. 162. D. *de verb. ſignifi.* & l. 2. D. *de vulgari & pupillari ſubſtitutione.* D. GOTH.

Jure civili, l. 43. D. *de vulg.* cum enim moribus primo introductum eſſet, ut quis liberis impuberib. teſtamentum faceret, id deinde prudentium adſenſu receptum eſt. Prudentes igitur vel ipſi jus inducunt: vel jus populi conſenſu introductum ipſi conſenſione ſua probant, atque confirmant. FABR.

ἠδύναντο ἀφατίθεσθαι, [18] ὑπὲρ αὐτῶν τοὺς πατέρας δίκαιον νομίσθη ἀφατυπῶν τὰς ἀφθήκας.

ſtari non poſſent, æquum viſum eſt, ut patres pro iis teſtamenta formarent.

§. I. Ἐκ τῆς τοιαύτης κινηθεὶς λογισμοῦ 363 ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐξεφώνησε διάταξιν, ἣν καὶ ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ προσέταξε κώδικι, ἐν ᾗ πρόνοιαν καὶ τῆς τοιαύτης θέματος ἐποιήσατο· φησὶ γάρ, ἐάν τις [1] μεμηνότας ἤγουν παραφρονοῦντας ἔχει υἱοὺς, ἢ ἐγγόνους ἢ προεγγόνους, οἱασδήποτε φύσεως ἢ οἱασδήποτε βαθμοῦ, ἐξέστω αὐτῷ, εἰ καὶ εἶεν ἔφηβοι, πρὸς μίμησιν τῆς που- 364 πιλλαρίας ὑποκαταστάσεως, ῥητὰ πρόσωπα ὑποκαθιστᾶν [19], εἴγε συμβῇ τοὺς τοιούτους παῖδας ἐν τῷ τῆς παραφροσύνης τελευτῆσαι πάθει· εἰ δὲ [20] ἀνανήψωσιν, ἀκυροῦσθαι τὴν ὑποκατάστασιν ἐκέλευσε. τοῦτο δὲ πρὸς [m] ὁμοίωσιν τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως εὗρεν, ἥτις, ἅμα τῷ ἔφηβον γενέσθαι τὸν πεπίλλον, ἀκυροῦται.

§. I. Hac ratione motus ſanctiſſimus Imperator noſter promulgavit conſtitutionem, quam ſuo quoque inſcribi Codici juſſit, in qua etiam hujus caſus curam habuit: Dicit enim, ſi quis furioſos vel dementes habet filios, aut nepotes vel pronepotes, cujuslibet ſexus vel cujuslibet gradus: liceat illi, etiamſi puberes ſint, ad imitationem pupillaris ſubſtitutionis, certas perſonas ſubſtituere, ſiquidem accidat ut hujuſmodi liberi in dementiæ vitio moriantur: ſed ſi reſipuerint, ſubſtitutionem juſſit infirmari. Hoc autem ad ſimilitudinem pupillaris ſubſtitutionis invenit, quæ, ſimulac pupillus factus eſt pubes, infirmatur.

§. II. Ἐν ᾧ δὲ κατὰ τὸν προδεδομέ- 365 νον τύπον ἡ πουπιλλαρία ὑποκατάστασις ἀφατυπωθῇ, δύο τρόπον [n] τινὰ ἀφθῆκαί εἰσιν· ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν παῖδα γενομένη, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παιδὸς [21] εἰς τὸν

§. II. Quum vero ſecundum formam traditam ſubſtitutio pupillaris ordinata fuerit, duo quodammodo teſtamenta ſunt: alterum a patre in filium perveniens, alterum a filio in ſub-

18. οἱ πατέρες ὑπ. αὐτ. διετύπων τὰς ἀφθ. F. 19. αὐτοῖς ad: F. 20. ἀνανήψωσιν ante F. 21. ἐπὶ F. 2.

l. Juſtinianus mente captos appellat hic & in l. 9. C. *de impuber. & al.* Theoph. autem mente captos accipit pro furioſis & dementibus. recte: [Paul. enim in d. l. 43. de furioſo loquitur. *ex Edit.* 1.] ſic enim in l. 2. C. *de curat. fur.* mente captus & furioſus pro eodem ponuntur. FABR.

Vid. Vigl. h. l. Alciat. 2. Pareng. 16. Rævard. III. Conject. 18. MEERM.

Et præ aliis omnibus pro THo Vinnium in *Comment. h.* §. Huberus tamen in *Prælect.* pag. 244. contendit, de *perpetuo mente captis* hoc tantum intelligendum, ſic concludens: „Proinde liberis furioſis ſtricte ita dictis, qui rabie agitantur, in „ caſum quo in furore morientur, ſubſtitui poſſe „ a parentibus, affirmare non auſim; multoque „ minus prodigis, a quibus verba conſtitutionis „ [d. l. 9. Cod.] adhuc longius abſunt". G. O. R.

m. Πρὸς ὁμοίωσιν ſuperius dixit πρὸς μίμησιν. Imperator hic & l. 9. C. *eod.* ad exemplum. D. GOTH.

n. Recte hoc addidit. Nam reipſa patris & filii teſtamenta pro uno habentur. l. *patris* 20. D. *de vulgari & pupillari.* Quod & infr. *eod.* confirmatur, licet duæ ſint hereditates l. 2. §. 4. D. *eod.* D. GOTH.

o. Juſtin. *aut certe.* Videtur igitur prudentibus magis placuiſſe, ut non tam duo quaſi quodammodo ſint teſtamenta, quam unum teſtamentum duarum hereditatum. FABR. II.

p. Δύο μὲν αἱ ἀφθῆκαι, εἷς δὲ νομοθέτης, ut B. Chry-

τὸν ὑποκατάστατον, ὥσπερ εἰ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἑαυτῷ κληρονόμον ἀνεστήσατο· ο ἢ μᾶλλον, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, μία μέν ἐστι διαθήκη, δύο p δὲ κληρονομίαι· ἡ μὲν ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν παῖδα καταφερομένη, ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παιδὸς [22] εἰς τὸν ὑποκατάστατον ἐρχομένη· πάντα γάρ, ὅσα διεδέξατο ὁ πυπίλλος ἐκ τοῦ πατρὸς, ἢ καὶ αὐτὸς ἐπεκτήσατο, μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὸν ὑποκατάστατον μετέρχεται· ὅτι γὰρ μία διαθήκη ἐστὶ, δῆλον q ἐξ ὧν ἑπτὰ μόνοι μάρτυρες παραλαμβάνονται, καίτοι, εἰ δύο ἦσαν διαθῆκαι, ιδ' ἔδει παρεῖναι μάρτυρας.

subſtitutum, tamquam ſi ipſe filius ſibi heredem inſtituiſſet. Vel potius, ſi verum oportet dicere, unum quidem eſt teſtamentum, ſed duæ hereditates: altera a patre in filium delata, altera a filio in ſubſtitutum deveniens: omnia enim, quæcumque pupillus a patre accepit, aut ipſe etiam adquiſivit, poſt mortem patris in ſubſtitutum transeunt. Nam unum eſſe teſtamentum, manifeſtum *eſt* ex eo quod ſoli ſeptem teſtes adhibeantur: quum, ſi duo forent teſtamenta, quatuordecim oporteret eſſe teſtes.

§. III. Συμβαίνει πολλάκις, τινὰ πυ- 367
πιλλαρίως ὑποκαθιστῶντα τῷ παιδὶ, εἰς ἔσχατον ἐμπίπτειν [r] δέος, μήπως ὁ [23] τοῦ πυπίλλυ ὑποκατάστατος, γνοὺς ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν πυπίλλου ὑποκατάστατον, ἐπιβουλεύσῃ τῷ ἀνήβῳ· πρόχειρος δὲ διὰ τὸ βραχὺ τῆς ἡλικίας ὁ πούπιλλος [s] εἰς ἐπιβουλήν. Εἰ τοίνυν εὑρεθῇ δειλότατος ὁ πατὴρ, καὶ [24] βούλεται τὸν ἐντεῦθεν ἐκκλίναι φόβον, [25] γράφων τὸν πούπιλλον κληρονόμον, τὸν μὲν βουλγάριον ὑποκατάστατον [t] εὐθέως μετὰ τὴν ἔνστα-
σιν

§. III. Evenit ſæpe, ut aliquis filio pupillariter ſubſtituens, in ſummum incidat metum, ne pupilli ſubſtitutus, ſciens ſimul *cum* morte patris ſeſe ſubſtitutum pupilli *eſſe*, inſidietur impuberi: accommodus autem *eſt* pupillus inſidiis propter ætatis defectum. Si ergo pater inveniatur formidoloſior, & velit metum inde *exortum* evitare, *is* pupillum heredem ſcribens, vulgarem quidem ſubſtitutum ſtatim poſt inſtitutionem pupilli 368

22. ἐπὶ F. 23. πυπιλλάριος F. & mox πυπιλλάριον. 24. βέλητω malim. G. O. R. 25. γρ. πληρ. τ. πυπ. ὄντος μὲν βυλγαρέως ὑποκαταςάτυ ἐυθ. &c. F. quod neſcio an ipſe intellexerit.

Chryſoſtomi verbis utar: aut certe unum teſtamentum eſt duarum cauſarum, id eſt, duarum hereditatum, l. 2. §. *illud poteſt.* D. *de hered. vel act. vend.* Pſell. αὐθεντικὴ, ὀρφανικὴ διατύπωσις μία, κληρονομίαι δὲ δύο. FABR. I.

q. Patris & filii teſtamentum pro uno habetur. l. 20. D. *eodem.* proinde, ut ibidem notatur ab interpretibus, una ſolennitas ſufficit: & ut autor noſter ait, ſeptem teſtes ſufficient, neque quatuordecim exigentur. D. GOTH.

Septem ſigna patris ſufficiunt, ut eſt in l. 20. D. *de vulg. & pup.* FABR.

r. Propter ſubſtitutos infidiis infames. vide Sueton. in Galba cap. 9. & quod ex oratione pro Cluentio refertur in l. 39. D. *de pœn.* FABR. I.

s. Ætas impubes ad omnem injuriam expoſita eſt. Sueton. in Galba cap. 9. *Tutorem, quod pupillum cui ſubſtitutus erat, veneno necaſſet, cruce affecit.* FABR. II.

t. Εὐθέως Curtius verterat *palam*; Fabrotus utrumque conjunxit *palam .... ſtatim:* ſed quum Juſtinianus de teſtamento ſcripto, quod hodie clauſum vocamus, loquatur, ut apertius & clarius THus noſter docet & hoc cap. & in fin. cap. 370. illud *palam* Lectoribus tenebras offundit, quod de nuncupativo plerumque uſurpatur. Fateor ipſum Tribunianum dicere, *vulgarem quidem ſubſtitutionem palam facere . . . debet:* ſed contendo ſimul, THum rectius pro eo ſubſtituiſſe bina hæc εὐθέως & ἀφόβως, quæ ſane Imperatoris mentem optime

σιν τοῦ πουπίλλου ἀφόβως γραφέτω· οὕτως γὰρ ἐπιβουλεύειν οὐ δυνήσεται τῷ ἀνήβῳ, οὔτε ζῶντος τοῦ πατρὸς, ἀγνοεῖται γὰρ τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένα· οὔτε μὴν τελευτὴν τοῦ [26] διαθεμένου, ἤδη γὰρ ἀναφανεὶς ὁ παῖς τῷ πατρὶ κληρονόμος [u] οὐ δίδωσι χώραν τῷ [27] βουλγαρίῳ ὑποκαταστάτῳ· οὐδεὶς δὲ ἀκερδῶς [x] ἐπιβουλεύσει τῷ πουπίλλῳ· ταῦτα μὲν περὶ τῆς βουλγαρίας.

pilli ſine timore ſcribat: ſic enim impuberi inſidiari non poterit, nec vivente patre; ignorantur enim *quæ* in teſtamento ſcripta *ſunt:* nec poſt teſtatoris mortem; jam enim filius patri heres exſiſtens locum vulgariter ſubſtituto haud facit: nemo enim ſine lucro inſidiabitur pupillo. Hæc quidem de vulgari.

Τὴν δὲ πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν, 369
ἤνίκα τις βούλεται τυπῶσαι, λεγέτω οὕτως· Ἔστω μου ὁ υἱὸς κληρονόμος· ἐὰν δὲ μὴ γένηται, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος. Καὶ μετ' ὀ [28] καταλείψῃ ἐπιτρόπους, λεγάτα, φιδεϊκόμμισσα, ἐλευθερίας, ἐν τῷ [29] κατωτέρῳ [y] μέρει τῆς διαθήκης τὰ ῥήματα γραφέτω οὕτως· Ἐὰν δὲ ὁ παῖς [30] γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω [31] αὐτῷ ὁ δεῖνα κληρονόμος· καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἰδιάζοντι λίνῳ δεσμείτω, καὶ ἰδιάζοντι σφραγιζέτω κηρῷ· ἐν μέν τοι 370
τοῖς πρώτοις τῆς διαθήκης μέρεσι τὰ ῥήματα γραφέτω ταῦτα· Οὐ βούλομαι τὸ κατώτερον μέρος τῆς διαθήκης ἀνοιγῆναι, ζῶντός [z] μου τοῦ παιδὸς καὶ ἔτι ἀνήβου ὄντος·

Pupillarem autem ſubſtitutionem ſi quis formare vult, ſic dicat: FILIUS MEUS HERES ESTO; SI NON FIAT, ILLE MIHI HERES ESTO. Et poſtquam tutores, legata, fideicommiſſa, libertates reliquerit, in parte teſtamenti inferiore verba ſic ſcribat: SIN AUTEM FILIUS HERES FACTUS, OBIERIT IMPUBES, ILLE EI HERES ESTO. Et hanc partem proprio lino liget, & propria cera ſignet. Attamen in prioribus teſtamenti partibus hæc verba ſcribat: INFERIOREM TESTAMENTI PARTEM APERIRI NOLO, VIVENTE MEO FILIO ET ADHUC IMPUBERE. Sic enim facta ſubſtitu-

26. Δφατιθ. F. 27. βελγαρίῳ F. 28. καλαλείψει ante F. 2. 29. κάτω F. 30. μου ad: F. 31. αὐτῆ F.

declarant; namque adverbium *palam* opponi his *occulte*, *ſecreto*, & idem ſæpe eſſe ac *libere*, *ſine timore*, vel Turſellinus de Particulis docebit. Confer hæc cum cap. 369. & 370. ubi de *occulta* & *ſecreta* agitur ſubſtitutione, & ſic judicium interpone. G. O. R.

u. Vide omnino ſupra ad cap. 359. not. *d.* G. O. R.

x. [Δῆλον γὰρ ὅτι πάντες κέρδους ἕνεκ' ἀδικοῦσιν, *Certum eſt enim omnes lucri cauſa injuriam facere.* Iſocrat. adverſ. Euthynum. *ex Edit.* 2.] D. Auguſt. Conf. 2. cap. 5. *Cum de facinore quæritur qua cauſa factum ſit, credi non ſolet, niſi cum appetitus adipiſcendi alicujus illorum bonorum, quæ infima diximus, eſſe potuiſſe apparuerit, aut metus amittendi.* FABR.

y. *Inferiores partes teſtamenti*, Juſtiniano, hoc loco: Gajo 2. t. 4. §. 3. *pagina extrema*: Suetonio, *ima cera.* D. GOTH.

Juſtinianus ſuadet poſt Cajum inſtitutione 2. tit. 4. propter ſubſtitutos, qui ob ſpem ſucceſſionis ad malignam ſuſpicionem propiores ſunt, ut pater in ima cera, id eſt, ima parte teſtamenti, ut in l. 34. D. *de uſu & uſufr. leg.* noviſſima parte l. ult. D. *de fideicomm. liber.* inferioribus verbis teſtamenti, l. 15. C. *de fideicomm.* pupillarem ſubſtitutionem ſcribat, eamque partem proprio lino propriaque cera obſignet, ut ſolebant tabulæ teſtamenti lino per foramina trajecto obſignari. Lucian. in Timone, Sueton. Neron. c. 16. & in primore cera caveat, ne ſecundæ tabulæ vivo filio & adhuc impubere aperiantur. pupillares tabulas aperiri vetabat parens,

ὄντος· ὅτω γὰρ γενομένης τῆς πουπιλλαρίας, ἔξει τὸ ἀνεπιβούλευτον ὁ παῖς· ὅτε γὰρ περιόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἐπιβουλεύεται, διὰ τὸ πᾶσαν κεκλεῖσθαι τὴν διαθήκην, οὔτε μὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς, διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὰ ἐν τῇ πουπιλλαρίᾳ ὑποκαταστάσει γεγραμμένα.

stitutione pupillari, insidiarum expers erit filius: nam neque patre ejus superstite insidiis adpetitur, quia totum testamentum clausum est; neque post mortem patris, quia ignorantur *quæ* in substitutione pupillari scripta *sunt*.

Διατιθέμενός τις, καὶ γράψας τὸν ἄνηβον παῖδα κληρονόμον, εὐθέως ἐπήγαγε τὴν πουπιλλαρίαν ὑποκατάστασιν· ἔῤῥωται μὲν οὐδὲν ἧττον ἡ ὑποκατάστασις· πλὴν ὁ οὕτως βουλευσάμενος, καὶ ἐκεῖ γράψας τὴν [32] ὑποκατάστασιν, ἔνθα ἑαυτῷ ἐνεστήσατο [33] κληρονόμον τὸν παῖδα, ἐπικινδύνως, ὅσον πρὸς τὸν παῖδα, δοκεῖ διατίθεσθαι. 371 Quidam testamentum faciens, & filium impuberem heredem scribens, statim substitutionem pupillarem adjecit. Valet quidem nihilo minus substitutio: attamen qui ita agit, atque ibi substitutionem scripsit, ubi sibi filium instituerat heredem; periculose, quantum ad filium, testari videtur.

§. IV. Οὐ μόνον δὲ κληρονόμοις [a] γραφεῖσι τοῖς ἀνήβοις παισὶ πουπιλλαρίως οἱ γονεῖς ὑποκαθιστᾶν δύνανται, ἀλλὰ [34] καὶ ἐξηρεδάτοις αὐτοῖς γινομένοις· [35] ὥστε οὖν διὰ τὴν ὑπεξουσιότητα, [36] οὐκ ἐπειδὴ γράφονται κληρονόμοι, δέχονται πουπιλλαρίως ὑποκατασάτως, διὸ καὶ ἐξηρεδάτοις καλῶς ὑποκαθιστῶμεν τοῖς παισίν· Αλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, καὶ πῶς λήψεται ὁ τοῦ ἐξηρεδάτου πουπίλλου ὑποκατάστατος; ἐροῦμεν, ὅτι ἐάν 372 §. IV. Non solum autem liberis impuberibus heredibus scriptis parentes pupillariter substituere possunt, sed etiam exheredibus iis factis. Sicuti igitur propter potestatem *patriam*, non quia heredes scribuntur, substitutos pupillares accipiunt, ideo & exheredatis liberis recte substituimus. Sed dicere quis possit, Et quid pupilli exheredati substitutus capiet? Dicemus, si quid pupillo ex

32. πεπιλλαρίαν ad: F. 33. τὸν π. κλ. F. 34. δὲ ad: F. 35. ὥσπερ omnino legend. vid. Glossar. Theoph. G. O. R. 36. καὶ ad: F.

rens, l. 3. C. *quemadm. testam. aper.* aut vetasse intelligebatur, si seorsum eas signatas reliquisset, l. 8. D. *eod.* Suadet hic Justinianus, non imperat: οὐκ ἀνάγκη ἐστὶν, ἀλλ' αἵρεσις, μηδὲ νόμος, ἀλλὰ συγγνώμης, ut §. 10. suprà *de testam.* Nov. 22. c. 48. Julian. Antec. N. 36. c. 32. *persuadentes magis, quam legis necessitatem imponentes, dicimus.* & l. 2. §. ult. C. Theod. *de sec. nuptiis:* οὐκ ἔστι δὲ ταυτὸν συμβουλεύειν, καὶ νομοθετεῖν· ὁ μὲν γὰρ νομοθετῶν ἐκ παντὸς τρόπου βούλεται τὸ ἐπιταττόμενον δέχεσθαι· ὁ δὲ συμβουλεύων, καὶ συγγνώμῃ, καὶ τῇ γνώμῃ τοῦ ἀκούοντος ἐπιτρέπων τὴν αἵρεσιν τῶν λεγομένων, κύριον ποιεῖ τὸ δέχεσθαι καὶ μὴ τὸν ἀκροατήν, ut ait B. Chrysost. homil. 17. tom. 5. FABR. I.

z. Similis cautio est in l. ult. D. *ad Trebel.* D. GOTH.

a. Exheredatis rectè pater substituit pupillariter, Ulp. t. 23. §. 8. l. 1. 2. & 10. §. *si ex asse.* D. *de vulg. & pup.* l. 10. D. *ad leg. Falc.* l. 24. C. *de legat.* quia pupillaris substitutio jure potestatis fit: καὶ πατὴρ, ἐχ ὅταν θεραπεύῃ τὸν υἱὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐκβάλλῃ τῆς οἰκίας, καὶ ὅταν ἐπιτιμᾷ καὶ μαστίζῃ, ὁμοίως ἐστὶ πατὴρ, καὶ ἐχ ἧττον, ἢ ὅταν ἐπαινῇ, ut ait Chrysost. Hom. 61. tom. 5. Nec hodie infirmabuntur tabulæ pupillares, licet exheredatus querela inoff. testamenti obtinuerit, Nov. 115. c. 3. in fin. FABR. I.

ἐάν τι συμβῇ τῷ πουπίλλῳ ἀπὸ κληρονο- 373
μίας, ἢ ληγάτων, ἢ δωρεῶν συγγενῶν, ἢ
πατρώων φίλων προσγενέσθαι, τοῦτο ἅ-
παν πρὸς τὸν ὑποκατάστατον ἐλεύσεται.

ex hereditate aut legatis aut donationibus cognatorum vel amicorum paternorum obtigerit, hoc omne ad ſubſtitutum perventurum.

Τὰ εἰρημένα περὶ τῆς ὑποκαταστάσεως
τ' ἀνήβων παίδων γραφέντων κληρονόμων ἢ
ἐξηρεδάτων γινομένων, 37 τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ
ποστούμων ἔλκομεν· δυνάμεθα γὰρ τοῖς πο-
στούμοις [b] βουλγαρίως ὑποκαθιστᾶν οὕτως·
Ἔστω μου ὁ ποστοῦμος κληρονόμος, ἐὰν δὲ 374
μὴ γένηται, ἔστω μου ὁ δεῖνα κληρονόμος·
Οὐ γίνεται δὲ, ἐὰν 38 μὴ τεχθῇ, ἢ τε-
χθεὶς [c] προτελευτήσῃ τοῦ πατρός. Δυ-
νατὸν 39 δὲ καὶ πουπιλλαρίως οὕτως· Ἔστω
40 μου ὁ ποστοῦμος κληρονόμος· ἐὰν δὲ γε-
νόμενος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτοῦ ὁ
δεῖνα κληρονόμος· Καὶ ἀκολούθως τοῖς προ-
ειρημένοις 41 βουλγαροπουπιλλαρίαν ἐπ' αὐ-
τῷ ποιοῦμεν ὑποκατάστασιν.

Quæ dicta *ſunt* de ſubſtitutione liberorum impuberum heredum ſcriptorum, aut exheredum factorum, eadem & ad poſtumos trahimus. Poſſumus enim poſtumis vulgariter ſubſtituere ſic: POSTUMUS MIHI HERES ESTO: SI NON FIAT, ILLE MIHI HERES ESTO. Non fit autem, ſi *aut* non naſcatur, aut natus ante patrem decedat. Poteſt & pupillariter ſic *fieri:* POSTUMUS MIHI HERES ESTO: QUOD SI *heres* FACTUS, MORIATUR IMPUBES, ILLE EI HERES ESTO. Et conſequenter *his* dictis vulgaripupillarem *quoque* ſubſtitutionem in eo facimus.

§. V. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· 375
τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς διαθήκης, ἔνθα ὁ πα-
τὴρ ἑαυτῷ γράφει 42 κληρονόμους, λέγε-
ται [d] περιγκιπαλία· τὸ δὲ μέρος ἐκεῖνο, ἐν
ᾧ τῷ ἀνήβῳ παιδὶ ὑποκαθίστησι, λέγεται
πουπιλλαρία· ἤρτηται δὲ ἐκ τῆς περιγκι-
παλίας ἡ πουπιλλαρία, καὶ ἐξ ἐκείνης
λαμβάνει τὴν ἰσχύν. ἐπειδή σοι ταῦτα
προ-

§. V. Habe hæc velut in prævia contemplatione: Pars illa teſtamenti, ubi pater ſibi heredem ſcribit, vocatur principalis: ea vero pars, in qua filio impuberi ſubſtituit, dicitur pupillaris. Pendet autem pupillaris ex principali, atque ex hac robur capit. Poſtquam tibi hæc præcognita ſunt, vide

37. ταῦτα F. 38. ἢ ad: F. 39. δὲ de: F. 40. μου de: F. 2. 41. βουλγαριπουπ. F. 42. κληρονόμον F. 2.

b. Poſtumis quoque, qui vel ſui ſunt, vel ſi vivo parente naſcerentur, in poteſtate ejus futuri forent, parentes ſubſtituere poſſunt, l. 2. D. *de vulg.* Nam qui in utero eſt, perinde eſt ac ſi in reb. humanis eſſet. Alieno autem poſtumo ſubſtitui non poteſt, quia natus inter ſuos heredes futurus non eſt. FABR. I.

c. Subſtitutus admittitur, ſi poſtumus natus non ſit, l. 46. D. *de vulg.* & l. ult. C. *de inſtit. ſubſt.* aut natus ante patrem deceſſerit. Cur omiſit Th. quod de exheredatis ait Juſtinianus? quoniam hodie poſtumi non exheredantur: nec enim elogium, ſive cauſa exheredationis eis aſcribi poteſt. FABR. I.

d. Hinc teſtamentum principale, cui opponitur pupillare *hic* & l. 44. D. *eod.* D. GOTH.

Paternum teſtamentum *principale* vocatur, καὶ αὐθεντικὸν, l. 1. §. 7. D. *ad l. Falc.* l. 2. D. *de vulg.* l. 2. §. 1. & l. penul. D. *quem. teſt. aper.* l. 5. §. qui principale. D. *de his quæ ut indign.* Gloſſæ Baſilic. in περιγκιπαλία. Euſtath. περὶ χρ. διάθ. & hereditas patris, principalis inſtitutio, περιγκιπαλία ἔνσασις, lib. 48. Baſ. tom. 5. FABR.

e. Subſtituere liberis impuberibus quando liceat. adde *l.* 2. §. *prius.* 4. D. *eod.* D. GOTH.

Pater vero poterit teſtamentum in tabulis ſibi facere, filio autem impuberi per nuncupationem ſubſtituere. l. 8. §. ult. D. *de bonor. poſſ. ſec. tab.* FABR. I.

f. Ergo

προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Εἰρήκαμεν, ὅτι τοῖς ἡμετέροις ἀνήβοις παισὶ δυνάμεθα ὑποκαθιστᾶν· ἀλλὰ τότε e νόει, ἡνίκα ἑαυτοῖς γράφομεν κληρονόμους, τουτέστιν ὅτε ποιήσομεν πρίγκιπαλίαν· ταύτης γὰρ μὴ 43 γενομένης, ἡ 376 πυπιλλαρία οὐκ ἔχει, ὅθεν ἑαυτῇ ῥώσιν ποιήσει τὸ ἰσχυρόν· μέρος γὰρ ὥσπερ f καὶ παρακολούθημα τῆς πριγκιπαλίας ἐστὶν ἡ πουπιλλαρία· παρακολούθημα δὲ εὑρεῖν οὐ δυνατόν, μὴ ὑποκειμένου πρωτοτύπου· ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐκεῖθεν δέχεται τὴν ἰσχὺν ἡ πουπιλλαρία, ὅτι τῆς πριγκιπαλίας h μὴ ἐρρωμένης, οὐδὲ ἡ πυπιλλαρία ἰσχύει· ὑπόθου γάρ, οἰκείᾳ i χειρὶ μὴ γεγραφέναι αὐτὸν ἐν τῇ πριγκιπαλίᾳ τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα, ἐν δὲ τῇ πουπιλλαρίᾳ τοῦτο ποιῆσαι, οὐδὲν ὄφελος τῇ πουπιλλαρίᾳ, τῆς πριγκιπαλίας ἀσθενούσης.

vide reliquum argumentum. Diximus, nos poſſe liberis noſtris impuberibus ſubſtituere: ſed tum intellige, quum nobismet ipſis heredes ſcribimus, id eſt, quum faciemus principalem. Hac enim non facta, non habet pupillaris, unde ſibi robur adquirat. Nam pars quaſi & ſequela *teſtamenti* principalis eſt pupillare. Sequelam autem invenire haud licet, *re* principali non exſiſtente. Sed in tantum robur inde capit pupillare, ut non valente principali, neque valeat pupillare. Finge enim, propria eum manu non ſcripſiſſe in principali heredis nomen, ſed feciſſe hoc in pupillari, nihil hoc juvat *teſtamentum* pupillare, quum principale ſit infirmum.

§. VI. Δυνάμεθα 44, πολλοὺς ἀνήβους 377 ἔχοντες παῖδας, ἑνὶ ἑκάστῳ k πουπιλλαρίως ὑποκαταστῆσαι, ἤγουν καὶ τῷ τελευταίῳ ἀνήβῳ l τελευτῶντι· ἀλλ' 45 εἰ μὴ μηδένα βούλομαι τῶν ἀνήβων παίδων ἀδιάθετον m τελευτῆσαι, ἑνὶ ἑκάστῳ ἰδιαζόντως ὑποκαθιστῶ· εἰ δὲ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴν μεταξὺ τῶν παίδων ἀποσώζεσθαι βούλομαι, τότε τῷ τελευταίῳ ἀνήβῳ τελευτῶντι

§. VI. Poſſumus, ſi multos impuberes habeamus liberos, unicuique pupillariter ſubſtituere, aut etiam poſtremo morienti impuberi. Sed ſi quidem neminem liberorum impuberum velim inteſtatum mori, unicuique ſpeciatim ſubſtituo. Sin autem ab inteſtato ſucceſſionem inter liberos ſervari velim, tunc poſtremo impuberi mo-

43. γὰρ. (γιν. F. 2.) ἄκυρος ἡ πυπ. οὐκ ἔχουσα, F. 44. οὖν ad: F. 45. ἐν. ᾧ ὡς F.

f. Ergo unum teſtamentum eſt. Seneca Ep. 113. *Animus meus animal eſt, & ego animal ſum: duo tamen non ſumus. quare? quia animus mei pars eſt*, &c. & pars, aut ſequela, ut apud Ariſt. περὶ ἀρετ. . . . ἡ εὐσέβεια, ἤτοι μέρος ὅσα δικαιοσύνης, ἢ παρακολουθοῦσα. FABR. I.

g. L. *cum principalis* 129. §. 1. l. 178. D. *de Reg. jur.* FABR. II.

h. Et non adita patris hereditate, ſequentes tabulæ evaneſcunt. l. 14. D. *ad Sc. Trebell.* l. 10. §. 3. D. *de vulg.* ὡς ἐπομβρὸς πάντη τε καὶ πάντως τοῦ μέρους τοῦ ὅλου, Syneſ. Ep. 94. φύσεώς ἐστι νόμος, ἐμπεδεῖσθαι τῷ καθόλου τὰ μέρη. FABR. I.

i. Vid. l. 29. C. *de teſtam.* & Nov. 119. c. 9. FABR. I.
Immo vid. ſupra *de Teſtam.* cap. 240. not. *q.* & *r.* G. O. R.

k. L. vel ſingulis 37. D. *eod.* D. GOTH.

l. Ei qui ſupremus morietur, ſubſtitui poteſt. l. 9. D. *de reb. dub.* FABR. I.

m. Inteſtatus hic decedere dicitur, qui moritur, antequam teſtamentum facere poſſit, vel cui parens teſtamentum non fecit. FABR. I.

n. Ex-

τῶντι ὑποκαθιστῶ 46 ἄλλον τινὰ ξένον· καὶ εἰ μὴ οἱ ἄλλοι τελευτήσωσιν, οἱ περιόντες ἀδελφοὶ ἕξουσιν ἐξ ἀδιαθέτου τὸν κλῆρον· εἰ δὲ 47 ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν τελευταῖος ἀνήβος ἀποθάνῃ, τότε ὁ ὑποκατάστατος παραγίνεται.

morienti ſubſtituo alium quemdam extraneum. Et ſi quidem alii obierint, fratres ſuperſtites hereditatem ab inteſtato habebunt: ſin autem unus ex iis poſtremus moriatur impubes, tunc ſubſtitutus veniet.

§. VII. Δύναμαι δὲ ὑποκαθιστᾶν τῷ 378 ἀνήβῳ ὀνομαστὶ, καὶ λέγειν· 48 Ἐὰν ὁ υἱός μου γενόμενος κληρονόμος, ἄνηβος τελευτήσῃ, ἔστω αὐτοῦ Τίτιος κληρονόμος· Δύναμαι δὲ καὶ γενικῶς αὐτῷ ὑποκαθιστᾶν· οἷον, πολλοὺς ἀνεστησάμην κληρονόμους μετὰ τοῦ παιδός μου, ἢ πολλοὺς γράψας κληρονόμους, ἐξερεδάτον [n] ἐποίησα τὸν παῖδα· δύναμαι γενικῶς [o] ἕτως 49 ὑποκαθιστᾶν, εἰπών· Εἴ τις ἐμοὶ τῷ πατρὶ γένηται κληρονόμος, ἔστω ὑποκατάστατος ἀνήβου τελευτῶντος τοῦ παιδός μου· Δι' ὧν ῥημάτων ἐκ τῆς ὑποκαταστάσεως 379 εἰς τὰ τοῦ ἀνήβου πράγματα παραγίνονται, οἵτινες καὶ ἐγράφησαν [p] κληρονόμοι καὶ γεγόνασιν· εἰ γὰρ γραφέντες παρητήσαντο τὴν περικοπαλίαν, οὐ λήψονται τα

§. VII. Poſſum porro impuberi ſubſtituere nominatim, ac dicere: ſi filius mihi heres factus, moriatur impubes, Titius ei heres eſto. Poſſum autem & generaliter ei ſubſtituere: veluti, multos inſtitui heredes cum filio meo, vel multos heredes ſcribens, exheredem feci filium: generaliter poſſum ſic ſubſtituere, dicens: Si quis mihi patri heres fiat, ſubſtitutus eſto filii mei morientis impuberis. Per quæ verba ex ſubſtitutione ad bona impuberis pervenient, qui & heredes ſcripti & facti ſunt. Si enim ſcripti recuſaverint principalem *inſtitutionem*, neque ex pupillari ſubſtitutione *bona* capient. Di-

46. ἄλ. τ. ξέν. de: F. Mox τελευτήσεσιν ante F. 47. ὁ de: F. 48. ὅτι ad: F. 49. ὑποκαταστῆσαι F. 2.

n. Exheredato enim pupillariter ſubſtitui poteſt. FABR. I.

o. L. 3. l. 5. l. 8. §. 1. l. 10. in pr. D. *eod.* D. GOTH.

p. Et ideo neque pater qui per filium, neque dominus qui per ſervum heres extitit, ad ſubſtitutionem admittetur, neque heredis heres, quia non ex judicio defuncti veniunt, l. 8. §. 1. D. *de vulg.* FABR. I.

q. L. 7. D. *eod.* 35. *Eclog.* 10. c. 5. D. GOTH. Uſque ad pubertatem ſubſtitui poteſt, l. 22. D. *de adopt.* & jure civili pubertate finitur pupillare teſtamentum, licet longius tempus comprehenſum ſit, l. 7. l. 14. l 43. D. *de vulg.* niſi ſit miles, l. 15. *eod.* nec ſubſtitutio poſt quartum decimum ætatis valet jure fideicommiſſi: nam ſubſtitutio quæ evaneſcit, nullo genere poſt pubertatem valere intelligitur. FABR. I.

r. *Finitur.* d. l. 14. FABR. I.

s. Schol. τοῦτο λέγει, ὅτι ἐξωτικῷ περίπλῳ ἐδεὶς δύναται ὑποκαθιστᾶν πουπιλλαρίως, ἀλλ' οὐδὲ ἐφήβῳ παιδὶ, ἀλλὰ βουλγαρίως. *Extraneo*, inquit, *pupillo quis ſubſtituere pupillariter non poteſt: ſed neque filio puberi, ſed vulgari modo.* Th. ſic accipere videtur, quaſi verbis civilibus tam extraneæ perſonæ, quam filio poſt decimum quartum annum ætatis ſubſtitutio fruſtra fiat: ſolus enim miles extraneæ perſonæ directo ſubſtituit in ſecundum caſum, l. 6. C. *de teſt. mil.* [Sed de tota hac re λευκότερα ἀλαλέξομεν lib. ſingulari *var. lect.* ex Edit. 1.] [Scholiaſtæ interpretatio verior eſt. *Edit.* 2] FABR.

Non capio, cur Scholiaſtæ interpretatio verior ſit; primo, cum THus ſic omnino etiam intelligi poſſit; deinde quia paraphraſtes Imperatoris verba fideliter ſequitur; tertio, ſequentia & textus Latini & paraphraſtæ nec non Gaji mox citandi verba-

τὰ ἀπὸ τῆς πουπιλλαρίας ὑποκαταστάσεως· Μερίζονται δὲ τὰ τοῦ πουπίλλου πράγματα pro parte hereditaria, τουτέστι καθόσον διεδέξαντο τὸν πατέρα.

Dividuntur autem pupilli bona pro parte hereditaria, id eſt in quantum patri ſucceſſerunt.

§. VIII. 50 Καὶ τοῖς μὲν ἄρρεσι ⁹ παισὶν ἕως ιδ' 51 ἑαυτῶν ἔξεστιν ὑποκαθιστᾶν, ταῖς δὲ θηλείαις μέχρι δωδεκάτου· ταύτην δὲ τὴν ἡλικίαν αὐτῶν ὑπερβάντων, ἡ ὑποκατάστασις ʳ ἀποσβέννυται.

§. VIII. Et liberis quidem maſculis uſque ad annos XIIII. ſubſtituere licet, femininis autem uſque ad duodecimum. Ipſis vero hanc ætatem ſupergreſſis, ſubſtitutio exſtinguitur.

§. IX. 52 Τῷ ἐξωτικῷ δὲ ˢ ἤγουν ἐφήβῳ παιδὶ, γραφεῖσι κληρονόμοις, ᵗ οὐδεὶς 53 ὑποκαθιστᾷ τοῖς μίμησιν τῶν ἀνήβων παίδων, λέγων, ὅτι ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος· εἰ δὲ γενόμενος κληρονόμος 54, τελευτήσῃ, λόγου χάριν, πρὸ τοῦ λ' ἑαυτοῦ, ἔστω αὐτοῦ ὁ δεῖνα κληρονόμος· Τοῦτο 55 δὲ μόνον ποιεῖν ἡμῖν ᵘ ἐπιτέτραπται· γράφοντες ˣ τὸν κληρονόμον τινὰ, δυνάμεθα διὰ φιδεϊκομμίσσου ἐνέχειν αὐτὸν ποιεῖν, ὥστε ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν ʸ ἀποκαταστῆσαι, ἢ πᾶσαν, ἢ μέρος. Τὸ δὲ τοῦ φιδεϊκομμίσσου ὁποῖον ἔχει ἀποτέλεσμα, ἐν τῷ οἰκείῳ ᶻ τόπῳ διδοθήσεται.

§. IX. Extraneo autem aut puberi filio, heredibus ſcriptis, nemo ſubſtituit ad imitationem liberorum impuberum, dicens: Ille mihi heres eſto; ſin heres factus, moriatur, verbi gratia, ante annum triceſimum, ille ei heres eſto. Sed hoc ſolum facere nobis permiſſum eſt: ſcribentes enim aliquem heredem, poſſumus per fideicommiſſum obligare eum, ut alii hereditatem reſtituat, aut omnem, aut partem. Verum fideicommiſſi *jus* qualem habeat effectum, in ſuo tradetur loco.

50. Ἀλλὰ pro καὶ F. 51. ἑαυτοῦ F. 52. Ἐξωτ. δὲ, ἤγ. καὶ ἐφ. F. 53. ὑποκαθιστᾷ δύναται F. 54. τελευτήσει ante F. 55. μόνον δὲ F. 2.

ba indicant potius, de ſubſtitutione heredis jam facti, ſive pupillus ſit ſive pubes, generaliter hic ſermonem fieri. G. O. R.

t. Excipe militem l. 15. D. *eod.* D. GOTH.

u. 2. Gaj. 4. §. ult. D. GOTH.

x. A filio exheredato fideicommiſſum relinqui non poteſt, l. 41. §. 2. D. *de vulg.* FABR. I.

y. Noſtram ſcilicet, non heredis propriæ [*leg.* proprias] facultates. d. §. 2. FABR. I.

z. Infra tit. 23. *de Fideic. heredit.* D. GOTH.

[ΠΟΙΟΙΣ ΤΡΟΠΟΙΣ ΑΙ ΔΙΑΘΗΚΑΙ [a] ΑΚΥΡΟΥΝΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

ΕΓνωμεν, ὅπως [1] γίνονται νομίμως αἱ 382
διαθῆκαι. Αλλ' εἰ μὲ παρελείφθη τι τῶν τῆς ἀκριβείας ἐχομένων, λέγεται ἡ διαθήκη [b] non Jure Civili facta, [2] ἤγουν ὲ δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη· ἢ συντόμῳ λόγῳ [c] injusta, [2] ἤτοι παράνομος· παρώφθη γὰ τυχὸν ὁ λεγίτιμος τῶν μαρτύρων ἀριθμὸς, ἤγουν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ νόμω· ἢ παρῆσαν μὲ οἱ ἑπτὰ, ὲ πάντες δὲ ὑπέγραψαν· ἢ ὑπέγραψαν μὲ πάντες, οὐκ ἐσφράγισαν δέ·

QUIBUS MODIS TESTAMENTA INFIRMANTUR.

TITULUS XVII.

DIdicimus, quomodo teſtamenta legitime fiant. Sed ſi quid omiſſum eſt eorum quæ ad ſolemnitatem pertinent, dicitur TESTAMENTUM NON JURE CIVILI FACTUM, aut conciſo ſermone INJUSTUM, ſive illegitimum. Neglectus enim eſt forte legitimus teſtium numerus, id eſt a lege definitus: aut ſeptem quidem adfuerunt, ſed non omnes ſubſcripſe-

1. γένονται Lugd. γένωνται Goth. γίνωνται F. 2. Gr. interpretatio de: F.

a. Adde tit. *Digeſtorum de injuſto, rupto, & irrito teſtamento.* D. GOTH.

Teſtamenta quæ rite facta ſunt, temere non infirmantur, ſicut nec aliud negotium jure factum. Terent. in Phorm *Non videtur, quod ſit factum legibus, reſcindi poſſe.* Cic. Philipp. 2. *In publicis nihil eſt lege gravius: in privatis firmiſſimum eſt teſtamentum.* Iſid. Peluſ. συνθῆκαι μὲν γὰ πολλάκις ἀνατρέπονται· διαθῆκαι δὲ νόμιμοι ἑδαιμῶς. Ambr. in Ep. ad Gal. c. 3. *Teſtamentum defuncti jure factum non poteſt ſcindi.* Sed tamen præter calumnias, quas circa teſtamenta inferunt homines litium, temporumque varietatibus exercitati, de quibus Aſterius in homil. quadam, variæ ſunt rumpendi ſpecies: vitia enim teſtamentorum tria ſunt: vel enim rumpitur teſtam vel in irritum conſtituitur, vel per querelam reſcinditur. Nam teſtamentum non jure civili factum, quod compendio, non juſtum, ſive injuſtum dicitur, abuſive teſtamentum appellatur, l. 2. D. *quem. teſt. ap.* Cic. lib. 7. Ep. 21. Quintil. dec. 308. Gregor. Nyſſen. de homin. conf. cap. 15. καὶ πάντα τὰ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἃ μὴ δι' ὅλων ἐστὶν ὅπῃ λέγεται, οὐ καταχρήσεως ἔχει τὴν κλῆσιν. FABR. I.

b. THus teſtamentum *non jure* factum ſub h. t. accipit *non jure civili* factum, & ideo teſtamentum jure prætorio factum non vitiari, quod injuſtum ſit. Quod a Juſtiniani voluntate alienum eſſe, ex ſupraſcriptis conſtat. Eſt enim non jure factum, in quo ſolennia partim jure civili, partim prætorio introducta deſiderantur, & quod alioqui ab initio non valet. EG. BARO *in Comment. p.* 222.

Recte THus: juris enim civilis vocabulum quum ſit πολυσημον, hic accipitur pro *jure communi*, cui opponitur *militare*, plane ut Ulp. l. 7. D. h. t. *Si miles jure civili teſtamentum fecerit.* Nec tantum ſolennia juris civilis ac prætorii, ſed etiam ea quæ conſtitutionibus addita fuerunt, requiruntur: vid. ſup. *de Teſtam.* cap. 238——240. atqui hæc tria in unum confuſa, quod aliud nomen niſi juris civilis merebunt? vid. §. 3. *de Jure Nat. G. & C.* & l. 2. §. 5. D. *de Orig. Jur.* cum nota Cujac. & adde inf. not. ad cap. 394. G. O. R.

c. ὡς νόμω διαθήκη, ut hic & 34. *Eclog.* 2. c. 1. 5. Harmenop. 5. §. 1. injuſtum teſtamentum, ὲ δικαίῳ πολιτικῷ γεγονημένον ſup. *eod.* non jure factum l. 1. D. *eod.* D. GOTH.

Generaliter injuſtum teſtamentum dicitur, quod jure deficitur: id eſt, ubi juris ſolemnia defuerunt l. 1. D *de inj. rup. irr.* FABR. II.

d. Teſtamentum in quo filius in poteſtate præteritus eſt, injuſtum dicitur. l. 3. §. 2. & l. 6. §. 2. D. *de inj. rupt.* Gloſſæ juris ineditæ: *non juſtum teſtamentum*, ὡς νόμω διαθήκη, ὅτε σοῦ ὡς πατρὸς ἐτελευτήσῃ. τουτέστιν ὑπεξούσιος ἀμνημόνευτος ἐκδοθῇ. Generaliter tamen injuſtum teſtamentum dicitur, quod

δὲ· ἢ ταῦτα μὲ ἐποίησαν, ὁ δὲ τεστάτωρ 3 οἰκείᾳ χειρὶ 3 τὴν τοῦ κληρονόμυ προσηγορίαν οὐκ ἔγραψεν, οὐδὲ μὴν ἐπὶ τῶν μαρτύρων ὠνόμασε τὸν ἐσόμθυον αὐτῦ διάδοχον· ἢ παῖδάς τις ἔχων d σούους, οὐδὲ κληρονόμους οὐδὲ ἐξερεδάτυς 4 τέτυς ἐποίησεν. Επὶ τέτων πάντων λέγεται ἡ διαθήκη non Jure Civili facta. Ει δὲ 5 μηδὲν τούτων παρώφθη, οὐδὲ ὅτω πάντως μέχρι τέλους τὸ ἰσχυρὸν 6 παρέσται τῇ διαθήκῃ· ἢ γὰ ῥοῦπτα γίνεται, ἢ ἴρριτ.

383 scripserunt: aut omnes quidem subscripserunt, sed non signaverunt: aut hæc fecere quidem, sed testator propria manu heredis adpellationem non scripsit, neque coram testibus futurum sibi heredem nuncupavit: aut suos quis liberos habens, neque heredes neque exheredes eos fecit. In his omnibus *casibus* dicitur testamentum non jure civili factum. Quod si nihil horum neglectum sit, neque sic omnino ad finem usque robur testamento inerit: aut enim ruptum fit, aut irritum.

§. I. Ροῦπτα e δὲ γίνεται 7 τούτῳ τῷ τρόπῳ· διέθετό τις ἀνεπιλήπτως· 8 μὴ μείναντος f τοῦ τεστάτωρος ἐπὶ τῆς αὐτῆς καταστάσεως, ἐν ᾗ διέθετο, ἐρρύη τὸ δίκαιον τῆς διαθήκης· ἐρρύη δὲ οὐ κατὰ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον· ἐκεῖνο μὲν γὰ ἐπὶ τῶν ἀγνοούντων ἐγίνετο, ὅτε ἐκ τῶν ὑστέρων ἐγράφων ἐφαίνετο τὸ πρότερον ἀνακληθῆναι βουλόμενον· ἐπὶ δὲ τῶν εἰδότων οὐκ ἐγίνετο· ἐπὶ δὲ τῶν εἰδότ

ταστάσεως, τὸ τῆς διαθήκης δίκαιον ἠλαττώθη· εἰ γάρ τις μὴ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης λάβῃ ἢ τινὰ εἰς ὑοθεσίαν, ἢ αὐτεξούσιον ὢν βασιλεῖ, ἢ ὑπεξούσιον παρὰ τοῖς ἄρχουσι, κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ διατάξει τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως, τουτέστιν ἡνίκα πάππος ἐστὶν ὁ λαμβάνων, (τότε γὰρ ἡ θέσις ἐπιδείκνυται τὰ ἑαυτῆς) ἡ γενομένη ῥήγνυται διαθήκη, κλήρου σοὺ ἐπιγενομένου, ὥστερ εἰ ποστοῦμος ἐτέχθη.

testamenti imminutum est. Si quis enim post testamenti factionem aliquem in adoptionem adsciscat, sive patremfamilias apud Principem, sive filiumfamilias apud magistratus, secundum *ea quæ* constitutione religiosissimi Imperatoris nostri dicta *sunt*, id est, quando avus est adoptans, (tunc enim adoptio *vires* suas exserit) factum testamentum rumpitur, novo suo *herede* adgnato, acsi postumus sit natus.

§. II. Καὶ διαθήκη δευτέρα [h] νομίμως πληρωθεῖσα δύναται τὴν πρώτεραν ῥηγνύειν διαθήκην· εἴτε γέγονέ τις κληρονόμος ἐξ αὐτῆς, εἴτε μὴ γέγονεν, ἠδύνατο δὲ *9 ὅλως κληρονομῆσαι· τοῦτο γὰρ μόνον σκοπεῖται, εἰ ἔν τινι θέματι ἠδύνατο κληρονομῆσαι. Καὶ πῶς δυνάμενός τις κληρονομῆσαι οὐκ ἐκληρονόμησεν; ὑπόθου, [10] ὅτι ἐρεπουδιάτευσεν ὁ γραφεὶς ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ κληρονόμος, ἢ ζῶντος τοῦ τεστάτωρος ἐτελεύτησεν, ἢ μὴ [11] τὴν τελευτὴν τοῦ διαθεμένου πρὸ τῆς ἀδιτίωνος· ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἐγράφη, καὶ ἡ αἵρεσις ἠτόνησε. καὶ ἐν τούτοις τοῖς θέμασι συμβαίνει τὸν τεστάτωρα δύο

§. II. Et posterius testamentum rite perfectum potest prius testamentum rumpere: sive quis heres ex eo factus est, sive non factus, sed potuit certe heres esse: hoc enim solum spectamus, num aliquo casu heres esse potuerit. Et quomodo quis, qui heres esse potest, non exstitit heres? Finge, scriptum in posteriori testamento heredem repudiasse; aut vivo testatore obiisse, vel post testatoris mortem ante aditionem: aut sub conditione scriptum fuisse, & conditionem defeciisse. Atque in his casibus evenit, ut

9. καὶ ad: F. alieno loco: voluit forte cum Curtio ante sequens ἡ γενομ. addere.
*9. Videtur legendum ὅμως *tamen*. GAVEL. 10. γὰρ ad: F. 11. τὴν de: F. Mox dedit ἀδιτθ.

testamentum igitur *Edit.* 2.] rumpitur, testatore in eodem statu manente. irritum vero fit testatore in eodem statu non manente, §. 4. *inf.* id est, si capite deminutus sit. FABR.

Quem jam consentiens fere DD. sententia, quibus addere possis Muretum, Vinnium, Ottonem, non moveret ad tollendam negationem? Cur autem me minus moverit, causam dicam: primo contendere ausim, nec orationem nec sensum in Græca paraphrasi sibi constare, sublata negatione, (nisi forte, monente Gavellio, καὶ pro ea substituas:) quod mente magis concipere, quam verbis nunc declarare possum: tentabo tamen. Imperator sic ratiocinatur: *Testamentum ideo rumpitur, quoniam ipsius jus vitiatur, licet testator in eodem statu maneat*: THus ita: *Testamentum jure factum rumpitur, id est, illius jus ideo vitiatur, quoniam testator in eod statu non mansit.* Tum credibile mihi fit, THum hic pro IN *eod. statu* legisse NON *eod. st.* atque existimasse, statum testatoris per adgnationem sui heredis mutari, quomodo in l. 28. §. 1. *de Lib. & post.* fere dicitur, observante A Costa. Ceterum fateor, nostrum a mente Imperatoris, non tamen ab Juris veritate, aberrasse. G. O. R.

g. 2. Gaj. 3. § *si quis post factum testamentum.* 4. Ulp. 23 §. 2. & 3. ibi, *adoptando.* 39. *Eclog.* 2. c. 7. l. 8. D. *de injusto.* D. GOTH.

h. L. 1. l. 2. l. 8. D. *eod.* 5. Harmenop. 5. §. 1. 2. Gaj. 3. §. *posteriore.* 5. Ulpian. 23. §. 1. 39. *Eclog.* 2. c. 8. D. GOTH.

Poste-

δύο ποιήσαντα διαθήκας, ἀδιάθετον τελευτᾷν· τῆς μὲν πρωτέρας ῥηγνυμένης τῇ ποιήσει τῆς δευτέρας, τῆς δὲ μεταγενεστέρας ἀκυρουμένης, διὰ τὸ μηδένα ἐντεῦθεν γενέσθαι κληρονόμον.

ut testator duobus factis testamentis, moriatur intestatus: priori quidem rupto confectione posterioris, posteriori vero infirmato, quod nemo inde heres exstiterit.

§. III. [12] Διαθέμενός τις ἐνεστήσατο Πρῖμον κληρονόμον· εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ ἦλθεν ἐπὶ ποίησιν δευτέρας διαθήκης, ἣν καὶ αὐτὴν νομίμως ἐπεραίωσε, Σεκοῦνδον ἐνησάμενος κληρονόμον οὕτως, Ἐσω [13] Σεκοῦνδος κληρονόμος εἰς τόδε καὶ τόδε πρᾶγμα· ὑδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἡ [14] πρώτη ῥήγνυται διαθήκη· ὑδὲ γὰ τὸ ex certa parte, [15] ἤγουν εἰς δῆλα πράγματα, γραφῆναι τὸν Σεκοῦνδον ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ, ἀνίσχυρον ποιεῖ τὴν ἔνστασιν· καὶ [16] τοῦτο Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

§. III. Testans aliquis Primum instituit heredem: deinde post tempus aliquod ad confectionem alterius processit testamenti, quod & ipsum legitime consummavit, Secundum heredem instituens sic: SECUNDUS HERES ESTO EX ILLA ET ILLA RE. Nihilominus & sic prius testamentum rumpitur. Neque enim, quod ex certa parte sive ex certis rebus Secundus in posteriori testamento scriptus est, invalidam facit institutionem: idque Divi Severus & Antoninus rescripserunt.

Τῆς δὲ τοιαύτης διατάξεώς ἐστι τὰ ῥήματα ταῦτα· (οὐκ ἄτοπον γὰ αὐτῶν μνημονεῦσαι, διὰ τὸ καὶ ἕτερόν τι χρήσιμον ἐξ αὐτῶν [17] δυνάμενον σημαίνεσθαι·) Διαθέμενός τις καὶ γράψας πολλοὺς κληρονόμους, ἐν δευτέρᾳ διαθήκῃ ἕτερον εἰς φανερὰ [i] κληρονόμον ἐνεστήσατο, πρασθεὶς [k] ὑδὲν ἧττον

388 Hujus autem constitutionis hæc sunt verba: (non absurdum enim *est* ea memorare, quia & aliud quid utile ex iis declarari potest:) Quidam testamento condito, multisque scriptis heredibus, in secundo testamento alium ex certis *rebus* heredem instituit, ad-

12. Εἰ δὲ καὶ ad: F. 13. μου ad: F. 14. πρωτέρα F. 2. 15. ἤγ. εἰς δ. πρ. de: F. 16. οὕτω F. 2. cum Curt. 17. δύνασθαι F. 2.

Posteriore testamento, quod rite perfectum est, ipso jure superius rumpitur, l. 2. D. *de inj. rupt.* Egesipp. *de excid. Hieros.* De testamenti autem prælatione quis dubitaret, cum & posterius præferri soleat superioribus. Justin. Φιλ. πρὸς τρυφ. νόμῳ δὲ κατὰ νόμου τεθεὶς τὸν πρὸ αὐτοῦ ἔπαυσε, καὶ διαθήκη μετ' ἔπειτα γνωμὴν τὴν πρωτέραν ὁμοίως ἔπαυσεν. Quintil. decl. 308. sicut leges posteriores & pacta noviſſima derogant prioribus. Plutarch. Symp. 9. 13. idque summa ratione: cum enim ambulatoria sit hominis voluntas. usque ad vitæ supremum exitum l. 4. D. *de adim. leg.* l. 32. §. 3. D. *de donat. int. vir. & ux.* Ea demum voluntas rata esse debet, quæ noviſſima est, quæque morte confirmatur, ideoque testamentum dicitur ultimum judicium, l. 18. D. *de inoff. test.* l. 19. C. *eodem* l. 36. *de leg.* 3. ultimæ ceræ. Martial. Ep. 70. lib. 4. id est, quod postremum conditum est, sicut is ultimus dicitur, quem nemo sequitur, l. 2. §. 3. D. *de su. & legit. her.* FABR. I.

i. L. *si quis priore* 29. D. *ad Trebell.* Certis autem in rebus heres instituitur l. 1. §. *si & fundo* 4. D. *de heredibus instituend.* qui ex altero atque altero fundo instituitur l. 10. *de heredib. instit.* D. GOTH.

k. Nec per hoc efficietur, ut duo testamenta fiant: nam cum fidei heredis committatur, ut valeat prius testamentum, constat defunctum non ipso jure valere voluisse, sed in causam fideicommissi, & codicillorum, vim prioris testamenti convertisse. l. 19. D. *de test. milit.* FABR. I.

τον βούλεσθαι, τὴν πρώτεραν ἐρρῶσθαι διαθήκην· ἐτελεύτησεν. ἦλθεν ἐπὶ Σεβήρου καὶ Αντωνίνου τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀντέγραψαν Κοκκείῳ Καμπανῷ. Η μὲ κατὰ [18] τὴν δευτέραν τάξιν γενομένη διαθήκη, εἰ καὶ ἐπὶ φανεροῖς πράγμασι γέγραπταί τις ἐν αὐτῇ κληρονόμος, ἀλλ' ὅμως ἀνατρέπει τὴν πρώτεραν ὁμοίως, ὥσπερ εἰ δίχα μνήμης πραγμάτων ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ ἔνστασις ἐγεγόνει· ἐκέλευσε δὲ κληρονομεῖν μὲ τὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ γεγραμμένον, κατέχεσθαι δὲ τοῖς ἐσταθεῖσι κληρονόμοις ἐν τῇ πρώτερᾳ διαθήκῃ ἐπὶ ἀποκαταστάσει τῆς κληρονομίας, ἀρκούμενον αὐτὸν τοῖς πράγμασιν, εἰς ἃ καὶ γέγραπται κληρονόμος· εἰ καὶ μὴ ταῦτα τὰ ἐαθέντα αὐτῷ ποιεῖ τὸν Φαλκίδιον, [19] ὅμως δεῖ ἀναπληροῦσθαι αὐτῷ τὸ ἐλλεῖπον τῷ τετάρτῳ[l]. [20] τούτου δὲ αἰτία, τὰ ἐν τῇ δευτέρᾳ διαθήκῃ γεγραμμένα ῥήματα, ἐν οἷς εἶπε τὴν

addens *se* nihilominus velle, ut prius 389 testamentum valeret. Decessit. Delata est res ad Severum & Antoninum, rescripseruntque Coccejo Campano: Secundo quidem loco factum testamentum, etsi ex certis rebus aliquis in eo scriptus est heres, tamen subvertit prius similiter, ac si sine mentione rerum institutio in secundo testamento 390 facta fuisset. Jussit autem heredem quidem esse in secundo testamento scriptum, sed obligari heredibus in primo testamento institutis ad restitutionem hereditatis, ipsum contentum rebus, ex quibus & heres scriptus fuit. Quod si hæ *res* relictæ Falcidiam ei non efficiant, tamen quod quadranti deest, supplendum ipsi est. Hujus autem *rei* ratio 391 *est*, *quod* in secundo testamento hæc verba scripta *fuere*, quibus dicebat prius

18. τὴν de: F. 2. 19. ὥστε ἀναπλ. F. Paulo ante malim Εἰ δὲ μὴ G. O. R. Quid si legas: κἂν εἰ μὴ - - ὅλως δεῖ &c. GAVEL. 20. τούτων F. De ejecto glossemate *vid. Not.* l.

l. Inserta hic erant in altero Græcarum Institutionum exemplari hæc verba: σήμερον δὲ ἀπὸ νεαρᾶς τὸ τρίτον ἐστὶν ὁ φαλκίδιος. quæ ego in textum ab aliquo interprete, qui vetera jura novis constitutionibus accommodare vel potius miscere voluerit, addita, in mea editione expungere non sum veritus: neque ea hic satis conveniunt: quartæ enim mutatio tantum inducta est in liberis atque etiam parentibus. *Etc.*

VIGLIUS *in Comment. ad x. Titt.*

[Falcidia igitur inducta est Senatusconsulto Pegasiano in fideicommissis, l. 10. C. *ad leg. Falc.* Cæterum *ex Edit.* 1.] in altero Viglii codice legebatur hic: σήμερον δὲ ἀπὸ νεαρᾶς τὸ τρίτον ἐστὶν ὁ φαλκιδίου, quæ merito expunxit V. Cl. nec in trib. Reg. codicib. habentur. Hæc igitur è Scholiis in contextum invecta sunt. FABR.

m. Testamentum rumpitur adgnatione postumi, quasi adgnatione, id est, successione in locum sui, & adoptione, & posteriore testamento, ut tradit hic Th. auctior hac editione. Scholiastes ad verbum, ἐπαναβάρων, τετύπτιν ἔγγονος: ad verbum, ἐπιγνόμενος, ὁ εἰς υἱοθεσίαν. [Ifid. Hisp. lib. 5. c. 24. Ruptum testamentum inde vocatum, eo quod nascente postumo, nec exheredato nominatim, neque herede instituto rumpitur. *Edit.* 1.] FABR.

Hoc augmenti admisimus, quum TH. ipse sic repetat pr. *de Hered. ab int.* cap. 3. alioqui solum καινὸς σοῦος ἐπιγνόμ. sufficeret, utpote qua *civilis sui heredis adgnatio* (cum ποστέρως τοκετὸς sit *naturalis*) significari posset: atqui hæc triplex est, vel nepotis §. 2. *de Exher. lib.* vel filii adoptivi §. 1. *h. t.* vel filii legitimati §. 2. *de Hered. q. ab int.* quæ postrema a Scholiaste & Fabroto omissa est, sed olim sub adoptione latebat, l. ult. D. *de Adopt.* l. 6. Cod. *de Natur. lib.* quod abrogatum *Nov.* 89. c. 11. §. 2. G. O. R.

n. Vide Fest. in *Procitum.* FABR. l.

o. Adde §. ult. sup. *de militari testamento*: 2. Gaj. 3. §. 6. l. 6. §. 5. D. *de injusto*: Ulp. 23. §. 4. 39. *Eclog.* 2. c. 6. 5. Harmenop. 5. §. 27. & 29. D. GOTH.

Isid. d. c. 24. *Irritum testamentum est, si is qui testatur, capite deminutus est.* FABR. I.

p. Adrogatione quoque impuberis finitur pupillaris substitutio, l. 2. §. 3. D. *ad SC. Tertull.* l. 17. §. 1. D. *de adopt.* FABR. I.

q. Tria vitia testamentorum hic. Duo tantum, rupti scilicet & irriti, enumerat Ulp. 23. §. 1. Papinianus vero 1. definitionum l. 1. D. *de injusto*, qua-

τὴν πρώτεραν ἐῤῥῶσθαι διαθήκην. Τὸ μὲν οὖν 21 τῦ ῥήγλου πάθος διὰ πολλῶν συμβαίνει τρόπων· ποστούμε [m] γὰρ πραιτερίτε τοκετὸς, καὶ χαμὸς σοῦος [22] ἐπαναβαίνων, καὶ χαμὸς σῶος ἐπιγενόμενος, καὶ ποίησις δευτέρας διαθήκης, ῥῆγλαν [23] ποιεῖ τὴν διαθήκην· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸ τῦ πάθες τῦ ῥήγλε.

prius teſtamentum ratum eſſe. Rupti igitur *teſtamenti* vitium per multos contingit modos: nam poſtumi præteriti nativitas, & novus ſuus *heres* agnaſcens, & ſecundi teſtamenti confectio, ruptum facit teſtamentum. Sed hæc quidem de vitio rupti *teſtamenti*.

§. IV. Τὸ δὲ [24] ἴῤῥιτον [n] καταλύει καὶ 392 αὐτὸ τὴν γενομένην διαθήκην· οἷον, ἡνίκα ὁ διαθέμενος ὑποστῇ κάπιτις [o] δημινουτίωνα· Ποίοις δὲ τρόποις συμβαίνει, ἐν τῇ πρώτῃ διεξήλθομεν Ιυστιτουτίωνι· ἐὰν γὰρ ὁ τεστάτωρ [25] ὑποστῇ ἢ τὴν μεγάλην, καὶ γένηται δοῦλος, ἢ τὴν μέσην, καὶ τῆς πολιτείας ἐκπέσῃ, ἢ τὴν ἐλαχίστην, καὶ γένηται ὑπεξούσιος, δὺς ἑαυτὸν [p] εἰς ἀδρογατίωνα, ἴῤῥιτος γίνεται ἡ διαθήκη.

§. IV. Irritum autem & ipſum diſſolvit teſtamentum factum. Veluti, quum teſtator capitis deminutionem ſubierit. Quibus vero modis accidat, in prima diſſeruimus Inſtitutione. Si enim teſtator ſubierit vel magnam, & fiat ſervus; vel mediam, & civitate exciderit; vel minimam, & filiusfam. fiat, dans ſeſe in adrogationem: irritum fit teſtamentum.

§. V. Ωστε ἓν, ὡς καὶ ἤδη εἴρηται, 393 τρία [q] πάθη παρενοχλεῖ ταῖς διαθήκαις, non

§. V. Itaque, uti jam dictum quoque eſt, tria vitia teſtamentis incommo-

21. τοῦ de: F. 22. ἐπαναβαίνων, καὶ καμὸς σῶος de: ante F. *Vid. Not.* m. 23. ποιοῦσι F. Mox ἢ pro ἀλλὰ F. 24. ἰῤῥίτου legendum, ut paulo ante & c. 395. & alibi τὸ τοῦ ῥούπλε, ſc. πάθος. G. O. R. Mox γινομ. ante F. 25. ὑποστῇ τὴν μ. F.

quatuor enumerat, Injuſti, nullius, rupti, irriti, & author *Eclogæ* 39. tit. 2. c. 1. & 5. Harmenop. 5. §. 1. 2. & 3. D. GOTH.

Vitia juris auctores appellant, l. 1. §. 3. D. *de tab. exhib.* l. 2. C. *de ed. D. Adr. toll. l.* 11. C. *de prob.* Græci πάθη, Th. hic, Harm. 5. 5. §. 1. vel ἐλαττώματα, Schol. Syn. Baſ. lib. 39. t. *de injuſto.* [Sed quædam vitia ſtatim inſunt, verbi cauſa, ſi nullum, aut injuſtum ſit teſt. quædam accedunt ex poſtfacto: nam quæ rupta, vel irrita facta ſunt, ab initio jure facta ſunt, ſed poſtea ad irritum recidunt. cæterum rumpi proprie, vel irritari non dicerentur. *Edit.* 1.] [Hinc vitioſum teſtamentum, Quintil. *declam.* 308. Edit. 2.] FABR.

Ego methodi ac memoriæ cauſa ſtudioſis vitia teſtamentorum in tali tabella præſcribere ſoleo, expoſitiones atque exceptiones dictatis reſervans: G. O. R.

TESTAMENTVM INVALIDVM
- ab initio
  - Nullum
    - ſi teſtari nequit.
    - ſi ſuus præteritus.
  - Injuſtum
    - ſi ſolemn. omiſſa.
- ex poſt facto JURE Civili
  - Rumpitur
    - adgnat. natur. & civili.
    - teſtam. poſter.
    - mutata volunt.
  - Irritum fit
    - cap. demin. teſtat.
  - Deſtituitur
    - ſi heres eſſe nolit aut non poſſit.
  - Reſcinditur
    - querela inoffic.
- Prætorio per bonorum poſſeſſ. contra tabulas.

non Jure Civili factum, ruptum, irritum. δυνάμεθα δὲ καὶ τὸ ἴρριτον, ῥοῦπλον καλέσαι· καὶ τὸ ῥοῦπλον, ἴρριτον· καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς μὴ νομίμως γενομένην διαθήκην, ἴρριτον δυνάμεθα καλεῖν, καὶ ἀδιαφόρως [r] χρώμεθα τοῖς ὀνόμασι· διὰ τοῦτο 394 δὲ ἰδιαζόντως ἑκάστῳ πάθει κυριότητα προσηγορίας ἐπενοήσαμεν, ἵνα ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων [26] γνόντες τὸ ὑποκείμενον πάθος, δυνηθῶμεν τοῦτο διαφυγεῖν. Ἀλλὰ τὰ μὲ εἰρημένα γ' πάθη τὴν πολιτικὴν ἀνατρέπει διαθήκην, [s] τῆς δὲ πραιτωρίας οὐχ ἅπλεται· τὸ μὲν γὰρ τῶ non Jure Civili facti πάθος, καὶ μωρόν ἐστι λέγειν ἐπὶ τῆς πραιτωρίας.

modant, non jure civili factum, ruptum, irritum. Possumus autem & irritum nominare ruptum, & ruptum irritum: & ab initio haud rite factum testamentum, possumus irritum voca-
394 re, & indifferenter utimur *his* nominibus. Ideo autem specialiter cuique vitio proprietatem adpellationis excogitavimus, ut ex propriis nominibus cognoscentes vitium subjectum, hoc effugere possimus. Sed dicta quidem tria vitia civile subvertunt testamentum, sed ad prætorium non spectant. Namque vitium non jure civili factum, etiam stultum est de prætorio dicere.

§. VI. [27] Οὐδὲ τὸ τῆ ῥήπῃ καταλύει 395 αὐτὴν, οὐδὲ μὴν τὸ τῆ ἰρρίτῳ, ἐὰν συμβῇ τὸν τεστάτωρα διαφυγεῖν, ἂν ὑπέστη κάπιτις διμινυτίωνα· ὁ γὰρ πραίτωρ τὼς δύο χρόνους ἐπιζητεῖ, [28] τόν τε τῆς ποιήσεως τῆς διαθήκης, καὶ τὸν τῆς τελευτῆς· καὶ ἐὰν εὕρῃ ἐν ἑκατέρῳ χρόνῳ ἔχοντα αὐτὸν τε-

§. VI. Neque rupti *vitium*, neque etiam irriti dissolvit illud, si contingat, ut testator capitis deminutionem, quam subiit, effugiat. Prætor enim duo tempora inquirit, & facti testamenti & mortis: &, si invenerit utroque eum tempore testamenti factio-

26. γνῶντες omn. præter Lovan. 27. Τὸ δὲ τῆ ῥήπτῃ οὐ κατ. F. 28. τὸν τῆς F.

r. [Testamentum enim, in quo filius in potestate præteritus est, ruptum quoque dicitur. l. 3. D. *de lib. & postum.* licet ipso jure nullum sit, & generaliter rumpi dicuntur, quæ infirmantur, Ulp. tit. 23. in inscriptione. Denique his nominibus promiscue utimur. sed tamen *ex Edit.* 1.] commodius est *singulas causas*, ut ait Justin. id est, singula vitia, ut recte Th. interpretatur, *singulis appellationibus distingui.* FABR.

s. Quod TH. addit Justiniano, vitium rupti testamentum non infirmare prætorium, an verum sit, videamus. Finge enim, adgnatione posthumi ruptum testamentum, sed eodem [*leg.* eumdem] vivo testatore decessisse l. 1. C. *de Jure codic.* vel posteriori testamento ruptum prius, sed testatorem posterius deinde incidisse, ut veteriores tabulas relinqueret, l. *qui ex liberis* D. *de Bon. poss. sec. tab.*

BARO *in Comment. pag.* 222.

Hoc fortasse dictum alicui videatur obscurius: sed turpiter hallucinatum esse THum, ut quosdam scripsisse video, [quem notet, ignoro. G. O. R.] mihi non videtur. Nam hoc significat, quod proxime declarat, non, si jus Civile his affectum incommodis testamentum repudiat, iccirco tamen a Prætore continuo repudiari. Prætorem enim duorum duntaxat habere temporum rationem: testamenti conditi & mortis; ut, quod medium tempus interceſſit, non noceat.

HOTOM. *in Lugdun. Edit.*

L. 12. D. *eod.* Ulp. 23. §. *si septem signis.* 6.

D. GOTH.

Etiamsi jure civili non valeat testamentum, puta quod familiæ mancipatio, vel nuncupatio defuit, vel testamentum, jure civili ruptum, vel irritum factum sit, tamen Prætor scriptis heredib. bonor. poss. sec. tab. dat, si testator & civis Romanus, & suæ potestatis cum testamentum faceret, & cum moreretur fuit, l. 1. §. exigit. D. *de bon. possess. sec. tab.* Si signatum testamentum sit non minus quam septem testium civium

29 τεσταμέντε Φαχτίωνα, ἰσχυρὰν οἶδεν ἔναι τὴν 30 διαθήκην αὐτοῦ, τὸν μέσον χρόνον ὐ προεργαζόμενος, εἴτε 31 τὴν πολιτείαν εἴτε τὴν ἐλευθερίαν ἀπώλεσεν· ὅλως 396 γῶ, ἐν ᾧ ἐπὶ μαρτύρων ἐπίκειντα σφραγῖδες, καὶ ἐν ἑκατέρῳ χρόνῳ 29 τεσταμέντε Φαχτίωνα εἶχεν ὁ τελευτήσας, ἦν γὰρ καὶ Ρωμαῖος καὶ αὐτεξούσιος, δίδωσι τῷ σκρίπτῳ κληρονόμῳ τὴν 32 secundum tabulas διακατοχήν· εἰ μέν τοι ἐτελεύτησεν ἐν τῇ κάπιτις διμινουτίωνι, δὲς γῶ ἑαυτὸν εἰς ἀδροgατίωνα ἐτελεύτησεν, πρὶν αὐτεξούσιος γένηται, τότε καὶ αὐτὸς ὁ πραίτως οἶδεν ἄρριτον ὄσαν τὴν διαθήκην, καὶ ὐκ ἐπαγγέλλεται τῷ σκρίπτῳ τὴν 32 secundum tabulas διακατοχήν.

ction habuiſſe, valdum cenſet ejus eſſe teſtamentum, de medio haud ſollicitus tempore, ſive civitatem ſive libertatem amiſiſſet. Omnino enim, dummodo ſeptem teſtium ſigna ſint impoſita, & utroque tempore teſtamenti factionem habuerit teſtator, nam & *civis* Romanus & ſui juris erat, heredi ſcripto dat *bonorum* poſſeſſionem ſecundum tabulas. At ſi in capitis deminutione obiit, nam in adrogationem ſeſe dans obiit, antequam ſui fieret juris, tunc & ipſe prætor novit teſtamentum eſſe irritum, neque *heredi* ſcripto *bonorum* poſſeſſionem ſecundum tabulas promittit.

§. VII. Διαθέμενός τις, καὶ ἐπιζήσας 397 τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης εἶπεν, ὐ βέλομαι ταύτην ἰσχύειν· ἐκ τούτων t μόνον τ ῥημάτων ἀνίσχυρος ὐκ ἀποτελεῖται ἡ διαθήκη· τὰ u γῶ ννόμως 33 γινόμενα, ννόμως ἀνατρέπεσθαι δεῖ· τὸ πλέον φημὶ, εἰ καὶ μ τὸ διαθέσθαι τις ἦλθεν ἐπὶ ποίησιν δευτέρας

§. VII. Quidam teſtatus ac teſtamenti factioni ſupervivens dixit, Nolo illud valere. Ex his tantum verbis teſtamentum non fit irritum. Legitime enim facta, legitime *etiam* ſubverti debent. Plus dico: etſi quis poſtquam teſtamentum fecit, ad ſecundi

29. *teſtamenti* φ. F. 30. αὐτοῦ h. l. F. 31. τὴν de: ante F. 32. σκρίπτῳ ταβέλας ante F. 33. γῶ. F.

vium Romanor. ſignis, quæ bon. poſſeſſio cum re, id eſt, cum effectu habetur, ſi nemo alius jure heres ſit, Ulp. tit. 23. & 28. Eſt quædam poſſeſſio cum re, quædam ſine re, ut explicat idem Ulp. d. t. 28. Vell. Paterc. *Sillam imaginem Tribunitia poteſtatis ſine re.* Ovidius 3. Am. *Aut ſine re Deus eſt.* FABR. I.

Non eſſe generaliter verum, quod dicat THus, notat GALTIER in *THo renovato:* ſed nec generalem is poſuit regulam, quam §. ſeq. ſatis reſtringit. G. O. R.

Explicat THum Maranus ad Tit. D. *de Injuſto, rupto.* pag. 264. MEERMAN.

t. Scriptum igitur teſtamentum ſola non rumpi voluntate contraria Th. cum Imp. conſentit. quod nonnulli exagitant [Connanus *Comment.* IX. 7, 4.] propter l. 1. *ſi tab. teſt. nul. exſt.* Sed videamus, ne aut Ulp. in ea lege de voluntatis immutatione loquatur, quæ non oratione tantum, ſed facto etiam demonſtrate ſit, veluti conciſione tabularum aut inductione: aut idem adoleſcentibus parum conſuluerit, quum in Inſtitutiunculis, ubi, quibus modis teſtamenta infirmentur, demonſtrat, nullam hujuſce rationis mentionem faciat.

HOTOM. *in Lugd.*

Vide l. *ſancimus* 27. Cod. *de teſtamentis:* aliud in legatis l. 3. in f. D. *de adimendis legatis.* D. GOTH.

Nuda voluntate non infirmatur teſtamentum: nam quæ legitimo modo fiunt, legitime quoque ſolvi debent, qua ratione utitur etiam Harmen. 5. tit. 5. §. 17. [Ap. Græcos teſtamentum infirmabatur, ſi teſtator coram magiſtratu & teſtibus diceret, ſe teſtamentum irritum eſſe velle, Iſæus Orat. 5. *ex add. Edit.* 1.] FABR.

De hac quæſtione vide Interpretes Juſtiniani, inprimis Connanum d. l. Vinnium h. t. & Huberum in Prælectt. I. pag. 252. G. O. R.

u. Adde l. omnia 100. & l. 35. & l. 153. D. *de regulis juris: authorem Eclog.* tit. *de regulis juris* c. 98. Harmenop. tit. *de regulis* §. 40. D. GOTH.

τέρας διαθήκης, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τελευτήσας, ἢ καὶ μεταγνοὺς ταύτην οὐκ ἐπεξαίωσε, τῶ θειοτάτου Περτίνακος [x] γέγονε διάταξις, βεβαίαν εἶναι τὴν πρωτέραν διαθήκην κελεύσα· φησὶ [y] γὰρ, μὴ ἑτέρως 398 τὴν νομίμως 34 γεγονῖαν πρωτέραν διαθήκην ἐκ τῆς δευτέρας ἀκυροῦσθαι, εἰ μὴ ἐνόμως 35 ἡ δευτέρα περαιωθῇ. ἡ γὰρ ἀτελὴς διαθήκη, ἀσθενὴς ἀμάχως ἐστί.

cundi teſtamenti factionem proceſſit, ſed interim *aut* moriens aut pœnitens etiam illud non perfecit; facta eſt Divi Pertinacis conſtitutio, jubens teſtamentum prius eſſe firmum. Dicit enim, non aliter prius teſtamentum legitime factum per ſecundum infirmari, niſi ſecundum legitime ſit conſummatum. Imperfectum enim teſtamentum ſine controverſia infirmum eſt.

§. VIII. Τῇ αὐτῇ διατάξει [z] καὶκεῖνο πρόσκειται· ὡς δὲ δεῖ τὴν τοιαύτην ἔνστασιν ἐρρῶσθαι, ἔνθα τις διὰ τὸ δίκην ἔχειν πρός τινα, τὸν βασιλέα κληρονόμον ἀνεστήσατο· οὐδὲ βεβαίας, ἀποκαλεῖ τὰς τοιαύτας διαθήκας οὐδὲ ἄγραφον εἰς βασιλέα γενομένην ἔνστασιν δέχεται, οὐδὲ 36 λέγει αὐτὸν ἀνέχεσθαί τι λαβεῖν ἀπὸ γραφῆς, 37 ὡς ἐπὶ τελευταίᾳ βουλήσει, εἰ μὴ πρόσεσιν ἀνελλιπὴς ἀυθεντία τῶ νόμῳ· 38 τῇ τοιαύτῃ διατάξει Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος οἱ θειότατοι πολλάκις ἀκολουθήσαντες ἀντέγραψαν,

§. VIII. Eadem conſtitutione etiam hoc continetur: non oportere eam inſtitutionem valere, ubi quis quia litem adverſus quem habet, Principem inſtituit heredem; nec firma vocat hujuſmodi teſtamenta; neque factam ſine ſcripto inſtitutionem Principis recipit; neque eum ſuſtinere quid capere ait ex ſcriptura, tamquam ex ultima voluntate, niſi perfectiſſima legis adſit auctoritas. Huic conſtitutioni Divi Severus & Antoninus ſæpius 399

34. γνωμῶν F. 35. ἡ addidi ex F. 1. pro quo ἢ F. 2. 36. φησὶν ἑαυτὸν F. 37. τῆς ὡς ἐπὶ τελ. βουλ. γενομένης F. 38. τῇ de: F. 2.

x. Jul. Capitol. in Pertinace: *Legem ſane tulit, ut teſtamenta priora non prius eſſent irrita, quam alia perfecta eſſent.* FABR. I.

y. Adde l. 2. D. *eod.* l. 21. §. 1. D. *qui teſtamenta.* D. GOTH.

z. [Principis inſtitutio legib. non improbatur, niſi quis litis cauſa principem heredem inſtituat: hoc enim invidioſum eſt, l. pen. D. *de hered. inſtit.* quod eadem Pertinacis oratione cavetur. Capitol. *Nullius ſe aditurum hereditatem, quæ aut adulatione alicujus delata eſſet, aut lite perplexa.* Plerumque enim Principes, aut potentiſſimi civitatis in tabulis falſis, aut non legitime factis, vel propter inimicitias heredes ſcribebantur. Valer. Max. lib. 9. c. 4. Plin. Paneg. *Non tu falſis, non tu iniquis tabulis advocaris*, &c. Tacit. Ann. 2. de Tib. *Neque hereditatem cujuſquam adiit, niſi cum amicitia meruiſſet. Ignotos & aliis infenſos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat.* Idem *ex Edit.* 1.] Pertinax eadem oratione expreſſit, neque tabulas non legitime factas, in quibus ipſe ob eam cauſam heres inſtitutus erat, ſe probaturum, ut ait Juſtin. quod Th. non percepit, [nec Accurſius. Accurſ. ait: Principem non probaturum tabulas non legitime factas, in quibus ipſe ob litem inſtitutus eſt: Nam legitime quoque factas, in quibus litis cauſa Princeps heres inſtitutus ſit, probaturus non eſt, ut in princip. §. Itaque *ex Edit.* 1.] Juſtin. ſenſus hic eſt: Se non probaturum teſtamentum non legitime factum, in quo ipſe, quod non eſſet legitime factum, heres inſtitutus erat: hoc eſt, nihilo magis valet teſtamentum non legitime factum, quod in eo Princeps heres ſcriptus ſit, ut recte quoque Cuj. hic notavit in poſterioribus. [Item Th. verba illa Juſtin. *neque ex nuda voce, &c.* ſic accipit, quaſi Princeps heres nuncupari non poſſit, aut heres eſſe ἐκ τῆς ἀγράφου διαθήκης. Ego dicebam eam eſſe Juſtin. ſententiam: *ex Edit.* 1.] [Item ait: *Edit.* 2.] Principem heredis nomen ex nuda voce non admiſſurum, id eſt [ex nuda voluntate

ψαν, a ὅτι εἰ καὶ τοῖς νόμοις οὐχ ὑποκείμεθα, ἀλλ' οὖν κατὰ νόμους b πολιτευόμεθα. Licet enim legibus ſoluti ſimus, attamen 39 ſecundum leges vivere volumus. δεῖ γὰρ θαυμάζοντας τὴν ὕτω θείαν φωνὴν ἐπὶ στόματος ἔχειν.

pius obſecuti reſcripſerunt: ETSI LEGIBUS HAUD SUBJACEMUS, ATTAMEN SECUNDUM LEGES NOS GERIMUS. Oportet enim *nos* admirantes vocem tam divinam in ore *ſemper* habere.

39. *legibus vivimus.* F. Paulo ante *ſimus* cum Curtio & Latino textu dedimus, cum omnes ante hanc habeant *ſumus.* G. O. R.

te & ſine juris ſolemnibus: nuda enim voluntate teſtamentum non conſtituitur, l. pen. D. *de Bon. poſſ. ſec. tab.* ex Edit. 1.] [nec ex teſtamento quod ſine ſcripto fieret, nec ex ulla ſcriptura quidquam accepturum, ſi utrumque jure deficeretur. *ex Edit.* 2.] Scholiaſt. ἐὰν μὴ νόμιμος γένηται ἀληθὴς, ἀλλὰ κατὰ ἐλίδα καὶ φθόνον τὸν βασιλέα ἐποίησε κληρονόμον, ἔνστασις οὐκ ἔρρωται. FABR.

His ſimilia habet D. Galtier, qui plura malorum principum exempla addidit. Videri etiam dignus in Comment. Ever. Otto, & inter eos quos laudat, maxime GUNDLINGII Differt. XI. de Principe herede ex teſtamento civium cap. 4. in *Exercitatt. Academ.* pag. m. 440. ſqq. In eo autem fallitur Vinnius cum Fabroto, quaſi TH. doceat, Principem heredem nuncupari non poſſe; quum ejus oratio cum ſequenti ἀπὸ γραφῆς hoc ſenſu conjungi debeat: *Principem neque ex teſtamento non ſcripto, neque ex ſcripto, quorum alterutri Juris auctoritas deſit, quidquam accepturum.* Atque hoc ipſe Fabrotus in Edit. 2. voluiſſe videtur. G. O. R.

a. Horum reſcriptum non extat, ſed tamen ſimile eſt in l. ex imperfecto Cod. *de teſtament.* D. GOTH.

Princeps liber exolutuſque eſt legum vinculis, τουτέστιν ἐλεύθερος ἀπὸ πάσης ἀναγκαίας νομίσεως, Dio Cocc. 53. Pacat. in Paneg. Theod. Chryſoſt. Hom. 75. in Joan. FABR. I.

b. Plin. paneg. *Ipſe te legib. ſubjeciſti*, &c. Julian. Orat. 1. ad Conſtant. Agapet. ad Juſt. Coripp. de laud. Juſt. — *& ſe pietate ſubegit Legibus ultro ſuis.* FABR. I.

Digniſſimus omnino legi VINNIUS h. t. in fin. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΤΑΚΤΟΥ c ΔΙΑΘΗΚΗΣ.]

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΗ.

TITULUS XVIII.

ΕΙρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, δύνασθαι τοὺς γονέας d διατιθεμένους μὴ γράφειν τοὺς κατιόντας κληρονόμους, ἀλλ' ἐξηρεδάτους ποιεῖν, ἢ παραιτερίτωνι e ὑβρίζειν,

DIximus in præcedentibus, parentes teſtantes poſſe liberos non ſcribere heredes, ſed exheredes facere, aut præteritione notare, in quibus

c. Adde titul. *Digeſt. & C. de inofficioſo*: 5. Harmenop. 6. περὶ μέμψεως κατὰ ἐναντιώσεως ἀληθοῦς. & 39. *Eclog.* 1. περὶ τῆς κατὰ ἀληθοῦς μέμψεως. Paul. 4. ſent 5. *de inofficioſi querela.* D. GOTH.

d. Schol. οἷον πατὴρ, ἢ πάππος. FABR.

e. Sic loquitur ſupra *de Exher. liber.* in *pr.* Juſtin. Nov. 115. cap. 5. τὴν ὕβριν τῆς *praeteritionos.* [Et Schol. Baſil. h. t. in pr. *Edit.* 2.] Ex diverſo quis hereditate vel legato honorari dicitur, l. 26. D. *Si quis om. c. teſt.* [Chryſoſt. Hom. 18. in Epiſt. ad Rom. *Edit.* 1.] Græci ad l. 35. §. ult. D. *de Mort. c. donat.* τῷ τιμηθέντι ἀναλίῳ ληγάτῳ. [In teſtam. Lycon. apud Laërtium: ὡς ἂν ἐφ' ὅσον ἂν ἥκει περὶς τιμὴν, καὶ τούτων φανῶμεν μὴ ἀμνημονέυοντες. *Edit.* 1.] Valer. Max. lib. 7. cap. 7. in pr. [*honorem hereditatis tranſtulerunt.* Edit. 2.] [Et inde ratio inducendæ a prudentibus querelæ. Queritur & qſ. vindictam perſequitur filius, cujus injuria eſt & indigna-

tio,

ζειν, ἐφ' ὧν ἡ πραιτερίτιων [f] ἀντὶ ἐξερεδατίωνος ὠφελαμβάνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ ταύτης δραπέτιδες τῆς ἀδείας οἱ γονεῖς τοὺς οἰκείους ἔβλαπτον παῖδας, καταλιμπάνοντες αὐτοὺς ἐν πενίᾳ· εἰ μὲν γὰρ ἦν τις τῶν κατὰ ἀρρενογονίαν ἀνιόντων, ἐποίησε δὲ ἐξερεδάτον τὸν παῖδα, ὥστε ipso jure [g] ἀνυπόστατος ἦν ἡ διαθήκη, ὥστε ἐξ ἀδιαθέτου ὁ παῖς ἠδύνατο [1] ὠφελογενέσθαι· πῶς γὰρ διαθήκης ὑποκειμένης; ὥστε ἀπὸ τοῦ πραίτωρος [h] τὴν [2] contra tabulas εἶχεν, πραιτερίτοις γὰρ, οὐ μὴν ἐξερεδάτοις αὕτη [3] παρεῖχετο· εἰ δὲ μητὴρ ἦν ἡ διατιθεμένη, [4] τοῖς κατὰ μητέρα κατιοῦσιν οὐδὲ ἐνθυμηθῆναι ὤφελε τῆς contra tabulas ἦν· κατὰ γὰρ διαθήκης [5] θήλεος προσώπου [i] παρὼν ἐδίδοτο contra tabulas.

bus præteritio pro exheredatione accipitur. Sed quoniam parentes hanc licentiam arripientes ſuos lædebant liberos, in paupertate eos relinquentes: ſi quis enim adſcendentium per virilem ſexum erat, & filium exheredem faciebat, neque ipſo jure invalidum erat teſtamentum, neque filius ab inteſtato venire poterat: Quî enim, exſtante teſtamento? neque a prætore *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas habebat; hæc enim præteritis, non exheredatis dabatur. Sin autem mater erat teſtatrix, deſcendentibus per matrem nec cogitare licebat de *bonorum poſſeſſione* contra tabulas: nam adverſus teſtamentum femininæ perſonæ liberis *bon. poſſ.* contra tabulas non dabatur.

Εν ἐσχάτῃ [k] τοίνυν βοηθείᾳ ἐπενοήθη τοῖς παισὶ de inofficioſo, μεμφομένοις καὶ λέ-

In ultimum igitur auxilium inventa eſt liberis *querela* de inofficioſo teſtamento,

1. ὠφέλειν. F. 2. κόντρα ταβέλλας hic & deinceps ante F. 3. παρέχεται F. 4. οἱ κ. μ. κατιόντες F. peſſime. 5. θήλεως F.

tio, l. 8. & l. 22. D. *eod.* Pater durus reus eſt inofficioſitatis, ut loquitur Valerian. hom. 14. *Edit.* 1.] FABR.

f. Verbi gr. ſi mater ſit. tunc ſilentio quis exheredari dicitur, l. 12. D. *de bon. libert.* id eſt, ſilentium tantum facit, quantum exheredatio patris, §. ult. ſuprà, *de exhered.* [Præteritionem intelligit Pap. in l. ult. D. *de his qui not. inf.* his verbis: *cujus hereditas ad filium non pertinet.* ex Edit. 1.]

g. Schol. ἐποίησε δὲ ἐξερεδάτον τὸν ἔγγονον, ἢ ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, οὐκ αὐτῷ τῷ νόμῳ ἐυθέως ἀκυροῖ τὴν διαθήκην ὁ παῖς, εἰ μὴ δείξῃ ὁ κληρονόμος τὰς ἀχαριστίας, Nov. 115. c. 3. FABR.

h. Schol. αὐτεξουσίοις γὰρ πραιτερειτευθεῖσιν ἐδίδοτο ἡ *contra tab.* μόνοις, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω εἰς τὰς ἐξερεδατίονας, hoc eſt, §. 7. ſupra *de Exh.* [*l. non putavit* 8. D. *de bonor. poſſeſſ. cont. tab.* Edit. 2.] FABR.

i. Quia ſuos heredes non habent, l. 4. §. 2. D. *de bon. poſſ. cont. tab.* FABR.

k. Ultimum adjutorium dicitur in l. ult. C. *de lib. prat.* FABR.

l. Val. Max. lib. 7. c. 7. §. 3. *Summa cum iniquitate paternum nomen abrogaverat.* FABR. I.

m. 39. Eclog. 1. c. 2. l. *hoc colore* 2. D. *eod.* D. GOTH.

De inoffic. teſt. non agitur incolorate, ἀλλ' ἐπὶ τῇ προφάσει καὶ προχήματι, & ſpecioſo titulo; id eſt color, vel titulus, ut ſic dixerim, querelæ quæritur, quia creditur paternum nomen exuiſſe, ſupremamque pietatem. καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως χρεὼν ἐξελθὼν, ἀπώλεσε τὸν πατέρα, τὸ φιλόστοργον, τὸ ἥμερον· & quaſi furioſus, videtur teſtamentum facere non potuiſſe, l. 36. *de leg.* 3. nam qui filium ſuum immerenter exheredat, improbus & demens fuiſſe videtur. Vid. Hippocrat. Ep. ad Demag. Serv. in illud 10. Æn. *Gnatis parce tuis.* FABR. I.

n. Melius legeretur διέτυπον, id eſt *formabat*, vel διετύπετο. ANON. DUK.

In exemplari Meermanniano, cujus nunc dono meum eſt, prius ſimiliter correctum, aut corruptum verius. Debuiſſet ſaltem διέτυπε: ſed neque verbum ἀμφιτύπτω in uſu eſt, neque huic loco conveniret. Vera autem lectio eſt a ἀμφιτυπόω, imperfecti temporis contracti. G. O. R.

o. ἐυσέ-

λέγεσιν, l ἀδίκως 6 αὐτὸς ἐξηρεδάτους 7 γενέσθαι ἤγουν παραιτηριτευθῆναι, τοῦτο προϊσχομένοις m τὸ χρῶμα, ὡς ὅτι μεμηνὼς ἦν ὁ τελευτήσας, ἡνίκα τὴν διαθήκην n διετύπου. Τοῦτο δὲ λέγεται ὅτι τῶν παίδων οὐχ ὡς τῆ ἀληθείᾳ μανέντος τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλ' ὅτι γεγένηται μὴ ἰσχυρῶς ἡ διαθήκη, οὐχ ὡς ἀπαιτεῖ δὲ τῆς εὐσεβείας ο ὁ λόγος. εἰ γὰρ ἐμαίνετο τῆ ἀληθείᾳ, οὐκ ἠδύνατο διατίθεσθαι· ἢ μᾶλλον ἐμεμήνει διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν φύσιν p ἀλόγως ἐμίσησεν.

mento, querentibus ac dicentibus, ſe injuſte exheredatos aut præteritos eſſe, hunc prætendentibus colorem, acſi furioſus fuiſſet teſtator, quando teſtamentum formabat. Hoc autem a liberis dicitur, non quaſi defunctus vere furioſus fuerit, ſed quia teſtamentum valide quidem factum fuit, non tamen ut pietatis ratio poſtulat; ſi enim revera furioſus fuiſſet, teſtari non potuiſſet; aut potius furioſus fuit ideo, quod naturam inhumaniter odit.

§. I. Οὐ μόνον δὲ τοῖς παισὶν ἐπιτέτραπται τῆς τῶν γονέων διαθήκης, ὡς μὴ προσηκόντως γενομένης, κατηγορεῖν, ἀλλὰ 8 καὶ γονεῦσίν q ἐστι παρρησία, τὴν τῶν παίδων διαβάλλειν διαθήκην· ἀδελφὴ δὲ καὶ ἀδελφὸς 9 ἀνατρέπουσι τηνικαῦτα τὴν τοῦ τελευτήσαντος διαθήκην, τῶν σκήπτων προτιμώμενοι, ἡνίκα αἰσχρὸν ἐπέχουσιν οἱ γεγραμμένοι πρόσωπον· οἷον r ἡνίοχοι, μίμοι,

§. I. Non ſolum autem liberis conceſſum eſt, teſtamentum parentum, ut non convenienter factum, incuſare, ſed etiam parentibus licentia eſt liberorum teſtamentum criminari. Soror autem & frater defuncti teſtamentum tunc ſubvertunt, ſcriptis *heredibus* prælati, quando *heredes* ſcripti turpem gerunt perſonam: velut aurigæ

6. ἑαυτὸς F. 7. γιν. ante F. 8. γὰρ ad: F. 9. ἀνατρέψωσι F. Voluit credo, ἀνατρέψωσι.

o. εὐσέβειαν, id eſt *pietatem*, hic ſumit pro officio pietatis, ut apud Imperatorem hoc loco l. 2. D. *eod.* Paul. 4. ſent. 5. §. 1. D. GOTH.

p. Πῶς γὰρ οὐκ ἔξιν εἰπεῖν μανίαν, τὸ χαλεπαίνειν οὕτως κατὰ τῆς φύσεως; *cur furorem non dicemus ita naturæ ſuccenſere?* ut ajunt Græci Baſil. libro 39. tit. 1. FABR. II.

q. Parentibus quoque licet de inoff. diſceptare, ἔξεσι ἀμφισβητεῖσθαι l. 1. D. *eod.* Nam licet parentib. non debeatur filiorum hereditas, l. 15. *eod.* Philo 3. *de vita Moſ.* cum tamen turbato ordine mortalitatis (ἄνυτη γὰρ ἀκολουθία τῆς φύσεως, ἵνα τὰ τέκνα ἀποπέμπῃ τοὺς τεκόντας, Baſilius Seleuc. Orat. de Eliſ. Plutar. ad Apollon.) cum inquam liberi & ſucceſſores noſtri præpoſteritate naturæ præcedunt, parentes ad bona liberor. ratio miſerationis admittit, l. 7. §. 1. D. *Si tab. teſt. nul exſt.* ἵνα μὴ ἀποβαλλόμενοι τοὺς ἰδίους παῖδας, καὶ τῆς ἐσίας αὐτῶν ἀποστερῶνται, ut ait Gr. int. ad d. l. Baſil. lib. 45. t. 1. & ideo parentibus non minus, quam liberis piè relinqui debet, d. l. 15. Cæterum videbitur filius jura pietatis violare. à querela autem arcentur fratres uterini, l. 27. C. *eod.* Hebræorum jure fratres ex matre tantum, ſive uterini, non habentur pro fratribus. Nam non eſt fraternitas quæ à patre non eſt. Moſes Maimonides. FABR. I.

r. Quia olim erant ſtudioſiſſimi aurigarum & apud Romanos & apud Græcos. ANON. DUK.

[Qui artis ludicræ pronuntiandive cauſa in ſcenam prodeunt, famoſi ſunt, l. 1. D. *de his qui not inf.* Tull. apud Auguſt. de C. D. 2. c. 13. Laber. apud Macrob. S. 2. c. 7. Calp. Flacc. declam. 50. Chryſoſt. hom. 38. in Matth. in Ep. Pauli ad Cor. & hom. de S. Phoca, Dion. 56. Tertull. de Spect. cap. ult. & Apolog. cap. 15. Arnob. 7. Raban. Maur. Pœnitent. lib. c. 1. Apud Græcos autem primum hiſtriones famoſi non erant. Livius 24 Auctor dial. de Orat. Porro *ex Edit.* 1.] Scholiaſtes hic notat, Theophilum οὐκ ἀκριβῶς τοὺς ἡνιόχους ἀτίμους dicere: neque, inquit, hoc invenire eſt in contextu Inſtit. imo contrarium exſtat in l. 4. D. *eod.* mox addit: καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ Θεόφιλος ἐν τῷ ἰδίῳ in-

dici

μοι, [s] κυνηγοὶ, καὶ οἱ ἀπὸ αἰσχρᾶς [t] μίξεως ἐγνωσμένοι· τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις περιέχεται [u] διατάξεσιν. Ὥστε οὖν ἀνιόντες [10] καὶ κατιόντες, ἐν ᾧ μὴ γεγόνασιν ἀχάριστοι πρὸς τὸν τελευτήσαντα, κατὰ παντὸς σκήπτῃ [11] κινήσουσι τὴν de inofficioso· ἀδελφὸς δὲ καὶ ἡ ἀδελφὴ κατὰ μόνων αἰσχρῶν προσώπων· οἱ δὲ περαιτέρω [x] τοῦ ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς συγγενεῖς [12] οὐδεμίαν πάροδον ἔχουσιν ἐπὶ τὴν de inofficioso, ἀλλὰ καὶ κινήσαντες ἡττηθήσονται.

405 gæ *sive agitatores*, mimi, venatores *sive bestiarii*, & qui ex turpi consuetudine notitiam contraxere: hoc enim sacris continetur constitutionibus. Itaque adscendentes & descendentes, dum in defunctum ingrati non fuerint, adversus omnem *heredem* scriptum *querelam* de inofficioso movebunt: frater autem ac soror adversus solas personas turpes. Ulteriores vero fratre aut sorore cognati nullum habent aditum ad *querelam* de inofficioso, sed *eam* etiam moventes succumbent.

§. II. Παῖδες δὲ κινοῦσι τὴν de inofficioso, τοῦτο μὲ φυσικοὶ, τοῦτο δὲ [13] καὶ θετοὶ, κατὰ τὰ εἰρημένα τῇ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως [y] διατάξει· τότε δὲ [14] κινοῦντες τὴν de inofficioso, ἰσχυρῶς ταύτῃ χρήσονται, ἡνίκα πάσης [15] ἐστέρηνται βοηθείας· ἐσχάτη γάρ ἐστιν ἡ ἀπὸ τῆς de inofficioso βοήθεια· ὁ γὰρ εὐπορῶν ἑτέρου δικαίου,

406 §. II. Liberi autem de inofficioso agunt, tum naturales tum adoptivi, secundum *ea quæ* Imperatoris nostri constitutione *sunt* cauta. Verum tunc de inofficioso agentes, valide ea *querela* utentur, ubi omni destituti sunt auxilio: ultimum enim ex *querela* de inofficioso exsistit auxilium. Nam cui aliud

10. τε subjungit F. 11. κινήσωσιν F. itidem male. 12. ἔτε F. ante quem mox ἐπὶ τῇ legebatur. 13. καὶ & mox τοῦ de: F. 14. ὁ. ad: F. 15. ἑτέρας ad: F.

dici τῶν ἀθρόων ἃ λέγει τοὺς ἡνιόχους ἀχρεῖα ἢ ἄτιμα ἀθέσπιτα. Sed videtur Theoph. noster respexisse ad l. 4. C. *de Spectac.* quæ agitatores famosos & inhonestos facit. & Harmenop. 5. t. 6. §. 2. [Nec etiam Thymelici ignominiosi habentur, d. l. 4. v. Balsamonem ad can. 130. Syn. Carthagin. & Phot. Nomoc. tit. 13. cap. 21. neque *exustici*, d. l. 4. sic legitur Florent. pro *xystici*. sic etiam scribebant *exenia*, pro *xenia*. vet. inscr. *Athenodorus xisticus Paridi thymelico bene merenti fecit.* Edit. I.] FABR.

Xystici rectius edidit Gruterus in Corpore Inscriptt. pag. CCCXXXII. 6. G. O. B.

Adde concilii Arelatensis I. can. 4. ubi aurigæ, quandiu agitant (equos in circo), a communione separari jubentur. DOUJAT.

Cæterum quod eod. loco Ulp. [l. 4. *de His q. infam. not.*] ait, agitatores famosos non esse, in dubitationem (1) a THo adducitur, qui inter famosas personas ἡνίοχον numerat, quem *aurigam agitatorem*ve interpretari licet. Cui & κυνηγέτην conjungit, eum, ut existimo, intelligens, qui ludo venatorio operas suas locat, aut in arena honorari se patitur, l. 8. §. pen. D. *de Pœnis:* quomodo & *venatorem* apud Veget. II. 24. interpretor. Nam qui virtutis causa, vel etiam mercede, feras extra arenam venatur, nota caret, l. 1. §. 6. D. *de Postul.* sed quod ad aurigas attinet, in famosis eos nemo Ulpiano repugnante jure numeraverit, cum & laudi virtutique duci hoc exercitationis genus solitum, historiarum monimenta testentur, & ex nobilissima quoque virtute amplissimoque ordine in circum nonnullos aurigas productos Suet. in Aug. 43. & in Calig. 18. narret. Itaque ex eorum, quibus vixit, temporum (2) moribus potius, quam ex prudentum definitione aurigas THus inter infames collocavit. BRISSON. l. *Antiq. Sel.* 10.

(1) Auctor sine dubio respexit ad § 1. *de Inoff. test.* ubi etiam propterea a Schol. notatur. Ipse Fabrottus addit: *Sed videtur* &c. Ego tamen dicere mallem, THum agitatores proprie non inter infames collocare, sed tantum in genere inter personas turpes, & levis notæ macula laborantes, qui fra-

δικαίῳ, δι' οὗ δυνήσεται τὴν πᾶσαν τοῦ τελευτήσαντος λαβεῖν οὐσίαν ἢ μέρος αὐτῆς, οὐκ ἔχει πάροδον ἐπὶ τὴν de inofficioſo. Τοῦτο δὲ ὁ μόνον ἐπὶ τῶν ὄντων φύσει παίδων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ποστούμων z νοεῖσθαι χρή.

aliud jus ſuppetit, per quod poterit totum defuncti patrimonium aut partem ejus capere, aditum non habet ad *querelam* de inofficioſo. Hoc autem non ſolum de liberis jam natis, ſed etiam de poſtumis intelligendum eſt.

§. III. Ταῦτα δὲ οὕτω δεχόμεθα, εἰ μηδὲν ἐν αὐτοῖς παντελῶς ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος κατελείφθη· τοῦτο γὰρ καὶ ἐκ διατάξεως τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐπινενόηται, τῇ φύσει τὴν προσήκουσαν a ἀποσώζοντος αἰδῶ· πάλαι γὰρ, εἰ μὴ b τὸ ὀφειλόμενον ἅπαν c κατελείφθη, ἐδίδοτο χώρα τῇ de inofficioſo· Οἷον, ὑ νομισμάτων εἶχέ τις 16 οὐσίαν· ἔδει αὐτὸν πάντως ρ' 17 καταλιπεῖν, τουτέστι τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας, ἵνα μὴ κινηθῇ 18 ἡ de inofficioſo σήμερον δὲ, εἰ καὶ ἓν νόμισμα τῷ ἐξεredάτῳ, ἢ καὶ ὅσον δήποτε μέρος τῆς κληρονομίας καταλειφθῇ, ἤγουν καὶ πρᾶγμα οἷον δήποτε, ἡ ἐκ τῆς de inofficioſo μέμψις ἀργεῖ,

§. III. Hæc vero ita accipiamus, 407
ſi nihil iis omnino a defuncto relictum eſt. Nam & hoc ſanctiſſimi Imperatoris noſtri, competentem naturæ verecundiam conſervantis, conſtitutione excogitatum eſt. Olim enim, niſi totum quod debebatur, relictum eſſet, locus *querelæ* de inofficioſo dabatur. Veluti, Quadringentorum quis ſolidorum patrimonium habebat: 408
hunc oportebat omnino centum relinquere, id eſt, quadrantem patrimonii, ut ne de inofficioſo ageretur. Hodie autem, etiamſi unus ſolidus exheredato, aut etiam quantacumque

16. ὐσίαν F. 17. ν. ad: F. (*id eſt* νομισμάτα.) 18. ἡ de: F.

fratribus & ſororibus in teſtamento præferri non poſſunt. de qua *lex. n. mac.* ſingularem diſſertat. ſcripſit J. G. Heineccius, quæ in Sylloge ejus *Opuſcul. Varr.* num. VII. occurrit. TREKELL. *ad Briſſon.*

(2) Poſt introductam ſcil. religionem Chriſtianam ſpectaculorum iſtorum honorem eviluiſſe auctor ſine dubio indicare voluit, ut patet ex l. 4. C. *de Spectac.* Conf. J. G. Heineccii Comm. ad L. Jul. II. 1. §. 7. & Caroli du Freſne Gloſſar. Lat. voc. *agitatores.* IDEM *ibid.*

Elegans eſt locus Pſeudo-Clement. L. VIII. *Conſtit. Apoſtol.* cap. 32. Τῶν ἐπὶ σκηνῆς ἐάν τις θρέψειε γυνὴ, ἢ ἡνιοχῷ, ἢ μονομαχῷ, ἢ σταδιοδρομῷ - - - - ἢ παυσαθῶσαν ἢ ἀποβαλλεθῶσαν. Ubi Cotelerius inter alia ex Auguſtino *de opere Monachorum* c. 13. citat: *nec effractor aut latro erat, nec auriga, aut venator, aut hiſtrio, aut turpilucrus.* G. O. R.

s. Beſtiarii. Gloſſæ Baſil. κυνηγοὺς καλῶ οὐ τοὺς θηριομάχους. [vid. quæ ibi notavi. *Edit.* I.] FABR.

t. Schol. τουτέστιν οἱ ἀπὸ παρανείας, καὶ ἀπὸ ἀθεμιτογαμίας, ex vulgari & nefario coitu quæſiti. vid. Anian. ad l. 1. C. Th. *eod* FABR.

u. L. 27. Cod. *eod.* 37. *Eclog.* 1. c. 47. D. GOTH.

x. L. 1. D. *eod.* l. 21. l. 27. Cod. *eod.* 39. *Eclog.* 1. c. 1. 5. Harmenop. 6. §. 1. D GOTH.

y. L. pen. verſ. omnia igitur. ibi *ſive ad inofficioſi querelam.* C. *de adopt.* D. GOTH.

z. L. poſthumus 6. D. *eod.* 39. *Eclog.* 1. c. 4. D GOTH.

a. L. 30. C. *eod.* D. GOTH.

Id ipſorum parentum gratia proviſum eſt, ob id quod querela, qua ſubvertitur eorum judicium, nonnullam infamiam habet: nam is cujus teſtamentum inofficioſum dicitur, dementiæ videtur inſimulari. ejus certe opinio læditur, & pudor ſuggillatur, Plin. 5. Epiſt. 1. ubi de Gratillæ teſtamento. FABR. I.

b. ὁ ἤδη καὶ χρέως καλοῦσι, Nov. 18. in princ. FABR. II.

c. L. 8. §. *quoniam autem*, D. h. t. FABR. II.

ἀργεῖ, τῆς ἀφαιρέσεως τὸ ἐλλεῖπον [d] τῷ τετάρτῳ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου μοίρας ἀναπληρώσης, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ ἀφαθέμενος οὐκ ἐνέγραψε τῇ οἰκείᾳ χειρί· ὅτι ἐάν τι εὑρεθῇ ἐλλεῖπον, βούλομαι αὐτὸ ἀναπληρωθῆναι ἀνδρὸς ἀγαθοῦ μεσιτείᾳ· τοῦτο γὰρ καὶ μὴ προσκείμενον [19] ἡ αὐτὴ διάταξις φυσικῶς προσδέχεται, ἤγουν ὡς φύσει παρεπόμενον.

que hereditatis pars relinquatur, vel res quoque qualiscumque, querela de inofficioso cessat, supplente constitutione quod quadranti portionis ab intestato deest; etsi *vel* maxime testator propria manu non adscripsit: si quid deesse inveniatur, volo illud suppleri boni viri arbitratu. Hoc enim quamquam non additum eadem constitutio naturaliter admittit, tamquam naturæ *ipsi* consequens.

§. IV. Ἐάν τις ἀσπάσηται τὴν τοῦ πατρὸς βούλησιν, δύναται ταύτην [e] ἀνατρέπειν διὰ τῆς 409 de inofficioso. Οθεν ὅρα, οἷον ἐζητήθη· ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος ἐπετρόπευε παιδίῳ τινός· τελευτῶν ἐγὼ καὶ γράψας ἕτερον κληρονόμον, τὸν ἐμὸν ὑπεξούσιον ἐξεκληρούτευσα· [20] κατέλειπον δὲ ληγάτον τῷ παιδίῳ, ὅπερ ἦν ἐπίτροπος· ἀπήτησε τὸ ληγάτον ὁ ἐμὸς παῖς, τὸ καταλειφθὲν τῷ παιδίῳ· μὴ ταῦτα βού- 410 λεται κινῆσαι τὴν de inofficioso, ὡς μηδὲν ἔχων ἐκ τῆς πατρῴας οὐσίας· ἆρα δύναται, ἢ μή τι βέβλαπται, [f] ὡς ἐπιγνοὺς τὴν τοῦ τελευτέσαντος βούλησιν, αὐτῷ τούτῳ ᾧ τὸ ληγάτον ἀπήτησε; καὶ λέγομεν, μηδὲν αὐτὸν ὑφίστασθαι πρόκριμα, ἐπειδὴ ἐπιτροπικόν τι πράττων ὀφφίκιον,

§. IV. Si quis patris voluntatem amplexus fuerit, non potest eam per *querelam* de inofficioso subvertere. Unde vide, quid quæsitum sit: Filius meus familias tutor erat pupilli alicujus. Ego moriens aliumque heredem scribens, filium meum exheredavi: sed legatum pupillo reliqui, cujus *ille* erat tutor. Legatum pupillo relictum exegit meus filius. Postea de inofficioso vult agere, ut qui nihil ex paternis bonis habeat. Num potest, ecquidnam læditur, tamquam qui defuncti voluntatem adgnoverit, eo ipso quod legatum exegit? Et dicimus, nihil eum præjudicii pati, quoniam aliquod officium tutorium præstans, legatum accepit:

19. ἡ αὐ. ἀφ. δέχεται, ὡς φύσει παρ. F. omissis reliquis. 20. κατέλειψα F.

d. L. 36. C. *eod.* D. GOTH.
Quarta legitimæ partis, quæ dicitur apud Just. hic exponitur quarta ab intestato successionis, ut in l. 8. & 31. C. *eod.* & Nov. 1. c. 1. & §. 6. inf. h. t. uti ex veteribus emendatum est. FABR.

e. Videtur enim absurdum, licere eidem partim comprobare judicium defuncti, partim evertere; & monstro proximum est, partim velle, partim nolle. B. Augustin. Confess. lib. 8. cap. 9. [*Non igitur monstrum partim velle, partim nolle* &c. Edit. 2.] FABR.

f. L. 22. in prin. l. *adversus* 30. D. *eod.* D. GOTH.
Ab inoffic. querela excluditur qui legatum percepit: agnovit enim defuncti judicium, d. l. 8. §. *si conditioni.* l. 30. D. *de min.* leg. 6. C. *de inoff. donat.* nisi id totum alii administravit, l. 10. §. F. D. *h. t.* puta tutor pupillo. Græci 39. Bas. t. 1. non enim proprio nomine tutor percepit, sed prospectu officii. FABR.

g. L. 22. §. 1. D. *eodem.* D. GOTH.

h. Qui inofficiosi querelam instituit, & non tenuit, id quod sibi relictum est, perdit, d. l. 8. §. *meminisse.* & merito; impugnavit enim judicium defuncti: nisi tutor pupilli sui nomine egerit; fides enim tutoris excusata esse debet. Id quod in testamento filius accepit, non perdit in specie l. 87.

&c

φίκιον, ἔλαβε τὸ ληγάτον· ὥστε οὖν ἀκωλύτως suo nomine κινήσει τὴν de inofficioso.

cepit: Itaque ſine impedimento ſuo nomine de inofficioſo *querelam* movebit.

§. V. Καὶ ἐκ τῶ ἐναντίω δὲ τοῦτο411 g ζητεῖται· εἶχον ἐγὼ ἄνηβον παῖδα ὑπεξούσιον· ἕτερον γράψας κληρονόμον, τὸν ἄνηβον ἐξηρεδάτον ἐποίησα, μηδὲν αὐτῷ καταλιπών· ἐληγάτευσα δὲ νομίσματα ρ' Τιτίῳ τινὶ, ὃν ἐγὼ κατέλιπον τεσταμεντάριον ἐπίτροπον τῷ ἀνήβῳ· ἦγουν ὁ ἄρχων δέδωκεν, ἢ καὶ ἴσως ἀπὸ νόμου ἐκλήθη· ἐκίνησεν ὁ Τίτιος ὀνόματι τοῦ ἀνήβου τὴν 412 de inofficioso, καὶ ἡττήθη· 21 εὐλόγως γὰρ ἴσως εὑρέθη ὁ ἄνηβος ἐξηρεδατευθείς· Μετὰ ταῦτα ὁ Τίτιος χωρεῖ κατὰ τοῦ σκρίπλου κληρονόμου, τὸ ληγάτον 22 αὐτὸν ἀπαιτῶν, ὅπερ αὐτῷ κατελείφθη· ἀμάχως h λήψεται τοῦτο.

§. V. Et ex contrario hoc quæritur: habebam ego filiumfamilias impuberem. Alium heredem ſcribens, impuberem exheredem feci, nihil ei relinquens. Legavi autem centum aureos Titio cuidam, quem impuberi tutorem teſtamentarium reliqui; aut prætor dedit, aut forte etiam ex lege vocatus fuit. Egit Titius nomine impuberis de inofficioſo, & victus eſt: Forte enim impubes juſte exheredatus comperitur. Poſt illa Titius contra ſcriptum agit heredem, legatum ab eo poſcens, quod ſibi relictum eſt: hoc ſine controverſia accipiet.

§. VI. Ἀποκλείει δὲ τὴν de inofficioso τὸ τέταρτον i καταλειμπανόμενον 23 τῷ ἐξ ἀδιαθέτω κληρονόμῳ, ἢ ὲν ληγάτῳ, ἢ ὲν φιδεικομμίσσῳ, ἢ mortis cauſa δωρεᾷ 24 ἡ δὲ inter vivos δωρεὰ k οὐ συναριθμεῖται, εἰ 25 μή πωγε ἐπὶ τούτῳ ἐδόθη, ὡς ὲν ἐκείνοις τοῖς θέμασιν, ὧν ἡ διάταξις τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως μέμνηται· καὶ ἑτέροις

§. VI. Excludit autem de inofficioſo *querelam* quadrans heredi ab inteſtato relictus, ſive per legatum, ſive per fideicommiſſum, ſive *per* mortis cauſa donationem: ſed inter vivos donatio *his* non connumeratur, niſi forte in hoc data ſit, ut in illis caſibus, quorum conſtitutio ſanctiſſimi Imperatoris noſtri me-

21. ἐυρ. γ. ἰσ. ἐυλ. F. 22. αὐτῷ ante F. Poſterius probari poteſt ex textu Lat. 23. τῶν ἐξ ἀδιαθέτε ἢ ὲν κληρονομίᾳ, ἢ ὲν λεγ. F. 24. ἢ *inter vivos*, ad: F. 25. μήτιγε F.

& l. 90. *de leg.* 1. & l. pen. D. *de his quæ ut ind.* quia judicium defuncti non impugnat. FABR. I.

i. Chryſoſt. in Pſal. 8. καθάπερ γάρ τις υἱὸν ἀποκληρονόμον ποιῶν, ἅπαντων ἀναβάλλει, ἀλλὰ μέρους. & mox: ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος ἀποκληρονόμον ποιῶν τοῦ πλείονος ἀναβάλλει μέρους, τὸ δὲ ἔλαττον ἀφίησιν. quibus verbis innuere videtur Chryſoſt. filiis exheredatis relinqui quartam debitæ portionis ad excludendam querelam. Græci νόμιμον μέρος vocant, vel νόμιμον ποσιμόριον. Gloſſæ Baſ. ποσιμόριον, τὸ νόμιμον μέρος. Gloſſæ Lat. Gr. *portiuncula*, ποσιμόριον. Pſellus Th. 45. Baſ. t. 4. μὴ τὸ νόμιμον ποσιμόριον. ſic legitur in Regio codice. Ex quo autem jure illud deſcendat, valde quæritur. an id ad D. Marcum referemus, auctore Niceph? 2. hiſt. Eccl. 3. c. 31. & Chron. Alexandrino: τῷ ἀχαιρέτῳ δὲ παιδὶ τὸ τετραπλοῦν δίδοσθαι τῆς πατρῴας οὐσίας. imo τριπλοῦν, ſecundum jus vetus. Sed & ante Marc. inductum id fuiſſe jam convenit ex Plin. Ep. 1. lib. 5. an D. M. juris civilis conſtitutionem reduxit, vel confirmavit? FABR. I.

k. [Fabrotus in 1 Edit. cum Curtio bene dederat:] *Donatio autem inter vivos his non connumeratur, niſi in hoc donatum fuerit, ut in his caſibus.*

26 ἑτέροις τρόποις, περιεχομένοις τοῖς παλαιοῖς [l] νόμοις καὶ ταῖς θείαις μέντοι διατάξεσιν, ἐὰν τὸ τέταρτον περιγένηται τῷ παιδὶ, ἡ [27] de inofficioso σχολάζει.

minit. Et aliis modis, qui antiquis legibus & vero ſacris conſtitutionibus continentur, ſi quadrans filio obvenerit, *querela* de inofficioſo ceſſat.

Καὶ εἰ μὲ εἷς ἐστι παῖς, τὸ τέταρτον [414] αὐτῷ δεῖ με καταλιμπάνειν τῆς οἰκείας περιουσίας· εἰ δὲ δύο εἰσὶν ἢ καὶ πλείονες, τὸ τέταρτον πᾶσι καταλειφθὲν ἀναλόγως καὶ ἐξ ἴσου, ἡσυχάζειν ποιεῖ τὴν de inofficioso· οἷον, [m] δύο εἰσί· δεῖ αὐτοῖς καταλιμπάνειν ἀνὰ μίαν [28] ἥμισυ ὐγκίαν· εἰ δὲ τρεῖς εἰσι, δεῖ καταλιμπάνειν αὐτοῖς ἀνὰ μίαν ὐγκίαν.

Et ſi quidem unus eſt filius, oportet me quadrantem mei patrimonii ei relinquere: ſin vero duo ſunt aut etiam plures, quadrans omnibus relictus viriliter & ex æquo *querelam* de inofficioſo quieſcere facit. Veluti, duo ſunt: relinquere iis oportet ſingulis ſesquiunciam: ſi vero tres ſunt, relinquere iis oportet ſingulis unciam.

26. οὐ ad: F. Mox περιεχ. F. male. 27. δὲ ἰνοφφικιόσῳ hic omnes ante hanc: ſed mox ſolæ editiones Fabroto priores. 28. ἡμίσειαν ὐγκίαν· τρεῖς, εἰσὶ, δεῖ F. *ſic.*

Fabr. in 2. & Doujatius peſſime: *don. aut. int. viv. his connumeratur, niſi in his caſibus.* ED. LEID.

l. Vid. l. penult. Cod. *de donationib.* l. *omnimodo* 30. Cod. *de inofficioſo.* l. *quoniam novell.* 29. C. *eod.* l. *ut liberis* D. *de collationib.* D. GOTH.

Recte igitur in libris vett. abſunt illa: *in noſtris.* FABR. I.

m. Schol. ὐ τῇ πρώτῃ νεαρᾷ, τετέσιν, δεῖ τὲ φαλκιδίε, λέγει ἕως τεσσάρων παίδων τὸ τρίτον τὸν πατέρα αὐτοῖς καταλιμπάνειν, εἰ δὲ εἰσι πέντε ἢ κὴ πλείονες, τὸ ἥμισυ τῆς αὐτοῦ περιουσίας. In Baſil. nimirum d. Nov. c. 2. ſcripſerunt: ὅσον αὐτοῖς ποιεῖ τὸ τρίτον, ἢ τὸ ἥμισυ, ex Nov. 18. in qua Juſt. auxit legitimam portionem ad modum trientis, vel ſemiſſis [ſi plures ſint quatuor. *Edit.* 2.] [pro numero liberorum. Græci autem ad heredes legatis oneratos produxerunt, ut Falcidia triens ſit, & rationem habet, ne melior ſit conditio liberorum non inſtitutorum, quam inſtitutorum. quamquam idem juris eſſe putant in extraneis heredibus, de quo infra t. 22. Parentum quoque legitimam portionem trientem eſſe Magiſter cenſuit apud Harm. 5. t. 9. §. 14. Similiter & fratrum aucta portio eſt turpibus perſonis inſtitutis. Theodorus diaconus: νόμιμον μέρος ἤυξησεν ἐπὶ τῶν ἀνιόντων, κὴ κατιόντων ἡ ὶὴ νεαρὴ. ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἀδελφῶν. quod etiam admittit Accurſ. ad d. Nov. 18. Nec prætereundum eſt hodie legitimam portionem titulo inſtitutionis relinquendam eſſe, in qua ſententia ſunt Græci ad l. 8. *De inoff. teſt.* lib. 39. Baſil. tit. 1. *Edit.* 1.] FABR.

THum ante omnes Novellas ſcripſiſſe, plus ſemel monui. De additamento Latini textus dixi in Obſerv. Miſcell. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΩΝ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ [a] ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ.]

DE HEREDUM QUALITATE ET DIFFERENTIA.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

TITULUS XIX.

Ο Κληρονόμος ὄνομά ἐστι γενικὸν, διαιρεῖται δὲ εἰς τρία. Τῶν γὰρ κληρονόμων οἱ μὲν λέγονται νεκεσσάριοι 1 ἤτοι ἀναγκαῖοι, οἱ δὲ σῶοι νεκεσσάριοι, οἱ δὲ ἐξωτικοί.

HERES nomen est generale, sed dividitur in tria. Namque heredum alii dicuntur Necessarii, alii Sui necessarii, alii Extranei.

§ I. Καὶ τίς ἐστὶ νεκεσσάριος; ὁ οἰκέτης ὁ γραφεὶς [b] κληρονόμος, διὰ τοῦτο οὕτως ὀνομασθεὶς, ἐπειδὴ καὶ βουλόμενος καὶ ἄκων παντὶ τρόπῳ μὲν τὴν τοῦ δεσπότου τελευτὴν εὐθέως ἐλεύθερος καὶ νεκεσσάριος γίνεται κληρονόμος· ἀμέλει, οἵτινες ὑπόπλους ἔχουσι τὰς οἰκείας οὐσίας, καὶ λογίζονται, ὡς ὑδεὶς 2 ἀνέξεται διὰ τὸ ἄπορον τὴν αὐτῶν καταδέξασθαι 3 περιουσίαν, εἰώθασιν ἴδιον οἰκέτην ἢ πρώτῳ, 4 ἢ δευτέρῳ ἢ ἐν τρίτῳ βαθμῷ, ἢ καὶ ἐπέκεινα γράφειν κληρονόμον· οἷον, 5 Στίχος ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἔστω κληρονόμος· ἴδου ἐν 6 τῷ πρώτῳ βαθμῷ· ἢ ἐν δευτέρῳ ὕτως, Ἐστω Πρῖμος κληρονόμος· εἰ δὲ μὴ γένηται, ἔστω Στίχος ὁ ἐμὸς οἰκέτης κληρονόμος· ἢ καὶ ἐπέκεινα· λοιπὸν οὖν μηδενὸς ἀνεχομένου προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ, ἐξ ἀνάγκης ὁ Στίχος ἐλεύσεται, καὶ γενήσεται κληρονόμος· καὶ ἐὰν μὴ καταβληθῇ τοῖς κρεδίτωρσι τὰ χρέα τοῦ τελευτήσαντος, μηδὲ τὸ ἱκανὸν αὐτοῖς 7 γένηται ἐπὶ τοῖς ὀφλήμασι,

§. I. Et quis est Necessarius? Servus heres scriptus, ideo sic dictus, quoniam & volens & nolens omni modo post domini mortem statim liber & necessarius fit heres. Videlicet qui facultates suas habent suspectas & reputant fore, ut nemo propter inopiam patrimonium suum sustineat suscipere, solent servum proprium in primo aut secundo aut in tertio gradu, aut etiam ulterius heredem scribere. Veluti, Stichus servus meus heres esto; ecce in primo gradu: aut in secundo sic: Primus heres esto; si non fiat, Stichus servus meus heres esto: aut ulterius etiam. Porro nemine sustinente hereditatem adire, Stichus ex necessitate veniet, heresque fiet. Et, si creditoribus debita defuncti non solvantur, neque iis de *rebus* creditis satisfiat, defunctus quidem

1. ἤτ. ἀν. de: F. uti & mox ἤγ. ἐξωτ. Tum *extranei* scribit. 2. ἀνέξηται F. 3. κληρονομιαν F. 4. ἢ ἐν δευτ. ἢ καὶ ἐν F. 5. ὁ ad: F. 6. τῷ de: F. ut & sequens ἐν. 7. γίν. ἐπὶ τοῖς male de: F. 2.

a. Huic titulo duo respondent tituli Digg. *de Jure deliber.* & *de Acquir. her.* & duo tituli Cod. *de Jure delib.* & *de Adeunda hered.* GEN. ED.

b. Adde Tit. Cod. *de necessariis servis heredibus instituendis.* adde Gajum 2. 3. §. 7. & l. 12. D. *Qui test. fas.* D. GOTH.

C 7 Pro-

μασι, μένει μὲν ἀνύβριστος ὁ τελευτήσας, ἡ δὲ κληρονομία διαπιπράσκεται· οὐκέτι λεγόντων ἐκείνων, ὅτι τὰ τοῦδε [8] τοῦ τελευτήσαντος διαπιπράσκεται πράγματα, ἀλλὰ τὰ τοῦ Στίχου τοῦ κληρονόμου· γινόμενοι [9] δὲ οἱ κρεδίτωρες ἐν νομῇ ἢ διαπιπράσκουσι ταῦτα, ἢ μεταξὺ ἀλλήλων μερίζονται.

dem ignominiæ expers manet, ſed divenditur hereditas: his jam non dicentibus, illius defuncti bona diſtrahi, ſed Stichi heredis. Creditores autem in poſſeſſione conſtituti ea aut vendunt, aut inter ſe partiuntur.

Μισθὸν [c] δὲ τῆς τοιαύτης ὕβρεως ἔξει, πρῶτον μὲν τὴν ἐλευθερίαν, ἧς οὐδὲν [d] τιμιώτερον· ἔπειτα κἀκεῖνο αὐτῷ συγγίνεται· ὅσα γὰρ μὴ τελευτὴν τοῦ οἰκείου πάτρωνος ἑαυτῷ συνεπόρισεν ὁ Στίχος [e] ἐξ ἑτέρων αἰτιῶν, τουτέστιν οὐκ ἐκ προφάσεως τῆς κληρονομίας, αὐτῷ φυλαχθήσεται, καὶ οὐκ ἐνοχληθήσεται ὑπὸ τῶν κρεδιτώρων, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἡ τοῦ τελευτήσαντος οὐσία οὐκ ἐξήρκεσεν ἀποπληρῶσαι τὰ ἐποφληθέντα· καὶ οὗτοι μέν εἰσι νεκεσσάριοι.

419 Mercedem vero hujus ignominiæ habebit, primo libertatem, qua nihil pretioſius: deinde & hoc ei obtingit: quæcumque enim poſt mortem ſui patroni ex aliis ſibi cauſis Stichus adquiſiit, id eſt non ex cauſa *illius* hereditatis, ſervabuntur ipſi, neque moleſtabitur a creditoribus, etiamſi maxime defuncti patrimonium debita implere non potuerit. Atque hi ſunt neceſſarii.

§. II. Σοῦοι [f] δὲ [10] νεκεσσάριοι τίνες εἰσί, σκοπήσωμεν. σοῦοι νεκεσσάριοί εἰσιν, οἷον υἱός, θυγάτηρ, ἔγγονος, ἐγγόνη, οἱ ἀπὸ [g] τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐφεξῆς πάντες παῖδες, οἵτινές εἰσιν in poteſtate ὄντες τῷ χρόνῳ τῆς τε-

420 § II. Sui porro neceſſarii qui ſint, videamus. Sui neceſſarii ſunt, veluti filius, filia, nepos *ac* neptis ex filio, & deinceps omnes liberi, qui in poteſtate ſunt mortis tempore: at filius qui-

8. τῶν ex F. addidi. Mox πιπρ. F. 9. γὰρ pro δὲ F. non male. 10. Quinque voces ſeqq. deſunt F.

c. Propter notam adſperſam, præter libertatem quam conſequitur, ſi quid poſtea adquiſierit, ſeparatur, l. 1. §. ult. D. *de ſepar.* FABR. I.

d. Libertatis ſummum pretium. l. 176. §. 1. D. *de regulis juris.* D. GOTH.

Plin. 8. Ep. ult. *Quid libertate pretioſius?* [quâ nihil gratius ſervo præſtari poteſt, l. 39. §. 1. D. *de fideicom. libert.* ideoque libertas pecunia lui nec reparari poteſt, l. 9. §. 2. D. *de ſtatul.* Edit. 1.] FABR.

Adde ſupr. pag. 51. *k.* & pag. 76. *g.* G. O. R.

e. Ex hoc loco Cujac. ipſum Juſtinian. in hunc modum emendavit: *tamen ex alia cauſa, quas ſibi res adquiſivit, non veneunt.* Quod Franc. quoque Hotomanno ſuboluerat, ex veteribus ut puto codicibus, quorum interdum utitur auctoritate. FABR.

Lectionem Cujac. probat quoque a Coſta: ſed vulgatam bene explicat Heinecc. ad Vinn. & confirmant MSS. quos tractavi. Nec THus hic verba nobis adpendit, ſed perquam libere διαφέρει. G. O. R.

f. Adde l. 1. §. ſuos 2. D. *de Suis:* 45. *Ecclog.* 1. c. 15. 2. Gaj. 3. §. 7. adde lib. 3. tit. *de hereditatib. ab inteſt.* 1. §. 2. infra. D. GOTH.

Sic legitur in omnibus Th. codicibus, ut apud Ulp. Reg. t. 22. §. *inter*, ibi: & *ſuos ſcilicet neceſſarios.* [Ex his autem qui in familia defuncti ſunt, ſuus heres proprie eſt, quem nemo antecedit, l. 33. D. *de teſt. mil.* nemo in ſucceſſione prævenit, l. 7. D. *ſi tab. teſt. nul. exſt.* l. 6. D. *de inj. rupt.* Dixi *in familia:* nam qui in poteſtate non eſt, ſuus heres non eſt. Priſcianus libro 17. *Suus dicitur ad diſcretionem illius, qui ſecundum leges ſuus non eſt, id eſt, ſub poteſtate patris legitimi non eſt.* Suus autem dicitur quaſi ſibi ipſi heres, αὐτοκληρονόμος, hoc eſt, οἰκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχων τὸ κληρονομεῖν, quemadmodum Demoſthenes Æſchinem appellat αὐτοτραγικὸν πίθηκον, id eſt, ut Scholiaſt.

τελευτῆς· ἀλλ' ὁ μὲν υἱὸς καὶ ἡ θυγάτηρ ἔχουσι παρ' ἑαυτοῖς πάντως τὸ σοῦον· ὁ δὲ ἔγγονος καὶ ἡ ἐγγόνη ὑμόνον, ἐὰν ὦσιν ὑπεξούσιοι τῷ πάππου τῷ τελευτήσαντ☉, ἔχωσι τὸ τοῦ σούυ δίκαιον, ἀλλὰ γὰ [11] χρεία αὐτοῖς πρὸς τὸ κτήσασθαι τὸ σοῦον, [12] τοῦ πεπαῦσθαι τὸν αὐτῶν πατέρα, ἐξ οὗ γεγόνασιν, ὑπεξούσιον εἶναι [13] τοῦ οἰκείου πατρὸς, τελευτῇ [h] τυχὸν ἢ ἐμαγκιπατίωνι ἢ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐξεληλυθότος αὐτοῦ τῆς ὑπεξουσιότητ☉· τότε γὰ ὁ ἔγγονος ἢ ἡ ἐγγόνη εἰς τὴν τοῦ οἰκείου παῖδος ἐπάνεισι τάξιν.

quidem & filia omnino in ſe *jus* ſuitatis habent; ſed nepos & neptis non tantum, ſi in poteſtate demortui avi fuerint, habent jus ſuitatis, ſed etiam 421 opus iis eſt ad hoc jus adquirendum, ut ipſorum pater, ex quo nati ſunt, deſierit in poteſtate eſſe ſui patris; eo forte per mortem vel emancipationem vel *per* alium quemcumque modum poteſtate patria exſoluto: tunc enim nepos aut neptis in proprii patris locum ſubit.

Καὶ σοῦοι μὲν διὰ τοῦτο προσαγορεύονται, ἐπειδὴ οἰκειακοὶ [i] κληρονόμοι εἰσὶ, τουτέστι καὶ ζῶντος τοῦ πατρὸς τρόπον τινὰ δεσπόται νομίζονται· ὅθεν καὶ [k] ὁ δυωδεκάδελτος πρώτην [l] αὐτοῖς δέδωκε κλῆσιν, τάττων τὰ ἐξ ἀδιαθέτου· καὶ σοῦοι μὲν κληρονόμοι διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας λέγονται. Νεκεσσάριοι δὲ, ἐπειδὴ παντὶ τρόπῳ, καὶ θέλοντες [14] καὶ μὴ βουλόμενοι, ἐκ δια-

422 Et ſui quidem ideo adpellantur, quoniam domeſtici ſunt heredes, id eſt & vivente patre quodammodo domini cenſentur: unde etiam *Lex* XII. Tabularum ordinans ab inteſtato jura primam iis ſucceſſionem tribuit. Et ſui quidem heredes ob dictas cauſas vocantur: neceſſarii autem, quoniam omni modo, & volentes & nolentes,

διαθήκης

11. χρὴ αὐτοὺς F. 12. κὴ pro τοῦ F. 13. τῷ οἰκείῳ πατρὶ F. 14. τε ad: F.

liaſt. interpretatur, ὅικοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἔχοντα τὸ πιθηκίζεσθαι. Cyrill. Alexandrinus contra Neſtor. lib. 4. c. 1. οὐκ εἰσκεκεμμένον ἔξωθεν, ἀλλ' ὅικοθεν ἔχει καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ ὑπερεγεῖν δύναθαι. Itaque filium heredem ſcripſit, τῶν ἰδίων ἔγγραψε κληρονόμον, ut eſt in verſu quodam Lucilii. Liberi enim pene ad propria veniunt, l. 1. §. *largitur*, D. *de ſucc. ed.* & à parentibus eis obvenit hereditas quaſi debitum, l. 10. D. *pro ſoc.* Plutar. περὶ φιλαδ. Valerian. hom. 20. ut qui vivo patre quodammodo domini exiſtimentur, l. 11. D. *de lib. & poſt.* Filius herus minor dicitur à Plauto Merc. act. 1. ſc. 2. ut à Polluce 3. c. 8. νεώτερ☉ δεσπότης. *Domina minor*, B. Aug. Confeſſ. 9. c. 8. pro filia. vid. Plaut. Trin. act. 2. ſc. 2. Auſon. Edyll. 3. Lact. 4. c. 29. *Edit.* 1.] FABR. I.

g. *Sch.* Id eſt, qui ex maſculis naſcuntur, qui & in avi poteſtate ſunt tempore mortis ejus. Qui autem ex filia naſcuntur, non ſunt in patris ejus poteſtate, niſi eos adoptaverit, & ſui non fiunt, ſed ſunt in patris eorum poteſtate. FABR. II.

h. *Opiter* Feſto dicitur is, cujus pater vivo avo mortuus eſt. D. GOTH.

i. Unde apud Poëtas ſæpe herilis filius dicitur *herus minor.* ANON. DUK.

Qui & γνήσιοι 45. Eclog. 1. c. 15. adde l. *in ſuis* 11. D. *de lib. & poſth.* D. GOTH.

Domeſtici ſunt, non alieni, l. 17. §. ult. D. *ad Sc. Treb.* FABR. I.

k. Dixi ad leges XII. tabularum tit. *de hereditatibus ab inteſtato.* vid. inf. tit. *de hered. ab inteſtato.* §. 1. D. GOTH.

Quid ſi legatur apud Juſtin. *prima cauſa eſt liberorum ex lege* 12. *tab.* poſtremis verbis perperam trajectis in ſequentem clauſulam? ſane Th. ita legiſſe videtur. vid. §. 1. inf. *de hered. quæ ab int.* FABR. Confer mox notam *m.*

l. Τί γὰρ νομιμώτερον γνησίᾳ παιδὸς πρὸς πατρῴαν ἀποδοχήν; ut eſt in Nov. 89. c. 5. FABR. I.

m. Vulgo

θήκης ἅμα καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, γίνονται [m] κληρονόμοι.

tes, ex teſtamento ſimul & ab inteſtato, heredes fiunt.

Αλλὰ κῆ μὲ τὸ πολιτικὸν ἐδεμία διαφορὰ γενεσσαρίε, καὶ σούου γενεσσαρίου· ὁ δὲ πραίτωρ ὁρῶν πρὸς τὸ φύσει δίκαιον δίδωσιν αὐτοῖς παῤῥησίαν τοῦ ἀβστινατεύειν [n] ἑαυτοὺς τῆς πατρῴας κληρονομίας, ἐν ᾗ ταύτην ὕποπλον ἡγοῦνται· ἐν δύο γὰ εὐγενέσι [15] κάλλιον ὑβρίζεσθαι τὸν τελευτήσαντα, ἢ τὸν ζῶντα, τὸν καὶ αἰσθανόμενον τῆς ἐντεῦθεν ἀτιμίας· αὐτῷ τοίνυν ἀβστινατεύσαντος, τὰ πράγματα λήψονται οἱ κρεδίτωρες τοῦ τελευτήσαντος, οὐ μὴν ἐπ' ὀνόματι [o] τοῦ παιδός.

423 At enim ſecundum *jus* civile nulla *eſt* differentia neceſſarii, & ſui neceſſarii: ſed Prætor ad naturalem æquitatem reſpiciens dat illis licentiam abſtinendi ſe hereditate paterna, quando eam ſuſpectam habent. Ex duobus enim ingenuis melius *eſt*, defunctum contumelia affici, quam viventem qui & ignominiam inde *natam* ſentiat. Illo igitur abſtinente, creditores bona accipient defuncti, non vero nomine filii.

§. III. Εξστράνεοι [p] δέ εἰσι πάντες οἱ μετὰ τούτους ἁπλῶς, ὅσοι μὴ ὑποβέβληνται τῇ τοῦ τελευτήσαντος ὑπεξσιότητι. Αμέλει καὶ οἱ ἡμετέροι παῖδες [16] ἐμαγκιπάτοι, ἐξστράνεοι κληθήσονται. Καὶ ὁ παῖς τῇ μητρὶ ἐξστράνεος [17] κληθήσεται, καὶ γενήσεται κληρονόμος· θήλεια γὰ in poteſtate τοὺς παῖδας ἔχειν οὐ δύναται.

424 §. III. Extranei vero ſunt ſimpliciter omnes præter hos, quiqui poteſtati defuncti ſubjecti non ſunt. Itaque & liberi noſtri emancipati, extranei vocabuntur. Et filius matri extraneus vocabitur ac fiet heres: mulier enim in poteſtate liberos habere nequit.

Δια-

Teſta-

15. καλλίω F. male. 16. οἱ ad: F. 17. κληθ. καὶ de: F.

m. Vulgo hic additur [apud Juſtinian.] *ex Lege* XII. *Tabularum*, contra ſcriptorum librorum auctoritatem, & contra rationem juris a Cujac. allatam: quoniam hæc neceſſitas non eſt ex XII. Tab. ſed ex patria poteſtate, D. *de Condit. & Demonſtr.* l. 5. moribus introducta, D. *de His qui ſui v. al. jur. ſ.* l. *patre* 8. Accurſius quoque videtur hæc verba non legiſſe. THus ea legit, vel potius de ſuo adjicit in calce ſuperioris verſic. quia ex L. XII. Tab. inteſtati hereditas primum ad ſuos heredes pertinet. inf. *de Hered. quæ ab int. def.* §. 1.

PACIUS *in edit. Criſpini.*

Neceſſitas hæc a jure patriæ poteſtatis, l. 4. [immo 5.] *de Cond. & Dem.* quæ & ipſa eſt ex Lege Decemvirali. Dion. Halic. L. II. pag. 96.

VINN. *in Notis.*

Non ſatis recte. Dionyſius enim L. II. pag. 26. & 27. memorato patriæ poteſtatis rigore ſub Romulo, atque oppoſita Græcorum lenitate, apud quos ſæpe indecora multa in parentes committant liberi, ſic concludit: τετον τον νομον εν αρχαις μεν οἱ βασιλεις εφυλαττον, ΕΙΤΕ ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ ΕΙΤΕ ΑΓΡΑΦΟΝ, (ε γαρ εχω το σαφες ειπειν) ἁπαντων κρατιστον ἡγεμονες νομων. [νομων vel των νομων Sylb.] Καταλυθεισης δε της μοναρχιας . . . ὁτι εχ οἱ ανδρες δεκα . . . . πρωτοι εισηγησαντο Ρωμαιοις τον νομον, αλλ' ΕΚ ΠΟΛΛΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΝ ωφελαβοντες ουκ ετολμησαν ανελειν, εκ πολλων μεν και αλλων καλαλαμβανομεν κ. τ. λ. *Hanc legem* [de filio ter venumdando ſatis notam] *primi quidem reges obſervabant, SIVE SCRIPTAM SIVE NON SCRIPTAM, (neque enim certum dicere poſſum) habentes pro omnium optima: Sublata autem monarchia, non decemviros primos eam legem apud Romanos introduxiſſe, ſed JAM DUDUM POSITAM recepiſſe nec tollere auſos fuiſſe, tum ex multis aliis intelligimus*, &c. Unde patet, ipſam patrisf. poteſtatem jam ante Romulum moribus fuiſſe receptam, ut l. 8. *de His q. ſui v. al. j.* quoque docet. Si ergo illa neceſſitas ex jure patriæ poteſtatis oritur, nihil melius quam

Διατιθέμενός τις τὸν ἴδιον οἰκέτην ἐνεγρά- 425
ψατο κληρονόμον· ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης [18] βινδίκτα τοῦτον ἠλευθέρωσεν· ἐτελεύτησεν, οὐκ ἀμείψας τὴν διαθήκην· ζητοῦμεν, εἰ ὁ γραφεὶς κληρονόμος, πότερον ἀναγκαῖός ἐστιν ἢ ἐξωτέρανεος; καὶ λέγομεν αὐτὸν ἐξωτέρανεον εἶναι· ἐπειδὴ μὴ τὰ δύο ἐκ τῆς τοῦ τελευτήσαντος διαθήκης αὐτῷ προσγίνεται, τουτέστιν ἡ ἐλευθερία καὶ [19] ἡ κληρονομία.

Testator quidam suum servum instituit heredem: testamenti confectioni supervivens vindicta eum manumisit: obiit, non mutato testamento. Quærimus, scriptusne heres, utrum necessarius sit an extraneus? Et dicimus eum esse extraneum: quoniam ei hæc ambo ex testamento defuncti non obveniunt, hoc est & libertas & hereditas.

§. IV. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐξωτερανέων κληρονό- 426
μων ἐκεῖνο δεῖ προφυλάττειν, ὥστε ἡμᾶς ἔχειν ᾗ μετ' αὐτῶν τεταμέντα φακτίωνα, εἴτε αὐτοὶ ἐγράφησαν κληρονόμοι, εἴτε οἱ αὐτῶν ὑπεξούσιοι. Ταύτην δὲ τὴν τεταμέντα φακτίωνα ἔχειν αὐτοὺς [r] ἀπαιτοῦμεν ἐν [20] δυσὶ χρόνοις· ἥνικα διατιθέμεθα, ὥστε τέως ἐρρῶσθαι τὴν ἔνστασιν· καὶ ἥνικα τελευτῶμεν, ὥστε τὴν καλῶς γενομένην ἔνστασιν χρηστὸν ἔχειν ἀποτέλεσμα· εἰ δέ τις 427
ἀκριβῶς [21] ἐξετάσει, καὶ τρίτον ἐπιζητοῦμεν χρόνον, ἐν ᾧ δεῖ τὴν τεταμένου φακτίωνα ἔχειν αὐτόν, τουτέστιν, ἥνικα προσέρχεται

§. IV. Sed in heredibus extraneis hoc observandum est, ut cum iis habeamus testamenti factionem, sive ipsi scripti sint heredes, sive qui in illorum sunt potestate. Hanc vero testamenti factionem requirimus ut habeant duobus temporibus: quum testamur, ut ante omnia valeat institutio; & quum morimur, ut recte facta institutio bonum habeat exitum. Si vero quis accurate inquirat, & tertium invenimus tempus, in quo eum oporteat testamenti habere factionem, hoc

18. *vindictâ* F. 19. ἡ de: F. Mox ter τεταμέντα ante hanc. 20. δύο F. 21. ἐξετάσῃ lego.

quam cum libris scriptis, inter quos etiam Gottorpiensem & Dorvillianum numeramus, vulgata verba *ex lege* XII. *tab.* quæ nec THus habet, hinc ejicere: aut eod. THo præeunte ad superiora referre, cum Fabroto in præced. nota *k*. G. O. R.

Servi autem necessarii sunt tantum ex testamento. FABR. I.

n. Vid. l. 57. D. *de adquir. heredit.* D. GOTH.

o. [Qui se abstinet, licet creditoribus hereditariis jure civili teneatur, tamen in eum actio non datur, l. 57. D. *de adq her.* Sext. Empir. Pyr. Hyp. 1. c. 14. *Edit.* 1.] Custodite (autem) loquitur Th. de duobus ingenuis: servi enim instituti nomine res hereditariæ distrahuntur, ne injuriâ defunctus adficiatur, §. 2. supra, *qui & ex quibus caus. manum.* cum autem heres ingenuus est, res defuncti nomine væneunt. FABR.

p. Adde 2. Gaj. 3. §. 7. inf. D. GOTH.

q. L. si alienum 49. §. in extraneis D. *de heredib. instituendis.* D. GOTH.

Quidam enim sunt, qui testamenti factionem non habent, ut pusa probrosæ feminæ. Sueton. Domitiani cap. 8. *Probrosis feminis lectica usum ademit: jusque capiendi legata, hereditatesq.* & ut videtur, Lenones. Val. Max. lib. 7. c. 7. *Multo Q. Metellus Prætorem urbanum severiorem egit, quam Oreſtes gesserat, qui Vecilio lenoni Juventii possessionem secundum tabulas testamenti non dedit, quia vir nobilissimus, & gravissimus, fori ac lupanaris separandam conditionem existimavit.* Queritur Symmachus, quod cum Vestalibus non esset testamenti factio, 10. Ep. 54. *Capiunt legata liberti: servis testamentorum justa commoda non negantur. Tantum nobiles virgines, & fatalium sacrorum ministri excluduntur prædiis hereditate quæsitis.* Per contrarium Ambrosius contra Relat. Symm. *Contra nobis etiam privatæ successionis emolumenta, recentibus legibus denegantur.* FABR. I.

r. Adde l. 62. D. *de heredibus instituendis.* D. GOTH.

χέλαι τῇ κληρονομίᾳ· ἐδεμιᾶς ὅσης διαφορᾶς, πότερον πύρως ἢ ἀπὸ αἵρεσιν γέγραπται κληρονόμος· [22] τὸ γὰρ δίκαιον τῦ κληρονόμυ, τυτέστιν εἰ δύναται κληρονομῆσαι, ἐν ἐκείνῳ μάλιστα σκοπεῖται τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δεῖ τὴν κληρονομίαν [23] ἀδιτεῦσαι.

hoc est, quum hereditatem adit: nullo discrimine, utrum pure an sub conditione heres sit scriptus. Jus enim heredis, hoc est an possit heres esse, illo maxime tempore spectatur, quo hereditas est adeunda.

Ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ, [24] ὃς μεταξὺ [s] τῆς 428
ποιήσεως τῆς διαθήκης καὶ τῆς τῦ τεστάτωρος τελευτῆς, ἤγουν τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεώς ἐστιν, ἐν ᾧ αἱρετικῶς ἐγράφη τις κληρονόμος, τὸ τῦ κληρονόμυ δίκαιον ἀναλλαγὲν ἀδεμίαν αὐτῷ φέρει βλάβην εἰς τὸ ἀποδέξασθαι· ὥστε ἂν, εἰ συμβῇ τὸν ὑπ' ἐμῦ γραφέντα κληρονόμον εἶναι Ρωμαῖον, εἶτα μὴ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐκπεσὼν τῆς πολιτείας, ταύτην ἀνέλαβε πρὸ τῆς 429
ἐμῆς τελευτῆς, ἤγουν ἐν ᾧ αἱρετικῶς ἐγέγραπτο κληρονόμος, πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, ἀκωλύτως κληρονομήσει· ὥστε ἂν (τῦτο γάρ ἐστι τὸ συναγόμενον, [25] ἤγουν τὸ ἀποτέλεσμα) τρεῖς ἐπιζητῶμεν χρόνυς, ἐν οἷς τὸν κληρονόμον ἔχειν δεῖ [26] τεσταμέντυ Φακτίωνα· τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης, τὴν τελευτὴν τῦ διαθεμένυ, τὸν χρόνον τῆς ἀδιτίωνος· μᾶλλον δὲ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης καὶ τὴν ἀδιτίωνα.

Medio autem tempore, quod est inter testamenti confectionem & testatoris mortem, aut conditionis eventum, cum quis conditionaliter scriptus est heres, mutatum heredis jus nullum ei adfert damnum ad succedendum. Itaque si contingat, heredem a me scriptum, esse Romanum, & deinde post factum testamentum civitate excidens, eam recepit ante meam mortem, aut si conditionaliter heres scriptus erat, ante conditionis eventum, sine obstaculo heres fiet. Itaque (hæc enim est conclusio sive summa) tria inquirimus tempora, quibus heres testamenti factionem habere debeat: testamenti confectionem, testatoris mortem, & aditionis tempus: maxime vero testamenti confectionem atque aditionem.

Τεσταμέντου [27] Φακτίωνα δὲ ἔχειν [t] νοεῖται, 430
ὃ μόνον ὁ δυνάμενος διατίθεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξ ἀλλοτρίας διαθήκης δυνάμενος

Testamenti vero factionem habere intelligitur, non solum qui testari potest, sed etiam qui ex alieno testamento

22. τόδε γ' Lugd. & Goth. 23. ἀδιτένει omisso δεῖ F. 24. τῷ ante F. 25. ἤγ. τὸ ἀποτ. de: F. 26. τεσταμέντι hic & alias F. 27. δὲ ad: F. Sequens ὁ de: Goth.

s. L. 6. §. solemus dicere D. *de haredib. instit.* D. GOTH.

t. Testamenti factio duplex: una testamenti faciendi: altera, ex testamento capiendi. l. filiusfamilias. 16. §. 1. D. *qui testamentum facere.* D. GOTH.

Illa *activa*, hæc *passiva* dicitur. ED. GEN.

Vide de hac materia supra ad Tit. x. cap. 242. G. O. R.

u. Schol. ἐπλαιτής. in edit. priore addebatur, καὶ ὁ πούπιος, quæ in trib. codicibus Reg. desunt. FABR.

Hoc tamen verum, sive paraphrastæ sit sive Scholiastæ. G. O. R.

x. Et ideo Plinius jun. dicebat, se permittere servis suis *quasi testamenta* facere, 8. Ep. 16. FABR. I.

νος λαμβάνειν, ἤγουν ἑτέρῳ περιποιήσειν, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὅτος οὐ δύναται ποιεῖν διαθήκην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μαινόμενος καὶ ὁ ἄλαλος [28] καὶ ὁ πούπιλλος [u] καὶ ὁ ἄμφας καὶ ὁ ποστοῦμος καὶ ὁ υἱὸς ὁ ὑπεξούσιος καὶ ὁ ἀλλότριος οἰκέτης ἔχειν λέγονται [29] τεσταμέντα φακτίωνα· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οὐ δύνανται διατίθεσθαι, [x] ἀλλ' ὧν ἐκ τῆς ἑτέρου διαθήκης, [30] ἢ ἑαυτοῖς [y] ἢ ἑτέρῳ, δύνανται περιποιήσειν· ἐπὶ δὲ τοῦ μεμηνότος [z] δεῖ θεματίζειν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς γεγραμμένον κληρονόμον· ὑφ' ἑτέρου γὰρ γραφεὶς, μέχρις οὗ [31] ἀνανήψῃ, οὐδὲ ἑαυτῷ οὐδὲ ἑτέρῳ δυνήσεται περιποιήσειν κληρονομίαν.

ment potest capere, aut alteri adquirere, etiamsi is maxime testamentum facere non possit. Ideo & furiosus & mutus & pupillus & infans & postumus & filiusfamilias & alienus servus dicuntur habere testamenti factionem: 431 quamquam enim maxime testari nequeunt, attamen ex alius testamento, aut sibi aut alii, adquirere possunt. In furioso autem ponere oportet, eum a patre scriptum *esse* heredem: ab alio enim scriptus, donec resipuerit, neque sibi neque alii hereditatem adquirere poterit.

§. V. Οἱ δὲ ἐξωτερίκοι κληρονόμοι λέγονται καὶ [32] βολουντάριοι, [a] ὧν προαιρέσει ἔχοντες τὸ κληρονομῆσαι, ἢ μή· οἱ δὲ ἕτεροι λέγονται νεκεσσάριοι, διὰ τὸ ἐξ ἀνάγκης αὐτοὺς καλεῖσθαι· καὶ οὐ μόνον ἐν τούτῳ ἔστιν ἡ διαφορὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ, ὅτι τὸ καταδέξασθαι τὴν κληρονομίαν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξωτερικοῦ λέγεται ἀδιτίων, [33] ἤτοι καταδοχή· ἐπὶ δὲ [b] τῶν νεκεσσαρίων immixtio ἤτοι ἔμμιξις· καὶ τὸ ἀπώσασθαι τὴν κληρονομίαν ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξωτερικοῦ λέγεται ῥεπουδιατίων, ἤτοι χωρισμός· ἐπὶ δὲ τοῦ νεκεσσαρίου [c] ἀποστινατίων· Ἀλλ' ὁ μὲν ἐξωτικὸς [34] ῥεπουδιατεύων ὅτως ἐστὶν,

§. V. Porro extranei heredes dicuntur quoque Voluntarii, quorum 432 in arbitrio est hereditatem adire nec ne: alii vero Necessarii dicuntur, quoniam ex necessitate *ad successionem* vocantur. Neque in hoc tantum est differentia, sed in illo etiam, quod hereditatem suscipere in extraneo quidem dicatur ADITIO, in necessariis vero IMMIXTIO: & respuere hereditatem in extraneo dicitur REPUDIATIO, in necessario autem ABSTENTIO. Verum extraneus quidem repudians talis est, tamquam qui nunquam

28. καὶ ὁ παπ. de: F. Tum edidit, καὶ ὁ ποστ. καὶ ὁ *infans*. 29. τεσταμέντι ante hanc. 30. Vide notam y. 31. ἀνανήψει F. 2. 32. βουλντ. F. 2. 33. ἤτοι καταδ. & mox, *immixtio* ἤτοι, item deinde ἤτ. χωρ. de: F. 34. ῥεπουδιατεύσας F.

y. Legendum est ἢ ἑαυτ. ἢ ἑτέρῳ. Disjunctiva sunt, non conditionalia. P. NANN.

Scil. editum fuerat εἰ ἑαυτ. εἰ ἑτ. ante Gothofr. qui primus sive Nannio sive Curtio, qui sic jam verterat, paruit. G. O. R.

z. d. l. 16. §. 1. l. 17. D. *qui testamentum.* D. GOTH.

L. *furiosus* 63. D. *de Adquir. hered.* FABR. II.

a. L. 3. §. 3. D. *de her. inst.* l. 13. D. *de opt. lect.* l. 18. & l. ult. D. *de vulg.* l. 15. & seq. D. *de adq. her.* Extraneus enim invitus non efficitur heres, l. 12. D. *de condit. instit.* l. 16. C. *de jur. del.* FABR. I.

b. Schol. παρεισέλευσις. interdum tamen sui adire dicuntur, l. ult. C. *de rep. vel abst. her.* FABR.

c. Abstentio, l. ult. §. similiq. modo, C. *de jur. delib.* FABR.

ἐστὶν, ὡς μηδέποτε κληθεὶς ἐπὶ τὴν κλη- 433 quam ad hereditatem vocatus fuit: ſed
ρονομίαν· ὁ δὲ σοῦος νεκεσσάριος ἀβστινατεύ-
σας, ἐπειδὴ μὴ τελευτὴν τῷ πατρὸς εὐ-
θέως ἀνεφάνη, ἠδὲν ἧττον ἔχει 35 ἐν ἑαυ-
τῷ τὸ ἀσώματον, καθάπερ εἴρηται πολ-
λάκις, ὅτι τὸ ἀσώματον ὄνομα 36 τῆς κλη-
ρονομίας ἅπαξ [d] ἐμπαγέν τινι, δύσχερῶς
ἐφ' ἕτερον μεθίσταται· εἰ μὴ ὅτι ὁ πραί-
τωρ, ὁ τὴν ἀβστινατίωνα ἐπινοήσας, ἀπὸ
τῶν δανειστῶν ἀσφαλεῖ αὐτῷ τὸ ἀνενόχλη-
τον· καὶ ἐν τούτοις μὲν αἱ διαφοραί, ἐν 434 quidem differunt, in illo autem con-
ἐκείνῳ 37 δὲ ἡ κοινωνία, ὅτι εἴτε ὁ νεκεσσά-
ριος ἐμμίξει ἑαυτὸν, εἴτε ὁ ἐξωτικὸς 38 ἀδι-
τεύσει, ἃ δύνανται μὴ ταῦτα [e] ἀποστῆναι
τῆς κληρονομίας, εἰ μὴ ἄρα [f] ἐλάττονές εἰ-
σι τῶν εἴκοσι 39 καὶ πέντε διαυτῶν· τοῖς γὰρ
ἄγουσι ταύτην τὴν ἡλικίαν, ὥσπερ ἐν τοῖς
40 λοιποῖς ἅπασι πράγμασιν, ἀπατηθεῖ-
σιν, οὕτω καὶ ταῦθα, ἐν ᾧ ἀσφαλῶς ἐπι-
ζήμιον 41 καταδέξονται κληρονομίαν, [g] ὁ
πραίτωρ συντρέχει, δίδους αὐτοῖς τὴν 42 ἀ-
ποκατάστασιν, ὥστε τῆς κληρονομίας ἀπο-
στῆναι.

sus neceſſarius *ſe* abſtinens, quoniam poſt patris mortem ſtatim exſtitit *heres*, nihilominus in ſe habet *jus* incorporale, ſicuti ſæpius dictum eſt, nomen hereditatis incorporale alicui ſemel infixum difficulter in alium transferri: niſi quod prætor, qui abstentionem invenit, eum a creditoribus ſecurum præſtat. Atque in his veniunt, quod, ſive neceſſarius ſe immiſcuerit, ſive extraneus adierit, non poſſunt poſt illa hereditate deſiſtere, niſi forte viginti quinque annis ſint minores: hanc enim ætatem agentibus, ſicut in reliquis omnibus negotiis, deceptis, ita hic, quando temere damnoſam ſuſceperint hereditatem, prætor ſuccurrit, dans iis reſtitutionem, ut hereditate deſiſtant.

Τί δὲ, ὅτι μείζων τις ὢν τῶν κέ διαυτῶν, 435 §. VI. Quid autem, ſi quis major
εὔπορον εἶναι νομίσας τὴν τοῦ τελευτήσαντος
οὐσίαν, ἠδίτευσε· μὴ δὲ ταῦτα χρέος
ἀφόπλου ἀνεφάνη, ὅπερ πολλῷ τῷ μέ-
τρῳ τὴν κληρονομίαν ὑπερέβαινε; γέγονε
διάταξις Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως βοηθοῦσα
τού-

xxv. annis, opulentum eſſe ratus defuncti patrimonium, adiit: poſtea debitum improviſum adparuit, quod hereditatem extra modum exceſſit? Facta eſt conſtitutio Adriani Cæſaris

35. παρ' ἑαυτῷ F. 36. τῆς de: F. 37. δὲ ἡ de: F. 38. ἀδιτεύει F. Ego ἐμμίξῃ & ἀδιτεύσῃ reſcribendum cenſeo. 39. καὶ de: F. 40. λοιποῖς de: Lugd. & Goth. 41. καταδέξονται ante F. 2. qui in utraque τὴν ſubdit ſine neceſſitate. 42. ἀποκατ. F. male.

d. Semel heres ſemper heres: l. 3. & 4. C. *de repudianda hereditate.* D. GOTH.

[Ut *hereditas infixa* d. l. ult. *Edit.* 1. Vid. ſup. *de Pupill. ſubſtit* in pr. *Edit.* 2.] ut hærere actiones dicuntur in l. 13. D. *ad Sc. Trebell.* FABR.

Vide ſupra cap. 359. med. & inf. cap. 566. *o.* atque exceptionem §. 5 *de Hered. q. ab int.* cap. 14. f. G. O. R.

e. Hereditatis aditæ omittendæ jus, qui habeant vel non habeant: adde Paul. 3. ſent. 4. §. *ultimo.* D. GOTH.

f. Si minor 25. ann. juvenili calore inconſideratior immiſcuerit ſe hereditati, vel adierit hereditatem, pro herede geſſerit, aut bonorum poſſeſſionem agnoverit, in integrum reſtituitur, l. 5 D. *de cond. ind.* l. 90. D. *de ſolut.* l. 1. C. *ſi ut ab hered. ſe abſt.* l. 4. §. 1. conj. Græc. interpretatione, D. *de fideic. libert.* ut in aliis etiam, quæ inconſulte mi-

τούτῳ, εἴγε κατὰ πρώτην ὄψιν εὔπορος ἡ κληρονομία ἐφαίνετο, h ἀπροόπτου δὲ μὴ ταῦτα χρέα ἀνεφάνη, ὅπερ κατὰ τὸν καιρὸν ἐλάνθανε τῆς ἀδιτίων· ἀλλ' Ἀδριανὸς i μὲν ἐξ ἰδικῆς φιλοτιμίας ἑνὶ προσώπῳ τὴν τοιαύτην δέδωκε συγγνώμην· ὁ δὲ θειότατος Γορδιανὸς μὴ ταῦτα ἐπὶ στρατιωτῶν μόνων τὴν τοιαύτην ἐξέτεινε φιλοτιμίαν.

ris ei ſuccurrens, ſiquidem prima ſpecie opulenta videbatur hereditas, ſed poſtea improviſum debitum adparebat, quod tempore aditionis latebat. Sed Adrianus quidem ex ſingulari beneficio certæ perſonæ hanc dedit veniam: divus autem Gordianus poſtilla ad milites ſolos hoc extendit beneficium.

Τὸ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως καλοθελὲς κοινὴν ταύτην τοῖς τελοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ 43 πολιτείαν ἐδωρήσατο βοήθειαν· τέθεικε γὰρ διάταξιν, k ἐπίσημόν τε καὶ δικαιοτάτην. 44 τὸ ποιεῖν ἐνβενταρίων πρὸ ἀδιτίων, φανερὰς ἔχουσαν 45 τὰς προμηνύσεις· ἃς ἐάν τις προφυλάξῃ, εἰ καὶ ἀπόρῳ προσέλθῃ κληρονομία, εἰς τοσοῦτον κατασχεθήσεται, εἰς ὅσον ἡ τῶν πραγμάτων τῆς κληρονομίας συνάγεται ποσότης, ὥστε λοιπὸν μηδὲ ἀναγκαίαν εἶναι τὴν διάσκεψιν· ἐπινενόηται γὰρ ἡ διάσκεψις, διὰ τὸ γνῶναι πρότερον, εἰ αἱρετός ἐστιν ὁ κλῆρος, καὶ οὕτως 46 ἀδιτεῦσαι, ἵνα μή τις ἐξ ἀπροόπτου ἐπιβλαβῆ καταδέξηται κληρονομίαν· εἰ δέ τις καταφρονήσας l τῶν περιεχομένων τῇ θείᾳ διατάξει τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, αἰτήσῃ διάσκεψιν, καὶ μὴ ταῦτα προσέλθῃ 47 τῷ κλήρῳ, οὐ τεύξεται τῆς ἀπὸ τῆς διατάξεως βοηθείας, ἀλλ' ἅπαν ἀπαιτηθήσεται τὸ χρέος.

436 Verum Imperatoris noſtri benevolentia commune hoc auxilium *omnibus* ſub imperio ejus degentibus tribuit. Namque conſtitutionem fecit, inſignem æque ac juſtiſſimam, certasque continentem obſervationes, de faciendo inventario ante aditionem: quas ſi quis cuſtodierit, etſi inopem adierit hereditatem, in tantum tenebitur, in quantum rerum hereditariarum valor 437 colligitur, ut in poſterum nec jus deliberandi neceſſarium ſit. Inventum eſt enim jus deliberandi, ut prius noſcatur, num hereditas ſit expetenda, & ſic adeatur, ut ne quis ex improviſo damnoſam ſuſcipiat hereditatem. At ſi quis ſpernens ea quæ ſacra Imperatoris noſtri conſtitutione continentur, deliberationem petierit, ac poſtea hereditatem adierit, non fruetur illis conſtitutionis auxiliis, ſed omne ab eo æs alienum exigetur.

§. VII.

§. VII.

43. βασιλείαν F. 44. τὸ & paulo ante τέθεικε ante F. 45. τὰς de: F. 46. Sic feci ex vulg. ἀδιτεύσει, pro quo ἀδιτεύειν F. 2. 47. τῇ κληρονομίᾳ F.

minores geſſerunt, eis ſubveniri ſolet propter mobiles adoleſcentium animos. Διὰ τὸ ἀπαλὸν τῆς ἡλικίας, καὶ διὰ τὸ σαθρὸν τοῦ φρονήματος, Theodor. Hermopol. ad l. 99. D. *de R. J.* FABR. I.

g. Vid. tit. Cod. *ſi minor ab hereditate ſe abſtineat.* D. GOTH.

Vel minus lucroſam, l. 7. §. *non ſolum* verſ. *ſed etſi*, D. *de min.* FABR. I.

h. Ratio igitur improviſi æris alieni habebitur, quod ea quæ poſtea emergunt, auxilio indigent, l. 11. §. *ex cauſa*, D. *de interr. in jur. fac.* FABR. I.

i. Hadriani & Gordiani hæc reſcripta (quorum hic fit mentio) hodie non exſtant. D. GOTH.

k. L. ult. C. *de jure deliberandi.* 35. Eclog. 14. c. 10. D. GOTH.

l. Adde Novell. 1. c. 2. 35. Eclog. 15. ex l. 41. tt. 4. c. 3. 5. Harmenop. 9. §. 27. D. GOTH.

m. He-

§. VII. Ὁ ἐξστράνεος [m] γραφεὶς κλη- 438
ρονόμος, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ὡς λεγίτιμος
[48] κληρονόμος, δύναται [n] προεργεδεγεριτεύειν,
ἤγουν [49] ὡς κληρονόμος διοικεῖν, ἐνεργεῖν,
χειρίζειν, τουτέστι [o] γυμνῇ βουλήσει κατα-
δέξασθαι τὴν κληρονομίαν, καὶ γενέσθαι
κληρονόμος· δοκεῖ δὲ προεργεδεγεριτεύειν, ὁ
τοῖς κληρονομιαίοις πράγμασι [p] χρώμενος
ὡς δεσπότης, [50] ἢ ἐν τῷ πιπράσκειν, ἢ
ἐν τῷ γεωργεῖν τὰς ἀγρούς, ἢ ἐν τῷ μι-
σθοῦν αὐτούς, καὶ ἁπλῶς, οἱῳδήποτε τρό- 439
πῳ, εἰ τὴν οἰκείαν γνώμην [51] δηλώσει, ἢ
πράγματι [q] ἢ ῥήματι, ὅτι καταδέχεται
τὴν κληρονομίαν· μόνον μέντοι, [52] εἰ οἶδε
πότερον ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κλη-
ρονομεῖ· εἰ γὰρ ἐγέγραπτο κληρονόμος, ἠδί-

τευσε

§. VII. Extraneus ſcriptus heres, vel ab inteſtato tamquam legitimus heres, poteſt pro herede gerere, ſive ut heres adminiſtrare, agere, tractare, id eſt nuda voluntate hereditatem ſuſcipere, heresque fieri. Videtur autem pro herede gerere, qui rebus hereditariis ut dominus utitur, ſive in vendendo, ſive in agris colendis, ſive in iis locandis, & ſimpliciter quocumque modo, ſi voluntatem ſuam declaraverit, vel re vel verbo, quod *ſcil.* ſuſcipiat hereditatem: duntaxat, ſi noverit utrum ex teſtamento an ab inteſtato ſit heres. Si enim heres ſcriptus eſt, ſed adiit tamquam ab inteſtato vo-

48. κληρονομῶν F. non male. 49. *Vide notam* o. 50. ἢ de: F. 51. δηλώσῃ lego. 52. ἵνα pro εἰ F.

m. Hereditas adquiritur aditione, cretione, pro herede geritione, immiſtione, agnitione, aditione, l. 17. D. *de adq. her.* quæ fiebat verbis ſolemnibus, l. 51. §. 1. *eod.* ob quæ & alia ſolemnia quis dicebatur ſolemniter adire hereditatem, l. 12. C. *de teſt. man.* & ideo mutus, aut ſurdus pro herede quidem gerere poteſt, ſed hereditatem adire aut cernere non poteſt, ut ſignificatur in l. 5. & l. 93. §. 2. *eod.* & §. ult. *h. t.* Aditio erat actus legitimus, & ideo qui adibat hereditatem, lege agere dicebatur, Val. Max. lib. 7. t. 7. §. 5. Ii qui ſub cretione heredes inſtituuntur, cernendo fiunt heredes. Cic. *de leg. agr. ad pop.* Liv. 24. Plin. 2. c. 26. *Cœlo in hereditate cunctis relicto, ſi quiſquam, qui cretione eam caperet, inventus eſſet.* Symm. 4. 35. Quid ſit cretio & cernere, docet Ulp. t. 22. Eſt igitur cretio quoque aditionis genus. Feſt. Gloſſ Lat. Gr. in *cernit*, & *cretio.* Prudentius, — *jubet adire regnum & cernere.* Unde autem dicatur cretio, v. Varr. 4. de L. L. Aditionis & cretionis ſymbolum erat digitorum percuſſio, Cic. 3. off. [19.] Ambroſ. 3. off. c. 11. [Negamus cum Ottone *de Juriſp. Symb.* p. 205. ſq. G. O. R.] Pro herede gerere, eſt deſtinatione futuri dominii aliquid ex hereditariis rebus uſurpare. Paul. 4. S. t. 8. hoc modo proprie non adquirebatur hereditas: qui tamen pro herede geſſiſſet, hereditati obligabatur, l. 5. 22. 93. §. ult. D. *de adq. her.* Sed tandem placuit cretionis ſolemnitate ſublata, ut non minus pro herede geritione, quam ſolemni aditione adquireretur hereditas, l. 4. C. *de jur. del.* Immiſtione adquiritur hereditas, ſi ſui heredes ſint. Poſtremo nuda voluntate heres fit, qui animi deſtinationem patefecit, ac voluntatem amplectendæ hereditatis verbis quibuſcumque declaravit. Detractæ igitur ſunt cretionum ſolemnitates, detracti teſtes, qui adhibebantur in cretione, ut ex Varrone conſtat. detractæ formulæ cretionis. Denique detracta corporis hereditarii apprehenſio, de qua in l. 1. C. Th. *de leg. her.* Poſtremo detracta percuſſio digitorum. FABR. I.

n. Adde Paul. 4. ſentent. 8. §. 6. l. pro herede 20. D. *de adquir. hereditate.* v. l. 1. C. *de repudianda hereditate.* D. GOTH.

o. Præcedentia verba ὡς κληρ. διοικ. ἐν. χειρ. τετ. deſunt Fabr. 2. Græce ac Lat. Aſt in F. 1. Latine tantum: quæ cauſa videtur eſſe, cur (neſcio quis) & Græce in dicta 2. abſtulerit. Miror ergo incuriam ipſius Fabroti, qui in Addendis primæ edit. pag. 915. hæc monuerat: *Pag.* 370. *l.* 8. *a fi. in verſ. lege:* „pro herede gerere, id eſt, ut heres „ adminiſtrare, agere, ſeu tractare, aut etiam" *&c.* Hac nota Lectores non gravaſſem, niſi e re ipſius foret monere, quam parum Fabrotianæ diligentiæ fidere poſſit. G. O. R.

p. Apud Juſtinian. igitur verba illa, *tanquam heres utatur* hunc ſenſum habent, tanquam dominus utatur, non tanquam ſucceſſor. FABR. II.

q. Non ait pro herede gerere eum qui voluntatem ſuam verbo declaret: is enim nuda voluntate

τευσε δὲ ὡς ἐξ ἀδιαθέτου κληθεὶς, ἤγουν τὸ ἐναντίον, ἐ γενήσεται κληρονόμος· Προεργεδεγεγειτεύειν 53 ἐστὶ pro domino gerere· οἱ γὰρ παλαιοὶ τῷ heredis [r] ὀνόματι ἀντὶ τοῦ 54 δομίνου ἐκέχρηντο.

vocatus, aut contra, heres non fiet. Pro herede gerere eſt pro domino gerere: nam veteres heredis nomine pro Domino utebantur.

Ὥσπερ δὲ γυμνῇ βουλήσει τῷ εἰπεῖν, ὅτι καταδέχομαι τὴν κληρονομίαν, γίνεται κληρονόμος ὁ ἐξωτράνεος, οὕτω καὶ τῇ ἐναντίᾳ ἀποκρίσει [s] τῷ εἰπεῖν, ὅτι ἐ προσίημι τὸν κλῆρον, εὐθέως ἐκπίπτει τῆς κληρονομίας.

Uti autem nuda voluntate dicendo, ſuſcipio hereditatem, extraneus heres fit, ita & contraria reſponſione dicendo, non admitto hereditatem, ſtatim hereditate excidit.

Ὁ ἄλαλος ἤγουν κωφὸς τεχθεὶς, ἢ καὶ μὴ ταῦτα γεγονὼς ἐκ πάθους, ἀκωλύτως δύναται προεργεδεγειτεύειν, καὶ ἑαυτῷ περιποιεῖν τὴν κληρονομίαν· μόνον μέντοι, εἰ οἶδεν ὅτι προφάσει ταῦτα πράττει κληρονομίας.

Mutus aut ſurdus natus, vel poſtea etiam ex vitio factus, ſine obſtaculo pro herede poteſt gerere, & ſibi hereditatem adquirere: duntaxat ſi noverit ſe hæc hereditatis cauſa facere.

53. ῇ ad: F. forte ex textu Lat. 54. *dominu* F.

tate heres fit. Denique illis verbis continentur duo modi adeundæ hereditatis: geritio quæ factum continet [ſine verbis *Edit.* 2.] & nuda voluntas, quæ verbis quibuſcumque ſignificatur, [ut in l. *eum qui* 51. §. 1. D. *de adquir. hered.* hereditatem adeo. *Edit.* 2.] aditionis verbo uterque continetur. FABR.

r. *Heres*, pro domino: adde l. his verbis. 48. D. *de heredibus inſtituendis.* D. GOTH.

Gloſſæ Lat. Gr. heres, κύριος κληρονόμος. Plaut. in Menæch. act. 3. ſc. 2. —— *abſtuli hanc, cujus heres nunquam erit poſt hunc diem.* Itaque Theoph. §. 5. infra *de oblig. quaſi ex contr.* dominum pro herede dicit. FABR. I.

Et vice verſa Th. dominum pro herede dicit in §. 5. inf. *de oblig. qu. ex contr.* FABR. II.

s. Adde Paul. 4. ſent. 4. *de repudianda hereditate.* adde l. 7. D. *ad Trebellianum.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΛΗΓΑΤΩΝ. [a]]

DE LEGATIS.

ΤΙΤΛΟΣ Κ.

TITULUS XX.

ΜΕτὰ τὴν περὶ διαθηκῶν διδασκαλίαν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ [1] λη-

POſt doctrinam de teſtamentis neceſſe *eſt* dicere de Legatis. Sed di-

γά-

1. λεγ. conſtanter h. t. t. cum derivatis per ε ſcribit ſolus Fabr. licet in ſuperioribus titulis ſoleat per η ſcribere: cui & Latina vox, & ipſius Fabroti etymologia reclamat.

a. Qui jus de hæreditatibus dicebant apud Athenienſes, Lexiarchici appellabantur: λῆξιν enim hæreditatem dicebant: ἀπὸ τοῦ λήγειν, id eſt *deſinendo*, quod ab uno in alterum deſinat, id eſt ut Galli dicunt *in mortuis vivi ſeſſitant*: ſic enim ajunt, *le mort ſaiſit le vif.* Qua ratione ego etiam verbum *lego* in L. XII. Tab. generaliter acceptum arbitror lege *verbis de V. S.* pro qualibet deficientium

γάτων· ἀλλ' [b] ἔχει τις εἰπεῖν, τὸν τοῦτο πεποιηκότα τὴν συνέχειαν διακόψαι τῆς διδασκαλίας· προέκειτο γὰρ εἰπεῖν ἐφεξῆς περὶ τῶν καθ' ὁμάδα κτήσεων, καὶ δέον εἰπόντα περὶ τῆς ἀπὸ διαθήκης καταφερομένης κληρονομίας ἐπαγαγεῖν εὐθέως καὶ περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ ὅτως [2] ἐκ τῶν λειπομένων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ ληγάτον, ὅπερ ἰδικὴ κτῆσίς ἐστι· ἀλλ' ἐγγὺς ἡ ἀπολογία· ἐπειδὴ 442 γὰρ περὶ τῆς ἀπὸ διαθήκης κληρονομίας διειλέχθημεν, ἐν διαθήκῃ δὲ καὶ λεγάτα καταλιμπάνεται, οὐκ ἐκτὸς λόγου τινός ἐστιν ἐφεξῆς εἰπεῖν καὶ περὶ λεγάτων.

dicere quis possit, eum qui hoc fecerit, doctrinæ continuationem abscindere: propositum enim erat deinceps dicere de adquisitionibus per universitatem, & oportere eum, qui dixerit de hereditate ex testamento delata, statim subjungere etiam de illa ab intestato, & sic secundum ea quæ restant devenire ad legatum, quæ singularis est adquisitio. Sed in promtu est responsio: postquam enim de hereditate ex testamento disseruimus, ast in testamento legata quoque relinquuntur, haud extra rationem quamdam est, deinceps etiam de legatis dicere.

§. I. §. I.

2. περὶ pro ἐν F.

voluntate, ἀπὸ τοῦ λήγειν, unde & λήγατον Græci scribunt, qua voce utitur THus, ut appareat non deduci ἀπὸ τοῦ λέγειν, quod & indicat syllaba, quæ in legato prima producitur, cum alioquin esset corripienda. ALCIATUS X. *Parerg.* I. 44. *Eclog.* I. Paul. 3. sent. 6. D. GOTH.

Multa sunt in hoc tit. quæ in Digestorum libris in plures titulos dispertita sunt propter ubertatem materiæ: ut etiam titulus de verborum obligationibus in tres partes divisus est. Sic Diodorus Sicul. ait, se librum primum propter magnitudinem divisisse εἰς δύο μέρη. Sic apud Hebræos liber Paralipomenon unus est, qui propter magnitudinem, ut ait Hieronymus Ep. ad Domnionem, apud nos divisus est, quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis dialogo faciunt, ut eum in tres partes secent, cum unus à suo auctore sit editus. *Legare* Justinianus interpretari videtur, νομοθετεῖν, Nov. 22. c. 2. quasi testatoris voluntas legis habeat vigorem Sed & *legati* nomen Ulp. deducere videtur, *quod legis modo*, id est, *imperativè relinquatur*, tit. 24. Quid si à Græco verbo λήγειν figuratum dicemus? unde λῆξις, hereditas. Hesych. λήξεως, κληρονομίας. Lexic. τῶν ἡρῶν λαξ. λάξιν, λῆξιν, μεσιτμὸν, κλῆρον. Pachymer. in Dionys. Areop. ἐξ. ἱερ. c. ult. λῆξιν γὰρ τὴν κληρονομίαν οἱ παλαιοὶ ἔλεγον, ὅθεν καὶ ληγάτα καὶ ληγατάριοι. Sed sive illud, sive hoc verius est, id observemus modo, legandi verbum in lege 12. tab. plenissime accipi: his enim verbis, *uti legassit*, Pomponius scribit, latissimam potestatem tributam videri, & heredis instituendi, & legata, & libertates dandi, & tutelas constituendi, l. 120. *de verb. S.* Sed tandem hanc, qua de hic agitur, speciem capiendi ex morte alterius, nomen generis proprium sibi fecisse: legatum enim dicitur καταλειψις, ut exponitur in Excerpt. è vett. Gloss. aut καταλειπόμενον. & legatarius rei certæ successor. FABR. I.

De voce καταλιμπανόμενον vid. Spanhem. *in orbe R. Exerc.* II. c. 4. pag. 138—139. MEERM.

b. De legatis cur hoc loco dicatur. adde §. ult. sup. *per quas personas cuique adquiritur.* D. GOTH.

c. Legatum enim est liberalitas ex testamento, l. 6. D. *si cui plus quam per leg. F.* hinc legatorum donationes, l. 24. C. *de test.* FABR. I.

d. ἐν διαθήκῃ, ita legitur apud authorem *Eclogæ* 44. tit. I. c. I. horum verborum ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος loco. Ibid. c. 105. legatum dicitur μείωσις τῆς κληρονομίας. D. GOTH.

An à testatore? nam hic agitur de leg. testamento relictis. Modestin. apertius ait, testamento relicta, l. 36. *de leg.* 2. ut apud Suid. ληγάτον, τὸ ἐν διαθήκαις λιμπανόμενον. Hodie cum legata fideicommissis exæquata sint, non ambigitur, quin relinqui quoque possint ab intestato. FABR. I.

[Illa verba, ab herede præstanda, nec libri veteres, nec Th. agnoscunt. *Edit.* 2.] Schol. hic adfert legati definitionem ex l. 116. de leg. I. λεγάτον ἐστὶ μείωσις κληρονομίας. *delibatio hereditatis.* delibare est, deminuere. Glossæ Lat. Gr. *delibavit*, ἐμείωσεν. [Lucret. 3. *Edit.* I.] FABR.

e. THum

§. I. Καὶ δεῖ πρότερον ὁρίσασθαι, τί ἐστι ληγάτων· ληγάτον ἐστὶ [c] δωρεὰ ἀπὸ τοῦ [d] τελευτήσαντος καταλειφθεῖσα [e].

§. I. Et prius definire oportet, quid ſit legatum. LEGATUM eſt donatio a defuncto relicta.

§. II. Ἀλλὰ τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ληγάτου πρωτότυπόν [3] ἐστι, καὶ ὥσπερ ὕλη· ἐντεῦθεν δὲ τρέφεισι δ' γένη [f], [4] Vindicatio [g] ἤγουν ἐνδικητική· damnatio ἤτοι καταδικαστική· ſinendi modo· præceptio ἤτοι ἐξαίρετος· ἔστι δὲ ῥήματά τινα [h] τυπικὰ, ἑκάστῳ γένει ληγάτου ἀφωρισμένα, δι' ὧν τὸ γένος χαρακτηρίζεται.

§. II. Sed nomen quidem legati primitivum eſt, & quaſi materia. Inde autem quatuor procedunt genera: VINDICATIO; DAMNATIO; SINENDI MODO; PRÆCEPTIO. Atqui ſunt verba quædam ſolemnia cuique legati generi propria, per quæ genus deſignatur.

Καὶ βινδικατίωνος μέν ἐστι ταῦτα τὰ ῥήματα. [i] Δίδωμι τῷδε νομίσματα ρ'· αὕτη δὲ βινδικατίων δεσπότην ἐποίει τὸν ληγατάριον, ἅμα τῇ τοῦ κληρονόμου ἀδιτίωνι,

Et Vindicationis quidem hæc ſunt verba: DO ILLI SOLIDOS CENTUM. Hæc autem vindicatio legatarium faciebat dominum, ſimul cum heredis adi-

3. τι ad: F. 4. *vindicatiꝝn, damnatiꝝn, ſinendi modo, præceptiꝝn*, F. omiſſis Græcis interpretationibus.

e. THum male rejeciſſe Latinas voces *ab herede præſtanda* judicat D. Galtier, tam in THo renovato h. l. quam in adjecta Diſſert. I. quum ipſe fateatur, Contium, Ruſſardum, Hotomanum & Cujacium ea verba cum noſtro atque Harmenopulo omittere, quibus addo binos Codices noſtros & Balduinum in Comment. Qui plura volet, conſulat notam criticam Ever. Ottonis. G. O. R.

f. Quæ hic & 2. Gaj. 5. §. 1. γένη id eſt *genera* vocat, Ulp. 24. §. 2. appellat modos. Adde quintum genus *Partitionis*, de quo vide §. 5. inſt. *de fideicommiſſ. heredit.* D. GOTH.

g. THus non recte appellat *vindicatiꝝn*. Nam ſane aliud eſt *vindicatio*, aliud *legatum per vindicationem*. D. GALTIER.

Neminem hic in errorem implicabit paraphraſtes, qui didicerit verba ſecundum ſubjectam materiam eſſe capienda. G. O. R.

h. Formalia, certa, [pacta, Schol. Jul. antec. ad Nov. 17. Tull. 1. de Orat. *certis quibuſdam verbis divortium fieri.* Ulp. t. 24. *Edit.* 1.] FABR.

i. Sed & ita, *do lego, capito, ſumito, habeto.* Ulp. 24. §. 3. *præſume, habe, vindica*, 2. Gaj. 5. §. 3. Uti differat hoc genus legati, à damnationis legato, v. 2. Gajum 5. §. 4. 5. 6. Quæ res ita legari poterant, vide apud Ulp. 24. §. 7. 12. 13. D. GOTH.

Vel, *do lego, ſumito, ſive habeto*, Ulp. d. t. 24. Legatum vindicationis poſt mortem teſtatoris ſtatim legatarius non expectato herede ſibi præſumit. Verba ſunt Aniani, quæ pro Cajî geminis obtruſit lib. 2. t. 4. ut conſtat ex ejuſdem interp. ad Paul. 3. S. tit. de leg. §. *uſuſ.* Serv. in 5. Æn. [533.] *Sume, percipe: nam verbum eſt juriſconſultorum, quoties legatum, non ab herede datur, ſed eſt in accipientis arbitrio.* [*id eſt, vindicationis vel optionis.*] Nec tamen ante aditam hereditatem legatarius dominus efficitur, ut ait Th. ſicut nec antea legatum peti poteſt, l. 7. D. *quando di. leg.* FABR. I. Errorem ſuum in culpando THo Fabrotus tacite corrigit per notam ſeq. G. O. R.

Ante aditam hereditatem legatarius dominus non efficicitur, nec antea legatum peti poteſt, l. 7 D. *quando di. leg.* FABR. II.

Cl. Salmaſius in Elencho ἀναθέσεως de Mutuo adv. Taborem pag. 341. notat hic THum, quum legatarius poſſet in legato vindicationis vindicare *non exſpectato herede*, ut ait Cajus 2. Inſt. t. 5. §. 1. id eſt *non exſpectata heredis aditione:* verum Maranus in Tr. *de Transmiſſ.* pag. 651. conciliat THum cum Paulo III. Sent. 6. §. 3. B. Adde interpretes ad d. l. Caji. MEERM.

An igitur ante aditam hereditatem? minime gentium: nam ſi hereditas non adeatur, infirmatur teſtamentum, & nihil valet ex his, quæ teſtamento ſcripta ſunt, l. 9. D. *de Teſt. tut.* quamobrem intelligendum poſt aditam hereditatem. Quod autem ait, *non exſpectato herede*, hoc vult inferre, ut legatarius neceſſe non habeat e manu heredis rem legatam percipere, cum ipſe per ſe poſſit vindicare: habet enim huiuſmodi legatarius actionem

νι, ὡς δύνασθαι αὐτὸν κατὰ παντὸς κινεῖν [k] τὴν in rem· καὶ διὰ τοῦτο ἀνεφέρετο καὶ αὕτη ἐν ταῖς ἰδικαῖς πράξεσι, ταῖς ποιουσαις ἡμῖν δεσποτείαν, ὡς ἄνω προανεφωνήσαμεν· ἐλέγετο δὲ βινδικατίων παρὰ τὸ [5] vindicare, ὅ ἐστι διὰ τῆς in rem ἐκδικῆσαι τὸ πρᾶγμα.

aditione, ut adversus quemlibet *actionem* in rem movere potuerit: atque ideo etiam hæc referebatur in modos singulares, qui nobis dominium adquirebant, ut supra memoravimus. Dicebatur vero vindicatio a *verbo* vindicare, quod est rem per *actionem* in rem evincere.

[6] Τῆς δαμνατίωνος δὲ τὰ ῥήματα, [l] Κα- 445
ταδικάζω σε ὧ κληρονόμε, δοῦναι τῷδε νομίσματα ρ΄ ἐτίκτετο δὲ ἐντεῦθεν τῷ ληγαταρίῳ κατὰ τὸ κληρονόμου περσοναλία ἀγωγὴ, ἡ λεγομένη [7] ex testamento.

Damnationis porro verba sunt: DAMNO TE HERES, DARE ILLI SOLIDOS CENTUM. Hinc nascebatur legatario adversus heredem actio personalis, quæ dicebatur ex testamento.

Sinendi modo δὲ, [m] Καταδικάζω σε ὧ κληρονόμε, συγχωρῆσαι τῷδε λαβεῖν τόδε τὸ πρᾶγμα· [n] καὶ ἐντεῦθεν ὁμοίως [8] ἥρμοζεν ἡ ex testamento.

Sinendi modo: DAMNO TE HERES, UT PERMITTAS ILLI REM ILLAM SUMERE. Et hinc similiter competebat ex testamento *actio*.

Πραικεπτίωνος δὲ τὰ ῥήματα· [o] Κατεξ- 446
αίρετον [9] ὁ δεῖνα ὁ μερικὸς κληρονόμ[ος] [10] λαβέτω τόδε τὸ πρᾶγμα· ἀμέλει, οὐ καλῶς τῷ [p] μὴ ὄντι μερικῷ κληρονόμῳ κατὰ

Præceptionis item verba: PRÆCIPUAM ILLE EX PARTE HERES HABETO ILLAM REM. Scilicet, non recte ei qui ex parte non est heres, per

5. βινδικάραι & mox *iv ῥεμ* ante F. 6. Δαμνατίων& δὲ ῥῆμα, F. 7. ἐξ τεσαμέντε hic & deinde: item Σινένδι μόδο ante F. 8. ἥρμοζεν Baf. & Parif. ἥρμοσεν Lugd. Goth. & F. 1 Nos edimus ut F. 2. 9. δὲ ad: F. 10. λαμβανέτω F.

in rem adv. quamcumque personam: quod & TH. exponit. ALEANDER *ad Cajum.*

k. Sciendum est insuper competere ex hoc legato actionem in personam, l. 33. & 84. §. ult. & l. 85. D. *de Leg.* 1. licet id auctor noster omiserit: quia heres cum omnibus legatariis quasi contraxisse intelligitur, l. 5. §. *heres quoque* D. *de Obl. & Act.* D. GALTIER.

Nihil certi ex Justinianeo jure, quo omnium legatorum una natura facta est, probari potest, quum satis scire nunc nequeamus, ad quodnam genus illa exempla pertinuerint. Tum satis habuit THus præcipuam & maxime propriam memorare actionem: nec putavit operæ pretium, teneras novorum Justinianorum aures atque animos rebus subtilibus nulliusque in foro usus conturbare. At si cui volupe est plura de horum generum differentiis legere, adeat Merillii VI. *Obs.* 32. & 33. & Schulting. *ad Ulp.* T. 24. cum Cl. Voorda inf. not. *p.* G. O. R.

l. Alias formulas vide apud Ulpianum 24. §. 4. & 2. Gaj. 5. §. 3. Hæ autem continentur, *Heres meus damnas esto dare, dato, facito, heredem meum dare jubeo, heres da.* Porro de similitudine & differentia legati vindicationis & damnationis, vide apud 2. Gaj. 5. §. 4. 5. 6. quæ res ita legarentur, vide apud Ulpianum 24. §. 8. 9. D. GOTH.

Vulgaris formula: *dare damnas esto.* Notæ juris: *D. D. E. dare damnas esto.* Serv. in 12. Æn. [727.] *In jure cum dicitur*, damnas esto, *hoc est, damnatus es ut des: hoc est, damno te ut des.* [*neque alias libereris.*] FABR. I.

m. Sed & hæc verba in usu, *Heres sine Lucium sumere, præsumere, habere.* Ulp. 24. §. 2. 2. Gaj. 5. §. 6. quæ res ita legari possent, vid. Ulpianum 24. §. 10. D. GOTH.

Ulp. d. t. 24. l. 20. §. 1. D. *de leg.* 3. l. 2. D. *de ann. leg.* In legato per damnationem factum heredis intercedebat: in legato per sinendi modum legatarius rem sumebat. FABR. I.

n. Imo ex legato *Sinendi modo* oriebatur etiam actio in rem, uti docet Cajus 2. Inst. 5. §. 6. ibi-

τὰ 11 πραικεπίωνα καταλιμπάνομεν· τὸ γὰρ 12 εἰπεῖν ῥωμαϊστὶ Præcipito, τουτέστι Κατεξαίρετον λαμβανέτω, δηλωτικόν ἐστι τοῦ ὑποκειμένου μέρους κληρονομίας· τουτέστι πρὸς τῷ μέρει, ὅπερ αὐτῷ κατέλιπον, βούλομαι αὐτὸν καὶ τόδε ἔχειν ὃν ἐξαιρέτῳ· ἀπῃτεῖτο δὲ ἡ πραικεπίων ἢ διὰ τοῦ familiæ 13 ercisçundæ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· αἱ δὲ διατάξεις τῶν νεωτέρων [r] βασιλέων ἀνεῖλον τὰ τυπικὰ ῥήματα, δι' ὧν τὸ γένος ἐσημαίνετο.

per præceptionem relinquimus. Nam dictio Romana PRÆCIPITO, id eſt præcipuum capito, deſignatio eſt præſuppoſitæ partis hereditariæ: id eſt præter partem, quam ei reliqui, volo eum & hoc habere præcipuum. Petebatur autem præceptio per familiæ ercisçundæ *judicium*. Sed hæc quidem olim: recentiorum vero Principum conſtitutiones ſuſtulerunt verba ſolemnia, per quæ genus ſignificabatur.

Γέγονε δὲ καὶ διάταξις [s] τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἣν μετὰ πολλῆς ἐποιήσατο τῆς ἀγρυπνίας, σπουδάζων ἰσχυροτέρας καὶ βεβαιοτέρας εἶναι τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις· ἐν ᾗ παρεκελεύσατο οὐ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ ταῖς γνώμαις τῶν 14 τελευτώντων προσέχειν· ὥστε πᾶσι τοῖς γένεσι τῶν ληγάτων [t] μίαν εἶναι φύσιν· καὶ οἷοις δήποτε ῥήμασιν ἐάν τι συμβῇ καταλειφθῆναι, ἐξεῖναι τοῖς ληγαταρίοις τοῦτο λαμβάνειν, εἴτε

447 Facta eſt autem & ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio, quam multa cum vigilia fecit, ſtudens validiores ac firmiores morientium eſſe voluntates, in qua juſſit non verbis, ſed morientium menti attendere: ut omnibus legatorum generibus eadem ſit natura; & ſi quid quibuscumque verbis contingat relinqui, legatariis hoc nanciſci liceat, ſive ve-

11. *præceptiona* F. 12. εἰπ. ρωμ. de: F. 13. *herc.* ante F. 14. τελευτησάντων F.

ibique interpr. Adde Vinn. in Comment. h. l. MEERM.

o. Vel ita, *Lucius illam rem præcipito.* Ulp. 24. §. 6. quæ res ita legarentur. vid. Ulp. 24. §. 11. D. GOTH.

Aut, præcipito, ſumito, tibique habeto, ut in Notis juris à Magnone collectis, aut, præcipito, ſumito extra partem hereditatis, ut in l. 12. C. *de leg.* nam ita legatur uni ex heredibus, ut hic ſcribit Th. & Cajus tit. *de leg.* Donatus in 5. Æn. *Præcipuum, quod præter communionem ſingulis proprio nomine deputatur, ut ſit ſæpe in teſtamentis, cum aliqua per præceptionem ſingulorum heredum cenſuerit eſſe teſtator.* Gloſſæ juris ineditæ: *Præceptio,* τὸ ἐξαίρετον λεγάτον, εἴτουν τὸ ἔξωθεν τῆς κληρονομίας, ὡς οὐ προτίθηκε καταλιμπανόμενον τῷ μεγάλῳ κληρονόμῳ, οἷον ὅταν εἴπω. πρὸς τῷ μέρει τῆς κληρονομίας, ἧς κατέλιπον τῷ δεινὶ, βούλομαι αὐτὸν καὶ τόδε τὸ πρᾶγμα ἔχειν ὃν ἐξαιρέτῳ. Gregor. Nazianz. in teſtam. ſuo: ἔτι δὲ ἐξαιρέτως ἐγγόνιον τὸν Ἀβάκιον καὶ κληρονόμον μου γνησίως ὑπηρετήσαντά μοι, βέλομαι καταχεῖν ἰδίῳ δεσποτείας δικαίῳ χρυσίνους τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα. Hæc capiendi figura præceptio dicitur, prælegatum, & præcipuum. Gloſſ. Lat. Gr. *præceptio* ἐξαιρέτου δόσις. De legato per præceptionem loquitur Plin. Ep. 5. 7. & lib. 10. 7. ſi emendate legatur. Hoc legatum præſtatur judicio familiæ ercisçundæ, Th. hic, & l. 17. §. 2. D. *de leg.* 1. FABR. I.

p. 2. Gaj. 5. §. ult. Paul. 3. ſent. 6. §. 1. D. GOTH.

q. Adde l. heres §. ult. l. ſeq. D. *familiæ.* D. GOTH.

Ad h. l. vid. Cl. Voorda in Interpr. & Emend. Jur. cap 25. [qui non dubitat, quin coheredum alter eod. judicio familiæ ercisc. conſequi olim potuerit, quod ſibi alio legati genere erat relictum &c.] MEERM.

r. Conſtantini, Conſtantis, & Conſtantii, l. 21. Cod. *eod.* D. GOTH.

s. L. 1. Cod. *comm. de legatis.* D. GOTH.

t. Adde §. ult. in f. inf. *de oblig. quæ ex quaſi contractu.* D. GOTH.

εἴτε βέλονται [15] περσοναλίας ἀγωγὰς, ἤγουν κινῆσαι τὴν in rem, [u] ἢ καὶ ὑποθηκαρίαν· πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα χρήσιμα ἡ παρειρημένη διάταξις διδάσκει· τὴν δὲ ταύτης ἐξητασμένην ἰσχὺν μαθεῖν ἔνεστι [16] τελεώτερον τοῖς αὐτῆς ἐντυγχάνοντα [17] ῥήμασιν.

velint personales movere actiones, sive in rem, sive etiam hypothecariam. Multa autem & alia *perutilia* constitutio prædicta docet: ast exquisitam hujus vim discere perfectius potest, qui ejus verba legerit.

§. III. Αλλ' οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ αὐ- 448 τὴ διάταξις ἔστη, ἀλλὰ καί τι μεῖζον προσέθηκεν· ὁπότε γὰρ ἑώρα; τὰ μὲ ληγάτα πολλῆς ἀκριβείας ἐχόμενα, ἐπὶ δὲ τ̃ φιδεϊκομμίσσων μᾶλλον τὴν βούλησιν θαλπομένην τοῦ τεσάτωρος, καὶ διὰ τοῦτο πλατυτέραν ἔχοντα φύσιν, ἀναγκαῖον ᾠήθη πάντα τὰ ληγάτα τοῖς φιδεϊκομμίσσοις ἐξισῶσαι, ὡς μηδεμίαν εἶναι μεταξὺ αὐτῶν διαφοράν· ἀλλ' ὅπερ ἐλλείπει τοῖς ληγάτοις, ἐκ τῆς τ̃ φιδεϊκομμίσσων ἀναπληροῦσθαι φύσεως· καὶ εἴ ἔν τινι πλεονεκτεῖ τὸ ληγάτον, τοῦτο [18] μεταδιδόναι τῷ φιδεϊκομμίσσῳ·

§. III. Sed neque in his eadem constitit constitutio, sed & majus quid addidit. Quum enim videret, legata quidem multum complecti rigorem, at in fideicommissis voluntatem magis testatoris foveri, ideoque latiorem *ea* habere naturam, necessarium putavit omnia legata fideicommissis exæquare, ut nulla inter hæc foret differentia: sed quod deest legatis, ex fideicommissorum suppleatur natura; & si qua in *re* legatum est plenius, hanc participet *cum* fideicommisso.

Αλλ' ἵνα μὴ χύδην καὶ ἀναμὶξ πε- 449 γάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων διαλεγόμενοι ἐν αὐτοῖς τοῖς τ̃ νόμων προοιμίοις, ἀπαλωτέρας

Verum ut ne confuse & mixtim de legatis ac fideicommissis differentes in ipsis legum elementis, teneriores

15. περσοναλίαν ὀρίσασθαι F. omisso ἀγ. 16. τελειότατον F. 17. ῥητοῖς F. 18. μεταδιδότω F.

u. Sufficiunt igitur hæ tres actiones, sublata in rem missione, l. 1. & l. ult. §. 2. C. *comm. de leg.* de qua hæc inveni in Glossis juris manuscriptis. *Remissio*, συγχώρησις τὸ κινεῖν κατὰ τοῦ κληρονόμου περὶ τοῦ λεγάτου, ἢ φιδεϊκομμίσσου. ἰστέον δὲ ὅτι τὸ παλαιὸν εἴδη πολλὰ λεγάτων ἦσαν, ὥς φησι ὁ κ'. τοῦ β. βιβλίου τῶν Ινστιτ. οὐ πάντα δὲ τὴν αὐτὴν εἶχον φύσιν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀπὸ τῆς λεγομένης βινδικατίωνος ἀυθὺς [l. ἐυθὺς] ἔτοχον ἐποίει τῷ λεγαταρίῳ τὸν κληρονόμον. τὰ δὲ λοιπὰ δοκιμασίας ἐδεῖτο δικαστικῆς· εἰ γὰρ ὁ κληρονόμος ἀπεκτήσατο τὸ λεγατευθὲν πρᾶγμα, δωρησάμενος αὐτὸ ἢ πωλήσας πρός τινα πίστει κακῇ λαμβάνοντα, μὴ πολλῆς ἀφαιρέσεως [ἀφαιρέσεις.] ἐδίδοτο τῷ λεγαταρίῳ ῥεμισσίων. λεγεται δὲ ὅτως ἡ συγχώρησις τὸ ποιεῖν τι ἢ μὴ ποιεῖν· οἷον, ἡ συγχώρησις τὸ ποιεῖν ἀγωγὴν, καὶ ποιεῖν ἔνοχον κληρονόμον. ταύτην δὲ ῥεμισσίωνα Ιουϊνιανὸς ἀνεκαλεῖ, ἴσην ἀπένειμε τοῖς λεγάτοις τάξιν. Verum est, si cui rem legatam fideicommissamve heres vendiderit, eamque sciens comparaverit, legatario vel fideicommissario dari in rem missionem ἐξ ἀπορίας, id est, si heres solvendo non sit, ut ex Paulo constat, Sent. 4. tit. 1. §. *rem fideicomm.* Nov. 39. quam quidem *in rem missionem* Justinianus sustulit, ut jam supra dictum est. Absurdum autem est, quod ait *de remissione*, quam συγχώρησιν interpretatur. Huc pertinet solemnis in rem missio: remissio autem vox est ab imperito græculo conficta formataque. FABR. I.

x. Vertit Curtius ac retinuit Fabrotus: *ne ... teneriores adhuc adulescentium aures per difficiliores has traditiones offendamus in ipsis institutionibus:* adeoque δυχερεστέρας διδασκαλίας habuisse videtur pro plurali, aut suppleviſſe saltim ἀφ', non omnino male, si quidam Codex adsentiretur. At nunc malui pro genitivo sumere & conjungere cum ἐπεισαγωγῇ. G. O. R.

Nescio, quomodo mihi placeat dativus - τέραις - λίαις. At tum erit Pleovasmus. GAN. FL.

τέρας ἔτι τὰς τῶν νέων [19] ἀκοὰς, [x] δυσχερεστέρας διδασκαλίας ταράξωμεν ἐν ἐπεισαγωγῇ, ἀξιολογώτατον νομίσαμεν εἶναι, πρότερον περὶ ληγάτων κεχωρισμένως, εἶτα μὴ ταῦτα περὶ φιδεικομμίσσων διεξελθεῖν· ὅπως τῆς ἑκατέρου φύσεως ἰδίᾳ γνωσθείσης, ἐκπαιδευθέντες λοιπὸν καὶ ἐν ἕξει γενόμενοι, λεπτοτέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἀθορύβως [20] δέξωνται διδασκαλίαν.

riores adhuc juvenum aures conturbemus in difficilioris doctrinæ inſtitutione, operæ maxime pretium eſſe credidimus, prius de legatis ſeorſim, dein poſt illa de fideicommiſſis tractare: ut cognita ſeparatim utriuſque natura, deinceps eruditi & habitu *quodam* præditi, ſubtiliorem & accuratiorem doctrinam ſine perturbatione accipiant.

§. IV. Οὐ μόνον δὲ τὰ τοῦ τεστάτωρος ἢ τοῦ κληρονόμου πράγματα, ἀλλὰ καὶ [y] ἀλλότρια δύναται ληγατεύεσθαι· οὐχ [21] ὥστε τὸν δεσπότην τῶν ἰδίων πραγμάτων στερεῖσθαι· ἀναγκάζεται γὰρ ὁ κληρονόμος προσιέναι τῷ δεσπότῃ, καὶ διαλέγεσθαι περὶ ἀγορασίας· καὶ εἰ μὲν ἔλοιτο ὁ δεσπότης πωλῆσαι, ἀγοράσας ὁ κληρονόμος δίδωσι τοῦτο τῷ ληγαταρίῳ· εἰ δὲ μὴ δυνηθῇ, τοῦ δεσπότου μὴ βουληθέντος, τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν [yy] παρέξει τῷ ληγαταρίῳ.

§. IV. Non ſolum autem res teſtatoris aut heredis, ſed alienæ quoque legari poſſunt: non ut dominus ſuis rebus privetur; nam heres dominum adire cogitur, & de emtione *cum eo* loqui: & ſi quidem dominus vendere malit, heres illam emens dat legatario: ſi vero *emere* non poſſit, domino nolente, rei æſtimationem legatario præſtabit.

Εἰ δέ τις τελευτῶν τοιοῦτον μοι ληγατεύσῃ πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ [22] κομμέρκιον [z] οὐκ ἔχω,

Quod ſi quis moriens talem mihi rem legaverit, in qua commercium

19. οὔσας ad: F. 20. δέξονται F. 21. ὡς στερ. τὸν δεσπ. &c. F. 22. Sic ſcribo cum Schol. & Gloſſ. pro F. *commercion*, ante quem κομμέρτζιον hic legebatur. Paulo ante λεγατεύσῃ lego.

y. Res aliena legari poteſt, non tamen in præjudicium domini, adde §. 11 inf *eod.* l. 67. §. 8. D. *de legatis* 2. l. 25. Cod. *fideicommiſſ.* D. GOTH.

[Atqui de pecunia ſua teſtari permiſſum eſt, l. 13. Cod. *de Teſtam.* non etiam de aliena, Iſæus Orat. 9. ſed rei alienæ pretium ex bonis defuncti heres præſtat. Res autem aliena legari poterat. *ex Addend.*] Per damnationem non etiam per vindicationem, l. 39. D. *de manum. teſt.* ad quam Græc. interpres hæc adnotavit Baſ. 48. t. 3. τοῦτο δὲ πῶς τὴν ποτὲ βινδικατίονα εἴρηται, ἐφ' ἧς τὰ ἴδια μοῦα ἐληγάτευεν ὁ τεστάτωρ. σήμερον δὲ ἀδύνες μὲν οὐκ ἔστι τὸ ληγάτον, ἀλλὰ ἀνάγκην ἔχει τῇ ὠξοναλίᾳ χρήσασθαι. ὅσον οὖν πῶς τὴν *in rem* νομίζεται ἀδύνειν. Rem autem alienam legari poſſe tradit quoque ex auctoribus noſtris Gregor. M. Epiſt. lib. 7. 4. ind. 1. FABR. I.

An jure Canonico legatum rei alienæ irritum fit, ob cap. 5. x. *de Teſt.* vide Vinnium in Comment. h l. & Böckelmanni *Different. Jur. Civ. & Can.* cap. xxxiii. § 20. adj. Ev. Ottonis nota. G. O. R.

yy. Adde 44. Eclog. 1. c. 38. l. 40. D. *de legat.* 1. Paul. 4. Sent. 1. §. 7. Adde §. 4. inf. *de ſingulis rebus per fideicommiſſ.* D. GOTH.

z. Theophil. hoc loco fidelis interpres non fuit: aliud enim eſt rei non eſſe commercium, aliud rei commercium non habere. Res quarum commercium non eſt, à nullo adquiri poſſunt, quales ſunt campus Martius, baſilicæ, templa. Rei commercium quis non habet, quam ipſe quidem adquirere non poteſt, alius autem poteſt. [Similiter donari non poteſt, quod donatario adquiri non poteſt, l. 9. §. ult. D. *de Donat.* εἶον χριστιανὸν ἀνδράποδον αἰρετικῷ προσώπῳ, ut ibi notant

χω, τουτέστι δίκαιον τοῦ κτᾶσθαι αὐτὸ, οὐ μόνον οὐκ *22 ἐποφληθήσομαι αὐτὸ τὸ καταλειφθὲν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τότε διατίμησιν ἀπαιτεῖν δυνήσομαι· τί γὰρ, ὅτι ἐληγάτευσέ τις ἐμοὶ τὸν κάμπον [a] τὸν Μάρτιον, (τόπος δέ ἐστι δημόσιος πλησίον τῆς Ῥώμης) [b] ἢ τὴν βασιλικὴν, [c] ἢ τὸν ναὸν, ἢ τὰ δημοσίαις χρείαις ἀφιερωθέντα, οἷον θέατρον, [d] κυνήγιον, [e] ἱππικόν; πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα ληγάτα ἀνίσχυρά ἐστι.

cium non habeo, id eſt jus poſſidendi eam, non ſolum non debebitur mihi ipſa *res* relicta, ſed neque ejus æſtimationem petere potero. Quid enim, ſi quis mihi legavit campum Martium, (eſt autem locus publicus prope Romam) vel baſilicam, vel templum, vel publicis uſibus deſtinata, veluti theatrum, amphitheatrum, circum? omnia enim hujuſmodi legata ſunt invalida.

Τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν πρὸ βραχέος, ὅτι 452 τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἰσχυρῶς δύναμαι ληγατεύειν, τότε χρὴ νοεῖν, ἡνίκα ἐγὼ ὁ διαθέμενος ἠπιστάμην ἀλλότριον εἶναι τοῦτο· εἰ γὰρ ἠγνόουν, ἀνυπόστατον τὸ λῆγατον· εἰ γὰρ ἠπιστάμην οὐκ ἐμὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἔσθ' ὅτε [f] οὐκ ἂν αὐτὸ κατέλειψα· καὶ τοῦτο περιέχεται διατάξει τοῦ θειοτάτου [g] Πίου.

Quod autem brevi ante dictum eſt nobis, poſſe me alienam rem valide legare, tunc intelligere oportet, quando ego teſtans ſcivi, hanc eſſe alienam: nam ſi ignoravi, legatum non ſubſiſtit. Si enim ſciviſſem, meam rem non eſſe, forte eam non reliquiſſem: & hoc conſtitutione Divi Pii continetur.

Ἐὰν ληγατεύσῃ τις [23] ἀλλότριον πρᾶγμα ἐμοὶ, καὶ ὁ κληρονόμος μὴ βουλόμενος ἀγοράσαι αὐτὸ καὶ δοῦναι, ἤγουν παράσχειν τὴν διατίμησιν, ἀνυπόστατον [24] δὲ εἶναι 453

Si quis alienam mihi rem legaverit, hereſque eam emere ac dare, aut æſtimationem præſtare nolens, dicat legatum eſſe invalidum, quia te-

*22 Legerem ἐποφληθήσεταί μοι GAVEL. 23. ἐμοὶ h. l. F. 24. δὲ εἶναι de: F. 2.

tant Græci. *ex Edit.* 1.] Schol. hoc loco: κομμέρκιόν ἐστιν, ἐφ' ᾧ τις πράγματεύεται. hinc κομμερκιάριος, Joann. Moſch. Limonar. c. 186. FABR.

Nihil hic intereſt, utrum ego legatarius rei illius commercium non habeam, an alius præter me nemo; adeoque THus nihil aut falſi dixit, aut quod juvenes in errorem ducere poſſit. G. O. R.

Requiritur hoc caſu, ut rei legatæ commercium habeat legatarius ratione juris ſive dominii. Quare fruſtra Judæo legaretur Chriſtianum mancipium. DOUJAT.

a. Extra mœnia olim & uſque ad Ciceronis ætatem fuiſſe, ſatis conſtat: poſtea vero intra urbem receptus eſt, mœnibuſque cinctus. HOTOM. *in Lugd.*

Vellem docuiſſet, quo tempore: namque apertum fuiſſe campum ſeculo etiam quinto oſtendit Jacob. Gothofr. *ad Cod. Theod.* L. XIV. t. 14. Hoc nunc ſufficiat. G. O. R.

Campus Martius qui Tiberianus [Tiberinus] 6. Gellius 7. locus extra urbem Romam 15. Gell. 27. in f. prope portam Fluentanam v. Halicarn. 5. Strabonem 5. 36. Plin. 10. Livium 39. Campi etiam Martii meminit l. 39. in f. D. *de legat.* 1. l. uni. C. Theodoſ. *de campo Martio urbis Romæ.* D. GOTH.

De quo Veget. 1. c. 10. Dio Coccejanus ἱερὸν τόπον appellat 39. in fi. quia conſecratus Marti, Livius 2. FABR. I.

b. βασιλικαὶ ædes regiæ, templa. 15. Iſidor. 4. D. GOTH.

Niceph. Calliſt. lib. 8. c. 28. νεὼν δ' ἕτερον εἰς κάλλος ἐξαίσιον τῷ χριστῷ ἀνιερᾶν. & paulò poſt: οὐ μόνον βασιλικὴν καὶ τῶν πανταχοῦ βελτίονα, &c. FABR. I.

c. Ναὸν *templa* ut hic, *ades ſacræ* l. 39. in f. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

d. Κυνήγιον, quod hic theatro adjungit, ſumit pro

εἶναι φησὶ τὸ ληγάτον, διὰ τὸ τὸν τεσάτωρα ἀγνοεῖν ἀλλότριον εἶναι τοῦτο· 25 ἐνίσα- 453
μαι δὲ ἐγὼ ὁ ληγαταρίος, ἰσχυρὸν αὐτὸ διαβεβαιούμενος εἶναι, διὰ τὸ τὸν τελευτήσαντα εἰδέναι, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀλλότριον ἦν· τίς ἄρα βαρύνεται τῇ ἀποδείξει, ὁ κληρονόμος λέγων ἠγνοηκέναι τὸν τεστάτωρα, ἢ ὁ ληγατάριος ἐπίστασθαι φάσκων αὐτόν; καὶ λέγομεν, τὸν ληγατάριον βαρύνεσθαι τῇ ἀποδείξει, οὐ μὴν τὸν κληρονόμον ἀποδεικνύειν ἀναγκάζεσθαι· ὁ γὰρ ληγατάριος h ἄκτως ὢν εἰκότως βαρύνεται τῇ ἀποδείξει.

testator eam esse alienam ignoraverit; ego autem legatarius instem *meque opponam*, contendens illud esse validum, quia defunctus scierit rem esse alienam: quisnam oneratur probatione, heres*ne* dicens ignorasse testatorem, an legatarius ajens eum scivisse? Et dicimus, legatarium probatione onerari, non vero heredem cogi *contrarium* demonstrare. Legatarius enim quum actor sit, probatione merito oneratur.

§. V. Τίτιος δανεισάμενος παρὰ Πρίμου i ἐνεχυρίασεν, ἤτοι ὑπέθετο αὐτῷ ἐπὶ τῷ χρέει, οἰκεῖον ἀγρόν· τελευτῶν ὁ Τίτιος πρὶν ἀποδῶ τὸ χρέος, ἐληγάτευσέ μοι τοῦτον τὸν ἀγρόν· ἀνάγκην ὁ κληρονόμος ἔξει καταβαλεῖν τὸ χρέος τῷ Πρίμῳ, καὶ τῆς ὑποθήκης k ἐλεύθερον 26 αὐτὸν δίδοναί μοι· καὶ ταῦτα δὲ ἡ αὐτὴ χάρα 27 ἔχει διάστιξις, ἥτις καὶ ἐπὶ τοῦ παραλαβόντος ῥήματος, ἡνίκα ἀλλότριον ἐληγατεύθη πρᾶγμα· τότε γὰρ ἀναγκάζεται ὁ κληρονό- 455
μος

§. V. Titius a Primo mutuatus oppigneravit, sive oppositum ei pro debito, suum agrum. Titius moriens antequam debitum reddat, hunc mihi agrum legavit. Necesse habebit heres debitum Primo solvere, atque eum *a* pignore liberum mihi dare. Ast etiam hic eadem distinctio locum habet, quæ & in præcedenti specie, quando aliena res legata fuit: tunc enim cogitur heres soluto debito legatum

25. ἀντιοῦμαι δὲ ἐγὼ ὁ λεγατ. ἰχ. &c. F. 26. Sic feci e vulg. αὐτὸ G. O. R. 27. ἐχέτω F.

pro theatro venationibus populo exhibendis accommodato. unde & theatrocynegium seu θεάτρεκυνηγία Novell. 105. D. GOTH.

Vetus interp. Novell. vertit, *amphitheatrum* 117. c. 8. recte, ut constat ex Dionis 43. & Procop. γ. Gοτθ. FABR.

e. ἱππικὸς τόπος Circus, Circensis. Gloss. isdem Circum ἱππικὸν. & Circus κύκλος οὗ ἱπποδρομίαι γίνονται. Proinde interpres hic male *Equirium* vertit. Equiria enim Varroni 5. *de lingua n.* 3. dies quo equi currunt in campo Martio: Festo vero, Ludi à Romulo Marti instituti. Hic autem ἱππικὸν, neque tempus, sed locus. De circo maximo vide Varronem 4. de lingua numero 32. D. GOTH.

Gloss. Lat. Gr. *circum*, ἱππικόν. Item, *circus*, κύκλος οὗ ἱπποδρομίαι γίνονται. Gloss. Gr. Lat. ἱππικὸς τόπος, *circus*. FABR.

Curtius verterat, *Theatrum*, *Arenam*, *Equirium*: Fabrotus vocem postremam correxit, ego & mediam. G. O. R.

f. Legare rem alienam scientes possumus: at non ignorantes, ut hic. adde Paul. 4. sent. 1. §. 8. (nisi proximæ personæ l. cum alienam 10. Cod. *de legatis*, ubi dixi) Proinde legatarius probare debet, testatorem scientem ac prudentem rem alienam legasse. D. GOTH.

Sunt enim magis in legandis suis rebus quam in alienis comparandis, & onerandis heredibus faciliores voluntates, l. 67. §. *si rem*, D. *de leg.* 2. FABR. I.

g. Quæ non extat. Est autem simile Alexandri in d. l. 10. D. GOTH.

h. L. 2. D. *de probat.* l. 4. Cod. *de edendo.* D. GOTH.

i. Adde 44. *Eclog.* 1. c. 116. 5. Harmenop. 10. §. 33. Paul. 3. sent. 6. §. 8. l. *si res obligata* 57. D. *de legat.* 1. 5. Harmenop. 10. §. 57. D. GOTH.

k. Justinianus uno verbo, *luere*. Est autem luere, pignus solutione vel satisfactione liberare. [Servius in illud xi. Æneid. [841.] *crudele luisti*, *Juris verbo*, inquit, *usus est*: *luere enim debere dicitur*,

μος καταβαλὼν τὸ χρέος ἐλευθερῶν τῆς ὑποθήκης τὸ ληγάτον, ὃν ᾧ ἠπίστατο ὁ τελευτήσας· ὑποκεῖσθαι τὸ πρᾶγμα καὶ τοῦτο Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος ἀντέγραψαν [l] οἱ θειότατοι· εἰ μέν τοι ὁ τελευτήσας ἠβουλήθη, τὸν ληγατάριον τοῦ δεσμοῦ τῆς ὑποθήκης τὸ ληγάτον ἀπαλλάξαι, καὶ τοῦτο ἰδικῶς ἐξεφώνησεν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρονόμος τοῦτο λυτροῦσθαι.

gatum *a* pignore liberare, quum defunctus scivit rem esse oppositam: atque hoc Divi Severus & Antoninus rescripserunt. Si tamen defunctus voluit, ut legatarius pignoris vinculo legatum liberaret, & hoc specialiter expressit, heres illud luere non debet.

§. VI. Εληγάτευσά σοι ἀλλότριον πρᾶ- 456
γμα· ἐπιζήσαντός μου τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, γέγονας αὐτῷ τῷ πράγματι σὺ δεσπότης ὁ ληγατάριος. ὅτι μὲν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸν κληρονόμον ἀπαιτεῖν οὐ δύνασαι, (πῶς γὰρ τὸ τελοῦν ὑπὸ τὴν σὴν δεσποτείαν;) συνωμολόγηται· ἆρα οὐδὲ τὴν διατίμησιν τούτου ἀπαιτεῖν δυνήσῃ; καὶ χρὴ οὕτω διαστίζειν· εἰ μὲν ἀπὸ ἀγοραστίας 457
[m] ἐκτήσω τοῦτο, κινῶν κατὰ τοῦ κληρονόμου τὴν ἐξ τεσταμέντου, λήψῃ τὴν [28] τούτου τοῦ πράγματος διατίμησιν· εἰ δὲ ἀπὸ δωρεᾶς γέγονας τούτου δεσπότης [29] ἢ ἀπὸ ληγάτου, οὐκ ἀπαιτήσεις [n] τὸ τίμημα· διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, [30] Duas lucrativas causas in eumdem hominem & eamdem rem concurrere non posse. Τουτέστι, δύο ἐπικερδεῖς αἰτίας εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον [31] καὶ εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα συντρέχειν οὐ δυνατόν.

§. VI. Rem tibi alienam legavi: supervivente me confectioni testamenti, tu legatarius illius rei factus es dominus. Quod ipsam quidem rem ab herede exigere non possis, (quomodo enim, quæ in tuo est dominio?) in confesso est: num ergo nec æstimationem ejus exigere poteris? Et oportet ita distinguere: si quidem ex emtione eam adeptus fuisti, *tu* agens adversus heredem ex testamento, hujus rei æstimationem accipies; sin autem ex donatione ejus dominus es factus vel ex legato, non repetes æstimationem: propter regulam dicentem, DUAS LUCRATIVAS CAUSAS IN EUMDEM HOMINEM ET EAMDEM REM CONCURRERE NON POSSE.

Τοῦ-

Hac

28. τούτου de: F. 29. καὶ ad: F. 30. *Ex duabus lucrativis causis eadem res sæpius adquiri non potest.* F. Tum subjungit: Δύο γὰρ ἐπικ. αἰτ. &c. 31. Sic scripsi pro vulg. ἅ. Vid. Gloss. nostrum. G. O. R.

tur, qui pecuniam solvit, quod hic usurpatum est in capitis pœnam, v. Fest. in *reluere*. Itaque si res obligata creditori, cujus causam testator non ignorat, legata sit, luitio ad heredis sollicitudinem spectat. Cæterum legatarius luet, ut &, si defunctus id onus in legatarium nominatim transtulerit. *ex Edit.* I.] FABR.

l. Adde l. *prædia*. 6. Cod. *de fideicommissis*. quæ est Alexandri. D. GOTH.

m. Et hic ex non lucrativa causa l. 108. §. 4. D. *de legat.* 1. Cæterum quæ causæ lucrativæ, vide l. *unicam.* §. *lucrativas.* Cod. *de imponenda lucrativis descriptione* lib. 10. tit. 35. D. GOTH.

n. d. §. 4. l. *Nutu* 21. §. 1. D. *de legat.* 3. 44. *Eclog.* 3. c. 21. l. *omnes* 17. D. *de obligationibus.* D. GOTH.

o. His adde l. *Mævius* 66. *in prin.* & §. 1. D. *de legat.* 2. Simpliciter tamen ac nude dicitur in l. *pla-*

Τούτῳ τῷ λόγῳ, ἐὰν [32] Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος ληγατεύσωσί μοι ὁ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, εἶτα τελευτήσωσι· ζητοῦμεν, εἰ τῶν δύο τοὺς κληρονόμους δύναμαι ἀπαιτεῖν τὸ ληγάτον; καὶ λέγομεν [33], εἰ μὲ ἐκ τῆς τοῦ ἑνὸς διαθήκης ἔτυχον λαβὼν τὸ πρᾶγμα, ἐκ τῆς ἑτέρας διαθήκης οὐ λήψομαι, οὐδὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· πῶς γάρ, ὁπότε τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐμὴν δεσποτείαν; οὐδὲ τὴν διατίμησιν· ἔτυχον γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐξ ἐπικερδοῦς αἰτίας κλησάμενος· εἰ δὲ πρότερον ἐκ τῆς μιᾶς διαθήκης ἔλαβον τὴν διατίμησιν, ἐκ τῆς ἑτέρας ἀκωλύτως ἀπαιτήσω τὸ πρᾶγμα.

458 Hac ratione, ſi Primus & Secundus eamdem mihi rem legaverint, poſtea*que* obierint: quærimus, an ab utriuſque heredibus legatum exigere poſſim? Et dicimus, ſi quidem ex unius teſtamento rem nactus fuerim, ex altero teſtamento non nanciſcar, neque ipſam rem; quî enim, quum ſub meo ſit dominio? neque æſtima-
459 tionem; namque rem ex lucrativa cauſa nactus fui. Si autem ex uno teſtamento æſtimationem prius accepi, ex altero ſine impedimento rem petam.

§. VII. Οὐ μόνον τὰ ὄντα ἐν φύσει, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ ὄντα [p], ἐλπιζόμενα δὲ γίνεσθαι, ὀρθῶς ληγατεύομεν· οἷον τοὺς καρποὺς τοὺς ἐσομένους ἀπὸ τοῦδε τοῦ ἀγροῦ, ἢ τὸ μέλλον τίκτεσθαι [34] ἀπὸ τῆσδε τῆς θεραπαίνης.

§. VII. Non ſolum quæ in rerum ſunt natura, ſed etiam quæ non ſunt, ſed naſci ſperantur, recte legamus: veluti fructus qui naſcentur ex illo agro, vel quod naſcetur ex illa ancilla.

§. VIII. Ἐὰν δύο τισὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ληγατεύσω πρᾶγμα, εἴτε conjunctim [q] εἴτε disjunctim, [35] ἤγουν συμπεπλεγμένως ἢ διῃρημένως, ἔλθωσι δὲ ἀμφότεροι ἐπὶ [36] τὴν τοῦ ληγάτου ἀπαίτησιν, εἰς δύο μέρη μεταξὺ αὐτῶν [r] τμηθήσεται τὸ ληγάτον· εἰ δὲ ὁ ἕτερος [37] ἀτονήσῃ, ἢ γνώμῃ ἢ τύχῃ, (γνώμῃ μέν, ἐπειδὴ ἐρεπουδιάτευσε τὸ ληγάτον· τύχῃ δὲ, ἐπειδὴ ζῶν-

460 §. VIII. Si duobus quibuſdam unam eamdemque rem legavero, ſive conjunctim ſive disjunctim, id eſt, complexim aut diviſim, & ambo ad petitionem legati perveniant, in duas inter illos partes legatum ſcindetur: quod ſi alter defecerit, aut voluntate aut forte, (voluntate quidem, quoniam legatum repudiavit; forte autem,

32. ὁ ad: F. 33. ἔτως ad: F. 34. ἐκ F. 35. Gr. interpr. de: F. 36. τὴν de: F. 37. ἀτονήσει ante hanc.

plane. 34. §. *ſed ſi duorum* 2. D. *de legat.* 1. duorum teſtamentis eadem re legata, bis peti poſſe: ut ex unius teſtamento rem conſequar, ex altero æſtimationem. D. GOTH.

p. L. *quæ in rerum natura* 24. D. *de leg.* 1. D. GOTH.

q. L. *duobus conjunctim* 85. D. *de legat.* 1. l. *Conjunctim.* 80. D. *de legat.* 3. D. GOTH.

r. Sive re & verbis conjuncti ſint ſive re tantum, ab initio ſolidum habent ſinguli: Sed ſi ambo perveniant ad legatum, id eſt, legatum agnoſcant, admittant, concurſu partes fiunt, l. 80. *de leg.* 3. l. 7. C. *eod.* ſive ut ait Juſt. *ſcinditur inter eos legatum.* Sic loquitur Jc. in l. 23. D. *de cond. & dem.* l. 1. §. 11. D. *ad Sc. Treb.* & actio perſonalis inter heredes ſcindi dicitur, l. 2. C. *ſi un. ex plur. her.* Verbis conjuncti, non etiam re, ſemper partes habent, l. 89. *de leg.* 3. non concurſu. FABR. I.

ζῶντος ἐτελεύτησε τοῦ τεσάτωρος ἢ καὶ ἑτέρῳ οἱῳδήποτε ἠσθένησε τρόπῳ· τυχὸν γὰρ ἐξέπεσε τῆς πολιτείας·) τότε ὅλον τὸ ληγάτον πρὸς τὸν [38] συλληγάτορα [s] ᾠδὶ γίνεται.

tem, quoniam vivo obiit teſtatore; vel alio etiam quocumque defecit modo, forte enim civitate excidit) tunc totum legatum ad collegatarium pervenit.

Καὶ conjunctim [t] μέν ἐστιν, ἐὰν οὕτως [39] καταλίπω, Τιτίῳ καὶ Σείῳ [40] τὸν οἰκέτην Στίχον δίδωμι καὶ ληγατεύω. Disjunctim δὲ οὕτως, Τιτίῳ Στίχον τὸν οἰκέτην δίδωμι καὶ ληγατεύω· Σείῳ τὸν οἰκέτην Στίχον δίδωμι καὶ ληγατεύω· εἰ δὲ καὶ προσέθεικα, [41] Σείῳ τὸν αὐτὸν οἰκέτην, ὁμοίως disjunctim τὸ ληγάτον ἀποτελεῖται· εἶπον γάρ, Τιτίῳ Στίχον τὸν οἰκέτην ληγατεύω, Σείῳ τὸν αὐτὸν οἰκέτην ληγατεύω· ὥστε ἂν ὁ Καὶ σύνδεσμος παρῶν, conjunctim [42] ποιεῖ τὸ ληγάτον· εἰ δὲ μὴ γέγραπται [43] ὁ Καὶ, [u] disjunctim αὐτὸ ποιεῖ.

461 Et CONJUNCTIM quidem eſt, ſi ſic reliquero: Titio & Sejo Stichum ſervum do ac lego. DISJUNCTIM autem ſic: Titio Stichum ſervum do ac lego: Sejo Stichum ſervum do ac lego. Sed & ſi addidi, Sejo eumdem ſervum, itidem disjunctim legatum efficitur: dixi enim, Titio Stichum ſervum lego, Sejo eumdem ſervum lego. Adeoque conjunctio ET adjecta, conjunctim legatum efficit: ſi autem non ſcripta ſit *conjunctio* ET, facit illud disjunctim.

§. IX. Τὸν Τιτίου ἀγρὸν τελευτῶν ἐλη- [462] γάτευσάς μοι· σοῦ ζῶντος ἔτι ἠγόρασα [x] τοῦτον τὸν ἀγρὸν ᾠδὶ Τιτίου, deducto uſufructu· τουτέστιν, ἔλαβον γυμνὴν τὴν προπριεταρίαν, [44] ἐξῃρημένης τῆς χρήσεως· ἔμεινε δὲ ᾠδὶ Τιτίῳ ὁ ἀσούφρουκτος· μικροῦ δ[ι]αδραμόντος χρόνου [y] ἐτελεύτησεν ὁ Τί-

§. IX. Titii agrum *tu* moriens mihi legaviſti. Te adhuc vivente hunc agrum a Titio emi, deducto uſufructu; id eſt, nudam accepi proprietatem, excepta utilitate, ſed manſit apud Titium uſusfructus: parvo tempore elapſo obiit Titius, & exſtinctus

38. συλλεγατάριον F. 39. καταλείπω Goth. poſt: & F. 40. Στῖχον h. l. F. 41. καὶ ad: F. 42. ἀποτελεῖ F. 43. ὁ Καὶ de: F. 44. ἐξῃρ. τ. χρ. de: F.

s. L. 1. §. 3. D. *de uſufruct. adcreſcendo.* D. GOTH.

Editiones priores: συλληγάτορα. συλληγάτωρ igitur, ut συνβετερόν in l. 8. D. *de exc. tut.* voce partim Græca, partim Latina. Excerpta è veter. Gloſſ. *legator*, λεγατάριος. FABR.

t. L. *triplici modo* 142. D. *de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

u. Inter re & verbis conjunctos, & inter disjunctos, eſt jus accreſcendi. inter verbis conjunctos non item: niſi aliud ſuadeat voluntas teſtatoris. FABR. I.

x. L. *non quodcunque modo.* 82. §. *fundus mihi legatus eſt.* 2. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

y. Vel capite deminutus, L. *non quocunque* 82. §. 2. *de leg.* 1. FABR. I.

z. Male omnino THus hoc loco hanc fuiſſe Juliani ſententiam ait, legatarium actione perſonali ex teſtamento æſtimationem proprietatis petere debere: Julianus enim contra aſſeverabat non æſtimationem proprietatis, non proprietatem deducto uſufructu, ſed fundum ipſum recte petere legatarium, nec ex veteri jure incidere in periculum plus petitionis. A COSTA.

Juſtin. *fundum petere*, id eſt, plenam proprietatem. FABR.

Julianus in l. 82. §. 2. *de legat.* 1. ſimpliciter ait: *ſi ex teſtamento egero*, nihil de petitione aut fundi aut

Τίτιος, καὶ τῇ αὐτοῦ τελευτῇ ἀποσβεσθεὶς ὁ ἀσούφρουκλος, ὃν ἔτυχε ψδαματήσας, 45 ἀνέδραμψ ἐπὶ τὴν ψεπριεταρίαν. τελευτήσαντός σου, βέλομαι κινῆσαι 463 τὴν ἐξ τεσαμέντε κατὰ τοῦ σοῦ κληρονόμε· ὁ Ιβλιανός φησι, καλῶς ἀπαιτεῖν με διὰ τῆς περσοναλίας ἀγωγῆς τὴν τῆς προπριεταρίας z τοῦ ἀγροῦ ἀξιμησιν· ὁ γὰρ ἀσούφρουκτος ἐνταῦθα ἐν τάξει δουλείας ἐστίν· ὀφφίκιον δέ ἐστι τοῦ δικαστοῦ, ὥστε deducto usufructu κελεύειν, ἵνα ὁ κληρονόμος ψδασχῇ 46 τὴν ἀξιμησιν· οἷον, ὁ ἀγρὸς μὲν τοῦ ἀσουφρούκτε ἄξιός ἐστιν ρ' νομισμάτων, δίχα δὲ τοῦ ἀσουφρούκτε ρ'· κινῶ ἂν ἐγὼ ἀπαιτῶν ρ' νομίσματα· ἀλ- 464 λὰ τὸ ὀφφίκιον τοῦ δικαστοῦ ψδασκευάζει, ἵνα λάβω τῆς προπριεταρίας μόνης τὴν ἀξιμησιν, τετέστι ρ' νομίσματα· τίμημα γὰρ λαβεῖν με τῆ ἀσεφρούκτε ἀτοπώτατον, διὰ τὸ τὸν ἀσέφρυκτον ἐξ ἐπικερδῆς αἰτίας 47 ἐπ' ἐμὲ ψδαγενέσθαι.

§. X. Εληγάτευσέ τις ἐμοὶ τὸν ἐμὸν ἀγρόν· ἄχρηστον a τὸ ληγάτον, τὸ γὰρ ἐμὸν ἐπὶ πλέον ἐμὸν 48 γενέσθαι ε δύναται. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα 49 ἐξεποίησα τὸν ἀγρὸν, οὐκ ἐποφληθήσεταί μοι, ε δὲ αὐτὸς, οὐδὲ ἡ τέτε ἀξιμησις.

§. XI.

ctus ejus morte usufructus, quem *sibi* retinuerat, recucurrit ad proprietatem. Mortuo te, adversus heredem tuum ex testamento agere volo. Julianus ait, recte me per actionem personalem petere æstimationem proprietatis agri. Usufructus enim heic loco servitutis est: sed officium est judicis, ut jubeat deducto usufructu heredem præstare æstimationem. Veluti, ager cum usufructu centum quinquaginta solidis valet, sed absque usufructu centum: ego igitur actionem instituo petens CL. solidos: sed officium judicis efficit, ut solius proprietatis æstimationem accipiam, id est centum solidos. Nam absurdissimum *est*, me pretium usufructus consequi, quia usufructus ex causa lucrativa ad me pervenit.

§. X. Legavit mihi aliquis meum agrum: inutile *est* legatum; meum enim amplius meum fieri non potest. Etiamsi maxime agrum alienavi, non debebitur mihi, neque ipse, neque ejus æstimatio.

§. XI.

45. ἀνέτρεχεν F. 46. μοι ad: F. 47. εἰς. F. 48. γὶν. malim. G. O. R. 49. ἐκποιησω F.

aut proprietatis aut æstimationis memorans. Sed demus addidisse eum (ut Tribunianus h. l. refert) fundum ab herede recte peti, nonne legatarius hoc fere modo actionem instituere deberet? *Fundum illum ex illius testamento tu heres mihi debes; at, quia eum ex onerosa causa possideo, æstimationem ejus peto, id est plena proprietatis: nam ususfructus qui postea accrevit, non pars illius, sed servitus tantum fuit.* Itaque non invenio, quid noster peccet: quin enim plenam proprietatem hic intelligat, dubitare nequit, qui orationis seriem perlegerit. Quid autem judicis officium postulet, de eo nulla est controversia. G. O. R.

a. Legari nobis non possunt res nobis propriæ; l. *proprius* 13. C. *de legatis.* quinimo ut initio non valet hujusmodi legatum, ita neque ex post facto (ut si res alienatione mea esse desierit) convalescit. ut hic & l. *cetera* 41. §. 2. D. *de legat.* 1. Et hæc obtinent, quoties pure res nostræ nobis legantur: alias sub conditione legari nobis possunt. l. *mea res* 98. D. *de condit. & demonstrat.* D. GOTH.

Res mea legari mihi non potest, non magis, quam donari, l. 82. §. 2. *de leg.* 2. l. 13. C. *de legat.* Liban. declam. 3. legato enim dominium mutatur, l. 47. §. ult. D. *de pecul.* quod in re jam mea non contingit. FABR. I.

§. XI. Τίτιος ἐδέσποζεν οἰκέτης· ἐλη- 465
γάτευσέ μοι τοῦτον, νομίζων εἶναι Πρίμου· ἔρρωται τὸ ληγάτον, πλέον γὰρ ἰσχύει ἡ ἀλήθεια [b] τῆς ὑπονοίας. Εἰ δὲ ἐμοῦ τὸ ληγαταρίου τοῦτον ὑπόπλευσεν εἶναι τὸν οἰκέτην, ἔρρωται καὶ ὅτως ὀδὲν ἧττον· ἀποτέλεσμα γὰρ χρηστὸν ἔχει τὸ ληγάτον· καὶ γὰρ ὁ τελευτήσας δεσπόζει, κἀγὼ δ' δεσπόζω, καὶ ἀνεμποδίστως ἐπ' ἐμὲ δύναται μεταφέρεσθαι ἡ δεσποτεία.

§. XI. Titius erat dominus ſervi: hunc mihi legavit, putans *eum* eſſe Primi. Valet legatum; plus enim valet veritas quam opinio. Quod ſi meum legatarii illum eſſe ſervum ſuſpicatus eſt, & ſic nihilominus valet: utilem enim exitum habet legatum: nam & defunctus erat dominus, & ego non ſum, & ſine impedimento dominium in me transferri poteſt.

§. XII. Εληγάτευσάς μοι τὸ σὸν πρᾶ- 466
γμα· ἐπιζήσας ἐξεποίησας τοῦτο· [c] φησὶν ὁ Κέλσος, [50] ὡς εἰ μὴ, ὡς ἀδεμπλεύων καὶ τῆς πρὸς ἐμὲ [51] φιλίας ἀφιστάμενος, ἐξεποίησας τοῦτο, οὐκ ἐποφληθήσεταί μοι τὸ ληγάτον· εἰ δὲ δ' τοιαύτην ἐσχηκὼς προαίρεσιν ἠλλοτρίωσας αὐτὸ, (τυχὸν γὰρ ἀνάγκη σοι ἐπετέθη δημοσίων χρεῶν ἢ ἰδιωτικῶν, καὶ ὀπρῶν χρυσίῳ πέπρακας τοῦτο·) ἀπαιτήσω τὸν σὸν κληρονόμον τὸ ληγάτον· καὶ τοῦτο Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν.

§. XII. Rem tuam mihi legaviſti: ſupervivens eam alienaſti. Ait Celſus, ſi quidem, ut adimens & amicitiæ erga me renuntians, illam alienaſti, legatum mihi non deberi: ſi autem tale non habens conſilium eam alienaſti, (forte enim neceſſitas tibi impoſita fuit publicorum vel privatorum debitorum, *tu*que auri indigens illam vendidiſti:) exigam legatum ab herede tuo: atque hoc Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Κτῆμά τις οἰκεῖον ἐληγάτευσέ μοι· ἐπι- 467
ζήσας ἐνεχυρίασε τοῦτο· τοῦτο τ' αὐτῶν ἀντιγέγραπται [d] βασιλέων, μὴ δοκεῖν τὸν ἐνεχυριάζοντα ψυχῇ ἀφαιρεμένῳ τὸ ληγάτον,

Suum quis prædium mihi legavit: ſupervivens id oppigneraviſt. Ab iiſdem reſcriptum eſt Imperatoribus, non videri oppignerantem animo adimen-

50. ὡς de: F. 51. φιλοτιμίας F.

b. L. 4. §. 1. D. *de manumiſſ. vind.* Imo opinio prævalet. l. 15. D. *de adquir. hered.* D. GOTH. Plus enim in re eſt, quam in exiſtimatione. FABR. I.

c. Paul. 4. ſent. 1. §. 9. l. 11. §. *ſi rem ſuam* 12. D. *de legat.* 3. D. GOTH. Teſtator ſupervivens, ſi eam rem quam reliquerat, alienaverit, non continuo extinguitur legatum: Celſ. enim putat, ſi non adimendi animo teſtator vendiderit, nihilominus deberi, id eſt, ubi alienatio non eſt voluntaria, ſed neceſſitas alienandi ex cauſa æris alieni pendet. Cæterum nihil deberi, ſi mera & nuda voluntate, nec ullis creditoribus obnoxius vendiderit, ut ille apud Martial. *Errat, ait, ſi quis Mario putat eſſe neceſſe, Vendere: nil debet; fœnerat imo magis.* cujus diſtinctionis meminit l. 34. in fi. D. *de aur. arg. leg.* Porro cuſtodite Juſtin. hic loquitur de venditione: nam ſi teſtator vivus rem alii donaverit, omnino extinguitur legatum: eamque inter venditionem & donationem differentiam intelligit Modeſtin. in l. 18. *de adim. leg.* Rem autem neceſſario vendidiſſe heres probat, l. 11. §. *ſi rem*, *de leg.* 3. ſcit enim quibus defunctus eſſet obſtrictus. FABR. I.

d. L. 3. C. *de legatis.* vid. Paul. 3. ſent. 6. §. 16. D. GOTH.

e. Ut quod juris eſt in toto, idem ſit & in parte, l. *qua de tota re* 76. D. *de rei vindicat.* D. GOTH.

f. Adde titul. *Digeſt. de liberatione legata* 44. Eclog. 16. περὶ ἐλευθερίας χρεῶν ληγατευθείσης. D. GOTH.

Lycon in teſtamento ſuo apud Laërt. δίδωμι δὲ καὶ

τον, τοῦτο πράτλειν· ὅθεν ὁ ληγατάριος 52 ἀναγκάσει τὸν κληρονόμον, τὸ χρέος καταβαλόντα τῷ κρεδίτωρι, ἐλεύθερον ὑποθήκης παρέχειν τὸ κτῆμα, 53 καὶ τῷ ληγαταρίῳ δοῦναι.

mentis legatum, hoc facere: unde legatarius heredem coget, ſoluto creditori debito, *a* pignore liberum præſtare prædium, ac legatario dare.

Εἰ δέ τις ληγατεύσας μοι ἀγρὸν, ἐπιζήσας μέρος [e] ἐξεποίησε τούτου, τὸ μὲν 54 μέρος τὸ μὴ ἐκποιηθὲν, ἐποφλησέται μοι πάντως. τὸ δὲ ἐκποιηθὲν τηνικαῦτα, ὅτε οὐκ ἀφιλάμενος τῆς πρὸς ἐμὲ φιλίας ἠλλοτρίωσε τοῦτο. 468

Quod ſi quis qui agrum mihi legavit, ſupervivens ejus partem alienavit, pars quidem haud alienata mihi omnino debebitur: alienata autem tunc, quum amicitiæ erga me non renuntians illam alienarit.

§. XIII. Ἐχρεώστεις μοι ρ' νομίσματα· ἐληγάτευσά σοι λιβερατίωνα [f] τῶν χρέους, τουτέστιν ἐλευθερίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῆς ἀπαιτήσεως· ἔρρωται τὸ ληγάτον, καὶ ὁ ἐμὸς κληρονόμος οὔτε σὲ, οὔτε τὸν σὸν κληρονόμον, ἀπαιτήσει, οὔτε ἕτερόν τινα, τάξιν ἐπέχοντα κληρονόμου· οἷον τὸν καθ' 469 ὁμάδα [g] φιδεϊκομμισσάριον, ἢ βονόρουμ ποσσέσσωρα· ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου δύνῃ κινεῖν κατὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τὴν 55 ex teſtamento, ἀναγκάζων αὐτὸν, ἵνα σε ἀκκεπτιλατίωνι ἐλευθερώσῃ.

§. XIII. Centum mihi ſolidos debebas; legavi tibi liberationem debiti, id eſt remiſſionem exactionis: valet legatum, & heres meus neque a te neque ab herede tuo petet, neque ab alio quodam, heredis obtinente locum; veluti a fideicommiſſario univerſali vel bonorum poſſeſſore. Sed etiam ex contrario adverſus heredem meum ex teſtamento agere poteris, eumque cogere ut acceptilatione te liberet.

Οὐ μόνον 56 δὲ διηνεκῶς δύναμαι τὴν ἀπαίτησιν τοῦ χρέους συγχωρεῖν τῷ ἐμῷ δεβίτωρι, ἀλλὰ γ' [h] καὶ πρόσκαιρος, 57 ὃ λέγειν· Καταδικάζω [i] σε ὦ κληρονόμε, ἵνα μέχρι

Non ſolum autem in perpetuum debiti exactionem debitori meo remittere poſſum, ſed ad tempus quoque ac dicere, Damno te heres, ut ne ad

52. ἀναγκάζει F. 53. καὶ τ. ληγ. δ. de: F. 54. ἐκ ἐκπ. μέρος F. 55. ἐξ τεσταμέντου ante F. 56. δὲ de: F. 57. καὶ de: ante F. Mox ὁ κληρονόμε præter Pariſ. & Lovan. omnes.

καὶ Σύρῳ ἐλευθέρῳ ὄντι τέτλαρας μνᾶς, καὶ τὴν Μηνοδώρων δίδωμι· καὶ ἔτι [ὅ,τι] μοι ὀφείλει, ἀφίημι αὐτόν. Teſtamentum Cuſpidii: *a reliqua debitione liber eſto.* An tamen liberatio legari poſſet, quærebatur: debitor enim dominus ejus eſt, quod debet, l. 1. D. *de liber. leg.* nec enim proprie noſtrum eſt, quod in credito eſt, l. 27. & l. 34. D. *de aur. arg.* Boëtius in Top. lib. 2. Pecunia in nominibus debita non eſt noſtra. quod autem proprium eſt alicujus, inutiliter ei legatur: tamen poſt magnas varietates admiſſum eſt, liberationem debitori legari poſſe, l. 3. *eod.* non conſtitiſſe inter prudentes ſignificatur in d. l. 3. his verbis: *jam certum eſt*; quibus verbis utuntur prudentes, ut ſignificent de re amplius non quæri. idem eſt, hodie conſtat in l. 15. §. 6. D. *de damn. inf.* jam conſtat in l. 1. §. 2. D. *ut leg. nom. cav.* id eſt, jam deciſa quæſtio eſt. ideo autem liberatio relinqui poteſt, quia jus liberationis legatur, l. ult. jus debiti. l. 28. §. *ſticho*, ſive obligatio, l. 8. §. 6. D. *de lib. leg.* quæ in bonis creditoris eſſe intelligitur. FABR. I.

g. §. quos autem inf. *de bonor. poſſeſſ.* §. reſtituta, inf. *de fideicomm. hered.* FABR. II.

h. Recte interpretatur illa Juſtin. *vel ad tempus.* FABR. II.

i. Liberatio legari quidem poterat omni legandi genere, ſed plerumque heres damnabatur non petere, vel actionem remittere, l. 2. l. 7. §.

μέχρι δέκα ἐνιαυτῶν μὴ ἀπαιτήσῃς 58 τὸ χρέος τὸν ἐμὸν δεβίτορα.

ad decem annos usque debitum a debitore meo exigas.

§. XIV. Τί δὲ, 59 ὅτι ἐκ τῶν ἐναντίων ὁ δεβίτωρ τελευτῶν, ὅπερ ἐχρεώστει χρέος, ἐληγάτευσε k τῷ κρεδίτωρι; ζητοῦμεν εἰ ἔρρωται; καὶ φαμὲν ἀνυπόστατον εἶναι τὸ ληγάτον, εἰ μηδὲν πλέον 60 ἐστὶν ἐν τῷ ληγάτῳ· εἰ γὰρ ρ' χρεωστῶν 61, ρ' ἐληγάτευεν, οὐκ ἔρρωται· 62 τοιγαροῦν ὡς χρέος ἀπαιτεῖται, καὶ χώραν λαμβάνοντος τοῦ Φαλκιδίου ἐ μειοῦται, ὡς τὰ λοιπὰ ληγάτα· εἰ δὲ 63 ριέ, ἔρρωται kk διὰ τὴν προσθήκην. ἐν ᾧ δὲ ρ' μόνα ἐστὶν ἐν τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἰσχύει διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἀνεργές ἐστι τὸ ληγάτον 64.

§. XIV. Quid autem, quum ex contrario moriens debitor, quod debebat debitum, creditori legavit? Quærimus, an valeat? & dicimus, invalidum esse legatum, si nihil amplius est in legato. Si enim centum debens, centum legavit, non valet: itaque tamquam debitum petitur, & *lege* Falcidia locum habente, non deminuitur, ut cetera legata: sin centum & quindecim, valet propter adjectionem. Quum vero sola centum in legato sunt, non valet ideo, quod inutile est legatum.

Εἰ δὲ ἐχρεώστουν σοι in diem· (τυχὸν γὰρ ἐπηρώτησάς με δώσειν σοι ρ' νομίσματα μὴ 65 ιέ ἔτη· ἢ ἐχρεώστουν σοι ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον, Si navis ex Asia venerit·) ἐληγάτευσά 66 σοι τοῦτο τὸ χρέος πούρως· ζητοῦμεν, εἰ ἔρρωται τὸ ληγάτον; καὶ χρὴ λέγειν ἐρρῶσθαι αὐτὸ, διὰ τὸν ἐμπαρ-

Quod si tibi in diem debui: (forte enim stipulatus fuisti, me tibi daturum centum solidos post annos quindecim; aut debui tibi sub conditione, veluti si navis ex Asia venerit:) hoc tibi debitum pure legavi. Quærimus, an valeat legatum? & dicendum est, valere

58. τὸν ἐμ. δεβίτορα τὸ χρ. F. 59. Malim ὅτε, ut alias. G. O. R. 60. ἔνεστιν F. 61. νομίσματα ad: F. 62. τοιγαρῶν - - - - ληγάτα: desunt hæc omnia F. 63. ἑκατὸν δέκα F. 64. Τὰ δὲ ἀνεργῆ λεγάτα ἀνυπόστατά ἐστιν· ad: F. 65. ί (decem) F. 66. δὲ ad: F.

1. l. 8. §. 1. l. 10. 11. 15. *de liberat. leg.* l. 26. §. adeo, D. *de cond. ind.* FABR.

k. L. 28. in f. l. 29. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

kk. Id quod amplius est, legatum facit, l. 5. D. *ad leg. Falcid.* & si nullum erit emolumentum, non agetur ex testamento, sed ex pristina obligatione: & ut ait Schol. ὡς χρέος ἀπαιτεῖται καὶ χώραν λαμβάνοντος τοῦ Φαλκιδίου ἐ μειοῦται, ὡς τὰ λοιπὰ ληγάτα. Sed si propter repræsentationem legatum utile erit, lex Falcidia in eo commodo locum habebit, l. 1. §. *si quis creditori*, eod. FABR.

l. Ἐμπαρουσιασμὸς, id est, *repræsentatio* dicitur, quoties id quod in diem vel sub conditione debetur, *repræsentatur*, id est, præsenti die ac statim solvitur, aut solvi jubetur. alias si neque modo, neque conditione, neque loco, neque tempore legatum differat ab eo quod debetur, inutile erit legatum l. *si autem*, 29. D. *de liber. legat.* D. GOTH.

Glossæ vet. ἐμπαρουσιασμὸς, repræsentatio. [Tertullian. de Patientia: *Cum etiam discipuli tam contumelioso oppido cœlestem ignem repræsentari voluissent.* ex Edit. 1.] repræsentatio est præsens, & præmatura solutio. FABR.

m. Græci: ἐρυθριᾷ Παπιανὸς ἀνατρέπειν τελευταίαν βέλησιν τῷ τελευτήσαντος τὴν ἄπαξ βεβαίαν. [Iidem ad l. 5. D. *ad leg. Falcid.* ἐρυθριᾷ γὰρ ὁ νόμος ἀκυροῦν τεστάτωρ βέλησιν ἣν ἅπαξ ἐκύρωσεν, lib. 41. Basil. tit. 1. *ex Edit.* 2.] FABR.

n. Pauli l. 82. D. *de leg.* 2. l. 140. in f. D. *de verb. obligat.* Marcell. l. 98. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

o. Quæ ita dos legatur, Græcis ἀντιλεγατευθεῖσα *dicitur* 44. *Eclog.* 6. c. 15. ὁ δὲ προικὸς ἀντιλεγατευθείσης. D. GOTH.

Dos prælegari, & relegari dicitur, quia mulier dotem recepisse magis creditur, quam accepisse, l. 2. §. 1. D. *de dot. præl.* l. 81. §. 1. D. *ad leg. Falc.*

παρουσιασμόν [1], τουτέστιν, ἐπειδὴ ἐντεῦθεν ἤδη καταβάλλεται· κερδαίνει γὰρ ὁ κρεδίτωρ, ἐντεῦθεν ἤδη λαμβάνων τὸ μέλλον αὐτῷ παρέχεσθαι μὴ δεκαετίαν ἤγουν μὴ ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· ἢ καὶ ἐστὶ ὅτε μὴ δοθησόμενον, εἴγε ἡ αἵρεσις [67] ἀτονήσει.

lere illud propter repræſentationem, id eſt, quoniam hinc ſtatim ſolvitur; lucratur enim creditor, hinc ſtatim accipiens quod ei præſtandum erat poſt decennium, aut poſt conditionis eventum: aut forte etiam non dandum fuerat, ſi conditio defeciſſet.

Τί δὲ ἐπὶ τοῦ τοιούτου λιγάτου, [68] εἰ συνέβη, ζῶντος τοῦ τεστάτωρος τοῦ ἐποφείλοντος, τὴν ἡμέραν γενέσθαι, ἢ τὴν αἵρεσιν ἐξελθεῖν; Φησὶν [69] ὁ Παπινιανὸς, [m] χρήσιμον οὐδὲν ἧττον εἶναι τὸ λιγάτον, διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐρρῶσθαι, καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ [70] τὸ κέρδος, ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν· οὐδὲ γὰρ ἐκράτησεν ἡ γνώμη τῶν λεγόντων νομικῶν [n] ἀπεσβέσθαι τὸ λιγάτον, ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην παρεγένετο τάξιν, ἐξ ἧς ἄρχεσθαι οὐκ ἠδύνατο· ἰδοὺ γὰρ, γενομένης τῆς [473] ἡμέρας ἢ ἐξελθούσης τῆς αἱρέσεως, ποῦρον λοιπὸν εὑρίσκεται τὸ χρέος κατὰ τὸν χρόνον τῆς τοῦ τεστάτωρος τελευτῆς· εἰ δέ τις τὸ ἐξ ἀρχῆς πούρως [71] λιγατεύσῃ, εἰρήκαμεν μὴ ἐρρῶσθαι τὸ λιγάτον· ἐνταῦθα δὲ ἔρρωται, ἐπειδὴ συνίστατο τὴν ἀρχήν.

§. XV.

[472] Quid autem in hoc legato, ſi contingat, vivo teſtatore qui debet, diem venire, aut conditionem exſiſtere? Ait Papinianus, utile nihilo ſecius eſſe legatum, quia ab initio valeat & lucrum in ſe habeat; quod & verum eſt: nec enim obtinuit ſententia prudentum dicentium, exſtinctum eſſe legatum, quoniam in eam devenerit cauſam, ex qua incipere non potuerit: ecce enim, veniente die aut exſiſtente conditione, purum deinceps debitum ſub tempus mortis debitoris deprehenditur; ſed ſi quis *quod* ab initio pure *debebatur*, legaverit, diximus legatum non valere: hic autem valet, quoniam conſtitit ab initio.

§. XV.

67. ἀθενήσει F. 68. εἰ de: F. 69. ὁ Παπιανὸς F. 70. τὸ de: F. 71. λιγατευσει ante hanc.

Falc. ſive reddi potius, quam dari, l. 77. §. fidei. D. *de leg.* 2. quæ eſt ratio juris deciſi in l. 88. §. impuberem *eod* Uxori autem utiliter dos prælegatur propter commodum repræſentationis, ἐμπαρουσιασμοῦ, ſive præſentis ſolutionis: aut ut aiunt Græci, dos ipſa proprie legatum non eſt, ἀλλ' ὁ ἐμπαρουσιασμὸς αὐτῆς, εἴτουν ἀπ' ἐντεῦθεν καταβολὴ, ut eſt in Gloſſ. MS. Dos enim quæ pondere numero menſurâ continebatur, annua bima trima die reddebatur, Ulp. t. 6. l. 1. § 2. D. *de dot. præl.* ubi legitur præciſe *annua* pro annua bima trima die, ut apud Ulp. d. t. 6. §. mariti, *quæ à die reddi debet*; legendum enim, *quæ annua die.* annua autem bima trima die, id eſt tribus perſonibus annuis, l. 3. §. ſtich. D. *de ſtatul.* ſive ut ibi Gr. ἐνιαυτῷ, διετίᾳ, τριετίᾳ. Sic apud Tertull. in Apol. *menſtrua die*, id eſt, ſingulis menſibus. Idque optima ratione: ſicut enim dos promiſſa, annua bima trima die ſolvebatur, auctore Polybio in fragm. ſummo rei literariæ bono à viro doctiſſimo Henrico Valeſio nuper editis: ita ſoluto matrimonio eâdem die reddi debuit. Hodie vero dos, quæ in mobilibus vel moventibus conſiſtit, annuâ die præſtatur, l. un. §. cum autem, C. *de rei ux. act.* Legatum autem ſtatim ſolvitur, ut ait Th. eſt enim repræſentare, ἐν παρουσίᾳ ποιεῖν. ut in vett. Gloſſ. id eſt, ante diem exiſtentem ſolvere, Sen. Ep. 95. Suet. Aug. c. ult. l. 21. §. 3. D. *rer. am.* d. l. 88. §. *teſtator*, id eſt, poſt aditam hereditatem, l. 7. D. *qu. di. leg.* in quo repræſentationis commodo Falcidia locum habet, l. 1. §. 6. D. *de dot. pr.* dos enim relegata extra rationem legis Falcidiæ eſt, d. l. 81. §. 1. & cum maritus uxori ſuæ dotem prælegat, fideique commiſſum ab ea relinquit, id tantum, quod ex repræſentationis commodo ſentit, reſtituit, l. 2. §. 1. D. *de dot. præl.* FABR. I.

§. XV. Υπεδεξάμην ἐγὼ προῖκα παρὰ τῆς 72 ἐμῆς γαμετῆς· συνεστῶτος ἔτι τοῦ γάμου τελευτῶν, ἐληγάτευσα ὁ αὐτῇ τὴν προῖκα· ἔρρωται τὸ ληγάτον· κερδαίνει γὰρ μᾶλλον ἡ γυνὴ, ἀπαιτοῦσα τὰ πράγματα ὡς 73 ληγάτα, ἢ ὡς ἀπὸ προικός· ἐπειδὴ, ὡς ἔχομεν μαθεῖν, οὐχ ἅμα τῇ διαλύσει τοῦ γάμου P ἀεὶ ἡ προῖξ ἀποδίδοται, τὸ δὲ ληγάτον ἐντεῦθεν ἤδη καταβάλλεται· Τί οὖν, ὅτι προῖκα μὴ ὑποδεξάμενος, ἐληγάτευσα προῖκα τῇ ἐμῇ γαμετῇ; Σεβῆρος καὶ Αντωνῖνος ἀντέγραψαν· εἰ μὲν ἁπλούστερον Q ληγατεύσω, (εἶπον γὰρ, ὅτι ληγατεύω τῇ γυναικί μου τὴν προῖκα, ἣν ἐπιδέδωκέ μοι) ἄχρηστον τὸ ληγάτον· οὐδὲν γὰρ ἐπιδέδωκέ μοι, καὶ ἄδηλος ἡ ποσότης· εἰ δὲ 74 φανερᾶς ἐμνήσθην ποσότητος, 75 καὶ εἶπον, Τὰ ἑκατὸν νομίσματα, ἃ λόγῳ προικὸς ἐπιδέδωκέ μοι, ληγατεύω αὐτῇ, ἢ καὶ τυχὸν, Τόνδε τὸν ἀγρὸν, ὃν ἐπιδέδωκέ μοι, ληγατεύω αὐτῇ, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον· ἢ καὶ εἶπον, Τὰ περιεχόμενα R τῷ προικῴῳ γραμματείῳ ληγατεύω αὐτῇ, καὶ οὕτως ἰσχύει τὸ ληγάτον. 474 475

§. XV. Dotem ego ab uxore mea accepi: conſtante adhuc matrimonio moriens, dotem ei legavi. Valet legatum: plus enim lucratur mulier, petens res tamquam legata, quam tamquam ex dote; quoniam, ut diſcere poterimus, non ſimul *cum* diſſolutione matrimonii dos ſemper redditur, ſed legatum hinc ſtatim ſolvitur. Quid igitur, ſi dotem non adeptus, uxori meæ dotem legavero? Severus & Antoninus reſcripſerunt: ſi quidem ſimpliciter legavero, (dixi enim, Uxori meæ dotem lego, quam mihi tradidit) inutile *eſt* legatum: nam mihi nihil tradidit, & incerta eſt quantitas. Sin vero certam memoravero quantitatem, & dixero, Centum aureos, quos dotis nomine mihi tradidit, ei lego; aut forte etiam, Illum agrum quem mihi tradidit, ei lego; firmum *eſt* legatum: aut dixi etiam, Quæ dotali inſtrumento continentur, ei lego; & ſic legatum valet.

§. XV. Οἰκέτην S ἐληγάτευσά σοι· δίχα φάκτου ἤτοι δίχα δόλου τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου ἐτελεύτησεν οὗτος ὁ δοῦλος· ὁ ληγατάριος ἐκ τούτου ζημιωθήσεται· εἰ δὲ καὶ ἀλλότριος ἦν ὁ ληγατευθεὶς οἰκέτης, ἠλευθερώθη 476

§. XVI. Servum tibi legavi: ſine facto aut ſine dolo heredis mei hic ſervus obiit: inde damnum feret legatarius. Sed & ſi alienus erat legatus ſervus, & hic a domino ſit manu-

72. ἐμαυτοῦ F. 73. λεγάτον F. Mox lego: ὡς ἔχομεν μαθεῖν. G. O. R. 74. καὶ ad. F. 75. εἶπον γὰρ F.

p. Hodie dos quæ in mobilibus vel moventibus conſiſtit, annua die præſtatur, l. un. §. cum autem, C. *de ju. dot.* legatum autem ſtatim ſolvitur. FABR. II.

Nec modo propter commodum repræſentationis utile eſt hoc legatum, ſed etiam quod ſic tollantur pacta, ſi quæ doti adjecta ſint mulieri incommoda. J. DOUJ.

q. Non expreſſa dotis quantitate, ut mox. FABR. II.

r. Exprimitur igitur quantitas certa. FABR. II.

s. Si res legata citra culpam aut moram heredis perierit, legatarii damnum eſt, puta ſervo fataliter interempto, id eſt, fatali ſorte, *ἰδίῳ θανάτῳ*, & ſua natura, Paul. Sent. 3. t. 6. §. 9. l. 6. D. *de uſu & uſuf. leg.* ſed & ſi antequam per heredem ſtaret, alienus ſervus mortuus, vel manumiſſus ſit, legatum extinguitur: hæc enim manumiſſio morti proxima eſt, l. 92. D. *de ſolut.* FABR. I.

ss. Quam

ρώθη δὲ οὗτος ὑπὸ τῦ δεσπότου, οὐ κατὰ γνώμην τοῦ κληρονόμου, ἢ ἐτελεύτησεν οὗτος, ἀνεύθυνος ὁ κληρονόμος. Εἰ δὲ τὸν τοῦ κληρονόμου οἰκέτην ἐληγάτευσά σοι, αὐτὸς δὲ ὁ κληρονόμος τοῦτον ἠλευθέρωσε· κατέχεσθαι τὸν κληρονόμον Ιουλιανός φησιν 76 ἐπὶ τῇ δόσει τῆς ἀξιμήσεως· οὐ διαφερομένων ἡμῶν, πότερον ἠπίστατο ἢ ἠγνόει, τὸν τοιοῦτον ὑπ' ἐμοῦ καταλελεῖφθαι οἰκέτην. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ αὐτὸς μὲν οὐκ ἠλευθέρωσε τὸν οἰκέτην, ἐδωρήσατο δὲ αὐτὸν ἑτέρῳ 77, καὶ ὁ δεξάμενος αὐτὸν κατὰ δωρεὰν ἠλευθέρωσε· καὶ ἐνταῦθα γὰρ ἀπαιτηθήσεται τὴν τούτου ἀξίμησιν ὁ κληρονόμος, εἰ καὶ ἠγνόει τὸ ληγατευθῆναι αὐτόν.

numiſſus, non ex voluntate heredis, vel mortuus ſit idem, immunis *eſt* heres. Quod ſi heredis ſervum tibi legavi, ipſe autem heres eum manumiſit; teneri heredem ait Julianus ad æſtimationis dationem: nobis haud diſtinguentibus, utrum ſcierit an ignoraverit, hunc ſervum a me *tibi* relictum eſſe. Idem eſt, & ſi ipſe quidem ſervum non manumiſerit, ſed alii eum donaverit, & per donationem accipiens eum manumiſerit: nam & heic illius æſtimatio ab herede petetur, etiam ſi ignoraverit eum eſſe legatum.

§. XVII. Τὴν ἰδίαν τις θεράπαιναν ἐληγάτευσε μὴ τῶν ἰδίων [ss] τέκνων [78]· ἐπιζήσαντος τοῦ τεσάτωρος ἐτελεύτησεν ἡ θεράπαινα· ἐπ' αὐτῇ μὲν [79] ἔσβεσται τὸ ληγάτον· ἐπὶ δὲ τοῖς παισὶν ἔρρωται, καὶ οὐ συναναιρεῖται αὐτῇ τὸ ἐπὶ τοῖς παισὶ ληγάτον.

§. XVII. Propriam aliquis ſervam cum ſuis natis legavit: ſupervivente teſtatore obiit ſerva. In ipſa quidem exſtinctum eſt legatum, ſed in natis valet, neque una cum ipſa perimitur natorum legatum.

Ο ἐμὸς οἰκέτης λέγεται [t] ὀρδινάριος· ὁ δὲ τοῦ οἰκέτου μου οἰκέτης λέγεται [u] βικάριος· ἔχων οὖν τις οἰκέτην Στίχον λεγόμενον, ὃς εἶχε βικαρίους, ἐληγάτευσε τὸν ὀρδινάριον ἐμοὶ μὴ τῶν βικαρίων· συνέβη τὸν ὀρδινάριον τελευτῆσαι· καὶ ἐνταῦθα ἀσθενῆσαν τὸ ληγάτον ἐπὶ τῷ ὀρδιναρίῳ, ἰσχύει ἐπὶ τοῖς βικαρίοις.

Meus ſervus vocatur Ordinarius: ſervi autem mei ſervus dicitur Vicarius. Quidam igitur habens ſervum Stichum dictum, qui vicarios habebat, ordinarium mihi legavit cum vicariis: evenit ut ordinarius moreretur; & hic legatum in ordinario deficiens, valet in vicariis.

Εχε Habe

76. ἐπιδώσει F. peſſime. 77. *bona fide*, τουτέστι μὴ ὡς ἀδελφὴν τοῦ λεγαταρίου. addit F. 78. εἰπὼν, ὅτι λεγατεύω Τιτίῳ τὴν δὲ μου τὴν θεράπαιναν ad: F. 79. ἔσβεται F.

ss. Quam vel infidus vel non attentus ſive interpres ſive editor fuerit in utraque edit. Fabrotus, en novum exemplum: Græce addidit, quæ lectio 78. exhibet, Latine autem, *dicens: Lego Titio ancillam hanc cum natis ſuis.* Jam vero vel incuriæ accuſandus eſt, quod Græca manca ediderit, in quibus deſunt μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς ſive μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων: vel verſionis minus fidæ, in qua *meam* omittit, & *cum natis ſuis* addit. Sed tota periodo facile caremus. G. O. R.

t. Vid. ad tit. *Quod cum eo, qui in al. pot.* inſtitutione 4. FABR.

u. Martialis [II. Epigr. 18.].

Eſſe ſat eſt ſervum: nam [*jam*] *nolo vicarius eſſe.*
[*Qui Rex eſt, regem, Maxime, non habeat.*]
ANON. DUK.

Εχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἔστι τινὰ [479] x πρωτότυπα, ἔστι δὲ καὶ τούτων ωδακολουθήματα· καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἔρρωται τὰ πρωτότυπα, ὑφίσταται καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν· ἀνηρημένων δὲ ἐκείνων y καὶ ταῦτα συναποσβέννυται· οἷον, ἔστι πρωτότυπον [80] ὁ οἰκέτης· ωδακολούθημα δὲ [81] ἐστι, τὸ πεκούλιον αὐτοῦ· ἐφ' ὅσον ὁ οἰκέτης [82] ὑφίσταται, συνίσταται καὶ τὸ πεκούλιον· τοῦ δὲ οἰκέτου z ἢ τελευτήσαντος, ἢ ἐλευθερωθέντος, ἢ ἐκποιηθέντος, ἀποσβέννυται τὸ πεκούλιον· πῶς γὰρ δύναται τὸ πεκούλιον ὑπεῖναι παρ' ἐμοὶ, τοῦ πρωτοτύπου μὴ ὑφεστῶτος; Πάλιν ἐστὶ πρωτότυπον ἀ- [480] γρὸς, ωδακολούθημα δὲ τὸ ἰνστρούμφτον αὐτοῦ· ἰνστρούμφτον a δέ [83] ἐστιν ἀγροῦ, πᾶν ὅπερ συντελεῖ εἰς [84] γένεσιν καὶ συλλογὴν καὶ μετακομιδὴν καὶ ωδαφυλακὴν τῶν καρπῶν· εἰς [84] γένεσιν μὲν, οἷον οἱ γεωργοῦντες οἰκέται, βόες, ἄροτρα, δίκελλαι, καὶ ὅσα τοιαῦτα [85]· εἰς συλλογὴν [86], δρέπανα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια· εἰς μετακομιδὴν δὲ, οἷον ἅμαξαι, κόφινοι, καὶ τὰ τούτοις ωδαπλήσια· εἰς ωδαφυλακὴν,

Habe hæc in modum præviæ contemplationis: ſunt quædam PRINCIPALIA, ſed ſunt etiam horum ACCESSIONES. Et quamdiu principalia valent, ſubſiſtunt quoque quæ ex iis *cenſentur*: illis autem ſublatis, & hæc una exſtinguuntur. Veluti, principale eſt ſervus, acceſſio autem eſt peculium ejus. Quamdiu ſervus exſiſtit, ſubſiſtit etiam peculium; ſed ſervo vel mortuo, vel manumiſſo, vel alienato, peculium exſtinguitur. Quî enim poteſt peculium exſtare apud me, principali non exſiſtente? Rurſus principale eſt ager, acceſſio autem inſtrumentum ejus. At inſtrumentum agri eſt, omne quod ad fructuum procreationem & collectionem & transportationem & conſervationem pertinet. Ad procreationem, veluti ſervi agricolæ, boves, aratra, ligones, & quæcumque hujuſmodi: ad collectionem, falces atque his ſimilia: ad transportationem, veluti plauſtra, cor-

80. τι ad: F. 81. ἐστι de: F. 82. ὑφέστηκε, F. 83. ἀγροῦ ἐστι F. & Mox συντείνη, pro quo leg. συντείνει. 84. γίνησιν F. 85. ἐστιν ad: F. 86. δὲ ad: F. Mox ὅσα pro τὰ.

x. Πρωτότυπα καὶ ωδακολουθήματα hic opponuntur: ut & 24. *Eclog.* 1. c. 1. ωδοθῆναι ἢ ωδοτότυπα acceſſiones & quæ principalia. D. GOTH.

y. L. 2. D. *de peculio legato*, ubi dixi & l. 178. D. *de regulis juris.* D. GOTH.

z. Adde 44. *Eclog.* 11. c. 1. & 12. l. 1. D. *de peculio legato.* D. GOTH.

a. Ἐξοπλισμὸν vocat author *Eclogæ* 44. tit. 10. c. 8. 5. Harmenopul. 10. §. 40. D. GOTH.

Phædrus fab. 4. lib. 4. *Boves, jumenta, & inſtrumentum ruſticum.* Inſtrumentum eſt cujuſque rei apparatus. Gloſſæ Lat. Gr. *inſtrumentum*, παντὸς ωδεῖσματος ἐφοδιασμός. Hic de inſtrumento, ſive, ut Plaut. loquitur, mundo ruſtico agitur Apul. Mileſ. 6. Erant & falces, & operæ meſſoriæ, mundus omnis. Lyſ. Or. 3. [4] in pr. ἢ τὸ μὴ ζεῦγος, καὶ τὰ ἀνδράποδα, καὶ ὅσα ἐξ ἀγροῦ κατασκευὴ, καὶ γεωργίας ἀφορμή, Plutarch. in Gracch. Chryſoſtom. in Pſ. 7. σκεύη γεωργίας, τὰ γεωργίαν ποιοῦντα. in ſumma dos prædiorum, l. 52. §. 2. D. *de fidei.* l. 2. D. *de inſtr. & inſt. leg.* Inſtrumenti definitionem adfert Th. ex l. 8. *eod.* Varro 4. de L. L. *Inſtrumenta ruſtica, quæ ſerendi, aut colendi fructus cauſa facta.* & ibid. *quibus comportantur fructus, ac neceſſaria res. de iis ſiſcina, à ferendo dicta.* Quotuplex autem ſit inſtrumentum, idem docet 1. de re R. c. 17. FABR. I.

Vid. omnino l. 8. D. *de inſtr. & inſt. leg.* ERNST. & FABR. II.

b. *Lenticulæ.* [Eſt autem genus vaſis: *Cod. Duk.*] unde illud, *in lente unguentum.* ANON. *Duk. & Niſp.* In inſtrumento conſervandi cauſa comparato ſunt cibaria ruſtica, Paulus Sent. lib. 3. tit. 6. §. *conſervandorum.* Veluti *lenticulæ.* hoc vult Th. ut puto. FABR. II.

De vaſe lenticularis formæ potius, quam de lente

κὴν, πίθοι, κέραμοι, [b] φακοὶ, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

corbes, & his adfinia: ad conſervationem, dolia, teſtæ, lenticulæ, & quæcumque hujuſmodi.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἐληγάτευσά σοι τὸν ἐμὸν οἰκέτην μετὰ τοῦ πεκουλίου αὐτοῦ· ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, ἠλευθέρωσα τὸν οἰκέτην, ἢ ἐξεποίησα αὐτὸν, ἢ συνέβη αὐτὸν τελευτῆσαι· οὐ μόνον ἐπ' αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῷ πεκουλίῳ τὸ ληγάτον ἐξασθενεῖ· τῶν γὰρ πρωτοτύπων μὴ σωζομένων, ὑφεστάναι οὐ [87] δύνανται τὰ παρακολουθήματα· Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ ληγατεύσω τὸν ἐμὸν ἀγρὸν [c] instructum, ἤτοι μετὰ [88] τῶν ἐνστρουμέντων, ἐπιζήσας δὲ τοῦτον ἐκποιήσω· καὶνταῦθα γὰρ, ἐπειδὴ τὸ ἐνστρούμεντον τοῦ ἀγροῦ ἐστι παρακολούθημα, ἀποσβεσθήσεται τὸ ληγάτον καὶ ἐπὶ [89] τῶν ἐνστρουμέντων. 481 482

Post quam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Legavi tibi ſervum meum cum peculio ejus; teſtamenti confectioni ſupervivens, ſervum manumiſi, vel alienavi eum, vel mori eum contigit: non ſolum in eo, ſed in peculio quoque perit legatum; Principalibus enim non ſervatis, acceſſoria ſubſiſtere nequeunt. Idem eſt, & ſi agrum meum inſtructum legavero, ſive cum inſtrumentis; ſed ſupervivens hunc alienavero: nam & hic, quoniam inſtrumentum agri eſt acceſſio, legatum quoque inſtrumentorum exſtinguetur.

§. XVIII. Ἐληγάτευσά σοι τὴν ἐμὴν ἀγέλην μετὰ τῶν βοῶν· συνέβη μετὰ ταῦτα, εἰς ἓν [d] βοῦν τὴν πᾶσαν ἀγέλην ἐλθεῖν· δύναται ὁ ληγατάριος τὸ λειφθὲν ἀπαιτεῖν βοῦν.

§. XVIII. Gregem ovium meum tibi legavi; poſtea evenit, ut ad unam ovem grex totus recideret: poteſt legatarius relictam ovem petere.

Τὴν ἐμὴν ἀγέλην ἐληγάτευσά σοι, οὖσαν 483 βοῶν

Meum tibi gregem legavi, qui centum

87. δύνανται F. 88. τῶν *inſtrumentu* F. 89. τῷ ἐνστρουμέντῳ F.

lente legumine, ſenſiſſe THum crediderim. Nomen Gr. φακὸς utrumque ſignificat. DOUJ.

c. Deleto ſequenti ἤτοι adſcripſit ANON. DUK. *ſic Baro reſtituit*: ad Digeſta forte, nam in Comment. Inſtit. haud invenio. Ceterum de diſcrimine fundi inſtructi, ac fundi cum inſtrumento, legati vide interpretes Inſtitutionum Cæſarearum. G. O. R.

Schol. σρᾶκτον κυρίως ἐστὶν ἡ ἐντρέπησις. τὸ αὐτὸ δέ ἐστι καὶ τὸ ἐνσρακμένον. vide ad Gloſſ. Baſilicorum. FABR. I.

[In Schol. hoc] lege ἐνστρακτον vel ἐστρουκτον. eo forte reſpiciunt Gloſſæ veteres MS. *Inſtrumento, ornamento.* Sed non adeo notum eſt, quid per ἐντρεπησιν voluerint Scholia. dicam per hanc vocem id intelligi, quod per σθήκας in l. 34. §. 1. D. *de Legat.* 2, nec non in Nov. 128. c. 8.

M. KÖYER *ad Gl. Nom.*

d. L. 21. & l. ſeq. *de leg.* 1. Sic quadrigæ legatum, equo poſtea mortuo non extinguitur, licet deſierit eſſe quadriga: eſt enim quadriga, τέθριππον. Quadrigæ tamen legatum perire quibuſdam placet, ſi equus deceſſit, qui demonſtrabat quadrigam, id eſt, ὁ καλιτεύων ἐν αὐτοῖς ἵππος, ut eſt in Ecloga Baſil. ſed ſi medio tempore diminuta ſuppleatur, ad legatarium pertinebit, id eſt, εἰ θεῖεν ὁ διαθέμενος ἐπλήρωσε τὸ τέθριππον, l. 65. §. 1. D. *de leg.* 2. Denique idem juris eſt in choro legato: nec enim uno homine mortuo legatum perit, l. 79. *de leg.* 3. eſt a chorus τὸ σύσημα τῶν πάιδων καὶ τῶν ᾀδόντων, ut ait Ammon. θεῖ ὁμ. καὶ διαφ. λεξ. vid. Sen. Ep 84. Serv. in 1. Georg. niſi mortuus ſit ἡγεμών, ὅτι τὸν ἡγεμόνα ἐὰν ἀφέλῃ τις, διίχεται ὁ λοιπὸς χορός, ut ait Demoſthenes adverſ. Mid. argumento d. l. 65. FABR. I.

πρεσβάτων ἑκατόν· ἐπιζήσαντός μου συνέβη, ἄλλων [e] ἐπιτεχθέντων γενέσθαι αὐτὴν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα· καὶ τὰ μὴ τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ἐπιτικλόμενα συναριθμεῖται τῇ ἀγέλῃ, καὶ πάντα λήψεται ὁ ληγατάριος, ὡς φησι Ιουλιανός. Ἡ γὰρ [f] ἀγέλη ἕν τι σῶμά ἐστι, συνεστηκὸς ἐκ διαφόρων κεφαλῶν.

tum erat ovium; me ſupervivente evenit, ut ſubnatis aliis centum & quinquaginta *capitum* fieret: etiam hæ poſt factum teſtamentum ſubnatæ gregi adnumerantur; & legatarius omnes capiet, ut ait Julianus. Grex enim unum quoddam corpus eſt, ex diverſis conſtans capitibus.

§. XIX. Ὥσπερ καὶ ἡ οἰκία ἐστὶν ἓν σῶμα, συνεστηκὸς ἀπὸ συνηνωμένων λίθων ἤτοι ὑλῶν ἀμέλει, ἐὰν οἰκίαν σοι ληγατεύσω, μὴ δὲ [90] διαθήκην κίονας ἢ μάρμαρα προσθῶ, καὶ ταῦτα λήψῃ τὰ προστεθέντα.

§. XIX. Sicuti & domus unum corpus eſt, ex coadunatis lapidibus aut materiis conſtans. Itaque ſi domum tibi legavero, ſed poſt teſtamentum columnas aut marmora adjunxero, etiam hæc adjuncta capies.

§. XX. Ἐληγάτευσά σοι τὸ ἐμοῦ οἰκέτου τὸ πεκούλιον, ἔχον πρᾶγμα δέκα νομισμάτων· εἴτε γένηται πεντεκαίδεκα [91] εἴτε πέντε, ζῶντος ἐμοῦ, [g] τοῦτο σὲ ὁρᾷ τὸν ληγατάριον, εἴτε κέρδος ἐστὶν εἴτε ζημία.

§. XX. Servi mei peculium tibi legavi, ſubſtantiam habens decem aureorum: ſive quindecim fiat ſive quinque, me vivente, hoc te ſpectat legatarium, ſive lucrum ſit ſive damnum.

Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· προχώρησίς [h] ἐστι τῶν μήπω ληφθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους διαπομπή· ὅπερ δέ ἐστι τῷ αὐτεξουσίῳ ὁ κληρονόμος, τοῦτο τῷ οἰκέτῃ ἐστὶν ὁ δεσπότης· ὅπερ γὰρ [i] δύναμαι ἐγὼ ὁ αὐτεξούσιος πρὸ τῆς λήψεως ἐπὶ τὸν ἐμὸν διαπέμψαι κληρονόμον,

Habe hæc in modum præviæ contemplationis: CESSIO eſt legatorum nondum perceptorum ad heredes transmiſſio. Porro quod patrifamilias eſt heres, hoc ſervo eſt dominus: quod enim ego paterfamilias ante perceptionem ad meum heredem poſſum transmit-

90. τὴν ad: F. Mox προσθῶ ταύτῃ, λήψῃ καὶ τὰ πρ. edidit idem. 91. ἦγεν F. & ſtatim μεν.

e. L. grege 21. D. *de legat.* 1. 44. Eclog. 1. c. 21. verſ. ἀγέλης. 5. Harmenop. 19. §. 6. D. GOTH.

f. Corporum duæ ſpecies hoc & ſequente §. enumerantur. Prima τῶν ἐκ διαφόρων κεφαλῶν. Altera τῶν ἀπὸ συνηνωμένων σωμάτων. vid. l. *rerum* 50. D. *de uſucapionibus.* l. 41. §. 1. l. 44. §. 4. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

Plutarch. ὐ γαμικ. παρ. τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι μὴ ἐκ διεστώτων λέγεσιν εἶναι, καθάπερ σίλον, καὶ σφαιρόπεδον, τὰ δὲ ἡνωμένα, [l. ἡνωμμένα] καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. eadem corporum genera ponit Jc. in L. 30. D. *de uſurp. & uſuc.* Non recte igitur in quibuſdam Juſtiniani codd. legitur: *eſt autem gregis*, [pro *eſt enim gr.* ut in MSS. ex Edit. 2.] FABR.

g. Vid. l. *peculium* 65. D. *de legat.* 2. quædam adde ex 44. Eclog. 11. περὶ πεκουλίου λεγατευθέντος. D. GOTH.

Juſtin. *Quidquid peculio accedit, vel decedit.* decedere eſt decreſcere, deminui, l. un. §. 6. D. *ſi mul. vent. nom.* [Terent. in Adelph. Act. 5. Sc. 3. *de ſumma nihil decedet: quod hinc acceſſerit, &c.* ex Edit. 1.] [vid. Comm in Inſt. *Edit.* 2.] FABR.

h. Legata enim quorum dies ceſſit, in heredem legatarii transmittuntur, l. 26. D. *de uſ. & uſufr. leg.* FABR.

i. Gothofredus in prima edidit vitioſe δυναμικὸν;

μον, τοῦτο ὁ οἰκέτης προσπορίσει τῷ δεσπότῃ· ὁ δὲ μὴ δύναται [k] προχωρεῖν, μηδὲ εἰς κληρονόμους μετιέναι, τοῦτο δεσπόταις οὐ προσπορισθήσεται· προχωρεῖ δὲ τὰ λεγάτα [kk], ἐπειδὰν κατενεχθῇ [92] εἰς ἡμᾶς· καταφορὰ δέ ἐστιν ἡ τῆς ἀγωγῆς ἅρμοσις· ἁρμόζει δὲ ἐπὶ μὲν τῶν πύργων a morte teſtatoris, [93] ἤγουν μὴ θανάτου τοῦ δεδεμένου, ἐπὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν μὴ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· Πάλαι μὲν γὰρ ab adita [l] hereditate προεχώρει τὰ λεγάτα· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τοῖς λεγαταρίοις ἦν ἐπιζήμιον, οἱ γὰρ κληρονόμοι ὁρῶντες τινὰς τῶν λεγαταρίων ἐπικινδύνως ἐσθ' ὅτε νοσοῦντας, ὑπερετίθεντο τὴν ἀδιτίωνα, ὥστε αὐτοῖς μὴ ἁρμόσαι τὰ λεγάτα, μηδὲ ἐπὶ τοὺς αὐτῶν διαβῆναι κληρονόμους· διὰ τοῦτο ἤρεσεν, ὥστε [m] a morte teſtatoris γίνεσθαι τὴν προχώρησιν [n] ἤτοι καταφοράν· ἐπειδὴ οὗτος ὁ χρόνος οὐκ ἐν τῇ γνώμῃ ἀπόκειται τοῦ κληρονόμου· Ἔστι δὲ εὑρεῖν καὶ σήμερον λεγάτα τινὰ, διὰ τὴν τῶν κανόνων περίστασιν, ab adita hereditate κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔχοντα τὴν προχώρησιν·

mittere, hoc ſervus adquiret domino; quod autem cedere non poteſt, neque ad heredes tranſire, hoc dominis non adquiretur. At legata cedunt, poſtquam ad nos delata fuere: delatio autem eſt quum actio competit: atqui competit in puris quidem *legatis* a morte teſtatoris, in conditionalibus autem poſt conditionis eventum. Nam olim quidem legata cedebant ab adita hereditate: ſed quum legatariis hoc eſſet damnoſum, namque heredes videntes quoſdam legatariorum periculoſe nonnunquam ægrotantes, differebant aditionem, ut ne iis legata competerent, neque ad heredes eorum tranſirent: ideo placuit, ut a morte teſtatoris ceſſio ſive transmiſſio procederet; quia hoc tempus in heredis arbitrio non eſt ſitum. Sed hodieque invenire licet quædam legata, quæ propter regularum circumſtantiam, ſecundum *jus* antiquum ceſſionem ab adita hereditate recipiunt.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· [94] Στίχος τοῦ ἐμοῦ οἰκέ-

Poſtquam hæc tibi ſunt prænotata, vide reliquum argumentum: Stichi

92. ἐφ' F. 93. Quinque voc. ſeqq. deſunt F. 94. Στίχῳ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ F. male.

μακὸν, pro quo ipſe aut filius in poſterioribus, nec non Genevenſis, non ſatis attenta mente ex Curtiana verſione (quæ ſatis recta ſed libera eſt) *nondum percepta* emendaſſe videtur οὐ δύναμαι ἐγὼ. G. O. R.

k. Schol. λέγει δὲ τὰ σάκρα, καὶ τὰ σάγκτα, καὶ τὰ βελεγίοσα· ἐὰν γὰρ λεγατεύσω τινὶ τὸν φόρον, οὐ λήψεται, ὅτε αὐτὸς, ὅτε ὁ κληρονόμος αὐτοῦ. videntur hic poſt voc. βελεγ. deeſſe verba hæc, ἢ πούβλικα, quia mox loquitur de foro legato. FABR.

kk. Vid. mox notam *n*

l. Ex jure antiquo & noviſſimo pura legata cedunt à morte teſtatoris, jure novo ab apertis tabulis. Sunt tamen quædam legata, quæ ab adita hereditate cedunt. vide Cujacii Notas in hunc §. FABR. II.

m. Cujac. ad l. 3. D. *de reg. Caton.* Cur inſtitutum eſt, legata à morte cedere, non ab aditione? ne ſcilicet heredes aditioni moram faciendo, & tranſmiſſioni moram facerent. ex Th. FABR. II.

n. Ceſſionem & delationem confundit. Cuj. Parat. D. tit. *quando dies leg. vel fid. ced.* [ſcribit, legata cedere ex die mortis, deferri ex die aditæ hereditatis. *ex Edit.* 2.] FABR.

Itaque Cujacius *deferri legatum* vult, ubi dies venit: THus autem, ubi dies ceſſit. At cum prior nulla juris auctoritate ſuam roboret ſententiam, & *delationis* verbum varie poſſit accipi: faciamus interim cum paraphraſte, qui haud temere credendus eſt hoc idem præmiſiſſe in med. cap. 485. G. O. R.

o. Curtius ſecutus Græca Viglii; *Stichi ſervi*

οἰκέτου ἐληγάτευσα τὸ πεκύλιον. Μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν, πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, Στίχος ὁ εἰρημένος προσεκλήσατό τινα· ἆρα ταῦτα τίνι ἔσαι κέρδος; πότερον 95 μένει πρὸ τῷ κληρονόμῳ, ἢ δοθήσεται τῷ λη-
γαταρίῳ; καὶ φησὶν Ἰουλιανὸς, εἰ μὲν αὐτῷ 488
τῷ Στίχῳ, ἐλευθερωθέντι 96 ἐν τῇ διαθήκῃ, ἐληγατεύθη τὸ οἰκεῖον πεκύλιον, ἅπαν ὅπερ πρὸ τῆς ἀδιτίωνος 97 τοῦ κληρονόμου ἐπεκλήσατο, αὐτῷ δοθήσεται· διὰ ποῖον λογισμὸν, ἐροῦμεν· ἐπειδὴ τῷ τοιούτῳ λη-
γάτῳ ἡ ἡμέρα μὴ τὴν ἀδιτίωνα τῆς κληρο-
νόμου 98 προχωρεῖ· καί τοι εἰ a morte te-
statoris προεχώρει τὸ ληγάτον, ἤρμοζεν ἂν τῷ κληρονόμῳ· τῆς γοῦν ἀλλοιότητος τίς 489
ἡ αἰτία; οἶδας, ὅτι προχώρησίς P ἐστι τῶν μήπω κληθέντων ληγάτων ἡ εἰς κληρονόμους διαπομπή· οὕτως ὢν ὁ Στίχος τὸ λη-
γατευθὲν αὐτῷ πεκύλιον ἐπί τινα μετα-
φέρειν ἤμελλε πρὸ τῆς ἀδιτίωνος; ἐπὶ 99 κληρονόμους οὐκ ἠδύνατο· οἰκέτης γὰρ κληρονόμον q ἔχειν δ' δύναται· ἀλλὰ προσ-
ποιήσει τῷ δεσπότῃ· καὶ τίς τούτου δε-
σπότης πρὸ ἀδιτίωνος; εἰκότως ὢν ἀπρο-
χώρητον 1 μένει τὸ ληγάτον· μὴ δὲ τὴν ἀδι- 490
τίωνα ἐπειδὴ γέγονεν ἐλεύθερος, καὶ κληρο-
νόμον ἔχειν δύναται, εἰκότως καὶ προχώ-
ρησιν ἔχει τὸ ληγάτον· ἰδοὺ τοίνυν θέμα, ὃ κῆ τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν ἔχει σήμερον ab

chi ſervi mei peculium legavi. Poſt mortem meam, ante aditionem, dictus Stichus quædam adquiſivit: hæc igitur cujus erunt lucrum? utrum apud heredem manebunt, an dabuntur legatario? Et ait Julianus, ſi quidem ipſi Sticho, per teſtamentum manumiſſo, ſuum peculium ſit legatum, omne quod ante heredis aditionem adquiſivit, ipſi dabitur. Ob quam rationem, dicemus: quia hujus legati dies poſt heredis aditionem cedit; atqui ſi a morte teſtatoris cederet legatum, heredi competeteret. Quæ igitur varietatis ratio? ſcis ceſſionem eſſe legatorum nondum perceptorum ad heredes transmiſſionem: hic ergo Stichus legatum ſibi peculium ad quem transmiſſurus erat ante aditionem? Ad heredes non poterat; ſervus enim heredem habere nequit: ſed adquiret domino. Et quis ejus *eſt* dominus ante aditionem? Utique igitur ceſſionis expers manebit legatum. Poſt aditionem vero quia liber factus eſt, & heredem habere poteſt, recte & ceſſionem recipit legatum. En igitur caſum, qui ſecundum jus antiquum hodie ceſſionem ab adita hereditate

95. μένει F. 96. ἐλευθ. poſt διαθ. F. 97. προσεκτίσατο h. l. F. 98. προεχώρη F. 1. προεχώρη F. 2. 99. τὸν κληρονόμον F. 1. ut lect. 95.

mei peculium legavi. Fabrotus in utraque: *Sticho ſervo meo p. l.* haud dubie, quia in ſcriptis ſuis invenerat, quod & edidit, Στίχῳ &c. Hoc quoque retinuit Doujatius. Sed non poteſt probari ſcriptura librorum Fabroti, ut apparet ex iis, quæ ſubjiciuntur. Nam ſi conſtet Sticho legatum eſſe peculium, fruſtra & abſurde mox dicatur, diſtinguendum eſſe in hac ſpecie, utrum ipſi Sticho legatum ſit peculium ſuum, an extraneo alicui.

ED. LEID.

p. Adde 44. *Eclog.* 20. ποίαις ἡμέραις τὰ ληγάτα προχωρεῖ. D. GOTH.

q. Scholiaſt. ἐν τῷ γὰρ μεταξὺ ὁ κληρονόμος ἐδέσποζεν τοῦ δούλου, καὶ δῆλον ὡς ὁ δεσπότης ὢν πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, ἐκείνῳ προσποιήσειν ἤμελλεν: [interim enim heres dominus erat ſervi: certum autem eſt, id quod ſervus adquiſierit, ejus eſſe debere, qui dominus erat ante aditionem hereditatis. *ex Edit.* 2.] FABR.

r. Qua ratione utitur hic Cujac. in poſter.

FABR.

s. Re-

ab adita hereditate τὴν προχώρησιν· εἰκότως ἂν, ἐπειδὴ πρὸ τῆς προχωρήσεως ηὐξήθη τὸ λεγάτον, [2] πάντα καὶ τὰ προσληφθέντα ἐπὶ Στίχον τὸν λεγατάριον προσγίνεται·) Εἰ δὲ ἐξωτικῷ τινι τὸ Στίχου τοῦ οἰκέτου πεκούλιον ἐλεγάτευσα, [3] τὰ μὴ τὴν ἐμὴν τελευτὴν πρὸ ἀδιτίων προσπορισθέντα μένει τῷ κληρονόμῳ· τὸ γὰρ τοιοῦτον λεγάτον a morte teſtatoris [r] προχωρεῖ· ταῦτα δὲ λέγω, ὅτι τὰ κληθέντα μὴ τὴν ἐμὴν τελευτὴν οὐ δίδοται τῷ λεγαταρίῳ, εἰ μὴ ἄρα τὰ ἐπιγενόμενα ἐκ πρωτοτύπων πραγμάτων, ὄντων ἐν τῷ πεκουλίῳ, προσγέγονεν· οἷον, θεράπαινα ἦν ἐν τῷ πεκουλίῳ, καὶ τέτοκεν· ἀγρὸς, καὶ γεγόνασιν [4] ἐνταῦθα καρποί·

ditate recipit: merito ergo, quoniam legatum ante ceſſionem auctum fuit, omnia etiam ſuperadquiſita ad Stichum legatarium perveniunt.) Si autem extraneo cuidam Stichi ſervi peculium legavero, *quæ* poſt meam mortem ante aditionem adquiſita *fuere*, apud heredem manebunt: hujuſmodi enim legatum a morte teſtatoris cedit. Hæc autem dico, *quæ* adquiſita *ſunt* poſt meam mortem, non dari legatario, niſi forte *hæc* adquiſita ex rebus principalibus, quæ in peculio fuerunt, acceſſerint: veluti, ancilla erat in peculio, & peperit; ager, & inde fructus ſunt nati.

Ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι [5] ἐλευθερωμένῳ τοῦ οἰκέτου [s] ἐν διαθήκῃ οὐκ ἔπεται τὸ πεκούλιον· εἰ δὲ inter vivos [t] αὐτὸν ἐλευθερώσω, λήψεται τὸ πεκούλιον ὁ ἐλευθερωθεὶς, εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ἀφέλωμαι αὐτό· τοῦτο γὰρ Σεβῆρος καὶ Ἀντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι.

Scire autem debes, manumiſſum in teſtamento ſervum non ſequi peculium: ſi autem inter vivos eum manumiſero, manumiſſus peculium capiet, niſi forte id ſpecialiter ademero: hoc enim Divi Severus & Antoninus reſcripſerunt.

Ὁ δὲ ἐμὸς οἰκέτης ἔχει ἐν πεκουλίῳ οὐ μόνον, ὅσα κτᾶται ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ἀλλὰ καὶ ἐάν τι δαπανήσῃ [u] περὶ ἐμὲ τὸν δεσπότην, τοῦτο αὔξει τὸ πεκούλιον· οἷον εἶχέ τις χιλίων νομισμάτων πεκούλιον, ἐχρεώστουν δὲ αὐτῷ ἑκατὸν νομίσματα, ἅπερ ἔτυχε

Meus autem ſervus in peculio non tantum habet, quæcumque ex qualibet cauſa adquirit, ſed etiam ſi quid circa me dominum impenderit, hoc auget peculium. Veluti, habebat quis mille ſolidorum peculium, ſed debebam

2. Malim καὶ πάντα τὰ πρ. G. O. R. Statim ἐπὶ τὸν Στ. λεγ. F. 3. τὰ poſt τελευτὴν rejicit F. 4. ἐντεῦθεν F. 5. ἐλευθερωμένῳ τῷ οἰκέτῃ F.

s. Recte ſupplet, *in teſtamento.* FABR.

t. Vid. l. unicam. C. *de peculio ejus qui libertatem meruit.* D. GOTH.

Dubitationis tamen tollendæ cauſa manumiſſionem & peculii remiſſionem confirmat teſtamento ſuo Gregor. Nazian. τὰς οὖν οἰκέτας, ἃς ἠλευθέρωσα, &c. τούτες βέλομαι καὶ νῦν ἐπ' ἐλευθερίας μένειν, καὶ τὰ πεκούλια αὐτοῖς πάντα μένειν βεβαίως ἀνενόχλητα. Alii ſervis inter vivos manumiſſis peculium ſpecialiter concedebant. vetus libertatis inſtrumentum: *Per hunc manumiſſionis, aut ingenuitatis titulum, bene ſemper ingenuus, atque ſecurus exiſtat, ſuumque peculiare quod habet, aut quod adhuc adquiri poterit, faciat inde ſecundum canonicam libertatem quicquid voluerit.* ſed hæc eſt ſequioris ſæculi cautio. FABR. I.

u. l. 6. §. 4. verſ. *Cum* [*peculium ſervo legatur* D. *de*] *peculio legato.* D. GOTH.

ἔτυχε πρὸς ἐμὲ δαπανήσας· ἔσαι τὸ πεκούλιον χιλίων καὶ ἑκατὸν νομισμάτων· εἰ τοίνυν τὸν τοιοῦτον οἰκέτην ἐλευθερώσω ἐν διαθήκῃ, ληγατεύσω δὲ αὐτῷ τὸ πεκούλιον, ὅτι μὲ λαμβάνει τὰ χίλια νομίσματα, συνωμολόγηται· ἆρα δὲ καὶ τὰ ἑκατὸν, ἅπερ ἔτυχε πρὸς ἐμὲ δαπανήσας; οἱ αὐτοὶ βασιλεῖς ἀντέγραψαν, μὴ ἔχειν αὐτὸν ἐπὶ τούτοις ἀπαίτησιν· τὰ γὰρ ἐν προχείρῳ ὄντα καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔδοξα ληγατεύειν αὐτῷ, οὐ μὴν ἅπερ ἐδαπάνησε πρὸς τοὺς ἐμοὺς λογισμούς.

bam ei centum ſolidos, quos circa me impenderat: erit peculium mille & centum ſolidorum. Si igitur hunc ſervum in teſtamento manumiſero, & legavero ei peculium, in confeſſo quidem eſt capere eum mille ſolidos. Num igitur & centum, quæ circa me impenderat? iidem Imperatores reſcripſerunt, eum non habere horum petitionem: nam quæ in promtu ſunt & in parato, videor ei legaſſe, non item quæ circa rationes meas impendit.

Ἐὰν δὲ τὸν διοικητὴν [x] τῆς ἐμῆς οὐσίας ἐλευθερώσω ἐν διαθήκῃ ὑπὸ αἵρεσιν, τὴν ἐὰν πρόσχῃ λογισμοὺς τῆς [6] οἰκείας διοικήσεως, ληγατεύειν αὐτῷ δοκῶ τὸ πεκούλιον, καὶ λέγειν, (ὡς τοῖς αὐτοῖς ἤρεσε βασιλεῦσιν) ἐκ τοῦ δοκοῦντος [7] ληγατεύεσθαι αὐτῷ πεκουλίῳ δεῖν αὐτὸν τὰς λοιπάδας [y] καταβάλλειν· πόθεν γὰρ οἰκέτης ὤν, ἤμελλεν ἀποπληροῦν τὰ ἐποφειλόμενα, εἰ μὴ [z] ἐκ τοῦ πεκουλίου; ἐξ οὗ ἤμελλε καταβάλλειν, εἰ καὶ ζῶν ὁ δεσπότης ἀπῄτει αὐτὸν τὰ λοιπασθέντα.

494 Quod ſi diſpenſatorem bonorum meorum in teſtamento manumiſero ſub hac conditione, ſi adminiſtrationis ſuæ rationes reddiderit, peculium ei legare videor, & dicere, (ut iiſdem placuit Imperatoribus) oportere eum ex peculio, quod legatum ipſi videtur, reliqua inferre. Unde enim, quum ſervus ſit, debita exſoluturus erat, niſi ex peculio? ex quo, etiamſi vivens dominus reliqua ab eo exegiſſet, *ea* illaturus fuerat.

§. XXI. Οὐ μόνον σωματικὰ, ἀλλὰ καὶ ἀσώματα [a] πράγματα δυνάμεθα ληγατεύειν. Διὸ, ἐάν τις ἐποφείλει [8] μοι νο-

495 §. XXI. Non modo res corporales, ſed & incorporales legare poſſumus. Ideo ſi quis mihi centum debeat ſoli-

dos,

6. ἰδίας F. 7. αὐτῷ λεγ. F. 8. μοι de: Goth.

x. Διοικητὴς οὐσίας *diſpenſator*, qui & Gloſſis διοικητικὸς: ſic διοίκησις, *diſpenſatio*, *actus*. D. GOTH.

Diſpenſatorem ſervum eum noſtri dicunt, qui rationibus præeſt, cuique libera peculii adminiſtratio conceditur. Cui non abſimilis eſt, qui *Actor* ab ea, opinor, negotiorum procuratione adminiſtrationeque quam ſuſtinet, appellatur, quem Græci & πραγματευτὴν, l. 41. §. 4. D. *de Fideic. libert.* & διοικητὴν TH. §. pen. *de Iujur.* vocant.

ERISSON. I. *de Solut. & Liber.* pag. 119.

Actor & diſpenſator interdum diſtinguuntur, interdum conjunguntur. Vide de iis *Marc. donat.* ad Sueton. in Theſ. Crit. Grut. *Boxhorn.* ad Sueton. Galb. 12. *Cuperi* apotheoſ. Hom. *Fabretti* inſcript. *Reineſii* Epiſtt. *Ravardi* Var. V. 20. *Goldaſt.* ad Doſith. p. 868. *a Wower* ad Petron. p. 149. *Heineccii* Antiq. I. 23. §. ult. nec non *Lexica* & ſcriptores *de Servis.* TREKELL *ad Briſſon.*

Adde Valeſ. in Emendatt. L. 11. p. 73. & ibid. Burm. GAVEL.

y. Λοιπάδας vocat, quæ poſt λοιπασθέντα, id eſt, *reliqua*, *reliquationes*, quæ Gloſſis *reliquarium* & λοιπαδάριον quæ iiſdem ἔκθεσις λοιπάδων eſt, & iiſdem λοιπογραφία, *reliquatio*. D. GOTH.

z. Qua ratione quoque Cujac. hic utitur in poſt. N. FABR.

a. L. Cætera 41. D. *de legat.* 1. Paul. 3. ſent. 6. §. 10. 11. D. GOTH.

b. Hic enim extinguitur ipſa conſtantia debiti, ut eſt in l. 11. §. ſi rem de leg. 3. ἡ σύστασις τοῦ

νομίσματα ρ', δύναμαι τὴν κατὰ τούτου ἀγωγὴν ἑτέρῳ ληγατεύειν· ἀναλήζεται δὲ ὁ κληρονόμος ταύτην ἐγχωρεῖν τῷ ληγαταρίῳ· εἰ δὲ ἐπιζήσας τῇ διαθήκῃ ἀπαιτήσω τὸ χρέος, [b] ἀποσβέννυται τὸ ληγάτον· Ἰδοὺ τοίνυν, ἐνταῦθα ἀσώματόν ἐστι τὸ καλαλειφθέν· ἐληγατεύθη γὰρ ἀγωγή.

dos, possum hanc adversus illum actionem alteri legare: cogiturque heres eam legatario cedere. Si autem *ego* testamento supervivens debitum exegerim, exstinguitur legatum. En igitur, hic incorporale est relictum: legata enim est actio.

Ἐρώτα τὸ ληγάτον τὸ οὕτω καταλειφθὲν, Καταδικάζω σε ὦ κληρονόμε, τὴν τῆδε οἰκίαν ἀνανεῶσαι, ἤγουν Τίτιον ἐλευθερῶσαι τῶν χρεῶν, οἷς ἐνέχεται.

Valet legatum sic relictum: Damno te heres, illius domum renovare, aut Titium liberare debitis, quibus tenetur.

§. XXII. Γενικῶς τις ἐληγάτευσεν οἰκέτην ἢ ἕτερον 9 πρᾶγμα, εἰπών· Δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε [c] οἰκέτην, ἢ Δίδωμι καὶ ληγατεύω τῷδε ἵππον. Ζητοῦμεν, τίνι δίδοται ἡ ἐπιλογὴ, πότερον τῷ κληρονόμῳ, ὥστε καταβάλλειν ὃν βέλεται, ἢ τῷ ληγαταρίῳ, ὥστε λαβεῖν τὸν αὐτῷ ἀρέσκοντα; καὶ λέγομεν, τὸν ληγατάριον [d] ἔχειν τὴν ἐπιλογήν· εἰ μὴ ἰδικῶς τὸ ἐναντίον εἶπεν ὁ τεστάτωρ. 496

§. XXII. Generaliter quis legavit servum aliamve rem, dicens: DO AC LEGO HUIC SERVUM, aut DO AC LEGO ILLI EQUUM. Quærimus, utri detur electio, utrum heredi, ut tradat quem velit; an legatario, ut capiat quem ei placuerit? Et dicimus, legatarium habere electionem, nisi testator contrarium specialiter dixerit.

§. XXIII. Τὸ τῆς ὀπλίων 10 ἤγουν τῆς ἐπιλογῆς [e] ληγάτον, τουτέστιν ἔνθα ὁ τελευτήσας ἐκ τῶν ἰδίων οἰκετῶν, ἢ ἐκ τῆς ἰδίας ἐσθῆτος ἢ βιβλίων, τὸν ληγατάριον ἐκέλευσεν ἐπιλέξασθαι, αἵρεσιν [f] ἔχει ἐν ἑαυ- 497

§. XXIII. Optionis sive electionis legatum, id est ubi defunctus ex propriis servis, aut propria veste vel libris, legatarium jussit eligere, conditionem in se habet: unde, nisi legatarius

9. οἱονδήποτε ad: F.

10. ἤγ. τ. ἐπ. de: F.

τοῦ χρέους. *Constantia* autem, ut *exstantia* apud Vigilium martyrem. FABR. I.

c. Licet testator nec servos, nec equos habeat. Quid si domum, aut fundum legaverit, qui nec fundum, nec domum habebat? magis derisorium erit legatum, quam utile, l. 71. *de leg.* 1. l. 69. §. gener. D. *de jur. dot.* ad quam recte Græci notant, nullum esse legatum, aut stipulationem, quia nullos testator, aut promissor habuit fundos. FABR. I.

d. Imo heres electionem habet. l. 32. §. 1. l. 37. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

De hac quæstione Commentatores juris Justinianei consule. G. O. R.

e. Adde tit. *Digestorum de optione legata.* Adde 44. Eclog. 8. περὶ τῶν κατ' ἐπιλογὴν λεγατευομένων. D. GOTH.

f. Nolim addi *tacitam*, quod THi interpres addidit: ipsum enim per se optionis verbum condicionem facit, l. 13. illo loco *quasi pure legato*, *De opt. leg.* Alioquin aliud non fuisset olim receptum in legato generaliter relicto, l. *nec semel* §. ult. *Quando dies leg. ced.* l. 10. *de Opt. leg.* CUJAC. *ad Instit.*

Ex eo quod Justinianus legatum optionis olim habuisse in se conditionem dicit, τὸ *in se* satis innuit, conditionem illam fuisse tacitam, non expressam: & ita quod TH. αἵρεσιν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, interpres recte vertit, *habet tacitam conditionem*; quasi nihil aliud sit habere conditionem in se, quam habere

ἑαυτῷ· ὅθεν, εἰ μὴ ὁ ληγατάριος αὐτὸς [11] ἐπιλέξεται ζῶν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐπιλογῆς [12] ἐτελεύτησεν, ὁ λαμβάνει τὸ ληγάτον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κληρονόμον, διὰ τὸν κανόνα g τὸν λέγοντα, αἱρετικὸν ληγάτον, πρὸ τῆς ἐκδάσεως τῆς αἱρέσεως τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου, ἐπὶ [13] κληρονόμους οὐ μετέρχεται·

tarius ipse vivus elegerit, sed ante electionem obierit, legatum ad ejus heredem non transit, propter regulam dicentem, Legatum conditionale, mortuo legatario ante conditionis eventum, ad heredes non transit.

Ὀπλιῶν δέ ἐστι ἤτοι ἐπιλογή, ἡνίκα δ' οὕτως εἶπεν ὁ τεστάτωρ· Optato Titius [14] de familia mea servum unum. (ἤτοι ἐπιλεξάσθω ἐκ τῆς ἐμῆς φαμιλίας ἕνα δοῦλον·) Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· διάταξις h δὲ τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως [15] τοῦτο μετήγαγεν ἐπὶ τὸ κάλλιον· δέδωκε γὰρ παῤῥησίαν καὶ τῷ κληρονόμῳ τοῦ ληγαταρίου τὸν οἰκέτην ἐπιλέγεσθαι, [16] ὃν ὁ ληγατάριος οὐκ ἐπελέξατο θεῖον.

Optio autem sive electio est, quando testator sic dixit: OPTATO TITIUS DE FAMILIA MEA SERVUM UNUM. Sed hæc quidem olim: constitutio autem sanctissimi Imperatoris nostri hoc in melius transformavit; nam & heredi legatarii licentiam dedit servum eligendi, quem legatarius superstes non elegit.

[17] Ἐπιμελέστατον δὲ τοῦτο τραχλαίσας, καὶ κεῖνο τῇ οἰκείᾳ θεσπέθεικε διατάξει· ἐπειδὴ γὰρ τὸ παλαιὸν δύο τισὶν ἢ καὶ πλείοσιν ὀπλίων καταλειφθείσης, εἰ συνέβη μὴ ὁμονοεῖν αὐτοὺς περὶ τὴν ἐπιλογήν, ἀλλ' ὁ μὲν

Diligentissime autem illud tractans, & hoc suæ addidit constitutioni: quia enim olim duobus quibusdam aut etiam pluribus relicta optione, si eveniret ut circa electionem non consenti-

11. ἐπιλέξηται malim vel ἐπελέξατο. 12. τελευτήσῃ F. 13. κληρονόμων F. 14. *ex tota mea familia unum servum.* F. omissa Gr. interpr. 15. καὶ ad: F. cum Curt. & Instit. 16. οἷον F. 17. Ἐπιμελέστατα F.

bere tacitam conditionem. Expressa est illa conditio: *Titio unum ex servis; si optaverit, do lego.* Sed in legato hujusmodi, *Titius quem volet ex servis, optato, eligito*, inest non expressa, sed tacita conditio; ut Titius optare debeat, ac nisi optaverit, ei legatum non acquiratur, neque ad heredes transmittatur. Non movet, ut expressa conditio legato optionis inesse censeatur, quod legatum optionis pure relicto opponitur, *Etc. &c.*

MERILL. II. *Observat.* 8.

Ad verbum: *habet in se conditionem.* Curt. tamen addit, *tacitam.* Sic Th. infra *de bonor. poss.* §. 2. verba hæc Justin. *hoc in se habeat privilegium*, Græce ita extulit: ὥστε σιωπηρῶς αὐτὴν τὴν ἐμανκιπατίονα τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῇ. [Ulp. in l. 21. *de ju. dot.* *habere in se conditionem hanc.* Basil. σιωπηρὰν αἵρεσιν ἔχει: *tacitam habet conditionem.* ex Edit. 2.] Justinian. autem addidit in §. *est & aliud*, supra *de donat.* & Th. ibid. FABR.

Qui scripsisse THum dicunt, conditionem *tacitam* huic legato inesse, vapulant merito a Vinnio. deceperunt eos [etiam alios post Vinnium G. O. R.] versiones Latinæ: nam interpres Jac. Curtius inseruit τὸ *tacitam*, ex cujus versione vox illa migravit in alias. Cæterum disputatur, sitne tacita ea conditio, nec ne. Cum Cujac. dissidet hac de re Merillius. Utri adsentiamur, parvi referre arbitror, dum ne inficiemur, ex testamento ipso hanc conditionem venisse, & legatum propterea, ut Just. testatur, fecisse conditionale, quæ in cæteris conditionibus tacitis contra se habent, l. 99. D. *de Cond. & Dem.* Etc. VOORDA *Interpr.* 9.

g. Adde l. 19. D. *de optione.* l. 3. D. *quando dies legat.* D. GOTH.

h. L. ult. Cod. *comm. de legatis.* D. GOTH.

De h. l. ult. vide disputantes Vinnium in Comment. cum nota Heineccii, & Cl. Voorda l. c. G. O. R.

i. Quam-

μὴν Στίχον [18] ἐπιλέγεται, ὁ δὲ Πάμφιλον, κατὰ μέν τινας τῶν νομικῶν ἡσύχαζε τέως ἡ τοῦ ληγάτου ἀπαίτησις, ἕως οὗ ὡμονόησαν, κατὰ δέ τινας [19] ἀπεσβέννυτο τῇ διχονοίᾳ· ἐκέλευσεν οὖν τῇ αὐτῇ διατάξει, εἴτε ἑνὸς ληγαταρίου πολλοὶ ἦσαν κληρονόμοι, [20] εἴτε [i] περὶ τὴν ἐπιλογὴν οὐχ ὁμοφωνοῦσιν, ἤγουν πολλοὶ ληγατάριοι ὄντες οὐ τὸν αὐτὸν ἐπιλέγονται οἰκέτην, καὶ οὐχ ὁμοφωνοῦσι, μὴ ἀπόλλυσθαι τὸ ληγάτον, εἰ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν οὐκ ἐδόκει τοῦτο, ἀνταιτιουμένοις [k] τῷ καλῶς ἔχοντι· ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ὀπτίωνα ἤτοι ἐλεκτίωνα τύχῃ ἐπιτρέπειν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἀναμένειν κρίσιν· κλήρου δὲ [1] γε [21] ἤτοι λαχμοῦ γενομένου, ᾧ τοῦτο παρέσχεν ὁ κλῆρος, ἐκεῖνον ἔχειν τὴν ὀπτίωνα ἤτοι ἐλεκτίωνα, καὶ τοὺς ἄλλους συλληγαταρίους ἢ συγκληρονόμους ἕπεσθαι τούτῳ· [22] καὶ κεῖνον λαμβάνειν, ὃν ἐπελέξατο ὁ τῷ [23] κλήρῳ τιμηθείς.

tirent, ſed alius Stichum eligeret, alius Pamphilum, ſecundum nonnullos Juriſconſultorum interim legati petitio ceſſabat, donec conſenſiſſent; ſecundum alios autem diſſenſu *eorum* exſtinguebatur: juſſit in eadem conſtitutione, ſive unius legatarii multi ſint heredes, qui circa electionem non conſentiunt, ſive multi ſint legatarii, qui non eumdem eligunt ſervum, neque conſentiunt, legatum non perimi, licet prudentum plurimis hoc viſum non ſit, adverſantibus ei quod bene ſe habet, (*id eſt*, *æquitati*;) ſed hujuſmodi optionem ſive electionem fortunæ permittere, & inde judicium opperiri: ſorte enim ſive alea jacta, cui hoc ſors præbuerit, eum habere *juſſit* optionem ſive electionem, atque alios collegatarios vel coheredes ei obſequi, illumque *ſervum* capere, quem elegerit *is qui* ſorte honoratus *fuit*.

§. XXIV. Ἐκείνοις [24] δὲ ληγατεύειν δυνά-

§. XXIV. Iis autem ſolis legare poſſu-

18. ἐπελέγετο F. 19. δὲ h. l. F. 20. εἴτε ante F. 2. 21. ἤτοι λαχμῷ de: F. ante quem γε. legebatur. 22. κἀκεῖνο F. 2. male. 23. τῷ ad: F. 24. δὲ de: F. & μόνοις ante δυν. reponit.

i. Quamvis poſterior Fabroti editio ſæpius aut corruptior, aut ex conjecturis tantum pro lubitu emendata ſit, aliquando tamen rem acu tetigiſſe videtur, ita ut ei non parere non potuerim. Unde hoc loco ὅτε pro vulg. ἔτε recepimus, ſive ex MS. ſic recognoverit, ſive ex Curtii verſione, atque ipſis Inſtitutt. & l. ult. Cod. *Comm. de Legat.* G. O. R.

k. Juſtin. *contra benevolentiam*, id eſt, benignitatem, ut in l. 62. D. *de hered. inſt.* Gloſſæ Lat. Gr. *benivolentia*, καλοκαγαθία [*ſic*]. Lat. Gr. καλοκαγαθία, *benignitas*. FABR.

Optime: miror adeo, cur aut Curtianam metaphraſin *contra omnem rationem* in Edit. 1. retinuerit, aut in 2. parva mutatione dederit, *contra rationem*. Nec enim ratio hos JCtos fefellit, ſed ἀκρίβεια, *juris rigor*, cui hic opponitur τὸ καλῶς ἔχον, *jus æquius*, *benignius*, &c. G. O. R.

l. Sorti quæ committantur, dixi ad d. l. ult. *in prin.* D. GOTH.

Res dirimitur per incertum ſortis, l. ult. C. *comm. de leg.* Sic etiam alias res in ſortitum caſumque deducuntur, nov. Theod. *de bon. decur.* l. 14. D. *de judic.* & l. 5. D. *fam. erc.* l. 24. §. quid ergo *de fideic. libert.* quæ videtur optima ratio litium finiendarum, Quintil. 7. c. 5. Euſtathius ad Il. ά. ἐξ οὗ διδάσκει, δεῖν εἶναι δι' ἀταραξίαν, καὶ ὁμονοητικὴν εὔνοιαν, κλήρῳ γίνεσθαι τὰς διαιρέσεις, καὶ μηδένα τῆς εὐκληρίας, ἤτοι τῆς περὶ τὸν κλῆρον εὐτυχίας, φρονεῖν. Adde vet. Schol. ad Iliad. ά. FABR. I.

An legendum: μηδενὶ ... φθονεῖν? GAVEL.

δυνάμεθα μόνοις, μεθ' ὧν ἔχομεν [m] τεσταμέντω φακτίωνα.

§. XXV. Ἀνεκτοις [25] προσώποις [n] ὅτε ληγάτα ὅτε φιδεϊκομμίσσα καταλιμπάνειν ἔξεστι. Καὶ οὐ μόνον ἐπὶ παγανῶν τοῦτο κρατεῖ, ἀλλ' οὐδὲ στρατιώταις ἐπιτέτραπται, ὡς ἀντέγραψεν Ἀδριανὸς ὁ θειότατος.

poſſumus, cum quibus teſtamenti habemus factionem.

§. XXV. Incertis perſonis neque legata neque fideicommiſſa relinquere licet. Neque hoc ſolum in paganis obtinet, ſed nec militibus permiſſum eſt, uti Divus Adrianus reſcripſit.

Ἀνέκτον [o] δέ προσώπον ἐστιν, ὅπερ ἀ-502 δήλῳ κρίσει ὁ τεστάτωρ ἑαυτῷ ὑπέθετο, περὶ ὃ ἐρωτώμενος οὐδὲν σαφὲς εἰπεῖν δύναται· οἷον, ἐάν τις οὕτως [p] εἴπῃ· Ὅστις δήποτε τῷ ἐμῷ υἱῷ τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον κατεγγύησῃ, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόνδε τὸν ἀγρόν. Ἢ ὕστως, τοῖς πρώτοις μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτὴν χειροτονουμένοις ὑπάτοις δίδοτω ὁ ἐμὸς κληρονόμος [26] δέκα νομίσματα· ἀνέκτον καὶ ταῦθα τὸ πρόσωπον· ἄδηλον γάρ ἐστι, 503 τίς μέλλει τὴν ἰδίαν θυγατέρα δίδοναι πρὸς γάμον τῷ παιδὶ τοῦ τεστάτωρος, ἢ τίς μέλλει δεσιγνατεύεσθαι [27] ἤτοι ἀποδείκνυσθαι μετὰ τὴν διαθήκην ὕπατος· ἐρωτώμενος γὰρ ὁ τεστάτωρ περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἂν [28] εἴπῃ τι σαφές· καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ θέματα δύνατον ἐπινοῆσαι.

Incerta autem perſona eſt, quam incerto judicio teſtator ſibi propoſuit, de qua interrogatus nihil perſpicui dicere poteſt: veluti, ſi quis ita dixerit, Quicumque filio meo ſuam filiam nuptum deſponderit, ab herede meo illum agrum accipiat. Aut ſic: Primis poſt obitum meum deſignatis conſulibus, heres meus decem aureos dato: & hic incerta eſt perſona; incertum enim eſt, quis filiam ſuam teſtatoris filio nuptum daturus ſit, vel quis deſignandus ſive creandus ſit conſul poſt teſtamentum: namque teſtator de eo interrogatus nihil perſpicui dicere poſſit. Et alios autem multos caſus excogitare poſſumus.

Καὶ ἐλευθερία δὲ ἀνέκτῳ προσώπῳ κατα-

Sed & libertas incertæ perſonæ relicta

25. δὲ ad: F. 26. ρ' νομ. F. 27. ἤτ. ἀποδ. de: F. 28. εἴποι F.

m. Proinde ei qui in hoſtium eſt poteſtate, utiliter non legatur, ſi apud hoſtes deceſſit, l. *ſi ſerve* 101. in f. D. *de legat.* 1. adde quædam alia ex Ulpiano 24. §. 23. 24. D. GOTH.

n. Paul. 3. ſent. 6. §. 13. Ulp. 24. §. 18. l. cum poſt 69. §. 4. D. *de jure dotium.* D. GOTH. Collegia hereditates capere non poſſunt, quia incerta corpora ſunt, ſiquidem in confuſa multitudine certa non poſſit eſſe perſona, cum hoc conſtet etiam legibus definitum, ut ait vetus auctor: niſi ſpeciali privilegio ſubnixa ſint, l. 8. C. *de her. inſt.* erant quædam συνέδρια, ſeu collegia licita, quædam illicita. Chriſtianorum cœtus erant illiciti, Origenes contra Celſ. 1. Hodie collegio Chriſtianorum relinqui poteſt, l. 1. C. *de Sacr. Eccleſ.* Civitatibus quoque quaſi incertis perſonis ante conſtitutiones, & Senatusconſulta, legari non poterat, Ulp. tit. *de leg.* l. 122. *de legat.* 1. FABR. I.

o. Adde l. 39. in f. D. *de verb. ſignific.* D. GOTH.

p. Aliud eſt, ſi corpori vel collegio leget. hoc enim caſu, licet incertæ nobis ſint perſonæ corporis aut collegii, certum tamen eſt nobis ipſum vel corpus vel collegium, adde l. 1. §. *ſi autem* 15. D. *ad Trebellianum* §. 4. ſup. *de hered. inſtit.* quod in legatis corpori aut collegio pauperum obtinere æquiſſimum eſt. l. 24. C. *de Epiſcopali audientia.* Adde l. 1. C. *de Sacroſ. Eccleſiis.* D. GOTH.

q. Vid.

ταλιμπανομένη ἄχρηστός ἐστιν· ἤρεσε γὰρ ὀνομαστὶ ἢ τοὺς οἰκέτας ἐν διαθήκῃ ἐλευθεροῦσθαι.

licta inutilis est: placuit enim servos nominatim in testamento manumitti.

Ὑπὸ δὲ [29] κέρταν δεμονστρατίωνα, ἐν-504 κέρτῳ προσώπῳ ἰσχυρῶς λεγατεύομαι· οἷον ἐὰν εἴπω, Ἐκ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν, ἐάν τις τὴν ἐμὴν θυγατέρα λάβῃ πρὸς γάμον, λαμβανέτω παρὰ τοῦ ἐμοῦ κληρονόμου τόδε τὸ πρᾶγμα· ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν πρόσωπον ἄδηλον, ἡ δὲ δεμονστρατίων, τουτέστιν ἡ ὁμάς, δήλη· εἶπον γὰρ τῶν νῦν ὄντων μοι συγγενῶν· οὕτω δὲ ὁ ἀριθμὸς δῆλός ἐστιν.

Sub certa autem demonstratione incertæ personæ valide lego. Veluti si dixero: Ex cognatis qui nunc mihi sunt, si quis filiam meam in matrimonium accipiat, ab herede meo illam rem accipito. Heic enim persona quidem est incerta, sed demonstratio, id est universitas, certa: dixi enim, ex cognatis qui mihi nunc sunt; hic autem numerus certus est.

Ἀνεκέρτῳ προσώπῳ κατέλιπον λεγάτον,505 δηλονότι ἀνυπόστατον τὸ καταλειφθέν· εἰ δὲ καὶ πλάνην [r] ὁ κληρονόμος τοῦτο [30] κατέβαλεν, οὐ δυνήσεται ἐπανελθεῖν· τοῦτο γὰρ ταῖς θείαις διατάξεσι περιέχεται.

Incertæ personæ legatum reliqui, patet subsistere non posse, *quod* relictum *est*: si autem per errorem heres hoc solvit, repetere non poterit: nam hoc sacris continetur constitutionibus.

§. XXVI. Ὁ ἀλλότριος ποστοῦμος ἔοικε τοῖς ἀνεκέρτοις [s] προσώποις· διὸ ἀχρήστως [31] αὐτοῖς λεγατεύομεν· ἔστι δὲ ἀλλότριος ποστοῦμος ἐκεῖνος, ὃς τεχθεὶς [t] οὐκ οὐ γίνεται κληρονόμος· διὸ ὁ ἐκ τοῦ ἐμαγκιπάτου μου παιδὸς συλληφθεὶς καὶ τεχθεὶς ἔγγονος, ἐξτράνεος ἔσται μοι ποστοῦμος.

§. XXVI. Postumus alienus similis est personis incertis: ideo inutiliter iis legamus. Alienus vero postumus est ille, qui natus non fit suus heres: ergo nepos ex filio meo emancipato conceptus ac natus, extraneus mihi postumus erit.

§. XXVII. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πάντα506 κατὰ τὸ παλαιόν· διάταξις [u] δὲ τῶν ἡμετέρων

§. XXVII. Sed omnia hæc secundum *jus* antiquum. Constitutio autem

29. *certam demonstrationem* F. & mox λεγατεύομαι. 30. καταβάλῃ F. 31. αὐτῷ F. cum Curtio. Mox habet ὁ ἀλλότρ.

q. Vid. Paul. 4. Sent. ult. §. 1. l. 24. D. *de manumiss. testamento.* Ulp. 1. §. ult. D. GOTH.

r. Vide §. ult. in fin. inf. *de obligat. quæ ex quasi contractu.* D. GOTH.

s. Ad h. l. vid. Alph. a Caranza *de Partu* cap. 2. §. 1. n. 99. & n. 274. MEERM.

t. Lege apud Justinianum: *Qui natus inter suos heredes testatori futurus non est*, ut ex hoc loco constat, & infra *de bonor. poss.* in princ. FABR.

u. Hæc constitutio fuit in vet. Codice Justiniani, eaque constitutum verisimile est tantum fuisse, ut incertæ personæ & alieno posthumo legari posset. D. GOTH.

Scholiastes: κεῖται ἡ διάταξις β. σ. τῶ κωδ. Τιτ. μή. ά. ἔστα. Hæc constitutio periit. FABR.

In priori ergo Codice fuerit oportet ea Constitutio: nunc certe in posteriori non reperitur: etsi Th. Scholiastes eam testetur positam fuisse L. VI. T. 8. [lege T. 48.] h. e. *de Incert. personis*, & quidem primam ejus tituli fuisse. DOUJ.

Unde Contius eam & ex Instit. & ex Photio ac Balsamone dicto loco in Codice hodierno supplevit. G. O. R.

τέρᾳ βασιλέως, ἐν τῷ [32] αὐτῆ κώδικι κειμένη, ἅπαν τοῦτο τὸ [33] τῶν ἀγνώστων προσώπων διώρθωσεν, οὐ μόνον ἐν κληρονομίαις, ἀλλὰ καὶ ἐν λεγάτοις, καὶ ἐν φιδεικομμίσσοις· σαφέστατα δὲ ἡ εἰρημένη διάταξις ἀναγνωσθεῖσα δείκνυσιν ἑαυτήν. Ἐπίτροπος [x] δὲ ἀγνώστου δίδοσθαι ἀφ' ἧς προείρηται οὐ δυνήσεται διατάξεως· ὀφείλει γὰρ εἶναι πρόδηλος· δεῖ γὰρ τὸν διατιθέμενον σαφῶς τοῖς οἰκείοις παισὶ καταλιμπάνειν ἐπίτροπον· Ἄχρηστος τοίνυν ἔσται ἡ δόσις τοῦ ἐπιτρόπου, ἐὰν ὁ τεστάτωρ εἴπῃ, Ἔστω ἐπίτροπος τῷ ἐμῷ παιδὸς ὁ πρῶτος ἐλθὼν ἐπὶ τὴν ἐμὴν κηδείαν.

tem Imperatoris noſtri, in ipſius Codice poſita, omne hoc de incertis *perſonis* mirabiliter correxit, non modo in hereditatibus, ſed in legatis quoque & in fideicommiſſis: clariſſime autem dicta conſtitutio, ſi legatur, ſe ipſa oſtendit. Sed tutor incertus neque ex prædicta conſtitutione dari poterit; debet enim manifeſtus eſſe: namque oportet teſtatorem ſuis liberis tutorem perſpicue relinquere. Inutilis igitur erit tutoris datio, ſi teſtator dixerit: Filii mei tutor eſto, qui primus venerit ad meas exſequias.

§. XXVIII. Ὁ ἀλλότριος [y] ποστοῦμος κληρονόμος γράφεσθαι ἠδύνατο καὶ πάλαι, καὶ νῦν ἀκωλύτως γραφήσεται· εἰ μὴ ἄρα συμβῇ αὐτὸν ἐκείνης ἐν γαστρὶ τῆς γυναικὸς εἶναι, ἣν ἐννόμως [z] γαμετὴν ἔχειν οὐ δύναμαι.

§. XXVIII. Alienus poſtumus heres ſcribi poterat & olim, & nunc ſine impedimento ſcribetur: niſi forte in ejus mulieris utero ſit, quam legitime uxorem habere non poſſum.

§. XXIX. §. XXIX.

32. αὐτῷ ante F. 33. τῶν de: F.

x. L. 20. & 30. D. *de teſtam. tut.* D. GOTH.

y. Hunc locum Alciatus addita negatione legit 1. Paradox. [Parerg. MEERM.] 9. quo nomine reprehenſus à Roberto 1 *receptæ lectionis* 3. Poſthumus igitur inſtitui poteſt alienus, ut hic. Sic ejus qui in utero eſt ſervus recte inſtituitur §. 2. ſup. *de hered inſtituend.* D. GOTH.

De jure ſcil. prætorio. ERNST.

Alieno quidem poſtumo legari anteà non poterat, §. 26. *ſuprà*, prætorio tamen jure heres inſtitui antea quoque poterat, §. 1. infra *de bon. poſſ.* nec igitur recte faciunt, qui apud Th. legunt, οὐ ἀλλότριον. FABR.

Ejus tamen inſtitutionem non valuiſſe, docet Imp. pr. *de B. P.* quin ei nec olim legari potuiſſe, Imp. aſſeruit in §. 26. h. t De jure prætorio quidem inſtitutus alienus poſthumus bonorum poſſeſſor efficiebatur juxta pr. cit. Sed de hoc caſu vix accipi verba poſſunt, quæ jus antiquius ſupponunt. Robertus L. 1. *Recept. Lect.* c. 3. caſum ſupponit, quo quis alienum poſthumum teſtamento adoptavit inſtituitque. Verum hic divinatorius eſt, quin quod ita non *alienus*, ſed *ſuus* inſtitutus ſit. Alii textum mutant, & *poſthumum non alienum* legend. eſſe aſſerunt. Sed huic mutationi reſiſtunt antiquiſſimi Codices, & THi paraphraſis. Non reſpuenda videtur Lælii Taurelli ad l. *Gallus & L. Vellej.* ſententia, putantis LL. XII Tabb. tam latiſſimam poteſtatem diſponendi tributam fuiſſe, ut quoſcunque poſthumos inſtituere permiſſum fuerit: eam autem demum coangustatam interpretatione prudentum, l. 120. *de V. S.* ut in aliis quoquo caſibus factum; vid. §. 5. *de Exher. lib.* Eam libertatem reſtituit Imp. in pr. Inſt. *de B. P.* BÖHMER *ad Inſtit.*

z. Schol. λέγει δὲ ἀφ' ἧς τὰς ἐξ ἀθεμιτογαμίας ὄντας. Juſtin. *quæ jure noſtro uxor eſſe non poteſt*, id eſt, cum qua nemo connubium habet. FABR.

a. Id authori Eclogæ (de quo infr.) πατρωνυμία. D. GOTH.

b. Non me latet inferius *de Legatis* Thum alia de hac re [id eſt, de variis Romanorum nominibus] tradere: ſed ille ſuo tempori inſervivit: nec Romani uſus ſatis peritus fuit, qui & ipſe ſæpe variatus fuit: ut nihil eſt in rebus humanis ſtabile: in nominibus certe magna omnibus ſeculis fuit licentia, atque etiam hodie perdurat. VIGLIUS *de Exhered. liber.* p. 85.

Hoc totum falſum & commentitium videtur. *Nomen* enim Romanis familiam gentemque ſignificabat,

§. XXIX. Πρὸς δήλωσιν τῶν ὑποκειμένων προσώπων πολλὰς ἐπενόησαν οἱ παλαιοὶ προσηγορίας. Ἐστι γὰρ 34 nomen, τουτέστι τὸ κύριον ὄνομα, οἷον Τίτιος. Cognomen, [a] τὸ ἐπώνυμον, ὅπερ 35 ἀπὸ ψόγου ἢ ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται. ἀπὸ ψόγου μέν, οἷον Superbus 36 ἤγουν ὑπερήφανος. ἐξ ἐπαίνου δέ, οἷον Pius ἤτοι εὐσεβής. Ἐστὶ καὶ prænomen, [b] τουτέστιν ὁ χρηματισμός. οὗτος δὲ λαμβάνεται ἢ ἀπὸ προγόνων, ἢ ἀπὸ εὐεργετῶν. Ἀπὸ προγόνων μέν, οἷον ἐάν τις καλέσῃ [c] Αἰακίδην τὸν Ἀχιλλέα. ἀπὸ εὐεργετῶν, ὥσπερ ὁρῶμεν τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐπαρχιῶν προτάττοντας τῆς ἰδίας προσηγορίας τὰ ὀνόματα ἐκείνων, δι' ὧν γεγόνασιν, οἷον [d] Στρατήγιον ἢ Κωνσταντῖνον. Εἰ τοίνυν λεγατεύων [e] τις ἐπλανήθη περὶ τὸ ὄνομα τοῦ λεγαταρίου, καὶ δέον εἰπεῖν Τίτιον, εἶπε Σείον, καὶ ἐπλανήθη περὶ τὸ nomen· ἢ 37 περὶ

508 §. XXIX. Ad demonstrationem personarum propositarum multas commenti sunt prisci adpellationes. Est enim NOMEN, id est nomen præcipuum, veluti Titius. COGNOMEN, singulare & proprium, quod a vituperio aut ab laude sumitur: a vituperio, veluti Superbus; ab laude, veluti Pius. Est & PRÆNOMEN, id est gentile: hoc autem adsumitur vel a majoribus, vel a benefactoribus. A majoribus, veluti si quis Achillem nominet Æaciden: a benefactoribus, quemadmodum videmus provinciarum præsides propriæ adpellationi præponere eorum nomina, per quos facti sunt *præsides:* veluti Strategium aut Constantinum. Si quis igitur legator circa nomen legatarii erravit, & quum oporteret dicere Titium, dixit Sejum, atque

509

34. νόμος & dein κογνόμος & προαινόμος, item Σεπέρβιος & πίος ante F. & hic & paulo post. 35. ἢ ad: F. 36. ἤγ. ὑπ. & mox ἤτ. εὐσ. de: F. 37. περὶ de: F.

cabat, ut Tullius, ut Pomponius, ut Julius. *Prænomen*, quod ei nomini præponitur, ut Marcus, Titus, Cajus. *Cognomen*, quod nomini postponitur, ut Cicero, Atticus, Cæsar. Tametsi ab hac consuetudine posteriorum ætatum ratio paululum deflexit. HOTOM. *in Lugd.*

Ex hoc interim loco discimus, κύριον ὄνομα hoc est nomen, ἐπώνυμον id est cognomen, χρηματισμὸν hoc est prænomen, veteribus fuisse. Author Eclogæ & ibidem Scholiastes lib. 35. tit. 2. §. 3. quatuor hæc recensent: κύριον ὄνομα id est nomen, χρηματισμὸν id est prænomen, (πατρωνυμίαν id est cognomen,) κατὰ προσηγορίαν id est agnomen. His adde, quæ scripsi ad l. 4. C. *de testam.* D. GOTH.

Prænomen quid sit, TH. noster, Latine haud feliciter doctus, plane non intellexit. Est autem prænomen, quod nomen præcedit, ut certa demonstratione in magna familia inter se liberi discernantur. De nomine & cognomine adeundus est Anton. August. L. III. *Emend.* 8. ERNST.

Th. non agnoscit vocem, *agnomine* apud Justin. quæ tamen in quibusdam editionibus exstat. [de agnomine vid. Mar. Victorin. exposit. in I. Rhet. Cic. de nomine, prænomine, cognomine vid. librum singularem lectionum nostrarum. *ex Edit.* I.] [De nomine, prænomine, cognomine dico in Comment. in Institut. *ex Edit.* 2.] FABR.

Plura qui volet, adeat *Alciatum* IV. Dispunct. I. *Ant. Augustinum* T. IV. Thes. Roman. pag. 1520. sq. *Fer. Adduensem* ib. T. II. p. 594. sq. *Baronem* in Comment. p. 266. *Vinnium* in Comment. cum not. *Heineccii: Wesselingium* II. Observ. c. 21. & *Ottonem* in Comment. præter Antiquarios, & Gloss. TH. MYL. MEERM. & G. O. R.

c. MS. αἰακὸν. Æacides, ab avo Æaco. Virgil. Æneid. 6. v. 58. Juven. Sat. 8. v. 270. FABR. II.

d. Eadem ratione Prætores Constantinopoli Flavialis, Constantinianus, Theodosius, Arcadius, ut notavi ad l. 2. C. *de officio Prætoris* D. GOTH. Vid. l. 25. C. Theod. *de Prætorib.* GEN. ED.

e. Error nominis non nocet, non modo si, *ut fieri ab ægrotantibus moris est, nomen pro nomine testator commutet*, ut ait Martianus Capella 3. sed etsi à sano & in bona valetudine posito in nomine erratum sit. FABR. I.

ϱὶ τὸ cognomen, δέον γὰρ εἰπεῖν Superbus, εἶπε Pius· ἢ περὶ τὸν χρηματισμὸν, δέον γὰ εἰπεῖν Στρατήγιος, εἶπε Πρῖμος· ζητοῦμεν, εἰ τὸ λιγάτον ἐστὶν ἄχρηστον; καὶ λέγομεν, εἰ ὁμολόγηται, περὶ τίνος ἐνεθυμήθη, οὐδὲν ἧττον ἔρρωται f τὸ λιγάτον. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ κληρονόμων φυλάττεται· εἰ γὰ γράφων τινὰ κληρονόμον πλανηθῶ περὶ ἕν τι τῶν εἰρημένων, ἡ ἔνστασις οὐτεῦθεν οὐκ ἀκυροῦται· καὶ εἰκότως· τὰ γὰ ὀνόματα δηλώσεως ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων ἐπινενόηται· εἰ δὲ δυνατὸν ἐξ ἑτέρου οἱουδήποτε τρόπου τὸ προκείμενον καταληφθῆναι πρόσωπον, οὐδεμία ἔσται διαφορὰ οὐδὲ βλάβη ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄνομα πλάνης.

atque erravit circa nomen: aut circa cognomen; quum enim dicere oporteret Superbus, dixit Pius: aut circa prænomen; quum enim dicere oporteret Strategius, dixit Primus: quærimus an legatum ſit inutile? Et dicimus, ſi conſtet de quo cogitaverit, nihilominus valet legatum. Idem & in heredibus ſervatur: nam ſi quem heredem ſcribens erravero circa unum aliquod dictorum *nominum*, non infirmatur inde inſtitutio. Et merito: nomina enim propter deſignationem hominum inventa ſunt: ſi autem ex alio qualicumque modo perſona propoſita deprehendi poſſit, nullum erit diſcrimen neque damnum ex errore in nomine.

§. XXX. Εοικε τούτῳ τῷ λόγῳ ἐκεῖνος ὁ κανὼν ὁ λέγων, falſa demonſtratio g legatum non [38] perimit, τουτέστι ψευδὴς δήλωσις λιγάτον οὐκ ἀκυροῖ· ὀφείλεις γὰ εἰδέναι, ὅτι παρέπεται τοῖς λιγάτοις πότε μὲ δεμονστρατιὼν, πότε δὲ καῦσα· δεμονστρατιὼν δέ ἐστι δήλωσις πράγματος, ὃ λιγατεύεται· οἷον, ἐλιγάτευσέ τις,

§. XXX. Huic rationi convenit illa regula dictitans: FALSA DEMONSTRATIO LEGATUM NON PERIMIT. Scire enim debes, legatis accedere interdum demonſtrationem, interdum cauſam. DEMONSTRATIO autem eſt rei quæ legatur deſignatio: veluti, legavit quis ita dicens: Stichum

38. *peremit* F. omittens Gr. interpr.

f. Nil intereſt, quibus quidque nominibus appelletur, dum res ipſa manifeſta ſit. Ambigui ratio hæc eſſe poterat, quia nomen perſonam demonſtrat, ut ait alicubi Auguſtinus: & quorſum nomina, niſi ut demonſtrarent voluntatem dicentis, ut eſt in l. 7. §. 1. D. *de ſupell. leg.* error tamen in nomine, præn. aut cogn. legatum non vitiat, cum de perſona conſtat, l. 4. C. *de teſt.* & multo minus error in ſyllaba, l. 54. D. *de manum. teſt.* nomina enim ſignificandorum quidem hominum gratia reperta ſunt, ſive ut eſt in l. 10. C. *de inſ. manum.* ad recognoſcendos ſingulos nomina comparata ſunt publico conſenſu: ὡσὰν τὴν ἀφάνειαν τῶν ὄντων τὰ ὀνόματα τίθεται, Hermes, nomina ſunt rerum ſymbola, Ariſtot. περὶ ἑρμ. c. 2. σύμβολα τῶν ἐν τῇ ψυχῇ νοήσεων, Ierocl. ad aur. C. Pyth. ὧν ἕνεκα τὰ ὀνόματα πάντες τίθενται, Lyſ. Or. 9. Sed ſi alio quolibet modo intelligantur, nil intereſt. FABR. I.

g. L. falſa 33. D. *de condit. & demonſtrat.* Ulp. 24. §. 19. D. GOTH.

h. Οἰκογενὴς verna, domi natus, vernaculus. dixi §. 4. ſup. *de jure perſonarum.* D. GOTH.

Gloſſ. vet. οἰκογενὴς, verna vernus, vernaculus, domi natus [Dio Chryſoſt. Orat. 15. *ex Edit.* I.] FABR.

i. Adde Ulpianum 24 §. 19. l. 72. §. *falſam cauſam* 6. D. *de condit. & demonſt.* D. GOTH.

Diſcrimen falſæ cauſæ & demonſtrationis parum expendiſſe videtur hic TH. qui omittit hæc verba *Longe magis*, & ſimpliciter confert falſam cauſam cum falſa demonſtratione. Sane in tit. Cod. *de falſa*

τις, ὕτως εἰπών· Στίχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην 512 τὸν οἰκογενῆ h ληγατεύω Τιτίῳ· χρήσιμον τὸ ληγάτον, 39 καὶ εἰ ὁ Στίχος οὐκ ἦν οἰκογενὴς, ἀλλ' ἐξ ἀγορασίας αὐτὸν 40 ἔσχον· ἢ καὶ οὕτως εἶπον· Στίχον τὸν οἰκέτην, ὃν ἀπὸ Σείου ἠγόρασα, ληγατεύω Τιτίῳ, ἔτυχον δὲ αὐτὸν ἀγοράσας ἀπὸ Πρίμου· χρήσιμον καὶ ὕτως τὸ ληγάτον, διὰ τὸν εἰρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, falsa demonstratio legatum non 41 perimit.

chum servum meum domi natum lego Titio: utile *est* legatum, etsi Stichus domi *meæ* natus non est, sed ex emtione eum habui. Vel etiam sic dixi: Stichum servum, quem de Sejo emi, lego Titio; hunc autem mercatus fui de Primo: & sic legatum *est* utile, propter dictam regulam dicentem, Falsa demonstratio legatum non perimit.

§. XXXI. Καὶ πλαστὴ i δὲ αἰτία ἐσ- 513 κειμένη τῷ ληγάτῳ, οὐκ ἀκυροῖ τὸ ληγάτον. Causa δέ ἐστι δήλωσις τῆς αἰτίας, δι' ἣν ληγατεύεται. οἷον, ἐληγάτευσέ τις οὕτως· Δίδωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ Στίχον τὸν 42 ἐμὸν οἰκέτην, ἐπειδὴ ἀπόντος μου τὰ ἐμὰ διώκησε πράγματα· ἢ ὕτως· Οἰκέτην ληγατεύω Τιτίῳ, ἐπειδὴ διὰ τῆς αὐτοῦ k προστασίας κεφαλικοῦ ἐγκλήματος ἠλευθερώθην· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γε οὐ 514 διώκησε τὰ ἐμὰ πράγματα Τίτιος, οὐδὲ διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας κεφαλικοῦ ἠλευθερώθην κινδύνου, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, falsa causa legatum non 41 perimit. Εἰ μέν τοι αἱρετικῶς τὴν αἰτίαν ἐξεφώνησα, εὑρέθη δὲ ψευδὴς

§. XXXI. Sed & ficta causa legato adjecta, non infirmat legatum. CAUSA autem est, significatio rationis propter quam legatur. Veluti, legavit quis ita: Do ac lego Titio Stichum servum meum, quoniam absente me mea administravit negotia. Aut sic: Servum lego Titio, quoniam per ejus patrocinium capitis crimine liberatus fui. Licet enim maxime Titius negotia mea haud administrarit, neque per ejus patrocinium capitali discrimine liberatus sim, validum *est* legatum propter regulam dicentem: Falsa causa legatum non perimit. Si tamen conditionaliter causam

39. εἰ μὴ F. 40. ἔσχεν-εἶπεν-ἔτυχεν F. 2. nec mutavit tamen versionem. 41. *peremit* F. 42. ἐμὸν de: F.

falsa causa adjecta legato simul etiam agitur de falsa demonstratione. BALDUIN. *in Comment.*

Justinianus ait, id quod de falsa demonstratione dixit, *longe magis* obtinere in falsa causa, post Caj. in l. 17. §. 1. D. *de condit. & dem.* quia causa sive ratio legandi non cohæret legato, l. *cum tale*, §. *falsam* eod. id est, constat legatum, quod venit ex munificentia testatoris, etiam citra rationem adjectam legato, falsa igitur causa non nocet, quia vera quoque necessaria non est: & longe itaque minus falsa causa legato nocet, quam falsa demonstratio, ex qua de voluntate defuncti quæri atque ambigi potest. FABR. I.

[Falsa causa legatario non nocet: puta quod negotia mea adjuta ab eo dixi: licet non sit factum, quia donare volui. At si conditionaliter concepta sit causa, non aliter utile legatum erit, quam si factum sit. Cæterum *ex Edit.* 1.] ex Theophilo constat apud Justinianum legendum esse: *si negotia mea curavit.* FABR.

Sic ex libris antiquis Æm. Ferrettus apud Messaggium & Cujac. jam emendarunt, quibus adcedit MS. Gottorpiensis &c. G. O. R.

k. Προστασια *patrocinium.* Id autem potentioribus tribui solet 7. Eclog. 9. περὶ τῶν προστευγόντων εἰς προστασίαν τινῶν δυνατῶν. adde 2. Harmenop. 9. §. 5. à patronis autem separo συνηγορίαν seu advocationem, quæ advocatis tribuitur. 8. Eclog. 1. ex lib. 21. tit. 1. c. 36. D. GOTH.

δῆς ἡ αἰτία, λήψεται οὐδὲν ὁ λεγατάριος· εἶπον γὰρ οὕτως, Λεγατεύω Τιτίῳ 43 τὸν ἀγρὸν, εἴγε διώκησε τὰ ἐμὰ πράγματα. εἰ μὲν γὰρ διώκησε, λήψεται ὡς τῆς αἱρέσεως ἐξελθούσης· εἰ δὲ μὴ διώκησεν, ὡς τῆς αἱρέσεως ἀσθενούσης, τούτῳ τῷ τρόπῳ οὐδεμία ἀγωγὴ τῷ λεγαταρίῳ δοθήσεται.

sam enuntiavi, causa vero falsa invenitur, legatarius nihil accipiet. Dixi enim sic: Titio lego agrum, si quidem mea administravit negotia. Nam si administravit, accipiet tamquam conditione eventum sortita: sin autem non administravit, tamquam conditione deficiente, hoc modo nulla legatario dabitur actio.

§. XXXII. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἐπειδὰν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον πέσῃ τὰ δίκαια τοῦ ἀνάγοντος καὶ τοῦ ἀναγομένου, ἡ γινομένη κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον κονφυσίων, τουτέστι σύγχυσις, ἀποβέννυσι τὴν δίκην· οὐδεὶς γὰρ καθ' ἑαυτοῦ δύναται κινεῖν δικαστήριον· κἀκεῖνο δὲ πάλιν ὀφείλεις εἰδέναι, τὸ πρὸ ὀλίγων kk εἰρημένον, ὅτι καταφορὰ τοῖς λεγάτοις ἐστὶ, τοῖς μὲν πούροις ἡ τοῦ τεστάτορος τελευτὴ, τοῖς δὲ αἱρετικοῖς ἡ τῆς αἱρέσεως ἔκβασις· ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· τελευτῶν τις ἀνεστήσατό με κληρονόμον, εἶτα Στίχῳ τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ λεγάτον κατέλιπε παρ' ἐμοῦ· ζητοῦμεν, εἰ ὀρθῶς κατελείφθη τὸ λεγάτον, ἐπειδὴ 44 εἰς ἓν πρόσωπον συντρέχει τὰ δίκαια τοῦ ἀνάγοντος καὶ τοῦ ἀναγομένου; ἐγὼ γάρ εἰμι ῥέος, οἷα κληρονόμος ὤν, ἐγὼ 45 πάλιν ἄκτωρ, οἷα δεσπότης ὤν· ἐπειδὴ ἓν εἰς ἐμὲ συνέδραμε τὸ δίκαιον τοῦ ἀναγομένου καὶ τοῦ ἀνάγοντος, συγχέεται ἡ δίκη.

§. XXXII. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: Quando in unam atque eamdem personam jura actoris & rei incidunt, facta hoc modo confusio actionem extinguit: nemo enim adversus se judicium movere potest. Et illud rursus scire debes, *quod* paullo ante dictum *est*, delationem *in* legatis quidem puris esse testatoris mortem, *in* conditionalibus autem conditionis eventum. Postquam tibi hæc sunt præcognita, vide reliquum argumentum. Moriens aliquis heredem me instituit; postea Sticho servo meo legatum a me reliquit. Quærimus, an legatum recte sit relictum, quoniam in unam personam jura actoris & rei concurrunt: ego enim reus sum qua heres; ego rursum actor qua dominus. Quoniam igitur in me jus rei atque actoris concurrit, confunditur actio.

Ἀλλὰ τινὲς λέγουσι l τῶν νομικῶν, ὅτι δεῖ προσέχειν τῇ καταφορᾷ, τουτέστιν, ὅτε

Sed prudentium quidam dicunt, spectandam esse delationem, id est, quum

43. τόνδε ad: F. 44. εἰς τὸ αὐτὸ πρ. F. 45. πάλιν de: F. 2. Mox ἄκτωρ εἰμὶ, οἷα δεσπότης ζων τῷ λεγαταρίῳ. dedit F.

kk. Sup. cap. 485—486.

l. Proculeiani, an Sabiniani? FABR. I.

m. Eodem verbo utitur Aristoteles 5. Eth. Nicom. c. 6. V. infra *de inutil. stip.* §. 4. Manumissione vel emancipatione duæ personæ constituuntur, l. 10. D. *de opt. leg.* FABR.

n. Nemo simul heres & legatarius esse potest. l. 12. l. 18. l. 116. D. *de legat.* 1. D. GOTH. Hoc cum grano salis, quod ajunt, accipiendum. Minus obscure & verius dixisset Goth, sic: *Nemo simul*

ὅτε 46 ἁρμόζει ἡ τοῦ ληγάτου ἀγωγή· καὶ εἰ μὴ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀλλήλων m κεχώρισται τὰ πρόσωπα τοῦ κληρονόμου n καὶ τὸ ληγαταρίου, (εἰκὸς γὰρ ἐπιζήσαντος τῷ 47 Δαθεμένου, Στίχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην ἠλευθέρωσα ἢ ἐξεποίησα) ἐπειδὴ 48 διακρίνεται τὰ πρόσωπα, ἔρρωται 49 τοῦτο· εἰ δὲ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς τελευτῆς τοῦ τε- 518 σάτωρος εὑρέθην 50 ἐγὼ ὑπεξούσιον ἔχων τὸν οἰκέτην τὸν καὶ ληγατάριον, 51 ἀπέσβεσται τὸ ληγάτον διὰ τὸν εἰρημένον λόγον. Ταῦτα, ἐν ᾧ πέρως κατελείφθη· εἰ δὲ αἱρετικῶς, σκοποῦμεν οὐκ ἔτι τὴν τελευτὴν τοῦ Δαθεμένου, ἀλλὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· καὶ εἰ μὲν 52 ἐξιοῦσα ἡ αἵρεσις εὕρε τὸν Στίχον ἢ ἐλεύθερον, ἢ ἑτέρου ὄντα οἰκέτην, ἰσχυρὸν τὸ ληγάτον· εἰ δὲ ταύτης ΩΔαγενομένης ἐμοὶ ὑπεξούσιος εὑρέθη, τὸ ληγάτον ἀνυπόστατον· ταῦτα μέν τινες· τὸ δὲ κρατῆσαν ἕτως ἔχει.

quum legati actio competit: &, si quidem eo tempore inter se sunt distinctæ personæ heredis ac legatarii, (forte enim vivo testatore Stichum servum meum manumisi vel alienavi) quoniam personæ sunt discretæ, valet illud: sin autem mortis testatoris tempore invenior ego servum eumdemque legatarium in potestate habens, exstinctum est legatum propter dictam rationem. Hæc, si pure relictum est: sed si conditionaliter, non jam spectamus testatoris mortem, sed conditionis eventum. Et, si quidem exsistens conditio Stichum vel liberum invenit, vel alius servum, validum *est* legatum: si vero illa adveniente in mea invenitur potestate, invalidum *est* legatum. Hæc quidem nonnulli: quod autem obtinuit, sic *se* habet.

Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν αἱρετικῶν ὁ ἀληθές ἐστι τὸ 519 53 ΩΘκείμενον, ὅτι δεῖ σκοπεῖν τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως· ἐπὶ δὲ τῶν πούρων ἅμα τῇ γραφῇ τὸ ληγάτον ἄχρηστόν ἐστι, διὰ τὸν Κάτωνα ΩΘ P κανόνα τὸν λέγοντα· πάντα τὰ ληγάτα, ὅσα ἤμελλεν ἄχρηστα εἶναι, εἴγε ΩΔαχρῆμα μετὰ τὴν ποίησιν τῆς Δαθήκης ἐτελεύτησεν ὁ τεστάτωρ. ταῦτα μὴ διὰ τοῦτο 54 ἐπιβεβαιοῦσθαι, ἐπειδὴ συνέβη πολὺν αὐτὸν ἐπιβιῶναι χρόνον τῇ ποιήσει τῆς Δαθήκης, ὥστε χώραν γενέσθαι τῷ 520 κληρονόμῳ Στίχον τὸν ἴδιον οἰκέτην ἢ ἐκποιῆ-

Namque in conditionalibus verum est quod proposuimus, spectandum esse conditionis eventum: ast in puris simul cum scriptura legatum est inutile, propter regulam Catonis dicentem: Omnia legata, quæ inutilia erant futura, si confestim post testamenti confectionem testator obiisset, ea haud ideo confirmari, quod ei contigerit longum tempus supervivere testamenti confectioni, ita ut occasio data sit heredi Stichum servum suum vel

46. ᾧ ad: F. 47. εἰς ἐμὲ ad: F. 48. Δακέκεινται F. 49. τὸ ληγάτον. F. 50. ἐγὼ de: F. 51. ἀπεσβεσθήσεται F. 2. Voluit λόσβ. 52. ἐξελθοῦσα F. 53. εἰρημένον F. 1. ΩΘεις. F. 2. 54. βεβ. F.

simul heres & legatarius a se esse potest. G. O. R. O. L. 86. D. *de condic. & demonst.* D. GOTH. Quia Catonis definitio ad conditionalia legata non pertinet, l. 41. §. 1. *de leg.* I. FABR. I.

p. Catonis regula. V. tit. *Digestorum de regula Catoniana.* Dicuntur & Catonis sententiæ, l. 86. D. *de optione.* D. GOTH.

ποιῆσαι ἢ ἐλευθερῶσαι· εἰ γὰρ ἅμα τῷ 55 ποιῆσαι τὴν διαθήκην ὁ τεστάτωρ ἐτελεύτησεν, ἤμελλεν ὁ οἰκέτης ὑπεξούσιος εὑρίσκεσθαι τῷ κληρονόμῳ.

§. XXXIII. Τί δὲ ὅτι ἐκ τῶν ἐναντίων τελευτῶν τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην q διεστήσατο κληρονόμον, λῃγάτον δέ μοι κατέλιπεν ἀπ' αὐτοῦ; ἐνταῦθα δίχα πάσης ἀμφιβολίας ἰσχύει τὸ καταλειφθέν· καὶ γὰ εἰ 56 μὴ 521 τὴν ποίησιν τῆς διαθήκης ὁ τεστάτωρ εὐθέως ἐτελεύτησεν, οὐκ ἤμελλε τὸ δι' τῷ κληρονόμῳ ἢ τοῦ λῃγάτου διέχωρειν ἡμέρα· ἄνω μὲ γὰ, ἔνθα κληρονόμος ἦν 57 ὁ δεσπότης, λῃγατάριος δὲ ὁ οἰκέτης, κατενεχθὲν τὸ λῃγάτον ἐπὶ τὸν οἰκέτην εὐθέως διεσεπορίσθη τῷ δεσπότῃ· ἐπὶ δὲ τούτου τοῦ θέματος ὁ δυνατὸν εἰπεῖν, ὅτι τὸ λῃγάτον 58 κατενεχθὲν ἐπὶ τὸν δεσπότην προσεπορίσθη τῷ οἰκέτῃ τῷ γραφέντι κληρονόμῳ· ἐνταῦθα γὰ ἡ κληρονομία κεχώρισται 522 τοῦ λῃγάτου, καὶ δύναται ἕτερος διὰ τούτου τοῦ Στίχου κληρονόμος γίνεσθαι· εἰ γὰ, πρὶν κελεύσω 59 ἀδιτεῦσαι καὶ προσπορῖσαι μοι τὴν κληρονομίαν, εἰς τὴν ἑτέρου 60 μετέλθῃ ὑπεξουσιότητα, τῷ χώρῳ δεσπότῃ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν· εἰ δὲ ἠλευθερώθη, αὐτὸς ἀδιτεύων ἑαυτῷ προσπορίζει τὴν κληρονομίαν· καὶ ἐν τούτοις τοῖς θέμασι χρήσιμον ἔσαι τὸ λῃγάτον· διακέκριται γὰρ 523 τὸ πρόσωπον τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ λῃγατάριος· δυνήσομαι γὰρ κατὰ τοῦ ἐλευθερωθέντος

vel alienare vel liberare: nam si teſtator ſimul ac teſtamentum fecit, mortuus fuiſſet, futurum erat ut ſervus in heredis poteſtate inveniretur.

§. XXXIII. Quid autem, quum e contrario moriens quis meum ſervum inſtituit heredem, & legatum mihi ab illo reliquit? Hic citra omnem controverſiam valet *quod* relictum *eſt*. Nam & ſi poſt teſtamenti confectionem teſtator ſtatim obiiſſet, non ceſſurus erat apud heredem legati dies: ſupra enim, ubi dominus erat heres, ſervus autem legatarius, legatum in ſervum delatum ſtatim adquirebatur domino: ſed in hac ſpecie dici nequit, legatum in dominum delatum adquiſitum eſſe ſervo, ſcripto heredi: hic enim hereditas a legato ſeparata eſt, atque alius per hunc Stichum heres poteſt fieri. Si enim, antequam adire hereditatemque mihi adquirere juſſero, in alterius poteſtatem tranſierit, novo domino hereditatem adquirit: ſin vero manumiſſus ſit, ipſe adiens ſibi hereditatem adquirit: & in his caſibus utile erit legatum; diſcreta eſt enim perſona heredis & legatarii: namque potero adverſus manumiſſum & adeuntem, aut adverſus novum dominum,

55. πληρῶσαι τ. δ. ἐτελεύτησεν ὁ διαθέμενος F. 56. ᾗ ad: F. 57. ὁ de: F. 58. καθενεχθὲν ante F. 2. 59. αὐτῷ ad: F. 60. μετενεχθῇ F.

q. Adde ſpeciem l. 25. D. *de legat.* 1. quæ eſt de filio herede inſtituto, & patre legatario: cum hæc pertineat ad ſervum heredem inſtitutum [&] dominum legatarium factum. D. GOTH.
Vel filium in poteſtate, l. 25. D. *de leg.* 1. FABR. I.

r. Adde Paul. 3. ſent. 6. §. 3. Ulp. 24. §. 15. l. 1. in fin. D. *de vulgari*: l. ult. D. *de jure codicillorum*. D. GOTH.

Ambroſ. 2. de Abrah. *Teſtamenta hominum prius heredem ferre, poſtea legatum exprimere.* FABR. I.

s. Quam ſtulte igitur tradunt aliqui in arte, quam Notariatus vocant: pro ordine ſervandum eſſe, ut prius legata dentur, deinde ad extremum hæres ſcribatur. J. CURT.

t. Ordo ſcripturæ non ſemper ſervandus l. 6. D. *de ſolutionibus*. D. GOTH.
Schol. τουτέστι τοῦτο τὸ διάταγμα, τὸ περὶ τῆς οὐσίας

στεως

θέντος καὶ ἀδιτεύσαντος, ἢ κατὰ τὸ καμὲ δεσπότε, κινῶν ἀπαιτεῖν τὸ ληγάτον· εἰ δὲ ἔτι μένων ἐν τῇ ἐμῇ ὑπεξουσιότητι τῇ ἐμῇ κελεύσει ἀδιτεύσῃ, ἐξασθενεῖ τὸ ληγάτον· εὑρίσκομαι γὰρ ἐγὼ καὶ ληγατάριος ἀπὸ τῆς γραφῆς, καὶ κληρονόμος ἀπὸ τὸ προσποριστε.

minum agens, legatum petere: ſin autem manens adhuc in poteſtate mea juſſu meo adierit, evaneſcit legatum; ego enim & legatarius ex ſcriptura, & heres ex adquiſitione invenior.

§. XXXIV. Ante heredis [r] inſti- 524 tutionem, [61] ἤτοι πρὸ τῆς ἐνστάσεως κληρονόμε, ἀχρήστως ληγατεύομεν· [62] καὶ εἰκότως [s], ἐπειδὴ αἱ διαθῆκαι τὴν ἰσχὺν λαμβάνουσιν ἐκ τῆς ἐνστάσεως τ κληρονόμων· διὸ κεφαλὴ ὥσπερ καὶ θεμέλιος τῆς πάσης διαθήκης εἶναι νοεῖται τὸ κληρονόμε ἡ ἔνστασις· ὥστε οὖν τὸ καταλιμπανόμενον πρὸ τῆς ἐνστάσεως τὸ κληρονόμου, ἐκτὸς εἶναι δοκεῖ τῆς διαθήκης [63] τούτῳ τῷ λόγῳ οὐδὲ ἐλευθερία πρὸ ἐνστάσεως δίδοσθαι δύναται.

§. XXXIV. Ante heredis inſtitutionem inutiliter legamus: & merito, quia teſtamenta vim capiunt ex heredum inſtitutione. Ideo tamquam caput ac fundamentum totius teſtamenti heredis inſtitutio eſſe intelligitur. Itaque quod ante heredis inſtitutionem relinquitur, extra teſtamentum eſſe videtur. Eadem ratione neque libertas ante inſtitutionem dari poteſt.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπον ἐνόμισεν [64] εἶναι ὁ 525 θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν μὲν τάξιν ἡμᾶς διαφυλάττειν τῆς ἐν [65] τῇ διαθήκῃ γραφῆς, ὅπερ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐψέγετο [t] τ ἀρχαίων, καταφρονεῖν δὲ τῆς τ τελευτώντων βουλήσεως, τέθεικε [u] διάταξιν, δι' ἧς καὶ τὸ παρὸν ἐλάττωμα διώρθωσεν, ὥστε ἐξεῖναι καὶ ante heredis inſtitutionem, καὶ inter medias heredum inſtitutiones, ληγάτον καὶ πολλῷ πλέον ἐλευθερίαν, καταλιμπάνειν, ἥτις ἐλευθερία [x] πλείστης

Sed quoniam abſurdum eſſe putavit ſanctiſſimus Imperator noſter, nos ordinem quidem ſcripturæ in teſtamento ſervare, quod & ab ipſis reprehenſum eſt antiquis, morientium autem voluntatem negligere, fecit conſtitutionem, per quam præſens quoque vitium correxit, ut liceat & ante heredis inſtitutionem, & inter medias heredum inſtitutiones, legatum multoque magis libertatem relinquere, quæ

61. Gr. interpr. de: F. 62. καὶ de: F. 63. τῷ αὐτῷ λ. F. 64. εἶναι de: F. 65. τῇ de: F.

σεως τὸ κληρονόμε λεγάτον καταλιμπάνειν, fort. legend. μὴ καταλ. Juſtinian. ait generaliter, veteres prudentes defuncti magis voluntatem ſpectaſſe, quam ordinem ſcripturæ. FABR.

u. L. 25. [ſic] Cod. *de teſtament.* D. GOTH.

An ea ſit *L. Ambiguitates* 24. *Cod. de Teſtam.* dubitari poteſt. Hæc enim ea improbat, quæ vitio teſtamentarii ſeu tabellionis, non quæ ex teſtatoris mente ſic ſcripta ſunt. DOUJ.

x. Schol. ἥτις ἐλευθερία καὶ πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ κληρονόμου ἐδίδοτο πάλαι, ᾗ νυνὶ δὲ ἐκ τῆς βασιλικῆς διατάξεως δίδοται καὶ πρὸς μίμησιν ταύτης καὶ τὰ λεγάτα πρὸ τῆς ἐνστάσεως τὸ κληρονόμε δίδοσθαι ἐπανόρθωσεν [ſic]. lege: οὐκ ἐδ. παλ. νυνὶ δὲ, &c. Libertas enim ante heredis inſtitutionem teſtamento dari non poterat, excepto teſtamento militis, Ulp. tit. 1. §. [20.] *poſt mortem.* Hodie etiam in pagani teſtamento ante heredis inſtitutionem relinqui poteſt. FABR.

στης ἠξιώθη σπουδῆς. Καὶ ante heredis μὲν 526 quæ libertas ſummo dignata fuit ſtudio. Et ante heredis quidem inſtitutionem [66], οἷον ἐὰν εἴπω ἀρχόμενος τῆς διαθήκης οὕτως, Ληγατεύω τῷδε ἑκατὸν νομίσματα· ἢ, Ἔστω ὁ δεῖνα ἐλεύθερος· καὶ μετὰ ταῦτα ἐπαγάγω, Ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος. Inter medias heredum [y] inſtitutiones ἐστὶν, ἡνίκα εἴπω· Ἔστω μοι [67] ὁ δεῖνα κληρονόμος εἰς ἓξ ὐγκίας, ληγατεύω τῷδε [68] καὶ τῷδε ἑκατὸν νομίσματα· εἶτα, Ἔστω ἐλεύθερος ὁ Στίχος ὁ οἰκέτης· ἐπαγάγω δὲ μετὰ ταῦτα, καὶ τὸν δεύτερον κληρονόμον [69] εἰς τὸ ἕτερον ἑξαύγκιον. ſex uncias, Lego illi & illi centum ſolidos; aut, Stichus ſervus liber eſto; & poſtea ſubjungo: & alterum heredem in alterum ſemiſſem.

§. XXXV. Poſt mortem [z] heredis, 527 ἢ poſt mortem legatarii, ἀχρήστως καταλιμπάνεται τὸ ληγάτον· οἷον, ἐάν τις εἴπῃ, Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ [70] κληρονόμου ληγατεύω τῷδε ἑκατὸν νομίσματα· τέως μὲν γὰρ, ἐν ὅσῳ περίεστιν ὁ κληρονόμος, οὐκ ἀπαιτεῖται τὸ ληγάτον· μετὰ [71] δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, οὐδὲ ὁ κληρονόμος [72] ἀπαιτηθήσεται, διὰ τὸν κανόνα [a] τὸν λέγοντα, ἀγωγὴ [73] ἡ καθ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, κατὰ τῶν ἡμετέρων οὐ διαβαίνει κληρονόμων. Τὸ 528 αὐτὸ καὶ ἐπὶ [74] ληγαταρίου· ἐὰν γὰρ εἴπω, Ληγατεύω Πρίμῳ νομίσματα ἑκατὸν, μεθὸ τελευτήσει, ἀνυπόστατον τὸ ληγάτον· οὔτε γὰρ αὐτὸς δύναται ἀπαιτεῖν διὰ τὰ ῥήματα τοῦ τεστάτωρος, οὔτε ὁ αὐτοῦ κληρονόμος διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, ἀγωγὴ [73] ἡ ἀφ' ἡμῶν μὴ ἀρξαμένη, ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους οὐ διαβαίνει κληρονόμους. §. XXXV. Poſt mortem heredis vel poſt mortem legatarii legatum inutiliter relinquitur. Veluti, ſi quis dicat: Poſt mortem heredis lego illi centum ſolidos. Utique enim, quamdiu heres ſupereſt, legatum haud petitur: poſt ejus autem mortem neque ab herede exigetur, propter regulam dicentem, Actio adverſum nos non cœpta adverſus heredes noſtros non tranſit. Idem quoque *eſt* in legatario. Si enim dixero: Primo lego centum ſolidos, poſtquam obierit, conſiſtere nequit legatum. Nec enim ipſe petere poteſt propter verba teſtatoris; neque heres ejus propter regulam dicentem, Actio a nobis non cœpta ad heredes noſtros non tranſit.

Καὶ Item

66. ἐστὶν ad: F. 67. Πρίμου pro μοι δεῖνα F. 68. καὶ τῷδε de: F. 69. καὶ εἴπω· Ἔστω Σεκοῦνδος κληρονόμος ad: F. 70. ἐμοῦ ad: F. 71. δὲ de: F. 2. 72. αὐτοῦ ad: F. 73. ἡ de: F. 74. λεγαταρίων F.

y. Adde Paul. 3. ſent. 6. §. 2. in fin. D. GOTH.

z. Paul. 3. ſent. 6. §. 5. Ulp. 24. §. 16. D. GOTH.

a. L. 8. C. Theod. *de div. reſcr.* l. 36. §. 1. D. *ad leg. Falc.* [hanc ſuſtulit Juſtin. in l. un. C. *ut act. ab hered. & contr. hered. inc.* Edit. 1.] FABR.

b. Adde Paul. 4. ſent. 1. §. 11. in f. Ulp. 24. §. 16. *de legato in tempus mortis legatarii & heredis* v. Paul. 3. ſent. 6. §. 6. D. GOTH.

c. Vid. l. unicam Cod. ut actiones ab heredibus & contra heredes incipiant. l. 11. C. *de contrah. ſtipulatione.* D. GOTH.

d. Schol. τὸ χῆμα τοῦτο φιδεϊκομμίσσου τάξιν ἔχει μᾶλλον, ἤπερ λεγάτου. FABR.

e. Ulp. 24. §. 17. adde l. 1. & 2. D. *de his quæ*

Καὶ τὸ pridie [b] quam heres [75] aut legatarius morietur, τουτέστι ληγάτον τὸ πρὸ ἡμέρας τῆς τοῦ κληρονόμου ἢ τῆς τοῦ ληγαταρίου τελευτῆς, [76] ἄχρηστόν ἐστιν· οἷον ἐὰν εἴπω, Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ μέλλειν τελευταῖν τὸν ἐμὸν κληρονόμον, ἢ τοῦ μέλλειν τελευταῖν [77] Τίτιον, ληγατεύω Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα· ἄδηλον γὰρ [78] ἡ ἡμέρα ἡ πρὸ μιᾶς τῆς τελευτῆς· μετὰ γὰρ τὴν τελευτὴν τότε εἰς τὸ παρελθὸν ἀνατρέχοντες λέγομεν, ὅτι ἡ χθὲς ἡμέρα πρὸ μιᾶς ἦν τῆς τελευτῆς· καὶ ἐπειδὴ ἐκ τελευτῆς καταλαμβάνεται, πάλιν εἰς τὸ poſt mortem ἐμπίπτει.

529 Item legatum Pridie quam heres aut legatarius morietur, inutile eſt. Veluti, ſi dicam: Pridie quam moriturus eſt heres meus, aut quam moriturus eſt Titius, centum ſolidos Titio lego. Incertus enim *eſt* dies pridianus ante mortem: nam poſt mortem tunc ad præteritum recurrentes dicimus, heſternus dies fuit pridie mortem: & quia ex morte cognoſcitur, rurſus in *legatum* poſt mortem incidit.

Αλλὰ καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ἠξίωσεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς [c] διορθώσεως, τὸ ἰσχυρὸν παρέχων τοῖς οὕτω καταλιμπανομένοις, πρὸς μίμησιν τῶν φιδεϊκομμίσσων· τὰ γὰρ οὕτω καταλιμπανόμενα φιδεϊκόμμισσα ἐδέχοντο οἱ παλαιοὶ, διαβάλλοντες τὰ ληγάτα· ὥστε οὐδεμία [79] ἐν τούτοις διαφορὰ ληγάτων [d] καὶ φιδεϊκομμίσσων ἐστὶν ἔρρωται γὰρ ἀμφότερα.

530 Sed etiam hæc eâdem emendatione dignatus eſt ſanctiſſimus Imperator noſter, robur præbens his ita relictis, ad ſimilitudinem fideicommiſſorum. Namque fideicommiſſa ſic relicta veteres recipiebant, damnantes legata. Itaque nulla in his differentia eſt legatorum & fideicommiſſorum: utraque enim valent.

§. XXXVI. Καὶ τὸ pœnæ [e] nomine καταλιμπανόμενον ληγάτον, ἢ ἀδεμπλευόμενον [80] ἢ ἄγουν ἀφαιρούμενον, ἢ τρανσλατευόμενον ἢ μεταφερόμενον, ἀνυπόστατόν ἐστι. Pœnæ [81] nomine ληγατεύεσθαι δοκεῖ, ὅπερ τιμωρίας [f] χάριν καταλιμπάνεται τοῦ κληρονόμου, ὅπως μᾶλλον [82] ποιήσῃ

531 §. XXXVI. Etiam legatum pœnæ nomine relictum aut ademtum aut tranſlatum conſiſtere nequit. POENÆ NOMINE legari videtur, quod puniendi heredis cauſa relinquitur, quo magis quid faciat aut non faciat. Quum enim multi morientes quædam fieri ju-

75. ἢ *quam leg.* F. qui mox Gr. interp. omittit. 76. λεγάτου ad: F. 77. τὸν ad: F. 78. ἦν ad: F. 79. λοιπὸν ad: F. 80. ἤγ. ἀφ. & mox ἢ μετ. de: F. 81. δὲ ad: F. 82. τι ποι. F.

quæ pœna cauſa relinquuntur: & C. *de his quæ pœna nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur vel relinquuntur.* Uti differat à conditione, vide l. 2. D. *de his quæ pœna nomine.* D. GOTH.

[Pœnæ nomine nec utiliter dari legatum, nec adimi, nec transferri poterat ex conſtitutione Antonini Pii Julius Capitol. in Anton. „Primus con„ſtituit ne pœnæ cauſa legatum relictum maneret". Legatum enim in heredis voluntate poni non poteſt, ut hîc ait Th. *ex Edit.* 1.] l. 43. §. legatum, D. *de leg.* 1. [vel quod magis eſt, quia legata relinqui debent propter benevolentiam & propenſam erga legatarium voluntatem, non ob heredis coercitionem. Sed hodie legatum ejuſmodi utile eſt. *Edit.* 1.] FABR.

f. Vocabulum τιμωρίας THo uſurpatum, rem quodammodo intricavit: neque enim pertinet hic ad uſum artis, ſed ad locutiones populares & criminales.

σή τι, ἢ μὴ ποιήσῃ· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ τελευτῶντες προσέταξαν γίνεσθαί τινα παρὰ τῶν κληρονόμων, καὶ [83] βίαν αὐτοῖς ὑπέγραφον τρόπον τινὰ, καθ' ὃν ἔδει αὐτοὺς πολιτεύεσθαι, εἶτα οἱ κληρονόμοι τῶν τοιούτων κατεφρόνουν βουλήσεων ἀζημίως· διὰ [532] τοῦτο ἑωρακότες οἱ ἄνθρωποι [84] καταφρονούμενα τὰ παρ' αὐτῶν προστατόμενα, λοιπὸν ἐπενόησαν χρηματικὴν ποινὴν, [85] δι' ἧς ἠναγκάζετο ὁ κληρονόμος πρᾶξαί τι καὶ πρὸς σκοπόν. Καὶ εἴπωμεν [86] ὡς ἐπὶ θέματος τὸ pœnæ nomine [87] ληγάτον· οἷον· Ἔστω μοι ὁ δεῖνα κληρονόμος, δότω δὲ [88] τὴν οἰκείαν θυγατέρα τοῦδε γάμου Τιτίῳ, ἢ καὶ ἐκ τοὐναντίου, Μὴ δότω· εἰ δὲ τῇ [89] ἐμῇ γνώμῃ ἐναντιωθῇ, δότω Σείῳ δέκα νομίσματα· ἢ καὶ ἔτως, Ὁ ἐμὸς κληρονόμος, ἐὰν τὸν ἐμὸν οἰκέτην Στίχον ἐκποιήσῃ, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, Μὴ [533] ἐκποιήσῃ, Τιτίῳ δέκα νομίσματα δότω· οὐκ

juberent ab heredibus, atque iis per vim modum quemdam præſcriberent, ſecundum quem eos *vivere* & agere oporteret, & poſtea heredes impune has voluntates negligerent: ideo homines videntes juſſa ſua negligi, deinceps invenerunt pœnam pecuniariam, per quam heres cogebatur facere quid, etiam adverſus *animi* propoſitum. Atqui dicamus exempli ergo legatum pœnæ nomine. Veluti, Ille mihi heres eſto, ſed filiam ſuam in matrimonium dato Titio, aut ex contrario, Ne dato: Quod ſi meæ voluntati adverſetur, Sejo decem ſolidos dato. Vel etiam ſic: Heres meus, ſi ſervum meum Stichum alienaverit, aut ex contrario, Non alienaverit, Titio decem ſolidos dato: non valet legatum ob duas rationes. Primo quidem, quia

83. βίαιον F. Ego legerem vel καὶ κατὰ βίαν, vel καὶ βίου. G. O. R. 84. κατ. τὰ π. αὐ. προστ. de: F. 2. *vid. Not.* g. 85. ἧς δεῖ F. 2. 86. ὡς de: F. 87. Hinc ſcribere incipiunt πένα νόμισμα Baſ. & Par. πένε νόμ. Lovan. πένεμ ν. Lugd. & Goth. Nos cum Fabr. Latine, ut omnes ſupra, maluimus. 88. τὴν de: F. 89. ἐμῇ de: F. Mox δότω edidit.

minales. . . . Rectius TH. ipſe [*cap. ſq.*] vocat χρηματικὴν ποινὴν, quæ cogit heredem aliquid facere καὶ πρὸς σκοπὸν, Jac. Curtius, *vel contra animum ſuum*. Potius ad mentem teſtatoris referas; heres cogitur facere, etſi ad ſcopum intentionemque teſtatoris non collineet vel penetret, ſed inde aberret. Ποινὴν habent etiam veteres gloſſæ Juris: atque iterum Th. τὸ πένεμ νόμισμα ληγάτον: ſic enim plane diſtinguitur vocabulum artis ab uſu vulgi.

WAECHTLER. *in Opuſc. p.* 755—756.

Neque hæc, neque quæ deinceps apud Waechtlerum ſequuntur, quæque ad Opuſc. Bynkershoekii *de Legatis pœna nomine* in Actis Lipſ. aliquando ſcripſit, me ſatis capere fateor. Adde finem notæ ſeq. & notæ *k*. G. O. R.

g. Sequentem periodum totam Fabr. in 1. edidit, ut nos cum Viglio & ceteris. Verſionem tamen Curtianam, quæ vix a noſtra diſcrepat, hoc modo interpolavit: *Ideo id videntes homines deinceps pecuniariam quandam pœnam excogitaverunt, cujus metu heres facere quidquam cogeretur vel contra animum ſuum.* Hinc in Edit. 2. edidit, ut variantes 84. & 85. indicant: Latine autem, *Quod cum animadverterent homines, pecuniariam pœnam excogitaverunt, cujus metu heres facere quidquam cogeretur præter animi ſui ſententiam.* At enim cur tam varie? Nonne hujus varietatis rationem aperire debuiſſet? Jam ego poſteriorem quidem lect. ἧς δεῖ non damno, ſed auctoritatem deſidero: priorem autem non intelligo, niſi emendare voluerit Διὸ [id eſt διὰ ὃ, *propter quod*] τοῦτο ἑωρ. &c. Aſt verba πρὸς τὸν σκοπὸν & Fabr. in 1. cum Curtio, & aliis verbis in 2. & ego aliis rurſus in mea verſione, in eamdem tamen quiſque ſententiam, rectius reddidiſſe creduim, quam Waechtlerus volebat, qui mihi ænigmata loqui videtur. G. O. R.

h. Quin & tertia ejuſdem juris ratio dari poteſt, quod ſcil. per ejuſmodi legata infringebatur libertas faciendi, quod jure cuique facere licet, & licere debet; quod & ipſum jus civile improbat, l. 71. §. 2. *de Condit. & dem.* atque hanc quoque rationem videtur ſignificare TH us, cum ait hoc genus

οὐκ ἔρρωται τὸ ληγάτον διὰ δύο λογισμούς· πρῶτον h μέ, ὅτι μισεῖ ὁ νόμος τὸ ληγάτον τὸ ἐν 90 τῇ γνώμῃ ἀποκείμενον τοῦ κληρονόμου· ἐνταῦθα δὲ ἐν αὐτῷ ἐστιν ἐποφλῆσαι, καὶ μὴ ἐποφλῆσαι· εἰ μὲν γὰρ *90 πληρώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ τελευτήσαντος εἰρημένα, οὐδὲν καταβάλλει· εἰ δὲ ἐναντιωθῇ, ἔνοχος τῷ ληγαταρίῳ γενήσεται 91 Ἔπειτα δεῖ ληγάτα εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ τῇ πρὸς τὸν ληγατάριον καταλιμπάνειν, οὐ μίσει τοῦ κληρονόμου.

quia Lex odit legatum in arbitrio heredis positum; hic autem penes ipsum est debere & non debere: nam si impleverit a testatore dicta, nihil solvit: sin adversetur, obligatus erit legatario. Deinde legata *ex* benevolentia & amore erga legatarium relinquenda sunt, non *ex* odio heredis.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οὗτος ὁ κανὼν ὁ λέγων 534 ἄχρηστα εἶναι τὰ ληγάτα τὰ pœnæ nomine καταλιμπανόμενα, κρατεῖ, ὅτι καὶ πολλαὶ διατάξεις εἰσὶ βασιλικαί, ἐν αἷς σημαίνεται, μηδὲ βασιλέα ἀνέχεσθαι λαβεῖν τὸ pœnæ nomine καταλειφθὲν ληγάτον· ἀλλ' οὐδὲ 92 στρατιωτικὴ διαθήκη βέβαιον οἶδε τὸ pœnæ nomine 93 ληγάτον καταλειφθέν· εἰ καὶ 94 τὰ μάλιστα ἄλλως

In tantum vero hæc regula dicens, inutilia esse legata pœnæ nomine relicta, obtinet, ut multæ etiam constitutiones Imperatoriæ sint, quibus declaratur neque Principem sustinere legatum pœnæ nomine relictum accipere. Sed neque testamentum militare novit validum esse legatum pœnæ nomine relictum: etsi alioquin maxi-

90. τῇ de: F. *90. πληρώσει ante hanc. 91. ἐπεὶ ante F. 92. στρατιώτου F. 93. ληγ. de: F. 94. τὰ de: F.

genus legatis modum quendam præscribi heredibus, καθ' ὃν ἔδει αὐτὰς πολιτένεσθαι.

V NN. *in Comment.*

Prima ratio, ut & alii observarunt, [Timæus Faber in *Annot. Jur* c. 1. n. 3. & Wissenbach *Emblem. Tribon.* c. 5. MEERM Item Cujac. ad African. Tract. V. p. m. 444. sed vide fin. notæ *k.* G. O. R.] THo plane est indigna, utque adeo mirer eam probare potuisse Franc. Hotomanum *Comment.* ad §. ult. Inst. *de Legat.* Omnis enim conditio, quæ in potestate est hæredis, si mul est in ejus arbitrio, ut implere eam, si velit, possit, nec id quicquam vitiat. Postrema ratio THi sola & vera ratio est prohibitionis in eo, quod nos definimus, legato pœnæ nomine: nulla quippe causa fingi poterit, qua motus testator hæredem subjecerit *illicitæ vel probrosæ conditioni*, quam ut eum territet, puniat & coërceat.

BYNKERSH. *Opusc. Var. Argum. pag* 374.

Dubium non est, THum integrum habuisse Africani librum illum quæstionum, e quo sumpta est l. 1. nostra: [*de His q pœnæ c relinq.*] certe integrum Africani locum illum, unde fragmentum nostrum decerptum. Si vidit TH. igitur ibi τὸ *illicite vel probrose*, qui potuit omittere promptum illum & nobiscum natum λογισμὸν, & substituere aliam tanto ante eorre & in jure veterum versatissimo indignam ratiunculam? *Lex improbat, unde* odit, *legatum, quod in arbitrio heredis positum est.* Atqui omnes illæ conditiones, de quibus actum cap. 3. [a Bynkershoekio] erant in arbitrio, & parendum iis tamen est Legissem inserta negatione, τὸ ἐν τῇ γνώμῃ οὐκ ἀποκείμενον, quod *non* est in arbitrio viri boni positum: [Mira & indigna tanto Viro crisis! G. O. R.] sed vel sic corrigenda essent etiam reliqua. Altera ratio THi utique stringit causam Sumpta est ex Glossis verborum Juris, [Ego dicere mallem, Glossas J. eam hausisse ex THo. MEERM.] λεγάτον ἐστὶ δωρεὰ . . . εἰς δήλωσιν ἀγάπης, ἵνα ὁ λαβὼν αὐτὸ ἀναμνησιν ἔχῃ τοῦ τελευτήσαντος. Omitterem δι' κληρονομιας, sed supple ex Harmenop. οὐ κατὰ λόγον κληρονομίας. Firmat nunc λογισμὸν THi Pomponius in l. 54. pr. *de Leg.* 1. *Quæ legata denotandi magis legatarii gratia scribuntur, & odio scribentis, pro non scriptis habentur.* Quæ verba si in mente habuisset Africanus, tuto omitti posset τὸ *illicite vel probrose*, & *talem.* Ac tota hæc lis esset composita, salva in reliquis Ju-

ἄλλως αἱ τ στρατιωτῶν βουλήσεις ἐν ταῖς διαθήκαις 95 ὡς νόμοι i κρατοῦσιν· ἀλλ' οὐ- 535
δὲ ἐλευθερία k pœnæ nomine καταλειφθεῖσα τὸ βέβαιον ἔχει, οὐδὲ κληρονόμον pœnæ nomine ἰσχυρῶς τις γράφει, ὡς Σαβῖνος l φησίν· οἷον, ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, Τίτιος ἔστω μου κληρονόμος, 96 εἰ μέλλει διδόναι τὴν ἰδίαν θυγατέρα τῷ Σείῳ γάμον· ἐὰν δὲ ὁ Τίτιος τὴν ἰδίαν θυγατέρα m μὴ ἐκδῷ Σείῳ τῷ γάμον, ἔστω αὐτῷ συγκληρονόμος ὁ Σεῖος· ἄχρηστος ἡ τοῦ Σείου ἔνστασις· ὥσπερ γὰρ λυπεῖ τὸν κληρονόμον ἡ τοῦ ληγάτου δόσις, οὕτω καὶ τὸ λαβεῖν συγκληρονόμον 97 ζημιοῖ αὐτόν, ἀφαιρεῖται γὰρ τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας.

maxime militum voluntates in teſtamentis tamquam leges valent. Immo nec libertas pœnæ nomine relicta robur habet; neque heredem pœnæ nomine valide quis ſcribit, ut Sabinus ait. Veluti, ſi quis ita dicat: Titius heres mihi eſto, ſi filiam ſuam Sejo in matrimonium daturus eſt: ſi vero Titius filiam ſuam Sejo in matrimonium non dederit, coheres illi eſto Sejus: inutilis *eſt* Seji inſtitutio. Sicut enim legati datio heredem moleſtia adficit, ita & coheredem acceſſe, ei nocet; nam ſemis hereditatis aufertur.

Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ἀκρίβειαν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐκ ἀρέσασαν αὐτῷ γενικῇ διατάξει περιεῖλεν, εἰπών· εἰ καὶ pœnæ nomine τινὰ καταλειφθῇ ἢ ἀδεμπλευθῇ, ἢ εἰς ἑτέρους μετενεχθῇ, μὴ διεστάναι ταῦτα τ λοιπῶν ληγάτων, ἐν οἷς δίχα ποινῆς ἡ δόσις 98 ἢ ἡ ἀδεμπλιών, ἢ ἡ τρανσλατιών ἐστιν· ἐξηρημένων n δηλονότι ἐκείνων, ἅτινα ἢ ἀδύνατα, ἢ τοῖς νόμοις ἀπηγορευμένα, 536

Sed hujuſmodi rigorem ſanctiſſimus Imperator noſter, ipſi haud placitum, generali conſtitutione ſuſtulit, dicens: Etſi pœnæ nomine quædam relinquantur aut adimantur aut in alios transferantur, ea non diſtare a legatis reliquis, in quibus citra pœnam datio aut ademtio aut translatio eſt: exceptis ſcilicet illis, quæ aut impoſſibilia aut

95. ὡς νομικοί φασιν, κρ. ante F. 96. εἰ μ. δ. τ. ἰδ. θ. πρ. γ. Σ. de: F. 97. ζημιεῖ ante F. 2. 98. ἢ ἀδ. ἢ τρανσλ. F.

ſtiniani conſtitutione, l. un. Cod. *eod.* Nihil enim ibi de odio vel teſtatoris vel heredis erga legatarium. WAECHTLER *pag.* 757—758.

i. Eleganter Th. ait militum voluntates pro jure ſervari ex l. 1. C. *de teſt. milit.* Nam antea perperam legebatur, ὡς νομικοί φασιν. FABR.

k. Pœnæ quoque cauſa fideicommiſſa dari non poterant. Gaj. Ulp. 24. §. 13. D. GOTH.

TH. quod hic de libertate dicitur, ſimpliciter vertit, non explicat; nec vidi etiam Interpretes, qui explicaverint: ſed ſalva ratione juris non aliter hæc accipi poſſunt, quam de conditione, non ſervo adſcripta, ſic enim libertas competeret, at ipſi hæredi, ut ille, niſi paruerit, multetur, atque ita ſervum manumittat. BYNKERSH. *ibid. p.* 400.

Rectiſſime hoc quidem: at Præſidis ampliſſ. novam de his legatis opinionem, quam in laudato ſæpius opuſculo fuſe proponit, ego non magis amplecti poſſum, quam Viri Clariſſimi Heineccius *in Antiqq.* & Ev. Otto *in Comment. ad h.* §. ſed plane cum his ac Vinnio atque Hubero *in Prælect.* tam ad Inſt. quam ad Pandect. facio, ex quibus juris ſtudioſi ſimul diſcent, cur & prima THi ratio optime conſtet. Sicut autem inſtituti noſtri ratio non patitur, ut motas ab Illuſtri Viro objectiones hic ſolvam, præſertim quum ad Juſtin. & Tribun. maxime ſpectent: ita hoc tantum Lectoribus expendendum relinquo, anne recte ſtatuam, conditionem inter & pœnam hoc intercedere, quod illa demum impleta vel heredem vel legatarium deſignet, hæc autem heredem jam exſtitiſſe atque adiiſſe ſupponat; cujus libertatem, civi ingenuo competentem, (verbi cauſa, in deligendo ſibi domicilio, in uxore ducenda, in munere ambiendo, in

μένα, ἢ ἄλλως ἐστὶν ἐφύβριστα ἤτοι ἐπονείδιστα· τὰς γὰρ τοιαύτας τῶν τεστατώρων 537
διατυπώσεις κρατεῖν, ἀλλότριον εἶναι 99 τῶν εὐσεβῶν ο χρόνων τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐθέσπισε· Καὶ 1 ἀδύνατον μὲ, οἷον ἐὰν εἴπω, Δίδωμι καὶ ληγατεύω Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα, ἐὰν ἀνέλθῃ P εἰς τὸν ὐρανόν ἐὰν δὲ μὴ ἀνέλθῃ 2, ληγατεύω αὐτὰ Πρίμῳ· ἐνταῦθα γὰρ ὁ Τίτιος λήψεται· ἢ καὶ ὕτως εἶπον, Ληγατεύω Τιτίῳ νομίσματα ἑκατὸν, ἐὰν μοιχεύσῃ τὴν τῆδε γαμετήν· ἐὰν δὲ μὴ μοιχεύσῃ, 3 ληγατεύω αὐτὰ Πρίμῳ καὶ ἐνταῦθα 4 ὁ Τίτιος λήψεται· ἢ ὕτως 5, ληγατεύω Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα, 6 ἐὰν τυπτήσῃ q τὴν ἰδίαν μητέρα· εἰ δὲ μὴ 7, δίδωμι τὰ ἑκατὸν νομίσματα Πρίμῳ 8 Η καὶ ἀδεμπλεύω οὕτως· Εἰ δὲ μὴ 538
ἀνέλθῃ εἰς τὸν ὐρανὸν, ἤγουν μὴ μοιχεύσῃ τὴν τοῦδε γαμετὴν, ἢ μὴ τυπτήσῃ τὴν 9 οἰκείαν μητέρα, ὃ ληγατεύω αὐτῷ τὰ ἑκατὸν νομίσματα· ἀνίσχυρος γὰρ ἡ ἀδεμπλιὼν, ὥσπερ ἐπὶ 10 τοῦ ϖϱολαβόντος διαστολῆς ἢ τρανσλατιών· εἰ δὲ ὅτε ἀδύνατά

aut legibus vetita aut aliter probrosa sive ignominiosa sunt. Nam hujusmodi testatorum dispositiones obtinere, a religiosis imperii sui temporibus alienum esse sanxit. Et quidem impossibile *est*, veluti si dicam: Do ac lego Titio centum solidos, si in cœlum adscenderit; sin autem non adscenderit, lego ea Primo: hic enim capiet Titius. Vel etiam sic dixi: Titio centum solidos lego, si adulteraverit hanc illius uxorem; sin autem non adulteraverit, lego ea Primo: & hic capiet Titius. Aut sic: Titio centum solidos lego, si matrem suam verberaverit: sin autem non, centum solidos do Primo. Vel adimo etiam sic: Quod si in cœlum non adscenderit, aut hanc illius uxorem non adulteraverit, aut matrem suam non verberaverit, centum illi solidos non lego. Invalida *est* enim ademtio, sicuti in præcedenti specie translatio. Si vero

99. τῶν ἐυσ. ἀυ. χρ. τῆς βασ. ante F. 1. ἀδύνατα F. 2. εἰς τὸν ὐρανὸν ad: F. 3. λεγατεύω F. 4. γὰρ ad: F. 5. εἶπον ad: F. 6. εἰ pro ἐὰν F. 7. τυπτήσῃ ad: F. 8. ἢ de: F. 9. ἰδίαν F. 10. τῷ de: F.

in vitæ genere amplectendo, &c.) restringat & coërceat. At enim desino: vel ideo, quod has morosi testatoris sive ineptias ac somnia, Gallice *caprices*) sive regnandi post obitum cupiditatem, Justinianus rata esse jussit. G. O. R.

l. Sabinus ajebat, nec heredem pœnæ nomine adjici posse, quod est, coheredem dari, non simpliciter heredem instituti. FABR. I.

m. Justin. *si collocaverit.* Negativam adjecit [etiam in Regiis codd. *Edit.* 2.] auctor hujusce glossematis, εἰ μέλλει δίδοναι τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμου σχέσιν, quod libris auctoribus expunxi. quamquam pœnæ quoque nomine ita relinquitur. Sed nihil est, cur recedatur à Justin. scriptura. FABR.

Nonne sibi & textui suo Gr. contraria hic scribit Fabrotus? Mihi saltim videtur. G. O. R.

n. ..onditionibus, quæ turpitudinem aut probrum habent, impune non paretur. FABR. I.

o. Justin. *Secta meorum temporum*, &c. Secta, disciplina, justitia, ut in l. ult. C. *de pact.* edicto Diocl. C. Greg. t. *de nupt.* Trajan. ad Plin. 10. 56. Constantin. Imper. in Epist. apud Athanas. Apol. 2. ὅπως ἐπειδὴ ἔυλογον εἶναί μοι, τῇ τοῖς καιροῖς πρέπον κατεσφάρετο. FABR. I.

p. Justin. loquitur de conditione impossibili, quæ imponitur heredi, hoc modo: *heres meus si digito cœlum* [non] *tetigeris, Cajo decem aureos dato.* & verius est, nil deberi, ut hîc Si vero impossibilitas imponetur legatario, nihilominus valebit legatum: ut puta: *Titio si digito cœlum tetigerit, centum do lego:* hæc enim conditio pro non scripta habetur, §. impoſſ. supra *de her. instit.* hoc adnotavit hîc Cuj. in poster N. post Azon. ad l. 1. D. *de cond. instit.* FABR. I.

q. Vel: *omnes, qui in testamento meo legata habent, præter liberos* [*libertos*] *meos, hac conditione*

τά ἐστι τὰ [r] ἐπικλασθέντα τῷ ληγαταρίῳ, οὔτε τοῖς νόμοις ἐναντία, οὔτε ἐπονείδιστα τὰ λεγόμενα probrosa, τότε καὶ ἡ ποινὰ nomine γενομένη δόσις καὶ ἀφαιρέσεων καὶ μεταφορῶν [11] ἰσχύει.

ro neque impossibilia sunt, *quæ* legatario injuncta *sunt*, neque legibus contraria, neque ignominiosa, quæ dicuntur probrosa, tunc & pœnæ nomine facta datio & ademtio & translatio valet.

11. ἰσχύσιν F.

percipient, quæ dedi, si corpus meum in partes conciderint, & astante populo comederint. Petronius. [*cap. ult.*] FABR. I.

r. Quid si ἐπαγγελθέντα? Nancelius. FABR. Nihil opus quidquam mutari. Vid. *Gl. Th.* G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΦΑΙΡΕΣΕΩΣ [a] ΤΩΝ ΛΗΓΑΤΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΑ.

ΚΑΙ [1] ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ποιεῖν [b] ἰσχυ- 539
ρῶς ἀφαίρεσιν τῶν ληγάτων ἔξεστι, καὶ [c] ἐν κωδικέλλοις· καὶ ἀδιάφορον, εἴτε κοντραρίοις [d] ῥήμασι γίνεται ἡ ἀφαιρέσεων· εἶπον γάρ, Τιτίῳ δίδωμι καὶ ληγατεύω ἑκατὸν νομίσματα· εἶτα ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ μικρὸν ὕστερον, ἢ ἐν τῷ [2] κωδικέλλῳ, προσθεὶς τὸ non, [3] ἢ ἵνα εἴπω· [e] Α δοθῆναι εἶπον Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα, non do, [4] nec lego, ἀντὶ τοῦ· ἃ δίδωμι, ἃ ληγατεύω· ἰδοὺ

DE ADEMTIONE LEGATORUM.

TITULUS XXI.

ET in eodem testamento legatorum ademtionem facere licet & in codicillis: *est*que indifferens, sive contrariis verbis ademtio fiat: Quum enim dixi, Titio centum solidos do ac lego; deinde in eodem testamento paulo post, aut in codicillo, addito NON, [dixi, Titio centum solidos non do, nec lego;] vel si dicam: Quæ dari jussi Titio centum solidos, non

1. Totam periodum Fabr. sic edidit: Ἀφαιρέσεων ἤτοι ἀφαίρεσιν τῶν λεγάτων δυναμεθα καὶ ἐν τῇ αὐτῇ διαθ. ποι. ἰσχ. καὶ ἐν κωδικίλλοις· καὶ ἀδ. ἔιτε κοντ. ῥ. γίνεται ἡ ἀφαιρεσίων, ἔιτε ἑτέροις· εἶπον γὰρ (sic F. 1. sed εἶπον 2.) &c. 2. κωδικίλλῳ F. & sic constanter. 3. ἢ ἵνα εἴπω· Α δοθῆναι de: F. *Vid. Not.* e. 4. *non* pro *nec* F. omittens Gr. interpr.

a. Plenior extat hæc inscriptio apud authorem synopseos, hoc modo. περὶ ἀφαιρέσεως καὶ μεταφορᾶς καὶ ἀποκλασάσεως ληγάτων 44 *Eclog.* 17. Et sane non *ademtionis* modo, sed & μεταφορᾶς, id est *translationis* legati fit mentio hoc titulo. adde tit. *Digestorum, de adimendis & transferendis legatis.* & Ulpian 24. § 29. D GOTH.

b. Mutari potest causa præcedentis legati ademptione, l. 12. §. 3. D. *de leg.* 1. & quod ademptum est, nec datum videtur, l. 14. *eod.* FABR. I.

c. Testamento confirmatis, Ulp. tit. 24. FABR. I.

d. Hodie legatum adimitur quibuscunque verbis: olim eodem modo, quo datum erat, Ulp. d. t. §. leg. FABR. I.

Fabrotus adparens ἀνακολουθον additis vocibus εἴτε ἑτέροις vid. *lect var.* 1.) tollere conatur: sed Collega Doctiss. Gavel nullum hic videt ἀνακ. quum τῷ, εἴτε κοντρ. respondeat sequens, εἰ δὲ καὶ ἑτέροις; ubi fere legere mavult, εἴτε καὶ ἑτ. *sive & aliis verbis*

ἰδοὺ ταῦτα κοντράρια λέγεται· 5 δι' ὧν γὰρ δέδωκα, διὰ τ' αὐτῶν ἀφαιροῦμαι, προσθεὶς τὸ non· τὸ γὰρ do τῷ non [6] do κοντράριον. Εἰ δὲ καὶ ἑτέροις [7] ῥήμασι, καὶ ὅτως ἰσχύει. [8] εἰπὼν γὰρ, Τιτίῳ ἑκατὸν νομίσματα ληγατεύω, εἶτα εἶπον, Οὐ βέλομαι Τιτίῳ δοθῆναι ἑκατὸν νομίσματα.

non do nec lego. Ecce hæc contraria dicuntur: per quæ enim *verba* dedi, per eadem adimo, addens NON: nam DO contrarium *eſt illi* NON DO. Sed etſi aliis verbis *fiat*, & ſic valet. Quum enim dixi, Titio centum ſolidos lego; deinde dico, Nolo Titio centum ſolidos dari.

Δυνάμεθα 9 καὶ τρανσλατεύειν ἤτοι μετατίθεσθαι ἀπὸ ἑτέρου εἰς ἕτερον [f]· οἷον, κατέλιπον Τιτίῳ Στίχον τὸν ἐμὸν οἰκέτην, δύναμαι ὅτως εἰπεῖν· Τὸν Στίχον, ὃν ἐληγάτευσα Τιτίῳ, ληγατεύω Σείῳ· καὶ τοῦτο δύναμαι εἰπεῖν ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ἤγουν ἐν κωδικέλλοις· ἡ δὲ τρανσλατιὼν ἔχει ἐν ἑαυτῇ [g] σιωπηρὰν ἀδεμτίωνα· [10] ὁ γὰρ ἀπὸ Τιτίου εἰς Σεῖον μεταφέρω [11] ληγάτον, τοῦτο σιωπηρῶς ἀπὸ Τιτίου ἀφαιροῦμαι.

Poſſumus quoque transferre ab alio in alium: veluti, Stichum ſervum meum Titio reliqui; poſſum ita dicere: Stichum, quem Titio legaveram, lego Sejo. Et hoc in eodem teſtamento aut in codicillis poſſum dicere. Tranſlatio autem tacitam in ſe ademtionem habet: quod enim legatum a Titio transfero in Sejum, hoc tacite Titio adimo.

5. ὅτε ad: F. Cui bono? 6. *do* addidi ex Goth. poſt. ac F. 7. ῥήμασι de: F. 8. εἶπον F. 9. δὲ ad: F. Mox omittit ἤτ. μετατ. 10. ὅτε F. 2. 11. τὸ ad: F.

bis fiat. Adſentior, præſertim ſi cum Fabroto ibi ῥήμασι tollas. G. O. R.

e. Huic ego ανακολυθῳ non ſubtrahendo, ut Fabrotus, (hoc enim librarii ſatis per ſe facere ſolent, maxime ſi eædem voces recurrant, quod hic ſuſpicor) ſed addendo ac ſupplendo ſic medeor, ut in verſione expreſſi, legens: εἰπὼν γὰρ, Τιτίῳ διδ. καὶ ληγ. ῥ' νομ. εἶτα ἐν τῇ αὐ. ἀφ. μ. ὕς. ἡ ἐν τῷ κωδ. προσθεὶς τὸ non, ΕΙΠΟΝ· ΤΙΤΙΩΙ P. NOM. *NON DO, NON LEGO.* ἡ ἵνα εἶπω. Α δοθῆναι ΕΙΠΟΝ, &c. Idem Gavellius nullo ſupplemento opus eſſe cenſet, dummodo ἡ tollatur ante ἵνα εἰπω, Eligat lector! G. O. R.

f. Translatio fit à perſona in perſonam (vel heredis gravati vel legatarii) fit & rei & conditionis. l. 6. D. *de adimendis & transferendis legatis.* D. GOTH.

g. L. 5. D. *eod.* Non. Marcellus: *Auferre, legatum transferre.* idem Cornel. Fronto. Translationis exemplum extat in hac vet. inſcr. *Quot. ſi. quis. eorum. at. munera. vocitus. fuerit. tum. ea.* X. VII. *D. at. Remp Tarrac. transferri. jubeo. ſub. eadem. forma ſpectaculorum. quot. Ss. eſt. edendorum. Tarraçone.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ ΦΑΛΚΙΔΙΟΥ. a.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΒ.

ΕΝτεῦθεν ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ [1] τοῦ 541
Φαλκιδίου νόμου, δι' οὗ μέτρον ὡς ἂν τέλει τοῖς ληγάτοις ἐπετέθη. Πάλαι γὰρ ἐξὴν πᾶσαν τὴν οὐσίαν διὰ ληγάτων δαπανᾶν, ἢ καὶ σχεδὸν πᾶσαν, τοῦτο τῷ δωδεκαδέλτου b νόμου ἐπιτρέποντος, ὅστις φησὶν, [2] Uti quisque legaſſit ſuæ rei, ita jus eſto· τουτέστιν, ὡς ἂν ληγατεύσῃ, καὶ διατυπώσῃ τις ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ περιουσίᾳ, τοῦτο νόμος ἔστω. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα 542
ἤρεσε, τὴν τοιαύτην τοῦ ληγατεύειν παρρησίαν συστεῖλαι, καὶ τοῦτο ὑπὲρ τῶν διατιθεμένων c εὕρηται, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδιάθετοι 3 ἐτελεύτων οἱ τεστάτωρες, τῶν σκίπτων κληρονόμων παραιτουμένων τὴν

DE LEGE FALCIDIA.

TITULUS XXII.

EXinde neceſſe *eſt* dicere de lege Falcidia, per quam legatis ad ultimum modus eſt impoſitus. Olim enim licebat totum patrimonium per legata exhaurire, vel etiam fere totum, permittente hoc LEGE XII. Tabularum, quæ ait: UTI QUISQUE LEGASSIT SUÆ REI, ITA JUS ESTO: id eſt, utcumque quis legaverit vel diſpoſuerit de ſuo patrimonio, illud Lex eſto. Sed poſtea placuit, hanc legandi licentiam contrahere, atque hoc pro teſtatoribus *ipſis* inventum eſt, quoniam ut plurimum inteſtati moriebantur teſtatores, ſcriptis heredibus

1. τῷ de: F. 2. *Uti legaſſit ſuæ rei quis*, F. Mire! 3. ἐτελεύτων F.

a. Paul. 3. ſent. 8. 2. Gaj. 6. & 41. *Eclog.* 1. περὶ Φαλκιδίου. 5. Harmen. 9. D. GOTH.

Lex Falcidia à P. Falcidio lata ſub Auguſto, Dio 48. Suidas ex verbis Dionis ea detraxit, quæ vim, poteſtatemque legis continent. Falcidiæ primo capite libera legandi facultas conceditur: Nam lege Voconia peræque mulieribus, ac maribus legari non poterat. Epit. Liviana 41. Dio 56. Secundo capite cavetur, ne plus legare liceat, quam dodrantem totorum bonorum. apud heredem igitur quadrans integer remanet, Plin. Ep. 5. 1. Euſeb. ex Hieronymi interpretatione: C. *Falcidius* (Publium vocant Græci) *tribunus plebis legem tulit, ne quis plus teſtamento legaret, quam ut quarta pars apud heredem ſupereſſet.* Cætera quæ homines inepti addiderant, merito ſunt expuncta: nec aliud habet Iſidor. Orig. 5. c. 15. nec auctor collectionis hiſt. Chronographicæ ex Idacio, lib. 2. c. 31. nec Papias in vocabulario, quos omnes Hieronymi verba exſcripſiſſe credibile eſt. FABR. I.

b. Dixi ad leges XII. tabularum tit. *de teſtamentis.* D. GOTH.

Recte! Nam teſtamentum quaſi lex priva ſive domeſtica eſt patris fam. Nov. 22. c. 1. Unde legis & teſtamenti comparatio apud Cicer. Phil. 2. c. 42. MARCIL. *ad L.* XII.

c. Lege Falcidia ſubventum eſt, & teſtatorib. & hered. ut reſcripto D. Marci proſpectum dicitur & libertatib. & defunctis, §. 2. infra *de eo cui libert. cauſ.* & teſtatoribus quidem quod p'erumque inteſtati morerentur deſtitutis teſtamentis: heredibus autem, quoniam ex eo, quod refici ex hereditate poteſt, quarta heredi tribuitur: & ideo lex Falcidia heredis cauſa lata dicitur, l. 71. D. *eod.* FABR. I.

d. Legis Furiæ meminit Cicero *pro Balbo.* D. GOTH.

e. Vetus L. Furia teſtamentaria mille aſſium legatum prohibet capere, ut Ulp. ſcribit *L. ſingul. Regular.* Perperam interpres Latinus Thi *mille aureorum*, cum *nummûm* ſcripſerit Th. non *aureorum.* Nummûm autem illo loco eſt aſſium, qui ſi ſint mille, æquant CCL. ſeſtertios, quartam ſc. partem mille ſeſtertiorum. Lex habuit, *mille aris*: ſed auctore Varrone VII. *de L. L.* æs pro aſſibus accepit, & quidem libralibus, ut ſupradictæ leges XII. tab. de injuriis, & de arboribus injuria cæſis: rectiſſimeque Dionyſius IX. aſſem interpretatur eſſe

χάλ-

τὴν ἀδιτίωνα, διὰ τὸ μηδὲν ἢ ἐλάχιστον 4 αὐτοῖς ἐντεῦθεν ωφελγίνεσθαι κέρδος.

dibus aditionem recuſantibus, quia nullum aut minimum iis inde lucrum adveniebat.

Καὶ ἐτέθη μὲν ταῦτα ὁ νόμος [d] ὁ Φούριος, ὅστις εἶπε, μὴ ἐξεῖναί τινι ληγατεύειν περαιτέρω χιλίων [e] νομισμάτων· εἰ δέ τις πλείονα ποσότητα καταλειφθεῖσαν κατεδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τοῦ ὑπὲρ πλείον ὄντος ἀνεδίδου· οἷον, εἰ ἔλαβε ἀπ' νομίσματα, ἀνεδίδου τὸ τετραπλοῦν τῶν σ', τουτέστιν ω· ἀλλ' εὐχερῶς ὁ τοιοῦτος ωφελεγράφετο νόμος· εἰ γάρ τις ε νομίσματα ἔχων ωφελουσίαν, ἑ ληγαταρίοις [f] ἐληγάτευσεν ἀνὰ α, [5] ὐδὲν τῷ νόμῳ ωφοσέκρουε· καὶ ἠυρίσκετο πάλιν ὁ κληρονόμος, διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν κέρδος, ῥεπουδιατεύων τὴν κληρονομίαν, καὶ ὕτω πάλιν ἀνετρέποντο αἱ διαθῆκαι.

543 Et lata eſt poſtilla LEX FURIA, quæ ſanciebat non licere cuiquam legare ultra mille nummos. Si vero quis relictam quantitatem majorem accepiſſet, quadruplum ejus quod ſupererat, reſtituebat. Veluti, ſi mille ducentos accepiſſet nummos, reddebat quadruplum ducentorum, id eſt octingentos. Sed facile hæc lex eludebatur: nam ſi quis patrimonium habens quinquies mille nummorum, legatariis quinque millenos legaret *nummos*, nihil in legem offendebat: & heres rurſus cernebatur hereditatem repudiare, quod nullum haberet lucrum, atque ita rurſus ſubvertebantur teſtamenta.

Ἀλλ' Verum

4. αὐτῆς ante F. niſi quod Anonym. quoque correxit. 5. ὐδὲ F. 2.

χάλκειον νόμισμα, βάρος λιτριαῖον.

CUJAC. XIX. *Obſerv.* 31. *fin.*

Contra Cujacium, THum & Curtium vindicat Hottoman. *de Re nummaria* pag. 431 & 484

MYLIUS *in ſchedis.*

Nemo in tanta hodie litterarum luce adſtipulabitur Hotomano: licet Curtii error admodum ſit excuſabilis, quum alias νόμισμα THo *aureum* ſive *ſolidum* ſignificet. Nec alii ab hoc errore immunes fuerunt, ut notavit Wielingius L. II. Lect. J. C. cap. 18. pag. 181. ubi vide plura. G. O. R.

Ulp. tit. 1. §. *quæ prohibet* [2.] *Lex Furia plus quam mille aſſium legatum, mortiſve cauſa prohibet capere.* in lege fuit, *mille aris:* ſed æs pro aſſibus dixit, auctore Varr. 8. de L. L. Idem, lib. 3. de vita P. R. *Plebiſque ſcito cautum, ne quis legaret, cauſſave mortis donaret ſupra aſſis mille.* Hoc fragmentum extare ajunt apud L. Calpurnium Piſon. lib. 2. de continentia veterum poetarum Fides eſto penes referentem Supra mille nummos igitur apud Theop. id eſt, ſupra mille aſſes. Cuj. Obſ. lib. 19. c. 31. in fi. FABR.

Lex ergo hæc non tam adverſus teſtatores, quam legatarios directa fuit, & ſic loquitur quoque Ulp. T. 28. §. 2. quamvis aliud dicat Thus. . . . . Potuit tamen fieri, ut & legari vetuerit, & etiam capi. SCHULTING. *ad Ulp.* I. §. 2.

Niſi Schultingius eſſet, cujus manes revereor, Domitianam hanc quæſtionem adpellarem. Licet enim demus, fragmentum illud ſpurium eſſe, quod mox Wielingius vindicabit: tamen, ſi Præſides, legari &c. dona aut munera accipere vetantur, nonne eo ipſo cives iis quid donare prohibentur?

G. O. R.

Equidem de αὐθεντίᾳ fragmenti [Varroniani] ſubdubitaſſe video Fabrotum, [& Schulting c. l.] verum abſque juſta ſuſpicionis cauſſa: qui enim inter Varronis λειψανα ex Cod. MS in Bibliotheca Veneta S. Victoris primus id produxit Merula, teſtis eſt oculatus, auctorque omni exceptione major, quem ipſum videſis in vita Ennii pag. 15. *Etc.* WIELING. pag. 180.

f. Nec enim caverat lex, ne pluribus legaretur, vid. Quintiliani Declamat. 264. FABR.

Ἀλλ' ἐτέθη ὖν [6] τρίτῃ [g] τάξει ὁ Βο- 544 Verum tertio loco lata eſt LEX VO-
κώνιος [h] νόμος, ὅστις εἶπε, μηδὲν CONIA, quæ ſanxit, ne legatarius
πλέον [i] λαμβάνειν τὸν ληγατάριον τοῦ κλη- plus caperet quam heres; ſed & hæc
ρονόμου, καὶ αὐτὸς δὲ εὐανάτρεπτος· εἰ γάρ facile ſubverti poterat. Nam ſi quis
τις [7] ἑκατὸν νομισμάτων [k] ἔχων οὐσίαν centum nummorum patrimonium ha-
ἀπεστήσατό με κληρονόμον, [8] καὶ ἀπενήκον- bens me inſtituiſſet heredem, & no-
τα ἀπέδα ληγατάριοις [l] ἐληγάτευσεν ἀνὰ ἓν naginta novem legatariis ſingulum
νόμισμα, οὔτε τὸν νόμον ὑπερέβαινε, καὶ cuique nummum legaſſet, neque le-
πάλιν ἐδίδου χώραν τῇ ῥεπουδιατίωνι· δι' gem transgrediebatur, & rurſus locum
ἓν γὰρ νόμισμα οὐκ ἠνείχετο ὁ κληρονό- repudiationi præbebat. Propter unum
μος ὁλοκλήρου κληρονομίας ὑπεισελθεῖν enim nummum non ſuſtinebat heres
βάρη. univerſæ hereditatis onera ſubire.

Ὡς ὖν τέλει τοίνυν ἐτέθη ὁ νόμος ὁ Φαλ- 545 Ad poſtremum igitur lata eſt lex
κίδιος, [m] ὅστις τὴν τοῦ τελευτήσαντος πε- FALCIDIA, quæ defuncti patrimo-
ριουσίαν εἰς ιβ' διεῖλεν οὐγκίας· καὶ εἶπε μὴ nium in duodecim diviſit uncias, &
ἐξεῖναί τινι πλέον τῶν θ' οὐγκιῶν [n] τῆς πάσης ſanxit non licere cui plus novem un-
οὐσίας ληγατεύειν, εἴτε εἷς ἐστιν ὁ γρα- ciis totius patrimonii legare, ſive u-
φεὶς κληρονόμος, εἴτε πλείονες· ἀλλὰ nus ſit heres ſcriptus, ſive plures; ſed
τὸ τέταρτον [o] μένειν ὅλον τῷ κληρονόμῳ quadrantem patrimonii manere *juſſit*
ἢ τοῖς κληρονόμοις τῆς οὐσίας. apud heredem vel heredes.

§. I. §. I.

6. δευτέρᾳ F. *Vid. Not.* g. 7. ἔχων ρ' ν. F. omiſſo οὐσίαν. 8. καὶ ἀπεν. ἀπέδα ἐληγάτευσεν ν. ὅτε &c. F. peſſime.

g. Poſtulat hanc lectionem antecedens Oratio, qua *primo* loco L. XII. tabb *ſecundo* Furia erat relata; quibus *tertio* loco Voconia, & *ultimo* Falcidia ſubjiciuntur: quo & particulæ faciunt: πάλιν, μετὰ ταῦτα, ἐν τρίτῃ τάξει, ἐν τέλει. Qua ergo de cauſa eruditiſſ Fabrottus, in utraque ſua edit. ſive ex ingenio, ſive ſcripto Codice, pro τρίτῃ repoſuerit δευτέρᾳ, ignorare me fateor. WIELING II. *Lect. J. C c* 25. *fin.*

h. Quæ & *Voconia rogatio.* Paul 4. Sent. 8. §. 3. quam nonnulli male *Volumniam* appellant, decepti mendoſa lectione Flori, 41. ubi dicitur Volumnius Trib. pleb legem tuliſſe, ne quis heredem mulierem inſtitueret. aut ut Cicero *Verrina*, de prætura urbana, *ut ne qui cenſus eſſet, heredem virginem mulierem inſtitueret*; cujus capitis legis Voconiæ meminit Gell. 17. Cicero in Orat. *pro Balbo. in Catone.* & 2. *de finib.* Auguſtus ut Dion refert lib 56.) quibuſdam poſtea mulieribus indulſit, ut 25000 hereditatis nomine caperent, hoc eſt quartam partem bonorum ejus, qui cenſus dicebatur. Quintilianus *Declamat.* 264. ſemiſſem dixit, non trientem. Erat & aliud caput legis Voconiæ, ut ne ultra conſanguineas fœminæ ab inteſtato ſuccederent. Paul. 4. ſent. 8. §. 3. Ulp. 26. §. 6. Erat & aliud quoque caput legis Voconiæ, de quo hoc loco, ut ne qui cenſus plus quidquam legaret, quam ad heredem perveniret: quod etiam refert Cicero 3. *Verrina.* D. GOTH.

De hac lege conſuli maxime merentur Hotoman. I. *Obſerv* 7. Gronovius *de Pecun vet.* pag. 244. ſq. Perizon *Diſſert de L. Vocon.* & noviſſime omnium Wieling. II Lect. Jur. Civ cap 19—27. præmittens cap 1- *de L.* XII. *Tabb teſtamentaria*, & cap. 18. *de L Furia teſtamentaria*, & ſubjungens cap 28 —31 *de L. Falcidia* & cap. ultimo *de L. Julia Viceſimaria* G. O R.

i. Cic. Verr. 3. *Quod ſi plus legarit, quam ad heredem, heredeſve perveniat. quod per legem Voconiam ei, qui cenſus ſit, non licet.* FABR.

k. Centum millia ſeſtertium: qui cenſus dicebatur. Aſcon Ped. in 3. cont. Verr. FABR.

l. *Et nonaginta novem legaſſet neque leg. tranſgr.* Fabr. in utraque, ſed unde vel cur, nullus intelligo: neque quomodo legem non transgreſſus fuiſſet? Quid autem certius lectione Vigliana? qua de re ſi dubitas, adi H. G. van Vryhoff in *Obſerv. Jur. Civ. pag.* 26—27. G. O. R.

m. Adde

§. I. Ἔχων τις ὑ νομισμάτων ρ πεν- 546
σίαν ἀνεστήσατο δύο κληρονόμους ἐξ ἴσου, Τίτιον καὶ Σείον. ἐληγάτευσε δὲ ὀνομαστὶ ᾧδε· Τιτίε εἰπών, Καταδικάζω σε ὦ Τίτιε, δοῦναι τῷδε καὶ τῷδε πράγματα συντείνοντα εἰς σ' νομίσματα q· ἀπὸ δὲ τοῦ Σείε ἢ οὐδὲν ἐληγάτευσεν ἰδικῶς, ἢ ἐληγάτευσε τοσαῦτα, ὅσα συνέτεινεν εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ὑστάσεως αὐτοῦ, 9 ἢ εἰς ρ' νομίσματα, ὡς ὑπολειφθῆναι αὐτῷ ἀκέραια ρ' νομίσματα· παρεγένοντο οἱ ληγατάριοι κι- 547
νοῦντες κζ' τοῦ Τιτίου, καὶ ἀπαιτοῦντες αὐτὸν ἀκέραια τὰ ληγάτα· ὁ δὲ ἢ οὐδὲν ἔχων ὑπόλοιπον μὴ τὴν ἐξαίρεσιν τ̃ ληγάτων, ἢ ὀλίγιστα, ἠθέλετο τῆς οἰκείας ὑστάσεως ᾧδε κατέχειν τὸ τέταρτον, τουτέστι ν' νομίσματα· ἀντετίθεσαν δὲ οἱ ληγατάριοι, λέγοντες τὸν τεστάτωρα τὸ ἱκανὸν πεποιηκέναι τῷ Φαλκιδίῳ νόμῳ, 10 μηδὲ γὰ περαιτέρω τ̃ ἀνεσκίε δαπανῆσαι τὴν οὐσίαν

§. I. Quidam habens patrimonium quadringentorum ſolidorum, duos heredes Titium & Sejum ex æquo inſtituit: legavit autem nominatim a Titio dicens, Damno te o Titi, illi & illi dare res valentes ad ducentos ſolidos: aſt a Sejo vel nihil legavit ſpecialiter, vel tantum legavit, quantum ad ſemiſſem inſtitutionis ejus facit, ſeu ad ſolidos centum, *ita* ut centum ei ſolidi relinquerentur integri. Aderant legatarii cum Titio agentes, eumque integra legata poſcentes. Sed is vel nihil reliquum habens poſt legatorum detractionem, vel pauciſſima, volebat inſtitutionis ſuæ quadrantem retinere, id eſt ſolidos quinquaginta. Opponebant legatarii dicentes, teſtatorem legi Falcidiæ ſatisfeciſſe, neque enim ultra dodrantem exhauſiſſe patrimonium

9. *Vid. Not.* q. 10. μὴ δὲ ante hanc.

m. Adde leg. 73. in fin. D. *eod.* Paul. 3 ſent. 8. §. 1. D. GOTH.

Schol. φαλκιδίῳ νόμῳ ἐξὶ ἀφαίρεσις τ̃ τετάρτε μέρες τῆς καθαρᾶς ὐσίας τ̃ τελευτησαντ⊙, ἥτις ὐσία ἀμφεῖται εἰς ὐγκίας ιβ. κατὰ δὲ τὴν νεαρὰν τὸ τρίτον. [Non ſolum enim Græci putant auctam eſſe portionem debitam ex lege Falcidia inſtitutis liberis, vel parentibus, ſed etiam extraneis, Harmen. breviarii 5. t. 9 §. 6. Mich Pſell. Synopſ verſ. 295. Similiter Falcidiam, quæ ex fideicommiſſis detrahitur, auctam volunt, Harm. d. lib 5. t 8. Denique quartam adrogato debitam ex conſtitutione D. Pii ad hunc modum auctam exiſtimant: nam cum in l. 2 §. 1. D. *fam. erc.* legatur *ſi quarta* &c. ipſi repoſuerunt, τὸ τρίτον τῆς ὐσίας. Sed vereor ne Græci quod favore liberorum receptum eſt temere producant ad extraneos heredes: nam quantum poteſt defuncti voluntas ſervanda eſt, à qua in tantum receditur, in quantum favetur, & ſubvenitur heredibus. *Ex Edit.* I.] FABR.

n. Ad legem Falc. pertinet locus Taciti ex 1. Annal. ubi de teſtamento Auguſti: *Legata non ultra civilem modum.* Atque ita Cuj. videtur Par. D. Sed verior eſt obſervatio Mureti, civilem modum accipientis pro modico, quod etiam ſuadent verba, quæ ſequuntur. Curt. 9. *Modico, civilique cultu.* Plin. lib 14. c. 4. *uſura civilis & modica.* FABR. I.

o. Schol. νῦν τὸ τρίτον ὁρίζει ἡ ιή. νεαρά. v. ſupra ad tit. *de inoffic.* FABR.

p. Plures conjunctim, & ſine partibus inſtituti unam Falcidiam deducunt. Sed ſi diſcretis portionibus inſtituti ſint, in ſingulis ponitur ratio legis Falcidiæ FABR. I.

q Omnes ante noſtram hanc editionem ſubjungebant h. l. ἢ [ἤγεν Fabr.] εἰς ρ' νομίσματα: ad quæ verba Fabrotus in utraque notavit:

„ Error in numeris: lege igitur, ρπ'. vel, ρς'. „ 180. ve 190. Nam ſi ρ' ve, centum legas, „ ultra quartam partem ſuæ partis haberet. propo„ nitur autem exolutis legatis omnino nihil. aut „ admodum pauca ſemiſſarium heredem habitu„ rum ". FABR.

Admodum veræ ſimilis eſt quidem hæc emendatio, namque errorem hic librariorum eſſe, nemo ambiget: mihi tamen verior correctio viſa eſt, ſi eadem illa verba tranſponerem poſt ὑστασεως ἀυτ̃, lect. 9. Verum enim vero nihil contra dicam, ſi quis Fabrotum ſequi malit. G. O. R.

σίαν ληγάτοις· [r] ὁ δὲ Τίτιος (καθὰ εἴρηται) τῆς οἰκείας ὑποστάσεως ἠξίου ⟨ω⟩δ' ἑκατέχειν τὸ τέταρτον [s] ζητήσεως τοίνυν τοιαύτης ἀναφυείσης ἤρεσεν, ὥστε ἕνα ἕκαστον τῆς οἰκείας ὑποστάσεως [11] τὸ τέταρτον ⟨ω⟩δ' ἑκατέχειν· καὶ οὐκ, ἐπειδὴ ἀκέραιόν ἐστι ⟨ω⟩δ' τῷ Σείῳ τὸ ἑξαστίον [12] ἢ τριστίον, ⟨ω⟩δ' τοῦτο ἐμποδισθήσεται ὁ Τίτιος τῆς ἑαυτοῦ ⟨ω⟩δ' ἑκατέχειν ὑποστάσεως τὸ τέταρτον· ἕνα γὰρ ἕκαστον [t] κληρονόμον δεῖ [13] τὸ τέταρτον ἔχειν τῆς οἰκείας ὑποστάσεως.

nium legatis: Titius vero (ut dictum est) suæ institutionis quadrantem retinere æquum censebat. Exorta igitur hujusmodi quæstione placuit, ut unusquisque suæ institutionis quadrantem retineret: neque, quia apud Sejum integer est semis aut quadrans, ideo Titius prohibebitur suæ institutionis retinere quadrantem: unum enim quemque heredem oportet suæ institutionis quadrantem habere.

§ II. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, ὅτι τὸ τέταρτον τῆς τοῦ τελευτήσαντος οὐσίας ἀκέραιον τῷ κληρονόμῳ φυλάττεσθαι [14] χρὴ, τὴν ποσότητα τῆς τοῦ τελευτήσαντος ὑποστάσεως [15] ἐν πόσῳ χρόνῳ σκοπεῖσθαι δεῖ, πόση ἐστί; πότερον ἐν τῷ χρόνῳ τῆς τελευτῆς, ἢ ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἀδιτίωνος; καὶ μᾶλλον ἤρεσε [u] τὸν χρόνον σκοπεῖσθαι τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτορος· ἐκοῦν μέχρι τῆς ἀδιτίωνος εἴτε γέγονέ τις ζημία καὶ μείωσις τῶν πραγμάτων, εἴτε ηὐξήθη ἡ οὐσία, τοῦτο τοὺς ληγαταρίους, ὅσον ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου, οὔτε ζημιοῖ οὔτε εὐεργετεῖ, ἀλλὰ τῶν δύο τὰ ἀποτελέσματα, μειώσεως φημὶ καὶ αὐξήσεως, ὁ κληρονόμος ἐπιγνώσεται· Οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· εἰχέ τις ἑκατὸν νομισμάτων οὐσίαν· ἐληγάτευσεν ρ' νομίσματα, καὶ ⟨ω⟩δήλον ὅτι [16] ἤρμοτε τῷ κληρονόμῳ [17] ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου ⟨ω⟩δ' κατασχεῖν [18] κέ, τουτέστι τὸ δ'.

§. II. Quum vero diximus, quadrantem bonorum defuncti integrum heredi esse servandum, quonam tempore quantitatem bonorum defuncti spectari oportet quanta sit? utrum mortis tempore, an tempore aditionis? Et placuit potius tempus mortis testatoris spectari. Itaque aditionem usque, sive quod damnum & deminutio rerum accidit, sive patrimonium crevit, hoc legatariis, quantum ad Falcidiam, neque nocet neque prodest, sed utriusque, deminutionis scilicet & augmenti, eventum heres agnoscet. Veluti in *hac* specie: Habebat quis patrimonium centum solidorum; legavit solidos c. manifestumque *est*, heredem ex *L.* Falcidia posse retinere xxv. id est quadrantem. Dilata *autem* aditione, contigit ut per

11. τὸ de: ante F. 12. ἤγεν F. 13. τὸ de: F. & pro οἰκ. habet ἰδίας. 14. δεῖ F. omittens mox τοῦ. 15. ἐν πόσῳ Goth. post. 16. ἤρμοζεν Goth. citra necessitatem. 17. ὡς ad: F. 18. τὰ κέ νομίσματα. F.

r—s. His litteris inclusa Fabrotus æque ac Viglius cum ceteris editoribus Græce sine ulla varietate exhibent: sed Latinam eorum versionem duce Curtio omnes omiserunt; per incuriam credo. Licet enim iis facile nos carere posse fatear, tamen si volentes paraphrasten corrigere voluissent, notula hunc locum adspergere debuissent. Sed hujusmodi repetitiones apud nostrum haud magis quam apud ceteros Græculos, immo Justinianum ipsum in Novellis, sunt creberrimæ. G. O R.

t Vid. l. *in singulis heredibus* 77. D. *eod.* adde 4. *Eclog.* 1. c. 71. 5. Harmenop. 9. §. 30. l. 2. C. *eod.* D. GOTH.

u. Prudentes ita legem Falcidiam interpretati sunt,

δ'. ὑπερτεθείσης τῆς ἀδιτίωνος, συνέβη διὰ τῶ ἐρεδιταρίων οἰκετῶν προσποριθῆναί τινα τῇ κληρονομίᾳ· ἢ ἕτεκον θεράπαιναι, ἢ γονὴ θρεμμάτων γέγονε, καὶ τοσαύτη προσγέγονεν αὔξησις τῇ κληρονομίᾳ, ὥστε τὸν κληρονόμον δύνασθαι ἔχειν τὸ τέταρτον, καὶ μὴ χρείαν ἔχειν τῆ Φαλκιδίᾳ. ἀλλ' ἐπειδὴ ἤρεσε τὸν χρόνον σκοπεῖσθαι τῆς τελευτῆς, τότε δὲ ἤμελλεν ὁ Φαλκίδιος, ἡ ἐν μέσῳ γενομένη προθήκη τοῖς πράγμασιν ὠφελεῖ τὸν κληρονόμον· αὐτὸς γὰρ οὗτος οὐδὲν ἧττον τῶ ρ' νομισμάτων τὸ τέταρτον προκαθέξει, ἔξωθεν ἔχων ἃ κέρδει τὰ προστεθέντα.

servos hereditarios hereditati quædam adquirerentur: *namque* vel ancillæ pepererunt, vel animalium fetura nata est, & tantum hereditati accessit augmentum, ut heres quartam posset habere, neque Falcidiæ indigeret. Sed quoniam placuit tempus mortis spectari, atque tunc Falcidia competebat, facta interim bonis accessio heredem juvat. Hic enim ipse nihilominus quadrantem solidorum c. retinebit, extrinsecus in lucro habens quæ accesserunt.

Τραχλάσωμεν δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῆ ἐναντίου. Ἔχων τις ἑκατὸν νομισμάτων οὐσίαν, ἐλιγάτευσεν οἷς, καὶ πρόδηλον ὅτι οὐκ ἐδεῖτο τῆς ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου προκατασχέσεως ὁ κληρονόμος, ἔχων τὸ τέταρτον ἀπὸ γνώμης τῆ τεστάτωρος· μετὰ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν, πρὸ τῆς ἀδιτίωνος, ἐμπρησμῷ γενομένῳ οἰκίας ἐρεδιταρίας ἢ ναυαγίου γενομένου, ἀπώλετο πράγματα ἐρεδιτάρια, ἢ ἐτελεύτησαν οἰκέται κληρονομιαῖοι, ὥστε τὴν κληρονομίαν εἰς κε νομίσματα ἐλατλωθῆναι, καὶ εἰς οἷς ἐστῆναι νομίσματα, ἢ καὶ εἰς ἐλάττονα, τουτέστιν εἰς ὁ· πρόσιὼν ὁ κληρονόμος ἀναλάζεται ἀκέραια τὰ ληγάτα καταβαλεῖν· κατὰ γὰρ τὸν χρόνον τῆς τοῦ τεστάτωρ τελευτῆς εἶχεν ἀπὸ γνώμης αὐτῆ τὸ

Tractemus autem hoc & ex contrario. Quidam centum solidorum patrimonium habens legavit LXXV. & manifestum *est*, heredem non indigere retentione ex *L.* Falcidia, quum quartam ex testatoris voluntate habeat. Sed post mortem ejus, ante aditionem, facto domus hereditariæ incendio, vel naufragio facto, res hereditariæ perierunt, vel servi hereditarii mortui sunt, ita ut hereditas solidis XXV. deminueretur, atque ad solidos LXXV. aut etiam ad pauciores, id est ad LXX. deveniret: heres adiens integra cogitur legata solvere; nam tempore mortis testatoris ex voluntate illius quartam habebat, neque indi-

19. καὶ de: F. 20. ἔτ῾ de: F. nec ego desiderarem. 21. τὸ τέτ. de: F. 22. οἰκίας συνεβη ἐρεδ. καυθῆναι, F. 23. ὡς ἔχων ἀπὸ γν. αὐ. τὸ δ', τῆς βοηθ. οὐκ ἐδ. τ. φαλκ. F.

sunt, ut singuli heredes quartam partem suæ partis salvam haberent, sicut supra dictum est Sed & prudentibus quoque mortis tempus in ratione legis Falcidiæ ineunda placuit, visum est observari, l. 56. 73. D. h. t. l. 53. §. 1. D. *de pecul* statim enim à morte testamentum effectum habet.

FABR. I.

x. L. 9. l. 30. l. 77. D. *eod.* Est igitur heredis illo casu τῆς κληρονομίας ζημία καὶ ἐπαύξησις, 41. *Eclog.* 1. c. 29. ubi vide Scholiastem. D. GOTH.

Damna post mortem testatoris ad solum heredem respiciunt: cujus regulæ vitia traduntur in l. 30. §. 2. D. h. t. FABR. I.

y. Ut

τὸ δ', καὶ οὐκ ἐδεῖτο τῆς βοηθείας τοῦ Φαλκιδίου· ὥστε οὖν ἐπὶ [24] τοῦ τοιούτου θεματισμοῦ [25] ἐδὲν κερδαίνει, ἢ ἐσθ' ὅτε καὶ ζημιοῦται· καὶ μὴ ἀγανακτείτω· ἐξῆν 554 γὰρ αὐτῷ τὴν τοιαύτην ζημίαν φεύγειν βλάβην μὴ ἀδιτεύοντι· καὶ τοῦτο παρεσκεύαζε τοὺς ληγαταρίους, εἰδότας ὡς, ἐκείνου ζημιωσαμένου τὴν κληρονομίαν, ἐδὲν αὐτοῖς [26] ἐκ τῶν λημάτων περιγίνεται, συμφωνῆσαι γὰρ μὴ τοῦ κληρονόμου, ὥστε μέρος τι λαβεῖν αὐτοὺς τῶν καταλελειμμένων λημάτων· καὶ ὅπερ ὁ Φαλκίδιος οὐκ ἐδίδου, [z] τοῦτο ἡ μέθοδος παρεῖχε [27] τοῦ κληρονόμου, διὰ τὸ ἀπειλῆσαι ῥεπουδιατίωνα.

digebat Falcidiæ auxilio. Itaque in hujuſmodi ſpecie nihil lucratur, aut interdum etiam damnum patitur. Neque *vero* indignetur: licebat enim ei hoc effugere damnum non adeunti: atque hoc legatarios, ſcientes ſibi nihil ex legatis datum iri, illo hereditatem repudiante, coëgiſſet cum herede paciſci, ut ipſi aliquam relictorum legatorum partem acciperent: & quod Falcidia non tribuebat, hoc heredis fictio & *commentum* præbuiſſet, eo quod repudiationem minabatur.

§. III. Η δὲ ποσότης τῆς οὐσίας οὕτως σκοπεῖται· δεῖ γὰρ ἐξαιρεθῆναι τὰ ἐποφληθέντα [a] ἀπὸ τοῦ τελευτήσαντος, [28] τὴν περὶ τὴν κηδείαν δαπάνην, καὶ τὰ τιμήματα [b] τῶν ἐλευθερωθέντων οἰκετῶν, καὶ λοιπὸν τὸ ἀπόλοιπον σκοπεῖν, ὁπόσον ἐστί· τοῦτο γὰρ [c] νομίζεται [29] εἶναι καθαρὸς οὐσία· καὶ ταύτης τὸ τέταρτον οὐκ ἔξεστι κατέχειν· Οἷον ὡς ἐπὶ θέματος· ἐτελεύτησέ τις ὁ νομισμάτων ἔχων οὐσίαν [30] ἐλη- γάτευσε τετρακόσια ἐχρεώ ει δὲ κρέδιτωρσι σ', οἱ δὲ ἐλευθερωθέντες οἰκέται ἦσαν ρν'

§. III. Patrimonii autem quantitas ſic ſpectatur. Nam eximi oportet quæ a defuncto debentur, impenſam in funus, & ſervorum manumiſſorum pretia, & tum reliquum ſpectare quantum ſit; hoc enim purum eſſe cenſetur patrimonium; atque hujus quartam retinere. Veluti pro exemplo: 556 Obiit quis DCCC. ſolidorum patrimonium habens; Legavit CCCC; Creditoribus debebat CC. Servi manumiſſi valebant ſolidos CL. In funus impenſi ſunt

24. τοῦ de: F. 2. 25. ἢ ad: F. 26. ἐκ τοῦ λημάτου ante F. 27. τῷ κληρονόμῳ F. 28. καὶ ad: F. 29. εἶναι de: F. καθαρὸς dedit Goth. 30. λεγατεύσας F.

y. Ut in l. 54 §. 1. D. *de man. teſt.* FABR. I.

z. Curtius vertit, Fabrotuſque in 1. retinuit, *id ratio hæc heredi præſtaret, propterea quod minitaretur repudiationem*: in 2 maluit, *id heredi præſtabitur, quod comminetur ſe hereditatem repudiaturum.* Curtianam equidem verſionem non reprehendo: ſed poſteriorem Fabroti quis amplectatur? Attamen & ego novam procudere auſus ſum, de qua in Gloſſario noſtro forte dicam. G. O. R.

a. L. 6. Cod. *eod* Paul. 4. Sent. 1. §. 3. l. *ſubſignatum* 39. §. 1. D. *de verb. ſignificat.* l *impenſa* 45. D. *de religioſis.* l. 33. D. *eod.* D. GOTH. L. 6. C. h. t. l. 8. §. ſi mulieri, D. *ad Sc. Vell.* Falcidia enim detrahitur ex bonis, non ex iis, quæ extra bonorum quantitatem ſunt: nam id in bonis meis eſſe creditur, quod liberum in patrimonio meo eſt vid Quintil. declam. 273 FABR I.

b. Qui libertatem in teſtamento vel directam, vel fideicommiſſariam acceperunt, l. 1 §. 8. D. *ſi cui plus quam per leg. Falc.* l. 13. C. *eod* Præterea dona deorum ad quæ lex Falcidia non pertinet, l. 1. §. *ad municipium*, D. eod. ſi modo cum Cuj. ibi repona, *non etiam ea.* Sed Theod. Balſamo vulgatam retinet. FABR I.

c. Quarta pars puræ ſubſtantiæ remanet apud heredem, Th. hîc, & Sch. ſupra. Pura dicitur, quæ

ρν' νομισμάτων· ἐδαπανήθη δὲ τὴν αὐτοῦ ταφὴν ν', ὡς ὑπολιμπάνεσθαι ύ, 31 ἤγουν αὐτὸ τὸ ληγάτον· οὐκοῦν, ὡς ἀπὸ ύ, ἑκατὸν ὀφείλει ἀφαιρεῖσθαι, οὐχ ὡς ἀπὸ ώ ψηφίσια, διὰ τὰς γενομένας, ὡς εἴρηται, ἐξαιρέσεις· ὥστε οὖν τὰ μὲ τρία μέρη δοθήσεται τοῖς ληγαταρίοις [d] κατὰ ἀναλογίαν· τὸ δὲ δ', τουτέστι 32 τὰ ρ', μένει ἀφ' ὃ τῷ κληρονόμῳ·

sunt L. *ita* ut relinquantur cccc. sive ipsum legatum. Itaque, tamquam ex cccc. retinere debet c. non cc. tamquam ex dccc. propter factas, ut dictum est, detractiones. Adeoque tres quidem partes legatariis pro rata dabuntur, quarta autem, id est c. apud heredem manebit.

Ἔχων τις ύ νομισμάτων [e] οὐσίαν καθαρὰν, ύ ἐληγάτευσε· τὸ δ' δεῖ ἀφαιρεθῆναι, 33 τουτέστι ρ'. Τί δὲ, ὅτι ἐληγάτευσε τ'; [f] τὸ ὅλον 34 δεῖ παρακατέχεσθαι· ὅλου τοῦ ύ τὰ ν'· ἔχει οὖν ὁ κληρονόμος 35 ἀπὸ γνώμης τοῦ ληφθέντος ν', ἐκ τοῦ νόμου δὲ ἕτερα ν', ἅπερ συνίσησι τὴν τοῦ τετάρτου ποσότητα· Εἰ δὲ φ' ἐληγάτευσεν, ἔχων ύ οὐσίαν, ἐληγάτευσε δὲ τὰ φ' οὕτως· 36 Πρίμῳ ρ', Σεκούνδῳ ρ', Τερτίῳ, Κουάρτῳ, Κουίντῳ, ἀνὰ ρ' τέως δεῖ τὸ 558 κρεῖττον ἐξαιρεθῆναι, τουτέστι ἑνὸς ἑκάστου ληγάτου μειωθῆναι τὴν πέμπτην μοῖραν, ὡς ὑπολιμπάνεσθαι ἑκάστῳ ληγαταρίῳ νομίσματα π'· λοιπὸν ὡς ἀπὸ τῆς Φαλκιδίας ἀφαιρεῖται ὁ κληρονόμος ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ληγαταρίου ἀνὰ κ' νομίσματα· καὶ αὐτὸς μὲ ἑαυτῷ ἀφελήσει τὰ ρ', τουτέστι τὸ

557 Quidam habens purum cccc. solidorum patrimonium, legavit cccc. quartam retinere debet, id est c. Quid autem, si cccL. legavit? Octavam retinere oportet; octava *autem* cccc. *pars* est L. Habet ergo heres ex testatoris voluntate L. & ex lege alios L. qui *simul* quartæ quantitatem efficiunt. Quod si D. legavit, in patrimonio habens cccc. legavit autem D. sic: Primo c. Secundo c. Tertio, Quarto, Quinto, singulis c. Primo oportet superfluum deduci, id est uniuscujusque legati quintam deminui partem, ut cuique legatario relinquantur solidi LXXX. deinde tamquam ex Falcidia retinet heres ab unoquoque legatario solidos vicenos, &

31. ἤγ. αὐ. τὸ ληγ. de: F. 32. τὰ de: F. & μένει habet. 33. τετ. ρ' de: F. 34. ὑπολιμπάνεσθαι ἀφαιρεῖται F. 35. ἀπὸ γν. μοῦ F. 36. *Primo* ρ'. *secundo* ρ'. *tertio, quarto,* ἀνὰ ρ'. F. omittens Græce *quinto.*

quæ salva est creditoribus impletis, l. ult. §. *sin autem as.* C. *de bon. quæ liber.* FABR.

d. Legata ad contributionem dodrantis pro rata suæ cujusque quantitatis revocantur, l. 2. & 6. C. *eod.* FABR. I.

e. L. 73. §. ult. D. h. t. FABR. I.

f. Neque Gajum in l. 73. §. 5. *Ad L Falcid.* neque Tribunianum aut nostrum Mathematicos fuisse, cum hic pars septima, non octava sit subtrahenda; & Hallenses apud Otton. *in Comment.* & ego in *Mathesi Jurid* pag. 63—64. probavi, ubi hanc generalem proposui regulam: „ Ut autem „ ἀγεωμετρητοι sciant, quænam ex ratione legis „ Falcidiæ pars singulis legatariis sit detrahenda, „ ponemus in eorum gratiam hunc canona: *Do-* „ *drans patrimonii puri subtrahatur a legatorum sum-* „ *ma. Numerus residuus dividatur per eamdem lega-* „ *torum summam. sic quotiens dabit nomen parti quæ-* „ *sita.* G. O. R-

g. Ἑκτὸν

τὸ δ' τῆς οὐσίας τῦ τελευτήσαντος· ἕξουσι δὲ οἱ ε λεγατάριοι, οἷς ἀνὰ ε ἑκατὸν ἐλεγατεύθη, 37 ἀνὰ ξ'.

& ipſe quidem ſibi capiet c. id eſt quartam bonorum defuncti; quinque autem legatarii, quibus ſingulis centeni ſunt legati, habebunt ſexagenos.

37. ἀπὸ ξ. νν. F. male.

g. Ἑκτὸν legebatur ante Gothofr. ſed Anonymus in omnibus Viglii editt. quas vidi ἑκατὸν correxit: qui vel ex Nannii notula ſequenti, vel ex Curtii verſione, vel ex alterutrius ore hoc adnotaſſe videtur. G. O. R.

Pro ἑκτὸν legend. ἑκατὸν. ſi literas ademptas videas, parum diſcriminis; ſi ſenſum, nihil diffidentius. In hoc nodo me, cum hærerem, D. Daniel Secretarius Epiſcopi Brixinenſis [*ſic*] eripuit. P. NANN.

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ[a] ΚΑΤΑΛΙΜΠΑΝΟΜΕΝΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ, ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΕΣΠΙΣΜΑΤΟΣ ΤΡΕΒΕΛΛΙΑΝΕΙΟΥ.]

DE FIDEICOMMISSARIIS HEREDITATIBUS, [ET AD SC. TREBELLIANUM.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΓ.

TITULUS XXIII.

Εἰπόντες [b] περὶ τῶν λεγάτων, νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ τὰ [1] φιδεικόμμισσα. τῶν φιδεικομμίσσων τὰ μὲν ἐστιν ἰδικὰ, τὰ δὲ καθολικά· δεῖ δὲ κατὰ πρώτην τάξιν περὶ 559

Quum de legatis diximus, nunc ad fideicommiſſa tranſeamus. Fideicommiſſorum quædam ſunt ſpecialia, quædam univerſalia. Primo autem

1. *fideicommiſſa.* F.

a. Paul. 4. ſent. 1. *fideicommiſſis.* & 2. *de Sc. Treb.* tit. Digeſt. & Cod. ad Sc. Trebellia Paul. 4. ſent. 2. D. GOTH.

Originem fideicommiſſa duxerunt ab eo, quod primis temporibus ſolerent teſtatores fidei, religioni, pietati, & ſanctitati illorum, qui capere ex teſtamento poterant, committere, ut iis reſtituerent, quibus non poterant palam relinquere, ut puta peregrinis, quibus cum legibus Romanis nihil erat commercii, Ulp. t. 22. Fideicommiſſa igitur appellata ſunt, quod nullo juris vinculo, ſed mera fide continerentur. & ſolo pudore commonerentur ii, qui fidem præſtare rogabantur, & ſuprema mandata, commendationeſque mortuorum exequi: id enim, qui tum pudor erat hominum, videbatur vinculum ſatis validum implendæ voluntatis defuncti: nullis enim teſtibus accitis, ſed tacite, & ecreto reſtituere rogabatur heres, cujus fidem teſtator elegerat. Heſychius: φιδεικόμμισσον, ἡ ἀφ' μαρτύρων πίστις. leg. ἡ δίχα. Hodie vero quia fideicommiſſa juris ordinarii ſunt, vim legis eludere prohibitum eſt, atque his nullo jure relinqui poteſt, qui palam relictum capere non poſſunt, l. 1. C. *de delat.* ſive, ut ait Ulpian. t. 25. fideicommiſſa dari poſſunt his, quibus legari poteſt: & ideo fideicommiſſum tacitum dicitur quoties heres in fraudem legis tacitam fidem accommodat, ut incapaci reſtituat, l. 103. *de leg.* 1. Gloſſæ Baſ. *tacitum*, ὅταν ἐπαγγείλεται ὁ κληρονόμος δοῦναι τῷ μὴ δυναμένῳ λαβεῖν Dio Chryſoſt. Orat. 73. Tacitum fid. intelligit Syneſius Ep. 1. ejuſque exemplum extat apud Quintil. Declam. 325. tacitum autem dicitur, quod ſine ſcripto, clam, & occulte fit. Illi enim qui in fraudem juris fidem accommodant, ſe domeſtica cautione obligant, aut nuda pollicitatione d. l. 103. l. 3. D. *de probat* l. 10. D. *de his quib. ut ind* FABR. I.

b. Cur hoc loco de fideicommiſſis dicatur, repete ex §. ult. ſup. *per quas perſonas cuique adquiritur.* D. GOTH.

c. Pe-

περὶ τῶν καθομάδα ἀφαιρεθῆναι, καὶ ὅτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ἰδικά.

autem loco de universalibus oportet differere, atque ita ad specialia venire.

§. 1. Τέως δὲ σκοπήσωμεν περὶ τῆς 560 ἀρχαιογονίας αὐτῶν. Ανυπόστατα πάλαι πάντα [2] ὑπῆρχον τὰ φιδεϊκόμμισσα· εἰδεὶς γὰρ ἄκων ταῦτα κατέβαλεν ἐκείνοις, οἷς ἠξιώθη ἀφανισχεῖν· Επενοήθη δὲ ὀντεῦθεν τὰ φιδεϊκόμμισσα συνέβαινε πολλάκις Ρωμαῖον τελευτᾶν, ἔχοντα [c] συγγενεῖς περεγρίνους· οἷς 3 οὐκ ἐξῆν οὐδὲ κληρονομίαν οὐδὲ ληγάτα καταλιμπάνειν, διὰ τὸ ἀφόρου πολιτείας εἶναι· ἐκάλει τοίνυν οὕτω Ρωμαῖόν τινα, ὃς ἠδύνατο 4 αὐτοῦ γενέσθαι κληρονόμου ἐκ ἀφαθήκης, εὔνουν ὄντα καὶ πιστὸν ἐσόμενον· καὶ αὐτὸν μὲν ἔγραφε κληρονόμον· ἠξίου δὲ αὐτὸν [d] ἐκτὸς τῆς ἀφ. 561 θήκης, ὥστε ἢ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν, ἢ μέρος αὐτῆς, ἢ καὶ ῥητὰ πράγματα, τῷδε τῷ περεγρίνῳ ἀποκαταστῆσαι· καὶ ἐν τῇ τοῦ σκρίπτου κληρονόμου ἀπέκειτο ἐξουσία, πότερον βούλεται ταῦτα δοῦναι, ἢ μή· οὐδεὶς γὰρ νόμου [e] σύνδεσμος ἦν, ὁ τοῦτο ποιεῖν 5 ἀναγκάζων, ἀλλὰ μόνης τῆς πίστεως καὶ αἰδοῦς τῶν ἀφανισθέντων ἤρτητο ταῦτα· ἀμέλει καὶ ὀντεῦθεν φιδεϊκόμμισσα ἀφανισμὸς ἐκλήθη, τουτέστι [6] τῇ πίστει καταπιστευθέντα.

§. 1. Sed prius de origine eorum videamus. Olim omnia fideicommissa infirma erant: nemo enim ea invitus solvebat illis, quibus rogatus fuerat dare. Hinc autem inventa sunt fideicommissa. Eveniebat sæpe ut Romanus moreretur, cognatos habens peregrinos, quibus relinquere non licebat, neque hereditatem neque legata, eo quod diversæ essent civitatis. Hic igitur vocabat Romanum aliquem, qui heres ejus ex testamento esse poterat, *hominem* benevolum ac fidum futurum: & hunc quidem heredem scribebat, sed extra testamentum rogabat eum, ut aut totam hereditatem, aut partem ejus, aut certas etiam res, illi peregrino restitueret: atque in scripti heredis potestate situm erat, utrum illa dare vellet, nec ne. Nullum enim juris vinculum erat, hoc facere cogens, sed *ex* sola fide ac pudore eorum qui rogati fuerant, ea pendebant. Scilicet & hinc FIDEI COMMISSA adpellabantur.

Αλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ τοὺς παλαιοτά- 562 τους

Verum hæc antiquissimis quidem tem-

2. ὑπῆρχε F. 3. pro omisso οὐκ ἐξῆν F. deinde habet καταλιμπάνειν ἐξῆν. 4. αὐτῷ F. 5. αὐτὸν ἀναγκ. ἀλλ' ἐκ μ. F. 6. τὰ ad: F.

c. Peregrini qui, v. l. 1. C. *de heredib. instituendis.* D GOTH.
Vide Comment. in Institut. FABR. II.

d. Proinde fideicommissa, quæ preca ivo modo; legata, quæ legis modo & imperatione relinquuntur. Ulp. 24 § 1. D GOTH.
Heres neque testamento, neque codicillis rogatur, sed tacite, & sermone secreto. Glossæ Basil. *tacitum*, σιγηρὸν ὃ ἐστιν ἔξω τῆς ἀφαθήκης. [Glossæ juris ineditæ: σκρίπτῳ λέγεται ὁ φιδεϊκομμισσαρίῳ κληρονόμῳ, φησὶ ἀντιδιαστολὴν τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου. Solebat inquam heres scribi, qui restituendi tacitum ministerium suscipiebat. Fideicommissarii nomen tabulis non continebatur *ex Edit* 1.] FABR.

e. Fideicommissa nullam jure civili pariebant obligationem, juris vinculum non obtinebant. FABR. I.

τους χρόνους· Μετὰ δὲ ταῦτα 7 πρῶτον Αὔγουστος ὁ βασιλεὺς ἅπαξ καὶ δὶς 8 κινηθεὶς διὰ τὸ χαρίεν τ, οἷς ταῦτα 9 καταλείφθη, περεγρίνων δηλαδὴ ὄντων· (ἦν γὰρ ἐσθ' ὅτε αὐτῷ 10 γνώριμα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα, ἢ καὶ τιμῆς ἄξια, διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς παίδευσιν, ἢ καὶ ἕτερόν τι πλεονέκτημα·) 11 ἢ καὶ, ἐπειδὴ πολλάκις κατὰ τῆς αὐτοῦ ee σωτηρίας ὀρκωθέντες, τοῦ ὅρκου κατεφρόνησαν οἱ κληρονόμοι, ἢ διὰ μεγίστην 12 ἀπιστίαν· (ἐσθ' ὅτε γὰρ ἠξιώθη τις πλούσιος ὢν πενιχροῖς παισὶ καὶ σφόδρα νέοις, ἢ καὶ γεγηρακόσι τοῦ τελευτήσαντος γονεῦσιν, ἀποκαταστῆσαι, εἶτα τὴν πίστιν παρέβη·) Τοῖς ὑπάτοις οὖν ἐκέλευσε τὴν οἰκείαν αὐθεντίαν θεῖναι μέσην, 13 καὶ ἀναγκάσαι τὸν ἀξιωθέντα, ποιήσασθαι τὴν ἀποκατάστασιν· τοῦτο δὲ δίκαιον νομισθὲν, καὶ χαρίεν f παντὶ τῷ δήμῳ, κατὰ μικρὸν εἰς ἰσχυροτέραν g μεταπτῶσα καὶ εἰς ἀνάγκην· καὶ τοσαύτη γέγονεν ἐπὶ τοῖς φιδεϊκομμίσσοις σπουδὴ, ὥστε προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ πραίτωρ h ἰδιάζων ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τ φιδεϊκομμίσσων 14 ἐχειροτονήθη, ὁ λεγόμενος φιδεϊκομμισσάριος.

temporibus *obtinebant*: poſtea autem primo Auguſtus Imperator ſemel atque iterum motus gratia eorum quibus hæc relicta erant, quod ſcilicet peregrini eſſent: (aliquando enim notæ erant ei hujuſmodi perſonæ, vel honore etiam dignæ, ob inhærentem iis eruditionem vel aliam quamdam excellentiam) aut etiam quoniam heredes ſæpe jurati per ſalutem ipſius, jusjurandum contemnebant, aut propter ſummam perfidiam: (forte enim aliquis locuples rogatus fuerat liberis pauperculis & admodum juvenibus, aut parentibus etiam defuncti ſenio confectis, reſtituere, poſteaque fidem violabat.) Conſulibus igitur imperavit ſuam interponere auctoritatem, & cogere eum qui rogatus fuerat, reſtitutionem facere. Hoc autem quum æquum cenſeretur & gratioſum *eſſet* omni populo, paulatim in juriſdictionem atque in neceſſitatem converſum fuit: & tantus fideicommiſſis favor acceſſit, ut procedente tempore proprius etiam Prætor ad petenda fideicommiſſa crearetur, dictus fideicommiſſarius.

563

§. II. §. II.

7. πρῶτος F. 8. δὶς καὶ F. 9. καταλέλοιπλο F. Voluitne κατελέλειπλο? Mox omittit περεγρ. δηλ. ὄντ. 10. γνώρισμα F. 11. ἢ de: F. cum quo tamen ὀρκωθέντες admiſi pro vulg. ὀρκωθέντος. 12. ἀπιστείαν omnes præter Lovan. & F. 2. 13. καὶ ἀναγκάσαι F. 14. μόνως ad: F.

ee. Rogati per Deum arctius obligantur, ut in l. 3. D. *de jur. fiſc.* vel per ſalutem Principum, Plin. 10. Ep. 67. & 87. hoc vero eſt cum jurejurando rogare, ut hic ſignificat Th. & l. 77. §. filius *de leg.* 2. & ut videtur Tertull. de præſcription. adverſ. hær. *Ego ſum heres Apoſtolorum, ſicut caverunt teſtamento ſuo, ſicut fideicommiſerunt, ſicut adjuraverunt, ita teneo.* Per ſalutem autem Principum jurabant etiam Chriſtiani, S. Athanaſius in pop. Alexand. Proteſt. Tertull. Apolog. c. 32. Prudent. περὶ στεφ. & antiquiſſimum jurisjurandi genus eſt. Geneſ. 42. μὰ τὴν ὑγίειαν Φαραώ. Sic in vet. MS. vide Regnor. 2. c. 11. Baſilium in Pſ. 14. FABR. I.

f. Juſtin. *populare.* Plin. pan. *Non quia populare, gratumque audientibus.* FABR.

g. Schol. εἰς δικαιοδοσίαν, τετέχθαι, εἰς τύπον, τετέχθαι νόμου. juriſdictio igitur pro lege, & juris neceſſitate, ut in l. 3. §. 1. D. *de recept.* FABR.

h. De Prætore fideicommiſſario adde l. 2. §. capta

§. II. Μετὰ τὴν ἀρχαιογονίαν τῶν φι- 564
δεικομμίσσων εἴπωμεν περὶ τ καθομάδα· ἵνα δὲ τὸ καθομάδα φιδεικόμμισσον ἰσχύσῃ, χρὴ κατὰ πρώτην τάξιν εἶναί τινα, τὸν διεκτως [i] ἐν τῇ διαθήκῃ γεγραμμένον κληρονόμον, καὶ ἀξιωθέντα ἑτέρῳ τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι· ἐπείτοιγε ἄχρηστός [k] ἐστιν ἡ διαθήκη, ἐν ᾗ μηδεὶς γέγραπται κληρονόμος· ἐὰν τοίνυν γράψω τινὰ κληρονόμον λέγων, Λεύκιος Τίτιος [l] ἔστω 565
μου κληρονόμος, δύναμαι προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν, Αξιῶ σε, ὦ Λεύκιε [15] Τίτιε, ἵνα, ἡνίκα πρῶτον δυνηθῇς τὴν ἐμὴν ἀδιτεῦσαι κληρονομίαν, ταύτην [16] Γαΐῳ ἀποδώσῃς ἢ ἀποκαταστήσῃς. Δύναμαι [17] οὖν ἀξιοῦν τὸν κληρονόμον καὶ περὶ μέρους [m] κληρονομίας, ὥστε ἀποκαταστῆσαι, οὐ μόνον περὶ πάσης.

Καταλιμπάνεται δὲ καὶ πούρως καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, [n] καὶ ἀπὸ φανερᾶς ἡμέρας, οἷον μὴ δύο ἔτη τῆς ἐμῆς τελευτῆς.

§. III. Ἐὰν δέ τις γραφεὶς κληρονό- 566
μος, καὶ ἀξιωθεὶς ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν, ἀποκαταστήσῃ ταύτην, οὐδὲν ἧττον μένει [o] κληρονόμος, ἐπειδὴ τὸ ἀσώματον αὐτῷ προσεπάγη· ὁ δὲ ταύτην δε-

§. II. Post fideicommissorum originem dicamus de universalibus. Ut autem fideicommissum universale valeat, oportet primo loco esse aliquem, qui directe in testamento scriptus sit heres, ac rogatus hereditatem alii restituere: siquidem inutile est testamentum, in quo nemo scriptus est heres. Si igitur aliquem scripsero heredem dicens, Lucius Titius heres mihi esto; possum adjicere & dicere, Rogo te, Luci Titi, ut, quum primum meam potueris adire hereditatem, eam Gajo reddas ac restituas. Possum ergo & de parte hereditatis heredem rogare, ut restituat, non tantum de tota.

Relinquitur autem & pure, & sub conditione, & ex certo die, veluti post biennium meæ mortis.

§. III. Sed si quis heres scriptus hereditatemque restituere rogatus, eam restituerit, nihilominus heres manet, quia *jus* incorporale ei infixum est. Qui autem eam recipiebat, anti-

15. Τίτιε de: F. 16. Γαΐῳ Σείῳ ἀποδῷς F. 17. δὲ pro ἓν F.

captа 33. D. *de origine juris.* Ulp. 25. §. 12. ubi plura dixi. D. GOTH.

Claudius duos Prætores creaverat, qui de fideicommissis duntaxat jus dicerent. vid. Suet. Claud. c. 23. ex quibus Titus unum detraxit, l. 2. §. capta, D. *de orig. jur.* alius fideicommissarius dictus est, quia de fideicommissis jus dicebat, l. 2. C. *qui pot. in pign. hab.* l. 92. D. *de condit. & dem.* l. 78. §. pen. *de leg.* 3. l. pen. in fin. D. *quib. ad libert. procl.* quem intelligit Antoninus in l. 2. C. *de usur. & fr. leg.* Lapis Rom. PR. DE FIDEICOMMISSIS. Quintil. 3. Instit. *Non debes apud Prætorem petere fideicommissum, sed apud Consules: major enim Prætoria cognitione summa est.* Quod ergo scribit Ulp. Reg. t. 25. cognitionem esse Romæ Consulum, aut Prætoris, ex superiore loco interpretationem accipit. FABR. I.

i. Schol. ὀρθῶς, ἐξ εὐθείας. Justin. *recto jure* [ut rectum judicium pro directo, l. 18. §. ult. D. *commod.* hinc directa substitutio, cui opponitur precaria, l. 19. D. *de test. mil.* ex Edit. 1.] FABR.

k. L. 14 C. *de testament.* D. GOTH.

l. Pauciſſimis his verbis heres etiam institui potest. l. 1. §. 2. D. *de heredib. instituend.* D. GOTH.

Schol. δυσώνυμοι δὲ οἱ ῥωμαῖοι. FABR. II.

Lege Δισώνυμοι vel Διώνυμοι: *Binomines enim* sunt *Romani:* non, *mali nominis.* G. O. R.

m. L. 16. §. 4. D. *ad Sc. Treb.* D. GOTH.

n. L. ubi pure 19. D. *ad Sc. Trebellian.* l. 13. D. *ad Trebellian.* Paul. 4. Sent. 1. §. *in tempus emancipationis.* D. GOTH.

o. V. l. 88. in f. D. *de heredibus instituendis.* 5. Harmenop. 8. §. 2. D. GOTH.

δεξάμβνος, ὃν μὲ τοῖς ἀρχαιοτάτοις χρόνοις P ἀγοραίστου τάξιν ἐπεῖχε, μὲ δὲ ταῦτα πότε μὲ κληρονόμε, πότε δὲ ληγαταρίε. 18 Καὶ εἴπωμεν κατὰ πρῶτον λόγον περὶ τῦ ἀγοραστοῦ. Επειδὴ ἄτοπον ὂνο- 567
μίζετο εἶναι, τὸν κληρονόμον 19 μὲ ἐπιγινώσκειν τὰ τῆς κληρονομίας βάρη, τῶν δὲ κερδῶν ἀπολαύειν τὸν φιδεϊκομμισσάριον, διὰ τῦτο ἤρεσεν q εἰκονικὴν 20 γίνεσθαι πρᾶσιν· καὶ ὁ κληρονόμος ἑνὸς νούμμε τὴν πᾶσαν ἐπίπρασκε κληρονομίαν, καί τινες ἐπερωτήσεις 21 ἐγίνοντο μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ 22 τοῦ ληγαταρίου, ἤτοι τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, καὶ 23 ἐλέγοντο αἱ ἐπερωτήσεις emptæ & venditæ hereditatis· ἐπηρώτα γὰρ ὁ κληρονόμος τὸν φιδεϊκομμισ- 568
σάριον ἕτως, Ομολογεῖς, ὦ φιδεϊκομμισσάριε, ἐὰν ἀπαιτηθῶ τι ὑπὸ τοῦ ἐρεδιταρίε r κρεδίτωρος, διδόναι μοι τοῦτο, ἤγουν καὶ ἀφενδεύειν με, καὶ ποιεῖν μοι τὸ ἀνενόχλητον; καὶ ἔλεγεν ὁ φιδεϊκομμισσάριος, Ομολογῶ· 24 ἐπηρώτα δὲ καὶ ὁ φιδεϊκομμισσάριος τὸν κληρονόμον ἕτως· Ομολογεῖς, ὦ κληρονόμε, ἐὰν ἀπαιτήσῃς ἐρεδιτάριον δεβίτορα, διδόναι μοι τοῦτο, ἤγεν

tiquiſſimis quidem temporibus emtoris vicem obtinebat, poſt illa vero interdum heredis, interdum legatarii. Et dicamus priori ſermone de emtore. Quia abſurdum eſſe credebatur, heredem quidem onera hereditatis agnoſcere, lucris autem frui fideicommiſſarium; ideo placuit, imaginariam fieri venditionem: atque heres uno nummo totam vendebat hereditatem, & ſtipulationes quædam fiebant heredem inter & legatarium ſive fideicommiſſarium, dicebanturque Stipulationes emtæ & venditæ hereditatis. Interrogabat enim heres fideicommiſſarium ſic: Spondeſne, fideicommiſſarie, ſi quid exigor ab hereditario creditore, illud mihi dare, vel me defendere etiam, moleſtiiſque immunem præſtare? & dicebat fideicommiſſarius, Spondeo. Interrogabat autem & fideicommiſſarius heredem ſic: Spondeſne, heres, ſi *quid* a debitore hereditario exegeris, hoc mihi dare, vel actiones etiam mihi cedere, ut

18. Καὶ εἴπωμεν ἔξωθεν τὸ τῦ ἄγος. F. retenta Curtii verſione. 19. μὴ de: F. 20. γν. F. 21. ἐγγί. F. 22. τῦ ληγ. ἤτοι de: F. 23. ἐγγίνοντο F. omittens ſequens &. 24. ἀντεπ. F.

Qui ſemel heres extitit, non deſinit heres eſſe, l. 88. D. *de her. inſtit.* ſive, ut ait Th. ad §. 5. ſupra *de her. qu. & diff.* heredis nomen infixum ex facili non eximitur. Is autem cui reſtituitur hereditas, fictitius heres eſt, Th. infra *de perp. & temp. act.* ſive, ut ait Paul. in l. 5. *quod cum eo qui in al. pot.* effectu quodammodo heres eſt. heredis vice fungitur. heredis loco habetur, pro qua parte ei reſtituta eſt hereditas. Apud heredem igitur nihil aliud quidquam niſi inane nomen relinquitur. FABR. I.

Adde ſupra pag. 430. not. *d.*

p. Fideicommiſſarius alias vicem emptoris, heredis & legatarii ſuſtinuit. emptoris, ut hoc §. [cap. 567--568. item c. 580.] heredis §. 4. [cap. 570--571.] *legatarii* §. 5. [cap. 574--577.] inf. *sodale.* D. GOTH.

q. Hoc remedio inter Auguſti & Neronis tempora uſos fuiſſe heredes & fideicommiſſarios, mihi quoque probabile eſt. EG. BARO *Comment. pag.* 283.

Imaginaria venditio dicebatur, quia nullum pretium accedebat: heres enim unum aut duos nummos quaſi in ſimilitudinem pretii accipiebat juris adumbrandi, & rerum expediendarum cauſa. FABR.

r. Quantam pecuniam creditor hereditarius, &c. l. 95. *de leg.* 3. FABR.

s. Schol. τουτέστι εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ κινεῖν ταύτας τὰς ἀγωγάς. FABR.

t. Adde infra tit. *de his per quos agere poſſumus.* D. GOTH.

u. Ego hinc malui novam §. inchoare, quam cum Goth. ac Fabr. paulo poſt à cap. 570. qui ſic cohærentiam ruperunt. G. O. R.

x. Hi

γεν καὶ [25] ἐγχωρεῖν μοι τὰς ἀγωγὰς, ὥστε δυνηθῆναί με procuratorio [s] nomine κινεῖν ταύτας; (Τίς δέ ἐστι πρακτώρ, μαθησόμεθα [t].) καὶ ἔλεγεν ὁ κληρονόμος, Ομολογῶ.

ut eas procuratorio nomine movere possim? (Quis vero sit procurator, deinceps docebimur.) & dicebat heres, Spondeo.

§. IV. Αλλ' ἐπειδὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ κληρονόμος σπεύδων διαφυγεῖν [26] τὸ δικαστήριον δυσὶ πράγμασιν ἐνεπίπτε δίκαις· ἠναγκάζετο γὰρ δικάζεσθαι πρὸς τὸν ἐφεδιτάριον κρεδίτορα, καὶ πάλιν κινῆσαι κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως, ἵνα λάβῃ, ἅπερ ἔτυχε καταβαλών· διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν Νέρωνος χρόνων, ἐπὶ Τρεβελλίου Μαξίμου καὶ Ἀννέου Σενεκᾶ [x] τῶν ὑπάτων, δόγμα συγκλήτου γέγονε, τὸ λέγον ἵνα, ἐὰν [27] κληρονομία τινὶ κατὰ φιδεϊκόμμισσον καταλειφθῇ καὶ [28] ἀποκαταστῇ, πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ, αἵτινες κατὰ τὸ πολιτικὸν [29] τῇ τοῦ νόμου ἀκριβείᾳ ἥρμοζον τῷ κληρονόμῳ καὶ κατὰ τοῦ κληρονόμου, [30] αὗται ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου μετέλθωσι· καὶ λοιπὸν ὁ πραίτωρ ὑπερ-

§. IV. Verumenimvero, quum his ita *se* habentibus heres judicium devitare ſtudens, in duas incideret lites: cogebatur enim cum creditore hereditario litigare, & rurſus cum fideicommiſſario agere, ex ſtipulatione puta, ut reciperet, quæ ſolviſſet: ideo temporibus Neronis, ſub Trebellio Maximo & Anneo Seneca Conſulibus, Senatusconſultum factum eſt, ſanciens ut, ſi cui hereditas per fideicommiſſum relicta & reſtituta foret, omnes actiones, quæ ſecundum *jus* civile rigore legis heredi competerent & adverſus heredem, hæ ad fideicommiſſarium & adverſus fideicommiſſarium tranſirent: & poſtea prætor huic decreto obſequens utiles, id eſt obliquas, actiones fideicommiſſario & adverſus fidei-

25. ἐξχωρεῖς ante F. 26. τὸ de: F. & pro δυσὶ habet δύο. 27. Sic Curtius, Ernſt. & Fabr. recte pro vulg. κληρονόμῳ. 28. ἀποκαταστᾷ lego. G. O. R. 29. κατὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκρίβειαν F. 30. αὗται omnes præter Lovan.

x. Hi conſules ſuffecti, non ordinarii. Nam cum in indice conſulum non reperiantur, credendum eſt initio anni eos non fuiſſe in magiſtratu, ſed ſuffectos. Idem dicendum de Rubrio Gallo & Ceſtio Hiſpone Coſſ. in l. *cum vero* 26. §. 7. D. *de fideicomm. libert.* & alias Dion 43. & 48. refert, annos conſulum ab his duobus, qui primis duobus menſibus creati eſſent, nomen accepiſſe, quod etiam Caſſiodorus ſequitur. At qui reliquis menſibus creabantur, (quod à Cæſare introductum) minores conſules dicebantur, & in Senatusconſultis & autoritatib. ſcribebantur. D. GOTH.

y. Ex hoc loco poſſit colligi, precaria verba, *obliqua* dici poſſe. Sic inf. §. 9. πλαγιαστικῶς ἐνέγκασθαι, *oblique conveniri.* D. GOTH.

L. pen. in fin. C. *ad Sc. Treb.* Theop. πλαγιαστικὰς vocat hic, & ad §. 9. h. t. Actiones autem in fideicommiſſarium transferuntur, quia unicuique damnoſam eſſe fidem ſuam non oportet, Paul. Sent 4. t. 2. quæ ratio eſt Sc. l. 1. D. *ad Sc. Tr.* In emptorem autem hereditatis non dantur utiles actiones, licet utiles ipſe habeat ex conſtit. D. Pii. l. 16. D *de pact.* & l. 5. C. *de her. vel act. vend.* ideoque interponuntur ſtipulationes emptæ venditæ hereditatis: nam ſi quid venditor ſoluerit, ab emptore repetit, l. 2 § ſicuti, D. *eod.* nec igitur emptor hereditatis in omnibus, & per omnia fideicommiſſario ſimilis eſt. uterque tamen vicem heredis obtinet, d. l. 2. §. pen. v. ſupra ad §. 3. FABR. I.

τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ καὶ κατὰ τὸ φιδεϊκομμισσαρίου, ὡσανεὶ κληρονόμου αὐτοῦ ὑπάρχοντος· ἵνα κινῶν λέγῃ, ὡσανεὶ [31] ὑπῆρχε κληρονόμῳ, Εἰ φαίνεταϊ τόνδε χρῆναϊ δοῦναϊ· ἰδοὺ ἐνταῦθα τάξιν ἐπέχει κληρονόμου.

deicommiſſarium dabat, quaſi ipſe heres eſſet: ut actor diceret, quaſi heres eſſet, Si paret hunc dare oportere. Ecce hic vicem heredis obtinet.

572 §. V. Τούτου δὲ ὄντος ἐχοντος, ἐπειδὴ οἱ σκρίπτοι κληρονόμοι πᾶσαν σχεδὸν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀξιούμενοι τὴν κληρονομίαν ἀποκαταστῆσαι, ὤκνουν ἀδιτεῦσαι δι' ὃδὲν [32] ἢ ἐλάχιστον κέρδος, καὶ ἀφ' τοῦτο ἐρεπουδιάτευον, καὶ ἐντεῦθεν ἀπεσβέννυτο τὰ φιδεϊκόμμισσα, μὴ ταῦτα ἐπὶ τῶν Οὐεσπασιανοῦ χρόνων, Πηγάσου καὶ Πουσίωνος ὑπατευόντων, γέγονε δόγμα [z] Πηγασιάνειον, κελεύον τῷ ἀξιωθέντι κληρονόμῳ ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν ἑτέρῳ, ἐξεῖναι τὸ τέταρτον μέρος ϖδακατέχειν· ὥσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ Φαλκιδίου 573 [a] τὴν τετάρτην ἐκ τῶν [33] ληγάτων μοῖραν ἐπιτέτραπται ϖδακατέχειν· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν καθομάδα ἀμέτρων φιδεϊκομμίσσων,

§. V. Sed quoniam, quum hoc ita ſe haberet, heredes ſcripti omnem fere hereditatem, ut plurimum, reſtituere rogati, adire verebantur ob nullum aut minimum lucrum, atque ideo repudiabant, & inde fideicommiſſa exſtinguebantur: deinde temporibus Veſpaſiani, Pegaſo & Puſione Conſulibus, factum eſt *Senatus*conſultum Pegaſianum, ſanciens ut heredi rogato hereditatem alii reſtituere, liceat quartam partem retinere; ſicut & ex L. Falcidia quartam legatorum partem retinere permiſſum eſt: nec ſolum in immodicis fideicommiſſis univerſalibus, ſed etiam in ſingularibus ea-

31. ὑπῆχον F. non mutata verſione. 32. δὲ ad: F. 33. λγαταξίων F. male.

z. De Sc. Pegaſ. adde Paul. 9. Sent. 3. [& Ulp. XXV. 15. 16.] D. GOTH.

Hujus meminit Schol Juvenal. in illud Satiræ 4. [77.] *Pegaſus attonita.* FABR. I.

Franc. Huſmanus in Paradoxis VII—X. omnem quartæ retentionem, ſecundum Jctos, fieri tantum putat per L. Falcidiam, tam in fideicommiſſis quam in legatis; Trebellianicæ vero nomen prorſus eſſe inutile; nec unquam poſt illam inventam interpoſitas eſſe ſtipulationes partis & pro parte: nunquam denique Sc. Pegaſianum rogatum fuiſſe, quod Triboniani commentum appellat; neque verba Ulpiani ac Pauli in fragmentis, quæ ejus meminere, pro verbis Jctorum habenda eſſe contendit. Quis vero tam patiens eſt, quin exclamet, frontem periiſſe de rebus? Quid enim cauſæ habuit Tribonianus, ut omnem SCtorum hiſtoriam fingeret; & quibus Conſulibus ſuffectis ea condita ſint, mentiretur? Et nonne *juris Pegaſiani* meminit Schol. Juvenalis? Mitto Paulum, Ulpianum & THi paraphraſin ampliſſimam, in quæ nihil potuit manus Triboniani. OTTO *Præf. IV. Tom. Theſ.*

a. Pegaſianum enim factum eſt ϖερὶ τὴν τοῦ *Falcidiu μίμησιν*, Juſtin. Orat. ad Senat. FABR. I.

b. In ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis idem juris eſt ex Senatusconſulto Pegaſ. quod in generali fideicommiſſo. FABR. I.

c. In heredem actiones conſervabantur. Fideicommiſſarius autem legatarii loco habebatur. Ulp. t. 25. FABR. I.

d. Prudentes partis & pro parte ſtipulationes induxerunt ad exemplum earum quæ inter heredem & legatarium partiarium interponebantur. Stipulationes quoque emptæ venditæ hereditatis primis temporibus ab eiſdem inductæ ad ſimilitudinem earum quæ interponebantur inter venditorem hereditatis, ne heredi periculoſa eſſet fides ſua. Sed quoniam heredum haberi rationem par erat, ne litibus vexarentur, Senatuſconſultum Trebellianum voluit fideicommiſſario, & in fideicommiſſarium dari. FABR. I.

e. Partitio genus legati, de quo dixi ad l. *nomen filiarum* 164. §. 1. D. *verb. ſignifi.* Ulp. 24. §. 25. & tit. 25. §. 15. D. GOTH.

Schol.

μίσσων, ἀλλὰ 34 καὶ ἐπὶ τῶν ἰδικῶν [b] ἡ αὐτὴ ϖδιακατάσχεσις ἰδικῶς συγκεχώρηται. ὅπερ γὰρ ἐν ἀμετρίᾳ ληγάτων ἐστὶν ὁ Φαλκίδιος, τοῦτο ἐν ἀμετρίᾳ φιδεικομμίσσων ἐστὶ τὸ Πηγασιάνειον.

eadem retentio ſpecialiter permiſſa fuit. Quod enim in legatis immodicis *lex* Falcidia eſt, hoc in fideicommiſſis immodicis eſt *SC.* Pegaſianum.

Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ δόγμα ὁ κληρονόμος 574 μόνος ὑπέκειτο [c] τοῖς βάρεσι 35 τῆς κληρονομίας, οὐ μὴν ὁ φιδεικομμισσάριος· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἤρεσε [d] τὸν φιδεικομμισσάριον τάξιν ἐπέχειν [e] ληγαλαρίου παρτιαρίου, 36 τουτέστιν ἡμισυμερίτου, ἤγουν ἥμισυ μέρος λαμβάνοντος· τὸ γὰρ παλαιὸν ἦν πέμπτον γένος ληγάτου, καὶ ἐλέγετο παρτιτίων 37 ἤτοι μερικόν· κατελιμπάνετο δὲ τοῦτον τὸν τρόπον· 38 Titius mihi heres eſto, & cum Sejo hereditatem dividito [f] in dimidia portione· 575 τουτέστι, Τίτιος ἔστω μου κληρονόμος, καὶ μεριζέσθω μετὰ Σείου τὴν κληρονομίαν κατὰ τὸ ἥμισυ μέρος· λοιπὸν οὖν 39 ἐγίνοντο ἐπερωτήσεις μεταξὺ αὐτῶν τοιαῦται· ὁ κληρονόμος ἐπηρώτα τὸν ληγατάριον ἔτως· Ομολο-

Poſt hoc autem decretum heres ſolus ſubjacebat oneribus hereditatis, non vero fideicommiſſarius. Sed deinde placuit fideicommiſſarium vicem obtinere legatarii partiarii, id eſt partem dimidiam accipientis. Quondam enim quintum genus legati erat, dicebaturque PARTITIO; & relinquebatur hoc modo: TITIUS MIHI HERES ESTO, ET CUM SEJO HEREDITATEM DIVIDITO IN DIMIDIA PORTIONE. Porro igitur hujuſmodi inter eos ſtipulationes fiebant: Heres legatarium ſic interrogabat: Sponden, legatarie, ſi *ego* conventus viginti aureos ſolvero, eorum mihi ſemiſſem dare? & dicebat, Spondeo. Ruruſque legatarius

34. γὰρ ad: F. 35. τῆς κλ. de: F. 36. Sequentia ad Schol: rejicit F. 37. ἤτοι μερ. de: F. 38. *Tit. her. eſto, partitoque hered. meam cum Sejo parte dimidia.* F. 39. ἐγέν. F.

Schol. τουτέστιν ἡμισυμερίτου, ἤγουν ἥμισυ μέρος λαμβάνοντος. Hæc antea legebantur in contextu, in quem, opinor, irrepſerant, quoniam abſunt à tribus regiis codicibus. ut credibile ſit ſimile gloſſema Juſtiniani codices occupaſſe, in quibus ita legitur: *legatarii partiarii loco erat, id eſt, ejus legatarii cui pars bonorum legabatur*: videntur enim quæ ſequuntur, ſufficere ad verbi vim & poteſtatem explicandam: *quæ ſpecies legati*, &c. ut apud Ulp. t. 25. *cum quo partitus eſt heres.* Porro formula partitionis ſincerior jam editur: cui ſimilis extat apud Ulp. tit. 24. in quo videtur abundare *τὸ dividito.* FABR.

Recte hoc adv. Fabr. negat Schulting. d. t § 25. in cujus pr. typographorum pueri perperam negationem addiderunt, dantes: *Sicuti ſingulæ res legari poſſunt, ita univerſarum quoque ſumma legari* NON *poteſt.* G. O. R.

Ant. Caimus in Lucubr. var. ad l. 1. D. *de Leg.* 1. n. 58. ſqq. ait, hoc legatum non fuiſſe univerſale, licet a Th. dicatur quintum genus legati. Nam olim erant tantum 4. genera legatorum, & omnia particularia, unde & quintum potuit eſſe ejuſdem naturæ. Igitur legatum partitionis non eſt ſingularium rerum ſed univerſarum, non tamen univerſale. Et ita etiam accipiendus Ulp. Tit. XXIV. §. 25. Hæc Caimus. MEERM.

Univerſale fuiſſe patet cum ex ipſa formula, quam & TH & Ulp. nobis ſervarunt, tum ex verbis Juſtiniani, *quia cum herede legatarius partiebatur* HEREDITATEM. An vero ab *hereditatis partitione* differat *partitio bonorum*, quod adfirmat cum Cujacio Schultingius, negatque in Diſſertat. ſingulari poſt *Comment. de L. Falcidia* Jac. Voorda, rurſuſque ait G. d'Arnaud II. Conject. cap. 2. ſi hic diſcuterem, extra oleas vagarer. G. O. R.

f. Cic. pro Cluent. *Is fecit heredem illum adoleſcentulum, eumque partiri cum Dinea matre juſſit.* Poteſt tamen & alia pars veluti tertia vel quarta legari, Ulp. d. t. 24. l. 164. §. 1. D. *de verb. ſign.* FABR. I.

g. Schol.

μολογεῖς, ὦ ληγατάριε, ἐὰν ἀναχθεὶς καταβάλω ν' νομίσματα, τούτων μοι δι-
δόναι τὸ ἥμισυ; καὶ ἔλεγεν, Ομολογῶ καὶ
πάλιν ὁ ληγατάριος ἐπηρώτα τὸν κληρονό-
μον 40 ὅτως, Ομολογεῖς, ἐὰν λάβῃς πα-
ρὰ ἐρεδιταρίᾳ δεβίτωρ ν' νομίσματα, δι-
δόναι μοι τὸ ἥμισυ, τετέστι 41 τὰ ί; καὶ
ἔλεγεν, Ομολογῶ· καὶ ἐκαλεῖτο ἡ τοιαύ-
τη ἐπερώτησις partis & pro parte·
42 Κατὰ μίμησιν οὖν τοῦ παρτιαρίου ληγα-
ταρίου ἡ ἐπερώτησις μεσεχώρει μεταξὺ τοῦ
κληρονόμου καὶ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου· 43 καὶ
ἐπηρώτα τὸν φιδεϊκομμισσάριον ὅτως, Ο-
μολογεῖς, ὦ φιδεϊκομμισσάριε, ἐὰν ἀπαι-
τηθῶ μ' νομίσματα ὑπὸ κρεδίτωρος ἐρε-
διταρίου, διδόναι μοι τὰ λ'; καὶ ὁ κληρο-
νόμος ἐπηρωτᾶτο ὑπὸ τοῦ φιδεϊκομμισ-
σαρίου· Ομολογεῖς, ὦ κληρονόμε, ἐὰν πα-
ρὰ ἐρεδιταρίου δεβίτωρος μ' νομίσματα λά-
βῃς, διδόναι μοι τὰ λ'; καὶ ἔλεγεν, Ο-
μολογῶ· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ λιγατα-
ρίου ἐπεῖχε τάξιν ὁ καθ' ὁμάδα φιδεϊκομ-
μισσάριος· καὶ ἔδει κοινὸν εἶναι μεταξὺ τοῦ
φιδεϊκομμισσαρίου καὶ τοῦ κληρονόμου g ἀνα-
λόγως τὸ κέρδος καὶ τὴν ζημίαν· καὶ ἐλέ-
γοντο αἱ τοιαῦται ἐπερωτήσεις 44 ex parte
h & pro parte.

rius heredem sic interrogabat: Spon-
den, si ab hereditario debitore viginti aureos acceperis, semissem mihi dare, id est decem? & dicebat, Spon-
deo: atque hæc stipulatio vocabatur
PARTIS ET PRO PARTE. Ad exem-
plum igitur legatarii partiarii stipula-
tio procedebat heredem inter ac fi-
deicommissarium. Et interrogabat *heres* fideicommissarium sic: Spon-
den, fideicommissarie, si quadragin-
ta aureos poscar a creditore hereditario, dare mihi triginta? Et heres in-
terrogabatur à fideicommissario: Spon-
den, heres, si a debitore hereditario
quadraginta aureos acceperis, triginta
mihi dare? Et dicebat, Spondeo.
Atque hoc modo fideicommissarius
universalis vicem obtinebat legatarii:
oportebatque commune esse pro rata
fideicommissarium inter & heredem
lucrum & damnum: & stipulationes
hujusmodi vocabantur Ex parte & pro
parte.

§. VI. Ὥστε οὖν δεῖ 45 συνελόντα εἰ-
πεῖν, εἰ μὴν θ' ἐγκίας, ἢ καὶ ἐλάττονα
ποσότητα, ὁ κληρονόμος ἀξιοῦται 46 ἀ-
ποκατασῆσαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ, καὶ
ἔχει

§. VI. Itaque concise dicendum
est: si quidem novem uncias, vel mi-
norem etiam quantitatem, heres fi-
deicommissario restituere rogatur, ha-
betque

40. ὅτως de: F. 41. τὰ de: F. 42. οἷον κατὰ μίμ. τοῦ &c. F. sine sensu 43. καὶ ἐπηρωτᾶτο ὁ φιδεϊκομμισσάριος ὅτως. F. 44. *partis & p. p.* F. 45. ϛ ad: F. 46. Sic edidere Rescius, probante Nannio, & ι. pro vulg. ἀποκατ.

g. Schol. ἵνα τυχὸν κατὰ τὸ δ'. λαμβάνει ὁ κληρονόμος ἐκ τοῦ χρεωστοῦ ἀπαιτουμένου, καὶ τὸ λοιπὸν ὁ φιδεϊκομμισσάριος, ὅτως νοητέον τὸ ἀναλόγως. ὧδε ὁμοίως καὶ τὴν ζημίαν κατὰ τὸ δ'. ὁ λαμβάνει, καὶ ὁ φιδεϊκομμισσάριος καθὸ μέρος ἔχει. [sic dedit] FABR.

h. Alii, *partis & pro parte* D GOTH. Qui sint il i *Alii*, nescio; nisi Paulum & Ulpian. significarit. An *alias* scripsit Gothofr.? G. O. R.

i. Inter heredem & fideicommissarium dividitur æs alienum pro dodrante, & quadrante, l. 1. C. *ad Sc Treb.* legatorum autem actio in fideicommissarium datur, l. 1. §. ult. D. *eod.* si vero minorem partem heres restituat, puta semissem, tam æs alienum, quam onera legatorum pro rata dividuntur, d. l. 1. §. pen. l. 2. C. *eod.* Gloss. ad d. l. 2. Cujac. parat. Azo contra putat. FABR. I. k. Greg.

ἔχει παρ' ἑαυτῷ ἀπὸ γνώμης τῦ τεστάτωρος τὸ τέταρτον ἢ καὶ πλέον τῦ τετάρτυ, τότε ἀπὸ τῦ Τρεβελλιανείυ δόγματος γίνεται 47 ἡ ἀποκατάστασις· καὶ εἰς μὲ τὰ γ' μέρη ὁ φιδεϊκομμισσάριος ἀνάγει καὶ ἐνάγεται ὠτιλίως, εἰς δὲ τὸ τέταρτον μέρος ὁ κληρονόμος διρέκτως καὶ ἀνάγει καὶ ἀνάγεται· εἰ δὲ πλέον τ' γ' ὠγκιῶν, οἷον ι' ἢ ιβ', ἢ καὶ πᾶσαν k τὴν ὠφελισίαν ὁ κληρονόμος ἠξιώθη ἀποκαταςῆσαι 48 τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ, καὶ οὐκ εἶχεν ἀπὸ γνώμης τῦ τεταάτωρος τὸ δ', χώρα ἐδίδοτο τῷ Πηγασιανείῳ δόγματι· καὶ ὁ 49 κληρονόμος ἅπαξ ἀδιτεύσας οἰκεία γνώμη, (διὰ τί δὲ εἶπον οἰκεία γνώμη, ὠφελόντες μαθησόμεθα) εἴτε παρεκράτησε τὸ δ', εἴτε οὐκ ἠβελήθη ὠφελκρατῆσαι, αὐτὸς ὁ κληρονόμος πάντα 50 ὑφίσατο τὰ ἐρεδιτάρια βάρη· ἀλλ' εἰ μὲ παρεκράτησε τὸ δ', ἐγίνοντο μεταξὺ αὐτῦ καὶ τῦ Φιδεϊκομμισσαρίυ αἱ partis 51 καὶ pro parte ἐπερωτήσεις, κατὰ μίμησιν τῦ κληρονόμυ καὶ τῦ παρτιαρίυ ληγαταρίυ· εἰ δὲ πᾶσαν ἀποκατέστησε τὴν κληρονομίαν, ἤργει τὸ Τρεβελλιάνειον, ἐπειδὴ ὐχ ἑώρα l τὸ δ' τῆς ὐσίας ἀπὸ γνώμης τῦ τεστάτωρος 52 ὂν ὠφελῶ τῷ κληρονόμῳ· ἤργει καὶ τὸ Πηγασιάνειον, ὐδὲ γ' ἠβελήθη ὠφελκρατῆσαι· καὶ ἀφ' τοῦτο οὐδὲ ἐγίνοντο αἱ partis καὶ pro parte ἐπερωτήσεις· λοιπὸν οὖν πάσης σχολαζύσης βοηθείας, ἐγίνοντο

betque per ſe ex teſtatoris voluntate quartam aut plus etiam quarta, tunc ex Scto Trebelliano fit reſtitutio: & in tres quidem partes fideicommiſſarius utiliter & agit & convenitur, in quartam vero partem heres directe & agit & convenitur. Sed ſi heres rogatus erat plus novem unciis, veluti decem vel undecim, vel totum etiam patrimonium fideicommiſſario reſtituere, neque ex teſtatoris voluntate quartam habebat, locus dabatur Scto Pegaſiano: atque heres ſemel adiens ſua voluntate, (cur autem dixerim ſua voluntate, deinceps diſcemus) ſive quartam retinuerit, ſive retinere noluerit, ipſe (heres *ſcil.*) omnia ſuſtinebat onera hereditaria. Quod ſi quartam retinuiſſet, fiebant inter eum & fideicommiſſarium ſtipulationes partis & pro parte, ad exemplum heredis & legatarii partiarii. Si vero totam reſtituiſſet hereditatem, ceſſabat *Sc.* Trebellianum, quoniam *hoc* quartam patrimonii ex teſtatoris voluntate non videbat apud heredem eſſe: ceſſabat quoque Pegaſianum, namque noluerat *eam* retinere atque ideo nec ſtipulationes partis & pro parte fiebant: denique igitur omni ceſſante auxilio, fiebant ſtipulationes

47. ἡ de: F. 48. τῷ φιδ. de: F. 49. μὴ ad: F. 50. ὑφίστατω ante F. 51. *et* F. 52. ὃν F. male.

k. Greg. Naz. in Teſt. ſuo: ἵνα μήτοι, ὥστε αὐτὸν πᾶσάν μου τὴν ὐσίαν, κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ἀποκαταςῆσαι τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, &c. FABR.

l. Non quod quarta ex Trebelliano deſcendat, ſed quia poſt Sc. Pegaſ. id juris obtinuerit, ut cum heres ex judicio defuncti quartam haberet, hereditas ex Senatuſconſulto Trebelliano reſtitueretur: ſi vero non haberet, ex Pegaſiano FABR. I.

Explicat h. l. Maranus ad T. Pand. *ad Sc Trebell.* p. 340. MEERM.

νοντο [m] ἐπερωτήσεις 53 αἱ emptæ καὶ venditæ [n] hereditatis.

nes emtæ ac venditæ hereditatis.

Ταῦτα μὲν, ἡνίκα τις ἑκὼν προσέλθῃ 581 τῇ κληρονομίᾳ· εἰ δέ τις 54 ἀθελήσειεν τὸν κλῆρον, ὕποπλον εἶναι λέγων τὴν κληρονομίαν διὰ τὸ ἐπίζημιον, προσέχεται τῷ Πηγασιανείῳ δόγματι, ὥστε προσιέναι τὸν φιδεϊκομμισσάριον τῷ πραίτωρι, καὶ τὸν πραίτωρα κελεύειν τῷ κληρονόμῳ ἀδιτεῦσαι, καὶ τὴν πᾶσαν ἀποκαταστῆσαι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ κληρονομίαν· καὶ εἰς ὁλόκληρον μεθίστανται αἱ ἀγωγαὶ ἀπὸ τοῦ κληρονόμου ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ 55 τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου, ὁ ὥσπερ εἰ ἀπὸ τοῦ Τρεβελλιανείου γέγονεν ἡ ἀποκατάστασις· καὶ ἐν τούτῳ τῷ θέματι 582 συνδρομὴ γίνεται τῶν δύο δογμάτων· καὶ τὸ μὲν Πηγασιάνειον ἀναγκάζει τὸν σκέπλον ἀδιτεύειν, τὸ δὲ Τρεβελλιάνειον P μεταφέρει τὰς ἀγωγάς, καὶ λοιπὸν εὐδεμία ἐπερώτησις χρειώδης ἐνταῦθα 56 γίνεται· τῷ γὰρ ἀποκαταστήσαντι τὴν κληρονομίαν προσγίνεται τὸ ἀμέριμνον, ἐκέτι ἐναγομένῳ, καὶ τὸ ἀσφαλὲς τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ προσγίνεται, ἔχοντι πάσας τὰς ἀγωγάς.

Hæc quidem, ſi quis volens hereditatem adiiſſet: ſed ſi quis hereditatem recuſet, ſuſpectam dicens hereditatem propter damni periculum, continetur Scto Pegaſiano, ut fideicommiſſarius Prætorem adeat, & Prætor heredem jubeat adire, totamque fideicommiſſario reſtituere hereditatem: & *ſic* in totum transferuntur actiones ab herede ad fideicommiſſarium & adverſus fideicommiſſarium, acſi reſtitutio ex *Scto* Trebelliano ſit facta. Atque in hoc caſu duorum decretorum fit concurſus: & Pegaſianum quidem heredem adire cogit, Trebellianum vero actiones transfert, ac nulla denique ſtipulatio neceſſaria hic fit: namque hereditatem reſtituenti tranquillitas obvenit, quia non convenitur amplius: & fideicommiſſario ſecuritas obtingit, quia omnes habet actiones.

§. VII.

§. VII.

53. & αἱ & καὶ de: F. 54. ἀθελήσειεν F. 55. τῶ de: F. 56. γίνεται F.

m. Hodie ex Sc. Trebelliano, aut vi prætoris ex Sc. Pegaſiano, nullis interpoſitis ſtipulationibus: l. *qui totam* 45. D. *ad Sc. Trebellian.* adde Paul. 4. ſent. 3. §. 2. D. GOTH.

n. Schol. ἐγίνοντο ἓν ὡς καὶ τὸ παλαιὸν ἐπερωτήσεις πράσεως καὶ ἀγορασίας· ἀγοράσειν γὰρ ἐμιμεῖτο ὁ φιδεϊκομμισσάριος, τοῦ κληρονόμου πιπρασκοντος αὐτῷ τὴν κληρονομίαν εἰς νῆμον. Ejuſmodi ſtipulatio interponebatur inter heredem, & emptorem hereditatis, l. 37. D. *de pecul.* l. 21. D. *de her. vel. act. vend.* & ad ejus ſimilitudinem inter venditorem, & emptorem imaginarios. FABR.

o. Schol. καὶ ἄνωθεν εἶπεν τὸ τρεβελλιάνειον ἀναγκάζειν τὸν κληρονόμον ἀποκαθιστᾶν τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ τὴν κληρονομίαν, καὶ τὰς ἀγωγάς. ſupra §. 4. FABR.

p. L. 68. D. *ad Sc. Trebell.* FABR.

q. Juſtin. in conſtit. de confirm. Digeſtorum, §. 3. *Captioſas etenim, & ipſis veteribus odioſas Pegaſiani Senatuſconſulti ambages*, &c. quod repetit in Orat. Gr. v. Nov. 1. c. 1. FABR. I.

r. De voce νομικὸς vide Bynkersh. *Obſerv. Tom.* II. pag. 148—149. & Jo. Alberti *Miſcell. ad Gl. Nom.* pag. 130—131. G. O. R.

s. Captioſas haſce ſtipulationes Papinianus appellat, non quia callidæ aut argutæ, ſed quia captioni & damno obnoxiæ, plenæque difficultatibus: quia captioſæ propter has ſtipulationes Scti Pegaſiani ambages, auctore Juſtiniano l. 2. §. 6. C. *de vet. J. enucl.* Captioſum enim noſtris etiam id dicitur, quod alicui fraudi aut damno eſt, l. 5. *de Tranſact.* l. 14. §. 5. *Quod met. cauſa.* l. 6. §.

10.

§. VII. Αλλ' ἐπειδὴ αἱ ἐπερωτήσεις αἱ ἀπὸ τοῦ Πηγασιανείου ἐπινενοημέναι καὶ τοῖς ἀρχαίοις ᾐ ἀπήρεσκον, καὶ ἔν τισι θέμασιν ὁ ἄριστος τῶν νομικῶν [r] Παπινιανὸς ἐπιζημίους [s] ταύτας ἐκάλει, τῷ δὲ θειοτάτῳ ἡμῶν βασιλεῖ ἐστιν ὠ σπουδῇ, ἁπλόστερα μᾶλλον ἤπερ δυσχερείας εἶναι πλήρη τὰ νόμιμα· 57 ἀνενεχθεισῶν αὐτῷ ἁπασῶν ὁμοιώσεων καὶ διαφορῶν τῶν δογμάτων, ἤρεσεν [t] ἐκβληθῆναι μὲ τὸ Πηγασιάνειον, τὸ μεταγενεστέροις ἐπινοηθὲν χρόνοις, πᾶσαν δὲ τῷ Τρεβελλιανείῳ δόγματι τὴν αὐθεντίαν ᾠδοχεῖν, ὥστε ἐξ αὐτοῦ τὰς φιδεικομμισσαρίας ἀποκαθίστασθαι κληρονομίας, εἴτε ἔχει τὸ τέταρτον ὁ κληρονόμος ἀπὸ γνώμης τοῦ διαθεμένου, εἴτε πλέον εἴτε ἔλαττον, εἴτε 58 ὐδὲν παντελῶς· ἡνίκα γὰρ πᾶσαν, ἢ ὑπὲρ τὸ ἡμιεύβιον, ἀξιωθῇ ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν ὁ σκρίπτος, ἐξέστω αὐτῷ τὸ δ' ὅλον, ἢ καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῷ δ', ἐκ διατάξεως τῆς ἡμετέρου βασιλέως ᾠδοκατέχειν, [u] ἢ καὶ καταβληθὲν 59 ῥεπετιτεύειν, [x] τῶν ἀγωγῶν [y] ἀναλόγως ἐκ τοῦ Τρεβελλιανείου [z] μεταξὺ τοῦ κληρονόμου καὶ τοῦ φιδεικομμισσαρίου

§. VII. Verum enimvero quia ſtipulationes ex *Sćto* Pegaſiano inventæ & antiquis diſplicebant, & in caſibus quibuſdam præſtantiſſimus Juriſconſultorum Papinianus damnoſas eas vocabat; ſanctiſſimo autem Imperatori noſtro cordi eſt, ſimplicia potius quam difficultatis plena eſſe jura: *ideo* relatis ad eum omnibus Senatusconſultorum ſimilitudinibus ac differentiis, placuit Pegaſianum, poſterioribus inventum temporibus, rejici, omnemque Trebelliano Sćto auctoritatem tribui, ut ex eo hereditates fideicommiſſariæ reſtituantur, ſive quartam habeat heres ex voluntate teſtatoris, ſive plus ſive minus, ſive nihil omnino. Si enim totam hereditatem aut ultra dodrantem *heres* ſcriptus reſtituere ſit rogatus, liceat illi totum quadrantem, aut etiam quod quadranti deeſt, ex conſtitutione Imperatoris noſtri retinere, aut exſolutum quoque repetere, actionibus pro rata ex *Sćto* Trebelliano he-

57. κὴ ἀνεν. ἀυ. κὴ πασῶν ὁμ. τε κὴ διαφ. F. ſatis pleonaſtice. 58. γὰρ ad: F. 2. Mox ἡνίκα δὲ ἢ πᾶσαν, ἢ κὴ ὑπὲρ F. 1. ἡν. κὴ ἢ π. ἢ κὴ ὑπ. F. 2. 59. ῥεπεδιατεύειν ante F.

10. *Quæ in fraud. credit.* Recte igitur TH. reddidit ἐπιζημιους, id eſt *damnoſas*: neque cauſam video, cur Bachovio hæc ratio appellationis non placeat. VINN. *in Comment.*

r. Patet ex iis quæ Th. ſupra indicavit ad §. 3. in fine. [mihi §. 4. in pr.] DOUJ.

t. Sc. Pegaſianum exploſum & in Trebellianum transfuſum Novel. 1. ut & actio rei uxoriæ in actionem ex ſtipulatu. D. GOTH.

Immo ante Novellas omnes conſtitutione quadam hodie deperdita, licet ante ipſum Codicem repet. præl. edita ab Juſt. ut ex hoc Inſtit. textu atque ex §. 29. *de Actionib.* patet. G. O. R.

u. Nam ignorantia facti facile excuſari poteſt, l. 68. D. *ad Sc. Trebell.* FABR. I.

x. Legendum eſt ῥεπετιτεύειν. Poteſt enim, qui ex Trebelliano reſtituit totam hereditatem, quartam condicere, ut hic. quod ei qui ex Pegaſiano totam hereditatem reſtituerat, non licebat. Paul. 4. ſent. 3. § ult Rationem differentiæ vide ibidem apud doctiſſimum interpretem. D. GOTH.

Sic etiam legit Curtius atque edidit Fabrotus: quos tres Viros ſequimur. G. O. R.

y. Schol. Τέτεστι, κατὰ τὸ δ' ἀναγκαῖον, κὴ ἀναγέσθω τῷ φιδεικομμισσαρίῳ εἰς τὸ λειπόν. [ſic] FABR.

z. Non capit Juſtinianum: ait in quartam retineri [Non hoc, ſed *repetere ſolutum*: G. O R.] *quaſi ex Senatuſconſulto Trebelliano*, quoniam quarta ex Senatuſconſulto Pegaſ dcſcendit Transfuſo autem Pegaſiano in Trebellianum recte quaſi ex Trebelliano quarta retineri dicitur, ex quo & actiones inter heredem & fideicommiſſarium ſcinduntur,

σαρίᾳ διαιρεμένων· Εἰ δὲ πᾶσαν τὴν κληρονομίαν ἑκὼν ἀποκατασήσῃ ὁ κληρονόμος, πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ τῷ Φιδεϊκομμισσαρίῳ καὶ κατὰ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίου δοθήσονται.

heredem inter & fideicommisſarium dividendis. Quod ſi omnem hereditatem volens reſtituerit heres, actiones omnes fideicommisſario & adverſus fideicommisſarium dabuntur.

Κἀκεῖνο δὲ, ὅπερ 60 ἐξαιρέτως ἐφείκε-586 ται τῷ Πηγασιανείῳ δόγματι, μετατίθησιν ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν βασιλεὺς διὰ τῆς εἰκείας διατάξεως ἐπὶ τὸ Τρεβελλιάνειον· οἶδας γὰρ μαθὼν περὶ βραχέως, ὅτι ἡνίκα παρητεῖτο ὡς ἀποπλῳ προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ ὁ κληρονόμος, ἠναγκάζετο ὑπὸ τοῦ Πηγασιανείου δόγματος ἀδιτεῦσαι, καὶ πᾶσαι μετετίθεντο ἐπὶ τὸν Φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαί· τοῦτο τοίνυν γινέσθω ἀπὸ μόνου τοῦ Τρεβελλιανείου δόγματος· καὶ ἄκων ὁ κληρονόμος ἀδιτευέτω, καὶ τὴν κληρονομίαν ἀποκαθιστάτω τῷ Φιδεϊκομμισσαρίῳ βουλομένῳ, ἀδεμιᾶς ζημίας 61 ἢ κέρδους τινὸς [b] περὶ τῷ κληρονόμῳ μένοντος.

Sed illud etiam, quod præcipue *Scto* Pegaſiano continetur, religioſiſſimus Imperator noſter ſua conſtitutione in Trebellianum tranſtulit: noſti enim paulo ante edoctus, ſi heres hereditatem tamquam ſuſpectam adire recuſaret, eum Senatusconſulto Pegaſiano coactum fuiſſe adire, omneſque in fideicommisſarium actiones tranſiiſſe. Hoc igitur ex ſolo Scto Trebelliano fiat: & heres invitus adeat, atque hereditatem fideicommisſario volenti reſtituat, nec damno ullo aut lucro aliquo apud heredem remanente.

§. VIII. Οσα σοι εἴρηται περὶ τοῦ εἰς587 ὁλόκληρον γεγραμμένου κληρονόμου, τὰ αὐτά σοι εἰρήσθω, καὶ ἡνίκα εἰς μέρος τι, οἷον εἰς 62 ἑξαύγκιον, γραφεὶς ἠξιώθη ὅλον τὸ μέρος, 63 ἢ τοῦ μέρους μέρος ἀποκατασῆσαι, [ἤγουν τὸ τέταρτον·] κἀνταῦθα γὰρ τὰ αὐτὰ φυλάττεσθαι ὁ θειότατος 64 ἡμῶν ἐκέλευσε βασιλεὺς, ἅτινα ἐπὶ πάσης κληρονομίας εἰρήκαμεν.

§. VIII. Quæcumque tibi dicta ſunt de herede in aſſem ſcripto, eadem tibi dicta ſunto, &, ſi in partem aliquam, veluti in ſemiſſem [aut quadrantem] ſcriptus, rogatus eſt partem totam aut partis partem reſtituere. Hic enim eadem ſervari ſanctiſſimus Imperator noſter juſſit, quæ de tota hereditate diximus.

§. IX. §. IX.

60. ἐξαιρέτων Goth. οὐ ἐξαιρέτῳ F. 61. οὐδὲ pro ἢ F. 62. ἐξ ἐγκίας F. 63. ἢ τὸ μέρος τοῦ μέρους. F. omittens ſeqq. ἀποκατ. ἤγ. τὸ τέτ. Ego quæ incluſi ejicerem, aut paulo ante poſt ἑξαύγκιον reponerem. G. O. R. 64. κελεύει abſque ἡμῶν F.

duntur, ac dividuntur. Sic in uſucapionibus rerum mobilium anno in triennium mutato, is qui eas uſucepit, firmo jure poſſidere dicitur, quaſi per uſucapionem quæſitas, l. un. C. *de uſuc. transf.* FABR.

Rectius Vinnio aliud videtur, qui ſic: *Repetitur hoc non beneficio SCti, ſed jure communi, quo ejus quod per errorem quacunque ex cauſa ſolutum eſt, omnibus repetitio conceditur.* Et ego verba *qs. ex Treb. SC.* non conjungo cum ſuperioribus *repetere ſolutum*, (nam ſic ex Fabroti mente *quaſi ex L. Falcidia* verius dicendum fuiſſet: quid enim Trebelliano rei eſt cum quarta?) ſed cum ſequentibus *pro rata portione* &c. ut Thum optime feciſſe patet ex ſuper. §. 6. cap. 578. & pr. 579. Quin etiam illud *quaſi* more Græcanico, ut ὡς, poſitive ſumi poſſit pro *tamquam.* G. O. R.

a. Schol. Τετέρτην ἀπὸ τοῦ πρώτου. heres rogatus hereditatem reſtituere paſſim cogi dicitur ex Senatusconſulto, qui compellitur à Prætore cauſa

§. IX. Τελευτῶν τις ἀνεστήσατό με588 κληρονόμον, εἶτα οὕτως εἶπεν· Αξιῶ σε ἐξελόντα c τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ ἕτερον πρᾶγμα, ἥτοι κατεξαίρετον λαβόντα, (ὑπόθου δὲ τὸν ἀγρὸν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τῆς πάσης οὐσίας d τὸ δ΄) ἀποκαταστῆσαι τῷδε τὴν κληρονομίαν· καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ ὅρου τοῦ θεματισμοῦ χώρα ἐστὶ τῷ Τρεβελλιανείῳ δόγματι· ὥσπερ εἰ εἶπεν, Αξιῶ σε τὸ δ΄ τῆς κληρονομίας ὠφελοῦντα, τὸ λοιπὸν ἀποκαταστῆσαι.

§. IX. Moriens quidam me inſtituit heredem, poſteaque ſic dixit: Rogo te, ut hunc agrum aut aliam rem eximens, ſive præcipiens (finge autem agrum habere in ſe totius patrimonii quadrantem) hereditatem illi reſtituas: & in hac poſitione Scto Trebelliano locus eſt, acſi dixiſſet: Rogo te ut quartam hereditatis retinens, reliquum reſtituas.

66 Η δὲ διαφορά ἐστιν ἐν τούτῳ, ὅτι589 ἔνθα 67 ἐν πράγματί ἐστι τὸ δ΄ e ὠφελοῦντι τῷ κληρονόμῳ, εἰς ὁλόκληρον 68 ἀπὸ τοῦ Τρεβελλιανείου αἱ ἀγωγαὶ ἐπὶ τὸν φιδεικομμισσάριον καὶ κατὰ τοῦ φιδεικομμισσαρίου μετέρχονται, καὶ τὸ πρᾶγμα μένει ὠφελοῦντι τῷ κληρονόμῳ f δίχα βάρους παντὸς, ὥσπερ ληγατευθὲν αὐτῷ· ἔνθα μὴν τοι ἐν δικαίῳ ἔχει τὸ δ΄, (εἶπε γὰρ ὁ τεστάτωρ· ὠφελήσας τὸ δ΄ ἀποκατάστησον τὴν κληρονομίαν) μερίζονται αἱ ἀγωγαί· καὶ 590 εἰς μὲν τὰ γ΄ μέρη πλαγιαστικῶς ἄγει καὶ ἄγεται ὁ φιδεικομμισσάριος, εἰς δὲ τὸ δ΄ ὁ κληρονόμος διέκτως ἀπαιτεῖ καὶ μεθοδεύεται.

Differentia autem in eo eſt, quod ubi quarta IN RE apud heredem eſt, actiones ex *Scto* Trebelliano in totum ad fideicommiſſarium atque adverſus fideicommiſſarium tranſeant, & res apud heredem maneat ſine omni onere, tamquam ei legata: ubi vero quartam IN JURE *hereditario* habet, (dixit enim teſtator, Quadrantem retinens reſtitue hereditatem) actiones dividuntur, atque in tres quidem partes fideicommiſſarius oblique agit & convenitur, in quartam vero heres directe agit & convenitur.

Εἰ καὶ τὰ μάλιστα δὲ ὁ γραφεὶς κληρονόμος, καὶ ἀξιωθεὶς ἓν ὠφελήσας πρᾶγ-

Sed etiamſi maxime heres ſcriptus, ac rogatus una re retenta ſive præcepta

65. θέματ⊙ F. 66. Διαφ. δὲ ἐστιν F. 67. μὲν ἐν πρ. F. 1. μὲν πρ. F. 2. Ego ὠφελήματι reſcripſi pro vulg. omnium ὠφελήμασι: G. O. R. 68. ὑπὸ F. minus recte.

ſa cognita reſtituere. FABR.

b. Falcidiam amittet, prælegata, & mortis cauſa capiones: nam cum alieno periculo adierit hereditatem, jure nullum commodum conſequitur, l. 4. & l. 55. §. 2. verſ. adeo, D. *ad Trebell.* l. 34. D. *de cond. ind.* FABR. I.

c. Præcepta re aliqua vel certa quantitate, l. 3. §. cum Pollid. D. *de uſuc.* l. 5. §. ſi quis, 10. D. *de don. int. vir. & uxor.* l. 13. §. ſed etſi, D. *de pet. her.* Plin. 10. Epiſt. 79. Similiter notant Gr. ad l. 3. C. *de ſent. paſſ.* debitorem in inſulam deportatum, ac ex indulgentia principis reſtitutum, ære alieno liberari, ſi non totam ſubſtantiam, ſed rem certam duntaxat ut haberet, impetravit. 60. Baſil. t. 68. FABR. I.

d. Alioquin quarta ſupplebitur ex l. Falcidia, l. 1. §. ſi heres, D. *ad Sc. Trebell.* quamvis heredem teſtator certâ re pro Falcidia contentum eſſe præceperit, l. 11. C. *ad leg. Falcid.* FABR. I.

e. V. l. *ſi legatus* 30. §. multum intereſt 3. D. *ad Sc. Trebellianum.* D. GOTH.

f. Qui tamen præcepto ſervo & peculio ejus

πρᾶγμα, ἤτοι κατεξαίρετον λαβὼν, ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν, ἐν τῷ ᾧδε κατασχεθέντι πράγματι τὸ πλέον μέρος ἔχει τῆς κληρονομίας· τυχὸν γὰρ 69 πάσης ὅσης κληρονομίας ὑ νομισμάτων, ὁ ἀγρὸς ὃν ὁ κληρονόμος ἐκελεύσθη ᾧδε κατασχεῖν, ἄξιός ἐστιν σν νομισμάτων· καὶ ἤτως ἐις ὁλόκληρον αἱ ἀγωγαὶ ἐπὶ τὸν Φιδεϊκομμισσάριον καὶ κατὰ τοῦ Φιδεϊκομμισσαρίε 70 μετέρχονται, καὶ χρεία ἐνταῦθα τῷ διασκέψασθαι τὸν Φιδεϊκομμισσάριον, εἰ συμφέρει αὐτῷ καταδέξασθαι τὸ Φιδεϊκόμμισσον.

cepta hereditatem reſtituere, in retenta re majorem hereditatis partem habeat: forte enim, quum tota hereditas cccc. eſſet ſolidorum, ager quem 591 heres retinere juſſus eſt, valebat CCL. ſolidos: & ſic actiones in totum ad fideicommiſſarium & adverſus fideicommiſſarium tranſeunt; & neceſſe hic *eſt*, ut fideicommiſſarius diſpiciat, an ſibi expediat fideicommiſſum ſuſcipere.

Τὸ αὐτὸ φαμὲν, εἰ καὶ ὁ κληρονόμος 592 δύο ἢ καὶ πλείονα πράγματα, ἢ 71 ποσότητα ῥητὴν, ἐκελεύσθη ᾧδε κατασχεῖν, καὶ ἤτως ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν· καὶνταῦθα γὰρ, εἴτε τὸ δ' ἢ καὶ πλέον τοῦ δ' ἦν ἐν τοῖς ῥητοῖς πράγμασιν 72 ἢ τῇ ῥητῇ ποσότητι, ἐκ τῦ Τρεβελλιανείε εἰς ὁλόκληρον ἐπὶ τὸν Φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαὶ μετέρχονται.

Idem dicimus, etſi heres duas vel plures etiam res, aut certam quantitatem, juſſus eſt retinere, & ſic hereditatem reſtituere. Nam & hic, ſive quadrans ſive etiam plus quadrante in certis rebus aut certa ſit quantitate, actiones ex *Sćto* Trebelliano in totum ad fideicommiſſarium tranſeunt.

Τὰ εἰρημένα 73 ᾧδε ἐπὶ τῦ εἰς ὁλόκληρον 593 γραφέντος, καὶ ἀξιωθέντος ῥητὸν ἢ ῥητὰ πράγματα ᾧδε κρατῆσαι, καὶ τὴν κληρονομίαν ἑτέρῳ ἀποκαταστῆσαι, νοεῖσθω, καὶ ἤνίκα τις εἰς μέρος γραφεὶς κληρονόμος ἠξιώθη ὡρισμένον τι πρᾶγμα 74 ἢ πράγματα ᾧδε κρατήσας, τὴν οἰκείαν ἔνστασιν ἀποκαταστῆσαι· καὶ ἐπὶ τούτου γὰρ τοῦ δέ-

Quæ dicta *ſunt* de *herede* in aſſem ſcripto ac rogato certam *rem* vel certas res retinere, aliique hereditatem reſtituere, intelligimus etiam, quum quis in partem ſcriptus heres rogatus eſt, retenta aliqua certa re vel rebus, ſuam reſtituere inſtitutionem: nam & in hac ſpecie actiones in ſolidum

69. τῆς ad: F. 70. μεταφέροντας F. 71. καὶ ad: F. 72. ἤτοι τῇ F. 73. ἐπὶ F. 74. ἤγεν F.

rogatus eſt hereditatem reſtituere, utiliter actione de peculio convenitur: nimirum quia fideicommiſſarius peculium non habet, l. 1. §. ſi præcepto, D. *quando de pecul. act. ann.* FABR. I.

g. Nec enim onera patitur, niſi qui partem jure hereditario retinet, L. 30. §. multum, D. *ad Sc. Trebell.* FABR. I.

h. Vide l. 1. §. hoc autem Senatusconſultum 5. l. 6. §. 1. l. Lucius Titius 78. D. *ad SC. Trebellianum.* l. 3. Cod. *eod.* Ulpianus 25. §. 4. l. 13. D. *de inofficioſo.* l. 114. §. 2. D. *de legat.* 2. l. 89. §. Lucius D. *legat* 2. l. 4. C. *de codicillis* §. 1. *in prin. infra de codicillis.* D. GOTH.

Et licet Falcidia ad teſtamentarias ſucceſſiones pertineat, tamen inducta eſt à D. Pio etiam in inteſtatorum ſucceſſionibus propter fideicommiſſa, l. 18.

θέματος εἰς ὁλόκληρον αὐτοῦ τοῦ μέρους ἐπὶ τὸν φιδεϊκομμισσάριον αἱ ἀγωγαὶ μετελεύσονται.

dum illius partis ad fideicommisſarium tranſibunt.

§. X. Οὐ μόνον δὲ τὸν σκρίπτον κληρονόμον δυνάμεθα βαρύνειν τῷ καθ' ὁμάδα φιδεϊκομμίσσῳ, ἀλλὰ γὰ καὶ [h] τὸν ἐξ ἀδιαθέτου [75] ἀδεξάμενον τὴν ἡμετέραν οὐσίαν, [76] ἢ λεγιτίμῳ [i] δικαίῳ, ἢ ἀπὸ τῆς πραίτωρος, (τυχὸν γὰ κογνάτος ἦν) λέγοντες. Ω κληρονόμε λεγίτιμε, ἢ πραιτώριε διάδοχε, ἀξιῶ σε, πᾶσαν ἢ μέρος τῆς κληρονομίας, ἢ καὶ τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ καὶ [77] οἰκέτας, ἢ νομίσματα τόσα, τῷδε ἀποκαταστῆσαι ὁπότε ληγάτα [78] ἐν ἀδιαθήκῃ, οὐ μὴν ἐξ ἀδιαθέτου καταλιμπάνεσθαι δύνανται· ὥστε ἔν ἐστιν [79] αὕτη διαφορὰ [k] ληγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων, ὅτι τὰ μὲ ληγάτα ἐν διαθήκῃ μόνῃ [80] καταλιμπάνονται, τὰ δὲ φιδεϊκομμισσα καὶ ἐξ ἀδιαθέτου.

§. X. Non ſolum vero ſcriptum heredem fideicommisſo univerſali onerare poſſumus, ſed etiam eum qui ab inteſtato patrimonium noſtrum, ſeu legitimo jure ſeu prætorio, recepturus eſt, (forte enim cognatus fuerit) dicentes: Heres legitime, aut ſucceſſor prætorie, rogo te, ut *vel* omnem vel partem hereditatis, vel agrum etiam vel ſervos vel tot aureos, illi reſtituas: quum legata in teſtamento, non item ab inteſtato relinqui poſſint. Itaque legatorum ac fideicommisſorum hæc eſt differentia, quod legata quidem in ſolo teſtamento relinquantur, fideicommisſa autem etiam ab inteſtato.

§. XI. Δύναμαι δὲ γράψας κληρονόμον Πεῖμον, ἀξιῶσαι αὐτὸν ἀποκαταστῆσαι τὴν κληρονομίαν Σεκόνδῳ, καὶ πάλιν Σεκόνδον ἀξιῶσαι, ἵνα Τερτίῳ πᾶσαν τὴν δοθεῖσαν [l] κληρονομίαν αὐτῷ ἢ μέρος αὐτῆς ἀποκαταστήσῃ, [81] ἢ καὶ ἵνα παράσχῃ Τερτίῳ τόδε τὸ πρᾶγμα.

§. XI Poſſum porro Primum ſcribens heredem, rogare eum ut hereditatem reſtituat Secundo, & rurſus rogare Secundum, ut totam hereditatem ipſi datam vel partem ejus Tertio reſtituat, aut etiam ut rem illam Tertio præſtet.

§. XII. Επειδὴ δὲ, καθὰ εἴρηται ἐν ἀρχαῖς τοῦ παρόντος τίτλου, τὰ φεϊδίμια τῶν φιδεϊκομμίσσων τῆς πίστεως ἤρτηται

§. XII. Quoniam autem, ut dictum eſt in principio tituli præſentis, fideicommiſſorum initia *ex* fide heredum

75. ἀδεξόμενον lego, & verto cum Curtio. 76. ἢ καὶ F. 77. οἰκέτην ἢ καὶ ν. F. 78. ἐν ἀδιαθήκης F. 79. αὐτὴ Baſil. αὐτὴ Lugd. Goth. F. male. 80. καταλιμπάνεται F. 81. ἢ ἵνα παρ. καὶ τερτ. ante F.

l. 18. D. *ad leg. Falcid.* FABR. I.

i. Schol. λεγίτιμον νόησον ἀδελφὸν, ἢ τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ. πραιτώριον δὲ διάδοχον νόησον τοὺς κογνάτους, ἤτοι τοὺς ἀπὸ θηλεογονίας. FABR.

k. Paul. 4. ſent. 1. §. 10. adde 2. Gaj. 7. §. 9. l. 43. D. *de fideicom. libertat.* ubi alias vide differentias legatorum & fideicommiſſorum. Nec id mirum, cum in fideicommiſſis ſola voluntas ſpectetur. l. 127. D. *de legat.* 1. D. GOTH.

l. L. 1. §. *de illo* 8. l. 22. in f. D. *eod.* D. GOTH.

Hic autem quartam non retinet, l. 22. §. ult. D. *ad Sc. Treb.* FABR. I.

m. L.

τῶν κληρονόμων, κἀκεῖθεν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐδέξαντο, καὶ ἐν αἱρέσει πάλαι ὄντα εἰς ἀνάγκην ἔννομον τοῦ δίδοσθαι ὁ θειότατος Αὔγουστος ἤγαγεν· ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς ὀλίγῳ πλείονι χρόνῳ τὸν εἰρημένον θειότατον Αὔγουστον ὑπερβάλλεσθαι σπουδάζων, φάκτου συμβάντος, ὅπερ ἐπὶ τὰς θείας αὐτοῦ ἀκοὰς [82] Τριβουνιανὸς ὁ ἐνδοξότατος ἀνήγαγε κυαίστωρ, διάταξιν [m] ἐξεφώνησεν, ἐν ᾗ διετύπωσεν, ἵνα ἐὰν καταλείψῃ τις [84] ἄγραφον φιδεϊκόμμισσον ἢ δι' αὐτοῦ οἰκείου κληρονόμου, ἢ καθομάδα ἢ ἰδικὸν, καὶ μηδὲ ἀπὸ γραμμάτων δείκνυσθαι τοῦτο δύναται, μηδὲ ἐκ καταθέσεως πέντε μαρτύρων, ὧν ἡ παρουσία πρὸς σύστασιν ἀρκεῖ φιδεϊκομμίσσου· ἔστ' ὅτε γὰρ ἐλάττονες [85] τῶν πέντε μαρτύρων γεγόνασιν, ἢ παντελῶς ἀδεὴς· τότε [86], εἴτε πατήρ ἐστιν ὁ δι' τῷ κληρονομοῦντι παιδὸς τὸ φιδεϊκόμμισσον καταλιμπάνων, εἴτε ἕτερος ὅστις δήποτε, ἐὰν ὁ κληρονόμος, [87] φανόμενος ἄδικος, τὸ τῇ πίστει αὐτοῦ καταπιστευθὲν πληρῶσαι δυσιτεῖται, ἀρνούμενος καὶ λέγων, μηδὲν τοιοῦτον παρηκολουθηκέναι, [88] τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου ἀντιλέγοντος πρὸς ταῦτα, ἐξεῖναι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ (πρότερον ὀμνύντι τὸν περὶ καλουμνίας ὅρκον, [n] ὅτι οὐ κατὰ συκοφαντίαν ἐπάγει τὸν ὅρκον) οὕτως ἀναγκάσαι τὸν κληρονόμον [89] ὀμόσαι, ὡς οὐ κατελείφθη φιδεϊκόμμισσον. Εἰ δὲ δυσιτήσηται τὸν ὅρκον ὁ κληρονόμος, ἀναγκαζέσθω τὸ καθομάδα [90] γῆν ἢ τὸ ἰδικὸν κατα-

dum pendebant, atque inde & nomen & ſubſtantiam acceperunt, eaque quum in arbitrio olim eſſent, in legitimam dandi neceſſitatem Divus Auguſtus traduxit: ſed Imperator noſter haud longo abhinc tempore dictum Divum Auguſtum ſuperare ſtudens, exſiſtente facto, quod ad di- 597 vinas ejus aures Tribunianus Quæſtor glorioſiſſimus retulerat, conſtitutionem promulgavit, in qua ſanxit ut, ſi quis ab herede ſuo fideicommiſſum non ſcriptum, ſive univerſale ſive ſingulare, reliquerit, atque hoc neque ex litteris probari poſſit, neque ex quinque teſtium teſtimonio, quorum præſentia ad fideicommiſſi ſubſtantiam ſufficit; nam aliquando paucio- 598 res quinque teſtibus aderant, aut omnino nullus: tunc, ſive pater eſt, qui ab herede filio fideicommiſſum relinquit, ſive alius quicumque, ſi heres improbus viſus *id quod* fidei ſuæ creditum *eſt*, implere recuſet, negans ac dicens, nihil tale ſubſecutum eſſe; fideicommiſſario ad hæc contradicente, liceat fideicommiſſario (ubi prius calumniæ jusjurandum præſtitit, ſe non per calumniam deferre jusjurandum) heredem ita ad jus- 599 jurandum cogere, non eſſe relictum fideicommiſſum. Sed ſi heres jusjurandum recuſaverit, cogatur ſane univer-

82. δεδ. ante F. 83. ὁ Τελβ. ἀνήγ. κου. absque ἐνδοξ. ante F. 84. ἀγεφάφως F. 85. μάρτυρες ad: F. omiſſo ſeq. μαρτύρων. 86. γὰρ ad: F. 87. ἀπίστως φαιν. F. 88. τῷ φιδεϊκ. reponit F. poſt ταῦτα. 89. ὁμόσαι omnes ante hanc. 90. ἤγειν τὸ ἰδ. F. forte rectius.

m. L. ult. C. *de fideicommiſſis.* D. GOTH.
n. Adde l. 34. §. 4. *de jurejurando.* D. GOTH.
o. [In omni enim ultimo judicio, excepto teſtamento, quinque teſtes adhibentur, l. ult. C. *de codicil.* ſed etſi nullum teſtem adhibitum cauſificetur, ad præſtationem fideicommiſſi compelletur.

ex

καταβάλλειν, ἵνα μὴ ἡ τελευταία τοῦ θανόντος βούλησις ἀνατραπῇ. ἀνδρὸς τὸ ὅλον τῷ κληρονόμῳ καταπιστεύσαντος.

universale aut singulare *fideicommissum* exsolvere, ut ne ultima testatoris voluntas subvertatur, quum *is* vir heredi *rem* totam crediderit.

Εἰ δὲ καὶ ἀπὸ λεγαταρίου ἢ φιδεικομμισσαρίου κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον φιδεικόμμισσον κατελείφθη, τὰ αὐτὰ κρατείτω· καὶ ἀρνούμενος [91] ὁ λεγατάριος τὸ καταλειφθῆναί τι, ὀμνύτω μὴ καταλελεῖφθαι, ἢ ἀπαιτείσθω τὸ φιδεικόμμισσον.

Sed etsi a legatario vel fideicommissario fideicommissum dicto modo relictum est, eadem obtineant: & legatarius negans aliquid relictum esse, juret non esse relictum, aut a recusante exigatur fideicommissum.

Εἰ δὲ ὁ βαρηθεὶς τῷ φιδεικομμίσσῳ συνομολογεῖ μὲ τὸ καταλελεῖφθαι παρ' αὐτοῦ φιδεικόμμισσον, ἐπὶ δὲ τὴν ἀκρίβειαν κατατρέχει τῶν νόμων, λέγων ὡς οὐ παρῆσαν οἱ πέντε μάρτυρες, ἡνίκα τὸ φιδεικόμμισσον κατελιμπάνετο, ὡς ματαίας οὔσης τῆς τοιαύτης διαμολογίας, καταβαλεῖν ἀμάχως [92] ἀναγκασθήσεται τὸ φιδεικόμμισσον.

Quod si fideicommisso oneratus fateatur quidem, relictum a se esse fideicommissum, sed ad legum subtilitatem recurrat, dicens quinque testes non adfuisse, quum fideicommissum relinqueretur: sine controversia fideicommissum exsolvere cogetur, quandoquidem hujusmodi causificatio vana est.

91. ὁ λεγατ. ἢ φιδεικομμισσάριος καταλ. ἢ ὀμνύτω τοῦτο μὴ καταλελ. F. 92. ἀναγκαζέσθω F.

ex Edit. 1.] Perperam quidam libri apud Justinian. habent, *postquam negaverit*, quæ nec Th. nec libri veteres agnoscunt. FABR.

[ΠΕΡΙ ΙΔΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΦΙΔΕΙΚΟΜΜΙΣΣΟΥ ΚΑΤΑΛΙΜΠΑΝΟΜΕΝΩΝ.]

DE SINGULIS REBUS PER FIDEICOMMISSUM RELICTIS.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΔ.

TITULUS XXIV.

Οὐ μόνον [a] καθολικὰ φιδεικόμμισσα κατὰ τὰ ἤδη παρ' ἡμῶν εἰρημένα δυνάμεθα καταλιμπάνειν, ἀλλὰ καὶ [1] ἰδικά, οἷον ἀγρὸν, [2] οἰκέτην, ἐσθῆτα, ἄργυρον, νόμισμα· [3] καὶ ἡ αὐτὸν τὸν κληρονό-

NON modo fideicommissa universalia, secundum *ea quæ* jam a nobis dicta *sunt*, relinquere possumus, sed etiam singularia; veluti agrum, servum, vestem, argentum, num-

1. καὶ de: ante F. 2. οἰκέτας ante F. 3. ἢ καὶ ante F.

a. Sic supra tit. proximo. [cap. 559.] Ulpianus 24. §. 25. D. GOTH.

νόμον ἀξιῶσαι, ὥστε ἑτέρῳ τοῦτο ἀποκαταστῆσαι, ἤγουν καὶ ληγατάριον, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀπὸ ληγαταρίου [b] ληγάτον οὐ [4] δυνατὸν καταλιμπάνεσθαι.

nummos: & vel ipſum heredem rogare, ut alii hoc reſtituat, vel etiam legatarium, licet maxime a legatario legatum relinqui non poſſit.

§. I. Καταλιμπάνομεν δὲ κατὰ φιδεϊ- 602 κόμμισσον ἃ μόνον τὰ ἡμέτερα πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τοῦ κληρονόμου, καὶ [5] τὰ τοῦ ληγαταρίου, καὶ τὰ τοῦ φιδεϊκομμισσαρίου· ἃ μόνον δὲ ἐξαναλεῖσθαι δύναται τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἑτέρῳ ἀποκαταστῆσαι, ὅπερ ἔτυχεν αὐτῷ καταλειφθὲν, ἀλλὰ γὰ καὶ ἕτερον, εἴτε αὐτοῦ [6] ἐστιν εἴτε καὶ [c] ἀλλότριον· ἐὰν γὰ ἀγρόν σοι καταλείψω, δύναμαί σε ἀξιοῦν, ἢ αὐτὸν τὸν ἀγρὸν, ἢ [7] οἰκίαν ἀντὶ τοῦ ἀγροῦ, ἑτέρῳ δοῦναι· ἀδιαφόρου ὄντος, πότερον σὴ ἢ ἀλλοτρία ἐστὶν ἡ οἰκία.

§. I. Per fideicommiſſum autem relinquimus non tantum res noſtras, ſed etiam heredis, & legatarii, & fideicommiſſarii. Nec ſolum rogari poteſt eam rem alii reſtituere, quæ ipſi relicta fuit, ſed aliam quoque, ſive ipſius ſit ſive aliena. Si enim agrum tibi reliquero, rogare te poſſum, aut ipſum agrum, aut domum pro agro, alii dare: eſtque indifferens, utrum tua ſit domus an aliena.

Τοῦτο δηλαδὴ ἐξαφυλατέον, ἵνα 603 μή τις πλέον [d] ἀξιωθῇ ἑτέρῳ ἐξασχεῖν, ὧν αὐτὸς κερδαίνει· τὸ γὰ πλέον ἐν τῷ φιδεϊκομμίσσῳ ἄχρηστόν ἐστιν· οἷον, κατέλειψά σοι ρ' νομίσματα, ἐβάρυνα δὲ σὲ φιδεϊκομμίσσῳ ρί [8] νομισμάτων· εἰς τὸ ὑπέρπλεον ἀνυπόστατον τὸ φιδεϊκόμμισσον.

Hoc ſcilicet obſervandum eſt, ut ne quis rogetur alii plus præſtare, quam ipſe lucratur. *Quod* enim plus *eſt* in fideicommiſſo, inutile eſt. Veluti, centum tibi ſolidos reliqui, ſed fideicommiſſo cx. ſolidorum te oneravi: in *ſummam* ſuperfluam invalidum eſt fideicommiſſum.

Ηνίκα δὲ ἀλλότριον πρᾶγμα [e] κατὰ φιδεϊκόμμισσον καταλιμπάνεται, ἐπανάγκες ἐστὶ τῷ ἀξιωθέντι τοῦτο ἀποκαταστῆσαι· ἢ γὰ ἀγοράσας δίδωσι τῷ φιδεϊκομμισσαρίῳ, ἢ εἰ μὴ δύναται, τὴν ἀποτίμησιν παρέχει.

Cum vero res aliena per fideicommiſſum relinquitur, neceſſe eſt *perſonæ* rogatæ hoc reſtituere: aut enim emens dat fideicommiſſario, aut ſi nequeat, æſtimationem præſtat.

§. II. §. II.

4. δύναται F. 5. τὰ ληγ. καὶ τοῦ φιδ. ante F. 6. ἐστιν de: F. & ſeq. καὶ de: F. 2. 7. καὶ ad: F. 8. νομ. de: F.

b. L. 22. in f. D. *ad SC. Trebellianum.* hodie à legatario legari poteſt: l. 2. in f. Cod. *commun. de legat.* D. GOTH.

A legatario fideicommiſſum relinqui poteſt, l. 4. §. 1. D. *ſi quis om. cauſ. teſt.* l. 32. D. *de fideic. libert.* FABR. I.

c. Alienæ res per fideicommiſſum relictæ redemptæ præſtantur, Paul. Sent. 4. tit. 1. §. 7. FABR. I.

d. Dixi pleniſſime ad l. 1. §. *ſi is qui* 17. D. *ad SC. Trebellianum.* D. GOTH.

Eſt enim fideicommiſſum ejus quod quis accepit reſtitutio, nec heredi damnoſa eſſe debet fides ſua. FABR. I.

e. V.

§. II. Οὐ μόνον δὲ χρηματικὰ φιδεϊ- 604 §. II. Non ſolum autem pecunia-
κόμμισσα δυνάμεθα καταλιμπάνειν, ἀλλὰ ria fideicommiſſa relinquere poſſum,
καὶ ἐλευθερίαν [f] κατὰ φιδεϊκόμμισσον δι- ſed libertatem quoque per fideicom-
δόναι συγχωρεῖται· δύναμαι γὰρ ἀξιῶσαι miſſum dare nobis permittitur. Poſ-
τὸν ἐμὸν κληρονόμον, τόνδε μου τὸν οἰκέ- ſum enim heredem meum rogare, aut
την ἐλευθερῶσαι, ἤγουν τὸν ληγατάριον καὶ legatarium vel fideicommiſſarium, ut
φιδεϊκομμισσάριον· ἀδιάφορον δέ ἐστι, πό- ſervum illum meum manumittat. In-
τερον ἐπὶ [9] τῷ ἐμοῦ οἰκέτᾳ ἐρωτῶ differens vero eſt, utrum de meo ſervo
τούτους, ἢ ἐπὶ ἰδικοῦ τοῦ κληρονόμου ἢ hos rogem, an de proprio heredis vel
τοῦ ληγαταρίου, ἤγουν [10] ἑτέρου τινός. legatarii, aut alicujus alterius. Nam-
Δύναμαι γὰρ λέγειν, Ἀξιῶ σε, ὦ κληρονό- que dicere poſſum: Rogo te, heres vel
με ἤγουν ληγατάριε, τόνδε σου τὸν οἰκέ- legatarie, illum hominem tuum, aut
την, ἢ τὸν Μαιβίου δοῦλον, ἐλευθερῶσαι· Mævii ſervum, manumittere: cogi-
ἀναγκάζεται [11] γὰρ τοῦτον ἀγοράσαι, καὶ tur enim hunc emere ac libertate do-
ἐλευθερίᾳ τιμῆσαι· Εἰ δὲ ὁ δεσπότης αὐ- 605 nare. Quod ſi dominus eum non ven-
τὸν οὐ πιπράσκει, (οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζεται) dat, (neque enim cogitur) nequis di-
μὴ λεγέτω τις, [g] ἀποσβέννυσθαι τὴν φι- cat, libertatem fideicommiſſariam ex-
δεϊκομμισσαρίαν ἐλευθερίαν [12] δηλαδή, ἀλ- ſtingui videlicet: ſed interim quidem
λὰ τέως μὲν ἠρεμεῖ καὶ ὑπέρθεσιν ἔχει· καὶ ceſſat ac dilationem patitur: &, ſi
εἴποτε δυνατὸν γένηται, ἐπιτεθήσεται ἐλευ- quando fieri poſſit, libertas *ei* præ-
θερία· ἐὰν γὰρ ὁ ἀξιωθεὶς ὅπως δήποτε γέ- ſtabitur. Nam ſi rogatus *ille* quomo-
νηται δεσπότης τῷ τοιούτου οἰκέτου, ἀναγ- documque hujus ſervi dominus fiat,
κάζεται αὐτὸν ἐλευθερῶσαι· ταῦτα μὲν ἐν cogitur eum manumittere. Hæc,
ᾧ ὁ τοῦ οἰκέτου δεσπότης οὐδὲν ἀπὸ γνώ- quum ſervi dominus nihil ex teſtato-
μης τοῦ τεστάτορος ἔχει· εἰ γάρ τι ris voluntate habet: nam ſi quid ex
[13] κερδαίνει ἐκ τῆς τοῦ τεθνεμένου [h] βου- teſtantis voluntate lucratur, ſervum
λήσεως, [14] ἀναγκάζεται πάντως ἐκποιεῖν omnino alienare cogitur.
τὸν οἰκέτην.

Ἐὰν τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ καταλείψω φιδεϊ- 606 Si ſervo meo fideicommiſſariam li-
κομμισσαρίαν ἐλευθερίαν, ἐλευθερωθεὶς ἐ- bertatem reliquero, manumiſſus li-
μὸς ἀπελεύθερος οὐ γενήσεται, ἀλλὰ τοῦ bertus meus non fiet, ſed manumit-
ἐλευ- ten-

9. τῷ de: F. 10. κῇ ad: F. 11. γὰρ de: F. 12. δηλ. de: F. 13. κερδάνει F. 14. ἀναγκάζετο F.

e. V. quæ ſcripſi ad §. 4. *ſup. de legat.* D. GOTH.

f. L. 12. §. 1. & l. 16. D. *de fideicommiſſ. libertatib.* Ulp. 2. §. 7. D. GOTH.

g. Nec rem alienam emere, neque ſuam diſtrahere quiſquam compellitur, l. 16. C. *de jù. delib.* l. 11. C. *de contr. empt.* [v. ſupra *de his qui ſui vel al. jur.* §. ult. *ex Edit.* 1.] FABR.

h. Idem ſcribit gloſſa ad l. 6. C. *de fideic. libert.* FABR.

ἐλευθερώσαντος, τουτέστι τοῦ ἐπιθέντος τὸ φάκτον τῆς ἐλευθερίας Εἰ μὴν τοι διρέκταν ἐλευθερίαν 15 κατέλιπον τῷ οἰκέτῃ μου· εἶπον γάρ, Κελεύω Στιχον ἐλεύθερον εἶναι, ἢ Στῖχος ἐλεύθερος ἔστω, ἀπελεύθερος ἐμὸς ἔσται ὁ Στῖχος· κληθήσεται δὲ ὅτος παρὰ τοῖς νομικοῖς [i] Orcinus libertus, τουτέστι χαρωνιανὸς ἀπελεύθερος.

tentis, id est ejus qui factum manumissionis præstiterit: At si directam servo meo libertatem reliquero, dixi enim: Stichum liberum esse jubeo, aut, Stichus liber esto, meus libertus erit Stichus: & hic apud Jurisperitos vocabitur Orcinus libertus, id est Charonianus.

Ἐκείνῳ δέ μου τῷ οἰκέτῃ μόνῳ [k] δύναμαι διρέκταν ἐλευθερίαν καταλιπεῖν, ὃς ἐν ἑκατέρῳ χρῳ ὑπὸ τὴν ἐμὴν 16 τελεῖ δεσποτείαν, ἐν τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης, καὶ κατὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν. Διρέκτως δὲ ἐλευθερία τότε καταλιμπάνεσθαι δοκεῖ, ὅταν μὴ ἀξιοῖ ὁ διαθέμενος ἕτερον παρασχεῖν τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' αὐτὸς ὥσπερ ἐκ τῆς οἰκείας διαθήκης βούλεται 17 αὐτῷ καταφέρεσθαι [m] τὴν ἐλευθερίαν. 607

Illi autem servo meo soli directam relinquere possum libertatem, qui utroque tempore sub meo est dominio, in conficiendo testamento, & sub meam mortem. Tunc autem libertas directe relinqui videtur, quum testator non rogat alium præstare libertatem, sed ipse tamquam ex suo testamento libertatem ei vult deferri.

Ἔστι δὲ καὶ ῥήματα 18 πεποιημένα πρὸς Φιδεϊκομμίσσα δόσιν· πολλὰ μέν, μάλιστα δὲ ταῦτα [n] ἐν πολιτείᾳ καὶ ἐν χρήσει ἐστὶ, peto [o], rogo, volo [p], mando 608

§. III. Sunt autem verba quoque ad fideicommissi dationem apta; multa quidem, sed maxime hæc in civitate atque in usu sunt: PETO, ROGO,

15. Sic Lovan. & F. 2. sed κατέλειπον F. 1. & reliquæ κατέλοιπον. 16. δεσπ. h. l. F. 17. ἐπ' αὐτὸν F. 18. ἐπινενοημένα mihi magis placeret. G. O. R. Mox φιδεϊκομμίσσων F.

i. Adde §. 1. in f. tit. 12. lib. 9. dixi ad Ulpianum 2. §. 8. D. GOTH.

L. 10. C. *de testam. manum.* Glossæ Isidori: *orcinus, morte manumissus.* Græci ὄρκινον dicunt ad l. 4. §. 7. D. *de fideic. libert.* Th. autem Χαρωνιανὸν vocat, ut Plutarch. in Antonio Χαρωνίτας appellat, quos vulgus *orcinos Senatores* vocabat, ut ad Sueton. observatum est. non male Charoneum dixeris, ut Χαρώνειον πνεῦμα, Psell. de dæmon. Galen. ἐν τοῖς Χαρωνείοις ὀνομαζομένοις χωρίοις. Locus Aretæi medici, quem citat Cuj. tr. 9. ad Afr. extat lib. 1. c. 7. Locus Antigoni extat in Collect. hist. mir. c. 135. Denique orcini sunt liberti familiæ, l. 48. D. *de man. testam.* FABR. I.

Orthinus legit Alciat. 1. Prætermiss. *Horcinus* Cujacius: sed vide Schulting. ad Ulp. & Vinn. in Comment. &c. G. O. R.

k. Adde l. 35. D. *de manumiss. testam.* D. GOTH.

l. Adde l. 19. D. *de manumiss. test.* D. GOTH.

m. Adde l. 13. C. *de Fideic. libert.* ERNST.

n. His adde verbum *deprecor, cupio, injungo, desidero, impero.* Paul. 4. Sent. 1. §. 6. *jubeo.* l. 38. §. pen. D. *de liber. legat. Commendo*, non est precarium. Paul. d. *loco.* l. ex verbo. C. *de fideic. libert* l. *fideicommissa.* §. *si ita quis.* D. *de legat.* 3. nisi probetur testatorem fideicommittere eo verbo voluisse. *Relinquo* autem non est precarium. Paul. d. *loco*, cui repugnare videtur l. Lucius. 78. §. *filiam.* D. *ad Trebell.* D. GOTH.

Verba hæc opponuntur directis, id est, imperativis. Gloss. Bas. *directa*, ἡ ὀρθὴ, ἢ προστακτική. Schol. Horat. ad Sat. 2. lib. 2. Ambros. off. 3. c. 14 *Virga est enim verbum directum, regale, plenum potestatis, insigne imperii.* hæc autem fideicommissaria dicuntur, precaria, vel precativa, Isidor. Origin. 5. c. 24. fideicommissum enim precative relinquitur, Ulp. reg. tit. 25. ut pax precativa, Amm. Marcell. 17. Dicuntur & inflexa. FABR. I.

o. SERV. Petere est cum precibus postulare. Donat. in Ter. *petimus precario.* Serv. in 9. Æneid.

ex

do 9, fidei tuæ committo· 19 [τουτέστιν Απαιτῶ, ἀξιῶ, βούλομαι, ἐντέλλομαι, πίστει σῇ βεβαιῶ·] ἄτινα καὶ ἰδίᾳ λεγόμενα, καὶ ἅμα 20 κατὰ ταυτὸν, τὴν αὐτὴν ἐπέχει δύναμιν.

GO, VOLO, MANDO, FIDEI TUÆ COMMITTO: quæ & seorsim dicta, & simul conjunctim, eamdem vim obtinent.

19. Inclusa non habet F. & mihi suspecta sunt ob verbum βεβαιῶ. G. O. R. 20. καὶ ad: F. 2. superflue.

ex Varrone: *Petere est, cum aliquid humiliter & precibus postulamus*, l. pen. D. *de fidejuss. tutor.* FABR. I.

p. Ut Joann. 17. ad fin. θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ. Græci utuntur verbo ἐπισκήπτειν. Lucian. in Catap. Chrysostomus ad Antioch. Hom. 20. FABR. I.

q. Ovid. Amor. 1. & 11. *Aspicias oculos, mando, frontemque legentis.* Ovid. Eleg. ad Solan. de Ponto 2.

Quod si forte liber vestras pervenit ad aures,
Tutelam mando sentiat ille tuam.

Perperam libri MS. quos laudant, *precor ut sentiat.* FABR. I. *cum Add.*

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΟΔΙΚΕΛΛΩΝ. a]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΕ.

ΕΙπωμὲν λοιπὸν περὶ 1 κωδικέλλου. 609 Κωδικέλλος δέ ἐστιν b ἐλλιποῦς ἐν διαθήκῃ γνώμης τεστάτορος ἀναπλήρωσις.

Ἔστι δὲ οὐκ ἄτοπον περὶ τῆς ἀρχαιογονίας τῶν κωδικέλλων διαλεχθῆναι· 2 πρῶτον ἐπὶ τοῦ Αυγούστου χρόνων ἡ τῶν κωδικέλλων ποίησις οὐκ ἦν οὐ χρήσει· πρῶτος δὲ Λούκιος Λεντοῦλος τούτους ἐξεῦρε, καὶ εἰς πολιτείαν ἤγαγεν· ὁ γὰρ Λεντοῦλος ἐν Ρώμῃ διαθέμενος ἔγραψε κληρονόμον τὴν ἰδίαν

DE CODICILLIS.

TITULUS XXV.

DIcamus porro de Codicillo. Est autem codicillus, imperfectæ in testamento sententiæ testatoris suppletio.

Nec vero absurdum est de origine codicillorum differere: Augusti temporibus primo codicillorum confectio in usu non erat. Primus autem Lucius Lentulus eos invenit, atque in civitatem induxit: namque Lentulus Romæ testamentum condens heredem

1. κωδικίλλων F. qui t. t. tertiam syllabam per ιωτα scribit. Vid. *Gloss. Th.* 2. πρῶ τῶν Αυγ. F. cum Curt.

a. 5. Harmenop. 7. & 36. *Eclog.* 1. περὶ κωδικέλλ. D. GOTH.

b. Idem omnino extat apud authorem *Eclog.* 36. tit. 1. c. 1. Harmenopul. 5. tit. 7. §. 3. κώδικος autem & κωδικέλλου differentiam vide apud Harmenop. 5. tit. 7. §. 1. [Qui locus lectu dignissimus. G. O. R.] D. GOTH.

Eadem definitio extat 36. Syn. Bas. tit. 1. [Moschop. autem περὶ χεδ. ita definit: κωδίκιόν ἡ διόρθωσις τῆς διαθήκης. uterque recte definire videtur inspecta codicillorum origine. Nam L. Lentulus Romæ testamentum fecerat, in quo filiam heredem scripserat, Augusto, aliisque coheredib. adjectis. Sed postea receptum est, ut & ab intestato fierent codicilli. Codicillus igitur erit accessio testamenti, vel intestati voluntas libera solemni juris observatione. *ex Edit.* 1.] FABR.

ἰδίαν θυγατέρα, καὶ Αυγουστον c τὸν βασιλέα, καὶ ἑτέρους· εἶπε δὲ ἐν τῇ διαθήκῃ οὕτως, Ἐάν τινα ποιήσω d μὴ ταῦτα κωδικέλλον, ἰσχυρὸς ἔστω, τουτέστιν e ἐκομφιρμάτευσε 3 τὸν ἐσόμενον κωδικέλλον. Ἐκδημήσας f ἐπὶ τὴν Αφρικὴν, εἶτα μέλλων ἐκεῖ τελευτᾶν, ἐποίησε κωδικέλλον, ἐν ᾧ κωδικέλλῳ ἠξίωσε τὸν Αυγουστον, μεγικὸν ὄντα 4 αὐτῷ κληρονόμον, ποιῆσαί τι, οἷον κατασκευάσαι τινὶ οἰκίαν, 5 ἢ ποιῆσαι, ἢ καὶ ἕτερόν τι τοιούτου τρόπου· κατέλιπε δὲ καὶ φιδεϊκόμμισσα καὶ ληγάτα τισὶν ὀνομαστὶ g ἀπὸ τῆς οἰκείας θυγατρός. 6 Τῆς διαθήκης δὲ μὴ τὴν τοῦ Λεντούλου τελευτὴν ἀναγνωσθείσης, 7 ἀφενεχθέντος δὲ καὶ τοῦ κωδικέλλου, Αὔγου-

dem ſcripſerat filiam ſuam, & Auguſtum Imperatorem, & alios, dixeratque in teſtamento ſic: ſi quem poſt hæc fecero codicillum, validus eſto; id eſt, futurum codicillum confirmavit. Profectus in Africam, deinde fecit ibi moribundus codicillum, in quo codicillo rogabat Auguſtum, qui ex parte heres ei erat, ut quid faceret, veluti ut domum alicui exſtrueret aut etiam aliud quid hujuſcemodi faceret: ſed & fideicommiſſa & legata quibuſdam nominatim a filia ſua relinquebat. Lecto autem poſt Lentuli obitum teſtamento, prolatoque codicillo, Auguſtus Imperator ex ſua per-

3. τὸν de: F. 4. κληρ. præponit F. 5. Lego ἢ καὶ ποιῆσαι ἕτ. G. O. R. Mox τοιοτότροπον habet F. 6. Μετὰ δὲ τὴν τῆς Λεντ. τελ. τῆς διαθ. ἀναγν. F. 7. Melius ἀφθεν. ANON. *Duk.* & *Meerm.* quomodo edidit F. ſine neceſſitate.

c. Auguſtus igitur coheres adjectus. FABR. II.

d. Non puto Lentulum cautionem hanc teſtamento ſuo adhibuiſſe, qui cum teſtamentum faceret, de ejuſmodi judicii ordinatione non videtur cogitaſſe: & hujuſcemodi cautiones poſt uſum codicillorum receptum, omnino videntur introductæ. FABR.

Quid igitur ſibi volunt verba Juſtiniani, *ſcripſit* (Lentulus) codicillos TESTAMENTO CONFIRMATOS? Eane plane ſupervacua ſunt? Confer §. 1. ſeq. cap. 614-5. G. O. R.

e. Codicillis teſtamento confirmatis fideicommiſſum relinqui poteſt, ut hic. Imo & non confirmatis, uti dixi ad §. 10. *ſupra de fideicom. hereditatib.* D. GOTH.

f. Videtur Th. legiſſe: *cum diſcederet in Africam.* Contius. FABR. II.

g. Lentulus codicillis à filia legata, ab Auguſto vero & reliquis heredibus fideicommiſſa reliquit. FABR. I.

h. Et legata quidem fuiſſe codicillis a filia data TH. ſcribit: ſed addit incapacibus fuiſſe data, ut exponat illa verba, *quæ jure non debebat*; quæ veram interpretationem admittunt ex ipſo codicillorum defectu, qui tunc erant jure civili incogniti. Quod & D. Cujacio placet *in priori nota*; nam poſterior in h. l. corrupta videtur a manu librarii, illo loco quo ait *a filia teſtamento legata fuiſſe relicta*; vel eſt memoria lapſus vir inſignis: nam ſi teſtamento relicta fuerint, quamvis fieri poſſit, ut non debeantur, ſi, ut fingit TH. legatarii incapaces ſunt, tamen non video, quid hoc faciat ad hiſtoriam codicillorum, quorum originem atque progreſſum hoc loco dicere voluit. A COSTA *in Comm.*

Pro THo dicam poſt notam Galterii. G. O. R.

Schol. τετέσι Σαμαρίταις Ιουδαίοις· τούτοις γὰρ χρισιανοὺς κληρονόμους, ἢ λεγαταρίους ἐᾷν ὁ δύνατας, κατὰ δὲ φιδεϊκόμμισσον δύνατας. Non videtur Th. ejuſque Scholiaſtes cepiſſe verba hæc Juſtiniani: *quæ jure non debebat.* Nam verius eſt indebita fuiſſe legata, quod codicillorum uſus nondum eſſet receptus. FABR.

Potuit etiam relictum quid fuiſſe peregrino cuipiam, ſive ei qui per leges capere non poſſet tempore Auguſti. De Judæis ſane & Samaritis nihil adhuc cautum fuerat ſpeciatim. DOUJAT.

Ridiculum inprimis, quod Chriſtianos hic memoret Scholiaſtes, quaſi jam ante Auguſtum Chriſtiani Imperatores regnaverint. Tum ejus verba miſere corrupta ſic reſtituere conabar: τετ. Σαμ. ἢ Ιουδ. τούτοις γὰρ χρισιανὸς κληρονομίαν ἢ ληγάτα ἐᾷν ὁ δύνατας. &c. ſed felicior Collega. G. O. R.

An verba Schol. ſic corrigere licet: τούτοις γὰρ χρισιανὸς &c. ut editur? GAVEL.

Cæterum tria videntur h. l. apud Th. cavenda. PRIMO quidem non eſt plena, quam affert, definitio codicillorum: ut ſint eorum, quæ in teſtamento

ς ὁ βασιλεὺς ἀποπεπλήρωσεν ἐξ οἰκείου προσώπου τὰ βουληθέντα τῷ Λεντούλῳ· καὶ οἱ λοιποὶ δὲ συγκληρονόμοι, τὸν Αὔγουστον μιμησάμενοι, παρέσχον τὰ φιδεϊκόμμισσα· ἡ δὲ Λεντούλου θυγάτηρ τὰ παρ' αὐτῆς ὀνόμασι καταλειφθέντα ληγάτα προσώποις [8] μὴ δυναμένοις [h] λαμβάνειν κατέβαλε.

persona quæ Lentulus voluerat, implevit; sed & reliqui coheredes, Auguſtum imitati, fideicommiſſa præſtiterunt; quin & filia Lentuli legata a ſe nominatim relicta perſonis, quæ capere non poterant, exſolvit.

Καὶ τούτων οὕτω πραχθέντων, λόγος τὸν θειότατον Αὔγουστον συγκαλέσασθαι τοὺς τότε σοφούς, ἐν οἷς καὶ Τρεβάτιον [i], ὅτινος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ παιδεύσει νόμων ἦν ἡ αὐθεντία μεγίστη· ζητῆσαι δὲ παρόντων τῶν νομικῶν, εἰ δεῖ τοῦτο δεχθῆναι τὸ κωδικέλλιον, καὶ εἰ τῶν νομικῶν οὐκ ἀφέστηκε λογισμῶν; ταῦτα τοίνυν [10] ἐπερωτήσαντος Αὐγούστου, λέγεται τὸν Τρε-

612 Hoc ita quum proceſſiſſet, fama *eſt*, Divum Auguſtum convocaſſe ſapientes illius temporis *viros*, in quibus & Trebatium, cujus ob legum peritiam maxima eo tempore erat auctoritas, & quæſiviſſe præſentibus his Jureconſultis, num hoc codicilli *jus* recipiendum eſſet, & an a legitimis rationibus non abhorreret? Hæc igitur

8. λαμβάνειν h. l. F. 9. ἡ ad: F. Mox. ζητῆσαί τε F. 10. ἐρωτ. F.

mento teſtatoris voluntati deſunt, ſupplementum. Conſtat enim ex §. ſq. codicillos non tantum a teſtato, ſed etiam ab inteſtato fieri poſſe. PRÆTEREA ut explicet, quæ fuerint ea legata, quæ filia Lentuli jure non debebat, fruſtra ad divinationem recurrit, quod hæc legata illis relicta fuiſſent, qui capere ex teſtamento non poterant. Nam manifeſtum eſt, jure communi eo tempore codicillos & legata in codicillis relicta, nullam habuiſſe juris auctoritatem: Filia tamen Lentuli legata illa, quæ jure non debebat, ſolvit; quia bonis heredibus voluntatem defuncti intellexiſſe, pro jure eſt. Neque enim minus apud illos honeſtas, quam apud alios neceſſitas valet, ut ait eleganter *Plin. L. IV. Ep.* 10. His DENIQUE addere poſſumus, rejiciendam eſſe alteram ipſius divinationem, qua *cæteros*, qui Auguſtum ſecuti ſunt, ſupponit fuiſſe ejus coheredes: cum neceſſe non ſit hunc locum ita reſtringere: & longe plenior & commodior ſenſus ſit, ad enarrandam conſuetudinis inductionem juxta mentem Juſtin. ſi ad cæteros indiſtincte aliis aliorum codicillis rogatos, hæc verba referantur.

D. GALTIER.

Ad PRIMUM accuſationis caput reſpondeo: Galterium ex Fabroti jam nota (ſupr. *b.*) diſcere potuiſſe, quod TH. ad primam codicillorum originem reſpexerit. Ad SECUNDUM: quî probare poteſt, THum hæc ex divinatione magis, quam ex ipſa hiſtoriæ fide nobis reliquiſſe? Jam vero nihil ait Juſtin. de codicillis ad filiam, ſed ad Auguſtum ſolum ſcriptis: adeoque putem, quum & codicilli & fideicommiſſa ex L. Lentuli perſona cœpiſſe dicantur, hoc ita intelligendum, ut Auguſtus codicillis vim & jus primus tribuerit, filia autem legata incapacibus relicta, non ut legata, ſed ut fideicommiſſa, præſtiterit. Nam legata nonniſi teſtamento relinqui potuiſſe, diſertis verbis & Ulpian. XXIV. 1. & Modeſt. l. 36. *de Leg.* 2. & ipſe Imperator §. 10. f. *de Fideic. hered.* docent: ideoque caute Juſtin. toto hoc tit. cap. 610. 614. 615. & 617. ſola codicillis fideicommiſſa, nuſquam legata, attribuit; licet teſtamento fuerint confirmati: quibus tamen legata interdum, ſed improprie, tribui concedo. TERTIO negat Galterius adv. noſtrum, *cæteros qui Auguſtum ſecuti ſint*, ejus fuiſſe coheredes: at enim, ſi Juſtin. de eodem Lentulo non pergit loqui, cur mox ad Lentuli filiam recurrit? Suamne ἀμεθοδίαν Juſtiniano obtrudere audet Galterius? Immo vero plenior longe & commodior eſt ille ſenſus, quod demum poſt hanc Lentuli hiſtoriam D. Auguſtus convocaſſe dicitur viros ſapientes ad jus novum & commune inducendum.

G. O. R.

i. Trebatius juris civilis peritia commendatur. l. 2. §. 45. D. *de origine juris.* D. GOTH.

k. Vide

Τρεβάτιον εἰπεῖν τῷ Αυγούστῳ, χρησιμώτατον [k] καὶ ἀναγκαῖον [11] εἶναι τοῦτο τὸ τῶν κωδικέλλων Ρωμαίοις, διὰ τὰς μεγάλας 613 καὶ μακρὰς ἀποδημίας, αἵτινες συνεχεῖς ἦσαν πρὸ τοῖς παλαιοῖς, διὰ τοὺς ἀνακυπλοντας πολέμους· ἵνα, ἐάν τις διαθήκην μὴ δύνηται ποιῆσαι, ἀπορῶν τῶν εἰς τοῦτο ἐπιτηδείων, κωδικέλλον ποιήσῃ. Μετ' ἐκείνους οὖν τοὺς χρόνους, ὁπότε καὶ Λαβεὼν ὁ νομικὸς [13] κωδικέλλον ποιήσας ἐτελεύτησεν, ὡδενὶ γέγονεν [14] ἀμφισβήτησις, νόμιμον ἔχειν σύστασιν τοὺς κωδικέλλους.

igitur interrogante Auguſto, dicitur Trebatius dixiſſe Auguſto, utiliſſimum & neceſſarium eſſe Romanis hoc 613 codicillorum *jus*, propter magnas & longinquas peregrinationes, quæ apud veteres ob bella emergentia continuæ erant: ut, ſi quis teſtamentum facere non poſſet, deſtitutus *rebus ac perſonis* ad hoc neceſſariis, codicillum faceret. Poſt illa igitur tempora, quum etiam Labeo Jurisconſultus facto codicillo moreretur, dubium nemini fuit, legitimam codicillos habere ſubſtantiam.

§. I. Οὐ μόνον δὲ διαθήκης γενομένης 614 δύναταί τις [15] κωδικέλλον γράφειν, ἀλλὰ καὶ ἀδιάθετος [l] τελευτῶν [16] ὃν αὐτῷ φιδεϊκόμμισσα συγκεχώρηται καταλεῖψαι. Εἰ δέ τις κωδικέλλους ποιήσας, τῇ γραφῇ τούτων ἐπιζήσας, διάθηται μὴ ταῦτα, Παπινιανὸς δὲ βέλεται τοὺς προγεγραμμένους ῥῶσθαι κωδικέλλους, εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς ὃν τῇ διαθήκῃ [m] ἐκομφιρμάτευσεν αὐτούς, εἰπών· Τοὺς πρὸ τῆς διαθήκης μου γενομένους 615 κωδικέλλους ἰσχύειν βούλομαι. ἀλλὰ ταῦτα μὲν Παπινιανός· Σεβῆρος δὲ καὶ Αντωνῖνος ἀντέγραψαν οἱ θειότατοι, τὰ καταλειφθέντα φιδεϊκόμμισσα ὃν τοῖς κωδικέλλοις,

§. I. Non ſolum autem facto teſtamento codicillum quis ſcribere poteſt, ſed inteſtatus etiam moriens fideicommiſſa in eo relinquere poteſt. Quod ſi quis factis codicillis, ſcripturæ illorum ſupervivens poſt illa teſtamentum fecerit, non vult Papinianus codicillos ante ſcriptos valere, niſi eos in teſtamento ſpecialiter confirmaſſet, dicens: Factos ante teſtamentum meum codicillos valere volo. Sed hæc quidem Papinianus: Divi autem Severus & Antoninus reſcripſerunt, fideicommiſſa in codicillis ante

11. τοῦτο de: F. 2. 12. ποιήσει F. 2. 13. κωδικίλλας F. 14. ἀμφισβητήσιμον ἔννομον ἔχ. F. 15. κωδ. de: F. male. 16. ὃν αὐτοῖς F. 17. δὲ βέλ. Παπ. τοὺς προσγεγραμμένους F. Sic legend. foret προγεγρ. G. O. R.

k. Videtur uſus codicillorum juri conſonans, quod utiliſſimus: nam civilem rationem utilitate, vel neceſſitate metimur. FABR. I.

l. 36. *Eclog.* 1. c. 3. in princ. 5. Harmenop. 7. §. 2. l. 8. l. 16. D. *de jure codicillorum.* D. GOTH.

m. *Eclog.* d. l. verſ. περὶ τῆς διαθήκης. Harmenop. d. l. §. οἱ περὶ τῆς διαθήκης. 7. l. ante tabulas 5. D. *de jure codicillorum.* D. GOTH. V. Pſelli Synopſ. verſ. 1325. FABR. I. Papinianum hic non præcipere, vult Bynkersh. VIII. Obſerv. c. 13. pag. 492. codicillos teſtamento antiquiores præciſe ipſo teſtamento eſſe confirmandos, ut plerique interpretes, perperam (ut ait) præeunte THo, eum intellexiſſe videntur: ſed ſimpliciter facto teſtamento requiri in hac §. 1. ſpecialem voluntatem, codicillos adprobantem. Præterea ad ſequentia noſtri verba καὶ μὴ χρ. κομφιρμ. εἰ μὴ &c ſic commentatur: „THum ſe„quuntur longe plurimi Interpretes, rati verſ. *ſi „appareat* ita eſſe intelligendum, atque ſi ſcri„ptum eſſet, *niſi appareat teſtatorem a codicillari „voluntate receſſiſſe*, hoc eſt niſi mutata voluntas „pro-

λοις, τοῖς πρὸ τῆς διαθήκης γραφεῖσιν, ἀκωλύτως ἀπαιτεῖσθαι, καὶ μὴ γενομένης κομφιρματίωνος· εἰ μὴ ἄρα [18] δείκνυται ὁ τεστάτωρ τῇ ἐν τῷ κωδικέλλῳ γεγραμμένων ἀναχωρήσας.

ante teſtamentum ſcriptis relicta ſine impedimento peti *poſſe*, etiam non facta confirmatione: niſi forte teſtator ab his, quæ in codicillo ſcripta erant, receſſiſſe probetur.

§. II. [19] Ἔστι δὲ γενικὸς κανὼν, ὁ λέγων· Non poſſum codicillos faciens dicere, Ille mihi ſit heres: τουτέστιν, ὃ δύναμαι [13] κωδικέλλου ποιῶν λέγειν, Ὁ δεῖνα ἔστω μου κληρονόμος· ἤγουν γράφειν, Ὁ υἱός μου ἔστω ὁ ἐξηρεδάτος· ἵνα μή τις σύγχυσις γένηται μεταξὺ διαθήκης καὶ κωδικέλλου, καὶ εἶησαν ἀδιάκριτοι· ταῦτα γὰρ ἐν διαθήκῃ γίνεται. Ὥστε οὖν, ὡς εἴρηται, ὅτε ἐξηρεδατεύειν οὔτε γράφειν κληρονόμον δυνατὸν ἐν κωδικέλλῳ, φιδεικομμισσαρίαν [P] δὲ κληρονομίαν δυνατὸν καταλιμπάνειν.

616 §. II. Eſt autem regula generalis, dicens: NON POSSUN CODICILLOS FACIENS DICERE, ILLE MIHI SIT HERES: vel ſcribere, Filius meus exheres eſto: ut ne confuſio aliqua oriatur teſtamentum inter & codicillum, ſintque indiſtincta: hoc enim in teſtamento fit. Itaque, ut dictum eſt, neque exheredare, neque heredem ſcribere in codicillo licet: ſed fideicommiſſaria hereditas relinqui poteſt.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ [20] ὁ κανὼν ὁ εἰρημένος ἰσχύει, ὅτι ἐὰν γράψω Πρεῖμον [21] πούρως κληρονόμον, ὃ δύναμαι ἐν κωδικέλλῳ αἵρεσιν αὐτῷ [22] προσθεῖναι, καὶ λέγειν· Ἔστω μοι κληρονόμος, ἐὰν navis ex Aſia venerit· ἐὰν γὰρ δεξώμεθα τὴν αἵρεσιν, ἀτονησάσης αὐτῆς, εὑρίσκεται ὁ τεστάτωρ διὰ τῆς ἐν [23] αὐτῷ διδομένης αἱρέσεως ἀφαιρῶν τοῦ Πρίμου τὴν κληρονομίαν· ἀλλ' οὐδὲ τῷ γρα-

617 In tantum vero dicta regula valet, ut, ſi Primum pure heredem ſcripſero, non poſſum in codicillo conditionem ei adjicere & dicere: Heres mihi eſto, ſi navis ex Aſia venerit. Si enim conditionem recipiamus, illa deficiente invenietur teſtator per datam in illo *codicillo* conditionem Primo hereditatem ademiſſe. Sed neque he-

18. τεστ. δείκν. ὁ τῶν F. mira συγχυσει. 19. Κανὼν δὲ ἐστι γρ. ὁ λέγων. *Codicillis hereditas neque dari neque adimi poteſt.* F. Sequentem tamen cum Viglio ac nobis interpr. Græcam habet. 20. ὁ εἰρ. καν. F. 21. κληρ. h. l. F. 22. προσθεῖναι F. 23. κωδικίλλῳ pro αὐτῷ F.

„ probetur: ea enim non probata, ſatis appare-
„ re, a priore voluntate receſſum non eſſe.....
„ At vero Imperatores Juriſprudentiam, quæ Pli-
„ nii ævo obtinebat (11. Epiſt. 16.) & tantum ra-
„ tionis habebat, penitus abrogaſſe, grave eſt ut di-
„ camus, &c.". Mihi vero neutiquam hoc grave videtur. Sed quæ porro de hoc reſcripto D. fratrum Vir Conſultiſſ. (collato ipſo Papiniano in l. 5. D. h. t.) partim pro Tribuniano, partim adv. eumdem diſputat, in compendium ægre redigi poſſunt, quum varias vel conciliationes vel conjecturas contineant, neque certum quid definiant. G. O. R.

n. 36. *Eclog.* 1. c. 10. 5. Harmenop. 7. §. 4. l. 2. in f. l. 6. l. 10. D. *de jure codicillorum.* l. 27. in f. D. *de cond. inſtitut.* D. GOTH.

o. Pſell. οὐτ' ἀφαιρεῖ ὃν ἔγραψεν ἐν τῇ διατυπώσει. FABR. I.

p. Adde l. 27. in fin. D. *de conditionib. inſtit.* l. 2. C. *de codicillis* l. 2. l. 6. l. 10. D. *eod.* 36. *Eclog.* 1. c. 10. & ibid. ex tit. 11. c. 71. l. 76. D. *ad Trebellianum.* Sed & in codicillis nomen heredis declarari poteſt. *Eclog.* ibidem & tit. 9. c. 62. l. 77. D. *de heredib. inſtit.* D. GOTH.

γραφέντι κληρονόμῳ ἐν τῇ διαθήκῃ q, διρέκτως δυνατὸν ὑποκαθιστᾶν ἐν κωδικέλλῳ, καὶ λέγειν· Ἐὰν ὁ Πρῖμος, ὃν ἐν τῇ διαθήκῃ ἐνεστησάμην κληρονόμον, μὴ γένηταί μου κληρονόμος, ἔστω μοι Σεκοῦνδος κληρονόμος.

heredi in teſtamento directe ſcripto, ſubſtituere licet in codicillo ac dicere: Si Primus, quem in teſtamento heredem inſtitui, heres mihi non fiat, Secundus mihi heres eſto.

§. III. Καὶ ἕνα r καὶ πολλοὺς 24 δυ-618 νάμεθα ποιεῖν κωδικέλλους· Γινομένων δὲ κωδικέλλων εὐδεμίαν ἐπιζητοῦμεν τάξιν s ἐπὶ τῇ τούτων γραφῇ, ὥσπερ ἐπὶ τῆς διαθήκης λέγομεν προηγεῖσθαι τὴν ἔνστασιν· καὶ 25 ὅτι μόνοι t πέντε μάρτυρες ἀρκοῦσι.

§. III. Et unum & multos facere poſſumus codicillos. *In* faciendis autem codicillis nullum requirimus ordinem in ſcriptura eorum: ſicut in teſtamento dicimus præcedere inſtitutionem. Et hic ſoli quinque teſtes ſufficiunt.

ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΕΛΟΣ.

SECUNDI LIBRI FINIS.

24. συγχωρέμεθα, & mox: Κωδ. γιν. abſque δὲ F. 25. ὅτε ſolus Goth. 26. Clauſula hæc de: Lugd. & Goth. Fabrotus hanc ſubſtituit: Επληρώθη σὺν Θεῷ ἡ β'. Ινστιτουτίων Θεοφίλου ἀντικήνσωρος *feliciter.*

q. Ante Fabroti 2. diſtinguebatur poſt διρέκτως, verteratque Curtius & Fabr. in 1. *nec heredi directo in teſtamento inſtituto ſubſtituere in cod poſſumus:* aſt in 2. editum δυνατὸν διρεκτως & verſum: *nec her. in teſt. inſt. directo ſubſt. in cod. p.* Eumdem ego ſenſum præſtiti, tranſpoſito commate ante διρέκτως. G. O. R.

r. L. 6. §. 1. D. *eod.* 36. *Eclog.* 1. c. 3. in f. D. GOTH.

s. Adde l. 6. §. 1. D. *eod.* ubi dicitur, codicillos teſtatoris manu ſcribi & ſubſignari neceſſe non eſſe. D. GOTH.

Iſidor. Orig. 5. c. 24. *Codicillum* [*Codicellum* in meo exemplari aliquoties. G. O. R.] *ut veteres ajunt, ſine dubio ab auctore dictum, qui hoc ſcripturæ genus inſtituit* (imo eſt ὑποκορισικὸν à codice: Juven. Sat. 10. —— *nam codice ſævo, Heredes vetat eſſe ſuos*) *eſt autem ſcriptura nulla indigens ſolemnitate verborum, ſed ſola teſtatoris voluntate qualicumque ſcripturæ ſignificatione expreſſa: cujus beneficio voluntatibus defunctorum conſtat eſſe ſubventum, propter legalium verborum difficultatem, aut certe propter neceſſitatem adhibendorum ſolemnium.* & ideo pagani cum teſtamentum faciunt per ſcripturam ſuam ſolent adjicere, velle teſtamentum etiam vice codicillorum valere, l. 3. D. *de teſt. mil.* Gregor. Nazianz in teſtam. ſuo, ὡς βέλησιν, εἴτ' ἐν κωδικίλλοις αὐτὴν ἰσχύειν βέλομαι. FABR. I.

Jure veteri codicilli erant epiſtolæ, nullamque ſolennitatem nec teſtem deſiderabant. Idem, cum componerentur inſtitutiones, jus erat; neque opus eſt ut cum THo ad ſolennitatem ſcripturæ inſtitutionis hæc verba reſtringamus. OTTO *in Comment.*

Nego idem juris fuiſſe Inſtitutionum tempore: nam licet §. fin. in l. ult. Cod. h. t. legi Theodoſianæ a Tribun. adjectam eſſe concederem, quia abeſt in l. ult. Cod. Theod. *de Teſtam. & Codic.* tamen in l. 1. ejuſd. Cod. ac tit. (ſive eam Conſtantino A. Chr. 326. ſive cum Gothofr. Conſtantio A. 354. tribuas.) jam in codicillis, quos teſtamentum non præcedit, vel ſeptem vel quinque teſtium numerus exigitur: atque adeo reſtrictio THi aut non eſt de nihilo, aut dicendum illud ὥσπερ exempli tantum indicem eſſe. Præterea mutilam hic eſſe paraphraſin, ideo crediderim, quod ſequens καὶ ὅτι non habet quo referatur, niſi ἰσέον cum Gavellio ſuppleas. G. O. R.

t. Adde 5. Harmenop. 7. §. 8. atque l. ult. C. *de codicil.* D. GOTH.

INSTITUTIONUM[1] LIBER TERTIUS.

[ΠΕΡΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ ΤΩΝ ΕΞ ΑΔΙΑΘΕΤΟΥ [a] ΠΡΟΣΦΕΡΟΜΕΝΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Α.

ΜΕτὰ τὴν ἔκθεσιν τ̃ κατ' εἶδος κλήσεων, ἀρξάμενοι περὶ τῶν καθολικῶν διαλέγεσθαι, ἠρξάμεθα τ̃ς κληρονομίας, εἰπόντες ταύτην ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου [2] εἰς ἡμᾶς καταφέρεσθαι· Εἰπόντες οὖν τὰ ἐκ διαθήκης, ὡς ἂν [3] εἰσαγωγῇ, ὡς οἷόν τε ἀνελλιπῶς, [b] διὰ τὴν ἀκολουθίαν εἰπόντες καὶ περὶ λιγάτων καὶ φιδεικομμίσσων, νῦν εἴπωμεν περὶ τ̃ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομιῶν. Χώρα δὲ ταύταις, ἡνίκα τις μὴ διαθέμενος τελευτήσῃ.

DE HEREDITATIBUS, QUÆ AB INTESTATO DEFERUNTUR.

TITULUS I.

1 POst expositionem adquisitionum specialium, quum inciperemus differere de universalibus, cœpimus ab hereditate, dicentes eam aut ex testamento aut ab intestato ad nos deferri. Quum igitur *de hereditatibus* ex testamento diximus, prout in elementis, quam potuit plenissime, quum*que* ob consequentiam & de legatis & fideicommissis diximus; nunc de hereditatibus ab intestato loquamur. His vero locus *est*, si quis intestatus decesserit.

Τε. De.

LECTIONES VARIANTES.

1. Τ̃ς Ινστιτουζίωνος βιβλ. γ'. Goth. Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τ̃ς γ'. Ινστιτουτίωνος. F. 2. ἐφ' F. 3. εἰσαγωγαῖς F.

NOTÆ.

a. Adde 4. Paul. Sent. 8. *de Intestatorum successione.* 45. Eclog. 45. & Novell. 118. 5 Harmenop. 8. D. GOTH.

Heredibus testamentariis hereditas ex testamento obvenit, legitimis lege, sive jure legitimo, l. 3. §. 2. D. *pro soc.* l. 87. §. 3. D. *ad L. Falcid.* l. 29. §. 1. D. *de statul.* Tacit. Hist. 2. *Rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, testamenta, aut lex intestatis.* ideo legitimi heredes dicti, Apul. Apol. quoniam ad eos bona lege redire, aut venire dicuntur. Terent. in Andr. act. 4. Sc. 5. & in Hecyra act. 1. Sc. 2. & ibi Donat. Cicero in Verr. 3. Symmach. 1. 3. Liban. in Basilico: πατρῴας καὶ παππῴας κληρονομοῦσιν οὐσίας, νόμῳ περὶς τοῦτο καλέσαντι. FABR. I.

b. Concordat cum mea versio Curtiana ac Fabrotiana, licet omnes editores Græca aliter distinxerint: *Cum igitur de ea, quæ ex testamento defertur, quam fieri potuit* [*in Isagoge sive institutione* CURT. *in Institutionibus* FABR.] *accuratissime plenissimeque dixerimus: dictumque etiam sit ob rerum continentiam consequentiamque de leg. ac fideic.* Vix autem dubito, quin καὶ ante λοιπὸν reponendum, & illud post εἰπόντες delendum sit. G. O. R.

Τελευτᾷ 4 τις ἀδιάθετος c ἢ φάκτῳ ἢ 2
νόμῳ· φάκτῳ μέν, ὁπόταν τις παντελῶς μὴ
ποιήσῃ διαθήκην· νόμῳ δὲ d, ὁπόταν τις ποιή-
σῃ διαθήκην, ἣν ὁ νόμος οὐ προσίεται. ἢ
γὰρ non jure civili facta 5 (τουτέστιν, οὐ
δικαίῳ πολιτικῷ γεγενημένη) ἐστὶ, πα-
ραλειφθέντων τῶν ὅρων, τῶν εἰς ἀκριβῆ συν-
τεινόντων διατύπωσιν διαθήκης· ἢ τυπωθεῖ-
σα ἰσχυρῶς, γέγονε e ῥᾴπλα 6 τουτέστι ῥη-
γνυμένη, (οἶδας δὲ τὸ ῥᾴπλον πόσοις συμ- 3
βαίνει τρόποις· ποστούμου f προαιτερίτου
τοκετῷ, 7 τουτέστιν υἱοῦ γεννηθέντος μὴ
τὴν τῆς διαθήκης ποίησιν· καὶ κλίνῃ σούῳ
g ἐπαναβαίνοντι· ἢ κλίνῃ σούῳ ἐπιγενομένῳ)
ἢ ἴγνιτος, 8 τουτέστιν ἄκυρος, ἀποτελε-
σθῇ, 9 δι' ὧν ὑπέσῃ κάπιτις διμινουτίωνα
ὁ τεστάτωρ, ἐν ᾗ καὶ ἐτελεύτησεν ἢ μη-
δενὸς τοιούτου προκολουθήσαντος, ὁ γρα-
φεὶς κληρονόμος οὐ προσῆλθε τῷ κλήρῳ.

§. I. Ἀδιαθέτου τοίνυν τελευτήσαντός 4
τινος

Decedit quis inteſtatus vel facto vel 2
jure: facto quidem, ſi quis teſtamentum omnino non fecerit; jure autem, ſi quis teſtamentum fecerit, quod jus non admittit. Aut enim NON JURE CIVILI FACTUM eſt, neglectis modis ad ſolemnem teſtamenti ordinationem pertinentibus; aut rite ordinatum RUPTUM fuit, (noſti 3 autem quot modis ruptum fiat; poſtumi præteriti adgnatione, id eſt nato filio poſt teſtamenti confectionem, & novo ſuo *herede* ſuccedente, aut novo ſuo *herede* adſcito) aut IRRITUM eſt factum, eo quod capitis deminutionem teſtator ſubiit, in qua etiam obiit: aut nulla hujuſmodi *re* ſubſecuta, ſcriptus heres hereditatem non adiit.

§. I. Igitur aliquo ſecundum dictos 4
modos

4. δὲ ad: F. 5. incluſa deſunt F. 6. τουτ. ῥηγ. de: F. 7. τουτ. . . . : ποίησιν. hæc omnia de: F. 8. τουτ. ἄκ. de: F. ſtatim ἀποτελέσθη legendum. G. O. R. 9. ἢ δι' ἣν ὑπέσῃ capitis δεμιν. F.

c. Adde l. 1. D. *de ſuis & legitimis haredibus.* Quid, qui teſtari non potuit? proprie non eſt inteſtatus, ſed pro inteſtato. d. l. 1. D. GOTH.

Nonius: *Inteſtatus eſt, qui ſine teſtamento perit.* cum teſtamentum facere poſſit, l. 2. §. 2. D. *und. leg.* l. 1. D. *de ſuis & legit. hared.* Gloſſ. Gr. Lat. ἀδιάθετος, *inteſtatus.* excerpta & vett. Gloſſ. *ex inteſtato*, ἐξ ἀδιαθέτου. FABR. I.

d. Quintil. Decl. *Neque ego negaverim, non uno genere fieri inteſtatos: aut enim is eſt inteſtatus, qui non ſcripſit omnino teſtamentum, aut qui id ſcripſit, quod valere non poſſit.* FABR. I.

e. Hic non improprie inteſtatus deceſſiſſe dicetur, l. 1. D. *de ſuis & legit. her.* id eſt, ut Græci vertunt, κυρίως, l. 14. C. *de fideicomm.* FABR. I.

f. Teſtamentum rumpitur adgnatione, & quaſi. adgnaſcitur poſtumus: quaſi adgnaſcitur ulterior, qui ſuccedit in locum ſui, & filius adoptivus, & hos rumpendi modos ponit etiam lex 28. §. 1. D. *de lib. & poſtum.* FABR. I.

g. Ad hæc ſatis intelligenda novi Juſtiniani reſpiciant ad §. 2. & 4. *de Exhered. liber.* cap. m. 305. 306. 309. & maxime: §. 3. fin. *Quib. mod. teſt. infirm.* not. *m.* G. O. R.

h. Sic ſup. §. 2. tit. *de haredum qualitate & differentia.* dixi ad l. 1. §. 1. & 5. D. *ſi tabulæ teſtamenti nullæ extabunt.* D. GOTH.

i. Dixi ad l. XII. tab. Titu. *de haredit. ab inteſt.* Adde Ulp. 26. §. 1. 2. Gaj. 8. §. 1. D. GOTH.

Ulp. R. t. 26. Theop. ad §. 2. *ſupra de her. qual. & diff.* FABR. I.

k. Libro 2. titulo *de haredum qualitate & differentia* §. 2. adde 2. Gaj. 8. §. 1. v. ſui l. 1. D. *de ſuis.* D. GOTH.

l. Juſtin. *Pronepos, proneptiſve ex nepote ex filio nato prognatus, prognatave.* NATUS dicitur de filio: auctor Tragœd. quæ inſcribitur. Herc. Oeteus. — *natus jacet, nepos ſuperſum.* PROGNATUS de nepote vel pronepote. v. Cuj. in poſteriorib. N. FABR. I.

m. Ut & apud Græcos, Iſæus Orat. 5. FABR. I.

n. §. ult. ſup. *de Nupt.* D. GOTH.

o. Th ſcribit, nothos curiæ oblatos decuriones factos fuiſſe, & jura ſuorum heredum habuiſ-

ſe:

τινος κατὰ τὰς εἰρημένας τρόπους, [10] ἡ κληρονομία καὶὰ πρώτην [h] τάξιν ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου [i] νόμου εἰς τοὺς σώους προσγίνεται κληρονόμους.

§. II. Σοῦοι δὲ κληρόνομοι νομίζονται, καθὰ καὶ ἐν τῇ προλαβούσῃ [k] εἰρήκαμεν ἰνστιτυτίωνι, οἱ in poteſtate ὄντες τοῦ τελευτήσαντος, οἷον υἱὸς θυγάτηρ· ἔγγονος ἐγγόνη, οἱ ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ· προέγγονος [l] προεγγόνη, οἱ πρὸ τῆς ἐμῆς τεχθέντες τελευτῆς ἐκ τοῦ ἐγγόνου, ὃν ὁ ἐμὸς ἐγέννησεν υἱός. Καὶ ἐ [11] διαφέρομαι, πότερον φυσικοὶ παῖδές εἰσιν ἢ θετοί.

[m] Τούτοις δὲ τοῖς σώοις [12] συναριθμεῖσθαι ἀνάγκη καὶ τοὺς μὴ τεχθέντας ἐμοὶ ἀπὸ νομίμων γάμων, ἐπιδοθέντας δὲ, καθὰ ταῖς βασιλικαῖς προσέχεται διατάξεσι, [n] βουλευτηρίῳ πόλεως· γενόμενοι γὰρ βουλευταὶ [o] τὰ τῶν σούων ἕξουσι δίκαια.

Προσ-

modos inteſtato mortuo, hereditas primo loco ex Lege XII. tabularum ad ſuos heredes pervenit.

§. II. Sui autem heredes cenſentur, ſicut & in ſuperiori Inſtitutione diximus, qui in poteſtate ſunt defuncti, velut filius filia; nepos neptis ex filio præmortuo, pronepos proneptis, ante mortem meam nati ex nepote, quem meus genuit filius. Neque diſtinguo, utrum filii ſint naturales an adoptivi.

His autem ſuis & *eos* adnumerari neceſſe *eſt*, qui ex legitimis quidem nuptiis non ſunt nati, ſed *tamen*, ut principalibus continetur conſtitutionibus, curiæ civitatis oblati ſunt: nam decuriones facti ſuorum jura habebunt.

His

10. ἡ Goth. & F. 11. διαφερόμεθα F. 12. συναριθμεῖν F. omittens ſeqq. καὶ & μὴ.

ſe: verum nothi ita curiæ oblati erant ſtatim legitimi, ſui heredes, & antequam decuriones eſſent; nec decurionatus honorem, ſed conditionem curialem per hujuſmodi oblationem ſortiebantur, l. 3. C. *de Natur. lib.* puta ut muniis curiæ ſervirent, l. 50. C. *de Decur.* periculo ſuarum facultatum l. 60. l. 64. C. *eod.* Et propterea decuriones & curiæ ſubjecti diſtinguuntur, l. 55. C. *de Decur.* ejuſdemque conditionis erant, qui pœnæ loco addicebantur, ut Chriſtiani olim, ut officiales l. 33. C. *de Decur.* Et quidem abſurdum fuiſſet, nothos curiæ traditos, mox fuiſſe decuriones, cum aut ætatem non haberent, aut non eſſent idonei ad remp. adminiſtrandam, aut plenus eſſet numerus decurionum: & decurionatus honorem fuiſſe ſtatim affecutos, quem legitime nati haud ita facile aſſequebantur, &c. MERILL. VIII. *Obſerv.* 26.

Hanc Merillii cenſuram quum non ſatis ſolide refellere ſciverit FABROTUS in Apologia pro Græcis, (quam Excurſus I. ſiſtet) inde factum credo ut Viri Conſultiſſimi D. GALTERIUS in THo renovato, & HEINECCIUS tam in Syntagm. Antiquit. quam ad Vinn. §. ult. *de Nupt.* eamdem ſatis inconſulte ſuam fecerint: quibus accenſeas, cave,

Ever. OTTONEM, in Comment. Inſtit. d. §. ult. namque hic poſtea ſententiam mutavit, in ſecunda edit. Libri ſui de Ædilibus Colon. & Munic. cap. v. pag. 157. hæc ſcribens: „Naturales vero „curiæ oblati ſtatim fiebant decuriones, & jura „ſuorum heredum habebant, etſi legitimæ non„dum eſſent ætatis, neque ad rem publicam ad„miniſtrandam idonei: nam licet olim ætas viginti „quinque annorum legitima fuerit l. 6. §. 1. l 11. „D. *de Decur.* tamen infantes etiam adſcriptos legi„mus in l. 21. §. 6. D. *Ad munic.* & l. 1. C. *de „Mun. & honor.* [ſed hoc vetitum a Conſtantino M. l. 4. C. Theod *de Decur.* G. O. R.] „& ju„venes ſedecim vel octodecim annorum l. 4. C. „Th. *de fil. mil. app.* l. 7. C. Th. *de Decur.* eoque „pertinent decuriones PRÆTEXTATI, ultimum lo„cum in ænea tabula Canuſina tenentes, apud Fa„brett. cap. IX. inſcr. 9. juniores ſc. qui diſcendi „cauſa in curiam veniebant, ſententiam vero non „rogabantur: uti Abbas Damadenus in explic. d. „tabulæ cap. 30. oſtendit. idque contra MERILLII „iniquam cenſuram, THo impactam, notandum „eſt".

Recte quidem hic ait Vir Ampl. *naturales curiæ* obla-

Προστίθει τούτοις, καὶ ὃς ἡ τῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐπενόησε διάταξις, p κελεύσα, ἡνίκα τις [13] ἐμίγη τινὶ γυναικὶ ἀ γαμικῇ διαθέσει, ἣν ἐκ νόμων γαμετὴν ἔχειν οὐκ ἐκωλύετο q εἴγε τεχθεῖεν [14] ἐκ 6 ταύτης παῖδες, τῆς δὲ στοργῆς ἐντεῦθεν r αὐξανομένης τοῖς προικῴα πρὸς αὐτὴν συμβόλαια [15] ποιήσηται, τοὺς τεχθέντας ἢ τὰς τεχθείσας ἀ μόνον μὴ τὴν τῦ προικῴου γραφὴν ἐννόμους καὶ in potestate γίνεσθαι τοῖς πατράσιν, ἀλλὰ καὶ [s] τοὺς πρὸ τῶν προικῴων τεχθέντας, οἳ καὶ τοῖς μὴ ταῦτα πρόφασιν πάρεσχον τοῦ κλήσασθαι τὸ τιμιώτατον τῶν νομίμων παίδων ὄνομα. Κρατεῖν δὲ τοῦτο ὁ θειότατος ἡμῶν 7 ἐκέλευσε βασιλεὺς ἐπὶ τοῖς γεννηθεῖσι πρὸ τῶν προικῴων [16], εἰ καὶ μηδένα μὴ τὰ προικῷα τεχθῆναι συνέβη, ἢ καὶ τεχθέντες ἐτελεύτησαν.

His adde & *eos*, quos ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio adinvenit, ſanciens, ſi quis mulieri cuidam non maritali adfectione mixtus fuerit, quam ex legibus uxorem habere non prohibebatur; ſi quidem ex illa liberi ſint nati, *ipſe* autem amore inde adaucto dotalia cum ea inſtrumenta fecerit: ut nati aut natæ non modo poſt *inſtrumenti* dotalis ſcripturam legitimi atque in poteſtate patrum fiant, ſed etiam ante dotalia *inſtrumenta* nati, qui etiam poſtea *natis* occaſionem adquirendi honoratiſſimum legitimorum liberorum nomen præbuerunt. Hoc autem obtinere juſſit ſanctiſſimus Imperator noſter in natis ante dotalia *inſtrumenta*, etiamſi neminem poſt *inſtrumenta* dotalia naſci contingat, vel nati etiam ſint mortui.

Ὁ δὲ ἔγγονος ἢ ἐγγόνη, καὶ ὁ προέγγονος ἢ προεγγόνη, συναριθμοῦνται τοῖς σούοις κληρονόμοις τηνικαῦτα, [t] ἡνίκα τὸ [17] προλαμβάνον αὐτοὺς πρόσωπον ἐπαύσατο εἶναι in poteſtate τοῦ οἰκείου γονέως, τελευτῇ τυχὸν ἢ ἄλλῳ τρόπῳ, οἷον ἐμαγκιπατίωνι. Εἰ γὰρ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, ἐν ᾧ 8 τις

Nepos vero vel neptis, & pronepos vel proneptis, ſuis heredibus tunc adnumerantur, quando præcedens eos perſona in poteſtate patris ſui eſſe deſiit, morte fortaſſis aut alio modo, velut emancipatione. Namque ſi illo tempore, quo quis moritur,

13. ἐμμιγῇ F. ſatis naturaliter. 14. ἐντεῦθεν pro ἐκ ταύ. F. 15. Vulgo ποιήσεται, ſed F. ποιήσητε. 16. συμβολαίων ad: F. 17. πρόσωπ. omnes præter Lov. & F.

oblatos, ſtatim factos eſſe decuriones, ſed nullo argumento probat: quod nos facimus in *Excurſu* XV. G. O. R.

p. L. 10. 11. C. *de naturalib. liberis* 28. *Eclog.* 2. c. 55. in fin. D. GOTH.

q. Sic reſcribere ſuſtinui pro vulg. ἐὰν γὰρ: quum Fabr. in Add. 1. Edit. monuerit, Nancellium legere ἐὰν μὴ, & ſic ediderit in 2. G. O. R.

r. Liberi enim amicitiæ vinculum. Ariſtot. Ethic. Nic. 8. c. 14. Seneca, vel quiſquis auctor eſt, in Herc. Oet. act. 2. *Conciliat animos conjugum partus.* Claudian. 1. in Eutrop. *Femina cum ſenuit, retinet connubia partu, Uxoriſque decus matris reverentia penſat.* Juvenal. Sat. 2. *Interea tormentum ingens nubentib. hæret, Quod nequeunt parere, & partu retinere maritos.* Hinc matrimonium liberis ſubnixum, l. 1. §. ult. D. *de lib. exh.* Juſtin. *Procedente affectione.* Cæl. Aurelian. acut. morb. 1. c. 11. *procedente declinatione.* FABR. I.

s. Legitimatio plerumque retrotrahitur ad anteriores liberos ut hic. adde l. 53. D. *de Ritu* [*Nupt.*] D. GOTH.

Hoc

τις τελευτᾷ, τὸν υἱὸν ὑπεξούσιον ἔχει, ὁ ἐξ αὐτοῦ ἔγγονος [u] εἶναι σοῦος οὐ συγχωρεῖται. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν παίδων· ἐν ᾧ γὰρ ὑπεξούσιον ἔχω τὸν υἱόν μου, ἢ τούτου τελευτήσαντος τὸν ἔγγονον τὸν ἐξ αὐτοῦ, ὁ προέγγονος οὐ δύναται σοῦος εἶναι.

tur, filium in poteſtate habet, nepos ex eo ſuus eſſe non poteſt. Idem & in ceteris liberis *obtinet*: dum enim filium meum in poteſtate habeo, aut hoc mortuo nepotem ex eo, pronepos nequit ſuus eſſe.

Καὶ ἐν τοῖς ποστούμοις [x] ἐστὶν εὑρεῖν τὸ σοῦον, ἀλλ' [18] ἐν ἐκείνοις, οἵτινες, εἴγε ζῶντος ἐτέχθησαν τοῦ πατρὸς, ἤμελλον εἶναι in poteſtate.

Etiam in poſtumis *jus* ſuorum *heredum* invenire licet; aſt in illis, qui, ſi quidem vivente patre eſſent nati, in poteſtate *patris* futuri erant.

§. III. Οἱ δὲ σοῦοι κληρονόμοι, καὶ [y] ἀγνοοῦντες γίνονται κληρονόμοι, ἤτοι ἀναφαίνονται· ἀμέλει καὶ [z] μεμηνότες οὐδὲν ἧττον κληρονόμοι γίνονται. Κανόνα γὰρ ἴσθι καθολικόν· ἐξ ὧν αἰτιῶν [a] ἀγνοοῦσιν ἡμῖν προσπορίζεταί τι, ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν, καὶ μαινόμθοι κλῶνται· ἐοίκασι γὰρ τοῖς ἀγνοοῦσι.

§. III. Sui autem heredes etiam ignorantes fiunt heredes ſive exſiſtunt: immo & furioſi nihilominus heredes fiunt. Generalem enim ſcito regulam: Ex quibus cauſis aliquid ignorantibus nobis adquiritur, ex his cauſis furioſi quoque adquirunt; namque ignorantibus ſunt ſimiles.

Καὶ ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρὸς [b] ὥσπερ κοντινουατεύεται ἡ δεσποτεία, τουτέστιν, οὐ λέγομεν ὅτι τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς τὰ πράγματα [19] ἐπαύσατο εἶναι ἐκείνου τὴν τοῦ τελευτήσαντος δεσποτείαν, εἶτα μετὰ χρόνον τινὰ ἐπιβάλλεται τῇ τοῦ παιδὸς ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ἀδιακόπως, καὶ οὐδενὸς μέσου ἐπακολουθοῦντος, ἡ δεσποτεία [c] συναπτῶς οὐδενὸς παραλείποντος χρό-

Et, ſtatim *cum* morte patris quaſi continuatur dominium: id eſt, non dicimus, patre defuncto res deſiiſſe ſub dominio eſſe defuncti, *ac* deinde poſt tempus aliquod filii poteſtati ſubjici, ſed ſine intermiſſione nullaque *re* intermedia ſecuta, dominium continuo, nullo intermiſſo tem-

18. ἐν de: F. 19. ἐπαύσαντο ante F.

Hoc recte capiendum. Lex autem citata non quadrat. Voluitne 57.? G. O. R.

t. Vid. l. 5. in pr. D. *ſi tabul. teſt.* D. GOTH.

u. Adde §. 7. in fin. inf. *eod.* D. GOTH.

x. L. 3. §. utique. 9. D. *de ſuis.* 2. Gaj. 8. §. 2. D. GOTH.

Licet non fuerint in poteſtate, Paul. 4. Sent. apud Rufin. collat. t. 16. FABR. I.

y. Suus heres ignorans heres fit, Paul. 4. Sent. apud Licin. Ruf. t. 16. l. 3. §. 5. D. *de ſu. & legit. her.* γίνεται τῷ νόμῳ κληρονόμος, ut ibi Gr. l. 8. C. *de ſu. & legit. lib.* Theodorus ibid. καὶ ἀγνοῶν ὁ υἱὸς κληρονομεῖ τὸν τελευτῶντα αὐτοῦ πατέρα πολεμίοις. FABR. I.

z. L. 63. D. *de adquir. hared.* D. GOTH. Aut infantes, aut peregrinantes, Paul. d. lib. 4. FABR. I.

a. Regula eſt, L. ſi a furioſo 24. D. *de obligat.* quæ deſumpta eſt ex Pomponii libro ſingulari regularum. FABR.

b. Vid. l. 11. D. *liberis & poſthumis.* l. 8. C. *de jure deliberandi.* D. GOTH.

In heredem dominium tranſlatum continuatur, l. 34. D. *de ſtatulib.* ſed hoc in ſuis heredibus evidentius apparet, qui vivo quoque patre quodammodo domini exiſtimantur, l. 11. D. *de lib. & poſtum.* FABR. I.

c. ἀδιακόπως καὶ συναπτῶς καὶ οὐδενὸς μέσου παρ-

νϐ ὑπὸ τὴν τοῦ παιδὸς ἐξουσίαν εὑρίσκεται.

tempore ſub filii poteſtate inventur.

Ὅθεν οὐδὲ τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς, 11 εἰ ὁ παῖς ἄνηβος εἴη, πρὸς κλῆσιν τοῦ πατρῴου κλήρου δεῖται τῆς τοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντίας, διὰ τὸ καὶ ἀγνοοῦσιν αὐτοῖς, οἷα σοῦοις κληρονόμοις, μεταφέρεσθαι τὴν κληρονομίαν. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἔφηβος μὲν ἀφῆλιξ δὲ, ἢ ὁ μεμηνὼς [d] δεῖται πρὸς τοῦτο τῆς τοῦ κουράτορος συναινέσεως· καί τοι κληρονομίαν [21] ξένην [e] ἀδιτεύειν, ὁ μὲν ἄνευ γνώμην [f] τοῦ ἐπιτρόπου, ὁ δὲ δίχα τῆς τοῦ κουράτορος [g] συναινέσεως, οὐ δύναται.

Unde neque mortuo patre, ſi filius impubes ſit, ad adquiſitionem hereditatis paternæ auctoritate tutoris indiget, quoniam his etiam ignorantibus, tamquam ſuis heredibus, defertur hereditas. Sed neque pubes minor annis, neque furioſus ad hoc curatoris conſenſu indiget, etſi hereditatem extraneam ille citra voluntatem tutoris, hic ſine conſenſu curatoris adire non poteſt.

§. IV. Εστιν εὑρεῖν θέμα, ἔνθα τις κατὰ 12 μὲν τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς [h] οὐκ ἔστιν in poteſtate τοῦ πατρὸς, γίνεται δὲ ὅμως αὐτῷ σοῦος κληρονόμος. οἷον, ὁ ἐμὸς υἱὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐλήφθη· μετὰ χρόνον τῆς ἐμῆς τελευτῆς [i] ὑπέστρεψε· τὸ δίκαιον τοῦ ποστλιμινίου [k] σοῦον αὐτὸν ἀποτελεῖ κληρονόμον, καίτοι ὑπεξούσιον οὐκ ὄντα μου κατὰ [22] τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς.

§. IV. Invenire licet caſum, ubi quis ſub tempus mortis in poteſtate patris non ſit, ſed ſuus tamen ei heres fiat: veluti, filius meus ab hoſtibus captus eſt; poſt mortis meæ tempus revertit: illum poſtliminii jus ſuum heredem facit, etſi in mea poteſtate ſub tempus mortis haud fuit.

§. V. Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου [l] συμ- 13 βαίνει, ἵνα μέν τινα ἐν τῇ ἐμῇ [23] Φαμιλίᾳ κα-

§. V. Et rurſus e contrario accidit, ut quis ſub tempus mortis meæ in

20. ὁ παῖς, εἰ F. 21. ξένην de: F. *Vide Not.* e. 22. τὸν de: F. 2. 23. *familia* F. & ſic alibi.

κολουθοῦντος, pro eo quod Gajus in l. penult. D. *de ſuis*, ſtatim ipſoque jure heredes exiſtere ſine aditione. D. GOTH.

Dominia rerum hereditariarum, Paul. d. lib. 4. FABR. I.

d. Quamvis etiam furioſus ſi reſipuerit, & pupillus ſi adoleverit, abſtinere poſſint, ſi ſolvendo non ſit hereditas. hoc ordine legendum videtur apud Paul. d. lib. 4. FABR. I.

Verſum ante fuerat, *ſed neque pubes, qui aut minor annis eſt, aut furioſus*: non ſatis accurate, quum articulus voci μεμηνὼς additus ſignificet, de alio quam pubere, id eſt de majore annis, ſed furioſo ſermonem eſſe. G. O. R.

e. Schol. ξένην. id ſignificat Th. verbo ἀδιτεύειν. adire enim dicuntur heredes extranei. FABR.

Vix crediderim, Thum tam implicite hic loqui voluiſſe, ſed ipſum addidiſſe ξένην. G. O. R.

f. §. ult. ſup. *de auct. tut.* l. 18. in f. Cod. *de jur. delib.* FABR. II.

g. Juſt. non loquitur de curatore minoris, ſed de curatore furioſi. FABR. I.

Sed & THus ſic accipi poteſt, aut etiam de ambobus, uti Curt. vertit, *neque hi ſine curatoris conſenſu quicquam facere poſſint*: pro quo Fabr. in 2. dedit, *neque hic ſine c. c. poſſit.* abſque ulla notula. Quid autem ſi legamus, οἱ δὲ - - - ὁ δύναντες? G. O. R.

h. Paul. 4. Sent. 8. §. 5. D. GOTH.

i. Paul. d. t. 16. de eo qui erroris cauſa probata poſt mortem patris civitate donabatur, & eo qui ex prima, ſecundaque mancipatione poſt mortem patris manumittebatur, quod ſcribit hic Cujac. in poſterioribus, id habet ex Paulo, d. t. 11. FABR. I.

k. Vid. l. 9. l. 14. Cod. *de captivis & poſtliminio*

κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐμῆς τελευτῆς, σοῦον δὲ μὴ γίνεσθαι κληρονόμον· οἷον, ἐτελεύτησε Πρῖμος ὑπεξούσιον ἔχων υἱόν. ᾧ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἀπετέθη κατηγορία κατὰ τοῦ 24 τελευτῶντος, ἐπάγουσα τὸ τῆς τυραννίδος m ἔγκλημα· (τῇ γὰρ τελευτῇ τῶν ἐγκλημάτων ἀποσβεννυμένων, τοῦτο καὶ κατὰ τῶν τελευτώντων κινεῖται·) ἀπεδείχθη τύραννος ὁ Πρῖμος· ψῆφος ἐξηνέχθη τοῦτο 14 μηνύουσα· ὁ φίσκος n τὴν τούτου ἁδέχεται οὐσίαν, καὶ συμβαίνει τὸν ὑπεξούσιον αὐτοῦ κληρονόμον μὴ γίνεσθαι. Αλλ' ἐάν τις τὸ ἀκριβὲς ἐξετάσῃ, αὐτῇ μὲν τῇ ἀκριβείᾳ 25 καὶ τῷ νόμῳ γίνεται κληρονόμος, παύεται δὲ κληρονόμος εἶναι, τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μνήμης καταδικασθείσης. Ιδοὺ nn τοίνυν θέμα, ἐν ᾧ τὸ ἀσώματον τῆς κληρονομίας ὄνομα ἐμπαγέν τινι ἀφίσταται 26 ἀπ' αὐτοῦ.

in mea familia fit, ſed ſuus heres non fiat: veluti, obiit Primus filium in poteſtate habens: poſt ejus mortem mota eſt acculatio adverſus defunctum, importans perduellionis crimen: (nam quum crimina morte exſtinguantur, hoc etiam adverſus mortuos infertur:) Primus perduellis *fuiſſe* probatus, *ac* ſententia hoc declarans lata fuit: hujus patrimonium fiſcus occupat, atque accidit ut filius-familias ejus heres non fiat. Sed ſi quis exactius inquirat, ipſo quidem rigore & jure heres fit, ſed heres eſſe deſinit, damnata patris ejus memoria. En igitur caſum, in quo incorporale hereditatis nomen alicui infixum ab eo recedit.

§. VI. Τίτιος 27 ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον 15 ἤγαγε θυγατέρα, καὶ ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, ἐτελεύτησεν ἀδιάθετος· ἤξουσιν ἐπὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ ὁ ἅμα ὁ υἱὸς ἤγαγε ἡ θυγάτηρ, καὶ 28 ὁ ἀπὸ

§. VI. Titius filium vel filiam in poteſtate habens, & ex filio præmortuo nepotem vel neptem, inteſtatus deceſſit: ad hereditatem ejus venient ſimul filius vel filia, & ex præmortuo

24. τελευτήσαντος F. 25. ἡ κατ' ἀκρίβειαν F. 26. ἀπ' de: F. 27. τις ad: F. 28. ὁ de: F.

minio reverſis, eoque ſenſu, lege Cornelia hæreditates firmari dicuntur. Paul. 3. Sent. 4. §. 5. in f. D. GOTH.

l. Ulp. in l. 1. §. 3. *de ſu. & leg. her.* „interdum etiam filius ſuus heres excluditur, fiſco „ prælato: utputa ſi perduellionis fuerit damnatus pater poſt mortem ſuam. Hoc quo? ut „ nec jura ſepulchrorum hic filius habeat". Interpretes Baſilic. lib. 45. t. 1. ἐπὶ ἀνταρσίᾳ μὴ τελευτὴν διεξλήθη, ὡς ἐπιβεβλεύων τῇ σωτηρίᾳ τοῦ βασιλέως. in contextu autem Baſil. ἐπὶ τυραννίδι κατακεκλῆσθαι, ut Th. hic. & §. 3. infra *de pub. jud.* Judæi Chriſtum accuſabant, ut regnum affectantem, id eſt, ut tyrannum. B. Chryſoſtom. lib. 1. *Quod Chriſtus ſit Deus*: ἐπὶ ὑποψίᾳ τυραννίδος τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς βλάσφημος, ὡς τύραννος. Rurſus iidem Gr. illa Ulp. verba: *hoc quo?* ſic interpretantur. ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ λέγομεν ἀποκλείεσθαι τὸν υἱὸν τοῦτον δημευομένης τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας, ὥστε μὴ καὶ τὰ πάτρια καὶ τῶν τάφων τῶν πατρώων ἔχειν τοῦτον τὸν υἱόν. FABR. I.

m. Vid. l. 5. C. *ad* l. Jul. Majeſt. l. ult. D. ad l. Jul. Majeſt. ἐπὶ τυραννίδι ἐλεγχθεὶς *Eclog.* 36. ex tit. 52. c. 15. *reus perduellionis.* Dicitur & hoc crimen d. tit. 36. καθοσιωσις *Majeſtatis*, ut & *lex Majeſtatis*, περὶ τῶν ἐπιβούλων νόμος. D. GOTH.

n. Etiam jure Hebræorum bona ejus fiſco vindicantur, David Kimchius 1. Reg 21. 15. FABR. I.

nn. Vide ad tit. *de Pup. ſubſt.* c. 359. & *de Hered. qual.* c. 433. G. O. R.

o. Adde l. 2. 3. C. *eod.* 2. [Gaj.] 8. §. 3. Ulp. 26. §. 2. Novell. 118. c. 1. 5. Harmenop. 8. §. 9. D GOTH.

Sic Ulp. R. t. 26. ait, *aquum eſſe* Philo περὶ βίου Γαΐου. de legib. Rom agens: υἱωνοὶ γὰρ πατέρων ἀποθανόντων, ἐν υἱῶν τάξει πᾶσι πάπποις καταριθμῆνται. Ex prudentium interpretatione in liberorum linea qui gradu proximior eſt, ulteriorem non excludit, Caj. apud Ruffin tit. 16. FABR. I.

πὸ τ῀ προτελευτήσαντος ὑ῀ος ἔγγονος ἤγων ἐγγόνη, καὶ οὐδὲ ὁ ἐγγύτερος ὢν τῷ βαθμῷ, τουτέστιν ὁ υἱὸς, 29 ἀποκλείει τὸν ἐπέκεινα, ἤγων τὸν ἔγγονον· δίκαιον γ῀ ἔδοξεν εἶναι, 30 ὥστε τοὺς ἐγγόνους καὶ τὰς ἐγγόνας εἰς τὴν τ῀ οἰκείου πατρὸς ὑπεισιέναι τάξιν.

tuo filio nepos vel neptis; neque propior gradu, id eſt filius, excludit ulteriorem, ſive nepotem. Æquum enim eſſe viſum eſt, ut nepotes, nepoteſque in patris ſui locum ſuccedant.

Τῷ αὐτῷ λόγῳ, εἰ καί τις *30 τελευτήσῃ, ἔγγονον ἢ ἐγγόνην ἀπὸ Πρίμου τοῦ προτελευτήσαντος υἱοῦ καταλιπὼν, καὶ ἀπὸ ἐγγόνου καὶ αὐτοῦ τελευτήσαντος προέγγονον ἢ προεγγόνην, ὁ ἔγγονος ὁ ἀπὸ τ῀ Πρίμου, καὶ ὁ προέγγονος ὁ ἀπὸ τ῀ ἐγγόνου, ἅμα κληρονομοῦσιν· ὥσπερ γ῀ οἱ ἔγγονοι τὴν τῶν υἱῶν, οὕτω καὶ οἱ προέγγονοι τὴν τῶν οἰκείων προγόνων τάξιν ὑπεισέρχονται.

16 Eadem ratione & ſi quis moriatur, nepotem neptemve ex Primo præmortuo filio relinquens, atque ex nepote & ipſo mortuo pronepotem proneptemve, nepos ex Primo, & pronepos ex nepote, una heredes fiunt. Ut enim nepotes filiorum, ita & pronepotes majorum ſuorum locum ſubeunt.

Ὅθεν ἀκόλουθόν ἐστι λέγειν, 31 οὐκ in capita P, ἀλλ' in ſtirpem q διαιρεῖσθαι τὴν τ῀ τελευτήσαντος οὐσίαν· ὥστε οὖν ὁ μὲ υἱὸς λήψεται r τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομίας, οἱ δὲ ἐκ τ῀ προτελευτήσαντος υἱοῦ ἔγγονοι, δύο ἢ καὶ πλείονες ὄντες, τὸ ἕτερον λήψονται ἥμισυ· ἐπειδὴ γ῀ ὁ τούτων πατὴρ οὐκ ἔλαβε τὸ ἥμισυ, οὗτοι δὲ τὸν ἐκείνου τόπον ὑπεισελθόντες 32 εἰσὶν, εἰκότως, ὥσπερ 33 ἐξαύγκιον ἐδίδοτο οὐκ ὄντι, οὕτω καὶ αὐτοῖς.

17 Unde conſequens eſt dicere, defuncti patrimonium non in capita, ſed ſtirpem dividi. Itaque filius ſemiſſem hereditatis capiet, nepotes autem ex filio præmortuo, *ſive* duo ſive plures ſint, alterum ſemiſſem capient. Nam quia pater horum ſuperſtes ſemiſſem accepiſſet, at hi in ejus locum ſubierunt, merito ſicuti ſemis ſuperſtiti datus fuiſſet, ita & his.

Εἰ δὲ καί τις ἐτελεύτησεν, υἱὸν μὲν μὴ καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ δύο υἱῶν προτελευτησάντων ἐγγόνους, ἀπὸ μὲ τ῀ ἑνὸς ἕνα ἔγγονον

18 Sed & ſi quis deceſſit, filium quidem non relinquens, ſed ex duobus filiis præmortuis nepotes, ex uno unum

29. ἀποκινεῖ F. Mox omittit ηγ. τ. ἐγγ. 30. ὥστε de: F. *30. τελευτήσει ante hanc. 31. οὐχ omnes præter Goth. 32. εἰσὶν de: F. 33. ἐκείνῳ ad: F. cum quo ἐδίδοτο damus pro vulg. ἐδίδοται, quod Reſcius mutaverat in δίδοται.

p. Adde Novell. 118. c. 1. Ulp. 26. §. 2. Gajus 8. §. 3. D. GOTH.

Schol. ὦ ἀγάπη, ἤγων ἐξ ἰσότητος. Juſtin. in conſtit. de jure patron. προσωπικῶς Nov. 118. c. 3. in fi. conj: Græcorum interp. *par teſtes.* FABR.

q. Schol. κατὰ σειράν. ut in d. conſtit. Græca. d. Nov. 118. c. 1. in ſtirpem igitur ſuccedere eſt, per corpora, ut in ep. Trajani, opponuntur viritim, & per corpora, apud Plin. 10. Ep. 118. *par ſouches.* FABR.

r. Caj. apud Ruf. tit. 16. *ut filius dimidiam partem hereditatis fruat.* Non puto Cajum antiquo verbo uſum, ſed legend. *ferat.* FABR. I.

s. Cum ergo nepotes in ſtirpes ſuccedant, & in ſtirpes legitimam portionem ferent: nam legitimam portionem metimur ſecundum jus ſucceſſionis

γονον ἢ καὶ δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τρεῖς ἢ τέσσαρας· ὁ μὲν εἷς ἢ καὶ οἱ δύο 34 τὸ ἥμισυ μέρος, οἱ δὲ γ' ἤγουν οἱ δι' τὸ ἕτερον ἥμισυ [s] λαμβάνουσιν.

num nepotem vel etiam duos, ex altero tres vel quatuor: unus quidem vel etiam duo dimidiam partem, tres vero vel quatuor alteram dimidiam capiunt.

§. VII. Ηνίκα δὲ ζητοῦμεν, εἰ ὁ δεῖνα ὡς σοῦος δύναται ἀναφαίνεσθαι τῷ τελευτήσαντι κληρονόμος, τότε ἀπαιτοῦμεν εἶναι παρ' αὐτῷ τὸ σοῦον, ἡνίκα δείκνυται ἀδιάθετος ὁ τελευτήσας.

§. VII. Quum autem quærimus, num quis ut ſuus heres defuncto exſiſtere poſſit, tunc exigimus apud eum jus ſui heredis eſſe, quando apparet defunctum *eſſe* inteſtatum.

Τοῦτο δὲ συμβαίνει, οὐ μόνον ἡνίκα παντελῶς μὴ γένηται διαθήκη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα γένηται μέν, μηδεὶς δὲ ἐντεῦθεν [t] κληρονομήσῃ. Διό, ἐάν τις ἔχων υἱὸν ὑπεξούσιον καὶ ἔγγονον ἐκ τούτου, τὸν υἱὸν ἐξεκδατεύσας ἐξωτικὸν γράψῃ κληρονόμον, μὴ 35 δὲ τελευτὴν τοῦ διαθεμένου, ἔτι διασκεπτομένου τοῦ ἐξωτικοῦ, ὁ υἱὸς τελευτήσῃ, μὴ ταῦτα δὲ ὁ ἐξωτικὸς ἢ ἀποδιατεύσῃ, ἢ μὴ δυνηθῇ κληρονομῆσαι· (τυχὸν γὰρ ἐπὶ αἱρέσει ἐγράφη κληρονόμος, καὶ ἡ τῆς ἐπάρσεως ἐπέστησεν αἵρεσις·) ὁ ἔγγονος σοῦος τῷ πάππῳ γενήσεται κληρονόμος· ἐπειδὴ, καθ' ὃν γέγονε χρόνον δῆλον, ἀδιάθετον τετελευτηκέναι τὸν τεταττωμένον, μόνος ὁ ἔγγονος εὑρίσκεται ἐν τῇ αὐτοῦ Φαμιλίᾳ, διὰ τὸ τελευτῆσαι [u] ἐν τῷ μεταξὺ τὸν υἱόν.

19 Aſt hoc evenit non modo quum teſtamentum omnino factum non fuerit, ſed & quum factum quidem fuerit, ſed nemo inde heres exſtiterit. Quare, ſi quis filium in poteſtate habens atque ex eo nepotem, filio exheredato extraneum ſcripſerit heredem, ſed poſt mortem teſtatoris, deliberante adhuc extraneo, filius de- 20 ceſſerit, & deinde extraneus vel repudiet vel heres eſſe nequeat: (forte enim ſub conditione ſcriptus eſt heres, & inſtitutionis conditio defecit) nepos avo ſuus heres fiet: quoniam, quo tempore manifeſtum fiebat teſtatorem obiiſſe inteſtatum, ſolus nepos in ejus familia invenitur, quandoquidem interea filius obierat.

§. VIII. Τὰ αὐτὰ χώραν ἔχει, εἰ [x] ζῶντος μὲν τοῦ πάππου συνελήφθη ὁ ἔγγονος, μὴ

§. VIII. Eadem locum habent, ſi vivente quidem avo nepos conceptus, ſed

34. τὸ de: F.

35. δὲ de: F.

nis ab inteſtato. Græci lib. 39. Baſil. tit. 1. ad l. 8. §. quoniam, D. *de inoff. teſt.* qua confirmatur ejuſmodi ſententia. FABR. I.

t. Teſtamentum dicitur hoc caſu deſtitutum. *Deſtitutum*, inquam, quoniam ex eo nemo hæres exſtitit adde l. ult. D. *de condi. inſtitut.* & l. 1 §. ſciendum: 8. D. *de ſuis.* D. GOTH.

Juſtin. *deſtituto teſtamento.* deſtitui igitur, & deeri teſtamentum dicitur, cum nemo ex eo heres extitit, §. 2. in fin. *ſupr de lege Falc.* l. 73. D. *ad leg. Falc.* l. ult. D *de condit. inſtit* FABR. I.

u. Filius igitur in hac ſucceſſione non obſtat nepoti, quia quo tempore defertur hereditas ab inteſtato, filius deſierat eſſe in rebus humanis, l. 7. D. *ſi tab teſtam null. ext.* l. 1. §. ſciendum, D. *de ſu. & legit. her* FABR. I.

x. L. 7. D. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

μὴ δὲ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐτέχθη, καὶ εὑρέθη μόνος ὁ ἔγγονος ἐν τῇ τοῦ τελευτήσαντος ὢν φαμιλίᾳ, μὴ προλαμβανόμενος κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, ὅτε ἐξωτικὸς, ἢ γνώμῃ ἢ τύχῃ, οὐκ ἐκληρονόμησεν. Εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἔγγονος γ συνελήφθη καὶ ἐτέχθη μὴ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν, εἶτα τοῦ μέσου τελευτήσαντος ὁ ἐξωτικὸς οὐκ ἐκληρονόμησεν, ὁ ἔγγονος οὐκ ἔτι 36 γίνεται σοῦος κληρονόμος· οὐδὲν γὰρ εἶδος συγγενείας πρὸς τὸν διαθέμενον ὁ τοιοῦτος 37 ἕξει.

sed post ejus mortem natus fuit, soluſque nepos in defuncti eſſe familia comperitur, neque *ab aliis* præcedatur ſub illud tempus, quo extraneus vel ſponte vel forte heres non fuit. Quod ſi nepos ex filio conceptus natuſque ſit poſt avi mortem, & poſtea medio mortuo extraneus heres non fuit, nepos haud amplius ſuus heres fiet: nullam enim cognationis ſpeciem hic cum teſtatore habebit.

Ὥσπερ οὐδὲ ἐκεῖνος τοῖς παισὶ συναριθμηθήσεται, ὃν ὁ ἐμὸς υἱὸς 38 ἐμαγκίπατος ὢν z ἔλαβεν εἰς θέσιν. Εἰ γὰρ συμβῇ με τελευτῆσαι ἀδιάθετον, τοῦ ἐμαγκιπάτου παιδός μου προτελευτήσαντος, ὃν ἔλαβε θείων αὐτὸς ὁ ἐμαγκίπατος εἰς θέσιν, ὗτος ὰ διαδέχεται τὰ ἐμὰ δίκαια, 39 οὐδὲ ἓν εἶδος πρὸς ἐμὲ συγγενείας προίσχεσθαι δυνάμενος. Οὐ μόνον δὲ γενέσθαι κληρονόμοι οἱ εἰρημένοι ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ οὐ δύνανται, ἀλλ' οὐδὲ αἰτῆσαι διακατοχὴν οἷοί τέ εἰσιν, ὡς κογνάτοι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν σούων κληρονόμων.

Sicut neque is liberis connumerabitur, quem filius meus emancipatus in adoptionem accepit. Nam ſi accidat, ut inteſtatus moriar, præmortuo filio meo emancipato, is quem vivens ipſe emancipatus in adoptionem accepit, in mea jura non ſuccedet, quum nullam mecum cognationis ſpeciem prætexere poſſit. Non ſolum autem hi dicti ex *jure* civili heredes fieri non poſſunt, ſed neque ut cognati bonorum poſſeſſionem petere poſſunt. Hæc igitur de ſuis heredibus.

§. IX. Οἱ δὲ ἐμαγκίπατοι a παῖδες, καθὰ εἰρήκαμεν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐνστιτουτίωνι, b ὅσον μὲν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, οὐδὲν πρὸς τοὺς αἰτείους γονεῖς ἔχουσι δίκαιον· ὅτε γὰρ σοῦοι κληρονόμοι δύνανται γένεσθαι, διὰ τὸ παύσασθαι αὐτοὺς εἶναι in poteſtate

§. IX. Emancipati vero liberi, ſicut & in ſecunda Inſtitutione diximus, quantum ad *jus* civile, nullum adverſus parentes ſuos jus habent: neque enim ſui heredes fieri poſſunt, quia in poteſtate parentis eſſe deſierunt;

36. γενήσεται F. 37. ἔγγονος ad: F. 38. ὁ delevi cum F. Mox ἀνέλαβεν F. 39. οὐδὲν F.

y. L. 6. verſ. quod ſi poſt mortem avi. D. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

z. L. quem filius 26. D. *de adoptionibus.* D. GOTH.

a. Emancipati non ſunt legitimi ſucceſſores, l. 6. §. 1. D. *de bon. poſſ.* l. un. C. *quando non pet. part. pet. acc.* cujus ſpeciem ponit Cuj. in emancipatis liberis poſt Azonem. FABR. I.

b. Tit. de exhæredatione liberorum. §. 3. D. GOTH.

c. Dixi ad leges XII. Tab. tit. *de hared. ab inteſt.* D. GOTH.

d. Adde §. 11. inf. *eod.* l. 5. C. *de cond. indeb.* D. GOTH.

Emancipatus jus ſui quidem amittit, ſed non deſinit eſſe filius: nam jus naturale civili ratione cor-

ſtate τῆ γονέως, ἀλλ' οὐδὲ ὡς κοῆνάτοι ὑπὸ τῆ δυωδεκαδέλτου [c] κληθήσονται, δι' ἣν ὑπέστησαν κάπιτις διμινουτίωνα.

runt; immo neque ut cognati a *Lege* XII. Tabularum vocabuntur, propter capitis deminutionem, quam ſubierunt.

Ὁ δὲ πραίτωρ, ὁρῶν εἰς τὸ φύσει δίκαιον, δίδωσιν αὐτοῖς [d] τὴν unde liberi ἐμβατοχὴν, καλῶν ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ τελευτήσαντος, ὥσπερ εἰ, καθ' ὃν ἐτελεύτα τις χρόνον, εἶχεν αὐτοὺς ὑπεξουσίους· εἴτε μόνοι εἰσὶν, εἴτε [40] ὑπεξουσίους ἔχει παῖδας ὁ τελευτήσας· ἅμα γὰρ αὐτοῖς [e] κληρονομήσουσιν. Ἀμέλει, ἐάν τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, δύο παίδων ὑπόντων, ὧν ὁ μὲν ἦν ἐμαγκίπατος, ὁ δὲ [41] in poteſtate· ὁ μὲν ὑπεξούσιος, ὅσον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, μόνος κληρονομήσει, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὸ τῆ σοῦου δίκαιον· ἐπειδὴ δὲ [42] ὁ ἐμαγκίπατος ὑπὸ τῆς ἐυεργεσίας βοηθεῖται τῆ πραίτωρος, καὶ εἰς τὸ ἥμισυ καλεῖται, συμβήσεται τούτῳ τῷ τρόπῳ τὸν σοῦον ἐξ ἀποτελέσματος μὴ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς μέρος [f] κληρονομεῖν.

24 At Prætor, ad jus naturale reſpiciens, dat illis bonorum poſſeſſionem unde liberi, vocans *eos* ad bona defuncti, acſi, quo quis tempore obiit, eos in poteſtate habuiſſet, ſive ſoli ſint, ſive defunctus liberos in poteſtate habeat; una enim *cum* iis heredes erunt. Itaque, ſi quis moriatur inteſtatus, exſtantibus liberis duobus, quorum unus erat emancipatus, alter in poteſtate: is quidem *qui* in poteſtate *eſt*, quantum ad civilem legiſlationem, ſolus heres erit, habens in ſe jus ſui *heredis*; ſed quia emancipatus beneficio Prætoris adjuvatur, atque in ſemiſſem vocatur, eveniet hoc modo ut ſuus *heres* in effectu non in aſſem, ſed in partem heres fiat.

§. X. Εἶχον [g] δύο παῖδας ὑπεξουσίους, Πρῖμον καὶ Σεκοῦνδον· ἐποίησα τὸν Πρῖμον ἐμαγκίπατον, in poteſtate δὲ ἐδεξατήσας τὸν Σεκοῦνδον· ὁ Πρῖμος γενόμενος ἐμαγκίπατος, δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς [43] θέσιν Τιτίῳ· εἰ ἐν συμβῇ με ἀδιάθετον τελευτῆσαι, ὁ Σεκοῦνδος μόνος με κληρονομήσεται, οὐ μὴν καὶ Πρῖμος, ὁ ἐν τῇ θετῇ ὢν Τιτίου φαμιλίᾳ·

26 §. X. Duos in poteſtate habebam filios, Primum & Secundum; Primum emancipavi, retinens in poteſtate Secundum; Primus emancipatus factus, in adoptionem ſe dedit Titio: ſi eveniat ut inteſtatus moriar, ſolus mihi Secundus ſuccedit, non item & Primus, qui in adoptiva Titii familia eſt;

40. καὶ ad: F. 41. ὑπεξουσίους F. 42. ὁ admiſi ex F. 43. ἀδροgατίονα F.

corrumpi non poteſt: ſive, ut loquitur Cic. pro Cluentio, *naturæ nomen amitti non poteſt.* Libanius Declam. 20. πατὴρ ἐγὼ σὸς, εἰ καὶ παροξύνθην ποτέ· ἀ γὰ τὸ παρ' ἐμοῦ σε γεγονέναι δύναται λυθῆναι νόμῳ. FABR. I.

e. Ita tamen ut emancipati ſuis, [delenda vox *ſuis*, aut mox legend. *id eſt, his qui.* G. O. R.] *ſi quæ propria habent, his qui in poteſtate manſerunt, conferant*, Ulpian. lib. 2. Inſtit. apud Ruff. tit. 16. l. 18. C. *de collat.* FABR. I.

f. Frater jure gentium, ex parte heres eſt. Quintil. Inſtit. 7. c. 1. *Pater inteſtatus duos nos filios reliquit: partem jure gentium peto* & merito igitur Prætor, qui naturalem æquitatem ſequitur, fratrem emancipatum in partem admittit. FABR. I.

g. L. 5. D. *unde liberi.* D. GOTH.

λία· οὗτος γὰρ ὁ παῖς ἐπὶ τὰ ἐμὰ οὐ παραγίνεται πράγματα. Ταῦτα δὲ λέγω μόνον, εἰ, καθ' ὃν ἐτελεύτων ἐγὼ χρόνον, ἦν ἐν τῇ θετῇ Φαμιλίᾳ· εἰ γὰρ ἐμοῦ ζῶντος ὁ 27 Τίτιος ἐποίησεν αὐτὸν ἐμαγκίπατον, ὁμοίως παραγενήσεται εἰς τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ Φυσικοῦ πατρὸς, ὥσπερ εἰ ἐγὼ ἐποίησα αὐτὸν ἐμαγκίπατον, καὶ οὐδέποτε ἐν θετὴν γέγονε Φαμιλίαν. Ἀκόλουθον ἂν ἐστι λέγειν, ὅσον πρὸς τὸν γενόμενον αὐτοῦ θετὸν πατέρα, ἐξωτικὸν αὐτὸν εἶναι.

eſt; hic enim filius ad bona mea non pervenit. Hoc autem tantummodo dico, ſi, quo tempore ego moriebar, in adoptiva fuit familia: nam ſi me vivo Titius eum emancipavit, ſimiliter ad mea naturalis patris bona perveniet, acſi ego eum emancipaſſem, & nunquam in adoptiva fuiſſet familia. Conſequens igitur eſt dicere, quantum ad factum ei patrem adoptivum, illum eſſe extraneum.

Εἰ δὲ μὴ τὴν ἐμὴν τελευτὴν [h] ἐμαγκίπατον αὐτὸν ὁ Τίτιος ἐποίησε, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐξωτικὸς φανήσεται. Τοῦτο 28 δὲ οὕτως ἔχειν ἤρεσεν, ἐπειδήπερ ἄδικον εἶναι 44 νενόμισται, ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τοῦ θετοῦ πατρὸς, εἰς τίνα δεῖ παραγένεσθαι τοῦ Φυσικοῦ γονέως τὰ πράγματα, πότερον εἰς τοὺς υἱοὺς 45 ἢ τοὺς ἀγνάτους. Ἐὰν γὰρ ἔχων υἱὸν 46, ποιήσω τοῦτον ἐμαγκίπατον, παράσχῃ δὲ οὗτος ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίωνα Τιτίῳ, τελευτήσω δὲ ἀγνάτους ἔχων· ἔξεστι Τιτίῳ, ἐν τῇ θέσει παραμένοντι τὸν 29 παῖδα, πάροδον δοῦναι τοῖς ἀγνάτοις 47 εἰς τὴν κληρονομίαν· ἤγουν ἐὰν βουληθῇ ποιῆσαι αὐτὸν ἐμαγκίπατον ἐμοῦ τελευτήσαντος, ὥστε ἐξωσθῆναι μὲ τοὺς ἀγνάτους, τοῦτον δὲ κληθῆναι ἐπὶ τὴν ἐμὴν οὐσίαν, ἀκωλύτως πράξει τοῦτο· ἀτοπώτατον δὲ εἰρήκαμεν εἶναι, τὸ οἰκεῖσθαι [i] ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ θετοῦ

Quod ſi poſt meam mortem Titius eum emancipet, etiam ad illum extraneus videbitur. Hoc autem ita *ſe* habere placuit, quod iniquum eſſe viſum eſt, in arbitrio adoptivi patris eſſe, ad quem bona naturalis patris pervenire debeant, utrum ad filios an ad agnatos. Si enim *ego* filium habens, eum emancipavero; hic autem ſe Titio in adrogationem dederit; & *ego* moriar, agnatos habens: licitum eſt Titio, filium in adoptione retinenti, agnatis dare aditum ad hereditatem: aut ſi velit eum mortuo me emancipare, ut agnati repellantur, & ipſe ad bona mea vocetur, ſine obſtaculo hoc faciet: ſed abſurdiſſimum eſſe diximus, in patris adop-

44. νομίζθη F. 45. ἢ καὶ εἰς τοὺς ἀ. F. 46. ἐγὼ ad: F. 2. 47. ἐπὶ F.

h. L. penult. §. 2. D. *de adoptionibus.* D. GOTH.

i. Adde l. 32. l. 70. D. *de hæred. inſtituendis.* D. GOTH.

k. §. 9. ſup. *eod.* D. GOTH.

Minus juris habent adoptivi, quam naturales: nec enim naturales deſinunt filii filiæve eſſe. Adoptivi autem liberorum nomen perdunt: ſicut pater adoptivus nomen patris amittit, l. 2. §. 11. D. *ad Sc. Tertull.* l. 6. D *de Senator.* Cicero pro domo ſua: *adoptatum emancipari ſtatim, ne ſit ejus filius, qui adoptarit.* Nec igitur adoptio per omnia naturam

θετῆ πατρὸς, ἐπὶ τίνων δεῖ με κληρονομεῖσθαι, πότερον ἐπὶ τοῦ υἱοῦ μου, ἢ ἐπὶ τῶν ἀδνάτων.

adoptivi arbitrio ſitum eſſe, a quibus velit mihi ſuccedi, utrum a filio meo an ab agnatis.

§. XI. Ὥστε οὖν (δεῖ γὰρ ἀναδραμεῖν 30 εἰς τὸ πρὸ βραχέως [k] εἰρημένον, ἔνθα εἴρηται, ὅτι ὁ γενόμενος ἐμαγκίπατος ἐπὶ τοῦ θετοῦ πατρὸς ἐξωτικὸς νομίζεται παρ' αὐτῷ) ἐλάττονα [l] τὰ δίκαια ἔστι τῶν θετῶν παίδων, ἤπερ τῶν φυσικῶν· ὁ γὰρ φυσικός μου παῖς γενόμενος ἐμαγκίπατος, [49] [ἐπὶ τῆ θετοῦ πατρὸς, ἐξωτικὸς νομίζεται παρ' αὐτῷ, πρὸς ἐμὲ δὲ] εἰ καὶ τὸ δίκαιον ἀπόλλυσι τῆς ἀμφοδοχῆς, ὅσον ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ, ἀλλ' οὖν ἐπὶ τοῦ πραίτωρος [m] συναριθμηθήσεται τοῖς παισίν· οἱ δὲ θετοὶ παῖδες γεγονότες ἐμαγκίπατοι, 31 καὶ κατὰ τὸ πολιτικὸν τῆς τάξεως τῶν παίδων ἐκπίπτουσι, καὶ ὁ πραίτωρ αὐτοῖς οὐ βοηθεῖ· καὶ εἰκότως· τὰ γὰρ φυσικὰ δίκαια [n] ὁ πολιτικὸς νόμος ἀνατρέπειν οὐ δύναται· καὶ οὐκ ἐπειδὴ ἐπαύσαντο εἶναι σῶοι κληρονόμοι, παύονται καὶ τοῦ φύσει εἶναι υἱοὶ ἢ θυγατέρες, ἢ ἔγγονοι ἢ ἐγγόναι· οἱ δὲ θετοὶ παῖδες [o] ἐμαγκιπατευθέντες, ἄρχονται εἶναι ἐξωτικοί· τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἢ θυγατρὸς, ὅπερ ἔσχον διὰ τῆς θέσεως, ἑτέρῳ πολιτικῷ λόγῳ, τουτέστιν ἐμαγκιπατίωνι, ἀπολλύουσι.

§. XI. Itaque (recurrendum eſt enim ad paulo ante dicta, ubi dictum fuit, emancipatum ab adoptivo patre, extraneum ei cenſeri) minora ſunt jura filiorum adoptatorum, quam naturalium: nam filius meus naturalis emancipatus [a patre adoptivo, extraneus ei cenſetur: *quantum* vero ad me,] etſi jus ſucceſſionis amittit, quantum ex *jure* civili, attamen a prætore liberis connumerabitur: ſed liberi adoptivi emancipati & ſecundum *jus* civile liberorum gradu excidunt, & Prætor eos non adjuvat Et merito: namque jura naturalia lex civilis ſubvertere non poteſt; neque, quia ſui heredes eſſe deſierunt, deſinunt etiam natura eſſe filii vel filiæ, aut nepotes vel neptes: at liberi adoptivi emancipati incipiunt extranei eſſe; filii enim vel filiæ nomen, quod per adoptionem habuerunt, alia ratione civili, id eſt emancipatione, amittunt.

§. XII. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ἐξ 32 ἀδιαθέτου κλήσεώς ἐστιν εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ

§. XII. Hæc vero non modo de ſucceſſione ab inteſtato dicenda ſunt, ſed

48. αὐτῆ & mox ἐπὶ pro ἐστι ante F. 49. Incluſa a Fabroto omiſſa & ego ejicerem. 50. τῇ F. Sed τοῦ ad εἶναι recte refertur.

turam imitatur. Eſt quidem adoptio imago naturæ: ἀλλὰ μιμήματα εἰκὼν φθάνει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ut ait Greg. Nazianz. 2. de Pace. eſt ὁμοιότης, non ταυτότης. FABR. I.

l. Adde 45. Eclog. 1. c. 1. in fin. c. 4. D. GOTH.

m. L. 3. C. *de legitim. heredibus* l. 5. C. *de condict. indeb.* Novel. 118 c. 1. in fin. D. GOTH.

n. Adde §. ul. ſup. *de legitima agnatorum tutela.* l. 8. D. *de reg. jur.* D. GOTH.

Petr. Celleſ. Epiſt. 9. lib. 1. *Civilia nunquam naturalia corrumpunt* FABR. I.

o. L. 4. D. *unde liberi.* D. GOTH.

p. L.

ἐπὶ τῆς 51 contra tabulas Δικαιοσύνης, ἣν ὁ πραίτωρ κατὰ τὴν πατρῴας τοῖς παισὶ δίδωσι Διαθήκης, 52 μὴ γραφεῖσι κληρονόμοις, μηδὲ γεγονόσι P νομίμως ἐξηρεδάτοις, τουτέστι nominatim, 53 ἤγουν ὀνομαστί· ἃς μὲν γὰρ εὗρεν in potestate τοῦ τελευτήσαντος, καὶ τοὺς γενομένους 54 ἐμαγκιπάτους Φυσικοὺς ὁπλίζει πραιτερίτους ὄντας τῇ contra tabulas· τοῖς δὲ μένουσιν 33 ἐν τῇ θετῇ Φαμιλίᾳ, καθ' ὃν ὁ Φυσικὸς q τελευταῖ καιρὸν, οὐ χορηγεῖ τὴν contra tabulas. Ἐὰν τὸν θετόν μου υἱὸν ἐμαγκίπατον ποιήσω, οὐ μόνον ἀδιάθετόν με τελευτήσαντα r οὐ Διαδέχεται, ἀλλ' οὐδὲ πραιτεριτευθεὶς ἐν τῇ ἐμῇ Διαθήκῃ λήψεται κατ' αὐτῆς τὴν contra tabulas· ἐπαύσατο γὰρ τοῖς ἐμοῖς συναριθμεῖσθαι παισίν.

sed etiam de bonorum possessione contra tabulas, quam prætor contra paternum testamentum liberis dat, heredibus non scriptis, neque rite, id est nominatim, exheredibus factis. Quos enim in defuncti potestate invenit, & naturales *quoque* emancipatos armat, si præteriti sint, *bonorum possessione* contra tabulas: sed manentibus in familia adoptiva, quo tempore naturalis *pater* moritur, non præbet *bonorum possessionem* contra tabulas. Si filium meum adoptivum emancipavero, non solum mihi intestato obeunti non succedit, sed neque in testamento meo præteritus adversus illud *bonorum possessionem* contra tabulas habebit: nam liberis meis connumerari desiit.

§. XIII. Ἐκείνου δὲ μεμνῆσθαι 55 ἡμᾶς 34 χρὴ, ὅτι ὁ Φυσικός μου παῖς, δοὺς ἑαυτὸν εἰς θέσιν, καὶ μείνας ἐν τῇ θετῇ Φαμιλίᾳ, ἢ

§. XIII. Illud nos meminisse oportet, quod filius meus naturalis, se ipsum in adoptionem dans, atque in familia

51. κοντρατάβλας ante F. cum quo semper Latine scripsi. 52. μηδὲ F. 53. ἤγ. ὀν. de: F. 54. δὲ ad: F. 55. ἡμᾶς de: F.

p. L. 1. §. 1. & sequentib. D. *de bon. poss. contra tabulas.* D. GOTH.

L. 2. C. *de bon. poss. cont. tab.* rite exheredatis, l. 8. §. 1. D. *de bonorum poss. cont. tab.* FABR.

q. L. penult. in pr. C. *de adopt.* D. GOTH.

r. Adde §. 11. sup. *eod.* l. 1. §. 6. D. *de possess. contra tab.* D. GOTH.

s. L. 4. D. *unde liberi.* l. 1. §. 4. D. *unde cognati.* D. GOTH.

t. Antonius Lautrecus SANGERMERIUS, vir cum ingenio, tum etiam doctrina excellens, mihi vero summa ac prope singulari necessitudine conjunctissimus, THi sententiam non improbat, putatque Senatus hoc consilium fuisse, cum e Rep. non videretur fore, si ei, qui unum duosve tantum filios haberet, eos in adoptionem tradere liceret, itaque tum familiarum nomina, tum etiam sacra interirent, censuisse ne qui eorum filios adoptarent, qui minus trium filiorum haberent, iis emancipatis quicquam relinquere cogerentur: ut ea ratione, qui unum tantum duosve haberet, ab alienando suo filio revocaretur, cum intelligeret, adoptanti jus esse, nihil emancipato adoptato relinquere. HOTOM. *in Lugd.*

Videtur hic locus [Instit.] THi sententiam confirmare, qui Sabiniani SCti vim hanc fuisse tradit, ut qui unum e tribus filiis alterius adoptaret, ei non minus quam quadrantem hereditatis suæ relinquere cogeretur. At Fr. CONNANUS [*sic Edit.* 1. *sed in V. maluit non nominare h. m.* At sunt, qui . . . . . interpretantur] ex tribus maribus contra L. L. consuetudinem sic interpretatur *supra tres mares:* quod mihi perabsurdum videtur. Quæret aliquis, quid ita non idem juris constitutum est in eo, qui unicus patri cum esset, datus in adoptionem est? Respondeo primum, quia Senatus non tam favere patribus voluit, qui, cum unum duosve tantum filios haberent, quibus nihil est jucundius, eos ex sua familia quodammodo relegarent, quam iis qui tribus aut pluribus onerati, unum aliquem

ἢ μὴ τὴν ἐμὴν τελευτὴν ὑπὸ τῦ θετοῦ πατρὸς ἐμαγκιπατευθεὶς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπὶ τὰ πράγματα ἐμοῦ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς οὐ δύναται ὠφελγενέσθαι, ὡς ἀπὸ τῆς 56 unde liberi ἀφλατοχῆς [s], ἀλλ' οὖν ἐξ ἑτέρας κλησήσεται τάξεως, τοῦτ' ἔστιν, ἐξ ἧς οἱ 57 τῦ τελευτήσαντος ὠφελγίνονται κογνάτοι. Αλλὰ τοῦτο τότε οὕτως 58 εἶχεν, ἡνίκα μὴ κατέλειψα μηδὲ σούς κληρονόμους μηδὲ ἐμαγκιπάτους, μήτε μὴν ὕπεστί μοί τις ἀδνάτος· οὗτοι γὰρ αὐτοῦ ὠφετιμηθήσονται. Πρότερον γὰρ ὁ πραίτωρ τοὺς παῖδας καλεῖ, τοῦτο μὲν σούς, τοῦτο δὲ ἐμαγκιπάτους· τούτων δὲ μὴ ὄντων, ἀδνάτους· μὴ ὑποκειμένων δὲ ἀδνάτων, 59 οἱ κογνάτοι κληθήσονται· ὧν οἷς πρωτεύουσιν οἱ παῖδές μου, οἱ ὄντες ὧν 60 τῇ θετῇ Φαμιλίᾳ.

milia adoptiva manens, vel post mortem meam ab adoptivo patre emancipatus, etsi maxime ad mea patris naturalis bona venire non potest, ex bonorum possessione UNDE LIBERI; tamen ex alio gradu vocabitur; id est ex quo COGNATI defuncti veniunt. Sed hoc tum sic *se* habet, quando nec suos heredes, nec emancipatos reliqui; neque item agnatus aliquis mihi exstat; hi enim illi præferentur: nam Prætor primo vocat liberos, tam suos quam emancipatos; his vero non exstantibus, agnatos; agnatis autem non exstantibus, cognati vocabuntur: in quibus liberi mei principatum tenent, qui in adoptiva sunt familia.

§. XIV. Ἔχε ταῦτα ὡς ὧν ὠφθεωρίᾳ. Ἐὰν ἔχων 61 τρεῖς ἄῤῥενας παῖδας ὑπεξουσίους, παράσχω 62 ἕνα εἰς θέσιν, λέγεται ἡ τοιαύτη υἱοθεσία [t] ex tribus maribus.

§. XIV. Habe hæc in modum præviæ contemplationis. Si tres *ego* filios masculos in potestate habens, unum in adoptionem dedero, dicitur hu-

56. ἔνδε λίβεει ante F. 57. τῦ de: F. 1. unde in F. 2. sciolus corrigere volens, ut conveniret cum art. οἱ, pessime dedit τελευτήσαντες. 58. ἔχει & mox καταλείψω F. 59. ὧν de: F. 60. τῇ de: F. 2. 61. ἐγὼ ad: F. 62. σοι ad: F. mox ἐξ τρίβες μάρεβους F. semel, ceteri ubique scripsere.

quem amico concedebant: deinde, propter jus trium liberorum, quod magnas patri naturali commoditates adferebat.

IDEM *in Comment. pag.* 284. l. [265. V.] *Edit.*

Connani locum non adscribo, quum & longior sit, & ipse duplici suæ expositioni parum fidat: quamquam aliorum lectionem *ex tribus manibus* recte refellit in *Comment. Jur. Civ.* II. 15. pag. 175. G. O. R.

Dixi ad l. penult. §. 3. C. *de adoptionibus.* D. GOTH.

Hujus SCti prope nomen solum relictum est. Quantum tamen ex THo conjici potest, videtur hæc illius sententia fuisse. Qui unum tantum aut duos filios habebant, si eos in adoptionem dare, & domo quodammodo ejicere voluissent, non satis humane facere videbantur. At qui tres aut plures habebant, si exonerare se vellent, & in aliquam locupletem familiam unum ex eis dare in animum inducerent, videbantur id facere benevolentia adducti, ut liberos opulentiores relinquerent: præcipue autem, cum multa privilegia tribuerentur iis, qui tres liberos habebant. Si quis igitur e tribus filiis masculis unum in adoptionem dedisset, cum se multis commodis privaret, æquum erat aliqua ratione succurri. [Hoc recte negat MYLIUS.] Sabiniano igitur SCto cautum erat, ut &c.

MURETUS *ad Inst. h. t.*

Quia, ut ait TH. [ego certe nusquam in eo legisse memini. G. O. R.] cum quis tres tantum filios haberet, aliquem in adoptionem dabat, non tam levandæ famis a numero liberorum causa, quam ut faveret adoptanti, dabat: propterea huic quartam debebat. BROEUS *ad Inst. h. t.*

Qui lectionem hanc immutant, corrumpunt, non corrigunt locum, qui mendo vacat. [Qui THum hæc comminisci putant, a veri regione multum aberrant. *ex Edit.* 2.] FABR.

ribus. Καὶ ἔστι δόγμα Σαβινιανὸν τὸ λέγον, ἀνάγκην σε ἔχειν 63 πάντως τῷ τοιούτῳ παιδὶ τῷ ex tribus maribus υἱοθετηθέντι u τὸ τέταρτον τῆς σῆς οὐσίας καταλιπεῖν· εἰ δὲ μὴ καταλίπῃς αὐτῷ, δίδωσιν αὐτῷ τὸ εἰρημένον δόγμα ἀγωγὴν κατὰ τῶν σῶν κληρονόμων, ἐπὶ ἀπαιτήσει τὸ τετάρτου.

hujuſmodi adoptio EX TRIBUS MARIBUS. Atque eſt Senatusconſultum Sabinianum, ſanciens neceſſe tibi eſſe omnino hujuſmodi filio ex tribus maribus adoptato quartam tuorum bonorum *partem* relinquere: ſin autem ei non reliqueris, dictum SCtum dat ei adverſus heredes tuos actionem, ad quartæ petitionem.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅσα 37 λοιπὸν τὸ προκείμενον. Ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἰρημένα ἐκράτει τὸ παλαιόν· ὁ δὲ ἡμέτερος βασιλεὺς μερικὴν τούτοις διώρθωσιν προσήγαγε διὰ τῆς οἰκείας x διατάξεως, ἐν ᾗ περὶ τῶν δεδομένων εἰς θέσιν ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ πατρὸς διελέχθη. Ἐπειδὴ γὰρ εὗρε πράγματα, ἅτινα καὶ προεῤῥήκαμεν, ἐν οἷς οἱ παῖδες καὶ τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς, διὰ τὸ εἶναι ἐν θέσει, κληρονομίαν 64 ἀπολλύοντες, καὶ τῆς θέσεως ῥαδίως διὰ τῆς ἐμαγκιπατίωνος διαλυομένης, πρὸς ἑτέρου πατρὸς ἐκαλοῦντο διαδοχήν· κατὰ τὸ σύνηθες αὐτῷ καὶ 38 τοῦτο μεταφέρων ἐπὶ τὸ κάλλιον, ἐποίησεν (ὡς εἴρηται) διάταξιν, δι' ἧς ἐκέλευσεν, ἵνα ἐὰν ὁ φυσικὸς πατὴρ τὸν ἴδιον υἱὸν εἰς θέσιν ἑτέρῳ παράσχῃ, ἀκέραια πάντα 65 τὰ δίκαια πρὸς τῷ φυσικῷ πατρὶ τοῦτον ἔχειν, καὶ μὴ ἐξιέναι y τῆς αὐτοῦ φαμιλίας, ὥσπερ εἰ παντελῶς οὐκ ἐγένετο υἱὸς θέλος.

Poſtquam tibi hæc præcognita ſunt, vide reliquum argumentum. Omnia in ſuperioribus dicta olim obtinebant: noſter autem Imperator modicam his correctionem adtulit per conſtitutionem ſuam, in qua de datis a patre naturali in adoptionem differuit. Quum enim inveniret caſus, quos & ſupra diximus, in quibus liberi & patris naturalis hereditatem, eo quod in adoptione eſſent, amittebant, & adoptione facile per emancipationem diſſoluta, ad neutrius patris ſucceſſionem vocabantur: pro ſuo more & hoc in melius transferens, fecit (ut dictum eſt) conſtitutionem, per quam ſanxit ut, ſi naturalis pater filium ſuum alii in adoptionem dederit, omnia is jura apud naturalem patrem integra habeat, neque hujus familia exeat, quaſi adoptivus filius omnino non fuerit.

63. Vulgo πάντι (Lov. παντὶ) ante F. Poſſet & πάντῃ legi. 64. ἀπολύσι F. Ego lego ἀπώλυόν τε ἢ G. O. R. 65. βλέειν ad: F. omittens ſq. τέτον ἔχειν.

Favore quippe digna hæc adoptio videbatur, qua pater unum e tot filiis in alienam fam. transire paſſus eſſet, quo ei melius proſpiceretur. DOUJAT.

Ad l. 132. Cod. Theod. de Decurion. [*Si quis Curialis tres mares filios ſuſceperit, unum dare Senatui non vetetur*] J GOTHOFR inter alia ſic commentatur: „ Haud abſimile eſt, quod ex SCto Sabiniano „ pater adoptivus uni *ex tribus maribus* in adoptionem a patre naturali ſibi dato, quartam teſta„ mento ſuo relinquere tenebatur, (ſicut arrogato „ impuberi quarta ex D Pii Sanctione debebatur) „ ut docet Juſtin. l. pen. §. 3. C. *de Adopt.* & §. „ 14. Inſt. *de hared q. ab int.* & ibi TH. Quo „ etiam alluſit M. Seneca Rhetor in contr. 1. L. 11. „ [Et hoc negat MYLIUS.] Quod quidem privile„ gium SC. Sabiniano datum, ſeu quadrantem Sa„ binianum, inductum alii cenſent in genere favo„ re:

θετός. Ἐν τούτῳ δὲ μόνῳ τῷ θέματι δοκεῖ τι ἔχειν ἡ θέσις, εἰς τὸ δύνασθαι τὸν παῖδα ἐξ ἀδιαθέτου [66] ὠφελεῖσθαι εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ καλουμένου θετοῦ πατρός· ἐπείτοιγε διαθήκης ὑπ' αὐτοῦ γενομένης, [39] ὅτε κατὰ τὸ πολιτικὸν ὅτε κατὰ [67] τὸ πραιτώριον δίκαιον, δύναταί τι ἐκ τῆς τούτου κληρονομίας ἀποσπάσαι, οὐδὲ contra tabulas [68] αὐτῶν, οὐδὲ de inofficioso κινῶν, διὰ τὸ μηδὲ ἀνάγκην εἶναι τῷ θετῷ πατρὶ, ἢ γράφειν αὐτὸν κληρονόμον ἢ ἐξερεδάτον ποιεῖν, οἷα μηδενὶ φυσικῷ δεσμῷ κρατούμενον [69] αὐτόν. Τὸ πλέον φημὶ, εἰ δὲ καὶ κατὰ τὸ Sabinianum δόγμα ex tribus maribus ἔτυχεν αὐτὸν λαβὼν εἰς θέσιν· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης θέσεως οὐδὲ τὸ τέταρτον αὐτῷ φυλαχθήσεται ἀπὸ [70] δόγματος, ὅτε τὶς ἀγωγὴ πρὸς ἀπαίτησιν ἀρμόσει τοῦ τετάρτου.

rit. In eo autem ſolo caſu adoptio aliquid habere videtur, ut filius ab inteſtato venire poſſit ad patris adoptivi dicti hereditatem: quandoquidem facto ab eo teſtamento, neque ſecundum jus civile neque ſecundum prætorium, ex illius hereditate quidquam auferre poteſt, neque *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas petens, neque *querelam* de inofficioſo movens: quia nec patri adoptivo neceſſe eſt, aut heredem eum ſcribere aut exheredem facere, utpote nullo vinculo naturali ſibi conjunctum. Plus dico, nec ſi ſecundum SCtum Sabinianum ex tribus maribus eum in adoptionem accepiſſet: namque & in hujuſmodi adoptione nec quarta ei ſervabitur ex SCto, neque ulla competet actio ad quartæ petitionem.

Ἐξήρηται δὲ ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως ἐκεῖνος ὁ θετὸς παῖς, ὃν ὁ φυσικὸς πατὴρ τῷ πάππῳ αὐτοῦ τοῦ παιδὸς δέδωκεν εἰς θέσιν· ἑκατέρου γὰρ ἐνταῦθα συντρέχοντος δικαίου, (τοῦτο μὲν τοῦ φυσικοῦ διὰ τὴν συγγένειαν, τοῦτο δὲ τοῦ ἐννόμου διὰ τὴν θέσιν) τὰ ἀρχαῖα δίκαια τῇ τοιαύτῃ θέσει φυλάττομεν ὅτως, ὥσπερ εἴ τις αὐτεξουσίῳ ἂν δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς θέσιν· ταῦτα δὲ ἰδικῶς καὶ καθ' ἕκαστον ἐκ

Exceptus eſt autem a dicta ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutione ille filius adoptivus, quem pater naturalis avo ipſius filii in adoptionem dedit: utroque enim hic jure concurrente, (tam naturali propter cognationem, quam civili propter adoptionem) vetera jura *in* hujuſmodi adoptione ita ſervamus, acſi quis ſui juris in adoptionem ſe dediſſet. Hæc autem

66. ὠφελῆ. F. 67. τὸν πραίτωρα F. 68. αὐτῶν de: F. Mox δεισιφικιόσο ante F.
69. αὐτοῦ lego. G. O. R. 70. τοῦ ad: F. & mox πρὸς τὴν ἀπαίτ. habet.

„ re trium liberorum & ob fœcunditatis privile-
„ gium: alii, quia qui ex parvo iſto numero u-
„ num in adoptionem daret, non tam exoneran-
„ dæ familiæ ſuæ, quam adoptantis gratia id fa-
„ cere videretur. Sed enim vera ratio hæc eſt,
„ favor ſc. non in commune trium liberorum, ne-
„ que enim idem ſtatutum de filia ex tribus libe-
„ ris in adoptionem data, verum favore *maſculo-*
„ *rum*, per quos familia nomenque propagatur,
„ pariter ut in ſpecie h. l." GRAVINA *de Legib. & SCtis* §. 78. pag. m. 407. cum VINNIO ad præmia πολυπαιδίας refert in gratiam parentium, quod tres reip. mares dediſſent. Denique H MYLIUS in ſchedis poſtumis ſingulare caput de hoc SCto reliquit, quod ejuſd. *Vindiciis in Excurſu III.* jubiciam. G. O R.

u. Quadrantem Sabinianum. FABR.

x. L. pen. C. *de adoptionib.* D. GOTH.

y. Cum extraneo in adoptionem datus eſt, §. *ſed hodie* ſupra *de adopt.* FABR.

ἐκ τ῀ ῥημάτων τῆς προλαβούσης διατάξεώς ἐστι λαβεῖν.

§. XV. Ὁμοίως ἔτυχε κἀκεῖνο θερα- 41
πείας προσηκούσης· τ῀ γ῍ παλαιῶν τοὺς ἐξ ἀῤῥένων [z] καλαγομένους πλέον φιλούντων, καὶ μόνοις ἐγγόνοις [a] ἢ ἐγγόναις τοῖς ἐξ ἀῤῥενογονίας καταγομένοις τὰ τ῀ σούων παρεχόντων δίκαια, καὶ τ῀ ἀδνάτων αὐτοὺς προτιμώντων· τοὺς δὲ ἀπὸ θυγατρὸς ἐγγόνους, καὶ τοὺς ἀπὸ ἐγγόνης προεγγόνους, τοῖς κογνάτοις συναριθμούντων, καὶ τ῀ ἀδνάτων δευτέρους τιθέντων· ἐκαλοῦντο γ῍ εἰς τὰ 42
πράγματα, τοῦτο μ῍ τῷ πρὸς μητρὸς πάππῳ, τοῦτο δὲ 71 εἰς τὴν κληρονομίαν τῆς μάμμης ἢ προμάμμης, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρὸς, ἡνίκα μὴ ὑπῆσαν ἀδνάτοι· οἱ δὲ πρὸ ὀλίγων [b] βεβασιλευκότες σφιαυτῶν οὐ κατέλιπον ἀδιόρθωτον τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα· ὁπότε γ῍ τὸ τοῦ ἐγγόνου καὶ προεγγόνου ὄνομα κοινόν ἐστι τ῀ ἐξ ἀῤῥενογονίας καὶ θηλυγονίας καλαγομένων, διὰ τοῦτο κοινὴν αὐτοῖς τάξιν, καὶ τὸν αὐτὸν τῆς διαδοχῆς ἐφιλοτιμήσαντο βαθμόν.

Οὕτω μέντοι, ὥστε πλεονεκτεῖν σ῎ν βρα- 43
χεῖ τοὺς ἐξ ἀῤῥενογονίας, οἷα καὶ γνωσκομένους τῇ φύσει, καὶ ὑπὸ τ῀ παλαιῶν τιμηθέντας, ὥστε αὐτοὺς σ῎ν τρίτῳ μέρει τὸ 72 πλεῖον ἔχειν· ἐὰν γάρ τις τελευτήσῃ καταλιπὼν υἱὸν, καὶ ἀπὸ θυγατρὸς τελευτησάσης ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, 73 προέγγονον

tem ſpecialiter ac ſingulatim ex ſuperioris conſtitutionis verbis intelligere eſt.

§. XV. Similiter & illud debitam 41
curam ſortitum eſt: quum enim veteres ex maſculis prognatos magis diligerent, ſoliſque nepotibus vel neptibus ex virili ſexu prognatis jura ſuorum *heredum* tribuerent, atque eos agnatis præponerent; ex filia vero nepotes, & ex nepte pronepotes, cognatis adnumerarent, atque agnatis poſtponerent: namque ad bona vocabantur, tam avi 42
materni, quam ad hereditatem aviæ vel proaviæ, ſive paternæ ſive maternæ, quando non aderant agnati: ſed qui ante paucos imperaverunt annos, hanc abſurditatem haud reliquerunt incorrectam: quum enim nepotis ac pronepotis nomen commune ſit ex virili progenie & *ex* feminina deſcendentibus, ideo communem iis ordinem atque eumdem ſucceſſionis gradum conceſſere.

Sic tamen, ut ex virili progenie *na-* 43
ti paullo plus acciperent, utpote & natura cogniti & a priſcis honorati, ita ut tertia parte plus haberent. Nam ſi quis deceſſerit relinquens filium, & ex filia defuncta nepotem vel neptem, pronepotem vel proneptem, filius quidem

71. ᾗ ad: F. 72. πλέον F. 73. ἢ ad: F.

z. Quia per ſexum meliorem, & mares familiarum dignitas ſalva eſt, familiæque fundantur. Maſculi ſunt columina, & firmamenta familiæ, ſive, ut ait Euripid. Iphig. in Taur. Act. 1. Sc. 1. σύλλογος γ῍ οἶκος παῖδες εἰσὶν ἄρσενες. Femina autem familiæ ſuæ caput & finis eſt. ideoque & jure divino maſculorum prima cauſa eſt. v. Philon. de vit. Moſ. 3. ex Hebræorum jure, filius & univerſa proles è femore ejus egreſſa præfertur filiæ, ut refertur ex Miſna tit. Baba Bathra. & lege Mahumedana filius tantum capit, quantum filiæ binæ, Alcorani cap 3. Sed & in ratione carentib. maſculus jure præcipuo eſt, Ælian. περὶ ζώων 11. c. 26. Itaque Strabo lib. 3. ſcribit, minus civile eſſe apud Canta-

γονον ἢ προεγγόνην, ὁ μὲ υἱὸς λήψεται ἡ ἐγκίας, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς προτελευτησάσης θυγατρὸς ἔγγονος ἢ ἐγγόνη, ἢ προέγγονος ἢ προεγγόνη, δ', τουτέστι ϖϑ' τὸ τρίτον, ὧν ἤμελλεν ἡ μήτηρ ἤγεν ἡ μάμμη 74 ϖϑιοῦσα λαμβάνειν· ἡ γὰρ μήτηρ αὐτῶν ἤγεν ἡ μάμμη ζῶσα ς' ἐλάμβανεν οὐγκίας· ἐκείνης δὲ τελευτησάσης ὁ 44 ἐξ αὐτῆς ἔγγονος ἢ προέγγονος ϖϑ' τὸ τρίτον, τουτέστι ϖϑ τὸ διούγκιον (τῶν γὰρ ς' οὐγκιῶν τὸ τρίτον διούγκιόν ἐστι) λήψεται τῆς παππῳάς ἢ προπαππῳάς κληρονομίας.

dem octo uncias capiet, nepos autem vel neptis, aut pronepos vel proneptis, ex filia defuncta quatuor; id eſt minus *parte* tertia quam mater vel avia ſuperſtes acceptura fuiſſet; nam mater eorum vel avia vivens ſex uncias accepiſſet: illa autem mortua, nepos ex illa vel pronepos minus *parte* tertia, id eſt minus ſextante, *ſive duabus unciis*, (nam tertia *pars* ſex unciarum eſt ſextans) accipiet ex avi vel proavi hereditate.

Εἰ δὲ 75 γυναῖκα συμβῇ τελευτῆσαι ἐπὶ υἱῷ ἤγεν θυγατρὶ, καὶ ἐπὶ ἐγγόνῳ 76 ἢ προεγγόνῳ ἀπὸ υἱοῦ ἤγεν θυγατρὸς προτελευτησάντων, ὁ μὲ υἱὸς ἤγεν θυγάτηρ λήψεται ἡ ἐγκίας, ὁ δὲ ἔγγονος ἢ 45 προέγγονος ἢ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς τ προτελευτησάντων δ' λαμβάνουσι, τουτέστι καὶ αὐτοὶ ϖϑ' τὸ γ', ὧν ἤμελλε λαμβάνειν ὁ αὐτῶν πατὴρ ἢ μήτηρ, ἢ πάππος ἢ μάμμη, εἴτε πρὸς πατρὸς εἴτε πρὸς μητρός. Θήλεος γὰρ ὄντος τοῦ τελευτήσαντος προσώπου, ϖϑ' οὗ γίνεται ζήτησις τῆς κληρονομίας, οὐκ ἔτι διαφορά τις ἀναφύεται, πότερον ἐξ ἀῤῥενογονίας ἢ 77 θηλυγονίας οἱ ἔγγονοι ἢ 78 οἱ προέγγονοι καλάγονται.

Sed ſi mulier moriatur *relictis* filio vel filia, & nepote vel pronepote ex filio vel filia præmortuis, filius quidem vel filia octo uncias accipiet, nepos autem vel pronepos ſive ex filio ſive filia præmortuis quatuor accipiunt, id eſt & ipſi minus triente, quam pater eorum vel mater, aut avus vel avia, ſeu paterni ſeu materni, accepturi fuerant. Nam muliebri perſona mortua, de cujus hereditate quæſtio eſt, nulla amplius exoritur differentia, utrum ex virili an feminina progenie nepotes vel pronepotes deſcendant.

Εἰ δὲ συμβῇ τελευτῆσαι ἄῤῥενα ἀπὸ θυ- 46 γατρὸς προτελευτησάσης ἐγγόνους καταλιπόντα,

Quod ſi mas moriatur ex filia præmortua relinquens nepotes, aut etiam femi-

74. αὐτᾶν ad: F. 75. καὶ ad: F. 76. ἤγεν ϖϑεισγ. ἀπὸ τῦ υἱῦ ἤγ. θυγ. F. 77. ὁι ad: F. 78. οἱ de: F.

Cantabros, quod filias heredes inſtituunt. ut & Lycii, de quibus Nicolaus Damaſcenus de moribus gentium. FABR. I.

a. Serv. in 12. Æn. ab hoc nepote, *hic & hæc nepos: nam ut neptis dicamus in iure, eſt propter diſcretionem ſucceſſionis admiſſum.* FABR. I.

b Valentinianus, Theodoſ. Arcadius. l. 9. C. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

In l. 9. C. *de ſu. & leg. liber* quæ non eſt in Baſilicis, quia noviſſimo jure ſublata eſt. FABR. I.

πόνα, εἰ καὶ συμβῇ θήλειαν τελευτῆσαι, καὶ ἀπὸ υἱῶν 79 ἤγουν θυγατρὸς προτελευτησάντων ἐγγόνους καταλιπεῖν, ὑπεισι δὲ καὶ ἀδύνατοι τῷ τελευτήσαντι, πάλαι μὲν (ὡς εἴρηται) ὁ δυωδεκάδελτος νόμος [c] τοὺς ἀδυνάτους τῶν τοιούτων ἐγγόνων προετίμα.

Σήμερον δὲ, εἰ καὶ μόνοι ὑπεισιν οἱ ἔγγονοι, οὐδεμία παρόδος τοῖς ἀδυνάτοις ἀπὸ τῆς δυωδεκαδέλτου δοθήσεται ἐπὶ τὰ πράγματα τῆς τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης, διὰ τὸ τοὺς ἐγγόνους ἢ τοὺς προεγγόνους ὑπεισιέναι τὸν τύπον ἐκείνων, ἐξ ὧν καὶ γεγόνασιν· ἀλλ' εἰ μὲν (ὡς εἴρηται) τῷ τελευτήσαντι ἢ τῇ τελευτησάσῃ ἐστὶν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, τότε ἐπὶ μὲν τῆς τελευτήσαντος ἄρρενος οἱ ἀπὸ θηλυγονίας ἔγγονοι, ἐπὶ δὲ τῆς τελευτησάσης θηλείας οἱ ἀπὸ ἀρρενογονίας ἢ θηλυγονίας ἔγγονοι πρὸ τὸ γ' λαμβάνουσι τῶν οἰκείων γονέων. [d] Ἡνίκα δὲ αὐτοῖς πρὸς τοὺς ἀδυνάτους μόνος ἐστὶν ὁ ἀγών, πᾶσαν λήψονται τὴν κληρονομίαν τῶν ἀνιόντων· ἦν μὲν πάλαι διάταξις [e], ἥτις τοῖς μὲν τοιούτοις ἐγγόνοις θ' ἑνίδου οὐγκίας, τοῖς δὲ ἀδυνάτοις τρεῖς.

femina decedat, atque ex filio vel filia præmortuis nepotes relinquat; ſed agnati quoque mortuo exſtent: olim quidem (ut dictum eſt) Lex XII. tabularum agnatos his nepotibus præferebat.

47 Hodie autem, etſi ſoli exſtant nepotes, nullus agnatis aditus ex *Lege* XII. tabularum dabitur ad bona defuncti vel defunctæ, ſiquidem nepotes vel pronepotes locum eorum ſubeunt, ex quibus etiam nati ſunt: ſed ſi defuncto vel defunctæ (ut dictum eſt) filius eſt vel filia, tunc in defuncto quidem mare nepotes ex feminina progenie, in defuncta autem muliere nepotes ex virili & feminina progenie minus triente accipiunt quam parentes ſui. 48 Quando autem adverſus ſolos agnatos certamen illis eſt, omnem adſcendentium hereditatem capient. Erat enim olim conſtitutio, quæ hujuſmodi quidem nepotibus novem dabat uncias, agnatis autem tres.

§. XVI. Ἔκειτο δὲ καὶ [f] μεταγενεστέρα διάταξις ἀμυδρῶς ἀντιμένη· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τὴν τοιαύτην ἐκ τῆς ἀσαφείας ἐγειρομένην ἀμφιβολίαν ἀναιρῶν, τὴν μὲν εἰρημένην δευτέραν διάταξιν οὐ συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι τῷ οἰκείῳ κώδικι, οὐδὲ 81 εἴασεν

§. XVI. Sed & poſterior fuerat conſtitutio *ſuperiori* obſcure adverſans: verum Imperator noſter hujuſmodi controverſiam ex obſcuritate ortam tollens, dictam conſtitutionum poſteriorem ſuo Codici non permiſit in-

79. ἤγ. κὴ θυγ. προτ. τὲς ἐγγ. F. 80. γὰρ de: F. 81. ἔιασεν ἐντεθῆναι ἐν αὐτῷ, F.

c. L. 3. Cod. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

d. Hinc alii ante me §. XVI. inchoabant, quos ſequatur qui volet. G. O. R.

e. L. ſi defunctus. 4. Cod. Theodoſ. *de legitimis heredibus.* D. GOTH. & FABR.

f. Non puto hac de re conſtitutionem ullam emiſſam præter d. l. 4. quæ trientis deminutionem, & quadrantem induxit. FABR.

Ex cujuſdam conſtitutionis auctoritate, ait hic Imp., ubi quoſdam *ex ejuſdem conſt.* legere monet Cl. Otto. Verumenimvero quum lex illa 4. Theod. (etſi mutilata) adpareat in d. l. 9. Cod. Juſt. non videtur hoc omnino negaturus fuiſſe Imp. niſi nunc diverſam ab illa ſignificaret. Accedit quod omiſſa legis 4. Th. verba nullam in ſe dubietatem contineant, ſed clariſſima ſint: „Quod ſi hic defun„ctus, de cujus bonis loquimur, habebit ex filia „ nepotes, ſed præterea filios non habebit, ſed „ qui

σεν αὐτὴν εἶναι ἐν αὐτῷ, ἀπὸ τῆ 82 Θεοδοσιανῆ κώδικος μεταθεῖσαν.

inſcribi, neque in eo exſtare illam paſſus eſt, ex Theodoſiano Codice translatam.

Ἀλλ' ἐξεφώνησε γενικὴν καὶ σαφεστάτην διάταξιν, g ἀναιροῦσαν μὲν τὴν τῶν δ' καὶ τριῶν οὐγκιῶν διαίρεσιν, εἰς ὁλόκληρον δὲ τοὺς εἰρημένους ἐγγόνους καὶ προεγγόνους προτιμήσασαν τῶν ἀδνάτων· ἄτοπον γάρ, τοὺς ἐκ πλαγίου 83 καλλίονας εἶναι τῶν κατιόντων. Ἐν βραχεῖ γοῦν h μέρει τὴν αὐτὴν διάταξιν κρατεῖν κατὰ τὰ 84 ἐν αὐτῇ περιεχόμενα καὶ κατὰ τοὺς σημαινομένους i ἐν αὐτῇ χρόνους, καὶ νῦν ἐκέλευσεν. 49

Sed promulgavit generalem & clariſſimam conſtitutionem, quæ novem quidem ac trium unciarum diviſionem tollit, dictos autem nepotes & pronepotes in ſolidum agnatis præponit. Abſurdum enim, ex latere *venientes* deſcendentibus eſſe potiores. Ergo ut breviter dicam, eamdem conſtitutionem ſecundum *ea* quæ in illa continentur, & ſecundum deſignata in illa tempora, & nunc obtinere juſſit.

Ὥσπερ δὲ εἰρήκαμεν k ἐν τοῖς πρόλαβοῦσιν, ὅτι ἐάν τις τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις καὶ ἐγγόναις ἀπὸ υἱοῦ προτελευτήσαντος, ὅτι in ſtirpem 86 (ἤγουν κατὰ σειρὰν) καλοῦνται 87 οἱ ἀπὸ τοῦ προτελευτήσαντος υἱὸς ἔγγονοι, καὶ οὐχὶ m in capita· οὕτω καὶ ἐὰν ἄρρην τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης, πάντες οἱ ἔγγονοι in ſtirpem καλοῦνται ὥστε τὸ γ' λαμβάνοντες· εἰ δὲ θήλεια τελευτήσῃ ἐπὶ υἱῷ καὶ ἐγγόνοις ἀπὸ υἱοῦ θυγατρὸς προτελευτησάντων, πάλιν οἱ ἔγγονοι, ὅσοι δήποτέ εἰσι, λήψονται τὸ τετραύγκιον. Καὶ ὥσπερ, ἐὰν ἄρρην τελευτήσῃ, υἱὸν μὲν μηδένα καταλιπὼν, ἀπὸ δὲ 50 51

Ut autem diximus in ſuperioribus, ſi quis moriatur *relictis* filio & nepotibus ac neptibus ex filio præmortuo, nepotes *nepteſque* ex præmortuo filio in ſtirpem vocari, non in capita; ſic etiam, ſi mas moriatur *relictis* filio & nepotibus ex filia præmortua, omnes nepotes in ſtirpem vocantur, accipientes minus *parte* tertia: ſed ſi femina moriatur, *relictis* filio & nepotibus ex filio vel filia præmortuis, nepotes rurſus, quotquot ſunt, quatuor uncias accipient. Et ſicuti cum mas moritur, nullum quidem filium relinquens, ſed ex filiis præ-

82. Θεοδοσιανοῦ F. 83. ὡδαγινομένους ad: F. 84. ἐν de: F. 85. ἐγγόνῳ ante F. 2. 86. Scholiaſtæ tribuit F. 87. οἱ ἀπὸ τῆ πρότ. ἔγγονοι & ſine υἱὸς ante F. Credo tamen conjungendum ἔγγονοι καὶ ἔγγονα. G. O. R.

„ qui præferri nepotibus poſſint, agnatos habe-
„ bit, [*ii*] in quandam Falcidiam, & in dodran-
„ tem nepotes jure ſuccedant.". G. O. R.

g. L. ult. C. *de ſuis & legitimis heredib.* D. GOTH.

h. Græca εν βραχει γαν μερει Curt. & F. 1. & *ne multa*, F. 2 & *ut rem paucis abſolvam* interpretantur: quamvis autem ſimiliter reddiderim, quia melius non ſuccurrebat, tamen dubito anne THus aliud quid voluerit. G. O. R.

i. Hoc eſt, nova conſtitutio non accipitur de præteritis negotiis, ſed de futuris hereditatibus, l. ult. C. *de ſu. & legit. her.* ut ferè leges futuris negotiis formam dant, Nov. 119. c. 8. FABR. I.

k. §. 6. ſup. *eod.* D. GOTH.

l. Schol. κατὰ σειρὰν. FABR.

m. Schol. ἐν ἀγάπῃ. FABR.

δὲ υἱῶν προτελευτησάντων ἐγγόνους διαφόρου ἀριθμοῦ, ἀπὸ μὲ τοῦ ἑνὸς ἕνα 88 ἢ δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ ἑτέρου τρεῖς ἢ δ', οὐχὶ in capita, ἀλλ' in ſtirpem γίνεται ἡ διαίρεσις· καὶ ὁ εἷς ἢ οἱ δύο λήψονται τὸ ἑξαούγκιον, οἱ δὲ γ' ἢ δ' τὸ ἕτερον ἑξαούγκιον· οὕτω καὶ, ἐὰν τελευτήσῃ ἄρρεν πρόσωπον, ἐγγόνους 89 καταλιπὸν ἀπὸ θυγατέρων προτελευτησασῶν, ἢ καὶ θήλεια τελευτήσῃ ἐγγόνους καταλιποῦσα ἀπὸ υἱῶν ἢ θυγατέρων 90 προτελευτησάντων ἢ προτελευτησασῶν

præmortuis nepotes diverſi numeri, ex uno unum vel duos, ex altero tres vel quatuor, non in capita, ſed in ſtirpem fit diviſio; atque unus vel duo ſemiſſem capient, tres vero vel quatuor alterum ſemiſſem: ita &, ſi perſona maſcula decedat, ex filiabus præmortuis relinquens nepotes, vel femina etiam decedat nepotes relinquens ex filiis vel filiabus præmortuis diverſi numeri, veluti ex una parte

88. ἢ κὲ F. & ſic paulo poſt. 89. καταλιπὼν omnes præter Lov. quod alii certe defendent. 90. προτ. ἢ de: F.

n. Hic locus omnino corruptus eſt meo judicio. Namque & prima facie iis, quæ ſupra dicta ſunt, repugnat, & dictio Græca δὲ, quam ego *item* transtuli, non habet quo ſe referat; cum tamen adverſativa ſit, ut vulgo loquimur. Itaque aut ſupervacanea ſunt omnia, quæ ſequuntur, aut multa alia deſunt. Quid tamen, ſi ſpeciem illam hic dicas repeti, quando nepotes in aviæ hæreditate cum iis, qui agnationis jure præferri volunt, certamen omne & ſolum ſuſtinent? Eſt quidem id magnum loquacitatis vitium: verum quid agas in rebus tam perplexis? Et hoc ſi probamus, τῶν θείων ſignificationem, quæ in Græco eſt, de magnis majoribusque patruis vel avunculis, & amitis vel materteris, intelligere debemus. JAC. CURT.

Quid dicat TH. fateor me neſcire. Sane videtur hoc velle dicere, quod ex noviſſima Juſtiniani conſtitutione *nepotes* vel *neptes*, *pronepotes* vel *proneptes*, in locum matris ſuæ vel aviæ ſuccedant, ſine ulla partis tertiæ diminutione: quod & Martinus, vetus interpres, ſenſit. ERNST.

TH. negat, concurrentibus filiis cum nepotibus detractionem fieri, quod repugnat §. *Divi* h. t. Ideo Contius [in libro ſing. *de Hered. q. ab inteſt.* pag. 99. Opp Ed. Neap. MEERM.] emendat THum, & loco ἡ μὴ [l. εἰ μὴ] reponit ἐ μὴν. FR. BROEUS.

Hunc locum hactenus inemendatum in editt. prioribus, reſtitutum exhibemus ex trib. cod. regiis: [Ἡνίκα δὲ θῆλυ πρόσωπόν ἐστι τὸ τελευτῆσαν, καὶ οἱ ἔγγονοι πρὸς ἐγγόνας φιλονεικῶσιν, οὐ μὴν πρὸς θείας ἢ θείας, τότε τὸ τῆ προτελευτήσαντ@ ἀκέραιον λήψονται μείρ@ τῆς τῆ τρίτε μειώσεως ὁ γινομένης.] quamquam inconſequenter hoc ſubjicitur. Itaque puto eſſe Scholiaſtæ, qui hoc adtexuit ex Nov. 18. qua tollitur ille triens FABR.

Difficillimus ſane locus, quem Curtius ſic verſit: *Item cum femina fuerit, quæ deceſſit, ſi certandum habent nepotes cum avunculis ſcil. aut materteris, tunc partem ejus, qui ante obiit, in ſolidum conſequentur, idque ſine ulla tertiæ partis deminutione* [Contius ſic: *Quando vero fœmina mortua eſt, & nepotes vel pronepotes de ejus hereditate certant, non tamen cum patruis, avunculis, amitis, materteris: tunc præmortui vel præmortuæ* (parentis, in cujus locum ſucceſſerunt) *partem illibatam accipient, ſine ulla tertiæ partis diminutione.* MEERM.] Fabrotus autem: *Cum enim femina fuerit, quæ deceſſit, ſi concurrant nepotes cum nepotibus, non tamen cum patruis, aut avunculis, amitis aut materteris, tunc partem ejus &c.* Non autem opus foret hæc ad Schol. ex Nov. 18. cum Fabroto referre, ſi vera eſſet Cujacii & aliorum opinio, qui ipſum Imperat. hic ad illam Nov. quam mox promulgaturus erat, reſpicere putant: ſed erroneam eſſe eam & Jac. Gothofredus ad l. 4. Cod. Th. *de Legit. hered.* (dummodo in hujus verbis, *quæ eſt de quarta agnatorum; ac proinde trientis diminutione illa ſublata*, pro *trientis* ex rei veritate & Gothofredi mente legas *quadrantis*) & pluribus Vinnius in Comment. oſtendit: quorum argumentis hoc addimus, quod Nov. 18. anno demum 536. aut vulgo 537. edita fuit, quæ certe multo maturius & ante ipſum Cod. rep. præl. edita fuiſſet, ſi eam Imp. hic in mente jam habuiſſet. Ego denique olim præter illud εἰ μὴ duo inſuper alia vel auditorum THi vel librariorum vitia ſubeſſe ſuſpicabar, qui forte πρὸς ἐγγόνας & mox τρίτε dediſſent pro πρὸς ἀγνάτας & pro τετάρτε vel τελευκίε. Conjiciebam igitur totum locum ſic reſtituendum: Ἡνικα δε θηλυ πρ. εστι το τελ. καὶ οἱ εγγονοι πρὸς αγνατας φιλονεικωσιν, ου μην πρὸς θειας η θειας, τοτε το τε προτ. ακερ. ληψ. μερ. της τε τεταρτε μει. ου γιν. vertendumque: *Quum autem mulier fuit quæ deceſſit, & nepotes cum agnatis, non cum avunculis &* ma-

σασῶν ἀμφόρου ἀριθμοῦ, οἷον ἐκ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους ἕνα 91 ἢ καὶ δύο, ἐκ δὲ τῶ ἑτέρου γ' ἢ καὶ δ', in ſtirpem ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται, καὶ ὁ εἷς ἢ καὶ οἱ δύο λήψονται τὸ ἥμισυ, οἱ δὲ τρεῖς ἢ καὶ οἱ δ' τὸ ἕτερον ἥμισυ. [Ἡνίκα n δὲ θῆλυ πρόσωπόν ἐστι τὸ τελευτῆσαν, καὶ οἱ ἔγγονοι ἢ προέγγονοι φιλονεικοῦσιν, 92 εἰ μὴ πρὸς θείους ἢ θείας, τότε τοῦ προτελευτήσαντος ἀκέραιον λήψονται τὸ μέρος, τῆς τοῦ τρίτου μειώσεως οὐ γινομένης.]

52 parte unum aut etiam duos, ex altera tres vel quatuor, hereditas in ſtirpem dividetur, atque unus aut etiam duo ſemiſſem capient, tres vero aut etiam quatuor alterum ſemiſſem. [Si autem feminina perſona fuerit defuncta, & nepotes ac pronepotes litigent, præterquam adverſus avunculos vel materteras, ſolidam præmortui partem accipient, non facta trientis deminutione.]

91. ἢ καὶ δύο hic & mox καὶ de: ante F. rum vide emendatt. *in not.* n.

92. Sic ego pro vulg. εἰ μὲν reſtituo: alio-

materteris, litigent: tunc prædefuncti [patris vel matris] *ſolidam conſequentur portionem, nulla Quadrantis facta deminutione:* hunc enim caſum TH. nondum exemplo illuſtraverat. Nunc autem omnia probo, ut edidi, quæ ut recte mecum intelligantur, ſuperiores caſus repetendi ſunt. Cap. 50 med. duplex caſus idem juris habet: *Si pater relinquat filium & ex filia nepotes*; aut *mater filium & nepotes ſive ex filio ſ. ex filia:* utrobique filius in beſſem, nepotes in trientem venient. Tum ſequitur cap. 51. med. duplex itidem caſus, pari jure gaudens: *Si pater ſolos ex filiabus nepotes, aut mater ſ. ex ſolis filiis ſ. ex ſolis filiabus nepotes relinquat:* in ſtirpem hi nepotes ſuccedunt, neque agnatis jure Juſtinianeo locus fit. His nunc ſubdit TH. poſtremum hunc caſum: *Si mulier relinquat nepotes tam ex filio quam ex filia:* aitque, utroſque pari jure gaudere, neque nepotes ex filio tertiam illam partem nepotibus ex filia prærepturos, quaſi in patris ſui locum ſubire deberent, qui ſi viveret hoc juris ſecundum caſum alterum cap. 50. habuiſſet. Jam vero ſupereſt ille caſus, *Si pater ſolos nepotes tam ex filio quam ex filia relinquat:* ſed non dubito ex cap. 41. & ſqq. pronuntiare, hic detractionem tertiæ locum inveniſſe. Αλλα ἀλις. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΥ a ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΑΡΡΕΝΟΓΟΝΙΑΝ ΔΙΑΔΟΧΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Β.

ΕΧΕ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. Ἡ συγγένεια b ὄνομά ἐστι γενικόν. Διαιρεῖται δὲ 53

DE LEGITIMA AGNATORUM SUCCESSIONE.

TITULUS II.

HAbe hæc in modum præviæ inſpectionis. Cognatio nomen eſt ge- 53

2. Adde Ulp. tit. *de legitimis heredib.* 26. D. GOTH.

Si ſui heredes non ſint, tunc hereditas ex duodecim tabulis ad adgnatum proximum pertinet, l. 25. §. ſcire, D. *de petit. hered.* Euſebius de vita Conſtant. 2. quod naturali quoque juri convenit, ideoque apud alias etiam gentes ſervatum. Tacit. de moribus German. *Heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi: & nullum teſtamentum.* Si liberi non

ſunt, proximus gradus in poſſeſſione, fratres, patrui, avunculi. Itaque reſcriptum eſt, legem ipſam naturæ conſanguineos, ſive fratres ſucceſſores facere, l. ult. C. *quor. bonor.* FABR. I.

b. Idem ſupra dictum eſt titu. *de legitima adgnatorum tutela.* [cap. 272.] adde infra titul. *de gradib.* D. GOTH.

Item Tit. *de Nuptiis* cap. 158. ſqq. eadem fere habuimus. Iiſdem noſtri verbis uſque ad finem cap.

δὲ εἰς τρία, εἰς ἀνιόντας, κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. Καὶ ἀνιόντες μέν εἰσιν, οἱ ἡμᾶς γεγεννηκότες, οἷον πατὴρ μήτηρ, πάππος μάμμη, προπάππος προμάμμη, καὶ οἱ ἔτι τούτων ἀνωτέρω. Κατιόντες δὲ οἱ ἐξ ἡμῶν [1] γεννηθέντες, οἷον υἱὸς θυγάτηρ, ἔγγονος ἐγγόνη, προέγγονος προεγγόνη, καὶ οἱ ἔτι τούτων κατωτέρω. Ἐκ πλαγίου δὲ, οἱ μήτε ἡ- 54 μᾶς γεγεννηκότες μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες, οἷον ἀδελφὸς ἀδελφὴ, θεῖος θεία, ἀνεψιὸς ἀνεψιὰ, καὶ οἱ ἐκ τούτων καταγόμενοι.

generale: dividitur autem in tria, in adſcendentes, deſcendentes & ex transverſo. Et adſcendentes quidem ſunt, qui nos genuerunt, veluti pater mater, avus avia, proavus proavia, & his etiam ſuperiores: Deſcendentes autem, ex nobis geniti, veluti filius filia, nepos neptis, pronepos proneptis, atque his etiam inferiores: ex obliquo vero, qui neque nos genuerunt, neque ex nobis naſcuntur, ſed ejuſdem ſtirpis ac radicis nobiſcum *ſunt* participes, veluti frater ſoror, patruus amita, *vel avunculus matertera*, conſobrinus conſobrina, atque ex his progeniti.

Ἡ δὲ ἐκ πλαγίου [c] συγγένεια διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἀγνάτους καὶ κογνάτους. Καὶ ἀγνάτοι μέν εἰσιν οἱ κατὰ ἀρρενογονίαν ἡμῖν συναπτόμενοι, κογνάτοι δὲ οἱ κατὰ θηλυγονίαν. Ἑκάστη δὲ τάξις 55 συγγενείας ποικίλους ἔχει καὶ διαφόρους [2] βαθμούς· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἁπλουστέρα τις καὶ εὐχερὴς ἡ καταληψις τῶν βαθμῶν· ἕκαστον γὰρ τούτων τῶν προσώπων βαθμὸν ἀποτελεῖ, καὶ ἁπλῶς [d] ὅσας γεννήσεις, [3] τοσούτους καὶ βαθμοὺς εὑρήσεις· ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου δυσχερεστέρα καὶ οὐκ εὐκατάληπτός ἐστιν ἡ τῶν βαθμῶν ἔυρεσις. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς οὐκ εὐθέως τρέχειν ἐπὶ τὸ ἐκ πλαγίου πρόσωπον, ἀλλὰ πρότερον ποιεῖσθαι τὴν ἀνάβασιν ἐπὶ τοὺς ἀνιόντας, μέχρις οὗ ἐπι-

Ex obliquo autem cognatio dividitur in duo, in agnatos & cognatos. Et agnati quidem ſunt, qui per virilem progeniem nobis conjunguntur; cognati autem, qui per femininam progeniem. Quiſque autem cognationis ordo varios diverſoſque habet gradus: ſed in adſcendentibus & deſcendentibus ſimplicior quidam & facilis graduum *eſt* intellectus; nam quælibet harum perſonarum gradum facit, ac ſimpliciter, quot generationes, tot etiam gradus invenies: aſt in *cognatis* ex tranſverſo difficilior neque deprehenſu facilis eſt graduum inventio. Non enim oportet nos ſtatim ad perſonam ex tranſverſo decurrere, ſed prius

1. γονόμενοι F. 1. & ſic in Baſilicis dedit, γνόμενοι. F. 2. Quidni ergo γνωνόμενοι? 2. τὰς ad: F. 3. τοσοῦτοι καὶ βαθμοί. Δυσχερεστέρα δὲ καὶ οὐκ ἔυκ. ἐστιν ἡ τῶν ον πλ. βαθμῶν ἐυρ. F.

160. textus Baſilicor. Tom. IV. pag. 281—4. deſcriptus eſt. G O. R.

c. Ex hoc THi loco atque aliis argumentis Cl. D'ARNAUD *Conject.* pag. 52. conficit, agnationem non eſſe in linea recta. Contrariam ſententiam tuetur PERIZONIUS ad Melam in Miſcell. Obſervatt. Vol. VIII. T. I. pag. 118. ſed facile in concordiam redigi poterunt, ſi dicamus, agnatorum voca-

ἐπιστῶμεν ἐκείνῳ, τῷ αἰτίῳ τῆς γεννήσεως τοῦ ἐκ πλαγίου· εἶτα τοῦτο εὑρόντας κατιέναι ἐπὶ τὸ ζητούμενον πρόσωπον 4 τὸ ἐκ πλαγίου· καὶ οὕτως πάσας ἀριθμεῖν τὰς γεννήσεις τὰς συναγομένας, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς ἀνόδου, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς καθόδου· ἑκάστην γὰρ γέννησιν ἐν 5 ἰδίῳ τάττων βαθμῷ, ποιοῦ τὸν ἀριθμόν.

prius ad adſcendentes ſurſum procedere, donec pervenerimus ad eum, qui nativitatis cauſa eſt *illius cognati* ex transverſo; poſtea*que* hoc invento deſcendere ad quæſitam ex obliquo perſonam; atque ita omnes generationes collectas numerare, tam in adſcenſu, quam in deſcenſu: namque ſingulas generationes in proprio collocans gradu, collige numerum.

Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν κατιόντων εὐχερὲς τοῦτο· οἷον, ὁ υἱός μου πόστου 6 μοί ἐστι βαθμοῦ; ἐγὼ ἔτεκον, ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν· οὐκοῦν πρώτου μοί ἐστιν 7 ὁ υἱὸς βαθμοῦ. Ὁ ἔγγονος πόστος; ἐγὼ ἐγέννησα τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς τὸν ἔγγονον, ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· οὐκοῦν ὁ ἔγγονός ἐστι δευτέρου βαθμοῦ· τὸ αὐτὸ 8 καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ πεπεγγόνου καὶ ἀπεγγόνου. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνιόντων· ὁ πατὴρ πόστου μοί ἐστι βαθμοῦ; ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατὴρ, ἰδοὺ μία γέννησις ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν· ὥστε 9 οὖν πρώτου μοί ἐστι βαθμοῦ. Ὁ πάππος πόστος; ἐμὲ ὁ πατὴρ ἐγέννησε, τὸν πατέρα ὁ πάππος, ἰδοὺ δύο γεννήσεις δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· ἔστιν ἂν ὁ πάππος δευτέρου βαθμοῦ· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μητρὸς καὶ μάμμης, καὶ 10 πάντων ἀνιόντων, ἀρρένων καὶ θηλειῶν.

Atqui in deſcendentibus hoc facile *eſt:* veluti, filius meus quoto mihi eſt gradu? Ego genui; en una generatio unum fecit gradum: itaque primo mihi gradu eſt filius. Nepos quoto? 57 Ego genui filium, filius nepotem; en duæ generationes duos fecerunt gradus: ergo nepos ſecundo eſt gradu. Idem & deinceps in pronepote & abnepote. Similiter & in adſcendentibus. Pater quoto mihi eſt gradu? Me pater genuit; ecce una generatio unum gradum fecit: itaque primo mihi eſt gradu. Avus quoto? Me pater genuit, patrem avus; ecce duæ generationes duos fecerunt gradus: eſt igitur avus ſecundo gradu. Idem *eſt* & in matre, & avia, & omnibus adſcendentibus, maſculis ac feminis.

11 Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου (ὡς εἴρηται) δεῖ 58 ἀνιέναι ἐπὶ τὸ τῆς συγγενείας 12 αἴτιον πρόσωπον, τὰς γεννήσεις ἀριθμοῦντα, καὶ πάλιν

In collateralibus autem (ut dictum eſt) adſcendere *quis* debet ad perſonam cognationis auctorem, numerans

4. τοῦ F. 2. 5. ἰδιάζοντι F. 6. μοι de: F. & pro πόστε aliquando πόσε dedit, Gothofr. ſemper, ut & Fabr. in Baſilicis 7. ὁ υἱὸς de: F. 8. καὶ de: F. 1. ἐφεξῆς καὶ habet F. 2. 9. ἂν de: F. 2. 10. ἐπὶ ad: F. 2. Tum in utraque πάντων τῶν ἀρρ. ἢ θηλ. 11. Omnia ab hoc ἐπὶ uſque ad ſeq. ἐπὶ de: F. 2. 12. πρῶτον ad: F. Mox ἀριθμοῦντας & ψηφίζοντας malim ob ſequens ἑλθωμεν.

vocabulum modo laxe ac generaliter ſumi, modo ſtricte & ſpecialiter, ut plerumque ap. JCtos. G. O. R.

d. Semper generata quæque perſona gradum adjicit, ut eſt in tit. *de grad.* infra, ſive, ut ait Jc. in l. ult. §. 3. *de gradib.* accedentibus ſingulis creſcit numerus graduum. Idem ſervandum in transverſis gradibus, ſervata ratione Theop. FABR. I.

 e. Eman-

λιν κατιέναι ψηφίζοντα τὰς γεννήσεις, ἕως οὗ 13 ἔλθωμεν εἰς τὸ πρόσωπον, περὶ οὗ ἡ ζήτησις. Εἰ γάρ τίς σε ἐρωτήσει, ὁ ἀδελφός σου πόστου σοί ἐστι βαθμοῦ; λέγε 14 ὅτι δευτέρου. Διὰ τί; ἀνέρχου πρὸς 59 τὸν πατέρα· ἰδοὺ μία γέννησις ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς σὲ ἕνα βαθμὸν ἀπετέλεσεν· εἶτα, ἐπειδὴ εὕρες τὸ αἴτιον τῆς γεννήσεως 15 πρόσωπον, κάτελθε πρὸς τὸν ἀδελφὸν, προστιθεὶς ἐνταῦθα ἑτέραν γέννησιν· ἰδοὺ δύο γεννήσεις 16 δύο βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· ἠκοῦν καλῶς εἴρηται, ὅτι 17 ὁ ἀδελφὸς δευτέρου ἐστὶ βαθμοῦ. Πάλιν ἐάν τίς σε ἐρω- 60 τᾷ, ὁ θεῖός σου πόστου σοί ἐστι βαθμοῦ; λέγε ὅτι τρίτου· ἀνάγκη γάρ, σὲ ἀνιέναι ἐπὶ τὸν σὸν πατέρα, καὶ λέγειν· ἐμὲ ἐγέννησεν ὁ πατὴρ, τὸν πατέρα ὁ πάππος· ἰδοὺ δύο γεννήσεις· ὁ αὐτὸς πάππος τὸν ἐμὸν θεῖον· ἰδοὺ γ' γεννήσεις τρεῖς βαθμοὺς ἀπετέλεσαν· ὥστε οὖν τρίτου μοί 18 ἐστι βαθμοῦ ὁ θεῖος· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἑξῆς τῷ αὐτῷ προσέχων κανόνι δύνασαι καταλαβεῖν τοὺς βαθμούς.

rans generationes, & rurſus deſcendere computans generationes, uſque dum deveniamus ad perſonam, de qua *eſt* quæſtio. Nam ſi quis te rogabit, frater tuus quoto tibi eſt gradu? Dic ſecundo. Cur? Adſcende ad patrem; ecce una generatio a patre ad te unum fecit gradum: deinde, poſtquam perſonam nativitatis auctorem *fratris* inveniſti, deſcende ad fratrem, addens hic alteram generationem; ecce duæ generationes duos fecerunt gradus. Ergo recte dictum fuit, fratrem ſecundo eſſe gradu. Rurſum ſi quis te roget, Patruus quoto tibi eſt gradu? Dic tertio: nam oportet te adſcendere ad patrem tuum, ac dicere: Me pater genuit, patrem avus; en duas generationes: idem avus patruum meum *genuit*; ecce tres generationes fecerunt tres gradus: itaque tertio mihi gradu eſt patruus. Sic etiam in reliquis, eidem attendens regulæ, poteris gradus deprehendere.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα 61 λοιπὸν τὸ προκείμενον. Ἐάν τις τελευτήσῃ μηδένα καταλιπών 19 [σῶον], μηδὲ τὸν ἐν τάξει σούου καλούμενον, ἢ ὑπὸ τῷ πραίτωρος, οἱοῖός ἐστιν ὁ ἐμαγκίπατος [e], ἢ ὑπὸ τῶν διατάξεων, οἱοῖοί εἰσιν οἱ προειρημένοι [f] ἔγγονοι, ἢ ὑπόντα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα τὸν τοῦ τελευτήσαντος ὅπως δήποτε κλῆρον οὐχ 20 ὑπεισέχον-

Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: ſi quis deceſſerit neminem ſuum *heredem* relinquens, neque *alium* qui loco ſui aut a prætore vocatur, qualis eſt emancipatus, aut a conſtitutionibus, quales ſunt ſupradicti nepotes; aut hujuſmodi perſonæ exſtantes hereditatem defuncti quomodocumque non adie-

13. Eadem omiſſio uſque ad ſequens οὗ in F. 2. 14. ὅτι de: F. Mox ἀνέρχῃ ante Goth. poſt. 15. τῷ ἀδελφῷ ego hic adderem. 16. δύο de: F. 2. 17. ὁ de: F. 2. 18. ὁ θεῖος h. l. F. 19. σῶον ego inſerere auſim. G. O. R. Mox εἰς τάξιν F. 20. ὑπεισέχεται F.

e. Emancipatos Prætor inter ſuos heredes vocat, Ulp. reg. t. 26. & apud Ruff. tit. 16. FABR. I.

f. De quib. in §. *item vetuſtas* ſupra tit. prox. vide infra *de ſucceſſ. cogn.* in princ. & §. 10. infra eit. 6. FABR. I.

g. Dixi ad leges XII. Tabul. Titul. *de hareditat. ab inteſtato.* c. de adgnatis. D. GOTH.

Jus Atticum Ariſtotel. Rhet. ad Alexand. c. 2. ὁ νομοθέτης κληρονόμους πεποίηκε τοὺς ἐγγυτάτω γένους ὄντας τοῖς ἀπαισιν ἀποθνήσκουσιν. FABR. I.

h. Adde

χονται, τότε ὁ δωδεκάδελτος νόμος ἐν δευτέρᾳ τάξει τὸν ἐγγύτατον ἀγνάτον ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖ.

adierint: tunc Lex duodecim tabularum ſecundo loco proximum agnatum ad hereditatem vocat.

§. 1. Ἀγνάτοι [h] δέ εἰσιν, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ διδεδώκαμεν ὑποτυπώσει, οἱ κατὰ ἀρρενογονίαν [21] ἡμῖν συναπτόμενοι συγγενεῖς, quaſi à patre cognati, [22] τουτέστιν ὡσανεὶ ἐκ πατρὸς συγγενεῖς. Ὥστε οὖν οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ, ἀγνάτοι ἀλλήλοις εἰσὶ, καὶ ῥωμαϊστὶ λέγονται [23] conſanguinei, ἑλληνιστὶ δὲ ὅμαιμοι [i], ἀδιαφορουμένων ἡμῶν, πότερον ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός εἰσιν, ἢ ἐκ διαφόρων [k] μητρῶν.

§. 1. Agnati autem ſunt, ſicut & in prima tradidimus Inſtitutione, cognati per virilem nobis progeniem conjuncti, quaſi a patre cognati. Itaque ex eodem patre nati fratres, agnati inter ſe ſunt, & Latine vocantur CONSANGUINEI, Græce ΄ΟΜΑΙΜΟΙ: nobis haud diſtinguentibus, utrum ex eadem ſint matre, an ex diverſis.

Καὶ ὁ θεῖός μου ὁ τοῦ πατρὸς, ἀγνάτος μοί ἐστι, κἀγὼ ἐκείνῳ. Καὶ οἱ ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων τεχθέντες, ἀγνατικὰ πρὸς ἀλλήλους πρόσχονται δίκαια, οἵτινες λέγονται fratres patrueles, [l] καταχρηστικῶς δὲ [24] conſobrini. Conſobrini γὰρ λέγονται κυρίως, οἱ ἐκ θηλειῶν δύο ἀδελφῶν τεχθέντες, quaſi conſororini. Τούτῳ χρώμενος τῷ κανόνι δύναταί τις εἰς πολλοὺς βαθμοὺς διαγενέσθαι, καὶ εἰπεῖν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θείου μου τοῦ τοῦ πατρὸς, καὶ ὁ ἐκ τούτου ἔγγονος, ἀγνάτοι εἰσίν· καὶ ἁπλῶς ἐφ' ὅσον [m] ὁρᾷς θῆλυ πρόσωπον μὴ διακόπτον τὴν συγγένειαν, ἀγνάτους ἀποφαίνου τοὺς τικτομένους. Οὐ μόνον δὲ οἱ ζῶντος τοῦ πατρὸς τεχθέντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν, τὰ τῆς ὁμαιμότητος ἔχουσι πρὸς ἐμὲ δίκαια.

Et patruus meus, agnatus mihi eſt, atque ego illi. Et nati ex duobus fratribus agnatica inter ſe jura habent, qui dicuntur FRATRES PATRUELES, abuſive autem conſobrini: Nam CONSOBRINI proprie vocantur nati ex duabus ſororibus, quaſi conſororini. Hac utens regula poteſt quis ad plures pervenire gradus ac dicere, filium patrui mei atque ex illo nepotem, agnatos eſſe: & ſimpliciter, quamdiu non vides perſonam femineam, quæ agnationem ſcindat, progenitos pronuntia agnatos. Non ſolum autem vivo patre nati, ſed etiam poſt mortem ejus, jura conſanguinitatis mecum habent.

Οὐ πάντες δὲ ἅμα οἱ ἀγνάτοι εἰς τὴν τοῦ τε-

Non vero omnes ſimul agnati ad de-

21. ἡμῶν ante F. 22. Interpr. Gr. de: F. ante F. cum quo & γὰρ reſcripſi pro δέ. 23. κοινσανγύινεοι ante F. 24. κοινσοβρῖνοι

h. Adde l. 5. D. *unde legitimi.* 2. Gaj. 8. §. 4. l. 4. §. 2. D. *de gradibus.* Paul. 4. Sent. 8. §. 1. tit. *de legitima adgnator. tutela.* D. GOTH.

i. Gloſſ. vet. ὁμαιμος, *conſanguineus*: ὁμαιμότης, *conſanguinitas.* FABR.

k. L. 1. C. *de legit. hered.* FABR. I.

l. Caj. *quos plerique etiam conſobrinos vocant*, apud Ruff. tit. 16. FABR. I.

m. L. 1. §. 10. in fin. D. *de ſuis & legitimis* l. ult. D. *unde legitimi.* D. GOTH.

τελευτήσαντος καλοῦνται πρὸς οὐσίαν ὑπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου [n] νόμου, ἀλλ' οὗτοι οἵτινες ἐγγύτερον ἐπεῖχον βαθμὸν, ὁπότε δῆλον γέγονεν ἀδιάθετόν τινα τετελευτηκέναι· πῶς δὲ χρὴ τοῦτο νοεῖσθαι, προϊόντες μαθησόμεθα. Ὥστε οὖν, ἐάν ἐστιν ἀδελφὸς, ἐστὶ [25] δὲ καὶ θεῖος, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀδελφὸς δευτέρου βαθμοῦ [26], ὁ δὲ θεῖος τρίτου ἐστὶ βαθμοῦ, ὁ ἀδελφὸς προτιμᾶται.

defuncti patrimonium vocantur ab Lege XII. tabularum, ſed hi qui propiorem obtinebant gradum, quando manifeſtum fuit, aliquem deceſſiſſe inteſtatum: quomodo autem hoc intelligendum ſit, pergentes docebimur. Itaque ſi frater eſt, eſt autem & patruus, quoniam frater ſecundo gradu, ſed patruus tertio eſt gradu; frater præfertur.

§. II. Οὐ μόνον δὲ γέννησις, ἀλλὰ [27] καὶ θέσις ἀδνατίωνα συνίστησιν· οἷον, ἐγὼ ἔχω φυσικὸν παῖδα· ἔλαβον [28] καὶ θετόν· καλέσουσιν οὗτοι ἀλλήλους οὐ μόνον ἀδνάτους, ἀλλὰ καὶ ὁμαίμους. Εἰ δὲ [29] καὶ ἕτερος ἀδνάτος, οἷον ὁ ἀδελφός μου, ἢ ὁ πρὸς πατρὸς θεῖος, ἢ καὶ ὁ υἱὸς ἤγουν ὁ ἔγγονος τοῦ πρὸς πατρὸς θείου, εἰς θέσιν [30] ἔλαβέ τινα, ἀδνατιῶν μεταξὺ ἡμῶν συνίσταται. 65

§ II. Non tantum vero generatio, ſed etiam adoptio agnationem conſtituit. Veluti, naturalem ego habeo filium; adſcivi quoque adoptivum: hi ſeſe vocabunt non modo agnatos, ſed etiam conſanguineos. Sed &, ſi alius agnatus, veluti frater meus, vel patruus, aut etiam filius vel nepos patrui, aliquem in adoptionem acceperit, inter nos agnatio conſtituitur.

§. III. Ἡ κληρονομία μεταξὺ ἀρρένων ἀδνατικῷ δικαίῳ καταφέρεται, εἰ καὶ μακροτέρου [p] βαθμοῦ εἶεν πρὸς ἀλλήλους ὁ τελευτήσας καὶ ὁ τοῦτον ἀποδεχόμενος· καὶ ἔστι γοῦν τοῦ πρὸς πατρὸς θείου ἀπέγγονος διὰ πάντων [31] τῶν ἀρρένων, ὅς ἐστιν ἑβδόμου βαθμοῦ· εἰ γοῦν ὁ θεῖός ἐστι γ' βαθμῷ, τούτου ὁ υἱὸς δ', ὁ ἔγγονος 66

§. III. Herediras jure agnatico inter maſculos defertur, etſi longiſſimo inter ſe gradu ſint defuncti atque ejus ſucceſſor. Etenim exſtat *aliquando* patrui abnepos, per maſculos omnes deſcendens, qui ſeptimo eſt gradu. Quum enim patruus ſit tertio gradu, hujus

25. δὲ addidi cum F. 26. ἐστιν ad: F. 29. καὶ admiſi ex F. ap. quem ſeq. ὁ de: ſed Fabr. θεῖων habet ſine τῶν. 27. γὰρ ad: F. 28. καὶ τίνα εἰς θέσιν. F. 30. λάβῃ F. 31. ſic feci e vulg. προϊόντες.

n. Ulp. 26. §. 1. in fin. *dixi* ad leges XII. Tabul. tit. *de haredit. ab inteſtato.* c. 16. l. 2. §. 4. D. *de ſuis.* D. GOTH.

o. L. 1. §. 2. & §. ult. l. 2. § 3. D *de ſuis & legitimis haredibus.* D. GOTH.

Ulp in Collatione Ruff. tit. 16. *Conſanguineos, & adoptio facit, & adrogatio.* FABR. I.

p. Septimo, ut hîc. Imo & decimo §. ult. inf. *de ſucceſſ. cognatorum.* D. GOTH.

Non quod ſeptimo gradu adgnatorum ſucceſſio terminetur, aut decimo, ut quidam putant ex §. ult. infra *de ſucc. cogn.* in infinitum enim protenditur, l. 2. D. *de ſu. & leg. hered.* FABR. I.

q. Fœminæ ad hæreditates legitimas ultra conſanguineas ad ſucceſſiones olim non admittebantur *jure civili* ut hîc; *Voconiave rogatione.* Paul. 4. ſent. 8. §. 3. Ulp. 26. §. 6. 2. Gajus 8. § 6. quod poſtea abrogatum. verſi. ideo nos in fin. inf *eod.* D. GOTH.

Juſt. *Quod ad feminas vero, ita placebat.* An lege Voconia, ut Cuj. placet hîc in poſt. N. poſt Franc. Hotomann? non puto. Atqui Paul. 4. Sent. tit. 8. ſcribit, feminas ad hereditates legitimas ultra conſan-

νος ἑ, ὁ πρόγονος ς', ζ' εἰκότως ὁ ἀπέγγονος. Ταῦτα μὲν μεταξὺ ἀῤῥένων.

hujus filius IV. nepos V. pronepos VI. consequenter *erit* abnepos VII. Hæc quidem inter masculos.

Εἰ δὲ θήλεια ἦν 32 ἡ κληρονομοῦσα, τότε 67 ἠδύνατο ἀγνατικῷ δικαίῳ τὴν τοῦ τελευτήσαντος λαβεῖν οὐσίαν, ἥνικα ϙ ὅμαιμος ἦν 33 τέως ἡ ἀδελφή· εἰ δὲ ἦν θεία πατρὸς, ἢ θυγάτηρ ἀδελφοῦ, οὐκ ἠδύνατο ὡς ἀδύνατα 34 κληρονομεῖν· καθόλου γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι θῆλυ πρόσωπον ὑπερβὰν βαθμὸν ὁμαιμότητος ἀγνατικῷ δικαίῳ οὐ κληρονομεῖ. Εἰ δὲ θήλεια μὴ ἦν ἡ τελευτήσασα, ἄῤῥεν δὲ πρόσωπον εἰς τὴν ταύτης ἐκαλεῖτο κληρονομίαν, εἴτε γ', εἴτε δ', εἴτε ε ἦν βαθμοῦ, ἀγνατικῷ δικαίῳ κληρονομεῖ.

Si autem femina erat heres, tunc jure agnatico patrimonium defuncti capere poterat, quando consanguinea erat, id est soror. Quod si amita erat vel fratris filia, non poterat, ut agnata, heres esse. In universum enim scire debes, femineam personam consanguinitatis gradum transgressam jure agnatico heredem non esse. Sed si femina quidem obierat, persona autem mascula ad illius hereditatem vocabatur, sive tertio sive quarto sive quinto esset gradu, jure agnatico heres erat.

35 Διὸ, τοῦ 1 ἐμοῦ ἀδελφοῦ ἢ θείου μου 68 τοῦ πρὸς πατρὸς ἡ θυγάτηρ, ἢ ἡ πρὸς 36 πατρὸς θεία, εἰ ἐτελεύτησεν, ὡς 37 ἀδύνατον ἐκληρονόμουν ἐγώ· εἰ δὲ ἐγὼ ἐτελεύτησα, αὗται ἀγνατικῷ δικαίῳ ἐπὶ τὴν ἐμὴν ᾱ 38 παρεγίνοντο κληρονομίαν. Ταῦτα δὲ οὕτως 39 ἔχει, ἐπειδὴ ς λυσιτελέστερον ἔδοξεν εἶναι, συνεχέστερον τοὺς ἄῤῥενας μᾶλλον ἐπὶ τὰς κληρονομίας καλεῖσθαι, ἢ τὰς θηλείας· ἐπειδὴ τῇ πολιτείᾳ χρειώδεις εἰσὶν οἱ ἄῤῥενες· πολεμοῦντες, t λειτουργοῦντες, ἄρχοντες.

Ideo, fratris mei aut patrui filia, vel amita *mea* si decesserat, ego ut agnatæ heres eram: sin autem ego obieram, hæ jure agnatico ad meam non veniebant hereditatem. Hæc autem ita *se* habebant, quoniam utilius esse videbatur, masculos frequentius ad hereditates vocari quam feminas; quia reipublicæ utiliores sunt masculi, bellantes, munia obeuntes, imperantes.

Ἀλλ' Ve-

32. ἡ de: ante F. 33. τετέσιν ad: F. 34. κληρονομοῦσαι F. 35. Διὰ ante F. 36. μητρὸς ante F. Vid. sup. pag. 150. not. *g.* & *i.* 37. ἀδυνάτως F. 38. παραγίνονται ante F. 39. Lego εἶχεν. G. O. R.

sanguineas successiones non admitti, idque jure civili *Voconiana ratione*. nam ita recte legitur in quibusdam codicibus. Quid ait Paulus? lege Voconia cavebatur, non simpliciter, ut est apud Augustin. 3. de Civ. D. c. 21. *ne quis heredem feminam faceret*, sed ne quis census mulierem heredem faceret ultra quadrantem, Dio 56. Prudentes igitur Voconiana ratione, id est, lege Voconia permoti, feminas ad hereditates legitimas ultra consanguineas, sive sorores non admittebant. id significat Paul. qui jus hoc ad jus civile refert. Sed & *τὸ placebat*, quo utitur Just. idem innuit: nam, hoc verbo vel Princ. cipum placita significantur, vel auctorum prudentia, atque interpretatio FABR. I.

Quidni *prudentum auctoritas atque interpretatio?* G. O. R.

Adde notam sq. y ad cap 71.

r. Forte legendum ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ. D GOTH.

Multo sane facilior adeoque verior lectio Fabrotiana, quam secuti sumus. G. O. R.

s. Athenis etiam ad hereditatem fratris vocabantur fratres, & filii fratrum: his deficientibus sorores, & filii earum. Isæus Orat. 10 FABR. I.

t. Theod. Hermop. ex hoc loco, ut videtur,

ad

Ἀλλ' ἐπειδήπερ ἄτοπον ἐνομίσθη, ἐξω- 69 Verum quoniam abſurdum videba-
θεῖσθαι αὐτὰς καθ' ὅλου τῆς τῶ τελευτη-
σάντων ἀγδοχῆς, ἐξωτικοὺς μιμουμένας,
ὁ πραίτωρ αὐταῖς, πρὸς τὸ Φύσει δίκαιον
ἀφορῶν, τὴν 40 unde cognati ἀγκατο-
χὴν ἐπηγγείλατο, ἐξ ἐκείνης τῆς μέρους κα-
λέσας αὐτὰς, ἐξ οὗ τοῖς 41 κογνάτοις ἐφι-
λοτιμήσατο τὴν ἐπὶ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου πρόσ-
οδον, τουτέστιν ἡνίκα μηδεὶς ἀδνάτος μηδὲ
ἐγγύτερος κογνάτος εὑρίσκεται.

tur, eas omnino a ſucceſſione defun-
ctorum repelli, extraneis ſimiles,
prætor ad naturalem æquitatem reſpi-
ciens, iis bonorum poſſeſſionem, Un-
de cognati promiſit, ex ea parte illas
vocans, ex qua cognatis aditum ad
ſucceſſionem ab inteſtato præbuit, hoc
eſt quando nec agnatus nec proximior
cognatus invenitur.

Τὸ δὲ εἰρημένον ἡμῖν, ὅτι αἱ θήλειαι ἀδ- 70 *Quod* autem *a* nobis dictum *eſt*,
νατικῷ δικαίῳ κληρονομεῖνται μέν, οὐ κληρο-
νομοῦσι δὲ βαθμὸν ὁμαιμότηλος ὑπερβᾶσαι,
οὐχ εὕρεσίς ἐστι τῶ δωδεκαδέλτου· ὁ γὰρ
δωδεκάδελτος [u] τὴν τοῖς νόμοις συνήθη φι-
λῶν ἁπλότητα, ἅπαντας ὁμοίως ἀδνάτους
[x] καὶ ἀδνάτας, οἱασδήποτε εἶεν βαθμῶ καθ'
ὁμοιότητα [42] τῶ σφῶν, ἐπὶ τὰ τῶ τελευτή-
σαντος ἐκάλει πράγματα.

feminas quidem jure agnatico heredes
habere, ſed heredes non eſſe, egreſſas
conſanguinitatis gradum, non eſt in-
ventum *Legis* XII tabularum: nam-
que *Lex* XII conſuetam legibus ſim-
plicitatem amans, omnes ſimiliter a-
gnatos atque agnatas, cujuſcumque
forent gradus, ad ſimilitudinem ſuo-
rum, ad bona defuncti vocabat

Ἀλλ' οἱ μετὰ τὸν δωδεκάδελτον σοφοὶ, 71 Sed prudentes poſt XII. tabulas,
γ νεώτεροι μὲν ὄντες τῆς ἐκείνου νομοθεσίας,
πρεσβύτεροι δὲ τῶν βασιλικῶν διατάξεων,
ἀκριβείᾳ χαίροντες, τὴν εἰρημένην ἐμηχανή-
σαντο διαφορὰν, ἐξωθοῦντες αὐτὰς καθό-
λου τῆς τῶ συγγενῶν ἀγδοχῆς· μέχρις οὗ
(καθὰ εἴρηται) οἱ πραίτωρες τὴν ὑπὸ τῶ
σοφῶν

qui juniores quidem erant earum le-
gislatione, ſed veteriores conſtitutio-
nibus principalibus, *juris* rigore gau-
dentes, dictam commenti ſunt diffe-
rentiam, repellentes omnino eas *ab*
agnatorum ſucceſſione: donec (ut
dictum

40. ἔνδε κογνάτοι hic & alibi ante F. 41. *cognatis* F. & mox πάροδος. 42. τῶν de: F.

ad l. 17. D. *de R. I.* ἐπειδὴ λυσιτελέστερον ἔκρινε τοὺς ἄῤῥένας καλεῖν εἰς τὴν κληρονομίαν, ἢ τὰς ἐκ θηλυγονίας, ὡς τῶν ἀῤῥένων τῇ πολιτείᾳ λυσιτελούντων ἐν πολέμοις, ἐν ἀρχαῖς, καὶ ἐν δικαστηρίοις. Syneſ. de Regno: τέτακται γὰρ ὥσπερ ἐν ὄργανον, καὶ πολιτείαις ὁμοίως, τὸ μὲν ὑποβασπίζον κατὰ τὸ ἄῤῥεν, τὸ δὲ εἰς τὴν ἐπιμέλειαν ἑρμηνεῦον τῶν ἔσω κατὰ τὸ θῆλυ. FABR.

Dubito an ſatis bene Curtius ac Fabrotus hic Latine reddiderint: *dum aut bella gerunt, aut ſacra faciunt, aut muneribus publicis funguntur.* G. O. R.

Minime dubitandum eſt, quin male Curt. & F. verterint. Et *femina ſacra faciunt.* Λειτουργία eſt δημοσία ὑπηρεσία. Recte adeo vertiſti. Vid. Petit. ad L. Attic. cap. *de Munerib. & honorib.* pag. 349. GAVEL.

u. Hoc jus confirmatur verſiculo, *'deo*, in fin. inf. *eod.* l. 14. Cod. *de legit. hered.* dixi ad leges XII. Tab. Tit. *de hered. ab inteſtato* D. GOTH.

x. Lex XII. Tabularum *nulla diſcretione ſexus agnatos* (ita legendum videtur apud Paul 4. ſent. 8. §. 3.) admittit. D GOTH.

Ap. Schulting. eſt §. 22. ibique *cognatos* vulgo legitur: ſed illam emendationem cum multis JCtis adv. Vertr. Maurum tuetur idem Schultingius. G O. R.

y. Fœminæ penitus arcentur ab agnatorum ſucceſſione jure a prudentibus introducto ſeu media juriſprudentia Ulp. ut Paul 4. Sent. 8. §. 3. Jure civili & Voconia rogatione, quæ lex hereditatem mulierum coercuit, ne diteſcerent, ac proinde elatæ æquarent ſe viris. D. GOTH.

Juſtin.

σοφῶν εἰσενεχθεῖσαν τραχύτητα τῇ πολιτείᾳ, φιλανθρωποτέρᾳ ἀγνοίᾳ διορθοῦντες, ὡς κογνάτας ταύτας ἐκάλεσαν, ἢ καὶ τὸ ἐλλεῖπον [z] ἀναπληρῶντες, (τοῦτο 72 γὰρ ἔθος αὐτοῖς) τρίτην τάξιν 43 κογνατικὴν ἐπινοήσαντες, ὡς κογνάτας αὐτὰς ἐκάλεσαν, τὴν unde cognati ἀγχιστοκὴν αὐταῖς 44 ἐπαγγελάμενοι.

dictum fuit) prætores introductam in civitatem a prudentibus aſperitatem humaniori corrigentes ſententia, eas ut cognatas vocaverunt, aut etiam defectum ſupplentes, (hic enim illorum mos) tertium cognatorum ordinem commenti, ut cognatas eas vocaverunt, bonorum iis poſſeſſionem Unde cognati pollicentes.

Ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, τὴν ἐπινοηθεῖσαν ἀπὸ τῶν δωδεκαδέλτου ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν ὡς τὴν ἀγδοχὴν ἰσότητα φυλάττων, [a] ἐπαινεῖ μὲ τῆς φιλανθρωπίας τοὺς πραίτωρας, μὴ καθάπαξ ἐκτὸς τοῦ ἀγδέχεσθαι τὰς θηλείας ἐάσαντας· φησὶ 73 δὲ αὐτὸς μὴ τελείως τῆς κ τ θηλειῶν ἀδικίας εὑρεῖν ἴασιν· ἀτοπώτατον γὰρ 45 εἶναι, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ τὰς θηλείας τοῖς ἄῤῥεσι συντρεχούσας, καὶ οὐ μόνον τὴν φυσικὴν ἐχούσας συγγένειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν 46 ἀδνατικὴν ἀποσωζούσας, μὴ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τοῖς ἄῤῥεσι διαδέχεσθαι, ἀλλὰ μόνας ἀδελφὰς ἀδνατικῷ δικαίῳ ἐπὶ τὸν τοῦ τελευτήσαντος ἀγχιγίνεσθαι κλῆρον.

Sanctiſſimus autem Imperator noſter, inventam ab *L.* XII. Tab maſculorum ac feminarum æqualitatem circa ſucceſſionem ſervans, laudat quidem prætores ſuæ humanitatis, quod non omnino feminas extra ſucceſſionem reliquerint: ait autem, eos non perfecte adverſus feminarum injuriam remedium inveniſſe: namque abſurdiſſimum eſſe, feminas ex uno eodemque gradu *cum* maſculis concurrentes, neque tantum naturalem habentes cognationem, ſed agnaticam quoque conſervantes, non ad ſimilem modum *cum* maſculis ſuccedere, ſed ſolas ſorores jure agnatico ad hereditatem defuncti pervenire.

Τούτοις οὖν κινηθεὶς ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς 74 His igitur motus rationibus, ſanctiſſi-

43. τὴν ad: F. non male. 44. ἐπαγγελλόμενοι F. 45. ἦν F. 46. ἀδγνατίονα F.

Juſtin. *Media juriſprudentia* Juriſprudentia igitur pro ipſis prudentibus, ut in l. 1. C. *de adq. poſſ.* & in l. pen. C. *de adopt. Antiqua ſapientia*, pro ſapientibus. FAB I.

Quod Juſtinianus *media Juriſprudentia* nomine deſignat, id TH. recte de Juriſprudentibus interpretatur, aliter ac Cujacius aliique, qui de L. Voconia hæc accipiunt. Neque enim leges eo nomine ſignificari ſolent, ſed interpretatio prudentum: & videtur L. Voconia pertinuiſſe ad hereditates tantum teſtamentarias claſſicorum ſive locupletiorum, qui ſcil. in prima claſſe cenſi eſſent, id eſt centum millia feſtertiûm in cenſualibus libris profeſſi. Vide inprimis Cic. Verr. I. DOUJAT.

Cui non dictus Hylas? Adire poteris præter laudatos ab BV. OTTONE in *Not. Crit* V NNIUM in *Comment.* h. l. cum HEINECCIO, HOFFMANNUM in præfat. ad Pancirolum *de claris Legum inter. reit* & WIELINGII *Lect. Jur.* G O R.

z. Prætor adjuvat, ſupplet, vel corrigit jus civile, l. 7. D *de juſt & jur.* §. 7. infra h. t. & infra *de bon. poſſ.* in princ. FABR I.

a. Juſtin. *Laudamus quidem Prætores ſuæ humanitatis.* ut in Evang Lucæ cap. XVI 8. *Laudavit Dominus villicum iniquitatis:* ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας Corn. Celſus lib. I. *Laudatur Hippocrates artis & facundiæ.* FABR. I.

Locum Euangeliſtæ & Muretus ante Fabr. &

σιλεὺς τοῖς λογισμοῖς, τὸ ἀρχαῖον ἀνεκαλέσατο δίκαιον, 47 τὸ ἀπὸ τῶ δωδεκαδέλτω φημὶ, καὶ οἰκείᾳ διατάξει [b] τὰ ἐξ ἀρρενογονίας συναπτόμενα τῷ τελευτήσαντι πρόσωπα, εἴτε ἄρρενα εἴτε 48 θήλεα, ἴσῳ τρόπῳ εἰς τὴν λεγιτίμαν ἐκέλευσεν ἐκ ἀδιαθέτω καλεῖσθαι διαδοχὴν, τῆς προτιμήσεως παντα χῶ τοῦ βαθμοῦ σωζομένης· τὸν γὰρ ἐγγύτερον ἢ τὴν ἐγγυτέραν τοῦ ἐπέκεινα προτιμᾶσθαι βέλεται· καὶ μὴ διὰ τοῦτο ἐλάττονα αὐτὰς ἔχειν, ἐπειδὴ βαθμὸν ὑπερέβησαν ὁμαιμότητος, ἀλλ' ἐάν τις τελευτήσῃ, δύο συγγενεῖς καταλιπὼν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ὧν ὁ μὲν ἄρρην, ἡ δὲ ἐστὶ θηλεία, ἅμα [c] προγινέσθωσαν. 49 Οἷον λόγου χάριν, ἔστιν υἱὸς θείου πρὸς πατρὸς προτελευτήσαντος, καὶ θυγάτηρ θείου, εἰ καὶ τοῦ δ' 50 βαθμοῦ ἐστι, καὶ ἐξῆλθε τὴν ὁμαιμότητα, οὐδὲν ἧττον ἅμα τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ τὸν τελευτήσαντα διαδέχεται.

ctiſſimus Imperator noſter antiquum jus revocavit, ex *lege* inquam XII. tabularum; & propria conſtitutione perſonas per virilem progeniem defuncto conjunctas, ſive maſculos ſive feminas, ſimili modo ad legitimam ab inteſtato ſucceſſionem vocari juſſit, ſervata ubique gradus prærogativa; proximum enim aut proximam vult præferri ulteriori: neque ob id minus eas habere, quod gradum conſanguinitatis exceſſerint; ſed ſi quis obierit, duos agnatos relinquens ejuſdem gradus, quorum alter maſculus, altera femina ſit, ſimul perveniant. Veluti verbi gratia, eſt filius patrui præmortui, & filia patrui, etſi *hæc* tertio eſt gradu, & conſanguinitatem exceſſit, nihilominus una *cum* ſuo fratre ſuccedit defuncto.

§. IV. Ταῦτα δὲ ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῇ εἰρημένῃ διατάξει διατυπώσας, προσέθεικε κἀκεῖνο· βαθμὸν γὰρ ἕνα ἤτοι 51 πρόσωπον ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως εἰς τὴν ἀγνατικὴν 52 μετέθηκεν· ἐκέλευσε γὰρ ὡς ἀγνάτους, οὐ μόνον τὸν υἱὸν καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ ἐμοῦ ἀδελφοῦ κατὰ τὰ ἤδη κρατοῦντα ἐπὶ τὴν ἐμὴν προγίνεσθαι κληρονομίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς ἀδελφῆς παῖδας, 53 εἴτε ὁμοπάτριος εἴη εἴτε ὁμομήτριος. Οὐκοῦν

§ IV. Hæc autem ſanctiſſimus Imperator noſter in dicta conſtitutione cum ſanxiſſet, addidit & illud: unum enim gradum ſive perſonam *unam* ex cognatorum ordine in agnatorum tranſtulit: namque juſſit, ut agnatos non ſolum filium ac filiam fratris mei, ſecundum ea quæ jam obtinent, ad meam pervenire hereditatem; ſed ſororis quoque liberos, ſive conſanguinea

47. τὸ pro καὶ cum F. repoſui. 48. Ita emendo pro veteri θήλεια vel θηλεία. G. O. R. 49. ὅιον de: F. 50. ἐστι β. F. 51. προσωπα F. Ego legam πρόσωπον ἓν. G. O. R. 52. Sic Goth. pro vet. μετεθεικεν. Fabr. μετατίθηκεν, debuit μετατέθεικεν. 53. εἴτε ὁμοπάτριοι εἶεν, εἴτε ὁμομήτριοι· ante F. qui μόνον ὁμομ. habet.

poſt eum Vinnius huc traxerunt: ſed perperam omnes, quum οικονομω της αδικιας per Hebraiſmum ſatis notum (de quo ſatis egi in *Belga Graciſſ.* pag. 322—3.) dicatur pro οικονομος αδικος, *diſpenſator ſ. villicus injuſtus:* & ſic ſq. ſtatim commate Lucas ait εκ τε Μαμωνα της αδικιας. G. O. R.

b. L. penult. & ult. C. *de legit. heredit.* D. GOTH.

c. Quid enim feminis imputari poteſt, quod feminæ natæ ſint? quin imo paternum vitium eſt, quo non oportet prolem innocentem gravari, ut ait Juſt. in l. pen. C. *de legit. her.* videtur hîc exiſtimaſſe

Οὐκοῦν ἐάν τις τελευτήσῃ, καταλιπὼν ἀ- 77 nea ſit ſive uterina. Ergo ſi quis mo-
δελφοῦ προτελευτήσαντος υἱὸν ἢ θυγατέ- riatur relinquens fratris præmortui fi-
ρα, καὶ ἀδελφῆς προτελευτησάσης ὁμο- lium vel filiam, & ſororis præmortuæ
πατρίου ἤγουν ὁμομητρίου υἱὸν ἢ θυγατέρα, conſanguineæ vel uterinæ filium vel
54 προσγενήσονται ἐξ ἴσου καὶ ἀμφοτέρων filiam, ex æquo venient ſuccedent-
τοὶ μὲν ὡς θεῖον πρὸς πατρὸς, οἱ δὲ ὡς que: illi quidem ut patruo, hi autem
θεῖον πρὸς μητρὸς, ὥσπερ εἰ ἐξ ἀρρένων ut avunculo, acſi omnes ex maſculis
πάντες προῆλθον. Ταῦτα δὲ, ὡς ἤδη ἐθε- proveniſſent. Hæc autem, ut jam
ματίσθη, δεῖ νοεῖν, [d] ἡνίκα οἱ ἀδελφοὶ καὶ propoſitum fuit, intelligere oportet,
αἱ ἀδελφαὶ, ἐξ ὧν οὗτοι κατάγονται, μὴ quando fratres ac ſorores, ex quibus
ζῶσι· τούτων γὰρ προϊόντων, καὶ τὸν κλῆ- 78 hi deſcendunt, haud vivunt: his enim
ρον ἀσπαζομένων τὸν τελευτήσαντος, οἱ ἐκ ſuperſtitibus, atque hereditatem de-
τῶν ἑπομένων [e] βαθμῶν ἡσυχάσουσιν. functi amplectentibus, illi ex ſequen-
tibus gradibus quieſcent.

Εἰς δὲ τὰ εἰρημένα πρόσωπα, ἐκ τῆς Ad dictas vero perſonas, ab dicta
55 εἰρημένης διατάξεως ἐπινοηθέντα, ἡ τοῦ conſtitutione inventas, defuncti he-
τελευτήσαντος προσγίνεται κληρονομία, in reditas pervenit divila in capita, non
capita μεριζομένη, καὶ οὐκὶ in ſtirpem. in ſtirpem. At oportet quoque ſupra-
Δεῖ δὲ [f] καὶ τὸ προειρημένον καὶ 56 τὸ ἀρ- dictum & modo memoratum exem-
τίως λεχθὲν θεματισμῷ σαφηνίσαι· ἐτε- plo declarare: Obiit quidam ſoro-
λεύτησέ τις ἀδελφὴν 57 ὁμομήτριον καταλι- rem uterinam relinquens, & fra-
πών, καὶ υἱὸν ἀδελφοῦ 58 προτελευτήσαν- tris præmortui filium: olim quidem
τος· πάλαι μὲν ὁ τοῦ προτελευτήσαντος ἀ- 79 præmortui fratris filius, ut agna-
δελφοῦ υἱὸς ἐκληρονόμει, ὡς ἀγνάτος· παρ- tus, heres erat: veniebat enim ex
εγένετο γὰρ ἐπὶ δυνατωτέρας τάξεως, εἰ ordine potiori, etſi gradu vince-
καὶ ἐπλεονεκτεῖτο τῷ βαθμῷ· αὐτὸς μὲν batur; ipſe enim tertii erat gradus,
γὰρ τρίτου ἦν βαθμοῦ, ἡ 59 δὲ ἀδελφὴ δευ- ſed ſoror ſecundi: verum hodie ex
τέρου· ἀλλὰ σήμερον ἐκ τῶν ἐπινοηθέντων illis ab Imperatore noſtro inventis ipſa
παρὰ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως 60 αὐτὴ προ- præferetur fratris filio, quippe ade-
τιμηθήσεται τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀγνατι- pta ex conſtitutione jura agnatica. Il-
κὰ lud

54. προσγίνονται & ἀμφοτέρων F. 55. εἰρ. de: F. 56. τὸ ex F. admiſi. 57. ὁμομήτριαν ante F. 58. τελευτ. F. 59. δὲ de: F. 60. αὕτη F.

ſtimaſſe Juſt. à patre omnem prolem procedere, quæ fuit Diogenis, Hipponis, & Stoicorum ſententia, ut ſcribit Nemeſ. περὶ φυσ. ἀνθ. c. 26. Idem creditum Ægyptiis, de quibus Diod. Sic. lib. 1. Sect. 2. Ipſe tamen Juſtinianus in §. 5. ſupra *de exher. liber.* aliter ſentire videtur: ait enim utramque perſonam in hominum procreatione ſimili naturæ officio fungi. qua de re v. Galenum, & Lucret. lib. 4. ſub fin. FABR. I.

d. Nam conſanguinei interpretatione prudentium primum inter agnatos locum obtinuerunt, ut ait Paulus 4. Sent. apud Ruff. t. 16. FABR. I.

e. Hoc jus poſtea immutatum: jure repræſentationis introducto D. GOTH.

f. Nec fideliter nec perfecte Fabr. cum Curtio vertit: *Quæ tamen exemplo aliquo explicanda ſunt.* G. O R.

καὶ κλησαμένη δίκαια ἐκ τῆς διατάξεως. Τὸ δὲ in capita οὕτως 61 ἐστὶ νοεῖν· οἷον, συνέβη ἐμὲ τελευτῆσαι ἀδιάθετον, καταλιπόντα ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος καὶ ἀδελφῆς προτελευτησάσης παῖδας· ἀλλὰ τῶ μὲ ἀδελφῶ ἦσαν γ' ἢ 62 δ', τῆς δὲ ἀδελφῆς εἷς ἢ 62 β'· οὐ δεῖ λέγειν, ὅτι οἱ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τὸ ἥμισυ, καὶ οἱ ἀπὸ τῶ ἀδελφοῦ τὸ ἥμισυ λαμβάνουσιν, g ἀλλ' in capita γίνεται ἡ διαίρεσις· καὶ οἱ μὲ ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τέσσαρες ὄντες, δ' 63 ἁθροῦ λαμβάνουσι μοίρας· οἱ δὲ ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς ὄντες δύο, ἕξουσι β' μέρη.

lud autem IN CAPITA sic intelligendum est: veluti, evenit ut intestatus morerer, relinquens fratris præmortui sororisque præmortuæ liberos; sed fratris quidem erant tres vel quatuor, sororis autem unus vel duo. Non dicendum est, *liberos* sororis semissem, & *liberos* fratris semissem accepturos, sed in capita fit divisio: quumque ex fratre quatuor sint, quatuor accipiunt partes; duo autem ex sorore duas partes habebunt.

§. V. Ετελεύτησέ τις h ἀδιάθετος, πολλῶν ὄντων ἀδιάτων διαφόρω βαθμοῦ, ὁ δυωδεκάδελτος i τὸν ἐγγύτερον καλεῖ· ὥστε οὖν, εἰ λόγου χάριν ὑπεστιν ἀδελφὸς τῶ τελευτήσαντος, καὶ υἱὸς ἀδελφοῦ προτελευτήσαντος, ἦγεν καὶ θεῖος πρὸς πατρὸς, ὁ ἀδελφὸς ἔσται καλλίων· ὁ μὲ β δευτέρου, ἐκεῖνος δὲ τρίτου εἰσὶ βαθμῶ.

§. V. Quidam intestatus obiit, multis exstantibus agnatis diversi gradus: *Lex* XII. Tab. proximum vocat. Itaque, si verbi gratia exstat frater defuncti & filius fratris præmortui, aut etiam patruus, frater erit potior: hic enim secundi, illi vero tertii sunt gradus.

Οὐ μόνον δὲ, ἡνίκα εἷς ἐστιν ὁ ἐγγύτερος, ἐπὶ τὴν κληρονομίαν καλεῖται τοῦ τελευτήσαντος, ἀλλ' εἰ καὶ πολλοὶ 64 εἶεν ὦν

Non tantum vero, si unus est proximus, ad hereditatem defuncti vocatur, sed etiam si multi sint in proximo

61. ἐστὶν. absque νοεῖν F. 62. καὶ ad: F. 63. λαμβ. F. 64. εἰσὶν F. 2.

g. Signa hæc pro opinione Azonis de fratrum liberis, quam præter paucos, in quibus & Zasium, cæteri omnes uno ore improbant: sed falluntur, ut vel hinc liquere potest. Nec juvantur nova Cæsaris constitutione, quoniam ea iis succurrit, qui jure veteri erant excluſi. Atqui hac in specie (ut vides) fratrum filiis nihil de jure veteri obstabat. Si quæris alia, adi Zasium in *Libro singul. intell.* & in *Libro Feudor.* [& in *Responsis.* ex edit. Antverp. 1539.] JAC. CURT.

Non putavit TH. in patruelibus aliquid esse immutatum, nec etiam Harmenop. qui simpliciter L. v. Tit. 8. tradit eos in capita, non in stirpes succedere Quorum scripta magni facio: quod pure tractarint puram solidamque Jurisprudentiam, quæ aliorum postea commentis admodum fuit inquinata Nec finis tamen futurus erat controversiæ, nisi Carolus V. Imperator vindicata & asserta Juris Civ. aperta definitione, statuisset filios fratrum inter sese partiri hereditatem patrui in capita, non in stirpes. Quod factum est in Comitiis Spirensibus anno Domini 1529.

BALDUIN. *in Comment.*

h. In adgnatorum linea proximior ulteriorem excludit, ex l. 12. tab. & jure Attico, Isæus Or. 3. & hereditates dividuntur in capita: veluti si sit frater, & alterius fratris filius, frater potior est, quia gradu præcedit. Sed ex Novella Justin. constitutione fratrum filii una cum fratre superstite, eodemque patruo in stirpes succedunt, Nov. 118. c. 3. Quod si defuncti nullus frater extet, sed sint liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas pertinet: Sed antiquæ sapientiæ incidit dubitatio, si dispari numero sint, utrum in stirpem dividenda sit hereditas, an potius in capita. Jamdudum autem constitisse in capita dividendam hereditatem scribit Caj. in Licinii collat. t. 16. quod & in Oriente observatum constat ex Harm. breviario, lib. 5.

ὲν τῷ πλησίαζοντι βαθμῷ, πάντες ἅμα ϖροαγίνονται· εἰ καὶ ἑνικῷ ἀριθμῷ ὁ δυωδεκάδελτος [k] ἐχρήσατο, εἰπών· ὅτι τὸν πρώξιμον ϖρετιμῶ, καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι τοὺς πρωξίμους. Οὐκοῦν ἐάν εἰσι τρεῖς [l] ἀδελφοὶ τῷ τελευτήσαντι, καὶ παῖς ἑνὸς ϖρετελευτήσαντος ἀδελφοῦ, οἱ γ' ἀδελφοὶ κληρονομήσουσιν, τὸν τοῦ ϖρετελευτήσαντος ἀδελφοῦ παῖδα νικῶντες.

Καὶ πάλιν τὸ εἰρημένον τῷ δυωδεκαδέλτῳ [m] πρώξιμος, τουτέστιν ὁ ἐγγύτερος, τοῦτο σημαίνει κυρίως [n] πλειόνων βαθμῶν σύγκρισιν· πλὴν εἰ καὶ ἡ σημασία τοῦ ῥήματος ϖροφαίνει τοῦτο, ἀλλ' οὖν εἰ καὶ εἷς ὑπόκειται βαθμὸς, χώρα τῇ ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου κλήσει· οἷον, ἐτελεύτησέ τις, θεῖον μόνον πρὸς πατρὸς καταλιπών, οὐκ ἔχων ἕτερον συγγενῆ, ὁ θεῖος ὡς πρώξιμος ϖροαγίνεται, καί τοι οὐκ ὄντος ἑτέρου βαθμοῦ, πρὸς ὃν ἅτος συγκρίνεται.

§. VI. Ἀλλ' εἰ μέν τις ἀδιάθετος [65] τελευτήσῃ, ἐκεῖνος ὡς πρώξιμος ὁ ϖροαγίνεται, ὃς κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς ἦν ἐγγύτατος τῷ κληρονομουμένῳ· εἰ δὲ διαθέμενός τις τελευτήσῃ, ζητοῦμεν ἐν ἐκείνῳ

ximo gradu, omnes ſimul veniunt: licet ſingulari numero *Lex* XII. Tab. uſa ſit, dicens: Proximum præfero; neque dixit, Proximos. Ergo ſi tres defuncto ſunt fratres, atque unus fratris præmortui filius, tres fratres heredes erunt, fratris præmortui filium vincentes.

83 Ac rurſus quod dicitur *Lege* XII. Tab. Proximus, hoc proprie ſignificat plurium graduum comparationem: verum quamvis ſignificatio verbi hoc oſtendat, tamen, etſi unus exſtat gradus, locus eſt ſucceſſioni ex L. XII. Veluti, obiit quis ſolum patruum relinquens, neque alium agnatum habens, venit patruus ut proximus, etiamſi non ſit alius gradus, ad quem hic comparetur.

84 §. VI. Sed ſi quis inteſtatus deceſſerit, is ut proximus venit, qui ſub tempus mortis deceſſori fuit proximus. Si autem teſtatus quis decedat, quærimus eo tempore, quo manifeſtum

65. τελευτήσει hic & paulo poſt ante hanc.

5. tit. 8. §. 21. FABR. I.

i. Verba legis XII. Tabularum vide in l. pronuntiatio 165. §. 1. D. *de verbor. ſignific.* Dixi ad leges XII. Tabul. Tit. *de hared. ab inteſtato. c. de adgnatis.* D. GOTH.

k. *Proximum* igitur in lege XII. Tab interpretabimur *proximos* facit l. 17. §. 1. D. *de legat.* I. D. GOTH.

l. Idem Paul 4. Sent. 8. § 2. D. GOTH.

m. Πρόξιμος, & τουτ. οἱ ἐγγύτεροι legebatur ante F. ſed poſt ſequens σύγκρισιν, unde in hunc mihi locum videbatur revocandum. Fabrotus autem ſic edidit: Καὶ πάλιν τὸ εἰρημένον τῷ δυωδεκαδέλτῳ *proximus*, σημαίνει κυρίως πλειόνων βαθμῶν σύγκρισιν· τουτέστιν ὁ ἐγγυτέρω. τοῦτο δὲ πλὴν εἰ καὶ μὴ ἡ σημασία τοῦ ῥήματος ϖροφαίνει, ἀλλ' ἓν &c. G. O. R.

n. Vid. l. *proximi* 155. D. *de verb. ſignifi.* l. 2. §. 4. D. *de ſuis & legitimis hared.* D. GOTH.

o. L. 2. §. 6. D. *de ſuis & legitimis haredib.* D. GOTH.

Cajus apud pariatorem legis Moſaicæ & Romanæ, tit. 16. „Non tamen omnibus ſimul adgnatis „ dat lex 12. tab. hereditatem, ſed his, qui tunc „ cum certum eſt aliquem inteſtato deceſſiſſe, pro„ximo gradu ſunt: id eſt, cum mortis tempore „ certum fuerit aliquem inteſtatum deceſſiſſe: nam „ ſi quis teſtamento facto deceſſerit, melius eſſe „ viſum eſt, tunc requiri proximum, cum cer„ tum eſſe cœperit neminem ex teſtamento he„ redem fore, nec in eo jure ſucceſſio eſt: ideoq. „ &c. competit. Quod ad feminas, &c.". ſic legendum videtur apud Cajum. FABR. I.

Aliter emendat. *Pithœus*, quem ſequi malunt *Oiſel.* & *Schulting.* G. O. R.

νῳ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ δῆλον γέγονε, μηδένα ἐκ διαθήκης [66] γενέσθαι τῷ τελευτήσαντι διάδοχον, τίς ἦν ἐγγύτερος· τότε [67] γὰρ κυρίως λέγεται ἀδιάθετος τεθνᾶναι· τοῦτο δὲ ἐστὶ ὅτε διὰ πολλοῦ δηλοῦται χρόνου.

stum fuit, neminem ex teſtamento ſucceſſorem defuncto exſtitiſſe, quis proximus fuerit: tunc enim proprie inteſtatus obiiſſe dicitur. Hoc autem aliquando longo poſt tempore manifeſtum fit.

Ἐν ᾧ διαστήματι συμβαίνει πολλάκις, ὥστε τὸν κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς μακροτέρου ὄντα βαθμοῦ, ἐγγύτερον γινόμενον κληρονομεῖν· οἷον, ἐτελεύτησέ τις ἐξωτικὸν γράψας κληρονόμον, [oo] ὑπόντος ἀδελφοῦ, ὑπόντος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρός· ὁ γραφεὶς κληρονόμος διεσκέπτετο, εἰ δεῖ προσελθεῖν· ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ διαθεμένου· ἐπεπροδιάτευσε μὴ ταῦτα [86] ὁ ἐξωτικὸς τὴν κληρονομίαν· [68] προαγίνεται ὁ θεῖος ὡς ἐγγύτερος· νῦν γὰρ ὁ τελευτήσας ἀπεδείχθη ἀδιάθετος· διὰ γὰρ τὸ μηδένα ἐκ τῆς γραφῆς ἐπὶ τὴν κληρονομίαν προαγενέσθαι, ἐγγύτερος εὑρέθη ὁ θεῖος, καί τοι προλαμβανόμενος κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς, διὰ τὸ ἀδελφὸν ὑπεῖναι τότε τῷ τελευτήσαντι.

85 In quo intervallo ſæpe accidit, ut qui ſub tempus mortis remotiori erat gradu, proximus factus heres fiat. Veluti, obiit quis extraneum ſcribens heredem, exſtante fratre, exſtante etiam patruo. Heres ſcriptus diſpiciebat, an adire oporteret: interim teſtatoris frater obiit: poſt illa extraneus hereditatem repudiavit: venit patruus ut proximus: nunc enim defunctus probatur *eſſe* inteſtatus: nam quia nemo ex ſcriptura ad hereditatem pervenit, proximus invenitur patruus, etſi ſub tempus mortis *ab alio* præveniebatur, quia tunc frater defuncto exſtabat.

§. VII. Ἐπὶ τῆς ἀγνατικῆς διαδοχῆς [p] οὐκ οἶδεν ὁ δωδεκάδελτος συγκεχυμένα· τουτέστιν οὐ λέγομεν, ὅτι τοῦ ἐγγυτέρου ἢ [69] πρὸ τῆς ἀδιτίωνος τελευτήσαντος, ἢ ῥεπουδιατεύσαντος τὴν κληρονομίαν, ὁ τοῦ ἑπομένου βαθμοῦ λεγίτιμος κληρονομεῖ. Οἷον, ἐτελεύτησέ τις ἀδιάθετος ὑπόντος ἀδελφοῦ, ὑπόντος δὲ καὶ θείου πρὸς πατρός· ὁ ἀδελφὸς ἐκαλεῖτο, δηλονότι ὡς ἐγγύ-

87 §. VII. In agnatorum hereditate *Lex* XII. Tab. non novit ſucceſſionem: id eſt, non dicimus proximo vel ante aditionem mortuo, vel hereditatem repudiante, legitimum ſequentis gradus eſſe heredem. Veluti, obiit quis inteſtatus exſtante fratre, exſtante etiam patruo; vocabatur frater, utpote proximus: ſi accidiſſet ut frater

66. γίν. F. 67. δὲ ante F. qui & τις ἀδιάθ. dedit. 68. προαγήσεται F. 69. τελ. h. l. F.

oo. Scholiaſtes Baſilicorum T. VI. pag. 36. C. exemplum ponit in patruo ac patrui filio. G. O. R.

p. De quo vide plura apud Paul. 4 Sent. 8. §. 4. Ulpian. 26. §. 25. Hodie ſucceſſio eſt infra *eod.* D. GOTH.

Imo, ut videtur, prudentes, in legis 12. tabular. interpretatione, quod innuit Juſtin. cum utitur verbo, *placebat.* FABR.

Quum ergo XII. ſic intelligendas eſſe JCti declararint, patet ex XII. proprie non eſſe agnatorum ſucceſſionem. G. O. R.

q. In duob. Regiis: τῷ πολιτικοῦ. in tertio: τῆς

γύτερος· 70 ἐὰν συμβῇ τὸν ἀδελφὸν πρὸ ἀδιτίωτος τελευτῆσαι, ἢ ῥεπουδιατεῦσαι τὴν κληρονομίαν, ὡς ἀδύνατος ὁ θεῖος οὐ προσγενήσεται, διὰ τὸ ἀγνοεῖν συγκεσσίονα τὸν δυωδεκάδελτον.

frater ante aditionem obierit vel hereditatem repudiaverit; patruus, ut agnatus, non veniet, quia *Lex* XII. Tab. ſucceſſionem ignorat.

Ἀλλ' ὁ πραίτωρ τὸ πλαῖσμα τῶν δυωδεκάδελτα διορθῶν, ἀτελῶς μέ, πλὴν ἐπενόησέ τινα βοήθειαν· τὸν γὰρ θεῖον ἐκάλεσεν ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως, διὰ τὸ ἀσθενῆσαι τὰ ἀδνατικὰ δίκαια, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι συγκεσσίωνα.

88 Sed prætor errorem *Legis* XII. Tab. corrigens, imperfecte quidem, tamen aliquod auxilium excogitavit: namque patruum ex cognatorum ordine vocavit, quod agnatorum jura *hic* deficerent, quum ſucceſſio non eſſet.

Ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἅμα πάντων 71 τελείας τὰς νομοθεσίας εἶναι σπεύδων, τέθεικε r διάταξιν, ἐν ᾗ περὶ τῶν πατρωνικῶν διελέχθη δικαίων· καὶ φιλανθρώπῳ γνοίᾳ τοῦτο σκοπήσας ἐκέλευσεν, ὥστε συγκεσσίωνα ἐπὶ τῶν ἀδνατικῶν εἶναι 72 κληρονομιῶν. Ἀνόητον γὰρ ἐνόμισεν εἶναι, ὅπερ τοῖς κογνάτοις ὁ πραίτωρ ἐφιλοτιμήσατο, (ἔστι γὰρ ἐπ' αὐτῶν συγκεσσίων) τοῦτο μὴ προσεῖναι τοῖς ἀδνάτοις, καὶ μάλιστα, ὁπότε περὶ τὸ βάρος τῆς ἐπιτροπῆς ἐστι ſucceſſio. Εἰ γάρ τις ἄνηβός ἐστι, καὶ δύο ὑπεισιν ἀδνάτοι, 73 ἀδελφὸς καὶ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς κληθήσεται ὡς ἐγγύτερος ἐπὶ τὴν ἐπιτροπήν· εἰ δὲ 74 καὶ τελευτήσῃ, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ὁ δεύτερος 75 ἀτονήσῃ βαθμὸς, χώρα γίνεται τῇ ſucceſſioni, καὶ λεγίτιμος ὁ θεῖος ἐπίτροπος γενήσεται· ὅπερ τοίνυν ἐπὶ τοῦ βάρους τῆς ἐπιτροπῆς ἐκράτει, ἄτοπον ἦν, μὴ καὶ ἐπὶ τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας κρατεῖν.

89 Sanctiſſimus autem Imperator noſter, legumlationes per omnia perfectas eſſe cupiens, conſtitutionem fecit, in qua de patronorum juribus diſſeruit: & humano animo hoc diſpiciens, in agnatorum hereditatibus ſucceſſionem fore ſanxit. Stolidum enim eſſe putavit, id quod cognatis prætor largitus eſt, (in his enim eſt ſucceſſio) agnatis non adeſſe; maximeque quum in onere tutelæ ſit ſucceſſio. Nam ſi quis impuber eſt, & duo exſtent agnati, frater ac patruus, frater ut proximus ad tutelam vocabitur: ſin vero & *is* moriatur, atque hoc modo ſecundus gradus deficiat, ſucceſſioni fit locus, & patruus legitimus erit tutor: quod igitur in onere tutelæ obtinebat, abſurdum erat in lucro quoque hereditatis non obtinere.

§. VIII.

§. VIII.

70. ἐὰν ἓν συμβῇ τὸν ἀδ. ἢ πρὸ F. 71. εἶναι h. l. F. 72. κληρονόμων ante F. 73. οἷον ἀδ. καὶ θεῖος πατρὸς, F. 74. καὶ de: F. 75. τελευτήσει & ἀτονήσει ante hanc.

τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, id eſt, juris civilis, ut ſupra §. 3. *Prætores aſperitatem juris civilis corrigentes.* FABR.

r. Quæ non extat. D GOTH. Eam invenit atque edidit Cujacius XX. Obſervat. 34. Unde Baſilicorum libro XLIX. inſeruit Fabrotus Tom. VI. pag. 586——596 G O. R.

s. *Ubi tutela, ibi hereditas.* vide tamen *l. quo tutela.* 73. D. *de regulis juris.* ubi dixi. D. GOTH.

§. VIII. Ἐκ τῆς τάξεως τ̃ λεγιτίμων ἐπὶ τὰ πράγματα τ̃ υἱοῦ ὁ τ̃ τελευτήσαντ℘ τ̃ καλεῖται [t] πατὴρ, ὅστις ἰδικῶς contracta fiducia τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην, καὶ τοὺς μ̃ ταῦτα, ἐμαγκιπάτους ἐποίησε. Σήμερον δὲ ἐκ τῆς τ̃ ἡμετέρας βασιλέως διατάξεως [u] περιττὸν τὸ ἰδικῶς contracta fiducia ποιεῖν ἐμαγκίπατον· προλήψει γ̃ καὶ σιωπηρ̃ς συνείναι τ̃το βούλεται ταῖς ἐμαγκιπατίωσιν ἡ εἰρημένη διάταξις.

§. VIII. Ex ordine legitimorum ad bona filii pater defuncti vocatur, qui ſpecialiter contracta fiducia filium vel filiam, aut nepotem vel neptem, & deinceps, emancipavit. Hodie autem ex Imperatoris noſtri conſtitutione ſuperfluum *eſt*, ſpecialiter contracta fiducia emancipare: namque *ex* præſumtione & tacite hoc emancipationibus ineſſe vult dicta conſtitutio.

76. καλεῖτο F.

t. Nov. 118. Cod. *eod.* D. GOTH.
In hac Goth notula aliquid intercidiſſe viderur, quum in ſuperioribus neque Novellarum neque Codicis meminerit. Nec tamen operæ pretium puto, de ſuppletione illius longum laborare. G. O. R.

u. L. ult. Cod. *de emancipationib.* D. GOTH.
Itaque Baſilicῶν auctores, leges ad hunc articulum pertinentes induxerunt. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΤΟΥ [a] ΤΕΡΤΥΛΛΙΑΝΕΙΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

ΕΚ τ̃ εἰρημένων ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἐγνωμεν τὴν τοῦ δυωδεκαδέλτου ἀκρίβειαν, καὶ στενότητα [b] περὶ τῆς κληρονομίας· ἐξέβαλε μ̃ γ̃ τοὺς ἐμαγκιπάτους τῆς τ̃ πατέρων διαδοχῆς, οὐκ ἔτι γινώσκων αὐτοὺς, διὰ τὴν συμβᾶσαν [1] κάπιτις δημινουτίωνα· προετίμα δὲ καὶ τοὺς ἐξ ἀρρενογονίας [2] τῶν ἐκ θηλειῶν προελθόντων, οὐκ ἐπι-

DE SENATUSCONSULTO TERTULLIANO.

TITULUS III.

EX iis quæ in ſuperioribus dicta ſunt, cognovimus *Legis* XII. Tab. rigorem, & anguſtiam circa hereditatem: excluſit enim *a* patrum ſucceſſione emancipatos, haud amplius eos agnoſcens, propter conſecutam capitis deminutionem: ſed natos quoque ex virili progenie deſcendentibus ex fe-

1. *capitis* δημ. F. 2. τοὺς ἐκ θηλυγ. προελθόντας οὐκ ἐπ. F.

a. Adde l. 38. *Digeſtorum* 17. 4. Paul. Sent. 9. *Ad Senatuſ. Tertull.* D. GOTH.
Sic legitur in Pandectis Flor. rectius autem in aliis Tertullianum, à Tertullo. Sed Græci ſcribunt, Τερτυλλιανὸς, ut Euſeb. Hiſt. Eccleſ. 2. cap. 2. & δόγμα Τερτυλλιάνειον, aut Τερτυλλιαν. ex quo Librarii etiam Græci fecerunt Tertyllianum, & Tertyllianus. FABR.
Sic in Actis Apoſtt. XXIV. 1. fit mentio Τερτύλλ τ̃ ῥήτορ℘. G O R.

b. Dixi ad leges XII. Tabul. Titulo *de hereditatib. ab inteſtato* C. 1. D. GOTH.

C. Ulp.

ἐπιστάμῳ ἐπὶ τοσοῦτον, ὅτι οὐδὲ [c] μήτηρ τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα ἀδιαθέτους τελευτῶντας διεδέχετο, οὐδὲ μὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκληρονομεῖτο. Ἀλλ' ὁ πραίτωρ θάλπων 92 πανταχοῦ τὴν φύσιν, ἐκ τῆς κογνατικῆς τάξεως [d] εἰς τὴν ἀλλήλων ἀμφοδοχὴν τούτους ἐκάλει, τὴν unde cognati δίδους αὐτοῖς ἀμφακατοχήν.

feminis præferebat, in tantum *eos* non noſcens, ut neque mater filio vel filiæ inteſtatis decedentibus ſuccederet, neque ipſos heredes haberet. Sed Prætor naturam ubique fovens, eos ex cognatorum ordine ad mutuam ſucceſſionem vocabat, dans illis *bonorum* poſſeſſionem Unde cognati.

§. I. Αὕτη δὲ ἡ τοῦ νόμου στενότης ἔτυχε μὲν ταῦτα διορθώσεως. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ θειότατος Κλαύδιος [e] τῇ μητρὶ πρὸς παραμυθίαν τῶν τελευτησάντων παίδων 3 λεγίτιμαν δέδωκε ἀμφακατοχήν.

§. I. Hæc autem legis anguſtia poſtea emendationem ſortita fuit. Et primo quidem divus Claudius matri in ſolatium liberorum defunctorum legitimam dedit ſucceſſionem.

§. II. Χρόνῳ δὲ ὕστερον δόγμα γέγονε 93 4 Τερτυλλιάνειον ἐπὶ τῆς Ἀδριανοῦ [f] βασιλείας, τελειότερον περὶ τούτου νομοθετοῦν· καὶ θρηνοῦσῃ [g] τῇ μητρὶ τὴν τῶν παίδων ἀποβολὴν, 3 λεγιτίμαν ἐχαρίσατο ἀμφοδοχὴν, [h] τῇ μάμμῃ τοῦτο μὴ 5 φιλοτιμησάμῳ· εἶπε γάρ, ἐὰν τελευτήσῃ παῖς μητέρα καταλιπὼν, εἰ μὲν εἴη εὐγενὴς, [i] καὶ τριῶν παίδων 6 ἔχοι δίκαιον, εἰ δὲ ἀπελευθέρα τεσσάρων, ὡς ἀδύνατον ἐπὶ τὰ τῶν παίδων

§. II. Poſtero tempore SCtum factum eſt Tertullianum, ſub Adriani imperio, perfectius ea de *re* ſanciens: & matri liberorum amiſſionem lugenti legitimam tribuit ſucceſſionem, aviæ hoc non largitus. Dixit enim, ſi filius *vel filia* decedat, matrem relinquens, ſi quidem *hæc* ſit ingenua, & trium liberorum jus habeat, ſed ſi libertina quatuor, *eam* ut aguatam ad li-

3. *legitimam* F. 4. Τερτυλλ. Lovan. Τερτυλιαν. ceteræ ante F. 5. φιλοτιμησάμῳ rectius videtur. G. O. R. 6. ἔχει ante F.

c. Ulp. Reg. tit. 26. §. 7. & ult. D. GOTH. & FABR. I.

d. Adde §. 3. *ſup. de legitima agnat. ſucceſ.* D. GOTH.

e. Sueton. in Claudio. c. 19. D. GOTH. Infelices parentes, qui liberos ſuos efferunt: aut, ut ait Quintil. decl. 344. qui liberos ſuos ad rogum deflent. Lyſias ἐπιτ. λογ. Τί γὰρ ἂν τούτων ἀνιαρώτερον γένοιτο, ἢ τεκεῖν μὲν καὶ θρέψαι, καὶ θάψαι τοὺς αὐτῶν; FABR. I.

f. Adeo ante dixit, cum ſit Divi Pii, teſte Zonara: ſed ideo ſub Hadriano factum dicitur, quod Pius Adriani nomen ſit ſortitus adoptionis jure. Factum eſt autem Sc. Tertullianum Tertullo & Sacerdote Coſſ. [A. Chr. 158.] D. GOTH. D. Pio Tertullo & Sacerdote Coſſ. Hi ſub T. Ælio Adriano, Antonino Pio Conſules fuere. *Cujac.* FABR. I.

g. Primus D. Claudius ad bona liberorum amiſſorum admiſit —— *triſtem gnatorum funere matrem.* poſtea conſulto Tert. pleniſſime de triſti ſucceſſione matri deferenda cautum eſt: ut ad quam ſummus mœror turbato ordine morte filii pervenit, ad eandem quoque luctuoſa, &, ut loquitur Apulejus, celerata hereditas perveniret. FABR. I.

h. Hodie avia ſuccedit. Novel. 118. c. 2. D. GOTH.

i. Idem Ulp. 26. §. 8. Paul. 4. Sent. 9. § 1. D. GOTH. Mulieres infelicis uteri jus liberorum impetrabant. Pallad. Lauſ. c. 118. περὶ Μελάνης: ἔφθασεν δὲ καὶ εἰς γάμον κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἐπιδοξον, καὶ ἐντὸς τῶν κοσμικῶν ἀξιωμάτων ἐγίνετο. ἔσχεν δὲ καὶ τέκνων δύο δικαίωμα. Joann. Meurſ. vir cl. legit, τέκν. τριων. δ'. at in edit. Pariſ. ſic habetur: ἔσχεν δὲ καὶ τεκνων δυάδα. Bibl. Patr. tom. 2. Gr. Lat. utra lectio verior? ἐγὼ μὲν τίθημι τὸ πρῶτον εἰς μέσον. FABR. I.

δων ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν ἀδιαθέτων τελευτώντων ᾠδηγίνεσθαι πράγματα· οὐ μόνον ἐὰν αὐτεξούσιός ἐστιν ἡ μήτηρ, ἀλλ' εἰ καὶ τελεῖ ὑπὸ [k] τὴν τοῦ ἰδίου πατρὸς ὑπεξουσιότητα, οὕτω μέν τοι ὥστε κατὰ κέλευσιν τοῦ πατρὸς ἀδιτεύειν αὐτάς.

liberorum tam masculorum quam fe-
94 minarum intestato decedentium bona pervenire: non modo, si sui sit juris mater, sed etiam si sub patris sui agat potestate, ita tamen ut hæ ex jussu patris adeant.

§. III. Προτιμῶνται [l] δὲ τῆς μητρὸς ἐν τῇ κληρονομίᾳ, τοῦ τελευτήσαντος οἱ παῖδες· εἰ γάρ τις παῖδας καὶ μητέρα καταλείψας [7] τελευτήσῃ, οἱ παῖδες ᾠδηγίνονται, εἴτε σοῦοί εἰσιν [8], εἴτε ἐν τάξει τῶν σούων, ὁποῖοί εἰσιν οἱ ἐμαγκιπάτοι, εἴτε πρώτου βαθμοῦ, εἴτε δευτέρου, εἴτε [9] ἐπέκεινα. Εἰ δὲ [9] θήλειά ἐστιν ἡ τελευτήσασα, οἱ τῆς τελευτησάσης παῖδες οὐκ ἐῶσι κληρονομῆσαι τὴν [10] ἰδίαν μάμμην.

§. III. Matri autem præferuntur in hereditate, liberi defuncti. Nam si quis liberos & matrem relinquens decesserit, liberi venient, sive sui sint, sive suorum loco, quales sunt emancipati, sive primi gradus, sive secundi aut deinceps. Si autem mulier est
95 quæ decessit, liberi defunctæ heredem esse non sinunt aviam suam.

Ἄῤῥην ἦν καὶ θήλεια ἐτελεύτησεν· ὑπῆν δὲ πατὴρ, ᾧ οὐκ ἦσαν ὑπεξούσιοι, ὑπῆν δὲ καὶ μήτηρ· ὁ πατὴρ [m] προτιμηθήσεται· εἰ δὲ πάππου ὑπῆν ἢ πρόπαππος, ᾧ οὐκ ἦσαν [n] ὑπεξούσιοι, τότε ἡ μήτηρ προτιμᾶται, πρὸς αὐτοὺς [11] μόνη ἀγωνιζομένη περὶ τοῦ κλήρου.

Mas aut etiam femina decessit: exstabat pater, in cujus potestate non erant; exstabat etiam mater: præferetur pater. Si autem avus exstabat aut proavus, in cujus potestate non erant, tunc mater præfertur, sola adversus hos de hereditate certans.

Καὶ ἀδελφὸς δὲ ὅμαιμος τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης, τῆς αὐτῶν προτιμᾶται [o] μητρός. Εἰ [12] δ' εἴη ὅμαιμος ἀδελφὴ, συναναπέμπεται, τουτέστιν ἐξ ἴσου κληρονομεῖ. Εἰ δὲ ὑπῆσαν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ, ὁ μὲν ἀδελφὸς προετιμᾶ-

Et frater consanguineus defuncti vel defunctæ præfertur ipsorum matri: sed si soror sit consanguinea, una admittitur, id est ex æquo fit heres.
96 Quod si exstent frater & soror & mater, frater quidem præferebatur matri,

7. τελευτήσει ante hanc. 8. οἱ παῖδες repetit F. mox omittit εἰσιν οἱ. 9. καὶ ad: F.
10. οἰκείαν F. 11. μόνος F. 12. δὲ lego cum Curtio.

k. L. 12. in pr. C. *de collat.* D. GOTH.

l. L. 2. § *liberi defuncti.* 6. D. *ad Sc. Tertullianum.* D. GOTH.

m. Hodie non anteponitur. l. ult. §. penult. Cod. *eod.* D. GOTH.
Legend. l. ult. §. 1. Cod. *Ad. SC. Tertull.* G. O. R.

Naturæ convenienter, quæ jus præcipuum patribus asserit. Ælian. περὶ ζώων 9. c. 5. ἔοικε δὲ φιλοσοφεῖν οὐ τῷδε ἡ φύσις προτιμῶσα τὸ ὑποδεχομένου τὸ σπέρμα. FABR. I.

n. Nam si avus nepotem, vel neptem habuerit in potestate, occupat omnia bona jure peculii. FABR. I.

o. Hodie non præfertur. l. ult. C. *ad Sc. Tertull.* D. GOTH.

p. Ex his verbis, & Ulp. Reg. t. ult. §. ult. constat legendum apud Justin. *liberis honorata* [κεκοσμημένη, §. 5. infra. M. Tull. Tuscul. q. 1. *Metellus ille honoratus quatuor filiis.* ex Edit. I.] FABR.

q. L. ult. C. *de jure liberorum.* D. GOTH.

r. L. ult. C. *qui potiores.* D. GOTH.

Ex

τιμᾶτο τῆς μητρὸς, καὶ ταῦτα P ἐχούσης δίχα μον παίδων· κοινὴ δὲ ἡ κληρονομία μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐγίνετο· 13 ὥστε εἰ ἦν μόνος ἀδελφὸς τῷ τελευτήσαντι, ἢ καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ, καὶ μήτηρ, ἀπεκλείετο ἡ μήτηρ· εἰ δὲ ἀδελφὸς μὲν οὐχ ὕπεστιν, ἀδελφὴ δὲ μόνη καὶ μήτηρ, τότε ἑξαέγκιον μὲν ἡ μήτηρ, 14 ἑξαέγκιον δὲ ἡ ἀδελφὴ λήψεται.

tri, etiam jus habenti liberorum: ſed hereditas communis fratres inter ac ſororem fiebat. Ita ut, ſi ſolus frater defuncto eſſet, vel frater etiam ac ſoror, & mater, excluderetur mater: ſi autem frater quidem non exſtat, ſed ſola ſoror & mater, tunc mater ſemiſſem, & ſoror ſemiſſem capiet.

§. IV. Αλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιὸν διάταξις Q δὲ γέγονε τῆ ἡμετέρᾳ βασιλέως, ἥτις καὶ τῷ οἰκείῳ αὐτοῦ ἐμφέρεται κώδικι, 15 δι' ἧς παρεκελεύσατο, πρὸς τὴν φύσιν ὁρῶν καὶ πρὸς τὸν 16 τῆς λοχείας R κίνδυνον, ὃς ἐσθ' ὅτε καὶ τελευτὴν ἐπάγει, βοηθεῖσθαι τὴν μητέρα· ἀσεβέστατον εἶναι νομίσας, ζημίαν αὐτῇ προσφέρειν τὸ ἐκ τύχης S, καὶ μὴ κατὰ γνώμην συμβαῖνον. Εἰ γὰρ μὴ συμβῇ τὴν εὐγενῆ μητέρα τρεῖς, τὴν δὲ ἀπελευθέραν δ' τεκεῖν παῖδας, οὐ δικαίως τῆς τῆ τελευτήσαντος ἐξωθεῖτο διαδοχῆς· ποῖον γὰρ 17 αὐτῇ ἐνομίζετο πλαῖσμα, εἰ μὴ γ' ἢ δ' τέτοκε, δι' ὧν ἠδύνατο λεγιτίμῳ δικαίῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τὸν τελευτήσαντα ἢ τὴν τελευτήσασαν μόνους;

§. IV. Sed hæc olim: facta autem 97 eſt conſtitutio Imperatoris noſtri, quæ & proprio ejus Codici inſerta eſt, per quam præcepit, reſpiciens ad naturam & ad partus periculum, qui aliquando mortem quoque adfert, adjuvandam eſſe matrem: cenſens eſſe impiiſſimum, caſum & quod non ex 98 voluntate accidit, damnum illi inferre. Nam ſi minus contigerit, ut mater ingenua tres, & libertina quatuor pareret liberos, non juſte *a* defuncti ſucceſſione repellebatur: quale enim ei imputabatur peccatum, ſi non tres aut quatuor peperiſſet liberos, per quos poſſet jure legitimo heres eſſe, ſed ſolos defunctum vel defunctam?

§. V. Ὁπότε δὲ αἱ τῶν πρὸ βραχέως T βεβασιλευκότων διατάξεις, ὡσὶ 18 λεγιτίμας διαδοχῆς διαλεγόμεναι, ποτὲ 19 μὲν ἐβοήθουν τῇ μητρὶ, ποτὲ δὲ ταύτην ἐβάρυνον,

§. V. Quum vero conſtitutiones 99 *principum* qui paulo ante regnaverunt, de legitima ſucceſſione diſſerentes, matrem interdum adjuvarent, eam-

13. ὥστε ἓν εἴτε εἰη F. 14. τότε ad: F. 2. ante F. 15. ὧν ἧ F. 16. ὃν ad: F. 17. αὐταῖς admiſi e F. 18. λεγιτίμως ante F. 19. μὲν admiſi e F.

Ex h. l. Fornerius in Comment. ad l. 137. *de V. S.* in Inſtit. pro *puerperium & periculum*, legit *puerperii periculum*. MEERM.

Theocrit. ὠδῖνεν τρομέω. χαλεπὸν βέλος Εἰληθυίης. Arnob. 3. *Telis gravibus & dolorum acuminibus fixas ejulare*: & lib. eod. *Matrum intereunt cur quotidie millia parricidalibus nixibus interempta.* v. Moſchi eidyl. 2. Plutarch. περὶ φιλοστοργ. Philo περὶ κοσμοπ. Petr. Chryſolog. Ser. 33. Chryſoſtom. in Pſalm. 7. Pet. Bleſenſ. Ep. 55. FABR. I.

s. Nov. XXII. c. 43. ut apud Dionem in re eadem lib. 55. οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον, &c. Martial. 2 91. *Quod fortuna vetat fieri, permitte videri, Natorum genitor credar ut eſſe trium.* Itaque adoptio dicebatur eſſe fortunæ remedium, Seneca contr. lib. 2. 1. FABR. I.

t. Vide l. 1. 2. 7. C. Theod. *de Legit. hered.* ERNST. & FABR.

Præivit Cujac. in not. priorib. ad Inſt. qui conſuli poterit. G. O. R.

νον, οὐκ εἰς ὁλόκληρον αὐτῇ τὴν τ παίδων
20 φιλοτιμησάμενος δόσιν, ἀλλ' ἔν τισι θέμασιν, οἷον ἡνίκα δίκαιον ἔιχε παίδων, τὸ τρίτον αὐτῆς ἀφαιρούμενος, ῥητοῖς παρεῖχον προσώποις· 21 λεγιτίμως δὲ αὐτὴν 100
δυσωπουσαν δικαίως, ἐκ τοῦ ἐναντίου, φανερᾷ παρεμυθοῦντο μοίρᾳ τῆς κληρονομίας. Ἵνα δὲ σαφέστερον ᾖ τὸ λεχθὲν, ὡς ἐπὶ θέματος ἀναγκαῖον εἰπεῖν· εἰ συνέβη τελευτησαί τινα ἔχοντα μητέρα δικαίῳ παίδων κεκοσμημένην, ὑπῆν δὲ θεῖος λεγίτιμος ἤγουν υἱὸς θείου, ὀκτὼ μὲν οὐγκίας ἐλάμβανεν ἡ μήτηρ, ὁ δὲ θείῳ ἤγουν ὁ τοῦ θείου υἱὸς τέσσαρας· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου οὐκ ἔιχε δίκαιον 101
παίδων ἡ μήτηρ, ὁ μὲν θείῳ ἤγουν ὁ τοῦ θείου υἱὸς ἐλάμβανεν ὀκτὼ οὐγκίας, ἡ δὲ μήτηρ τέσσαρας. Ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς u ἐξ εὐθείας καὶ ἁπλουστάτης ὁδοῦ τὴν μητέρα πάντων προετίμησε τ λεγιτίμων, ἀμείωτον τὴν τ τελευτησάντων παίδων αὐτῇ παρέχων δόσιν, ἐξηρημένου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς, εἴτε εἶεν ὅμαιμοι τοῖς τελευτήσασιν, εἴτε κοσγατικὰ πρὸς αὐτοὺς ἔχοιεν δίκαια.

eamque interdum onerarent, non in ſolidum ei liberorum ſucceſſionem largientes, ſed in quibuſdam caſibus, veluti ſi jus liberorum habebat, trientem illi ademtum certis præberent perſonis: ſed eamdem legitimo jure carentem ex contrario certa hereditatis parte conſolarentur. Quo autem clarius ſit *quod* dictum *eſt*, neceſſe eſt veluti per caſum dicere: Si quis moriebatur matrem habens jure liberorum ornatam, exſtabat autem legitimus patruus vel patrui filius; octo quidem uncias accipiebat mater, patruus autem vel patrui filius quatuor: ſed ſi e diverſo mater jus liberorum non habebat, patruus quidem vel patrui filius accipiebat octo uncias, mater autem quatuor. Sed ſanctiſſimus Imperator noſter ex recta & ſimpliciſſima via matrem omnibus prætulit legitimis, non imminutam ei defunctorum liberorum ſucceſſionem præbens, excepto fratre ac ſorore, ſive defunctis ſint conſanguinei, ſive cognatica cum illis habeant jura.

Ὥσπερ γὰρ πάντων τῶν λοιπῶν λεγιτίμων αὐτὴν προετίμησεν ὁ βασιλεὺς, οὕτω πάντα ἀδελφὸν καὶ πᾶσαν ἀδελφὴν, εἰ καὶ μὴ εἶεν 22 λεγίτιμοι, ἅμα αὐτῇ ἐπὶ τὴν κληρονομίαν ἐκάλεσεν· οὕτω μὴν τοι, ἵνα εἰ μὴ μόναι εἶησαν ἀδελφαὶ, ἀδνατικὰ ἢ καὶ 102

Sicut enim omnibus eam reliquis legitimis prætulit Imperator, ita omnem fratrem omnemque ſororem, etiamſi legitimi non ſint, ſimul *cum* ea ad hereditatem vocavit: ita tamen, ut ſi ſolæ ſint ſorores, agnatica

20. φιλοτιμεῖσθαι F. 21. λεγιτίμων . . . . δικαίων F. 22. *legitimi* F.

u. L. ult. C. *ad SC. Tertull.* D. GOTH.

w. Mater ad ſucceſſionem liberorum admittitur una cum defuncti filii filiæve fratribus: & cum iis ſuccedit in virilem, mutato hujus §. jure Novell. 22. c. 47. in fin. D. GOTH.

x. Si mater vel non petierit tutores idoneos filiis ſuis impuberibus, vel prioribus excuſatis rejectiſve, non confeſtim aliorum nomina ediderit; jus legitimæ hereditatis amittit, l. 2. D. *qui petant tut.* l. 2. §. ſi mater, & 5. ſequentib. D. *h. t.* à pupillo enim exigendum non eſt, ut ſibi tutores petat, l. 2. D. *de tutel.* Sed mater quæ filio puberi curatorem non petierit, emolumentum ſucceſſionis non amittit, d. §. ſi mater: *αὐτὸς γὰρ ἑαυτῷ αἰτεῖ.*

23 καὶ κογνατικὰ ἔχουσαι δίκαια, καὶ μήτηρ τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης· τὸ μὲν ἥμισυ ἡ μήτηρ 24 [τοῦ τελευτήσαντος ἢ τῆς τελευτησάσης,] τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ πᾶσαι λάβοιεν αἱ ἀδελφαί· οἷον ἐτελεύτησέ τις ὑπούσης 25 τῆς μητρὸς, ὑπουσῶν δὲ καὶ δύο ἢ τριῶν ἀδελφῶν θηλειῶν, ἑξαδίκιον 26 μὲν ἡ μήτηρ, [w] ἑξαδίκιον δὲ αἱ πᾶσαι ἀδελφαὶ λήψονται.

ca aut & cognatica habentes jura, & mater defuncti vel defunctæ; semissem quidem mater [defuncti vel defunctæ], omnes autem sorores alterum semissem accipiant. Veluti, decessit aliquis exstante matre, atque exstantibus quoque duabus vel tribus sororibus, mater quidem semissem, & omnes sorores semissem capient.

Εἰ δὲ περίεσιν ἀδελφὸς τῷ τελευτήσαντι προσώπῳ, 27 ἤγουν ἀδελφὴ, ἢ ἀναμὶξ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ κογνατικὰ 28 [ἢ ἀγνατικὰ] προϊσχόμενοι ἢ προϊσχόμεναι δίκαια, in capita ἡ κληρονομία διαιρείσθω· ὥστε εἰ μὲν ἀδελφοῦ μὴ ὄντος, ἡ μήτηρ τὸ ἥμισυ πάντως λήψεται, αἱ δὲ ἀδελφαὶ, ὅσαι δήποτέ εἰσιν, ἀντὶ μιᾶς προλαμβάνονται· ἀδελφοῦ δὲ ὑποκειμένου, οὐκ ἔτι αἱ πολλαὶ ἀδελφαὶ τάξιν 29 ἐπέχουσι μιᾶς. 103 Si autem frater personæ defunctæ supereſt vel soror, vel mixtim fratres & sorores [agnatica vel] cognatica jura habentes, hereditas in capita dividitor. Itaque fratre non exstante, mater semissem omnino capiet, sorores autem, quotcumque sunt, pro una habentur: sed fratre exstante, non jam multæ sorores locum unius obtinent.

§. VI. Ὥσπερ δὲ τῆς μητρὸς [x] ἐπαίσατο προνοίαν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, οὕτω κελεύει καὶ αὐτὴν τῶν οἰκείων φροντίδα 30 ποιεῖσθαι παίδων· παρεγγυᾷ γὰρ αὐταῖς, ἀνήβοις 31 οὖσι τοῖς παισὶ καὶ κηδεμόνος δεομένοις, ἡνίκα μή ἐστιν ἐπίτροπος τὴν ἀρχὴν, ἢ χειροτονηθείς τις ἐξουσατίωνι ἐχρήσατο, ἢ ὡς σοῦσπεκτος ἀπεκινήθη, ὥστε αἰτεῖν ἐπίτροπον, καὶ μὴ ἀπροφυλάκτους αὐτοὺς καταλιμπάνειν. Δέδωκε δὲ αὐτῇ 32 χρόνῳ ἐντὸς ἔχειν παρρησίαν τοῖς παισὶν αἰτεῖν ἐπίτροπον, τουτέστιν [y] εἴσω ἐνιαυ- 104 §. VI. Uti autem matris curam habuit sanctissimus Imperator noster, ita & ipsam jubet liberorum suorum gerere curam: namque iis præcipit, ut liberis impuberibus ac rectore egentibus, quando ab initio [*aut omnino*] non est tutor, aut qui creatus fuit, excusatione usus est, vel ut suspectus remotus, tutorem petant, neque incustoditos eos relinquant. 105 Permisit autem ei intra *certum* tempus licentiam habere petendi liberis tutorem, id

23. κὴ de: F. 24. Inclusa ejicerem cum F. 25. τῆς de: F. 26. μὲν & sequens δὲ de: F. 27. ἢ καὶ ἀδ. ἤγουν ἀν. F. 28. ἢ ἀδν. de: ante F. 29. ὑποέχ. ante F. 30. τίθεσθαι F. 31. μὴ ad: F. 32. ᾧ ad: F. Quidni hic ἀυταῖς legimus? G. O. R.

αἰτεῖ, ut ibi notant Græci, l. 6. C. *qui pet. tut.* l. 25. D. *de tutor. & cur.* nisi quo casu impuberi curator petendus est, l. 1. D. *qui pet. tut.* Item avia quæ nepoti tutorem non petierit, damno legitimæ hereditatis coercebitur, l. un. C. Th. *quæ pet. tut.* FABR. I.

y. Ex D. Severi constitutione mater confestim tutores impuberibus petere debet, l. 2. §. 1. D. *quæ*

ἑαυτοῦ· εἰ δὲ 33 ῥαθυμήσουσιν αἱ μητέρες εἴσω τῶ ἑαυτοῦ ἐπίτροπον αἰτῆσαι τοῖς πουπίλλοις, ἄνηβοι δὲ οὗτοι τελευτήσουσιν, οὐ κληρονομήσουσιν αὐτοὺς αἱ μητέρες· ἄτοπον γάρ ἐστιν ἀβοήθητον καταλιπῶσαν τὸν παῖδα, τῆς τούτω ἀμοιβῆς ἀπολαύειν.

id est intra annum. Si autem cessaverint matres intra annum pupillis tutorem petere, atque hi impuberes decesserint, matres iis non succedent: absurdum *est* enim, *eam* quæ filium sine auxilio reliquit, ejus hereditate frui.

§. VII. Καλεῖται δὲ 34 εἰς τὰ τῶ παιδὸς πράγματα ἀπὸ Τερτυλλιανείω δόγματος, εἰ καὶ ἀπὸ πορνείας [z] ἔσχε τὸν τελευτήσαντα παῖδα.

§. VII. Vocatur autem ad bona filii *vel filiæ* ex SCto Tertulliano, etsi ex meretricia consuetudine defunctam prolem habuit.

33. Malo ῥαθυμήσωσιν & τελευτήσωσιν G. O. R. 34. ἡ μήτης ad: F. & mox τῶ Τερτ.

qui pet. tut. & l. 2. §. si mater, D. *ad Sc. Tertull.* Quemadmodum autem confestim accipiendum sit, docet Jc. in d. l. 2. *ad Tertull.* §. confestim: ad quem serva Græcorum notam in illa verba: *huic rei sedentis*: τετέστι τῇ διοικήσει τῶν πετιλλαείων ἀφεγμάτων. Hodie vero sufficit intra annum peti, l. 10. C. *de legit. her.* ex qua Tribuniani manum agnoscere est in d. §. *confestim.* FABR. I.

Χρόνῳ οὐτὸς, verterem: *intra annum.* Sequentia τετ. εἴσω οὐ. videntur pro glossemate habenda. GAVEL.

Vid. Glossar. Theoph. G. O. R.

2. L. 2. in pr. D. *unde cognati.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ ΟΡΦΙΤΙΑΝΕΙΟΥ. [a]]

DE SENATUSCONSULTO ORPHITIANO.

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

TITULUS IV.

ΕΙρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν [b], ὡς ὁ 106 δωδεκάδελλος οὐδὲ μητέρα εἰς τὰ τῶν παίδων, οὐδὲ παῖδας εἰς τὰ τῆς μητρὸς ἐκάλει πράγματα· ἀλλ' ὁ πραίτωρ ἐπενόησεν αὐτοῖς τὴν κογνατικὴν ἀμοιβήν. Εἰρήκαμεν δὲ, ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου δόγμα [1] Τερτυλλιάνειον ἐγένετο, τὸ παρέχον τῇ μη-

DIximus in superioribus *Legem* XII. Tab. neque matrem ad bona liberorum, neque liberos ad matris vocasse: sed Prætorem iis invenisse successionem cognaticam. Diximus quoque, procedente tempore SCtum Tertullianum esse factum, tribuens matri jura

1. Vide super. tit. pag. 552. notam *a* Fabr. & lect. var. 4.

a. Adde titul. Dig. ad S. C. Trebellianum & Orphitianum, adde 4. Paul. sent. 10. Ad S. C. Orphitianum. D. GOTH.

b. Sup. tit. 1. §. 1. D. GOTH.

c. Pari jure ut liberorum matribus, ita liberis matrum, hereditates deferri debuerunt. Similiter cum Nerva constituisset, ut in bonis paternis liberi necessitate vicesimæ solverentur: æquum esse Trajanus censuit, ut eandem immunitatem parentes in liberorum bonis haberent. *Cur enim*, inquit Plin. in Paneg. *posteris amplior honor quam majoribus haberetur? curve non retro quoque recurreret æquitas eadem?* FABR. I.

d. Euseb. Chronico posteriore de Marco Antonino

μητρὶ [2] λεγίτιμα δίκαια ἐπὶ τῇ τοῦ παίδων διαδοχῇ· ὅπερ καὶ τελείαν ἐδέξατο διόρθωσιν, ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὡς ὁ προλαβὼν ἐδίδαξε τίτλος. Κατὰ μίμησιν [c] δὲ τοῦ Τερτυλλιανείου γέγονε δόγμα τὸ λεγόμενον Ορφιτιάνειον, ἐπὶ [3] Ορφίτου καὶ Ρούφου [d] τῶν ὑπάτων ἐκφωνηθὲν, Μάρκου βασιλεύοντος· δι' ὃ [4] δέδοται τοῦτο μὲν υἱῷ, τοῦτο δὲ θυγατρὶ, λεγίτιμα δίκαια εἰς τὴν μητρῴαν [e] διαδοχὴν, εἰ καὶ εἴησαν ὑπεξούσιοι. Προτιμῶνται δὲ καὶ τῶν ὁμαίμων [f] αὐτῆς ἀδελφῶν [g] [5] τῶν λοιπῶν ἀδνάτων.

jura legitima in ſucceſſione liberorum: quod pleniſſimam etiam accepit emendationem ex conſtitutione Imperatoris noſtri, uti præcedens titulus docuit. Ad ſimilitudinem autem Tertulliani factum eſt SCtum dictum Orphitianum, ſub Orphito & Rufo Conſulibus promulgatum, imperante Marco: per quod tam filio quam filiæ legitima jura data ſunt ad maternam ſucceſſionem, etiamſi in poteſtate forent *aliena*. Præferuntur autem & fratribus ejus conſanguineis & reliquis agnatis.

§. I. Τοῦτο δὲ τὸ δόγμα ἐγγόνοις οὐ βοηθεῖ· ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔχει ἡ μάμμη τὸ Τερτυλλιάνειον, οὕτως οὐδὲ οἱ ἔγγονοι τὸ Ορφιτιάνειον· ἀλλὰ ἔτυχε διορθώσεως τὸ Ορφιτιάνειον

§. I. Hoc autem SCtum nepotibus non auxiliatur; nam ſicut avia expers eſt *SCti* Tertulliani, ita & nepotes Orphitiani: ſed Orphitianum ex conſtitu-

2. *legitima* F. hic & deinceps. 3. Ορφιτίῳ ante F. 4. ὃδ. F. 5. τῶν de: F.

tonino & Commodo: *Duras quoque leges novis conſtitutionibus temperarunt*: ſive ut ait Georgius monachus, νόμους καὶ διατάξεις ἧν συνειδότες ἀνενεώσαντο. proculdubio Sc. Orphitianum intelligit, ait Scaliger ad Euſebium. Hoc Sc. factum eſt Orphito & Vettio Rufo Coſſ. [A. Chr. 178.] Chronicon Alexandrinum: ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων νόμῳ ἐτέθη, ὥστε ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὸν πατέρα τὰ τέκνα· καὶ τῷ ἀχαρίστῳ δὲ παιδὶ τὸ τετραέγκιον δίδοσθαι τῆς πατρῴας οὐσίας, *Pollione & Apro Coſſ.* malè, debuit enim dicere, *Orphito, & Rufo Coſſ.* Nicephorus hiſtoriæ Eccleſiaſt. lib. 3. c. 31. Μάρκῳ δὲ ὁ τότε υἱὸς τὸν δίκαιον τοῦτον νόμον καθίσα τοῦ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὰ τέκνα τὸν πατέρα. Mendoſe in utroque ſcriptum eſt, τὸν πατέρα, pro τὴν μητέρα. FABR. I.

e. L. 9. D. *eod.* D. GOTH.

Et filii quidem matri ipſo jure ſuccedunt, l. 11. C. *de ſu. & leg. her.* id eſt citra bonorum poſſeſſionem, l. 3. C. h. t. quia non Prætoris, ſed hujus Senatusconſulti beneficio admittuntur. Adeunt tamen, vel pro herede gerunt. Græci ad d. l. 3. ἐπειδὴ γὰρ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας ἐστὶ τὸ ὀρφιτιάνειον δόγμα, εἰκότως ὁδὲ χρειώδης ἐστὶν ἡ διάκατοχὴ τοῖς ἐξ αὐτοῦ καλουμένοις ἐπὶ τῇ κληρονομίᾳ, ἀλλὰ δύνανται ὡς πολιτικοὶ διάδοχοι ἀποπειρᾶσθαι. FABR. I.

f. Pro αὐτοῖς [ut ante Fabr. editum] legend. αὐτῆς, ut referatur ad matrem. Superius autem nonnihil ſententiæ deeſt, ubi dicit, εἰ καὶ εἴησαν ὑπεξούσιοι. Latinus habet: *etiamſi alieno juri ſubjecta ſint.* Aut igitur adjiciendum τοῖς ἔξωθεν; in matrum enim poteſtate filii non ſunt, & ſi eſſent, non alieniores hoc modo ſed conjunctiores matri eſſent: aut pro ὑπεξούσιοι legend. αὐτεξούσιοι, ut intelligamus emancipatos, ac propterea a familia patris alienos: ſuperius autem magis arridet.

P. NANN.

Melius legeretur αὐταῖς, quia ad matres refertur. ANON. DUK.

Alii αὐταῖς. ANON. NISP. & MEERM.

Non video, quid ſibi velit TH. quando dicit: καὶ τῶν ὁμαίμων αὐτοῖς ad. Malim igitur pro αὐτοῖς legatur αὐτῆς: & ſic periodo præcedenti reſpondet, & de ſententia conſtat. ERNST.

Nihil hac emendatione certius, quam duce Nannio Curtius quoque admiſiſſe videtur, vertens *defuncta matris*. In ſuperioribus autem idem Nannius vanas turbas dat, & neutra ejus correctio admittenda: namque THus cum Imperatore hoc ait: liberos matri non tantum ſuccedere, ſi ſui fuerint juris, atque adeo ipſi pleno ſibi jure maternam adquirant hereditatem; ſed etiam, ſi alieno id eſt patrio juri ſubjecti uſumfructum maternæ hereditatis non ſibi, ſed parenti adquirant. Vid. t. t. Cod. *de Bonis maternis.* G. O. R.

g. Ne-

φιτιάνειον ἐκ τῶν βασιλικῶν g διατάξεων· 6 αὗται γὰρ παρεκελεύσαντο, κατὰ μίμησιν υἱοῦ καὶ θυγατρὸς, καὶ ἔγγονον καὶ ἐγγόνην ἐπὶ τὰ τῆς μάμμης ᾠδηγίνεσθαι πράγματα.

ſtitutionibus principalibus emendationem accepit: hæ enim præceperunt, ut ad ſimilitudinem filii & filiæ, etiam nepos ac neptis ad bona aviæ perveniant.

§. II. Τοῦτο δὲ σημειώσασθαι χρὴ, ὅτι κάπιτις δίμινστιὼν τὰ 7 ὑπὸ τὸ Ὀρφιτιανείου ἢ Τερτυλλιανείου δεδομένα λεγίτιμα δίκαια οὐκ ἀναιρεῖ, διὰ τὸν κανόνα h τὸν λέγοντα· ὅτι αἱ ὑπὸ καινοτομίας ἐπινενοημέναι λεγίτιμαι κληρονομίαι ὑ φθείρονται 8 τῇ κάπιτις δίμινστίωνι, ἀλλ' ἐκείνας μόνας, ὅσας τὸν δωδεκάδελτον εὑρετὴν ἐπιγράφουσι.

§. II. Hoc autem obſervandum eſt, capitis deminutionem jura legitima ex *SCto* Orphitiano vel Tertulliano data non tollere, ob regulam dictantem: hereditates legitimas ex novo jure inventas capitis deminutione haud perimi, ſed eas ſolas, quæ *Legem* XII. Tab. inventricem agnoſcunt.

§. III. Ἔξεσι δὲ τὸ Ορφιτιάνειον καὶ οἱ ὑπὸ πορνείας i τεχθέντες παῖδες.

§. III. Fruentur autem *SCto* Orphitiano quoque ex meretricia conſuetudine nati liberi.

§. IV. Ἐάν τις τελευτήσῃ k πολλῶν ὑποκειμένων λεγιτίμων προσώπων τῷ αὐτοῦ βαθμοῦ, καὶ οἱ μὲ ἄλλοι 9 ἀδιτεύσωσιν, εἷς δὲ ῥεπουδιατεύσῃ, ἢ κωλυθῇ κληρονομῆσαι ὑπὸ τελευτῆς, ἤγουν 10 δι' ἑτέρας αἰτίας οὐ κληρονομήσῃ· εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ὑπὸ 11 τῶν διατάξεων εἰργόμενοι κληρονομεῖν· 11 τότε τὸ τούτου μέρος προσαύξει τοῖς ἀδιτεύσασιν. Οἷον, τεσσάρων ὄντων οἱ τρεῖς ἠδίτευσαν, ὁ εἷς ἠσθένησε ῥεπουδιατεύσας, ἢ τελευ-

§ IV. Si quis deceſſerit, multis exſtantibus perſonis legitimis ejuſdem gradus, & alii quidem adierint, unus autem repudiaverit vel prohibitus fuerit heres eſſe ob mortem, aut ob aliam cauſam heres non fuerit; ſunt enim multi qui per conſtitutiones heredes eſſe prohibentur: tunc pars hujus adeuntibus adcreſcit. Veluti, quatuor exſtantibus adierunt tres, unus defecit *vel*

6. αἱ παρεκ. F. Immo αὗται. 7. ἐπὶ ante F. 8. τῇ de: F. tum conſtanter *capitis* δίμιν. & *legitim.* ſcribit. 9. ἀδιτεύσωσι & mox ῥεπουδιατεύσει ante F. 10. δι & ἑ κληρ. de: F. 11. τότε de: F.

g. Nepotes ex principalibus conſtitutionibus ad aviæ ſucceſſionem vocantur, ut avia ad nepotum ſucceſſionem, l. un. C. Th. *qui pet. tut.* FABR. I.

h. L. 1. §. capitis D. *eod.* D. GOTH.

i. Recte, ut quemadmodum matres ex Senatuſc. Tertulliano ſuccedunt liberis vulgo quæſitis: ita ex Orphitiano filii vulgo quæſiti matri ſuccedant. Paul. 4. ſent. 10. §. 1. l. 1. §. 2. D. *eod.* D. GOTH.

Niſi ſit illuſtris femina, quæ juſtos liberos habeat, l. pen. C. *eod.* Illuſtris in ſcholiis Græcorum exponitur συσκλητικὴ, *uxor Senatoris*, ut Chryſoſt. Epiſt. 4. non *conſularis*, ut in Herveti converſione, in cujus codice forte legebatur, ὑπατικὴ. Naturales autem ſuccedunt matri illuſtri una cum juſtis liberis: hoc eſt, ſi mater ex licito concubinatu & conſuetudine filios procreaverit, hi non excludentur à juſtis in ſucceſſione matris. ex licita conſ. ait Juſt. in d. l. pen. τετέστιν, ait Thalel. μὴ ἐξ ἀδιμιτογαμίας· ὀπεῖνοι γὰρ σπουδαῖοι καλοῦνται. FABR. I.

k. L. 9. D. *de ſuis & legitimis.* D. GOTH.

τελευτήσας, ἢ 12 ἀπὸ νόμε κωλυθεὶς διαδέξασθαι· τὸ τούτου μέρος τοῖς τρισὶν ἐξ ἴσε προσαύξει, εἴτε ζῶσιν οἱ ἀδιτεύσαντες, εἴτε καὶ τελευτήσαι αὐτοὺς συνέβη.

vel repudians, vel defunctus, vel a lege prohibitus ſuccedere: hujus pars tribus ex æquo adcreſcit, ſive vivant adeuntes, ſive etiam evenerit ut hi morerentur.

12. ἀπὸ Goth. & F.

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΗΣ [a] ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΘΗΛΥΓΟΝΙΑΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

ΕΠΙ τὴν τοῦ ἀδιαθέτε τελευτήσαντος 112 κληρονομίαν εἰρήκαμεν [b] καλεῖσθαι τὲς σούους, καὶ τοὺς τούτοις [1] συναριθμεμένες ἀπὸ τῆ πραίτορος, οἷον τοὺς ἐμαγκιπάτες, καὶ τοὺς ἐκ τῆ καταξέων [c] αὐτοῖς συζευχθέντας, οἷον τοὺς ἐν βουλευτηρίοις [d] ἐπιδοθέντας, καὶ τοὺς τεχθέντας ἀπὸ γυναικὸς, ᾗς ἦν οὐκ ἦν γαμικὴ διάθεσις, ποιήσει δὲ προικῴων τὰ τῆ σούων κλησαμένες δίκαια. Μετὰ δὲ τούτους, ἡ ἐξ ἀδιαθέ- 113 τε κλῆσις ἔχει [e] τοὺς ἀδιάτες, καὶ οἷς ἀδνα-

DE SUCCESSIONE COGNATORUM.

TITULUS V.

AD inteſtati defuncti hereditatem diximus vocari ſuos, quique his a prætore connumerantur, velut emancipatos, & qui iis ex conſtitutionibus adjuncti ſunt, velut curiis oblatos, ac natos e muliere, quacum nuptialis affectus non erat, ſed confectione *inſtrumentorum* dotalium jura ſuorum adeptos. Poſt hos autem ſucceſſio ab inteſtato complectitur agnatos, & quibus jura agnatica præbuit SCtum

1. συναριθμημένες ante Fabr. Confer inf. cap. 181.

a. Hodie juris adgnatici & cognatici ſublata eſt differentia, quantum ad ſucceſſiones ab inteſtato, & legitimas tutelas. FABR. I.

b. § 1. ſup. *de hæred. ab inteſtato.* D. GOTH.

c. Naturales, qui ex Conſtitutionibus redacti ſunt in poteſtatem patris, sui ſunt, & hoc eſt, quod Juſtin. ait in tit. prox. [*de Hered. q. ab inteſt.* §. 2.] *Quibus connumerari* &c. id enim eſt Suis connumerari; idemque ipſius tituli ordo indicat: nam ulque ad §. *emancipati* [9.] de Suis tractatur ex XII. Tab deinde de his, quos Prætor vocat *inter Suos:* tum in §. *Item vetuſtas* [15.] de his qui ex Conſtitutionibus vocantur inter ſuos, cujusmodi ſunt nepotes neptesve ex filia, pronepotes proneptesve ex nepte ex filio filiave nata, vel ex nepote ex filia nato: non etiam naturales facti legitimi: quo in errore eſt TH. in tit. *de Succ. cogn.* CUJAC. Not. prior. *de Leg. agnat. ſucc.*

Nullus apud THum error eſt, qui temporis ordinem obſervat. Primo omnium Prætor emancipatos vocavit inter ſuos, id eſt cum ſuis vocavit adeoque ſuis connumeravit, quaſi ſui eſſent; namque hæc omnia eamdem vim habent, neque uſquam in jure noſtro illa inter *vocari* & *connumerari* differentia, quam fingit ingenioſiſſimus Cujacius, traditur. Deinde Conſtitutiones ſuis adjunxerunt, ſic enim ait ipſe TH. id eſt ſuos eſſe voluerunt ſ. τὰ τῶν σεῶν κλησαθαι δίκαια, ut diſerte addit, liberos legitimatos. Tertio loco in fine cap. 113. nepotum & neptium ex filia &c. meminit noſter, quibus rectiſſime non τὰ τῶν σεῶν, ſed τὰ λεγιτιμα tantum δίκαια tribuit. Non ſatis ergo attente egit Cuj. G. O. R.

L. penult. C. *de legit. hæred.* D GOTH.

d. §. 2. ſup *de hæred. ab inteſtat.* D GOTH.

e. Sup. tit. *de legitima adgna. ſucceſſ.* D. GOTH.

ἀδνατικὰ δίκαια [f] παρέσχε τὸ Τερτυλλιάνειον [2] καὶ τὸ Ορφιτιάνειον δόγμα, ταῖς μητράσι φημὶ καὶ παισὶν αὐτῶν· καὶ ἡ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως διάταξις τοῖς ἀπὸ θηλειῶν ἀδελφῶν τεχθεῖσιν ἐδίδου τὰ λεγίτιμα δίκαια.

SCtum Tertullianum & Orphitianum, matribus ſcilicet earumque liberis. Nec non piiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutio genitis ex ſororibus jura legitima dedit.

§. I. Μετὰ τοίνυν τοὺς εἰρημένους πάντας ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τρίτην τάξιν, ἐξ ἧς τοὺς κογνάτους [g] ἐκάλεσε, τοὺς τῇ φύσει γινωσκομένους, οὓς ἠγνόησεν ἡ τῶ δυωδεκαδέλτου γενοτάτη νομοθεσία εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ ὑπὸ ἄντες κάπιτις δημινουτίωνα, καὶ οἱ [4] ἐκ τούτων τεχθέντες. Μισηθέντας γὰρ αὐτοὺς ὑπὸ τῶ δυωδεκαδέλτου διὰ τὴν κάπιτις δημινουτίωνα ἐκ τρίτης ὁ πραίτωρ ἐκάλεσε τάξεως. Ταῦτα λέγω ἐξηρημένων μόνων ἀδελφῶν, ἀρρένων φημὶ καὶ θηλειῶν, ἐμαγκιπάτων, οὐκέτι μέν τοι τῶν ἐξ αὐτῶν τεχθέντων· γέγονε γὰρ διάταξις τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἀναστασίου [1] λέγουσα, ἵνα ἐάν τις τελευτήσῃ καταλιπὼν ἀδελφὸν [5] integri juris, τουτέστι μὴ ὑποστάντα κάπιτις δημινουτίωνα, καὶ ἕτερον [6] κάπιτε δημινοῦτον, ὥστε τοὺς δύο καλεῖσθαι ἐπὶ τὴν τῶ τελευτήσαντος ἀδελφοῦ ἢ τῆς τελευτήσασης ἀδελφῆς κληρονομίαν, οὐκ ἐξ ἴσων μερῶν, ἀλλ' ὥστε πλέον τι ἔχειν τὸν λεγίτιμον τουτέστι τὸν μὴ κάπιτε δημινοῦτον [m] λαβεῖν δ' οὐγκίας, τὸν δὲ integri juris

114 §. I. Poſt omnes igitur *hos* dictos Prætor tertium excogitavit ordinem, ex quo vocavit Cognatos, natura cognitos, quos anguſtiſſima XII. tabularum legislatio ignorabat: hi vero ſunt, qui capitis deminutionem ſubierunt, atque ex his progeniti. Hos enim odio habitos ab *Lege* XII Tab. propter capitis deminutionem Prætor ex tertio Ordine vocavit. Hæc dico, exemtis ſolis fratribus ac ſororibus emancipatis, non item tamen horum liberis. Facta eſt enim conſtitutio Anaſtaſii piæ memoriæ dicens, ut ſi quis moriatur fratrem relinquens integri juris, id eſt capitis deminutionem haud paſſum, atque alium capite deminutum, ambo ad defuncti fratris vel defunctæ ſororis hereditatem vocentur, non ex æquis partibus, ſed ut legitimus quid amplius habeat: hoc eſt, ut capite deminutus quatuor uncias, integri autem

2. φημὶ ex hoc loco in paulo inferiorem detrudendum mihi videbatur. G. O. R. 3. τὰ δίκαια τῶν ἀμφοχῶν vulgo hic addita, præeuntibus Curtio & F. ejeci. 4. ἐκ de: F. utraque, ſed in 2. addit παῖδες poſt τεχθ. 5. ὑποστ. ὑπὲρ hic & dein ante F. 6. *capite* δημ. conſtanter F. NOTA: Nihil notularum in hac pag. excidiſſe, ſciat Lector.

f. Sup. *de ſenatuſc. Tertull.* & *de ſenatuſc. Orphitiano.* D. GOTH.

g. Proximiores, id eſt, propiores cognatos Prætor vocat. Sic loquitur Ulp. 46. ad edict. ut notat Priſcian. 3. FABR. I.

1 V. l. 4. *de legitimis tutor.* l. ult. C. *de legit. hared.* D. GOTH.

Ipſa Anaſtaſii conſtitutio hodie non exſtat, ſed citatæ a Goth. leges, uti hic Inſt. locus & THus inf. *de Grad. Cognat* cap. 143. illam conciſe exhibent. G O R.

m. Frater capite deminutus vocatur ad ſucceſſionem fratris cum deminutione trientis, quod gloſſæ quoque ſuboluit. FABR. I.

n Pro συγγενῶν lege ἀδνάτων, & pro ὑπάσης legend. ὑπάρησαν NANN & ANON. *in ternis Codd.* Priori correctione carere poſſumus, quum συγγενὴς ſæpe κατ' ἐξοχὴν pro *agnato* ſumatur, ut Gloſſ. noſtrum

ris τὸ διπλοῦν, τουτέστιν ἡ οὐγκίας· πᾶν 7 δὲ τὸ περὶ τούτου νόμιμον ἔξεστι 8 μαθεῖν τὸν τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα διάταξιν. Ὁ οὖν κάπιτε διμινοῦτος ἀδελφὸς καλεῖται μὲν ἅμα τῷ ἔχοντι ἀκέραια τὰ λεγίτιμα δίκαια, ἥττονα δὲ κομίζεται μοῖραν, καθὰ εἴρηται. Τῶν δὲ ἄλλων n συγγενῶν, εἰ καὶ μὴ 9 ὑπ- 117 έστησαν κάπιτις διμινυτίωνα, εἰς ὁλόκληρον προτιμᾶται, πολλῷ δὲ πλέον 10 τῶν κογνάτων. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ τελευτήσω καταλιπὼν ἀδελφὸν κάπιτε διμινοῦτον καὶ θεῖον πρὸς πατρὸς, ὁ ἀδελφὸς προτιμηθήσεται. Οὐδεὶς οὖν ὑποστὰς κάπιτις διμινουτίωνα καλεῖται ἀπὸ ἀγνατικῆς τάξεως, εἰ μὴ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ μόνη, οὐ μὴν παῖδες ἀδελφοῦ· ἤτοι γὰρ ὑποστάντες κάπιτις διμινουτίωνα εἰς τὴν 11 κογνάτων καταπίπτουσι τάξιν.

tem juris *frater* duplum, id eſt octo uncias, capiat. Omne autem hac in *re* jus diſcere poteſt, qui dictam conſtitutionem legerit. Capite igitur deminutus frater vocatur quidem, cum eo qui integra jura habet legitima, ſed minorem partem fert, ut dictum eſt. Sed aliis agnatis, etſi capitis deminutionem paſſi non ſunt, in ſolidum præfertur, multoque magis cognatis. Nam ſi ego fratrem capite deminutum & patruum relinquens moriar, frater præferetur. Nemo igitur capitis deminutionem paſſus ex ordine agnatico vocatur, niſi ſolus frater ac ſoror, non autem liberi fratris: hi enim capitis deminutionem paſſi in ordinem cognatorum delabuntur.

§. II. Καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας 12 κα- 118 ταγομένους o, ὥσπερ τοὺς κάπιτε διμινύτους, ἀγνοουμένους ὑπὸ τῶν δωδεκαδέλτου, ὁ πραίτωρ ἀπὸ τῆς τρίτης ἐκάλεσε τάξεως.

§. II. Item ex feminina progenie deſcendentes, ſicut capite deminutos, *Legi* XII. Tab. ignotos, Prætor ex tertio vocavit ordine.

§. III. Ἕξει δὲ ἡ τρίτη τάξις καὶ τὸν εἰς θέσιν p δεδομένον παῖδα, ἡνίκα βούλεται ἐπὶ τὴν τοῦ φυσικοῦ πατρὸς ὑποδύεσθαι κληρονομίαν.

§. III. Habebit autem tertius ordo etiam filium in adoptionem datum, quando vult ad patris naturalis hereditatem pervenire.

§. IV. Γυνή τις πορνευθεῖσα παῖδας ἔ- 119 σχεν· οὐχ ἕξουσιν οὗτοι πρός τινα q λεγίτιμα δίκαια· ἡ γὰρ ἀγνατίων ἀπὸ τοῦ πάτρος γνωρίζεται· οὗτοι δὲ πατέρα r ἔχειν οὐ

§. IV. Mulier aliqua meretrix liberos habuit: hi adverſus neminem jura legitima habebunt; namque agnatio ex patre noſcitur, at hi patrem habere

7. γὰρ ante F. 8. σοι ad: F. omittens dein τὸν. Mox ἀναγνῶντα omnes præter Lovan. 9. ὑποστὰς ante F. 10. τῶν ad: F. 11. κογνατικὴν μεταπ. τ. F. 12. δὲ ad: F.

noſtrum docebit. Poſterior & mihi in mentem venerat, & recepi cum Fabroto. Curtius ſublato μὴ vertit. *etiamſi capitis deminutionem paſſus ſit*, quod bonum præſtat ſenſum, ſed ταυτολογισῶς eſt, quia jam ante hoc dixerat. Taceo Latini textus auctoritatem. G. O R.

o. Adde §. 3. verſ ſed quia, ſup. *de le it. ad nat. ſucceſſ* [cap. 69.] D GOTH.

Omiſit hæc Juſtin. *ex tranſverſo.* FABR.

Facile hanc jacturam ferimus, quum ſatis per ſe intelligatur: namque hic tit. agit de Cognatis, ergo de transverſalibus ſed de matribus actum titulis duobus antecedentibus G O R.

p. L. 1. §. *cognationem* 4 D. *unde cognati.* D. GOTH.

q. L. 4. D. *unde cognati* l. 4. §. ſciendum. D. *de gradib* D. GOTH.

r. Spurius patrem habere non creditur & ideò ad ejus hereditatem non admittitur tam civili, quam Hebræorum jure. Moſes Maimonides: *filius*

οὐ νοεῖνται. Ὥστε οὖν [13] οὗτοι οὐδὲ ἀλλήλοις εἰσὶν ὅμαιμοι· ἡ γὰρ ὁμαιμότης εἶδός ἐστιν ἀδελφίων· κογνατικὰ δὲ οἱ ἐκ πόρνης μητρὸς τεχθέντες ἀδελφοὶ προσβάλλονται πρὸς ἀλλήλους δίκαια, ὥσπερ καὶ πρὸς πάντα τὸν ἀπὸ μητρὸς [s] αὐτοῖς γινωσκόμενον συγγενῆ. [14] Οὗτοι τοίνυν ἐκ τῆς τρίτης προσγίνονται τάξεως.

re non intelliguntur. Itaque hi neque inter ſe ſunt conſanguinei: nam conſanguinitas agnationis ſpecies eſt. Sed ex matre meretrice nati fratres cognatica inter ſe jura habent; ut etiam adverſus omnem cognatum ex matre illis conjunctum. Hi igitur ex tertio veniunt ordine.

Οὐκοῦν ἡ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπινενοημένη τρίτη τάξις ἔχει τοὺς ὑποσάντας ἀδύτους κάπιτις διμινουτίωνα, ἐξηρημένων ἀδελφῶν, καὶ τοὺς ἐκ τούτων τεχθέντας· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ θηλυγονίας ἡμῖν ἐγνωσμένους· καὶ παῖδα ὄντα μὲ ἐν τῇ θετῇ φαμιλίᾳ, τὸν δὲ φυσικὸν πατέρα κληρονομεῖν σπουδάζοντα, καὶ τοὺς ἀπὸ πορνείας [t] τεχθέντας· οἷς πᾶσι proximitatis nomine τὴν unde cognati ἀφακατοχὴν ἐπαγγέλλεται· τουτέστιν οὐ πάντας ἅμα καλῶν, ἀλλὰ τοὺς πλησιάζοντας τῷ βαθμῷ. [120] Itaque tertius ordo a Prætore inventus habet agnatos capitis deminutionem paſſos, exceptis fratribus, atque ex his natos: nec non ex feminina progenie nobis conjunctos: item filium in adoptiva quidem conſtitutum familia, ſed patri naturali ſuccedere volentem, & genitos ex meretricia conſuetudine. Quibus omnibus proximitatis nomine bonorum poſſeſſionem Unde cognati promittit: id eſt, non omnes ſimul vocans, ſed gradu proximos.

§. V. Πολλῶν δὲ διαφορῶν οὐσῶν μεταξὺ ἀδιάτων καὶ κογνάτων, πρὸς ταῖς οὔσαις ἐστὶ καὶ αὕτη· ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, ὁ τούτου ἀδνάτος ἐπὶ τὴν αὐτοῦ κληθήσεται κληρονομίαν, εἰ καὶ δεκάτου [u] ἐστὶ βαθμοῦ, καὶ δύναται ἀδιτεύειν ὡς ἀπὸ [121] §. V. Quum vero multæ ſint differentiæ agnatos inter & cognatos, præter illas etiam eſt hæc: Si quis enim inteſtatus moriatur, hujus agnatus ad hereditatem ejus vocabitur, licet decimo ſit gradu, poteſtque adire tam-

13. ἔτοι de: F.

14. Κὼ ad: F.

ex ancilla, aut extranea ſuſceptus non habetur pro filio, nec omnino ad hereditatem admittitur. FABR. I.

s. Lege igitur apud Juſtin. *ſicut ex matre cognati*, ut in vett. FABR.

Hottomannus cum aliis legit: *ſicut ex matre cognati ſunt*, quam lectionem etiam ſecutus videtur THus. Lectio tamen vulgata ex l. 4. D. *Unde cognati* ſuſtineri poteſt, ut dicamus jure prætorio ſpurios matri ſuccedere nomine *proximitatis*, ſeu ex edicto *Unde cognati.* BÖHMER *ad Inſtitt.*

Plane cum Hotomano facit Codex Dorvillianus. Mihi verba THi penſitanti videtur Imperator ſcripſiſſe *ſicut & matri* [ſive *matris*] *cognatis*; quod Charondam ex THo jam monuiſſe & video & lætor. G. O. R.

t. 5. Harmen. o. §. 19. D. GOTH.

u. V. ad §. 3. ſupra tit. 2. [cap. 66. not. *p.*] D. GOTH. & FABR. I.

x. Natum ex ſobrino *conſobrinum majorem* THus vocat: quod Trebatius dixerit ultimum gradum cognationum ſobrinorum eſſe, & eos qui ex his naſcerentur, proximo nomine etiam appellari, quod proprium nomen non haberent, l. ult §. ult. ſub fin. D. *de Gradib.* &c. EG. BARO. *ad Inſtitt.*

Neque hic neque alibi, quod ſciam, THus conſobrinum majorem ſic accipit, ſed in ſexto gradu ponit: vid. nos ad §. 6. ſeq. tit. G. O. R.

L. 1. Hæc autem D. *unde cognati.* nec enim ultra inveniuntur nomina. l. non facile D. *de gradibus*, Paul. 4. ſent. 11. §. 8. D. GOTH.

In edit. Viglii, & uno cod. R. legitur, τῷ κονσοβρίνῳ, ἢ τῆς κονσοβρίνας, in duobus reliquis, ut edi

ἀπὸ τῶ δωδεκαδέλτου, 15 αἰτεῖν δὲ τὴν unde legitimi, ὡς ἀπὸ τῶ πραίτωρος.

tamquam ex *Lege* XII. Tab. atque *bonorum poſſeſſionem* petere Unde Legitimi, tamquam ex Prætoris *edicto*.

Εἰ δὲ ἀδιάτος μὲ μὴ ὕπεστι, περίεισι δὲ 122 κογνάτοι τῷ τελευτήσαντι, δοθήσεται αὐτοῖς ἡ unde cognati διακατοχὴ, ἡνίκα εἰσὶ μέχρι 16 τῶ ἕκτου βαθμοῦ· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ταῦτα μόνα καλεῖται τὰ πρόσωπα, ὁ υἱὸς ἤγουν ἡ θυγάτης τοῦ x σοβρίνου ἢ τῆς σοβρίνας. Τίνες δὲ ἔτοί εἰσιν, ἐν τῷ ἑξῆς μαθησόμεθα τίτλῳ.

Si autem agnatus quidem non exſtat, ſed cognati ſunt defuncto, dabitur iis bonorum poſſeſſio Unde cognati, quando intra ſextum ſunt gradum. Ex ſeptimo enim gradu hæ ſolæ vocantur perſonæ, filius vel filia ſobrini aut ſobrinæ. Qui autem hi ſint, in ſequenti diſcemus titulo.

15. αἰτεῖ δὲ τὴν ἄνδε λεγίτιμαν, ante F. 16. τοῦ de: F.

edi curavi, & Juſtiniani contextui congruit, & l. 1. §. 3. D. *unde cogn.* FABR.

Utinam ſic alias rationem facti reddidiſſet! Ceterum plura vide §. 5. & 6. ſq. tit. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΒΑΘΜΩΝ a ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ]

ΤΙΤΛΟΣ ϛ.

Τὸ πρώην b ἐν προθεωρίᾳ ἡμῖν εἰρη- 123 μένον περὶ τῶν βαθμῶν, νῦν ἀναγκαῖον δι' αὐτοῦ προδιαστῆσαι τῶ ῥητοῦ, ἐπὶ τὸ πλείονα πίστιν ἔχειν τὸ λεγόμενον. Ἀριθμηθήσονται δὲ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγενείας ὅτως. Τέως δὲ κατὰ πρώτην τάξιν εἰδέναι χρὴ, τὴν συγγένειαν 1 [εἶναι] ἢ τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, ἢ τῶν ἀπὸ λοξότητος ἐρχομένων,

DE GRADIBUS COGNATIONUM.

TITULUS VI.

QUod antea *a* nobis in prævia contemplatione dictum *fuit* de gradibus, nunc neceſſe *eſt* per ipſum exhibere contextum, ut majorem habeat fidem quod dicitur. Numerabuntur autem cognationis gradus ſic: ſed primo utique loco ſciendum eſt, cognationem eſſe vel adſcendentium &

1. εἶναι ſuppleo cum Curtio.

a. Sic 28. *Eclog* c. περὶ βαθμῶν 45. *Eclog.* 3. 38. Digeſt. 10. adde 4. Paul. ſentent. 11. de gradib. 4. Harmenop 6. D. GOTH.

Gradus dicti ſunt à ſimilitudine ſcalarum, in quarum modum deſcribebantur. Euſtath. ad *il. v.* χῆμα κλιμακωτὸν appellat, quo loco Æneas generis ſui gradus enumerat. Ovid. Transformationum 13. — *noſtri quoque ſanguinis auctor Juppiter eſt, totidemque gradus diſtamus ab illo.* Alii pingere ſolti ramos ex ſtirpe deductos. Perſ. Satira 3. *Stemmate quod Tuſco ramum milleſime ducis* Gloſſ. vett. *Ramum aliquem ac lineam ſucceſſionis à genealogo in ſtemmate numeratus obtineas* Schol ab Æl. Vin. editus: *Stemmata dicuntur ramuſculi, quos etiam faciunt advocati in jure, cum gradus partiuntur, ut puta: ille filius illius, ille pater illius.* Donat. in Adelph. Act. 5. ſc. 8. *Nam multi gradus, & veluti rami ſunt propinquitatis in affinitate, & cognatione diſpoſiti.* ideoque pater quaſi arbor aut radix, liberi & poſteri velut rami, & ſurculi. Artemid. ὀνειρ. 2. c. 8. Germanus Arch. Conſtantinop. in Encomio Sanctiſſ. Deip. τῆ ἐξ Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος, τῆ τῶν κατ' εὐθεῖαν ὄρτης κατέστηκα [*ſic*]. Itaque Amphiloch. Orat. de occurſu Domini noſtri, &c. matrimonium appellat γεωργὸν τῶν λογικῶν ἐμψύχων κλάδων. FABR. I.

b. Titulo *de legitima adgnatorum tutela*, & tit. *de legitima adgnatorum ſucceſſione.* D. GOTH.

μένων, οἵτινες λέγονται [c] ἐκ πλαγίου, ἀδελφῶν ἀρρένων καὶ θηλειῶν, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν τικτομένων· ἀκολούθως δὲ θείου καὶ θείας, τοῦτο μὲν πρὸς πατρὸς, τοῦτο δὲ πρὸς μητρός.

& descendentium, vel ex obliquo venientium, qui dicuntur ex latere, fratrum ac sororum atque ex his progenitorum: & consequenter thii ac thiæ, tam paternorum quam maternorum.

Καὶ ἡ μὲν τ̃ ἀνιόντων καὶ κατιόντων συγγένεια ἀπὸ πρώτου ἄρχεται βαθμοῦ· ἡ δὲ [2] τ̃ ἐκ πλαγίου ἀπὸ δευτέρου· πρῶτον γὰρ οὐκ ἔστιν εὑρεῖν βαθμὸν ἐπὶ τ̃ ἐκ πλαγίου. 124

Et adscendentium quidem ac descendentium cognatio a primo incipit gradu: sed ex latere *venientium* a secundo; nam primus gradus in collateralibus inveniri non potest.

§. I. Ὁ πρῶτος βαθμὸς [d] ἐν μὲν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει πατέρα, μητέρα· ἐν δὲ τοῖς κατιοῦσιν υἱὸν, θυγατέρα.

§. I. Primus gradus in adscendentibus habet *I.* Patrem, Matrem: in descendentibus *II.* Filium, Filiam.

§. II. Ὁ δεύτερος [e] ἐν τοῖς ἀνιοῦσιν ἔχει πάππον, μάμμην· ἐν [3] δὲ τοῖς κατιοῦσιν ἔγγονον, ἐγγόνην· ἐν δὲ τοῖς ἐκ πλαγίου ἀδελφὸν, ἀδελφήν.

§ II. Secundus gradus in adscendentibus habet *I.* Avum, aviam: in descendentibus *II.* Nepotem, neptem: & in collateralibus *III.* Fratrem, sororem.

§ III. Ὁ τρίτος βαθμὸς [f] ἔχει ἐν τοῖς ἀνιοῦσι πρόπαππον, προμάμμην· ἐν τοῖς κατιοῦσι προέγγονον, προεγγόνην· ἐν τοῖς ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς [g] υἱὸν καὶ θυγατέρα, καὶ ἀκολούθως θεῖον [4] [καὶ θείαν] πρὸς πατρὸς ἢ πρὸς μητρός [h]. 125

§ III Tertius gradus habet in adscendentibus *I.* Proavum, proaviam: in descendentibus *II.* Pronepotem, proneptem: in collateralibus *III.* Fratris ac sororis filium & filiam: & consequenter *IV.* Thium & thiam, paternos ac maternos.

Ὁ θεῖος ὁ πρὸς πατρὸς ῥωμαϊστὶ λέγεται patruus, τουτέστιν ὁ τοῦ πατρὸς [i] ἀδελφὸς, ὃς ἑλληνιστὶ λέγεται [k] πατρῷος· Ὁ δὲ πρὸς μητρὸς θεῖος καλεῖται ῥωμαϊστὶ μὲν [6] avunculus, τουτέστιν ἀδελφὸς

Thius paternus Latine dicitur Patruus, id est patris frater, qui Græce vocatur Πατρῷος. Thius autem maternus Latine dicitur Avunculus, id est matris frater, qui apud Græcos pro- 126

2. τῶν de: F. 3. δὲ de: F. 4. hoc solum addendum puto. Fabr. pro seq. ἢ habet θείων: at sic plura supplenda. 5. ὅσις F. 6. ἀβυγκυλῷ - - ἄμιτα - ματερτερα ante F.

c. Salvian contra Avar. 3. *Siquidem, ut dudum dicere cœperamus jam non tantum filiis, aut nepotibus quod ob naturæ necessitudinem ferri potest, sed etiam adgnatis atque conatis, neque solum, ut ajunt, ex directo, sed etiam ex obliquo, & ex transverso &c.* FABR. I.

d. L. 1. §. 3. l. 10 §. 12. D. *de gradib.* Paul. 4. sentent. 11. §. 1. *Hoc gradu continentur personæ* 4. D. GOTH.

e. d. l. 1. §. 4. l. 10 §. 13 D. *eod* Paul. d. loco §. 2. *Hoc gradu continentur personæ* 12. D. GOTH.

f. L. 1. §. 5. l. 10. § 14 D. *de gradib.* Paul. d. loco §. 3 *Hoc gradu continentur personæ* 32. D. GOTH.

g. Qui Græce ἀδελφιδοὺς dicitur, ve ἀδελφόπαις, id est *fratruelis* Gloss Gr Lat. ἀδελφιδοὺς, *fratruelis, fratris filius, vel fraternus.* Gloss. Isi t. & Arabicolat. *fraternus, fratris filius.* FABR. I.

h. Adde: θείαν πρὸς πατρὸς. θείαν πρὸς μητρός. FABR.

i. Idem πατρῴαδελφῷ dicitur. Hom. πατροκασίγνητον appellat. Od. ζ'. FABR. I.

k. Vel

δελφὸς 7 τῆς μητρὸς, ὃς παρ' Ἕλλησι καλεῖται κυρίως l μητρῷος· κοινῶς δὲ πᾶς θεῖος m λέγεται. Ἡ πρὸς πατρὸς θεία λέγεται amita, τουτέστι τοῦ πατρὸς ἀδελφή· ἡ δὲ πρὸς μητρὸς matertera, τουτέστι τῆς μητρὸς ἀδελφή. Ἑκατέρα δὲ θεία n προσαγορεύεται, ἤγουν ὡδί τισι 8 τιτθίς o.

proprie vocatur Μητρῷος: ſed communiter uterque Θεῖος adpellatur. Thia paterna dicitur Amita, id eſt patris ſoror: materna autem Matertera, id eſt matris ſoror: ſed utraque nominatur Θεία, aut a nonnullis Τιτθίς.

§. IV. Ὁ δὲ τέταρτος βαθμὸς p περιέχει ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων ἀππάππου, ἀπομάμμην· ἐκ δὲ τῶν κατιόντων ἀπέγγονον, q ἀπεγγόνην· ἐκ δὲ τῆς ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἔγγονον, ἐγγόνην θεῖον πρὸς πατρὸς μέγαν, θείαν πρὸς πατρὸς μεγάλην ὁμοίως δὲ θεῖον μέγαν r πρὸς μητρὸς, θείαν μεγάλην πρὸς μητρός· τουτέστι 9 τοῦ πάππου μου καὶ τῆς μάμμης μου ἀδελφὸν καὶ ἀδελφήν. Ἐστὶ καὶ ὁ κονσοβρῖνος καὶ ἡ κονσοβρίνα, τουτέστιν οἵτινες καὶ αἵτινες ἀπὸ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων 10 τίκτονται ἤγουν θηλειῶν.

§. IV. Quartus porro gradus continet ex adſcendentibus *I.* Abavum, abaviam: ex deſcendentibus *II.* Abnepotem, abneptem: ex collateralibus *III.* Fratris ac ſororis nepotem, neptem: *IV* Patruum magnum, amitam magnam; & ſimiliter avunculum magnum, materteram magnam, id eſt avi mei atque aviæ meæ fratrem ac ſororem Eſt etiam *V.* Conſobrinus & conſobrina, id eſt qui quæve ex duobus fratribus aut ſororibus naſcuntur

Τινὲς δὲ τῶν παλαιῶν κονσοβρίνους μὲν 11 ὀρθῶς λέγουσι τούτους κυρίως, οἵτινες ἐκ δύο 12 ἀδελφῶν θηλειῶν ἐτέχθησαν, 13 quaſi conſororinos τούτους δὲ, οἵτινες ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων προῆλθον, κυρίως 14 fratres s patrueles καλεισθαι λέγουσιν· Εἰ δὲ ἐκ δύο ἀδελφῶν ἀρρένων θυγατέρες τεχθῶσιν, ἀλλήλας καλοῦσι ſorores patrueles· οἱ δὲ ἀπὸ 15 ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς

Nonnulli quidem veterum recte eos proprie conſobrinos vocant, qui ex duabus ſororibus ſunt nati, quaſi conſororinos: eos autem qui ex duobus fratribus prodierunt, proprie fratres patrueles vocari dicunt. Si autem ex duobus fratribus naſcantur filiæ, vocantur inter ſe ſorores patrueles: qui vero ex fratre ac ſorore naſcuntur, pro-

7. τῆς de: F. 8. τηθὶς Lov. probante Nannio, & F. abſque neceſſitate. 9. τοῦ πάππου μου καὶ de: F. 10. ἤγ. θηλ. τίκτ. F. 11. κυρ. λέγ. ὀρθ. τκτ. F. 12. θηλ. ἀδ. F. 13. καλοῦσι κονσοβρίνους ante F. præter Lovan. 14. φησὶ πατρικέλεις & mox σορόρες πατρ hic & alibi ante F. 15. τοῦ cum F. delevi, qui mox ἀπὸ ἀδελφῆς & *amitini* & *conſobrinum* &c. ſcribit.

k. Vel πάτρως Atticè, & μήτρως. FABR. I.

l. Schol. Pind. Od. 9. Olymp. Joſeph. ἀρχ. I. c. 19. FABR. I.

m. L. 37. §. codicillis, D. *de leg.* 3. Jul. Pollux lib. 3. c. 2. Euſtath. ad Iliad. φ Moſchop περὶ χ. Cic. 2. ad Attic. 2. Gloſſ. Arabicolat. *thius*, *avunculus*. Simplic. in Epict τὰς τῶν γονέων ἀδελφὰς θείας ἐκάλεσαν, ὑποδεικνύμενοι τὴν τάξιν, ἣν τοὺς γονέας ἔχειν χρὴ πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπολαμβάνον. FABR. I.

n. Ruffin. hiſt. Eccl. 1. c. 6. in exemplo fidei Nic. Ammonius περὶ ὁμ. καὶ ἀλλοφ. λεξ. FABR. I.

o. Phrynich τηθὶς, ἡ τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρὸς ἀδελφή. Jul. Poll. 3. c. 2. FABR. I.

p. d. l. 1. §. 6. l. 10 § 15. D *eod.* Paul d. loco. §. 4. *Hoc gradu continentur perſona* 80. D. GOTH.

q. *Nepotis Nepotem*, P. in. lib 7. c 13. FABR. I.

r. Schol. Perſii *Major avunculus*, *aviæ frater*. FABR. I.

s. Fratres & ſorores dicuntur abſolute fratrum, ſororumque liberi. Auguſtin. ut refertur 22. q 2.

Soror

φῆς τικλόμενοι, ἀμίτινοι [t] κυρίως προσαγορεύονται. Τῆς θείας μου τῆς πρὸς πατρὸς οἱ παῖδες ἐμὲ [16] κονσοβρῖνον καλοῦσιν, ἐγὼ δὲ ἐκείνους ἀμιτίνους. Ὥστε οὖν δεῖ [17] συνελόντα εἰπεῖν, καταχρηστικῶς μὲ οἱ ἀπὸ δύο ἀρρένων ἥγουν θηλειῶν τικλόμενοι κονσοβρῖνοι προσαγορεύονται· κυρίως δὲ οἱ μὲ ἀπὸ ἀρρένων ἄρρενες, φράτρες πατρουέλες, οἱ δὲ ἀπὸ θηλειῶν ἄρρενες ἦγουν θήλειαι, κονσοβρῖνοι καὶ κονσοβρῖναι, οἱ δὲ ἀπὸ ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἀμίτινοι· ἀλλ' οὕτω ὁ μὲ τῆς θηλείας υἱὸς τὸν τοῦ ἄρρενος κονσοβρῖνον καλέσει, ὁ δὲ τοῦ ἄρρενος τὸν τῆς θηλείας ἀμίτινον.

proprie amitini adpellantur. Amitæ meæ filii me conſobrinum nominant, at ego illos amitinos. Itaque breviter 129 dicendum eſt: abuſive quidem ex duobus fratribus vel ſororibus nati, conſobrini vocantur: proprie autem maſculi ex fratribus fratres patrueles; maſculæ ac feminæ ex ſororibus conſobrini & conſobrinæ: ſed ex fratre ac ſorore amitini; aſt hic ſororis quidem filius fratris *filium* nominabit conſobrinum, ille autem fratris *filius* ſororis *filium*, amitinum.

§ V. Ὁ πέμπτος βαθμὸς [u] ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἐκ μὲ τ' ἀνιόντων διπάππον, διμάμμην· ἐκ δὲ τ' κατιόντων διέγγονον, διεγγόνην· ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς προέγγονον, προεγγόνην καὶ ἀκολούθως [18] μείζων θεῖος πρὸς πατρὸς, μείζων θεία πρὸς πατρός, τουτέστι τοῦ προπάππου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή· μείζων θεῖος πρὸς μητρὸς, μείζων θεία πρὸς μητρὸς, τουτέστι τῆς προμάμμης ἀδελφὸς καὶ

130 §. V. Quintus gradus habet in ſe ex adſcendentibus *I.* Atavum, ataviam: ex deſcendentibus *II.* Atnepotem, atneptem: ex collateralibus *III.* Fratris ac ſororis pronepotem, proneptem: & conſequenter *IV.* Patruus major, amita major; id eſt proavi frater ac ſoror: avunculus major, matertera major, id eſt proaviæ frater ac ſoror. Similiter *V.* natorum ex

16. μὲν ad: F. 17. γὰρ ad: F. 18. Notabile ἀνακολούθον pro μείζονα θεῖον &c.

Soror enim dicitur, quia filia fratris erat. Pet. Chryſol. Serm. 48. & 49. Procop. Gazæus in Geneſ. c. 20 & 29. Plerumque tamen fratres patrueles, vel ſorores dicuntur, qui quæve ex duob. fratribus progenerati ſunt. Conſobrini vero, qui ex duabus ſororibus, quaſi conſororini. Vet. Grammatic. *Hi conſobrini ſunt, quos genuere ſorores.* Gloſſ. MS. *Conſobrini, qui de ſingulis ſororibus naſcuntur.* Vide Gloſſ. Baſilic. & quæ ibi not. FABR. I.

t. Nonius: *Amitini, fratrum maris & femina filii, qui & conſobrini appellantur* aut eos, qui ex fratre & ſorore progenerantur, etiam conſobrinos appellari, de quo vide Donat in Hecyr. Act 3. ſc. 5. Joſeph. *ἀρχ.* 1. c. 19. & Ruffini interpretationem. FABR. I.

u. d. l. 1. §. 7. l. 10. §. 16 D. *eod.* Paul. d. loco §. 5. *hoc gradu continentur perſonæ* 184. D. GOTH. Imm. 192. ut poſt Charondam & Baronem evici in *Matheſi Juridica* p. 65. ſqq. ubi ſimul omnes gradus dilucide ſatis expoſui. G. O. R.

x Mendum eſt, non THi niſi fallor, ſed ſcriptoris: legendum eſt, *propius* ſobrinis. Sed ſeq. §. *major conſobrinus* dicitur, quem eſſe ſobrinum conſtat, ut noſter a culpa non omnino vacuus eſſe videatur. HOTOM. *in Lugd.*

De *majori conſ.* dicam ad ſeq. §. G. O. R.

In uno codice legitur, πρίῳ κονσοβρῖνος: cætera deſunt. in ſecundo, πρῖος σοβρῖνος, ἡ πρῖα σοβρῖνα, τετέσι, &c. in tertio: *proprius conſobrino, & propria conſobrino.* Secundi codicis ſcriptura propius accedit ad Juſtinianum. Lege igitur *propius ſobrino, ἡ propius ſobrina.* vel, *propior ſobrino, ἡ propior ſobrina.* Græci, σοβρίνε ἐγγύτερον appellant in l. 2. C. *comm. de ſucceſſ.* FABR.

y. L. ſexto gradu 3. l. 10. §. 19. D. *eod.* Paul. d. loco. §. 6. Cæterum hoc gradu continentur perſonæ 448. D GOTH.

z. Agathias lib. 1. καὶ μὴν δὴ Χιλδίβερτός τε καὶ Κλωθάριος, οἱ τῆς παιδὸς μέγιστοι θεῖοι, ὡς ἂν οἱ Ῥωμαίων εἶπειεν νόμοι. FABR. I.

a. *Conſobrinos* etiam Paulus appellavit, qui in ſexto gradu ſunt, qui *ſobrini* proprie vocantur, l. fin. §. *quarto* & §. *ſexto* eod. Thus *conſobrinos majores*

καὶ ἀδελφή· ὁμοίως καὶ τ ἀπὸ ἀδελφῶν τικτομένων (ὅτινες, ὡς ἔιρηται, ποτὲ μ 19 fratres patrueles, ποτὲ δὲ ſorores patrueles, καὶ ποτὲ μὲν κουσοβρῖνοι καὶ κουσοβρῖναι, ποτὲ δὲ ἀμίτινοι καὶ ἀμίτιναι) υἱὸς καὶ θυγάτηρ· καὶ ὁ λεγόμενος x πρόπριος *19 σοβρῖνος καὶ πρόπρια σοβρῖνα, τουτέστι τ μεγάλων θείων τῶν πρὸς πατρὸς καὶ πρὸς μητρὸς υἱὸς καὶ θυγάτηρ.

§. VI. Ἕκτου βαθμοῦ γ εἰσιν, ἐκ μὲν τῶν ἀνιόντων τρίσπαππος, τρισμάμμη· ἐκ δὲ τῶν κατιόντων τρισέγγονος, τρισεγγόνη· ἐκ δὲ τῶν ἐκ πλαγίου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς ἀπέγγονος, ἀπεγγόνη· καὶ ἀκολούθως θεῖος μέγιστος z πρὸς πατρὸς, θεία μεγίστη πρὸς πατρὸς, τουτέστι τοῦ προπάππου ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή· θεῖος μέγιστος πρὸς μητρὸς, θεία μεγίστη πρὸς μητρὸς, τουτέστι τῆς προμάμμης ἀδελφὸς καὶ ἀδελφή· ὁμοίως δὲ ὁ μείζων a κουσοβρῖνος καὶ ἡ κουσοβρίνα . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . τουτέστιν, ὅστις ἢ ἥτις ἀπὸ υἱῶν καὶ θυ-

131 ex *duobus* fratribus vel ſororibus (qui, ut dictum eſt, modo fratres patrueles, modo ſorores patrueles, & modo conſobrini conſobrinæque, modo amitini & amitinæ *vocantur*) filius & filia. Tum qui dicitur *VI* Propior ſobrino & propior ſobrina, id eſt patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius ac filia.

§. VI. Sexto gradu ſunt, ex adſcendentibus *I.* Tritavus, tritavia: ex deſcendentibus *II.* Trinepos, trineptis: ex collateralibus *III* Fratris ac ſororis abnepos, abneptis. Et conſequenter *IV.* Patruus maximus, amita maxima; id eſt abavi frater ac ſoror: avunculus maximus, materte-
132 ra maxima; id eſt abaviæ frater ac ſoror. Similiter & *V* Conſobrinus & conſobrina major; [*id eſt patrui majoris, amitæ majoris, avunculi majoris, materteræ majoris filius ac filia: item VI. Conſobrinus & conſobrina minor*;] id eſt, qui quæve ex filiis ac filia-

19. λέγονται ad: F. 2. *19 κουσοβρῖνος & mox κουσοβρῖνα ante hanc.

majores eos appellat, & interdum abſolute *conſobrinos* § fin. ſup. *de ſucc cogn.* ne Paulum mendoſum putes. EG. BARO *ad Inſtitt.*

Atqui idem Baro ad fin tit. ſuperioris THum ajebat ſeptimo gradu *conſobrinum majorem* nominare: quomodo hæc conveniunt? Dicam meam ſententiam, quantum ad noſtrum, ubi Fabrotum audierimus. G. O. R.

In uno legitur: ὁ μείζων κουσοβρῖνος· major conſobrinus, in altero: ὁμοίως καὶ ὁ *conbrinos*, καὶ ἡ *conbrina*, in tertio denique ὁμοίως καὶ ὁ *conſobrinos*. Secundi codicis lectio videtur derivata ex hac ſcriptura, *conbrinos*, ut ſcribi ſolebat τὸ s. quæ lectio proximior eſt Juſtiniani contextui. Sobrini igitur ſunt duorum conſobrinorum filii, Donat. in And. act. 4. Sc. 5. Feſt. in v. Sobrinus. *Sobrinus* Gr. ἀνεψιαδοῦς, ἐξανέψιος. FABR.

Quid alii de Sobrinis & Conſobrinis ſ. Gramma tici ſ. JCti ſcripſerint, in primis Ant. Auguſtinus II. *Emend.* 5. Cujac. XIV. *Obſ.* 11. & Hotom. I. *Obſ.* 12. huc non transfero, ſed ſolius THi nunc ſatago. Primus ergo huic loco (quem Curtius ſatis fideliter vertit, niſi quod in verbis ἀπὸ τῶν κουσοβρίνων coactus fuerit præpoſitionem tollere; ſed Fabrotus licentius tria verba υἱῶν καὶ θυγατέρων pro nihilo habuit lacunarum ſigna adpinxi, quia eum miſere mutilatum pronuntiare non dubito: quod ut dilucide probem, verboſiorem me eſſe oportebit, quandoquidem non omnibus J tis datur eſſe Arithmeticis. Primo igitur admodum miror, Cujacium τὸν πανυ atque alios ad corruptiſſimi loci ductum multa ex Inſtit. Latinis ejeciſſe, neque animadvertiſſe, eo pacto ex perſo is 448. id eſt ſepties 64. quas gradus ſextus continet, enici 128. atque adeo non reſtare niſi 320. ſive quinquies 64 In quolibet ſcilicet gradu diſtinctæ perſonarum claſſes unitate ſuperant numerum ipſius gradus, quas ego claſſes docendi cauſa in verſione Romanis numerorum characteribus diſtinxi & hic ſimul in compendioſo ſchemate ſub virilibus tantum adpellationibus, per quas femininæ etiam intelliguntur, exhibebo; ſed convenientiori ordine, quam in contextu:

θυγατέρων τῶν ϕράτερων πατρυέλων . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . ἢ ἀπὸ
ϑ κουσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων, ἐτέχθησαν.

filiabus fratrum patruelium [*vel conſobrinorum aut amitinorum natus nata eſt. Et poſtremo qui vocantur* VII. *Sobrini ac ſobrinæ; id eſt qui utrimque ex fratribus patruelibus*] vel ex conſobrinis aut amitinis nati ſunt.

§. VII. Ἀρκεῖ μέχρι τούτων ἀποδεῖξαι, τίνα τρόπον οἱ τῆς συγγενείας ἀριθμοῦνται βαθμοί· ὀφείλεις γὰρ εἰδέναι, ὅτι τὸ τεχθὲν πρόσωπον ἀεὶ βαθμὸν [b] προστίθησιν. Εὐχερέστερον [c] δέ ἐστι τὸ εἰπεῖν, πόσοι [20] τίς ἐστι βαθμοῦ, ἢ τὰ ἰδιάζοντα τῆς συγγενείας ὀνόματα δηλῶσαι. 133

§. VII. Hactenus ſufficit demonſtraſſe, quomodo cognationis numerentur gradus: namque ſcire debes, generatam perſonam ſemper adjicere gradum. Facilius autem eſt dicere, quoto quis ſit gradu, quam propria cognationis nomina deſignare.

§. VIII.

§. VIII.

20. Quidni πόστε? GAVEL. τις de: F. 2. & pro ἢ eadem habet ἢ ὡς.

Gradus	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	Claſſes
ADSCEND.	Parentes 2	Avi 4	Proavi 8	Abavi 16	Atavi 32	Tritavi 64	1.
DESCEND.	Liberi 2	Nepotes 4	Pronep. 8	Abnep. 16	Atnep. 32	Trinep. 64	2.
COLLAT. ex	*parent.* . .	Fratres 4	Fratr. lib. 8	Frat. nep. 16	Fr. pron. 32	Fr. abn. 64	3.
	avis. . . .	. . .	Thii 8	Conſobr. 16	Conſ. lib. 32	Conſ. nep. 64	4.
	proavis . .	. . . .	. . . .	Thii magni 16	Prop. ſobr. 32	Sobrini 64	5.
	abavis . .	. . .	. . . .	. . . . .	Thii maj. 32	Th. maj. lib. 64	6.
	atavis . .	. . . .	. . . .	. . . . .	. . . . .	Thii max. 64	7.
Perſonæ	1	(2 bis) 4	(4. ter) 12	(8 quater) 32	(16 quinq.) 80	(32 ſexies) 192	(64 ſept.) 448

Hinc videmus primi gradus duas eſſe claſſes, Parentum ac liberorum; ſecundi tres, Avorum, Nepotum, Fratrum; tertii quatuor, Proavorum, Pronepotum, liberorum Fratrum, Thiorum &c. Jam vero Cujacius, quique eum ſequuntur, ſecundum vulgatam Gr. paraphraſtæ lectionem in VI. gradu ternas claſſes confundunt, dum pro iiſdem reputant 1. Thiorum pronepotes ſive conſobrinorum nepotes: 2. Thiorum magnorum nepotes ſive Sobrinos: 3. Thiorum majorum id eſt propatrui, proamitæ, proavunc. promat. liberos, qui tamen terni inter ſe ſunt diverſiſſimi. Vidit ex parte veritatem Vinnius ad Inſtit. hæc ſcribens: „ Hæc verba [*item propius ſobrino ſobrinave filius, filia*] omnino inducenda ſunt ut „ ſuperflua. Etenim filii & filiæ propioris mei ſo„ brini & ſobrinæ, aut ſunt mihi nepotes ac nep„ tes conſobrini & conſobrinæ, aut ipſi mihi ſo„ brini & ſobrinæ: quorum utrorumque mox fit „ mentio. Hoc autem dempto cætera recte ha„ bent: neque aut plura demere cum Cujacio, „ aut ordinem mutare cum Hotomanno aut We„ ſembecio neceſſe eſt. Omnino enim male Go„ thofredus verba iſta retinuit; illa autem *item* „ *conſobrini* &c. expunxit". Errat enim, dum filios propioris ſobrini, qui non alii ſunt quam ipſi ſobrini, etiam pro nepotibus conſobrini haberi poſſe putat. Cetera recte apud eum ſe habent. Simile gloſſema in l. 3. D. *de Gradib.* tollendum omnino eſt, licet in Pandectis Flor. legatur, nim. *item patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis:* qui itidem ipſi ſunt ſobrini, ut ex præmiſſo ſchemate adparet. Jamnunc tempus eſt, ut THum emendaturi prius videamus, quæ apud eum claſſes in VI. gradu deficiant. Reperimus autem eum nominare 1. Tritavos, 2. Trinepotes, 3. Fratrum abnepotes, 4. Thios maximos, in quibus omnibus nulla eſt difficultas: tum vero 5. nominat *Conſobrinos majores*, quos quum hactenus conſuderint eruditi cum *Sobrinis* ultimo loco ap Imp. poſitis, patet eos duas integras neglexiſſe claſſes. Nullus autem intelligo, quî Sobrinus poſſit appellari *major conſobrinus*, quum potius *minor* dicendus ſit, unde & pro ὁ μειζων κουσ. olim conjiciebam ὁ μειων κ. ſed nunc aliud ſedet, & utrumque adſumo atque a ſobrino diſtinguo, ut ternas inde claſſes efficiam. Meo igitur judicio THo μειζων κουσ. eſt propatrui ſ. thii majoris filius: ſcil. ut IV. gradu *conſobrinus* eſt patrui filius, ita V. gradu patrui magni filius erit *conſobrinus magnus*, & VI. gr. patrui majoris filius *conſobrinus major*, & conſequenter gr. VII patrui maximi filius *conſobrinus maximus*. Aut ſic: IV. gr. meus eſt conſobrinus, V. patris conſobrinus mihi eſt conſobrinus magnus, VI avi conſobr. mihi conſ major, & VII. proavi conſ. mihi conſ. maximus. Et contra ὁ μειων κουσ. videtur eſſe conſobrini mei nepos, h.

m.

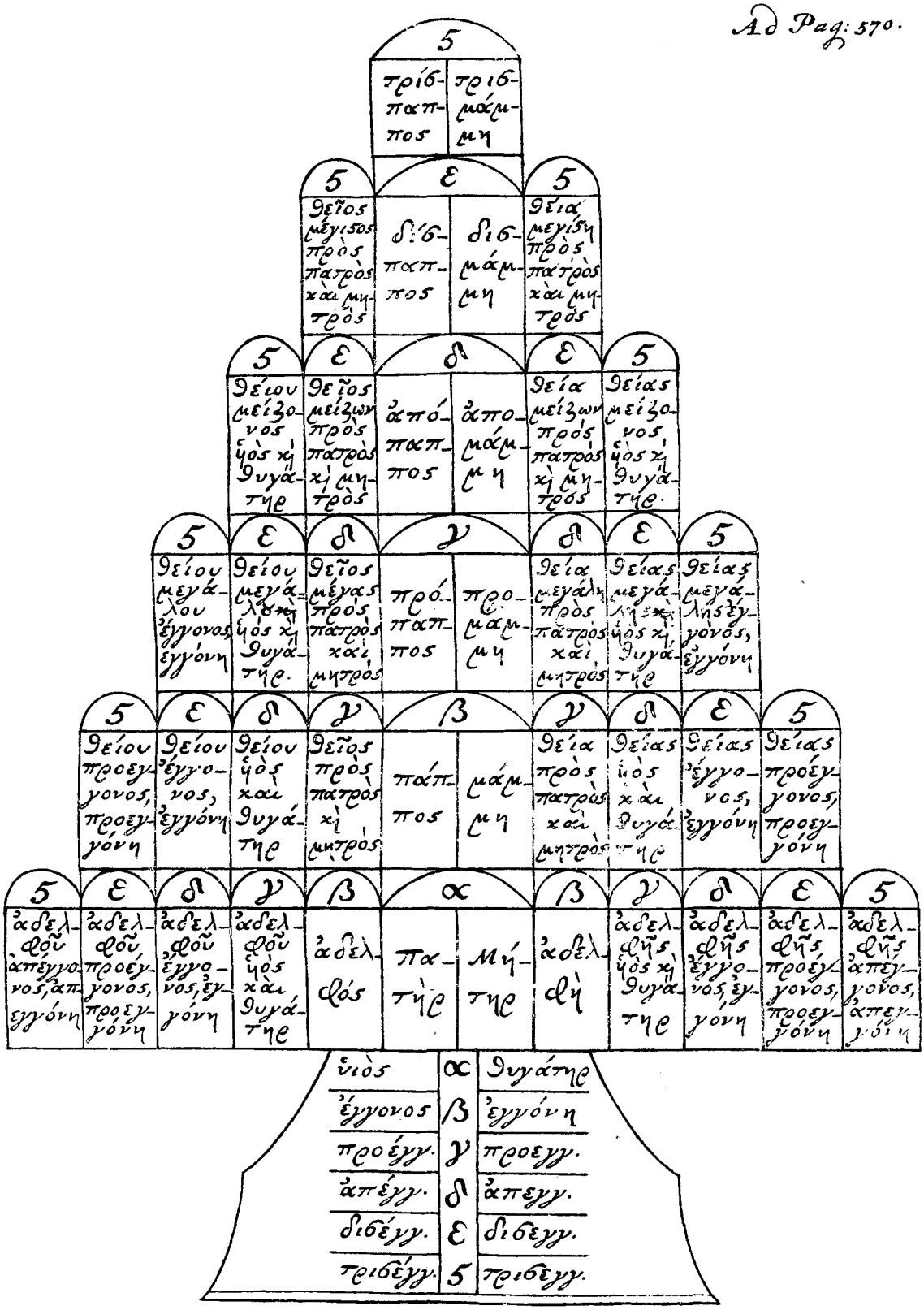
5
τρίβ- παπ- πος
τριβ- μάμ- μη
5 ε 5
θεῖος μέγιστος πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
δίβ- παπ- πος
διβ- μάμ- μη
θεία μεγίστη πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς
5 ε δ ε 5
θείου μείζονος υἱὸς ἢ θυγάτηρ
θεῖος μείζων πρὸς πατρὸς ἢ μητρός
ἀπό- παπ- πος
ἀπο- μάμ- μη
θεία μείζων πρὸς πατρὸς ἢ μητρός
θείας μείζονος υἱὸς ἢ θυγάτηρ.
5 ε δ γ δ ε 5
θείου μεγάλου ἔγγονος, ἐγγόνη
θείου μεγάλου υἱὸς ἢ θυγάτηρ.
θεῖος μέγας πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
πρό- παπ- πος
προ- μάμ- μη
θεία μεγάλη πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
θείας μεγάλου υἱὸς ἢ θυγάτηρ
θείας μεγάλης ἔγγονος, ἐγγόνη
5 ε δ γ β γ δ ε 5
θείου πρόεγγονος, προεγγόνη
θείου ἔγγονος, ἐγγόνη
θείου υἱὸς καὶ θυγάτηρ
θεῖος πρὸς πατρὸς ἢ μητρός
πάπ- πος
μάμ- μη
θεία πρὸς πατρὸς καὶ μητρός
θείας υἱὸς καὶ θυγάτηρ
θείας ἔγγονος, ἐγγόνη
θείας πρόεγγονος, προεγγόνη
5 ε δ γ β α β γ δ ε 5
ἀδελφοῦ ἀπέγγονος, ἀπεγγόνη
ἀδελφοῦ προέγγονος, προεγγόνη
ἀδελφοῦ ἔγγονος, ἐγγόνη
ἀδελφοῦ υἱὸς καὶ θυγάτηρ
ἀδελ- φός
πα- τὴρ
μή- της
ἀδελ- φή
ἀδελφῆς υἱὸς ἢ θυγάτηρ
ἀδελφῆς ἔγγονος, ἐγγόνη
ἀδελφῆς προέγγονος, προεγγόνη
ἀδελφῆς ἀπέγγονος, ἀπεγγόνη
υἱὸς α θυγάτηρ
ἔγγονος β ἐγγόνη
προέγγ. γ προεγγ.
ἀπέγγ. δ ἀπεγγ.
διβέγγ. ε διβεγγ.
τριβέγγ. 5 τριβεγγ.

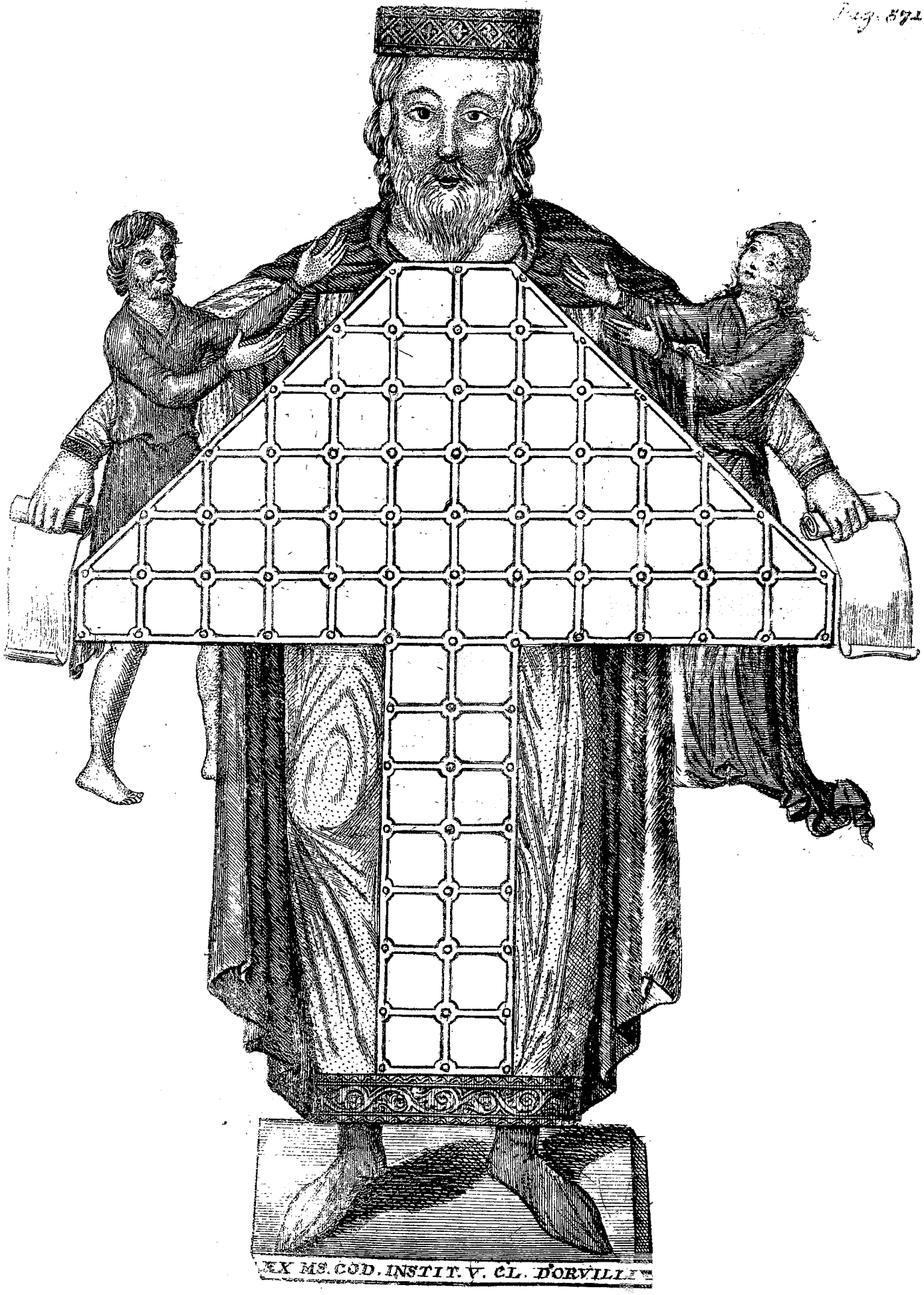

EX MS. COD. INSTIT. V. CL. D'ORVILLII

§. VIII. Τῷ δὲ αὐτῷ τρόπῳ καὶ τῆς ἀδνατίωνος ἀριθμῦνται οἱ βαθμοὶ καὶ τῆς κογνατίων.

§. VIII. Eodem autem modo & agnationis & cognationis gradus numerantur.

§. IX. Ἀλλ' ὁπότε ἡ ἀλήθεια διὰ τῶν ὀφθαλμῶν [d] μᾶλλον, ἤπερ διὰ τῆς ἀκοῆς ἔχει τὴν πίστιν ἰσχυροτέραν, ἀναγκαῖον ὠμίσθη διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν τῶν βαθμῶν δήγησιν, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ [e] ἐγγράψαι τοὺς βαθμούς· ὅπως ἂν ἀκοῇ καὶ θέᾳ οἱ νέοι ταῦτα [21] προσλαμβάνοντες, τελειοτάτης τῶν βαθμῶν ἐπιτύχωσι διδασκαλίας.

§. IX. Sed quoniam veritas per oculos potius, quam per auditum firmiorem habet fidem, idcirco neceſſarium viſum eſt, poſt enarrationem graduum, etiam ipſos gradus præſenti libro inſcribi; ut juvenes hæc auditu & viſu accipientes perfectiſſimam graduum doctrinam adipiſcantur. 134

§. X.

§. X.

21. προσλαμβ. F.

m. Gradu IV. eſt meus *conſobrinus*, gr. V. conſobrini mei filius, *conſobrinus parvus*, (quem diſerte Harmenop. IV. t. 6. §. 12. μικρὸν ἀνεψιὸν vocat, cui ego ſim θεῷ μικρός) gr. VI. conſobrini nepos, mihi *conſobr. minor*, & conſequenter gr. VII. conſobrini pronepos, mihi *conſobrinus erit minimus*. Tandem ergo dictas in THo lacunas ſic ſuppleo: ὁμοίως καὶ ὁ μειζων κονσοβρῖνος καὶ ἡ κονσοβρίνα, [τετίστι τῶν μειζόνων θείων ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς υἱὸς καὶ θυγάτηρ· καὶ ὁ μείων κονσοβρῖνος ἢ κονσοβρίνα,] τετίσιν, ὅσις ἢ ἥτις ἀπὸ υἱῶν καὶ θυγατέρων τῶν φρήτρων πατρικελων [ἢ τῶν κονσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων ἐτέχθη. Καὶ τελευτῶσιν οἱ λεγόμενοι Σοβρῖνοι καὶ Σοβρῖναι, τετίστιν ὅιτινες ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῶν φρήτρων πατρικέλων] ἢ ἀπὸ τῶν κονσοβρίνων ἢ ἀμιτίνων ἐτέχθησαν. Si non ipſiſſima paraphraſtæ verba hic exhibeo, ſaltim ſenſum vere arbitror reſtituiſſe; quum non tantum manifeſte jam adpareat, quomodo librarii ob repetitionem earumdem vocum intermedia illa vel per incuriam omiſerint, vel quod ſuperflua crederent; ſed etiam omnia nunc textui Juſtin. ex lectione Vinnii optime con ordent. G. O. R.

b. Lactant. de orig. err. c. 11. *Quomodo unus gradus, & una progenies orbem terra tam celeriter potuit hominibus implere?* FABR. I.

c. Sic Paul. 4. ſent. 11. §. 7. & 8. *Septimo gradu qui ſunt, cognati propriis nominibus non appellantur, quia ulterius per rerum naturam, nec nomina inveniri, nec vita ſuccedentibus prorogari poteſt.* Cæterum hoc gradu, id eſt ſeptimo, perſonas 1024. contineri notat. Paul. l. 10. t. 18. D. *de gradib.* D. GOTH.

d. Senſuum omnium certiſſimus eſt oculus. Herodot. Cl. Polyb. 12. Philo περὶ δικ. Dio Chryſ. Or. 12. Julian. Ep. ad Leont. hymn. in Sol. & Or. 1. Lucian. de domo, de conſerv. hiſt. & de Salt. Procop. in Eſai. Cyrill. Hieroſ. Catech. myſt. Theodoret. Gr. paſſ. curat. 10. Pallad. hiſt. Lauſ. c. 45. Ruffin hiſt. Eccl. 2. c. 6. Nic. Chon. in Alex. Com. lib. 1. Latin. Pac. in Paneg. Hieron. ad Fabiolam: *Multoque plus intelligitur quod oculis videtur, quam aure percipitur.* FABR. I.

Certior aure arbiter eſt oculus. Manus ignota in principe Curtianæ verſionis editione A. 1536. adſcripſit, ſed loco alieno ad fin. tit. 3. ſup. G. O. R.

e. Nulla eſt in trib. Regiis codicib. graduum cognationis forma. FABR.

Viglius Zuichemus cognationum diagramma a Bonifacio Amerbachio ex vetuſto Græcorum canonum volumine acceptum editioni ſuæ inſeruit, (vid. ipſum in præfat. ad Carol. V. §. 29.) idque Wechelus in Pariſienſi & Reſcius in Lovanienſi jure merito retinuerunt. In prima Curtianæ verſionis edit. A. 1536. h. l. non comparet, ſed exemplar tamen Vryhovianum in fine libelli adjectum habet folium ſeparatum & incompactum, in quo ſtemma Viglianum Latinis vocabulis expreſſum eſt. Reliquæ ejus verſionis edit. quantum memini, nullum habent, præter Lugdunenſem 1558. ex Hotomano deſumtum, idemque quod Charondas exhibuit. Lugdunenſis Græco-Latina 1580 & Genevenſis 1610. apud Stoer longe aliud & Græce & Latine a Franc. Roaldo effictum dederunt. Apud Gothofredum in nullis exemplaribus inveni. Fabrotus Latinum Cujacii inſeruit. Quam diverſos præterea graduum typos alii ſive in Inſtit. Cæſareis ſive in aliis libris ex ingenio ediderint, nunc memorare nihil attinet. Mihi placuit Vigliano adjungere illud, quod ex Codice MS Dorvilliano depingendum curavi, etſi nulla cognationum nomina ſunt addita: quum utrumque ſit vetuſtiſſimum, & procul dubio ab ipſo Juſtiniano profectum, ut de tuo recte prædicat Vigl. d. l. Tum ambo examuſſim inter ſe conveniunt, dummodo in Dorvilliano areolis duabus circa pubem ſupremis inſcriptum fingas vel *Titius, Titia:* vel EGO: vel *is eave de cujus cognatione quæritur*, vel ſimile quid. G. O. R.

§ X [22] Τοῦτο [f] δὲ πρὸ πάντων εἰδέναι χρὴ, ὅτι ὁ πραίτωρ ἐπινοήσας τὴν κογνατικὴν τάξιν ὐ συνηρίθμησε τοῖς κογνάτοις τὴν ἐν δουλείᾳ συστᾶσαν ᾗ συγγένειαν· ἐπειδὴ οὐδὲ νόμος ἀρχαιότερος, οἷον ὁ δωδεκάδελτος, ἢ καὶ ἕτεροί τινες περὶ συγγενῶν λαλεγόμενοι, τούτους ἐπίστανται.

135 §. X Hoc autem ante omnia ſciendum eſt, quod Prætor cognaticum commentus ordinem cognatis non connumeravit cognationem in ſervitute contractam: quoniam neque lex antiquior, velut XII. tabularum, aut etiam aliæ ullæ de cognatis loquentes, hos noverunt.

Ἀλλ' ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ἐν τῇ λατάξει, ἐν ᾗ περὶ τῶν πατρωνικῶν [23] διειλέχθη [h] λαδοχῶν, ἀνελὼν τὴν ἐν αὐτῇ κρατοῦσαν ἀσάφειαν καὶ τῆς νομοθεσίας τὴν σύγχυσιν, φιλανθρώπῳ σκοπῷ 136 [24] ὐνομοθέτησε καὶ τοῦτο, ἵνα ἐάν τις δοῦλῳ ὢν παῖδα ἢ παῖδας σχοίη, εἴτε ἐξ ἐλευθέρας εἴτε ἐκ δούλης, ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου [25] γυνὴ δούλη, ἐὰν ἐξ ἐλευθέρου ἢ οἰκέτου τέκῃ παῖδας, οἵας δήποτε φύσεως· συμβῇ δὲ τὸν δοῦλον πατέρα ἢ τὴν δούλην μητέρα ἐλευθερωθῆναι, καὶ οἱ ἀπὸ δούλης [26] δὲ γαστρὸς προελθόντες ἐλευθερωθῶσι παῖδες, ἄδειαν ἐχέτωσαν τοὺς οἰκείους διαδέχεσθαι γονεῖς, τῶν πατρωνικῶν σχολαζόντων δικαίων.

Sed ſanctiſſimus Imperator noſter in conſtitutione, in qua de patronorum ſucceſſionibus diſſeruit, tollens in ea obtinentem obſcuritatem jurisque confuſionem, humano propoſito etiam hoc ſanxit, ut ſi quis ſervus quum eſſet, liberum vel liberos habuerit, ſive ex libera *muliere* ſive ex ſerva; aut ex contrario mulier ſerva, ſi ex libero vel ſervo liberos peperit, cujuslibet ſexus; ſed evenerit ut pater ſervus vel mater ſerva manumittatur, & liberi ex ventre ſervo nati manumiſſi ſint: *ut*, *inquam*, licentiam habeant ſuccedendi parentibus ſuis, ceſſantibus patronorum juribus.

Οὐ μόνον [27] δὲ οἱ οὕτω τεχθέντες τοὺς οἰκείους λαδέξονται γονεῖς, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀμοι- 137 Non ſolum autem hi ita nati ſuis ſuccedent parentibus, ſed etiam mutuas

22. Novum titulum περὶ συσχύσεως δούλων. Τίτλος ξ. de ſuo infarſit D. Goth. 23. διελ. F. 24. ἐθέσπισε F. 25. δούλη γυνὴ ἐξ ἐλ. F. 26. δὲ de: F. 27. γὰρ pro δὲ, & mox λαδέχονται F.

f. Hic illud etiam admonendum duxi, Latinos temere titulum *de Servili cognatione*, qui pars eſt tituli *de Grad. cogn.* ſeparaſſe, propter arboris, uti arbitror, intervallum deceptos. Certe in Græcis unus eſt titulus, quod poſteriores paragraphi in titulo *de Servili cogn.* etiam exigunt: ejuſque etiam ſatis manifeſtum extat argumentum apud THum in tit. *de Except.* ubi *de Literar. oblig.* titulum citans, vigeſimum primum eum ponit, qui vigeſimus ſecundus erit, ſi vulgatam ſequamur diſtinctionem. VIGLIUS *in præfat.* §. 30.

Nota hic in Inſtit. Latinis eſſe titulum *de Servili cognatione*, qui tamen in Græca THi non notatur. JAC. CURT. *in poſter. editt.*

Hanc epigraphen [περὶ συσχύσεως δούλων] ita reſtituendam cenſeo. cur enim deſit Theophilo, cum Latinis hiſce inſtitutionibus non deſit. Et ſane ex Indice titulorum Theophili ſuſpicio eſt, huic titulo ſpecialem ac ſuam epigraphen tuiſſe, ut & ſequenti: ex utroque autem temere hunc in Indice legi περὶ συσχύσεως ἀπελευθέρων, cujus pars prior, hujus tituli propria, ſi δούλων addideris: altera ſequentis proxime, ſi λαδοχῆς præpoſueris. D GOTH.

Non videtur Gothofredus illa Viglii legiſſe, quæ ſunt ἀποδεικτικα. Plura alibi. G. O. R.

Nullus hîc titulus eſt in Regiis codicibus, nec in veteribus Juſtiniani. FABR.

Hic Titulus [VII. *de Servili Cognatione*] in editionibus

ἀμοιβαδὸν τὰς ἀλλήλων λήψονται κληρονομίας, ὡς ἡ αὐτὴ βούλεται διάταξις ἰδικῶς, εἴτε μόνοι περίεισιν οἱ ἐν δουλείᾳ τεχθέντες, εἶτα ἐλευθερωθέντες, εἴτε [28] συμβῇ μὴ ταῦτα τῶν γονέων ἐλευθερωθέντων ἑτέρους τεχθῆναι· ἅμα γὰρ αὐτοῖς τὸν πατρῶον ἢ μητρῶον ἀδελφὸν ἀδελφὴν κλῆρον, εἴτε ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς, [29] εἴτε τοῦ αὐτοῦ πατρὸς εἰς φῶς προῆλθον οἱ μὴ τὴν ἐλευθερίαν τῶν γονέων τεχθέντες, εἴτε [i] ἐκ διαφόρων. Καὶ ἁπλῶς ἅπαντα κρατείτω ἐπ' αὐτοῖς πρὸς μίμησιν τῶν ἐξ ἐννόμων τεχθέντων γάμων.

tuas inter se hereditates capient, uti eadem constitutio specialiter vult, sive soli exstent qui in servitute sunt nati *ac* deinde manumissi, sive postea evenerit, ut parentibus manumissis alii nascerentur: simul enim *cum* illis paternam aut maternam accipient hereditatem; sive ex eadem matre aut eodem patre in lucem prodierint, qui post parentum manumissionem nati sunt, sive e diversis. Et simpliciter omnia in his obtineant ad similitudinem eorum, qui ex legitimis nati fuere nuptiis.

§. XI. Ἐκ τῶν εἰρημένων (δεῖ γὰρ ἀνακεφαλαιωσάμενον συντόμως εἰπεῖν) τρεῖς εἰσι τάξεις συγγενείας, ἡ τῶν σούων, ἡ τῶν λεγιτίμων, ἡ τῶν κογνάτων. Διὸ δὲ δεῖ λέγειν, ὅτι ὁ ἐγγύτερος τῷ βαθμῷ, ἐκεῖνος προτιμᾶται πρὸς τὸ κληρονομεῖν· τάξις γὰρ τάξεως προτιμᾶται, καὶ ὁ προγενεστέρας ὢν τάξεως, εἰ καὶ ἀπολιμπάνεται τῷ βαθμῷ, πλὴν ἐκ τῆς τάξεως δυνατώτερος ὤν, προλαμβάνει πρὸς τὸ κληρονομῆσαι. Τότε δὲ βαθμῶν γίνεται σύγκρισις, ἡνίκα πολλὰ πρόσωπα ἐκ τῆς αὐτῆς ὁρμᾶται τάξεως· οὔτε οὖν οἱ τὸν ἴσον ἔχον-

§. XI. Ex *supra* dictis (namque per capita repetendo concise dicendum est) tres cognationis sunt ordines, Suorum, Legitimorum, Cognatorum. Ideo non dicendum est, qui gradu est propior, is in succedendo præfertur: ordo enim ordini præfertur, & qui prioris est ordinis, etsi gradu deficit, tamen quum ex potiori sit ordine, præcedit in succedendo. Tunc vero graduum fit comparatio, quum multæ ex eodem ordine personæ veniunt. Neque igitur æqualem cognationis gradum

28. καὶ ad: F. 29. ἢ ἐκ τοῦ F.

tionibus Viglii, Curtii, Fabroti & Doujatii cohæret superiori: idque ita ab ipso THo profectum ostendit in præf. Viglius ex §. 2. tit. *de Except.* In plerisque vetustis exemplaribus Institutionum idem esse tradunt interpretes. Hic avelli debuit, ut numeri titulorum paraphraseos THi responderent divisioni, quæ est in vulgatis edd. Institutionum Justiniani. EDIT. LEID.

Adde Mylii Histor. THi cap. VI. §. 1. fin. cum additamento nostro. G. O. R.

g. Adde 1. Harmenop. 14. §. 18. Cognatio servilis jure XII. Tabularum & Prætorio ignoratur in successionibus ut hic: at non in nuptiis §. illud certum. sup. *de Nuptiis.* D. GOTH.

h. Pro διαδοχῶν Curtius ac F. verterunt δικαίων. Hanc constitutionem ex Basilicis eruit Cujac. XX. *Observ.* 34. G. O. R.

i. Delendum hinc est *nuptiis* [in Lat. Inst.] quod abest a THo, qui interpretatur ἐκ διαφόρων, & recte ac linguæ Latinæ convenienter. Nam *alius* diversus significat. Ita igitur explicat, id est *non ex eod. patre & matre, sed ex diversis:* nempe quidam ex eod. patre & diversa matre, quidam vero contra, &c. L. CHAROND.

Recte igitur verbum, *nuptiis*, abest à veteribus Justiniani. FABR.

Ferri tamen posse vulgatam lectionem ex l. ult. §. τῶν δὲ ὡσὲρ τὲς ἑκατὸν Cod. *de Jure patron.* ac dicendum, *nuptiarum* vocabulum late & improprie accipi, arbitratur Pacius, qui vid. in *Analysi Instit.* h. t. G. O. R.

30 ἔχοντες βαθμὸν τῆς συγγενείας ἀεὶ ἅμα καλῶνται, οὔτε 31 ὁ ἐγγύτερος ἀεὶ προτιμότερος.

Ἔστι γὰρ πρώτη τάξις ἡ τῶν σούων, καὶ τῶν συναριθμουμένων τοῖς σούοις, τουτέστιν ἐμαγκιπάτων, καὶ τῶν ἀπὸ θηλυγονίας ἐγγόνων, καὶ οὓς κατὰ μέρος ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἠριθμήσαμεν. Ὑπόθου τοίνυν εἶναι προέγγονον ἢ ἀπέγγονον τῷ τελευτήσαντι, εἶναι δὲ καὶ ἀδελφὸν ἤγουν πατέρα ἢ μητέρα· ὁ προέγγονος ἤγουν καὶ 32 ἀπέγγονος προτιμηθήσεται, ὡς ἀπὸ τάξεως ἐρχόμενος δυνατωτέρας, καί τοι πλεονεκτοῦντα τῷ βαθμῷ· ὁ 33 γὰρ πατὴρ ἤτοι ἡ μήτηρ πρώτου ἐστὶ βαθμοῦ κατὰ τὰ εἰρημένα, ὁ δὲ ἀδελφὸς δευτέρου, ὁ προέγγονος γ', ὁ ἀπέγγονος δ'· καίτοι 34 ἀπὸ τετάρτου ὢν βαθμοῦ προτιμᾶται τῶν ἐρχομένων ἀπὸ πρώτου ἢ δευτέρου βαθμοῦ, διὰ τὸ τάξεως εἶναι τιμιωτέρας οὐδεμίας οὔσης διαφορᾶς, πότερον ὁ προέγγονος 35 ἢ ἀπέγγονος ὑπεξούσιος ἦν τῷ τελευτήσαντι ἢ οὔ, ἐπειδὴ γέγονεν ἐμαγκίπατος, ἢ ἐξ ἐμαγκιπάτου ἐτέχθη, ἢ ἀπὸ 36 θηλυγονίας προῆλθεν.

dum habentes ſemper una vocantur, neque proximior ſemper præfertur.

Nam primus ordo eſt ſuorum, quique ſuis connumerantur, veluti emancipatorum, & nepotum ex feminina progenie, & quos in ſuperioribus particulatim enumeravimus. Finge ergo, eſſe defuncto pronepotem vel abnepotem, & eſſe quoque fratrem aut patrem vel matrem: pronepos vel etiam abnepos præferetur, utpote ex potiori veniens ordine, etſi gradu vincitur: nam pater vel mater primi eſt gradus ſecundum *jam* dicta, frater ſecundi, pronepos tertii, abnepos quarti: quamvis *hic abnepos* quarti ſit gradus, præfertur venientibus ex primo vel ſecundo gradu, quia ordinis potioris eſt: nullo habito diſcrimine, utrum pronepos vel abnepos in poteſtate ſit defuncti, nec ne, quod *vel* emancipatus, vel ex emancipato natus vel ex feminina progenie editus fuit.

§. XII. Ἡνίκα δὲ μὴ ὑπεισι σοῦοι, ἤγουν οἱ μιμούμενοι τοὺς σούους, ὑπεστὶ δὲ ἀδνάτος, τουτέστιν ἀκέραια ἔχων τὰ λεγίτιμα δίκαια, εἰ καὶ μακροτέρου ἐστὶ βαθμοῦ, k ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλλίων ἐστὶ τοῦ ἐγγυτέρου κογνάτου. Ὁ γὰρ τοῦ θείου πατρὸς ἔγγονος ἢ προέγγονος, 37 ὧν ὁ μὲν ε, ὁ δὲ ς' ἐστὶ βαθμοῦ, τῷ πρὸς μητρὸς 38 θείῳ καὶ θείας προτιμηθήσεται, καίτοι τρίτον ἐπεχόντων βαθμόν.

§. XII. Quum vero ſui non ſunt, aut qui ſuos imitantur, ſed exſtat agnatus, id eſt integra habens jura legitima, etſi remotiori gradu eſt, ut plurimum potior eſt cognato propiore. Nam patrui nepos vel pronepos, quorum ille quinto, hic ſexto eſt gradu, avunculo ac materteræ præferetur, licet tertium gradum obtinentibus.

Τοσαυτάκις δὴ τὸν ἐγγύτερον κογνάτον καλ- 142 Totiens igitur proximiorem cognatum

30. ἐπέχ. F. 31. δὲ ad: Goth. & F. ὁ προτιμώτ. ante hanc. 32. ὁ ad: F. 33. μὲν ad: F. 34. forte ὁ ἀπέγγονος legendum. G. O. R. 35. ἤτοι F. 36. θηλείας πρ. F. 37. Sic reſcribo pro vulg. omnium ὧν, ὁ μὲν. 38. δὲ ejeci cum F.

k. Vid. exceptio in fin. h. t. cap. 143. G. O. R.

καλλίονα λέγομεν εἶναι, ἢ ἅμα καλεῖσθαι τοῖς τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, ὁσάκις οὔτε σῶος ὑπόκειται, ἦγεν ὁ τάξιν ἐπέχων σοῦ, οὐχ ὑπεστὶ δὲ οὐδὲ ἀδιάτος· οὗτοι γὰρ προτιμῶνται περὶ τὸν κλῆρον. Ταῦτα 39 δὲ λέγομεν ἐξηρημένου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς τῶν ἐμαγκιπάτων· τὰ γὰρ 143 τοιαῦτα πρόσωπα περὶ τὴν ἀδνατικὴν οὐ 40 βλάπλεται ἀφοδοχὴν ἐκ τῆς κάπιτις διμινυτίωνος, ἀλλὰ πάντων 41 ἀδνάτων τ' ὄντων τρίτου ἢ καὶ τοῦ ἐπέκεινα βαθμοῦ προτιμᾶται, ὡς ἡ Ἀναστασίου βούλεται διάταξις. Ὥστε οὖν τὸ εἰρημένον [1] πρὸ βραχέος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἴρηται διὰ τοὺς ἐμαγκιπάτους ἀδελφούς· ἔστι γὰρ, καί τοι κογνατικὰ ἔχοντες δίκαια ἐκ τῶν παλαιῶν, προετιμήθησαν ἐκ τῆς εἰρημένης ἀφοδιατάξεως.

tum dicimus potiorem esse, aut simul vocari *cum iis* qui eumdem gradum obtinent, quotiens neque suus exsistit, aut locum sui obtinens, neque agnatus exstat: hi enim in hereditate præferuntur. Hæc autem dicimus exceptis fratre ac sorore emancipatis; namque hæ personæ circa successionem agnaticam non læduntur ex capitis deminutione; sed omnibus agnatis tertii vel ulterioris gradus præferuntur, ut Anastasii vult constitutio. Itaque *quod* paulo ante dictum *est*, UT PLURIMUM, propter fratres emancipatos dictum est: hi enim, quamquam cognatica jura habentes *legibus* veteribus, prælati sunt ex dicta constitutione.

39. δὲ addidi cum F. 40. καταβλ. F. 41. προτιμηθήσεται ἀδιάτων ὄντων τρίτου ἢ τετάρτου ἢ καὶ τοῦ ἐπ. β. F.

1. Sup. med. cap. 141. G. O. R.

[ΠΕΡΙ [1] ΣΥΓΓΕΝΕΙΑΣ [a] ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.]

DE SUCCESSIONE LIBERTORUM.

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

TITULUS VII.

ΕΧΕ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· [b] Ἡ 144 συγγένεια ὄνομά ἐστι γενικόν· ἀφορεῖται δὲ εἰς ἀνιόντας, [2] κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου. Ἀλλ' αὗται [3] αἱ τρεῖς συγγένειαι

HAbe hæc in modum præviæ contemplationis. Cognatio nomen est generale; dividitur autem in adscendentes, descendentes & collaterales.

1. ἀφοδοχῆς Goth. & F. 2. καὶ ad: Harmenop. & F. 2. 3. μὲν ad: Harmen.

a. Hanc epigraphen ita restituendam esse superiori titulo satis vere videor explicasse. Cæterum huic titulo adde Ulp. 27. *de libertorum successionibus vel bonis:* & titul. 29. Adde *Ti. Dig. lorum de bonis libertorum.* Paul. 3. sent. 4. D. GOTH.

Vide notas ad §. 10. sup. tit. sub littera *f.* & nos ad Indicem titulorum. G. O. R.

b. 5. Harmenop 3. §. 2. D. GOTH.

Qui THum hinc ab ἡ συγγένεια ad verbum descripsit usque ad lect var. 8. sed reliqua hujus tituli in compendium redegit pro jure sui temporis. G. O. R.

c. Ulpian.

γένειαν ἐπὶ 4 ἐυγενῶν σκοπῶντας· ἐπὶ 5 δὲ τῶν ἀπελευθέρων ἀνιόντας οὐκ ἴσασιν οἱ ἀρχαῖοι· πῶς γὰρ; ὁπότε ἐν δουλείᾳ ἐτέχθησαν· 6 οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου· ὁ γὰρ μὴ ἔχων ἀνιόντας, οὐδὲ τοὺς ἐκ πλαγίου κέκτηται, ἐξ ἐκείνων γὰρ οὗτοι καταλαμβάνονται· μόνην δὲ ἔχουσι 7 τὴν τῶν κατιόντων συγγένειαν, τουτέστι τῶν συλληφθέντων καὶ τεχθέντων αὐτοῖς 8 μετ' ἐλευθερίαν.

terales. Sed ternæ hæ cognationes ſpectantur in ingenuis: nam in libertinis priſci non noverunt adſcendentes. Qui enim? quum in ſervitute ſint geniti; neque collaterales: namque adſcendentes non habens, neque collaterales habet; hi enim ex illis deprehenduntur: ſolam autem habent deſcendentium cognationem, id eſt, eorum qui concepti ac nati ſunt illis poſt manumiſſionem.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προλεθεώρηται, ὅσα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Διεξελθόντες τὴν τῶν ἐυγενῶν διαδοχὴν, ἀκολούθως ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἀπελευθέρων. Ἐὰν ἀπελεύθερος e ἀδιάθετος τελευτήσῃ, τίς ἐπὶ τὸν κλῆρον αὐτοῦ παραγίνεται; εἰ μὲν ὑπάρχῃ αὐτῷ παῖς συλληφθεὶς μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἐκ τῆς τῶν σούων οὗτος κληθήσεται τάξεως· τούτου δὲ μὴ ὄντος, σκοπήσωμεν τίς καλεῖται. Καὶ τέως ἀδύνατον οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οὐ γὰρ ἔχει τοὺς ἀνιόντας ὁ ἀπελεύθερος, οἷα τεχθεὶς ἐν δουλείᾳ, καὶ εἰκότως ἀμοιρεῖ τῶν ἐκ πλαγίου· 9 ἀπ' ἐκείνων γὰρ τούτοις ἐστὶν ἡ προέλευσις. Ἐπειδὴ οὖν οὐκ ἔστιν ἀδύνατος, ἐν τάξει d ἀδυνάτου τὸν πάτρωνα ὁ νόμος ἐπενόησεν· ἃ τοίνυν 10 τὸν ἀδύνατον ἐξωθεῖ διαδοχῆς τοῦ τελευτήσαντος, ταῦτα 11 καὶ τὸν πάτρωνα τῆς τοῦ ἀπελευθέρου κληρονομίας

Poſtquam tibi hæc ſunt prænota, vide reliquum argumentum. Locuti de ſucceſſione ingenuorum, conſequenter & de libertis dicere debemus. Si libertus inteſtatus moriatur, quis ad ejus hereditatem pervenit? Si quidem filius ei eſt, poſt libertatem conceptus, hic ex ordine ſuorum vocabitur. Hoc autem non exſtante, videamus quis vocetur. Et agnatum certe dicere non poſſumus, non enim habet adſcendentes libertus, quippe in ſervitute natus, & conſequenter caret collateralibus; ex illis enim his origo eſt. Quum ergo agnatus non ſit, loco agnati Lex patronum induxit: quæ*cumque* igitur agnatum *a* defuncti ſucceſſione repellunt, ea & patronum *a* ſucceſſione liberti rejiciunt. Itaque

4. Sic Harm. & F. Ceteræ editt. συγγενῶν ἐλευθέρων. 5. δὲ pro γὰρ Harm. 6. οὔτε τοὺς ἐκ πλαγίου, male deeſt Harm. 7. τὴν de: Harm. 8. παίδων καὶ ἐκγόνων καὶ ἐφεξῆς. Ὅθεν ἐὰν ἀπελ. ἀδιάθ. τελ. εἰ μὲν ὑπ. ἀν. πῶς συλλ. ἢ μετὰ τὴν ἐλ. ἢ πρὸ τῆς ἐλευθερίας, καὶ συνελευθερωθεὶς αὐτῷ ἢ προελευθερωθείς, ἔστω κληθήσεται πρῶτος [Quidni πρὸς?] τὸν κλῆρον. Harm. 9. ἐξ ἐκ. F. 1. in 2. de: præpoſitio. 10. τὸν de: F. 11. καὶ de: F. 2.

c. Ulpian. XXVII. §. 1. D. GOTH.

d. L. 17. D. *de bonis liber.* D. GOTH. Patronus quaſi adgnatus videtur, v. tit. 17 inſtitutionis primæ. FABR.

e. Adde Ulp. 29. §. 1. *in pr.* D. GOTH. Juſtin. *herede ſuo nullo relicto*, id eſt, quamvis non naturalis eſſet, ſed uxor quæ in manum convenerat, vel adoptivus filius, lex 12. patrono nihil præſtabat, Ulp. tit. 29. FABR.

f. L. 1. §. ult. D. *de bonis liber.* Ulp. 29. § 1. verſ. *ſed ex edicto.* D GOTH.

Juſt. in l. 33. §. 1. C. *de inoff. teſt.* „ legis au-
„ tem

μίας ἐκβάλλει. Οὐκοῦν παιδὸς ὑποκειμένου τῷ ἀπελευθέρῳ, οὐ χώρα τῷ πάτρωνι· ἐπειδὴ δὲ καὶ διαθήκης ποίησις τὸν ἀδύνατον οὐκ ἐᾷ κληρονομῆσαι, εἰκότως οὐδὲ πάτρωνα.

Itaque exſtante liberti filio, locus non *eſt* patrono: quoniam item teſtamenti confectio agnatum non patitur heredem eſſe, conſequenter neque patronum.

148 Ἐξῆν οὖν πάλαι, ὅσον ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου, [12] περιέριτον ποιεῖν τὸν πάτρωνα· σοῦ γὲ [e] μὴ ὑποντος, καὶ διαθήκης μὴ ὑποκειμένης, τότε μόνον ὁ δυωδεκάδελτος ἐδίδου τῷ πάτρωνι πάροδον ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου. Καὶ εἰ μὲ παιδὸς ὑποκειμένου ὁ πάτρων [13] ἐξεβάλλετο, φορητὸν ἦν· οὐδὲν γὲ ἄτοπον, ὑπείκειν αὐτὸν τῇ φύσει· ἐπειδὴ δὲ καὶ θετὸς παῖς, ἔχων τὰ τοῦ σοῦ δίκαια, προετιμᾶτο τοῦ πάτρωνος, ἀτόπημα μέγιστον ἐντεῦθεν ἀνεφύετο, τὸ γερεῖσθαι αὐτὸν τῆς τοῦ ἀπελευθέρου διαδοχῆς, ὑπὸ τοῦ θετοῦ νικώμενον παιδός.

148 Licebat ergo olim, quantum ex *Lege* XII. Tab. patronum præterire: namque ſuo non exſtante, neque teſtamento relicto, tunc demum *Lex* XII. Tab. patrono ad bona liberti aditum dabat. Et ſi quidem filio exſtante patronus ejiciebatur, ferendum *hoc* erat; nihil enim abſurdi *eſt*, ipſum cedere naturæ: quod autem & filius adoptivus, jura ſuitatis habens, patrono præferebatur, inde maxima exſiſtebat abſurditas, ut ipſe a filio adoptivo ſuperatus, ſucceſſione liberti privaretur.

149 §. I. Ὅθεν χρόνοις ὕστερον ὁ πραίτωρ [f] διὰ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἐθεράπευσε τὸ τοιοῦτον ἀδίκημα, εἰπὼν [14] τὸν ἀπελεύθερον διατιθέμενον πάντως τὸ ἥμισυ [g] καταλιμπάνειν τῆς ἰδίας οὐσίας τῷ πάτρωνι· εἰ δὲ [15] ἧττον τοῦ ἡμίσεως κατέλιπεν, ἐδίδοτο τῷ πάτρωνι ἡ contra tabulas κατὰ τῆς τοῦ ἀπελευθέρου διαθήκης, δι' ἧς πάντως ἐλάμβανε τὸ ἑξαύγκιον. Εἰ δὲ ἀδιάθετος 150 ἐτελεύτησεν ὁ ἀπελεύθερος, θετὸν παῖδα καταλιπών, ὁ πραίτωρ ἐδίδου τῷ πάτρωνι τὴν contra tabulas [h] διακαλοχὴν, δι' ἧς ἐλάμβανε τὸ ἑξαύγκιον.

§. I. Unde poſtero tempore Prætor huic iniquitati per ſuam juriſdictionem ſuccurrit, jubens libertum teſtantem omnino ſemiſſem ſui patrimonii relinquere patrono: ſi autem minus ſemiſſe reliquerat, dabatur patrono adverſus liberti teſtamentum *bonorum poſſeſſio* contra tabulas, per quam ſemiſſem omnino accipiebat. Si autem inteſtatus decedebat libertus, adoptivum filium relinquens, Prætor patrono dabat bonorum poſſeſſionem . . . ., per quam accipiebat ſemiſſem.

Παῖ-

Na-

12. ἀπελευθέρῳ πρωτ. καταλίπειν F. 13. ἐξεβάλετο Baſil. & Lovan. Mox φορητὸν τοῦτο ἦν. F. 14. τὸν de: F. 2. 15. ἢ οὐδὲν ἧττον ad: F.

» tem veteris iniquitatem tollentes." FABR. I.

g. An jus hoc reſpicit Dio 51. καὶ τῷ Ἰουλίῳ τῷ τοῦ Αντωνίου, τῆς τε θυγατρὸς υἱεῖ, τοὺς ἐλευθέρους αὐτῶν πάντ' ὅσα τελευτῶντας σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει: non enim hoc pertinere poteſt, ad legem Papiam Popæam, quæ poſtea lata eſt. FABR. I.

h. Qui vero liberto inteſtato defuncto? corruptus eſt Theophilus, v. Ulp. tit. ult. *in pr.* FABR. I.

Pluribus hoc idem repetunt D. GALTIER & J. DOUJAT, quorum ille ſubſtituit bonor. poſſeſſionem *Unde legitimi*, hic *Unde patrono*. Sed neutra placet, quum duæ bon. poſſ. in ejuſdem inteſtati hereditate a Prætore nunquam conjungantur: namque ſic

Παῖδες δὲ Φυσικοὶ i ζῶντες τῷ ἀπελευθέρῳ ἐξώθησαν τὸν πάτρωνα, ὃ μόνον ὑπεξούσιοι, ἀλλὰ καὶ ἐμαγκίπαλοι· ἔτι δὲ καὶ υἱοὶ εἰς θέσιν 16 δεδομένοι τότε, ἡνίκα εἰς μέρος ἐλάχιστον ἐγράφησαν κληρονόμοι. Οἷον, ἀπελεύθερος ὢν ἐγὼ, ἔχων δὲ πάτρωνα, ἔχων 17 καὶ Φυσικὸν υἱὸν, δέδωκα τοῦτον εἰς θέσιν· εἰ μὲν οὖν διαθέμενος γράψω αὐ-151
τὸν ἐν μέρει κληρονόμον, ἀποκέκλειται ὁ πάτρων· εἰ δὲ παραιτέσιλον αὐτὸν καλαλείψω, ἀκωλύτως 18 αὐτήσει κατὰ τῆς διαθήκης μου τὴν contra tabulas. 19 Εἰ δὲ ὁ υἱός μου, ὁ ὑπεξούσιος ἦγον 20 ἐμαγκίπατος, κληρονομοῦντες με γνώμῃ ἢ νόμῳ, νικῶσι τὸν πάτρωνα· γνώμῃ μὲν, ἡνίκα γράψω αὐτοὺς κληρονόμους· νόμῳ δὲ, ἡνίκα ἀδιάθετος τελευτήσω· ἢ καὶ ἐὰν διάθωμαι παραιτερίτους αὐτοὺς 21 καλαλείψας· ὁ μὲν 152
γὼ ἀνατρέπει ipso jure, ὁ δὲ ἐμαγκίπατος διὰ τῆς contra tabulas k λαμβάνων τὴν ἐμὴν οὐσίαν, ὃ δίδωσι χώραν τῷ πάτρωνι.

Naturales autem liberi liberto exſtantes patronum repellebant, non modo in poteſtate conſtituti, ſed etiam emancipati: item & filii in adoptionem dati tunc, quum in partem minimam ſcripti erant heredes. Veluti, Ego libertus quum eſſem, patronum habens, & filium quoque habens, hunc in adoptionem dedi: ſi quidem teſtatus hunc ex parte heredem ſcripſero, excluſus erit patronus: ſin autem eum præteriero, ſine obſtaculo adverſus teſtamentum meum *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas petet. Itaque filius meus, ſive in poteſtate ſive emancipatus, mihi ſuccedentes vel *mea* voluntate vel lege, vincunt patronum: *mea* quidem voluntate, ſi ipſos heredes ſcripſero; lege autem, ſi inteſtatus moriar: aut etiam ſi teſtatus fuero, ipſos præteriens; namque ille ſubvertens ipſo jure *teſtamentum*, emancipatus autem per *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas

16. διδ. ante F. 2. 17. δὲ ad: F. 18. ὁ πάτρων hinc eliminavi cum Curt. ac F. 19. ὁ γὲν δὲ υἱός μου F. Malim ὁ γὰρ ἡ. μ. aut ἀεὶ γὼ ὁ ἡ. μ. G. O. R. Videtur legend. κληρονομοῦσι, aut ἀεὶ δὲ &c. GAVEL. 20. καὶ ad: F. 21. καταλείψω ante F. quod retineri poſſit, ſi vel καὶ vel δὲ inſeras. G. O. R.

filium adoptivum ex ordine ſuorum heredum per B. P. *Unde liberi*, patronum autem ex ordine *legitimorum* vel alia parte edicti ſimul vocaret. Quare hic legend. cenſeo cum ipſo Juſtin. & Ulpiano XXIX. §. 1. *contra ſuos* (*heredes*,) ſic enim & inferius cap. 152. Fabrotus not. *l.* docebit, confuſa eſſe a librariis *contra tabulas* & *contra ſuos*. Quod ſi inſtes ac roges, qualis tandem ſit hæc B. P. primo reſpondeo, neque illos, Imper. & JCtum, eam aliter adpellare: deinde mihi videri, eſſe illam *extraordinariam*, quæ infra in ſpeciali titulo cap. 197—8. declaratur. G. O. R.

Conſule & Maranum ad tit. *de Bonis libert.* pag. 404. MEERM.

i. Adde l. 3. D. *de ſuis*. D. GOTH.

k. Libri veteres: λαμβάνοντες τὴν ἐμὴν οὐσίαν οὐ δίδοασι χώραν τῷ πάτρωνι. FABR.

Ego ſuperius ἀνατρέπων & dein δίδοασι legens ac vertens cum veritati tum ſtilo opitulor. G. O. R.

l. Sic in uno: in altero: ἢ *contratas* σεὰς: in tertio: *contra ſuos* γὼ. vide an legendum ſit: κατὰ τοὺς σέας γὼ. vel: κατὰ ſuos γὰρ οὐδέποτε δίδωσιν ὁ πραίτωρ τὴν *contra tabulas*. ut apud Ulp. d. t. ult. *Contra tabulas teſt. liberti, aut ab inteſtato contra ſuos heredes naturales bonorum poſſeſſio eis non competit.* Sic ibi legend. verior tamen videtur lectio edita: nam liberi quoque emancipati obſtant patrono. Cæterum Th. omiſit verba illa Juſt. *nam exheredati*, &c. FABR.

m. Ulp.

νι· 22 τὴν contra tabulas l γὰ οὐδέποτε δίδωσιν ὁ πραίτωρ καλὰ φυσικῶν παίδων. Αλλὰ καὶ μὴν τὴν τῆ πραίτωρος νομοθεσίαν, ἵνα βοηθήσασαν τῷ πάτρωνι, ὑπῆν ἔτι μέθοδος τῷ ἀπελευθέρῳ, δι' ἧς ἀκινδύνως οὐδὲν 23 ἔτι κατελίμπανε τῷ πάτρωνι· εἰ γὰ εἶχε παῖδα φυσικὸν, ἵνα ὁ δυωδεκάδελτος ἐβοήθει τῷ πάτρωνι, οὐδὲ ὁ πραίτωρ τὴν φύσιν ἐρυθριῶν.

las patrimonium meum accipiens, locum patrono non dant: nunquam enim Prætor *bonorum poſſeſſionem* contra tabulas dat adverſus liberos naturales. Aſt etiam poſt Prætoris jurisdictionem, ſic opitulantem patrono, ſupererat adhuc ratio liberto, per quam abſque periculo nihil amplius relinquebat patrono. Si enim filium habebat naturalem, neque *Lex* XII. Tab. ſuccurrebat patrono, neque Prætor naturam reverens.

§. II. Ἀλλὰ χρόνοις ὕστερον ὁ Πάπιος 153 νόμος m ηὔξησε τὰ πατρωνικὰ δίκαια· εἶπε γὰ, ἐὰν πλούσιος ἀπελεύθερος 24 ᾖ (πλούσιον δὲ ὡρίσατο τὸν ἔχοντα ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων οὐσίαν) καὶ ἐλάττονας τῶν τριῶν παίδων καταλείψῃ, 25 ἡ ἀναλογοῦσα φυλαχθήσεται τῷ πάτρωνι, εἴτε ἐπὶ διαθήκῃ εἴτε 26 ἀδιαθέτως ἐτελεύτησεν. Αμέλει, εἰ συμβῇ τελευτῆσαι τὸν πλούσιον 154 ἀπελεύθερον, υἱὸν ἕνα ἤγουν μίαν ἔχοντα θυγατέρα ἐπὶ n διαθήκῃ, συνανέπεμπε τῷ υἱῷ 27 μου ἤγουν τῇ θυγατρὶ ὁ Πάπιος τὸν πά-

§. II. Sed poſtero tempore lex Papia patronorum jura auxit. Sanxit enim, ſi libertus eſſet locuples, (locupletem vero definivit habentem patrimonium ccciɔɔɔ. ſeſtertium) & minus tribus liberis relinqueret, *ut portio* rata patrono ſervaretur, ſive cum teſtamento ſive inteſtato morere-tur. Itaque ſi accidat, ut libertus locuples moriatur, unum habens filium vel unam filiam relicto teſtamento, admittebat cum meo filio vel filia *Lex* Pa-

22. τὴν addidi ex F. 23. ἔτι de: F. 24. ᾖ de: ante F. 25. ἀναλογία ſine ἡ F. 26. ἀδιαθετῳ F. 27. μου de: F.

m. Ulp. 29. §. 3. 5. 6. l. 1. §. pen. D. *ſi cui plus quam per legem Falcid.* D. GOTH.

n. Th. igitur apud Juſt. legit, *teſtatus.* atque ita legendum putat Cujac. Obſ. 3. c. 13. & hîc in Notis poſter. vide tamen Robert. *recept. lect.* lib. 2. c. 24. [& Comm. noſtrum in Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

Adde eumd. Robertum III. *Anim.* 25. Alciatum ad l. 64. *de V. S.* & Marcil. ad *Inſt. h. l.* MEERM.

Non huc proprie pertinet Cujacii correctio, ſed ad vocem *inteſtatus* quæ apud Juſtin. ſequitur in vſ. *perinde.* Ibi ſane aliter legit THus, aliter habetur in vulgata Inſtitutionum editione. Hoc autem loco nihil differt THus a Juſtin. DOUJAT.

Immo differt, quum THus in his exemplis de teſtato tantum loquatur, at Juſtin. de utroque caſu accipiendus ſit, ut præcedentia ſatis declarant. Quod autem paulo poſt apud Juſtin. controvertitur, utrum *ac ſi . . . . inteſtatus deceſſiſſet* an *teſtatus* legendum ſit, proprie ex THo probari nequit, quum neutram ibi vocem expreſſerit, ὥσπερ εἰ μηδὲ εἷς ὑπῆρχεν υἱος; unde omnes errant, qui ad THum h. l. provocant; quare ſolius Schultingii notam dignam judico, quæ hic legatur. G O. R.

Hoc ſane falſum; [ſi legas: *ac ſi is ſine ullo filio filiave inteſtatus deceſſiſſet:*] & tali in caſu patrono debita fuit tota hereditas; ac ut id reſtringatur ad ſpeciem, ubi filius nullus vel filia eſt, nempe naturalis, ſed tantum adoptivus, id non patitur recta interpretandi ratio, nec verborum generalitas: quidquid dicant Viri egregii Janus a Coſta & Theod. Marcilius ad d. §. ſed is caſus recte comparatur cum illo, ubi libertus liberos non relinquens eſt teſtatus: adeoque recte pro *inteſtatus* Cujac. repoſuit *teſtatus*, III. Obſ. 13. & XVII. 13. quod proba-

πάτρωνα, διδοὺς αὐτῷ τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ τελευτήσαντος οὐσίας, ὥσπερ εἰ μηδὲ εἷς ὑπῆν παῖς· εἰ δὲ δύο ἢ υἱὸς ἦγεν δύο θυγατέρας ἀνεψήσατο κληρονόμους, εἰς τὸ τρίτον ὁ πάτρων συναναπέμπετο· τριῶν δὲ ὄντων, ὁ πάτρων ἐξεβάλλετο διὰ τὸ πλῆθος τῶν παίδων.

Papia patronum, dans ei ſemiſſem bonorum defuncti, perinde ac ſi nullus exſtitiſſet filius vel filia: quod ſi duos filios duaſve filias heredes inſtituiſſet, in trientem patronus admittebatur: ſed tribus exſtantibus, patronus ob liberorum multitudinem repellebatur.

§. III. Ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν. Διάταξις δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὃ ἦν διὰ τὸ πᾶσιν εἶναι πρόδηλον, ἐξεφώνησεν ἑλληνιστὶ, πολλῆς φροντίσας τῆς συντομίας. Ἐν ᾗ διετύπωσεν, ἵνα ῥ εἰ μὲ ἀπελεύθερος ἦγεν ἀπελευθέρα ἥτλονες [28] εἶησαν τῶν κεντηναρίων ϙ, τουτέστιν ἥτλονα ἔχοιεν οὐσίαν τῶν ἑκατὸν νομισμάτων, (οὕτω γὰρ τὴν ὑπὸ τοῦ Παπίου νόμου τῶν ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων ὁρισθεῖσαν ποσότητα ἡρμήνευσεν, ὥστε τὰ χιλία σεστέρτια ἓν νόμισμα ποιεῖν·) μηδεμία χώρα τῷ πάτρωνι διδόσθω εἰς τὸ κληρονομῆσαι, ἀμφιθήκης ὑποκειμένης. Εἰ γὰρ διάθετο [29] τελευτήσῃ, παῖδας μὴ καταλιπὼν, ἐχέτω τηνικαῦτα ὁ πάτρων τὴν εἰς ὁλόκληρον ἀπὸ τοῦ δυωδεκαδέλτου [1] ἀκατοχήν. Εἰ δὲ μείζων ἦν τοῦ κεντηναρίου [30], εἰ μὲ ἐπὶ παισὶ τελευτήσῃ, κληρονόμοις καλουμένοις ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἢ [31] τοῦ πραιτωρίου, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς emancipatos, εἴτε εἷς εἴτε πλείονές εἰσι παῖδες, οἱασδήποτε φύσεως ἢ βαθμοῦ, εἰς ὁλόκληρον οὗτοι κληθήσονται, τοῦ πάτρωνος [32] ἢ τῶν παίδων τοῦ

§. III. Hæc quidem olim. Facta eſt autem conſtitutio Imperatoris noſtri, quam, ut omnibus manifeſta foret, Græce promulgavit, magnæ ſtudens brevitati: in qua ſtatuit, ut, ſi libertus libertave minores ſint centenariis, id eſt patrimonium habeant minus centum aureis, (ita enim definitam a lege Papia quantitatem centum millium ſeſtertiorum interpretatus eſt, ut mille ſeſtertii unum faciant aureum) nullus patrono locus detur in ſuccedendo, exſtante teſtamento. Nam ſi inteſtatus deceſſerit, liberos non relinquens, tunc patronus ex *Lege* XII. Tab. ſucceſſionem in ſolidum habeat. Si autem major ſit centenario, atque relictis moriatur liberis, qui ad hereditatem vocentur ex *jure* civili vel prætorio, eo quod ſint emancipati, ſive unus ſive plures ſint liberi, cujuſcumque ſexus aut gradus, hi in ſolidum vocabuntur, patrono vel li-

28. ἦσαν ante F. 29. τελευτήσει ante hanc. 30. ὁ ἀπελεύθερος ad: F. 31. ἀπὸ ad: F. 32. ἤτοι τ. π. αὐτοῦ, τῆς F.

runt quoque Ant. Contius, Lud. Ruſſardus, Fr. Hotmanus aliique. Quin & TH. locum totum accepit de caſu teſtati, de quo etiam agebat: cum ſi legiſſet *inteſtatus*, debuiſſet hoc addere in paraphraſi. Unde illum legiſſe *teſtatus*, bene vidit Fabrotus, quamvis id non probet.

SCHULT. *ad Ulp.* 676.

o. Cujus fragmenta vide in l. 4. Cod. *de bonis libertorum.* D. GOTH.

Juſt. *pro omnium notione.* Sic lib. vet. v. Nov. 78. c. 1. Sic lex 6. Cod. *de haretic.* Græce & Lat. edita eſt, ὡς πᾶσι σαφῆ, καὶ γνώριμον εἶναι. extat autem Gr. in conc. Epheſ. p. 3. c. 45. [Atqui jam multis retro ſæculis omnes fere latina utebantur lingua, auctore Plut. in Platon. Q. Sed imperii demutatio Romanæ linguæ labem illam intulit. *Ex I. Edit.*] FABR.

Et Græce ex Baſilicis, & (pro ea parte, qua jura

τοῦ πάτρωνος τῆς τοιαύτης ἐκβαλλομένων κληρονομίας.

liberis patroni *ab* hujuſmodi hereditate repulſis.

Εἰ δὲ μείζων ὢν τοῦ κεντηναρίου ὁ ἀπε- 157
λεύθερος τελευτήσῃ ἄπαις, εἰ μὲ διάθετος, ὁ πάτρων 33 ἢ ἡ πατρωνίσσα τὸ ὁλόκληρον λήψονται· εἰ δὲ 34 ἀγαθέμβυος παραιτεῖτας ἐάσῃ τὸν πάτρωνα ἢ τὴν πατρωνίσσαν ἄπαις ὤν, ἢ ἔχων παῖδας, exheredatos δὲ αὐτοὺς ποιήσας, ἢ ἐν ᾧ ἀπελευθέρα ἐστὶν ἡ τελευτήσασα, ἢ ἀπελεύθερος 35 ἐγγόνους ἔχων ἀπὸ θυγατρὸς προτελευτησάσης, παραιτερτεύσωσι δὲ τούτους, ἡ μὲ τὸν υἱὸν, ὁ δὲ τὸν 36 ἐκ τῆς προτελευτησάσης θυγατρὸς ἔγγονον· (οἶδας γὰ, ὅτι μὲ τούτων, 158
ὡς ἐδιδάχθημεν s ἐν τῇ β', 37 ἡ παραιτερτιῶν ἀντὶ ἐξερεδατίωνος προσλαμβάνεται) καὶ μὴ δυνηθῶσιν οἱ τοιοῦτοι παῖδες διὰ τῆς de inofficioſo τὴν ἀγαθήκην ἀνατρέψαι· τότε ἐκ τῆς τοῦ θειοτάτε ἡμῶν βασιλέως διατάξεως τοῖς πάτρωσι καὶ ταῖς πατρωνίσσαις διδομένης τῆς contra tabulas, οὐ τὸ ἥμισυ, ὥσπερ πάλαι, ἀλλὰ τὸ τρίτον t μέρος ἀποσπασθήσεται, ἢ τὸ ἐλλεῖπον τῷ τρίτῳ ἀναπληρωθήσεται· τυχὸν γὰρ εἰς 38 οὐγκίαν ἢ διώγκιον ἢ τριούγκιον 39 αὐτοὺς ἐνεγήσατο· οὕτω δὲ λήψονται διὰ τῆς con- 159
tra tabulas τὸ τρίτον, ὡς τε ληγάτα ἢ φιδεϊκόμμισσα u ἐκ τούτου μὴ ἀναγκάζεσθαι 40 καταβάλλειν, ἃ μόνον ἐξωτικοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς παισὶ τοῦ ἀπελευθέρε ἢ τῆς ἀπελευθέρας· ἀλλ' ὅπερ ἔτυχε παρ' αὐτῶν καταλει-

Quod ſi libertus major centenario ſine liberis moriatur, ſi quidem inteſtatus, patronus vel patrona ſolidum capient: ſin autem teſtatus patronum vel patronam præterierit, liberos non habens; aut ſi liberos habens eos exheredaverit; aut cum liberta eſt quæ deceſſit, vel libertus ex filia præmortua nepotes habens, illa filium, hic nepotem ex filia præmortua præterierit; (ſcis enim, horum prætericionem, ut in ſecunda *Inſtitutione* docti ſumus, pro exheredatione accipi) neque hi liberi per *querelam* de inofficioſo teſtamentum ſubvertere potuerint: tunc ex ſanctiſſimi Imperatoris noſtri conſtitutione, data patronis ac patronabus *bonorum poſſeſſione* contra tabulas, non dimidia, ut olim, ſed tertia pars *ab iis* auferetur, aut quod trienti deeſt, ſupplebitur: forte enim in unciam vel ſextantem vel quadrantem eos *patronos* inſtituerat. Ita tamen per *B. P.* contra tabulas trientem capient, ut legata vel fideicommiſſa exinde ſolvere non cogantur, non modo extraneis, ſed nec liberis liberti vel libertæ, ſed quod ab iis *patronis*

33. ἤτοι F. 34. ὁ ad: F. Mox ἐάσει ante hanc. 35. ἢ ad: F. male. Ego ſequens δὲ deleo. 36. ἀπὸ F. 37. ὅτι repetit F. 38. μίαν ad: F. & καὶ ante τριόγκ. 39. αὐτὸν ante F. 40. αὐτοὺς ad: F.

jura patronatus definiuntur) Latine expreſſam edidit ex membranis quibuſdam Cujac. xx. *Obſ.* 34. DOUJ.

p. 5. Harmen. 3. §. 5. 6. D. GOTH.

q. V. l. 52. D. *ad l. Falc.* D. GOTH.

Ut apud Tertull. Apolog. c. 6. *centenariæ cœnæ*, à centenis ſeſtertiis. FABR. I.

r. Dixi ad leges XII. tab. D. GOTH.

s. §. 7. *de Exhered. liber.* cap. 317. G. O. R.

t. 5. Harmen. 9. §. 18. D. GOTH.

u. Aliud in ære alieno. Paul. 3. Sent. 2. §. 4. Nam bona deducto ære alieno intelliguntur. D. GOTH.

ταλειφθὲν, ὁ συγκληρονόμος ἐπιγνώσεται τοῦτο· [τυχὸν exhereditatis οὖσιν ἢ παραιτεριτευθεῖσιν, 41 ὅτε ἡ παραιτεριτιὼν ἔοικε τῇ exheredationi. 42 Εἰ δὲ ἐγράφησαν κληρονόμοι, οὐδὲν ἐχρεωστεῖτο τῷ πάτρωνι· καὶ εἰ συνέβη αὐτὸν γραφῆναι κληρονόμον, ἐχρεωστεῖτο x τοῖς παισὶ τὰ ληγάτα.]

tronis relictum fuerit, hoc coheres agnoſcet: [exheredatis forte vel præteritis, quando præteritio exheredationi par eſt: ſi vero heredes ſint ſcripti, nihil patrono debebatur; & ſi contingat ipſum *patronum* ſcribi heredem, liberis legata debebantur.]

Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα θέματα ἡ εἱρημένη συνήγαγε διάταξις, πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου νομίμου διατύπωσιν ἀναγκαῖα. 43 Καὶ ἐκέλευσε γὰρ τὸν πάτρωνα καὶ τὴν πατρωνίσσαν καὶ τοὺς τούτων κατιόντας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου y μέχρι πέμπτου βαθμοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἀπελευθέρων προαγίνεσθαι διαδοχήν· ἐὰν οὖν τοῦ αὐτοῦ πάτρωνος ἢ τῆς αὐτῆς πατρωνίσσης, ἢ δύο πατρώνων ἢ 44 πατρωνισσῶν ἢ καὶ πλειόνων, ὑπεισι παῖδες, ὁ ἐγγύτερος ὢν z τῷ βαθμῷ εἰς τὰ τοῦ ἀπελευθέρου ἢ τῆς ἀπελευθέρας κληθήσεται πράγματα· οἷον, ἐτελεύτησεν ἀπελεύθερος ἢ ἀπελευθέρα ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, πάτρωνος ἢ πατρωνίσσης οὐχ ὑπόντων· ὑπῆσαν δὲ παῖδες, 45 ἔγγονος τυχὸν καὶ προέγγονος, ὁ ἔγγονος παραγε-

160 Multos autem & alios caſus dicta collegit conſtitutio, ad propoſiti juris formam neceſſarias. Etenim juſſit patronum ac patronam, atque horum deſcendentes non modo, ſed & collaterales uſque ad gradum quintum ad ſucceſſionem libertorum pervenire. Si igitur ejuſdem patroni vel ejuſdem patronæ, aut duorum patronorum patronarumve aut plurium etiam, liberi exſtent, proximior gradu ad bona liberti libertæve vocabitur. Veluti, libertus vel liberta ſine liberis deceſſit & inteſtatus, non exſtantibus patrono vel patrona: exſtabant autem liberi, nepos forte & pronepos, nepos veniet, hereditaſque in capita, non

161

41. ὅτι ante F. 2. 42. εἰ γὰρ F. 43. καὶ de: F. 44. δύο ad: F. 2. 45. ἢ & Lat. *vel* ad: F. 2. peſſime.

x. Imo omnibus legata, & fideicommiſſa præſtat, ut conſtat ex conſtit. Gr. & Lat. mendo igitur non caret Th. FABR.

Facilis emendatio legenti πᾶσι pro παισί. J. DOUJ.

Sed obſtat art. τοῖς, niſi & hunc tollas. Præterea ſi omnibus legata & fideicommiſſa præſtare cogitur, nonniſi Falcidiam ejus partis, ex qua inſtitutus eſt, (quæ perexigua eſſe poſſet,) non trientem aſſis hereditarii ſalvum habebit; quum ipſa Conſtitutionis Juſtinianeæ verba apud Cujac. pag. 498. F. hoc ſanciant: εἰ δὲ γραφῶσι κληρονόμοι ὑπὲρ τὸ τετραέγκιον, καὶ βαρηθῶσι ληγάτων, [l. ληγάτοις aut δόσει ληγάτων] ἐὰν αὐτοὶ μόνοι ὦσι κληρονόμοι, παρέχωσι τὰ ληγάτα καὶ τὰ φιδικόμμισσα, δηλονότι μὴ βλαπτομένου τὸ τετραέγκιον αὐτῶν· ὁ γὰρ φαλκίδιος ἐπὶ αὐτοῦ τετραέγκιόν ἐστιν. Ἐὰν δὲ μὴ εἰς ὁλόκληρον, εἰς πλέον μέντοι τοῦ τετραέγκιου, τυχὸν εἰς ἓξ ἢ εἰς ὀκτὼ ἐγκίας ἐγράφησαν κληρονόμοι, καὶ ἐβαρήθησαν ληγάτοις, τότε τὸ μέσον ὑπὲρ τὸ τετραέγκιον διδότωσαν τοῖς ληγαταρίοις καὶ φιδικομμισσαρίοις, τὸ δὲ λοιπὸν παρεχέσθωσαν οἱ κληρονόμοι, φυλάττοντες ἑαυτοῖς σὺν τῆς ἰδίας συστάσεως τὸν φαλκίδιον. Latina ejuſdem conſtit. verba pag. 494. C. breviter hoc ita efferunt: *Sed ſi patronus plus quam in tertiam, vel in aſſem fuerit heres inſtitutus*, QUATENUS HERES [ultra trientem] SCRIPTUS EST, *reſpondebit legatariis & fideicommiſſariis.* Ergo neque liberis exheredatis, neque aliis omnibus extraneis, patronus qua patronus, ſed qua heres ultra trientem ſcriptus, legata debet; ſicut & liberi, heredes ultra Falcidiam ſcripti, patrono legata procul dubio, ut omni extraneo, debebant. Unde non video, quomodo hæc oppoſitio hic locum habere poſſit. Quacumque ergo ratione totum h. l.

ραγενήσεται· [a] καὶ in capita [46] οὐ μὴν in ſtirpem ἡ κληρονομία διαιρεθήσεται· οἷον, ἑνὸς πάτρωνος ἦσαν δύο παῖδες, ἑτέρᾳ δὲ τρεῖς, εἰς πέντε μερισθήσεται ἡ κληρονομία.

non autem in ſtirpem dividetur: veluti, unius patroni erant duo liberi, alterius vero tres, in quinque partes hereditas dividetur.

Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγ- 162 γενῶν τοῦ πάτρωνος ἡ τῆς πατρωνίσσης κρατήσει, ὥστε τὸν ἐγγύτερον πλεονεκτεῖν, καὶ in capita διαιρεῖσθαι τὴν κληρονομίαν· σχεδὸν γὰρ σύμφωνα τὰ τῆς εὐγενείας καὶ [47] τῆς ἀπελευθερότητος ἐν ταῖς διαδοχαῖς ἡ λεχθεῖσα διάταξις ἐκέλευσεν εἶναι νόμιμα. Σχεδὸν [b] δὲ εἶπον διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐπὶ μὲν τῶν εὐγενῶν καὶ περαιτέρω τοῦ πέμπτου βαθμοῦ ἐπεκτείνεται τὰ τῆς κληρονομίας· ἐπὶ δὲ τῶν ἀπελευθέρων μέχρι [48] τῶν συγγενῶν τοῦ πάτρωνος ἢ τῆς πατρωνίσσης.

Idem & in collateralibus cognatis patroni vel patronæ obtinebit, ut proximior ſuperet, atque hereditas in capita dividatur: fere enim conſonantia ingenuitatis ac libertinitatis jura in ſucceſſionibus eſſe voluit dicta conſtitutio. FERE autem ideo dixi, quoniam in ingenuis etiam ultra quintum gradum *jura* hereditatis extenduntur: at in libertinis uſque ad quintum cognatorum patroni vel patronæ.

§. IV. Ταῦτα [49] δὲ περὶ τούτων τῶν 163 ἀπελευθέρων σήμερον τρακταίζομεν, τῶν πολιτῶν Ρωμαίων· [50] οὐ γάρ εἰσιν ἕτεροι ἀπελεύθεροι. Οἶδας γὰρ, [c] μαθὼν [51] ἐν τῇ πρώτῃ, ὅτι καὶ τὰ τῶν Δεδιτιτίων καὶ τὰ τῶν Λατίνων ἀνῃρέθη δίκαια· ἦνίκα δὲ οἱ Λατῖνοι ἐπολιτεύοντο, εὐδαίμων ἐπ' αὐτῶν νόμιμος ἐτρακταίζετο διαδοχή· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἔζων [d] ὡς ἐλεύθεροι, ὅμως ἐτελεύτων ὡς οἰκέται, συναπολλύντες τῇ ψυχῇ

§. IV. Hæc vero de his hodie libertis tractamus, qui cives ſunt Romani: neque enim alii ſunt liberti. Noſti enim in prima *Inſtitutione* edoctus, & Dedititiorum & Latinorum jura eſſe ſublata: ſed quo tempore Latini in uſu erant, nulla circa eos ſucceſſio legitima tractabatur. Nam licet maxime ut liberi viverent, tamen moriebantur ut ſervi, libertatem cum ani-

46. δὲ ad: F. Mox *in ſtirpes* F. 2. 47. τῆς de: F. 48. βαθμῷ ad: F. 49. δὲ addidi ex F. Mox malim τρακταίζομεν. 50. οὐδὲ F. omittens ſq. ἀπελεύθεροι. 51. ὅτι hinc cum F. rejeci poſt πρώτῃ. Λατείν. omnes ad fin. uſque tit. præter Lovan. & F.

l. a me cancellatum verſo, voluto ac perpendo, non modo Scholiaſtæ, ſed inſuper etiam corruptum eſſe pronuntio. THi ſane non eſſe, probo (1) quod verba à τυχὸν uſque ad *exheredationi* non modo ſuperflua ſint, præcedenti cap. ſatis expoſita, ſed & alieno loco poſita, quum pertineant ad ſuperiora ἐνδὲ τοῖς παισί. (2) quod in ſequentibus, quaſi de jure veteri, tempus imperfectum uſurpetur, quum THus cum Imper. utpote in jure novo, præſenti vel futuro utatur. (3) quod noſter ubique plurali numero de patronis egerit, ſed hic in ſingulari τῷ πάτρωνι & αὐτὸν occurrit. (4) quod paraphraſtes vix ſoleat plures caſus proponere quam ipſe Imper. (5) quod h. l. dicat, liberis legata a patrono deberi, id quod Thus paulo ante recte negavit cum Juſtiniano. G. O. R.

y. 5. Harmenop. 3. §. 3. D. GOTH.

z. Adde Paul. 3. ſent. 2. §. 1. l. *Libertus præterito* §. pen. D. *de bonis libertorum.* l. penul. D. *de adſig. libert.* Ulpian. 27. §. 2. & 3. D. GOTH.

a. Paul. 3. Sent. 2. §. 3. l. 23. §. ult. D. *de bonis libertorum.* Ulp. 27. §. 4. D. GOTH.

b. Idem Gloſſa apud Juſtinianum. FABR.

5. Harmen. 3. §. 6. D. GOTH.

c. Titulo *de libertinis* §. 3. [c. 86. ſqq.]

d. Adde Timoth. ſeu Salvianum 3. ad Eccleſiam. D. GOTH.

e. Verba

χῇ τὴν ἐλευθερίαν· 52 καὶ e ὡς οἰκετῶν [ἀχ] 164 anima amittentes; & tamquam ſervorum, bona eorum a ſuis manumiſſoribus non capiebantur jure hereditario, (neque enim hereditatem in ſervis dicere poſſumus) ſed jure peculii ex lege Junia manumiſſores adquirebant. Et hæc quidem ex lege Junia.

ἔτω τῶν ἐλευθερωτῶν ἐκληρονομοῦντο τῶν οἰκείων τὰ bona αὐτῶν, (οὐδὲ γὰρ κληρονομίαν ἐπὶ οἰκετῶν δυνατὸν καλέσαι) ἀλλὰ jure peculii ἀπὸ τῆς Ἰουνίας f νόμος ἐλάμβανον οἱ ἐλευθερωταί· καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ Ἰουνίας νόμου.

Μετὰ δὲ ταῦτα δόγμα g γέγονε Λαργιάνειον, τὸ κελεῦον ὥστε τοὺς παῖδας τοῦ ἐλευθερωτοῦ μὴ γενομένους 53 nominatim ἐξεριθάτους τῶν ἐξωτικῶν κληρονόμων τυγχάνειν τοῦ Λατίνου διαδοχήν· οἷον, 165 ἐλευθέρωσα ἐγὼ τὸν ἐμὸν οἰκέτην, καὶ ἐποίησα Λατῖνον· ἐτελεύτησα γράψας κληρονόμους *53 παῖδας ἐμοὺς, ἔτι δὲ καὶ ἐξωτικούς. Ἀπὸ μὲν τοῦ Ἰουνίου, εἰ συνέβη 54 τελευτᾶν τὸν Λατῖνον, οἱ παῖδες οἱ ἐμοὶ ἅμα τοῖς ἐξωτικοῖς 55 κληρονόμοις εἰς τὰ bona παρεγίνοντο τοῦ Λατίνου· ἀπὸ δὲ τοῦ δόγματος τοῦ Λαργιανείου, οἱ παῖδες μόνοι διαδέχονται τὸν Λατῖνον· ἐπειδὴ οὐ γεγόνασι nominatim exheredati.

Poſt illa autem factum eſt SCtum Largianum, ſanciens ut manumiſſoris liberi non nominatim exheredes facti extraneis heredibus præferrentur in ſucceſſione Latini. Veluti, ego ſervum meum manumiſi, Latinumque feci: obii heredes ſcribens liberos meos, itemque & extraneos. Ex Junia quidem lege, ſi accidat ut Latinus moriatur, liberi mei una *cum* extraneis heredibus ad bona Latini perveniebant: at ex SCto Largiano ſoli liberi Latino ſuccedunt, quia nominatim non fuerunt exheredati.

Μετὰ δὲ τὸ Λαργιάνειον γέγονεν ἔδικτον 166 Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, ὅπερ ἐκέλευσεν, ἵνα ἐὰν ὁ Λατῖνος, ἄκοντος ἢ ἀγνοοῦντος τοῦ πάτρωνος, αἰτήσῃ ἑαυτῷ πολιτείαν ῥωμαϊκὴν h καὶ ἐπιτύχῃ, ζῇ μὲν ὡς πολίτης Ῥωμαῖος 56, καὶ πάντα πράττῃ τὰ τῶν Ῥωμαίων, τελευτήσῃ δὲ ὡς Λατῖνος.

Poſt Largianum vero *SCtum* exſtitit edictum Cæſaris Trajani, quod juſſit, ut ſi Latinus, invito vel ignorante patrono, civitatem ſibi Romanam petierit & impetraverit, vivat quidem ut civis Romanus atque omnia agat Romanorum *civium propria*, ſed moriatur ut Latinus.

Αλλ' Sed

52. καὶ de: F. Adde not. *e.* 53. νομινάτιμ ante F. qui modo βόνα cum ceteris, modo *bona* ſcripſit: ſed talia, niſi ſingulare quid habeant, haud amplius notabo. *53. Videtur excidiſſe artic. τοὺς GAVEL. 54. τελευτῆσαι F. omittens ſeq. οἱ παῖδες. 55. μὲ ad: F. 56. ὢν ad: F. 2.

e. Verba duo ὡς οἰκετῶν Fabrotus in 1. omiſit, in notula ſcribens, „Schol. ὡς οἰκετῶν". in 2. rurſus inſeruit cum hac nota: „Verba hæc ὡς οἰκετῶν, „ & verbum ἀλλὰ inf. abſunt a MSS. Puto tamen „ retinenda, & leg. οὐκ ἐκλης. &c.". Neſcio, cur καὶ deleverit. Ego οὐχ alio loco ſubſtituo, aut ſi mavis, legatur: ᾗ οὐχ, ὡς οἰκ. G. O. R.

f. De lege Junia *l. bona* [Quid hoc? legendum *Norbana*. G. O. R.] Vide d. §. 3. D. GOTH.

g. De quo vide Nov. 28. [78.] D. GOTH.

h. Latinus ex beneficio Principis civitatem Romanam accipit, ſi jus Quiritium impetraverit, Ulp. Regul. tit. 3. §. 1. quod accipiendum eſt, cum conſenſu patroni. Cæterum locus erit edicto D. Trajani. FABR. I.

Αλλ' ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, 167
i τὰς τῶν τοιούτων αἱρέσεων ἀναλλαγὰς μισοῦσα, ὅτι ἔζη μὲ ὡς Ρωμαῖος, ἐτελεύτα δὲ ὡς Λατῖνος, καὶ ἑτέρας δὲ δυσχερείας ἀντεῦθεν ἀναφυομένας ἀνεῖλεν, ἐξωθήσασα τῆς πολιτείας οὐ μόνον καὶ τοὺς Λατίνους καὶ τὸν Ιούνιον νόμον καὶ τὸ Λαργιάνειον δόγμα, ἀλλὰ γὲ καὶ τὸ ἔδικτον Τραϊανοῦ 57, ὥστε πάντας ἀπελευθέρους εἶναι Ρωμαίους· καὶ μετά τινος ἐπινοίας ἤγαγε προσθήκης, δι' ὧν τρόπων ἐγίνοντο πάλαι Λατῖνοι οἱ ἐλευθερούμενοι, διὰ τῶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν ῥωμαϊκὴν ἄγει τοὺς οἰκέτας πολίτειαν.

Sed Imperatoris noſtri conſtitutio, has hujuſmodi conditionum mutationes peroſa, quod viveret quidem ut Romanus, moreretur autem ut Latinus, aliaſque inde naſcentes difficultates ſuſtulit, civitate ejiciens non Latinos modo & legem Juniam & SCtum Largianum, ſed & edictum Trajani, ut omnes libertini ſint *cives* Romani: & cum quadam inventione ſive adjunctione, per quos modos manumiſſi olim fiebant Latini, per eoſdem ad Romanam ſervos ducit civitatem.

57. τῦ βασιλίως ad: F.

i. L. unic. C. *de Latina libertate.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΚΥΡΩΣΕΩΣ [a] ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Η.

ΕΙπόντες περὶ τῶν ἀπελευθέρων, εἴπωμεν ὡς ἐν τέλει [1] καὶ περὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς γινομένης [2] προσκυρώσεως [b]. Οἶδας, ὅτι οἱ παῖδες τοῦ πατρωνος, ἡνίκα τὸν αὐτὸν ἐπέχουσι βαθμὸν, ἅμα καὶ ἐξ ἴσου ἐπὶ τὴν τοῦ πατρῴου ἀπελευθέρου παραγίνονται κληρονομίαν· γέγονε δὲ μὴ ταῦτα δόγμα [c] συγκλήτου τὸ λέγον, ἐξεῖναι τῷ πάτρωνι πολ- 168

DE ADSIGNATIONE LIBERTORUM.

TITULUS VIII.

LOquuti de libertis, dicamus velut in ſumma & de uſitata eorum adſignatione. Scis, liberos patroni, ſi eumdem obtinent gradum, una & ex æquo ad liberti paterni hereditatem pervenire. Factum eſt autem poſtea SCtum, decernens licere patrono multos habenti liberos, uni horum

1. καὶ de: F. 2. ἀδσιγνατίου F.

a. Idem 49. Eclog. 5. adde 38. Digeſt. 4. *de adſignandis libertis.* Porro quid ſit *adſignare libertum*, vide legem 107. *de verborum ſignific.* D. GOTH.

Gloſſæ Baſilicor. *adſignatio*, προσκύρωσις. Græci titulum Digeſtor. de adſignandis libertis, ita vertunt: περὶ προσκυρώσεως ἀπελευθέρων. & in l. 107. adſignare, προσκυρῶν. quid autem ſit adſignare, v. in d. l. 107. FABR.

b. Melius legeretur προσκυρώσεως. ANON. DUK.

Et ſic primum σ deletum in Meerm. exemplari, ſed perperam: error hic inde forte natus, quod paulo poſt in Baſil. principe ac Lovan. vitioſe legitur προσκυρῶσω. G. O. R.

c. De hoc Senatuſconſulto vide l. 1. D. *de adſignandis libertis.* D. GOTH.

πολλοὺς ἔχοντι παῖδας, ἐνὶ τούτων ἀδσιγνατεῦσαι ἤτοι προσχυρῶσαι τὸν ἀπελεύθερον· καὶ λοιπὸν μὴ τὴν τοῦ ἀπελευθέρου τελευ-169 τὴν ἕτος μόνος 3 ὁ ἀδσιγνατευθεὶς d ἕξει τὰ πατρωνικὰ δίκαια, οὐδεμίαν ἐχόντων πάροδον ἐπὶ τὸν αὐτοῦ κλῆρον τῶν ἄλλων παίδων τοῦ πάτρωνος, 4 ὅσοι ἦσαν μέλλον ἅμα κληρονομεῖν 5 μηδεμιᾶς e γινομένης ἀδσιγνατίωνος. Εἰ δὲ συμβῇ ἐκεῖνον τὸν παῖδα, *5 ᾧ ἀδσιγνατευθῇ ὁ ἀπελεύθερος, ἄπαιδα τελευτῆσαι, τότε οἱ ἄλλοι παῖδες τοῦ πάτρωνος τὸ ἀρχαῖον ἀναλήψονται δίκαιον, καὶ αὐτοὶ τοῦτον ἀποδέξονται.

rum libertum adſignare ſive addicere: ac deinde poſt liberti mortem hic ſolus adſignatus habebit jura patroni, ceteris patroni liberis, qui pariter ſucceſſuri erant nulla adſignatione facta, nullum ad ejus hereditatem aditum habentibus. Sed ſi eveniat, ut ille ex liberis, cui libertus adſignatus fuerit, ſine prole moriatur, tunc ceteri liberi patroni antiquum jus recipient, & ipſi ei ſuccedent.

§. I. & II. Οὐ μόνον δὲ ἀπελεύθερον, 170 ἀλλὰ καὶ ἀπελευθέραν ἔξεστιν 6 ἀδσιγνατεῦσαι f τῷ πάτρωνι g, τῷ ἔχοντι δύο 7 ἢ πλείο-

§. I. & II. Non ſolum autem libertum, ſed & libertam adſignare licet patrono, duos aut plures liberos habenti

3. ᾧ ἀδσιγνατευθῇ F. vid. not. *d.* 4. ὅτινες F. 5. μιᾶς ante F. *5. Num ᾧ ἀδσιγνατευθῇ, an ᾧ ἂν ἀδσιγνατευθῇ? GAVEL. 6. ἀδσιγνατεύειν F. Adde not. *f.* & g. 7. ἢ καὶ F.

d. Fabrotus edidit, vel duce Curtio, vel quia ſic paulo poſt ſequitur, ᾧ ἀδσιγνατευθῇ. Ego tamen Viglianam lectionem ſuſtineri poſſe credidi per hypallagen, quoniam & filius liberto adſignatur. G. O. R.

Solus patronus erit l. 30. §. ult. D. *qui & à quib. manum.* Juſtin. *is ſolus patronus habeatur*, id eſt, jus patroni habeat, l. ult. D. *de oper. libert.* & Th. hic: Libertus enim, qui alteri ex filiis adſignatur, non deſinit alterius filii libertus eſſe, l. 3. §. 5. D. *de bon. libert.* FABR. I.

L. ſub conditione 10. §. 1. D. *eod.* l. ult. D. *de Oper. libert.* FABR. II.

e. Sic reſcribere debui & ſenſu flagitante, & ducibus Curtio, Ernſtio ac Fabroto. Anonymus pro μιᾶς ſimplex μὴ repoſuit, ſatis bene. Tum pro γινομένης hic malim γνουμένης. G. O. R.

f. Integra ſententia de nepote & nepte hic in textu Græco deeſt. D. GOTH.

In omnibus Th. codicibus omiſſum eſt, quod apud Juſtin. *de nepote, filia, nepteve* legitur, perperam: nam & filiæ & nepoti adſignari conſtat, l. 1. & l. 3. §. 1. D. h. t. l. 1. §. ult. D. *de legit. tut.* FABR.

Idem repetit Galterius. Licet autem reſpondere poſſimus, voce παίδων (qua THus in t. t utitur) omnes liberos cujuslibet ſexus & gradus intelligi; tamen concedo, aut intercidiſſe aliqua, aut totam §. 1. a noſtro per incuriam fuiſſe omiſſam. Adde not. ſq. G. O. R.

g. Deeſſe hic aliquid videtur, vel ἔξεστι καὶ τῷ πάτρωνι vel ὡς καὶ. D. GOTH.

Scilicet ſolus Goth. cohærentem apud alios ſermonem in duas §§. ſcidit & §. 1. clauſit voce ἀδσιγνατεῦσαι. Tum §. 2. inchoavit ſic: Τῷ πάτρωνι καὶ τῷ ἔχοντι &c. ubi peſſime etiam inſeruit καί. Si quis §. 1. ſuppletam velit, en illam: Οὐ μόνον δὲ ἀπελεύθερον ἀλλὰ καὶ ἀπελευθέραν [ἔξεστιν ἀδσιγνατεῦσαι, οὐ μόνον υἱῷ ἢ ἐγγόνῳ, ἀλλὰ καὶ θυγατρὶ ἢ ἐγγόνῃ. Τὸν δὲ ἀπελεύθερον ἢ τὴν ἀπελευθέραν] ἔξεστιν ἀδσιγνατεῦσαι τῷ πάτρωνι &c. G. O. R.

h. Imo poteſt l. 9. D. *de adſign. libertis.* D. GOTH.

Pertinet hæc quæſtio ad Interpretes Juſtiniani, de eaque agit Cujac. in not. priorib. G. O. R.

i. Niſi ſubaudias ποτὲ, ut ſit τὸν ποτὲ οἰκ. δοῦλ. non conſtat ſententia: qui enim ſervus eſſe poteſt, qui libertus eſt. Poterant autem illa duo τὸν οἰκ. δοῦλ. ſine ullo incommodo omitti. P. NAN.

„ Hæc vox δοῦλον omnino delenda eſt, aut ad-
„ dendum eſt ποτὲ, ut ſit *aliquando ſervum*, id eſt
„ qui aliquando ſervus fuit". Hæc inveni, niſi me fallit memoria, adſcripta in exemplari Dukeriano: ſane δοῦλον deletum in Meermanniano. Quomodo Fabrotus ediderit, lectio 8. docet. Mihi articulo priori τὸν ejecto, vel τις in ejus locum ſubſtituto, ſic reſtitui poſſe videtur: τί ἐὰν, ὅτε (τις) ἀπελεύθερον ἀδσιγνατεύσας τὸν οἰκ. δοῦλ. τῷ ὑϊῶ. π. quomodo vertendum cenſui. Nec enim poterat, niſi proprius ſervus ab ipſo manumiſſore pro liberto adſignari,

πλείονας παῖδας in poteſtate· ἐμαγκιπάτῳ γὼ ἀδσιγνατεύειν h ϛ δυνατόν. Τί ϑν, ὅτι τὸν ἀπελεύθερον 8 ἀδσιγνατεύσας i τὸν οἰκεῖον δῶλον τῷ ὑπεξϛσίῳ παιδὶ, εἶτα ἐπιζήσας ἐμαγκίπατον ἐποίησε 9 τὸν παῖδα· ζητῶμϑ εἰ ἐξασθενεῖ ἡ ἀδσιγνατιών; καὶ ἤρεσεν Ιϛλιανῷ καὶ τοῖς πλείοσι τῶν νομικῶν, ἐξασθενεῖν αὐτήν.

ti in poteſtate: namque emancipato adſignari non poteſt. Quid igitur, ſi (quis), cum ſervum ſuum filio pro liberto adſignaſſet, poſtea ſupervivens filium emancipaverit: quærimus an adſignatio infirmetur? Et placuit Juliano & pleriſque JCtorum, eam infirmari.

§. III. Δυνατὸν δὲ ἀδσιγνατεύειν ϛ μόνον ἐν ϰϑήκῃ k, ἀλλὰ γὼ καὶ ἐξ ἀδιαϑέτϖ· ϛ l μέν ἐϛιν ἐπὶ τούτῳ ἐπινενοημένα ῥήματα τυπικά. Γέγονε δὲ τὸ ϖερὶ 10 τῶν ἀδσιγνατιώνων διαλεγόμϑον δόγμα ἐπὶ τῆς Κλαυδίϛ βασιλείας, ἐπὶ m Σϛιλλίϛ Ρούφϛ, καὶ Οϛωρίου Σκαπϛλᾶ τῶν ὑπάτων. 171

§. III. Adſignare autem poſſumus non tantum in teſtamento, ſed etiam ab inteſtato: nec enim ad hoc ſolemnia verba inventa fuere. Factum eſt autem hoc de adſignationibus agens SCtum ſub imperio Claudii, Suillio Rufo & Oſtorio Scapula Conſulibus.

8. ἀσιγνάτευσέ τις F. omiſſo ſeq. δῶλον. Vid. not. *i.* 9. τὸν de: ante F. 10. τῆς ἀδσιγνατίων F. De nominibus Conſulum vid. not. *m.*

ſignari, l. 8. D. *de Adſign. lib.* G. O. R.

k. L. 1. §. 3. l. 13. D. *eod.* D. GOTH.

l. Cur autem verborum ſolennitas hic non requiratur, collige ex l. 7. D. *eod.* D. GOTH.

Manuſcripti tamen ſic habent: ἔϛι δὲ ἐπὶ τούτῳ, quod eget emendatione, ut conſtat ex l. 1. §. 1. [potius. §. 3.] D. h. t. FABR.

m. Corrigend. ex Pand. Flor. *Velleo Rufo & Hoſterio Scapula.* HOTOM. *in Lugd.*

Ipſe tamen in Comment. edidit: *Suellio Rufo & Oſterio Scapula.* D. Gothofredus ad prius nomen ſic: „ Alias *Sabellio*, ut hic, [in vulg. Inſt. edit.] „ alias *Vellejo*, l. 1. D. *eod.*" ad poſterius: „ Alias „ *Aſterio*, ut hic in ipſo textu Inſtit. alias *Oſterio*, „ l. 1. D. *eod.* alias Hoſtorio, ut in Pand." Fabrotus in utraque dedit: *Suillu Ruffu & Hoſtoriu Scapula:* cum hac notula ad voc. *Hoſtoriu:* „ Sic „ in vett. Th. & apud Tacit. Annali 14. & Agri„ colæ vita". Ego in lectione Vigliana ſolam adſpirationem ſuſtuli; neque a me impetrare poſſum, quin hic repetam paucis mutatis, quæ in Obſervatt. Miſcell. A°. 1745. ſcripſi: *Sibillo Ruffo & Oſterio Scapula* habet Cod. Dorvill. *Suillo Rufo & Oſterio Sc.* editiones Cujacianæ, cui & *Suelleo* placet. *Sugillo Rufo & Oſtorio Sc.* MS. Gottorp. teſte MARQUARDO, qui editioni Pariſinæ 1643. hæc adſcripſit. „ Ignotum eſt Romanis nomen *Oſterius:* longius „ eoque gravius aberrant priores editt. in quibus „ *Aſterio:* quod miror Vinnium ſequi. Scribendum omnino ex MS. *Oſtorio*, atque ita hodie ap. „ Tacitum recte legitur. THus Ὀϛωρίῳ Σκ. ſed „ tollenda eſt adſpiratio. Lapis vetus inter Collecta„ nea noſtra: P. OSTORI SCAPULÆ L. PHARNACIS „ OSTORIA P. L. AMME". Exſtat hæc inſcriptio in Corpore Inſcriptt. Gudianarum ab Heſſelio editarum pag. CCCLX. A. niſi quod ibi perperam legatur PHARNECIS. Apud Gruterum pag. 949. n. 2. in uno Epitaphio quadruplex *Oſtorii*, atque unum *Oſtoriæ Chryſidis*, nomen occurrit. Rectiſſ. ergo Bynkershoekius III. *Obſ.* 7. & hic & in Digg. *Oſtorium* reponendum cenſuit. Conſuli præterea de hoc Conſulum pare poſſunt Brencman. in Epiſt. de Coſſ. pag. edit. noviſſ. 607—8. atque Ev. Otto & hic & in præf. I. Tom. Theſ. Jur. pag. 28. Almelovenius ad A. U. 799. recte quidem *Oſtorium* cum Pighio & Goltzio ſcribit, ſed alterum *Sullium* bis perperam nominat pro *Suilium* aut *Suillium*, quem cum Nic. Heinſio eumdem credideram, qui Naſonis privignam in matrimonio habuit: vid. IV. de Ponto Epiſt. 8. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΑΙΤΩΡΙΑΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ a.]

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

172 Ὥσπερ ὁ δυωδεκάδελτος ἐπενόησε τὴν b ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κλῆσιν, καὶ ποτὲ μὲν c ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ τοὺς καλουμένους, ὁποῖοί εἰσιν 1 οἱ γενεσσάριοι, d ποτὲ δὲ ἀδιτεύειν, ὁποῖοί εἰσιν οἱ ἄλλοι τούτους· οὕτω καὶ ὁ πραίτωρ ἐπενόησε τὰς διακατοχάς, δι' ὧν ποτὲ μὲν διορθοῦται e τὸ πολιτικόν, 2 ποτὲ δὲ ἐναντιοῦται.

173 Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, καθὰ εἴρηται, (τοῖς μὲν πολιτικοῖς τοὺς κάπιτε δι-μινούτους καὶ τοὺς ἐκ τούτων, ὃ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ θηλυγονίας ἀγνοοῦντος, αὐτὸς τρίτην ἐπινοήσας τάξιν, δέδωκεν αὐτοῖς τὴν Unde cognati διακατοχὴν) ἀλλὰ 3 καὶ ἐν διαθήκαις τὸ πλαῖσμα 4 διορθοῦται f τοῦ δυω-

DE BONORUM POSSESSIONIBUS.

TITULUS IX.

SIcut *Lex* XII. Tab. ſucceſſionem ex teſtamento ab inteſtato invenit, & qui vocantur, interdum facit ut *ſtatim* exiſtant, cujuſmodi ſunt neceſſarii, interdum ut adire *debeant*, cujuſmodi ſunt *ceteri* præter hos: ita & Prætor bonorum poſſeſſiones excogitavit, per quas interdum jus civile corrigit, interdum impugnat.

Non ſolum in *ſucceſſionibus* ab inteſtato, ut dictum eſt, (nam jure civili capite deminutos & ex his *natos*, immo vero & progenie feminina *venientes* haud agnoſcente, ipſe tertium commentus ordinem, dedit illis bonorum poſſeſſionem Unde cognati) ſed

1. *οἱ necessarii* F. 2. tres has voculas fide Fabroti addimus. 3. γὰρ ad: F. 4. Sic Nannius ac F. διωρθῶτο Lovan. Ceteræ διορθῶτο. ſeq. τῷ de: F.

a. Adde Ulp. Tit. *de poſſeſſionibus dandis* & 1. Harmenop. 3. §. 36. 37. lib. 5. tit. 6. §. 7. D. GOTH.

Quidam habent: περὶ τῆς πραιτωρίας διαδοχῆς. alii διακατοχῆς. ut in tertio Cod. & bonorum poſſeſſores Græci alias appellant ἀγαθῶν, alias τῶν σφετερισμάτων διακατόχους. in Gloſſis autem Græco Lat. *bonorum poſſeſſio* exponitur, ὑπαρχόντων διακατοχή. FABR.

b. In uno non habentur hæc verba: ἐκ διαθήκης. FABR.

c. *Exiſtere.* hoc verbo paſſim utuntur Græci in baſilicis. Sed & Zonaras ſcribit ex conſtitutione Antonini Pii, liberis inteſtato morientibus parentes heredes exiſtere, κληρονόμους ἀναφαίνεσθαι τοὺς γονεῖς. *exiſtere* eſt repente apparere. [Marc. Tull. de divinat 2. *Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur, & ſulcus altius eſſet impreſſus, exitiſſe repente.* idem Græco verbo uti maluit 2. ad Attic. 11. *Quum velim vitare omnium delicia-rum ſuſpicionem, repente* ἀναφαίνεσθαι. Ex Edit. 1.] [v. Comment. in Inſt. *Ed.* 2.] FABR.

d. Sui neceſſarii ſupra *de her. qualit. & differ.* [cap. 420. ſq.] FABR.

e. Cujuſmodi poteſtas Prætoribus data, l. 7. §. 1. D. *de juſtitia & jure.* D. GOTH.

Sed Prætori non licet eos adjuvare, quos leges vel conſtitutiones recta & nominatim repellunt. l. 12. §. 1. D. h. t. DOUJAT.

f. *Jus vetus* accipit pro lege 12. Tab. recte, ut conſtat ex verſic. *adhuc autem* apud Juſtin. [cap. 180 ſq.] FABR. I.

Jus civile accipit pro lege XII. Tab. FABR. II.

Hugo Donellus in Comm. ad l. *Gallus* D. *de Liber. & poſt.* inter ejus opuſcula poſthuma p. 136. & Ant. Caimus in prælud. ad eamd. leg. n. ajunt, THum errare, quod prohibitionem (ne ſcil. alienus poſthumus inſtitui poſſit) adſcribat legi XII. Tabb, quippe qua latiſſima poteſtas data fuit patri-fam.

δωδεκαδέλτῳ· ἐὰν γάρ τις τελευτῶν ἀλλότριον ποστοῦμον γράψῃ κληρονόμον, (οἶδας δὲ, τίς ἐστιν ἀλλότριος ποστοῦμος, τουτέστιν 5 ὁ μὴ τικτόμενός μοι σοῦος·) τεχθεὶς ὁ τοιοῦτος 6, ὅσον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ, ἀδιτεύειν οὐκ ἠδύνατο· 7 διέσαλε γὰρ τὴν τοιαύτην ἔνστασιν τὸ πολιτικόν· ὁ δὲ πραίτωρ τὴν

174 sed etiam in teſtamentis defectus XII. Tabularum correctus fuit. Si quis enim moriens alienum poſtumum ſcripſerit heredem; (ſcis autem, quis alienus ſit poſtumus, id eſt qui ſuus mihi non naſcitur) hic natus, quantum *jure* civili, adire non poterat: reſpuebat enim hujuſmodi inſtitutionem *jus* civile: ſed Prætor tribuit ei bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, bonorumque poſſeſſorem eum facit. Sed & conſtitutio Imperatoris noſtri hunc poſtumum recte heredem ſcribi vult, tamquam & *juri* civili notum.

ſecundum tabulas αὐτῷ χορηγεῖ διακατοχὴν, & bonorum 8 poſſeſſorem g αὐτὸν ἀποτελεῖ· 9 ἀλλὰ δὲ διάταξις τοῦ ἡμετέρου βασιλέως τὸν τοιοῦτον ποστοῦμον ὀρθῶς βούλεται γράφεσθαι κληρονόμον, ὡσανεὶ καὶ τῷ πολιτικῷ ἐγνωσμένον.

Ἔστι δὲ, ὅτε ὁ πραίτωρ ε διορθοῦται 175 Aliquando autem Prætor non emendat, ſed impugnat *jus* civile: veluti ut diximus, quum libertus patronum præterierit, *Lex* quidem XII. Tab. ad bona liberti aditum non dabat patrono, confectione teſtamenti ſuperato; ſed Prætor *B. poſſeſſionem* contra tabulas commentus eſt: itaque hic ex adverſo pugnat.

μὲ, ἐναντιοῦται δὲ τῷ πολιτικῷ· οἷον ὡς εἰρήκαμεν, ἐὰν ὁ ἀπελεύθερος τὸν πάτρωνα πραιτέρητον καταλείψῃ, ὁ μὲ δωδεκάδελτος οὐκ ἐδίδου τῷ πάτρωνι πάροδον ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου, ποιήσει διαθήκης νικωμένῳ· ὁ δὲ πραίτωρ ἐπενόησε h τὴν contra tabulas. 10 Οὐκοῦν ἐνταῦθα ἀντικρυς μάχεται.

§. I. Οὐκ ἔστι δὲ δυσχερὴς hh εἰδὲ φι- 176 §. I. Non tamen difficilis vel con-

λόνεικος ten-

5. ὁ τικτ. μοι γίνεται σοῦος. F. 2. male. 6. πόστμος ad: F. 7. διέβαλε F. 8. *poſſeſſora* F. 9. ἀλλὰ ἀφέτ. τῆ θειοτάτῃ ἡμῶν βασ. F. 10. ἰδὲ pro οὐκοῦν F.

ſam. heredes inſtituendi, quum ſit ex interpretatione prudentum. MEERM.

Supra *de Heredib. inſtit.* cap. 330. ipſe THus τοῖς παλαιοῖς *veteribus*, puta *prudentibus*, hoc adſcripſit. Ceterum per *jus vetus* Imperator & legem XII. & conſecutam prudentum interpretationem ſive jus civile comprehendere mihi videtur. Adde notam ad §. 28. *de Legatis* cap. 507. G. O. R.

g. Omnis poſtumus, id eſt, etiam alienus, poſſeſſionem petere poteſt, l. 3. D. *de bon. poſſ. ſec. tab.* jus prætorium humanius eſt, ὁ πραιτώρειος νόμος φιλαγαθώτερος, Th. Herm. ad. l. 117. D. *de R. I.* FABR. I.

h. Bonorum poſſeſſio datur, aut contra tabulas teſtamenti, aut adverſus tabulas inteſtati, Ulp. reg. tit. 28. *adv. tab.* inquit, id eſt, ſecundum tabul. Cujac. ad d. t. 28. Ex diverſo *ſecundum* accipitur pro contra. Apul. in lib. de philoſophia morali: *Non ea tantum vitia, quæ ſecundum naturam ſunt, pariunt execrabilitatem*, id eſt, contra naturam. Sic & apud eundem ſcriptorem τὸ *ſecundum* ἀντὶ τοῦ contra, ſemel atque iterum obſervare memini. FABR. I.

Vereor, ne ſic quidlibet fiat ex quolibet. Unicus Ulpiani locus mihi necdum perſanatus videtur. Apulejus loquitur de vitiis, quæ ſecundum naturam ipſam vitia ſunt, non modo ſecundum jus civile. G. O. R.

hh. Carpit hic THum Maranus ad tit. D. *de Bon. poſſ.* pag. 347. quaſi is Prætorem conſideraverit, tanquam legislatorem & ſupra leges ipſas. MEERM.

λόνεικος ὁ πραίτωρ· ἡνίκα γὰ [11] οἶδε τὸ πολιτικὸν εὐδοκιμῆν, τότε οὐδὲ ἐπὶ διορθώσει, οὐδὲ ἐπὶ ἀναντιώσει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ βεβαιώσει πίθησι τὴν ἰδίαν νομοθεσίαν· ἐὰν γάρ τις ὀρθῶς [12] γενομένης διαθήκης γραφῇ κληρονόμος, ὁ μόνον ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ δύναται ἀδιτεύειν, ἀλλὰ καὶ ὁ πραίτωρ δίδωσιν αὐτῷ τὴν secundum tabulas [i] βοηθείαν· καὶ τὸ μὲ [13] κατὰ νόμον heredem [k] αὐτὸν ἀποτελεῖ, [14] ὁ δὲ bonorum poſſeſſorem.

tentioſus eſt Prætor: quando enim novit comprobari *jus* civile, tunc neque emendationis, neque impugnationis, ſed potius confirmationis cauſa ſuam juriſdictionem interponit. Nam ſi quis recte facto teſtamento heres ſcriptus fuerit, non modo ex *jure* civili adire poteſt, ſed Prætor quoque ei bonorum poſſeſſionem dat ſecundum tabulas: atque illud quidem per legem heredem eum facit, hic autem bonorum poſſeſſorem.

Καὶ ἐξ ἀδιαθέτου [15] συναινεῖ· τοὺς γὰρ 177
σούους κληρονόμους καὶ τοὺς ἀδιάτους καλεῖ τὸ πολιτικόν, καὶ τοὺς μὲ ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ, τοὺς δὲ ἀδιτεύειν· ὁ δὲ πραίτωρ συντρέχων τῷ πολιτικῷ, τοῖς μὲ δίδωσι τὴν Unde liberi, τοῖς δὲ δίδωσι τὴν Unde legitimi. Κἂν τὰ μάλιστα δὲ μὴ αἰτήσωσι τὴν βοηθοχήν, οὐδὲν ἧττον heredes εἰσὶν ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ.

177 Etiam ab inteſtato *jus civile Prætor* comprobat: namque ſuos quidem heredes & agnatos vocat *jus* civile, atque ut illi exiſtant, hi adeant, efficit; Prætor autem *jus* civile adjuvans, illis dat *B. poſſeſſionem* Unde liberi, his dat *B. poſſeſſionem* Unde legitimi. Etiamſi vero maxime B. poſſeſſionem non petierint, nihilo minus heredes ſunt ex *jure* civili.

Ὥστε ἢν ὁ πραίτωρ [1] ἢ διορθοῦται, ἢ 178
ἀναντιοῦται, ἢ συναινεῖ· διορθοῦται μὲ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξωτικοῦ ποστούμου· ἀναντιοῦται [16] δὲ, ὡς ἐπὶ τοῦ πραιτερίτου πάτρωνος· καὶ συναινεῖ, ὡς ἐπὶ τῶν σκριπτῶν κληρονόμων, καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένων, ἀπὸ πρώτης ἢ δευτέρας τάξεως.

178 Prætor itaque aut corrigit, aut impugnat, aut comprobat: corrigit, velut in poſtumo extraneo; impugnat, velut in patrono præterito; & comprobat, velut in heredibus ſcriptis, iiſque qui ab inteſtato vocantur, ex primo vel ſecundo ordine.

§. II. Οὓς δὲ ὁ πραίτωρ μόνος καλεῖ 179
ἐπὶ

§. II. Quos vero Prætor ſolus ad ſuc-

11. ἴδῃ F. 12. γιν. ante F. 2. 13. κατὰ νόμον de: F. 14. τὸ δὲ F. male. Mox ποσσέσωρα ante hanc. 15. δὲ ad: F. 16. δὲ de: F.

Quis non miſereatur THi, qui nequidem cum ſuo Imperatore loquens, ut ne alia nunc adferam, reprehenſionem effugere poteſt? G. O. R.

i. Ulp. 28. §. 5. *ubi plenius dixi.* D. GOTH.

k. Curtius ob malam diſpunctionem male verterat: *& jus quidem civile ex lege heredem facit, Prætor vero & ab inteſtato bonorum poſſeſſorem approbat.* Verſionem Fabrotus quidem emendavit, ſed Græca nec recte diſpunxerat, nec bene ediderat. Nos utrique rei ſuccurrimus. G. O. R.

l. L. 7. §. 1. D. *de juſtitia & jure.* D. GOTH.

m. §. 4. *de Legit. agnat. ſucceſſ.* cap. 76. ſqq. G. O. R.

n. Bonorum poſſeſſorem Prætor velut heredem facit, l. 1. D. *de poſſ. her. pet.* & in omnibus vice heredis habetur, l. 2. D. *de bonor. poſſ.* & ideo bonorum quoque poſſeſſor pro herede poſſidere videtur, l. 11. *de petit. hered.* FABR. I. O. *Fictitias*

ἐπὶ τὴν διαδοχήν, οὐκ ἔτι δὲ τὸ πολιτικὸν, heredes μὲν αὐτῷ [17] τῷ νόμῳ οὐκ ἀποτελεῖ· τὸ γὰρ τοῦ κληρονόμου ὄνομα ὁ πραίτωρ οὐδενὶ προσποιεῖ, ἀλλ' ὁ νόμος ἦγεν ὁ τὸ νόμου τάξιν [18] ἐπέχων, οἷον δόγμα συγκλήτου ἢ διάταξις βασιλέως· δόγμα συγκλήτου, ὡς ἐπὶ Τερτυλλιανείου καὶ Ὀρφιτιανείου· διάταξις [19], ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως [m] τὸν παῖδα τῆς ἀδελφῆς συναριθμήσασα τοῖς λεγιτίμοις. Ὁ πραίτωρ τὸν μὲν κληρονόμον οὐ ποιεῖ, δίδους δὲ διακατοχὴν [n] ἐν τάξει [20] κληρονόμου αὐτὸν καθίστησι, καὶ ἀποτελεῖ bonorum possessorem, ὥστε αὐτὸν [o] πλαγιαστικῶς καὶ ἐνάγειν καὶ ἐνάγεσθαι.

succeſſionem vocat, non item *jus* civile, heredes quidem ipſo jure non facit: nam heredis nomen Prætor nemini tribuit, ſed lex vel qui legis vicem obtinet, veluti Senatusconſultum aut Principis conſtitutio: SCtum, ut in Tertulliano & Orphitiano; Conſtitutio, ut illa Imperatoris noſtri, liberos ſororis legitimis adnumerans. Ergo Prætor heredem non facit, ſed bonorum poſſeſſionem dans loco heredis eum conſtituit, bonorumque poſſeſſorem facit, ut ipſe oblique & agat & conveniatur.

Οὐ μόνον δὲ τὰς εἰρημένας διακατοχὰς, τὴν Unde liberi καὶ τὴν Unde legitimi καὶ τὴν Unde cognati, ὁ πραίτωρ ἐπενόησεν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας πλείστας, ἕνα τοῦτον [21] σκόπον ἔχων, ἵνα μή τις ἀδιάδοχος τελευτήσῃ· καὶ γὰρ [22] γενοτάτοις ὅροις τὸ δίκαιον τῆς διαδοχῆς ἐκ τοῦ δυωδεκαδέλτου προσεκλεισμένον, ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου ὁρμώμενος, ὁ πραίτωρ ἐπλάτυνε.

Non tantum vero dictas bonorum poſſeſſiones, Unde liberi & Unde legitimi & Unde cognati, commentus eſt Prætor, ſed & alias plurimas, unum hoc propoſitum habens, ne quis ſine ſucceſſore moriatur. Namque jus ſucceſſionis per *L.* XII. Tab. anguſtiſſimis finibus concluſum Prætor, ex bono & æquo impulſus, dilatavit.

§. III. Τῶν [23] δὲ διακατοχῶν αἱ μέν εἰσιν ἐκ διαθήκης, αἱ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου. Καὶ ἐκ διαθήκης μέν εἰσι δύο αὗται, [24] ἥ contra tabulas, ἣν ἐπαγγέλλεται τοῖς πραιτερίτοις [p] παισὶ, δευτέρα δὲ [25] ἡ secundum

§. III. Bonorum autem poſſeſſiones aliæ ex teſtamento ſunt, aliæ ab inteſtato. Et ex teſtamento quidem ſunt hæ duæ: CONTRA TABULAS, quam liberis præteritis promittit; altera vero

17. τῷ de: ante F. 18. ὑπέχων ante F. 19. δὲ ad: F. 20. κληρονόμων ante F. 21. ἔχ. σκ. F. 22. καὶ repetit F. 23. δὲ de: F. 1. 24. πρώτη ad: F. 25. ἡ pro καὶ reſcripſi cum F.

o. *Fictitias actiones* ab Ulpiano Tit. 28. §. 12. eadem in re pro *utiles* nominari, Charondas obſervat probatque Schultingius, deinde addens: „ *Directæ* tranſire non poſſunt, niſi in eos qui ve „ re ſunt heredes: adeoque fictione opus, ut pro „ heredibus habeantur heredumque jure utantur, „ quod fit per omnia, pr. Inſt. l. 1. & 2. D. *de* „ *B. P.* ſimilem quoque bonorum poſſeſſori fuiſſe „ olim bonorum emptorem ſcribit TH. ad pr. Inſt. „ *de ſucceſſ. ſubl.* quod probat Ulp. l. 4. §. 21. D. „ *de Fideic libert.* Alibi TH. dicit, bonorum poſ„ ſeſſorem agere & conveniri *oblique*, quod idem „ eſt. Gloſſæ Nomicæ: ἐτιλίως, χρησίμως, πλα„ γιαστικῶς". Etc. G. O. R.

p. Vide l. 1. & paſſ. D. *de bon. poſſ. contr. tab.* D. GOTH.

dum tabulas, ἣν χορηγεῖ πᾶσι τοῖς κατὰ νόμον q γραφεῖσι κληρονόμοις. Ἐπινοήσας δὲ πρώτας τὰς ἀπὸ διαθήκης, μετῆλθεν ἐπὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου· καὶ κατὰ πρώτην τάξιν τοῖς σὺοις r κληρονόμοις καὶ τοῖς 26 σὺν αὐτοῖς ἀριθμουμένοις, λέγω δὲ s τοῖς ἐμαγκιπάτοις, δέδωκε διακατοχὴν, ἥτις λέγεται Unde liberi.

ro SECUNDUM TABULAS, quam omnibus ſecundum legem ſcriptis heredibus præbet. Quum vero primas haſce ex teſtamento inveniſſet, transiit ad illas ab inteſtato: primoque loco ſuis heredibus quique his connumerantur, dico autem emancipatos, bonorum poſſeſſionem dedit quæ vocatur UNDE LIBERI.

Δευτέραν ἐξ ἀδιαθέτου τοῖς ἀπὸ νόμου t καλουμένοις ἐπὶ τὸν κλῆρον τοῦ τελευτήσαντος δέδωκε, τὴν Unde legitimi, οἷον ἀδελφοῖς καὶ πατρωνι καὶ τοῖς τούτου παισὶν ἐρχομένοις ἐπὶ τὰ 27 πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου, ἢ τὰ τῆς ἀπελευθέρας, καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ Τερτυλλιανείου ἢ Ὀρφιτιανείου 28 καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων ἔχουσι τὰ ἐξ ἀδιαθέτου.

182 Alteram ab inteſtato *B. poſſeſſionem* UNDE LEGITIMI iis dedit, qui ex lege ad hereditatem defuncti vocantur, velut agnatis, & patrono ejuſque liberis ad bona liberti vel libertæ venientibus, atque iis qui ex *SCto* Tertulliano Orphitianove aut ex conſtitutionibus *jura* ab inteſtato habent.

Τρίτην, τὴν Unde decem perſonæ, ἐξ ἧς τοῦ ἐξωτικοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς ἐλευθέρας κεφαλῆς δέκα πρόσωπα προετίμησε συγγενῶν, ἀνιόντων, κατιόντων, καὶ ἐκ πλαγίου μέχρι δευτέρου βαθμοῦ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν, εἰ καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ὅτε πολιτείᾳ. Εἰ συνέβη, μὲ τὸν ἐμὸν υἱὸν ποιοῦντα ἐμαγκίπατον, δοῦναί σοι αὐτὸν εἰς πρῶτον u μαγκίπιον καὶ δεύτερον καὶ τρί-

183 Tertiam UNDE DECEM PERSONÆ, ex qua manumiſſori extraneo liberi capitis decem cognatorum perſonas prætulit, adſcendentium, deſcendentium, & collateralium ad ſecundum gradum uſque. Quid autem hoc ſit, neceſſe erit dicere, etſi nunc in uſu non eſt. Si evenerat, ut ego filium meum emancipans, tibi eum

26. ὑπ' αὐτοῦ συναριθμουμένοις σέοις, λέγω δὴ F. 27. πρόγματα & ſeq. τὰ de: F. 28. ἢ ἢ F.

q. Vide Ulp. 28. §. 5. ſqq. ubi dixi plenius. adde tit. Digeſt. *ſi tabula teſtamenti extabunt.* & *de bonorum poſſ ſecundum tabulas.* D. GOTH.

r. Vide tit. Digeſt. *ſi tabula teſtamenti nulla extabunt: unde liberi.* D. GOTH.

s. Prætor emancipatis velut ſuis ſucceſſionem defert, l. 1. C. Th. *de fam. erciſc.* FABR.

t. Vide Tit. Digeſt. *unde legitimi.* D. GOTH.

u. Schol. ἤγουν εἰς πρώτην ἀντεξουσιότητα. FABR.

x. Non enim libertus eſt, atque ſi ex ſervitute manumiſſus eſſet, ſed in imaginariam ſervilem cauſam deducebatur. FABR.

y. Fabrotus cum Curtio vocem συγγενῶν hic vertens *cognatis* locum obſcuravit, & pejus etiam poſtea τῶν ἄλλων τῶν ὄντων αὐτῷ κογνάτων edidit. Συγγενῶν vocabulum κατ' ἐξοχὴν ſæpe pro *agnatis* accipi, maxime ſi τοῖς κογνάτοις opponitur, docebit Gloſſarium noſtrum. G. O. R.

z. Ulp. apud Licin. tit. 16. *Si is qui deceſſit, liber fuit ex remancipatione manumiſſus, lex quidem* 12. *manumiſſori legitimam hereditatem detulit, ſed Prator æquitate motus decem perſonas cognatorum ei prætulit*, &c. *ne quis occaſione juris ſanguinis neceſſitudinem vinceret.* FABR.

a. Filius à patre liber erat, cum pater manumittebat: vel à coemptore ſeu patre fiduciario, cum ab eo manumittebatur. FABR.

Confer inf. cap. 192—3. G. O. R.

b. Vide

τρίτον, καὶ σὺ ἠλευθέρωσας αὐτὸν καὶ αὐτεξούσιον ἐποίησας· διὰ τὴν δόσιν τῆς ἐλευθερίας εἶχες ἐπ' αὐτῷ λεγίτιμα δίκαια, μιμούμενος [x] πάτρωνα· καὶ εἰ συνέβη τοῦτον ἐλευθερωθέντα ἀδιάθετον τελευτῆσαι, σὺ πάντων προετιμήθης τῶν αὐτοῦ [y] συγγενῶν, ἔχων (ὡς εἴρηται) διὰ τὴν ἐλευθερίαν τὰ λεγίτιμα δίκαια, τῶν ἄλλων [29] ὄντων αὐτῷ κογνάτων, δι' ἣν ὑπέστη κάπιτις διμινυτίωνα. Ἀλλ' ἐπειδὴ [z] ἄτοπον ἦν, διὰ μόνην ψιλὴν [a] ἐλευθερίαν σε προτιμᾶσθαι πάντων τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, διὰ τοῦτο ὁ πραίτωρ ἐκάλεσε δέκα πρόσωπα, [30] ὀφείλοντά σου προτιμᾶσθαι πρὸ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχήν· υἱὸν, θυγατέρα, ἔγγονον, ἐγγόνην, (εἴτε ἀπὸ [31] τοῦ υἱοῦ, εἴτε ἀπὸ θυγατρὸς) πατέρα, μητέρα, πάππον, μάμμην, (εἴτε πρὸς πατρὸς, εἴτε πρὸς μητρὸς) ἀδελφὸν, ἀδελφήν. Τούτους οὖν προετίμησε τῷ ἐξωτικῷ μανεμίσσωρι, δόντος αὐτοῖς τὴν Unde decem personæ διακατοχήν· ἐκ γὰρ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἰτούντων ἔσχεν ἡ διακατοχὴ τὴν προσηγορίαν.

eum dediſſem in primum & ſecundum ac tertium mancipium, tuque eum manumiſiſſes ac ſui juris feciſſes; propter libertatis dationem habebas in eo jura legitima, patrono ſimilis: &, ſi eveniebat, ut hic manumiſſus decederet inteſtatus, tu omnibus ejus agnatis præferebare, habens (ut dictum eſt) propter manumiſſionem jura legitima: quum ceteri fierent ei cognati ob capitis deminutionem quam ſubierat. Aſt quoniam abſurdum erat, propter ſolam nudam manumiſſionem te omnibus ejus agnatis præferri, ideo Prætor vocavit decem perſonas, quæ tibi in ſucceſſione ab inteſtato præferri debeant: filium, filiam, nepotem, neptem, (ſive ex filio *ſint*, ſive ex filia) patrem, matrem, avum, aviam, (ſive paterni *ſint* ſive materni) fratrem, ſororem. Hos igitur manumiſſori extraneo præpoſuit, dans iis B. poſſeſſionem Unde decem perſonæ: ex numero enim petentium hæc B. poſſeſſio nomen habuit.

Τετάρτην, [b] τὴν Unde cognati.

Quartam *B. poſſeſſionem* UNDE COGNATI.

Πέμπτην ἐπηγγείλατο τὴν [32] Tanquam [c] ex familia. Χώρα δὲ ταύτῃ ἐπὶ τούτου

Quintam *B. Poſſeſſionem* pollicitus eſt TAMQUAM EX FAMILIA. Huic au-

29. τῶν ad: F. male. 30. τὸ ad: F. conſtanter. 31. τοῦ de: F. 32. *tum quem ex f.* F.

b. Vide tit. Digeſt. *unde cognati.* D. GOTH.

c. Hæc bonorum poſſeſſio Ulp. 28. §. 7. *familiæ* dicitur: aliis *tum quem ex familia*, ubi bonorum hæc poſſeſſio quarto gradu conſtituitur, quæ hic quinto. Porro de familia adde l. 195. D. *de verbor. ſignific.* D. GOTH.

Quia ibi negligitur B. P. *Unde X. perſonæ.* G. O. R.

Veteres Th. codices habent, *tumquam*, *toumquaam*, *toumquam*. Correctores immutarunt in *tanquam*. [Quanquam & in editione Viglii legitur *tanquam ex familia*, ἤγεν ὡσανεὶ ἐκ φαμιλίας (in fin. h. cap.) quæ quidem interpretatio licet abſit a Reg. Codd. tamen ita legiſſe antiquos librarios comprobat. *Edit.* 2.] Ego puto Theoph. legiſſe, *tum quem*, ſed librarios Latini ſermonis ignaros depravate ſcripſiſſe, ut in tertio codice, in quo recentiore manu legitur, *tanquam*, pro, *tum quem*, ut in l. 1. & 4. D. *und. legit.* l. 1. §. 1. D. *ut ex legib.* FABR.

Adde quæ ipſe Fabrotus adv. Merillium diſputat in Apologia ſub finem. Quid aliis hic videatur, docebit nota Critica Ev. Ottonis. Mihi ex compa-

τοῦ θέμαλος· ἀπελεύθερος ἐτελεύτησεν ἄπαις καὶ ἀδιάθετος, πάτρωνος μὴ ὄντος· οἱ ἀδηάτοι τοῦ πάτρωνος ἔρχονται ἐπὶ τὰ πράγματα τοῦ ἀπελευθέρου ἀπὸ διακατοχῆς 33 τῆς εἰρημένης tanquam ex familia, ἤγουν ὡσανεὶ ἐκ Φαμιλίας.

autem locus est in hac specie. Libertus obiit sine liberis & intestatus, non exstante patrono: veniunt agnati patroni ad bona liberti ex bonorum possessione dicta Tamquam ex familia.

Ἕκτην [d] ἐπενόησεν, ἣν καὶ τῷ πάτρωνι καὶ τῇ πατρωνίσσῃ δέδωκε, καὶ ἀνιοῦσιν αὐτῶν καὶ κατιοῦσιν, ἣν ὠνόμασεν Unde liberi patroni 34 & patronæ & parentes eorum, ἤγουν παῖδες τοῦ πάτρωνος καὶ τῆς πατρωνίσσης καὶ οἱ ἀνιόντες αὐτῶν. Ἐὰν γὰρ ἀπελεύθερος τελευτήσῃ, εἶτα οἱ πάτρωνες καὶ 35 αἱ πατρωνίσσαι, ἤγουν οἱ παῖδες αὐτῶν, μὴ θελήσωσιν ἐλθεῖν ἀπὸ τῆς unde legitimi, ἀλλ' ὁ χρόνος παρέλθῃ τῆς διακαλοχῆς, (ἑκάστη γὰρ διακαλοχὴ ῥητῷ περικέκλεισται χρόνῳ, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα·) μήτε δὲ αἰτήσωσι [e] τὴν tanquam ex familia, δύνανται ἀπὸ τῆς παρούσης διακαλοχῆς 36 προσγίνεσθαι, ἢ αὐτοὶ οἱ πάτρωνες, ἢ αὐτῶν μὴ ὑπόντων οἱ παῖδες αὐτῶν, ἤγουν οἱ γονεῖς τῶν πατρώνων καὶ τῶν πατρωνισσῶν.

187 Sextam excogitavit, quam & patrono patronæque dedit, & eorum adscendentibus ac descendentibus, quam vocavit UNDE LIBERI PATRONI ET PATRONÆ ET PARENTES EORUM. Namque si libertus decesserit, *ac* deinde patroni patronæque, vel liberi eorum, noluerint venire ex 188 *B. possessione* Unde legitimi, sed & tempus bonorum possessionis præterierit, (quælibet enim B. possessio certo circumcluſa est tempore, ut pergentes docebimur) neque *B. possessionem* Tamquam ex familia petierint, possunt ex præsenti B. possessione venire, aut ipsi patroni, aut iis non exstantibus liberi eorum, vel parentes patronorum ac patronarum.

Ἓν ἑβδόμῃ τάξει ἐφεῦρε [f] τὴν Unde vir & uxor. Ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς ὑπόντος συγγενοῦς, ἤγουν γυνὴ ἀδιάθετος τελευτήσῃ, οὐκ ἔχουσά τινα τὸν

189 Septimo loco invenit *B. possessionem* UNDE VIR ET UXOR. Nam si quis moriatur intestatus, nullo exstante cognato, aut mulier decedat intesta-

ta,

33. τῆς λεγομένης *tum quem ex f.* F. omissa interpr. Gr. 34. *patronæque* F. Mox omittit interpretationem Gr. 35. αἱ de: F. Mox θελήσωσιν ante F. qui vetus tamen αἰτήσωσι retinuit. 36. προσγίν. ante F.

comparatione omnium lectionum variantium maxime placere *Tum qua ex familia*, significavi in Obs. Miscell. De ipsa re vide Commentatores Institutionum, & Schulting. ad Ulp. G. O. R.

d. Quinto loco constituitur ab Ulp. d. *loco.* D. GOTH.

Vide me ad super. Gothofredi notam. G. O. R.

e. Bonorum possessio datur familiæ patroni. FABR.

Explicat Cujac. nota prolixa ad h. §. DOUJAT.

f. Sexto loco constituitur apud Ulp. d. *loco.* Vide Tit. Digest. & C. *unde vir & uxor.* D. GOTH.

Uxor quæ in viri manum non convenit, & vir ab intestato invicem sibi in solidum pro antiquo jure succedunt, l. 1. C. *und. vir & ux.* ad quam Thalelæus hæc adnotavit, quæ uti habentur in Regio cod. adscripsi. κατὰ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον ἦν αὕτη ἡ διαδοχή· ὁ δὲ θέλει εἰπεῖν ἀκριβέστερον ἡ διάταξις, τοῦτό ἐστι· τὸ παλαιὸν τοῦτο καλούμενον εἰς τὰ τῆς γυναικὸς, καὶ ἡ γυνὴ εἰς τὰ τῷ ἀνδρὸς ἐδέν ἐζημιοῦντο· μετὰ δὲ ταῦτα ἐξήλθετο ἐκ τοῦ Παπίου νόμου ἡ λεγομένη *decimaria*, τουτέστιν ἵνα ἡ γυνὴ ἐκ τῶν τοῦ ἀνδρὸς προσμα-

τῶν

τὸν δυνάμενον κληθῆναι ἐκ τῶν προλαβουσῶν διακατοχῶν, τῇ παρούσῃ διακατοχῇ γίνεται χώρα· καὶ ὁ ἀνὴρ τὰ τῆς γυναικὸς, καὶ ἡ γυνὴ τὰ τοῦ ἀνδρὸς διαδέχεται.

ta, feminem habens qui ex superioribus B. possessionibus vocari possit, locus fit præsenti B. possessioni: & vir uxoris, ac mulier mariti *bona* accipit.

Ὄγδοον δὲ τόπον ἐπέχει ἐν ταῖς ἐξ ἀδιαθέτου [37] ἡ ἤγουν κατὰ θηλυγονίαν συγγενεῖς τοῦ ἐλευθερωτοῦ. Ἐὰν γάρ τις ἀδιάθετος τελευτήσῃ, μηδενὸς παντελῶς ὑπάρχοντος, [38] μὴ πάτρωνος, μὴ παίδων [39] τοῦ πάτρωνος, μήτε ἀδελφῶν, οἱ κογνάτοι τοῦ πάτρωνος τὴν παροῦσαν αὐτοῖς διαδοχήν.

190 Octavum locum obtinet in *B. possessionibus* ab intestato *B. possessio* UNDE COGNATI MANUMISSORIS, sive manumittentis cognati per femininam progeniem. Nam si quis intestatus moriatur, nemine omnino exstante, nec patrono, nec liberis patroni, nec agnatis, cognati patroni præsentem B. possessionem petunt.

§. IV. Ταύτας μὲν [40] ὁ πραίτωρ ἐπηνόησε τὰς διακατοχὰς, δύο ἐκ διαθήκης, καὶ ὀκτὼ ἐξ ἀδιαθέτου· ὁ δὲ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς οὐδὲν ἀπολυτραγμόνητον καταλιπὼν, τὰ διορθώσεως δεόμενα ἐπὶ τὸ κάλλιον μετήγαγε, [41] καὶ τὴν contra tabulas καὶ secundum tabulas, οἷα οὖσας ἀναγκαίας, εἴασεν ἐπὶ σχήματος, καὶ ἐξ ἀδιαθέτου τὴν Unde liberi καὶ τὴν Unde legitimi.

191 §. IV. Has quidem B. possessiones invenit Prætor, duas ex testamento, & octo ab intestato: at sanctissimus Imperator noster, nihil inelaboratum relinquens, ea quæ emendatione indigebant, in melius traduxit, & *B. possessiones* contra tabulas & secundum tabulas, tamquam necessarias, in suo statu reliquit, atque ab intestato *B. possessiones* Unde liberi & Unde Legitimi.

Τὴν δὲ τρίτην μὲν οὖσαν τῶν ἐξ ἀδιαθέτου, [h] πέμπτην δὲ, ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἐκ διαθήκης,

192 Eam vero, quæ tertia quidem est ab intestato, sed quinta, quantum & ad illas

37. ἔνθε κογνάτοι μανυμισσῶεις ante F. qui edidit *unde cognati* μανυμισσοῦ, omittens Interpr. Gr. Ego ἡ addidi. 38. μηδὲ F. 1. bis μήτε F. 2. ter. 39. τοῦ de: F. 40. οὖν ad: F. 41. τὴν de: F.

των καλεμένη ἐξ ἀδιαθέτε, δέκατον μέρος λαμβάνη ἐάν ἐξιν ἄπαις, ἢ καθέκαστον παῖδα ἄλλο δέκατον· τοῦτο δὲ ἀναιρεῖσα ἡ Διάταξις λέγει κατὰ τὸ ἀρχαῖον νόμιμον τὸ ἀπὸ τοῦ Παπίε αὐτοὺς καλεῖσθαι, vide tamen Cujac. Observ. 3. c. 12. Succedunt autem vir & uxor deficiente omni legitima & naturali successione, ut est in d. l. 1. l. ult. C. *quor. bon.* l. 9. D. *de leg.* 3. Cassiod. Var. 5. 24. excluso fisco, l. ult. C. Th. *de legit. her.* Theodericus in edicto, §. 24. imo & liberis extantibus uxor inops in certam partem succedit, Nov. 53. c. ult. & Nov. 117. c. 5. FABR. I.

Recte monet Fabrotus in pr. notæ, uxorem intelligi *quæ in mariti manus non convenit*: nam si convenit, pro filia fam. est & in suis heredibus habetur. Quantum vero ad Thalelæum & Cujacium, consulatur Jac. Gothofr. ad l. ult. Cod. Theod. *de Legit. hered.* G. O. R.

g. Septimo loco ponitur apud Ulp. d. *loco.* D. GOTH.

h. Ut ne tirones in numerandis his B. possessionibus errent, en earum tabulam. G. O. R.

θήκης, [42] Unde decem perſonæ τοῦ τ' διακατοχῶν ἐξώθησεν ἀριθμοῦ, συντόμῳ λόγῳ φεῖτ]ην αὐτὴν ἀποφήνας. Ὁπότε γὰρ ἡ εἰρημένη ἀκατοχὴ δέκα συγγενῶν πρόσωπα, (καθὰ εἴρηται) τῷ ἐξωτικῷ [43] πρότιμα μανυμίσσῳ, ἡ δὲ διάταξις [44] τῷ εἰρημένῳ [i] βασιλέως, ἣν περὶ τῶν ἐμαγκιπατιώνων ἀντέγραψε, πᾶσι [45] πατράσι καὶ μανυμίσσορσιν ὐ προλήψει δέδωκε τὸ contracta fiducia ἐλευθερῶν, ὥστε σιωπηρῶς αὐτὴν τὴν ἐμαγκιπατίωνα τοῦτο ἔχειν ἐν ἑαυτῇ· εἰκότως [46] εὑρίσκεται φεῖτ]ὴ ἡ προλεχθεῖσα διακατοχὴ, μηκέτι ἐξωτικοῦ [47] γενομένου μανυμίσσου.

illas ex teſtamento, Unde decem perſonæ *dictam*, ex numero B. poſſeſſionum ejecit, conciſo ſermone ſupervacuam eam declarans. Quum enim dicta *B. poſſeſſio* decem cognatorum perſonas (ut dictum eſt) extraneo manumiſſori præponat; conſtitutio autem dicti Imperatoris, quam de emancipationibus conſcripſit, omnibus patribus ac manumiſſoribus *hanc* præſumtionem conceſſerit, quod contracta fiducia manumittant, ut ipſa emancipatio hoc tacite in ſe habeat: conſequenter ſupradicta B. poſſeſſio invenitur ſupervacua, extraneo manumiſſore haud amplius exſiſtente.

Περιαιρεθείσης τοίνυν τῆς Unde decem perſonæ, ἥτις ἦν πέμπτη, τὴν ἕκτην πάλαι ἀκατοχὴν οὖσαν, τουτέστι τὴν Unde cognati, πέμπτην ἐποίησε.

Sublata igitur *B. poſſeſſione* Unde decem perſonæ, quæ erat quinta, ſextam olim B. poſſeſſionem, id eſt Unde cognati, fecit quintam.

§. V. Τὴν δὲ ἑβδόμην οὖσαν, λεγομένην δὲ [194] tanquam ex familia, καὶ ὀγδόην τὴν Unde liberi [k] patroni patronæque & parentes eorum, ἑκατέραν ματαίαν ἀπέδειξεν ἐν τῇ θείᾳ αὐτοῦ διατάξει, ἣν ἐπὶ τοῖς πατρωνικοῖς [48] συνέθηκε δικαίοις· ὁπότε γὰρ ὁ

§. V. Septimam vero Tamquam ex familia dictam, atque octavam Unde liberi patroni patronæque & parentes eorum, utramque inutilem effecit in ſacra ſua conſtitutione, quam de juribus patronorum compoſuit: quum enim

42. τουτέστιν ad: F. 43. προτίμα F. 44. τῷ ἡμετέρῳ β. F. 45. πάτρωσι ante F. 2. 46. ἡυρίσκετο F. 47. γιν. F. 2. 48. συντέθηκε F. Voluit συντέθεικε.

PRISCAE		BONOR. POSSESS.		JUSTINIANEAE.
§. 4. 5. 6.		§. 3.		§. 4. 5. 6.
I.	ex teſt.	1 Contra Tab. 181.	I. *cap.* 191.	ex teſt.
II.		2 Secund. Tab.	II. - - - - -	
III.	ab inteſt.	1 Unde liberi.	III. - - - - - 1.	ab inteſt.
IV.		2 - - - legitimi 182.	IV. - - - - - 2.	
Cap. 192. V.		3 - - - X. perſ. 183. 192.		
Cap. 193. VI.		4 - - - cogn. prox. 186.	V. *cap.* 193. 3.	
Cap. 194. VII.		5 - - - ex famil.		
- - - - VIII.		6 - - - patron. 187.		
Cap. 196. IX.		7 - - - Vir & ux. 189.	VI. *cap.* 196. 4.	
- - - - X.		8 - - - Cogn. man. 190—1.		
Cap. 197. XI.		. . . . . Extraordinaria.	VII. §. 7.	

i. L.

πρὸς μίμησιν τῆς τῶν εὐγενῶν διαδοχῆς τὰς ἀπελευθερικὰς ἐποίησε κληρονομίας, μέχρι πέμπτου βαθμοῦ ταύτας στενώσας, ὥστε εἶναί τινα διαφορὰν μεταξὺ εὐγενῶν καὶ ἀπελευθέρων, 49 ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀρκεῖσθαι τῇ contra tabulas, καὶ Unde legitimi, καὶ Unde cognati 50 διακατοχῇ, ἐξ ὧν δύνανται καὶ 51 ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν ἑαυτοῖς περιποιῆσαι τὸ ἀπελευθέρου οἱ τοῦ πάτρωνος συγγενεῖς, πάσης δυσχερείας καὶ πέρας οὐκ ἐχούσης πλάνης τὰς τοιαύτας ἐλευθερώσας διακατοχάς.

nim ad imitationem ſucceſſionis ingenuorum libertinas redegerit hereditates, ad quintum uſque gradum eam coarctans, ut aliqua ingenuos inter ac libertinos eſſet differentia, juſſit eos contentos eſſe bonorum poſſeſſione Contra tabulas, & Unde legitimi, & Unde cognati; ex quibus etiam ab inteſtato hereditatem liberti ſibi adquirere poſſunt cognati patroni, omni difficultate nec finem habente errore hujuſmodi bonorum poſſeſſiones liberans.

§. VI. Τὴν 52 δὲ ἀνάτην διακατοχὴν, τὴν λεγομένην Unde vir & uxor, ἐν ἕκτῳ τόπῳ ἀποθέμενος, τὴν δεκάτην, φημὶ δὲ τὴν Unde cognati manumiſſoris, περιττὴν ἀπέδειξε διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας, ἃς διεξῆλθεν ἐν τῇ περὶ 53 τῶν πατρωνικῶν κειμένῃ διατάξει· ὡς λοιπὸν ἓξ μόνας εἶναι τὰς πάσας ὀρδιναρίας διακατοχάς, δύο μὲν ἐκ διαθήκης, contra tabulas καὶ ſecundum tabulas, τέσσαρας 54 δὲ ἐξ ἀδιαθέτου, Unde liberi, Unde legitimi, Unde cognati, Unde vir & uxor.

§. VI. Nonam vero B. poſſeſſionem, Unde vir & uxor dictam, loco ſexto reponens, decimam, ſcilicet Unde cognati manumiſſoris, ſupervacaneam effecit propter dictas cauſas, quas in conſtitutione de *juribus* patronorum lata recenſuit: ita ut deinceps ſolæ ſint ſex omnino ordinariæ B. poſſeſſiones: duæ quidem ex teſtamento, Contra tabulas & Secundum tabulas; quatuor autem ab inteſtato, Unde liberi, Unde legitimi, Unde cognati, Unde Vir & uxor.

§. VII. Προσκείσθω δὲ αὐταῖς καὶ ἑβδόμη διακατοχὴ, ἣν ἀρίστῳ λογισμῷ οἱ πραίτωρες ἐπενόησαν, ἐν ἐσχάτῃ τάξει τοῦ οἰκείου ἐδίκτου ταύτην ἐπαγγειλάμενοι ἐκείνοις, οἷς αὐτὴν δοθῆναι [l] ἢ νόμος ἢ δόγμα ἢ διάταξις ἐκέλευσε. Ταύτην δὲ οὐδὲ ταῖς ἐκ διαθήκης, οὐδὲ ταῖς ἐξ ἀδιαθέτου, συναριθμεῖν ἔστι 55 σαθηρόν· ἀλλ' ὥσπερ τελευταίαν καὶ ὡδὶ τὴν ἐπινενοημένην τάξιν βοη-

197 §. VII. Adjiciatur etiam his ſeptima B. poſſeſſio, quam ratione optima Prætores invenerunt, ultimo edicti ſui loco eam promittentes iis, quibus eam dari vel lex vel SCtum vel conſtitutio juſſit. Hanc autem neque illis ex teſtamento neque illis ab inteſtato conſtanter adnumerare licet; ſed tamquam ultimum auxilium, &

49. κελεύσας F. 50. Διακατοχᾶς F. 51. τὴν ad: F. 52. δὲ de: F. 53. τῶν de: ante F. 54. δὲ de: F. ante quem omnia hæc Gr. litteris, ut alias, exarata erant. 55. σαθηρόν omnes ante hanc.

i. L. ult. C. *de emancipat. liberorum.* D. GOTH.
k. Adde VI. Cod. 13. D. GOTH.
l. Vide Tit. Digeſt. *ut ex legibus, ſenatuſve conſultis bonorum poſſeſſio detur.* D. GOTH.

βοήθειαν, ὡς ἂν ἡ χρεία καλῇ, ταύτην *55 ἐφευρόντες δεδώκασι, ποτὲ μὲν ἐκ διαθήκης, ποτὲ δὲ ἐξ ἀδιαθέτου· Ὄνομα δὲ αὐτῇ τοῦτο, quibus ut detur, 56 vel lege vel ſenatusconſulto vel Principis conſtitutione comprehenſum eſt· τουτέστιν, οἷς τισιν ἵνα δοθῇ, νόμῳ ἢ συγκλήτου δεσπίσματι ἢ διατάξει βασιλικῇ προηγγελμένον ἐστί. Δυνατὸν δὲ καὶ ἑτέρως αὐτὴν ὀνομάσαι, καὶ καλέσαι 57 τὴν [m] quibus ex legibus, ἤγουν οἷς τισιν ἐκ νόμου.

198 neceſſitas poſtulaverit, invenientes dederunt, interdum ex teſtamento, interdum ab inteſtato. Porro nomen illi *eſt* hoc: QUIBUS UT DETUR VEL LEGE VEL SENATUSCONSULTO VEL PRINCIPIS CONSTITUTIONE COMPREHENSUM EST, vel promiſſum eſt. Poſſumus autem & aliter eam adpellare, ac dicere QUIBUS EX LEGIBUS.

§. VIII. Πολλῶν δὲ οὐσῶν τῶν ὑπὸ τοῦ πραίτωρος ἐπινενοημένων διακατοχῶν, καὶ κατὰ τάξιν συγκειμένων, ἐπειδὴ συμβαίνει ἐν μιᾷ ἑκάστῃ διακατοχῇ, πολλὰ ἐσθ' ὅτε ὑπεῖναι πρόσωπα ἀνίσου βαθμοῦ, ἵνα μὴ τῶν κρεδιτόρων αἱ ἀγωγαὶ εἰς ὑπέρθεσιν ἄγωνται, ἀλλὰ ἔχοιεν οἱ δανεισταὶ τοὺς δυναμένους μεθοδεύεσθαι, ὅπως μὴ ῥᾳδίως ἐπὶ νομὴν 58 πέμποιντο τῶν τοῦ τελευτήσαντος πραγμάτων, διὰ τῆς νομῆς ἑαυτοῖς τὸ ἀμέριμνον προποιοῦντες· τούτου χάριν ὁ πραί-200 τωρ μίαν ἑκάστην διακατοχὴν ῥητῷ προέκλεισε χρόνῳ, ὃ παραδραμόντος τοῖς ἐξῆς γίνεται χώρα. Ἀνίσοι μὲν οὖν καὶ κατιοῦσι, τοῦτο μὲν φυσικοῖς τοῦτο δὲ 59 καὶ θετοῖς, ἑαυτὸν [n] δέδωκεν ὁ πραίτωρ εἰς αἴτησιν διακατοχῆς πάσης, ἁρμοζούσης αὐτοῖς

§. VIII. Quum vero multæ ſint B. poſſeſſiones, a Prætore inventæ & ſecundum ordinem diſpoſitæ, & in unaquaque B. P. eveniat, ut multæ nonnunquam perſonæ diſparis gradus exſtent; ne actiones creditorum dilationem patiantur, ſed habeant creditores quos convenire poſſint, ut ne facile in poſſeſſionem mittantur bonorum defuncti, ſecuritatem ſibi per hanc poſſeſſionem procurantes: hujus *rei* gratia Prætor unamquamque B. poſſeſſionem certo concluſit tempore, quo elapſo ſequentibus fit locus. Itaque adſcendentibus quidem ac deſcendentibus, tam naturalibus quam adoptivis quoque, Prætor annum ad petendam omnem B. poſſeſſionem ipſis

*55. ἐφώρμησάν τε καὶ δεδ. F. 56. *vel* & mox *principis* de: F. cum ſeq. interpr. Gr. 57. *tum* pro τὴν F. omittens Gr. interpr. 58. πέμποιντο ante F. 59. καὶ de: F.

m. Sic habetur in uno. Græci ad l. 3. D. *unde legit.* αἰτεῖσθαι τὴν διακατοχὴν τὴν λεγομένην, *tum cujus ex legibus.* corrige: *tum quibus* [vel *tum cui*, Edit. 2.] de qua poſſeſſione hæc adnotavit auctor ἀναπτιοφ. in Baſ. ἐκ διαπλήσιόν ἐστι τούτῳ τὸ εἰρημένον περὶ τῆς ex lege βιβ. ιγ'. τιτ. β'. ὅτι ὁσάκις νέῳ νόμῳ συοχὴν εἰσάγων μὴ εἴπῃ τὴν ἀγωγὴν, ὁ ex lege ἁρμόζει, ad l. un. D. *ut ex legib.* ſic autem dicitur, ut ſupra, *tum quem ex familia*, & in l. 1. & 4. D. *und. legit.* & l. un. D. *ut ex leg.* tum quem ei heredem eſſe oporteret. FABR.

Ego in Schol. Baſil. T. V. pag. 227. ὄντ κείβους ἐξ λέγιβες, *Ut quibus ex legibus*, invenio. G. O. R.

n. L. 1. §. 12. D. *de ſucceſſorio edicto.* Ulp. 28. §. 10. l. 2. C. *qui admitti.* D. GOTH.

o. L. Harmen. 3. 3. §. 38. & lib. 5. tit. 6. §. ult. D. GOTH.

Th. legiſſe videtur apud Juſtin. *cæteris vero cognatis, aut extraneis:* niſi ex gloſſa irrepſerint in contextum Juſtiniani, quem ſequutus eſt Theoph. [Cognatis & adgnatis dantur centum dies utiles, l. 2. C. *qui adm. ad bon. poſſ.* l. 3. D. *und. cogn.*

Li-

τοῖς ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου· τούτου δὲ παραδραμόντος τοῦ χρόνου, ἐκτὸς τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς γενήσονται διακαλοχῆς· τοῖς δὲ λοιποῖς ὁ πᾶσι συγγενέσι καὶ ἐξωτικοῖς ἑκατὸν ἡμερῶν 60 δέδωκε διάστημα.

sis ex teſtamento vel ab inteſtato competentem dedit; eo autem elapſo tempore, competentis ſibi B. P. expertes erunt: reliquis autem cognatis omnibus atque extraneis centum dierum ſpatium dedit.

§. IX. Καὶ ἐάν τις 61 εἴσω τῶν ἑκατὸν 201
τούτων ἡμερῶν ρ τὴν ἁρμοδίαν ἐπιγνῶναι ῥᾳθυμήσῃ διακατοχὴν, εἰ μέν τινες εἶεν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, τὸ τοῦ μὴ αἰτήσαντος μέρος ἐκείνοις προσαύξει· εἰ δὲ μηδεὶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὁρμᾶται βαθμοῦ, οἱ ἐκ τοῦ ἑξῆς παραγενήσονται βαθμοῦ, ὡς ἀπὸ συγκεσσίωνος, ὡσανεὶ μηδὲ γεγονότος τοῦ προηγησαμένου καὶ μὴ αἰτήσαντος.

§. IX. Et ſi quis intra centum hoſce dies competentem B. P. agnoſcere neglexerit, ſi quidem aliqui ſint ejuſdem gradus, iis portio non petentis adcreſcit: ſi vero nemo ex eodem gradu advenit, *alii* ex ſequenti gradu venient, tanquam ex ſucceſſione, quaſi is, qui præcedit nec petit, non exſiſteret.

Ἥρμοσέ μοι διακατοχὴ, καὶ ἔδει με ταύτην αἰτῆσαι εἴσω ἐμαυτοῦ, ἐν ᾧ ἐτύγχανον τῶν ἀνιόντων ἢ τῶν κατιόντων, ἢ εἴσω ρ' ἡμερῶν, ἐν ᾧ ἕτερός τις 62 ὑπῆρχον· ἐρεπαδιάτευσα ταύτην· οὐ λέγομεν, ὥστε χρῆναι προμένειν, ἕως οὗ παρέλθοι τὸ λειπόμενον τοῦ χρόνου ἐν τῷ ἐμαυτῷ ἢ ἐν ταῖς ἑκατὸν ἡμέραις, ἵνα τότε χώρα γένηται τοῖς ἑξῆς· ἀλλ' εὐθέως οἱ τῷ ἑπομένῳ βαθμῷ, ἢ οἱ τῆς ἑπομένης τάξεως, κληθήσονται ἐπὶ τὴν διακατοχήν.

Competebat mihi B. poſſeſſio, eamque me petere oportebat intra annum, quia *unus* adſcendentium vel deſcendentium eram, aut intra C. dies, quia alius quis eram; repudiavi illam: non dicimus, exſpectandum eſſe, donec mihi reliquum temporis ex anno aut ex C. diebus præterierit, ut tunc ſequentibus locus fiat: ſed ſtatim *ceteri* ſequentis gradus aut ſequentis ordinis ad bonorum poſſeſſionem vocabuntur.

§. X. Ὁ χρόνος 63 τῆ διακατοχῶν ὠφε- 203
λιός

§. X. Tempus B. poſſeſſionis utile

eſt,

60. πρὸς τοῦτο ad: F. 61. ἔσω τούτων τῶν ἡμ. F. 62. ὑπῆρχεν ante F. 63. ὁ ad: F.

Liberis & parentibus annus: his enim largius tempus conceditur in honorem ſanguinis, quoniam arctandi non erant, qui penè ad bona propria veniunt, l. 1. §. largius. D. *de ſucceſſ. ed.* ἐπὶ δὲ τῷ πολιτικῷ, τετάχθαι ἐπὶ τῆς ἀδελφίου, ἕτερον ἔγνωκας βιβ. ϛ'. τιτ. λ'. ut notat auctor ἀναντιοφανῶν, ad d. l. 3. intelligit autem legem ult. §. & hæc quidem, C. *de jur. del.* ex qua ſi creditores urgeant, annus à Principe, novem menſes à judice heredi ad deliberandum dantur. Sed & inſtituta querela à filio exheredato, heres inter præſentes intra ſex menſes, inter abſentes intra annum adire debet, l. 36. §. ult. C. *de inoff. teſt.* Nullis creditoribus urgentibus aut liberis exheredatis, jus adeundæ hereditatis perpetuum eſſe putat Cujac. poſt Azonem ad l. 1. C. *de ſu. & legit. hered.* & Græc. interp. ad d. l. 3. *ex Edit.* 1.] FABR.

Th. rectè explicat *cognatis aut extraneis*, puta viro & uxori, agnatis & cognatis manumiſſoris & extraneis ſcriptis heredibus. D. GALT.

p. L. 1. §. 10. D. *de ſucceſſorio edicto.* D. GOTH.

q. Vide

λιός ἐστιν, ὁ κοντινοῦος· ἤ τουτέστιν, ἐκείνῳ τρέχουσιν αἱ ἡμέραι τῆς διακατοχῆς, ὃς 64 οἶδεν ἁρμόζειν αὐτῷ τὴν διακατοχήν, καὶ δύναται ταύτῃ χρήσασθαι· εἰ γὰρ ἀγνοεῖ ἑαυτὸν καλεῖσθαι ἐπὶ τὴν διακατοχὴν τοῦ τελευτήσαντος, ἢ καὶ ἀγνοεῖ ἐσθ' ὅτε, ὅτι ἐτελεύτησέ τις τῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἢ καὶ μαθὼν οὐ δύναται χρήσασθαι τῇ διακατοχῇ, διὰ τὸ συνέχεσθαι μείζοσιν ἀνάγκαις, ὁ χρόνος οὐ δραμεῖται τῆς διακατοχῆς.

est, non continuum, id est illi currunt dies B. possessionis, qui novit sibi B. possessionem competere, atque ea uti potest. Nam si se vocari ignorat ad B. possessionem defuncti, aut etiam ignorat forte, aliquem cognatorum suorum obiisse, aut etiam sciens B. possessione uti non potest, quod majori necessitate distineatur, tempus B. possessionis non curret.

Ἀλλὰ πάλαι μὲ 65 ὂν ταῖς αἰτήσεσιν qq ἦσαν αἱ διακατοχαί, καὶ ἐπανάγκης ἦν ἀπιέναι 66 εἰς τὸν πραίτωρα r, καὶ ἰδικῶς λέγειν, δός μοι τήνδε τὴν διακατοχήν. Σήμερον δὲ αἱ βασιλικαὶ διατάξεις s λέγουσιν, ὅτι t οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐὰν ἐκεῖνος, ᾧ ἡ διακατοχὴ 67 ἁρμόσει, εἴσω τοῦ προσφόρου χρόνου δείξῃ ἑαυτὸν ὅπως δήποτε τὴν διακατοχὴν ἀσπασάμενον, ἕξει τελειοτάτην 68 ἐξ αὐτῆς u τὴν εὐεργεσίαν.

204 Sed olim quidem in petitione consistebant B. possessiones, & necesse erat ad Prætorem abire, ac specialiter dicere, Da mihi illam B. possessionem. Hodie autem constitutiones Principales dicunt, si quocumque modo is, cui B. possessio competet, intra tempus congruum ostenderit se quomodocumque B. possessionem amplecti, eum habiturum perfectissimum ejus beneficium.

64. ἴσθεν ante F. 65. ὂν αἰτήσει F. 2. ἐνεργ. F. 1. ἐξ αὐτῶν ἐνεργ. F. 2. 66. ὡσὶς F. 67. ἁρμόζει F. 68. ἐξ αὐτῆς

q. Vide l. *utile tempus* 2. D. *quis ordo in possessionib.* D. GOTH.

Dignus qui addatur Scholiastes Basilic. VI. pag. 86. B. G. O. R.

qq. Sic Enantioph. in Scholiis Basil. Tom. VI. pag. 87. B. Ὀρδινάριαν δὲ ἦγεν ἐδικτάλιαν - - - - οὐ χρήσουσι ἀφγνώσεως ἦγεν ποικιλίας ζητήσεως· ἀμέλει οὔτε εἰσὶν οὐ αἰτήσει, ἀλλ' οὐ ἐπιγνώσει, ὡς Ινστ. γ'. τίτ. θ'. G. O. R.

r. Solemniter enim petebatur bonorum possessio, l. 1. & 2. C. *com. de succeff.* D. GOTH. & FABR. I.

s. L. ult. C. *qui admitti.* D. GOTH.

t. Sufficit qualecumque indicium admittendæ bonorum possessionis. οἱαδήποτε ἔμφασις τῆς καταδοχῆς. FABR. I.

Οἱῳδήποτε τρόπῳ si ad ἁρμόσει referendum, alieno est positum loco; si ad δείξῃ; superfluum. Fuitne scholion sequentis ὅπως δήποτε? Curtius certe & F. in versione neglexerunt. G. O. R.

u. Theop. igitur legit apud Justin. *earum beneficium*, ut Cujacius edidit. non *eorum*, id est Principum, ut idem emendaverat in prioribus. FABR.

Quid hoc? cum nihil tale, neque ex libera THi paraphrasi, neque ex varianti Fabroti editione, concludi possit. Namque si αὐτῆς legas, pertinebit ad διακατοχήν; si αὐτῶν, ad διατάξεις; utrumque bono sensu. Sed si Latine legas *earum*, quo referes, quum modo præcesserit singulari numero *B. possessione*, & admittentis *eam*: atqui enallagen numeri statuere in tam proximo intervallo, mihi neutiquam placet. Veriissima adeo Cujacii non tam emendatio, quam e vett. Codd. lectio, ut *eorum* respiciat ad præcedens *principes*. Et hoc Charondas probat ex quibusdam, & confirmat MS. Gottorp. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΠΟΡΙΣΜΟΥ ΔΙΑ ΥΙΟΘΕΣΙΑΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Ι.

ΕΙρήκαμεν δὲ δύο κλήσεων [1] καθολικῶν, τῆς κληρονομίας, ἥτις ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου ἡμῖν προσγίνεται, ἔτι δὲ καὶ [2] τῆς διακατοχῆς, καὶ αὐτῆς ὁμοίως ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου προσφερομένης· εἴπωμεν καὶ τρίτην καθολικὴν κλῆσιν. Αὕτη [3] δὲ οὐδὲ ἐκ τοῦ δωδεκαδέλτου ἐπινενόηται, οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν σοφῶν συναινέσεως εἰς πολιτείαν εἰσηνέχθη. Ἕτερον [4] γὰρ νόμος, καὶ ἕτερον πολιτικὴ νομοθεσία· νόμος μὲν γάρ [5] ἐστιν, ὁ ἔχων ἰδικὴν προσηγορίαν, οἷον δωδεκάδελτος, Ἀέλιος Σέντιος, Φούριος Καινίνιος, Φαλκίδιος· νομοθεσία δὲ πολιτικὴ, [b] ἡ ἄγραφος συναίνεσις τῶν σοφῶν, ἥνίκα τι εἰσηνέχθη ἀγράφως, εἶτα διὰ τῆς χρήσεως ἐπλατύνθη· καὶ τελευταῖον γνόντες οἱ σοφοὶ τοῦτο χρήσιμον ἐβεβαίωσαν [6] οἰκείᾳ συναινέσει.

DE ADQUISITIONE PER ADROGATIONEM.

TITULUS X.

DIximus de duabus adquisitionibus universalibus, Hereditate quæ ex testamento aut ab intestato nobis obvenit, item & Bonorum possessione, quæ & ipsa similiter ex testamento aut ab intestato defertur: dicamus etiam tertiam adquisitionem universalem. Hæc autem neque a *Lege* XII. Tab. neque a Prætore inventa, sed ex consensu Prudentium non scripto in usum introducta est. Aliud enim *est* lex, & aliud jus civile: lex enim est, quæ habet specialem adpellationem, veluti *Lex* XII. Tab. Aelia Sentia, Furia Caninia, Falcidia: jus vero civile *est* prudentium consensus non scriptus, quando quid sine scripto introductum *ac* postea per usum dilatatum est; & postremo prudentes hoc utile judicantes consensu suo confirmaverunt.

§. I. §. I.

1. τῆς ad: F. voluitne τῶν? 2. τὴν ad: F. Mox αὐτὴν & προσφερομένην dedit, male. 3. δὴ Goth. & F. 4. μὲν γὰρ ὁ F. 5. ἐστιν de: F. 6. τῇ ad: F.

a. Adde §. ult. sup. *per quas personas.* D GOTH. Sic [περὶ τοῦ ἐπιζητησιν ἀφ' ἁπλώσεως] legitur in MSS. FABR.

Vide me ad Indicem titt. in Exc. VI. G. O. R.

b. TH. significare videtur, JCtorum consensu & comprobatione confirmari morem oportere, [siquidem σοφῶν nomine Jurisprudentes intelligimus: quod mihi tamen haud satis exploratum videtur.] HOTOM. *in Comment. Inst.*

Hæc Hotom. ad Tit. *de Jure N. G. & C.* pag. 22. Edit. 1. (pag. 21. Ed. v. in qua verba hic cancellata omittuntur.) Ceterum h. l. Theophilitzæ, ut ait, laudat & pluribus exponit Cujac. ad Enchir. Pomponii §. 5. quem non describo, quia cuique in manibus esse debet. Addo tantum ex Scholio Basilic. Tom. IV. pag. 473. *de Donat. int. Vir. & Ux.* Ἐκ τῆς ἀγράφου συναινέσεως τῶν σοφῶν, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐξ μόσχβας, ἐδέχθη παρ' ἡμῖν τοῖς Ρωμαίοις, μὴ ἐρρῶσθαι μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς δωρεάς Vertit Fabr. *Ex illiterato* [malim *non scripto*] *prudentium consensu, hoc enim est quod hic dicitur* MORIBUS, *apud nos Romanos receptum est, ne inter virum & uxorem donationes valeant.* G. O. R.

Ut prudentium ratio, auctoritate data consuetudini,

§. I. Ἰδοὺ 7, ἐάν τις αὐτεξούσιος ἑαυ- 207
τὸν εἰς ἀδροgατίωνα παράσχῃ, πάντα τὰ
πράγματα *7 αὐτοῦ, σωματικὰ καὶ ἀσώ-
ματα καὶ τὰ ἐποφειλόμενα ἑαυτῷ, τῷ
ἀδροgάτωρι πάλαι μὲ πεgισεπόριζε, δεσπό-
την αὐτὸν ἀποτελῶν τ ἑαυτοῦ πgαγμά-
των, ἐξῃgημένων ἐκείνων, ἅτινα τῇ κάπιτις
διμινυτίωνι ἀgαφθείgεται· 8 οἷόν ἐστιν ἡ τῶν
ὀπερῶν ἀνοχή, (τί δὲ τοῦτο, c πεgιόντες
μαθησόμεθα·) καὶ τὸ τῆς ἀγνατίων- δί- 208
καιον, (ἀγνατικῷ γὰ δικαίῳ διὰ τὴν κάπι-
τις διμινουτίωνα τοὺς πεότεgον ἀγνάτους
οὐκ ἐκληgονόμει·) ὁ γὰ οὖσος καὶ 9 ὁ οὐσούφ-
gυκτος πάλαι μὲ ἀπώλλυντο, διάταξις
d δὲ τοῦ ἡμετέgου βασιλέως τῇ ἐλαχίστῃ
κάπιτις διμινυτίωνι ταῦτα διαλύεσθαι διε-
κώλυσεν.

§. I. Ecce si quis sui juris in ad-
rogationem sese dederit, omnes suas
res, corporales & incorporales &
quæ ipsi debentur, olim quidem
adrogatori adquirebat, dominum eum
faciens suarum rerum, exemtis illis,
quæ capitis deminutione pereunt,
qualis est operarum obligatio, (quid
autem hoc *sit*, pergentes docebimur)
& jus agnationis, (nam jure agna-
tico ob capitis deminutionem priori-
bus agnatis non succedebat:) Usus
enim & usufructus olim quidem per-
ibant, sed Imperatoris nostri consti-
tutio minima capitis deminutione
hæc dissolvi vetuit.

§. II. Ὅτις θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς 209
τὸν κατὰ ἀδροgατίωνα γινόμενον πεgισπο-
gισμὸν ἐτένωσε, τῷ πεgισπορισμῷ τῶν Φυ-
σικῶν γονέων τοῦτον ἀφομοιώσας· οὔτε γὰg
Φυσικῷ οὔτε θετῷ πατgὶ πεgαιτέgω τι τῶ
εὐσεβούντω e πεgισπορίζεται ἐν ἐκείνοις
τοῖς πgάγμασιν, ἅτινα τοῖς παισὶν ἔξω-
θεν, οὐ μὴν ex re patris, πgοσγίνεται.

§. II. Qui sanctissimus Imperator
noster adquisitionem, quæ per adroga-
tionem fit, coarctavit, similem eam
faciens adquisitioni parentum natura-
lium: nec enim naturali nec adoptivo
patri quidquam ultra usumfructum ad-
quiritur in iis rebus, quæ liberis ex-
trinsecus, non ex re patris, obveniunt.

Εἰ δὲ συμβῇ, τὸν εἰς ἀδροgατίωνα λη- 210
φθέντα πgὸ τοῦ ἀδgογάτωgι τελευτῆσαι,
καὶ ἡ τ πgαγμάτων δεσποτεία μέτεισιν ἐ-
πὶ τὸν ἀδροgάτωga· εἰ μὴ ἄgα συμβῇ
πgόσωπα f παgεῖναι, ἅτινα ἐκ τῆς τοῦ
ἡμε-

Si autem eveniat, ut in adrogatio-
nem adscitus apud adrogatorem mo-
riatur, etiam dominium rerum ad ad-
rogatorem transit: nisi forte personæ
exstent, quæ ex Imperatoris nostri
con-

7. γὰρ ad: F. *7. Lege αὐτοῦ. G. O. R. 8. ἃ F. 9. ὁ de: F.

dini, de consuetudine in posteros miserit legem, ut verbis utar Victorini in 2. Rhet. Cicer. Ex hoc igitur loco intelligere est, jus civile originem duxisse ex prudentium ad leges interpretatione. Boet. in Top. *Jurisperitorum auctoritas est, eorum qui ex duodecim tabulis vel ex edictis magistratuum jus civile interpretati sunt, probata civium judiciis creditaque sententia.* vel ex consuetudine prudentium assensu recepta, atque ita jus moribus proditum interpretatur Th. infra *de offic. jud.* hinc moribus quædam introducta dicuntur, quæ alias iuri civili tribuuntur. FABR.

c. Hoc quidem heic promittit; sed nusquam in hoc libro præstat: quam negligentiam certe non semel in eo deprehendi. ERNST.

Non explicat tamen memoriæ lapsu. FABR.

Ego intelligo de prælectionibus, quas in Pandectas meditabatur: nec enim materiam *de Operis servorum* Justinianus in elementis tradere voluit. Vide, quæ dicam ad Mylii *Histor. THi.* G. O. R.

d. L. 16. C. *de usufructu.* D GOTH.

e. L. 6. §. 1. C. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH.

f. Ut liberi & fratres. l. ult. Cod. *com. de successionibus.* D. GOTH.

g. Vide-

ἡμετέρου βασιλέως ἀφατάξεως προτιμᾶται τοῦ πατρὸς περὶ τὴν 10 ἀφοδοχὴν τῶν ἀπροσποιήτων πραγμάτων.

§. III. Εἰ δὲ ὁ δεδωκὼς ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίωνα χρεωστεῖ τισιν, αὐτῷ μὲν τῷ νόμῳ καὶ τῇ ἀκριβείᾳ ὁ ἀδρογάτωρ οὐ κατ-211 ἔχεται, (πῶς γὰρ ἑτέρου συναλλάξαντος g, ἕτερος ἐνάγεσθαι ὀφείλει;) ἀλλ' ἐξ ὀνόματος h ἐναχθήσεται τοῦ παιδός. Καὶ εἰ μὴ βούλεται αὐτὸν ἀφενδεῦσαι, ἐξουσία δίδοται τοῖς κρεδίτωρσιν, κελεύσει τοῦ προσφόρων ἀρχόντων, ἐκεῖνα τὰ πράγματα, 11 ἅτινα ἐν δεσποτείᾳ μὲν τοῦ οὐσφρούκτου ἤμελλεν εἶναι τοῦ υἱοῦ ὑιοθετηθέντος, εἰ μὴ δέδωκεν ἑαυτὸν εἰς ἀδρογατίωνα, ὑπὸ τὴν οἰκείαν ποιήσασθαι νομὴν, καὶ νομίμῳ τρόπῳ ταῦτα 12 ἀφαιρεῖναι.

constitutione patri præferuntur in ſucceſſione rerum, quæ adquiri non poſſunt.

§. III. Si vero qui in adrogationem ſe dedit, quibuſdam debeat, ipſo quidem jure ac rigore adrogator non te-211 netur, (quomodo enim alio contrahente alius conveniri debet?) ſed filii nomine convenietur. Et ſi nolit eum defendere, licentia datur creditoribus, competentium magiſtratuum juſſu, eas res, quæ in dominio filii adrogati cum uſufructu futuræ fuerant, niſi in adrogationem ſeſe dediſſet, ſub poſſeſſionem ſuam redigere, eaſque legitimo modo diſponere.

10. ἀφαιρεσιν ante F. 11. ἅτε F. 12. ἀφαιρεῖναι ante F.

g. Videtur Th. intelligere jus civile, quod ἀκριβὲς & ſtrictum eſt, quo jure ex alterius contractu nemo obligatur, l. pen. C. *ne ux. pro mar.* FABR.

h. L. 42. D. *de peculio.* Recte igitur vet. Juſtin. *convenietur.* D. GOTH. FABR.

[ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΤΗ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ ΑΙΤΙΑ a ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΕΠΙΖΗΤΟΥΝΤΑΙ.]

DE EO CUI LIBERTATIS CAUSA BONA ADDICUNTUR.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

TITULUS XI.

ΕΣτι καὶ τέταρτον εἶδος τῆς καθ' ὁμάδα κλήσεως, 1 κοινότατον καὶ τοῖς παλαιοῖς ἄγνωστον, ἐκ ἀφατάξεως τοῦ θειοτάτου Μάρκου b ἐπινοηθέν. Ἐὰν γὰρ οἱ τυχόν-212

EST etiam quarta ſpecies adquiſitionis univerſalis, noviſſima ac veteribus ignota, ex conſtitutione Divi Marci inventa. Nam ſi, qui libertatem

1. Sic reſtituit Nann. pro κοινότ.

a. Sic [περὶ τῆς οὐ ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζητουμένης αἰτίας.] legitur in veteribus Th. titulus autem latinus ibid. ita concipitur: *de eo quod libertatis cauſa bona adquiruntur.* vel, *de eo cuo.* pro, *de eo cui.* nec tamen auctor ſum, ut quicquam apud Juſt. mutetur: nam præterquam, quod verbum *addici* legitur in Juſt. contextu, quod Th. vertit ἀφαιρεθῆναι, id ipſum etiam ratio pervincit. FABR.

Vide quæ ad Indicem titt. dicam. G. O. R.

b. L. 2. D. *de fideic. libert.* adde l. ult. C. *de manum. teſt.* D. GOTH. & FABR. I.

χόντες ἐλευθερίας ἐν διαθήκῃ, μηδενὸς ἀδιτεύοντος, αἰτήσωσιν ἑαυτοῖς προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, φυλακτέων [c] ἕνεκα τῶν ἐλευθεριῶν, ἐπιτεύξονται τούτου.

tatem acceperunt in teſtamento, nemine adeunte, petierint res ſibi addici, libertatum conſervandarum cauſa, hoc impetrabunt.

§. I. Ὡς ἡ εἰρημένη τοῦ Μάρκου βούλεται διάταξις, Ποπιλίῳ Ῥούφῳ [d] ἀντιγραφεῖσα ἐπὶ [2] τοῦ τοιούτου θέματος. Οὐιργίνιός τις Οὐάλης διαθέμενος, καὶ γράψας Τίτιον κληρονόμον, οἰκέταις ἰδίοις κατέλιπεν ἐλευθερίαν, ἔχων δανειστάς· ὁ γραφεὶς κληρονόμος 3 οὐκ ἠβουλήθη προσελθεῖν τῇ κληρονομίᾳ· ἤμελλον οἱ δανεισταὶ, ἐν νομῇ γινόμενοι τῶν πραγμάτων, ταῦτα διατυποῦν, καθ' ὃν ἠβούλοντο τρόπον· εἷς τῶν τυχόντων ἐλευθερίας ἐν τῇ διαθήκῃ, Ποπίλιος Ῥούφος λεγόμενος, ἤτει προσκυρωθῆναι αὐτῷ τὰ πράγματα, ὥστε

§. I. Quemadmodum dicta Marci conſtitutio vult, Popilio Rufo reſcripta in hac ſpecie: Quidam Virginius Valens teſtans, ac Titium heredem relinquens, ſervis ſuis libertatem reliquerat, creditores habens: heres ſcriptus hereditatem adire nolebat: futurum erat, ut creditores in poſſeſſione rerum conſtituti, eas diſponerent, quomodo vellent: unus eorum qui libertatem acceperat in teſtamento, Popilius Rufus dictus, petebat res ſibi ad-

2. τῷ de: F. 3. οὖν ἐβ. F. 2. male.

c. Hæc dictio φυλακτέων raro aut fere nunquam ita invenitur, ut hoc loco, ut ſcil. declinetur. Nam dicitur φυλακτέον adverbii. quæ adverbia ita uſurpantur a Grecis, ut a nobis gerundia. verum non declinantur. ANON. DUK.

Tiro hæc ſcripſerit, non Alciatus, non Sladus &c. G. O. R.

d. TH. exiſtimat, Pompilium Rufum ſervum libertatem Valentis teſtamento conſequi potuiſſe. Ego vero didici ex Diocletiani conſtit. 9. C. *de lib. cauſa* (quam eleganter Alciatus noſter interpretatur V. Parad. 5.) liberum hominem fuiſſe. Cum enim nomini cognomen, quo liberi dumtaxat utuntur, additum ſit, eum liberum eſſe neceſſe eſt. Itaque aut creditorem, aut alium quemcumque interpretari poſſumus: quippe cum in ea conſtit. quam hac de re Juſtinianus tulit, c. ult. C. *de manum. teſt.* eadem Marci conſtit. referatur, qua cuilibet extraneo id petere permiſſum eſſe dicitur. ANT. AUGUST. III. *Emendat.* 8. atque ex eo ERNST.

Credo Popilium Rufum . . . . . fuiſſe ſervum Virginii teſtatoris. Nec obſtat quod ſervi unico nomine gaudebant, l. 9. C. *de lib. c.* . . . . . Nam Imp. propter certam & indubitatam libertatis ſpem, quæ ex conſtit. ſua competitura eſt, eum præpoſtere & præteſtine duplici nomine afficit. BROEUS.

Servi igitur erant binomines, quod vir Cl. confirmat in Not. poſter. allata vet. inſcriptione. Sed hæc integrior legitur hoc modo: M. RHENIUS. LIBER. XYSTVS. TI. CAESARIS. SERVVS. Item adfert leg. Caj. Sejus 23. D. *de manum.* Sed hoc ideo fortaſſe, quia omnium conſenſu ſervus liberorum loco fuerat, & ut liber, prænomen & nomen habebat. Id fortius defendi poteſt, l. quæro 32. §. 2. D. *de teſt. tut.* ibi enim ſervus Lucius Eros nuncupatur. Cuj. in recitat. ad Pauli lib. Reſp. & in d. l. ſcribit, ſervum prænomen, & nomen habuiſſe. idem tamen ad l. 77. §. fidei, D. *de leg* 2. ſcribit, teſtatorem ſervo duplex nomen impoſuiſſe honore ſui nominis attributo: ea re videri dominum libertatem ei directam dediſſe. Verum Paul. in d. l. 3. [32.] ait *quia placet*, &c. & libertatem igitur videri dediſſe, quod eum tutorem reliquerit, non quod nomen ei ſuum impoſuerit. Videtur igitur teſtator Lucium appellaſſe, quaſi cum tutela libertatem jam nactus ſit, videtur inquam jam liber eſſe is, cui tutela mandata eſt. aut igitur Pop. R. homo liber: nam extraneis quoque liberis hominibus addicebantur bona, ut hîc notat Cuj. in poſt. aut, ut ait Eguinarius Baro [p. m. 351.] ſervus ad quem reſcribit D. Marcus, prænomen ſortitus eſt manumiſſoris, & ad id tempus Juſtin. reſpexit. FABR. I.

Hæc nomina non conveniunt ſervo, non magis quam *Cajus Sejus* l. 23. *de Manum.* & ideo aſſentiri non poſſum THo .... Ut ut eſt, etiam extrario libero homini ipſa conſtitutione D. Marci permitti bonor. addictionem, oſtendunt l. 50. §. 1. *de Manum. teſt.* l. ult. C. *eod.* quamvis potius AD EXTRARIOS

ὥστε καὶ τὰς ἐλευθερίας φυλαχθῆναι, καὶ τοὺς κρεδίτωρας μὴ ζημιωθῆναι.

Προσελευθεὶς δὲ Μάρκος ὁ βασιλεὺς ἀντέγραψε πρὸς τοῦτο· εἰ Οὐιργινίου Οὐαλέντος, ἐν τῇ οἰκείᾳ διαθήκῃ οἰκέτας ἐλευθερώσαντος, ὁ σκρίπτος κληρονόμος ἀδιτεῦσαι μὴ βούλεται [e], καὶ ἐκ τούτου κινδυνεύει τὰ πράγματα ὑπὸ τῶν κρεδιτώρων 4 διαπραθῆναι, προσελευθεὶς ὁ ἀρμόδιος ἄρχων ὑπὸ τοῦ τυχόντος 5 ἐλευθερίας ἐν διαθήκῃ, καὶ βουλομένου 6 ἑαυτῷ προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, ὥστε φυλαχθῆναι τὰς ἐλευθερίας, πεισθήσεται τῷ προσερχομένῳ, καὶ προσκυρώσει αὐτῷ τὰ πράγματα. Οὕτω μέν τοι, ὥστε καὶ τὰς διεκτὰς, καὶ τὰς φιδεικομμισσαρίας [f] ἐλευθερίας πρασχεθῆναι. Πρότερον μέν τοι δὲ

addici, ut & libertates conſervarentur, & ne creditores fraudarentur.

Aditus igitur Marcus Imperator reſcripſit hac de *re*: ſi Virginii Valentis, in ſuo teſtamento ſervos manumittentis, heres ſcriptus adire nolit, atque inde periculum ſit, ne res a creditoribus divendantur, competens magiſtratus ab eo aditus, qui libertatem accepit in teſtamento, ſibique res addici vult, ut libertates conſerventur, adeunti favebit eique bona addicet: ita tamen, ut & directæ & fideicommiſſariæ libertates præbeantur: prius tamen per fidejuſſorum dationem, aut aliter quoque idonee, ſecuritate credito-

4. πραθῆναι. Goth. & F. 5. ἐλευθερίαν F. 2. 6. αὐτῷ F.

RIOS PRODUCTAM colligas ex l. 6. Cod. *eod.* VINN. *in Comm.*

Et exinde quoque colligas, recte exiſtimare THum, Pompilium iſtum Rufum ſervum potius aut ſtatu liberum, quam ingenuum vel libertinum fuiſſe. Statu ſane liberos ob ſpem libertatis non raro ſe pro liberis geſſiſſe, & nomina patronorum gentilia ante manumiſſionem adſumſiſſe, colligere mihi videor ex l. 11. C. *de Fideic. lib.* HEINECC. *ad Vinn.*

Servum fuiſſe, mihi vix videtur dubitandum. Quid moviſſet enim extraneum, ut tam duris conditionibus addici ſibi pateretur hereditatem, ære alieno oppreſſam? Nomen vero Pompilii Rufi non a D. Marco, ſed ab Imp. Juſtiniano ei datum videtur per ἀπόλειψιν, quia libertini ſolebant manumiſſorum prænomina adſumere. Atque ita etiam ſentit Fguin. Baro. HEINECC. *in Antiquitt.*

Quum J. a Coſta & Ev. Otto in *Comment. ad h. l.* atque Ortw. Weſtenberg in *D. Marco* non alio adv. THum argumento pugnent, quam quod ſervi binomines non fuerint, quid opus eorum hic verba repetere? Nihil enim hic intereſt, utrum ſervos bina aliquando nomina uſurpaſſe ſtatuam, (quam quæſtionem in *Excurſu XVI.* diſquiſiturus ſum) an unico tantum nomine ſemper adpellatos credam: ſiquidem poſteriori caſu prolepſis locum optime tueri poteſt. Quis eruditorum ex. gr. cum Suetonio dubitabit dicere, *Natus eſt* AUGUSTUS *M. Tullio Cicerone & Antonio Coſſ.?* aut cum eod. PUBLIUS TERENTIUS AFER, *Carthagine natus*, SERVIVIT *Romæ Terentio Lucano Senatori? &c. &c.* Marcum certe Imp. hæc reſcripſiſſe ad ſervum, qui poſtea liber fit factus, non modo probat argumentum, quod ipſe Vinnius ex l. 6. Cod. *de Manum. teſt.* ſuppeditat, & Heinecc. recte adprehendit: ſed clarius etiam l. 2. D. *de Fideic. libert.* „ Quæ (conſtit. D. Mar„ ci) jubet libertatem competere ſervo, & bona „ ei addici, ſi idonee creditoribus" &c. Omnium autem clariſſime, immo (ſi non cæcutio) ſole meridiano lucidius, hoc patet ex ſimplici ejuſdem hiſtoriæ lectione apud ipſum Juſtinianum, qui ſic narrat: *Acceſſit novus caſus ſucceſſionis ex conſtit. D. Marci.* Sequitur, ad quos hic caſus pertineat: *Nam* SI II QUI LIBERTATEM ACCEPERUNT *a domino in teſtamento, ex quo non aditur hereditas*, VELINT BONA SIBI ADDICI *libertatum conſervandarum cauſa, audiuntur. Et ita D. Marci reſcripto ad Popilium Rufum continetur*, cui eod. deinceps reſcripto bona libertatum tuendarum cauſa addicuntur, ſi idonee caverit &c. Si hic jam Pop. Rufus non fuit *ex iis qui libertatem in teſtamento acceperunt*, fateor me haud ſcire amplius, quomodo ſcriptor quicumque intelligendus ſit. G. O. H.

e. THus omiſit illa, *nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente.* FABR. II.

Librarii forte culpa: quum ipſe TH. illud explicet §. 4. cap. 221. G. O. H.

f. Juſtin. *quæ per ſpeciem fideicommiſſi rel. ſunt*, ut ſpecies legati in l. 20. §. Papin. *D. famil. erciſc.* FABR. I.

δι' ἐγγυῶν δόσεως, ἢ καὶ ἑτέρως g ἀξιοπί- 216 ditoribus præſtita, *fore* ut ſolidum
στως, τὸ ἀσφαλὲς τοῖς κρεδίτωρσι γενο- cuique debitum ſervetur.
μένης, ὅτι τὸ ὁλόκληρον ἑκάστῳ χρέος ἀπο-
σώζεται.

Καὶ οἱ μὴ διρέκτας ἔχοντες 7 τὰς ἐλευθε- Et qui directas quidem libertates
ρίας, οὕτως ἐλευθεροῦνται h, ὥσπερ εἰ ὁ habent, ita manumittuntur, acſi he-
κληρονόμος ἠδίτευσε, τετάρτιν ὀρκίνοι i γί- res adiiſſet, id eſt orcini liberti fiunt:
νονται ἀπελεύθεροι· οἷς δὲ φιδεικομμισσα- quibus autem fideicommiſſaria liber-
ρία ἐλευθερία καταλειφθῇ, τὸ φάκτον ἐ- tas relicta eſt, *iis* factum manumiſ-
πιθήσει τῆς ἐλευθερίας ἐκεῖνος, ᾧ προσεκυ- ſionis imponet is, cui bona addicta
ρώθη τὰ πράγματα, καὶ αὐτῷ 8 δηλονότι ſunt, & ipſius ſcilicet liberti fient.
γενήσονται ἀπελεύθεροι.

Ἔξεστι δὲ ἐκείνῳ, ᾧ προσκυροῦνται τὰ 217 Licet autem ei, cui res addicuntur,
πράγματα, λέγειν· Ὅτι οὐχ ἑτέρως dicere: non aliter mihi volo patrimo-
βούλομαι προσκυρωθῆναί μοι τὴν οὐσίαν, nium addici, niſi cum hac conditio-
εἰ μὴ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὅρῳ, ὥστε καὶ τοὺς ne, ut & hi qui directas habent li-
διρέκτας ἐλευθερίας ἔχοντας, ἐμοὺς ἀπελευ- bertates, mei liberti fiant: hoc enim
θέρους γενέσθαι· τοῦτο 9 δὲ προτείνων ἀκου- proponens audietur, ejuſque petitio-
σθήσεται, καὶ τὴν τούτου αἴτησιν βεβαιοῖ nem confirmat Imperator, dummodo
βασιλεύς, μόνον 10 δὲ εἰ συναινέσωσιν οἱ τῆς conſentiant, qui directam libertatem
διρέκτας ἀξιωθέντες ἐλευθερίας. meruerunt.

Κἀκεῖνο δὲ προστίθησιν ἡ διάταξις πρὸς 218 Sed & illud adjicit conſtitutio ad
βεβαίωσιν τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας· φησὶ humanitatis ſuæ confirmationem. Ait
γάρ, ἐὰν μηδενὸς προσιόντος, ὁ φίσκος k ὡς enim, ſi nemine adeunte, fiſcus bo-
βακάντια βούλεται λαμβάνειν τὰ πράγ- na ut vacantia occupare velit, non
ματα, οὐχ ἑτέρως λήψεται 11 ταῦτα, εἰ aliter ea capiet, niſi manumiſſis te-
μὴ τοῖς ἐλευθερωθεῖσιν ὃν διαθήκῃ 12 τὰς ἐ- ſtamento libertatem præſtiterit, & de-
λευθερίας ὡδώσχῃ, καὶ ἡ τοῦ τελευτή- functi voluntas ſervata fuerit *in his*,
σαντος φυλαχθῇ βούλησις, οἳ ταύτης ἤμελ- qui eam facta aditione adepturi fue-
λον ἐπιτυγχάνειν ἀδιτίωνος γενομένης. rant.

§. II. §. II.

7. τὰς de: F. 8. δῆλον ὅτι ante F. 9. ᾗ F. 10. δὲ de: F. Mox τὰς pro τῆς idem hic & alias. 11. ταῦτα de: F. 12. τὰς ἐλ. παρ. καὶ de: F.

g. L. 4. §. addici. 8. D. *de fideicom. libert.* D. GOTH.

L. 2. D. *de fideicom. libert.* Quid autem ſit idoneè cavere, explicat Ulp. in l. 4. §. addici *eod.* & ſignificat hic Theophilus, idoneè quoque caveri aliter, quam fidejuſſore dato. FABR. I.

h. L. 4. §. 12. D. *fideicom. libert.* D. GOTH.

i. De Orcino liberto v. §. 2. §. qui autem. ſup. *de fideicom. libert.* Ulpianus 2. §. 2. ubi dixi. D. GOTH.

Adde Eguin. Baron. pag. 351—2. G. O. R.

k. L. 50. D. *de manum. teſt.* l. 4. §. eadem, D. *de fideicom. libert.* in qua Græci nihil mutant: ſic enim vertunt: εἰ δὲ καὶ σφατιώτης ὅσα ἡ οὐσία τῇ λεγεῶνι αὐτοῦ ἤρμοσεν, ἁρμόζειν λεγομὲν τὰς ἐλευθερίας. in reſcripto Traj. apud Juſtin. *& ita bona cogenda.* Tacit. Ann. 5. *ut in fiſcum cogerentur.* FABR. I.

l. Quod erat ignominioſum defuncto, l. primo gradu 23. D. *quæ in fr. credit.* l. paterfamilias 28. D. *de reb. auctorit. jud. poſſid.* §. 2. ſupra, tit. 6.

§. II. Τὸ παρὸν ῥεσκρίπτον ἐβοήθησεν ε' 219
μόνον ἐλευθερίαις, ἀλλὰ 13 καὶ τοῖς τελευτήσασιν, ὅπως μὴ τὰ τούτων πράγματα ἕως κατοχὴν γένηται τῶν κρεδιτώρων καὶ διαπραθῇ· προσκυρουμένων γὰρ, προφάσει τῆς ἐλευθερίας, ἐνὶ τῶν τυχόντων ἐλευθερίας τῶν πραγμάτων, ἡ τῶ πραγμάτων [1] ἀργεῖ διάπρασις· εὕρηται γὰρ δεφένσωρ τῷ τελευτήσαντι ἀξιόπιστος, ὃς τὸ ἀσφαλὲς ἐπὶ ὁλοκλήρῳ [m] τῷ χρέει ποιεῖ τοῖς κρεδίτωρσιν.

§. II. Præsens rescriptum non modo libertatibus subvenit, sed etiam defunctis, ne bona horum sub possessionem veniant creditorum ac divendantur. Addictis enim libertatis causa bonis uni eorum, qui libertatem acceperunt, cessat bonorum venditio: namque idoneus defensor defuncto inventus est, qui securitatem de solido debito creditoribus præstat.

§. III. Ἰστέον δὲ τοῦτο κατὰ πρώτην 220
τάξιν, ὅτι χώρα τῇ 14 διατάξει, ἡνίκα [n] ἐλευθερίαι δίδονται ἐν διαθήκῃ. Τί δὲ, ὅτι τελευτῶν τις ἀδιάθετος 15 ἐν κωδίκελλῳ κατέλιπεν ἐλευθερίαν, ἐξ ἀδιαθέτου δὲ οὐδεὶς προσελθεῖν ἠνέσχετο; ἑλκέσθω καὶ ταῦτα ἡ τῆς διατάξεως διάνοια. Εἰ δὲ καὶ διαθέμενός τις [o] ἐν διαθήκῃ μὲ ἠλευθέρωσεν οὐδένα, 15 ἐν κωδικέλλῳ δὲ κατέλιπε τὰς ἐλευθερίας, ἄμαχον καὶ οὕτως τρακταρίσθαι τὴν διάταξιν.

§. III. Primo autem loco hoc sciendum *est* constitutioni locum *esse*, quando libertates in testamento datæ sunt. Quid *autem*, si quis moriens intestatus libertatem in codicillo reliquit, sed nemo ab intestato adire ausit? Et huc constitutionis sententia trahatur. Sed etsi quis testatus in testamento quidem neminem manumisit, in codicillo autem libertates reliquit, indubitatum *est* etiam sic constitutionem usu venire.

§. IV. 16 [Εἰ καὶ] τὰ τῆς διατάξεως 221
[p] ῥήματα δείκνυσι, τότε χώραν εἶναι ταύτῃ, ἡνίκα μηδεὶς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος ἀναφαίνεται τῷ τελευτήσαντι· ὥστε ἕν, ἐφ' ὅσον 17 ἄδηλόν ἐστι, πότερον κληρονομήσει 18 τις ἢ οὐ κληρονομήσει, ἡ διάταξις ἀργεῖ· ἡνίκα δὲ γένηται δῆλον, ὡς οὐδεὶς ἀδιτεύσει, ἡ διάταξις τότε τὰ ἑαυτῆς ἐπιδείκνυται.

§. IV. [Quamquam] constitutionis verba ostendunt, tunc ei locum esse, quum nemo ab intestato heres exsistit defuncto. Itaque quamdiu incertum est, utrum quis heres sit futurus an non, cessat constitutio: quum vero manifestum fuerit, neminem aditurum, tunc constitutio *vires* suas exserit.

§. V. §. V.

13. καὶ de: Lugd. & Goth. 14. τοιαύτῃ ad: F. Mox malim δίδονται. 15. ἐν κωδικίλλοις F. 16. Εἰ καὶ de: F. 17. ἄδηλος ante F. 18. τις ἢ οὐ κληρ. de: F. per incuriam, suspicor.

6. lib. 1. juncto Th. & ad tit. *de hered. qual.* princ. FABR. I.

m. Solidum autem accipimus, & sortem & usuras l. 4. §. 11. D. *de fideicom. libert.* D. GOTH.

n. L. 4. in pr. [& seqq. §§.] D. *de fideicom. libert.* D. GOTH.

o. Ex hoc THi §. feliciſſime restitui potest Justiniani §. 3. in primis h. t. *Certe si intestatus decesserit*, &c. Heic pro *intestatus* igitur lege *testatus*, & in præcedenti membro expunge particulam *an* cum interrogationis nota. Atque sic de genuino Imperatoris sensu constabit. ERNST.

Ergo apud Just. legend. *testatus*, ut in edit. Cuj. FABR. I.

p. Cuj. in not. prior. sic legit apud Justin. *Tunc constitutioni locum esse.* atque ita legisse videtur TH. Idem tamen Cuj. postea sic edidit, *Tunc enim*, &c. [Gallicus interpres: *& les paroles de l'establissement, monstrent.* Ex Edit. 2.] FABR.

§. V. Ἐτελεύτησέ τις ἐλευθερίας ἐν διαθήκαις καταλιπών· ἀφῆλιξ ἐπὶ τὴν τούτου κληρονομίαν ἐκαλεῖτο· ἀπέστη τοῦ κλήρου· ἆρα χώρα τῇ διατάξει; ἢ, ἐπειδὴ δι' ἀποκαταστάσεως δύναται πάλιν ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν κληρονομίαν, ἡ διάταξις ἀργεῖ; καὶ λέγομεν, καλῶς ἐκ τῆς διατάξεως τῷ αἰτοῦντι γίνεσθαι τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν, εἰ καὶ ὁ ἀποστὰς τῆς κληρονομίας δύναται διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως μεταγνὺς ταύτην ἀναλαμβάνειν. Τί δὲ, εἰ μετὰ [19] τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων προσκύρωσιν, [20] ἀποκαταστὰς ὁ νέος ἀπέλαβε τὴν τῶν πραγμάτων οὐσίαν; ἆι ἅπαξ [q] ἁρμόσασαι ἀνατραπήσονται ἐλευθερίαι; οὐδαμῶς.

§. V. Obiit quis libertates in tabulis relinquens: minor ad hujus hereditatem vocabatur: abstinuit hereditate: anne locus *est* constitutioni? an *vero*, quia per restitutionem ad hereditatem iterum venire potest, cessat constitutio? Et dicimus, recte ex constitutione petenti bonorum addictionem fieri, licet hereditate abstinens per restitutionem eam recipere pœnitens possit. Quid autem, si post manumissionem bonorumque addictionem juvenis restitutus bonorum substantiam receperit: *an* libertates semel competentes subvertentur? Nequaquam.

§. VI. Ἡ γὰρ παροῦσα διάταξις ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἐλευθεριῶν ἐπινενόηται· οὐκοῦν ἐλευθερίας μὴ καταλειφθείσης, οὐ δυνατὸν αὐτὴν τρακταΐζειν. Τίτιος ἔχων κρεδιτώρας, τινὰς [21] inter vivos ἠλευθέρωσεν οἰκέτας, τισὶ δὲ [22] δέδωκε mortis causa ἐλευθερίας, εἰπὼν ἐν τῷ ἐλευθερῶν, Βούλομαι ὑμᾶς εἶναι ἐλευθέρους, ἐὰν μὴ διαφύγω τὴν παροῦσαν νόσον. Ἐτελεύτησεν ὁ Τίτιος· οἱ κρεδίτωρες ἠβούλοντο τὰς ἐλευθερίας ἀνατρέψαι, λέγοντες in fraudem αὐτῶν ταύτας δεδόσθαι· οἱ ἐλευθερωθέντες ἠτοῦν ἑαυτοῖς προσκυρωθῆναι τὰ πράγματα, τὸ ἀζήμιον τοῖς κρεδίτωρσι παρεσχεῖν ὑπισχνούμενοι. Ἀκουσθήσονται τοῦτο λέγοντες, εἰ καὶ τὰ ῥήματα τῆς διατάξεως τοῦ παρόντος οὐχ ἅπτεται θέματος.

§. VI. Hæc enim præsens constitutio pro libertatum conservatione inventa est: quare libertate non relicta, non potest ea *constitutio* usu venire. Titius creditores habens, quosdam servos inter vivos manumisit, & quibusdam mortis causa libertates dedit, in manumittendo dicens, Volo vos esse liberos, nisi morbum præsentem effugero. Obiit Titius: creditores subvertere volebant libertates, dicentes has in suam fraudem esse datas: manumissi petebant sibi bona addici, pollicentes creditoribus præstare securitatem. Audientur hoc dicentes, etiamsi verba constitutionis præsentem casum haud attingant.

§. VII. Πολλὰς δὲ διαιρέσεις [23] ἐλλειπεῖς τῇ παρούσῃ νομοθεσίᾳ ὁ θειότατος ἡμῶν ἐναργῶς βασιλεὺς, διάταξιν [r] ἐξεφώνησεν, δι' ἧς τελειότατον τῆς τοιαύτης [24] διαδοχῆς ἀπετέλεσε δίκαιον· τὰς δὲ τοιαύτας διαιρέσεις τὰ τῆς διατάξεως [25] αὐτῆς διδάξει ῥήματα.

§. VII. Multas vero divisiones præsenti *huic* juri deficientes videns sanctissimus Imperator noster, promulgavit constitutionem, per quam hujus successionis jus perfectissimum effecit. Has autem divisiones ipsa constitutionis illius verba docebunt.

19. τὴν χάριν τῆς ἐλευθερίας F. 20. Præfero ἀποκαταστὰς. G. O. R. 21. ἵνες βίβῳ ante F. 22. δεδωκὼς F. 23. ἐλλιπεῖς Lovan. ἐλλείπειν F. 24. Δεκατοχῆς ante F. 25. ταύτης F. 2.

q. C. Si adversus libertatem. D. GOTH. L. ergo 4. §. 1. D. *de fideic. libert.* FABR. I.

r. L. ult. C. *de testam. manumiss.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΔΟΧΩΝ ΥΦΑΙΡΗΘΕΙΣΩΝ, ΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΘΕΣΠΙΣΜΑΤΟΣ a ΚΛΑΥΔΙΑΝΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

Πρὸ τῆς καθομάδα κλήσεως, ἣν ἐν τῷ 226
πρώτῳ βιβλίῳ διεξήλθομεν τίτλῳ, ἦσαν καὶ ἕτεραι καθομάδα κλήσεις, οἷον [1] ἡ bonorum emptio, ἤτοι τῶν πραγμάτων [b] ἀγορασία, ἥτις ἐπὶ τοῖς πεπρασκομένοις πράγμασιν ἐγίνετο τοῦ χρέους, διὰ πολλῶν κύκλων καὶ πολλῶν περιόδων γενομένη· τότε χώραν ἔχουσα, ἡνίκα τὰ δικαστήρια ὀρδινάρια [c] ἦν, τουτέστιν ἡνίκα [2] ἐκινεῖτο ἐν μόνῳ τῷ χειρῷ τοῦ κρεδέντος· [3] (περὶ δὲ κρεδέντος [d] ἐδίδαξεν ἡ πρώτη ἰνστιτουτιών·) σήμερον δὲ τῶν δικαστηρίων ἐξτραορδιναρίων 227
ὄντων, καὶ ἐν παντὶ χειρῷ γυμναζομένων, εἰκότως αἱ [4] bonorum venditiones εἰσὶν ἐν ἀχρηστίᾳ. Καὶ ἐπειδὰν εὑρεθῇ τις πολλοῖς ἐποφείλων, ὀφφικίῳ τοῦ δικαστοῦ δίδοται τοῖς πιστωταῖς παρρησία ἐν κατοχῇ [5] γενέσθαι τῶν τοῦ κοινοῦ χρέους πραγμάτων, καὶ ταῦτα ἀλαθείνας, καθ' ὃν ἂν συνίδοιεν συμφέρειν αὐτοῖς τρόπον. Ἔξεστι δὲ ταῦτα ἐκ τῆς πλατυτέρας τῶν Διγέστων [e] ἐκδόσεως γνῶναι τελειότερον.

Πά-

DE SUCCESSIONIBUS SUBLATIS, QUÆ FIEBANT PER BONORUM VENDITIONES, ET EX SC^TO CLAUDIANO.

TITULUS XII.

Ante adquisitionem universalem, quam in superiori enarravimus titulo, erant & aliæ adquisitiones universales, veluti BONORUM EMTIO, quæ in rebus debitoris vendundis fiebat, per multas ambages multosque circuitus facta: tunc locum habens, quum judicia ordinaria erant, id est quum solo conventus tempore exercebantur: (sed de conventu prima Institutio docuit) hodie autem, quum judicia sint extraordinaria, atque omni tempore exerceantur, consequenter bonorum venditiones non sunt in usu. Et si quis reperiatur multis debens, officio judicis creditoribus facultas datur in possessionem bonorum communis debitoris venire, eaque disponere, quemadmodum sibi conducere cognoverint. Hæc autem licet ex latiore Digestorum editione perfectius nosse.

Olim

1. ἡ & ἤτοι τῶν πρ. ἀγορ. de: F. 2. ἐκινεῖντο F. 3. Τὸν δὲ κρεδέντον ἐδιδάξαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἰνστιτούτοι. F. 4. βονόρεμ βενδιτζίωνες (βενδιτίονες Lovan.) ante F. Mox ἀχρησίᾳ F. forte rectius. 5. γὶν. F.

a. Adde tit. C. *de Senatusc. Claudiano tollendo.* D. GOTH.

Eadem, qua hic significatione, accipitur successio in l. un. C. *ne pro dot. mul. bona quond. mar. addic.* FABR. I.

b. Hæc bonorum emptio imaginaria successerat in locum sectionis creditorum in partes, lege XII. tab. introductæ. Tertul. in Apol 3. de qua dixi ad leges XII. tab. Tit. *de hereditatibus in fin.* D. GOTH.

c. Mirifica interpretatio. Quid? Romæ quando conventus habebantur? Ordinaria ergo judicia dicebantur, quum is ordo ad Prætorem adeundi, quem is in edicto servaturum se dixerat, conservabatur. At Prætoris sub'ata jurisdictione, recta litigatores ad Judicem adibant. Quæ vero de bonis ejus, qui latitasset, possidendis ac vendendis hic explicantur, etsi a quibusdam quasi falsa rideri videantur, vera tamen esse Ciceronis oratio pro Quintio demonstrat, ut omittam quæ Neratius hac ipsa de re loquitur in l. *cujus bonis* D. de Curat. furios. HOTOM. *in Lugd.*

Adde l. 1. Cod *de formulis sublatis.* D. GOTH.

Videatur Vinnius & ad eum Heinecc. Ego hic de meo nihil adferre habeo. G. O. R.

d. De conventu dictum est libro 1. tit. *qui & quibus ex causis manumit.* §. 4. D. GOTH.

e. Vide Titul. Digestorum quibus ex causis

Πάλαι δὲ τοῦτον ἐγίνοντο τὸν τρόπον· εἰ228 συνέβη τινὰ πολλοῖς [f] ἐποφείλειν, εἶτα διαλανθάνειν, καὶ [6] μὴ ἔχειν τὸν δεφενδεύσοντα, συνιόντες οἱ κρεδίτωρες παρῄτουν τῷ πραίτωρι, τοῦτο αὐτῷ μεμφόμενοι· καὶ ἐπέτρεπεν [g] αὐτοῖς ὁ πραίτωρ, [5] γενέσθαι ἐν νομῇ τῶν τοῦ δεβίτορος πραγμάτων, καὶ ἐγίνοντο ἐν κατοχῇ τούτων ἐπὶ ῥητὰς [h] ἡμέρας· παρελθουσῶν [7] δὲ ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, ἐγίνετο δευτέρα προσέλευσις ὑπ' αὐτῶν, αἰτούντων ὥστε αὐτοῖς ἐξουσίαν εἶναι ἕνα ἐξ αὐτῶν προβάλλεσθαι, τὸν ὀφείλοντα διαπωλῆσαι τὴν [8] παρουσίαν· ἐπειδὴ γὰρ229 δυσχερὲς ἦν, πάντας συνιέναι κατὰ ταυτὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐχειροτόνουν ἐξ αὐτῶν ἕνα, ὅστις ἐλέγετο [i] μάγιστρος, καὶ λοιπὸν αὐτὸς συνεφώνει τοῖς βουλομένοις ἀγοράσαι· καὶ ἐγίνετο προγραφὴ ἐν τοῖς φανεροῖς [k] τῆς πόλεως μέρεσι, [9] ταῦτα δηλοῦσα· ὁ δεῖνα [l] χρεώστης ἡμέτερος ὑπάρχων εἰς αἰτίαν ἐνέπεσε διαπράσεως· ἡμεῖς κρεδίτορες ὄντες τὴν τούτου διαπιπράσκομεν οὐσίαν· ὠνητὴς ὁ βουλόμενος παρείτω. Εἶτα230 ὀλίγων διαδραμουσῶν ἡμερῶν ἐγίνετο καὶ τρίτη

Olim autem hunc *in* modum fiebant. Si eveniebat, ut quis multis deberet, & poſtea latitaret, neque defenſorem haberet, creditores convenientes Prætorem adibant, hoc ei querentes: permittebatque iis Prætor, in poſſeſſione eſſe bonorum debitoris, erantque in eorum poſſeſſione per certos dies: his autem diebus præteritis, altera fiebat ab iis aditio, poſtulantibus ut ſibi licentia eſſet unum ex ipſis conſtituendi, qui patrimonium deberet divendere. Nam quia difficile erat, omnes in unum quoque die convenire, unum ex ipſis deligebant, qui Magiſter dicebatur, & ille deinde contrahebat cum iis qui emere volebant. Fiebatque in partibus urbis illuſtribus proſcriptio, hæc ſignificans: Ille debitor noſter in cauſam venumdationis incidit: nos creditores patrimonium hujus diſtrahimus: Emtor qui volet adeſto. Poſtea paucis diebus elapſis tertia quoque aditio fiebat,

6. μηδὲ F. 7. δὲ de: F. 8. ἐσίαν F. 9. ἔχουσα ταῦτα· ὁ δεῖνα ὁ χρ. F.

in poſſeſſionem eatur: & de rebus auctorit. jud. poſſid. Novell. 53. c. 4. & 7. C. 72. D. GOTH.

Vertit Curtius ac retinuit Fabr. in 1. *Sed hæc ex latiore Digeſtorum traditione perfectius cognoſci poterunt*: ſed in 2. pro *traditione* repoſuit *editione*, quod ſequor. G. O. R.

f. Curtius addit, *ac multa nomina confeciſſet*. Hoc in prima edit. retinuit Fabrotus; in ſecunda pro *confeciſſet* ſubſtituit *contraxiſſet*. Doujatius, *ſi contingeret, ut quis multa nomina contraxiſſet*, rejecta lacinia, quum adſuerant alii. Nam Ilus nihil aliud habet, quam εἰ συνέβη τινὰ πολλοῖς ἐποφείλειν. Tamen a verſione illius receſſum eſt, [atque editum: *ſi cont. ut quis grande as alienum contr.*] quod non ſine ratione dubitari poteſt, an *debitor* recte dicatur *contrahere nomina*. Paul. enim in l. 37. §. 1. D. de Negot. geſt. *contrahere nomina* dicit *creditorem*, & in l. 16. D. de Admin. & peric. tut. *facta & contracta nomina a creditore*. Sed de his non eſt hic quærendi locus. Interim videri poſſunt, quæ de ſignificatione phraſeos *facere nomina* diſputant Salmaſ. *de Uſur.* c. VI. & Grævius ad Cicer. III. *Offic.* 14. EDIT. LEID.

g. Bona debitoris ex edicto Prætoris poſſidebantur, magiſter poſtulabatur, & creabatur, per quem bona diſtrahebantur, Cic. ad Att. 6. 1. l. ult. D. *de cur. bon. dand.* magiſtrum vocant Tull. & Quintilian. lib. 6. c 4. [quem juris auctores curatorem bonorum, ut quibuſdam placet, videtur tamen nonnihil inter utrumque intereſſe. vide quæ dixi in Gloſſ. Baſilic. in *bonor. emptor.* Edit. 1.] FABR.

Adde ſeqq. notas *i*.

h. Poſt dies 30. quam eſſet vadimonium deſertum, ut ſcribit Cuj. *Obſ.* 5. ex Cicer. Quintiana. hoc ergo receptum exemplo legis 12 tab. ex qua judicati faciendi tempus eſt 30. dierum: nam & decemvirali verbo bonorum diſtractio, *ſectio* dicebatur. FABR.

i. Magiſter hic univerſitatis, dicitur in l. 9. D. *ratam rem habiturum* auctionis, & à me dicetur 1. Epiſt. a d Atticum 1. D. GOTH.

Hinc

τρίτη προσέλευσις, ἐν ᾗ ἐπετρέποντο ποιῆσασθαι legem bonorum [10] vendundorum, τετέσσαρον ὅρον τῶν [11] ἁλοπιπρασκομένων· λοιπὸν γὰρ τῇ εἰρημένῃ προγραφῇ προσετίθεσαν [12] τάδε· ὁ ἀγοράζων, [m] ὅτι τοῖς κρεδίτωρσι (λόγῳ χάριν) ἔχει ἀποκρίνασθαι [13] εἰς τὸ ἥμισυ τῶν χρεῶν, ὥστε τὸν ἐποφειλόμενον ἑκατὸν λαβεῖν νομίσματα πεντήκοντα, καὶ τὸν ἐποφειλόμενον σ' λαβεῖν ἑκατόν. Καὶ μετ' ὀ ἐνταῦθα παρέδραμε [14] ῥητὸς χρόνος, τότε προσεκυροῦτο ἡ [15] οὐσία τῷ ἀγοραστῇ, καὶ ἐλέγετο ὁ ἀγοραστὴς bonorum [n] emptor, [16] ἤτοι τῶν πραγμάτων ἀγοραστής· καὶ πᾶσαι αἱ ἀγωγαὶ, αἵτινες ἥρμοζον τῷ ὑποστάντι τὴν bonorum βενδιτίωνα, καὶ ὅσαι ἦσαν κατ' αὐτοῦ, αὗται μετεφέροντο ἐπὶ τὸν bonorum ἔμπτωρα, καὶ ὑτιλίως ἐνήγε καὶ ἐνήγετο, ὥσπερ καὶ ὁ bonorum [o] possessor· ἀμφότεροι γὰρ πραιτωρίοι διάδοχοι· ἀλλ' (ὡς εἴρηται) [p] αὗται πᾶσαι σχολάζουσιν αἱ περίοδοι σήμερον, διὰ τὸ ἐξτραορδινάρια εἶναι τὰ δικαστήρια.

bat, in qua permittebatur illis LEGEM BONORUM VENDUNDORUM facere: namque porro dictæ proscriptioni hæc addebant: Emtor creditoribus (exempli gratia) in dimidiam debitorum partem respondere debet: ut cui debeantur centum, accipiat solidos quinquaginta, & cui debeantur cc. accipiat centum. Et postquam hic certum 231 tempus præterierat, tunc patrimonium emtori addicebatur: emtorque vocabatur BONORUM EMTOR, omnesque actiones, quæ subeunti bonorum venditionem competebant, & quotquot adversus eum erant, illæ in bonorum emtorem transferebantur, atque utiliter & agebat & conveniebatur, sicuti & bonorum possessor: ambo enim prætorii *sunt* successores; sed (ut dictum est) omnes hi circuitus hodie cessant, eo quod judicia sint extraordinaria.

§. I. Ἦν δὲ καὶ ἄλλη καθομάδα κλῆσις, ἥτις ἐπενοεῖτο ὑπὸ τοῦ Κλαυδιανείου [q] δόγματος· εἰ γὰρ ἐλευθέρα [r] ἠράσθη τοῦ ἐμοῦ

§. I. Erat autem & alio adquisitio 232 universalis, quæ ex SCto Claudiano inventa fuit. Nam si *mulier* libera depe-

10. *venditorum* ante F. 11. ἁλωσεγατέων πεπραμάτων F. 12. τέτοις ad: F. 13. ὁ ἀγορράζων, in h. l. transposuit F. 2. 14. ᾗ F. 2. 15. ὑσία F. 16. Gr. interpr. de F.

Hinc jocus Ciceronis [apud Quinctil. VI. Instit. cap. 3. pag. 543] in quandam, quam dum viveret, ludum habuisse dicebat; & mortuam magistros habere cœpisse. Hinc & ad Fabium Gallum de Cæsare: [VII. Famil. Epist. 25.] *sed heus tu*, (inquit) *manum de tabula: magister adest.* J. CURT.

Posteriorem locum Victorius rectius de pueris pictorum explicat. Ceterum de hac bonorum emtione vide præter Viros Doctos ab Ev. Ottone hic laudatos Cujac. v. *Obs.* 30. Rævard. ad l. 148. *de R. J.* Oisel. *ad Cajum* pag. m. 92. & Heinec. Antiq. An vero *magister* a *curatore bonorum* differat, quod statuit Fabr. in super. nota *g.*, & Merillius v. *Obs.* 37. pluribus probare conatur, vide omnino Bynkersh. VII. *Obs.* 14. G. O. R.

k. Cic. pro Quint. *de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur.* FABR.

l. Libellus. *carmen magistri*, Cicer. I. de Orat. Sen. 4. de benef. c. 12. FABR.

m. Hoc est, creditores libellis propositis exponebant, se partem crediti remittere paratos, ut emtorem facilius invenirent, hi legem bonorum vendundorum facere dicebantur, ut ait TH. Tull. pro Quint. *Qui* (magistri) *qua lege, & qua conditione pareat* (debitor) *pronuntient.* Similiter ut creditores provocent heredem ad adeundum, paciscuntur in partem crediti, l. 7. §. si ante, & l. 60. D. *de pact.* FABR.

n. Gloss. Græcolat. ὑποστάντων ἀγορασὴς, *bonorum emptor*, de quo in l. 13. D. *de privil. credit.* FABR.

o. Bonorum emptor similis est bonorum possessori, l. 4. §. is autem. D. *de fideic. libert.* FABR.

p. L. 2. §. si defunctus, D. *pro empt.* FABR.

q. Dixi ad tit. C. de S. C. Claudiano tollendo. adde 48. *Eclog.* 20. καὶ διλογράφε ex tit. 25. C. I. D. GOTH.

Hoc SC. Claudianum factum fuit T. Statilio Sisenna Tauro, & L. Scribonio Libone Coss. A. V. 768. imperante Cl. Tiberio Cæsare. Adde l. 7. &

ἐμῷ οἰκέτῳ, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεποδίζετο τὰ τῆς ὑπηρεσίας, ἐξὴν μοι πέμψαι αὐτῇ παραγγελίαν [s] ἐπὶ ἑπτὰ μαρτύρων [17] παρεγγυῶσαν αὐτῇ, ὥστε ἀποσῆναι [18] ἐμοῦ τοῦ οἰκέτου· εἰ δὲ μὴ ἀπέσῃ, ἐχρώμην καὶ δευτέρᾳ ἀπαγγελίᾳ· ἐπιμενούσης δὲ αὐτῆς τοῖς αὐτοῖς, [19] παρήγγελον αὐτῇ καὶ τρίτον· εἶτα [t] οὐκ ἀπεχομένης [20] τοῦ ἐμοῦ οἰκέτου, ἐμφανεῖς ἐποίουν τὰς ἀπαγγελίας ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ διαλαλία ἐγίνετο, καὶ ἀδουλοῦσα ταύτην ἐμοὶ, καὶ ἐγινόμην οὐ μόνον αὐτῆς δεσπότης, ἀλλὰ καὶ πάσης αὐτῆς τῆς οὐσίας.

peribat ſervum meum, & inde miniſterium ejus impediebatur, licebat mihi denuntiationem per ſeptem teſtes illi mittere, mandantem ei ut a ſervo meo abſtineret: ſi non abſtinebat, utebar & altera denuntiatione: illa autem iiſdem *rebus* immanente, & tertium ei denuntiabam. Denique non abſtinente *illa* a ſervo meo, manifeſtas faciebam denuntiationes coram magiſtratu, & interlocutio fiebat, eam mihi in ſervitutem addicens, fiebamque ego non tantum dominus illius, ſed & omnium bonorum ejus.

Τοῦτο δὲ ἀνάξιον τῶν [21] ἑαυτοῦ χρόνων κρίνας [u] ὁ εὐσεβέστατος ἡμῶν Βασιλεὺς ἀνεῖλε, καὶ τῆς οἰκείας ἐξώθησε πολιτείας, καὶ οὐδὲ τοῖς οἰκείοις διγέστοις συνεχώρησεν ἐγγραφῆναι. Ὥστε οὖν εἰσι καθομάδα κλήσεις [22] τέσσαρες, ἡ κληρονομία, ἡ δόματοχὴ, ἢ διὰ τῆς ἀδροgατίωνος, καὶ ἡ τῶ πραγμάτων προσκύρωσις libertatum conſervandarum cauſa· αὗται μὲν ἐν πολιτείᾳ· ἀνῃρημέναι δὲ δύο, ἡ bonorum βενδιτιὼν, καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Κλαυδιανείου δόγματος καταδούλωσις. 233

Hoc autem indignum ſuis temporibus judicans religioſiſſimus Imperator noſter ſuſtulit, ſuaque civitate ejecit, neque Digeſtis ſuis inſcribi permiſit. Sunt itaque adquiſitiones univerſales quatuor, Hereditas, Bonorum poſſeſſio, Per adrogationem, & Bonorum addictio libertatum conſervandarum cauſa. Hæ quidem in uſu *ſunt*: ſublatæ autem duæ, Bonorum venditio, atque Ex SCto Claudiano in ſervitutem redactio.

17. παρεγγυῶσαν ante F. 18. τῷ ἐμῷ οἰκ. F. 19. παρήγγελον F. 20. αὐτῆς ad: F. 21. ἑαυτῶν F. 22. τέσσαρες de: F.

9. C. Th. tit. 8. & l. 12. eod. *de Liber. cauſa*, & *ad SC. Claud.* Earum autem denuntiationum, quarum in SC. fit mentio, veſtigium extat in l. Lucius Titius 24. D. *Depoſiti.* ERNST.

Ejus meminit Tacit. ann. 12. Tertull. 2. ad ux. *Nonne inſuper cenſuerunt ſervituti vindicandas, quæ cum alieno ſervo poſt dominorum denuntiationem in conſuetudine perſeveraverunt?* ex emendatione P. Fabri V. Cl. Semeſtr. 1. c. ult. vide tamen Notas N. Rigaltii V. Cl. cujus juris auctorem Veſpaſianum Suetonius facit c. 11. niſi dicas Claudianum jus ab eo renovatum. Senatuſconſulti Claud. veſtigium in l. 27. D. *depoſ.* obſervavit Cujac. ad l. 3. C. *de murileg.* FABR. I.

Præter Commentatores Cæſareos conſuli poſſunt P. Burgius *Electior.* cap. 8. & G. d'Arnaud I. *Conject.* 20. ubi inter alia hunc locum ſic vertit: „Etenim ſi libera mulier amaverit ſervum meum, „ indeque miniſterium impeditum fuerit, licebat „ mihi ei denuntiationem facere ſeptem teſtibus „ præſentibus, qua illam monerem, ut ſervo meo „ abſcederet: niſi abſcederet, altera utebar denun„ tiatione: quod ſi illa perfiſteret, tertio ei denun„ tiabam: deinde, ſi ab ſervo meo ſe non abſti„ neret, Magiſtratui notas faciebam denuntiatio„ nes, & interlocutio fiebat, qua illa mihi in ſer„ vitutem addicebatur, & non tantum ejus domi„ nus fiebam, ſed & univerſæ ſubſtantiæ". G. O. R.

r. Juſtin. *ſervili amore bacchata.* Vita S. Eugeniæ cap 13. *Unam me ex illis exiſtimans, de quarum pudore bacchatur, auſus eſt impudenter alloqui.* FABR. I.

s. Anian. ad l. 7. C. Theod. *de lib. cauſ.* & *ad SC. Claud.* FABR.

t. d. l. 7. l. 9. & l. ult. *eod.* [vid. Thalelæum tit. 25. Lib 48. Baſil. *ex Edit.* 2.] FABR.

u. Hodie libera mulier, quæ ſervo ſuccubuit, ancilla non fit ejus, cujus ille ſervus erat, ſed verberibus caſtigatur ſervus, & diſſolvitur ejuſmodi coitus. l. un. C. *de Senat. Claud.* FABR. I.

FINIS TOMI PRIMI.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣΩΡΟΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ.

THEOPHILI ANTECESSORIS PARAPHRASIS GRAECA INSTITUTIONUM CAESAREARUM:

CUM NOTIS INTEGRIS

P. NANNII, J. CURTII, D. GOTHOFREDI, H. ERNSTII, ET C. A. FABROTI,

AC SELECTIS QUAMPLURIMORUM ERUDITORUM OBSERVATIONIBUS, CUM EDITIS TUM INEDITIS.

LECTIONUM VARIETATES EX PRIMARIIS EDITIONIBUS ET PITHOEANO MS. INSERUIT, novam verſionem κατὰ πόδας concinnavit, ſuaſque animadverſiones & επιχειρεις addidit

GUL. OTTO REITZ, J. CTUS:

Qui & Fragmenta THEOPHILINA nunc primum collecta, & titulos Græcos *de V. S.* ac *de R. J.* denuo recognitos, nec non XX. Excurſus varii argumenti,

CUM GLOSSARIO THEOPHILINO

atque copioſiſſimis tam Rerum quam Auctorum Indicibus ſubjunxit.

TOMUS SECUNDUS.

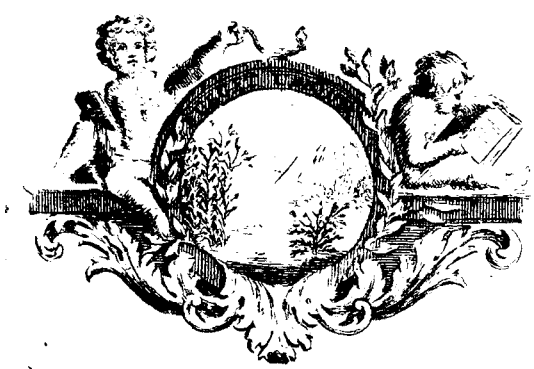

HAGAE COMITIS,

Apud Fratres OTTONEM ET PETRUM THOLLIOS.

MDCCLI.

[ΠΕΡΙ [a] ΕΝΟΧΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

ΕΙπόντες ϖερὶ τῶν πραγμάτων, νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ τὰς ἐνοχάς. Ἀλλ' [1] ἔχει τις ἐπιλαβέσθαι τῆς τοιαύτης τάξεως, καὶ εἰπεῖν ὅτι ϖερὶ τὰ ἐπηγγελμένα ϖερὶ ἐνοχῶν διαλεγόμεθα· εἴρηται γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ Ἰνστιτυτίωνι, ἔνθα διαλεγόμεθα ϖερὶ πόσα ἡ Ρωμαϊκὴ καταγίνεται νομοθεσία, ὅτι ἐν τούτοις ἐστίν· ἐν ϖροσώποις, ἐν πράγμασιν, ἐν ἀγωγαῖς. Διαλεχθέντες οὖν ϖερὶ τῶν ϖροσώπων, διεξελθόντες δὲ καὶ ϖερὶ τῶν πραγμάτων, ἀκολούθως [2] ὀφείλομεν εἰπεῖν καὶ ϖερὶ ἀγωγῶν· [b] πῶς οὖν τὰς ἀγωγὰς καταλείψαντες, ἐτεράπημεν ἐπὶ [3] τὰς ἐνοχάς; Ἀλλ' οὐκ ἐκτὸς ἀπολογίας ἡ τάξις αὕτη· ὁ γὰρ ϖερὶ ἐνοχῶν διαλεγόμενος, ῥῆμα καὶ [4] ϖερὶ ἀγωγῶν διαλέγεται. Μητέρες [c] γὰρ τῶν ἀγωγῶν αἱ ἐνοχαί.

Απο-

DE OBLIGATIONIBUS.

TITULUS XIII.

POstquam de Rebus diximus, nunc ad Obligationes deveniamus. Sed poſſit aliquis hunc ordinem reprehendere, ac dicere quod præter promiſſa de Obligationibus diſſeramus. Dictum eſt enim in prima Inſtitutione, ubi diſſerebamus circa quot *objecta* Romanum jus verſaretur, *illud* conſiſtere in his: in Perſonis, in Rebus, in Actionibus. Quum ergo de Perſonis diſſeruerimus, atque item de Rebus egerimus, conſequenter etiam de Actionibus dicere deberemus. Quomodo igitur relictis Actionibus, ad Obligationes divertimus? Verum hic ordo extra defenſionem non eſt. Nam qui de Obligationibus diſſerit, tacite & de Actionibus diſſerit; matres enim Actionum ſunt Obligationes.

Dicta

1. ἔχοι legendum videtur. G. O. R. 2. ὠφείλομεν lego ac verto. G. O. R. 3. τὰς de: F. 4. ἀναιπαιθητως ad: F. debuiſſet ſaltem ἀνεπ.

a. ϖερὶ ἐνοχῶν παντοίων. 52. *Eclog.* I. c. 1. 44. Digeſt. 7. D. GOTH.

b. Th. Accurſium ſecutus obligationes ad tertiam partem juris retulit, id eſt ad Actiones: quod obligatio gignat actionem, & qs. mater ejus habeatur, l. *licet* D. *de procur.* ſed dubium non eſt, quin inter res incorporales Juſtinianus ipſe numeret obligationes, iup. *de Reb. corpor.* ut verius ſit de acquiſitione rerum adhuc diſſentire. Nam inter res de his locutus, in hunc locum rejecit, §. fin. *de Uſu & habit.* quod res eſſent cognatæ actionibus, quæ in ea diviſione pro facto accipiuntur, &c.

EG. BARO *in Comment. h. t.*

His ſimilia differunt H. ERNSTIUS in *Var. Obſervatt.* D. GALTIER in *Th. renovato*, & VINNIUS in *Comment.* ad quem ſic noviſſimus Editor: „Re„ cte. Sed non ſolum tamen Th. verum & ve„teres fere omnes obligationes tanquam præci„puum actionum fundamentum conſideraſſe, vel „inde patet, quod in Pandectis æque ac Codice „conjunctim & uno eodemque titulo agitur *de* „*Obligationibus & Actionibus.* Et inde, licet per„peram, exiſtimavit Th. hic quoque tractatum de „obligatione præmitti materiæ de actionibus, quia „obligationes ſint fontes actionum, & eatenus ad „tertium juris objectum commode referri queant".

HEINECC. *ad Vinn.*

c. Obligatio mater actionis. l. 42. D. *de procuratoribus.* ſic διάθεσις dicitur μήτηρ τῶν συναλλαγμάτων §. 8. infra *de inut. ſtipul.* D. GOTH.

Similiter ſcribit Accurſ. infra *de Action* actiones obligationum filias eſſe, & Mich. Pſellus Synopſ. verſ. 93.

Ἀπολογησάμενοι περὶ τῆς τάξεως, εἴ-236 πωμεν τί ἐστιν ὀφλή· ὀφλή [d] ἐστι δέσμος δικαίου, ὑφ' οὗ τις ἀναγκάζεται καταβαλεῖν [e] τὸ ἐποφειλόμενον, κατὰ τοὺς τῆς ἡμετέρας πολιτείας νόμους· οἶδας γάρ, ὅτι [f] οὐ πᾶσα καταβολὴ χρέως ἔχει τὸ βέβαιον ἐν ἑαυτῇ, εἰ μὴ [5] γένηται κατὰ νόμους· [6] τοῦτο δὲ εἶπον, ἀγνιτόμενος τὴν εἰς τὸν πούπιλλον καταβολήν, ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ πυπίλλου· ὅτι δεῖ καὶ τὸν ἐπίτροπον συναινεῖν, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ τήρησιν ἑτέρου γίνεσθαί τινος.

Dicta pro ordine cauſa, dicamus quid ſit Obligatio. OBLIGATIO eſt vinculum juris, quo quis debitum ſolvere cogitur, ſecundum civitatis noſtræ leges. Noſti enim, non omnem debiti ſolutionem per ſe eſſe validam, niſi fiat ſecundum leges. Hoc autem dixi, in animo fingens ſolutionem pupillo vel a pupillo *factam*: quia & tutorem conſentire, & alterius aliquando *rei* obſervationem accedere oportet.

§. 1. Παντῶν δὲ τῶν ὀφλῶν ἡ ἄκρα δι-237 αἵρεσις ἐν τούτοις ἐστί· καὶ γάρ ἢ [g] πολιτικαί εἰσιν [7] αἱ ὀφλαί, ἢ πραιτώριαι· πολιτικαὶ μέν, αἵ τινες ἀπὸ νόμων εὑρέθησαν, ἢ δηλαδὴ [h] ἐβεβαιώθησαν ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ

§. 1. Omnium vero obligationum ſumma diviſio in his eſt: Etenim aut civiles ſunt obligationes aut prætoriæ. Civiles quidem, quæ legibus inventæ, aut certe *jure* civili confirmatæ ſunt:

5. γένοιτο F. 6. ταῦτα F. 7. αἱ de: F.

verſ. 93. πολλῶν δ' ἐσῶν τῶν ἀγωγῶν τέσσαρες αἱ μητέρες, ἃς ὀφλὰς ὠνόμασαν. FABR.

Adde Huberi *Digreſſ.* pag. 286. G. O. R.

d Idem ſup. titulo *de rebus corporalibus, & incorporalibus* § 2. D. GOTH.

Cap. 93. *fin.* ſed non plane idem. G. O. R.

Ut vinculum obligationis in l. 67. D. *de procur.* & locationis vinculum in l. 52. §. 2. D. *de fidei.* obligatio civilis eſt juris civilis vinculum, obligatio vero naturalis eſt æquitatis vinculum, l. 95. §. *naturalis*, D. *de ſolut.* æquitas eſt, quod naturalis ratio perſuaſit, Boët. ad Top. FABR. I.

e. Solvendi verbo *dare*, *facere*, *præſtare* continetur: in his enim verſatur obligationum ſubſtantia. l. 3. D. *de obligationibus.* D. GOTH.

f. Non omnis ſolutio liberat debitorem, niſi fiat ſecundum noſtræ civitatis jura. Vide hanc quoque interpretationem in Gloſſ. apud Juſtin. verius tamen, opinor, dicetur, verba hæc obligationem reſpicere: ut non adſtringat obligatio, niſi quæ juſta, & legitima eſt. FABR.

Hæc verba (*ſecundum noſtræ civitatis jura*) referenda ſunt ad totum illud, quod præcedit, *quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ.* Temperatur enim hac adjectione, non, ut male Th. poteſtas ſolvendi, ſed neceſſitas: ut intelligamus adſtringi nos non quibuslibet modis, non ex quavis cauſa, ſed ſecundum jus civitatis noſtræ: item neceſſitate non quavis, ſed in qua inſit ea cogendi ratio, quæ jure civitatis noſtræ ſit approbata. Quod ſi cum Th. verba hæc ad id ſolum, quod proxime præcedit, *rei ſolvendæ*, referimus, falſam efficimus ſententiam, nim. eum, qui non recte ſolvit, non eſſe obligatum. In eodem errore fuit & Accurſius. VINN. *in Comment.*

Quamvis Vinnii opinio, quam pluribus ante eum explicuit A COSTA *h. t.* mihi non diſpliceat, tamen Theophili aliorumque DD. ſententia juri nequaquam eſt contraria; neque falſam illam efficit ſententiam, quam inde elicit Vinnius, qui ſic invertere atque inferre debuiſſet: *Qui ſec. civ. jura ſolvere non* COGITUR, *non eſt obligatus*, quod ſane veriſſimum eſt. Meminerimus enim, paraphraſten cum Imp. non omnis Obligationis, ſed civilis & quidem efficacis, heic definitionem dare. G. O. R.

g. Similis diviſio apud Harmenop. 3. tit. 5. §. 62. D. GOTH.

h. Juſtin. *aut certe*, ut legitur in veterib. FABR.

i. Quæ & ex jure honorario, l. 52. §. 6. D. *eod.* D. GOTH.

k. Obligationum quatuor genera hic facit, cum duo tantum faciat §. 1. *infra de perpetuis & temporariis act.* Ex delicto & ex contractu & 2. Gaj. 9. §. 1. ex contractu & culpa. Additur in l. 1. D. *eod.* aut proprio quodam jure ex variis cauſarum figuris: vel ut 32. *Eclog.* 1. c. 1. ἢ ἀπὸ ἰδικοῦ νόμου ἐκ διαφόρων σχημάτων. Extat & alia diviſio in l. *obligamur* 52. D. *eod.* & 52. *Eclog.* 1. c. 51. Nos enim obli-

κοῦ 8· πραιτώριαι [1] δὲ, ἃς ὁ πραίτωρ ἐκ τῆς οἰκείας ὁρμώμενος δικαιοδοσίας ὥρισεν, αἵτινες καὶ [9] honorariæ καλοῦνται· αὕτη μὲν ἡ πρώτη διαίρεσις.

sunt: Prætoriæ autem, quas Prætor ſua impulſus jurisdictione conſtituit, quæ Honorariæ etiam vocantur. Hæc quidem prima *eſt* diviſio.

§. II. Δευτέρα δὲ διαίρεσις αὕτη, ἥτις εἰς τέσσαρα [k] τέμνεται· ἢ γὰρ ἀπὸ συναλλάγματός εἰσιν, ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος, ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος, ἢ ὡσανεὶ ἀπὸ ἁμαρτήματος. Δεῖ δὲ πρότερον περὶ τούτων διαλεχθῆναι, αἵτινες ἀπὸ συναλλάγματός εἰσι· συνάλλαγμα [l] δέ ἐστι, δύο ἢ καὶ πλειόνων εἰς τὸ αὐτὸ σύνοδός τε καὶ συναίνεσις, ἐπὶ τὸ [10] συνίστασθαι ἐνοχήν, καὶ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ποιῆσαι ὑπεύθυνον. Τέσσαρες [m] δὲ ἐκ τῶν συναλλαγμάτων [11] τίκτονται ἐνοχαί, re, verbis, litteris & conſenſu· καὶ δεῖ περὶ ἑκάστης διαλεχθῆναι.

238 §. II. Altera autem diviſio hæc *eſt*, quæ ſcinditur in quatuor. Aut enim ex contractu ſunt, aut quaſi ex contractu, aut ex delicto, aut quaſi ex delicto. Sed primo de iis diſſerendum eſt, quæ ex contractu ſunt. Contractus autem eſt duorum vel etiam plurium in idem conventio & conſenſus, ad conſtituendam obligationem, & ut alter alteri fiat obnoxius. Quatuor autem ex contractibus naſcuntur obligationes, Re, Verbis, Litteris, & Conſenſu. Atqui de ſingulis diſſerendum eſt.

8. Exciditne δικαίας? G. O. R. 9. ὀνομάζειν ante F. 10. συνίστασθαι F. 2. 11. ἐγείρονται F. ante quem paulo poſt legebatur: ἢ ῥῆσις, βέβαιος, λίτεσις καὶ κονσένσυς.

obligari ἢ πράγματι, ἢ ἐπερωτήσει, ἢ ἑκατέρῳ ἅμα, ἢ συμφώνῳ, ἢ νόμῳ, ἢ παραπλησίως, ἢ ἀνάγκῃ, ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος. D. GOTH.

l. Συνάλλαγμα quid l. *Labeo* 19. §. 1. D. *de verborum ſignificatione.* D. GOTH.

Theodor. Hermopolites in Regio C. lib. 7. tit. 5. συνάλλαγμα δέ ἐστι δύο, ἢ καὶ πλειόνων εἰς ταυτὸν ἀρέσκεια, καὶ συνέλευσις. hæc definitio pacti eſt, non contractus, l. 1. D. *de pact.* Scholiaſt. Synopſ. Baſilic. quæ in Biblioth. R. συνάλλαγμά ἐστι δύο θελημάτων συνδρομὴ, καὶ συναίνεσις, ἢ καὶ πλειόνων ἐπὶ τὸ συνίστασθαι ἐνοχὴν, καὶ τῷ ἑτέρῳ τὸν ἕτερον ποιήσασθαι ἔνοχον. corrige: δύο ἢ καὶ πλειόνων θελ. quæ definitio optima eſt, & ex Th. levi mutatione deſumpta, [niſi uterque à vetuſtiorib. Græcis acceperit, ut alia pleraque apud Th. & libros Baſilic. totidem verbis leguntur, *ex Edit.* I.] v. Mich. Pſell. Synopſ. v. 117. & ſeqq. FABR.

Contractus deſinitio nuſpiam prodita legitur apud Auctores juris noſtri; nam quod ſcriptum eſt in l. *Labeo* 19. D. de V. S. *Contractum ultro citroque obligationem eſſe*, non continet definitionem illius; ſed declarationem hujus verbi Contrahor, contractum eſſe. Ergo ad hanc rem conſulendi eſſent interpretes: verum iſti, ut ſunt innumeri, ita innumeras contractuum definitiones tradiderunt. . . . . Facit tamen auctoritas THi Gr. paraphraſtis, ne illam h. l. prætermittam . . . . . Quamvis ut ab hoc quoque me breviter expediam, dicendum eſt, illam eſſe vitioſam, & non recurrere atque converti: quum ſint quam plurima conventionum genera, quæ inveniuntur ideo ut per eas alter alteri obligetur, neque tamen contractus jure cenſeantur; ut pacta legitima, pacta juris gentium quæ contractibus adhærent, atque conventiones prætoriæ. *Etc. &c.* Sic itaque illum definiamus: *Contractus eſt conventio cauſam habens ex regulis juris civilis obligatoriam.*

GALVAN. *de Uſufr.* XVII. §. 1. *pag.* 178—9.

Hæc definitio refellitur ex l. 3. Cod. *de Rer. permut.* ubi ſi inter duos convenerit, ut unus alteri rem aliquam daret, v. g. Stichum, alter vero vice mutua daret ipſi rem alteram, Pamphilum puta, eo animo, ut ſibi invicem obligarentur: non tamen ea conventio eſt contractus, ſed nudum pactum duntaxat, ex quo nulla oritur actio.

D. GALTIER.

Atqui Fabrotus hanc definitionem optimam dixit, uti eſt, ſi modo meminerimus, quod in fine ſuper. notæ ſ. monui. Qui enim civilem contrahere voluerint contractum, intra nudi pacti fines haud conſiſtent, ſed illud vel ſtipulatione firmabunt, ut fiat contractus nominatus; vel dando rem, in contractum innominatum convertent. Et ſic Galvanus aliis verbis haud aliud dicit ac THus, quem haud percepit. G. O. R.

m. Author *Ecloz.* 52. tit. 1. c. 1. tres tantum ſpecies facit obligationum ἐν πράγματι, ἐπερωτήσει, συναινέσει. D. GOTH.

[ΤΙΣΙ ΤΡΟΠΟΙΣ Η ΕΝ [a] ΠΡΑΓΜΑΣΙ ΣΥΝΑΛΛΑΤΤΕΤΑΙ ΕΝΟΧΗ]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ.

ΗRE [b] συνίσταται ἀπὸ φάκτου, ἤτοι ἀριθμήσεως, καὶ τῆς ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μεταθέσεως· καὶ ἔστιν ὑπ' αὐτὴν τὸ δάνειον.

Δάνειον [c] δέ ἐστι, τὸ τὸν λαβόντα γενέσθαι δεσπότην, εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς [d] ὑποστάσεως καὶ ποσότητος· τὸ τὸν λαβόντα γενέσθαι δεσπότην εἶπον, ἵνα [e] φύγω χρῆσιν καὶ ἀδικαθήκην· ἐπὶ τούτων γὰρ ὁ γίνεται δεσπότης ὁ λαβών· εἶναι δὲ ἡμῖν ἔνοχον, ἵνα φύγω τὴν δωρεάν· δεσπότης μὲν γὰρ ὁ λαβὼν γίνεται, οὐκ ἔστι δὲ ἔνοχος· οὐκ εἰς αὐτὰ ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἕτερα τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως καὶ ποσότητος εἶπον, ἵνα

QUIBUS MODIS RE CONTRAHITUR OBLIGATIO.

TITULUS XIV.

RE contrahitur *Obligatio* ex facto, vel numeratione atque a manu in manum translatione: eique subest mutuum.

MUTUUM autem est, ut accipiens fiat dominus, sed nobis obligatus sit non in eadem illa, sed in alia ejusdem substantiæ & quantitatis. Ut accipiens fiat dominus, dixi, ut commodatum & depositum evitarem: in his enim accipiens non fit dominus. Ut vero nobis sit obligatus, ut donationem vitarem: nam dominus quidem fit accipiens, sed non est obligatus. Non in eadem illa, sed in alia ejus-

a. Dicitur & apud authorem *Eclog.* 52. tit. 1. c. 1. ἡ πραγματικὴ ἐνοχή. D. GOTH.

b. Re contrahi dicitur obligatio, quia res ipsa intercedit, l. 52. D. *de obligat.* obligationis substantia ex datione consistit, infra de *obligat. ex cons.* in princ. facto igitur, quia factum intervenit, ut puta mutuum re contrahi dicitur, l. 3. C. *de cont. & comm. stip.* id est, numeratione obligatio nascitur, l. 9. §. 3. D. *de rebus credit.* l. 7. D. *de novat.* & ideo non contrahitur nudâ pactione, l. 34. D. *mand.* Arnulph Lexoviens *Confitemur nos non artificii civili sed re ipsa interveniente naturaliter obligatos.* FABR. I.

Facto opus est, id est numeratione obligatio nascitur, l. 9. § 3. D. *de reb. cred.* l. 7 D. *de novat.* Nec igitur nuda pactione contrahitur, l. 34. D. *mand* l. *potior est.* 11. D *qui pot in pign.* FABR. II.

c. Idem refertur ab authore nostro §. 2 *supra quibus alienare:* adde 3. *Eclog.* 4. & 3. Harmen. 5. §. 1. l. 1. 2. D. *de reb. cred.* 2 Gaj. 9. §. 2. D. GOTH.

d. Just. *ejusdem naturæ.* Jurisconsultus *generis*, l. 3. D. *de reb. cr.* ut in l. 42. D. *de jur. dot.* ejusdem materiæ, l. 23. C. *de usur.* quorum eadem potestas est. Athanas. tract. de definit. φύσις καὶ οὐσία, καὶ γένος, καὶ μορφὴ ἓν ἐστι. Res igitur quæ ex eodem genere sit, reddi debet, u. in can. 16. Cod. cann. Eccl. Affric. *Si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem, quantum dederit, accipiat.* FABR. I.

e. De mutui, commodati, & depositi differentia adde l. 2. D. *de reb. cred.* l. 1. §. 4. D. *de obligat.* D. GOTH.

f. Mutuum consistit in his rebus quæ ponderе, numero, & mensurâ valent: Varro de re R. 3. c. ult. *Hirrum Cæsari duo millia murenarum mutua dedisse in pondus* Plin. 9. c. 55 Macrob. Sat. 2. c. 11. quia magis in genere suo functionem recipiunt per solutionem, quam specie, id est, quia res ejusdem generis redditur, non eadem species. cum autem idem genus solvitur, idem quod creditum est, reddi videtur ut omnis aqua eadem specie dicitur, ut ait Aristot. 1. Top. καὶ μάλιστα εἰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ποιότητος ἔλθη, ut ait ibid. Alexand. Aphrod. In cæteris autem rebus ideo in creditum ire non possumus, quia aliud pro alio invito creditori sol-

vi

ἵνα μὴ ἀνέλω τὴν χρείαν τῷ δανείσματος· ἕκαστος γὰρ δανείζεται ἐπὶ τῷ ταῦτα δαπανῆσαι εἰς οἰκείας χρείας, καὶ ἀντὶ αὐτῶν ἕτερα ἀποδοῦναι· εἰ δὲ αὐτὰ ἀναγκάζεται ἀποκαθιστᾶν, περιττὸν τὸ δανείζεσθαι.

ejuſdem ſubſtantiæ & qualitatis dixi, ut ne mutui uſum tollerem: quisque enim mutuatur, ut ea in ſuos uſus impendat, & pro iis alia reddat. Si vero eadem cogitur reſtituere, ſupervacuum *eſt* mutuari.

241 Δανείζεται δὲ οὐ πάντα τὰ πράγματα, ἀλλὰ τὰ [f] ponderе, numero, menſura. Pondere [1] μέν, οἷον χρυσὸς, ἄργυρος, μόλιβδος, [2] καὶ σίδηρος, κηρὸς, πίσσα, κασσίτερος. Menſura, οἷον ἔλαιον, οἶνος, σῖτος. Numero, [g] οἷον νοῦμμοι [3] λεπτοί· καὶ [gg] ἁπλῶς, ἅτινα ἢ ἐν τῷ ἀριθμεῖν, ἢ ἐν τῷ μετρεῖν, ἢ ἐν τῷ ταθμίζειν ἐπὶ τούτῳ [4] διδόαμεν, 242 ὥστε ποιῆσαι τοῦ λαμβάνοντος, ἐπὶ τῷ ἀποδοθῆναι ἡμῖν οὐχ [h] αὐτὰ, ἀλλ' ἕτερα τῆς αὐτῆς φύσεως [5] καὶ [i] ποσότητος. Ὅθεν καὶ mutuum τὸ δάνειον [k] ὠνόμασται, quia ita a me tibi datur, ut [6] de meo tuum fiat· τοτέστιν ἐπειδὴ [7] ἅτως [kk] ἀπ' ἐμοῦ σοι δίδοται, ἵνα τὸ ἐμὸν σὸν γένηται. Ἐκ δὲ τούτου τοῦ συναλλάγματος ἀγωγὴ τίκτεται, καὶ λέγεται [8] κονδικτίτιος [l].

241 Mutuo autem ſumuntur non omnes res, ſed pondere, numero, menſura *conſtantes*. PONDERE, veluti aurum, argentum, plumbum, & ferrum, cera, pix, ſtannum: MENSURA, veluti oleum, vinum, frumentum: NUMERO, veluti nummi minuti. Et ſimpliciter, quæcumque vel in numerando, vel in metiendo, vel in ponderando ad hoc damus, 242 ut faciamus accipientis, non ut reddantur nobis eadem, ſed alia ejuſdem naturæ ac quantitatis. Unde & MUTUUM dictum eſt, quia ita a me tibi datur, ut de MEO TUUM fiat. Porro ex hoc contractu actio naſcitur, & adpellatur CONDICTIO.

§. I.

§. I.

1. μὲν de: F. 2. καὶ σίδηρος de: F. 3. οἱ ad: F. unde ſequens ἅτινα recepi. 4. δίδομεν F. 5. ἢ pro καὶ F. Uti hîc, monente Gavellio, ποσ. pro vulg. ποι. (*quant.* pro *qual.*) reſcripſi: ſic paullo ante malim, οὐ τὰ αὐτὰ vel οὐκ αὐτὰ ταῦτα. G. O. R. 6. *ex* pro *de* F. 7. ἐξ ἐμοῦ ἕτω δίδ. F. 8. κοιδικτίκιος F. conſtanter in fine per κ.

vi non poteſt l. 2. §. 1. D. *de reb. cred.* & quidem aliud ſolvitur, ὅτι [ὅτε] ἐξ ἰδιοτήτων συνέστηκεν ἕκαστον, ὧν τὸ ἀθροισμα οὐκ ἂν ἐπ' ἄλλου τινὸς ποτε τὸ αὐτὸ γένοιτο, ut ait Porphyr. in c. *de ſpec.* FABR. I.

g. Antiquiſſimis autem temporibus priuſquam aurum, argentumve ſignaretur, per trutinam credebatur: id eſt, non adnumerabant, ſed appendebant fœneratores. Vetus Hom. Sch. μηδέπω νομισμάτων ὑπαρχόντων, ταλάντῳ ἐδάνειζον οἱ ἀρχαῖοι χρυσίον, καὶ ἀργύριον. FABR. I.

gg. Hinc lectionem *quandoque* propugnat Nerius l. Analect 21. MEERM.

h. *Agratius:* mutuo damus pecuniam, triticum, vinum, & his ſimilia, quæ mutuo data recipi neceſſe non eſt. FABR. I.

i. Lucæ cap. 6. δανείζουσιν ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα. FABR. I.

k. Δάνειον quid, & ut χρείᾳ τῇ δανείᾳ ſit καὶ θολικάτερον v. 3. Harmen. 5. §. 1. l. 2. §. 3. D. *de reb cred.* D. GOTH.

kk. Nonius: *Honeſtius mutuum eſt, quod ſub amico affectu fiat meum tuum uſu temporis neceſſarii.* Boet in Top. lib. 2. *Quod mutuum datur, ex meo fit accipientis.* atque ideo non cogitur eandem ipſam pecuniam debitor reſtituere creditori, ſed aliam tantam. FABR. I.

l. Κονδικτίτιον pro *certi condictione* hic poſuit. alias τοῦ κονδικτιτίκιος nomen generale ad omnes condictiones extenditur. Paragrapho qui proxime infra ſequetur *condictitia*, de qua hic agitur *actio*, δανειακὸς κονδικτιτίκιος dicitur, *mutui & certi condictio*, l. 9. D. *de reb. cred.* [adde mox not. *o*] D. GOTH.

§. I. Τῆς 9 re ὀφειλῆς [m] ἐστι καὶ τὸ 243 ἰνδέβιτον· ἐὰν γάρ ἐγὼ ἐμαυτὸν ὑποπτεύσω ὀφείλειν σοι ἑκατὸν νομίσματα, καὶ ταῦτά σοι καλὰ πλάνην [10] καταβάλω, [n] ποιῶ σε δεσπότην· τελευταῖον δὲ γνοὺς τὸ ἀληθὲς, δύναμαι ταῦτα ἀναλαμβάνειν διὰ τοῦ κονδικτίτιε· κινῶν γάρ λέγω, εἰ φαίνεταί μοι χρῆναι δοῦναι· καὶ τὸ δάνειον δὲ ἀφαιρετῶν, ὡς εἴρηται, κινῶ τὸν κονδικτίτιον, τοῖς αὐτοῖς χρώμενος ῥήμασιν· ἀλλ' ὁ μὲν λέγεται δανειακὸς [o] κονδικτίτιος, ὁ δὲ [p] ἰνδέβιτος [11] κονδικτίτιος· καὶ οὐ μόνον αὕτη κοινωνία 244 δανειακοῦ καὶ ἰνδεβίτε κονδικτιτίε, ὅτι ἐπὶ ἑκατέρων τὸ φάκλον προβαίνει τὸ τῆς ἀριθμήσεως· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ, πούπιλλος, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ [q] ἰνστιτουτίωνι, sine tutoris auctoritate δανεισάμενος οὐ κρατεῖται· ἀλλ' οὐδὲ, ἐὰν ἰνδέβιτον αὐτῷ [10] καταβάλω μὴ παρόντος τοῦ ἐπιτρόπε, ἔνοχον αὐτὸν κλῶμαι τῷ ἰνδεβίτῳ κονδικτιτίῳ.

§. I. Obligationi re *contractæ* subest etiam Indebitum; nam si ego suspicer me debere tibi centum solidos, eosque tibi per errorem solvero, dominum te facio: postea vero veritatem cognoscens, possum eos recipere per condictionem. Agens enim dico, SI ADPARET HUNC DARE OPORTERE. Atqui & mutuum repetens, ut dictum est, instituo condictionem, iisdem utens verbis. Sed illa dicitur Condictio mutui, hæc Condictio indebiti. Neque vero hoc solum commune *est* Condictionis mutui & indebiti, quod in utraque factum numerationis præcedit, sed in illo etiam. Pupillus, ut diximus in secunda Institutione, sine tutoris auctoritate mutuum sumens non obligatur, sed neque, si indebitum ei solvero tutore non præsente, obligatum eum habeo condictione indebiti.

Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἡ κοινωνία, ἐν ἐκεί- 245 νῳ δὲ ἡ διαφορά· ὅτι ὁ μὲν δανειακὸς κονδικτί-

Atque in his quidem *est* communio, in illo autem differentia, quod mutui

9. Sic cum Fabroto ubique rescripsi pro ρὲ. 10. καταβαλῶ F. 11. Ante F. legebatur satis confuse: κονδικτίτιος· ὅτι καὶ ἐπὶ ἑκατ. τὸ φάκτον προβ. τῆς ἀριθμ. καὶ οὐ μόν. αὕτη κοιν. δαν. καὶ ἰνδ. κονδ. ἀλλὰ καὶ &c.

m. Imo quasi ex contractu §. 6. inf. *de obli. quæ quasi ex contractu.* D. GOTH.
Vide mox cap. 245. G. O. R.

n. Cæterum condictio non competeret, sed vindicatio, l. *interdum* 29. D. *de cond. ind.* FABR.

o. *Actio condictitia* pro condictione: nam quæ hic condictitia dicitur, condictio appellatur in §. 6. infra *de oblig. quasi ex contr.* vide §. 24. infra *de act.* FABR. I.
[Adde super. not. *l.*]

p. Græcis ita quoque dicitur τὸ περὶ τῶν μὴ κεχρεωστημένων δίκαιον, & δίκαιον τὲ τῆς ἀπαιτήσεως λόγε, l. 52. *Eclog.* 3. ex libro 11. tit. 2. c. 52. & ex libr. 24. tit. 1. c. 17. D. GOTH.
[Non percepit Justin. Si enim *Edit.* 1. Ita distinguendum. Si *Edit.* 2.] solvantur ea, quæ in mutui causam veniunt, qui non debitum accepit, tenetur condictione velut ex mutuo, quod tacite contrahitur. Nam & indebiti solutio promutuum est, ut ait Cuj. *promutuum* dicit ex l. 40. §. 3. D. *de statulib.* [Græci ita vertunt, προχρείαν αὐτοῖς δέδωκεν 48. Basil. t. 5. in Regio Cod. vide Cuj. Obser. 3. c. 1. *ex Edit.* 1.] Si aliæ res puta servus, supellex, indebiti condictione. vide Cujac. Parat. C. *de cond. ind.* FABR.

q. Sup. tit. *quibus alienare non licet.* D. GOTH.

r. Is cui per errorem solutum est, apud pressius intuentes, ex distractu magis, quam ex contractu obligatus intelligi potest. FABR.

s. 51. *Eclog.* 1. c. 1. l. 1. §. 3. & 4. D. *de obligat.* Adde 13. *Eclog.* 1. περὶ κιχρώτων τε καὶ κιχρωμένων: & 2. Harmenop. 10. περὶ χρήσεως. D. GOTH.
Justin. *Item is cui res aliqua utenda datur, id est, commodatur.* Cur addit interpretationem? quia com-

δικτίτιος ἀπὸ συναλλάγματος συνίσταται· δανείζω γάρ σοι ἐπὶ τῷ κλήσασθαί σε ἔνοχον· ὁ δὲ ἰνδέβιτος κονδικτίτιος οὐκ ἔχει ἐν ἑαυτῷ [1] συνάλλαγμα· πῶς γάρ [12] τις καλέσοι συνάλλαγμα, ὁπότε ψυχῇ ἐυγνωμονοῦντος καὶ βουλομένου ἀφαλύσαι ἀνοχὴν ὑποπλευομένην, ποιοῖμαι τὴν καταβολὴν, οὐκ ἐπὶ τῷ συσῆσαι [13] ἀνοχήν;

mutui condictio ex contractu conſtituatur; nam mutuum tibi do, ut obligatum te habeam: ſed condictio indebiti in ſe contractum non habet; quomodo enim quis contractum vocet, quum animo debitum agnoſcentis atque obligationem erroneam diſſolvere volentis, ſolutionem facio, non ut obligationem conſtituam?

§. II. Ὑπὸ τὴν re [14] ἀνάγεται καὶ [246] [s] τὸ κομμοδάτον· ἐὰν γάρ αἰτήσῃ μέ τις, χρῆσαι αὐτῷ τὸ ἐμὸν βιβλίον, καὶ χρήσω, ἰδοὺ τὸ φάκλον παρηκολούθησε, καὶ τὴν re ἔτεκεν ἀνοχὴν, καὶ ἀγωγὴ τίκτεται ἡ [15] κομμοδάτου· Πολλῷ δὲ ἀφέστηκε τοῦ δανείσματος τὸ κομμοδάτον· τὸ μὲν γὰρ δάνεισμα μετατίθησι δεσποτείαν, τὸ δὲ κομμοδάτον οὐ μετατίθησι· καὶ διὰ τοῦτο [t] τῇ τοῦ πράγματος ἀποκατάσει κρατεῖται ὁ χρησάμενος· ἔτι δὲ καὶ ἑτέρα διαφορά· [247] ὁ γὰρ δανεισάμενος, εἰ καὶ οἱαδήποτε τυχηρᾷ αἰτίᾳ ἀπολέσει τὰ δανεισθέντα, οἷον ἐμπρησμῷ, ἢ συμπλώσει, ἢ ναυαγίῳ, ἢ λῃστῶν ἢ πολεμίων ἐπιδρομῇ, [16] οὐδὲν ἧττον ἔνοχος μένει· ὁ δὲ χρησάμενος [u] ἐπιμελῶς

§. II. Ad *obligationem* re *contractam* refertur etiam COMMODATUM. Si quis enim me rogaverit, ut ſibi librum commodarem, & commodavero; en factum ſubſequutum eſt, peritque obligationem re *contractam*, & naſcitur Actio commodati. Multum autem diſtat Commodatum a Mutuo. Mutuum enim transfert dominium, at Commodatum non transfert: atque ideo commodatarius ad reſtitutionem rei tenetur. Eſt autem & alia differentia: nam mutuum accipiens, etſi qualicumque fortuito caſu mutuum amiſerit, veluti incendio, vel ruina, vel naufragio, vel latronum aut

12. ἂν ad: F. Mox καλέσει Goth. & F. 13. ἀνοχὴν de: F. 14. ἀνοχὴν ad: F. 15. *commodati* F. 16. οὐδὲ F.

commodatum à mutuo & locato diſtinguere voluit. Res enim quæ mutuo datur, utenda datur, l. 9. §. ult. D. *de reb. cred.* l. 2. D. *de calumniat.* Plaut. in *Perſ.* Act. 1. Sc. 3. & quæ locatur. Seneca 7 *de Benef.* cap. 5. Itaque locator præſtat conductori frui licere, l. 9. D. *loc.* & quæ commodatur, l. 19. & l. 21. D. *comm.* Plaut. *Aſi.* Act. 2. Sc. 4. & ideo commodatum Græce χρῆσις dicitur, Ariſtotel. 5. Eth. Nicom. c. 5. ubi Græcus Paraphraſt. Heliod. Pruſæus male χρῆσιν pro locatione accipit. FABR. I.

t. Commodatum a domino non avertit proprietatem præſtitæ rei, ut loquitur Salvian. l. 8. D. *commod* Agræ ius: *inter commodatum, & mutuatum nonnihil diſtat. commodamus amico pro tempore equum. ſervum, veſtem, hanc ipſam rem. quam dedimus recepturi.* Serva quod ait, *pro tempore*: rem enim noſtram alteri utendam damus ad tempus, l. 2. C. *de commod.* Iſidor. Orig. 5. c. 25. nec importune & intemporaliter repeti poteſt. & ideo commodari non poteſt, quod uſu conſumitur, l. 3. § ult. D. *comm.* FABR. I.

u. L. 1. §. 4. & l. 18. D. *de oblig.* 14. Eclog. 1. c. 6. §. 5. D. GOTH.

Franciſc. Hotom. apud Juſtin. e veteribus reponendum cenſet, *exactiſſimam*, quam lectionem refellit TH. Juſtin. ait: *ſane quid. m exactam diligentiam commodatarius*, &c. quibus verbis ſignificat, commodatarium omnem culpam præſtare: nam vim majorem tantum excipit: Sed de hujus loci interpretatione, vide quæ dixi in Syntagmate Regularum juris. FABR. I.

Theo-

μελῶς μὴ φυλάττων [17] τὸ κομμοδάτον, οὐκ ἀπαιτεῖται· καὶ οὐκ ἀρκεῖ τοσαύτην [18] αὐτῷ ἐπιμέλειαν ἐπιδείκνυσθαι ὁποίαν τὸ χρησθὲν, ὅσην ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ἔχει πράγμασιν, ἀλλὰ ὅσην ἕτερος ἐπιμελέστερος ἔχειν δύναται· εἰ δὲ μείζονι x βίᾳ, τουτέστι τυχηρᾷ 248 ὑποπέσοι συμβῇ τὸ κομμοδάτον, οὐ κατασχεθήσεται· εἰ μὴ ἄρα ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ταύτην συμβῇ γένεσθαι τὴν περίστασιν· ὅθεν, εἰ ἔχρησά σοι βιβλίον, ἀποδημῶν δὲ εἶχες τοῦτο μὴ σεαυτῷ, καὶ ἐξ ἐπιδρομῆς πολεμίων ἢ πειρατῶν ἀπώλεσας τοῦτο, ἀναμφιβόλως κατασχεθήσῃ ἐπὶ τῇ τούτου ἀποκαταστάσει· [19] οὐδὲ γὰρ ἔδει σε ὅλως γνώμην ἐμὴν ἐπὶ ξένης φέρειν.

aut hostium incursu, nihilominus obligatus manet: At commodatarius, diligenter tamen commodatum custodiens, non convenitur: neque sufficit ei tantam circa commodatum curam ostendere, quantam in suis habet rebus, sed quantam alius diligentior habere potest. Quod si majore vi, id est casu fortuito, commodatum contingat perire, haud tenebitur; nisi forte ex culpa ejus hic casus contigerit. Unde, si tibi librum commodavero, *tu* vero proficiscens eum tecum habueris, atque ex incursu hostium vel prædonum eum amiseris, procul dubio teneberis ad illius restitutionem. Neque enim decebat te præter voluntatem meam peregre ferre.

Τὸ κομμοδάτον y γρατυΐτον εἶναι δεῖ, τουτέστι προικά σοι ὀφείλω κιχρᾶν, οὐδενὸς δοθέντος μισθὸς, οὐδὲ μὴν ὁρισθέντος [20] περὶ αὐτοῦ· μισθὸς γὰρ [21] ὁρισθέντος ἢ δοθέντος, δοκεῖ σοι ἡ χρῆσις τοῦ βιβλίου μεμισθῶσθαι, καὶ οὐκ ἔτι κομμοδάτον τὸ τοιοῦτον κλη- 249 Commodatum gratuitum esse oportet: id est, gratis commodare tibi debeo, nulla data mercede, & ne quidem constituta pro eo. Nam mercede constituta vel data, videtur tibi usus libri locatus esse, neque amplius com-

17. φυλάττων F. omissa mox negatione οὐκ. 18. αὐτὸν F. non male. 19. οὐ γὰρ F. 20. ὥστε F. 21. ὑποκειμένου, δοκεῖ F.

Theophilus igitur legit, *exactam diligentiam.* Sed ita tamen intelligendum ut commodatarius exactissimam dilig. præstet. FABR. II.

Et ex levissima culpa teneatur, l. 5 § 4. D. *Commod.* DOUJ.

Curtius in hoc loco nonnisi verba Justiniani, fideliter dicam an infideliter? repetiit. Fabrotus suam lectionem vertit: *At is qui utendum accepit, diligenter quidem rem commodatam custodire jubetur.* Verum quum ἀπαιτεῖται mea de sententia nusquam pro *jubeor* usurpetur, nec vulgata malum sensum præbeat, eam retinere malui. G. O. R.

x. Adde Paul 2. Sent. 4. §. 2. l. *ut certo.* 5. §. 2. & sequent. D. *commodati.* D. GOTH.

y. Commodatum gratuitum esse debet, ut hic, eadem ratione & mandatum. l. 1. §. 4. D. *mandati.* §. ult. inf. *de mandato.* D. GOTH.

§. *Præterea*, infra *Loc.* Petron. *Sive ergo nobis vendis, quod peto, mercator paratus est: sive quod humanius est, commodas effice ut beneficium debeam.* Si merces intervenit, tollitur beneficium, tollitur gratia, quæ sunt vincula amicitiæ. FABR. I.

z. Adde 3. Harmen. 9. & 13. *Eclog.* 2. & 52. *Eclog.* 1. c. 1. Paul. 2. Sent. 12. D. GOTH.

a. Depositarius dolum præstat, sed & μεγάλην ἀμέλειαν, hoc est, *magnam culpam*, at non simpliciter ἀμέλειαν ἢ ῥαθυμίαν, ut hic, adde 3. Harm. 9. § 13. & sequent hoc est *diligentiam.* adde §. 17. inf. *de oblig. quæ ex delicto.* D. GOTH.

Depositum dolum malum duntaxat recipit, ut Exodi 22. *Si depositum perierit, is penes quem depositum fuit, jurabit nihil se dolo egisse.* Sic vertit Sulpitius Severus. Nam cum unius solius contrahentis commodum versatur, dolus malus tantum præstatur: imo depositarius oneratur, qui rei depositæ custodiam sponte suscepit, ut ait Schol. Harm. bre-

κληθήσεται· δεῖ γὰρ, ὡς εἴρηται, γρατούϊτον εἶναι τὸ κομμοδάτον.

commodatum hoc vocabitur: oportet enim, ut dictum eſt, gratuitum eſſe commodatum.

§. III. [22] Ὑπὸ τὴν τε τελεῖ ὀνοχὴν 250 [z] καὶ τὸ depoſitum. Ἐὰν γάρ σοι παρά-θωμαι τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, ἔνοχος ἔσῃ τῇ τε ὀνοχῇ, ἀγωγῇ δὲ τῇ [23] depoſiti, ἣν ἔξω κατὰ σοῦ, ἀπαιτῶν σε αὐτὸ τὸ δεπόσιτον· δόλον [a] δὲ μόνον [24] μὴ ποιῆσαι ἐποφείλεις ἐπὶ τῷ δεποσίτῳ· εἰ δὲ ἀπὸ σῆς ῥαθυμίας [b] ἤτοι ἀμελείας χεῖρον γενήσεται τὸ ϖδατεθὲν, ἀνεύθυνος ἔσῃ· ὥσπερ καὶ ἐὰν, σοῦ ῥαθυμήσαντος, ὑπό τινος κλαπῇ τὸ πρᾶγμα· ὁ γὰρ ῥαθύμῳ φίλῳ [c] τὸ πρᾶγμα ϖδιδοὺς φυλακτέον, τὴν οἰκείαν ἄνοιαν αἰτιάσθω.

§. III. Obligationi re *contractæ* ſubeſt etiam Depoſitum. Si enim rem meam apud te depoſuero, re obligatus eris, ac *teneberis* actione depoſiti, quam adverſus te habebo, ipſum a te depoſitum repetens. Dolum vero ſolum committere non debes in depoſito. Si vero ex negligentia tua vel incuria deterius fiat depoſitum, non eris obnoxius; ſicuti nec, ſi te negligenter agente, res ab aliquo ſubrepta fuerit: nam qui negligenti amico rem tradit ſervandam, ſuam incuſet dementiam.

§. IV. Δανεισάμενος [d] ἐγὼ ϖδά σοῦ 251 [25] ἑκατὸν νομίσματα, δέδωκά σοι λόγῳ ἐνεχύρου τὸν ἐμὸν οἰκέτην· ἔνοχος ἔσῃ μοι τῇ τε ὀνοχῇ, ἀγωγῇ δὲ τῇ [26] πιγνορατιτίᾳ, δι' ἧς μὴ καταβολὴν τοῦ χρέους αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἀποκαθιστᾶν μοι [27] ἀναγκάζῃ· τοῦτο δὲ τὸ ἐνέχυρον [28] εἰς ὠφέλειαν τῶν δύο ἐπινενόηται, ἐμοῦ τε τοῦ δανειζομένου καὶ σοῦ

§. IV. Ego a te mutuos accipiens centum ſolidos, dedi tibi pignoris cauſa ſervum meum. Re mihi obligatus eris, ac *teneberis* actione pignoratitia, per quam poſt ſolutionem debiti ipſam rem reſtituere mihi cogeris. Hoc autem pignus in amborum utilitatem inventum eſt, & meam mutuum

22. Καὶ τὸ δεπόσιτον ὑπὸ τὴν τε τελεῖ ὀνοχήν. F. 23. δεπόσιτι ante F. & ſic ego paulo ante Latinis ſcripſi litteris aliorum δεποσίτῳ. 24. μὴ ποιῆσαι de: F. 25. νομ. ἑκ. F. 26. *pigneratitia* F. 27. ἀναγκάσῃ F. 28. ἐπ' ὠφελείᾳ F.

breviarii 6. t. 2. §. 55. & Theodor. Hermopolites ad l. 23. D. *de reg. jur.* Sed & latam culpam depoſitum recipit: ut puta ſi ad ſuum modum curam in depoſito non præſtet: nam ſi res ſuas tuto loco repoſuerit, non etiam alienas, ac per hoc depoſitum furto amiſerit, tenebitur, ut & ſi loci vitio corruptæ ſint, idem Schol. d. §. 55. non enim fraude caret, qui negligentior eſt in alienis, quam in ſuis, quæ culpa latior dicitur in l. 32. D. *dep.* & comparativum igitur pro poſitivo, ut apud Ariſt. in Meteor. notante Olympiod. πραξ. β. & Virg. Æn. 6. auctore Servio. Vide Priſc. lib. 3. Schol. Apollon. in 2. ἀργον. & ex diverſo poſitivum pro comparativo. Joann. 1. verſ. 15. ὅτι ϖρῶτός μου ἦν. Orig. ἀκουστέον δὲ τῷ ϖρῶτος ἀντὶ τοῦ ϖρότερος, in Cat. Græcor. PP. in S. Joann. FABR. I.

b. Depoſitæ apud nos res noſtro periculo non ſunt, l. 13. D. *de lib. cauſ.* nec oberit culpa ſi dolus abſit, l. 20. D. *dep.* FABR. I.

c. Qui diſſoluto in re familiari, aut amico negligenti rem ſuam cuſtodiendam tradidit, ſibi expenſum ferre debet, quod diligentiori non commendaverit: namque ille jure, qui ſua conſervaverit, aliorum habet cuſtodiam, ut ait Paulin. Epiſt. 42. rerum autem ſuarum cuſtos negligens, diligentiorem in alienis operam non exhibet, Lucian. Anth. 1. c. 12. FABR. I.

d. Adde 25. *Eclog.* 1. 3. Harmenop. 4. 52. *Eclog.* 1. c. 1. D. GOTH.

σοῦ τοῦ δανείζοντος· ἐμοῦ μέ, ἐπειδὴ λαμβάνων σὺ τὸ ἐνέχυρον μᾶλλον καταπιστεύεις 29 τὰ ἑκατὸν νομίσματα· σοῦ δὲ, ἐπειδὴ 252 διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ ἐνεχύρου τὸ ἀσφαλὲς ἔχεις ἐπὶ τῷ χρέει· ἀμέλει διὰ τοῦτο, ὡς κερδαίνων διὰ τὸ ἔχειν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῷ χρέει, πολλὴν ἐπιμέλειαν [e] ὀφείλεις ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὴν αὐτοῦ φυλακήν· εἰ δὲ συμβῇ τυχηρᾷ [f] φθείρεσθαι τὸ ἐνέχυρον 30 ἀπολέσθαι, ἕξει τὸ ἀνεύθυνον ὁ κρεδίτωρ· ἀπαιτήσει δὲ ὅμως τὸ χρέος.

tuum accipientis, & tuam mutuum dantis. *In* meam quidem, quoniam tu pignus accipiens centum *mihi* solidos magis credis: *in* tuam vero, quoniam per pignoris detentionem de debito securus es. Utique propter hoc, tamquam lucrum faciens quod de debito sis securus, magnam diligentiam adhibere debes circa ejus custodiam. Sed si fortuito casu contingat pignus perire, impune habebit creditor: & debitum tamen repetet.

29. μοι ad: F. cum Curt. 30. ἀπολέσθαι ante F.

e. Creditor exactam diligentiam præstat in re custodienda, non exactissimam, quæ diligens dicitur & plena. vide Syntagma *Regular. Jur.* l. 23. FABR. I.

f. Idem Harmenop. 3. tit. 9. §. 17. l. *si inter* 21. §. quicquid. D. *de pignor.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ [a] ΕΝ ΛΟΓΟΙΣ ΕΝΟΧΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΕ.

ΕΙπόντες περὶ τῆς [1] re ἐνοχῆς, εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς verbis. [b] Συνίσταται δὲ αὕτη ἐξ ἐπερωτήσεως [c] καὶ συμφώνου [d] ἀποκρίσεως, ἡνίκα ἢ [e] γενέσθαι 3 τι ἢ δοθῆναι ἐπερωτῶμεν· δοθῆναι μέν, οἷον, Ὁμολογεῖς διδόναι μοι ἑκατὸν νομίσματα; γένε-

DE VERBORUM OBLIGATIONIBUS.

TITULUS XV.

POstquam diximus de Obligatione *quæ* re *contrahitur*, dicamus etiam de ea quæ verbis. Contrahitur autem hæc ex interrogatione & congrua responsione, quando aut fieri quid aut dari stipulamur. Dari quidem,

253

1. ῥὲ & mox βέβαις ante F. cum quo Latine semper scripsi, etsi Basil. hic semel, & Paris. bis omnino βέβαιος dedit. 2. καὶ de: F. 3. τι post δοθῆναι F.

a. Adde titul. *Digest. de verborum obligat.* Quæ authori *Eclogæ* 52. tit. 1. c. 1. ἡ ὡς ἐπερωτήσει ἀγωγὴ dicitur Latinis *stipulatio.* D. GOTH.

b. Cic pro Cecinna: *Si quis quod spopondit, qua in re verbo se uno obligavit*, &c. FABR. I.

c. Gloss. Græcol. ὁμολογία, ἡ ἀπὸ ἐρωτήσεως, *sponsio, stipulatio.* hinc interrogatio pro stipulatione, Sen. de Benef. lib. 3. c. 15. Gloss. Gr. Lat. ἐπερώτησις, *interrogatio, stipulatio.* FABR.

d. Συμφωνία ἀπόκρισις hic, & 52. *Eclog.* 1. c. 51. *congruens responsio* dicitur in l. *obligamur* 52. §. verbis. 2. D. *de obligationib.* unde *congrue respondere* dixit Paul. 2. Sent. 3. §. 1. in l. 1. §. 7. D. *de obligat.* responsum. D. GOTH.

Immo *responsu* Florentiæ legitur. Vide si tanti est, Charondæ notulam. G. O R.

e. Horum alterutrum, aut utrumque stipulari solemus. l. 1. §. *verbis* D. *de obligat.* Eclog. d. c. 1. 6. Harmen 3. seu titulo de verb. signif. ubi definitur stipulatio. D. GOTH.

f. Sti-

γενέσθαι δὲ, οἷον, Ὁμολογεῖς κατασκευάζειν μοι οἰκίαν.

Ex δὲ τῆς verbis ἐνοχῆς δύο [f] ἀγωγαὶ ἀναφύονται, ὁ [4] κονδικτίτιος, καὶ ἡ ex ſtipulatu· καὶ εἰ μὲ κέρτον [g] ἐϛὶν, [5] ἤτοι φανερὸν, βέβαιον καὶ ὡϛισμένον, τὸ ὂν τῇ 254eſt ſive manifeſtum, firmum ac deſi-
ἐπερωτήσει κείμενον, ὁ κονδικτίτιος ἁρμόζει· εἶπον γὰ, Ὁμολογεῖς [h] διδόναι μοι τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ τόδε τὸ βιβλίον; εἰ δὲ ἄκερτον ἦ, εἶπον γὰρ, Ὁμολογεῖς διδόναι μοι τὰ [i] ὂν τῇ κιβωτῷ, ἢ τὰ ὂν τῷ ὡρείῳ; τότε τίκτεται ἡ [6] ex ſtipulatu. Stipulatio δὲ ἐντεῦθεν ὠνόμασται· παρὰ τοῖς [7] παλαιοῖς

dem, veluti, Spondeſne dare mihi centum ſolidos? Fieri autem, veluti, Spondeſne ædificare mihi domum?

Ex verborum vero obligatione duæ naſcuntur actiones, Condictio, atque ex Stipulatu. Et ſi quidem certum nitum, quod in ſtipulatione ineſt, Condictio competit: *forte* enim dixi, Spondeſne dare mihi hunc agrum, vel hunc librum? Si vero incertum eſt, dixi enim, Spondeſne dare mihi quæ in arca, vel quæ in horreo *ſunt*? tunc *actio* ex ſtipulatu naſcitur. STIPULATIO

4. κονδικτίκιος conſtanter F. Mox ἐξ στιπελάτε omnes ante hanc. 5. quinque voculæ interpretativæ de: F. 6. hic Latine ſcripſit F. Quare & ſeq. στιπελάτιο ſic ſcripſi. 7. παλαιοτέροις F. ante quem priores στιπέλεμ.

f. Stipulatio certi vel incerti eſt, l. 6. C. *de cont. & comm. ſtip.* l. 74. D. *de verb. obl.* Ex ſtipulatione certa datur certi condictio, ex incerta, actio ex ſtipulatu, l. 24. D. *de reb. cred.* quæ dicitur actio incerti ex ſtipulatu, l. 4. D. *de uſur.* quamquam actio ex ſtipulatu plerumque generaliter accipitur pro certi condictione, ut notat hîc Cuj. in prior. N. FABR. I.

g. Scholiaſt. φανερὸν κὰ ὡρισμένον. FABR. Lege ὡρισμ. quomodo & in contextu hic & c. 258. cum Reſcio repoſui. G. O. R.

h. Stipulatio nulla eſt, ſi promiſſor fundos non habeat, ut notant Græci ad l. 69. §. *gener.* D. *de jur. dot.* denique quæ deduci poteſt ad viliſſimum, non conſiſtit, Thalel. ad l. 1. C. *de dot. prom* 29. Baſil. quo loco recte ſcriptum eſt, mulierem, quæ dotem dare promiſit certa pecunia, vel certo corpore non expreſſo non teneri, quod mulier poſſit vel rei viliſſimæ præſtatione liberari, quæ Conſtantin. exſcripſit breviarii 4. t. 8. §. 44. FABR. I.

i. Imo certum eſt, l. 7. §. 1. D. *de cont. empt.* l. 75. §. 2. D. *de verb. obl.* l. 30. §. 4. D. *ad leg. Falc.* Sic Th. infra, §. ult. *de obl. qua ex cont.* ſcribit, incertum legatum eſſe, ſi quis ita legaverit: *heres meus damnas eſto dare ea qua in arca ſunt.* Itaque Th. tam hîc, quam in d. §. ult. non leviter erravit. exempla incertæ ſtipulationis pete ex d. l. 75. FABR.

Idem fere repetunt VINNIUS & GALTIER *h. t.*, qui poſterior addit l. 5. §. 1. & l. 59. §. 1. D. *de Re judic.* HUBERUS *in Prælect.* paulo æquior, rem haud videtur decidere, quum ſcribit: *Promiſſio tritici, vini aut olei, quod in illo horreo eſt, pro certa habetur l.* 75. *de V. O.* &c. *quanquam Th. exemplum rei incertæ hujuſmodi ponat,* ὁμολογεῖς &c. Ego vero pro Th. cauſam dicere ſuſtineo, ſed majoris auctoritatis ergo utar prius verbis alienis, quæ ſequentur:

Cum ſtipulatio concepta eſt de eo, quod in horreo eſt, incertum eſt in ſtipulatione, dum [*i. e.* uſque dum] pateat horreum: ut cum fructus, qui ex illo fundo naſcentur, ſtipulatio complexa eſt. Nam incerta eſt ſtipulatio, dum naſcentur fructus, l. 75. D. *de V. O.* quo tempore certi condictio competet ex contractu incerto, l. 9. D. *Si cert. pet.* Bart. d. l. 75. Theophilus Ex ſtipulatu actionem dari de eo, quod in horreo vel arcula eſt, putat: cui Ulpianus repugnare videtur, qui diſerte certum eſſe in ea obligatione ſcribit d. l. 75. §. 5. Equidem ex præcedenti oratione [l. 75. §. 4.] verbum *Natura* adhibeo; ut certum ſit natura, non apud ſtipulantem, dum horreum aperiatur: quo tempore ex contractu incerto Certi condictio etiam competet, quod Theophilo addimus.

EG. BARO *in Comment.* pag. 369.

His omnino adde Schol. THi infra cap. 365. not. *q.* l. 7. §. 1. D. *de Contrah. emt.* & l. 74. cum pr. & §. 6. l. ſeq. D. *de V. O.* & hoc Lud. Charondæ Scholion ad l. 75. §. 5. *de V. O.* (*Theſ. Jur.* Tom. I. pag. 832.) „ Quamvis ex ipſa pronunciatione non „ ſatis conſtet de rei certitudine, tamen ratione „ loci, qui demonſtratur, POTEST apparere, quid, „ quale, quantumque ſit in ſtipulationem deductum". Atqui idem POTEST adparere, ſi fructus

λαιοῖς ſtipulum ἐλέγετο [k] τὸ ἰσχυρὸν, a [*7] ſtipite, ἀπὸ τοῦ στελέχους.

TIO autem inde dicta eſt: apud veteres ſtipulum dicebatur *quod* firmum *erat*, a ſtipite, *id eſt* caudice.

§. I. [8] Ἐπὶ δὲ τῆς verbis πάλαι τοιαῦτα ὡμολογημένοι ῥήματα, δι' ὧν αἱ ἐπερωτήσεις ἐγίνοντο. [l] Spondes? ſpondeo. Promittis? promitto. [m] Fide promittis? fide promitto. Fidejubes? fidejubeo. Dabis? [n] dabo. Facies? faciam. Αλλὰ τὸ μὴ [10] ſpondes? ſpondeo, [o] οὐ μεταφράζεται ἑλληνιστί· τὰ δὲ ἕτερα μεταφράζεται· promittis? promitto, τετέρτων ὁμολογεῖς; ὁμολογῶ. Fide promittis? fide promitto [oo], τουτέστι πιστικελεύεις; πιστικελεύω· dabis? dabo, τετέστι δώσεις; δώσω. Facies? faciam, τετέστι ποιήσεις; ποιήσω.

255 §. I. Porro in verborum *obligatione* talia olim tradita fuere verba, per quæ ſtipulationes fiebant: SPONDES? SPONDEO. PROMITTIS? PROMITTO. FIDE PROMITTIS? FIDE PROMITTO. FIDEJUBES? FIDEJUBEO. DABIS? DABO. FACIES? FACIAM. Spondes autem & ſpondeo Græce haud redduntur. Sed reliqua *ſic* redduntur: Promittis? promitto, id eſt ὁμολογεις; ὁμολογω. Fide promittis? fide promitto, id eſt πιστει κελευεις; πιστει κελευω. Dabis? dabo, id eſt δωσεις; δωσω. Facies? faciam, id eſt ποιησεις; ποιησω.

Καὶ ἀδιάφορον ἦν, πότερον ῥωμαιστὶ [11] ἢ ἑλ- 256 Atque indifferens erat, utrum Romane

*7. *ſtipe* Pith. in Varr. 8. Ἐν δὲ τῇ *verbis* F. 9. ὡμολόγηται Goth. παρεδίδοτο F. 10. Ante F. abhinc Latina Græcis litteris ſic ſcripta erant: σπόνδες, σπόνδεο. φεομίτλις, φεομίτλο. φιδεϊπερομίτλις, φιδεϊπερομίτλο. (ſola Lovan. φιδεπερομ.) δάβις, δάβω. φάκις (ſola Lovan. φάκιες, & ſic Pith.) φάκιαμ. 11. ἢ de: F.

ctus nati fuerint, ſi ancilla pepererit &c. Immo Ulpianum hæſitaſſe aliquantulum, patet ex d. §. 6. quam ut chartæ parcamus, deſcribere ſuperſedemus. Optimus autem ſuorum verborum interpres erit ipſe Theophilus in Adpendice noſtra ex Scholiis Baſilicorum. G. O. R.

k. Paul. 5. Sent. t. 7. *& appellata* (ſtipulationes) *quod per eas firmitas obligationum conſtringitur: ſtipulum enim veteres firmum appellaverunt.* Nicolaus PP. in præfat. Concil. Rom. in quo Synodus Metenſis damnata eſt: *ſcriptura, quam ſuis ſtipulaverant manibus quamque volebant ut noſtro roboraremus chirographo.* In duobus autem Th. codicib. *ſtipe*, legitur, errore librarii: in tertio enim legitur, *ſtipite*, & conſtat ita legiſſe Theophilum ex ejus interpretatione. v. tamen Varronem 4. de L. L. Stipulationes aliarum obligationum acceſſiones, & appendices ſunt, ſive, ut ait Paulus, obligationum firmandarum gratia inductæ ſunt, id eſt, ſtipulationem ſubjicit, στερέωμα βελόρθρῳ τὸ συναλλαγμα, ut verba Chryſoſtomi uſurpem ex Hom. 5. *de Pœnit.* v. Marculph. Form. 2. 3. & 36. FABR. I.

l. His verbis ſtipulatio fieri ſolet, Paul. 2. ſent. 3. §. 1. adde 2. Gaj. 9. §. 3. D. GOTH.

Solemnitate verborum quis obligatur, l. 7. C. *comm. utr. jud.* l. 12. C. *ſi cert. pet.* hinc ſtipulationum formulæ, Cic. *Partit.* & concepta ſponſio, Auſon. *in grat. act.* FABR. I.

m. Gloſſ. Lat. Gr. *fidei promiſſores*, πιστεπαγγελέται. Item: *fideipromiſſor*, π. στικελευστής. FABR. I.

n. Vel imperſonaliter, *dabuntur*, quod jam obſervatum eſt. Plaut. in Bacchid. act. 4. ſc. 8. & in Pſeud. act. 4. ſc. 6. FABR. I.

o. Imo ſpondeo, exponitur ἐγγυῶ, ἐγγυῶμαι, ἐπαγγέλλομαι, ὁμολογῶ in Gloſſis Gr. Lat. & Lat. Gr. Auſonius: Thales, ἐγγύα, &c. Latinum eſt, *ſponde.* FABR.

Quis non miretur, Theophilum, cum ſollemnia ſtipulationum verba Romana Græce vellet vertere, illud *ſpondes? ſpondeo*, non reperiſſe, quomodo Græco ſermone exprimeret, atque id profeſſum eſſe? An cum *ſponſoris* & *ſpondendi* ea notione nulla extarent in toto jure Juſtinianeo veſtigia, ideo vel neſciit, quomodo Græce eſſent reddenda, vel conſulto reddere noluit? Quod enim ad verbum ἐγγυῶμαι Græcum attinet, generalis eſt ſignificationis etiam ad fidejuſſores & fidepromiſſores, haud minus quam ad ſponſores. Quis enim alius fide-

ἑλληνιστὶ, ἢ οἱασδήποτε ἑτέρᾳ διαλέκτῳ, οἷον 12 τῶν Σύρων ἢ Αἰγυπτίων, ἡ ἐπερώτησις γέγονε· μόνον μέν τοι, εἰ ἑκάτερος τῶν 13 συναλλασσόντων ἐνόει τὰ ἐκφωνούμενα· καὶ οὐδὲ ἐπάναγκες ἦν, τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ ἑκάτερον κεχρῆσθαι, ἀλλ' 14 ἤρκει τὸ ἁρμοδίως πρὸς τὴν ἐπερώτησιν γενέσθαι τὴν ἀπόκρισιν· P οἷον ἐὰν ἐπερωτήσῃς με Promittis, δύναμαι εἰπεῖν Ὁμολογῶ· ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν εἴπῃς μοι Ὁμολογεῖς, δύναμαι ἀποκρίνασθαι Promitto. Δύνανται δὲ 15 καὶ δύο ἕλληνες ῥωμαϊστὶ συνήσασθαι τὴν verbis, οἷον τὸ Promittis, 16 promitto.

mane an Græce, an qualicumque alia lingua, veluti Syrorum aut Aegyptiorum, ſtipulatio fieret: dummodo tamen uterque contrahentium pronuntiata intelligeret. Neque neceſſe erat, utrumque eadem lingua uti, ſed ſufficiebat ad interrogationem congrue factam eſſe reſponſionem. Veluti, ſi interrogaris me Promittes? poſſum dicere Ὁμολογῶ: aut ex contra-257rio, ſi dixeris mihi Ὁμολογεῖς; poſſum reſpondere Promitto. Poſſunt etiam duo Græci Latine verbis contrahere, veluti Promittis? Promitto.

Ταῦτα δὲ τὰ PP τυπικὰ ῥήματα πάλαι μὲν 17 ὑπῆρχεν ἐν χρήσει· μετὰ δὲ ταῦτα Λέοντος q διάταξις τὰ τῶν ἐπερωτήσεων ἀνεῖλε τυπικὰ ῥήματα, ἀπαιτοῦσα συναίνεσιν

Hæc vero verba ſolemnia olim quidem in uſu erant; poſtea vero conſtitutio Leonis ſolemnia ſtipulationum verba ſuſtulit, requirens conventionem

12. τῇ ad: F. 13. συναλλατ. F. 14. ἀρκεῖ ante F. Mox pro χρὴ θέσθαι Pith. in Varr. habet ἀποκρίνασθαι. 15. καὶ addimus cum Curt. & F. 16. προμίτο primus in Lov. addidit Reſcius, probante Nannio. 17. ὑπῆρχον ante F.

fidejuſſor aut fidepromiſſor quam ἐγγυητής? At Theophilus aliquot locis poſtea in eodem capite verbum *ſpondeo* Græce reddit ὁμολογῶ, ut in iſtis: *quinque aureos dare ſpondes?* Ὁμολογεῖς δοῦναί μοι πέντε νομίσματα; Hic aliud eſt, & in alio ſignificatu verbum *ſpondere* accipitur, idemque eſt omnino quod *promittere*. In formula vero illa verborum, quam ſupra attulimus, *ſpondere* ſignificat, fidem ſuam pro alio interponere, quod Græcis eſt ἐγγυᾶσθαι: unde *ſponſor* ὁ ἐγγυητής. Quod vocabulum quando nuſquam extaret in Digg. neque in Cod. Juſt. in Græcum ſermonem convertendum non putavit Th. Notes & illud licet, cum in Latinis Gaji legatur, *fidepromittis? fidepromitto fidejubes? fidejubeo*. eumdem Græcum interpretem alterum tantum retinuiſſe, cum utrumque non poſſet exprimere niſi eadem voce Græca. Inde ergo *fidepromittis? fidepromitto* vertit πιστεικελεύεις; πιστεικελεύω quod de verbo ad verbum redditum, eſt *fidejubes? fidejubeo*. An ergo *fidepromiſſor* idem cum *fidejuſſore?* Idem certe Theophilo. At *fidepromittere* aliud quam *fidejubere* in illo Pauli loco, quem ex collectaneo 1. Sententiarum [Tit. IX. § 5.] ante citavimus: *Minor in iis quæ fidejuſſit, vel fidepromiſit, vel ſpopondit, vel mandavit.* etc. &c.

SALMAS. *de modo uſur.* pag 707 -- 8.

oo. Quis non videt ex anterioribus locum Theophilæum hoc pacto ſubplendum? *φιδεπρομιττις; φιδεπρομιττο, τουτεστι πιστομολογεις; πιστομολογω. φιδειυβες; φιδειυβεο, τουτεστι πιστεικελευεις; πιστεικελευω.* Sic ut reponatur, ſenſus clamitat, & ipſe auctor admonet.

C. V. VONCK *Specim. Crit.* pag. 103.

De lacuna lubens concedo: ſed πιστομολογω Græcitas plane non admittit. Quare malim, Gloſſas Labbæi ſimul paululum emendans: *Fidepromittis? fidepromitto: τουτεστι πιστειεπαγγέλλῃ; πιστειεπαγγελλομαι. Fidejubes? fidejubeo: τουτ. πιστεικελεύεις; πιστεικελεύω.* G. O. R.

p. Hic locus amputatis infititiis quibuſdam, quæ non ſunt in Græcis THi, ita vertendus fuerat: *Veluti ſi me interrogaris*, Promittis? *poſſum dicere* Ὁμολογῶ: *vel e contrario, ſi mihi dixeris*, Ὁμολογεῖς; *poſſum reſpondere* Promitto. In utraque Fabroti deſiderabantur verba, *vel e contrario, ſi mihi dixeris.* EDIT. LEID.

pp. Propter quæ ſolennia verba, & directa, ut appellantur in l. 10. C. *de cont. & comm. ſtip.* juriſconſulti ſtipulationum formulas componebant. Cic. 1. de leg. hodie vero quibuscumque verbis ſtipulatio concipitur d. l. 10. id eſt, etiam vulgaribus verbis, quæ civilibus & legitimis opponi videntur in l. 16. D. *de fideic. libert.* FABR. I.

q. L. 10. Cod. *de Contrah. ſtipul.* D. GOTH.

νεσιν καὶ συμφωνίαν ἐξ ἑκατέρᾳ μέρους προϊέναι, μηδεμιᾶς ῥημάτων ἐπιζητουμένης παραφυλακῆς.

nem & conſenſum ab utraque parte intercedere, nulla verborum obſervatione deſiderata,

§. II. Αἱ δὲ ἐπερωτήσεις ἢ πύρως [18] ἢ ποτοι [r] καθαρῶς, ἢ in diem, τετέχνηνται ἢ ἐν ἡμέρᾳ ὡρισμένῃ, ἢ ὑπὸ αἵρεσιν συνίστανται· πύρως μέν, οἷον, Ὁμολογεῖς [s] δίδοναί μοι σ' νομίσματα; ἥτις ἐπερώτησις εὐθέως ἔχει τικτομένην τὴν ἀπαίτησιν· in diem, ἡνίκα χρόνος ὡρίσθη τῇ ἐπερωτήσει, ὅτε δεῖ τὰ χρήματα καταβληθῆναι· οἷον, Ὁμολογεῖς δίδοναι μοι δέκα νομίσματα ἐν ταῖς ἐπιούσαις καλάνδαις [19] Μαρτίαις· τὸ δὲ in diem ἐπερωτώμενον [t] εὐθέως μὲν ἐποφείλεται, ἀπαιτεῖσθαι δὲ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ἡμέρας οὐ δύναται· ἀλλ' [u] οὐδὲ ἐν αὐτῇ τῇ ἁ ἡμέρᾳ τῶν καλανδῶν· πᾶσα γὰρ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἐν ἐξουσίᾳ ὑπόκειται τοῦ ἐπερωτηθέντος, εἴγε βάλεται [20] καταβάλλειν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ὧραι τῆς ἡμέρας ἐκείνης παρέλθωσι μὴ καταβαλόντος αὐτοῦ, οὔπω κρίνεται ἀγνώμων· δυνατὸν γὰρ αὐτὸν καὶ τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ [21] καταβαλεῖν· τότε δὲ ἀγνώμων κρίνεται, ἡνίκα πᾶσα ἡ ἁ ἡμέρα τῶν καλανδῶν παρέλθῃ [22] Μαρτίαις, μηδὲν αὐτοῦ προσχόντος.

§. II. Stipulationes vel pure, vel in diem, i. e. die conſtituta, vel ſub conditione contrahuntur. PURE quidem, veluti Promittiſne dare mihi ducentos ſolidos? quæ ſtipulatio ſtatim parit petitionem. IN DIEM, quando tempus ſtipulationi adjectum eſt, quo pecunia ſolvi debeat: veluti, Promittis dare mihi decem ſolidos futuris Calendis Martii. Quod autem in diem ſtipulamur, ſtatim quidem debetur, ſed ante adventum diei peti non poteſt: immo nec ipſo primo Calendarum die; nam totus ille dies in arbitrio eſt promittentis, num ſolvere velit. Licet enim maxime ſeptem vel octo horæ illius diei præterierint, eo non ſolvente, nondum judicatur eſſe *debitor* improbus: namque poteſt vel decima hora ſolvere. Tunc autem *debitor* improbus judicatur, quum totus Calendarum Martiarum dies præterierit, eo nihil præſtante.

§. III. Ἐπερώτησά τινα οὕτως, Ὁμολογεῖς δίδοναί μοι δέκα νομίσματα ἐτήσια, μέ-

§. III. Stipulatus ſum ab aliquo ſic: Spondeſne dare mihi decem ſolidos annuos,

18 ἢτ. καθ. & imox τουτ. εν ἡμ. ὡρ. de: F. ante quem *in* diem ſemper. 19. Μαρτίαις Pith. & F. 20. καταβαλεῖν ante F. 21. & hic malim καταβάλλειν. G. O. R. 22. Μαρτίων F.

r. Paul. 2. ſent. 3. §. 1. in fin. D. GOTH.

s. *Dare.* itaque in ſtipulatione dominium transfertur, l. 25. §. 1. D. *de cont. empt.* FABR. I.

t. Eſt quidem præſens obligatio, ſed in diem differtur ſolutio, l. 46. D. *de verb. obl.* adjectio enim diei pro promiſſore eſt, l. 41, §. ult. *eodem* ideoque recte promiſſor ſolvet ante diem. FABR. I.

u. L. qui hoc anno 42. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

Quod juri Attico convenire ex Ariſtophane docet Cujac. *obſ.* lib. 27. c. 21. FABR. I.

x. Adde l. *eum qui* 56. §. 4. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

Schol. τετέχνηται, δύναται καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀπαιτεῖν, διὰ τὸ προσκεῖσθαι τὸ ἕως ἧς ζῷ· ἰδοὺ γὰρ καὶ ποῦ ἐστιν ἡ ἐπερώτησις. l. 56. §. 3. D. h. t. FABR.

y. Juſtin. *quia ad tempus deberi non poteſt:* nam & ſtipulatio ad diem jure non contrahitur, quo ſcilicet ſemel contracta perimatur: quod enim alicui deberi cœpit, certis modis, & in jure proditis deberi

μέχρις x οὗ ζῶ· ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις 23 πούρά ἐστιν· ὀντεῦθεν γὰρ ἤδη τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ δυνατὸν γενέσθαι τὴν ἀπαίτησιν· ἔστι δὲ 24 ἡ αὐτὴ καὶ perpetua ἤτοι διηνεκὴς, οὐδενὶ χρόνῳ συμπιπτομένη· περόσχημος γὰρ ἐπερώτησις οὐ δύναται γενέσθαι· οἷον, ἵνα εἴπω, ὁμολογεῖς δώσειν μοι δέκα νομίσματα ἕως δέκα ἐνιαυτῶν; τοῦτέστιν, ἵνα, εἰ μὲ εἴσω τῶν δέκα ἐνιαυτῶν ἀπαιτήσω σε, ἔχω ταῦτα· εἰ δὲ παρέλθῃ ἡ 25 δεκὰς καὶ μὴ ἀπαιτήσω σε, ἵνα 26 σώσωμαι ἡ ἀγωγή· ὥστε οὖν διηνεκής ἐστιν ἡ ἀγωγὴ ἐπὶ τῆς ἐπερωτήσεως τῆς λεγούσης, Δώσεις ἐτήσια δέκα νομίσματα, ἕως οὗ ζῶ; ἐὰν δὲ ὁ ἐπερωτήσας τελευτήσῃ, ὁ δὲ κληρονόμος αὐτοῦ κινῇ τὴν ex ſtipulatu, τῷ μὴ 27 τελευτὴν τοῦ ἐπερωτήσαντος δραμόντων ἐνιαυτῶν 28 ὁ ἀπαιτῶν τὴν ποσότητα, ἐκβάλλεται z παντὶ ῥᾳδιουργῇ, ὡς ἐπὶ αἵρεσιν ἐπερωτήσας 29 τὴν, Ἕως ἂν ζῶ· τοῦτο γὰρ παρέσχε χώραν τῇ τοῦ πάντα ῥᾳδιουργίᾳ.

nuos, quoad vivam? Hujuſmodi ſtipulatio pura eſt. Hinc enim primo jam anno fieri poteſt exactio: Eſt autem eadem & perpetua ſive perennis, nullo tempore exſtinguenda; namque ſtipulatio temporalis fieri nequit. Veluti, ſi dicam, Spondeſne dare mihi decem ſolidos uſque ad annos decem? id eſt, ut, ſiquidem intra decem annos a te 261 petiero, eos habeam: ſi vero decennium præterierit neque ego a te exegero, ut exſtincta ſit actio. Itaque perpetua eſt actio ex ſtipulatione *ſic* loquente: Dabis annuos decem ſolidos, quoad vivam? Si vero ſtipulans obierit, & heres ejus ex ſtipulatu agat, petens quantitatem annorum poſt mortem ſtipulatoris elapſorum, exceptione pacti repellitur, tamquam ſtipulatus ſub conditione hac, Quoad vivam. Hoc enim locum præbuit exceptioni pacti.

§. IV. Ἡ ἐπὶ αἵρεσιν ἐπερώτησις συνίσταται, ὁπότε εἰς τύχην ἀναφέρεται ἡ ὀνοχή· ἵνα, ἐάν τι γένηται ἢ μὴ γένηται, ἀρμόσῃ a ἡ ἐπερώτησις· οἷον, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι πέντε νομίσματα, ἐὰν 30 ὁ Τίτιος ὕπατος b γένηται; ἢ 31 μὴ γένηται; Ἐάν τις οὕτως ἐπερωτήσῃ, Ἐὰν c μὴ ἀνέλθω

§. IV. Sub conditione contrahitur 262 ſtipulatio, quum in caſum differtur obligatio; ut, ſi quid fiat aut non fiat, ſtipulatio competat: veluti, Spondeſne dare mihi quinque aureos, ſi Titius conſul factus fuerit? aut non fuerit? Si quis ſic ſtipuletur, ſi in Ca-

23. καὶ ad: F. 24. ἡ αὐτὴ & mox ἤτ. διην. de: F. ante quem περπετοῦα legebatur. 25. δικαιοσύνη F. 26. σῶσαι F. 27. τὴν ad: F. 28. ὁ delendum mihi videtur. G. O. R. 29. τὸ F. 30. ὁ de: F. 31. ὁμολογεῖς δώσειν μοι ε νομίσματα, ἐὰν Τιτίου ὑπάτου ad: F.

deberi definit, l. 44. §. 1. verſ. *placet*, D. *de oblig.* l. . C. *de ſentent. & interlocut.* FABR.

z. Heres vel ſtipulator exceptione pacti vel doli ſubmovebitur, utique enim ſtipulator hoc egit, ne heres ejus peteret, l. 56. §. 4. D. *de verb. obligat.* FABR. I.

a. Hoc eſt, ex ea agi poſſit. Tull. 5. in Verrem: *pœnam octupli commiſſam perſequi.* FABR. I.

b. Adde l. 129. D. *de verbor. oblig.* D. GOTH.

c. L. ita ſtipulatus 115. §. 1. *de verbor. oblig.* D. GOTH.

Ejuſmodi ſtipulatio committitur, ex quo certum eſſe cœperit conditionem expleri non poſſe, quod accidit ſtipulatore mortuo, hæc igitur ſtipulatio in ultimum vitæ tempus confertur, l. ult. D. *de man. teſtam.* FABR. I.

d. Adde

ϑω εἰς τὸ 32 Καπιτώλιον, δώσεις μοι πέντε νομίσματα; οὕτως ἐστὶν ἡ ἐπερώτησις, ὥσπερ εἰ ἐπερώτησά σε, Ὁμολογεῖς διδόναι μοι πέντε νομίσματα, ὅτε μέλλω τελευταῖν· τότε γὰρ, ὅτε μέλλω τελευταῖν, ἐδείχθη, ὅτι οὐκ ἔτι ἀνέρχομαι 33 ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον· ἐπειδὴ, ὅσῳ δήποτε χρόνῳ 34 ἂν παρέλθῃ ἐμοῦ ζῶντος, καὶ μὴ ἀνέλθω εἰς τὸ Καπιτώλιον, οὐκ ἔστιν ἱκανὸς πίστιν παράσχειν, τὸ ὅτι οὐκ ἔτι ἀνειμι εἰς τὸ Καπιτώλιον. Δυνατὸν γὰρ, τὸν ἐπὶ ἑξήκοντα ἐνιαυτοὺς 35 ἢ ἑβδομήκοντα μὴ ἀνελθόντα εἰς τὸ Καπιτώλιον, μὴ ταῦτα ἀνελθεῖν· τὸν δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὄντα ἀναπνοῇ, οὐκ 36 ἔτι δυνατὸν ἀνελθεῖν.

Capitolium non adſcendero, dabiſne mihi quinque aureos? perinde eſt ſtipulatio, acſi te rogaſſem, Spondeſne dare mihi quinque aureos, quum moriar. Tunc enim, quum moriar, manifeſtum eſt, me in Capitolium haud amplius adſcenſurum: quoniam, quantumcumque temporis præterierit me ſuperſtite, neque *ego* in Capitolium adſcendero, non ſufficit ad faciendam fidem, me haud amplius in Capitolium iturum. Poteſt enim fieri, ut qui per ſexaginta annos vel ſeptuaginta in Capitolium non adſcenderit, poſtea adſcendat; ut autem, qui in ultimo eſt halitu, adſcendat, fieri nequit.

263

Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν [d] ἐπερωτήσας, ἐλπίδα ἔχει τοῦ ὅτι ἐποφληθήσεται αὐτῷ· ὅθεν ἐὰν τελευτήσῃ, ταύτην [e] τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τοὺς οἰκείους διαπέμπει κληρονόμους· 37 αἱ γὰρ ἐπερωτήσεις αἱ αἱρετικαὶ, καὶ τελευτησάντων τῶν ἐπερωτησάντων ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, διαβήσονται ἐπὶ κληρονόμους· εἰ καὶ, ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἰνστιτουτίωνι, αἱρετικὸν [f] λῆγατον, τελευτήσαντος τοῦ ληγαταρίου πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, οὐ μέτεισιν ἐπὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους.

264

Qui ſub conditione ſtipulatus eſt, ſpem habet fore, ut ſibi debeatur. Unde ſi moriatur, hanc ſpem ad ſuos transmittit heredes. Nam ſtipulationes conditionales, etiam mortuis pendente conditione ſtipulatoribus, ad heredes tranſibunt: etiamſi, ut diximus in ſecunda Inſtitutione, legatum conditionale, mortuo legatario ante conditionis eventum, ad heredes ejus non tranſeat.

§. V. §. V.

32. Καπετ. per ε F. ſemper. 33. εἰς τὸ Καπετ. ἐπεὶ, F. 34. Sic non dubitavi reſcribere pro vulg. ἐὰν. 35. ἢ καὶ F. 36. ἔτι F. 2. 37. αἱ γὰρ αἱρετ. ἐπερ. F.

d. Adde l. *conditionales creditores* 54. D. *de verbor. oblig.* D. GOTH.

e. L. ſi quis 57. D. *de verb. oblig.* D. GOTH. Is qui ſub conditione ſtipulatus eſt, pendente conditione creditor eſt, quamvis is cui ſub conditione relictum eſt, pendente conditione non ſit creditor, l. 42. D. *de oblig. & act.* l. 27. D. *qui & à quib. man. lib.* ſtipulatio enim conditionalis ex præſenti vires accipit, l. 26. D. *de ſtipul. her.* Sed ſi defecerit conditio, nulla eſt ſtipulatio, l. 8. D. *de per. & comm. rei vend.* FABR. I.

f. §. 23. *de Legat.* FABR. II.

g. L. 2. qui ita. D. *quod certo loco.* D. GOTH. Illud negotium faceſſit interpretibus, quid ſit quod Venulejus ait, transacto tempore quo inſulam ædificari oportuit, liberari reum, ſicut liberatur, qui ſe daturum ſpopondit, ſi quandoque tradiderit, d. l. conti. [137. §. 3. *de V. O.*] Nam Paulus, *ſi inſulam*, inquit, *fieri ſtipulatus ſim, & tranſierit tempus, quo potueris facere: quandiu litem conteſtatus non ſim, poſſe te facientem liberari placet. Quod ſi litem jam conteſtatus ſim, nihil prodeſſe tibi, ſi adifices*, l. ſi inſulam *eod.* [84.] Et putant Venulejum non ad exactam juris rationem cum Paulo, ſed ad facultatem judicis ſpectare: quam Theophilus aliter accipere videtur, quam Latini interpre-

§. V. Εἰώθαμεν δὲ καὶ τόπους ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσιν ἐντιθέναι· οἷον, δώσεις [38] ἐν Καρχηδόνι δέκα νομίσματα; ἢ ἐν τ�ῴδε τῷ τόπῳ; αὕτη δὲ ἡ ἐπερώτησις, εἰ καὶ πύρα δοκεῖ εἶναι κατὰ πρώτην ὄψιν, ὅμως σιωπηρὸν [h] ἔχει χρόνον ἐν ἑαυτῇ καὶ ὑπέρθεσιν, ὅση δύναται δαπανηθῆναι, μέχρις οὗ οἷόν τέ ἐστι τὸν ἐπερωτηθέντα ᾠδαγενέσθαι ἐν Καρχηδόνι [i] καταβαλεῖν· ὅθεν ἐὰν ὁ νῦν ἐστὼς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπερωτήσῃ με, Ὁμολογεῖς σήμερον δίδόναι μοι ἐν Καρχηδόνι; ἀ- 266νχρηστος ἡ ἐπερώτησις, ὡς ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ τὸ ἀδύνατον· ἀδύνατον γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἀπὸ Ῥώμης ἐλθεῖν εἰς Καρχηδόνα· αἱ δὲ ἐπερωτήσεις αἱ γινόμεναι ὑπὸ ἀδύνατον αἱρεσιν εἰσὶν ἀνυπόστατοι.

§. V. Solemus etiam loca ſtipulationibus inſerere: veluti Dabiſne Carthagine decem aureos? aut in loco illo? Hæc autem ſtipulatio, etſi pura eſſe videtur prima facie, tamen tacitum in ſe habet tempus & dilationem, quanta impendi debet, donec promiſſor poſſit Carthaginem venire ac ſolvere. Unde ſi, qui nunc Romæ eſt, me interrogaverit, Spondeſne hodie dare mihi Carthagine? inutilis *eſt* ſtipulatio, quippe *rem* impoſſibilem in ſe continens. Impoſſibile enim uno die ab Roma venire Carthaginem. Atqui ſtipulationes factæ ſub conditione impoſſibili invalidæ ſunt.

§. VI. Ἡ αἵρεσις, ἥτις εἰς [k] παρελθόντα χρόνον ἢ εἰς ἐνεστῶτα τὴν ἀναφορὰν ἔχει, ἢ εὐθέως ἀκυροῖ τὴν ἐνοχὴν, ἢ ὑπέρθεσιν αὐτῇ οὐ χαρίζεται, [39] ἀλλὰ ᾠδαχρῆμα ἀπαιτεῖται· οἷον εἰς τὸν παρελθόντα, Δώσεις μοι δέκα νομίσματα, εἰ ὁ Τίτιος ὕπατος γέγονεν; εἰς ἐνεστῶτα, οἷον, Δώ- 267σεις μοι δέκα νομίσματα, εἰ Μάιβιος περιέστιν; εἰ μὲν γὰρ ταῦτα οὕτως οὐκ ἔχει, οὐδὲ γὰρ ὑπάτευσε Τίτιος, οὐδὲ ζῇ Μάιβιος,

§. VI. Conditio, quæ in præteritum aut in præſens tempus dilationem continet, aut ſtatim obligationem perimit, aut dilationem ei haud largitur, ſed confeſtim petitur. Veluti in præteritum, Dabiſne mihi decem aureos, ſi Titius conſul factus eſt? in præſens, veluti Dabiſne mihi decem aureos, ſi Mævius vivit? Si enim hæc ita *ſe* non habent, neque enim conſul

38. μοι ad: F. 39. ἀλ. παρ. ἀπ. de: F.

pretantur: nimirum ut ſi reus vel fecerit, vel dederit quod petebatur, abſolvi debeat. Quæ ſententia vera non eſt, cum poſt litem conteſtatam factum invito actori non præſtetur, nec ſit in obligatione, ſed pecunia: quam præſtare oportet reum, ut actori ſatisfaciat, l. ſi quis ab. D. *de Re judic.* l. ſtip. non *de V. O.* Verius ergo erit Venulejum generaliter ſcribentem, per Paulum tempus definientem coanguſtari; & quandoque facientem liberari, ſi modo ante conteſtationem, d. l. ſi inſulam. BARO *ad Inſtit. h. l.*

De antinomia tanto minus hic agendi eſt locus, quoniam necdum in THo eam ſententiam, quam illi Baro tribuit, reperire potui. G. O. R.

h. Tempus tacite huic ſtipulationi ineſt, quo poſſit Carthaginem perveniri, nec ante jure agi poteſt, l. 49. §. ult. D. *de fidei.* l. 73. D. *de verb. oblig.* l. 34. §. 1. D. *de ſtatulib.* quod quidem definitur arbitrio boni viri: nec enim promiſſor cogitur diplomate uti, quo maturius Carthaginem perveniat, l. 137. §. 2. D. *de verb. ob.* diplomata ſunt codicilli, qui dabantur curſu publico iter facientibus, quæ tractoriæ, combinæ, ſynthemata, & evectiones dicuntur. FABR. I.

i. Ineſt tacitum tempus, ὡσὸς τὸ τῆς ὁδὸς διάστημα, Græci. FABR. I.

k. L. 100. D. *de verb. oblig.* l. 37. D. *de rebus cred.* eſt igitur quaſi conditio, & per abuſionem conditio, l. 120. D. *de verb. oblig.* FABR. I.

βιος, ἀνίσχυρος ἡ ἐπερώτησις· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει, ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις εὐθέως, καὶ ἁρμόζει ἡ ἀπαίτησις· καὶ οὐκ, ἐπειδὴ συμβαίνει, εἴγε ταῦτα οὕτως ἔχει, ἡμᾶς ἀγνοεῖν, ἐκ τούτου παρολκὴ γίνεται καὶ ὑπέρθεσις τῷ τοκετῷ τῆς ἀπαιτήσεως· τὰ γὰρ δῆλα [1] διὰ τῆς τῶ πραγμάτων γινόμενα φύσεως, οὐχ ὑπερτίθεται τὴν ἐνοχὴν, εἰ καὶ ᾧδε τοῖς συναλλάττουσίν ἐστιν ἄδηλα.

ſul fuit Titius, neque vivit Mævius, invalida *eſt* ſtipulatio: ſin hæc ita *ſe* habent, ſtipulatio ſtatim valet, & competit petitio. Neque, quia contingit nos ignorare, an hæc ita *ſe* habeant, ex eo mora fit & dilatio, *quo minus* petitio naſcatur. Quæ enim per rerum naturam certa fiunt, non differunt obligationem, etiamſi contrahentibus ſint incerta.

§. VII. Οὐ μόνον πράγματα ἐν ταῖς ἐπερωτήσεσι δύναται φέρεσθαι, οἷον ἀγρὸς, οἰκέτης, βιβλίον, ἀλλὰ καὶ φάκελον [m]· οἷον ἵνα ἐπερωτήσω, ὅτι [40] κατασκευάσεις μοι δῖκον, ἢ [41] οὐ κατασκευάσεις τῷδε οἶκον. Ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων [42] ἐπερωτήσεων, ἔνθα φάκτον ἐστὶν, εἰς τὸ ποιητὸν ἢ εἰς τὸ μὴ ποιητὸν συγκείμενον, κάλλιστόν ἐστι [43] τὸ ποινὴν [n] ἐντεθῆναι· οἷον, Ἐὰν ποιήσῃς [o] ἢ μὴ ποιήσῃς, δώσεις μοι δέκα νομίσματα; τῆς γὰρ ποινῆς μὴ ἐντεθείσης, ἄδηλόν ἐστι, τί ἐποφείλει ὁ ὑπεναντίον τι πράξας, ὧν ὡμολόγησεν· ἐπειδὴ γὰρ εἰς τὸ διαφέρον [269] [44] μέλλει καταδικάζεσθαι, (τοῦτο δὲ ἄδηλόν [p] ἐστιν) ἐπάναγκές [45] ἐστι τὸν ἄκτωρα [q] ἀποδεικνύειν, τί αὐτῷ διαφέρει· ὥστε οὖν διὰ τὸ φυγεῖν τὰς τοιαύτας δυσκολίας, δεῖ ποινὴν ἐντιθέναι, καὶ εἰ μὴ ἐπερωτήσω σε, ὅτι ποιήσεις τόδε, οὕτως [46] ἐποφείλω

§. VII. Non tantum res ſtipulationibus inferri poſſunt, veluti fundus, ſervus, liber, ſed & factum: veluti, ſi ſtipuler, ut domum mihi exſtruas, vel ne domum illi ædifices. In hujuſmodi autem ſtipulationibus, ubi factum eſt, in faciendo aut in non faciendo conſiſtens, optimum eſt pœnam inſeri. veluti, Si feceris, aut non feceris, dabiſne mihi decem aureos? Namque pœna non inſerta, incertum eſt quid debeat, qui contrarium quid fecit quam promiſit. Quoniam enim in id quod intereſt, condemnandus erit, (hoc autem incertum eſt) neceſſe eſt ut actor demonſtret, quid ſua interſit. Itaque ad fugiendas hujuſmodi difficultates, pœnam inferere oportet. Et ſiquidem a te ſtipulatus fuero, ut fa-

40. κατασκευάζεις bis ante F. 41. ὅτι ad: F. 42. δὲ h. l. F. 43. τὴν π. ἐντιθέναι F. 44. μένει F. 45. γὰρ cum F. ejecimus. 46. ὀφείλω F.

l. Præterita & præſentia per rerum naturam certa ſunt, licet apud nos per inſcientiam incerta ſint. futura quoque naturæ hominum incerta ſunt, Demoſth. de Rhod. lib. ἄδηλον τὸ μέλλον ἅπασιν ἀνθρώποις; rerum naturæ certa: nam quodammodo exiſtunt. Syneſ. de inſomn. ὅσα φύσις ἔχει, πάντων ὄντων, γνωμῶν, μελλόντων· ἐπεὶ κἀγὼ τοῦτο τρόπον ὑπάρξεως. FABR. I.

m. Proinde ſtipulationum aliæ in dando, aliæ in faciendo conſiſtere dicuntur. l. 2. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

n. V. l. ult. D. *de prætoriis ſtipulationibus.* D. GOTH.

Ut in l. 28. D. *de act. emp.* FABR. I.

o. Pœnalis ſtipulationis formulæ: *ſi ita factum non erit.* vel: *ſi adverſus id factum ſit*, l. 71. D. *de verb. oblig.* FABR. I.

p. L. ult. D. *ſi quis in jus voc. non ier.* FABR. II.

q. Difficilis autem eſt incertæ rei æſtimatio, Sen. *de benef.* 3. c. 6. FABR.

r. Adde

φείλω σε περὶ τῆς ποινῆς ἐπερωτᾶν, Ἐὰν τοῦτο μὴ γένηται, ποσταῖμα χάριν δώσεις μοι δέκα νομίσματα; εἰ δὲ ἐν τῇ ἐπερωτήσει 47 τέθεικα φάκτα, τινὰ ὁρῶντα εἰς τὸ ποιητὸν, τινὰ δὲ εἰς τὸ μὴ ποιητὸν, ἢ περὶ τῆς 48 ποινῆς κλαύσυλα, ἤτοι κεφάλαιον, ἔτως [r] ὀφείλει προστίθεσθαι, Ἐὰν ὑπεναντίον τούτων γένηται, ἤγουν ἔτως, Ἐάν τι τούτων μὴ γένηται, ποινῆς χάριν δώσεις μοι δέκα νομίσματα; καὶ ἐὰν συμβῇ σε πλημμεληθῆναι περὶ τὸ ποιητὸν, ἢ μὴ ποιητὸν, ἢ τοιαύτη κλαύσυλα τῆς ποινῆς ἔνοχον ποιήσει σε πολλῶν προστίμων 49 καταβολαῖς.

facias illud, ſic debeo de pœna te interrogare: Si hoc factum non erit, pœnæ nomine decem aureos mihi dabis? Si vero in ſtipulatione poſuero facta, quorum alia ad faciendum ſpectant, alia ad non faciendum, clauſula ſive caput de pœna ſic addi debet: Si adverſus hæc factum fuerit; vel ſic: Si quid horum factum non fuerit, dabisne mihi pœnæ nomine decem aureos? Et ſi contingat, ut circa faciendum vel non faciendum pecces, hujuſmodi pœnæ clauſula obnoxium te faciet multarum pœnarum ſolutionibus.

47. ὐτέθηκα F. Ceteræ τέθηκα præter Lovan. πολλῶν mihi ſuſpectum eſt. G. O. R.

48. ποίνας F. 49. καταβολῇ. F. Præcedens

r. Adde §. 38. infra *de inutil. ſtipul.* l. cum quid 71. l. continuus 137. §. pen. D. *de verbor. oblig.* 24. Eclog. 9. ex tit. 5. c. 5. l. 5. *de contr. & commit. ſtipulat.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΡΕΩΝ [a] ΣΤΙΠΟΥΛΑΝΔΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΜΙΤΤΕΝΔΩΝ.]

DE DUOBUS REIS STIPULANDI ET PROMITTENDI.

ΤΙΤΛΟΣ ΙϚ.

TITULUS XVI.

Τὸν περὶ [1] ἐπερωτήσεων διαλεγόμενον, ἐπάναγκές ἐστι διδάξαι καὶ περὶ ῥέων στιπυλάνδων καὶ ῥέων προμιττένδων, οἵτινες

QUi de ſtipulationibus diſſerit, neceſſe eſt ut & de reis ſtipulandi & reis promittendi doceat, qui duo vel

1. ἐπερωτήσεως F. 2.

a. Duos reos ſtipulandi & promittendi communiter dicimus: ſed & duos reos conſtituendi. tit. D. *de duob. reis conſtituendis.* ubi forte melius *conſtituendi* legendum. Author. *Eclog.* 2. tit. 1. ex lib. 43. tit. 2. vocat συνεχομένους δυο. Novel. Juſtin. 99. ἀλληλεγγύως δανείζεσθαι. 3. Harmenop. 8. §. 11. Interea tamen, antequam huic loco finem faciam, videtur hic legendum περὶ δύο ῥέων στιπυλάνδι καὶ προμιττένδι, ut poſt paulo legitur, non στιπυλάνδων καὶ προμιττένδων. Eſt autem *reus ſtipulandi* is qui ſtipulatur, *promittendi*, qui promittit, l. 1. D. *de duob. reis.* D. GOTH.

Feſt. *Reus ſtipulando eſt, qui ſtipulatur: reus promittendo eſt, qui ſuo nomine alteri quid pro altero promiſit.* Idem in conteſtari: *Conteſtari eſt, cum uterque reus dicit, teſtes eſtote.* Cic. 2. de Orat. *Reos autem appello non eos modo qui arguuntur, ſed omnes quorum de re diſceptatur*, & lib. eod. *Reos appello, quorum res eſt.* Priſcianus autem: *Quidam*, inquit, *reum inde dictum putant, quod rei alicui obnoxius eſt.* FABR. I.

Nuſquam in toto titulo Viglius edidit στιπυλάνδι καὶ προμιττένδι, ſed ubique, ut nos edimus. Lugdunenſis & prima Gothofredi ſemel προμιττένδι, & ejuſdem poſteriores inſuper ſemel στιπυλάνδι habent, ſed typothetarum aberratione: immo licet omnibus

οἵτινες δύο ἢ καὶ πλείονες δύνανται γενέσθαι. Καὶ [2] ῥέοι μὲ στιπυλάνδοι γίνονται οὕτως· ἐὰν Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος δανείσωσί τινι ἑκατὸν νομίσματα, καὶ ἑκάτερος αὐτῶν βουληθείη ἔνοχον ἔχειν αὐτὸν εἰς ὁλόκληρον, ἐπερωτᾷ κεχωρισμένως ἑκάτερος αὐτῶν· μὲ 272 δὲ τὴν πάντων ἐπερώτησιν ὁ ἐπερωτώμενος ἐὰν εἴπῃ 3 τὸ Ὁμολογῶ. Οἷον, Πρῖμος ἐπερώτησέ με, Ὁμολογεῖς δώσειν ἑκατὸν νομίσματα; ὁμοίως 4 καὶ Σεκοῦνδος· εἶτα πρὸς τοὺς δύο ἀποκρινάμενον εἰπών, Ἑκατέρῳ ὑμῶν 5 δώσειν ὁμολογῶ. Ἐι γὰρ πρότερον τῷ Πρίμῳ ἀποκρίνοιτο λέγων, Ὁμολογῶ δώσειν, μὲ δὲ ταῦτα τῷ Σε- 273 κούνδῳ ἀποκρίνοιτο, ἑτέρα καὶ ἑτέρα ἀνοχὴ συνίσταται· οὐ μὴν δύο [6] ῥέοι στιπυλάνδοι γενέσθαι λέγονται. Δύο δὲ [7] ἢ καὶ πλείονες ῥέοι προμιτλένδοι οὕτω γίνονται· οἷον ἐὰν Μαῤῥιον καὶ Σεῖον, οἷς ἐδάνεισά ε νομίσματα, οὕτως ἐπερωτήσω, Ὁμολογεῖς, ὦ Μαῤῥιε, ε νομίσματα δώσειν μοι; Ὁμολογεῖς, ὦ Σεῖε, τὰ αὐτὰ ε νομίσματα δώσειν μοι; καὶ ἕκαστος κεχωρισμένως [8] ἀποκρίνεται, ὁμολογῶ.

vel plures etiam fieri poſſunt. Et rei quidem ſtipulandi ſic fiunt: Si Primus & Secundus centum aureos alicui mutuos dent, & uterque eorum voluerit eum obligatum habere in ſolidum, ſeparatim uterque eorum ſtipulatur: poſt omnium autem ſtipulationem ſi interrogatus dixerit Spondeo. Veluti, Primus interrogavit me, Spondeſne dare centum aureos? ſimiliter & Secundus; poſtea ambobus reſpondi dicens, Utrique veſtrum dare ſpondeo. Si enim prius Primo reſpondeam dicens, Spondeo dare; deinde vero Secundo reſpondeam, alia atque alia contrahitur obligatio, neque duo rei ſtipulandi fieri dicuntur. Duo autem vel plures etiam rei promittendi ſic fiunt: veluti, ſi Mævium ac Sejum, quibus mutuos dedi quinque aureos, ſic interrogem: Spondeſne, Mævi, quinque aureos mihi dare? Spondeſne, Seï, eoſdem quinque aureos mihi dare? & quiſque ſeparatim reſpondeat, Spondeo.

§. I. §. I.

2. *rei μὲν ſtipulandi* F. 3. τὸ de: F. 4. δὲ καὶ F. 5. δώσειν F. 6. *rei ſtipulandi* F. 7. ἢ addidi ex F. qui mox: *rei promittendi* habet. 8. ἀπεκρίνατο F. Quidni ἀποκρίνηται? GAVEL.

bus ita edidiſſent locis, nihil contra Viglianum exemplar probarent, namque inde omnes ante Fabrotum editiones profectas eſſe, in Prodromo oſtendimus. Is autem Fabrotus aliquoties ῥέων στιπυλάνδων καὶ ῥέων προμιτλένδων, & aliquoties *rei ſtipulandi* & *rei promittendi* dedit, ut variantes docebunt. Ego nihil quidem mutare ſum auſus, quum Vigliana ſcriptura ſibi conſtet; quamvis licet perſuadere mihi vix poſſim, THum has voces pro ſubſtantivis & adjectivis ſic declinaſſe, οἱ ῥέοι στιπυλάνδοι, τῶν ῥέων στιπυλάνδων, &c. ſed hæc auditoribus Anteceſſorem male exaudientibus tribuo, qui promiſcue dictaſſe videtur *reus ſtipulandi* & *reus ſtipulando*; nam utrumque in uſu eſſe, Feſti locus in præcedenti nota Fabroti probat. G. O. R.

b. Recte ἐπερωτώντων dixit, non ἐπερωτήσεων, ut hinc colligas in textu Latino Inſtitutionum legendum eſſe, non *ſtipulationibus*, ſed *ſtipulantibus*. D. GOTH.

V. C Cujacius notis primis & ſecundis hoc §. illud *& ſtipulationibus* corrigit *& ſtipulantibus*. Sed vulgaris lectio in libris exſtat antiquis Inſtitutorum, ſimiliterque THi veteres codices habent, editi a Viglio, nempe ὃν γὰρ τῶν τοιούτων ἀνοχῶν καὶ τῶν ἐπερωτήσεων, &c. Novi autem libri male, καὶ τῶν ἐπερωτώντων. *In utraque* autem *obligatione* intellige, utriuſque rei ſive obligati. MARCIL. *ad Inſtit.*

Sic legitur in uno. in 2. ὃν γὰρ τῶν τοιούτων ἐπερωτήσεων, ſed ſupraſcriptum eſt, ἀνοχῶν. in tertio, eoque recentiore: ὃν γὰρ τῶν τοιούτων ἀνοχῶν καὶ τῶν ἐπερωτήσεων, [ut in edit. Viglii. *Sic Edit.* 1. In edit. Viglii: ἀνοχῶν καὶ τῶν ἐπερωτήσεων, *Edit.* 2.] mihi placet

§. I. Ἐκ γὰρ τῶν [b] τοιούτων ἐνοχῶν καὶ τῶν ἐπερωτώντων 9 ἑκάστῳ τὸ ὁλόκληρον [c] ὀφληθήσεται, καὶ τῶν ἐπερωτωμένων ἕκαστος εἰς ὁλόκληρον [d] ἔνοχος γενήσεται· ἐν ἑκατέρᾳ γὰρ ἐνοχῇ ἔν τι [11] ἀποτελεῖται τὸ πρᾶγμα· καὶ γὰρ ὁ εἷς τῶν ῥέων στιπουλάνδων τὸ χρέος ἀπολαβὼν, ἀφαιρεῖται [e] καὶ τῷ συνεπερωτήσαντι τὴν τῆς ἀπαιτήσεως ἄδειαν, ἢ καὶ ὁ ἕτερος τῶν ῥέων ϖερμιτλένδων τὸ χρέος καταβαλὼν, καὶ τὸν συνεπερωτηθέντα [f] ἐλευθεροῖ. 274

§. I. Ex hujuſmodi enim obligationibus & ſtipulantium cuique ſolidum debebitur, & promiſſorum quiſque in ſolidum obligatus erit. In utraque enim obligatione una aliqua res peragitur: namque unus reorum ſtipulandi debitum recipiens, etiam conſtipulatori petitionis facultatem aufert; aut alter quoque reorum promittendi debitum ſolvens, etiam compromiſſorem liberat.

§. II. Ἐκ δὲ τῶν δύο ῥέων [12] ϖερμιτλένδων, ὁ μὲ ϖούρως, ὁ δὲ in diem [g] ἢ ὑπὸ ἄιρεσιν ἔνοχος γίνεσθαι δύναται· τουτέστιν οὐκ ἐμποδών τι ἔσται εἰς τὸ εὐθέως ἀπαιτηθῆναι τὸν ἕνα, τὸν ϖούρως ἐπερωτηθέντα· ἐ γενησομένε ἐμποδίσματος, εἰς τὸ τὸν ϖούρως ἐπερωτηθέντα ἐντεῦθεν ἤδη μεθοδευθῆναι, τοῦ τὸν ἕτερον in diem ἢ ὑπὸ ἄιρεσιν ὁμολογῆσαι. 275

§. II. Ex duobus autem reis promittendi unus pure, alter in diem vel ſub conditione obligatus eſſe poteſt: id eſt, nihil impedimento erit, quin alter qui pure interrogatus eſt, ſtatim conveniatur: non obſtante impedimento, quin qui pure interrogatus eſt, inde jam nunc conveniatur, licet alter in diem vel ſub conditione promiſerit.

9. al. τοιούτων ἐπερωτίσεων καὶ των &c. Sic Pith. in Varr. 10. δευτέρᾳ ſolus Goth. qui & ſequens τι omiſit. 11. λάπτ. ϖερῆσμ. εἰ γὰ ὁ εἷς τῶν ῥέων στιπουλάνδι F. 12. ϖερμιτλένδι F.

cet ea lectio, quam in contextum recepi. FABR.

Quos novos libros Marcilius deſignet, aut quo errore ductus Viglio falſam lectionem obtrudat, juxta cum ignariſſimis ſcio: nec magis, quid Fabrotus ſibi velit, niſi quod Marcilium cœci inſtar temere deſcripſiſſe videtur. Nam & princeps Viglii editio & ceteræ omnes plane, ut Fabrotus in contextum ſe recepiſſe gloriatur, exhibent; niſi quod Gothofredianæ & Genev apud Stoer τοιούτων ἐνοχῶν perperam omittant. I nunc, & confide diligentiæ Fabrotianæ! G. O. R.

c. V. l. 2. D *eod.* 52. *Eclog.* 1. ex lib. 43. tit. 2. c. 2 *ſententia hujus paragraphi ſublata à Juſtiniano.* Novella 69. [99.] D. GOTH.

Ut ſolidum alter petere poſſit, l. 27. D. *de pact.* FABR. I.

d. Salvian. contra Avarit. *Nunquid aliquis ideo minus debet, ſi & alius idem debeat? aut ſi centum hominum cautiones de centenis ſeſtertiis ſcriptæ ſint, num idcirco allevatur unius debitum, ſi omnes ſint ejuſdem numeri debitores?* notat Kittersh. ib. & alter eligi poterat, l. 1. & 2. C. *de duob. re* Hodie reus ſtipulandi actiones dividere cogitur Nov. 99. ut olim duos reos pro partibus convenire poterat. l. 51. §. 2. D. *de fideic.* FABR. I.

e. Nam plures rei ſtip. unius loco habentur, l. 9 D. *de pact.* FABR. I.

f. L 8. §. 1. D. *de Legat.* 1. FABR. I.

g. L. ex duobus reis 7. D. *eod.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΩΣ [a] ΔΟΥΛΩΝ.]

DE STIPULATIONE SERVORUM.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

TITULUS XVII.

Οἱ οἰκέται ἀπρόσωποι [b] ὄντες, ἐκ τῶν προσώπων τῶν οἰκείων δεσποτῶν χαρακτηρίζονται [c], καὶ ἐκεῖθεν ἔξεσι τὴν κατάληψιν, πότερον ἐπερωτᾶν δύνανται, ἢ οὐ δύνανται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἡνίκα περίεστιν ὁ τοῦ ἐπερωτῶντος οἰκέτου δεσπότης· εἰ δὲ τετελεύτηκε, καὶ ὅπω γέγονεν ἀδιτιών, ἡ κληρονομία [d] δεσπόζει τοῦ οἰκέτου· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ τὴν τάξιν ἐπέχει τοῦ προσώπου τοῦ τελευτήσαντος. Διὸ [1] ὁ ἐρεδιτάριος οἰκέτης πρὸ τῆς ἀδιτίων εἰ [*1] ἐπερωτήσῃ, τῷ ἀσωμάτῳ προσποιεῖται τῆς κληρονομίας· καὶ μὴ ταῦτα ἀδιτεύσας ὁ κληρονόμος, μετὰ ἄλλων πραγμάτων τε καὶ ἀγωγῶν, [2] τὴν τοιαύτην ὠνὴν τῇ κληρονομίᾳ εὑρήσει ἐπερώτησιν.

§. I. Ἀδιάφορον δέ [3] ἐστιν, ὅπως ἐπερωτᾷ ὁ οἰκέτης· εἴτε γὰρ εἴπῃ, Ὁμολογεῖς [4] δοῦναι ἐμοὶ, ἢ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ; εἴτε [5], Ὁμολογεῖς δοῦναι ἐμοὶ, ἢ τῷ ἐμῷ συνδούλῳ; [6] ἢ ἀπροσώπως [e] ἐπερωτήσῃ λέγων, Ὁμολογεῖς [7] δοῦναι; τῷ δεσπότῃ ἐκ πασῶν τοιουτοτρόπων ἐπερωτήσεων [f] προσποιεῖται. Τὸ

SErvi personam non habentes, ex dominorum suorum personis personantur, atque exinde deprehendere licet, utrum stipulari possint, an non possint. Sed hæc quidem, quando servi stipulantis dominus vivit; si vero obiit, & nondum facta est aditio, hereditas domina est servi: ut plurimum enim locum obtinet personæ defuncti. Ideo servus hereditarius ante aditionem si stipulabitur, *id* incorporali hereditatis *patrimonio* adquirit: & postea heres adiens, cum ceteris rebus & actionibus, hanc in hereditate stipulationem inveniet.

§. I. Indifferens autem est, quomodo stipuletur servus. Sive enim dixerit, Spondesne dare mihi, aut domino meo? sive, Spondesne dare mihi, aut conservo meo? sive imperso-naliter stipulatus sit, dicens Spondesne dare? domino ex omnibus hujusmodi

1. ἐὰν ad: Pith. & F. omisso sequenti ἐι. ταύτην F. 3. ἔστιν de: F. 4. δώσειν F. 6. ἢ καὶ F. 7. δώσειν; τῷ δεσπ. γὰρ F.

*1. Sic Varr. Pithæi pro vulg. ἐπερωτήσει. 2. τὴν 5. εἴπῃ ad: Pith. & F. Mox διδόναι pro δοῦναι F.

a. Adde 24. *Eclog.* 9. & lib. 43. tit. 2. & 3. περὶ ἐπερωτήσεων δούλων. adde tit. Digestorum *de stipulat. servorum.* D. GOTH.

b. Ἀπρόσωπος dixit δούλος. Quia jure civili caput non habent, vide quæ scripsi ad l. 3. in fin. D. *de capite minutis:* & pro mortuis habentur. l. 209. D. *de reg. jur.* Plura vide apud 1. Harmen. 14. §. 1. & passim. D. GOTH.

Idem scribit TH. ad §. 2. supra *de her. inst.* Theodorus Hermopolites, lib. 6. t. 4. ὁ γὰρ ὢν ἐν δουλείᾳ ἄγνωστός ἐστι παντελῶς τῷ νόμῳ, καὶ ἀπρόσωπος. & lib. 7. t. 6. ὁ δοῦλος ἀπρόσωπος τοῖς νόμοις ἀπρόσωπός ἐστι, τετέσιν οὐδὲ δοκεῖ ζῆν, ἢ ὅπως ἔνιοι. [Theodos. Nov. *de Compet.* Cassiod. Var. 6. 8. Paschas Diacon. Rom. lib. 2. de Spir. S. c. 4. *apud nos homines filius juxta patrem, vel servus juxta dominum persona propria locum non habet,* & mox: *siquidem persona res juris est, substantia res naturæ.* Edit. 1.] FABR.

c. Xa-

Τὸ αὐτὸ φαμὲν καὶ ἐπὶ τῶν ὑπεξουσίων παίδων, ἐφ' ὧν μέν τοι αἰτιῶν δύνανται ἡμῖν προσποιέζειν, τουτέστιν g ex re noſtra.

modi ſtipulationibus adquirit. Idem dicimus etiam de liberis in poteſtate *conſtitutis*, in quibus quidem cauſis nobis adquirere poſſunt, id eſt ex re noſtra.

§. II. Ἡνίκα δὲ φάκτον πρόσκειται τῇ ἐπερωτήσει, ἣν ὁ ἡμέτερος οἰκέτης ποιεῖται, τὸ ἐκείνου σκοπεῖται πρόσωπον, οὐ μὴν τὸ τοῦ δεσπότου· οἷον, ἐὰν ἐπερωτήσῃ τινά, Ὁμολογεῖς ἐξεῖναί μοι διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ 8 ire, τουτέστι h παριέναι μόνῳ, Ἢ καὶ agere, τουτέστι μετὰ ὑποζυγίου βαδίζειν· τότε γάρ, εἰ μὲν ὁ δεσπότης κωλυθῇ διὰ τοῦ ἀγροῦ βαδίσαι, οὐδεμία δίδοται αὐτῷ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπερωτήσεως 9 μέθοδος· τοῦ δὲ οἰκέτου κωλυθέντος κομμιτεύεται ἡ ἐπερώτησις, διὰ τὸ ἀνάγεσθαι τὸ ἐν τῇ ἐπερωτήσει κείμενον φάκλον i εἰς τὸ τοῦ οἰκέτου πρόσωπον.

279 §. II. Quum vero factum ſtipulationi ineſt, quam noſter ſervus facit, illius perſona ſpectatur, non domini. Veluti, ſi quem interrogaverit, Spondeſne licere mihi per agrum tuum ire, id eſt ſoli tranſire, aut etiam agere, id eſt cum jumento ire. Tunc enim, ſi quidem dominus prohibeatur per agrum ire, nulla datur ei ex hujuſmodi ſtipulatione actio: ſervo autem prohibito, committitur ſtipulatio, quia factum ſtipulationi inſertum ad ſervi perſonam refertur.

§. III. Οἰκέται δὲ ἐπίκοινοι ἐπερωτῶντες ἑκάτῳ τῶν δεσποτῶν k pro parte dominica ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως προσποιέζουσιν ἐνοχὴν εἴτε ἐξ ἴσων μερῶν εἴτε ἐξ ἀνίσων δεσπόζουσι τοῦ οἰκέτου· ἐξ ἀνίσου δὲ συμβαίνει, οἷον ἡνίκα τις τελευτῶν Πρῖμον καὶ Σεκοῦνδον 10 ἀνατήσηται κληρονόμους· τὸν μὲν εἰς ὀκτώ, τὸν δὲ εἰς δ' οὐγκίας· κατὰ τοσοῦτον γὰρ δεσπόζουσι τῶν ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρεθέντων οἰκετῶν, ὁ μὲν εἰς τὸ δίμοιρον, ὁ δὲ εἰς τὸ τρίτον· εἰ δὲ ὁ ἐπίκοινος οἰκέτης 281 ἐν τῷ ἐπερωτᾶν ἑνὸς τῶν δεσποτῶν 11 μνημονεύσῃ

280 §. III. Servi vero communes ſtipulantes cuique dominorum pro parte dominica ex ſtipulatione obligationem adquirunt; ſive ex partibus æqualibus ſive inæqualibus domini ſint ſervi. Ex inæquali *parte* contingit, veluti quum quis moriens Primum & Secundum inſtituerit heredes; illum in octo, hunc in quatuor uncias: in tantum enim domini fiunt ſervorum in heredidate repertorum, ille in beſſem, hic in trientem. Quod ſi ſervus communis

8. IRE & AGERE reſcripſi ex Pith. *ire*, τουτ. παρ. μόνον, ἢ καὶ *agere*, F. 9. μετοδεία (ſic) F. 10. ἀνατήσεται κληρονόμους ante F. 11. μνημονεύσῃ — ποιήσεται ante F. & ἐπερωτήσει ante hanc.

c. Χαρακτηρίζειν dixit pro *cenſeri*, æſtimari. D. GOTH.

Domini eos perſonant, ſic vertit Cujacius, quia Gloſſæ Latinogr. Διαχαρακτηρίζειν, & Gl. Gr. Lat. χαρακτηρίζειν, *perſonare* interpretantur. FABR.

d. Vide l. *ſervus hereditarius* 16. D. *eod.* l. *non minus* 31. in fin. D. *de her. inſtit.* D. GOTH.

e. Adde l. 1. § 3. D. *eod.* D. GOTH.

f. Plaut. Rud. Act. 5. Sc. 3. — *quod ſervo meo Promiſiſti, meum eſſe oportet.* FABR. I.

g. §. 1. ſup. *Per quas perſ. nob. adq.* FABR. II.

h. Vid. ſup. *de ſervit.* FABR. II.

i. L. qui hæredi 44. D. *de condit. & demonſtr.* adde l. ſtipulatio 38. §. hi qui. 6. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

k. V. l. 1. §. communis ſervus 4. l. 2. & paſſim. D. *eod.* l. ult. Cod. *per quas perſonas nobis adquiritur.* D. GOTH.

μονεύσῃ εἰπών, Ὁμολογεῖς διδόναι Πρίμῳ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ; ἐκείνῳ μόνῳ προσπορίζει· ταυτὸ δέ ἐστιν, εἰ καὶ μὴ μνημονεύσῃ [12] ἰδικῶς περὶ Πρίμου ἐν τῇ ἐπερωτήσει, ἀλλὰ ἀπροσώπως ταύτην ποιήσηται [13] κελεύσει μέντοι Πρίμου· καὶ ταῦτα γε μόνῳ Πρίμῳ προσπορίζει, διὰ τὸ ἰσοδυναμεῖν [l] τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τὴν τοῦ δεσπότου κέλευσιν.

nis in ſtipulando unius dominorum meminerit, dicens, Spondeſne dare Primo domino meo? illi ſoli adquirit. Idem eſt, etſi non ſpecialiter meminerit de Primo in ſtipulatione, ſed imperſonaliter eam fecerit, juſſu tamen Primi: namque & hic ſoli Primo adquirit, quia domini juſſus mentioni nominis æquiparatur.

Εἰ δὲ ἀπροσδιορίστως [14] ἐπερωτήσαντος τοῦ οἰκέτου, τὸ εἰς ἐπερώτησιν ἐνεχθὲν πρᾶγμα [m] τῷ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν προσπορισθῆναι οὐ δύναται· (ὑπόθου γὰρ ἐμὲ καὶ Πρῖμον ἐπίκοινον ἔχειν οἰκέτην, Τίτιον δὲ ἐπερωτᾶσθαι ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἡμῶν οὕτως, Ὁμολογεῖς, ὦ Τίτιε, [15] δοῦναι τόνδε τὸν ἀγρόν; τῆς δὲ ἐμῆς ἐτύγχανε δεσποτείας οὗτος ὁ ἀγρὸς) ὅσον ἐπ' ἐμοί, οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις· ἐπειδὴ οὐδὲ ἐγὼ δι' ἐμαυτοῦ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶ νῦν [16] τὸ ὑπ' ἐμοῦ δεσποζόμενον πρᾶγμα, (dare γάρ ἐστι [n] τὸ ποιῆσαι δεσπότην) [17] ἐπὶ πλέον δὲ γενέσθαι δεσπότης οὐ δύναμαι τοῦ ἐμοῦ· εἰ τοίνυν εἰς τὸ ἐμὸν πρόσωπον ἀνίσχυρός ἐστιν ἡ ἐπερώτησις, ζητεῖται εἰς τὸ ἐμοὶ [18] ἐποφεῖλον προσπορισθῆναι, πότερον ἄχρηστος οὖσα ἡ ἐπερώτησις ἀνενέργητός ἐστιν, ἢ ἐμοὶ μὲν οὐδὲν προσπορίζεται, [19] τῷ κοινωνῷ δὲ ὅλον δοθήσεται; ὅπερ καὶ ἤρεσε διὰ τὸν κανόνα [o] τὸν λέγοντα, ὅτι τὸ τῷ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν οὐ δυνάμενον προσπορισθῆναι, τοῦτο τῷ ἑτέρῳ προσπορίζεται, τῷ δεκτικῷ τυγχάνοντι τοῦ προσπορισμοῦ.

282 Quod ſi indefinite ſtipulatus ſit ſervus, & res in ſtipulationem deducta uni dominorum adquiri nequeat: (finge enim me & Primum habere ſervum communem, Titium vero interrogatum eſſe a communi noſtro ſervo ſic: Spondeſne Titi, hunc fundum dare? hic autem fundus mei erat dominii:) quantum ad me, non valet ſtipulatio: quoniam neque ego per me valide ſtipulor rem, cujus *ipſe* nunc ſum dominus, (DARE enim eſt dominum facere) nam *rei* meæ amplius 283 non poſſum fieri dominus. Si igitur in mea perſona ſtipulatio eſt invalida, quæritur circa id quod mihi adquiri deberet, utrum inutilis ſtipulatio ſit inefficax, an *vero* mihi quidem nihil adquiratur, ſed ſocio totum ſit dandum? Quod & placuit propter regulam dicentem, quod uni dominorum adquiri nequit, hoc alteri adquiritur, qui adquiſitionis eſt capax.

12. ἰδ. ἐν τῇ ἐπερ. Πρίμου, ἀλλ' F. 13. Tres voces ſqq. admitto ex Fabrotiano additamento κελ. μέντοι Πρίμου ἐπερωτήσει. 14. ἐπερωτήσει ὁ οἰκέτης ante F. Poſſis & vulgatam ſuſtinere, addendo καὶ poſt οἰκέτης cum Curtio. 15. δώσειν F. 16. δοθῆναι μοι ad: Pith. & F. 17. πλεῖον ſine ἐπὶ F. 2. 18. ὀφεῖλον F. Mox ἄχρηστος negligenter. 19. τῷ δὲ κοιν. F. 2.

l. L. 7. §. 1. l. 27. D. & l. 33. D. *eod.* D. GOTH.

Idem repetit in fine tit. *Per quas perſon. nob. oblig. adquir.* cap. 454. f. G. O. R.

m. Cum ſervus communis indefinite ſtipulatur, unicuique dominorum adquirit, niſi ſi quod in ſtipulationem deductum eſt, alteri ex dominis adquiri non poſſit, tunc enim ſolidum alteri adquiritur. FABR. I.

n. Vide ad §. 2. infra *de inut. ſtip.* FABR.

o. Adde l. 25. §. quæſtionis eſt. 33. *de uſufructu.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΣ [a] ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΗ.

Οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὰς τῶν ἐπερωτήσεων ἡμᾶς γνῶναι διαιρέσεις. Τῶν γὰρ ἐπερωτήσεων, αἱ μέν εἰσιν ἰουδικιάλιαι, αἱ δὲ [b] πραιτώριαι, αἱ δὲ [c] κονβεντιονάλιαι, αἱ δὲ [1] κομμῶνες, τουτέστι πραιτώριαι ἅμα καὶ ἰουδικιάλιαι.

§. 1. Καὶ Ἰουδικιάλιαι μέν εἰσι μονοειδεῖς, αἳ τινες [d] ἐκ μόνου [2] τοῦ ὀφφικίου τοῦ δικαστοῦ ὥρμηνται· οἵα ἐστὶν ἡ περὶ τοῦ δόλου ἐπερώτησις· χώρα δὲ αὐτῇ ἐστιν, ἡνίκα κινῶ κατά τινος, ἐξ ἐπερωτήσεως ἐποφείλοντός μοι οἰκέτην, τὴν ex ſtipulatu· εἰδὼς δὲ ὁ ἀναγόμβυος, ὡς παντὶ τρόπῳ καταδικασθήσεται, φάρμακον αὐτῷ παράσχῃ, μικρὸν ὕστερον μὴ τὴν τοῦ οἰκέτου ἀπόδοσιν ὀφείλον αὐτὸν ἀνελεῖν 3 τὸν οἰκέτην· ὀφφικίου ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ λοιπὸν τὰς τοιαύτας ὑπονοίας ἀναλαβεῖν τὸν ῥέον, 4 ἤτοι τὸν ἀναγόμβυον, διδόντα τὸν οἰκέτην, ἐπερωτᾶσθαι ὅτι οὐδένα δόλον ἐμηχανήσατο ἐπὶ βλάβῃ τοῦ παρεχομένου οἰκέτου.

Ἰουδικιάλιά ἐστιν ἐπερώτησις καὶ ἡ περὶ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἐν φυγῇ διάγοντος οἰκέτου· εἰ γάρ τις 5 τὸν οἰκέτην μου ἀγοράσῃ

DE DIVISIONE STIPULATIONUM.

TITULUS XVIII.

NEc vero abſurdum *fuerit*, nos & ſtipulationum diviſiones noviſſe. Nam ſtipulationum aliæ ſunt Judiciales, aliæ Prætoriæ, aliæ Conventionales, aliæ Communes, hoc eſt Prætoriæ ſimul & Judiciales.

§. I. Et Judiciales quidem ſunt uniformes, quæ ex ſolo Judicis officio proficiſcuntur: qualis eſt de dolo ſtipulatio. Huic autem locus eſt, quum adverſus aliquem, qui ſervum mihi ex ſtipulatione debet, *actionem* ex ſtipulatu inſtituam: at reus ſciens omni ſe modo condemnatum iri, venenum ei præbuerit, quod paulo poſt ſervi traditionem ipſum (ſervum) ſit necaturum. Officium judicis eſt ob hujuſmodi ſuſpiciones cogere reum, qui ſervum tradit, ut caveat nullum ſe dolum adhibuiſſe in damnum ſervi traditi.

Judicialis etiam eſt ſtipulatio de repetitione ſervi in fuga morantis. Nam ſi quis ſervum meum ab aliquo bona fide, cum-

1. *communes* F. 2. τοῦ de: F. 3. τὸν οἰκέτην gloſſema crediderim. 4. ἤτ. τ. ἀναγ. de: F. 5. τὸν ἐμὸν οἰκ. F. Mox ἀγοράσει aut in Lugd. & Goth. ἀγοράζει ante hanc.

a. Adde Titul. Digeſtorum *de prætoriis ſtipulationibus*, & ſequentes. adde etiam ſtipulationum diviſionem ex §. 1. infra *de fidejuſſoribus*, ubi ſtipulationum aliæ dicuntur πολιτικαὶ ſeu civiles, aliæ φυσικαὶ ſeu naturales. D. GOTH.

b. Hæ δικαστικαὶ dicuntur authori *Eclogæ* 24. tit. ex lib. 43. tit. 1. c. 1. § 3. D. GOTH.

c. Hæ Græcis dicuntur συναινετικαί, authori *Eclogæ* d. loco. D. GOTH.

d. Judiciales ſtipulationes ita definiuntur apud authorem *Eclogæ* d. loco, quanquam ita legatur, αἳ μόνως ἐκ τοῦ ὀφφικίου. Hic autem αἳ τινες ἐκ μόνου τοῦ ὀφφικίου. adde l. 5. Judiciales. D. *eod.* D. GOTH.

Juſtin *ex mero*. Varro apud Non. in aſſa: *merum dicitur ſolum*, Gloſſæ Latinogr. *merum*, μόνον. FABR.

σῃ παρά τινος bona fide, καὶ βιτίᾳ [e] μὴ ὑπόντος, ἀκωλύτως τρέχει ἡ ὑσυκαπιών· πρὸ [6] δὲ τοῦ τέλους τυχὸν τοῦ χρόνου τοῦ περαιοῦντος τὴν ὑσυκαπίωνα, πρὸ δύο ἢ [7] καὶ τριῶν μηνῶν, ἐι κινήσω τὴν in rem κατὰ τοῦ νομέως, ἐπεκτεινομένης δὲ τῆς δίκης περαιωθῇ [f] ἡ ὑσυκαπιών, ἔιτα δ-χα δόλου [g] τῷ ἀναγομένῳ ὁ οἰκέτης δραπετεύσῃ, μὴ δὲ ταῦτα ἀποδείξω ἐγὼ ὁ ἀνάγων τῆς ἐμῆς γεγενῆσθαι [8] δεσποτείας· ἐπειδήπερ ἄτοπόν ἐστι, καταδικασθῆναι τὸν ἀναγόμενον, μηδὲν ἐπλαικότα ἐπὶ τῇ τοῦ οἰκέτου φυγῇ ἀφίεσθαι δὲ αὐτὸν, ἄτοπον ὑπάρχει, [h] ἵνα μή πως [9] ἀνόνητός μοι γένηται ἡ ἐν τῷ τοιούτῳ δικαστηρίῳ νίκη· ὀφφίκιόν ἐστι τοῦ δικαστοῦ, ἀναγκάζειν τὸν ἀναγόμενον διδόναι καυτίωνα, ὡς ἐπειδὰν εὕρῃ τοῦτον τὸν οἰκέτην, [10] κινήσαι κατὰ τοῦ κατέχοντος [i] τὴν in rem, οἷα γενόμενος ἤδη δεσπότης ἐκ τῆς εἰρημένης [k] ὑσυκαπίωνος, καὶ τοῦτον ἀποκατάστησαί μοι ἢ τὸ

cumque vitium non ſubſit, emerit, currit ſine impedimento uſucapio: ſed ante finem temporis uſucapionem conſummantis, forte ante duos aut etiam tres menſes, ſi adverſus poſſeſſorem in rem egero, protracta autem lite uſucapio conſummata ſit, ac deinde ſervus ſine dolo *rei* conventi fugerit, atque ego petitor poſt illa probavero, *illum* mei fuiſſe dominii: quia abſurdum eſt, *reum* conventum condemnari, qui nihil in fuga ſervi deliquerit; ſed & abſurdum eſt, eum abſolvi, ut ne inutilis mihi ſit in hoc judicio victoria: judicis eſt officium, cogere reum ut cautionem præſtet, *ſe* ſi ſervum hunc invenerit, adverſus poſſeſſorem *actione* in rem experturum, utpote jam factum dominum per dictam uſucapionem, eumque mihi reſtituturum aut ejus pretium: nam

237

ſi

6. δὲ addidi ex lectione Pith. ac Fabr. ἀεὶ δὲ τὸ τέλος. Sequens τυχὸν cum Curtio refero ad verba ἀεὶ δύο. G. O. R. 7. καὶ de: F. 8. τὸν οἰκέτην ad: Pith. & F. 9. ἀνώνητος ante F. qui & mox νίκη cum Pith. habet pro vulg. δίκη. 10. Sic Fabr. 1. ſed Fabr. 2. κινήσει pro vulg. κινήσῃ.

Sine juſſu Prætoris, ſine conventione partium, &c. *Cujac.* vid. l. pen. D. *Judic. ſolvi.* DOUJAT.

e. Schol. φόγᾳ. ἢ αἰτίας, τουτέστι μὴ ὄντος φερτίδος. v. Cujac. Obſerv. 27 c. 28. FABR.

f. Nam litis conteſtatione non interrumpitur uſucapio, l. 17. in fin. & l. ſeq. l. 21. D. *de rei vind.* FABR.

g. Et culpa bonæ fidei poſſeſſoris. FABR.

h. Cautionis de requirendo, perſequendo, reducendo homine qui eſt in fuga, quam is unde petitur, petitori cavere debet, vel de reſtituenda æſtimatione, fit mentio in tit. *de Diviſ. ſtipul.* III. lib Inſt. ubi THus, quo ex Græcis talis tamque eruditus interpres nemo, exemplum apponit ex l. 21. *de Rei vindic.* de ſervo qui, cum per judicem peteretur a bonæ f. poſſeſſore, ſine culpa ejus fugit poſt litem conteſtatam, & uſucaptus eſt ab eodem poſſeſſore ante rem judicatam; quo caſu abſolvi poſſeſſorem oportet, ſi modo petitori ceſſerit actionibus ſuis, puta in rem & ad exhibendum, & fructus ejus temporis, quo poſſidet [*f.* poſſedit,] reſtituerit, vel ut idem TH. adjicit, petitori caverit de ſervo perſequendo & tradendo petitori, vel æſtimatione ejus, quia etſi eum uſuceperit, tamen actori reſtituere & tradere debet, quod verum ſit tempore litis conteſtatæ eum hominem actoris fuiſſe l. 18. *eod. tit.* Has vero conditiones imponi abſolutioni poſſeſſoris ideo THus eleganter ait, ne ſit petitori prorſus inanis & inutilis actio in rem, ἵνα μήπως ἀνόνητος γένηται δίκη. Sic ſcribendum: ut apud Joſephum in vita ſua, ἀγροὺς ἀνονήτους *agros infructuoſos*, & Euripidem in Hippolyto coronato, ὦ [l. ὦ] τάλαινα μῆρ. [μῆτερ], ἔτεκες ἀνόνητον, eundemque in Theſeo, atque Ariſtophanem in Veſpis ἀνόνητον ἄγαλμα. Hoc vero de cautione illa perſequendi ſervi, quod addidit THus ad priorem partem d. l. 21. etiam ex contrario poſterior pars ejuſdem legis ſatis indicat, dum ait poſſeſſorem, ſi ſervum nondum uſuceperit, abſolvendum eſſe ſine cautione ſupradicta de perſequenda ea re, & confirmat l. 21. §. ult. *de Evict.* Cæterum ratione eadem, ne ſc. actio prorſus ἀνόνητος ſit, cavere reum debere de ea re reſtituenda, ſi quandoque in poteſtatem ſuam redierit, ut [*f.* ait]

αὐτοῦ τίμημα· εἰ γὰρ οὐκ ἔτυχεν ἐσουκαπιτευθεὶς, οὐδὲ ἐδεόμην [l] τῆς τοιαύτης καυτίωνος· [11] δοθήσεται γὰρ τῷ ἄκτορι κατὰ παντὸς ἑτέρου δικαιεχόντος αὐτὸν κινεῖν ἀκωλύτως τὴν in rem.

si usucaptus non esset, neque hac cautione indigerem; dabitur enim actori, adversus alium quemcumque possidentem eum, *actionem* in rem sine obstaculo instituere.

§. II. Πραιτώριαι δέ εἰσιν ἐπεργωτήσεις, 288 αἵ τινες ἐκ μόνης [m] τῆς τοῦ πραίτωρος [12] δικαιοδοσίας κατάγονται· ὁποία ἐστὶν ἡ damni [n] infecti, [13] ἥγουν ἡ ἐπιζημίου. Χώρα δὲ ταύτη, [nn] ἡνίκα ἡ τοῦ γείτονος οἰκία, διὰ τὴν αὐτῇ προσοῦσαν σαθρότητα, πίπτωσιν ἀπειλεῖ· εἰ γὰρ μὴ βουληθῇ ταύτης φροντίδα ποιήσασθαι ὁ γείτων, μηδὲ ἐπεργωτηθῆναι, ὡς εἰ συμβῇ ἐκ τῆς αὐτῆς καταπτώσεως βλαβῆναί με, ὅτι θεραπεύσει μοι τὴν ἐντεῦθεν συμβησομένην βλάβην, πέμπομαι ἐπὶ νομῇ ὁ τῆς σαθρᾶς οἰκίας. Βουλόμενος τοίνυν ὁ γείτων μὴ γενέσθαι με ἐν νομῇ τῆς αὐτοῦ οἰκίας, ἀναγκάζεται ἐπεργωτᾶσθαι τὴν τοιαύτην ἐπεργώτησιν, τὴν ἐπὶ

§. II. Prætoriæ autem stipulationes sunt, quæ ex sola Prætoris jurisdictione proficiscuntur, qualis est DAMNI INFECTI. Huic autem locus *est*, quando vicini domus, propter inhærentem ei putredinem, ruinam minatur: si enim vicinus noluerit ejus curam agere, neque *de eo* cavere, *quod*, si evenerit ut ex illius ruina ego damno adficiar, damnum inde eventurum mihi resarturus sit, mittor in possessionem domus ruinosæ. Vicinus igitur nolens me in possessione esse domus suæ, hanc stipulationem de damno imperfecto, id est damni infecti,

11. δυνήσεται γὰρ ἄκτωρ F. 12. ἐρισδικτίου Pith. & F. 13. ἤγ. ἡ ἐπιζ. de: F.

ait] l. 21. *eod.* l. Celsus §. ult. *Ad exhib.* Et *eam rem* dicit, ut l. Cum servus *de Legat.* 1. pro homine petito, sicut *eam rem* pro nave, l. Interdum *Qui pot. in pign. hab.* & pro possessione l. Qui res *de solut.* & Varro *de R. R.* pro mellario.

CUJAC. XXVII. *Observ.* 28.

Sic habetur in uno: quod mihi probatur, id est: *ne victoria sine fructu sit*, ut reposui, [pro Curtiano: *ne judicium illud omne eluforium sit.*] Glossæ Gr. Lat. ἀνόνητος, *infructuosus.* Longinus, περὶ ὕψους, cap. ult. τὰ θνητὰ ἑαυτῶν μέρη κἀνόνητα οὐθαυμάζοιεν. Simeon Metaph. in Charitenoe. ἀλλ' εἰς ἀνόνητόν σοι τὸ σχόλιον τοῦτο σαφῶς ἀποβήσεται. Gregor. Thaumaturg. Metaph. in Eccles. c. 1. ὡς κενὰ, καὶ ἀνόνητα τὰ τῶν ἀνθρώπων πεφύκοτά τε καὶ σπουδάσματα. Theod. Herm. ἀνόνητος δοκεῖ, καὶ ἀνωφελής.

FABR.

Itidem exemplo quodam hanc cautionem illustrat TH. in quo tamen quædam dubiæ circumstantiæ occurrunt, rem magis intricantes quam extricantes. Duo clariora exempla suppeditat Imp. in §. 2. & 3. *de Offic. jud.* ibi: *ut tamen de litis æstimatione caveat cum fidejussore, si intra tempus, quod ei datum est, non restituerit.* BÖHMER *ad Instit.*

Cur non verbo illas circumstantias indicavit, ut vel ego vel alius iis occurreret. Cæterum non videtur superiorem Cujacii locum legisse. G. O. R.

i. Vel actionibus suis cedet petitori, d. l. 21. usucapio enim ei non proderit, sed rem petitori reddet. d. l. 18. FABR.

k. Est enim usucapio dominii adeptio. FABR.

l. Absolvitur sine cautione, d. l. 21. FABR.

m. Prætoriæ ab authore *Ecloga* 24. titul. 9. & lib. 43. tit. 1. c. 1. §. 3. dicuntur, αἱ ἀπὸ πραίτωρος, adde l. 5. §. prætoriæ. D. GOTH.

n. 2. Harmen. 1. §. 60. l. 1. §. item ex causa damni infecti. D. *de prætoriis stipulationibus* adde l. 4. D. *de damno.* D. GOTH.

Schol. τετέστιν, ἀτελὴς ζημία διὰ τοῦτο προσαγορεύεται, διὰ τὸ μήπω ἀκμὴν γενέσθαι τῇ ζημίᾳ. FABR.

nn. Hinc forte desumta usque ad βουλόμενος eadem inter alia reperias in Glossa Nomina Ἀάμνη ὑφέκτη. Sed varietates adscribere, inutile foret, nisi quod pro ἐκ τῆς αὐτῆς καταπλώσεως ibi sit ἐκ τῆς τοιαύτης καταπλ. G. O. R.

o. Prætor primo decreto jubet caveri: secundo in possessionem mitti: tertio jubet rem possideri. FABR.

14 ἐπὶ ἀτελεῖ P (τετέρτι damni infecti) τῇ ζημίᾳ· ἀλλ' γὰρ τὸ μήπω γενέσθαι τὴν ἐκ τῆς καταπτώσεως βλάβην, damni infecti προσαγορεύεται.

fecti, facere cogitur: nam quia nondum ex ruina damnum evenit, damni infecti adpellatur.

Τοιαύτη δέ ἐστι καὶ 15 ἡ legatorum· q εἰ 290 γάρ τις τελευτῶν 16 ὑπήσηταί σε κληρονόμον, ληγάτον δέ μοι καταλείψῃ ἐπὶ αἱρέσει, οἷον Si navis ex Asia venerit· ἐπειδὴ τῆς αἱρέσεως ἠρτημένης ἀγωγὴν ἐδεμίαν κατὰ σοῦ τοῦ κληρονόμου κινεῖν δύναμαι, ἔστι δὲ δέος οὐ μικρὸν, ἵνα μὴ ὂν τῷ μεταξὺ δαπανήσας σὺ ὁ κληρονόμος τὴν περιουσίαν, εἶτα ἄπορος γεγονὼς, 17 ἀνόνητόν 291 μοι ποιήσῃς τὴν τοῦ τεστάτορος φιλοτιμίαν· 18 κελεύει ὁ πραίτωρ ἐπερωτᾶσθαί σε τὸν κληρονόμον πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, δίδοναι δὲ καὶ ἐγγύας, ὡς ἐκβάσης τῆς αἱρέσεως παρέξεις τὸ ληγάτον· τοῦτο δὲ ποιεῖν τοῦ κληρονόμου 19 μὴ ἀνεχομένου, ἐπὶ νομῇ r ἢ τοῦ ληγατευθέντος πράγματος ἢ πάσης περιουσίας.

Hujusmodi vero etiam est stipulatio LEGATORUM. Nam si quis moriens te heredem instituerit, legatumque mihi reliquerit sub conditione, veluti si navis ex Asia venerit: quoniam pendente conditione nullam adversus te heredem movere possum actionem, sed non exiguus est metus, ne tu heres bona interim consumens, *ac* deinde inops factus, inutilem mihi reddas testatoris benevolentiam: jubet te Prætor cavere ante conditionis eventum, quin & fidejussores dare, te existente conditione præstaturum legatum. Id vero herede facere recusante, mittar in possessionem vel rei legatæ vel totius patrimonii.

Ταῖς δὲ πραιτωρίαις s ἐπερωτήσεσι συνη- 292 γίθμηνται καὶ αἱ ædilitiæ ἐπερωτήσεις· καὶ ταύτας γὰρ ἐκ τῆς τῶν ædilium t ἰσρισ- διχτίωνος

Prætoriis autem stipulationibus etiam connumerantur stipulationes Aedilitiæ: nam & hæ ex Aedilium jurisdictione

14. ἐπὶ de: F. 2. Sequens τετ. *damni infecti* glossema puto, aut saltim post ζημίᾳ reponendum. 15. ἡ & seq. τις de: F. 2. 16. ὑστήσεται & καταλείψει ante hanc: item μὴ pro μοι præter Lovan. & F. 17. ἀνώνητον ante F. 18. κελεύσει F. 19. οὐκ ἀν. F.

p. L. 2. D. *de Damn. inf.* FABR. II.

q. Adde l. 1. pr. D. *ut legatorum seu fideicommissorum servandorum causa caveatur*, l. 1. §. 2. D. *de stipulat. prætoriis.* D. GOTH.

r. L. 1. §. 1. l. 4. D. *Ut leg. s. fid. nom. cav.* l. 1. D. *Quib. ex caus. in poss. eat.*] fundus 8. D. *de Ann leg.* l. certa 6. C. *Ut in poss legat.* FABR. II.

s. Sic apud authorem *Ecloga*, d. §. 3. πραιτωρείας δὲ νόει καὶ τὰς αἰδιλιτίας. D. GOTH.

t Ædilitias stipulationes ab *ædilium jurisdictione* venire ait, melius quam in Latinis institutionibus legitur, ædilitias *à jurisdictione Prætoris* venire. D. GOTH.

Et perperam igitur in libris Accursianis legitur, *à jurisdictione Prætoris.* [Honorariæ quoque sunt stipulationes tribunitiæ, quæ ex jurisdictione Tribunorum veniunt. Tribunitiæ stipulationis meminit Ulp. Reg. tit. 7. §. si maritus. *Ed.* 1.] FABR.

u. Interdum enim venalitiarii titulo vitia morbosque servorum non profitebantur, itaque solebant emptores medicos adhibere dignoscendis eorum morbis, ne à mangonibus circumscriberentur. Claudian in Eutropium 1. *Eutropii numerabis heros. quot jura, quot ille Mutavit tabulas, vel quanta vocabula vertit! Nudatus quoties, medicum dum consulit emptor, Ne qua per occultum lateat jactura dolorem?* sive venditor vitium scierit, sive non, venditio actione redhibitoria in totum rescinditur. B. Chrysostom. Serm. 28. tom. 5. οἰκέτην σκαιὸν φανέντα ἀποδῶναι τῷ πεπρακότι πάλιν ἀφίεται. FABR. I.

x. Stipulatio de sanitate servi vel noxa plerumque concipitur in duplam. l. 11. §. 1. l. 16. §. 2. l. 32. D. *de evict.* l. 49. D. *fam. erc.* FABR.

y. Ita ut antea dixi, Græcis dicuntur συναινετικαί.

δικτίωνος ἔχειν τὴν γένεσιν συμβαίνει. Χώρα δὲ αὐταῖς ἐστιν ἐπὶ τῶν ἐπερωτήσεων, αἱ γίνονται ἀφ' τὰ πάθη τὰ ἐν τοῖς πιπρασκομένοις οἰκέταις· δεῖ γὰρ τὸν πράτην ἐπερωτᾶσθαι τῷ ἀγοραστῇ, ὡς εἰ πάθῃ ἐυρεθῇ κρυπτὸν u ἐν τῷ πιπρασκομένῳ οἰκέτῃ, παρέξει τὸ διπλάσιον x, λόγῳ χάριν.

riſdictione originem habent. His vero locus eſt in ſtipulationibus, quæ fiunt propter vitia in ſervis vendundis: nam venditor cavere debet emtori, ſe ſi latens vitium in ſervo vendito inveniatur, duplum, verbi gratia, præſtaturum.

§. III. Κονβεντιονάλιαι δέ εἰσιν, αἵτινες 293 ἐκ κοινῆς συναινέσεως y ἑκατέρου μέρους γίνονται, τουτέστιν οὐδὲ κελεύσει 21 τοῦ δικαστοῦ, οὐδὲ κελεύσει πραίτωρος, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως τῶν συναλλατόντων· τοσαῦτα 22 γὰρ γένη τῶν κονβεντιοναλίων ἐπερωτήσεων, ὅσα σχεδὸν καὶ συναλλάγματα.

§. III. Conventionales porro ſunt, quæ ex communi utriuſque partis conſenſu fiunt, id eſt neque juſſu Judicis, neque juſſu Prætoris, ſed ex voluntate contrahentium. Tot enim ſtipulationum conventionalium genera ſunt, quot pæne & contractus.

§. IV. Κομμοῦνες z δέ εἰσιν ἐπερωτήσεις, 23 ἤγουν κοιναὶ, οἷον ἡ rem pupilli ſalvam fore ἐπερώτησις· ὁ γὰρ πραίτωρ τὸν καθιστάμενον ἐπίτροπον ἐγγύας διδόναι κελεύει, καθὰ εἴρηται a ἐν τῇ *23 ἰνστιτουτίωνι, ὅτι σῶα καὶ ἀκέραια τοῦ ἀνήβου 24 φυλαχθήσονται τὰ πράγματα· εἰ δὲ συμβῇ, πρὸ τῆς ἐκνοδόσεως 25 ἐνάγειν τὸν ἐπίτροπον πυπίλλῃ δεβίτωρα, ὁ δὲ ἀποκρίνασθαι b μὴ βουληθῇ, μηδὲ ὑποδέξα-

§. IV. Communes vero ſunt ſtipulationes, veluti ſtipulatio Rem pupillī ſalvam fore. Nam Prætor tutorem 294 conſtituendum fidejuſſores dare jubet, ut in prima Inſtitutione dictum eſt, fore ut ſalvæ & integræ ſerventur res pupilli. Si autem eveniat, ut ante ſatisdationem tutor debitorem pupilli conveniat, hic autem reſpondere nolit, nec judicium ſuſcipere, quod a tu-

20. ἐυρεθείη κρ. ἐν τῷ πεπραμένῳ F. cum Pith. 21. τοῦ de: F. 22. Præferrem δὲ G. O. R. 23. ἤγ. κοιναὶ de: F. *23. ινστιτουτων Pith. 24. φυλαχθήσεται F. cum Pith. 25. ἀναγαγεῖν & mox πεπιλλάριον F.

ται: cujuſmodi ſunt: αἱ ἀπὸ συμφώνου γινόμεναι. adde l. 5. ver. conventionales. D GOTH.

In conventionalibus ſtipulationibus contractui formam contrahentes dant, l. 52 D. *de verb obl.* FABR.

z d. l. 5. verſ. *communes:* authori *Eclogæ* d. §. 3. hæ ſtipulationes dicuntur, κατ' αὐτον δικαστικὰ καὶ πραιτωρίαι, cujus generis duas adfert, τὴν περὶ τῶν πραγμάτων τῶν ἀνήβων φυλακὴν (quæ hic ſtipulatio & cautio rem pupilli ſaluam fore) ἢ τὴν περὶ τῆ διπλασις, hoc eſt duplæ ſtipulationem, adde l. 1. §. communes, D. *de ſtipulat. prætoriis.* D GOTH.

a. Sup. de ſatiſd. tut. adde §. 19. inf. *de inut. ſtipulat.* D. GOTH

b Igitur ſtipulationes Prætoriæ, judiciales & communes, de quibus h. l. Juſtinianus, in univerſum ex Prætorum juriſdictione vel Aedilium deſcendunt, & propter originem Prætoriæ appellantur, l. 1. D. *de Prat. ſtip.* ſed quæ ſolo Prætoris juſſu vel Aedilis extra judicium interponuntur, ob eam apud Prætores interpoſitionem ſpecialiter Prætoriæ hic dicuntur: quæ verborum ambiguitas haud modicum faceſſit negotium pleriſque omnibus THus Græcus paraphraſtes rem acu (ut dicitur) tetigit, & exempla cautionum pluribus verbis expoſuit. BARO *in Comment.*

Aperte autem hic lapſus eſt TH bonus alioqui & non contemnendus interpres: qui dum probare cupit, ſtipulationem *rem pupilli ſalvam fore* aliquando judicialem eſſe, pro judiciali attulit exemplum prætoriæ, ejus nimirum, quæ ante litem conteſtatam interponi jubetur ab eo, qui de ea re in jus aditus eſt. Quo caſu non poteſt non eſſe prætoria, cum eo tempore nullum adhuc judicium, nullus judex ſit. Eundemque errorem mox

δέξασθαι τὸ δικαστήριον, διὰ τὸ μήπω δεδόσθαι τὰς παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἐγγύας· ἐπειδὴ τὸ δικαστήριον ἄλλως προϊέναι οὐ δύναται, κελεύει [26] ὁ δικαστὴς, ὁ δικάζων c τῷ ἐπιτρόπῳ καὶ τῷ πεπίλλῳ δεβίτωρι, 295 δοθῆναι τὴν rem pupilli salvam fore ἰκανοδοσίαν· καὶ εὑρεθήσεται [27] δι' αὐτῆς κοινὴ τῆς τε πραίτωρος δικαιοδοσίας καὶ τοῦ ὀφφικίου τοῦ δικαστοῦ.

tutore cautiones nondum sint datæ: quoniam alioqui judicium procedere non potest, jubet Judex, tutorem inter & pupilli debitorem jus dicens, satisdari rem pupilli salvam fore: & propterea invenietur hæc *stipulatio* communis & jurisdictioni Prætoris & officio Judicis.

Τὸ αὐτό ἐστι καὶ ἐπὶ τῆς Ratam d rem dominum habiturum· τοῦ γὰρ πραίτωρος καὶ κελεύοντος τὸν alieno nomine ἀνάγοντα, ἐπειδὰν e ἀμφιβάλληται, εἰ κατὰ γνώμην [28] δεσπότου ποιεῖ τὴν ἐπίτασιν, δίδόναι ἰκανοδοσίαν· εἰ συμβαίη [29] τινὰς, ὡς 296 κατὰ μανδάτον τοῦ ἀπόντος, κινῆσαι κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν, ἐπειδὴ πρὸς τὸ μανδάτον ἐμοῦ ἀμφιβάλλοντος, [30] οὐ δυνατὸν προϊέναι τὸ δικαστήριον, ἀναγκάζει ὁ δικαστὴς τὸν ἀνάγοντα πράσσειν τὴν ratam rem f dominum habiturum. Καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ κοινωνήσουσιν ἐπὶ τῇ συστάσει τῆς παρούσης ἐπε-

Idem etiam est in *stipulatione* Ratam rem dominum habiturum. Nam Prætore jubente agentem alieno nomine satisdare, quando ambigitur an domini voluntate actionem intendat: si eveniat, ut quidam tamquam ex absentis mandato adversus me actionem moveant; quia de mandato me dubitante, judicium procedere non potest: judex agentem cogit *cautionem* præstare, Ratam rem dominum habiturum. Atque hoc modo in constitutione præsentis stipulationis commu-

26. ὁ δικαστὴς de: Goth. post. & F. qui sic dedit: κελεύει ὁ δικάζων τῷ πεπιλλαείῳ δεβίτορι πράσσεσθαι τὴν rem &c. V. not. c. 27. Quo referendum illud αὐτῆς? 28. τοῦ δεσπότου ποιεῖται Pith. & F. seq. διδ. ἰκανοδ. de: Pith. 29. Quidni τινά? 30. οὐ δύναται & mox ἀναγκάσει F.

iterum errat in explicatione cautionis de rato. Quod ideo monendum putavi, quia plerique decepti auctoritate viri satis habent, [ergo & A. Costam tangit:] lectorem, tanquam in re explorata, ad eum remittere. VINN *in Comment.*

Atqui THus de satisdatione præstanda post litem contestatam accipi debet, quomodo Huberus in Prælect. h. t. *Quæ quidem* inquit, stip rem pup. s. f. *ut plurimum citra litis contestationem præstatur: aliquando tamen, si prius præstita non sit, etiam post eam, ut ap. THum.* Finge sunt ipsius Vinnii verba ibid.) „ debitorem pupilli conventum „ a tutore, post litem contestatam demum inter „ moras judicii cognovisse, non satisfecisse tutorem, atque ad hanc exceptionem confugere: „ utique audiendus erit, arg. l. 3. Cod. *de Tutor.* „ *q. sat. n. ded.* & officio judicis injungetur stipulatio". Litem enim contestatam hic fuisse, mentio judicis jus dicentis probat, maxime si cum Hubero in Prælect. ad L. V. Dig. pag. 244. a. concludas, veterem litis contestationem apud Prætorem fuisse. G. O. R.

c. Non tam miror Curtium vertisse, *jubet tutori judex, ad quem in jus aditum est, ut debitori pupilli satisdet*, quam Fabrotum (qui in 1. edit. tantummodo mutavit *ad quem in jus itum est*, in 2. omnia hæc verba omisit) non modo ὁ δικαστὴς sed & τῷ ἐπιτρόπῳ & conjunctionem καὶ, quæ vel sola eum in viam reducere debuisset, ejecisse. Nova mea versio, cui Varr. Pith. suffragantur, quum non aliam diversitatem memorent, quam ποπελαρίῳ & ὀφφικίῳ, tam clara est, ut illustratione haud indigeat. Hoc tantum rogo, an JCtus usquam legerit, debitori ita caveri & satisdari a tutore, an vero ipsi pupillo vel pro infante ipsius servo aut personæ publicæ? l. 2. D. *Rem pup. salv. f.* G. O. R.

d. Dicitur hæc stipulatio authori Eclogæ τῆς ἀσφαλείας ἰκανοδοσία. v. §. 3. inf. *de satisdationib.* D. GOTH.

e. Quoties incertum est an ei mandatum sit, l. 1. C. *de procurat.* FABR.

f. Schol. δεκτὸν τὸ πρᾶγμα τὸν δεσπότην χεῖν. FABR. I.

ἐπερωτήσεως ὅ,τε πραίτωρ, καθ' ὅλου τοῦτο νομοθετῶν, καὶ ὁ δικαστὴς, διὰ τὸ προελθεῖν τὸ δικαστήριον ταῦτα γίνεσθαι παρασκευάζων.

municabunt, tum Prætor, in universum hoc ſtatuens, tum Judex hæc fieri procurans, ut judicium procedat.

[ΠΕΡΙ ΑΧΡΗΣΙΜΩΝ [a] ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΩΝ.]

DE INUTILIBUS STIPULATIONIBUS.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΘ.

TITULUS XIX.

ΤΩΝ ἐπερωτήσεων αἱ μέν εἰσι χρήσιμοι, αἱ δὲ ἄχρηστοι. Ἀλλ' αἱ μὲν χρήσιμοι πολλαί, αἱ δὲ ἄχρηστοι ὀλίγαι. Δεῖ οὖν εἰπεῖν περὶ τῶν ὀλίγων· ἐντεῦθεν γὰρ τὸ πλῆθος εἰσόμεθα τῶν χρησίμων. 297

Τέως δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι πᾶν [b] πρᾶγμα, ὃ τῇ ἡμετέρᾳ ὑποπίπτειν δύναται δεσποτείᾳ, ὀρθῶς εἰς ἐπερώτησιν κατάγεται, εἴτε κινητὸν εἴη εἴτε ἀκίνητον.

Stipulationum aliæ ſunt utiles, aliæ inutiles. Sed utiles quidem ſunt multæ, inutiles vero paucæ. Dicendum ergo eſt de paucis: inde enim multitudinem ſciemus utilium.

Principio autem ſcire oportet, rem omnem, quæ noſtro dominio ſubjacere poteſt, recte in ſtipulationem deduci, ſive mobilis ſit ſive immobilis.

§. 1. Εἰ δέ τις ἐκεῖνο, ὅπερ [c] ἐν τῇ τῶν πραγμάτων οὐκ ἔστι φύσει, [1] ἢ γενέσθαι οὐ δύναται, δοθῆναι αὐτῷ ἐπερωτήσῃ, ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις. Καὶ τὸ μὲν οὐκ ὂν ἐν φύσει, ἔστι τοιοῦτον· οἷον, Ὁμολογεῖς δίδόναι μοι Στίχον τὸν οἰκέτην; οὗτος δὲ ἦν τετελευτηκὼς [d], ὑποπλεῦσαι δὲ αὐτὸν ᾠόμην. Τὸ δὲ ἔσεσθαι μὴ δυνάμενον· οἷον, Ὁμολογεῖς δίδόναι μοι [e] ἱπποκένταυρον; 298

§. 1. At ſi quis illud, quod in rerum natura non eſt, aut exſiſtere nequit, dari ſibi ſtipulatus ſit, inutilis *eſt* ſtipulatio. Et quod in rerum natura non eſt, tale eſt: veluti, Promittiſne dare mihi Stichum ſervum? ſed is mortuus erat, *ego* autem eum ſupereſſe ſuſpicabar. Quod vero exſiſtere nequit, veluti, Promittiſne dare mihi hip-

1. οὐδὲ γεν. δύν. Pith.

a. Adde tit. C. *de inut. ſtipulat.* D. GOTH.

b. Facit l. 2. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

c. Quæ natura aut lex non concedit l. ſi ſtipulor 35. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

d. Mortuum ſtipulari non poſſumus, l. ſi homo mortuus. 69. D. *de verb. oblig.* l. 103. [*eod.*] 2. Gaj. 9. §. 6. D. GOTH.

Per contrarium qui ſciens ſtipulatur Stichum ſibi debitum, quem ſcit eſſe mortuum, non inutiliter ſtipulatur, quod & Cujac. putat ad l. 8. C. *de contrab. & committ. ſtip* FABR. I.

e. Dixi ad l. 97. §. 1. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Hominem equo mixtum, ut loquitur Hieron. in vita Pauli erem. Cic. 2. de nat. D. *Quis hi, pocentaurum fuiſſe credat?* & 1. Tuſc. *Hippocentaurum qui nunquam fuit.* Ælian. περὶ ζώων, 9. c. 23. Sext. Empiric. Pyrr. hyp. c. 14. ἀνυπαρξίας παράδειγμα τὸν ἱπποκένταυρον ἡμῖν φέροντες. Themiſt. in 3. de Anima. denique figmentum illud tribuendum eſt poëticæ, & pictoriæ licentiæ, ut loquitur Tertull. Dio Chryſ Or. 32. Liban. in vitup. Ach. Luciar. in Promet. Philo de legib. Galen. 3. de uſu part. Clem. Alex Stromate 4. Baſil. 1. adverſus Eunom. Athanaſ. Or. adverſ. G. Theodoret. in Exod. q 38. Euſtat. ad Il. α. οὐδὲν γάρ ἐστιν ὁ ἱπποκένταυρος, ὥσπερ οὐδ'

ξον; ὃς γενέσθαι οὐ δύναται· ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις, ὡς εἴρηται.

§. II. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καί τις πρᾶγμα *1 ἐπερωτήσῃ σάκρον f ἢ ῥελεγιόσον, ὅπερ ἀνθρωπίνῃ δικαίᾳ ἐπίστευον εἶναι· ἢ πύβλικον, ὅπερ ταῖς τοῦ δήμου ἀεὶ ἀφώρισται χρείαις ἤτοι ἀνάκειται 2, οἷον ὁ Φόρος h, τὸ θέατρον, *2 κυνήγιον i, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἢ τὸν ἐλεύθερον ἄνθρωπον, ὃν οἰκέτην ὑπόπτευον εἶναι· ἢ πρᾶγμα, ᾧ κομμέρκιον οὐκ εἶχον, τοιοῦτον ὃ ἀγοράζειν οὐκ ἠδυνάμην· (3 κομμέρκιον γάρ ἐστιν ἡ τοῦ δύνασθαι k πιπράσκειν ἢ ἀγοράζειν ἐξουσία· ἔστι δὲ 4 τοιοῦτον πρᾶγμα, ἐφ' ὃ πᾶς δίκαιον οὐκ ἔχει 5 κομμερκίου· οἷον, l τὸ κλῆμα τὸ ἔχον ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν αἱρετικὸς οὐ δύναται κλᾶσθαι·) ἢ ἐὰν τὸ πρᾶγμα m τὸ ἐμὸν ἐπερωτήσω σε, λέγων, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι τόδε τὸ πρᾶγμα; dare n γάρ ἐστι τὸ 6 ποιήσασθαι δεσπότην· ἐπὶ πλέον 7 δὲ τοῦ ἐμοῦ γενέσθαι δεσπότης οὐ δύναμαι.

Καὶ οὐδὲ λέγομεν, ἐν ἠρτημένῳ τὴν τῆς ἐπερωτήσεως εἶναι δύναμίν τε καὶ σύστασιν, διὰ τὸ εἰκὸς εἶναι ο ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πύβλικον πρᾶγμα εἰς ἰδιώτου μεταπίπτειν δύνασθαι δεσπότειαν, τυχὸν βασιλέως τούτῳ ᾧ δέ-

hippocentaurum? qui esse non potest: inutilis *est* stipulatio, ut dictum est.

299 §. II. Idem est &, si quis rem sacram vel religiosam stipulatus sit, quam humani juris esse credebam; vel publicam, quæ populi semper usibus constituta ac destinata est, veluti forum, theatrum, amphitheathrum, & quæcumque similia; vel hominem liberum, quem suspicabar servum esse; vel rem, cujus commercium non habebam, id est, quam emere non poteram: (Commercium enim est vendendi emendive facultas: est autem res talis, in qua non quilibet jus commercii habet; veluti, prædium orthodoxam habens ecclesiam hæreticus comparare non potest:) vel si rem meam a te stipuler, dicens: Promittisne dare mihi hanc rem? DARE enim est dominum facere: sed *rei* meæ amplius dominus fieri nequeo.

300

301 Neque dicimus in suspenso esse stipulationis vim & constitutionem, quia fieri possit ut interim res publica in dominium *hominis* privati recidat, Imperatore forsan ei concedente: porro &

*1. ἐπερωτήσει ante hanc. 2. χρείαις h. l. F. *2. τὸ excidit. 3. κομμέρτιον ante F. 4. τοιοῦτο F. 5. κομμέρτιον· οἷον, τὸ κλῆμα ὃ ἔχει ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ante F. 6. ποιῆσαι F. 7. γὰρ F.

ἐδ' ὁ τραγέλαφος. Arist. 4. Phys. Themist. 16. Niceph. Gregor. Hist. Rom. 1. non magis quam βατραχοταυρέανθρωπος apud Joann. Tzetz. Chil. 7. Phlegon tamen Trallianus περὶ θαυ c. pen. & ult Hippocentaurum fuisse tradit. v. etiam Ælian. περὶ ζώων 17. c. 9. Plin. Nat. Hist. 7. c. 3 Hieron. loco cit. In summa Jurisconsulti hippocentauros, aut centauros inter ea, quæ in rerum natura non sunt, referunt, ut Stoici, Seneca Epist. 58. à quibus auctores nostri ferè profecti sunt. FABR. I.

f. 2. Gaj. 9. §. 6. in fin. l. inter stipulantem 83. §. sacram vel religiosam. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

g. Melius ἐπίστευεν. ANON. DUK.

Sed in eadem persona prima pergit TH. nec ulla varietas apud Fabrotum, licet in Edit. 1. cum Curtio verterit *credebat*, *putabat*, *habebat*, *poterat*: in 2. autem, *credebat*, *putabam*, *habebam*, *poteram*. Sunt autem hujusmodi personarum mutationes apud nostrum frequentes: & exemplum huic plane simile supra *de Legatis* cap. 511—2. lect. 40. G. O. R.

h. Georgius Monachus: ἐν φόρῳ τῷ λεγομένῳ βοαρίῳ βωμοὶ ἤγειρεν. apud Justin. Apol. 2. ἐν τῷ φόρῳ τοῦ Τραϊανοῦ. Gl. Lat. Gr. *forum*, ἀγορὰ, φόρος. FABR.

i. Κυν-

πραγμάτων· καὶ ὁ ἐλεύθερος δὲ, οἰκέτης
8 δύναται γίνεσθαι· τυχὸν γὰρ ἀπελεύθερος ὢν, ὡς ἀχάριστος κατεδικάσθη τῷ πάτρωνι· καὶ κομμέρκιον πολλὰ δύναταί τις παρὰ βασιλέως λαβεῖν ἐπ' ἐκείνῳ, ἃ τῆς χλήσεως ἐφικέσθαι κεκώλυται· καὶ τὸ ἐμὸν 302 ea *re*, cujus poſſeſſionem adipiſci prohibitus erat: & res mea deſinere poteſt mei eſſe dominii; ita ut deinceps perveniat *in caſum* quo ſine impedimento dici poſſit, validam eſſe ſtipulationem: ſed ſtatim ab initio inutilem eam eſſe dicimus.

& liber *homo* poteſt ſervus fieri; forte enim libertinus quum eſſet, ut ingratus patrono in ſervitutem condemnatus eſt: & commercium ſæpe poteſt aliquis ab Imperatore impetrare in

πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας 9 παύσεσθαι δυνατόν· ὡς λοιπὸν πρᾶξιν εἰς τὸ ἀνεμποδίστως λέγειν, 10 ἰσχυρὰν εἶναι τὴν ἐπερώτησιν· ἀλλ' εὐθέως P ἐξ ἀρχῆς ἄκυρον εἶναι ταύτην λέγομεν.

Similiter ex contrario: etſi ab initio inutilis fuit ſtipulatio, poſtea autem in unam ſupradictarum cauſarum inciderit, non voluntate nec ſtudio promiſſoris, exſtinguitur ſtipulatio. Veluti, ſtipulatus ſum a te, Promittiſne dare mihi Stichum ſervum? hic autem Primo ſerviebat, eratque utilis

Ὁμοίως q ἐκ τοῦ ἐναντίου· εἰ καθ' ἑξ ἀρχῆς χρήσιμος ἡ ἐπερώτησις ἐγεγόνει, μετὰ δὲ ταῦτα εἰς μίαν τῶν προειρημένων ἐμπέπτωκεν 11 αἰτιῶν, οὐ κατὰ γνώμην, οὐδὲ 12 σπουδῇ τοῦ ἐπερωτηθέντος, ἀποσβέννυται ἡ ἐπερώτησις· Οἷον ἐπερώτησά σε, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι Στίχον τὸν οἰκέτην; οὗτος δὲ Πρίμῳ ἐδούλευε, καὶ ἦν ἰσχυρὰ ἡ 303 stipulatio ſine controverſia: accidit autem præter tuam voluntatem, ut a domino manumitteretur. Vel ſtipulatus ſum a te, Promittiſne dare mihi illum locum, qui erat juris privati, *ac* deinde ante petitionem ſacer factus eſt aut religioſus: inutilis, ut dictum eſt, fiet ſtipulatio. Quum enim *faci*

ἐπερώτησις ἀμάχως· συνέβη δὲ οὐ κατὰ σὴν γνώμην, ἐλευθερωθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δεσπότου. Ἡ ἐπερώτησά σε, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι τόνδε τὸν τόπον, ὃς ἦν ἰδιωτικοῦ δικαίου, εἶτα πρὸ τῆς ἀπαιτήσεως σάκρος γέγονεν ἢ ῥελιγιόσος· ἄκυρος ἡ ἐπερώτησις, καθὰ εἴρηται, γενήσεται· ἤνικα γὰρ πρᾶγμα

8. γρ. δύν. F. 9. παύσαθαι F. 10. ισχυὸν F. 11. αἰτίαν F. 2. an, quia verſum fuerat, cauſam? 12. σπουδὴν F.

i. Κυνήγιον pro *arena*, poſuit, unde in arenam deſcendere & arenarii, dixi ad l. 4. D. *de accuſ.* D. GOTH.

Vide ſupra *de Legat.* cap. 451. not. *d.* & *e.* fin. G. O. R.

k. Ulp. Reg. tit. 19. *Commercium eſt emendi, vendendique invicem jus.* FABR.

l. L. 10. C. *de har. & Man* hunc locum reſtitui manuſcriptorum codicum fide. FABR.

m. L. nemo rem ſuam. 82. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Sicut ſuæ rei emptio non valet, l. 16. D. *de cont. empt.* Sen. de benef. 7. c. 4. ita nec ſtipulatio, l. 1. §. ult. D. *uſufr. quemadm. cav.* FABR. I. n. L. 75. §. ult. D. *de verb. oblig.* v. ad §. 2. ſupra *de verb. oblig.* FABR.

o. Confer omnino l. 83. §. 5. D. *de Verb. oblig.* G. O. R.

p. Juſtin. *protinus inutilis eſt.* Gloſſæ: *protinus*, παραχρῆμα, *αὐτίκα.* FABR.

q. L. exiſtimo 98. in fin. principii. l. plurib. 140. §. etſi placeat 2. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

θέμα 13 εἰς τοιοῦτον [r] ϖϱειταίη κάσον, ἀφ' ἧ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἠδύνατο λαμβάνειν, 14 σβέννυται. Οὐκ ἠδυνάμην δὲ ἐξ ἀρχῆς ἐπερωτᾶν, οὐδὲ τὸν ἐλεύθερον, οὐδὲ τὸ σάκρον ἢ ρελεγιόσον.

eſt ſpecies in hujuſmodi devenerit caſum, a quo initium capere non potuit, exſtinguitur. Non potui autem ab initio ſtipulari neque *hominem* liberum, neque *rem* ſacram aut religioſam.

Τί οὖν, ὅτι τις ϖϱεὶ ἐλευθέϱου ἐπηρώτησεν οὕτως, Ὁμολογεῖς δίδόναι μοι Τίτιον, ὁπότε δοῦλος γένηται; ἢ ϰαὶ ϖϱεὶ ϖυβλίϰου, Ὁμολογεῖς δίδόναι μοι τόνδε τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐϛι τὸ θέατϱον ἢ τὸ ϰυνήγιον, ἐὰν γένηται ἰδιωτιϰοῦ δίϰαίου; ἄχϱηϛος *14 ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐπεϱώτησις· [15 τὰ γὰϱ ἐξ ἀϱχῆς [s] ἀνυπόϛατα, ἐϰ τῶν μὴ ταῦτα γενομένων οὐ βεβαιοῦνται·] ἐπειδὴ τὰ ϰατ' οἰϰείαν φύσιν τῇ ἡμετέϱᾳ δεσποτείᾳ μὴ ὑποπίπτοντα εἰς ἐπεϱώτησιν ἐῤῥωμένως ϑ' ϰατάγεται.

304 Quid ergo? ſi quis de *homine* libero ſic ſtipulatus ſit: Promittiſne dare mihi Titium, quum ſervus factus fuerit? aut etiam de *re* publica, Promittiſne dare mihi illum locum, in quo theatrum vel amphitheatrum eſt, quum privati juris factus fuerit? ab initio inutilis *eſt* ſtipulatio: [namque ab initio invalida ex *factis* poſtea accidentibus haud confirmantur:] quoniam quæ ſui natura dominio noſtro non ſubjacent, in ſtipulationem utiliter non deducuntur.

§. III. Ἐάν τις ἕτεϱον δώσειν ἢ ποιήσειν 16 ὁμολογήσῃ τι, ἐνοχος [t] ϑ' γενήσεται· οἷον ἐὰν εἴϖω, Ὁμολογῶ δώσειν σοι Τίτιον δέϰα νομίσματα, ἢ ποιήσειν σοι οἰϰίαν. Εἰ δὲ εἴϖω, ὅτι ϖϱαγματευσάμενος ἵνα ὁ Τίτιος ϖϱάξῃ σοι δέϰα νομίσματα, ἐῤῥω-

305 §. III. Si quis alium quid daturum facturumve promiſerit, obligatus non erit: veluti ſi dicam, Promitto Titium tibi daturum decem ſolidos, aut ſtructurum tibi ædes. Si autem dixero, me procuraturum ut Titius decem tibi

13. εἰς [τὰ ad: F.] τοιοῦτον ϖϱειστάίη κάσον Pith. & F. antea legebatur, εἰς τοιοῦτον ϖϱαστάίη φάκτον. 14. ϰαπσβ. F. *14. ἡ h. l. Pith. 15. Hæc incluſa F. ad ſcholion rejecit & deſunt ap. Pith. 16. τι h. l. F.

r. L. *exiſtimo* 98. l. pen. §. 2. *de Verb. oblig.* FABR. II.

s. Nec tales ſtipulationes valebunt, Titium, cum ſervus erit, dabis? Theatrum, cum privati juris erit, dare ſpondes? Hæc enim natura ſui, quam jus eis tribuit, dominio noſtro exempta ſunt, ut nec ſub conditione quidem in obligationem deducantur, l. inter ſtip. D. *de V. O.* Res quæ noſtra eſt, in eadem cauſa non eſt, quæ ſub conditione utiliter deducitur in ſtipulatum, l. quodcumque & l. ſi rem *eod.* THus regulam ad ſupradictas ſpecies perperam accommodare videtur. Quæ ab initio non conſiſtunt, ex poſt facto non confirmari: quandoquidem regula Catoniana ad conditionalia non pertineat, l. pen. D. *de Reg. Caton.* ut eadem ratione rei noſtræ ſtipulatio ſub conditione non valeret. BARO *in Comment.* Idem ſup. tit. de exheredationibus liberorum, & apud authorem *Eclog.* 2. tit. 3. c. 29. Harmen. tit. *de reg. jur.* D. GOTH.

Regula Catoniana meo equidem arbitratu heic male accommodata eſt, quia ad conditionalia non pertinet: prout nos docet l. penult. D. *de Reg. Caton.* ERNST.

Ut neque ex poſt facto ſtipulatio convaleſcat. Scholiaſt. τὰ γὰϱ ἐξ ἀϱχῆς ἀνυπόϛατα οὐϰ τῶν μετὰ ταῦτα γϱυομένων οὐ βεβαιοῦνται· & regula igitur Catoniana locum habet in ſtipulationibus. FABR.

Hujus [Catonianæ] Regulæ inſtar pertinet etiam ad contractus §. 2. Inſt. *de Inutil ſtipul.* l. 83. §. 5. *de V. O.* non tamen uſque quaque, vid. l. 12. & ſqq. *de Reb. Cred.* HUBER. *ad Tit. de Reg. Cat.*

Adde omnino l. 140. § 2. D *de V. O.* G. O. R.

t. Quia factum alienum inutiliter promittitur, l. 65.

ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις· tt ἐμαυτοῦ γὰρ φάκλον ἐπηγγειλάμην.

bi det ſolidos, valet ſtipulatio; meum enim factum promiſi.

§. IV. Ἐάν τις ἑτέρῳ u, ᾧ οὐκ ἦν ὑπ- 306 εξούσιος, ἐπερωτήσῃ, ἀνισχύρως ἐπερωτᾷ. Καταβολὴ μέν τοι καὶ εἰς ἐξωτικὸν πρόσωπον γίνεσθαι δύναται· οἷον, ἐὰν οὕτως ἐγὼ ἐπερωτήσω, Ἐμοὶ ἢ Σείῳ δώσεις δέκα νομίσματα; ἡ μὲ γὰρ ἐνοχὴ ἐμοὶ τῷ ἐπερωτήσαντι μόνῳ προσπορίζεται, καταβαλεῖν x δὲ τῷ Σείῳ καὶ ἄκοντός μου y ὀρθῶς δυνήσῃ, ὥστε σὲ καὶ ipſo jure ἐκ τῆς καταβολῆς ἐλευθερῶσθαι· ἔξω δὲ λοιπὸν ἐγὼ κατὰ τοῦ Σείου τὴν z mandati ἀγωγὴν, ἐπὶ ἀπαιτήσει τῶν δεδομένων αὐτῷ νομισμάτων.

§. IV. Si quis alii, in cujus poteſtate non erat, ſtipulatus ſit, inutiliter ſtipulatur. Solutio tamen in extraneam quoque perſonam conferri poteſt: veluti, ſi ego ſic ſtipuler: Mihi aut Sejo decem dabis ſolidos? mihi enim ſoli obligatio adquiritur, ſolvere autem Sejo etiam me nolente recte poteris, ita ut ipſo tu jure ex ſolutione libereris; ceterum ego adverſus Sejum mandati habebo actionem ad repetitionem datorum ei ſolidorum.

Εἰ δὲ οὕτως ἐπερωτήσω, Ἐμοὶ καὶ Τι- 307 τίῳ, ὃς 17 μου οὐκ ἔτυχεν a ὑπεξούσιος ὤν, δώσεις δέκα νομίσματα; ἔρρωται μὲν ἡ ἐπερώτησις, ἀλλὰ πότερον τὸ ὅλον ἐποφείλεται, τὸ εἰς ἐπερώτησιν ἐνεχθὲν, οἷα τοῦ Τιτίου μηδὲ δοκοῦντος ἐν τῇ ἐπερωτήσει τεθεῖσθαι, διὰ τὸ μηδὲ δεκτικὸν εἶναι αὐτὸν προσπορισμοῦ, ἢ τὸ ἥμισυ μέρος, διὰ τὸν ΚΑΙ σύνδεσμον, συμπλεκτικὸν ὄντα, ἀμφι-

Quod ſi ſic ſtipuler, Mihi & Titio, qui in mea haud erat poteſtate, decem ſolidos dabis? valet quidem ſtipulatio, verum an totum debeatur, quod in ſtipulationem deductum eſt, acſi Titius in ſtipulatione poſitus eſſe non videatur, quia neque adquiſitionis ſit capax, an pars dimidia, propter conjunctionem ET, quæ complexiva

17. ἐμοῦ F.

l. 65. D. *de fidei.* l. 38. D. *de verb. obl.* FABR. I. Terent. Adelph. V: 8, 17. *Fac, promiſi ego illis.* MIC. *Promiſti autem? de te largitor, puer.* G. O. R.

tt. Idem gloſſa ap. Juſtinianum. FABR. II.

u. §. 18. inf. *eod.* l. ſtipulatio iſta 35. §. alteri ſtipulatori 17. D. *de verbor. oblig.* D. GOTH. Schol. ἕτερόν ἐστιν ἐπὶ δανείᾳ· εἰ γάρ τις δανείσει ὀνόματι ἑτέρῳ, ἔρρωται τὸ δάνειον, ᾧ προσποιέζεται ἐκεῖνος, ᾧτινι ὀνόματι ἐδανείσθη· καὶ οὐ δοκεῖ δὲ ἐλευθέρου προσώπου ἀγωγὴ προσποιέζεσθαι· φυσικῷ γάρ τινι λόγῳ οὐκ ἔδοξεν ἐκείνῳ ὁ δανείσας τῷ ὀνόματι ἀριθμεῖν τὰ νομίσματα, ἀλλ' ἐκείνῳ ὅτινι ὀνόματι ἐδάνεισεν, l. 126. §. Chryſogonus, D. *de verb. oblig.* l. 9. §. ſi nummos, D. *de rebus cr.* denique ſingularia quædam recepta ſunt circa pecuniam creditam, l. 15. *eod.* [Sic in utraque.] FABR.

x. L. 10. & 12. §. pen. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH. Adjecto recte ſolvitur, l. 10. D. *de novat.* antequam petam, l. 57. D. *de ſolut.* ſi in eodem ſtatu maneat, l. 38. *eod.* dum enim adjecto ſolvitur, mihi ſolvi videtur, l. 59. *eod.* licet ſtipulator debiti partem acceperit, l. 71. *eod.* Sejus tamen nec petere, nec novare, nec acceptum ferre poteſt, l. 10. *eod.* FABR. I.

y. Quia certam conditionem habuit ſtipulatio, quam mutare non potuit, l. 12. *eod.* FABR. I.

z. Schol. θεμάτισον γὰρ ὅτι συνετείλατο αὐτὸ λαβεῖν τὸ ποσόν. Solet enim ut plurimum ſtipulator adjecto mandare, ut ſolutionem accipiat, l. 131. §. 1. D. *de verb. obl.* l. 98. §. qui ſtipulatus, D. *de ſolut.* FABR.

a. L. eum qui ita 56. ſi mihi & Titio 110. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Theophilus igitur apud Juſtin. legiſſe videtur, *alii qui ejus juri ſubjectus non ſit*, [pro vulg. *alii cujus juri*] ut ex diverſo in verſic. *ei vero*, ei ſtipulatus dicitur, qui juri ſuo ſubjectus eſt, [nec tamen quid-

ἀμφιβάλλεται· ἤρεσε δὲ, μὴ πλέον τοῦ 308 plexiva eſt, ambigitur: placuit autem, non plus parte dimidia mihi ſtipulanti adquiri, eo quod Titii mentio ſtipulationi inutiliter inſerta eſt.

ἡμίσεως μέρους περισπορίζεσθαι ἐμοὶ τῷ ἐπερωτήσαντι, διὰ τὸ ἀχρήστως τὴν Τιτίου μνήμην ἐμφέρεσθαι τῇ ἐπερωτήσει.

Ἐὰν ἐπερωτήσω, Δώσεις Τιτίῳ; ἦν δὲ ὁ Τίτιος ἐμὸς ὑπεξούσιος, [b] ἐμαυτῷ προσπορίζω· ἡ γὰρ ἐμὴ φωνὴ, τοῦ ὑπεξουσίου μου εἶναι δοκεῖ· ὥσπερ ἡ τοῦ υἱοῦ μου [c] φωνὴ, ἐμὴ νομίζεται εἶναι, ἐν τούτοις μέν τοι τοῖς πράγμασιν, ἅτινα δύναται ἡμῖν περισπορίζεσθαι· νοητέον δὲ σήμερον τὰ [d] ex re patris.

Si ſtipuler, Dabiſne Titio? Titius autem in poteſtate mea ſit, mihi adquiro. Mea enim vox, ejus *qui* in poteſtate mea *eſt*, eſſe videtur: ſicuti filii mei vox, mea eſſe cenſetur; in his tamen rebus, quæ nobis adquiri poſſunt: hodie vero *hoc* intelligendum *de iis* quæ ex re patris.

§. V. Ἄχρηστον πρὸς ταῖς εἰρημέναις 309 ἐπερωτήσεσι καὶ ἐκείνη, ἐάν τις μὴ συμφώνως [18] ἀποκρίνηται τῇ ἐπερωτήσει· οἷον, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι δέκα νομίσματα; σὺ δὲ εἴπῃς, Δώσω πέντε [e] νομίσματα· ἢ ἐγὼ μὲν πέντε ἐπηρώτησα, σὺ δὲ δέκα ὡμολόγησας· ἢ ἐγὼ μὲν πύρως [f] ἐπηρώτησα, σὺ δὲ οἴνου αἵρεσιν ὡμολόγησας· ἢ ἐκ τοῦναντίου, οἴνου αἵρεσιν [g] ἐμοῦ ἐπερωτήσαντος, σὺ [19] πούρως ἀπεκρίνω. Ταῦτα δὲ λέγω, εἰ φανερῶς ἐξεφώνησας ἐκεῖνο, ὃ τοῖς

§. V. Præter dictas ſtipulationes 309 inutilis eſt & illa, ſi quis haud congrue ſtipulationi reſpondeat, veluti, Spondeſne *te* daturum mihi decem ſolidos? tu autem dixeris, Dabo quinque ſolidos: aut ego quidem quinque ſtipulatus ſum, tu vero decem promiſiſti: aut ego quidem pure ſtipulatus ſum, tu vero ſub conditione promiſiſti: aut ex contrario, me ſtipulante ſub conditione, tu pure reſpondiſti.

18. ἀποκρίνεται ante F. 19. δὲ cum F. exulare hinc juſſi.

quidquam temere muto. *Edit.* 1.] [Vulgata lectio verior eſt. *Edit.* 2.] FABR.

b. L. Eum qui ita 56. §. qui ſibi aut filio ſuo 2. l. quod dicitur 130. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

c. Una enim & eadem perſona cenſentur, v. l. ult. in fin. Cod. *de impuberum & aliis ſubſtitutionibus*, adde §. 12. infr. *eod.* D. GOTH.

Ergo ipſe ſibi filius ſtipulari videtur, ex diverſo vox filii, vox patris intelligitur: eſt enim filius veluti portio patris. Ariſtot. Eudem. 4. cap. 4. 1. magnor. Mor. c. 34. & Mor. Nicom. 5. c. 10. Heliod. Pruſ. in paraphr. c. 9. Mich. Epheſ. ibid. Philo de præm. Sacerd. Simplic. in Epict. S. Athanaſ. τῶν γὰρ γὰρ ἀνθρώπων τὰ γονήματα, μίαν πῶς τῶν γεννώντων ἐισιν. FABR. I.

d. Quædam ſunt quæ filio vel ſervo data factave patri acquiritur [*l.* acquiruntur,] ut quæ juris ſunt, aut alioqui perſonalia non ſunt: ut ſi fundum filio des, dominium ad patrem tranſit; ſi facias aream in inſula peculii profectitii, eidem quæritur. Aliæ ſunt ſtipulationes, quæ perſonam continent ejus duntaxat in quem conferuntur, ut cum factum perſonale eſt, quod nonniſi per certam perſonam vel ei fieri poteſt, l. 1. C. *de Caduc.* l. fin. C. *de Contr. ſtip.* l. ſtip. iſta D. *de V. O.* Atque ita procul dubio Paulus hunc locum explicavit, l. *quod di.* [130.] D. *de V. O.* etſi THus Accurſio hic ſubſcribat. BARO *in Comment.*

Hoc eſt, ex cauſa profectitii peculii, recte Th. hic accipit verba illa Juſtin. *qua tibi adquiri poſſunt.* v. §. 1. ſupra *de ſtipul. ſerv.* FABR.

In caſtrenſi peculio ſecus, l. 15. §. 1. *de Caſtr. pec.* Cujac. DOUJ.

Pluribus hoc exſequitur Vinnius in Comment. G. O, R.

e. Hoc ordine reſpondendi ſtipulatio vacillare intelligitur, 2. Gaj. 9. §. 11. hoc ideo fit propter regulam qua dicitur ſtipulationem vitiari, cum reſponſio

τοῖς ὠφελουμένοις τῇ ἐπερωτήσει ἐναντίον ἐστί· τοιοῦτον, εἰ ἐμοῦ ζῶντος ἄριστον ἢ in diem ἐπερωτῶντος, σὺ ἀπεκρίνω, ἐντεῦθεν ἤδη σαυτὸν διδόναι· εἰ δὲ τοῦτο μόνον ἀπεκρίνω, Ὁμολογῶ, συντόμῳ λόγῳ δοκεῖς ζῶντος τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἢ αἵρεσιν ἀποκεκρίσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐπάναγκές ἐστιν ἐν τῷ ἀποκρίνασθαι πρὸς ἐπερώτησιν, ταῦτα πάντα ἀναλαμβάνειν, ἃ καὶ ὁ ἐπερωτήσας ἐξεφώνησε· τὸ γὰρ Ὁμολογῶ ἢ πρὸς πάντα τὰ τῇ ἐπερωτήσει ὠφελούμενα ἀναφέρεται.

dicti. Hæc autem dico, ſi aperte illud exprimas, quod iis quæ ſtipulatione comprehenduntur, contrarium ſit; id eſt, ſi me ſub conditione aut in diem ſtipulante, tu reſpondiſti, te jam ſtatim daturum: ſi autem hoc ſolum reſpondiſti, Promitto, conciſo videris ſermone in eamdem diem vel conditionem reſpondiſſe: nec enim neceſſe eſt in reſpondendo ad ſtipulationem ea omnia repetere, quæ & ſtipulator expreſſit; nam *verbum* Promitto ad omnia, quæ ſtipulatione comprehenduntur, refertur.

§. VI. Ἄχρηστος ὁμοίως ἡ ἐπερώτησις, ἐὰν ἐπερωτήσω τοὺς ἐμοὺς ὑπεξουσίους, ἢ ὑπ' αὐτῶν ἐπερωτηθῶ· μεταξὺ γὰρ ἡμῶν δίκην i οὐ δυνατὸν συγκροτεῖσθαι. Ἀλλ' οἰκέτης k μὲν οὐ μόνον δεσπότου ἐπερωτῶντος οὐ γενήσεται ἔνοχος, ἀλλ' οὐδὲ ἑτέρου τινός· υἱὸς δὲ ὑπεξούσιος ἑτέροις ἐπερωτηθεὶς ἐνέχεται· ὁ γὰρ ὑπεξούσιος ἐν τοῖς συναλλάγμασιν l ἔοικε τῷ αὐτεξουσίῳ.

§. VI. Similiter inutilis *eſt* ſtipulatio, ſi ſtipuler ab *his qui* in mea poteſtate *ſunt*, aut illi a me ſtipulentur: namque inter nos judicium exerceri non poteſt. Sed ſervus quidem non modo domino ſtipulante haud obligabitur, ſed nec alio quopiam: filius autem familias aliis ſtipulantibus obligatur; nam filiusfam. in contractibus patrifam. ſimilis eſt.

§. VII. Τὸν ἄλαλον m μήτε ἐπερωτᾶν μήτε

§. VII. Mutum neque ſtipulari neque

20. ἀπεντ. F. 21. γὰρ F. 2. Mox ἀπεκρίνῃ F. 22. λέγειν ejeci cum F. 23. ἀποκρίνεσθαι F. 24. ἃ ἠρώτησε ἐπ. Goth. ἃ ὁ ἐπ. F.

ſponſio ei aliquid adjicit vel minuit: niſi ſtipulatori diverſitas reſponſionis illico placuerit. l. 1. §. ſi quis ſimpliciter. 3. in fin. D. *de verb. oblig.* atque ita, ſi quis ſtipulanti viginti, decem reſponderit, contrahitur obligatio in decem: ut e contra ſi ſtipulanti decem, viginti reſpondeas, hoc caſu, in viginti contracta erit obligatio d. l. 1. §. 4. ſi tamen ut ante dictum eſt, diverſitas reſponſionis ſtipulanti illico placuerit. Et hunc in modum conciliari loca illa duo poſſunt, quæ alioqui inter ſe videntur diſſentire. D. GOTH.

f. 2. Gaj. 9. §. 10. D. GOTH.

g. Adde l. 1. §. 3. verſ. & verſa vice. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

h. Adde §. 17. inf. *eod.* l. 65. §. 1. l. 134. §. 1. & 2. l. plurib. 140. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

i. Non magis enim cum his, quos in poteſtate habemus, quam nobiſcum ipſi agere poſſumus; l. 16. D. *de furt.* Ariſt. 1. magnor. Mor. c. 34. [imo quia idem ab eodem ſtipulari videtur, l. 56. §. 1. D. *de fidejuſſ.* id eſt, propter vinculum patriæ poteſtatis, pater & filius unius perſonæ vice funguntur. Porro una perſona ipſa ſibi obligari non poteſt. *Edit.* 1.] [Vide comment. *Edit.* 2.] FABR.

k. V. l. 14. D. *de oblig. & act.* D. GOTH.

Quia quod ad jus civile attinet, ſervi pro nullis habentur. Liban. dec. 16. τοῖς δούλοις οὐκ ἔστι μετουσία πολιτείας. Dio Chryſoſt. νόμῳ, ὅτι τὸν φύσει δοῦλον γενόμενον οὐκ ἐᾷ μετέχειν τῆς πολιτείας. FABR. I.

l. Filiusfam. ex omnibus cauſis tanquam paterfamil. obligatur, l. 39. D. *de obligat. & action.* FABR.

m. L. 1. D. *de verbor. oblig.* l. 1. mutum. 14. D. *de oblig.* D. GOTH.

μήτε ἐπερωτᾶσθαι δύνασθαι, τῶν ὁμολογημένων ἐστὶν, ἅπερ καὶ ἐπὶ κωφῷ n ἐδέχθη· ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐπερωτῶντα τὰ τοῦ ἐπερωτωμένου ῥημάτων, καὶ τὸν ἐπερωτώμενον τὰ τοῦ ἐπερωτῶντος ἀκούειν χρή· περὶ ἐκείνου δὲ ὁ λόγος τοῦ κωφοῦ, ὃς οὐ βραδέως ἀκούει, ἀλλ' ὃς παντελῶς οὐκ ἀκούει.

que promittere poſſe, in confeſſo eſt, quæ etiam in ſurdo recepta ſunt: quoniam & ſtipulantem oportet verba promiſſoris, & promittentem verba ſtipulatoris audire. De eo autem ſurdo ſermo *eſt*, non qui tarde audit, ſed qui omnino non audit.

§. VIII. Ὁ μαινόμενος o οὐδὲν συναλλαγμα ποιεῖν δύναται· οὐδὲ γὰρ αἴσθησιν p ἔχει τῶν γινομένων· ἐστέρηται γὰρ τῆς προαιρέσεως· μήτηρ q δὲ τῶν συναλλαγμάτων ἡ διάθεσις.

§. VIII. Furioſus nullum contractum facere poteſt: neque enim intellectum eorum quæ fiunt, habet; quia affectu caret: mater autem contractuum *eſt* affectus.

§. IX. Ὁ ἄνηβος 25 πᾶν συνάλλαγμα 313 ἰσχυρῶς συναλλάσσει, ἵνα μέν τοι, εἴ ποτε χρεία τῆς τοῦ ἐπιτρόπου γένηται αὐθεντίας, προσληφθῇ ὁ ἐπίτροπος· οἷον ἡνίκα αὐτὸς ἔνοχος γένηται· ἄλλον r γὰρ ἑαυτῷ ἔνοχον ὁ πούπιλλος ποιεῖν καὶ δίχα τοῦ ἐπιτρόπου δύναται. Ἀλλ' ὅπερ εἰρήκαμεν περὶ τῶν πυπίλλων, περὶ τούτων δηλαδὴ ἀληθές ἐστιν, οἵτινες ἤδη τινὰ τῶν γενομένων αἴσθησιν ἔχουσιν· ὁ γὰρ 26 infans

§. IX. Impubes omnem contractum valide celebrat, ut tamen, ſi forte tutoris auctoritate opus fuerit, tutor adſumatur; veluti, quando ipſe obligatur: namque alium obligare ſibi pupillus etiam abſque tutore poteſt. Sed quod de pupillis diximus, de his ſcilicet verum eſt, qui aliquem jam intellectum habent eorum, quæ fiunt: namque infans aut etiam infantiæ proximus

25. πᾶς F. 26. ἴνφανς, & mox ἰνφαντίᾳ, ſed deinceps ἰνφάντιε, item πυβερτάτι ante F. cujus tamen *infanti* pro *infantiæ* probare non potui. G. O. R.

Mutus tamen tacite convenire poteſt, l. 4. D. *de pact.* FABR. I.

n. L. 2. §. ult. D. *de obligat.* D. GOTH.

o. L. 76. §. ſi à furioſo. 4. D. *de fidejuſſorib.* l. 5. & 20. D. *de reg. juris.* D. GOTH.

p. Sen. Cont. 2. 3. *Puta enim patrem alicujus eſſe tam palam furioſum, ut nihil intelligat.* FABR. I.

q. In omnibus rebus quæ dominium transferunt, concurrat oportet affectus ex utraque parte contrahentium, l. 55. D. *de oblig.* furioſus autem affectu caret, l. 1. §. hoc edicto, D. *ne vis fiat ei qui in poſſ. miſſ. er.* FABR.

r. Vide l. 7. C. *de contr. & comm. ſtipul.* D. GOTH.

s. Non recte Th. infantem accipit pro ſububere, ſive eo, qui nondum lacte depulſus eſt, aut certe paulo major eſt, infantem enim dicimus uſque ad annum ſeptimum, l. 1. §. 2. D. *de adm. tut.* & notat Gr. int. 60. Baſil. t. 3. [Infans tamen novem annorum dicitur in vet. inſc. Grut. pag. DCLXXXII. 9. Minor ſeptuenni pro eo eſt, ac ſi fari non poſſet, quia non intelligit, quid loquatur. Hunc Chryſippus ait, non loqui, ſed ut loqui, ut eſt apud Varr. 5. de l. l. Macrob. 1. in S. S. c. 6. *Edit.* 1.] Anno ſept. plene abſolvitur integritas loquendi. [Septuennis ἱκανός ἐστιν ἑρμηνεὺς εἶναι τῶν συνήθων ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων, Philo 1. Alleg. *Edit.* 1.] Melius igitur Schol. Th. infans, ὁ ἁπλαετὴς, ὁ δὲ προέξιμος infanti ἄχρι δέκα ἐτῶν· ὁ προέξιμος pubertati ἄχρι ιδ'. ἐτῶν, ὥς ἐστιν βιβ. ϛ'. τῷ κωδ. τ. λ'. προσ. ιή. καὶ μονοβίβλῳ de ſponſal. τ. ά. δ. ιδ'. intelligit, l. 18. C. *de ju. delib.* & l. 14. D. *de ſponſ.* [vid. Comment. ad Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

Sed THus hic, cum utatur particula οἷον *veluti*, exempli cauſa eos adducit, qui primam ſub nutrice ætatem agunt, non abſolute infantiam ea ætate definit. DOUJAT.

t. Proximus infanti eſt, qui ſupra ſeptimum ann. ætatis eſt, puta octennis. non enim recte TH. interpretatur, eum qui annum ſeptimum agit. hic infans

fans ἢ καὶ ὁ πρόξιμος infantiæ οὐ πολὺ τοῦ [27] μαιμηνότος ἀφεστήκασιν· οἱ γὰρ ταύτην ἄγοντες τὴν ἡλικίαν, οὐδεμίαν ἔχειν αἴσθησιν νομίζονται.

ximus non multum *a* furioſo diſtant: hanc enim ætatem agentes nullum habere intellectum creduntur.

Ἐπειδὴ δὲ πούπιλλον εἶπον, καθολικῶς μάθανε, ὅτι ἡ τοῦ πυπίλλυ ἡλικία εἰς τρία διαιρεῖται· τῶν γὰρ πυπίλλων οἱ μέν εἰσιν infantes, οἷον οἱ ἔτι θηλάζοντες, [28] καὶ οἱ μικρῷ [s] μείζονες· οἱ δὲ λέγονται πρόξιμοι [t] infantiæ, οἷον οἱ ἀρξάμενοι λαλεῖν καλῶς, οἱ δὲ πρόξιμοι pubertati. Καὶ ὁ μὲν infans [u] ἐπερωτᾶν οὐ δύναται, διὰ τὸ μηδὲ δύνασθαι φθέγγεσθαι, ὁ μὴν οὐδὲ ὁ πρόξιμος infantiæ, ὁποῖός ἐστιν ὁ ἕβδομον [29] ἢ ὄγδοον ἄγων ἐνιαυτόν. οὗτος 315 γὰρ εἰ καὶ ἐκφωνεῖν τὰ ῥήματα δύναται, ἀλλὰ διακρίνειν οὐ δύναται [30], ὅ,τι ποτὲ νοεῖ τὰ λεγόμενα· ὁ δὲ πρόξιμος [x] pubertati, οἷον ὁ πλησιάζων τῇ ἥβῃ, ἰσχυρῶς ἐπερωτᾷ, ἐπειδὴ καὶ τοῦ ἐκφωνεῖν καὶ τοῦ αἰσθάνεσθαι τῶν λεγομένων ἐστὶ δεκτικός· ἤρεσε δὲ οὐ κατὰ τὸ ἀκριβὲς, ἀλλὰ κατὰ φιλάγαθον λογισμὸν, ὥστε καὶ τὸν πρόξιμον

314 Quoniam vero de pupillo dixi, generatim diſce, ætatem pupilli in tria dividi: namque pupillorum alii ſunt infantes, veluti qui adhuc lactent, & paullo majores: alii dicuntur infantiæ proximi, veluti qui recte loqui incipiunt; alii pubertati proximi. Et infans quidem ſtipulari non poteſt, quia neque loqui poteſt, nec vero infantiæ proximus, qualis eſt qui ſep-
315 timum vel octavum annum agit: hic enim etſi verba eloqui poteſt, attamen diſcernere nequit, quid tandem ea quæ dicuntur, ſignificent. Aſt pubertati proximus, veluti ad pubertatem accedens, valide ſtipulatur, quoniam & ad pronuntiandum & intelligendum quæ dicuntur, aptus eſt. Placuit autem non ſecundum *juris* rigorem,

27. Sic omnes pro μεμηνότος. 28. ἢ καὶ F. 29. ἢ ὁ ὀγδ. F. 30. Sic facio e vulg. ὅτι ποτὲ. Fabr. in 1. dedit, ὅτι λεγόμενα, omiſſis mediis, in 2. ποτὲ νοεῖ τὰ λεγ. omiſſo ὅτι. G. O. R.

infans dicitur, ut jam ſupra oſtenſum eſt. FABR. I.

Proximus infanti eſt, qui exceſſit infantiam, id eſt annum ſeptimum: non enim recte THus interpretatur eum qui annum ſeptimum agit; hic infans dicitur, ut jam ſupra oſtenſum eſt. THi Schol. interpretatur eum qui annum decimum agit. FABR. II.

u. L. 1. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Infantis ſtatus & habitus à furioſi conditione non multum abhorret, l. 1. §. ult. [immo §. 12. 13.] D. *de oblig.* ſicut enim furioſi nullus eſt ſenſus, l. 8. §. 2. D. *de opt. leg.* l. 14. D. *de offic. præſ.* ita nec infantis, l. 32. §. 2. D. *de adq. vel am. poſſ.* FABR. I.

x. Schol. τετέσι ἀ. ἡλικία, τετέστιν ὁ ἐγγὺς τῆς ἐφηβότητος. [Thalel. autem ad l. ult. C. *de bon. qua liber.* πρώτη ἡλικία ἐστὶν ἡ ἀνηβ. δευτέρα ἐστὶν ἡλικία ἡ ἐλάττω τῶν κέ. ἐνιαυτῶν. Sen. ad Marc c. 20 Tit. Boſtrenſ. ad c. 12. Fuang. Luc. τινὲς δὲ πρώτην, τὴν δευτέραν, τὴν τρίτην φυλακὴν, τὸ διάφορον τῶν ἡλικιῶν ἐξηγήσαντο· πρώτην μὲν, καθ' ἣν ἄνηβοι παῖδες ἐσμέν· τὴν δευτέραν, καθ' ἣν νεανίαι· τρίτην δὲ καθ' ἣν ἄνδρες, τὴν πρεσβύτας. Alii Græci pubertati proximum accipiunt, τὸν ὄντα χρόνων δέκα, ἢ ιβ. Alii, ὅτε πληρώσει τὰ ιγ'. ἔτη. v. Balſam. ad Nom Phot. t. 4 §. 13. Eugraph. in And. Ter Serv. in Ecl. 8. v. cap. *ad id* 21. ext. *de ſponſ.* & c. 6. *de deſp. imp.* & exercit. noſtram *de delict. imp.* Infans igitur utiliter non ſtipulatur, l. 9 D. *de adm tut.* Proximus infanti ſecundum benignitatem recte ſtipulatur: nam & ipſe non multum à furioſo diſtat, l. 9. D. *de adq. her.* Vicinus pubertati, proximus adulto, Ammiano, recte ſtipulatur. Proximus pubertati pro pubere habetur: tametſi animi judicium à pubertate initium ducat. Proclus Diadochus in Ptolem. τετ. lib. 4. c. 10. ἄρχεται διαπλάττεσθαι τότε διανοητικὸν, καὶ τὸ λογικὸν τῆς ψυχῆς. plenum animi judicium, Ulp. tit. 20. *Edit.* 1.] [vid. aliud Schol. ſup. & Comment. ad Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

μον [y] infantiæ ἰσχυρῶς ἐπερωτᾷν, ὥσπερ καὶ τὸν τῇ ἥβῃ πλησιάζοντα. Ὁ δὲ ὑπεξούσιος ἄνηβος οὐδὲ αὐθεντοῦντ[ος] [z] τοῦ πατρὸς ἔνοχος γίνεται.

gorem, ſed ſecundum humaniorem ratiocinationem, ut & infantiæ proximus valide ſtipuletur, quemadmodum & qui ad pubertatem accedit. Filius autem familias impubes neque patre auctore obligatur.

§. X. Οἷδε καὶ ἀδύνατος [a] αἵρεσις προσ- 316
κειμένη τῇ ἐπερωτήσει ταύτην ἀκυροῖ. Ἀδύνατος [b] δέ ἐστιν αἵρεσις, ἧς [31] ἡ φύσις ἐμποδίζει τῇ ἐκβάσει· οἷον ἐάν τις οὕτως εἴπῃ, Εἰ τῷ δακτύλῳ μου ἅψωμαι τοῦ οὐρανοῦ, δώσεις μοι δέκα νομίσματα; ἢ, ἐὰν πίω τὴν θάλασσαν; εἰ δέ τις οὕτως [32] εἴπῃ, Δώσεις μοι, εἰ τῷ δακτύλῳ μὴ ἅψομαι τοῦ οὐρανοῦ; πάρεργος ἡ ἀνοχὴ γεγενῆσθαι [33] δοκεῖ· διὸ καὶ ταχέως δύναται ἀπαιτεῖν.

§. X. Poteſt & impoſſibilis conditio ſtipulationi adjecta eam infirmare. Impoſſibilis autem conditio eſt, cujus eventum natura impedit: veluti ſi quis ita dicat, ſi digito meo cœlum attigero, dabin mihi decem aureos? vel, ſi mare ebibero? ſed ſi quis ſic dixerit, dabis mihi, ſi digito cœlum haud attigero? obligatio pure facta videtur: quare confeſtim petere poteſt.

§. XI. Ὁμοίως ἡ verbis ἀνοχὴ με- 317
ταξὺ ἀπόντων [c] γινομένη ἐστέρηται τῆς ἰσχύος. [34] Ἐπειδὴ δὲ τὸ τοιοῦτον πρόφασιν δικῶν φιλονείκοις ἀνδράσι παρέσχε, μετὰ χρόνον τυχὸν πολὺν [35] τοιούτων δικαιολογιῶν ἀντιτιθεμένων, καὶ μὴ παρεῖναι κατ' ἐκείνην τὴν πόλιν ἑαυτοὺς, ἢ τοὺς ἐπερωτήσαντας διαμαχομένων· διὰ τοῦτο γέ-

γονε

§. XI. Similiter verborum obligatio inter abſentes facta viribus caret. Sed quia hoc cauſam litium hominibus contentioſis præbebat, poſt longum forte tempus hujuſmodi adlegationibus oppoſitis, neque ſe in illa urbe aut ſtipulatores adfuiſſe contendentibus: ideo facta eſt conſtitutio Im-

31. ἡ de F. 32. ἐπερωτήσει Pith. & F. 33. νοεῖται Pith. & F. 34. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ F. 35. τοιαύτας δικαιολογίας F. Manet tamen ἀνακολούθον ob præcedens ἄνδρασι.

y. L. 70. in fin. & l. ult. §. pupillus 2. D. *de verbor. oblig.* D. GOTH.

z. Impubes qui in patris poteſtate eſt, ne patre quidem auctore civiliter, aut naturaliter obligatur, l. ult. §. 2. D. *de verb. oblig.* Schol. *Videamus*, inquit, *cur auctore tutore pupillus obligetur, non etiam filiusfam. auctore patre, κ. φαμὲν ὅτι ἀνηβ[ος] ζημιωθεὶς δύναται κινεῖν κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου χάριν τῆς ζημίας, ἧς ὑπέμεινεν· ὁ δὲ ὑπεξούσι[ος] κατὰ τοῦ πατρὸς κινεῖν οὐ δύναται.* [Sed & dici poteſt, pupillum auctore tutore obligari propter utilitatem ejus: filium autem familias impuberem auctore patre non obligari, quia commodum obligationis adquirit patri. Ceſſat igitur utilitas ejus, quæ benigniorem interpretationem induxit in perſona pupilli. *Edit.* 1.] [vid. Comment. ad Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

Vide Cujac. XXI *Obſerv.* 23. DOUJAT.

a. L. Impoſſibilis 7. D. *de verb. oblig.* D. GOTH. Nulla ſtipulatio eſt, l. 9. §. item quæri, D. *de reb. cred.* nec ei ſtipulationi fidejuſſor adhiberi poteſt, l. 29. D. *de fideic.* FABR. I.

b. Conditionum duo ſunt genera: Aut enim poſſibilis eſt conditio aut impoſſibilis. Prior dicitur, quæ per rerum naturam admitti poteſt: impoſſibilis quæ non poteſt. Prior ex eventu expectatur: altera ſubmovetur, hoc eſt pro non ſcripta habetur. Paul. 3. Sent. 4. §. 14. adde 2. Gaj. 9. §. 7. D. GOTH.

c. Paul. 5. Sent. 7. §. 2. Abſens ſtipulationem contrahere non poteſt l. 1. D. *de verb. oblig.* Eſt enim ſtipulatio inter præſentes verborum conceptio. Vetus interpres Paul. 2. Sent. 3. §. 1. D. GOTH

d. Vide

γονε διάταξις [d] τῦ ἡμετέρυ βασιλέως, σύντομον ἀναίρεσιν ταῖς τοιαύταις ἐπάγουσα φιλονεικίαις, ἣν πρὸς τὰς συνηγόρυς *35 Καισαρείας ἀντέγραψεν· ὃν ᾗ διετύπωσε, τὰ 318 τοιαῦτα ἔγγραφα, ἐν οἷς παρεῖναι ἑκάτερον μηνύεται μέρος, 36 πεπεῖσθαι παντὶ τρόπῳ πιθανὰ, εἰ μὴ ὁ τὴν τοιαύτην ἀναίσχυντον πεποιχόμενος διαμολογίαν, σαφέστατα διελέγξει 37 διὰ γραμμάτων ἢ μαρτύρων [e] ἀξιοπίστων, ἐν πάσῃ ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐπεκυροῦτο τὸ συμβόλαιον, ἢ ἑαυτὸν ἢ τὸν οἰκεῖον ἀντίδικον ἐν ἄλλοις [f] διατρίβειν τόποις.

Imperatoris noſtri, brevem hiſce controverſiis diremtionem adferens, quam ad Cæſareenſes advocatos reſcripſit: in qua conſtituit, tales ſcripturas, in quibus utraque pars præſens eſſe ſignificatur, omni modo *ut* credibiles admittendas fore, niſi qui impudentem illam adlegationem adfert, clariſſime per ſcripturas vel teſtes fide dignos probaverit, toto illo die, quo inſtrumentum conficiebatur, aut ſe aut ſuum adverſarium in aliis verſatum fuiſſe locis.

§. XII. Poſt mortem ſuam [g] δοθῆναί τις ἑαυτῷ ἀνισχύρως ἐπερωτᾷ· ὥσπερ καὶ μὴ τὴν ἐκείνυ τελευτὴν, ὃν ἐπερωτᾷ. Ἀλλὰ οὐδὲ οὗτος, ὃς ἑτέρυ ἐστὶν ὑπεξούσιος, οἷον δοῦλος ἢ υἱὸς, poſt mortem [h] τοῦ οἰκείυ πατρὸς ἢ δεσπότυ ἐπερωτᾷ ἰσχυρῶς. Εἰ δέ τις ἐπερωτήσῃ οὕτως. Πρὸ μιᾶς ἡμέρας τοῦ μέλλειν ἐμὲ ἢ σὲ τελευτᾷν, δοῦναι ὁμολογεῖς; ἄχρηστος ἡ ἐπερώτησις ὑπῆρχε, διὰ τὸ εἰς 38 τὸ poſt 320 mortem ἀνάγεσθαι [i] τὸ pridie, τὴν γὰρ περὶ μιᾶς ἐκ τῆς τελευτῆς γινώσκομεν. Ἀλλ'

319 §. XII. Poſt mortem ſuam dari ſibi quis inutiliter ſtipulatur: ſicut & poſt ejus mortem, a quo ſtipulatur. Sed neque is, qui alienæ eſt poteſtatis, veluti ſervus aut filius, poſt mortem ſui patris aut domini valide ſtipulatur. Sed &, ſi quis ſic ſtipuletur: *Pridie id eſt*, Uno ante die quam ego vel tu moriturus es, dare ſpondes? inutilis erat ſtipulatio, quia illud Pridie ad *tempus* poſt mortem refertur, quum *diem* pridianum ex morte cognoſcamus.

*35. καιοπαπίας. & ſupraſcript. καισαρείας. Pith. Pith. δ' ἐγγράφων F. 38. τὸ de: F.

36. Lego πεπεισθαι. G. O. R. 37. δ. γράφων

d. Vide l. 24. Cod. *de contr. ſtipulat.* D. GOTH.

e. Schol. τὴν μαρτυρίαν ταύτην κατ' ἐγγράφων ἄγραφον ἦσαν μὴ νοήσεις ἐπὶ ἀκτῶν, ἀλλ' ἐπὶ ἰδιωτικῶν συμβολαίων, ἀφὸ τὸ εἰρημένον β. γ'. τοῦ ἀντιπαπινιανῦ τοῦ *de probationibus & præſumpt.* δι'. ί. μαρκέλλῳ ῥητῷ, καὶ βιῶ. δ'. τοῦ κωδ. τίτλῳ *de teſtib.* intelligit, l. 10. D. *de probat.* &, ut puto, l. 1. C. *de teſtib.* Scholiaſtes igitur Juſtin. accipit de privatis inſtrumentis, dictam vero leg. 1. de inſtrumentis publicis, adverſus quæ teſtes non recipiuntur. Theoph. autem probationum nomine intelligit ſcripturas, vel teſtes, quibus præſcribi non poſſit, videntur tamen liquidæ ac manifeſtiſſimæ probationes in l. pen. C. *de cont. ſtip.* nihil aliud eſſe, quam indicia, ſigna, & argumenta omni luce clariora. Itaque ſubjicit: *& melius quidem per ſcripturam*, &c. ut & Cuj. ſcribit ad d. l. pen. FABR.

f. Tabulæ refelluntur, ſi quis abfuiſſe dicatur, quo tempore conſcribebantur, Quintil. inſt. 5. c. 6. & 7. v. Ariſtot. Rhet. ad Alex. c. 14. FABR. I.

g. 2. Gaj. 9. §. 8. ſed & poſt mortem alterius. §. 15. infra *eod.* D. GOTH.

h. Subjicitur hæc ratio apud Juſtin. *quia patris vel domini voce loqui videtur.* id eſt, ipſe pater vel dominus poſt mortem ſuam ſtipulari videretur. Vide Comment. ibid. FABR. II.

i. 2. Gaj. 9. §. 9. D. GOTH. & FABR. II.

Ἀλλ' ἐπειδὴ (καθὰ [k] πολλάκις εἴρηται) ἐκ συναινέσεως [l] τῶν συναλλαττόντων αἱ ἐπερωτήσεις ἰσχύουσιν, ἤρεσε [m] τῷ ἡμετέρῳ βασιλεῖ 39 καὶ τοῦτο τῆς νομοθεσίας τὸ μέρος διορθώσεως ἀξιῶσαι, ἵνα εἴτε post mortem, εἴτε pridie τῆς τελευτῆς τοῦ ἐπερωτῶντος ἢ ἐπερωτωμένου, συνετέθη ἡ ἐπερώτησις, ἰσχύῃ ἀμάχως.

mus. Sed quoniam (ut sæpe dictum est) ex consensu contrahentium stipulationes valent, placuit Imperatori nostro hanc quoque juris partem emendatione dignari, ut sive post mortem, sive pridie mortem stipulantis aut promittentis, stipulatio concepta sit, sine controversia valeat.

§. XIII. Ἄχρηστος καὶ ἡ [40] προαπόστερα ἐπερώτησις· οἷον ἐάν τις ἐπερωτήσῃ, Ἐὰν ἡ ναῦς [n] αὔριον ἔλθῃ ἀπὸ Ἀσίας, σήμερόν μοι δοῦναι ὁμολογεῖς; ἄχρηστος δέ ἐστιν ἡ ἐπερώτησις, ἐπειδὴ δεῖ τὴν δόσιν πρεσβυτέραν εἶναι τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ μεταγενεστέραν. Ἀλλ' ἐπειδὴ Λέοντός [o] ἐστι διάταξις, ἐπὶ τῆς προικὸς τὴν προαπόστεραν δεχομένην ἐπερώτησιν, διὰ τοῦτο ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς δίκαιον εἶναι ἐνόμισεν, ὥστε ἐπὶ πάσης [41] ἐπερωτήσεως τὸ τοῦ προαποστέρου πάθος ἐπιγενόμενον μὴ ἀναιρεῖν τὴν ἐνοχήν. Προαπόστερα δ' ἐπερώτησις καὶ οὕτω γίνεται, ἐὰν εἴπω· Ὁμολογῶ δώσειν σοι σήμερον δέκα νομίσματα, ἐὰν αὔριον Τίτιος γένηται ὕπατος· ἤγουν [p] ἐπὶ τῆς

§. XIII. Inutilis quoque *est* stipulatio præposterа: veluti si quis stipuletur, Si navis cras ex Asia venerit, hodie mihi dare spondes? Inutilis autem est stipulatio, quia dationem non oportet vetustiorem esse conditionis eventu, sed posteriorem. At quum Leonis sit constitutio, in dote præposteram recipiens stipulationem; ideo Imperator noster æquum esse censuit, ut in omni stipulatione vitium posteri adcedens obligationem non perimeret. Præposterа enim stipulatio etiam sic fit, si dicam: Spondeo dare tibi hodie decem aureos, si Titius

39. καὶ τοῦτο τὸ τῆς νομ. μέρ. F. 41. *præposterа* & mox *præposteran* F. 41. τῆς ad: F.

k. §. 1. de Verb. Oblig. & §. 8. sup. cap. 312. G. O. R.

l. Stipulatio consensu perficitur, non tamen solo consensu constat. D. GOTH.

m. Adde l. 11. l. ult. Cod. *de contr. stipulat.* D. GOTH.

n. Hujusmodi stipulatio confertur in eventum futuræ conditionis, & tamen solutio, in diem præsentem concipitur, ut merito præposterа dicatur, adde l. hujusmodi 64. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

In libris veteribus apud Just. non habetur vox: *cras*: nec Accurs. agnovit, ut constat ex ejus glossa in v. *venerit*. Porro falluntur qui legunt: *si navis venerit hodie, dare spondes?* interpunctione rejecta post dictionem, *hodie*. FABR. I.

Vide præfat. Viglii §. 42. G. O. R.

o. Vide l. præposteri. 25. C. *de testamentis.* D. GOTH.

Scholiastes: ἄυτη δὲ κεῖται ἐν τῷ κώδικι σήμερον, ἀλλὰ παντὶ [*sic*] ἀνηρέθη ἐκ τοῦ κώδικος. Accurs. putabat esse legem 25. C. *de jur. dot.* male. FABR.

p. Schol. γίνεται δὲ ἐπὶ προικὸς *præposterа* ἐπερώτησις ὅτως, ἵνα ἐπερωτήσει τὸν ἄνδρα διδοῦσα ἡ γυνὴ τὴν προῖκα· ὁμολογεῖς ἐὰν συμβῇ λαλυθῆναι τὸν γάμον τὴν προῖκά μοι διδόναι; ἔρρωται γὰρ ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις, καὶ ἀφ' ἧς γένηται ἡ τοιαύτη ἐπερώτησις, χρεωστεῖται ἡ προῖξ, ὅταν ἐὰν συμβῇ λαλυθῆναι τὸν γάμον, τοὺς καρποὺς τοῦ ἀφ' ἧς γέγονεν ἡ ἐωξώτησις ὁ ἀνὴρ δίδωσι, μὴ δυνάμενος τότε ἀπκερδάναι· τὸ δὲ αὐτό ἐστι καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν ἐωξωτήσεων, ἡνίκα τόκους πρωτείθεται ἐωξώτησις, κατὰ εἰρημένα ἐν τῇ λαταξει τοῦ βασιλέως. FABR.

Sic verto: *Fit autem in dote stipulatio præposterа h. m. si mulier dotem dans stipuletur a viro:* Spondesne, quum matrimonium solutum erit, dotem [*addend.* hodie] mihi dare? *valet enim hujusmodi stipulatio, & ex eo tempore quo facta fuerit hujusmodi stipulatio,*

τῆς προικὸς, ἐὰν εἴπῃ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικί. Ὁμολογῶ μελλήσῃ σοι ἡ τελευτᾶν διδόναι τὴν προῖκα, ἐὰν ἄπαις τελευτήσῃς· ἡ μὲν δόσις εἰς τὸν τῆς ζωῆς ἀνάγεται χρόνον, ἡ δὲ ἔκβασις τῆς αἱρέσεως, τουτέστι τῆς ἀπαιδίας (εἶπε γὰρ, Ἐὰν ἄπαις [42] τελευτήσῃ) εἰς τὸν μετὰ τελευτὴν ἀναφέρεται χρόνον· Ἤρεσεν οὖν οὐ μόνον ἐπὶ προικὸς, ἀλλὰ [323] καὶ ἐπ' ἄλλης οἱασδήποτε ἐπερωτήσεως, τὸ πραιτότερον συμβαῖνον μὴ ἀκυροῦν τὴν ἐπερώτησιν.

tius cras conſul fiat: vel in dote, ſi vir uxori dicat: Spondeo tibi moriturae dotem dare, ſi ſine liberis deceſſeris: quia datio ad vitæ tempus refertur, eventus autem conditionis, id eſt orbitatis (dixit enim, ſi ſine liberis deceſſerit) ad tempus poſt mortem refertur. Placuit igitur non ſolum in dote, ſed etiam in alia quacumque ſtipulatione, ne *vitium* præpoſteri accidens infirmaret ſtipulationem.

§. XIV. Cum [43] morieris [r] ἐπερωτῶν ἢ ἐπερωτώμενος, ἡ ἐπερώτησις ἔρρωται. Σύγκειται δὲ οὕτως· ἐὰν ὁ Τίτιος ἐπερωτώμενος εἴπῃ, Δώσω σοι, [44] ὅτε μέλλω τελευτᾶν· αὕτη γὰρ καὶ παλαιοῖς [s] χρήσιμος ἦν ἐπερώτησις, καὶ νῦν ἰσχύει.

§. XIV. *Aliquo* ſtipulante vel promittente Cum morieris, valet ſtipulatio. Concipitur autem ſic: ſi Titius promittens dicat, Dabo tibi, quum moriturus ſum. Hæc enim & apud veteres ſtipulatio utilis erat, & nunc valet.

§. XV. Καὶ ἡ post mortem δὲ ἑτέρου [324] [t] γινομένη ἐπερώτησις, ἴσχυσε [45] παλαιοῖς· οἷον εἴ τις εἶπεν, Ὁμολογῶ δώσειν [46] δέκα νομίσματα μετὰ τελευτὴν Τιτίου· ἐπειδὴ συνέβαινε καὶ τῶν συναλλαττόντων προτελευτᾶν τὸν Τίτιον.

§. XV. Sed & ſtipulatio poſt mortem alterius concepta valebat apud veteres: veluti ſi quis dixerit, Spondeo dare tibi decem aureos poſt mortem Titii: quoniam eveniebat ut & vivis contrahentibus Titius moreretur.

§. XVI. §. XVI.

42. τελευτήσῃς F. cum Curt. 43. *morietur* ἐπερ. ἢ ὁ ἐπ. F. 44. ὅταν F. 45. ἐπὶ ante F. qui habet παλαιοῖς. 46. σοι ad: F.

pulatio, dos debetur. Unde quum matrimonium ſolutum fuerit, fructus ab eo tempore, quo facta eſt ſtipulatio, vir reddit, neque eos lucrifacere poteſt. Idem eſt in aliis etiam ſtipulationibus conditionalibus, quando uſuras addit ſtipulatio, prout dicitur in conſtitutione Imperatoris. Confer etiam, ſi tanti eſt, Gloſſam Nomicam Προτερεοστέρα· προδυστέρα ἐπερώτησις. G. O. R.

q. Mulier ita ſtipulatur: *ſi deceſſero ſine liberis, cum moriar dotem reddi.* FABR. I.

r. Vide l. quodcunque 45. §. non ſolum. 3. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

In duobus codicibus legitur: *cum morietur.* recte. cum morietur quis ſtipulari poteſt, l. 45. §. 1. D. *de verb. oblig.* quia totum illud, quod mori dicitur, vitæ vindicatur, qua de re olim quidem quæſitum eſt, ut videre eſt apud Gell 6. 13. & Sext. Emp. Pyrr. Hyp. 3. ſed auctores noſtri id tempus vitæ dederunt, l. 18 §. 1. D. *de manum. teſt.* unde conditio hæc: *cum moriar, liber eſto,* quantum ad meram rationem inutilis eſſe videtur: ὡς μὴ δυναμένη οὐ ζωῇ τοῦ ἀφαιρεμένου ἁρμόσαι, ut ajunt Græci: cum enim momentum moriendi vitæ relinquatur, utique conditio non poteſt exiſtere vivo teſtatore. Sed humanitatis ratione, poſt mortem ſuam videtur teſtator ei libertatem reliquiſſe, d. §. 1. FABR. I.

Neſcio, cur tertia *morietur* hic præferenda ſit: nam & ſecundam perſonam Inſtitutiones ſine lectionis varietate habent, & Gothofredus lege citata probat. Tum paullo poſt in Græco articulum ὁ perperam & loco alieniſſimo addit F. denique obſerva & hic nominativum abſolutum pro ἐπερωτῶντός τινος ἢ ἐπερωτωμένου. G. O. R.

s. L. 17. D. *de cond. ind.* non ſolum autem hæc utilis erat, ſed etiam illa, *dabis cum moriar?* FABR. I.

t. 2. Gaj. 9. §. 8. adde §. 12. ſup. *eodem* l. quodcunque 45. §. 2. ibi, poſt mortem filiæ meæ

§. XVI. Ἐὰν ἐν τῷ τῆς ἐπερωτήσεως συμβολαίῳ [47] γραφῇ, [u] ὅτι ὡμολόγησε Τίτιος . . . . . ὡς προηγησαμένης ἐπερωτήσεως [x] ἀπεκρίνατο· πρόληψει [y] γὰρ ἡ ἐν συμβολαίῳ ἐγκειμένη [48] ἀπόκρισις, προϋπάρχουσαν ἐπερώτησιν ὑποφαίνει.

§. XVI. Si in inſtrumento ſtipulationis ſcriptum fuerit, Titium promiſiſſe, ... quaſi præcedente interrogatione reſponderit. *Ex* præſumtione enim reſponſio in inſtrumento adſcripta præceſſiſſe interrogationem oſtendit.

§. XVII Ἡνίκα [z] πολλὰ πράγματα ἐν μιᾷ ἐπερωτήσει περιέχεται, οἷον Ὁμολογεῖς δώσειν μοι τόνδε τὸν οἰκέτην, [49] καὶ τόνδε τὸν ἀγρὸν, καὶ τόδε τὸ βιβλίον, καὶ τήνδε τὴν ἐσθῆτα; εἰ μὲν ὁ ἐπερωτηθεὶς ἁπλούστερον [50] ἀποκρίνεται, Ὁμολογῶ, ἐπὶ πᾶσι κρατεῖται· ἐὰν δὲ πρὸς ἕν τυχὸν, [51] ἢ δεύτερον τῶν ἐν τῇ ἐπερωτήσει περιεχομένων ἀποκρίνεται, ἐπὶ τούτοις μόνοις ἔνοχος [52] γενήσεται, ἐφ' οἷς καὶ ἀπεκρίνατο· πολλῶν οὖν γενομένων ἐπερωτήσεων, (ἐπειδὴ, ὅσα [a] ἔγκειται τῇ ἐπερωτήσει

§. XVII. Quando multæ res in una continentur ſtipulatione, veluti Spondeſne dare mihi ſervum illum & agrum illum & librum illum & veſtem illam? ſiquidem promiſſor ſimpliciter reſpondeat, Promitto, de omnibus tenetur. Si autem ad unam tantum vel alteram *rerum* quæ ſtipulatione continebantur, reſpondeat, ad eas ſolas obligabitur, de quibus etiam reſpondit. Multis igitur ſtipulationibus factis, (quoniam quot res ſtipulationi inſunt, to-

47. γραφῇ χωρὶς τοῦ ἢ ἀμφιζυκτικοῦ ante F. Vid. Not. *u.* 48. ἡ repetit F. 2. Mox προϋπάρχειν in utraque. 49. ἢ ante F. 50. ἀποκρίνηται F. 51. ἢ καὶ F. 52. γίνεται F. 2.

D. *de verbor. obligat.* D. GOTH.

u. Lege ἀμφιζητικοῦ. ita enim ſenſus exigit, ut ſit intellectus, *ſine particula* AN *interrogativa.* Vult enim indicare, quod ſi in ſtipulatione interrogatio, quæ fit per AN, omiſſa ſit, tamen ex reſponſione eam ſubintelligi factam eſſe. Nam ut ἢ hic *vel* ſignificet, plane importunum, quanquam alibi hunc ſignificatum habeat. P. NANN.

Hic in Græcis additum erat χωρὶς τοῦ ἢ ἀμφιζυκτικοῦ, quod nihil ad præſentem litteram facit. Quapropter ego id in ſequentem tranſtuli: quoniam ibi nonnihil de conjunctionibus agitur. Nannius quidam legere fertur χωρὶς τοῦ ἢ ἀμφιζητικοῦ, quod non intelligo niſi dicere voluit ἀμφιζητητικοῦ: quoniam apud Græcos ἢ modo disjungit, modo interrogat. Sed mea adhuc mihi conjectura verisimilior videtur. Non tamen eſt animus cum quoquam ea de re contendere. Certe ex aliis locis conſtare poteſt, multa in Græcis perperam eſſe poſita. J. CURT.

Adde nunc Apolog. Nannii §. 10. in Excurſ. v. & ibid. Epiſt 3. Viglii, ubi ait in exemplari Egnatiano illa verba χωρὶς τοῦ ἢ ἀμφιζ omnino deeſſe, ſuperfluoque [in ſua edit.] inſerta, nec poſterioribus etiam adglutinari debere. Fabrotum vides ea in ſeq. §. pro ſcholio adferre. Optime ergo Curtius conjecerat: attamen miror, neque eum neque Fabrotum monuiſſe, paullo poſt aliquid deſiderari, ubi ego lacunam adpinxi; ſed utrumque ipſa tantum Imperatoris verba nobis tradidiſſe. G. O. R.

Forſan deeſt σημαίνεται aut ſimile quid. GAVEL.

x. Si modo inter præſentes actum ſit, l. 134. D. *de verb. oblig.* infra, *de liter. oblig.* [cap. 355.] FABR.

y. Item §. ult. infr. *de fidejuſſorib.* l. triennium eſt. 30. l. Titia. 134. §. 2. in fin. D. *de verbor. obligat.* D GOTH.

z. Schol. χώρις τοῦ ἢ ἀμφιζυκτικοῦ. alternata ſtipulatio non eſt. FABR.

a. Adde l. quod dicitur 86. l. pluribus 141. & l. Titia 134. §. 3. D. *de verbor. obligat.* D GOTH.

aa. Ait THus rem unam aut alteram perfectam eſſe, ad quam reſponſum ſit, quod de ſtipulatione ejus rei intelligendum eſt. Moneo hoc, quia verſio Curtii a Fabroto retenta non ſatis illud diſcriminis inter Latinum textum & paraphraſin Græcam aperiebat. G. O. R.

b. Hanc clauſulam ex Accurſii gloſſa arripuiſſe noſtrum, falſo credit HOTOM. *in Comment.* pag. 370. [Edit. v. 344.] Eidem apud Juſtin. paullo ſuperius

Non

ρωτήσει πράγματα, τοσαῦται εἰσι καὶ ἐπερωτήσεις) ἐν ᾗ καὶ δεύτερον πρὸς ὃ ἀπεκρίνατο, [aa] perfectum εἶναι δοκεῖ· πρὸς γὰρ ἕκαστον τῶν 53 τῇ ἐπερωτήσει περιεχομένων καὶ τὴν ἀπόκρισιν γίνεσθαι χρή· οὕτω γὰρ ἐπὶ πᾶσι γενήσεται [b] perfecta ἡ ἐπερώτησις.

totidem ſunt & ſtipulationes) una aut etiam altera *res* ad quam reſpondit, perfecta eſſe videtur: nam ad unamquamque *rerum* ſtipulatione comprehenſarum & reſponſionem fieri oportet: ſic enim in omnibus fiet perfecta ſtipulatio.

§. XVIII. Ἑτέρῳ [bb] ἐπερωτᾶν, ὡς προείρηται [c], οὐδεὶς ἐρρωμένως δύναται· ἐπενοήθησαν γὰρ αἱ παροῦσαι ἐπερωτήσεις πρὸς τοῦτο, ὥστε ἕνα ἕκαστον ἑαυτῷ προσωρίζειν τὸ διαφέρον· ἐπεὶ εἴ τις 54 ἑτέρῳ ἐπερωτήσει, ὡς μὴ ὄντος τοῦ διαφέροντος, ἀνίσχυρον τὸ πραττόμενον· εἰ δέ τις βούλοιτο ἰσχυρὸν τοῦτο ποιεῖν, ποινὴν [d] ἐπερωτᾶν ὀφείλει, ἵνα τούτου μὴ γενομένου, ἡ τῆς ποινῆς ἀπαίτησις ἁρμόσῃ· οἷον, Ὁμολογεῖς δώσειν e Τιτίῳ δέκα νομίσματα; εἰ δὲ μὴ δῷς, δώσεις μοι λόγῳ ποινῆς πέντε ἢ

327 §. XVIII. Alteri ſtipulari, ut ante dictum eſt, nemo valide poteſt, namque hæ præſentes ſtipulationes ad id inventæ ſunt, ut unusquiſque ſibi quod *ſua* intereſt, adquirat: ceterum ſi quis alteri ſtipuletur, infirmum *eſt* quod agitur, quippe quum nihil *ſtipulantis* interſit. Sed ſi quis hoc utile velit reddere, pœnam ſtipulari debet, ut illo non facto, pœnæ petitio competat: veluti, Spondeſne dare Titio decem aureos? Sin autem non

53. οὗ ad: F. 54. ἑτέρῳ de: F.

Non ad ſingulas emendanti pro *Et ad ſing.* recte repugnat Vinnius. G. O. R.

bb. L. ſtipulatio iſta 38. §. alteri. 17. D. *de verbor. obligat.* D. GOTH.

Alteri ſtipulamur inutiliter, l. 9. §. 3. D. *de reb. cred.* abſenti, l. 3. C. *de cont. ſt.* l. 3. C. *de inut. ſt.* quæ cum loquantur de abſentibus, videntur ſignificare, non in totum inutiliter alteri præſenti quem ſtipulari: & directa igitur actio ei non dabitur, ſed utilis, argumento leg. 79. D. *de verb. obl.* ut poſt Azonem ad d. l. 3. *de cont. ſt.* ſcribit Cujac ad d. l. 3. *de inut. ſtip.* FABR. I

c. §. 4 ſup. *eod.* [cap. 306.] D. GOTH.

d. Schol. σημειωσαι ὅτι ἡ τῆς ποινῆς προσθήκη καὶ τὰς ἀκύρους ἐπερωτήσεις κυροῖ· τοῦτο δὲ μοι καὶ ἐπὶ δελεῶν συμβάλλεται· μὴ νομίσεις δὲ καθολικῶς εἶναι τοῦτο, ὅτι πᾶσαν ἄκυρον ἐπερώτησιν κυροῖ ἡ τῆς ποινῆς προσθήκη· εἰσὶ γάρ τινες, ἐφ' ὧν προσκειμένη ἡ ποινὴ καὶ αὕτη [αὐτὴ] ἄκυρος γίνεται, οἷον ὡς ἔνθα ἐπερωτῶ ποινὴν, ἐὰν χρήσηται τῷ φαλκιδίῳ· ἐπὶ τούτου γὰρ οὐδὲ ἐπερώτησις, οὐδὲ τὸ προσκειμενον ἐρρωται, ὡς βιβ. λέ. τιτ. β'. διγ. εἰ. διὰ γὰρ τῶν πραθέντων κατὰ τῶν παραβαινόντων περιγράφεσθαι τὰς νόμους ὁ χρεία. ἀναγν. β. ζ'. [legend. ς'.] τῶν *de rebus*, τιτ. τελευτ. οὗ ᾧ φησιν, ὅτι ἐπὶ τῶν *bona fide* ἀγωγῶν ἑτέρως τυπεῖται [leg. τυπέται] ἡ τοῦ προσκειμένου ἀπαίτησις, ἔνθα καὶ διαφέροντος εἰσάγει λόγον· εἰ γάρ τοι *ex ſtipulatu*, ἀποτόμως, καὶ ἀδιαλείπτως τὴν ποινὴν εἰσπράττει ὡς κέρδος, ἐπὶ αὐτοῦ τῶν *bona fide* οὐ κερδαίνει τὴν ποινὴν ὁ ἄκτωρ, ἣν λαμβάνει, ἀλλ' εἰς τὸ διαφέρον αὐτὴν καταλογίζεται ἤτοι καὶ εἰς τὸ χρέος, v. l. 11. §. 1. D. *ad leg. Falc.* l. ſi quis à ſocio 41. & l. ſeq. D. *pro ſoc.* FABR.

Ideſt Latine: *Obſerva, pœna adjectionem etiam invalidas ſtipulationes confirmare. Hoc autem ego de ſervitutibus quoque conjicio.* [poteſt etiam verti: *hoc autem mihi & in ſervitutibus prodeſt:* ſed prius magis mihi placet.] *Ne tamen putes generaliter hoc ita eſſe, quod omnem ſtipulationem invalidam pœna adjectio firmet: ſunt enim quædam, in quibus adjecta pœna & ipſa inutilis eſt; veluti* ubi pœnam ſtipulor, ſi lege Falcidia uſus fuerit: *heic enim nulla eſt ſtipulatio, neque pœna valet, ut docet* Liber XXXV. Tit. 2. digeſtum 15. [§. 1.] *nam per cautiones privatas leges eludi non decet. Legito* librum VI. de Rebus, tit. ult *ubi ait, in bona fidei actionibus pœnæ exactionem aliter accipi, ubi etiam rationem ejus quod intereſt inducit. Quum enim ex ſtipulatu abſciſſe & indifferenter pœnam exigit ut lucrum, in bona tamen fidei negotiis actor pœnam non lucratur aut accipit, ſed in id quod intereſt imputat, aut etiam in ſortem.* G. O. R.

e. Adde §. ult C. *de verb. obligat.* l. 71. l. 85. §. 6. l. 137. §. 7 D. *de verbor. oblig.* l. obligationum §. pen. & ult. D. *de oblig.* D. GOTH.

ἢ καὶ πλείονα τυχὸν νομίσματα; 55 ἁρμό- 328 non dederis, dabisne mihi pœnæ nomi-
σει γάρ μοι ἡ ἀπαίτησις τῆς ποινῆς, εἰ καὶ μὴ δύναμαί τι δεῖξαι διαφέρον· ἥνίκα γὰρ ποινήν τις 56 ἐρωτᾷ, οὐκ ἔτι σκοπεῖμεν, [f] εἴ τι διαφέρον ἐστὶ τῷ ἐπερωτήσαντι, ἀλλὰ ποιά ἐστιν ἡ τῆς ποινῆς ποσότης, ἡ ἐγκειμένη τῇ τῆς ἐπερωτήσεως αἱρέσει. Τίς δέ ἐστιν ἡ τῆς ἐπερωτήσεως αἵρεσις; τοῦτό ἐστι τὸ ἐγκεῖσθαι ἐν αὐτῇ, Ἐὰν 57 μὴ ποιήσεις, δώσεις μοι ποινῆς χάριν δέκα νομίσματα; ὥστε οὖν εἴ τις ἐπερωτήσει Τιτίῳ δοθῆναι, οὐδὲν ἀνύει· εἰ δὲ ποινὴν 58 ἐνθῇ τῇ ἐπερωτήσει, τυχὸν δέκα νομίσματα, ἀνύσει τὸ σπουδαζόμενον.

ne quinque vel forte plures etiam aureos? competet enim mihi pœnæ petitio, licet non possim ostendere quidquam mea interesse. Quum enim pœnam quis stipulatur, non amplius spectamus, an aliquid stipulantis interfit, sed qualis sit pœnæ quantitas, stipulationis conditioni adjecta. Quæ autem est stipulationis conditio? id est, illi hoc adjectum esse, Nisi feceris, dabis mihi pœnæ nomine decem solidos? Itaque si quis Titio datum iri stipuletur, nihil agit: sin autem stipulationi pœnam adponat, decem forte solidos, perficiet quod studet.

§. XIX. Εἰ δὲ 59 μὴ ποινὴν ἐντέθεικε 329 τῇ ἐπερωτήσει, ὑπέρ τι δὲ διαφέρον, [g] ἤρεσεν ἰσχύειν τὴν ἐπερώτησιν. Ἐὰν γὰρ [h] Πείμιος καὶ Σεκούνδος ὄντων ἐπιτρόπων, Πείμιος μὲν διαχωρήσῃ Σεκούνδῳ τῷ συνεπιτρόπῳ τὴν διοίκησιν, ἐπερωτήσῃ δὲ αὐτὸν σῶα καὶ ἀνέραια [i] τὰ τοῦ παιδίλλου φυλάττειν 60 πράγματα, ἐπειδὴ διαφέρει τῷ ἐπερωτήσαντι, τὸ ταῦτα γενέσθαι· (ἔνοχος γὰρ γενήσεται τῇ 61 tutelæ, κάκιστα τοῦ Σεκούνδου περὶ τὴν διοίκησιν διαγενομένου) ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις, ὡς καὶ τίκτειν τῷ Πείμῳ κατὰ Σεκούνδου ἰσχυρὰν 62 ἀγωγήν.

§. XIX. Sed si pœnam stipulationi non inseruit, & interfit tamen, placuit valere stipulationem. Nam si, cum Primus ac Secundus tutores essent, Primus Secundo administrationem cesserit, atque ab eo stipulatus sit salvas atque integras servare res pupilli, quoniam stipulantis interest, ut hæc fiant: (namque *actione* tutelæ tenebitur, Secundo circa administrationem male versante) valet stipulatio, ut & Primo adversus Secundum validam actionem pariat.

Ὁμοίως δὲ 63 τῷ οἰκείῳ [ii] προκυράτωρι 330 δοῦναί με ἐπηρώτησας, ἰσχύει ἡ ἐπερώτησις·

Similiter quoque stipulatus es, me procuratori tuo daturum: valet stipulatio.

55. ἀρμόζει F. 2. 56. ἐπερ. F. 57. δὲ ad: F. 58. τυχ. δέκα νομ. h. l. F. & ἐντεθῇ male in 2. edidit. 59. καὶ ad: F. 60. τὰ hic repetebatur ante F. 61. Sic scribo pro vet. τουτέλαι. Goth. τουτέλας, F. 1. τετέλε, F. 2. τετέλαε habet. 62. ἰσχυρὸν Basil. Paris. & Lugd. ἀναγωγὴν F. 63. εἰ καί τις - - - - ἐπηρώτησεν F.

f. L. 38. §. 17. versi. plane. D. *de verborum oblig.* D. GOTH.

g. Adde 2. Gajum 9. §. 12. vide l. 3. in prin. Cod. *eod.* D. GOTH.

h. L. 38. §. si stipuler alii cum mea interesset. 20. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

i. Adde §. 4. sup. de divisione stipul. & sup. de satisdat. tutorum. D. GOTH.

ii. L. 38. §. unde & si procuratori meo 23. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

k. Sic

σις· τυχὸν γὰρ ὁ σὸς πρόκυρος διάγων ἐν ἑτέρᾳ χώρᾳ εἶχε 64 χρήματα εἰς τὸ δημόσιον [k] καταβαλεῖν, ἢ οἰκημάτων ἐπανόρθωσιν, ἢ φιλοκαλίαν ἀγρῶν· μέλλοντα δέ με 65 εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους ἐκδημεῖν ἐπηρώτησας, Ὁμολογεῖς δίδοναί τῷ πρόκυρί μου νομίσματα ἑκατόν; ἰδοὺ γάρ, κἀνταῦθα διαφέρον ὑπάρχει, τὸ ἐξ ἀπορίας μὴ δοθέντων τῷ πρόκυρί 66 μου τῶν χρημάτων, ζημιωθῆναί με.

latio. Forte enim procurator tuus in alio loco degens pecunia egebat ad ſolvendum *vectigal* publicum, aut *ad* ædium refectionem, aut agrorum politionem & *culturam:* me autem in illa loca proficiſci volentem interrogaſti, Spondeſne dare procuratori meo centum aureos? ecce enim, & hic *mea* intereſt, quod ob defectum nummorum procuratori meo non datorum damnum ſim paſſus.

Εἰ δὲ κρεδίτωρα εἶχες, ᾧ τυχὸν ἐνεχυρίασας σὰ πράγματα, καὶ ἐπέτρεψας αὐτῷ ταῦτα πωλῆσαι ἐξ [l] ἀγνωμοσύνης *66 σῆς, ἢ καὶ ποινὴν ἐπερωτηθεὶς, εἴγε μὴ κατὰ τὴν συγκειμένην 67 καταβάλῃς τὰ χρήματα προθεσμίαν, ἐπηρώτησας δέ με, Ὁμολογεῖς δίδοναι τῷ ἐμῷ κρεδίτορι [m] τόσα νομίσματα; ἐμοῦ τοῦτο μὴ πληρώσαντος, ἐπὶ τῷ διαφέροντι ἔξεις με ὑπεύθυνον, ἐφ' οἷς ἐζημιώθης, 68 ἢ ἐνεχύρων διαπραθέντων, ἢ τὴν ποινὴν ἀπαιτηθείς· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ in dando.

331 Quod ſi creditorem habebas, cui forte res tuas oppigneraſti, eique illas vendere permiſiſti ob tuam ſolvendi negligentiam; aut cum pœnam etiam promiſeris, ſi ad conſtitutum tempus pecuniam non ſolviſſes: ſtipulatus autem ſis a me, Spondeſne dare creditori meo tot aureos? me illud non faciente, in id quod intereſt obligatum me habebis, eo quod damnum ſis paſſus, *aut* pignoribus divenditis, aut pœna exacta. Et hæc quidem de *ſtipulationibus* IN DANDO *conſiſtentibus.*

§. XX. Εἰ δέ τις ποιήσειν τι ἕτερον [n] ὁμολογήσει, 69 ὅτι ὁ δεῖνα ποιήσει σοι οἰκίαν, εἰδ' ὅλως κρατεῖται, εἰ μὴ ποινὴ ὁρισθῇ τῇ ἐπερωτήσει, ὥστε διαφορὰν εἶναι 70 τῶν in dando, καὶ τοῦ in faciendo· ὅτι ἐπὶ μὲν τῆς δόσεως, καὶ ποινῆς μὴ ἐγκειμένης, διαφέροντος δὲ ὑποκειμένου, ἰσχύει ἡ ἐπερώτησις· ἐπὶ δὲ τοῦ in faciendo

332 §. XX. Quod ſi quis alterum quid facturum promiſerit, *veluti* illum tibi exſtructurum domum, omnino non tenetur, niſi pœna ſtipulationi inſerta fuerit, ita ut differentia ſit *ſtipulationum* in dando atque in faciendo *conſiſtentium:* quia in datione quidem, etiam pœnâ non inſerta, ſi tamen intereſt,

64. χρημάτων εἰς δημοσίων καταβολὴν (*ad fiſcalium ſolutionem*) F. 65. ἐπὶ F. 66. μου addo ex Pith. Curt. ac Fabr. Mox Εἰ δὲ καὶ Pith. *66. τῆς σῆς Pith. 67. καταβαλεῖς Pith. καταβάλλῃς F. Ex utroque χρήμ. reſcripſi pro Vigl. πράγμ. & mox ἐδε habet. 68. ἢ ad: F. cum Curt. 69. οἷον addit F. 70. καὶ ad: F.

k. Sic legitur in MSS. Gloſſæ juris: φισκάλια, δημόσια FABR.

l. Qui dicantur ἀγνάμονες, vel ἐυγνώμονες, v. ad tit. *de Actionib.* in princ. FABR.

m. L. 22. C. *de donationib.* D. GOTH.

n. Adde l. 38. in prin. & §. 1. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

do, νίκα εἰς ἕτερον ἀναφέρηται δίκα ποινῆς, οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπερώτησις.

eſt, ſtipulatio valet: ſed in *ſtipulationibus* in faciendo *conſiſtentibus* ſtipulatio non valet, ſi in alium citra pœnam conferatur.

§. XXI. Εἰρήκαμεν nn ἐν τοῖς προ- 333
λαβοῦσι, μὴ δύνασθαι ὀρθῶς τινα τὸ οἰκεῖον ἐπερωτᾶν πρᾶγμα, διὰ τὸ μὴ ἐπὶ πλέον δεσποτείαν τινὶ δύνασθαι τοῦ οἰκείου πράγματος προσγίνεσθαι· ὅθεν ἐκεῖνο ἐζητήθη· τελευτῶν τις συνεστήσατο Πρῖμον κληρονόμον, Στίχον δὲ ἴδιον οἰκέτην ἐληγάτευσέ μοι ἐὰν ἀφῆσιν, Si navis ex Aſia venerit. Τίτιος δέ τις ἐποφείλων μοι δέκα νομίσματα, 71 ἐπηρωτήθη ἀντὶ τῶν δέκα νομισμάτων δώσειν μοι Στίχον, 72 τὸν αὐτὸν οἰκέτην, ἐὰν τὴν αὐτὴν αἵρεσιν 73. Τε- 334
λευτήσαντος τοῦ Διαθεμένου, καὶ τῆς ἀδιτίωνος γενομένης, μικρὸν ὕστερον ἐξῆλθεν ἡ τοῦ ληγάτου αἵρεσις, ἥτις ἦν καὶ ἐπὶ τῇ ἐπερωτήσει· καὶ δῆλον, ὅτι δεσπότης ἐκ τῆς Διαθήκης ἐγενόμην τοῦ Στίχου· οὐ δύναμαι ὁ κινεῖν ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως κατὰ 74 Τιτίου, ἀπαιτῶν τὸν Στίχον τὸν τῆς ἐμῆς δεσποτείας ἤδη 75 γεγενημένον ἐκ τῆς Διαθήκης· ὥσπερ γὰρ εἰ τὴν ἀρχὴν ἐμὸν ὄντα οὐ καλῶς κατέφερον εἰς ἐπερώτησιν, (καθὰ

§. XXI. Diximus in præcedentibus, non poſſe quem ſuam rem recte ſtipulari, quia ſuæ rei dominium alicui amplius obvenire nequit. Unde illud quæſitum eſt: Moriens quis Primum heredem inſtituit, Stichumque ſervum ſuum mihi legavit ſub conditione, ſi navis ex Aſia venerit: ſed quidam Titius decem mihi aureos debens, pro decem illis aureis promiſit mihi dare Stichum, eumdem ſervum ſub eadem conditione. Mortuo teſtatore factaque aditione, paullo poſt legati conditio exſtitit, quæ in ſtipulatione etiam fuerat: & manifeſtum *eſt*, me ex teſtamento dominum Stichi eſſe factum: non poſſum tamquam ex ſtipulatione agere adverſus Titium, Stichum petens, qui mei jam dominii ex teſtamento factus eſt. Sicut enim, ſi ab initio meus eſſet, haud recte in ſti-

71. Sic ſcribo pro vulg. ἐπερωτηθεὶς & Fabrotiano ἐπερωτήθης. G. O. R. 72. τοῦτον τὸν Pith. τοῦτον F. 1. τὸν Στ. ταῦτον τὸν F. 2. 73. οἷον, *ſi navis ex Aſia venerit.* add. F. 74. τοῦ ad: F. 75. γενόμενον F.

nn. §. 2. *ſup.* cap. 330. G. O. R.

O. Stichum non petam, ſed quæ mihi decem debebat Titius recte petam. Scholiaſtes: ἀλλὰ λοιπὸν ἀπαιτήσω αὐτὸν τὰ δέκα νομίσματα. FABR.

Periculoſum videtur id ſine diſtinctione admittere. Nam ſi legatum id lege Falcidia minuatur, vel propter non aditam ex teſtamento hereditatem infirmetur, vel quia legatarius ante conditionis eventum deceſſit: abſurdum & iniquum eſſet conditionalem illam ſtipulationem non valere. Hoc igitur exemplum tunc ſolummodo congruum eſt, cum legatum valet ſine ulla diminutione. D. GALT.

Reſpondeo primo loco, Theophilum noluiſſe tironibus moleſtum eſſe, in omnibus ubique exceptionibus proponendis, quibus eorum ingenia torquentur potius, quam veris ſolidiſque juris principiis imbuuntur. Deinde his caſibus non fit res ſtipulantis, quia juri ejus etiam aliquid deeſt, adeoque in rem adhuc agi poteſt, ut Doujatius in Diſſert. ad §. 2. *de Act.* XVIII. §. 17. 18. (quam Excurſus exhibet) abunde probat. Denique cum Scholiaſte dicendum, priorem obligationem de x. reviviſcere, quoniam altera fuit inutilis: idque ipſe ſatis THus ſignificat, quum ait Titium *ex ſtipulatione* conveniri non poſſe: poterit ergo ex antiquo debito; nam quomodo ſtipulatio, quæ nulla eſt, novationem inducere adeoque prius debitum exſtinguere potuit? G. O. R.

p. L. nemo

(καθὰ ἤδη εἴρηται) ὅτως οὐδὲ P ἐκεῖνον τὸν κάσον εἰς ἐπερώτησιν ἀγαγεῖν δυνήσομαι, ᾧ τῆς ἐμῆς γενήσεται δεσποτείας, ὅπερ ἐπὶ τῶ παρόντος συμβαίνει θέματος.

stipulationem deducerem, (ut jam dictum est) ita neque illum casum in stipulationem conferre potero, quo mei futurus est dominii, quod in præsenti specie evenit.

§. XXII. Ἐπειδὴ δὲ εἴρηται q, ὅτι 335 σύμφωνον τῇ ἐπερωτήσει εἶναι δεῖ τὴν ἀπόκρισιν, ἐζητήθη κἀκεῖνο, εἰ ᾧ περὶ ἑτέρου r μὲ πράγματος ἐσθ' ὅτε ὁ ἐπερωτήσας, περὶ δὲ ἑτέρου ἐνόησεν ὁ ἐπερωτηθείς· ὁμοίως ἀδεμία s συνίσταται ἐνοχή· ὥσπερ εἰ γὰ καὶ πρὸς τὸ ἐπερωτηθὲν ὁ ἐπερωτώμενος οὐκ ἀπεκρίνετο· οἷον, ἐὰν ἐπερωτήσω σε, δώσεις μοι Στίχον; σὺ δὲ περὶ Παμφίλου 77 ὑποπλεύσης ταῦτα λέγεσθαι, ὄντινα Στίχον 78 ἐνόμιζες ὀνομάζεσθαι.

§. XXII. Quoniam vero dictum est, responsionem interrogationi consonantem esse debere, quæsitum est & illud, si de alia forte re stipulator, de alia promissor senserit: nulla similiter obligatio contrahitur; acsi ad interrogatum promissor non respondent: veluti, si te interrogavero, Dabis mihi Stichum? tu autem de Pamphilo hæc dici suspiceris, quem Stichum nominari credebas.

§. XXIII. Ἡ ἀπ' αἰσχρᾶς αἰτίας t γι- 336 νομένη ἐπερώτησις, ἄχρηστος· οἷον ἐί τις ἀνδροφονίαν ἢ μοιχείαν ἢ ἱεροσυλίαν ἑαυτὸν ποιήσειν 79 ὡμολόγησεν.

§. XXIII. Ex turpi causa facta stipulatio, inutilis *est*: veluti, si quis homicidium aut adulterium aut sacrilegium *se* facturum promiserit.

§. XXIV. Ὑπὸ αἵρεσιν u γενομένης ἐπερωτήσεως, εἰ καὶ πρὸ τῆς ἐκβάσεως ταύτης ὁ ἐπερωτήσας τελευτήσῃ, μὴ ταῦτα ἐξισώσης τῆς αἱρέσεως, ὁ τοῦ ἐπερωτήσαντος κληρονόμος τὴν ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγωγὴν ἕξει. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ ὁ ἐπερωτηθεὶς

§. XXIV. Stipulatione sub conditione facta, etiamsi ante illius eventum stipulator obierit, exsistente postea conditione, heres stipulatoris actionem ex stipulatione habebit. Idem est, etsi promissor obiit & deinde conditio

76. κὴ de: F. 77. ὑποπλεύσεις ante F. 78. ἐνόμισας F. 79. ὁμολογήσῃ F. Voluitne ὁμολογήσῃ?

p. L. nemo rem suam. 87. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

q. §. 5. supr. *eod.* [cap. 309.] D. GOTH.

r. L. continuus 137. §. 1. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

s. Scholiastes: σημείωσαι διαφορὰν λεγάτων καὶ ἐρωτήσεων· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν λεγάτων πλάνη τοῦ σώματος, ἐκὶ ἡ ὁμωνυμία ἀναιρεῖ τὸ λεγάτον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐρωτήσεων, οὗ ᾧ καὶ περὶ τὸ ὄνομα γέγονεν ἡ πλάνη, ἀσύστατος ἡ ἐρώτησις. *Error*, inquit, *in corpore, non etiam in nomine, legatum vitiat, si de corpore constat*, l. 4. D. *de leg.* 1. l. 7. C. *de leg.* error autem in nomine stipulationem vitiat. [& hoc legatum à stipulatione differt. Verum in specie hujus §. erratum est in nomine, & de corpore non constitit. Cæterum licet in nomine servi erratum sit, cum de corpore constat, valet stipulatio, l. 32. D. *de verb. obligat.* Edit. 1.] [Vid. Comment. in Instit. *Edit.* 2.] FABR.

t. 24. *Eclog.* 9. ex lib. 43. tit. 1. c. 1. 26. l. generaliter. 26. l. si flagitium 123. D. *de verb. obligat.* l. 5. in fin. Cod. *de cond. ob turpem caus.* D. GOTH.

Joann. Saresberiensis Policratici 1. c. 11. *ipsoque jure cautum est, ut nulla promissio, quæ turpem aut tristem habeat exitum, impleatur.* FABR. I.

u. Schol. hic notat aliud obtinere in legato ex l. 42. D. *de oblig.* l. 57. D. *de verb. oblig.* FABR.

γωτηθεὶς ἐτελεύτησεν, εἶτα ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις· ὁ γὰρ κληρονόμος [x] αὐτοῦ οὐδὲν ἧττον ἀπαιτηθήσεται.

ditio exstitit: namque ab herede ejus nihilominus petetur.

§. XXV. [80] Ὁ ὁμολογήσας τούτῳ τῷ 337
ἐνιαυτῷ [y] ἢ τούτῳ τῷ μηνὶ δώσειν, εἰ μὴ πασῶν τῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ τοῦ μηνὸς παρελθουσῶν ἡμερῶν, οὐκ ἐναχθήσεται.

§. XXV. Qui hoc anno vel hoc menſe dare promiſit, niſi omnibus anni vel menſis diebus præteritis, non convenietur.

§. XXVI. Ἐὰν ἀγρὸν ἢ οἰκέτην δοῦναι ὁμολογήσῃς, οὐκ εὐθέως ἐναχθήσῃ, εἰ μὴ τοσοῦτον [z] παρέδραμε διάστημα χρόνου, ἐν ᾧ παράδοσις ἠδύνατο γενέσθαι.

§. XXVI. Si agrum aut ſervum dare promiſeris, haud recte convenieris, niſi tantum temporis intervallum præteriit, quo traditio fieri potuit.

80. Artic. ὁ de: F.

x. L. ſi quis ſi Titius. 57. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

Nec mirum, cum & idem ſit in legatis ex heredis parte, l. 64. *de Cond. & dem.* &c. Cuiac. DOUJ.

y. L. qui hoc anno 42. D. *de verbor. obligat.* D. GOTH.

z. L. interdum 73. D. *de verb. obligat.* l. quod dicimus 105. D. *de ſolutionib.* D. GOTH.

Quia etſi non verbis, at vi ipſa ineſt obligationi tractus temporis. itaque ſi quis fructus futuros, puta vinum vel olivas, ſtipulatus ſit, vinum pendens non recte petet, nec ante olivitatem olivas, eſt quidem pura ſtipulatio, ὁ δὲ βότρυς κρέμαται, καὶ προσπεφυκεν ἔτι τὸν ἀρκτοῦρον ἐκδεχόμενον, ut Plutarchi verbis utar περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι [fin.] FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΕΓΓΥΗΤΩΝ [a].]

DE FIDEJUSSORIBUS.

ΤΙΤΛΟΣ Κ.

TITULUS XX.

Ὑπὲρ τοῦ ἐπερωτωμένου [b] εἰώθασιν ἕτε- 338
ροι γίνεσθαι ἔνοχοι, οἵτινες [c] fidejussores, τουτέστιν [d] ἐγγυηταί, προσαγορεύονται, οὓς [1] οἱ ἄνθρωποι εἰώθασι προσλαμβάνεσθαι, φροντίδα τιθέμενοι [e] τοῦ ἐν ἀσφαλεστέρᾳ τάξει αὐτοῖς εἶναι τὸ συνάλλαγμα.

PRo promiſſore ſolent alii obligari, qui FIDEJUSSORES adpellantur, quos homines accipere ſolent, curam agentes, ut ſecuriori loco ipſis ſit contractus.

§. I.

§. I.

1. οἱ de: F.

a. περὶ ἐγγυητῶν καὶ ἀντιφωνητῶν de fidejuſſoribus, & ſponſoribus 3. Harmen. 6. 7. *Eclog.* 14. & Titul. Digeſt. & Cod. *de fidejuſſorib.* D. GOTH.

b. Fidejuſſor pro debitore obligatur, l. 56 §. 1. D. *de fidej* FABR. I.

c. Obligamur proprio nomine vel alieno. Hoc qui facit ἐγγυητὴς dicitur 52. *Eclogæ* 1. c. 1. in f. Formula fidejubendi vid. apud 2. Gaj. 9. §. 3. D. GOTH.

Fidejuſſores, id eſt, auctores credendi, Donato, prædes, vades, fidedictores, ſponſores, adpromiſſores. FABR. I.

d. Idem

§. I. Ἐν πάσαις δὲ ταῖς ὀφειλαῖς παραλαμβάνεσθαι εἰώθασιν οἱ ἐγγυηταὶ, τοῦτ' ἔστιν εἴτε [2] re, εἴτε verbis, εἴτε litteris, εἴτε consensu συστῇ. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνό ἐστιν ἡμῖν ἐν διαφορᾷ· πότερον πολιτικὴ ἢ φυσικὴ ὑπεστὶν ὀφειλὴ, ἢ προστίθεται ὁ ἐγγυητής. Τί δὲ τοῦτο ἐστὶν, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· τῶν ἐπερωτήσεων [f] αἱ μέν εἰσι πολιτικαὶ, αἱ δὲ φυσικαί· πολιτικαὶ μέν, ἐξ ὧν τίκτονται αἱ ἀγωγαὶ, [3] αἱ κινήσασαι κατὰ τοῦ ὀφείλοντος γινομένου, καὶ διώκεσθαι αὐτὸν [4] παρασκευάζουσι· [g] καὶ καταβολὴ γινομένη ἐξ αὐτῶν οὐκ ἐπιδέχεται ῥεπετιτίωνα· εἰ γὰρ ἄκων ὁ γενόμενος ὑπεύθυνος ἀπαιτεῖται, [5] καταβαλὼν οὐ δυνήσεται ῥεπετιτεύειν· φυσικαὶ δέ εἰσιν, αἵτινες οὐδὲ ἀγωγὴν [h] τίκτουσιν, οὐδὲ καταδίκην ἐπάγουσι· δύο [i] μέντοι γνωρίσματά ἐστιν εὑρεῖν ἐν αὐταῖς, τὸ τὴν καταβολὴν [6] γινομένην [k] μὴ ἐπιδέχεσθαι ῥεπε-

§. I. In omnibus autem obligationibus fidejussores adsumi solent, id est, sive re, sive verbis, sive litteris, 339sive consensu constet. Sed neque hoc differentiam nobis facit, utrum civilis, an naturalis sit obligatio, cui fidejussor adjicitur. Quid vero hoc sit, necesse *erit* dicere. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: Stipulationum aliæ sunt Civiles, aliæ Naturales: Civiles quidem, ex quibus actiones nascuntur, quæ adversus 340obligatum moræ, efficiunt ut condemnetur: ac solutio ex iis facta repetitionem haud recipit: nam si ab reo invito *quid* exigitur, *is* solvens repetere non poterit. Naturales autem sunt, quæ neque actionem pariunt, neque condemnationem inferunt. Duo tamen insignia in his invenire licet; *scil.*

2. ῥὲ - βέρβις - λίτλερις - κονσένσο Bas. κονσένσο Paris. [promiscue Lugd. & Goth.] κονσένσω Lovan. Tum *literis* F. 1. *litteris* F. 2. Hæc omnia per hunc & reliquos titulos cum Fabroto Latine scribere maluimus, ut & similia. 3. αἱ ante hanc. 4. προσκευάζουσι ante F. 5. ὁ ad: F. 2. male. 6. τὴν χρ. F. 2.

d. Idem 7. *Eclog.* 14. ex lib. 26. tit. 1. c. 1. l. 1. & 8. §. 1. D. *de fidejussoribus.* D. GOTH.

e. Fidejussores & pignora, sponsionum fideiq. sunt vincula, l. 9. in fin. D. *de supell. leg.* Sen. de Benef. 7. c. 14. ut si reus defectus sit facultatibus, creditor à fidejussore suum consequatur. Quintil. Decl. 273. & plerumque tamen periculosa, ac lubrica est ejusmodi cautio, Chrysostom. Homil. 56. in Matth. FABR. I.

f. Ego si hunc locum transtulissem, pro ἐπερωτήσεων legissem ὀφειλῶν: aut si Græcam vocem retinere voluissem, quo minor offensa esset, eam nomine *pactionum* exposuissem. NANN. *in Apolog.* §. 11.

Melius erat *Obligationum*, nam de iis agitur. CURT. *in Antverp.* 1539.

Ἀντὶ τοῦ, ὀφειλῶν. FABR.

Videtur autem THus, quum totus cum Imperatore suo in stipulationum materia adhuc versaretur, aliud lingua pronuntiasse, aliud apud animum voluisse. Versionem tamen non magis, quam aut Curt. aut Fabr. mutare sustinui, quia res est mali exempli. G. O. R.

g. Omnia ista [καὶ καταβολὴ - - - - οὐ δυνήσεται ῥεπετ.] a suo loco detorta sunt: nam quod naturali debito assignandum est, civili attribuit: reponenda autem sunt post verbum ἐπάγουσι. Cæterum ἄκων in ἔχων [ἐκὼν] mutandum: alioqui sententia non constat. P. NANN.

Hunc locum aliqui invertunt, eo (ut videtur) offensi, quod dicat TH. ex solutione ejus, quod jure civili quis debet, repetitionem non præstari. Quo quid verius dici potuit? quamvis id civilis obligatio cum naturali obligatione commune habeat. J. CURT.

Vide nunc Apolog. *Nannii* §. 11. *Excursu* v. & de ἄκων Viglii *Epist.* 3. ibid. G. O. R.

h. Ex naturali obligatione nec petitio est, nec repetitio, l. 16. §. 2. D. *de fidej.* l. 10. D. *de oblig.* l. 3. §. ult. D. *quod quisque jur.* quia creditor debitum sibi recepisse videtur, d. §. 2. FABR.

i. L. fidejuss. 16. §. naturales 14. D. *de fidejuss.* D. GOTH.

k. L. 6. in fin. l. 7. D. *de fidejussor.* D. GOTH.

ῥεπετιτίωρα, καὶ τοὺς δοθέντας ἐγγυητὰς Φύσει καὶ νόμῳ κρατεῖσθαι· κανὼν γάρ ἐστιν 341 ὁ λέγων, ὧν οἱ πρωτότυποι φύσει κρατῶνται, τούτων οἱ ἐγγυηταὶ καὶ φύσει καὶ νόμῳ ἐνέχονται· τοιοῦτός [1] ἐστιν ὁ πάπιλλος [1] sine tutoris auctoritate δανεισάμενος· αὐτὸς μὲν γὰρ φύσει κρατεῖται· ὁ δὲ ἐγγυησάμενος αὐτὸν καὶ φύσει καὶ νόμῳ.

scil. quod ſolutio facta repetitionem non recipiat, & quod fidejuſſores dati natura & lege teneantur. Eſt enim regula dictitans, Quorum principales natura tenentur, horum fidejuſſores & natura & lege tenentur. Hujusmodi eſt pupillus ſine tutoris auctoritate mutuatus: ipſe enim natura tenetur; ſed pro eo fidejubens & natura & lege.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· εἰρήκαμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐπὶ πολιτικαῖς ἐνοχαῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φυσικαῖς [m] ὀρθῶς ἐγγυητὴς προσλαμβάνεται· φυσικὰς δὲ λέγω ἐνοχάς, οἷον 342 ἐὰν ὁ οἰκέτης [n] ἔνοχος γενόμενος τῷ μὴ δεσπότῃ, ἢ καὶ τῷ δεσπότῃ, (φυσικῶς δηλονότι, οὐδὲ γὰρ ἐννόμως ὁ ἐνδέχεται) δῷ ἐγγυητήν, εἴτε τῷ ἐξωτικῷ εἴτε τῷ οἰκείῳ δεσπότῃ, ὑπὲρ ὧν ἐπώφλησεν αὐτῷ [8] πραγμάτων· κρατεῖται ὃν ὁ ἐγγυητὴς καὶ φύσει καὶ νόμῳ, διὰ τὸ τὸν πρωτότυπον, τουτέστι τὸν οἰκέτην, φύσει κατέχεσθαι.

Poſtquam tibi hæc ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Diximus, non ſolum in civilibus ſed etiam in naturalibus obligationibus fidejuſſorem recte accipi. Naturales autem dico obligationes, veluti ſi ſervus obligatus non domino, aut etiam *ipſi* domino, (naturaliter ſcilicet, nec enim civiliter poteſt) fidejuſſorem det, ſive extraneo ſive domino ſuo, pro rebus quas ei debebat: tenetur ergo fidejuſſor & natura & lege, quoniam principalis, id eſt ſervus, natura obligatur.

§. II. §. II.

7. ἐστιν de: F. ante quem Gr. ſcribebatur, *sine τούτοις ἀνακοινώσεως.* 8. πραγμάτων de: F. 2.

Schol. τουτέστιν, ἐὰν καταβάλῃ ὁ πούπιος, ἢ ὁ υἱὸς τῷ πατρί, οὐ δύναται ῥεπετιτεύειν, ἐπειδὴ φυσικῶς χρεώστης ἐστίν. de pupillo, v. quod mox adnotavit Schol. de filio, v. leg. frater 38. §. 1. D. *de cond. ind.* FABR.

Latine: *hoc eſt, ſi ſolverit pupillus, vel filius patri, repetere non poteſt: quia naturaliter eſt debitor.* G. O. R.

1. Quod TH. ait, pupillum ſine tutore mutuam pecuniam accipientem naturaliter tantum obligari, ad obligationem quæ juris gentium non eſt, ſed ex conſenſu venit, nos referimus: nam jure naturali, quod gentium appellatur, nec quidem mutuum accipiendo tenetur, l. pupillus D. *de Actionib.* & l. quod pupill. [41.] *de Condict. indeb.* niſi locupletior factus ſit: nam tunc civiliter etiam teneretur, l. 5. D. *de Auth. tut.* Scio alios aliter leges contrarias in hoc argumento conciliare, quos alibi refello. §. pupillus ſup. *de Inutil.* & ſup. *Quib. alien. lic.* EG. BARO.

De fidejuſſore pupilli & ſimilium vide l. Marcellus 25. D. *de fidejuſſoribus.* D. GOTH.

Schol. τυχὸν γὰρ ὁ πάπιλλος χωρὶς τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ ἐδανείσατο, καὶ ἐγένετο ἄκων φύσει ὑπεύθυνος· ἐὰν γὰρ δαπανήσῃ αὐτὰ κακῶς, οὐκ [l. οὐχ] ἕξει ὁ δανείσας αὐτοῦ τὴν ἐπαναλῆψιν· εἰ δὲ πλουσιώτερος γίνεται, [f. γένηται] εἰς ὃ ἐγένετο πλουσιώτερος, καταδικάζεται· εἰ δὲ καὶ καταβάλλῃ τῷ δανείσῃ ἐυγνωμόνως, οὐκ ἀναλαμβάνει αὐτὸ, ὡς φύσει χρεωστούμενον. Pupillus igitur non aliter obligatur naturaliter, quam ſi locupletior factus ſit, eoque nomine conveniri poteſt ex conſtitutione D. Pii, & convenienter ſi pupillus ſolverit, repetitio ceſſat, quia naturâ debuit. FABR.

Latine: *Forte enim pupillus ſine tutore ſuo mutuum accepit, & invitus natura obligatus eſt. Nam ſi illud male conſumſerit*, creditor *dans non habebit repetitionem: ſi autem locupletior factus ſit, in quantum locupletior factus eſt, condemnatur. Quod ſi volens creditori ſolvat, non recipit, quippe natura debitum.* G. O. R.

§. II. Οὐ μόνον αὐτὸς ὁ ἐγγυητὴς ἔνο- 343
χος γίνεται, ἀλλὰ καὶ τελευτήσας p ἔνοχον τὸν οἰκεῖον καταλιμπάνει κληρονόμον.

§. II. Non modo ipſe fidejuſſor obligatur, ſed etiam defunctus heredem ſuum relinquit obligatum.

§. III. Δύναται δὲ ὁ ἐγγυητὴς καὶ 9 προλαμβάνειν q τὴν ἐνοχὴν ἐκείνου, ὃν ἐγγυᾶται· οἷον, μέλλων δανείζεσθαι παρά τινος, πρὸ τῆς τοῦ συναλλάγματος συστάσεως δέδωκας ἐγγυητήν, ἢ καὶ μετὰ 10 συστῆναι r τὸ συνάλλαγμα, ἐγγυήσω με.

§. III. Poteſt autem fidejuſſor & obligationem ejus, pro quo fidejubet, præcedere: veluti, *tu* mutuari a quo volens, fidejuſſorem dediſti ante celebrationem contractus; aut etiam poſt celebratum contractum pro me fidejuſſiſti.

§. IV. 11 Τότε εἰ πλείονες γένωνται ἐγ- 344
γυηταὶ, ὅσοι ἂν τὸν ἀριθμὸν ὦσιν, οὐκ εἰς μέρος, ἀλλὰ ἕκαστος αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον κατέχεται, ὥστε ἐλευθέραν εἶναι παρρησίαν s τῷ χρεδίτορι, καθ' οὗ βούλεται, χωρεῖν εἰς ὁλόκληρον. Ἀλλ' ἐξ ἐπιστολῆς Ἀδριανοῦ τοῦ βασιλέως t ἀναγκάζεται ὁ χρεδίτωρ ἕκαστον ἐγγυητὴν, ἄπορον ὄντα ἐν χρῷ τῆς κατάρξεως, τὸ ἀναλογοῦν ἀπαιτεῖν· ὅθεν εἴ τις τῶν ἐγγυητῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἄπορος εὑρεθῇ, ἡ τούτου ἀπορία τοὺς συνεγγυητὰς βαρύνει· οἷον εἰ ἦσαν ἐγγυηταὶ ρ' 345
ἐπιφειλομένων νομισμάτων· εὔποροι μὲν ὄντες πάν-

§. IV. Si quando plures ſint fidejuſſores, quotquot numero fuerint, non in partem, ſed quiſque eorum in ſolidum tenetur, ut libera ſit creditori facultas, adverſus quem in ſolidum agere velit. Sed ex epiſtola Adriani Cæſaris cogitur creditor a quoque fidejuſſore, qui locuples ſit litis conteſtatæ tempore, ratam *portionem* petere. Unde ſi quis fidejuſſorum illo tempore egenus inveniatur, hujus egeſtas conſidejuſſores gravat: veluti, quinque erant fidejuſſores centum aureorum qui de-

9. προλ. ante F. 10. τὸ ad: F. 11. Τότε de: F. 2. cum Curt. Legendum videtur Ει πρτε. G. O. R.

m. L. 50. §. etiam, D. *de pecul.* denique omni obligationi fidejuſſor accedere poteſt, l. 1. D. *de fidejuſſ.* itaque pro debitore deportato fidejuſſor accipi non poteſt, quaſi tota obligatio contra eum extincta ſit, l. 47 *eod.* id eſt, tam civilis, quam naturalis: in ſumma fidejuſſio acceſſio ſit. FABR. I.

n. Servus naturaliter obligatur, l. 50. §. etiam, D. *de pecul.* adeo ut dominus rectè fidejuſſorem à ſervo ſuo accipiat, l. 70. §. adeo, D. *de fidej.* FABR. I.

o. Schol. Διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν δεκτὸν ὀνόματος· ἀπροσώπου γάρ. FABR.

Id eſt, ut JCti loquuntur, quia perſonam ſtandi in judicio non habet. G. O. R.

p. L. poteſt 4. §. 1. D. *de fidejuſſ.* 2. Gaj. 9. §. 3. verſ. *& non ſolum.* D. GOTH.

q. Fuerat, ut præcedenti, obligationi fidejuſſor adhiberi poteſt, l. 6. in fin D. *eod.* hoc eſt præcedere & ſubſequi obligationem poteſt, qua parte differt à mandatore & conſentiente pro alio. Ille obligationem tantum præcedere, non ſubſequi, l. 12 §. ſi poſt 14. D. *mandati* hic ſubſequi, non præcedere ſolet, l. 1. D. *de pecunia conſtituta.* D. GOTH.

Fidejuſſor obligationem præcedere poteſt, l. 6. §. 1 D. *de fidej.* l. 35. D. *de judic.* l. 50. D. *de pecul* fidejuſſoris tamen obligatio acceſſionis & ſequelæ locum ſemper obtinet, l. 93. D. *de ſolut.* aliquando tamen præcedit fidejuſſio, quæ ſequi non poteſt: exempli cauſa, ante nuptias poteſt dari fidejuſſor dotis, Conſtant. Harmenop. Epitomar. lib. 4. t. 8. §. 9. poſt nuptias tamen manente matrimonio fidejuſſor dotis datus non obligatur, l. 1. & 2. C. *ne fidejuſſ. dot. dent.* FABR. I.

r. Interjecto tempore fidejuſſor intervenire poteſt, l. 32. §. 2 D. *de fidej* FABR. I.

s. Jus hoc vetus fuit. 2. Gaj. 9. §. 3. in fin. Adde quæ ſcripſi ad l. inter fidejuſſores 25 *de fidejuſſoribus.* D. GOTH.

t. De epiſtola D. Hadriani, vide d. l. 26. l.

πάντες ἐνήγοντο εἰς ἀνὰ ν' [12]· ἀπορήσαντος δὲ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ἡ ἀπορία τοῖς λειπομένοις ζημίαν προσφέρει· οὐκ ἔτι γὰρ τοὺς ν' οἱ μ', πρὸς οὓς δὲ ἀπαιτηθήσονται. Οὐκοῦν εἰ μετὰ τὴν προκάταξιν ἕνα ἀπορῆσαι συνέβη, ἡ τότε ἀπορία τῷ δανειστῇ, ὃ μὲν τοῖς [13] ἐγγυηταῖς προσαύξει ζημίαν.

debebantur: ſi quidem omnes eſſent locupletes, convenirentur ſinguli in *aureos* xx. uno autem ex illis deficiente, egeſtas *ejus* reliquis damnum adfert: neque enim ab illis quatuor *aurei* viceni, ſed viceni quini exigentur. Itaque ſi poſt litis conteſtationem evenerit ut unus deficiat, hujus egeſtas creditori, non autem fidejuſſoribus damnum adauget.

Εἰ δὲ καί τις καθ' ἑνὸς τῶν συνεγγυητῶν 346 χωρήσας, τὸ ὁλόκληρον λάβῃ, τοῦτο αὐτὸν μόνον ἀδικεῖ τὸν ἀπαιτηθέντα· οὔτε γὰρ κατὰ τῶν συνεγγυητῶν ἔχειν τινὰ ἀγωγὴν συγχεχώρηται, εἰδὲ κατὰ τοῦ πρωτοτύπου ἰσχυρῶς κινήσει, ἀπόρου ὑπάρχοντος· καὶ δίκαιός ἐστιν ὁ τοιοῦτος ἐγγυητὴς ἑαυτὸν αἰτιᾶσθαι, ὁπότε ἀναγόμενος ἠδύνατο βοηθῆναι ἐκ τῆς Ἀδριανῆ ἐπιστολῆς [x], καὶ παρασκευάσαι, ἵνα ἐξ ἴσου τοῖς συνεγγυηταῖς ἀπαιτηθῇ.

Sed &, ſi quis adverſus unum confidejuſſorum agens, ſolidum acceperit, hoc ipſum ſolum lædit a quo petitum fuit: neque enim adverſus confidejuſſores aliquam habere actionem conceſſum eſt, neque adverſus principalem qui egens eſt, valide aget: & hujuſmodi fidejuſſor ſe ipſe debebit culpare, quum conventus ex Adriani epiſtola adjuvari potuiſſet, atque curare ut ex æquo *cum* confidejuſſoribus ab ſe peteretur.

§. V. Οἱ ἐγγυηταὶ οὕτως ἔνοχοι γίνεσθαι 347 οὐ δύνανται· ὡς πλέον γ αὐτοὺς ἐποφείλειν, ἤπερ ἐποφείλει ἐκεῖνος, ὑπὲρ οὗ γεγόνασιν ἔνοχοι· καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐγγυητῶν ἐνοχὴ [14] accessio εἶναι λέγεται, [z] τουτέστι παρακολούθημα ἤτοι ἐφόλκιον τῆς πρωτοτύπου ἐνοχῆς· ὃ δύναται δὲ

§. V. Fidejuſſores ſic obligari nequeunt, ut plus ipſi debeant, quam is debet, pro quo obligati ſunt. Etenim fidejuſſorum obligatio dicitur acceſſio eſſe, id eſt ſequela ſive appendix obligationis principalis. Non poteſt autem

12. ν'. ad: F. 2. 13. συνεγ. F. 14. acceſſion ἐστὶ, F. & deinde ἀκκεσσίον idem.

ult. C. *de conſtituta pecunia.* Paul. 1. Sent. 20. §. 1. D. GOTH.

u. Onus obligationis integrum cæteri non excipient, l. 51. §. cum inter, D. *de fidej.* FABR. I.

x. Nam inter fidejuſſores obligatio ipſo jure non dividitur, l. 26. *eod.* FABR. I.

y. L. Græce 8. §. illud. 7. l. hi qui 34. l. ſi ita 42. D. *de fidejuſſorib.* D. GOTH.

Contra juris formam in duriorem conditionem fidejuſſor accipitur, l. 49. in fine, & l. 70. *eod.* FABR. I.

z. Unde acceſſionis loco promittere dicuntur, . 34. D. *eod.* D. GOTH.

a. Secundum plurium ſententiam fidejuſſor omnino non obligatur, l. 8. §. illud *eod.* id eſt, in totum, ſive in decem. ergo in quinque, rejecta eorum qui contra putabant ſententia, quod innuitur ibidem, verbo *placuiſſe.* FABR. I.

b. Adde §. 33. verſ. plus autem inf. *de actionibus.* l. ſolidum 85. D. *de ſolutionibus*, l. 12. in fin. D. *de verb. obligat.* D. GOTH.

Conditioni ineſt tempus. qui igitur pure promittit, plus debet: nam & tempore augetur obligatio, apud Juſtinian. igitur legend. *non ſolum enim*, ut hic. FABR.

c. Adde

δὲ ἐν τῇ accessione εἶναι πλέον, ἥπερ ἐστὶν ἐν τῇ πρωτοτύπῳ δίκῃ· ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, ἵνα ἧττον ἐποφλήσωσιν, ἔνοχοι γίνεσθαι δύνανται· διὰ τοῦτο ἐὰν ὁ πρωτότυπος, τουτέστιν ὁ δεβίτωρ, δέκα χρυσοῦς δώσειν ὁμολογήσῃ, πέντε [15] αὐτοὶ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶνται· 348 τοῦ δὲ πρωτοτύπου πέντε ἐπερωτηθέντος, ὁ καλῶς ὁ ἐγγυητὴς ἐπὶ δέκα [a] ὑπολαμβάνεται· ὁμοίως ἐὰν ὁ πρωτότυπος πύρως ἐπερωτηθῇ, ὁ fidejussor ἐπὶ αἵρεσιν ἐπερωτᾶσθαι δύναται.

Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, τοῦ πρωτοτύπου ἐπὶ αἵρεσιν ἐπερωτηθέντος, ὁ ἐγγυητὴς ἐπὶ αἵρεσιν μὴ ὀρθῶς, πύρως δὲ οὐ δέοντος ἐπερωτᾶται· [16] οὐ γὰρ μόνον ἐν ποσότητι, ἀλλὰ καὶ ἐν χρόνῳ [b] τὸ πλέον καὶ ἧττον νοεῖσθαι χρή· πλέον γάρ ἐστι τὸ εὐθέως τί ποτε δοῦναι, ἧττον δὲ τὸ μετὰ χρόνον [17] δοῦναι.

§. VI. Ὁ ἐγγυητὴς καταβαλὼν ὑπὲρ 349 τοῦ πρωτοτύπου, ἐπὶ ἀναλήψει τῶν δεδομένων ἕξει κατ' αὐτοῦ τὴν mandati [c] ἀγωγήν.

§. VII. Ἑλληνιστὶ [d] ὁ fidejussor ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτως ὁμολογεῖ, Τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω, [18] λέγω, θέλω ἧγουν βούλομαι· εἰ δὲ καὶ τὸ [e] Φημὶ [19] εἴπῃ, ὁμοίως ἐστὶν, ὥσπερ εἰ εἶπε Λέγω.

§. VIII.

tem in acceſſione plus eſſe quam eſt in cauſa principali. Ex contrario, ut minus debeant, obligari poſſunt: idcirco ſi principalis, id eſt debitor, decem aureos dare promiſerit, illi recte quinque promittunt: ſed principali quinque promittente, non recte fidejuſſor in decem accipitur: ſimiliter ſi principalis pure promiſerit, fidejuſſor ſub conditione promittere poteſt.

Item ex contrario, principali ſub conditione promittente, fidejuſſor ſub conditione quidem recte, pure autem non legitime promittit. Nec enim in quantitate ſolum, ſed etiam in tempore, plus & minus intelligi oportet: namque plus eſt, ſtatim aliquid dare, minus autem poſt tempus dare.

§. VI. Fidejuſſor ſolvens pro principali, ad repetitionem datorum adverſus eum mandati actionem habebit.

§. VII. Græce fidejuſſor ut plurimum ſic promittit: Τῃ εμῃ πιστει κελευω, λεγω, θελω ηγουν βουλομαι, [*id eſt Fide mea jubeo, dico, volo ſive cupio.*] ſed & ſi φημι dixerit, perinde eſt ac ſi dixerit λεγω.

§. VIII.

15. αὐτὸς ἰσχ. ἐπερωτᾶται F. 2. inconſiderate ob præced. 16. οὐδὲ γὰ F. 17. δοθῆναι F. 2. 18. λέγω ex F. addo. 19. εἴποι. F. 2.

c. Adde l. 6. §. 2. l. 40. l. 53. D. *mandati.* D. GOTH.

Fidejuſſor qui ſolidum ſolvit, habet adverſus reum regreſſum, l. 5. D. *de liber. leg.* id eſt, habet actionem mandati. ei autem qui pro abſente fidejuſſit, datur actio negotiorum geſtorum, l. 20. §. 1. D. *mand.* FABR. I.

d. L. Græce 8. D. *de fidejuſſoribus.* Nec tantum Latine. Fit autem Latine hunc in modum, *Iſtum fide tua eſſe jubes? Fide mea eſſe jubeo* 2 Gaj. 9. §. 3. D. GOTH.

Græco ſermone concipi poteſt fidejuſſio, cum ſermone eodem ſtipulatio concipi poſſit: nam fidejuſſio per ſtipulationem fit, l. 12. C. *eod.* Latine autem fidejuſſor ita accipitur: iſtum fide tua eſſe jubes? fide mea eſſe jubeo. Caj. inſt. 2. t. 9. itaque fidejuſſor dicitur reum principalem in fide ſua ſuſcipere, l. pen. C. *eod.* FABR. I.

e. Placeret legendum eſſe [& in THo & ap. Juſtin. pro φημὶ] τί μήν; *quidni?* quæ particula in ſtipulatione Latina egregiam quæſtionem complectitur, l. 1. §. ſi quis ita D. *de V. O.* ſed quia textuum

§. VIII. Ἐπὶ τῶ ἐπερωτήσεων τῶν ἐγ- 350
γυητῶν ἰστέον ἐστὶν, ὅτι ὅπερ δήποτε εἰη γεγραμμένον ὡς γενόμενον, παραλήψει γενέσθαι δοκεῖ. Διὸ ὁμολόγηται, [20] εἴ τις ἑαυτὸν ἔγραψεν ἐγγυήσασθαι, [21] δοκεῖν πάντα [f] τὰ εἰωθότα πεπρᾶχθαι· οἷον, τὸ ἐπερωτᾶσθαι αὐτὸν ὡς ἐγγυητὴν, καὶ αὐτὸν ἀκολούθως ὁμολογηκέναι.

§. VIII. In ſtipulationibus fidejuſſorum ſciendum eſt, quodcumque ſcriptum eſt tamquam actum, *id ex* præſumtione actum videri. Ideo in confeſſo eſt, ſi quis ſe ſcripſerit fidejuſſiſſe, omnia ſolemnia videri acta: veluti, ipſum ut fidejuſſorem interrogatum fuiſſe, & ipſum conſequenter promiſiſſe.

20. ὡς ad: F. 2. 21. δοκεῖ ante F.

textuum correctio, tanquam maxime pernicioſa, vitanda eſt: ſatius videtur id omne veterum uſui ac ſolemnitati imputare, &c. D. GALT.

Quoties in hunc locum incido, invertendum eum potius judico: verius enim dixiſſet Juſtin. atque adeo Ulp. in l. 8. *eod.* „ Sed & ſi λέγω dixe„ rit, pro eo erit, atque ſi dixerit φημί". quia λέγω ſimpliciter eſt *loquor, dico, diſſero*; φημὶ autem *ajo, adfirmo, promitto.* G. O. R.

f. Similis eſt παράληψις. §. 16. ſup. *de inutilibus ſtipulationibus.* D. GOTH.

L. 30. D. *de verb. obligat.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΓΡΑΜΜΑΣΙΝ ΕΝΟΧΗΣ.]

DE LITTERARUM OBLIGATIONE.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΑ.

TITULUS XXI.

ΜΕτὰ τὴν [1] re, καὶ τὴν verbis, εἴπωμεν περὶ τῆς litteris. Ἡ δὲ litteris τὸ παλαιὸν τοιοῦτον ἐπεδέχετο ὅρον· litteris ἐστὶ, τὸ παλαιὸν χρέος εἰς καινὸν δάνειον [a] μετασχηματιζόμενον [2] ῥήμασι καὶ γράμμασι τυπικοῖς. Εἰ γάρ τις ἐχρεώστει μοι [b] ἑκατὸν νομίσματα ἀπ' ἀγορασίας 351

POſt *obligationem* aut re aut verbis *contractam*, dicamus de litterarum *obligatione*. Litterarum autem *obligatio* olim hanc recipiebat definitionem: litterarum *obligatio* eſt, vetus debitum per verba & ſcripta ſolemnia transformatum in novum creditum.

1. Vide lect. 2. ſuper. tit. 2. ῥήματι καὶ γράμματι τυπικῷ ante F.

a. Hoc modo novabatur obligatio in obligationem nominum, ut in *l. pen. C. Theod. de denunt. vel edict reſcr.* „ Si quis debiti, quod vel ex fœnore, vel „ mutuo data pecunia ſumpſit exordium, vel ex alio „ quolibet titulo, in literarum obligationem facta „ cautione translatum eſt", &c. Mich. Pſell. Synopſ. V. 159. τῆς δι' ὁμολογίας τῆς literis ἀναγραφὴ novatio, τὸ χρέος μεταφέρεται τὸ παλαιὸν εἰς νέον. vide ſupra *de jur. nat.* §. 2. FABR.

Locum Theod. Cod. (qui de cautione tantum chirographaria agat) huc male trahi, judicat Jac. Gothofr. qui conſulatur Tom. I. pag. 120. G. O. R.

b. Quæ hunc in modum perficitur literarum obligatio, fit à contractu ad alium contractum, ſeu à re ad rem: ſed & alia quoque forma conſtituebatur, aut enim à re in perſonam aut à perſona in perſonam fiebat, qua de re vide Gajum lib. 2. tit. 9. §. 13. D. GOTH.

c. Interponebatur igitur ſtipulatio. Val. Maximus lib. 8. c. 2. *C. Viſellius Varro gravi morbo correptus trecenta milia numum ab Otacilia Laterenſi, cum qua commercium libidinis habuerat, expenſa ferri ſibi paſ-*

ſus

σίας ἢ μισθώσεως ἢ δανείσματος ἢ ἐπεγωτήσεως, (πολλαὶ δὲ τῶν χρεῶν αἰτφάσεις·) ἠβουλόμην δὲ τοῦτον ὑπεύθυνον ποιῆσαι 352 τῇ litteris ἐνοχῇ, ἀνάγκη ἦν 3 τυπικὰ λέγειν καὶ γράφειν τὰ ῥήματα πρὸς αὐτὸν, ὃν ἔνοχον ἠβουλόμην τῇ litteris ποιῆσαι ἐνοχῇ· Ἦν δὲ ταῦτα τὰ ῥήματα, ἅτινα καὶ ἐλέγετο καὶ ἐγράφετο· 4 Τοὺς ἑκατὸν χρυσοῦς, c οὓς ἐμοὶ ἐξ αἰτίας μισθώσεως χρεωστεῖς, σὺ ἐκ συνθήκης καὶ ὁμολογίας δώσεις τ οἰκείων γραμμάτων 5; εἶτα ἐγεγράφετο, ὡς ἀπὸ τοῦ ἐνόχου ἤδη γενομένου ἐκ τῆς μισθώσεως, ταῦτα τὰ ῥήματα· 6 Ἐκ τῆς συνθήκης ὀφείλω τ οἰκείων γραμ- 353 μάτων 7. Καὶ ἡ μὲ πρότερα 8 ἐνοχὴ ἀπεσβέννυτο, χρηματέρα d δὲ ἐίκτετο, τουτέστιν ἡ litteris· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ἐν γράμμασιν εἶναι τὴν ὀνομασίαν ἐδέξατο.

ditum. Nam ſi quis centum mihi aureos debebat ex emtione vel locatione vel mutuo vel ſtipulatione, (multæ autem ſunt debitorum cauſæ) *ego* que hunc vellem litteris obligatum *mihi* reddere: neceſſe erat ſolemnia verba dicere & ſcribere ad eum, quem litteris obligare *mihi* volebam. Erant autem hæc verba, quæ & dicebantur & ſcribebantur: Centum aureos, quos mihi ex cauſa locationis debes, tu ex conventione & confeſſione litterarum tuarum dabis? Deinde adſcribebantur, ut ab eo qui jam ex locatione obligatus eſſet, hæc verba: Ex conventione debeo litterarum mearum. Et prior obligatio exſtinguebatur, nova autem, id eſt litterarum, naſcebatur. Hæc vero ex eo quod in ſcriptis conſiſteret, adpellationem accepit.

Σή-

Sed

3. ταῦτα ante F. Tum ſequens τὰ delerem. 4--5. Pro Græcis (in quibus χρυσᾶς ſcripſi cum Lovan. pro vulg. χρυσίους) Pith. ac F. hæc Latina habent: *Centum aureos, quos mihi ex cauſa locationis debes, expenſos tibi tuli?* 6--7. Pith. & F. ſimiliter: *Expenſos mihi tuliſti.* 8. ἥτις ἦν ad: F.

ſus eſt. & mox: *quos ut fronte inverecunda, ita inani ſtipulatione captaverat.* inanem ſtipulationem appellare videtur, quam nullus titulus debendi præceſſerat, niſi forte inanem vocet, ex qua jure agi non poteſt. FABR. I.

d. De hac nominum & litterarum obligatione veteri Hotomanus in *Comment. Inſt. h. t.* Rævardus III. *Varior.* 1. Rad. Fornerius II. *Rerum quotid.* 7. B. Briſſon. VI. *de Formulis R. P.* Cl. Salmaſius tam L. 1. *de Uſuris* 6. quam L. 11. *de modo Uſurar.* 10. & Jac. Oiſelius *ad Caji Inſtit.* pag. 161. ſqq. fuſius agunt, quam ut verba eorum hic locum inveniant; (niſi quod ex Oiſelio deinde aliqua ad THum maxime facientia pro inſtituto omittere non poſſim) maxime quum Gundlingianam ea de re diſſertationem, Latine ex L. Teutonica a me verſam, in *Excurſu* XVII. ſubjungere eſt animus. G. O. R.

Novari olim ſolebat obligatio vel in verborum obligationem §. 1. D. *quibus modis tollitur obligat.* vel in obligationem nominum. Hodie novatur: etiam nudo conſenſu. I. ſingularia. D. *de reb. creditis.* de nominum obligatione adde 3. Gell. 2. Ciceronem 4. ad Atticum, ult. D. GOTH.

Huc pertinet tit. 9. lib. 2. Inſtit. Caji, qui eſt *de novationibus*, ſed ita ab Aniano interpolatus, aut incuria librariorum corruptus, ut veræ prudentiæ ne umbra quidem ibi compareat. FABR.

Itaque ego potius cum Fabroto ad THum, Caji verba ab Aniano interpolata, aut librariorum incuria ita corrupta eſſe exiſtimo, ut vix umbra veræ prudentiæ compareat. Videndum tamen, num aliquid boni ex iis exſculpere valeamus. Ac primum quidem ego omnino hic a Gajo per literarum obligationem, quam a re in perſonam fieri dicit, deſignari putem illam literarum obligationem, quam THus veteribus uſitatam fuiſſe dicit. Immo facile crederem THum, quæcumque ibi de literarum obligatione adfert, ea vel ex ipſis Caji noſtri Inſtitutionum libris, vel ſaltem ex alterius veteris JCti ſcriptis hauſiſſe. Vixit enim TH. eo tempore, quo integra Veterum ſcripta, atque inter ea haud dubie Gaji noſtri Inſtitutionum libri adhuc exſtarent, e quibus hauſit, quæ paſſim ex jure veteri adducit ad majorem lucem mutuandam iis, quorum obiter tantum in Juſtiniani Inſtitutionum libris, cum jam in deſuetudinem abiiſſent, mentio fit. Literarum vero obligationem TH. h.

Σήμερον δὲ ταῦτα οὐκ ἔστιν ὧν χρήσει· ἔστι δὲ εὑρεῖν, εἴ τις ἀκριβέστερον 9 κατανοήσει, καὶ σήμερον e πολιτευομένην τὴν litteris ἀνοχὴν καθ' ἕτερον σχῆμα. Εἰ γάρ 354 τις βουλόμενος δανείσασθαι παρ' ἐμοῦ, διαλεχθῇ μοι περὶ τούτου, ἐγὼ δὲ ἐπέτρεψα 10 αὐτὸν ποιῆσαί μοι γραμματεῖον, καὶ δὴ καθ' ἑαυτὸν οὐ παρόντος ἐμοῦ f τὸ γραμματεῖον ἐποίησεν, ἐν ᾧ εἶπεν, ὅτι Ἐδανεισάμην ἐγὼ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν παρὰ τοῦδε, καὶ ταῦτα ἐποφείλω ἐπερωτήσεις δὲ οὐκ ἀνετέθη, ἦγουν καὶ ἀντεθεῖσα ἄχρηστος ἦν, διὰ τὸ γεγενῆσθαι τὸ τοιοῦτον συμβόλαιον οὐ παρόντος τοῦ 11 δανείσαντος. Ἐνταῦθα χρόνου διαμόνου 355 πολλοῦ

Sed hæc hodie non ſunt in uſu. Invenire tamen licet, ſi quis curatius conſideret, & hodie litterarum obligationem uſurpari ſub alia forma. Nam ſi quis a me mutuari cupiens, ea de *re* mihi locutus ſit, egoque ei conceſſerim ut mihi cautionem ſcriberet; atque *is* ſolus me non præſente cautionem ſcripſerit, in qua dicat, Ego mutuatus ſum hodierno die ab illo, eaque debeo, ſed ſtipulatio non inſerta ſit, aut inſerta etiam inutilis ſit, quia hujuſmodi inſtrumentum factum eſt non præſente creditore. Hinc mulo elapſo tempore quæritur, an con-

ve-

9. κατανοήσοι F. 2. 10. ἀυτῷ F. omittens ſeq. μοι. 11. δανεισαμένου F.

m. deſcribit: λίτερις ἐστὶ, inquit, τὸ παλ. χρ. . . . quibus verbis novatio deſcribitur, quæ ſolemnibus verbis & literis fieri ſolebat. Adfert deinde TH. exemplum hujus literarum obligationis, quod plane confirmat, eum, quæ de literarum obligatione refert, a Gajo noſtro ſumpſiſſe, cum & ejus veſtigia in Caji verbis, quamvis illa vel ab Aniano vel a librariis imperitis depravata ſint, adhuc compareant. Subdit enim TH. ſi quis debitorem ſuum, qui ei centum aureos ex emptione aut locatione aut mutuo aut ſtipulatione debebat, ex literarum obligatione ſibi obnoxium eſſe vellet, neceſſe erat ut hujuſmodi verba diceret & ſcriberet ad debitorem ſuum: *Centum aureos* &c. . . . . quæ literarum obligatio dicebatur, quia in literis conſiſtebat. Atque ita quidem hæc THi verba repræſentat editio illa, quam doctiſſimo Fabroto debemus. Sed ab iſta nonnihil abit THi contextus, prout olim ante Fabrotum a D. Gothofredo editus eſt . . . . . ut ſenſus ſit ex parte creditoris: *C. aureos, quos mihi ex cauſa locationis debes, tu mihi ex conventione & pactione dabis propriarum literarum?* ex parte vero debitoris: *Ex conventione illos debeo mearum literarum.* Quæ aliquo modo adhuc efficaciora videntur ad priorem obligationem novandam in literarum obligationem. Utrumque tamen eodem redit. [*Hinc pergit ad hanc THi mentem Gajum emendare, & Hotomanum, qui ſolito more fidem noſtro paraphraſta abrogat, refutare.*]

OISEL. *ad Caj.* II. 9.

THus ejus (obligationis quæ nominibus conſtare dicebatur) modum ac ritum accurate deſcribit his verbis .... quibus clare deſcribit hanc rem, & quidem vere, licet auſi fuerint quidam hac in parte iſtum auctorem irridere. Quis enim credat, interpretem graviſſimum aut ex ingenio fabellam ſibi confingere, aut nobis illudere voluiſſe? Vixit THus Conſtantinopoli, & quidem ea tempeſtate, in qua libri veterum juris Auctorum proſtabant adhuc; cum multa ille ex libris veterum repetita nobis tradat in ſua paraphraſi. Quamobrem ineptum eſt non ſolum dicere, ſed credere illum, ut nobis fucum obduceret, ſe ipſum mendacii reum apud coætaneos ſuos facere voluiſſe: quin potius exiſtimandum eſt, eum ut in aliis, ita in hac etiam parte ex antiqua Juriſprudentia nobis apertam & minime fucatam lucem attuliſſe. Retenta itaque illius declaratione intelligimus: Primum hæc ſcripta *Nomina* non tam fuſe patuiſſe, ut hactenus interpretes noſtri putaverunt: ſed ad eum caſum fuiſſe reſtricta, quo quis creditum antiquum novatione facta in alterum creditum, ut ita dicam litterarium, transferret; atque in eam rem proinde confectam fuiſſe ſcripturam, & quidem ſolemni ritu confirmatam. [Hinc ad GAJI *Inſtitutiones* tranſit ex hoc THi loco illuſtrandas.]

GALVAN. *de Uſufr. cap.* XVII. *pag.* 193.

Anianum quidem illa, quæ recte tradiderat Cajus, perperam contrahendo miſere corrupiſſe, facile mihi perſuaſerim: ita tamen, ut vel in his ipſis, quæ nobis reliquit, quaſi per nebulam aliquid videre poſſimus de veteri litterarum ſive nominum obligatione, quam hic deſcripſerat Cajus: qui hic non videtur egiſſe de quodam ex modis pecuniæ vel credendæ, vel creditæ probandæ, quorum aliquos enumerat Cic. *pro Roſc. Com.* cap. 5. & plu-

res

πολλῶ ζητεῖται, εἰ δυνατὸν ἀνάγεσθαι τὸν τὸ εἰρημένον ἐκθέμενον γραμματεῖον; καὶ λέγομεν ὅτι ἐδὲ ἀπὸ τῆς re δυνατὸν ἀναχθῆναι τὸ παρὸν πρόσωπον, οὐ γὰρ γέγονεν ἀπαρίθμησις, ἐδὲ ἀπὸ τῆς verbis, ἐπειδὴ μὴ παρόντων τῶν δύο μερῶν ε γέγονεν ἡ ἐπερώτησις, 12 ἢ αὐτὸ τοῦτο ἐδὲ γέγονεν ἡ ἐπερώτησις· λείπεται δὴ ἀπὸ μόνων τῶν γραμμάτων ἔνοχον αὐτὸν γενέσθαι· καὶ ἰδοὺ, ποτὲ καὶ σήμερον γίνεταί τις ἔνοχος h τῇ litteris.

veniri possit qui dictam cautionem emisit; & dicimus, neque ex *obligatione* re *contracta* hanc personam conveniri posse, neque enim numeratio facta est; neque ex verborum *obligatione*, quoniam non præsentibus ambabus partibus stipulatio facta est, aut nec *ulla* omnino facta est stipulatio. Restat igitur, ex solis eum litteris obligari. Et ecce, interdum & hodie aliquis obligatur litteris.

Ὁ δὲ πολὺς χρόνος πάλαι μὲν εἰς τὴν πενταετίαν i ἐφιστήκει· μετὰ γὰρ τοῦτον τὸν χρόνον οὐκ ἦν ἀντιτιθέναι τὴν τῆς ἀναργυρίας ἀπο-

356 Multum autem tempus olim quidem intra quinquennium constitit: nam post hoc tempus non licebat oppo-

12. septem voces sqq. desunt F. 2. errore satis jam noto.

res Gellius XII. N. *A.* 2. qui & inter hos expensilationem referunt: de qua, nec non nominibus per scripturam mensæ argentariæ plura habet Brisson. VI. *de Form.* & Salmas. *de Usur.* c. 6. & 17. Verum hic a Cajo est actum de illa obligatione, quæ litteris, sive nominibus olim contrahebatur; cujus mentio in princ. tit. Inst. *de Litt. obl.* sed obiter: hic autem ex professo de ea agi videmus, & quidem tamquam de tali, cujus ope novatio inducatur. Adeoque omnino de illa fidem puto habendam esse THo, qui idem docet, ut &, illam solennibus verbis ore utrimque prolatis & scripto comprehensis contractam fuisse: & qui ex autore antiquo, ac forte ex ipso nostro Cajo illa, quæ habet, deprompsisse videtur. Credere quidem THo non vult Brisson. *l. all.* ac reprehendit tam illum quam Tribonianum Salmas. d. c. 6. nulla tamen addita ratione idonea. Ego vero formulam Latinam, quam editio Fabroti, quæ ad Codd. MSS. est exacta, habet, genuinam esse facile crediderim, ut dixerit creditor, v. gr. *C. aureos* &c. ..... Minus plene & distincte rem narrare videtur TH. dum verba *expensos mihi tulisti*, tantum scripto mandata fuisse refert; quæ tamen revera etiam ore prolata fuisse videntur. Hæc vero Latina formula a librariis quibusdam Græcis, & Latina vel non curantibus vel non intelligentibus, videtur esse omissa: locoque ejus reposita illa Gr. quam Viglii nec non D. Goth. editiones solam adgnoscunt: qua debitor interrogabatur, an quod aliunde deberet, ex conventione & confessione propriarum litterarum esset daturus, isque id affirmabat: nisi quis malit utramque formulam conjungendam, & ab ipso THo profectam esse, de quo nihil certi possum statuere. Optandum vero esset, ut viri eruditi, quoties in veteribus scriptoribus, quos edunt, aliquid mutant, simul etiam lectores monerent, quo pacto antea lectum fuisset, & quo modo & quas ob rationes ac auctoritates aliquid emendaverint: quale nihil video factum esse a Fabroto. Et forte illa Lat. formula si visa fuisset a viris doctis, narrationem THi fecisset probabiliorem. Recte vero & Galvanus *l. ante laudato* & Oiselius *ad h. l.* THo subscribunt. *Etc. &c.*

SCHULT. *ad Caj. pag.* 163. *a.*

Mihi necdum formula Lat. se probare potest, quum absurdum videatur, debitorem interrogari non de suo, sed de creditoris facto: Nonne multo credibilius, creditorem interrogasse: *C. aureos ..... acceptos mihi retulisti?* & respondisse debitorem: *acceptos tibi retuli:* aut si hoc mavis: *C. aureos ..... tibi a me expensos tulisti? Expensos tuli.* Confer §. 1. inf. *Quib. mod. toll. oblig.* G. O. R.

e. Adde l. non figura literarum. 38. D. *de obligat. & act.* D. GOTH.

f. Vel etiam præsente: sed quia nummos ad manum non habebam, pecunia numerata non est. FABR.

g. Verborum enim obligatio inter præsentes tantum contrahitur, l. 1. D. *de V. O.* FABR. II.

h. Non exigit hæc obligatio scripturæ proprietatem, ut vetus literarum obligatio: qualiscumque enim scriptura sufficit. FABR.

i. L. 1. C. Hermogeniano *de cauta & non numerata pecunia.* D. GOTH.

k παραγραφὴν, τουτέστι τὴν non numeratæ pecuniæ, καὶ λέγειν τῷ δανειστῇ, Δεῖξον ὅτι ἀπηρίθμησας· τοῦτο γὰρ πολλαῖς βασιλέων εἴρηται διατάξεσιν. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δυσχερὲς ἦν τοῖς κρεδίτωρσιν, ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς, ἵνα μὴ πολλοῦ παραδραμόντος χρόνου, τουτέστι τριετίας 13 ἢ τετραετίας, μὴ τοσοῦτον χρόνον οἱ κρεδίτωρες ἀπαιτοῦμενοι ἀποδεικνύειν, ὡς ὅτι ταῦτα ἀληθῆ ἐστι, διὰ τὸ μηκέτι 14 τῶν παρελθόντων χρόνων l εἰς δυσχέρειαν τῶν ἀποδείξεων ἐμπίπτοιεν. καὶ ἐντεῦθεν τὰ οἰκεῖα φέροιντο 15 χρημάτων, διάταξιν ἐποίησεν, ἥτις τὴν πενταετίαν εἰς διετίαν m ἤγαγεν· ὥστε ἓν ἔτος τούτου τοῦ χρόνου καλῶς ἡ τοιαύτη ἀντιτεθήσεται παραγραφὴ, μετὰ δὲ 16 τὴν διετίαν ὅλως.

ponere exceptionem non acceptæ, id est non numeratæ pecuniæ, & dicere creditori, Proba te numerasse: hoc enim multis Imperatorum constitutionibus cautum est. Quoniam autem 357 hoc creditoribus difficile erat, Imperator noster, ut ne multo elapso tempore, id est triennio aut quadriennio, creditores post tantum temporis probare jussi, hæc esse vera, propter longitudinem elapsi temporis in difficultatem probationum inciderent, atque exinde pecuniis suis spoliarentur, constitutionem fecit, quæ quinquennium intra biennium concluſit. Itaque intra hoc tempus hujusmodi exceptio recte opponetur: post biennium autem nequaquam.

13. ἢ κβ΄ F. 14. τοῦ χρ. τοῦ παρ. F. 15. Sic Pith. & F. pro Vigl. πραγμ. 16. τὴν de: F.

k. De qua vide §. 2. inf. *de exceptionib.* ubi dixi. D. GOTH.

l. Cum debitor exceptione posita, seu doli seu non numeratæ pecuniæ, se tuetur, transfertur in creditorem probationis necessitas, qui nisi probarit pecuniam ei esse numeratam, debitor absolvetur, l. 3. & l. 10. C. *de non num. pec.* nisi si ex chirographo agetur, quo præcedens debiti causa, puta emptionis, contineatur. l. 13. *eod.* FABR.

m. Sed & ante biennium cautionem suam debitor condicere poterit. Schol. ἀφὸ γὰρ τῆς διετίας ἔχει τὸν ἐνδέβιτον κονδικτίκιον ἀφὸς ἀνάληψιν τοῦ πιστικοῦ ὁ ποιήσας τὸ γραμματεῖον, l. 7. *eod.* l. 3. C. *de cond. ind.* FABR.

Id est: *Nam ante biennium is qui cautionem scripsit, indebiti condictionem habet ad repetendum instrumentum.* G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΣΥΝΑΙΝΕΤΙΚΗΣ a ΕΝΟΧΗΣ.]

DE OBLIGATIONIBUS EX CONSENSU.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΒ.

TITULUS XXII.

Εἰπόντες περὶ τῆς 1 re καὶ verbis, καὶ litteris, νῦν εἴπωμεν περὶ τῆς consensu. Ἡ δὲ ταύτης τῆς ἐνοχῆς σύστασίς ἐστιν 358 Quum diximus de *obligationibus quæ* re, aut verbis aut litteris *contrahuntur*, nunc dicamus de *ea quæ*

1. Vid. lect. 2. *de Fidejuss.*

a. Quæ & συναφάνων ἐνοχὴ, cujusmodi obligatio ἀπὸ βουλήσεως, hoc est ex voluntate esse dicitur, 52. Eclog. 1. c. 51. D. GOTH.

b. 2. Gaj.

ἐστιν ἐν τούτοις [2] συναλλάγμασιν [b], ἐν τῇ ἀγορασίᾳ καὶ πράσει, καὶ μισθώσει, καὶ κοινωνίᾳ, καὶ ἐντολῇ. Διὰ τοῦτο δὲ τούτοις τοῖς τρόποις ἡ consensu συνίστασθαι ἐνοχὴ, ἐπειδὴ οὔτε [c] γραφὴ, ὡς ἐπὶ τῆς litteris, οὔτε παρουσία [d], ὡς ἐπὶ τῆς verbis, παντὶ τρόπῳ ἀναγκαία ἐστὶν· ἀλλ' οὐδὲ δίδοσθαί τί ποτε ἐπαναγκές ἐστιν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς re [e], ἵνα σύστασιν δέξηται ἡ consensu· ἀρκεῖ γὰρ [f] τὸ συναινέσαι τοὺς τῇ consensu [4] συναλλάσσοντας. Τὰ τοιαῦτα οὖν συναλλάγματα καὶ μεταξὺ ἀπόντων ἰσχυρῶς περαίνεται, οἷον δι' ἐπιστολῆς ἢ δι' ἀγγέλου.

quæ consensu *contrahitur*. Hujus autem obligationis contractus in his negotiis est, in emtione & venditione, & locatione, & societate, & mandato. Ideo autem hisce modis obligatio consensu contrahitur, quoniam neque scriptura, ut in litterarum *obligatione*, neque præsentia, ut in verborum *obligatione*, omni modo necessaria est: sed neque dari quidpiam necesse est, uti in *obligatione* re *contracta*, ut substantiam capiat *obligatio* consensu *constans*; sufficit enim consensisse qui *obligationem* consensu *constantem* contrahunt. Hi igitur contractus etiam inter absentes valide procedunt, veluti per epistolam aut per nuntium.

Καὶ οὐ μόνον ἐν τούτοις διέστηκεν ἡ consensu τῶν λοιπῶν ἐνοχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκείνῳ· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐνοχῶν εἷς μὲν γίνεται ὑπεύθυνος, εἷς δὲ κτᾶται τὸν ἕτερον ὑπεύθυνον· οἷον ἐπὶ τῆς re ὁ μὲν δοὺς [g] ἔνοχον κτᾶται, ὁ δὲ λαβὼν ὑπεύθυνος γίνεται· ἐπὶ δὲ τῆς verbis ἔνοχον κτᾶται [h] ὁ ἐπερωτήσας, ὑπεύθυνος δέ ἐστιν ὁ ὁμο-

Neque in his solum *obligatio* consensu *constans* ab aliis differt obligationibus, sed etiam in illo: nam in ceteris quidem obligationibus unus obligatur, unus alterum obligatum habet: veluti in *obligatione* re *contracta* dans obligat, sed accipiens obligatur; in verborum *obligatione* stipulator obligat,

2. τοῖς ad: F. 3. fine κῇ habet F. μισθώσει κῇ ἀνμισθόσει, κοινωνίᾳ, ἐντολῇ. 4. συναλλώντ. F. 5. ἔνοχον F. 6. δὲ de: F

b. 2. Gaj. 9. §. consensu 14. l. 2. D. *de obligationibus.* D. HOTH.

c. Neque verborum, neque scripturæ ulla proprietas desideratur, l. 2. D. *de oblig.* id est, nihil interest, quibus verbis id fiat. solemnibus formalibus τυπικοῖς verbis opus non est, ut olim in verborum, & veteri literarum obligatione. FABR. I.

d. d. l. 2. ut in stipulatione, quæ verbis contrahitur. & ideò per nuntium, vel per epistolam ea negotia contrahuntur. FABR. I.

e. Ex re tradita initium obligationi præbent, [*sic*] ut puta numeratione expletur substantia mutui, l. 6. D. *de Sen. maced.* FABR. I.

f. Sufficit nuda consentientium voluntas, l. 1. versic. *item*, D. *de rer. perm.* FABR. I.

g. Hi contractus sunt διπλευροι, præter mutuum & promutuum. Sed non statim obligationem ex utroque latere constituunt, ut qui consensu perficiuntur, qui proprie contractus appellantur, l. 19. D. *de verb. oblig.* FABR. I.

h. L. 2. in fin. D. *de obligationib.* D. GOTH. Stipulatio quoque est contractus μονόπλευρος. συναλλάγματα διπλευρα Gr. vocant, ex quibus alter alteri obligatur. μονόπλευρα autem, ex quibus obligatio mutua non nascitur. Theod. Hermopolites, lib. 10. tit. 4. οὐκ ἐπὶ μόνων δὲ συναλλαγμάτων διπλεύρων ἔχουσι τοῦτο, ἀλλὰ δὴ κῇ ἐπὶ ῥητῶν, ἤτοι μονοπλεύρων, FABR. I.

ὁμολογήσας· ἐπὶ τῆς litteris ἔνοχος ᾖ ὁ γράψας, ἔνοχον δὲ αὐτὸν κλᾶται ἐκεῖνος, εἰς ὃν γέγονεν ἡ γραφή· ἐπὶ δὲ τῆς consensu ἑκάτερος i ἑκατέρῳ ὑπεύθυνος γίνεται εἰς τοῦτο, ὅπερ τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ἐκ τοῦ καλλίστου k καὶ δικαίου παρέχειν ἐχρῆν· ὁπότε ἐπὶ τῆς verbis ἐνοχῆς ὁ μὲν ἐπερωτᾷ καὶ κλᾶται ἔνοχον, ὁ δὲ ὁμολογεῖ καὶ γίνεται ἔνοχος.

gat, promissor autem obligatur; in litterarum *obligatione* obligatus est scriptor, obligat vero hunc is, ad quem scriptura pertinet: ast in *obligatione* consensu *constante* alter alteri obligatur in id, quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet: quum in verborum obligatione alter interroget & obliget, alter promittat & obligetur.

i. Non est verum, in solis contractibus consensualibus utrumque contrahentium obligari, nam & in tribus contractibus realibus, commodato scil. depositio & pignore uterque obligatur, licet non ab initio, tamen ex postfacto, ut etiam in mandato. TREKELL *in schedis.*

Nonne hæc clausula, ut & superior Fabroti nota g. satis defendunt THum? Alioqui & *mutuum* dixero utrinque obligare, si postfactum spectem, ut si illud ante tempus præstitutum repetam, &c. G. O. R.

k. Κάλλιστον καὶ δίκαιον hic conjungit, ut est alibi τὸ καλὸν καὶ ἴσον. 2. *Eclog.* 1. c. 14. *bonum & æquum.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΑΓΟΡΑΣΙΑΣ a ΚΑΙ ΠΡΑΣΕΩΣ.]

DE EMTIONE ET VENDITIONE.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΓ.

TITULUS XXIII.

ΚΑΙ εἴπωμεν κατὰ πρώτην τάξιν περὶ ἀγορασίας καὶ πράσεως. Ἡ πρᾶσις b καὶ ἡ ἀγορασία συνίσταται c εὐθέως, ἥνικα περὶ τῆς τιμήματος ἑκάτερον I συναινέσῃ

ET dicamus primo loco de emtione & venditione. Venditio & emtio contrahitur statim, quum de pretio utraque pars consenserit. Namque

I. συναινέσει ante F.

a. Adde 3. Harmenop. 3. [unde variantes omnes addere hic nihil interest. G. O. R.] 19. *Eclog.* 1. περὶ ἀγορᾶσεως καὶ πράσεως. adde Paul. 2. Sent. 17. *ex empto & vendito.* D. GOTH.

Venditio est alienatio, & rei suæ jurisque sui in alium translatio, ut ait Seneca 5. *de benef.* c. 10. quæ definitio vera non est, si is, qui vendit, dominus non sit: nam res quoque aliena vendi potest, cum dominium transferri non sit necesse, sed vacuam tantum possessionem tradi. FABR. I.

b. 2. Gaj. 9. §. emptio. 15. D. GOTH.

c. Schol. hic notat, si vinum, oleum, frumentum, & his similia, quæ pondere, numero, mensura constant, aversione venierint, emptionem venditionem contractam intelligi, simulatque de pretio convenerit, ut in cæteris rebus juris est: εἰ μὲν ὅλον τὸν οἶνον, ἢ ὅλον τὸ ἔλαιον, ἢ ὅλον τὸν σῖτον, ἢ ὅλον τὸν ἄργυρον, ὅσου δήποτε ἦν, ἑνὶ τιμήματι διαπέρασεί τις, τὸ αὐτὸ κρατήσει, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πιπρασκομένων πραγμάτων, τετέχνωται ἅμα τῇ τοῦ τιμήματος συμφωνήσει ἡ πρᾶσις γίνεται *perfecta.* Si vero vinum ita venierit, ut in singulas amphoras, aut frumentum, ut in singulos modios, aut argentum, ut in singulas libras certum pretium diceretur, tunc perfici emptionem, cum fuerint admensa, adpensave ex l. 35. §. in his, D. *de cont. empt.* FABR.

Inesse enim censetur ejusmodi venditionibus conditio adpendendi, admetiendi vel adnumerandi. DOUJ.

d. Emptio nuda voluntate contrahitur, id est, perficitur. & quod dicitur perfici traditione, l. 8. D. *de rejc. vend.* intellige, impleri, consummarique,

νέσῃ d μέρος. Ἐὰν γὰρ εἴπω ἐγὼ, ὡς πιπράσκω σοι τόδε ἑκατὸν νομισμάτων, ἀρεσθῆς 2 δὲ σὺ ταύτῃ τῇ τιμῇ, 3 συνέστη ἡ πρᾶσις εὐθέως· εἰ καὶ τὰ μάλιστα e μήπω τὸ τίμημα ἀπηρίθμηται, μήτε ἀρραβών τις δέδοται. Καὶ τίκτεται τῷ μὲν 362 πράτῃ ἡ 4 ex vendito, f τῷ δὲ ἀγοραστῇ ἡ ex empto. Τὸ δὲ ἀρραβῶνος χάριν παρεχόμενον, ἔλεγχός ἐστι & ἀπόδειξις g πράσεως καὶ ἀγορασίας 5 συστάσης, οὐ μὴν αὐτὸ σύστασις.

que si ego dixero, Vendo hoc tibi centum aureis, tu autem huic pretio adquieveris, venditio statim constitit: etsi maxime pretium nondum numeratum est, neque arrha aliqua data est. Nascitur que venditori quidem *actio* ex vendito, emtori autem ex emto. Arrhabonis autem gratia datum, indicium est & probatio venditionis atque emtionis contractæ, non vero ipse contractus.

Ταῦτα 6 περὶ πράσεως καὶ ἀγορασίας νοθμθ, τῆς ἀγράφως h γινομένης· οὐδὲν γὰρ ἐπὶ ταύτης ἐκαίνισεν ὁ ἡμέτερος βασιλεύς· i ἐπὶ δὲ τῆς ἐγγράφως γινομένης οὐχ ἑτέρως τὸ τέλειον προσγίνεσθαι λέγομθ τῇ πράσει καὶ τῇ ἀγορασίᾳ, εἰ μὴ καὶ τὰ συμβόλαια τῆς πράσεως k συγγραφῇ, ἢ ὀικείᾳ χειρὶ τοῦ πιπράσκοντος, ἢ ὑπὸ ἑτέρου μὲ γραφῇ, ὑπογράψῃ δὲ ὁ πιπράσκων. Εἰ δὲ διὰ ταβελλίωνος γένηται, εἰ μὴ

Hæc de venditione atque emtione intelligimus, sine scripto facta; nihil enim in hac Imperator noster innovavit: ast in ea quæ in scripto fit, non aliter consummationem accedere dicimus venditioni atque emtioni, nisi & 363 instrumenta venditionis conscripta sint, vel propria vendentis manu, vel ab alio quidem scripta sint, sed venditor subscripserit. Si autem per tabellio-

2. δὲ de: ante F. 3. εὐθέως h. l. F. 4. ἐξ βενδίτο & mox ἐξ ἔμπτο ante F. 5. συστάσεως ante F. Pro seq. αὐτὸ lego αὐτη: etsi utrumque apud Harmen. legitur. 6. δὲ ad: F.

que, l. 46. D. *de act. empt.* reliqua per consequentias emptionis propria sunt. FABR. I.

e. Si tamen plures emerint, eum dominum esse, qui pretium numeraverit, scribit Chrysostomus Homil. 3. in act. Apost. ὁ γὰρ τὸ τίμημα καταβαλὼν, εἰ καὶ ἕτεροι οἱ ἠγοραικότες εἶεν, αὐτὸς ἂν εἴη δίκαιος λογίζεσθαι κύριος ἐρημώσεως μεγάλης. FABR. I.

f. Actio ex vendito, venditori. l. Julianus 13. §. ex vendito. 19. D. *de act. empti.* ex empto, emptori, competit. l. ex empto. 11. D. *de act. empt.* D. GOTH.

g. L. quod sæpe. 35. D. *de contr. empt* D. GOTH.

Arra quæ in nummis consistit, est μέρος τῶν παντὸς, καὶ ὑπὲρ τοῦ παντὸς πίστις· καθάπαξ γὰρ ἐπὶ τῶν συμβολαίων, ὁ τὸν ἀρραβῶνα δεξάμενος ὑπὲρ τοῦ παντὸς θαρρεῖ λοιπὸν, καὶ πεπίστευκεν, &c. D. Chrysost. Serm. 33. tom. 5. vid. eund. Homil. de dicto Abrah. *pone man. tuam.* FABR. I.

h. Cujusmodi venditiones frequentissimo in usu. vide l. 12. Cod. *de contrah. empt.* D. GOTH.

i. Vide 3. Harmenop. 3. §. 2. & 4. vide l. 17. C. *de fide instrum.* Scholiastes 19. *Eclog.* 1. c 2. D. GOTH.

Tom. III. Basil. pag. 78. A. [Lib. XXII. tit. 1. ad l. 17. Cod. *de Fide instr.*] Scholiastes aliquis sequentia verba, auctore non nominato, sic adlegat: φησὶ δὲ ὁ κγ'. τίτλ. τῆς γ'. τῶν ἰνστιτ. περὶ τὰς ἀρχὰς ἔτους. [*Sic autem ait tit. NB. 23. L. III. Instit. circa initium.*] Ἐπὶ δὲ τῆς ἐγγραφῆ γιομθρης πράσεως οὐχ ἑτέρως τὸ τέλ& προσγ. &c. ἢ ὑπὸ τῆ ἑτέρᾳ &c. γίνεται, εἰ μὴ κῇ κομπλατίων [κομπλεσίων Harm.] ἀκολουθήσει ἡγησ. &c. καὶ μεταμελείᾳ χ. γεν. καὶ δυν. ὁ πράτης ἢ ὁ ἀγορ. ἀξ. ἀναχ. ἀπο τοῦ συναλλ. Hactenus Schol. unde variantes tantum excerpere volui, quum reliqua editioni nostræ congruant. G. O. R.

k. Emptionalia instrumenta, ὠνεακὰ, emptiones, l. 2. C. *quæ res pign. oblig. poss.* FABR. I.

Male TH. solius venditoris subscriptionem tantum requirit, quem Scholiastæ Græci ad L. 22. Basil & Harmen. III. 3. sequuntur: at emtionale instrumentum, ut *syngrapha*, utriusque manu signari debet. OTTO *in Comm. Inst. h. l.*

Notabile tamen, præter Schol. & Harm. omnes Charondæ, nec non MSS. Gottorp. ac Dorvill. in hac Instit. §. posteriori loco habere *a contrahente.* G. O. R.

μὴ κομπλετίονες [1] ἀκολουθήσωσιν ἠγησαμένης τῆς ὑπογραφῆς, καὶ [11] ἀπολυθῇ τὰ συμβόλαια τοῖς μέρεσιν· ἐν ὅσῳ γὰρ ἐλλείπει τι τούτων, καὶ [7] τῇ μεταμελείᾳ [m] χώρα γενήσεται, καὶ δύναται ὁ ἀγοραστὴς ἢ ὁ πράτης ἀζημίως ἀναχωρεῖν ἀπὸ τοῦ συναλλάγματος· ἕτω μέν τοι, εἰ μὴ ἄρα ἤδη ἔτυχέ τι [8] ἀρραβῶνος λόγῳ δοθέν· τούτου γὰρ γενομένου, εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως ἡ πρᾶσις γίνεται, *[8] ὁ ἀναχωρῶν [9] τοῦ συναλλάγματος, εἰ μὲ [10] ἀγοραστὴς εἴη, ἀπόλλυσι τὸν ἀρραβῶνα, εἰ δὲ ὁ πράτης, τὸ διπλοῦν [n] παρέχειν ἀναγκάζεται, τουτέστιν αὐτὸ τὸ δοθὲν καὶ ἕτερον τοσοῦτον, εἰ καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἐν τῷ διδόσθαι τοὺς ἀρραβῶνας [o] συνεφωνήθη. Τίμημα μέν τοι πάντως ὁρίζεσθαι χρὴ ἐπὶ τῆς πράσεως· ὑδρία [p] γὰρ καθόλου ἔσται [11] πρᾶσις, τιμήματος μὴ ὑποκειμένου.

bellionem facta ſunt, niſi præcedente ſubſcriptione completiones ſubſecutæ, & inſtrumenta partibus abſoluta ſint: donec enim horum aliquid deficit, & pœnitentiæ locus fiet, & emtor aut venditor poterit impune a contractu recedere: ita tamen, niſi jam quid arrhæ nomine datum fuerit; hoc enim facto, ſive in ſcripto ſive ſine 364 ſcripto venditio fiat, qui a contractu recedit, ſi quidem emtor ſit, amittit arrham, ſi vero venditor, duplum præſtare cogitur, id eſt ipſum *quod* datum *fuerat*, & alterum tantum, etiamſi nihil tale in dandis arrhis convenerit. Pretium autem omnino in venditione definiendum eſt: nulla enim in univerſum erit venditio, non ſubjacente pretio.

§. I. Ἀλλὰ [12] κέρτον [q] ὀφείλει εἶναι τὸ τίμημα. Ἀμέλει εἰ καὶ μεταξύ τινων οὕτω συνεφωνήθη, ἵνα ὅσου ὁ Τίτιος [13] διατιμήσηται τόνδε τὸν ἀγρὸν, τοσούτου εἴη πεπραμένος· μεταξὺ τῶν παλαιῶν πολλὴ ἐκινεῖτο φιλονεικία, πότερον συνέστηκεν ἡ τοιαύτη πρᾶσις, ἢ ἀνίσχυρός ἐστιν· ἀλλὰ γέ-

365 §. I. Sed certum debet eſſe pretium. Itaque etſi inter aliquos ſic convenit, ut quanti Titius hunc agrum æſtimaverit, tanti ſit venditus: magna inter veteres movebatur controverſia, utrum hujuſmodi venditio conſiſteret, an infirma eſſet? ſed facta

7. τῇ de: F. μεταμελείας habet F. 2. 8. λόγῳ ἀρρ. F. 2. *8. καὶ ad: Pith. 9. ἀπὸ ad: Pith. & F. 2. Pro ὁ ἀναχωρῶν Harmen. legit ἀποχωρῶν. ERNST. 10. ὁ ad: F. Ego & ſine artic. ϖρᾶτης malim. 11. ἡ ad: F. 12. καὶ ad: F. 13. διατιμήσεται ante F.

1. Juſtin. Nov. 73. c. 7. Joann. Moſchus Limon. cap. 193. καὶ βάλε καὶ μάρτυρας, καὶ κομπλατίονα. lege: κομπλετίονα. videtur reſpicere ad haſce completiones. vid. Conſtant. Harmenop. lib. 3. t. 3. §. 2. FABR. I.

11. Vide Gloſſar. noſtrum THinum, in voce Ἀπολύω. G. O. R.

m. Vid. l. 1. & 2. C. *quando liceat ab emptione diſcedere.* D. GOTH.

n. Sic conductor arram amittit, Locator duplum reſtituit, legis Rhod. cap. 19. FABR. I.

o. Quid ſi res jam tradita? v. §. 42. ſup. *de rerum diviſ.* D. GOTH.

p. Sine pretio non eſt venditio. 19. *Eclog.* 1. c. 2. ubi vide Scholiaſtem l. 2. §. 1. D. *de contr. emptione.* D. GOTH.

Schol. ὁρίζειν δὲ δεῖ τὸ τίμημα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ εἰκωνικῶς, ἐπειδὴ *donationis cauſa* ϖρᾶσις συνιστάναι οὐ δύναται, l. 9. C. *de cont. empt.* neque mirum, inquit, cum neque ſocietas, neque locatio donationis cauſa recte contrahatur, l. 20. & 46. D. *Loc.* l. 5. §. ult. D. *pro ſoc.* l. 16. D. *de min.* l. 32. §. ſi inter, D. *de don. int. vir.* FABR.

Nulla igitur emptio ſine pretio intelligitur, l. 6. D. *de præſc. verb.* & ideo emptionis ſubſtantia ex pretio conſiſtere dicitur, l. 72. D. *de cont. empt.* & cum pretium non intervenit, emptio ſui deficere ſubſtantia, l. 3. C. *eod.* denique imaginaria venditio eſt, in qua pretium transfunctorie, vel dicis cauſa, & ἀφοσιωμένως intercedit, quæque eſt in

unc

γέγονε δεκισίων [1] τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις οὕτω διετύπωσεν, ὥστε ἡνίκα ἔτως συμφωνηθῇ, ἔστω σοι ὁ ἀγρὸς πεπραμένος, ὅσου ἂν ὁ δεῖνα αὐτὸν [14] διατιμήσηται· ἐπὶ τού- 366
τοις τοῖς ὅροις ἑστάναι τὸ συνάλλαγμα, [15] ἵνα εἰ μὲ αὐτὸς ὁ ὀνομασθεὶς, οἷον [16] ὁ Τίτιος, ὁρίσει τὸ τίμημα, παντὶ τρόπῳ κατὰ τὴν ἐκείνου διατίμησιν, καὶ τὸ τίμημα καταβληθῇ, καὶ τὸ πρᾶγμα παραδοθῇ, ἵνα ἡ πρᾶσις εἰς πέρας ἀχθῇ, τοῦ μὲ ἀγοράσαντος τὴν ex emto ἀγωγὴν, τοῦ δὲ πράσαντος τὴν ex vendito ἔχοντος. Εἰ δὲ ὁ ἐξονομασθεὶς Τίτιος ἢ μὴ βουληθῇ ἢ μὴ δυνηθῇ τὸ τίμημα ὁρίσαι, (τυχὸν γὰρ ὑπερέ- 367
βαινεν αὐτὸν ἡ γνῶσις τῆς ποσότητος τοῦ τιμήματος) οὐδενὸς ἔστω τὸ σύμφωνον τῆς πράσεως, ἀλλ' οὕτως ἔστωσαν οὗτοι, ὡσανεὶ μηδενὸς μεταξὺ αὐτῶν περὶ πράσεως γενομένου συμφώνου· διὰ τὸ μηδὲ ὑπεῖναι τὸ τίμημα ὡρισμένον. Τοῦτο δὲ ὥρισε μὲ ἡ τοῦ βασιλέως διάταξις ἐπὶ [17] πράσεως· οὐκ ἄτοπον δὲ ἐπὶ μισθώσεως [s] καὶ ἐκμισθώσεως ἕλκεσθαι τοῦτο.

cta eſt Imperatoris noſtri deciſio, quæ ſic conſtituit, ut quando ita convenerit, Sit tibi ager venditus, quanti eum ille æſtimaverit; his conditionibus ſtaret contractus, ut ſi quidem ipſe *qui* nominatus *eſt*, veluti Titius, pretium definierit, omni modo ſecundum ejus æſtimationem & pretium ſolvatur, & res tradatur, ut venditio ad finem perducatur, emtore quidem ex emto actionem habente, venditore autem ex vendito. Si autem nominatus Titius aut nolit aut pretium non poſſit definire, (forte enim cognitio de quantitate pretii excedit captum ejus) pro nihilo ſit venditionis conventio, ſed hi perinde ſint, quaſi nulla inter eos de venditione facta ſit conventio, quia neque ſubeſt pretium definitum. Atque hoc quidem in venditione ſanxit Imperatoris conſtitutio: non vero abſurdum, illud ad locationem & conductionem trahere.

§. II. Δεῖ δὲ ὁ μόνον ὁρισθῆναι τὸ τί- 368
μημα, ὡς εἴρηται, καὶ κέρτον εἶναι, ἀλλὰ καὶ [t] ἐν ἀργυρίοις εἶναι. Ἐν γὰρ τοῖς λοιποῖς πράγμασι τοῖς ἄλλοις [18] ταῦτα, εἰ ἄρα

§. II. Nec vero ſolum definiri debet pretium, ut dictum eſt, & certum eſſe, ſed etiam in nummis conſiſtere. In aliis enim rebus præter hos, an

14. Sic refingo pro vulg. διατιμηθήσεται. G. O. R. 15. καὶ pro ἵνα ante F. cui præivit Curt.
16. ὁ de: F. 2. Mox lego ὁρίσῃ. 17. πωλήσεως F. 18. τὰ ἀργύρεια Pith. & F.

uno nummo; ut in l. 10. in fin. D. *de adq. poſſ.* Horat. Sat. 2. 5. *huic tu, Dic ex parte tua, ſeu fundi, ſive domus ſit Emptor, gaudentem nummo te addicere.* vet. Scholiaſt. „ *nummo*, pretio, quæ erat „ imaginaria venditio pro donatione". rectè: eſt enim verius donatio, quam venditio. & ideo donationis cauſa facta venditione, non pro emptore, ſed pro donato res tradita uſucapitur, l. ult. D. *pro don.* hoc eſt, non valet id quod ſimulate concipitur, puta venditio, valet tamen id quod agitur, id eſt, donatio, d. l. 3. & l. 9. FABR. I.

q. Certum eſſe pretium debet. Cornel. Fronto: *certumque vel pondus, vel rei pretium.* FABR. I.

Scholiaſt. κέρτον δὲ νόει τὸ φύσει κέρτον εἶναι, εἰ καὶ ἡμῖν ἠγνόηται, οἷον τῶν ἐν τῇ κιβωτῷ ἀποκειμένων ἀγοράζω τὸ πωλούμενον. ἢ ὁπόσου αὐτὸ ὁ τεταῦτα σε ἠγόρασεν, ὡς βιβ. ζ. τῶν de rebus, τιτ. ά. διατ. ζ' καὶ λζ. id eſt, l. 7. §. 1. & l. 37. D. *de contr. empt.* FABR.

r. L. ult. Cod. *de contr. empt.* adde d. l. 7. & §. 1. infr. *de locatione & conductione.* D. GOTH.

s. Adde d. l. ult. in fin. eod. *de contr. empt.* §. 1. infr. tit. prox. l. ſi merces 25. D. *locati.* D. GOTH.

t. Nec enim rebus fit emptio, ut permutatio l. ult. C. *de rerum permutatione.* l. 3. §. ſed an ſine nummis. 1. D. *de contr. empt.* §. 2. infra *locatione.* D. GOTH.

ἆρα τίμημα εἶναι δύναται, ζητεῖται· οἷον, εἰ ἆρα οἰκέτης ἢ ἀγρὸς ἢ ἐσθὴς ἑτέρου πράγματος τίμημα εἶναι δύναται, ἐζητήθη σφόδρα. Καὶ Σαβῖνος μὲ καὶ Κάσσιος καὶ ἐν ἑτέρῳ πράγματι νομίζουσι δύνασθαι τίμημα συνεστάναι· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῷ πλήθει θρυλλούμενον, τῇ τῶν πραγμάτων ἀλλαγῇ [u] πρᾶσιν καὶ ἀγορασίαν συνίστασθαι, [19] καὶ τοῦτο τὸ εἶδος πράσεως [x] ἀρχαιότατον εἶναι. Καὶ μάρτυρι κέχρηνται Ὁμήρῳ [y] τῷ ποιητῇ, ὅστις ἔν τινι μέρει τῆς οἰκείας ποιήσεως τὸ τῶν Ἑλλήνων στρατόπεδον οἶνον ἑαυτῷ ἀγοράζον Φοινικηθέμενός φησιν, ἀλλαγῇ τινων πραγμάτων τὴν ἀγορασίαν γίνεσθαι, τούτοις τοῖς ἔπεσιν·

an pretium consistere possit, quæritur: veluti an servus aut fundus aut vestis alterius rei pretium esse possit, valide quæsitum est. Ac Sabinus quidem & Cassius etiam in alia re putant pretium posse consistere. Atque hoc est quod vulgo frequentatur, Rerum permutatione venditionem & emtionem contrahi, eamque venditionis 369 speciem esse antiquissimam, utunturque teste Homero poëta, qui in quadam carminis sui parte fingens exercitum Græcorum vinum sibi ementem ait, permutatione rerum quarumdam fieri emtionem, his versibus:

[z] Ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί·
Ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ·
Ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλα δ' αὐτοῖσι βόεσσιν·
Ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν.

Inde igitur vinum comparabant comati Achivi:
Alii quidem ære, alii vero nitenti ferro:
Alii rursus pellibus, alii ipsis bobus:
Alii mancipiis.

Οἰνί-

Græ-

19. καὶ τοῦτο εἴδους τῆς πρ. Pith. & F.

u. Permutatio instar obtinet emptionis, Nov. Valent 10. *de confirm. iis quæ*, &c. itaque in ædilitio edicto cum permutatum est, uterque & venditoris & emptoris loco habetur, l. 19. §. 3. D. *de Ædil. ed.* Philostr. in Heroic. βεῦ σίτε, καὶ οἶνε τεφύγον, καὶ τοιαῦτα τοιέτων, ἢ ὠνέμαι, ἢ αὐτὸς ἀποδίδωμι. FABR. I.

x. Permutatio rerum antiquissima est. Pausan. in Laconic. Eustath. ad Il. β. & Il. ν. Serv. ad Virg. Ecl. 4 & in illud 3. Georg. [307.]

— *magno vellera mutentur.*

„ Ingenti, inquit, pretio comparentur: nam apud „ majores omne mercimonium in permutatione „ constabat, quod & Cajus Homerico confirmat „ exemplo." B. Augustin. serm. de Oratione: *Nam antiqua commercia rerum mutatio fuit. Olim enim non erat nummus: ideoque barbaricæ gentes, quæ illam primam rudem, & exlegem vitam nondum exuêre, dant res, & accipiunt, & species pro specie commutant.* Aristot. Polit. 1. c. 6. Pomp. Mel. de sit. 2. c. 1. Solin. de Britannis c. 25. Tacit. de Germanis. Strabo de Lusitanis 3. de Albanis 11. Philostr. de vit. Apollon. 6. c. 1. de Æthiopibus & Ægyptiis. de Indis, Paus. loco cit. FABR. I.

Confer Glossam Nomicam ἡ Ἐξέμπτωσις καὶ ἡ ἐξένδικος ἀγωγή. G. O. R.

y. V. Homerum Iliados 7. circa finem. vers. 472. D. GOTH.

z. Edimus cum Rescio in Lovan. probante (ut solet) Nannio, prout in Homero hodie, nec non in Digg. & ipsis instit legitur. Ceteræ editt. habent: (1) Ἐνθ' ἄρα, sed F. Ἔνθεν ἄρ' male. (2) καρηκομώοντες, sed Goth. & F. καρηκομώοντες. (3) Ἄλλοι δ' ἄν ῥινοῖσιν; partim bene, partim male; namque illud δ' ἄν adprime mihi adridet. Fabrotus autem hic δὲ maluit cum dictis textib. Ad verba αὐτοῖσι βόεσσιν Gudius omnino legend. censet αὐτῇσι β. quod ei forte suggessit, ut jam in *Obs. Miscell. Nov. T.* VII. pag. 697. monuimus, Scholiastes, qui ad h. v. Homeri scribit: Αὐτοις τοις βασιν. Οποταν δὲ φησι πληθος θρεμματων ἀφαλεγονται οι ποιηται, κατα το θηλυκον φερουσι.

Atta-

a Οἰνίζοντο δέ ἐστιν, οἶνον ἠγόραζον· καὶ ἐπιθέμενος αὐτοὺς οἶνον ἀγοράζοντας, φησὶ δίδοσθαι λόγῳ τιμήματος ἢ χάλκον, ἢ σίδηρον, ἢ βύρσας, ἢ βόας, ἢ ἀνδράποδα.

Οἱ δὲ Προκλιανοὶ τὸ ἐναντίον ἔλεγον, ἕτερον [20] εἶναι λέγοντες περμυτατίωνα [21] πραγμάτων, καὶ ἕτερον πρᾶσιν καὶ ἀγορασίαν· καὶ φασι μὴ δύνασθαι [22] καλῶς τὸ πρᾶγμα διακρίνεσθαι [23] ἀναλλατομένων τῶν πραγμάτων, ποῖα μὲν δοκεῖ πεπρᾶσθαι, ποῖα δὲ τιμήματος λόγῳ δεδόσθαι· Ἑκάτερον γὰρ [24] δοκεῖν καὶ πεπρᾶσθαι, καὶ τιμήματος [25] λόγῳ δεδόσθαι, τὸ εὔλογον οὐκ ἀναδέχεσθαι. b Ἀλλ' ἡ τοῦ Προκλου γνώμη, λέγοντος τὴν περμυτατίωνα ἰδιάζον c εἶναι συναλλάγματος εἶδος, κεχωρισμένον τῆς πράσεως, εἰκότως ἐκράτησεν· ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ Πρόκλος ἑτέρους Ὁμηρικοὺς d τίχους ἔχει συνηγορεῦντας αὐτῷ, καὶ ἰσχυροτέροις κέχρηται πρὸς τοῦτο λογισμοῖς· οἱ δὲ τίχοι εἰσὶν οὗτοι·

a Οἰνίζοντο δέ ἐστιν, οἶνον ἠγόραζον· καὶ 370 *Græcum* autem οἰνίζοντο est, vinum emebant: & fingens eos vinum ementes, ait dediſſe pretii loco aut æs aut ferrum aut coria aut boves aut mancipia.

Sed Proculiani contrarium dicebant, aliud eſſe dicentes rerum permutationem, & aliud emtionem ac venditionem: ajuntque negotium non recte poſſe diſcerni, permutatis rebus, quænam videantur venditæ, & quænam pretii loco datæ: utrumque enim & venditum & pretii loco datum videri, rationem haud admittere. Sed 371 Proculi ſententia, dicentis permutationem ſingulare eſſe contractus genus, a venditione ſeparatum, merito obtinuit: quum & ipſe Proculus alios verſus habeat Homericos, ipſi adſtipulantes, & validioribus utatur inſuper rationibus. Sunt autem verſus hi:

e Ἐνθ' ἄυτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας 372 ἐξέλετο Ζεύς,

Tum vero Glauco mentem ademit Saturnius Jupiter,

Ὅς

Qui

20. λέγ. h. l. F. 2. 21. περίσματος ante F. 2. 22. τὸ πρ. καλῶς F. 2. 23. ἀλλ' hinc ejecimus cum Curtio, Anonymo Duk. & Fabr. 24. δοκεῖ ante F. 25. ὀνόματι pro λόγῳ F.

Attamen vulgatam non modo ipſe agnoſcit Schol. ſed & Homerus non de integro boum grege loquitur, verum ipſos totos boves opponit ſolis eorum tergoribus. G. O. R.

a. Didymus in Homerum: οἰνίζοντο, οἶνον ὠνῶντο. FABR.

b. Verior eſt Proculi ſententia exiſtimantis, permutationem, non emptionem, rebus contrahi. atque ita poetæ verſus accepit Max. Tyr. Serm. 23. & 24. utitur enim verbo, ἀμείβειν, & ἀλλάττεσθαι, quod eſt permutare. Plin. 33. c. 1. *Quantum feliciore ævo cum res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut & Trojanis temporibus factitatum, Homero credi convenit: ita enim, ut opinor, commercia victus gratia invecta, alios coriis boum, alios ferro, captiviſque rebus mutaſſe tradit.* Sic legebatur in veteri Cujacii, ut ex variis lectionibus ex eodem codice ſubtectis, didici. videtur autem abundare vox, rebus.

c. Tametſi emptio & venditio originem cœperit à permutatione l. 1. D. *de contrahend. empt.* D. GOTH.

d. Vide Homerum Odyſſ. verſu 430. D. GOTH.

Erronea citatio, quum Odyſſ. A. vſ. 430. legatur - - - πείρατο κλεάτεσσιν ἐοῖσιν, qui verſus in Dig. loco ſatis noto adfertur poſt illos, de quibus mox. G. O. R.

e. Iſti verſus damnantur a Plutarcho, non quod ſint in . . . . . ſed quod videantur ſequi lucri cupiditatem. ANON. DUK.

Vocabulum ab *in*. . . . . incipiens nemo adhuc legere potuit. Ceterum in toto ego Plutarcho hoc invenire nequivi. Voluit forte Platonem ſignificare. G. O. R.

Ὃς ποθὲ Τυδείδῃ Διομήδεα τεύχε' ἀμείβε,
Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ὀννεαβοίων.

Qui cum Tydide Diomede arma permutaret,
Aurea æneis, centum bobus digna novem dignis.

Ἰδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἄμειψιν σαφῶς ἐκάλεσεν, οὐ πρᾶσιν τὸ γινόμενον. Τοῦτο δὲ καὶ οἱ πάλαι βασιλεῖς [f] προσεδέξαντο, καὶ ἐν τοῖς Διγέστοις πλατέως προείχεται.

Ecce enim hic *rem* gestam diserte vocavit permutationem, non venditionem. Hoc autem & veteres Principes recepérunt, atque in Digestis latius continetur.

§. III. Εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι, τὴν ἄγραφον συνίστασθαι πρᾶσιν ἐκ τοῦ περὶ τὸ τίμημα ὅρου καὶ τῆς ποσότητος, [26] εἰς ὃ ἑκάτερον ἠρέσθη μέρος. [g] Μετὰ τοίνυν [27] τὴν εἰρημένην σύστασιν ὁ κίνδυνος [h] τοῦ πεπραμένου πράγματος εὐθέως τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μήπω τὸ πρᾶγμα αὐτῷ παραδέδοται· τοιγαροῦν εἴτε οἰκέτης ἐστὶν ὁ πεπραμένος, καὶ [28] τελευτήσῃ, [i] ἤγουν μέρος τι βλαβῇ τοῦ σώματος, πόδα ἢ χεῖρα ἢ ὀφθαλμὸν, ἢ οἰκία ὅσα ἡ πεπραμένη, πᾶσα ἢ ἐκ μέρους πυρὶ δαπανηθῇ, ἢ ἀγρὸς [k] βίᾳ πολάμου [29] ὅλος, ἢ ἐκ μέρους ἀπολήλαι [30] πλημμύρᾳ ὕδατος, ἢ δένδρων ἐκ θυέλλης [l] ἀνέμου καταπεσόντων πολλῷ ἥττων ἑαυτοῦ καὶ χείρων γέγηται ὁ ἀγρὸς, ἐπὶ πάντων τούτων

§. III. Diximus in præcedentibus, sine scripto venditionem consistere ex definitione & quantitate pretii, in quod utraque pars consensit. Itaque post dictam *contractûs* substantiam periculum rei venditæ statim *ad* emtorem spectat, etiamsi maxime res ei nondum tradita sit. Sive igitur servus sit venditus, & obierit, aut parte aliqua corporis læsus sit, pede vel manu vel oculo; sive domus quæ vendita fuit, tota vel ex parte igne absumta sit; sive ager vi fluminis totus, vel ex parte perierit restagnatione aquæ; aut arboribus turbine venti dejectis ager multo deterior ac se ipso minor factus sit: in his omnibus damnum

26. ἐι ἐκ. F. 27. τὴν de: F. 28. τελευτήσει ante F. 29. ὅλως F. 2. Mox ἀπολεῖται ante F. 30. εἴτε ad: F.

Sic legitur in trib. MSS. & in l. 1. D. *de cont. empt.* secund. Flor. scripturam. tamen Hom. consule Odyss. 7. FABR.

Nullus hoc intelligo. Nam & omnes Instit. & nostri paraphrastæ editt. eodem cum Fabroto modo legunt; (nec enim cavillabor, Fabrotum perperam dedisse ἄυτε & ἐξείλετο & ἄμειβεν, quod postremum & alii præter Lovan. exhibent: & L. VII. Odyss. nihil hujus rei reperitur. Sed ipsi hi versus Iliad. Z. 234--6. leguntur. G. O. R.

f. Diocletianus & Maximianus. l. emptionem 7: C. *de rerum permut.* D. GOTH.

g. Just. *contracta:* id est, perfecta, l. 8. §. 1. D. *de peric. & com. rei vend.* FABR. I.

h. De periculo rei venditæ, v. 3. Harmen. 3. §. 14. 19. *Eclog.* 6. c. 1. D. GOTH.

i. Harmenop. d. §. 14. l. 6. in fin. D. *de periculo & commodo rei venditæ.* D. GOTH.

k. L. 7. in prin. l. 9. & 10. in fin. l. 11. D. *de periculo & comm. rei venditæ.* D. GOTH.

l. Lucret. 1. *interdum rapido percurrens turbine campos Arboribus magnis sternit, montisque supremos Silvifragis vexat flabris.* FABR. I.

m. Actio ex vendito manet, l. 5. § 1. D. *de resc. vend.* An vero justum & æquum aliud suadet? Sic Cujacio videtur, ego contra puto. de quo alias curatius. FABR. I.

n. L. 5.

των ἡ ζημία τὸν ἀγοραστὴν ὁρᾷ. Ἀμέλειτοι, εἰ καὶ μήπω τῆς τοῦ πράγματος ἐδράξατο νομῆς, ἀναγκάζεται [m] τὸ τίμημα καταβαλεῖν. Καθ' ὅλου [n] γοῦν ἴσθι, εἴτι δίκαι δόλου καὶ ῥαθυμίας τοῦ πρατοῦ συμβῇ τῷ πράγματι, ἕξει τὸ ἀμέσιμνον ὁ πράτης.

mnum *ad* emtorem ſpectat. Itaque etſi rei poſſeſſionem nondum nactus eſt, cogitur pretium ſolvere. In univerſum enim ſcito, ſi quid extra dolum & negligentiam venditoris rei acciderit, venditorem ſecurum fore.

Καὶ ὥσπερ [o] ἡ ἐκ τύχης ἐλάττωσις ἤτοι ἀπώλεια τοῦ πεπραμένου πράγματος εἰς τὸν ἀγοραστὴν *30 ἀνέρχεται, ὡσαύτως καὶ εἴτι προσγέγονε κέρδος τῷ πεπραμένῳ πράγματι, τὸν ἀγοραστὴν ὠφελήσει· ὅθεν, εἰ δι' ἀλυβίωνος [p] μείζων γέγονεν ὁ ἀγρὸς, (ἦν γοῦν τυχὸν ἑκατὸν πλέθρων, μετὰ δὲ τὸ συνῆναι τὴν πρᾶσιν ἐξ ἀλυβίων προσετέθη αὐτῷ ἄλλα δέκα πλέθρα) τοῦ κέρδους ὁ ἀγοραστὴς ἀπολαύσει· χρὴ γοῦν ἐκεῖνον ἔχειν τὸ κέρδος, ὃς καὶ κινδυνεύει ἐκ τῆς τούτου μειώσεως.

Et ſicut fortuitum damnum aut interitus rei venditæ ad emtorem recidit, ita & ſi quid lucri adceſſerit rei venditæ, *id* emtori proderit: unde, ſi per alluvionem major factus eſt ager, (forte enim centum erat jugerum, ſed poſtquam venditio ſubſtitit, ex alluvione decem alia ei adceſſere jugera) lucro emtor fruetur; illum enim oportet habere lucrum, qui & ejuſdem deminutione periclitatur.

Εἰ δὲ πρὸ τῆς τραδιτίωνος φύγῃ ὁ πεπραμένος οἰκέτης, ἢ καὶ κλαπῇ ὑπό τινος, ὡς μὴ δόλον ἢ ῥαθυμίαν ἐλέγχεσθαι ἐπὶ ταῦτα τοῦ πράτου, σκοπήσωμεν εἰ ὁ πράτης [31] ἐκ τούτου ὀφείλει ζημιοῦσθαι; καὶ δεῖ οὕτω διαιρεῖσθαι· εἰ μὲν εἰς ἑαυτὸν ὁ πράτης ἀνεδέξατο τὴν τοῦ πεπραμένου οἰκέτου φυλακὴν ἕως τῆς τραδιτίωνος, κουστωδίαν χρεωστεῖ [32], (κουστωδία [q] δέ ἐστιν, ἢ

Si autem ante traditionem fugerit ſervus venditus, aut etiam ab aliquo ſubreptus ſit, ita ut nec dolus nec negligentia venditoris his in *rebus* argui poſſit, videamus an venditor inde damnum debeat pati? atqui ſic diſtinguendum eſt: ſi quidem venditor cuſtodiam ſervi venditi in ſe recepit ad traditionem uſque, cuſtodiam debet, (Eſt

*30. ἀνατρέχουσιν Pith. 31. ἐκ τούτων F. 32. ὁ κεῖται ἐν τῷ ῥητῷ ad: Pith. & F. (*quod verbum eſt in contextu.*) Mihi gloſſema videtur.

n. L. 5. l. 16. in fin. D. *de periculo & commodo rei venditæ.* D. GOTH.

o. De commodo rei venditæ, 3. Harmen. 3. §. 14. & 15. adde Paul. 2. Sent. 17. §. 7 l. 16. C. *de act. empt.* l. 7. D. *de pericul. & comm rei venditæ:* 19 *Eclog.* 6. c. 1. & 12. l. 1. C. *de periculo & commodo.* D. GOTH.

p. Acceſſio & deceſſio ad emptorem reſpicit: ejus enim debet eſſe damnum, cujus eſt præmium, Sen. Cont. 4. 6. & per contrarium non eſt iniquum, acceſſionem ei quæri, qui damnum perferet. FABR. I.

q. Laudat h. l. & illuſtrat occaſione decantatæ legis 23. *de Reg. Jur.* Electorum cap. 12. p. m. 332. P. BURG.

Cuſtodia plena, & diligens. & leviſſimam igitur culpam præſtat venditor: quæ fuit quoque Joannis ſententia, quam etiam venditor præſtat, ſi vinum ad menſuram vænierit, l. 1. §. 1. & l. 2. §. 1. D. *de peric. rei vend.* ubi recte Græci vertunt, φυλακὴν ἀκριβεστάτην. alioquin venditor ante traditionem cuſtodiam præſtat, qualem bonus, id eſt, frugi & diligens paterfamilias ſuis rebus adhibet, l. 14. D. *de furt.* l. 35. §. ſi res, D. *de contr. empt.* l. 11. D. *de peric. rei vend.* l. 26. C. *de act. empt.* FABR. I.

ἡ ἀκριβεστάτη καὶ ὑπερβάλλουσα φυλακή) καὶ αὐτὸς ἐπιγνώσεται τὴν ὀντεῦθεν 33 ζημίαν· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων, οἷον ἵππου, ὄνου, καμήλου, καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστι, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πραγμάτων νοοῦμεν· εἰ δὲ μὴ τὴν φυλακὴν ἀνεδέξατο, οὐκ ὀφείλεται. Τοῦτο δὲ μόνον [r] ἐποφείλει ὁ πράτης, τὸ τὴν in rem 34 ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει [s] τῶν πεπραμένων πράγματος, καὶ τὸν κονδικτίτιον [t] ἐγχωρεῖν τῷ ἀγοραστῇ, διὰ τὸ ἔτι αὐτὸν τὸν πράτην εἶναι δεσπότην, οἷα μήπω τοῦ πράγματος [u] παραδοθέντος· ἐγχωρήσει δὲ 35 καὶ τὴν 378 furti κατὰ τῶν κλεψάντων, καὶ τὴν Ακυιλιον κατὰ τῶν βλαψάντων τὸ πραθὲν πρᾶγμα.

(Est autem custodia, diligentissima & exactissima servatio:) & ipse damnum inde *proveniens* agnoscet: idemque in ceteris animantibus, veluti equo, asino, camelo, & quæcumque hujusmodi sunt, & in reliquis rebus intelligimus. Si autem custodiam non suscepit, haud tenetur. Hoc vero solum debet venditor, cedere emtori *actionem* in rem ad vindicationem rei venditæ, nec non condictionem, quia ipse adhuc venditor est dominus, quippe re nondum tradita: sed & *actionem* furti cedet adversus *eos* qui surripuerint, & Aquilianam adversus *eos* qui rei venditæ nocuerint.

§. IV. Ἡ πρᾶσις καὶ πέρως καὶ ὑπὸ αἵρεσιν [x] συναλλάττεσθαι δύναται· οἷον αἵρεσιν, οἷον, Στίχος ὁ οἰκέτης, [y] εἰγε εἴσω μηνὸς 36 μὴ ἀπαρέσει σοι, ἔστω σοὶ πεπραμένος δέκα νομισμάτων.

§. IV. Venditio & pure & sub conditione contrahi potest: sub conditione, veluti; Stichus servus, si intra mensem tibi non displicuerit, venditus tibi esto decem aureis.

§. V. Τὰ σάκρα [z] ἢ θρησκεύσα [a] ἢ τὰ 379 πό-

§. V. Sacra aut religiosa aut publica,

33. ζημίαν· εἰ δὲ μηδὲν ἀνεδέξατο εἰς ἑαυτὸν, ἕξει τὸ [Pith. pro ἕξει τὸ tantum ἑξ] ἀμφίεμνον. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζώων, οἷον ἵπ. ὄν. καμ. καὶ ὅσα τοι. ἐ. καὶ τῶν λ. πρ. νοοῦμ. Τοῦτο δὲ μόν. &c. Pith. & F. 34. τῇ hinc ejeci cum F. 35. καὶ ex F. addidi. 36. ἀρέσει simpliciter F. Ego malim ἀρέσῃ aut μὴ ἀπαρέσῃ.

r. L. 3. D. *de periculo & commodo rei venditæ.* l. quod sæpe. 35. §. si res. 4. D. *de contr. empt.* D. GOTH.

Actiones persequendæ rei præstantur emptori, si sine culpa desiit possidere venditor, l. 21. in fin. D. *de her. vel act. vend.* FABR. I.

s. d. l. 35. §. 4. ibi, ut tamen vindicationem rei, l. 40. D. *de act. empt.* D. GOTH.

t. Furtivam, quæ soli domino competit, sicut vindicatio. FABR. I.

u. Non transfertur dominium tacita mancipatione, aut fictitia traditione, ut in societate, l. 1. §. 1. & l. seq. D. *pro soc.* FABR. I.

x. 3. Harmen. 3. §. 16. l. 20. D. *locati.* adde titul. *de lege commissoria & de in diem addict.* 20. *Eclog.* 1. c. 16. D. GOTH.

Emptio autem nulla est, si conditio defecerit, l. 37. D. *de contr. empt.* FABR. I.

y. Hujusmodi conditionalis venditio tunc perficitur, cum impleta fuerit conditio. l. 7. D. *de contr. empt.* D. GOTH.

Atqui in arbitrium emptoris, aut venditoris, quæ confertur emptio, nulla est, l. 3. C. *de contr. empt.* l. 7. D. *eod.* sed quoniam emptoris arbitrium certo tempore concluditur, emptio valet. FABR. I.

z. Quia juris humani esse desiit. denique earum rerum nulla venditio est, quas natura, vel gentium jus, aut civile commercio exemit, l. 34. D. *de contr. empt.* ut puta liberi hominis, rei sacræ, religiosæ & publicæ. nisi venditioni majoris partis locus sacer, vel religiosus accesserit, l. 24. D. *de contr. empt.* Ambrosius de Abrah. 1. c. 9. *Sæpe cum alienationibus possessionum venales fiunt, quæ in iisdem locis sunt sepulturæ.* nec contra religionem fit, ut olim dixit Tiberius apud Tacit. ann. 1. Sed de eodem Tiberio, vide Xiphil. 57. tamen quod Deos

πώλικα, οἷον τὸν φόρον ἢ τὴν βασιλικὴν, b ἀνισχύρως τις εἰδὼς ἀγοράζει· τουτέστιν, ἀδεμίαν c ἕξει πρόφασιν τῆς συναλλάγματος ἀγωγήν. Εἰ δὲ ὡσανεὶ ὑπάρχοντος ἰδιωτικοῦ δικαίου 37 ἀπατηθεὶς d ὑπὸ τοῦ πράτου ἠγόρασε ταῦτα, τότε ἔχει τὴν 38 ex empto ἀγωγὴν, ἐπὶ ἀπαιτήσει τοῦ διαφέροντος, ἐπειδὴ οὐκ ἔξεστιν e ἔχειν τὸ πεπραμένον αὐτῷ. Τὸ αὐτὸ ἔστω, εἰ καὶ ἐλεύθερόν τινα f ἀντὶ οἰκέτου ἠγόρασε.

ca, veluti forum vel basilicam, sciens quis invalide emit; id est, nullam habebit contractus causa actionem. Si vero, tamquam privati juris essent, a venditore deceptus ea emerit, tum ex emto actionem habet ad petendum quod interest, quia *rem* venditam ei habere non licet. Idem esto, & si quem liberum pro servo emerit.

37. Sic Lovan. & F. pro vulg. ἀπαιτηθεὶς, quod & Anon. Duk. correxit: paullo ante ὑπάρχοντα lego ac verto. G. O. R. 38. ἐξ ἐμπτοῦ ante F.

Deos penates abalienarent, paganis objicit Tertullian. Apolog. c. 13. & adverſ. Nation. 1. c. 10. FABR. I.

a. Nulla item emptio eſt, ſi omne religioſum vænierit prohibente juris religione, l. 6. & l. 22. D. *de contr. empt.* Ennod. declam. in aleatorem quendam: *Non tibi licuiſſet domos ultimas pro abducta ab hoſtibus pignoris tui redemptione diſtrahere.* FABR. I.

b. L. 4. l. 62. §. 1. D. *de contrab. empt.* D. GOTH.

c. A neutra parte obligatio contrahitur. nulla emptio contrahitur. FABR. I.

d. Ei qui ſciens emit, non ſubvenitur: ipſe enim ſe circumvenit, l. 16. §. 1. D. *de lib. cauſ.* ſi vero ignorans emerit, hactenus emptio tenet, ut emptor ex empto agat, ut conſequatur, quanti intereſt non eſſe deceptum, l. 4. & l. 62. D. *de cont. empt.* FABR. I.

e. Nec enim liber homo, locus ſacer, aut religioſus haberi poteſt, d. l. 4. FABR. I.

f. L. 4. 5. l. 6. l. 70. & paſſim. D. *de contr. empt.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΜΙΣΘΩΣΕΩΣ a ΚΑΙ ΕΚΜΙΣΘΩΣΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΔ.

Ἡ Μίσθωσις καὶ ἡ ἐκμίσθωσις ἔοικε 380 b τῇ πράσει καὶ τῇ ἀγορασίᾳ, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πρόεισι κανόνων. Ὥσπερ γὰρ ἡ πρᾶσις τότε συνίσταται, ἡνίκα τὸ τίμημα ἑκατέρῳ μέρει 1 ἀρέσει, οὕτω καὶ ἡ μίσθωσις συνίστασθαι νοεῖται, ἐὰν τὸ μίσθωμα c τοῖς μέρεσιν ἤρεσε. Καὶ ὥσπερ εἰρήκαμεν

DE LOCATIONE ET CONDUCTIONE.

TITULUS XXIV.

Locatio & conductio ſimilis eſt venditioni & emtioni, & per eaſdem procedit regulas. Sicut enim venditio tunc conſiſtit, quando pretium utrique parti placuit, ita & locatio conſiſtere intelligitur, ſi merces partibus placuit. Et ſicut ibi diximus, cer-

1. ἀρέσῃ præfero.

a. 3. Harmen. 8. 20. *Eclog.* 1. adde tit. D. *locati & conducti.* C. *de locato & conducto:* ut apud Paul. 2. Sent. 18. 2. Gaj. 9. §. locatio. D. GOTH.

b. L. 2 D. *eod.* D. GOTH.

c. Pretium etiam dicitur, l. ult. §. 2. D. *de leg. Rhod.* ſic Catullus pretium dicit, Epigr. 78. Cicero

μὴν ἐκεῖ, κέρτον καὶ ἐν ἀργυρίῳ ὀφείλειν εἶναι τὸ τίμημα, οὕτω καὶ τὸ μίσθωμα κέρτον καὶ ἐν ἀργυρίῳ [d] εἶναι δεῖ.

Καὶ ἁρμόζει τῷ μὲ μισθώσαντι [e] ἡ locati, τῷ δὲ μισθωσαμένῳ ἡ conducti· τῷ μέ, ἵνα ἀπαιτήσῃ τὸ μίσθωμα, τῷ δὲ, ἵνα λάβῃ τὸ μεμισθωμένον αὐτῷ πρᾶγμα. 381

§. I. Καὶ τὸ εἰρημένον [f] ἡμῖν περὶ [2] πράσεως, ἡνίκα εἰς ἑτέρου κρίσιν ἡ τοῦ τιμήματος ἀνάγεται ποσότης, οἷον, Ἔστω σοι πεπραμένον, ὅσου ἂν ὁρίσῃ ὁ Τίτιος, ἔνθα καὶ διάταξιν [g] ἀνηνέγκαμεν τοῦ θειοτάτου βασιλέως, διαστίζει τὴν τοῦ συναλλάγματος σύστασιν ὑποβάλλουσαν· [3] τὸ αὐτὸ 382 καὶ ἐπὶ μισθώσεως καὶ ἐκμισθώσεως εἰρήσθω, ἡνίκα εἰς ἑτέραν δοκιμασίαν ἡ τοῦ μισθώματος ἀναφέρεται ποσότης, καθὰ καὶ προελάβομεν.

Εἰ δέ τις καφεῖ [4] καπήλειαν [h], ἢ ῥάπτῃ ῥαπήλειαν ἐσθῆτα δέδωκε, μισθοῦ μηδενὸς ὁρισθέντος διαχρῆμα, ὑποσχόμενος τοσοῦτον δώσειν, ὅσον ἂν μεταξὺ τῶν δύο μερῶν συνδόξῃ μὴ ταῦτα, οὐκ ἔστι μίσθωσις 383 τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ ἕτερόν [5] τι συνάλλαγμα [i] διὰ τὴν μίσθωσιν, ἐφ' ᾧ καὶ δίδοται [k] ἡ præscriptis verbis. Καὶ μή τις νομιζέτω,

Et locatori quidem locati *actio* competit, conducenti autem conducti: illi, ut mercedem exigat; huic, ut rem sibi locatam accipiat.

§. I. Et *quod* dictum *est* nobis de venditione, quando in alterius arbitrium quantitas pretii refertur, veluti, Venditum tibi esto, quanti Titius definierit, ubi etiam constitutionem sanctissimi Imperatoris retulimus, quæ hujus contractus substantiam distinctioni subjicit: idem quoque de locatione & conductione dictum sit, quando in alterius arbitrium mercedis quantitas refertur, quemadmodum & supra docuimus.

Quod si quis fulloni poliendam, aut sartori sarciendam vestem dedit, nulla statim mercede definita, pollicitus tantum dare, quantum inter ambas partes postea convenerit; non est illud locatio, sed alius quidam contractus, ex quo & præscriptis verbis actio datur. Et ne quis putet, hoc Im-

2. τῆς ad: F. 3. τὰ αὐτὰ F. 4. Sic Lov. Pith. & F. pro vulg. καφέαν. 5. τι de: F.

cero mercedem, quod Callimachus μισθὸν, ut ibi observatur. FABR. I.

d. [Locatio sine mercede contrahi non potest: quæ enim locatio est cum merces non intercesserit? l. 23. D. *comm. divid.* merces autem debet esse certa, l. 52. D. *de donat. int. vir. & ux.* l. 35. §. 1. D. *loc.* Isidor. Hispal. Orig. 5. c. 25. *Locatio est res ad usum data cum definitione mercedis. Conductio est res in usum accepta cum constituta mercede.* Sed & *Edit.* 1.] merces in nummis consistere debet, ut hic putat Theop. & §. 3. infra. Idem scribit Accursius hic apud Just. & ad tit. 1. lib. 4. *Jacob. Cujac.* τῆς νομικῆς ὀφθαλμὸς contra putat tract. 8. *ad Afr.* ad l. 35. D. *locat.* nam & cum colono partiario contrahi locationem. Plin. 9. Ep. 37. denique fundus recte locatur certa ponderatione olei, l. 21. C. *de loc.* & hoc verius est. FABR.

Cujacium variasse observavit Merillius I. Var. 24. Pro Accursio & nostro stant Marcilius, Vinnius, alii: medii sunt a Costa & Otto. G. O. R.

e. Adde l. ex conducto 15. D. *locati.* D. GOTH.

f. §. 1. supra *de emptione & venditione.* D. GOTH.

g. L. ult. in fin. Cod. *de contr. emptione.* D. GOTH.

h. [Officium fullonis est polire, curare, l. 12. l. 48.

μιζέτω, τοῦτο τέμνεσθαι ἐκ τῆς βασιλικῆς διατάξεως. ἕτερος γάρ ὁ τῆς διατάξεως διαστασμός· ἔχει γάρ τι ἐκεῖ, Ἔστω σοι πεπραμένον, ὅσου ἂν κρίσῃ Τίτιος· ἐνταῦθα δέ, Ἔστω σοι μεμισθωμένον, εἰς ὅσον ἂν ἑκατέρῳ μέρει συναρέσῃ.

Imperatoria deciſione decidi: alia enim eſt conſtitutionis ſpecies; exſtat enim illic, Venditum tibi ſit, quanti Titius definierit; hic vero, Locatum tibi ſit, in quantum parti utrique placuerit.

§ II. Οὕτω δὲ [8] ταὐτὰ ζητεῖται ἐπὶ πράσεως [l] καὶ μισθώσεως, ὅτι ὥσπερ ἀμφιβάλλεται, εἰ ἄρα ἡ περμυτατίων τῶν πραγμάτων πρᾶσίς ἐστιν, οὕτω καὶ [9] ἐπὶ μισθώσεως ζητεῖται, εἰ ἐμοῦ πρᾶγμά σοι παράσχοντος [10] εἰς χρῆσιν, ἤγουν ἐπὶ τῷ καρπῶσθαι, ἕτερόν τι ἀμοιβαδὸν ἐμοὶ δοθήσεται παρὰ σοῦ εἰς χρῆσιν, ἢ εἰς τὸ καρπώσασθαι, ἀμφιβάλλεται εἰ ἔστι μίσθωσις· καὶ ἤρεσε, μὴ εἶναι [11] μίσθωσιν, ἀλλά τι ἰδιάζον γένος συναλλάγματος, οἷον ὡς ἐπὶ Θεμάλους· δύο τινὲς ἀγροῖται ὑπῆρχον· ἑκάτερος αὐτῶν πρὸς ἕνα βοῦν [m] ἐκέκτητο· οὐδέτερος οὖν ἠδύνατο τὸν οἰκεῖον ἀγρὸν ἀροτριᾶν, διὰ τὸ ἕνα κεκτῆσθαι βοῦν· ἐὰν συμφωνηθῇ μεταξὺ αὐτῶν, ὥστε τὸν ἕτερον τῷ ἑτέρῳ ἐπὶ δέκα ἡμέρας κιχρᾶν τὸν οἰκεῖον βοῦν ἐπὶ τῷ ἀροτριάσαι τὴν γῆν τοῦ λαβόντος, καὶ παρ' αὐτῷ [12] ἀπόλλυται ὁ βοῦς, οὔτε μίσθωσις τὸ τοιοῦτόν ἐστι, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐνταῦθα κέρδος ἐν ἀργυρίῳ μίσθωμα·

§. II. Adeo autem eadem in venditione & locatione quæruntur, ut, quemadmodum ambigitur, anne permutatio rerum venditio ſit, ita & in locatione quæritur: ſi, quum ego tibi rem præſtitero in uſum vel in fructum, aliud quid viciſſim mihi a te datum ſit in uſum vel in fructum; ambigitur an ſit locatio: & placuit, non eſſe locationem, ſed proprium aliquod contractus genus, velut in hac ſpecie: Duo quidam confines erant: quiſque eorum bovem ſingulum poſſidebat: neuter igitur agrum ſuum arare poterat, quoniam unum poſſidebat bovem: ſi inter eos convenerit, ut alteri alter in decem dies ſuum bovem commodaret ad arandam accipientis terram, & apud hunc bos perierit, neque locatio illud eſt, quia hic certa in pecunia merces non eſt; neque commodatum, nam com-

6. Quidni δεκισίων? 7. ἐκεῖ de: F. 8. ταῦτα omnes ante hanc. Mihi τὰ αὐτὰ legenti ſuggeſſit illud contractum Doctiſſ. Gavel. G. O. R. 9. ἐπὶ de: F. 2. 10. σὺ χρήσει F. 2. 11. μισθ. de: F. 12. ἀπώλητα F.

l. 48. §. ſi ego, l. 82. D. *de furt.* l. 31. D. *loc.* §. ult. infra, *de mand* §. item ſi, infra, *de oblig. ex del.* Plin. 35. c. 17. Polienda Gloſſæ vett. interpretantur, λελαμμένα. κναπλέα. Edit. 1.] Theophilus (autem) hic omiſit τὸ curanda. [infelix eorum emendatio eſt, qui legunt in ſupra dictis locis, *duranda*. durare quidem artis eſt cretariæ, ſeu fullonicæ, Plaut. Aſin act. 5. ſc. 2. ſed & fullones veſtimenta curare dicuntur, ideoque non erant tot leges ſollicitandæ Cyprian. Ep. 12. *à fullone curatam receperit.* Edit. 1.] FABR.

Marcilium pungit. Ceterum vid. Ottonis nota crit. h. l. G. O. R.

i. Novum negotium à locatione & mandato ſeparatum, l. 22. D. *de præſc. verb.* proprium negotium. FABR. I.

k. Schol. τετέχνηται μόνον λέγεις τὰ διακολαφθέντα ἐξηγούμενος τὸ πρᾶγμα. v. Mich. Pſell. Syn. verſ. 1022. FABR.

l. Dixi §. 2. ſ. *de empt. & venditione* [not. *t.*] D. GOTH.

m. L. ſi gratuitam 17. §. ſi cum unum bovem. 3. D. *de præſcr. verbis.* D. GOTH.

Ut apud Theophylact. Simocatt. Ep. 35. τὸν ἀροτῆρα βοῦν κέκτηκα τῷ Τυκανίᾳ· οὐ γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦ ζεύγους τὸ ἕτερον· ἐπεισγείλατο [l. ἐπηγγ.] δὲ καὶ ὁ Τυκανίας τὸν ἑαυτοῦ μοι ταῦρον διαχέσθαι. FABR. I.

μα· ὐδὲ κομμοδάτον, τὸ γὰρ κομμοδάτον γρατυίτον ὀφείλει εἶναι· ἰδοὺ [13] ἐνταῦθα ὁ χρήσας ἔχει, ἤτοι ἐλπίζει τὸ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως κέρδος· ἀλλ' ὁριζόμεθα ἐνταῦθα τὴν

386 commodatum debet esse gratuitum, hic vero commodans *aut* habet aut sperat ex compensatione lucrum: sed statuimus hic præscriptis verbis *actionem* adversus eum qui *bovem* perdidit.

præscriptis verbis κατὰ τοῦ ἀπολέσαντος.

§ III. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ κοινωνία τις [n] μεταξὺ πράσεως καὶ μισθώσεώς ἐστιν, ὅτι ἐπί τινων ἑημάτων ἀμφιβολία γίνεται, πότερον πρᾶσις ἢ μίσθωσίς ἐστι τὸ γινόμενον; Τοῦτο δὲ συμβαίνει [14] ἐπὶ τῶν ἄγαν ἐμφερῶν, οἷον ὡς ἐπὶ τῶν κλημάτων, [15] ἅπερ περπετούως τισὶ παρέχεται ἐπὶ τῷ καρποῦσθαι, ἵνα ἐφ' ὅσον τὸ μίσθωμα ἤτοι 387 ᾠῳσοδ ὑπὲρ τούτων τῷ δεσπότῃ παρέχεται, μηδεὶς ἀποπάσῃ ἀπὸ τοῦ μισθωσαμένου [16] ἢ κληρονόμου αὐτοῦ, ἢ ἐκείνου ᾧ ὁ [17] ἐκμισθωσάμενος ἢ ὁ αὐτοῦ κληρονόμος [18] πέπρακεν ἢ ἐδωρήσατο τοῦτο τὸ κλῆμα, ἢ προικὸς ὀνόματι δέδωκεν, ἢ ἑτέρῳ ἐξεποιήσατο τρόπῳ· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον συνάλλαγμα, ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν παλαιῶν [19] ἀμφιβάλλετο, καὶ ὑπό τινων μὲν μίσθωσις, ὑφ' ἑτέρων δὲ πρᾶσις ἐνομίζετο· (πρᾶσις μέν, ἐπειδὴ διέβαινεν ἐπὶ κληρονόμους, 388 καὶ ἐξεποιεῖτο [20] ἀδιαφόρως nn· μίσθωσις δὲ ἐνομίζετο διὰ τὸ καθ' ἕκαστον ἔτος διδόμενον·) διάταξις [13] γέγονε Ζήνωνος τοῦ θειοτάτου,

§. III In tantum porro communio quædam est venditionem inter & locationem, ut in quibusdam casibus controversia exsistat, utrum venditio an locatio sit quod agitur. Hoc autem fit in (*casibus utrique contractui*) admodum similibus: veluti in possessionibus, quæ perpetuo quibusdam traduntur fruenda, ut quamdiu merces aut reditus pro his domino præbentur, nemo conductori aut heredi ejus, vel illi cui conductor aut heres illius vendidit vel donavit id prædium, vel dotis nomine dedit, aut alio modo alienavit: sed hic contractus quia inter veteres dubitabatur, & a nonnullis locatio, ab aliis venditio putabatur: (venditio quidem, quod transiret ad heredes, varieque alienaretur; locatio autem existimabatur propter id quod quoque anno dabatur:) facta est constitutio divi Zenonis,

13. δὲ ad: F. 14. Sequentia usque ad alterum ἐπὶ desunt F. 15. ἅτινα F. 16. οὐ κληρονόμῳ F. quod non intelligo. 17. μισθωσ. F. 18. τοῦτο τὸ κτῆμα h. l. F. 19. ἠμφ. F. 20. ἀδιαφ. Pith.

n. Adde tit. C. *de jure emphyteutico.* 3. Harmen. 4. §. 1. 2. *Eclog.* 2. c. 1. D. GOTH.

nn. Parum abfuit, quin lectionem Pithoeanam ἀδ. *indifferenter, sine discrimine*, in textum reciperem, quum sit significantior, notetque quovis modo emphyteusin olim alienari potuisse: cujus etiam sententiæ fuisse video VINNIUM II. *Select quæst.* c. 2. ubi ait: *Et quidem Zenonis tempore alienatio emphyteusios non tantum licita cuilibet fuit, sed etiam libera.* l. 1. D. *si ag. vect.* §. 3. Inst. *de Loc.* l. 1. C. *de Fund. patrim.* L. XI. *At lege Justin. id jus nonnihil imminutum*, l. 3. C. *de Jure emph.* Verum quum hæ leges non satis illud evincant, & l. 3. C. *de Jure emph* in pr. maxime obstet, & in med. ubi sic: *his tamen personis, quæ non solent in emphyteuticis contractibus vetari ad hujusmodi venire emtionem*, &c. quas cum Accursio curiales credo & milites: rem indecisam lectori dijudicandam permitto. G. O. R.

o. L. 1, C. *de jure emphyteutico.* D. GOTH.

Emphyteusis Latine dicitur *insitio*, Novella Valent. *de prad. pistor.* Glossæ Latino-græcæ: *insitium*,

ωτάτω, ἥτις ἐμφύτευσιν ο τοῦτο ἐκάλεσεν, ἰδιάζουσαν αὐτῷ φύσιν ἐπινοήσασα, οὔτε πρὸς μίσθωσιν p καθόλου, οὔτε πρὸς πρᾶσιν ὁρῶσαν, ἀλλ' ἰδίοις ὅροις συνισταμένην· καὶ εἰ μέν 21 τι παλευθῇ μεταξὺ τῶν συναλλασσόντων, ὅτως ἰσχυρὸν ἔστω τὸ σύμφωνον, ὡσανεὶ φύσεως τοιαύτης 22 φανερᾶς οὐσῆς q τῷ συναλλάγματι· φύσις γὰρ 389 γινέσθω τῷ συναλλάγματι τὸ πάκτον· εἰ δὲ μηδὲν περὶ τῆς τοῦ πράγματος ἀπωλείας συνεφωνήθη, τηνικαῦτα, εἰ μὲν 23 παντὸς τοῦ πράγματος γένηται φθορὰ, qq τοῦ ἐμφυτευθέντος δηλαδὴ, τὸν δεσπότην, τουτέστι τὸν ἐμφυτεύσαντα, ὁράτω ἡ ζημία· εἰ δὲ μερικὴ, ὁ ἐμφυτευσάμενος ταύτην ἐπιγινωσκέτω τὴν βλάβην, ὅπερ καὶ ἐν χρήσει ἐστί τε καὶ πολιτεύεται.

nis, quæ EMPHYTEUSIN hoc adpellabat, ſpecialem ei naturam conſtituens, quæ neque ad locationem omnino neque ad venditionem ſpectaret, ſed propriis conditionibus conſtaret. Et ſi quid inter contrahentes pactum fuerit, ita firma ſit hæc conventio, acſi certa hæc natura illi contractui ineſſet: pactio enim contractui *pro* natura ſit. Si autem nihil de interitu rei convenerit, tunc ſi quidem totius rei, emphyteuticæ ſcilicet, exitium acciderit, dominum, id eſt dantem in emphyteuſin, damnum *hoc* ſpectet: ſi autem particularis, accipiens in emphyteuſin hoc detrimentum agnoſcet, quod & in uſu *hodie* eſt atque obtinet.

§. IV. Ὁμοίως κἀκεῖνο τῶν ἀμφιβαλλομένων ἐστί· χρυσοχόῳ τινὶ δέδωκα λόγου χάριν δέκα νομίσματα, συμφωνήσας ὥστε αὐτὸν τὸν χρυσοχόον r ἐξ οἰκείας ὕλης, 24 χρυσοῦς φανεροῦ σταθμοῦ καὶ φανερῷ τύπῳ δακτυλίους μοι 25 κατασκευάσαι· πότερον πρᾶσις ἢ μίσθωσις τὸ τοιοῦτόν ἐστι, ζητεῖται; καὶ ὁ μὲν Κάσσιος φησιν, εἶναι καὶ μίσθωσιν καὶ πρᾶσιν τὸ τοιοῦτον· ἵνα εἰ μὲν 391 αἰτιῶμαι τὴν ὕλην τοῦ χρυσίου, ὡς οὐ χρηστὴν,

§. IV. Similiter & illud inter controverſa eſt: Aurifici cuidam dedi verbi gratia decem ſolidos, pactus ut ipſe aurifex ex ſua materia aureos certi ponderis certæque formæ annulos mihi pararet. Utrum venditio an locatio iſtud ſit, quæritur? Aitque Caſſius, & locationem & venditionem hoc eſſe: ut, ſi quidem auri materiam, tamquam minus probam, incuſem, ex emto

21. Sic pro τοι damus cum F. 2. 22. φανερᾶς de: F. 23. παντὸς τοῦ ἐμφυτ. πρ. γὰρ. φθ. omiſſo δηλαδὴ Pith. & F. 24. Sic reſcribere audeo pro vulg. omnium χρυσοῦ. 25. κατασκ. F.

sium, ἐμφυτευθέν. Ovid. 1. de remed. amor. *venerit inſitio, fac ramum ramus adoptet.* Verum non eſt, Zenonem huic conventioni nomen dediſſe, ſed propriam ejus ſtatuit naturam, id eſt, proprium contractum fecit, ab emptione, & conductione ſeparatum. FABR. I.

p. L. 1. 20. *Eclog.* 2. c. 1. vide plura apud Harmen. 3. tit. 4. §. 1. 2. 3. 4. de emphyteuſi, & ejus cognatione & differentia cum alienatione & locatione. D. GOTH.

q. Æmil. Ferretus primus monuit apud Juſtinianum alias legi, *ac ſi natura talis eſſet contractus.* recte, ut ex Th. conſtat. τὰ γὰρ οὐ ἀρχῇ συμφωνήματα φύσιν διδόασι τοῖς συναλλάγμασι. l. 23. D. *de reg. jur.* apud Theod. Hermopolit. FABR.

Probant Cujac. Charond. Vinn. Böhmer & Otto. G. O. R.

qq. Malim pro gloſſemate ejicere τοῦ ἐμφυτ. δηλ. Tum ego poſt δηλαδὴ diſtinxi, ſed Vigl. & alii ante h. v. unde Curtius vertit: *ad dominum videlicet.* G. O. R.

r. Adde 3. Harmen. 8. §. 1. l. 2. §. 1. D. *de locat. & conduct.* D. GOTH.

σὴν, κινήσω τὴν ex empto· εἰ δὲ τὴν ἐργασίαν, ὡς οὐ καλῶς ἔχουσαν, ἔχοιμι τὴν locati· [s] ἀλλ' ἤρεσε μᾶλλον πρᾶσιν εἶναι καὶ ἀγορασίαν τὸ πρᾶγμα, τὸ γὰρ τῆς ἐργασίας ἐστὶν [26] ὡς ἐν παρακολουθήματι· εἰ δὲ ἴδιον δέδωκα ἐγὼ [t] χρυσὸν τῷ χρυσοχόῳ, μισθῷ ὁρισθέντος ὑπὲρ τῆς ἐργασίας, ἀναμφιβόλως [u] μίσθωσις καὶ ἐκμίσθωσίς ἐστι τοιοῦτον.

emto *actionem* moveam; si vero artificium, tamquam minus recte se habens, locati *actionem* habeam: sed placuit potius venditionem esse atque emtionem hoc negotium; namque artificium pro accessione est. Si vero proprium ego aurum dedi artifici, statuta pro artificio mercede, indubie id locatio & conductio est.

§. V. Ὁ μισθωσάμενος πάντα [v] κατὰ τὸν ὅρον τῆς μισθώσεως ὀφείλει ποιεῖν, τουτέστι κατὰ τὸ δόξαν μεταξὺ τῶν συναλλαττόντων· εἰ δέ τι ἐν τοῖς συμφώνοις παρορθῇ, κατὰ τὸ κάλλιστον καὶ δίκαιον ὀφείλει τοῦτο τυποῦσθαι. 392

§. V. Conductor omnia secundum legem conductionis facere debet, hoc est secundum id quod inter contrahentes convenit. Si quid autem in pactionibus neglectum sit, id ex æquo & bono constitui debet.

Ἐὰν χρήσω τινὶ ἐσθῆτα ἢ ἄργυρον ἢ ζῶον, εἶτα ὑπὲρ τῆς χρήσεως τούτου χρυσίον ῥητὸν λόγῳ μισθῷ δοθῇ μοι, ἢ ὁμολογηθῇ [w] δίδοσθαι, ὁ λαβὼν τοσαύτην ἐπιμέλειαν περὶ τὴν τούτων φυλακὴν ἐπιδείκνυται, ὅσην ὁ σφόδρα [x] ἐπιμελέστατος περὶ τὰ οἰκεῖα παρέχει πράγματα· ἐὰν 393 γὰρ παράσχῃ, καὶ τυχηρῶς τὰ χρησθέντα [27] ἀπώλητα πράγματα, οὐκ ἀφίσει τῆς τῶν πραγμάτων ἀποκαταστάσεως οὐ κρατεῖται.

Si cui utendum dedero vestimentum vel argentum vel animal, & postea pro illius usu certa pecunia mercedis nomine mihi data vel dari promissa sit: debet accipiens tantam diligentiam in his custodiendis, quantam longe diligentissimus *homo* in suis præstat rebus. Nam si *eam* præstiterit, & res commodatæ forte perierint, rerum restituendarum nomine non tenetur.

§. VI. Ἐὰν ἐπὶ πενταετίαν [y] μισθώσω τινὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τυχὸν

§. VI. Si cui in quinquennium locavero agrum meum, atque anno forte

26. ὡς de: F. 27. ἀπόλυτα F. 2.

s. Emptio est, & quia nullum corpus datur ab emptore, & quia materia, quæ datur à venditore, immutatur & alienatur, l. 20. & l. 65. D. *de cont. empt.* FABR. I.

t. Si quam rem nobis fieri velimus, puta statuam, & nihil aliud quam pecuniam demus, emptio est: sin rem ipsam nobis faciendam (puta aurum, ut fiat annulus: aream, ut in ea fiat ædificium) conductio est. l. Sabinus. 20. l. convenit. 65. D. *de contr empt.* 19. *Eclog.* 1. c. 54. D. GOTH.

u. Et quia corpus ac substantia præstatur à locatore, & quia non alienatur, quæ sunt locationis notæ, l. pen. §. ult. *eod.* FABR. I.

v. V. l. si merces. 25. §. conductor. 3. D. *locati.* l. circa. 19. C. *de locato.* D. GOTH.

w. Certam mercedem promisit. FABR. I.

x. Vide quæ dixi in Syntagmate Regularum juris ad l. 23. FABR. I.

y. An quinquennium posuit λόγῳ χάριν, ut Jurisconsul. in l. 25 §. 4. D. *sol matr.* & l. 16. D. *de liber. leg.* an vero respicit ad solemnes in quinquennium locationes, l 30. D. *de leg.* 3. l. 49. D. *de act. empt.* l. 4. §. 1 D. *de reb. cred.* Siculus Flaccus, *de cond. agr.* Tertull. *ad Nation.* cap. 10. FABR.

Posterius

χὸν ἢ τρίτῳ ἑαυτῷ τελευτήσῃ ὁ μισθωσάμενος, ὁ κληρονόμος [z] αὐτοῦ ὑπεισελεύσεται τὴν μίσθωσιν μέχρι πέρατος τῆς πενταετίας.

te ſecundo vel tertio conductor obierit, heres illius in locationem ſuccedet ad finem uſque quinquennii.

Poſterius videtur magis reſpexiſſe. DOUJ.

Illuſtrat h. l. Cl. Salmaſius Diatr. de Mutuo p. 66--7. ubi docet, locationes locorum publicorum per ſingula luſtra a cenſoribus fieri ſolitas. MEERM.

z. L. viam veritatis. 10. C. *de locato.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ [a].]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΕ.

ΜΕτὰ τὴν πρᾶσιν καὶ μίσθωσιν, χρὴ καὶ περὶ κοινωνίας [1] διεξελθεῖν. Συνίσταται δὲ αὕτη μεταξύ τινων, ἢ τοτορum [b] bonorum, τουτέστιν ἐπὶ πάσῃ τῇ οὐσίᾳ, ἣν οἱ Ἕλληνες ἰδικῶς κοινοπραξίαν [c] καλοῦσιν· ἢ μιᾶς οἵας δήποτε ἐμπορίας,

DE SOCIETATE.

TITULUS XXV.

394 POſt venditionem & locationem de ſocietate quoque differendum eſt. Hæc autem contrahitur inter aliquos aut totorum bonorum, id eſt de omni patrimonio, quam Græci ſpeciatim κοινοπραξίαν vocant: aut unius alicujus negotiorum vel rerum geſtionem

1. ἐξελθεῖν F. 2.

a. 3. Harmen. 10. 12. *Eclog.* 1. adde tit. D. & C. *pro ſocio* & Paul. 2. Sent. 16. Porro τῆς κοινωνίας καὶ κοινοπραξίας differentiam vide apud Harmen. 3. tit. 10. §. 3. D. GOTH.

b. Hoc eſt omnium bonorum 2. Gaj. 9. § ſocietatem 17. univerſorum bonorum l. 5. D. *eod.* 12. *Eclog.* 1. c. 4. 3. Harmen. 10. §. 9. D. GOTH.

Societatem interdum coire ſolemus totorum bonorum, l. 1. C. *qui teſtam.* interdum unius rei. FABR. I.

c. Κοινοπραξίαν aliter definit Harmen. d. §. 3. hanc enim citra conſenſum & contractum habitum: κοινωνίαν tractatu & conſenſu fieri. adde l. 30. l. 31. D. *pro ſocio.* D. GOTH.

Harmenopulus tamen κοινοπραξίαν appellat, neceſſariam ſocietatem, id eſt, cum ad ſocietatem res conjungit, & κοινωνίαν, voluntariam, id eſt, quæ conſenſu contrahitur, Epitomar. 3. t. 10. § 3. FABR. I.

Harmenop. III. 10, 3. Ὅτε μὲν ἀπὸ συναινέσεως γίνηται κοινωνία, χωρὶς τῆς περὶ κοινωνίας ἀγωγῆς· ὅτε δὲ χωρὶς συναινέσεως, κοινοπραξία ἐστίν. Sic in Gloſſis Nomicis: Τί διαφέρει ἡ Κοινωνία τῆς Κοινοπραξίας; κοινωνία μὲν ἐστιν, ὅταν συμφωνήσωσι δύο πραγματευθῆναι κοινῶς· κοινοπραξία δὲ, ὅταν ἐξελθῇ εἰς τινας δύο ἢ καὶ πλείονας πρᾶγμα ἀδιαιρέτως, ἢ ἀπὸ λεγάτου ἢ κληρονομίας ἢ δωρεᾶς, καὶ ὅταν μισθώσωνταί τινες πρᾶγμα δημόσιον τινός. Poſtremis verbis *conductiones publicorum*, ut Ulp. eas vocat in d. l. 33. D. *eod.* deſignantur. Hanc tamen differentiam inter κοινωνίαν & κοινοπραξίαν non obſervavit TH. ſed de ſocietate agens inquit ἣν οἱ ἑλλ. ἰδ. κοινοπρ. καλ. ſed niſi mendum ap. eum ſit, in eo fallitur TH. OISEL *ad Cajum* p. 171.

Nihil erat cauſæ, cur THum carperet Oiſelius. TH uti & ſolent Baſilicorum auctores, ſocietatem Græce vocat κοινωνίαν, addens ſocietatem totorum bonorum ſpeciatim a Græcis dici κοινοπρ. Nec aliter Imperator ipſe, ſaltem ſi editionem Cujacii aliaſque ex optimis (vulgatæ enim habent κοινωνίαν) ſequamur: & ita in MSS. eſſe, apparet ex nota marginali editionis Charondæ. In ipſis quoque Gloſſ. Nom. hæc leguntur: Τοῤῥομ (lege Τοτοῤῥομ) βονοῤῥομ. τουτέστι κοινωνία ἡ ἐπὶ πάσῃ τῇ ουσίᾳ γινομένη· ἣν οἱ Ἕλληνες κοινοπραξίαν καλοῦσι. Non nego tamen in Baſil. communionem ſine ſocietate appellari κοινοπρ. ut in l. 32. & 33. D *Pro ſocio*, ubi id quoque notatur in Scholiis L. XII. tit. 1. Si tamen vim verborum inſpiciamus, κοινωνία magis notabit *communionem*; κοινοπρ. autem negotiorum vel rerum geſtionem

ϱίας [d], οἷον ἐπὶ τὸ ἀγοϱάσαι ἀνδϱάποδα καὶ αὐτὰ ϖϱαπωλῆσαι, ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ σῖτον.

negotiationis, veluti de emendis mancipiis iisque divendendis, aut *de* oleo vel vino vel frumento.

§. I. Καὶ εἰ μὲ μηδὲν ϖϱὸ τοῦ, ϖόσον μέϱος ἕκαστος τῶν κοινωνῶν ἢ κέϱδους ἢ ζημίας ἐϖιγνώσεται, συμφωνηθῇ, [c] ἐξ ἴσου [2] τὰ κέϱδη καὶ τὰς ζημίας ἐϖιγνώσονται· εἰ δὲ ἐκφωνηθῇ τὰ μέϱη, φυλάττευθαι τὸ συμφωνηθὲν δεῖ· ἀναμφίβολον [f] γάϱ ἐστιν, ὅτι ἔῤῥωται τὸ ϖάκτον, ἐὰν δύο μεταξὺ ἀλλήλων συμφωνήσωσιν, ἵνα 3 ὁ ἕτεϱος μὲ δύο μέϱη καὶ κέϱδους καὶ ζημίας ἐϖιγινώσκῃ, ὁ δὲ ἕτεϱος τϱίτον.

395 §. I. Et si quidem nihil de eo, quantam partem quisque sociorum aut lucri aut damni agniturus sit, convenerit, ex æquo lucra & damna agnoscent: si autem partes expressæ fuerint, custodiendum est, quod convenit: namque indubium est pactum esse validum, si duo inter se convenerint, ut alter duas partes & lucri & damni agnoscat, alter *partem* tertiam.

§. II. Πεϱὶ δὲ ἐκείνου τοῦ ϖάκτου ζητεῖται, ἐὰν Τίτιος καὶ Σέϊος μεταξὺ ἀλλήλων ϖακτεύσωσιν, ἵνα Σέϊος μὲ δύο μέϱη λαμβάνῃ τοῦ κέϱδους, κατὰ δὲ τὸ τϱίτον 4 ζημιῶται, ὁ δὲ Τίτιος κατὰ δύο μέϱη ζημιῶται, τοῦ κέϱδους τὸ γ' ϕεϱόμενος, εἰ ἔῤῥωται τὸ σύμφωνον; καὶ ὁ μὲ Κουίντος 5 Μούτιος τῇ Φύσει τῆς κοινωνίας [g] ϕησὶν ἐναντιοῦσθαι τὸ τοιοῦτον σύμφωνον, καὶ διὰ τοῦτο μὴ κϱατεῖν τὸ ϖακτευθέν· ὁ δὲ Σέϱβιος Σουλϖίτιος, ᾧ μᾶλλον ἐκϱάτησεν ἡ γνώμη, τὸ ἐναντίον ϕησὶ, διὰ τὸ ϖολλάκις τινῶν κοινωνῶν [h] οὕτω τιμιωτάτην εἶναι τὴν σϖουδὴν ϖεϱὶ τὴν κοινωνίαν, ὥϛε δίκαιον εἶναι, ϖλείονα κεϱδαίνειν αὐτοὺς, καὶ ἐϖὶ μείζονι κέϱδει εἰς κοινωνίαν αὐτοὺς δέχεσθαι· καὶ γὰϱ οὕτω κοινωνίαν συνίϛασθαι [i] ἀναμφί-

396 §. II. De illo autem pacto quæritur, si Titius & Sejus inter se pacti sint, ut Sejus quidem duas lucri partes capiat, & in tertiam damnum patiatur; Titius autem in duas partes damno adficiatur, lucri tertiam *partem* ferens, num valeat conventio? & Quintus quidem Mutius hanc conventionem ait societatis naturæ adversari, atque ideo pactum non valere: Servius autem Sulpitius, cujus 397 opinio potius obtinuit, contrarium dicit, eo quod sociorum quorumdam diligentia sæpe ita in societate sit pretiosissima, ut æquum sit eos plura lucrari, & pro majori lucro eos in societatem recipi: etenim indubium est, so-

2. ἢ ad: F. 3. ὁ de: ante F. 4. ζημιῶται ante F. bis. 5. Μούκι☉ & dein Σουλπίκι☉ F.

stionem communem: quo pacto & κοινοπϱαγῶ est *conspiro*, *societatem ineo rerum gerendarum*, notante Budæo Comment. L. Gr. p. 852.
SCHULTING. *ibid.*

d. ϖεϱισσατίαν dixit author *Eclogæ* d. c. 4.
D. GOTH.

e. L. societatem. 7. & l. 29. D. *eod.* 3. Harmen. 10. §. 10. 12. *Eclog.* 3. c. 29. D GOTH.
Tacite hoc actum videtur, ut partes æquales ferent. FABR. I.

f. Valet societas, si convenerit, ut quis duas partes lucri & damni habeat, alius unam: si modo aliquid plus contulit societati, vel pecuniæ, vel operæ, l. 29. D. *pro soc.* nec enim æquitas patitur, ut qui minus contulit, æqualem partem ferat cum eo qui plus contulit, sive ex sorte, sive ex lucro, Aristot. Polit. 3. c. 6. FABR. I.

g. Ut in l. 24. D. *depos.* contra naturam depositi. FABR. I.

h. D.

φίλολόν ἐστιν, ὥστε τὸν μὴ χρήματα [k] συνεισφέρειν, τὸν δὲ οὐ, καὶ κοινὸν εἶναι τὸ προσγινόμενον κέρδος μεταξὺ αὐτῶν· πολλάκις γὰρ ἡ σπουδὴ ἑνὸς τῶν κοινωνῶν ἴσα δύναται τῇ τῶν χρημάτων συνεισφορᾷ.

societatem ita *posse* contrahi, ut ille pecuniam conferat, hic non *conferat*, & lucrum obveniens inter eos sit commune: sæpe enim unius sociorum diligentia æquivalet collationi pecuniæ.

Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκράτησεν ἡ τοῦ Σερβίου γνώμη, ἀντιμυθήσαντος τῷ Κυΐντῳ Μουκίῳ, ὅτι καὶ ἐκεῖνο τῶν ὡμολογημένων γέγονε, δύνασθαι πακτεύειν τοὺς κοινωνούς, ἵνα τις ἐξ αὐτῶν κέρδους μὲν μέρος ἀποφέρηται, μὴ ὑποβάλληται δὲ ζημίαν ὅπερ [6] καὶ οὕτω νοῆσαι χρή, ἵνα ἐάν ἔν τινι μέρει κέρδος, ἔν τινι δὲ ζημία προσενεχθῇ, κομπενσατίωνος ἤτοι ἀντελλόγου γινομένου, τὸ ὑπολειφθὲν τοῦτο μόνον [7] κέρδος νομισθείη· οἷον, συνεπορεύοντο [8] ἀνδράποδα καὶ ἐσθῆτα· ἐν τῇ ἐμπορίᾳ τῆς ἐσθῆτος ζημία γέγονεν ἑκατὸν νομίσματα, ἐν δὲ τῇ πραγματείᾳ τῶν οἰκετῶν κέρδος περιεποιήθη τ' νομίσματα· ἐξαιρεῖται πρότερον τὰ ἑκατὸν νομίσματα [9] τὰ τῆς ζημίας, ὥστε ἐκείνην θεραπευθῆναι ἐκ τοῦ κέρδους τῶν τ' νομισμάτων, καὶ τὰ σ' μερισθήσεται μεταξὺ τῶν κοινωνῶν κατὰ τὰ γενόμενα πάκτα. Ὥστε οὖν ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ἡνίκα μὴ κατὰ ταυτὸν κέρδος καὶ ζημία συμβῇ τῇ κοινωνίᾳ, ἢ κέρδος μόνον, οὐδὲν ὠφεληθήσεται ὁ κοινωνὸς ἐκ τοῦ πάκτου, τοῦ λέγοντος, μετέχειν μὲν αὐτὸν τοῦ κέρδους, μὴ ὑποκεῖσθαι δὲ ζημίᾳ·

Atque in tantum obtinuit Servii opinio, Quinto Mutio contraria, ut & illud inter confessa *nunc* sit, socios posse pacisci, ut unus eorum lucri quidem partem ferat, damno autem non subjaceat: quod ita est intelligendum. Ut, si in aliqua parte lucrum, in aliqua autem damnum allatum sit, compensatione sive liquidatione facta, reliquum solum lucrum *esse* censeatur: veluti, negotiabantur mancipiis & vestimento; in negotiatione vestimenti damnum factum est centum aureorum, in servorum vero negotiatione lucrum acquisitum est trecentorum aureorum: eximuntur primo centum aurei, *qui* in damno *sunt*, ut hoc resarciatur ex lucro trecentorum aureorum; & ducenti *aurei* inter socios secundum pacta conventa dividentur. Itaque exinde adparet, quando simul & lucrum & damnum societati contigerit, aut lucrum solum, nihil juvari socium ex pacto dictitante, ut is lucri particeps sit, damno au-

6. καὶ de: F. 7. ἵνα ad: Pith. & F. 8. καὶ ad: F. Mox ἐσθῆτας, & deinde tamen ἐσθῆτος habet. 9. τὰ de: F.

h. d. c. 29. d. l. 29. in pr. l. 1. C. *eod.* l. 5. §. 1. l. 52. §. 2. D. *eod.* 3. Harmenop. 10 §. 9 D. GOTH.

i. Post magnas varietates obtinuit, l. 1. C. *pro soc.* hodie igitur non ambigitur, nemo dubitat, jam convenit, constat inter omnes. FABR. I.

k. Qui pecuniam non confert; opera compensare creditur: &, ut ait Plautus in Asin. act. 1. sc. 3. *par pari datum hostimentum est, opera pro pecunia:* sive, ut est in l. 52 §. 1. D. *pro soc.* pretium operæ & artis est levamentum: id est, æstimatio operæ, artisve ei est levamentum σηκωμα. Varro apud Nonium: *amussis est æquamen, levamentum.* qui artem, operamve præstat, non minus præstare creditur, quam is qui pecuniam confert. FABR. I.

l. Cor-

μία· νῦν δὲ ζημία μόνη συμβῇ, τότε τὸ ὄφελος τὸ ἐκ τοῦ συμφώνου δείκνυται· ἰδοὺ γὰρ 10 εἰσαγαγόντων αὐτῶν ἀνὰ α νομίσματα, τοῦ προειρημένου πάκτου προσκολουθήσαντος, συνέβη ζημίαν μόνην γενέσθαι ἐν τῇ ἐμπορίᾳ σ νομισμάτων, μηδὲν δὲ κέρδος, εἶτα 11 διαλυθῆναι τὴν κοινωνίαν· ὁ μὲν λήψεται, ἃ συνήγαγεν, l α νομίσματα, ὁ δὲ ω.

autem non ſubjaceat. Quando autem ſolum damnum accidit, tunc utilitas hujus pacti adparet: Ecce enim, quum ipſi contuliſſent millenos quiſque aureos, ſubſecuto pacto prædicto, accidit ut ſolum damnum fieret in negotiatione ducentorum aureorum, nullum autem lucrum, & deinde ſocietas diſſolveretur; alter quidem capiet aureos mille, quos contulit, alter autem octingentos.

§. III. Ἐκεῖνο δὲ τῶν ὡμολογημένων ἐστὶν, ὅτι ἐὰν ἐφ' ἑνὶ μόνῳ τῶν συμβαινόντων μέρος ἐκφωνηθῇ, 12 μέρος δὲ οὐκ ἐκφωνηθῇ, m καινὸν γίνεται τοῦ σιγηθέντος 13 τὸ ἐκφωνηθέν· οἷον, γέγονε πάκτον, ὥστε κέρδος συμβαίνοντος τὸν μὲν τὸ ἥμισυ, τὸν δὲ τὸ τρίτον λαμβάνειν, περὶ δὲ ζημίας οὐδὲν ἐλέχθη, ἢ 14 τἀναντίον· ἐξισωθήσεται τῷ εἰρημένῳ τὸ μὴ λεχθέν. 401

§. III. Illud autem inter confeſſa eſt, ſi in uno tantum, quæ accidere *poſſunt*, pars expreſſa ſit, pars autem non ſit expreſſa, *id quod* expreſſum *eſt*, regulam fieri *ejus* quod omiſſum *eſt*. Veluti facta eſt conventio, ut ſi lucrum eveniat, alter beſſem, alter trientem capiat, de damno autem nihil dictum eſt, aut contra: exæquabitur *quod* non dictum *eſt*, *ei* quod dictum *eſt*.

§. IV. Ἡ 15 δὲ κοινωνία n μέχρι τοσούτου συνίσταται, ἕως οὗ τὰ μέρη τῆς αὐτῆς ἔχεται διαθέσεως. Εἰ δέ τις τῶν κοινωνῶν ἀπαγορεύσῃ, ο λύεται ἡ κοινωνία ἐπὶ τοῖς μὴ ταῦτα συμβαίνουσιν. Εἰ δέ τις καλιγνο 402

§. IV. Societas autem eo uſque conſiſtit, quo uſque partes eandem habent mentem: ſi quis vero ſociorum renuntiaverit, ſolvitur ſocietas in *negotiis* poſt illa contingentibus. Sed ſi quis maligno

10. ἐι συνεισηγαγόντων F. 11. διαλυθῇ ἡ κοινωνία. F. Mox λείψεται ante F. 12. μέρος δὲ οὐκ ἐκφ. de: F. De καινὸν vid. not. m. 13. τὸ ἐκφ. de: F. 14. τὸ ἐν. F. 15. δὲ de: F.

l. Convenire autem non poteſt, ut alter quæſtum & compendium tantum, alter damnum ſentiat. & hanc ſocietatem Caſſius Leoninam appellabat. l. 29. §. 1. D. *pro ſoc.* eamque appellationem tractam eſſe ex fabula Æſopia, notat gloſſa ad Juſtin. fallitur autem cum Avieno tribuit: nec enim in Avieni (aut Aviani, ut legitur in vett.) libello hodie κεῖται. FABR. I.

m. Græce eſt καινὸν. Quod non video, quam mentem habeant, qui in κοινὸν mutant. J. CURT.

Scil. Quum Reſcius in Lovan. edidiſſet κοινὸν, (quod & Anon. Duk. margini adſcripſit) Nannius non ſatis perpenſe ſolita ſibi formula ita laudavit: „ κοινὸν γίν. pro καινὸν γιν. recte mutavit Reſcius". Jam vide ejuſd. *Apologiam* §. 12. & 13. in Excurſu V. G. O. R.

n. Societas ſolvitur τῇ γνώμῃ, voluntate, ſeu renuntiatione 3. Harmenop. 11. §. 4. l. verum eſt, 63. § ult. in fin. D. *pro ſocio:* ſolvitur intereuntibus perſonis & rebus § 5. infr. *eod.* §. ult. 3. Harmen. 11. §. 1. 2. 3. Tollitur etiam actione, cum aut ſtipulatione, aut judicio mutatur ſocietatis cauſa 3. Harmenop. 11. §. 5. l. actione 65. D. *pro ſocio.* D. GOTH.

o. Renunciaſſe autem ii intelliguntur, non modo qui verbis ipſi aut ſcripto renunciant, ſed & qui ſeparatim negotiari ſibi incipiunt. 3. Harmenop. 11. §. 5. l. itaque 64. D. *pro ſocio.* D. GOTH.

Exem-

κακούργῳ P προαιρέσει ἀπηγόρευσε. Διὰ τοῦτο τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα κέρδος τι προσγενόμενον μόνος κλήσηται, τοῦτο κοινὸν ἔσται· εἰ δέ τις κέρδος οὐ 16 προσδοκῶν ἀπηγόρευσεν, αὐτὸς ὁ μὴ προσκόψησεν, ἕξει μόνος· οἷον Πρῖμος καὶ Σεκοῦνδος totorum bonorum ἦσαν κοινωνοί· συνέβη δὲ Τίτιον ἐπὶ Πρίμῳ τελευτῆσαι κληρονόμῳ, καὶ Σείῃ δὲ τὴν οὐσίαν PP ἐπὶ τὸν αὐτὸν 17 φέρεσθαι Πρῖμον· ἐλθών τις ἀπήγγειλε 18 Πρίμῳ περὶ τῆς τοῦ Τιτίου κληρονομίας· ἄγνωστος δὲ ἦν ἡ Σείου κληρονομία Πρίμῳ, εἴγε ἤρμοσεν αὐτῷ· βουλόμενος ὁ Πρῖμος μόνος κλήσασθαι τὴν 19 τοῦ Τιτίου κληρονομίαν, εἰδὼς ὅτι μὴ λύσιν τῆς κοινωνίας μόνου τοῦ κλησαμένου 20 ἔσται, ἐπιτηδὲς ἀπηγόρευσε τῇ κοινωνίᾳ, ἵνα μόνος κερδάνῃ τὴν κληρονομίαν· τιμωρεῖται τὴν κακίστην αὐτοῦ προαίρεσιν ὁ νόμος, ἀναγκάζων αὐτὸν τὸ κέρδος τὸ προσγενόμενον ἐκ τῆς 19 τοῦ Τιτίου κληρονομίας 21 κοινὸν ποιεῖν· τὴν δὲ Σείου κληρονομίαν, εἴγε γνοὺς μὴ ταῦτα καταδέξηται, μόνος ἕξει, οὐδὲ γὰρ ἐλπίδι τοῦ κλήσασθαι ταύτην διέλυσε τὴν κοινωνίαν· πῶς γάρ; ὁπότε καὶ ἠγνόει ταύτην εἰς ἑαυτὸν καλεννηέχθαι.

ligno animo ſocietati ideo renuntiavit, ut lucrum aliquod obveniens ſolus adquirat, illud commune erit: ſi quis autem lucrum non exſpectans renuntiavit, ipſe, quod non prævideratſolus habebit. Veluti Primus & Secundus totorum bonorum ſocii erant: evenit autem, ut Titius moreretur, Primo herede *relicto*, & Seji quoque patrimonium eidem Primo deferretur: veniens aliquis nuntiabat Primo de hereditate Titii; ſed hereditas Seji Primo erat incognita, an ſibi competeret: Primus volens hereditatem Titii ſolus adquirere, ſciens *eam* poſt ſocietatis diſſolutionem ſolius adquirentis fore, conſulto renuntiavit ſocietati, ut ſolus hereditatem lucraretur: punit lex peſſimum ejus conſilium, cogens eum lucrum ex hereditate Titii obveniens commune facere: at Seji hereditatem, ſi poſtea cognoſcens admiſerit, ſolus habebit, neque enim ſpe hujus adipiſcendæ ſocietatem diſſolvit. Qui enim? quum & ignoraret, eam ſibi eſſe delatam. Secundo tamen, ſi quid poſt renuntiationem

16. προσκοτῶν F. 17. ὁμοίως ad: Pith. & F. 18. τῷ ad: F. 19. τοῦ de: F. 20. ἐστὶν ante F. 21. κοινωνοποιεῖν F.

Exemplum ſolutæ ſocietatis extat ejuſmodi apud Petron. *Rurſus in memoriam revocatus injuria, Aſcylte, inquam, intelligo nobis convenire non poſſe. itaque communes ſarcinulas partiamur, ac pauperitatem noſtram privatis quæſtibus tentemus expellere.* Apul. Mileſ. 10. *Si tibi denique ſocietas iſta diſplicet, poſſumus omnia quidem cetera fratres manere: ab iſto tamen nexu communionis diſcedere: nam video in immenſum damni procedentem querelam nutrire nobis immanem diſcordiam.* FABR. I.

p. L. 65. §. diximus. 3. D. *pro ſocio.* D. GOTH.

Si dolo malo renuntiatio facta ſit à ſocio, non liberatur, qui callide renuntiavit. *Diſcidium non eſt, hoc Proculeia, lucrum eſt.* maxime quod ſocietas omnis doli expers eſſe debeat. Cic. pro Roſc. Amer. Auguſtin. 1. de Nupt. & conc. ad Valer. c. 1. *omnis ſocietas fraudulentum ſocium naturaliter non vult.* FABR. I.

pp. Curtius nimis libere vertit, *ſed & Seji hereditas eodem tempore Primo delata eſt:* & retinuit Fabr. niſi quod poſt *Primo* addiderit *quoque* ad exprimendum τὸ ὁμοίως. G. O. R.

q. Schol. εἰ καὶ ἡ κληρονομία παλαιοτέρα ἦν τῆς ἀπαγορεύσεως, ὅτι τυχὸν ἅπαντα αὐτὸν τὸν Σεκοῦνδον ἔγραψέ τις κληρονόμον, ἰδιότῳ αὐτοῦ τοῦτο. FABR.

χθαι. Τῷ μέν τοι Σεκούνδῳ, εἴ τι μὴ τὴν ἀπαγόρευσιν τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην τῆς κοινωνίας προεποιήθη, εἰ καὶ ἡ αἰτία ἡ τῆς νῦν κλήσεως πρεσβυτέρα τῆς ἀπαγορεύσεως ἦν, μόνος λήψεται, διὰ τὸ μηδένα αὐτοῦ δόλον ἐλέγχεσθαι.

tionem ſocietatis ipſi factam adquiſitum eſt, etiamſi cauſa hujus nunc acquiſitionis antiquior ſit renuntiatione, ſolus capiet, quia nullus ejus dolus arguitur.

§. V. Λύεται ἡ κοινωνία πρὸς τούτοις τῇ τοῦ κοινωνοῦ τελευτῇ· [r] ὁ γὰρ κοινωνίαν συνιστῶν ἐγνωσμένον προσωπον ἑαυτῷ ἐπιλέγεται· οὐ πάντως δὲ ὁ τοῦ ἐμοῦ κοινωνοῦ κληρονόμος ἔσται μοι πρὸς κοινωνίαν [s] ἐπιτήδειος. Εἰ δὲ καὶ πλείονες κοινωνοὶ *[21] συνιστῶνται, τῇ τοῦ ἑνὸς τελευτῇ μεταξὺ πάντων [t] διαλύεται ἡ κοινωνία, εἰ καὶ οἱ περιόντες πλείονές εἰσι τῶν τελευτησάντων. (Τί γάρ, ὅτι πέντε ἢ ἓξ συνιστησαμένων κοινωνίαν, δύο ἅμα ἐν ναυαγίῳ τεθνήκασιν; ἔσθ' ὅτε γὰρ διὰ τοὺς τελευτήσαντας τοῖς περιοῦσιν ἐπωφελὴς ἅμα καὶ αἱρετὴ ὑπῆρχεν ἡ κοινωνία·) εἰ μὴ ἄρα ἐν τῷ συνιστᾶν τὴν κοινωνίαν ἕτερόν τι συνήρεσεν, ὥστε ἑνὸς τελευτήσαντος τοῖς περιοῦσι φυλάττεσθαι τὴν κοινωνίαν.

§. V. Solvitur ſocietas præterea morte ſocii: ſocietatem enim contrahens, cognitam ſibi perſonam eligit: non autem ſemper ſocii mei heres mihi ad ſocietatem erit idoneus. Sed etſi plures ſocii contrahent, morte unius inter omnes ſolvitur ſocietas, etiamſi ſuperſtites plures ſint mortuis. Quid enim, ſi cum quinque aut ſex ſocietatem contraxiſſent, duo ſimul naufragio perierint? (interdum enim propter defunctos ſocietas ſuperſtitibus utilis ſimul & optabilis erat:) niſi in contrahenda ſocietate aliud quid placuit, ut uno mortuo ſocietas ſuperſtitibus ſervaretur.

§. VI. Λύεται ἡ κοινωνία καὶ περαιωθέντος τοῦ πράγματος ἐκείνου, ἐφ' ᾧ συνέστη· εἰ γὰρ ἐπὶ [22] ἐμπορίᾳ ἀνδραπόδων [u] τυχὸν γέγονε, συνέβη δὲ ταύτην τὴν ἐμπορίαν πέρας σχεῖν, [23] συμπαύσεται καὶ ἡ κοινωνία.

§. VI. Solvitur etiam ſocietas conſummato illo negotio, ad quod contracta fuit: nam ſi forte ad mancipiorum negotiationem facta ſit, contigeritque hanc negotiationem habere finem, deſinet quoque ſocietas.

§. VII.

§. VII.

*21. κοινωνοὶ de: Pith. Quidni συστήσωνται, *contraxerint*? GAVEL. 22. ἐμπορείᾳ ante F. bis. 23. ἔχειν Pith. συμπαύεται F.

r. Societas diſſolvitur φθειρομένων τῶν προσώπων, hoc eſt intereuntibus perſonis. Intereunt aut interire intelliguntur perſonæ θανάτῳ, ἢ ἐξορίᾳ, ἢ δημεύσει, morte, relegatione, publicatione. 3. Harm. 11. §. 1. & 2. & tit. 10. §. 4. cujus meminit paragraph. 7. inf. *eod.* Solvitur quoque non modò intereuntibus perſonis, ſed & rebus. Interire enim dicuntur res, cum aut prorſus nullæ, aut certe conditionem mutarunt: utpote vel conſecratæ vel publicatæ. 3. Harmen. 11. §. 3. l. 63. in fin. D. *pro ſocio.* 2. Gaj. 9. §. permanet. 18. D. GOTH.

s. Societas ad heredes ſocii non tranſit, l. 6. §. illud, D. *de his qui not. inf.* quia qui ſocietatem contrahit, certam perſonam ſibi eligit, ut ait Juſtinian. ejuſmodi autem electio adimeretur ei, qui ſocii heredem in ſocietatem invitus forte adſciſcere cogeretur. heres tamen ſocii ea quæ defunctus inchoauit, perficere debet, l. 21. §. ſi vivo, D. *de neg. geſt.* l. 40. D. *pro ſoc.* ut heres perficit, non ut ſocius. FABR. I.

t. Omnium ſocietas ſolvitur. FABR. I.

u. Σωματεμποροι dicuntur, qui hanc negotiationem exercent, & *venaliciarii.* D. GOTH.

v. Fiſcus

§. VII. Καὶ δήμευσις ἑνὸς τῶν κοινωνῶν 407 §. VII. Et publicatio unius ſociorum diſſolvit ſocietatem: ſed tunc, quum omne patrimonium ſocii publicatum fuerit. Ubi enim in patrimonium publicati alius ſuccedit, id eſt fiſcus, mortis ſimilitudo introducitur; unde ſocietas diſſolvitur: facta enim publicatione particulari, ſubſiſtit adhuc ſocietas.

ἀναλύει τὴν κοινωνίαν· ἀλλὰ τότε, ἡνίκα πᾶσα ἡ τοῦ κοινωνοῦ οὐσία [24] δημευθῇ· ὁπότε γὰρ εἰς τὴν οὐσίαν [v] τοῦ δημευθέντος ἕτερος ὑπεισέρχεται, τουτέστιν ὁ φίσκος, μίμησις ἐπεισάγεται [w] τελευτῆς, ὅθεν ἀναλύεται ἡ κοινωνία· μερικῆς γὰρ [25] γενομένης δημεύσεως, ἔτι συνέστηκεν ἡ κοινωνία.

§. VIII. Ἐὰν κοινωνὸς, πολλοῖς βαρυ- 408 §. VIII. Si ſocius, multis preſſus debitis publicis aut privatis, patrimonio ſuo ceſſerit, ejuſque bona venierint, ſolvitur ſocietas. Si tamen poſt ceſſionem ejuſdem ſunt mentis, nova tunc ſocietas incipere videtur.

νόμενος χρέεσι δημοσίοις ἢ καὶ ἰδιωτικοῖς, τῆς οἰκείας ἐκστῇ οὐσίας, καὶ ἁλῶσι [x] αὐτοῦ τὰ πράγματα, λύεται ἡ κοινωνία. Εἰ μέν τοι μὴ τὴν ἔκστασιν τῆς αὐτῆς ἔχονται ἀναθέσεως, καινοτέρα νῦν ἄρχεσθαι δοκεῖ κοινωνία.

§. IX. Ὁ κοινωνὸς τῷ κοινωνῷ πότερον τούτου μόνου χάριν κρατεῖται τῇ pro ſocio ἀγωγῇ, ([26] ἣν [y] κατ' ἀλλήλων ἔχουσιν οἱ κοινωνοὶ) [27] ἐάν τις κατὰ δόλον βλάψῃ τὴν κοινωνίαν, ὥσπερ ἀπὸ δόλου κρατεῖσθαι φαμεν τῇ depoſiti τὸν ἀνασχόμενον παρ' ἑαυτῷ [28] ἀλλότριον πρᾶγμα ἀποδοθῆναι· ἤγουν καὶ κύλπας ὀνόματι, 409 τουτέστι ῥαθυμίας τε καὶ ἀμελείας, τῶν ζητηθέντων ἐστί· ἀλλ' ὅμως [z] ἐκράτησε, καὶ κύλπας χάριν αὐτὸν κρατεῖσθαι. Ἡ δὲ κύλπα οὐ πρὸς τὴν ἀκριβεστάτην ἐπιμέλειαν ἀναφέρεται· ἀρκεῖ γὰρ τοιαύτην ἐπιμέλειαν ὃν

§. IX. Socius utrum ſocio eam ob cauſam ſolam teneatur actione Pro ſocio, (quam ſocii inter ſeſe habent) ſi quis per dolum læſerit ſocietatem, ſicuti ex dolo depoſiti *actione eum* teneri dicimus, qui rem alienam apud ſe deponi paſſus fuit: an vero culpæ etiam nomine, id eſt incuriæ & negligentiæ, inter quæſita eſt. Attamen obtinuit, eum & culpæ nomine obligari. Culpa autem non ad exactiſſimam diligentiam refertur: ſufficit enim, ſocium in rebus communibus talem

24. δημοσία γένηται Pith. δημοσία γένηται F. 25. γιν. F. 2. 26. ἡνίκα κατ' ἀλλ. ante F. 27. ἣ cum F. hinc expuli. 28. τὸ ἀλλ. ſine ἀποδοθῆναι F.

v. Fiſcus ei cujus bona occupat, ſuccedere dicitur, l. 71. D. *de fidejuſſ.* FABR.

w. Vivo non ſucceditur: aut certe cum ſucceditur, mortui loco habetur. FABR.

x. Proſcriptione & diſtractione bonorum ſolvitur ſocietas, l. 65. D. *pro ſoc.* quæ quidem, ſicut publicatio omnium bonorum morti comparatur. Cicero pro Quintio. FABR. I.

y. Pro ἡνίκα legend. eſt ἣν καὶ, ut ſint duæ dictiones, & integer ſit ſenſus: *ſocius ſocio, utrum eo nomine ſolum tenetur pro ſocio actione, quam habent mutuo in ſe, an ſi quis per dolum ſocietatem læſerit.* P. NANN.

Eamdem emendat. habet Anon. Duk. & Niſp. G. O. R.

Adde l. 31. l. 34. l. 72. D. *eod.* D. GOTH.

Societatis actio ex utroque latere directa eſt: eſt enim utriuſque ſocii conditio par. FABR. I.

z. L. cum duobus, 52. §. utrum. 2. l. ſocius ſocio. 72. D. *eod.* D. GOTH.

Evaluit eorum ſententia, qui putant ſocium ſocio etiam levis culpæ nomine teneri. FABR. I.

ἐν τοῖς κοινοῖς πράγμασι τὸν κοινωνὸν προσλαμβάνειν, ὁποίαν τοῖς οἰκείοις πράγμασιν εἴωθε παρέχειν· ὁ γὰρ τὸν ἧττον ἐπιμελῆ κοινωνὸν ἑαυτῷ προσλαβών, ἑαυτὸν αἰτιάσθω τῆς ἀβελίας, ὡς ἑαυτῷ 29 τῆς ζημίας γενόμενος αἴτιος.

talem adhibere diligentiam, qualem propriis ſolet rebus adhibere. Nam qui minus diligentem ſocium ſibi adſcivit, imprudentiæ ſemet ipſe incuſet, ut qui ſibi cauſa damni exſtitit.

29. τῆς de: F.

[ΠΕΡΙ ΜΑΝΔΑΤΟΥ [a] ΗΤΟΙ ΕΝΤΑΛΜΑΤΟΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚϚ.

ΥΠόλοιπον ἡμῖν ἐστιν ἐκ τῶν ἀναγομένων ἐπὶ τῶν consenſu συναλλαγμάτων τὸ μανδάτον. Συνίσταται δὲ τοῦτο τρόποις [b] πέντε· ἢ γὰρ ἐμαυτοῦ μόνου σοὶ τέλλομαί σοι χάριν, ἢ ἐμαυτοῦ καὶ σοῦ, ἢ ἑτέρου μόνου ἕνεκα, ἢ ἐμοῦ καὶ ἑτέρου, ἢ σοῦ καὶ ἑτέρου. Εἰ γὰρ σοῦ μόνου χάριν γένηται τὸ μανδάτον, περιττὸν τὸ πραχθὲν, καὶ οὐδὲ ἡ consenſu συνίσταται ὀφειλὴ, οὐδὲ ἡ mandati τίκτεται ἀγωγή.

DE MANDATO.

TITULUS XXVI.

RElíquum nobis eſt ex *iis contractibus*, qui referuntur ad contractus conſenſu *initos*, MANDATUM: Hoc autem contrahitur quinque modis: aut enim mea ſolius cauſa tibi mando; aut mea & tua; aut alterius ſolius gratia; aut mea & alterius; aut tua & alterius. Si enim tua ſolius cauſa mandatum fiat, ſupervacuum *eſt* quod agitur; ac neque *ex* conſenſu contrahitur obligatio, neque mandati naſcitur actio.

§. I.

§. I.

a. Adde 14. *Eclog.* 1. περὶ ἐντολῶν καὶ ἐντολέων, *de mandatis & procuratoribus.* Eſt & titulus *de mandatis* apud Paul. 2. Sent. 15. D. GOTH.

b. L. 2. D. *eod.* D. GOTH.

c. Puta Tuſculanum. Quæritur autem, an mandatum rei incertæ valeat? Quidam putant mandatum eſſe inutile: quod & TH. innuere videtur. Vide ad Inſtit. FABR. II.

d. Nam poteſtas erat creditori aut cum reo principali agendi, aut cum fidejuſſoribus. Juſtin. vetus jus reduxit Nov. 4. quo prius conveniebatur debitor, quam acceſſiones. Quintil. Declam. *Non enim aliter ſalvo pudore ad ſponſorem venit creditor, quam ſi recipere à debitore non poſſit.* FABR. I.

e. Non male [hoc a THo] excogitatum videtur propter jus novum, quod Juſt. induxit: quia hodie & ſine hoc mandato ad fidejuſſorem redire poteſt creditor; olim ſine mandato non potuit: & in hoc verſabatur utilitas mandatarii creditoris, quod eruditiſſime D. Cujac. obſervavit XXIII. Obſ. 25. A COSTA *not. prior. ad Inſt.*

Qua ratione verſetur illius, qui mandatum ſuſcipit, utilitas, non ſatis conſtat. THus jus, quo hodie utimur, reſpiciens, cum nullam illius utilitatem videret, comminiſcitur ſine pignore fidejuſſionem factam fuiſſe, & mandatum cum pignore interveniſſe, ut aliquod emolumentum ſit in mandato: qua tamen de re nullum in textu verbum, neque in l. 22. §. 2. & l. 45. §. ult. D. h. t. ex quibus deſumpta eſt hæc ſpecies. Sed utilitas ex jure antiquo repetenda: nam, ut docet Paulus II. Sent. 17. *Electo reo principali fidejuſſor liberabatur:* quod emendavit Juſt. in l. ult. [immo penult.] Cod. *de Fidej.* nec amplius poterat a creditore conveniri priſtina actione; qui tamen actione mandati poterat pulſari, cum creditori mandaverat, ut ſuo per-

§. I. Καὶ τῷ ἐντελλομένῳ μὲ χάριν, 411
1 ἐμοῦ μόνου, γίνεται τὸ μανδάτον, οἷον ἐὰν ἐντείλωμαί σοι, ἵνα τὰ πράγματά μου διοικήσῃς, ἢ ἵνα 2 μοι τὸν ἀγρὸν c τόνδε ἀγοράσῃς, ἢ ἵνα ἐγγυήσῃ με.

§. II. Ἐμοῦ καὶ σοῦ χάριν γίνεται τὸ μανδάτον, ἡνίκα ἐντείλωμαί σοι, ἵνα 3 ἐπὶ τόκῳ δανείσῃς Τιτίῳ, τῷ μέλλοντι ταῦτα τὰ χρήματα εἰς ἐμὰς δαπανᾶν χρείας· καὶ γὰρ καὶ σὲ τὸ 4 γενόμενον ὠφελεῖ ἀφ' τὴν λῆψιν τῶν τόκων, κἀμέ, οὗ εἰς τὰς χρείας δαπανηθήσεται τὸ ἀργύριον. Ἢ ἐὰν 412
συμβῇ, δανείσασθαί μὲ ὠφ' σοῦ Πρῖμον, ἐμὲ δὲ ἐγγυήσασθαι· βουλομένῳ d δέ σοι χωρῆσαι κατ' ἐμοῦ, ἐντείλωμαί σοι ἐμῷ κινδύνῳ κινῆσαι κατὰ Πρίμου τοῦ πρωτοτύπου· ἰδοὺ γὰρ ἐνταῦθα κἀγὼ ὠφελοῦμαι, τὴν παροῦσαν ἀφεύγων 5 ἀγωγήν, καὶ σὺ δὲ, δυνάμενος μὴ τὴν κρῖσιν τοῦ πρωτοτύπου δίκην, εἴγε μὴ 6 ἀποπληρωθῇ τὸ χρέος, ἐπιστρέφειν κατ' ἐμοῦ· ἐπιτύχῃς γὰρ, ὅτι 413
ἡ ἐγγύη γέγονε δίχα ἐπιθήκης, 7 τὸ δὲ μανδάτον μὴ ἐπιθήκης c, ἵνα τι ὄφελος σχῇ τὸ μανδάτον. Ἢ καὶ ἡνίκα ἐχρεώστουν σοι ἑκατὸν νομίσματα, ἠβούλου δέ με καλέσαι πρὸς δίκην· ἐδεληγάτευόν 8 σοι ἐγὼ τὸν

§. I. Et mandantis quidem gratia, *id est* mea solius, mandatum fit, veluti si tibi mandavero, ut mea negotia administres, aut ut mihi agrum illum emas, aut ut pro me fidejubeas.

§. II. Mea ac tua gratia fit mandatum, si tibi mandavero, ut sub fenore Titio mutuum des, qui hanc pecuniam in meas impensurus est utilitates: namque & te quod agitur, juvat ob usurarum præstationem, & me, cujus in utilitates ea pecunia impendetur. Vel si evenerit, ut a te Primus mutuetur, ego autem *pro illo* fidejubeam: te autem volente adversus me agere, *ego* tibi mandavero, ut meo periculo adversus Primum principalem agas. Ecce enim hic & ego juvor, præsentem actionem effugiens; & tu, qui post judicium cum principali, si debitum non sit dissolutum, reverti possis adversus me. Finge enim, fidejussionem sine pignore factam fuisse, mandatum vero cum pignore, ut aliquam utilitatem habeat mandatum. Aut etiam, quum tibi centum aureos de-

1. ἐμοῦ de: F. 2. τόνδε h. l. F. 3. ἢ additum habent Basil. & Lovan. ἐπὶ τόκοις dedit F. 4. γιν. F. 2. 5. ἀναγ. F. 6. ἀποπληρωθῆς F. 1. ἀποπληρώθῃς F. 2. 7. ἵνα ad: F. 2. 8. δὲ ad: F. 2.

periculo adversus principalem reum experiretur: in quo versari utilitatem ejus, qui mandatum suscepit, nemo non videt. IDEM *in not. post.*

Non puto [sic & Baro & Merill.] fingendum esse mandatum cum pignore interceſſisse, ut aliquid amplius sit in mandato, quam in priore obligatione. novatione hac non liberatur fidejussor, quia periculo mandantis creditor egit cum reo, & ideo quod minus servaveris, consequeris mandati actione, l. 22. §. 2. D. *eod.* Sicut novatio, quæ fit periculo debitoris, ipsum debitorem non liberat, l. 22. §. 2. l. 45. §. ult. D. *eod* alioquin vetustior obligatio evanescit, & liberatur debitor, [qui delegavit, l. 2. C. *eod.* Sen. de Benef. 6. c. 5. *Quamvis non intervenerint nummi, sed delegatione verbis perfecta solutio sit.* Edit. 1.] FABR.

Verum alia ratione fieri possit, ne supervacuum sit mandatum fidejussoris, ut suo periculo agatur prius cum principali debitore. Potest etenim creditori utile esse præter antiquam ex stipulatu actionem, aliam habere novam actionem adversus fidejussorem ex hoc mandato: ut si quæ forte exceptio, veluti pacti, opponi possit priori actioni, agere possit posteriori, arg. l. 17. § 4. f. D. *de Pact.* & l. 21. §. 1. D. *de Fidej.* Est & alius casus, qui colligi poterit ex l. 68. §. 1. D. *eod.* juncta l. 27. §. 4. D. *h. t.* Vide & l. 45. § ult. *eod.* tit. DOUJAT.

τὸν ἐμὸν δεβίτωρα, εἶτα ἀντειλάμην [f] σοι ἐγὼ, ἐμῷ κινδύνῳ ἐπερωτᾶν αὐτόν· τυχὸν γὰρ ἐδεδίεις, μήπως ἐπερωτήσας τὸν ἐμὸν δεβίτωρα [g] ἐκπέσῃς τοῦ χρέως, οὔτε παρ' αὐτοῦ δυνάμενός τι λαβεῖν, διὰ τὴν αὐτῷ περισοῦσαν ἀπορίαν, οὔτε κατ' ἐμοῦ 414 δυνάμενος ἀποτρέφειν, διὰ τὴν συμβᾶσάν [h] μοι ἐκ τῆς νοβατίωνος ἐλευθερίαν. Ἰδοὺ γὰρ, ἀνταῦθα ἑκάτερον ὠφελεῖ τὸ μανδάτον· ἐμὲ μὲν, καθὸ μένω πρὸς τὸ παρὸν ἀνενόχλητος, σὲ δὲ, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἐμὸν δεβίτωρα ὑπεύθυνον [i] ἔξεις ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως, καὶ κατ' ἐμοῦ [9] χωρῆσαι ἐκ τῷ μανδάτῳ δυνήσῃ· καὶ πάλαι ἕνα κεκτημένος ὑπεύθυνον, νῦν ἕξεις δύο· ἐκεῖνον μὲν ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως, ἐμὲ δὲ ἐκ τῷ μανδάτῳ.

deberem, velles autem me in jus vocare, ego tibi meum delegavi debitorem: *ac* deinde tibi mandavi, ut meo periculo ab eo ſtipulareris. Forte enim timebas, ne ſtipulatus a meo debitore creditum amitteres, quum neque ab eo quid conſequi poſſes propter ejus inopiam, neque ad me reverti propter liberationem ex novatione mihi contingentem. Ecce enim, hic utrique prodeſt mandatum: mihi quidem, quatenus in præſenti moleſtiæ expers maneo; tibi autem, quoniam & debitorem meum ex ſtipulatione obligatum habebis, & adverſus me ex mandato agere poteris: atque olim unum habens obligatum, nunc duos habebis; illum quidem ex ſtipulatione, me autem ex mandato.

§. III. Ἑτέρῳ δὲ μόνῳ [k] χάριν γίνεται 415 τὸ μανδάτον, ὅταν ἐντείλωμαί σοι, ἵνα Τιτίῳ διοικήσῃς τὰ πράγματα· ἢ [10] ἵνα Τιτίῳ ἀγρὸν ἀγοράσῃς, ἢ ἐγγυήσῃ Τίτιον.

§. III. Alterius vero ſolius gratia fit mandatum, ubi mandavero tibi, ut Titii negotia adminiſtres: aut ut Titio agrum emas, aut pro Titio fidejubeas.

§. IV. Ἐμοῦ [l] χάριν καὶ ἑτέρῳ γίνεται τὸ μανδάτον, ἐὰν ἐντείλωμαί [11] σοι τὰ κοινὰ ἐμοῦ καὶ Τιτίῳ διοικῆσαι πράγματα· ἢ ἵνα ἐμοὶ καὶ Τιτίῳ ἀγοράσῃς ἀγρὸν, ἢ [12] ἵνα ἐμὲ καὶ Τίτιον ἐγγυήσῃ.

§. IV. Mea & alterius gratia fit mandatum, ſi mandavero tibi communia mea ac Titii negotia adminiſtranda: aut ut mihi ac Titio agrum emas, aut ut pro me ac Titio fidejubeas.

§. V. Σοῦ δὲ καὶ ἑτέρῳ χάριν [m] ἐντελ- 416 λο-

§. V. Tua autem & alterius gratia mando,

9. χωρήσεις F. omiſſo δυνήσῃ. 10. ἵνα de: F. 12. ἐὰν ad: & mox ἐγγυήσῃς habet F. 2. 11. σοι deerat, & τὰ pro τὰ legebatur ante F.

f. Sed & qui debitorem ſuum delegat, mandare ei creditur, l. 12. D. *de novat.* FABR.

g. Bonum nomen facit creditor, qui admittit delegatum, l. 26. §. 2. D. *eod.* FABR.

h. Novatio enim perimit priorem obligationem, l. 2. & 3. verſ. quod ſi C. *de novat.* FABR.

i. Delegatio enim fit per ſtipulationem, l. ult. D. *de in diem add.* l. 11. D. *de novat.* l. 1. & pen. C. *eod.* FABR.

k. d. l. 2. §. aliena tantum. 2. D. *eod.* D. GOTH.

l. d. l. 2. §. mea & aliena. 3. D. *eod.* D. GOTH.

m. d. l. 2. §. tua & aliena. 5. D. *eod.* D. GOTH.

n. d. l. 2. §. tua autem gratia. 6. D. *eod.* D. GOTH.

o. L. conſilii non fraudulenti. 47. D. *de regulis juris.* D. GOTH.

λομαι, ἐὰν Τιτίου δεομένου χρημάτων, ἐντείλωμαί σοι, ἵνα δανείσῃς αὐτῷ ἐπὶ τόκοις· ἐνταῦθα γὰρ καὶ σὺ διὰ τοὺς τόκους 13 ὠφεληθήσῃ, κἀκεῖνος τῆς οἰκείας ἐντὸς γενήσεται χρείας· εἰ γὰρ, ἵνα ἀτόκως δανείσῃς, ἐνετειλάμην σοι ὑπὲρ ἑτέρου (οὐ μὴν ὑπὲρ σοῦ, οἷα μηδὲν ὠφελουμένου) γίνεται τὸ μανδάτον.

mando, si Titio pecuniæ indigente, mandavero tibi, ut ei sub usuris credas. Hic enim & tu propter usuras juvaberis, & ille suæ compos fiet utilitatis. Si enim, ut sine usuris crederes, tibi mandarim; pro alio (non pro te, quippe qui nihil adjuvaris) contrahitur mandatum.

§. VI. Σοῦ 14 μόνου χάριν n γίνεται τὸ μανδάτον, ἐνίκα ἐντείλωμαί σοι, ἵνα τὰ σὰ χρήματα μᾶλλον εἰς ἀγοραίαν κλημάτων παράσχῃς, ἤπερ ἵνα δανείσῃς· ἢ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἵνα μᾶλλόν δανείσῃς, ἤπερ ἀγοράσῃς κλήματα. Τὸ δὲ τοιοῦτρόπον μανδάτον, συμβουλὴ μᾶλλον ἐστὶν ἤπερ μανδάτον, καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμίαν τίκτει ἐνοχήν· οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ συμβουλῆς ὁ ἐνέχεται τῇ mandati, εἰ καὶ τὰ μάλιστα μὴ ὠφελήθη ὁ συμβουλευθείς· ὁπότε ἐλευθέρα 418 ἑκάστῳ πρόσεστιν ἐξουσία ζητῆσαι καθ' ἑαυτὸν, εἰ ἄρα τὸ ἐν συμβουλῇ αὐτῷ παρά τινος εἰρημένον ἐπωφελὲς ὑπάρχει. Διὸ εἰ ἀργὰ p ἔχοντά σε χρήματα q ὠθοίμην, ἵνα τι πρᾶγμα ἀγοράσῃς, ἢ ἵνα ταῦτα δανείσῃς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸ πραχθὲν ἐπώφελές σοι οὐ γέγονεν, οἷον τὸ ἀγοράσαι, ἐπειδὴ τυχὸν οἰκέται ἦσαν, καὶ ἐτελεύτησαν ἢ ἔφυγον, ἢ ἐδάνεισας ἀπόρῳ, οὐ κατασχεθήσομαί σοι τῇ mandati.

§. VI. Tua solius gratia fit mandatum, si tibi mandavero, ut pecuniam tuam potius in prædiorum emtionem colloces, quam ut mutuam des; aut ex contrario, ut mutuam potius des, quam prædia emas. Hujusmodi autem mandatum, consilium magis est quam mandatum, atque ideo nullam parit actionem: nemo enim ex consilio mandati *actione* obligatur, etiamsi 417 maxime consultori non profuerit: quoniam libera cuique competit facultas explorandi apud se, numquid quod ipsi ab aliquo pro consilio suggeritur, utile sit. Quapropter si te argentum otiosum habentem impulero, ut rem aliquam emeres, aut ut illud mutuum dares, etiamsi maxime inutile tibi fuerit quod egisti, veluti quod emisti, quia forte servi erant, & obierunt vel fugerunt, aut mutuum dedisti obærato, non obligabor tibi mandati *actione*.

Καὶ

Et

13. ὠφελῇ F. saltim ὠφελῇ. 14. καὶ ad: F. Vid. Gloss. TH.

Qui consulit, non mandat. & nulla igitur obligatio est: maxime cum liberum sit cuique apud se explorare, an expediat consilium. Chrys stom. de Virginit. ὁ μὴ δὲ συμβουλεύων ἀφίησι τὸν ἀκούοντα κύριον εἶναι τῆς τῶν πραγμάτων αἱρέσεως, ὥσπερ οὖν ποιεῖται τὴν συμβουλήν. nisi fraus consilio subsit, ut hic notat Scholiast. ex l. 10 §. si quis ea, D. *eod.* id enim proprie consilium est, cum eius, cui datur spectat utilitatem? ἅπασα γὰρ συμβουλὴ τὸ τῶν ἀκροωμένων ζητεῖ συμφέρον, Isidor. Pelusiot. Epist. 105. lib. 5. fraudem autem interpretantur ex voluntate, non ex eventu. Idem Epist 333. lib. *eod.* FABR. I.

p. Vet. Homeri Schol. κειμήλια, τὰ ἀργὰ κἀπόθετα χρήματα. sic otiosa pecunia dicitur in l. 13. §. 1. D. *de usur* sterilis, l 7. *eod.* & cessans in l. 13. §. 1. D. *de admin. tut.* vacua, l. 28. D. *depos.* l. 24. D. *de præsc verb.* ἔνεργα vero χρήματα, Demosth. adverss. Aphob. vocat fœnebres pecunias, quæ usuras parunt, l. 33. D. *de usur.* Gell. 16. 12. FABR. I.

q. Non enim qui exhortatur, mandatoris opera fungitur. FABR. I.

Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ταῦτα ἕστως ἔχει, ὅτι γέγονε [15] ᾠδὴ τοῖς παλαιοῖς ἀμφιβολία, εἰ ἄρα τῇ mandati κατέχομαι, ἐντειλάμενός σοι ἵνα Τιτίῳ ἐπὶ τόκῳ δανείσῃς χρήματα, τινῶν συμβουλὴν τοῦτο λεγόντων, καὶ μὴ τίκτειν ἐνοχὴν κατὰ τὰ εἰρημένα. Ἐκράτησε δὲ μᾶλλον ἡ τοῦ Σαβίνου γνώμη λέγουσα, ἔνοχόν με [16] γενέσθαι τῇ mandati· ἐπειδὴ γοῦν κέρτον [r] ὑπεθέμην πρόσωπον Τιτίου, διὰ τοῦτο [17] καὶ ἐνέχομαι, τρόπον τινὰ μιμούμενος [s] ἐγγυητήν. Εἰ μὲν γοῦν εἶπω [18] ἀδιορίστως, δάνεισον τὰ χρήματα, ἐνοχοποιὸν οὐκ ἔστιν (ὡς εἴρηται) τὸ μανδάτον· εἰ δὲ ῥητὸν ὑπόθωμαι πρόσωπον, κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος ὑπεύθυνος ἔσομαι τῇ mandati.

419 Et in tantum hæc ita *ſe* habent, ut apud veteres controverſia fuerit, an mandati tenerer, mandans tibi ut Titio ſub fenore pecuniam crederes, nonnullis conſilium hoc *eſſe* dicentibus, neque actionem parere ſecundum *jam* dicta. Sed obtinuit potius Sabini ſententia, dicens me obligari mandati: nam quia certam Titii perſonam propoſui, ideo & obligor, imitatus quodammodo fidejuſſorem. Si enim 420 indefinite dixero, crede *tuam* pecuniam, obligatorium haud eſt (uti dictum) mandatum: ſin autem certam propoſuero perſonam, ſecundum morem nunc obtinentem mandati *actioni* obnoxius ero.

§. VII. Ὥσπερ τὸ ἐν συμβουλῇ γενόμενον μανδάτον οὐ τίκτει τὴν mandati, οὕτως οὐδὲ τὸ contra bonos mores [t]· οἷον ἐνετειλάμην σοι, ὅτε κλέψαι τὰ [19] Τιτίου

§. VII. Sicuti mandatum pro conſilio datum mandati *actionem* non parit, ita neque *quod* contra bonos mores *eſt*: veluti mandavi tibi, ut Titii res

15. ἐπὶ ante F. 16. γεγονῆσθαι F. 17. κατέχομαι F. 2. 18. ἀδιορ. & mox τὰ σὰ χρ. F. 19. Πείσας F.

r. Alia hic ratio videtur afferri a THo, quam quæ a Juſtiniano. Juſtinianeæ favet 14. *Eclog.* 1. c. 6. [Baſil. L. XIV. pag. 134. pr. quæ eſt l. 6. D. *mox citanda.* G. O. R.] ſupr. 3. verſ. *εἰ δὲ* [voluit credo §. 5. verſ. *εἰ γάρ.*] l. 6. §. plane, l. 32. D. *eod.* D. GOTH.

s. Mihi Theophilina ratio haud diverſa videtur ab Juſtinianea: quod & Vinnius in Comm. tacite agnoſcit, quum Juſtinianeam partim bene, partim male exponat, nulla THi facta mentione; unde colligo eum non putaſſe, noſtrum aliud quid velle atque ipſum Imperatorem. Quod dixi *partim male*, (operæ enim pretium erit hoc oſtendere, quum neque Heineccium neque alium quemquam videam hac in re perſpicue & clare loquentem) in eo conſiſtit, quod ſuſpicetur „ Juſtinianum h. l. abuſum verbo *mandandi* pro „ conſulendi aut hortandi, quo paulo ante uſus „ ſit: dubitatumque an mandati teneatur, non „ qui ultro & ſponte ſua alteri forte nihil tale cogitanti mandat, ut pecuniam certæ perſonæ credat, ſed qui aditus & rogatus tale conſilium dedit hortatuſque conſultorem eſt, ut faceret circa [*leg.* citra] animum ſe obligandi, ut ratio „ juris videatur denegare actionem: quam tamen „ ex bono & æquo dandam ſecundum Sabini ſententiam placuerit". Immo vero Imp. hic recte ac proprie loquitur: ſcilicet docuerat a pr. h. §. 6. *mandatum tua tantum gratia interveniens*, (quale eſt, ſi mandem ut pecunias tuas feneres, neque addam certas perſonas, quibus feneres) *non eſſe verum mandatum, ſed ſolum conſilium.* Eamque ipſam ob cauſam ſextam hanc mandati ſpeciem, quia pro mandato non habetur, & hic & in pr. huj. tituli in ultimum rejecit locum, poſtquam quinque alias mandatorum obligatoriorum ſpecies tractaſſet. Nunc hoc cap. 419. ſubjungit, conſilium adeo non obligare, ut quinta quoque mandati ſpecies (§. 5. obiter tractata) controverſa olim fuerit, quod eam multi præter Sabinum pro conſilio, non pro vero mandato habuerint, quale eſt, *ſi tibi mandem* (non, ut vult Vinnius, ſi conſulam tantum; ſemper enim & ubique conſilium merum, non fraudulentum, judicatum eſt nullam producere obligationem: quam juris & politiæ regulam quid probare opus eſt?) *ut certæ perſonæ, veluti Titio feneres.* Vinnius in hunc

τίθ πράγματα [u], ἢ ζημιῶσαι αὐτὸν ἢ ὑβρίσαι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ σὺ πεισθεὶς τῷ ἐμῷ μανδάτῳ τὴν ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι ὑπέστης [x] ποινήν, ὅμως οὐχ ἕξεις [y] κατ' ἐμὲ τὴν mandati.

res furareris, eumve damno adficeres aut injuria, etiamsi tu meo mandato maxime obsecundans pœnam pro maleficio subieris, tamen adversus me mandati *actionem* haud habebis.

§. VIII. Ὁ τὸ μανδάτον ὑποδεξάμενος οὐκ ὀφείλει τοὺς ὅρους [z] ὑπερβῆναι τοῦ μανδάτου· οἷον ἐνετειλάμην σοι, ὥστε [20] μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ἀγοράσαί μοι τόνδε τὸν ἀγρὸν, ἢ μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων ἐγγυήσασθαι Τίτιον· οὔτε πλείονος ποσότητος ἀγοράσαί [21] μοι τόνδε τὸν ἀγρόν σε ἔδει, οὐδὲ εἰς πλεῖον ἐγγυήσασθαι· ὥσθ' ὃς γὰρ τὸ εἰρημένον ἡμῖν μέτρον, οὐχ ἕξεις κατ' ἐμοῦ τὴν mandati· ἐπὶ τοσοῦτον ὅτι Σαβῖνος καὶ Κάσσιος [22] φασιν, εἰ καὶ μέχρι ἑκατὸν νομισμάτων [23] βέλῃ κινῆσαι κατ' ἐμοῦ τὴν mandati, τοσούτῳ μέχρι οὗ ἐνετειλάμην σοι ποσότητος, τοῦ πλείονος καταφρονήσας, οὐκ ἔσται χρηστὸν ἀποτέλεσμα τῇ δίκῃ. Οἱ δὲ Προκυλιανοὶ ὀρθῶς σε λέγουσι [a] μέχρι τῶν ἑκατὸν νομισμάτων κινεῖν, ἥτις

§. VIII. Qui mandatum suscepit, fines mandati excedere non debet: veluti mandavi tibi, ut ad centum usque solidos illum mihi agrum emeres, aut ad centum usque solidos pro Titio fidejuberes: neque majori summa te oportebat illum mihi agrum emere, neque in plus fidejubere: namque definitum nobis modum excedens, mandati *actionem* adversus me non habebis: in tantum, ut Sabinus & Cassius dicant, etsi usque ad centum solidos adversus me mandati *actionem* instituere velis, id est usque ad summam quam tibi mandaveram, non curans quod supra *impendi*, inutilem fore litis exitum: sed Proculiani recte te dicunt

20. μίχεις F. Vide *Gloss. Th.* 21. μοι τόνδε de: F. Mox δεῖ *oportet* malim. 22. φησὶν ante F. 23. βέλει F. *attice.*

hunc errorem incidisse videtur, quod cohærentiam sermonis Justinianei in hac §. 6. non satis perpenderit: atque hinc putarit eum de alia specie loqui, quam quæ §. 5. præcesserat. Ceterum quod ad l. 6. & 32. Gothofredo adlegatas pertinet, nihil contra me aut THum faciunt, immo ex meis dictis facile intelliguntur; quamvis Noodtius, tam IV. Probab. 12. quam in Comment. ad hunc Dig. tit. & qui eum adversus Waechtlerum vindicavit, Anonymus Miscell. Obs. vol. III. pag. 298. dictam l. 6. emendare cupiant: quibus adde Heineccii notulam ad Vinnii notam præced. G. O. R.

Cum demonstratur persona, mandatum est: cum indefinite mandatur, consilium. ut & Placentino videtur. nec adjicit consilio periculum suum. FABR. I.

s. Hic enim velut adfirmator fuit, & suasor ut pecunia crederetur, l. 1. D. *de minor.* FABR.

t. Sic author *Eclogæ* 14. tit. 1. c. 6. §. 3. ἐπὶ μείζῳ πράγματι σύστολη οὐ συνίσταται. adde Gaj. 2. tit. 9. §. similiter l. 6. §. rei turpis. 3. l. 221. §. qui ædem 6. D. *eod.* D. GOTH.

u. Theodorus Balsamon in Paratit. addit τὸ ἱερόσυλῆσαι ex l. 22. §. qui ædem D. *eod.* ut pleraque de suo Græci solent addere. FABR. I.

x. Qui mandatum illicitum suscepit, admissi pœnam sustinet, & frustra dicet alieno se mandato deliquisse. vide Ennodii Epist. 4. FABR. I.

y. Mandatum enim rei flagitiosæ nullum est, l. 6. §. rei turpis, D. h. t. d. §. qui ædem, l. 35. §. 2. D. *de contr. empt.* FABR. I.

z. 2. Gaj. 9. §. vide diligenter. l. 5. D. *mandat.* D. GOTH.

Non licet aliter agere, quam mandatum est: si quid enim vel addas, vel detrahas, prævaricatio quædam videtur esse mandati: *pura enim & simplex mandati forma servanda*, ut utamur verbis Ambros. de Parad. c. 12. FABR. I.

a. Namque perinjurium est, non esse mandatori cum mandatario actionem, si judicium detrectet, donec solidum pretium quod solvit, receperit: mandatario vero, si velit id quod amplius solvit

ἥτις γνώμη μᾶλλόν ἐστι φιλάγαθος. Εἰ δὲ [24] ἐλάττονος ἀγοράσῃς, οἷον π' νομισμάτων, ἔξεις κατ' ἐμοῦ δηλαδὴ τὴν mandati· ὁ γὰρ ἐντελλόμενος [b] ἑκατὸν νομισμάτων αὐτῷ ἀγρὸν ἀγορασθῆναι, προδήλως ἐντέλλεσθαι δοκεῖ, ὥστε καὶ ἐλάττονος, εἰ δυνατὸν, ἀγορασθῆναι· τοῖς γὰρ πλείοσι [c] τὰ ἐλάττονα περιέχεται.

cunt usque ad centum solidos agere; quæ sententia benignior est. Sed si minoris emas, veluti octoginta soli- 423
dis, habebis scilicet adversus me mandati *actionem*. Nam qui sibi mandat agrum emi centum solidis, manifeste mandare videtur, ut & minoris, si possit, ematur: pluribus enim pauciora continentur.

§. IX. Διαλύεται τὸ μανδάτον, καὶν ὀρθῶς πραχθῇ, εἰ re integra ([25] τουτέστι [d] μενόντων τῶν πραγμάτων) γένηται τούτου ἀνάκλησις· [e] οἷον ἐνετειλάμην [26] σοι τοῦ ἀγοράσαί μοι οἰκέτην· πρὶν ἄρξῃ τῆς ἀγορασίας, ἀνεκαλεσάμην τὸ μανδάτον· τοῦτό ἐστι re integra.

§. IX. Dissolvitur mandatum, quamvis recte contractum sit, si re integra (id est rebus *in suo statu* manentibus) ejusdem revocatio fiat. Veluti mandavi tibi, ut servum mihi emeres: antequam emtionem adgrediaris, mandatum revocavi: hoc est re integra.

§. X. Ομοίως [f] re integra θάνατος, 424
[g] συμβὰς τῷ ἐντειλαμένῳ ἢ τῷ ἐντολοδέντι, λύει τὸ μανδάτον· διὰ δὲ τὸ φύσει [h] δίκαιον ἤρεσεν ἐσθ' ὅτε δίδοσθαι τὴν mandati· τί γὰρ, ὅτι μέλλοντί σοι ἐκδημεῖν ἐπὶ τήνδε τὴν χώραν, ἐνετειλάμην [27] μοι ἀγοράσαι ἵππους· δεξάμενος τὸ μανδάτον ἀπεδήμησας· πρὶν [28] ἅψῃ [i] τῆς ἀγορασίας, συνέβη με τελευτῆσαι· ἐπορεύου σὺ

§. X. Similiter re integra mors, mandatori aut mandatario accidens, solvit mandatum. Sed propter naturalem æquitatem placuit nonnunquam mandati *actionem* dari. Quid enim, quum tibi in regionem illam profecturo mandavi mihi equos emere: *tu* mandatum suscipiens profectus es: antequam emtionem adgredereris, evenit ut

24. ἐλάττον F. 25. Inclusa de: F. 26. τινι ἀγορ. F. 27. Sic rescribo pro vulgato σοι, quod de: F. 28. ἄρξῃ F. & με post τελ. rejicit.

solvit remittere, cum mandatore actionem esse, l. 3. D. *eod.* D. GOTH.

b. Non enim videtur excessisse fines mandati, ὅτι ἔνωνον τετύχηκε: sicut excessisse dicitur, qui pluris emit. FABR. I.

c. L. 1. §. si stipulanti [4.] D. *de V. O.* FABR. II.

d. Schol. μενόντων τῶν πραγμάτων. FABR.

e. Hoc est, mandatum finitur, finita seu contraria voluntate. 2. Gaj. 9. §. solvitur, 20. l. 12. §. si mandavero. l. 15. D. *eod.* D. GOTH.

f. Justin. *integro mandato*, ut in l. 27. §. 3. D. *eod.* FABR.

g. 2. Gaj. 9. §. solvitur l. 26. D. *eodem.* l. si quis. 27. §. morte quoque ejus cui mandatum est. 3. D. *eod.* D. GOTH.

Morte mandatarii solvitur, & intercidit mandatum. mandator enim certi hominis fidem elegit, l. 57. *eod.* Tull. pro Rosc. com. *Nemo enim mandat, nisi amico & fideli.* Exempli causa, si Titius donaturus mihi pecuniam dederit Semp. ut ad me perferret, & ante decesserit, quam ad me perferret, non fieri pecuniam dominii mei, Julianus ait in l. 2. §. 2. D. *de donat.* ἐμοῦ γὰρ ἡ τοῦ ἐνταλθέντος τελευτῶντος λύεται τὸ μανδάτον, Gr. 47. Bas. t. 1. & per hoc heres mandatarii licet, quod defunctus suæ curæ fecerat, impleverit, non habebit mandati actionem, l. 27. §. 3. D. *eod.* certe si cœptum sit negotium, heres explere poterit. FABR. I.

h. Justin. ait: *utilitatis causa id receptum esse.* item Paulus: *actionem durare utilitatis causa*, l. 26. *eod.* quod ita exponit Th. 2[lg] τὸ φύσει δίκαιον, &

2[lg].

σὺ ἔτι με [k] θνῆναι, καὶ [29] τὸ μανδάτον 425 ut morerer: tu ſuſpicans me ſupereſſe
τὸ ἱκανὸν ποιῶν ἠγόρασας τοὺς ἵππους· adhuc, & mandato ſatisfaciens, equos
ἐπιστρέψας ἔγνως με τετελευτηκέναι· οὐ emiſti: reverſus cognoviſti me deceſ-
δύνασαι [30] κινῆσαι τὴν mandati κατὰ τῶν ſiſſe: non potes mandati *actionem* ad-
ἐμῶν κληρονόμων, ἐπειδὴ re integra συνέβη verſus heredes meos movere, quia re
τὸν ἐντειλάμενόν σοι ἐμὲ τελευτῆσαι· ἀλλ' integra accidit ut ego, qui tibi man-
ἐπειδὴ [m] ἄτοπόν ἐστιν, ἀγνοήσαντά σε ζη- davi, obirem: ſed quoniam abſurdum
μιοῦσθαι, ἤρεσε διὰ τὸ φιλάγαθον, ἔχειν eſt, te ignorantem damno adfici, pla-
σε κατὰ τῶν ἐμῶν κληρονόμων τὴν mandati, cuit propter humanitatem, ut man-
ἵνα μὴ ἡ εὔλογος ἄγνοια ζημίαν σοι προσ- dati *actionem* adverſus heredes meos
ενέγκῃ. haberes, ut ne juſta tibi ignorantia
damnum adferat.

Τοῦτο δὲ παραβαίνει κατὰ μίμησιν ἐκείνου 426 Hoc autem procedit ad ſimilitudi-
τοῦ θέματος. [31] Διοικονόμος [n] ἐστιν ὁ nem hujus poſitionis: DISPENSATOR
οἰκέτης, ὃς εἴωθεν ἐκδανείζειν τὰ δεσποτι- eſt ſervus, qui pecunias dominicas fe-
κὰ χρήματα· οὗτος δὲ δανείζων [32] ἔνοχον nerari ſolet. Hic vero fenerans ne-
ἑαυτὸν οὐ κτᾶται· πῶς γὰρ οἰκέτης ὤν; τῷ minem ſibi obligat: quî enim, quum
[33] οἰκείῳ δὲ δεσπότῃ τὴν ἀπὸ τοῦ δανεί- ſervus ſit? ſed domino ſuo mutui a-
σματος προσπορίζει ἀγωγήν· ὁ δὲ δανεισά- ctionem adquirit. Qui autem acci-
μενος, εἴτε τῷ δεσπότῃ καταβάλῃ, ἐλευ- pit, ſive domino ſolvat, debito libe-
θεροῦται τοῦ χρέους· κατέβαλε γὰρ τῷ τὴν ratur; namque ſolvit ei qui adverſus
ἀγωγὴν ἔχοντι κατ' αὐτοῦ· εἴτε τῷ οἰκέ- ipſum actionem habet: ſive ſervo, &
τῃ, ὃ οὕτως ἀπαλλάττεται τοῦ ἐποφεί- ſic a debendo liberatur; dedit enim
λειν· δέδωκε γὰρ ταῦτα γνώμῃ τοῦ δεσπό- illa voluntate domini: nam qui ſervo
του· ὁ γὰρ ἐπιτρέψας [o] τῷ οἰκείῳ οἰκέτῃ 427 ſuo fenerari permittit, ipſe videtur li-
δα- centiam

29. Nonne τῷ μανδάτῳ? G. O. R. 30. κινεῖν F. 31. Δεσπ. ubique ante F. 32. ἔνοχὴν F.
33. δὲ h. l. F.

ἀλλὰ τὸ φιλάγαθον. recte, ut conſtat ex verſ. ſeq. ibi: *eum alioqui ſtricta ratione.* Sic utilitas opponitur ſtrictæ interpretationi in l. 20. §. ſi ſublatum, D. *ſi ſer. vind.* FABR.

Imo *de S. U. P.* DOUJ.

i. Duo codd. ἄρξῃ, ut ἄρξηται ſup. §. in uno ἄψῃ, ut editi. FABR.

k. Similiter ſi mandavero tibi, ut pecuniam Titio des, cui donare volebam, & tu ignorans me mortuum, dederis, dabitur tibi adverſus heredes meos mandati actio: ſi ſciens, non habebis: ἐπειδὴ εἰδὼς λελῦσθαι τῷ θανάτῳ μὲ τὸ μανδάτον, κατέβαλες, Græci ad l. 19. §. 3. D. *de donat.* FABR. I.

l. Quantum ad meram rationem, mandati actio non eſt. FABR. I.

m. L. ſi præcedente. 58. D. *eod.* D. GOTH.

n. Martialis: *Diſpenſatorem fallax ſpoliabit amica.* Hinc & ap. Tranquillum in vita Veſpaſ. Cæſaris: *diſpenſationem impetrare quidam dicitur fratri ſuo voluiſſe:* nec enim de ea loquitur, quam vulgo nunc *diſpenſationem* vocant, nam veteres id *legibus ſolvi* dicebant. J. CURT.

Diſpenſator, ſervus pecuniis fœnerandis & exigendis præpoſitus, adde quæ ſcripſi ad l. 1. C. *adverſus fiſcum.* l. 4. C. *de fide inſtrumentorum.* l. 18. l. 51. l. 62. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH.

§. 4. ſupra, *per quas perſ. nob. adq.* v. Sueton. Aug. c. 67. Macrob. 2. c. 3. Petron. Satir. B. Auguſt. Serm. 19. ex novis: *Nonne diſpenſatorem unuſquiſque eligit de familia ſua fidelem, cui committat pecuniam ſuam?* [vide Gloſſ. Baſilic. *Edit.* 1.] FABR.

o. Adde l. quod ſervus qui depoſuit. 11. D. *depoſiti.* l. 18. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH.

δανείζειν, αὐτὸς δοκεῖ παῤῥησίαν διδόναι τοῖς δανειζομένοις, τῷ 34 ἐπ' αὐτὸν τὸν δισπενσάτωρα καταβάλλειν. Ταῦτα δὲ, ἐφ' ὅσον τῆς αὐτῆς ἔχεται ὁ δεσπότης περὶ τὸν οἰκέτην βουλήσεως· εἰ γὰρ ἀποστῇ τῆς τοιαύτης γνώμης, οὐκ ὀρθῶς οἱ δανειζόμενοι ἐπ' αὐτὸν καταβάλλουσιν. Τί οὖν, ὅτι τὸν δισπενσάτωρα ἠλευθέρωσεν ὁ δεσπότης, εἶτα κατέβαλεν ἐπ' αὐτὸν ὁ δανεισάμενος τὰ χρήματα· ἆρα ἐλευθεροῦται τοῦ χρέους; Κατὰ μὲν τὸ ἀκριβὲς P οὐκ ὀφείλει ἐλευθεροῦσθαι, ἐπειδὴ ἑτέρῳ κατέβαλεν, ἤπερ ᾧ ἠβούλετο ὁ δεσπότης τῶν χρημάτων· ἐλευθερώσας γὰρ αὐτὸν, δῆλον ὅτι τῆς τοιαύτης ἀπέστη ἐπ' αὐτῷ βουλήσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι, τὴν εὔλογον ἄγνοιαν φέρειν βλάβην τῷ καταβαλόντι, ἤρεσεν ἀπαλλάττεσθαι αὐτὸν, διὰ τὸ φύσει δίκαιον, τῆς ἀνοχῆς. Ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ δισπενσάτωρος διὰ τὴν ἀκρίβειαν ἡ εὔλογος ἄγνοια 35 βοηθεῖται, οὕτω καὶ τοῦ μανδάτου re integra βουλευθέντος τελευτῇ τῷ ἐντειλαμένῳ, κινηθήσεται ἡ mandati, διὰ τὸν αὐτὸν λογισμὸν q, τὸ αὐτὸ τὴν εὔλογον ἄγνοιαν.

centiam mutuantibus dare ſolvendi ipſi diſpenſatori. Hæc autem, quamdiu eamdem circa ſervum mentem dominus habet: ſi enim *ab* hujuſmodi voluntate receſſerit, mutuantes non recte ei ſolvunt. Quid ergo, ſi dominus diſpenſatorem manumiſerit; *ac* poſtea debitor ei pecuniam ſolverit: liberaturne debito? Secundum rigorem quidem liberari non poteſt, quia 428 alii ſolvit quam cui dominus pecuniæ volebat: namque eum manumittens, manifeſte *ab* eodem erga illum animo receſſit. Sed quoniam abſurdum eſt, juſtam ignorantiam ſolventi damnum adferre, placuit eum obligatione liberari, ob naturalem æquitatem. Sicut igitur in diſpenſatore præter rigorem juſtæ ignorantiæ ſuccurritur: ita & mandato re integra per mandatoris mortem ſoluto, mandati *actio* inſtituetur, propter eamdem rationem, id eſt juſtam ignorantiam.

§. XI. Τὸ γινόμενον εἰς ἐμὲ μανδάτον ἐξουσία μοι πρόσεστι r μὴ ὑποδέχεσθαι· ὑποδεχθὲν δὲ πληροῦν ὀφείλω, ἢ 36 τάχιστα ἀπαγορεύειν, ὥστε τὸν ἐντειλάμενόν μοι ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου, τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πληρῶσαι. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἀπαγορεύσει, κινδυνεύσει ἐκ τοῦ μανδάτου ἀγωγῇ s.

429 §. XI. Collatum in me mandatum non ſuſcipere liberum mihi eſt: ſuſceptum autem implere cogor aut citiſſime renuntiare, ut qui mihi mandavit, vel per ſe vel per alium, idem negotium impleat. Niſi enim ſic renun-

34. ᾧ ad: F. 35. βοηθεῖ F. Paulo poſt μανδάτου pro vulg. μανδάτῳ dedi cum Nannio, Curtio, Anonymo & F. 36. τὴν ταχίστην F.

Ex voluntate domini ei ſolvit, l. 51. D. *de ſolut.* FABR.

p. Stricta quidem ratione non liberatur: ſumma tamen ratione, id eſt, ſecundum benevolentiam, & æquitatem liberatur. FABR. I.

q. Similiter excuſatur peculiaris debitor filiifamilias, qui ignoravit peculium ei ademptum, l. 25. §. qui filiof. D. *de cond. ind.* FABR. I.

r. L. ſi mandavero. 22. §. ſicut autem liberum eſt. 11. l. 27. §. qui mandatum ſuſcepit. [2. D. *eod.*] D. GOTH.

Licet enim mandatum ſuſcipere principio beneficii, ac nudæ voluntatis ſit, ſuſceptum tamen neceſſitatis eſt conſummare, l. 17. §. ſicut, D. *commod.* FABR. I.

s. Commode, l. 22. §. ult. D. *mand.* ſine fraude

γορεύσω, ὥστε ἐν ἀκεραίῳ τὰ τῦ πράγματος τῷ ἐντειλαμένῳ φυλάττεσθαι, καὶ δύνασθαι εὐδὲν ἧττον [s] ἀζημίως 37 αὐτὸ πληρῶν, κατέχομαι τῇ mandati 38. Τί γάρ; 430damno implere, mandati obligor. ἤμελλον ἀποδημεῖν [t] ἐπὶ τήνδε τὴν χώραν 39· ἠβούλετο δὲ Τίτιος, καὶ αὐτὸς φίλος σοι ὤν, 40 ἀποδημεῖν· ἐνετείλω μοι, ὥστε 41 σοι ἀγοράσαι ἢ ἀνδράποδα ἢ 42 καὶ ἕτερόν τι· ἐὰν ὑποδέξωμαι τὸ μανδάτον, μέχρι τοσύτου ἀζημίως ἀπαγορεύω, 43 ἄχρις οὗ οὐκ ἀπεδήμησεν ὁ Τίτιος, καὶ δυνατὸν αὐτῷ ἐντείλασθαι περὶ τῆς αὐτῆς ἀγορασίας. Εἰ δὲ συμβῇ αὐτὸν ἀποδημῆσαι, τηνικαῦτα ἀπαγορεύσας ἐγὼ, ἔνοχος ἔσομαι τῇ mandati· οὐκ ἔτι γὰρ πληρῶν δι' ἑτέρου δύναται τὸ μανδάτον ὁ ἐντειλάμενος, ἀποδημήσαντος 44 τῦ Τιτίου ἤδη. Εἰ μέν τοι εὔλογος αἰτία ἐπιγένηται, ἥτις 431Si tamen probabilis cauſa ſupervenerit, quæ mihi non permiſit renuntiare, aut ſero renuntiare, venia dignabor. Quid enim, ſi publicum munus vel alia quæ cauſa neceſſaria mihi non permiſit mandatum implere?

ἐ συνεχώρησέ 45 με ἀπαγορεῦσαι, ἢ βραδέως ἀπαγορεῦσαι, συγγνώμης ἀξιωθήσομαι. Τί γάρ, ὅτι δημοσία [u] χρεία ἢ ἑτέρα τις ἀναγκαία πρόφασις ἐ 46 συνεχώρησέ μοι τὸ μανδάτον ἀποπληρῶσαι.

§. XII. Τὸ μανδάτον καὶ in diem [v] γίνεσθαι δύναται· οἷον Ἐντέλλομαί σοι μὴ δύο ἔτη τόδε πρᾶξαι· καὶ ὑπὸ αἵρεσιν, οἷον Ἐντέλλομαί σοι, ſi navis ex Aſia venerit, τόδε ποιῆσαι.

§. XII. Mandatum etiam in diem fieri poteſt; veluti, Mando tibi poſt duos annos hoc facere: & ſub conditione; veluti, Mando tibi, ſi navis ex Aſia venerit, hoc facere.

§. XIII. Ὡς ἐν τέλει δὲ ἰστέον 47, ὅτι 432 τὸ μανδάτον ὀφείλει [w] εἶναι γρατούϊτον· εἰ μὴ

§ XIII. Ut in ſumma autem ſciendum *eſt*, mandatum debere eſſe gratui-

37. αὐτὸν F. 38. ὅτι ἤμ. F. 1. Τί γὰρ ὅτι ἤμ. F. 2. 39. ἐγὼ ad: F. 40. ἀποδημήσαι F. 41. σοι de: F. 42. ᾱ de: F. 43. μέχρις F. 44. ἤδη h. l. F. 45. μοι F. 46. συνεχώρει F. 47. ἐστιν ad: F.

fraude & damno mandatoris. FABR.

t. Paul. 2. Sent. 1. §. 1. D. GOTH.

u. Munus aliquod Reipub. & ſi qua alia incommoditas ei poſt ſuſceptum mandatum incidat. FABR.

v. ὑπὸ ἡμέραν dixit author *Eclog.* 14. tit. 1. c. 1. l. 1. §. 3. D. *eod.* D. GOTH.

w. L. 1. §. 4. D. *eod.* Eadem ratione commodatum gratuitum eſſe debet. §. 2. in fin. ſup. *quib. mod re contr. oblig.* Author *Eclog.* 14. tit. 1. c. 1. dixit κατὰ χάριν εἶναι δεῖν ἐντολήν, interveniente enim pecunia μίσθωσιν γίνεσθαι, locationem fieri. D. GOTH.

Mandatum gratuitum eſſe debet, l. 13. D. *de præſcr. verb.* l. 1. §. ſed ex contrario, D. *de exerc. act.* nam originem ex officio, atque amicitia trahit.

μὴ γὰρ τοιοῦτόν ἐστιν, εἰς ἕτερον μεταπίπτει συνάλλαγμα· μισθῷ γὰρ ὁρισθέντος, ἄρχεται μίσθωσις εἶναι καὶ ἐκμίσθωσις. Γενικῶς γὰρ εἰδέναι σε χρὴ, ἐφ' ὧν ῥημάτων δίχα μισθοῦ ἀναστρεφομένου σοῦ τι ποιῆσαι, ἡ mandati ἤγουν [48] ἡ depositi [x] συνίσταται ἀγωγὴ, ἐπὶ τούτων τῶν ῥημάτων, μισθοῦ παρενλεθέντος, μίσθωσις καὶ ἐκμίσθωσις συναλλάττεται. Διὸ εἰ κναφεῖ κναπλέαν ἢ 433 λευκαντεῖ [y] λευκαντέαν [49] ἐσθῆτα παράσχῃς, ἢ ῥάπτῃ ῥαπτέαν, ἀδενὸς μισθοῦ ὁρισθέντος ἀδὲ ἐπαγγελθέντος, ᾠηθεὶς τοῦ κναφέως ἢ ῥάπτου ταῦτα ποιεῖν ἐπαγγελλομένου, ἐπὶ τῇ [50] τούτων ἀναλήψει ἡ mandati [z] ἁρμόσει [51] ἀγωγή.

tuitum. Nisi enim tale sit, in alium incidit contractum: nam statuta mercede incipit locatio esse & conductio. Generaliter enim scire te oportet, in quibus casibus actio mandati aut depositi contrahitur, te citra mercedem suscipiente quid facere; in iisdem casibus, mercede interposita, locatio & conductio contrahitur. Ideo si fulloni poliendam, aut dealbatori dealbandam dederis vestem, aut sarcinatori sarciendam, nulla mercede definita nec promissa, fullone vel sarcinatore hæc gratis facere promittente, ad ea recipienda mandati competet actio.

48. ἡ de: F. 49. ᾠηθεὶς ἐθ. F. Paulo ante κναφέαν vulg. præter Lovan. & F. 50. Quidni ταύτης, ut referatur ad ἐσθῆτα? GAVEL. 51. μοι ad: F. 2.

contrarium porro est officio merces, l. 1. § ult. D. *eod.* non enim, ut scribit Ambros. 3. de offic. c. ult. *vectigalis amicitia est, sed plena decoris, plena gratiæ.* ἡ φιλοτης χρηματοι βεβαιοῦται, οὐκ ἀγαθὴ· αἰσχρὸν γὰρ τὸ ἀνθραποδώδης, ὠνητὴ τε ἡ τοιάδε· φιλίαν δὲ τὴν ἰσόῤῥοπόν τε καὶ ἀχὶ κερδαλέαν ὀρίζεσθαι. Menand. ἐκ πρεσβ. i. Sen. de benef. 4. c. 25. & lib. 6. c. 12 Gregorius Thaumaturg. in Epist Canonic. *de his qui in barbaror. incurs idoloth. com.* can. pen. Cæterum videretur mandatarius καπηλεύειν τὴν φιλανθρωπίαν, beneficium cauponari. FABR. I.

x. Forte legendum est, præscriptis verbis, ex l. si tibi polienda 22. D. *de præscript. verbis:* Nam si tibi mandavi polienda vestimenta, & tu hanc operam gratis suscepisti, *mandatum:* si merces constituta, *locatio:* si neque gratuito neque mercede constituta, sed ut tantum mercedis daretur, quantum inter nos statutum esset, *præscriptis verbis* actio nascitur. Igitur quibus casibus neque mandati, neque præscriptis verbis nascitur actio, ibi locatio nascitur. Et tamen ut hæc ita sint, nihil temere hoc loco mutandum censeo. D. GOTH.

Vide ad ultimam h. t. notulam. G. O. R.

Depositum quoque gratuitum est: & ideo depositarius in suscipiendo depositio beneficium dare dicitur in l. 24. D. *depos.* FABR. I.

y. Glossis λευκαντης *albator* [imo *dealbator*] ῥάπτης *sarcinator.* Ut & 20. *Eclog.* 1. c. 9. in fin. D. GOTH.

z. Imo præscriptis verbis d l. si tibi polienda. 22. in fin. D. *de præscriptis verbis.* D. GOTH.

Non opus hoc refellere. Legatur tantum integra a principio l. 22. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΕΝΟΧΗΣ [a] ΩΣΑΝΕΙ ΑΠΟ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΖ.

ΕΙπόντες [1] οὖν περὶ τῶν ἐνοχῶν, τῶν 434
ἀπὸ κοντράκτυ τὴν γένεσιν ἐχουσῶν,
εἴπωμεν λοιπὸν περὶ τῶν ἐνοχῶν, αἵτινες
οὐ κυρίως ἀπὸ [2] τῶν συναλλαγμάτων κα-
τάγονται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐξ ἁμαρτήματος
οὐκ ἔχουσιν [3] ὑπόστασιν, ὡσανεὶ ἀπὸ [b] συν-
αλλάγματος τίκτεσθαι δοκοῦσιν.

§. I. Ἐάν τις τοίνυν ἀπόντος μυ, τὰ 435
ἐμὰ διοικήσῃ πράγματα, ἑκατέρωθεν [c] με-
ταξὺ ἡμῶν τίκτονται ἀγωγαί· καὶ ἐμοὶ μὲν
τῷ δεσπότῃ τῶν πραγμάτων δίδοται [4] ἀ-
γωγὴ ἡ directa negotiorum [d] gestorum· τῷ δὲ διοικήσαντι [5] ἡ contraria [e].
Ταύτας δὲ οὐκ ἔκ τινος συναλλάγματος
[f] κυρίως τίκτεσθαι φανερόν ἐστι· τότε γὰρ
τίκτονται [6], ἡνίκα τις [g] δίχα μανδάτυ τῆ
τῶν

DE OBLIGATIONIBUS, QUÆ QUASI EX CONTRACTU NASCUNTUR.

TITULUS XXVII.

QUum igitur diximus de obligationibus, ex contractu ortum habentibus, dicamus deinceps de obligationibus, quæ non proprie ex contractibus descendunt, sed quia non ex maleficio substantiam capiunt, quasi ex contractu nasci videntur.

§. I. Si quis ergo absente me, res meas administraverit, utrimque inter nos nascuntur actiones: & mihi quidem rerum domino actio directa datur negotiorum gestorum, administratori autem contraria. Has vero non ex contractu aliquo proprie nasci palam est: tunc enim nascuntur, quum quis absque mandato alienarum rerum ad-

1. οὖν de: F. 2. τῶν de: F. 3. τὴν ad: F. 4. ἀγωγὴ de: F. 2. cum quo multa h. t. Græcis olim litteris scripta Latine exhibere maluimus. 5. ἡ de: F. 6. δηλαδὴ ad: F.

a. Dicuntur & ab authore nostro hæ obligationes ὡς ἀπὸ κοντράκτυ. §. 6. infr. *eod.* ὡς ἀπὸ κβάσι κοντράκτυ. §. 5. in fin. infr. *eod.* D. GOTH.

Ab obligationibus ex contractu ad obligationes quasi ex contractu proximus transitus est. dicuntur autem quasi ex contractu, ut apud medicos, σύνπτωσις, & ὡς συνάψις, Cornel. Cels. lib. 4. c. 4. & ut apud Aristot. τὶς, cap. 7. Nicomach. 2. ὁ δὲ πάσας φεύγων (ἡδονὰς) ἀναίσθητός τις, ut Observat. Dan. Heinsius v. cl. *hinc judicati velut obligatio*, l. 3. §. idem scribit, D. *de pecul.* nam in judicio quasi contrahitur. FABR. I.

b. L. 5. in prin. & §. 1. 2. 3. D. *de oblig.* D. GOTH.

c. Ex utroque latere. mutua negotiorum gestorum actio, l. 6. §. si quis ita, & §. idem ait D. *de negot. gestis.* FABR. I.

d. In uno, eoque antiquissimo, deest vox *gestorum*, quod defendi potest, l. si quis debiti 6. C. Theod. *de denunt. vel edit. recor.* in qua simpliciter dicitur, *actio negotiorum.* FABR.

e. L. 2. l. 10. l. quæ utiliter 45. D. *de negotiis gestis.* D. GOTH.

Schol. τυτέστιν ἡ ἐξ ἐναντίυ. contrarium judicium [vid. Cujac. Observ. lib. 9. cap. 2. ex *Edit.* 2.] Cic. 3. offic. contraria igitur actio dicitur quasi mutua, sive quæ ex contrario datur in eum, cui directa & principalis competit, §. tutores, versic. & hoc autem, & vers. non tantum, h. t. etiam non instituta directa actione, l. 29. D. *famil. ercis.* Ex *Edit.* 1.] FABR.

f. Non geritur negotium invicem, sed ex negotio ultro gesto oritur actio, l. 3. §. 2. D. *de negot. gest.* FABR. I.

g. Ultro, sponte immiscuit, & obtulit se negotiis alienis. FABR. I.

h. l. 1.

τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων διοικήσει ἑαυτὸν προσήγαγεν· ἐξ ἧς αἰτίας οἱ τῶν διοικηθέντων πραγμάτων δεσπόται, καὶ ἀγνοοῦντες κατέχονται, καί τοι ἀπὸ συναλλαγμάτων οὐδεὶς ἀγνοῶν κατέχεται. Τοῦτο δὲ ἐπινενόηται διὰ τὸ χρήσιμον τῶν ἀπολιμπανομένων, οἵτινες ἀιφνιδίᾳ καὶ σπεδαίᾳ κατασχεθέντες ἀποδημίᾳ, ἢ δυνηθέντες τινὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων τὴν διοίκησιν ἐντείλασθαι, ἀπεδήμησαν. Τὸ δὲ χρήσιμόν ἐστιν ἐν τούτοις, (7 δηλονότι ταῖς ἀγωγαῖς, τῇ τε διρέκτᾳ καὶ τῇ κοντραρίᾳ) ἵνα μὴ ἀπρονόητα καταλειφθῇ τὰ πράγματα· οὐκ ἂν γάρ τις h τούτων ἐφρόντισεν, εἴγε μή τινα εἶχεν ἀγωγὴν, ἐφ' οἷς ἐδαπάνησε περὶ τὴν τῶ ἀλλοτρίων πραγμάτων διοίκησιν.

adminiſtrationi ſeſe adplicuit: quam 436ob cauſam rerum adminiſtratarum dominі, etiam ignorantes obligantur, quamquam ex contractibus nemo ignorans obligatur. Hoc autem inventum fuit propter abſentium utilitatem, qui repentina & properata profectione diſtenti, ut nemini rerum ſuarum adminiſtrationem demandare potuerint, profecti ſunt. Utilitas autem in his eſt, (actionibus ſcilicet, & directa & contraria) ut ne res ſine *ulla* cura re- 437linquantur: nec enim quiſquam eas curaret, niſi aliquam actionem haberet ob ea, quæ circa adminiſtrationem alienarum rerum impendiſſet.

Ὥσπερ δὲ ὁ χρησίμως i διοικήσας τὰ ἀλλότρια πράγματα ἔνοχον ἔχει τὸν τούτων δεσπότην, ἐφ' οἷς ἐδαπάνησεν· οὕτω καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου αὐτὸς ὁ διοικητὴς κατεῖται, ὥστε 8 τῆς διοικήσεως k λόγους ὑποσχεῖν, ἀπαιτεῖσθαι τὴν ἀκριβεστάτην καὶ 9 ὑπερβάλλουσαν ἐπιμέλειαν l τοῖς πράγμασι 10 παρασχεῖν· οὐδὲ γὰρ ἐξαρκεῖ αὐτῷ, 438πρὸς τὸ μὴ καλασχεθῆναι τῇ negotiorum geſtorum, τὸ τοιαύτην ἐπιμέλειαν ἐπιδείξασθαι περὶ τὴν ἀλλοτρίαν οὐσίαν, οἵαν εἰώθει ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ποιεῖσθαι πράγμασι,

Sicuti autem, qui aliena negotia utiliter adminiſtravit, horum dominum obligatum habet in ea quæ impendit: ita & e contrario ipſe adminiſtrator tenetur, ut adminiſtrationis rationes reddat, quum cogatur exactiſſimam & ſuperabundantem diligentiam *alienis* rebus adhibere. Neque enim illi ſufficit, ne negotiorum geſtorum *actione* teneatur, talem oſtendiſſe in alieno patrimonio diligentiam, qualem in ſuis rebus adhibere ſolet, dum-

7. Incluſa deſunt F. & mihi ſuſpecta videntur. 8. τοὺς ad: F. 2. 9. τὴν ad: F. 10. παρεῖχεθαι F.

h. L. 1. D. *de negotiis geſtis.* l. ſi quis abſentis. 5. verſ. Ideo autem id ita receptum eſt. D. *de obligationibus.* D. GOTH.

Sed & ſtultitiæ videretur alienam rem periculo ſuo curare. FABR. I.

i. L. 10. D. *de negotiis geſt.* FABR. I.

k. L. 11. D. *de negotiis geſtis.* l. 5. §. 7. D. *de adminiſtrat. tutorum.* D. GOTH.

l. Geſtor negotiorum exactiſſimam diligentiam in negotiis gerendis præſtare cogitur. l. 23. D. *de regulis juris*: uno tamen caſu dolum tantum præſtat. l. 3. §. 9. D. *de negotiis.* D. GOTH.

Interdum tamen dolum ſolummodo præſtat, l. 3. §. ſi exſecutor *eod.* quod hic adnotavit Scholiaſtes his verbis: ἐπ' ὅτε δὲ καὶ δόλον μόνον ἀπαιτεῖται, ὡς ἡνίκα μελλόντων τῶν δανειστῶν αὐτοῦ ἁρπιστεύσκειν τὰ πράγματα, παρεντεθεὶς ἀπεπλήρωσεν. [vide Syntagma noſtrum Regularum juris, quod e Libris Baſilicorum, Theod. Hermopol. Mich. Attal. MSS. Conſtant. Harmenop. & aliis concinnavimus. *Edit.* I.] FABR.

Jure communi tenetur negotiorum geſtor de le-

vi

σι, μόνον μέν τοι, εἴγε ἕτερος ἐπιμελέστερος ἐπωφελέστερον ἤμελλε διοικεῖν τὰ πράγματα· τότε γὰρ οὐ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑτέρου ἐπιμέλειαν τὰ τῆς διοικήσεως κρίνεται.

dummodo alius diligentior *illas* res utilius adminiſtraturus fuiſſet: tunc enim non ad ipſius adminiſtratoris, ſed ad alterius diligentiam adminiſtrationis *cauſa* dijudicanda eſt.

§. II. Καὶ ἐπίτροποι δὲ τῇ tutelæ m κατεχόμενοι ἀγωγῇ, οὐκ ἀπὸ κοντράκτου κυρίως ἔνοχοι γίνεσθαι νοοῦνται· ποῖον γὰρ συνάλλαγμα μεταξὺ ἐπιτρόπου καὶ παιδίλλου συναλλάττεται; καὶ μάλιστα, ἐν ᾧ infans n ἐστὶν ὁ παῖδιλλος· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἁμαρτήματος ἐνταῦθα κατέχονται οἱ ἐπίτροποι· ποῖον γὰρ ἁμάρτημα ἡ ἐπιτροπή, ἥτις ἐπὶ προνοίᾳ τῶν παιδίλλων ἐπινενόηται; ὡσανεὶ ἀπὸ συναλλάγματος κατέχεσθαι δοκοῦσι.

§. II. Etiam tutores tutelæ actioni obnoxii, non ex contractu proprie obligati eſſe intelliguntur; qualis enim contractus tutorem inter & pupillum contrahitur? & maxime, ubi pupillus eſt infans: ſed quoniam tutores hic non ex maleficio tenentur, quale enim maleficium *eſt* tutela, quæ ad pupillorum curam inventa fuit? quaſi ex contractu obligari videntur.

Καὶ ταῦθα δὲ ἐξ ἑκατέρου ο πλευρᾶς τίκλονται ἀγωγαί· οὐ μόνον γὰρ ὁ παῖδιλλος τὸν ἐπίτροπον ἔνοχον 11 ἕξει τῇ tutelæ ἀγωγῇ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀναντίου οὕτω τῷ ἐπιτρόπῳ γίνεται ἔνοχος οο τῇ κοντρερίᾳ tutelæ, εἴτε τι ἐδαπάνησεν εἰς τὴν τοῦ παιδίλλου οὐσίαν, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ γέγονεν ἔνοχος, ἢ οἰκεῖον πρᾶγμα ὁ ἐπίτροπος δανειστῇ παιδιλλαρίῳ ἐνεχυρίασεν.

Et hic quoque ab utraque parte naſcuntur actiones. Nec enim pupillus modo tutorem obnoxium habebit actione tutelæ, ſed etiam hic ex contrario obligatur tutori contraria tutelæ actione, ſive quid in pupilli patrimonium impendit, ſive pro eo fuit obligatus, ſive tutor rem ſuam creditori pupillari oppigneravit.

§. III. Ὑπὸ 12 τὸ κυάσι κοντράκτου ὡσαύτως ἀνάγεται, ἐὰν μεταξύ τινων 13 κοινὸν εἴη πρᾶγμα p κοινωνίας ἐκτός· οἷον ἐπειδὴ ἅμα δύο τισὶ τὸ αὐτὸ ἐληγατεύθη πρᾶ-

§. III. Ad quaſi contractum ſimiliter refertur, ſi inter quoſdam res communis ſit extra ſocietatem: veluti quum duobus quibuſdam ſimul eadem res

11. ἔχει F. 12. τὸν F. 2. 13. κοινὸν cum Curtio & F. addidi.

vi culpa, l. 20. Cod. *de Neg. geſt.* Sed leviſſimam præſtat, ſi rei alienæ ſe ingerendo impedimento fuerit, quominus ad eam adminiſtrandam alius diligentior accederet, l. 6. §. ult. D. *eod.* DOUJ.

m. L. ſi quis abſentis 5. §. tutelæ quoque judicio. 1. D. *de obligationibus.* D. GOTH.

n. §. ſed quod ſup. tit. XIX. [cap. 313.] FABR. II.

o. Ἐξ ἑκατέρου πλευρᾶς ἀγωγαὶ dicuntur mutuæ atque ultro citroque actiones, quales inter tutorem & pupillum, ex tutelæ geſtione. D. GOTH.

oo. L. 1. §. 4. l. 6. D. *de Contr. tut. act.* FABR. II.

Et ſic non tantum naturaliter, ſed civiliter obligatur pupillus, ſine tutoris autoritate, neque enim poteſt tutor in rem ſuam autor eſſe. Hoc ita, quia non ex contractu, ſed ex re ipſa obligationem æquitas naturalis inducit, ex officio nempe adminiſtrationis & neceſſariis impenſis. DOUJ.

p. Communis res eſt inter aliquos, vel ex ſocietate, vel ſine ſocietate. Ex ſocietate communis res eſt, quæ ex conventione ortum habet, ut fiduo,

πρᾶγμα ἢ ἐδωρήθη· καὶ ὑπεύθεν [14] ἕτερος τῷ ἑτέρῳ κατέχεται τῷ communi dividundo δικαστηρίῳ, ἐπειδὴ μόνος καρπὸς ὑπεύθεν ἔλαβεν· ἢ κινεῖ τις, οἷα [15] νεκεσσάρια δαπανήματα πεποιηκὼς περὶ τὸ κοινὸν πρᾶγμα· οὐδὲ γὰρ [16] αὕτη ἡ ἀγωγὴ 442 προηγουμένως ἐκ συναλλάγματος κατάγεσθαι δοκεῖ· ποῖον γὰρ μεταξὺ ἀλλήλων συνέθεντο συνάλλαγμα; ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κακουργήματος χάριν κατέχεται ὁ ἕτερος, κουάσι κοντράκτον εἶναι τοῦτο δοκεῖ.

res legata vel donata sit: & hinc alter alteri tenetur communi dividundo judicio, quod solus inde fructus perceperit; aut agit unus, ut qui necessarias impensas circa rem communem fecerit. Nam neque hæc actio proprie ex contractu descendere videtur: qualem enim inter se contractum celebravere? sed quoniam alter ex maleficio non tenetur, quasi contractus esse videtur.

§ IV. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καί τινες εἶεν συγκληρονόμοι, ϙ εἶτα ἕτερος κατὰ τοῦ ἑτέρου κινεῖ τὸ [17] familiæ erciscundæ δικαστήριον, ἐκ τῶν εἰρημένων ἐπὶ τῷ communi dividundo αἰτιῶν.

§. IV. Idem est, & si aliquot sint coheredes, *ac* deinde alius adversus alium familiæ erciscundæ judicium moveat, ex dictis in *judicio* communi dividundo causis.

§. V. Εἰ δὲ καί τις τελευτῶν [18] συστήσαι με κληρονόμον, ληγατεύσῃ δὲ [r] παρ' ἐμοῦ πρᾶγμα ἀλλότριον· κατέχομαι ἐγὼ τῷ ληγαταρίῳ ἕνεκα τοῦ καταλειφθέντος τῇ ex testamento. Αὕτη δὲ [19] ἡ ex testamento οὐκ ἀπὸ συναλλάγματος ἐγείρεται· 443

§. V. Sed &, si quis moriens me heredem instituerit, atque a me rem alienam legaverit: teneor ego legatario *rei* relictæ nomine *actione* ex testamento. Hæc autem *actio* ex testamento non oritur ex contractu: nam cum

14. ὁ ad: F. 15. *necessaria* F. 16. αὕτη F. 1. αὐτὴ F. 2. Mox συναλλαγμάτων F. 17. φαμιλιαι ἐρκισκόνδαι & κομμένι διβιδένδω ante F. 18. συστήσεται ante F. qui tamen ληγατεύσει non correxit. 19. ἡ *ex test.* de: F.

fiduo, pluresve simul rem emant. Sine societate communes res sunt quæ duobus vel pluribus legata vel donata l. 2. D. *communi dividundo*, in his alter alteri tenetur vel communi dividundo judicio, ut res ipsa communis dividatur: vel negotiorum gestorum actione, si alteruter quid in rem ita communem impenderit. adde 52. *Eclog.* 1. c. 43. in fin. D. GOTH.

q. Quemadmodum igitur communionem rei habens, quasi ex contractu obligatur ei, quicum habet communionem rei: ita coheres coheredi obligatur, ut quod de communi dividundo judicio dictum est superiore casu, idem obtineat in altero casu, hoc est familiæ erciscundæ judicio, quod inter plures coheredes reddi solet. l. 1. & 2 D. *familiæ erciscundæ.* D. GOTH.

Collegatarios conjunxit ad societatem non consensus, sed res item cum coherede non contrahimus, sed incidimus in eum, l. 25. §. non tantum, D. *fam. ercisc.* ut Petron. incidisse in navem videntur, non venisse. hæc societas voluntaria non est, sed necessaria. FABR. I.

r. L. 5. §. heres. 2. D. *de obligationibus.* D GOTH.

Qui hereditatem adiit, videtur contrahere, l. 3. in fin. & l. seq. D. *quibus ex caus. in poss. eat.* sive, quasi contrahit, quia nullum negotium gessisse proprie dici potest, l. 5. § 2. D. *de oblig & act.* ideoque hereditas dicitur heredem obligare æri alieno, l. 8. D. *de adq. hered.* i. ὀφλήματα κληρονομίας, ut loquitur Herodian. 5 heres so vere compellitur: obligationes enim quibus adstringebatur defunctus, in heredem transmittuntur, Dion. Orat. 31. Arnulp. Lexov. ad Abbatem S. Ebru fi. & hoc est quod ait Ulp. in l. 1. *de auct tut* eum qui heres fit, per consequentias debita subire. & non inleganter igitur dicemus, eum qui hereditatem subit (ut in l. 181. *de reg. jur.* & l. un. C. Th. *unde lib.*) æs alienum consequenter subire, ut Ambros. off. 2. c. 15. FABR. I.

s. Nam

ρεται· πρὸς τίνα γὰρ δοκεῖ συνάλλαγμα πεποιῆσθαι ὁ ληγατάριος; οὔτε πρὸς τὸν τεστάτωρα, ὁπότε ἀγνοοῦντος τῆ ληγαταρίᾳ τοῦτο καταλιμπάνει [20] ὁ Δαθέμενος· 444 οὔτε πρὸς τὸν κληρονόμον, ὁπότε καὶ ἄκοντος [s] αὐτοῦ [21] τὸ ληγάτον καταλιμπάνεται· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ κακούργημα τὸ πραχθὲν, ἀπὸ [22] κάσι κοντράκτυ ἔνοχος δοκεῖ γίνεσθαι ὁ δεσπότης.

cum quo videtur legatarius contractum iniisse? neque cum testatore, quum legatario ignorante testator id relinquat; neque cum herede, quum & invito eo legatum relinquatur: sed quoniam maleficium non *est quod* actum *fuit*, ex quasi contractu dominus (*sive* heres) obligari videtur.

§. VI. Ὁμοίως ἐάν [23] τις κατὰ πλάνην τὸ μὴ ἐποφειλόμενόν μοι καταβάλῃ μοι, ὡς [t] ἀπὸ κοντράκτυ ἐνέχεσθαι δοκῶ. Ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἀπὸ συναλλάγματος κυρίως οὐ γίνομαι ἔνοχος, ὅτι εἴ τις ἀκριβεστέρῳ πρόσχηται λογισμῷ, μᾶλλον (ὡς εἰρήκαμεν [u] ἐν τοῖς προλαβοῦσιν) ἀπὸ Δαλύσεως [x] ὑποπλευομένου ὀφελήματος, [24] οὐ μὴν ἐκ συστάσεως, ἔνοχός εἰμι· ὁ γὰρ Δαθέσει καταβαλόντος τὸ χρέος δίδους, ἐπὶ τούτῳ δίδωσιν, ὥστε τὴν νομιζομένην ὑπεῖναι [25] ἀγωγὴν τῇ καταβολῇ διαλύειν [y], ἥπερ συνίστᾶν· ἀλλ' ὅμως ὁ λαβὼν ἔνοχος γίνεται

§. VI. Similiter si quis mihi per errorem solverit, quod mihi non debebatur, quasi ex contractu teneri videor. In tantum enim ex contractu proprie non obligor, ut si quis exactiori attendat ratiocinio, potius (ut in superioribus diximus) ex dissolutione debiti putativi, non autem ex contractione, obligatus sim. Nam qui animo solventis debitum dat, in hoc dat, ut quam putabat subesse actionem, solutione dissolvat *potius* quam constituat: attamen accipiens obli- 445

20. αὐτῷ F. 21. τῷ λεγαταρίῳ pro τὸ ληγάτον F. 22. τῆ *quasi* κ. F. 23. τι pro τις F. 2. Mox καταβάλλῃ dedit, sequensque ὡς male omisit. 24. ἢ pro οὐ μὴν, & mox καταβάλλοντος F. 25. ὑοχὴν malim, ut Curt. vertit.

s. Nam qui proprie contractus est, sponte fit, Aristot. Eth. Nicom 5. c. 2. heres autem cum legatariis sponte non contrahit, l. qui cum alio, D. *de regul. jur.* dominus pro *herede* hic in fine. FABR. I.

t. Imo re obligatur. §. 1. supr. *quibus modis re contrahitur obligatio.* l. 5. §. is quoque qui non debitum accepit 3. D. *de obligat.* D. GOTH.

Si cui hæc objectio dubium & scrupulum parit, adeat interpretes Institutionum Cæsarearum. G. O. R.

Is enim qui solvit, hoc ipso aliquid negotii gerit, l. 33. D. *de cond. ind.* id est, hac lege solvisse videtur, ut repetat, si postea constiterit debitum non esse. ignorantia excusatur non juris sed facti, l. 11. §. ult. D. *qui not. inf.* id est, error facti, sive rei gestæ non obest. Sed ignorantia accipienda est non deperditi & nimium securi hominis, non negligentia crassa, l. 3 & 6. D. *de jur. & facti. ign.* Augustin. in Psal. 30. *Sed ne dissoluta securitate negligentius agant.* id est, si non objiciatur summa negligentia, si non usque ad culpam ignarus sit, ut loquitur Tacit. Hist. 1. puta si omnes in civitate sciant, quod quis solus ignorat, l. 9. §. 2. *eod.* nam ipse sibi ignorantiæ causam præstitisse videtur. Aspasius ad 3. Eth. Nic. τῆς γὰρ ἀγνοίας τῆς καθόλε τῆς περὶ τῶν ἀγαθῶν τε καὶ κακῶν, αὐτὸς ἕκας@ αὐτῷ αἴτι@. Juris autem ignorantia cuique nocet, d. l. 9. quia jus in medio positum est. Athanasius: νόμος μὲν ῥωμαίων ἀγνοεῖν ἀκίνδυνον ἅπασι. Gregor. Nazianz. in Orat. de laud. Athanas. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ῥωμαίων μὲν νόμων μηδενὶ ἀγνοεῖν ἐξεῖναι, &c. FABR. I.

u. §. 1. *Quib. mod. re contr. obl.* cap. m. 243. G. O. R.

x. Διάλυσις distractus: cui hic opponitur σύστασις, ut & Δαλῦσαι τὴ συστῆσαι. §. 1. sup. *quib. modis re contr. oblig.* D GOTH.

y. Quoniam exsolvendi causa magis dedit, quam alterius obligandi. FABR. I.

γίνεται τῷ [26] ἐνδεβίτῳ κονδικτιτίῳ, ὥσπερ ὁ δανεισάμενος.

obligatur condictione indebiti, veluti mutuans.

§. VII. Οὐκ ἐπὶ πάσης δὲ δόσεως τῷ 446 κατὰ πλάνην [27] καταβαλόντι [z] δίδοται τὸ ῥεπετιτεύειν ἄδεια. Κεκανόνισται γὰρ ὡδὶ τοῖς ἀρχαίοις, ἐξ ὧν αἰτιῶν ἐξ ἀρνήσεως [a] τὸ τῇ ἀληθείᾳ ἐποφειλόμενον διπλασίαζεται, ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν τὸ ἐνδεβίτως καταβληθὲν οὐκ ἐπιδέχεται ῥεπετιτίωνα· [28] οἷον ὡς ἐπὶ τοῦ Ακεϊλίου· [b] ἐὰν γάρ τις ζημιώσῃ με, ἔχω κατ' αὐτοῦ τὸν Ακουίλιον· εἰ δὲ ἀπαιτούμενος θεραπεῦσαί μοι τὴν ζημίαν, ἀρνήσηται τὸ ἐποφείλειν, εἶτα ἐλεγχθῇ, διπλάσιον καταβάλλει· εἰ μέν τοι μὴ ζημιώσας, ὑποπτεύσας δὲ [29] αὐτὸν ἐζημιωκέναι με, ἐνδεβίτως [30] καταβάλῃ, οὐ ῥεπετιτεύει τὸ δοθέν.

§ VII. Non autem in omni datione repetendi facultas datur per errorem ſolventi. Namque apud antiquos pro regula traditur: Ex quibus cauſis verum debitum propter infitiationem duplatur, ex iiſdem cauſis indebitum ſolutum repetitionem haud recipit: veluti in *L.* Aquilia. Si quis enim damno me adfecerit, habeo adverſus eum Aquilianam: ſin vero conventus, ut mihi damnum reſarciret, debitum negaverit, *ac* deinde convictus fuerit, duplum ſolvit: quod ſi me non læſerit, ſed ſuſpicans ſe læſiſſe, indebite ſolverit, datum non repetit.

Τὸ αὐτὸ ἔφασκον οἱ παλαιοὶ καὶ ἐπὶ 447 τούτων τῶν ληγάτων χώραν ἔχειν, ἅτινα κέρτως κατὰ δαμνατίωνα κατελιμπάνετο οἵῳ δήποτε προσώπῳ. Κέρτον δὲ λῆγάτον ἐστιν, ἐὰν εἴπω. Καταδικάζω σε, ὦ κληρονόμε, δοῦναι τῷδε ἑκατὸν νομίσματα·

Idem dicebant veteres etiam in his legatis habere locum, quæ certa ratione per damnationem perſonæ cuilibet relinquebantur. Certum autem legatum eſt, ſi dixero: damno te, heres, dare illi centum aureos: nam ſi dixe-

26. ἐνδεβ. de: F. 2. 27. καταβάλλ. F. 28. οἷον ἀπὸ τοῦ Ακ. F. 29. ἑαυτὸν F. 2. 30. καταβάλλῃ F.

z. Vide titul. Digeſt. & C. *de cond. indeb.* D. GOTH.

a. Paul. 1. Sent. 19. §. 1. D. GOTH.

b. Dixi ad §. 19 inf. *de actionibus.* D. GOTH.

c. Et hoc certum eſſe legatum, volunt Fabrotus & Galterius ad pr. Tit. *de V. O.* ubi dixi. G. O. R.

d. Paul. 1. Sent. 19. §. 1. D. GOTH.

e. L 2. Cod. *communia de legatis.* adde §. 2. in fin. ſup. *de legatis.* D. GOTH.

f. Vide & §. 19. & 23. inf. *de actionibus.* D. GOTH.

g. Dubitationem faciebat, quod quæ ita legantur, incertis perſonis legatæ videntur; proinde indebita: ſed tamen obtinuit, legata incertis perſonis ſoluta non repeti. §. 25. in fin. ſup. *de legatis.* [cap. 505.] D. GOTH.

h. Legendum eſt καταλειφθέντος: loquitur enim de eo, qui per errorem, cum nullum eſſet legatum, tamen quaſi legatum eſſet, ſolviſſet: ſuo autem more καταλιπεῖν *legare* appellat. P. NANN.

Ita & vertit Curtius: καταληφθέντος reſcripſit Anon. & edidit Fabr. etſi hic paullo poſt recte habet καταλελεῖφθαι cum Lov. pro vulg. καταλελῆφθαι. G. O. R.

i. Ex his cauſis, quæ inficiatione duplantur, perperam ſoluta non repetuntur, ut hic & l. 4. C. *de condict. indebiti.* Forte quia propter periculum inficiationis videntur eſſe ſoluta. Quibus & hoc addendum: Ex his cauſis quæ inficiatione duplantur pacto decidi non poſſe. Paul. 1. Sent. 19. §. 2. D. GOTH.

Actio pii legati ex inficiatione duplatur. perperam igitur ſolutum non repetitur: nam & ex pietatis cauſa ſolutum non repetitur, l. 32. §. 2. D. *de cond. indeb.* FABR. I.

Si modo, ut ante monui, inficiatione uſus eſt, & poſtea mendacii convictus, plus ſolvit quam de-

ματα· εἰ γὰρ εἶπω, καταδικάζω σε δοῦναι τὰ ἐν τῇ κιβωτῷ c, ἐπειδὴ οὐκ ἔστι σαφὴς ὁ ποσότης, ἄκυρον τὸ λεγάτον. E-448 περὶ τῶν κερτων τοίνυν κατὰ δαμνατίωνα d λεγατευομένων, ἀρνησάμενος 31 τὸ ἐποφειλόμενον ὁ κληρονόμος, εἶτα ἐλεγχθεὶς, τὸ διπλάσιον 32 κατέβαλλεν· εἰ δὲ καὶ μὴ ἐποφείλων σοι, 33 ἴσως δὲ ὡς ἐποφείλων, πλανηθεὶς δέδωκεν, οὐκ ἠδύνατο ῥεπετιτεύειν. Ἡ δὲ τοῦ 34 ἡμετέρου βασιλέως διάταξις, ὁπότε μίαν e φύσιν ὥρισε λεγάτοις τε καὶ φιδεϊκομμίσσοις, τὴν ἐξ ἀρνήσεως 35 δίπλωσιν οὐ μόνον ἐπὶ λεγάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ φιδεϊκομμίσσων ἐπεκτείνεσθαι βέλεται· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ παντὸς λεγάτου, ἀλλ' ἐπὶ 449 36 μόνων τῶν λεγάτων καὶ φιδεϊκομμίσσων f, ἅτινα ταῖς ἱερωτάταις ἐκκλησίαις ἢ λοιποῖς σεπτοῖς τόποις g καταλιμπάνεται, οὓς ἢ θρησκείας ἢ εὐσεβείας σκόπῳ τιμῶμεν. Εἰ δὲ μηδενὸς 37 καταλειφθέντος h λεγάτου ἢ φιδεϊκομμίσσου σεπτῷ τόπῳ, νομίζων ἐγὼ καταλελεῖφθαι καταβάλω, ἄργει i ἡ ῥεπετιτίων, διὰ τὸν ἐποφείλοντα τὰ τοιαῦτα τὸν κληρονόμον, εἶτα ἀρνησάμενον, τῇ τοῦ διπλασίονος ἐπαποτίσειν καταβολῇ.

dixero, damno te dare *ea* quæ in arca *ſunt*, quia quantitas non eſt manifeſta, incertum legatum *eſt*. In certis igitur per damnationem legatis, heres debitum infitiatus, *ac* deinde convictus, duplum ſolvebat. Sed & ſi non debens tibi, forte tamen ut debens, errabundus dediſſet, repetere non poterat. Verum Imperatoris noſtri conſtitutio, quum unam & legatis & fideicommiſſis conſtituerit naturam, duplationem *hanc* ex negatione non ſolum ad legata, ſed etiam ad fideicommiſſa extendi voluit: aſt non ad omne legatum, ſed ad ſola legata ac fideicommiſſa, quæ ſacroſanctis eccleſiis vel ceteris venerabilibus locis relinquuntur, quæ aut religionis aut pietatis intuitu honoramus. Sin autem nullo relicto legato aut fideicommiſſo *alicui* loco venerabili, ego putans relictum eſſe ſolvero, ceſſat repetitio, quia heres ea debens, *ac* deinde infitians, ad dupli ſolutionem adigitur.

31. ἐποφείλειν F. 32. κατέβαλεν F. 33. ὡς ex ſuperiori commate h. l. pro ἴσως δὲ repoſuit F. 34. ἡμ. de: F. 35. διπλασίονα ante F. unde & διπλασίαν aut τὸ διπλάσιον fieri poſſet. 36. τέτων ad: F: 2. 37. καταβληθέντος ante F.

debebat. Errat hic ſine dubio TH. qui etiam hoc locum habere putat, ubi nullum legatum relictum; quo caſu tamen inficiatio fieri nequit, vel ſi facta eſt, recte facta eſt. BÖHMER *ad Inſtit. h. l.*

In eadem opinione eſſe videtur Vinnius, qui ſic, non nominato THo: *Oportet vero cauſam aliquam ſubeſſe, v. gr. damnum eſſe datum licet forte non ab eo, qui convenitur, ſed ab alio: legatum aliquod in pios uſus relictum eſſe, licet forte minus ſolemniter. Nam ſi nullum damnum datum ſit aut nihil relictum, puto, locum eſſe repetitioni: quod etiam interpretes notant.* Aſt ego hanc crebrinam dicere audeo æquitatem, quam ſatis refellit νόμος ἅτις κείμενος. Qui uſucapionem iniquam, qui SC Silanianum crudele &c. adpellaret, nonne ei reſpondebimus, in jure non philoſophandum, ſi *lex ita ſcripta eſt?* Verum enim vero nulla hic eſt iniquitas: quum vir honeſtus, qui modo vir ſit, non facile metu pœnæ ultro ſoluturus ſit, quod ſe non debere ſibi conſcius eſt: Quod ſi ponas, eum fraude ac dolo alterius inductum, ut ejuſmodi indebitum ſolvat, nonne ei vel actio de dolo vel reſtitutio in integrum, cauſâ cognitâ, ſalva eſt? Boehmeriana ratio de infitiatione minime omnium ſtringit, immo JCto indigna eſt: nec enim quis ob infitiationem non repetit, ſed ob infitiationem duplum ſolvere cogitur. Ceterum ſi cauſam & rationem roges, cur talia indebite ſoluta non repetantur, (quam & Vinnius & Huberus obſcuram dicunt) conſule inprimis Ottonem h. l. quia hoc ad THum haud amplius pertinet. G. O. R.

[ΔΙΑ ΠΟΙΩΝ [a] ΗΜΙΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ Η ΕΝΟΧΗ ΕΠΙΖΗΤΕΙΤΑΙ.]

PER QUAS PERSONAS NOBIS OBLIGATIO ADQUIRITUR.

ΤΙΤΛΟΣ ΚΗ.

TITULUS XXVIII.

Ειρήκαμεν περὶ τῶν ἐνοχῶν τῶν ἀπὸ 450
κοντράκτυ ἢ κβάσι κοντράκτυ φυομένων· νῦν ὀφείλομεν εἰπεῖν, ὅτι περ αὗται [b] αἱ ἐνοχαὶ [1] περιγίνονται ἡμῖν, ὐ μόνον διὰ ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνων τῶν προσώπων, ἅτινα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐξουσίᾳ ἐστίν· οἷον διὰ τῶν ἡμετέρων οἰκετῶν, [2] ἢ υἱῶν [c] ὑπεξουσίων. Ἀλλὰ τὰ μὲ διὰ τῶν [3] ἡμετέρων οἰκετῶν ἡμῖν περισποριζόμενα, πάντα ἡμέτερα [4] γίνεται· τὰ δὲ διὰ τῶν 451
οἰκείων [d] παίδων ὑπεξουσίων διὰ τῆς ἐνοχῆς περισποριζόμενα, ταῦτα διαιρεῖται μετὰ μίμησιν τῆς τῶν πραγμάτων δεσποτείας τε καὶ χρήσεως, ἣν διάταξις [e] τῦ ἡμετέρου βασιλέως διέκρινεν· ἵνα ὅπερ ἐκ τῆς ἀγωγῆς κέρδος

DIximus de obligationibus ex contractu vel quaſi contractu naſcentibus. Nunc dicere debemus, has obligationes nobis obvenire, non ſolum per nos ipſos, ſed etiam per eas perſonas, quæ in noſtra poteſtate ſunt: veluti per noſtros ſervos vel filios in poteſtate *noſtra conſtitutos* Sed ea quidem quæ per ſervos noſtros nobis adquiruntur, cuncta noſtra fiunt: quæ vero per liberos noſtros in poteſtate *conſtitutos* per obligationem adquiruntur, illa dividuntur ad ſimilitudinem proprietatis atque uſusfructus rerum, quam conſtitutio Imperatoris noſtri diſcrevit: ut quodcumque ex actio-

1. περιγ. Goth. & F. 2. ἢ σούων ἢ ὑπ. ante F. 3. ἡμετ. de: F. 4. γίνονται ante F. qui ſequentia ſic: τὰ δὲ τῶν ὑπεξ. παίδων.

a. 4. Cod. 27. D. GOTH.

b. Per ſervos dominium, vel obligationem adquirimus, l. 1. C. *de rei vind.* de dominio dictum eſt Inſtitutione ſecunda, tit. 9. FABR. I.

c. L. 22. D. *de ſolut.* FABR. I.

d. Vide l. nec ſervus. 40. D. *de pecul.* D. GOTH.

e. L. 6. Cod. *de bonis quæ liberis.* D. GOTH. Recte *diſcrevit*, ut TH. διέκρινε, non *decrevit.* DOUJ. Cujac.

f. L. ult. C. *de bonis quæ liberis in poteſtate patris conſtitutis ex matrimonio vel alias adquiruntur.* D. GOTH.

g. §. 4. verſic. Idem placet. ſup. *per quas perſonas* D. GOTH.

h. V. §. 4. ſup. *per quas perſonas.* l. 21. D. *de uſufr.* l. poſſeſſio 49. D. *de adquir poſſeſſ.* D. GOTH.

i. THus ait, ſi ſervus ipſe ſe locet, ex hac cauſſa uſuario quæri. Equidem puto, ſervo uti poſſe ad ſtipulandum & alioqui contrahendum, non uſque ad compendium, ſed ad uſum ſibi & familiæ neceſſarium, l. plenum D. *de Uſu & habit.* Et ideo Juſtinianus non ſcribit, quicquid ex opera ejus quæratur, uſuario quæri: quod alibi ſcribit de ſervo uſufructuario, §. de his, ſup. *Per q. perſ.* EG. BARO.

Et ex operis quidem, ſi uſumfr. habemus, ſive locaverimus ejus ſervi operas, ſive ſervus ſe ipſe locaverit: ſi uſum nudum, non niſi ſe ipſe locaverit, ut TH. ex veteri, ut opinor, prudentia tradit; & verum eſt: nam uſuarius operas ſervi locare non poteſt l. 12. § ult. l. 14. *eod.* Ut autem pro operis ei mercedem imponere poteſt l. 13. *eod.* cur non poſſit etiam ex operis ejus capere mercedem? CUJAC. *in not. poſt.*

Uſuarius enim operas ſervi locare non poteſt, l. 12. §. ult. & l. 14. D. *de uſ. & habit.* Atqui ſi ſervus uſuarius ſe loçet, quidam negant mercedem deberi ei, qui uſum habet, quod mihi non probatur. Cæterum ſervus qui locaret operas ſuas, uſum

κέρδος προσγένηται, τοῦτο ἡ μὲν χρῆσις εἴη τῷ πατρὶ, ἡ δὲ δεσποτεία φυλάττηται τῷ παιδί· ε τοῦ πατρὸς δηλαδὴ κινοῦντος τὴν ἀγωγὴν, κατὰ τὴν τῆς νεαρᾶς f αὐτοῦ καὶ θείας διατάξεως διαίρεσιν.

actione lucrum obvenerit, ejus quidem ususfructus apud patrem sit, proprietas autem filio servetur: patre scilicet actionem movente, secundum novellæ ipsius & sacræ constitutionis divisionem.

§. I. Καὶ ἐλεύθερα δὲ πρόσωπα, καὶ ἀλλότριοι οἰκέται, οὓς bona fide g νεμόμεθα, προσποιοῦσιν ἡμῖν ὀφειλάς· ἀλλ' ἐκ δύο μόνων αἰτιῶν, τούτων ἐάν τι ἔχωσιν 6 ex operis suis, ἢ ex re nostra 7.

§. I. Sed & personæ liberæ, & servi alieni, quos bona fide possidemus, obligationes nobis adquirunt: sed ex duabus tantum causis, id est si quid habeant ex operis suis aut ex re nostra.

§. II. Ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνου τοῦ οἰκέτου, ἐφ' ᾧ ὀσουφρουκτον h ἢ ὅσον ἔχομεν, ὁμοίως ἐκ δύο τῶν αὐτῶν αἰτιῶν γίνεται ἡμῖν προσποιησμός. Ἀλλ' ἔξωθεν δεῖ σε εἰδέναι, ὅτι τὰ ex operis τοῦ οἰκέτου, ἐφ' ᾧ τὸν ὅσον ἔχομεν, οὐ προσποιοῦνταί μοι, εἰ μὴ ἄρα i αὐτὸς ὁ οἰκέτης ἔτυχεν ἑαυτὸν μισθώσας.

§. II. Sed per eum quoque servum, in quo usumfructum vel usum habemus, similiter ex duabus iisdem causis adquisitio nobis obvenit. Verum enim vero extrinsecus te scire oportet, ex operis servi, in quo usum habemus, mihi non adquiri, nisi forte ipse servus sese locaverit.

§. III. Ὁ ἐπίκοινος k οἰκέτης pro domini- 453

§. III. Servus communis pro parte do-

5. τοῦ de: F. 6. Græcis litteris ante F. 7. προσποιοῦσιν ad: F.

usum ei subtraheret, non sine ejus damno. FABR.

Ex Cujacii sententia. DOUJ.

Servus, in quo usum habet aliquis, sive stipuletur, sive per traditionem accipiat, sive ex ejus pecunia negotietur, aut institor tabernæ ipsius præpositus sit, recte usuario ex re sua acquiret, l. 14. pr. l. 16. §. 2 & l. 20. D. *de Usu & hab.* Nemo autem servi usuarii operas recte locabit, atque inde adquiret: differte Labeo ap. Ulp. l. 12. §. 6. D. *eod.* propter hanc rationem: *quemadmodum enim concedere alii operas poterit, cum ipse uti debeat?* Quid igitur fiet Justiniano? qui hic *Per eum*, inquit, *quoque servum, in quo usumfr. vel usum habemus* &c. An Imperatorem hæc ipsum esse credemus? an librariis, an vero scioli de loco interpolato diem dicemus? Posterius hoc [Cujacio in *not priorib.* &] Vinnio placuit, qui Accursii fidem secutus, verba *vel usum* a vett. quibusdam libris abesse scribentis, ex textu eliminanda censet. Sed neutrum verum putem. Autumamus THum ista hoc pacto προσφέροντα. *Sed & per illum servum, in quo usumfructum aut usum habemus, similiter e duabus illis causis nobis acquiritur. Sed aliunde tibi scien-*

dum est, ex operis servi, in quo usum habeo, me non acquirere, nisi servus ipse operas suas locaverit. Ingens statim præjudicium pro vulg. lectione, cum ea facere THum, quem minime interpolatum esse adposita ratio manifesto evincit: quod in ipsis enim Institutionibus non reperiebatur, ἔξωθεν *aliunde* ait discendum, idque e veteri aliquo JCto eum hausisse, non sine veri specie suspicatur Cujacius in *not. poster.* Sed non explicat, cur servus usuario insscio acquirere possit ex operis, scienti non. Hoc prima fronte intellectu difficile, sed ita explicandum. Scienti servus usuarius acquirere nequit, propter rationem e Labeone jam supra memoratam; sed insscienti hoc modo: servus, cujus usus alicui concessus est, sese subduxit, & insscio usuario, alteri (qui forte liberum esse, aut domino, cove cujus intererat, permittente, id fieri credebat) operas locat: interea usuarius utilitate, quam ex servi usu in quolibet ministerio percipere poterat, fraudatur. ETC. G. D'ARNAUD I. *Conject.* 15.

k. L communis servus 45. D. *de adquir. rerum dominio* adde l. 1. §. per communem. 7. D. *de adquir. possess.* D. GOTH.

l. Si

minica parte, τουτέστι καθ' ὅσον μέρος ἑνὸς ἑκάστου τῶν δεσποτῶν δεσπόζεται, προσποιεῖται τοῖς δεσπόταις· ἐκείνου δήλου ὄντος, ὡς εἰ ἑνὶ τῶν δεσποτῶν ὀνόματι [8] μόνῳ ἐπερωτήσῃ, οἷον Δώσεις Τιτίῳ τῷ ἐμῷ δεσπότῃ; αὐτῷ μόνῳ προσποιεῖται· ὥσπερ εἰ καὶ [9] ἐπ' ὀνόματος αὐτοῦ μόνου Τιτίου ἔλαβέ τι κατὰ παράδοσιν. Εἰ δὲ [10] καὶ κελεύσει [l] ἑνὸς τῶν δεσποτῶν ἐπερωτήσῃ ὁ οἰκέτης, ὀνόματος [m] μὴ μνησθεὶς ἐν τῇ ἐπερωτήσει, πολλὴ μὲν ἐκινεῖτο καὶ τοῖς παλαιοῖς ἀμφιβολία περὶ τούτου· ὅμως δὲ [11] δεκισίων γέγονε [n] τοῦ θειοτάτου ἡμῶν βασιλέως, ἡ λέγουσα ἐκείνῳ μόνῳ προσποιεῖσθαι τῷ κελεύσαντι· ὥσπερ καὶ ἄνω [o] εἴρηται ἐπὶ τὸ ἰσοδυναμεῖν τῇ μνήμῃ τοῦ ὀνόματος τὴν κέλευσιν.

dominica, id est in quantam partem ab unoquoque dominorum possidetur, dominis adquirit: hoc *tamen* certum est, quod si uni dominorum soli nominatim stipulatus sit, velut Dabisne Titio domino meo? ei soli adquirat: quemadmodum & si quid nomine illius Titii solius per traditionem acceperit. Quod si autem jussu unius dominorum servus stipulatus sit, nominis in stipulatione mentionem non faciens, magna quidem apud veteres de eo agebatur controversia: attamen sanctissimi Imperatoris nostri decisio intervenit, dicens ei soli qui jusserit, adquiri: sicut & supra dictum est, jussum mentioni nominis æquiparari. 454

8. μόνον F. ἐπερωτήσει hic & paullo post ante hanc. 9. ἐπ' ὀνόματι F. 10. καὶ de: F. 11. δεκεσ. ante F.

l. Si servus ex jussu unius ἀπροσώπως stipulatus sit, ei quærit obligationem, cujus jussu stipulatus est. FABR. I.

m. Hæc sane negligenter a Triboniano & ofcitanter traduntur. Bipartita enim Justiniani constitutio illa est. nam primo loco eum casum explicat, quo servus ab uno jussus, alteri tamen nominatim stipulatur: qui casus solus a Justiniano definitus est. Post vero casum eum tractat, quem Theophilus hoc loco intelligit, de servo communi qui ab uno domino jussus, indefinite tamen atque impersonaliter stipulatur. quem casum apud veteres jus certum habuisse, Justinianus indicat. neque meo judicio magna in eo dubitandi causa unquam fuit: cum jussus domini, nominationis vim obtineat. Quare cum hoc loco Justinianus aperte ostendat se casum illum significare, qui jus usque ad sua tempora dubium atque obscurum habuit, neque Theophilo assentiri possum, qui casum alterum intellexit, neque Triboniani negligentiæ concedere, qui duorum verborum parsimonia locum hunc exiliter ac jejune descripsit.

Ex Comment. Inst. p. 415. Ed. V. 382. FR HOTOM.

Videtur voluisse Hotomanus, Tribonianum sic scribere debuisse: *Sed si domini unius jussu servus* ALII DOMINO, *aut* ALII NOMINATIM *fuerit stipulatus.* Ceterum illa Justiniani Constitutio triplicem determinat casum, quos quum A COSTA, *Azonis* sententiam sequens, explosis aliorum nugis, clare satis exposuerit in utroque Commentario, priori ac posteriori, eo Lectorem remittimus, monentes tantummodo, medium illorum casuum a Theophilo memorari. G. O. R.

n. L. ult. Cod. *eod.* G. O. R.

o. Sub fin. Tit. *de stipul. servor.* cap. 281. not. *l.* G. O. R.

[ΤΙΣΙ ΤΡΟΠΟΙΣ [a] Η ΕΝΟΧΗ ΛΥΕΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΚΘ.

ΕΙπόντες τὰς συστάσεις τῶν ἐνοχῶν, ἔιπωμεν αὐτῶν καὶ τὰς λύσεις· τὸ γὰρ τρόπῳ τινὶ συνιστάμενον, τοῦτο καὶ τρόπῳ τινὶ ἀπαλύεται.

Ἀναιρεῖται κατὰ πρώτην τάξιν πᾶσα ἐνοχὴ [b] τῇ σολυτίωνι, τυτέστι τῇ καταβολῇ, ἡνίκα αὐτὸ τὸ ἐποφειλόμενον καταβληθῇ· οἷον νομισμάτων ἐποφειλομένων, εἰ νομίσματα καταβληθῇ· εἰ δὲ ἀντὶ νομισμάτων [c] σῖτος, ἢ καὶ ἕτερόν τι, ἢ καὶ τὸ ἐναντίον κατεβλήθη, συναινέσει δὲ τοῦ κρεδίτορος τοῦτο γέγονε, καὶ ὅτως ἀπαλλάττεται τοῦ χρέους ὁ δεβίτωρ.

Οὐ διαφερόμεθα δὲ, [1] τίς ἐστιν ὁ καταβαλὼν, πότερον αὐτὸς ὁ ἐποφείλων, ἢ ἕτερος ὑπὲρ αὐτοῦ· ἐλευθεροῦται γὰρ ὁ δεβίτωρ [d] καὶ ἑτέρου καταβάλλοντος, εἴτε εἰδότος [2] εἴτε ἀγνοοῦντος, ἢ καὶ ἄκοντος [dd] γέγονεν ἡ καταβολή.

Τοῦ

1. τί F.

QUIBUS MODIS TOLLITUR OBLIGATIO.

TITULUS XXIX.

QUum diximus de obligationum conſtitutione, dicamus etiam de illarum diſſolutione: quod enim aliquo modo conſtituitur, id aliquo etiam modo diſſolvitur.

Diſſolvitur primo loco omnis obligatio SOLUTIONE, quum ipſum quod debetur, exſolvitur: veluti ſi nummi debeantur, quum nummi ſolvuntur. 456 Sin autem pro nummis frumentum, vel aliud quid, aut etiam contra, ſolutum ſit, idque conſenſu creditoris factum ſit, etiam ſic debito liberatur debitor.

Nec diſtinguimus, quis ſit qui ſolvit, utrum ipſe debitor an alius pro eo: nam liberatur debitor etiam alio ſolvente, ſive *eo* ſciente ſive ignorante, ſeu etiam invito facta ſit ſolutio.

Reo

2. ἢ F.

a. Adde 1. Gaj. 10. D. GOTH.
Obligationes tolli, aut ſolvi dicuntur. Arator Epiſt. ad Parthenium:

—— *ut debita tandem,*
Contractuſque meos ſolvere docte velim.

Hinc debitorum nodos ſolvere, Pet. Chryſ. Serm. 126. debitores enim τῶν χειρογράφων καὶ συμβολαίων ὥσπερ πεδῶν vinculis adſtringuntur: & ἀπαλύειν τὸ δάνειον, Arrian. Differt. Epict. 1. c. 7. FABR. I.

b. Vide 2. Gaj. 10. §. 1. adde l. 107. D. *de ſolution.* l. 5. in fin. C. *depoſit.* D. GOTH.
Seneca de benef. 5. c. 14. *Quo genere obligatus es, hoc fidem exſolve.* nam aliud pro alio invito creditori ſolvi non poteſt, l. 2. §. 1. D. *de rebus cr.* l. 46. D. *de ſolut.* Vetus fuit dubitatio, an aliud pro alio ſolvi poſſet. Sed tandem placuit, conſentienti creditori rem pro pecunia ſolvi poſſe, l. 26. §. ſi centum, D. *de cond. ind.* jam placet rem pro re ſolvi poſſe, l. 1. §. 3. D. *de pec. conſtit.* Sic accipiendum illud Senecæ 6. de benef. c. 5. *Pecuniam dicuntur reddidiſſe, quamvis numeravimus pro argenteis aureos*, &c. FABR. I.

c. L. manifeſtum. 17. C. *de ſolutionib.* l. 99. D. *de ſolutionib.* l. 54. l. 64. l. 66. l. 104. D. *de verbor. obligat.* D. GOTH.

d. Nam quod quis nomine debitoris ſolvit, debitorem liberat, l. 31. D. *de pet. hered.* FABR. I.

dd. Naturalis enim & civilis ratio ſuaſit alienam conditionem & ignorantis, & inviti meliorem fieri poſſe, l. 39. D. *de neg. geſt.* l. 23. 40. & 53. D. *de ſolut.* cum beneficio adfici hominem interſit hominis, l. 7. D. *de ſerv. export.* FABR. I.

Τοῦ δὲ ῥέου καλαβαλόντος, καὶ οἱ γεγο- 457
νότες ὑπὲρ αὐτῦ ἔνοχοι ἐλευθερῦνται, τυτ-
έστιν ἐγγυηταὶ [e] καὶ μανδάτωρες· εἰ δὲ ἐγ-
γυητὴς [f] καλαβάλῃ, ἐλευθεροῖ τὸν πρω-
τότυπον, ἀπαλλάτλει δὲ καὶ ἑαυτὸν τῆς
ἐνοχῆς.

Reo autem ſolvente, & qui pro eo obligati fuerant, liberantur, id eſt fidejuſſores & mandatores. Sed & ſi fidejuſſor ſolverit, liberat principalem, & vero ſe ipſum obligatione exſolvit.

§. I. Καὶ ἀκκεπιλατίων [g] δὲ ἀφαλύει τὴν ἐνοχήν. Ἀκκεπιλατίων δέ ἐστιν, ὡς ἐν ὅρῳ, εἰκονικὴ [h] καλαβολὴ ῥήμασι τυ-
πικοῖς γινομένη· τὸ γὰρ ἐκ τῆς verbis ἐνο-
χῆς ἐποφειλόμενόν μοι, τοῦτο εἰ βουληθῶ
σοι συγχωρῆσαι, δύναται οὕτως γίνεσθαι 458
συγχώρησις, ἐὰν ἀνάσχωμαι [4] σοῦ τοῦ δε-
βίτορος ταῦτα λέγοντος τὰ ῥήματα, [i] Quod ego tibi promiſi, habeſne acceptum? κἀγὼ δὲ [5] ἀποκρίνωμαι, Habeo: τυτ-
έστιν, ὅπερ ἐγώ σοι ὡμολόγησα, ἔχεις
ληφθέν; καὶ [6] ἀποκρίνηται ὁ κρεδίτωρ,
Ἔχω.

§. I. Porro & acceptilatio obligationem diſſolvit. ACCEPTILATIO autem eſt, ut pro definitione *dicam*, imaginaria ſolutio ſolemnibus verbis facta. Quod enim ex verborum obli-
gatione mihi debetur, ſi tibi id remittere voluero, poteſt remiſſio ſic fieri, ſi patiar te debitorem hæc dicere verba: QUOD EGO TIBI PROMISI, HABESNE ACCEPTUM? & ego creditor reſpondeam, HABEO.

Ἀλλὰ καὶ ἑλληνιστὶ δύναται γίνεσθαι ἀκ-
κεπιλατίων, μόνον εἰ οὕτως γίνεται, ὥσπερ
εἴωθε γίνεσθαι καὶ ῥωμαϊστί· Ἔχεις λαβὼν
δηνάρια τόσα; Ἔχω λαβών.

Sed & Græce fieri poteſt acceptilatio, dummodo ſic fiat, uti ſolet & Latine fieri: Ἔχεις λαβὼν δηνάρια τοσα; Ἔχω λαβων.

Ἡ δὲ ἀκκεπιλατίων (καθὰ εἴρηται) 459
μόνην [k] ἀφαλύει τὴν verbis ἐνοχὴν, οὐ μὴν
τὰς λοιπὰς, οἷον τὴν re ἢ litteris ἢ con-
ſenſu· ἀκόλουθον γὰρ ἐνομίσθη εἶναι, [7] τὴν
ῥήμασι συνιστα μένην ἐνοχὴν, ἑτέροις δύνασθαι
ῥή-

Verum acceptilatio (ut dictum eſt) ſolam verborum obligationem diſſolvit, non autem reliquas, veluti re vel litteris vel conſenſu *contractas*: conſequens enim viſum eſt, obligationem ver-

3. Ἐστιν δὲ ἀκκ. F. 4. τοῦ σοῦ ante F. 5. ἀποκρίνωμαι ante F. 6. ἀποκρίνωμαι ὁ κρ. F. Priores ἀποκρίνεται ὁ κρ. 7. τοῖς pro τὴν F.

e. L. cum quis 30. §. de peculio. 2. D. *de ſolut.* D. GOTH.

Liberato reo per conſequentias liberantur adpromiſſores, hypothecæ, pignora, l. 19. D. *de dol. mal.* FABR. I.

f. Vide l. cum is. 36. D. *de fidejuſſoribus.* D. GOTH.

Liberato fidejuſſore, liberatur reus principalis, ſive ſolutio vera ſit, ſive imaginaria, l. 13. §. ſi fidejuſſori, D. *de acceptilat.* FABR. I.

g. Authori *Eclog.* 26. tit. 6. dicitur ἀθώωσις. D. GOTH.

Solutione tollitur obligatio naturaliter, l. ult. C. *ad exhib.* l. pen. D. *de ſolut.* id eſt, re, l. 16. & numeratione, l. 49. *eod.* acceptilatione vero civiliter d. l. pen. non quod jure civili non liberetur, qui ſolvit, l. 5. C. *de pact.* ſed quia civili tantum jure liberatur is cui accepto latum eſt: quo genere donatio contrahitur, ut ſignificat lex 5. D. *de tranſact.* & lex 25. D. *quæ in fraud. cred.* Plin. Ep. 2. 4. FABR. I.

h. Acceptilatio ita definitur apud Scholiaſten *Eclog.* d. t. 6. c. 22. D. GOTH.

i. Græcus Scholiaſtes d. c. 22. hanc Græcè ita

ῥήμασι 1 συγκαλαλύεσθαι. Εἰ δὲ ἑτέρωθέν 8 ἐστί μοί τις ἔνοχος, οἷον ἀπὸ τῆς re; litteris, ἢ consensu, ἢ ἀπὸ τῆς negotiorum gestorum, ἢ ex testamento, βουληθῶ δέ σοι τοῦτο συγχωρῆσαι τὸ χρέος, δύναμαί σε ἐπερωτᾶν οὕτως, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι, ὅπερ ἐμοφείλεις ἐκ τῆσδε 9 τῆς ἀγωγῆς; καὶ σοῦ εἰπόντος, Ὁμολογῶ· ἡ 460 μὲν πρότερα ἀνήρηται ἀγωγή, τίκτεται δὲ ἡ verbis, καὶ λοιπὸν συστάσης τῆς verbis, ἀκολούθως ἡ ἀκκεπτιλατίων ἐπάγεται. Καὶ ἐν ἐκείνῳ μέν ἐστι διαφορὰ σολβτίωνος καὶ ἀκκεπτιλατίωνος, ὅτι ἡ μὲν σολβτιὼν πᾶσαν διαλύει ἐνοχήν, ἡ δὲ ἀκκεπτιλατίων τὴν verbis· ἐν ἐκείνῳ δέ ἐστιν ἐν αὐταῖς κοινωνία, ὅτι ὥσπερ μέρος χρέως καλαβληθὲν ἐν μέρει διαλύει τὴν 10 ἀγωγὴν, οὕτω καὶ εἰς μέρος δύναται γίνεσθαι ἡ ἀκκεπτιλατίων.

verbis initam, aliis verbis posse dissolvi. Si vero aliunde mihi quis obligatus sit, veluti ex re, litteris, vel consensu, aut ex negotiorum gestorum *actione*, aut ex testamento, atque *ego* hoc debitum tibi remittere velim, possum te sic interrogare: Sponden mihi dare, quodcumque ex illa mihi actione debes? & te dicente Spondeo, prior quidem actio sublata est, nascitur autem verborum *obligatio*; & consistente deinceps verborum *obligatione*, convenienter acceptilatio subjungitur. Atque in eo quidem est differentia solutionem inter & acceptilationem, quod solutio omnem dissolvat obligationem; acceptilatio *solam* verbis *contractam*: in hoc autem est inter illas convenientia, quod sicut pars debiti exsoluta in partem dissolvit actionem, ita & in partem acceptilatio fieri potest.

§. II. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν τὸν ἑτέρωθεν 461 ἐμοφείλοντα, ἐπερωτηθέντα καὶ γενόμενον ἔνοχον τῇ verbis, δύνασθαι τότε διὰ τῆς ἀκκεπτιλατίωνος ἐλευθεροῦσθαι· ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τῆς ἀκκεπτιλατίωνος *10 καὶ τῆς ἀκυϊλιανῆς ἐπερωτήσεως· ἥτις ἐπερώτησις 11 πλέον πᾶσαν ἐνοχὴν m εἰς ἑαυτὴν δύνα-

§. II. Quoniam vero diximus, eum qui aliunde debet, interrogatum ac verbis obligatum, posse deinde per acceptilationem liberari; necesse *est* dicere de acceptilatione & Aquiliana stipulatione: quæ stipulatio omnem obligationem plenius in se transferre &

8. εἴ F. sed sic τις ejiciendum, aut ἤ corrigendum. 9. τῆς de: F. 10. Et hic ἐνοχὴν malim. G. O. R. *10. Pro ἢ substituerem διὰ per. G. O. R. 11. πλέον de: F.

ita reddidit: ὅσῳ σοι ὡμολόγησα, ἔχεις λαβών; ἔχω. Alia est τῆς ἀποχῆς hoc est *apochæ*. Nam inter se differunt ἀθώωσις καὶ ἀποχή. Scholiastes d. loco. D. GOTH.

k. Huc referri potest illud Terentii in Adelph. Act. 2. Sc. 1. *Neque tu verbis solves unquam, quod mihi re malefeceris.* FABR. I.

l. Crederet quis καταλύεσθαι reponendum, quod συγκαταλ. *una dissolvo* significet: ast non dubito, quin TH. hoc verbo decomposito designaverit, *mutuo inter partes consensu dissolvi.* G. O. R.

m. Vide 7. *Eclog.* 6. ex libr. 26. tit. 4. c. 1. ubi etiam vide Scholiasten. D. GOTH.

Formulam Aquilianæ stipulationis concisius ex hoc Institutionum loco exhibet Scholiastes Basil. Tom. I. pag. 804. C. D. addito ex parte, quod TH. in f. cap. 464. adjunxit. Vide Adpendicem nostram e Basil. Nec te pœnitebit longiorem Glossam inter Nomicas, incipientem Ἀκυϊλιανὴ οὐκ ἔστιν ἀγωγὴ, ἀλλ' ἐπερώτησις, contuliisse. G. O. R.

δύναται κατάγειν, καὶ διὰ τῆς ἀκκεπτιλατίωνος ἀναιρεῖν. Ἡ γὰρ ἀκυίλιανὴ ἐπερώτησις πᾶσαν ἀνοβάτευσεν ἀνοχήν· ὥστε δὲ Γάλλε Ακυίλιε τοῦ νομικοῦ ὅτω σύγκειται· „ Εἴ τί μοι ἐξ οἵας δήποτε αἰτίας δέναι[462] „ [12] ἢ τι ποιῆσαί σε χρὴ ἢ ἔχειν, ἢ πού- „ ρως [n] ἢ in diem· καὶ ὧν πραγμάτων „ χάριν ἐμοὶ κατὰ σοῦ ἀγωγὴ ἢ in rem „ [o] ἢ περσοναλία ἐστὶν ἢ ἔσται· καὶ ὅπερ „ ἂν σὺ ἐμὸν ἔχεις [13] ἢ κρατεῖς ἢ νέμῃ", (διαφορὰ [14] γὰρ τοῦ κρατεῖν καὶ τοῦ νέμεσθαι αὕτη· ὅτι [15] κρατεῖν ἐστι φυσικῶς [p] κατέχειν, νέμεσθαι δὲ τὸ ψυχῇ [q] δεσπόζοντος κατέχειν·) „ ἢ ἀνεμήθης, ἢ „ [16] δόλον ἐποίησας, ὅπως μὴ νεμηθῇς". (τυχὸν γὰρ κληρονομίαν [17] εἰσελθοῦσαν εἰς[463] ἐμὲ ὥστε τὴν ἑαυτοῦ ἐποίησω κατοχὴν, εἶτά τινα τῶν πραγμάτων ἀνεμήθης· κατασχεθήσῃ γὰρ, καὶ ἐφ' οἷς κατὰ δόλον οὐκ ἀνεμήθης·) „ὅσον ἂν ἐστιν ἕν ἕκαστον τούτων „ τῶν πραγμάτων, τοσαῦτα χρήματα „ δώσειν ἐπηρώτησε μὶ [r] Αὖλος Ἀγέριος, „ ὡμολόγησε δὲ Νυμέριος Νεγίδιος". Εἶτα μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν τοιαύτην ἐπερώτησιν, καὶ πάντα [18] ἀνενεχθῆναι εἰς τὴν verbis,

& per acceptilationem perimere poteſt. Nam ſtipulatio Aquiliana omnem novabat obligationem, atque a Gallo Aquilio Juriſconſulto ſic compoſita eſt: „ Si quid mihi ex quacumque „ cauſa dare aut quid facere te opor- „ tet oportebatve, ſeu pure ſive in „ diem: quarumque rerum ergo mihi „ tecum actio ſive in rem ſive perſo- „ nalis eſt eritve; & quodcumque tu „ meum habes aut tenes aut poſſides", (eſt enim hæc tenendi ac poſſidendi differentia, quod TENERE eſt naturaliter detinere: POSSIDERE autem animo domini detinere:) „aut poſſe- „ diſti, aut dolo feciſti ut ne poſſide- „ res"; (forte enim hereditatem ad me pertinentem ſub tuam redegiſti detentionem, *ac* poſtea res nonnullas *tantummodo* poſſediſti; etenim teneberis & de iis, quas per dolum non poſſediſti.) „ Quantacumque una- „ quæque eſt harum rerum, tantam „ pecuniam dari ſtipulatus eſt Aulus „ Agerius, ſpopondit Numerius Ne- „ gidius". Deinde poſt factam hujuſmodi ſtipulationem, atque omnibus in

12. ἢ ποιῆσαι χρὴ F. 13. ἢ de: F. 14. δὲ F. 2. 15. κρ. μὲν ἐστι τὸ φ. F. 1. τὸ κρ. μὲν ἐ. τὸ φ. F. 2. 16. Vulgata ferri poteſt: tamen malo, ut alias, vel δόλῳ vel κατὰ δόλον. G. O. R. 17. ἐλθ. F. 2. 18. ἀνεχθ. F.

n. Addidere quidam, *aut ſub conditione*, quæ Th. non agnoſcit. vide Cuj. *Not. priores.* FABR.

o. Juſtin. *petitio.* & petitio igitur pro rei vindicatione, ut in Senatuſconſulto Macedoniano, l. 1. D. *de Sen. Mac.* & in Senaſconſulto Velleiano, l. 2. D. *ad Sc. Vellej.* [de actione, petitione & perſecutione vid. Comm. ad Inſtit. *Ex Edit.* 2.] FABR.

p. Σωματικῶς, ſeu corporaliter, l. 24. & l. 49. D. *de adq. poſſ.* FABR.

q. Opinione domini, l. 22. §. 1. D. *de noxal.* domini cogitatione, l. pen. C. *de furt.* FABR.

Vide ſup. L. 11. t. 9. cap. 218. not. *p.* G. O. R.

r. Verba legitima. Paul. in collat. jur. Moſaici cum Rom. t. 2. *Quod Auli Agerii pugno mala percuſſa.* Item: *quod Numedius Nigidius illum immiſit Aulo Agerio infamandi cauſa.* Aulus Agerius, l. 41. §. 2. D. *de uſur.* Negidia, l. 92. D. *de leg.* 3. Notæ jur. *A. A. Aulus Agerius.* FABR. I.

rr. ἢ καὶ in omnibus THi editt. atque in Gloſſa Nomica Επερώτησίς ἐστι, invenio: ſed malim alterutrum abeſſe; & licet Baſilica ſolum ἢ agnoſcant, tamen ego καὶ potius retinerem, maxime quum ἢ & καὶ millies confundantur, ut docebit Gloſſar. noſtrum: interim vide quod ſup. *pag.* 30. *not. d.* obſervavi. Aut legi etiam poſſit ἢ καὶ, duce ſuperiori Gloſſa

bis, τότε ὁ Νυμέριος Νεγίδιος διὰ τῆς ἀκουϊλιανῆς ἐκ τῶ ἐναντίυ [19] ἐτηρώτησεν Αὖλον Αγέριον· „ὅτι εἴτι σοι κατὰ τὴν σήμε- 464
„ρον ἡμέραν ὁ Νυμέριος Νεγίδιος διὰ τῆς
„ἀκυϊλιανῆς ἐπερωτήσεως ὡμολόγησα, τῶ-
„το ὅλον ἔχεις λαβών; ἀποκρίνεται Αὖ-
„λος Αγέριος, Ἔχω λαβών, [rr] ἢ καὶ λη-
„φθὲν ἀπηνεγκάμην". Καὶ ἰδοὺ, διὰ μὲ τῶν [21] πρώτων ῥημάτων συνέστη [22] ἡ verbis, ἡ διὰ τῆς ἀκυϊλιανῆς πᾶσαν αἰτίαν πρυπάρχυσαν [s] ἐνοβάτευσε· διὰ δὲ τῶν δευτέρων ἐτέχθη ἀκκεπτιλατίων, τὴν ἀκυϊλιανὴν ἐπερώτησιν λῦσαλύυσα· αὐτη τοίνυν ἐστὶν ἡ ὡδὶ τῷ πλήθει λεγομένη ἀκυϊλιανὴ διάλυσις.

in verborum *obligationem* translatis, tunc Numerius Negidius e diverſo per Aquilianam interrogavit Aulum Augerium: „Quidquid tibi hodierno die „ego Numerius Negidius per ſtipu„lationem Aquilianam ſpopondi, id„ne omne habes acceptum? Reſpon„det Aulus Agerius: Habeo acce„ptum, & acceptum tuli". Et ecce, per priora quidem verba contracta eſt verbis *obligatio*, quæ per Aquilianam omnem cauſam anteriorem novavit: per altera autem nata eſt acceptilatio, ſtipulationem Aquilianam diſſolvens. Hæc igitur eſt, quæ vulgo Aquiliana vocatur diſſolutio.

§. III. Καὶ νοβατιὼν [t] εἴωθεν ἀναιρεῖν τὰς 465
ἀγωγάς. Ἐὰν γὰρ τὸ ὡδὶ σοῦ ἐποφειλόμυον ἐπερωτήσω ἐγὼ Τίτιον, παρεντεθέντος χμνοῦ ωρυσώπυ χμνὴ τίκτεται [23] ἐνοχὴ, καὶ ἀναιρεῖται ἡ ωρυτέρα, εἰς τὴν δευτέραν μετατεθεῖσα.

§. III. Etiam novatio actiones tollere ſolet. Nam ſi quod a te debetur, ego a Titio ſtipuler, interpoſita nova perſona nova oritur obligatio, priorque perimitur in alteram translata.

Καὶ ἐπὶ [24] τοσοῦτο ταῦτα οὕτως ἔχει, ὅτι εἰ καὶ συμβῇ τὴν ἐπερώτησιν [u] ἄχρηστον εἶναι, ἀναιρεῖται μὲ ἡ ωρυτέρα, ἡ δὲ δευτέρα [x] ὑπεύθυνον οὐ ποιεῖ κατὰ τὸν νόμον

Et in tantum hæc ita *ſe* habent, ut, etiamſi contingat ſtipulationem eſſe inutilem, prior quidem tollatur, poſterior autem promittentem ſecundum jus

19. ἐπερωτᾷ F. 20. Vid. not. rr. 21. ωρυτέρων [*ſic*] F. qui in 2. λῦ τῶν ωρυτέρων μὲν. 22. ἡ de: F. 23. ἡ ad: F. 24. τοσοῦτον F.

Gloſſa Nomica Ακυϊλιανὴ, quæ pluraliter effert: Ἔχω λαβων, ἃ καὶ ληφθεντα απηνεγκαμην. G. O. R.

s. Fit novatio, quæ acceptilatione perimitur, l. 2. C. *de acceptil.* & l. 13. C. *de ſolut.* in qua recte quidam codices habent: *non per ſtipulationem novatione facta, per acceptilationem liberaſti.* per ſtipulationem ſcilicet Aquilianam, quod ſupplendum eſt in d. l. 2. & l. 8. C. *arbit. tut.* in qua legendum: *novatione atque acceptilatione*, ut in libro MS. FABR.

t. Quæ & μεταθεσις τοῦ ωρυτέρυ χρέυς εἰς ἑτέραν ἐνοχὴν πολιτικὴν ἢ φυσικὴν μεταγωγὴ 7. *Eclog.* 6. ex lib. 26. tit. 4. c. 1. adde 26. *Eclog.* 4. ωρὶ μεταθέσεως ἐνοχῆς. Dicitur autem μεταθεσις, ἀπὸ τοῦ μετατίθεσθαι τὸν παλαιὸν χρεωστὴν εἰς καινὸν. *quod vetus debitor in novum transferatur.* D. GOTH.

Adeo ut prioris contractus fidejuſſores liberentur, niſi ſequenti obligationi acceſſerint, l. 4. C. *de fidej.* FABR. I.

Duo hæc capita 465. & 466. ex THo ἐν τῷ κϑ'. τίτ. τῆς Γ. τῶν Ινστιτ. adfert Scholiaſtes Baſil. Tom. II. pag. 182—3. unde variantes minoris momenti hic non adſcribimus, quum, id facturi ſimus in Appendice Theoph. ex Baſil. Memorabilis autem illa eſt, quod verba THi poſt *ſine tutoris auctoritate* ſequentia uſque ad Οὐκ ἔτι τὸ αὐτὸ omittat. G. O. R.

u. Inutili acceptilatione quemadmodum tollatur obligatio, vide l. an inutilis. 8. D. *de acceptilationib.* D. GOTH.

x. Inanis obligatio eſt. Juſtinian, *poſterior obli-*

μον τὸν ἐπερωτηθέντα· [25] οἷον, ἐχρεώστει 466
μοι Τίτιος· ἐπηρώτησα πούπιλλον [y] sine tutoris auctoritate· ἐν τούτῳ τῷ θέματι ἀπόλυται μοι τὸ χρέος· καὶ [26] ὁ Τίτιος μὲν διὰ νοβατίωνος ἐλευθερῶται, καὶ ὁ πούπιλλος οὐ γίνεταί μοι ἔνοχος, οἷα δίχα ἐπιτρόπου ἐπερωτηθείς.

jus obligatum non reddat: veluti debebat mihi Titius; ſtipulatus ſum a pupillo ſine tutoris auctoritate. Hoc caſu perit mihi debitum: nam & Titius per novationem liberatur, & pupillus mihi non obligatur, utpote ſine tutore pollicitus.

Οὐκ ἔτι τὸ αὐτό ἐστιν, ἐὰν οἰκέτην τις ἐπερωτήσῃ [z] τὸ ἑτέρου χρέος· καὶ [26] τηνικαῦτα ἡ μὲν πρώτη ἔνοχὴ μένει ἀσάλευτος ἐπὶ σχήματος, ὡσανεὶ [a] μηδεμιᾶς μετὰ ταῦτα γενομένης ἐπερωτήσεως. Καὶ μή τις λε- 467
γέτω, ὅτι [27] ὁ οἰκέτης φυσικῶς ἐπερωτηθεὶς [b] ἔνοχος γίνεται· ἀμέλει καὶ οἱ δοθέντες ὑπ' αὐτοῦ ἐγγυηταὶ καὶ φύσει καὶ νόμῳ [28] ἐνέχονται· [c] ἡ δὲ φυσικὴ ἔνοχὴ νοβατίωνα ποιεῖν δύναται· ἀλλὰ δεῖ πρὸς τοῦτο λέγειν, ὅτι ποιεῖ νοβατίωνα [d] οὐ μόνον τὸ τίλεσθαι φυσικὴν ἔνοχὴν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπεῖναι πρόσωπον· ἀπρόσωπος δὲ ὁ δοῦλος τοῖς νόμοις ὁ δοῦλος.

Non idem quoque eſt, ſi quis a ſervo ſtipuletur alterius debitum: etenim hic prior obligatio ſtabilis manet in *ſuo* ſtatu, quaſi nulla deinde facta ſtipulatione. Neque quiſquam dicat, ſervum naturaliter promittentem obligari: itaque & dati ab eo fidejuſſores tam natura quam lege tenentur: atqui naturalis obligatio novationem facere poteſt. Sed ad hoc dicere *nos* oportet, novationem fieri non tantum *eo* quod naturalis exſtitit obligatio, ſed & *eo* quod perſona ſubeſt: at in legibus ſervus non eſt perſona.

Καὶ

At-

25. οἷον, ἐὰν ὥφ ἐχρ. μοι Τίτ. ἐπερωτήσω F. cum Baſilicis. 26. ὁ de: F. 1. & mox τῆς ad: F. 2. 27. καὶ τοι ad: F. 28. κατέχ. F.

gatio nulla eſt, quia juris vinculum non obtinet. naturaliter tamen obligatio ſubeſſe debet, quæ novare poteſt; ut puta ſi pupillus pro eo interveniat, cui ipſe tantam pecuniam debebat. Cujac. ad l. 30. D. *de pact.* FABR. I.

Inanis obligatio eſt. Juſtin. *poſterior obligatio nulla eſt*, quia juris vinculum non obtinet: naturaliter tamen obligatio ſubeſſe debet. Cujac. in poſter. not. quæ novare [*leg.* novari] poteſt, l. 1. in pr. & §. 1. D. *de Novat.* ut puta ſi pupillus pro eo expromiſerit novandi cauſa, cui ipſe tantam pecuniam debebat, qua etiam rem ſuam auxerat. Vide Cujac. ad l. 30. D. *de Pact.* & ad l. 127. D. *de Verb. oblig.* FABR. II.

y. L. 20. in fin. D. *de novationib.* D. GOTH.

z. Adde l. 30. §. pen. D. *de pactis.* D. GOTH.

a. Juſtin. *ac ſi poſtea nullus ſtipulatus fuiſſet:* Gloſſa: *ſtipulatus, id eſt, interrogatus?* ſtipulor enim eſt interrogo, ſecundum Priſcianum. lege, *interrogor*, ex Priſc. lib. 8. & 18. Gloſſ. Gr. Lat. ἐπερωτῶμαι, *promitto, ſpondeo, ſtipulor.* FABR.

b. An ſervus naturaliter obligetur, vid. Cujac. *Obſerv.* VIII. 11. FABR. II.

c. Vid. ſup. hoc ipſo §. FABR. II.

d. De hoc loco vide judicium magni Cujacii ad tit. Cod. *An ſervus pro ſuo facto* &c. & VIII. *Obſerv.* 11. ubi tamen THum non nominat. ERNST.

Imo quia ſervus nonniſi ex cauſa peculiari naturaliter obligatur. [Cujac. d. c. undecimo. *Edit.* 2.] FABR.

Jano a Coſta in Comment. priori, Accurſii & Cujacii ſententia minus placebat præ Theophilina; at in poſteriori ſententiam ſic mutavit.

Cum ſervos ex contractibus naturaliter obligari certum ſit l. 14. D. *de Obl. & act.* & naturalem obligationem ſufficere ad novationem, l. 1. D. *de Novat.* merito quæritur, cur novatio non contingat, cum creditor a ſervo novandi animo ſtipulatus eſt. THus hoc fieri aſſerit, quoniam, ut novatio contingat, non ſufficit naſci naturalem obligationem, niſi ſit perſona, quæ eam ſuſtineat: at ſervus in jure civili perſonam non habet, cum pro mortuo habetur l. 209. D. *de R. J.* unde ſequi videtur, ſervum cum perſonam non habeat, non poſſe obligationem novare. Sed cum perſonam domini ſuſtineat, & ab eo perſonetur, ut THus [*alibi*]

Καὶ ταῦτα μέν, ἡνίκα εἰς ἕτερον πρόσωπον ποιώμεθα τὴν νοβατίωνα, τουτέστιν ἡνίκα Πρῖμος [29] προχρεωστοῦντός μοι, ἦλθε Σεκοῦνδος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπερωτώμενος· εἰ δέ γε τὸν ἐποφείλοντά μοι ἐπερωτήσω, ζητοῦμεν εἰ γίνεται νοβατιών; καὶ ἵνα εἴπω σοι ἔξωθεν τελειότερον, εἰ μὲν ἔνοχός μοι ὑπῆρχες ἀπὸ τῆς re ἢ litteris ἢ consensu, ἢ ἀπὸ τῶν ἀγωγῶν τῶν ἀπὸ κουάσι κοντράκτυ ἀναφυομένων, ἀμάχως [e] ἐγίνετο νοβατιών· εἰ δὲ πάλαι ἔνοχος ἦσθα τῇ verbis, καὶ νῦν ἐπερωτῶ, τότε [f] γίνεται νοβατιών, ἡνίκα τι χρηνότερον ὧδε τὴν προτέραν ἐπερώτησιν ἐμφέρεται τῇ δευτέρᾳ ἐπερωτήσει· τυχὸν γὰρ αἵρεσις ἢ ἡμέρα ἢ ἐγγυητὴς [30] προστίθεται ἢ ὑφαιρεῖται, ἢ καὶ ποσότης προστίθεται· εἰ γὰρ ὑφηρέθη, ἐπειδὴ ἡ προτέρα ἐπερώτησις ἦν δέκα νομίσματα, ἡ [31] δὲ δευτέρα πέντε, οὐ γίνεται νοβατιών, ἐπειδὴ τοῖς δέκα ἓξ τὰ πέντε περιέχεται, καὶ οὐδὲν ἔχει χρηνότερον ἡ δευτέρα.

468 Atque hæc quidem, si in aliam personam faciamus novationem, hoc est, quum Primo ante mihi debente, venit Secundus pro eo promittens: sin autem ab *ipso* debente mihi stipuler, quærimus an fiat novatio? Et ut tibi extrinsecus plenius dicam, si quidem obligatus mihi fuisti ex re vel litteris vel consensu, aut ex actionibus ex quasi contractu natis, sine controver-
469 sia novatio est facta: sed si olim verbis obligatus fuisses, *ego*que nunc stipuler, tunc fit novatio, si quid novi præter priorem stipulationem stipulationi secundæ inditur: forte enim conditio vel dies vel fidejussor adjicitur aut adimitur; aut quantitas etiam adjicitur: nam si adimatur, quoniam prior stipulatio erat decem aureorum, posterior vero quinque, non fit novatio, quia *illis* decem continentur quinque, neque quid novi secunda *stipulatio* habet.

Τὸ Quod

29. χρεως. F. 30. ωστ. F. 31. δὲ de: F. 2.

[*alibi*] loquitur, aliunde petenda videtur ratio: nimirum ex eo, quod docet Cujac. VIII. *Obs.* II. ex sententia Sabini, quæ obtinuit, servum ne quidem naturaliter obligari, si compromiserit, si judicio condemnatus fuerit, si actori in judicio jusjurandum detulerit, & si extra causam peculiarem intervenerit. *Etc.*

Hæc A COSTA, cujus verba & satis pauca & satis clara, describere malui, quam totum illud Cujacii caput inferere: verumenimvero si quis penitius inspiciat, videbit hoc argumenti in circulum redire, nec ipsa re a Theophilino differre, dummodo observet, obligationes naturales duplicis esse generis, ut & ipsas civiles; sunt enim vel efficaces in jure civili vel inefficaces: adeoque servus alienum debitum, id est extra causam peculiarem, novare volens naturaliter & obligatur & non obligatur, prout hoc aut illud naturalis obligationis genus intelligas. Interim ad h. l. in margine olim adscripsi: Egregie ex hoc THi loco nodum a Cujacio VIII. *Obs.* XI. nexum solvit G. D'ARNAUD in Differt. *de Jure servor.* pag. 21. sq. Utrum vero is mecum consentiat, an aliis argumentis utatur, dicere non habeo, cum nunc ad manum non sit. G. O. R.

e. Nam vetus obligatio in novam stipulationem transfertur, & transfunditur. quæ novatio veluti quædam delegatio est: videor enim debitorem meum ex pristina causa mihi delegare, ut rem debeat ex stipulatione, l. 17. D. *de cond. furt.* FABR. I.

f. Novatio quando facta intelligatur, v. l. quotiens. 14. D. *de novation.* D. GOTH.

g. Sed ut ad eam revertar [*novationem*], quæ fit mutata causa vel statu obligationis, non mutata persona, hæc quoque fit stipulatione iterata, si in posteriori quantitas debiti augeatur, vel minuatur ita ut minor tantum quantitas debeatur, ne obstet quod THus scripsit, stipulationem X. non novari stipulatione V. quia in X. insint V. quod verum est, nisi id actum sit, ut ex posteriori stipulatione V. duntaxat deberentur, non X. ex priore; & ita est accipiendum, quod ait d. l. ult. [Cod.

Τὸ δὲ εἰρημένον περὶ τῆς προσθήκης τῆς 470 Quod diximus de adjunctione con-
αἱρέσεως, ὅτι ποιεῖ νοβατίωνα, οὕτω 32 χρὴ ditionis, eam facere novationem, ita
νοεῖν, ὥστε τότε γίνεσθαι h νοβατίωνα, ὃν intelligendum est, ut tunc fiat nova-
ᾧ ἐξῆλθεν ἡ αἵρεσις· εἰ γὰρ ἠτόνησε, μέ- tio, quando conditio exstitit: nam si
νει ἡ προτέρα ἐνοχή· ἄτοπον γάρ ἐστι λέ- defecit, prior obligatio manet. Ab-
γειν, τὴν ἰσχυροτέραν ἐνοχὴν, λέγω δὴ surdum enim est dicere, validiorem
τὴν πύραν, ὑπὸ τῆς σαθρᾶς ἀναιρεῖσθαι· obligationem, dico scilicet puram, a
33 σαθρὰν δὲ i καλῶμεν τὴν αἱρετικὴν, ἕως debili perimi: debilem autem adpello
ἃ τὰ τῆς αἱρέσεως ἤρτηται. conditionalem, donec conditionis *ca-*
sus pendet.

Ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸ τοῖς παλαιοῖς ὡμο- 471 Quum vero apud veteres consta-
λόγηλο, τότε γίνεσθαι νοβατίωνα, ἡνίκα ret, novationem tunc fieri, quando
novandi animo, 34 τετέτιν ἀνανεωτικῇ NOVANDI ANIMO ad secundam de-
ψυχῇ, εἰς τὴν δευτέραν παρεγίνοντο ἐπερώ- veniissent stipulationem; illud autem
τησιν· τοῦτο δὲ ἦν ἐν ἀμφιβολίᾳ, 35 πότε in dubio esset, quando novandi ani-
novandi animo ἐπὶ ταύτην ὁρῶσιν οἱ συν- mo contrahentes ad eam respiciant,
αλλάτλοντες, καὶ τινές τε προλήψεις ἕτε- atque aliæ nonnullæ præsumtiones ab
ραι ὑπὸ ἑτέρων ἐν τούτοις εἰσήγοντο τοῖς aliis in iisdem introducerentur casi-
θέμασι· διὰ τοῦτο πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀναι- bus: ideo omnem controversiam diri-
ρῶσα γέγονε διάταξις k τοῦ ἡμετέρου βασι- 472 mens constitutio Imperatoris nostri e-
λέως, ἥτις φανερῶς ὥρισε, τότε μόνον γί- dita est, quæ aperte definiit, tunc
νεσθαι νοβατίωνα, ἡνίκα τοῦτο αὐτὸ μεταξὺ tantummodo novationem fieri, quan-
τῶν συναλλατλόντων 36 συνεφωνήθη, ὅτι διὰ do hoc ipsum inter contrahentes con-
νοβατίωνα τῆς προτέρας ἐνοχῆς ἐπὶ τὴν venit, se per obligationis prioris no-
παροῦσαν ἦλθον ἐπερωτησιν. Τούτου δὲ vationem ad præsentem venire stipu-
μὴ γενομένου, καὶ ἡ προτέρα μένει ἐνοχὴ ἐ- lationem. Eo autem non facto, &
πὶ σχήματος, καὶ ἡ δευτέρα προσίθετα, prior obligatio in *suo* statu manet, &
καὶ alte-

32. δεῖ F. 33. in schol: rejicit F. 34. Gr. expl. de: F. 35. ὁπότε F. 36. ἐξεφ. F.

de Novat.] *vel quantitatem augendam vel minuendam esse crediderit.* CUJAC. XIX. *Obs.* 36.

Pugnant hæc cum l. ult. Cod. *de Novat. & delegat.* ERNST.

Nisi id actum sit, ut ex posteriore stipulatione quinque duntaxat deberentur, non decem ex priore. Cujac. *obs.* 19. c. 36. FABR. I.

Sed & illud inter ambigua ac dubia juris veteris fuisse ex hoc Instit. loco & d. l. ult. deprehendere mihi videor, ita ut nonnulli quidem pro novatione habuerint, sed alii maximam partem pro pacto tantum adjecto: nec enim THus expresse hoc addidisset, nisi ante Justinianum apud plerosque ita obtinuisset. G. O. R.

h. Vide l. si Stichum. 8. §. 1. quotiens. 24. D. *de novationib.* D. GOTH.

i. Schol. σαθρὸν δὲ καλῶμεν τὴν αἱρετικὴν, ἕως ἃ τὰ τῆς αἱρέσεως ἤρτηται. FABR.

k. L. 8. seu ultima. Cod. *de novationib.* 7. *Eclog.* 6. ex lib. 26. tit. 1. D. GOTH.

Si hoc agatur. ut à priore obligatione discedatur, l. ult. C. *de novat.* ex qua Tribuniani manum licet agnoscere in l. 29. & l. 31. §. 1. D. *eod.* FABR. I.

l. Vide l. prout quidque contractum est. 80. D. *de solutionibus.* l. 2. l. 3. D. *de rescind. vend.* l. 35. l. 100. l. 153. D. *de regul. juris.* D. GOTH.

L. 35. l. 100. L. 153. D. *de reg. jur.* Synes. de Regno: τοῖς δὲ ἐναντίοις τῶν συνιστάντων ἕκαστον φθείρεται. FABR. I.

m. Res nondum secuta seu res integra in emptione & venditione intelligitur, cum emptor pretium

καὶ ὁ θεὸς λοιπὸν ἐξ ἑκατέρας αἰτίας ἔνοχόν μοι ἔσται, καθὰ διώρισται τῇ αὐτῇ θείᾳ διατάξει· ταῦτα δὲ ἔξεστι τελειότερον τὴν εἰρημένην ἀναγνόντα διάταξιν μαθεῖν.

altera adjicitur, reuſque deinceps ex utraque cauſa obligatus mihi erit, prout eadem ſacra conſtitutione ſancitum eſt: hæc autem plenius *ei* diſcere licet, qui dictam conſtitutionem legerit.

§. IV. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις τὰ ἀπὸ τῆς 473
συνθήκης ἐγειρόμενα συναλλάγματα τῇ
l ἐναντίᾳ διαλύεται βουλήσει. Εἰ γὰρ ἐ-
γὼ πρὸς Τίτιον διελέχθην περὶ πράσεως
37 πραγμάτων, ὥστε αὐτὸν ἀγορᾶσαι παρ᾽
ἐμοῦ τόνδε τὸν ἀγρὸν ἑκατὸν νομισμάτων,
εἶτα re nondum ſequuta, τουτέστι m μήτε
τιμήματος καταβληθέντος, μήτε τοῦ ἀγροῦ
παραδοθέντος, ἀρέσῃ μεταξὺ τῶν δύο με-
ρῶν, ὥστε n ἀναχωρῆσαι ἀπὸ τῆς ἀγορασίας 474
καὶ τῆς πράσεως, ἀμοιβαδὸν 38 ἐλευθεροῦν-
ται, ὡς μήτε τὸν πράτην τὴν ex vendito
κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ, μήτε τὸν ἀγοραστὴν
τὴν ex empto ἔχειν κατὰ τοῦ πράτου·
καὶ τοῦτό ἐστι τὸ λεγόμενον re nondum ſe-
quuta, 39 τουτέστι πράγματος μὴ πλη-
ρωθέντος, ὑπαναχωρεῖν. Τὸ ο αὐτὸ φαμεν
καὶ ἐπὶ τῆς locati, καὶ πάντων τῶν συν-
αλλαγμάτων. ἅτινα ἀπὸ τὴν consenſu
ἐνοχὴν ἀνάγεται.

§. IV. Præter *jam* dicta contractus ex conſenſu orti voluntate contraria diſſolvuntur. Nam ſi ego cum Titio locutus fuero de venditione rerum, ut ipſe de me agrum illum centum ſolidis emeret, *ac* deinde re nondum ſequuta, id eſt neque pretio ſoluto, neque agro tradito, inter ambas partes placuerit, ut ab emtione ac venditione recederetur, invicem liberantur, ut neque venditor *actionem* habeat ex vendito adverſus emtorem, neque emtor ex emto adverſus venditorem: atque hoc eſt quod dicitur, Re nondum ſequuta, id eſt re non impleta, recedere. Idem dicimus & in *obligatione* locati, & omnibus contractibus, qui ad obligationem *ex* conſenſu referuntur.

40 Τῆς τρίτης Ἰνστιτούτων τέλος.

TERTIÆ INSTITUTIONIS FINIS.

37. πράγματος F. 38. ἐλευθερᾶμαι ante F. Latine tamen cum Curt. *liberamur*. Statim, ὥστε μήτε τ. πρ. ἔχειν κατὰ τοῦ ἀγ. τὴν [de: τὴν in 2.] *ex vend.* μήτε τ. ἀγ. τὴν *ex e. κ. τ. πρ.* F. 39. ὑπαναχώρησις F. ſimpliciter, omittens τουτ. πρ. μὴ πλ. 40. de: Lugd. & Goth. Sed Pith. ſic: ἐπληρώθη σὺν Θεῷ τὸ γ. βιβλίον τῶν ἰνστιτουτων. Fabr. autem Επληρώθη σὺν Θεῷ ἡ γ. Ἰνστιτούτων Θεοφίλου, ἀντιγκήνσωρος *feliciter*.

tium venditor rem nondum tradidit. D. GOTH.

Sic loquitur Ulp. in l. 7. §. adeo, *de pact.* re integra, l. 2. D. *de reſc. vend.* integris omnibus, l. 58. D. *de pact.* id eſt, ſi nondum impleta ſint, quæ utrimque præſtari debuerunt, l. 6. §. ult. D. *de contr. empt.* hoc eſt, neque pretio ſoluto, neque re tradita, ut hic Juſt. interpretatur. Sed & ſi pretium ſolutum ſit, & res tradita, reſcindetur venditio, ſi retro detur res, & pretium, l. 1. C. *quando lic. ab empt. diſc.* cujus rei exemplum extat in Greg. Nazianz. teſtamento. FABR. I.

n. Qui inter ſe obligati ſunt, ab obligatione recedere, diſcedere, vel abire dicuntur. FABR. I.

o. Conſenſu obligationes re integra ac non ſecuta quemadmodum diſſolvi poſſint. l. 80. D. *de ſolutionib.* D. GOTH.

INSTITUTIONUM LIBER QUARTUS.

[ΠΕΡΙ ΕΝΟΧΩΝ [a] ΤΩΝ ΑΠΟ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΗΤΟΙ ΦΥΟΜΕΝΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Α.

Ἐν τῷ προλαβόντι βιβλίῳ διεξήλθομεν περὶ τῶν ἐνοχῶν τε καὶ ἀγωγῶν, αἵτινες ἀπὸ κοντράκτου τίκτονται· ἀκόλουθόν ἐστιν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἀπὸ ἁμαρτήματος ἐγειρομένων ἐνοχῶν· καὶ γὰρ ἀρχόμενοι τοῦ περὶ *1 ἐνοχῶν λόγου εἰρήκαμεν. ἢ ἀπὸ συναλλαγμάτων ἢ ἀπὸ ἁμαρτημάτων ταύτας ἐγείρεσθαι.

Ἀλλ'

DE OBLIGATIONIBUS, QUÆ EX DELICTO NASCUNTUR.

TITULUS I.

1 IN libro præcedenti diſſeruimus de obligationibus & actionibus, quæ ex contractu naſcuntur: conſequens eſt dicere & de obligationibus quæ ex delicto oriuntur; etenim inchoantes ſermonem de obligationibus diximus, eas aut ex contractibus aut ex delictis oriri.

Sed

LECTIONES VARIANTES.

1. Τῆς Ἰνστιτουτζίωνος δ'. Goth. ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΤΗΣ Δ' ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΙΩΝΟΣ. Pith. & F. *1. τῶν ad: F.

NOTÆ.

a. Delictum, crimen, fraudem, culpam, noxam contrahere quis dicitur. obligationem autem, quæ ex delictis naſcitur συνάλλαγμα ἀκούσιον appellat Ariſt. 5. Eth. Nic. c. 2. Cur vero dicantur contractus, docet ibid. Mich. Epheſ. ἀλλὰ πῶς συναλλάγματα ταῦτα λεγεται; ἢ ὅτι ὁ κλεψας ἀντὶ τῶν κλεμμάτων ὅτε μὲν δίδωσι ἕτερόν τινα, ὅτε δὲ μαχιγοῦται, καὶ γέγονε τρόπον τινὰ δόσις καὶ λῆψις. at cur involuntarii? nec enim quis invitus peccat, οὐδεν ἄκοντες ἁμαρτάνουσιν ἄνθρωποι, Marc. Anton. 12. an quia poſt contractum crimen invitus legi quis obligatur? vel quia nemo volens injuriam patitur? vide infra *de obligat. quaſi ex del.* FABR. I.

Si philoſophari cupis, conſule Gronov. ad Grotium *de J. B. ac P.* II. XX. §. 3. & ſi tanti eſt, Diſſert. meam Inaug. *de Matheſi Juridica* pag. 11. & 12. ubi ex aliis noviſq. principiis hanc obligationem deduco. G. O. R.

b. Quadriga delictorum privatorum. FABR. I.

c. Unde & fur Paulo 2. Sent. 91. §. 1. dicitur, qui rem alienam contrectat. D. GOTH.

Iſidorus Peluſ. 3. Ep. 320. κλοπὴ μέν γάρ ἐστιν ἡ τῶν ἀλλοτρίων ὑφαίρεσις. Proclus in Heſiod. πᾶσα κλοπὴ λεληθυῖα τὸ ἀλλοτρίᾳ μεταθέσις ἐστιν. & in Parmenid. Platon. κλοπὴ γάρ ἐστιν ἡ λανθάνουσα τοῦ ἀλλοτρίᾳ μετάληψις. FABR. I.

Movet litem V. C. Cujacius notis ſecundis ad h. §. & ait: otioſe in hac definitione adpoſitum eſſe illud *lucrifaciendi gratia*: quippe hoc, inquit, nihil aliud quam interpretatio eſt verbi *fraudulosa*. Quocirca etiam plane verba illa (1) delevit ex §. Reſpondeo, minime gentium delenda eſſe: primum quia exſtant in l. 1. §. ult. D. *h. t.* deinde, quia neque abeſſe debent. . . . . THus quoque negotium exhibet: (2) omiſit enim verbum hoc: *lucrifaciendi gratia*. Repugnare quoque videtur (3) Paulus: nam neque is adpoſuit in *Sent. tit.* 32. [31.] *L.* 2. Ergo recte (4) hoc delet V. C. Cujacius. Reſpondeo: THus ſæpe oſcitanter voces neceſſarias (5) omittit, ut non ſemel jam monui. Pauli vero illa in Sententiis definitio (6) truncata eſt, ut & aliæ illius pleræque ſententiæ.

MARCIL. *Comment. h. l.*

Quum locus ille Marcilii de furti definitione nimis longus ſit, excerpſi tantum quæ ad inſtitutum noſtrum faciunt. Nunc mihi liceat argumenta quædam pro Cujacio ac THo opponere. (1) Cujacius optima ratione delevit, quia non magis invenit in libris vett. quam Charondas, qui teſtatur abeſſe AB OMNIBUS, uti nec nos invenimus in MSS. duobus, Gottorp. & Dorvill. Argumentum e Pandectis (quibus Vryhovius *Obſ. Jur. Civ.* pag. 106.

Ba

Ἀλλ' αἱ μὲν ἀπὸ κοντράκτου φυόμεναι ἐνο- 2
χαὶ εἰς τέσσαρα διήκουσαι γένη, re, verbis, litteris, conſenſu· αὗται δὲ εἰς ἓν
2 ῥεύσασαι γένος· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ ἄρχει μὲν τὸ κοντράκτον, τίκτει δὲ τέσσαρας ἐνοχὰς, οὕτω κἀνταῦθα ἄρχει μὲν τὸ δέλικτον, ἡ δὲ re ἐξ αὐτοῦ φύεται ἐνοχή· τέσσαρα b δὲ ἐντεῦθεν κατάγεται ἁμαρτήματα, οἷον κλοπὴ, ἁρπαγὴ, ζημία, ὕβρις.

Sed obligationes quidem ex contractu natæ in quatuor diviſæ ſunt genera, Re, Verbis, Litteris, Conſenſu; hæ autem ad unum rediguntur genus: nam ſicuti illic præcipuus quidem eſt contractus, ſed quatuor parit obligationes; ita & hic præcipuum quidem eſt delictum, ſed ex eo obligatio ex re naſcitur. Verum quatuor inde deducuntur delicta, ut Furtum, Rapina, Damnum, Injuria.

§. 1. Κλοπὴ δέ ἐστιν c ἀλλοτρίου πρά- 3
γματος κακίστη ψηλάφησις, ἀδικοῦσα τὸν τὴν κλοπὴν ὑφιστάντα, ἢ περὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἢ περὶ 3 τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἢ περὶ νομήν. d Περὶ αὐτὸ μὲν τὸ πρᾶγμα, οἷον ἐὰν ὠφέλωμαι e τὸν σὸν οἰκέτην· περὶ χρῆσιν

§. 1. FURTUM autem eſt peſſima rei alienæ contrectatio, lædens eum qui furtum patitur, ſive in re ipſa, ſive in uſu illius, ſive in poſſeſſione. In re ipſa, veluti ſi ſervum tuum ſubripiam: in uſu, veluti ſi *quod* mihi datum

2. Sic Pith & F. Alii ῥεῖστ. 3. τὴν de: F.

Baſilicos addit) non valet adverſus conſenſum omnium vett. librorum. An vero non abeſſe debeant, alia quæſtio eſt, quæ licet magis ad Tribun. quam ad THum ſpectet, tamen dicam, mihi perinde futurum fuiſſe, ſive Tribun. & TH. ea addidiſſent ſive neglexiſſent. Priori caſu majoris illuſtrationis cauſa adjecta putarem, uti vocabula *rei*, item *alienæ*, nec non *invito domino*, aut in libris quibuſdam aut ab Accurſio vel aliis modo adduntur, modo ſubtrahuntur: Ex. gr. Brachylogus L. III. tit. 9. p. m. 165. ſic habet: *Furtum autem eſt contrectatio fraudulosa: quæ fit invito domino, alienæ rei, uſus, poſſeſſionisve.* Poſteriori caſu recte Cujacius ea ſub *fraudulosa* intelligit, cum *fraudare* incluſam maxime habeat ſignificationem *intercipiendi, ſibique habendi* ac *furandi*, unde Gloſſæ optime: *fraudo*, στερίσκω, πλεονεκτέω. *fraudator*: πλεονέκτης, ἀποστερητής. (2.) Non male omiſit THus, quum apud Imperatorem ſuum non invenerit, nec ut vidimus, Brachyl. habeat, quem & Vryhovius ab antiquitate laudat. (3.) Pauli definitio omnium ſimpliciſſima, hæc eſt ex edit. Schultingii: *Fur eſt, qui dolo malo rem alienam contrectat.* (4.) Immo vero ex ſuperioribus a me dictis patet, recte ſane deleſſe Cujacium. (5.) Vellem hæc loca demonſtraſſet Marcilius: alioqui, ni me fallit memoria, juſtam ubique cauſam habui defendendi THi. Lectores ea loca ex indice Auctorum, quem (dum hæc ſcribo) ad Notas in THum necdum habeo paratum, invenire poterunt: interim vide ad cap. 62. hujus Libri not. *q.* (6.) Hoc facilius adſeritur quam probatur, niſi prius conſtiterit, verba *lucrifaciendi gratia* ſine ſummo Juriſprudentiæ periculo abeſſe non poſſe. In qua fere opinione eſſe video laudatum Vryhovium, qui idcirco hunc errorem, ut vocat, in librarios potius quam in THum rejicere mavult. Denique miror, neminem noſtro litem moviſſe, quod ALIENÆ *rei* addiderit, cum & *ſuæ rei* quis furtum facere poſſit §. 10. h. t. *cap.* 24. *med.* Reſpondeo: primo & hic vix quidquam intereſſe, utrum addas an detrahas; ſic tamen, ut ſi detrahas, vel *domino invito*, vel *lucrifaciendi gratia* aut ſimile quid ſubſtituendum ſit: ſecundo, ſic clare legi in MS. Gottorp. & ſupraſcriptum eſſe in Cod. Dorv. qui habent: *Furt. eſt contr. rei alienæ fraudulosa:* tertio, ſimiliter definitur in §. 6. h. t. cap. 14. Quarto non facimus furtum in re abſolute noſtra, ſed tum demum ſi quis alius jus in ea habeat, eoque ſenſu quaſi aliena eſt: quod legibus probare, inanis labor eſſet. Poſtea vidi, hoc poſtremum a Fabroto latius tractari ad d. §. 10. h. t. G. O. R.

d. Citat hunc locum hinc uſque ad νεμόμαι ὡς δεσπότης Scholiaſtes Baſilicorum T. VII. pag. 315. f. ſine inſigni varietate, ut adparebit ex Appendice noſtra: non tamen ut ex THo, ſed ex Inſtit. G. O. R.

e. Rem moventem, aut mobilem. FABR. I.

χρῆσιν 4 δὲ, οἷον ἐὰν τὸ δοθὲν μοι *4 ἐπὶ τῷ χρήσασθαι πρὸς μίαν ἡμέραν, f περαιτέρω κρατήσω· περὶ νομὴν δὲ, ὅτε τὸ δοθὲν ἐπὶ τῷ νέμεσθαι, g ὡς ἐνέχυρον ἢ ὡς δεπόσιτον, νέμομαι ὡς δεσπότης. Τοῦτο δὲ τὸ τῆς κλοπῆς ἁμάρτημα οὐ μόνον ὁ πολιτικὸς, ἀλλ' οὐδὲ ὁ φυσικὸς h προσίεται 5 λόγῳ.

tum *est* utendum in unum diem, diutius retineam: in possessione, si *quod* datum *est* possidendum tamquam pignus vel tamquam depositum, possideo ut dominus. Hoc autem furti delictum non modo civilis, sed neque naturalis ratio admittit.

§. II. Λέγεται i δὲ αὕτη ἡ κλοπὴ furtum a furvo k, id est nigro, τουτέστιν ἀπὸ τοῦ μέλανος, ἐπειδὴ λάθρα l καὶ ἀμαυρῶς, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν νυκτὶ m γίνεται· ἢ a fraude n, ἐκ τῆς ἀπάτης, πᾶς γὰρ κλέπτης 6 καὶ ὁ ἀπατεών· vel a ferendo p id est auferendo, τουτέστιν ἀπὸ 7 τοῦ ἀφαιρεῖν, ἤγουν τὸ σφετερίζεσθαι & ἀποφέρειν· ἢ ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς q ἐκ τῶ ΦΩΡ, φῶρας γὰρ οἱ ἕλληνες τοὺς κλέπτας ὀνομάζουσιν ἀπὸ τοῦ ΦΕΡΕΙΝ· φέρειν δὲ λέγομεν τὸ λαμβάνειν τὰ ἀλλότρια.

4 §. II. Dicitur autem FURTUM a FURVO, id est nigro sive atro, quia clam & obscure & ut plurimum noctu fit: vel a FRAUDE & dolo, omnis enim fur & fraudator *est*: vel a FERENDO, id est auferendo & asportando sive intervertendo & spoliando: vel a Græca lingua ex ΦΩΡ, nam Græci fures nominant φῶρας a *verbo* Φερειν. Φερειν autem dicimus aliena capere.

§. III. §. III.

4. δὲ addo cum F. 2. e libris Basil. *4. ὡδὶ τὸ & paulo post ἐπὶ τὸ Pith. 5. νόμῳ F. 6. καὶ de: F. 7. τοῦ ἀφ. ἤγ. de: F.

f. Vel aliter utar, aut alteri commodavero, l. 48. §. 3. l. 54. §. 1. D. *de furt.* l. 5. §. quinimo, D. *commod.* FABR. I.

g. Creditor naturaliter possidet: debitor enim possessionem transfert, l. 35. §. 1. D. *de pigner. act.* l. 37. D. *de adq. rer. dom.* depositarius in possessione naturali est, §. *possidere*, infra, *de interd.* depositor enim possessionem retinet, l. 17. §. 1. D. *Dep.* uterque civilis possessionis furtum facit. FABR.

h. M. Tull. offic. 3. *Illud natura non patitur, ut aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus*, &c. l. 42. D. *de V. S.* l. 1. D. *de furt.* vid. B. August. 2. Conf. c. 4. FABR. I.

i. Vide l. 1. D. *de furtis.* Adde 1. Gell. 18. D. GOTH.

k. Serv. in 2. & 9. Æn. FABR. I.

l. Nov. 134. c. ult. FABR. I.

Aliqua aliter leguntur in Glossa Nom. φωρτη μεμιφεκτη: sed quum non constet, an ex hoc THi loco sit desumta, adscribere negligo. G. O. R.

m. Maxim Tyr. Serm. 9. Gregor. Nazianz. Orat. 48. λωποδύται, καὶ τοιχωρύχοι, καὶ κλέπται, κρὴ εἴτι ἄλλο τῆς νυκτὸς ἔργον ἐστίν. Joannes Climacus: βδελύττεται ἥλιον κλέπτης. itaque fur ἡμερόκοιτος dicitur, ὁ τὴν ἡμέραν μᾶλλον ὑπνῶν, τὴν δὲ νύκτα ἀγρυπνῶν ἐπὶ τῷ ὠφελεῖσθαι τινὸς χρήματα, Oppiani Schol. Moschopul. & Proclus in Hesiod. FABR. I.

n. Ut ait Sabinus in l. 1. D. *de furt.* FABR. I.

o. Fallax, dolosus. qua ratione fur dictus *manticularius*, Tertull. Apolog. cap. 44. Papias: *manticulari, dolum, vel strophas excogitare.* v. Festum. FABR. I.

p. Fur loco movet. FABR. I.

q. Serv. in 3. Georg. *fur, à furvo dictus est, id est nigro*, &c. *aut certe à Græco venit: nam fur, φὼρ vocatur.* & qui hodie fur dicitur, antiquiore latina lingua *for*, ut opinor, dictus. Glossæ Gr. Lat. κλέπτης, *for, involator.* FABR. I.

r. L. 2. D. *eod.* Imo quatuor genera furtorum constituuntur à Paul. 2. Sent. 31. §. 2. & 2. Gaj. ult. §. 3. Verum dicendum est, Conceptum & oblatum, furti actionum species esse furto cohærentes, quam furtorum genera. Proinde eodem Paulo d. tit. dicitur *concepti & oblati actio*, non conceptum & oblatum. D. GOTH.

§. Idem

§. III. Δύο [r] δὲ τῶν κλοπῶν εἶναι γένη προδήλων ἐστιν· ἡ γὰρ κλοπὴ ἢ φανερά ἐστιν ἢ οὐ φανερά. Τὸ γὰρ conceptum καὶ τὸ oblatum, εἴδη μᾶλλόν εἰσιν ἀγωγῶν ἀπὸ κλοπῆς ἐγειρομένων, ἤτοι τῇ κλοπῇ συνηγωμένων, ἅπερ γένη κλοπῆς, ὡς προϊόντες μαθησόμεθα.

Φανερὸς [s] κλέπτης ἐστὶν, ὃν [t] ἐπαυτοφώρῳ λαμβάνεσθαι λέγουσιν οἱ Ἕλληνες, οὐ μόνον οὗτος, ὃς ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι καταλαμβάνεται, ἀλλ' ἔτι μὴν καὶ οὗτος, ὃς ἂν τούτῳ τῷ τόπῳ συνέχεται, ἐν ᾧ γίνεται ἡ κλοπή· οἷον, ἐν οἴκῳ τις κλοπὴν εἰργάσατο, μήπω δὲ τὸ πυλῶνος ἐκβὰς κατεσχέθη· εἰ δὲ καὶ ἐν ἐλαιῶνί τις ἐλαιῶν, ἢ ἀμπελῶνι σταφυλῶν κλοπὴν ποιήσῃ, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ ἐλαιῶνι ἢ ἐν τῷ ἀμπελῶνι κατέχεται, φανερὸς κλέπτης ἐστίν.

Ἕτεροι δὲ περαιτέρω τὴν φανερὰν ἐκτείνουσι κλοπὴν, λέγοντες μέχρι τοσούτου τινὰ κλέπτην νομίζεσθαι, ἐωσότου τὸ κλαπὲν πρᾶγμα [u] κατέχων ἢ [x] ὁραθῇ ἢ

§. III. Duo autem furtorum genera esse palam est: namque furtum aut Manifestum est, aut Nec manifestum. Conceptum enim & Oblatum, species potius sunt actionum ex furto natarum, sive furto cohærentium, quam genera furti, ut pergentes docebimur.

MANIFESTUS fur est, quem Græci επαυτοφωρῳ deprehendi dicunt, non is modo, qui in ipso facto deprehenditur, sed item & ille, qui in eo loco retinetur, in quo furtum fit: veluti, in domo aliquis furtum commisit, nondum autem januam egressus retentus fuit. Sed etsi quis in oliveto olivarum, vel *in* vinea uvarum furtum fecerit, quamdiu in oliveto vel in vinea deprenditur, manifestus fur est.

Alii autem manifestum furtum ulterius extendunt, dicentes aliquem eo usque manifestum furem censeri, quousque rem subreptam habens aut visus aut

8. ἢ ἀφανὴς. F. 9. κλοπῶν F. 10. οἱ de: F. 11. δὲ de: F. 12. συνεχ. F. 13. συνέχ. F. 14. ἕως ὅτε F.

s. Idem l. 3. in prin. D. *eod.* 15. *Ecleg.* 2. ex lib. 60. tit. 12. c. 2. D. GOTH.

Κλέπτων δ' ὅταν τις ἐμφανὴς ἐφευρεθῇ. Sophocles. *fur manifestarius* Plauto. FABR. I.

Non alienum erit huic loco subjungere Glossam Nomicam minime contemnendam, prout eam legendam esse censeo: Φέρτι· κλοπῆς ἀγωγή. Αὕτη δὲ ἡ *furti* ποινάλια ἐστι, καὶ κινεῖ αὐτὴν πᾶς, ᾧ ἀφῄρεται, καὶ ὁ *bona fide* νεμόμενος. Ἔστι δὲ *manifesta* καὶ *nec manifesta*· καὶ *manifesta* μέν ἐστιν, ὅταν ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληφθῇ ὁ κλέπτης ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἔκλεψεν, ἢ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, ἔτι βαστάζων τὸ ᾠφλημα, πρὶν αὐτὸ ἀπόθηται, ἐν ᾧ ὤφλεσε τόπῳ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μεῖναι. Αὕτη δὲ τὴν καταδίκην εἰς τὸ τετραπλοῦν ἐπάγει, καὶ ἀπαιτεῖ ἐξωθεν τὸ ᾠφλημα, ἢ ἀφ' τῆς *in rem*, ἢ ἀφ' ἧς ἔβε κονδικτίτιον. Ἡ δὲ *nec manifesta* κινεῖται, ἔνθα μὴ ἐπ' αὐτοφώρῳ ληφθῇ μηδὲ αὐθημερον ὁ κλέπτης, ἀλλὰ ἀφαλάθῃ ὠφλ καιρόν· αὕτη δὲ εἰς τὸ διπλοῦν καθαδικάζει. G. O R.

t. Duæ sunt voces, ideoque ita scribendæ: ἐπ' αὐτοφώρῳ. Ita enim olim scripserunt Aristoph. in *Plut.* vs. 455. & Thucyd. L. VI. [cap. 38.] ad quem vide vet. Σχολιαστήν. Quod etiam ad cap. 8. Joannis Euang. vs. 4. notari velim. ERNST.

Hinc Fabrotus forte ἐπ' αὐτοφόρῳ edidit pro vulg. ἐπαυτοφόρῳ: sed sola Lovan., ut nos, penultimam per ω expressit. At nihil interest, utrum dividas vocem, an conjunctim scribas, quia adverbiascit. Scholiastes ad Thucydideam vocem αὐτοφώρους nihil ea de re decidit, sed Bisetus ad d. l. Aristoph. ubi divisim editur, sic scribit: οἱ δὲ ἐπαυτοφώρῳ γράφουσιν, ὅπως ἐπιβήματος ἀχρήστου δύναμιν ἔχει, καὶ γὰρ οὐ λέγομεν ἐπαυτοφώρους· καὶ οἱ μὲν μὴ τοῦ ι τὸ ῳ γράφουσιν, οἱ δὲ χωρὶς τοῦ ι ἐπαυτοφῶρ λέγουσι. G. O. R.

u. Hesych. ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἐπ' αὐτῷ τῷ κλέμματι ἐυρεθεὶς, ἔτι κατέχων αὐτό. quod & de deprehenso in alio quocumque facinore dicitur. Lysias Orat. 6. in fin. & Orat 12. Plutarchus de Fluminibus, τὴν μητέρα μοιχευομένην ἐπ' αὐτοφώρῳ καταλαβὼν, ἀπέκτεινε Plutarcho tribuit hunc libellum Eustathius in Iliad. tertiam, pag. trecentesima octuagesima prima edit. Rom. FABR. I.

x. Serv. in illud, Ecl. 3. *Non ego te vidi*: manifesti,

ἢ συσχεθῇ, ἐν δημοσίῳ [y] ἢ [15] ἰδιωτικῷ τόπῳ, εἴτε ὑπὸ τοῦ δεσπότου [16] εἴτε ὑπὸ ἄλλου [z] τινὸς, μέχρις οὗ [a] ἐκεῖσε ἀφίκηται, [17] ἔνθα ἐνεγκεῖν καὶ ἀποθέσθαι ὥρισε τοῦτο τὸ πρᾶγμα. Ὑπόθου γὰρ (ἵνα εὐαπόδεικτον τοῦτο γένηταί σοι) ὅτι πρὶν κλέψῃ [18] τις, τισὶ τῶν οἰκείων ἐθάρρησε φίλων, ὅτι κλέψας τόδε τὸ πρᾶγμα βούλομαι ἀποθέσθαι ἐν τῷ οἴκῳ, λόγου χάριν, Πρίμου· ἐὰν μὴ τὸ ὠφελέσθαι εὑρεθῇ 8 τοῦτο κατέχων, ἢ ὀφθῇ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ, πρὶν ἀπαγάγῃ εἰς τὸν οἶκον Πρίμου καὶ ἀπόθηται, φανερὸς κλέπτης ἐστίν· εἰ δὲ μὴ τὸ ἀπαγαγεῖν καὶ ἀποθέσθαι εἰς τὸν οἶκον Πρίμου συλληφθῇ [b] τοῦτο μὴ κατέχων, οὐκ ἂν κριθείη φανερὸς κλέπτης.

aut retentus fuerit, in publico aut privato loco, ſive a domino ſive ab alio quo*cumque*, donec eo pervenerit, quo eam rem perferre & deponere ſtatuiſſet. Finge enim (ut hoc bene demonſtratum tibi fiat) aliquem, antequam furaretur, nonnullis amicorum ſuorum ſecreto dixiſſe: *ego* rem illam furatus deponere volo in domo, exempli cauſa, Primi: ſi poſt ſubreptionem inveniatur eam tenens, aut videatur in quocumque loco, priuſquam in Primi domum aſportarit & depoſuerit, manifeſtus fur eſt: quod ſi poſt aſportationem & depoſitionem in domo Primi, comprehendatur eam non habens, non judicaretur manifeſtus fur *eſſe*.

Ἔστιν ἐκ τῶν εἰρημένων εὑρεῖν, [19] τίς ὁ μὴ φανερὸς [c] κλέπτης ἐστί· νοεῖν γὰρ ἔξεστιν, ὡς ὅπερ οὐκ ἔστι manifeſtum, ἀμαχῶς τοῦτο nec manifeſtum ἐστί.

Ex dictis colligere eſt, quis NEC MANIFESTUS fur ſit. Intelligere enim licet, quodcumque manifeſtum non eſt *furtum*, ſine controverſia illud nec manifeſtum eſſe.

§. IV. Conceptum [d] furtum λέγεται, 9 ἡνίκα παρά τινι μαρτύρων παρόντων [e] τὸ κλαπέν μου πρᾶγμα ζητηθὲν εὑρεθῇ· κατὰ τοῦτο γὰρ, παρ' ᾧ εὑρεθῇ, ἰδιάζουσα ἀγωγὴ ὥρισται, ἡ concepti· ἐφ' ἁπάντων ἡμῶν, εἴτε κλέπτης ἐστὶν οὗτος, παρ' ᾧ εὑρεθῇ, εἴτε οὐκ ἔστι κλέπτης, ἔλαβε δὲ παρ' ἐμοῦ.

§. IV. CONCEPTUM furtum dicitur, ſi quando apud aliquem præſentibus teſtibus res ſubrepta mihi quæratur & inveniatur: nam adverſus hunc apud quem invenitur, ſingularis actio concepti conſtituta eſt: nobis haud diſtinguentibus, utrum is fur ſit, apud quem inveniatur, an fur non ſit, ſed a me *fure* acceperit.

Obla-

Obla-

15. καὶ ad: F. 16. εἴτ' ὑφ' ἑτέρου, μέχρις F. 17. ἐν ᾧ F. 18. τις de: F. 19. ἀφανὴς κλέπτης τίς ἐστιν. F.

nifeſti, inquit, eum furti arguit, dicendo, *vidi*. FABR. I.

y. L. 5. D. *eod.* D. GOTH.

z. Gerente negotium domini, l. 24. §. 1. D. *de uſur.* FABR. I.

a. Antequam ſe reciperet, quo deſtinaverat, l. 21. D. *de furt.* FABR. I.

b. Imo licet deprehendatur cum re furtiva, fur nec manifeſtus eſt, l. 5. §. 1. D. *de furt.* FABR.

c. L. nec manifeſtum 8. l. 5. §. 1. D. *de furtis.* 2. Gaj. ult. §. 3. v. nec manifeſtum. D. GOTH.

d. Paul. 2. Sent. 31. §. 3. 2. Gaj. ult. §. furtorum, verſ. conceptum. XI. Gell. 18. D. GOTH.

e. Teſtes forte an intelligit Petron. *Intrat ſtabulum*

Oblatum [f] furtum λέγεται, ὁπότε κλοπιμαῖον πρᾶγμα ὑπό τινός μοι προσενεχθῇ ἤτοι δοθῇ, καὶ τοῦτο παρ' ἐμοὶ ζητηθὲν [20] μαρτύρων παρόντων εὑρεθῇ· ἀλλὰ τότε, ὅταν τοιαύτῃ διανοίᾳ δέδωκέ τις ἐμοὶ τοῦτο τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα, ὥστε παρ' ἐμοὶ [g] μᾶλλον, ἢ παρ' ἐκείνῳ τῷ δόντι εὑρεθῆναι τοῦτο, καὶ τὴν ἐντεῦθεν καταγνῶσιν ἤτοι ἀσχημοσύνην ἐμοὶ μᾶλλον προσπεσεῖσθαι, ἢπερ ἐκείνῳ. Ἐνταῦθα γὰρ ἐγὼ μὲν κατέχομαι τῇ concepti, κατὰ δὲ τοῦ δόντος ἔχω τὴν oblati, εἰ καὶ τὰ μάλιστα κλέπτης οὐκ ἔστιν ὁ τοῦτο ποιήσας· οὐκοῦν εἰ μὴ ἐπὶ [21] τοιούτῳ σκόπῳ δέδωκέ μοι τὸ πρᾶγμα, κατασχεθήσομαι [22] τῇ concepti, οὐχ ἕξω δὲ κατ' αὐτοῦ τὴν oblati.

OBLATUM furtum dicitur, quando res furtiva mihi ab aliquo adlata vel data, eaque apud me quæsita præsentibus testibus invenitur: sed tunc *demum*, quum hanc mihi rem furtivam ea mente dedit, ut apud me potius quam apud illum dantem inveniretur, & condemnatio sive turpitudo inde *eventura* mihi potius infligeretur quam ipsi. Hic enim ego quidem *actione* concepti teneor, ast adversus dantem oblati actionem habeo, quamvis maxime fur non sit, qui hoc commisit. Igitur nisi hunc in finem rem mihi dedit, tenebor *quidem actione* concepti, sed oblati *actionem* adversus eum non habebo.

Ἔστι [23] δὲ καὶ prohibiti furti ἀγωγὴ, ὁριζομένη κατ' ἐκείνου, τοῦ κωλύσαντος μαρτύρων παρόντων τὸν βουληθέντα ζητῆσαι τὸ κλοπιμαῖον πρᾶγμα.

11 Sed est etiam PROHIBITI furti actio, adversus eum constituta, qui prohibuit volentem præsentibus testibus rem furtivam quærere.

Ἐφεῦρε πρὸς ταύταις καὶ ὁ πραίτωρ τὴν furti non exhibiti, ἁρμόζουσαν κατ' ἐκείνου, ὅστις τὸ ζητηθὲν καὶ εὑρεθὲν παρ' αὐτῷ κλοπιμαῖον πρᾶγμα οὐ συνεχώρησεν ἀπὸ τοῦ εὑρόντος [h] ληφθῆναι.

Invenit præter has etiam Prætor *actionem* furti NON EXHIBITI, competentem adversus eum, qui rem furtivam apud se quæsitam atque inventam non permisit ab inveniente auferri.

Ταύτας δὲ τὰς ἀγωγὰς, οἷον τὴν concepti, oblati, prohibiti, [24] furti non exhibiti, οὐ δυνατὸν εἰπεῖν γένη εἶναι κλοπῶν, ἀλλ' εἴδη μετὰ τὸ συστῆναι τὴν κλοπὴν ἐπιγινόμενα· ἀμέλει κατὰ τοῦ μὴ κλέψαντος

12 Has vero actiones, ut concepti, oblati, prohibiti, furti non exhibiti, genera furtorum esse, dici nequit, sed species post commissum furtum exsistentes: nimirum hæ actiones adversus

20. τῶν ad: F. 2. 21. τῷ ad: F. 22. μὲν adderem cum Curtio, absorptum a præced. μαι. 23. δὲ de: F. 2. & sequens *furti* in utraque. 24. *furti* de: F.

bulum præco cum servo publico, aliaque sane modica frequentia, aut ut alias legitur: *non mod fr.* nec enim opinor passim licebat alienas ædes ingredi. modica igitur frequentia prot *estibus.* FABR. I.

f. 2. Gaj. ult. §. 3. in fin. Paul. 2. Sent. 31. §. 3. in fin. Oblati simile judicium proponitur in lege Salica tit. de sepibus. adde XI. Gell. 18. D. GOTH.

g. Inscium de malitia ejus, qui obtulit. FABR. I.

h. Qui rem non exhibuit, priusquam conquireretur, & inveniretur. FABR.

i. 2. Gaj.

τος ἁρμόζεσιν αἱ τοιαῦται ἀγωγαί· ὥστε οὐ δυνατὸν ταύτας πρωτοτύπως κλοπὰς ὁρίσασθαι. Ἃς δὲ εἰρήκαμεν ἀγωγὰς εἴδεσι κλοπῶν ἐφαρμόζεσθαι, ταύτας δὲ δυνατὸν σήμερον ἰδεῖν οὐ πολιτείᾳ χῃ οὐ χρήσει· ὁπότε γὰρ ἡ τοῦ κλαπέντος πρά- 13
γματος ζήτησις κατὰ τὴν παλαιὰν δ προέισι [25] φυλακὴν, τετέτι μαρτύρων παρόντων, δικαίως ἐξ ἀκολουθίας καὶ αἱ προειρημέναι τῆς κοινῆς ἐξελήλανται χρήσεως ἀγωγαί. Τοῦτο γὰρ τῶν ὁμολογουμένων ἐστὶν, ὅτι πᾶς εἰδὼς [i] κλοπιμαῖον εἶναι πρᾶγμα, ὑποδεξάμενός τε καὶ κρύπλων τοῦτο, τῇ nec manifesti furti κατέχεται.

§. V. Ἡ δὲ ποινὴ τῆς μὲ manifesti furti [k] εἰς τὸ τετραπλοῦν ἀνάγεται, τῆς [26] δὲ nec manifesti εἰς τὸ διπλοῦν, εἴτε ἐλεύθερος εἴτε δοῦλος [l] εἴη [27] ὁ κεκλοφώς.

§. VI. Φόρτιβον δέ ἐστιν δ μόνον τὸ νύ- 14
κλωρ ἢ μεθ' ἡμέραν λαμβανόμενον λάθρα, ἀλλὰ πᾶν πρᾶγμα [m] κινητὸν ἀλλότριον παρὰ γνώμην δεσπότου κακῇ διαθέσει ψηλαφώμενον. Διὸ εἴτε ὁ πρεδίτωρ [28] τὸ ἐνέχυρον [n], εἴτε οὗτος παρ' ᾧ κατετέθη τὸ πρᾶγμα, τῷ ἐνεχυριασθέντι ἢ ἀποτεθέντι πρά-

sus non furantem competunt: itaque non poſſumus eas *inter* principalia furta cenſere. Quas autem actiones diximus furtorum ſpeciebus adcommodari, eas hodie in civitate & uſu cernere non poſſumus: quum enim rei ſubreptæ inquiſitio ſecundum veterem obſervationem, id eſt præſentibus teſtibus, haud procedat; merito per conſequentiam etiam prædictæ actiones communi uſu expulſæ ſunt. Hoc enim inter confeſſa eſt, omnem qui ſciat rem eſſe furtivam, eamque recipiat & celet, furti nec manifeſti teneri.

§. V. Poena vero furti manifeſti in quadruplum extenditur, nec manifeſti in duplum, ſive fur ſit *homo* liber ſive ſervus.

§. VI. Furtivum autem eſt, non modo quod noctu vel interdiu clam aufertur, ſed omnis res mobilis aliena præter domini voluntatem malo animo contrectata. Ideo ſive creditor pignore, ſive is apud quem res eſt depoſita, re oppignerata vel depoſita utitur,

25. φυλακὴν F. 26. δὲ de: F. 27. ὁ de: F. 28. τὸ ἐνέχ. de: F. Mox παρ' ᾧ κατετέθη dedit.

i. 2. Gaj. ult. §. 4. §. 25. infr. *de actionib.* D. GOTH.

k. §. 23. infr. *de actionib.* 1. Harmenop. 3. §. 43. D. GOTH.

l. Schol. τότε ἐπὶ τοῦ οἰκέτης τετραπλασιάζεται ἡ φανερὰ κλοπὴ, ἤγουν ἡ ἀφανὴς διπλασιάζεται, ὅτε ὁ οἰκέτης ἀλλότριον κλοπὴν ἐργάσηται· *Nam ſi ſervus*, inquit, *domino ſuo furtum fecerit, & dominus ex delicto ſervi conveniatur de peculio, ipſa furti æſtimatio ſola deducetur*, l. 9. §. ſive autem, D. *de pecul.* FABR.

Ergone Scholiaſtes Latine ſcripſit? ſed ſic & alibi ſolet Fabrotus. Vide vocabulum *Scholiaſta THi* in noſtro Auctorum Indice. G. O. R.

m. §. quod autem ſup. *de Uſucap.* [cap. 138.] FABR. II.

n. L. 54. D. *de furtis.* 2. Gaj. ult. §. 5. 2. Harmen. 10. §. 3. in pr. D. GOTH.

L. 16. D. *de Cond. furt.* Gell. VII. 15. Ruricius Lemovicenſ. 1. Ep. 8. Philo, *Quis rer. divin. her. ſit.* FABR. I.

o. Corruptus eſt hoc loco Th. in omnibus vett. vel enim legitur, ἵππον λόγῳ χάριν. vel, μετεώρως χάριν: & in ora. ἐώρως χάριν, ἀντὶ τῆς μεταβολῆς τέρψεως· εὕρηται ἡ λέξις παρὰ Πλουτάρχῳ. Plutarchus utitur ea dictione in libello *de ſanit. tu.* & *an ſeni ſit ger. Reſp.* Cæterum parum intereſt hîc legas, δι' ὠώρως, ut apud Aretæum medicum ſæpe [Aetium l. 3. c. 6. *Ed.* 1. *in add.*] & in Caſſii Quæſtionibus medic. ἡ ἀφὼ σκάφης ὠώρως· vel δι' ἐώρως· Gloſſæ Græcolat. ἐώρα, *geſtatio.* item, ὠῶρα, *geſtatio.* quid ſi legas? δι' ὠώρως, λόγου χάριν. *geſtandi*

πράγματι κέχρηται, εἴτε ὁ εἰς χρῆσιν λαβὼν ἀλλότριον πρᾶγμα, εἰς ἑτέραν χρῆσιν μεταθήσει τοῦτο, ἥπερ εἰς ἣν ἔλαβε, κλοπὴν ἐπὶ τούτῳ ἁμαρτάνει· οἷον [29] ἄργυρον ἐχρήσατό τις παρ' ἐμοῦ, ὡς δῆθεν φίλους [30] ἑστιάσων, καὶ τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ ἀπήγαγεν ἐπὶ ξένης, οὐ βουλόμενος ἀποστερῆσαι τοῦτον· ὅθεν ἦτλον κατέχεται τῇ furti ἀγωγῇ, ἐπειδὴ περαιτέρω ἥπερ ἔλαβεν, ἐχρήσατο. Εἰ δὲ καί τις ἵππον ὁ διώρας χάριν αὐτῷ χρησθέντα, ἐπὶ [31] τῷ τοῦτον ἀπαγαγεῖν μέχρι φανερᾶ διαστήματος, ἀπήγαγε [p] περαιτέρω, κλοπὴν ἁμαρτάνει· ὅπερ [32] ἔγραψαν οἱ παλαιοὶ περὶ ἐκείνης, ὅστις εἰς [q] παράταξιν τὸν ἵππον τὸν χρησθέντα αὐτῷ ἀπήγαγε.

titur, ſive qui rem alienam in uſum accepit, eam in alium uſum transfert, quam in quem acceperat, furtum in ea committit: veluti, argentum quis a me utendum accepit, utpote amicos convivio excepturus, atque id ſecum peregre tulit, non tamen *illud* intervertere volens: nihilominus furti actione tenetur, quia ultra quam accepit, uſus eſt. Sed & ſi quis equum geſtationis cauſa ſibi commodatum, ut eum ad certum uſque intervallum abduceret, ulterius abducat, furtum admittit: quod veteres de eo ſcripſerunt, qui equum ſibi commodatum in aciem abduxerat.

§. VII. Ἀρέσκει δὲ τοῦτο καθόλου, πάντας ὅσοι τοῖς χρησθεῖσι πράγμασιν ἑτέρως [r] ἥπερ ἔλαβον, κέχρηνται, κλοπὴν ἁμαρτάνειν, καὶ τῇ furti κατέχεσθαι, εἴγε ὑποπτεύσουσιν ἄκοντος τοῦ δεσπότου τοῦτο γίνεσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ μαθόντα τὸν δεσπότην οὐκ ἐπιτρέψειν τοῦτο· εἰ γὰρ ἀρέσκεσθαι, καὶ μὴ ἀγανακτεῖν ἐπὶ τῷ γενομένῳ [s] τὸν δεσπότην νόμιζον, ἐκτὸς εἶναι

§. VII. Hoc autem omnino placet, omnes, qui rebus commodatis aliter utuntur, quam acceperunt, furtum admittere & furti obligari, ſi quidem opinentur invito domino hoc a ſe fieri, dominumque id comperientem non permiſſurum: nam ſi putabant, dominum adquieſcere neque ob factum indignari, definimus hoc extra

29. ἐστιν, ad: F. 30. ἑστ. omnes præter Lovan. item ἑστήν. omnes ante F. 2. 31. τὸ F. 32. ἔγραφον F.

ſtandi cauſſa, verbi gratia. FABR.

Gloſſæ etiam ἐώρα, & rectius quidem ſcribunt, ut compoſitum μετεώρα indicat. Ego ante Fabrotum invenio editum διὰ ὥρας χάριν, quod Curtius vertit: *geſtandi cauſa ob aurae temporiſque gratiam*, ingenioſe utrumque conjungens & ὥρας & ἐώρας ſive αὐώρας. Pithoeana varians eſt: ὅρα μετεώρας χ. Fabrotus edidit quidem δι' ἐώρας, omiſſo χάριν, vertens ſimpliciter *geſtandi cauſa*; ſed legere mavult, ut modo vidimus, δι' αὐρας, λέγε χάριν. Mihi vero hoc ſenſu δι' αὐρας Græcum eſſe non videtur, quia διὰ, licet accuſandi caſum habens, (ſi hunc ſubſtituere velis) cauſam antecedentem, nunquam finalem ſignificat. Jam vero & leviori remedio & veriori emendatione hunc locum ſanaſſe me opinor: ſcil. librarii pro vero ΑΙΩΡΑΣ legerunt ΔΙΩΡΑΣ, unde diviſim primo factum δ' ὥρας, & dein integre ſcriptum διὰ ὥρας. Α autem & Δ (ſicuti & Λ) millies confundi, cur magna oſtentatione probem? G. O. R.

p. 2. Harmen 10. §. 3. in fin. & 4. l. qui jumenta longius. 40. D. *de furtis.* 7. Gell. 15. D. GOTH.

q. Valer. Max. 8. c. 2. FABR. I.

Stat a vulgata THus; nam Cujac. legebat, *in Ariciam.* FABR. II.

Addenda omnino nota critica OTTONIS h l. G. O. R.

r. Q. Scævola apud A. Gell. 7. 15. FABR. I.

s. L. inter omnes. 46. §. recte dictum eſt D. *de furtis.* D. GOTH.

Quid enim dolo facit, qui putat dominum conſenſurum fuiſſe? l. 46. §. recte, D. *de furt.* FABR. I.

ναι 33 τοῦτο τῆς κλοπῆς ἁμαρτήματος ὁριζόμεθα, ἀρίστῳ δηλαδὴ λογισμῷ, 34 quia furtum [t] ſine affectu furandi non committitur, ἄνευ γὰρ πονηρᾶς προαιρέσεως οὐκ ἁμαρτάνεται κλοπή.

§. VIII. Εἰ δὲ καὶ ἄκοντος [u] τοῦ δεσπότου ταῦτα ποιεῖν ἑαυτὸς ὑπέπλευσον, μαθὼν δὲ ὁ δεσπότης οὐκ ἠγανάκτησεν 35 ἐπὶ τῷ γεγονότι, οὐδὲ [x] οὕτω χώρα γενήσεται τῷ τῆς κλοπῆς λόγῳ. Ὥστε εἷς ἵνα 36 furti ἁρμόσῃ, δεῖ τὰ δύο [y] συνδραμεῖν, κἀμὲ ταῦτα γνώμην δεσπότου κεχρῆσθαι, εἰδότα ὡς ἀγανακτήσει ἐπὶ τῷ πραττομένῳ ὁ τοῦ πράγματος κύριος, κἀκεῖνον ὀργισθῆναι μαθόντα· ἓν δὲ τούτων ἐλλεῖψαν οὐκ ἐᾷ τεχθῆναι τὴν furti.

17 §. VIII. Sed & ſi invito ſe domino facere opinabantur, dominus autem comperiens factum non indignatus eſt, neque ſic furti cauſæ locus fiet. Itaque ut furti *actio* competat, duo concurrere oportet, ut & ego præter domini voluntatem utar, ſciens dominum rei ſuccenſurum ob illud factum, & ut is comperiens ſuccenſeat: unum enim horum deficiens furti *actionem* naſci haud patitur.

Ἀμέλει ἐντεῦθεν τοιοῦτόν τι ἐζητήθη. Ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· ἐάν τις τὸν ἐμὸν ὑποδουλεύσῃ δοῦλον, καὶ χείρονας αὐτοῦ τοὺς τρόπους ἀποτελέσῃ, κατέχεταί μοι 37 ἀγωγῇ τῇ λεγομένῃ [z] ſervi corrupti, ἥτις εἰς τὸ διπλάσιον τῆς ἐπὶ τῇ ἐλατώσει τοῦ οἰκέτου προαιμήσεως ἁρμόζει, ἢ ἡνίκα ἀπώλετο, ἐπὶ τῷ διπλῷ τοῦ τιμήματος. Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον. Τίτιος [a] διελέχθη τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ, τοῦτον [b] ὑποδυόμενος, καὶ φυγεῖν ὑποτιθέμενος αὐτῷ, 38 προσθεὶς ἅμα καὶ τοῦτο, ὥστε αὐτὸν [c] ὠφελέσθαι τι τῶν ἐμῶν πραγμάτων· ὁ οἰκέτης

18 Hinc adeo tale quid quæſitum eſt. Habe autem hæc in modum præviæ contemplationis: ſi quis ſervum meum corruperit, moreſque ejus deteriores reddiderit, tenetur mihi SERVI CORRUPTI actione, quæ in duplum, *quantum* ad deminutionem pretii *hujus* ſervi, competit, aut ſi periit, in duplum *integri* pretii. Poſtquam tibi hæc 19 ſunt præcognita, vide reliquum argumentum. Titius egit cum ſervo meo, eum ſollicitans, & ſuadens ei fugere, adjiciens ſimul & hoc, ut quid rerum mearum ſubriperet: ſervus hoc mihi

33. τούτου τῆς F. 34. *furtum enim* F. 35. ἐπὶ addo ex Pith. & F. 36. ἡ adderem. G. O. R. 37. τῇ ad: F. 38. προσθεὶς F. 2.

t. Cum facto enim etiam animum furis furtum exigit, l. 41. D. *ad leg. Aq.* furtum non committitur χωρὶς κακῆς προθέσεως, Pſellus. FABR. I.

u. L. 46. §. per contrarium, D. *de furt.* FABR. I.

x. Hic quidem Imperator negat furti teneri. Ulp. in l. inter omnes. 46. §. per contrarium. 8. D. *de furtis*, ait, furtum quidem fieri à contrectante: ſed tamen eum furti non obligatum. D. GOTH.

Hanc dubietatem THus optime tollit, dum κλοπῆς λόγῳ reddidit. Alioqui videatur Vinnius in *Comm.* G. O. R.

y. L. qui vac. 48. §. 2. D. *de furtis.* D. GOTH.

z. Vide

κέτης γνώριμόν μοι τοῦτο κατέστησεν· οὐ πεισθεὶς [d] ἐγὼ τούτῳ τῷ οἰκέτῃ, βουλόμενος δὲ τὸν Τίτιον ἐν αὐτῷ καλαλαβεῖν τῷ ἁμαρτήματι, ἐπέτρεπον ταῦτα πράττειν τῷ οἰκέτῃ· ὁ δὲ λαβών τι τῶν παρ' ἐμοὶ ὄντων σκευῶν, 39 ἀπήει πρὸς Τίτιον· ἐπόμην ἐγὼ λάθρα, γνῶναι βουλόμενος εἰ ἀληθῆ τὰ πρὸς τοῦ οἰκέτου 40 μοι λεχθέντα· γενόμενος ὁ οἰκέτης κατὰ τὸν συντεθέντα τόπον πρὸς αὐτοῦ καὶ Τιτίου, 41 δέδωκε Τιτίῳ τὸ σκεῦος· εὗρον διὰ τῶν γινομένων τὸν οἰκέτην 42 μὴ ψευδόμενον· Ζήτησίς ἐστι, ποία μοι κατὰ Τιτίου δίδοται πρόφασει τῶν 43 γενομένων ἀγωγή; Καὶ τέως μὲν δυνατὸν εἰπεῖν, ἁρμόζειν τὴν furti· εἰ γὰρ τὰ μάλιστα μὲν κακῇ διαθέσει λαβὼν 44 ἐψηλάφα τὸ σκεῦος ὁ Τίτιος, ἀλλ' οὐ πρὸς γνώμην δεσπότου συνέβαινε τοῦτο. Ἀλλ' ἡ 21 servi corrupti; ἀλλ' οὐδὲ ταύτην ἐγχωρεῖ παρέχεσθαι· ὁ μὲν οἰκέτης οὐ χείρων τοὺς τρόπους, μᾶλλον δὲ καὶ πάλιν διαλανθάνων εὐνοῶν τῷ δεσπότῃ, νῦν γέγονε φανερός· καὶ συμβαίνει, κατὰ ταυτὸν πολλὰ 45 Τίτιον πλαίσαντα, μηδεμιᾷ κατέχεσθαι 46 ἀγωγῇ. Τινὲς δὲ τῶν νομικῶν ἐδίδοσαν ἐντεῦθεν τὴν furti. Ἀλλ' ἐπειδὴ ζητήσεις ὑπῆρχον τῶν νομικῶν, τῶν μὲν πᾶσαν ἀρνουμένων ἀγωγὴν, τῶν δὲ παρεχόντων

mihi notum fecit: ego non credens huic ſervo, ſed Titium in ipſo delicto deprendere volens, ſervo hæc facere permiſi: is vero aliquid ex vaſis, quæ apud me erant, capiens ad Titium abibat: ego clanculum ſequebar, ſcire cupiens, an vera *eſſent* quæ a ſervo mihi dicta fuerant: ſervus ad locum ab ipſo & Titio conſtitutum perveniens, dabat Titio *illud* vas: per ea *quæ* facta *ſunt*, inveni ſervum non mentiri. Quæſtio eſt, qualis mihi adverſus Titium hujus facti nomine actio detur? Et primo dici nequit, furti *actionem* competere: nam licet maxime Titius vas malo animo capiens contrectarit, tamen hoc præter domini voluntatem non accidit. Ergone ſervi corrupti actio? ſed neque hanc dari convenit: ſervus enim moribus deterior non eſt factus, quin immo, quum antea ignoraretur bene cupere *ſuo* domino, nunc adparuit. Et *ſic* evenit, ut Titius multa ſimul delinquens nulla actione teneatur. Nonnulli autem Juriſconſultorum hinc furti *actionem* dabant. Sed quum Juriſconſultorum controverſiæ manerent, his omnem denegantibus actionem, illis furti *actionem* dantibus; ad noſtrum

39. ἀπίει omnes ante hanc: poſſit & ἄπιε vel ἀπῆς vel ἄπει vel ἀπεῖς legi. 40. μοι de: F. 41. ἐστιδέδ. F. 42. οὐ ψ. F. 43. γιν. ante F. 44. ἐψηλάφε ANON. male. 45. τὸν ad: F. 46. ςυταῦθα F. 2.

z. Vide titul. Digeſt. *de ſervo corrupto*: & C. *de furtis & ſervo corrupt.* D. GOTH.

a. L. 20. Cod. *de furtis.* D. GOTH.

b. Sollicitans. Gloſſ. Lat. Gr. *ſollicito*, ὑποτυφόω. Salluſt. *Catilina credebat ſervitia urbana poſſe ſollicitari.* FABR. I.

c. Solet enim ſæpiſſimè fugam ſervorum furtum ſubſequi. D. GOTH.

d. Imo fidem habui, ſed Titium volui in ipſo delicto deprehendere. FABR. II.

Quidnam ad jus intereſt, utrum ſervo fidem habuerim, nec ne? Immo addit THus, me voluiſſe Titium deprehendere. Et ſane quis tam temere ſervo credet, hominem honeſtum aut mendacii aut furti aut alio crimine accuſanti, niſi reapſe comperiat ita factum eſſe? G. O. R.

των τὴν furti, ἐπὶ τὸν ἡμέτερον ταῦτα ἀνηνέχθη βασιλέα, καὶ γέγονε παρ' αὐτοῦ e διάταξις, ἥτις ἕνεκα τῆς 47τοιαύτης κακουργίας τιμωρουμένη τὸν Τίτιον, ὃ μόνον τῇ furti, ἀλλὰ καὶ τῇ ſervi corrupti ἔνοχον αὐτὸν εἶναι ἐκέλευσεν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ οἱ τοῦ δούλου τρόποι χείρονες ὑπ' γεγόνασι, καὶ διὰ τοῦτο ἤργησαν οἱ τῆς ſervi corrupti κανόνες, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τοῦ ὑποφθείροντος ἡ κακίστη βουλὴ πρὸς ἀπώλειαν 48 χρηστῶν τρόπων τοῦ οἰκέτου χωρεῖ, ἐθέσπισεν ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῦ Τιτίου δίδοσθαι τὴν ſervi corrupti, ὥσπερ εἰ τῇ ἀληθείᾳ τὸν οἰκέτην 49 διέφθειρεν, ἵνα μὴ ἀτιμώρητος f ἐπὶ τούτῳ μείνας ὁ Τίτιος, ἐφ' ἕτερον οἰκέτην ὁρμήσῃ, ὃν δυνατὸν ἴσως τῶν χρηστῶν ἀπαγαγεῖν τρόπων.

ſtrum hæc Imperatorem relata ſunt; & facta eſt ab eo conſtitutio, quæ propter iſtam malitiam ulciſcens Titium, non modo furti ſed & ſervi corrupti *actione* eum teneri juſſit. Quamvis enim maxime ſervi mores non ſint facti deteriores, atque ideo regulæ *de actione* ſervi corrupti ceſſent: attamen quia peſſimum corruptoris conſilium ad corruptionem bonorum morum ſervi tendit, ſtatuit in ultionem Titii *actionem* ſervi corrupti dari, tamquam ſi revera ſervum corrupiſſet, ut ne Titius ob hoc impunitus manens, ad alium ſe conferat ſervum, quem forte *a* bonis moribus abducere poſſet.

§. IX. Ἐσθ' ὅτε καὶ ἐπὶ ἐλευθέροις g προσώποις ἁμαρτάνεται κλοπή· οἷον, ἐάν τις τοὺς ὑπεξουσίους h παῖδας ὑφέληται λάθρα, υἱὸν ἢ θυγατέρα, ἢ ἔγγονον ἢ ἐγγόνην. Κινῶ δὲ τὴν furti εἰς τὸ διαφέρον· καὶ ποῖον διαφέρον ἐστὶν ἐνταῦθα, εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ὑπόθου, ὅτι τελευτῶν τις ἐνεγράψατο κληρονόμον τὸν ἐμὸν υἱὸν ὑπὸ αἵρεσιν 50 τὴν, ἐὰν εὑρεθῇ διάγων ἐν ταύτῃ τῇ πόλει· ἔκλεψας δὲ τοῦτον, καὶ εἰς ἑτέραν ἀπή-

§. IX. Nonnunquam & in liberis hominibus furtum committitur: veluti, ſi quis liberos in poteſtate *conſtitutos* clam ſubducat, filium vel filiam, aut nepotem vel neptem. Furti autem ago, in id quod intereſt; & quidnam hic *mea* interſit, neceſſe eſt dicere. Finge quemdam morientem inſtituiſſe filium meum heredem ſub conditione hac, ſi inveniatur in hac civitate degens: hunc autem ſubripuiſti, atque

47. τοσαύτης F. 48. τῶν ad: F. 49. ὑποφθ. F. 2. 50. τὴν de: F.

e. L. ſi quis ſervo alieno ſuaſerit. Cod. *de furtis & ſervo corrupto.* D. GOTH.

f. Οὐ δεῖ γὰρ ἀτιμωρήτους εἶναι τὰς τοιαύτας τῶν ἀνθρώπων ἐπιχειρήσεις, Græci 60. Baſilic. FABR. I.

g. L. eum qui. 14. §. ſi filiusfamilias ſubreptus ſit. 13. D. *de furtis.* l. 1. §. 2. D. *de rei vindicat.* D. GOTH.

h. Mater enim furti actionem non habet, l. 38. D. *de furt.* D. GOTH. & FABR. I.

i. Videtur Theoph. exiſtimaſſe, actionem furti patri competere, ſi ejus interſit, puta ob lucra adquiſitionum, quæ Cujacii ſententia eſt *lib.* 21. *obſervat. c.* 20. FABR.

k. §. 13. & 14. inf. *eod.* l. itaque 12. §. pen. l. ſi is qui. 66. D. *de furtis.* Paul. 2. Sent. 31. §. 16. D. GOTH.

Rei noſtræ furtum non facimus, Paul. Sent. 2. t. 31. §. *ſi rem.* Ariſt. 5. Moral. Nic. c. ult. & Magnor. Moral. 1. c. pen. Tertull. adverſ. Marcion. 4. *Nemo ſua furatur, aut ſuffodit, ſed ille potius, qui in aliena deſcendit·* & paulo poſt: *habes ſupraſcriptum, neminem rei ſuæ furem eſſe.* interdum tamen rei noſtræ furtum committimus, ut in ſpecie hujus paragr. an quia res in ſecuritatem creditoris oppoſita pleno jure debitoris eſſe non creditur, & quodammodo creditoris eſſe? Philo de Somn. τὰ δ' ὑπέχυρα τῶν δεδανεικότων μᾶλλον, ἢ τῶν δεδανεισμένων εἰσί· auctores noſtri tradunt, creditori fur-

ἀπήγαγες πόλιν 51· κατὰ τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς τοῦ τεστάτωρος συνέβη αὐτὸν ἐν αὐτῇ μὴ εὑρεθῆναι τῇ πόλει· ἠτόνησεν ἡ αἵρεσις, καὶ τῆς κληρονομίας ἐξέπεσε· κινῶν ἐγὼ κατὰ σοῦ τὴν furti, λήψομαι ὅσον ἐζημιώθην· ἐζημιώθην δὲ τὸν οὐσούφρουκτον τῆς κληρονομίας, ὃς ἤμελλέ μοι προσπορίζεσθαι· τούτου τὴν διατίμησιν ἀπαιτήσω.

atque in aliam abduxisti urbem: sub tempus mortis testatoris evenit, ut is 24 in hac civitate non inveniretur: defecit conditio, & hereditate excidit: ego adversus te *actionem* furti instituens consequar, quantum damnum feci: damnum autem feci in usufructu hereditatis, qui mihi adquirendus erat: hujus æstimationem petam.

§. X. Πολλάκις καὶ ἐπὶ τῷ οἰκείῳ k τις ἁμαρτάνει πράγματι κλοπήν· οἷον εἰ ὁ δεβίτωρ τὸ πρᾶγμα, 52 ὃ ἐνεχυρίασε τῷ δανειστῇ, ὑφείλετο λάθρα· ἀδικεῖ γὰρ τὸν δανειστήν, τῆς ἀπὸ τοῦ ἐνεχύρου 53 στερῶν l ὠφελείας,

§. X. Sæpe etiam in sua re aliquis furtum admittit: veluti si debitor rem, quam creditori oppigneravit, clam subripiat: lædit enim creditorem, privans *eum* securitate, *quæ* in pignore *consistit*.

§. XI. Ἔσθ' ὅτε τις καὶ μὴ κλέψας κατέχεται τῇ furti· τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐπ' ἐκείνῳ, cujus ope & consilio m furtum factum est, τετέτιν οὗ σπουδῇ καὶ 54 συμβουλῇ ἡμαρτήθη ἡ κλοπή. Οἷον, νούμμους n τις ἐπεφέρετο ἐν τῇ οἰκείᾳ χειρὶ, τούτους ἐξετίναξεν ἕτερος, ὥστε ἄλλον ἁρπάσαι· ἢ ἐπεσκότισε o τῇ σῇ θέᾳ, ὥστε ἄλλον τὸ σὸν ὑφελέσθαι πρᾶγμα· ἢ τὰ πρόβατα ἢ τοὺς βόας τοὺς σοὺς ἐφυγάδευσεν, ὥστε 55 ἄλλον ταῦτα λαβεῖν· ἰδοὺ ἐνταῦθα p οὐχ ἥψατο τῶν πραγμάτων τῶν σῶν,

§. XI. Nonnunquam etiam aliquis non furatus furti tenetur: hoc autem evenit in eo, CUJUS OPE ET CONSILIO FURTUM FACTUM EST. Veluti, nummos aliquis in manu sua ferebat, hos alter excussit, ut alius raperet: aut obstitit visui tuo, ut alius rem tuam subriperet: aut oves vel boves tuos fugavit, ut alius eos caperet: ecce res tuas heic non attigit, attamen furti actione obligatur; dummodo (scito hoc extrinsecus) alius res tuas

51. Sic distinguo: alii conjungunt usque ad τεστάτωρος. G. O. R. 52. ὅως F. 53. ὑστερῶν ante F. 54. βουλῇ F. 55. ἕτερον F.

furtum civilis possessionis fieri. FABR. I.

l. Parum abfuit, quin ἀσφαλείας rescriberem; ita saltim verti: quum pignus in securitatem crediti, non in usum & commodum, (vid. sup. c. 14.) detur. Nec dubito, quin ita & hic legendum sit, quia THus & supra *Quib. mod. re contr. obl.* cap. 252. & inf. cap. 32. & 33. idem vocabulum ἀσφαλείας usurpat. G. O. R.

m. Paul. 2. Sent. 31. §. 10. l. in furti actione 50. §. ope, consilio 1. D. *de furtis*. D. GOTH.

Et eo qui furti conscius est. Lysias Orat. 28. [al. 29.] εἰ οἱ μὲν τὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀποκρύμματα τοῖς κλέπταις συνειδότες, τοῖς αὐτοῖς ἐνέχοιντο. FABR. I.

n. L. si quis uxori 52. §. si quis de manu. 13. D. *de furtis*. D. GOTH.

o. Hoc est sinum furanti præbere. l. sacrilegio. 6. §. ult. D. *ad l. Jul. peculatus*. Hinc Gell. 1. c. 18. ex Sabino refert, furem hominis esse judicatum, qui cum fugitivus præter oculos domini forte iret, obtentu togæ, tanquam se amiciens, ne videretur à domino, obstitisset. D. GOTH.

Obtentu togæ, ut Gell. 11. c. ult. FABR. I.

p. Furtum sine attrectatione fit aliquando, ut in his exemplis. Fit & sola mente ac solo animo, ut in annitente. 11. Gell. ult. in fin. D. GOTH.

σῶν, 56 ἀλλ' ὅμως κατέχεται τῇ furti ἀγωγῇ· μόνον μέντοι (τοῦτο 57 ἔξωθεν ἴσθι) εἰ ἕτερος ϙ ἐψηλάφησε τὰ ἀπολλύμενά σε *57 πράγματα· δίκα γὰρ ψηλαφήσεως οὐδέποτε κλοπὴ ἁμαρτάνεται. Τοῦτο δὲ 58 ἔγραφον οἱ παλαιοὶ ἐπ' ἐκείνῳ, ὅστις ῥάκει ἐρυθρῷ [r] διεστόβησε τὰ βεκόλια· εἰ δὲ τοῦτο [s] κατὰ τρυφὴν, καὶ οὐκ ἐπίτηδες ἵνα κλοπὴ ἁμαρτηθῇ, γεγένηται, ἡ in factum ἀγωγὴ παρέχεται καὶ τῷ ταῦτα πράξαντος, κατὰ δὲ τοῦ ὑφελομένου ἡ furti.

tuas perditas contrectaverit: nam ſine contrectatione furtum nunquam committitur. Hoc autem veteres de eo ſcripſerunt, qui rubro panno boves turbaverat: ſed ſi hoc per laſciviam, neque conſulto ut furtum committeretur, factum ſit, adverſus ita facientem actio in factum, & adverſus ſubripientem *actio* furti datur.

Ἡνίκα δὲ τῇ Μαιβίᾳ σπουδῇ ὁ Τίτιος κλοπὴν εἰργάσατο, ἀμφότεροι κρατοῦνται. Καὶ κείνου δὲ σπουδῇ καὶ βουλῇ κλοπὴ πλημμελεῖται, ὃς [t] κλίμακα θυρίσιν ἢ *58 ὑπέθηκεν, ἢ αὐτὰς ἔκλασε τὰς θυρίδας ἢ καὶ θύραν, ἐπὶ τῷ ἕτερον κλέψαι· ἢ ὅστις 59 σιδηρᾶ ἐπὶ τῷ κλάσαι κλεῖν ἢ θυρίδας, ἢ κλίμακας ἔχρησεν, 60 ὥστε ταῖς θυρίσιν ὑποτεθῆναι, ἐπισάμενος ἐφ' οἷα πράξει τις ταῦτα κιχρᾶται. Εἰ δέ τις [u] ὠφελείαν σπουδὴν πρὸς ποιητέαν κλοπὴν ἐπεδείξατο, ἀλλὰ μόνον συνεβούλευσε, καὶ τὸν θέλοντα κλέψαι προετρέψατο, οὐ κατέχεται τῇ furti.

27 Quando autem Mævii ope Titius furtum fecit, ambo tenentur. Sed illius quoque ope & conſilio furtum committitur, qui ſcalas feneſtris vel ſuppoſuit, vel ipſas feneſtras aut fores etiam effregit, ut alter furaretur: vel qui ferramenta ad feneſtras vel clauſtrum effringendum, aut ſcalas commodavit, ut feneſtris ſupponerentur, ſciens ad quam actionem quis ea utenda roget. Si quis autem nullam opem ad furtum faciendum adhibuit, ſed tantum conſilium dedit, & volentem furari adhortatus eſt, non tenetur furti.

§. XII. Ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης, 61 ἢ ὁ ἐμὸς [x] ὑπεξούσιος, κλέψῃ τι τῶν ἐμῶν, κλο-

28 §. XII. Si ſervus meus vel filius meus familias de meo quid furetur, fur-

56. νὴ ὅμως F. 57. ϙ ad: F. *57. περίβατα Pith. 58. τῶν βοῶν ad: Pith. *58. ἐπέθ. ante F. 59. σιδηρᾶ ante hanc, niſi malis σιδήρια. G. O. R. Pro ſeq. ἐπὶ τῷ Pith. habet περὶ τὸ. 60. ὥστε θυρίσιν F. 61. ἢ ὁ υἱὸς ὁ ὑπεξ. Pith. & F.

q. L. 52. §. ſi quis de manu, D. *de furt.* l. 27. §. ſi quis, D. *ad leg. Aq.* FABR.

r. Dixi Inſtitutionibus, hoc loco: & ad l. in furti. 50. in fin. D. *de furtis.* D. GOTH.

Tauros color rubicundus excitat, & furorem eis acuit, Plutarch. ὡν γαμ. παρ. Ovidius Met. 12. FABR. I.

s. Juſt. *per laſciviam*, ut in l. 4. §. 1. D. ad leg. Corn. de ſic. κατὰ σπατάλην τε καὶ παίγνιον, Joann. Scholaſtic. ad Theodoriti canon. συναγωγὴν, MS. Juſtin. 1. *Cum per laſciviam contumaces flagellis cadiſſet* [ſic] Tacit. Hiſt. 2. hinc laſcivi, Varro *de re R.* 1. c. 14. FABR. I.

t. L. 39. l. 53. l. 54. §. 4. D. *eod.* D. GOTH.

u. Solo conſilio furtum non committitur. l. qui ſervo perſuaſit, 36. l. inficiando. 67. D. *eod.* D. GOTH.

Conſultor enim convenitur hac formula. *ope conſilioque tuo furtum factum eſſe ajo.* Cic. 3. de nat. D. quo reſpicit Ulp. in l. 27. §. ſi quis, D. *ad L. Aq.* his verbis: *quod ſic. aliquem pervenerint, ope ad conſilio furtum factum agendum.* Sic Flor. legitur. FABR. I.

x. L. quamvis res furtiva 84. D. *eod.* D. GOTH.

Cum

κλοπὴ μὴ ἁμαρτάνεται, καὶ furtivum ἀποτελεῖται τὸ πρᾶγμα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς οὐσυκαπιτεύεσθαι [y] δύναται, μέχρις ἂν εἰς τὴν τοῦ δεσπότου κατοχὴν ἐπανορθώσῃ· ἡ μέντοι furti δ' τίκτεται κατὰ τῶν κλεψάντων· ἐπειδὴ οὐδ' ἑτέρα τις ἀγωγὴ ἀπὸ συναλλάγματος ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος μεταξὺ τούτων [z] συστῆναι δύναται. Εἰ δὲ συμβουλῇ [62] καὶ σπουδῇ ἑτέρου κλοπὴ ἐγένετο τῶν ἡμετέρων ὑπεξουσίων γένηται ἡμῖν, ἐπειδὴ κλοπὴ πεπραγμένη ἐστί, δικαίως ἐκεῖνος τῇ furti κατασχεθήσεται, ἂν σπουδῇ τοῦτο πέπρακται, εἰ καὶ ὁ ἀφελόμενος διὰ τὸν τῆς ὑπεξουσιότητος λόγον οὐχ ὑποβάλλεται ταύτῃ.

furtum quidem committitur, & res furtiva redditur, atque a nemine usucapi potest, donec in domini possessionem reverterit; attamen furti *actio* adversus furantes non nascitur: quia nec alia ulla actio ex contractu vel ex delicto inter hos consistere potest. Sed 29 si consilio & ope alterius nobis, ab iis *qui sunt* in potestate nostra, furtum fiat, quoniam furtum committitur, convenienter is furti tenebitur, cujus ope hoc factum fuit, etiamsi *ipse* subripiens propter potestatis rationem illi haud subjiciatur.

§. XIII. Ἔχε ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ· οἱ γεγονότες ἡμῖν ἔνοχοι ἔκ τινος συναλλάγματος, ἐποφείλουσιν ἐπ' αὐτοῖς [63] οἷς ἐνέχονται, ἐσθ' ὅτε [a] δόλον μόνον, ἐσθ' ὅτε καὶ diligentiam, [64] τουτέστι σπουδήν· ἢ γὰρ οὐκ ὀφείλουσι δόλον παρέχειν ταῦτα πλημμελεῖν, ἢ οὐ χρὴ ῥαθύμους [65] εἶναι παρέχειν τὴν τούτων φυλακήν. Ἀλλ' εἰ μὲν μηδὲν κερδαίνουσιν, ἀπὸ δόλου μόνου κατέχονται· εἰ δέ τι πρόσεστιν αὐτοῖς κέρδος, τότε καὶ ἀπὸ ῥαθυμίας [b] ὑπεύθυνοι γίνονται. Κέρδος δὲ λέγω, οὐ μόνον τὴν τῶν χρημάτων λῆψιν, ἀλλὰ

§. XIII. Habe hæc in modum præviæ contemplationis: qui nobis obligati sunt ex aliquo contractu, debent in iis ad quæ tenentur, nonnunquam 30 solum dolum, nonnunquam & diligentiam & curam: aut enim non debent dolum in iis committere, aut non oportet negligentes esse in eorum custodia. Sed si quidem nihil lucrantur, ex solo dolo obligantur: sin autem aliquod iis lucrum obvenit, tunc & ex negligentia obligantur. Lucrum autem dico, non modo pecuniæ adqui-

62. ἢ pro καὶ F. male. Vide ipsius notam *u.* 63. ἐφ' ad: Pith. & F. 64. τουτ. σπ. de: F. 65. αὐτὸς ad: F.

Cum filiof. pater furti agere non potest: vel quia non magis cum his, quos in potestate habemus, quam nobiscum ipsi agere possumus: vel quia qui potest in furem statuere, id est, in filium animadvertere, necesse non habet adversus furem litigare, Aristot. 1. Magn. Mor. c. 34. l. 16. & l. seq. D. *de furt.* imo defendi poterat, furtum eum non facere, quia quodammodo dominus est, l. 11. D. *de liber. & post.* Sic Nerva & Cassius existimabant uxorem marito furtum non facere, quia societas vitæ quodammodo dominam eam faceret, & propter promiscuum usum, ut est in l. 17. C. *de furt.* Sed utroque casu magis placuit furtum committi, furti autem actionem non esse, l. 1. D. *rer. amot.* nisi si filius sit in possessione suæ potestatis, l. 6. C. *de petit. hered.* vel habeat castrense peculium. FABR. I.

y. Filius, servus, uxor actione furti in duplum patri, domino, marito non tenentur: Qui tamen opem eis fert, in duplum actione furti tenetur. 15, *Eclog.* 2. ex lib. 60. tit. 12. c. 16. & 34. adde l. 16. D. *eod.* ut in l. fin. Cod. *de furtis.* D. GOTH.

z. L. 4. D. *de judiciis.* D. GOTH.

a. Vide l. contractus. 23. D. *de reg. juris.* D. GOTH.

b. Negligentiam præstant, hoc est: præter dolum abfuturum, diligentiam præstare in re aliena custodienda debent, qui ex ejus custodia lucrum aut

ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ σκοποῦ [c] ἀποπλήρωσιν.

quisitionem, sed etiam propositi impletionem.

Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ζήτησις γέγονε κλοπῆς [66] γενομένης, ἆρα τίνι ἀρμόζει ἡ furti ἀγωγή; ἀλλ' ἴσως εἴπῃ τις ἄν, ὅτι τῷ δεσπότῃ δίδοται. [67] Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἀληθές, ὁπότε καὶ δεσπότην [d] ἔγνωμεν κατεχόμενον, ἡνίκα ὑπὸ τοῦ οἰκείου πρεδίτωρος τὸ ἐνέχυρον *[67] ὑφέληται· ἀλλὰ δίδοται ἐκείνῳ, ᾧ διαφέρει· διαφέρει [e] δὲ ἐκείνῳ, ὃν λυπεῖ [68] γενομένη ἡ κλοπή· λυπεῖ δὲ ἐκεῖνον, ὃς κερδαίνει τοῦ πράγματος σωζομένου, εἰ καὶ μὴ [f] δεσπότης ἐστίν· ἀμέλει ὅτε δεσπότῃ ἑτέρως ἁρμόσει, εἰ μὴ διαφέροντος [69] ὑπέστη λόγος.

Postquam tibi hæc sunt præcognita, vide reliquum argumentum. Quæstio fuit furto facto, cuinam furti actio competat? Forte autem dixerit 31 quis, domino dari. Atqui hoc verum non est, quum & dominum viderimus teneri, si a creditore suo pignus subripuerit; sed ei datur, cujus interest: ejus vero interest, quem furtum factum lædit: lædit autem eum, qui re servata lucratur, etsi dominus non est: itaque nec domino aliter competet, nisi causa subest, cur *ejus* interfit.

§. XIV. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν σαφέστερον· ἐδανεισάμην ἐγὼ παρά Τιτίου, [g] ἐνεχυριάσας τούτῳ πρᾶγμα ἐμόν· ὑφείλετό τις τοῦτο παρὰ Τιτίου· τίνι δοθήσεται ἡ furti ἀγωγή; καὶ λέγομεν, ὅτι τῷ πρεδίτωρι. Τίνος ἕνεκα; ὅτι αὐτῷ διαφέρει· λυπεῖ γὰρ αὐτὸν [70] γενομένη ἡ κλοπή, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐκέρδαινε σωζομένου τοῦ πράγματος, ἔχων τὴν ἐπὶ τῷ χρέει δι' αὐτοῦ ἀσφάλειαν· ἀμέλει διὰ τοῦτο ἐποφείλει καὶ δόλον καὶ [h] diligentiam, οἷα καρπό-

§. XIV. Quid autem hoc sit, necesse *est* apertius dicere. Mutuum ego accepi a Titio, rem ei meam oppignerans: subripuit eam quis a Titio: cui dabitur furti actio? Et dicimus, Creditori. Quamobrem? quia hujus interest; namque eum furtum factum 32 lædit, quoniam & ipse re servata lucratur, quia per illam super credito se- 33 curitatem habet: adeo*que* idcirco & dolum & diligentiam debet, utpote lu-

66. γιν. ante hanc. Mox εἶπον F. 67. Οὐκ ἔστι δὲ F. *67. ὑφέλκεται Pith. 68. γιν. F. 69. Malim ὑπεσι. Vulgata Collegæ magis placet. G. O. R. 70. γιν. ante F. Mox ἐκέρδαινεν Pith.

aut commodum aliquod sentiunt. adde §. 17. inf. *eod.* D. GOTH.

c. Adde §. 16. inf. *eod.* [cap. 38—9.] D. GOTH.

d. §. 10. sup. *eod.* D. GOTH.

e. Vide l. cujus interfuit. 10. l. 11. l. 12. D. *eod.* l. ult. C. *eod.* D. GOTH.

f. Colonus dominus non est, l. 14. §. 2. D. *de furt.* Seneca de benef. 7. c. 5. *Conduxi domum à te. in hac aliquid tuum, aliquid meum. res tua est: usus rei tuæ meus est.* itaque nec fructus tanges colono tuo prohibente, quamvis tua in possessione nascantur. Fructibus tamen ex fundo subreptis furti actionem habet, quia interest ejus: nam ut primum fructus decerpti sunt, ejus esse incipiunt, d. §. 2. & l. 26. §. 1. *eod.* FABR. I.

Si ad THum spectaret quæstio aut de colono aut de stipulatore, forte non contemnenda monerem post Cujacium, & Jauchium *de Negat.* pag. 152. & 184. &c. G. O. R.

g. L. Itaque Fullo. 12. §. sed si res pignori data sit creditori. l. 14. §. 2. D. *eod.* D. GOTH.

h. Exactam diligentiam, §. ult. sup. *Quib. mod re contr. obl.* FABR. II.

i. Sed & ipsi domino dari placet, l. itaque 12. §. sed etsi D. *de Furt.* si ejus interfit, puta si pignus debiti quantitatem excedat, l. inter omnes 46. §. hæc actio *eod.* FABR. II.

k. L. 12.

πόμενος (ὡς εἴρηται) τὴν τῦ χρέως ἀσφάλειαν, διὰ τῆς τῦ ἐνεχύρυ κατοχῆς: ὅκεν εἰκότως αὐτῷ δοθήσεται ἡ furti ἀγωγὴ, τί γὰρ οὐκ ἐμοὶ [i] τῷ δεσπότῃ· ἐγὼ γὰρ ἔξω κατ' αὐτοῦ τὴν [72] pignoratitiam, οἷα ραθυμήσαντος ἐκεῖ τὴν τούτυ ἀφυλακήν.

lucrans (ut dictum eſt) crediti ſecuritatem per detentionem pignoris: itaque merito ei actio furti dabitur, & non mihi domino: ego enim adverſus eum pignoratitiam habebo, ut qui circa illius cuſtodiam fuerit negligentior.

Ἔξει δὲ τὴν furti αὐτὸς ὁ κρεδίτωρ [k], εἰ καὶ ἐγὼ ὁ δεβίτωρ εὐπορώτατός εἰμι· συμφέρει γὰρ αὐτῷ μᾶλλον κρατεῖν τὸ ἐνέχυρον, καὶ ἀσφαλεῖς ἑαυτῷ τὸ ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν, ἢ περσοναλίαν κατ' ἐμοῦ κινεῖν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀληθὲς, τὸ τὸν κρεδίτωρα ἔχειν τὴν furti, ὅτι εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐγὼ ὁ δεβίτωρ [73] ὑφειλόμην τὸ ἐνέχυρον, οὐδὲν ἧττον τῷ κρεδίτωρι (ὡς εἴρηται [l] πολλάκις) δοθήσεται ἡ furti.

34 Habebit autem furti *actionem* ipſe creditor, quamvis ego debitor ſim locupletiſſimus: nam expedit ei potius habere pignus, ſibique inde ſecuritatem parere, quam adverſus me actionem movere perſonalem. In tantum porro verum *eſt*, creditorem furti actionem habere, ut etiamſi maxime ego debitor pignus ſubripuerim, nihilo ſecius creditori (ut ſæpius dictum eſt) furti *actio* detur.

§. XV. Δέδωκα κναφεῖ [m] κναπλέαν, ἢ [74] πλύτῃ πλυτέαν ἐσθῆλα, ἢ ῥάπλῃ ραπλέαν, μισθῷ ῥητῷ ὁρισθέντος· κλοπῆς γενομένης ἀπώλετο [75] αὐτῇ· ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπλης μᾶλλον ἔξει τὴν furti, ἤπερ ὁ δεσπότης· τῷ γὰρ δεσπότῃ οὐ διαφέρει [76] τῦτο ἀπολέσθαι τὸ πρᾶγμα· ἔχει γὰρ ἐπὶ τῷ ἐσθήματι τὸ ἀσφαλὲς, δυνάμενος κατὰ τῦ ῥάπλυ ἢ κναφέως [n] κινεῖν τὴν locati, καὶ τὸ οἰκεῖον ἀπαιτεῖν πρᾶγμα· ὁ δὲ ῥάπτης ἢ ὁ κναφεὺς διὰ τῦτο κινῦσι τὴν furti, ἐπειδὴ διαφέρει [o] αὐτοῖς, τὸ μὴ γενέσθαι τὴν

§. XV. Dedi fulloni poliendam, 35 aut lotori lavandam veſtem, aut ſarcinatori ſarciendam, ſtatuto certo pretio: facto furto ea periit: fullo aut ſarcinator potius furti actionem habebit, quam dominus: domini enim non intereſt hanc rem periiſſe: namque ſecurus & *indemnis* eſt de veſte, quum adverſus ſarcinatorem aut fullonem 36 locati agere poſſit, ſuamque rem repetere: ſarcinator autem vel fullo ideo furti agunt, quia horum intereſt, furtum

71. γὰρ de: F. 2. 72. *pigner.* F. 73. ὑφελ. F. 74. πλύτῃ de: F. 75. ταύτας ante F. 76. τὸ ἀπ. F.

k. L. 12. in fin. D. *de furtis.* D. GOTH.

l. Vide §. 10. ſup. *eod.* D. GOTH.

m. Vide l. qui vac. 48. §. ſi ego tibi polienda 4. D. *de furtis.* D. GOTH.

Sequioribus temporibus γναφεὺς Græcis dicebatur πλυνεὺς, ut obſervat Thomas Magiſter. Ita enim vocem πλύνειν, quæ proprie *lavare* notat, uſurpat Artemidorus 2. 3. & 4. Dicitur etiam πλυντης, cujus fœmininum πλυντρία: utrumque eſt apud Pollucem VII. 37. THus πλύτην dicit, pro quo forte rectius legeretur πλυντης. Eidem vocatur λευκαντεὺς *dealbator* §. 13. *de Mandato.* Φαιδρυντῆ nomen adnotavit Pollux l. c. quaſi dicat, *qui veſtes facit ſplendidas.* SCHÖTTGEN. *Antiq. Fullon.* p. 6.

Quum in ſeqq. πλύτῃ nomen nuſquam recurrat, arbitror potius Scholiaſtæ eſſe, & duce Fabroto ejiciendum; maxime ſi idem ſit qui fullo. G. O. R.

n. Licet enim fullo & ſarcinator non pro cuſtodia, ſed pro arte mercedem accipiant, tamen cuſtodiæ nomine ex locato tenentur, l. 5. D. *naut. caup.* FABR. I.

o. Quia cuſtodia rei ad eos pertinet, l. 48. §. ſi ego, D. *de furt.* FABR. I.

τὴν κλοπήν· κερδαίνει P γὰρ σωζομένε τοῦ ἐσθήματος τὸν 77 ὁρισμένον μισθόν.

Εἰ δέ τις bona q fide πράγματος ἀλλοτρίε γενόμενος ἀγοραστὴς, ὑπέστη τούτου κλοπὴν, ἔξει τὴν furti παντὶ τρόπῳ, καὶ ταῦτα δεσπότης οὐκ ὢν, ὥσπερ καὶ ὁ πρεδίτωρ· τῷ δὲ κναφεῖ καὶ τῷ ῥάπτῃ οὐχ ἑτέρως δίδοται ἡ furti, εἰ μὴ εἴησαν εὔποροι, τουτέστιν εἰ 78 μήπε τῷ δεσπότῃ τὴν τοῦ πράγματος ἀποτίμησιν καταβάλλειν δύναιντο· εἰ γὰρ δῶναι r τὸ τίμημα τῶ κλαπέντος πράγματος οὐκ ἰσχύουσι, τότε τῷ δεσπότῃ δίδοται ἡ furti, ἅτε μὴ δυναμένῳ ἐξ αὐτῶν λαβεῖν τῶ κλαπέντος τὴν ἀποτίμησιν· τότε γὰρ αὐτῷ διαφέρει τὸ σώζεσθαι τὸ πρᾶγμα, οἷα τῆς ἀποτιμήσεως τῶ ἐσθήματος ὑ φυλαττομένης αὐτῷ ἐκ τῆς τοῦ κναφέως ἢ ῥάπτε οὐσίας. Ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε εἰς μέρος, εἴτε 79 εἰς ὁλόκληρον s ἄπορος ὁ κναφεὺς ἢ ὁ ῥάπτης ὑπάρχει.

tum factum non esse: veste enim servata mercedem constitutam lucrantur.

Si quis autem, qui bona fide rei alienæ emtor exstitit, illius furtum passus est, omni modo *actionem* furti habebit, idque licet non sit dominus, sicut & creditor: sed fulloni & sarcinatori furti *actio* haud aliter da-
37 tur, nisi si locupletes sint, id est, nisi domino æstimationem rei solvere possint: nam si rei subreptæ pretium dare nequeunt, tunc domino furti *actio* datur, ut qui ab ipsis subreptæ *rei* æstimationem consequi non possit: tunc enim illius interest rem servari, quippe vestimenti æstimatio ex opibus fullonis aut sarcinatoris ei salva non est. Hæc autem dicimus, sive in partem sive in solidum fullo aut sarcinator solvendo non sit.

§. XVI. Τὰ ἐπὶ τῶ κναφέως καὶ ῥάπτε εἰρήμενα ἅπαντα, ταῦτα μετέφερον οἱ παλαιοὶ t καὶ ἐπὶ τῶ χρησαμένε. Εἰ γάρ τινι ἔχρησα τὸ ἐμὸν 80 βιβλίον, ἐκλάπη δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ τὴν commodati εἶχον ἀγωγὴν κατὰ τοῦ χρησαμένε, δι' ἧς ἐσώζετό μοι τὸ τίμημα τῶ χρησθέντος, οὐκ ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ, ἀλλὰ τῷ χρησαμένῳ ἡ furti παρείχετο, ἐπειδὴ αὐτὸν 81 ἐλύπει ἡ συμβᾶσα κλοπὴ· ἐκέρδαινε γὰρ σωζομένου τοῦ
38 §. XVI. Omnia *quæ* de fullone & sarcinatore dicta *sunt*, ea antiqui & ad commodatarium transferebant. Nam si cui librum meum commodassem, is autem subreptus esset; quoniam adversus commodatarium actionem habebam commodati, per quam mihi *rei* commodatæ pretium servabatur: non mihi domino, sed commodatario furti *actio* dabatur, quia ipsum lædebat

77. ὁριθέντα Pith. & F. 78. μήπω F. 79. εἰς ex Pith. & F. addo. De sequenti ἄπορος vide notam. 80. τυχὸν ad: Pith. & F. 81. Sic Lovan. Ceteræ ἐλύπη.

p. Non tam de lucro hic agitur, quam de vitando damno, quod passurus præsertim est fullo. Cogitur enim domino pretium vestis restituere. DOUJAT.

Non recte perpendisse videtur Professor primicerius, quæ noster cap. 30. & 38. *de lucro*, eoque quod interest, dicit. G. O. R.

q. Adde §. 4. inf. *de act.* l. 20. §. 1. l. 52. §. 10. l. 74. D. *eod.* l. 5. C. *eod.* D. GOTH.

r. L. Itaque fullo 12. D. *de furtis.* D. GOTH.

s. Omnes ante hanc ἔυπορος, nisi quod Curtius verterit *solvendo non sit*, ubi Fabrotus non satis penso consilio Curtianum *non* rursus ejecit, forte quia sic est in fine seq. §. c. 43. sed alia ibi res est, ut contextum legenti adparebit. Certe si *in parte* tantummodo dicam, ut Imper. h. l. nihil utro-

τοῦ πράγματος· τὸ δὲ κέρδος ἦν οὐκ ἐν λήψει χρημάτων, ἀλλ' ἐν ἀποπληρώσει σκοποῦ· ἐπληροῦτο δὲ αὐτῷ ὁ σκοπὸς διὰ τὸ τῆς χρήσεως ἀπολάυειν, καὶ τούτου χάριν diligentiam ἐχρεώστει ἐπὶ τῷ πράγματι, ὥσπερ καὶ ὁ κναφεὺς τῷ λαμβάνειν τὸν μισθόν. Εἰ δὲ ἄπορος [u] ἦν ὁ χρησάμενος εἰς ὁλόκληρον ἢ ἐν μέρει, ὁ νόμος ἐπ' ἐμὲ τὴν furti μετέφερεν.

bat factum furtum: lucrabatur enim re ſervata: lucrum autem non in adquiſitione erat pecuniæ, ſed in expletione propoſiti: implebatur autem ejus propoſitum eo quod uſu *ejus* frueretur, & idcirco diligentiam in *illa* re debebat, ſicut & fullo mercedem accipiendo. Quod ſi inops eſſet commodatarius in ſolidum vel ex parte, jus in me furti *actionem* transferebat.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν κατὰ μίμησιν τῆς ῥάπτου καὶ κναφέως ἐλέγετο καὶ τοῖς παλαιοῖς ἐπὶ τῷ χρησαμένῳ ἐτραχλαΐζετο· διάταξις δὲ τοῦ ἡμετέρου [x] γέγονε βασιλέως, ζητήσεως τοιαύτης ἀνενεχθείσης [82] εἰς αὐτὸν, ὥστε κλοπὴν ἐποιοῦντος τοῦ χρησαμένου, ἐξουσίαν εἶναι τῷ δεσπότῃ τοῦ κλαπέντος, εἴτε τὴν commodati βούλεται κατὰ τοῦ χρησαμένου κινῆσαι, εἴτε τὴν furti κατὰ τοῦ κλέπτου, καὶ τῆς ἑτέρας ἐπιλεχθείσης μὴ δύνασθαι τὸν δεσπότην ἐκ μεταμελείας ἐπὶ τὴν ἑτέραν ἐπανέρχεσθαι ἀγωγήν· ἀλλ' εἰ μὲν ἐπιλέξηται τὸν κλέπτην, ἐλευθεροῦσθαι τὸν χρησάμενον, εἰ δὲ ὁ χρήσας ἔλθῃ καὶ τοῦ χρησαμένου, αὐτῷ μὲν τῷ χρήσαντι οὐκ ἔτι καὶ τοῦ κλέπτου ἡ furti δοθήσεται, τῷ δὲ χρησαμένῳ ταύτην ἡ διάταξις παρέχει καὶ τοῦ κλέπτου. Τότε δὲ ὁ δεσπότης τοῦ πράγματος κινήσας τὴν commodati, ἀπόλλυσι τὴν furti, ἡνίκα εἰδὼς ὡς ἐκλάπη τὸ πρᾶγμα τὸ χρηθὲν, ἐπελέξατο τὴν

Verum hæc quidem ad ſimilitudinem ſarcinatoris & fullonis apud antiquos de commodatario tractabantur: ſed conſtitutio Imperatoris noſtri edita eſt, hac quæſtione ad ipſum relata, ut commodatario furtum paſſo, licentia ſit domino *rei* ſubreptæ, ſive adverſus commodatarium agere velit, ſive furti adverſus furem, & altera electa dominus ad alteram actionem ex pœnitentia venire non poſſit: ſed ſi quidem furem elegerit, commodatarius liberetur; ſin autem commodans adverſus commodatarium *in jus* venerit, ipſi quidem commodanti haud amplius adverſus furem furti *actio* dabitur, ſed eam commodatario adverſus furem dat conſtitutio. Tunc autem dominus rei commodati *actionem* inſtituens amittit *actionem* furti, quando ſciens rem commodatam eſſe ſubreptam,

82. ἐπ' F.

utrobique intereſt, an *ſolvendo ſit* adfirmative, an vero *non ſolvendo* ſic negative ſubjungas: ſin autem *in ſolidum* quoque addas, ut Imp. in d. §. 16. THus autem in ambobus locis, maxime intereſt. Olim ergo tentabam εἴτε ὁλοκληρον hinc ejicere pro gloſſemate inepto: ſed minus violenter, ut nunc edimus, legere juſſit in *Miſcell. Obſ.* VI. pag. 210. ὁ μαχαιρίτης CORN. SIEBEN. G. O. R.

t. L. eum qui emit. 14. §. ſi res commodata eſt. 14. l. hæreditariæ. 68. D. *eod.* D. GOTH.

u. Modeſtinus lib. 2. *Differentiarum* apud Licin. Ruffin. tit. 10. *is cui res commodata ſit, furti experiri debebit, ſi modo ſolvendo fuerit.* FABR.

Ex Cujac. qui laudat Sabinum, l. *qui injuria* [53.] §. 1. *de Furt.* DOUJ.

x. L. ultim. in prin. & §. 1. C. *de furtis.* D. GOTH.

τὴν commodati· 83 γνὺς γ δὲ μὴ τὴν καλὰ τοῦ χρησαμένυ πρᾶξιν, εἰ βέλεται καλαλιπεῖν τὴν commodati, χωρῆσαι δὲ ἐπὶ τὴν furti, δίδωσιν αὐτῷ παῤῥησίαν τοῦτο ποιεῖν ἡ διάταξις, καὶ πρᾶγενέσθαι καλὰ τοῦ κλέπλυ, 84 μηδεμιᾶς 42 αὐτῷ διμολογίας ἀντιλαμβανομένης, ἐπειδὴ μήπω γνὺς τὸ ἀληθὲς πρᾶκατήρξατο πρᾶς τὸν χρησαμένου· εἰ μὴ ἄρα ὁ χρησάμυος τῷ δεσπότῃ τοῦ πράγματος τὸ ἱκανὸν ἐποίησεν ἐπὶ τῷ κλαπέντι πράγματι, πρὶν ὁ δεσπότης μάθῃ τοῦτο κεκλέφθαι· τηνικαῦτα γὰρ ὁ μὴ κλέπλης ὐχ ὑποκείσεται τῷ δεσπότῃ τῇ furti, ἀναχθήσεται δὲ παρὰ τοῦ χρησαμένυ, ὃς οἰκείοις χρημάσι τῷ δεσπότῃ τοῦ πράγματος ἐθεράπευσε τὴν ζημίαν· ὡμολογημένυ καὶ κείνυ, ὅτι εἰ ἀ- 43 γνοῶν 85 ὑφηρῆσθαι τὸ πρᾶγμα ὁ δεσπότης ἐκίνησε τὴν commodati, εἶτα μαθὼν ἐν τῷ μεταξὺ μετῆλθεν ἐπὶ τὴν furti, οὐκ ἔτι δυήσεται παλινδρομεῖν ἐπὶ τὴν commodati· ἠλευθέρωται γὰρ ὁ χρησάμυος τῆς ἐξ αὐτοῦ 86 ἀγωγῆς, εἰ καὶ [z] τὰ μάλιστα ἡ καλὰ τοῦ κλέπλυ ἀγωγὴ οὐκ ἔσχε χρηστὸν ἀποτέλεσμα, διὰ τὸ πολλάκις ἄπορον εὑρεθῆναι τὸν κλέπλην. Κρατείτω [a] δὲ ταῦτα

reptam, commodati *actionem* elegerit: ſed comperiens *id* poſt litis conteſtationem cum commodatario, ſi velit *actionem* commodati relinquere, atque ad furti *actionem* tranſire, dat ei conſtitutio facultatem hoc faciendi & veniendi adverſus furem, nulla illi opponenda exceptione, quia vera necdum ſciens cum commodatario litem conteſtatus eſt: niſi forte commodatarius domino rei ſatisfecerit pro re ſubrepta, antequam dominus cognoverit eam eſſe ſubreptam: tunc enim fur domino non tenebitur furti, ſed a commodatario convenietur, qui ſua pecunia domino rei damnum reſarſit: quum & illud conſtet, ſi dominus ignorans non eſſe ſubreptam, commodati *actionem* inſtituerit, *ac* deinde *id* comperiens ad furti *actionem* interim tranſierit, non poſſe *eum* amplius ad *actionem* commodati recurrere; namque commodatarius actione ab illo liberatus eſt, quantumvis maxime actio adverſus furem bonum exitum haud habuerit, quia fur ſæpe inops reperitur. Hæc autem obtinere debent, ſive

83. ἀγνὺς μὲν μὴ τὴν κατὰ τοῦ χρ. πρ. Pith. unde κατὰ (quod de: in editt. omnib.) recepi. Idem pro ſeq. εἰ habet κὴν. G. O. R. 84. οὐδεμ. Pith. & F. 85. ὑφιρεῖσθαι ante F. 86. ἀναγ. F.

γ. d. l. ult. §. ſin autem neſciens. 2. D. GOTH.

A verſ. γνοὺς δὲ, &c. ſic verte. *Sin autem, cognito poſt litem conteſtatam cum commodatario, rem furto ſublatam eſſe, relinquere velit actionem commodati, & ad furti actionem pervenire, id ei per conſtitutionem licet, & adverſus furem venire, nulla ei allegatione opponenda, quia nondum rei gnarus litem cum commodatario conteſtatus eſt. niſi forte*, &c. [Theophil. omiſit vocem, *dubitans*: quanquam dubitans non eſt abſimilis ignoranti· tam errat qui neſcit, quam qui dubitat. *Edit.* I.] FABR.

Scil. Curtius, cujus tamen verſionem in utraque reſcinuit Fabrotus & Editor Leidenſis, locum hunc corruptum exiſtimans, quia Imperator habet *neſcius & dubitans*, aſteriſco notavit & Imperatoris fere verba pro Theophilinis adpoſuit. Sed neutiquam eſt corruptus, namque Juſtin. dicit *de ignorantia ante lit. cont.* THus *de ſcientia poſt lit. cont.* Ceterum ego ſimpliciter verti, dum Fabrotus minus neceſſarie προσφραζει. G. O. R.

z. Sive adverſus furem dominus obtinuerit, ſive non. *Baſilica.* FABR. II.

a. Scholiaſtes: θεμάτισον γὰρ, ὅτι εἰς μέρος ἀπεπληρώθη ὁ δεσπότης τὸ πρᾶγμα ἀπὸ τοῦ χρησαμένυ· ἔχει δὲ εἰς τὸ ὑπόλοιπον καὶ κατὰ τοῦ κλέπλυ τὴν furti ἀγωγήν· εἰ δὲ εἰς ὁλόκληρον πληρωθῇ τὴν furti, καὶ ταῦτα κρατείτω· videtur legendum, οὐκ ἔχει εἰς τὸ ὑπ. & in fine dele illa;

ταῦτα, εἴτε εἰς μέρος εἴτε εἰς ὁλόκληρον εὔπορος ἦν πρὸς τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος τοῦ χρησθέντος πράγματος.

§. XVII. Παρεθέμην [b] Τιτίῳ πρᾶγμα ἐμὸν· diligentiam [c] οὐκ ἔτι ἐποφείλει ἐπὶ τῷ 87 προκαταθέντι πράγματι, οἷα μηδὲν κερδαίνων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου μᾶλλον αὐτὸς τῷ δεσπότῃ κέρδους αἴτιος γίνεται, ὡς ἂν ἀσφαλεῖ τόπῳ μᾶλλον τὸ ἐμὸν [cc] προθέμενος πρᾶγμα. Μόνον δὲ ἐπὶ τούτῳ ὑπεύθυνος ἔσται τῇ depositi, ἐὰν καί τινα δόλον αὐτοῦ βλαβῇ τὸ πρᾶγμα· ὅθεν ὑφαιρεθέντος τούτου, ἐπειδὴ οὐκ ἀνάγεται πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἀποκατάστασιν, διὰ τὸ μηδὲν διαφέρειν αὐτῷ 88 τὸ σώζεσθαι τὸ πρᾶγμα, οὐ κινήσει καὶ τοῦ κλέψαντος τὴν furti, ἀλλ' ἁρμόσει 89 αὐτὴ τῷ δεσπότῃ.

§. XVIII. Ἐν τέλει δὲ 90 ἐκεῖνο οὐκ ἄτοπον εἰδέναι, ὡς ζήτησις γέγονεν, εἰ ἆρα ἄνηβος [d] ἀλλότριον ὑφελόμενος πρᾶγμα κρατεῖται τῇ furti, ἐπειδὴ πονηρᾶς ἐστέρηται διαθέσεως [e] ἡ τοιαύτη ἡλικία, καὶ μᾶλλον ὡς καθ' ὕβριν καὶ ἐμπαιγνίαν, ἢ κατὰ δόλον ἀφαιρεῖσθαι δοκεῖ τὸ πρᾶγμα. Ἀλλ' ἤρεσε, τότε ἔνοχον αὐτὸν γίνεσθαι τῇ furti, ἐάν ἐστι πρόξιμος [f] pubertati, καὶ οἷδεν

ve in partem sive in solidum locuples sit ad pretii persolutionem rei commodatæ.

44 §. XVII. Deposui rem meam apud Titium: diligentiam non utique debet in re depositа, ut qui nihil lucratur, immo potius ex contrario ipse domino lucri causa est, quippe in loco magis tuto rem meam collocans. In hoc tantum obnoxius erit *actioni* depositi, si per aliquem ipsius dolum res læsa sit: unde ea subrepta, quum non conveniatur ob rei restitutionem, quia ejus nihil interest rem servari, non instituet adversus furem furti *actionem*, sed ea domino competet.

45 §. XVIII. In summa neque hoc absurdum *erit* scire, fuisse quæstionem, anne impubes alienam rem subripiens furti obligetur? quia talis ætas malī expers est animi, ac potius quasi per lasciviam lusumque, quam per dolum abstuliſse rem videtur. Sed placuit, tunc eum furti *actioni* obnoxium fieri, quando pubertati est proximus, &

87. προκαταθέντι ante F. 2. 88. τῷ ante F. 89. ἄυτη malim. G. O. R. 90. στι ad: F.

illa: τὴν *furti*. Sententia Justiniani hæc est: sive rei dominus solidum à commodatario, quem elegit, consequutus sit, sive partem duntaxat, furti adversus furem non habet actionem, sed ipse commodatarius. Addit quoque Schol. quæsitum esse, si commodatarius furti egerit, remque & pœnam consecutus fuerit, an rei domino utrumque restituturus sit: κῆ τέρνει κῆ τοῦτο ἡ διάταξις, ὅτι ἐ μόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ποινὴν λαμβάνει· ὃν γὰρ τρόπον αὐτῷ κινδυνεύεται ἡ τοῦ πράγματος ἀπώλεια, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ κερδαίνειν ὀφείλει. ut Basilic. 60. t. 6. Sed Papiniani posteriorem sententiam confirmavit Justin. in l. ult. C. *de furt.* FABR.

b. V. l. eum qui. 14. §. is autem apud quem res depositа est. 3. D. *de furtis.* D. GOTH.

c. Sed dolum tantum præstat. d. §. 3. l. 23. D. *de regulis*: §. 3. sup. *quib. mod. re contrahitur obl.* v. §. 13. supra *eod.* D. GOTH.

cc. Ἀνακόλαθον hic esse (quod & in versione imitor), observavit quoque D. Gavel: nam scribere debuerat TH. προθεμένῳ, ἐμοὶ scil. τῷ δεσπότῃ. G. O. R.

d. V. l. impuberem. 23. D. *de furtis.* D. GOTH.

e. Dixi sup. §. 3. tit. *de usucapionibus.* D. GOTH.

f. Et furti, & Aquilia tenetur, si sit injuriæ capax, l. 5. § 2. D *ad L. Aq.* & ex dolo, si proximus pubertati sit, l. 13. §. 1. D. *de dol.* FABR. I.

οἰδὲν ἑαυτὸν διὰ τοῦτο κλέπτουλα πλημμελεῖν.

§. XIX. Ἡ furti, εἴτε ἐπὶ τῇ ἀπαιτήσει τοῦ διπλασίονος ἢ τοῦ τετραπλασίονος κινεῖται, ποινῆς [91] μόνον ἀπαίτησιν ε, ἃ τοῦ πράγματος ἔχει· τὸ δὲ πρᾶγμα ἔξωθεν [h] ἀπαιτήσει ὁ τοῦ πράγματος δεσπότης, ἢ διὰ τῆς in rem ἢ διὰ τοῦ [i] κονδικτιτίου. Ἀλλ' ἡ μὲ in rem κατὰ παντὸς [k] νομέως οὕτω δοθήσεται, εἴτε ὁ κλέπτης [92] αὐτὸ νέμεται εἴτε ἕτερός τις· ὁ δὲ φορτίβος κονδικτίτιος κατὰ μόνου [l] τοῦ κλέπτου ἢ [93] κληρονόμου [m] αὐτοῦ δοθήσεται, εἰ καὶ μὴ νέμονται τὸ κλαπέν.

& ob id novit ſe furantem delinquere.

§. XIX. Furti *actio*, ſive ad dupli ſive ad quadrupli exactionem inſtituatur, pœnæ modo petitionem, non rei continet: rem autem extrinſecus dominus rei petet, vel per *actionem* in rem vel per condictionem. Sed in rem quidem *actio* adverſus omnem poſſeſſorem ita dabitur, ſive fur eam poſſideat, ſive alius quis: condictio autem furtiva adverſus ſolum furem aut ejus heredem dabitur, etiamſi rem ſubreptam non poſſideant.

91. μόνην F. 92. αὐτὸν F. 1. αὐτὸς F. 2. 93. κληρονόμων F.

g. L. ſi pignore. 54. §. cum furti 3. D. *de furtis.* D. GOTH.

Furti actio pœnam petit, l. 7. §. 1. D. *de cond. furt.* id eſt, ad pœnam duntaxat reſpicit, l. 50. D. *pro ſoc.* FABR. I.

h. Paul. 2. Sent. 31. §. 12. D. GOTH.

i. Condictio rem ipſam petit, d. §. 1. FABR. I.

k. Harmen. 3. §. 46. §. 1. inf. *de actionibus.* D. GOTH.

Poſſeſſor rei furtivæ vindicatione tenetur, L. 12. C. *de furt.* Chryſoſtomus in Ecloga Theodori magiſtri de Avaritia. ταῦτα δὲ καὶ οἱ τῶν ἔξωθεν ἴσασι νόμοι, οἱ τοὺς ἁρπάσαντας καὶ ἀφελομένους ἀφέντες, ἐκείνους κελεύουσιν ἀπαιτεῖν, παρ' οἷς ἂν εὕροι τις τὰ αὐτοῦ κείμενα ἅπαντα· ex commentar. in Joann. FABR. I.

l. Condictitia ſolus fur tenetur, & heres ejus, l. 13. §. idem, D. *de jurejur.* l. 5. D. *de cond. furt.* FABR. I.

m. Et cæteros ſucceſſores, quia rei perſecutionem habet, l. 7. §. 2. *eod.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΒΙΑΙ ΤΑ ΑΛΛΟΤΡΙΑ [a] ΑΡΠΑΖΟΝΤΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ Β.

Τοὺς ἀλλότρια ἁρπάζοντας πράγματα οὐκ ἐῶσιν ἀτιμωρήτους οἱ νόμοι· κρατῆνται [94] [b] τῇ furti, οὐδεὶς [95] μᾶλλον τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἄκοντος ψηλαφᾷ τοῦ δεσπό-

DE VI BONORUM RAPTORUM.

TITULUS II.

EOs qui res alienas rapiunt, leges impunitos eſſe haud ſinunt: tenentur enim furti; namque nemo rem alienam invito magis domino contrectat,

a. Adde tit. D. *vi bonorum raptorum.* Eclog. 17. περὶ τῶν ἁρπαγὰς ἐξ ἐφόδου ποιούντων, &c. 10. *Eclog.* 2. περὶ βίας. D. GOTH.

b. Non manifeſti. l. 1. D. *eod.* 60. *Eclog.* 17. c. 1. tenetur etiam damni injuriæ, & condictione, l. 2. §. 26. D. *eod.* D. GOTH.

Immo & manifeſti, ſi in ipſo delicto ſit comprehenſus, ut DD. communiter docent, & ex re ipſa patet. G. O. R.

c. L.

δεσπότης, εἰ μὴ ὁ κατὰ βίαν ἁρπάσας τοῦτο· ὅθεν ὀρθότατα λέγεται τοῦτο [1], ἀναιδέστατον [c] εἶναι κλέπτην τὸν ἅρπαγα. Ἀλλὰ καὶ ὁ πραίτωρ ἰδιάζουσαν [d] ἐπενόησε τοῦ ἐγκλήματος τούτου γοῦν τοῦ [2] πλαίσματος ἀγωγὴν, τὴν vi bonorum raptorum.

Αὕτη δὲ ἔστω [e] μὲν ἐνιαυτοῦ, ἐξ οὗ τὴν 48 ἁρπαγὴν συνέβη γενέσθαι, εἰς τὸ τετραπλοῦν, μετὰ δὲ [3] τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἁπλοῦν κινηθήσεται. [4] Ἔστι δὲ χρήσιμος ἔτι μὲν καὶ τούτῳ, ὃς ἑνὸς πράγματος ἁρπαγὴν ὑπέστη· οὐδὲ γὰρ, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τῆς ἀγωγῆς [f] πληθυντικῶς πέφρασται, ἐπὶ ἑνὸς οὐκ ἁρμόσει πράγματος ἁρπασθέντος· δίδοται γοῦν οὐδὲν ἧττον· οὐ διαφερομένων ἡμῶν, [g] εἴτε *[4] τίμιον εἴτε εὐτελὲς εἴη τὸ ἁρπαγέν.

Τὸ δὲ τετραπλάσιον ἐπὶ τῆς vi bono- 49 rum raptorum οὐχ ὅλον ἐστὶν ἐν ποινῇ, καὶ ἔξωθεν ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις [h], ...

. . . .

ctat, niſi qui eam vi rapit: unde rectiſſime dicitur illud, impudentiſſimum furem eſſe raptorem. Sed & Prætor ſpecialem hujus delicti nomine actionem invenit, *dictam* Vi bonorum raptorum.

Hæc autem intra annum quidem, ex quo rapina facta fuit, in quadruplum, poſt annum vero in ſimplum inſtituetur. Porro etiam illi quoque utilis eſt, qui unius rei rapinam paſſus eſt: neque enim, quia nomen actionis pluraliter adpellatum eſt, in rapina unius rei non competet; datur enim nihilominus: nobis haud diſtinguentibus, utrum pretioſa an vilis *res* ſit rapta.

Quadruplum vero in *actione* vi bonorum raptorum non totum in pœna eſt, & extrinſecus rei perſecutio, [*ut in actione furti manifeſti diximus, ſed in*

1. τοῦτο λέγ. F. antea λέγ. τοῦτον. 2. Sic F. (Pith. πώσματος) pro vulg. πεφάγμ. 3. τὸν δὲ: F. 4. ἔσῃ F. 2. Mox χρήσιμον ante F. *4. τι μικρὸν Pith. vid. in not. Fabr.

c. L. item ſi cum. 14. §. qui vim intulit 12. D. *quod metus cauſa.* D. GOTH.

Fur dicitur ſubtrahere & clam auferre, l. 59. D. *de furt.* l. 9. C. *eod.* & plerumque noctu ſubtrahit. raptor luce clara deripit palam, ceu Plaut. loquitur· fur ſine vi: raptor cum vi: rapi enim ſine vi non poteſt, l. 3. §. aliud, D. *de inc. ruin.* Plaut. Epid. Act. 1. Sc. 1. Th *Minus jam furtificus ſum quam antehac* Ep. *quid ita?* T. *rapio propalam.* Liban. in loco comm. contra Tyr. ὁ δὲ τύραννος οὐδὲν δεῖται κλέπτειν, ἀλλὰ φανερῶς ἁρπάζει. Denique ἁρπαγὴ ſignificat τὴν αἰφνίδιον, καὶ μετὰ βίας ἀφαίρεσιν, ut ait Ammon. qua ratione raptor, fur improbus dicitur, l. 14. §. qui vim, D. *quod met. cauſ.* l. 2. §. cæterum, D. *eod.* id eſt, audax, temerarius, impudens. ἀναιδὴς, ut improbus accipi fere ſolet, & ita exponitur in Gloſſis vett. Sic *claſſis improba.* Flori 3. c. 10. Plin. 9. Epiſt. 26. Donat. in Phorm. *hic* confidens *pro improbo, audaci ac temerario.* Sic Plato 10. de Rep. ἁρπαγὴν dicit ἀναίσχυντον, & Philo de Decal. Chryſoſtom. in Ep. Pauli ad Theſſalon. 1. c. 5. hom. 11 οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων, ὁ μὴ λάθρα λαβὼν, ταύτῃ τετίμηκε τῷ λάθρᾳ λαβεῖν· ὁ δὲ φανερῶς τῇ δημοσίᾳ μετὰ τῆς ζημίας καὶ αἰσχύνην ἐπήγαγε. FABR. I.

Gloſſæ Philoxeni: *improbus* ἀναιδὴς. id eſt, audax, temerarius, impudens. nam rem alienam violenter eripit, fur clanculo. FABR. II.

d. L. 2. §. 17. D. *eod.* D. GOTH.

e. Adde l. 4. D. *eod.* D. GOTH.

f. L. 2. §. vel cujus. 11. D. *eod.* 60. *Eclog.* 17. c. 2. D. GOTH.

Nam, ait Prætor, *bona rapta*, l. 2. §. vel cujus, D. h. t. [& actio dicitur *vi bonorum raptorum.* Ex Edit. 2.] FABR.

g. In trib. MSS. εἴτε τι μικρὸν· non recte, quia ſubjicitur, εἴτε εὐτελὲς· hac igitur actione tenetur, qui minimam quoque rem rapuerit, Nov. 63. c. 1. v. ſupra, *de rer. div.* §. 16. [Athenienſium quoque lege ſi quis ex Lyceo, vel Academia rem etiam minimam ſubtraxiſſet, capite puniebatur. Demoſth. *adverſ. Timocrat* Ed. 1.] FABR.

Quum tamen ob rem minimam nulla ſit criminis exequutio ſolennis, l. cauſas Cod. Theod. *de juriſd.* Cujac. DOUJAT.

h. Hiulca mihi videtur oratio, unde excidiſſe

. . . . . .
ὥστε συμβαίνειν τούτῳ τῷ λόγῳ, [i] ὃν τριπλῶ εἶναι τὴν ποινήν. Ταῦτα δὲ λέγομεν, εἴτε συλληφθῇ ὁ ἁρπαξ ἐν αὐτῷ τῷ πλημμελεῖν, εἴτε μή. Τῶν δὲ καταγελάστων ἐστὶ, [k] κυφοτέρας αἱρέσεως εἶναι τὸν ἁρπάζοντα βίᾳ τοῦ λάθρα [6] ὑφαιρουμένου· τοῦτο δὲ ἐὰν ἐξετασθείη τῇ furti [l] nec manifesti, ψευδὴς ὁ λόγος εὑρίσκεται. Ἀλλ' εἴρηται πρὸς τοῦτο ἐπὶ τῆς κλοπῆς· εἰ μὲν συσχεθῇ ἤτοι ὁραθῇ ὁ κλέπτης, ἔστιν αὕτη ἡ furti manifesti, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσα τὴν ποινήν· εἰ δὲ μὴ συλληφθῇ ἢ μὴ ὁραθῇ, τότε ἔστιν ἡ furti [m] nec manifesti εἰς τὸ διπλοῦν· ὁ δὲ τὴν ἁρπαγὴν ἐργασάμενος καλέχεται εἰς τὸ τετρα-

in quadruplo ineſt & rei perſecutio;] ita ut hac ratione contingat pœnam eſſe in triplo. Hæc autem dicimus, ſive comprehenſus ſit raptor in ipſo delicto, ſive non. Atqui inter ridicula eſt, levioris conditionis eſſe vi rapientem, eo qui clanculum aufert: ſed ſi hoc ad *actionem* furti nec manifeſti exigatur, falſum invenitur ratiocinium. Sed ad hoc *ſupra* de furto dictum fuit: ſi quidem fur deprehenſus aut viſus ſit, eſt ea furti manifeſti *actio*, habens pœnam in quadruplum; ſin autem non deprehenſus aut non viſus ſit, tunc furti nec manifeſti eſt *actio* in duplum: at qui rapinam

5. δὲ de: F. 6. ὑφαιρουμ. omnes ante hanc.

ſe credo hæc verba: ἀλλὰ ἐν τῷ τετραπλασίῳ ἔνεστι καὶ ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις, & ſic non modo quadrabit ſequens ὥστε, ſed & ipſa Juſtiniani verba habebimus. Forte etiam major eſt lacuna, ſic explenda: ὡς ἐν τῇ *furti manifeſti* εἰρήκαμεν· ἀλλὰ &c. Hoc tamen haud æque urgeo. G. O. R.

i. Adde §. 19. inf. *de actionib.* l. 2. §. 13. D. *eod.* d. c. 2. in fin. D. GOTH.

Actione in quadruplum tenetur raptor d. Nov. 63. ſed in quadruplo ineſt rei perſecutio. Jure Attico tenebatur quoque in quadruplum; ſed duplum ei, qui rapinam paſſus erat, præſtabatur, duplum autem ærario publico, Demoſth. in Midiam. & ibid. Ulpianus. FABR. I.

k. Raptor fur improbior, atque atrocior eſt. Auguſtin. 2. contra Epiſt. Parmen. c. 9. *Eos ſane cum fure concurriſſe non dico, quia fure pejor eſt raptor.* Chryſoſtom. Hom. 53. in Matth. τοῦ δὲ κλέπτοντος ὁ ἁρπάζων χείρων. & ridiculum igitur foret levioris conditionis eſſe raptorem nec manifeſtum, quam furem nec manifeſtum. utique autem levioris eſſet conditionis, ſi duplo tantum coërceretur, ſicut fur nec manifeſtus, cum ſit fur improbior, gravioris delicti aſperior pœna eſſe debuit. FABR. I.

Præter Commentatores Juſtiniani, maxime Fr. Hotomanum & Janum a Coſta, digni qui ſuper hoc loco videantur, Ferandus Adduenſis II. *Explicat.* 34. (Theſ. Jur. Tomo II. pag. 600.) & Jo. van de Water I. *Obſerv.* 5. G. O. R.

l. Ut ad THum redeam, videtur apud eum in hoc §. dictio *nec* eſſe ſupervacua, cum ait: τὸ δὲ *&c.* quod ſi illa dictio negans tollatur, ſenſus optime quadrabit. Quoniam dictum Juſtiniani quoad furem non manifeſtum ſine dubio eſt verum, cum ille leniore pœna, quam raptor afficiatur: ſed quoad manifeſtum, minus vere videtur dicere Juſtinianus, cum talis fur majorem pœnam, quam raptor dependere videatur: ſi quidem raptor triplum, fur autem manifeſtus quadruplum perſolvere cogitur. Quæ tamen ratio non eſt vera, ut ex ſequentibus poſtea declarat THus: quod a Jacobo Curtio non animadverſum fuiſſe, ſummopere miror; qui convertens hunc locum in eundem errorem incidit. FERANDUS ADDUENSIS *l. c.*

Videtur legendum, *furti manifeſti:* quoniam dictum Imperatoris Juſtiniani, quoad furem non manifeſtum, ſine dubio eſt verum, cum ille leviore pœna, quam raptor afficiatur. H. ERNST.

In uno Cod. *immanifeſti* legitur: in aliis, *nec manifeſti.* Ego puto legend. *furti manifeſti*, perperam à Græculo librario repetitis literis. Hoc ait Theoph. Qui vi rapit, non poteſt videri levioris eſſe conditionis, quam fur manifeſtus, qui in quadruplum tenetur. utique autem levioris non eſt raptor nec manifeſtus, quam fur nec manifeſtus: tenetur enim in duplum fur nec manifeſtus, raptor nec manifeſtus in triplum. Non clementer igitur Prætor egit cum raptore. Raptor manifeſtus dicitur, qui ſolus, aut hominibus coactis armatis, vel inermibus palam rem alienam vi rapit, l. 2. §. 4. D. *vi bon. rapt.* nec manifeſtus dicitur, qui præcedente conſilio ad hoc ipſum homines

τραπλοῦν, εἴτε ὂν αὐτῷ τῷ πράγματι φωραθῇ, εἴτε καὶ λάθῃ. Καθόλου δὲν ἐστὶ τῆς κλοπῆς πότε μὲ διπλάσιον, πότε δὲ τὸ τετραπλάσιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἁρπαγῆς ἀδιαφόρως τὸ τριπλοῦν ἔσται ὂν ποινή, εἴτε συνελήφθη, εἴτε μὴ ὁ τὴν ἁρπαγὴν ἐργασάμενος·] καὶ κατὰ τοῦτο δοκεῖ n ἢ πλέον τι ἔχειν, ἢ οὐκ ἐλαττοῦσθαι.

pinam fecit, in quadruplum tenetur, ſive in ipſo facto deprehenſus ſit, ſive etiam latuerit. In univerſum igitur in furto modo duplum, modo quadruplum, in rapina autem indiſtincte triplum in pœna erit, ſive comprehendatur ſive non, qui rapinam fecit: atque ideo videtur aut amplius quid habere, aut *certe* non minus.

§. I. Τὴν vi bonorum raptorum συμβαίνει κινεῖσθαι, ἡνίκα δόλῳ nn γέγονεν ἡ ἁρπαγή. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὡς εἴ τις ἀπατηθεὶς καὶ τὸν νόμον ἀγνοῶν ο τὸ οἰκεῖον ἥρπασε πρᾶγμα, ὑποπτεύσας ἐξεῖναι τῷ δεσπότῃ τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα καὶ βίᾳ δύνασθαι λαμβάνειν ἀπὸ τῶν νεμομένων, οὐκ ὀφείλει 51

§. I. Vi bonorum raptorum actio inſtituitur, quum rapina dolo facta eſt: Hinc manifeſtum *eſt*, ſi quis deceptus & jus ignorans ſuam rem rapuit, ſuſpicans licere domino rem ſuam etiam vi a poſſeſſoribus auferre, *eum* in judicio non debere vi bonorum ra-

7. καὶ de: F.

mines collegit armatos, ut bona raperet, & neminem invenit, nec ab aliquo deprehenſus eſt, l. 52. §. ult. D. *de furt.* FABR. I.

In uno codice: *immaniſeſti* legitur, ut & paulo poſt: in aliis *nec manifeſti.* Ego puto legend. *furti nec manifeſti.* Hoc ait TH. Qui vi rapit, non poteſt videri levioris eſſe conditionis, quam fur manifeſtus, qui in quadruplum tenetur. utique autem levioris conditionis non eſt raptor nec manifeſtus, quam fur nec manifeſtus: nam fur nec manifeſtus tenetur in duplum: raptor nec manifeſtus in triplum. Non clementer igitur Prætor egit cum raptore. FABR. II.

Per repetitas litteras Fabrotus in priori nota *IM* intelligit, quarum altera vocem *furti* claudit, altera *Manifeſti* inchoat. Mirum autem mihi eſt, quomodo THum utrobique in eamdem ſententiam interpretetur, quum contrario ſenſu antea adfirmative, poſtea negative legerit. Præterea fateor, ejus interpretationem ipſo mihi textu obſcuriorem videri. Licet autem Ferandus non modo talia loquatur, quæ ſtatim intelligas, ſed & prima fronte emendationem illam lectori ſuo perſuadere videatur; attamen Curtiana verſio eſt veriſſima: non tam ob Codicum Vigl. & Fabr. conſenſum, quam quia præmittit THus, ut alias ſolet, objectionem, quam in verſione clare ſatis expreſſi, dum Curtius Imperatoris tantum verba deſcribere amat. Hoc ergo vult paraphraſtes: „ Atqui dicat aliquis, inter ri„ dicula eſſe, raptorem violentum, dum tripli „ pœnam ſuffert, mitius puniri quam furem clan„ deſtinum; etenim hunc deprehenſum pro pœna „ ſolvere quadruplum? Reſpondet noſter: ratio„ cinium illud verum eſſe, quantum ad furem ma„ nifeſtum; ſed falſum quantum ad nec manife„ ſtum, quum is dupli tantum condemnetur, at„ que adeo raptor ſemper gravius puniatur quam „ talis fur." Reliqua, quæ ſequuntur, clariſſima ſunt, dummodo recte attendas ad verba finalia capitis 50. G. O. R.

m. Quidam hanc negationem expungunt. D. GOTH.

Perperam hæc notula in omnibus Gothofredi Editt. & in Genev. huc relata eſt, quum pertineat ad locum ſuperiorem in fin. cap. 49. G. O. R.

n. Hoc falſum eſſe, & cur acerbius ereptorem quam furem multari putemus, initio Verrinæ tertiæ commonſtravimus. HOTOM. *in Lugd.*

Satis dictum in ſuperioribus. G. O. R.

nn. L. 2. in pr. & §. dolo 2. §. doli mali 8. D. *eod.* D. GOTH.

o. L. 2. §. 18. *eod.* D. GOTH.

Longus eſt GALVANUS *de Uſufr.* cap. 40. pag. 606. ſqq. ut adverſus communem Doctorum ſententiam probet, dominum etſi juris gnarum non teneri vi bonorum raptorum, ſi rem ſuam violenter ſine armis invadat, ex lege a D. Goth. hic citata. Sed quum THus non aliud dicat ac Juſtin. nos hanc quæſtionem Commentatoribus Inſtitutionum diſcutiendam relinquimus. Dicimus tantummodo, etſi jure Pandectarum Galvani opinio vera foret, tamen hodierno jure Inſtitutiones pro legibus eſſe. Ceterum pleonaſtice duobus verbis ἐξεῖναι & δύνασθαι, quorum alterutrum ſuffeciſſet, hic utitur

ὀφείλει ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς vi bonorum raptorum καταδικάζεσθαι· ἀκόλουθον δὲ τοῖς εἰρημένοις ἐστὶ, μήτε τῇ furti ἔνοχον αὐτὸν γίνεσθαι, ὃς πεπλανημένῳ λογισμῷ ἥρπασε, καὶ οὐ κακύργως.

raptorum condemnari: & dictis consequens est, neque furti eum obligari, qui erranti animo rapuit & non malitiose.

Ἀλλ' ἵνα μὴ τοῖς βουλομένοις ἁμαρτάνειν τοιαύτη [8] ἐφευρεθῇ ὁδὸς, δι' ἧς τὰ οἰκεῖα κακουργήματα ἀζημίως ἐπιδείκνυσθαι, καὶ τὴν οἰκείαν [9] θεραπεύσειν ἀπληστίαν, καλλίστη γέγονεν [P] ἐκ τῶν θείων διατάξεων ἐπὶ [10] τούτων φροντὶς, ὥστε μὴ συγχωρεῖσθαί τινι κινητὸν ἢ [q] αὐτοκίνητον πρᾶγμα, εἰ καὶ οἰκεῖον [11] τοῦτο νενόμικεν, ἁρπάζειν τε καὶ βίᾳ λαμβάνειν· εἴρηται γὰρ ταῖς αὐταῖς διατάξεσιν, ὅπως τοιοῦτόν τινος πλημμεληθέντος, ὁ ἅρπαξ, εἰ μὲν ὡς οἰκεῖον πρᾶγμα τοῦτο ἁρπάζει, τῆς τοῦ πράγματος [12] ἐκπέσῃ δεσποτείας· εἰ δὲ τὸ ἀλλότριον οἰκεῖον ὑπόμιζεν εἶναι, ἀποκαθιστάτω μὲν κατὰ [13] πρώτην τάξιν τὸ πρᾶγμα, διδότω δὲ [14] καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν· ὅπερ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν κινητῶν πραγμάτων, ἐφ' οἷς καὶ [15] ἡ ἁρπαγὴ [r] δύναται γίνεσθαι, ὥρισαν αἱ διατάξεις, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐφόδων [s], ἃς ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις πράγμασιν, οἰκίαις φημὶ καὶ ἀγροῖς,

52 Sed ne peccare volentibus hujusmodi inveniatur via, per quam sua maleficia impune perpetrent, atque avaritiem foveant, optima ex sacris constitutionibus super his acta est cura, ut ne cui permittatur rem mobilem aut se moventem, etsi propriam eam putavit, rapere & vi auferre: dictum est enim iisdem constitutionibus, ut aliquo tale quid delinquente, raptor, si quidem ut rem propriam id rapit, 53 dominio rei excidat: si autem alienam putavit esse suam, restituat primo loco rem, & insuper rei quoque pretium det: quod non solum in rebus mobilibus, in quibus etiam rapina fieri potest, constitutiones sanxerunt, sed & in invasionibus, quas in rebus immobilibus, domibus nempe & agris, fieri contingit. Constituerunt au-

8. ἐφευρεθείη magis placeret. G. O. R. 9. θεραπεύσεσιν Goth. θεραπεύσωσιν F. 10. τούτῳ & mox συγχωρηθῆναι F. 11. εἶναι ad: Pith. & F. 12. ἐκπέσοι, & mox pessime εἰ δὲ ἀλλότριον τὸ οἰκ. ὑπ. ἦ. F. 13. τὴν ad: F. 14. Et hoc & sequens καὶ de: F. 15. ἡ de: F. & mox γένεσθαι habet.

THus, quod me inter alia argumenta, quæ suo loco adferam, confirmat, hanc paraphrasin ex ore dictantis Antecessoris ab auditoribus calamo fuisse exceptam. G. O. R.

p. L. 7. l. 10. C. *unde vi.* l. 13. D. *quod metus causa.* l. 7. D. *ad. l. Jul. de vi privata.* Adde 20. *Eclog.* 2. ex lib. 60. tit. 18. c. 12. 6. Harmen. 16. D. GOTH.

Qui rebus etiam suis manum injicit, dominium earum amittit. qui rebus alienis, duplum restituere compellitur. FABR. I.

q. Sic Pith. notavit & Fabr. edidit, quos sequi non dubitavimus, quum vulgo legatur ἀκίνητον: etiamsi in Glossis Nomicis, Thes. Jur. Tom. III. pag. 1716. itidem legatur: Βι βουλεμ ραπτοεμ· ἢ κατα τῶν ἁρπαζοντων πραγματα κινητα η ακινητα. ubi S hultingius: *Si legeremus η αυτοκινητα, haberemus id, quod habet Imp. nec non TH. §. 1. Inst. de Vi b. r.* Et recte: namque de immobilibus non modo deinde cap. 53 dicetur, sed etiam additur, eas rapi non posse, sed invadi, quamvis par pœna sit constituta G. O. R.

r. Quod est in mobilibus rebus ἁρπαγὴ, id in immobilibus ἔφοδος. Nec enim vi bonorum raptorum actio in immobilibus locum habet. 10. *Eclog.* 2. ex lib. 60. tit. 17. c. 30. D. GOTH.

Rerum mobilium tam furtum, quam rapina fit, non immobilium. itaque Th. ad §. 6. tit. sup. recte

γροῖς, γίνεσθαι συμβαίνει. 16 Διετύπωσαν δὲ ταῦτα, ὥστε πάσης ἁρπαγῆς τε καὶ ἐφόδου τούτῳ τῷ τρόπῳ τοὺς ἀνθρώπους σωφρονιζομένους ἀπέχεσθαι.

§. II. Ἐπὶ τῆς vi bonorum raptorum [t] οὐ πάντως ἀπαιτοῦμεν δεσπότην εἶναι τοῦ [17] ἁρπαγέντος πράγματος, τὸν τὴν ἁρπαγὴν ὑπομείναντα· εἴτε γὰρ in bonis αὐτοῦ ἐστιν, τουτέστιν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελεῖ δεσποτείαν, εἴτε οὐ δεσπόζεται ὑπ' αὐτοῦ, μόνον μέν τοι ex bonis [18] αὐτοῦ ἐστιν, τουτέστιν οὐ δεσπόζεται μὲ ὑπ' αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῆς αὐτοῦ ἐστὶ οὐσίας, χώρα γενήσεται τῇ vi bonorum raptorum. Ταῦτα δέ ἐστιν, ἃ οὐ δεσπόζεται μὲ [19] ὑφ' ἡμῶν, ὂν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ἐστὶ περιουσίᾳ· οἷον, ἐχρησάμην τινί, ἢ ἐμισθωσάμην οἰκέτην, ἢ δανείσας ἔλαβον ἐνέχυρον, ἢ καὶ παρετέθη μοι πρᾶγμα, οὕτως ὥστε μοι διαφέρειν, τὸ μὴ ἀφαιρεθῆναί μοι τοῦτο τὸ πρᾶγμα· τοῦτο δὲ συμβαίνει, εἴγε λαμβάνων τὸ depositum, [20] pactum ἐποίησα, ὥστε καὶ [u] ὑπὸ ῥᾳθυμίας με κατέχεσθαι· τὰ γὰρ γινόμενα πάκτα εἴωθεν ἀμείβειν τὰς τῶν συναλλαγμάτων [w] φύσεις· ἰδοὺ γὰρ ἐκ τοῦ συμφώνου κινηθήσεται ἡ depositi, οὐ μόνον ὑπὸ δόλου ἀλλὰ καὶ ὑπὸ [x] διλιγεντίας.

autem hæc, ut omni & rapina & invasione homines hoc modo continentiores *facti* abstineant.

54 §. II. In *actione* vi bonorum raptorum non omnino exigimus, ut dominus rei sit raptæ, qui illius rapinam passus est: sive enim IN BONIS ejus sit, id est ejus dominio subsit, sive non sit in ejus dominio, at tamen EX BONIS ejus, id est non quidem in dominio ejus sed ex ejus substantia sit, locus fiet *actioni* vi bonorum raptorum. Hæc autem sunt, quæ non quidem in nostro dominio, sed ex bonis nostris sunt: veluti, utendum accepi 55a quoquam, aut servum conduxi, aut mutuum dans accepi pignus, aut etiam res apud me est depositа, ita ut mea interfit, hanc mihi rem non eripi. Hoc autem evenit, si depositum *ego* suscipiens, pactum feci, ut & ex negligentia tenerer; nam pacta facta contractuum naturas immutare solent: ecce enim ex pacto *actio* movebitur depositi, non modo ex dolo sed etiam ex diligentia.

Ei

Sed

16. διετύπωσεν ante F. 17. ἁρπαθέντος F. 18. ἐς. αὐ. F. 19. ἀφ' ante F. Pro sequentibus malim, ut modo: ὃν δὲ τῆς ἡμετέρας ἐστὶ οὐσίας. 20. πάκλον F.

cte addit, *mobilem*: item res se moventes attrectari dicuntur. Livius, ut auctores nostri, res moventes accipit pro mobilibus lib. 5. FABR. I.

s. L. 7. C. *unde vi*, Cassiod. Var. 3. 20. v. Theoderici Edict. §. 10. Res mobiles abripi, & loco moveri dicuntur: res immobiles invadi, & pervadi, l. 9. C. *eod.* B. Augustin. Confess. lib. 8. c. 10. *utrum fundum alienum illum, an illum invadat.* Salvianus de Gub. D. 5. Eusebius Gallican. Hom. 11. de Pascha, Isidor. Hispal. Orig. 1. c. 26. & consultius igitur est, causâ, quam vi agere. FABR. I.

t. L. 2. paragr. in hac actione 22. D. *eod.* D. GOTH.

u. L. 2. paragraph. si in re deposita, 24. D. *eod.* D. GOTH.

Vel ut rerum depositarum periculum ad me pertineret, l. 19. D. *de petit. her.* FABR. I.

w. Theodorus Hermopolites ad l. 23. D. *de reg. jur.* τὸ συσχρόνως τῇ συσάσει τοῦ συναλλάγματος συμφωνηθὲν ἀμείβει τὴν φύσιν τοῦ συναλλάγματος, καὶ μεταποιεῖ. Pacta naturam contractuum mutant, augent, imminuunt. FABR.

x. Culpam & custodiam præstat, l. 1. §. sæpe, D. *depos.* FABR. I.

Ἀκυρῶς loquitur paraphrastes, quum *negligentiam* dicere debuisset, quia conjungitur *dolo*. Vide in Gloss. Theoph. Ἀκυρολογία. G. O. R.

Εἰ δὲ bona fide νέμομαί τι, ἦγον καὶ usumfructum ἔχω [21] ὀν ἀλλοτρίῳ πράγματι, ἢ καὶ γ ἕτερόν τι δίκαιον, οἷον usum, ὡς διαφέρειν μοι μὴ ἁρπαγῆναι τοῦτο, καλῶς λέγομεν, ἐπὶ πάντων τούτων ἁρμόζειν τῷ τὴν ἁρπαγὴν ἔχοντι τὴν vi bonorum raptorum. Ταῦτα δὲ [22] εἰρημένα, εἰ καὶ μὴ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας ἐστὶν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ οὐσίας ὑπάρχει. Κινῶν δὲ ἐπὶ τούτοις τὴν vi bonorum raptorum, οὐ τὴν δεσποτείαν λήψεται τῶν ἁρπαγέντων, (πῶς γὰρ, ἣν οὐκ εἶχεν;) ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον, ὅπερ ἐκ τῆς αὐτοῦ οὐσίας [23] ἀφαιρεῖται, τουτέστιν ὅπερ εἶχεν ἐπὶ τῷ πράγματι δίκαιον, οἷον usumfructum ἢ usum εἶχεν ἐπὶ τῷ [24] ἁρπαγέντι· ἐπειδὴ ὅπερ τούτου ἐστερήθη διὰ τῆς ἁρπαγῆς, τοῦτο αὐτῷ καὶ ἀποκαθίσταται.

Γενικῶς [z] δὲ λεκτέον ἐστὶν, [25] ὅτι ἐξ ὧν αἰτιῶν ὁ furti δίδοται, nec manifesti κλοπῆς γενομένης, [26] ἐκ τούτων τῶν αἰτιῶν πάντες ἔξουσι τὴν vi bonorum raptorum.

56 Sed si bona fide quid possideo, aut usumfructum etiam in aliena re habeo, aut & aliud jus quoddam, velut usum, ut mea interfit illud non rapi, recte dicimus in his omnibus rapinam passo competere *actionem* vi bonorum raptorum. Hæc autem dicta *sunto*, etsi in ejus dominio non sit, sed ex illius bonis. In his autem vi bonorum raptorum agens, non dominium *rerum* raptarum accipiet, (quî enim, quod 57 non habebat?) sed illud solum, quod ex ejus bonis subreptum est, id est jus quod in re habebat, veluti usumfructum vel usum in re rapta habebat: quoniam quo per rapinam privatus fuit, id illi etiam restituitur.

Generaliter autem dicendum est, ex quibus causis furti *actio* datur, perpetrato furto nec manifesto, ex iisdem causis *actionem* vi bonorum raptorum omnes habebunt.

21. ἐπὶ F. 22. τὰ ad: F. Ego supplerem potius ἔστω. 23. ἀφῄρηται verto cum Curtio. 24. ἁρπασθέντι F. qui sequens ὥσῤ ejecit. Sed ego τούτου ejecto legerem οὗ ὥσῤ. G. O. R. vel ἐπειδήπερ vel ἐπειδὴ γὰρ τούτου GAVEL. 25. ὅτι de: F. 26. ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτ. F.

y. d. l. 22. paragr. 22. ibi, *vel quod alius jus*: D. GOTH.

z. V. l. 2. §. & generaliter. 23. D. *eod.* D. GOTH. Schol. ἐξ ὧν αἰτιῶν ἢ *nec manifesti* δίδοται τοῖς δεσπόταις κλοπῆς γινομένης, τουτέστιν, εἰς τὸ διπλάσιον, ἐκ τῶν αὐτῶν τοῖς μὴ δεσπόταις, τουτέστιν, εἰ ἔχουσι τὸ πρᾶγμα, εἰς δεπόσιτον ἢ εἰς μίσθωσιν, καὶ ὑπομένασιν ἁρπαγὴν, εἰς τὸ διπλοῦν δίδοται ἡ *vi bonorum raptorum.* videtur legendum in princ. τοῖς μὴ δεσπόταις. & in fine, εἰς τὸ τριπλοῦν. Aliud Scholion. ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν πάντες ἔξουσι τὴν *vi bonorum raptorum* τουτέστι, πάντες οἱ νεμόμενοι ἐπὶ ὕσου, καὶ ὑσυφρύκτου, καὶ bona fide, εἰς τὸ διπλοῦν ἀποκαθίστανται τῇ *vi bonorum raptorum*: legendum & hic, εἰς τὸ τριπλοῦν, vel, εἰς τὸ τετραπλάσιον. FABR.

Prius Scholion hæc ait. „ Ex quibus causis *ac-* „ *tio* nec manifesti [non] dominis datur facto fur- „ to, id est in duplum: ex iisdem *causis* non domi- „ nis, id est qui rem habent pro depositio aut pro „ locato, & rapinam passis, in duplum [*leg.* tri- „ plum] *actio* vi bonorum raptorum datur". Posterius nihil præcipui habet. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΝΟΜΟΥ [a] ΑΚΟΥΙΛΙΟΥ.]

ΤΙΤΛΟΣ Γ.

Περὶ τῆς ἑτέρῳ προσγινομένης βλάβης [b] ὁ Ακυίλιος νομοθετεῖ, τὸν ζημιῶντα κολάζων. Ἡ δὲ τούτου νομοθεσία εἰς τρία [c] διαιρεῖται κεφάλαια. Διαλέγεται δὲ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ περὶ τῶν [d] pecus [1], ἤτοι κλήνης· φησὶ γοῦν οὕτως. Ἐάν τις ἀλλότριον οἰκέτην, ἢ ἀλλότριον [e] τετράποδον, ὅπερ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν πεκούδων ἐστὶν, ἀδίκως ἀνέλῃ, ὅσου τὸ ἀναιρεθὲν πρᾶγμα πλείονος ὑπῆρχεν ἐν τῷ τῆς ἀναιρέσεως ἐνιαυτῷ, τοσοῦτον ὁ ζημιώσας [f] τῷ δεσπότῃ δοῦναι [2] καλαδικαζέσθω. Ἑρμηνεύσωμεν δὲ τὰ εἰρημένα τῷ νόμῳ, ἀσαφῆ κατά τι δοκοῦντα· καὶ τὸ μὲ εἰρημένον, Ἐάν τις ἀλλότριον οἰκέτην ἀδίκως ἀνέλῃ, τῶν ὡμολογημένων ἐστίν.

DE LEGE AQUILIA.

TITULUS III.

58 De damno alteri facto *Lex* Aquilia ſtatuit, lædentem puniens. Hujus autem conſtitutio in tria dividitur capita. Differit autem in primo capite de [*ſervo & de*] pecude ſive pecore. Sic enim ait: Si quis alienum ſervum, aut alienam quadrupedem, quæ in numero pecudum eſt, injuſte
59 occiderit, quanti res occiſa plurimi fuit intra annum interitus, tantum is qui damnum dedit, domino dare damnator. Interpretemur autem verba legis, quæ aliquantum obſcura videntur. Et quod quidem dicitur, Si quis alienum ſervum injuſte occiderit, inter confeſſa eſt.

§. I. Εἶπε δὲ, ἢ ἀλλότριον τετράποδον, καὶ οὐκ ἠρκέσθη τούτῳ, οὐδὲ ἀδιαφίλως καὶ ἀποτόμως [g] εἶπε περὶ τούτου, ἀλλὰ

60 Sed & dixit, AUT ALIENAM QUADRUPEDEM; neque eo contenta fuit, neque indiſtincte & abſciſſe de illa dixit,

1. ἤτοι κλ. de: F. 2. Sic Pith. & F. pro vulg. καταδικάζεται.

a. περὶ ζημίας 6. Harmen. 1. 19. *Eclog.* 10. c. περὶ ζημιώντων, &c. D. GOTH.

Aquilius tribunus plebis hanc legem rogavit, §. 15. h. t. Novella 18. c. 8. Iſidor. Hiſpal. Origin. 15. c. 15. FABR. I.

b. ἡ ζημίας. 6. Harmen. 1. §. 1. D. GOTH.

De damno injuria dato. damnum autem injuria datum accipe, quod cum damno injuriam attulit, l. 49. §. 1. D. *eod.* FABR. I.

c. Plura quam tria fuiſſe capita volunt Balduinus & Noodtius: contra quos diſputat H. Mylius in Schedis poſtumis, quas ejuſdem Opuſculis ſubjungemus, atque ubi opus erit, augebimus. Interim cum THo quoque facit Scholiaſtes Anonymus Baſilic. T. VII. pag. 67. ὅθεν *Plebiſcitum* ἐστὶ μᾶλλον ὁ Ακυίλιος ἡ νόμος. Ἔχει δὲ τρία κεφάλαια, ἐν οἷς περὶ ζημίας περιλαμβάνεται. G. O. R.

d. Imo de ſervo & pecude occiſis agitur primo Legis capite. DOUJAT.

Quum THus hoc dicat in ſqq. crediderim hic excidiſſe οἰκέτου καὶ περὶ τοῦ. G. O. R.

e. Lex igitur Aquilia ſervis exæquat quadrupedes, l. 2. §. 2. D. *eod.* Ariſtot. Metaph. 12. c. 10. & in ædilitio edicto fere eadem ſunt in jumentis, quæ in mancipiis, l. 38. §. 1. D. *de ædil. ed.* Dio Chryſoſt. Orat. *de Servit.* ἐσκόπει ὅστις εἴη δοῦλος, καὶ ἐδόκει αὐτοῖς, ὃν ἄν τις κεκτημένος κυρίως, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν αὐτοῦ κτημάτων ἢ βοσκημάτων, οὕτως ἐξεῖναι αὐτῷ χρῆσθαι, ὅτι βέλεται. FABR. I.

f. In lege Aq. videtur ſcriptum fuiſſe: *tantum as dare ero damnas eſto*, argum. l. 11. §. legis autem, D. *eod.* in Flor. ſcribitur, *ero*, ut in Gloſſ. Græc. Lat. in δεσπότης. Id obſervavit Cuj. *obſ.* lib. 27. c. 11. FABR. I.

g. ἀποτόμως id eſt *praciſe*, ut l. 1. §. ult. in pr. D. *ut legatorum nomine:* quod idem ac *abſciſſe.* l. tempore. 5. §. demonſtratur. 2. D. *de jure immunitatis.* D. GOTH.

h. Abeſt

λὰ 3 προσέθηκεν, ὅπερ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν πεκούδων ἐστί. Τοῦτο δὲ πρὸς ἐκεῖνο βλέπει· ἐὰν γὰρ ἀπροσδιορίστως εἶπε περὶ τετραπόδων, μὴ συνάψας τὸ 4 εἶναι αὐτὰ ἐν ἀριθμῷ τῶν πεκούδων, ἤμελλε τὸ πρῶτον τοῦ νόμου κεφάλαιον ἕλκεσθαι καὶ ἐπὶ θηρίων ἀγρίων ἐμοὶ διαφερόντων, ἢ κυνῶν, ἵνίκα τις ἀνεῖλε ταῦτα· ἀλλ' οὐκ ἠβουλήθη περὶ τούτων τι ὁ νόμος εἰπεῖν· περὶ γὰρ τούτων 5 μόνον διειλέχθη, ἅτινα κυρίως νέμεσθαι h καὶ ἀγεληδὸν εἴωθε βόσκεσθαι· ὁποῖά εἰσιν ἵπποι i, ἡμίονοι k, βόες l, πρόβατα, αἶγες. Καὶ περὶ χοίρων m δὲ τὸ 61 αὐτὸ ἤρεσε· καὶ γὰρ οἱ χοῖροι τῇ τῶν πεκούδων περιέχονται προσηγορίᾳ, καὶ τέτους γὰρ ἀγεληδὸν νέμεσθαι συνωμολόγηται· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ποιητὴς Ὅμηρος ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ n διδάσκει, ὡς ὁ Ἄελιος 7 Μαρτιανὸς ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτῶν ἀναφέρει Ἰνστίτουτοις, τούτων μεμνημένος τῶν ἐπῶν·

xit, verum addidit, quæ in pecudum numero eſt. Hoc autem eo ſpectat: nam ſi indefinite dixiſſet de Quadrupedibus, non adjungens ut eæ in pecudum numero eſſent, futurum erat, ut primum Legis caput & ad feras beſtias ad me pertinentes, & *ad* canes traheretur, ſi quis ea occidiſſet: ſed de his nihil quidquam Lex dicere voluit: de his enim tantum differuit, quæ proprie paſci & gregatim pabulari ſolent: quales ſunt equi, muli, boves, oves, capræ. Sed idem de ſuibus quoque placuit: nam & ſues pecudum appellatione continentur, quia & hos gregatim paſci conſtat. Hoc enim & poëta Homerus in Odyſſea docet, ut Aelius Martianus in ſuis ipſius Inſtitutis refert, hos verſus memorans:

Δῆϊς

In-

3. προσέθεικεν F. 4. καὶ interſerit F. 5. μόνων Goth. & F. Sequens verbum ſic reſcribo pro vulg. διελέχθη, quod Reſcius & Fabr. mutarunt in διειλέχθη. G. O. R. 6. ὁποῖοι F. 7. Μαρκ. F.

h. Abeſt τὸ *gregatim* a veteribus lib. & a THo. *Cujac.* Hic tamen legitur ἀγεληδὸν βόσκεσθαι. DOUJAT.

i. Syneſ. Ep. 129. ἐν ἀγελάραις καμήλοις, ἐν ἵπποις φορβάσι· ἵπποι σύννομοι. FABR. I.

k. Adde ὄνοι, ut lib. 60. Baſil. *eod.* tit. FABR. I.

Intelligit credo l. 2. §. 1. pag. 42. ubi legimus: οἷον βᾶν, ἄγα, πρόβατον, μῆλαν, ἵππον, ὄνον, σῦν. Quamvis autem hic locus non probet, quod intendit Fabr. tamen & ipſe ὄνοι hic ſupplendum cenſeo, primo quia Juſtin. ſic ait; deinde quia facile abſorberi potuit ab affini ἡμίονοι. G. O. R.

l. Ariſt. de Animal. 9. c. 4. αἱ βόες καὶ νέμονται καθ' ἑταιρείας, καὶ συνηθείας. Procop. in Eſaiam, cap. 5. οὐκ ἔφη βόες· συναγελασικαὶ γάρ. FABR. I.

m. V. l. 2. §. 2. D. *eod.* l. 65. §. 4. D. *de legat.* 3. D. GOTH.

n. V. Homerum Odyſſ. lib. 13. [vſ. 407.] D. GOTH.

Labeoni placebat, ſues pecudum appellatione contineri, ut refert Cajus in l. 2. D. *eod.* Marcianus utitur Homero teſte in l. 65. §. 4. *de leg.* 3. FABR. I.

o. αἱ ſola Lovanienſis ex emendatione Reſcii, probante Nannio, quia ſic hodie legitur ap. Hom. quomodo & Viri Ampl. van de Water & Otto edere maluerunt. Ceteræ omnes, quas conſului, tam Inſtit. quam THi editiones, maſculinum genus habent. Neque opus eſt, veterum citationes ad hodiernas ſemper lectiones emendare. G. O. R.

p. L. 5. §. 1. l. 49. §. 1. D. *eod.* l. 1. §. interdum. D. *de injuriis.* D. GOTH.

q. 36. *Eclog.* ex lib. 60. tit. 39. c. 18. & 19. l. 4. l. 5. l. 45. §. 4. D. *eod.* D. GOTH.

Ait hic §. *Itaque qui latronem inſidiatorem* &c. Sed

Δήεις τόνγε σύεσσι παρήμενον· οἱ δὲ νέμονται
Πὰρ κόρακος πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ.

Invenies eum ſuibus adſidentem: hi autem paſcuntur
Apud Corvi rupem; & ad fontem Arethuſam:

Τὸ δὲ νέμονται δηλοῖ τὸ ἀγεληδὸν βόσκεσθαι.

Verbum vero *Homericum* νεμονται (*paſcuntur*) ſignificat gregatim pabulari.

§. II. Τὸ δὲ εἰρημένον τῷ νόμῳ, injuria [P] occiderit, [8] τοῦτο νοεῖμεν, ἀδίκως ἐφόνευσε, τοῦτ' ἔστι ſine jure. Οὐκοῦν εἰ μὴ ἄδικος εἴη ὁ φόνος, ἀκίνδυνος [9] ὁ φονεύσας, καὶ οὔποτε χώρα τούτῳ τῷ νόμῳ· οἷον, ἡνίκα τὸν σὸν οἰκέτην ἀνέλω, λῃστὴν [Q] ὄντα, οὐ καλέχομαι τῷ Ακουϊλίῳ, ἀλλὰ τότε ἡνίκα τὸν ἐπ' ἐμοῦ μοι παρ' αὐτοῦ κίνδυνον ἄλλως ἐκκλῖναι, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐπαχθείσης αὐτῷ παρ' ἐμοῦ πληγῆς· εἰ γὰρ δυνάμενος ἔμελλον φεύγειν τοῦτον ἀνεῖλον, καλέχομαι τῷ Ακουϊλίῳ.

§. II. Quod autem *in* Lege dicitur, INJURIA OCCIDERIT, hoc intelligimus, inlicite interemerit, id eſt ſine jure. Igitur ſi non inlicita ſit cædes, periculi expers *erit* qui occidit, & huic legi nequaquam locus *eſt*: veluti ſi ſervum tuum latronem occidero, Aquilia haud teneor; ſed tunc quando periculum ab eo mihi inſtans non aliter declinare potui, niſi per vulnus ipſi a me inflictum: nam ſi, quum effugere poſſem, eum occidi, teneor Aquilia.

§. III.

§. III.

8. οὕτως νοεῖμεν, *ſine jure*, ter. pag. ἐφ. F. 9. ἐφόνευσας Goth.

Sed V. C. Cujacius notis ſecundis delet nomen *inſidiatoris*. Atqui neceſſarium eſt. Nam *latronem inſidiatorem* dixit §. pro latrone inſidiante, ut & Gaj. l. 3. D. h. t. *Servum tuum, latronem inſidiantem* &c. Quippe ſervus meus, etſi latro eſt, tamen ſi tibi inſidiatus non eſt, & tu eum occidiſti, habeo in te actionem Aquiliæ. Quin etiamſi inſidiatus tibi eſt, tu autem ſalvus effugere potuiſti, ita ut non occideres, occidiſti tamen, teneris Aquilia hoc §. cum ait: *utique ſi aliter* &c. Neque moveor auctoritate THi, qui vocabulum *inſidiatoris* omiſit: ut enim ſæpe jam dixi, THus ſolitus eſt voces omittere neceſſarias. Eſt autem alius *latro inſidiator*, ut hoc §. alius *latro manifeſtus*, ut apud T. Livium in oratione Demetrii lib. 40.

MARCIL. *ad Inſtit.*

Neque ego Marcilii auctoritate moveor, quum & Charondas teſtetur *abeſſe ab omnibus*, & in ambobus MSS. Gottorp. ac Dorvill. abſit. Quod autem de THo queritur, idem plane eſt, quod ſupra de furti definitione cap. 3. nota *c.* eadem injuria conqueſtus eſt, ubi dixi num. 5. Sed ad ipſam rem quod attinet, quis non intelligat, talem hic latronem deſignari, qui mihi ipſo actu ſit latro; in primis quum ſequentia hoc ſatis declarent?

G. O. R.

L. 4. D. *eod.* Joann. Scholaſticus mſ. ad collection. Cann. Theodoriti tit. 40. ὁ τὸν λῃστὴν φονεύων, ἀναμφιβόλως οὐκ ἐναγετᾷ· ἐπειδὴ τὸν βεβλάβθμον ἀνελεῖν, νομίμως ἀνεῖλεν. *Inſidiatori, & latroni, quæ poteſt inferri injuſta nex?* Cicer Liban. in Oreſte. Auguſtin. de Lib. arbit. 1 c 5. Antiph Orat. 11. τὸν δ' ἐπιβεβλευκότα κελεύει [illegible] φονέα εἶναι. Theod. Balſamon exiſtimat, latronem non aliter jure occiſum videri, quam ſi latro prius mortale vulnus inflixerit, non ſi levem plagam ad c. 43. Gregor. Thaumat.

§. III. Οὐκ ἔστιν ὑπεύθυνος τῷ Ακουϊ- 63
λίῳ, ὁ ἐκ τυχηρᾶς [r] ἀνελὼν ἁμαρτάσεως, νίκα μὴ ἁμάρτῃ [s] ῥαθυμία τῷ γινομένῳ· οὐχ ἧττον γὰρ τῷ δόλῳ τὸν κατὰ ῥαθυμίαν [t] ἀνελόντα ὁ νόμος τιμωρεῖται.

§. III. Aquiliæ haud obnoxius eſt, qui ex caſu fortuito occidit, quando culpa facto non ineſt: quoniam non minus quam dolum Lex eum ulciſcitur, qui per culpam occidit.

§. IV. Διὸ ἐάν τις ἐν τῷ παίζειν ἀκοντίοις, [u] ἢ καὶ γυμνάζεσθαι, παριόντα τὸν σὸν οἰκέτην πλήξας ἀνεῖλεν, εἰ μὲ στρατιώτης ἦν, ὁ τοῦτο ποιήσας [x] ἐν τῷ κάμπῳ, ἢ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ἔνθα γυμνάζεσθαι τοῖς 64
στρατιώταις σύνηθες, ἀνεύθυνος ὁ πλήξας· εἰ δὲ ἰδιώτης ἦν, καὶ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀνεῖλεν, ἐπειδὴ ἰδιώτης ἐν ὅπλοις γυμνάζεσθαι οὐ νενόμισται, ὑπεύθυνος ἔσται ὁ πλήξας τῷ Ακουϊλίῳ. Τὸ αὐτὸ φαμὲν, εἰ καὶ στρατιώτης ἐν [10] τόπῳ, ἐν ᾧ μὴ σύνηθες γυμνάζεσθαι στρατιώτας, ἀλλὰ πλησίον ἥμαρτεν· ὑποπεσεῖται γὰρ τῷ Ακουϊλίῳ.

§. IV. Ideo ſi quis inter ludendum aut etiam exercitandum jaculis, ſervum tuum prætereuntem percutiens occidit, ſi quidem miles fuit, qui hoc fecit in campo *Martio*, aut in eo loco, ubi militibus exerceri mos *eſt*, inſons *erit* percuſſor: ſi autem privatus fuit, atque in hoc loco peremit, quoniam privatus in armis exercitari non ſolet, percuſſor Aquiliæ obnoxius erit. Idem dicimus, etſi miles in loco, ubi milites exerceri mos non *eſt*, ſimile *quid* peccavit: namque Aquiliæ ſubjacebit.

§. V. Ἐάν τις κλαδεύων, ἐκ τοῦ δένδρου [y] κλάδος κατενεχθέντος, τὸν ἐμὸν οἰκέτην παριόντα πλήξας ἐφόνευσε, κρατεῖται τῷ Ακουϊλίῳ. Τοῦτο δὲ λέγομεν, εἰ

§. V. Si quis putator, ramo ex arbore delapſo, ſervum meum prætereuntem percutiens occidit, Aquilia tenetur. Hoc autem dicimus, ſi factum

10. τῷ ad: F.

mat. Ego puto ſatis eſſe, ſi alias in vitæ periculum adducamur. χρὴ τούτοις, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ἑτέρως ἀπολέσασι, συγγνώμην ἔχειν. Lyſ. Or. 11. FABR. I.

r. Adde l. ſi ex plagis. 52. paragraph. 2. D. *eod.* D. GOTH.

Antiphon. Or. 14. τὰ μὲν ἀκούσια τῶν ἁμαρτημάτων ἔχει συγγνώμην, τὰ ἑκούσια οὐκ ἔχει. Simplicius in Epict. τὰ γὰρ βίᾳ, καὶ ἀκουσίως πραττόμενα, ὡς μὴ ὄντα ἁμαρτωλὰ, ὑπὸ θεοῦ, καὶ ἀπὸ [l. ὑπὸ] τῶν νόμων συγγινώσκεται. Quanquam apud Græcos ultroneo exilio fortuiti caſus luebantur, l. 16. §. 8. D. *de pœn.* Pauſan. 5. v. Antiphont. Orat. 6. 7. 8. & 9. Hac igitur ſe tuetur exceptione, qui caſu occidit: *Si telum manu fugit.* τὸ ἔκφυγε δηλωτικὸν ὃν τῆς ἑκουσίου βολῆς, Euſtath. ad Il. ψ. Cic. Top. & ibi Boët. FABR. I.

s. Etiam leviſſima, l. 44. D. *eod.* FABR. I.

t. Ex hoc loco videtur legendum apud Juſtinian. *non minus, quam ex dolo, ex culpa quiſque hac lege tenetur.* FABR.

Nihil opus: namque hypallage eſt, cujus multa collegit exempla Wiſſenb. ad l. 1. D. *de V. S.* Immo Pacius negat hic ordinem eſſe inverſum, quem vide, ſi vis. G. O. R.

u. Item l. 9. §. ſed ſi per luſum jaculantibus. 4. D. *eod.* D. GOTH.

Nec enim culpæ reus eſt, qui trajecit, quem providere non potuit. imo culpa non caret, qui præcavere non curavit. v. Antiphont. Orat. 9. Sed ſi in colluctatione alius alium occiderit, ceſſat Aquilia, quia gloriæ cauſa & virtutis, non injuriæ gratia videtur damnum datum, l. 7. §. 4. *eod.* Himerius: τύπτει τις τὸν πλησίον; ἂν μὲν οὐ ἀθλοις, ἔχει νικήσας τὸν στέφανον· ἂν δὲ τῆς ἀγωνίας ἐκτὸς, ὑπέχει τὸ τίμημα v. Demoſthen. adv. Ariſtocrat. FABR. I.

x. ἐν τῷ πεδίῳ τῷ τὰς τῶν πολέμων δεχομένῳ μελέτας. FABR.

Ex Scholiaſte, opinor. G. O. R.

y. Idem 36. *Eclog.* 1. περὶ φόνων c. 17. & 19. l. 31. D. *ad l. Aq.* l. 7. D. *de ſicariis.* D. GOTH.

Si frondator, id eſt, qui arbores amputat, non pro-

εἰ 11 τοῦτο γέγονεν ὁδοῦ πυβλίκας ἢ βικιναλίας ὑποκειμένης· ἔδει γὰρ 12 αὐτὸν ἐκβοῆσαι, ὥστε πάντα παριόντα τὴν ἐσομένην φυλάττεσθαι πλῶσιν τοῦ κλάδου· τοῦτο γὰρ μὴ ποιήσας, συγφάσει τῆς ῥαθυμίας ἤτοι 13 culpæ ὑπεύθυνος ἔσται τῷ Ακουιλίῳ. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν ἐξεβόησε, τῆς δὲ τούτου βοῆς καταφρόνησεν ὁ οἰκέτης, ἀνέγκλητος ὁ κλαδεύων.

ctum id eſt, ubi via publica aut vicinalis ſubjacebat: exclamare enim debuit, ut omnis præteriens futurum rami lapſum caveret: hoc enim non faciens, negligentiæ ſive culpæ nomine obnoxius erit Aquiliæ. Quod ſi ipſe quidem exclamavit, hujus autem clamorem ſervus neglexit, inculpatus *eſt* putator.

Καὶ publica μέν ἐστιν ὁδὸς, ἥτις καὶ 66 z μιλιτάρια λέγεται, ᾗ δὲ τοῖς ἕλλησι βασιλικὴ, ᾗ πάντες ἄνθρωποι κέχρηνται, ἐπὶ διαφόρους ἀπιόντες τόπους. 14 Vicinalis a δὲ, ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα, vicus γὰρ ἡ κώμη· διὰ ταύτης 15 γὰρ βαδίζει πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. Εἰ μέν τοι 16 ἄπωθεν b τῆς ὁδοῦ, ἢ ἐν μέσῳ c τυχὸν τοῦ ἀγροῦ ἐκλάδευεν, εἰ καὶ μὴ ἐξεβόησε, πλὴν 17 ἐπεὶ ἐν τοιούτῳ γέγονε τόπῳ, ἐν ᾧ οὐδενὶ τῶν ἐξωλικῶν ἐξουσία τοῦ βαδίζειν ἦν, ἀτιμώρητος d ὁ πλήξας.

Et publica quidem via eſt, quæ & militaris dicitur, & apud Græcos regia, qua omnes utuntur homines, ad diverſa abeuntes loca: vicinalis autem, quæ ad vicos ducit; vicus enim eſt *Græce* κωμη, (*vel villa vel pagus*;) namque per hanc incedit quiſquis ad vicum abit. Si tamen procul a via, vel in medio forte agro *arborem* putabat, etiamſi non exclamaverit, dummodo in eo factum ſit loco, in quo extraneorum nemini jus erat verſandi, impunitus *erit* percuſſor.

§. VI. Ἰατρός τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην e φλεβοτομήσας, καὶ ἐλιπεν f ἀθεράπευτον· τε- 67 τελευ-

§. VI. Medicus quis ubi ſervo meo venam ſecuit, reliquit eum ſine curatione:

11. ταῦτα γέγ. ἐν ὁδῷ. ſic Pith. Mox πυβλικίας ante F. 12. αὐτὸν de: F. 2. 13. κούλπας F. 14. βικιναλία F. 15. γὰρ de: F. 2. 16. ἄνωθεν ante hanc. 17. ἐπειδὴ F.

proclamaverit, & prætereuntem ſervum occiderit, cum eo erit actio legis Aq. FABR. I.

z. V. l. 2. §. 22. D. *ne quid in loco publico.* D. GOTH. *Via militaris* mentio fit in l. ult. D. *de Loc. & itin. publ.* & in l. 2. §. 22. viarum D. *Ne quid in loco publ. vel itin. fiat*, appellatur *Prætoria* vel *Conſularis.* ERNST.

Vid. Sueton. Aug. c. 49. Sicul. Flacc. & Hygen. Serv. in 12. Æn. l. 2. §. viarum, D. *ne quid in loco publ.* FABR.

Differentiam tamen aliquam dari inter vias *publicas* & *militares*, oſtendit Cl. Otto *de tutela viarum.* P. II. cap. 2. p. 328. ſq. MEERM.

a. Sic. Flacc. de condit. agror. *Vicinales autem via de publicis, quæ divertuntur in agros.* Vid. d. §. viar. Sen. 5. *de Ben.* c. 24. FABR.

b. Nancel. ἄποθεν *procul.* ἄνωθεν ἄτοπόν ἐστι. FABR. I. *Add.*

Antequam in hanc notulam incidi, jam legeram, ut nunc edo: primo quia ſane ἄνωθεν nonniſi torquendo huic loco aptari poteſt, nec ſolet THUS recondita ſectari; ἄποθεν ſecundo ſignificat longius remotum & fere in alia regione, ſed ἄπωθεν propius diſtans: ac tertio, quia ſic unicam tantum litterulam muto. G. O. R.

c. Sed & ſi per privata loca vulgo iter fiat, de culpa agi poterit. ſi autem nullum iter erit, dolum duntaxat præſtat, l. 31. D. *eod.* FABR. I.

d. Hebræorum quoque jure, qui jactaverit lapidem in atrium ſuum, cædemque fecerit, ſi læſo eo intrandi jus eſt, exulat; alioquin non exulat. Maccoth. c. 2. FABR. I.

e. Solebant olim medici venas incidere, & ægris ſanguinem mittere. Cic. Piſoniana. FABR. I.

f. 19. *Eclog.* 10. ex lib. 60. tit. 3. c. 8. l. 8. D. *ad l. Aquil.* D. GOTH.

Securus igitur non eſt, licet bene ſecuerit, l. 8. *eod.* Juſtin. *dereliquerit curationem ejus.* curatio proprie

τελεύτηκεν ὁ οἰκέτης· ὁ Ακυίλιος ἁρμόζει καλὰ τῶ ἰατρῶ.

§. VII. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν, τὸν κύλπα φονεύσαντα, κατέχεσθαι τῷ Ακουιλίῳ· εἰδέναι χρὴ, [18] ὡς καὶ ἡ ἀπειρία [g] εἰς κῶλπαν ἀνάγεται· οἷον, ἰατρόν τις ἑαυτὸν εἶναι λέγων, [h] ἀτεχνῶς τὸν οἰκέτην τὸν σὸν ἀπέκτεινεν, ἢ φάρμακον αὐτῷ δέδωκεν οὐ δεομένῳ, ἢ καλὰ χρηζὸν οὐχ ἁρμόδιον.

§. VIII. Εἰ δὲ καὶ μυλίων [i] ἐπικαθήμενος ὀχήματι, τὴν τῶ ἡμιόνων ἐξ ἀπειρίας ὁρμὴν ἐπισχεῖν οὐκ ἠδυνήθη, καὶ τὸν ἀλλότριον ἀπέκτεινεν οἰκέτην, ὡς ἀπὸ κούλπας ἔνοχος ἔσται τῷ Ακυιλίῳ· εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀσθενείας κρατῆσαι τῶ ἡμιόνων οὐκ ἴσχυσε, δυνατὸν δὲ ἦν ταύτας ὑφ' ἑτέρῳ μᾶλλον εὐσθενεῖ ἐπισχεθῆναι, εἰς τὴν τοῦ μυλίωνος [k] κῶλπαν [19] ἀναχθήσεται τὸ γεγονὸς, καὶ γενήσεται χώρα τῷ Ακυιλίῳ. Τὰ ἐπὶ [20] μυλίωνος εἰρημένα, καὶ ἐπὶ [l] ἵππέως ἔλκειν δυνάμεθα, εἴγε τὴν ὁρμὴν τῶ ἵππου ἢ

tione; mortuus est servus: competit Aquilia adversus medicum.

§. VII. Quia autem diximus, eum qui *sua* culpa peremit, Aquilia teneri; sciri oportet, imperitiam quoque ad culpam referri: veluti, medicum quis se esse dicens, præter artem servum tuum occidit, aut medicamentum ei non indigenti dedit, aut tempore non conveniente.

§. VIII. Sed & si mulio vehiculo 68
insidens, mularum impetum præ imperitia sustinere non potuit, alienumque servum occidit, velut ex culpa Aquiliæ obnoxius erit. Sed & si ex infirmitate mulas cohibere non valuit, fieri autem potuit, ut illæ ab alio validiore cohiberentur, factum hoc ad mulionis culpam referetur, Aquiliæ- 69
que locus fiet. *Quæ* de mulione dicta *sunt*, & ad equitem trahere possumus, si equi impetum vel propter infirmitatem

18. ὅτι F. 19. ἀναχθ. F. 2. 20. τοῦ ad: F.

prie medicorum est. Donat. in Andr. A. 1. S. 1. & in Eun. A. 2. 53. FABR. I.

g. V. 2. *Eclog.* 3. c. 1. 5. Harmen. tit. *de reg. jur.* §. 10. l. 132. D. *de reg. jur.* l. 8. §. 1. l. 27. & 29. D. *eod.* l. 7. §. pen. D. *locati.* l. 7. in fin. D. *eod.* D. GOTH.

h. Justin, *quia male eum secuerit.* id est, imperite. [*Mittere sanguinem, cum sit expeditissimum usum habenti, tum ignaro difficillimum est.* Cornel. Cels. 2. c. 10. In medicum quidem parum prosperæ curationis non recidit eventus: sive ut est in l. 6 §. 7. D. de off. præs. *eventus mortalitatis medico imputari non debet:* quid enim si gravior morbus sit, quam ut curari possit? medicus extra culpam esse intelligitur, ὅταν ᾖ μεῖζον τὸ πάθος τῆς ἰατρικῆς βοηθείας, v. Alexandr. Aphrodisiens. in 1. Top. Aristot. Synes. Epist. 72. id tamen quod per inscientiam commisit, ei imputatur. puta si medicamentum dederit ἀμαθῶς, καὶ ἀσκεπτοτέρως, ut loquitur Hippocrat. *de pharm. purgant.* ne prætextu humanæ fragilitatis, delictum decipientis in periculo homines, innoxium sit d. §. 7. αἰσχρὰ γὰρ σωφροσύνη, φάρμακον διδόντα ἀνθρώπῳ ἀπολλύναι, Hippocr. ibid. & imperitus medicus proximus est homicidæ. Cassiod. Var. 6. 19. Eustath. ad Iliad. 5. βροτολοιγὸς κοινότερον μὲν ὁ ἀνδροφόνος· δύναται δέ ποτε σκωπτῆναι τοιοῦτος, καὶ ὁ ἀτεχνος ἰατρός. Edit. 1.] FABR.

i. 19. *Eclog.* 10. ex lib. 60. tit. 3. c. 8. in fin. l. 8. §. 1. D. *eod.* D. GOTH.

Scholiast. ὁ ἡνιόχων [*sic*] τὰς μύλας οὐ ὀχήματι, τετράτροχα καθέχα ἐπικαθήμενος. [Hæc duo μυλίων & μύλα occurrunt in Basilic. Alexander Trallianus lib. 1. cap. 15. πεσεῖται δὲ, ἐὰν τείχους ὄνος καὶ μύλης ἐπιθυμιάσῃς. Edit. 2.] FABR.

An ἡνιόχων vocabulum est novæ Græcitatis pro ἐυθύνων *regens, dirigens?* G. O. R.

Possis & ἰθύνων rescribere. GAVEL.

k. Justin. *culpa tenetur.* Cujac. ait, recte in veteribus legi, *culpa tenetur*, atqui sic legitur in l. 13. D. *de liber. caus.* FABR. I.

Sic etiam Crispinus edidit, probante Pacio e MSS. & Charondas testatur *culpa* omnib. habere. Quod vero Fabr. ad l. 13. D. *de Liber. causa* provocat, nescio quam editionem designet, quum & Tau-

ἢ δι' ἀσθένειαν [21] μὴ δυνηθεὶς ἐπισχεῖν ἢ δι' ἄγνοιαν, ἀλλότριον ἀνεῖλεν οἰκέτην.

§. IX. Ἡρμηνεύσαμεν τὰ πρῶτα ῥήματα τῦ νόμυ, εἴπωμεν καὶ [22] περὶ τῶν ἑξῆς. Λέγει ὁ νόμος, [m] Quanti [23] id in eo anno plurimi fuerit, ἤτοι ὅσου ἐν τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ πλείονος ὑπῆρχε. Τί βούλεται ταῦτα τὰ ῥήματα; καὶ λέγομεν, ὡς διὰ τῶν εἰρημένων τῷ νόμῳ αὕτη ἀποτελεῖται ἡ ἔννοια· ἵνα ἐάν τις τὸν ἀλλότριον οἰκέτην, χωλὸν ὄντα ἢ ἑτερόφθαλμον [n], ἢ τῆς μιᾶς ἐστερημένον χειρὸς, ἀνέλῃ, τοῦτον δὲ συνέβαινεν ἐν αὐτῷ τῷ ἐνιαυτῷ, καθ' ὃν ἐδέξατο τὴν πληγὴν, ἀκέραιον εἶναι καὶ διὰ τῦτο τιμιώτερον· εἰς τοὐπίσω [24] ἀναλῶν ὁ δικαστὴς τὴν τούτου ἀποτίμησιν ποιεῖται· καὶ εἰ τυχὸν ὁ ἀναιρεθεὶς οἰκέτης ἀκέραιος [25] καὶ ὑγιὴς ὑπῆρχε περὶ ἕνδεκα ἢ δέκα ἢ ἑνδεκα μηνῶν, καὶ διὰ τῦτο πλείονος ἄξιος ἦν, εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἀνάγων τὴν διατίμησιν, ποιεῖται τὴν καταδίκην.

Ἐκ

tem vel propter ignorantiam cohibere non valens, alienum ſervum occidit.

§. IX. Interpretati ſumus prima Legis verba, dicamus etiam de reliquis. Ait Lex: QUANTI ID IN EO ANNO PLURIMI FUERIT. Quid hæc verba volunt? & dicimus per illa a Lege dicta hunc abſolvi intellectum, ut ſi quis alienum ſervum, qui claudus ſit vel luſcus vel altera manu mutilus, peremerit; ſed hic forte in eodem anno, quo vulnus accepit, integer atque ideo pretioſior fuerit: judex retrorſum reflectens æſtimationem ejus ineat. Et ſi forte ſervus occiſus integer & ſanus fuit ante novem aut decem aut undecim menſes, atque idcirco pluris valebat, ad illud tempus æſtimationem referens, condemnationem facit.

Exinde

21. μὴ de: F. vitioſe. 22. ἐπὶ F. 23. *id* de: F. ut & ſq. interpretatio Gr. 24. γὰρ ἀνακλῶν δικ. F. 1. ἑαυτὸν ἀνακλῶν δικ. F. 2. 25. ἢ κ᾽ ὑγ. ὑπ. περὶ ὲ. ἢ κὴ δ. ἢ κ᾽ ἐνδ. μ. F.

Taurellius in Pand. Florent. & ceteri omnes, quos poſſideo, ſine varietatis mentione *culpa* ediderint. At Papinian. l. 77. §. 5. *de Leg.* 2. dixit: *emtorem fideicommiſſi non teneri conſtabat.* Cajus in l. 8. h. t. unde hic §. Inſt. tranſcriptus videtur, *culpæ nomine* habet, & ſic Scævola, l. 88. §. 15. *de Leg.* 2. qui idem *ex cauſa* addit l. 33. fin. de Leg. 3. *teneri heredes ex cauſa fideicommiſſi.* G. O. R.

l. Ita legendum. Proinde in d. c. 8. *Eclog.* in l. fin. legendum ἱππέων, non ἵππων. D. GOTH.

Atqui nemo aliter aut legit aut edidit, quam ἱππέως: ſed in Baſilicis eſt περὶ ἱππότε. Hac jam data occaſione monebo, in hoc IV. Inſt. libro errata typographica multo eſſe frequentiora in editt. Gothofr. quam libris ſuperioribus, quæ non adnoto, ſi ei propriæ ſunt, nec ſingulare quid habent, ut ſupr. lect. 9. Pro exemplo ſit hic unus titulus: cap. 60. omiſſum erat περὶ ante τετραπόδων, & eodem verſu legebatur ἄυτα. cap. 61. in fin. ſolus habebat βοσκεται. cap. 62. ἰφίνεσας. In hoc ipſo loco cap. 69. deerat ἐπὶ ante ἱππέως, uti & mox §. IX. περὶ ante τῶν ἑξῆς. cap. 77. ἢ τὸ ἐμὸν omiſſum ante τετρώποδον. cap. 79. κλαυσθέντα editum. Etc. De talibus ſemel moneri, Lectori tædio eſſe nequit. G. O. R.

m. Ait lex, *Quanti is homo in eo anno plurimi fuiſſet.* l. 23. §. idem. 3. D. *eod.* D. GOTH.

L. 21. pr. D. *eod.* dicere debuiſſet: aſt voces *is homo* ex ſolis Pand. Flor. vulgatæ lectioni ſunt additæ, nec leguntur in l. 2. pr. *eod.* neque in Baſilicorum aut contextu aut Scholiis, neque in Inſtit. ipſis aut THo. An eorum autem loco *id* legi debeat, nec ne, ego tanti non puto. G. O. R.

n. Gloſſæ Lat. Gr. *Luſcus*, μονόφθαλμος, ἑτερόφθαλμος. Gl. Gr. Lat. μονόφθαλμον ποιῶ, *eluſco. defioculus, altero captus oculo.* [Luſcus propter oris deformitatem, & corporis dehoneſtamentum vilis eſt, qui antea pretioſus: itaque quanti plurimi fuerit, æſtimabitur. *Edit.* 1.] FABR.

o. *Anno replicato*, ut Arnob. loquitur: hoc eſt, anno retrorſus computato, ſive repetitis ex die cædis 365. diebus, l. 21. & l. 51. D. *eod.* FABR. I.

Ἐκ τούτου δὲ καλασκευάζεται, [26] ποινα- 71 Exinde conficitur, pœnalem esse
λὲν εἶναι τὴν τοῦ Ακυϊλίου ἀγωγήν· οὐ
γὰρ μόνον εἰς [27] τοσοῦτόν τις καλαδικάζεται,
εἰς ὅσον ἐζημίωσεν, ἀλλ' ἐσθ' ὅτε καὶ πλέον.
Ἐντεῦθεν ὁμολόγηται, καλὰ [28] κληρονόμων
ταύτην τὴν ἀγωγὴν μὴ ϖαπέμπεσθαι P,
ἅτε ποινalem· εἰ γὰρ εἰς τοσοῦτον, εἰς ὅσον
τις ἐζημίωσεν, ἔνοχος ἐγίνετο, ἀμάχως καὶ
ὁ τούτου κληρονόμος τῇ αὐτῇ ὑπεβάλλετο
ἀγωγῇ.

Aquiliæ actionem: nec enim solum in tantum quis condemnatur, in quantum nocuit, sed interdum etiam pluris. Unde constat, adversus heredes hanc actionem non transmitti, utpote pœnalem: nam si quis in tantum obligaretur, in quantum nocuit, indubitate & hujus heres eidem subjiceretur actioni.

§. X. Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ῥημάτων 72
ἐστὶ λαβεῖν· ἐκ δὲ τῆς ἑρμηνείας, q ἣν ἐκ
τῆς ἐννοίας ἀποτελεῖσθαι συμβαίνει τοῦ νό-
μου, ἀρέσκει οὐ μόνον τὴν τοῦ ἀναιρεθέντος
οἰκέτου [29] ἀποτίμησιν γίνεσθαι κατὰ τὰ
εἰρημένα, τουτέστιν [30] ἀνακαλοῦντος ἑαυτὸν
τοῦ δικαστοῦ· ἀλλὰ καὶ εἴ τι ἕτερον ἐκ τῆς
τοῦ σώματος ἀναιρέσεως ϖροσγέγονεν ἡμῖν
ζημίωμα, καὶ τοῦτο ἀποτιμηθῆναι χρή·
οἷον, τὸν ἐμὸν οἰκέτην τελευτῶν τις ἀνε-
σάλο κληρονόμον· ἠδυνάμην τούτῳ κελεῦσαι 73
[31] ὑπελθεῖν τὴν κληρονομίαν, r καὶ ταύτην
ἐμοὶ ϖροσπορίσαι· ϖρὶν ἢ δὲ τοῦτο γένηται
παρ' ἐμοῦ, ἀνεῖλεν [32] τοῦτόν τις τὸν οἰκέ-
την· ἐπειδὴ ἀπολλύναι [33] συμβαίνει μοι τὴν
κληρονομίαν, οὐ μόνον καλαδικασθήσεται ὁ
τοῦτον ἀνελὼν εἰς τὴν τοῦ σώματος ἀποτί-
μησιν,

§. X. Et hæc quidem ex verbis *ipsis* comprehendere licet: ex interpretatione autem, quam ex mente legis confici evenit, placet non modo servi occisi æstimationem fieri secundum *jam* dicta, id est retro se referente judice; sed etiam, si quid aliud ex corporis interemtione nobis damnum accidit, & hoc æstimandum est: veluti, servum meum moriens aliquis heredem instituit: hunc jubere poteram adire hereditatem, eamque mihi adquirere: prius vero quam hoc a me fieret, occidit quis hunc servum: quoniam evenit, ut mihi hereditas pereat, non modo condemnabitur illius percussor in æstimationem corporis,

26. ϖοιναλίαν F. sic & deinceps. 27. τοσοῦτο F. 28. κληρονόμος. F. 29. γίν. ἀποτ. F. 2. 30. ἀνακλῶντος F. Mox ἅτε Goth. post. & F. 31. ϖροσελθεῖν F. 2. 32. τὶς τοῦτον οἰκ. F. 2. 33. ϖε συμβ. F. 2.

Mihi perinde esse videtur, utrum ἀνακαλῶν an ἀνακλῶν, sive addito sive intellecto ἑαυτὸν, legas: ideo Viglianas lectiones cum aliis expressi, neque ausus sum earum diversitatem ad eamdem formam revocare, etsi hic habeat simpliciter ἀνακαλῶν, sed cap. 73. ἀνακαλέντος ἑαυτὸν, & cap. 81. ἑαυτὸν ἀνακλᾷ. G. O. R.

p. V. §. 1. inf. *de perpetuis & temporalib. act.* l. III. §. 1. D. *de regulis juris.* l. inde Neratius 32. l. hanc actionem 8. D. *ad l. Aquil.* D GOTH.

q. Hæc duo in lege considerantur, ῥήματα καὶ ἑρμηνεία. Adde l. 6. §. verbum ex legibus D. *de verbor. signific.* D. GOTH.

r. V. l. 22. & l. inde Neratius, 23. in pr. & §. 1. D. *eod.* D. GOTH.

s. V. l. 2. §. 1. D. *eod.* atque ita causæ corpori cohærentes æstimantur, ut in hoc exemplo non tantum perempti corporis æstimatio fit, sed & ejus habetur ratio, quo cætera corpora depretiata sunt. D. GOTH.

t. Idem extat in d. l. 2. §. 1. D. *eod.* D. GOTH.

u. Qui & secundarius, & subdica. Gloss Latinogr. *secundarius, subdica,* ὑποκριτής. Plutarch. in Cicer. ὥσπερ ὑποκριτὴν ἐμιμεῖτο, αὐτῷ τὰ δεύτερα λέγειν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Sueton. Neron. c. 24. *Non aliter confirmatus est, quam adjurante hypocrita.* Suid.

μησιν, ὡς προείρηται, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῆς κληρονομίας, ἧς 34 ἐξέπεσον.

ris, ut prædictum eſt, ſed etiam in hereditatis, qua excidi.

Παραπλήσιον 35 ἐκ τούτου τοῦ θέματος 74 ἀναφύεται· εἴ τις ζεῦγος [s] μυλῶν, ἅτινες ἐοίκασιν ἀλλήλαις, καὶ διὰ τοῦτο πλείονος ὑπῆρχον ἄξιαι· καὶ εἰ μέν τις τὰς δύο διετιμήσατο, εἰς σ' νομίσματα ἡ ἀποτίμησις αὐτῶν συνήγετο, εἰ δὲ κεχωρισμένως, ν' νομίσματα ἑκάστης ἐγίνετο τὸ τίμημα· ἐὰν οὖν 36 τούτων τὴν μίαν ἀνέλῃ, οὐ μόνον τῆς ἀναιρεθείσης τὴν ἀποτίμησιν, ἀλλὰ καὶ τῆς σωζούσης παρέξει τῆς διατιμήσεως τὴν ἀπομείωσιν, 37 ἤγουν ἑκατὸν νομίσματα.

Similo ex hac ſpecie exoritur: Habebat quis jugum mularum, quæ pares inter ſe erant, atque ideo pluris valebant: & ſi quis ambas æſtimaſſet, ad ducentos aureos earum pretium colligeretur; ſin ſeorſim, quinquaginta aurei alterutrius pretium foret: ſi igitur harum unam peremerit, non modo peremtæ pretium, ſed & ſuperſtitis deminutionem pretii præſtabit, ſive centum aureos.

Τὸ αὐτὸ καὶ εἴ τις εἶχε τέθριππον, [t] εἶτα ἕτερος ἀνεῖλε τὸν ὑπ' 38 τούτῳ ἀριστεύοντα, ὃς καὶ τίμιον ἐποίει τὸ τέθριππον· ἦγουν ἐκέκτητό τις κωμῳδὸν καὶ τὸν τούτου ὑποκριτήν, ὁ δὲ ὑποκριτὴς ἐκόσμει τὸν κωμῳδὸν, καὶ θαυμαστὸν ἐδείκνυεν, ὢν τοῖς ἀγῶσιν 39 αὐτῷ συνών· ἀνεῖλέ τις τοῦτον τὸν ὑποκριτήν· ἐπ' ἀμφοτέρων τ' θεμάτων ὁ ἀνελὼν οὐ μόνον τοῦ φονευθέντος τὴν διατίμησιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ σωζόντος παρέξει τὴν τῆς διατιμήσεως [x] ἀπομείωσιν.

75 Idem & ſi quis quadrigas habuit, *ac* deinde alius principem ex iis occidit, qui has quadrigas pretioſiores reddebat: vel poſſidebat aliquis comœdum & hujus ſecundarium; ſed comœdum ſecundarius condecorabat & admirabilem reddebat, in ludis ei adhærens. Interemit aliquis hunc ſecundarium: in utraque ſpecie occiſor non modo pretium occiſi, ſed & ſuperſtitis deminutionem pretii præſtabit.

§ XI. Τῷ δὲ τοῦ ἀναιρεθέντος δούλου δεσπότῃ ἐξουσία δίδοται, καὶ τὸ προβάτον κινεῖν δικαστήριον, φημὶ [y] τὸν Ακυίλιον, καὶ τὴν

76 §. XI. Peremti vero ſervi domino facultas datur, & privatum inſtituere judicium, *Legem* intelligo Aquiliam, &

34. ἐξέτεσα F. 35. καὶ ad: F. Ego malim τι, & forte hoc ſcripſerat Fabr. 36. τις ad: F. 37. τετέστιν PN Pith. τετέστιν ἑκ. νομ. F. 38. τέτοις F. 2. 39. σὺν ad: F. 2.

Suid. in Demoſth. & in v. ὑποκρίνεσθαι, & Plutarch. in Demoſth. FABR.

Mimi porro hi actionem comœdorum geſtu, ſive loquacibus digitis, oriſque ac totius corporis ridiculo motu, imitabantur. Sed poteſt Juſtinianus de peremptо quoque uno e pluribus comœdis intelligi, non minus quam de mimo, ſeu hiſtrione comœdi aſſecla. DOUJAT.

Vertit Curtius ac retinuit Fabr. *Aut ſi quis comœdum & hujus hiſtrionem habeat; & quum hujus hic comœdum inſtitueret adjuvaretque, & ſemper ei in ludis adhærens, omnibus illum admirandum redderet, aliquis hunc hiſtrionem perimat.* Nos dicemus

in Gloſſ. TH. v. ὑποκριτης. G. O. R.

x Juſtin. *quanti depretiati ſunt.* quo verbo utitur Tertull. ad Nation. 1. c. 10. Gloſſæ Lat. Gr. *depretiati*, ἐλαττωθέντες. Pet. Chryſolog. Serm. 59. FABR. I.

y. Etſi Fabrotus cum Curtio Latinius verterint *ex lege Aquilia*, & mox *ex lege Cornelia*; tamen preſſius Græca ſequor, maxime quum cap. 83, clariſſime dicat non modo ὁ δρακὼν Ακ. & ὁ ἐπιβουλεύσας, ſed etiam ὁ νόμῳ ἑαυτὸν δίδωσιν. Et ſic maſculino quoque genere cum Fabroto malim τὸν Κορνήλιον, ſed per η: quia nuſquam memini THum muliebriter efferre, ubi νόμῳ intelligitur. G. O. R.

τὴν [40] προσγινομένην αὐτῷ θεραπεύειν ζημίαν· κινήσει δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὸ [41] publicum ἔγκλημα, τὴν Corneliam de ſicariis· οὐδὲ γὰρ ἡ privata κινηθεῖσα ἀγωγὴ τὴν publicam σβέννυσιν.

§. XII. [42] Κατέχει οὖν μέχρι τούτου τὸ πρῶτον κεφάλαιον· τὸ δὲ δεύτερον [a] οὐκ ἔστιν ὃν χρήσει.

§. XIII. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ πάσης τῆς λειπομένης *[42] ζητήσεως ὁ νόμος διέξεισι. Διὸ ἐάν τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ἢ τὸ ἐμὸν τετράποδον ὅπερ ὂν ἀριθμῷ τῶν πεκούδων ἐστὶ, τραυματίσῃ, [b] ἦγουν ἐκεῖνο τὸ τετράποδον ὅπερ οὐ συναριθμεῖται τοῖς πεκούδοις, οἷον κύνα, ἢ θηρίον ἄγριον, [c] ἄρκους ἢ λέοντας ἢ λύκους, ἀνέλῃ ἢ τραυματίσῃ· τῷ γ' ὑποβάλλεται τῷ νόμῳ κεφαλαίῳ. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν ζώων,

& damnum ſibi obveniens perſequi; ſed inſuper etiam crimen publicum inſtituet, *Legem ſcil.* Corneliam de ſicariis: neque enim inſtituta actio privata exſtinguit publicam.

§. XII. Hucuſque ergo primum pertinet caput: at ſecundum in uſu non eſt.

77 §. XIII. In tertio autem capite de omni reliqua quæſtione Lex diſſerit. Ideo ſi quis ſervum meum, vel quadrupedem meam quæ in pecudum numero eſt, vulneraverit, aut illam quadrupedem quæ pecudibus haud connumeratur, velut canem, vel feram beſtiam, urſos vel leones vel lupos, occiderit vel vulneraverit: tertio Legis capiti ſubjacet. Sed & in omnibus reliquis

40. προσγιν. F. 2. 41. πάβλικον ἔγκλ. τὸν Κορνέλιον *de ſic.* F. 42. ἔπεχει. F. Ego καθήκει reſtituo. G. O. R. *42. Forte ζημιάσεως, ut ap. Juſtin. *damno.* G. O. R.

z. L. 23. §. ſi dolo. D. *eod.* l. 3. Cod. *eod.* D. GOTH.

L. 23. ſi dolo, D. *eod.* Sic veteri Ægyptiorum lege tam liberi hominis, quam ſervi cædes capitalis erat. Diod. Sicul. Bibl. 1. εἰ δέ τις ἑκουσίως ἀποκτείναι τὸν ἐλεύθερον, ἢ τὸν δοῦλον, ἀποθνήσκειν τοῦτον οἱ νόμοι προστάτταιον. FABR. I.

Sed hæc ita intelligenda ſunt, ſi ſervus dolo malo fuerit occiſus, d. l. 23. §. 9. nam ex ſola culpa locus non datur huic criminali judicio & capitali accuſationi, l. 7. D. *ad L. Corn. de ſicar.* DOUJAT.

Græcus interpres ad l. un. C. *Qu. civ. act. crim. prajud.* (1) Ἐν τῷ Ακυιλίῳ ἔγνως, ὅτι δύναταί τις καὶ τὸν Ακυίλιον κινῆσαι, καὶ τὸ τῆ φόνε ἔγκλημα· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐναντίον, δύναταί τις (2) κινήσας, ἐὰν ἀπολυθῇ ὁ κρινόμενος, κινῆσαι μετὰ ταῦτα τὸν Ακυίλιον· πολλάκις γὰρ ὁ ἀπολυθεὶς ἐν τῇ ἐγκληματικῇ, καταδικάζεται ἐν τῇ χρηματικῇ, ἢ τὸ ἐναντίον. *In Inſtitut. tit. de Aquilia didiciſti, poſſe quem & Aquilia agere, & crimine homicidii: idem & e contrario poteſt quis abſoluto reo, poſtea agere Aq. ſæpe enim abſolutus in criminali, damnatur in civili, & e contrario.* Thalelæus (3) ad l. 3. Cod. *eod.* „Poteſt, qui habet „ Aquiliam, criminaliter de cæde experiri. Nota „ conſtitutionem duo judicia concedere, ut & in „ Inſtitutis poſitum contextum in Aquilia. Nota „ conſtit. non dicere, quid prius quidve poſterius „ debeat inſtitui, ſed neque contextum in Inſtitu- „ tis, ut poſſit quis quod voluerit prius inſtituere, „ deinde aliud: forte criminali accuſatione inſti- „ tuta mediocrem pœnam judex impoſuit, ut poſ- „ ſit etiam agi Aquilia". FABR. II.

(1) Tom. VII. Baſilic. pag. 913. C. (ſi numeros paginarum poſt 889. uſque ad verum 921. corrigas) ubi præmittitur: Καὶ ὧν τοῖς Ινστιτούτοις, ut & Fabr. in verſione hic habet. Indidem Ακυίλ. reſcripſi, quum Fabr. hic dederit Ακυΐλ. (2) Omittit hanc voculam in verſione; ſed excidiſſe crediderim vel τὸ τοῦ φόνε ἔγκλημα vel τὴν ἐγκληματικὴν vel tale quid. (3) Eod. Baſ. T. pag. 115. D. G. O. R.

a. L. ſi ſervus. 27. §. hujus legis ſecundum capitulum. 4. D. *eod.* D. GOTH.

b. 1. Harmen. 18. §. 11. v. d. l. 27. §. tertio autem capite 5. D. *eod.* l. 29. §. hac actione 9. D. *eod.* D. GOTH.

c. Sic legitur in duobus MSS. & in editione Viglii. & ita ſemper in Baſilicis *eod. tit.* Conſtantin. Manaſſes: κυκλόρμῳ ὡς ἄρκος. rectius quam in Regiis codd. ἄρκτῳ. Idem p. 4. Edit. R. ἄρκοι, παρδάλεις. melius quam in Regiis codd. ἄρκτοι. FABR. II.

Reſcius mutaverat in ἄρκτους, probante (ut ſemper)

ζώων, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀψύχων, ἡ παραγινομένη τῷ δεσπότῃ ζημία ἐκ τούτου θεραπεύεται τοῦ κεφαλαίου. Λέγει γὰρ ὁ νόμος· [d] Quicquid enim uſtum aut ruptum aut fractum fuerit, τετάρτων ἐάν τι καυθῇ ἢ ῥαγῇ ἢ κλασθῇ, ὥστε ἁρμόζειν τὴν ἀγωγὴν ἐκ τοῦ τρίτου κεφαλαίου.

Ἐκ περισσοῦ [e] δὲ ὁ νόμος ἐχρήσατο ταῖς δύο λέξεσι, τῷ uſtum καὶ τῷ fractum· ἡ γὰρ τοῦ rupti παρηγορία πάσας ταύτας ἐξήρκει δηλῶσαι τὰς αἰτίας. Ruptum γὰρ λέγομεν τὸ διαφθαρὲν οἱῳδήποτε τρόπῳ· ὅθεν οὐ μόνον τὰ καυθέντα ἢ κλασθέντα, ἀλλὰ καὶ ἡ σχισθεῖσα [f] ἐσθὴς, καὶ τὰ συνθλασθέντα σκεύη, [44 ἢ g καυθέντα] ἢ ὡς εἰώθασι λέγειν διπλωθέντα· τί γὰρ ὅτι ἀργυρᾶ ἦν; ἢ καὶ ὁ ἐκχυθεὶς οἶνος ἢ ἔλαιον, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ τὰ οἱῳδήποτε

reliquis animalibus, ac ſimiliter in *rebus* inanimatis, damnum domino con-
78 tingens ex hoc capite reſarcitur. Ait enim Lex: QUIDQUID ENIM USTUM AUT RUPTUM AUT FRACTUM FUERIT, ut actio ex capite tertio competat.

Ex abundanti autem Lex duabus dictionibus, Uſtum & Fractum, uſa eſt: nam Rupti adpellatio ad omnes has cauſas ſignificandas ſufficit. RUPTUM enim dicimus quocumque mo-
79 do corruptum: unde non tantum *quæ* uſta aut fracta *ſunt*, ſed etiam veſtis ſciſſa, & vaſa colliſa, ſive ut dicere ſolent duplicata; (quid enim, ſi argentea erant?) aut vinum quoque effuſum vel oleum, & quæcumque hujus

43. *Si quid uſtum* Pith. & F. Unde *uſtum* pro vulg. *combuſtum* recepi ob ſequentia. 44. ἤτοι F.

per) Nannio, unde & Anonymi ita reſcripſerunt, & Gothofr. (non tamen Tornæſius in Lugdun.) nec non Fabr. in l. qui nunc in viam rect. rediit: ut vel ex Latina voce *urſus* inde formata patet. Confer inf. ad cap. 279. G. O. R.

d. V. l. 27. Inquit lex ruperit. 13. §. rupiſſe. 17. D. *eod.* D. GOTH.

Si quid uſſerit, fregerit, ruperit, l. 27. §. 4. *eod.* FABR. I.

e. Sed tamen commodius eſt hæc ſingulis appellationibus diſtingui, ut §. 5. ſupra, *quib. mod teſt. inf.* FABR. I.

Obſerva hanc notulam adverſus Juſtinianum, non adv. Theophilum facere; & confer d. l. 27. §. 16. ſqq. G. O. R.

f. d. l. 27. §. ſi quis veſtimenta ſciderit. 18. D. *eod.* D. GOTH. & FABR. I.

g. Διπλωθέντων appellatione quid intelligat author noſter, vix intelligo. Duplicationem argenteorum (ut interpres Latinus vertit hoc loco) puniri lege Aquilia nondum reperi. Imo lege Aquilia non puniri duplicationem rei, cujus ſit difficilis ſeparatio, video ex l. 27. §. 14. D. *eod.* Quare cum ἀργυρίων, id eſt *nummorum* (ſic enim malo, quam *argenteorum*) mentionem faciat, videndum eſt, num hic agatur de nummis manu alicujus excuſſis, ita ut vel in mare, vel in flumen, vel in cloacam caderent, agatur: quodſane lege Aquilia puniri conſtat ex l. 27. §. ſi quis de manu mihi nummos excuſſerit D. *ad l. Aquiliam.* D. GOTH.

Abundant illa: ἤτοι καυθέντα. videtur autem Th. dicere, vulgi ſermone vaſa colliſa, διπλωθέντα vocari. Gl. Gr. Lat. συντεθλιμμένον ἤγουν συνεπτυσμένον ἀργυρᾶ, *conliſum argentum.* FABR.

Gallice dixeris *des plats d'argent ployez ou boſſuez.* DOUJAT.

ἤτοι καυθέντα. præter rem & loco minus opportuno hic a neſcio quo infarctum eſſe. & συνθλασθέντα τοῖς διπλωθεῖσι reſpondere, recte jam olim obſervavit Fabr. Sed quæ ſint illa διπλωθέντα, vehementer ineptit Gothofr. ad h. l. Recte interpres vertit *argentea*, quod ad σκεύη refertur, reddidiſſetque perperam: *nummos argenteos*, quod vult Goth. Si rem ipſam putes, διπλωθέντα vaſa ſunt, quæ non equidem fracta, ſed colliſa tamen, incurvata & complicata ſunt, ita ut ſinum, aut quod de ædibus leges noſtræ ajunt, ventrem faciant. Fac orbem argenteum aut pateram ab homine robuſto & viribus valente ut chartam complicari & convolvi: fac craterem aut ſcyphum vi ſumma comprimi: quid obſtat, quo minus hæc vaſa duplicata dicamus, non ſecus ut veteres corpus ſenio aut frigore incurvatum ſæpius *duplicatum* dixerunt. Quod ſi de ea notione dubium quoddam ſuperſit ipſe noſter addit, ὡς εἰώθασι: quamvis ne quidem eo opus fuiſſe videatur, quod ne iis quidem, qui melio-
re

ποτε τρόπῳ *44 [ἀφθαρέντα· ὅθεν οὐ μόνον] ἀπολλύμενα ἢ χείρονα γεγονότα τῷ rupto ἐμπέχεται.

jus generis, nec non quovis modo [corrupta: unde non modo] peremta aut deteriora facta *vocabulo* Rupti continentur.

Ἀμέλει τοι, εἴτις εἰς τὸν ἐμὸν οἶνον h κάλλιστον ὄντα, ἢ εἰς τὸ 45 ἐμὸν ἔλαιον πρωτεῖον ὑπάρχον, ἐνέβαλέ τι τοιοῦτον, δι' οὗ ἠφανίζετο 46 ταῦτα, ἐμπεπείσεται τὰ τοιαῦτα τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ.

Utique ergo si quis in vinum meum, quod optimum erat, aut in oleum quod principatum tenebat, tale quid injecerit, per quod ea disperderentur, incident ista in tertium caput.

§. XIV. Ἐκεῖνο δὲ τῶν ὁμολογημένων ἐστὶν, 80 ὥσπερ ἐκ τοῦ πρώτου κεφαλαίου τότε κατέχεταί τις τῷ Ακυϊλίῳ, 47 ἐπειδὴ ἂν δόλῳ ἢ κούλπᾳ τὸν ἀλλότριον οἰκέτην ἢ τὸ pecus ἀνέλῃ, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ τρίτου ὁ δόλῳ i ἢ ἡ κοῦλπα ἐνάγεσθαι ποιεῖ τὸν ζημιώσαντα. Οὐκοῦν καλὰ τοῦτο ἐοίκασιν ἀλλήλοις τὰ δύο κεφάλαια· ἐν ἐκείνῳ δὲ διενήνοχεν, ὅτι τὸ μὲ πρῶτον κεφάλαιον περὶ οἰκέτου ἢ πεκούδων φησὶν ἀναιρέσεως, τὸ

§. XIV. Illud autem inter confessa est, sicut ex primo capite aliquis Aquilia tunc tenetur, quum dolo aut culpa alienum servum vel pecudem interemerit, ita & ex tertio dolus aut culpa reum facit eum qui nocuit. Itaque in hoc duo capita inter se conveniunt: in illo autem differunt, quod primum quidem caput de servi vel pecudum interemtione loquatur, sed ter-

*44. Sublatis 4. vocibus, quas cancellavi: recte omnia cohærebunt. 45. ἐμὸν de: Lugd. & Goth. Mox περιτεῦον F. Saltim περιτεῦον. 46. τὰ τοιαῦτα F. quod deinde omittit. 47. ἐπειδὴν F.

liore Græcitate censentur, auctoribus ea significatio inusitata est. Plutarchus certe in Camillo: καμπίεσθαι σιδηρον και διπλουσθαι dixit: & ne mediæ ætatis exempla desint, adire jubeo ad du Cangium Gloss. Gr. voce διπλωνειν. MYLIUS *in schedis.*

Usque ad *ventrem faciant* omnia se recte habent: sed tanto robore hic nihil opus est, ut argentum ita duplicetur ceu charta; sufficit si aut projiciatur aut culpa nostra in solum decidat. Locus Plutarchi exstat Tom. I. pag. 151. ανεστρεφον τον εκεινων σιδηρον, μαλακον οντα και λεπτως ελελαμμενον, ὡστε καμπιεσθαι ταχυ και διπλουσθαι τας μαχαιρας, ubi fere aliud notat, etsi *plicare* vel *duplicare* recte vertas, sc. quod Belgice dicitur *omgebogen of omgelegen*; quum Theophilinum sit *gebuild*, *gebult*, *gekneusd*. Du Cangius unicum hoc exemplum habet: διπλωνεσιν το γραμμα τετραγωνον, και γραφουσιν επιγραφην, *een' brief toevouwen*; sed nec illud ad rem. G. O. R.

h. Hoc, vinum spurcare. d. l. 27. §. cum 15. *eod.* D. GOTH.

i. L. 30. §. 3. D. *eod.* D. GOTH.

k. L. 27. §. autem cap. 5. l. 29. in fin. D. *eod.* D. GOTH.

Et hic Aquilia retrorsum se refert. unde in quibusdam Justiniani legitur: *retro res fuerit*, ut legit quoque Glossa ad l. 27. §. 5. D. *eod.* Sed in vett. hæc dictio non comparet. FABR. I.

l. L. 29. in fin. D. *eod.* D. GOTH.

m. Hoc puerile peccatum est, & sine dubio ex Triboniani somniis, quæ in l. 2. *de O. J.* sub Pomponii nomine usque adhuc admirati sumus, hunc in locum translatum. *Evenit*, inquit, *ut plebs in discordiam cum patribus perveniret, & secederet, sibique jura constituerent, quæ Plebiscita vocantur.* In istis plebiscitis hoc fuisse Aquilianum TH. putavit, quum annis ante Aquilium quingentis sedata illa fuerit dissensio. HOTOM. *in Lugdun.*

Si Gallum Aquilium JC. intelligit, seditio illa centum & quinquaginta circiter annis ante hunc natum cœpit: at nemo hodie id Plebisc. Aquilio huic tribuit. Videtur autem Hotomanus illum JCtum, duce Politiano, confudisse cum Consule C. Gallo A. V. 951. de quo vide Otton. *præfat.* in I. *Tom. Thes.* pag. 17. Plura deinde. Interim hic & paullo post vides, quam caute in Antiquitatibus credendum sit superiorum seculorum JCtis, præter Alciatum & Cujacium atque horum sectatores. G. O. R.

Falso creditur ab Aquilio Gallo rogata, qui nunquam fuit Tribunus pl. Ego THi verbis ductus cre-

τὸ δὲ τρίτον πότε, νῦν δὲ δεύτερον, περὶ πάσης ἀγλαμβάνει τῆς λειπομένης ζημίας· καὶ οὐ μόνον [48] ἐπὶ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐκείνῳ, ὅτι ἐπὶ μὲ τῇ πρώτῃ κεφαλαίῳ ἐπὶ σαυτὸν ὁ δικαστὴς ἑαυτὸν ἀνακλᾷ, ἐπὶ δὲ τῇ συμβαινόντων ἐκ τῆ τρίτης κεφαλαίῳ ἐπὶ τριάκοντα [k] ἡμέρας.

tertium olim, nunc ſecundum, de omni reliquo damno tractat: & non tantum in hoc, ſed in illo quoque, quod in primo capite ad annum judex ſe reflectat, in iis vero quæ ex tertio capite eveniunt, ad dies triginta.

§. XV. Κἀκεῖ μὲ πρόσκειται τὸ plurimi, σταῦθα δὲ [49] σεσίγηται· ὡς σταῦθεν παῤῥησίαν ἔχειν τὸν δικαστὴν [50] εἰς ἐκείνην ἀναφέρειν ἐκ τῆ τριάκοντα ἡμερῶν τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἐλάττονος ἦν ἄξιον τὸ πρᾶγμα, καὶ χαρίσασθαι τῷ σαγομένῳ, ἢ εἰς ἣν πλείονος ὑπῆρχε, καὶ ὠφελῆσαι τὸν σάγοντα. Ἀλλὰ κάλλιστόν φησιν ὁ Σαβῖνος, ὁμοίαν [l] εἶναι ποιητέαν τὴν διατίμησιν, ὥσπερ εἰ κἀνταῦθα τὸ plurimi προσέκειτο ῥῆμα· ὁ γὰ Ρωμαϊκὸς χυδαῖος δῆμος, καλὰ τὸν χαρὸν τῆς διαστάσεως [m] τῆ χυδαίου

§. XV. Et illic adjungitur *verbum* PLURIMI, hic autem omiſſum eſt: ut hinc judex facultatem habeat ad illum diem referre ex diebus triginta, quo minoris *res* erat pretii, & reo gratificari, aut ad *eum* quo plurimi erat, atque actori favere. Sed optime ait Sabinus, parem æſtimationem eſſe faciendam, acſi & hic verbum Plurimi adjectum fuiſſet. Plebes enim Romana, tempore diſcordiæ inter plebem ac ſenatum, Aquilio (Tribunus plebis hic

48. σὺ F. bis. 49. ἐσίγηται præter Lov. & F. 50. ἢ ad: F.

crediderim eo tempore latam, quodam Aquilio rogante, quo plebs nondum ſua ſcita legibus æquarat. nam & hujus legis meminit Q. Mutius Scævola, & quidem antequam Gallus Aquilius vel natus eſſet, vel magiſtratibus ſuſcipiendis aptus. l. [39.] Quintus Mutius D. *eod. tit.* A. CONT.

Similis Anachroniſmus: nam vel hujus Scævolæ patrem confudit cum filio, cujuſmodi errorem in ipſo Bertrando (quem incaute ſecutus eſt in Antiq. Heineccius) caſtigat Grotius pag. 51. vel Aquilium juſto juniorem putavit. Conſul autem fuit hic Q. Mutius Scævola A. V. 659. (pater 621.) at Gallus Aquilius JC. Prætor 656. Recte tamen ei iſtam L. abrogat. Sed ſi plebiſcita tum nondum legibus æquata fuiſſent, neque *Lex* conſtanter appellaretur, & vetuſtior etiam eſſet quam TH. ſcribit. G. O. R.

Valde dubium videtur, an ad antiquum illud tempus, quo ſeceſſit plebs a patribus, referri debeat hic Aquilii tribunatus, ejuſque hoc plebiſcitum. Aliud ſuadet *Legis* appellatio, quæ non ſtatim Plebiſcitis tributa. DOUJAT.

Male TH. putat eo tempore, quo inter plebem & patres erat diſſenſio, hoc plebiſcitum rogatum fuiſſe, in ſeceſſione in montem: diu enim poſt leges XII. Tab. illud conditum eſſe, l. 1. *h. t.* docet, & *Legis* appellatio ſerius plebiſcitis fuit tributa.

OTTO *in Comment. Inſt.*

Primo hic & alias repetitum volo, quod ſupr. pag. 26. num. (1) generaliter ad Doujatii notam monui: tum ſervandum hoc eſt, THum de tertia ſemper loqui plebis ſeceſſione in Janiculum A. U. 467. ut pag. 25. adv. eumd. dixi. Jam vero ambæ illæ objectiones & ab Ottone & a Douj. propoſitæ concidunt, quum hinc pateat, Aquilium non modo Plebiſcitum totis 164. annis poſt XII. & 192. annis ante Scævolæ illius conſulatum fuiſſe latum, ſed & jure ſuo *Legem* dictum, idque tanto magis quod Plebs Lege Hortenſia ſuperbiens avide ſtatim recenti iſto privilegio uſa fuiſſe credi debeat. Accedit quod ipſi diſſentientes, deſerto Hotomano, antiquiſſimam eſſe hanc legem fatentur. Immo hoc ipſum, quod caput ſecundum in deſuetudinem ita jam olim abierit, ut nullum ejus aut veſtigium aut vola apud antiquiſſimos & L. L. & Juris auctores reperiatur, firmiſſimum pro ejus vetuſtate ac THi auctoritate eſt teſtimonium. Tandem non unus hoc ait, ſed & Schol. ανωνυμ. T. VII. Baſil. pag. 66. Ὁ Ακυίλι. δήμαρχ. ἦν τῆ χυδαίου δήμου· ὅτε γὰρ ἐστασίασε τὸ πλῆθ. πρὸς τοὺς συγκλητικοὺς καὶ διέστη ἀπ' αὐτῶν, εἶχον τοῦτον ἄρχοντα, καὶ τὸ παρ' αὐτῶν

δαίᾳ δήμῳ καὶ τῆς συγκλήτῳ, τοῦ Ακουϊλίᾳ (δήμαρχος 51 ἦτος ἦν) τὸν παρόντα νόμον 52 τιθέντος, ἠρκέσθη τῷ plurimi ῥήματι n ἐν τῷ πρώτῳ 53 κεφαλαίῳ·

hic erat) præsentem legem ferente, contenta fuit verbo Plurimi in capite primo.

§. XVI. ο Κανόνι δὲ γενικῷ δεῖ ὠφελαβεῖν, πότε ὁ δίρεκ(ος Ακυίλιος ἁρμόσει, πότε δὲ ὁ ὠτίλιος· καὶ τέως εἰδέναι χρὴ, ὅτι ὁ νόμος ἑαυτὸν δίδωσιν, ἐπειδὰν p ἀδικηθῇ σῶμα, ἀλλ' εἰ μὲ ἐκ σώματος ἡ βλάβη προσγενήσεται, τυχὸν 54 γὰ ψιλαῖς ταῖς ἐμαυτῦ q χερσὶν, ἢ μὲ ξύλῳ ἢ λίθου, ἢ ἑτέρου τινὸς ὀργάνου, πλήξας ἀνεῖλον ἢ ἐτραυμάτισα, δίρεκλος ὁ Ακυίλι(ος 55 ἁρμόσει. Εἰ δὲ σῶμα μὲ ἠδικήθη, r οὐκ ἀπὸ σώματος δὲ γέγονεν ἡ βλάβη, δίδοσθαι τὸν οὐτίλιον Ακυίλιον χρή· οἷον, τὸν ἐμόν τις 84 οἰκέτην, ἢ τὸ ἐμὸν πέκους, ἐνέκλεισεν ἐπὶ χρόνον 56 τοσοῦτον, ὥστε λιμῷ s ἀφθαρῆναι· ἢ τὸ ἐμὸν ὑποζύγιον ὅτως ἤλασε σφοδρῶς, ὡς μὴ ἐνεγκεῖν τὸ πλῆθ(ος τοῦ ἀφτήματ(ος, ἀλλὰ ἀφαρῆναι· ἢ τὸ ἐμὸν τυχὸν ὠφέλατον, ἢ τὸν ἐμὸν βοῦν, 57 οὕτως τις διετάραξεν, ὡς ἐνεχθῆναι αὐτὸν κατὰ 58 τοῦ κρημνοῦ καὶ ἀπολέσθαι, ἢ κατά τι βλαβῆναι· ἢ ἐάν τις τὸν ἀλλότριον οἰκέ-

83 §. XVI. Aſt generali regula comprehendendum eſt, quando directa *Lex* Aquilia competat, quando utilis: & primo ſciendum eſt, Legem ſe ipſam dare, quum corpus læſum fuerit, ſi tamen a corpore damnum proceſſerit, forte enim nudis meis manibus, aut ligno vel lapide, aut alio quo inſtrumento, percutiens occidi aut vulneravi, Aquilia directa competet. Si corpus quidem læſum, ſed damnum a corpore non factum fuit, utilem Aquiliam dari oportet: veluti aliquis ſervum meum vel pecus meum tanto tempore incluſit, ut fame perimeretur; aut jumentum meum tam fortiter egit, ut longitudinem intervalli non ferret, ſed rumperetur; aut ovem forte meam, vel bovem meum, aliquis ita turbavit, ut in præcipitium rueret & periret, vel in aliquo læderetur;

51. δὲ οὕτ(ος fine ἦν F. 52. τεθ. ante F. 53. κεμβῷ pro κεφ. F. 1. utrumque conjungit F. 2. κεμ. κεφ. & ſic voluiſſe videtur Pith. 54. γὰρ ex Pith. F. & Baſil. addo. 55. ἀρμόζει F. & Baſ. 56. τοσοῦτον (quod & Baſil. de:) ex Fabr. addidi. 57. ὅτω F. 58. τοῦ de: F. 2. & Baſ.

αὐτῶν νομοτεθέμφον ὅτως ἐκλήθη· ὅθεν *Plebiſcitum* ἐστὶ μᾶλλον ὁ Ακυίλι(ος ἢ νόμ(ος. Εχει δὲ τρία κεφάλαια, ἐν οἷς ὠφὶ ζημίας ὠφειλαμβάνεται. Ex tenore enim verborum ſatis deprendimus, ea ex noſtro non transſcripta, ſed cum THo ex vetuſtiori JCto Latino hauſta fuiſſe. Quid jam difficultatis reſtet, non video. G. O. R.

n. V. l. 134. in fin. D. *de verbor. obligat.* D. GOTH.

o. Hinc uſque ad finem tituli eadem fere, non laudato tamen THo, leguntur in Scholiis Baſilic. Tom. VII. pag. 72—3. quorum varietates notabo in Appendice: hic eas tantum memoro, quas Fabrotus forte ſecutus eſt. G. O. R.

p. L. 15. D. *eod.* D. GOTH.

q. L. 7. §. 1. D. *eod.* FABR. I.

r. Adde l. 4. D. *de ſervo corrupto.* D. GOTH.

s. L. 9. §. ſi quis hominem fame necaverit. 2. l. 29. §. 7. D. *eod.* l. 5. Cod. *eod.* l. 39. l. 53. D. *eod.* l. 51. D. *de furtis.* D. GOTH.

t. V. Quintilianum declamat. 350. D. GOTH. L. 3. & 4. D. *de Serv. corr.* FABR. I.

u. L. 7. §. ſed ſi quis de ponte. 7. D. *eod.* D. GOTH.

w. Recte interpretatur hæc Juſtiniani: *ipſa lege Aquilia.* FABR. I. Id eſt *ipſo jure* [*directa actione.*] Cujac. DOUJAT.

x. 6. Harmen. 1. §. 3. in fin. D. GOTH.

y. Schol. ὄνομα ἀγωγῆς κινημένης ἐπὶ τὸ φυλάξαι ἀζήμιον τὸν παθόντα τὴν βλάβην. [actione in factum tene-

οἰκέτην πείσῃ ἀνελθεῖν εἰς δένδρον, ἢ κατελθεῖν [t] εἰς φρέαρ, εἰδὼς δυσχερεστάτην καὶ 85 ἐπικίνδυνον τὴν ἄνοδον ἢ τὴν κάθοδον εἶναι, εἶτα ὁ οἰκέτης ἀνιὼν ἢ κατιὼν ὠλίσθησε, καὶ ἢ 59 ἐτελεύτησεν ἢ ᾧ τι μέρος ἐβλάβη τοῦ σώματος. Τί δὲ, ὅτι τὸν ἀλλότριον οἰκέτην τις ἀπὸ γεφύρας [u] ἢ ὄχθης ἔρριψε κατὰ τοῦ ποταμοῦ, εἶτα οὗτος κατενεχθεὶς ἐν τῷ ὕδατι ἐπνίγη; ἐνταῦθα τὸν 60 δίρεκτον [w] Ακυίλιον διδόναι χρή· ὃς γὰρ ὤθησε τὸν οἰκέτην, οἰκείῳ σώματι τὴν ἀναίρεσιν εἰργάσατο.

retur; aut si quis alieno servo persuaserit in arborem adscendere, vel in puteum descendere, sciens adscensum vel descensum esse difficillimum & periculosum, *ac* deinde servus adscendens vel descendens ceciderit, & vel mortuus vel aliqua parte corporis læsus fuerit. Quid autem, si quis alienum servum de ponte vel ripa in fluvium dejecerit, & is deinde prolapsus in aqua suffocatus fuerit? hic Aquilia directa est danda: qui enim servum detrusit, suo corpore interitum effecit.

Εἰ δὲ [x] μηδὲ σώματί τις ἔβλαψεν, οὐδὲ 86 σῶμά ἐστι τὸ ἀδικηθὲν, ζημία δέ τις προσγέγονεν ἐμοὶ, ἀργοῦντος τοῦ δίρεκτου, 61 ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ σώματος, καὶ οὐτιλίου δὲ, διὰ τὸ μὴ 62 ἀδικηθῆναι σῶμα, ἤρεσε τὸν ζημιώσαντα ὑποπίπτειν [y] τῇ in factum· οἷον, τὸν ἐμὸν οἰκέτην, ὡς ἁμαρτάνοντά τι, δεσμοῖς προέβαλον· τοῦτον ἕτερος οἰκτῷ καὶ φιλανθρωπίᾳ [z] κινηθεὶς, εἰδὼς ὅτι φεύξεται, λύσας ἀφῆκε τῶν δεσμῶν.

Quod si quis neque corpore læsit, neque corpus læsum est, sed damnum mihi aliquod evenit, cessante directa, quia non a corpore *processit*, sed & utili, quia corpus non est læsum, placuit lædentem *actioni* in factum subjacere. Veluti, servum meum, ut qui quid deliquit, vinculis constrinxi: hunc alius misericordia & humanitate motus, fugiturum esse sciens, vinculis solutum dimisit.

59. τετελεύτηκεν. F. 2. Et cur? 60. δίρεκτον de: F. 1. male. 61. οὐκ h. l. ante F. Scripsit ad h. l. Pith. quod non extrico: ἀργοῦντος τοῦ σωμάτος. 62. Sic scribo pro vulg. ἠδικηθῆναι. Fabr. habet ἠδικεῖσθαι, sed legend. ἠδικῆσθαι ut Pith. & Basil. 63. ἐκφ. F. φύγῃ Bas.

tenetur, qui fumo facto apes fugaverit, vel etiam necaverit, l. 49. D. *eod.* apes fumo abigi, & necari notissimum est. Lycophr. vers. 293. Plutarch. Antigonus Carist. B. Chrysostom. Homil. 2. ad pop. Antioch. B. Gregor. Naz. Orat. fun. Basil. M. & de vita sua. Cyrill. Alex. in Nah. c. 2. Theophylact. in Act. Apost. c. 12. ex D. Basil. in Ps. 33. quod aliis verbis idem Basil. extulit Homil. 1. de jejun. Phile in Jamb. c. 29. Ann. Comn. Alexiad. lib. 8. Nonn. Dionys. 5. Ammian. Marcell. lib. 18. *Edit.* 1.] FABR.

z. Φιλανθρωπία *nimia etiam punitur*, l. 7. §. idem Labeo. D. *de dolo.* l. 14. in pr. D. *de custod. reorum.* D. GOTH.

Intempestiva misericordia damnosa est. Itaque si quis alienum servum infixum codici, seu compeditum, & pedes annulatum vinclis exsolverit, ut Macrob. 1. Saturn. c. 11. in factum actione tenetur, l. 7. §. idem, D. *de dol.* Vinculorum pœna coërcebantur servi, B. Hieronym. 1. contra Jovinian. Val. Max. 6. c. 8. §. 7. Claudian. prol. 2. in Eutrop. Lucian. in Abdic. & Timone, Tertull. de Patientia, veluti fugitivi. Xenoph. Ἀπομν. 2. Lactant. Instit. 5. Chrysost. in illud Ps. 38. *veruntamen frustra*, &c. καθάπερ δραπέτην μυρίοις δεσμοῖς φείσῃ φύγοντα· aut alicujus flagitii suspecti, l. 43. D. *de fid. lib.* Sosipater de Div. quæst. ὑποπτεύσας τις ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γυναικὶ τὸν οἰκέτην ἔδησε, κἀκ δήσας ἀπεδήμησεν. FABR. I.

Vinculorum pœna coërcebantur servi, ut fugitivi. Plaut. in Menæch. A. 1. Sc. 1. *Qui fugitivis servis indunt compedes.* FABR. II.

[ΠΕΡΙ [a] ΥΒΡΕΩΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Δ.

Οὐκ ἐῶσι τοὺς ὑβριστὰς ἀτιμωρήτους [b] οἱ νόμοι. Γενικῶς δὲ injuria [c] λέγεται, πᾶν [1] ὃ μὴ κατὰ νόμον γίνεται, [d] quod non jure fit· ἰδικῶς δὲ λέγεται [e] contumelia a contemnendo, ἣν οἱ Ἕλληνες ὕβριν καλοῦσιν. Λέγεται δὲ [2] καὶ culpa, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἀδίκημα καλοῦσιν, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ακυϊλίου· [f] λέγομεν γὰρ damnum injuria [3] datum, τουτέστι ζημία ἡ ἀδίκως γινομένη· πότε δὲ λέγεται iniquitas καὶ injustitia, [4] ἣν οἱ Ἕλληνες ἀδι-

DE INJURIIS.

TITULUS IV.

87 INjurioſos haud impunitos *eſſe* Leges ſinunt. Generaliter vero INJURIA dicitur, quidquid non jure fit: ſpecialiter autem dicitur CONTUMELIA a contemnendo, quam Græci ΥΒΡΙΝ vocant. Sed & CULPA dicitur, quod Græci ΑΔΙΚΗΜΑ appellant, 88 ut in *L.* Aquilia: namque dicimus Damnum injuria datum. Nonnunquam vero INIQUITAS & injuſtitia dicitur, quam Græci ΑΔΙΚΙΑΝ vocitant: quan-

1. ὅπως F. 2. καὶ de: F. 3. *datum* de: F. 4. ἣν de: F.

a. Adde 5. Paul. Sent. 4. *de injuriis.* & 60. *Eclog.* 21. περὶ ὕβρεων. D. GOTH.

b. Philo, περὶ γεωργίας, οἱ γὰρ ταῦτα θαυμάζοντες, τοὺς νόμους τοὺς καθ' ὑβρεῶν, καὶ τιμωρίας τὰς ἐπὶ ταῖς αἰκίαις ἔθεσαν. Arrian. Epict. lib. 3. c. ult. οὐδενὶ δ' ἀζημιόν ἐστι τὸ ποιεῖν τὰ ἄδικα. [Anonym. int. Aphthonii: οἱ νόμοι τοὺς τὰ φαῦλα πράττοντας μισοῦσι, καὶ ἀζημίους τοῦτο κολάζουσιν. *Ex Edit.* 2.] FABR.

c. L. 1. D. *eod.* 60. *Eclog.* 21. c. 1. 5. Ariſt. Ethic. 1. D. GOTH.

d. B. Auguſt. Confeſſ. 3. c. 8. *ſive per contumeliam, ſive per injuriam.* Ariſtot. Magn. Mor. 1. c. 34. τὸ δὲ ἀδίκημά ἐστι τὸ ἤδη ἀδίκως τι πρᾶξαι. FABR. I.

e. περιφρόνησις *Eclog.* d. loco. D. GOTH.

Gloſſæ Græcolat. ὕβρις, *injuria, contumelia.* Ariſt. Rhet. 2. c. 2. quæ liberis hominibus acerba atque intolerabilis eſt. Demoſth. adv. Mid. FABR. I.

f. L. 1. D. *eod.* l. 5. §. 1. D. *ad l. Aquil.* D. GOTH.

Damnum injuria frequentius dicitur· *injuria* adverbium eſt. Diomedes 1. *Invenitur etiam adverbium aliter terminatum, ut injuria, cui contrarium eſt, jure.* FABR. I.

g. Ἀδικία *qua & ἀνομία, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀδίκως καὶ παρανόμως ψηφισαμένου. Eclog.* d. c. 1. D. GOTH.

Serv. in 9. Æn *& modo injuria eſt, ἀδίκημα, id eſt,* injuſtitia. *hinc eſt apud comicos* injurius, *qui audet aliquid contra ordinem juris.* πρᾶξαι τὸ δίκαιον. Schol. Fund. ὕβρις δὲ ἡ ἀδικία, &c. FABR. I.

h. Judex injuriam facit, non is ſecundum quem judicatum eſt. Ariſt. Magn. Mor. 1. c. 34. FABR. I.

i. Injuria committitur re aut verbis. l. 1. §. 1. D. *eod.* ἔργῳ ἢ λόγῳ. *Eclog.* d. loc. D. GOTH.

Lyſias Orat. 7. τί δῆτά με κακῶς, τὰ μὲν λέγειν, τὰ δὲ ποιεῖν ἐπιχειρεῖτε; Tertull. de Pat. *Injuria ſeu lingua, ſeu manu incuſſa.* Euſtath. ad Od. α. ὕβρις γὰρ οὐ μόνον ἡ ἐν λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ πᾶν ἔργον αἰσχρόν. FABR. I.

k. L. 5. D. *eod.* Hæc injuria in *corpus* inferri dicitur. Eſt & alia quæ in *dignitatem:* alia quæ in *infamiam.* v. *Eclog* d. c. 1. l. 1. §. 2. D. *eod.* D. GOTH.

Sen. *de ben.* 2. c. ult. Auguſtin. 19. contr. Fauſt. Manich. c. 25. Contumelioſa item cædes, colaphus, Don. in Adel. Act. 2. Sc. 1. Chryſoſt. Hom. 18. in Matth. & Hom. 1. *de incomp. D. nat.* FABR.

l. Baſilica, λάρους. ut apud Macar. Hom. 32. λάρους βαστανίζειν. FABR.

m. Convicium quod & Græcis ὀχλαγώγιον. Dicitur autem πολλῶν τινων σύνοδος, ὅτε πολλῶν τινων φωναὶ πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τῆς πόλεως τρόπους εἰς αὐτὸ συντρέχουσιν εἰς φθόνον ἢ ἀτιμίαν τινός. 60 *Eclog.* 21. c. 15. l. 15. §. 3. 4. *de injuriis.* D. GOTH.

Negotium faceſſit TH. qui *convitium* eſſe ait injuriam re: ſed falli TH. um palam eſt. Putavit TH. quia convitium in turba aut per turbam fieri poteſt, convitium re fieri; ſed nihilominus fit verbis: neque intereſt unus convitiatus, an multi, & in turba, an ſine turba. MARCIL. *ad Inſtit.*

Im-

g ἀδικίαν λέγεσιν· ὁπότε γὰρ h ὁ πραίτωρ ἢ ὁ δικαστὴς οὐ δικαίως κατά τινος ἀποφαίνεται, λέγομεν τὸν ἀδικηθέντα injuriam accepisse.

quando enim Prætor aut judex non jure adversus quem pronuntiat, dicimus læsum injuriam accepisse.

§. 1. Ἡ δὲ ὕβρις ἁμαρτάνεται οὐ μόνον 89 ἔργῳ, i ἀλλὰ καὶ λόγῳ. Καὶ ἔργῳ μέν, ὁπότε τις k πὺξ ἢ ῥάβδοις ἢ ἱμάντι l τυπτηθῇ, εἴτε 5 κονδίκιόν τις ὑποστῇ. Convicium 6 δέ ἐστιν, ὅταν τις ἐν ἐπισήμῳ τόπῳ τῆς πόλεως ὕβριν ἐπαγάγῃ μοι, m ὥστε καὶ ὄχλον συνελθεῖν συναχθῆναι. Ἔργῳ 7 δὲ γίνεται ἡ ὕβρις, καὶ ἐάν τις εἰδὼς, ὡς οὐδὲν αὐτῷ ἐπιφείλω, ἐπὶ νομὴν γέγονε τῶν ἐμῶν πραγμάτων, ὡς δὴ δανειστής. Λόγῳ δὲ, ἐάν τις πρὸς ἐμὴν ὕβριν πεζὸν 90 n λόγον ἔγραψεν, ἢ ἔμμετρον o ἔπος, ἢ 8 συνέθηκε κατ' ἐμοῦ ἢ ἐξέδωκεν, ἢ οὐδὲν μὲν τοῦ·

§. 1. Injuria autem non modo facto sed etiam verbo committitur. Et facto quidem, quando quis pugnis vel virgis vel loro cæsus, vel convicium quis passus fuerit. CONVICIUM vero est, quum quis in loco urbis celebri injuriam mihi intulerit, ut & turba inde congregaretur. Facto porro fit injuria, & si quis sciens, me sibi nihil debere, in possessionem rerum mearum ierit, tamquam creditor. Verbo autem, si quis ad infamiam meam pedestrem scripsit orationem, vel metricum

5. κονδίτιον ante F. quem sequor, quia ipse Vigl. mox *Convicium* edidit, quod alii præter F. per *t.* scripserunt. 6. δὲ de: F. 7. ᾗ pro δὲ F. Mox ἀπφείλω idem cum Goth. 8. Vulgo συντέθηκε, sed Rescius συντέθεικε. Mox ἐκδέδωκε F.

Imprudenti hoc paraphrastæ inter dictandum excidisse videtur; & bene habet, quod ipsi Themidi ac praxi nihil inde periculi imminet. G. O. R.

Convicium a *vicis*, in quibus prius habitatum est, videtur dictum; vel immutata littera, quasi *convocium*: Festus. Vid. l. *item ap. Labeon* 15. §. *convicium* 4. D. *de Injur.* ERNST.

Gloss. Lat. Gr. *conviciatur illi, & convicium facit*, καταβοᾷ, ὑβρίζει. item, *convicium*, καταβόησις, ὀχλαγωγία [Sen. Cons. ad Polyb. c. 35. *Edit.* 1.] FABR.

Ὥστε καὶ ὄχλον] Quicquid igitur in cœtu dicitur, id est *convicium*; reliqua non proprie convitia, sed maledicta vel infamandi causa dicta intelliguntur. l. 15. §. 11. & 12. *eod.* HUBER. *ad Instit.*

Ad ea, quæ habet §. 1. de conviciis, vide inprimis Christii *Noctes Academ.* Vol. 1. n. 5 MYLIUS *in Schedis.*

Qui Christius, ut THum defendat, Ulpianum in l. 1. D. *de Injur.* corrigit, si non corrumpit, deletis verbis, *ut cum convicium fit.* MEERM.

n. Ἔμμετρον ἔπος *opponit* πεζῷ λόγῳ. Supra vero §. 33. *de rer. divisione.* opponit τῷ ἱστορικῷ aut potius ῥητορικῷ λόγῳ. Adde l. 5. §. 9. D. *eod.* D. GOTH.

Ait autem quoque hic §. injuriam scripto esse, quæ fit libello famoso, sive id *carmen* sive *historia* fit. Sed V. C. Cujacius notis primis otiosum ibi esse ait nomen historiæ; itaque & notis secundis prorsus delevit: atqui minime delendum est. Vult enim historiam Tribunianus intelligi orationem prosam sive solutam, rectèque TH. pro *historia* dixit πεζὸν λόγον s. *orationem pedestrem*; eique opposuit ἔμμετρον λόγον s. *carmen.* Ἱστορεῖν Græcis est *narrare*: quivis autem aliqua de re sermo quasi *narratio* est. Et *narrare* apud Plautum & alios pro quidvis dicere. MARCIL. *ad Inst.*

Subtilius quam verius: nam voculas *aut historiam* non modo MSS. nostri cum Cujacianis ignorant, sed & Charondas *ab omnibus abesse* scribit, unde nec TH. habet, sed *libellum* per πεζ. *carmen* per ἐμμ. reddit. Miror magis, quod non repetierit Marcilius, THum necessarias voces omittere, ut in definitione *furti* cap. 3. not. *c.* ubi vide. G. O. R.

Gloss. Gr. Lat. πεζὸς λόγος, *pedestris oratio, prosa oratio* & opponitur carmini. [Injuriam autem, quæ verbis fit, quidam atrociorem existimant, quam quæ re, factove fit. Plut. in Timol. utique autem ea, quæ famosis libellis fit, gravior est ea, quæ lingua profertur. Liban. Orat. 2. ad Theodos. Niceph. Greg. Hist. 1. *Edit.* 1.] FABR.

o. Sen. Controv. 6. lib. 5. Epitom. *Nunquid cecini? nunquid carmen famosum composui?* Huc pertinet quod de cantico scribit Paul. Sent. 5. tit. 4. §. psalterium. v. l. 15. §. 21 D. *eod.* Petron. *Cecinit convitia.* Græci recentiores φάμωσα dicunt.

τούτων ἔπραξε, δόλον δὲ ἐποίησεν, ἵνα τι τούτων γένηται· ἕκαστος γὰρ τούτων κρατεῖται τῇ injuriarum· οἷον Πρῖμος ἔγραψεν ἔπος ὑβριστικὸν κατ' ἐμοῦ, Σεκοῦνδος συνέθετο, Τέρτιος τοῦτο ἐκδέδωκε, Κουάρτος οὐδὲν 9 τούτων μὲ ἔπραξε, δόλῳ δὲ οἰκείῳ παρεσκεύασεν ἢ γραφῆναι ἢ συντεθῆναι ἢ ἐκδοθῆναι τὴν κατ' ἐμοῦ ὕβριν.

cum carmen, aut composuit adversus me, aut evulgavit, aut nihil horum commisit, sed dolo fecit, ut quid eorum fieret: nam quilibet horum injuriarum *actione* tenetur. Veluti Primus carmen injuriosum in me scripsit, Secundus composuit, Tertius hoc evulgavit, Quartus horum nihil commisit, sed dolo suo fecit, ut illa adversus me injuria vel scriberetur vel componeretur vel evulgaretur.

Εἰ δὲ καί τις προϊούσῃ τῇ οἰκοδεσποίνῃ, 91
ἢ τῷ 10 prætextato ἢ τῇ prætextatæ προϊόσῃ, τουτέστι τῷ νέῳ ἢ τῇ νέᾳ· (οἱ γὰρ νέαν ἄγοντες τὴν ἡλικίαν P τῇ prætexta ἐχρῶντο, Φόρημα δὲ τοῦτο ῥωμαϊκόν·) ἐὰν οὖν ἑνὶ τῶν προειρημένων προϊόντι παρακολουθῇ τις συνεχῶς, μηδὲν 9 φθεγγόμενος, ἤγουν καὶ λέγων τι ἐπὶ τῷ τοὺς σώφρονας αὐτῶν διαστρέψαι τρόπους, κατέχεται τῇ injuriarum. Καὶ ἑτέροις δὲ πλείστοις τὴν ὕβριν ἁμαρτάνεσθαι τρόποις, τ ὡμολογημένων ἐστίν.

Sed &, si quis prodeunti matrifamilias, aut prætextato vel prætextatæ prodeunti, id est adolescentulo vel adolescentulæ: (namque ætatem minorem agentes prætexta utebantur; gestamen hoc erat Romanorum:) si igitur uni *personarum* memoratarum prodeunti aliquis continuo comitetur, nihil loquens, aut etiam dicens aliquid ad probos eorum mores corrumpendos, injuriarum tenetur. Sed & aliis *quam* plurimis modis injuriam committi, inter confessa est.

§. II. §. II.

9. μὴ h. l. F. 10. Latine scripsi, quia legebatur πραιτεξτάτῳ -- πραιτεξτάτᾳ, quod posterius F. mutavit in πραιτεξτάτῃ.

Joann. Tzetz. Chil. 13. Joann. Antiochenus in Chronicis MS. ἀπέσκωπτον αὐτὸν ᾠδαῖς καὶ παῤῳδίαις καὶ τοῖς λεγομένοις φάμωσιν. quæ verba Suidas ut alia pleraque ex eodem auctore in congeriem suam retulit, in Ἰοβιανός, & φαμώσατα. Libelli famosi legibus prohibentur Julian. Misop. & in auctores pœna capitalis est. FABR. I.

p. Prætexta qui olim uterentur, dixi ad l. 3. in fin. D. *de liberis exhibendis.* D. GOTH.

[Sen. de Benef. 3. c. 33. *Prætextatus in hostes equum concitavit. Edit.* 1.] Th. Schol. prætextam προπόρφυρον interpretatur. Sic etiam Plut. appellat in Rom. & Sert. Arrian. Epict. 3. c. ult. [hinc toga virilis, ἀνδρεῖον ἱμάτιον, Plutarch. in Bruto. ἐθὴς ἀνδρικὴ, Dioni 45. ἁπόρφυρον ἱμάτιον dicitur eidem Plut. in Anton. id est, *toga pura*, Cicer. 9. ad Attic. Nicolaus Damascenus, προῆλθε Καίσαρος τοῦ νέα κατέυαινεν [sic] δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν προῆλθε ἔτη μάλιστα γεγονὼς ιδ. ὥστε ἁπτεσθαι μὲν αὐτὸν ἤδη τὴν προπόρφυρον ἐθῆτα, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν καθαρὰν, σύμβολον οὖσαν τῆς εἰς ἄνδρας ἐγγραφῆς. *Edit.* 1.] Cæterum errat hoc loco Th. Scholiastes, qui ad verbum, *prætextato*, hæc adnotavit: τουτέστι τῷ κατακεκαλυμμένῳ, καὶ αἰδεσίμῳ· λέγει δὲ προῆλθε τοῦ νέου· Φόρημα δὲ τοῦτο ῥωμαϊκὸν εἰς τὸ κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν. erat enim prætexta toga, seu puerile vestimentum, l. 23. D. *de au. arg. leg.* [& ingenuitatis insigne, ut calceorum Luna, σύμβολον εὐγενείας, Philostrat. in Herode, *Edit.* 1.] non capitis tegumentum. FABR.

In verbis *Nicolai* punctum ponendum est post νέου· & leg. κατέβαινε. GAVEL.

q. Recte hoc adjectum: differt enim qui adsectatur, ab eo qui appellat. Nam aliud appellare, aliud adsectari. l. 15. §. aliud est appellare. D. *de injuriis.* sic Græcis 60. *Eclog.* 21. c. 29. distinguitur. ὁ προσλαλῶν καὶ ὁ συνεχῶς μὴ σιωπῆς ἐπακολεθῶν. *Appellat*, qui sermone pudicitiam adtentat: *adsectatur*, qui frequenter tacitus sequitur. d. §. 22. D. GOTH.

r. Quæ in hoc §. de injuriarum actione tradit,

§. II. [r] Ὑφίσταται δέ τις ὕβριν, οὐ μόνον [s] δι' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ [11] καὶ διὰ τῶν οἰκείων [t] παίδων, οὓς ὑπεξουσίους ἔχει, καὶ διὰ τῆς [u] γαμετῆς· τοῦτο γὰρ ἤρεσεν, εἰ καί τινες ἐναντιώθησαν. Ὥστε οὖν [x] τοῦ ἐμοῦ ὑβρισθέντος ὑπεξουσίᾳ παιδὸς, δίδοταί μοι ἡ injuriarum [y], ἢ καὶ τῆς γαμετῆς· ἀμέλει, ἐὰν ἡ ἐμὴ ὑπεξουσία θυγάτηρ γαμηθῇ Τιτίῳ, σὺ δὲ ταύτην ὑβρίσῃς, καὶ αὐτὴ ὑβρισθεῖσα, καὶ Τίτιος [12] ταύτης ἀνὴρ, κἀγὼ [z] δὲ ὁ [13] ταύτης πατὴρ ἕξομεν καὶ ἀπὸ σοῦ τὴν injuriarum.

§. II. Patitur vero aliquis injuriam, non ſolum per ſe, ſed etiam per liberos ſuos, quos in poteſtate habet, & per uxorem: hoc enim placuit, etſi quidam adverſabantur. Itaque filiofamilias meo injuria adfecto, injuriarum mihi *actio* datur, aut uxore etiam [*adfecta, datur viro injuriarum actio.*] Quare ſi filiafamilias mea Titio ſit nupta, tu autem injuria eam adficias, & ipſa injuriam paſſa, & Titius vir ejus, & ego ejuſdem pater habebinus adverſus te injuriarum *actionem.*

Ἐκ [14] τοῦ ἐναντίου, ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὑβρισθῇ, ἡ γυνὴ [a] τὴν injuriarum οὐ δύναται κινεῖν· δεφενδεύεσθαι [b] γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τὰς γυναῖκας, οὐ μὴν τοὺς ἄνδρας ὑπὸ τῶν γυναικῶν δίκαιόν ἐστι. Καὶ πενθερὸς δὲ τῆς νύμφης ὀνόματι, τῆς γεγαμημένης τῷ ὑπεξουσίῳ παιδὶ αὐτοῦ, [15] ἀκωλύτως κινήσει τὴν injuriarum.

E contrario, ſi vir injuria adficiatur, uxor injuriarum agere non poteſt: namque mulieres defendi a viris, non vero viros a mulieribus, æquum eſt. Sed & ſocer nomine nurus, filiofamilias ſuo nuptæ, ſine obſtaculo injuriarum aget.

§. III. Ἐὰν ὁ ἐμὸς οἰκέτης ὑβρισθῇ, οὐδεμία αὐτῷ ἀγωγὴ [c] ἁρμόζει· ἐξ ὧν δὲ αὐτὸς ὑβρισθῇ, δοκῶ [16] ἐγὼ ὁ δεσπότης ὕβριν

§. III. Si ſervus meus injuriam patiatur, nulla ei actio competit: ſed dum ille injuria adficitur, ego dominus

11. ᾗ ad: F. 12. ὁ αὐτῆς F. 13. ταύτης de: F. ante quem ἕξομαι legebatur. 14. δὲ ad: F. 15. ἀκολύτως Goth. ἀκωλύθως F. 16. αὐτὸς ad: F. ὑβρίσθη hic rectius legit Gavellius.

dit, deſumpta eſſe videntur ex l. 1. §. 9. ult. D. h. t. ERNST.

s. 60. *Eclog.* 21. c. 1. in fin. D. GOTH.

t. Euſebius Emiſſenus Homil. 2. de Symbolo: *vides quod contumelia filii, patris injuria eſt.* Sic Seneca ait, *injuriam quæ Charitib. fit, ſacrilegium eſſe, quia Jovis filia ſunt*, 1. de Benef. c. 4. FABR. I.

u. Lucian. in Solœciſta: καὶ γὰρ ὅστις γυναῖκα ὑβρίζει τὴν σὴν, εἰς σὲ ὑβρίζει. καὶ ὅστις παῖδα, καὶ φίλον. καὶ ὅστις γε οἰκέτην. FABR. I.

Poſt hanc vocem γαμετῆς edebatur in omnibus: Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, ἐὰν ὁ ἀνὴρ ὑβρισθῇ, ἡ γυνὴ τὴν *injuriarum* οὐ δύναται κινεῖν: quod cur ejecerim, ſequentes notulæ, ſi non res ipſa clamat, docebunt. G. O. R.

Incluſa videntur eſſe gloſſema alicujus: nam paulo poſt hæc eadem ſententia ſequitur: & alioqui deeſt hæc ſententia Latinis inſtitutionibus. D. GOTH.

Incluſa parentheſi [videntur abundare. *Edit.* 1. abundant, ut conſtat ex ſeqq. *Edit* 2.] FABR.

x. Hujuſmodi injuriæ *per conſequentias* fieri dicuntur. l. 1. §. 3. l. 41. D. *eod.* D. GOTH.

y. Poſt *injuriarum* olim addebatur ὠφελὶ ὕβρεως, quod Fabroto præeunte delevi, nam Scholiaſtæ videtur. Mox ita ſupplere malim: ἢ καὶ τῆς γαμετῆς ὑβρισθείσης, δίδοται τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἡ ὠφελὶ ὕβρεως. G. O. R.

z. Atque ita ex injuria una tribus competit injuriarum actio: uxori, ejuſque marito, & patri: & per unum alterius injuria non conſumitur 60. *Eclog.* 1. c. 3. D. GOTH.

a. *Eclog.* d. c. 3. l. 2. D. *eod.* D. GOTH.

b. Ὅτι ὁ ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικός. Paul. ad Epheſios cap. 5. FABR. I.

c. Tametſi injuriam eis facere non liceat. l. 1. C. *eod.* D. GOTH.

Chryſoſt. Hom. *de Simultate*, Salvian. 8. *de Provid.* Athenienſium autem jure non minus tenebatur,

ὕβριν ξωστῆναι. Ἀλλ' οὐχ, οἵτινες τρό- 94 nus injuriam pati videor. At non, qui
ποι υἱοῦ ἢ γαμετῆς ὑβρισθέντων δίδασί μοι modi filio aut uxore injuria adfectis
τὴν injuriarum, οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπὶ οἰκέτῃ· *actionem* mihi injuriarum dant, iidem
ἐπὶ γὰρ δούλῳ τότε ὑβρίζεσθαι δοκῶ, ἡνίκα & in ſervo *obtinent*. In ſervo enim
σκαμόν [d] τι κατ' αὐτοῦ ἐπλημμελήθη, καὶ tunc injuriam pati videor, ſi quid a-
ὅπερ φανερῶς εἰς ὕβριν ὁρᾷ τὸ δεσπότου, trox adverſus eum peccatum eſt, quod-
οἷον [e] ἐάν τις τὸν ἐμὸν μαστίξῃ οἰκέτην· que manifeſte ad contumeliam domini
ἁρμόζει γὰρ ἐπὶ τούτῳ τοῦ ῥήματος ἡ injuriarum. ſpectat: veluti, ſi quis ſervum meum
Εἰ δέ τις convicium ποιήσῃ flagellaverit; competit enim in hoc
τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ, ἢ πὺξ αὐτὸν τυπλήσῃ, οὐ- caſu injuriarum actio: ſed ſi quis ſer-
δεμία μοι δίδοται ἀγωγή. vo meo convicium fecerit, vel pugno
eum percuſſerit, nulla mihi datur a-
ctio.

§. IV. Ἐπίκοινον [f] εἶχον οἰκέτην μετὰ 95 §. IV. Communem cum Titio ſer-
Τιτίου, ἐτύπησας [17] αὐτόν· καὶ ἐμοὶ καὶ vum habebam; verberaſti eum: & mi-
Τιτίῳ ἡ injuriarum ἁρμόζει· καὶ ὃ [18] καθ' hi & Titio injuriarum *actio* datur. Ne-
ὃ μέρος τοῦ οἰκέτου δεσπόζω, ἡ τῆς ὕβρεως que *vero* pro qua parte ſervi ſum do-
γίνεται ἀποτίμησις· ἀλλ' ἐκ τῆς ποιότη- minus, injuriæ fit æſtimatio: ſed ex
τος τοῦ προσώπου ἑνὸς ἑκάστου τῶν δεσπο- qualitate perſonæ unius cujuſque do-
τῶν τὰ τῆς ὕβρεως κρίνεται. Τί γὰρ, εἰ minorum *cauſa* injuriæ judicatur. Quid
ὁ μὲν [19] ἐστι συγκλητικὸς τῶν δεσποτῶν, ὁ enim, ſi alter dominorum ſit Sena-
δὲ ἰδιώτης;
tor, alter privatus?

§. V. Τοῦ αὐτοῦ οἰκέτου Τίτιος μὲν εἶχε 96 §. V. Ejuſdem ſervi Titius uſum-
[g] τὸν uſumfructum, Μαίβιος δὲ τὴν [20] δε- fructum, Mævius proprietatem habe-
σποτείαν· ὕβρισας τοῦτον, ἔνοχος ἔσῃ τῇ bat. Hunc *tu* injuria adficiens, ſoli
injuriarum μόνῳ τῷ Μαιβίῳ. Mævio injuriarum teneberis.

§. VI. Ἐλεύθερός [h] τις ἐδούλευέ [21] σοι 97 §. VI. Liber aliquis bona fide tibi
bona ſer-

17. τοῦτον F. 18. καθ' ἃ μ. F. 19. ἐστι & τῶν δεσποτῶν de: F. 20. *proprietariam* Pith. προ-
πριεταρίαν F. 21. σοι addo ex F.

tur, qui ſervo injuriam fecerat, quam qui libero homini, Demoſth. adverſus Mid. Xenoph. Athenæus, idque ita cautum, ut ab ingenuorum contumelia maxime abſtinerent: οὐ γὰρ ὥσπερ τῶν οἰκετῶν ἐσπούδασεν ὁ νομοθέτης, Æſchin. in Timarch. FABR. I.

d. L. 1. paragr. 3. l. 15. §. Prætor ait. 34. D. *de injuriis.* D. GOTH.

e. Hujuſmodi injuria *contra bonos mores* illata dicitur. d. §. Prætor 34. & §. adjicitur. D. GOTH.

f. L. 15. §. ult. l. 16. D. *eod.* D. GOTH.

g. L. 15. §. ſi uſumfructum. 47. D. *eod.* D. GOTH.

h. d. l. 15. §. item ſi liberum hominem 48. D. GOTH.

i. Injuriarum actio aut lege, aut more, aut mixto jure introducta: *lege*, XII. Tab. de famoſis carminibus, membris ruptis, & oſſibus fractis: *moribus*, arbitrio judicis: *mixto jure*, ex lege Cornelia. Paul. 5. Sent. 4. §. 6. 7. 8. D. GOTH.

k. Ruptum hîc eſt corruptum. Gloſſæ Lat. Gr. *ruptum*, φθαρέν. FABR. I.

l. De qua dixi ad leges XII. Tabul. tit. *de injuriis.* D. GOTH.

Talio, tale, par periculum pœnæ. v. Balſam. ad can. 4. Syn. 7. hinc *retaliare*, Gell. & apud veter. Horat.

bona fide· ὕβρισα τοῦτον ἐγώ· οὐχ ἁρμόσει σοι ἡ injuriarum, αὐτῷ δὲ τῷ bona fide δουλεύοντι δοθήσεται, ὥστε αὐτὸν suo nomine κινεῖν ταύτην. Ταῦτα δὲ λέγω, εἰ μὴ ἄρα σαφῶς διὰ τὴν εἰς σὲ καταφρόνησιν ὑβριστικῶς αὐτῷ προσῆλθον· τότε γὰρ καὶ σοὶ δοθήσεται [22] ἡ injuriarum. Τὸ αὐτὸ Φαμεν, καὶ ἤνίκα ἀλλότριος οἰκέτης bona fide σοὶ ἐδούλευεν· ὑβρισθέντος γὰρ αὐτοῦ, τηνικαῦτα δοθήσεταί σοι ἡ injuriarum, ἡνίκα *[22] ἀποδείξεις διὰ τὴν εἰς σὲ καταφρόνησιν πεπρᾶχθαι ταῦτα.

ſerviebat; hunc ego injuria adfeci: non competet tibi injuriarum actio, ſed ipſi bona fide ſervienti dabitur, ita ut ipſe ſuo nomine eam inſtituat. Hæc autem dico, niſi forte manifeſto ob contumeliam tui injurioſe eum tractaverim: tunc enim & tibi injuriarum *actio* dabitur. Idem quoque dicimus, ſi alienus ſervus bona fide tibi ſerviebat: namque eo injuriam paſſo, tunc tibi injuriarum *actio* dabitur, quum probaveris ob contumeliam tui hæc facta eſſe.

§. VII. Ἡ δὲ τῆς injuriarum ποινὴ ἐκ τοῦ δωδεκαδέλτου [i] νόμου, εἰ μὲ μέλος τινὸς [k] ἐῤῥάγη, ταυτοπάθεια [l] ἦν· τὸ αὐτὸ γὰρ ὑφίστατο ὁ μέλος ῥήξας τινός· εἰ δὲ ὀστοῦν ἔκλασεν, εἰς χρήματα ἐγίνοντο αἱ καταδίκαι· καὶ ἦν τοῦτο ἀφόρητον [m] τοῖς παλαιοῖς, διὰ τὴν περισοῦσαν αὐτοῖς πενίαν. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ πραίτωρες, ἀναιρεθείσης τῆς ἀπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου τιμωρίας ἐπινενοημένης, τοῖς ὑβρισθεῖσιν [23] ἐπετρέποντο μετιμήσασθαι τὴν ὕβριν, ἣν ὑπέστησαν, ὅσης [24] βέλονται [n] ποσότητος· καὶ τυχὸν αὐτὸς ὁ ὑβρισθεὶς ἔλεγεν, ὅτι Διατιμῶμαι τὴν ὕβριν, ἣν ὑπέστην, ἑκατὸν νομισμά-

§. VII. Pœna autem injuriarum ex Lege XII. Tabularum, ſi quidem membrum cujus ruptum eſſet, talio erat; idem enim patiebatur, qui membrum cujus rupiſſet: ſed ſi os fregiſſet, condemnationes in pecuniam fiebant. Atque hoc graviſſimum erat veteribus propter paupertatem illorum. Sed poſtea Prætores, ſublata *hac* pœna ex *L.* XII. Tab. inventa, injuriam paſſis permittebant æſtimare injuriam, quam ſubierant, quanta vellent ſumma: & forte ipſe injuria adfectus dicebat, Injuriam, quam paſſus ſum, centum aureis

22. ἡ de: F. *22. Quidni ἀποδείξῃς? GAVEL. 23. ἐπίτρεπον F. Quid ſi ſic dividamus? ἐπίτρεπον τὸ G. O. R. 24. βέλοιντο F. & ſequens καὶ omittit.

Horat. Schol. *convicia retaliare.* idemque cautum Locrenſium lege, Demoſth. contra Timocr. Talio autem erat, niſi reus depectus eſſet de talione redimenda, Gell. 20. 1. ubi enim pactio interceſſerat, jam actio de membro rupto ſublata erat. FABR. I.

m. Sex. Cæcilius apud 20. Gellium 1. *Non omnino*, inquit, *omnes injurias ære iſto pauco diluerunt: tametſi hæc* [& hæc ipſa] *paucitas aſſium grave pondus æris fuit. Nam librariis aſſibus in ea tempeſtate populus uſus eſt*: quo loco id quod dicitur grave pondus æris fuiſſe, hîc ἀφόρητον fuiſſe ſcribitur. D. GOTH.

Lege Solonia deprehenſum adulterum ὡ ἕργῳ, in ipſa turpitudine, ſive concubitu communi, licebat occidere: raptus autem pœna erat pecuniaria, illa ratio redditur, quod in magna veterum paupertate graviores eſſent pœnæ nummariæ. Plutarch. in Solone. FABR. I.

n. Lex Dei quæ talionem imponebat, taxationem injuriæ ponere permittebat. Joſeph. Ant. 4. c. 6. & lex Attica. deq. ea re judices decernebant. v. Harpocrat. & Suid. in ἀικίας. & Prætor igitur æſtimationem injuriarum permittit, Paul. apud Ruff. tit. 2. FABR. I.

μισμάτων· καὶ ὁ τῆς injuriarum ἀκροώ-
μενος ποτὲ μὲν εἰς τοσοῦτον [25] κατεδίκαζε,
τετάρτιν εἰς τὰ ἑκατὸν, ποτὲ δὲ εἰς ἐλάττονα ποσότητα τὴν καταδίκην ἔφερεν, ὡς ἂν αὐτῷ δίκαιον [26] ὤφθη.

Ἀλλ' ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ δωδεκαδέλτου εἰσενεχθεῖσα ποινὴ εἰς ἀσυνήθειαν ἐχώρησεν· ἡ δὲ [27] ὑπὸ τῶν πραιτώρων ὁ ἐπινοηθεῖσα ἐν τοῖς δικαστηρίοις συνεχής ἐστι. Κατὰ γὰρ τὸν 99
βαθμὸν [p] τοῦ ἀξιώματος καὶ τὸ ἀξιόπιστον τῆς πολιτείας τοῦ ὑβρισθέντος ποτὲ μὲν αὔξει, ποτὲ δὲ μειοῦται ἡ τῆς ὕβρεως ἀτίμησις· ἔσθ' ὅτε γὰρ ἡ αὐτὴ ὕβρις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσφέρεται συγκλητικῷ ἀνδρὶ, καὶ ἰδιώτῃ σεμνῶς [28] ἢ καὶ ἀσέμνως [q] πολιτευομένῳ· τοῦ μὲν συγκλητικοῦ, λόγου χάριν, ἡ ὕβρις ἀτιμηθήσεται ἑκατὸν πεντήκοντα νομισμάτων· τοῦ δὲ σώφρονος ἰδιώτου ἑκατόν· τοῦ δὲ ἀσέμνου πεντήκοντα. Οὗτοι [29] οἱ τῆ διατιμή-

reis æſtimo: atque judex injuriarum aliquando in tantum condemnabat, id eſt in centum; interdum in minorem ſummam faciebat condemnationem, prout æquum ei videbatur.

At pœna per *L.* XII. Tab. introducta in deſuetudinem abiit: a prætoribus autem inventa in judiciis frequens eſt. Nam pro gradu dignitatis & gravitate vitæ injuriam paſſi modo augeſcit, modo minuitur injuriæ æſtimatio. Nonnunquam enim eadem injuria ab eodem & ſenatorio viro, & privato honeſte [*aut etiam minus honeſte*] viventi infertur: Senatorii *quidem* viri injuria, exempli gratia, centum quinquaginta æſtimabitur aureis; privati autem honeſti centum; atque inhoneſti quinquaginta. Hi æſtimationum

25. κατεδικάζετο ante F. 2. 26. ὠφθῇ F. 27. ἐπὶ ante F. 28. *Vide Not.* q. 29. δὲ ad: F.

o. Injuriæ pœna prætoria ordinaria & uſitata: de injuria autem hodie extra ordinem cognoſcitur, & ex cauſa perſonaque ſtatuitur. l. ult. D. *eod.* 60. *Eclog.* 21. c. 60. D. GOTH.

Hæc actio moribus introducta eſt, Paul. 5. Sent. t. 4. §. moribus. FABR. I.

p. Salvian. de Gubern. D. 6. *Semper enim per dignitatem injuriam perferentis, creſcit culpa facientis.* &c. Quintil. declam. 252. FABR. I.

q. Videtur hic tertium membrum deeſſe: Th. enim infra tres gradus ponit: & Curtius quoque id addidit. Sed tamen facile ſuppleri poteſt: nam ſi ponas injuriam honeſtiori factam certâ pecuniâ coerceri, conſequenter intelliges, quid de injuria humiliori facta ſtatuendum ſit. FABR. I.

Curtius ſcil. addidit *& item alicui infimæ ſortis homini*, idque Fabrotus in utriuſque editionis verſione retinuit, quin & in poſteriori edit. Græce, quamquam nihil monens, verba ἢ καὶ ἀσέμνως poſt πολιτευομένῳ ſubjunxit; quæ ego præponere malui, cum boni ſtili cauſa, tum ut adpareat omiſſionis ratio, de qua ſæpe alibi, in primis ſupra pag. 571. not. *a.* Nunc video, eaſdem voces in variantibus Pithœanis legi, ſed non diſtingui, ut alias, utrum ante πολ. an poſt debeant poni. G. O. R.

r. *Actor*, cui opponitur οἰκέτης ᾧ μίαν ἐνεχείρησα φροντίδα, quem *medii actus* hominem hic appellat Imperator. Ulpianus in l. 15. §. itaque 44. D. *eod.* priorem appellat *diſpenſatorem*, alterum, *mediaſtinum*: quamquam illo loco opponere videatur bonæ frugi ſervum vulgari: ordinarium, mediaſtino: diſpenſatorem, quali quali. D. GOTH.

Sic *actorem* Th. interpretatur, id eſt, cui omnium rerum herus ſummam credidit. FABR.

s. *Medii actus hominem* appellat Juſtin. quod Th. percepiſſe non videtur: intelligit autem Juſtin. *mediaſtinum*, de quo vide, quæ dixi in [Gloſſis Baſilicorum. *Edit.* 1.] Comment. ad Inſt. *Edit.* 2.] FABR.

Facit l. 15. §. 44. D. h. t. Sunt autem *mediaſtini* Budæo [*Annot. prior. in Pand. fol.* 89. *b.*] ſervi, qui vilia domi obeunt miniſteria, ſic dicti, quod in media domo ad omnium imperia excubare ſoliti ſint. Ex Nonio tamen Marcello cap. 2. patet, ea quoque mancipia hoc nomine comprehendi, quibus certa miniſteria erant aſſignata; veluti balneatrum aut ædium miniſtros & curatores; villicos quoque & bubulcos. Et Juſtin. hic *medii actus hominem* diſtinguit a *viliſſimo ſervo*. Et vero Ulp. l. 1. §. 5. D. *Nautæ, caup. ſtab.* atriarios & focarios numerat inter mediaſtinos, qui ſcil. in urbe. Et mediaſtini

τιμήσεων βαθμοὶ σώζονται καὶ ἐπὶ οἰκετῶν ὑβρισθέντων· ἑτέρως μὲν γὰρ ἀτιμηθήσεται ἡ ὕβρις, ἐὰν τὸν διοικητὴν [r] οἰκέτην πάσης μου τῆς [30] οὐσίας ὑβρίσῃς· καὶ ἑτέρως, ἡνίκα ὑβρίσῃς τὸν οἰκέτην μου, ᾧ μίαν [31] ἐγχείρισα φροντίδα, τυχὸν [s] διοικητὴν αὐτὸν ποιήσας τῶν ἐν τῷδε *[31] τῷ τόπῳ διακειμένων μου κτημάτων· ἄλλως δὲ ἐπὶ τοῦ [32] ἐσχατέστου καὶ ἐν δεσμοῖς [t] ὄντος οἰκέτου.

num gradus etiam in ſervis injuriam paſſis ſervantur: aliter enim æſtimabitur injuria, ſi ſervum actorem omnis mei patrimonii injuria adfeceris; & aliter, ſi ſervum meum, cui unam commiſi curam, forte adminiſtratorem eum faciens poſſeſſionum mearum in illo loco ſitarum; & aliter in ſervo viliſſimo atque in vinculis habito.

§. VIII. [33] Οὐδὲ ὁ Κορνήλιος [u] νόμος περὶ ὕβρεως διαλεχθῆναι ἠμέλησεν· ἐπενόησε γὰρ καὶ αὐτὸς τὴν injuriarum, ἥτις ἁρμόζει, ἐὰν ἐλεύθερος λέγει ἑαυτὸν [x] ᾠθῆναι ἢ τυπληθῆναι, ἢ ὅτι βίᾳ [34] τις εἰσῆλθεν εἰς τὸν αὐτοῦ οἶκον. Τὸν δὲ αὐτοῦ οἶκον νοοῦμεν, εἴτε [35] ἐν ἰδίᾳ οἰκίᾳ ᾤκει, εἴτε [36] μισθοῦ, εἴτε χαρίτι, εἴτε ὡς ξένος [37] ἐδέχθη.

101

§. VIII. Neque Lex Cornelia de injuria neglexit loqui: nam & ipſa injuriarum *actionem* invenit; quæ competit, ſi *homo* liber ſe dicat pulſatum verberatumve eſſe, vel vi aliquem introiiſſe domum ſuam. Suam autem domum intelligimus, ſive in propria domo habitarit, ſive mercede, ſive gratis, ſive ut hoſpes receptus fuerit.

§. IX. Τραχεῖα δὲ ὕβρις [y] κινεῖται, ἢ

102

§. IX. Atrox autem injuria judicatur

30. οὐσίας F. 31. ἐγχείρισα omnes ante hanc. *31. τῷ de: F. 2. 32. ἀτελ. ante F. (*vid. Gloſſ. Th.*) qui ſtatim ἢ pro καὶ dedit. 33. Οὐκ ἠμέλησεν οὐδὲ ὁ Κορνέλ. &c. F. 34. εἰσῆλθεν τις F. 2. 35. ᾤκει h. l. F. 2. 36. μισθῷ F. 37. ὑπό τινος ad: F.

diaſtini poſt ſervos artifices ponuntur l. ult. pr. D. *de Oper. ſerv.* DOUJAT.

Mihi non dubium eſt, quin fallatur Fabrotus, qui medii actus hominem cum mediaſtino i. e. viliſſimo confundat, & THo dicam ſcribat. Quin nec Nonii Marc. locus aut probat aut docet id quod ait Doujatius: de ſcriptura obſerves velim, Mercerum ibi conſtanter dediſſe cum littera canina *mediaſtrinus*, uti & Stephanum ac Labbæum in Gloſſis *medieſtrinus*. Ne alia addam, facit diligentia *Pignorii* de ſervis pag. 79. & 516. *T. Popma* de Operib. Serv. pag. 14. & 130. *Ravardi* V. Varior. pag. 756. *Beroaldi* in Lex. Ruſtico Geſneri, & *Voſſii* in Etym. G. O. R.

t. *Compeditus* igitur, ὁ ἐν δεσμοῖς, quo habitu plerumque ſervi cuſtodiebantur à dominis & in publicum prodibant. D. GOTH.

u. Adde 60. *Eclog.* 21. c. 53. l. 5. l. 23. D. *eod.* D. GOTH.

L. 42. §. 1. D. *de procur.* hæc actio mixta eſt: id eſt, partim lege conſtituta, partim moribus recepta, Paul. 5. Sent. tit. 4. FABR. I.

x. Cic. 2. in Verr. Si *quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe judicium injuriarum non daturum.* [pulſatum pugno vel calce, Juſtin. intelligit, *Edit.* 1.] Ovid. Eleg. 7. am. 1. *an ſi pulſaſſem minimum de plebe Quiritem, plecterer?* [ᾠθῆναι hic eſt *pelli, trudi*, ut exponitur in Gloſſ. at *pulſatum pugno vel calce* Juſtin. intelligit. *Edit.* 2.] FABR.

O admirabilem Græci Latinique ſermonis præ imperito THo notitiam! Tamen (1) me Grammatica docuit, *pulſare* idem eſſe quod *frequenter pellere:* (2) & eædem me Gloſſæ docent *pulſo* Græcis dici ὠθῶ. (3) Nonne & *cubito* pulſamus ac trudimus? (4) Sed ſi Imp. neceſſario *pugnum* vel *calcem* ſubintellexit, quidni & THus ita intellexit? Sed jam tædet tricarum: nec tamen tædebit Lectorem de verbo *pulſandi* conſulere Latinitatem JCtorum cum Animadv. Cl. DUKERI pag. 138. ſqq. Confer infra ad cap. 115. not. *s.* G. O. R.

Non tantum de caſibus hic propoſitis, ſed etiam de omnibus injuriis introductum L. Cornelia publicum judicium, ex l. 12. in f. D. *de Accuſat.* Cujacius putat ad l. 6. h. t. Lib. LV. Pauli ad Edict. DOUJAT.

y. 60. *Eclog.* 1. c. 11. l. 7. §. atrocem. 7. & 8. D. *de injuriis.* l. 4. C. *eod.* Paul. 5. Sent. 4. §. 10. D. GOTH.

ἀπὸ πράγματος, ἢ ἀπὸ [z] τόπου, ἢ ἀπὸ προσώπου. Ἀπὸ πράγματος, οἷον ἐάν τις ὑπό τινος δέξηται [38] τραύματα, ἢ ῥάβδοις τυπτηθῇ. Ἀπὸ τόπου, οἷον ἐάν τις [a] ἐν θεάτρῳ, ἢ ἐν [39] ἀγορᾷ, ἢ ἐπ' ὄψεσι [b] τοῦ πραίτωρος, τουτέστι τοῦ ἄρχοντος, ὕβριν ὑποστῇ. Ἀπὸ προσώπου, οἷον ἐὰν [c] ἄρχων ὑβρισθῇ, ἢ ἐὰν συγκλητικὸς [40] τις ἀπὸ εὐτελοῦς ὕβριν ὑποστῇ· ἢ τοὺς ἀνιόν- 103 τας [d] οἱ παῖδες, ἢ τοὺς πάτρωνας ὑβρίσωσιν οἱ ἀπελεύθεροι· ἕτερος [41] ἢ τοῦ συγκλητικοῦ καὶ [42] ἡ τοῦ γονέως καὶ [42] ἡ τοῦ πάτρωνος, ἑτέρως δὲ ἡ τοῦ ἐξωτικοῦ καὶ εὐτελοῦς προσώπου ὕβρις ἀτιμᾶται. Ἔστ' ὅτε [43] καὶ τόπος πληγεὶς τραχεῖαν ἀποφαίνει τὴν ὕβριν· οἷον ἐάν τις τὸν ὀφθαλμὸν [e] πληγῇ. Οὐ διαφέρομαι δὲ, πότερον ἀυτεξουσίῳ ἢ ὑπεξουσίῳ [44] ἡ ὕβρις αὕτη προσηνέχθη· ἐπὶ πάντων [45] γὰρ τραχεῖα ὕβρις νομισθήσεται.

tur vel ex re vel ex loco vel ex persona. EX RE, velut si quis ab aliquo vulnera acceperit, aut fustibus cæsus sit. EX LOCO, veluti si quis in theatro vel in foro vel in conspectu Prætoris, id est magistratus, injuriam passus sit. EX PERSONA, veluti si magistratus injuria fuerit adfectus, vel si qui Senator a vili *homine* injuriam acceperit; aut liberi adscendentes, vel liberti patronos injuria adfecerint: aliter *enim* Senatoris & parentis & patroni, aliter extraneæ ac vilis personæ injuria æstimatur. Nonnunquam & locus vulneratus atrocem facit injuriam: veluti si quis *in* oculo percussus fuerit. Non autem distinguo, utrum patrifamilias an filiofamilias hæc injuria illata sit: namque in omnibus atrox censebitur injuria.

§. X. Ὡς ἐν τέλει δὲ ἰστέον, ὅτι δέδο- 104 ται παῤῥησία τῷ ὑβρισθέντι, [46] εἰ βούλεται ἐγκλη-

§. X. Velut in summa autem sciendum *est*, licentiam dari passo injuriam,

38. τραῦμα F. 39. τῇ ad: F. 40. τις de: F. 2. fed in utraque post εὐτελοῦς ad: τινος. Pro ἀπὸ malim ὑπό. 41. ἡ ad: F. 2. cum Curt. & Just. 42. ἡ de: F. 43. δὲ ad: F. 44. ἡ τοιαύτη ὕβρις F. 45. γὰρ addo ex F. cum Just. & Curt. 46. εἴτε F.

Totum hunc §. illustrat Quintil. Instit. 6. c. 1. FABR. I.

Basilica κανονίζεται. FABR. II.

Tom. VII. pag. 463. pr. Curtius legisse videtur κρίνεται, vertit enim *judicatur*, quod & Fabr. 2. habet, etsi quædam editt. cum Fabr. 1. *indicatur* male exhibent. Postea vidi Vryhovium etiam κρίνεται emendare, qui tamen humani quid patitur, quum ait Fabrotum vertisse *æstimatur*. G. O. R.

z. Philo de legibus, Petr. Chrysolog. Serm. 54. Sic à loco & tempore augetur crimen, Isidor. Pelus. Ep. 365. & 492. lib. 5. FABR. I.

a. Quia is locus habebatur sacer Baccho & Musis. ANON. DUK.

Vel in templo. Demosth. adv. Mid. Atrociorem injuriam esse, quæ fit in conspectu plurium, καὶ ἐν θεάτροις, quam quæ ἐπ' ὀλίγων τῶν μαρτύρων, significat Anacharsis apud Lucian. de Gymnas. & B. Chrysost. Ep. 1. Injuriarum igitur tenebatur, qui Lucilium poëtam in scena nominatim læserat; & tamen Cæcilius judex eum absolvit. auctor ad Her. 2. ut augeri quoque crimen innuit B. Greg. Naz. Ep. 205. quod contrahitur conventus tempore. FABR. I.

b. Injuria illata in conspectu *Prætoris* atrox est loco ipso: in conspectu *P. Romani*, ipso tempore v. Cujac. in Pauli 5. Sent. 4. §. 10. D. GOTH.

c. Quintil. Decl. 252. Quintil. alter Inst. 4. c. 10. Arist. Problem. S. 6. 29. q. ult. Philo de legib. Salvian. 6. de Gubern. D. Arnob. 4. adv. Gent. Chrysost. in Ep. Pauli ad Philemon. Hom. 1. FABR. I.

d. L. 28. §. Omnia, D. *de pœn.* Philo loco cit. αὔξει γὰρ τὴν ἀδικίαν ἀδικουμένη συγγένεια, ut ait Basil. Seleuciæ Orat. 18 FABR. I.

e. Oculi enim pars corporis pretiosissima, Plin. 11. c. 37. καὶ ὀφθαλμῶν στέρησις ἀβίωτον τὸν βίον ἐργάζεται. v. eundem Basil. Orat. 36. Qui apud Justin. legit, *veluti si in oculo, qui perfusus fuerit*, refellitur l. 8. D. h. t. ubi tam libri veteres, quam Basilica lib. 60. tit. 21. legunt, *percusso*. FABR. I.

f. Ἔξωθεν posuit pro *extra ordinem* & extra-or-

ἐγκληματικῶς κινεῖν τὴν injuriarum, ἢ κληματικῶς ἤτοι πολιτικῶς. Καὶ εἰ μὲν πολιτικῶς ταύτην κινήσῃ, καὶ ἡ ἀγτίμησις τῆς ὕβρεως καὶ τὰ εἰρημένα γενήσεται, καὶ εἰς τοσοῦτον 47 ἡ καταδίκη ἐπιτεθήσεται· εἰ δὲ ἐγκληματικῶς, ὀφφίκιον ἔσται τοῦ δικαστοῦ, ὥστε f ἔξωθεν, ἣν βούλεται, ποινὴν ἐπαγαγεῖν τῷ ὑβρίσαντι, τυχὸν ἐξορίαν, ἢ εἰς μέρος δήμευσιν.

riam, num criminaliter, an pecuniarie sive civiliter instituere velit injuriarum *actionem*. Et si quidem civiliter eam instituerit, & æstimatio injuriæ secundum *jam* dicta fiet, & condemnatio in tantum decernetur: sin autem criminaliter, judicis officium erit, ut extra ordinem, quam velit, pœnam infligat ei qui injuriam fecit, forte exilium, aut publicationem pro parte.

Φυλατλέσθω δὲ πανταχοῦ τὸ εἰσενεχθὲν 105 ὑπὸ 48 ἀγατάξεως τοῦ τῆς θείας λήξεως Ζήνωνος, ὥστε τοῖς g ἰλλυστρίοις καὶ τοῖς μείζοσι καλὰ τὸ ἀξίωμα ἐξεῖναι διὰ 49 προκυράτωρος h τὴν injuriarum ἐγγυμνάζειν ἐγκληματικῶς, καί τοι διὰ 49 προκυράτωρος i ἔγκλημα κινεῖν κεκώλυται τις· διὰ 49 προκυράτωρος δὲ 50 ἐξέστω τοῖς εἰρημένοις ὑπὸδέχεσθαι τὴν injuriarum, *50 καθὰ τῇ αὐτῇ πεδιέχεται ἀγατάξει. Σαφέστερον δὲ πάντα μαθεῖν δυνατὸν ταύτην ἀναγνόντα 51 διάταξιν.

Sed custodiatur ubique quod per constitutionem divi Zenonis introdu- majoribus liceat per procuratorem inctum est: ut illustribus & dignitate juriarum *actionem* criminaliter exercere, etsi quis prohibetur per procuratorem crimen movere. Sed & per procuratorem liceat dictis *viris* injuriarum *actionem* suscipere, prout eadem continetur constitutione. Clarius autem omnia discere potest, qui hanc constitutionem legerit.

§. XI. Οὐ μόνον δὲ ὁ τυπτήσας με τῇ 106 injuriarum κρατεῖται, ἀλλὰ k καὶ κεῖνος, οὗ

§. XI. Non vero *is* solum qui me verberavit, injuriarum tenetur, sed ille

47. ἡ ad: F. 48. τῆς ad: F. 49. προκ--ων F. 50. δὲ καὶ legendum puto. G. O. R. *50. καθὸ F. 2. 51. τὴν ad: F. 2. Ego post δυνατὸν articulum τὸν adderem.

ordinaria pœna, cujus loco author *Eclog.* 60. tit. 21. c. 60. dixit ἐξτραορδίνως. D. GOTH.

Ubi pœna legibus definita non est, judex extra ordinem eam constituit: itaque Græci pœnam extraordinariam interpretantur, τὴν τυπωθεῖσαν ποινὴν τοῦ δικαστοῦ τιμωρίαν, in Glossis Nomicis. FABR. I.

g. In L. XXIX. Βασιλικ. [immo Schol. ad L. XXVIII. tit. IV. Tom. IV. pag. 280.] dicitur, THum in h. t. addidisse, eos qui sunt usque ad Protospatharium, per procuratorem litigare hac actione posse: idemque fere Harmenop. ait lib. V. tit. 4. tit. *de Dignitatib.* Atqui nihil tale hodie extat apud THum hunc quem habemus. Quærendum est igitur melius & locupletius THi exemplar, in quo cum hoc, tum alia valde recondita, quæ THo a Græcis tribuuntur, extent. Protospatharios autem proximos fuisse Protostratori, qui præerat equorum curatoribus, narrat Zonaras tomo tertio. A. CONTIUS.

Vide Mylium in Hist. THi cap. VI. & nostram Append. G. O. R.

h. L. ult. C. *eod* 60. *Eclog.* 21. c. 68. alias exceptis his personis, injuriarum nisi præsentes accusare possunt: crimen enim, quod vindictæ aut calumniæ judicium expectat, per alios intendi non potest. Paul. 5. Sent. 4. §. 12. l. non solum. §. agere. D. *de injuriis.* l. licet. §. 1. D. *de procurat.* D. GOTH.

i. Minus accurate mentem Justiniani ipsiusque THi explicuerat hoc loco interpres [, *neque emendavit Fabrotus*]. Omiserat enim vocem *criminaliter*, qua usus erat Imp. & quam autor expresserat Græco vocabulo ἐγκλ. idque addi necessario debet. *Etc.* DOUJAT.

Iidem interpretes in fine h. t. voces ἅμα τῷ ὑποστῆναι Latine haud expressere. G. O. R.

k. 60. *Eclog.* 21. c. 13. D. GOTH.

οὗ κατὰ δόλον τοῦτο γέγονεν, ἢ ὃς ἐσπούδασε τυφθῆναί με.

§. XII. Ἡ injuriarum [1] ἀποσβέννυται τῇ [52] προσποιήσει· ὅθεν ἐάν τις ὑβρισθεὶς καλαφρονήσῃ τὸ γενομένου, τουτέστι μὴ [53] ἀγανακτήσῃ ἐπὶ τῷ πραχθέντι, μηδὲ ὡς δεινὸν τοῦτο δέξηται κατὰ τὸν οἰκεῖον [54] λόγον ἅμα τῷ ὑβρισθῆναι, [55] τηνικαῦτα ἐκ μεταμελείας τὴν συγχωρηθεῖσαν ὕβριν οὐ δύναται κινεῖν.

le etiam cujus dolo hoc factum est, vel qui procuravit ut verberarer.

§. XII. Injuriarum *actio* dissimulatione tollitur. Unde si quis injuriam patiens factum contemserit, id est ob factum non indignatus fuerit, neque illud ut grave acceperit apud animum suum, simul atque injuria adfectus est, tunc ex pœnitentia injuriam remissam instituere non poterit.

52. παραπροσπ. F. 53. ἀγαναχλήσας F. 54. λογισμὸν F. 55. μετὰ δὲ ταῦτα Pith. μετὰ ταῦτα οὐ μεταμέλας F.

l. Thalelæus ad l. 31. C. *de liber. caus.* ad verbum, *contestatione*: σημείωσαι, ὅτι ἐὰν σιωπήσῃ, δοκεῖ ἀποκεκρίσθαι τὴν ὕβριν, καὶ οὐκέτι ἐνάγει· habere contestationem in d. l. est, vocatis testibus dicere, se injuriam ad animum revocare. Injuria igitur tempore aboletur, id est, si anno continuo tacitus injuriam tulit, l. 5. C. *eod.* FABR. I.

Si Fabrotus ἀποκεκρισπ. ex MSS. protulit, nihil obloquor: sed si ob Justin. & Curtium, qui stellulam adpinxerat, vulgatum κεκρισπ. mutavit, sciant Lectores, non modo in Glossariis inveniri: κεκρισποίησις *dissimilacio*, κεκρισποιοῦμαι *dissimilo* &c. κεκρισποιοῦντας *dissimulant*: sed & omnem simulatorem una dissimulare; ut pluribus persequitur Frater Optimus in *Ambig.* & *Contrar.* G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΕΝΟΧΩΝ ΩΣΑΝΕΙ [a] ΑΠΟ ΑΜΑΡΤΙΑΣ ΦΥΟΜΕΝΩΝ.]

DE OBLIGATIONIBUS, QUÆ QUASI EX DELICTO NASCUNTUR.

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

TITULUS V.

Εἰπόντες τὰς ἀπὸ δελίκτων ἀγωγὰς, [107] εἴπωμεν καὶ τὰς ὡσανεὶ ἀπὸ δελίκτων.

Ἐμοὶ καὶ Τιτίῳ ἐδίκαζε Μαίβιος· [1] ἠδίκησέ με, τυχὸν γὰρ μηδὲν [2] ἐποφείλοντά με κατεδίκασε, καὶ τὸ λεγόμενον ὡσὰ τοῖς νομικοῖς litem [b] suam ἐποίησε, τουτέστι καθ'

POstquam actiones e delictis diximus, dicamus etiam illas quasi ex delictis.

Inter me & Titium judicabat Mævius: injuriam mihi fecit: forte enim nihil me debentem condemnavit, & quod ab jureconsultis dicitur, litem suam

1. ἠδίκησε F. 2. με h. l. F.

a. Author *Eclogæ* lib. 7. tit. 3. ex lib. 34. tit. 14. c. 5. dixit ὡσανεὶ ἀπὸ πλημμελήματος. D. GOTH.

b. Litem suam facere, ἰδίαν κρίσιν ποιεῖν dixit author *Eclogæ* 7. tit. 3. ex lib. 54. tit. 14. c. 5. adde l. ult. D. *de variis & extra. cognit.* l. 5. §. si judex litem suam 4. D. *de oblig. & act.* D. GOTH.

Litis alienæ periculum subit, & in se convertit, suumque facit. κακὰ δὲ πᾶς βεβλευόμενος ἐφ' ἑαυτὸν ἐβεβλεύσατο, ὡς ἀπὸ σεσηρότων σωμάτων τὰ κεκρισπεσόντα βέλη κατὰς τοὺς ἀφέντας ἐπάνεισιν, ut verbis utar Procopii in Esai. c. 3. A. Gell. 10. 1. *Litem meam facere absens nolui.* Macrob. S. 2. 12. v. Concil. Chal-

καθ' ἑαυτοῦ δίκην ἤγειρε. 3 Σκοπῶμεν, ἆρα τὸ τοιοῦτον κοντράκτον ἐστὶν, ἢ κουάσι κοντράκτον, ἢ δέλικτον. Καὶ τέως κοντράκτον οὐκ ἔστι· τὸ γὰρ κοντράκτον ἐκ τῶν δύο τὴν συναίνεσιν ἀπαιτεῖ, οὐ κατὰ συναίνεσιν δὲ ἐμὴν ἠδίκησέ με ὁ δικαστής· οὐδὲ κβάσι κοντράκτον· τὸ γὰρ κβάσι κοντράκτον, εἰ καὶ μὴ τῶν δύο 4 τὴν συναίνεσιν ἀπαιτεῖ, ἀλλ' οὖν ὀφείλει παῤῥησίαν ἔχειν ἐκ νόμων εἰς τὸ 5 γίνεσθαι, ὅπερ ἐστὶν ἐπὶ τῆς negotiorum gestorum· ἀργεῖ δὲ οὐτῶ ὁ λόγος ἐνταῦθα· οὐδεμία γὰρ δέδοται παῤῥησία τῷ δικαστῇ ἀδικεῖν, ὃν βούλεται τῶν δικαζομένων. Ἀλλ' οὔτε δέλικτον τοῦτο· ἐσθ' ὅτε γὰρ ἐξ ἀπειρίας e τοῦ δικάζειν, οὐ κακῇ διανοίᾳ, τοῦτο ἔπραξεν· ὅθεν ἐπειδὴ ἥμαρτέ τι ὁ δικαστὴς, ὡς ἀπὸ τοῦ κβάσι δελίκτου f κατέχεται· καὶ εἰς τοσοῦτον καταδικάζεται, εἰς ὅσον ἂν δοκιμάσῃ ὁ δικάζων αὐτῷ καὶ τῷ ἀδικηθέντι, χρῆναι 6 αὐτὸν λόγῳ ποινῆς καταβάλλειν· τῷ γὰρ βλαβέντι 7 ἡ in factum g ἁρμόζει.

§. I.

suam fecit, id est judicium adversus se excitavit. Consideremus, num hujusmodi *factum*, contractus sit an quasi contractus, an *vero* delictum? Et primo contractus non est: nam contractus duorum requirit consensum; non autem de consensu meo judex injuriam mihi fecit: neque quasi contractus; nam quasi contractus, etsi duorum consensum haud requirit, attamen licentiam, ut fiat, ex legibus habere debet, qualis est in negotiorum gestorum *actione*: at hic talis ratio cessat; nulla enim judici data est licentia, quem litigantium velit, injuria adficiendi. Sed neque delictum illud est: nonnunquam enim ex imperitia judicandi, non malo animo, id fecit: unde quia judex quid peccavit, tamquam ex quasi delicto tenetur, & in tantum condemnatur, in quantum is qui ipsi & injuriam passo jus dicit, censuerit, eum debere *alteri* pœnæ loco exsolvere: namque læso *actio* in factum competit.

§. I.

3. σκοπῶμεν ante F. nisi pro fut. 2. sumatur. Mox καταβαλεῖν F. 7. ἡ de: F. 4. τὴν de: F. 5. γίνεσθαι F. 6. αὐτῷ ante F.

Chalcedon. act. 1. p. 61. Edit. Colon. FABR. I.

c. L. 1. §. 2. l. 7. §. 2. D. *de pactis*, seu ut dicitur §. 2. sup. *de obligationibus*, duorum pluriumve εἰς τὸ αὐτὸ σύνοδον καὶ συνκίνησις. D. GOTH.

d. Generaliter invitus quis injuriam pati dicitur, l. 16. D. *de offic. præs.* Aristot. 1. *Rhet.* c. 13. [Eundem 4. c. 7. Edit. 1. *in add.*] Magn. Mor. 1. c. 34. & 5. Nicom. ἀδικεῖται δ' οὐδεὶς ἑκών. Michaël Ephesius: οὐδεὶς γὰρ μοιχεύει κατὰ συνάλλαγμα τοῦ τῆς μοιχευομένης ἀνδρὸς, οὐδ' ὁ ἱεροσυλῶν ἱεροσυλεῖ κατὰ συνάλλαγμα, ἢ ὁ ὑβρίζων ὑβρίζει FABR.

e. Male judicatur ἢ ἐξ ἀπειρίας (ἀγνοίαν dixit author *Eclog.* d. loco) ἢ κακῇ διανοίᾳ. D. GOTH.

B. Chrysost. Hom. de Cruce, & Lat. τὰ μὲν γὰρ ἀκόντες [leg. ἑκόντες] τῶν κρινομένων, τὰ δὲ ἄκοντες ἁμφοτέρωθεν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων· ἢ γὰρ ἀγνοοῦντες τὸ δίκαιον, καὶ ἀπατηθέντες, ἃ ἰδόντες μὲν, ὑπὸ χρημάτων [δὲ] ἁμφθαρέντες προέδωκαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ καλεψηφίσαντο τῶν ἀνυθρώπων. M. Tull. 2. in Verr. *Tu qui institueras in eos animadvertere, qui perperam judicassent, quod sæpe per imprudentiam fit.* Imperitia igitur, sive ignorantia juris lapsus obligatur quasi ex delicto. Si verò prudenter, id est, ambitiose, & gratiose, καὶ δωροφάγον, id est, τὴν χεῖρα μισθῶν δώροις, ex delicto tenetur, & in veram litis æstimationem l. 15. D. *de judic.* l. ult. C. *de pœn. judic. qui mal. judic.* FABR. I.

f. In factum actione, ut infra eodem, & *Eclog.* d. loco. D. GOTH.

Aristot. Eudemior. 4. c. 7. εἰ μὲν ἀγνοῶν ἔκρινεν, οὐκ ἀδικεῖ κατὰ τὸ νομικὸν δίκαιον· οὐδ' ἄδικον ἡ χρῆσις ἐστιν· ἔστι δὲ ὡς ἄδικον. FABR. I.

g. L. ult. D. *de extraord. cognit.* FABR. I.

h. L. 5.

§. I. Ὑπὸ [8] τὸ κουάσι δέλικτον ἀνάγεται καὶ κεῖνο τὸ θέμα· ἔμενον ἐγὼ ἔν τινι οἰκίᾳ, ἧς ὑπῆρχον δεσπότης, ἢ καὶ [9] μισθῷ ταύτην εἶχον, ἢ προῖκα· ἔρριψέ [h] τις ἐντεῦθεν λίθον ἢ κέραμον, ἢ ἐξέχεεν ὕδωρ, καί τις τῶν παριόντων ἐβλάβη· ἀναχθήσομαι ἐγὼ τῇ in factum. Διὰ τοῦτο [10] δὲ ὁ κυρίως δέλικτον τοῦτό ἐστιν, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὸ ἑτέρου πλαῖσμα, οἰκέτου τυχὸν [11] ἢ ἐλευθέρου [i] συνοικοῦντός μοι καὶ ταῦτα ποιήσαντος, ἐγὼ κατοῦμαι.

§. I. Ad quasi delictum refertur quoque hæc species: habitabam ego in domo quadam, cujus dominus eram, aut etiam mercede eam habebam vel gratis: inde quis lapidem dejecit vel tegulam, aut aquam effudit, & prætereuntium alicui nocitum est: ego *actione* in factum conveniar. Ideo autem hoc non proprie delictum est, quia ut plurimum propter alterius culpam, servi forte aut liberi *hominis* mecum habitantis atque hæc facientis, ego teneor.

Ἔοικε τούτῳ τῷ θέματι καὶκεῖνο· ᾤκουν ἐγὼ [k] ἐν τῇδε τῇ οἰκίᾳ· αἱ δὲ θυρίδες αἱ ἐμαὶ ἐώρων εἰς τόπον δημόσιον, δι' οὗ τοῖς βουλομένοις ἐξῆν παριέναι· ἐν τῇ θυρίδι τῇ ἐμῇ ἑτέθη τι ἢ ἤγουν ἐκρεμάσθη, ὅπερ [12] καταπεσὸν ἠδύνατο τὸν παριόντα βλάψαι. Ἔστι δὲ ποινὴ δέκα νομίσματα ἐν τούτῳ τῷ θέματι· ἐν δὲ τῷ προλαβόντι, ἔνθα [13] ἔρριφή τι ἢ ἐξεχύθη, τὸ διπλάσιον [l] τῆς ζημίας, ἣν ὁ βλαβεὶς ὑπέστη· Εἰ δὲ ἐλεύθερος [m] παριὼν ἐντεῦθεν ἐφονεύθη, εἰς πεντήκοντα νομίσματά ἐστιν ἡ καταδίκη· εἰ δὲ ζῇ μὲν, [14] βέβλαπται δὲ, εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ μένων, ἐξ ἧς ταῦτα γέγονεν, εἰς ὅσον ἂν συνίδῃ ὁ δικάζων χρῆναι αὐτὸν καταδικασθῆναι· Ὀφείλει γὰρ [n] ὁ δικαστὴς συμψηφίσαι τὸν τοῖς ἰατροῖς παρ-

Similis est huic speciei & illa: Ego in domo illa habitabam; at fenestræ meæ spectabant in locum publicum, per quem volentibus licebat transire; in mea fenestra aliquid positum aut suspensum est, quod decidens præteruntem lædere posset. Est autem pœna in hac specie decem aureorum: at in priori, ubi quid dejectum effusumve fuit, duplum damni, quod læsus subiit. Quod si *homo* liber præteriens inde peremtus sit, in quinquaginta aureos fit condemnatio: si vivat quidem, sed læsus sit, in tantum qui in domo habitat, unde hoc factum est, condemnabitur, in quantum judex *æquum* censuerit eum condemnari oportere

8. Sic F. nisi quod constanter *quasi* scribat: alii τοῦ κ. δέλικτον, sed Paris. τοῦ κ. δελίκτε. 9. μισθῷ F. 10. οὐδὲ ante F. 11. ἢ καὶ F. 12. Sic rescribo pro vulg. omnium κῇ πεσὸν G. O. R. 13. ἐρρίφθη edidit Rescius, probante de more Nannio. Mox ἢ cum Fabr. pro κῇ malui. *Vid. Gloss. meum.* 14. βλάπλεται ante F.

h. L. 5. §. item is ex cujus cœnaculo. 5. D. *de obligat.* & titulo Digest. *de his qui dejecerunt vel effuderunt.* D. GOTH.

i. Rectius quam cæteri Græci, qui in l. 5. §. 5. D. *de obligat.* vertunt, τοῦ υἱοῦ. Liberi autem puta hospitis, liberti, vel clientis, l. 1. §. pen. & l. 5. §. 1. D. *de his qui effud.* FABR.

k. 19. *Eclog.* 10. ex lib. 60. tit. 4. c. 1. l. 5. §. 5. ver. cui similis D. *de obligationibus.* D. GOTH.

l. Adde *Eclog.* d. loc. c. 1. & lib. 7. tit. 9. ex lib. 10. tit. 37. in fin. scholii. D. GOTH.

m. Adde 6. Harmen. 1. §. 5. D. GOTH.

n. Hæc non æstimationis, sed pœnæ nomine præstantur, nec enim liberi corpori æstimatio est.

κὰ

η παρεχόμενον μισθὸν, καὶ τὰ λοιπὰ δαπανήματα, ἃ τινα περὶ τὴν ἐπιμέλειαν γέγονεν· ἔτι δὲ καὶ ὧν ἐτερήθη ὁ παρ' ἰών· τυχὸν γὰρ τέκτων ἦν, εἶτα πληγεὶς τὴν χεῖρα ἐργάσασθαι τέως οὐκ ἠδύνατο· σκοποῦμεν πόσον ἤμελλε λαμβάνειν, ἐργαζόμενος ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς διὰ τὴν πληγὴν ἐργάσασθαι οὐκ ἠδυνήθη· ἢ καὶ 15 εἰ γέγονεν ὁ ἀχρεῖος, οὐ μόνον τοῦ παρελθόντος χρόνου, ἀλλὰ καὶ τοῦ μέλλοντος, τὰς ὀπέρας διατιμώμεθα.

tere. Debet autem judex computare mercedem medicis præbitam, & reliquas impenſas, quæ in curationem facta ſunt: item & quibus præteriens privatus fuit; forte enim faber erat, *ac* deinde vulneratus manum operari interim non potuit: *itaque* conſideramus, quantum accepturus fuerat, per illos dies operans, per quos ob vulnus operari non potuit. Sed &, ſi inutilis factus eſt, non modo operas præteriti temporis, ſed & futuri, æſtimamus.

§. II. Ὁ ἐμὸς p ὑπεξούσιος υἱὸς ᾤκει ἐν 114 §. II. Filius meus familias habitabat in domo ſeparatim a ſuo patre, nempe me: ex cœnaculo ejus dejectum quid eſt vel effuſum, aut ex ejus feneſtra ſuſpenſum eſt aut poſitum quoque, cujus caſus periculoſus *eſt* prætereuntibus: placuit Juliano adverſus patrem nullam eſſe actionem, ſed adverſus ipſum filium. Eadem dicimus, & quum filius meus familias jus dicens injuriam tibi fecit: namque adverſus eum in factum *actionem* habebis, non adverſus me patrem.

οἰκίᾳ, κεχωρισμένος ἀπὸ τοῦ ἰδίου 16 (ἐμοῦ δηλαδὴ) πατρός· ἐκ τῆς διαίτης αὐτοῦ 13 ἐρρίφη τι ἢ ἐξεχύθη, ἢ ἐκρεμάσθη 17 ἐκ τῆς αὐτοῦ θυρίδος ἢ καὶ ἑτέθη, οὗ ἡ κατάπλωσις ἐπικίνδυνος τοῖς 18 παριοῦσιν· ἤρεσε τῷ Ἰουλιανῷ κατὰ τοῦ πατρὸς μηδεμίαν εἶναι ἀγωγὴν, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ τοῦ παιδός. Τὰ αὐτὰ φαμεν, καὶ νίκα ὁ ἐμὸς ὑπεξούσιος δικάσας ἠδίκησέ σε· κατ' αὐτοῦ γὰρ ἕξεις τὴν in factum, οὐ κατ' ἐμοῦ τοῦ πατρός.

§. III. Ἐξερκίτωρ q τις ἦν νεώς, ἢ κα- 115 §. III. Exercitor navis quis erat, πηλεῖον εἶχεν ἢ πανδοχεῖον. Ἐὰν ἐν τῷ 19 καπηλείῳ, ἢ ἐν τῷ r πλοίῳ ἢ τῷ πανδοχείῳ s κλ' δόλον τινὸς, ἤγνω κλέψαντος

aut cauponam habebat aut diverſorium. Si in caupona vel in navi vel diverſorio per dolum alicujus vel per furem ego

ὑποτῷ

15. ἐσθ' ὅτε ad: F. 16. ἐμοῦ δηλ. de: F. 17. τι ad: F. 2. 18. ὠφελοῦσιν F. 19. πλ. ἢ ἐν τῷ καπ. F. 2.

καὶ δίδωσι ταῦτα, οὐχ ὡς τοῦ τραύματος διατίμησιν, ἀλλ' ὡς ποινὴν ἐκ νόμων ἐπιτεθεῖσαν αὐτῷ, Theodor. Hermopol. ad l. 106. D. *de reg. jur.* FABR. I.

o. Ut in actione quadrupedaria, l. 3. D. *ſi quadrup.* FABR. I.

p. 19. *Eclog.* 10. ex lib. 60. tit. 4 c. 1. in fin. l. 5. §. 5. verſ. Ideo ſi filiusfam. D. *de obligat.* D. GOTH.

q. L. 5. §. item exercitor navis. 6. D. *de obligationibus.* D. GOTH.

r. Si extra navem damnum datum ſit, id non præſtabit, l. ult. D. *naut. caup. ſtab.* FABR. I.

s. Stabulum accipit pro diverſorio: nam & hoc ſtabulum ſignificat. Gloſſæ Lat. Gr. *ſtabulum*, πανδοχεῖον, & Gr. Lat. πανδοχεῖον, *cauponium*, *diverſorium*. πανδοχεὺς, *diverſoriarius*, *ſtabularius*, *caupo*. Sic Lucæ c. x. 34. ἤγαγεν εἰς πανδοχεῖον, *duxit in ſtabulum*. Gloſſæ Baſilic. ταβλάριος, ὁ τὸν τάβλον, ἤγουν πανδοχεῖον σκηνωνάζων. Petron. *Nec quo loco ſtabulum eſſet, ſciebam.* Martial. 6. ult. Sen. *de Benef.* 1. 14. B. Auguſtinus, Serm. de Orat. *Ponamus*

ἐπωτῶ ἐγὼ ζημίαν, καὶασχεθήσεται αὐτὸς τῇ in factum, ὡς ἀπὸ τοῦ κυβέρνου δελίκτου· μόνον μέν τοι, εἰ μηδεμίαν αὐτὸς ἥμαρτε κακουργίαν, ἀλλά τις τῶν ἐργατῶν [20] ἢ τῶν μισθωτῶν, δι' ὧν ἡ ναῦς ἔπλει, ἢ τὸ καπηλεῖον ἢ τὸ πανδοχεῖον [21] διῳκεῖτο. Ἀπὸ γὰρ κοντράκτου οὐκ ἔστιν αὐτὸν εἰπεῖν ἔνοχον τὸν κύριον τῆς νεὼς, ἢ τοῦ καπηλείου ἢ τοῦ πανδοχείου· οὔτε γὰρ συνάλλαγμα γέγονε πρὸς αὐτόν· ἐπεὶ δὲ πλαισμά τι ἐλέγχεται αὐτοῦ, καθὸ [t] κακούργους ἀνθρώπους εἶχε τοὺς ὑπηρετοῦντας, ἀφ' τοῦτο ὡσανεὶ ἀπὸ δελίκτου κατασχεθήσεται.

ego damnum patiar, ipse *actione* in factum tenebitur, tamquam ex quasi delicto: duntaxat si nullum ipse maleficium commisit, sed unus operariorum vel mercenariorum, per quos navis navigabat, aut caupona vel diversorium exercebatur. Namque ex contractu dicere non licet, obligatum *esse* ipsum dominum navis vel cauponæ vel diversorii: neque enim contractus cum eo factus est. Sed quia aliqua ejus culpa arguitur, quatenus malos homines habet ministrantes, ea propter quasi ex delicto tenebitur.

Αὕτη δὲ ἡ in factum ἀγωγὴ τοῖς μὲν κληρονόμοις τοῦ ἀδικηθέντος δοθήσεται, κατὰ δὲ τῶν κληρονόμων [u] τοῦ ἐξερκίτωρος οὐ δώσει.

Hæc autem in factum actio heredibus quidem injuriam passi dabitur, sed adversus heredes exercitoris non competet.

20. ἤτοι μισθ. F. 21. ἐδιοικεῖτο F. nove!

mus nos in stabulo vitæ hujus, quasi peregrini transituri, non quasi possessores mansueti [nonne, *mansuri*? G. O. R.] hîc tamen stabulum accipitur pro loco, in quo jumenta stabulantur, ut in l. 5. D. *naut. caup. stab.* differt enim à caupona. est igitur *stabulum* apud Justinian. ταμιεῖον κτηνῶν. FABR. I.

Indignor sæpe ac miror, cur tam inclementer & injuste agatur cum THo. Justinianus *stabulum* accepisse debet pro ταμιείῳ κλινῶν, quum & *diversorium* s. πανδοχεῖον notare possit: THus autem πανδοχεῖον accepisse dicitur pro *diversorio*, licet etiam in Glossis, teste ipso Fabroto, sæpius *stabulum* exponatur. Nonne Paraphrastes noster veriſſime cum Demea Terentiano conqueri posset: *Num qui minus mihi idem jus æquom est esse, quod mecum est tibi?* Si tu Fabrote Justinianum, de *stabulo* stricte dicto intelligis, quidni & THum? Semperne tibi noster cum Imperatore debet pugnare? Ego, quia meum non est aliena describere, jam nolo pluribus, quid stabulum, quidque πανδοχεῖον denotet & comprehendat, exlequi. Cur tamen *diversorium* reddiderim, Præfatio nostra, ubi generatim de versionis meæ ratione agam, declarabit? Confer supra c. 101. not. *x.* & infra ad cap. 234. ubi Fabrotus ejusdemmodi crisin iniquam exercet. G. O. R.

t. Adde 3. Harmen. 8. §. 41. in fin. D. GOTH.

d. l. ult. § 2. vers. *hæc autem.* FABR. I.

u. Pœnales actiones ex quasi delictis in hæredem non dantur. l. ult. §. ult. D. *nautæ, caupones, stabularii*, l. 16. D. *de judiciis*, l. 5. §. hæc autem. D. *de his qui dejecerunt:* qua in parte quasi delicta, delictis exæquata, §. 1. infra *de perpetuis & tempor. act.* D GOTH.

Videtur delenda vox, ἐξερκίτορος, aut Theophilus erravit: hanc enim clausulam ad alios quoque casus pertinere verius est, d. l. ult. §. ult. l. 16. D. *de jud.* l. 5. §. hæc autem, D. *de his qui effuder.* FABR.

Atqui THus non adfirmat de superioribus casibus, quod de hoc postremo negat: etiamsi fatear, ob ambiguitatem melius abfore τοῦ ἐξερκ. G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΑΓΩΓΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ς.

Διαλεχθέντες [a] περὶ τ' ἐνοχῶν, χω- 117
ρήσωμεν ἐπὶ τὰς ἀγωγάς. Τοῦτο
γάρ ἐστι τὸ ἐν τῷ ἐπηγγελμένων ὑπολιμ-
πανόμενον· εἰρήκαμεν γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ Ιν-
στιτούτων, τὴν νομοθεσίαν [1] τὴν Ῥωμαϊκὴν
καλαγίνεσθαι περὶ προσώπα, περὶ πρά-
γματα, περὶ ἀγωγάς. Εἰπόντες οὖν τὴν
τῶν προσώπων διαίρεσιν ἐν τῇ πρώτῃ Ιν-
στιτούτων, διδάξαντες δὲ καὶ περὶ τῶν πρα-
γμάτων ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ ἐν μέρει τῆς τρί-
της, μνησθέντες δὲ καὶ τῶν ἐνοχῶν, εἴπωμεν
[2] καὶ περὶ τῶν ἀγωγῶν.

Ὀφείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι ἃς δίκας [b] ἐκά- 118
λουν οἱ Ἀθηναῖοι, ταύτας ἀκτίωνας [3] κα-
λοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Εἴρηνται δὲ ἀγωγαὶ πα-
ρὰ [c] τὸ ἄγειν τοὺς ἀγνώμονας [d] ἐπὶ τὸ δι-
καστήριον.

Ὀφεί-

DE ACTIONIBUS.

TITULUS VI.

LOquuti de obligationibus, deveniamus ad actiones. Hoc enim ex promissis reliquum est: namque in prima Institutione diximus, Jus Romanum versari circa personas, circa res, circa actiones. Quum igitur personarum divisionem diximus in prima Institutione, atque de rebus docuimus in secunda ac parte tertiæ, nec non obligationum meminimus, dicamus etiam de actionibus. 117

Scire autem debes, quas Athenienses vocabant DICAS, eas Romanos vocare ACTIONES. Dictæ autem sunt actiones ab agendis in judicium *debitoribus* improbis. 118

Sed

1. τὴν de: F. 2. καὶ de: F. 3. λέγεσιν F.

a. Vide supra ad pr. tituli *de Obligationibus.* G. O. R.

b. Hinc injuriarum dica, Terentio. & scribere dicam. recentiores Græci ἀγωγὴν dixerunt. Glossæ Græcolat. ἀγωγὴ, *judicium*, *actio.* hinc ἀγωγεὺς pro actore. Suid. ἀγωγεὺς, ὁ ἀνάγων τὴν δίκην, ὁ διώκων. FABR.

c. H. DONELLUS in comment. *de Actionib.* pag. m. 19—25. (quem fere descripsit VINNIUS) carpit ob hanc definitionem & THuin & qui eum sequuntur, quia nunquam dicatur *agere quem* id est reum qui in jus vocatur, sicuti *trahere* vel *ducere quem:* & rursus, nunquam *trahere cum quo*, vel *ducere cum quo*, sicuti *agere cum quo*, quod semper sic usurpetur, ut sit tractare cum aliquo de re aliqua, ut impetremus, &c. Sed cogitemus, vel Stoicam veterum Jurisprudentium fuisse definitionem: vel respexisse nostrum ad Græcorum linguam, quibus *actor* ὁ διώκων, *reus* ὁ φεύγων dicitur. Neque motus fuit hac Donelli disputatione H. Grotius, quin in *Florum sparsione* ad h. t. scriberet: *Agere ex Græco* ἄγειν *est* ducere, *quia rei in jus ducebantur: inde* actio *nominata. Et quia* agere πολύσημον *est, discriminis causa addi solet*, lege agere. Etc. G. O. R.

d. Quinam dicantur ἀγνώμονες, docet Ulpianus in Olynthiacam secundam: νῦν ἀγνώμονας καλοῦμεν τοὺς μὴ ἀποδιδόντας τὰ χρέα, ἤγουν τὰς ἀμοιβάς. B. Chrysostom. de Virginit. ἐξυθριῶσα τὸν ἄνδρα παντὸς μᾶλλον ἀγνώμονος ὀφειλέτου. sunt igitur ἀγνώμονες, *contumaces*, & *indevoti*, ut vertit interpres vetus Novellæ 1. & *indevotio*, ἀγνωμοσύνη in l. 1. in fin. D. de pecul. leg. *la contumace de l'héritier*, & in l. ult. C. *de fideic. libert.* Iis opponuntur εὐγνώμονες ὀφειλέται. Th. Hermopol. ad l. 173. §. 2. D. *de R. J.* Basilius Hom. 2. in Psalm. 14. & de Spiritu S. cap. 10. ὡς τῶν χρεωφειλετῶν οἱ δῆθεν εὐγνώμονες [qui verius ἀγνώμ.] τὰς ὁπ τῶν ἐγγράφων ἐπιδείξεις ἐπισοῦνται, τὴν ἄγραφον τῶν πατέρων μαρτυρίαν, ὡς οὐδενὸς ἀξίαν ἀποπεμπόμενοι. qui sua die, ac sine frustratione debita exsolvunt; debitores bonæ fidei, A. Marcellin. lib. 25. FABR.

Ὁριζώμεθα 4 δὲ, τί ἐστιν ἀκτιὼν ἤτοι ἀγωγή. Ἀκτιὼν 5 ἤτοι ἀγωγή ἐστι e δίκαιον f τοῦ ἀπαιτεῖν g ἐν δικαστηρίῳ τὸ ἑαυτῷ ἐποφειλόμενον.

Sed definiamus, quid ſit actio: ACTIO eſt jus petendi in judicio, quod ſibi debetur.

§. I. Τῶν δὲ ἀγωγῶν, ἃς κινοῦμεν κατά τινος πρός τινα δικαστάς, ἤγουν 6 πρός τινα αἱρετοῖς h δικασταῖς, περί τινος πράγματος, ἡ ἄκρα διαίρεσις εἰς δύο γένη 7 ταῦτα καλάγεται· τῶν γὰρ ἀγωγῶν i αἱ μέν εἰσιν in rem, αἱ δὲ περσονάλιαι. Κινεῖ γὰρ εἷς ἕκαστος

119 §. I. Porro actionum, quas adverſus aliquem movemus apud judices, aut apud arbitros, de aliqua re, ſumma diviſio in duo hæc genera deducitur: namque actionum aliæ in rem ſunt, aliæ in perſonam. Agit enim unuſquiſ-

4. δέ τί δὲ F. 2. in utraque Οριζόμ. 5. ἤτ. ἀγ. de: F. 6. πρός de: F. 7. ταῦτα de: F.

L. 35. Cod. *de Donat.* indevotus dicitur ejuſmodi donator: & l. 119. Cod. Theod. *de Decur.* uſurpatur *indevotio* pro culpa ejus qui patriæ munera fugit: & contra *devotio* pro diligentia & obſequio in tributis inferendis aliiſque functionibus publicis præſtandis, l. 7. *de Div. reſcr.* l. 20. *de Annon.* & alibi in *eod.* Cod. Theod. & *devoti* aut etiam *devotiſſimi*, tum provinciales, tum milites eodem ſenſu. DOUJAT.

[Chryſoſt. Hom. 2. in Epiſt. ad Philem. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δόξα δεσπότου, τὸ οἰκέτας ἔχειν εὐγνώμονας. Vertit Raphelius Tom. II. Adnot. in N. T. Append. pag. 63. *Etenim & hæc eſt gloria domini, ſervos habere gratos.*] Εὐγνώμονας. Ita vocant tum *liberales*, ut apud Philoſtr. V. S. I. 23. p. 527. tum *in reddendo debito ad conſtitutum tempus adcuratos*; quales ſunt εὐγνώμονες ὀφειλέται Baſilio T. I. p. 107. B. Contra ἀγνώμονες, Ulpiano teſte ad Demoſth. Ol. II. p. 33. B. οὐχ ὥσπερ νῦν ἀγνώμονας καλοῦμεν τοὺς μὴ ἀποδιδόντας τὰ χρέη, ἤγουν τὰς ἀμοιβάς. Male J. Curtius *improbos & perfidos* vertit in THo Paraphr. Inſt. IV. t. 6. Idem peccatum in Artemidoro commiſſum II, 12. p. 100. c. 17. Ἀγνώμονας περὶ τὰς ἀποδόσεις Lucianus habet Hermot. p. 538. E. *ingratos* Marcell. Empir. p. 109. 146. qui juſto medicum honorario fraudant. HEMSTERH. *in Adnot. ad d. l.*

Ego vero verſionem Curtii (qui ſupra cap. 245. & c. 259. it. L. II. c. 187. L. IV. c. 141. &c. ſatis oſtendit, ſe vim harum vocum intelligere) damnare haud auſim, dummodo *debitores* aut addas aut intelligas, licet Fabrotus ſubſtituerit *indevotos & contumaces:* non quia Belgice ſimiliter dicimus *een kwade ſchuldenaar*, nec quia Græce ita dixit Lucian. citato a Viro Cl. loco: ΠΟΝΗΡΟΣ γὰρ ἀεὶ ἐκεῖνος, καὶ ἀγνώμων, ὦ Λυκῖνε, περὶ τὰς ἀποδόσεις: ſed, quia ſic eos jus noſtrum adpellat in l. 99. *de R. J.* „ Non poteſt IMPROBUS videri, qui ignorat, quan„ tum ſolvere debeat". ad quam vid. Commentar. Jac. Gothofr. pag. 437—8. Cur autem Curtius addiderit *perfidos*, vel per ſe Lectori, me indicente, patet vel ex eod. Comment. doceri poterit. G. O. R.

e. Actio ita definitur apud auctorem *Eclogæ* 52 tit. 1. ex lib. 10. tit. 11. c. 50. v. l. 51. D. *de obligat. & act.* D. GOTH.

An formula? Prætores etenim qui jus dicebant, & judices cauſæ dabant, & controverſias, vel agendi genus inſtituta actione formabant, &c. ut ait Victorinus in 2. Rhet. Cicer. Verum hodie ſolemniter, & ordine formalibuſque verbis non experimur. Itaque non aliud actio eſt, quam agendi facultas, ut in l. 1. D. *de eo quod cert. loc.* l. 1. §. 1. D. *ad Sc. Trebell.* conveniendi facultas, l. 6. §. ult. D. *de neg. geſt.* FABR. I.

f. Juſtin. *perſequendi.* Perſecutiones apud Magiſtratus, id eſt, apud Prætorem vel Præſ. inſtituuntur. Gloſſ. jur. nondum editæ. *Perſecutio*, ὁ οἱονδήποτε ἐκδικασμὸς, ὃς καὶ μὴ δι' ἀγωγῆς πραττόμενος, ἀλλὰ διὰ προσελεύσεως τῆς πρὸς ἄρχοντας γινομένης. Verum poſt ſublatas formulas perſequendi verbum hîc nudæ magis actioni convenit. hinc perſecutio pro qualibet actione, infra *de except.* in pr. FABR.

g. Schol. εἰ γάρ τις ἔξωθεν δικαστηρίῳ ἐπιχειρήσει τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ εἰσπράξαι, ἐκπίπτει τοῦ χρέους, ὡς β. δ'. τῶν προτων τ. β'. διγ. ιβ. hoc eſt, l. 12. in fin. D. *quod met.* [leg. ἐπιχειρήσας vel — ήσῃ.] FABR.

h. Auctores noſtri receptos arbitros, ſeu judices compromiſſarios appellant, l. 41. D. *de recept.* ubi Gr. compromiſſarium judicem, αἱρετὸν δικαστὴν vertunt, & compromiſſum, αἱρετὸν δικαστήριον in l. 1. *eod.* quoniam ex compromiſſo, ἢ ἐκ τοῦ συμφωνητικοῦ γράμματος καὶ συνθήκης, aut, ut eſt apud Suid. ἐκ προαιρέσεως δύο μερῶν, adeuntur. Verum judex compromiſſarius alius eſt à pedaneo judice, l. 4. D. *de tut. dat.* Arbitros igitur hic accipe eos, quos Prætor dabat, ut liquet ex illa formula apud Valer. Prob. *Prætor, judicem, arbitrumve poſtulo uti des.* Gell. 20. 1. Græci χαμαιδικαστὰς appellant. Gloſſæ Gr. Lat. χαμαιδικαστὴς, *pedaneus judex, arbiter.*

ἕκαστος 8 κατ' ἐκείνου, ὃν ἕνοχον ἔχει, ἢ ἀπὸ συναλλάγματος ἢ ἀπὸ ἁμαρτήματος· καὶ λέγονται περσονάλια, ἐπειδὴ κατὰ τοῦ συναλλάξαντος προσώπου ἢ 9 τοῦ ἁμαρτήσαντος κινοῦνται· καὶ ὁ κινῶν λέγει ταῦτα τὰ ῥήματα· Εἰ k φαίνεται, τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι, ποιῆσαι, καταδίκασον αὐτόν, ὦ δικαστά. Καὶ ἑτέροις kk δὲ τρόποις δυνατὸν γενέσθαι τὴν 10 ἀγωγήν.

quisque adversus eum, quem habet obligatum, aut ex contractu aut ex maleficio: & dicuntur personales, quoniam adversus personam contrahentis vel delinquentis moventur. Et actor hæc dicit verba: Si paret, adversarium dare facere oportere, condemna eum, Judex. Sed & aliis modis actio potest institui.

Ἢ l καὶ κινοῦμεν κατ' ἐκείνου, ὅστις m οὐκ ἔστιν 120

Aut agimus etiam adversus eum, qui nobis

8. ἢ ad: F. 9. κατὰ ad: F. Mox vulgo κινῆται (Goth. κινεῖται) ante F. 10. συαγ. F.

biter. & addebantur bonæ fidei judiciis, & arbitrariis, atque ex bono & æquo judicabant, non ex formula, sicut judices, qui strictis actionibus addicebantur. Cicer. *pro Rosc. Com.* Sen. *de ben.* 3. c. 7. FABR.

i. Actionum eadem divisio proponitur 52. *Eclog.* 1. ex lib. 10. tit. 4. c. 24. & in l. 25. D. *de obligat.* D. GOTH.

k. De his formulis vid. infra ad cap. 135. G. O. R.

kk. Observat H. Donellus in Comment. *de Actionib.* pag. m. 67. THum non diserte declarasse, utrum verba *& aliis quibusdam modis* connectenda sint cum verbis superioribus *vel ex contractu vel ex maleficio*, an ad proxime præcedentia de eo qui *intendit*; sed hoc THum videri voluisse. Ipse autem sic judicat: *Modum agendi in actione in personam, intentione esse unum; pro negotiorum qualitate infinitos.* A Costa ait, non posse se admittere Cujacii interpretationem, *hæc verba esse accipienda de actionibus, quæ verbis quidem in rem sunt & concipiuntur, sed vi ipsa & potestate sunt personales:* sed meliorem esse interpretationem, quæ velit *actionem personalem ex contractu variis modis commutari posse*; id est non solum ita concipi, *dare facere*, sed etiam reddere, restituere, præstare & similibus verbis: sed cum *faciendi* verbum hæc omnia comprehendat l. 175. D. *de V. S.* tentat, hæc verba esse referenda ad alteram obligationum partem, *ex qua agitur ex maleficio vel ex qs. maleficio:* in hac enim parte, inquit, non utitur verbis actor, quæ contractum demonstrant, sed delictum admissum & factum arguunt. Verum enim vero & quod ob delictum petitur, *dandi faciendi* verbo comprehenditur, ut in stipulatione Aquiliana: *Quidquid te mihi ex quacumque causa dare facere oportet.* Vinnius mediam amplectitur sententiam, quam meliorem dicebat a Costa, & subjungit: „Quamobrem recte „ opinor THum verba Justiniani *& aliis quibus„ dam modis* reddidisse: *sed & aliis modis talis* [ignorat h. v. THus, quam Curtius adjecit, Fabrotus autem sustulit] *„actio intentari potest.* „ Durum certe est, verba ista referre ad illa remo„ tiora ex contractu vel ex maleficio, quasi cæte„ ras obligationum causas indicent præter contra„ ctus & maleficia: adde Bachov. hic & disput. 4. „ *de Act.* th. 1. ". Hoc tamen postremum mihi cum Ampliſſimo Ottone, maxime placere, haud diffiteor. Vultejum *Discept. Scholast.* c. 4. referre ad actiones præjudiciales, monet Huberus in *Prælect.* p. 477. a. qui in Hotomani, Mynsingeri ac Vinnii explicatione adquiescit; *tametsi forte*, inquit, *nec reliqua interpretationes omnino rejiciendæ fuerint.* G. O. R.

l. Legi potest apertius ἢ γὰρ κινοῦμεν. D. GOTH.

Videtur legend. ἢ καὶ κιν. [*Aut etiam intend.*] Schol. λέγει δὲ περὶ τῆς *in rem*· εἶπε γὰρ περὶ τοῦ ὄντος ἐνόχως προσώπου εἰς προσώπου κινεῖσθαι. *Edit.* 2.] FABR.

Obsecutus sum utrique: antea omnes ediderunt Ἢ καὶ κιν. G. O. R.

m. Actionem in rem proponimus adversus eum, qui nullo jure nobis obligatus est. Quæ verba egent interpretatione. Quippe depositum & pignus vindicamus ab his, qui re nobis obligati sunt. Quare cum dicimus, actione in rem nos uti adversus eum, qui nullo jure obligatus est, perinde est ac si diceremus, aliud actionem in rem esse, aliud in personam. In personam actione, agere nos adversus eum qui nobis obligatus est ad faciendum: In rem actione adversus eum qui neque ad dandum neque ad faciendum nobis obligatus est; sed ad possessionem restituendam. Proinde si conjectura ferri potest, putarem legendum esse hoc loco, qui *neutro jure* obligatus est, non autem *nullo jure*, quod & antecedentia satis ostendunt, & lex 25. D. *de obligat.* D. GOTH.

Immo actiones depositi, pignoris, commodati, &c. *personales* sunt, licet *rei persequutoriæ*, §. 17. inf. h. t. Ceterum de verbis Tribuniani *nullo* jure

ἔστιν ἡμῖν ἔνοχος, περί τινος δὲ πράγματος σωματικῆς, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ τελοῦντος καθοχήν, ἐπάγομεν αὐτῷ ζήτησιν· ἐπινενόηται δὴ ἐνταῦθα [11] ἡ in rem ἀγωγή· εἰ γὰρ κατέχεις [n] ἀγρὸν ἢ [12] οἰκίαν, ἅπερ ἐγὼ λέγω τῆς ἐμαυτοῦ δεσποτείας εἶναι, [13] σὺ δὲ τὰ αὐτὰ λέγεις, δεσπότην σεαυτὸν ὁ [o] ἀποκαλῶν, κινήσω κατὰ σοῦ τὴν in rem λέγων· Εἰ φαίνεται, τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς δεσποτείας εἶναι, κατάδικασον ὦ δικαστὰ τὸν ἀντίδικον.

nobis obligatus non eſt, ſed de re aliqua corporali, quæ in ejus exſiſtit detentione, quæſtionem ei movemus. Hic autem actio in rem inventa eſt. Nam ſi agrum aut domum poſſideas, quæ ego mei eſſe dico dominii, tu vero eadem dicas, dominum te prædicans, *actionem* in rem adverſus te inſtituam, dicens: Si paret rem illam mei eſſe dominii, condemna o Judex adverſarium.

§. II. [oo] Κινῶ δὲ τὴν in rem, ἢ περὶ σωματικῶν ἢ περὶ ἀσωμάτων, καὶ ἢ [14] κομφεσσορίως ἢ νεγατορίως. Καὶ σωματικὰ μέν ἐστιν [15] ὁ ἀγρὸς, ἡ οἰκία· ἀσώματα δὲ, οἷον usufructus, δουλεία. Ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν σωματικῶν κομφεσσορίως μόνον κινῶ, ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ κομφεσσορίως καὶ νεγατορίως. Καὶ κομφεσσορίως μὲν κινῶ ἐπὶ τῶν σωματικῶν, οἷον λέγω· Εἰ φαίνεται, τόνδε τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας· κομφεσσορίως δὲ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, οἷον usufructu, τοῦτο μὲν ἀγροῦ τοῦτο δὲ οἰκίας, λέγων· Εἰ φαίνεται [16] τὸν οὐσούφρουκλον τοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκίας ἐμὸν εἶναι· ἐπὶ δὲ τῆς δουλείας τοῦ ἀγροῦ λέγω· Εἰ φαίνε-

§. II. In rem autem ago aut de *rebus* corporalibus aut de incorporalibus, & vel confeſſorie vel negatorie. Et corporalia quidem ſunt, *velut* ager, domus: incorporalia autem, velut uſusfructus, ſervitus. Verum in corporalibus confeſſorie tantum ago, ſed in incorporalibus & confeſſorie & negatorie. Et confeſſorie quidem ago in corporalibus, quum dico: Si paret, hunc agrum mei eſſe dominii: confeſſorie autem in incorporalibus, velut uſufructu, tam fundi quam ædium, dicens: Si adparet uſumfructum fundi aut ædium meum eſſe: aſt in ſer-

11. ἡ addo cum F. 12. οἰκέτην Pith. & F. 13. καὶ ad: F. qui deinde ἑαυ. pro σεαυ. dedit. 14. Sic F. ſed Pariſ. & Lovan. aliquoties κονφεσσ. dein uti nos: aliæ autem prius κονφεσορ. & poſtea κομφεσορ. 15. ἀγρὸς ἢ οἰκία. F. 16. τὸ *uti frui* F.

vide Commentatores Inſtitutt. G. O. R.

n. V. §. ult. ſup. *de oblig. quæ ex delicto.* D. GOTH.

o. Si contra vindices. Boet. ad Top. ex Cajo Jc. *Is cui res in jure ceditur, rem tenens ita vindicat: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum eſſe ajo. Prætor interrogat, qui eum cedit, an contra vindicet?* FABR. I.

oo. Ad §. æquæ vid. Contii lect. ſucceſ. c. 1. MYLIUS *in Schedis.*

p. Male interpres [Harmenopuli II. 2. 42. ἐξώσην] *ſtillicidium* vertit, ut & Curt. ap. THum, [de Curtio jam obſervaverat A. Contius:] cum ſit *protectum*, [l. *projectum* ex ejuſdem Nomencl.] *mœnianum.* vid. infr. in Nomencl. verbor. Dixi etiam ad l. 11. Cod. *de Aedif. priv.* adde 2. *Eclog.* 2. c. 241. 58. *Eclog.* 21. ex tit. 11. c. 9. D. GOTH. *ad Harmen. in Var. Lect.* Ἐξώσης eſt menianum, l. 11. & l. ſeq. C. *de adif. priv.* Gloſſæ Lat. Gr. *menianum*, ἐξώσρα. lege: ἐξώσης, vel, ἐξωσάριον. Gloſſæ Gr. Lat. ἐξώσης, *menianum, projectus.* Theodor. Hermop. ad l. 90. D. *de verb. S.* ἐξωτάριον, ἤτοι ἡλιακόν. Sic legitur in Reg. cod. legendum autem, ἐξωσάριον, ut Nov. Leon. 113. [Adde Hieron. XII. in Ezech. c. 41. *Edit.* 2.] FABR.

q. Adde l. 5. D. *de uſufructu.* D. GOTH.

r. Ex h. l. Donellus in Comment. *de Act.* §. 2. num. 15. tentat, anne verba Latina *per quam neget rem actoris eſſe*, tamquam gloſſema ſint ejicienda. Sed

Φαίνεται, ἐξεῖναί μοι βαδίζειν διὰ τοῦ ἀγροῦ
17 τοῦ γείτονος, ἢ ἐκεῖθεν ὕδωρ ἕλκειν· ἢ
ἐπὶ 18 δουλείας οἰκίας, οἷον ἐὰν κινῶ λέ-
γων, δίκαιόν μοι προσεῖναι τοῦ εἰς ὕψος
19 ἄραι τὴν ἐμὴν οἰκίαν· ἢ δίκαιόν μοι
20 προσεῖναι τοῦ κατοπτεύειν σε· ἢ τοῦ
21 ὑπερκλείνειν P ἐξώστην κατὰ τοῦ σοῦ μεσ-
αύλου ἢ κατὰ τῶν σῶν δωμάτων· ἢ τοῦ
ἀποτίθεσθαι τὰ βάρη τῶν ἐμῶν δοκῶν κα-
τὰ τῶν 22 τοίχων σοῦ τοῦ γείτονος. Negato-
rios q δὲ κινοῦμεν τὴν in rem, ἡνίκα ἐπὶ
τῶν ἀσωμάτων λέγω· Εἰ φαίνεται, τόνδε
μὴ ἔχειν τὸ δίκαιον τοῦ uti frui κατὰ τῆς
ἐμῆς οἰκίας ἢ καλὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ· ἢ τοῦ
ἐλαύνειν ὑποζύγια διὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ, ἢ
ἕλκειν ἐκεῖθεν ὕδωρ· ἢ τοῦ εἰς ὕψος ἄραι τὰ
ἴδια οἰκοδομήματα· ἢ τοῦ κατοπτεύειν με·
ἢ τοῦ ἐπερκλείνειν ἐξώστην καλὰ τῶν ἐμῶν δω-
μάτων ἢ καλὰ τῶν ἐμῶν μεσαύλων· ἢ τοῦ
23 ἐπιθεῖναι βάρη κατὰ τῶν ἐμῶν τοίχων.

servitute ruſtica dico: Si adparet licere mihi ire per agrum vicini, vel aquam inde ducere: aut etiam in ſervitute ædium, velut ſi ago dicens, jus
123 mihi competere in altum tollendi ædes meas; aut jus mihi eſſe in tuum deſpiciendi, aut menianum protendendi ſupra atrium tuum vel ſupra ædes tuas: aut trabium mearum onera in tuos vicini parietes imponendi. Negatorie autem in rem agimus, quum dico in incorporalibus: Si apparet, illum non habere jus utendi fruendi in
124 ædibus meis aut in fundo meo; aut jumenta agendi per agrum meum, vel aquam inde ducendi; aut in altum tollendi ædificia ſua; aut deſpiciendi in meum; aut menianum protendendi ſupra ædes meas vel atria mea; aut onera imponendi in parietes meos.

Αὗται δὲ πᾶσαι in rem εἰσὶ negatoriae κινούμεναι, χώραν οὐκ ἔχουσαι ἐπὶ τῶν σωματικῶν· ἐπὶ γὰρ τῶν σωματικῶν ἐκεῖνος μόνος κινεῖ τὴν in rem, ὅστις οὐ νέμεται· τῷ γὰρ r νεμομένῳ οὐ δίδοται 24 ἡ in rem, οὐδὲ δύναμαι λέγειν· Εἰ φαίνεται, τὸν ἀγρὸν τῆδε μὴ εἶναι. s Ἐν ἑνὶ δὲ μόνῳ θέματι ὁ

Omnes autem hæ in rem *actiones* negatorie inſtituuntur, locum non habentes in corporalibus: namque in corporalibus is ſolus agit in rem, qui non poſſidet: poſſidenti enim actio in rem non datur, neque dicere poſſum: Si apparet, agrum illius non eſſe. In
125 uno

17. τοῦ de: F. 18. δουλείαν ante F. 19. ἄραι F. 2. 20. προέσται ante F. 21. ἐπερκλ F. Quid ſi ὑποιξεικτ? 22. Sic Lovan, ceteræ τείχων. Sed τειχῶν F. 1. τοιχῶν F. 2. 23. Sic reſcribo pro vulg. ἐπιθῆναι pro quo Pith. ἐπιτιθῆναι & F. ἐπιτεθεῖναι. 24. ἡ addo cum F.

Sed inanis eſt labor nec difficultas ulla: quum Theophilina ἐξηγησις aliis verbis idem dicat quod Imp. & Donellum tacite, atque Hotomanum aperte Vinnius jam refutaverit. De formula ſeq. εἰ φαίνεται vide Galvani notam inf. ad cap. 135. G. O. R.

s. *Sane uno caſu* in omnibus meis MSS. legi. Quidam vero legunt, *ſane in hoc caſu*; ut præceptor meus Eg. Baro: alii *unoque caſu*: alii *ſane non uno caſu*. Intelligit autem Juſtin. eum caſum qui eſt in l. ſi prius *de Operis novi nunt.* ut L. 1. *ſubſeciv.* c. 1. demonſtravi: eſtque hic caſus in controverſia rei incorporalis. Quod ſi cum THo malis hunc caſum exigere in controverſia rei corporalis, cito tibi l. quoties D. *de Probat.* ubi patronus poſſidet, & partibus tamen actoris fungi debet: nam libertus de operis conventus dixit, *ſum ingenuus*: patronus dixit, *Non es ingenuus, ſed libertus meus.* In hoc præjudicio libertus eſt actor, patronus reus ſeu poſſeſſor, partibus tamen actoris functurus. A. CONTIUS.

Reſtat igitur, ut ita legamus, *ſane non uno caſu*: niſi malumus ad veterem ſcripturam accedentes propius pro *ſane* legere, *ſed non*, aut *ſed nec*, totidem pene literis, certe finitimis & eod. modo incipientibus particulis: ut ſit *ſed non uno*, aut *ſed nec uno caſu*: ut primo cum ita ſcriptum eſſet, poſt factum

νεμόμθ & δύναται κινεῖν τὴν in rem, ὅτις χῆ νέμεται, χῆ τάξιν ἄκτωρος ἐπέχει, ὥσπερ ἐν τοῖς πλατυτέροις τῶν Διγέστων βιβλίοις σαφῶς φανήσεται. Ὥστε οὖν (δεῖ γὰ συνελόντα εἰπεῖν) κινεῖται ἡ in rem ἐπὶ σωματικῶν καὶ [25] ἀσωμάτων ἐπὶ σωματικῶν μὲν μόνον κομφεσσορίως· (κομφεσσορία [t] δέ ἐστιν ἀγωγὴ, ἡνίκα τις συνομολογεῖ τὸ προσὸν αὐτῷ δίκαιον, λέγων· εἰ φαίνεται, τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας·) ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ κομφεσσορίως καὶ νεγατορίως· κομφεσσορίως μὲν, ἡνίκα λέγω· εἰ φαίνεται, τὸ uti frui ἐμὸν εἶναι· νεγατορίως [u] δὲ, ἡνίκα τοῦτο τὸ δί- 126
καιον ἀρνοῦμαι προσεῖναι τῷ ἀντιδίκῳ, λέγων· εἰ φαίνεται τὸ uti frui μὴ ἔχειν τὸν ἀντίδικον κατὰ τὸ ἐμὸ ἀγρό. Ὥστε οὖν ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων οὐχ ὁ αὐτὸς κινεῖ καὶ κομφεσσορίως καὶ νεγατορίως· ἀλλὰ κομφεσσορίως μὲν ὁ λέγων προσεῖναι αὐτῷ τὸ ἀσώματον, οἷον τὸν usumfructum ἢ τὴν δουλείαν

uno autem ſolo caſu poſſeſſor *actionem* in rem movere poteſt, qui & poſſidet & actoris locum obtinet, ſicut in latioribus Digeſtorum libris commode adparebit. Itaque (breviter enim dicendum eſt) in rem agitur & in corporalibus & incorporalibus: in corporalibus quidem confeſſorie tantum: (confeſſoria autem actio eſt, ubi quis jus ſibi competens profitetur, dicens: Si adparet, agrum mei eſſe dominii:) in incorporalibus vero & confeſſorie & negatorie: confeſſorie quidem, quum dico: Si adparet, uſumfructum meum eſſe: negatorie autem, quando nego hoc jus competere adverſario, dicens: Si adparet, adverſarium non habere uſumfructum in agro meo. Itaque in incorporalibus idem non agit & confeſſorie & negatorie: ſed confeſſorie quidem, qui dicit *jus* ſibi

25. ἐπὶ ad: F. 2.

factum ſit *ſed ne:* quod cum non intelligeretur, repoſitum *ſane*, quod contextui & exceptioni magis conveniebat. Et quidem illud *ſed* magis expreſſiſſe videtur THus quam *Sane*, ita ſcribens ἐν ἐνὶ δὲ θέμ. . . . . Verumtamen ad ſtructuram orationis illud melius, & ad præcedentia temperanda aptius *ſane non uno caſu*, quomodo ſe alicubi legiſſe teſtatur Ferretus. . . . . Sed refragatur gravis teſtis ſuperiori lectioni THus, apud quem & affirmativa oratio eſt, ut in textu latino. ſic enim apud eum ſcriptum legitur: ἐν ἐνὶ δὲ θέμ. μόνῳ. Verum quid vetat, quo minus dicamus & hoc ſcriptum mendoſe atque ita legi debere οὐκ [*ſic quater habet pro* οὐχ] ἐνὶ δ. θ. μ.? quid enim prohibet mendum irrepſiſſe ex textu lat. ut quemadmodum illic vitioſe legebatur affirmative, ſic librarii qui textum THi excudebant, conferentes græca cum latinis pro οὐκ repoſuerint ἐν, ut ſimiliter affirmativam orationem efficerent? Quod inde admodum fit probabile, quod illud *in*, pro quo poſitum eſt ἐν, non eſt in textu lat. ut, ſi recte expreſſit THus, ne id quidem adjicere debuerit. Ac ſi pro ἐν reponend. eſt aliud, nihil eſt literis finitimum magis, quam οὐ, vel ante vocalem οὐκ. Etc.

DONELL. *de Actionib.* h. §.

Fallitur qui tam ſervilem in THo, ut in Doſitheo, μετάφρασιν aut quærat aut requirat: nam quod reponit, neutiquam græciſſat; & repugnant omnes Codices. De ipſa re vide Excurſum XVIII. G. O. R.

De hujus loci lectione dixi in *Inſtitutionibus hoc loco.* D. GOTH.

In uno codice legitur: ἐν ἐνὶ δὲ θέματι. in duobus aliis: ἐν ἐνὶ δὲ μόνῳ θ. & non male igitur apud Juſtin. legetur: *Sane uno caſu.* aut, quod eodem recidit, [quod nego ac pernego. G. O. R.] *Sane hoc uno caſu.* Schol. autem Th. caſum hunc refert ad l. 8. § ſi filius 13. D. *de inoff. teſt.* quod & Goveano venerat in mentem. idem tamen verius eſſe putat, hoc receptum eſſe unico illo caſu, quo de ſervitutibus controverſia eſt. [Sed nec ipſe Goveanus ejus ſententiæ primus auctor fuit, ſed ut videtur, auctor libelli, qui inſcribitur, Brachylogos juris civilis, qui Lib. IV. cap. 23. p. m. 254.: *Item*, inquit, *jus in re conſequitur quis de ſervitutibus urbanorum prædiorum, & ruſticorum, quæ dantur tam ex parte petentis, quam poſſidentis, cum in nullo alio juris*

λείαν κατὰ τῆς ἄλλε δεσποτείας· νεγαλογίως δὲ τὴν in rem κινεῖ ὁ δεσπότης τῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκίας, βεβαιούμενος τὸν ἀντίδικον μὴ ἔχειν τὸ uti frui, ἢ τὸ δίκαιον τῆς δουλείας κατὰ τῆς αὐτῦ οἰκίας ἢ κατὰ τοῦ [26] αὐτῦ ἀγροῦ.

sibi incorporale competere, velut usumfructum aut servitutem in alieno dominio; negatorie autem in rem agit fundi aut ædium dominus, contendens adversarium non habere usumfructum vel jus servitutis in sua domo aut in suo agro.

Καὶ τίνος ἕνεκα κομφεσσορίως δυνάμεθα κινεῖν, οὐκ ἔτι δὲ καὶ νεγατορίως ἐπὶ τῶν σωματικῶν; Καὶ [27] ἡ αἰτία ἐστὶν αὕτη· ἕκαστος ἀγάγων [x] ὀφείλει πορίσασθαι [28] αὐτῷ τὴν νίκην ἐκ τῶν προσόντων αὐτῷ· οἷον, Εἰ φαίνεται, τόνδε τὸν ἀγρὸν τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας· οὐ μὴν ὀφείλει κινῶν λέγειν, Εἰ φαίνεται, τόνδε τὸν ἀγρὸν μὴ εἶναι τῆς τῦ ἀντιδίκε δεσποτείας. Εἰ γὰρ οὕτως *[28] εἰσέλθῃ κινῶν, ἐρεῖ αὐτῷ ὁ ἀντίδικος· πρῶτον μέν, Ἐμός ἐστιν ὁ ἀγρός· εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐμὸς, ὡς σὺ λέγεις, οὐ διὰ τοῦτο σός, [29] ἀλλὰ ἄλλε ἐστίν· [30] καὶ γὰρ οὐ πάντως τὸ μὴ ἐμὸν, ἤδη σόν ἐστιν· εἰ δὲ μήτε ἐμὸς, μήτε

Et quamobrem confessorie possumus agere, non vero negatorie quoque in corporalibus? Atqui hæc est ratio: Quisquis agit, victoriam sibi parare debet ex *juribus* ipsi suppetentibus; veluti, Si adparet hunc agrum mei esse dominii: non autem dicere debet actor, Si adparet hunc agrum non esse in dominio adversarii. Nam si actor sic intendat, adversarius ei dicet: primo quidem, meus est ager; si autem meus non est, ut tu dicis, non idcirco tuus, sed alterius est: nec enim semper, *quod* non *est* meum, tuum

26. σοῦ ante F. 27. ἡ de: F. 2. 28. ἀν. Goth. ἐαν. F. cum Harm. Mox δίκην habet Goth. *28. εἰσέλθοι Harmen. 29. ἀλλ' F. 1. cum Harm. ἀλλ' ἄλλε ἐστιν de: F. 2. 30. Οὐ γὰρ π. F. cum Harm.

juris articulo possidenti actio sit prodita. l. 6. §. 1. D. *si servit. vindic.* l. pen. §. ult. D. *si usufr. pet.* Edit. 1.] FABR.

Ita quidem Cujacius cum Eguin. Barone. Sed unus vere casus est, ni fallor, cujus plura sunt in Digestis exempla: cum scil. corpus v. g. legatum, aliave res tradita est, sive alias pervenit ad eum cui debebatur, ita tamen ut adhuc juri rei aliquid desit, nec ea plene soluta fit. Hoc enim casu, qui rem possidet, agere nihilominus potest & rem petere. Cujus rei plenior tractatio post tot interpretum varias hallucinationes, quia notarum modum excedit, seorsim ad calcem hujus Operis [*hic Excursu* XVIII.] subjicietur. DOUJAT.

t. Confessoria actio est, qua jus nostrum confitemur, aut ut Ulpianus ait. l. 2. D. *si servitus vindicetur*, qua quis servitutem sibi competere contendit. D. GOTH.

An confessoria inde dicta, quoniam is qui agit adfirmat, & contendit, suam rem esse, vel jus aliquod petit? quâ loquendi figura Donatus ait, *duas negativas facere unam confessivam.* FABR. I.

u. Negatoria actio est, qua jus esse adversario id vel id facere negamus: vel ut Ulpianus d. l. 2. qua dominus negat servitutem adversario competere. D. GOTH.

Hæc actio dicitur *negativa* in l. 5. D. *si usufr. pet.* & à Justin. hic. *actio contraria* in l. 8. D. *si serv. vind.* FABR. I.

x. Vide 1. Harmen. 2. §. 49. [corr. 53.] l. qui accusare. C. *de edendo.* l. ult. Cod. *de rei vindicat.* D. GOTH.

Si cui versio mea displicet, quæ fere concordat cum Merceriana ad Harmen. *Debet quisque actor victoriam sibi ex iis quæ adsunt comparare:* videat num amplecti malit posteriorem Fabroti: *Quicumque cum aliquo agit, eo jure quod ipse habet, judicio vincere debet:* Curtiana enim versio, quam Fabrotus primo retinuerat, multo etiam est liberior: *Quic. c. al. ag. cum eo jure quod ipse habet, causam suam judici probare debet.* Propter hoc vocabulum *causam* Gothofredus mihi videtur νίκην mutavisse in δίκην. Ceterum nemo putet, aut me aut typographos hic aberrasse, quando priori loco αὐτῷ, posteriori

y μήτε σός ἐστιν ὁ ἀγρὸς, ὀφείλω σε νικᾶν 129 tuum continuo eſt. Quod ſi neque
ἐν τῷ παρόντι δικαστηρίῳ *30 διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· ἐν ἴσῃ αἰτίᾳ κρείττων ἐστὶν ἡ ἕδρασις τοῦ νεμομένου· in pari cauſa
z melior eſt conditio poſſidentis.

meus neque tuus eſt ager, *tamen* vincere te debeo in præſenti judicio propter regulam dictitantem: IN PARI CAUSSA MELIOR EST CONDITIO POSSIDENTIS.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν σωματικῶν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καλῶς κινοῦμεν τὴν in rem κομφεσσορίως· κινοῦμεν δὲ καὶ negatorίως. Καὶ διὰ τί 31 μὴ καὶ ἐνταῦθα, ἐν ᾧ κινεῖ τις negatorίως τὴν in rem, μὴ λέγομεν αὐτὸν κακῶς κινεῖν; οὐ γὰρ [a] ἐκ τοῦ αὐτῷ προσόντων, ἀλλ' ἐκ τῶν σαθρῶν τοῦ ἀντιδίκου πειρᾶται ἑαυτῷ τὴν νίκην προποιεῖν· λέγει γὰρ, Εἰ φαίνεται, τὸ uti frui τόνδε μὴ ἔχειν. Ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὕτη ἐστίν· ἐπὶ τῆς negatorίας ἀναγωγῆς τῶν ἀσωμάτων, εἰ καὶ τοῖς ῥήμασι negatorίως κινοῦμεν τὴν in rem, ἀλλ' οὖν τῷ ἀποτελέσματι κομφεσσορία ἐστίν· ἐπειδὴ γὰρ 32 συν- 131 Sed hæc quidem in *rebus* corporalibus: aſt in incorporalibus recte in rem agimus confeſſorie; ſed & negatorie agimus. Et quare non etiam hic, ubi quis negatorie agit in rem, dicimus eum male agere? Non enim ex *jure* ipſi ſuppetente, ſed ex vitioſo adverſarii *jure* victoriam ſibi parare adnititur: ait enim, Si adparet, illum non habere uſumfructum. Verum reſponſio hæc eſt: in negatoria incorporalium actione, etſi verbis in rem negatorie agimus, attamen *ipſo* effectu confeſſoria eſt: nam quia in confeſſo
ωμολόγηται, ἐμὲ εἶναι δεσπότην τοῦ ἀγροῦ ἢ τῆς οἰκίας, 33 καθ' ὧν ὁ ἀντίδικος ἑαυτῷ προσεῖναι uſumfructum ἢ δουλείαν φησίν· ἐγὼ λέγων, Εἰ φαίνεται, τόνδε μὴ ἔχειν uſumfructum ἢ δουλείαν κατὰ τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ, δοκῶ τῇ δυνάμει ταῦτα λέγειν· Εἰ φαίνεται, ἐλεύθερον δουλείας ἢ ἐλεύθερον uſufructu τὸν ἐμὸν εἶναι ἀγρόν· καὶ ἔστιν οὕτως νοουμένη τῆς in rem 34 ἡ ἀναγωγὴ κομ-

eſt, me eſſe dominum agri aut ædium, in quibus adverſarius ſibi uſumfructum vel ſervitutem ait competere; ego dicens, Si adparet, illum non habere uſumfructum aut ſervitutem in meo agro, reipſa hæc dicere videor: Si adparet, liberum ſervitute vel liberum uſufructu meum eſſe agrum: atque ſic actio in rem intelligitur eſſe confeſſoria,

*30. κατὰ Harm. qui ſeq. ἐστιν omittit. 31. μὴ de: F. Ego poſterius potius ejicerem. 32. Sic Lovan. ſed Fabr. συνομολόγηται pro vulg. συνομολογεῖται, unde & fieri poſſet συνομολογεῖσθαι. 33. καθ' ὁ ante F. 34. ἡ ἀγ. F. Quidni deleto τῆς legimus? ἡ *in rem* ἀναγ. Mox ἢ pro εἰ F. male.

ſteriori ἀυτῷ legit: nam licet & hoc adſpirate poſſit efferri, tamen id quod omnes editiones cum noſtra habent, præfero, quia non eadem hic eſt reciprocatio, ut vel ex verſione mea adparet. G. O. R.

y. Poteſt enim quid nec meum, nec tuum eſſe, l. 15. D. *de excepi. rei judic.* FABR.

z. V. l. 128. D. *de reg. jur.* D. GOTH. & FABR.

a. De ſuo, non de alieno jure quemque agere oportet. Sed qui negative agit, magis de ſuo jure agere videtur, quam alieno, cum exempli cauſa, invito ſe negat jus eſſe utendi fructuario, l. 5. D. *ſi uſusfr. pet.* l. 4. §. competit, D. *ſi ſervit. vind.* FABR.

b. L. in honorariis. 35. D. *de obligat.* D. GOTH.

Actio confeſſoria, & negatoria legitimæ & civiles actiones dicuntur in l. 19. D. *de nov. oper. nunt.* & l. 6. §. 1. D. *ſi ſerv. vind.* vindicatio eſt ex duodecim tabulis. FABR. I.

c. Le-

κομφεσσορία, εἰ καὶ νεγατορίως πέφρασται.

§. III. Αὗται δὲ αἱ in rem, ὧν ἐποιη- 132
σάμεθα μνήμην, καὶ αἱ ταύταις ὅμοιαι, ἀπὸ νομίμων [b] καὶ πολιτικῶν αἰτιῶν ἔχουσι τὴν γένεσιν. Εἰσὶ 35 δὲ καὶ ἄλλαι in rem, ἔτι δὲ 36 καὶ περσοναλίαι, ἃς ὁ πραίτωρ ἐξ οἰκείας ὁρμηθεὶς ἐπενόησε διανοίας. Ἀναγκαῖον 37 δὲ ταύτας διὰ παραδειγμάτων ἀποδεῖξαι· οἷον, ἐπιτέτραπταί ἡμῖν ἐσθ' ὅτε κινεῖν τὴν in rem μὴ οὐσουκαπιτεύσασι, καὶ λέγειν, Εἰ φαίνεται τόδε ἐμὸν εἶναι, ὡσανεὶ οὐσουκαπιτευθὲν ὑπ' ἐμοῦ· ἢ 38 ἐκ 133
τοῦ ἐναντίου κατά τινα οὐσουκαπιτεύσαντος τὸ ἐμὸν [c] καὶ νεμομένου δύναμαι κινεῖν, καὶ λέγειν, Εἰ φαίνεται τόδε ἐμὸν εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὥσπερ εἰ μὴ οὐσουκαπίτευσεν αὐτὸ ὁ ἐμὸς ἀντίδικος.

§. IV. Καὶ τέως εἴπωμεν, ἔνθα τις μὴ οὐσουκαπιτεύσας [d] πλάττεται ἑαυτὸν οὐσουκαπιτευκέναι· οἷον, ἐξ εὐλόγου [e] αἰτίας παρέδωκάς μοι ἀλλότριον [f] πρᾶγμα bona fide λαμβάνοντι, ἢ πωλήσας [g] τοῦτο, ἢ δωρησάμενος, ἢ 39 καὶ εἰς προῖκά μοι ἐπιδοὺς, ἢ ληγατεύσας· ἐδεόμην ἐγὼ τριετίας 134
εἰς τὸ οὐσουκαπιτεῦσαι τοῦτο τὸ πρᾶγμα· 40 ἐνεμήθην αὐτὸ τυχὸν δύο ἐναυτούς· ἐξέπεσον αὐτοῦ κατά τινα τύχην· 41 τὴν directam [h] in rem κατὰ τοῦ νεμομένου κινεῖν οὐ δύναμαι· πῶς γάρ, ὁπότε οὐκ οὐσουκα-

ria, licet negatorie enuntietur.

§. III. Hæ autem in rem *actiones*, quarum mentionem fecimus, atque his ſimiles, ex legitimis & civilibus cauſis ortum habent. Sunt vero & aliæ in rem, item & perſonales, quas Prætor propria motus ſententia invenit. Neceſſe *eſt* autem eas per exempla oſtendere: veluti, licet nobis nonnunquam in rem agere, licet haud uſuceperimus, ac dicere, Si paret hoc meum eſſe, quaſi a me uſucaptum: aut e contrario adverſus eum qui *rem* meam uſucepit ac poſſidet, agere poſſum & dicere, Si paret, hanc rem meam eſſe, quaſi eam adverſarius meus non uſuceperit.

§. IV. Et primo dicamus, ubi quis, qui non uſucepit, ſe fingat uſucepiſſe: veluti, ex juſta cauſa alienam mihi rem bona fide accipienti tradidiſti, vel vendens eam, vel donans, aut etiam in dotem mihi dans, vel legans; triennio mihi opus erat ad rem illam uſucapiendam; poſſedi eam duos forte annos; excidi eadem per aliquem caſum: directam in rem *actionem* adverſus poſſidentem movere non poſſum: quî enim, quum non uſuceperim?

35. δὲ ex F. addimus. 36. καὶ de: F. 2. 37. δὲ ἡ ἀντ. F. 38. ἢ ad: F. 39. ἢ de: F. 40. ἐνεμήθεις F. ſaltim νεμηθεὶς. 41. τὴν de: F.

c. Legendum igitur apud Juſtin. *vel ex diverſo poſſeſſorem diceret adverſarium ſuum non uſucepiſſe.* FABR.

De Latina hujus loci lectione multi multa, inprimis Donellus in *Comment. de Action.* n. 17. Et meam ego ſententiam dixi in *Obſerv. Miſc. Nov.* Tom. VII. p. 730--1. G. O. R.

d. Eſt igitur actio fictitia, ut apud Ulp. tit. 28. §. ult. FABR.

e. Perpetua. FABR. I.

f. Ex hoc loco quidam reponunt apud Juſtin: *res aliena tradita fuerit.* Sed nihil mutandum. Theoph. enim Juſtin. interpretatur, quem de re aliena loqui conſtat: nec enim, ſi res tradita ſit à domino, uſucapio neceſſaria eſt. Sic igitur Juſtin. accipe, *tradita fuerit à non domino.* FABR.

g. Videtur Prætor emptionis mentionem feciſſe argum. l. 7. §. Prætor ait, & l. 3. verſic. & non ſolum, D. *de public.* FABR. I.

h. Harm. 2. tit. 1. §. 64. D. GOTH.

καπίτευσα; ἆι i γὴ in rem ἐπενοήθησαν, ἐπὶ τῷ ἕκαστον τὴν πρᾶσοῦσαν αὐτῷ δι' αὐτῶν ἐκδικεῖν δεσποτείαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπάνθρωπον 42, ἐν τούτῳ τῷ θέματι ἀγωγὴν μὴ δίδοσθαι ἀνδρὶ bona fide νε- 135 μομένῳ καὶ καλὰ τύχην ἐκπεσόντι, ἐφεῦρεν k ὁ πραίτωρ in rem ἀγωγὴν, ἣν κινῶν λέγω, (ἐπειδὴ τόδε τὸ πρᾶγμα ἐξ εὐλόγου αἰτίας, οἷον πράσεως, δωρεᾶς, 43 ἢ προικὸς, ἐνεμόμην bona fide, ἔτρεχε δέ μοι ὑποκαπιὼν, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ πρὶν τέλος τῆς ὑποκαπίωνος 44 ἐξέπεσα) ὡσανεὶ ὑποκαπίτευσα l, Εἰ φαίνεται 45 τὸ πρᾶγμα τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. Λέγεται δὲ αὕτη ἡ in rem m Πυβλικιανή· ἐπειδὴ πρῶτος Πυβλίκιος πραίτωρ ταύτην ἐπενόησεν.

rim? namque in rem *actiones* excogitatæ ſunt, ut competens ſibi dominium quiſque per eas vindicet. Sed quoniam inhumanum *foret*, in hac ſpecie actionem non dari homini bona fide poſſidenti & per caſum orbato: Prætor invenit actionem in rem, quam inſtituens dico, (quoniam hanc rem ex juſta cauſa, veluti venditione, donatione aut dote, bona fide poſſedi, & mihi uſucapio currebat, atque interea ante uſucapionis conſummationem excidi) quaſi uſuceperim: Si adparet, hanc rem mei eſſe dominii. Hæc autem in rem actio vocatur Publiciana: quia Publicius prætor eam primus adinvenit.

§. V. Ἔστι 46 καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων n in 136 rem κινουμένη· ἐὰν γάρ τις, νεμόμενος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα bona fide, ἐν τῷ μεταξὺ reipublicæ o cauſa 47 ἀποδημήσῃ, οἷον διὰ

§. V. Eſt etiam in rem *actio*, quæ ex contrario inſtituitur. Nam ſi quis, rem meam bona fide poſſidens, interim reipublicæ cauſa peregrinetur, velut

42. ἦν ad: F. pro quo in Varr. Pith. ΝΝ. Idem F. μοι ad: ante μὴ. 43. ἢ de: F. 44. ἐξέπεσον F. 45. τόδε τὸ F. 46. δὲ pro καὶ F. 47. ἀποδημήσει ante hanc.

i. Actionibus in rem dominium, quod vel jure gentium vel civili nobis competit, vindicamus. l. in rem actio. 23. D. *de rei vindicat.* adde §. 15. ſup. *de obligat. ex delicto.* D. GOTH.

k. 2. Harmen. 1. §. 70. & 71. D. GOTH.

l. Bona fides tantumdem poſſidenti præſtat, quantum veritas. Hinc illi a Prætore tribuitur actio Publiciana, quæ proprietatem reſpicit, l. 7. §. 6. D. *de Publ. in rem act.* cum competat uſucapionis completæ prætextu, ut Imper. notat, cujus mentem ita effert THus . . . . in quibus tamen formulam Prætoris judicium dantis cum formula poſſeſſoris hanc actionem exercentis videtur perperam confundere, quod & ab eod. factum in §. 2. *eod.* [cap. 124. fin.] Prætor enim, cum actionem realem concedebat, ita loquebatur: *Si apparet, fundum Q. D. A. actoris eſſe*, ut diſcimus ex Tullio pro Mil. & 3. in Verr. & aliis: at actor cum actionem iſtam intendebat in reum, ita dicebat: *Hic fundus meus eſt*, ſicut indicant infinita exempla, quæ congeſſit B. Briſſonius l. 5. *de Formulis* . . . . . Fortaſſe THum induxit alter Juſtiniani locus in §. 14. *eod.* [cap. 157.] ubi hæc habentur: *non poſſe actorem ſuam rem ita ab aliquo petere: ſi apparet, eum dare oportere*; quibus ſuaderi videtur, actorem ipſum his verbis uſum fuiſſe, *Si apparet.* Quibus videntur etiam iſta congruere in §. 1. Inſt. *Quib. mod. re contr. obl.* [cap. 243.] *Nam perinde ei condici poteſt*, Si apparet eum dare oportere, *ac ſi mutuum accepiſſet.* Verum pro iſtorum locorum declaratione conſiderandum eſt, in his Juſtinianum reſpexiſſe ad formulam Prætoris, qs. dixerit: Actor inſtituit actionem his verbis datam a Prætore *Si apparet*, quamvis actor non dicat, *Si apparet*, ſed abſolute intendat, aut *Sibi dare oportere*, ſi actio ſit perſonalis; aut ſi realis, *Rem ſuam eſſe*, ut idem ſcripſerat in §. 1. *de Action.*

GALVAN. *de Uſufr. cap.* 28. §. 15. *pag.* 381-2.

Primo cur THo minus juris eſt, ut ſic intelligatur, ac quidem Juſtinianum ait eſſe intelligendum. Deinde cogitemus, jam ante Juſtinianum omnia judicia facta eſſe extraordinaria, adeoque formulas haud amplius a prætore præſcriptas, ſed forte ob antiquam ſolemnitatem ab ipſis actoribus ita prolatas

48 διὰ πρεσβείαν P, ἢ ἐπὶ τὸν πολεμίων γένηται, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ, ἐν ὅσῳ ὁ μὲν ἀποδημεῖ, ὁ δὲ αὐτοῦ τοῖς πολεμίοις ἐστὶν, ὁ τῆς ἀσυκαπίωνος περαιωθῇ χρόνος, 49 ὑποστρέψωσι δὲ, ὁ μὲν ἐκ τῆς ἀποδημίας, ὁ δὲ τοὺς πολεμίους ἀμφυγών· ἔξεστιν ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ, εἴσω ἐνιαυτοῦ μὴ τὴν 50 αὐτῶν ἐπιστροφὴν q, ἀναπλυχθείσης ἤτοι ἀνατραπείσης τῆς οὐσουκαπίωνος, κινῆσαι τὴν in rem· λέγω γὰρ, 51 ὡσανεὶ εἰ μὴ οὐσουκαπίτευσεν ὁ ἀντίδικος τὸ ἐμὸν πρᾶγμα, Εἰ φαίνεται τοῦτο τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας. Τὸ δὲ τοιοῦτρόπον εἶδος τῆς in rem καὶ ἑτέροις ὁ πραίτωρ r ἐφιλοτιμήσατο, ἐκ τῆς ὁμοίας ὁρμηθεὶς δικαιοσύνης· ὥσπερ ἐκ τῶν πλατυτέρων s βιβλίων τῶν Διγέστων ἤτοι τοῦ Πανδέκτου ἔξεστι λαβεῖν.

ut propter legationem, aut in hoſtium poteſtatem venerit, atque interim, dum ille peregrinatur, aut hic apud hoſtes eſt, tempus uſucapionis finitum fuerit, & *ambo* reverterint, alter ex peregrinatione, alter elapſus hoſtibus: licet mihi domino, intra annum poſt eorum reditum, replicata ſive reſciſſa uſucapione, in rem agere: dico enim, quaſi adverſarius rem meam haud uſuceperit, Si adparet, eam mei eſſe dominii. Hujuſcemodi vero genus *actionis* in rem aliis quoque Prætor permiſit, ſimili motus æquitate: ſicut ex latioribus Digeſtorum libris ſive Pandecte deprehendere licet.

§. VI. Ἔστιν 52 οὖν καὶ ἄλλη in rem, ἐπὶ τοῦ πραίτωρος ἐπινοηθεῖσα, ὥσπερ ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἐχρεώστει τις πολλοῖς· ἐξεποίησέ τινα τῶν αὐτοῦ πραγμάτων,

§. VI. Eſt ſane & alia in rem *actio*, a Prætore inventa, velut in hac ſpecie: multis aliquis debebat; quaſdam rerum ſuarum alienavit, & *ut* dominus

48. Ἀμφὶ de: F. ſed mox ἢ καὶ habet. 49. ὑποστρέψωσι ante F. 50. αὐτοῦ F. Mox ἐπιστρ. ante F. 2. 51. ὡς ἂν εἰ μὴ F. 52. οὖν de: F. 2. Mox ἐπὶ ante F.

tas fuiſſe. G. O. R.

His enim formulis identidem Juſtinianus utitur τεχνικῶς, ſignificans actiones in perſonam, §. *ſic itaque* ſup. §. *præterea* inf. *de Except.* quas formulas perficit THus hiſce verbis, *Condemna judex:* quibus & in judicio in rem utitur, §. 1. ſup. *eod.* [de Action.] Sed THus ex perſona actoris, non Prætoris qui dabat judicia, loquitur breviter, omiſſa conditione addita in judicium, *Si arbitrio tuo non reſtituat*, vel *Neque arbitrio tuo* &c. Quam tamen conditionem, an & actio in rem directa habuerit, inferius dicam. BARO *de Act. ad* §. 31. pag. 540.

m. De Publiciana in rem actione, adde §. 31. inf. *eod.* vide tit. Digeſtorum *de Publiciana.* & 2. Harmen. 1. §. 64. & ſeq. l. 35. D. *de oblig.* 52. *Eclog.* ex lib. 15. tit. 2. D. GOTH.

n. Recte dixit ἐκ τῶν ἐναντίων: ſunt enim contraria, vindicare adverſus dominum, ut hîc: & nondum dominum vindicare, ut ſup. paragraph. D. GOTH.

Quæ etiam *Publiciana* vocatur in l. 35. D. *de obligat.* à Græcis, *in rem reſciſoria publiciana.* FABR. I.

o. V. l. 1. §. 1. l. 31. D. *quib. ex cauſis majores.* D. GOTH.

p. V. l. 14. l. 15. D. *quibus ex cauſis majores.*

q. Prætor dicitur reſcindere uſucapionem in l. 26. §. feriæ, D. *ex quib. cauſ. maj.* capitis deminutionem, l. 6. §. 1. D. *de bonorum poſſ.* acceptilationem, l. 9. §. volenti, D. *de eo quod met. cauſ.* & §. ſeq. reſcindere traditionem. FABR. I.

r. Juſtin. *accommodat.* accommodari dicuntur actiones utiles, & exceptiones, l. ult. D. *de tranſ.* id eſt, inflecti in eam rem cui directo non conveniebant. [ideoque πλαγιακαὶ dicuntur à Græcis. Th. ad §. 4. ſupra, *de fid. heredit.* Gloſſæ Baſil. MSS. οὐτιλίας, πλαγιασικάς. Theodor. Hermopol. lib. 10. t. 2. οὐτιλίως, ἤτοι πλαγιασικῶς. *Edit.* 1.] FABR.

s. Adde l. in honorariis. 35. verſ. ſed cum reſciſſa uſucapione. [de O. & A.] D. GOTH.

των, καὶ 53 ὡς δεσπότης δηλονάτι διὰ τῆς τραδιτίωνος 54 μετέθηκε [t] τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα· ἔξεστι τοῖς κρεδίτορσιν, ἐξ ἀποφάσεως τοῦ ἄρχοντος τὰ τοῦ δεβίτωρος νεμηθεῖσι πράγματα, ἐν ᾧ τρόπῳ ὑποθήκην [u] αὐτῶν γέγονεν ἡ ἐκποίησις, κινεῖν τὴν in rem καλὰ τοῦ μὴ κατέχοντος, ἥτις λέγεται [x] Παυλιανή· ἐν ᾗ λέγουσι ταῦτα, ὡσανεὶ μὴ ἐτραδιτεύθη τόδε 55 τὸ πρᾶγμα ὑπὸ τοῦ δεβίτωρος, Εἰ φαίνεται αὐτὸ ἐν τῇ τοῦ δεβίτωρος μεμνηκέναι δεσποτείᾳ.

nus ſcilicet per traditionem dominium in accipientem tranſtulit: licet creditoribus, ex Præſidis ſententia bona debitoris poſſidentibus, quandoquidem alienatio in fraudem eorum facta eſt, in rem agere adverſus poſſidentem, quæ *actio* dicitur Pauliana: in 139 qua hæc dicunt, quaſi illa res a debitore tradita non ſit, Si adparet eam in dominio debitoris manſiſſe.

§. VII. Ἔστι καὶ Σερβιανὴ καὶ κουάσι Σερβιανὴ in rem (ἥτις ὑποθηκαρία προσαγορεύεται·) ἐκ τῆς τοῦ [y] πραίτωρος 56 δικαιοδοσίας, καὶ αὐτὴ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἔχουσα. Κέχρηται δὲ τῇ Σερβιανῇ [z] τις 140 ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἐμισθώσω παρ' ἐμοῦ τὸν 57 ἀγρὸν, καὶ γέγονάς μοι [a] κολῶνος, ἐπὶ τὸ παρέχειν μοι 58 λόγῳ μισθώματος καθ' ἕκαστον ἔτος ἑκατὸν νομίσματα· 59 εἰσήνεγκες δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἀγρῷ καὶ πράγματά

§. VII. Serviana quoque & quaſi Serviana in rem *actio* (quæ hypothecaria adpellatur) ex Prætoris eſt jurisdictione, & ipſa eamdem habens ſubſtantiam. Utitur autem quis Serviana in hac ſpecie: agrum a me conduxiſti, & factus mihi fuiſti colonus, ad præſtandos mihi mercedis nomine in ſingulum annum centum ſolidos: induxiſti autem in eum agrum res aliquas,

53. ὁ pro ὡς Goth. & F. 54. Sic ſcribo pro vulg. μετέθεικε. F. maluit μετατέθεικεν. 55. τὸ & ſequens τοῦ de: F. 2. 56. *juriſdictionos* lat. Pith. græce F. Mox αὐτῷ & ἔχουσι F. cum Curtio. 57. ἐμῶν ad: Pith. & F. 58. λόγε ante F. 2. 59. εἰσήναγε F.

t. Licet emerit, ſciens à debitore creditorem fraudari, l. 26. D. *de contr. empt.* FABR. I.

u. V. l. 1. & paſſim. D. *de his quæ in fraudem creditorum.* & tit. C. *de revocandis iis quæ in fraudem creditorum.* D. GOTH.

x. De Pauliana actione v. l. videamus. 38. §. in Faviana. 4. *de uſuris.* D. GOTH.

L. 38. §. 3. D. *de uſur.* actio ſuperior eſt reſciſſoria uſucapionis: hæc eſt reſciſſoria traditionis. hæc actio dominium revocat, l. 14. D. *de his quæ in fraud. cred.* non quod creditores dominium ſibi vindicent, ſed petunt rem eſſe in bonis debitoris: ideoque ad exemplum vindicationis dari dicitur in l. 35. D. *de oblig.* id eſt, utilis vindicatio eſt. FABR. I.

Longa eſt diſputatio H. DONELLI in Comment. de Action. adverſus TH. & viros doctos quamplurimos, qui Paulianam actionem, quæ in perſonam tantum ſit, hic ab Juſtin. deſcribi putant, quum hic proponatur in rem actio, & ſpeciatim de Prætorio pignore. VINNIUS Paulianam eſſe concedit, ſed Theophilum inconſiderate a Tribuniano eſſe deceptum, qui tantum ob ſimilitudinem hanc actionem perſonalem explicuerit inter actiones in rem. HEINECCIUS tandem ad Vinn. hæc commentatur: „ Certum quidem eſt, Paullianam naturam potius „ perſonalium quam realium actionum ſervare. „ Neque tamen ideo credibile fit, Tribonianum „ & ſocios tam fuiſſe principiorum juris ignaros, ut „ ſolo vocabulo *reſciſſionis* decepti actionem perſo„ nalem pro reali vendiderint, maxime quum ve„ roſimile ſit, eos in hoc titulo Cajum vel alium „ ex veteribus κατὰ πόδα fere ſequutos". &c. Cetera apud ipſum & reliquos interpretes fuſius leguntur. G. O. R.

y. Ea quoque quæ de pignore nuda conventione conſtituto datur, prætoria eſt: cum enim pignus re contrahitur, eſt quidem civilis obligatio, ſed hæc ad hypothecariam non pertinet, quæ adverſus rei obligatæ poſſeſſorem exercetur, & fere adverſus extraneum. FABR. I.

z. Servianæ ſit etiam mentio, §. 31. inf. *eod.*

&

ſματά τινα, οἷον ἵππους, βόας, οἰκέτας, ἐσθῆτα, ἄργυρον, παϰλεύσας [b] ὥστε μοι ταῦτα ὑποϰεῖσθαι λόγῳ τοῦ μισθώματος· ἐὰν συμβῇ σε ἀγνωμονῆσαι περὶ τὸ μίσθωμα, δύναμαι ϰαὶ παντὸς ϰατέχοντος πρᾶγμα τῶν εἰσενεχθέντων [60] ἐν τῷ ἐμῷ ἀγρῷ, ϰινεῖν τὴν Σερβιανὴν, [c] εἰ μὴ ἀπολαμβάνω τὸ μίσθωμα.

quas, velut equos, boves, ſervos, veſtem, argentum, pactus ut hæc mihi mercedis nomine ſuppoſita ſint: ſi contingat te in mercede *præſtanda* ceſſare, poſſum adverſus quemlibet, qui rem *aliquam* poſſidet de inlatis in meum agrum, Servianam inſtituere, ſi mercedem non accipio.

Ἡ δὲ ϰυάσι [d] Σερβιανὴ χώραν ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἐδανείσω παρ' ἐμοῦ [61] ἰ νομίσματα· δέδωϰάς μοί τινα πράγματα λόγῳ ἐνεχύρου, ἢ ϰαὶ ὑπέθου μοι [62] σὰ πράγματα, εἰπὼν ὅτι ϰαὶ ὑποτίθεμαί σοι ἕνεϰα [63] τοῦ χρέους τοῦδε τὸ πρᾶγμα τόδε ϰαὶ τόδε· ἀγνωμονοῦντός σου περὶ τὴν τοῦ χρέους ϰαταβολὴν, ϰατὰ παντὸς [64] τοῦ νομέως ϰατέχοντος τὰ ἐνεχυριασθέντα μοι ἤτοι ὑποτεθέντα πράγματα, ϰαλῶς ϰινῶ [e] τὴν ϰυάσι Σερβιανὴν, ϰαὶ ἀποσπῶ, εἰ μὴ ϰαλαβληθῇ μοι τὸ χρέος.

141 Quaſi autem Serviana locum habet in hac ſpecie: mutuos a me ſumſiſti decem aureos; quaſdam mihi res dediſti pignoris nomine, aut ſuppoſuiſti etiam mihi res tuas, dicens etiam ſuppono tibi propter hoc debitum hanc rem & illam: te ceſſante in ſolutione debiti, adverſus omnem poſſeſſorem detinentem res mihi pignori datas aut ſuppoſitas, recte quaſi Servianam inſtituo, *eas*que aufero, ſi debitum mihi non ſolvatur.

Μεταξὺ δὲ ἐνεχύρου [f] ϰαὶ ὑποθήϰης, ὅσον μὲν ἐπὶ τῷ ϰινῆσαί με τὴν ϰυάσι Σερβιανὴν,

142 Inter pignus autem & hypothecam, quantum quidem *ad id* ut quaſi Servianam

60. χάριν hinc cum F. ejeci: malim autem πρᾶγμά τι. 61. ῖ. F. 62. τὰ pro σὰ Goth. Utrumque jungit F. 63. τοῦδε τοῦ F. 64. τοῦ de: F. 2.

& §. ult. ſup. *de uſucapionib.* adde l. 1. Cod. *de precario.* D. GOTH.

a. Schol. ϰολωνὸν λέγει ὧδε τὸν μισθωτὸν ϰυρίως. id eſt, qui nummis colit, qui ad pecuniam numeratam conduxit. alius eſt, qui dicitur partiarius, id eſt, qui partibus colit. [Sic *partiarius* honor Apulejo. *Edit.* 1.] FABR.

b. Ait THus παϰτεύσας, & inf. *eod.* §. præterea ὑπέθετο, quæ verba conventionem ſignificant. Non eſt igitur hic §. accipiendus de tacito jure pignoris, ut indicat §. *interdictum* inf. *de Interd.* l. certi Cod. *de Loc. & cond.* l. eo jure 4. D. *In quib. cauſ. pign. vel hypoth.* ERNST.

Schol. hîc notat opus eſſe manifeſtaria conventione, invecta enim & illata in prædium ruſticum citra pactum non obligari. Invecta autem in pr. urbanum, tacito intellectu obligata intelligi. quod certiſſimum eſt. FABR.

His adderem Fr. Duareni ad l. 4. *de Pactis* pag. 49. a. diſputationem contra eos, qui l. *certi juris* C. *de Locat.* de ſola ſcientia domini explicant, & non de conventione, ubi & THi auctoritate ſuam corroborat ſententiam: niſi (1.) locus longior eſſet; (2) Fabrotus preſſius idem diceret; & (3.) Duareni ſententia nondum ſatis obtinuiſſet. G. O. R.

c. V. l. 4. D. *in quibus cauſis pignus.* D. GOTH.

d. Serviana l. 3. D. *de pignoribus.* l. 6. C. *ſi aliena res pignori* pignoratitia. Serviana ſeu hypothecaria. §. 31. inf. *eod.* l. 3. §. 3. D. *de pignoratitia.* In rem Serviana l. 14. C. *de Obligationibus* l. 1. C. *de precario.* pignoratitia Serviana ſeu hypothecaria l. 3. §. 3. D. *ad exhib.* D. GOTH.

e. Quaſi Serviana creditores pignora & hypothecas perſequebantur, atque ita intendebant: Rem in bonis, eo tempore quo pignus contrahebatur, debitoris fuiſſe. l. ſi ſuperatus. 3. l. 15. §. 1. D. *de pignoribus.* D. GOTH.

f. Inter pignus & hypothecam tantum nominis ſonus differt, l. 5. D. *de pignor.* Sic Auguſtin. lib. de magiſtro c. 6. *Quid nomen. & ὄνομα diſtare inter ſe aliquid putas præter ſonum, quo etiam lingua diſcernuntur Latina atque Græca.* & in Serm. in Natal.

βιανὴν, ἀδεμία ἐστὶ διαφορά· εἴτε γὰρ [65] ἐνεχυρίασάς μοι, [g] εἴτε ὑποθοὶς τὰ σεαυτῆ πράγματα σὺ ὁ δεβίτωρ, ὑπὲρ ὧν ἐδανείσω, [h] ὀρθῶς κινήσω τὴν καλουμένην Σερβιανήν. Ἔστι δὲ ἐν ἑτέροις ἡ διαφορά· ἐνέχυρον [i] μὲν κυρίως λέγεται ἐκεῖνο, ὅπερ παραδίδοται τῷ κρεδίτωρι, μάλιστα ἐν ᾧ ἐστι κινητὸν, ὅπερ δὲ δίχα τραδιτίωνος φιλῇ συμφώνῳ ὑποτίθεται, τοῦτο κυρίως ὑποθήκη προσαγορεύεται.

nam inſtituam, nulla eſt differentia: ſive enim pignori dederis ſive ſuppoſueris mihi res tuas tu debitor, pro iis quæ mutua ſumſiſti, recte agam quaſi Serviana. Sed in aliis eſt differentia: Pignus enim proprie dicitur id quod creditori traditur, maxime quum eſt mobile: quod vero ſine traditione nudo pacto ſupponitur, illud proprie hypotheca nominatur.

§. VIII. Οὐ μόνον δὲ in rem, καθὰ 143 εἴρηται, ἀλλὰ καὶ [66] περσοναλίαν ὁ πραίτωρ ἐπενόησεν, οἷον τὴν pecuniæ [k] conſtitutæ· αὕτη [67] γὰρ οὐκ ἔστι πολιτικὴ, χώραν δὲ ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ πράγματος· ἐχρεώστεις μοι ρ' νομίσματα· συνέτυχόν σοι· [l] ἀπήτουν σε ταῦτα· ἀπαιτοῦμαι σὺ, καὶ βουλόμενος τὴν παροῦσαν ἐνόχλησιν διαφυγεῖν, ἀντεφώνησας εἰπών, ὅτι τῇ δεκάτῃ

§. VIII. Non ſolum autem in rem, ut dictum eſt, ſed etiam perſonalem *actionem* Prætor invenit, velut conſtitutæ pecuniæ; hæc enim civilis non eſt: locum autem habet in hac ſpecie: debebas mihi centum aureos; incidi in te, eos*que* a te petii; tu adpellatus & præſentem moleſtiam evitare cupiens, reſpondiſti dicens: decimo hujus

65. Vide not. *g.* 66. περσοναλίας F. 67. δὲ ante F.

Natali S. Joann. Bapt. *Inter Deum, & θεὸν, diſtat ſonus.* Pignus tamen proprie eſt rei mobilis, hypotheca rei immobilis. eamque differentiam ponunt Græci inter ἐνέχυρον & ὑποθήκην. Galen. προτρεπτ. Chryſoſt. Hom. 5. *de pœnit.* & in *Hexam.* FABR. I.

g. Fabrotus in utraque dedit ἐνεχυριάσεις, ſed mox in 1. edit. ὑποθήσεις, in 2. ὑποθῇ. Mihi vix dubium videtur, quin THus reliquerit ἐνεχυριάσῃς & ὑποθῇς: niſi vulgatam ſic defendas, ut velis nominativum participii hic abſolute ſumi, de quo egi in Belga Græciſſ. pag. 406. G. O. R.

Vel, ἐνεχυριάσας & ὑποθῇς. GAVEL.

h. Recte ex ſententia Cujacii *hac actione* experiri poſſe creditorem pigneratitium & hypothecarium THus ait: & minus bene ſcriptum eſſe *hac appellatione* apud Juſtinianum putat eximius Anteceſſor pro *hac actione.* DOUJAT.

Pacius nihil mutandum cenſet, ſi *utraque* ap. Juſt. ablativo caſu ſumatur. G. O. R.

Sententia Juſt. hæc eſt. quantum ad actionem hypothecariam, id eſt, pignoris perſecutionem, & vindicationem, inter pignus & hyp. nihil intereſt: nam actio hypoth. tam de hyp. quam de pignore intenditur, generaliter enim pignus vel hyp. dicitur res de qua inter creditorem & debitorem convenit, ut ſit pro debito obligata. cum tamen appellatione non abutimur, quæ de pignore datur, utilis pigneratitia dicitur, vel pigneratia Serviana, aut utilis Serviana, denique quaſi Serviana: quæ vero de hypotheca datur, hypothecaria appellatur, l. 3. §. 3. D. *ad exhib.* in qua recte Flor. legitur: *pigneratitia Serviana, ſive hypothecaria, quæ creditoribus competunt:* duas enim actiones ponit, pigneratitiam Servianam, & hypothecariam. FABR. I.

i. 2. *Eclog.* 2. c. 38. 3. Harmen. 5. §. 7. & 27. 28. l. 238. §. 2. D. *de verbor. ſignif.* D. GOTH.

Gloſſæ Nomicæ v. Ἐνέχυρον aliis verbis eumdem ſenſum exprimunt. G. O. R.

k. Adde tit. C. Pandectarum Paul. 2. Sent. 2. *de pecunia conſtituta.* 26. *Eclog.* 2. c. 3. περὶ ἀντιφωνητῶν. & 1. Harmenop. 3. §. [47.] adde Novell. 115. c. 6. D. GOTH.

l. Labeo tamen dicebat, vel propter has potiſſimum pecunias, quæ nondum peti poſſunt, conſtituta fuiſſe inducta, ut eadem die vel citeriore ſolverentur, l. 3. §. ult. & l. ſeq. D. *de pecun. conſt.* FABR.

Doctus JCtus nuper ad THum notabat, conſtitutum fieri in diem, idque ipſum verbum ſignificare, eoque videri non valere conſtitutum, ſi quis ſine die conſtituat. Longe aliter ſentio. Quis enim mihi perſuadeat, non eſſe nec dici proprie poſſe *Conſtitutum*, ſi quod in diem debeo, hoc ipſo (1) die conſtituam me ſoluturum? An vis verbi, quominus conſtitutum ſit, (2) prohibebit? Nihil minus,

τῇ [m] τῆ μηνὸς ταῦτά σοι καλαβαλῶ· παρ- 144 jus menſis *die* eos tibi exſolvam; con-
ελθούσης τῆς προθεσμίας ἀπήτουν σε· ἔλε- ſtituto tempore elapſo flagitabam te;
γες σὺ, τοὺς ὅρους τ' ἀγωγῶν τεχνολογῶν, dicebas tu, actionum fines artificioſe
μηδαμόθεν [68] ἑαυτὸν ὑπεύθυνον εἶναι· οὐδὲ captans, neutiquam te eſſe obligatum:
γὰρ ἐπερώτησις γέγονεν, ἵνα κινηθῇ καλὰ σοῦ neque enim ſtipulatio facta fuit, ut
ἡ ex ſtipulatu, οὐδὲ μανδάτον παρηκολού- *actio* ex ſtipulatu adverſus te inſtitua-
θησεν, ἵνα ἁρμόσῃ ἡ mandati· εὐφυῶς tur; neque mandatum ſubſecutum, ut
τοίνυν τὴν σὴν ἀγνωμοσύνην ὁ πραίτωρ, ὡς mandati *actio* competat: videns igitur
ὑπεναντίαν, ὅτι μάχῃ τοῖς [69] σαυτῆ ὑπο- tergiverſationem tuam Prætor, utpote
σχέσεσιν, ὥρισε τὴν pecuniæ conſtitu- contrariam, quia *cum* tuis ipſius pro-
tæ. miſſis pugnabas, conſtituit pecuniæ
conſtitutæ *actionem*.

Ἦν δὲ τὸ παλαιὸν ὁμοία ταύτης τῆς pe- 145 Erat autem olim huic pecuniæ con-
cuniæ conſtitutæ, καὶ ἡ [70] receptitia, ſtitutæ actioni ſimilis etiam *actio* re-
ἣ ἥτις ἁρμόζει τραπεζίτῃ ἀντιφωνήσαντος. ceptitia, quæ competit argentario re-
Καὶ κοινωνία μὲν τῆς receptitiæ καὶ [71] τῆς ſpondente & *conſtituente*. Et receptitiæ quidem *actionis* ac pecuniæ conſtitutæ convenientia hæc eſt, quatenus utraque ex conſtituendo naſcitur: diffe-
pecuniæ conſtitutæ ἄυτη, καθὰ ἑκατέρα ὁ ἐξ ἀντιφωνήσεως τίκτεται· διαφορὰ δὲ, ὅτι ἡ μὲν pecuniæ conſtitutæ [p] ἐπὶ παν-

68. Malim σεαυτῶν, ut in ſeq. lect. 69. ἀυτοῦ ante F. „ Poteſt etiam legi ἀυτοῦ". ANON.
70. ῥεκεπτιτια hic & dein F. 71. τῆς de: F. Mox καθὰ habet.

nus. Hac ipſa hora, aut poſt horam poſſum conſtituere, quod non niſi poſt menſem deberem Nec Petronii locus hilum ad hoc probandum facit: non enim *conſtitutum*, diem condictum ibi ſignificat, (3) ſed locum. *Etc.* SALMAS. *de Modo Uſur.* pag. 720.

(1) Vide, quam ſibi contraria ſcribat: quum hoc ipſum ſit conſtitutum in diem hodiernum. Nec enim aut Fabrotus, aut Paulus in l. 21. *eod.* de longiſſimo die, ſed de certo & præfinito intelligendi ſunt. (2) Non prohibebit, ſi certum addas diem, etiamſi hodiernum: ſed ſi ſimpliciter dixeris, *conſtituo me ſoluturum*, ſtricto jure non tenereris, ſed æquo ac Prætorio jure decem tibi dies concedunt, *ead. l.* (3) Nihil jam intereſt, utrum Petronii locus cap. XV. *diem* an *locum* ſubauditum habeat, quia utrobique *certus*, *condictus*, *definitus* ſignificatur: ſed prius cum Fabr. malo, nam & præceſſit *poſtero die judex querelam inſpiceret*, & Gloſſ. interpretatur: *condicto & adſignato die ad jus experiundum venire.* G. O. R.

m. Conſtitutum fit in diem, l. 17. & 18. *eod.* quod ipſum verbum ſignificat. Petron. *veniremus ad conſtitutum*, id eſt, diem condictum. Itaque videtur non valere conſtitutum, ſi quis ſine die conſtituat. ſed ex natura negotii in decimum diem confertur, l. 21. §. 1. *eod.* FABR. I.

n. V. l. Receptitia 2. C. *de conſtituta pecunia.* D. GOTH.

o. Argentarius ſe daturum recipit. ex conſtituto obligatur, qui conſtituit. FABR.

p. Actio receptitia in argentarium conſtituentem, quod pondere, numero, menſura conſtaret, aut aliud quidlibet, dabatur, ut TH. ait: ſed ego nihil tale ex nova Juſtiniani conſtitutione inducere poſſum, at potius quod debitum non erat, etiam receptitia conſtitui ſolitum: quod in conſtituta alioqui pecunia locum non habuit. Sed nihil penſi habendum eſt, qualis fuerit receptitia, quæ antiquata eſt: cum præſertim De conſtituta locum habeat in omnibus rebus conſtitutis, & perſonis conſtituentibus, quæ modo obligari poſſunt, l. 2. Cod. *eod.* EG. BARO *in Comment.*

Primo THus nihil ait, quod non clare dictum ſit ab Imp. l. 2. Cod. *de Conſt. pec.* Sed illud de *non debito* Imperator ead. l. *ſatis abſurdum, & tam ſuis temporibus quam juſtis legibus contrarium* recte nominat, quare TH. omiſiſſe videtur, maxime ὡς ἐν εἰσαγωγῇ. Ego quidem arbitror, receptitiam *de*

παντὸς ἑτέρου ἀντιφωνήσαντος χώραν ἔχει, ἡ δὲ receptitia ἐπὶ μόνου [72] τραπεζίτου· Καὶ ἑτέρα [73] διαφορὰ, ὅτι ἡ μὲν pecuniæ conſtitutæ χώραν ἔχει, ἡνίκα ἀντιφωνηθῇ τὰ pondere, numero, menſura· ἡ δὲ 146 receptitia, [74] ὅ,τι δήποτε εἴη τὸ ἐποφειλόμενον, εἴτε κινητὸν ἢ εἴτε ἀκίνητον, ἀντιφωνήσαντος τραπεζίτου, κινεῖσθαι δύναται. Οὐκοῦν ἡ pecuniæ conſtitutæ πλατύνεται μὲν τοῖς προσώποις, πᾶς γὰρ ἀντιφωνεῖ· στενῶται δὲ τοῖς πράγμασιν, ἀντιφωνεῖται γὰρ μόνα τὰ [75] ponderis, numeri, menſuræ· ἡ δὲ receptitia ἐκ τοῦ ἐναντίου στενοῦται τοῖς προσώποις, μόνος γὰρ τραπεζίτης ταύτῃ κρατεῖται· πλατύνεται δὲ τοῖς πράγμασι, πάντα γὰρ ἐν ἑαυτῇ ἐπιδέχεται τὰ ἐποφειλόμενα.

differentia autem, quod pecuniæ quidem conſtitutæ *actio* in quovis alio conſtituente locum habeat, receptitia autem in ſolo argentario. Et altera *eſt* differentia, quod pecuniæ quidem conſtitutæ *actio* locum habeat, quando conſtituuntur, *quæ* pondere, numero, menſura *conſtant*; ſed receptitia, qualecumque quod debetur fuerit, ſive mobile ſive immobile, conſtituente argentario, inſtitui poteſt. Itaque pecuniæ conſtitutæ *actio* perſonis quidem ampliatur, namque quilibet conſtituit; ſed rebus coarctatur, ſola enim, *quæ ſunt* ponderis, numeri, menſuræ, conſtituuntur: receptitia autem e diverſo coarctatur perſonis, nam ſolus argentarius ea tenetur; ſed ampliatur rebus, quælibet enim debita in ſe recipit.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· διάταξις 147 [r] δὲ γέγονε τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις εἶπε μόνην κινεῖσθαι [76] καὶ καλὰ τραπεζίτου καὶ παντὸς ἑτέρου ἀντιφωνήσαντος τὴν pecuniæ conſtitutæ, ἀναιροῦσα τὴν receptitiam. Τὸ δὲ πλάτος τῶν πραγμάτων, [s] ὃ ἐν ἑαυτῇ εἶχεν ἡ receptitia, μετήγαγεν ἐπὶ τὴν pecuniæ conſtitutæ, ὥστε σήμερον τὴν pecuniæ conſtitutæ χώραν ἔχειν κατὰ

Verum hæc olim: facta eſt autem conſtitutio Imperatoris noſtri, quæ ſolam pecuniæ conſtitutæ *actionem* & adverſus argentarium & quemvis alium conſtituentem moveri juſſit, tollens receptitiam. Rerum vero ampliationem, quam in ſe habebat receptitia, tranſtulit in *actionem* pec. conſt. ita ut hodie pecuniæ conſt. *actio* locum ha-

72. τοῦ ad: F. 73. δὲ ad: F. 2. 74. οἷον δ. F. 75. *pondere, numero, menſura* F. 76. καὶ de: F.

non debito vel per doli exceptionem elidi potuiſſe, vel per condictionem indebiti (ut ipſe Juſtin. ib. ſignificat) repeti. Ceterum de utraque act. recept. & conſt. pec. vide præter JCtos CL. SALMASIUM *de Modo Uſurar.* pag. 721. ſqq. G. O. R.

L. 2. ibi: *ut liceat omnibus*, C. *eod.* FABR.

q. Res omnes tam mobiles, quam immobiles, & ſe moventes. in ſumma quæ in ſtipulationem deduci poſſunt, d. l. 2. FABR.

r. L. 2. Cod. *de pecunia conſtituta.* D. GOTH.

s. Actio receptitia in conſtitutoriam transfuſa eſt, ut Pegaſianum in Trebellianum, Nov. 1. c. 1. & actio rei uxoriæ in actionem ex ſtipulatu, § 29. *infra*, h. t. FABR. I.

t. De peculio actione plura vide infr. titul. *quod cum eo qui in aliena poteſtate* D. GOTH.

u. Quæ & *conſtitutoria actio.* l. 20. D. *de pecun. conſt.* Harmen. 1. tit. 3. §. 47. & *Eclog.* 26. tit. 1. c. 1. ἐπὶ τῇ ἀντιφωνήσει ἀγωγή. unde ἀντιφωνητὴς 26. *Eclog.* 2. & 3. Harmenop. 6. & Novell. 4.

pe-

κατὰ παντὸς ἀντιφωνήσαντος, καὶ ἐπὶ παντὶ πράγματι ἐποφειλομένῳ.

habeat adversus omnem constituentem, & in omni re debita.

Ἐπενόησεν ὁ πραίτωρ καὶ τὴν de peculio [t] καλὰ τοῦ πατρὸς ἢ καλὰ τοῦ δεσπότου, προφάσει τῶν [77] γενομένων πρὸς τοὺς οἰκέτας ἢ τοὺς ὑπεξουσίους παῖδας συναλλαγμάτων.

148 Reperit etiam Prætor de peculio *actionem* adversus patrem aut adversus dominum, contractuum cum servis aut filiisfamilias celebratorum nomine.

Ἐφεῦρε δὲ καὶ τὴν in factum, ἥτις ἁρμόζει ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἐὰν [78] ἀπαιτῶ σε χρέος, ἀρνῇ δὲ σὺ τοῦτο ἐποφείλειν, εἶτα ἐπαγάγῃς μοι ὅρκον, ὁμόσω δὲ ἐγὼ ἐποφείλεσθαί, ἐκ τούτου αὐτοῦ τοῦ ὅρκου δοθήσεταί μοι ἡ in factum. Καὶ ἑτέρας δὲ πλείστας ἀγωγὰς ἐπενόησεν ὁ πραίτωρ.

Sed & in factum *actionem* invenit, quæ competit in hac specie: si debitum te poscam, tu vero neges *te* id debere, *ac* postea jusjurandum mihi injunxeris, atque ego juravero *mihi* deberi, ex ipso hoc jurejurando *actio* mihi in factum dabitur. Sed & alias complures actiones invenit Prætor.

§. IX. Ἡ δὲ pecuniæ [u] constitutæ (ἀναδράμωμεν γὰρ πάλιν ἐπ' αὐτήν) κατὰ παντὸς [x] κινεῖται ἀντιφωνήσαντος, εἴτε ὑπὲρ ἑαυτοῦ εἴτε ὑπὲρ ἑτέρου καταβαλεῖν [*78] τις ἐπηγγείλατο, ἐπερωτήσεως γὰρ [y] δηλαδὴ μηδεμιᾶς ὑποκειμένης· ταύτης γὰρ παρακολουθησάσης, τὴν ex stipulatu [z] δίδωσι τὸ πολιτικόν.

149 §. IX. *Actio* autem pecuniæ constitutæ (ad eam enim denuo recurramus) adversus omnem constituentem movetur, sive pro se sive pro alio *se* soluturum quis promiserit, nulla scilicet stipulatione interposita: hac enim subsecuta, *jus* civile *actionem* ex stipulatu dat.

§. X. Τὴν de peculio [a] ἀγωγὴν διὰ τοῦτο καλὰ [79] τοῦ πατρὸς [b] ἢ καλὰ δεσπότου ἐφεῦρεν ὁ πραίτωρ, ἐπειδὴ, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους συναλλαγμάτων αὐτῷ τῷ νόμῳ οὐ κατέχονται [80] οἱ δεσπόται ἢ πατέρες, (τοῦτο γὰρ ἄγνωστον [c] τῇ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ·) ὅμως διὰ τὸ

150 §. X. Actionem vero de peculio idcirco excogitavit Prætor adversus patrem aut adversus dominum, quoniam, quamvis maxime ex contractibus cum *hominibus* alienæ potestatis ipso jure domini aut patres non teneantur, (hoc enim civili legislationi incon-

77. γιν. ante hanc. 78. γὰρ ad: F. *78. ἑαυτὸν ad: Pith. ac F. 79. τοῦ de: F. 2. 80. οἱ πατ. ἢ οἱ δισπ. F.

pecuniæ constitutæ reus. Gallis *respondant*. D. GOTH.

x. Si id quod mihi Lucius debet, soluturum te constituas, teneris actione pecuniæ constitutæ. Paul. 2. Sent. 2. §. 1. D. GOTH.

y. Et ideo constituere possumus etiam absentes, per nuntium, & epistolam, & quibuscumque verbis, l. 14. §. ult. l. 24. l. 26. D. *de const. pec.* FABR.

z. Ex stipulatione civilis obligatio nascitur, l. 59. D. *de cond. ind.* FABR.

a. Rectius apud Just. *actiones*. actio enim de peculio pertinet ad contractus omnes. FABR.

Ridicula crisis, quam refellere piget. Vid. vel solum pr. l. 1. D. *de Peculio*. G. O. R.

b. L. 1. Cod. *ne filius pro patre*. l. 12. C. *quod cum eo*. D. GOTH.

c. Filiusf. patrem civiliter non obligat, nec servus dominum, l. 98. D. *de reg. vend.* l. 8. §. ult. D. *de acceptil.* FABR.

τὸ φύσει δίκαιον μέχρι τῆς τοῦ [81] peculii ποσότητος [82] καταδικάζεται· ὅπερ peculium [d] οὐσία τῶν ὑπεξουσίων παίδων, ἀρρένων θηλειῶν, ἐστιν, ὁμοίως δὲ καὶ οἰκετῶν· ὥστε τοὺς δεσπότας ἢ τοὺς πατέρας μέχρι τοσαύτης καταδικάζεσθαι ποσότητος.

cognitum est:) tamen propter naturalem æquitatem usque ad peculii quantitatem condemnantur: quod peculium liberorum in potestate *constitutorum*, masculorum puta & feminarum, patrimonium est, quin & similiter servorum: ita ut domini aut patres usque in tantam condemnentur quantitatem.

§ XI. Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ὅρκου in factum (δεῖ γὰρ πλατύτερον [e] περὶ αὐτῆς λαμβανειν·) χώραν ἔχει, καθὰ εἴρηται, ἡνίκα ἐμοῦ ἀπαιτοῦντός σε τὸ ἐποφειλόμενον, ὅρκου ἐπαχθέντος μοι, [83] ὁμόσω ἐποφείλειν σε τοσήνδε ποσότητα, ἣν καὶ ἀπαιτῶ. Ἐὰν γὰρ ταύτην μὴ καταβάλῃς, παρασχεθήσεταί μοι ἡ in factum ἀγωγή· ἣν κινῶν οὐκ ἀναγκάζομαι [f] δεῖξαι, πότερον ἐποφείλομαί τι, ἢ οὐκ ἐποφείλομαι, ἀλλὰ τοῦτο μόνον

§. XI. Sed *actio* in factum ex jurejurando (latius enim de illa differendum est:) locum habet, uti dictum est, quando me poscente a te debitum, delato mihi jurejurando, juravero te tantam debere summam, quam quoque posco. Nam si eam non solveris, dabitur mihi in factum *actio*: quam *ego* instituens ostendere non cogor, utrum mihi quid debeatur an non debeatur, sed hoc solum me probante,

81. πεκουλίου & mox πεκούλιον F. 82. καταδικάζεται ante F. 83. ὁμώσω & in fin. cap. ὤμοσα omnes præter Lovan.

d. Peculium, veluti patrimonium liberorum & servorum, v. §. 4. infra *quod cum eo*, adde l. 5. §. 2. & 3. D. *de peculio.* D. GOTH.

Justin. *veluti patrimonium*, & in l. 32. D. *de pecul.* FABR.

e. Adde §. 4. infr. *de exceptionibus.* D. GOTH.

f. Vide l. non erit 5. §. dato jurejurando 3. D. *de jurejurando.* D. GOTH.

Non principalis causa exercetur, sed jusjurandum actoris conservatur, l. 30. D. *de jurej.* & quod petitur, jam deberi certum est, ὡς ὸ ὅρκος πίστει κρατούμενον, ἀλλὰ τὸ σέβας τῶν ὅρκων. FABR. I.

g. TH. hæc verba Just. *bene multas*. omisit. sic autem loquitur Hirt. *de bello Hisp.* „*bene multis vulneribus affecti*". [Scribon. Largus cap. 119. „*Cassii medici colice bona multis nota propter effectus, vera hæc est.* ἴσως: bene m. n.". *Edit.* 1.] FABR.

Vocabulum πλείονας facile vel ab auditoribus THi inter dictandum potuit confundi vel a librariis omitti ob vocis ποιναλίας adfinem sonum. Sed res vix tanti est, ut adnotetur: maxime quum in fine h. §. idem fortius repetatur. G. O. K.

h. Vide 7. *Eclog.* 3. l. 7. D. *de jurisdict.* D. GOTH.

i. Prætorum edicta in tabulis dealbatis atris literis conscripta proponebantur. ficut *ebur candidum atramento pingi*, Martialis ait in Apoph. 3. cujus lemma est, *Pugillares eborei.* [v. quæ dixi in Gloss. Basilic. voce, *album.* Edit. 1.] FABR.

In ea ego sum opinione, nigras olim in albo comparuisse literas, & *quernas tabulas* antiquitatem *albas* & *album* dixisse aptissime, cum cineritio sunt colore. Fovet eandem sententiam Cl. Fabrotus ad THum: *tabulas* autem *dealbatas* fuisse statuit; quod, tempora recentiora respiciens, & ego non negavero, uti paullo post dicam. Rudem antiquitatem nudis asseribus albis politisque atras inscripsisse literas puto, sicut pugillares eburnei postea, ne cera oculis debilitatis officeret, atramento picti sunt, ut est ap. Martialem Epigr. 5. L. XIV.

Languida ne tristes obscurent lumina cera,
Nigra tibi niveum litera pingat ebur.

Albis literis edictum conscriptum olim, legitur ap. THum . . . . . quem ideo Janus a Costa nugatorem appellat. Mitius vero sentiendum est. Tribuuntur enim THo vulgo, quæ a sciolis semidoctoribus medio ævo, exulante fere omni jurisprudentia vetere, & rituum antiquorum notitia, institutionibus ejus allita sunt. Glossam puto e Glossis βασιλικῶν desumptam, & a rudi Librario, qui ad

νον 84 ἀποδείξαντός μου, τὸ ὅτιπερ ὤμοσα, ἀνάγκη σε καὶ δικασθῆναι.

§. XII. Ἐπενόησε δὲ καὶ 85 ποινὰς ἀγωγὰς ὁ πραίτωρ· οἷον, ἔδικτον ὃ ὁ πραίτωρ προτέθεικεν· ἐλθών δέ τις τοῦτο διέρρηξεν ἤτοι ἀφήρπασεν· ἔστι κατ' αὐτοῦ 86 ἡ in factum ἀγωγὴ albi corrupti, τετέχθαι ἕνεκα τῆς ἄλβα 87 ἀπαρραγέντος. Ἄλβον ι δὲ λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ λευκοῖς γεγράφθαι γράμμασι.

Πολλὴ τοῖς πάτρωσιν ἔτι δὲ καὶ τοῖς πατράσιν ἐποφείλεται τιμὴ ὥς τε παίδων, καὶ τῶν ἀπελευθέρων· μέρος δὲ τῆς τιμῆς ἐστι καὶ τοῦτο, τὸ μὴ δύνασθαι καλεῖν τούτους εἰς τὸ δικαστήριον δίκα αἰτήσεως συγγνώμης· ὑπόθες δὲ τὸν παῖδα εἶναι ἐμαγκίπατον, ἐπεὶ δικαστήριον k οὐ δύναται συνεστάναι. Εἰ τοίνυν ὁ μὲ παῖς l τὸν πατέρα, ὁ δὲ ἀπελεύθερος τὸν πάτρωνα δίκα αἰτήσεως

te, quod juraverim, neceſſe *eſt* te condemnari.

§. XII. Porro & pœnales actiones 152 invenit Prætor: veluti, edictum Prætor propoſuit; veniens autem quis illud dirupit aut abſtulit: adverſus hunc actio eſt in factum ALBI CORRUPTI. Album vero dicitur edictum, propterea quod albis ſcriberetur litteris.

Magnus patronis nec non patribus quoque debetur honos a liberis & libertis: pars autem honoris & illud eſt, quod eos non poſſint in judicium vocare ſine veniæ petitione: ſed finge filium emancipatum, ut judicium conſiſtere poſſit. Si igitur filius patrem vel libertus patronum ſine veniæ petitione in judicium vocaverit, 153

actione

84. ἐπιδ. F. ſequens τὸ de: F. 2. 85. ποιναλίας F. 86. ἡ ex F. admiſi. 87. τοῦ ad: F.

ad oram libri ſcriptam viderat, textui adjectam. Eadem enim ibi occurrunt verba: ἄλβον λέγεται τὸ ἔδικτον, διὰ τὸ γεγράφθαι λευκοῖς γράμμασιν: additis præterea, ἐπὶ γὰρ κοπιάματος τὰ διατάγματα καὶ τὰς ὑπογραφὰς ἐξετίθεσαν, quæ majorem ignorantiam produnt.

RITTERUS *præf.* IV. *Tom. Cod Theod.* pag. 2. Multo plura erudite idem Vir præclariſſ. de vario albi uſu & in municipiis & ap. Græcos ibid. diſſerit, unde quæ ad παραφρασιν ſpectabant, tantum excerpere debuimus. Quæ alii inſuper habent, ut Cujac. XXI. *Obſ.* 24. G. d'Arnaud *Conject.* II. cap. 9. & 19. ad h. l. non faciunt. Mirum autem eſt, Schultingium ad Gloſſ. Nom. de *albis* aut *atris* litteris nihil definire: quum clariſſime loquatur fragmentum L. Serviliæ ap Sigon. *de Judic.* T. II. pag. 611. ap. Briſſon. *de Formul* pag. 138. al. 149. ap. Gruter. *Inſcript.* DVI. *Quei ex) H. l. CDL. virei in eum annum lectei erunt ea nomina omnia in tabula* [*in tab.* ignorat Sigon.] *in albo atramento ſcriptos patrem tribum cognomenque tributimque deſcriptos habeto.* Uti ergo nec ego ſeu THo ſeu Gloſſatori adſentior, ita illud κοπιάματα in verbis poſterioribus (quo forte & Ill Ritterus respexit) jam dudum me male habuit, quum contrarium dicat ſuperioribus, namque eo ubique locorum *opus tectorium ac dealbatum* deſignatur, ut ſexcentis oſtendi facile poſſet exemplis: unde mihi nata eſt ſuſpicio, anne pro γράμμασι legere liceat γραμματείοις vel ἐγγραμματείοις, quam vocem Lexica & *tabulam* & *album* &c. exponunt. quomodo omnia & cohærerent & recte ſe haberent? G. O. R.

k. His verbis, ἐπ. δικ. οὐ δύν. συν. videtur deeſſe ἄλλως, ut ſit ſenſus: *quoniam alioquin judicium conſtitui nequeat inter filium & patrem, niſi filius emancipatus ſit.* Legend. ergo, ἐπ. δικ. ἄλλως & cet. P. NANN.

Expreſſerunt hanc voculam in verſione Curtius ac Fabr tus: ſed mihi veriſimilius fit, THum hoc voluiſſe, uti & verti: ἐπὶ τὸ δικ. δύνασθαι συνεστάναι. Negativum οὐ inſertum videtur, poſtquam ἐπὶ mutatum fuit in ἐπεὶ. G. O. R.

l. L. 4. §. 1. & l. ſi libertus. 12. D. *de in jus vocando.* D. GOTH.

Recte ſpeciem ponit Th. in liberis emancipatis, cum quibus lis nobis eſſe poteſt, Quintil. Inſt. II. c. 1. [verum parentem hîc utriuque ſexus accipe, l. 4. §. 2. D. *de in jus voc.* l. 3. C *eod.* Severus Sulpitius Epiſt ad Baſſulam ſocrum ſuum: *Si parentes vocari in jus liceret, te plane expilationis furtique ream ad Prætoris tribunal juſto loro traherem*: & quidem in infinitum, d. §. 2. Iſæus Orat. 7. χο-

σεως συγγνώμης ἐπὶ δικαστήριον καλέσει, κρατεῖται τῇ in factum, καὶ εἰς φανερὰν χρυσίᾳ [m] ποσότητα καταδικάζεται.

Τὸν ἐμὸν ὑπεύθυνον, ἀγόμενον ἐπὶ [88] δικαστήριον, βίᾳ ἐξείλετό [n] τις, ἢ καλὰ δόλου οὐ συνεχώρησεν ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ δικαστήριον, καταδικασθήσεται τῇ in factum, τοσοῦτον ἀπαιτούμενος, ὅσον ἐγὼ τὸν καλούμενον ἐπὶ τὸ δικαστήριον ἀπῄτουν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι ἀναρίθμητοι in factum [89] ποινικαί.

actione in factum tenetur, atque in certam pecuniæ ſummam condemnatur.

Eum qui obligatus mihi erat, in jus vocatum, vi aliquis exemit, aut per dolum non permiſit in judicium venire, condemnabitur *actione* in factum, & tantum ab eo exigetur, quantum ego ab illo in jus vocato exigebam. Sunt autem & aliæ innumeræ in factum *actiones* pœnales.

§. XIII. Εἰσὶ δὲ καὶ præjudiciales 154 [o] ἀγωγαὶ, ἐπὶ διαφόρων κινούμεναι θεμάτων. Præjudicium [p] δέ ἐστι τύπῳ ὑπὸ ἐντεντίωνος μόνης συγκείμενος, οὐδὲ γὰρ ἔχει καταδίκην ἐν ἑαυτῇ. In rem [q] δέ ἐστι τοῦτο τὸ δικαστήριον, οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἀπεμάχετό τις πρὸς τὸν οἰκεῖον δεσπότην, λέγων ἑαυτὸν μὴ εἶναι δοῦλον

§ XIII. Sunt vero & actiones præjudiciales, quæ in diverſis moventur caſibus. Præjudicium autem eſt formula ex ſola conſtans intentione, neque enim condemnationem in ſe habet. In rem vero hoc eſt judicium, veluti in hac ſpecie: contendebat quis adverſus dominum ſuum, dicens ſe illius

88. δικαστηρίε F. 89. ποινηλίαι & mox πραιϊδικιαλίαι F.

νεῖς οἳ εἰσὶ μήτηρ, καὶ πατὴρ, καὶ πάππος, καὶ τήθη, καὶ τέτων μήτηρ, καὶ πατὴς, ἐὰν ἔτι ζῶσι. *Edit.* I.] FABR.

m. In annos [aureos] quinquaginta 7. *Eclog.* 8. c. 24. l. 23. D *de in jus vocando* D. GOTH.

Schol. ἡ δὲ ποινὴ ταύτης τῆς *in factum* εἰς ν'. νύ'. ἔχει τὴν καταδίκην, ἢ καὶ εἰς πληγὰς, εἰ μὴ ἐυπορεῖ, ὡς β'. βʹ. τῶν πρώτων τῷ πρωτοφόρῳ διγ. τελευταίῳ, hoc eſt, l. ult. D *de in jus voc.* FABR.

n. Vide titul. Digeſt. *Ne quis eum qui in jus vocabitur, vi eximat.* D. GOTH.

o. Quæ & *præjudicia*. l. 1. §. 2. D. *de rei vindicat.* l. actionis verbo. 37. D. *de obligat.* l. 12. D. *de excepti.* D. GOTH.

Thalel. ad l. 21. C. *de lib. cauſ.* πάντες οἱ πρὸ τύχης ἀγῶνες *præjudicia* καλοῦνται. Præjudiciales dicuntur, ὅτι πρωκαταγνώσεις εἰσὶν, & prius definiuntur, quaſi privilegium earum ſit, ut in primis examinentur: nam per eas mora fit, & impedimentum futuro judicio. Papias, *præjudicium, damnatio antequam judicetur, impedimentum cauſæ.* itaque Joannes dicebat, omnes alias quæſtiones interim ſilere. FABR. l.

p. Quod TH. ait, præjudicium eſſe intentionem ſine condemnatione, quaſi prioris judicii particulam, vereor ut defendi poſſit. Nam in præjudiciis in rem, uti in aliis in rem judiciis, ut pronuncietur judiceturve de noſtro jure poſtulamus, l. intra D. *de minor.* l. 1. *de R. V.* neque in ullis in rem judiciis dicitur, condemna judex ad dandum vel faciendum, ſed arbitratu judicis fit reſtitutio, & niſi pareatur arbitrio, condemnatio ſequitur, ut dixi. Fertur enim ſententia in præjudiciis, ſi hoc agatur & natura negotii id ferat, l. 1. D. *de ord. judic.* & d. l. intra. Sed & in præjudiciis in rem, ſi non caveatur non fieri, quo minus libertate vel ingenuitate victor utatur, non video cur in litem non juretur, & condemnetur adverſarius, ut in aliis in rem judiciis, l. harum & l. egi, *Si ſerv. vind.* l. qui, *de R. V.* l. in actio. *De in lit. jur.* Tu lector, deſpice [diſp.] quid TH. velit: ego Latinam ſequutus ſum etymologiam, quam Ciceroni, Fabio, Aſconio, & Laurentio Valen. placuiſſe video; & jureconſultorum ad leges commentariis maxime convenire. Si quæratur de ſtatu, genere, gente, agnatione, exiſtimatione, ætate, patria poteſtate, falſo [partu *excidiſſe credo*, G. O. R.] & id genus (quæ in judicium plerumque incidunt, non ut pronuncietur de incidenti quæſtione, ſed tantum examinetur, ne in judicium non procedat, locum habebit, quod ait TH. l. 1. & 2. C. *de Ord. jud.* l. 1. D. *de Probat.* l. libert. C. *de Petit. har.*

EG. BARO *in Comm.* pag. 529.

Quod TH. ſcripſit, præjudicium eſſe *formulam*

ex

λον αὐτοῦ· ἦγεν ὁ ἐμὸς ἀπελεύθερος ἀνεφώνει εἰς εὐγένειαν· δυνατὸν κινεῖσθαι ἐπὶ ἑνὸς ἑκάστου τούτων τῶν θεμάτων [r] παραιτουδικιαλίως τὴν in rem· δύναται γὰρ ὁ ἀναφωνῶν εἰς ἐλευθερίαν κινεῖν λέγων, Εἰ φαίνεται, με ἐλεύθερον εἶναι, καὶ οὐκ ἔτι [90] ἐπάγειν, καταδίκασον ὦ δικαστά.

lius ſervum non eſſe; aut libertus meus proclamabat ad ingenuitatem: poteſt in unoquoque horum caſuum præjudicialiter in rem agi; namque ad libertatem proclamans poteſt agere dicens, Si adparet me liberum eſſe, nec inſuper addere, Condemna judex.

Τοιαύτη δέ ἐστι καὶ ἡ in rem [91] præjudicialis de partu agnoſcendo, ἤτοι περὶ τοκετοῦ ἀναγνώσεως· οἷον, εἶχον ἐγὼ γαμετήν· ἐγκύμων γέγονεν ἐξ ἐμοῦ· διελύθη [s] ῥεπουδίῳ ὁ γάμος· ἐτέχθη [92] παῖς· οὐκ ἠβουλόμην τοῦτον τρέφειν· δύναται κινεῖν καθ' ἐμοῦ [93] ἡ γυνὴ, ἀναγκάζουσά με ὥστε θρέψαι τοῦτον τὸν παῖδα, καὶ ἀναγκάσει με, εἴγε [94] ἀποδείξῃ ὅτι ἐξ ἐμοῦ γέγονεν ἐγκύμων. Τρεῖς οὖν εἰρήκαμεν [95] præjudiciales ἀγωγὰς, ὧν τὰς μὲν δύο ἐπενόησεν ὁ πραίτωρ, ἡ δὲ μία [t] κατάγεται ἐκ τοῦ πολιτικοῦ, ἔνθα

Talis etiam eſt actio in rem præjudicialis de partu agnoſcendo, ſive de partus agnitione: veluti, habebam ego uxorem; prægnans ex me facta eſt; ſolutum eſt repudio matrimonium; natus eſt puer; nolebam hunc alere; poteſt agere mecum mulier, coactura me ut hunc puerum alam: & coget me, ſiquidem ſe probaverit ex me factam fuiſſe prægnantem. Tres igitur diximus actiones præjudiciales, quarum duas quidem invenit Prætor, una autem

90. ἐπάγω F. 91. *præjudicialia* F. 92. ὁ ad: F. 93. ἡ γυνὴ de: F. 94. ἀποδείξει antea. 95. *præjudicialias* F.

ex ſola intentione conſtantem, verum eſt id quidem, ſed ab ipſo (ut opinor) non ſatis intellectum. [ὡς Αθηναν. *Riſum teneatis, amici!* G. O. R.] Nam his actionibus verum eſt non intendi, aliquem dare aut reſtituere oportere, ſed ſimpliciter poſtulari, ut aliquis liber aut ſervus, filius aut non filius pronuncietur. . . . . Quod autem TH. illud ita interpretatur, quaſi is, qui ad libertatem proclamaret, præciſe diceret, *ſi apparet me liberum eſſe*, neque adderet *Condemna eum judex*, ridiculum & longiore reprehenſione indignum eſt. nam ut illa præfatione uſus eſſet, tamen hoc addere debuiſſet, *tum me liberum eſſe pronunciato.*

HOTOM. *Comm. I. Ed.* 488. *V. Ed.* 442.

Et recte Theophilitzes noſter (docet) præjudicium intentione ſola conſtare actoris, nec ut ceteris actionibus ineſſe ei clauſulam condemnationis, & ita vero de ingenuitate cauſam agit Paris hiſtrio celeberrimus adverſus Domitiam, Neronis amitam ut Corn. Tacitus ſcribit XIII. *Annal.* filiam ut Ulp. l. 3. §. Neratius *de Condict. cau. dat.* &c.

CUJAC. XVIII. *Obſ.* 23.

Eadem fere pro THo habet Gaterer. Eumdem ſat s quoque defendit H. Donellus in *Comment de Actt.* h. §. n. 8. G. O. R.

Schol. ἐντευξίων ἐστὶν ἡ ἔκστασις ἤτοι τὸ δίκημα, ἢ ἀφήγησις τοῦ πράγματος. προκειμένου δὲ λέγεται ἐκ τοῦ προλέγειν, ἢ διηγεῖσθαι τὸ πρᾶγμα. & ad tit. *per quos ag. poſſ.* §. ult. ἐντεύξεων ἐστὶν ἡ ἔκστασις, τουτέστι τὸ δίκημα τὸ γινόμενον ἐπὶ δίκης. FABR.

q. Melius Juſt. *in rem eſſe videri*: nam veluti proprietatis cauſam continent. FABR.

r. De præjudicialibus actionibus domini in ſervum, ſervi in dominum. v. l. 26. l. 14. D. *de liberali cauſa*: patroni in libertum, liberti in patronum. l. 14. D. *de probat.* de partu & liberis agnoſcendis. l. 1. in fin. D. *de lib. exhib.* D. GOTH.

s. De partu agnoſcendo præjudicio agitur, ſive poſt divortium ſive conſtante matrimonio partus editus ſit, vel etiam poſt mortem patris, l. 3. §. 1. D. *de liber. cauſ.* FABR.

t. Ex lege 12. Tab. ex qua vindiciæ ſecundum libertatem dicebantur, l. 2. §. & cum placuiſſet, D. de orig. jur. TH. omiſit, *τὸ fere.* FABR. I.

TH. non agnoſcit *τὸ fere.* FABR. II.

Malim *ex quibus certe.* DOUJAT.

More ſuo [*de quo alibi diximus*, G. O. R.] TH. particulam *fere* omiſit, quæ tamen neceſſaria eſt, quia hæc actio quædam habet ex edicto prætoris, l. 14. & ſqq. D. l. 21. C. *de Liber. cauſ.* Vid. J. a Coſta h. §. Male Cujac. in notis primis pro *fere* legit *certe*, [*quem tamen Douj. ſequitur.*] Pejus Mu-

retus

ἔνθα λέγει τις, Εἰ φαίνεται, μέ ἐλεύθερον εἶναι.

§. XIV. Εἰρήκαμεν, ὅτι τῶν ἀγωγῶν157 αἱ μέν εἰσιν in rem, αἱ δὲ περσονάλιαι· τούτων τοίνυν διακεκριμένων, [96] καὶ πολὺ διϊσταμένων [u] ἀλλήλων, ἐκεῖνο σαφηνές ἐστι, τὸ μὴ δύνασθαι τὸν ἀνάγοντα τὸ ὑπ' αὐτῆ δεσποζόμενον πρᾶγμα διὰ περσοναλίας ἀγωγῆς ἀπαιτεῖν καὶ λέγειν, Εἰ φαίνεται, [97] τὸν ἀντίδικον τόδε τὸ πρᾶγμα χρῆναί μοι [x] δοῦναι· οὐδὲ γὰρ τὸ ὑπάρχον ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τινός, τοῦτο αὐτῷ δίδοσθαι δύναται· (δοῦναι [y] γάρ ἐστι τὸ ποιῆσαι δεσπότην· ἐπιπλέον δὲ ὁ ἄκτωρ [z], δεσπότης τῆ οἰκείᾳ γενέσθαι οὐ δύναται·) ὑπέξελέ μοι158 τὸν φουρτίβον [a] κονδικτίτιον, ὃν δυνάμεθα κινεῖν καὶ τῆ κλέπτῃ, σαφάσει αὐτοῦ τῆ πράγματος τῆ κλαπέντος· μίσει γὰρ [b] τῶν κλεπτῶν, διὰ τὸ πολλαῖς αὐτὰς καλέχεσθαι ἀγωγαῖς, σαφηνίζομεν ἐνταῦθα τὰς κανόνας· διὰ [98] γὰρ μὲν τῆς furti [c] τὸ διπλάσιον ἢ τὸ τετραπλάσιον λαμβάνομεν, αὐτὸ δὲ τὸ ὑφαιρεθὲν ἀπαιτοῦμεν, ἢ κατὰ

tem ex *jure* civili deſcendit, ubi quis dicit, Si adparet me eſſe liberum.

§. XIV. Diximus, actionum alias eſſe in rem, alias perſonales: his itaque diſcretis multumque inter ſe diſtantibus, illud manifeſtum eſt, non poſſe actorem rem, cujus dominus ſit, per actionem perſonalem petere ac dicere, Si adparet adverſarium hanc rem mihi dare oportere: neque enim, quod ſub alicujus dominio eſt, hoc ei dari poteſt: (nam dare eſt dominum facere; actor autem rei ſuæ amplius dominus fieri haud poteſt:) excipe mihi158 condictionem furtivam, quam adverſus furem inſtituere poſſumus, ipſius rei ſurreptæ nomine: namque odio furum, ut multis teneantur actionibus, negligimus hic regulas: per furti enim *actionem* duplum vel quadruplum conſequimur, ipſam autem *rem* ſubreptam repetimus, aut ſecundum regulam per *actio-*

96. καὶ π. διϊσ. de: F. 2. 97. τὸν de: F. 2. Poſt τόδε ad: μι F. 98. μὲν γὰ F.

retus *fere* ornatus cauſa additum putat. OTTO *in Not. Crit.*

Et ſic ante eum fere Marcilius. Nimis vero levis eſt hæc accuſatio, præſertim incerta & controverſa, quam ut propter eam THo vindicias parem. Hominem ſcil. occidat oportet, qui noſtro uti velit patrocinio! G. O R.

u. Recte Th. interpretatur verbum *diſcretis*. Fauſtus Regienſis: *dum diſcretionem atque diſcrimen tenere neſcit.* FABR. I. *Add.*

x. H. Donellus in *Comm. de Actt.* h. §. *n.* 2. Juſtiniani orationem ait perfectam non eſſe, ſed deeſſe hæc verba *Judex condemnato*, atque ita THum hic ſcripſiſſe. Atqui non hic, ſed ſupra c. 119. f. & c. 120. f. ea verba noſter addidit, G. O. R.

y. L. 75. §. ult. D. *de verb. oblig.* FABR.

z. §. 6. §. 10. ſup. *de legatis.* D. GOTH.

Cap. 6. §. cæterum ext. *de fid. inſtrum.* FABR.

a. L. 1. D. *de condict. furtiva.* D. GOTH.

b. Sic in odium fœneratorum factum eſt Sc. Macedonianum, l. 40. D. *de cond. ind.* FABR. I.

c. §. 18. inf. *eod.* l. 54. §. 3. D. *de furtis.* adde tit. *de condict. furtiva.* D. GOTH.

d. Nemo rem ſuam condicit, niſi ex cauſa furtiva, vel re mobili abrepta, l. 1. §. ult. D. *de cond. trit.* an quia penes furem dominium eſſe fingimus, propter quod dare eum oportet? FABR. I.

e. Vide l. 25. D. *de obligat.* D. GOTH.

f. V. Feſtum in *Condicere* & *Condictio* & *Condictum.* D. GOTH.

Gloſſ. Gr. Lat. παραγγελία, *denuntiatio*, *condictio*, *interdictum.* condicere eſt denuntiare priſce, nunc vero condictionem omnem in perſonam actionem dicimus. ait *omnem*, ut Th. *omnes.* [v. ad Gloſſ. Baſilicorum. *Edit.* I.] FABR.

g. Donat. in illud Phorm. Act. 1. Sc. 2. *& tibi ſcribam dicam.* „ à denuntiatione, inquit, in „ perſonam: ne diceret, non mihi denuntiaſti". FABR. [ex Cujacio.]

h. Actores denuntiabant adverſario, ut judicio certa & ſtata die adeſſet, ut hic. l. 10. C. *de pignorib.* certa inquam, puta in tertium ac perendinum

κατὰ κανόνα ἀφ' τῆς in rem, ἢ ϖδ' κανόνα [d] ἀφ' τοῦ φουρτίβου κονδικτιτίου, λέγοντες, Εἰ φαίνεται, τόνδε χρῆναι δῶναι.

§. XV. Πᾶσαι δὲ αἱ in rem [e] τῷ γένει λέγονται 99 vendicationes, ὥσπερ καὶ πᾶσαι αἱ περσονάλιαι κονδικτίτιοι ϖροσαγορεύονται. Καὶ πόθεν εἴρηται κονδικτίτιος, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Condicere [f] ἐστὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν διάλεκτον τὸ ϖδαγγεῖλαι· πάλαι γὰρ ὁ ἔχων δίκην ϖρός τινα [1] παρήγγελλεν [g] αὐτῷ, ὅτι ἐλθὲ τῇδε τῇ ἡμέρᾳ, [h] ὡς δικασόμενος μετ' ἐμοῦ· σήμερον δὲ καταχρηστικῶς λέγεται κονδικτίτιος ἡ ἀγωγὴ, ἣν ὁ ἄκτωρ κινῶν λέγει, Εἰ φαίνεται, τόνδε [i] χρῆναι δῶναι· ἐπειδὴ κατὰ τὸ νῦν κεκτῆσθαι οὐδεμία ϖρὸς τὸν ἀντίδικον γίνεται ϖαραγγελία, οὐδὲ [2] γὰρ ϖδαγγέλλει αὐτῷ ὁ ἀνάγων, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐλθεῖν τῇδε τῇ ἡμέρᾳ καὶ δικάσασθαι.

actionem in rem, aut præter regulam per condictionem furtivam, dicentes: Si adparet, illum dare oportere.

§. XV. Omnes autem in rem *actiones in* genere vocantur Vendicationes, ſicut & omnes perſonales Condictiones adpellantur. Atqui unde Condictio nominetur, neceſſe *eſt* dicere: CONDICERE ſecundum antiquam linguam eſt denuntiare: olim enim, qui cum aliquo litem habebat, denuntiabat ei, Venito illa die, ut judicium mecum ſubeas: hodie autem abuſive condictio dicitur illa actio, quam actor inſtituens dicit, Si adparet, illum dare oportere; quoniam ſecundum id quod nunc obtinet, nulla adverſario fit denuntiatio; nec enim actor ei denuntiat, oportere eum venire illa die ac judicium ſubire.

§. XVI. Δευτέρα [k] τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις

§. XVI. Altera actionum diviſio hæc

99. *vind.* F. 1. παρήγγειλεν Lov. & F. Sed vulg. eſt aor. 2. 2. γὰρ de: F.

num, de quo vide orationem pro Murena. Inde Paulus in Feſti Epitome condictionem interpretatur, *denuntiationem in diem certum ejus rei qua de agitur.* Sic ſtatus, condictuſque dies cum hoſte, de quo dixi ad leges XII. Tab. tit. *de judiciis*, cap. *de judicio ſiſti.* verum hæ denuntiationum ambages ſublatæ, l. ſi quis debiti. Cod. Theodoſ. *de denuntiatione vel editione reſcripti.* lib. 2. tit. 4. D. GOTH.

Feſtus: *condictio in diem certum, ejus rei qua de agitur, denuntiatio.* v. Martian. Capell. lib. 1. in fine. FABR.

De Curtiano additamento *aut litem proſequendam* vid. Maranus, quem transſcribit Mylius in *Hiſt. THi* cap. v. §. 4. fin. G. O. R.

i. Omnes actiones in perſonam, quibus intenditur dari, fieri oportere, condictiones appellamus. cur ergo hîc Juſt. ait, tantum, *dare oportere?* an quia receptius eſt eas condictiones appellari, quibus intenditur *dari?* ſic videtur. FABR. I.

k. *Sequens illa* [ap. Juſtin.] δευτέρα TH. Apud Latinos enim *ſequens* dicitur *ſecundum*, quod interdum ſcribitur *ſequundum.* Unde liquet eos falli pleroſque omnes, qui hic numerant tertiam diviſionem: nam in §. *ſed iſta* [3.] ſubdiviſio eſt, non altera diviſio. A. CONT.

TH. δευτέρα id eſt *ſecunda:* cui non adſentior, quia hæc eſt tertia diviſio. Secunda vero fuit in actt. civiles & prætorias: quam qui putant eſſe ſubdiviſionem, mihi videntur nec dividendi artem intelligere, nec Juſtiniani ſententiam percipere. J. PACIUS.

Dubito an ipſe Pacius eam ſatis perceperit: etſi Marcilius quoque THum errare ait. Contra Zoeſius atque Huberus, & ad hanc §. & ad ſq. 21. cum THo, nec tamen laudato, faciunt. Nonne autem præcedentes §§. 14. & 15. demonſtrant, Juſtinianum hactenus in primaria actionum *in rem* & *in perſonam* diviſione verſatum fuiſſe, niſi eum omnis ἀμεθοδίας reum facias? quo tamen argumento Pacius non utitur. Inſuper amat ſive Juſtin. ſive Tribun. *ſequens* pro *ſecundus* & *alter* dicere, ut §. 2. de obligatt. *ſequens diviſio in 4. ſpecies dividitur*, ubi TH. nemine obloquente, Δευτέρα δὲ διαίρεσις αὕτη

ρεσις αὕτη, ὅτι τ̃ ἀγωγῶν τὰς μ̃ κινθμεν ad rei 3 perſequutionem, τετέρτι ψιλὸν τὸ πρᾶγμα ἀπαιτοῦντες, τινὰς δὲ ἐπὶ ἀπαιτήσει ποινῆς· τινὲς δέ εἰσι μικταὶ, ἔχουσαι καὶ rei perſequutionem, ἔσαι δὲ καὶ 4 pœnales.

hæc *eſt*, quod quaſdam actiones inſtituimus ad rei perſequutionem, id eſt nudam rem petentes, quaſdam ad pœnæ exactionem: nonnullæ autem ſunt mixtæ, quæ & rei perſequutionem habent, & pœnales quoque ſunt.

§. XVII. Καὶ 5 πρὸς μ̃ rei perſequutionem ἐπινενόηνται πᾶσαι αἱ in rem ἀγωγαί· ἐπὶ δὲ τῶν περσοναλίων, ὅσαι μὲν ἀπὸ συναλλαγμάτων κατάγονται, σχεδὸν πᾶσαι 6 ad rei perſequutionem μόνην ἔχουσι τὴν καταδίκην· οἷον ὁ δανειακὸς κονδικτίτιος, ἡ ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ex ſtipulatu, ἡ commodati, ἡ depoſiti, ἡ pro ſocio, 7 ἡ ex empto, ἡ ex vendito, ἡ locati, ἡ conducti. Ἐπειδὴ δὲ εἶπον, τὴν depoſiti 8 rei ἔχειν perſequutionem μόνην, ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι εἰ ταραχῆς 1 συμβάσης δημοτικῆς, ἤγουν ἐμ- 162 πρησμῶ ἢ πλώσεως ἀπειλουμένης, ἢ ναυαγίω μέλλοντ@ 9 γενέσθαι, παρεθέμην Τιτίω πρᾶγμα, ἀπαιτούμθ@ δὲ ἐκεῖν@ μ̃ ταῦτα ὑπερέθετο ποιεῖσθαι τὴν ἀπόδοσιν, κινθμένης m τῆς depoſiti κατ' αὐτοῦ τοῦ Τιτίου, ἢ καὶ κατὰ 10 κληρονόμων αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐλέγχεται δόλος n τοῦ τοῦ κληρονόμου ἁμαρτηθείς, καταδικασθήσεται οὐ

§. XVII. Et ad rei quidem perſequutionem inventæ ſunt omnes in rem actiones: de perſonalibus autem, quotquot ex contractibus oriuntur, fere omnes ad rei perſequutionem ſolam habent condemnationem: veluti mutui condictio, *actio* ex ſtipulatu, commodati, depoſiti, pro ſocio, ex emto, ex vendito, locati, conducti. Quoniam vero dixi, *actionem* depoſiti ſolam rei habere perſequutionem, ſcire debes, ſi publico exorto tumultu, aut 162 minante incendio vel ruina, aut inſtante naufragio, rem apud Titium depoſuerim, & ille poſtea conventus reſtituere ceſſaverit; fore ut, inſtituta adverſus ipſum Titium aut etiam adverſus ejus heredes *actione* depoſiti, dummodo dolus probetur ab herede commiſſus, condemnetur non ſolum

3. *perſequutiona* F. ſemper. 4. ϖξσοναλίω F. male. 5. *ad rei perſ.* F. 6. *ad* & ſeq. τὴν καταδ de: F. Optime, ſi ex Codd. 7. *ἡ ex empto vendito*, [ἡ F. 2.] *locati conducti.* F. vid. ad cap. 184. 8. ἔχειν *rei p.* F. 2. 9. γίν. F. 10. κληρονόμου F.

αὕτη &c. item pr. de His q. ſui v. al. jur. *Sequitur de jure perſonarum alia diviſio:* TH. cap. 137. Λεγέσθω δὲ καὶ δευτέρα τῶν ϖξσώπων διαίρεσις. Obſerva tamen, Scholiaſten Baſil. etiam hinc *tertiam* actionum diviſionem videri incepiſſe, ut notula noſtra g. ad §. 21. inf. (cap. 171.) indicat. G. O. R.

l. Depoſiti actio creſcit, pro qualitate ipſius depoſiti, ut hic & l. 1 §. 1. D. *depoſiti:* creſcit etiam ex inficiatione. §. 26. infr. *eod.* D. GOTH.

m Depoſiti in duplum agitur eo nomine, quod tumultus, inc. ru. n. cauſa depoſitum ſit, ſi depoſitarius infitietur, §. 23. & 26. *infra.* Scholaſtici autem adverſus eum, qui fidem depoſiti prodidit, actionem in quadruplum dabant, Quintilian. decl. 245. FABR. I.

n. In heredem enim de dolo mortui actio eſt in ſimplum, l. 1. §. 1 & l. 18. D. *dep.* ut hic notat Schol. v. infra, *de perp. & temp act.* FABR.

o. Schol. σημερον δὲ ἐπι ϖάσης ϖξδηκαταθήκης, καὶ ἐπὶ ϖάσης δόσεως, εἰ μεχρι τέλους ἀνεῖθαι τὸ λαβεῖν ἐλεγχθῇ, εἰς τὸ δ.πλοῦν καταδικάζεται, ὡς ἡ μ̃ τὸν κώδικα λμτ νέ. videtur legend. λμτ. ιή. ut intelligat Novellam 18. c. 8. & ſeq. FABR.

Vertimus: *Hodie autem in omni depoſito & in omni datione, ſi uſque ad finem negare convictus fuerit ſe accepiſſe, in duplum condemnatur, uti conſtit.*

οὐ μόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τοσοῦτον καταβαλεῖν· καὶ συναριθμηθήσεται ἡ depositi o εἰς τὸ διπλοῦν, καίτοι γε ἀπὸ συναλλαγμάτων ἐγειρομένη· ὁμοίως καὶ ταῖς μικταῖς συναριθμουμένη, ταῖς ἐχούσαις 11 ποινῆς καὶ πράγματος ἀπαίτησιν.

lum ad rem sed & alterum tantum solvendum: & *actio* depositi in duplum connumerabitur, licet ex contractibus nata, perinde ac mixtis adnumerata, quæ & pœnæ & rei exactionem habent.

§. XVIII. Αἱ δὲ ἐξ ἁμαρτήματος ἐγει- 163
ρόμεναι ἀγωγαί, ποτὲ μὲν μόνης ποινῆς ἀπαίτησιν ἔχουσι, ποτὲ δὲ τοῦτο μὲν ποινῆς, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ὥστε αὐτὰς εἶναι μικτάς. Ποινὴν p μόνην ἀπαιτοῦμεν διὰ τῆς furti, εἴτε manifesti κινεῖται ἐπὶ τῷ τετραπλῷ, εἴτε nec manifesti ἐπὶ τῷ διπλῷ· τὸ γὰρ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ κλαπὲν διὰ ἰδιαζούσης ἀπαιτοῦμεν ἀγωγῆς, ἢ διὰ τῆς in q rem, εἴτε ὁ κλέπτης, εἴτε ἕτερός τις τοῦτο νέμεται, ἢ διὰ τοῦ Φορτίδος r κονδικτίου, ὃν κατ' αὐτοῦ *11 κλέπτου κινεῖν δυνάμεθα.

§. XVIII. Natæ autem ex delicto 163
actiones, aliquando solius pœnæ habent exactionem, aliquando tam pœnæ quam rei ipsius, ita ut sint mixtæ. Solam pœnam exigimus per *actionem* furti, sive manifesti agatur ad quadruplum, sive nec manifesti ad duplum: ipsam enim rem subreptam per propriam petimus actionem, vel per *actionem* in rem, sive eam fur, sive quis alius possidet, vel per condictionem furtivam, quam adversus furem ipsum instituere possumus.

§ XIX. Ἡ δὲ vi bonorum s rapto- 164
rum μικτή ἐστιν· οὐ γὰρ τῷ τετραπλῷ ἐστι καὶ ἡ τοῦ πράγματος ἀπαίτησις· ὥστε οὖν τὸ τετραπλοῦν οὐκ ἐν καθαρᾷ ἐστι ποινῇ.

§. XIX. Vi autem bonorum raptorum *actio* mixta est: nam in quadruplo etiam rei exactio est. Quadruplum igitur in mera pœna non est.

12 Ἡ δὲ ἐκ τοῦ Ακυϊλίου ἀγωγὴ μικτή ἐστιν· οὐ μόνον ἡνίκα κατὰ τοῦ ἀρνουμένου t κινεῖται εἰς τὸ διπλάσιον, ἀλλ' ἐσθ' ὅτε καὶ ἡνίκα εἰς τὸ ἁπλοῦν ποιεῖται τὴν ἀναγωγήν.

Sed & actio ex *L.* Aquilia mixta est: non solum quando adversus infitiantem in duplum movetur, sed interdum etiam, quando in simplum format

11. ποινὰς ante hanc: nec enim ποινᾶς placetur excidisse. G. O. R.

*11. forte excidit τοῦ. GAVEL. 12. Καὶ vide-

55. *post Codicem* [docet.] G. O. R.
p. L. si pignore. 54. §. cum furti. 3. D. *de furtis.* D. GOTH.
Actio furti meram pœnam continet. FABR. I.
q. Justinian. *suam esse petens.* Hac in rem actione rem suam quis esse petit, §. *sic itaque*, supra h. t. FABR.
r. §. 14. sup. *eod.* D. GOTH.
s. V. supr. *vi bonorum raptorum* in prin. versi. *quadruplum autem.* D. GOTH.
t. Actiones quædam, si à reo inficiantur, duplantur, veluti *judicati.* Paul. 1. Sent. 18. §. 1. & lib. 5. tit. 5. §. 7. Cicero pro Flacco, *depositi* (nam ita legendum est apud Paul. 1. Sent. 18. §. 1. non *depensi*) ut §. 26. infr. eo. *legati per damnationem relicti* d. §. 1. & §. ult. D. de obligat. quæ quasi ex contractu. *damni injuria legis Aquiliæ.* d. §. 1. & §. 26. infra *eod.* §. 7. sup. de obligation. quæ quasi ex contractu. item *de modo agri*, cum à venditore emptor per mendacium deceptus est. d. paragr. 1. Paul. de Sent. 17. paragr. 4. Cicero 3. de offic. ubi de lingua nuncupatis agit. D. GOTH.
Actio damni injuria ex lege Aquilia inficiatione crescit in duplum, Paul. Sent. 1. t. 19. §. 1. nisi adversus uxorem agatur: licet enim uxor Aquilia teneatur, l. pen. D. *ad leg. Aq.* putat tamen Græc. interpr. adversus uxorem inficiantem in duplum non agi arg. l. ult. D. *de serv. corr.* lib. 28. Basil. tit. 11. FABR. I.

γωγήν. Ἐὰν γάρ τις τὸν ἐμὸν οἰκέτην χωλὸν ὄντα ἢ ἑτεροφθάλμον φονεύσῃ, ἔτυχε δὲ οὗτος ἐν ἐκείνῳ τῷ ἑαυτῷ ἀκέραιος ὤν, τυχὸν πρὸ ζ' ἢ ἡ ἢ καὶ ἰ μηνῶν τῆς πληγῆς, οἶδας ὅτι ὁ δικαστὴς ἀνακλᾷ ἑαυτὸν εἰς τοὐπίσω ἐπὶ ὁλόκληρον ἑαυτόν, ἵνα τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ Ἀκουιλίου τρακταίζεται, καὶ ἐν ᾧ ἂν εὕρῃ χρόνῳ πλείονος [u] ἄξιον ὄντα τὸν ἀναιρεθέντα οἰκέτην, πρὸς τὴν ἀποτίμησιν ἐκείνης τῆς ἡμέρας ποιεῖται τὴν [13] καταδίκην, κατὰ τὴν δεδομένην ἤδη διαίρεσιν. Ἰδοὺ ἐνταῦθα, εἰ [14] καὶ εἰς ἁπλοῦν κινεῖται, ὅμως ἔχει καὶ ποινῆς ἀπαίτησιν· τοῦ γὰρ ἀναιρεθέντος οἰκέτου ἐστὶν ὅτε ἀξίου ὄντος κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναιρέσεως ι νομισμάτων, ἡ καταδίκη γίνεται εἰς ρ' νομίσματα, διὰ τὸ τοσούτου ἄξιον αὐτὸν γεγενῆσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, ἐν ᾧ ὑγιὴς ἦν.

mat intentionem. Nam ſi quis ſervum meum, qui claudus erat vel luſcus, occiderit; at is in eo anno integer fuerat, ſeptem forte aut octo aut novem etiam menſibus ante cædem: ſcis judicem retro ſe referre ad totum annum, quando primum *Legis* Aquiliæ caput tractatur, & quocunque tempore ſervum occiſum plurimi fuiſſe invenerit, ad illius dici æſtimati nem facere condemnationem, ſecundum jam traditam diviſionem. Ecce hic, etſi in ſimplum inſtituitur *actio*, tamen & pœnæ habet exactionem: interdum enim, quum ſervus peremtus cædis tempore valeret x. ſolidis, condemnatio fit in c. quia tanti fuerat dignus eo tempore, quo incolumis erat.

Μικτὴ [15] δέ ἐστιν ὁμοίως ἀγωγὴ καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τῷ θέματος· τελευτῶν τις ληγάτον ἢ φιδεϊκόμμισσον κατέλιπεν [x] ἐκκλησίᾳ, ἢ μοναστηρίῳ ἢ εὐκτηρίῳ ἢ ἑτέρῳ τοιούτῳ [16] σεπτῷ τόπῳ· εἶτα ὁ τὸ ληγάτον ἢ τὸ φιδεϊκόμμισσον ἐποφείλων μέχρι τοσούτου τὴν καταβολὴν ὑπερέθετο ποιήσασθαι, μέχρις οὗ

Similiter vero mixta eſt actio in hac ſpecie: moriens quis legatum vel fideicommiſſum reliquit eccleſiæ aut monaſterio aut oratorio aut alii ejuſmodi venerabili loco; deinde is qui legatum vel fideicommiſſum debebat, eouſque ceſſavit præſtare ſolutionem, do-

13. δίκην & mox παραδιδ. F. 14. ἢ de: F. 15. δὲ de: & mox ἡ ἀγ. ap. F. 16. σεβασμίῳ F.

u. L. ut lex. 23. parag. idem Julianus D. *ad l. Aquil.* D. GOTH.

x. Adde §. 23. in fin. infr. *eod.* 5. Harmen. 10. §. 47. & §. ult. ſup. *de obligat. quæ quaſi ex contractu.* Sunt & alia, quæ inficiando creſcunt, de quibus paulo ante dixi. D. GOTH.

y. Schol. οὐ μόνον ἐξ ἀρνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑπερθέσεως ἡ διπλωσις εἰσάγεται· τοῦτο ἔιρηται βιβ. ά. τοῦ κωδ. τ. γ. διατ. μέ. hoc eſt, l. 45. C. *de Epiſc. & Cler.* duplatur igitur actio ex inficiatione, §. ult. ſupra, *de obl. qu. ex cont* & mora, id eſt, ſi heres annum ceſſaverit in præſtando legato, Euſtath. τῶδε χῳ. διατ. c. *de anno.* FABR.

z. Item Labeo. 22. §. familiæ herciſcundæ 4. D. *familiæ.* D. GOTH.

V. Gloſſ. Baſil. in ea dictione. FABR. I. Omnes ante hanc editiones habent φαμιλίας ἐξικισκοῦνδαι, quæ mihi ſtribligo ferenda non videbatur, maxime quum in Gloſſi Nomicis ſæpius recte ſcriptum ſit φαμιλίαε ἐξικισκούνδαε. G O. R.

a. *Hereditas* apud Juſt. accipitur pro rebus quæ in hereditate continentur. hereditas enim dividi non poteſt, l. 8. D *de rei vind.* [Cic. Top. *Hereditas eſt pecunia, quæ morte alicujus ad quempiam pervenit jure.* Hieron. in Epit Fabiolæ: *Hic heres uxoris, & hereditatis alii poſſeſſores.* Edit. I.] FABR.

b. Curtius ſic interpretatur: *ſicut infra favente Deo in titulo* de Officio Judicis *diſcemus.* Fabrotus vero: *ſicut fav. D. in tractatu* de Judiciis *diſc* Non placet verſio prior, quia idem TH. iiſdem verbis utitur.

οὗ εἰς δικαστήριον ὑ κληθεὶς παρεγένετο· τότε γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ καταλειφθὲν πρᾶγμα, ἤτοι τὴν τῶν χρημάτων ποσότητα, ἀναγκάζεται δοῦναι, καὶ ἕτερον τοσοῦτον ποινῆς ἕνεκα· ὡς ἐντεῦθεν δείκνυσθαι, ὅτι εἰς τὸ διπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην.

donec in judicium vocatus adesset: tunc enim & ipsam rem relictam, aut pecuniæ summam, dare cogitur, & alterum tantum pœnæ nomine: ut inde adpareat, *actionem hanc* in duplum habere condemnationem.

§. XX Εἰσί τινες ἀγωγαὶ, αἵ τινες καὶ 167 τῆς in rem καὶ τῆς [17] personalis τὴν φύσιν ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ familiæ [z] erciscundæ, ὅπερ ἁρμόζει μεταξὺ τῶν συγκληρονόμων ἕνεκα [18] τῆς ἀφαιρέσεως τῶν κληρονομαίων [a] πραγμάτων· ἔχει γὰρ καὶ τῆς in rem τὸ ἰδίωμα, καθὸ περὶ πραγμάτων κινεῖται, (ἕκαστος γὰρ συγκληρονόμος ἐν μέρει δεσπότης ἐστίν·) ἔχει δὲ καὶ περσοναλίας ἀποτελέσματα· ἐξετάζεται γὰρ ἐπὶ αὐτοῦ, καὶ κατάγεται 168 εἰς καταδίκην κεφάλαια, ἅτινα personalis, οὐ μὴν τῆς in rem ἐστὶν οἰκεῖα· ὡς ἐν τοῖς [b] de judiciis σὺν Θεῷ μαθησόμεθα.

§. XX. Sunt quædam actiones, quæ & *actionis* in rem & *actionis* personalis naturam in se habent. Tale est familiæ erciscundæ *judicium*, quod inter coheredes competit de divisione rerum hereditariarum. Habet enim & in rem actionis proprietatem, quatenus de rebus instituitur: (namque omnis coheres ex parte dominus est:) & vero habet personalis *actionis* effecta; in hoc enim *judicio* exquiruntur & in condemnationem veniunt capita, quæ *actionis* personalis, non autem realis propria sunt: sicuti in *libris* de Judiciis cum DEO docebimur.

Τὸ αὐτό ἐστιν εἰπεῖν καὶ ἐν τῷ communi [c] dividundo, ὅπερ κινεῖσθαι συμβαίνει μεταξὺ τῶν ἐχόντων ἐπίκοινα πράγματα, ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας, ἐπὶ τῷ ταῦτα διελέσθαι.

Idem quoque dicendum est & in *judicio* Communi dividundo, quod moveri solet inter eos, qui res ex quacumque causa communes habent, ad illas dividendas.

Συνηρίθμηται ταῖς εἰρημέναις ἀγωγαῖς 169 καὶ τὸ finium [d] regundorum, μεταξὺ τῶν

Prædictis actionibus etiam adnumeratur finium regundorum *judicium*, quod

17. *personalias* F. hic & alias. 18. τῆς de: & mox κληρονομιῶν ap. F.

utitur in §. 2. inf. *de off. Jud.* [cap. 394.] Eum insuper tit. non inscribit *de Judiciis*, sed περὶ ὀφφικίων τῶν δικαστῶν [TH. tamen Rubricas Græce non reliquit, sed Latine cum Justin. scripsit. G. O. R.] Non placet etiam posterior, quia est mere divinatoria: tum etiam quia Græci legum interpretes commentaria & tractatus non edebant, obstante Justiniani constitutione, quæ id fieri prohibebat, l. 2. §. hoc autem, & l. 3. § illud C. *de Vet. Jur. enucl.* sed epitomas & σχεδη duntaxat vel indices. Commodius videtur exponi posse, *sicut discemus Deo propitio in secunda parte Digestorum, quæ* τὰ de Judiciis *nuncupatur*, l. 3. §. Ἐφεξῆς C. *de V. J. E.* l. 2. §. secundus *eod.* t. & in conll. *ad Antec* §. in secundo. Præterea in ea parte agitur de Actionibus in utraque THi citatione designatis, lib. vid. 6. & 10. Hæc denique pars 2. docebatur in schola Justinianæi secundo studiorum anno, ut docet Const. *ad Antec* §. in secundo. D GALTIER.

Optime immo vel solus articulus pluralis τοῖς (intellige βιβλίοις alios interpretes ad veritatem ducere debuisset. G. O R.

c. Vide l. per hoc judicium. 4. §. ficut autem. 3. D. *commun. divid.* D. GOTH.

V Harpocrationem in διατεῖσθαι. FABR. I.

d. Vide l. 1. 2. 3 4. D. *finium regundorum.* D. GOTH.

Fines regere est dirigere. Liv. 39. Boët. in Top. lib. 2.

τῶν ἀγρογειτόνων γυμναζόμενον, οἵτινες περὶ ὅρων πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι φιλονεικίαν.

Ἐν δὲ τούτοις τοῖς τρισὶ δικαστηρίοις ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, ἐνὶ τῶν δικαζομένων, καθὸ δίκαιον καὶ κάλλιστον αὐτῷ φανῇ, προσκυροῦν [e] τὸ κοινὸν πρᾶγμα, καὶ τῷ ἑτέρῳ ἕτερον ἀδιαδικατεύειν, οἷον καὶ τούτῳ ρ' νομισμάτων ἄξιον, καὶ ἐκείνῳ ρ' νομισμάτων ἄξιον. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ [19] συγκροτεῖται τὰ δικαστήρια ταῦτα, ἐπὶ τῷ τὴν κοινότητα [f] καταπαῦσαι [20] καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην φιλονεικίαν. Εἰ δὲ συμβῇ τῷ ἑνὶ προσκυρωθῆναι ἀγρὸν ἄξιον α νομισμάτων, τῷ δὲ ἑτέρῳ οἰκίαν ὡ νομισμάτων, καταδικασθήσεται ὁ λαβὼν τὸν ἀγρὸν τ α νομισμάτων, διὰ τὸ μεῖζον αὐτοῦ εἶναι τὸ μέρος, δοῦναι τῷ λαβόντι τὴν τῶν ω νομισμάτων οἰκίαν, ρ' νομίσματα, ὥστε ἕκαστον αὐτῶν ἔχειν ἀνὰ [21] ϡ νομίσματα.

quod inter confines exercetur, qui de finibus inter ſe controverſiam habent.

In his autem tribus judiciis permiſſum eſt judici, prout juſtum atque optimum ei videatur, rem communem uni litigantium addicere, atque alteri alteram adjudicare; veluti & huic c. ſolidis dignam, & illi c. ſolidis dignam. Ideo enim hæc judicia conſtituuntur, ut communio ceſſet & naſcens inde diſcordia. Quod ſi eveniat, ut uni ager mille ſolidis dignus adſignetur, alteri domus octingentorum ſolidorum, condemnabitur qui agrum M. ſolidorum accepit, eo quod portio illius major eſt, dare ei qui domum DCCC. ſolidorum accepit, C. ſolidos, ut quiſque eorum nongentenos habeat ſolidos.

§. XXI. Τρίτη [g] τῶν ἀγωγῶν αἵρεσίς ἐστιν αὕτη· πᾶσα [22] γὰρ ἀγωγὴ ἢ εἰς ἁπλοῦν, ἢ εἰς διπλοῦν, ἢ εἰς τριπλοῦν, ἢ εἰς τετραπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην· περαιτέρω

§. XXI. Tertia actionum diviſio hæc eſt: namque omnis actio aut in ſimplum, aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum habet condemna-

19. συγκρατ. F. vitioſe. 20. καὶ cum Nannio, Anon. ac F. addidi. 21. Ϡ Baſil. e Pariſ. 3. Lovan. Nullam aut notam aut numerum. F. Græce habet. F. 22. γὰρ de: F.

lib. 2. *Regi fines dicuntur, quoties unuſquiſque ager propriis finibus terminatur.* FABR. I.

e. Id uti fiat, vide 3. Harmen. 10. §. 19. & §. 4. 5. 6. 7. inf. *de off. judicis.* D. GOTH.

f. Poſt καταπαῦσαι comma notandum, & interjiciendum ἐφ': quod niſi facias, hic erit ſenſus: *quæ judicia eo conſtituuntur, ut communionem dirimant naſcentem inde controverſiam:* quo quid diſtortius: quod ſi legas, *& naſc. inde contr.* omnis illa moleſtia interpretandi perit. P. NANN.

Diſcordias materia communionis ſolet excitare, l. 77. §. dulciſſimis, D. *de leg.* 2. l. 26. D. *ſervit. urb. pr.* FABR.

g. Quæ hic THo, Zoeſio & Hubero, eſt *tertia* actionum diviſio, Scholiaſtæ cuidam Baſilic. Tom. II. pag. 108. fin. *quarta* numeratur, his verbis: ὁ μὲν Ἐναντιοφανὴς φησιν, ὡς ἐν τῷ ς'. τίτ. τῆς Δ. τῶν ἰνστιτούτων ἐν τῇ αἱ. Αἱρεῖσθαι προσήκει ἐξ ἀρνήσεως τὴν διπροσίτε διπλασιάζεσθαι· οὐ μὴν καὶ χωρὶς ἀρνήσεως· εἶτα ἐπάγει, ὅτι καὶ ἔστι ξένον, καὶ ἀλλαχοῦ μὴ εἰρημένον. κ. τ. λ. Vertit Fabr. *Enantiophanes quidem ait, ut habetur in tit. 6. lib. 4. Inſtitutorum in quarta diviſione, actionem depoſiti in inficiantem in duplum dari, non etiam in confitentem. deinde ſubjicit, id novum eſſe, nec alibi dictum.* Etc. Itaque hic Scholiaſtes *tertiam diviſionem* videtur aut illam adpellaſſe, quam TH. ſupra §. 16. (cap. 160.) *ſecundam* dixit, de qua ib. nota *k.* agit, aut actiones mixtas §. 20. ad diviſionem tertiam retulit. G. O R.

h. Moſaico jure, quintupli pœna fuit. Exod. 22. D. GOTH.

Schol. hîc notat, aliquando in quintuplum actionem extendi, ut in l. ult. C. *de his qui à non dom.* & in octuplum, ex l. 3. §. ult. D. *de inc. rui.* οὐδὲ γάρ φησι, ὅτι ἐάν τις ἀπὸ ναυαγησάντων ἁρπάσῃ πράγματα, ἢ κατὰ δόλον κερδάνῃ, τῷ μὲν ἀδικηθέντι παρέχει τὸ τετραπλοῦν, τῷ δὲ φίσκῳ ἄλλο τετραπλοῦν· ἀφ' οὗ τὸν ἐξ ἀκαταστασίας ἁρπάσαντα, ὁμοίως γὰρ παρέχει

τέρω δὲ τοῦ τετραπλοῦ h οὐκ ἔστιν εὑρεῖν.

demnationem: ultra quadruplum autem nulla invenitur.

§ XXII. Καὶ εἰς ἁπλᾶν μὲ ἔχουσι τὴν καταδίκην, οἷον ἡ ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγωγὴ, ἡ ἀπὸ τῦ δανείσματος, [23] ἡ ex empto, ἡ ex vendito, ἡ locati, ἡ conducti, ἡ mandati, καὶ ἄλλαι δὲ [24] ἐκ πλειόνων αἰτιῶν ἀναφυόμεναι ἀγωγαί.

§. XXIII. Εἰς διπλᾶν δὲ, οἷον ἡ fur- 172
ti [i] nec manifesti, καὶ ἡ τοῦ Ακουϊλίου [k] ἐξ ἀρνήσεως, καὶ [25] ἡ depositi [l] ἐσθ' ὅτε, οἷον ἡνίκα μὴ ἀποδίδοται τὸ ταραχῆς χάριν ἢ ἐμπρησμοῦ ὠφλατεθέν.

Ἔτι δὲ καὶ ἡ servi [m] corrupti, ἥτις ἁρμόζει κατ' ἐκείνυ, τῦ πρτρέψαντος ἢ συμβελεύσαντος τῷ ἐμῷ οἰκέτῃ, ὥστε φυγεῖν, ἢ ὥστε αὐτὸν πρπετῆ κατ' ἐμοῦ γενέσθαι, ἢ ἀσώτως ζῆν, ἢ ἁπλῶς οἱῳδήποτε τρόπῳ χείρονας [n] αὐτοῦ τοὺς τρόπυς ἀποτελέσαι· κινυμένης δὲ ταύτης τῆς servi corrupti, ἀναχθήσεται καὶ εἰς τὸν τῶν ἀφαιρεθέντων [o] ὑπ' αὐτῦ πραγμάτων ἀποτίμησιν.

§. XXIII. In duplum vero, velut furti nec manifesti, ac *Legis* Aquiliæ ex infitiatione, & depositi nonnunquam, veluti quum non redditur, *quod* tumultus aut incendii causa depositum *fuit*. Item & servi corrupti, quæ adversus eum competit, qui servo meo suadet consiliumve dedit, ut fugeret, aut ut contumax adversus me fieret, aut luxuriose viveret, aut simpliciter mores suos quomodocumque pejores faceret: instituta autem hac servi corrupti *actione*, convenietur etiam in rerum ab illo subreptarum æstimationem.

Εἰς

In

23. ἡ *ex empto, vendito, locati, conducti, mandati.* F. Vide me ad cap. 184. 24. ἐπὶ F. 25. ἡ de: F.

ἔχει δύο τῷ ἀρπαγότι, ᾗ τρεῖς τῷ φίσκῳ. v. Mich. Pfell. Synopf. v. 195. & 820. FABR.

Latine: *Ibi enim ait, si quis a naufragis res rapuerit, aut per dolum lucrifecerit, eum læso quidem præbiturum quadruplum, fisco autem aliud quadruplum: & propter eum qui in tumultu rapuit; nam similiter spoliato duo, & fisco tria præstat.* G. O. R.

i. Vide §. 5. sup. *de obligat. quæ ex delicto.* D. GOTH.

k. Vide 26. inf. *eod.* D. GOTH.

l. §. 17. sup. *eod* §. 26. inf. *eod.* D GOTH.

Qui hoc depositum fallit, tenetur in duplum, l. 1. §. hæc autem, D. *dep.* ubi Cuj. legit, *inutilitas*, qua dictione utitur novi fœderis interpres. *Tumultus* dictus quasi timor multus, ut Italicus, Gallicus tumultus, Serv. in 2. Æn. FABR. I.

m. L. 10. l. 14. §. 5. D. *de servo corrupto.* D. GOTH.

n. Sic Basil. & Lov. Reliquæ αὐτοῦ, sed sic legendum dein foret ἀποτελέσαντος. G. O. R.

o. Plerumque fugitivi res dominicas auferunt, l. 12. C. *ad leg. Fab. de plag.* Plaut. Pœn. Act. 4. Sc. 2. & Perf. Act. 3. Sc. 3. Arrian. Differt. Ep. 3. c. ult. Martial. Epigr. 11. 55. Salvian. 4. de Gubern. D. FABR. I.

Et sic procul dubio intelligendum, quod Paulus Apost. Philemoni de fugitivo servo Onesimo comm. 18. scribit: εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγει. Terent. Phorm. I, 4: 11.

——————— *nam absque eo esset,*
Recte ego mihi vidissem, & senis essem ultus iracundiam:
Aliquid convasassem, atque hinc me conjicerem protinus in pedes.
ANT. *Quam hic fugam aut furtum parat?* G. O. R.

Εἰς τὸ διπλοῦν ἔχει τὴν καταδίκην, καθὰ εἴρηται P, καὶ τὸ ληγάτον ἢ τὸ φιδεικόμμισσον, τὸ καταλειφθὲν σεπτοῖς τόποις, μέχρι τῆς εἰς τὸ δικαστήριον ἀφίξεως q μὴ καταβληθέν.

In duplum condemnationem, ut dictum est, habet etiam legatum vel fideicommissum, venerabilibus locis relictum, neque ante in jus ventionem persolutum.

§. XXIV. Εἰς τὸ τριπλοῦν γίνεται ἡ 174 καταδίκη ἐπὶ ἐκείνῃ τοῦ θέματος. Διάταξίς r ἐστι τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ἥτις τοῖς τῶν ὑποθέσεων ἐκβιασταῖς s λόγῳ σπορτούλων ῥητόν τι δίδοσθαι παρεκελεύσατο, πρὸς τὴν ποσότητα τὴν 26 ἐν τῷ βιβλίῳ t τῶν αἰτιάσεων ἐμφερομένην· οἷον λόγου χάριν, μέχρις ἑκατὸν νομισμάτων ὥρισε δίδοσθαι τὸ ἥμισυ τῦ νομίσματος, εἰ δὲ 27 μείζων εἴη ποσότης, πλείονα εἶναι u καὶ τὰ

§. XXIV. In triplum fit condemnatio in hac specie. Constitutio est Imperatoris nostri, quæ litium exsequutoribus sportularum nomine certum quid dari jussit, pro quantitate libello conventionis inserta: ut exempli causa, ad centum usque solidos constituit dandum esse dimidium solidi; si vero major sit quantitas, & sportulas fore majores. Ego igitur adver-

26. ἐν de: F. Mox τῆς αἰτιάτεως edidit F. 27. μεῖζον præter Lovan.

p. §. 19. in fin. sup. *eod.* §. 26. inf. *eod.* §. ult. in fin. supr. *de obligat. quæ quasi ex contractu.* D. GOTH.

q. Adde Paul. 1. Sent. 19. §. 1. D. GOTH.

r. Quæ in priori Codice extabat.: hodie non extat. Simile tamen quiddam in Novell. 8. & Novell. 82. c. 7. D. GOTH.

s. Adde §. 25. infr. *eod.* & 7. *Eclog.* 4. περὶ ἐκβιαστῶν. Est autem, ut ibidem refertur, ἐκβιαστὴς ὁ μὴ τὴν ἀπόφασιν παρεχόμενος ἐπὶ τῷ ἐκβιάσαι τὰ ἀποφαθέντα qui post sententiam adhibetur, ut quæ judicata sunt exsequatur. de quo v. l. Executorem. 8. C. *de execut. rei judicatæ.* adde 1. Harmenop. 4. §. 55. & vid. tit. C. *de Sportulis.* D GOTH.

De sportulis vide Harmenop. lib. α. tit. δ. περὶ τῶν ἐκταγιατικῶν. ERNST.

t. Ut Nov. 53. c. 3. & 112. c. 2. FABR.

u. Nov. 82. c. 7. ἐκβαίνειν τὰ ἐν τοῖς σπορτούλοις. Basilica, ἐπὶ ταῖς συνηθείαις. FABR. II.

x. Serva viatores, sive exsecutores litium solitos à reis ἐκβιβαστικὰ, sive sportulas exigere. quid ergo? sportulas pro conventione dat solus reus? ita Placentino & Cujac. videtur. imo & ab actoribus exactis liquet ex Augustini Ep. 54. *Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non insolenter accipiunt, sicut officialis, & à quo amovetur & cui admovetur officium.* FABR. I.

y. Hic numerus cum sequenti non convenit, ubi fingit, sex nummos ultra æquum ratione sportularum esse petitos: mille enim nummi non conficiunt pro ipsius ὑποθέσει, nisi quinque nummos sportularum nomine præstandos, atque ita nonnisi quatuor nummi & dimidium ultra æquum in libellum relati essent: nimirum cum reus centum debebat, quod ipsum est dimidium nummi. Aut igitur pro α νομίσματα scribendum est α καὶ τ νομ. ut deductis centum, quæ juste debebantur, ex reliquis mille ducentis, sex illi nummi supra æquum sportulis imputati, colligi possint: aut in sequenti exemplo, superius exemplum non respexit, quod ipse tamen facere non solet, nisi uno in loco. Est autem inf. tit. *Quod cum eo q. in al. pot.* &c. §. cum autem quæritur, ἢ ὁ μὴ υἱὸς ἐποφείλει τῷ σῷ δούλῳ, ἢ ὁ σὸς δοῦλος ἐποφείλει τῷ υἱῷ σοῦ τῷ ὑποξυσίῳ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα νομίσματα. P. NANN.

De illo loco dicam suo tempore ad cap. 245. fin. de hoc post alios. G. O. R.

Sunt qui hanc literam mutent; & quidem corruptus in numeris locus videtur: sed rectene an falso, item quomodo corrigendus sit, non possum condicere; quoniam constitutio Cæsaris, qua modum sportulis fecit, majorum incuria in Codice non extat. J. CURT.

Respondet Nannius in *Apolog.* §. 14. sed non satisfacit. Viglius autem Epist. 3. in utroque exemplari α legi testatur. Audiamus nunc alios. G. O. R.

Postremo [sancit constit. IV. Cod. *de Sportulis,*] ut ne executores pro editione libellorum vel inscriptionum vel actorum vel instrumentorum plus exigant solatii nomine, quam sit definitum sequenti constit. id est quinta, data Kal. Jun. CP. DN. Justin. perp. A. III. Cos. Diem habemus, verba non habemus: sed constat ex multis locis, eam definivisse executoribus certum sportularum modum, & pœnam quadrupli in superexactores,

τὰ σπόρτυλα. Βυλόμενος x οὖν ἐγὼ τὸν ἐμὸν ἀντίδικον ζημιῶσαι, καὶ ὑποβαλεῖν πλείονι σπορτύλων *27 δόσει, ἐποφειλόμενος παρ' αὐτοῦ ἑκατὸν νομίσματα, ἔπεμψα αὐτῷ βιβλίον γ εἰς ρ νομίσματα, καὶ λοιπὸν ἀνάγκη γέγονε τῷ 28 αἰτηθέντι, ὡς πολλῆς ὕσης τῆς ἐμφερομένης τῷ βιβλίῳ ποσότητος, πλείονα δοῦναι σπόρτυλα· τῆς αἰτιάσεως οὖν ἐξεταζομένης, 29 εὑρέθην ἑκατὸν νομίσματα ἐποφειλόμενος· καὶ ἐπειδὴ πλείονα, ὧν ἔδει αὐτὸν κατὰ τὸ ἀληθὲς δοῦναι, δέδωκε, λόγῳ χάριν ἕτερα ἓξ νομίσματα, τεχθήσεται κατ' ἐμοῦ τοῦ ἄκτωρος ἐκ τῆς εἰρημένης διατάξεως ὁ ex lege κονδικτίτιος, μεθοδεύων μὲ ἰὴ νομίσματα, αὐτά τε τὰ

175 versarium meum volens damno adficere, majorique sportularum damnationi subjicere, quum mihi ab eo centum solidi deberentur, misi illi libellum in mille solidos, & necesse igitur fuit reo, utpote magna quantitate libello inserta, majores dare sportulas: petitione ergo excussa, compertum est centum mihi solidos deberi: & 176 quoniam plura, quam eum ex vero dare oportebat, dedit, verbi gratia alios sex aureos, nascetur contra me actorem ex dicta constitutione Condictio ex lege, conveniens me in solidos XVIII. tum ipsos ex superfluo datos

*27. δώσει ante hanc. 28. αἰτιαθ. F. non male. 29. ὑρέθη F. male: nec enim ὀφειλόμθ. activum est.

actores, §. *quadrupli* Inst. *de Act.* Nov. 17. 82. 123. Modum autem definivit pro modo petitæ quantitatis, id est in centenos aureos dimidiatum, & consequenter in ducenos aureum unum, in millenos, aureos sex, ut TH. scribit in §. *tripli*, excepto fisco, quem gratis litigare cavit, ut Julianus antiquus interpres refert in Nov. 17. sive 21.

CUJAC. XII. *Observ.* 22.

Emendo αγ. νομ. id est ↀↃↃↃↃ. pro quibus sportularum nomine debentur 6½ soldi: id quod plane convenit cum sequentibus. H. ERNST.

Videtur legendum, εἰς αγ. νομισμ. id est, ↀↃↃↃ. pro quibus debentur aurei sex cum semisse. & ampliorem igitur summam exactus est sportularum nomine: Hæc emendatio debetur Henrico Ernestio viro doctiss. *obs. lib.* I. *c.* 17. FABR.

Itaque & Ernstius & Fabrotus Nannii annotationes in Lovanienſi R. Rescii editione ignorasse videntur. Ceterum omnes ego superiores judico hunc THi locum male accepisse, quasi voluerit in centenos quosque aureos dimidiatum fuisse solvendum, atque adeo pro millenis aureos quinque. Verum enim vero si hæc ejus mens esset, multo paucioribus verbis clarius eam aperuisset, & dixisset verbi causa: εἰς νομίσματα ἑκατὸν δίδοθαι ἤρεσεν ἀνὰ ἥμισυ τῶ νομίσματος, vel εἰς τὴν καθεκάστην νομισμάτων ἑκατονταάδα &c. Nunc autem, aliud se sensisse, dupliciter significat: primo quum dicit, μέχρις ἐκ. νομ. unde recte colligas, etiam pro minori summa, quam aureorum centum, ex. c. pro 20. 30. 40. &c. usque ad centum, dimidium aurei sive solidi dandum fuisse: deinde, ubi ait, εἰ δὲ μείζων εἴη ποσότης &c. unde efficio, in summis centum solidorum majoribus crevisse sportulas, non ἀναλογως pro rata τῶν ἑκατὸν proportione, sed ultra eam. Licet autem neque citatæ ab aliis Novellæ Justiniani, neque illæ Constantini Porphyrogennetæ, quas inter alias Synopsi Basilicorum pag. 24. sqq. subjunxit Leunclaius, (ut ipse suum nomen scribit, non, ut vulgo, Leunclavius) definitum illud incrementum nobis tradant: illud tamen ex Porphyrog. constitutionibus discimus, neque hunc eamdem paremque proportionem in minori majorique quantitate præscripsisse; quum pag. 26. hæc sanciat, quæ Latine tantum ex editoris versione exhibebimus: *Quapropter in causſa* 36. *ſolidorum, ſex milia* [sive milliarenses] *litis victorem, qui judicium ſcriptis comprehenſum accipit*, [Gr. τὸν δικαιώμον καὶ κρίσιν ἔγγραφον λαμβάνοντα] *ſolvere jubemus. In una vero libra vel duabus vel tribus ſolidum unum. In libris* 4. *vel* 5. *vel* 6. *ſolidos duos. In* 7. *vel* 8. *vel* 9. *libris, ſolidos tres. In libris* 10. *vel* 11. *vel* 12. *ſolidos* 4. *In majore ſumma, quantacumque ſit, uſque ad centenarium, ſolidos* 5. *non amplius.* Licet autem, ut jam dixi, nemo pro certo dicere nunc possit, qua ratione Justinianus sportulas sensim augeri & crescere jusserit, quoniam hoc infinitis modis variari potest; tamen exempli gratia, (ut αγεωμετρητοι & me & THum intelligant) ponam, Imperatorem in sequentes ex ordine centenos aureos s. solidos augmentum sextantis statuisse, id est binorum milliarensium: tunc enim temporis solidus in 12. milliarenses

τὰ ἐκ φείτλου 30 δεδομένα ἓξ νομίσματα, καὶ ἕτερα ἰβ. τὸν γὰρ ex lege [z] κονδικτίτιον ἀμάχως ἐκ νόμου τίκτεσθαι συμβαίνει.

datos ſex ſolidos, tum alios XII. namque ex lege condictionem ſine controverſia ex conſtitutione naſci convenit.

§. XXV. Εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσι 177 τὴν κλοπὴν ἡ furti [a] manifeſti, ἔτι δὲ καὶ ἡ metus [b] cauſa· ἐὰν γὰρ ἐπαγάγω φόβον τινὶ, ὥστε κατασκευάσω δὲ αὐτὸν τὸ οἰκεῖον πρᾶγμά μοι φανῆναι, ἔχει κατ' ἐμοῦ τὴν metus cauſa, καὶ κλοπὴν κατασθήσομαι αὐτῷ εἰς τὸ [31] τετραπλοῦν.

§. XXV. In quadruplum condemnationem habent *actiones* furti manifeſti, item & metus cauſa: nam ſi cui metum incuſſero, atque effecero ut propriam mihi rem traderet, habebit adverſus me metus cauſa *actionem*, eique in quadruplum condemnabor.

Εἰσὶ καὶ δύο in factum, εἰς τὸ τετραπλάσιον ἔχουσαι τὴν κλοπὴν, οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· δέδωκά σοι [c] ἑκατὸν νομίσματα, ὥστε κινῆσαι κατὰ Τιτίου δικαστήριον, καὶ ἀπραγμόνως αὐτῷ μὴ συγχωρῆσαι διάγειν· δύναται ὁ Τίτιος κινῆσαι κατὰ σοῦ τὴν in factum ἀγωγὴν, ὑ σε ἀπαιτῶν νομίσματα. Η καὶ ἠθέλετό τις, μηδεμίαν ἔχων κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν, κατὰ συκοφαντίαν εἰς τὸ δικαστήριον ἕλκειν με· φοβηθεὶς 178

Sunt etiam duæ in factum *actiones*, condemnationem in quadruplum habentes, velut in hac ſpecie: centum tibi aureos dedi, ut litem adverſus Titium moveres, nec ſinas eum ſine moleſtia degere: poteſt Titius contra te actionem in factum movere, quadringentos te poſcens aureos. Vel volebat etiam quis, nullam habens adverſus me actionem, per calumniam in jus

30. δὲ. Goth. poſt. ac F. 31. τετραπλάσιον F.

renſes dividebatur, quorum ſingulos didrachmo ſ. ſchellingo Britannico æquiparat Gronovius. *de Pec. vet.* pag. 364. Hac ratione pro 200. ſolidis, ſportularum nomine unus ſolidus cum augmento ſextantis dandus fuit, id eſt milliar. 14. Tum pro 300 ſolidis, ſesquiſolidus cum duobus ſextantibus ſ. cum triente, id eſt mill. 22. Porro pro 400. ſolidis, ſolidi duo cum tribus ſextantibus ſ. cum ſemiſſe, id eſt mill. 30. &c. ſecundum tabulam ſubjectam:

Pro Solid.	Sportularum nomine dantur.			
100	½ Sol. ſive Augment.	Semis ſolidi	i. e. 6. milliar.	Arithmetica 8. milliarenſium progreſſio.
200	1 + 1/6	1. ſolid. ſext.	14.	
300	1½ + 2/6	1. ſolid. dext.	22.	
400	2 + 3/6	2. ſolid. ſem.	30.	
500	2½ + 4/6	3. ſolid. ſext.	38.	
600	3 + 5/6	3. ſolid. dext.	46.	
700	3½ + 5/6	ſ. 4½ 4. ſolid. ſem.	54.	
800	5 + 1/6	5. ſolid. ſext.	62.	
900	5½ + 2/6	5. ſolid. dext.	70.	
1000	6. + 3/6	6. ſolid. ſem.	78.	

Vides ergo, quo pacto pro mille ſolidis ſportularum nomine ſolvendi forent 6½. ſolidi, nec quidquam contrarii in numeris Græci paraphraſtæ inveniri: ſed iterum moneo, Juſtinianum innumeris aliis modis illud ſportularum pro majori quantitate incrementum inſtituere potuiſſe, quandoquidem ego nonniſi exemplum fictitium, per Algebram erutum, adfero. G. O. R.

z. TH. hunc locum exprimens ſic interpretatur, ut dicat ex hac conſtitutione, quam Juſtinianus refert, naſci condictionem ex lege. Ex quo apparet, apud Juſtin. ita ſcriptum fuiſſe, certe Theophilum ita ſcriptum legiſſe. *ex qua proculdubio eſt ex lege condicticiam emanaſſe. Ex qua*, intellige conſtitutione noſtra. *Proculdubio eſt*, id eſt certum eſt. quod cum ita quidam inter lineas interpretati eſſent, tandem etiam in contextum irrepſit: ſed ſupervacanee, cum *proculdubio eſſe* & *certum eſſe* idem valeant. *Condicticiam* autem TH. ex uſu juris interpretatus eſt condicticiam actionem, id eſt uno verbo condictionem; hanc ex lege, id eſt eam quæ condictio ex lege appellatur. Quod & Hotomanus locum poſtulare primus, opinor, recte vidit, & ſive a THo admonitus, ſive ex

βηθεὶς ἐγὼ διὰ τὴν ϖϱοϑσῦσάν 32 μοι ἀπϱαγμοσύνην, δέδωκα τούτῳ νομίσμαλα ἑκατὸν ἐπὶ τῷ τὰ ἀπειλούμενα ϕεύγειν δικαστήρια· δύναμαι ἐπιστϱαφεὶς κινῆσαι κατ' αὐτοῦ τὴν in factum, καὶ τῶν ὑπ' ἐμοῦ δεδομένων νομισμάτων ἀπαιτῆσαι αὐτὸν τὸ τετϱαπλοῦν.

jus me trahere: ego mihi metuens propter ſuppetentem a negotiis quietem, dedi illi centum aureos, ut intentata mihi evitarem judicia: poſſum regreſſus adverſus eum inſtituere in factum *actionem*, atque aureorum a me datorum quadruplum ipſum repoſcere.

Ἔστι καὶ ὁ ex lege κονδικτίτιος ἐκ διατάξεως τῆ ἡμετέρᾳ βασιλέως, ἔχων εἰς τὸ τετϱαπλοῦν τὴν καλαδίκην, ὡς ἐπὶ 33 τοιούτῳ ϑέματος· ἠτιασάμην ἐγὼ τὸν ἐμὸν ἀντίδικον· ἔπεμψα αὐτῷ βιβλίον τῆς ἐποφειλομένης καλὰ τὸ ἀληθὲς ποσότητος· δέον τὸν ἐκβιαστὴν d ὀνόματι σποϱτούλων e λαβεῖν δύο νομίσματα· ἔλαβεν ἢ νομίσματα· κινηθήσεται f κατ' αὐτοῦ ὁ ex lege κονδικτίτιος, τὸ τετϱαπλοῦν τῶν ἢ νομισμάτων αὐτὸν μεϑοδεύων. 179

Eſt etiam ex lege Condictio ex Imperatoris noſtri conſtitutione, condemnationem habens in quadruplum, velut in caſu hujuſmodi: in judicium vocavi adverſarium meum; miſi eidem libellum debitæ mihi ex vero quantitatis; oportebat exactorem nomine ſportularum accipere duos ſolidos; accepit ſolidos octo: inſtituetur adverſus eum ex lege condictio, in quadruplum octo ſolidorum ipſum conveniens.

§. XXVI. Εἰρήκαμεν εἰς 34 τὸ διπλοῦν ἔχειν τὴν καλαδίκην τὴν furti nec manifeſti, 180

§. XXVI. Diximus condemnationem in duplum habere furti manifeſti *actio-*

32. Sic Nann. Anon. & F. pro vulg. μὴ. Mox αὐτῷ habet F. 2. 33. τοῦ ad: F. 34. τὸ de: F.

ex ingenio, iſto modo emendavit. *Etc.* H. DONELL. *de Actt.* h. §. n. 6.

Condictiones quædam ex lege naſcuntur, l. unica D. *de condict. ex lege.* D. GOTH.

Ex ultimis hujus §. verbis velim quoque notes, perperam heic in Latinis Inſtitutionibus legi: *quam procul dubio certum eſt ex lege condictitia emanare:* quæ verba interea ita legam, donec meliora edocear, nim: *ex qua, certum eſt, ex lege condictionem emanare.* Qui error etiam in §. ſq. a quo tamen neſcio, commiſſus eſt; ubi vulgati libri omnes, quos ego inſpexi, legunt: *item ex lege condictitia noſtra conſtitutio oritur:* quum eſſe ex mente Juſtiniani deberet, *item ex conſtitutione noſtra ex lege condictio oritur.* ERNST.

Recte igitur emendatum eſt ex vett. apud Juſtin. *ex qua dubio procul eſt, ex lege condictitiam emanare.* FABR.

Actionem ſcil. condictitiam, ſive condictionem ex lege: unde ap. THum ſuſpicari licet legend. ταν in fæminino genere, & ſup. atque inf. ἡ pro ὁ, ut referatur ad ἀγωγήν. DOUJAT.

Obliturne eſt τοῦ ϕερτίβε κονδικτιτίε? Subauditur λόγος, ut in Gloſſario dicam. Ceterum de h. l. dignus legi Ev. Otto *in Comment.* G. O. R.

a. §. 5. ſup. de obligat. *quæ ex delicto.* D. GOTH.

b. L. 14. §. 1. D. *quod metus cauſa.* D. GOTH.

c. Vide l. 1. D. *de calumniatoribus.* D. GOTH.

d. De executoribus dixi §. 24. ſup. *eod.* adde §. 27. inf. *eod.* 7. *Eclog.* 4. c. 6. §. 4. D. GOTH.

Juſtin. ſupra, §. 24. *viatores, id eſt, executores litium.* Gloſſæ Græcolatinæ, ἐκβιαστὴς, *executor, viator.* FABR.

e. *Sportulæ* Græcis dicuntur ἐκταγιατικά. Harmen. 4. §. 53. ϖεϱὶ ἐκταγιατικῶν. D. GOTH.

f. Auguſtin. Ep. 54. *ab his extorta per immoderatam improbitatem repeti ſolent, data per tolerabilem conſuetudinem non ſolent.* Jure Gotthico executor in quadruplum tenetur, & fuſtibus cæditur, Edictum Theoderici, §. 4. FABR. l.

ſti, καὶ τὴν ſervi corrupti, καὶ τὸν Aκυίλιον, καὶ τὴν depoſiti· ἔστιν ὅτε καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ληγάτῳ ἢ Φιδεϊκομμίσσῳ ἀπαίτησιν, ὅπερ κατελείφθη σεβασμίοις τόποις. Διαφορὰ δὲ μεταξὺ 35 αὐτῶν τῶν ἀγωγῶν αὕτη· ὅτι ἡ furti nec manifeſti καὶ ἡ ſervi corrupti παντὶ τρόπῳ g εἰς τὸ διπλοῦν ἔχουσι τὴν καλαδίκην, εἴτε ἀρνεῖταί τις, εἴτε ὁμολογεῖ· ὁ δὲ Aκυίλιος 181 h καὶ ἡ depoſiti i ἐπὶ τῶν εἰρημένων θεμάτων κατὰ μὲν τῶν ἀρνουμένων k διπλασιάζονται, κατὰ δὲ τῶν ὁμολογούντων εἰς ἁπλοῦν ποιοῦνται τὴν καλαδίκην. Ἐπὶ δὲ l τῷ ληγάτῳ τῷ καταλειφθέντι ἐκκλησίαις, ἢ καὶ ἑτέροις τιμίοις τόποις, οὐ μόνον ἡνίκα τις ἀρνεῖται, ἐστὶ κατ' αὐτοῦ ἡ εἰς τὸ διπλοῦν καταδίκη, ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ὑπέρθηται τοῦ καταλιμπανομένου ποιήσασθαι τὴν ἀπόδοσιν, μέχρις οὗ κελεύσει τῶν πρωτοφόρων ἀρχόντων ὀχληθῇ· κατὰ γὰρ 182 τοῦ ὁμολογοῦντος καὶ πρὸ τῆς κατὰ κέλευσιν ἀρχόντων ὀχλήσεως 36 εὐγνωμονοῦντος, εἰς ἁπλοῦν ἐστιν ἡ καλαβολή.

actionem, & ſervi corrupti, & *L.* Aquiliam, & *actionem* depoſiti: interdum & petitionem legati vel fideicommiſſi, quod venerabilibus locis relictum eſt. Differentia autem inter illas actiones hæc *eſt*: quod furti nec manifeſti & ſervi corrupti *actiones* omni modo in duplum habent condemnationem, ſive quis neget ſive confiteatur; *L.* vero Aquilia & depoſiti *actio* in dictis caſibus duplicantur quidem adverſus negantes, ſed adverſus confitentes in ſimplum faciunt condemnationem. In legato autem eccleſiis relicto, vel aliis etiam locis venerabilibus, non modo ſi quis infitietur, condemnatio adverſus eum eſt in duplum, ſed etiam ſi ceſſet relicti ſolutionem facere, donec juſſu competentium magiſtratuum interpelletur: namque adverſus confitentem & ante juſſum magiſtratuum exſolventem, in ſimplum eſt ſolutio.

§. XXVII. Ἐπὶ δὲ τῶν εἰς τετραπλοῦν ἐχουσῶν τὴν καταδίκην ἐστὶν αὕτη ἡ διαφορά· ἡ γὰρ metus cauſa διενήνοχε τῶν λοιπῶν τοῦτο, ὅπερ σιωπηρῶς τῇ φύσει αὐτῆς παρέπεται· ἐὰν γὰρ ὁ ταύτῃ m ἐναγόμενος, κελεύσει τοῦ δικαστοῦ, τὸ κατὰ βίαν

§. XXVII. In iis vero quæ in quadruplum habent condemnationem, hæc eſt differentia: nam metus cauſa *actio* differt a ceteris eo, quod tacite ejus naturam conſequitur; ſi *quis* enim ea conventus, juſſu judicis, rem per

35. τούτων lego ac verto. G. O. R. 36. ἀγνωμ. ante F. Vid. in Gloſſario THino ευ & α confuſa.

g. Explicat quod ait Juſtin. *actiones furti nec manifeſti, & ſervi corrupti omnimodo dupli eſſe*, id eſt, ſive reus fateatur, ſive infitietur. FABR.

h. Paul. 1. Sent. 19. §. 1. D. GOTH.

i. §. 17. c. 27. ſup. *eod.* Paul. 1. Sent. 1. §. 1. D. GOTH.

k. De actionibus quæ inficiando creſcunt, dixi §. 19. ſup. *eodem.* D. GOTH.

l. Vide §. 19. in fin. & §. 23. §. *eod.* D. GOTH.

m. L. item ſi 14. §. 1. D. *quod metus cauſa.* D. GOTH.

n. Veluti furti: qua actione ſua pœnitentia nemo abſolvitur. l. qui ea mente. 65. D. *de furtis.* D. GOTH.

o. De quibus ſupra, §. 25. verſ. *ſicut & duæ.* FABR. I.

Legend. ap. Fabr. *ſunt & duæ*, neque intelligendum de textu Latino, ſed de ipſa paraphraſi, cap. mihi 177. med. G. O. R.

p. Bonæ fidei cur dicantur, adde §. 30. inf. *eod.* D. GOTH.

Bona fides in hujuſmodi contractibus maxime de-

βίαν ληφθὲν πρᾶγμα ἀποκαταστήσῃ τῷ ἀγάγοντι, ἀπολύεται· ὅπερ ἐπὶ τῶν λοιπῶν 183
ἀγωγῶν οὐχ οὕτως ἔχει· ἐπ' ἐκείνων [n] γὰρ
παντὶ τρόπῳ εἷς ἕκαστος εἰς τὸ τετραπλοῦν
καταδικάζεται, οἷον ἐπὶ τῶν δύο [o] in fa-
ctum καὶ τοῦ ex lege κονδικτιτίᾳ, ὅστις
ἁρμόζει κατὰ ἐκβιαστοῦ, πλείονα τῶν νενο-
μισμένων σποστούλων κομισαμένῳ, ὥσπερ
καὶ ἐπὶ τῆς furti manifesti.

per vim raptam actori restituerit, absolvitur: quod in ceteris actionibus ita *se* non habet; in illis enim omni modo unus quisque in quadruplum condemnatur, velut in duabus in factum *actionibus* & *in* condictione ex lege, quæ adversus exsequutorem, majores legitimis sportulas accipientem, competit, sicut & in furti manifesti *actione*.

§. XXVIII. Τῶν ἀγωγῶν αἱ μέν εἰσι 184
bonæ [p] fidei, αἱ δὲ [q] strictæ. Bonæ
fidei εἰσὶν [37] αὗται, ex empto, [r] ex
vendito, locati, conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, [38] pignoratitia, familiæ herciscundæ, communi dividundo, præscriptis [s] verbis
λεγομένη æstimatoria· χώρα δὲ αὐτῇ ἐστιν, ἡνίκα ἀποτιμησάμενος πρᾶγμα, οἷον
κόσμιον ἢ ἑτερόν τι τοιοῦτον, ἀποδώσω σοι
ἐπὶ τῷ πωλῆσαι, εἰπών· ἢ φέρε μοι ῥ νομίσματα, ἢ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· καὶ ἡ ἑτέρα 185
præscriptis verbis, ἥτις ἁρμόζει ἐπὶ τῆς
περμυτατίωνος· [t] hereditatis petitio· εἰ
καὶ τὰ μάλιστα νῦν μέχρι τῆς σήμερον ἐστασιάζετο [39] αὕτη, καὶ ἄδηλον ἦν, πότερον
συναριθμεῖται τοῖς bonæ fidei δικαστηρίοις,
ἢ οὐ συναριθμεῖται, ὅμως διάταξις [u] τοῦ ἡμετέρου

§. XXVIII. Actionum aliæ sunt bonæ fidei, aliæ *sunt* strictæ. Bonæ fidei sunt hæ: ex emto, ex vendito, locati, conducti, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, pigneratitia, familiæ erciscundæ, communi dividundo, præscriptis verbis æstimatoria dicta: locus autem illi est, si rem æstimatam, velut ornamentum vel aliud quid tale, tradidero tibi ut vendas, dicens: aut refer mihi centum solidos, aut ipsam rem: & altera præscriptis verbis, quæ in permutatione competit: hereditatis petitio: quamvis enim vel maxime hoc controvertebatur, incertumque erat, utrum bonæ fidei judiciis adnumeraretur, an non adnumeraretur; tamen Imperatoris nostri con-

37. αὐτῶ, *ex empto vendito, locati conducti*, F. 38. *pigner.* F. 39. αὕτη de: F.

desideratur, l. 5. C. *de resc. vend.* Augustinus in Psalm. 102. *Initus est bonæ fidei contractus: nemo fallit redemptorem tuum, nemo circumvenit, nemo premit.* FABR. I.

q. Ut infra, §. 30. & 3 infra, *de except.* apud Boëtium, *strictæ stipulationes* 6. Comment. in Top. Cic. [adde inf. not. *f.* cap. 189.] FABR.

r. Fabrotus non modo hic, sed & supra cap. 161. lect. 7. & cap. 171. lect. 23. (nisi quod ibi commata interjecerit) hæc ita connectit, quasi una eademque foret actio *ex empto vendito*, nec non altera *locati conducti*, quum tamen longe sint diversæ: quod novos Justinianos monuisse satis habeo. G. O. R.

s. Vide l. unicam D. *de æstimatoria.* D. GOTH.

t. Crederet quis καὶ hic interponendum, quomodo Curtius *item* addidit: sed cogitet, pendere sensum usque ad pr. §. seq. καὶ ἡ *rei ux. πάλιν.* Intermedia autem, quæ hanc illamve actionem definiunt, παρεντεθεντα esse: sicuti Fabrotus post pr. §. seq. expressit; semicirculis includens (ἥρμοζε—πραγμάτων) adeoque connectens: καὶ ἡ *rei ux. πάλιν* [deleto καὶ] ἦν τῶν *b. f.* G. O. R.

u. L. ult. Cod. *de petit. hereditat.* D. GOTH.

μετέρᾳ βασιλέως σαφῶς εἶναι ταύτην ἐκέλευσε τ῀ bonæ fidei.

§. XXIX. Καὶ ἡ 40 rei uxoriæ [x] πάλαι· ἤρμοζε δὲ αὕτη μ῀ διάλυσιν τοῦ γάμου τῇ γυναικὶ κατὰ τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς, ἐπὶ ἀναλήψει τῶν τοιχικμαίων πραγμάτων, 41 χαὶ ἦν τῶν bonæ [y] fidei. Ἀλλὰ διάταξις [z] τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ταύτην ἀνελοῦσα, δέδωκε πρὸς ἀνάληψιν τῆς τοιχικὸς τὴν ex ſtipulatu, ὡς ὄσαν πλατυτέραν, καὶ πᾶν τὸ τῆς rei 42 uxoriæ δίκαιον ἐπὶ ταύτην μετήγαγε, καὶ 43 τούτῳ τῷ θέματι τῶν bonæ fidei τὴν ex ſtipulatu ἀπετέλεσε· καὶ ἑτέρας πολλὰς διαιρέσεις ἐπινοήσας, αὐτῇ τῇ ex ſtipulatu, 44 ἐπ' ἀπαιτήσει τοιχικὸς [a] ἁρμοζούσῃ, καὶ σιωπηρὰν [b] δέδωκεν ὑποθήκην 45 [τῇ ex ſtipulatu ἐπ' ἀπαιτήσεως τῆς τοιχικὸς], καὶ τοιτίμησιν [c] παντὸς δανειστοῦ, εἰ καὶ πρεσβύτερός ἐστι τῷ χρόνῳ· ἀλλὰ τότε, ἡνίκα βούλεται ἡ γυνὴ αὐτὰ τὰ ἐπιδοθέντα ὑπ' αὐτῆς λόγῳ τοιχικὸς ἀναλαβεῖν· ὥστε οὖν ἐπὶ

conſtitutio aperte eam ex bonæ fidei *judiciis* eſſe juſſit.

§. XXIX. Et olim rei uxoriæ *actio:* 186
hæc autem competebat poſt matrimonii diſſolutionem mulieri adverſus maritum ſuum ad rerum dotalium receptionem, eratque ex *actionibus* bonæ fidei. Sed Imperatoris noſtri conſtitutio eam tollens, ad dotis recuperationem dedit ex ſtipulatu *actionem*, tamquam latiorem, omneque *actionis* rei uxoriæ jus in eam tranſtulit, atque in hac ſpecie *actionem* ex ſtipulatu bonæ fidei effecit: aliaſque multas diviſiones inveniens, ipſi ex ſtipulatu *actioni*, ad repetitionem dotis competenti, tacitam quoque hypothecam dedit [*actioni* ex ſtipulatu ad dotis repetitionem], & prælationem ante quemvis creditorem, etſi tempore veterior eſt; ſed tunc, quum mulier ipſas *res* 187
a ſe datas dotis nomine vult recipere: itaque

40. *res uxoria* F. 2. 41. καὶ de: F. Vid. ſup. not. *t.* 42. *uxorias* F. 2. 43. ὦν adderem. 44. ἐπὶ τῇ ἀπ. [τῆς ad: F. 2.] τοιχικὸς F. 45. τῇ *ex ſtip.* de: F. Pro ſeq. ἐπ' habet ἐπὶ τῆς. Ego, quæ incluſi, ejicerem. G. O. R.

x. Rei uxoriæ appellatione intelligimus τὰ πράγματα τῆς γυναικὸς, Priſcianus ſuper 12. verſ. Æn. lib. 3. FABR. I.

y. Facit l. ſed etſi. 21. in fin. D. *ſoluto matrimonio.* D. GOTH.

z. Vide l. unicam Cod. *de rei uxoriæ act.* D. GOTH.

a. *Scholiaſtes.* Hæc obtinent, ſi ipſe pater dotem ſibi reddi ſtipulatus ſit, aut mulier. Si vero dotem extraneus pro muliere dederit, ei dabitur actio præſcriptis verbis, l. 6. C. *de jur. dot.* niſi dos æſtimata ſit: tunc enim ſine diſtinctione, hoc eſt, tam patri, & mulieri, quam extraneæ perſonæ datur actio ex vendito, l. 3. D. *loc.* FABR.

b. Hæc fere eſt Martini ſententia, quam Jac. Cujacius probat. Excipitur fiſcus, cui, ſi prior tempore fuerit, mulier non præfertur, l. 2. *de Privil. fiſci.* ERNST.

c. Vide l. aſſiduis. 12. Cod. *qui potiores.* Novell. 109. c. 1. & 97. c. 3. 4. D. GOTH.

d. *Cujus ſolius* [Imp. in Inſtit.] Recte Accurſius *mulieris*, male TH. *dotis*, *non donationis propter nuptias*, deceptus a l. 12. §. ult. C. *Qui pot. in pign.* Quis enim non videt, Juſtinianum his verbis manifeſtius facere quod dixit, præferri mulierem omnibus creditoribus anterioribus, cum ipſa mulier de dote agit, cujus contemplatione hoc privilegium introductum eſt, quod & D. Cujacio placuit in *poſt. not.* Et hoc tamen ita exaudiendum eſſe monet, ut neque heredi extraneo, neque patri idem privilegium competat: quod liberis tamen indulgendum eſſe non dubitat, ut expoſuit ad Nov. 91. ex communi interpretum ſententia, rerum judicatarum auctoritate ſæpius confirmata. *Etc.* A COSTA.

Ex Th. ſententia mulier non præfertur anterioribus creditoribus in exactione donationis propter nuptias, l. ult. §. ult. C. *qui pot. in pign.* Verior tamen eſſe videtur interpretatio Gloſſæ, ut in exactione dotis mulier duntaxat privilegium habeat, non heredes ejus extranei. etenim privilegium dotis ad liberos tranſit Nov. 91. FABR.

Primo

ἐπὶ ἀπαιτήσει τῆς 46 προγαμιαίας d δωρεᾶς, ἤτοι τῆς διὰ γάμον 47 γενομένης δωρεᾶς, εἰ βουληθῇ χρήσασθαι τῇ ex ſtipulatu, τῶν αὐτῶν οὐ τεύξεται προνομίων.

itaque in repetitione donationis antenuptialis, vel donationis propter nuptias factæ, ſi *actione* ex ſtipulatu velit uti, haud eadem conſequetur privilegia.

§. XXX. Ἐπὶ τῶν bonæ fidei δικαστηρίων ἐξουσία δέδοται τῷ δικάζοντι ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου κρίνειν, ὅσον τῷ ἀκτωρι τὸν ῥέον ἀποκαταστῆσαι χρή. Μέρος δὲ τῆς 48 ἐλευθέρας ἐξουσίας ἐκείνης τό δικαστὸν ἔστι καὶ τοῦτο· ἐὰν γάρ τις κινεῖ κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν bonæ fidei, δέκα με ἀπαιτῶν νομίσματα, ἀντεποφείλει δέ μοι ἑ νομίσματα, κομπενσατεύσας ὁ δικαστὴς, ἅπερ ἐκεῖνος ἀντεποφείλει μοι, οὐκ εἰς τὰ ί νομίσματα, ἀλλ' εἰς τὰ ἑ με καταδικάσει. 49 Κομπενσατιὼν δέ ἐστιν e ὁ ἀντέλλογος, τουτέστι τὸ ἀντελλογίσασθαι τὰ ἐποφειλόμενα.

§. XXX. In bonæ fidei judiciis jus dicenti poteſtas data eſt ex bono & æquo judicandi, quantum actori reum reſtituere oporteat. Pars autem liberæ hujus poteſtatis judicis & hæc eſt: nam ſi quis adverſus me bonæ fidei actionem movet, decem me ſolidos poſcens, ſed contra mihi quinque ſolidos debet, compenſans judex, quæ ille mihi contra debet, non in decem ſolidos, ſed in quinque me condemnabit. Compenſatio autem eſt mutua computatio, id eſt debita inter ſe *conferre* & computare.

188 189

Ταῦτα μὲν οὖν ἡ φύσις βούλεται τῶν bonæ fidei δικαστηρίων· ἐπὶ δὲ τῶν στρίκτων, ἐπειδὴ τῆς ἀκριβείας f αὐτῆς γίνεται λόγος,

Hæc ergo vult natura judiciorum bonæ fidei: in ſtrictis autem, quia ipſius rigoris habetur ratio, ſi quis adverſus

46. προγάμου F. & mox ἀφ' γάμου F. 2. 47. γεν. ante hanc. 48. ἐλευθ. de: F. 49. De varia ſcriptura vid. Gloſſar. Th. Seq. ὁ de: F.

Primo non video, quomodo THus deceptus eſſe dicatur illa l. ult. *Cod.* quæ expreſſe id ipſum dicit, & ab Accurſio prorſus ut a THo exponitur, atque eod. ſenſu a Fabroto quoque hic citatur. Deinde cum *ſolius* vox apud Juſtin. dubia ſit, & bonum æque ſenſum præſtet, ſive *mulieris* ſ. *dotis* ſubaudiamus, quid tricamur, Accurſioque plus fidei habemus quam THo, ipſius Tribuniani ſocio? Tertio quod ad liberos pertinet, horum nec Imper. nec προσφώνησις hic meminit, ut Novella demum 91. excepti videantur, niſi in concurſu novercæ, id quod pluribus perſequitur A Coſta. Denique Fabrotus TH° opponens Gloſſam, a bove ad aſinos tranſit, & longe aliena miſcet. G. O. R.

e. Ita dicitur. 7. *Eclog.* 10 paſſim: & 3. Harmenop. 9. §. 22. adde l. 1. D. *de compenſationibus.* D. GOTH.

§. 2. ſupra, *de ſocier.* Gl. Gr. Lat. ἀντέλλογος, *compenſatio.* item *penſat*, ἀντελλογεῖ. FABR.

f. H. Donellus in *Comment. de Actt.* ad §. 28. poſtquam monuerat, *ſtrictum* hic valere adſtrictum, eoque ſenſu *actionem ſtricti juris* idem declarare; quod actionem ſtrictæ ſ. adſtrictæ poteſtatis, idque fuſius expoſuerat, pergit h. m. „ Utcumque eſt, „ ſi *ſtricto jure vallatam* intellexit Tribonianus eam „ (actionem, in l. un. Cod. *de Rei uxor. act.*) quam „ ſtricti juris intelligi debere diximus, recte ſen„ ſit, & veterum ſententiæ convenienter. Sin „ eam quæ ſtricto, id eſt ſummo jure utatur, ſeu „ in qua ſummi & ſtricti ſolum juris ratio habea„ tur; agnoſcendum eſt dictum ab illo parum com„ mode. Nec melius Th. cum de ſtrictis judiciis „ ita ſcripſit in §. *in bona* inf. ἐν οἷς τῆς ἀκριβείας „ γίνεται λόγος: ſi modo id ſenſit, quod verba „ exprimere videntur, *in quibus ſtricti & ſummi* „ *juris ratio habetur.* Eſt enim adverſus d. l. *pla*„ *cuit* Cod. *de Judic.*" *Hæc* DONELLUS.

Errat adeo TH. & cum eo Pacius in *Analyſi* ſua, dum putant quaſdam actiones ſtricti juris ideo dici, quod in his judex τὸ ἀκριβοδίκαιον, ſummum & ſtrictum jus ſequatur.

A. VINN. §. 28. n. 1. med.

TH.

γ', εἰ 50 κινῶν τις κατ' ἐμοῦ πρὸ ι νομισμάτων τυχὸν, εἰ καὶ ἀντεποφείλει 51 ε νομίσματα, εἰς τὰ ι οὐδὲν ἧττον καταδικασθήσομαι. Καὶ ταῦτα μὲν, ὅσον ἐκ τῆς ἀκριβείας αὐτῆς· διάταξις δὲ γέγονε Μάρκου τοῦ βασιλέως, ἥτις φησὶν, ἀναγόμενόν με τρίκτα ἀγωγῇ πρὸ ι νομισμάτων, καὶ ἀντεποφειλόμενον ε, δύνασθαι ἀντιτιθέναι 52 τῇ ἀγωγῇ τὴν τοῦ δόλου προγραφήν· καὶ τῆς τοιαύτης ἀντιτεθείσης προγραφῆς, χώραν δίδοται τῷ δικαστῇ δέξασθαι τὴν κομπενσατίωνα, καὶ εἰς ε μόνα καταδικάσαι νομίσματα.

versus me agens forte de solidis decem, etsi invicem quinque debet, nihilominus in decem condemnabor. Atque hæc, quantum ex ipso rigore: sed facta est constitutio Marci Imperatoris, quæ ait, me stricta actione conventum de solidis x. cum mihi deberentur v. posse actioni opponere exceptionem doli: atque hac oppositâ exceptione, judici occasio datur admittendi compensationem, & in solos v. solidos condemnandi.

Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τῶν παλαιοτέρων διατάξεων· ἡ δὲ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως προκελεύεται διάταξις, τὰς σαφεῖς καὶ ἀναμφιβόλους κομπενσατίωνας ipso jure h μειοῦν τὴν ἀγωγήν, εἴτε in rem ἐστὶν, εἴτε περσοναλία· οἷον, ἔχει τις κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴν, ἢ strictam ἢ καὶ bonæ fidei, πρὸ ι νομισμάτων, ἀντεποφείλει δὲ μοι γ' νομίσματα· αὐτῷ τῷ νόμῳ ἅμα τῷ ἀντεποφειληθῆναι, ἡ κατ' ἐμοῦ ἀγωγὴ μειοῦται τρισὶ νομίσμασιν, ὡς μηκέτι με ι, ἀλλὰ ζ μόνον ἐποφείλειν νομίσματα. Εἶπον δὲ, ταῦτα χώραν 53 ἔχειν ἐπὶ πάσης in rem καὶ περσοναλίας, ἐξῃρημένης μόνης ι τῆς depositi· ἐὰν γάρ τις πρόσθηταί μοι ι νο-

Hæc igitur ex constitutionibus veterioribus: at Imperatoris nostri constitutio jubet, manifestas & indubias compensationes ipso jure minuere actionem, sive in rem sit sive personalis, velut: habet quis adversus me actionem, sive strictam sive bonæ fidei, de solidis x. sed contra mihi debet solidos III. ipso jure, simulac *aliquid* contra debetur, actio adversus me minuitur solidis tribus, ut haud amplius X. sed VII. tantum solidos debeam. Hæc vero dixi locum habere in omni *actione* in rem & personam, sola depositi excepta: si quis enim decem solidos apud me de-

po-

50. Anacol. pro κινεῖ. seq. ι de: F. 51. μοι ad: F. 52. τῇ ἀναγ. F. 2. 53. ἔχει F.

TH. hoc nomine reprehenditur, quod usitata vocum proprietate deceptus, stricti juris actiones esse putavit, in quibus observatur τὸ ἀκριβοδίκαιον, quod est secundum Philosophum 5. *ad Nicom.* c. 10 jus exactius duriusque, τὸ ἔγκλημα τῆς δίκης, summum jus, quod est summa sæpe injuria. Ego in THo id ita non reperio: ait quidem, ἐν οἷς τῆς ἀκρ. γίν. λόγ. & deinde in bonæ fidei judiciis inquit, ἐξουσία δίδοται τῷ δικάζοντι ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ δικαίου κρίνειν: sed hæc verba sic commodissime excipiuntur, ut judex in his actionibus judicet ex *optimo justo*, ex bono & æquo per excellentiam; in illis ex præscripto, nec ultra quam expressum; nihilo secus ac modo explicatum est. HUBER. §. 25. fin.

g. L. ult. C. *de compensationibus.* D. GOTH.

h. Compensatio fit mero jure, l. 26. D. *de admin. tut.* id est, ipso jure. FABR. I.

i. Paul. 2. Sent. 12. §. 3. adde l. ult. *commodati.* l. ult. C. *de compensat.* l. pen. C. *depositi* 3. Harmenop. 9. §. 22. D. GOTH.

Et commodati, l. ult. C. *commod.* ut tandem agnovit Cujacius, parat. C. *de ann. except.* ubi ait, verbum *sola* hîc, & alibi restricte accipiendum non esse. Corporis igitur commodati cum quantitate compensatio non est. vide eund. Cujac. tit. *de fruct. & lit. exp.* de voce, *nullus.* quam neque ibi restricte accipi ait, ut fere solet. Hierocl. ad aur. P. ἐν ᾧ τῷ μηδεὶς, πᾶν πρόσωπον κεῖται. FABR. I.

Quandoquidem hæc quæstio ad Justinianum, quem

νομίσματα, [k] ἀντεποφείλῃ δέ μοι τρία, κινήσῃ δὲ κατ' ἐμοῦ τὴν depoſiti, τὰ ἴ νομίσματα μεθοδεύσει· ἀτοπώτατον γὰρ ἐνόμισεν ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς, ἀντιτίθεσθαι τὴν κομπεσσατίωνα, καὶ πρόσχημα ταύτης τῶν πραγματευθέντων πραγμάτων μὴ γίνεσθαι τὴν ἀπαίτησιν 54 εἰς ἀκέραιον.

poſuerit, & mihi contra tres debeat, ſed adverſus me depoſiti agat, ſolidos decem perſequetur: namque abſurdiſſimum putavit ſanctiſſimus Imperator noſter, compenſationem opponi, atque hujus prætexto rerum depoſitarum repetitionem in ſolidum haud fieri.

§. XXXI. Εἰσί τινες ἀγωγαὶ, ἃς arbitrarias [l] προσαγορεύομεν, διὰ τὸ τῆς κρίσεως [m] ἠρτῆσθαι τοῦ δικαστοῦ· ἐν αἷς, εἰ μὴ 55 μεσιτείᾳ καὶ τῇ κελεύσει τοῦ δικαστοῦ ὁ ῥέων ἀποκατάστησῃ, ἢ εἰς μέσον πρόθῃ, ἢ καταβάλῃ, ἢ εἰς noxam δῷ, τὸν οἰκέτην ἢ τὸ πρᾶγμα τῷ ἄκτορι, καταδικάζεται πάντως· τοῦτο δὲ ποιήσας καὶ ἀποκαταστήσας, ἢ ἕν τι τῶν εἰρημένων πράξας, διαφεύγει τὴν καταδίκην, διὰ τὸ ἰδικῶς ἐγκεῖσθαι ταῦτα ταῖς ἀγωγαῖς. 193

§. XXXI. Sunt actiones quædam, quas arbitrarias adpellamus, quia ex judicis arbitrio pendent: in quibus, niſi interventione ac juſſu judicis reus reſtituat, aut in medium proferat, aut ſolvat, aut in noxam dedat, ſervum aut rem actori, omnino condemnatur: hoc autem ſi faciat ac reſtituat, vel unum e dictis peragat, effugit condemnationem, quia hæc actionibus proprie inhærent.

Εἰσὶ δὲ αὗται, αἱ μὲν in rem, αἱ δὲ 194 περσοναλίαι. In rem, οἷον ἡ Publiciana· κινῶ δὲ ταύτην, [n] ἐὰν τοῦ bona fide κατεχομένου καὶ οὐσουκαπιτευομένου ἐν τῷ μεταξὺ ἐκπέσω. Καὶ ἡ Serviana [o] δέ ἐστι τοιαύτη, ἣν κινῶ καλὰ τῶν πραγμάτων τοῦ 56 coloni, ὃς ἐπὶ τῷ μισθώματι τῷ ἀγρῷ ὑπέθετό μοι τὰ ἐκεῖ εἰσενεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ

Hæ autem ſunt aliæ in rem, aliæ perſonales. In rem, veluti Publiciana: inſtituo autem eam, ſi *re* bona fide poſſeſſa atque uſucapienda interim excidi. Et Serviana talis quoque eſt, quam in res coloni moveo, qui pro mercede fundi res ab eo illuc illatas mihi oppigneravit. Eſt etiam quaſi Ser-

54. εἰς de: F. 55. τῇ ad: F. 2. Ego potius ſequens τῇ tollerem. 56. κολόνου F.

quem TH. ſimpliciter expreſſit, pertinet: remitto lectorem tum ad illius interpretes, tum ad Schultingii *Juriſpr. Antejuſt.* pag. 282. & Ottonis præfat. Tom. 2. *Theſ. Jur.* pag. 32. G. O. R.

k. Hunc locum, in quo olim ἀντεποφείλει & κινήσει legebatur, ſic putavi faciliori remedio ſanatum fore, quam ſi cum Fabr. in poſter. edit. particulam δὲ poſt κινήσει ſuſtuliſſem, & μεθοδεύσει in μεθοδεύων cum eod. mutaviſſem. G. O. R.

l. Heic nonnulli THum de errore accuſant: verum ſubſcribit ei Baro, [in Comment. ad Inſt. pag. m. 539. & maxime 540. ubi totam hanc §. fuſe exponit. G. O. R.] quod ſcil. [in] arbitrariis arbitrium ſive juſſus condemnationem antecedat. Jac. Cujacius, quem ſupra laudavi, ait, Arbitrarias dici, ex quibus condemnatio fit officio arbitrioque judicis. In actionibus bonæ fidei condemnatio fit ex actionis natura; in qua id additum eſt: *tum ex bona fide reus damnetur.* In actionibus ſtrictis condemnatio fit ex ſtricta formula, neque in iis amplius quicquam venit vel actionis natura, vel officio judicis. ERNST.

m. V. Michael. Pſelli Synopſ. verſ. 200. FABR. I.

n. Adde §. 3. v. 4. C. *eod.* [Leg. §. 3. & 4. ſup. *eod.*] D. GOTH.

o. Adde §. 7. ſup. *eod.* D. GOTH.

Scholiaſtes hic notat, Servianam, & quaſi Serv. actiones bonæ fidei non eſſe, quoniam inter arbitrarias connumerantur: arbitrarias enim ſtrictas eſſe, l. 7. D. *de eo qu. cert. lo.* FABR.

Hæc [*Serviana*] cum ſit comparata ad exemplum directæ actionis in rem, & ipſam quoque directam actio-

τοῦ πράγματος. Ἔστι δὲ καὶ ἡ quasi P Ser- 195 Serviana, quæ hypothecaria nomina-
viana, ἥτις ὑποθηκαρία προσαγορεύεται, παντὶ 57 τῷ πιστεύσαντι παρεχομένη ἐπὶ ἐκδικήσει τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων· μιᾶς γὰρ τούτων κινουμένης, ἐὰν ὁ ῥηθεὶς κελεύσει πεισθεὶς τοῦ δικαστοῦ, ἀποκαταστήσῃ τὸ πρᾶγμα πρὸ καταδίκης, ἀβολιτίωνος τεύξεται.

tur, cuilibet creditori data ad rerum oppigneratarum vindicationem: una enim harum mota, si reus jussui judicis parens, rem ante condemnationem restituerit, absolutionem consequetur.

Περσοναλίαι δὲ εἰσιν ἀρβιτράριαι, ἥ τε metus causa καὶ ἡ de dolo. Metus q causa 58 δέ ἐστιν, ἣν κινῶ κατὰ σοῦ, τὸ παρ' ἐμοῦ βίᾳ ἀφαιρεθὲν ἀπαιτῶν σε· ἐὰν γὰρ 196 πεισθεὶς τῷ δικαστῇ 59 ἀποκαταστήσῃς μοι τὸ πρᾶγμα, τὴν τοῦ τετραπλοῦ καταδίκην ἐκκλίνεις. Καὶ ἡ de dolo 60 δὲ τοιαύτη· οἷον, r ἐδελέασας τυχὸν μεθύσας με ἢ καὶ ἑτέρως πῶς ἀπατήσας, καὶ παρεσκεύασάς με τὸ ἐμὸν πρᾶγμα τραδιτεῦσαί σοι· τελευταῖον ἐγὼ ἀναλαβὼν ἐμαυτὸν, κινῶ κατὰ σοῦ τὴν de dolo· ἐὰν οὖν καταδίκης ἀποκαταστήσῃς μοι τὸ πρᾶγμα, ἐκφεύγεις τὴν καταδίκην, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπαγομένην s ἀτιμίαν.

Personales vero arbitrariæ sunt, metus causa & de dolo *actiones*. Metus autem causa est, quam adversus te instituo, rem mihi vi ereptam a te petens: si enim judici parens rem mihi restituas, condemnationem quadrupli effugis. Etiam de dolo *actio* talis *est*: velut induxisti me, forte inebrians aut alitercumque decipiens, atque effeciſti ut meam ego rem tibi traderem: tandem ego me ipse recuperans, *actionem* de dolo adversus te moveo: & si ante condemnationem rem mihi restituas, effugis condemnationem & consequentem inde infamiam.

Καὶ ἡ ad exhibendum t δὲ ἀγωγὴ ἀρ- 197 βιτραρία ἐστίν· ἐὰν γὰρ, ὁ ἀποκρύψεις πρᾶγμα, ἀποκαταστήσῃς, οὐκέτι καταδικασθήσῃ.

Sed & ad exhibendum actio, arbitraria est; nam si rem, quam celas, restitueris, haud amplius condemnabe-

57. τῷ de: F. 58. δέ ἐστιν de: F. 2. 59. Sic F. 2. Reliquæ ἀποκαταστήσῃ. 60. δὲ de: F.

actionem dicendum est arbitrariam esse, §. *& si in rem* inf. *de Off. jud.* l. qui restituere *de Rei vind.* Cujac. DOUJAT.

p. Vide §. 7. sup. *eod.* D. GOTH.

q. Quod metus causa gestum erit, Prætor ratum non habet, ut in Scholastica lege apud Senec. Contr. 4. 8. & lib. 9. 3. Metum autem accipimus non vani hominis, sed qui merito, & in hominem constantissimum cadat. puta justissimus est metus mortis, l. 4. C. *de his quæ vi.* φεύγειν γὰρ εἰώθασι καὶ οἱ τολμηροὶ πλησιάζοντα ἐρῶντες τὸν θάνατον, Sophoclis Schol. in Antig. B. Chrysostom. Homil. *de fide, & le. natur.* οὐκ εἶδες πολλάκις θρασεῖς ἄνδρας καὶ ὑπερφάνους, πῶς ταπεινοὶ καὶ κατεσκληφότες εἰσὶν ἐν τοῖς θανάτοις; ἀπαγγέλλεται θάνατος, καὶ πάντων ἡ καρδία πήσσει, πάντων ὑποτίπτει τὸ φρόνημα. Plutarch. adverſ. Epicur. Tacit. Hiſtor. 5. Salluſt. in Jug. ὡς ἄρα τιμιώτερον ψυχῆς οὐδὲν ἀνθρώποις, Conſtantin. Manaſſ. Sed & ſervitutis, quæ liberis hominibus morte gravior, aut vinculorum timor, [aut verberum terror admittitur, l. 3. §. 1. l. 4. & 7. D. *Quod met. cauſa.* Philo de ſpecial. leg. εἰσὶ δὲ πληγαὶ τοῖς μὴ δολοφρονοῦσιν οὐκ ἔλαττον δίκης θανάτου. Idem de vita Moſis: ὑπὲρ ἧς (ἐλευθερίας) οὐ μόνον σωφρονεῖσθαι τὰς οὐσίας οἱ νῦν ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκειν τολμῶσιν. *Ex Addend.*] Quint. Curt. 8. Iſidor. Orig. 5. ult. Arrian. Epict. 3. ult. Seneca Epiſt. 24. Proinde ſi quis meticuloſus, quique levi metu frangitur, rem nullam fruſtra timuerit, ei non ſuccurritur: juſtus enim metus deſideratur, non quilibet, ignavus, ſupervacuus, ac humilis metus. non proprius metus, & quem quis ſibi fingat, καὶ φόβος, οὗ οὐκ ἔστι φόβος. B. Chryſoſt. φόβος, ἀνεξέταστος, B. Gregor. Nazianz. δέος ἄδεες, Diogenian. Prov. Cent. 1. 16. ſed δεῖμα, id eſt, ut Stoicis placet, φόβος ἀκ λόγου, Stob. in Eclog. Ethic. FABR. I.

σθήση. Ἐπὶ πασῶν τοίνυν τούτων τῶν ἀγωγῶν καὶ τῶν ὁμοίων ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, ἐκ τοῦ καλλίστου καὶ τοῦ δικαίου, κατὰ τὴν μιᾶς ἑκάστης ἀγωγῆς φύσιν, διατιμήσασθαι καὶ κρίναι, τίνα τρόπον τὸ ἱκανὸν γενέσθαι τῷ ἀκτωρι προσήκει.

beris. In omnibus ergo his ac similibus actionibus permissum est judici, ex bono & æquo, secundum uniuscujusque actionis naturam, æstimare & judicare, quemadmodum satis fieri actori debeat.

§. XXXII. Καὶ παραινοῦμεν τῷ δικαστῇ, καθ' ὅσον αὐτῷ δυνατόν, εἰς κέρταν [61] ποσότητα ἤτοι εἰς κέρτον πρᾶγμα ποιεῖσθαι τὴν καταδίκην, εἰ καὶ ἀκριβῶς ἐστὶν ἡ παρ' αὐτῷ κινουμένη ἀναγωγὴ, καὶ λέγειν, Καταδικάζω τόνδε εἰς ρ' νομίσματα, ἢ, Καταδικάζω τόνδε εἰς τόδε τὸ πρᾶγμα· ἃ μὴν ἀποφαίνεσθαι, Ὅσον ἂν εὑρεθῇ ἐποφειλων· εὑρεθήσεται γὰρ ἡ τοιαύτη καταδίκη οὐ πέρας γινομένη φιλονεικίας, ἀλλ' ἑτέρας [62] φιλονεικίας καὶ δίκης ἀρχή.

§. XXXII. Et adhortamur judicem, ut, quantum ei *est* possibile, in certam quantitatem aut in certam rem faciat condemnationem, etiamsi incerta sit, quæ apud eum instituitur actio; & dicat, Condemno hunc in c. solidos, aut, Condemno hunc in illam rem: non autem pronuntiet, Quantum compertus fuerit debere: namque ejusmodi condemnatio non reperietur finis exsistere controversiæ, sed alterius controversiæ ac litis principium.

§. XXXIII. Παραινοῦμαι [63] δὲ τῷ ἀκτωρι, αὐτὴν τὴν ἐντεντίωνα καὶ τὴν ἀναγωγὴν εἰς τὸ ἀληθὲς [64] ἐξιποιεῖσθαι χρέος· εἰ γὰρ [x] ἀπόθοιτο πλείονα ποσότητα, ὧν ἐποφείλεται, οἷον [65] εἰς ί νομίσματα ἐποφει-

§. XXXIII. Actorem vero adhortor, ut intentionem atque actionem ad verum debitum redigat: nam si majorem quantitatem, quam quæ ei debetur, proposuerit, velut, quum decem

61. ποιήσασθαι F. 62. φιλ. καὶ de: F. 63. δὲ καὶ F. Ego παραινῶμαι, ut super. cap. malim. 64. ποιεῖσθαι F. 1. ποιήσασθαι F. 2. 65. & εἰς & νομ. de: F.

r. L. arbitrio. 18. D. *de dolo.* Idem Harmenop. 1. tit. 3. §. 71. & 72. D. GOTH.

s. Sed præcipue quæri solet de actione, qua id quod certo loco promissum est, petitur, cujus Justin. hic meminit, & quæ a JCtis diserte appellatur arbitraria, l. 2. *de Eo quod certo loco*, l. si duo §. 1. *de Constit. pec.* quanquam TH. hoc l. eam prætereat. Certe maxime eam arbitrariam esse facile intelligemus, si meminerimus, quam minime aut stricta fuerit, aut certis finibus conclusa ejus formula. *Etc.* BALDUIN. *Comment. Inst.* pag. 672. med.

Deest Theophilo exemplum arbitrariæ actionis, quæ ad id quod certo loco promissum est, pertinet. de qua in l. arbitraria actio. 2. D. *de eo quod certo loco.* D. GOTH.

Theophil. arbitrariam, de eo quod certo loco, prætermittere non debuit: arbitraria enim appellari solet, l. 16. D. *de pecun. const.* & passim, tit. *de eo qu. ce. loc.* FABR.

Non crediderim, THum scientem ac volentem, sed humano errore, præsertim inter dictandum, abreptum illud omisisse. G. O. R.

t. Vide l. 3. §. 1. in fin. D. *ad exhibend.* D. GOTH.

u. L. 1. 2. 3. 4. C. *de sententiis, quæ sine certa quantitate.* D. GOTH.

Licet actor egerit de incerta quantitate, ut puta si egerit in id quod interest, quod alias minus est, alias plus, l. 6. D. *de vi & vi armat.* & interdum ad exiguam summam deducitur, l. ult. D. *de stipul. prætor.* ejusque taxatio ad judicem pertinet, l. 3. C. *de inutil. stip.* FABR. I.

x. Sic habet princeps Viglii & quædam editt. Rescius in Lovan. dedit ἀποθεῖτο sine necessitate: Gothofr.

Φιλόμηλος ὡς ἰέ ἐκίνησεν, οὐ μόνον τὰ περιττὰ οὐ λήψεται ἑ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀληθῶς γ ἐποφειλομένων αὐτῷ ἱ ἐκπίπτει. Οὗτος [66] τε ὁ ὅρος [z] plus petitionis, τὸ ψεῦδος ἀναμίξαι τῇ ἀληθείᾳ· καὶ οὐδὲ βοηθεῖται, οὐδὲ εὐχερῶς τῆς εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως ἀπολαύσει, εἰ μὴ ἄρα [a] ἐλάττων ἐστὶ τῶν κέ ὀκταετῶν· τῷ γὰρ ἀφήλικι, ὥσπερ καὶ ἐν ἄλλαις [67] πολλαῖς αἰτίαις, causa cognita, τετέρτι τὴν αἰτίαν διαγνοὺς, καὶ εὑρὼν αὐτὸν διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας ἑαυτὸν ψευγράψαντα ὁ πραίτωρ αὐτῷ συντρέχει· οὕτω κἀνταῦθα τῆς ὁμοίας αὐτὸν κατὰ τὸ συνηθὲς ἀξιοῖ βοηθείας.

cem ei ſolidi deberentur, de xv. *actionem* movit, non modo ſuperfluos quinque non capiet, ſed & decem vere ipſi debitis excidit. Hæc autem defi- 200 nitio *eſt* plus petitionis, veritati admiſcere mendacium: ac neque adjuvatur, neque facile in integrum reſtitutione fruetur, niſi forte xxv. annis minor ſit: namque adulto, ut & in aliis multis cauſis, Prætor cauſa cognita, id eſt cauſam cognoſcens, & comperiens eum propter juvenilem ætatem ſeſe decepiſſe, ſuccurrit; ita & hic ſimili eum de more dignatur auxilio.

Ἔστι δὲ ὅτε καὶ τοῖς τελείοις [b] δίδωσι τὴν 201 ἀποκατάστασιν, ἡνίκα μεγίστη καὶ εὔλογος αἰτία ψεύσασιν παράσχῃ τῇ πλάνῃ, ὥστε καὶ τὸν σφόδρα συνετὸν ἀπατηθῆναι, οἷον ὡς ἐπὶ *[67] τούτῳ θέματος· τελευτῶν τις [c] καὶ ἔχων ὑ νομισμάτων μυριάδας, ἀνεψήσατό με κληρονόμον· ἐληγάτευσε Πρίμῳ νομίσματα ρ', Σεκούνδῳ ρ'· ἐπιζήσας τῇ ποιήσει τῆς διαθήκης ἔγραψε κωδικέλλον, ἐν ᾧ [68] κωδικέλλῳ κατέλιπε Τερτίῳ καὶ Κυάρτῳ ἀνὰ ρ' νομίσματα. Ὀ- 202 φείλεις δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ Φαλκίδιος [d] ipſo jure

Nonnunquam autem & majoribus dat reſtitutionem, ubi maxima & juſta cauſa occaſionem errori præbuit, ut vel maxime prudens falli *potuiſſet*, veluti in hac ſpecie: Moriens quis & habens ſolidorum cccc. patrimonium, heredem me inſtituit; legavit Primo ſolidos c. & Secundo c. ſupervivens teſtamenti confectioni ſcripſit codicillum, in quo codicillo Tertio ac Quarto centenos ſingulis ſolidos reliquit. Scire autem debes, *Legem* Falcidiam ipſo

66. Quidni δὲ? Mox *petitionos* F. 67. πολλαῖς de: F. 2. *67. Vel τοιούτῳ lege, vel τῷ ſubde. GAVEL. 68. κωδ. de: F.

Gothofr. ἀποδοῖτο: Fabr. ἀποδῆτο peſſime. Sed Viglianum Ατλικωτάλον eſt, ut docet Mich. Mattaire in *Gr. L. dialectis*, fraternæ edit. pag. 61. ſub fin. G. O. R.

y. De pœna plus petentis, vide quæ ſcripſi in fine hujus paragraphi: adde tit. Cod. *de plus petitionibus.* & Paul. 1. Sent. 10. *de plus petendo.* D. GOTH.

z. Qui plus petit, cauſa cadit, ſive litem perdit. Hoc Plaut. ſignificat in Moſtell. act. 3. ſc. 1. Cic. 1. de Orat. & pro Roſcio com. Euſebius Gallicanus Homil. 5. de Paſcha: *Nam ſicut in negotiis gerendis quatuor modis homo cauſa cadere dicitur, id eſt, quatuor modis plus petendo ſubire periculum pro juris ratione perhibetur. quibus quatuor? id eſt, loco, tempore, genere, quantitate.* loco, *ſi alibi forte ſibi debitum ſolvi improbus fœnerator extorſerit, quam ubi cauſatio* (leg. *cautio*) *deſignabat.* tempore, *ſi citius.* quantitate, *ſi amplius petierit.* genere, *ſi alterius rei, aut melioris materiæ mercem, quam ſcriptura continebat, exegerit.* Hoc etiam jus tangit Cæſarius Arelat. Hom. 5. de Paſcha. FABR. I.

Vertit Curtius retinuitque Fabr. *Eſt autem hic finis plus petitionis, falſa veris miſcere:* qui per *finem* & Gr. ὅρου hic procul dubio *definitionem* intelligunt, quam ſignificationem in utroque ſermone frequentem eſſe, ſatis ſcio: ſed ne dubium h. l. cuiquam crearem, clariſſime loqui malui. De hac autem veritatis & falſitatis mixtura verba jam perdere nolo. G. O. R.

a. Facit

jure [69] μειοῖ τὸ ληγατευθὲν ὑπὲρ τὸ ἐναούσκιον, καὶ εἰς τοῦτο ἀφαίρησιν, ὡς μηδὲ δοκεῖν αὐτὸ καταλελεῖφθαι. Εἰ τοίνυν μὴ τὴν τοῦ τεστάτορος τελευτὴν ἀνεῳχθη ἡ διαθήκη, διελάνθανον δὲ οἱ κωδικέλλοι, καὶ οὐδεὶς ἠπίστατο τῶν ληγαταρίων ὅτι γεγόνασι, μὴ δὲ τὴν ἐμὴν ἀδιτίωνα ἔλθῃ ὁ Πρῖμος, εἰδὼς ὅτι [70] ὑ νομισμάτων ἐστὶν ἡ οὐσία, καὶ νομίσας σ' μόνα λελῆγατεῦσθαι, καὶ ἔχειν ἐμὲ μὴ μόνον τὸ τέταρτον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ δ', [71] καὶ κινήσῃ κατ' ἐμοῦ ὑπὲρ ρ' νομισμάτων, τετάρτην ἀκέραιον ἀπαιτῶν τὸ ληγάτον· ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἀναφανῶσιν [e] οἱ κωδικέλλοι, ἐν οἷς ἦσαν καταλειφθέντα Τερτίῳ καὶ Κουάρτῳ σ' νομίσματα, ἢ καὶ μέρος τῶν ληγατευθέντων Πρίμῳ ἀδεμπλευθὲν, καὶ ἐντεῦθεν δειχθῇ, ὡς πλέον τῶν ἐποφειλομένων κατὰ τὸ ἀληθὲς ἀπήτησεν ὁ Πρῖμος· διὰ τὴν εὐλογωτάτην [f] αἰτίαν καὶ συγγνωσθήσεται, καὶ τὰ οἑ νομίσματα λήψεται, καὶ οὐδὲν βλαβήσεται, εἰ καὶ δέον κινῆσαι ἀφ' οἑ, ἐκίνησε ἀφ' ρ'.

ipso jure minuere, *quod* legatum *eſt* ultra dodrantem, eoque redigere, ut illud nec relictum eſſe videatur. Si ergo poſt teſtatoris obitum teſtamentum apertum ſit, ſed codicilli lateant, ac nemo legatariorum ſciat, eos eſſe factos; poſt meam vero aditionem veniat Primus, ſciens patrimonium eſſe ſolidorum cccc. ratuſque ſolos cc. legatos eſſe, & me non modo quadrantem habere, ſed & ultra quadrantem, atque adverſus me de ſolidis c. agat, id eſt, integrum petens legatum: codicilli autem interea compareant, in quibus Tertio ac Quarto ſolidi cc. relicti fuerunt, aut pars etiam eorum, qui Primo legati fuerant, ademta; atque inde pateat, Primum plus quam ipſi vere debebantur, petiiſſe: propter juſtiſſimam cauſam & ignoſcetur ei, & ſolidos LXXV. accipiet, nec quidquam damni faciet, licet, quum de LXXV. agere deberet, de c. egerit.

Ἡ δὲ plus [72] petitio κατὰ δ' ἁμαρτάνεται [g] τρόπους, πράγματι, χρόνῳ, τόπῳ, αἰτίᾳ. Πράγματι, οἷον ἐάν τις [h] ἀντὶ ἱ νομισμάτων ἐποφειλομένων αὐτῷ κ' ἀπαι-

203

Plus autem petitio quatuor committitur modis, Re, Tempore, Loco, Cauſa. RE, velut ſi quis pro X. ſolidis ipſi debitis, XX. petierit: aut etiam, ſi

204

69. λπμωοῖ F. 70. ἡ F. male. 71. χῳ de: F. 72. *petition* F. 2. & ſic deinceps.

a. Facit l. 1. l. 11. §. ſciendum. 3. D. *de minorib.* l. 1. Cod. *de prædiis & aliis rebus minorum.* & C. *quibus ex cauſis majores.* D. GOTH.

b. V. tit. D. *ex quibus cauſis majores.* D. GOTH.

c. Vide l. pen. Cod. *ad L. Falcidiam.* D. GOTH.

d. Legata per legem Falcidiam ipſo jure minuuntur, l. 73. §. 2. D. *ad leg. Falcid.* l. 1. §. ſi quis ex mortis, D. *quod leg.* FABR.

e. Codicilli diu celati prolati ſunt, qui ademptionem continent legatorum, vel deminutionem per hoc, quia aliis quoque legata relicta ſunt, ut in l. 2. D. *de cond. ind.* FABR. I.

f. Venia dignus eſt: non enim improbe petit, ſed ſcriptura ductus. FABR. I.

g. Paul. 1. Sent. 10. §. 1. *Cauſa cadimus*, inquit, *loco, ſi alibi: ſumma, ſi plus quam damus, petimus: tempore, petendo ante tempus: qualitate, ejuſdem ſpeciei rem meliorem poſtulantes.* Ex eodem authore 2. Sent. 1. §. 3. in fin. colligimus, eum quoque plus petere, qui totum petit ab eo, cui ipſe viciſſim aliquid debet. adde huic loco §. 5. in fin. ſup. *de fidejuſſoribus.* D. GOTH.

h. Interveniente quoque ratione compenſationis, qui totum petebat, cauſa cadebat, Paul. 2. Sent. tit. 5. In Capitul. Caroli M. lib. 7. c. 224. referuntur verba Aniani ad d. locum Pauli, uti

αιτήσω· ἢ 73 καὶ ἐὰν τὸν ἀγρὸν, οὗ δεσπότης ὑπῆρχον κατὰ τὸ ἥμισυ, 74 πρὸ σοῦ διακρατούμενον ἀπαιτήσω διὰ τῆς in rem, λέγων τῆς ἐμῆς εἶναι δεσποτείας πάντα τὸν ἀγρὸν, ἦγον κατὰ τὸ δίμοιρον μέρος. Χρόνῳ [i] plus πετιτεύω, οἷον ἐὰν in diem ἐποφειλόμενον ἢ πρὸ 75 αἱρέσεως πρὸ τῆς ἡμέρας ἢ πρὸ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως ἀπαιτήσω· ὥσπερ γὰρ ὁ βραδέως, τουτέστι μὴ χρόνον [k] καταβαλών, ἔλαττον δοκεῖ καταβαλεῖν, οὕτω καὶ ὁ πρὸ τοῦ χρόνου ἀπαιτῶν [l] plus 76 πετιτεύειν.

si fundum, cujus pro dimidio dominus eram, a te detentum per *actionem* in rem petiero, dicens, mei esse dominii totum fundum, aut pro parte bessali. TEMPORE plus peto, velut 205 si in diem vel sub conditione debitum ante diem vel ante conditionis eventum petiero: sicut enim tarde, id est post tempus solvens, minus videtur solvere, ita & ante tempus petens, plus petere *videtur*.

Τόπῳ [m] plus petitio ἁμαρτάνεται, οἷον ἐὰν τὸ ἐποφειλόμενόν μοι ἐν φανερῷ τόπῳ καταβληθῆναι, ἐν ἑτέρῳ ἀπαίτησω τόπῳ, μνήμην μὴ ποιησάμενος [n] τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὸ χρέος ἔδει μοι καταβληθῆναι· οἷον 206 ὡς ἐπὶ ῥήματος, ἐπηρώτησά σε οὕτως, Ὁμολογεῖς 77 δώσειν μοι ἐν Ἐφέσῳ ρ' νομίσματα; ὅσον ἀπὸ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας οὐ δύναμαί σε ἀπαιτεῖν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, εἰ μὴ ἐν αὐτῇ τῇ Ἐφέσῳ· ἔξωθεν γὰρ ἀπαιτῶν σε τῆς Ἐφέσου, τόπῳ plus πετιτεύω· ἐὰν γὰρ εὑρεθῇς ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ πούρως [o] κινήσω κατὰ σοῦ, τουτέστι μὴ μνησθεὶς τῆς Ἐφέσου, εἰσάγεται ἡ plus petitio. Ἀλλ' 207 ἐπειδὴ συνέβαινέ σε μηδέποτε ἀπαιτεῖσθαι, διὰ τὸ μὴ παραγίνεσθαι ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, καὶ οὐκ ἠδυνάμην ἀπαιτῆσαί σε, οὔτε ἐν τῇ Ἐφέσῳ, διὰ τὸ μὴ εὑρίσκεσθαι 78 ἐν αὐτῇ, οὔτε ἐκτὸς τῆς Ἐφέσου διὰ τὴν plus petitionem, τούτου χάριν ὁ πραίτωρ ἐπενόησε

LOCO plus petitio committitur, velut si, quod mihi debetur in certo loco solvendum, in alio loco petiero, non facta mentione loci, in quo mihi debitum solvendum erat: velut in *hujusmodi* specie; sic a te stipulatus fui, Spondesne mihi dare Ephesi solidos c? quantum ex jure civili non possum a te alio loco petere, nisi in ipsa *urbe* Epheso: namque extra Ephesum a te petens, loco plus peto. Si enim Romæ inveniaris, *egoque* pure tecum agam, id est mentionem Ephesi haud facieus, introducitur plus petitio. Sed quoniam evenire *poterat*, ut nunquam a te petere liceret, eo quod Ephesum non venires, atque *ego* te convenire nequirem, neque Ephesi, quia ibi non invenireris, neque extra Ephesum propter plus petitionem, idcirco Prætor

73. ἢ καὶ de: F. 74. ἀπὸ F. 75. ἄιρεσιν F. 76. πετιτεύει. F. 77. δοῦναι F. 2. 78. σε ad: F.

tunc ineruditorum hominum mos erat. FABR. I.

i. Qui autem ante diem agit, male agit. l. unic. in fin. D. *quando dies usufr.* D. GOTH.

k. L. 12. §. 2. D. *de V. S.* FABR. I.

l. Qui solvit ante diem, plus præstitisse creditur, quam debebat, l. 15. D. *de ann. leg.* FABR. I.

m. Vide l. 1. & passim. D. *de eo quod certo loc.* D. GOTH.

n. Novella Martiani 1. in fine. *majus enim aut minus fit, quamvis idem sit, tempore, loco, causa,* ut ait Seneca Ep. 81. FABR. I.

o. Recte Th. interpretatur, ut constat ex Justin. ibi: *Romæ pure.* FABR.

Pure agere & cum adjectione loci, sunt opposita, l. fidejussor §. 1. *de Fidejuss.* Cujac. DOUJAT.

Multa hic in sensu tam Justiniani quam THi aperto

νοήσε 79 τὴν τοιαύτην ἀναγωγήν· δέδωκε γάρ μοι ἐξουσίαν 80 καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐφέσου ὄντι κινεῖν καλὰ σοῦ, μόνον μέν τοι ἵνα μνήμην 81 ποιήσω τῆς Ἐφέσε, καὶ ἀφαφύγω τὴν plus petitionem. Ἐὰν γὰρ ἐν τῇ Ρώμῃ 208 κινήσω καλὰ σοῦ λέγων, Εἰ φαίνεται, τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναί μοι ρ' νομίσματα ἐν Ἐφέσῳ, οὐ δοκῶ plus πετιτεύειν· εἰ δὲ πούρως, τετέρτι μνήμης μὴ γενομένης τῆς Ἐφέσου, εἰσάγεται plus petitio· ἀφαιρεῦμαι γὰρ τὸ ἀφαφέρον P καὶ τὸ κέρδος, οὗπερ ἤμελλε τυγχάνειν ὁ ἐπερωτηθείς, εἰ κατέβαλεν ἐν τῇ Ἐφέσῳ· ἐσθ' ὅτε γὰρ εὐχερὴς ἦν αὐτῷ 82 τῶν χρημάτων ἡ καλαβολὴ ἐν τῇ Ἐφέσῳ, ἐκτὸς δὲ τῆς Ἐφέσε δυσχερεστάτη· καὶ οὐ δεῖ αὐτὸν εἰς τὰ ρ' νο- 209 μίσματα καλαδικάζεσθαι ἐκτὸς τῆς Ἐφέσε· δεῖ γὰρ ἐξαιρεθῆναι τῶν ρ' νομισμάτων τοσαῦτα, ὅσα ζημιοῦται ἐκτὸς τῆς Ἐφέσε καλαβαλών· τυχὸν γὰρ ἐν τῇ Ρώμῃ τὸ χρέος καλαβαλεῖν ἀναγκαζόμενος, δαπανᾷ κ' νομίσματα εἰς τὸ περιποιῆσαι ἑαυτῷ τὴν ποσότητα, ἣν ἐχρῆν μοι δοθῆναι· καὶ ἀφ' τοῦτο οὐ καλαδικάζεται εἰς τὰ ρ', ἀλλ' εἰς 83 π'. ἐν ᾧ δὲ οὐ μνημονεύω τῆς Ἐφέσε ἐν 210 τῇ δίκῃ, ἐκτὸς κινῶν τῆς Ἐφέσε, ἐπειδὴ παρασκευάζω αὐτὸν εἰς ρ' νομίσματα καλαδικασθῆναι, (ἡ γὰρ πύρα ἀναγωγὴ τὴν τοῦ διαφέροντος ἐξέτασιν ἀναιρεῖ) διὰ τοῦτο plus πετιτεύω.

Τοῦτο δὲ τὸ διαφέρον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῶν πιπρασκομένων φορτίων q μεγίστην

tor hujuſmodi actionem excogitavit: nam mihi facultatem dedit etiam extra Epheſum degenti adverſus te agere, dum tamen mentionem Epheſi faciam, & plus petitionem effugiam. Si enim Romæ tecum agam, dicens: Si adpareat, adverſarium mihi dare oportere Epheſi ſolidos c. non videor plus petere; ſi autem pure, id eſt mentione Epheſi non facta, plus petitio introducitur: namque id quod intereſt, & lucrum quod promiſſor adepturus erat, ſi Epheſi ſolviſſet, *illi* adimo: fortaſſis enim facilis ei erat Epheſi pecuniæ ſolutio, difficillima autem extra Epheſum: neque eum extra Epheſum in c. ſolidos condemnari oportet: nam deducendum eſt tantum ex c. ſolidis, quantum damni facit extra Epheſum ſolvens. Forte enim Romæ debitum ſolvere coactus, viginti impendit ſolidos ad comparandam ſibi ſummam, quam mihi dari oportuit: ideoque non in c. ſed in LXXX. condemnatur: quum vero Epheſi mentionem nullam facio in lite, agens extra Epheſum, quoniam *id* ago ut in c. condemnetur ſolidos, (namque pura intentio explorationem ejus qnod intereſt, tollit) ea propter plus peto.

Id autem quod intereſt, ut plurimum, in vendendis mercibus maxi-

mam

79. τὴν de: F. 80. εἰ ad: F. 2. 81. ποιήσωμαι F. 82. ἡ h. l. F. 2. 83. τὰ ad: F.

perto tricatur Hotom. *Comment. Inſtit.* Ed. I. pag. 517. (Ed. V. pag. 470.) & concludit tandem, *pure petere* in h. l. nihil aliud ſignificare, quam petere ſine arbitrii mentione. Etc. G O. R.

p. Lucrum, & id quod intereſt, opponuntur. Adde 9. *Eclog.* II. c. 2. l. 2. D. *ratam rem haberi.* D. GOTH.

Aliud igitur *lucrum* eſt, aliud id quod *intereſt*. FABR.

q. Pretia rerum varia ſunt per ſingulas civitates regioneſque, maxime olei, vini, frumenti. l. 3. D. *de eo quod certo loco.* Quinimo tempora, ut loca, nonnullam pretio varietatem adferunt. Nec enim tantidem Romæ & in Hiſpania oleum æſtimatur: nec continuis ſterilitatibus tantidem, quanti ſecundis fructib. l. pretia rerum 63. D. *ad L. Falcid.* D. GOTH.

τὴν δέχεται διαφοράν, οἷον οἴνου, σίτου, ἐλαίου, ἄτινα καθ' ἕκαστον κλῖμα διάφορον ἔχει τίμημα. Ἀπαιτούμενος δ' ἐν 211 τῇ Ῥώμῃ ρ' νομίσματα, καὶ τὰ ἀποδόντα μοι φορτία διαπωλεῖν ἀναγκαζόμενος, ἐσθ' ὅτε λήψομαι ὑπὲρ αὐτῶν ρ' νομίσματα μόνον· εἰ δὲ ἐν τῇ Ἐφέσῳ ταῦτα διεπίπρασκον, ἐλάμβανον ρκ' νομίσματα. Οὐ μόνον δὲ ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ [r] ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀργυρίοις, τὸ διάφορον ἐκ τῶν κλιμάτων εἰσάγεται· οὐδὲ γὰρ ἐν παντὶ κλίματι οἱ αὐτοὶ τόκοι ἀπαιτοῦνται· ἐν μὲν γὰρ τῇ 212 Ῥώμῃ, πολλῶν ὄντων τῶν δανειζόντων, ἐσθ' ὅτε καὶ τοῦ δανείζοντός μοι ἀπαιτοῦμαι τὸ δ' μέρος [s] τῆς ἑκατοστῆς, ὅπερ συντείνει [t] εἰς γ' νομίσματα· ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ, διὰ τὸ ὀλίγους εἶναι τοὺς δανείζοντας, δανεισάμενος ἐγὼ, ἐπὶ τῷ καταβαλεῖν σοι, ἀπαιτοῦμαι λόγῳ τόκων τὸ ἥμισυ [u] τῆς ἑκατοστῆς, τουτέστιν ἓξ νομίσματα· ὥστε ἂν καὶ 84 ἐκ τῆς ποσότητος τῶν τόκων τὸ διάφορον ποιεῖ τὰ κλίματα. Διὰ τοῦτο οὖν 213 85 ἀναγκαῖον, μὲ μεμνῆσθαι τῆς Ἐφέσου, ἐκτὸς

mam recipit differentiam, velut *in* vino, frumento, oleo, quæ pro quaque regione diverſam æſtimationem habent. Nam ſi Romæ centum ſolidos poſcar, merceſque mihi ſuppetentes divendere cogar, pro iis forte centum tantummodo ſolidos accipiam: ſi autem Epheſi eaſdem divenderem, CXX. ſolidos acciperem. Sed non tantum in his, verum in ipſis etiam nummis, ex regionibus differentia (*aut, id quod intereſt*) inducitur; neque enim in omni regione eædem uſuræ exiguntur: nam Romæ, quum multi ſint feneratores, forte ab eo qui mihi *pecuniam* credit, quartam centeſimæ partem poſcar, quæ in tres aureos excurrit; in provincia autem, quia pauci ſunt feneratores, ego mutuum ſumens, ut tibi ſolvam, uſurarum nomine poſcar centeſimæ ſemiſſem, id eſt aureos ſex: itaque & in uſurarum quantitate differentiam faciunt regiones.

84. ἐπὶ F. 85. ἀνάγκη μεμν. F.

L. 63. §. u't. D. *ad leg. Falc.* Plin. lib. 33. cap. 13. FABR. I.

r. L. 3. in fin. D. *de eo quod certo loco.* D. GOTH.

s. Uſura igitur centeſima, [τόκος ἑκατοστὸς Galeno, de Hippoc. & Plat. decret. 2. *Edit.* 1.] eſt, cum centeni nummi duodecim quotannis pariunt. Hujus exemplum exſtat in veteri inſcriptione, quam profert Joſeph. Scalig. in diſſert. *de re nummaria.* Sanguinolentæ centeſimæ Sen. *de Benef.* 7. c. 10. FABR.

t. Galli *à trois pour cent*, atque ita quartam partem centeſimæ efficiunt. Centeſimæ enim uſuræ annuos duodecim pariunt in centenos, Galli *à douze pour cent.* D. GOTH.

Uſuræ quadrantes, l. 21. §. Largius, D. *de an. leg.* FABR.

u. Nota de uſuris contra vulgarem Accurſii & doctorum noſtrorum opinionem. CURT.

Gallis *ſix pour cent.* D. GOTH.

x. Id eſt, ſine loci commemoratione, ſcilicet, quia utilitas ſolvendi ſalva eſt promiſſori, ut ait Juſtin. id eſt, ratio non habetur utilitatis, quæ promiſſori competitura fuiſſet, ſi alio loco ſolveret. nam cum eo loco convenitur, quo dare promiſit, ejus nihil intereſt ratione loci. FABR.

Vide me mox ad not. *o.* G. O. R.

y. Ex abundanti locus adjiceretur: nam ſive locus adjiciatur, ſive non, perinde eſt. & manifeſtum eſt, judicio Epheſi conſtituto, non recte utilitatem ipſius loci æſtimari. [quia promiſſoris nihil intereſt eo loco ſolvi, cum alias utilitas ſolvendi ſalva ei eſſe deſinat, ſi alio loco conveniatur. *ex Edit.* 2.] Sic Theoph. hunc locum interpretari debuit: [niſi forte quis dixerit, negative hic legendum eſſe, hoc modo. οὐ καλῶς τὸ διαφ. non recte utilitas ipſius loci æſtimabitur. *Edit.* 1.] FABR.

Quod ait TH. καλῶς, [vid. lect. 88. paullo poſt:] id ita interpretor, ut velit facile æſtimari poſſe, quid interſit promiſſoris, id eſt judicem ſtatim perſpecturum, nihil prorſus ejus intereſſe. DOUJAT.

Mira ſane interpretatio tam Græcæ voculæ, quam THinæ

τὸς τῆς Ἐφέσε ποιήμονον τὴν ἀναγωγὴν, ἵνα τὸ διαφέρον σκοπηθῇ. Εἰ δὲ συμβῇ, σὲ τὸν ἐπερωτηθέντα εὑρεθῆναι κατὰ τὴν Ἔφεσον, πούρα [x] ὀφείλει γίνεσθαι κατὰ σοῦ ἡ ἀναγωγή· κινῶν γὰρ ἐν τῇ Ἐφέσῳ οὐκ [86] ὀφείλεις μνήμην ποιήσασθαι τοῦ τόπου· ἰσοδυναμεῖ γὰρ τῇ μνήμῃ [87] τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπε ἡ ἔν τινι τόπῳ γινομένη ἀναγωγή· καὶ φανερόν, ὅτι ἐν τῇ Ἐφέσῳ κινεμένε τοῦ δικαστηρίε, [88] καὶ τὸ διαφέρον ἀπὸ τοῦ τόπε σκοπηθήσεται.

nes. Eapropter ergo neceſſe *eſt*, me Epheſi mentionem facere, ſi extra Epheſum intendam actionem, ut quod intereſt, ſpectari poſſit. Si autem eveniat, ut tu promiſſor Epheſi inveniaris, pura adverſus te actio inſtitui debet: namque Epheſi agens loci mentionem facere non debet; quoniam actio in aliquo loco inſtituta æquipollet mentioni nominis *ejus* loci: & manifeſtum *eſt*, conſtituto Epheſi judicio, etiam id quod intereſt, ex loco ſpectatum iri.

Ἔοικε τῷ plus πετιτεύοντι [89] τόπῳ, καὶ [214] ὁ αἰτίᾳ plus πετιτεύων. Καὶ πῶς αἰτίᾳ plus petitio [90] γενήσεται; τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῆς ἀλτερνατίωνος. Ἀλτερνατιὼν [z] δέ ἐστιν [91] ὁ ἐπαμφοτερισμός· οἷον, ἐπηρώτησά σε, Ὁμολογεῖς δίδοναί μοι Στίχον τὸν οἰκέτην, ἢ ί νομίσματα; καὶ μὴ ταῦτα ἤλθον μονοειδῶς τὰ ί νομίσματα ἀπαιτῶν· [92] αἰτίᾳ plus πετιτεύω, ἐπειδὴ ἀφαιρεῦμαί σε τὴν ἐπιλογὴν, ἣν ἡ Φύσις τῆς ἐπε-

Loco plus petenti ſimilis eſt & qui CAUSA plus petit. Et quomodo plus petitio fiet cauſa? Hoc in alternatione accidit. Alternatio autem Græce eſt επαμφοτερισμος: veluti, Stipulatus ſum a te, Sponden dare mihi Stichum ſervum, aut ſolidos decem? & poſtea *te con*veni, decem ſolidos ſimpliciter petens: cauſa plus peto, quoniam tibi electionem adimo, quam na-

86. Legend. vel ὀφείλω vel ὀφείλει. G. O. R. 87. τοῦ ἐν. de: Pith. ac F. 88. καλῶς Pith. καλῶς F. pro κὴ, & αὐτοῦ uterque pro ſeq. ἀπὸ. Pith. qui poſt αἰτίᾳ reponit. 89. ὁ de: F. 90. γίνεται F. & 91. ὁ de: F. 92. ἄτινα Pith.

THinæ mentis. Ego antea pro καὶ (ſ. Fabr. καλῶς) conjiciebam εἰκῇ *fruſtra*, *incaſſum*: ſed nunc nihil muto, ac puto, tam Fabrotum quam A Coſta, qui ſimiliter hic THum perſtringit, verſione Curtiana ſe decipi paſſos eſſe, quæ habet: *Nec dubium eſt, quin judicio Epheſi conſtituto, & ejus quod intereſt, ratio ex loco ducenda ſit*: quaſi judex ejus quod intereſt debeat habere rationem, quo nihil a mente noſtri eſt alienius. Mea autem de ſententia THus hoc vult, quod vel antecedentia ſatis demonſtrant, niſi eum fingas tam brevi intervallo pugnantia inter ſe ſcripſiſſe: *Si in ipſa Epheſo actio pure ſine loci commemoratione intendatur, tacite ſimul & per ſe id ſpectari atque in judicium venire, quod aut rei aut actoris interſit*, ut Epheſi ſolvatur; nam utriuſque rationem haberi, docent l. 2. §. 8. & l. 4. pr. D. *de Eo q. certo loco.* Eodemque modo interpretor illa poſtrema Imperatoris verba: *ſcil. quia utilitas ſolvendi ſalva eſt promiſſori*: quæ quum adfirmantia ſint, Fabrotus (æque mire ac Douſatius illud καλῶς) negative exponit, *rationem utilitatis* NON *haberi*, *ejuſque* NIHIL *intereſſe ratione loci.* Sed ſic confunditur judicis officium cum ipſa intentione pura & ejus effectu. Pura ſcil. hujuſmodi intentio, eo loci facta, ubi debetur, efficit, ut utilitas illius loci vel ad actorem vel ad reum tacite & ipſa re perveniat, ejuſque adeo rationem extrinſecus habere, id eſt eam pro arbitrio æſtimare, judex non cogatur: neque enim, ſi eodem loco petatur, quo quis dare promiſit, arbitraria eſt, ſed ſtricti juris ex ſtipulatu. G. O. R.

z. L. ſi quis ſervum. 9. D. *de ſervo corrupto.* l. 2. §. 3. D. *quod certo loco.* l. Prætor. 7. §. quod autem. 4. D. *de injuriis.* Feſto, Alternatio per vices ſucceſſio. [quæ huc non facit] D. GOTH.

Suid. ἐπαμφοτερίσαι, εἰς ἀμφιβολίαν ἀγαγεῖν τὸν λόγον, ὡς καθ' ἑκάτερον ἐλέγχεσθαι. FABR.

ἐπερωτήσεώς σοι παρέχει· ὁ γὰρ οὕτως ἐπε- 215
ρωτηθεὶς, Ὁμολογεῖς δώσειν μοι 93 ί νο-
μίσματα, ἢ Στίχον τὸν οἰκέτην; ἐξουσίαν
ἔχει τοῦ καταβαλεῖν ὃ βούλεται· ὁ τοίνυν
τὰ δέκα νομίσματα ἀπαιτῶν, ἢ μόνον τὸν
οἰκέτην, ἀφαιρεῖται τὴν ἐπιλογὴν τῷ χρέως·
καὶ ἐντεῦθεν καλλίονα μὲν τὴν ἑαυτοῦ, χεί-
ρονα δὲ τὴν αἵρεσιν ποιεῖ τοῦ ὀφειλομένου·
ἔστι δ' ὅτε γὰρ δυσχερεστέρα ἐστὶν ἡ καταβολὴ
τῷ ῥέψαι τῶν δέκα νομισμάτων, ἢπερ τοῦ
οἰκέτου, καὶ διὰ τοῦτο βλάπτεται, τὴν
ἐπιλογὴν οὐκ ἔχων. Ὥστε οὖν δεῖ ὁμοιότρο- 216
πον εἶναι τὴν ὀφειλὴν τῇ ἐπερωτήσει, ἵνα
οὕτως εἴπω 94· Εἰ φαίνεται, τὸν ἀντίδι-
κον χρῆναι δοῦναι Στίχον, ἢ ί νομίσματα.

natura ſtipulationis tibi præbebat. Nam qui ſic interrogatus fuit, Sponden dare mihi decem ſolidos, aut Stichum ſervum? licentiam habet ſolvendi quod vult: qui igitur decem ſolidos petit, aut ſolum ſervum, electionem debiti adimit; atque inde ſuam quidem conditionem facit meliorem, ſed *rei* conventi deteriorem: nonnunquam enim ſolutio decem ſolidorum reo eſt difficilior, quam ſervi, atque ita læditur, electionem non habens. Itaque intentionem oportet ſimilem eſſe ſtipulationi, ut ſic dicam: Si adparet, adverſarium dare oportere Stichum aut ſolidos decem.

Εἰ δὲ καί τις γενικῶς [a] οἰκέτην ἐπερωτήσῃ,

Sed & ſi quis generaliter ſervum ſti-

93. Στίχον ἢ ί νομ. F. omiſſo τὸν οἰκέτην. 94. ὀναγεῖον ad: Pith. ὀνάγων F.

a. Qui generaliter hominem promittit, ſimilis eſt ei qui hominem aut decem promittit. l. cum is 32. in fin. D. *de condict. indebiti* l. 2. §. 1. D. *de verb. oblig.* D. GOTH.

b. Præter Fabr. 2. quam ſequor, nulla editionum hoc nomen conſtanti ratione ſcribit, modo enim καμπανὸς, modo καμπάνιος habent. Καμπάνιος nuſquam ego adhuc aut Græce aut Latine reperi: ſed præter uſitatum *Campanus, a, um, Campanicus* ex Plauto citant Lexica; quorum utrumque ap. Strabonem L. V. invenio. Nam pag. 377. med. al. 246. occurrit, τὰ δ' ὕστερα [ὀνόματα] τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀναμιξ τὰ Καμπανικά: & pag. 382. pr. al. 249. ἡ αὖται Καμπανὴ πόλις ἐστίν. G. O. R.

c. Quæ nobilior eſt. Strabo lib. 16. Euſtath. ad Odyſſ. ο. ἐπαινεῖται γοῦν ἡ Τυρία πορφύρα. Holoverum Tyrium appellat Anaſtaſius bibliothecarius in Gregorio. Procop. in ἀνεκδότοις. βάμματος [βάμματος] δὲ τοῦ βασιλικοῦ, ὅπερ καλεῖν ὁλόβηξον νενομίκασι. ex quibus intelligimus, quæ ſint in codice, *holovera veſtes*, ſi verum eſt quod ſcribit Procopius. FABR I.

d. Ulpianus ejus exemplum pro eo quod eſt optimum, adducit l. ſtipulationum & l. ſq. *de Verb. Oblig.* CURT. & ſic fere ERNST.

Contra THum Flori etiam L. I. & Plinii III. 5. auctoritates citat in *Comment. Inſt* Edit. I. p. 519. [Edit. V. 471.] HOTOM. atque ita & VINNIUS.

Blenno & inſipido palato oportet fuiſſe THum, qui interpretatur *Camanum vinum, peſſimum.* At fortean non guſtavit? eſto. Imperitiſſimum tamen fuiſſe oportet, & hiſtoriæ ignariſſimum. . . . . Quin imo vinum Campanum ob pretium & bonitatem ſuam proverbia ſuſtuliſſe dixerim. [Hinc præter loca ſuperius citata addit Varr. I. *de R. R.* 1. Iſidor. xx. 3. & Martialis aliquot epigrammata.] COLERUS *Parergon* 24.

Hanc pugnam [Digeſta inter ac THum] aliqui tangunt; plerique tamen in ſuſpenſo relinquunt. Solus, quod ſciam, Antonius Uſillus ad iſtum §. 33. eam ita dirimit, quod parcendum ſit THo, ob loci inſcitiam, quem unquam non viſerat, quod Græcus eſſet. *Erat enim Imperialibus blanditiis in aula Juſtiniani occupatus*, ait Uſill. d. l. Etenim teſtantur alii de fertilitate loci. Florus..... Plinius..... epitomator Strabonis..... Seneca..... Columella..... FORSTER. I. *de Juris interpr.* c. 8.

Quale vinum Campanum intelligat I h. non liquet. Certe *Falernum* nobile erat, Athen. I. v. Varr. I. de re R. c. 2. Martial. ep. 18. lib. I. & lib. 13. ep. 118. alias 115. & *Cæcubum* generoſiſſimum, de quo Strabo lib. 5. [pag. Edit noviſſ. 372. *alias* 243.] utrumque autem Campanum. Sed & alia Campaniæ vina celebrantur, de quibus Str. d. lib. 5. Plin. lib. 3. c. 5. Denique optimum quoque eſſe poteſt Campanum, l. 74. & l. ſeq. D. *de verb. obl.* tamen Vejentanum vinum peſſimum eſt. eſt autem Vejentum civitas Campaniæ. vet. Schol. Horat. ad Sat. 3. lib. 2. FABR.

Verum eſt plus petere aliquando videri, qui vilius petit ac deterius pro pretioſiore ac meliore. Sed

σῃ, καὶ ἔλθῃ ἰδικῶς Στίχον ἀπαιτῶν, ἢ γενικῶς οἶνον ἐπερωτήσας, 95 μὴ ταῦτα ἰδικῶς
b Καμπανὸν οἶνον 96 ἀπαιτήσῃ, ἢ γενικῶς πορφύραν ἐπερωτήσας, μὴ ταῦτα ἰδικῶς 217
c Τυρίαν 96 ἀπαιτήσῃ, plus πετιτεύει· τὴν γὰρ ἐπιλογὴν ἀφαιρεῖται τὸν ὀφειλόμενον, ἣν φύσις αὐτῷ δίδωσι τῆς ἐπερωτήσεως· ὁ γὰρ γενικῶς ἐπερωτηθεὶς οἰκέτην, ἢ οἶνον, ἢ πορφύραν, ἐξουσίαν 97 ἔξει, ἐξ οὗ θέλεται τόπου τοῦτο λαβὼν καταβαλεῖν· Τὸ πλέον φημὶ, εἰ καὶ εὐτελέστατον εἴη τὸ ἀπαιτούμενον, οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ὁ ἄκτωρ plus πετιτεύει· συμβαίνει γάρ ἐστ' ὅτε 98 τὸ νο- 218
μιζόμενον εἶναι εὐτελὲς, δυσχερὲς εἰς καταβολὴν γίνεσθαι τῷ ὀφειλόμενῳ· οἷον λόγου χάριν, πάντων τῶν οἴνων d χείρων ἐστὶν ὁ Καμπανός· ἐὰν γενικῶς ἐπερωτήσας, ἰδικῶς

stipulatus ſit, & *in jus* venerit ſpecialiter Stichum petens, vel generaliter vinum ſtipulatus, poſtea ſpecialiter vinum Campanum petat, vel generaliter purpuram ſtipulatus, poſtea ſpecialiter Tyriam petat, plus petit; namque *reo* convento electionem adimit, quam natura ſtipulationis ei dat: qui enim generaliter ſervum vel vinum vel purpuram promiſit, poteſtatem habet, ex quo velit loco id petitum ſolvere. Plus dico, etſi viliſſimum ſit quod petitur, nihilominus & ſic actor plus petit: fit enim interdum, ut quod putetur eſſe vile, reo ad ſolvendum difficile fiat; velut exempli cauſa, omnium vinorum peſſimum eſt Campanum:

95. κὴ ἰδ. F. 96. ἀπαιτεῖ Pith. ac F. 97. ἔχει F. 98. κὴ ad: F.

Sed vina Campana, in quibus Falernum, Cæcubum, Maſſicum, optima: Vejentanum in peſſimis: ſed hoc in Tuſcia ex agro Vejente ſeu Vejentano. Quo pertinet illud Martialis III. Epigr. *Vejentina mihi miſces, tibi Maſſica potas.* Et Plinius ipſe Vejentanos numerat inter Hetruriæ populos L. III. c. 5. ſed Cluverius pro Vejentanis Verentanos legit a Verento, ejuſdem Tuſciæ oppido minus cognito, quod nunc *Valentano* dicitur. DOUJAT.

Vario item Campaniæ vino, & maxime Falerno, quod optimum Campanum dicitur l. 74. D. *de V. O.* THo fruſtra repugnante, principatum aſſeruit [Ant: Auguſtinus], Varronis, Strabonis, Plinii & Galeni auctoritate, *Diſſert.* III. 4. 5. Tom. IX. *Theſaur. Ital.* part. 2.

OTTO Præf. I. *Theſ. Jur.* p. 42.

Quum hic dicat Vir Ampl. *fruſtra rep. THo*, videtur a priori ſententia in *Comment. Inſt.* ad h. §. prolata recte receſſiſſe, ubi dixerat: *ſed Fabrotus in notis ejus* [*Theophili*] *cauſam ſuſcepit.* Licet enim ſuſcepiſſe videri poſſit, tamen non probavit: quum veteri commentatori (dicenti, *Vejentum civitas eſt Campaniæ, ubi naſcitur peſſimum vinum. Sic Perſius: Vejentanumque rubellum*:) ipſe textus Horatianus pro meo intellectu contradicat, qui vſ. 142. ſic: *Pauper Opimius argenti poſiti intus & auri, Qui Vejentanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla, vappamque profeſtis.* Vocabulum *trulla Campana* forte ferellit commentatorem, quaſi & vinum illud eſſet Campanum; ſed acrior eſt Satyrici morſus, ſi ſic interpreteris: „Opimius potat feſtis diebus peſſimum Tuſciæ vinum, ſed ut „alios fallat & videatur Campanum optimum bibere, vas Campanum adhibet"; ſicut & nos hodie vinum Rhenanum ac Moſellanum ex alio poculorum genere, quam aut Gallicum aut Hiſpanicum, bibere ſolemus. Rectius ergo Crucquius, deſerto commentatore, *Vejentanum*, inquit, *vinum ſaporis admodum ingrati, naſcitur in agro Etruriæ Vejentano. Perſ. Sat.* V. [vſ. 147.

Cœna fit in tranſtro,] *Vejentanumque rubellum*
Exhalat vapida laſum pice ſeſſilis obba.

Et ſic Merula Coſmographiæ P. II. L. IV. pag. 721. (quam ſuppeditavit Collega Doctiſſ. W. Prumerus) de Vejis & Vejentibus, Etruriæ populo, agens, „Agrum ignobilius & inſipidum produxiſſe „vinum, innuunt Poëtæ. Horat *Qui Vejentanum* „&c. Perſ. . . . . Martialis in Epigr. [104. L. I.] „*Sed Vejentani bibitur Fex craſſa rubelli.* De eo vi„no ſic Columella L. IV. *Vejentanæ uvæ non ita „rubent, ut Amineæ, a quo colore Rubellanæ appellantur, eademque Fecenninæ, quod plus quam „ceteræ fecis habeant*". Columellæ locus longe aliter ſe habet L. III. c. 2. n. 14. in noviſſ. Geſneri edit. unde hoc tantum obſervo, pro *Vejent.* legi *Nomentanæ* abſque lectionis varietate. Non probat ergo Fabrotus, quod probaſſe aliis forte creditur. Quin immo ſi concederemus, Vejentanum eſſe Campaniæ vinum, tamen THus perperam diceret generali adpellatione, Campanum eſſe

κῶς Καμπανὸν ἀπαιτῶ, διὰ τοῦτο plus πετιτεύω, ἐπειδὴ ὁ ἀναγόμενος ἐσθ' ὅτε εὐχερέστερον οἶνον καλλίονα δίδωσιν ἢ Καμπανόν, διὰ τὸ τότε ἀπορεῖν.

num, si generaliter stipulatus, specialiter Campanum petam, idcirco plus peto, quia *reus* conventus aliquando facilius dat vinum melius quam Campanum, quoniam eo caret.

Ἀλλὰ [e] ταῦτα μὲν πάλαι ἦν ἐν πολι 219 ρείᾳ, τὰ τῶν plus petitionum· μετὰ δὲ ταῦτα διάταξις Ζήνωνος [f] τοῦ τῆς θείας λήξεως, οὐδὲν 99 ἧττον καὶ νομοθεσία τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐστένωσε ταῦτα τὰ τῶν plus petitionum· καὶ εἰ μέν τις χρόνῳ plus [1] πετιτεύει τι, χρὴ τὸν δικαστὴν ὁρίζειν, ὡς ἡ Ζήνωνος διδάσκει διάταξις· εἰ δὲ καὶ περὶ ποσότητα, [g] ἢ κατ' ἕτερόν τινα τρόπον γίνεται ἡ plus petitio, καί τις ἐντεῦθεν ζημία συμβῇ τῷ ἀναγομένῳ, οἷον σπορτέλλων πλειόνων δόσις, (ὡς [2] προειρήκαμεν) εἰς τὸ τριπλοῦν, ὧν ὑπὲρ τὸ δέον ὁ ῥεὺς ἐζημιώθη, ὁ ἄκτωρ καταδικασθήσεται.

Verum hæc quidem plus petitionum 219 *jura* olim in usu erant: sed postea Zenonis divæ memoriæ, nec non & edictum Imperatoris nostri hæc plus petitionum *jura* coarctavit: &, si quidem tempore quis plus petierit aliquid, judicem oportet definire, ut constitutio Zenonis docet: si autem & circa quantitatem, aut alio quo modo plus petitio committatur, & aliquod inde damnum reo eveniat, veluti majorum sportularum datio, (ut ante diximus) in triplum eorum, quibus ultra æquum reus læsus fuerit, actor condemnabitur.

§. XXXIV. Κινῶν τις κατ' ἐμοῦ [h] δι- 220 καστήριον, minus [*2] ἐρεπετίτευσε· δέκα γὰρ ἐποφειλόμενος ἐκίνησε περὶ πέντε· ἢ δεσπόζων

§. XXXIV. Quidam judicium adversus me movens, minus petiit: nam quum decem ei deberentur, de quinque

99. δὲ ad: F. 1. πετιτεύσει F. debuit πετιτεύσῃ. 2. ᾗ ad: F. *2. Nonne ἐπετίτευσε? G. O. R.

omnium pessimum: nec enim de genere prædicare licet, quod de quadam specie dici potest. Peccarit ergo per me paraphrastes, sed in negotio, cum quoad patriam, tum quoad scientiam quam profitebatur, extraneo: cujusmodi peccata facillime ignosci, a viris saltim humanitate præditis, vere ait Mylius, quem vide in *Hist THi* cap. II. §. 6. in fin. Si quis tamen causam nostri adversus superiora defendere volet, rectius mea de sententia responderet, *Campaniam THi ætate prorsus degenerasse*; ad quod probandum aliquot ei argumenta suppeditabo: (1) dicat, ipsum Plinium XIV. Hist. Nat 6. de CÆCUBO in sinu Amyclano scribere: *quod jam intercidit, & incuria coloni locique angustia, magis tamen fossa Neronis.* De FALERNO autem Faustiano: *Exolescit hoc quoque copia potius, quam bonitati studentium.* De SURRENTINO: *Tiberius Cæsar dicebat, consensisse medicos, ut nobilitatem Surrentino darent, aliquin esse generosum acetum C. Cæsar, qui successit illi, nobilem vappam.* Et subjungere deinde: *Nam Falerno contermina Statana ad principatus venere non dubie palamque fecere, sua quibusque terris tempora esse, sicut rerum proventus occasusque.* (2) Credibile esse, non modo notissima barbararum gentium incursione vineas fuisse vastatas destructasque, sed & dominos earum ad summam redactos paupertatem: nec enim sine grandibus impensis vites recte coli vinaque exprimi possunt: &c. (3) Italica vina neque hodie, quantum scio, in magno amplius pretio esse. *Sed manum de tabula.* G. O. R.

e. Plus petens (excipe minorem, & majorem qui justo errore retinetur, initio hujus paragraphi) olim causa cadebat, sup. *eod.* d. loco. Paul. I. Sent. 10. §. 1 & 2. tit. 5. §. 1. Postea Zenonis constitutione, Plus petens tempore, alterum tantum temporis sine ulla interruptione exspectare cogitur, quando statutum tempus antevertere conatus est, ac præterea sumptus litis refundit: Qui vero plus loco, summa vel qualitate petit, Justiniani constitutione omne damnum præstat in triplum. D. GOTH.

f. Hu-

σπόζων εἰς ὁλόκληρον τοῦ ὑπ' ἐμοῦ κατεχομένου ἀγροῦ, περὶ τοῦ ἡμίσεως ἐποιήσατο τὴν ἀναγωγήν· 3 οὐδεὶς αὐτῷ κίνδυνος ἐντεῦθεν συμβήσεται· εἰς γὰρ τὴν λοιπὴν ποσότητα 4 ὁ δικαστὴς ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ οὐδὲν ἧττον καὶ ἀδικάζει με, ὡς ἡ εἰρημένη Ζήνωνος βούλεται διάταξις.

que egit: aut quum ex toto dominus esset agri a me detenti, de *parte* dimidia actionem instituit: nullum ei inde periculum eveniet: namque in reliquam quantitatem judex me nihilominus in eodem judicio condemnat, ut dicta Zenonis vult constitutio.

§. XXXV. Ἐάν τις aliud 5 pro alio [i] ἁμαρτήσῃ, οὐκ ἔσται αὐτῷ τὸ πλεῖσμα ἐπίζημιον· ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ δικαστηρίῳ τῆς ἀληθείας γνωσθείσης, ἡ πλάνη διόρθωσιν [k] ἐπιδέχεται. Τὸ δὲ [6] aliud pro alio ἁμαρτάνεται τρόποις δύο, ἢ πράγματι ἢ αἰτίᾳ· πράγματι μέν, οἷον, Στίχον ἐποφειλόμενος τὸν οἰκέτην, ἦλθεν Ἔρωτα ἀπαιτῶν· αἰτίᾳ δέ, οἷον ἠνίκα ἑτέραν ἀντὶ ἑτέρας ἐκίνησεν ἀγωγήν· δεῖ γὰρ κινῆσαι [l] τὴν ex testamento, ἐκίνησε 7 τὴν ex stipulatu, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου.

221 §. XXXV. Si quis aliud pro alio *petens* erraverit, non erit ei error damnosus: veritate enim in eodem judicio cognita, error correctionem recipit. Aliud autem pro alio duobus modis delinquitur, aut re aut causa. RE quidem, veluti cui Stichus servus debebatur, venit Erotem petens: CAUSA vero, veluti si aliam pro alia actionem intendit: nam quum ex testamento agere deberet, ex stipulatu egit, aut etiam ex contrario.

§. XXXVI. Ἔστι καὶ ἄλλη τῶν ἀγωγῶν διαίρεσις. Εἰσὶ γάρ τινες ἀγωγαὶ, δι' ὧν οὐχ ὅλον τὸ ἐποφειλόμενον [m] λαμβάνομεν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὁλόκληρον, ποτὲ δὲ ἧττον·

222 §. XXXVI. Est & alia actionum divisio. Sunt enim quædam actiones, per quas non totum, quod debetur, capimus, sed aliquando integrum, aliquando

3. οὐδὲ εἷς Pith. 4. οὐδὲν ἧττον [leg. ἧττον] ad: Pith. 5. *pro alio* de: F. 6. *aliud κατὰ δύο ἁμ. τρόπους.* F. 7. τὴν de: F.

f. Hujus constitutionis, quæ desideratur, fit mentio. §. 34. infr. *eod.* §. 10. vers. hodie infr. *de exceptionib.* D. GOTH.

Schol. ἀναγ. β. γ'. τοῦ κώδικος τιτ. ἑ. διατ. α'. intelligit legem 1. C. *de plus petit.* FABR.

g. V. l. 2. in princ. Cod. *de plus petitionib.* D. GOTH.

h. d. l. 2. §. ult. D. GOTH.

i. Sic habetur in duobus codd. ut infra, τὸ δὲ *aliud* κατὰ, &c. in tertio eoque recentiore, ut edit. [*aliud pro alio.* Edit. 2.] FABR.

k. Si id petitum fuerit, quia ultra id quod in judicium deductum est, excedere potestas judicis non potest. l. 18. D. *comm. divid.* Atque ita libellum emendare licet. l. 3. Cod. *de edendo.* adde l. ult. C. *de errore advocat* D. GOTH.

Justin. *corrigere ei permittimus*, in edit. Cujac. videtur esse nova Justiniani constitutio, ut hodie sine decreto prætoris post litem contestatam actionem mutare liceat. FABR.

l. Quo casu, cum idem petitur ex alia tantum causa, nequaquam dici potest, quod THus scribit, etiam hic aliud pro alio peti: & magis est, ut dicamus, Justinianum plus sensisse, quam scripsisse. VINN.

Si ergo Justinianum aberrasse statuis, cur immerens THus vapulat? G. O. R.

m Recte apud THum λαμβ. male ap. Justin. h. l. *persequimur*: melius mox *consequimur*. Petimus enim, atque (ut statim in Instit. scriptum est) *persequimur* quicquid nobis debetur, sed non semper totum obtinemus in judicio. DOUJAT.

In vulg. editt. utrobique *persequimur* legitur; sed priori tantum loco, tam in edit. Cujacii, quam in utroque MS. Gottorp. ac Dorvill. unde inserto & vel *ac* sic optimo sensu legi possit: *quibus non (semper*, hoc abesse ab omnibus, nec recte THo ab interprete esse additum, monet Charondas:) *solidum, quod nobis debetur ac persequimur, sed modo solidum consequimur, modo minus.* G. O. R.

ἧττον· οἷον, ἐὰν κινῶν καλὰ σοῦ τὴν de peculio, ἕνεκα τοῦ σοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ σοῦ οἰκέτου, ἢ δέκα νομισμάτων· εἰ μὲν γὰρ εὔπορόν ἐστι τὸ peculium [n], λήψομαι τὰ ἴ νομίσματα· εἰ δὲ ἄξιά ἐστι τὰ ὄντα τῷ peculio πράγματα πέντε νομισμάτων, εἰς τὰ ε μόνα ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης καταδικάζεται. Τίνα δὲ χρὴ τρόπον νοεῖσθαι τὸ peculium, προϊόντες [o] μαθησόμεθα.

quando minus: veluti, si adversus te agam de peculio, ob filium tuum vel servum tuum, in x. aureos: nam si peculium locuples est, accipiam x aureos, sed si res in peculio aureis v. dignæ sunt, in solos v. pater aut dominus condemnatur. Quo autem modo peculium intelligendum sit, procedentes docebimur.

§. XXXVII. Ἔστι δὲ πρὸς τῇ de peculio καὶ ἑτέρα ἀγωγὴ, οὐ πάντως εἰς ὁλόκληρον ποιουμένη τὴν καταδίκην. Ἐὰν γὰρ ἐγὼ πρίκα ὑποδέξωμαι πρὸς τῆς ἐμαυτοῦ γαμετῆς, εἶτα συστὰς ὁ γάμος μετὰ ταῦτα διαλυθῇ, κινῆσα κατ' ἐμοῦ τὴν ex stipulatu ἐπὶ ἀπαιτήσει τῆς προικὸς, οὐ πάντως λήψεται τὸ ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς P ὅσον ἐξαρκεῖ ἡ ἐμὴ οὐσία· καὶ εἰ μὲ συντρέχει ἡ ποσότης τῶν ἐμῶν πραγμάτων τῇ ποσότητι τῆς προικὸς, ἡ γυνὴ λήψεται τὸ ὁλόκληρον· εἰ δὲ ἑκατὸν νομισμάτων οὔσης τῆς προικὸς, [8] ἡ οὐσία εἰς πεντήκοντα συντείνει, εἰς πεντήκοντα καταδικασθήσομαι, διὰ τὸ εἰς τοσοῦτον εὐπορεῖν.

§. XXXVII. Est autem præter *actionem* de peculio & alia actio, non semper in solidum habens condemnationem. Nam si ego dotem ab uxore mea accepero, *ac* deinde matrimonium constans solutum postea fuerit, *illa* adversus me ex stipulatu agens ad repetitionem dotis, haud semper consequetur solidum, sed in quantum bonorum meorum quantitas sufficit: &, si quidem meorum bonorum quantitas quantitati dotis concurrat, mulier totum accipiet; si autem, quum centum solidorum dos esset, *meum* patrimonium ad quinquaginta excurrat, in quin-

8. οὐσία sine artic. F.

n. Fit igitur condemnatio fini peculii. l. 47. §. 2. D. *de peculio.* D. GOTH.

o. De peculio ejusque definitione dicetur, §. 4. vers. cum autem. infra *quod cum eo qui in aliena potestate.* D. GOTH.

p. Vide l. 17. in fin. & l. non tantum. 20. D. *de re judicata.* Μέχρις εὐπορίας dixit Harmenop. 1. tit. 4. §. 47. & 2. *Ecloz.* 3. c. 169. adde l. 173. D. *de regul. jur.* D. GOTH.

Maritus damnatur in id quod facere potest, l. 17. D. *de re judic.* hoc enim & æquissimum est, & reverentiæ debitum maritali, l. un. §. cum autem, C. *de rei uxor. act.* διὰ γὰρ τὴν διάλυσιν, καὶ τὴν αἰδῶ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου διὰ τὸ νόμου δεδώκηται, ut ait Theod. Hermop. ad l. 68 D. *de reg. jur.* ne repente inops fiat, qui mulieris olim fuit dominus, ut ait Harm. Epitomar. lib. 4. t. 9. §. 14. aut ut elegantius ait Hermop. ad l. 173. *de R J.* αἰχύνεται ὁ νομοθέτης παρρησίαν δοῦναι τῇ χθὲς καὶ πρὸην συγκοινωνῷ τοῦ βίου, πάντως ἀπογυμνῶσαι τὸν ἴδιον ἄνδρα. si tamen maritus cum facere nihil posset, dotem solverit, non repetet, l. 9. D. *de cond. ind.* FABR. I.

q. Mortua in matrimonio muliere, dos profectitia redibat ad patrem, ex dote in singulos liberos quintis relictis penes virum, Ulp. Reg. tit. 6. §. 4. divortio autem facto culpa mulieris, sextæ relinquuntur penes virum in singulos liberos, non tamen supra dimidiam partem dotis, Paul. apud Boetium, *comment. 2. in Top.* sed & morum nomine retentio fiebat, Ulp. d. t. 6. §. *morum.* Justin. autem sustulit quintas & sextas, l. un. §. taceat, C. *de rei ux. act.* & actionem de morib. l. ult. C. *de repud.* sufficiunt enim pœnæ injusti repudii, l. 8. *eod.* ad quam pertinere videtur, quod scribit B. Chrysostom. Homil. de libello repudii: ὅθεν ἂν γένηται τῆς διαλύσεως ἡ αἰτία, καὶ τῇ ζημίᾳ τῆς οὐσίας τοῦτον κολάζουσιν. Ad quintas vero quod idem vir sanctiss. scribit Homil. *quales ducendæ sint uxores:*

ρειν. Ἔσθ' ὅτε καὶ εὐπόρου μοῦ ὄντος, οὐ πάντως ἡ ἐμὴ γυνὴ πᾶσαν λήψεται τὴν προῖκα, διὰ τὴν ἀντικειμένην αὐτῇ 9 retentionem q, ἥτις τὴν ποσότητα μειοῖ τῆς προικός.

quinquaginta condemnabor, quia eo usque locuples sum. Interdum quoque, licet ego locuples sim, uxor mea non semper totam recipiet dotem, propter oppositam ei retentionem, quæ dotis quantitatem minuit.

Εἰ γὰρ ἐπιδοθῇ μοι πράγματα ἐν προικὶ 225 εἰς χίλια νομίσματα συντείνοντα, δαπανήσω δὲ περὶ αὐτὰ ἑκατὸν νομίσματα, διαλυθέντος δὲ τοῦ γάμου ρ ἀπαιτῶμαι τὰ χιλίων νομισμάτων τὴν ποσότητα, δύναμαι ἀντιτιθέναι καὶ λέγειν, ὅτιπερ ἑκατὸν νομίσματα ἐδαπάνησα περὶ τοὺς ἀγροὺς ἢ τὰς οἰκίας, τὰς λόγῳ προικὸς ἐπιδοθείσας μοι· καὶ ἐπειδὴ r ipso jure, ἦγουν αὐ- 226 τῷ τῷ νόμῳ, αἱ τοιαῦται δαπάναι τὴν προῖκα ἐλαττοῦσιν, οὐ καταδικασθήσομαι εἰς τὰ χίλια νομίσματα, ἀλλ' εἰς μόνα ἐννεακόσια, εἰ γέγονεν ἡ δαπάνη ἀναγκαία οὖσα, τουτέστιν ἐξ ἀνάγκης δαπανηθεῖσα· ἤμελλε γὰρ ἔσθ' ὅτε καταπίπτειν ἡ οἰκία, εἰ μὴ περὶ ἀνανέωσιν αὐτῆς ἑκατὸν 11 ἀνηλώθησαν νομίσματα· διὰ τοῦτο ταύτῃ χρήσομαι s τῇ ῥετεντίωνι, τουτέστι τῇ παλαιᾷ σχέσει,

Nam si mihi bona ad mille solidos valentia in dotem data fuerint, *ego* autem centum solidos in ea impendero, & dissoluto matrimonio summam mille solidorum poscar, opponere possum ac dicere, centum me solidos impendisse in agros vel domos, dotis nomine mihi traditas: & quia ipso jure impensæ hujusmodi dotem minuunt, non in mille solidos, sed in solos nongentos condemnabor; si facta est impensa necessaria, id est ex necessitate erogata: forte enim futurum erat, ut domus corrueret, nisi in renovationem ejus centum solidi impensi fuissent: idcirco hac retentione utar, quæ di-

9. *retentiona* F. 10. ἀπαιτοῦμαι ante F. 11. ἀναλωθῇ F.

res: σὺ δὲ ὅταν μέλλῃς ἄγεσθαι γυναῖκα, πρὸς μὲν τὰς ἔξω νομικὰς μετὰ πολλῆς τρέχεις τῆς σπουδῆς, καὶ παρακαθήμενον αὐτοῖς, μετὰ πάσης ἀκριβείας ἐξετάζεις, τί μοι ἔσται, ἐὰν ἄπαις τελευτήσῃ ἡ γυνή, τί δὲ ἐὰν ἔχουσα παῖδα, τί δὲ ἐὰν δύο, καὶ τρεῖς; Denique quod ibidem legitur, præmaturam mortem conjugis cum uxore rem omnem eripere: θάνατος ἄωρος πρόσπταισμά, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ πάντα τὰ ὄντα αὐτοῦ ἀφείλετο. videtur accipiendum de dote profectitia, quæ mortua muliere redit ad patrem citra ullam retentionem, si nulli sint liberi. FABR. I.

r. L. 1. l. 5. D. *de impensis.* l. 6. §. 2. D. *de jure dotium.* D. GOTH.

s. Vide, quæ scripsi ad l. unicam. §. taceat in ea retentionum verbositas. C. *de rei uxoriæ act.* adde Ulp. 6. § retentiones. 9. & §. impensarum. 14. §. §. 15. 16. 17. D. GOTH.

Ita [*marito retentio concessa est*, apud Justinianum] recte vett. libri & TH. scribunt. Sciolus quidam adjecerat particulam *quasi*, propter l. un. §. 5. C. *de Rei ux. act.* ex qua cessat omnis retentio, data marito actione mandati vel negotiorum gestorum: & ita beneficio harum actionum non proprie retentionem, sed quasi retentionem maritum homo ineptus habere existimabat. Quis enim non videt hunc §. esse accipiendum secundum jus Pandectarum, ad quod nominatum nos remittit. A COSTA.

Recte igitur in veteribus Justin. legitur: *marito retentio conc. est.* Serva quod dicitur in l. un. §. taceat. C. *de rei uxor. act.* ob utiles impensas mulieris voluntate factas, auctoritate Justiniani marito contra uxorem indulgeri: Cum enim, inquit Thalelæus 29. Basilicῶν, maritus sit rerum dotalium dominus, & in rem suam impensas fecerit, non videbatur actio mandati viro adversus uxorem danda ad consequendas impensas in rem suam factas. Eapropter constitutione opus fuit, ex cujus auctoritate actio mandati competit. FABR. I.

Recte

σχέσει, ἥτις λέγεται ob [12] neceſſarias impenſas. Ταῦτα δὲ πάντα τελειότερον ἐκ τῶν Διγέστων ἔνεστι μαθεῖν.

dicitur ob neceſſarias impenſas. Hæc vero omnia perfectius e Digeſtis diſcere licet.

227 §. XXXVIII. Ἐάν τις ξ τοῦ οἰκείου [t] πατρὸς, ἐμαγκίπαλος ὢν δηλονότι, ἢ ἀπελεύθερος κατὰ τὸν οἰκείου πάτρωνα, κινῇ οἱανδήποτε ἀγωγὴν, ἢ ἐὰν ὁ κοινωνὸς [u] κατὰ τοῦ κοινωνοῦ κινῇ τὴν pro ſocio, οὐ πλέον ὁ ἀναγόμενος καταδικασθήσεται τῷ ἀντιδίκῳ, ἢπερ εἰς ὅσον εὐπορεῖ ἡ αὐτοῦ οὐσία. Τὸ αὐτό ἐστι, καὶ ἐὰν donandi [v] animo ἐπερωτηθῶ δοῦναί τινι ἑκατὸν νομίσματα· οὔτε γὰρ πλέον ὀφείλω καταδικασθῆναι αὐτῷ, ἢπερ εἰς ὅσον εὐπορῶ.

§. XXXVIII. Si quis adverſus patrem ſuum, emancipatus ſcilicet, aut libertus adverſus patronum ſuum, qualemcumque actionem moverit, vel ſi ſocius adverſus ſocium *actionem* pro ſocio inſtituerit, reus haud *in* amplius condemnabitur adverſario, quam in quantum illius patrimonium ſolvendo eſt. Idem eſt, & ſi donandi animo promiſero dare cui ſolidos c. neque enim *in* amplius condemnari ei debeo, quam in quantum ſum locuples.

228 §. XXXIX. Καὶ αἱ κομπεσσατίωνες ἀντιληφθεῖσαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀποτελοῦσιν, ὥστε μὴ ὅλον λαμβάνειν τὸν ἄκτωρα, ὅπερ ἀπαιτεῖν πειρᾶται. [13] Εἰ γὰρ κινεῖ [w] κατ' ἐμοῦ τοῖ δέκα νομισμάτων, [14] ἀμοιβαδὸν ἀντεποφείλων μοι τρία νομίσματα

§. XXXIX. Oppoſitæ quoque compenſationes ut plurimum efficiunt, ut actor non conſequatur ſolidum, quod petere tentat. Si enim mecum de ſolidis x. agat, viciſſim mihi debens ſolidos III. condemnabor in ſeptem, prout

12. *neceſſ.* de: F. 13. ἐπιτέτραπται ad: Pith. quod non expedio. 14. ἀμειβ. ante F.

Recte igitur in vett. Juſtin. legitur: *marito retentio conc. eſt.* Juſtin. loquitur tantum de neceſſariis impenſis, quibus ipſo jure dos minuitur. De quibus etiam tantum loquitur TH. quo nomine reprehendi non debuit, quod neceſſarias impenſas non diſtinxerit ab utilibus, quæ ipſo jure dotem non minuebant, ut neceſſariæ. Vid. *Comment. in Inſtit.* FABR. II.

Vide l. 5 — 10. D. *de Impenſ. in res dot. factis.* G. O. R.

t. L. 16. in fin. verſ. item parens, l. patronus 17. *de Re jud.* D. GOTH.

Διά τε τὴν πρόσωπον αἰδῶ, καὶ διὰ τὸ τοὺς ἀπόρους γονεῖς μᾶλλον ὑπὸ τῶν παίδων τρέφεσθαι τὸν νόμον ἀφελεύεσθαι. Th. Hermopolit. ad l. 28. *de R. J.* & ad l. 173. διὰ τὴν αἰδῶ, καὶ χρέσιν τῶν γονέων. FABR. I.

u. d. l. 16. verſ. qui pro ſocio D. *de Re judic.* D GOTH.

Τάξιν γὰρ ἐπέχουσιν ἀδελφῶν. Hermopolit. ad d. l. 173. FABR. I.

Ulpian. l. 63. pr. Pro ſocio: *cum ſocietas jus quodammodo fraternitatis in ſe habeat.* G. O. R.

v. L. 12. D. *de Donatt.* D. GOTH.

Τυτέστι, σκοτεῖ ὁ δικαστὴς, ποσὸν ἀρκεῖ αὐτῷ, ποσὸν πρὸς τροφὴν, ἔνδυσίν τε, καὶ ὑπόδυσιν, σφαιρεῖν, καὶ τὰ ὅμοια· θάλπει γὰρ ὁ νόμος τὸν ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἔνοχον ἑαυτὸν ἑτέρῳ καλασήσαντα, καὶ τὰ οἰκεῖα δωρησάμενον προσήματα. Hermop. ad d. l. 28. FABR. I.

w. Adde §. 30. ſup. *eod.* Paul. 2. Sent. 5. §. 3. D. GOTH.

V. Cl. Cujacius notis ſecundis cenſet, in hoc §. recte omitti a TH. verbum illud *ex ead. cauſa.* Sed forte verius eſt, Tribunianum voluiſſe adſcribi & intelligi ex debito; nec referre, cujuſmodi debitum. MARCIL.

Ridicula ſane interpretatio. Si verba *ex ead. cauſa* ſignificare poſſunt *ex quocumque debito*, jam quidvis ex quovis faciam. G. O. R.

Hæc verba (*ex ead. c.*) ex jure veteri ſunt interpretanda, quo in b. f. judiciis admiſſa tantum fuit compenſatio ex ead. cauſa: ſed admiſſa deinde fuit ex diverſa etiam, ut Paulus docet 2. *Sent.* 5. quod non animadvertens TH. hæc verba pro ſuperfluis habuit, quæ tamen conſtanter retinent omnes libri. A COSTA.

Theoph. non agnoſcit verba illa quæ vulgo leguntur apud Juſtinianum, *ex eadem cauſa*: utique enim compenſatio etiam ex diſpari cauſa admittitur, Paul. *Recept. Sent.* lib. 2. tit. 5. §. ult. [ex Cujac] FABR.

[Paulus

ματα, εἰς ἐπὶ καταδικασθήσομαι, καθὰ καὶ ἤδη προείρηται· Διὰ τοῦτο 15 δὲ εἶπον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· ἐπειδὴ, ἐὰν συμβῇ μὴ σαφὲς εἶναι τὸ εἰς κομπενσατίωνα x ἀντιτιθέμενον χρέος, οὐδὲν ἧττον ὁ ἄκτωρ ἀπαιτήσει τὸ χρέος ὁλόκληρον.

prout jam prædictum fuit. Ideo autem dixi Ut plurimum: quia, ſi contingat non liquidum eſſe debitum, quod in compenſationem opponitur, actor nihilominus integrum debitum repetet.

§. XL. Ἔχρεώστει Τίτιος διαφόροις 229 κρεδίτωρσι πολλὴν χρυσίου ποσότητα· ἐπικειμένων τῶν δανειστῶν καὶ ἀπαιτούντων τὰ χρέα, ἐξέστη y τῆς οἰκείας οὐσίας, οὐκ ἐξαρκῶν πρὸς τὴν τούτων καταβολήν· εἰ συνέβη 16 τὸν Τίτιον αὐτὸν μετὰ χρόνον ἕτερα κλήσασθαι πράγματα, εἰς ἀξιόπιστον συντείνοντα ποσότητα, δύνανται z οἱ κρεδίτωρες, οἷα μὴ δυνηθέντες ἀποπληρωθῆναι τὸ χρέος, τὴν λειπομένην 17 αὐτὸν ἀπαιτεῖν ποσότητα· 18 καὶ καταδικασθήσεται αὐτοῖς, οὐκ εἰς ὁλόκληρον, ἀλλ' εἰς ὅσον zz εὐπορεῖ· ἀπάνθρωπον γὰρ ἐνομίσθη, τῆς ἰδίας αὐτὸν γυμνωθέντα οὐσίας εἰς ἅπαν καταδικάζεσθαι τὸ χρέος.

§. XL. Titius diverſis creditoribus magnam auri ſummam debebat: inſtantibus creditoribus ac debita poſtulantibus, ceſſit ſuis bonis, *quod* horum ſolutioni impar *eſſet*. Si eveniat ut idem Titius poſt tempus alia bona adquirat, ad idoneam ſummam excurrentia: poſſunt creditores, utpote quibus debitum exſolvi non potuit, reliquam ab eo quantitatem petere: & condemnabitur iis, non in ſolidum, ſed in quantum locuples eſt: namque inhumanum viſum eſt, ipſum ſuo nudatum patrimonio in totum debitum condemnari.

15. δὲ addo ex F. 16. αὐτὸν h. l. F. 17. ſic feci e vulg. αὐτῆ ac F. αὐτῶν. 18. καταδ. δὲ F.

[Paulus II. 5, 3. *Compenſatio debiti ex pari ſpecie, & cauſa diſpari admittitur*, &c.] *Et cauſa diſpari:* idque hodie extra controverſiam eſt, & in b. f. & in ſtr. jur. judiciis, l. 30. Inſt. *de Action.* l. ult. C. *de Compenſ.* Et in ſtricti juris judiciis compenſatio debet ex alia cauſa venire, quoniam negotia illa ab una parte tantum obligationem pariunt. In b. f. negotiis & ex ead. & ex alia cauſa poteſt fieri compenſatio, quoniam hic eſt mutua obligatio. Ab initio tamen ex ead. tantum cauſa ea admiſſa hic videtur, quoniam de illa re ſola judicium inſtitutum erat, adeoque poteſtas judicis ulterius non extendebatur, ſecund. l. 18. D. *comm. divid.* atque huc forte pertinent illa verba *ex ead. cauſa* §. 39. Inſt. *de Act.* quæ TH. omiſit, gnarus hodie non differre, ex qua cauſa opponatur compenſatio. Sed antiquus auctor, unde hauſtus eſt ille locus, eo potuit reſpexiſſe: quod & vidit Janus a Coſta ad d. §. SCHULTING.

x. Aut quod magis eſt, τῷ *plerumque* apud Juſtinianum ſignificatur, in quibuſdam compenſationem locum non habere, ut in depoſito, commodato. vide ſupra ad §. 30. FABR.

Aeque bona tamen & vera eſt THi interpretatio. G. O. R.

y. 7. *Eclog.* 6. ex lib. 9. tit. 6. cap. 3. 5. 8. l. is qui bonis ceſſit. 4. D. *de ceſſione bonorum.* Eclog. d. loco ἔκστασις bonor. ceſſio. Novel. 135. D. GOTH.

z. Juſtin. *ex integro creditores experiuntur.* id eſt, ἐξ ὁλοκλήρου, denuo, iterato. FABR.

zz. Schol. Θεμάτισον σὺ ταῦτα ἐπὶ λόγου, ὅτι οὐκ εὐπόρησε δοῦναι εἰς ὁλόκληρον. εἰ δὲ εὐπόρησεν, ὅλον δῆλον ὅτι ἀποκαθίστα. ὧδε δὲ τὸ θέμα ἐπὶ λόγου κεῖται. FABR.

Latine: *Caſum hic finge de eo qui ſolvendo non eſt, quia in ſolidum ſolvere idoneus non fuit. Si autem locuples eſſet, totum nimirum reſtituit. Hic vero caſus de indigo ponitur.* G. O. R.

[ΠΕΡΙ ΠΕΚΟΥΛΙΟΥ a.]

QUOD CUM EO, QUI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIUM GESTUM ESSE DICETUR.

ΤΙΤΛΟΣ Ζ.

TITULUS VII.

ΕΝ τοῖς προλαβοῦσι b μνήμην ἐποιησά-
μεθα τῆς de peculio, ἥτις κινεῖται
προφάσει τοῦ 1 peculii τοῦ οἰκέτου ἢ υἱοῦ
τοῦ ὑπεξουσίου κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ
δεσπότου· δεῖ τοίνυν περὶ αὐτῆς εἰπεῖν· εἰς
τοῦτον γὰρ τὸν καιρὸν τὴν αὐτῆς ὑπερεθέμεθα
διδασκαλίαν ποιήσασθαι. Ἀλλὰ χρὴ καὶ
περὶ 2 ἑτέρων ἀγωγῶν, αἵ τινες χάριν τῶν
αὐτῶν ὑπεξουσίων κατὰ πατρὸς ἢ δεσπότου
κινοῦνται, ἐπιμελέστερον διεξελθεῖν. Ἐπειδὴ 231
δὲ συναλλάγματος γενομένου, εἴτε μὴ οἰ-
κέτου εἴτε μὴ ὑπεξουσίου υἱοῦ, τὰ αὐτά
ἐστι c σχεδὸν νόμιμα, ἵνα μὴ φλύαρος καὶ
πολυρήμων φανῶ, ἀφαλογισμοῖς ἀπείροις
κεχρημένος, λόγον ποιήσομαι περὶ μόνων
τῶν πρὸς οἰκέτην γενομένων συναλλαγμάτων,
καὶ

IN ſuperioribus mentionem fecimus *actionis* de peculio, quæ intenditur occaſione peculii ſervi aut filiifam. adverſus patrem aut dominum: oportet ergo de ea dicere; ad hoc enim tempus diſtulimus ejus doctrinam tradere. Sed & de aliis actionibus, quæ eorumdem in aliena poteſtate *hominum* cauſa adverſus patrem aut dominum moventur, diligentius diſſerendum eſt. Sed quia facto contractu, ſive cum ſervo ſive cum filiofam. eadem pæne ſunt jura, ut ne loquax & verboſus videar, infinitis utens diſputationibus, ſermonem faciam de ſolis contractibus cum ſervo initis, deque *ſola*

1. πεκυλίε F. t. t. ſed allis caſib. Latine fere ſcribit. 2. τῶν ad: F. 3. ἀλλ' pro δὲ Pith. ac F. Mox γιν. F. 2.

a. Adde §. 8. verſi. Item Prætor. ſup. *de actionibus.* D. GOTH.

b. Id eſt, titulo *de actionibus.* §. 36. D. GOTH.

c. Ut puta filiusfamilias obligatur ex omnibus cauſis, & cum eo agi in ſolidum poteſt, l. 39. D. *de obligat.* ſervus autem jure civili ex contractibus non obligatur, l. 43. *eod.* FABR. F.

d. Adde §. 7. inf. *eod.* D. GOTH.

e. Adde 18. *Eclog.* 3. & 8. D. GOTH.

De juſſu actio, l. ult. D. *quod juſſ.* FABR. I.

Actioni *quod juſſu* proprie locus eſt, quando ut cum ſervo contraheretur, veluti ut mutua ei daretur pecunia, dominus extraneo juſſit aut mandavit, ſive eum hortatus eſt, l. 1. §. 1. ſqq. D. *Quod juſſu.* Nam ſi dominus ſervo ſuo mandaverit, ut pecuniam mutuam acciperet, ceſſare videtur hæc actio, l. 20. D. *de dolo*, & danda potius actio utilis ad exemplum inſtitoriæ, l. pen. & ult. C. *de inſt. & exerc. act.* Quæri autem poteſt, cur priori caſu detur actio prætoria *Quod juſſu*, cum videatur locus eſſe civili actioni *mandati.* Dici poteſt, non aliter dari actionem mandati, quam ſi id actum ſit, fueritque animus contrahendi mandati: in propoſita vero facti ſpecie non mandati, ſed mutui contrahendi animus intervenit. Nec tamen dari poteſt actio mutui, quia jure civili nemo ex alterius contractu tenetur, revera autem hoc caſu contractum eſt cum ſervo. DOUJAT.

Multa hic adverſus Doujatium notari poſſent, quum præſertim poſteriora miſere ſint contorta & Profeſſore Juris Primicerio indigna: ſed tantum priora, quæ proprie contra THum ſcripta voluit, (ut ſeq. nota *ff.* monſtrat) refutabimus Jani a Coſta & Heineccii verbis. G. O. R.

Hac autem actione dominus tenetur, cujus juſſu vel voluntate ſervus contrahit in re peculiari, [quin & meo judicio maxime extra peculium; ſed hæc alia quæſtio eſt. G. O. R.] ſive ſermonem dirigat

do-

καὶ τῆς κατὰ τοῦ δεσπότου ἀναγωγῆς· τὰ αὐτὰ γὰρ 4 νοήσομεν καὶ περὶ υἱοῦ, ἔτι δὲ καὶ περὶ πατρὸς ἔχοντος in potestate τὸν παῖδα. Εἰ δέ τι ἰδιάζον d ἐπὶ τούτων παραφυλάττεται, κεχωρισμένως 5 ἐπιδείξομεν τοῦτο.

sola adversus dominum actione: eadem enim & de filio intelligemus, item & de patre filium habente in potestate. Si vero quid speciale in iis servatur, separatim id ostendemus.

§. I. Ἔστι τοίνυν κατὰ τοῦ δεσπότου ἀ. 232 γωγὴ ἡ quod e jussu; παράγει τὴν περὶς τὸν οἰκέτην συναλλαγμάτων κινουμένη. Ἐὰν γὰρ κελεύσει τοῦ δεσπότου συναλλάξῃ μοι, γέγηται δέ μοι ἔνοχος, ἔξω κατ' αὐτοῦ τοῦ δεσπότου τὴν quod jussu· τρόπον γάρ τινα περὶς αὐτὸν f δοκῶ συναλλάττειν, καὶ τὴν αὐτοῦ μεταδιώκειν πίστιν, διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ff γενομένην κέλευσιν. Εἰς ὁλόκληρον δὲ αὕτη ἡ quod jussu ἔχει τὴν καταδίκην.

§. I. Est igitur adversus dominum actio Quod jussu, quæ occasione contractuum cum servo *celebratorum* movetur. Nam si jussu domini mecum contraxerit, mihique obligatus fuerit, adversus ipsum dominum *actionem* habebo Quod jussu: quodammodo enim cum ipso contrahere & fidem ejus sequi videor, propter jussum ab eo profectum. Hæc autem Quod jussu *actio* in solidum habet condemnationem.

§. II. Κατὰ μίμησιν τῆς quod jussu, 233 καὶ ἑτέρας δύο εἰς ὁλόκληρον ἐχούσας τὴν καταδίκην ἀγωγὰς ὁ πραίτωρ ἐπηγγείλατο· ὧν ἡ μὲν exercitoria g, ἡ δὲ ἑτέρα institoria προσαγορεύεται.

§. II. Ad imitationem *actionis* Quod jussu, & alias duas actiones, in solidum condemnationem habentes, Prætor promisit: quarum una exercitoria, altera institoria adpellatur.

Καὶ ἡ μὲν exercitoria τότε χώραν ἔχει, ὁπότε τὸν ἴδιον οἰκέτην h μάγιστρόν τις τῆς οἰκείας 7 περιβάλλεται νηός, καὶ τιμήματος

Et exercitoria quidem tunc locum habet, quum quis servum suum propriæ navi magistrum præposuit, & aliquis

4. νοήσωμεν ante F. 5. ἐπιδείξωμεν ante F. 6. Ἡ δὲ *exerc.* F. 7. περιβάλληται F.

dominus in personam servi, sive in personam extranei, ut recte glossa hoc loco. *Etc.* A COSTA.

Jussum autem proprie de patre & domino dicitur, ut *mandatum* de extraneis: nam quia hoc consensu duorum constitit, pater filio non *mandat*, utpote qui unam cum illo personam constituit, sed *jubet*: [ex quo discrimine interpretandam censeo l. 1. §. 3. D. *Quod jussu*, quam neque a Costa in seqq. neque Douj. bene explicare videntur. G. O. R.] Quemadmodum tutor *auctoritatem*, curator *consensum* interponere dicitur. Accurate hæc distinguere solebant veteres. HEINECC. *ad Vinn. h. l.*

f. Ulp. in l. 1. eod. *quodammodo contrahitur cum eo qui jubet.* FABR.

ff. Imo extraneo, ut paulo ante est observatum. DOUJAT.

THum injuste carpit, si carpendus foret, ex Lat. versione Curtiana, quam ipse cum Fabroto retinuerat: *ob jussum, quem servo fecerit.* Posset enim THus & de extraneo intelligi: sed rectius de servo Curtium accepisse, superior nota *e.* docet. G. O. R.

g. Adde Paul. 2. Sent. 6. D. GOTH.

Dignæ, quæ conferantur, longissimæ Glossæ Nomicæ ἡ Ἐξεργιτορία ἀγωγὴ, & altera ἡ Ἰνστιτορία (*sic*) ἀγωγὴ: in quibus sunt mala mixta bonis. G. O. R.

h. Græce πιστικός, cujus fidei commissa est cura totius navis. sic nardus pistica, ἄδολος νάρδος, ἥτις κατασκευάζεται μετὰ πίστεως. Auctor incertus in vita S. Mariæ Magdalenæ, quæ nondum edita est. & extat in Bibliotheca Messanensi. eandem interpretationem adfert Theophylactus. FABR. I.

i. En illustre rursus exemplum, quam parum fidos hactenus interpretes THus nactus sit, quum superiores hoc etiam loco, ut alias plerumque, Justinianum describere satis habuerint, lectore ni-

ματος προβληθέντος αὐτῷ χάριν τῆ πράγματος, ἐφ' ᾧ καὶ προεβλήθη, γέγονε συνάλλαγμα· ἐπὶ γὰρ τούτῳ τῷ θέματος εἰς ὁλόκληρον ἕξω τὴν exercitoriam κατὰ τὸ δεσπότης. Διὰ τοῦτο δὲ ὠνόμασται exercitoria, ἐπειδὴ exercitor [k] προσαγορεύεται οὗτος, πρὸς ὃν ὁ καθημερινὸς τῆς νεὼς πόρος ἀνατρέχει.

liquis cum præpoſito ejus rei gratia, cui & præpoſitus fuit, contractus eſt initus: in hac enim ſpecie adverſus dominum *actionem* exercitoriam in ſolidum habebo. Ideo autem exercitoria dicta eſt, quoniam exercitor is vocatur, ad quem quotidianus navis quæſtus recurrit.

Ἡ δὲ institoria [l] τότε χώραν ἔχει, ἡνίκα τις καπηλείῳ [m] τυχὸν, ἢ οἵας δήποτε πραγματείας, τὸν ἴδιον οἰκέτην προέστησεν· ἐὰν γὰρ μετ' αὐτοῦ τι συνάλλαγμα γένηται, ταύτης [n] χάριν τῆς αἰτίας, ἐφ' ᾗ καὶ προέστη, ἐναχθήσεται ὁ δεσπότης εἰς ὁλόκληρον [o] τῇ institoria. Διὰ τοῦτο δὲ institoria προσαγορεύεται, ἐπειδὴ οἱ προβαλλόμενοι [p] τῶν πραγμάτων institores [q] καλοῦνται.

Sed inſtitoria tunc locum habet, quum quis cauponæ forte, vel cuicumque negotiationi, ſervum ſuum præpoſuit: namque ſi cum eo aliquis contractus fiat, ob eam cauſam cui & præpoſitus eſt, dominus *actione* inſtitoria in ſolidum convenietur. Ideo autem inſtitoria adpellatur, quoniam qui negotiis præponuntur, inſtitores vocantur.

Χώρα δὲ ταύτῃ τῇ [8] institoriæ καὶ τῇ exercitoriæ, [r] εἰ καὶ ἐλεύθερον [9] ἢ ἀλλότριον οἰκέτην νεὼς, ἢ καπηλείῳ ἢ οἵας δήποτε πραγματείας [10] προέστηκε· κἀνταῦθα γὰρ αὐτὸς ὁ τῆς δικαιοσύνης λόγος καλὰ

Locus autem eſt huic *actioni* inſtitoriæ atque exercitoriæ, etſi liberum *hominem* aut ſervum alienum navi aut cauponæ vel cuicumque negotiationi præpoſuit; nam & inde ipſa æquitatis

8. *inſtitoria . . . exercitoria* F. 9. τις ἢ κὴ F. 10. προέϛησε F.

hil admonito. Ego diu quærens, in quos ſenſus καὶ τιμήματος προβλ. αὐτῷ deflecti poſſit, non aliud invenio, quam ſimpliciter legendum videri: καί τι μετὰ τοῦ προβληθέντος, αὐτοῦ χάρ. &c. & ſic verti. G. O. R.

k. Exercitores ratium, vet. inſcript. Grut. p. CCCCXCII. 5. FABR. I.

l. Adde 18. *Eclog.* 1. Paul. 2. Sent. 8. l. 1. D. *de inſtitoria act.* D GOTH.

m. Καπηλίῳ καὶ πραγματείας loco author *Eclogæ* d. loco ἐργαστηρίῳ meminit, hoc eſt *tabernæ*: unde ἐργαστηριάρχης Gloſſis *tabernarius*: meminit & author inf. eodem τῆς νεώς, quod exercitoriæ proprium. D. GOTH.

Th. tabernam hic accipit, pro cauponio, taberna vinaria, & diverſorio. Theophylact. in act. Apoſt. c. 28. τὸ δὲ τῶν ταβερνῶν, πανδοχείων, τινῶν [an? τινὲς], ἢ καπηλείων χρῆσιν αἰνίσσονται, τῇ τῶν ῥωμαίων φωνῇ ὅτω ὀνομαζομένων. Suid. ταβερνεῖα, καπηλεῖα, πανδοχεῖα. Gloſſ. Gr. Lat. καπηλεῖον, *popa*, *popina*, *taberna*. καπηλοδύτης, *tabernarius*. imo taberna hic eſt, ἐργαστήριον ſtatio, officina. Gloſſæ juris: *taberna*, ἐργαστήριον. hinc tabernarius, in l. 5. D. *de inſtit.* id eſt, ἐργαστηριάρχης. Gloſſ. Gr. Lat. ἐργαστηριάρχης, *tabernarius*, *inſtitor*. Servius in Eclog. 9. Virgil. *fugit in tabernam carbonariam, & beneficio inſtitoris ſervatus eſt.* Tertull. Apolog. c. 42. *tabernis*, *officinis*, *ſtabulis*, id eſt, ἐργαστηρίοις, πανδοχείοις. FABR. I.

Sed unde probas, Fabrote, Juſtinianum non æque de taberna vinaria, quam de alia quacumque loqui? maxime quum addat, *aut cuilibet negotiationi*. Dicet alius, Eclogam pro Fabroto facere: ſed cur ejus auctor plus fidei meret, quam THus? Ejuſdemmodi criſin iniquam ſupra cap. 115. not. *s.* refellimus. Ceterum hic & poſtea καπηλεῖον cum Lov. & F. pro vulgato καπηλίον ideo reſcripſi, ut ſibi orthographia conſtaret, quia per ει omnes conſtanter ediderunt ſup. §. ult. *de Oblig. q. qs. e del.* In Gloſſ. Labbæi καπηλίον pro deminutivo exponitur.

καὶ τῷ προστήσαντι τὴν ἀγωγὴν ἐξίτορίαν δίδωσιν· ὁ γὰρ προϊστῶν τινα, δοκεῖ λαμπρᾷ [s] λέγειν τῇ φωνῇ, ὅτι ἐγὼ τοῦτον προέστησα· ὁ βουλόμενος αὐτῷ συναλλατλέτω.

tis ratio adversus præponentem dat *actionem* exercitoriam aut institoriam: qui enim aliquem præponit, clara voce dicere videtur: Hunc ego præposui; qui volet, cum eo contrahito.

§. III. Ἐπενόησε δὲ καὶ ἄλλην ἀγωγὴν ὁ πραίτωρ, ἥτις τributoria [t] καλεῖται. Ἐὰν γὰρ ὁ ἐμὸς οἰκέτης εἰς τὰ peculiaria αὐτοῦ [11] πραγματεύσηται Φορτία, οὐ καλὰ κέλευσιν ἐμὴν, οὐδὲ ἐμοῦ προστήσαντος αὐτὸν, εἰδότος μέν τοι καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος, γένηται δὲ [12] πρὸς αὐτὸν συνάλλαγμα, οὕτως ὁ πραίτωρ ἐπὶ αὐτῷ δικαιοδοτεῖ· εἰ γὰρ συμβῇ, ἐποφλῆσαι αὐτὸν ἀμφόροις προσώποις, ἐποφλῆσαι δὲ καμοὶ τῷ δεσπότῃ, (ὃ δὲ εἶπον ἐποφλῆσαι, φυσικῶς νοητέον, οὐκ ἐννόμως·) παραγένηται δὲ ὁ οἰκέτης, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ Φορτία, προσέρχονται οἱ κρεδίτωρες [x] τῷ πραίτωρι, καὶ ἀναγκάζει τὸν δεσπότην ἀγαγεῖν [y] εἰς μέσον τὰ Φορτία, καὶ εἴτι ἐκ τῶν Φορτίων διεπράθη, [z] καὶ συνήχθη χρυ-

§. III. Excogitavit & aliam Prætor actionem, quæ tributoria vocatur. Nam si servus meus circa peculiares merces suas negotiatus fuerit, neque jussu meo, neque me eum præponente, attamen sciente & non contradicente, cumque eo contractus sit celebratus, Prætor sic de eo jus reddit: nam si evenerit, ut diversis debeat personis, sed & mihi domino debeat, (quod autem debere *eum* dixi, naturaliter intelligendum, non legitime) ac servus advenerit, merces secum habens: creditores Prætorem adeunt, & *is* cogit dominum merces in medium proferre, & si quid ex mercibus divenditum ac pecunia *inde* redacta fuerit,

11. πραγματεύεται F. 12. τι ad: F.

tur, *coponicula*. G. O. R.

n. Præpositio certam legem dat contrahentibus. FABR. I.

L. 1. §. 12. D. *de Exercit. act.* l. 11. §. 3. sqq. D. *de Instit. act.* G. O. R.

o. In eo differt institoria, & tributoria quæ ad peculium datur. 18. *Eclog.* 6. 1. in Scholiaste. Dicitur autem Institoria. 18. *Eclog.* 8. ex lib. 26. tit. 7. c. 41. ἡ κατὰ τοῦ προστήσαντος. D. GOTH.

p. Scholiastes: ἀναγνωθι, οἱ προβληθέντες τῶν πραγμάτων, τετέσιν οἱ καλούμενοι ἀρμαξῆται. legit, προβληθέντες, ut in Basil. ὁ προβληθεὶς ἐπὶ τῷ πωλεῖν, ἢ ἀγοράζειν. FABR.

q. Institores, quod *instent*, dicti. l. 3. D. *de institoria*. Græcis Institor, προεστὼς ἐργασηρίου, ὁ προβληθεὶς ἐπὶ τῷ πωλεῖν ἢ ἀγοράζειν. 18. *Eclog.* 1. c. 1. & 11. *Is autem qui præposuit* προβαλλόμενος differt autem φύλαξ. i. custos ab eo quem προεστῶτα diximus: hic alienare potest, ille non potest. D. GOTH.

r. In duob. codd. legitur, [& ap. Pith.] νίκα εἰ ἐλεύθερόν τις, εἰ καὶ ἄλλ. rectius vulgo, & in uno R. ut edi curavi. hoc est, non solum institit. & exerc. tenetur pater, vel dominus, qui servum suum, aut filium filiamve familias præposuit, sed & qui servum alienum, aut eum qui sui juris est. FABR.

s. Τὴν προστασίαν, seu præpositionem τῇ λαμπρᾷ φωνῇ fieri ait Ulp. l. 11. §. 3. D. *de institoria*, claris literis, unde de plano legi possit. Idem author *Eclogæ* 18. tit. 1. cap. 5. γράμμα καὶ ἀνάγραμμα. D. GOTH.

t. Tributoria actio, Græcis ἀμφιετικὴ, initio hujus §. & apud Scholiast. 18. *Eclog.* 2. c. 1. ἀμφιοῦσα τὸ κέρδος ἀγωγή. Ibidem c. 3. Nam si quid servus extraneo & domino debet, hac actione inter extraneos & dominum ἀναλόγως ἀμφιεῖται τὰ φορτία τοῦ δούλου. Scholiast. 18. *Eclog.* 1. c. 1. ἀναλόγως τῶν κεχρεωστημένων γίνεται ἡ διαίρεσις, μὴ προτιμωμένου τοῦ δεσπότου ἔν τινι. ἀλλὰ ἴσα γινομένου οὐ ἀμφιέσῃ τὸ χρέος. Scholiast. ibid. tit. 2. c. 1. D. GOTH.

u. L. 1. §. ult. D. *de tribut.* FABR.

x. Dominus tribuendi facultatem habet ex Prætoris edicto, l. ult. D. *de tribut.* FABR.

y. Idem 18. *Eclog.* 1. c. 1. D. GOTH.

z. In duobus codd. [& apud Pith.] post verbum,

χρυσίον, [13] καὶ τοῦτο ἀναλόγως διελεῖν μετ' ἐαυτῷ καὶ τ̃ λοιπῶν κρεδιτώρων. Εἰ δὲ αὐτὸς ὁ δεσπότης, ᾧ ἐπετράπη τ̃ Φορτίων ἡ Αἵρεσις, ὑφέληταί τινα ἐξ αὐτῶν, καὶ μὴ πάντα εἰς μέσον ἀγάγῃ, ἔλθῃ δέ τις τ̃ κρεδιτώρων αἰτιώμενος καὶ λέγων, [14] ὡς ὅτι ἐλάττονα Φορτία τ̃ ὑπὸ τοῦ οἰκέτ῀ ἐκ τῆς πραγματείας ἐνεχθέντων εἰς μέσον ἐλήλυθε, δοθήσεταί αὐτῷ tributoria [a] κατὰ τοῦ δεσπότ῀· δι' ἧς ἀναγκασθήσεται, [15] ὅπερ ἔτυχεν ἀποκρυψάμενος Φορτίον, εἰς μέσον ἐνεγκεῖν. Λέγεται δὲ tributoria [16] ἡ Αἱρετικὴ, ὥσπερ τὸ distribuere, ὅ ἐστι [17] διελεῖν.

rit, etiam hanc pro rata inter ſe & reliquos creditores diſtribuere. Sin autem ipſe dominus, cui mercium diſtributio permiſſa eſt, quaſdam ex iis ſubtraxerit, neque omnes in medium protulerit, & creditorum aliquis veniat querens ac dicens, pauciores merces, quam quæ a ſervo ex *illa* negotiatione adlatæ fuerint, in medium veniſſe, dabitur ei adverſus dominum *actio* tributoria: per quam cogetur, quamcumque mercem occultaverit, in medium proferre. Dicitur autem tributoria (ſive diviſoria) a *verbo* diſtribuere, quod eſt dividere.

§. IV. Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἀγωγαῖς ἐπενόησε καὶ τὴν de peculio, ἤτοι de in rem [b] verſo, [18] τ῀τέστιν ὧν ἐν πράγμασι τ῀ πατρὸς ἢ καὶ δεσπότ῀ γραφέντων ἦγεν δαπανηθέντων· ἵνα, εἰ καὶ παρὰ γνώμην [c] τοῦ δεσπότ῀ συνάλλαγμά τι γένηται πρὸς τὸν οἰκέτην, ὅμως εἴτε τι ἐδαπανήθη περὶ τὴν οὐσίαν τ῀ δεσπότ῀, τ῀τέστιν [19] in rem verſum ἐγένετο, εἰς τ῀το ὅλον ὁ δεσπότης καταδικασθῇ· εἴτε οὐκ ἐγένετο verſum, εἰς τ῀το μέχρι τῆς τ῀ peculii ποσότητος [d] καταδικασθῇ.

§. IV. Præter dictas actiones excogitavit quoque *actionem* de peculio aut de in rem verſo, id eſt de iis quæ in rebus patris aut etiam domini verſa ſive impenſa ſunt: ut, licet præter domini voluntatem aliquis contractus cum ſervo factus ſit, tamen ſive quid circa domini ſubſtantiam impenſum fuerit, id eſt in rem verſum, in id omne dominus condemnetur: ſive verſum non fuerit, in id uſque ad peculii quantitatem condemnetur.

Δοκεῖ δὲ [20] verſum γίνεσθαι εἰς τὴν οὐσίαν τ῀ δεσπότ῀, ἐάν τι κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀναλωθῇ περὶ τὰ αὐτ῀ πράγματα· οἷον,

In rem vero domini verſum fuiſſe videtur, ſi quid propter neceſſitatem circa ejus res impenſum ſit: velut, ſervus

13. ᾗ de: F. male. 14. ὡς ὅτι de: F. 2. Alterum tantum delerem. 15. ἅπερ .... Φορτία F. 16. ἡ Αἱρ. ante hanc. Ambae voculæ de: F. non male. 17. Αἱρεῖν F. 2. 18. ſeqq. uſque ad ἵνα deſunt F. 19. *in rem* de: F. ut & ſeq. εἰς. 20. *verſa* F. male.

bum, συνήχθη, additur, τυχὸν δὲ ἐν τῷ μεταξὺ, τινὰ αὐτῶν διεπράθη, ᾗ συνήχθη χρυσίον. FABR. I. Scholiaſt. τυχ. γ. ἐν τῷ μετ. τ. αὐ. διεπρ. κ. συν. χρ. quæ perperam in textum irrepſerant. FABR. II. Regiorum ſcil. Codd. non in textum Viglianum. Male autem Fabrotus, ſive ex Codd. ſive duce Curtio, qui vertit: *& ſi quid ex mercib. venditum fuerit, pecuniam inde redactam, pro rata inter ſe & creditores ceteros diſtribuere:* copulam ᾗ lect. 13. ejecit, quaſi *ſola pecunia* diſtribuatur, quum præter merces ſuperſtites, ETIAM illa pecunia in commune conferenda ſit. G. O. R.

a. Hæc actio dolum malum coërcet domini, l. 7. §. 1. D. *de tribut.* hoc eſt propter iniquam diſtributionem ei locus eſt, l. 3. D. *quando ex fact. tut.* [Sane hoc caſu Prætorem adire neceſſe erit. *Ex Edit.* 2.] FABR.

b. Unde Græcis actio de In rem verſo ἡ ἐπὶ τῆς

οἷον, δανεισάμενος ὁ ἐμὸς οἰκέτης, τοῖς ἐμοῖς κρεδίτωρσι κατέβαλεν, ἢ μέλλουσάν μοι πίπλειν οἰκίαν ἀνώρθωσεν, ἢ τῇ ἐμῇ Φαμιλίᾳ [e] σῖτον ἠγόρασεν, ἤγων ἀγρὸν, ἢ ἕτερον οἷον δήποτε πρᾶγμα [f] ἀναγκαῖον, ἠγόρασέ μοι· εἰ τοίνυν δέκα νομίσματα ἐδανείσατο παρὰ σοῦ, καὶ πέντε μὲ κατέβαλε [g] τῷ ἐμῷ κρεδίτωρι, τὰ δὲ ἄλλα [21] ὅπως δήποτε ἐδαπάνησεν, ὑπὲρ μὲν τῶν πέντε [22] versorum εἰς ὁλόκληρον καταδικάζομαι, ὑπὲρ δὲ τ̃ μὴ δαπανηθέντων εἰς ἐμὲ μέχρι τοσούτου κατασχεθήσομαι, μέχρις οὗ ἐκτείνεται ἡ τοῦ peculii ποσότης· οὐκοῦν ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι εἰ πάντα τὰ δέκα νομίσματα εἰς τὴν ἐμὴν ἐδαπάνησεν οὐσίαν, [23] οὐ τὰ πέντε, ἀλλὰ ὅλα τὰ δέκα νομίσματα, ὁ κρεδίτωρ ἀπαιτήσει με. Αὕτη μὲν ἡ de peculio μία [h] μέν ἐστιν ἀγωγὴ, διπλῆν δὲ ἔχει [24] τὴν καταδίκην· ἡ μὲν εἰς τὸ peculium, ἡ εἰς τὸ [25] versum, γίνεται ἡ ἀναγωγὴ καὶ ἡ καταδίκη.

vus meus mutuatus, creditoribus meis satisfecit, aut domum meam ruituram erexit, aut familiæ meæ frumentum emit, aut agrum, aliamve quamlibet rem necessariam, mihi emit: si igitur decem a te solidos mutuos sumsit, & quinque creditori meo exsolvit, alios vero quinque quomodocumque impendit; pro quinque quidem 241 *in rem meam* versis in solidum condemnor, pro *aliis* in me non impensis eo usque tenebor, quousque peculii quantitas excurrit: hinc itaque manifestum *est*, si omnes decem solidos in meam rem impenderit, creditorem non quinque, sed totos decem solidos, a me petiturum. Hæc enim de peculio actio, una quidem est, sed duplicem habet condemnationem; nam aut in peculium aut in versum intentio fit & condemnatio.

Ὁ τοίνυν δικαστὴς, [26] ὁ τῆς de peculio ἀκροώμενος, πρότερον εἴωθε κατανοεῖν, εἰ ἐδαπανήθη τι περὶ τὴν οὐσίαν τοῦ δεσπότου, καὶ εἰ μέν τι δεδαπάνηται, εἰς ταύτην πάντως τὴν ποσότητα τὸν δεσπότην καταδικάζει· ἑτέρως γὰρ εἰς τὴν ζήτησιν τῆς ποσότητος τ̃ peculii μεταβήσεται, εἰ μηδὲν τ̃ δανεισθέντων τῷ οἰκέτῃ εἰς τὴν οἰκείαν οὐσίαν δα-

242 Judex ergo, de peculio *actionem* dijudicans, prius cognoscere solet, numquid circa rem domini versum sit; & si quid versum fuit, in hanc omnino quantitatem condemnat dominum: alioquin enim ad quæstionem quantitatis peculii transibit, an nihil *eorum* quæ servus mutuatus est, in propriam rem

21. ἑ νομίσματα ad: F. cum Curtio. 22. τῶν βέρσων F. 23. οὐ τὰ π. ἄλλα de: F. 24. τὴν de: F. 25. βέρσον F. 26. ὁ de: F.

τῆς δαπάνης ἀγωγὴ. 18. *Eclog.* 7. c. 1. & 2. Adde Paul. 2. Sent. 9. & titul. Digest. *de in rem verso.* & Cod. *quod cum eo qui in aliena potestate.* D. GOTH.

c. Adde l. 3. §. 1. D. *de in rem verso* 18. *Eclog.* 7. c. 2. & passim. D. GOTH.

Nam si domini voluntate, potest quod jussu agi, l. 5. §. 2. D. *de in rem vers.* FABR. I.

d. Peculii fini, l. 19. D. *de compens.* FABR.

f. Diophanes Geoponicῶν 2. εἰς ἠωετέρων κῶν κτῆσιν τῆς Φαμιλίας ἐξαρκοῦντα χρῆσιν. Theophanes in Mauricio: ἀγχμαλωτίζωσθαι τὰς Φαμιλίας αὐτῶν. FABR.

f. Vel utilem: nam quod magis ad voluptatem pertinet, non videtur versum. hoc igitur dominus sine rei detrimento patietur auferri, l. 3. §. sed si, & l. 5 §. 2. D. *de in rem vers.* FABR. I.

g. In rem versum videtur, prout aliquid versum est: ideoque si pars versa est, de parte erit actio, l. 10. §. 2. *eod.* FABR. I.

h. Facit l. 19. in fin. D. *de in rem verso.* D. GOTH.

i. Adde

δαπανηθῇ τῷ δεσπότῃ, ἦγον μὴ πάντα δαπανηθῇ.

Εἰπόντες δὲ τῆς de peculio· εἴπωμεν τί ἐστι peculium· ὅς ἐστιν [i] peculii οὗτος ἐστιν, οὐσία φυσικὴ [27] προσκεκυρωμένη ὑπεξουσίῳ, κατὰ γνώμην πατρὸς ἢ δεσπότου, ἐξῃρημένων [k] τῶν φυσικῶν χρεῶν, πατρικῶν φημι καὶ δεσποτικῶν, καὶ τῶν τοῖς [28] συνυπεξουσίοις ἐποφειλομένων. Οὐσία εἶπον φυσικὴν, ἐπειδὴ κατὰ νόμους οὐσίαν ἔχειν ὑπεξούσιος οὐ δύναται· προσκεκυρωμένην ὑπεξουσίῳ κατὰ γνώμην πατρὸς ἢ δεσπότου εἶπον, ἐπειδὴ ἐκεῖνο peculium ἐστὶν, ὃ οἶδεν ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης· [29] εἰ γάρ τι δὲ γνώμην [l] αὐτῶν ἔχουσι, τοῦτο τῷ peculio οὐ συναριθμηθήσεται· ἐξῃρημένων φυσικῶν χρεῶν προστέθεικα, ἐπειδὴ κυρίως ἐκεῖνό ἐστι peculium, ὃ ἀφειλιμπάνεται μὴ τὴν τῶν φυσικῶν χρεῶν ἐξαίρεσιν· οἷον, ἐποφείλει μοι ὁ σὸς ὑπεξούσιος ἑκατὸν νομίσματα, ἔχει δὲ peculium νομιζόμενον κατὰ πρώτην ὄψιν τριακοσίων νομισμάτων· ἀλλ'

rem domini impensum sit, an vero non omnia sint depensa.

243 Quum diximus de *actione* de peculio, dicamus quid sit peculium. Definitio PECULII hæc est: Bona naturalia adsignata ei, qui in potestate est, pro voluntate patris vel domini, exemtis debitis naturalibus, paternis scilicet ac dominicis, iisque quæ debentur his qui in ejusdem sunt potestate.

244 BONA dixi naturalia, quoniam alienæ potestatis *homo* secundum leges bona habere nequit: ADSIGNATA ei, qui in potestate est, pro voluntate patris vel domini dixi, quoniam illud est peculium, quod pater vel dominus scit; nam si quid præter eorum voluntatem habent, id peculio haud con-

245 numerabitur: EXEMTIS debitis naturalibus addidi, quoniam illud est peculium, quod relinquitur post naturalium debitorum exemtionem: veluti, qui

27. προσκεκυρῶθαι, *& ita* I. *&* 30. PITH. Lego: *& ita inf. vs.* 30. (*edit. Gothofr.* i. e. pr. cap. seq. 244.) G. O. R. 28. ὑπεξ. ante F. 29. ἐὰν F. 2.

i. Adde §. 10. sup. *de actionibus.* l. 5. §. 2. & 3. D. *de peculio.* D. GOTH.

Gloss. Lat. Gr. *peculium*, κτῆσις τοῦ ὡς ἀλλοτρίᾳ ἐξουσίᾳ ὄντος, τετέχνιν υἱοῦ, ἢ δούλης. [v. Gloss. Basilic. *Ed.* 1.] est velut patrimonium servi aut filii. l. 19. §. 1. l. 32. l. 47. §. ult. D. *de pecul.* FABR.

k. Cur ita? quia prævenisse dominus & cum servo suo egisse creditur l. sed si. 9. §. peculium. 2. D. *de peculio.* quia non est verisimile, dominum id concedere servo in peculium habere, quod sibi debetur. d. l. 9. §. 5. quia naturæ æquum est, filium vel servum liberari obligatione, eo quod illi debitum videntur exegisse. l. si noxali. 11. §. 2. D. *de peculio.* D. GOTH.

[Naturalia debita spectamus in peculii deductione, l. 11. *eod.* l. pen. C. *quod cum eo.* Edit. 1.] Servus (enim) natura domino debere potest, l. 40. §. 3. D *de cond & dem.* & dominus servo, l. 12. D. *de instit.* id ergo peculii est, quod deducto eo quod servus domino debet, reliquum sit, l. 16. D. *de in rem ver.* FABR.

l. Id tantum peculii est, quod servus habuit volente domino, l. 4. §. 1. D. *de pecul.* quod servus permissu domini habet, l. 5. *eod.* FABR.

m. Filius patri, in cujus potestate est, naturaliter debere potest, l. frater, §. quæsitum, D. *de cond. ind.* FABR.

n. Quia prævenisse dominus, & cum servo suo egisse creditur, l. 9. §. 2. D. *de pec.* in actione autem de peculio occupantis melior est conditio, l. 10. *eod.* FABR. I.

o. Verba οἷον τῷ συνδ. addidimus ex Pith. ac Fabroto. Quum vero Pithoeus insuper addat, ἢ ὅσῳ: inde mox rescripsi, ut antea conjeceram, ἢ ὁ σὸς μὲν υἱὸς pro vulgata ἢ ὁ μὲν υἱὸς. Tum seqq. παρενθέσεως notas, perspicuitatis gratia, ex Fabr. I. adjeci. G. O. R.

p. Frater fratri naturaliter obligatur, d. l. *frater.* & hoc minus in peculio est, quoniam patri id debere creditur, sicut servus domino id, quod debet conservo, l. 9. §. peculium, D. *de pecul.* filius naturalem quoque obligationem patri adquirit. FABR.

q. Schol.

ἀλλ' 30 ἐπειδὴ ἐποφείλει τῷ [m] πατρὶ ἢ τῷ [n] δεσπότῃ ἑκατὸν νομίσματα, ἐποφείλει δὲ καὶ τῷ συνυπεξουσίῳ, [o] οἷον τῷ συνδούλῳ ἤγουν τῷ ἰδίῳ [p] ἀδελφῷ (ἢ ὁ σὸς υἱὸς [q] υἱὸς ἐποφείλει τῷ σῷ δούλῳ, ἢ ὁ σὸς δοῦλος ἐποφείλει τῷ υἱῷ σοῦ [r] τῷ ὑπεξουσίῳ) 31 ἑκατὸν καὶ [s] πεντήκοντα νομίσματα, καθαρὸν νομίζεται peculium πεντήκοντα νομίσματα.

qui in tua poteſtate eſt, mihi centum debet aureos, habetque peculium, quod prima facie trecentorum aureorum *eſſe* putatur: ſed quia patri vel domino centum aureos debet, itemque debet ei, qui in ejuſdem poteſtate eſt, veluti conſervo aut fratri ſuo, (vel filius tuus debet ſervo tuo, aut ſervus tuus debet filio tuo familias) centum & quinquaginta aureos, purum cenſetur peculium quinquaginta aurei.

Ἔστι δὲ, ὅτε τὸ τῷ ὑπεξουσίῳ ἐποφειλόμενον χρέος οὐκ ἐξαιρεῖται, κινουμένης τῆς de peculio· οἷον ὡς ἐπὶ τούτου τοῦ ῥήματος, ὁ σὸς οἰκέτης εἶχεν ἐν τῷ peculio 32 αὐτοῦ οἰκέτην· οἱ δὲ νομικοὶ τὸν μὲν πρῶτον οἰκέτην λέγουσιν ordinarium, τὸν δὲ τοῦ οἰκέτου οἰκέτην λέγουσι [t] vicarium, 33 quia vicem ipſius obtinet, τουτέστιν ὥσπερ ὁ ordinarius οἰκέτης ἐστὶν, οὕτω καὶ ὁ 34 vicarius, ὥστε οὖν συνυπεξούσιοί εἰσιν. Ἐχρεώστει τοίνυν ὁ σὸς οἰκέτης ἐμοὶ 247 centum

246 Eſt etiam ubi debitum, quod ei qui in poteſtate eſt, debetur, non eximitur, inſtituta de peculio *actione*: velut in hac ſpecie, ſervus tuus habebat ſervum in peculio ſuo; juris autem periti priorem ſervum vocant ordinarium, ſed ſervi ſervum nominant vicarium, quia vicem ipſius obtinet, id eſt, ſicuti ordinarius eſt ſervus, ita & vicarius; itaque in ejuſdem ſunt poteſtate. Debebat ergo mihi ſervus tuus

30. ἐπειδὴ de: F. 31. ἑκατὸν καὶ de: F. peſſime. 32. αὐτοῦ de: F. 33. Quinque voc. ſeqq. addimus ex Pith. ac F. 34. εἰκάζει F.

q. Schol. Θεμάτιον γάρ τινα ἔχειν υἱὸν καὶ δοῦλον, καὶ ἐχρεώστει ὁ υἱὸς τῷ δούλῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ οὐ τοῦ ἐναντίου, ὅτι ὁ δοῦλος ἐχρεώστει τῷ υἱῷ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ. Ergo ſervo filiusfam. naturaliter tantum debet, & ſervus filio. Sed & patri dominove naturaliter tantum debetur· certe quod ſervo debetur ab extraneo, dominus recte petit, l. 41. D. *de pecul.* FABR.

r. L. 6. D. *de pecul. leg.* FABR.

s. Mireris protecto, non tam Nannio, quam Fabroto, & JCto & editori, hunc paraphraſtæ locum minime fuiſſe intellectum. Prior ſupra ad cap. 175. exiſtimat, THum ſui qs. oblitum non manſiſſe in eod. exemplo, ſcil. quod modo de *centum* patri aut domino debitis locutus, nunc de 150. fratri aut conſervo debitis memoret. Sed fallitur egregie, quoniam ambæ hæ ſummæ conjungendæ & a 300. (quantum prima facie videtur eſſe peculium) deducendæ ſunt, ut remaneat purum peculium, aurei 50. Poſterior, Fabrotus, tam Gr. quam Lat. delet ἑκατὸν καὶ, quaſi illorum loco ea *centum*, quæ mihi alieno atque extraneo debentur, ex eod. peculio ſint detrahenda, ut remaneant 50. quo nihil huic loco eſt alienius. Senſus enim eſt, me non poſſe conſequi actione de peculio, niſi 50. licet revera 100. mihi debeantur. G. O. R.

t. Ordinarius ὁ ὠρδινάριος δοῦλος. Vicarius, δοῦλος τοῦ δούλου. Scholiaſtes 18. *Eclog.* 5. c. 16. & ut Ulpianus in l. 17. D. *de peculio*, dominus vicarii, ſunt enim vicarii ipſi una cum ſuo peculio, in peculio ordinarii. D. GOTH.

Martialis: *Eſſe ſat eſt ſervum, jam nolo vicarius eſſe.* CURT. *nam* pro *jam* habet ANON. MEERM.

Gloſſ. Gr. Lat. δοῦλος οἰκέτης, *vicarius.* [ordinarius, vicarii veluti dominus eſt. Sic apud Hom. Odyſſ. ξ. Eumæus ſervum habere dicitur. Euſtath. εἰ δὲ μὴ μόνον δεσποτικοὶ οἰκέται οὗτοι τῷ Εὐμαίῳ εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ δοῦλον αὐτὸς ἰδιόκτητον ἔχει. κακῶς ἄρα ὄχλαμος ἀνδρῶν λέγεται. οἰκονομικὴ δ' ἐνταῦθα ἡ ἰσοξία ὡς τῶν εὐνοουμένων δούλων, ἰσῃ πεκτιλιζομένων ἀκωλύτως ὡς τὰ πολλά. ordinarius tamen *conſervus* erat. Chryſoſt. Homil. 59. in Matth. Horat. Sat. 7. lib. 2. *ex Edit.* 1.] FABR.

ἐμοὶ ἑκατὸν νομίσματα, ἔιχε δὲ peculium ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα, ἡ γὰρ ἀγατίμησις τῶν ἐν τῷ peculio πραγμάτων εἰς τοσαύτην συνέτεινε ποσότητα· ἦν δὲ ἐν τῇ ἀγατιμήσει καὶ ὁ vicarius· ἐχρεώστει δὲ καὶ ὁ ordinarius τῷ vicario ἑκατὸν νομίσματα· ἀναγόμενος 35 οὖν σὺ παρ' ἐμοῦ τῇ de peculio, οὐ δύνασαι λέγειν, ὅτι τὸ peculium τοῦ σοῦ οἰκέτου ἐστὶ πεντήκοντα 36 μόνα νομίσματα, καὶ δεῖ σε εἰς πεντήκοντα μόνα καταδικασθῆναι, ἐπειδὴ 37 ὁ ordinarius, ὑπὲρ οὗ ἐνάγῃ τῇ de peculio, τῷ vicario χρεωστεῖ ἑκατὸν νομίσματα· τοῦτο γὰρ τὸ χρέος οὐκ ἐξαιρεῖται.

Καὶ τίς ἐστιν ὁ λογισμὸς, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· ὁ λογισμὸς οὗτός 38 ἐστιν· ἡνίκα βουλόμεθα τὸ peculium [u] τοῦ ordinarii οἰκέτου καταμαθεῖν, ψηφίζοντες τὰς ἀγατιμήσεις τῶν ἄλλων πραγμάτων, προστίθεμεν καὶ τὴν τοῦ 39 vicarii ἀγατίμησιν, καὶ οὕτως ἀποφαινόμεθα λέγοντες, τοσῆσδε εἶναι ποσότητος τὸ peculium· τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, οὐ δύναται ὁ vicarius, οὗ ἡ ἀγατίμησις 40 ηὔξησε τὸ peculium, αὐτὸς καὶ μειῶν αὐτὸ διὰ τῶν ἐποφειλομένων αὐτῷ, ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ πρόσωπον εὑρεθῇ δύο ἐναντία ποιῶν, καὶ αὔξον καὶ ἀπομειοῦν τὸ peculium 41 ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει. Τὸ αὐτό ἐστιν, εἰ καὶ ὁ σὸς [42 υἱὸς] ὑπεξούσιος ἔχει οἰκέτην ἐν τῷ ἰδίῳ peculio, ὃς λέγεται πεκυλιάριος 43 οἰκέτης, καὶ

centum aureos, habebatque peculium centum & quinquaginta *aureorum*, namque rerum in peculio *inventarum* æſtimatio ad tantam excurrebat quantitatem: erat autem & vicarius in *illa* æſtimatione: ſed & ordinarius centum ſolidos vicario debebat. Tu igitur a me conventus de peculio *actione*, di-
248 cere non potes, peculium ſervi tui ſolos eſſe quinquaginta aureos, teque in ſolos quinquaginta condemnari debere, quia ordinarius, pro quo conveniris de peculio, vicario centum debeat aureos: hoc enim debitum non eximitur.

Et quænam ſit ratio, neceſſe *eſt* dicere. Ratio hæc eſt: quum ſervi ordinarii peculium cognoſcere volumus, calculatis aliarum rerum pretiis, adjicimus & vicarii æſtimationem, atque ita pronuntiamus dicentes, tantæ eſſe quantitatis peculium. Hoc quum
249 ita ſe habeat, non poteſt vicarius, cujus æſtimatio auxit peculium, ipſe etiam illud minuere per ea quæ illi debentur, ut ne eadem perſona inveniatur duo faciens contraria, & augens & deminuens peculium in eadem cauſa. Idem eſt, & ſi filius tuus familias in peculio ſuo ſervum habeat, qui ſervus peculiaris dicitur; & centum mihi aureos debeat, peculii autem ejus æſti-

35. ἓν de: F. 36. μόνον F. 37. ὁ σὸς οἰκέτης ὑπὲρ Pith. & F. 38. ἐστιν de: F. 39. δικαρεὶς F. & mox δικάρει. Aliis locis Lat. 40. ἤυξε F. 2. 41. ἐν τῇ αὐ. ὑπ. de: Pith. & F. 42. Addendum cenſeo cum Curt. 43. οἰκέτης de: Pith: ac F. Mox ἐποφειλέ habet F.

u. Quod ordinarius mihi debet, id etiam detraho ex vicariorum peculio. Quod ipſi vicarii mihi debent, detraho tantum ex ipſorum peculio. Quod ordinario ſuo debuerint, id non ex ordinarii peculio detrahitur, ſed ex ipſorum tantum peculio. Quod vicariis ab ordinario debetur, non deducitur de peculio ordinarii, (quia peculium eorum in ipſius peculio eſt) ſed peculium eorum augetur, quemadmodum ſi dominus ſervo ſuo debeat. l. 17. D. *de peculio*. 18. *Eclog*. 5. c. 16. Quod domino debetur ab ordinario, ex vicarii ſervo [ſervi peculio] deducitur. d. c. 16. D. GOTH.

Quia

καὶ ἐποφείλει μοι ἑκατὸν νομίσματα, 44 ἡ δὲ ἀξιτίμησις τῶ πεκυλίω αὐτοῦ συντείνει εἰς ρ' νομίσματα· χρεωστεῖ δὲ 45 καὶ τῷ πεκυλιαρίῳ οἰκέτῃ x σου ἑκατὸν νομίσματα· 46 ἐνταῦθα λέγομεν, μὴ ἐξαιρεῖσθαι τοῦτο τὸ χρέος, ἵνα μὴ ὁ πεκυλιάριος οἰκέτης αὐξήσῃ μὲν τὸ τοῦ υἱοῦ σου peculium διὰ τῆς οἰκείας ἀξιτιμήσεως, μειώσῃ δὲ διὰ τῶν 47 αὐτῷ φυσικῶς ἐποφειλομένων, καὶ εὑρεθῇ τὸ αὐτὸ πρόσωπον δύο ποιοῦν ἐναντία ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ, καὶ αὔξον καὶ μεῖον τὸ peculium.

æſtimatio ad c. aureos excurrat; & peculiari quoque ſervo ſuo c. ſolidos debeat: hic dicimus, non eximi illud debitum, ut ne ſervus peculiaris per ſuam quidem æſtimationem augeat filii tui peculium, ſed per ea quæ ipſi naturaliter debentur, minuat; eademque perſona reperiatur duo faciens contraria in eodem judicio, & augens & minuens peculium.

§. V. Ἐκ τῶν εἰρημένων δεδήλωται, ὅτι πολλαί εἰσιν 48 αἱ ἀγωγαί, αἱ κινούμεναι κατὰ τοῦ δεσπότου προφάσει τῶν ἐποφειλομένων ὑπὸ τοῦ οἰκέτου. Ἔστι γὰρ ἡ quod juſſu, 49 ἡ inſtitoria, ἡ exercitoria, ἡ tributoria· ἔστι 50 δὲ καὶ ἡ de peculio, ἤτοι de in rem verſo. Ἔξεστι δέ τινι, ἐάσαντι τὴν quod juſſu ἢ τὴν exercitoriam ἢ 51 τὴν inſtitoriam, ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν de peculio· γενικὴ γὰρ οὖσα ἡ de peculio ἀντὶ πασῶν δύναται κινεῖσθαι· (ἐκείναις μὲν γὰρ 52 ἰδικαί, ἡ αὕτη δὲ γενική ἐστιν·) ἀνόητος δὲ 53 ἐκεῖνός ἐστιν, ὁ ἐάσας ἐκείνας, αἵτινες z εὐχερεῖς εἰσιν εἰς ἀπόδειξιν, καὶ τὸ ὁλόκληρον ἀφεὶς ποιῆσαι τῷ ἀνάγοντι, καὶ ὁρμῶν ἐπὶ τὴν de peculio. Δυσχερὲς γάρ ἐστι πρῶτον μὲν δεῖξαι, πόσον ἐστὶ τὸ peculium· τὰ γὰρ πράγματα τοῦ peculii οὐκ ἔστι πρόδηλα τοῖς ἔξωθεν· ὅτε

§. V. Ex dictis patuit, multas eſſe actiones, quæ adverſus dominum nomine eorum, quæ a ſervo debentur, intenduntur. Eſt enim *actio* Quod juſſu, *eſt* inſtitoria, exercitoria, tributoria; eſt etiam *actio* de peculio. Licet autem alicui, *actionem* Quod juſſu vel exercitoriam vel inſtitoriam omittenti, venire ad *actionem* de peculio: hæc enim de peculio quum ſit generalis, pro omnibus inſtitui poteſt; (illæ enim *ſunt* ſpeciales, hæc autem eſt generalis:) aſt demens is eſt, qui illas omittit, quæ ad demonſtrandum ſunt faciles, & *ad* ſolidum actori comparandum, atque ad *actionem* de peculio decurrit. Primo enim difficile eſt probare, quantum ſit peculium; namque res peculii extraneis non ſunt mani-

44. Seqq. uſque ad χρεωστεῖ adjecimus ex Pith. ac F. 45. κὰι de: F. 46. καυταῦθα F. 47. αὐτῷ φυσ. ἐποφ. αὐτῷ, ἵνα τὸ αὐτὸ προσ. ἐυρ. δύο π. F. 48. αἱ de: F. 49. ἔστιν ad: F. 50. δὲ de: F. seqq. ἤτοι *de in rem verſo* addimus ex Pith. & F. 51. τὴν de: F. 52. ἰδιοτικαὶ (ſic) Pith. 53. ἐστιν ὁν. F.

Quia peculium vicarii in peculio ordinarii eſt, l. 17. D. *de pec.* & ideo peculium ordinarii decreſcere dicitur, cum ſervi vicarii moriuntur, l. 40. *eod.* FABR.

x. Vide num legend. ſit ἑαυτοῦ i. *ſuo.* ANON. NISP.

Optime, idque ſequimur. Curtius neutrum pronomen expreſſerat. G. O. R.

y. *Generalis* dicitur, quæ concurrit cum ſuperioribus: *ſpecialis*, ſi ſervus citra juſſum domini contraxerit. FABR.

z. Quæ ſunt uberiores. FABR.

ὅτε δὲ καὶ 54 δείξῃ, πολλὰ κοπωθείς, ὁπόσον ἐστὶ τὸ peculium, τότε δύναται ἀντιβληθέναι Φυσικὸν [a] χρέος, ἀφαιρεῖν τὸ peculium· δυσχερὲς δέ ἐστιν ἀποδεῖξαι, καὶ πόσα τῶν δανεισθέντων αὐτῷ versa ἐποίησε περὶ τὸν δεσπότην.

manifestæ: sed licet multa laborans probaverit, quantum sit peculium, tunc opponi potest naturale debitum, quod deminuit peculium: porro difficile quoque est probare, quantum ex iis, quæ ille mutua sumsit, in rem domini verterit.

Ἔστι δὲ, ὅτε ἡ de peculio αὕτη καὶ 253 ὡς εἶδος καὶ ὡς γένος κινεῖται. Καὶ πότε τοῦτό ἐστιν; οἷον, συνήλλαξα τῷ σῷ οἰκέτῃ, οὐδὲ κατὰ κέλευσιν σὴν, οὐδὲ προστάντος αὐτοῦ πραγματείας τῆς κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλασσαν· ἐνταῦθα ἡ de peculio ἐστὶ καὶ ὡς εἶδος, καὶ ὡς γένος· εἰ δὲ 55 ἁρμόζει σοι ἡ tributoria, δύνασαι ταύτην ἐάσας ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν de peculio, ἤτοι de in rem verso. Ἐνταῦθα δὲ οὐ πάντως 254 καταγινώσκομεν τοῦ ἐάσαντος τὴν τριβουτορίαν, καὶ ἐλθόντος ἐπὶ τὴν de peculio· ποτὲ [b] μὲν γὰρ ἡ de peculio καλλίων εὑρίσκεται τῆς 56 τριβουτορίας, ποτὲ δὲ ἐλάττονα προσποιεῖται τῆς τριβουτορίας, καὶ τότε καλλίων ἡ tributoria· οἷον, ἡνίκα πολλὰ ὑπέστη Φυσικὰ χρέα. Τῆς μὲν γὰρ τριβουτορίας κινουμένης, οὐδὲν ἐξαιρεθήσεται Φυσικὸν χρέος· ἴσον γὰρ τὸ τοῦ δεσπότου 255 χρέος ἐστὶ καὶ 57 τὸ τῶν πιστωτῶν, καὶ οὐδεμίαν προτίμησιν ἐν αὐτῇ ὁ δεσπότης ἔχει, οὐδὲ ἐξαιρεῖται τὸ αὐτῷ ἐποφειλόμενον· τῆς δὲ de peculio κινουμένης, καλλίων ἡ τοῦ δεσπότου αἵρεσις· ἐξαιρεῖται γὰρ τὸ Φυσικὸν χρέος, τουτέστι τὸ τῷ δεσπότῃ ἐποφειλόμενον· καὶ ἕως εἰς τὴν λειπομένην ποσότητα τῷ δανειστῇ 58 ὁ δεσπότης τοῦ δούλου καταδικάζεται.

Est etiam, ubi hæc de peculio *actio* & ut species & ut genus instituitur. Et quando hoc fit? veluti, contraxi cum servo tuo, neque tuo jussu neque illo præposito negotiationi terrestri vel maritimæ: hic de peculio actio & ut species est, & ut genus. Sin autem tributoria tibi competit, potes ea omissa devenire ad *actionem* de peculio aut de in rem verso. Hic vero non semper reprehendimus eum, qui tributoriam omittit, atque ad *actionem* de peculio transit: namque de peculio actio nonnunquam melior invenitur tributoria, nonnunquam autem minus efficit quam tributoria; & tunc melior *est* tributoria: veluti, quum multa sunt debita naturalia. Instituta enim tributoria, nullum naturale excipietur debitum; nam æquale est & domini & creditorum debitum, neque ullam in ea prælationem dominus habet, neque eximitur quod ei debetur: sed *actione* de peculio mota, melior *est* domini conditio; nam debitum naturale deducitur, id est quod domino debetur: atque ita in reliquam quantitatem creditori servi dominus condemnatur.

Καλ- Me-

54. δείξει ante F. 55. ἁρμόσει ante F. 2. 56. tributorias, καὶ ποτὲ ἐλ. προποιεῖ F. 57. τὸ de: ante F. 58. ὁ δεσπ. post κατασ. repositi F.

a. L. 11. D. *de peculio.* D. GOTH.
b. Idem extat 18. *Eclog.* 2. c. 4. D. GOTH.
bb. Melius προσεχώρησε. ANON. DUK. Videtur esse προσεχώρησε. ANON. NISP.
Utrumque vitiosum. G. O. R.
c. Adde principium hujus tituli in fine [cap. 231. fin.] D. GOTH.
d. Adde tit. Digest. & Cod. *de Senatusconsul.* Ma-

Καλλίων δὲ ἡ ἀναγωγὴ ἐπὶ τῆς de peculio ἐστὶν, ἥπερ τῆς τριβουτορίας ἐν τούτῳ, ὅτι κινουμένης τῆς de peculio παντὸς τοῦ peculii γίνεται λόγος· τῆς δὲ τριβουτορίας κινουμένης, ἐκεῖνο μόνον ἐν δικαστηρίῳ σκοπεῖται, εἰς ὃ πραγματεύεται μέρος 59 τοῦ πεκυλίου ὁ οἰκέτης, τὸ τρίτον τυχὸν, ἢ τὸ τέταρτον, ἢ καὶ τὸ ἕκτον μέρος τοῦ peculii· καὶ οὐδὲ αὐτὸ ὅλον φέρεται, τὸ ἕκτον μέρος τοῦ πεκυλίου, εἰς ὃ 60 ὁ οἰκέτης πραγματεύεται, κινουμένης τῆς τριβουτορίας, ἀλλὰ τὸ ὑφαιρεθὲν ὑπὸ τοῦ δεσπότου ἐν τῇ διανεμήσει τῶν Φορτίων· ὥστε οὖν μέρους μέρος φέρεται· τοῦ δὲ ἑτέρου peculii, ὅπερ ἐστὶν ἐν κλήμασι καὶ ἀνδραπόδοις, καὶ οἷς ἐποφείλεται ὑφ' ἑτέρων 61 ὁ οἰκέτης, δανείσας τυχόν τισιν, οὐ γίνεται λόγος· ὥστε δεῖ τινα, σκοπήσαντα 62 τὸ συμφέρον αὐτῷ, ἢ τὴν tributoriam ἢ τὴν de peculio ἐπιλέξασθαι. Εἰ δέ τις δύναται ἀποδεῖξαι, ὅτι τὰ δανεισθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν οὐσίαν bb διεθεχώρησε τοῦ δεσπότου, ἐπιλεγέσθω μᾶλλον τὴν de peculio, ἵνα ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου τῆς de in rem verso ἡ καταδίκη γένηται.

256 Melior autem est intentio *actionis* de peculio quam tributoriæ in eo, quod mota de peculio *actione*, omnis peculii ratio habetur; instituta autem tributoria, ea pars peculii solum in judicio spectatur, in qua servus negotiatur, tertia forte vel quarta vel sexta etiam peculii parte: & neque istam 257 totam aufert peculii partem, in qua servus negotiatur, instituta tributoria, sed illud quod a domino in distributione mercium subtractum fuit; itaque partis partem fert: reliqui autem peculii, quod in possessionibus & mancipiis atque iis consistit quæ ab aliis servo debentur, qui forte quibusdam mutuavit, non habetur ratio. Ita ut 258 quis*que*, considerans *quid* sibi *sit* utile, aut tributoriam aut de peculio actionem eligere debeat. Si quis autem probare potest, ea quæ ipse *servo* credidit, in rem domini versa fuisse, potius *actionem* de peculio eligat, ut ex capite de in rem verso condemnatio fiat.

§. VI. Τὰ 63 δὲ εἰρημένα ἡμῖν περὶ οἰκέτου καὶ δεσπότου, τὰ αὐτὰ νοεῖσθαι 64 καὶ περὶ υἱοῦ καὶ θυγατρὸς, καὶ ἐγγόνου καὶ ἐγγόνης, καὶ πατρὸς, ἔτι δὲ καὶ πάππου, ὧν ὑπεξούσιοί εἰσιν οὗτοι.

§. VI. *Quæ* nobis dicta *sunt* de servo ac domino, eadem intelligimus & de filio & filia, & nepote & nepte, ac patre, nec non avo, quorum hi in potestate sunt.

§. VII. Ἐκεῖνο δὲ ἰδιαζόντως c ἐπὶ τῶν 259 ἐλευθέρων τῶν in potestate σκοπεῖται, ὅτι τὸ 65 Μακεδονιάνειον d δόγμα ὡς ἐν παραγραφῇ ἀντίκειται τοῖς δανείσασιν ὑπεξουσίῳ. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Μακέδων e τις οὕτω λεγόμενος γέγονεν ἐν τῇ

§. VII. Illud autem specialiter in *personis* liberis in potestate *constitutis* spectatur, quod Senatusconsultum Macedonianum, exceptionis modo iis qui filiofamilias crediderunt, opponatur. Quid autem hoc sit, necesse est dicere.

59. τῆς F. 60. ὁ de: F. 61. ὁ de: F. 2. 62. πρότερον καθ' ἑαυτὸν ad: Pith. & F. 63. δὲ de: F. 64. καὶ de: F. 2. 65. Μακεδονίανιον & sic deinceps F.

Macedoniano: & Paul. 2. Sent. 10. & 18. *Eclog.* 4. D. GOTH.

e. Ulp. in l. 1. ejus tit. *fœneratorem* in SC. Macedonem appellari scribit. CURT.

τῇ Ῥώμῃ, [66]ὃς ὑπεξούσιος ὢν τῷ οἰκείῳ πατρί· ἐδανείσατο παρά τινος, ἐλπίζων ὅτι τελευτήσαντος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, δυνήσεται τὸ χρέος ἀποδοῦναι. Πολλοῦ χρόνου διαδραμόντος, ὁ δανειστὴς ἐπέκειτο τὸ χρέος ἀπαιτῶν· ὁ Μακεδὼν οὐκ ἔχων, πόθεν [67]ἂν ἀποδῷ, πῶς γὰρ ὑπεξούσιος ὤν; ἀνεῖλε τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. Ἐγνώσθη τοῦτο τῇ συγκλήτῳ· καὶ ἐκεῖνος μὲ δίκας δέδωκε πατροκτονίας· δόγμα δὲ λεγόμενον Μακεδονιάνειον γέγονε, τὸ κελεῦσαν, μηδένα δανείζοντα ἐλευθέρῳ ὑπεξουσίῳ ἀπαιτεῖν [68]τὰ δανεισθέντα, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ ἕκαστος εἰδὼς, ὡς οὐ δύναται ἀπαιτῆσαι τὸ δάνεισμα, [69]ἀπέχηται τοῦ δανείζειν αὐτῷ. Οὐ μόνον δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπαιτήσει τὸν ὑπεξούσιον ἢ τὴν ὑπεξουσίαν, ἢ τὸν ἔγγονον f ἢ τὴν ἐγγό-

re. Macedo quidam ſic dictus Romæ fuit; qui in poteſtate quum eſſet ſui patris, ab aliquo mutuatus eſt, ſperans mortuo patre ſuo, fore ut debitum reddere poſſet. Multo tempore elapſo, inſtabat creditor debitum repetens: Macedo non habens, unde redderet, quî enim, quum ſub poteſtate eſſet? patrem ſuum occîdit. Innotuit hoc ſenatui; & ille quidem pœnas dedit patricidii: factum eſt autem Senatusconſultum, Macedonianum dictum, quod ſtatuit ne quis *homini* libero ſub poteſtate *conſtituto* mutuatus debita repoſcat, ut hoc pacto quilibet ſciens, ſe debitum repoſcere non poſſe, mutuum illi dare caveat. Non tantum vero ipſum

66. ὃς de: F. 67. ἂν de: F. 68. τὸ δανεισθὲν F. 69. ἀπέχοιτο F.

Errat autem THus, dum putat Macedonem fuiſſe filiumf. nam ex verbis ipſius SCti liquidiſſime patet, Macedonem fuiſſe fœneratorem.

PAG. GAUDENT. II. *Juriſd. Expoſit.* 28.

Macedo igitur filiusf. *cum inter cæteras* patrati *ſceleris cauſas æs alienum adhibuiſſet:* multis enim creditoribus defœneratus parentis fata properaverat: *& ſæpe materiam*, occaſionem, *κέφρασιν, malis moribus præſtaret, quiſquis pecunias incertis nominibus*, id eſt, filiisfamilias, *crederet*, Senatus decrevit, ne creditoribus in poſterum eo nomine *actio*, *petitiove daretur.* Incertum nomen opponitur bono nomini in l. 1. D. *de Senatuſconſulto Maced.* & certo apud Horat. Ep. 2. 1. *Cautos nominibus certis expendere nummos.* & Ciceron. in Quintiana: *Qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit.* puta, nominibus ſub fidejuſſore factis. Aliis Macedo fœnerator eſt. & hoc probabilius eſt. FABR.

Ita (de fœneratore) SCti verba acceperunt Ant: Auguſtinus *in SCtis*, Hotomanus libello *de Senatu*, Cujacius in parat. ad d. t. *de SCto Maced.* Fabrotus ad THum d. t. *Quod cum eo*, & in enarratione parat. Cujaciani t. C. *ad SC. Maced.* At vero MARANUS in parat. ad t. D. *de SC. Mac.* Macedonem non fœneratorem, ſed, ut ſcripſit TH. filiumfam. fuiſſe dicit, qui gravi ære alieno preſſus, ut ſe a moleſto creditore liberaret, patrem necarit. Quod aperte probant prima SCti verba: *Cum inter cæteras ſceleris cauſas Macedo, quas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet:* quæ ad fœneratorem, qui pecuniam credidit, pertinere non poſſunt: eſt enim *æs alienum*, quod nos debemus, non quod nobis debetur. Ulpian. l. 213. de V. S. *Æs alienum eſt, quod nos aliis debemus: æs ſuum, quod alii nobis debent.* Pergit Maranus: „ Erroris „ cauſſam præbuit ſequens SCti male accepta clau„ ſula, quæ ad Macedonem nequaquam referen„ da eſt, ſed ad fœneratorem quemcumque: nam „ cum initio dictum ſit, Macedonem inter cæte„ ras ſceleris (i. e. *parricidii*) cauſſas etiam æs a„ lienum adhibuiſſe: ſubjicitur generaliter, credi„ torem ſæpe materiam peccandi malis moribus „ præſtare, qui incertis nominibus, (i. e. *filiisfam.*) „ pecuniam crederet: ut SCti de hujuſmodi fœ„ neratoribus coërcendis ratio intelligeretur."... Veriſimilior tamen videtur ſententia eorum, qui Macedonem fœneratorem, non filiumf. fuiſſe dicunt: ad illum enim aptius & convenientius hæc referas, *qui pecuniam incertis nominibus crederet.* Neque huic ſententiæ repugnant verba præcedentia ..... ibi enim *æs alienum* pro pecunia aliis credita accipi debet: in qua repetenda cum debitores ſuos magnopere vexaret Macedo, eos ad turpia & nefaria cogebat. Similiter *τὸ debitum*, tam de pecunia quæ nobis, quam de ea quæ a nobis debetur, uſurpatum paſſim invenire eſt. Sed & *τὸ æs alienum* de debito dici, tam activo quam paſſivo, ut ita loquar, notavit Car: Stephanus in Dictio-

ἐγγόνην, ὑπεξουσίους ἔτι ὄντας, ἀλλ' οὐδὲ αὐτεξουσίους γενομένους, τελευτῇ 70 τυχὸν τοῦ πατρὸς, ἢ ἐμαγκιπατευθέντας· οὐδὲ μὴν κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ πάππου δύναλαι g κινεῖν τὴν de peculio, εἴτε ἔτι τοὺς παῖδας ὑπεξουσίους ἔχει, εἴτε τούτους ἐμαγκιπάτους ἐποίησε. Ταῦτα δὲ 71 διατάξασα ἡ σύγκλητος οὕτως ἐνομοθέτησεν, ἐπειδὴ πολλάκις h βαρυνθέντες τῷ χρέει οἱ ὑπεξούσιοι, ὅπερ λαβόντες i ἀσώτως ἐδαπάνησαν, τὸ οἰκείων γονέων ἐπεβούλευον τῇ ζωῇ.

sum non repoſcet filiumfam. vel filiamfam. aut nepotem vel neptem, in poteſtate adhuc conſtitutos, ſed neque ſui juris factos, morte forſitan patris vel emancipatos. Nec quidem adverſus patrem vel avum *actionem* de peculio intendere poteſt, ſive liberos in poteſtate etiam habeat, ſive eos emancipaverit. Senatusconſultum autem hæc ſanciens ita legem fecit, quoniam filiifam. ære alieno ſæpe onerati, quod *aliunde* acceptum luxurioſe prodegerant, ſuorum parentum vitæ inſidiabantur.

§. VIII. Ἐκεῖνο δὲ ὡς ἐν τέλει ὀφείλομεν εἰδέναι, εἰ 72 κατὰ κέλευσιν πατρὸς ἢ δεσπότου συνάλλαγμα πρὸς τὸν ὑπεξούσιον 73 γέγονεν, ἦγέν καὶ versum γένηται ὡς τὴν αὐτοῦ οὐσίαν, δύναταί τις, ἐάσας

262 §. VIII. Illud autem velut in ſumma ſcire debemus, ſi juſſu patris vel domini contractus, cum eo qui in poteſtate eſt, celebratus fuerit, aut *quid* in rem ejus verſum ſit: poteſt aliquis, omiſſa

70. τυχὸν de: F. qui mox ἐμαγκιπατίονι dedit. 71. διὰ τοῦτο F. 72. καὶ ad: F. 73. Pro γίγονεν habet F. καὶ ἐπωφληθῇ. Quis hoc intelligit? G. O. R.

ctionario. MENAG. cap. 39. *Amoen. J. C.*

Plures alios aut pro THo aut adv. eum diſputantes breviter recenſet in *Hiſtor.* THi MYLIUS cap. 2. §. 4. in fin. Quod autem Menagius ait de Car: Stephano, mihi ſuſpectum eſt, quum non credam eum aliud conſcripſiſſe Diction. quam Hiſtorico-Poëticum: Aſt Robertus Stephanus in Theſauro L. L. quadraginta ferme exempla, in quibus *æs alienum* invenitur uſurpatum, adferens, non modo nuſquam illud notavit, quod ait Menagius, ſed nec lectorum quiſquam aliunde hoc, credo, probabit. G. O. R.

Id vero ſingulare habuit hoc SC. quod non ab auctore vel coſ. nomen adeptum eſt, ſed a Macedone quodam, ſive improbo fœneratore, uti vulgo exiſtimant, ſive filiusfam. uti THo videtur, id nomen habuerit. Et ſane quamvis pleriſque vapulet TH. & ipſi in priorib. editt. eum notaverimus: jam tamen veritatis ſtudio adductus ingenue moneo, probabiliorem & ipſius SCti verbis convenientiorem eſſe THi ſententiam. Ajunt enim Patres: *Etc.* HEINECC. *Antiq.* II. 264. edit. ſec.

Fœneratorem autem iſtum dictum eſſe Macedonem, nuſquam dicit Ulpianus. Quid ergo cauſſæ eſt, cur tot conviciis excipiatur TH. ſcriptor ſane non futilis, ſed doctus & Juſtiniano σύγχρονος, cujus dotes pauciores intelligunt, quam contemnunt? Vid. præf. noſtr. *Vinnii Comment. ad Inſt.* præmiſſam! IDEM in *Elem. Pandect.*

Adverſus GRAVINAM *de Legg. & SCtis* §. 69. pro feneratore diſputantem, ſimiliter cauſam paraphraſtæ agit, laudato Heineccio MASCOV.

f. Senatuſconſ. loquitur quidem de filiof. tamen & ad filias quoque pertinet, l. 9. §. 2. *eod.* Sed & in perſona nepotis idem ſervari debere, Julianus primus admiſiſſe videtur, l. 14. *eod.* & deinde ad pronepotes jus Senatuſconſulti porrectum eſt, l. pen. C. *eod.* FABR. I.

g. *d. l. pen.* & ideo nec mortuo filio pater intra annum tenetur de peculio, l. 11. D. *de fidej.* FABR. I.

h. Filiifamiliar. per ſummam fœneratorum nequitiam in voraginem contractuum & fœnorum devoluti, ſive ut loquitur Plut. περὶ φιλοπλ. εἰς βάραθρα συμβολῶν καὶ τόκων, dum undique tabulis flagitarentur, vitæ parentum inſidiabantur, ut æs alienum quod luxuria contraxerant, patresfam. effecti diſſolverent: tantum enim æris alieni habebant, quantum vivo patre non poſſent ſolvere. Senatus igitur cenſuit ne filiorumfam. fœneratoribus exigendi crediti jus unquam eſſet, hoc eſt, ne poſt patrum quidem mortem, ut ſcribit Suet. Veſpaſ. c. 11. *ne in mortem parentum pecunias filiisf. fœnori darent*, Tacit. Annal. 11. FABR. I.

i. Prodige & profuſe. B. Auguſtin. contra Julian. Pelag. lib. 2. *Nimium profuſa, & luxurioſa eſt par-*

σας τὴν de peculio 74 ἢ τὴν de in rem verso, ἐξ εὐθείας κατὰ τοῦ πατρὸς ἢ κατὰ τοῦ δεσπότου [k] κινεῖν τὸν κονδικτίτιον, ὥσπερ εἰ πρωτοτύπως πρὸς αὐτὸν τὸν δεσπότην [l] ἢ τὸν 75 πατέρα ἐποιήσατο τὸ συνάλλαγμα. Ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν 263 exercitoriam ἢ τὴν institoriam ἔχων, δύναται [m] τὸν κονδικλίτιον 76 καλὰ τοῦ πατρὸς ἢ καλὰ δεσπότου κινεῖν, ἐπειδὴ κελεύσει αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπεξούσιον γέγονε 77 τὸ συνάλλαγμα· εἰρήκαμεν γὰρ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν [n], ὅτι ὁ προϊστῶν τινα τῆς καλὰ γῆν ἢ καλὰ θάλασσαν ἐμπορίας, δοκεῖ πᾶσι προαγγέλλειν, ὥστε ἀδεῶς συναλλάττειν τῷ προστάντι ὑπεξουσίῳ.

omissa *actione* de peculio vel de in rem verso, directe adversus patrem vel dominum condictionem intendere, tamquam si principaliter cum ipso domino vel patre contractum fecisset. Sed & qui exercitoriam vel institoriam *actionem* habet, condictionem adversus patrem vel dominum instituere potest, quia jussu ejus cum eo qui in potestate erat, contractum fuit: diximus enim in superioribus, eum qui aliquem terrestri vel maritimæ negotiationi præponit, omnibus prædicere videri, ut secure cum præposito alienæ potestatis *homine* contrahant.

74. ἤτοι τὴν F. 2. 75. πάτερωα ante F. 76. καὶ ad: F. 77. τὸ de: F.

parsimonia tua. vel etiam luxuriose, & libidinose. V. §. ult. supra, *quib. alien. lic.* FABR.

k. Schol. Ἀφ' οὗ γενικῶς κονδικτικίῳ· κινεῖται γὰρ ἔτι καὶ ἀπὸ πάσης αἰτίας καὶ οὐκ ἀπὸ πάσης συνοχῆς ὡς β. ά. τῶν *de reb. tit. ί. διγ. ϛ'.* hoc est, l. 9. D. *de reb. cred.* FABR.

l. Corruptissime in omnib. meis Cod. etiam calamo exaratis, legitur: ἢ τὸν πάτερωνα. Quis non videt ex initio huj. §. THum ineptissimæ scripturæ non esse auctorem? sed insulsæ alicujus mentis impuram manum maculam hanc asperfisse, quum scribere debuisset *πατέρα.* ERNST.

Sic jam legendum monuit NANN. & ANON. in ternis exempl. G. O. R.

m. L. 29. D. *de reb. credit.* l. 17. §. ult. D. *de inst. act.* l. ult. D. *pro soc.* FABR. I.

n. §. 2. sup. *eod.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΒΛΑΒΕΡΑΣ [a] ΑΓΩΓΗΣ.]

ΤΙΤΛΟΣ Η.

Ὥσπερ ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους 264 συναλλαγμάτων ἐνάγεται ὁ δεσπότης· οὕτω καὶ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἥμαρτον, κατ-

DE NOXALIBUS ACTIONIBUS.

TITULUS VIII.

Sicuti ex contractibus *initis* cum alienæ potestatis *hominibus* dominus convenitur: ita & ex *iis*, quæ illi

a. Adde 18. *Eclog.* 8. ex libro 60. tit. 5. passim dicitur autem illi authori, *Noxalis actio* νοξαλία ἀγωγή. Adde Paul. 2. Sent. 31. §. 7. D. GOTH.

b. Scholiastes hic notat, post litem contestatam dominum non habere noxæ dedendæ facultatem, ex l. 20. §. 5. D. *de hered. petit.* hoc est, integrum ei non est, deditione corporis, quod nocuit, liberari. FABR.

c. Festus: *Cum lex jubet noxa dedere, pro peccato dedi jubet.* Quod jus vetustissimum est. Auctor libelli, qui inscribitur, Origo gentis Rom. *At vero Euander, excellentissima justitia vir, postquam*

κατέχονται οἱ δεσπόται. Ἐὰν γὰρ ὁ σὸς οἰκέτης κλέψῃ τὰ ἐμὰ πράγματα ἢ ἁρπάσῃ, ἢ ζημιώσῃ με, ἢ ὕβρισῃ [1] με, ἡ νοξαλία ἀγωγὴ δίδοταί μοι κατὰ σοῦ· καταδικασθεὶς δὲ ταύτῃ τῇ νοξαλίᾳ ἐξουσίαν b ἔχεις ἢ τὸ διαφέρον καταβαλεῖν, ἢ τὸν οἰκέτην εἰς νόξαν c ἐνδοῦναι.

illi deliquerunt, domini obligantur. Si enim ſervus tuus meas res furatus fuerit vel rapuerit, aut damno me adfecerit aut injuria, noxalis mihi actio adverſus te datur. Hac vero *actione* noxali condemnatus licentiam habes aut ſolvendi quod *mea* intereſt, aut ſervum in noxam dedendi.

§. I. Νόξα d δὲ λέγεται αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ βλάψαν [2], ἐπειδὴ ἔβλαψεν αὐτὸς ὁ οἰκέτης· νόξια 3 δὲ αὐτὸ τὸ κακούργημα ὠνόμασται, οἷον ἡ κλοπὴ, ἡ ζημία, ἡ ἁρπαγὴ, ἡ ὕβρις.

§. I. Noxa autem dicitur corpus ipſum quod nocuit, quoniam ipſe ſervus nocuit: noxia vero ipſum maleficium vocatur, velut furtum, damnum, rapina, injuria.

§. II. Ἀρίστῳ δὲ λογισμῷ τοῦτο ἐπινενόηται, τὸ τὸν δεσπότην καταδικασθέντα τῇ νοξαλίᾳ δύνασθαι τὸν οἰκέτην ἐκδοῦναι ἐκείνῳ, εἰς ὅν τι ἐπλημμέλησεν ὁ οἰκέτης· ἀτοπώτατον γὰρ ὑπολαμβάνετο, τὴν 4 τοῦ οἰκέτου ἀγριότητα e ἐπιζήμιον εἶναι τοῖς δεσπόταις περαιτέρω f τῶν σωμάτων αὐτῶν· ὥστε οὖν καταδικασθεὶς ἐγὼ ὑπὲρ τοῦ οἰκέτου τῇ νοξαλίᾳ εἰς οὐδὲν ἕτερον ἄκων ζημιοῦμαι, ἢ εἰς τὸ δοῦναι αὐτὸν εἰς νόξαν· τὴν γὰρ διατίμησιν τοῦ ἁμαρτήματος ἄκων οὐ καταβάλλω.

§. II. Optima autem ratione hoc excogitatum eſt, ut dominus noxali *actione* condemnatus ſervum ei dedere poſſit, in quem ſervus quid peccavit: abſurdiſſimum enim viſum eſt, ſervi ferocitatem dominis ultra ipſorum corpora damnoſam eſſe. Itaque ego noxali *actione* pro ſervo condemnatus in nihil aliud invitus laedor, quam ut eum in noxam dedam: namque delicti æſtimationem invitus haud exſolvo.

§. III.

§. III.

1. με de: F. 2. *quod nocuit*, ad: Pith. ac F. 3. δὲ αὐτὸ addo ex Pith. & F. 4. τῶν οἰκετῶν F.

quam rem uti acta erat, comperit, ſervum noxæ dedit. FABR. I.

Ut in l. ſi in re 19. §. ult. D. *eod.* l. 1. §. cum arietes D. *ſi quadr. paup.* FABR. II.

d. *Noxa* hic pro damnum dante: *Noxia* pro damno. Feſto vero *Noxa*, peccatum aut pœna peccati. & 2. *Eclog.* 2. c. 138. τῷ ὀνόματι τῆς νόξης πᾶν ἁμάρτημα περιέχεται. ſic *Noxa* pro maleficio ſumitur, non pro ipſo homine in l. 1. D. *de noxalib. act.* adde l. 200. D. *de verb. ſignif.* Sane, cum *noxæ dedere* dicimus, pœnæ dedere intelligimur: ut Tribonianus paſſive *Noxam* hoc loco videatur ſumere pro ipſo ſervo: aliud eſt enim *noxæ*, aliud *noxam dedere*: ſi *noxæ dedere* hoc loco legas, interpretandum eſt, pœnæ dedere: ſi *noxam*, ſervum interpretari poſſis. Quare cum ſit quæſtio de ſervo noxæ, hoc eſt, pœnæ dedendo, male, *noxam* interpretatur ſervum. D. GOTH.

Noxia & noxa promiſcue dicitur. v. ad Gloſſ. Baſilic. & tamen verum eſt quod hic ſcribit Tribun. noxam eſſe ipſum corpus. Serv. in 1. Æn. *Quidam* noxa, *quæ nocuit:* noxia, *id quod nocitum, accipiunt.* FABR. I.

De hac quæſtione, maxime cum ad Juſtin. & Tribun. ſpectet, ſatis erit laudaſſe aureolum c. A. DUKERI librum *de Latinit. JCtor.* G. O. R.

e. Scholiaſtes: τετέσιν, ἀνεπιτηδιότητα. FABR.

f. L. 2. D. *de noxalib. act.* 8. *Eclog.* ex lib. 60. tit. 5. c. 1. D GOTH.

Non ultra condemnationem noxæ dominus multandus erit: ſive, ut ait Paulus, nec factum ſervi omnino obeſſe debet, niſi hactenus ut ipſo careat, quando ipſe nihil deliquit, l. 2. *de eo per quem fact.* FABR. I.

§. III. Παρασχὼν δὲ εἰς νόξαν τὸν πλημ- 267
σαντα οἰκέτην ἐγὼ τῷ ἀγάγοντι, ἐλευθερούμαι g τῆς νοξαλίας, εἰς τὸ διηνεκὲς h μεταφέρων τὴν δεσποτείαν ἐπὶ τὸν λαμβάνοντα· οὐ γὰρ λέγομεν, ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν i ὀπερῶν καὶ τῆς 5 οἰκείας ὑπηρεσίας ὁ οἰκέτης ἀποπληρώσας τοῦ ἁμαρτήματος τὴν ἀξιατίμησιν ἐκείνῳ, εἰς ὃν ἥμαρτεν, ἤγαγεν καὶ εὐπορήσας ποθὲν χρημάτων, καὶ ταῦτα αὐτῷ προσαγαγών, ἐπιστρέφει πρὸς τὸν δεσπότην· ἀλλὰ δ προσίτω τῷ πραίτωρι, καὶ τοῦτο αὐτῷ ἀποδείξας, ἀκούσιος τοῦ ἔχοντος αὐτὸν εἰς νόξαν k, ἀπὸ τοῦ πραίτωρος ἐλευθεροῦται.

§. III. Ubi autem ſervum qui deliquit, actori in noxam dedidi, *actione* noxali liberor, transferens in perpetuum *ſervi* dominium in accipientem: neque enim dicimus, ſervum ſi per operas ſuas & miniſterium æſtimationem delicti ei, adverſus quem deliquit, perſolverit, aut alicunde etiam pecunia ditatus, illi eam tradiderit, ad dominum reverti: ſed adeat Prætorem, atque hoc ei probans, invito illo, qui ipſum in noxam habet, a Prætore manumittitur.

§. IV. Ἐπινενόηνται δὲ 7 αἱ νοξαλίαι 268
ἀγωγαὶ ἢ ἀπὸ τῶν νόμων, ἢ ἐκ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος· ἀπὸ τῶν νόμων, οἷον ἡ φόρτι· ταύτην γὰρ ἐξεῦρεν ὁ δωδεκάδελτος· 8 ἔτι δὲ καὶ ἡ νοξαλία ἡ ἀπὸ ζημίας l τοῦ Ακυϊλίου· ταύτην γὰρ ἐπενόησεν ὁ Ακυίλιος· ἐκ δὲ τοῦ ἐδίκτου τοῦ πραίτωρος ἡ νοξαλία injuriarum, καὶ ἡ νοξαλία vi bonorum raptorum.

§. IV. Inventæ ſunt autem noxales actiones aut a legibus, aut ex edicto Prætoris: a legibus, velut furti; namque hanc *Lex* XII. Tabb. invenit: item & noxalis damni Aquiliani; hanc enim introduxit *Lex* Aquilia: ex edicto Prætoris noxalis injuriarum, & noxalis vi bonorum raptorum.

§. V. Κανών ἐστιν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων 269
m δεδομένος ὁ λέγων, Noxa n caput ſequitur. Θεωρεῖται δὲ οὗτος ἐπὶ τοιούτων θεμάτων· ὁ σὸς οἰκέτης ἔκλεψεν ἐμὰ πράγματα· ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τὴν σὴν ἐξ-

§. V. Regula ab antiquis eſt tradita dictitans, Noxa caput ſequitur. Illa autem ſpectatur in hujuſmodi caſibus: ſervus tuus meas res furatus eſt; quamdiu in tua eſt poteſtate, habeo ad-

5. ἰδίας F. 6. προσείτω ante F. 7. αἱ de: F. 8. ἔστι F. mox omittens ἡ ἀπὸ ζημίας.

g. L. 2. C. *eod.* D. GOTH.

h. Verba *nec minus in perpetuum* ſi referas ad ſuperiora, intelligendum erit, qs. dictum ſit, noxæ deditionem, quamvis fiat ſolius damni ratione, nihilominus reſpectu domini dantis circumferre [an, *ſecum ferre?*] perpetuam alienationem; quia non ſit ei poſtea integrum, alia damni compenſatione ſervum recipere. Quod ſi conjungas cum ſeqq. ſicut videtur legiſſe TH. intelligitur hic l. qs. dixerit Juſtinianus, non ideo minus perpetuum dediti ſervi dominium a domino tranſire, quod poſſit poſtea ſervus ſeſe redimere ſarciendo damnum datum: quia hæc redemptio nihil pertineat ad priorem dominum, ſed ad ſervum liberandum.

BALDUIN. *Comm. Inſt.* p. 693.

Cujac. hic Th. ſententiam ſequitur: ſic enim ſcribit in poſter. *quia nec redit ad eum dominium, ſi ei cui deditus eſt, ſolvat æſtimationem damni, ſed ab eo manumittitur.* v. c. 9. lib. 13. *obſervat.* cæterum quod ait Th. de ſervi operis, & miniſterio certum non eſt. [ſed pone aliquid de demenſo ſuo comparſiſſe. *Edit.* 2.] FABR.

i. Addit TH. idem eſſe, ſi operis ſuis atque miniſterio delicti æſtimationem videatur præſtitiſſe. Sed vereor ne id probari queat jure civili. Nam vel ſolus b. f. poſſeſſor fructus ſuos facit: fructus autem

ἐξουσίαν, ἔχω κατὰ σοῦ [o] τὴν νοξαλίαν furti· εἰ δὲ [P] εἰς ἕτερον [9] μετετέθη δεσπότην, κατ' ἐκείνου κινηθήσεται ἡ νοξαλία· εἰ δὲ ἐλευθερωθῇ, κατ' αὐτοῦ ἔξω τὴν διέκλαν furti, καὶ ἡ νοξαλία ἀποσβέννυται. Καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ διέκλα δύναται γενέσθαι νοξαλία· ἐὰν γὰρ ἐλεύθερος ὤν τις, κλέψῃ τὰ ἐμὰ πράγματα, οὕτω δὲ μὴ ταῦτα γένηται δοῦλος, οἷον (ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ Ἰνστιτουτίωνι) ἡνίκα ἀνάσχηται ἑαυτὸν πραθῆναι ad pretium participandum, καὶ γένηται σὸς δοῦλος, ἡ πάλαι διέκτα furti νῦν γενήσεται νοξαλία.

adverſus te noxalem furti *actionem*: ſi vero ad alium tranſlatus ſit dominum, noxalis adverſus eum intenditur: quod ſi manumiſſus fuerit, directam furti *actionem* cum ipſo habebo, & noxalis exſtinguitur. Et e contrario directa poteſt fieri noxalis: nam ſi quis *homo* liber res meas furatus ſit, ſed idem poſt illa ſervus fiat, veluti (quod in prima Inſtitutione diximus) quum ſe ad pretium participandum vendi paſſus fuerit, fiatque ſervus tuus, directa olim furti *actio*, nunc fiet noxalis.

§. VI. Ὁ ἐμὸς οἰκέτης ἔκλεψεν ἐμὰ πράγματα· ἀδεμία τίκτεται ἀγωγή· μεταξὺ γὰρ δεσπότου [q] καὶ τοῦ ὑπεξουσίου αὐτοῦ ἀδεμία ἀνοχὴ ἀναφύεσθαι δύναται· εἰ δὲ [10] εἰς ἑτέρου ὑπεξουσιότητα ὁ οἰκέτης παρεγένετο, ἦγουν καὶ ἐλευθερωθῇ, οὔτε κατὰ τοῦ [11] ἐλευθερωθέντος, οὔτε κατὰ τοῦ νῦν δεσπόζοντος αὐτοῦ, δύναμαι κινεῖν ἀγωγήν. Ἡ γὰρ μὴ τεχθεῖσα ἀγωγὴ, ἥτις ἐξ αὐτοῦ τοῦ πλημμελήματος [r] οὐκ ἐτίκτετο, διὰ τὸ τὸν οἰκέτην ἐμὸν εἶναι τὸν κλέψαντα, αὕτη μὴ ταῦτα οὐ δύναται τίκτεσθαι ἐκ τοῦ χωρισθῆναι τὸν κεκλοφότα τῆς ἐμῆς ὑπεξουσιότητος.

§. VI. Servus meus meas res furatus eſt: nulla naſcitur actio; nam dominum inter & eum qui in poteſtate illius eſt, nulla naſci poteſt obligatio. Quod ſi ſervus in alterius poteſtatem pervenit, vel manumiſſus quoque fuit, neque adverſus manumiſſum, neque adverſus præſentem illius dominum, actionem movere poſſum. Actio enim non nata, *utpote* quæ ex ipſo delicto non naſcebatur, quia fur meus erat ſervus, ea poſtea naſci non poteſt ex eo quod fur mea poteſtate exierit.

Τοῦ-

Hoc

9. μετέλθῃ F. 10. καὶ εἰς τὴν ἑτ. F. 11. Sic Pith. & F. pro vulg. ἐλευθερώσαντος.

autem ſervi, ſunt operæ atque miniſteria. BALD. *ibid.*

Ex parte jam reſpondit Fabr. in Edit. 2. eodemque modo exponit Cl. Otto. Ego de meo nihil adferre habeo, quoniam circa ſubtiles veterum *de operis ſervorum* quæſtiones doctam cum Noodtio ignorantiam profiteor. G. O. R.

k. Qui deditum accepit, manumittere eum cogetur a Prætore. FABR. II.

l. Schol. νοξάλιον ἀκείλιον νόησον εἶναι ἐπὶ δέλφ· ἐπὶ γὰρ ἐλευθέρου διέκτου ἀκείλιος λέγεται. FABR.

m. Regula juris antiqui dicitur, novella Majoriani *de Curialibus*. FABR.

n. Τὸ ἁμαρτήμα τῇ κεφαλῇ ἀκολουθεῖ. *Eclog.* d. tit. 5. c. 2. v. l. 1. in fin. D. *de privatis delictis.* D. GOTH.

o. 1. Harmen. 18. §. 19. D. GOTH.

p. Paul. 2. Sent. 31. §. 8. D. GOTH.

q. L. 1. C. *de noxalibus act.* l. 16. l. 17. D. *de furtis.* l. 1. §. 1. D. *ſi is qui teſtamento liber.* D. GOTH.

L. 11. D. *de inſtitor.* quia nonniſi naturalis naſcitur, quæ per abuſionem obligatio dicitur. FABR. I.

r. Adfirmative vertit, totumque ideo locum invertit Curtius, quem ſine neceſſitate ſecutus eſt

Τοῦτο *11 δὲ ἀληθές ἐστιν, ὅτι μεταξὺ οἰκέτου καὶ δεσπότου εὐδεμία ἀνοχὴ δύναται συνεστάναι, 12 ὅτι καὶ ἐὰν ἀλλότριος s οἰκέτης κλέψῃ τὰ σὰ πράγματα, ὡς τεχθῆναί σοι ἐντεῦθεν τὴν furti, καὶ οὗτος μὴ ταῦτα ἔτι τὴν σὴν 13 γένηται δεσποτείαν, ἀποσβέννυται t ἡ ἤδη τεχθεῖσα furti 273 ἀγωγὴ, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· ἡνίκα u θέμα εἰς τοιοῦτον περιπαίη κάσον, 14 ἀφ' οὗ τὴν ἀρχὴν λαμβάνειν οὐκ ἠδύνατο, ἀποσβέννυται. Εἰ δὲ, ἡνίκα ἔκλεψεν, ἦν ἔτι τὴν σὴν δεσποτείαν, ἐπειδὴ οὐκ ἐτίκτετό σοι ἀγωγὴ, διὰ τοῦτο σοῦ δεσπόσαντος 15 αὐτοῦ, ἡ ἤδη τεχθεῖσα ἀγωγὴ ἀναιρεῖται.

Hoc vero *adeo* verum eſt, inter ſervum ac dominum nullam poſſe obligationem conſiſtere, ut, ſi alienus ſervus res tuas furatus fuerit, ut inde tibi furti *actio* nata ſit, atque hic poſtea in tuum pervenerit dominium, furti actio jam nata exſtinguatur, propter regulam dictitantem: Quum res in talem inciderit caſum, a quo initium capere non potuit, exſtinguitur. Quoniam autem tibi actio non naſcebatur, ſi ſub tuo erat dominio, quum furaretur, ideo te illum poſſidente, actio jam nata perimitur.

Οὕτω δὲ ἀποσβέννυται σοῦ 16 δεσπόζοντος 274 μὴ ταῦτα τοῦ οἰκέτου, ὅτι εἰ καὶ τὴν σὴν ὑπεξουσιότητα 17 ἐκφύγῃ, οὐ δυνήσῃ κινῆσαι τὴν ἀγωγήν· πῶς γὰρ τὴν ἤδη x σβεσθεῖσαν; εἶπον γὰρ ἤδη πολλάκις, ὅτι ὁ δεσπότης κατὰ τοῦ οἰκέτου εὐδεμίαν κέκτηται ἀγωγήν· ὥσπερ οὐδὲ ἐὰν 18 δεσπότης y πλαίσῃ τι εἰς τὸν οἰκέτην, οἷον ὑβρίσας αὐτὸν ἢ τυπτήσας, οὐδεμίᾳ κατασχεθήσεται ἀγωγῇ, ὁ δὲ ἐὰν ἐλευθερωθῇ, ἢ τῆς ἑτέρου 19 γένηται δεσποτείας ὁ ταῦτα ἔτι σχὰς οἰκέτης.

Ita autem exſtinguitur, te poſt illa ſervum poſſidente, ut, licet poteſtatem tuam effugerit, actionem movere non poſſis: quî enim, quæ jam ſit exſtincta? nam ſæpius jam dixi, dominum adverſus ſervum nullam habere actionem: ſicuti neque ſi dominus quid in ſervum peccarit, velut injuria vel verberibus eum adficiens, ulla tenebitur actione, nec ſi ſervus hæc paſſus, manumiſſus aut dominii alterius factus fuerit.

§. VII.

§. VII.

*11. Forte reponend. Οὕτω δὲ τοῦτο. G. O. R. 12. ὅτι ἐὰν ὁ ἀλλ. F. 2. 13. γένηται F. 14. ἐφ' F. 2. 15. αὐτῷ ante F. 16. δεσπόσαντος F. 17. ἐξῆλθεν F. 18. ὁ ad: F. 19. γένηται F.

Fabrotus, h. m. *Quoniam actio, quæ ex delicto ipſo naſcitur, non nata, quia ſervus, qui furtum commiſit, in mea poteſtate eſſet: ex eo nunc naſci non poteſt, quod is qui furtum commiſit, de poteſtate mea exierit.* G. O. R.

s. V. l. ſi alienus ſervus. 37. D. *de noxal. act.* D. GOTH.

t. Ex hoc vero colligimus apud Juſtinianum hoc loco legendum eſſe, *intercidit*, non, *interdicitur.* D. GOTH.

Apud Juſtin. igitur legendum, *intercidat*, ut not. Cujac. FABR.

Quia ſcil. actio ipſo jure ſemel extincta, non poteſt ex poſt facto revivifcere, l. 98. §. 8. D. *de ſolut.* aliter ac ſi per exceptionem extincta eſſet, in pr. *de Replic.* DOUJAT.

u. V. l. quia in eum caſum. 17. D. *ad l. Aquil.* D. GOTH.

L. exiſtimo 98. D. *de V. O.* l. pro parte 11. D. *de Servit.* l. in ambiguis 8. D. *de R. J.* FABR. H.

x. L. qui res ſuas. 98. §. aream 8. D. *de ſolutionibus.* D. GOTH.

y. Dominus injuriæ ſervo non tenetur, niſi forte gravis & aſpera, l. 2. D. *de His q. ſunt ſui.* D. GOTH.

§. VII. Ταύτας δὲ τὰς νοξαλίας ἀγω-275 γὰς οἱ παλαιοὶ καὶ ἐπὶ τῶ υἱῶν τῶ ὑπεξουσίων καὶ ἐπὶ θυγατέρων [z] προσεδέχοντο· ἡ δὲ μὴ ταῦτα τῶ ἀνθρώπων [a] ἀναστροφὴ καὶ πολιτεία τὴν τοιαύτην ἐξέβαλε τραχύτητα, καὶ κατεφρόνησε ταύτης ὀρθῶς ποιοῦσα, καὶ τῆς κοινῆς χρήσεως παντελῶς ἐξώθησε. Τίς γὰρ εὐφρονῶν ἀνάσχοι τὸ τὸν ἴδιον [b] παῖδα, καὶ [20] μᾶλλον θυγατέρα, εἰς νόξαν ἑτέρῳ προσχεῖν· ὥστε σχεδὸν 276 [c] τὸν πατέρα εἰς τὸ οἰκεῖον κινδυνεύειν σῶμα, ἢπερ τὸν παῖδα, ὃς τὰ τοιαῦτα ὑφίσταται; Ἐπὶ δὲ τῶ θυγατέρων καὶ ἡ προ τῆς σωφροσύνης σπουδὴ καλῶς τῆς πολιτείας ἐξέβαλε τοῦτο. [21] Τούτου χάριν ἤρεσεν ἐπὶ μόνων οἰκετῶν τὰς νοξαλίας ἁρμόζειν· ὁπότε καὶ οἱ πάλαι τοὺς νόμους ἐπομνηματήσαντες εἰρήκασι τοῦτο πολλάκις, ὥστε [22] τοὺς ἐλευθέρους ὑπεξουσίους [d] ὑπὲρ τῶ οἰκείων πλημμάτων δύνασθαι μεθοδεύεσθαι [23] καὶ χρημάτικῶς εὐθύνεσθαι, καὶ μὴ ἐκδίδοσθαι αὐτοὺς, ὡς τὸ παλαιόν.

§. VII. Has vero actiones noxales antiqui etiam in filiis ac filiabusfamilias recipiebant: ſed poſterior hominum converſatio civiliſque vitæ ratio hujuſmodi aſperitatem rejecit eamque ſprevit, rectiſſime faciens, & communi omnino uſu expulit. Quis enim ſanæ mentis ſuſtineat, filium ſuum, & maxime filiam, in noxam alteri tradere: ut 276 pæne pater in proprium *magis* corpus periclitetur, quam filius, qui talia patitur? In filiabus autem vel pudicitiæ cura recte hoc ex uſu civili expulit. Hujus *rei* gratia placuit in ſolis ſervis noxales competere actiones: quandoquidem & veteres legum commentatores hoc ſæpe dixerunt, *homines* liberos in poteſtate *conſtitutos* pro ſuis delictis poſſe conveniri & pecuniariter plecti, neque eos dedi *debere*, ut olim.

20. μάλιστα F. 21. καὶ ad: F. cum Curtia ad fin. tit. de: F. 22. αὐτοὺς F. 1. αὐτοὺς τοὺς F. 2. 23. Sequentur ad fin. tit. de: F.

z. L. 3. §. 3. D. *de lib. ho. exhib.* l. ſi quis, §. pen. D. *de oblig. & act.* Paul. Sent 2. tit. 31. §. filiusfam. Papin. apud legis Moſ. & Rom. pariatorem, tit. 2. FABR.

a. Ἀναστροφὴ eſt conſuetudo immutata; πολιτεία publice recepta vitæ ratio, publici mores, inſtituta civitatis. DOUJAT.

Poſterius facile admitto; ſed prius de privata vitæ & converſationis ratione accipio: quomodo & Curtius reddidit: *Verum poſterior hominum converſatio & vivendi inter ſeſe ratio.* G. O. R.

b. Liberos noxæ dedere parentes non poſſunt. l. 33. 34. 35. D. *de noxal. act.* D. GOTH.

c. L. 8. in fin. D. *quod met. cauſ.* D. GOTH.

Recte igitur hodie apud Juſtinianum legitur hoc modo: *dare: ut pene per corpus, &c.* [B. Chryſoſtom. Hom. 29. in Geneſ. c. 9. Ἴσε γὰρ, ἴσε πῶς πολλάκις ἤυξαντο πατέρες ὑπὲρ παίδων τιμωρίαν ὑποσχεῖν, καὶ ὅπως βαρύτερον αὐτοῖς ἐστιν εἰς κολάσεως λόγον, τὸ τοὺς παῖδας ἀρχῆν τιμωρεμένους, ἢ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους γεγονότας. Philo περὶ Ιωσ. ἐγὼ δὲ κατὰ μέλη τῆ μέρη διαιρετώμεθα· μέρη γὰρ τέκνα γονέων. *Edit.* 1.] FABR.

d. Ideoque filiusfamilias ſi furtum fecerit, deinde emancipetur, furti in eum actio dabitur. Paul. 2. Sent. 33. §. 9. l. 57. D. *de judiciis*, l. 39. D. *de obligat.* D. GOTH.

[ΕΑΝ ΤΟ ΤΕΤΡΑΠΟΔΟΝ ΖΗΜΙΑΝ [e] ΠΟΙΗΣΑΙ ΛΕΓΕΤΑΙ.]

ΤΙΤΛΟΣ Θ.

ΚΑΙ τῶν ἀλόγων [f] ζώων χάριν, ζη- 277
μιάντων ἑτέρους, ἐπενοήθησαν νοξάλιαι. Ἀλλὰ furti νοξαλίαν, ἢ vi bonorum raptorum, ἢ injuriarum, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἐπὶ αὐτῶν χώραν ἔχειν· ἆρα δὲ ὁ νοξάλιος Ακυίλιος [1]; καὶ λέγομεν, ὅτι ἀδαμῶς, ἐπειδὴ ἔχει [2] τὴν ζήτησιν damni [g] injuria, τουτέστι τῆς ἀδίκως γινομένης ζημίας· τὸ δὲ δίκαιον καὶ ἄδικον ἀπὸ προ- 278
κεκριμένης [3] τοῖσι ψυχῆς· τὰ δὲ ἄλογα ζῶα ἐστέρηνται λογισμοῦ. Τί οὖν; ὁ δυωδεκάδελτος ἐπενόησεν ἐπὶ τούτων [h] τὴν νοξαλίαν· κινεῖται οὖν καλὰ τῶ δεσπότου ὁ νοξάλιος δυωδεκάδελτος· ἐὰν οὖν ἢ καλὰ τρυφὴν, ἢ [4] καλὰ θερμότητα [i], ἢ ἀγριότητα [k], τὸ ἄλογόν σε ζῶον pauperiem [5] fecerit, τουτέστι ζημιώσῃ με, νοξάλιος κινεῖται ὁ δυωδεκάδελτος· καὶ ἐὰν τοῦτο τὸ

ETiam brutorum animalium causa, quæ aliis nocuerunt, *actiones* noxales inventæ sunt. Sed noxalis furti, aut vi bonorum raptorum, aut injuriarum, dici nequit in illis locum habere: an vero noxalis Aquiliana? & dicimus, nequaquam, quia damni injuriâ quæstionem habet, id est damni injuste facti: justum vero & injustum ex animo deliberato procedunt; ast animalia bruta ratione carent. Quid ergo? *Lex* XII. Tabb. noxalem in illis introduxit: itaque adversus dominum noxalis *actio* ex XII. Tabb. instituitur. Si igitur aut per lasciviam, aut per fervorem, aut *per* feritatem, brutum tuum animal pauperiem fecerit, id est nocuerit mihi, noxalis ex XII. Tabb. *actio* movetur: &,

SI QUADRUPES PAUPERIEM FECISSE DICATUR.

TITULUS IX.

si

1. ἐπὶ αὐτῶν ad: Pith. & F. Sequens ὅτι addimus ex Pith. ac F. 2. τὴν ζήτησιν cum F. & Curt. admitto. Mox *injuriæ* habet Pith. & F. 2. 3. προθεισι Lovan. & F. 2. 4. κατὰ de: F. 5. *mihi* ad: F.

e. Adde 6. Harmen. 1. περὶ ζημίας & 19. *Eclog.* 10. c. περὶ ζημιόντων. D. GOTH.

Pauperies, damnum, Caper *de orthogr.* Legis Solonis de pauperie meminit Plutarch. *in Solone.* FABR. I.

f. Bruta etiam animantia puniuntur. v. quæ scripsi ad l. 2. D. *de legibus.* D. GOTH.

g. Sic habent antiqui codices. Vide Cuj. ad tit. *de L. Aquil.* sup. FABR. II.

h. Hæc actio *quadrupedaria* dicitur lib. 60. Basil. tit. 2. & passim. Glossæ veteres: *quadrupedaria*, ἀπὸ ζώων τετραπόδων ἀγωγή. FABR. I.

i. Lege igitur apud Justinianum, *aut fervore*, ut legit quoque Glossa ad l. 7. §. si quadrupes, D. *de dol. mal.* FABR.

k. Adde μὴ ἥμερον. id est, haud naturalem, ut proximo versiculo. D. GOTH.

Commotam. quoties contra naturam fera mota pauperiem dedit. ἐξέστηκε τῆς φύσεως, Aristot. Moral. Nicom. 7. c. 7. FABR. I.

l. Sane huic loco deest exemplum bovis cornu petere soliti, quod apud Justinianum extat hoc §. Itaque videtur hoc adjiciendum, ἢ βοὸς εἰωθὼς κερατίζειν, ἐκεράτισεν, sic enim 19. *Eclog.* 10. & lib. 60. tit. 2. c. 1. 6. Harmenop. 1. §. 3. D. GOTH.

Itaque non recte quidam verba illa Just. *veluti*

si

6 τὸ ζῶον εἰς νόξαν ᾠδικήσχεθῇ, ὁ ἐναχθεὶς ἐλευθεροῦται· τοῦτο γὰρ αὐτὸς φησιν ὁ δωδεκάδελτος· οἷον ἵππος [1] ἦν λακτιστὴς, [7] καὶ λὰξ δός τινι, τοῦτον ἔβλαψε.

si istud animal in noxam sit traditum, reus conventus liberatur: hoc enim ipsa *Lex* XII. Tabb. dicit: veluti, equus erat calcitrosus, & calcem alicui impingens, eum læsit.

Χώρα δέ ἐστι τῷ νοξαλίῳ δωδεκαδέλτῳ ἐπὶ ἐκείνων τῶν ζώων, ἃ τινα ᾠδὶ φύσιν ἀγριούμενα ἕτερον [8] βλάπτουσιν· εἰ γὰρ ἔμφυτος [m] αὐτοῖς ἐστιν ἡ ἀγριότης, ἀργεῖ ὁ δωδεκάδελτος· ἀμέλει, ἐὰν [n] ἄρκος φύγῃ, καὶ ἕτερον βλάψῃ, ὁ γεγονὼς αὐτοῦ δεσπότης οὐ κατέχεται τῇ νοξαλίᾳ· διὰ τοῦτο δὲ εἶπον ὁ γεγονὼς, ἐπειδὴ φυγοῦσα αὕτη εἰς τὴν φυσικὴν ἀνέδραμεν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπαύσατο τοῦ δεσπόζεσθαι.

Locus autem est noxali ex XII. Tabb. in iis animalibus, quæ præter naturam efferata alium lædunt: nam si naturalis illis inest feritas, cessat *Lex* XII. Tab. itaque si ursus fugerit aliumque læserit, qui ejus dominus fuit, non tenetur *actione* noxali: idcirco autem dixi Qui fuit, quoniam ille fugiens in naturalem recucurrit libertatem, & desiit possideri.

Pauperies ὁ δὲ λέγεται ἡ ζημία, ἡ δίχα [p] κακουργήματος γινομένη, ἥτις ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων συμβαίνει· οὐδὲ γὰρ δύναται τὸ ἄλογον ζῶον, τὸ αἰσθήσεως ἐστερημένον, πονηρόν τι καλά τινος βουλεύσασθαι. Ταῦτα μὲν ὅσον πρὸς τὴν νοξαλίαν.

Pauperies autem dicitur damnum, sine malitia factum, quod in animalibus brutis contingit: neque enim potest animal brutum, sensu carens, mali quidquam adversus quem meditari. Hæc quidem quantum ad *actionem* noxalem.

§. I. Ἐπείτοιγε ἰστέον ἐστὶ, τοὺς αἰδίλεις ἐν τῷ οἰκείῳ ἐδίκτῳ ἀπαγορεύειν [q] παντὶ ἀνθρώπῳ, κύνα ἢ σύαγρον ἢ [9] ἄρκον ἢ λέοντα ἔχειν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, δι' οὗ παρέρχεται [r] πλῆθος. Εἰ γάρ τις ὑπεναντίον πράξῃ

§. I. Alioqui sciendum est, ædiles in suo edicto interdicere omni homini, canem aut aprum aut ursum aut leonem in illo habere loco, per quem multitudo transit. Nam si quis contra-

6. τὸ de: F. 2. 7. καὶ de: F. 2. 8. βλάπτει F. 9. vid. sup. not. *n.*

si equus calcitrosus, &c. trajiciunt post illam clausulam, *hæc autem actio.* v. Cujac. observ. 14. c. 11. notat autem Fr. Hotom. Cæterum non debuit Th. omittere exemplum bovis cornu petere soliti. FABR.

De ordine præpostero & Tribunianum & THum incusat Hotom. tam I. *Observ.* 13. quam *Comment. Institut.* pag. 535. (Edit. V. 485.) cui se opponunt CUJAC. XIV. *Obs.* 11. Fabrotus hic, atque EV. OTTO præf. Thes. III. pag. 51. nec non in notis Crit. h. l. G. O. R.

m. Just. *genitalis.* ut vis genitalis, Gellio 16. 11. genuina feritas & naturalis, l. 1. §. in bestiis, D. *eod.* non recte quoque apud Just. legunt: *ingenita talis.* FABR. I.

n. Sic editio Viglii, & inf. §. 1. [cap. 281.] & in uno ex Reg. Codd. Vide ad §. 13. sup. *de L. Aquil.* FABR. II.

Ἄρκτον Lovan. ANON. Pith. & F. 1. habent. Conf. sup. cap. 77. not. *c.* G. O. R.

o. Festus: *Pauperies, damnum dicitur, quod quadrupes facit.* injuriam tamen bestiarum dicit Pind. Nem. Od. 1. ἀμύνειν ὕβριν κνωδάλων, id est, τῶν θηρίων βλάβην. FABR. I.

p. Duo codd. ἀπὸ κακουργίας. FABR. II.

q. Idem Harmen. 6. tit. 1. §. 2. 19. *Eclog.* 10. ex lib. 51. tit. 4. c. 30. Paul. 1. Sent. 15. §. 2. l. 40. 41. 42. D. *de ædilitio.* D. GOTH.

r. Unum & idem esse in jure nostro τὰ *ubi vulgo fit iter*, & τὰ *ubi vulgus commeat*, cap. XVIII. *Observ.*

10 πράξῃ τι, καὶ ἐλεύθερος ἐντεῦθεν βλαβῇ, ὁ δεσπότης τῷ ἀδικήσαντος ζημίᾳ εἰς τοσοῦτον καὶ ἀδικασθήσεται, εἰς ὅσον κάλλιον καὶ δίκαιον τῷ δικάζοντι δόξει. Εἰ δέ 282
11 τι ἕτερόν ἐστι τὸ ἀδικηθέν, οἷον ὁ ἐμὸς οἰκέτης, ἢ ὁ ἐμὸς ἵππος, ἢ ἕτερον οἷον δήποτε ζῷον, τῆς ἐμῆς ὂν δεσποτείας, τὸ διπλάσιον τῆς γενομένης ζημίας ὁ τῷ ζημίᾳ παρέξει δεσπότης· οἷον 12 ἐζημιώθην δέκα νομισμάτων, εἴκοσι λήψομαι. Οὐ μόνον δὲ αἱ ædilitiæ ἀγωγαὶ, ἀλλὰ καὶ s αἱ νοξαλίαι, χώραν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων ζημάτων· κανονικῶς γὰρ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ἐάν ποτε αἱ 13 pœnales ἀγωγαὶ t ἐπὶ τῷ αὐτῷ συντρέχωσαι πράγματι, ἀλλήλων γίνονται ἀναιρέσικαί.

trarium quid fecerit, & *homo* liber inde læsus fuerit, dominus animalis noxii in tantum condemnabitur, in quantum jus dicenti bonum & æquum videbitur. Quod si aliud quid sit quod læsum fuit, velut servus meus, vel equus meus, vel aliud quodcumque animal, quod mei sit dominii, duplum damni facti bestiæ dominus præstabit: veluti decem solidorum damno adfectus sum, viginti accipiam. Non vero ædilitiæ tantum actiones, sed noxales quoque, in his casibus locum habent: nam regulariter scire debes, numquam actiones pœnales, in eadem re concurrentes, invicem sese perimere.

10. πράξει ante F. 11. τι de: F. 12. Sic Nann. ANON. & F. pro vulg. ἐζημιώθη. 13. ποινικαὶ F.

Observ. Jur. Civ. magno adparatu nos docet. VRYHOF.

s. Νοξαλίαν hic vocat, quæ Justiniano hoc loco *actio de pauperie* dicitur. D. GOTH.

t. L. 60. D. *de oblig.* l. 130. D. *de reg. jur.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ ΩΝ ΤΑΣ ΑΓΩΓΑΣ ΚΙΝΕΙΝ ΔΥΝΑΜΕΘΑ.]

TITAOΣ I.

DE IIS PER QUOS AGERE POSSUMUS.

TITULUS X.

Ειπόντες περὶ τῶν ἀγωγῶν, αἱ δύνανται κινεῖσθαι καθ' ἡμῶν ἐκ συναλλαγμάτων ἢ ἁμαρτημάτων προφάσει τῶν ὑπὸ ἡμῶν δεσποζομένων, νῦν μετέλθωμεν ἐπὶ ἑτέραν θεωρίαν. Καὶ δεῖ εἰδέναι, ὅτι τὰς 1 ἀγωγὰς, ἃς κινοῦμεν ἐν δικαστηρίοις, ἢ δι' ἡμῶν 283

POstquam diximus de actionibus, quæ ex contractibus aut delictis, eorum nomine quos in potestate habemus, adversus nos institui possunt, nunc ad aliam contemplationem transeamus. Et scire oportet, nos actiones, quas

1. ἀγωγὰς κινοῦμεν ἐν δικαστηρίῳ F. omisso seq. κινοῦμεν.

a. Ut in l. 22. D. *de his qua ut indign.* tutor agere dicitur pupilli sui nomine, id est, pro pupillo. FABR. I.

b. §. 3. sup. *de fideicommiss. hareditatib.* [cap. 569.] D. GOTH.

c. Male Curt. ac Fabr. reddunt: *Atque hac hodie obtinent.* G. O. R.

d. Jure quoque Attico non licebat pro altero agere. v. Quintil. lib. 2. 16. FABR. I.

e. Pro

ἡμῶν αὐτῶν, ὅ ἐστι suo nomine, κινοῦμαι, ἢ δι' ἑτέρων, ὅ ἐστιν alieno nomine.

quas in judiciis movemus, aut per nos ipsos movere, quod est suo nomine, aut per alios, quod est alieno nomine.

Καὶ alieno [a] nomine κινεῖμαι, οἷον ὡς [2] προκυράτορες [b], ἢ ἐπίτροποι, ἢ κουράτορες. Τοῦτο δὲ [c] καλὰ τὸ σήμερον κρατοῦν· πάλαι [d] γὰρ οὐκ ἦν ἐν πολιτείᾳ τὸ δύνασθαι alieno nomine κινεῖν, εἰ μὴ ἐπὶ φανερῶν αἰτιῶν· οἷον ὑπὲρ τοῦ δήμου [e] ἠδύνατό τις εἰσιέναι δίκην· ἢ [3] ὑπὲρ [f] ἐλευθερίας, ἐπειδὴ γὰρ ἐν νομῇ τις ὑπάρχων δουλείας, καὶ ἀναφωνῶν εἰς ἐλευθερίαν, οὐκ ἠδύνατο δι' ἑαυτοῦ τὴν δίκην εἰσιέναι, ἵνα μὴ κινουμένου δικαστηρίου ἀποδειχθῇ δοῦλος, καὶ συμβῇ ἐξ ἀποτελέσματος [g] δοῦλον ἀγωνίζεσθαι πρὸς δεσπότην, διὰ τοῦτο ἕτερος εἰσίει τὴν δίκην ὑπὲρ αὐτοῦ, ὅστις καὶ [h] ἐλέγετο [4] assertor. Ἔτι δὲ καὶ ὑπὲρ [i] ἐπιτροπῆς· πολλάκις γὰρ ἐδεῖτο παπίλλος ἐπιτρόπου, καὶ δύο ἐμάχοντο περὶ τοῦ τίνα δεῖ ἐπιτροπεῦσαι· πρόδηλον ὅτι εἰς [5] νικήσει· ὁ οὖν ἡττηθεὶς εὑρίσκετο alieno nomine

Et alieno nomine agimus, veluti, ut procuratores, vel tutores, vel curatores. Hoc vero prout hodie obtinet: namque olim in usu non erat, alieno nomine agere posse, nisi in certis causis: velut pro populo poterat quis judicium suscipere; aut pro libertate, nam quia, qui in possessione erat servitutis, & ad libertatem proclamabat, per se judicium ingredi non poterat, ut ne constituto judicio probaretur servus *esse*, atque ex eventu contingeret, ut servus cum domino litigaret, idcirco alius pro eo litem suscipiebat, qui & adsertor dicebatur. Itemque pro tutela: sæpe enim pupillus indigebat tutoris, ac duo litigabant de eo uter tutor esse deberet: manifestum *est*, unum victorem fore: victus igi-

2. οἱ ad: F. 3. ἢ ad: F. 4. *adſ.* F. & mox ἐπιτροπῆ. 5. κινήσει Lugd. & Goth.

c. Pro populo agit actor, syndicus, συνήγορος. Æschylus in Eumenid. μητρὸς τάς δε συνδίκους ὁρᾶν. Schol. τὰς συνηγόρους εἰρηκώς. FABR. I.

f. Livius 3. Etiam lege Attica, Æschin. contra Timarch. Lysias Orat. 22. FABR. I.

g. Thalelæus ad l. 1. C. *de adſert. toll.* ἵνα μὴ εὑρεθῇ δοῦλος δικαζόμενος πρὸς τὸν ἴδιον δεσπότην, ἀλλ' ἔχῃ αὐτὸν δοῦναι τὸν λεγόμενον ἀδστέροφα, τουτέστιν ἐλεύθερόν τινα ὀφείλοντα δικάσασθαι πρὸς τὸν δεσπότην αὐτοῦ. FABR.

h. Ut differat a procuratore v. tit. C. *de adſertione tollenda.* D. GOTH.

Adsertor est vindex alienæ libertatis, Don. in Ad. Act. 2. Sc. 1. vide ad Gloss. Basil. FABR. I.

i. Cum pupillus agere suam causam per ætatem non possit, perspicuum est, tutorem ejus nomine agere oportere. Atque hoc est, quod Justin. ait *pro tutela*, quod THus Latinæ linguæ imperitus sic interpretatus est, *pro tutela adipiscenda.* quo nihil obtusius dici potest. HOTOM. *Comm. Inſt.* Edit. 1. pag. 537.

Pro tutela autem agere est, pro novo tutore in suspecti locum sufficiendo. nam suspecti criminatio popularis est, l. 1. D. *de ſuſpect.* quanquam cum hæc famæ causa sit, non facile quisquam per procuratorem accusare suspecti potest, l. 99. in fin. D. *de Procur.* Quod autem TH. h. l. sic interpretatus est *pro tutela adipiscenda*, nihil obtusius dici potest. IDEM *in Edit.* V. pag. 487.

Imo pro pupillo, qui per ætatem non habet legitimam personam standi in judicio. *tutela* pro *pupillo* apud Justin. ut apud A. Gell. 5. 13. FABR.

Carpunt quoque nostrum a Costa, Ernstius, Vinnius, Ev. Otto, & D. GALTIER, qui hanc subdit rationem: „ Si hæc ratio valeret, ut ab exitu litis „ actio dijudicaretur, dicendum esset, omnes qui „ causa cadunt, pro suis adversariis litigasse: vel „ pro aliis qui ex ea sententia lucrum percipiunt; „ quod esset absurdissimum". Locus Gellii apud Fabr. hic esse videtur: *In officiis apud majores ita observatum est, primum tutelæ, deinde hospiti, deinde clienti, tum cognato, postea affini.* G. O. R.

mine κινῶν, τοτέτι δικαζόμενος ὑπὲρ ἐπιτροπῆς τῆς μὴ διαφερούσης αὐτῷ, ὡς τὸ τέλος ἐδίδαξε τῆς δίκης.

igitur inveniebatur alieno nomine egisse, id est de tutela litigasse, quæ ad ipsum haud pertinebat, ut exitus litis docuit.

Ὁ Ὁστίλιος νόμος ἐπέτρεπεν, εἰ συνέβη 286
τινὸς τῶν ὄντων παρὰ τοῖς πολεμίοις, ἢ reipublicæ causa [k] ἀποδημούντων, πράγματα κλαπῆναι, κινεῖν τὸν βαλόμενον τὴν furti ἀγωγήν. Εἰ δὲ ὁ ἐπετρόπευον παπίλλε, ὑπῆν δὲ οὗτος κλοπήν, ἐμοῦ ὄντος παρὰ τοῖς πολεμίοις, ἢ reipublicæ causa ἀποδημοῦντος, ὁμοίως ὁ βαλόμενος ἐκίνει τὴν furti. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ 287
ἐλαχίστην [7] παρεῖχε τὴν βλάβην, τὸ μὴ δύνασθαί τινα alieno [l] nomine μήτε ἀνάγειν μήτε ἀνάγεσθαι, ἐπενόησαν οἱ ἄνθρωποι διὰ πραγματόρων δικάζεσθαι· ἔστι γάρ ὅτε ἢ νόσος ἢ γῆρας ἢ ἀναγκαία ἀποδημία, καὶ ἄλλαι δὲ πολλαὶ αἰτίαι, ἐμποδὼν γίνονται, τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν πρωτότυπον δι' ἑαυτοῦ παραγίνεσθαι εἰς τὸ δικαστήριον.

Lex Hostilia permittebat *cuicumque* volenti furti actionem instituere, si accideret, ut alicujus eorum, qui apud hostes essent, aut rei publicæ causa abessent, res furto subriperentur. Quod si pupilli tutor essem, hic autem furtum passus sit, dum ego apud hostes eram, aut rei publicæ causa aberam, similiter quisquis volebat, furti agebat. Sed quoniam hoc non minimum adferebat damnum, quod quis alieno nomine neque agere neque conveniri poterat, instituerunt homines per procuratores litigare. Nonnunquam enim aut morbus, aut senectus, aut necessaria peregrinatio, multæque aliæ causæ, impedimento sunt, ne principalis *actor* per se in judicium venire possit.

§. I. Ὁ δὲ προκράτωρ οὕτως καθίστα- 288
ται, [8] ὅτι ἐντέλλομαί τινι ὥστε ὑπὲρ ἐμοῦ δικάσασθαι, [9] καθὰ καὶ ἐν τῇ mandati [m] εἰρήκαμεν, οὐ δεόμενος ἐν τούτῳ τυπικῶν [n] ῥημάτων, δι' οἵων δήποτε ἂν δύναμαι πρακράτορα χειροτονῆσαι. Ἀδιάφορον δέ ἐστιν, εἴτε ἀπολιμπάνεται ὁ ἐμὸς ἀντίδικος,

§. I. Procurator autem sic constituitur, si cui mando ut pro me litiget, quemadmodum & in mandato diximus, neque in hoc solemnibus verbis mihi opus est; nam per qualiacumque procuratorem possum constituere. Et indifferens est, sive adversarius meus

6. ἢ ad: F. 7. παρεσήγαγε F. 8. ὅτι de: F. 9. seqq. 6. voces de: F.

k. In uno ἀπόντων. FABR. II.

l. L. 1. §. 2. D. *de procurat.* D. GOTH.

In Gallia quoque non licebat citra Principis rescriptum per procuratorem agere. v. auctorem stili Parlam. Paris. tit. *de præsent. fac. in Parlam.* & auctorem Summæ Rural. tit. 10. Formula extat apud Marculph. form. 1. c. 21. Recentiorem inveni in libro membranaceo. *Carolus Dei gr. Fr. R. universis præsentes literas inspecturis, Sal. Notum facimus nos de gratia speciali concessisse dilectis nostris Decano, & Capellano Ecclesiæ Aurelianensis, ut ipsi tam conjunctim, quam divisim in omnibus suis causis, & querelis motis, & movendis contra quoscumque suos adversarios coram quibuscumque regni nostri judicibus sæcularibus agendo, & defendendo, in Parlamento, & extra per procuratorem usque ad annum admittantur.* Ex hoc veteri jure Francico explicandum est, cap. 7. ext. *de procur.* & cap. un. §. porro, *de stat. regul. in 6.* FABR. I.

m. Sup. tit. *de mandato.* D. GOTH.

n. Mandari potest procuratio certis verbis, ut hic. Imo & nudis verbis. Paul. 1. Sent. 3. §. 1. hoc

κος, εἴτε πάρεστιν· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γάρ, 10 ἀγνοοῦντος αὐτοῦ, προβάλλομαι τὸν προκυράτορα. Καὶ ἁπλῶς, 11 πᾶς ἂν ἐπιτρέψῃς τὴν σὴν δίκην κινῆσαι ἢ ἀμφισβητῆσαί σε, οὗτος προκυράτωρ νοεῖται.

meus absens sive præsens sit: ut plurimum enim, eo ignorante, procuratorem constituo. Quin simpliciter, cuicumque litem tuam movere aut te defendere permiseris, is procurator intelligitur.

§. II. Οἱ δὲ ἐπίτροποι καὶ οἱ κουράτωρες τίνα τρόπον καθίστανται, εἰρήκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ Ἰνστιτούτων. 289

§. II. Tutores vero & curatores quem ad modum constituantur, diximus in prima Institutione.

Ἔξωθεν δὲ ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι ὁ προκυράτωρ, εἰ μὲν ἄκλωρ ἐστὶν, οὕτως εἴωθε κινεῖν· Εἰ ο φαίνεται, τὸν ἀντίδικον χρῆναι δοῦναι Τιτίῳ, οὗ εἰμι προκυράτωρ, καταδίκασον 12 αὐτὸν, ὦ δικαστά· καὶ τὴν μὲν ἐντευξίωνα, ἤτοι τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναγωγῆς, λαμβάνει ἀπὸ τοῦ δεσπότου, εἰς ἑαυτὸν δὲ μεταστρέφει τὴν κονδεμνατίωνα. Εἰ δέ τις ἀνάγεται ὡς προκυράτωρ, ὁ κινῶν οὕτως ὀφείλει λέγειν· Εἰ φαίνεται, 13 δοῦναι χρῆναι Σείον δέκα νομίσματα, κατάδικασον Πρῖμον τὸν αὐτοῦ προκουράτορα 14 εἰς δέκα νομίσματα. 290

Verum extrinsecus scire debes, procuratorem, si actor est, sic solere agere: si adparet, adversarium dare oportere Titio, cujus *ego* sum procurator, condemna eum, Judex: atque intentionem quidem, sive actionis initium, a domino capit; condemnationem autem in se convertit. Sed si quis ut procurator convenitur, actor sic debet dicere: Si adparet, Sejum dare oportere decem aureos, condemna Primum procuratorem ejus in decem aureos.

10. ᾗ ad: F. 11. ᾧ πᾶσαν ante F. 12. μοι ad: F. 13. χρ. δοῦναι F. 14. εἰς δ. νομ. de: F.

hoc est non certis, non solemnibus. D. GOTH.
Atqui THus idem & hic dicit. G. O. R.
o. Εἰ φαίνεται formula usitata apud veteres, qua actiones in personam concipiebantur, cujus formulæ fit hic mentio, & infra *eodem*: meminit & Harmen. 1. tit. 2. §. 53. D. GOTH.

[ΠΕΡΙ [a] ΙΚΑΝΟΔΟΣΙΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ.

ΝΥΝ ἀναγκαῖον εἰπεῖν περὶ τῶν σατισ- 291
δατιώνων, τουτέστι τῶν ἱκανοδοσιῶν, αἱ παρέχονται χάριν τῆς κινουμένης δίκης, ἢ ὑπὸ τοῦ ἄκλωρος ἢ ὑπὸ τοῦ ῥέω.

Τέως δὲ ἐν προοιμίοις ὀφείλεις εἰδέναι, ὅτι πάλαι μὲν ἕτερος τρόπος ἦν τῶν τοιούτων ἐγγυῶν, ἕτερος δὲ νῦν πολιτεύεται. Πάλαι γὰρ τῆς in rem κινουμένης, ὁ ἀναγόμενος ἠναγκάζετο δοῦναι σατισδατίωνα, ἐν ᾗ ἐπηγγέλλετο, ὅτι ἐὰν ἡττηθεὶς οὐκ ἀποκαταστήση τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ ἀνάγεται, οὐδὲ τῆς δίκης τὴν ἀγοράσιμον, ἵνα ἐξῇ τῷ ἄκλωρι, ἢ κατ' αὐτοῦ κινεῖν τὴν ex ſtipulatu, ἢ κατὰ [b] τῶν ἐγγυητῶν αὐτοῦ· ἐλέγετο δὲ ἡ τοιαύτη ἐγγύη judicatum ſolvi. Ὅθεν δὲ τούτου τοῦ [1] ὀνόματος ἔτυχεν, εὐχερές ἐστι νοῆσαι· ἐπηρώτα γὰρ ὁ ἄκλωρ οὕτως· Ὁμολογεῖς καλαβαλεῖν μοι, ὃ ἂν γένηται κριθέν; Καὶ ταῦτα μὲν, ἡνίκα ſuo nomine ἀνήγετό τις τῇ in rem. Πολλῷ 293
δὲ πλέον, εἰ alieno nomine τὴν in rem ὑποδεχόμενος ἐτύγχανε· καὶ γὰρ ἠναγκάζετο διδόναι τὴν judicatum ſolvi, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Nemo ſine ſatisdatione alienæ rei defenſor [c] idoneus [2] intelligitur· τουτέστιν, ἐὰν μὴ δίχα δόσεως ἐγγυῶν ἀξιόπιστος νομισθήσεται δεφένσωρ

TITULUS XI.

NUnc neceſſe eſt dicere de ſatisdationibus, quæ motæ litis cauſa præſtantur, vel ab actore vel ab reo.

Primo autem in exordio ſcire debes, alium olim modum hujuſmodi ſatisdationum fuiſſe, & alium nunc in uſu eſſe. Olim enim inſtituta *actione* in rem, cogebatur reus ſatisdationem præſtare, qua promittebat, ſi victus rem, de qua convenitur, non reſtitueret, neque litis æſtimationem, actori licitum fore aut adverſus ipſum agere ex ſtipulatu, aut adverſus fidejuſſores ipſius: hujuſmodi vero ſatisdatio adpellabatur Judicatum ſolvi. Unde autem hoc nominis nacta ſit, facile eſt intellectu: namque actor ſic interrogabat: Sponden ſolvere mihi, quodcumque judicatum erit? Et hæc quidem, ſi quis ſuo nomine *actione* in rem conveniretur. Multo autem magis, ſi alieno nomine *actionem* in rem excepiſſet: etenim ſatisdare cogebatur Judicatum ſolvi, propter regulam dictitantem: NEMO SINE SATISDATIONE ALIENÆ REI DEFENSOR

1. σώματος Goth. 2. *intelligetur* F. 2. Voluit *intellegitur*.

a. Adde 9. *Eclog.* 10. & 11. & 44. tit. 31. D. GOTH.

b. Stipulatio judicatum ſolvi ſatisdatio erat, non nuda cautio, l. 11. D. *judicat. ſol.* FABR. I.

c. Hanc ſententiam author *Eclog.* 8. tit. 2. c. περὶ διενδικητῶν ſic exprimit: οὐδεὶς ἀλλοτρίαν δίκην ἄνευ ἱκανοδοσίας διενδικεῖν δοκεῖ, εἰ καὶ ἔστιν ἰσχυρός, v. l. 110. §. 1. D. *de reg. jur.* D. GOTH. Ἀξιόπιστος, ἀξιόχρεως, ἀξιόλογος, ἱκανὸς, locupleſ. FABR.

Confer inf. cap. 304. not. *c.* G. O. R.

d. Pithoeus in Varr. hæc habet: „Pag. 237. „[Edit.

φάσαρ πράγματος ἀλλοτρίου. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ ῥητοῦ.

Ὁ δὲ τὴν in rem κινῶν, εἰ μὲν suo nomine ταύτην ἐκίνει, ὑδεμίαν ἀπῄτει ἱκανοδοσίαν· πῶς γὰρ δεσπότης ὢν εἶχεν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ratam rem dominum habiturum; εἰ δὲ alieno nomine, ἔδει αὐτὸν παρέχειν ἱκανοδοσίαν, τὴν λεγομένην [d] ratam rem dominum habiturum· ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὡς κύρια καὶ βέβαια τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα ὁ δεσπότης ἡγήσεται τῆς δίκης. Δέος γὰρ ἦν, μὴ ἐσθ' ὅτε ὁ δεσπότης παραγενόμενος καὶ λέγων, ὡς ὁ προκουράτωρ οὐ κατὰ γνώμην αὐτοῦ ἐκίνησεν, ἄνωθεν περὶ τῶν αὐτῶν ἄρξηται δικάζεσθαι, καὶ εὑρεθῇ τις περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δεύτερον ἀναγόμενος.

294 In rem vero agens, si quidem suo nomine ageret, nullam poscebatur satisdationem: quomodo enim ab eo, qui dominus erat, exigi potuisset, ratam rem dominum habiturum? sin vero alieno nomine, oportebat eum satisdationem præstare, quæ vocatur, Ratam rem dominum habiturum: in qua dicebat, dominum litis rata ac 295 firma habiturum quæ ab ipso fierent. Metus enim erat, ne forte dominus superveniens ac dicens, procuratorem non ex voluntate sua egisse, denuo de iisdem litigare inciperet, & *sic* aliquis inveniretur de eadem re iterum compellatus *esse*.

4 Καὶ ἐπίτροπος καὶ κυράτωρ ὁμοίως βαρύνονται τῇ δόσει τῶν ἐγγυῶν, ὡς τὰ ῥήματα τῆς ἐδίκλης βοᾷ. Ἔστι δὲ ὅτε κινοῦσιν αὐτοῖς ἡ ἱκανοδοσία συγχωρεῖται· νοητέον δὲ, ἡνίκα [e] ὡμολογημένη ἐστὶν αὐτῶν ἡ κατάστασις, τουτέστιν ὅτι ὁ ἐπίτροπος, ὁ δὲ κυράτωρ ἐστί. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς in rem κινουμένης.

Et tutor & curator similiter satisdatione onerantur, ut verba edicti clamant. Sed iis interdum agentibus remittitur satisdatio: *hoc* autem intelligendum *est*, si eorum constitutio in confesso est, id est illum tutorem, hunc curatorem esse. Et hæc quidem de *actione* in rem instituta.

§. 1. Εἰ δὲ περσοναλία ἐκινεῖτο, ἐκ μὲν τοῦ ἀγόντος μέρους τὰ αὐτὰ ἐκράτει, ἅπερ εἰρήκαμεν 5 καὶ ἐπὶ τῆς in rem· τουτέστιν, ὁ μὲν δεσπότης ὑδεμίαν [6] παρεῖχε satisdationem, ὁ δὲ προκουράτωρ ἐδίδου τὴν ratam rem· [7] ὁμοίως καὶ οἱ κηδεμόνες, ἡνίκα

296 §. 1. Quum vero personalis instituebatur, ex actoris quidem parte eadem obtinebant, quæ & de *actione* in rem diximus: hoc est, dominus nullam præstabat satisdationem, sed procurator *satis* dabat Rem ratam: ac similiter

3. κίνησε καὶ ante F. 4. Καὶ ἐπίτροποι δὲ καὶ κυράτωρες ὁμοίως [τοῖς Pith.] προκυράτωρσι βαρ. Pith. & F. 5. καὶ de: F. 6. παρέχων ante F. 7. ὁμοίως de: F.

„ [Edit. Gothofr. primæ vs. 11. 12. *ratam rem* „ *nomine*] εἰ μήτοι κίνηση τὴν ἑτέραν ἀρμόζουσαν *in* „ *rem*". quæ ego verba corrupta Scholiastæ esse puto, interpretantis illa THi, εἰ δὲ *alieno nomine*, atque sic legenda: εἰ μέντοι κίνει τὴν ἑτέρῳ ἁρμόζουσαν *in rem*. G. O. R.

e. Si non constet eos tutores esse, vel an durent tutores, vel an gestus, id est, administratio eis commissa sit, cavent ratam rem pupillum habiturum, l. 23. D. *de adm. tutor.* εὑρίσκονται γὰρ alieno nomine κινοῦντες, ut hic ait Schol. FABR.

ἡνίκα ἡ καλάστασις αὐτῶν ἀμφιβάλλετο. Ἐκ πλευρᾶ δὲ τᾶ ἀναγομένω, εἰ μέν τις alieno nomine ὑπεδέχετο τὴν περσοναλίαν, [8] πάντα τρόπον ἐγγύας παρεῖχε, διὰ τὸν ϖρειρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, Nemo ſine ſatisdatione 9 [f] alienæ rei defenſor idoneus intelligitur· εἰ γὰ ſuo nomine ὑπεδέχετο τὴν περσοναλίαν, judicatum ſolvi οὐκ ἠναγκάζετο ϖάσχειν.

militer tutores & curatores, ſi eorum conſtitutio in dubium veniret. Ex latere vero *rei* conventi, ſi quis alieno nomine perſonalem excipiebat, omni modo ſatis dabat, propter regulam ſupradictam, quæ ait: Nemo ſine ſatisdatione alienæ rei defenſor idoneus intelligitur: nam ſi ſuo nomine perſonalem excipiebat, non cogebatur *ſatis* dare Judicatum ſolvi.

§. II. Ἀλλὰ ταῦτα μὲ ϖάλαι τοῖς παλαιοῖς, σήμερον δὲ ἑτέρα τάξις ἐπὶ τούτων κρατεῖ. Εἴτε γάρ τις ἀνάγεται τῇ in rem εἴτε τῇ περσοναλίᾳ ſuo nomine, οὐδεμίαν δίδωσι σατισδατίωνα ἕνεκα τῆς ἀϖατιμήσεως τῆς δίκης, ἀλλὰ μόνον ἐγγυητὴν παρέχει ὑπὲρ τᾶ οἰκείω ϖροσώϖω, τὸν ἐπαγγελλόμενον ὅτι ϖάρεσται [g] ὁ ἀναγόμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ μέχρι τέλους [h] τῆς δίκης. Ἔστι δὲ ὅτε οὐ παρέχει ἐγγυητὴν, ἀλλ' οἰκείᾳ ὁμολογίᾳ καλαπιστεύεται [i] ἀνωμότως, ὅτι ϖάρεσται τῷ δικαστηρίῳ, καὶ οὐκ ἀϖοστήσεται· ἥτις καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ῥωμαϊστὶ λέγεται juratoria [k] cautio, τοῦτέστιν ἐξωμοσία. Πολλάκις δὲ καὶ δίχα ὅρκου ψιλὴν ὁμολογίαν ἐκπέϖεται [10]. Ταῦτα δὲ πάντα [l] ϖρὸς τὴν ποιότητα τᾶ ϖροσώϖου τᾶ ἀναγομένου ϖροβαίνειν εἴωθεν. Ὥστε οὖν

§. II. Verumenimvero hæc apud veteres *obſervabantur*, ſed hodie alia in his obtinet ratio. Nam ſive quis *actione* in rem ſive perſonali ſuo nomine convenitur, nullam præſtat ſatisdationem pro litis æſtimatione, ſed ſolum fidejuſſorem dat pro ſua perſona, qui promittit reum in judicio ad finem uſque litis permanſurum. Interdum vero neque fidejuſſorem dat, ſed propriæ promiſſioni committitur, jurando ſe in judicio permanſurum neque receſſurum: quæ vulgo etiam Latine juratoria cautio vocatur. Quin & ſæpe ſine jurejurando nudam promiſſionem præſtat. Sed hæc omnia pro qualitate perſonæ *rei* conventi procedere ſolent. Itaque *reus* ſuo nomine conventus,

8. παντί τρόπῳ F. 9. ſeqq. uſque ad εἰ de: F. 10. ϖρὸ ἑαυτοῦ ad: Pith. ϖρὸ αὐτοῦ F.

f. Cætera deſunt in tribus MSS. quia jam ſupra regulam TH. appoſuerat. FABR.

g. Cautio hæc *judicio ſiſti.* D. GOTH.

h. Sententia eſt finis litis. FABR.

i. Pro vulgata omnium lectione ὁμώμοτος reſcripſi ὡμωμ. ut & bis in ſeqq. cum Fabr. 2. ἐξωμόσια pro ἐξομ. quod monendum duxi, ſi quis veterem ſcripturam revocare malit. Ego ob conſtantem aliorum auctorum per ω ſcribentium uſum ita correxi, quomodo & compoſita pleraque cum ὄνομα ſcribuntur, ut ἀνώνυμος, συνώνυμος, ἐπώνυμος &c. G. O. R.

k. Juratoria cautio, quæ hic ἐξωμοσία aut potius ἐξωμοσία, de qua dixi apud Harmen. 1. tit. 2. §. 26. 27. D. GOTH.

Græci ad l. 75. D. *de Jure dot.* FABR. II.

l. Hæc verba [Inſtit. *pro qualitate perſonæ.*] TH. in paraphraſi ad præcedentia in genere refert, aitque: *Et hæc omnia* &c. Nec ſine ratione. Omnis cautio fit ob *ſuſpicionem*: hac ceſſante, merito nemo cautione gravandus, quod ex *qualitate perſonæ* judicandum. Sic etiam ex *qualitate* eadem multum dependet, quæ ſpecies cautionis admitti debeat. BÖHMER *ad Inſtit* h. l.

m. *Eclog.* 9. tit. 11. c. 2. τῆς ἀσφαλείας ἐκπλοκὴ dicitur. De hac ſtipulatione vide quædam in

οὖν ὁ ἀναγόμενος suo nomine, ποτὲ μὲν ἐγγυητὴν, ποτὲ δὲ ἐξωμοσίαν, ποτὲ δὲ ψιλὴν ὁμολογίαν ἐκτίθεται.

tus, modo fidejussorem, modo juratoriam cautionem, modo nudam præstat promissionem.

§. III. Εἰ δὲ προκυράτωρ ἐστὶν ὁ ἀνάγων ἢ ὁ ἀναγόμενος, ἐκ πλευροῦ μὲ τῦ ἄκλωρος ἀναγκάζεται δίδυαι τὴν ratam [m] rem dominum habiturum, εἰ μὴ ἄρα ἢ μανδάτον ἐπιδείξη, γενόμενον εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῦ δεσπότυ, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων ἐμφανισθὲν, ἢ παρὼν ὁ δεσπότης τῆς δίκης ἐν τῷ δικαστηρίῳ τὸ τῦ προκυράτωρος [n] ἐβεβαίωσε πρόσωπον, εἰπών ὅτι τοῦτον ἐγὼ προβαλόμην. Τῦ αὐτοῦ κρατοῦντος τύπυ, εἰ καὶ ἐπίτροπος ἢ κυράτωρ δι' ἑτέρυ κινεῖ, οἷον διὰ τοῦ λεγομένυ [o] ἄκτωρος, [11] καὶ ἕτερα τούτοις ἐοικότα πρόσωπα, ἅ τινα τὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων [12] ἐδέξαντο διοίκησιν· πολλὰ [p] δὲ εἴδη κυρατώρων, ὡς ἔγνως καὶ μαθήσῃ. Ταῦτα μὲν περὶ τῦ ἀνάγοντος.

§. III. Sin autem procurator est, qui agit aut qui convenitur, ex latere quidem actoris cogitur *satis*dare Ratam rem dominum habiturum, nisi forte vel mandatum exhibeat, in se conceptum a domino, in actorum confectione insinuatum, vel præsens dominus litis in judicio personam procuratoris confirmaverit, dicens: Hunc ego constitui. Eadem obtinente forma, etsi tutor vel curator per alium agat, veluti per actorem *ita* dictum, aliasque his similes personas, quæ alienarum rerum administrationem susceperunt. Multæ autem sunt species curatorum, ut nosti ac *porro* doceberis. Hæc quidem de actore.

§. IV. Εἰ δέ τις ἀνάγεται, εἰ μὲν παρὼν ἕτοιμός ἐστι προβάλλεσθαι προκυράτωρα, δύναται [13] τοῦτο δηλονότι ποιῆσαι, ἢ αὐτὸς εἰς [14] τὸ δικαστήριον παραγενέσθαι, καὶ τῦ οἰκείυ προκυράτωρος τὸ πρόσωπον βεβαιῶσαι, τὰς ἐξέθεσ [q] ἐπερωτήσεις ἐπερωτώμενος τῆς judicatum [r] solvi, [15] ἃς οἱ ταύτην παρέχοντες εἰώθασιν ὁμολογεῖν. Ἔξεστι

§. IV. Sed quum aliquis convenitur, si quidem præsens procuratorem constituere paratus sit, hoc scilicet facere potest, aut ipse in judicium venire, & procuratoris sui personam confirmare, solitis stipulationibus interrogatus de *satisdatione* Judicatum solvi, quas qui eam præstant, promittere solent.

11. ἢ pro καὶ F. 12. ἀνεδ. 13. τοῦτο δηλ. ποι. de: F. 14. τὸ de: F. 2. 15. ἃς Goth.

in §. ult. sup. *de divisione stipulationum.* D GOTH.

n. Ut apud Justinianum Nov. 113. *Ne sac. for. fi. in med. lit.* c. 3. προσώπων βεβαιώσεις. vide Cujac. ad d. Nov. FABR.

o. Ipse quidem tutor non satisdat, sed actor gestorve alieni negotii. FABR.

p. Sic *Ecloga* 8. tit. 2. c. περὶ διεκδικητῶν, διεκδικηταὶ λέγονται πάντες οἱ διεκδικοῦντες τὸ φρουτίζοντες, εἴτε διοικηταὶ, εἴτε ἐπίτροποι, εἴτε κυράτωρες, εἴτε σύτολείς εἰσι. D. GOTH.

Procuratorum hic vertit Curt. & retinuit Fabr. lectore nihil admonito. Etsi vero & *curatorum* multæ sunt species, tamen concedo, h. l. rectius fore προκυρατώρων. G. O. K.

q. Th. legisse videtur: *Satisdationis solemnes stipulationes*, ut habetur in quibusdam vett. teste Cujac. in prior. quod & ipse ibid. probat. in editione tamen sua à vulgata non recessit. FABR.

Vide *Obs. Miscel. Nov.* VII. p. 751. G. O. K.

r. Hæc cautio Græcis Jurisconsultis dicitur τῆς ἀποπληρώσεως τῆς κατάδικης ἱκανοδοσία. 9. *Eclog.* 10. c. 1. Harmen 4. §. 85. sed & ἱκανοδοσία δ' ἐστὶν ἐπὶ ἀποπληρώσει τῶν κριθέντων ἢ κριθησομένων. 9. *Eclog.* 10. D. GOTH.

3. Duas

Ἔξεστι δὲ τῷ δεσπότῃ καὶ ἐκλὸς δικαστηρίου ἐγγυητικὴν ὁμολογίαν ἐκτίθεσθαι, ἐν ᾗ τὸ οἰκείου προκυράτορος ἐγγυητὴς γίνεται, πάντα τὰ τῆς judicatum solvi κεφάλαια ὁμολογῶν, τουτέστιν ὅτι ὁ προκυράτωρ [s] αὐτοῦ ὑπομενεῖ τῷ δικαστηρίῳ, καὶ [16] δικάσεται μέχρι τέλους, καὶ καταβαλεῖ τὰ κριθησόμενα· ὑποτιθέμενος [t] μέν τοι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁμολογίᾳ τὴν οἰκείαν οὐσίαν, εἴτε ἐν δικαστηρίῳ [17] ταῦτ' ἐκθῆται [u] εἴτε ἐκτὸς δικαστηρίου, ὥστε καὶ αὐτὸν καὶ κληρονόμους αὐτοῦ ἐνόχους ἐντεῦθεν γίνεσθαι· ἑτέρας δηλονότι ὁμολογίας ἤτοι ἐγγύης ἐκτιθεμένης [x] ὑπὲρ τοῦ προσώπου αὐτοῦ τοῦ ἀναγομένου, (οὗ γ' ἑαυτοῦ ἢ δίδωσιν ἐγγυητὴν, ἢ ὁμολογίαν ἐκτίθεται, κατὰ τὰ [18] πρὸ βραχέως εἰρημένα) ἀσφαλιζόμενος [y] ὅτι ἐν τῷ χωρῷ τῆς ἀποφάσεως [z] εὑρεθήσεται ἐν τῷ δικαστηρίῳ· εἰ δὲ μὴ παραγένηται, πάντα παρέξει αὐτὸς, ἤτοι ὁ τούτου [a] ἐγγυητὴς, τὰ τῇ ἀποφάσει περιεχόμενα· εἰ μὴ ἄρα τὴν ἀπόφασιν [b] ἔγκλητος ἀκύρωσεν.

solent. Sed & extra judicium domino licet fidejussoriam promissionem exponere, in qua procuratoris sui fit fidejussor, omnia *cautionis* Judicatum solvi capita promittens, id est, procuratorem suum *in* judicio permansurum, & ad finem usque litigaturum, ac judicanda soluturum: oppignerans nimirum in hujusmodi promissione sua bona, sive in judicio hæc exponat, sive extra judicium, ita ut & ipse & heredes ejus inde obligentur: alia scilicet promissione aut fidejussione exponenda pro ipsius rei persona, (namque pro se aut fidejussorem dat, aut promissionem exponit, secundum *ea quæ* paullo ante dicta *sunt:*) cavens *adversario*, se tempore sententiæ in judicio inventum iri: sin autem non venerit, omnia ipsum, aut ejus fidejussorem, præstaturum, quæ sententia continentur: nisi forte sententiam adpellatio irritam fecerit.

Σ. V. Εἰ δὲ συμβῇ, αὐτὸν τὸν πρωτότυπον ῥέον μὴ παρεῖναι δι' οἱανδήποτε αἰτίαν, ἕτερος δέ τις ἑκὼν ὑποβάλῃ ἑαυτὸν τῇ ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος ἐνδεησίωνι, οὐδεμίας οὔσης

§. V. Quod si contingat, ipsum reum principalem non adesse propter quamlibet causam, alius autem quis volens absentis defensioni se substituat, nullo

302

303

304

16. sic ANON. & F. pro δικάζ. 17. ταύτην F. 18. ὡδὶ F. male.

s. Duas tantum ponit clausulas, *de re defendenda*, & *de re judicata*. omittit novissimam *de dolo malo*. FABR.

t. [*Et de hypotheca suarum rerum convenire compellitur.*] Nullum hoc [in Latino Inst. textu] sensum habet. Scribend. omnino: *ubi & hypotheca rer. suar. cavere compellitur.* TH. ὑποτιθ. &c. *bona sua hypotheca nomine pro tali promisso opponens.* GROT. *Flor. sparsi.* pag. 67.

u. Schol. ἐν δικαστηρίῳ δὲ τοῦ ἐξερκίτορος, ἢ λιβελλησίῳ πρὸ θείας δικαιώσεως, ἐκλὸς δὲ δικαστηρίου ἀφὼ νομικός. videtur leg. ἀφὼ τῷ ἐξκέπτορος, ἢ λιβελλησίῳ. & in fin. ἀφὼ νομικοῦ. ἐξκέπτωρ est exceptor. Epiphan. 3. *adversus haer.* λιβελλησίῳ exponitur libellensis Nov. 20. c. ult. FABR.

x. Scholiastes: ὁμολογίαν ποιεῖ, ἢ ἐγγυητὴν δίδωσιν ὁ ἀνάγων, τουτέστιν, ὁ πρωτότυπος ὡδὶ αὐτοῦ· κἂν γὰρ ἔχῃ ὡδὶ αὐτοῦ δίκαια τοῦ ε. τὸ κείμενον, ἐνόησον ὡδὶ ἑαυτοῦ μὴ τοῦ ε. Non recte scribit Accursius ad procuratorem hanc cautionem pertinere, quem errorem sequutus erat interpres Theophili, unde credebatur eundem errorem errasse. ego versionem & hic emendavi. FABR.

Vel Baronem vel alium quemvis recte notat Fabr. Is sane in *Comment. Inst.* pag. 569. *Sed & pro sua*, inquit, *persona cavebit dominus, ut supra alibi dixit. Accursius tamen & TH. hanc cautionem ad procuratorem referunt, quod mihi non placet.* Dederat Curtius: *alia insuper satisdatione vel repromissione præstanda a procuratore pro persona ejus quicum agitur.* G. O. R.

y. Adde Novell. 112. c. 1. D. GOTH.

z. Sic

οὔσης διαφορᾶς, πότερον in rem ἢ περσοναλία κινεῖται κατ' αὐτοῦ, ἀκωλύτως δεχθήσεται ἐν τάξει δεφένσωρος· οὕτω μέν τοι, ὥστε παρασχεῖν τὴν judicatum solvi, ἐν ᾗ τὸ ἀσφαλὲς γίνεται, ὅτι τὰ κριθησόμενα παντὶ τρόπῳ καταβαλεῖ, διὰ τὸν παλαιὸν καὶ πολλάκις εἰρημένον κανόνα τὸν λέγοντα, Nemo [c] sine satisdatione alienæ rei defensor idoneus [19] intelligitur.

nullo discrimine, utrum in rem *actio* an personalis adversus eum moveatur, sine impedimento admittetur defensoris loco: ita tamen, ut *satis*det Judicatum solvi, qua cavetur, *ipsum* omni modo judicanda persoluturum, propter veterem ac sæpius memoratam regulam, quæ ait: Nemo sine satisdatione alienæ rei defensor idoneus intelligitur.

§. VI. Ταῦτα δὲ πάντα σαφέστερον καὶ τελειότερον ἐκ τῆς καθημέραν [20] τῶν ἀνθρώπων χρήσεως τῶν δικαστηρίων, καὶ ἐξ αὐτῶν τις μαθήσεται τῶν πραγμάτων. 305

§. VI. Hæc vero omnia clarius perfectiusque ex quotidiano hominum in judiciis usu, atque ex ipsis rebus aliquis addiscet.

§. VII. Τοῦτον δὲ τὸν τύπον τῶν ἱκανοδοσιῶν ἤτοι ὁμολογιῶν οὐ μόνον ἐν ταύτῃ τῇ [21] βασιλίδι πόλει, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς οἰκείαις ἐπαρχίαις ὁ θειότατος ἡμῶν βούλεται κρατεῖν βασιλεύς· εἰ καὶ ἐξ ἀπειρίας ἑτέρως τυχὸν ταῦτα κρατεῖ· ἐπάναγκες γάρ ἐστι, πάσας τὰς ἐπαρχιώτας ἕπεσθαι τῇ κεφαλῇ [d] πασῶν τῶν πόλεων, τουτέστι ταύτῃ [e] τῇ βασιλευούσῃ πόλει.

§. VII. Hanc autem satisdationum aut promissionum formam non modo in hac regia urbe, sed & in omnibus suis provinciis Sanctissimus Imperator noster obtinere jubet; etiamsi forte ex imperitia aliter hæc obtineant: necesse enim est, ut omnes provinciales sequantur omnium urbium caput, id est hanc urbem regnatricem.

19. *intellegitur.* F. 20. τῶν ἀνθρ. omittit F. & χρήσ. reponit post δικαστ. 21. *βασιλίδι* de: F. 2.

z. Sic recte emendatum est apud Justinianum. FABR.

a. *Vel fidejussor.* Cujacius hæc expungebat in Not. prioribus ad Justinianum, quæ tamen postea retinuit in editione sua, & omnino retinenda sunt, ut constat ex his verbis, *vel satisdatione.* FABR.

b. Scholiast. Θεμάτιστον γὰρ ὅτι ὡς τοῦ καταλαβεῖν ὁ ἀντότυπος τοῦ ἀκοῦσαι τὴν ψῆφον ἐξεφώνησεν ὁ δικαστής. εἰδὼς δὲ ὁ ἀντιδίκων ὅτι ἠδικήθη ὁ ἀντότυπος, ἐξεκαλέσατο. FABR.

Licet καταβαλεῖν & ἠδικήθη emendem, tamen me priora fateor non intelligere. G. O. R.

c. Hanc regulam author *Eclogæ* 8. tit. 2. c. 53. ita: expressit ὀδεὶς ἀλλοτρίαν δίκην χωρὶς ἱκανοδοσίας ἐκδικεῖν θέλων, ἀξιόχρεως ἐστιν. D. GOTH.

Confer supra cap. 293. not. *c.* G. O. R.

d. Roma duplex, vetus & nova. Gregor. Nazianz. carm. de vita sua. De vetere Liv. 1. *Abi, nuntia, inquit, Romanis, cœlestes ita velle, ut mea Roma caput orbis terrarum sit.* Ovid. Fastor. 4. *Hic, ubi nunc Roma est, orbis caput.* Martianus Capella lib. 6. *Ipsa caput gentium Roma. caput orbis*, Lactant. lib. 7. c. 25. *caput totius orbis*, Justin. 43. *caput mundi*, Amm. Marcellin. 14. πόλεων κορυφή, Chrysost. in Ep. Pauli ad Rom. Hom. 2. FABR. I.

e. Roma *regia* dicta, B. Chrysostomus lib. 1. Quod Christus sit Deus: ἐν τῇ βασιλικωτάτῃ πόλει Ρώμῃ. & postea Constantinopolis, *magnæ quæ dicitur æmula Romæ.* hanc Græci πόλιν κρατοῦσαν, πόλιν βασιλίδα, πόλιν βασιλεύουσαν appellant. *urbs augusta*, Marcellin. Com. in Chron. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΔΙΗΝΕΚΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΑΙΡΩΝ ΑΓΩΓΩΝ [f], ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΥΣ Η ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΙΣ ΔΙΑΒΑΙΝΟΥΣΩΝ.]

DE PERPETUIS ET TEMPORALIBUS ACTIONIBUS, ET QUÆ AD HEREDES ET IN HEREDES TRANSEUNT.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ.

Τῶν ἀγωγῶν αἱ μὲ ἀπὸ τῆς πολιτικῆς 306
ε καλάγονται νομοθεσίας, αἱ δὲ ἐκ τῦ πραίτωρος [h] ἐπινενόηνται. Ὅτε δὲ λέγω ἐκ τῆς πολιτικῆς νομοθεσίας, νόει, εἴτε ἀπὸ νόμυ, εἴτε ἀπὸ [i] δόγματος ἢ ἐκ διατάξεως ὥρμηνται. Αὗται δὲ περπετούως [i] εἰώθασιν ἁρμόζειν· τῦτο γὰ ἡ ἀρχαιοτάτη ἠβούλετο νομοθεσία· ἀλλ' αἱ μὲ ταῦτα διατάξεις ῥητῷ [k] χρόνῳ τάς τε in rem, τάς τε περσοναλίας ὠφελήκεισαν· ὅσαι δὲ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος καλάγονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον [2] ἀνάλιαι [1] εἰσιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ τῦ πραίτωρος ἔδικτον μέχρι ἐνιαυτοῦ [m] ἴσχυε πάλαι.

Εἰσὶ δέ τινες [n] πραιτώριαι ἀγωγαὶ περ- 307
πετύως ἁρμόζυσαι, τυτέστιν ἕως τῶν χρόνων τῶν ὁρισθέντων ὑπὸ τῶν διατάξεων.

Εἰσὶ

1. δογμάτων F. Mox διατάξεων F. 2.

TITULUS XII.

ACtionum aliæ ex civili descendunt Jure, aliæ a Prætore inventæ sunt. Quum autem dico Ex Jure Civili, intellige, sive ex Lege, sive ex Senatusconsulto aut ex Constitutione *Principis* proditæ sint: hæ autem perpetuo competere solent; hoc enim voluit jus vetustissimum: sed posteriores constitutiones certo tempore & in rem *actiones* & personales concluserunt: quæcumque vero a Prætore descendunt, ut plurimum annales sunt, quoniam & ipsum Prætoris edictum intra annum olim valebat.

Sunt tamen nonnullæ actiones præ- 307
toriæ, quæ perpetuo competunt, id est ad tempora a constitutionibus definita.

2. ἐνιαύσια Pith. ἀννάλ. Lov. & F.

f. Adde 1. Harmenop. 3. περὶ τῶν ἀγωγῶν καὶ χρόνων. D. GOTH.

g. L. 25. in fin. D. *de oblig.* Hæ actiones πολιτικαὶ dicuntur, 1. Harmen. 3. §. 27. 28. D. GOTH.

h. Hæ actiones πραιτώριαι, Harmen. d. loc. D. GOTH.

i. Actiones civiles initio perpetuæ, postea temporales factæ. & ut Harmen. 1. tit. 3. §. 1. scribit. αἱ ἀγωγαὶ οὐκ ἀθάνατοι, τυτέστιν οὐκ ἀιεὶ καὶ μέχρι τῆς τῦ κόσμυ συστάσεως κινεῖσθαι καὶ αὐταὶ δυνανται. D. GOTH.

Εἰς ἀπέραντον. erant æternæ, atque immortales. Gloss. Gr. Lat. ἀϊδίῳ, *sempiternus, æternus, perpetuus.* FABR. I.

k. L. 3. §. seq. D. *de pr.* 30. *ann.* D. GOTH.

Pleraque jura tempore circumscribuntur, ut ait Quintil. declam. 278. Actiones igitur in rem intereunt decennio vel vicennio adversus bonæ fidei possessorem, tricennio adversus malæ fidei poss. hypothecaria quadricennio. Petrus Ravennas epist. ad Eutychen, quæ extat in Concilii Chalcedonensis parte 1. τριάκοντα ἔτεσιν οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι τὰς ἀνθρωπίνας ἀνατρέπυσι ζητήσεις. sive, ut idem Serm. 145. *de generat. Chr.* Humanæ leges intra 30. annos litigiosas omnes interimunt quæstiones. Adde Fulgent. Epist. 7. ad Venant. c. 6. Procop. in ἀνέκδοτ. [pag. 124.] ἐπεὶ δὲ ὁ νόμω ἐμποδὼν ἵστατο, τὰς μὲν ἄλλας δίκας ἁπάσας ἐς τριακοντᾶτιν ἀφῆγε φου [leg. παραγραφὴν] ἄγων, ὀλίγας δὲ ἄτιας, καὶ τὰς ὑποθηκαρίας καλυμένας τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν μήκει ἐκκρέων, μηχανᾶται τοιάδε. FABR. I.

l. L. 22.

Εἰσὶ δὲ ἀγωγαὶ αὗται, ἃς ἐπαγγέλλεται τῷ bonorum poſſeſſori, καὶ τοῖς λοιποῖς, οἵ τινες κληρονόμου τάξιν ἐπέχουσιν. Οἶδας γάρ, ὅτι ὁ bonorum [o] poſſeſſor ἀπὸ τοῦ πραίτωρός ἐστι διάδοχος, ἄγνωστος ὢν τῇ πολιτικῇ νομοθεσίᾳ, ὅστις (ὡς εἰρήκαμεν ἐν τῇ τρίτῃ P Ινστιτουίωνι) 3 πλαγιαστικῶς ἐνάγει καὶ ἐνάγεται· ἐπειδὴ οὖν 308 αἱ τοῖς πολιτικοῖς διαδόχοις, τουτέστι τοῖς κληρονόμοις, παρεχόμεναι ἀγωγαὶ περπετοῦαί εἰσιν, ὁ δὲ bonorum [q] poſſeſſor, ὃς πᾶς μιμούμενος [r] κληρονόμον, ὁποῖός ἐστιν ὁ 4 Τρεβελλιάνειος φιδεϊκομμισσάριος, ἐπειδὴ διὰ τῆς πλάσεως φειτιθέασιν ἑαυτοῖς τὸ τοῦ κληρονόμου ὄνομα· ἵνα διὰ 5 πάντα ἡ πλάσις ἀληθὴς εὑρεθῇ, ἀναγκαῖον ἐνόμισεν, ὥσπερ τὰς τοῖς κληρονόμοις, οὕτω καὶ τὰς τοῖς bonorum [6] poſſeſſoribus ἁρμοζούσας ἀγωγὰς [s] εἶναι περπετούας.

ta. Hæ autem ſunt actiones, quas promittit bonorum poſſeſſori, & reliquis, qui heredis vicem obtinent. Scis enim bonorum poſſeſſorem, prætorium eſſe ſucceſſorem, qui juri civili incognitus ſit, quique (ut diximus in tertia Inſtitutione) oblique agat & convenia-308 tur: quoniam igitur actiones, quæ ſucceſſoribus civilibus, id eſt heredibus, dantur, perpetuæ ſunt; aſt bonorum poſſeſſor, & omnis qui heredem imitatur, qualis eſt fideicommiſſarius Trebellianus, quoniam ſibi per fictionem nomen heredis imponunt: ut per omnia fictio inveniatur vera, neceſſarium duxit *Prætor*, uti heredibus, ita & bonorum poſſeſſoribus competentes actiones, eſſe perpetuas.

Καὶ ἡ furti δὲ manifesti, εἰ καὶ ἐκ τοῦ 309 πραίτωρος καλάγεται, ὅμως περπετοῦά ἐστιν· ἀτοπώτατον γὰρ ἦν, ἐνιαυτῷ ταύτην φειλείεσθαι. Ἀλλ' ἔχει τις εἰπεῖν, καί τοι ἡ furti ἀγωγὴ ἔγνωσται τῷ δυωδεκαδέλτῳ, πῶς οὖν πραιτωρίαν αὐτὴν καλεῖς; ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὕτη ἐστίν· ὁ δυωδεκάδελτος ἐπινοήσας τὴν furti, κεφαλικὴν [t] μὲν τοῦ

Sed & furti manifeſti actio, etſi ex Prætore deſcendit, tamen perpetua eſt: namque abſurdiſſimum foret, anno eam circumcludi. Sed dicere quis poſſit, atqui furti actio *Legibus* XII. Tabb. cognita eſt: quomodo igitur prætoriam eam vocas? Verum hæc eſt reſponſio: *Lex* XII. Tabb. furti *actionem*

3. πλαστικῶς Pith. Vide Gloſſ. TH. καὶ ante ἐνάγει addidit F. 4. Τελβ. ante hanc: Τελβελλιανὸς F. 5. πάντων F. 6. poſſeſſorsin F.

l. L. 22. §. ult. D. *de lib. cauſ.* plerumque intra annum *vivunt*, ut loquitur hic Juſt. & in l. pen. C. *de conſt. pec.* ibi: *ſit & ipſa in tali vitæ menſura.* FABR. I.

m. Prætores in annum creabantur. Liv. 31. Tac. ann. 1. Itaque Prætorum anniverſariorum edicta erant annua, quæ quiſque proponebat initio magiſtratus ſui ex lege Cornelia, Dio 36. FABR. I.

n. De tempore bonorum poſſeſſionis petendæ, adde 1. Harmen. 3. §. 38. & 5. titul. 6. §. ult. §. cum igitur. ſup. *de bonorum poſſeſſ.* l. 1. §. ſi intra. §. largius D. *de ſuc. edict.* D. GOTH.

o. Vice hæredis. l. 2. *de bonor. poſſ.* velut hæres l. 1. D. *de poſſeſſ. hared. petit.* D. GOTH.

p. Tit. *de bon. poſſ.* D. GOTH.

q. Breviter hæredis appellatione omnes ſucceſſores continentur. l. 170. D. *de verb. ſignificat.* D. GOTH.

r. Bonorum poſſeſſor, & fideicommiſſarius Trebellianus ſunt proheredes. FABR. I.

s. Bonorum poſſeſſio intra ſtatutum tempus peti debet. ſed, ut aiunt Græci, μετὰ τὴν ὑποστέλευσιν αὐτῆς, ὁ τῶν πραγμάτων πραιτωρεὺς διάδοχος κληρονόμῳ ἔοικε, καὶ ἔχει διηνεκεῖς ἀγωγάς. &, ut ait Th. Hermop. ad l. 117. D. *de reg. jur.* ἐν πάσῃ αἰτίᾳ τάξιν ἐπέχει κληρονόμου. FABR. I.

t. Serv. in 8. Æneid. *Capitale enim crimen apud majores fuit ante pœnam quadrupli.* quæ verba

τοῦ κλέπτου ὥρισε τιμωρίαν, ὁ δὲ πραίτωρ χρηματικήν. Ἐπειδὴ οὖν διὰ τὴν τραχύ- 310
τητα ἡ τῶν δυωδεκαδέλτου κατεφρονήθη νομοθεσία, πολιτεύεται δὲ ἡ τοῦ πραίτωρος· (δίκαιον [u] γὰρ ἦν, τὸν εἰς χρήματα ἀδικήσαντα, εἰς χρήματα τιμωρηθῆναι·) διὰ τοῦτο πραιτωρίαν αὐτὴν καλοῦμεν. Περπετοῦα δὲ γέγονε διὰ τοῦτο· ἄτοπον γὰρ ἐνόμισεν ὁ πραίτωρ, διὰ πάντων συντρέχειν τοῖς κλέπταις, τὴν κεφαλικὴν τιμωρίαν χρηματικὴν ποιῶν, καὶ τὴν περπετοῦσαν ἀνάλιαν· εἴασεν οὖν ἐπὶ σχήματος τὸ περπετοῦον.

nem introducens, capitalem adversus furem statuit pœnam, Prætor autem pecuniariam. Quoniam ergo propter asperitatem jus *Legis* XII. Tabb. spretum fuit, & *jus* Prætorium in usu est; (æquum enim erat, eum qui in pecunia nocuisset, in pecunia plecti:) ideo prætoriam eam vocamus. Perpetua autem ideo facta est: absurdum enim credidit Prætor, per omnia subvenire furibus, si capitalem pœnam faceret pecuniariam, & perpetuam annalem; itaque perpetuitatem in suo statu reliquit.

§. I. Οὐ πᾶσα δὲ ἀγωγὴ ἡμῖν ἁρμό- 311
ζουσα, ἢ καθ' ἡμῶν παρεχομένη, ἢ ἀπὸ τοῦ [x] πολιτικοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ πραίτωρος, ὡσαύτως δίδοται κληρονόμοις ἢ κατὰ [y] κληρονόμων. Καὶ ἁπλῶς τῶν ἀγωγῶν [z] αἱ μέν εἰσιν [7] ἐξ ἁμαρτημάτων, αἱ δὲ ἀπὸ συναλλαγμάτων· αἱ δὲ [7] ἐξ ἁμαρτημάτων κατὰ κληρονόμων οὐ διαπέμπονται· ἔστι γὰρ σαφέστατος κανὼν ὁ λέγων, τὰς ἐξ ἁμαρ-

§. I. Non omnis vero actio nobis competens, aut adversus nos data, sive ex *jure* civili, sive a Prætore, similiter datur heredibus aut adversus heredes. Quin simpliciter actionum aliæ ex delictis sunt, aliæ ex contractibus: ast e delictis adversus heredes haud transmittuntur: est enim regula certissima, quæ dicit, pœnales e delictis

7. ἀπὸ F.

excripsit Isidorus Hispal. Orig. 5. c. 26. ut apud Græcos, Lysias Orat. 29. ἀναμνήσθητε δὲ, ὅτι πολλὰς ἤδη τῶν πολιτῶν ἐπὶ κλοπῇ χρημάτων ἀπεκτείνατε. cujusmodi pœna videtur procedente tempore renovata. Jul. Firmic. Mathes. 8. c. 19. *Fures erunt. Sed qui in isto facinore deprehensi publice occidentur.* FABR.

Dignus, qui hac de re videatur, BYNKERSHOEKIUS III. *Observ.* 16. G. O. R.

u. Vide ad tit. *de Jure Nat. gent. & civ.* cap. 20. G. O. R.

x. Justin. *ipso jure*, ut l. 1. §. ult. D. *de superfic.* FABR.

y. Eustath. ad χρ. Ἀφοστ. notat ex prin. tit. & ex hoc loco perpetuum tempus accipi pro ann. 30. vel 40. ut cum dicimus actiones perpetuas esse, id est, tricennio, vel quadricennio perimi: similiter, οὐ πανταχοῦ ὁ αἰὼν τοῦ ἀπείρου δηλωτικὸς, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ ὡρισμένης χρόνου σημαντικός. Theodoret. in Exod. 21. Cyrill. Alex. in Michæam. vel quamdiu vixerit quis, quoniam actiones quædam in heredem rei non competunt. Sic *sæculum* quandoque humanæ vitæ spatium significare scribit Olympiodorus in Ecclesiastem c. 1. ὁ αἰὼν ποτὲ μὲν ἀνθρώπινον βίον σημαίνει, &c. sic. ait JC. in l. 1. *pro soc.* societatem coiri posse in perpetuum, id est, quandiu vivunt socii. & procuratorem in perpetuum dari posse, l. 4. *de procur.* FABR. I.

z. De qua divisione dixi §. 2. sup. *de obligat.* D. GOTH.

a. L. III. §. 1. D. *de regulis juris.* §. 9. sup. *de L. Aquil.* Idem est in quasi delictis. §. ult. in fin. sup. *de obligat. ex quasi delicto.* D. GOTH.

b. Paul. 2. Sent. 31. §. 6. D. GOTH.

Actio furti, damni injuriæ, injuriarum, in heredem rei non dantur, l. 3. D. *de fer.* l. 10. D. *comm. divid.* l. 10. §. 1. D. *si quis caution.* ὡς τῶν ἁμαρτημάτων τῇ κεφαλῇ τῶν πλησάντων συβεννυμένων. morte rei intereunt. FABR. I.

c. Justinian. *competunt, nec denegantur.* competunt, scilicet, ipso jure. non denegantur à Prætore. vide §. 1. apud Justinian. Theophilus hæc omittere non debuit. FABR.

Sic

μαρτημάτων [a] ποινολίας μὴ δίδοσθαι κατὰ κληρονόμων, οἷον [b] furti, vi bonorum raptorum, [8] injuriarum, Ἀκουϊλίου κληρονόμοις δὲ αὗται παρέχονται, ἐξηγημένης [c] τῆς injuriarum, καὶ [9] ἥτις ἐστὶ ταύτῃ ὁμοπλησία, οἷον [10] ἡ in factum [d] ἀγωγὴ, ἥτις ἁρμόζει, ἡνίκα δίκαι αἰτήσεως συγγνώμης ὁ πάτρων εἰς δικαστήριον κληθῇ. Καὶ ὁ λογισμὸς πρόδηλός ἐστιν· ἔνθα [11] γὰρ τὸ γενόμενον ἁμάρτημα ἐλαττοῖ τὴν [12] τοῦ μέλλοντος τελευτᾶν οὐσίαν, τότε καὶ ὁ κληρονόμος, ὡς συναδικούμενος, τὴν ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἀγωγὴν κινήσει· ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τῆς furti, καὶ τῆς vi bonorum raptorum, καὶ τοῦ Ἀκουϊλίου· ἐπὶ *[12] γὰρ τῆς injuriarum, ἐπειδὴ ἡ ὕβρις ἡ εἰς ἐμὲ γινομένη [e] οὐ μειοῖ τὴν [13] ὑπόστασιν, εἰκότως καὶ ὁ κληρονόμος [14] ὁ ἐμὸς, ὡς μὴ συναδικηθεὶς, ταύτην οὐκ ἔξει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς [f] in factum. Αἱ δὲ ἀπὸ [15] συναλλαγμάτων [g] ἀκωλύτως κληρονόμοις καὶ κατὰ κληρονόμων [h] δοθήσονται.

licitis *actiones* non dari in heredes, velut furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, *Legis* Aquiliæ: hæ autem heredibus dantur, excepta injuriarum, & quæ huic eſt ſimilis, velut actio in factum, quæ competit, ubi ſine veniæ petitione patronus in jus vocatus fuerit. Et manifeſta eſt ratio: quum enim delictum commiſſum morituri patrimonium minuit, tunc heres quoque, utpote ſimul læſus, actionem movebit ex delicto: quod evenit in *actione* furti, & vi bonorum raptorum, ac *Legis* Aquiliæ: aſt in *actione* injuriarum, quoniam injuria mihi facta patrimonium non minuit, recte etiam heres meus, quippe ſimul haud læſus, eam non habebit: Idem & in *illa* in factum *actione*, *locum habet*. Sed ex contractibus actiones ſine impedimento heredibus & in heredes dabuntur.

Ἔστι

Non-

8. ſic Curt. & F. pro vulg. *damni injuria*. 9. εἴ τις F. cum Curt. 10. ἡ addo ex F. 11. μὲν ad: F. 12. τοῦ τελευτήσαντος Pith. & F. Tum ὐσίαν F. *12. δὲ malim. G. O. R. 13. ἐμὴν ad: F. 14. ὁ ἐμὸς de: Pith. 15. τῶν ad: F.

Sic claris verbis Codex Gottorp. a M. Gudio collatus: *nec a prætore denegantur*. Nec tamen hæc omiſſio ſtudioſos in ullum inducere poteſt errorem. G. O. R.

d. L. pen. D. *in jus voc.* FABR.

e. Magis enim vindictæ, quam pecuniæ habet perſecutionem, l. 2. §. 4. D. *de collat. bon.* & ideo injuriarum actio in bonis noſtris non computatur, niſi lis conteſtata ſit, l. 13. & 28. D. *de injur.* αἱ γὰρ ὑβριστικαὶ κατάρξεις, καὶ οὐκ δικαστηρίων καταφορὰ ἀμείβουσι τὰς φύσεις τῶν ἀγωγῶν, ut ait Hermopolit. ad l. III. §. 1. & ad l. 164. D. *de R. J.* ideoque quaſi ex contractu heres magis tenetur, quam ex delicto defuncti. FABR. I.

f. Quæ patrono competit: vellem addi: τῆς δίδομένης τῷ πάτρωνι χωρὶς συγγνώμης αἰτήσεως κληθέντι εἰς δικαστήριον. vel certe, τῆς ὑβριστικῆς. FABR.

g. L. ex contractib. 49. & l. 12. D. *de obligat.* D. GOTH.

Quidam ex Th. reponunt apud Juſtin. hunc verſum: *ex contractibus venientes actiones heredibus, & in heredes dantur*. Puto tamen non eſſe Juſtin. ſed παρεμβεβλημένον, & abeſſe recte poſſe. [Senſus igitur erit: non ſolum ex maleficiis pœnales actiones in heredem rei non competere, ſed etiam aliquando ex contractu actionem adverſus heredem non dari, cum teſtator doloſe verſatus eſt, & nihil ad heredem ejus ex dolo pervenit, licet in contractibus, quibus doli præſtatio, vel bona fides ineſt, heres in ſolidum teneatur, l. 152. §. 3. D. *de R. J.* de depoſito ex cauſa tumultus, incendii, ruinæ plerique putant accipiendum hunc §. vide Cujac. ad l. 121. § ult. D. *de V. obligat.* qui ſententiam mutavit in Parat. C. *de in lit. jur.* & hic in Not. poſter. *Edit.* 1] [V. Comment. in Inſtit. *Edit.* 2.] FABR.

h. Τὰ γὰρ συναλλάγματα τῇ οὐσίᾳ τῶν συναλλασσόντων συμμίγνυται, καὶ τῇ ὁμοίᾳ τῆς κληρονομίας τοῦ τελευτήσαντος εἰς τὸν αὐτοῦ κληρονόμον συμπαρέχεται. Theod. Hermop. ad d. §. 3. FABR. I.

Ἔστι δὲ ὅτε ἡ ἀπὸ συναλλάγματος ἀγωγὴ οὐ δίδοται καὶὰ κληρονόμων. Ἐὰν γὰρ [i] παράθωμαί σοι πρᾶγμα, εἶτα κατὰ δόλον σὸν ἀφανισθῇ τελείως, ἢ καὶ χείρων γένηται, μηδὲ ἐν δὲ ὀντεῦθεν κέρδος εἰς τὸν σὸν ἐληγένηται κληρονόμον, οὐ καλασχεθήσεται τῇ depositi, καί τοι τὸ depositum συνάλλαγμά ἐστιν.

314 Nonnunquam tamen actio ex contractu adversus heredes non datur. Nam si rem apud te deposuerim, *eaque* postea per dolum tuum omnino perierit, aut deterior etiam facta sit, neque ullum inde lucrum ad tuum heredem pervenerit, non tenebitur *actione* depositi, licet depositum sit contractus.

Αἱ δὲ ποινηλίαι [k] ἀγωγαὶ (ἃς εἰρήκαμεν ὲν τοῖς προλαβοῦσι κατὰ κληρονόμων μὴ ἐκπέμπεσθαι, τινὰς δὲ μὴ εἰς κληρονόμους ἀναβαίνειν·) ἐὰν ζώντων ἐναρχθῶσι τῶν πρωτοτύπων, ἀκωλύτως καὶ μεταξὺ τῶν κληρονόμων ἐγγυμνασθήσονται.

315 Actiones vero pœnales, (quas diximus in superioribus adversus heredes non transmitti, nonnullas autem ad heredes non transire:) si vivis principalibus contestatæ sint, sine impedimento etiam inter heredes exercebuntur.

§. II. Τοῖς περὶ δικαστηρίων [16] λεγομένοις ἀνάγκη κἀκεῖνο προσθεῖναι· ἐὰν ὁ ἀναγόμενος πρὸς τῆς καλαδίκης, τὸ δέον ἐπιγνὺς, τὸ ἱκανὸν ποιήσῃ τῷ ἀντωρι, τοτέστιν ἀποδῷ τὸ χρέος, ἢ τὸ πρᾶγμα ἐφ' ᾧ ἐνάγεται, οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες, ὥστε αὐτὸν καταδικασθῆναι, ἐπειδὴ ὅλως προκαλήρχθη· ἀλλὰ συντρέχομεν αὐτῷ τῇ εὐγνωμοσύνῃ, καὶ ἀβσολυτίωνος ἀξιοῦται, εἰ καὶ ὁ τῆς προκατάρξεως καιρὸς οἶδεν αὐτὸν ἄξιον ὄντα τοῦ

§. II. His quæ de judiciis dicta sunt, necesse est & illud addere, si reus ante condemnationem, æquum agnoscens, actori satisfecerit, id est 316 debitum reddiderit, aut rem de qua convenitur, non est necesse, ut condemnetur, quod sane lis cum eo contestata fuerit: sed succurrimus ejus bonæ fidei, & absolutionem adipiscitur, etiamsi litis contestatæ tempus eum dignum

16. ἀμλεγ. F.

i. Recte h. l. TH. expositi: si modo de miserabili depositio id intelligendum esse adscripsisset. *Etc.* HOTOM. *Comm. Inst.* 544. (Edit. V. 494.)

Quemnam casum intelligat Justin. diu & anxie quæsitum est. Ego intelligendum ajo actionem depositi in duplum ex causa tumultus, incendii, ruinæ, naufragii, quæ ex contractu oritur, nec tamen datur in heredem ex dolo defuncti, sed tantum ex dolo heredis: ut tacite significavit Just. in §. sequens vs. plane sup. *de Action.* [cap. 162.] Mecum sentit & TH. qui imperitissime hic reprehenditur a Balduino, ut & s. tit. *de Nupt.* §. & ideo [2. ante f. cap. 167. Vide hujus Edit. pag. 110. not. *b.* G. O. R.] & aliis multis locis. Non obstat, quod dicitur, heredem semper in solidum teneri ex dolo defuncti, l. ex depositi & l. ex contractib. D. *de O. & A.* his enim defensionibus forsan ille uteretur: sed illæ regulæ accipi debent de actione depositi in simplum: nam generi per speciem derogatur, l. in toto D. *de R. J.* A. CONT.

Huic THi exemplo plane repugnat lex ex contractib. 49. D. *de Act. & Oblig.* ERNST.

THi interpretatio adjuvari poterit hac adjectione, si quid ex causa tumultus, incendii, ruinæ, naufragii depositum sit. Vide tamen Comment. in Instit. [& superiorem not. *g.* ex Edit. I.] FABR. II.

Nec excusari potest [THus] hoc obtentu, quod intellexerit actionem depositi miserabilis. Nam & hæc actio ex dolo defuncti in hæredem datur, & si nihil ad eum pervenit: & quamvis non in duplum, in solidum tamen; quoniam utique simplum solidum est, & pœna alterum tantum, l. 1. §. 1. l. de eo 18. D. *Depositi.* VINN.

THi

τοῦ καὶ δικασθῆναι. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐν τῷ πλήθει λεγόμενον, ὅτι πάντα τὰ δικαστήρια ἀβσολυτώριά ἐστιν· τυτέστιν, ἔξεστι [l] τῷ δικαστῇ πρὸ καταδίκης εὐγνωμονοῦντα τὸν ῥέον [17] ἀφεῖναι τῆς ἀγωγῆς.

gnum norit qui condemnetur. Et hoc est quod vulgo dicitur, omnia judicia esse absolutoria: id est, judici licet reum, qui ante condemnationem bonam fidem agnoscat, actione liberare.

17. ἀφιέναι Goth. & F. & τῆς ἀναγ. F.

THi causam agit Mathæus *de Fundamentis juris aliter faciendis*, Disput. XIV. pag. 234. MYLIUS *in schedis.*

Varias de hoc Institutionum loco interpretum sententias breviter, at clare, proponit in Commentario EV. OTTO.

k. Adde 1. Harmen. 3. §. 9. D. GOTH.

l. Adde l. 73. in fin. D. *de procurat.* D. GOTH.

[ΠΕΡΙ [a] ΠΑΡΑΓΡΑΦΗΣ.]

DE EXCEPTIONIBUS.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ.

TITULUS XIII.

ΕΙπόντες περὶ τῶν [1] ἀγωγῶν, ἀκόλουθον 317 ἐνομίσαμεν, καὶ περὶ παραγραφῶν διαλεχθῆναι, αἵτινες ἐπενοήθησαν ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν ἐναγομένων. Καὶ τί ἐστι [b] παραγραφή; διαμολογία [c] τις ἁρμόζουσα τῷ ῥέῳ, κατ' ἀγωγῆς ἐρρωμένης [d] μὲν τῷ νόμῳ, ἄδικον [e] δὲ τῇ φύσει προβαλλομένης ἰσχύν.

QUum diximus de actionibus, consequens duximus, & de exceptionibus disserere, quæ in auxilium reorum inventæ sunt. Et quid est exceptio? Allegatio quædam reo competens, adversus actionem lege quidem validam, sed vires natura iniquas exserentem.

§. I. Οἷον ὡς ἐπὶ ῥήματος· φόβον [f] σοι 318 ἐπήγαγον, καὶ παρεσκεύασά σε ἐπερωτηθῆναι, ὅτι δώσεις μοι ἑκατὸν νομίσματα, ἢ

§. I. Veluti pro exemplo: metum tibi injeci, & feci ut promitteres, te centum mihi aureos daturum; aut induxi

1. ἀναγ. F.

a. Adde 51. *Eclog.* 1. περὶ παραγραφῶν. &. tit. D. *de except.* D. GOTH.

Exceptio, & præscriptio idem tit. 35. lib. 8. C. Gloss. Gr. Lat. παραγραφὴ, *exceptio*, *præscriptio.* Sen. Ep. 48. Prætor autem actiones, exceptiones, & replicationes eodem contextu dabat, l. 15. D. *de except.* l. 7. D. *de cond. inst.* hinc Prætoriæ exceptiones. Cic. 2. *de Invent.* FABR. I.

b. Adde l. 2. & L. 22. D. *eod.* & 51. *Eclog.* 1. c. 3. D. GOTH.

c. Id est, *allegatio*, ut exponitur in vett. Gloss. & ita accipitur in l. 1. C. *de jur. & fact. ign.* & l. 1. §. his igitur, D. *de postul.* Concil. Chalcedon. act. 14. *ut propriis allegationibus uteretur.* Græce, διαλογίαις. Jul. Firm. Mat. 1. c. 3. [vel exceptio est actionis exclusio, l. 2. D. *de except.* Cur. Fortunat. Præscriptio excludit actionem. actio litem inducit, introducit: exceptio perimit, dissoluit, summovet, excludit, elidit, impugnat, infringit, infirmat, ἀναιρεῖ καὶ λύει, Plut. in Rom. Q. Eust. ad Od. ω. ἡ παραγραφὴ τοῖς ῥήτορσι παραγραφὴ ζέσις [lego σβέσις] οὖσά τις, καὶ ἀπάλειψις δικαιολογίας. *Edit.* 1.] FABR.

d. Justin. *justa:* est enim jure civili obligatio & actio efficax, ut mox dicitur. justa igitur inspecta ratione, & juris rigore. iniqua autem, inspecta summa ratione, & naturali æquitate. FABR.

e. Justin. *tamen iniqua sit.* Cic. Partit. *de excipienda iniquitate actionis.* FABR. I.

f. V. titul. Digest. *de doli mali & metus exceptione*, cujus nuda inscriptio extat 51. *Eclog.* 4. D. GOTH.

ἢ [2] ἐδελέασά σε, δολερῶς σοι προσελθών, ὥστε σε ἐπερωτηθῆναι, ἢ καὶ πλανηθεὶς ὑπόπτευσας ἑαυτὸν ἐποφείλειν, καὶ [3] ἐπηρωτήθης ταῦτα, ἃ χρεωστεῖν ἐνόμιζες· εἰ καὶ ἡ ἐπερώτησις ἐποίησε [4] τὸ ἑαυτῆς, καὶ ἔτεκε τὴν verbis ἐνοχὴν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐγειρομένην [5] ἀγωγὴν, [6] ὥστε οὖν ἰσχύσασαν [h] ἔχω τὴν ex ſtipulatu κατὰ σοῦ, ἤτοι τὸν [i] κονδικτίτιον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι, μηδὲν ἐποφείλοντά σε κατὰ [6] νόμους ἀπαιτεῖσθαι, τούτου χάριν κινοῦντί μοι τὴν ex ſtipulatu, ἀντιθήσεις [7] παραγραφὴν λέγων, ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ φόβον ἐπηρωτήθην· ἦγες, [7] ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ δόλον ἔνοχός σοι γέγονα· ἢ πάλιν, ἀλλ' εἰ μὴ κατὰ πλάνην ὡμολόγησά σοι δώσειν. Ἰδοὺ ἡ ἀγωγὴ ἴσχυσε τῷ νόμῳ, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον ἄδικος ἦν ἡ ταύτης ἰσχὺς, ἐπενοήθη [8] δικαιολογία ἤτοι [8] παραγραφὴ, δι' ἧς ἐβοήθησας σαυτῷ· αὕτη δὲ ἡ [9] πλάνης παραγραφὴ [k] in factum λέγεται, ἐπειδὴ [l] διηγηματικῶς ταύτην [10] ἀντιτίθησιν.

duxi te, doloſe te adgreſſus, ut promitteres; aut errans etiam opinatus es te debere, eaque promiſiſti, quæ debere putaſti, licet ſtipulatio *vim* ſuam exſeruerit, & obligationem verborum pepererit, natamque inde actionem, ita ut validam adverſus te ex ſtipulatu *actionem* habeam, ſive conditionem: ſed quia abſurdum eſt, re nihil debentem ſecundum leges poſtulari, idcirco mihi ex ſtipulatu agenti exceptionem oppones dicens, Si non per metum promiſi: aut, Si non per dolum tibi obligatus fui: aut rurſus, Si non per errorem tibi dare ſpopondi. Ecce actio jure valebat, ſed quoniam ejus vis iniqua erat ſecundum æquitatem naturalem, inventa eſt defenſio ſive exceptio, per quam tibi ipſi ſubvenias. Hæc autem de errore exceptio in factum dicitur, quoniam narrative eam quis opponit.

§. II. Ἀντιτίθεται παραγραφὴ καὶ ἐπὶ ἐκείνῳ τῷ θέματι· ἠτήσας με [m] ὥστε ἐκδανεῖσαί σοι ἑκατὸν νομίσματα· ὑπεσχόμην τοῦτο πρᾶξαι· εἰ γοῦν [11] πρότερον [n] ἐκτιθεμένου γραμματεῖον παρέχεις, λαβὼν ἐγὼ τοῦ-

§. II. Opponitur quoque exceptio in hac ſpecie: Rogaſti me, ut tibi centum aureos darem mutuos: promiſi hoc facere: ſi igitur, priuſquam ego ſolverem, cautionem tradas: ego illam

2. καὶ ad: F. 3. ἐπερ. hic & cap. ſq. omnes præter Lovan. 4. τὸ ἐκείνου P. 5. ὥστε ἐμὲ ἐχ. ἔχειν F. 6. νόμον F. 7. Hæc uſque ad ſeq. ἀλλ' ſupplent Pith. ac F. Sed ap. Pith. obſerva παμν. pro πάλιν, quod ortum ex M pro ΛΙ. G. O. R. 8. ἡ ad: F. 9. τῆς ad: F. 10. Vel τις addendum, vel ἀντιτίθης legendum. G. O. R. Nil facilius, quam legere ἀντιτιθεῖσιν, *opponunt.* GAVEL. 11. σοῦ ad: F. Vid. not. *n.*

g. Actio quidem naſcitur, l. 3. C. *de inutilib. ſtipul.* ſed datur exceptio, niſi per metum promiſi. l. 9. C. *de contrab. & committ. ſtipul.* FABR. I.

h. Inſpecto tamen exitu & eventu, inanis efficitur, oppoſita nimirum exceptione. FABR. I.

i. Si certa ſit ſtipulatio. FABR.

k. L. ult. D. *de Sen. Maced.* FABR.

l. Gloſſæ Lat. Gr. *facto conceptas*, διηγηματικῶς· ἴσως, *in factum conceptas*, vel *facto*, id eſt, ipſa rei narratione conceptas. FABR.

m. Addel. 3. §. 3. D. *de except. doli.* D. GOTH.

n. Vulgatæ lectioni recte Curtius afteriſcum adpinxit, ſed flagitante ſenſu vertit: *tu igitur, priuſquam pecuniam exhiberem, litteras ſtipulationis mihi dediſti:* in qua verſione Fabrotus *litt. ſtip.* bene quidem mutavit in *cautionem*; ſed dum in Græcis σοῦ addit, locum magis corrumpit. Ego conjicio, Anteceſſorem noſtrum hoc dediſſe modo: εἰ γοῦν, πρότερον ΕΚΤΙΣΑΙ ΜΕ, ΣΥ γραμμ. παρέχεις. Neque opus eſt τοῦ ante ἐκτίσαι: nam ſic Thucyd. VIII. 45. f. πρότερον ἀποστῆναι, *priuſquam deficiſſent.* G. O. R.

o. Hæc

τοῦτο, ὑπεσχόμην τῇ ἐξῆς [12] ποιεῖσθαι τὴν ἀπαρίθμησιν, οὐκ ἐποιησάμην δὲ· [13] μὴ ταῦτα παρῆλθε χρόνος. Εἰδὼς ἐγὼ, ὅτι ἡ ἐπερώτησις ἐποίησε [14] τὸ ἑαυτῆς, κινῶ κατὰ σοῦ τὸν κονδικτίτιον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐπερωτήσεως διὰ τὴν τῶ νόμω ἀκρίβειαν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄδικόν ἐστι καθαδικάζεσθαί σε, ὡς τῆς ἀπαριθμήσεως μὴ γενομένης, δοθήσεταί σοι ῥαγραφὴ ἡ τῆς ἀναργυρίας, ἣν οἱ νομικοὶ λέγουσι [p] pecuniæ non numeratæ. Ἀλλὰ πάλαι μὲν μέχρι πενταετίας ἠδύνατο ἀντιτίθεσθαι ἡ τοιαύτη ῥαγραφὴ, σήμερον δὲ (καθὰ εἰρήκαμεν ἐν τῇ τρίτῃ Ἰνστιτούτων, [q] τίτλῳ κά περὶ τῆς litteris ἀπαλεγόμενοι) διάταξις τῶ ἡμετέρω βασιλέως ἐστένωσε ταύτην [15] εἰς διετίαν· καὶ εἰ μὲν εἴσω [16] τῆς διετίας κινῶ, ἀντιτίθεταί μοι ῥαγραφή· ταύτης [17] δὲ ῥαθυμήσης, ἀρνηθήσεται τῷ ῥέῳ ἡ ῥαγραφή.

lam accipiens, promiſi poſtridie ſolutionem facere, ſed non feci: poſtea tempus præteriit. Ego ſciens, ſtipulationem eſſe efficacem, condictionem adverſus te inſtituo, tamquam ex ſtipulatu propter juris rigorem: ſed quoniam iniquum eſt te condemnari, utpote ſolutione non facta, exceptio tibi dabitur, quam Juriſconſulti vocant Pecuniæ non numeratæ. Sed olim quidem ad quinquennium uſque hujuſmodi exceptio poterat opponi: hodie autem (uti diximus in tertia Inſtitutione, Titulo XXI. de *obligatione* litterarum diſſerentes) conſtitutio Imperatoris noſtri eam ad biennium coanguſtavit: & ſi quidem intra biennium ago, exceptio mihi opponitur; illo autem elapſo, reo denegabitur exceptio.

§. III. Ὁμοίον ἐστὶ καὶ κεῖνο τὸ θέμα· ἐδάνεισά σοι ρ' νομίσματα· μὴ χρόνον τινὰ πάκτον ἐποίησα, ὅτι [18] οὐκ ἀπαιτήσω τὸ χρέος· τὸ πάκτον τοῦτο οὐκ ἀναιρεῖ [r] ipſo jure τὸν κονδικτίτιον, στρίκταν [s] οὖσαν τὴν ἀγωγὴν, ἀλλὰ μένεις [19] ἔτι τῷ νόμῳ [t] ἔνοχος· ἐπειδὴ οὖν ἰσχύει κατὰ σοῦ ὁ κονδικτίτιος, καὶ καλῶς λέγω, Εἰ φαίνεταί, σε χρῆναι

322 §. III. Similis eſt & ille caſus: mutuos tibi dedi centum aureos: poſt tempus aliquod pactum inii, me debitum non repetiturum: hoc pactum ipſo jure condictionem haud tollit, quum ſtricta ſit actio, ſed jure etiam obnoxius manes. Quoniam igitur condictio adverſus te valida eſt, & *ego* recte

12. Sic Lovan. pro vulg. ποιῆσθαι. Poſſis & ποιήσεσθαι legere. G. O. R. 13. μὴ ad: F. 14. τὰ F. 15. διετίαν F. 16. τῆς de: F. 17. δὲ de: F. 18. σε ad: F. 19. ἐστέτι F.

o. Hæc exceptio ex principalibus conſtitutionibus procedit. FABR. I.

p. De qua adde §. ult. ſup. *de literarum oblig.* adde 2. Harmen. 2. περὶ ἀναργυρίας. & 23. Eclog. 1. περὶ ἀναργυρίας. Eſt & apud auctorem μικρῷ caput περὶ ἀναργυρίας, & Nov. 100. περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐπὶ τῇ προικὶ ἀναργυρίας. D. GOTH.

q. Citat tit. 21. *de litter. obl.* qui eſt III. 22. Sc. *de Grad. cogn.* & *de ſerv. cogn.* titulus unus eſt. V. Viglii præfat. MYLIUS *in ſchedis.* Vide notas noſtræ Edit. pag. 572—3. G. O. R.

r. L. 27. §. pactum. D. *de pactis.* D. GOTH.

s. Mutuum eſt contractus, §. 2. ſupra, *de jur. nat.* ſtricti juris: nam qui μονόπλευροι ſunt, ſtricti ſunt. Theodorus Hermop. lib. 10. t. 4. ἐπὶ στρίκτων, ἤτοι μονοπλεύρων. quales ſunt mutuum, promutuum, ſtipulatio, actio ex teſtamento: nam ex his cauſis mutua obligatio non naſcitur, ſed debitor tantum obligatur. FABR.

t. Pactum ipſo jure civilem obligationem non tollit, ſed poſita exceptione pacti. naturalem vero obligationem ipſo jure tollit, l. 95. §. naturalis, D. *de ſolut.* FABR.

χρῆναι δοῦναι, ἀδικῶ δὲ κατὰ [u] τὸ φύσει δίκαιον, ἀναντιῤῥήτως τοῖς ἐμαυτοῦ συμφώνοις, συγχωρήσας καὶ πάλιν ἀπαιτῶν, ἀντιτίθεταί μοι [w] ἡ τοῦ πάκτου παραγραφή.

recte dico, si adparet, te dare oportere; sed injuriam *tibi* facio adversus æquitatem naturalem, meis ipsius pactionibus adversatus, *modo* remittens & modo petens, opponitur mihi pacti exceptio.

§. IV. Ἐχρεώστει τις ἐμοὶ ρ' νομίσματα· ἀπήτουν αὐτὸν τὸ χρέος· ἠρνεῖτο ἐκεῖνος τὸ ὀφείλειν· ὅρκον αὐτῷ ἐπήγαγον· ὤμοσεν ὡς οὐδὲν χρεώστει· οὐδὲν ἦττον ἔρρωταί μοι ὁ κονδικτίτιος· ὥσπερ γὰρ τὸ πάκτον, [x] οὕτω καὶ ὁ ὅρκος ipso jure οὐ παραλύει τὴν ἀγωγήν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄτοπόν ἐστι, κινοῦντά [20] με ἐλέγχειν [y] αὐτοῦ τὴν ἐπιορκίαν, ἀντιτίθεταί μοι παραγραφὴ [z] ἡ τοῦ ὅρκου· λέγει γὰρ ὁ ἀναγόμενος, ἀλλ' εἰ μὴ ὤμοσα μηδέν σοι ὀφείλειν. 323

§. IV. Debebat mihi quis centum aureos: petii ab eo debitum: ille se debere negavit: jusjurandum ei detuli: juravit nihil *se* debere: nihilominus salva mihi est condictio. Sicut enim pactum, ita & jusjurandum ipso jure actionem non perimit. Sed quoniam absurdum est, me agentem ejus perjurium arguere, opponitur mihi jurisjurandi exceptio: dicit enim reus, si non juravi, *me* nihil tibi debere.

Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν περσοναλίων ἀγωγῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν in rem δύνανται ἀντιτίθεσθαι αἱ παραγραφαί· οἷον, ἐκρέτεις πρᾶγμα παραφέρον τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ· ἤτουν τοῦτο λαβεῖν παρ' σοῦ· σὺ τοῦτο διεβεβαίου 324

Non solum autem in personalibus, sed etiam in rem actionibus, opponi possunt exceptiones: veluti, detinebas rem ad meum dominium pertinentem: postulavi eam a te recipere: tu ad-

20. τε ante F. pro με.

u. Nihil enim tam congruum fidei humanæ, quæ juris naturalis portio est, quam pacta servare, l. 1. D. *de pact.* FABR.

w. L. 7. §. sed cum nulla. D. *de pactis.* D. GOTH.

x. Sicut actio pacto non tollitur ipso jure, l. si unus 27. § pactus D. *de Pact.* ita nec jurejurando, sed posita exceptione jurisjurandi, l. 5. D. *de Except.* FABR. II.

y. Id enim Prætor agit, ne de jurejurando cujusquam quæratur, l. 15. D. *de except.* ne finis non sit, & lites propagentur. Theoderic. in Edicto, §. 106. *Nec de perjurio agere cuiquam, vel movere permittitur quæstionem.* FABR. I.

z. Adde §. 11. sup. *de actionibus.* l. 5. l. 15. D. *de except.* D. GOTH.

a. Etiam in rem actiones, juxtim cum personalibus, ex obligatione manare, e §. 5. Inst. *de Except.* haut gravate concedunt omnes, quibus a magisterio Justiniani abiisse religio. Primus, quod sciam, id ex eo loco asseri noluit Hotomannus: & ne adseratur ullibi, pleroque istos unit, secat, jugulatve textus, quibus obligationum memoria actionibus realibus impenditur. . . . . Accusari non poterat Justinianus in definienda actione, neque uno cauterio perire; nisi hoc quoque loco corrumperetur, jugulata lectione prisca, ac in locum *obligationis* surrogata vocula *actionis:* autore, uti prætenditur, Græco paraphraste THo, a quo hanc locus iste accepit interpretationem, *ut si in judicio tecum in rem aut in personam fuerit actum, actiones maneant efficaces*, non obligationes, sed actiones; ἀγωγαὶ, non ἐνοχαί. Enimvero tanta nemini omnium, qui veritatem amant, hactenus fieri potuit autoritas THi, (quamvis doctissimæ ejusdem ad aureos Justiniani libros commentationes magni merito fiant) ut ulla ipsi in veteres legum possessiones vis aut potestas permitteretur: quippe interpretis solum, ac paraphrastæ partes sustinuit, non legislatoris. Neque raro *in Græca ista periphrasi puritatis Romanæ puritia major, quomodo in rebus pene omnibus nihil ita perfectum est, ut omni ex parte beatum dici possit, desideratur*, Ant. Augustini judicio ac verbis L. III. *Emend.* 8. Ad aures certe recti sensus apud THum haut satis id apte: actionem manere, cum actum fuerit; non fuisse actum, quod

βεβαίου τῆς σῆς εἶναι δεσποτείας· ὅρκον ἐπήγαγον περὶ τούτου· ὀμόσας ἑαυτὸν εἶναι δεσπότην· ἐὰν ἔλθω μὴ ταῦτα κινῶν καλὰ σοῦ τὴν in rem, (ἁρμόζει γάρ [21] μοι οὐδὲν ἧττον, οὐδὲ γὰρ ὁ ὅρκος [22] ἀπέσβεσε τὴν οὖσαν παρ' ἐμοὶ δεσποτείαν·) ἀντιτίθεταί μοι διὰ τὸ φύσει δίκαιον ἡ τοῦ ὅρκου παραγραφή.

adfirmabas illam tui esse dominii: *ego* jusjurandum ea de *re tibi* detuli: juratii te dominum esse. Si postea veniam adversus te agens in rem, (namque mihi nihilominus *actio* competit, neque enim jusjurandum exstinxit dominium mihi competens:) opponitur mihi propter æquitatem naturalem jurisjurandi exceptio.

§. V. Εκίνησα κατὰ σοῦ [23] τὴν ἁρμόζουσάν μοι in rem, ἢ περσοναλίαν· ἡττήθην ἢ ἐγὼ αὐτὸς συναρπαγεὶς, ἢ τῷ δικαστοῦ κακῶς ἀποφηναμένου· [a] αἱ μὲν ἀγωγαὶ μένουσιν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἰσχύος· Εἰ δὲ πειραθῶ ἄνωθεν κινῆσαι [24], ἐκβάλλομαι τῇ rei judicatæ [b] παραγραφῇ.

§. V. Competentem mihi adversus te *actionem* in rem vel personalem institui; victus fui aut ipse ego circumventus, aut judice male pronuntiante: actiones in sua validitate permanent. Si vero agere rursus tentem, expellor rei judicatæ exceptione.

§. VI. Ἀρκεῖ μέχρι τοσούτου ἐξαριθμήσασθαι θέματα, ἐξ ὧν τίκτονται παραγραφαί. Πολλαὶ δὲ ἕτεραι καὶ ποικίλαι εἰσὶν αἰτίαι, παραγραφῶν δεκτικαί· ταύτας δὲ τελειότερον μαθησόμεθα ἐκ τῶν Διγέστων [c] ἤτοι τοῦ Πανδέκτου.

§. VI. Sufficit hactenus casus enumerasse, ex quibus nascuntur exceptiones. Multæ autem aliæ ac diversæ sunt causæ, quæ exceptiones admittant: has vero e Digestis sive Pandecte plenius addiscemus.

§. VII. §. VII.

21. Sic pro μὴ correxit Nann. & Anon. deditque F. 2. 22. Sic Pith. & F. pro ἐπέσβ. 23. ἐν δικαστηρίῳ ad: F. 24. κατὰ σοῦ ad: Pith. ac F.

quod actum est: cum contra obligatio, ex qua actum fuerat, etiam, finita actione, minus absurde perhibeatur durare; uniusque matris (si plebeja hac similitudine rem liceat adumbrare) plures esse possint filiæ. Sed nec facile crediderim, THum id voluisse, quod a novatoribus eidem affingitur; quin vel ipse potius a literatore ac mangone glossulario mancus fuerit, ac mendosus, extrusa vocula ἀνοχαὶ, eique substituta ἀγωγαί; uti in adfine plerumque voces degenerant, Curtius I. *Conject.* 15. Charondas III. *Verisim.* 1. Balduinus in Προθεωρία, & ad pr. Inst. *de Act.* ubi & Hegius, Corasius, Vultejus, ipse etiam Hotomannus. Quæ nec Græculis multum displicuit generalitas, nec Latinis. Nam & ita quoque ex Marcello Ulpianus in l. licet 3. §. idem scribit 11. D. *de Peculio*, & Pomponius in l. nec ex prætorio 77. in fin. D. *de R. J.* locuti sunt, ut mutuum obligationi ac actioni constituerent locum: autore P. Fabro, emunctissimi judicii viro, ad l. 27. D. *de R. J.* &c.

CHR. RICCIUS *Vindic. Jur.* c. 19.

THus videtur legisse, *actio durat.* Sic enim hunc l. convertit: αἱ μὲν ἀγωγαὶ μένουσιν, eaque lectio Hotomanno & Tuningio magis probatur: in quos cur tam vehementer invehatur Christoph. Riccius, nullam equidem causam video. VINN.

Neque ego, maxime quum Riccius tandem mutuum obligationis & actionis locum, id est usum, agnoscat; unde & titulus D. & C. simul inscribitur *de Obligatt. & Action.* Si quis tamen ἀνοχαὶ hic malit, dicat & alibi ap. THum duas has voces ab exceptoribus fuisse confusas aut permutatas, ut *de Obl. q. qs. ex contr.* cap. 445. & *Quib. mod. toll. obl.* cap. 460. in fin. G. O. R.

b. V. tit. Digest. *de exceptione rei judicatæ.* D. GOTH.

V. Jul. Polluc. ὀνομ. lib. 8. cap. 6. in παραγραφή. Andocid. Orat. 4. τῶν νόμων ἀπαγορευόντων δὶς περὶ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν μὴ ἐξεῖναι δικάζεσθαι. Demosthen. adverss. Timocrat. & adverss. Lept. v. eund. pro Phorm. Plat. in Crit. Hermogen. περὶ στασ. Sect. 5. & Terent. Phorm. Act. 2. Sc. 3. Donat. in Andr. Act. 3. Sc. 1. FABR. I.

c. Hoc est ex lib. 44. Digest. D. GOTH.

§. VII. Τοῦτο δὲ εἰδέναι χρὴ, ὅτι τῶν 326 παραγραφῶν αἱ μέν εἰσιν ἀπὸ [25] νόμου, αἱ δὲ ἀπὸ τοῦ νόμου [d] τάξιν ἐχόντων, οἷον δογμάτων [e] καὶ διατάξεων, ἐπινενόηνται· ταύτας δὲ αὐτὸς ἐφεῦρεν ὁ πραίτωρ.

§. VII. Hoc autem ſciendum eſt, exceptionum alias ex legibus, alias ex his quæ legis vicem obtinent, velut SCtis & conſtitutionibus, introductas eſſe: has vero Prætor ipſe invenit.

§. VIII. Τῶν παραγραφῶν αἱ μέν εἰσι [f] περπετοῦαι, αἵτινες καὶ περεμπτόριαι παραγορεύονται· αἱ δὲ τεμποράλιαι [26] ἤτοι διλατόριαι.

§. VIII. Exceptionum aliæ ſunt perpetuæ, quæ & peremtoriæ vocantur: aliæ temporales ſive dilatoriæ.

§. IX. Καὶ περεμπτόριαί εἰσιν, αἵτινες διηνεκῶς [g] ἀντίκεινται τῷ ἄκτορι, ἀεὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινουμένην ἀγωγὴν ἀναιροῦσαι, ἐπειδὴ διαλύουσι τῆς ἀγωγῆς τὴν ἰσχύν. Τοιαύτη [h] ἐστὶν ἡ τοῦ δόλου παραγραφὴ, ἡ τοῦ φόβου, ἡ τοῦ πάκτου, ἡνίκα παυσάμενος *[29] τῷ δεβίτορι, ὅτι οὐδέποτέ σε ἀπαιτήσω τὸ χρέος.

§. IX. Et peremtoriæ ſunt, quæ actori perpetuo obſtant, actionem ab eo motam ſemper perimentes, quoniam actionis vim reſolvunt. Talis eſt exceptio doli, metus, pacti, quando *tecum* debitore pactus fui, me nunquam debitum a te petiturum.

§. X. [i] Τεμποράλιαι δὲ [28] εἰσιν, αἱ μέχρι φανερᾶς χρόνου ἀντικείμεναι, οἷον [29] τοῦ τεμποραλίου [k] πάκτου παραγραφὴ, ἡνίκα πάκτον ποιήσω *[29] τῷ ἐμῷ δεβίτορι, ὅτι [30] οὐκ ἀπαιτήσω [l] σε τὸ χρέος, ἕως πέντε ἐνιαυτῶν· εἴσω μὲν [31] τούτου τοῦ χρόνου ἀντίκειταί μοι ἡ παραγραφή· παραδραμόντος δὲ τῆς πενταετίας ἀποσβέννυται. Ὥστε οὖν, καθὰ εἴρηται, βουλομένῳ μοι εἴσω τοῦ χρόνου

§. X. Temporales vero ſunt, quæ ad certum uſque tempus opponuntur, velut pacti temporalis exceptio, ſi *tecum* debitore meo pactum fecero, me debitum a te haud petiturum ad annos quinque; nam intra hoc tempus exceptio mihi obſtat: ſed elapſo quinquennio exſtinguitur. Itaque, ut dictum eſt, volenti mihi intra *certum* tempus agere

25. νόμων, αἱ δὲ ἀπὸ τῶν νόμων τάξιν ἐπεχ. F. Lego, ἀπὸ τῶν νόμου τάξ. GAVEL. 26. ἢ καὶ F. 27. *quia peremunt vim actionis*, ad: F. idque voluit Pith. varians vitioſe ſcripta. 28. ἤτοι *dilatoriæ* ad: Pith. ac F. Sequens εἰσιν de: F. 29. ἡ τοῦ πάκτου F. 1. ἡ πάκτου F. 2. in utraque omiſſo τεμπορ. *29. Exciditne σοι? 30. ἐπὶ πενταετίαν h. l. F. omittens dein ἕως ἑ ἐνιαυτ. 31. τότου poſt χρόνου F. 2.

d. Legis ordinem, ut §. 5. [cap. 40.] ſupra, *de jur. natur.* FABR.

Id eſt Legis vim, quæ ſcil. pro Lege valent. DOUJAT.

e. §. quos autem, ſupra *de bon. poſſeſſ.* Ex Senatuſc. ut exceptio Senatuſconſulti Maced. & Vellejani. FABR.

f. Quas περπετάας vocat hic, author ſynopſis Baſilicon 51. tit. 1. vocat διηνεκεῖς: quas hic τεμποραλίας, ſynopſi dicuntur ἀθάνατοι, quæ ad certum tempus opponuntur & dilationem tribuunt. l. 3. D. *de exceptionibus.* D. GOTH.

g. Duplex adferri videtur à Juſtin. ratio nominis, & quia perpetuæ ſunt, Gloſſ. Gr. Lat. διηνεκὴς, *perennis, perpetuus, ſempiternus, diuturnus, peremptorius.* & quia peremunt vim actionis. ut edictum peremptorium etiam apud Tertull. de Pudicit. quod perimeret diſceptationem, l. 70. D. *de jud.* & cauſam extingueret, ut ait Anianus ad Paul. Sent. 5. t. 5. cujus verba referuntur in Synodo Rhemenſi, qua deponitur Arnulphus Ep. Rhem. ſolebant enim ineruditis retro ſæculis Aniani verba pro legibus Cod. Theod. vel Pauli ſententiis homines minime mali citare: aut etiam legem una cum interpretatione, ut apud Hincmarum Ep. 7. c. 27. & Epiſt. 8. c. 24. FABR. I.

h. 51. *Eclog.* 1. cap. 4. l. 3. D. *eod.* Hoc etiam numero cenſetur judicati exceptio, & ſi quid contra

χρόνῳ κινῆσαι, ἀντίκειται παραγραφὴ 32 ἡ τοῦ παρεληλυθότος πάκτου, ἢ ἑτέρα οἵα δήποτε ὁμοία· διὸ ὀφείλω τὴν πενταετίαν ὑπερθέσθαι, καὶ μὴ ταῦτα κινεῖν· διὰ τοῦτο γὰρ 33 διλατόρια παρεισαγορεύεται, διὰ τὸ ἔχειν ὑπέρθεσίν τινα· dilatio γὰρ λέγεται ἡ ὑπέρθεσις. 34 Εἰ δὲ πειραθῶ κινῆσαι εἴσω τῆς πενταετίας, τοῦτο καθ' ἑαυτὸν λογισάμενος, ὅτι εἰ μὴ m δυνηθῶ συναρπάσαι, ἐντεῦθεν ἤδη τὸ χρέος ἀπαιτῶ· εἰ δὲ ἀντιτεθῇ μοι ἡ τῶν τεμποραλίων πάκτου παραγραφὴ, ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτήσω μετὰ τὴν πενταετίαν. Ὁ ταῦτα λογισάμενος 330 κακῶς βουλεύεται· τέως μὲν γὰρ ἐκβάλλεται, μετὰ δὲ 35 τὴν πενταετίαν εἰ πειραθῇ κινῆσαι, ἀντικειμένην ἔχει τὴν rei judicatæ παραγραφὴν, ἥτις ἐστὶν περεμπτόρια· κανόνα γὰρ ἴσθι καθολικὸν, ὅτι διλατόρια παραγραφὴ ἀντιτεθεῖσα καὶ ἰσχύσασα, τουτέστι δυνηθεῖσα τὸν ἄκτορα ἐξωθῆσαι τῶν δικαστηρίων, περεμπτόριαν τίκτει παραγραφήν· τούτῳ οὖν τῷ τρόπῳ τῆς δίκης ὁ ἀνάγων ἐκπίπτει.

agere obſtat exceptio dicti pacti, aut alia quæcumque ſimilis: quare quinquennium morari ac deinde agere debeo: ideo enim dilatoria adpellatur, quia habet moram quamdam; namque mora dicitur dilatio. Sin autem intra quinquennium agere tentavero, hoc mecum cogitans, ſi quidem *judici* obrepere potero, jam nunc debitum exigo; ſi vero opponatur mihi temporalis pacti exceptio, ex neceſſitate poſt quinquennium petam. Hæc cogitans, male ſibi conſulit: nam primo quidem repellitur; poſt quinquennium autem ſi agere tentet, oppoſitam habet rei judicatæ exceptionem; quæ peremtoria eſt. Regulam enim generalem *eſſe* ſcito, quod exceptio dilatoria oppoſita & probata, id eſt quæ actorem ab judicio poſſit repellere, peremtoriam pariat exceptionem: hac igitur ratione actor lite cadit.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὸ παλαιόν· σήμερον δὲ 331 ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς ὑ βούλεται, ταύτην 36 τὴν ἄδικον χώραν ἔχειν ἀκρίβειαν, ἀλλά

Sed hæc olim: at hodie ſanctiſſimus Imperator noſter non vult, iniquum hunc rigorem habere locum, ſed

32. ἡ Goth. ἡ τοῦ πάκτου τοῦ παρεληλ. ἤγουν καὶ ἑτ. F. 33. διλατόριαι παρεισαγορεύονται, ἀφ' τὸ παρέχ. F. 34. ἐὰν δὲ F. 35. τῆς πενταετίας παραδρομὴν κινῆσαι πειραθεὶς ἔξει F. male omittens ἀντικ. 36. τὴν de: F. 2.

tra leges factum eſſe dicetur. d. c. 4. d. l. 3. D. GOTH.

i. Τεμποραλίων quæ hîc dicuntur exceptiones, authori *Eclog.* d. c. 4. dicuntur παρέσκαιροι καὶ μηνυτικαὶ, *temporales & indicativæ.* D. GOTH.

k. Hæc exceptio τοῦ προσκαίρου συμφώνου dicitur d. c. 4. hoc eſt *pacti conventi temporalis.* d. l. 5. D. GOTH.

l. Ejuſmodi dilatio μέλλησίς ἐστιν ἀπολήψεως, οὐ παντελὴς χρημάτων ἀπόγνωσις, ut eſt in Epiſtola 27. Phalaridis, vel Luciani, ut Politianus exiſtimat, quo genere donatio quædam contrahitur, l. 9. D. *de don.* Cæſar de bello C. 3. c. 32. *Quibus in rebus prolationem diei donationem eſſe dicebant.* FABR. I.

m. Miror quod leviſſimus error in hoc §. commiſſus, tam diu a perſpicaciſſimorum Jureconſultorum oculis ſe ſubducere potuerit. Quis enim non videt, mediocriter ſaltem doctus, quod pro ὅτι ἐὰ μὲν δυνηθῶ legi debeat: ὅτι εἰ μὲν δυνηθῶ. ERNST.

Sic emendaverat P. Nancelius [& ANON.] in ora libri ſui. quod & Henrico Erneſtio venit in mentem, *obſervat.* lib. 1. c. *ult.* quo in libro vir pereruditus Theophilum noſtrum pluribus locis ex ingenio feliciter emendavit, & conjecturæ ejus Regiis codd. fere confirmantur. Hoc monendum duxi, ut juris ſtudioſi gratias habeant eis omnibus, quorum opera Theophilus emendatior in lucem prodit. FABR.

ἀλλά φησιν· ἐάν τις ἐπερωτήσας, Ὁμολογεῖς διδόναι μοι μὴ πενταετίαν; ἢ καὶ δανείσας τινὶ, πάκλον ποιήσηται μὴ ταῦτα πρὸς αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ δάνεισμα 37 ἕως ἑ ἐνιαυτῶν, εἴσω δὲ πενταετίας τῆς ἐγκειμένης τῇ ἐπερωτήσει ἢ τῷ γενομένῳ πάκλῳ κινήσῃ, χώραν ἐχέτω ἡ Ζήνωνος n διάταξις ἐπ' αὐτῷ, ἡ λαλεγομένη περὶ τῶν κατὰ χρόνον plus πετιτευόντων· ἥτις 332 προκελεύεται, τὸν τοιοῦτόν τι πλημμελήσαντα, nn καὶ πρὸ τριετίας τυχὸν τοῦ περαιωθῆναι τὴν πενταετίαν, τὴν τῷ πάκλῳ προεχομένην, ἢ καὶ ἐγκειμένην τῇ ἐπερωτήσει, κινοῦντα, ὥστε μηδὲν ἐντεῦθεν ἤδη λαμβάνειν τι, ἀλλὰ 38 διπλασιάζεσθαι o κατ' αὐτοῦ τὴν προθεσμίαν, καὶ ἀναπαλάζεσθαι αὐτὸν ἑξαετίαν ἀναμεῖναι· μὴ δὲ τὴν ἑξαετίαν p τότε κινῶν λήψεται, ἡνίκα 39 πάντα παράσχῃ τὰ δαπανήματα ὁ ἄκλωρ, ὅσα ὁ ῥέος ἐδαπάνησεν ἀναχθεὶς πρὸ τοῦ χρόνου. Τούτῳ γὰρ τῷ τρόπῳ σωφρονισθέντες οἱ πρεδίτωρες τῆς ὑπ' αὐτῶν δεδομένης οὐ 40 καταφρονοῦσι προθεσμίας.

sed ait: Si quis ſtipulatus, Sponden poſt quinquennium mihi dare? aut etiam mutuum dans alicui, pactum poſtea cum eo fecerit, *dicens*, non petam a te mutuum ad quinque annos: ſed intra quinquennium ſtipulationi aut factæ pactioni inſertum egerit, locum in illo habeto Zenonis conſtitutio, de iis loquens qui tempore plus petunt: quæ ſancit, ut qui tale quid committit & ante triennium forte, quam quinquennium pacto comprehenſum, aut ſtipulationi etiam inſertum, effluxerit, agit, nihil quidquam jam inde capiat, ſed ut præſcriptum tempus adverſus eum duplicetur, & ipſe ſexennium exſpectare cogatur: poſt ſexennium vero agens tunc capiet, ſi impenſas omnes præſtiterit actor, quaſcumque reus ante tempus conventus impendit. Hoc enim modo creditores facti prudentiores tempus ab ſe conſtitutum haud negligent.

§. XI. Τῶν δὲ διλατορίων προγραφῶν 333 αἱ μὲν ἀπὸ πράγματος, αἱ δὲ ἀπὸ προσώπου ἀναφύονται. Καὶ ἀπὸ πράγματος μέν, οἷον ἡ τοῦ τεμποραλίου q πάκτου προγραφή·

§. XI. Porro dilatoriarum exceptionum quædam ex re, quædam ex perſona naſcuntur. Et ex re quidem, veluti temporalis pacti exceptio: ex perſona au-

37. εἴσω πέντε F. 38. καὶ ad: F. 39. πάντα addo ex F. κατὰ πάντα habet Pith. 40. καταφρονήσουσι F. cum Curt. bene.

n. De qua §. 33. verſ. ſed hæc quidem, ſup. *de act.* D. GOTH.

nn. Vel ſic potius: *& triennio forte ante, quam.* GAVEL.

o. Duplum autem illud quod indulgetur debitori, immune eſt ab uſuris pendendis, ut eſt in l. 1. C. *de plus pet.* ad quam notant Gr. ex cauſa primipili agi etiam ante diem ex l. 1. C. *de condict. ex leg.* ἐνταῦθα γὰρ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀφαιρέσεως τῶν σεσιτιωτῶν πεποιημένους, καὶ πρὸ τῆς ἡμέρας τὴν ἀπαίτησιν. FABR. I.

p. Duplicatur tempus quod ſupereſt, non tempus pactionis, vel obligationis. FABR.

q. Adde l. 2. ver. temporales. D. *eod.* D. GOTH.

r. Hoc eſt, earum dilatio ex ipſa agentis perſona naſcitur, adde l. 2. in fin. D. *eod.* l. 6. D. *de oper. nov. nunt.* D. GOTH.

s. L. 41. D. *de procurat.* 1. Harmen. 13. §. 1. D. GOTH.

t. L. 7. C. *de procuratoribus.* l. 30. & 31. C. *de locato.* D. GOTH.

L. 5. C. *de cond. ob cauſ. dat.* l. 31. C. *de Loc.* l. 7. C. *de procurat.* Ambroſ. offic. 1. c. 35. *Is qui Imperatori militat, à ſuſceptionib. litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium, prohibetur humanis*

φή· ἀπὸ προσώπου r δὲ αἱ προκρατόριαι· οἷον ἐάν τις διὰ στρατιώτου ἢ γυναικὸς s ἀγάγειν βουληθῇ, ἐκβάλλεται προγραφῇ· στρατιώτης t γὰρ, 41 οἷον τοῖς ὅπλοις σχολάζειν ὀφείλων, procuratorio nomine οὐδὲ ὑπὲρ πατρὸς ἢ μητρὸς, οὐδὲ ὑπὲρ γαμετῆς, οὐδὲ εἰ ἔχει θείαν ἀντιγραφὴν, συγχωρεῖται κινεῖν· ὑπὲρ ἑαυτοῦ δὲ κινεῖν οὐ κεκώλυται· τοῦτο γὰρ τοῖς περὶ στρατιωτῶν οὐκ ἐναντιοῦται νόμοις.

autem procuratoriæ; velut ſi quis per militem vel mulierem agere voluerit, exceptione repellitur: nam miles, ut qui armis vacare debet, procuratorio nomine neque pro patre aut matre, neque pro uxore, etiamſi ſacrum habeat reſcriptum, agere permittitur; pro ſe autem agere non prohibetur: hoc enim legibus de militibus latis non adverſatur.

Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι διλατόριαι παραγραφαὶ, ἀπὸ προσώπων ἐγειρόμεναι, αἵτινες ἀντίκεινται τοῖς προκρατόροσι διὰ τὸν λόγον τῆς ἀτιμίας. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· ἔχε δὲ ταῦτα ὡς ἐν προθεωρίᾳ. Ἐάν τις καταδικασθῇ τῇ u depoſiti ἐναχθεὶς ἢ τῇ v injuriarum, γίνεται ἄτιμος, ὁ δὲ ἀτιμωθεὶς πολλὰς ὑφίσταται 42 ποινάς· ὅτε γὰρ συγκλητικὸς w γίνεσθαι δύναται οὔτε βουλευτής· οὐδὲ στρατεύεται οὐδὲ συνηγορεῖ· x οὐδὲ γίνεταί τινος προκράτωρ, οὔτε ἀγάγων δύναται δίδναι y προκράτωρα· αὐτὸς μέν τοι δι' ἑαυτῆς z ἀγάγειν οὐ κεκώλυται. Ἐπειδή σοι ταῦτα προτεθεώρηται, ὅρα λοιπὸν τὸ προκείμενον· ἠβουλήθην 43 κατὰ σοῦ κινῆσαι δίκην· προεβαλόμην προκράτωρα ἄτιμον 44 ὄντα, ἢ ἐκεῖνος

334 Sunt vero & aliæ exceptiones dilatoriæ, ex perſonis orientes, quæ procuratoribus ob infamiæ rationem opponuntur. Sed quid hoc ſit, neceſſe *eſt* dicere: habe autem hæc in modum præviæ contemplationis. Si quis *actione* depoſiti aut injuriarum conventus condemnetur, infamis fit: infamis autem multas ſuſtinet pœnas; neque enim ſenator fieri poteſt neque decurio; nec militat nec patronum cauſa- 335rum agit; nec cujuſquam fit procurator, neque agens procuratorem dare poteſt; ipſe tamen per ſemet ipſum agere non prohibetur. Poſtquam hæc tibi ſunt præcognita, vide reliquum argumentum: volebam adverſus te litem

41. οἷα F. 42. τιμωρίας F. 43. ἐγὼ ad: F. 44. τινα pro ὄντα F. & poſt ἔντιμον addit ἦν.

manis legibus. FABR.

Paulus Apoſt. II. ad Timoth. 2, 4. Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. G. O. R.

u. Suo nomine, non contrario judicio, l. 1. & l. 6. §. ult. D. *de his qui not. inf.* FABR.

v. L. 1. *eod.* FABR. II.

w. [Infamis decurio fieri non poteſt, EDIT. I. Infamis Senator eſſe non poteſt, l. 2. C. *de Dignit.* l. 1. D. *Ad L. Jul. de vi priv.* nec decurio fieri, EDIT. II.] l. 8. C. *de decur.* nec militiæ nomen dare, l. 4. §. ad tempus, D. *de re milit.* nec advocationem præſtare, l. 1. §. 4. D. *de poſtul* nec procurator, aut cognitor fieri, Paulus Sent. 1. tit. 2. Quintil. 3. c. 8. & 4. c. 4. FABR.

x. Infamis poſtulare prohibetur: ſed neque cognitor fieri poteſt. l. quos. D. *de poſtulando.* Paul. 1. Sent. 2. §. 1. D. GOTH.

y. Infamis mandata dare non poteſt, Anianus ad 1. Paul. Sent. 2. §. 1. D. GOTH.

Quintil. d. c. 4 & lib. 7. c. 1. *Quaretur, an ei, cujus nomine litigatur, procuratorem habendi ſit jus.* FABR.

Honor eſt per procuratorem poſſe litigare, l. ult. Cod. *de Injur.* quo infamis indignus eſt. *Cujac.* DOUJAT.

z. Vide Paul. d. t. 2. & ibi Cujac. FABR.

μὴ ἔντιμος, ἐγὼ δὲ ἄτιμος· 45 ἀντιτίθεται παραγραφὴ ἡ τῆς ἀτιμίας· ὁ γὰρ ἀναγόμενος λέγει· ἀλλ' εἰ μὴ ἄτιμος εἶ σὺ ὁ προκράτωρ, ἦγεν 46 ὑπ' ἀτίμου ἐδόθης· καὶ ἔστιν αὕτη ἡ παραγραφὴ διλατόρια, ἀπὸ προσώπου ἐγειρομένη.

tem movere: conſtitui procuratorem infamem, aut ipſe quidem honeſtus *erat*, ego autem infamis: opponitur infamiæ exceptio: namque reus ait: niſi vero tu procurator infamis es, aut ab infami datus: atque hæc eſt exceptio dilatoria, ex perſona oriens.

Τὰς δὲ διλατορίας 47 παραγραφὰς δυ- 336
νατὸν ἐκκλῖναι μεθόδῳ· εἰ γὰρ εἴπῃ ὁ ῥέος, ὅτι ἄτιμός ἐστιν ὁ προκράτωρ, δύναμαι ἐγὼ ἀμείψας αὐτὸν προβάλλεσθαι ἐπίτιμον, ἦγεν δι' ἐμαυτοῦ δικάσασθαι· εἰ δὲ εἴπῃ, 48 ὅτι ἄτιμός ἐστιν ὁ σὲ προβαλλόμενος, ἐκκλίνω ταύτην, ἀποκινῶν μὲ τὸν προκράτωρα, δι' ἐμαυτοῦ δὲ κινῶν· ὁ γὰρ ἄτιμος, εἰ καὶ μὴ δῷ προκράτωρα, ἀλλ' ὧν δι' ἑαυτοῦ ἀνάγειν δύναται. Εἰ δὲ ὁ ἄκτωρ 337
καταφρονήσει τῆς τοιαύτης παραγραφῆς, ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἢ συναρπάζω καὶ 49 νικῶ τὴν δίκην, ἢ ἐὰν ἀντιτεθῇ ἡ παραγραφὴ, δι' ἐμαυτοῦ κινῶ, καὶ λαμβάνω τὸ χρέος, ἑαυτὸν ἀπατᾷ· πειραθεὶς γὰρ μὴ ταῦτα κινῆσαι, ἐκβάλλεται περεμπλορίᾳ παραγραφῇ, 50 ἢ τῇ rei judicatæ, διὰ τὸν ἤδη παραδοθέντα σοι κανόνα, τὸν λέγοντα, ὅτι διλατόρια παραγραφὴ, ἀντιτεθεῖσα καὶ ἰσχύσασα, περεμπλόριαν ποιεῖ παραγραφήν.

nare poſſumus *hac* ratione: nam ſi reus dixerit, procuratorem eſſe infamem, poſſum ego illo mutato honeſtum conſtituere, aut per me ipſum litigare: ſin autem dixerit, infamis eſt qui te conſtituit, devito eam, procuratorem quidem removens, per me ipſum autem agens: nam infamis, licet procuratorem non det, tamen per ſe agere poteſt. Si vero actor hujuſmodi exceptionem contemnit, cogitans *ſecum*, aut obrepo *judici* & litem vinco, aut ſi opponatur exceptio, per me ipſum ago & debitum accipio, ipſe ſe decipit: nam poſtmodo agere tentans, exceptione peremtoria rei judicatæ repellitur, propter regulam tibi jam traditam, quæ dicit, dilatoriam exceptionem, oppoſitam ac probatam, peremtoriam facere exceptionem.

Ἀλλὰ 51 ταῦτα μὲν περὶ ἀτιμίας τὸ πα- 338
λαιὸν ἐτρακταίζετο· σήμερον δὲ, διὰ τὸ μὴ 52 συνεχῶς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἀναστρέφεσθαι ταῦτα, οὐδὲ δυνατὸν διὰ τὴν ἀσυνήθειαν τρακταίζειν τι περὶ ἀτιμίας, τῇ προφάσει τῶν προκουρατόρων ἀντιτιθεμένης· ἄτοπον γὰρ, περὶ 52 προσώπων ποιότητα φιλονεικοῦντας τὴν τοῦ πράγματος 77 ἐπεκτείνειν ζήτησιν.

Verum hæc de infamia olim tractabantur: hodie autem, quoniam illa non frequenter in judiciis verſantur, ne quidem fieri poteſt propter deſuetudinem, ut quid tractetur de infamia, quæ procuratorum nomine opponitur: abſurdum enim, *nos* de perſonarum qualitate litigantes *ipſius* rei differre diſquiſitionem.

45. ἀντιτεθήσεται F. 46. ἀπ' ante Fabrotianum ὑπὸ. 47. παρ. de: F. 48. ὅτι de: ante F. 49. κινῶ F. 2. 50. ἢ delendum videtur, ſed F. forte per incuriam ejus loco τῇ ejecit. 51. ταῦτα περὶ τῆς F. 52. Rectius eſſet συχνῶς. GAVEL. Vide Gloſſ. TH. 53. προσώπου ποιότητος φιλονεικοῦντας F.

77. Exceptiones fere excogitantur ſtudio protrahendæ diſceptationis, l. 1. C. *de conſort. ejuſd. lit.* Juſtin. ait: *ipſius negotii diſceptatio proteletur.* Gloſſæ Iſidori, *protelat, differt, prolongat.* FABR. I.

[ΠΕΡΙ

[ΠΕΡΙ [a] ΑΝΑΠΛΟΚΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ.

DE REPLICATIONIBUS.

TITULUS XIV.

Ὥσπερ ταῖς ἀγωγαῖς ἰσχυούσαις μὲν τῷ νόμῳ, ἀδικούσαις δὲ κατὰ τὸ φύσει δίκαιον, ἀντιτίθενται [1] αἱ παραγραφαί, οὕτω καὶ ταῖς παραγραφαῖς, ἐρρωμέναις μὲν κατὰ [b] τὸ ἀληθὲς, ἀδίκοις δὲ νομιζομέναις τῇ φύσει, ἀντιτίθεται [c] διχαιολογία ὑπὸ τῶν ἀναγόντων, ἥτις λέγεται [d] replicatio. Ὠνόμασται δὲ ἀντεύθεν, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀναπλέκεται καὶ ἀναλύεται ἡ τῆς παραγραφῆς [e] ἰσχύς. Plico γάρ ἐστι τὸ πλέκω, replico δὲ τὸ ἀναπλέκω, καὶ ἀναλύω. Θεωρεῖται δὲ τὸ εἰρημένον ἐπὶ τοῦτο τοῦ θέματος· πάκτον ἐποίησα τῷ ἐμῷ δεβίτορι, ὅτι οὐκ ἀπαιτήσω αὐτὸν τὸ χρέος· μὴ χρόνου τινὰ ὁ δεβίτωρ εὐπορίᾳ γενόμενος χρυσίου, ἢ καὶ τυχὸν ὀνειδισθεὶς παρ' ἐμοῦ [2] ἢ ὑφ' ἑτέρου, πάκτον ἐποίησεν, ἐν ᾧ ἐπέτρεψέ μοι ποιήσασθαι τὴν τοῦ χρέους ἀπαίτησιν· ἐὰν κινήσω ἐγὼ κατ' αὐτοῦ τὸν κονδικτίτιον, 3 ἀπαιτῶν τὸ χρέος, μὴ τὸ γενέσθαι τὸ δεύτερον πάκτον, μεταγνοὺς δὲ ἐκεῖνος ἀντιτίθησί μοι τὴν τοῦ πάκτου παραγραφὴν, λέγων· Ἀλλ' [f] εἰ μὴ πάκτον ἐποίησας

339 Sicut actionibus jure quidem validis, sed naturali æquitate iniquis, exceptiones opponuntur, ita & exceptionibus, secundum veritatem quidem validis, sed natura iniquis visis, ab actoribus allegatio juris opponitur, quæ REPLICATIO adpellatur. Hinc autem dicta est, quia per eam exceptionis vis replicatur ac resolvitur: nam replico est resolvo. Spectatur autem quod dictum est, in hac specie: 340 cum debitore meo pactum feci, me ab eo debitum non petiturum; post tempus aliquod debitor auro locupletior factus, aut forte etiam a me vel ab alio contumelia adfectus, pactum fecit, quo mihi permisit debiti petitionem instituere: si adversus eum condictione agam, debitum petens post initum pactum secundum, sed ille pœnitens mihi pacti exceptionem opponat, dicens: Nisi vero pactum fecisti de non 341 petendo debito: prima fronte videtur pa-

1. αἱ de: F. 2. ἢ καὶ F. Paullo post ἀκεμβὲς dedit F. 3. ἀπ. τὸ χρ. de: F.

a. Ἀναπλοκαὶ, quæ hic *replicationes*, authori *Eclogæ* 51. tit. 1. dicuntur ἀντιπαραγραφαὶ, ut quæ opponantur ταῖς παραγραφαῖς, id est *exceptionibus*. D. GOTH.

In indice, ἤτοι περὶ ἀντιπαραγραφῶν. *exceptio* παραγραφὴ, *replicatio* ἀντιπαραγραφή. Cur. Fortunat. art. rhet. 1. FABR.

b. Recte ita legitur in uno: in cæteris duobus inemendate, κατὰ τὸ ἀληθὲς. ἀκεμβὲς est strictum jus. atque ita reposui in interpr. FABR.

Haud refragarer, nisi ἀληθὲς voluisse THum sequens cap. 341. bis declararet, ubi legimus: συνεφωνήθη γὰρ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ μᾶλλον ἐδόκει ἦτον ἀληθὲς: & ipse ibi Imp. diceret: *namque nihilominus hoc verum manet.* G. O. R.

c. Justin. *alia all. opus est actoris adjuvandi gratia:* est enim exceptio subsidium rei, & replicatio actoris, l. 7. & l. 10. C. *de except.* FABR.

d. Replicatio est exceptionis exceptio. adde 51. *Eclog.* 1. c. 3. l. 2. §. replicationes, 1. l. 15. l. 22. *de except.* D. GOTH.

e. Ut §. 9. tit. sup. exceptiones peremptoriæ dicuntur perimere vim actionis [apud Th. & videtur itaque legend. apud Justin. *vis exceptionis.* Edit. 1.] FABR.

f. [Exceptiones ita fere concipiebantur: *si*, vel, *si*

σας μὴ ἀπαιτεῖν τὸ χρέος· δοκεῖ καλὰ πρώτην ὄψιν ἐμποδίζειν μοι τὸ πάκτον πρὸς τὴν ἀπαίτησιν· συνεφωνήθη γὰρ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ μένει οὐδὲν ἧττον ἀληθές· τὸ γὰρ δεύτερον πάκτον 4 οὐκ g ἐγεγόνει ipso h jure τοῦ πρώτου ἀναιρετικόν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἄδικόν ἐστι, τὸν πρεδίτορα ἐξωθεῖσθαι, 5 δίδοται αὐτῷ replicatio i ἐκ τοῦ δευτέρου πάκτου, ἐν ᾗ φησιν· Ἀλλ' εἰ μὴ δεύτερον πάκτον ἐγένετο, ἐπιτρέπον μοι τὴν ἀπαίτησιν.

pactum mihi obstare contra petitionem: conventum est enim revera, & nihilominus manet verum: nam pactum secundum ipso jure prius non fecit irritum: sed quia iniquum est, creditorem repelli, datur ei ex pacto secundo replicatio, in qua dicit: Nisi vero pactum secundum factum est, petitionem mihi permittens.

§. I. Ὥσπερ δὲ τῇ παραγραφῇ 6 ἀν- 342
τιτίθεται replicatio, οὕτω καὶ τῇ replicationi, ὅση μὲν ὀρθῶς κατὰ πρώτην 7 τάξιν, βλαπτέα κατὰ τὸ φύσει δίκαιον, ἄλλη 6 ἀντιτίθεται διχαιολογία ὑπὸ τοῦ ῥέοντος, ἥτις duplicatio k προσαγορεύεται. Οἷον, ἐποίησά σοι πάκτον, ὅτι οὐκ ἀπαιτῶ σε τὸ χρέος· σὺ 8 δὲ δεύτερον πάκτον ἐποίησας, ἐπιτρέπων μοι τὴν ἀπαίτησιν· ἐγὼ τρίτον, συγχωρῶν τὸ χρέος.

§. I. Sicuti exceptioni opponitur replicatio, ita & replicationi, quæ prima quidem fronte justa est, sed secundum naturalem æquitatem nocet, alia ab reo opponitur allegatio, quæ duplicatio adpellatur. Veluti, tecum pactus sum, me debitum abs te non petiturum: tu autem alterum pactum fecisti, permittens mihi petitionem: ego tertium, remittens debitum.

§ II. Εἰ δὲ καὶ ἡ duplicatio εὑρεθῇ 343
ἄδικος οὖσα φύσει, χρειώδης ἐστὶ τῷ ῥέοντι καὶ πρὸς βοήθειαν ἄλλη διχαιολογία, ἥτις λέγεται l triplicatio.

§. II. Quod si etiam duplicatio naturâ inveniatur injusta, utilis est actori in subsidium alia quoque allegatio, quæ vocatur triplicatio.

§. III. Τούτων δὲ τῶν παραγραφῶν τὴν χρῆσιν, περαιτέρω ὅπερ εἰρήκαμεν, 9 ἡ τῶν πραγμάτων ἐπενόησε ποικιλία· δύναται γὰρ τῇ

§. III. Harum vero exceptionum usum, ulterius quam diximus, negotiorum varietas induxit: potest enim tri-

4. Vid. not. *g.* 5. Sic F. 2. Vulg. δέδοται, Lovan. δέδοται, F. 1. δίδωται. 6. ἀντίκειται F. 7. ὄψιν F. 2. 8. δὲ de: F. 9. ἡ Goth. ac F. Mox ἐπενόει F.

si non, aut, *nisi*, præter auctores nostros, Seneca de Benef. 4. c. 34. Tertull. adverſ. hær. c. 21. *Edit.* 1.] [Exceptiones ita fere concipiebantur: *si*, vel *si non*, *nisi*, *at si*, l. 2. §. 1. D. *de dol. mal & met. exc.* l. & generaliter 28 D. *de Noxal.* EDIT. II.] Græce, ἀλλ' εἰ μὴ, ut hic, & §. 1. & 4. tit. ſup. Theod. Hermop. ad l. 153. *de R. I.* λέγω παραγραφῆς αὐτὸν ἐξωθεῖν, ᾗ λέγειν· ἀλλ' εἰ μὴ τὰ χρέους μοι συνεχώρησας. itaque exceptio dicitur conditio, l. 22. D. *de except.* FABR.

De formulis exceptionum vid. Cujac. V. *Obſerv.* 34. G. O. R.

g. Græce eſt ἐγέγονεν, quod nihili verbum eſt. Alii ergo legunt γέγονεν, ego vero οὐ γέγονεν. Sic enim ſcribit Jul. Paulus in l. ſi unus, de Pactis: *pactus ne peteret, poſtea convenit ut peteret: prius pactum per poſterius elidetur, non quidem ipſo jure* &c. Quare videant, quid agant qui tam temere ejus ſtudii libris manum admovent, in quo non ſatis verſati ſunt. [adde Apol. Nannii §. 15.] CURT.

Baſil. & Pariſ. ſine negatione habent ἐγέγονεν, unde Reſcius, probante pro more Nannio, fecit γέγονεν; ſed cum Lugdun. edidit Gothofr. οὐκ ἐγέγονεν; Fabrotus autem cum Curtio οὐ γέγονεν: mihi tandem illud placuit, quod exhibeo. G. O. R.

h. Sed per replicationem, l. 27. §. 2. *D. de pact.* FABR.

1. Atque ita actor intentionem ſuam οὐ παραγραφῇ,

τῇ τριπλικατίωνι καδρουπλικατιῶν ἀντιτίθεσθαι. Ταῦτα πάντα δὲ εὐχερῶς ἔνεστι γνῶναι ἐκ τοῦ 10 πλατυτέρου τῶν Διγέστων m συντάγματος.

triplicationi quadruplicatio opponi. Sed hæc omnia facile ex latiori Digestorum volumine cognoscere licet.

§. IV. Αἷς δὲ ῥᾳδιουργαφαῖς ὁ πρωτότυπος δεβίτωρ κεχρῆσθαι δύναται, ταύτας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον n καὶ ὁ ἐγγυητὴς ἀντιτίθησιν ο εἰκότως· ὃ γὰρ ἂν ἀπαιτηθῇ ὁ ἐγγυητὴς, ὁ δεβίτωρ ἀπαιτεῖσθαι δοκεῖ· καταβαλὼν γὰρ ὁ ἐγγυητὴς, ἔχει κατ' αὐτοῦ τὴν mandati. Ὅθεν ἐὰν πάκτον ποιήσωμαι τῷ δεβίτωρί μου, μὴ ἀπαιτεῖν τὸ χρέος, ἡ τοῦ πάκτου ῥᾳδιουργαφὴ καὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένοις ἐνόχοις δοθήσεται, ὥσπερ εἰ φανερῶς εἶπον, ὅτι οὐδὲ ὑμᾶς ἀπαιτήσω τὸ χρέος.

§. IV. Quibus autem exceptionibus debitor principalis uti potest, eas ut plurimum & fidejussor recte opponit: nam quod fidejussor poscitur, debitor posci videtur: solvens enim fidejussor, adversus eum mandati habet *actionem*. Unde, si cum debitore meo pactus fuero, de non petendo debito, pacti exceptio etiam iis dabitur, qui pro ipso sunt obligati, perinde acsi expresse dixissem, neque vos *ceteros* debitum poscam.

Εἰσὶ δέ τινες παραγραφαὶ, ἃς οὐ συναπολαύει ὁ ἐγγυητὴς τῷ δεβίτωρι· οἷον, ἐδάνεισα Πρίμῳ, Σεκοῦνδον δὲ ἔλαβον ἐγγυητήν· ὁ Πρῖμος ἐξέστη τῆς οἰκείας οὐσίας, μηδὲν ἀξιόπιστον ἐπικλησάμενος· ἀναγόμενος *10 δὲ παρ' ἐμοῦ, δύναται ἀντιτιθέναι p παραγραφὴν, καὶ λέγειν· Ἀλλ' εἰ μὴ 11 ἐξέστην, καὶ ἐκβάλλει με τοῦ δικαστηρίου· αὕτη δὲ ἡ παραγραφὴ οὐκ ὠφελήσει q τοὺς ἐγγυητὰς αὐτοῦ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν· ἐπειδὴ ὁ ῥᾳδιουργὸς τοῦ οἰκείου δεβίτωρος

Sed sunt exceptiones quædam, quibus una cum debitore non fruitur fidejussor: veluti, mutuum dedi Primo, & Secundum sumsi fidejussorem; Primus bonis suis cessit: nihil pretio dignum *post illa* nactus, & conventus a me, opponere potest exceptionem, ac dicere: Nisi vero *bonis* cessi; atque ab judicio me repellit. Verum hæc exceptio fidejussores ejus non juvabit, propter hanc causam: quoniam qui a de-

10. πλατυτάτου F. *10. δὲ de: F. Ego retineo, ac post ῥᾳδιουργίας colon, ante ἀναγόμενος comma reponendum puto. G. O. R. 11. ἔξεστιν ante F. Sed & Curt. & Anon. Meerm. sic correxere.

γραφῇ, ἀλλ' ἀντιπαραγραφῇ δύναται ἰσχυροποιεῖν· 7. *Eclog.* 8. ex lib. 54. tit. 4. c. 27. l. 1. l. 2. D *de excepr.* D. GOTH.

k. Duplicatio igitur est διαιολογία seu allegatio, quæ replicationi actoris opponitur à reo: vel ut uno verbo dicam, *replicationis est exceptio.* D. GOTH.

l. L. 2 §. 1. D. *de Except.* D GOTH.

m. Vid. lib. Digg. 44. D. GOTH.

n. V. l. exceptiones 7. *de exceptionibus.* D GOTH.

Αντιτίθησιν & εἰκότως virgula interstinguit Fabrotus, duce Curtio, cujus versionem in prima retinuit: *plerumque & fidejussor opponit. Merito.* in secunda ita interpolavit: . . . *opponit, idque merito*; quia scil. Justin. *& recte.* Quamvis autem sic distingui recte possit, tamen vulgatam ceterarum editionum lectionem, non minus bonam, servavi. G. O. R.

p. Debitor quidem non liberatur, l 1. C *qui bon. ced.* sed eum æquitas auxilio exceptionis munit, l. 3. C. *de bon. auct. jud. poss.* FABR. I.

q. Pecuniam quidem fide ussor amittit, si forte reus solvendo non fuerit: sed creditor fidejussores accipit, ut reo facultatibus lapso, suum ab eis consequatur. nec alia ratio quærenda est, quam quæ adfertur hic à Justiniano, à qua discedere non debuit glossa apud eundem Justin. non enim verum est, exceptionem, nisi bonis cesserit, cohærere personæ. FABR. I.

ρος λαμβάνων [12] ἐγγυητὴν, διὰ τοῦτο μάλιστα λαμβάνει, πρόνοιαν [13] αὐτοῦ ποιούμενος, ἵνα, εἰ συμβῇ ἀπορῆσαι τὸν δεβίτωρα, δυνηθῇ χωρῆσαι κατὰ τῶν ἐγγυησαμένων· εἰ δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως παραγραφὴν δῶμῳ καὶ τῷ ἐγγυητῇ, ἀνωφελὴς ἔσται μοι καὶ ἡ διὰ τῆς λήψεως τῶν ἐγγυητῶν πρόνοια.

debitore ſuo fidejuſſorem accipit, ideo potiſſimum accipit, ſui gerens curam, ut, ſi contingat debitorem non eſſe ſolvendo, adverſus fidejuſſores agere poſſit: quod ſi *jam* ceſſionis exceptionem & fidejuſſori daremus, inutilis mihi foret & *ipſa illa* cura per fidejuſſorum acceptionem.

12. ἐγγυητὰς F. 13. Sic ſcribo pro vulg. αὐτοῦ & F. ἑαυτοῦ.

[ΠΕΡΙ ΤΩΝ [a] ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΕ.

ΤΟΝ περὶ ἀγωγῶν καὶ παραγραφῶν καὶ ῥεπλικατιώνων διαλεχθέντα, ἀκόλουθόν ἐστι καὶ περὶ ἰντερδίκτων διεξελθεῖν, ἤτοι τ' ἀγωγῶν, αἵτινες εἰς τάξιν τ' ἰντερδίκτων κινοῦνται· τὸν δὲ περὶ ἰντερδίκτων διαλεγόμενον, ἀναγκαῖον [1] εἰδέναι, πότε 347

DE INTERDICTIS.

TITULUS XV.

QUi de actionibus & exceptionibus & replicationibus diſſeruit, conſequens eſt *eum* & de interdictis diſſerere, ſive *de* actionibus, quæ interdictorum loco moventur: qui vero de interdictis diſſerit, *eum* neceſſe eſt ſcire,

1. ἐστιν ad: F.

a. διαλέξεις hic interdicta: παραγγελία dicuntur authori *Eclog.* 58. tit. 14. περὶ παραγγελιῶν. dicuntur & eidem ibidem c. 1. παραγγέλματα. D. GOTH.

b. Idem extat §. 4. verſ. fructuarius. ſup. *per quas perſonas cuique adquiritur.* 2. Harmen. 3. §. 4. 50. *Eclog.* 2. §. 6. D. GOTH.

[Poſſeſſio eſt rei corporalis detentio· quidquid apprehendimus, hoc poſſeſſionem vocamus l. 115. D. *de verb. ſign.* hæc naturalis ſive corporalis dicitur. de qua *Ed.* 1.] Gloſſ. Gr. Lat. κατοχὴ, ἡ ἀφ' χειρὸς, *detentio, retentio.* [alia poſſeſſio eſt, quæ civilis dicitur, de qua eædem Gloſſæ: κατοχὴ, ἡ ἀπὸ νόμων, *poſſeſſio.* Edit. 1.] FABR.

Gloſſa Nom. in fin. pag. 1743. Ιντερδικτον &c. eadem habet a verbis Καὶ νομὴ μέν ἐστι φυσικοῦ (ſic pro THi σωμ. quod veritus) περίγμ. &c. uſque ad ἐκκλίτα. Prius οἷον, æque ac apud Fabr. deeſt, ſed alterum exſtat, omiſſo contra ἐστιν. G. O. R.

c. Jura veluti poſſidentur, l. 18. §. 1. D. *de pet. hered.* FABR.

d. Uſus pro traditione poſſeſſionis accipitur: ideoque & interdicta veluti poſſeſſoria conſtituta ſunt, l. 20. D. *de ſervit.* FABR. I.

e. Uſusfr. quaſi poſſideri dicitur, l. 23. §. 2. D. *ex quib. cauſ. maj.* id eſt, jus utendi fruendi. FABR.

f. Cum de proprietate aut poſſeſſione contenditur, ut plurimum ultra jurgium proceditur, & manibus non temperatur: res procedit ad cædes, vulnera & plagas. ea re Prætor operam ſuam continuo interponit, redditis interdictis: Cur enim ad arma & rixam procedere patiatur? ut eſt in l. 13. §. 3. D. *de uſufr.* FABR. I.

g. Quæ ad h. l. illuſtrandum pertinent, ita cohærent cum ſequenti interdicti definitione, ut inde divelli nequeant, niſi cum THo bis eadem dicere malimus. Quare ad ſeqq. mi Lector, notas pergito. G. O. R.

h. In hac definitione quædam obſcura ſunt: primum, quod dixit *inter duos*, nam plures (1) plerumque ſunt heredes, qui ſibi tabulas exhiberi poſtulant; plures ſocii de loco publico fruendo, l. 1. D. *de Loco publ.* plures bonorum poſſeſſores; plures qui

πότε μὲν περὶ νομῆς λέγει, πότε δὲ [2] ὡσανεὶ περὶ νομῆς. Καὶ νομὴ [b] μέν ἐστι, σωματικοῦ πράγματος κατοχή· ὡσανεὶ [c] δὲ νομή ἐστιν, ἀσωμάτου πράγματος [d] χρῆσις. Καὶ σωματικὸν μέν ἐστιν, [3] οἷον ἀγρὸς, οἰκία, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἀσώματον δέ ἐστιν, [3] οἷον [e] usufructus, καὶ δουλεία, καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα. Ἡνίκα τοίνυν περὶ νομῆς ἢ ὡσανεὶ νομῆς μεταξὺ δύο τινῶν γίνεται φιλονεικία, ἀπέρχονται [f] πρὸς [4] τὸν πραίτωρα, τοῦτο αὐτῷ διηγούμενοι, ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις, καὶ φόνους πλημμελεῖσθαι, καὶ τραύματα ἐπάγεσθαι, καὶ πληγὰς ἐπιφέρεσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις φιλονεικίαις, [5] καὶ διηγοῦνται τῷ πραίτωρι τὸ γεγονός· ὁ δὲ λέγει μεταξὺ αὐτῶν ῥήματά τινα, οὐ τέμνων τὴν ζήτησιν, ἀλλὰ παραπέμπων αὐτοὺς χαμαιδικαστῇ, [6] ἀκροατῇ γενησομένῳ τῆς μεταξὺ αὐτῶν φιλονεικίας. Δεῖ οὖν συναγαγόντα ὁρίσασθαι καὶ εἰπεῖν, τί ἐστιν ἰντερδίκτον. Ἰντερδίκτον [7] δέ ἐστιν ὁμιλία [h] πραίτωρος μεταξὺ δύο τινῶν

scire, quando de poſſeſſione loquatur, & quando quaſi de poſſeſſione. Atqui poſſeſſio eſt, rei corporalis detentio: quaſi autem poſſeſſio eſt, incorporalis rei uſus. Et corporale quidem eſt, veluti ager, domus, & quæcumque hujuſmodi; incorporale autem eſt, velut uſusfructus, ac ſervitus, & his ſimilia. Quando igitur de poſſeſſione aut quaſi poſſeſſione inter duos aliquos controverſia oritur, ad Prætorem abeunt, hoc ei exponentes; quia ſæpe accidit, ut cædes committantur, & vulnera infligantur, & plagæ inferantur in hujuſmodi controverſiis, & factum Prætori enarrant: is autem inter illos quædam verba dicit, non dirimens quæſtionem, ſed ipſos remittens ad judicem pedaneum, cognituram de controverſia inter eos. Oportet igitur *hæc* colligentem definire ac dicere, quid ſit interdictum. INTERDICTUM

2. περὶ ὡσανεὶ Goth. & F. 3. οἷον de: F. 4. τὸν de: F. 5. καὶ de: F. 6. ἀκροατῇ γενομένῳ F. 7. δὲ de: F.

qui res hereditarias poſſident. Tum vero illud quod ait, Prætorem non decidere controverſiam, obſcurius videtur: ubi enim Prætori ex tempore (2) probare actor ſuam intentionem poteſt, judicem non conſtituit; ſed ipſe de controverſia (3) pronunciat, non modo poſſeſſionis, verum etiam (quod multo majus eſt) (4) proprietatis, l. 1. Cod. *Uti poſſidetis.* HOTOM. *Comment.* V. Edit. 505.

Ad hæc reſpondeo: (1) Ridicula obſcuritas, quam JCtum proferre pudeat! Quis lectorum haud intelligit, *inter duos* valere inter *duas partes litigantes?* Alioqui & illud obſcurum, in omni judicio *tres* perſonas eſſe principales, *actorem, reum, judicem.* Cur plura verba perdam? (2) Quomodo ex tempore probare poterit, reo vel abſente vel obloquente, nec cauſa in judicio ventilata? quod ſi ponas reum adquieſcere, jam neque controverſia erit, neque ipſum interdictum dabitur. (3) Plane non intelligit mea de ſententia Hotomanus illam l. 1. Cod. *Uti poſſid.* nam quum in ea dicitur, *Rector provinciæ vim fieri prohibebit*, non jubetur Rector pronuntiare de ipſa poſſeſſionis controverſia eamque dirimere, ſed interdictum tantummodo interponere *Uti poſſidetis*, quo reddito ſequi ſolet ap. judicem pedaneum judicium poſſeſſorium, quod Hotom. & mox Contius videntur cum ipſo interdicto confundere. (4) Quod autem in fine legis dicitur, *de proprietate cognoſcet*, non evincit Rectorem ſolum per ſe in jure id facturum, ſed in judicio vel cum conſilio ſuo vel per judices ab ipſo datos. Quod enim per alium quis fieri curat, ipſe feciſſe cenſetur. Liceat in re, licet notiſſima, exempla inſignia addere. Sueton. Tib. 8. *Fannium Capionem, qui cum Varrone Murana in Auguſtum conſpiraverat, reum majeſtatis apud judices fecit & condemnavit*, id eſt pervicit, ut ab judicibus condemnaretur. Idem Vitel. 9. Publius Germanici comes Cn. Piſonem, inimicum & interfectorem ejus accuſavit condemnavitque. Et ſic Ulpian l. 2. *de* Admin. tut. *Si tutor condemnavit, ſive ipſe condemnatus eſt: pupillo & in pupillum potius actio judicati datur.* Ut concludam, generaliter obſervo Hoto-

τινῶν περὶ νομῆς ἢ ὡσανεὶ νομῆς ἀγωνιζομένων γινομένη, οὐ τέμνουσα τὴν ὑποθέσιν, ἀλλὰ ῥυθμίζουσα τὸν δικαστήν, ὅπως χρὴ κρίνειν περὶ τῆς ὑποθέσεως. Λέγει δὲ ταῦτα τὰ ῥήματα ὁ πραίτωρ, ἢ ὡς κωλύων τι γίνεσθαι, ἢ ὡς κελεύων. Μάλιστα δὲ ἐπὶ νομῆς χώρα τοῖς ἰντερδίκτοις. Διὰ τοῦτο δὲ εἶπον μάλιστα, ἐπειδή ἐστιν ὅτε καὶ νομῆς ἰ οὐχ ὑπόκειται λόγῳ, καὶ ἰντέρδικτον ἁρμόζει.

§. I.

CTUM est Prætoris dictum inter duos aliquos de possessione aut quasi possessione litigantes pronuntiatum, quæstionem non dirimens, sed judicem instruens, quomodo de quæstione judicare oporteat. Dicit autem Prætor hæc verba, sive ut prohibens quid fieri, sive ut jubens. Maxime vero in possessione locus *est* interdictis. Ideo autem dixi Maxime, quoniam aliquando & possessionis non subest causa, & *tamen* interdictum competit.

§. I.

manum ejusque sequaces permiscuisse cognitiones extraordinarias cum diverso interdictorum usu.

G. O. R.

Mirum est, THum non contentum hac [ipsius Imperatoris] definitione, aliam fabricasse falsam, & a natura interdictorum alienam, cum ait Prætorem mittere solitum litigatores ad judicem pedaneum. Constat enim hoc differre interdictum ab actione, quod in actione inter tres personas actio proponeretur, actorem, reum, judicem pedaneum. At interdicta inter duas personas tantum, actorem & reum: quod & hic ostendit Justin. & postea eod. tit. dum ait dici, quasi *inter duos* dictum.

A CONT.

Nonne illud *inter duos* sæpe numero repetit ipse THus? Vide princip. & n. 3. sup. notæ, & Marcilium ad Instit. in fin. §. 1. Baro eadem fere ante Contium scripserat in Comment. pag. 592. sed dubitantius

G. O. R.

Quamvis generali actionis nomine interdicta contineantur, l. 37. D. *de Obl. & Act.* proprie tamen sumpto nomine interdicta ab actionibus separantur; ut ex h. t. constat, & ex diversitate rubricarum, tam in hoc libro quam in Dig. & Cod. Non est tamen admittenda differentia, quæ vulgo traditur ab interpretibus, quod actioni addiceretur judex, interdicto non item, sed de eo solus Prætor cognosceret: hanc enim falsam esse, manifesto ostendit THus, cum docet Prætorem verba quædam pronuntiare, quæ litem non dirimunt; sed eos, inter quos de possessione aut qs. possessione controversia est, remittunt ad pedaneum judicem, qui de controversia cognoscat: quam sententiam aperte confirmat Pompon. in l. 21. D. *Quod vi aut clam*, dum asserit, judicem ex illo interdicto sumptum restituere opus; ubi judex sumptus dicitur, judex a Prætore, interdicto reddito, ex causa interdicti datus, vel ex consensu partium, quod plerumque fit, ut in l. 76. D. *de Judic.* l. 25. §. 3. D. *Fam. erc.* de cujus judicis officio passim in hoc tractatu quæritur propriis titulis, & nominatim in l. 15. §. 7. D. *Quod vi aut clam*, & l. ult §. ult. D *de Precario.* Ex quibus constat, non esse admittendum, quod docet D. Cujac. in Parat. C. *de Interd.* Prætorem reddito interdicto non dare judicem, qui de possessione cognoscat, de qua jam ipse in interdicendo pronuntiavit; sed qui de proprietate judicet. Quam sententiam nititur confirmare THi auctoritate, qui contra docet, interdictum nihil aliud esse, quam instructionem & informationem Prætoris, futuri de possessione judicii. Prætor ergo interdicendo possessionis controversiam non profligabat, sed restabat quæstio facti, id est possessionis, restabat litis æstimatio & condemnatio. Litem enim a judice esse æstimandam docet l. 1. §. 41. D. *de Vi & vi arm.* & in l. 3. §. ult. D. *Uti possid.* dicitur nominatim condemnationis summam referri ad rei ipsius æstimationem, id est, ut Accursius recte ait, æstimari quanti interfit actoris possessionem ab adversario non esse turbatam. Quæ omnia dici non potest præstare Prætorem, cum interdictum reddit; nec ullo juris loco proditum est, controversiam omnem possessionis causa cognita, ab eo, qui jurisdictioni præest, esse judicandam & examinandam, ut fieri solet in causis, quæ prætoriæ cognitionis esse dicuntur: imo prætoria cognitio nominatim opponitur interdicto, & cognitioni, quæ ex interdicto pendet, l. 3. §. 3. vs. ceterum D. *de Liber. exhib.* Atque ita verum manet, quæstionem possessionis apud judicem ex interdicto redditum agitatam fuisse, quod tandem agnovit D. Cujac. in Parat. Pandect. & L. V. *Observ.* c. 17.

A COSTA *in Comment. poster.*

[Interdictum est ὁμιλία, hoc est, effatum Prætoris, formula, & ordinatio, seu interlocutio, decretum, constitutio, enuntiatum, dictum, quo judicem pedaneum instruit, & informat, Mich. Psell. Synops. v. 602. qui de possessione, vel quasi possessione

§. I. Ἡ δὲ ἄκρα διαίρεσις τῶν ἰντερ-351
δίκτων [8] ἐστὶν αὕτη, ὅτι τῶν ἰντερδίκτων τὰ μέν ἐστι [9] prohibitoria [k] ἤγουν κωλυτικὰ, τὰ δὲ exhibitoria ἤτοι φανερατικὰ, τὰ δὲ reſtitutoria ἤτοι ἀποκαταστατικά.

§. I. Summa autem interdictorum diviſio hæc eſt, quod interdictorum alia ſint Prohibitoria ſive vetantia, alia Exhibitoria ſive præſentantia, alia Reſtitutoria ſive reparantia.

Καὶ prohibitoria μέν ἐστιν [10], ἐν οἷς κωλύει τι γίνεσθαι· οἷον, ἠπείλει τις ἐπιέναι, καὶ τὴν οὖσαν παρ' ἐμοὶ διαταράττειν νομήν· προσῆλθον [11] ἐγὼ τῷ πραίτωρι, τὴν τοῦ ἀντιδίκου [m] δηγούμενος ἀπειλήν, εἶπον δὲ ἐμαυτὸν ἀνεπιλήπτως νέμεσθαι· καὶ

Et prohibitoria quidem ſunt, quibus quid fieri vetat: veluti, minabatur aliquis irruere & poſſeſſionem mihi ſuppetentem turbare; ego Prætorem adii, minas exponens adverſarii, at me ipſum ſine vitio poſſidere dixi: &

8. ἐστὶν de: F. 9. προϊβιτόρια, τὰ δὲ ῥεστιτουτόρια, τὰ δὲ ἐξιβιτόρια F. ſine interpr. Gr. 10. ἐκεῖνα ad: F. 11. ἐγὼ de: F.

ſeſſione cognoſcat. interdictis enim poſſeſſionem obtinemus vel retinemus. Cicer. Ep. 7. 32.

Urbanitatis poſſeſſionem, amabo, quibuſvis interdictis defendamus.

Prætor igitur ſententialiter, & definitive, ut Tertull. loquitur, non pronuntiat, cum interdicit, ſed judicem informat. judicem interdicto reddito datum fuiſſe videtur probare, l. 21. D. *quod vi aut cl.* Hodie non obſervatur ille ordo, ſed agitur utili in factum actione *Edit.* 1.] Schol. Th. ὅς & ἰντερδίκτα ἐστὶν ἐτιλία ἀγωγὴ φὲι νομῆς, ἣ ὡσανεὶ νομῆς τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχουσα. [THum interpretatur Cujac. Parat. in Cod. & Commentarius in Inſtit. EDIT. II.] FABR.

Exhibui tantum, quæ a Coſta in poſter. Comment. habet, quum in priori plus quadruplo longior ſit in defendendo THo. Ceterum miraberis forſan Lector, cur Fabrotus Cujacii priorem ſententiam & hic & in ſeqq. notis ſequatur, nec tamen Jani a Coſta argumentis ſatisfaciat? Errat enim Vir Juriſconſultiſſimus, qui in Comment. ad §. 2. *de Mandato* ſcribit: *V. THum hoc §. cum nota Fabroti, quam Janus a Coſta h. §. refellit*: quod των αδυνατων fuit, quum a Coſta Anno 1637. obierit, & Fabrotus THum primo ediderit A°. 1638. Sed ſcias neque Fabroto viſum fuiſſe Jani Commentarium, quem Nyvard biennio demum poſt ſecundam Fabroti edit. publicavit, A. ſcil. 1659. quo eodem anno Fabrotus, ut hoc addam, obiit. Jam e diverticulo in viam. Pro THo ipſis fere noſtri a Coſta verbis pugnat quoque Schultingius ad Pauli S. R. V. tit. 6. *de Interd.* quem idcirco haud deſcribo. Denique hæc THi definitio uſque ad κατάστασις bis legitur in Gloſſis Nomicis pag. 1743. ſine auctoris nomine, in quarum utraque 1. deeſt δὲ, nec non γινομένη. 2. prior habet in fine φὲς το κρίνειν φὲι κατάστ. 3. poſterior πῶς pro ὅπως. G. O. R.

i. Quintil. 7. c. 6. Quædam tamen interdicta proprietatis cauſam continent, l. 2. §. quædam, D. *eod.* FABR. I.

Quædam interdicta ſunt, quæ proprietatis aut qs. proprietatis cauſam habent. Vid Comment. in Inſtit. FABR. II.

Sunt igitur Interdicta de poſſeſſione, ut tamen taxativa particula *maxime* addatur a Juſtiniano in pr. h. quod explicatur a THo, επειδὴ ἐστιν &c. *Quoniam fieri poteſt, ut poſſeſſionis quoque cauſa non ſubſit, & tamen interdictum accommodet* Prætor. Hæc tamen verba ſic accipienda ſunt, ut poſſeſſio non ſola ſubſit; dari enim Interdicta, quæ nihil de poſſeſſione, verum ſolummodo ſint de proprietate, mihi non conſtat. &c. HUBER. *Prælect. h. t.*

k. Quum Fabrotus has interdictorum adpellationes & vocabula ſimilia modo Græce modo Latine ſcribat, ego malui conſtanter eodem modo exhibere, licet ante F. Græce tantum edita ſint: qua de re plura forte in præfat. noſtra. G. O. R.

l. Author *Eclog.* 58. tit. 14. μικτὰ, id eſt, *mixta*, adjicit: atque ita interdictorum quatuor ſpecies facit: mixta autem dicuntur, quæ & prohibitoria & exhibitoria. l. 1. §. 1. D. *de interdictis.* D. GOTH.

m. Interdicto *Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus eſt*, non vetat Prætor vim fieri poſſidenti; ſed ei qui in poſſeſſionem miſſus eſt, qui nec poſſidere nec qs. poſſidere dicitur. Male igitur Accurſius cenſet de hoc interdicto hæc verba eſſe accipienda: nec felicior eſt THus, qui neſcio quod interdictum comminiſcitur promiſſum a Prætore ei, adverſus quem quis minas jactavit, quaſi ingreſſurus poſſeſſionem. Veriſſimum eſt quod D. Cujacius obſervat, hæc verba pertinere ad interdicta *uti poſſidetis* & *utrubi*; quibus Prætor vim fieri vetat

καὶ ἀπεφήνατο ὁ πραίτωρ οὕτως λέγων, Sine vitio poſſidenti vim fieri veto· τοῦτέστι, τῷ νεμομένῳ δίχα ἐλαττώματος βίαν γίνεσθαι κωλύω. Ἢ καὶ ἐσθ' ὅτε τις ἠθέλετο λείψανον, αὐτῷ ἀφαίρεσιν, εἰσαγαγεῖν καὶ ἀποθέσθαι ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα δίκαιον ἦν αὐτῷ ἀποτίθεσθαι· δοθήσεται αὐτῷ προϊβιτόριον ἰντέρδικτον κατὰ τοῦ βιαλομένου ἐπέχειν αὐτόν. Ἢ καὶ ἠθέλετό τις ἐν ἁγίῳ τόπῳ οἰκοδομεῖν, ἢ καὶ ἐν δημοσίῳ ποταμῷ ἢ καὶ ἐν ὄχθῃ αὐτοῦ κατασκευάζειν τι, δι' οὗ κατασκευάσματος χείρονα ἐποίει τὸν [12] τοῦ ποταμοῦ πλοῦν. καὶ ταῦθα δοθήσεται προϊβιτόριον ἰντέρδικτον.

352 & Prætor pronuntiabat ita dicens: SINE VITIO POSSIDENTI VIM FIERI VETO. Aut forte etiam aliquis mortuum ad ſe pertinentem volebat inferre ac deponere in loco, ubi jus ei erat deponendi: dabitur huic interdictum prohibitorium adverſus eum qui prohibere ipſum voluerit. Aut volebat etiam quis in loco ſacro ædificare, aut in publico flumine vel ripa ejus aliquid moliri, per quod *opus* deteriorem 353 facturus erat fluminis navigationem: & hic interdictum dabitur prohibitorium.

Reſti- Reſti-

12. ἀφ ad: F.

tat nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario poſſidenti; & qs. poſſidenti, in interdicto de itinere actuve privato, l. 1. D. *eod.* tit. hæc enim ſunt notiſſima poſſeſſionum vitia. Tertull. adv. Hermog. *de alieno uſus, aut precario uſus eſt, qua agens ejus; aut injuria, qua prævalens ejus; his enim tribus modis aliena ſumuntur; jure, beneficio, impetu*; id eſt dominio, precario, vi, dominio non ſuppetente. A COSTA *Comment. priori.*

Errat TH. in hujus loci interpretatione: Prætor enim vim fieri vetat interdicto uti poſſidetis, vel utrubi, nec vi, nec clam, nec precario poſſidenti, ut rectiſſime Cujac. hic adnotavit in N. poſt. [nam hæc ſunt poſſeſſionum vitia. Terent. Eun. Act. 2. Sc. 3. & ibi Don. Tertull. *adverſ. Hermog.* ex Edit. 1.] FABR.

Accurſius ſane errat: ſed THus non aliud interdictum quam ipſe Juſtinianus intelligit, quod Cujacius rectiſſime exponit de interdicto *Uti poſſidetis* vel *Utrubi*. Itaque cum umbra pugnant a Coſta & Fabrotus. G. O. R.

n. Horum formula ita concepta: *Id reſtituas.* l. 1. in fin. principii D. *quorum bonorum.* D. GOTH.

o. §. 3. inf. *eod.* [cap. 358.] D. GOTH.

p. V. l. 5. in fin. pr. & §. 1. D. *quod vi aut clam.* l. 2. in fin. pr. D. *de precario.* D. GOTH.

q. Obſtare videtur l 3. §. plane D. *de Libero hom. exhib.* ſed de libertate tuenda hic agitur, ne invitus retineatur, quem certo conſtat eſſe liberum, non de eo qui tanquam ſervus poſſidetur, de quo adſertori competit actio ad exhibendum, l. 10 *Ad exhib.* non interdictum exhibitorium. Quæ ſequuntur etiam de liberis & libertis intellige, quibus adverſarius non facit controverſiam ſtatus. CUJAC. *not. poſter.*

Cum eo vero quod ait [Ulpian. l. 3. §. 7. *de Libero hom. exhib.*] ſi de ſtatu agatur, ceſſare interdictum de libero homine exhibendo, non pugnat §. exhibitoria Inſt. *de Interd.* qui Prætorem ait per interdictum jubere exhiberi eum, cujus de libertate agitur, quoniam hoc ſic intelligi poteſt, cujus de libertate tuenda agitur, ne invitus ab alio retineatur, quem pro certo conſtat eſſe liberum: vel etiamſi, ut THus, ea verba accipias de controverſia ſtatus, quam fecit qui eum tenet quem in libertatem vindicare volo, hic erit ſenſus, ut hujus judicii præparandi cauſa abſque præjudicio poſſim deſiderare, exhiberi eum vel actionem ad exhibendum l. de eo D. *Ad exhib.* vel interdicto Prætoris. IDEM XIX. *Obſerv.* 17.

In his interdictis recepta erat hæc formula, *Eum eamve exhibeas.* v. l. 1. & 2. D. *de homine libero exhibendo.* & l. 1. D. *de liberis exhibendis.* & l. 1. D. *de tabulis exhibendis.* D. GOTH.

Si vera eſt THi interpretatio, pugnat e diametro cum hoc §. l. 3 §. 7. D. *de Lib. h. exh.* quo loci Ulp. docet, non eſſe locum interdicto, ſed agendam libertatis cauſam, cum dubitatur, utrum liber an ſervus quis ſit. Sed, ut recte monet Cujac. h. l. & XIX. Obſ. 17. hic agitur de libertate tuenda ejus, quem conſtat eſſe liberum, cui nullus facit ſtatus controverſiam, ne invitus retineatur: quo caſu interdicto opus eſt, d. §. 7. atque ita rejicienda eſt omnino THi interpretatio. A COSTA *Comment. poſter.*

Verius etiam eſt, quod hic notat Cujac. pugnat enim interpretatio Theophili cum l. 3. §. plane ſi du-

Reſtitutoria [n] δέ ἐστι, δι' ὧν ἀποκαταστῆναί τι κελεύει· οἷον τῷ bonorum poſſeſſori, ὥστε δοθῆναι τὴν νομὴν τῶν πραγμάτων, ὧν ἕτερός τις pro herede ἢ pro poſſeſſore [13] ἐπελάβετο. Τί δέ ἐστι pro herede ἢ pro poſſeſſore, προϊόντες [o] μαθησόμεθα. Ἡ νίκα κελεύσει ἀποκαταστῆναί [p] μοι τὴν νομὴν τοῦ ἀγροῦ, ἧς ἐξεβλήθην βίᾳ.

Reſtitutoria autem ſunt, per quæ reſtituere quid jubet: veluti bonorum poſſeſſori, ut reddatur poſſeſſio rerum, quas alius quis pro herede vel pro poſſeſſore adprehendit. Quid autem ſit pro herede vel pro poſſeſſore, pergentes docebimus. Aut ſi agri poſſeſſionem mihi jubebit reſtitui, unde vi dejectus fui.

Exhibitoria δέ ἐστιν, ἐν οἷς κελεύει τι 354 εἰς μέσον φέρεσθαι· οἷον, ἀποκρύπτεις τὸν ἐμὸν ἀδελφὸν, [q] λέγων αὐτὸν εἶναι δοῦλον σὸν, ἐμοῦ βουλομένου περὶ τῆς αὐτοῦ δικάσασθαι ἐλευθερίας· ἢ ἀποκρύπτεις τὸν ἐμὸν ἀπελεύθερον, ᾧ τινι βούλομαι operas ἐπιθεῖναι·

Exhibitoria autem ſunt, quibus quid jubet in medium proferri: veluti, occultas fratrem meum, dicens eum eſſe ſervum tuum, me volente de libertate ejus litigare: aut libertum meum occultas, cui operas injungere volo:

13. ἐστὶν ἐν κατοχῇ Pith. ac F. Scholion credo τοῦ ἐπελάβετο. G. O. R.

dubitat, D. *de lib. ho. exh.* FABR.

Quis credere potuiſſet, Janum a Coſta, qui THinum de interdictis proceſſum ſupra cap. 350. not. *h.* tam egregie defendit, & ipſum tandem Cujacium in viam rediiſſe obſervavit, non modo exempla THi plane rejicere, ſed & poſteriorem Cujacii in Obſerv. libris ſententiam tam callide diſſimulare ac reticere? Primo ego jam loco contendo, ipſum Juſtin. hic agere non de homine, quem pro certo conſtat eſſe liberum, ſed de cujus ſtatu, liber an ſervus ſit, controverſia movetur: idque verum eſſe, ipſa locutio *cujus de libertate agitur*, prima ſtatim fronte manifeſtat; deinde perſpicua hic eſt κλιμαξ, in tribus ſive poteſtatis ſive nexus ſpeciebus conſiſtens, quarum prima eſt *domini*, altera *patroni*, tertia *parentis*. Verum enimvero dices, nonne ſic pugnant & Imper. & apertius THus cum Ulpiano? Nequaquam: hic enim, ſi uſquam, verum eſt effatum Cæſaris noſtri in Conſtit. *Tanta* §. 15. *Contrarium autem aliquid in hoc Codice poſitum nullum ſibi locum vendicabit; nec invenitur, ſi quis ſubtili animo diverſitatis rationes excutiet: ſed eſt aliquid novum inventum, vel occulte poſitum, quod diſſonantia querelam diſſolvit, & aliam naturam induxit diſcordia fines effugientem.* Scilicet neque Imperator neque paraphraſtes hic aut intellexerunt aut ullo verbo meminerunt interdicti *de* NB: LIBERO *homine exhibendo*, quod in hoc caſu locum habere nequit, quia Prætor eo interdicto reddito jamnunc agnoſceret eum eſſe hominem liberum, & ſic præjudicium alteri parti, ſive putativo domino, faceret, quem ego ſenſum puto eſſe Ulpiani in d. l. 3. Nec enim quodvis interdictum denegat, ſed ſpecialiter illud *de Libero homine exhibendo.* Inſtabis forte ac rogabis, quale igitur interdictum h. l. intelligendum ſit? Reſpondeo me nomen illius proprium non magis ſcire quam Cujacium, qui in fine ſuper. notæ ſimpliciter *interdictum Prætoris* adpellat. Namque ſicuti plura ſunt negotia, quam vocabula, l. 4. D. *de Præſcriptis verbis & in factum actionib.* atque ideo ceſſantibus judiciis & vulgaribus actionibus Prætor actiones in factum aut præſcriptis verbis pro re nata adcommodat, l. 1. ſqq. *eod.* ita idem locum neceſſario habuit in reddendis interdictis, quæ generali Actionum nomine venire, quis ignorat? nec de eo quiſquam dubitare poterit, qui leges 1. ac 2. D. *de Interd.* totas attenta mente legerit: unde etiam, ſicuti actiones utiles dantur, ita & *interdicta utilia*, l. 1. fin. D. *de ſuperfic.* eaque *ad exemplum interdictorum, quæ in albo propoſita habet Prætor*, dicuntur dari in l. 1. Cod. de Interd. & l. 3. *Interdicta autem licet in extraordinariis judiciis proprie locum non habent: tamen ad exemplum eorum res agitur.* item l. 3. C. de Liberis exhib. *Si ad inſtar interdicti de exhibenda filia &c.* & ſic Accurſius ad l. 2. D. *eod.* notat: *recte convenitur] interdicto de uxore exhibenda: quod non habemus: ad inſtar ejus quod habemus, ut hic & C. eod. l. fin.* Immo nec interdictum *de liberto exhibendo* habemus, neque id *Quod in loco ſacro factum eſt, reſtituatur*, cujus tamen meminit l. 2. §. 1. D. *de Interd.* & monente Accurſio, l. 2. §. 19. *Ne quid in loco publico.* G. O. R.

θεῖναι· ἢ [14] καὶ πολλάκις [r] τὸν υἱόν μου, ἢ τὸν ἔγγονον τὸν ὑπεξούσιον ἀποκρύπλεις, καὶ βούλομαι τούτους εἰς μέσον ἀχθῆναι.

volo: aut ſæpe filium quoque meum vel nepotem in *mea* poteſtate *conſtitutum* occultas, hoſque *ego* in medium produci volo.

Τινὲς δὲ λέγουσιν interdicta κυρίως ἐκεῖνα καλεῖσθαι, ἐν οἷς κωλύει [s] τι γίνεσθαι· ἐπειδὴ interdicere ἐστὶ τὸ προαγγεῖλαι [t] καὶ κωλύσαι· τὰ δὲ reſtitutoria καὶ exhibitoria οὐκ interdicta, ἀλλὰ decreta καλεῖσθαι, παρὰ τὸ decernere, ὅ ἐστι ψηφίσασθαι. Ἀλλ' ὅμως ἤρεσε, πάντα προσαγορεύεσθαι interdicta, quia inter duos dicuntur, ἐπειδὴ μεταξὺ [u] δύο τινῶν λέγεται. 355

Nonnulli tamen dicunt, interdicta proprie illa vocari, quibus quid fieri prohibet; quoniam interdicere ſit denuntiare ac prohibere: reſtitutoria vero & exhibitoria non adpellari interdicta, ſed decreta, a decernere, quod ſit cenſere & *ſtatuere*. Attamen placuit omnia vocari INTERDICTA, QUIA INTER DUOS DICUNTUR.

§. II. Δευτέρα τῶν ἰντερδίκτων [x] διαίρεσίς ἐστιν αὕτη, [15] ὅτι τῶν ἰντερδίκτων τινὰ μέν ἐστι τῆς [16] adipiſcendæ [y] ἐνεργείας [z] ἤτοι προσληπλικῆς· αὐτάμην γὰρ ταῦτα, νομῆς δράξασθαι βουλόμενοι· τινὰ δὲ τῆς retinendæ ἤτοι κατασχετικῆς· τινὰ δὲ τῆς recuperandæ [a] ἤτοι ἀναληπλικῆς. 356

§. II. Altera interdictorum diviſio hæc eſt, quod interdictorum alia vim adipiſcendi ſive adquirendi habeant; hæc enim poſtulamus, quum poſſeſſionem adquirere volumus: alia retinendi ſeu ſervandi: alia recuperandi ſive recipiendi.

§. III. Καὶ τῆς μὲν adipiſcendæ ἐνεργείας ἐστὶν ἤτοι δυνάμεως τὸ ἰντέρδικτον τὸ quorum [b] bonorum, ὅπερ δίδοται τῷ bonorum poſſeſſori· οἷον ἐπὶ τούτου τοῦ θέματος· ἐτελεύτησεν ὁ ἐμὸς κογνάτος· ἠτησα 357

§. III. Et adipiſcendi quidem vim ſeu facultatem habet interdictum Quorum bonorum, quod bonorum poſſeſſori datur; velut in hac ſpecie: deceſſit cognatus meus; petii in hujus bonis

14. ἢ de: F. 2. 15. ὅτι de: F. 16. Vide not. *y*.

r. V. l. 1. & paſſim tit. *de liberis exhib.* D. GOTH.

s. In his formula hæc uſitata erat, *vim fieri veto.* l. 1. D. *ne quid in loco ſacro:* l. 1. *de loco publ. fruendo:* l. 1. D. *devia publ.* l. 1. *uti poſſidetis*, & paſſim illo libro. D. GOTH.

t. Gloſſ. Lat. Gr. *interdicitur*, παραγγέλλεται. Gloſſ. Gr. Lat. παραγγελία, *denuntiatio*, *condictio*, *interdictum*. FABR. I.

u. Aut certe, quia *interim* dicuntur. Iſid. Hiſp. Orig. 5. c. 25. Anian. ad Paul. Sentent. lib. 5. t. 6. Papias. FABR. I.

Atque ex hac in primis actorum veterum forma rectiſſime intelligi poteſt, *Interlocutiones* & *Interdicta*, non quod *interim* ad tempus dicerentur, ſed quod inter litigantes, ſive, ut Imp. in §. 1. Inſt. *de Interd.* ait, *inter duos dicerentur*, appellata eſſe, ne cum Menagio *Amœn. J. C.* c. 39. aliiſque auctoritatem Iſidori & Aniani ſequamur.

CONRADI *Parerg. L. IV. Art. I. pag.* 441.

x. Auſon. Id. 11. *Interdictorum trinum genus: unde repulſus vi fuero, aut utrobi fuerit, quorumve bonorum.* interdictum enim *unde vi* comparatum eſt reciperandæ poſſeſſionis cauſa: *utrubi*, retinendæ: *quorum bonorum*, apiſcendæ. FABR. I.

y. Sic Libri vett. ut in Gloſſ. vett. *apiſcenda*, & *apiſci*. FABR.

Ante Fabrotum hic & deinceps more ſolito ſcriptum fuit ἀδιπισκένδαι - - - ρετινένδαι - - - - ρεκπερώνδω. Is autem non modo Græcas interpretationes ἤτοι προσλ. . . . ἤτοι κατασχ. . . . ἤτοι ἀναλ. omiſit, ſed & *apiſcendæ* & *reciperandæ* edidit. Sed quum *adip.* & *recup.* conſtanter ſcriptum inveniam

tam

ητησα τὴν unde [c] cognati ἀμφατοχὴν ἐπὶ τοῖς τούτῳ πράγμασι· τινὰ τῶν πραγμάτων διεκράτουν τινές· δύναμαι διὰ τοῦ quorum bonorum ἰντερδίκτῳ τούτων γενέσθαι ἐπὶ νομῆς· ἀλλ' οὐ κατὰ παντὸς νομέως δοθήσεταί μοι τὸ ἰντέρδικτον, ἀλλὰ κατὰ δύο μόνον, κατὰ τοῦ pro herede καὶ κατὰ τοῦ pro possessore.

bonis possessionem Unde cognati; aliqua ex his bonis quidam tenebant; possum per interdictum Quorum bonorum in eorum possessionem venire: sed non adversus quemlibet possessorem interdictum mihi dabitur, verum adversus duos tantum, adversus eum qui pro herede & adversus eum qui pro possessore *possidet*.

Καὶ τίς ἐστι [d] pro herede; ὁ νομίζων 358 ἑαυτὸν εἶναι κληρονόμον. Διὰ τί δὲ οὕτως ὠνόμασται, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· πολλαὶ [17] κτήσεών εἰσι προφάσεις, καὶ ὅσαι [e] τῶν κτήσεών εἰσι προφάσεις, τοσοῦτοι [18] καὶ τίτλοι· Τίτλος [f] δέ ἐστιν, ἡ τῆς ἀμφατοχῆς αἰτία· οἷον, ἐρωτῶ σε, πόθεν νέμῃ τοῦτο τὸ πρᾶγμα; καὶ λέγεις, ἐπειδὴ ἐδωρήθη μοι, καὶ ὁ Τίτλος ἐστὶ pro donato· ἢ, ἐπειδὴ ἠγόρασα, καὶ ὁ Τίτλος ἐστὶ pro [19] empto· ἢ, εἰς προῖκά μοι ἐπεδόθη, καὶ ὁ 359 Τίτλος ἐστὶ pro dote· ἢ, ἐληγατεύθη μοι, καὶ ὁ Τίτλος ἐστὶ pro legato. [20] Ἐνταῦθα οὖν ἐρωτώμενος λέγει, ἐπειδὴ νομίζω ἐμαυτὸν εἶναι κληρονόμον, καὶ λέγεται pro herede.

Et quis est PRO HEREDE? Qui putat se esse heredem. Quare autem sic dicatur, necesse *est* dicere: multæ adquisitionum sunt causæ; & quot sunt causæ adquisitionum, totidem *sunt* & tituli. TITULUS autem est possessionis ratio: veluti, rogo te, unde hanc rem possides? & dicis, quoniam mihi donata est; & Titulus est pro donato: aut, quoniam emi; & Titulus est pro emto: aut, in dotem mihi data fuit; & Titulus est pro dote: aut, legata mihi est; & Titulus est pro legato. Heic ergo interrogatus dicit, quoniam me heredem esse puto; & dicitur pro herede.

Τίς δέ ἐστι [g] pro possessore; Pro possessore

Quis vero est PRO POSSESSORE? Pro

17. τῶν ad: F. 18. δὲ ad: F. 19. *emptore* F. 20. Καὶ ad: F. cum Curt.

tam in variis Instit. editionibus quam MSS. nec non Viglius cum ceteris editoribus Græce sic exhibeat, nihil mutare sustinui. G. O. R.

z. Ἐνεργείας, νομὴν καὶ δύναμιν hic & sequentibus locis videtur pro eodem sumere. D. GOTH.

a. Quæ & adipiscendæ possessionis interdicta l. 2. §. ult. vers. adipiscendæ. D. *de interdictis*. Dicuntur, & supra interdicta σφετεριστικῆς ἐνεργείας. adde l. 1. in fin. D. *quorum bonorum*. D. GOTH.

b. Adde Glossam Nomicam Ιντέρδικτον δεκόρεμ βονόρεμ pag. 1745. cum animadversionib. Schultingii. G. O. R.

c. Interdictum quorum bonorum datur ei, qui bonorum possessionem unde cognati agnovit cum re, quique probat se cognatum, l. 1. C. *quorum bonorum*. FABR. I.

d. L. 11. D. *de hæredit. petit.* l. 33. §. 1. D. *de usurpat.* D. GOTH.

e. V. l. 3. §. genera possessionum 21. D. *de adquir. possess.* D. GOTH.

f. V. l. 1. D. *pro donato.* l. 2. *pro emptore*, l. 1. D. *pro dote*, l. 2. D. *pro legato*, l. *pro hærede* 11. D. *de rei vindicat.* l. 33. §. 1. D. *de usucap.* 50. *Eclog.* tit. 6. 4. 8. 5. D. GOTH.

Curtius hunc locum asteriscо notavit, forte quia ἀμφατοχὴ pro *bonorum possessione* accipi plerumque solet: sed & pro simplici *possessione* aut *detentatione* sumi & Lexica & Glossaria docent. Quare Fabrotianum κατοχῆς, ut edidit, non ante recipio, quam id ex Codd. proveniisse constet. G. O. R.

g. Adde l. 11. in fin. l. 12. l. 13. D. *de hæredit. petitione.* D. GOTH.

ſeſſore [21] ἐστὶ καὶ λέγεται, ὁ βίαιος ἁρπαξ, ὁ μηδεμίαν ἔυλογον [22] ἔχων αἰτίαν τῆς κατοχῆς, ὃς ἐρωτώμενος, πόθεν νέμεται, λέγει, Ἐπειδὴ νέμομαι· καὶ τὴν [23] ἐρώτησιν εἰς ἀπόκρισιν μετατρέπει· οὗτος οὖν λέγεται pro poſſeſſore· οὐ διαφερομένων ἡμῶν, εἴτε πᾶσαν νέμεται τὴν κληρονομίαν, εἴτε ἓν πρᾶγμα.

Pro poſſeſſore eſt ac dicitur, violentus raptor, nullam habens juſtam detentionis cauſam, qui interrogatus, unde poſſideat, ait, Quia poſſideo; atque interrogationem in reſponſionem convertit: hic igitur dicitur pro poſſeſſore: haud diſtinguentibus nobis, utrum omnem poſſideat hereditatem, an rem unam.

Διὰ τοῦτο δὲ ὑπὸ τὴν adipiſcendæ ἐνέργειαν ἀνάγεται τὸ quorum bonorum ἰντέρδικτον, ἐπειδὴ χρειῶδές ἐστιν ἐκείνῳ, ὃς πρῶτον [h] βούλεται δράξασθαι νομῆς.

Ideo autem interdictum Quorum bonorum ad vim *poſſeſſionis* adipiſcendæ refertur, quoniam ei eſt utile, qui poſſeſſionem *nunc* primum adipiſci cupit.

Τοιοῦτόν ἐστι τὸ [24] Σαλβιάνειον [i] ἰντέρδικτον, ὅπερ δίδοται τῷ δεσπότῃ τοῦ ἀγροῦ κατὰ τοῦ [25] κολωνοῦ τοῦ συμφωνήσαντος, ὥστε τὰ εἰσαγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ πράγματα ὑποκεῖσθαι [26] ἐν τῷ μισθώματι· ἐὰν γὰρ ἀγνωμονήσῃ, κατὰ παντὸς [k] κατέχοντος τὰ τοῦ κολωνοῦ πράγματα κινηθήσεται τὸ Σαλβιάνειον ἰντέρδικτον.

Hujuſmodi eſt interdictum Salvianum, quod domino fundi datur adverſus colonum qui pactus fuit, ut bona omnia ab ipſo in fundum invecta pro mercede ſint oppignerata. Nam ſi ſolvere ceſſaverit, adverſus quemlibet bona coloni poſſidentem Salviano interdicto agetur.

Εἰ μὲν οὖν θελήσει τις πρῶτον δράξασθαι νομῆς, ἔστιν αὐτῷ ἀναγκαῖα τὰ ἰντέρδικτα [27] τῆς adipiſcendæ νομῆς· εἰ δὲ δραξάμενον ἐκπέσῃ, χρὴ αὐτὸν τότε μετιέναι ἐπὶ τὰ ἰντέρδικτα, ἅπερ ἐστὶ τῆς recuperandæ ἐνεργείας.

Si quis igitur poſſeſſionem *nunc* primum volet adprehendere, neceſſaria ei ſunt interdicta adipiſcendæ poſſeſſionis: ſed ſi adeptus eam amiſerit, tunc eum tranſire oportet ad interdicta, quæ vim recuperandæ habent.

§. IV.

§. IV.

21. ἐστὶ καὶ de: F. 22. αἰτ. præponit F. 23. ἐπερώτ. F. 2. 24. Σαλβιάνιον F. ubique. 25. Sic ſola ſemper Lovan. pro vulg. κωλονοῦ. 26. ἐπὶ pro ἐν legendum puto. G. O. R. 27. τὰ τῆς apiſc. F.

Qui nullo vendente comparavit, & ſine pretio ſuum fecit, ut verbis utar Apuleji Mileſia 10 FABR. I.

h. Neque mutat, quod in l. 1. D. *quorum bonorum* reſtitutorium dicitur. Illo enim loco *reſtituendi* verbo Juriſconſultus abutitur. D. GOTH.

i. V. l. 1. in fin. D. *de interdictis*, & toto titulo *de Salviano interdicto*. D. GOTH.

Fundi dominus utitur utili Salviano interdicto adverſus extraneum poſſeſſorem, l. 1. D. *de Salv. int.* adverſus colonum directo, l. 1. C. *eod.* FABR. I.

k. Quæ heic habet, pugnant cum l. 1. Cod. *de Precar.* ubi dicitur, Salvianum interdictum tantummodo adverſus conductorem debitoremve competere. ERNST.

Sed & ead. l. 1. C. pugnare videtur cum l. 1. D. *de Salv. interd.* quæ pro THo facit. Verum ſpecies ſunt diverſæ, quum in Cod. non agatur de colono: quod pluribus exſequuntur Cujac. V. *Obſerv.* 24. & A Coſta h. l. Dicet alius, ſic tamen THum dicere debuiſſe vel *utile* vel *quaſi Salv. interd.* ſed aut cogitet utiles actiones ſub directis latere, quod vel

§. IV. Εἰπόντες τὰ τῆς [28] adipiſcendæ ἐνεργείας, εἴπωμεν τὰ τῆς retinendæ. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ uti [l] poſſidetis, καὶ τὸ utrubi· χώραν δὲ ἔχει ἐπὶ τούτου τοῦ ῥήματος· συνέβη με [m] ῥάξασθαι οἰκέτου τινὸς, παρόντος σου· καὶ λέγοντός μου, τοῦτον ἐμὸν εἶναι οἰκέτην, διεβεβαίου σαυτὸν εἶναι δεσπότην· καὶ ἑκάτερος ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν μετέφερε τὴν δεσποτείαν· τελευταῖον εἶπον ἐγώ, εἰ νομίζεις σαυτὸν εἶναι δεσπότην, ἰδοὺ ἐγὼ νέμομαι τὸν οἰκέτην, κίνησον κατ' ἐμοῦ τὴν in rem, καὶ ἀποδείξας λήψῃ τὸν οἰκέτην· ἔλεγες δὲ καὶ σὺ τὰ αὐτὰ, ὅτι ἐγὼ νέμομαι, καὶ σὺ μᾶλλον κίνησον κατ' ἐμοῦ τὴν in rem. Καὶ πρότερον ἀρξάμενοι περὶ δεσποτείας, ἐλθωμεν εἰς τὸν λόγον [29] περὶ τῆς νομῆς· δεῖ γὰρ ἀκριβῆναι καὶ γνῶναι, τίς ἐστιν [n] ὁ ῥέος, τίς δὲ ὁ ἄκτωρ· ἐπειδὴ οὐδὲ κατὰ [o] τὸ πολιτικὸν οὐδὲ κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον προβήσεται δικαστήριον, εἰ μὴ γνῶμεν, τίς [30] ἐστιν ὁ ἀγάγων, τίς δὲ ὁ ἀναγόμενος. Καλλίων [p] δὲ [31] ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὁ ῥέος τοῦ ἀκλήρου· καὶ ἀπὸ τούτου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεγάλαι ἀναφύονται φιλονεικίαι περὶ αὐτῆς τῆς νομῆς, ἀπό τινι αὐτῇ τυγχάνει. Ἔστι γὰρ [q] τὸ κέρδος τοῦ νέμεσθαι ἐν τούτῳ, ὅτι εἰ καὶ μὴ αὐτοῦ ἐστι τὸ πρᾶγμα τοῦ νεμομένου, ἐσθ' ὅτε τὴν δίκην

§. IV. Quum diximus *interdicta*, quæ adipiſcendæ *poſſeſſionis* vi pollent, dicamus ea quæ retinendæ. Tale eſt *interdictum* Uti poſſidetis, & *interdictum* Utrubi. Locum autem habet in hac ſpecie: evênit, ut ſervum aliquem adprehenderem, te præſente; atque me dicente, hunc meum eſſe ſervum, adfirmabas temet eſſe dominum; & uterque noſtrum ad ſe dominium transferebat; ego tandem dicebam, ſi te dominum eſſe putas, ecce ego ſervum poſſideo, inſtitue adverſus me *actionem* in rem; ſed tu quoque eadem dicebas, *quin* ego poſſideo, & tu potius adverſus me *actionem* in rem inſtitue. Poſtquam vero de dominio prius cœpimus, veniamus *nunc* ad ſermonem de poſſeſſione. Dijudicandum ergo eſt & dignoſcendum, quis reus ſit, quis actor: ſiquidem neque *jure* civili neque ratione naturali procedet judicium, niſi noverimus, quis ſit actor, quis vero reus. Potior autem in judiciis reus *eſt* actore: eaque propter ut plurimum magnæ oriuntur controverſiæ de poſſeſſione ipſa, apud quem ea ſit. Commodum enim poſſidendi

28. *recipiendæ* (hoc male) omiſſo ἐνεργείας F. ad: F. 29. τὸν ad: F. Mox οὐν pro γοῦν idem. 30. μὴ ad: F. 31. ἀεὶ ad: F.

vel unius legis Aquiliæ exemplo doceri poſſet; aut illam particulam hinc excidiſſe credat. G. O. R.

l. Vide l. 1. in fin. verſi. Retinendæ D *de Interdictis.* l. 1. & paſſim D. *uti poſſidetis.* & l. unicam D. *utrubi.* D. GOTH.

m. L. 1. D. *utrubi.* FABR.

n. Adde l. 1. §. 3. D. *uti poſſidetis.* D. GOTH. Non aliter lis expediri poteſt, quam ſi alter petitor, alter poſſeſſor ſit, l. 62. D. *de judic.* FABR.

o. Sola h. l. Lovan. habet articulum maſc. τὸν, ut ſcil. cum ſeq. λόγον conveniret: Fabrotus & hunc & ſeq. articulum omittens, atque edens, οὐδὲ κατὰ πολ. οὐδὲ κατὰ φυσ. λόγον, in eadem videtur opinione fuiſſe: ſed genus neutrum τὸ πολ. defendi poteſt per ellipſin vocis δικαιον. Vide ſupra pag. 615. lect. var. 8. G. O. R.

p. Favorabilior reus potius, quam actor habetur, l. 125. D. *de reg. jur.* & melior eſt cauſa poſſidentis, l. 128. *eod.* & §. 2. ſupra, *de act.* FABR.

q. Commodum poſſeſſoris, l. 1. §. 2. D. *uti poſſ.* & l. 62. D. *de judic.* FABR. l.

δίκην νικᾷ ὁ ῥέος, τοῦ ἄκλωρος μὴ δυνηθέντος ἀποδεῖξαι, πρόσθεσιν αὐτῷ τὴν δεσποτείαν· διὸ ἡνίκα ἄδηλόν ἐστι, πότερον ὁ ἀγῶν ἢ [32] ὁ ἀναγόμενός ἐστι δεσπότης, ὑπὲρ τοῦ ῥέοντος [r] ἐκφέρεται ἡ ἀπόφασις· ἀεὶ γὰρ ἡ ἀσθένεια τῶν ἀποδείξεων τοῦ ἄκλωρος (αὐτὸς γὰρ εἴωθε [s] βαρύνεσθαι ταῖς ἀποδείξεσι) νίκην προσποιεῖ τῷ ῥέοντι.

dendi in eo consistit, quod, etiamsi res ipsius possidentis non sit, reus nonnunquam lite vincat, quando actor probare non potest, dominium sibi competere: quare quando incertum est, utrum actor an reus sit dominus, pro reo sententia fertur: namque imbecillitas probationum actoris (is enim probationibus gravari solet) victoriam reo semper parat.

Τὰ μὲν οὖν δύο ἰντέρδικτα τῆς retinendæ 365 Hæc igitur duo interdicta retinendæ ἐστὶν ἐνεργείας· διαφορὰ δέ ἐστιν αὐτῶν μεταξύ, ὅτι τὸ μὲν uti possidetis ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, οἷον ἀγροῦ [t] καὶ οἰκίας, χώραν ἔχει, τὸ δὲ utrubi ἐπὶ τῶν κινητῶν.

possessionis vim habent: differentia autem inter illa *hæc* est, quod quidem Uti possidetis in immobilibus, velut agro ac domo, locum habeat; Utrubi in mobilibus.

Νικᾷ [u] δὲ ἐπὶ τῷ uti possidetis ἰντερδίκτῳ ἐκεῖνος, ὃς νέμεται ἀνεπιλήπτως τὸν ἀγρὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ὅτε ὁ πραίτωρ ἐδίδου τὸ ἰντέρδικτον, [33] τετέχνιν οὔτε βιασάμενος, οὔτε λάθρα λαβών, οὔτε κατ' ἀξίωσιν. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ [366] ἕτερον βιασάμενος [x] νέμομαι ἐγὼ τὸν ἀγρὸν, ἢ λάθρα ἔλαβον παρ' ἑτέρου, ἢ ἕτερον παρακαλέσας γέγονα ἐν νομῇ, πλὴν ἡνίκα μηδὲν τοιοῦτον πέπραχταί μοι πρὸς σὲ, ἐν τῷ ἀγῶνι νικῶ σε τοῦ ἰντερδίκτου.

Verum interdicto Uti possidetis ille vincit, qui fundum eo tempore, quo Prætor interdictum reddebat, sine vitio possidet, id est nec vi ingressus, nec clam nactus *ab adversario*, nec precario. Quamquam enim ego vel maxime alii vim faciens fundum possideo, aut clam ab alio nactus sum, aut alium exorans in possessionem veni, si tamen nihil hujusmodi a me commissum est adversus te, vinco te in certamine hujus interdicti.

Ἐπὶ

In

32. ὁ de: F. 33. τετίστι *nec vi, nec clam, nec precario ab adversario*, οὔτε βιασ. &c. Pith. ac F. Ergo hinc excidisse credo ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου. G. O. R.

r. Dominium apud possessorem remanet, l. 2. C. *de probat.* l. ult. C. *de rei vind.* FABR. I.

s. Possessori non incumbit onus probandi, d. l. 2. sed petitori, §. non solum, supra *de Legat.* L. 21. D. *de probat.* l. 25. D. *de jur. fisc.* l. 5. C. *de liber. caus.* FABR.

t. In edicto Prætoris: uti eas ædes, l. 1. D. *uti possid.* apud Festum: [v. Possessio.] *uti nunc possidetis eum fundum.* FABR. I.

u. Vide 2. Harmenop. 1. §. 59. D. GOTH.

x. Siquidem ab extraneo possidet, prodest ei possessio: justa enim an injusta adversus cæteros possessio sit, nihil refert. si vero ab adversario suo vi, aut clam, aut prec. possideat, non proderit ei hæc possessio, l. 1. & l. 2. D. *uti possid.* l. ult. D. *de adq. poss.* Ego tamen qui superior sum hoc interdicto, si vi armata eum ex possessione fundi dejecero, vincar interdicto *unde vi.* FABR. I.

y. Paul. 5. Sentent. tit. 6. FABR.

z. L. un. D. *Utrubi.* D. GOTH.

a. L. 1.

Ἐπὶ δὲ τοῦ utrubi 34 οὗτος νικᾷ, ὅστις, εἰς τοὐπίσω γ ἀνακλωμένῳ τῷ ἑαυτῷ, τὸν πλείονα χρόνον ἐνεμήθη· οἷον, ἐνεμήθην ἐγὼ ἑπτὰ μῆνας, σὺ πέντε τοὺς τελευταίους, ἐγὼ νικήσω· λοιπὸν οὖν τῆς νομῆς ἐμοὶ ἀποδοθείσης, τότε σὺ ἄκλωρ 35 γινόμενος ταῖς ἀποδείξεσι βαρύνῃ.

In interdicto autem Utrubi is vincit, qui, anno retro replicato, plurimo tempore possedit: veluti, ego septem mensibus possedi, tu quinque posterioribus; ego vincam: jam igitur possessione mihi reddita, tu sic actor factus probationibus gravaris.

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν 36 πάντα τὸ παλαιόν· 367
σήμερον δὲ ἑτέρως ταῦτα φυλάττεται, οὐδεμιᾶς διαφορᾶς, ἐπὶ τῇ ἐξετάσει τῆς νομῆς, τῶν ἰντερδίκτων φυλαττομένης· ἐκεῖνος γὰρ νικᾷ, εἴτε ἀκίνητον [a] εἴτε κινητόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ὃς νέμεται 37 ἀνεπιλήπτως τὸν ἀγρὸν, κατὰ τὸν χρόνον τῆς προκατάρξεως· ὥστε οὐκ ἔτι σκοποῦμεν, τίς ἐνέμετο, ὅτε ἐδίδοτο τὸ ἰντέρδικτον, οὐδὲ τίς ἐνεμήθη τὸν πλείονα χρόνον τοῦ προλαβόντος ἑαυτοῦ.

Sed hæc quidem omnia olim *obtinebant:* ast hodie hæc aliter servantur, nulla observanda interdictorum differentia circa possessionis quæstionem: is enim vincit, sive immobilis sit res sive mobilis, qui fundum litis contestatæ tempore sine vitio possidet. Itaque non spectamus amplius, quis possideat, quum interdictum redderetur, nec quis plurimo præcedentis anni tempore possederit.

§. V. Νεμόμεθα δὲ οὐ μόνον δι' ἡμῶν αὐτῶν, ἢ διὰ τῶν ἡμετέρων ὑπεξουσίων, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων, οἳ οὐκ εἰσὶν ἡμῖν in potestate, οἱοῖός ἐστιν ὁ μισθωσάμενος [b] παρ' ἡμῶν τὸν ἀγρὸν, καὶ ὁ ἔνοικος, κἀκεῖνος, ᾧ παρεθέμην, ἢ ᾧ ἔχρησα τὸ ἐμὸν πρᾶγμα· ἐκείνων γὰρ κατεχόντων [c] φυσικῶς, ἐγὼ τῷ νόμῳ νέμομαι. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ παν- 368

§. V. Possidemus autem non modo per nos ipsos, vel per eos quos in potestate habemus, sed etiam per alios, qui in potestate nostra non sunt, qualis est qui agrum a nobis conduxit, & inquilinus, & ille apud quem deposui, aut cui rem meam commodavi: illis enim naturaliter possidentibus, ego

34. ἰντερδίκτῳ ad: F. *interdicto* Pith. 35. γιν. F. 2. 36. πάντα de: F. 37. *nec vi, nec clam, nec precario ab adversario* F. loco horum, ἀνεπ. τ. ἀγρ.

a. L. 1. §. 1. §. 8. D. *Uti possid.* D. GOTH.

b. L. 9. l. 3. *sup.* cæterum. 12. D. *de admi. possess.* [sic] D. GOTH.
Non lubet mihi his corrigendis tempus impendere. G. O. R.

c. Colonus, inquilinus, depositarius, commodatarius in naturali possessione sunt, naturaliter non possident. FABR. I.
Voluit, opinor: *civiliter non possident.* Ceterum multiplices de possessione ejusque divisione JCtorum sententias si quis persequi vellet, justum tractatum adimpleret. Præter notissimos Institutionum Commentatores, eosque scriptores quos de hac materia Struvius in *Biblioth. Jur. Sel* pag. 232. laudat, mihi sub manum nunc veniunt Lüd. Menckenii *Tractatio Synoptica Instit.* per tabulas pag. 170. Al. Arn. Pagenstecheri *Aphorismi Juris* pag. 505. Thomasii ex *not. ad Dig.* locus apud B. Branchu *Observ.* P. II. pag. 267. & G. Mascovii *de Sectis Sabin & Procul.* Diatriba pag 255. quos ego omnes in concordiam posse redigi opinor hac mea tabula, quam juridice aut explanare aut probare hic jam locus non patitur. G. O. R.

POS-

παθλαχοῦ [d] λεγόμενον, δύνασθαι [38] νομὴν ϖδιακατέχειν δι' ἑτέρου, ὃς ἐμοῦ ὀνόματί ἐστιν ἐν κατοχῇ.

go jure *civili* poſſideo. Atque hoc eſt, quod vulgo dicitur, poſſe me per alium, qui meo nomine ſit in poſſeſſione, poſſeſſionem retinere.

Ψυχῇ δὲ [e] δύναταί τις ϖδιακατέχειν 369
νομήν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὲ μήτε αὐτὸς, μήτε ὀνόματι αὐτοῦ ἐστί τις ἐν κατοχῇ τοῦ πράγματος, ἀλλὰ κατέλιπε τὸ πρᾶγμα, οὐ ψυχῇ καλαφρονοῦντ⟨ος⟩, ἀλλ' ἐν ἐλπίδι τοῦ μὴ ταῦτα ὑποστρέφειν εἰς *[38] αὐτὸ, καὶ οὕτω δοκεῖ ϖδιακατέχειν τὴν νομήν· τοῦτο δὲ γίνεται ἐπὶ ἀγρῶν ἢ ϖεραστείων· καταλιμπάνομεν γὲ ταῦτα ὥρᾳ χειμῶν⟨ος⟩, ἐπὶ τὸ [39] ἀνεπιτήδειον τῆς οἰκήσεως, ἐλπίζοντες καιροῦ καλοῦντος τοὺς αὐτοὺς [40] καταλήψεσθαι τόπους. Ψυχῇ δὲ πρώτης [f] δράξασθαι νομῆς ϑ' δυνατόν· οἷον, ἐπώλησάς μοι κλήματα, ϑ⟨ρεμ⟩μένα ἐν τῇδε τῇ ἐπαρχίᾳ· ἠθέλησάς μοι ταῦτα ϖδαδοῦναι, οὔτε ἐγὼ δύναμαι καταλαβεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους, 370

Enimvero animo quis poteſt poſſeſſionem retinere: nam licet vel maxime neque ipſe, neque ejus nomine aliquis in poſſeſſione ſit rei, ſed rem reliquerit, non animo ſpernentis, ſed ſperantis *ſe* deinde ad eam reverſurum; & ſic retinere videtur poſſeſſionem. Hoc autem fit in agris aut ſuburbanis; ea enim relinquimus hiemis tempore, propter habitationis incommoditatem, ſperantes invitante tempore eadem loca recipere. Sed animo primam adprehendere poſſeſſionem non poſſumus: veluti, vendidiſti mihi prædia, ſita in illa provincia; ea mihi tradere volebas; ego neque adprehendere poſſum

38. Addendum με G. O. R. *38. αὐτὸν ante hanc: quando vertendum foret, *eam* deinde ad ſe reverſuram. G. O. R. 39. Sic ſola Lovan. pro vulg. ἀνεπιτήδειον. 40. πάλιν ad: F.

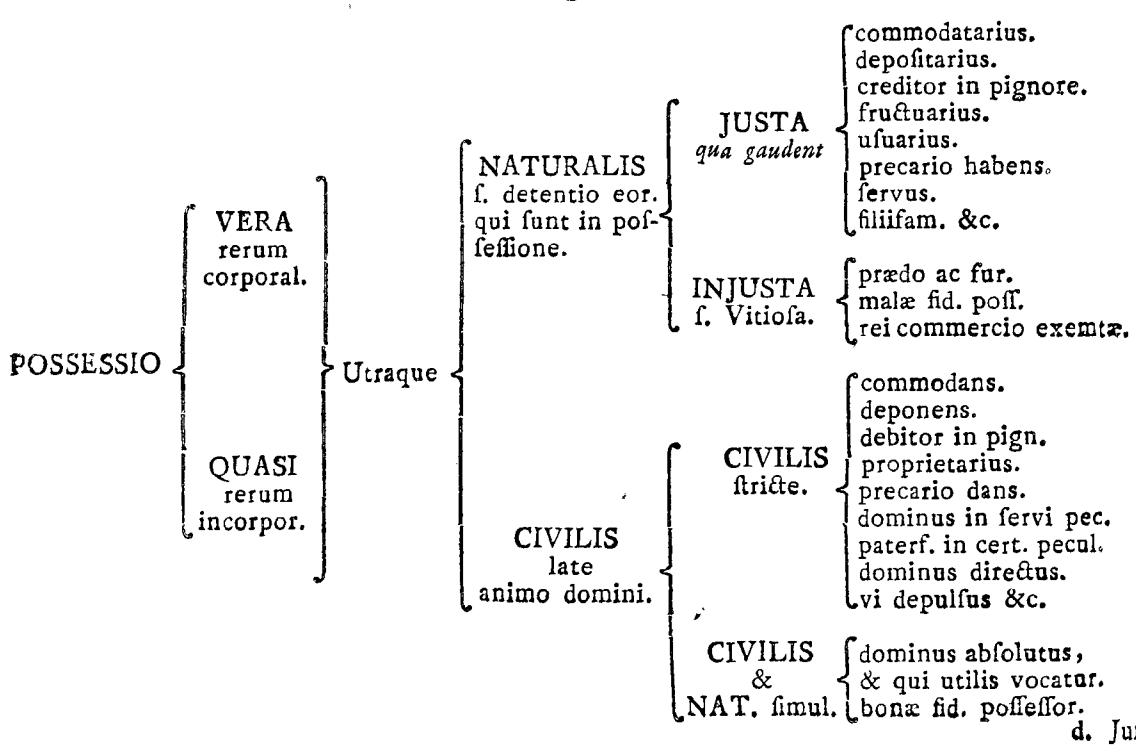

d. Juris

ἐκείνης, ᾧ ἤγουν οὐκ ἀνέχομαι, οὔτε τινὰ τὸν προδηλωθέντα πέμψαι· οὐ δύναμαι λέγειν σοι, Ὅτι ἀπόστηθι τῶν χωμάτων, ἐγὼ γὰρ ταῦτα ψυχῇ νέμομαι· ψυχῇ δὲ πρώτης δράξασθαι νομῆς οὐ δυνατόν· τὴν δὲ σώματί μοι προδοθεῖσαν νομὴν, [h] ψυχῇ δύναμαι [41] παραφυλάττειν.

sum illa loca, aut non audeo, neque aliquem mittere qui adprehendat; dicere tibi non possum, Absiste *illis* prædiis, nam que ego ea animo possideo. Animo enim primam adprehendere possessionem non possumus: sed possessionem corpore mihi traditam animo retinere possum.

Τίνες δέ εἰσι, δι' ὧν προσποιέζεται μοι 371 νομὴ, τελείως εἰρήκαμεν ἐν τῇ δευτέρᾳ Institutioni.

Quinam vero sint, per quos nobis possessio adquiratur, plene diximus in secunda Institutione.

§. VI. Τῆς recuperandæ ἐνεργείας ἐστὶ [42] καὶ τὸ unde vi [i] ἰντέρδικτον. Εἰ γάρ τις βίᾳ [43] ἐξελάσῃ με τοῦ ἐμοῦ ἀγροῦ [k] ἢ τῆς ἐμῆς οἰκίας, ἀναγκαῖόν μοι τὸ εἰρημένον ἰντέρδικτον, δι' οὗ ἀναγκασθήσεται ἀποκαταστῆσαί μοι τὴν νομήν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἔτυχον αὐτὸν ἐγὼ [l] προβιασάμενος, ἢ λάθρα αὐτοῦ γενόμενος ἐν νομῇ, ἢ κατὰ παράκλησιν λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὴν νομήν.

§. VI. Recuperandæ *possessionis* vim quoque habet interdictum Unde vi. Nam si quis me *de* agro meo vel domo mea vi ejecerit, necessarium mihi *est* dictum interdictum, per quod possessionem mihi restituere cogetur; licet maxime vim ei ante intulerim, aut clam eo in possessionem venerim, aut possessionem precario ab eo acceperim.

Ἀλλὰ

Sed

41. φυλ. F. 42. καὶ de: F. 43. ἐξελάσει ante hanc.

d. Juris regula. FABR. I.

e. L. 44. in fin. D. *de adquir. possess.* D. GOTH. Prudentes quoque definierunt, animo solo retineri possessionem. FABR. I.

f. L. 3. in princ. & §. 3. D. *de adquir. possess.* D. GOTH.

g. Corruptum hunc esse locum nullus dubito; quem simpliciter tantum verti: nec enim placet cum interpretibus lectori fucum facere, eique cum Curtio & F. 1. obtrudere: *Ego nec accipere ea ex distante terrarum spatio possum*; aut cum Fabr. 2. *Ego nec ea accipere possum propter locorum distantiam.* An glossema est τὰ δυναμαι? G. O. R.

h. Possessio animo, & corpore adquiritur, animo retinetur, & amittitur. ideoque τὸ *fere* adjectum est in l. 153. *de R. J.* Theodor. Hermop. ib. καλῶς ἔν τὸ ᾠηδὸν ἐπὶ τούτου τοῦ ῥήματος τέθεικεν· ᾧ γὰρ τρόπῳ δυνάμεθα κτήσασθαι νομὴν τινος σώματος, οὐ πάντοτε ταύτην τούτῳ καὶ ἀποβάλλομεν. FABR. I.

i. Proinde interdicta Recuperandæ possessionis proponi sub Rubrica *Unde vi*, scribit Paul. in l. 2. §. ult. versi. recuperandæ. D. *de interdictis.* adde l. 1. §. hoc interdict. D. *de vi & vi.* l. 2. Cod. *unde vi.* c. reintegranda. 2. quæst. D. GOTH.

Lege *Can.* 3. *Quæst.* 1. *can.* 3. & adde Gloss. Nom. pag. 1744. pr. G. O. R.

Huc alludit Cic. 15. Ep. 16. *Postulabimusque ex qua hæres vi hominibus armatis dejectus sis, in eam restituare.* Græci pro superioribus interdictis habebant ἐξούλης γραφήν Demost. in Mid. Aristid. in Panathen. & Orat. Plat. 1. & Basilius Ep. 169. ad Olympium. v. Harpocr. Polluc. & Suid. FABR. I.

k. Hoc enim interdictum ad res mobiles non pertinet, l. 1. §. illud, D. *de vi.* Lege tamen Attica permittebatur δικάζεσθαι ἐξούλης, καὶ περὶ ἀνδραποδῶν, καὶ παντὸς, ὅ φησί τις αὐτῷ μετεῖναι, ut scribit Suid. in ἐξούλης 2. FABR. I.

l. Qui vi armata à me ex intervallo dejectus est, habet interdictum unde vi, tametsi à me vi aut clam aut precario ipse possideat, odio vis armatæ, l. 14. D. *de vi & vi arm.* Non licet igitur eum, qui vi me dejecit coactis armatisve hominibus, postea dejicere. quod si vi quotidiana & inermi à me dejiciatur, impune dejicitur. Sed & si ex continenti, & in ipso congressu eum qui à me

Ἀλλὰ ταῦτα μὲ οἱ παλαιοί· αἱ δὲ [m] διατάξεις (ὡς εἰρήκαμεν [n] ἤδη) βούλονται, εἰ μέν τις τὸ οἰκεῖον πρᾶγμα ἀπέσπασε βίᾳ, [o] φερεῖσθαι αὐτὸν τῆς αὐτοῦ δεσποτείας· εἰ δὲ ἀλλότριον, καὶ αὐτὸ ἀποδιδόναι, καὶ τὴν τούτου [44] ἀποτίμησιν παρέχειν τῷ βιασθέντι. Ὁ δὲ βίᾳ ἐξωθήσας τινὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένης νομῆς, οὐ μόνον ὑπεύθυνός ἐστι τῷ εἰρημένῳ ἰντερδίκτῳ, ἀλλὰ ὑπόκειται καὶ ἐγκλήματι τῷ Ἰουλίῳ [p] de vi privata ἢ de vi publica. [45] Τότε δὲ χώραν ἔχει τὸ de vi privata, ἡνίκα δίκαν ὅπλων εἰργάσατο τὴν βίαν· εἰ δὲ μὴ ὅπλων βίᾳ τινὰ τῆς νομῆς ἐξέβαλε, τῷ Ἰουλίῳ de vi publica κατέχεται. Τῇ δὲ τῶν ὅπλων [q] προσηγορίᾳ οὐ μόνον ἀσπίδες καὶ ξίφη καὶ κεφάλαια σημαίνονται, ἀλλὰ καὶ ξύλα καὶ λίθοι, καὶ πᾶν ὄργανον βλάπτειν δυνάμενον.

372 Sed hæc quidem veteres *ſervabant:* conſtitutiones autem (ut jam diximus) volunt, ut ſi quis rem ſuam vi eripiat, ipſe ejus dominio privetur: ſin vero alienam, ut & illam reddat & æſtimationem ejus vim paſſo præſtet. Qui vero aliquem vi dejecit *de* poſſeſſione quam tenebat, non ſolum memorato tenetur interdicto, ſed & criminali ſubjacet judicio *legis* Juliæ de vi privata aut de vi publica. 373 Tunc autem locum habet *judicium* de vi privata, quum ſine armis vim commiſit: quod ſi cum armis aliquem vi poſſeſſione expulit, *lege* Julia de vi publica tenetur. Armorum vero adpellatione non modo ſcuta & gladii & galeæ ſignificantur, ſed & ligna & lapides, & omne inſtrumentum, quod lædere poteſt.

§. VII. Εἰρήκαμεν [r], τῶν ἰντερδίκτων τὰ μὲ εἶναι prohibitoria, τὰ δὲ reſtitutoria, τὰ δὲ exhibitoria, ἐποιησάμεθα [s] καὶ δευτέραν διαίρεσιν, εἰπόντες τὰ μὲν εἶναι τῆς adipiſcendæ ἐνεργείας, τὰ δὲ τῆς retinendæ, τὰ δὲ τῆς recuperandæ· λεγέσθω καὶ τρίτη διαίρεσις τῶν ἰντερδίκτων· τὰ μὲ γάρ ἐστιν [t] ἁπλᾶ, τὰ δὲ διπλᾶ.

374 §. VII. Diximus, interdictorum alia eſſe prohibitoria, alia reſtitutoria, alia exhibitoria: fecimus & alteram diviſionem, dicentes alia habere adipiſcendæ *poſſeſſionis* vim, alia retinendæ, alia recuperandæ: dicatur etiam tertia interdictorum diviſio; alia enim ſunt ſimplicia, alia duplicia.

Ἁπλᾶ μὲ, ἐν οἷς ὁ ἄλλως διακέκριται [375] τῷ ῥέῳ, ὁποῖά ἐστιν ἅπαντα τὰ reſtitutoria καὶ τὰ exhibitoria· ἄλλως μὲν γάρ ἐστιν,

375 Simplicia quidem, in quibus actor diſcretus eſt ab reo, qualia ſunt omnia reſtitutoria & exhibitoria: namque actor

44. διατιμ. F. 45. ἀλλὰ τῷ μὲ de vi privata τότε χώραν ἐστὶν, ἡν. F.

vi poſſidet, vi armata dejecero, interdictum unde vi ceſſabit, l. 17. *eod.* arma enim armis illico repellere licet, l. 1. §. vim vi *eod.* FABR. I.

m. Vide titul. Cod. *unde vi.* D. GOTH.

n. Sup. tit. *vi bonorum raptorum.* D. GOTH.

o. Dominium autem redigitur in fiſcum, Cuj. par. C. *unde vi.* FABR. I.

p. Vide §. 8. inf. *de publicis judiciis.* D. GOTH.

q. Vide l. 41. D. *de verborum ſignificat.* D. GOTH.

Potius l. 233. *eod.* & inf. *de Public. judic.* cap. 412—3. G. O. R.

r. §. 1. ſup. *eod.* D. GOTH.

s. §. 2. 3. 4. 5. 6. ſup. *eod.* D. GOTH.

t. V. l. 2. D. *de interdictis.* D. GOTH.

u. Paulus tamen ſimplicibus interdictis adnumerat,

ἐστιν, ὁ θέλων ἑαυτῷ τὴν νομὴν 46 ἀποκαλαστῆναι, ἢ τὸ κρυπτόμενον πρόσωπον ἄγεσθαι εἰς μέσον· ῥέος δὲ ὁ τὴν νομὴν 47 ἀποκαθιστῶν, ἢ τὸ πρόσωπον εἰς μέσον ἄγειν ἀναγκαζόμενος.

actor est, qui sibi vult possessionem restitui, aut personam occultatam in medium produci; reus vero, qui possessionem restituere, aut personam in medium producere cogitur.

Τῶν δὲ προϊβιτορίων ἰντερδίκτων u τὰ μέν 376 ἐστιν ἁπλᾶ, τὰ δὲ διπλᾶ. Καὶ ἁπλᾶ μέν ἐστιν, ἡνίκα κωλύει ὁ πραίτωρ τινὰ κτίσαι ἐν σάκρῳ τόπῳ, ἢ ἐν δημοσίῳ ποταμῷ ἢ ἐν τῇ ὄχθῃ αὐτῆ κατασκευάσαι τι· καὶ γὰ ὁ κωλύων ἄκλωρ ἐστὶν, ὁ δὲ κωλυόμενος ῥέος. Διπλᾶ δὲ, οἷον τὸ uti possidetis καὶ τὸ utrubi. Διὰ τοῦτο δὲ διπλᾶ λέγονται, ἐπειδὴ ἴση τῶν δικαζομένων ἑκατέρου ἐστὶν ἡ αἵρεσις· καὶ οὐδεὶς κατεξαίρετον ῥέος ἢ ἄκλωρ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν καὶ ῥέος καὶ ἄκλωρος τάξιν ἐπέχει. Ἀ- 377 μέλει καὶ ὁ πραίτωρ, ἡνίκα ἐδίδου αὐτοῖς τὰ ἰντέρδικτα, μέσῃ ἐκέχρητο ὁμιλίᾳ, οὐδὲ τοῦτον, οὐδὲ ἐκεῖνον ἄκλωρα δεικνὺς ἐκ 48 τῶν οἰκείων ῥημάτων· ἐπὶ γὰ τοῦ uti possidetis v ἔλεγε ταῦτα 49 τὰ ῥήματα· uti possidetis, quo minus possideatis, vim fieri veto· τοιτέστιν, ὡς νέμεσθε, ὅπως ἔλαττον 50 νέμησθε, βίαν γίνεσθαι κωλύω· καὶ οὐκ εἶπεν uti possides, ἵνα 51 μὴ δόξῃ πρὸς ἕνα ἀποτείνεσθαι. Ἐπὶ δὲ τοῦ u- 378 trubi τούτοις κέχρηται τοῖς ῥήμασι v. 52 Utrubi vestrum servus ille, quo de agitur, majore parte hujus anni fuerit, quo minus is eum ducat, w vim fieri veto·

Prohibitoriorum autem interdictorum alia sunt simplicia, alia duplicia. Et simplicia quidem sunt, quando Prætor vetat quem ædificare in loco sacro, aut in flumine publico vel in ripa ejus quid moliri: prohibens etenim actor est, & prohibitus reus. Duplicia autem, velut *interdicta* Uti possidetis & Utrubi. Ideo autem duplicia vocantur, quoniam par utriusque litigantium est conditio; & neuter in illis præcipue reus est aut actor, sed quisque eorum & rei & actoris vicem obtinet. Adeoque Prætor, quum illis interdicta redderet, media usus fuit enuntiatione, neque hunc neque illum actorem designans ex suis verbis: nam in *interdicto* Uti possidetis hæc verba pronuntiabat: UTI POSSIDETIS, QUO MINUS POSSIDEATIS, VIM FIERI VETO; neque dicebat, UTI POSSIDES, ut ne ad unum dirigere *sermonem* videretur. Ast in *interdicto* Utrubi his usus fuit verbis: UTRUBI VESTRUM SERVUS ILLE, DE QUO AGITUR, MAJORE PARTE HUJUS ANNI FUERIT, QUO

46. Nonne ἀποκατασταθῆναι? G. O. R. 47. ἀποκαθιστᾶν lego. G. O. R. 48. τῶν de F. 2. 49. τὰ de: ante F. 50. νεμηθήσεσθαι & mox *possidetis* Pith. male utrumque. 51. μὴ de: F. vertitque: *ut ad unum.* Vulgatam præfero. G. O. R. 52. *Utrubi ille homo, q. d. a.* Pith. & F.

merat, sine ulla distinctione, prohibitoria interdicta, l. 2. in princ. D. *interdictis.* D. GOTH.

v. Uti nunc possidetis eum fundum, q. d. a. (quo de agitur) quod nec vi, nec clam, nec precario alter ab altero possidetis, ita possideatis, adversus ea vim fieri veto. Festus in *v. possessio.* l. 1. D. *uti poss.* FABR.

w. In ora Reg. cod. hoc adscriptum est. *ille homo meus unde fit in compellatione, aut in majus parte temporis quam hic non accipiat, fortiam fieri veto.* Hæc fortasse fuit sequioris sæculi formula, hoc modo emendanda: *utrubi ille homo, unde fit in compellatione, in majore parte temporis fuerit, quam hic non accipiat, fortiam fieri veto*, id est, vim.

veto· 53 παρ᾽ ὁποτέρῳ ὑμῶν ὁ δεῖνα ὁ οἰκέτης, ᾧ δ᾽ γίνεται ἡ ἀναγωγὴ, ἐν τῷ μείζονι μέρει τούτου τοῦ ἑαυτοῦ ἦν, ὅπως οὗτος μὴ λάβῃ αὐτὸν, βίαν γενέσθαι κωλύω· τουτέστιν, οὐ βούλομαι αὐτὸν κωλυθῆναι, 54 ὥστε λαβεῖν τοῦτον τὸν οἰκέτην, οὗ γέγονεν ἐν νομῇ ἐν πλείονι μέρει τοῦ ἑαυτοῦ. Σκόπησον πῶς καὶ ἐνταῦθα εἶπεν utrubi, τουτέστι [x] παρ᾽ ὁποτέρῳ· οὐκ εἶπε, παρὰ σοί.

QUO MINUS IS EUM DUCAT, VIM FIERI VETO: id est: Nolo eum prohiberi, quin capiat hunc servum, cujus in possessione fuit majore anni parte. Vide, quomodo & hic dixerit UTRUBI, id est Apud utrum; neque dixerit, Apud te.

§. VIII. Τὸ δὲ ᾧ δι᾽ τῆς τάξεως [y] καὶ τοῦ ἀποτελέσματος ᾧ ττόν ἐστι σήμερον λέγειν. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἐξτραορδιναρίων δικαστηρίων, οἷα σήμερόν ἐστι [z] πάντα τὰ δικαστήρια, οὐκ ἔστιν ἐπάναγκες ἐντέρδικτα κινεῖσθαι· ἀλλὰ δίχα τούτων ἐγγυμνάζεται τὰ δικαστήρια, ἐτιλίας ἀγωγῆς ἀντὶ τῶν ἐντερδίκτων ἐγγυμναζομένης. Οὐκοῦν οὕτως εἴωθέ τις ὁρίζεσθαι· ὅτι ὁρίζομαι κατὰ σοῦ ἀτιλίαν ἀγωγὴν, ὡς ἀπὸ τοῦ Σαλβιανείου ἐντερδίκτου, ἢ ὡς ἀπὸ τοῦ unde vi ἐντερδίκτου, 55 ἢ ἑτέρου τινός.

379 §. VIII. De ordine porro & exitu *interdictorum* hodie supervacaneum est dicere. Nam in judiciis extraordinariis, qualia hodie sunt omnia judicia, non necesse est interdicta interponi: sed sine illis judicia exercentur, utili actione pro interdictis instituta. Itaque sic aliquis intendere debet: Utilem adversus te intendo actionem, velut ex interdicto Salviano, aut velut ex interdicto Unde vi, aut alio quolibet.

53. τουτέστι ad: F. at seq. ὑμῶν de: 54. Videtur leg. ὥστε μὴ, *quo minus*. GAVEL. 55. ἤγουν F.

Marculph. Form. 1. 28. Capitula Caroli Calvi: *per fortiam illud emendare cogatur.* FABR.

x. Utrubi, pro, apud utrum, dixi ad titul. D. *utrubi.* D. GOTH.

Glossæ Lat. Gr. *utrubi*, παροπότερον. alii dicunt *utribi.* Nævius in Tarentilla apud Charisium lib. 2. *utribi cenaturi estis, hiccine an in triclinio?* FABR. I.

y. Id est, de conceptione formularum. de exitu autem interdictorum, id est, effectu. ut exitus actionis, l. 10. §. si cum mulier, D. *quæ in fraud. cred.* exitus controversiæ possessionis, l. 35. D. *de adq. poss.* FABR. I.

z. Hodie judicia omnia sunt exordinaria, in quibus conceptio formularum non observatur. olim autem interdicta erant formulæ, & verborum conceptiones. FABR. I.

[ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΦΟΒΟΥ ΤΩΝ [a] ΔΙΚΑΖΟΜΕΝΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙϚ.

Οἱ πάλαι τοὺς νόμους ἡμῖν καταστήσαν- 380
τες, καὶ τὴν τάξιν τῶν δικαστηρίων εὑρόντες, τοὺς εὐχερεῖς καὶ ματαίους ἐπὶ δικαστηρίων δρόμους ἠβουλήθησαν ἐπισχεῖν· ὅπερ καὶ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ ἐστὶ καταθύμιον. Πολλάκις γάρ τις, οὐκ ἔχων κατ' ἐμοῦ ἀγωγήν τινα, ἐκίνει δικαστήριον, ταῦτα ἐνθυμούμενος· εἰ μὴ δυνηθῶ συναρπάσαι, καταδικασθήσεταί μοι ὁ ἀντίδικος· εἰ δὲ μὴ ἰσχύσω, οὐδὲν ἐντεῦθεν βέβλαμμαι. [b] Καὶ πάλιν ἕτερός τις ἐποφείλων εἰς ἄρνη- 381
σιν τρέπεται, ἐννοῶν, ὅτι ἢ συναρπάζω καὶ ἀβσολυτίωνος ἀξιοῦμαι· ἢ μὴ δυνηθεὶς συναρπάσαι, οὐδὲν ζημιοῦμαι τὸ ἐποφειλόμενον καταβάλλων. Βουλόμενοι τοίνυν οἱ ἀρχαῖοι τὰς τοιαύτας ἐκκόπτειν, τῶν μὲν ἀκτώρων συκοφαντίας, τῶν δὲ ἀναγομένων τὰς ἀγνωμοσύνας, ἐπενόησαν τιμωρίας, ποτὲ μὲν [c] χρηματικὰς, ποτὲ δὲ ὅρκου [d] δόσιν, ποτὲ δὲ φόβον ἀτιμίας [e] ἐπισείσαντες.

§. I.

a. Qui contra jus in judicium veniunt, καὶ ἴδιας σκολιὰς, ut appellat Heſiodus, intendunt. FABR. I.

TH. καὶ φόβε. Videtur ergo pro *temere* legiſſe *& timore litigantium*, ſive de pœna perperam litigantibus timenda. DOUJAT.

Hanc culpam a THo amolior in *Exc.* VI. G. O. R.

b. Mire hæc turbat Fabrotus in 2. edens: καὶ πάλιν ἑτέρῳ ἐποφείλων, ἄρνησιν τρέπεται, ἐννοῶ ὅτι ἢ συν. καὶ ἀβσ. ἀξ. ἢ μὴ δυνηθῶ &c. vertenſque: *Rurſus, debitor meus debere ſe inficiatur reputans, ſi obrepam judici, abſolvar. ſi non potero ei obrepere*, &c. Quid judicii de hujuſmodi editione, ſecundis quaſi curis emendata, (at unde, ne hujus quidem monet:) ferendum ſit, lectori nolo præſcribere: nam in prima nihil a Vigliana ac noſtra lectione, neque a Curtiana verſione, quæ ſatis hic eſt paraphraſtica, receſſit. G. O. R.

c. §. 1. inf. *eod.* id autem conſtitutum erat in inficiantes: erat & decima litis, Nov. 112. c. 2. D. GOTH.

d. L. 44. §. 4. D. *familiæ.* D. GOTH.

e. §. 2. inf. *eod.* D. GOTH.

Infamiæ metu terret litigatores improbos, διότε τὸ μὲν ἀτιμωθῆναί τινα, καὶ ἐζηθῆναι τοῦ καλῶς πολιτέυεσθαι, ἤτοι καθαρῶς, μέγα καὶ φοβερὸν, TH. Hermopol. ad l. 104. *de R. J.* ſed & φιλοδίκους infamiæ ſequebatur apud Cyrenæos. Heraclides de Politiis: νόμῳ δ' ἦν τοὺς πολυδίκους, καὶ κακοπραγμονας τῶν

DE POENA TEMERE LITIGANTIUM.

TITULUS XVI.

QUi jura olim nobis conſtituerunt, judiciorumque ordinem invenerunt, celeres ac temerarios ad judicia decurſus inhibere voluerunt; quod & Imperatori noſtro cordi eſt. Sæpe enim quis, nullam adverſus me actionem habens, litem moveret, hæc cogitans: ſiquidem *judici* obrepere potuero, condemnabitur mihi adverſarius; quod ſi non potuero, nihil inde læſus ero. Et alius rurſum, qui debet, ad infitiandum ſe vertit, cogitans: aut obrepo *judici* & abſolutionem merebo; aut ſi non potero obrepere, nihil lædor exſolvens quod debeo. Veteres igitur haſce tam actorum calumnias, quam reorum tergiverſationes, amputare cupientes, excogitaverunt pœnas, aliquando quidem pecuniarias, aliquando autem jurisjurandi præſtationem, & aliquando infamiæ metum incutientes.

§. I.

§. I. Τέως μὲν γὰρ ὅρκος [f] ἅπασιν ἀναγο- 382
μένοις [1] ἐκ διατάξεως τοῦ ἡμετέρου βασιλέως ἐπιφέρεται· οὐχ ἑτέρως γὰρ ταῖς οἰκείαις κέχρηται διαμολογίαις, εἰ μὴ πρότερον [2] ὀμόσῃ, ὅτι νομίζων ἑαυτὸν [g] ὀρθῶ [3] συνειδότι ἀντιλέγειν τῷ ἄντικρυ, ἐπὶ τὸ δικαστήριον παρεγένετο. Ἔστιν οὖν μεγίστη τιμωρία, ὅτι καὶ ἐπιβάλλεται τῇ ἐπιορκίᾳ, καὶ ἐλεγχθεὶς ἀποδίδωσι τὸ χρέος.

§. I. Primo enim reis omnibus ex Imperatoris noſtri conſtitutione jusjurandum defertur: namque haud aliter ſuis utitur allegationibus, niſi prius juraverit, quod putans ſe bona conſcientia actori contradicere, ad judicium venerit. Maxima igitur eſt pœna, quia & perjurio ſubjicitur, & convictus debitum reddit.

Εἰσὶ [4] δέ τινες ἀγωγαὶ, αἵτινες εἰς τὸ 383
διπλοῦν, [h] ἤγουν εἰς τὸ τετραπλοῦν, ποιοῦνται τὴν καταδίκην. Εἰς τὸ διπλοῦν, [5] οἷον ὁ Ἀκυίλιος, [i] καὶ τὰ ληγάτα τὰ καταλειφθέντα τόποις σεβασμίοις. Παραινοῦμεν οὖν τοῖς ἐνεχομένοις μιᾷ τούτων τῶν ἀγωγῶν, ὥστε ὁμολογῆσαι· ἀρνούμενοι γὰρ τὸ διπλοῦν καταθήσουσιν, ἕτερον ἁπλοῦν πρὸς τῷ ἐποφειλομένῳ λόγῳ ποινῆς καταβάλλοντες.

Nonnullæ autem ſunt actiones, quæ in duplum aut in quadruplum condemnationem habent. In duplum, veluti *Lex* Aquilia, & legata locis venerabilibus relicta. Admonemus ergo eos, qui una harum actionum tenentur, ut confiteantur: nam infitiantes duplum dependent, alterum ſimplum, præter id quod debetur, pœnæ nomine exſolventes.

Εἰσὶ Por-

1. διατάξεων F. 2. 2. ὀμόσει ante hanc. de ſpiritu vid. lect. *de Except.* 3. τῷ ad: F. 4. δὲ de: F. 5. Sic pro ἤγουν habet ANON. Duk. & Niſp. PITH. ac F. Alioqui legiſſem: *ἡ damni injuria*, ἤγουν. G. O. R.

τῶν ἐφόρων προάγεσθαι, καὶ ζημιοῦν τούτους, καὶ ἀτίμους ποιεῖν. FABR.

f. Adde Nov. 90. c. ult. in f. 7. Ecl. 8. c. 16. l. 2. C. *de Jurej. propter cal. dando.* l. rem non novam C. *de Judiciis.* D. GOTH.

Poſtrema lex hic non convenit, quum agat de judicibus ipſis. G. O. R.

g. Juſt. *quod putans ſe bona inſtantia uti, &c.* id eſt, reus jurat ſe δικαίαν νομίζειν τὴν ἀντίρρησιν εἶναι τῆς δίκης. Nov. 49. c. ult. §. 1. eſt igitur inſtantia, ἔνστασις, & ἐνίστασθαι, inſiſtere, inſtare, contradicere. inſtantia, exceptio, ſive defenſio rei, depulſio. [Formula hujus ſacramenti extat in ſcholiis ad Julianum Anteceſſorem. *Edit.* 1.] FABR.

Jurant autem litigantes de credulitate ſua, non de veritate. Ratio peti poteſt ex l. 8. §. 1. D. *de Condit. inſtit.* DOUJAT.

h. Quidam codices hæc non habent *vel tripli*, quidam habent, ſed expuncta, quidam non expuncta. THus ea retinuit: quandoquidem apud eum non εἰς τὸ τετραπλοῦν, ut vulgo, ſed εἰς τὸ τριπλοῦν omnia exemplaria manu exarata habent. Et poni poteſt ex jure veteri exemplum in actione furti concepti vel oblati, quæ fuit in triplum, auctore Paulo & Gellio, ſed ut veroſimile non eſt niſi adverſus inficiantes. CUJAC. *not. poſter.*

Hoc poſterius negat Schulting. ad Paul. II. 31, 3. G. O. R.

Sed forte verius eſt [adv. Cujacium] & hoc §. illud *vel tripli*, & ap. THum illud *vel quadrupli*, abeſſe debere. Primum quia abeſt a veteribus Inſtitutorum membranis, in pleriſque autem etiam deletum eſt illud *vel tripli.* Deinde quia furti concepti & oblati actiones jam olim obſoletæ, §. 4. *de oblig. ex del.* Poſtremo quia doceri non poteſt, ejuſmodi actionum pœnas creviſſe ex inficiatione. MARCIL. *ad h. l.*

Rectius heic ſentit THus quam Tribonianus. Male enim in Latinis Inſtitutionibus legitur, *vel tripli*; nulla quum ſit adverſus inficiantem, ſi recte memini, tripli actio. ERNST.

V. Cl. Cujac. teſtatur omnia exemplaria Th. manu exarata habere, εἰς τὸ τριπλοῦν. ſed Regii codices omnes, εἰς τὸ τετραπλοῦν. omnino videntur expungenda apud Juſt. illa verba, *vel tripli*, & apud Th. εἰς τὸ τετρ. FABR. I.

Teſtatur Cujacius omnia exemplaria THi manu exarata habere εἰς τὸ τριπλοῦν. In uno tantum ex trib. Regiis

Εἰσὶ [6] δέ τινες ἀγωγαὶ, αἵτινες εἰς πλεῖ- 384 Porro quædam actiones ſunt, quæ
ον [k] ποιοῦνται τὴν καταδίκην τοῦ ἁπλοῦ, εἰ in amplius quam ſimplum habent con-
καὶ κατὰ ὁμολογοῦντος γίνεται ἡ ἀναγω- demnationem, etiamſi actio adverſus
γή. Εἰς μὲν τὸ διπλοῦν [7] ἡ furti nec ma- confitentem moveatur. In duplum
nifeſti· εἰς δὲ τὸ τετραπλοῦν ἡ [8] furti quidem furti nec manifeſti *actio*; in
manifeſti. Αὗται [9] εἰσιν αἱ κατὰ τῶν ἀνα- quadruplum autem furti manifeſti.
γομένων τιμωρίαι [10]. Hæ ſunt reorum pœnæ.

Εἰσὶ δὲ καὶ [l] κατὰ συκοφαντῶν [11] κο- Sunt autem & quædam calumnian-
λάσεις τινές. Τέως μὲν γὰρ ὁ προοιμίοις τῆς tium punitiones. Primo enim in prin-
δίκης ὁ ἄκτωρ ἀναγκάζεται ὀμνύειν, ἐκ διατά- cipio litis actor jurare cogitur, ex
ξεως [m] τοῦ ἡμετέρου βασιλέως, ὅτι ὀρ- conſtitutione Principis noſtri, quod
θῷ [n] συνειδότι τὴν παροῦσαν ἀνεῄσατο δί- bona conſcientia præſentem inſtitue-
κην. rit litem.

Καὶ ἑτέρα [12] διάταξις [o] τοῦ αὐτοῦ θειο- 385 Alia quoque eſt conſtitutio ejuſdem
τάτου ἐστὶ βασιλέως, ἥτις [13] ἑκάτερον τῶν Imperatoris ſacratiſſimi, quæ utrum-
συνηγόρων [p] προσκάλλει τῷ ὅρκῳ. que advocatorum jurijurando ſubjicit.

Τοῦτον δὲ τὸν ὅρκον ὁ ἡμέτερος ἐπενόησε Hoc autem jusjurandum Imperator
βασιλεὺς εἰς τάξιν τῆς πάλαι κινουμένης κα- noſter introduxit in locum inſtitutæ
λουμνίας, ἥτις [14] τῆς ἀσυνηθείας ἀνη- olim calumniæ *actionis*, quæ per de-
ρέθη. ſue-

6. δὲ de: F. 2. 7. ἡ de: F. 8. *furti* de: F. 9. μὲν οὖν ad: F. 10. ἐπινενόηνται ad: F. Sed ſic αἵ reſcribere quoque debuiſſet. 11. Sic ſola Lov. pro καλ. 12. δὲ ad: F. 2. 13. ἑκατέρου μέρους [τὸν F.] συνήγορον Pith. ac F. 14. τῆς de: F. 2.

Regiis [ϖ *in var. Pith.* G. O. R.] legitur, εἰς τὸ τριπλοῦν. in cæteris, εἰς τὸ τετραπλοῦν. FABR. II.

In quadruplum ergo, non *in triplum*: & ſic ap. Juſt. legend. *quadrupli*, non *tripli*, ut patet ex §. 26. & 27. ſup. *de Action.* Quod enim Cujacius pro eruditione ingenioque ſuo adjicit exemplum tripli . . . . non videtur ad mentem Juſtiniani quadrare. Is enim hoc loco non obſoleta jura, ſed uſum ſui temporis tradit. Magis huc convenire poſſet pœna tripli, de qua §. 24. d. t. *de Act.* DOUJAT.

Indagare nequeo, unde omnes, quos conſului, Latinarum Inſtit. editores, qui variantes addiderunt, & ipſe ego in *Miſc. Obſerv.* THum negaverimus habere verba *vel tripli*, quaſi nec eorum loco *vel quadrupli* habeat. Verius eſt, hodie apud eum deſiderari contra ipſius mentem, quod voces *adverſus infitiantes*. Ceterum quum iidem editores adfirment, illud *vel tripli* abeſſe ab omn. Codd. (uti neque nos aut in Gudiano aut in Dorvill. invenimus) cum Marcilio etiam apud THum id expungam, donec quis certam produxerit actionem, quæ adv. infitiantem ex ſimplo in triplum vel quadruplum olim crevit. Exempla enim Doujatii non video, quomodo huc quadrent. G. O. R.

i. Dixi ſup. §. 19. tit. *de actionibus.* D. GOTH.

k. Ambr. offic. 3. c. 3. *Hæc ipſa leges nos docent, quæ ea quæ detracta ſunt alicui cum injuria perſonæ, aut rei ipſius cumulo reſtitui jubent, quo furem à detrahendo, aut pœna deterreant, aut multa revocent.* Th. omittere non debuit, hæc Juſt. *ſtatim ab initio.* FABR. I.

l. Adde 60. *Eclog.* tit. περὶ συκοφαντῶν. Novel. 90. c. ult. D. GOTH.

m. d. l. 2. C. *de jurejur. propter calum.* D. GOTH.

Id quidem l. 2. Cod. *de Jurejur. propt. cal.* continetur; ſed ea lex poſt has Inſtitutiones edita eſt, nimirum Juſtiniano IV. & Paulino Coſſ. Itaque reſpicit haud dubie hic locus legem aliam, quæ in priori Cod. exſtabat, & cujus capita poſteriori Lege repetita ac dilucidata ſint: hæc vero poſterior lex ſola Codici repetitæ prælectionis fuerit inſerta. DOUJAT.

n. *Calumniæ cauſa non poſtulare*, ut in lege Servilia. Jusjurandum de calumnia abolere voluit, ut videtur, Concilium Valentinum tertium Can. XI. FABR. I.

o. L. 14. §. 1. C. *de judiciis.* D. GOTH.

p. Adde 7. *Eclog.* 4. c. 16. Nov. 90. c. ult. in fin. l. 2. C. *de jurejur. propter calum.* D. GOTH.

q. In

ηρέθη. Εἰ γὰρ ἐκίνησα ἐγὼ κατά τινος οἱανδήποτε ἀγωγὴν, εἶτα ἡττήθην καὶ εὑρέθην συκοφάντης, ἠδύνατο ὁ ῥέος ἐπιγραφεὶς κινῆσαι κατ' ἐμοῦ τὴν [15] περὶ καλυμνίας ἀγωγὴν, ἔχουσαν τὴν καλαδίκην [q] εἰς τὸ δέκατον, ὧν ἐπέφερον αὐτῷ ἐγώ· οἷον, ἐκίνησα τὸν κονδικτίτιον, λόγῳ χάριν περὶ ρ' νομισμάτων, καὶ ἡττήθην· ἐκινεῖτο κατ' ἐμοῦ ἡ καλυμνίας εἰς ί νομίσματα. Ἐπειδὴ οὖν αὕτη ἡ [16] καλυμνίας οὐκ ἦν ἐν πολιτείᾳ, εἰς τάξιν αὐτῆς ἐπενοήθη [17] ἡ δόσις τῶ περιημένω [r] ὅρκω· καὶ τὸ τὸν ἀναίσχυντον λιτιγάτωρα ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν τῷ ἀντιδίκῳ [s] τὰς δαπάνας, αἷς αὐτὸν περιέβαλε μάτην αὐτῷ δικασάμενος. 386

ſuetudinem ſublata eſt. Nam ſi ego adverſus quem qualemcumque moviſſem actionem, poſteaque victus & calumniator inventus fuiſſem, reus converſus poterat adverſus me intendere actionem de calumnia, quæ condemnationem habebat in decimam eorum *partem*, quæ ego illum popoſceram: veluti, condictione egi, verbi gratia de centum ſolidis, & victus ſum; inſtituebatur adverſus me calumniæ *actio* in ſolidos decem. Quoniam igitur hæc calumniæ *actio* in ulu non erat, in ejus locum prædicti jurisjurandi præſtatio inventa eſt: & ut litigator impudens adverſario cogatur impenſas refundere, in quas eum conjecit temere cum illo litigans.

§. II. Πρὸς ταῖς εἰρημέναις ἡμῖν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις τιμωρίαις καλὰ τ' ῥέων, εἰσὶ καὶ ἕτεραι τιμωρίαι. Εἰσὶ γὰρ καί τινες ἀγωγαὶ, αἷς οἱ καλαδικασθέντες ἄτιμοι [t] γίνονται· ἀπὸ μὲν ἁμαρτημάτων ἡ furti, ἡ vi bonorum raptorum, ἡ [u] injuriarum, ἡ de dolo· ἀπὸ δὲ συναλλαγμάτων, [x] ἢ ὡσανεὶ [18] ἀπὸ συναλλαγμάτων, ἡ tutelæ, ἡ mandati, ἡ [y] depoſiti, ἡνίκα διώκονται κινοῦνται, οὐ μὴν αἱ κοντράριαι· αἱ γὰρ κοντράριαι [z] οὐκ εἰσὶν ἀτιμοποιαὶ, οἷον κοντράρια tutelæ, ἣν ὁ ἐπίτροπος ἔχει κατὰ 387

§. II. Præter dictas nobis in ſuperioribus reorum pœnas, ſunt & aliæ pœnæ. Etenim aliquæ ſunt actiones, quibus condemnati fiunt infames: ex delictis quidem *actiones* furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, de dolo: ex contractibus autem, aut quaſi ex contractibus, tutelæ, mandati, depoſiti, quum directæ inſtituuntur, non item *ſi* contrariæ: nam contrariæ non ſunt infamantes, veluti contraria tutelæ, quam tutor adverſus pupillum ha-

15. περὶ de: F. 16. καλυμνία F. 2. 17. ἡ ad: F. 18. ἀπὸ de: F. 2.

q. In decimam partem ejus quod petebatur, l. ult. C. Hermog. *de Calumniat.* FABR. I.

r. Ut à lite improba, jurisjurandi Deique religione prohiberentur. FABR. I.

s. L. 79. D. *de judic.* l. 78. §. etiam, D. *de leg.* 2. Nov. de judic. 82. c. 10. Priſcus in Excerpt. Legat. de legib. Romanis agens: ὁπότε τὴν δαπάνην, τὴν ἐπὶ τῇ δίκῃ γιγνομένην, ἀλόντες ὑπέτεινον, ἀναγκαζόντες ἀδικίᾳ σφετέρᾳ, καὶ οὐχ ἑτέρῳ τὴν βλάβην. FABR. I.

Juſtin. *damnum & impenſas.* v. Cuj. not. poſter. FABR. II.

t. Vide l. 1. D. *de his qui notantur infamia.* D. GOTH.

u. Quintil. decl. 250. FABR. I.

x. Tutores quaſi ex contractu teneri videntur, §. 2. ſupra, *de obl. q. ex contr.* FABR. I.

y. Cum depoſitarius commendatas ſibi res abnegat, ἀποστερεῖ, infamis efficitur: καταῤῥυπαίνει γὰρ τὴν πασῶν ἀρετῶν ὠφελιμωτάτην πίστιν, ceu loquitur

κατὰ τοῦ πεπίλλε, 19 ὑπὲρ ὧν ἐδαπάνησεν εἰς αὐτόν. Κοντράρια mandati ἐστὶν, ὅταν 20 ἐντείλω [a] μοι, ἵνα δικάσωμαι ὑπὲρ σοῦ, καὶ ἀπαιτῶ σε δι' αὐτῆς τὰ ἐπὶ τὴν δίκην δαπανήματα. Κοντράρια depositi, οἷον παρέθε μοι οἰκέτην· ἐνόσησεν οὗτος· ἐδαπάνησα ἐπὶ τὴν αὐτοῦ νόσον 21 τινὰ δαπανήματα· ἀπαιτῶ ταῦτα διὰ τῆς κοντραρίας depositi. Ἔστι καὶ ἡ pro socio ἀτιμοποιός· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐκ ἔστιν εἰπεῖν 22 κοντράριαν· ἡ γὰρ δίεκτα γάρ ἐστιν ἐξ ἑκατέρου πλευροῦ, καὶ ὅστις δήποτε ἐκ τῶν κοινωνῶν καταδικασθῇ, ἀτιμοῦται.

habet, de iis quæ in illum impendit. Contraria mandati est, quum mandasti mihi ut pro te litigarem, atque *ego* per hanc litis impensas te reposco. Contraria depositi, veluti servum apud me deposuisti; hic ægrotavit; in morbum ejus aliquas impensas feci; has per contrariam depositi *actionem* repeto. *Actio* etiam pro socio famosa est: sed hic contrariam dicere haud licet; directa enim est ab utroque latere, & quicumque ex sociis condemnatus fuerit, fit infamis.

Διαφορὰ δὲ τῶν 23 ἀπὸ ἁμαρτημάτων καὶ τῶν συναλλαγμάτων αὕτη, ὅτι ἐπὶ τῇ furti καὶ τῶν ὁμοίων 24 οὐ μόνον ὁ καταδικασθεὶς ἀτιμοῦται, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκτὸς δικαστηρίου [b] ἀλυσάμενος· δοκεῖ γὰρ ὥσπερ χρήμασιν [c] ἀγοράζειν τὴν καθ' ἑαυτοῦ μέλλουσαν ἐκφέρεσθαι ποινὴν, καὶ δι' ὧν παλεύει, τὸ οἰκεῖον [d] ὁμολογεῖ ἁμάρτημα. Ἐπὶ δὲ τῶν 23 ἀπὸ συναλλαγμάτων ὁ καταδικασθεὶς μόνος ἀτιμοῦται· ὁ γὰρ ἀλυσάμενος, [e] καὶ ἄξιος ἐλέους κριθήσεται.

389 *Actionum* vero e delictis atque *ex* contractibus hæc *est* differentia, quod in *actione* furti ac similibus non modo condemnatus infametur, sed etiam extra judicium pactus: videtur enim quasi pecunia redimere pœnam adversum se pronuntiandam; & dum paciscitur, proprium confitetur crimen. Ast in *actionibus* ex contractibus solus condemnatus fit infamis; namque pactus misericordia quoque dignus judicabitur.

§. III. Πάντων δὲ τῶν κινουμένων δικαστηρίων τὸ προοίμιον ἐκ τοῦ in jus vocando [f] τίτλου τοῦ πραίτορος λαμβάνει τὴν πρόφασιν. Ὁ γὰρ βουλόμενος πρός τινα δικάσασθαι, ὀφείλει προσιέναι [g] τῷ ἄρχοντι,

390 §. III. Omnium autem judiciorum instituendorum initium ex titulo Prætoris de in jus vocando originem capit. Nam qui cum aliquo litigare vult, magistratum adire debet, & illum in jus

19. πρὸ F. 20. Vid. notam *a*. 21. τινὰ δαπ. de: F. 22. κοντράριαν F. 23. ἀπὸ ex Pith. & F. addidi. 24. οὐ μόν. de: F. 2. 25. τῶν addo ex Pith. & F.

tur Damascius in Isidori philosophi vita apud Photium. FABR. I.

z. L. in fin. D. *de his qui notantur infamia.* D. GOTH.

a. Omnes ante F. 2. ἐντείλωμαι habent: sed quum non crederem, ἐντέλλομαι passivo quoque sensu pro *mandatur mihi* accipi posse, conjectabam ἐντετέιλω μοι; idque in textum recipere non dubitavi, postquam in F. 2. ἐντειλώμαι inveni, namque ex eo, licet vitioso, judicabam & Fabrotum ita voluisse. G. O. R.

b. L. 1. D. *de his qui not. inf.* FABR. I.

c. Infamis est, qui cum pretio pactus est, l. 6 §. 2. *eod.* FABR. I.

d. Paul. Quoniam intelligitur confiteri crimen qui paciscitur, l. 5. *eod.* FABR.

e. Vide l. 6. §. pactusque 3. D. *de his qui notantur.* D. GOTH.

f. L. 1. D. *de in jus vocando.* l. 13. in fin. D. *de judiciis.* D. GOTH.

g. Ad magistratum vocare, id est, ad Prætorem, aliumve qui jurisdictioni præest. FABR. I.

τι, καὶ τοῦτον h καλεῖν εἰς 26 τὸ δικαστήριον. Εἰ δέ τις τῶν ἀνιόντων i ἐστὶν ὁ καλούμενος, ἢ 27 πάτρων ἢ ἀπελευθέρου, ἢ ἀνιόντες αὐτῷ ἢ κατιόντες, δεῖ αἰτῆσαι αὐτὸν συγγνώμην· εἰ δὲ δίχα αἰτήσεως συγγνώμης k κληθῶσι, κινηθείσης κατ' αὐτῶν l τῆς in factum, εἰς πεντήκοντα καταδικασθήσονται νομίσματα.

jus vocare. Quod si quis adscendentium est, qui vocatur, aut patronus a liberto, vel ejus adscendentes aut descendentes, eum *a magistratu* veniam petere oportet: si enim sine veniæ petitione vocati fuerint, instituta adversus eos *liberos aut libertos* in factum actione, condemnabuntur in quinquaginta solidos.

26. τὸ de: F. 27. ὁ ad: F.

h. Sic in judicium vocare, l. 1. §. in causis, D. *de admin' tut.* Justin. *in jus vocandus est ad eum, qui jus dicturus sit.* Sic in vett. Lactant. ex historia Ennii hæc citat: *Juppiter in monte Olympo maximam vitæ partem colebat. eo ad eum in jus veniebant, si quæ res in controversia erant.* Corn. Nep. Illustr. c. 72. Sen. Contr. lib. 3. procem. M. Tull. 4. & 6. in Verr. FABR. I.

i. Adde 7. *Eclog.* 8. c. 2. περὶ τῶν δυναμένων καλεῖσθαι εἰς δικαστήριον ἢ μὴ δυναμένων. l. 4. §. 1. D. *de in jus vocando.* D. GOTH.

k. Macrob. Saturn. 7. cap. 5. *ab auctoritate vestra tanquam ab edicto Prætoris impetrata venia.* FABR. I.

l. §. 1. supra, *de perp. & temp.* FABR.

[ΠΕΡΙ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ.]

DE OFFICIO JUDICIS.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΖ.

TITULUS XVII.

391 Ὑπόλοιπόν ἐστι περὶ τῆς ὀφφικίου a τῶν δικαστῶν σκοπῆσαι. Καὶ τέως κατὰ πρώτην τάξιν τοῦτο φυλάττειν ὁ δικαστὴς ὀφείλει, ἵνα μὴ δικάζων 1 ἑτέρως ἀποφαίνηται, ἢπερ b ταῖς διατάξεσιν, ἢ τοῖς ἐγγράφοις c νόμοις, ἢ τῇ τῶν σοφῶν νομοθεσίᾳ, δοκεῖ.

§. 1. Διὸ ἐὰν κινήσω κατὰ σοῦ νοξαλίαν, εἶτα

RElíquum est de officio judicum dispicere. Et sane primo loco hoc observare debet judex, ut ne judicans aliter pronuntiet, quam constitutionibus, aut scriptis legibus, aut prudentium scitis, cavetur.

§. 1. Ideo si *actionem* noxalem adversus

1. ἑτέρως de: F. habetque ἀποφήνηται.

a. Cic. 2. in Verr. L. *Octavius Balbus judex, homo & juris, & officii peritissimus.* FABR. I.

b. Vide l. 2. C. *de pœna judicis.* Novel. 15. c. 1. Novel. 82. c. 13. l. 40. D. *de judiciis.* l. 1. §. sed etsi quis. D. *de falsis.* D. GOTH.

Judices jubentur νόμοις ἐγνωσμένην διδόναι ψῆφον, Nov. 126. c. 1. in quas jurabant Athenis & Romæ. Atquin ipsis Justiniani temporibus, judices τὰς ψήφους ἐδίδοσαν οὐχ ἧπερ αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιά τε καὶ νόμιμα εἶναι, sed prout litigatorum quisque in gratia atque auctoritate erat apud Venetos aut alios factiosos, ut scribit Procopius in ἀνεκδ. An Procopius & hic iniquior in Justinianum fuit? FABR. I.

c. In uno ἐγγράφοις, ἢ ἀγράφοις νόμοις, ἢ τ. FABR. II.

Et sic habent varr. Pithœanæ. Quid hinc concludam, in præf. dicturus sum. G. O. R.

d. Ut in l. 1. §. cum arietes, D. *si quadrup.* [sic jure Attico dominus æstimationem damni sufferebat, aut noxam, id est, τὸν βλάψαντ' αὐτὸν dedebat,

εἶτα ἀποδείξω τὸ εἰς ἐμὲ γενόμενον ἁμάρτημα, οὕτω δεῖ τὸν δικαστὴν ἀποφαίνεσθαι· Καταδικάζω τὸν Πούβλιον Μαίβιον Λουκίῳ Τιτίῳ τῷ ἄκλωρι, ὥστε ἱ νομίσματα ϖʹ ἀποτίσχειν, ἢ τὸν οἰκέτην εἰς νόξαν [d] δοῦναι.

verſus te inſtituero, atque delictum in me commiſſum probavero, judicem ſic pronuntiare oportet: Publium Mævium Lucio Titio actori condemno, ad præſtandos decem aureos, aut ad ſervum noxæ dedendum.

§. II. Εἰ δὲ τὴν in rem κινεῖ τις, εἰ μὲ καταγινώσκει τοῦ ἀκτωρος, ἀβσολβτίωνος [2] ἀξιβτω τὸν ῥέον· εἰ δὲ ἐλάτλονα ὁρᾷ τὰ τοῦ ἀναγομένβ δίκαια, κελευέτω [3] αὐτὸν τὸ πρᾶγμα ἀποκαθιστᾶν μὲ καὶ [4] τ̃ καρπῶν. Εἰ δὲ ὁ ἀναγόμενος ἀρνεῖται ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ μὴ δύνασθαι τὸ πρᾶγμα ἀποκαθιστᾶν, καὶ τ̃το [5] οὐ δι' ὑπέρθεσιν [e] λέγεται παρ' αὐτ̃, προσήκει τὸν δικαστὴν χρόνον δ̃ναι προθεσμίας, οὗ ἐντὸς ὀφείλει τῷ ἄκτωρι ἀποκαταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, ὁμολογίαν ἐκτιθέμενος μετὰ δόσεως [6] ἐγγυητῶν περὶ τῆς ἀγατιμήσεως τῆς δίκης, ὡς εἰ μὴ εἴσω τοῦ χρόνβ τ̃ ὁρισθέντος ὑπὸ τ̃ δικαστ̃ ἀποκαταστήσει τὸ πρᾶγμα, τὴν ὁρισθεῖσαν διατίμησιν παρέξει.

§. II. Sin autem quis in rem agit, ſi quidem contra actorem judicat, reum abſolutione dignetur: ſi vero deteriora *eſſe* rei jura videt, jubeat eum rem reſtituere una cum fructibus. Quod ſi reus neget in præſenti *ſe* tempore rem poſſe reſtituere, & hoc ab eo non dicatur per tergiverſationem, judicem oportet tempus præſtitutum dare, intra quod actori rem reſtituere debeat, cautionem exponens cum datione fidejuſſorum de litis æſtimatione, *ipſum* niſi intra tempus ab judice definitum rem reſtituerit, definitam *litis* æſtimationem præſtaturum.

Εἰ δὲ [7] hereditatis petitio κινεῖται, τὰ αὐτὰ δικαζέτω ἐπὶ τοῖς καρποῖς, ἅπερ ἐπὶ τῆς [f] in rem. Ἐκείνων δὲ τῶν καρπῶν προφάσει, οὓς οἰκεία κάλπα ὁ τῆς κληρονομίας οὐκ [g] ἐξελέξατο νομεὺς, καταδικαζέσθω, ἐν ᾧ mala fide τῆς κληρονομίας γέγονεν ἐν κατοχῇ· τῶν αὐτῶν [h] σχεδὸν κεφ-

Si hereditatis petitio inſtituitur, eadem judicet de fructibus, quæ in *actione* in rem. Illorum vero fructuum nomine, quos ſua culpa hereditatis poſſeſſor non percepit, condemnetur, quum mala fide in poſſeſſionem venerit hereditatis: iiſdem & in ſpeciali in rem

2. ἀξιοῦται ante F. 3. Sic reſcribo pro vulg. αὐτὸ. Fabrotus utrumque dedit: αὐτὸν αὐτὸ τὸ πρ. 4. τῶν de: F. 2. 5. δὲ ad: F. 6. ἐγγυητᾶ F. 7. ἡ ad: F. 2. *hereditatis diviſio* Goth. poſter.

dedebat, Plato 11. *de leg.* Edit. 1.] FABR.

e. Tergiverſationem, ſubdolam moram, fruſtratoriam dilationem. Gloſſ. Gr. Lat. ὑπέρθεσις, *fruſtratio*, *mora*. reus igitur fruſtrator non auditur. FABR.

f. In ſpeciali petitione. in ſingularum rerum petitione. FABR.

g. Quædam editiones apud Juſtin. *ſive illorum, quos perceperit*, quæ Theop. non agnoſcit, nec libri vett. FABR.

h. Hæc dictio taxativa fruſtra addi non ſolet, veluti in §. 36. ſupra, *de rer. div.* perperam enim Th. ait, ibi παρέλκειν. & in §. 1. ſupra, *de don.* τὸ *fere* otioſum non eſt. An ergo dixit *pene*, quoniam in actione in rem ſpeciali intenditur rem reſtitui. ſed officio judicis fructus reſtituuntur, veluti pars fundi. in petitione vero hereditatis ipſius actionis jure & poteſtate veniunt. atque ita Cujac. placet. FABR. I.

Quod de §. 36. *de R. D.* ait, valde fallor, ſi ſupra pag. 245. col. *b.* non ſatis refutavi. Ceterum de præſenti quæſtione ad Juſtinianum pertinente vi-

κρατούντων καὶ ἐπὶ τῆς σπεκιαλίας in rem· καὶ ἐπ' αὐτῆς γὰρ ὁ mala fide τοῦ πράγματος ἐν νομῇ γενόμενος, λόγον ὑφέξει καὶ τῶν κατὰ ῥαθυμίαν αὐτοῦ μὴ ληφθέντων καρπῶν. Διὰ τί δὲ εἶπον τὸ σχεδὸν, ἐν τοῖς [i] de judiciis μαθησόμεθα. Εἰ δὲ bona [k] fide νομεύς ἐστιν ὁ ἀναγόμενος, οὐκ ἀπαιτηθήσεται, οὐδὲ οὓς ἐδαπάνησε καρποὺς, οὐδὲ οὓς κατὰ ῥαθυμίαν οὐκ ἔλαβε, προφάσει τῶν ληφθέντων πρὸ τῆς προκατάρξεως καρπῶν· μὴ γὰρ [l] πρὸ κατάρξιν ἕνεκα [8] τῶν ληφθέντων καὶ [9] δαπανηθέντων καταδικαζέτω αὐτὸν ὁ δικαστής. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς σπεκιαλίας in rem· [m] τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς hereditatis petitione εἰρήσθω.

rem actione fere obtinentibus; nam & in illa, qui mala fide in rei poſſeſſionem venit, rationem quoque reddet fructuum per negligentiam ejus non perceptorum. Quamobrem autem dixerim FERE, in *libris* de Judiciis docebimur. Sin autem bonæ fidei poſſeſſor eſt reus, non poſcetur nec quos conſumſit fructus, nec quos per negligentiam haud percepit, nomine *ſcil.* fructuum ante litis conteſtationem perceptorum: poſt litis enim conteſtationem & perceptorum & conſumtorum cauſa condemnet illum judex. Hæc igitur de ſpeciali in rem *actione*: eadem vero & in hereditatis petitione dicta ſunto.

§. III. Τῆς δὲ ad exhibendum [n] κινουμένης, οὐκ ἀρκεῖ τῷ ῥέῳ πρὸς τὸ ἀφυγεῖν τὴν καταδίκην, ἐὰν εἰς μέσον ἀγάγῃ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ τὴν καῦσαν [o] τοῦ πράγματος ὀφείλει παρέχειν, τουτέστιν ἀποκαταστῆσαι πάντα ταῦτα τῷ ἀνάγοντι, ἅπερ ἤμελλεν ἔχειν, εἰ ἐν πρώτοις τῆς δίκης ἀπεκατέστησε τὸ πρᾶγμα τῷ ἀνάγοντι· ὅθεν, εἰ καὶ ἐν τῷ παρέλκεσθαι τὸ τῆς ad exhibendum δικαστήριον, ὑποκαπίτευσεν ὁ ἀναγόμενος τὸ πρᾶγμα,

§. III. Inſtituta ad exhibendum *actione*, non ſatis eſt reo ad condemnationem evitandam, ſi rem in medium protulerit, ſed & cauſam rei præſtare debet, id eſt, omnia illa actori reſtituere, quæ habiturus erat, ſi in principio litis rem agenti reſtituiſſet: unde, etſi inter protrahendum *de actione* ad exhibendum judicium, reus rem uſucepit, nihilominus condemnabitur, nec dicere poteſt, per uſucapionem

8. καὶ ad: F.

9. τῶν ad: F. 2.

videndus omnino Clariſſ. Ev. Otto in præf. Tom. V. *Theſaur. Jur.* pag. 19. & 20. varias JCtorum ſententias proponens. G. O. R.

i. Inf. tit. *de publicis judiciis.* D. GOTH.

Perperam, ut notæ ad §. 20. *de Action.* cap. 168. fuſe docent. G. O. R.

k. Juſtus poſſeſſor. FABR. I.

l. Juſtin. *poſt inchoatam petitionem*: poſt motam enim controverſiam omnes poſſeſſores pares fiunt, l. 25. §. ſi ante, D. *de pet. her.* FABR.

Concludamus ergo, voces *poſt inchoatam petitionem*, notare poſt litem conteſtatam, ut THus exponit, cum petitum eſt, l. 22. *de Reb. cred.* poſt judicium acceptum, l. 31. D. *eod.* cum actio in rem illata eſt, l. 28. D. *de O. & A.* l. 178. §. 2. D. *de V. S.* nam licet mota controverſia ſcrupulum injiciat poſſeſſori, a lite tamen conteſtata fructuum illorum ratio demum habetur, qui culpa b. f. poſſeſſoris non percepti, vel percepti conſumti ſunt: imputet enim ſibi heres vel dominus, quod, poſt controverſiam intra privatos parietes motam, negligens fuit in actione proponenda, arg. l. 22. §. 2. D. *Ad SC. Treb.* & damno ſuo diſcat, jus civile vigilantibus ſcriptum eſſe, l. 24. D. *Quæ in fraud. cred.* OTTO *præf. Tom.* V. p. 20.

m. Ἐπὶ δὲ καὶ τῆς καθ' ὁμαδωτῆς *hereditatis petitionis* εἰρήσθω. Varr. Pith. ſed Fabr. poſito commate poſt *rem*, ἔτι δὲ καὶ τῆς καθ' ὁμάδα, τουτέστι τῆς *hereditatis* πετιτίου εἰρήσθω. Optime meo judicio: ſed ejuſdem verſio nimis libera non plane ſatisfacit,

σμα, οὐδὲν ἧττον καταδικασθήσεται, ὁ δυ- 396 nem dominus factus ſum, nec me con-
νάμενος λέγειν, ὅτι δεσπότης γέγονα ἀφ' demnari oportet, & quod meum fa-
τῆς οὐσκαπίωνος, καὶ οὐ δεῖ 10 με κατα- ctum eſt, reddere: quoniam inſtitu-
δικασθῆναι, καὶ ἀποδοῦναι τὸ γεγονὸς ἐμόν· tæ ad exhibendum *actionis* tempore u-
ἐπειδὴ 11 ἐν τῷ καιρῷ τῆς προκατάρξεως ſucapio nondum erat conſummata, et-
τῆς ad exhibendum οὔπω ἦν περαιωθεῖσα iamſi intra factam moram tempus ejus
ἡ οὐσκαπιὼν, εἰ καὶ μεταξὺ παρολκῆς exiit. Verum quoniam ad litis con-
γενομένης ὁ χρόνος αὐτῆς παρῆλθε. Πλὴν 397 teſtationem recurrimus, quando *res*
ἐπειδὴ ἀνατρέχομεν εἰς τὴν προκατάρξιν, nondum erat uſucapta, merito reſti-
ὅτε οὔπω ἦν οὐσκαπιτευθὲν, εἰκότως ἀπο- tuitur, ut quæ non videtur reo adqui-
καθίσταται, ὡς μὴ δόξαν γεγενῆσθαι τοῦ ſita eſſe per uſucapionem, quia (ut
ῥέα διὰ τῆς οὐσκαπίωνος, διὰ τὸ (καθὰ dictum eſt) condemnationem ad ex-
εἴρηται) ἔλκειν ἡμᾶς τὴν καταδίκην q πρὸς emplum litis conteſtatæ trahimus: ſed
μίμησιν τῆς προκατάρξεως· καὶ τοὺς καρ- & fructus medii temporis, id eſt poſt
ποὺς δὲ τοῦ μέσου χρόνου, τουτέστι τοὺς μὴ conteſtationem uſque ad condemna-
προκάταρξιν μέχρι καταδίκης, ὁ ῥέων δι- tionem *perceptos*, reus reddat. At ne-
δότω. Ἀρνούμενος 1 δὲ, 12 οὐ δι' ὑπέρθεσιν, gans, non *tamen* per tergiverſatio-
τὸ μὴ δύνασθαι παριστᾶν τὸ πρᾶγμα κατὰ nem, *ſe* rem ad præſens tempus exhi-
τὸν παρόντα χρόνον, διὰ τὸ τυχὸν ἐν ἑτέ- 398 bere poſſe, quia forte res in alio loco
ρῳ τόπῳ ἀφαιρεῖσθαι τὸ πρᾶγμα, ἔξει ſita eſt, habebit tempus ad reſtituen-
χρόνον πρὸς ἀποκατάστασιν, ἀσφαλιζόμε- dum; cavens actori, ſe rem reſtitu-
νος τὸν ἄκτωρα, ὡς ἀποκαταστήσει τὸ πρᾶ- turum. Sin vero non ſtatim, juſſui
γμα. Εἰ δὲ μὴ παραχρῆμα, κελεύσει πει- parens judicis, rem exhibet, neque
θόμενος τοῦ δικαστοῦ, παρίστησι τὸ πρᾶ- ſe reſtituturum cavet, in tantum con-
γμα, μηδὲ μὴν ἀσφαλίζεται ὡς ἀποκατα- demnabitur, in quantum actoris in-
στήσει 13, εἰς τοσοῦτον καταδικασθήσεται, tererat, rem litis conteſtatæ tempo-
εἰς ὅσον διέφερε τῷ ἄκτωρι, 14 τὸ ἐν καιρῷ re reſtitutam fuiſſe.
προκατάρξεως ἀποκαταστῆναι τὸ πρᾶγμα.

§. IV. §. IV.

10. σὲ F. 2. male. 11. γὰρ ad: F. 12. τὸ h. l. utraque F. in quarum 1. de: ſequens τὸ, in ſecunda autem de: τὸ μὴ. 13. μὴ ταῦτα ad: Pith. ac F. 14. τὸ de: F. Mox malim ἀπακαταστασθῆναι.

cit, quæ habet: *Et hæc in actione in rem, qua res ſingulares petuntur, dicta ſint. Eadem autem in vindicationibus, quæ ſunt de univerſitate, id eſt, in hereditatis petitione dicta credantur.* Malim ſimpliciter: *Hæc igitur de ſpeciali in rem* actione, *nec non de univerſali, id eſt hereditatis petitione, dicta ſunto.* G. O. R.

n. Adde 15. *Eclog.* 4. περὶ παραστάσεως ἤτοι ἐπιδείξεως πραγμάτων &c. D. GOTH.

o. Adde l. 22. & l. ult. D. *de verb. ſignificat.* l. 9. §. 5. D. *ad exhibendum.* D. GOTH.

p. Uſucapio enim non interrumpitur litis conteſtatione, vide ſupra tit. 18. lib. 3. §. 1. FABR.

q. Curtius vertit: *Propterea quod (ut dictum eſt) condemnationem retrotrahamus ad hoc, ut ſimilem ſibi ac æqualem faciat litis conteſtationem:* quod Fabrotus in 2. ſic mutavit: *pr. q. (ut d. e.) cond. retrotrahimus ad tempus quo lis conteſtata eſt:* quæ verſio ſicuti bono ſenſui eſt aptior, ita verba THi non exprimit. Quare poſteriora ap Curtium potius ſic inverto: *ut eam ſimilem ſibi faciat litis conteſtatio;* aut, *ut ſimilis fiat litis conteſtationi.* Ego ſtrictius verti quidem, ſed illud tamen πρὸς μίμησιν mihi ſuſpectum manet. G. O. R.

r. L. 12. §. 1. D. *ad exhibendum.* D. GOTH.

§. IV. Ἡνίκα κινεῖται τὸ familiæ erciscundæ, ὀφφίκιον ἔστω τοῦ δικαστοῦ, τὸ ἓν ἕκαστον ἀκέραιον πρᾶγμα ἑνὶ ἑκάστῳ προσκυροῦν [s] τῶν κληρονόμων· καὶ εἰ συμβῇ πλείονος εἶναι ἀλλοτριώσεως τὸ προσκυρωθὲν ἑνὶ τῶν κληρονόμων, καταδικαζέτω τοῦτον τῷ συγκληρονόμῳ, ὥσπερ εἰρήκαμεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, εἰς ῥητὴν χρυσίου ποσότητα, ὅπως ἂν ἑκατέρῳ φυλάξῃ τὸ ἴσον. Οἷον, Πρίμῳ μὲν ἀδιαδικάτευσε [16] πράγματα ᾱ νομισμάτων, Σεκούνδῳ δὲ ὡ· καταδικαζέτω τὸν Πρῖμον [17] τῷ Σεκούνδῳ εἰς ρ' νομίσματα, ὥστε ἑκάτερον ἀνὰ ἐννεακόσια ἔχειν νομίσματα. Εἰ δὲ καὶ ἕνα τῶν [18] κληρονόμων συνέβη μόνον ἐκ τῶν ἐπικοίνων πραγμάτων καρποὺς ἀναδέξασθαι, ἢ πρᾶγμα ἐρεδιτάριον [t] διαφθεῖραι [19] ἢ καὶ δαπανῆσαι· (τί γάρ, [u] ὅτι οἶνος ἦν, καὶ τοῦτον ἐξέπιε;) [20] καταδικαζέσθω προφάσει τούτων [21] ἀναλόγως τῷ συγκληρονόμῳ. Ταῦτα δὲ οὐ μόνον, δύο κληρονόμων ὄντων, ἀλλὰ καὶ πλειόνων, χώραν ἐχέτω.

§. V. [22] Τὰ αὐτὰ λέξομεν καὶ ἐπὶ τοῦ communi dividundo, ἡνίκα [x] περὶ πολλῶν ἐπικοίνων πραγμάτων διαιρετέων μεταξύ τινων κινεῖται· εἰ δὲ ἐπὶ ἑνὶ μόνῳ, οἷον λόγου χάριν ἀγρῷ, εἰ μὴ δίχα βλάβης τοῦ ὠφεικειμένου εἰς κλίματα δύναται ὁ ἀγρὸς διαι-

§. IV. Quum familiæ erciscundæ *judicium* agitur, judicis esto officium, unamquamque rem integram unicuique heredum adsignare: & si contingat *rem* uni heredum adsignatam majoris esse pretii, coheredi hunc condemnet, ut in præcedentibus diximus, in certam pecuniæ quantitatem, ut æqualem utrique *partem* servet. Veluti, Primo adjudicavit res mille solidorum, Secundo octingentorum: condemnet Primum Secundo in solidos c. ut uterque nongenos habeat solidos. Quod si evenit quoque, ut unus heredum solus ex bonis communibus fructus perceperit, aut rem hereditariam corruperit vel consumserit: (quid enim, si vinum fuit, atque hoc ebibit?) condemnetur propter hæc coheredi pro rata. Hæc autem non modo, si duo sint heredes, sed etiam si plures, locum habeant.

§. V. Eadem & in *judicio* communi dividundo dicemus, quum inter aliquos de multis rebus communibus dividendis agitur: sin autem de una *re* sola, velut exempli causa fundo, si quidem sine damno *rei* propositæ in re-

15. ἓν de: F. 2. 16. πρᾶγμα F. 17. τῷ Σεκ. admisi ex Pith. ac F. 18. συγκλ. Pith. & F. 19. ἄγαν κρῆ F. 20. δικαζ. simplex ante F. 21. ἀναλ. addimus ex Pith. ac F. 22. Ταῦτα Pith. Reſcribo Τάυτα.

s. Adde §. 10. in fin. ſup. *de act.* l. 22. §. 1. l. 52. l. 55. D. *familiæ erciſcundæ.* D. GOTH.

t. L. 3. l. 19. C. *familiæ.* D. GOTH.

u. In recentiori codice ſic habetur: *τί γὰρ οἶκος ἦν, καὶ τοῦτον ἐξεποίησεν, ἢ οἶνος ἦν, καὶ τοῦτον ἔπιεν; καταδ. Quid enim ſi ades fuerint, & eas alienarit, vel vinum, & id ebiberit?* FABR.

x. L. 1. & paſſim D. *communi dividundo.* D. GOTH.

y. Hic ἢ antea in omnibus legebatur, quod in καὶ mutare juſſit & bonus ſenſus & Curtiana verſio, licet Fabr. in 2. pro & rurſus *aut* reſcripſerit. Confer. Gloſſar. THinum in η & κ. G. O. R.

z. L. ſi familiæ. 55. D. *familiæ.* D. GOTH.

a. Adde §. 20. in fin. ſup. *de actionibus.* D. GOTH.

aa. Adde §. 20. in fin. ſup. *de action.* l. 2. D. *finium regundorum.* D. GOTH.

b In Græcis eſt: *Si enim evidentiores fines agros diſtinguant, quam quos judex transferre poſſit.* Id nolui te neſcire. Nos Latina & in vertendo ſumus ſecuti. CURT. *in edit. Antverp.* 1539.

Ἀσαφεῖς non dubito, quin ſit corrigendum, ut locus ſic convertatur: *Si enim obſcuri termini agros diſtin-*

ἀμφισβῆναι, ἔχει γὰρ τυχὸν ἐλαιῶνα γ καὶ ἀμπελῶνα, δύναται ὁ δικαστὴς τῷ μὲ [23] ἑνὶ προσκυροῦν τὸν ἐλαιῶνα, τῷ δὲ ἑτέρῳ [24] τὸν ἀμπελῶνα· οὕτω μέν τοι, ὥστε τὸν λαβόντα τὸ τιμιώτερον μέρος καταδικασθῆναι τῷ ἑτέρῳ δοῦναι χρυσίον. Εἰ δὲ τοῦτο [25] ἀσύμφωνον [z] εἶναι δοκεῖ, ἢ καὶ ἐσθ' ὅτε οἰκέτης ἐστὶν ὁ ὑποκείμενος, ἢ ἡμίονος, περὶ οὗ [26] τὸ τοιοῦτον κινεῖται δικαστήριον, τῷ ἑνὶ τὸ πᾶν ἀδιαδικατεύεσθω [a] πρᾶγμα· ἔστω μέν τοι, ὥστε αὐτὸν εἰς ῥητὰ χρήματα τῷ ἑτέρῳ καταδικασθῆναι.

regiones fundus potest dividi, namque habet forte & olivetum & vinetum, potest judex uni adsignare olivetum, alteri vinetum; sic tamen ut meliorem portionem accipiens condemnetur pecuniam alteri dare. Quod si hoc incongruum esse videtur, aut etiam servus forte sit propositus, aut mulus, de quo tale instituitur judicium, uni rem totam adjudicet; ita tamen, ut is alteri in certam pecuniam condemnetur.

§. VI. Ἡνίκα μεταξύ τινων κινεῖται τὸ finium regundorum, χρὴ τὸν δικαστὴν σκοπεῖν, εἴγε χρειώδης ἐστὶν ἐν τῷ παρόντι θέματι [aa] ἡ adjudicatio, ἥτις ἐν ἑνὶ θέματι γενήσεται κατὰ τὸ ἀναγκαῖον. [b] Εἰ γὰρ σαφεῖς ὅροι διακρίνονται τοὺς ἀγρούς, ὃς ὁ δικαστὴς οὐχ οἷός τέ ἐστι μετατίθεσθαι, ὀφφίκιον ἔχω αὐτῷ, ἐξ ἑνὸς τῶν δύο ἀγρῶν μέρος τι τῷ ἀγρογείτονι προσκυρῶσαι, ὅπως ἂν σαφεῖς κατὰ τοῦτο [27] τὸ μέρος τοὺς ὅρους ἀποθοιτο· ἐν ᾧ θέματι ἀκόλουθόν ἐστιν, ὥστε τὸν ἕτερον καταδικάσαι αὐτῷ εἰς φανερὰ νομίσματα.

§. VI. Quum inter aliquos finium regundorum *judicium* agitur, judicem spectare oportet, an in casu præsenti adjudicatio sit utilis, quæ in uno casu necessario fiet. Nam si obscuri fines agros discernunt, quos judex transferre possit, officium ejus erit ex uno duorum agrorum partem aliquam confini adsignare, ut ad illam partem fines perspicuos constituat: quo casu consequens est, ut alterum in certos nummos illi condemnet.

Εἰ δὲ καὶ τῶν ἀγρογειτόνων ἕνα συνέβη κακύργως περὶ τοὺς ὅρους [c] διαγενέσθαι, διὰ τοῦτο τυχόν, ἐπειδὴ τοὺς λίθους [d] τοὺς διορίζοντας

Sed &, si evênit ut unus confinium maligne circa fines versatus sit, ideo forte, quod lapides terminos definientes

23. ἑνὶ de: F. 24. ἑτέρῳ de: F. unde tamen articulum τὸν recepi. 25. σύμφωνον ante F. quare Curtius stellulam adpinxerat. 26. τὸ de: F. 27. τὸ de: F. 2. De seq. ἀποθοῖτο Lovan. vide sup. cap. 199. not. *x*.

distinguunt, quos judex mutare non possit. HOTOM. *in Lugd.*

In duobus codd. ita legitur: ἐι γὰρ σαφεῖς ὅρους, διακρίνοντας τοὺς ἀγροὺς, ὁ δικαστὴς οὐχ οἷός τε ἐστὶν μεταξὺ θέσθαι, (pro, μετατίθεσθαι) ὀφφ. Pet. autem Nancelius vir eruditiss. sic leg. putabat: ἐι γὰρ οὐ σαφεῖς ὅροι διακρίνοντας τοὺς ἀγροὺς, ὃς ὁ δικαστὴς οἷός τέ ἐστιν μετατίθεσθαι, ὀφφ. *Si vero fines non satis distincti sint, quos utique jure suo alio transferre potest, officium ejus erit, ut ex unius*, &c. Nancelii librum utendum accepi beneficio *Ludovici Nublai* JC. doctissimi. FABR.

Nos Hotomano & Nancelio in versione parumus. G. O. R.

c. L. 4. §. si dicantur termini 4. D. *finium regundorum.* adde 58. *Eclog.* 9. περὶ ὅρων ἀποκινηθέντων. & 6. Harmenop. 1. §. 10. D. GOTH.

d. Lapides terminales, qui & *Grumi*, οἱ τῶν ὅρων λίθοι, οἱ διορίζοιτες τοὺς ὅρους λίθοι, ὁρολίθοι λίθοι, σημεῖα οἷς διακρίνεται τό,τε ἀλλότριον, καὶ τὸ ἴδιον, Strabo 17. singulos enim fundos separant, & agrorum confusionem inhibent. Chrysost. Hom. 2. de verbis Es. *vidi dom.* Syrianus in Hermog. Lite igitur exorta de finibus judex finium regundorum dirimit

ρίζοντας τὰς ὅρους ὑφείλετο, ἢ δένδρα [e] τὰς ὅρους διακρίνοντα ἐξέκοψε, καταδικασθήσεται [28] τοιαύτης προφάσει βλάβης τῷ ἀντιδίκῳ.

Ἔστι δὲ ὅτε καὶ προπελῶς ἤτοι ἀπειθῶς τις περὶ τὰς τῶν δικαστῶν κελεύσεις διαγινόμενος δίδωσι δίκας, καὶ τούτου προφάσει καταδικάζεται· οἷον, ἐκέλευσεν ὁ δικαστὴς, περὶ ὅρων ὕσης φιλονεικίας, ἑκάτερον ἀγρὸν μετρηθῆναι· ὁ ἕτερος οὐκ ἠνέσχετο· ὡς ἀπειθῶν οὗτος τῷ δικαστῇ κατὰ τὰ εἰρημένα καταδικασθήσεται.

tes fuſtulit, vel arbores terminos diſcernentes excîdit, iſtius damni nomine adverſario condemnabitur.

Nonnunquam autem & is, qui contumaciter aut inobedienter circa judicis juſſa verſatur, dat pœnas, ejuſque *rei* cauſa condemnatur: veluti, mota de finibus controverſia, utrumque agrum meuſurari judex juſſit; alteruter haud paſſus eſt; hic tamquam inobediens judici ſecundum *jam* dicta condemnabitur.

§. VII. Τὸ δὲ ἀδιαδικατευθὲν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐν ἑνὶ τούτων τῶν δικαστηρίων, τουτέστι [29] τῷ familiæ erciſcundæ, τῷ communi dividundo, τῷ finium regundorum, εὐθέως [f] τῆς δεσποτείας γίνεται ἐκείνου, ᾧ [g] ἀδιαδικατεύθη. Δεῖ τοίνυν καὶ ταύτην τὴν κτῆσιν ταῖς ἐν νόμοις ἰδικαῖς πράξεσι συναριθμεῖν, τὴν ἀπὸ τῆς ἀδιαδικατίων.

§. VII. Quod autem in uno*quoque* horum judiciorum, id eſt familiæ erciſcundæ, communi dividundo, finium regundorum, ab judice adjudicatum fuit, ſtatim in illius dominio fit, cui adjudicatum fuerit. Oportet ergo & hanc adquiſitionem, *ſcil.* ex adjudicatione, ſpecialibus in jure actibus adnumerare.

28. Sic reſcribo pro vulgato τῆς αὐτῆς ac Fabrotiano τῆς τοιαύτης. 29. τῷ hic & deinceps de: F. ter.

dirimit fines: & ſi dicentur termini finium cauſa ejecti, locove moti, pro perſona, & facti conditione, in eum, qui exaravit extra ordinem animadvertitur. ſed & ſi dolo malo terminos quis ejecerit, moverit, datur actio popularis, non ex lege Julia modo, l. ult. D. *de term. moto*, ſed etiam ex lege Mamilia, c. 4. FABR. I.

e. Arbores terminales Paul. 5. Sent. t. 22. qui refertur à Frontino *de lim. agr.* Sic. Flacc. de condit. agr. *finales arbores dejiciant.* Latinus & Myrſont. de Limit. Termini, congeries, maceriæ, vel foveæ, arbores aut emiſſæ. Papianus Reſp. 39. [Schultingio 38.] Invenio & quaſdam herbas limitares. Jun. Philargyrius in 3. Georg. *Sulla, genus herbæ, quod in limitibus agror. ponitur in Africa.* FABR.

f. Verum dominium hac adjudicatione adquiritur jure civili, non tuitione prætoria. FABR. I.

g. Ulp. 19. §. 16. *Adjudicatione*, inquit, *dominia nanciſcimur per formulam familiæ erciſcundæ, communis dividundi, finium regundorum:* adde l. 11. in fin. D. *de juriſdict.* l. 21. §. 3. D. *de annuis.* D. GOTH.

Ulp. tit. 19. & l. 11. D. *de juriſdict.* FABR.

[ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ.]

ΤΙΤΛΟΣ ΙΗ.

406 Πολλὴν ἔθεντο φροντίδα τῶν πυβλίκων δικαστηρίων οἱ νόμοι. Ταῦτα δὲ οὐδὲ διὰ ὁρδιναρίων ἀγωγῶν [1] ἐγγυμνάζεται, οὐδὲ τὶ ὅμοιον ἐν ταῖς ἐξετάσεσιν [2] εὑρίσκομεν τῶν λοιπῶν δικαστηρίων καὶ τούτων· πολλὴ γάρ ἐστιν ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ, ἔν τε τῇ προκατάρξει, καὶ ἐν αὐτοῖς μέντοι τοῖς ἀγῶσιν. Ὥστε εἴ τις ἰδιωτικῶν πού-407 βλικον δικαστήριον δύναται λέγειν, ὅτι Ὀρίζομαι [a] τήνδε τὴν ἀγωγὴν, ἀλλὰ Ὀρίζομαι [b] τόνδε τὸν νόμον. Καὶ ἐνταῦθα βασάνος ἐστὶν εὑρεῖν 3 ἐπαγομένας, καὶ ποτὲ μὲν δημεύσεις, ποτὲ δὲ πολιτείας ἐκπλώσεις, καὶ ποτὲ μὲν ἐλευθερίας, ποτὲ δὲ ψυχῆς ἀπώλειαν ἐπαγομένην· ταῦτα δὲ τῶν χρηματικῶν δικαστηρίων ἐστὶν ἀλλότρια.

DE PUBLICIS JUDICIIS.

TITULUS XVIII.

MAgnam publicorum judiciorum curam jura habuere. Hæc autem neque per ordinarias exercentur actiones, neque in discussionibus reliquorum judiciorum atque horum quidquam simile invenimus: magna enim inter illa est differentia, & in lite contestanda & in ipsis quoque actionibus. Itaque nemo publicum instituens judicium dicere potest, Intendo hanc actionem, sed Intendo hanc legem. Atque hic tormenta inveniuntur adhibita, & modo publicationes, modo civitatis amissiones; item modo libertatis, modo vitæ ademtio irrogata *invenitur:* ast hæc *ab* judiciis pecuniariis aliena sunt.

§. I. Ὠνόμαστι [c] δὲ πύβλικα, ἐπειδὴ παντὶ *3 δημότῃ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κινεῖν δίδοται παῤῥησία· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ εἶπον, ἐπειδή ἐστί τινα πρόσωπα, οἷς οὐκ ἐπιτέτραπται κινεῖν πύβλικον δικαστήριον· ταῦτα δὲ ἐν τῇ τελειοτέρᾳ τῶν πουβλίκων δικαστηρίων διδασκαλίᾳ μαθεῖν ἐστι 4 ἀνελλιπῶς.

§. I. Dicta autem sunt publica, quoniam cuivis e populo ut plurimum agendi datur potestas. UT PLURIMUM vero dixi, quia quædam sunt personæ, quibus publico judicio agere non permittitur: eæ autem in pleniori judiciorum publicorum doctrina perfectissime cognosci possunt.

§. II.

§. II.

1. ἐγγυμν. F. 2. εὑρίσκωμεν F. 1. εὑρίσκομεν F. 2. 3. ἐπαγομένας ante F. 2. *3. δημοτῇ ante hanc. 4. ἀνελλειπῶς ante hanc.

a. Actio editur, l. 1. D. *de edend.* FABR.

b. Vide Schol. Basil. lib. 60. t. 34. ad l. 6. D. *de accusat.* FABR. II.

Vaga citatio, Fabroto familiaris. Credo eum voluisse Scholion y. pag. 568. Tom. VII. suæ edit. quod sic habet: Καλως ειπεν ὁ νομοθετης, γραφην επι των εγκλημαατων τον κατηγορον διδουαι· ουδεις γαρ κινων πυβλικον δικαστηριον δυναται λεγειν, ὁτι ὁριζομαι τηνδε την αγωγην, αλλ' ὁριζομαι τονδε τον νομον, και ενιοτω τηνδε την κατηγοριαν. ὡ γαρ, ὡσπερ επι των χρηματικων, λεγεται ὁ εναγων ακλωρ, ουτω και επι των εγκλημαατων, αλλα κατηγορ ονομαζεται επι των εγκλημαατων, και εκει μεν λιβελλ, ενταυθα δε γραφη. G. O. R.

c. Exposui ad tit. 4. Digest. *de publicis judiciis.* D. GOTH.

Chrysostom. Hom. 1. ad Antioch. κοινόν ἐστι τὸ ἔγκλημα

§. II. Τῶν πυβλίκων τὰ μέν ἐστι κεφα- 409
λικὰ, τὰ δὲ οὐ κεφαλικά. [d] Κεφαλικὰ δὲ λέγομεν, ἅτινα τῇ ἐσχάτῃ ζημιοῖ [e] τιμωρίᾳ τὸν ἀναγόμενον, τουτέστι τῇ ἀπωλείᾳ [f] τῆς ψυχῆς, [g] ἢ aquæ & ignis interdictioni, ἢ deportationi, ἢ metallo. Τὰ δὲ λοιπὰ, ἅτινά ἐστι πούβλικα δικαστήρια, καὶ ἀτιμίαν μὲ ζημίας ἐπάγει χρηματικῆς, ταῦτα μὲν πούβλικα [5] λογίζεται, οὐ μὴν κεφαλικά.

§. II. Publicorum *judiciorum* alia sunt capitalia, alia non capitalia. Capitalia autem dicimus, quæ reum ultimo subjiciunt supplicio, id est, animæ amissioni, vel aquæ & ignis interdictioni, vel deportationi, vel metallo. Sed reliqua, quæ publica sunt judicia, infamiamque cum damno pecuniario infligunt, ea publica quidem censentur, at non capitalia.

§. III. Ἀναγκαῖον δὲ τὰ πούβλικα 410
[6] ἐξαριθμήσασθαι. Ἔστιν ὁ Ἰούλιος ὁ de majestate, ὅστις ἁρμόζει [h] κατὰ τῶν μηχανησαμένων τι κατὰ βασιλέως ἢ πολιτείας. Ἡ δὲ τούτου τιμωρία [i] ψυχῆς ἀπώλειαν ἔχει· ἐγσυμάζεται δὲ, ὡς ἐν [7] ἀρχῇ

§. III. Necesse autem *est judicia* publica enumerare. *Lex* est Julia de majestate, quæ contra eos competit, qui quid adversus Imperatorem vel Rempublicam moliti sunt. Hujus vero pœna animæ amissionem continet: & exer-

5. λογίζονται ante F. 6. πάντα ad: Pith. ac F. 7. ἀρχαῖς εἰς. γ'. omittens τῆς & ἴνς. F.

ἔγκλημα δημόσιον τὸ ἀδίκημα, ἔξεστιν ἑκάστῳ τῶν βουλομένων κατηγορεῖν. FABR. I.

An legend. δημόσιον· τὸ γὰρ ἀδίκημα ἔξεστιν &c. G. O. R.

d. Expositi d. loco *de publicis judiciis*. D. GOTH.

e. Recte autem THus ultimum supplicium interpretatur animæ seu vitæ amissionem: *ultimum* enim *supplicium*, *solam mortem interpretamur*, l. 21. D. *de Pœnis*. quoniam summa, ultima, extrema pœna est, & supplicium extremum, quod exigi potest. *Etc.*

FABR. XII. *Exercit.* pag. 1221. Tom. III. *Thes. Jur.*

Ex quibus sequitur mors. Sen. Nat. q. 2. c. ult. *Magno æstimamus mori tardius. in omnes constitutum est capitale supplicium.* Sed & capitalia dicuntur, ex quibus sequitur maxima, vel minor capitis deminutio. FABR. I.

f. Anima pro vita. Sallust. Catil. c. 52. *Libertas & anima nostra in dubio est.* & alibi: *aliæ leges item condemnatis civibus, non animam eripi, sed exilium permitti jubent.* ut apud Græcos ψυχὴ. Liban. pro Temp. τῆς ψυχῆς ἐπεμάτο τὸ κλέος. Aristot. Eudem. 2. c. 7. ψυχῆς ὠνεῖται. Heraclitus apud Jamblichum, θυμῷ μάχεσθαι χαλεπόν· ὅτι γὰρ ἂν χρήζει γίγνεσθαι, ψυχῆς ὀνήσεται. Oecumen. in Epist. Jac. c. 1. ψυχὴ γὰρ καὶ ἡ ζωὴ λέγεται. FABR. I.

In *Protreptico* puta. Fabricius ὁ παν. *Bibliothecæ Gr.* Vol. IV. pag. 289. sic: „Heracliti dictum θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν, ὅτι γὰρ ἂν χρήζῃ γίγνεσθαι, „ψυχῆς ὠνέεται, *arduum est iræ repugnare, quæ enim* „*cupit fieri, vel vitæ pretio emit.* Ita reddendus ille „locus p. 140". G. O. R.

Ψυχὴ seu anima pro *vita*. Oecumenius in Epist. Jacobi cap. I. ψυχὴ γὰρ καὶ ἡ ζωὴ λέγεται. Sallust. Catil. cap. 52. *Libertas & anima nostra in dubio est.* Ex diverso vita pro anima. Virg. Æn. XI. *Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.* Homerus, a quo Virg. ψυχή. FABR. II.

g. TH. *veluti aquæ* &c. legit: quæ lectio iis, quæ sequuntur apud Justin. non congruit, qui deportationem ab ultimo supplicio distinxit, §. *item L. Cornelia* inf. EG. BARO *in Comment.*

Ego apud THum sine varietate ἢ & in versionis Curtianæ editt. *vel* invenio: quare unde illud hauserit Baro, cum ignariissimo scio. G. O. R.

h. Adde 60. *Eclog.* 36. ϖερὶ ἐπιβούλων. D. GOTH.

i. Crimen Majestatis ἄκρον καὶ κεφάλαιον πάντων τῶν ἀδικημάτων, ut ait Chrysostomus. Perduellionis autem rei, ἀνταίρεται, ἀναθασίωτοι (τῆς καθοσιώσεως ἔγκλημα, crimen læsæ majestatis, Nicephor. lib. 1. c. 30. Isidor. Pelus. lib. 5. Epist. 177.) τύραννοι in crucem tollebantur, Theophylact. in Joan. c. 18. Hodie decollatio hujus criminis pœna est. FABR. I.

k. Cap. 13. G. O. R.

l. 60. *Eclog.* 36. c. 20. & ibid. tit. 36. c. 12. l. ult. D. *ad leg. Jul. Majestatis.* D. GOTH.

m. Τύραννοι hic dicuntur læsæ Majestatis rei, qui Eclogæ illo loco ἐπιβουλοὶ καὶ ἡμαρτηκότες καθωσίωσιν, sed & ἐπὶ τυραννίδι ἐλεγχθέντες. D. GOTH.

Me-

χῆ εἰρήκαμεν τῆς γ' Ινστιτυτίων k, καὶ μὴ l τελευτὴν τοῦ m τυράννου.

exercetur, ut in principio tertiæ Inſtitutionis diximus, etiam poſt mortem rebellis.

§. IV. Ἔστι καὶ ὁ Ἰούλιος 8 ὁ de n adulteriis, τιμωρούμενος οὐ μόνον o τοὺς ὑβρίζοντας 9 ἀλλοτρίους γάμους, καὶ ὑποβάλλων κεφαλικὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ 10 καὶ τοὺς ἄρρεσι p μιγνυμένους. Ὁ δὲ αὐτὸς νόμος καὶ τὸ ἁμάρτημα τοῦ στούπρου κολάζει, γυναῖκα τις βίας ἐκτὸς παρθένον ἢ χήραν q σεμνῶς ζῶσαν 11 διαφθείρῃ· εἰς τὸ ἥμισυ δήμευσιν ἐπάγων τῷ 12 τοιαῦτα πλημμελήσαντι τῆς οἰκείας οὐσίας· εἰ δέ ἐστιν εὐτελὴς ὁ ταῦτα πράξας, μὴ τὸ βασανίσαι r αὐτοῦ τὸ σῶμα, ῥελεγάτον αὐτὸν ποιεῖ.

§. IV. Eſt etiam *Lex* Julia de adulteriis, non modo eos puniens, qui alienas nuptias violant, capitalique ſubjiciens ſupplicio; ſed & qui maſculis miſcentur. Eadem vero lex & ſtupri crimen punit, ſi quis extra vim virginem aut viduam honeſte viventem corruperit: infligens ei, qui talia deliquit, publicationem in dimidiam patrimonii ſui *partem*; ſin autem *tenuis ac* vilis ſit qui ea commiſit, poſt afflictatum ejus corpus, ipſum relegat.

§. V. Τρίτος ἐστὶν ὁ 13 Κορνήλιος de ſicariis, s ὅστις ἀνδροφόνους ξίφει τιμωρεῖται, ἤγουν

§. V. Tertia eſt *Lex* Cornelia de ſicariis, quæ homicidas gladio punit, aut

8. ὁ de: F. 2. 9. ἀλλότριον γάμον F. 10. δὲ ad: F. 11. διαφθείρει F. 2. 12. τὰ ad: F. ſequens τῆς οἰκ. de: F. 2. 13. Κορνελ. F. ſemper.

Memoria rei [apud Juſtin.] TH. recte *mem. tyranni*, notato §. per contrarium L. III. cap. 1. Cujac. DOUJAT.

Vide v. τυράννου in Gloſſ. noſtro. G. O. R.

n. Vide 60. *Eclog.* 37. περὶ μοιχείας *paſſim.* D. GOTH.

Quæ in alieni matrimonii expugnatores caſtum fulmen vibrat, ut loquitur Stat. Sylv. 5. FABR. I.

o. Juſtinian. *temeratores alienarum nuptiarum.* Tacit. Ann. 1. *Juliam in matrimonio Marci Agrippæ temeraverat.* Vincent. Lirin Commonit. 1. Adulterium ex lege Julia relegatione vindicabatur. vid. exercitation. noſtram XII. FABR. I.

p. Vide 60. *Eclog.* 39. περὶ αἰτιολογῶν ἤτοι ἀρσενοκοπῶν 6. Harmen. 4. §. 3. D. GOTH.

Ὑβρισταὶ, ἢ παιδεραστὰι, ἀρσενοκοῖται, puerarii, puerorum contaminatores, qui οὐ κατὰ νόμον τῆς φύσεως τὰς μίξεις ποιοῦνται, ut eſt in Procopii ἀνεκδ. quæ verba fruſtra quæras in editis, qui & ibid. vocat, παρὰ φύσιν ἐργασίαν τοῦ σώματος. Maſculorum inquam concubitores Romanis legib. coërcentur, Athanaſ. *adv. Gent.* Sex. Emp. Pyr. Hyp. 1. Firmic. *de error. profan. relig.* Legibus autem Atticis monſtruoſa in maſculos libidinis inſania, ut loquitur Tertull. non erat illicita. Scholiaſt. Græc. in σηλ. α. Gregorii Nazianz. vid. Lyſi. Apolog. in Simon. FABR. I.

q. Σεμνὴν, Pſellus: nam cum meretricibus impune licebat libidinem explere, l. 22. C. *ad leg. Jul. de adult.* Hieron. Ep. ad Ocean. Salvian. 7. de Gubern. D. Auguſtin. de verb. Apoſt. Ser. 4. Chryſoſt. in Epiſt. Pauli ad Cor. Hom. 12. Aſterius Homil. 5. Iſidorus Peluſiot. Epiſt. 241. lib. 5. Cæterum hæc Juſtiniani, *ſi honeſti ſunt*, Theoph. omiſit, quod ab officio paraphraſtæ alienum eſt. FABR. I.

Occinerem Fabroto illud Horatianum, *Cum tua pervideas oculis male lippus inunctis*, &c. niſi ſequenti ſe nota ipſe correxiſſet. Nec tamen paraphraſtes hic quidquam commiſit, quum vel ex oppoſitione ſequenti, εἰ δέ ἐστιν εὐτελὴς, nemini non clareat, h. l. de honeſto homine ſermonem eſſe. G. O. R.

TH. omiſit hæc Juſtin. *ſi honeſti ſint.* tamen ex pœna, quæ imponitur, ſatis colligitur eum honeſtum eſſe, & in facultatibus. FABR. II.

r. Fuſtibus cæſus aut verberibus, prout judex æſtimaverit, relegatur. FABR.

s. Vide l. 1. & paſſim. D. *ad l. Cornel. de ſicariis.* 6. Harmenop. 6. περὶ φονέων. D. GOTH.

ἦγον ἐκείνους, οἵ τινες χάριν τοῦ ἀνελεῖν τινα προϊέρχονται μὴ ἀκοντίῳ, ὅπερ ἐν τῷ ῥητῷ telum προσαγορεύει· ὁ δὲ Γάϊος ἐν τῷ [t] συντάγματι αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὸν δυωδεκάδελτον ἑρμηνεύει, φησὶ τὸ telum [u] σημαίνειν πρὸ τῷ [14] πλήθει, οὐ μόνον τὸ βέλος ὅπερ ἀπὸ τοῦ τόξου ἀφίεται, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅπερ [x] ἀπὸ χειρός τινος ἐκπέμπεται. ὥστε οὖν καὶ λίθος, καὶ [y] ξύλον, καὶ σίδηρος, τούτῳ προέχεται τῷ ὀνόματι. Ὠνόμασται δὲ telum, ἐπειδὴ ἐπὶ διάστημα [13] καὶ μῆκος πέμπεται, ἀπὸ ἑλληνικῆς φωνῆς σχηματισθέν, [z] ἀπὸ τοῦ [15] τηλοῦ telum· καὶ ταύτην τὴν σημασίαν εὑρεῖν δυνατὸν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ὀνόματι, ὅπερ [γ] Ῥωμαῖοι telum προσαγορεύσι, τοῦτο Ἕλληνες βέλος ὀνομάζουσιν, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι.

aut illos, qui alicujus occidendi causa obambulant cum ferro, quod in textu TELUM adpellat. Atqui Gajus in suo commentario, in quo *Legem* XII. Tabb. interpretatur, ait telum apud vulgus significare, non modo sagittam quæ ab arcu mittitur, sed etiam omne quod ab alicujus manu emittitur: itaque & lapis, & lignum, & ferrum, hoc nomine continetur. Dictum autem est TELUM, quia ad intervallum & *in* longinquum mittitur, a Græca voce formatum, *scil.* a τηλοῦ telum: & hanc significationem in Græco nomine invenire possumus; quod enim Romani telum adpellant, id Græci ΒΕΛΟΣ vocitant a *verbo* βαλλεσθαι.

14. πλείονι ad: F. 1. & auctius 2. πρὸ μὴ τῷ πλ. πλ. 15. Vulgo βέλους. F. τέλους. Vid. not. z.

t. In Indice Florentini Pandectæ Gaji opus hoc nominis habet: Δωδεκαδέλτου βιβλία ἑξ. G. O. R.

u. Vide l. 235. §. Telum. D. *de verb. significat.* D. GOTH.

x. Telum vulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur, l. 233. D. *de verb. S.* Gloſſæ Lat. Gr. in telum, ut apud Græcos βέλος. Philo περὶ φυτειῶν. ſed & omne ſignificatur quod mittitur manu d. l. 233. ut Græcis etiam βέλος. Dydim. [Didym.] in Homil. Iliad. 9. Veget. 4. c. 15. FABR. I.

y. Teli appellatione fuſtis continetur. Martianus Capella quinto. & denique omne, quod nocendi cauſa habetur, l. 54. §. 2. D. *de furt.* vel, ut loquuntur Græci, πάντα τὰ βλάπτοντα, ἀκόντια λέγεται. Excerpta MS. Jureconſ. Græci. FABR. I.

z. Mendum eſt, opinor, pro ἀπὸ τοῦ τηλοῦς [*ſic*] quod apud Cajum & Imp. legimus. HOTOM. *in Lugdun.*

Servius dicit, *telum* dictum eſſe ἀπὸ τοῦ τήλοθεν, id eſt, quod in longinquum mittatur. ANON. DUK.

Pro ἀπὸ τοῦ βέλους, meo quidem judicio, rectius legeretur ἀπὸ τοῦ τηλοῦ, ut eſt in l. ſi calvitur 233. D. *de V. S.* Vide de ea voce Bud. ad §. item lex Corn. 5. Inſt. *de Publ. judic.* ERNST.

ἀπὸ τοῦ τηλοῦ, d. l. 233. & in libris emendationibus Juſt. in uno Th. cod. ἀπὸ τοῦ τέλους, telum. corrupte, ut puto, pro ἀπὸ τοῦ τηλοῦ. [Vid. Serv. in Æneid. & Non. Marc. *Edit.* 1. Editio Viglii ἀπὸ τοῦ βέλους. *Edit.* 2.] FABR.

Ἦγον ἀπὸ τε τελους, Varrh. Pith. qui adſcripſit, ἴσ. τήλυ, ſed legend. τηλοῦ. Ego tot virorum conſenſui, quibus & Menagius adcedit in *Amœn. J. C.* cap. 39. v. *Telum*, repugnare nolui, maxime quum & Inſtit. & Dig. τηλοῦ habeant. G. O. R.

a. 5. Ἀναβασ. FABR. I.

Teli nomine ſignificatur omne genus armorum, quod manu cujuſque mittitur. Quod illuſtrat Imp. argumento deducto a Græca voce τέλος. [voluit βέλος, G. O. R.] quæ eamdem vim ac poteſtatem habet, ut oſtendunt epigrammata ſive inſcriptiones in *Xerolopho*, id eſt in ſeptimo colle urbis Conſtantinopolitanæ. Quem locum corrigit THus legens, *admonet nos Xenophon:* ſed citra ullam neceſſitatem. Licet enim eadem verba inveniantur apud Xenophontem 5. ἀναβ. nihil tamen vetat, quin ex eod. loco deprompta in ædificiorum fronte inſcriberentur. Dictus autem fuit *Xerolophus*, quaſi ξηρὸς λόφος *ſiccus tumulus:* in quo ſe epigrammata legiſſe, ſæculo proxime elapſo teſtatus eſt P. Gyllius in *Deſcript. ejus civit.* L. IV. c. 8. D. GALTIER.

Inepte Scipio Gentilis II. *Parerg.* 29. [Theſ. Otton. Tom. IV. p. 1347.] & Pancirolus L. II. *Theſ. var. lect.* c. 286. [*Juriſpr. Rom. & Att.* Tom. II. p. 1400. ubi pluribus *Xerolophum* deſcribit, G. O. R.] tuentur vulgatam: Admonent nos *epigrammata, in Xerolopho urbis fauſtiſſimæ ſcripta*; contra fidem MS. THum & Cajum in l. 233. de V. S. Locus ille extat apud Xenophontem L. V. ἀναβάσεως, uti Ant. Auguſtinus L. IV. *Emend.* c. 5. & *de Nominibus propr.* D. p. 337. indicavit. OTTO *in not. Crit.*

Quam-

σθαι. Τούτου δὲ 16 μάρτυς [a] Ξενοφὼν, οὕτω γράφων· καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι· καὶ προτάξας τὸ ὄνομα τοῦ βέλους, ἐπήγαγε τὰ ἑξῆς.

λεσθαι. Hujus porro *rei* teſtis *eſt* Xenophon, ſic ſcribens: „& tela ſimul „ ferebantur, lanceæ, ſagittæ, fun„ dæ, & plurimi item lapides." *Etenim* præpoſito teli nomine, cetera ſubjunxit.

Ὁ δὲ νόμος λέγεται Κορνήλιος de ſicariis. Sicarii [b] δὲ λέγονται οἱ ἀνδροφόνοι 17 ἐκ τοῦ ſica, [c] ὅπερ σημαίνει σιδηρᾶν μάχαιραν.

414 Hæc autem lex dicitur Cornelia de ſicariis: ſicarii vero dicuntur homicidæ, a ſica, quod *vocabulum* ferreum gladiolum ſignificat.

Ὁ 18 δὲ αὐτὸς νόμος καὶ γόητας [d] κεφαλικῶς τιμωρεῖται, οἱ τέχναις μεμισημέναις καὶ φαρμάκοις, καὶ μαγικοῖς [e] ψιθυρισμοῖς ἤτοι ἐπαιοδαῖς, ἀναιρῶσιν ἀνθρώπους, ἢ θανάσιμα φάρμακα 19 δημοσίᾳ πιπράσκουσιν.

Eadem lex & maleficos capitaliter punit, qui artibus odioſis & venenis, magiciſque ſuſurris vel incantationibus, homines interimunt, aut letalia medicamenta publice vendunt.

§. VI. Ἔστι 20 καὶ ὁ Πομπήιος [f] de parricidiis, τραχύτατον [g] ἁμάρτημα χθονοτέραις

§. VI. Eſt etiam *Lex* Pompeja de parricidiis, aſperrimum crimen novis ſubji-

16. μάρτυρ F. 17. *à ſica* F. 18. δὲ de: F. 19. Sic F. melius quam Goth. qui δημόσια fecit e vulg. δημοσίᾳ. 20. ad: F.

Quamvis cum Alciato, Auguſt., Cujacio, Vinnio, Ottone &c. MScriptorum, (quibus adcedit Gottorp. cum Criſpino habens: *Admonet nos Xenophon, qui ita ſcripſit*) & THi ac Tituli *de V. S.* auctoritatem potiorem ducamus; tamen quæſitu dignum foret, unde *epigrammata* & *urbis fauſtiſſima* in vulgatam irrepſerint: nam Codex quoque Dorvill. habet: *Ammonent nos epigr. in Scerolopho cauſtiſſime urbis ſcripta.* G. O. R.

b. Gloſſis *ſicarius* ἀνδροφόνος. D. GOTH.

Joſeph. Antiq. 20. c. 7. Iſidorus Peluſiotes lib. 3. Epiſt. 119. Suid. (viri docti *Sudam* appellant, libris, ut videtur auctoribus: nam in MS. cod. Memmiano ſic habetur.) Chryſoſt. Hom. 46. in Actis Apoſt. vide ib. Theophil. & Oecum. Niceph. Calliſt. lib. 3. c. 3. Ægyptiaca verſio ibi addit: *cujus interpretatio eſt, latronum.* gloſſema eſt, uti jam monuerunt eruditiſſ. viri. Schol. Horat. in Satir. 4. lib. 1. per abuſionem tamen ſicarios omnes vocamus, qui cædem telo quocunque commiſerint, Quintil. lib. 10. c. 1. FABR. I.

c. Gloſſis Θρακικὸν ξίφος ἐπικαμπὲς, unde & Suidæ, Σίκας τὰ ἐπικάμπη ξίφη ῥωμαῖοι καλοῦσι. & in Gloſſis Sica μάχαιρα. D. GOTH.

Curtius reddidit *ferreus culter.* Et ſane non abſimilem credo *cultro venatorio*, quem Germani *hirſchfänger*, Belgæ *hartvanger*, adpellitant. G. O. R.

d. L. 3. D. *ad l. Cornel. de ſicariis.* 6. Harm. 10. §. 1. 2. & ibidem §. 3. περὶ γοήτων. D. GOTH.

e. Juſtinian. *Magicis ſuſurris.* ut Zoroaſtræi ſuſurri Prudentio. Juſtin. Nov. 115. c. 4. §. 2. εἰ φαρμακείαις, ἢ γοητείαις, &c. Julian. Antec. ſuſurris magicis. Nov. 107. c. 5. Aventin. Annal. Boic. 4. Sicuti genius ater magico ſuſurro clauſa teneatur æterna illa majeſtas, ut nutu noſtro, vel claudat, vel aperiat cœlos. Greg. Turonenſ. Mirac. 2. 45. *Incantationes immurmurat.* Cæterum recte Th. vertit μαγ. ψιθυρ. Heliodor. Æthiop. 4. FABR. I.

Recte TH. vertit, μαγ. ψιθ. Heliodorus Æthiop. 4. ψιθύροις τοῖς χείλεσι κατευξάμενος. FABR. II.

f. Vide 36. *Eclog.* ex libro 60. tit. 40. περὶ πατροκτόνων c. 1. & tit. Digeſt. *de lege Pompeia de parricidiis.* & Paul. 5. Sent. 24. D. GOTH.

Gloſſæ juris manuſcriptæ. *Pompeia de parricidis*, Πομπηίου νόμου περὶ πατροκτόνων· ἡ δὲ ποινὴ ἀνῃρέθη παρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος. καίεσθαι γὰρ αὐτὸς τοὺς τοιοῦτόν τι πλημμελήσαντας ἐν τοῖς . . . . . ἔγραψε, ex cujus conſtitutione 60 Baſil. t. 40. ſcriptum eſt, parricidas igni dari. pervulgatum eſt, nullam pœnam aſperrimo crimini Solonem ſtatuiſſe, ut nec adverſus eos, qui patriam deſerunt, legem latam, διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἀδικήματος, ſcribit Lyſias Orat. 30. FABR. I.

g. An ultra majus, aut atrocius natura reci-

νοτέραις ὑποβάλλων τιμωρίαις. Διηγόρευται δὲ τούτῳ, ἵνα ἐάν τις ἀνέλῃ [h] τινὰ τῶν ἀνιόντων, ἢ μὲν ἦγεν τινὰ τῶν κατιόντων [21] τῆς αὐτῆς [i] προθέσεως, καὶ τῷ ὀνόματι τῷ parricidii [k] περιεχόμενον, λάθρα ἢ φανερῶς· [22] κἀκεῖνον δὲ, οὗ καλὰ δόλον τοῦτο γέγονεν, ἢ ὃς [23] σύνοιδε τῷ γενομένῳ, εἰ καὶ ἐξώτικός ἐστιν, ὑποβάλλεται τῇ τοιαύτῃ τιμωρίᾳ· οὐ ξίφος [l] ἐπάγων ὁ νόμος, οὐδὲ πυρὶ [m] παραδιδούς, οὐδὲ ἄλλῃ τινὶ τῶν [24] συνειθισμένων τιμωριῶν τοῦτον ὑποβάλλων, ἀλλ' ἐν ἀσκῷ βοείῳ [n] τοῦτον ἐμβάλλειν, μετὰ κυνὸς καὶ ἀλεκτρύονος καὶ [o] ἐχίδνης καὶ πιθήκου, καὶ οὕτως αὐτὸν συρράπτειν [25] τῷ ἀσκῷ· ὥστε μεταξὺ τῶν τοιούτων θηρίων ἐν στενοῖς συνεχόμενον, κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ τιμωρεῖται, ἢ εἰς τὴν γειτνιάζουσαν θάλασσαν, ἦγεν [p] εἰς ποταμὸν [26] ἐμβάλλεσθαι, τῆς θαλάσσης ἀφεστώσης πολύ· ὥστε παν-

subjiciens pœnis. Illa autem cautum est, ut si quis quemquam adscendentium, aut filium vel quemquam descendentium ejusdem adfectionis & parricidii nomine comprehensum, clanculum aut palam, peremerit: nec non is, cujus dolo hoc factum, vel qui facti fuit conscius, etiamsi extraneus sit, tali subjiciatur supplicio: neque gladium intentans lex, neque igni tradens, neque alii ulli solitarum pœnarum eum subjiciens, sed culeo bubulo eum indi *jubens*, cum cane & gallo & vipera & simia, atque ita culeo eum insui: ut inter ejusmodi bestias in angustiis comprehensus, pro regionis qualitate, in qua punitur, aut in propinquum mare, aut in amnem projiciatur, mari longe distante: ut & vivus & mortuus omni elemento pri-

21. τῆς τοιαύτης Pith. & F. de voce *parricidii* vid. not. *k*. 22. κἀκεῖνον & deinde ὑποβάλλει F. 23. Sic Lov. & F. pro συνείδε. 24. εἰθισμ. F. 25. τὸν ἀσκὸν Pith. 26. ἐμβ. F.

pit? nefas ultimum vocat Sen. 1. de Clem. c. 23. Joseph. Antiq. 17. c. 7. FABR. I.

h. Locus est corruptus, & legendum videtur ἢ πατέρα ἢ μητέρα, *aut . . . . aliquis ex ascendentibus.* ANON. DUK.

Voluit procul dubio sic legendum esse: ἐάν τις ἀνέλῃ ἢ πατέρα ἢ μητέρα, ἤ τινα τῶν ἀνιόντων. A qua emendatione ego neutiquam abhorreo. G. O. R.

i. Recte igitur emendatum apud Justin. *adfectionis ejus.* [pro vulg. *adfinitatis ej.*] FABR. II.

k. In duobus codd. *parricida* legitur, in recentiore, *parricidiis*, pro *parricidii*. parricida etiam dicitur qui fratrem, aut sororem occidit, l. 1. D. *ad leg. Pomp. de parr.* [Sosipater Charisius lib. 4. *Edit.* 1.] [Vid. Comment. in Instit. *Edit.* 2.] FABR.

Parricida ideo edidit F. Sed *parricidii* & Cujac. & Crispinus, quod & nos in utroque MS. invenimus. G. O. R.

l. Notabile ἀνακόλουθον facit ille nominativus ἐπάγων ὁ νόμος: cui dum mederi voluit Fabr. lect. 22. incidit in aliud ἀνακ. namque sic superiora Διηγόρευται δὲ τούτῳ, ἵνα non habent, quo referantur aut quocum connectantur. Tolerabilior sane nominativus ille absolutus, ut Grammatici vocant: de quo post alios & ego in Belga Græciss. & Frater Optimus ad Lucianum. G. O. R.

m. Imo igni datur. d. cap. 16. Harmenop. 6. §. 16. D. GOTH.

Vide supra Fabroti notam sub litt. *f*. G. O. R.

n. Dixi de hac pœna parricidii ad l. 9. D. *de lege Pompeja de parricidiis.* D. GOTH.

Glossæ Gr. Lat. ταύρειος ἀσκὸς, *hoc culleum.* Mart. Cap. 5. Sen. 1. de Ira, c. 16. & 1. de Clement. c. 23. Lactant. de falsa sap. c. 14. FABR. I.

Consule Goldasti notam *ad Dositheum* p. m. 875. b. G. O. R.

o. Quæ parricidio gignitur, Apul. Apol. Horus Apollo 2. c. 56. Hierax de Justitia apud Stob. Isidor. Peluslot. Antigon. Carystius. FABR. I.

p. Parricidæ deferebantur in profluentem, vel in mare. Tull. 2. de Invent. Auctor ad Herenn. 1. Juvenal. Satira 13. Sen. Contr. 5. 4. & Contr. 7. 1. Abdias hypobolymæus 3. *Proconsul autem super his ira commotus, puerum jussit in culleum parricidii recludi, & in flumen projici.* FABR. I.

pp. Hæc eadem Cicero copiosius in Orat. pro S. Roscio Amerino. CURT.

q. Ho-

παντὸς στοιχείου PP στερεῖσθαι αὐτὸν καὶ ζῶντα καὶ [27] τελευτῶντα· ζῶν μὲν γὰρ, τῷ κεκαλύφθαι ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦ καὶ εἶναι ἐν τῷ ὕδατι, τῆς τοῦ ἀέρος ἤτοι [28] τοῦ ὑγροῦ στερεῖται χρήσεως· τελευτήσας δὲ τῆς γῆς q οὐκ ἀξιοῦται, τοῦ ἀσκοῦ φερομένου κατὰ τὸ ὑδάτων. Τὰ δὲ προειρημένα [r] θηρία [29] ἐμβάλλεται διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁμοιότροπα αὐτῷ ἐστί· τὰ μὲν γὰρ [s] ἀναιρεῖ τοὺς γονεῖς, τὰ δὲ τῆς φωλεᾶς αὐτοὺς οὐκ ἀπέχεται [t] μάχης. Εἰ δέ τις ἑτέρους [u] συγγενεῖς, ἢ κατὰ ἀσχιστείαν συναπτομένους ἀνέλῃ, τῷ Κορνηλίῳ de sicariis ἐμβάλλεται.

privetur; vivus enim, quum ſub culeo ſit occultatus, & in aqua verſetur, aëris ſeu cœli uſu privatur; mortuus autem humo non dignatur, culeo in aquis fluctuante. Supradictæ autem beſtiæ idcirco induntur, quia moribus illi ſunt ſimiles: namque aliæ parentes interimunt, aliæ a pugna adverſus eos haud abſtinent. Sed ſi quis alios cognatos aut per adfinitatem conjunctos occiderit, *Lege* Cornelia de Sicariis tenetur.

§. VII. Ἔστι καὶ ὁ Κορνήλιος de falſis, ὃν τεσταμυτάριον [x] καλοῦμεν, τιμωρούμενος [y] τὸν διαθήκην ἢ ἕτερον συμβόλαιον πλαστὸν [30] γράψαντα, ἢ σφραγίσαντα, ἢ ἀναγνόντα, ἢ ὑποβαλόντα, ἢ τὸν δηθὲν ἐπιτεθέντα σφραγίδα πλαστὴν, ἢ ἐκτυπώσαντα κατὰ κακὸν δόλον. [31] Ἡ δὲ τούτου τιμωρία κατὰ μὲν τῶν οἰκετῶν ἐστὶ κεφαλικὴ,

§. VII. Eſt quoque *Lex* Cornelia de falſis, quam teſtamentariam vocamus, puniens eum qui teſtamentum vel aliud inſtrumentum falſum ſcripſit, aut ſignavit, aut recitavit, aut ſubjecit; vel qui ſcilicet ſignum adulterinum impreſſit, aut dolo malo ſculpſit. Hujus vero pœna adverſus ſervos quidem

27. τελευτήσαντα Pith. ac F. 28. ἓν pro τοῦ Pith. Fuit forte ἤγουν. G. O. R. 29. Δηλ. τοῦτο σὺν αὐτῷ βάλλεται Pith. & F. 30. Sic damus cum Pith. & F. pro γράφοντα ἢ ἀναγν. & deerat vulgo ἢ σφρ. 31. ἡ δὲ τοῦ τοιούτου ante F. ἡ δὲ τῶν οἰκετῶν Goth. omiſſis mediis, vitioſe.

q. Honore ſepulcri caret. ut apud Virgil.

——— *mortis honore carentes.*

id eſt, ſepultura, Servius. Achilles Stat. Leucipp. 3. τούτου οὐ πάντων κατέχειν ἡ θάλασσα, ἵνα μὴ τὴν ψυχὴν μόνον ἀπολέσῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταφήν. FABR. I. Eunapius in Maximo: οὐδὲ ταφῆς ἀξιωθείς. honore ſepulchri caret. Virg. Æneid. VI. *mortis honore carentes*, id eſt ſepultura. Servius. FABR. II.

r. Doſith 3. Gram. *Publice in culeo miſſus conſueretur cum vipera, & cane, ſimia, & gallo; impius animalib. impius homo.* FABR.

De his animalibus & ſupplicii genere præter Commentatores ſatis notos conſuli poſſunt Cardanus L. x. *Subtilit.* p. m. 339. Pancirollus L. II *Varr. Lect.* c. 236. Ant. Matthæus in *Commentario de Criminib.* h. tit. cap. 2. Goldaſtus in nota *c.* laudatus. & Fabricius *Bibl. Græc.* Vol. XII. pag. 545. ſqq. G. O. R.

s. Vipera parricidio gignitur. Apul. in Apol. Horus Apollo 2. cap. 56. Hierax de Juſtitia apud Stobæum. Iſidor. Peluſ. Epiſt. lib. 1. 101. Antigon. Caryſtius. FABR. II.

t. Iſidor. in Gloſſis: *Contendentibus inter ſe animantibus homo majoribus pœnis afficiebatur.* FABR.

Aſt Iſidorus aliud hic dicit, ac THus. Ille de animalibus inter ſe intra ſaccum; hic de iis, qui cum parentibus ipſis pugnant, loquitur. Goldaſtus l. c. ſic: *Vipera patrem & matrem occidit: Simia ex catulis ſuis, quem maxime amat, compreſſu bracchiorum & oſculis enecat: Gallus & Canis cum parentibus & liberis pugnant. THus,* τὰ δὲ ὡσεὶς. &c. G. O. R.

u. Hoc eſt, neque aſcendentes, aut deſcendentes. Sed tamen & ſic cognati contineri hac lege videntur l. 1. D. *de lege Pompeja.* d. c. 1. *Eclog.* d. §. 16. Harmenop. D. GOTH.

Pertinet hæc quæſtio ad Juſtinianum, quam ſatis diſcutit Matthæus in nota *r*, a me citatus. G. O. R.

x. Ita quoque dicitur Paul. 5. Sent. 25. Lex Cornelia teſtamentaria. & lex Cornelia de teſtamentis. l. 1. D. *de publicis judiciis.* D. GOTH.

y. Vide l. 1. D. *de lege Cornelia de falſis.* Paul. d. loco §. 1. & paſſim 60. *Eclog.* 41. ὡς πλαστῶν. D. GOTH.

z. Vide

λικὴ, ὥσπερ καὶ ἡ τοῦ Κορνηλίου de ſicariis & veneficis· καὶὰ ἐλευθέρων δέ ἐστι [z] deportatio.

dem capitalis eſt, ut & *legis* Corneliæ de ſicariis & veneficis; adverſus liberos autem eſt deportatio.

§. VIII. Εἰσὶ [32] δὲ καὶ δύο Ἰούλιοι, ὁ [33] de vi [a] publica, καὶ ὁ de vi privata, καὶὰ τὸ βίαν ἔνοπλον ἢ καὶ χωρὶς ὅπλων πλημμελησάντων. Ἀλλ' εἰ μὲν [34] ἔνοπλος βία ἐπενεχθῇ, deportatio [35] εἰσάγεται τῷ πλημμελήσαντι· εἰ δὲ δίχα ὅπλων, εἰς τὸ τρίτον τῆς οὐσίας ἐπάγελαι δήμευσις. Εἰ δέ τις [b] καὶὰ βίαν [37] παρθένον, ἢ χήραν, ἢ [38] τῷ Θεῷ [c] ἀφωρισμένην, τουτέστιν ἀσκήτριαν ἤγουν [d] μοναχόνισσαν, [39] ἁρπάσῃ, ἅμα τοῖς αὐτῷ συνεργήσασι κεφαλικὴν ὑπέχει τιμωρίαν, καὶὰ τὰ εἰρημένα τῇ τοῦ ἡμετέρου βασιλέως διατάξει, ὡς ἐξῆς σαφέστερόν ἐστι [40] γνῶναι.

§. VIII. Porro & duæ ſunt *leges* Juliæ, una de vi publica, & altera de vi privata, adverſus eos qui vim armatam, aut etiam ſine armis committunt. Sed ſi vis armata inferatur, delinquenti irrogatur deportatio: ſin abſque armis, in tertiam patrimonii *partem* publicatio decernitur. Quod ſi quis per vim virginem vel viduam vel Deo conſecratam, id eſt ſanctimonialem vel diaconiſſam, rapuerit, una cum auxiliatoribus ſuis capitale ſuſtinet ſupplicium: ſecundum ea quæ Imperatoris noſtri conſtitutione ſanciuntur, uti deinceps clarius pernoſci poterit.

§. IX. Προστιθέσθω τούτοις καὶ ὁ νόμος ὁ Ἰούλιος [e] ὁ de peculatu, τούτους τιμωρούμενος, οἵτινες χρήματα ἢ πράγματα δημόσια, ἢ σάκρα, ἢ ῥελεγιόσα κεκλόφασιν. Ἀλλ' εἰ μὲν ἄρχοντες [f] εἴησαν, ἐν καιρῷ τῆς ἀρχῆς

§. IX. Addatur his etiam Lex Julia de peculatu, eos puniens, qui pecunias aut res publicas vel ſacras vel religioſas furati ſunt. Sed ſi quidem magiſtratus fuerint, qui poteſtatis *ſuæ* tem-

32. δὲ de: F. 33. ὁ de: F. male. 34. ὅπλοις βία ἐλεγχθῇ Pith. ἐν ὅπλοις βία ἐναχθῇ F. 35. ἐπάγεται Pith. & F. forte rectius. 36. ἐσίας F. 37. ἢ παρθ. ἢ καὶ χήραν ἢ τὴν Θεῷ F. 38. την ad: Pith. 39. ἁρπάσει ante F. 2. 40. ταῦτα ad: Pith. ἔνεστι ταῦτα F.

z. Vide *Eclog.* d. l. c. 1. in fin. & 35. *Eclog.* 16. ex lib. 60. tit. 41. c. 2. & ibidem Scholion. D. GOTH.

Paul. Sent. V. tit. 25. *honeſtiores quidem in inſulam deportantur: humiliores autem aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur.* Plin. 10. Ep. 66. Julius Firmicus Matheſ. 6. c. 31. *Propter falſi crimen publicæ decernunt mortis exitium.* & mox: *Facient in falſi crimine comprehenſos in crucem tolli.* FABR. I.

a. §. 6. ſup. *de interdictis.* adde tit. Dig. *de vi publica, & de vi privata.* adde 60. *Eclog.* 18. c. 1. 6. Harmen. 7. §. 8. & 10. *Eclog.* 2. ex lib. 60. tit. 18. c. 10. 11. D. GOTH.

b. Qui vacuam mulierem rapuit, vel nuptam, noviſſimo ſupplicio punitur, l. 5. §. ult. D. *ad leg. Jul. de vi publ.* Amm. Marcell. 16. *Audito à parentibus virgines raptas, eum qui violarat, convictum relegari decrevit. Hiſque indigna pati querentibus, quod non ſit morte multatus, reſponderat,* &c. & lib. 15. *auſus eripere virgini non obſcuræ pudorem, Patruini conſularis ſententia ſupplicio ob id capitali addictus.* Juſtinianus hîc reſpicit ad l. unic. C. *de rapt. virg.* ex qua ſtuprum vi commiſſum in virginem, viduam, aut ſanctimonialem ultimo ſupplicio vindicatur. Lenius autem ſtuprum ſine vi coërcetur: quod tamen gravius eſſe quidam putant. v. Liban. declam. 2. Lyſiam de Eratoſth. cæde, Iſidor. Peluſ. Ep. 215. lib. 2. Porro qui per vim ſtuprum infert, impune occiditur, l. 1. §. ult. D. *ad leg. Corn. de Sic.* Sen. Contr. lib. 1. 2. Auguſtin. *de lib. arb.* lib. 1. c. 5. FABR. I.

c. Juſtin. in l. un. C. *de rapt. virg.* ſi Deo fuerint virgines, vel viduæ dedicatæ. hîc autem *ſanctimonialem* appellat. ut in d. t. Cod. Theoph. interpr. *aſcetriam.* aſcetæ vel aſcetriæ in aſceteriis degebant, l. 53. C. *de Epiſc. & Cler.* [vide Gloſſar. noſtrum ad Julian. Anteceſſ. in ea dict. *Edit.* 1.] v. ſup. tit. 3. lib. 1. Addit THus *diaconiſſam* ex d. l. 53. *Edit.* 2.] FABR.

d. Th

ἀρχῆς ὑφελόμενοι δημόσιά τινα χρήματα, κεφαλικῶς τιμωροῦνται, ἅμα τοῖς ὑπηρετουμένοις αὐτοῖς. Πρὸς τοῦτο δὲ τὴν αὐτὴν ὑφίστανται ποινὴν, καὶ οἱ ὠνοὶ τοῦ κεκλοφότων εἰδότες ὑποδεξάμενοι. Εἰ δέ τις ἕτερος παρὰ τοὺς εἰρημένους ὑποπέσοι τῷ τοιούτῳ 41 ἐγκλήματι, δεπορτατίωνι σωφρονίζεται.

tempore res quasdam publicas subripuerunt, capitaliter puniuntur, una cum suis ministris: præterea eamdem sustinent pœnam, & qui a furantibus scientes receperunt. Quod si quis alius præter memoratos in hoc crimen incidat, deportatione mulctatur.

§. X. Συναριθμεῖται τοῖς πουβλίκοις καὶ 421 ὁ Φάβιος g ὁ de plagiariis, ὃς ἐσθ' ὅτε κεφαλικὴν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐπάγει διατάξεων τιμωρίαν, ἐσθ' ὅτε δὲ κουφοτέραν, ὡς ἐκ τοῦ Κώδικος καὶ τῶν διατάξεών 41 ἐστι γνῶναι.

§. X. Publicis *judiciis* connumeratur quoque *Lex* Fabia de plagiariis, quæ aliquando capitalem ex constitutionibus principalibus pœnam irrogat, aliquando autem leviorem, uti ex Codice & constitutionibus cognoscere licet.

§. XI. Εἰσὶ καὶ ἕτεροι πουβλίκοι νόμοι· ὁ Ἰούλιος h ὁ de ambitu, ἁρμόζων κατὰ τῶν χρήματα δόντων τισὶν, ἐπὶ τὸ τυχεῖν αὐτοὺς ἀρχῆς ἤγουν τινὸς i τιμῆς.

§. XI. Sunt & aliæ leges publicæ. *Lex* Julia de ambitu, adversus eos competens qui pecuniam aliquibus dederunt, ut magistratum vel honorem aliquem consequerentur.

Καὶ ὁ Ἰούλιος k ὁ de repetundis, 422 κινούμενος κατὰ ἀρχόντων, ἢ 43 καλὰ δικαστῶν, ἢ καὶ συνέδρων, ὧν δίκη l κεκλοφότων.

Et *Lex* Julia de repetundis, quæ exercetur adversus magistratus, aut adversus judices vel adsessores quoque, qui in judicio furati sunt, (*id est, ob judicandum pecuniam acceperunt.*)

Καὶ ὁ Ἰούλιος m ὁ de annona, ὅστις τιμω-

Et *Lex* Julia de annona, quæ eos punit,

41. νόμῳ pro ἐγκλ. Pith. & F.

42. ἔνεστι F. 43. κατὰ de: F.

d. Th. addit diaconissam ex d. l. 53. FABR. I.

e. Adde titul. Digest. *ad legem Juliam Peculatus.* 60. *Eclog.* 45. ὡδὲ τῶν δημόσια χρήματα ὑφελομένων, &c. D. GOTH.

Crimen apud Romanos infrequens, Polyb. 6. FABR. I.

f. Et THus Inst. I. tit. 8. §. 2. nunc ἐπαρχίας ἄρχοντα dixit, nunc δικαστήν. Præsides quoque intelligendum est in §. 9. Inst. *de Publ. jud.* nomine *judicum*, quos THus ibid. transtulit ἄρχοντας. [& Curtius vertit *judices aut magistratus*, G. O. R.] Etenim mirari satis nequeo, esse interpretes magni nominis, quibus monstri simile videtur, judices in d. §. circa pecuniam publicam versari, quum, ut dixi, Præsides frequentissime ita appellentur, & ad eos omnis in provincia pecuniæ publicæ potestas pertineat. BYNKERSH. I. *Observ.* 2. pag 16.

g. Adde tit. Digest. *de lege Fabia de plagiariis.* 60. *Eclog.* 48. ὡδὲ ἀνδραποδιστῶν. D. GOTH.

Plagiarius, qui liberum hominem, vel servum alienum supprimit. Lys. Orat. 9. ἀδ' εἴ τον παῖδα ἐξαγαγὼν λειφθείη, οὐκ ἂν φάσκοις αὐτὸν ἀνδραποδιστὴν εἶναι; & Orat. 10. παῖδ' ἐξῆγεν ὡς ἀνδραποδιστής. FABR. I.

h. Adde tit. Digest. *de lege Julia ambitus* 60. *Eclog.* 46. ὡδὲ κολάκων. D. GOTH.

Pœna ambitus ante legem Juliam, mors Polyb. 6. ὠνοὶ μὲν Καρχιδονίοις δῶρα φανερῶς διδόντες λαμβάνουσι τὰς ἀρχάς· ὠνοὶ δὲ ῥωμαίοις, θανατός ἐστι ὡδὲ τοῦτο ἀζήμιον. FABR. I.

i. Isidor. Hispal. Orig. L. V. c. 26. *Ambitus judicium in eum est, qui largitione honorem capit & ambit, amissurus dignitatem, quam munere invadit.* FABR. II.

k. Adde tit. Digest. *de lege Julia repetundarum.* D. GOTH.

V. Plin. 6. Ep. 29. Ascon. in 1. Verr. *Judicium repetundarum publicum est.* FABR. I.

l. L. 3. D. *de L. Jul. repet.* Vide tit. 43. libri 60. Basilic. FABR. II.

m. Adde tit. Digest. *de lege Julia de annona.* D. GOTH.

τιμωρεῖται τὸν τὸν σῖτον ἄγων τὴν εὐθηνίαν τὴν φερομένην ἐπὶ τὴν βασιλεύσαν πόλιν ἀποστρέφοντας εἰς ἑτέρους τόπους.

punit, qui frumentum ſive annonam, quæ ad urbem reginam defertur, in alia loca avertunt.

Καὶ 44 ὁ de [n] reſiduis, κολάζων τὸν διοικήσαντα πολιτικὰ χρήματα, εἶτα τὰς λοιπάδας οὐκ ἀποδιδόντα. 423

Et *Lex Julia* de reſiduis, puniens eum qui publicas pecunias adminiſtravit, *ac* deinde reliqua non reſtituit.

Οὗτοι δὲ καὶ περὶ ἑτέρων τινῶν κεφαλαίων διαλέγονται. Καὶ ψυχῆς μὲν 45 αὐτῶν οὐδεὶς ἀπώλειαν ἐπάγει, ἀλλὰ ἄλλαις ποιναῖς ὑποβάλλει τὸν πλημμελήσαντα, καὶ τὸν ἐναντιωθέντα τοῖς αὐτῶν προστάγμασιν.

Hæ autem *leges* de aliis quoque quibuſdam capitibus loquuntur. Et vitæ quidem amiſſionem nulla earum infligit, ſed delinquentem & præceptis illarum adverſantem aliis pœnis ſubjicit.

§. XII. Ἀλλὰ περὶ τ πολλίκων διδασκαλιῶν ἀρκεῖ ταῦτα διδάξαι, ὡς δυνατὸν δέξασθαι νέους, καὶ ἄκρῳ P γεύσασθαι τῷ δακτύλῳ, διὰ συντόμου προδόσεως· ἡ γὰρ ἐπιμελεστέρα τούτων γνῶσις ἐκ τῆς πλατυτέρας τ Διγέστων ἤτοι τῆς Πανδέκτης διδασκαλίας, Θεοῦ προηγουμένης εὐμενείας, τοῖς ἀναγινώσκουσι προσγενήσεται. 424

§. XII. Verum hæc de judiciis publicis docuiſſe ſufficit, ut juvenes *ea* accipere & per compendiariam traditionem ſummo digito guſtare poſſint: namque diligentior horum cognitio ex ampliori Digeſtorum ſive Pandectæ doctrina, duce gratia Divina, legentibus adventura eſt.

q ΤΕΛΟΣ. FINIS.

44. Exciditne ὁ Ἰελι? G. O. R. 45. ἀδεὶς αὐτῶν F. 2.

Ut apud Athenienſes pœna capitis ſtatuta erat in eos, qui frumentum alio comportabant, Lycurg. adverſ. Leocrat. & eos qui annonam ſupprimebant, nec juſto pretio vendebant. Lyſ. Orat. 21. quod Dardanarii factitant, de quibus Simeo Metaphr. M. Dec. in Spiridone, cujus verba e manuſcripto C. hîc adponam. συμφορᾷ πάλιν κρατεῖ κοινῇ, καὶ ἀγορᾷ ἡ νῆσος κερπῶν· οἱ σιτῶνα δὲ καὶ σιτοκάπηλοι οὐ ἀπειλῇ τοιᾶδε θεᾷ, τρυφᾶν σπεῦνοι βουλόμβοι, καὶ σοφιζόμβοι τὸν καιρὸν, τὴν συμφορὰν μᾶλλον ἐπιτείνοντες ἦσαν, τιμιολκοῦντες, ὡς φησὶ ἡ θεία γραφὴ τὸν σῖτον, καὶ τοῖς τῶν πλησίον κακοῖς, κέρδος ἀνόσιον ἑαυτοῖς περιποιέζοντες. FABR. I.

Ut arctior fieret annona & carior. FABR. II.

n. Adde l. 2. l. 4. §. 3. D. *ad legem Jul. peculatus, & de ſacrilegis, & de reſiduis.* 60. *Eclog.* 45. c. 3. D. GOTH.

o. Apud quem ex pecunia publica quid reſedit, l. 4. §. 2. D. *ad leg. Jul. peculat.* FABR.

p. [Juſtinian. *per indicem*, id eſt, ἀκροθιγῶς, καὶ οὐ λεπτέων, ſummatim, ὑποτυπωτικῶς, tenuiore filo, extremis digitis, tactu ſummo, Amm. Marcell. 14. λεπτῷ βραχέων, ὥσπερ οὐ εἰσαγωγῆς τρόπῳ, Porphyr. εἰσαγωγ. Proœm. Græci alias dicunt, χείλεσιν ἄκροις ἁπογεύεσθαι, Philo, vel ἄκρῳ δακτύλῳ, Lucian. Niceph. Gregor. Hiſt. 7. & 11. Olympiodorus MS. in Alcibiad. Platon. ἐπ' ὡς Πυθαγόρειοι λεπτῆς ἁπογεύσεως τῶν παθῶν, καὶ τὸ λεγόμβον, ἄκρῳ δακτύλῳ. *Edit.* 1.] Manuel Bryennius MS. ἁρμονικῶν lib. 2. ſect. 6. οὐ μόνον τοῖς, ὅ φασιν, ἄκροις δακτύλοις φιλοσοφίας ἡμμένοις [ἡμμ.], ἀλλά γε δὴ καὶ τοῖς ἤδη ἐν λόγοις δεινοῖς. FABR.

q. Princeps VIGLII editio ſic finitur:] ΤΕΛΟΣ. *Baſileæ in officina Frobeniana per Hieronymum Frobenium & Nicolaum Epiſcopium Anno MDXXXIII. menſe Martio.*

Lovan. RESCII:] Τέλος. *Lovanii ex officina Rutgeri Reſcii, Nonis Jan* 1536.

PARIS. & LUGDUN. ſimpliciter:] ΤΕΛΟΣ.

GOTH. Latine tantum:] FINIS.

FABROTUS:] Επληρώθη ἡ δ'. Ινστιτυτίων Θεοφίλου τοῦ Αντικήνσωρος feliciter.

PITHOEI denique Varr.] Τέλος τ Δ τῶν INSTITUTIUM *feliciter.*

FINIS.

FRA-

FRAGMENTA THEOPHILI ANTECESSORIS:

Ex Leunclaii Basilicorum SYNOPSI, ipsis Fabroti BASILICIS, amborumque SCHOLIIS, nec non e GLOSSIS NOMICIS, HARMENOPULI *Promptuario*, & uno *ad Theophilum* SCHOLIO, collecta, atque ad ordinem Justinianeum digesta, novaque versione, variantibus lectionibus ac notulis passim illustrata

A

GUL. OTT. REIZIO, JC^TO.

FRAGMENTA THEOPHILI ANTECESSORIS:

Ex Leunclaii Basilicorum SYNOPSI, ipsis Fabroti BASILICIS, amborumque SCHOLIIS, nec non e GLOSSIS NOMICIS, HARMENOPULI *Promptuario*, & uno *ad Theophilum* SCHOLIO, collecta, atque ad ordinem Justinianeum digesta, novaque versione, variantibus lectionibus ac notulis passim illustrata

A

GUL. OTT. REIZIO, JCTO.

FRAGMENTA EX LIBRIS IV. INSTITUT.

* Asteriscus denotat loca, quæ ex Theophilo, licet innominato, transcripta aut expressa videntur.

I.

* *Ex tit.* DE JURE NAT. GENT. ET CIVILI I: 2: §. 4. cap. 30. & 32.

Exstat in SCHOLIIS BASILIC. *Tom. VII. pag.* 66-7. *edit. Fabrot.*

1 Ὁ Ἀνων. 2 Καὶν ὁ χυρι Ακυϊλι plebiscitum εστιν· τυτεστι το ἐκυρωθεν τυ πληθυς γνωσθεν τυ χυδαιυ και χυρωθεν, ὡς Ινστιτ. ά. τιτ. 4 ά. Ὁ Α. χυϊλιος

INNOM. Etsi proprie Aquilia plebiscitum est, id est a plebe scitum & confirmatum, ut Inst. I: tit. 1. Aquilius tribunus erat plebis: quum enim insurrexisset

1. Scholion hoc ad l. 1. D. *Ad L. Aquil.* (qui titulus est 3. Libri LX. Basilic.) pertinens, variis constat capitibus. Malui autem integrum uno exhibere loco, quam in plura fragmenta pro diversis titulis discerpere. Cujacianam versionem, ubi aut liberior aut non satis exacta videbatur, interpolavi, ut suis mox locis dicam. Utrum vero, quæ hic Scholiastes habet cum THo quidem concordantia, sed a doctis in dubium vocata, ex ipsa ejus paraphrasi, an ex alio Institutionum sive auctore sive interprete, hausta sint, quisnam pro certo adfirmabit?

2. *Et* vertit Cujac. qui forte και legit: sed καὶν multo hic est convenientius, quasi præcesserit: *Aquilia* dicitur *Lex.* Tum dubito, anne legendum sit: Καὶν χυειως ὁ Αν. quomodo & verti cum Cujacio.

3. Sic & THus definit §. 4. *de Jure N. G. & C.* cap. 32. ubi me vide.

4. Observatu dignum, titulum *de Jure Nat.* hic vocari primum, quum in Lat. Instit. sit secundus. Statim quidem alius clamaret, librarii esse vitium,

κβϊλιος 5 δημαρχος ην τω χυδαιω δημου· ὁτε γαρ 6 εστασιασε το πληθος προς τους συγκλητικους, και διεστη απ' αυτων, 7 ειχον τουτον αρχοντα, και το παρ' αυτων 8 νομοθετουμενον ουτως εκληθη. Ὁθεν plebiſcitum εστι μαλλον ὁ Ακβϊλιος ηνομος· εχει δε 9 τρια κεφαλαια, εν οις 10 περι ζημιας περιλαμβανεται. 11 Ἐξ δε παρα Ρωμαιοις νομοθεται· δημος, χυδαιος δημος, συγκλητος, βασιλευς, αρχοντες της Ρωμης, σοφοι.

rexiſſet plebs in Senatores & ab iis ſeceſſiſſet, hunc habuit magiſtratum, & jus ab his conſtitutum ita vocabatur. Unde Aquilia plebiſcitum potius eſt, quam lex: habet autem tria capita, quibus de damno pertractat. Sex autem apud Romanos *erant* legumlatores: Populus, Plebs, Senatus, Princeps, Magiſtratus *urbis* Romæ, Prudentes.

pro β'. ſcribentis α'. propter præcedens α': ſed quid ſi jam Scholiaſtæ hujus tempore primus *de Juſt. & Jure* tit. apud THum defecerit? qua de re ad §. 28. Præfat. Viglianæ dicemus.

5. Eamdem Aquilio ætatem tribuit THus §. 15. *de L. Aquil.* cap. 82. quam nos ibi defendendam ſuſcepimus.

6. *Cum enim orta eſſet ſeditio inter populum & Senatores.* Cujac. nimis libere.

7. Singulare verbum ειχε præferrem, & mox παρ' αυτω, ſubaudito πληθος, (ut apud THum d. c. 32. *de J. Nat.*) ne ob ambiguitatem ad συγκλητικους referri poſſit.

8. Typographica apud Fabrotum vitia, veluti h. l. νομοτεθ. notare ſuperſedebo. Vertit Cujac. *& leges ab eo latas:* non ſatis accurate.

9. Et ſic THus pr. *de L. Aquil.* cap. 58. cui alii perperam fidem denegant, ut meæ docent notæ.

10. Cujacianam quidem verſionem retinui; ſed ſupplendum reor artic. τα, ut ſenſus ſit: *in quibus quæ ad damnum pertinent, comprehenduntur.*

11. Eadem prorſus apud THum cap. 30. *de Jure Nat. G. & C.*

II.

* *Ex tit.* DE NUPTIIS I. 10. *pr. cap.* 151-2.

Exſtat in textu SYNOPS. *pag.* 270. *cap.* LIII. (*ap. Fabr. Tom.* IV. *pag.* 255.) & in HARMENOP. IV. 4. §. 2. uſque ad Αλλ' επι.

Ενομους 1 γαμους μεταξυ αλληλων συνιστωσι Ρωμαιοι, ηνικα τα προς 2 των γαμων τοις νομοις διηγορευμενα 3 φυλαξωσι. Δει δε τους μεν αρρενας εφηβους ειναι, τας δε θηλειας ανδρος δεκτικας· τουτεστι τους μεν 4 υπερβεβηκεναι το 5 τεσσαρεσκαιδεκατον ετος, τας δε 6 μειζονας ειναι των δωδεκα ενιαυτων. Ταυτα δε λεγομεν, ειτε 7 αυτεξουσιοι ειτε ὑπεξουσιοι εισιν οἱ προς γαμον 8 συνιοντες. Αλλ' επι των ὑπεξουσιων και ἑτερον τι ζητουμεν, συναινεσιν ειναι των γονεων, ὡν ὑπεξουσιοι εισιν οἱ συναπτομενοι· τουτο γαρ 9 χρηναι γινεσθαι, και ὁ πολιτικος και ὁ φυσικος απαιτει λογισμος.

LEgitimas nuptias inter ſe cives Romani contrahunt, cum ea, quæ de nuptiis legibus conſtituta ſunt, obſervaverint. Maſculi autem puberes eſſe debent, feminæ autem viripotentes: hoc eſt, illos quidem annum quartumdecimum, has autem annum duodecimum exceſſiſſe oportet. Hæc autem dicimus ſive patresfamilias ſint ſive filiifamilias, qui nuptias contrahunt. Verum in filiisfam. aliud quoque requirimus, nempe conſenſum parentum, quorum in poteſtate ſunt qui conjunguntur: nam hoc fieri debere, & civilis & naturalis ratio poſtulat.

Caput

Caput hoc in tit. 4. Lib. XXVIII. Basilic. omni procul dubio haud aliunde, quam ex THina paraphrasi desumtum est: Utrum vero Harmen. ex nostro, an ex Basil. descripserit, quis dixerit? E regione versionem Fabrotianam in Bas. adposuimus, & a Curtiana & ab ea, quam ipse in utraque THi editione dedit, diversam; siquidem nos nostram in opere THino jam exhibuimus. Qui his contentus non est, optet sibi vel Leunclaïanam in Syn. vel Mercerianam in Harm. En hujus loci varian-tes, in quibus F. notat Fabrotianas THi editt. si a Vigliana, quam nos præcipue expressimus, discrepant:

1. δὲ ad: TH. & Harm.
2. των de: TH.
3. Sic Pith. ac F. sed Vigl. & Harm. rectius φυλαξωσι.
4. ὑπερβαινειν τον τεσσαρεσκαιδεκαλον χρονον. Harm.
5. τεσσαρακαιδ'. TH.
6. Sic Pith. ac F. cum Harm. μειζες Vigl.
7. Sic F. & Harm. ὑπεξ. εἰτε αυτεξ. Vigl.
8. συναπλομβοι Harm. in qua voce desinit.
9. Synops. χρη, sed in marg. Leuncl. χρηναι corrigit.

[III.]

Primo quidem intuitu crederes, textum Basilicor. Lib. XXVIII. t. V. & Harmen. IV. t. 6. *de prohibitis nuptiis*, ex THina paraphrasi §. 1. Inst. *de Nupt.* cap. 158. sqq. transscriptum esse: sed rem ita se non habere, in his Fragm. ad pr. Inst. *de Legit. agnat. succeff.* docebo.

III.

* *Ex eod. tit.* DE NUPTIIS §. *I. fin. usque ad* §. *IX.*

Edit. nostræ pag 93-103. *cap.* 164. *& seqq.*

Quum Basilicorum compilatores cap. 2. tituli V. Libri XXVIII. (Tom. IV. Edit. Fabr. pag. 284-6. & in Synopsi Leuncl. pag. 273-4.) atque Harmenopulus IV. 6. 21-28. procul dubio maximam partem ex paraphrasi Theophilina transsumsisse videantur: non possum non horum omnium discrepantias a nostra editione hic notare.

§. I. cap. 164. pro verbis THi Και τεως usque ad κεκωλυται, namque hinc omnes incipiunt, Syn. & Bas. habent: Οἱ κεκωλυμβοι γαμοι γινωσκονται ουτως· επι των ανιοντων και κατ. εις απ. ὁ γαμ. κεκ. Harm. autem: Τας κεκωλυμβας γαμους ὁριζομεν ουτως· επι μὲν γαρ των ανιοντων εις απ. ὁ γαμ. κεκ.

——— post illud κεκωλυται addunt omnes: καὶ μη εξ εννομων ασι γαμων: id quod in textum THi recipiendum puto, quum & Pith. & Fabr. in Codd. invenerint.

——— μητερα η de: Harm. ut & seq. θυγατερα, in quo sic: ἰδ. μαμμην, ὑδὲ την εκγονην. Tum, quod semel hic monebo, constanter cum Synopsi εκγον. & ωθεκγον. scribit pro Basil. & TH. εγγ. & ωθεγγ.

——— εισιν, εἰτε θεται.] Basil. εἰτε θεται εἰσιν: sed tam leves vocum trajectiones, uti & statim ελυθη ἡ θεσις apud Harm. nihil quidquam ad sensum facientes, notare supersedebo.

——— εμαγκιπατιον.] Omnes nec non Pith. αυτεξεσιοτητ.

——— αισχυνεσθω - - - ωθσηγορια.] Synopsis: αισχ. γαρ τη νυν ἡ παλαι τε πατρος [Leuncl. in marg. emendat της μητρος] ἡ μαμμης ωθσηγορια. Basil. Fabr. αισχ. γαρ τη νυν ἡ παλαι του πατρ. ἡ παππου ωθσηγορια. Harmen. denique: αισχ. γαρ τη εκγονη παλαι ἡ τε παππε ωθσηγορια. Dixi in notis ad THum meam sententiam: in Addendis daturus eam, quæ V. Doctissimo RUHNKENIO placet.

§. II. cap. 165. pr. εσι τις κωλυσις.] Hic desinunt omnes: denuo inchoantes a §. 3. pag. m. 95.

§. III. cap. 168. Την τε.] Syn. & Bas. Την γαρ τε.

——— η της.] Bas. η την της.

——— λαμβανειν ωθς γαμον ε θεμις.] Harm. ε λαμβανω ωθς γαμον.

——— τετων εγγονην,] Hucusque Syn. & Basil. Paullo plura habet Harm. h. m. καὶ τεταρτε εσι βαθμε, δυναμαι λαμβανειν εις γαμον: ubi & hic desinit.

§. IV. & V. cap. 169. f. & 170. pr. usque ad μηδεων ταξιν επεχουσι, aliis longe verbis, quam noster THus, omnes efferunt h. m. Ὁμοιως ουδὲ [male de. ουδὲ apud Harm.] την θυγατερα τε θειε ἡ της θειας, τυτεστι την εξαδελφην μω· αλλ' ουδὲ ὁ υἱος μου την εγγονην αυτων, οἵτινες λεγονται δισεξαδελφοι. Αλλ' ουδὲ την ωθς πατρ. ἡ μητρ. θειαν, ει και εισι θεται· επειδὴ μητερων ταξιν επεχουσι. sed Harm. sic variat, την του πα-

τρ῀ η της μητρ῀ μου θειαν, ubi perperam deeſt ϖϱος, ut ad THum pag. 98. pluribus docui. Mirum autem Fabrotum, qui veram lectionem & Leuncl. verſionem ante oculos habuit, peſſime vertiſſe cum Mercero, cui poſteriori prava lectio nec opinanti impoſuerat.

cap. 171. pag. m. 98. Καϛ πως συμβαινει.] Hinc rurſus omnes pergunt.

——— αμιταν, η μεγαλην θετην αμιταν.] Pro his unica voce θειαν defunguntur omnes, & in fine h. cap. pro θετην αμιταν iterum θειαν habent.

cap. 172-4. admodum pauculis hiſce verbis omnes abſolvunt: ὡσαυτως ουδε την μεγαλην [μου ad: Harm.] θειαν δυναμαι λαβειν, τυτεϛι [την ad: Harm.] του παππου μου [μου de: Syn.] αδελφην, ει καϛ θετη εϛτιν, επειδη μαμμης ταξιν επεχει.

§. VI. cap. 174. Ειρηκαμεν uſque ad γαμους ignorant omnes, namque incipiunt ab, Ειϛι δε &c.

——— μη ϖϱοβ.] Harm. ϗ ϖϱοβ.

cap. 175. συνημμενων] & ſic Synopſis, ſed Baſ. Harm. Pith. ac F. συνημμενη.

——— εγω λαβειν] εγω de: omn. λαμβανειν habent Syn. & Baſ. cum Pith. & F.

——— επειδη θυγατερων ταξιν εχϛι.] de: omnib.

——— καϛ νυμφη uſque ad θυγατηρ.] Invertunt & aliter legunt omnes: και ϖϱωτογονη μεν εϛιν η [de: η Syn. & Baſ.] εξ αλλου θυγατηρ, και εγγονη και ϖϱωτεγγονη, της γαμετης μου· νυμφη δε, η του υἱου και εγγονϛ και ϖϱωτεγγονε γαμετη. In quibus verbis & Synopſis & Harm. hic deſinunt.

——— ϖϱωτϛτεθηναι] Baſ. ϖϱωτϛτιθεναι, quomodo ego conjeci in varr.

cap. 176. δεικνυομεν] Baſ. δεικνυμεν.

——— και ὁμως - - - γεγονεν.] deſunt omnia in Baſil.

——— ὁ εμο῀ μεν] de: μεν Baſ.

cap. 177. εαν δε] Baſ. ει δε.

——— δυο εχϛα ανδρας.] In his verbis & Baſilica deſinunt.

§. VII. cap. 179. & 180. Syn. cum Baſil. & Harmen. §. 27. breviſſime ſic exhibent: Ουδε την πενθεραν μου η την [de: την Syn.] μητεμαν μου· επειδη μητερων [Syn. μητρων] ταξιν επεχϗϛιν.

§. VIII. cap. 181. deeſt in omnibus.

§. IX. cap. 182-3. Syn. cum Baſil. & Harm. §. 26. & 28. aliter & conciſe ſic efferunt: Ουδε την θυγατερα της αποζευχθειϛης μοι [μϗ Baſil.] γυναικ῀, την μεϊα την [μεϊα την vitioſe deeſt in Baſil.] αποζευξιν τεχθειϛαν εξ ἑτερϗ ανδρ῀. Την [Ουδε την Harm.] του παῖρ῀ μου η του αδελφου [Recte παιδ῀ in marg. emendat Leuncl.] μου μνηϛην ϗ δυναμαι λαμβανειν, [ου δυν. λαμβ. nunc de: Harm.] καὶν γαμηται αυτων ϗ γεγοναϛιν· ἡ μεν γαρ μητϱυια, ἡ δε νυμφης ταξιν επεχει. Hic ultimus eſt omnium terminus.

IV.

* *Ex tit.* DE ADOPTION *L. I. t.* XI. §. 4. *Edit. noſtræ pag.* 115. *cap.* 203-4.

Libri XXXIII. Baſil. tit. 1. cap. 51. in Synopſi pag. 317. (unde Fabr. indubie transtulit in Tom. IV. pag. 761.) noſtro etiam Theophilo debetur l. c. quod jam Leuncl. in margine monuit. Deſcripſit quoque Harmenop. II. 8. §. 5. Variantes hæ ſunt:

cap. 203. Δει τον λαμβ.] Hinc omnes incipiunt.

——— του υἱοθετουμενου.] τϗ λαμβανομενϗ Omnes cum Pith & F.

——— επινενοηται.] ſequentia uſque ad δει δε contraxit ſic Harmen. απαιτουϛης πϱεϛβυτεϱον ειναι τϗ υἱϗ του παῖϱος.

——— οιδε] Sic in marg. correxit Leuncl. pro corrupto ειναι· Fabrotus nihil monens οιδε edidit. Poſſet autem utrumque conjungi, ειναι οιδε.

——— και επι] επι deerat in textu, ſed in marg. ita legit Leuncl. contra apud Vigl. deerat καϛ. Et hic nihil Fabr. monet.

cap. 204. δει δε] και ſubjungit Syn. & Baſ. cum Pith.

——— ενιαυτοις ιη'] οκτωκαιδεκα ενιαυτους Syn. & Baſ. cum Harmen.

——— ἡλικια *plena* λεγεται *pub.* τϗτ. εφηβ. τελ.] Brevius Syn. & Baſ. ἡλ. εφηβ. λεγ. τελ. Item Harm. pro τελεια habens παῖλης, in qua voce idem deſinit.

——— ὁτε] Sic Synopſis & Vigl. recte, Fabr. in THo & Baſil. perperam ὁτι.

V.

V.

* *Ex eod. tit.* DE ADOPTION. §. *IX. X. & XI.* — *Edit. noſtræ pag.* 117-9. *cap.* 208-213.

Itidem cap. LII. & LIII. ejuſdem tit. & L. in Synopſi pag. 317-8. (apud Fabr. Tom. IV. pag. 761-3.) ex THo eſſe deſumta, idem Leunclaius obſervavit. Harmenopulus autem L. II. tit. 8. §. 1. 2. & 3. Synopſin in multo breviorem epitomen contraxit: quare hujus mutationes adſcribere non placet.

§. IX. cap. 208. Ευνεχ@ ονομα] Hinc incipiunt Baſil. addito articulo Ὁ. ſed Synopſis ordine inverſo a med. cap. 209. verbis: Ὅτι ὁ μὲν καιρ. inchoans, & ad finem cap. 210. procurrens, dein retrogreditur ad cap. 208. & pr. 209.

—— Των γαρ ευνεχων] Οἱ μὲν γαρ αυτων Baſ. & Pith.

—— και σπαδωνες] μὲν ſubdit Syn. & Pith.

—— τουτο δε απαλλ. παιδ.] deeſt in Syn.

cap. 209. καισαροι δε εισιν] de: εισιν Syn.

—— επειδη σοι - - και λεγομεν] Deſunt omnia in Syn. & Baſ. ſed ſequens ὁτι in ſolis Baſil.

—— ουδε αυτεξ.] ουτε αυτ. Syn. Baſ. & Pith.

—— καλα ποδας] κ. ποδα Syn. & Baſ. cum Pith.

cap. 210. τουτῳ] τουτον Syn. & Baſ. Utrique ſequens γαρ omittunt.

—— απαλλαχθητ@] Syn. ἐπαλλαχθητα, pro quo Leuncl. in margine reſcribit απαλλαχθητα, ut ipſe ad THum conjeci, lect. var. *70.

—— παιδοποιειν] & ſic emendat Leuncl. pro ſimplici ποιειν, quod edidit.

—— λαβων] λαμβανων Syn. & Baſ.

—— *in poteſtate*] ὑπεξουσιον Syn. & Baſ. in qua voce utrique deſinunt: modo memineris, quod de inverſo Synopſeos ordine monui.

§. X. cap. 212. Εστι δε και εβδομη κοινωνια] Εστι και ἑτερα κοιν. υιοθεσιας. Syn. & Baſil.

—— κατ' αδρογατιονα, ουδε κατ' αδοπλιονα] κατα βασιλικην αιτησιν, ουδε κατα αρχοντικην Syn. & Baſ.

—— εικοτως εν] εν de: Syn. & Baſ. pro quo Harm. αρα.

—— χρωσα] Cunctæ THi editt. cum Syn. Baſil. & Harm. εχουσα. Cur tamen ego invitis omnibus libris mutaverim, cauſam in notis ad THum dixi.

—— βασιλικης αντιγρ. λημψ.] βασιλεως αντ. εις θεσιν λ. Syn. & Baſ. εις θεσιν addit quoque Pith.

§. XI. cap. 212. εστι και αὐτη.] Hucuſque habet Syn. ubi lacunæ ſigna adpinxit Leuncl. ſed Baſilica Fabroti totum cap. 213. abſolvunt, nec minimam quidem ab editione noſtra varietatem exhibent, adeoque in verbis εχειν ουκ ηδυνατο deſinunt.

VI.

* *Ex tit.* QUIB. MODIS JUS PATR. POT. I. 12. *pr.* — *Edit. noſtræ pag.* 123. *cap.* 219. & 220.

A verbis cap. 219. med. Τελευτησαντ@ δε uſque ad finem cap. 220. THum deſcripſit Harmenopulus L. I. t. 17. §. 2. cum his varietatibus:

TH. οἱ εγγονοι και αἱ εγγονα] HARM. una hac voce defungitur εκγονοι. Et ſemper εκγ. ſcribit pro εγγ.

—— Χρονον] καιρον.

—— την αυτε] ἑτεραν.

VII.

* *Ex eod. tit.* §. *IV.* — *Edit. noſtræ pag.* 126. *cap.* 225.

Et hoc caput ex parte habet Harmen. I. 17. §. 4. qui incipiens ab Εἰ δε γυνη, cujus loco ſcripſit Εαν γυν. & omittens τηνικαυτα εκ λιμ. του ἡμ. βασ. deſinit in verbo απαλλατ[εται.

VIII.

* *Ex eod. tit.* §. *V.* — *Edit. noſtræ pag.* 127. *cap.* 228.

Poſteriorem huj. cap. partem deſcripſit Harm. I. 17. §. 6. pro Αλλα ζητειτω, ſic inchoans: Ζητειτω δε. Tum pro his: ποτερον εξ οὐ ελημφθη habet: εξ ὁ ελ. ὁ πατηρ. denique pro παυν, in quo deſinit, ſcribit παυυγε. Sequentia apud THum ſubiunxit ſtatim Scholiaſtes Harm.

IX.

* *Ex eod. tit. & §. V.*

Edit. noſtræ pag. 127-8. *cap.* 229. 230.

Duo hæc integra capita deſcripſit Scholiaſtes ad Harmenop. I. 17. §. 7. apud quem hæ varietates occurrunt:

cap. 229. τουτων δε ὁ μεν ην σπερδ.] τουτων ὁ μεν ἐ. σπερδ.
—— νομισμαλια χιλια] ῑ duo vitioſe.
—— ηβουλοῦλο εν] de: εν
cap. 230. ὁσα εκ]ησω] hæc verba poſt ſequens εσι male rejecta ſunt.
—— χιλια πεντηκοσια] - - ων . . ων.
—— εκεν ὡς] de: perperam.

Eadem quoque exempli ſpecies legitur in Synopſi pag. 310. med. (unde verbotenus in Baſilica Tom. IV. pag. 748. transtulit Fabrotus:) ſed verbis adeo a THo diverſis, ut ex noſtro paraphraſte non magis, quam cetera hujus tituli in iiſdem Baſil. eorumque Synopſi, deſumta eſſe videantur. Unde mihi credibile fit, vel Gajum vel alium antiquarum Inſtitutionum auctorem hoc jam exemplum finxiſſe: quod præter THum alius quidam Græce verterit.

X.

* *Ex tit.* DE TUTELIS I. 13. §. *I.*

Edit. noſtræ pag. 137. *cap.* 248.

In definitione tutelæ Harmen. V: 11. §. 1. ſic ab editione noſtra differt: Επιτροπη εσι δικ. τι &c. dein habet επινοεμενη, η. Poſt ατελες ſubjungit: η αλλ᾽ το της απραγιας αληθες επιτετραμμενη, omiſſis reliquis. Eamdem plane cum Harm. definitionem habent Gloſſæ Nomicæ, dummodo επιτροπη pro corrupto επιτροπ῀ legas: unde credibile, utroſque ex vetuſtiori interprete Græco hauſiſſe. Ceterum, uti pro depravato αληθες D. Gothofr. ad THum αθενες legit, ita Schultingius ad eam Gloſ. veriſimilius αηθες emendat.

XI.

* *Ex tit.* DE SATISDAT. TUTOR. I. 24. *pr.*

Edit. noſtræ pag. 182-3. *cap.* 331.

Finem cap. 331. Harm. V: 11. §. 2. ſic inchoat: Ο᾽ εξ αναζητησεως αρχοντων δοθεις επιτροπ῀ η κουρατωρ, εωθε ταυτα επιζητειθαι, (ut in varr. THi conjeci) ει ευποε῀ εσιν, (hoc præponit, ut Fabr.) Tum pro THino, οἱς εν ταξει δεδοται habet, ὁτι εις ταξιν δεδονται.

XII.

* *Ex tit.* DE RERUM DIVIS. II. *tit.* I. §. *XIV. & XV.*

Edit. noſtræ pag. 220-2. *cap.* 24-27.

Tria hæc capita, nonnullis omiſſis, habet Harmen. II: 1. §. 23-4. ſic varians a noſtra hac editione:

§. XIV. cap. 24. αμελει τοι] de: τοι
—— ὡς λεγ. κυψ.] de:
—— ιξευθη] ιξ.
—— εσι δεσπ.] εισι δεσπ. Pro ſeq. hujus cap. verbis habet: αλλα τε ωεσκαλαμβανοη῀ γινονται.
cap. 25. μελικηριδας δε] de: δε
—— τον εμον] τον σον. In verbo γεγονασιν hic definit, omittens reliqua huj. cap.
cap. 26. η τετε] η τετων.
—— δυχερης] ſubjungit Harm. ει γαρ δυχερης εσιν η τετων καλαληψις η την σην &c. quomodo fere Pith. & F.

§. XV. Η των] Και η των.
—— εσιν αγελια] αγελια εσιν. Et hic definit, clauditque §. ſuam 23.
cap. 27. Τοις῀ ημιν] Τοις῀ δε ημ. Hinc inchoat §. 24.
—— ελαφων] και ελαφων.
—— τοσουτου] τουτου. Mox ταυτα & ſeq. του omittit.
—— παυσηλω] παυσονλω & mox παυονλω, at in fin. tamen γινεται.
—— καλαλαμβ.] ωεσκαλ. Cetera quæ ap. Harm. ſequuntur, admodum ſunt & conciſa & libera.

XIII.

XIII.

* *Ex eod. tit. §. XXI.* — *Edit. noſtræ pag. 225-6. cap. 34.*

Priorem partem huj. cap. ad verbum transtulit in L. II. tit. 1. §. 41. Harmen. deſinens in τουτο γεγονεν, quomodo & Fabr. habere in Varr. menui.

XIV.

* *Ex eod. tit.* DE RERUM DIVIS. *§. XXV.* — *Edit. noſtræ pag. 230-2. cap. 42-44.*

Harmen. L. II. tit. 1. §. 27. ſic incipit: Οταν εξ αλλοτριας ὑλης εις εισθ ωδαρ τινθ αμειφθη τι, & inde paraphraſten noſtrum deſcribit a verbis cap. 42. ει το καλασκευασθεν. Variantes hæ ſunt:

cap. 42. fin. χνομ.] γιν.
cap. 43. σκευθ] ειδθ.
—— αποτελεσαι μορφην] αποκαλασησαι βωλον
—— αλλυεσθαι δυνατα] dei δυνατα.
—— ἡ πασα] πασα ἡ
cap. 44. οινε και σε] και σε οινε και
—— η εξ εμων - - - εμπλασσον] deſunt.
—— τετε τε θεμ. , . καλασκευασαι̃α.] τετων των θεμαλιων του καλασκευασθεντθ ειναι με δεσποτην.
—— παρεχε της ὑλης] παρεχον τ. ὑλ. Hucuſque Harm.

XV.

* *Ex eod. tit. §. XXVII.* — *Edit. noſtræ pag. 233-4. cap. 47-8.*

Principium & finem d. §. expreſſit Harmen. II. 1. §. 30. & 31. incipiens Ει δε δυο ὑλαι τινων. Tum ὁταν omittens definit in κοινον. Sed §. 31. incipit cum noſtro cap. 48. omiſſo και poſt δε. dein συνεχεσθησαν habet, ut Vigl. ſed το αυτο χν. (ubi deſinit) ut nos cum Fabr.

XVI.

* *Ex eod. tit. §. XXIX.* — *Edit. noſtræ pag. 236. cap. 50-1.*

Princip. h. §. ex noſtro ad verbum habet Harmen. II: tit. 1. §. 33. uſque ad της δεσποτειας ουκ εκπιπτει της ὑλης, hoc verborum ordine, ut Fabr.

XVII.

* *Ex eod. tit. §. XXXIII.* — *Edit. noſtræ pag. 241. cap. 60.*

Principium quoque h. §. iiſdem pæne verbis legitur apud Harmen. II: 1. §. 42. qui ſic incipit: Εμας μεμβρανας η εμας χαρτας λαβων τις, ενεγραψε τι εν αυταις. Deinceps εικειν & εγω minus bene habet pro εικει & κἀγω. denique in δεσποτης definit: ſubjungens τουναντιον ex ſeq. §. verbis pauciſſimis.

XVIII.

* *Ex eod. tit. §. XXXVI.* — *Edit. noſtræ pag. 245. cap. 65.*

Ex paraphraſte noſtro transſcriptum eſſe crediderim Scholion Græcum ad l. 13. D. *Quib. mod. uſusfr. amitt.* (Baſil. L. XVI. tit. 4. Tom. II. Ed. Fabr. p. 281.) quod ſic incipit: Το αυτο ειρηται και Ιγστετων βιβ. Β. τιτ. ά. ωδε το τελθ. Τε αυτε αγρε &c. ut ap. THum d. §. 36. cum his varietatibus:

THus. την ωθηριεταριαν - - - δεσποτης,] την δισπεσειαν, συ δε την χρησιν των καρπων· εχ ἑτερως συ ὁ την χρησιν των καρπων εχων χνησιν δεσποτης των καρπων,
—— αλλα τω ωθηριεταριω] αλλ' εμοι τω την δεσποτειαν εχοντι.
—— Τα αυτα - - - μιωθωσαμβε] Το αυτο και επι τε μιωθωσ.
—— εξελης της γης] In his verbis definit Scholion.

XIX.

* *Ex eod. tit.* §. XL.

Edit. noſtræ pag. 251. *& ſeq. cap.* 75-77.

Gloſſa Nomica Tom. III. Jur. Rom. pag. 1806. ex cap. 75. d. t. deſumta mihi videtur, quæ ſic habet:

Στιπενδιαρια. τα εν ταις επαρχιαις βασιλεως κελευσει τω τε δημε κρατεμβρα τεθειμμαλα.

Pro τεθειμ. ex THo malim κλημματα.

Eædem Gloſſæ pag. 1813. habent:

Τριβετορια. τα εν ταις επαρχιαις κλημματα· τριβετον γαρ το βαρυ τελος.

Τριβετορια. τα εν ταις επαρχιαις δημοσιμβρα βασιλικα κλημματα.

Has vero ex noſtro hauſtas eſſe monuit Schultingius, qui & τριβεταρια, & εν ταις επαρχιαις βασιλικαις δημ. κλημ. legendum cenſet; nec enim erant prædia Imperatoris, ſed in ipſius provinciis ſita. Illud Τριβετον γαρ &c. habet THus princ. cap. 77.

XX.

* *Ex tit.* DE TESTAM. ORDIN. II: 10. §. 4. & 5.

Edit. noſtræ pag. 335-6. *cap.* 240-1.

Totum cap. 240. cum parte 241. tranſtulit Harmen. in §. 8. & 9. tit. I. Lib. V. En variantes:

cap. 240. καθαρευειν] καθαριευειν. Mox omittit εκ δημ. . . . βασ.

—— και απλως . . . . δημ.] Deſunt.

cap. 241. ὁτι και] de: και. Deſinit mox in την διαθηκην.

XXI.

Ex eod. tit. §. *VI. & VII. cap.* 242-4.

Exſtat in SCHOL. BASIL. *Tom. II. p.* 554-5. *Ed. Fabr.*

Φησιν Ινστιτυτιονος Β. τιτ. ί. και κεφ. ι ς'. τυ ΛΕ. των Βασιλ. τιτ. ά. ὁτι ὁτε αδοκιμος εν διαθηκη μαρτυρει [2] η διατιθεται. Αναγνωθι τον δεκατον τιτ. της αυτης Ινστιτυτιονος, και μαθησῃ ὁτι 3 αδοκιμος εστιν ὁ κληθεις επι τω ὑπογραψαι εν διαθηκη, και μη ελθων, ὡς 4 Ὁ ΣΤΕΦΑΝΟΣ φησιν· η ὁ ὑπογραψας και σφραγισας, και μη θελησας μαρτυρησαι, ὡς ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ *4 εξηγειται· και ὁ καταδικασθεις 5 ὡς ᾠδην συνταξας αθεμιτον. Λεγει δε και περι δουλυ, ὡς ουδε αυτος μαρτυρει, ὡσπερ φησι και 6 εις το αυτο βιβλ. και τιτ. των Βασιλικων. Πλην φησιν 7 Ινστιτυτιων Β. ὁτι εαν ηγνοειτο προ της ὑπογραφης, ὡς μη τινος επ' αυτυ επαγαγοντος ζητησιν περι καταστασεως, ει και [8] μετα το ευρεθηναι δουλος, ερρωται ἡ διαθηκη και ισχυει. Προτιθησι [9] δε και γυναικα, και ανηβον, και κωφον, μαινομενον, και ασωτον, ὁτι ὁτε αυτοι

DIcit Inſtitutionis II. tit. 10. & cap. 6. *Lib.* XXXV. Baſil. tit. 1. neque improbum in teſtamento dicere teſtimonium aut teſtamentum facere. Legito decimum titulum ejuſdem Inſtitutionis, & diſces improbum eſſe, qui vocatus ad ſubſcribendum in teſtamento, non venerit, ut ait STEPHANUS: aut qui ſubſcripſit & ſignavit, ſed teſtis *deinde* eſſe noluit, uti THEOPHILUS exponit: & condemnatus, quod canticum illicitum compoſuerit. Sed & de ſervo dicit, neque eum teſtem eſſe, ſicut etiam ait idem liber & tit. Baſilicorum. Verum dicit Inſtitutio II. ſi ante ſubſcriptionem ignorabatur, utpote cui nemo controverſiam de ſtatu movebat, licet poſtea ſervus adparuerit, teſtamentum ratum eſſe ac valere. Sed & addit mulierem, & impuberem, & ſurdum, furioſum ac prodigum, neque eos in teſtamento eſſe teſtes. *Quod* autem *ait*

eum

τοι εν διαθηκη μαρτυρησι. Το δε κληθηναι παντως τω ταυτης της διαθηκης προς το βεβαιωσαι ετεραν διαθηκην νοητεον· ει γαρ κληθεις μη παραγενηται, πως αν μαρτυρησει εν η παρεγενετο; διο γαρ τουτο ιο ουδε μαρτυς λογιζεται, αλλ' ως προτερον τουτο αμαρτησας, η το μετα την ὑπογραφην και σφραγιδα μη εθελησας ὑπερ εκεινης μαρτυρησαι· καν μετα ταυτα εις ετεραν διαθηκην ευρεθη μαρτυρειν, αποδοκιμαζεται. Λοιπον χρη σκοπειν τον διαθεμενον, ινα εχη ὁ μαρτυρων [11] τεταμενοι φακτιονα, ητοι ινα δυναται και κληρονομεσθαι ὑφ' ημων, και ημας γραφειν, η ληγατευειν και ληγατευεσθαι.

eum vocatum fuiſſe, omnino intelligendum *eſt* ante hoc teſtamentum ad confirmandum aliud teſtamentum *ſuperius*: nam ſi vocatus non adfuerit, quomodo teſtis erit *in teſtamento*, in quo non adfuit? neque enim ideo teſtis non cenſetur, ſed quod antea *aut* illud deliquit, aut hoc quod poſt ſubſcriptionem & ſignationem noluit pro iſto teſtamento teſtis eſſe: & ſi poſtea in alio teſtamento teſtis inveniatur, reprobatur. Denique teſtatorem ſpectare oportet, ut teſtis habeat teſtamenti factionem, ſive ut & heres a nobis ſcribi & nos ſcribere poſſit, aut legare & legatum capere.

1. Κεφ. ς'. Hic numerus non quadrat, quum cap. 6. & in Synopſi Leuncl. & in Baſil. Fabr. aliud atque aliud dicant: ut plurimum enim numeri capitum ſive legum & thematum ſ. paragraphorum utrobique diſcrepant, quos Fabrotus in ſupplendis maxime lacunis pro lubitu perperam mutavit. Sed hac de re forte alibi. Hoc loco legendum ſuſpicor κεφ. κς', ut ſignificetur lex 26. Dig. *Qui teſtam. fac. poſſ.* quem titulum citatus Baſil. Liber XXXV. primo tit. Græce verſum exhibet, etſi hodie l. 26. ibi deſideratur, quum totus is liber perierit, & a Fabroto tantummodo undecumque ſit compilatus. Utinam autem cuique fragmento ſuum auctorem, unde deſumtum fuit, adſcripſiſſet!

2. Hoc poſterius in Cæſareis Inſtit. non habetur, ſed THus cum aliis addidit, ut mox adparebit.

3. Neque ulla improbi inteſtabiliſve definitio in iiſdem occurrit: quæ ex earum interpretibus mox additur, qui eam ex XII. Tabb. hauſere. Vide Weſtenbergii notam ad noſtrum THum pag. 338.

4. Hæc Stephani ſententia cui probari poſſit, neſcio; niſi ſubintelligas, illum vocatum promiſiſſe ſe venturum, nec tamen veniſſe: ſicuti hoc idem Scholion & THi ſententiam obſcurat, dum mutilatam proponit: de qua poſteriori ſatis multa in notis ad noſtrum pag. 337-8. leguntur.

*4. Eod. tit. *de Teſt. ordin.* §. 6. cap. m. 243. cum quo facere videtur Harmenop. I. 6. §. 59.

5. Hoc neque in Inſt. neque in THo habetur, ſed in Digg. ac Baſilicis.

6. Ego in verſione εις omiſi. Fabrotus vertit: *ut dicitur eod. lib. & tit.* Βασιλ.

7. Tit. *de teſt. ordin.* §. 7. apud THum cap. 244.

8. Legendum opinor, μετα τουτο ευρεθη δουλω, vel ευρεθη ειναι δ. quomodo & Fabr. vertit.

9 §. 6. cap. 242.

10. Una negatio hic duplicis vicem fungitur, ut apud Harm. V: 8. 89. & ſic ſolet ε μονον pro ε μονον ε uſurpari. Fabrotus ſatis libere, ut alia omnia, reddidit: *non enim ob id teſtimonii dictione ei interdictum eſt, ſed ex facto anteriore, ſeu quod cum teſtamento ſubſcripſiſſet ac ſignaſſet, ſubſcriptionem ſuam & ſignum noluerit agnoſcere.*

11. Eamdem interpretationem & THus habet pr. cap. 242. ubi vide notas.

XXII.

* *Ex eod. tit.* DE TESTAM. ORDIN. §. *IX. cap.* 250.

Και προς συγασιν ων λεγουσι, προφερουσι τον ί. τιτ: της Β. Ιγστιτυτιονος, οικειακας μαρτυριας ερμηνευοντα, „ουκ εκ „της συγγενειας, αλλ' εκ της ενωσεως της „εν ὑπεξουσιοτητι".

Exſtat in SCHOL. BASIL. *Tom. II. pag.* 563.

ET ad confirmationem eorum quæ dicunt, adferunt ſecundæ Inſtitutionis titulum X. qui domeſtica interpretatur teſtimonia, non ex cognatione, ſed ex coadunatione per patriam poteſtatem.

Verba ab aliis distincta eadem plane sunt, quæ apud THum inveniuntur, unde ex eo mutuata fuisse quis dubitabit?

XXIII.

* *Ex tit.* QUIB. NON EST PERM. TEST. FAC. II: 12. §. 2. 3. & 5.

Edit. nostræ pag. 362-4. *cap.* 287. *& seqq.*

Videtur quidem Scholiastes Harmenopuli ad L. V: tit. 1. §. 25. ob oculos habuisse §. II. paraphraseos THinæ, sed eam adeo licenter & mutat & auget pro jure sui temporis, ut hic locum non mereant variantes. Harmenop. itidem eod. tit. §. 17. & Schol. §. 18. nostri totam §. III. nimis libere tractant: inter alia omittentes omnia a verbis: και επειδη usque ad νεαραν ἀφαιρεσιν. Sed §. V. pressius ab eod. Schol. §. 27. descripta est; quare variationes adscribam:

THEOPH. παρ' αυτοις] Schol. Harm. εν αυ.
—— ει και] και ει
—— την δε] την δε γε
—— φαμεν - - - αιχμαλωτου] ερρωσθαι, καν ὁ ἀφαιρεμενος μετα ταυτα γενηται αιχμαλωτος.
—— ὑπεσχεν] ὑποσχεσιν. Unde mea conjectura ὑποσχεσιν firmatur. Sequentia mutavit, nec *postliminii* nec *L. Cornelia* mentionem faciens.

XXIV.

* *Ex tit.* DE L. FALCIDIA II: 22. §. 3.

Edit. nostræ pag. 486. *cap.* 555.

Totum hoc caput habet Harmen. V: 9. §. 7. sic exordiens: Επι τω φαλκιδιω δει εξαις. In seqq. sic variat:

THus την ωδε] και την π. ut Fabr.

—— λοιπον] de:
—— το τεταρτον] το γ'. μερος. Pro jure sui temporis.
—— ωδε διακατεχειν] - - χετω. Hic desinit.

XXV.

* *Ex pr. tit.* DE CODICILLIS II: 25.

Edit. nostræ pag. 509. *cap.* 609.

Codicilli definitionem in Synopsi Basilicorum Lib. XXXVI. tit. I. cap. I. pag. 350. (unde Fabr. transtulit in Tom. IV. pag. 819. & THo in margine adscribit) & apud Harmen. V: 7. §. 3. quum brevis sit, integram ex nostro repetemus, adposita lectionum varietate:

Κωδικελλος [1] δε εστιν ελλιπες [2] εν διαθηκη γνωμης 3 τεταρτωρος αναπληρωσις.

1. δε de: omnibus, nec tamen ap. THum, ubi connectit, tollendum erit.
2. ἀφαθηκης Syn. & Harm. cum Pith. Sed Leuncl. in marg. emendat εν ἀφαθηκη, quam lectionem Fabr. in Basil. dedit: & sane altera hic ferri non potest.
3. ἀφατιδελφω Pith. τω ἀφαιδελφω Syn. & Bas. cum Harm.

XXVI.

* *Ex tit.* DE HERED. AB INTEST. III: *tit. I.* §. 12.

Edit. nostræ pag. 528. *cap.* 33.

Finem h. §. ex nostro quoque sumsit Harm. V: 8. 89.: sic incipiens: Εαν θετον υιον αυτεξουσιον ποιησω. Mox τελευταιαι habet, & pro THino πρωτεριτευθεις εν τη εμη ἀφ.] μνημονευθεις εν τη ἀφ. τη εμη. Item pro την *contra tabulas*] una voce, εναντιωσιν. Denique αριθμειτω male pro συναρ.

XXVII.

XXVII.

* *Ex eod. tit.* §. 14.

Edit. noſtræ pag. 531. *cap.* 38-9.

§. 88. tit. 8. Lib. V. Harmenopulus ex noſtro quidem habet, ſed variantes complures, ſic exordiens: Ὁ θετὸς παις ἐξ ἀδιαθετου δυναται ωφελησεσθαι &c.

cap. 39. ητε καλα --- δυναται] ſimpliciter, ᾗ δυν.
—— αποσπασαι] ἀποσπασθαι. Sequentia uſque ad κρατειμθον αυτον nimium variavit: quare hic deſino.

XXVIII.

* *Ex tit.* DE LEGIT. AGNAT. TUT. III: 2. *pr. cap.* 53-60.

Exſtat in TEXTU BASILIC. *Tom. IV. pag.* 281-4. *&* HARMENOP. *IV. tit.* 6. §. 1-10.

Adſcripſit margini Fabrotus, *Inſtit. de Gradib. Cognat. Inſt.* 3. *tit.* 2. ſed Rubricæ haud reſpondet numerus tituli, quum *de Grad. cogn.* ſit tit. 6. Titulus autem 2. eſt *de legit. agnat. ſucceſſ.* Ex neutro autem Juſtinianearum Inſtit. titulo, uti neque ex Theophilino *de Nuptiis* titulo, quamquam ibi ſimilia leguntur, hoc caput deſcriptum fuiſſe, legentibus & conferentibus ultro adparebit. Verum omnia ad verbum ex THEOPHILINA paraphraſi principii *de Legit. agn. ſucc.* capp. m. 53-60. deſumta ſunt, quod & Harmenopulus fecit Lib. IV. tit. 6. ὡσει βαθμων συγγενειας, και γαμων κεκωλυμθων. Quum autem hic locus (qui tres circiter paginas ſolidas & in Baſilicis & in hac THi editione implet) nimis ſit longus, quam ut cum addita aut mea aut Fabroti aut Merceri verſione hic repetatur, præcipuas tantummodo lectionum varietates ſubjiciam.

THEOPH. cap. 53. Εχε ταυτα εν ωφθειωρια] de: Baſil. & Harm.
—— ανιοντας, κατιοντας] και interſerit Harm. & mox inter παππος μαμμη.
—— οἱον πατηρ] ὁποιοι π. Harm.
—— ωφπαππος ωφμαμμη] de: Harm: & THo ſup. *de Nupt.* c. 158.
—— ετι] de: Harm.
—— γεννηθεντες] γνωριμοι Harm.
—— ωφεγγονος, ωφεγγονη] de: Baſil. & Harm.
cap. 54 ανεψιοι] ἐξαδελφος ἐξαδελφη ſubdunt Baſil. & Harm. e gloſſa credo.
—— καλαγομθοι] καλαγχυομθοι Baſil.
—— Ἡ δε εκ πλαγιε - - - θηλυγονιαν] Hæc cum intermediis omittit Harm. pro quibus Baſilica habent: Ἡ δε εκ πλ. συγγ. λεγιε. εις δυο, εις τες καλω αρρενογονιαν και θηλυγονιαν ἡμιν συναπτομθες. Ne ſcil. *agnatorum* voce uterentur, quorum prærogativa præ cognatis nulla amplius erat.

Cap. 55. τοσετες και βαθμες ευρησεις. επι δε των εκ πλ. &c.] Harmen. habet ut F. in THo edidit, a quo Baſil. eo tantum diſcrepant, quod εσιν omittant, legantque ευκατ. εκ πλ. ἡ των βαθμ. εὑρ.
cap. 56. ωφσωπον] de: Baſil. male. Pro ſeq. το Harm. habet τε.
—— παντας] ποιησαντας Harm.
—— τετο δε] και ſubjicit Baſil.
—— ιδιῳ] ιδιαζοντι Baſil. Harm. Pith. & Fabr. Ergo recipienda hæc lectio.
—— ποστου] ποσου Baſil. & Harm. conſtanter; ſequens μοι de: Baſ. ſed με habet Harm.
—— μοι εσιν ὁ υιος βαθμε] με Harm. Idem cum Baſil. ὁ υιος omittit.
cap. 57. εγγονος] εκγον. Harm. conſtanter, apud quem ſemel απεγγονε dedit Goth.
—— ὁ υιος] και præfigit Harm.
—— και εφεξης] και de: Baſil.
—— μοι] de: Baſil. & Harm.
—— ωφοτε μοι] πρ. με Baſ. & Harm.
—— ανιοντων, αρρενων] των αν. αρρ. τε Baſil. & Harm.
cap. 58. ἑως ὁ ελθωμθ] μεχρις ὁ ελθωσιν. Harm.
—— σε] de: Baſil. ut & ſeq. σε. tertium σοι de: & Baſil. & Harm.
—— ὁτι] de: Baſ. & Harm.
cap. 59. Δια τι] de: Harm. male.
—— εις σε] ωφος σε Harm. & deinde δευτεραν pro ἑτεραν.
—— εκζητα ὁτι] εις. ὡς Harm.
cap. 60. σε εξωτα] σε de: Baſil. σε εξωτησιν Harm.
—— θειος] σε ad: Harm. ſed ſequens σοι de: Baſ. & Harm.
—— ὁτι] de: Harm.
—— ουν τριτου] μου τρ. Harm. omiſſo ſequenti μοι.

XXIX.

XXIX.

* *Ex tit.* DE SUCCESS. LIBERTOR. III: *tit.* 7. *pr.* & §. 3.

Edit. noſtræ pag. 575. & 581.

Harmenopulum ſuam §. 2. tit. 3. Lib. V. κατα ποδα transſcripſiſſe ex cap. THi 144. in notis ad d. l. monui, ubi & Variantes jam adſcripſi. Sequenti autem §. 3. in breviſſimam contraxit epitomen, quæ noſter tribus capp. 157—9. exſequitur.

XXX.

* *Ex tit.* DE INUTIL. STIPUL. III: 19. §. 9.

Edit. noſtræ pag. 651. *cap.* 314-5.

Scholiaſtes incertus Tom. VII. Baſilic. pag. 331. A. B. ſequentia habet, quæ nemo infitias ibit, quin ex noſtro ſint expreſſa: Αναγνωθι και Ινστιτ. Γ. τιτ. ιθ. ὁσις εις τρια Αφιερων τας πεπιλλας, τας μθν ιμφαντας αποκαλει, οἱοι εισιν οἱ θηλαζοντες (1) η και οἱ μικρῳ μειζονες· τας δε ωφελιμους (2) ιμφαντι, ὁποιόν εστιν ὁ ζ'. η ογδοον αγων ενιαυτον· ἑτῳ γαρ, ει και εκφωνειν τα ρηματα δυναται, αλλα Αφαιρειν ου δυναται, ὁτι (3) επω νοει τα λεγομθνα. ὁ δε ωφελιμῳ πεπεῖσθαι, ηγουν ὁ πλησιαζων τῃ ηβῃ, ὁς ισχυρως επεφωτα. Hinc jam (1) lectionem 28. Fabr. η και in textum recipiendam cenſeo; ſed (2) alteram *infanti* necdum probo. (3) Optime ſe habet lectio ὁτι επω, quamquam nec meæ num. 30. me pœnitet. Male autem, me judice, Cujacius hoc vertit, *quod non intelligat, quid loquatur:* quum ob varias rationes vertendum ſit, *quod nondum intelligat, quæ dicuntur.*

XXXI.

* *Ex tit.* DE EMT. ET VENDIT. III. *tit.* 23. *pr.*

Edit. noſtræ pag. 674-6. *cap.* 361-4.

Harmenop. III: 3. §. 1. 2. & 3. noſtrum magna cum licentia exſcripſit & decurtavit, ut ex variantibus mox ſubjiciendis adparebit. Licet autem ea, quæ Scholiaſtes Baſil. ad Lib. XXII. tit. 1. ex noſtri cap. 362-3. excerpſit, in notis ad THum pag. 675. *b.* jam adtulerim, poſtea tamen deprehendi, eadem auctiora cum integro THi cap. 364. & particula 365. inveniri quoque in Scholio Baſil. ad Lib. XIX. tit. 1. cap. 2. apud Leuncl. in Synopſi pag. 188. (unde Fabr. Tomo II. pag. 378. ad litteram inſeruit.) Ex quibus nunc variantes adſcribam:

cap. 361. Ἡ ωφελια και ἡ αγορ.] Harm. Πραξις και αγορραξια.
—— ευθεως] de: Harm.
—— ἑκατερον συναινεσῃ μερῳ] ἑκατερᾳ συνηνεσε μερῃ. Harm. Pro ſeqq. longe alia ſubdit.

cap. 362. Το δε αρραβ.] Το γαρ αρρ. Sic ad THum redit Harm.
—— συσασης] συσασεως H. cum Viglio.
—— Ταυτα ωφ.] T. δε ωφ. Harm. Hinc incipit *Synopſis.*
—— ουδεν - - - βασιλευς.] de: Harm. & Syn.
—— εγγαφως γινομθνης] εγγραφε Harm. & Syn. quæ hoc princ. paullo aliter & auctius effert: videlicet: χωρις τιμηματῳ ουδεμια συνισταται ωφελια· ἡ δε τιμηματῳ απαξιωθησις ου συνισησιν την ωφελιαν, αλλα το ωφελιτατε συμφωνον. Ταυτα δε λεγομεν επι της αγραφε ωφελιας· επι γαρ της εγγραφε, ουχ ἑτερως το τελῳ &c.
—— ωφελιγινεσθαι] ωφελιγενησεσθαι Harm.
—— της ωφελιας] de: Harm.

cap. 363. ει μη - - - υπογραφης] Sic & Syn. niſi quod habeat ωφελακολεθησεσι. Sed Harm. longe alia ſuppoſuit, donec in §. 3. ad THum revertitur, ut mox monebo.
—— τῃ μεταμ.] de: τῃ Syn. ut Fabr.
—— η ὁ ωφελητης] και ὁ πρ. Syn.
—— μεν τοι] μεν τοιγε Syn.
—— αρραβ. λογῳ] λογῳ αρρ. Syn. cum Fabr.

cap. 364. γινεται] γενηται Syn.
—— ει μεν αγορασης ειη, απολλυσι] Hinc redorditur Harm. ſed h. m. ει μεν αγ. η ὁ Αφαλυων και αποχωρων, απολεσε
—— ὁ ωφελητης] de: ὁ Syn. ut ego in Varr. ad THum malebam.
—— παρεχειν] ωφελαχειν Harm.
—— τετεσιν - - - τοσουτον] deſunt in Syn. ſed habet in iiſque deſinit Harm.
—— τοιετον] de: Syn.
—— καθολε] de: Syn.

cap. 365. Αλλα] και ſubdit Syn. deſinens in ſequenti voce τιμημα.

XXXII.

* *Ex eod. tit.* DE EMT. ET VENDIT. §. 3.

Edit. noſtræ pag. 680-1. *cap.* 373-5.

Deſcripſit prædicta capp. HARMENOP. III. 3. §. 14. & 15. qui tamen ſic variat:

Cap. 373. ὁ κινδυνος] Hinc, præmiſſis aliis, THum ſequi incipit.
—— αυτῳ] de:
—— ηγουν] ἡ
—— ουσα] πισουσα
cap. 374. πασα ἡ] ἡ πασα ἡ.
—— απολητα πλημμυρα] απολυτω, ειτε τῃ πλημ. του
—— εκ θυελλης ανεμου] ἐξ ἀν.
—— πολλῳ] πολλων. ſeq. ἑαυτου omittit.
—— Αμελει τοι - - - καβαλειν] deſunt.
—— ει τι] ὁτι
—— και] ἡ
—— συμβῃ τῳ σωματι] ει συμβῃ τῳ πρᾳ. τι τοιουτον
cap. 375. Και] de:
—— ητοι] και
—— ανεχεται, ὡσαυτως] ανατρεχει, ὁτω
—— ει δ' αλλβ.] ει και ἀφ. φθορκλυσεως ἡ φθοχωσεως ποταμου
—— (ην γαρ - - - δεκα πλεθρα) Ex his retinuit tantum: μετα το συζηναι την πρᾶσιν.
—— απολαυσει] Hactenus Harmen.

XXXIII.

* *Ex tit.* DE SOCIETATE III: 25. §. 8. *fin.*

Edit. noſtræ pag. 695. *cap.* 408.

Scholiaſtes Baſilic. Tom. II. pag. 36. εκ του κε. της Γ'. των Ιυστιτυτων. Ει μῆ τοι &c. uſque ad fin §. iiſdem, ut THus, verbis.

XXXIV.

* *Ex tit.* QUIB. MOD. TOLLITUR OBLIG. III: *tit.* 29. §. 2.

Edit. noſtræ pag. 721. *cap.* 464.

Poſtquam Scholiaſtes neſcio quis ad l. 4. D. *de Tranſact.* Tom. I. pag. 804. Aquilianæ ſtipulationis formulam quam breviſſime propoſuit, deſcribit totum fere noſtri caput 464. ad verbum: quare variantes ſubjiciam:

THEOPH ὁτι ει τι] ὡτως· ει τι.
—— ὁ Νωμεριῳ Νειγιδιῳ] ἐγω
—— Ακκιλιανης] deeſt.
—— Αυλῳ Αγερι] ὁ ἐπερωτησας λεγων.
—— η και] de: και
—— ἀφ. μῆ των φθαρτων] ἀφ. των φθαρτερων
—— ἀφλυουσα] ἀφλυσουσα. Forte ἀφλυσασα. Hucuſque deſcripſit, addens. ὡς φησιν Ιυστιτ. γ'. τιτ. κ'θ.

XXXV.

Ex eod. tit. §. 3. *cap.* 465-6.

Exſtat in SCHOL. BASIL. *Tom. II. pag.* 182-3. *Ed. Fabr.*

ΚΑλως [1] τῳ κινδυνῳ αυτου· ει μη γαρ τουτο ην, ηλευθερουτο ἀφ. της κατα νοβατιονα δηλαδη δελεγατζιονῳ ὁ χρεωστης μου, και ουδε ὑπεκειτο τῃ μανδατῳ. Φησι γαρ Ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ εν τῳ κ'θ. τιτ. της Γ. των Ιυστιτυτ. ὡς [2] εαν σοι οφειλομενον επερωτησω Τιτιον 3, [Etc. ut in edit. noſtra.]

RΕcte *periculo ſuo:* niſi enim hoc foret, liberaretur debitor meus, ſcilicet per *factam* novatione delegationem, neque mandati teneretur. Ait enim THEOPHILUS in XXIX. tit. *Lib.* III. Inſtitut: Si quod a te debetur, ego ſtipuler a Titio,

1. Exponit hoc Scholion legem 22. §. 2. D. *Mandati*, ubi ait Paulus: *cum debitor meus* periculo ſuo *debitorem ſuum mihi delegat.*

2. THus ſic incipit: Και νοβατιων ειωθεν αναιρειν τας αγωγας. Εαν γαρ το παρα σε εποφειλομενον επερωτησω εγω Τιτιον,

3. In ſeqq. ad finem uſque cap. 466. hæ occurrunt variantes:

THUS: ενοχη] BASIL. η εν.
—— δευτερον] υστερον
—— τοσουτο ταυτα ὁτως] τοσουτον ὁτω ταυτα
—— οἱον] ut Fabr. edidit in lect. 25.
—— εν τουτῳ - - - επερωτηθεις] Deſunt omnia.
—— ασαλευτῳ] de: Deſinit Scholion in μηδ. γεν. επερωτησεως μετα ταυτα, namque ita voces tranſpoſuit.

XXXVI.

* *Ex tit.* DE OBLIG. Q. EX DEL. NASC. IV: *tit. I. §. 1*

Edit. noſtræ pag. 727-8. *cap.* 3.

Scholiaſtes quis ad l. 1. §. 3. D. *de Furtis*, Baſil. Tom. VII. pag. 315. adfert e noſtro, non tamen laudato, maximam dicti cap. partem, incipiens abrupte: ωδε αυτο μεν το πραγμα. Varietates hæ ſunt: pro ὑφελωμαι male in Schol. legitur ὑφελωμενῳ. tum habet ωσης μιας ημερας. Denique poſt δεσποτης ſubjungit: Ταυτα δε φησιν Ινστιτ. Δ. τιτ. ά. εξ αρχης.

XXXVII.

* *Ex tit.* DE L. AQUILIA. IV: 3. §. 16.

Edit. noſtræ pag. 766. *cap.* 83-86.

Tota hæc §. uſque ad finem tituli tranſcripta eſt in Scholio quodam ad Baſilica, Tom. VII. pag. 72-3. edit. Fabr. Sic autem incipit: Ζητει Ινστιτουτιονα Δ. τιτ. γ'. ωδε το τελῳ, εν ᾧ λεγεται. Κανονι δε γενικῳ ωδε εχεται, ποτε Etc. In ſeqq. ſic a noſtro variat:

Cap. 83. ἀρμοσει, ποτε δε] ἀρμοζει, και ποτε
—— τεως] απ' αρχης —— ἑαυτον] αγωγην
—— ωδε συγενησεται] ωδε γενηται
—— διρεκτῳ ὁ Ακ. ἀρμοσει] ὁ διρ. Ακ. ἀρμοζει
—— διδοθαι - - - χρη.] διδοναι ὁ στιλιῳ Ακ.

Cap. 84. η το εμον πεκυς] deeſt
—— ενεκλεισεν] εκλεισεν
—— τοσουτον] de:
—— εμον υπεζ.] εμον de:
—— ὡς μη] ὡστε μη
—— τυχον] de:
—— η τον εμον βεν] de:
—— ὁτως - - - βλαβηνα] ὁτ. διξ. ὡς ενεχθ. καλα κρ. και η απολ. η βλαβ.

Cap. 85. η καλελθειν εις φρεαρ] deeſt.
—— δυχερεσταλην] ειναι hoc loco ſubdit.
—— ωλιοθησε και η ετελευτησεν] ωλιοθη και η ετελευτη
—— Τι δε - - - απο] Ει δε τις αλλοτριον απο
—— η οχθης & ſeq. του de:
—— ειτα - - - ωθησε] και επιγη, ὁ διρεκτῳ διδοναι· ὡς γαρ ωθη

Cap. 86. μηδε] μητε τῳ & mox ητε
—— και βιλιε δε] και του ητ.
—— αδικηθηναι] ηδικησθαι
—— ηρεσε - - - factum] υποκειται τη in factum ὁ ζημιωσας.
—— ἀμαρταινοντα - - - ωδε εβαλον] ἁμαρτησαντα εδεσμευσα
—— οικῳ - - - των δεσμων.] φιλανθρωπευσαμενῳ, ειδως ὁτι φυγη, ανηκε των δεσμων. Ζητει κεφαλαιον κθ'. θεμ. β'.

XXXVIII.

* *Ex eod. tit.* DE INJURIIS §. 10.

Edit. noſtræ pag. 776. *cap.* 104.

Videtur quidem Nicæus in Scholio ad Baſilica, Tom. II. pag. 616. THi magis paraphraſin in brevius contraxiſſe, quam ipſas Inſtitutiones καλα πο- δα vertiſſe: ſed aut memoriter, aut liberius ſaltem hoc fecit, quam ut locum hic mereatur.

XXXIX.

Ex tit. DE INJURIIS IV: 4. §. 10. *cap.* 105.

Exſtat in SCHOL. BASIL. *Tom. IV. p.* 280. *Edit. Fabr.*

Σημειωσαι ὁτι το πλατος της νεαρας εχει, μεχρις Ιλλυριων· οἱ μετηνεγκαν, αντι

OBſerva, diffuſiorem Novellæ textum habere Uſque ad Illuſtres: qui

αντι Ιλλυστριων εθηκαν [2] Σπαθαριων· Ζητει βιβλ. ί. τυ Κωδικος τιτλ. λά. διαταξει ξέ. και εὑρησεις, ὁτι Κομης δομεστικων ιλλουστριος εστιν. Εν τη δὲ Δ. Ινστιτ. τιτ. 3 δ'. λεγει Ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ, ὁτι ιλλυστριοι εισιν οἱ Πρωτοσπαθαριοι, και οἱ ὑπερβεβηκοτες αυτων, κατα την διαταξιν Ζηνωνος, ητις 4 υσα ις'. τιτ. κ'. βιβ δ'. τυ Κωδικος, κειται βιβ. κά. Βασιλικυ τῦ. ά. διατ. 5 λέ. Αναγνωθι νεαραν ρίζ. κεφαλ. δ'.

qui transtulerunt, pro Illuſtribus poſuerunt Spatharios. Quære Lib. X. Codicis tit. 31. conſtit. 65. & invenies, Comitem domeſticorum eſſe illuſtrem. Sed in quarta Inſtitutione tit. 4. ait THEOPHILUS, illuſtres eſſe Protoſpatharios, & qui eos ſupergrediuntur, ſecundum conſtitutionem Zenonis, quæ cum ſit 16. tit. 20. Libri IV. Codicis, poſita eſt Lib. XXI. Baſilici tit. 1. conſt. 35. Legito Novellam 117. cap. 4.

1. Novella eſt Juſtiniani CXVII. & cap. quidem 4. quod hoc Scholion cum aliis interpretatur.

2. Sic h. l. edidit Fabrotus, etſi in textu ipſo pag. 256. μεχρι Πρωτοσπαθαριων Græce ac Lat. habet: ſed Leuncl. in Synopſi μεχρι σπαθαριων habet, aſt nullum Scholion. Ego crediderim, hunc honorem ac titulum tempore THi nonniſi *Protoſpathariis* conceſſum, poſtea etiam ad *Spatharios*, prout novi tituli in dies ſolent vileſcere, productum fuiſſe.

3. Sic reſcribere audeo pro ά. quum Δ. & A. millies confundi, nemo paullo humaniorum ignoret. Pertinet enim procul omni dubio hoc fragmenti ad §. 10. cap. m. 105. Inſtit. *de Injuriis*, licet hodie apud THum deſideretur.

4. Imprudentem aberraſſe credo Scholiaſten non adeo quod citata ab eo lex, quæ eſt 16. Cod. *de Teſtib.* Juſtinianum habeat auctorem, ut docet Cujac. *Obſerv.* VIII. 13. & XIII. 38. quam ideo, quia d. l. de illuſtribus quidem agit, ſed qua teſtibus, non (quod hic locus requirit) quatenus injuriarum & agere & conveniri per procuratorem iis permittitur: atqui hoc Zeno conſtituit l. ult. Cod. *de Injuriis*, quæ poſita eſt L. LX. Baſil. tit. 21. (in Synopſi pag. 515. cap. 68. apud Fabr. T. VII. pag. 478. cap. 56.) quamque Zenonis conſtit. quin THus cum ſuo Imper. intelligat, nemo dubitare poteſt.

5. In Synopſi Leuncl. pag. 225. eſt cap. λζ'. 37. apud Fabr. Tom. II. p. 521. λθ'. 39.

XL.

* *Ex tit.* DE ACTIONIB. IV: 6. §. 2. *Edit. noſtræ pag.* 789. *cap.* 127-9.

Noſtrum in fine cap. 127. a verbis Ἑκαστῳ ἐναγων uſque ad medii cap. 129. verba, ἡ αἱρεσις του νεμομένου· deſcripſit Harmenop. II. 1. 53. variantes ad ipſum jam notavi THum.

XLI.

* *Ex eod. tit.* §. 12. *Edit. noſtræ pag.* 801. *cap.* 152.

Utrum Gloſſa Nomica, quæ quid *Album* ſit, deſcribit, e noſtro ſit deſumta, an contra ex Scholio in eumdem ſit illata, vide in notis AD THUM ſub litt. *i*.

XLII.

* *Ex pr. tit.* DE INTERDICTIS IV: 15. *Edit. noſtræ pag.* 888. *cap.* 347.

Quid in Gloſſis Nomicis hinc exſcriptum videatur, monui ad d. cap. ſub litt. *b*.

FRAGMENTA THEOPHILI

EX COMMENTATIONIBUS AD PRIORES TRES DIGESTORUM PARTES:

ET PRIMO AD TA ΠΡΩΤΑ.

I.

* *Ad l.* 2. DE HIS Q. SUI V. AL. JUR. *Lib. I. Dig. tit.* 6.

In textu BASILIC. *apud Leuncl. pag.* 42-3. SYNOPS. *aut Tom. II. pag.* 662. *Ed. Fabr.*

De h. l. vide quæ in Notis ad THum noſtrum pag. 82-3. diſſeruit Conſultiſſ. MEERMAN.

II.

Ad l. 4. DE PACTIS II: *tit.* 14.

Ex SCHOL. BASIL. *Tom. I. pag.* 751. *Ed. Fabr.*

Ὁ Φιλοξενος παρεθετο εν ταις νεαραις εξηγησιν ΘΕΟΦΙΛΟΥ λεγουσαν· Ἰνβεκτα μεν εστι τα βαστασζομενα, οἱον εσθης, χρυσος, αργυρος, βιβλια, και ει τι τοιουτον· Ἰνλατα, τα εμψυχα, οἱον βους, ἱππος, οικετης, και τα τοιαυτα

PHiloxenus in Novellis propoſuit expoſitionem THEOPHILI dicentem: INVECTA quidem ſunt, quæ geſtantur, velut veſtis, aurum, argentum, libri, & ſi quid ejuſmodi *eſt*; INLATA, animantia, velut bos, equus, ſervus, ac ſimilia.

Exponit hic THus verba d. l. 4. „placet in urbanis habitationibus locandis INVECTA ILLATA „ pignori eſſe locatori, etiamſi nihil nominatim „ convenerit": quæ Baſilici interpretes reddiderunt τα εισαχθεντα και εισκομισθεντα.

III.

Ad l. 4. *pr.* DE HIS QUI NOT. INFAM. III: 2.

Ex SCHOLIASTE *ipſius* THEOPHILI *ad fin. pag.* 417. *noſtræ Edit.*

Καὶ αυτος γαρ Ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ εν τῳ ιδιῳ [1] *Indici* των πρωτων ου λεγει τους ηνιοχους αισχρα η ατιμα προσωπα.

ETenim ipſe THEOPHILUS in ſuo Indice των πρωτων non vocat aurigas turpes vel inhoneſtas perſonas.

1. Per *Indicem* ego intelligo argumenta & ſummaria legum; prout pluribus ad MYLII *Hiſtoriam THi*, ubi de aliis ejus ſcriptis agitur, adverſus Cujacium docebo.

IV.

Ad l. 75. DE PROCURAT. ET DEFENS. III. *tit.* 3.

1 Ὁ αγοραστης εν νομη γενομενος του πραθεντος αγρου 2 αυτῳ, τουτεστιν ωνηλαθων την τουτου νομην, απελειφθη, και 3 εξελθων τις εξεδικει τουτον αυτον τον αγρον· ὁ δε του απολιμπανομενου ωνουμενου λογους εκινησε προς τον πρατην του αγρου, ελθειν και δεφενδευσαι τον αγοραστην εκδικουμενου του αγρου· ὁ πρατης απαιτει τον ωνουμενον ratam rem emptorem habiturum. Το ζητουμενον, ει καλως αυτο απαιτει; Και απεκρινατο ὁ Ιουλιανος, λεγων ὁτι και παυυ. Εαν γαρ, φησι, μη λαβη την ratam rem, και συμβη αυτον ηττηθεντα, ὡς εικος, αποκαταστησαι τῳ 4 νικησαντι τον αγρον, επανερχομενου του αγοραστου και πειρωμενου τον αγρον εκνικησαι παρα του νικησαντος, και αναπαλαισαι το γεγονος, αναγκαζεται ὁ πρατης, δεφενδευσας δηλαδη τον απολιμπανομενον αγοραστην, αυθις γραφηναι και δεφενδευσαι τον κινησαντα περι του αγρου και νικησαντα, οια δεδωκως αυτῳ την ratam rem dominum habiturum, ὁτε τον αγρον εδεφενδευσεν· οιδας γαρ μαθων εκ του μ'. Διγ. ὁτι πας 5 αλιενομενε την in rem προσδεχομενος αναγκαζεται δουναι προς τη ιδικατη σολυι και την ratam rem. Καλως ουν ειρηται, ὁτι την ratam rem απαιτει ὁ πρατης του του αγοραστου ωνουμενου 6 ετερῳ λογῳ, ὁτι εκνικωμενου του αγρου καλεχεται τη εξ εμπτο η τη απο της δυπλας εκ στιπυλατυ. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης, το 7 rursus defendere προς αυτον ενοησε τον αγοραστην, ειπων ινα μη του αγοραστου επανιοντος και βουλομενου τον αγρον εκ του εκνικησαντος εκδικησαι και αναλαβειν, αναγκασθη ὁ πρατης παλιν αυτον δεφενδευσαι,

Ex Scholiis ineditis apud D. RUHNKENIUM.

EMtor in poſſeſſione factus agri ſibi venditi, id eſt, illius poſſeſſionem adeptus, peregre abiit; & veniens quidam vindicabat hunc eumdem agrum: ſed abſentis procurator adpellabat venditorem agri, ut veniret & emtorem agri, qui vindicabatur, defenderet: venditor exigebat a procuratore *cautionem*, ratam rem emtorem habiturum. Quæſtio *eſt*, num recte hoc exigat? Et reſpondit Julianus, dicens Quam maxime. Si enim, inquit, non acceperit cautionem Ratam rem, & evenerit ut victus, quod fieri poteſt, victori agrum reſtitueret, redeunte emtore ac tentante agrum revindicare a victore, & quod factum eſt reſcindere; cogitur venditor, qui ſcilicet abſentem defenderat emtorem, ſe denuo convertere & defendere petitorem agri ac victorem; ut qui *cautionem* Ratam rem dominum habiturum ei præſtiterit, quum agrum defenderet: noſti enim, te ex digeſto 40. [§. 2. *hujus tituli*] didiciſſe, quod quicumque alieno nomine *actionem* in rem excipit, cogatur præter *cautionem* Judicatum ſolvi, & *alteram* præſtare Ratam rem. Recte igitur dicitur, venditorem ab emtoris procuratore Ratam rem exigere *etiam* alia ratione, quod agro evicto *actione* ex emto teneatur aut duplæ ex ſtipulatu. Atqui THEOPHILUS beatæ memoriæ *verba* rurſus defendere de ipſo intelligebat emtore, dicens ut ne redeunte emtore ac volente agrum ab evictore revindicare & recipere, venditor cogatur eum rurſus defendere, id

δευσαι, τετε τι [8] δικαιολογιαν αυτε κινουντος χορηγησαι, και επι ακλογος εχρησατο τη δεφενσιονι.

est illo agente exceptionem suppeditare; atque *sic* de actore usus est *THus vocabulo* defensionis.

Ex litteris DAV. RUHNKENII V. D. 1747. mense Decembri ad me datis:

„ Sunt penes me inediti, multoque præstantissimi Commentarii Thalelæi, Anatolii, Theodori, Cyrilli, Stephani, & aliorum in Titt. D. *de Advocatis* sive *de Postulando*, & *de Procuratoribus & Defensoribus*. In his etiam THEOPHILUS laudatur, sed, quod doleo, ab Anonymo; cujus interpretationem l. 75. D. *de Procurat. & Defensor.* integram hic subjiciam". [Ego & versionem & notulas quasdam adjunxi. G. O. R.]

1. Sicuti hæc est Anonymi in d. l. 75. ampla paraphrasis & exegesis, ita eamdem brevius, nec tamen καλα ποδα versam, aut ullo Scholio illustratam, exhibet Synopsis Basilicorum pag. 105. & ipsa Basilica apud Fabr. Tom. I. pag. 427.

2. Ita legendum censeo pro αυτ.

3. Simplex ελθων malim. Gavellius noster optime conjicit: ἐξης ελθων.

4. Forte κινησαντι *actori*. Millies enim hæc verba confunduntur.

5. Facile quilibet hoc corrigat, ut & seqq. ιουδικατη.

6. και supplendum arbitror.

7. Verba sunt finalia Juliani in d. l. 75. Γ.

8. Ita legend. videtur pro δικαιολο. Ceterum Theophilinam h. l. sententiam quamvis facile defendendam mihi sumerem, tamen desino, tum quia ad Instit. non facit, tum quia forte Erud. Ruhnkenius hos Commentarios ineditos cum suo Harmenopulo vulgare ac notis illustrare in animo habet.

V.

Ad l. 57. *D.* DE HERÆDIT. PETIT. L. V. *tit.* 3.

SCHOL. BASILIC. *Tom. V. Edit. Fabr. pag.* 644.

Ὁ Ισιδωρος φησιν, ἁμα τους δυο προκαταξασθαι, και τον ἑνα αμελησαι. ΘΕΟΦΙΛΟΣ δε καλα διαφορους καιρους αυτους λεγει προκαλαξασθαι.

ISidorus ait, duos simul litem fuisse contestatos, & unum destitisse: THEOPHILUS autem diversis temporibus eos dicit litem contestatos fuisse.

VI.

Ad verba *sive ex incerto l.* 9. *pr.* DE REBUS CREDITIS. XII. *tit.* 1.

SCHOL. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. pag.* 249.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Ὡς ενθα τις επηρωτησεν· ὁμολογεις διδοναι μοι τα εν κιβωτῳ· Δυναλον δε εστιν ειπειν, ὁτι και επι των ιν φακιενδο επερωτησεων δυναται τις, την του διαφεροντος ποσοτητα καθ' ἑαυτον διατιμησαμενος, κερτως κινειν· βλεπε γαρ, πως αδιαστικτως ὁ νομος ευθυς επιφερει λεγων· απο

STEPHANI. Velut quum quis stipulatus est, Promittisne dare mihi ea *quæ* in arca sunt. Potest autem dici, etiam in stipulationibus in faciendo *consistentibus* posse quem, quantitate ejus quod interest per se ipsum æstimata, certi agere. Vide enim, quam indistincte lex statim

πο παντος συναλλαγματος εξεστιν ἡμιν κερτως κινειν. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης φησιν, μητε αντι της ιν Φακιενδο επερωτησεως, μητε αντι της εξ εμπλο, ἡν ὁ αγορασης δυναται κινειν, κινεισθαι τον κονδικτικιον· καθο ἡ μεν ιν Φακιενδο επερωτησις καλα Φυσιν ινκερτα εστι· των γαρ [1] συναλλαγματων τα μεν καλα Φυσιν ινκερτα ειναι φησι, ὡς τας ιν Φακιενδο επερωτησεις· τα δε δια την των συναλλασσοντων αγνοιαν, ὡς ενθα τις επερωτα τα εν τη κιβωτῳ· και επι μεν των καλα Φυσιν ινκερτων ε φησι κινεισθαι τον κονδικτικιον· επι δε των, ὁσα μη καλα Φυσιν, αλλα δια την αγνοιαν των συναλλατλοντων, εστιν ινκερτα, κινεισθαι φησι τον κονδικτικιον. [2] Επι δε εξ εμπλο ὁ αγορασης ου καλως λεγει, σι παρετ δαρε· ουτε γαρ αναγκη τον πρατην δεσποτην ποιειν τον αγορασην, αλλα μονον αυτῳ τραδιτευειν αναγκαζεται το πεπραμενον, και επερωτασθαι την ωδι εκνικησεως δυπλαν. Ταυτα μεν ουν, ὡς ειπον, ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὁ μακαριτης. Δηλον δε ὁτι το Φακλον επερωτησας ε δυναται δια τε κονδικλικιε αυτο ιδικως το Φακτον απαιτειν· ουτε γαρ ὁ αγορασης αυτο το πραγμα, ητοι το διαφερον, δια του κονδικλικιε τοι πραγην απαιτει· εκαλερον μεντοι αυτων διατιμησαμενος καλως τον κερτον κινει κονδικτικιον· Γενικως γαρ και αδιαστικλως φησιν ὁ Ουλπιανος, απο παντος συναλλαγματος, κερτε τε και ινκερτε, δυνασθαι ἡμας τον κονδικτικιον κερτον κινειν· ἑτερῳ δε λογῳ τον της πλες πετιτιονος κινδυνον ἑαυτῳ ωδιατιθησιν [3] ὁ τε το Φακτον επερωτησας και ὁ αγορασης.

statim inferat, dicens: ex Omni contractu licet nobis certi agere. Beatus tamen THEOPHILUS ait, neque pro ſtipulatione in faciendo *conſiſtente*, neque pro *actione* ex emto, quam emtor intendere poteſt, condictione agi: quatenus ſtipulatio quidem in faciendo *conſiſtens*, ſecundum naturam incerta eſt; namque contractuum quoſdam ſecundum naturam incertos eſſe ait, ſicuti ſtipulationes in faciendo conſiſtentes; alios propter contrahentium ignorantiam, ut ſi quis ſtipuletur quæ in arca *ſunt*: atqui in iis *qui* ſecundum naturam incerti *ſunt*, dicit condictionem non intendi; ſed in iis qui non ſecundum naturam, ſed propter contrahentium ignorantiam incerti ſunt, condictionem ait intendi. In actione *autem* ex emto emtor non recte dicit, Si paret dare: neque enim neceſſe *eſt* venditori, emtorem facere dominum, ſed cogitur tantum ei *rem* venditam tradere, & pro evictione duplam promittere. Hæc igitur, ut dixi, beatus Theophilus: ſed manifeſtum eſt, *eum* qui factum ſtipulatus eſt, non poſſe per condictionem ipſum ſpecialiter factum petere; neque *etiam* emtor ipſam rem, aut quod intereſt, per condictionem a venditore petit: alterutrum tamen horum æſtimans recte certi inſtituit condictionem. Generaliter enim & indiſtincte ait Ulpianus, ex omni contractu, & certo & incerto, poſſe nos condictionem certi inſtituere. Alia autem ratione plus petitionis periculum ſibi induit, tam *qui* factum ſtipulatus eſt, quam emtor.

1. Vide jam, quam inique carpſerint THum noſtrum ad pr. tit. *de V. O.* cap. 254.

2. Sic in margine Fabr. pro his ipſius textus verbis: Επειδη ὁ αγορασης καλως λεγει.

3. Sic recte Fabr. in marg. pro ὁτι.

[VII.]

Ad l. II. *pr. & l.* 15. DE REBUS CREDIT.

Schol. BASIL. *Tom. III. pag.* 258. & 271.

Quamquam Scholia ad has leges ſcripta ſunt, tamen quæ ex THo adlegant, ipſum ad l. 34. *Mandati* reliquiſſe ajunt; quare eo illa tranſtuli: vide Fragm. penult. & ult.

VII.

Ad l. 25. *D. eod.*

Schol. BASILIC. *Tom. III. Ed. Fabr. p.* 287.

Στεφανι. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης, το παρον ενερμηνευων διγεστον, [1] εις τας περσοναλιας αυτον ειπε προτιμασθαι· και τη μεν αληθεια το πριβιλεγιον εις τας περσοναλιας ὡς επι το πλειστον αγωγας αποτεινεται· ισθι δε, ὁτι και των ενυποθηκων προτιματα δανειστων, ὡς ὁ Ουλπιανος εν τῳ κ' βιβ. τιτ. δ' διγ. ε. φησιν, [2] [ητοι βιβ. κε. τιτ. ε. κεφ. ε.] ενθα πλατυτερον κειται τα περι τουτου. Αναγνωθι και την ηζ'. των μετα τον κωδικα, το γ'. αυτης κεφαλαιον.

STEPHANI. Beatus tamen THEOPHILUS, præſens digeſtum interpretans, in perſonalibus *actionibus* eum dicit præferri: & revera privilegium ad perſonales ut plurimum actiones extenditur. Scito autem, *eum* etiam hypothecariis præferri creditoribus, ut Ulpianus ait in L. XX. tit. 4. Dig. 5. [ſive L. *Baſil.* XXV. tit. 5. cap. 5.] ubi plenius *quæ* hac de *re agunt*, poſita ſunt. Legito quoque XCVII. *conſtitutionum* poſt Codicem *emiſſarum*, tertium illius caput.

1. Fabrotus vertit: *ait, ipſum præferri perſonales actiones habentibus.*

2. Quæ incluſi, ne credideris Stephani eſſe, ſed ejus qui Scholia compilavit. Ceterum in Baſilicis hodie hæc lex non exſtat.

VIII.

Ad l. 31. §. 1. *D. eod.*

Schol. BASIL. *Tom. III. pag.* 292.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὁ μακαριτης [1] την νεγοτιορυμ γεστορυμ δε πεκυλιο δεδωκεν, ὡς τυ ορδιναριυ διοικησαντος τα τυ βονα φιδε νομεως πραγματα. Δυνατον δε εστιν ειπειν, ὁτι το ρητον τουτο δηλοι, ὁτι περιφασει της αγορασιας του βικαριυ, ἡν ορδιναριος εποιησατο, εζημιωθη ὁ καλη πιστει νομευς· τυχον γαρ προξενητη [2] δεδωκεν η συμβολαιογραφῳ η τελωνη, και δικαιον εστι τον βονα φιδε νομεα παθειν επι τουτοις το αζημιον. Ὁ μεντοι ημελεγος διδασκαλος ερμηνευων το ρητον, και ενταυθα και εν τῳ ιδ'. βιβ. τιτ. η. 3 κεφ. κ'δ. (κειται

BEatus THEOPHILUS *actionem* negotiorum geſtorum de peculio dedit, acſi ordinarius negotia bonæ fidei poſſeſſoris geſſerit. Sed dicere poſſumus, textum *ipſum* hoc ſignificare, quod per emtionem vicarii, quam ordinarius fecit, bonæ fidei poſſeſſor damnum fecerit: forte enim proxenetæ *aliquid* dedit aut tabellioni aut publicano, & æquum eſt, b. f. poſſeſſorem in his indemnitatem conſequi. Præceptor tamen noſter textum interpretans, & hic & in L. XIX. tit. 8.

(κειται γαρ επι λεξεως εκεισε το θεμα) ου τον ορδιναριον, αλλα τον βικαριον θεματιζει διοικησαντα τα τυ βουα φιδε νομεως πραγματα· και δοκει πως ἡ τοιαυτη ζητησις ἁρμοζειν τῃ 4 ακολυθια του ρητυ· ωδε γαρ του βικαριου λεγομενου ὁ Παυλος και λεγων, δυνασθαι αυτον κονδικτικευεσθαι, μηδεν μεσον ειπων, επηγαγεν ευθυς, ὁτι ει τι δε και ὁτος διοικησας εζημιωσε τον βουα φιδε νομεα, 5 τυτ' εστιν ὁ βικαριος, ωδε ου και ὁ λογος εστιν ἡμιν.

tit. 8. cap. 24. (namque ibi ad verbum exſtat hic verſiculus) non ordinarium ponit, ſed vicarium adminiſtraſſe bonæ fidei poſſeſſoris negotia. Et videtur quodammodo hæc quæſtio conſequentiæ textus convenire: nam Paulus de vicario diſſerens ac dicens, poſſe eum condici, nec quidquam medium *inter*loquens, ſtatim ſubjecit, ſi quid autem & hic adminiſtrans bonæ fidei poſſeſſorem læſerit, id eſt vicarius, de quo etiam ſermo nobis eſt.

1. Pertinet hoc Scholion ad verba: *ſi quid mihi abeſſet ex negotio, quod is geſſiſſet, invicem me tecum acturum.*
2. Forte excidit τι.
3. Deſideratur hodie in Baſilicis, quum hic liber XIX. inter deperditos ſit; ſed in Dig. lex eſt 24. §. 1. *de Action. emti.*
4. Ακολυθεια edidit Fabrotus.
5. Sed hoc eſt, quod quæritur; atque adeo nihil probat.

IX.

Ad l. 31. §. 1. *f. Dig.* DE REB. CRED.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Ed. Fabr. p.* 295.

ΣΤεφανυ. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεν ὁ μακαριτης ὁτω φησιν, ὁτι το αυτο εστιν, ει μη τις σοι τῃ αληθεια δεσποτῃ ὁ πρατης ωδοδωκε τον βικαριον, αλλ' εμοι τῳ βουα φιδε νομει, καθα δηλονοτι τεθεματιται. Και ἑτεροις δε τισι το παρον εξηγησαμενοις διγεστον, καλως εχειν ἡ τοιαυτη ωδοδοσις εδοξεν. Ανωτερω γαρ ὁ Παυλος ειπων, ουκ αλλως[1] ὁ προς την αληθειαν δεσποτης καλεχεται τῃ εξ εμπλο, και αναγκαζεται τραδιτευειν αυτῳ τον βικαριον, ει μη τελειον λαβῃ το τιμημα, ἱνα μη τις εκ τυτυ νομισῃ, τοτε χωραν εχειν το ειρημενον, ὁτε ὁ πρατης τον Παμφιλον εχει παρ' αυτῳ, και δυναται αυτῳ τραδιτευειν, εναγομενος τῃ εξ εμπλο· εικοτως επηγαγε· ταυτον εστιν, ει και τῳ βουα φιδε νομει τυτον ετραδιτευσεν, ως τεθεματιται, και ἑτοιμως εχει τον ινδεβιτον εκχωρησαι κονδικτικιον τῳ ωδε της αληθειας δεσποτῃ· και ὁτω γαρ ουκ αλλως τῃ εξ εμπλο κατεχεται εις εκχωρησιν τυ ινδεβιτυ

STEPHANI. Beatus quidem THEOPHILUS ſic ait, idem eſſe, & ſi non tibi vero domino venditor vicarium tradidit, ſed mihi bonæ fidei poſſeſſori, ſicuti ſcilicet *hic* proponitur. Et aliis quibuſdam præſens digeſtum exponentibus, recte *ſe* habere talis traditio videtur. Supra enim Paulus quum dixiſſet, vero domino venditor *actione* ex emto non aliter tenetur, nec vicarium ei tradere cogitur, niſi ſolidum accipiat pretium, ne quis inde exiſtimaret, tunc locum habere *quod* dictum *fuerat*, quum venditor Pamphilum penes ſe habet, eumque tradere illi poteſt, conventus *actione* ex emto; merito adjunxit: Idem eſt, etſi eum bonæ fidei poſſeſſori tradidit, uti *hic* proponitur, & paratus eſt indebiti condictionem vero domino cedere: nam ſic quoque haud aliter *actione* ex emto tenetur ad cedendam ſcilicet in-

δεβιτϱ δηλονοτι κονδικτικιϱ, ει μη λαβη τελειον το τιμημα. Ὁ μεντοι ἡμετερος διδασκαλος ϱ̓τω το παρον εξηγησατο διγεϛον, ειπων· το αυτο ϵϛιν, ει και αυτῳ τῳ βονα φιδε νομει ὁ πρατης απελθων κατεβαλε τϱ̓ς πεκϱλιαριϱ̓ς νμμϱ̓ς, ϱ̓ς ὁ ορδιναριος αυτῳ δεδωκεν ὑπερ της τϱ̓ βικαριου τιμης. Κ. Τ. Λ.

indebiti condictionem, niſi ſolidum acceperit pretium. Præceptor tamen noſter præſens digeſtum ſic exponebat, dicens: Idem eſt, etſi ipſi bonæ fidei poſſeſſori venditor veniens ſolverit peculiares nummos, quos ordinarius ei dederat pro vicarii pretio. *ETC.*

1. Mirum eſt, Fabrotum non animadvertiſſe, hanc lectionem vitioſam eſſe, nec ſuſtineri poſſe. Ego lego ac verto: ὁ πρατης τῳ πϱ̓ϱ̓ς την αλ. δισπετῃ, ut ſenſus clamat.

X.

Ad l. 35. *D.* DE REBUS CREDITIS. *Schol.* BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 298.

Στεφανϱ̓. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεν ὁ μακαριτης ϱ̓τως εθεματισεν, απαλοιφας δεξαμενον το γϱ̓αμματειον, η αλλως γενομενον αμφιβολον. Δυνατον δε και αλλως ειπειν· οἱον, ὁτι παρεθεμην το γϱ̓αμματειον Τιτιῳ· ειτα βϱ̓ληθεις κατα τϱ̓ εμϱ̓ κινησαι δεβιτορ, ωχλησα Τιτιῳ χαριν τϱ̓ γϱ̓αμματειϱ̓, και ερραθυμησε και εκακϱ̓ργησε τϱ̓το μοι ϖϱ̓οσχειν· και εντευθεν συνεβη τον χρεωϛην ελευθερωθηναι. Κ. Τ. Λ.

STEPHANI. Beatus quidem THEOPHILUS ſic poſuit caſum, lituras accepiſſe ſcripturam, aut aliter ambiguam factam. Poteſt autem & aliter dici: veluti, me inſtrumentum depoſuiſſe apud Titium; deinde adverſus debitorem meum agere volens, Titium inſtrumenti nomine conveni, & *is* ceſſavit ac malitioſe neglexit illud mihi reſtituere: atque inde evenit, ut debitor liberaretur. *ETC.*

XI.

Ad l. 40. *f. eod.* *Schol.* BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 310.

ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεν ὁ μακαριτης ὁυτως εθεματισε, τον επι ιϱ̓δικατον σολβι δοθεντα εγγυητην απαιτϱ̓μενον μετα καλαδικην τϱ̓ ϱ̓εϱ̓, και τϱ̓ς απο τϱ̓ καιϱ̓ου της ϖϱ̓οκαταρξεως καρπϱ̓ς, καν μη τϱ̓το συνεδοξεν ιδικως. Ἑτεροι δε το παρον ἑρμηνευοντες και εξηγϱ̓μενοι διγεϛον, [1] ἀφ᾽ συμφωνων ιδικως εκφωνηθηναι ειρηκασιν, επι τοις καρποις ανακλασθαι την επερωτησιν, και τϱ̓ς απο της σημερον ἡμερας τϱ̓ συναλλαγματος απαιτεισθαι καρπϱ̓ς. Κ. Τ. Λ.

BEatus quidem THEOPHILUS hunc caſum poſuit, a fidejuſſore dato in *cautione* judicatum ſolvi, poſt condemnationem Rei, etiam fructus peti a tempore litis conteſtatæ, etſi hoc ſpecialiter non convenerit. Alii vero hoc digeſtum interpretantes & exponentes, dixere per pactum ſpecialiter expreſſum eſſe, ut in fructibus ſtipulatio retrotrahatur, & fructus ab hodierno contractus die petantur. *ETC.*

1. Lego ἀφ᾽ συμφωνϱ̓. Fabrotus ſequentia liberrime vertit: *id ſpecialiter actum, ut fructus retro deberentur ex die contractus.* Sed quid prodeſt, ſi Græca ſimul edas, hujuſmodi verſio ei, qui Græca haud intelligit? Qui autem intelligit, verſione haud indiget.

XII.

XII.

Ad l. ult. §. 1. D. de Reb. cred.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 319.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ. Τϐτ' ϵϛιν, ἱνα ειπῃς οὑτως, Ὁμολογω φϱοντιζειν δοθηναι σοι δϵκα νομισματα. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μϵντοι ὁ μακαριτης οὑτως ἑρμηνευϵι το θϵμα, ὁτι ϵμϐ βϐληθϵντ@ δανϵισαι τινι, χαι αποϱϐνλος ϵι ϵϛιν αξιοχϱϵως, ἱνα τϐτῳ δανϵισω, συ ϵπηρωτηθῃς μοι λϵγων, Ὁμολογω φϱοντιδα θϵσθαι σϐ [1] ϵπι τοις ί. νομισμασι· χαι ἀφ' τϐτο φησιν, ϐ δυναμαι κινησαι κατα σου χαι λϵγϵιν· Ει φαινϵται [2] σοι χϱηναι δϐναι μοι νομισματα δϵκα· ϵπειδη ϵιτϵ 3 θϵλησῃς συ δανϵισασθαι ταυτα, χαι το ασφαλϵς μοι ποιησασθαι ϵπ' αυτοις, ϵιτϵ ϵυποϱον αγαγῃς δϵβιτοϱα, ϵλϵυθϵϱωθησῃ της ϵπϵϱωτησϵως· χαι ϵκ τϐτϐ φησιν ὁ Λαϐεων, μητϵ αναγκαζϵσθαι σϵ το δικαστηϱιον ὑποδϵξασθαι, ϵαν προσφϵϱῃς μοι τινα πλϐσιον ἑτοιμως ϵχοντα ταυτα δανϵισασθαι. Καλλιον δϵ την πϱωτην ἑρμηνϵιαν 4 ειπϵιν.

STEPHANI. Id eſt, ut ita dicas: Promitto *me* curaturum dari tibi X. aureos. Beatus tamen THEOPHILUS hunc verſiculum ſic interpretatur, me volente alicui credere, ac dubitante an idoneus eſſet, ut ei crederem, te promiſiſſe mihi dicentem, Promitto *me* curam tui habiturum, *quantum* ad aureos X. ideoque ait, non poſſe me adverſus te agere & dicere: ſi paret, te dare mihi oportere aureos X. quandoquidem, ſive tu eos volueris mutuos accipere, & ſecuritatem de iis mihi procurare, ſive locupletem debitorem dederis, ſtipulatione *illa* liberaberis. Et ideo ait Labeo, neque cogi te judicium accipere, ſi adducas mihi quemdam divitem, *qui* paratus *ſit* illos *X. aureos* mutuos ſumere. Melius autem, priorem interpretationem . . . .

1. Sic Fabr. in margine pro ϵπει; ſed nimis libere vertit: *me curaturum, ut decem tibi dentur.*
2. σϵ reſtituendum eſt.
3. Sic reſcribo pro vulgato θϵλησϵις.
4. Suſpectum mihi. Gavellius conjicit απϵιπϵιν *rejicere.*

XIII.

Ad l. 9. §. 2. D. de Jurejurando XII. tit. 2.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 147.

ΕΙ δϵ μϵλα τον ὁρκον [1] ϐ κινηθησϵται κατ' αυτϐ ἡ πϱωτοτυπος αγωγη, αλλ' ἡ απο τϐ ὁρκϐ ιμφακτος, ϐκ ατιμωθησϵται. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μϵν ὁ μακαριτης ϵθϵματισϵν [2] ϵξω δικαστηϱιϐ δοθϵντα τον ὁρκον, χαι μϵλα ταυτα ϵξ αγνωμοσυνης τϐ ϵπϵνϵγκοντος κινηθϵισαν κατ' αυτϐ την μανδατι τυχον ἡ την δϵποσιτι· χαι μϵτα τον ὁρκον γαϱ και το τϵχθηναι την ιν φακτϐμ, μϵνϵι ϐδϵν ἡττον ἡ πϱωτοτυπος αγωγη Φυλαττομϵνη, ὡς ϵϛι μαθϵιν ϵξ ὡν ὁ Παυλ@ ϵν τῳ λ'. διγ. του παϱ-

QUod ſi poſt jusjurandum non principalis actio, ſed in factum *actio* ex jurejurando adverſus eum movebitur, non infamabitur. Beatus quidem THEOPHILUS poſuit jusjurandum *eſſe* datum extra judicium, & poſtea ex perfidia deferentis adverſus eum motam mandati forte *actionem* aut depoſiti: namque poſt jusjurandum quoque & *poſt* natam in factum actionem, manet nihilominus ſalva actio principalis, ut ex iis diſcere

παροντος τιτλυ φθασας φησιν. Ἕτεροι δε φασιν, ὁτι της μανδατι τυχον η της δεποσιτι κινηθεισης, ὁρκος εν αυτῳ τῳ δικαστηριῳ εδοθη, και αντι αποδειξεως πασης δεξαμενος τον ὁρκον ὁ δικαστης καλεδικαζε· και ὡτω γαρ ατιμουσθαι τον καταδικασθεντα φασιν, επειδη ὁλως ετυχεν ἡ πρωτοτυπῳ αγωγη κινηθεισα 3. K. T. Λ.

1. υ ex margine Fabrotiano & bono ſenſu interpoſui.

2. Fabr. in marg. habet: *Sic MS. & infra* Οιμαι εκ &c. Ad hæc enim verba εξω δικαστηριυ aliud pag. 148. Scholion legitur, incipiens: Οιμαι εκ τυτυ λαβειν αφορμην εν δικαστηριῳ νυν την τυ ὁρκυ επιλογην. κ. τ. λ. *Puto ex hoc occaſionem cepiſſe jurisjurandi electionem, quæ nunc in judicio frequentatur.* Etc.

3. In ieqq. legem potiſſimum 30. ejuſd. tit. explanat.

diſcere eſt, quæ Paulus in dig. 30. præſentis tituli diſſerit. Alii vero dicunt, mandati forte aut depoſiti *actione* inſtituta, jusjurandum in ipſo datum eſſe judicio, & judicem, accepto pro omni probatione jurejurando, condemnaſſe: namque & ſic infamari ajunt condemnatum, quoniam omnino principalis actio mota fuit. *ETC.*

XIV.

Ad l. 9. §. 4. *D.* DE JUREJUR. *Schol.* BASIL. *Tom. III. pag.* 149.

Στεφανυ. [1] Κατα τυτο αυτο, καθο νεος ων, και δυναμενος αποδειξεσι χρησασθαι, τυτο μεν ουκ εποιησεν, επηγαγε δε ὁρκον. Θεοφιλος μεντοι ὡτως ενοησε, κατα τυτο αυτο, τυτ' ἐστι τῃ τυ ὁρκυ επιφορᾳ· ουδε γαρ εδει με, φησι, τον ὁρκον επαγαγειν ανθρωπῳ επιορκῳ· αμεινον δε τον ὁρκον δια την ἡλικιαν νοησαι, ὁτι δυναμενος αποδειξεσι χρησασθαι, ουκ εχρησατο, αλλ' ὁρκον επηγαγε. Βλεπε γαρ, τι επιφερει ὁ Ουλπιανῳ, ὁτι υ πας νεος ηδη και ἐγγραφεσθαι δοκει κατ' αυτο τυτο, καθο νεος ἐστιν. Ἕτερον ἐστιν επι πυπιλλυ· βοηθειται γαρ αδιαστικλως ὁ ανηβος, ὁρκον επαγαγων δικα της αυθεντιας τυ επιτροπυ, ὡς ὁ Παυλος εν τῳ ἰζ. διγ. φησιν.

STephani. HOC IPSO, quod quum minor eſſet, & probationibus uti poſſet, id quidem non fecit, ſed jusjurandum detulit. THEOPHILUS tamen ſic intelligebat, HOC IPSO, id eſt jurisjurandi delatione; nec enim, inquit, oportebat me homini perjuro jusjurandum deferre: melius autem jusjurandum propter ætatem intelligere, quod quum probationibus uti poſſet, non uſus eſt, ſed jusjurandum detulit. Vide enim, quid Ulpianus ſubjiciat, non omnem minorem ſtatim videri circumſcriptum eo ipſo, quod minor ſit. Aliud eſt in pupillo: namque impubes indiſtincte adjuvatur, jusjurandum deferens ſine auctoritate tutoris, ut Paulus ait in dig. 17.

1. Vel hinc adparet, Stephanum ac THum ad ipſa Digeſta ſcripſiſſe, in quibus legitur *hoc ipſo*, quum Baſilicorum verſio verba κατα τουτο αυτο ignorent.

XV.

Ad l. 11. §. 1. *D.* DE JUREJURANDO. *Schol.* BASILIC. *Tom. III. pag.* 155-6.

Σημειωσαι ὁτι ἡ ιμ φακτυμ απαιτει και καρπυς και γονας και τοκετον· απαιτει δε και τυς μετα τον ὁρκον ληφθεντας κα-

OBſerva, in factum actionem exigere & fructus & fetus & partum: ſed & exigere fructus poſt jusjurandum per-

καρπους· ὁ γαρ ὁρκος μιμειται τὴν καταρξιν· οὕτω γαρ και Θεοφιλος ὁ μακαριτης ενοησεν. Ἕτεροι μὲν τινες οὕτως ενοησαν, ὁτι μετα το ἅπαξ επινεχθηναι τον ὁρκον, ἀποδιδονται οἱ ὁτε δηποτε ληφθεντες καρποι και γοναι και τοκετοι· μειζονα γαρ αὐθεντιαν δικαστικης ἀποφασεως ἐχειν τον ὁρκον, ὡς φησιν ὁ Παυλος ἐν τῳ β'. διγ.

perceptos: nam jusjurandum imitatur litis conteſtationem: ſic enim & beatus THEOPHILUS intellexit. Quidam tamen alii ſic intellexerunt, quod poſt delatum ſemel jusjurandum, reddantur quandocumque percepti fructus & fetus & partus: majorem enim auctoritatem *præ* judiciali ſententia habere jusjurandum, ut ait Paulus in dig. 2.

XVI.

Ad l. 28. §. 8. *D.* DE JUREJURANDO. *Schol.* BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 176.

Στεφανου. Ἐγω μὲν ἐθεματισα τινα δεφενσορα μη δεδωκοτα την ιδικατουμ σολυι. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης αὐτον ὑποτιθεται τον δεφενσορα δεδωκοτα την ιδικατυμ σολυ· και ἐχει λογον ἡ τοιαυτη παραδοσις· [1] και γαρ ἐμφαινει το ζητον, ὁτι της ιδικατι [2] κινουμενης ὡμοσεν ὁ ἐναχθεις μη καλαδεδικασθαι. Ἀλλ' ὁν και ὁ δεφενσωρ, τουτ' ἐστιν ὁ δικα μανδατυ δεφενδευων, δεδωκως ἱκανον ἐναγεται τῃ ιδικατι, ὡς ἐγνως ἐν τῳ δε ΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΙΚΟΙΣ διγ. ξά. Παυλυ ρητῳ [3] [ητοι βιβλ. ἡ. τιτ. β'.] Κ. Τ. Λ.

STEPHANI. Ego quidem poſui quemdam defenſorem non *ſatis* dediſſe judicatum ſolvi. Beatus vero THEOPHILUS ipſum ſupponit defenſorem *ſatis* dediſſe judicatum ſolvi: & rationem habet hujuſmodi traditio *ſive doctrina:* nam & textus oſtendit, mota judicati *actione* juraſſe *reum* conventum, *ſe* non eſſe condemnatum. Ideo autem & defenſor, id eſt qui ſine mandato defendit, ſi ſatiſdederit, judicati *actione* convenitur, uti cognoviſti in *tit.* de Procuratoribus dig. 61. textu Pauli, [ſive *Baſilic.* Lib. VIII. tit. 2.] *ETC.*

1. Sic in margine habet Fabr. pro ει γαρ.
2. Et ſic ibid. Fabr. pro κειμενης.
3. Quæ parentheſi incluſi, non ſunt ipſius Stephani, ſed ejus qui hæc Scholia compilavit; ut alias forte oſtendam.

XVII.

Ad l. 28. §. 9. *D.* DE JUREJURANDO. *Schol.* BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 177.

Ἴσως γαρ ἐπ' αὐτοφωρῳ καταλαβων ὁ δεσποτης τον κλεπτην, ηδυνηθη το πραγμα λαβειν, η ἀλλως ἐδεξατο της τοτυ νομης, η ope conſilio ὁ κλεπτης γεγονεν ἐνοχος, ὁπερ μαλιστα συναδει τοις εἰρημενοις τῳ Ουλπιανῳ ἐν τῳ ἑξης βιβλιῳ τιτ. ά. διγ. γ'. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης οὕτω φησι· Τι γαρ, ὁτι ουκ ην δεσποτης τυ πραγματος ὁ ὀμοσας την κλοπην ὑποστηναι· μονῳ δε

FOrte enim in ipſo facto furem deprehendens dominus potuit rem recipere, vel aliter ejus poſſeſſionem adeptus eſt, vel fur ope conſilio ſefe obligavit, quod maxime convenit iis, quæ dicta ſunt *ab* Ulpiano in ſequenti libro, tit. 1. dig. 6. Beatus tamen THEOPHILUS ſic ait: Quid enim, ſi rei non erat dominus, qui juravit furtum *ſe* paſſum eſſe: ſoli autem domino condictio furtiva

δε δεσποτη διδοται ὁ φερτιβος κονδικτικιος· δηλον δε ὁτι και κληρονομῳ αυτε, ὡς ὁ Παυλος εν τῳ ἑξης βιβ. τιτ. ά. διγ. ιά. 1 [ητοι βιβλ. ξ'. τιτ. ί.] Κινει δε αυτον και ὁ δανειστης, ιγκερτως μεντοι, ὡς ὁ 2 Παυλος αναφερει λεγοντα τον Νερατιον εν τῳ αυτῳ βιβ. και τιτ. διγ. ίβ. 3 τετε τε τιτλε.

tiva datur: certe autem & heredi ejus, ut Paulus in ſequenti libro *ait*, tit. 1. dig. 11. [ſive libro *Baſilic.* 60. tit. 10.] Hanc quoque inſtituit creditor, ſed incerti, uti Paulus refert dixiſſe Neratium in eod. lib. & tit. dig. 12. hujus tituli.

1. Quæ incluſi, non ſunt ipſius auctoris, ſed compilatoris Scholiorum ad Baſilica.

2. Ulpianus, non Paulus, citatæ legis 12. *de Condict. furt.* auctor perhibetur & in Latino Juris Civ. corpore, & in Baſilicis. Ait autem Ulpian. *Neratius libris membranarum Ariſtonem exiſtimaſſe refert.*

3. Corrupta hæc ſanare neſcio.

XVIII.

Ad l. 30. §. 2. *D.* DE JUREJURANDO. *Schol.* BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 180.

Στεφανου. Θεοφιλος μεν ὁ μακαριτης ρεπυδιῳ εθεματισε λυθεντα τον γαμον, και ειπε μετα την υπεξαιρεσιν των νεκεσσαριων δαπανηματων τα δεκα νομισματα λαβειν την γυναικα, την ομωμοκυιαν ταυτα λογῳ φερνικος επιδεδωκεναι· εθεματισε δε παντως τη κυλπᾳ τε ανδρος λυθεντα τον γαμον, η βονᾳ γρατιᾳ, ηγεν αγαθῃ χαριτι· ει δε κυλπᾳ της γυναικος διελυθη ὁ γαμος, εξεπιπλε της οικειας προικος, και ου χωραν ειχε τα ειρημενα. Τετο μεν ευ, ὡς ειπον, ει ρεπυδιῳ διελυθη ὁ γαμος. Δυνατον δε και τελευτη θεματισαι λυθεντα τον γαμον, και ειπειν ὁτι συνεστωτος τε γαμε γεγονε τις αμφισβητησις και ἁψιμαχια μεταξυ τε ανδρος και της γυναικος φερει της φερνικος, και ωμοσεν ἡ γυνη, τε ανδρος επαγαγοντος αυτῃ τον ὁρκον, ὁτι τα δεκα νομισματα λογῳ φερνικος επιδεδοται παρ' αυτης. Κ. Τ. Λ.

Stephani. Beatus quidem THEOPHILUS matrimonium poſuit repudio ſolutum, aitque, poſt deductionem impenſarum neceſſariarum decem aureos conſequi mulierem, quæ juravit *ſe* eos dotis nomine dediſſe: poſuit autem omninò matrimonium culpa viri aut bona gratia fuiſſe diſſolutum: quod ſi mulieris culpa matrimonium fuiſſet ſolutum, dote ſua excideret, neque locum haberent, quæ dicta ſunt. Hoc igitur, ut dixi, ſi matrimonium repudio ſit ſolutum. Poſſumus autem & fingere, matrimonium morte *alterutrius* ſolutum eſſe, & dicere, conſtante matrimonio aliquam controverſiam & jurgium virum inter & uxorem de dote exſtitiſſe, & juraſſe mulierem, viro jusjurandum ei deferente, decem aureos dotis nomine ab ſe datos fuiſſe. *ETC.*

XIX.

XIX.

Ad l. 32. *D.* DE JUREJURANDO.

ΣΤεφανυ. Τυτο νοησον, ει [1] [μη] μετα της αυθεντιας τυ επιτροπυ τον ὁρκον ϖαραχωρει, μεθ' ὑ και δυναται την αρχην ὁρκον επαγειν. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης φησι, μη δυνασθαι τον πυπιλλον τον ὁρκον ϖαραχωρειν, καὶν παρην ὁ επιτροπος αυτῳ την αρχην, ὁτι υτε δυναται επαγειν τον ὁρκον, ει μη εν απορια πασης αποδειξεως, ὡς ὁ Παυλος εν τῳ λέ. διγ. φησι· πως υν ὁ μητε επαγαγειν ὁρκον ῥαδιως δυναμενος, δυναται τον επενεχθεντα ὁρκον ϖαραχωρειν;

Schol. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 184.

STephani. Hoc intellige, niſi cum tutoris auctoritate jusjurandum remittat: quicum & ab initio jusjurandum deferre poteſt. Beatus tamen THEOPHILUS ait, non poſſe pupillum remittere jusjurandum, etſi ab initio tutor ei adſit, quia nec jusjurandum deferre poteſt, niſi in penuria omnis probationis, ut Paulus in dig. 35. dicit. Quomodo ergo qui nec jusjurandum facile poteſt deferre, poterit jusjurandum delatum remittere?

1. Ita in margine ſupplet Fabrotus.

XX.

Ad l. 10. *pr. f. D.* DE CONDICT. FURT. L. XIII: *tit.* I.

ΘΕς γαρ, οικετην οντα τον κλαπεντα η και ἑτερον ζωον, και τυτο αναιρεθηναι ὑϖο τυ κεκλοφοτος, μελλοντος ὁσον υπω καταλαμβανεσθαι. Οιδας δε μαθων εν τῳ ά. τιτ. της Δ. των Ινστιτυτων, ὁτι μανιφεστος εστι κλεπτης υ μονον ὁ [1] καταληφθεις, αλλα και ὁ θεαθεις μετα τυ πραγματος εν τῳ οικῳ η εν τῳ πυλωνι η ϖεριφραγματι η ἁπλως εν οἱῳ δηποτε τοπῳ, πριν η το πραγμα αποθηται, ενθα και σκοπος ην αυτῳ αποθεσθαι. ΘΕΟΦΙΛΟΣ μεντοι ὁ μακαριτης [2] το *occidiſſe* ϖρος αυτον ενοησε τον την κλοπην ὑϖομεμυηκοτα, ειπων· ὁτι ὑϖοθεσις, τον κλεπτην εϖ' αυτοφωρῳ καλαληφθεντα ϖεφονευκεναι τον καλαλαβοντα αυτον. Σημειωσαι εκ τυτυ, ὁτι ενεχεται ὁ κλεπτης, καὶν φθαρῃ, ὁ εκλεψεν, η τυχηρως η εξ αιτιας αυτυ.

Schol. BASILIC. *Tom. VII. Edit. Fabr. pag.* 261.

POne enim, ſervum eſſe qui ſubreptus ſit aut aliud animal, idque a fure interemtum, qui tantum non comprehenſus fuiſſet. Didiciſti autem in I. tit. IV. *L.* Inſtitut. manifeſtum eſſe furem non modo *eum qui* comprehenſus *eſt*, ſed & *qui* viſus *eſt* cum re in domo aut in veſtibulo aut *in* ſepto aut ſimpliciter in quocumque loco, antequam rem depoſuerit, ubi & propoſitum ei erat deponere. Beatus tamen THEOPHILUS *verbum* Occidiſſe de eo ipſo intelligit qui furtum fuit paſſus, dicens: quod ſupponatur, furem in facto deprehenſum occidiſſe deprehendentem. Obſerva hinc, teneri furem, etiamſi corruptum ſit, quod clepſit, aut caſu, aut culpa ejus.

1. Ita reſtituo pro καλαλειφθεις, *relictus.*

2. Hoc loco fateor, me cum THo non facere.

XXI.

XXI.

Ad l. 4. *pr. D.* DE IN LITEM JURANDO.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fab. p.* 212.

Στεφανι. Θεοφιλος μεντοι ὁ μακαριτης την τετελαε κινεμβην καλα τινος των επιτροπων εθεματισεν, ανηβε ετι τυγχανοντος τε πεπιλλε· και δυνατον μεν ετως ειπειν· θες γαρ ὁτι πολλων επιτροπων, εις εξ αυτων η ὡς ἐωπλος απεκινηθη της επιτροπης, ὁπερ και Δωροθεος ὁ μακαριτης φησιν· η ἑως καιρε τυχον ετυχε δοθεις, και τε χρονε ωδραμοντος επαυσατο ειναι επιτροπος· συμβαινει γαρ επι τουτων των θεματων, την τετελαε κινεισθαι, και ανηβε ετι τυγχανοντος τε ορφανε. Κ. Τ. Λ.

STephani. Beatus tamen THEOPHILUS poſuit, motam *fuiſſe* tutelæ actionem adverſus aliquem tutorum, impubere adhuc pupillo; & ſic quidem dicere poſſumus: pone enim quum multi eſſent tutores, unum ex iis vel ut ſuſpectum *a* tutela eſſe remotum, quod & beatus ait DOROTHEUS; aut ad tempus forte datum fuiſſe, & tempore elapſo tutorem eſſe deſiiſſe: in his enim caſibus evenit, ut tutelæ agatur, impubere etiam adhuc pupillo. *ETC.*

XXII.

Ad l. 4. §. 3. *D.* DE IN LITEM JURANDO.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Ed. Fabr. p.* 213-4.

--- Και το μεν εκ μεγαλης αιτιας θεματιζων ετως ειπε· τι γαρ ὁτι καλα τινος των μεχρις ευπορειας καλαδικαζομενων τις κινων, ωμοσε σ'. νομισματων αξιον ειναι το πραγμα, ωφει ε εκινησεν· αλλα μετα τον ὁρκον ὁ εναχθεις ευρεθη μονα νομισματα ν'. η και μηδεν [1] εχειν εν ωσιαι ---- Το δε, η αποδειξεων υστερον ευρεθεισων, ουτως ειπε· τι γαρ [2] [ὁτε] ωμοσε τις αξιον ειναι το πραγμα ρ' νομισματων, και ευρεθη μονον αξιον δεκα νομισματων· τυχον γαρ εμαρτυρησαν τινες, ες ηγαγεν ὁ ακτωρ, αυτο το πραγμα, ωφει ε εκινησεν, ι'. νομισματων πωλησαι, η εις επιδοσιν ωφικος ἀγατιμηθεν αυτο δεκα νομισματων· και απλως, δι' εναργων αποδειξεων εδειχθη τετο αυτο. Ισθι δε, ὁτι ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὁ μακαριτης το εκ μεγαλης αιτιας, και το αποδειξεων ευρεθεισων, εν ουδεμια διαφορα εποιησατο· αλλα το αποδειξεων ευρεθεισων ωφος ἑρμηνειαν εδεξατο του εκ μεγαλης αιτιας,

--- ET illud quidem EX MAGNA CAUSA ſic interpretans dicito: quid enim? ſi quis adverſus quemdam eorum agens, qui pro facultatibus condemnantur, juravit aureis cc. dignam eſſe rem, de qua agebat: ſed poſt jusjurandum *reus* conventus comperitur ſolos aureos L. aut nihil etiam in patrimonio habere. ..... Hoc autem, POSTEA REPERTIS PROBATIONIBUS, ſic dicito: quid enim, ſi quis jurarit rem aureis c. eſſe dignam, & inventa eſt x. tantum aureis digna: forte enim teſtati ſunt quidam, quos produxit actor, illam rem, de qua agebat, x. aureis ſe vendidiſſe, aut in dotis dationem x. aureis eam æſtimatam fuiſſe: & ſimpliciter, hoc ipſum per validas probationes oſtenſum eſt. Scito autem beatum THEOPHILUM illud Ex magna cauſa, & hoc Repertis probationibus, in nullo habere diſcrimine: ſed hoc Repertis probationibus ad interpre-

τιας, καὶ ὕτως εἰπε· μεγαλης καὶ εὐλογου αἰτιας ὑποκειμένης, οἱον ἐυρεθεισων αποδειξεων.

pretationem adhibet illius Ex magna cauſa, & ſic ait: magna ac juſta ſubjacente cauſa, veluti repertis probationibus.

1. ἐχων in marg. habet Fabr. abſque neceſſitate.

2. Hoc ſupplendum cenſeo.

XXIII.

Ad l. 34. *pr.* MANDATI XVII. *tit.* I.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 258.

Του Εναντιοφανους. Προσχες τῳ χρησασθαι, ὁπερ μη προσκειμενον ἐστιν ἐν τῳ ά. θεμ. του λδ'. διγ. του ά. τιτ. του ἰζ. βιβλ. ητοι τῳ ἰδ'. βιβ. [1] το δοκειν εναντιον· λυει, το ενταυθα ειπειν συζηναι δανειον, ἐκει δὲ μηδαμως. Ἰστεον δὲ, ὁτι κακει [2] ΘΕΟΦΙΛΟΣ λεγει συζηναι το δανειον· [3] οἱ δὲ αλλοι το εναντιον, συμφωνησαι το ἐκεισε ῥητον.

ENANTIOPHANIS. Obſerva *verbum* utereris, quod non adjectum eſt in 1. verſ. 24. leg. 1. tit. XVII. Lib. ſive *in Baſil.* XIV. Lib. Hoc viſum contrarium ſolvitur dicendo, hic mutuum conſtitiſſe, illic vero nequaquam. Scito autem, & illic THEOPHILUM dicere, mutuum conſtitiſſe: alii vero contra putant, conveniſſe quod ibi dicitur.

1. Sic edidit ac diſtinxit Fabr. vertens: *quod obſtare videtur. Solve, heic dici mutuum contrahi, illic autem non item.* Mihi legendum videbatur: Το δοκειν εναντιον λυε τῳ ενταυθα ειπειν &c. Sed Doctiſſ. Gavellius recte monuit, nihil eſſe mutandum, dummodo diſtinctiones tollantur, ut ſenſus ſit: *viſum contrarium ſolvit το dixiſſe* &c. quod Latine in paſſivum mutare debui.

2. Vide notulam ſupra pag. 948. ad *Fragm.* [VII.]

3. Poſtremæ periodi verſionem Fabrotianam adpoſui, quia Græca mihi non liquere fateor. Quin totum hoc Scholion eſt abſurdum, quo meliora ſunt bina ibid. ſequentia. Gavellius ſic conjectat: οἱ δὲ αλλοι (ſc. λεγουσι) τῳ ενταυθα (ſc. ῥητῳ) συμφ. &c.

XXIV.

Ad idem pr. dictæ legis.

Schol. BASILIC. *Tom. III. Edit. Fabr. p.* 271.

Τουτο παρα κανονα λεγει εισαχθηναι ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ εν τῳ λδ'. κεφ. του ἰδ'. βιβ. φιλαγαθως δὲ δεχθηναι· εν ᾧ φησιν, ὡς τα παρα κανονα εισαχθεντα φιλαγαθως δεχεσθαι χρη, α μην εις αναιρεσιν των κανονων η των ζητουμενων ἐλκειν. Αναγνωθι ουν αυτον.

HOc præter regulam ait introductum THEOPHILUS in cap. 34. Lib. XIV. ſed benigne receptum: ubi ait, introducta præter regulam benigne eſſe accipienda, non tamen ad regularum aut quæſtionum ſublationem trahenda. Lege ergo ipſum.

Vide notulam ad ſuperius Fragmentum [VII.] pag. 948.

FRAGMENTORUM THEOPHILI FINIS.

FRAGMENTA GRÆCA

TITULORUM

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE

ET

DE REGULIS JURIS:

Ex Græcis auctoribus hinc inde collecta, ſtudio

D. GOTHOFREDI & C. A. FABROTI,

NEC NON

G. O. REIZII,

Qui novam verſionem, Variantes Lectiones,
ſuaſque & aliorum notulas addidit.

GUL. OTT. REIZII

PROOEMIUM.

§. I. QUum ad criſin feliciter exercendam, verumque de lectionum varietate judicium ferendum, noſtra ac ſtudioſorum maxime interſit, & hiſtoriam editionum & labores editorum bene noſſe; quæ doctis etiam viris, quando de JCtis Græcis diſſerunt, aut non ſatis nota & perſpecta, aut ſaltem inter ſe non collata, plus ſemel video, dum una alterave contenti editione, plus juſto illi confidunt, & tamquam ex ipſis Baſilicis laudant, quæ vel nunquam in his lecta fuere, vel hodie certe in iiſdem deficiunt, quamvis a Fabroto aliunde ſuppleta: operæ me pretium facturum eſſe arbitror, ſi ordine Chronologico, quam breviſſime, at dilucide, exponam, quid alii hactenus circa hos titulos præſtiterint, & quam ipſe in adornando hoc Opuſculo viam ingreſſus ſim.

§. II.

§. II. Anno 1575. LX. LIBRORUM ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ECLOGAM SIVE SYNOPSIN primum ex JO. SAMBUCI Bibliotheca, Græce cum ſua verſione Latina, Baſileæ edidit JO. LEUNCLAIUS: ſic enim ſe ipſe nominat, qui vulgo *Leunclavius* audit. Hujus ergo Eclogæ Liber II. titulo II. & III. paginis circiter 18. (a fine ſcil. pag. 6. ad finem 24.) ſelectas ex titulis *de V. S.* & *de R. J.* leges (quæ κεφαλαια, uti paragraphi θεματα, Græcis vocitantur) exhibet. Adeo autem fideliter Codicem MS. expreſſit Leunclaïus, ut manifeſtiſſimas quoque librarii mendas in contextu Græco relinqueret, contentus in margine eas emendaſſe: quas tamen emendationes D. Gothofredus ex aliis Codd. eſſe hauſtas, minus recte putaſſe videtur. Vide mox in §. IV.

§. III. Neque vero aut ordo aut numeri, Græcis capp. in Synopſi præfixi, ubique cum iis concordant, quos Latinus hodie Pandectes præ ſe fert: præſertim in poſteriori *de R. J.* titulo, in quo non tantum pauciſſima capita eodem numero legibus Latinis reſpondent, ſed etiam longiſſimo ſæpe intervallo aut præponuntur aut poſtponuntur. Ex: gr: legem 59. *de R. J.* Græce verſam invenimus κεφ. ή. [i. e. 8.] Lex 104. eſt κεφ. κβ'. [22.] L. 145. κεφ. μά. [41.] Contra L. 40. Græce eſt κεφ. μθ'. [49.] L. 73. §. 3. κεφ. οή. [78.] L. 80. κεφ. ρή. [108.] &c. Hoc te monendum duxi, Candide Lector, tum ne has illaſve leges in Ecloga deeſſe judices, ſi eodem numero & ordine, quo apud Latinos cenſentur, incaſſum quæſieris: tum ne aut Gothofredi aut calami noſtri errorem eſſe putes, ubicumque Græci numeri a Latinis diſcrepant.

§. IV. Anno 1587. DION. GOTHOFREDUS ſuæ Theophili editioni Græca horum titt. fragmenta ex memorata Ecloga ita ſubjunxit, ut primo marginales Leunclaii emendationes pæne omnes in textum receperit, dum quibuſdam, quaſi ex aliis Codd. eſſent hauſtæ, inter ſemicirculos inſertis, adſcripſit *alii*. Deinde ex ceteris quoque hujus Synopſeos libris, nec non ex THina paraphraſi, atque ex Harmenopuli

nopuli Promtuario, maxime ex poſtremis hujus *de R. J. & V. S.* titulis, capita deficientia, quantum potuit, ſupplevit. Tertio minus recte nullam cujuſquam verſionem, (licet Græca ſæpiſſime aliud quid dicant, quam in Digeſtis nunc legimus,) ſed ipſiſſima integri textus Latini verba, e regione adjunxit. Quarto non ad Synopſeos, ſed Pandectarum ordinem legumque numeros, hanc collectionem digeſſit; & hoc quidem recte, mea de ſententia: quare id ſecutus ſum. Quinto ſingulis fragmentis ſuos auctores fideliter ſubſcripſit, eorumque loca exacte ſatis demonſtravit. Sexto notulas ſubinde in margine adpoſuit, tam ad Græca capitula, quam ad Latinum textum, licet ille in Græcis deſideraretur. Quæ deinceps omnia in reliquas THi editt. Gothofredianas, nec non in eam, quam Jac. Stoer 1610. in 16°. dedit, ad verbum translata fuerunt.

§. V. D. Gothofredi conſilium ſecutus C. A. FABROTUS in priori paraphraſtæ noſtri editione Anno 1638. (nam in poſteriori, poſt edita ſcil. ab ipſo Baſilica, non adjecit) *e libris Baſilicωn MSS. Theodoro Hermopolita, & Michaële Attaliota, manu etiam exaratis*, eoſdem titt. Græce vulgavit: vid. illius præfat. ſub fin: in noſtro Excurſu V. Artic. XII. Præterquam autem, quod ſimiliter ac Goth. non verſionem, ſed primigenia Digeſtorum verba Latine exhibet, duo in collectione ejus deſidero, quæ vel non ſatis exacto judicio omiſit, vel non ſatis bona fide diſſimulavit. Namque primo nullis ſcriptorum locis fragmenta illa munivit, quod tamen Gothofredus fecerat: ceu vero tanta ajentis Fabroti eſſet auctoritas, ut illud αυτ@ εφα hic valeret. Deinde quod longe pejus eſt, Lectoribus fucum facit, qui ex illius verbis nihil aliud concludere poſſunt, quam Fabrotum ex ipſis Baſilicorum libris MSS. (tum nondum ab eo editis) multo maximam iſtorum fragmentorum partem collegiſſe; unde tamen aut nulla omnino hauſiſſe credo, aut ſaltem nonniſi perpauciſſima haurire potuiſſet.

§. VI. Gravis, fateor, hæc mea eſt accuſatio, quam adeo probare ac demonſtrare neceſſe habeo. Sciat ergo Lector, in veris Baſilicis, quæ

quæ ex regia Bibliotheca Fabrotus A. 1647. evulgavit, complures aliquoties libros præter alias lacunas deſiderari, quos defectus aliunde idem Fabrotus, quantum potuit, ſupplere conatus eſt. Jam vero in noſtris hiſce titulis tantus erat hiatus, ut ex legibus 457. quibus ambo tituli conſtant, deſiderarentur 334. nec plures ſupereſſent quam 123. ſcil. priores 56. ex priori *de V. S.* & poſteriores 67. ex poſteriori *de R. J.* titulo. Ergo e veris Baſilicis nonniſi perpauciſſima capita, & quidem ea tantum, quæ Synopſis neglexit, hauriri poſſunt. Sed neque ulla Fabrotum inde hauſiſſe, aut regium illud exemplar evolviſſe, quum hæc fragmina primo ederet, hinc & conjicio & conficio, quod ipſa illa capita, quæ dictis locis in ſolo nunc habentur Baſilico, (neque jam olim in Synopſin relata fuere) non magis in Fabrotiana horum titulorum collectione, quam apud Gothofredum, inveniantur.

§. VII. An vero MS. Synopſeos Codice uſus fuerit Fabrotus, nec ne, haud æque decido: verum illud deprehendi, eum editione Leunclaïana neutiquam uſum, ſed Gothofredianam collectionem ad verbum fere cum vitiis etiam typographicis ſecutum fuiſſe, ſic tamen ut ex Theodoro Hermopolita & Michaële Attaliota aliqua aut mutaſſe aut adauxiſſe videatur. Suam hanc poſtea fragmentorum farraginem in librorum Baſilicorum editione dictæ modo lacunæ ſubrogavit, & (ut reliqua omnia) nova verſione, vel correcta Leunclaïana, inſtruxit. Tomo igitur I. a pag. 39. med. ad 66. uſque exſtat tit. Græco-Lat. *de V. S.* Exinde ad fin. pag. 71. leguntur quædam ſcholia in priores 53. leges. Tum a pag. 72. decurrit tit. *de R. J.* uſque ad pag. 88. med. unde iterum ſcholia in poſtremas 67. leges incipiunt.

§. VIII. Denique unus J. J. WISSENBACHIUS (nec enim alios novi, qui idem hoc fecerint; idque ſummopere miror in Jac. Gothofredo:) ſuis *ad duos poſtremos Pandectarum titulos Commentariis Græcam verſionem ex Baſilicωn Epitome inſeruit.* Cur autem *Epitomen* vocet, plane ignoro: ſiquidem Fabrotianam Baſilicorum editionem (non Synopſin ſeu

Eclogam, neque aut Gothofredianam aut Fabrotianam collectionem) κατα ποδα ſecutus eſt, niſi quod typothetæ ſæpius apud eum aberraverunt. Quare hujus Wiſſenbachii bis tantum aut ter mentionem in notulis meis feci, ubi aut de Græcorum lectione quid dicit, aut ex ingenio aliquid emendaſſe videtur.

§. IX. Hinc adeo ad meam devenio opellam. Sex ego habui fontes, ex quibus nova hæc compilatio hauſta eſt: quorum primus ac princeps fuit ECLOGA *ſive Synopſis librorum Baſilicorum:* (2.) GLOSSÆ NOMICÆ, quæ apud Labbæum & in Tomo III. Theſ. Juris Otton. habentur: (3) HARMENOPULI *Promptuarium*, qui non Libro VI. ut Goth. citare ſolet, hæc habet, ſed poſt Librum VI. duas Appendices ſubjecit, alteram X. titulis de legibus Georgicis, alteram tribus titt. *de Dignitatibus, de R. J. & de V. S.* namque ſic invertit ordinem: (4.) D. GOTHOFREDI, (5) FABROTI *collectio*, quam κατ' εξοχην in notulis ſignifico per *Fabr.* vel per ſimplex *F.* (6) ipſorum BASILICORUM *editio*, quam, licet ab eodem Fabroto ſit profecta, differentiæ cauſa per *Baſil.* vel *Baſ.* vel ſolitarium *B.* deſigno. Ex his ego omnibus eam lectionem, quæ mihi aptiſſima videbatur, ſelegi; ſumma ubique cura ceterorum lectiones atque emendationes in notulis adnotans, quo ſic Lectorum cuilibet liberum judicandi aliamve præferendi arbitrium relinquerem. In his autem notulis, quibus & aliorum ſubinde obſervatiunculas, veluti Schultingii ad Gloſſas Nom. &c. ſub eorumdem nominibus interſperſi, rariſſime alia tracto, quam quæ ad lectionum variantiam ſpectant. Gothofredianas citationes & auctoritates recognovi omnes, & ubi opus erat, vitioſos numeros vel tacite correxi, vel expreſſe de iis Lectorem admonui. Quod ſi nomini Gothofredi ſubjunctas vides litteras F. & B. ex iis concludere noli, eaſdem citationes in Fabrotiana collectione & Baſilicis reperiri; ſed brevitatis ſtudio ſignifico, idem quoque fragmenti apud Fabrotum utrobique exſtare. Quas ego leges nuſquam Græce reperi, earum numeris ου κεινται, *deſunt*, adſcripſi: quæ adeo verbula a mea ſolius manu, ſeu bene ſeu male, ſunt profecta.

§. X. Veterum JCtorum nomina, quæ nonnullis in principio Tituli

tuli *de V. S.* legibus præfixa ſolus oſtentat Baſilicus, itidem adſcripſi. Tum pro primigeniis Digeſtorum verbis, quæ plus millies cum ipſis Inſtitutionibus & earum Compendiis ſunt edita, novam prorſus translationem ſubſtitui, non ideo quaſi aut Leunclaïanam aut Fabrotianam minus fidelem arguam; ſed vera hujus rei cauſa eſt, quod ad Gothofredianam THi editionem & Wiſſenbachianos Commentarios multis ante annis, quam vel Synopſin vel libros Baſilicos ex auctionibus adipiſci potui, eam mihi concinnaveram: neque nunc induci poſſum, (prout ſui quiſque fetus amantiſſimus eſt) ut oleum & operam perdidiſſe videar. Ceterum ad veriorem nunc lectionem aliquoties emendavi. Porro quæ in hac verſione charactere obliquo, quem *curſivum* nominant, expreſſa ſunt, vel Latinitatis vel clarioris ſenſus cauſa præter Græca addidi: quæ autem lunulis ( ) inſuper includuntur, propria textus Latini in Digeſtis ſunt verba, ubicumque Græca ſimpliciter & ενεργικως interpretari ſatius habui. Poſtremo ex Harmenopulo Appendiculam utrobique ſubjunxi, ut bini ipſius tituli etiam hic exſtarent integri. Scribebam Medioburgi in Selandis, Kalend. Octobr. CIↃIↃCCXXXXXVIIII.

FRA-

FRAGMENTA GRÆCA

TITULI

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

ΠΕΡΙ ΡΗΜΑΤΩΝ ΣΗΜΑΣΙΑΣ.

ά. ΟΥΛΠ. Το τις και αρρενας και θηλειας δηλοι.

β'. ΠΑΥΛ. Ἡ της πολεως προσηγορια τοις τειχεσι περιεχεται· ἡ δε της Ρωμης [2] τοις οικημασιν ὁριζεται, ὁπερ πλατυτερον ηνεῳκται.

§. 1. Μειζον μερος της ἡμερας εισιν αἱ πρωται [3] ἑξ ὡραι, ου μην αἱ ὑστεραι.

γ'. A. Εικοσι μιλια καθ' ἡμεραν λογιζεται τῳ ὀφειλοντι προϊεναι, ὑπεξηρημενης της ἡμερας, καθ' ἡν ὡμολογησε, και καθ' ἡν αυτον δει προϊεναι.

γ'. B. ΟΥΛΠ. Τα προς ὁδοιποριαν αφωρι-

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

I. ULp. *Verbum* hoc QUIS & maſculos & feminas ſignificat.

II. Paul. Urbis adpellatio mœnibus includitur; Romæ autem, ædificiis terminatur, quod latius patet.

§. 1. Major pars diei ſunt primæ ſex (*ſeptem*) horæ, non autem poſtremæ.

III. *a.* Viginti milliaria in diem imputantur ei, qui ſiſtere ſe debet, exemto die in quem promiſit, & quo ipſum adeſſe oportet.

III. *b.* Ulp. Ad iter faciendum conſtituta

Ad Rubr. Græca hujus tituli fragmenta ex Græcis authoribus hinc & inde collecta. D GOTH. Græca hujus tituli fragmenta ex Græcis auctoribus manuſcriptis eruta. *Conſilium Dionyſii Gothofredi V. C. & doctiſſimi ſecuti ſumus.* FABR.

1. Sic 2. Eclog. 2. Περι σημασιας ονοματων 6. Harmenop. D. GOTH. L. I. & II. totæ exſtant in ſolis Baſil. T. I. p. 39.

2. Proinde Romæ adificia fieri dicuntur quæ in continentibus Romæ ædificiis fiunt. l. 129. inf. *eod.* & qui in continentibus urbis nati, Romæ nati. l. 147. inf. *eod.* Romam enim non muro exiſtimamus, ſed continentibus ædificiis. l. 87. inf. *eod.* D. GOTH. *ad textum Lat.*

3. G. Pancirolus L. II. *Theſ. Var. Lect.* cap. 155. ex Michaële Attaliota hanc §. citans, non modo ε μὴ habet, ſed etiam propugnat Gr. lectionem ἑξ ὡραι, damnata Florentina *ſeptem horæ.* Licet autem nobis propoſuerimus, nullis notis noſtris, niſi quæ ad variantes ſtricte pertinent, hoſce titulos onerare: tamen, quum novi quid adlaturos nos ſperemus, veniam a Lectoribus petimus. MICHAËL MATTAIRE A°. 1736. Londini edidit antiquas Inſcriptiones duas, Græcam alteram, alteram Latinam, ex tabula ærea, a Viro generoſo Briano Fairfax ap. Italos coëmta: quarum poſteriorem illuſtrandam ſibi ſumſit CONRADI in *Parergis* L. III. pag. 351. ſqq. In hac legimus ex certis Mattarii & Conradi conjecturis pag. 364—5. QUOD QUEMQUEM H. L. PROFITERERI OPORTEBIT, IS APUD QUEM EA PROFESSIO FIET, EJUS QUI PROFITEBITUR, NOMEN ET EA, QUÆ PROFESSUS ERIT, ET QUO DIE PROFESSUS SIT, IN TABULAS PUBLICAS REFERUNDA CURATO, EADEMQUE OMNIA, QUÆ UTEIQUE IN TABULAS RETTULERIT, ITA IN TABULAM IN ALBUM REFERUNDA, IDQUE APUT (*ſic hoc loco*) FORUM. ET QUOM FRUMENTUM POPULO DABITUR, IBEI UBEI FRUMENTUM POPULO DABITUR, COTTIDIE MAJOREM PARTEM DIEI PROPOSITUM HABETO, U. D. P. R. L. P. Ex hoc quanti-

vis

ωρισμένα 4 καθ' ἡμέραν εἰκοσι μίλια, οὕτω νοήσομεν, ἵνα 5 ἐαν τὰ τελευταῖα μὴ ὦσιν εἰκοσι, καὶ οὕτως ὁλοκληρῷ ἡμέρα αὐτοῖς ὁρισθῇ· τουτέστι τὰ κά. μίλια, δυο ἡμέρας λαμβάνουσι. Τοτε δὲ ταῦτα λέγομεν, ὁτε μὴ ὁρισθῇ ὁ ἡ ἡμέρα ῥητῆ.

§. 1. Ἡ τοῦ αἰχμαλώτου οὐσια οὐ λέγεται κληρονομια, τελευτησαντος αὐτου ἐν δουλείᾳ.

ιδ'. Παυλ. Τῷ ὀνόματι τοῦ 7 γραμματεὶου, τὸ κεχρεωστημένον πρᾶγμα σημαίνεται.

ε'. Ἡ τοῦ πράγματος πρόσοψις πλατυτέρα ἐστὶ τῆς τῶν χρημάτων, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐξω τῆς ψήφου τῆς οὐσίας ἡμῶν οὖσα 8 περιέχει· ὁπότε ἡ τῶν χρημάτων σημασία εἰς ταῦτα τὰ πράγματα ἀναφέρεται, 9 τὰ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὄντα.

§. 1. Ἐν τῇ τοῦ ἔργου μισθώσει τὸ ἀποτέλεσμα θεωρεῖται.

ς'. Ἡ τοῦ γραμματεὶου καὶ τοῦ πράγματος πρόσοψις εἰς παν συναλλαγμα καὶ 10 πασαν ἐνοχὴν ὁρᾷ.

§. 1. Ὁ λέγων ἐκ τῶν νόμων, καὶ ἐκ τῆς

stituta in diem viginti milliaria ita intelligimus, ut, etsi postrema non sint viginti, etiam sic integer iis dies adsignetur: id est, viginti unum milliaria duos dies accipiunt. Tunc autem hæc dicimus, quum certa dies præfinita non fuerit.

§. 1. Captivi substantia non dicitur hereditas, mortuo eo in servitute.

IV. Paul. Nomine instrumenti res debita significatur.

V. Rei appellatio latior est *quam* pecuniæ, quoniam etiam *ea*, quæ extra computationem patrimonii nostri sunt, complectitur: quum pecuniæ significatio ad eas res referatur, quæ in patrimonio sunt.

§. 1. In operis locatione spectatur perfectio.

VI. Instrumenti & rei appellatio ad omnem contractum omnemque obligationem spectat.

§. 1. Qui dicit Ex Legibus, & ex mente

vis pretii loco, quem grammaticis tantummodo observationibus illustratum invenio, pro lectione Florentina *septem* pronuntiare haud dubito, quandoquidem hinc patet MAJOREM PARTEM DIEI non sumi, ut vulgo explicant horum titt. interpretes, pro *utiliorem & commodiorem*, (quod nec Græca versio Μειζον μερος, nec ipsa vox Latina *major* admittit; aut aliud foret, si *melior pars*, κρειττον μερος legeretur) sed proprio sensu de inæqualibus cujuscumque rei medietatibus. Quum itaque e Pauli JCti *libro I. ad Edictum* hoc fragmenti hausturn esse, inscriptio l. 2. ostendat, suspicor eum sive de quocumque Magistratuum albo, sive de Prætorum edicto, esse intelligendum, & hos juberi id propositum habere *majorem partem diei*; quæ verba posteriora JCtus sic exponit: neque Prætorem neque magistratum menti hujusmodi legis satisfacere, si ab hora diei quinta ad duodecimam usque edictum in albo propositum haberet, quod ab hora diei prima ad octavam, aut ultra, proponendum erat.

L. III. *a.* 7. Eclog. 8. ex tit. 16. c. 1. 1. Harmenop. 2. §. 54. D. GOTH.

Ecl. s. Synops. pag. 85. fin. & Basil. T. I. p. 367. unde οφειλοντι rescripsi pro Goth. ωφελουτι.

L. III. *b.* pr. habet Fabr. in priori THi editione: & exstat Basil. Tom. I. pag. 39-40. sed §. 1. in solis Basil. ib.

4. καθεκαστην, omisso ἡμεραν Fabr.

5. καὶν Fabr.

6. ἡ ζητη ἡμερα Fabr.

L. IV. 2. Eclog. 2. eod. c. 4. D. GOTH.

Sive Synops. pag. 6. in Basil. pag. 40.

7. Cur *instrumenti* Latine transtulerim & hic & l. 6. licet Leuncl. cum Digg. habeat *Nominis*, & Fabr. in versione Basil. *Cautionis*, dicam in Gloss. THino.

L. V. pr. Eclog. eod. cap. 5. D. GOTH.

It. Fabr. & Basil. sed §. 1. sol. Bas.

8. ωφελειαν Basil. Seq. ἡ deest Goth. ac F.

9. Quinque voculas has e Basil. addidi.

L. VI. pr. Eclog. eod. c. 6. D. GOTH.

It. Fabr. & Basil. §. 1. sol. Basil.

10. πασαν e Bas. addo.

της εννοιας [11] και εκ των ρηματων δοκει λεγειν τ8 νομ8.

ζ'. Η συνθηκη πασαν επερωτησιν και ὁμολογιαν δηλοι.

η'. Το [12] οπορτεβιτ, και τον ενεστωτα, και τον μελλοντα [13] χρονον δηλοι.

§. 1. Της αγωγης το ονομα, ου δηλοι την ωδγραφην.

θ'. Τῳ ρηματι του απολεσθαι και το σχισθεν και το κλασθεν, και το βια ἁρπαγεν δηλουται.

ί. Δανειστης [14] εστιν, ὁ εξ οἱασδν αιτιας [15] χωρις διηνεκ8ς ωδγραφης χρεωστ8μενος, [16] πολιτικως η πραιτωριως· ου μην ὁ φυσικως κεχρεωστημενος.

ία. Ου [17] γαρ μονοι οἱ δανεισαντες, δανειστα λεγονται, αλλα και παντες οἱ απο συναλλαγματος

ιβ'. η ἁμαρτηματος χρεωστ8μενοι.

§. 1. Και απο [18] ορφανικης αγωγης μετα ωδκαταρξιν, ου μην πριν η [19] ωδκαταρξηται.

§. 2. Ἡττον καταβαλλει [20] ὁ βραδυτερον καταβαλλων, [21] και ὁ μηδε ὁλως, ὡς εν τῳ λδ. κεφαλαιῳ φησι.

ιγ'. Τῳ ονοματι της γυναικος και ἡ εφηβος παρθενος δηλουται.

§. 1. Πραγματα απειναι δοκει και [22] ταυτα, ὡν το μεν σωμα μενει, ἡ δε μορφη ενηλλακται·

mente & ex verbis legis videtur dicere.

VII. Conventio omnem ſtipulationem & promiſſionem ſignificat.

VIII. *Verbum* hoc Oportebit & præſens & futurum tempus ſignificat.

§. 1. Actionis nomen non ſignificat exceptionem.

IX. Verbo Periiſſe & ſciſſum & fractum & vi raptum ſignificatur.

X. Creditor eſt, cui ex quacumque cauſa ſine perpetua exceptione debetur, civiliter vel prætorie: non autem cui naturaliter debetur.

XI. Non enim ſoli, qui mutuum dederunt, creditores vocantur, ſed etiam omnes, quibus ex contractu

XII. vel maleficio debetur:

§. 1. Et ex pupillari actione poſt litis conteſtationem, non ante quam litem conteſtatus ſit.

§. 2. Minus ſolvit, qui tardius ſolvit, & qui nihil omnino, ut in xxxiv. capite dicit.

XIII. Nomine mulieris etiam viripotens virgo ſignificatur.

§. 1. Res etiam illæ abeſſe videntur, quarum quidem corpus manet, ſed forma

11. Hæc duo conjunguntur aut potius ſeparantur, legis ρηματα & ἑρμηνεια. Theoph. §. 10. Inſt. *de l. Aquil.* D. GOTH. *ad textum Lat.*

VII. Eclog. eod. c. 7. D. GOTH. Synopſ. pag. 7. it. Fabr. & Baſil.

VIII. pr. & §. 1. Eclog. eod. c. 8. D. GOTH. It. Fabr. & Baſil.

12. οπορτετ Fabr.

13. Quum χρονον deſit in Baſil. videtur Wiſſenb. mutaſſe in τα εν. και τα μελ.

IX. Eclog. eod. c. 9. D. GOTH. It. F. & B.

X. Eclog. eod. c. 10. 3. Harmen. 5. §. 61. & 62. D. GOTH.

It. Fabr. & Baſ.

14. Adde omnino 3. Harmen. 5. §. 61. & 62. D. GOTH.

15. Χρεωστωμδ, και χωρις δην. παρ. πολιτ. &c. Baſil.

16. Seqq. Baſil. habet cum Harmen. in quo §. 62. amplum eſt Scholion.

XI. Syn. Goth. Fab. & Baſ. pag. 41.

17. γαρ de: F. μονον eſt in Baſ.

XII. pr. Eclog. eod. c. 10. Sic adde 3. Harmenop. 5. §. 1. ſed maxime, §. 61. & 62. ibi vide Scholion. D. GOTH.

Habet & F. & Baſ. totam, ſub numero ία. §. 1. & 2. Eclog. eod. cap. 10. in f. & 12. D. GOTH.

18. Sic

ηλλαχται· 23 ἀφ᾽ τουτο εαν διεφθορότα αποδοθῃ, η μεταπλασθεῖσα, δοκει απειναι· 24 επειδη ὡς επι το πλειστον πλεον εστι 25 ταῖς χερσι τῦ τιμηματος, ηπερ εν τῳ πραγματι.

§. 2. Παυεσθαι δε απειναι το πραγμα τοτε δοκει, ὁταν αὐτος 26 ὑποστρεφῃ εις την ὑπεξουσιοτητα, ὡς μη δυνασθαι ἡμας απολλυειν την νομην αυτου, ἀφ᾽ το κλοπιμαιως πρωην ὑφηρησθαι.

§. 3. Απεστι δε και τῦτο το πραγμα, το μη ον εν τοις ανθρωπινοις πραγμασιν.

ιδ᾽. Εαν δε ἱματιον σχισθεν ἡ πραγμα διεφθορῶ αποδοθῃ, οἱον σκυφοι συντριβεντες, ἡ σανις ξεσθεισα την ζωγραφιαν, δοκει το πραγμα απειναι, επειδη το τιμημα τῦτων των πραγματων ουκ εν ὑποστασει, αλλ᾽ εν τῃ τεχνῃ κειται· ὁμοιως εαν δεσποτης το πραγμα το κλοπιμαιον αὐτῦ απον αγνοων αγορασῃ, ορθως λεγεται το πραγμα απειναι, κἀν μετα ταυτα τουτο οὕτως ειναι εγνω, επειδη δοκει το πραγμα απειναι, ᾧ τινι το τιμημα απεστι.

§. 1. Πραγμα δε απολωλεκεναι δοκει, και ὁ κατ᾽ αὐδενος ἑνεκα της απαιτησεως αὐτῦ αγωγην τινα ἐχων.

ιέ. Ἡ ουσια της πολεως καταχρηστικως δημοσια 27 ειρηται· μονα γαρ ταυτα δημοσια εστι, τα 28 τῦ Ρωμαιῦ οντα δημῦ.

ις᾽. A.

ma mutata eſt. Propterea ſi corruptæ reddantur vel transformatæ, videntur abeſſe: quoniam ut plurimum plus eſt in manus pretio, quam in re.

§. 2. Deſinere autem abeſſe res tunc videtur, quum ſic redierit in poteſtatem, ut non poſſimus amittere ejus poſſeſſionem, quia furtive antea ablata fuit.

§. 3. Abeſt autem & illa res, quæ in rebus humanis non eſt.

XIV. Si vero veſtis ſciſſa vel res corrupta reddita ſit, veluti pocula colliſa, aut tabula raſa picturam, videtur res abeſſe, quoniam pretium harum rerum non in ſubſtantia, ſed in arte ſitum eſt. Similiter ſi dominus rem furtivam ſuam abſentem ignorans emerit, recte dicitur res abeſſe, etſi poſt illa hoc ita eſſe cognovit, quia videtur res abeſſe, cui pretium abeſt.

§. 1. Rem autem amiſiſſe videtur, etiam qui adverſus neminem de illius repetione actionem ullam habet.

XV. Bona civitatis abuſive publica dicta ſunt. Sola enim illa publica ſunt, quæ populi Romani ſunt.

XVI. *a.*

18. Sic Syn. & F. ſed idem in Baſil. edidit δημοτικης, recte quidem & textui Lat. convenienter, ſed dubito an e MS. Nos cum Leunclaio errorem Græci interpretis, *pupillari* pro *populari* legentis, notare quam corrigere maluimus.

19. ωσκαταξεται Goth. cum Syn.

20. και de: Syn. & Goth.

Adde huic loco Theophil. §. 5. in fin. Inſt. *de ſubjeuſſoribus.* & §. 33. verſ. plus autem Inſt. *de actionibus.* D. GOTH.

21. Seqq. deſunt Fabr. & Baſil.

XIII. pr. & §. 1. Eclog. eod. c. 13. in fin. Harmen. eod. §. 2. D. GOTH.

It. Fabr. & Baſ. ſub num. *iβ.*

22. εκεινα Baſil.

23. Sic F. & B. ἀφ᾽ τοι τῦτο Syn. & Harm. ἀφ᾽ τι τῦτο Goth.

24. E ſolis Baſ. omnia ſeqq. uſque ad L. XV.

25. Si Græculus Latinum *in manus pretio* ſerviliter voluiſſet reddere, ſaltim dicere debuiſſet εν τῳ της χειρῶ τιμηματι, ſed præſtitiſſet εν τῳ των χειρων μισθῳ.

§. 2 & 3. in ſolis Baſil. exſtat.

26. ὑποστρεψῃ lego.

XIV. In Baſil. ſolis ſub numero *iγ.* pag. 41-2.

XV. Eclog. eod. c. 15. D. GOTH.

Syn. pag. 7. Fabr. & Baſil. pag. 42. *ibid.*

27. εστι Baſ. D. GOTH.

28. του Ρωμαιων Baſ.

ις'. Α. Και εν τωδε τω κεφαλαιω, ὁμοιως ϖερι δημοσιων φησι.

ις'. Β. Τον δε μισθωσαμενον, ηγουν το τελος εκ τυ [29] Ρωμαιυ δημυ εν μισθωσει εχοντα, δημοσιον καλυμεν· ἡ γαρ δημοσια ϖροσηγορια επι πολλων αιτιων εις τον [30] Ρωμαιον δημον ὁρα· και γαρ αἱ πολεις εν ταξει ἰδιωτων ενεχονται.

ιζ'. Εν τοις δημοσιοις υ [31] ϖεριεχεται υτε τα ἱερα, υτε τα μνημεια, υτε τα ταις δημοσιαις χρησεσιν αφωρισμενα. Αλλ' ει τινα εστι των πολεων, οἱον [32] τας ουσιας· τα δε πεδια των ἀλλων των πολεων αναμφιβολως δημοσια εστι.

§. ι. Δημοσια δε τελη νοειν οφειλομεν, ἐξ ὡν το τελος ὁ δημοσιος λαμβανει· ὁποιον εστι το τελος τυ λιμενος, η ϖρασιμων ϖραγματων· ὁμοιως το των ἁλικων και των μεταλλων και [33] της ἁλειας.

ιή. Ουλπ. Τα μυνυς τρια σημαινει, δωρεαν, και βαρος, και οφφικιον.

ιθ'. Α. Οὑτως ὁ Λαβεων ὁριζεται, ὁτι τινα μεν *[33] ϖρατ̃λεται, τινα δε χειριζεται, τινα δε συναλλατ̃λεται· και το μεν ακτυμ γενικον φησιν ειναι λογον· ειτε ἀφ' της βερβις, ειτε ἀφ' της ρε τι ποτε ϖρατ̃λεται, ὡσπερ επι επερωτησεως η απαριθμησεως· το δε κοντρακτον την εξ ἑκατερυ ενοχην, ὁπερ οἱ Ἑλληνες συναλλαγμα καλυσιν· οἱον αγορασιαν και ϖρασιν, μισθωσιν, εκμισθωσιν, κοι-

XVI. *a.* Et in hoc capite ſimiliter de publicis *rebus* loquitur.

XVI. *b.* Conductorem, ſive vectigal a populo Romano in conducto habentem, publicanum vocamus. Publica enim appellatio in multis cauſis ad populum Romanum ſpectat. Etenim civitates loco privatorum tenentur. (*habentur.*)

XVII. Inter publica non continentur, neque ſacra, neque monumenta, neque publicis uſibus deſtinata. Sed ſi qua ſunt civitatum veluti bona: peculia autem ſervorum civitatum ſine dubio publica ſunt.

§. ι. Publica vero vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiſcus capit; quale eſt vectigal portus, aut venalium rerum: ſimiliter ſalinarum & metallorum & piſcationis. (*picariarum.*)

XVIII. Ulp. Munus tria ſignificat, donum, & onus, & officium.

XIX. *a.* Sic Labeo definit, quod quædam agantur, quædam gerantur, quædam contrahantur. Et ACTUM quidem generale ait eſſe verbum, ſive per *obligationem* verbis ſive re *contractam* quid agatur, ſicut in ſtipulatione vel numeratione: CONTRACTUM vero ultro citroque obligationem, quod Græci συναλλαγμα vocant; veluti emtionem & venditio-

XVI. *a.* Eclog. eod. c. 16. D. GOTH.
Item ap. Fabr.
XVI. *b.* E ſolis Baſil. ſub num. ις.
29. & 30. Sic reſcribo pro Ρωμαιων.
XVII. pr. ex Fabr. & Baſil. num. ιέ.
31. ϖεριεχονται Fabr.
§. 1. E ſolis Baſil.
32. Unde accuſativus irrepſit pro nominativo αἱ ουσιαι?
33. Ex corrupta lectione *piſcariarum* pro *picariarum.*
XVIII. Eclog. eod. c. 18. D. GOTH.
It. Fabr. & Baſil. qui *Ulp.* adſcribit, ſed textus Latinus *Paulo.*
XIX. *a.* Totam ſolus Baſil. habet pag. 42. 3.
*33. l. 58. inf. eod. D. GOTH. *ad text. Lat.*
34. Sic reſtituo pro ϖερσιν.
35. γεγονεναι dicendum fuerat: ſed videtur interpretis menti hæſiſſe Lat. *geſtum.*
XIX. *b.* Theoph. §. 2. *Inſt. de Oblig.* D. GOTH.
XX. Sola Baſilica pag. 43.
XXI. Eclog. eod. c. 21. D. GOTH.
Et Fabr. cum Baſil.
36. τα de: Syn. & Fabr.

XXII.

κοινωνιαν· Τον δε χειρισμον 34 πραξιν σημαινειν, και διχα ρηματων 35 γεγονεν.

ιϑ'. Β. Συναλλαγμα δε εστι δυο η και πλειονων εις το αυτο συνοδος τε και συναινησις επι το συνιεσθαι ενοχην, και τον ετερον τω ετερω ποιησαι υπευθυνον.

κ'. Τα ρηματα ταυτα συνηλλαξαν, ενεχειρισαν, α συντεινει εις το δικαιον τε αφεσθαι.

κά. Ὁ βασιλευς χωρων 36 τα πραγματα, και τας αγωγας χωρει.

κβ'. Γαι. Παριεναν εστι 37 το χωρησαι το επιζητουμενον πραγμα. 38 Αποκαθιεναν δε εστι το την νομην χωρειν, και τους καρπους του πραγματος· και αλλα πολλα τω ονοματι της αποκαταστασεως περιεχεται.

κγ'. Ουλπ. Τη του πραγματος περισηγορια και 39 αἱ αιτιαι, και τα δικαια περιεχονται.

κδ'. 40 Ἡ κληρονομια εστι 41 παραδοχη εις ὁλοκληρον δικαιον, ὁπερ ὁ τελευτησας ειχεν.

κέ. Εξ ὁλοκληρου πραγμα μου εστι, καθ' ὃ εχει τις 42 χρησιν η δουλειαν.

§. 1. Μερος πραγματος εστι, και το εξ αδιαιρετου και το διημημενον.

κς'. Ὁ τοκετος της κλοπιμαιας 43 δουλης ουκ εστι μερος αυτης.

κζ'. Αγρος λεγεται ὁ χωρις της κωμης, ητοι των οικηματων 44 τοπος.

§. 1.

XXII. Eclog. eod. c. 22. D. GOTH. Περισαν male S. G. & F.

37. Adde l. ult. inf. eod. Theophil. §. fi ad exhibendum. 3. Inſtit. *de actionibus.* D. GOTH. *ad text. Lat.*

38. Hactenus Syn. & Fabr. Reliqua e Baſil.

XXIII. Eclog. eod. c. 23. D. GOTH. It. F. & B.

39. αἱ de: Syn. G. & F.

XXIV. Eclog. eod. c. 24. D. GOTH. it. F. & B.

40. ἡ de: Syn. G. & F.

41. Sic Theophil. Inſt. *de rebus corporalib.* κληρονομια, δικαιον τι φανεροις τροποις συνιεμενον νω καταλαμβανομενον, ὁ ποιει με της ετερου ουσιας αθροον γενεσθαι δεσποτην. D. GOTH.

XXV. pr. & §. 1. in ſolis Baſil.

42. Adde Theophilum Inſtit. *de haredibus inſtituendis.* circa finem principii. D. GOTH. *ad t. Lat.*

XXVI. Eclog. eod. c. 26. D. GOTH. it. F. & B.

43. δουλης de: Syn. G. & F. Lat. eſt *rei.*

XXVII. pr. & §. 1. Eclog. eod. c 27. D. GOTH. It. F. & Baſ. 43-4. Et §. 1. in Gl. Nom.

44. τοποι de: Goth.

§. 1. Στιπενδιυμ λεγεται, ἀφ᾽ το απο λεπτων αργυριων συναγεσθαι· το δε αυτο και τριβυτον λεγεται, απο τυ 45 επικλασθαι τοις καταβαλλυσιν, η επιμεριζεσθαι τοις στρατιωταις.

κή. Εκποιει πραγμα, και ὁ ανεχομενος 46 αυτυ της χρησεως δεσποζηναι, η τη 47 αχρηστια απολλυσι τας δυλειας 48 αυτυ· ὁ δε μη επικλωμενος, υ δοκει εκποιειν, ὡς επι 49 τυ απαγορευοντος κληρονομιαν, η μη χρωμενυ τη 50 καταλειφθεισῃ αυτῳ επιλογῃ.

§. 1. Ὁ λογος ὁ 51 μη εχων συμπλοκην η διαζευξιν απο της διαθεσεως του ειποντος, η διαζευκτικος η συμπλεκτικος νοειται.

κθ'. Εστι δε ὁτε και ὁ συμπλεκτικος αντι διαζευκτικυ νοειται· ὡς ὁταν επερωτω δοθηναι μοι και τῳ κληρονομῳ μυ, η δυναι με και τον κληρονομον μυ.

λ'. Ὑλη τεμνομενη εστιν, ὡς τινες φασιν, ἡ επι τυτῳ υσα, ἱνα τεμνοιτο. Ὁ δε Σερβιος φησιν εκεινην ειναι, ἥτις ὑποτμηθεισα παλιν εκ των ριζων η κλαδων αναγεναται.

§. 1. Καλαμη δε ανεκλεκτος εστιν, οἱ στάχυες οἱ εν τῳ θερει ερριμμενοι, και μηπω εκλεγεντες, ὁσπερ οἱ γεωργοι, ὁταν σχολαζυσιν, αθροἱζυσι.

§. 2. Νεατη 52 γη εστιν ἡ 53 ὑποτμηθεισα,

§. 1. Stipendium dicitur, quia per exigua æra colligitur. Idem etiam tributum dicitur, ab eo quod indicatur ſolventibus, aut quod diſtribuatur militibus.

XXVIII. Alienat rem, etiam qui patitur ejus uſum poſſideri, aut non utendo amittens ſervitutes ejus. Qui autem non adquirit, non videtur alienare; velut in *eo* qui hereditatem repudiat, aut non utitur relicta ſibi optione.

§. 1. Oratio non habens conjunctionem aut disjunctionem, ex mente dicentis aut disjunctiva aut conjunctiva intelligitur.

XXIX. Nonnunquam vero etiam conjunctivus *fermo* pro disjunctivo accipitur: ut quum ſtipulor mihi dari & heredi meo, aut me dare & heredem meum.

XXX. Silva cædua eſt, ut quidam dicunt, quæ ad hoc eſt (*habetur*) ut cædatur. At Servius dicit eam eſſe, quæ ſucciſa rurſus e radicibus & ſtirpibus renaſcitur.

§. 1. Stipula illecta eſt, ſpicæ in meſſe dejectæ & necdum collectæ, quas agricolæ, cum vacant, congregant.

§. 2. Novalis terra eſt proſciſſa, quæ ad

45. Sic in Gloſſis Nomicis & Baſ. ſed κλαθη ſimplex in Syn. Goth. & F. Eædem Gl. τριβυτος habent.

XXVIII. pr. Eclog. eod. c. 28. Harmen. eod. §. 14. D. GOTH.

Sive Synopſ. p. 8. it. Fabr. & Baſil.

46. αυτο εκ της χρ. Baſil.

47. Sic Syn. Alii αχρησια

48. αυτης Syn. perperam.

49. τυ απαγορευσαντος κληρονομυ. Baſ.

50. καταληφθεισῃ αυτυ. Baſ. male.

§. 1. Eclog. eod. c. 29, adde l. 53. infra eod. D. GOTH.

Item F. & Baſ. ſed Goth. perperam hoc fragmenti ad l. 29. retulit: Pejus etiam Fabrotus ex l. 28. §. 1. & l. 30. §. 2. unam legem 29. conflavit.

51. μη in Baſ. & eorum verſione male omiſſum.

XXIX. & XXX. pr. cum §. 1. in ſolis habetur Baſil.

§. 2. Eclog. eod. c. 30. D. GOTH. it. F. & B.

52. δε ad: Baſ.

53. Inanis ſane illorum opera eſt, qui Florent. lectionem *praciſa*, licet in X. *de Verb. ſignif.* cap. XI.

θεισα, 54 ἡ επι ενιαυτον αργησασα· ἣν οἱ 55 Γραικες 56 νεασιν καλεσι.

§. 3. Ακεραιος δε εστιν, εις ἣν ϐπω ὁ δεσποτης χαριν τϐ νεμειν θρεμματα ενεβαλε.

§. 4 Βαλανος δε πιπτϐσα εστιν, ἡ απο δενδρϐ πεσουσα.

§. 5. Νομαια ὑλη εστιν, ἡ τῃ ϐοσκῃ των θρεμματων αφορισθεισα.

λά. Λειμων εστιν, εν ᾧ εις το λαβειν καρπον, δρεπανϐ μονον εστι χρεια.

λβ'. Ἡτλον καλαβληθηναι λεγεται, καὶ το μηδ' ὁλως καλαβληθεν.

λγ'. Φανερον εστι το ενωπιον πολλων.

λδ'. Τῷ ονοματι της αγωγης καὶ προσωπικη ϖεριεχεται απαιτησις.

λέ. Εκεινος αποκαθιστᾳ, ὁ διδϐς οὑτω τῷ εναγοντι, ὡς ημελλεν αυτο εχειν 57 εν καιρῷ ϖϱοκαλαρξεως· τϐτεστιν, ἱνα και τϐς καρπϐς και την αιτιαν της ὀφ της χρησεως δεσποτειας αποκαλαστησῃ.

λϛ'. Τῷ ονοματι της δικης πασα αγωγη ϖεριεχεται.

λζ'. Το ρημα τϐ χρηναι ουκ εις την ευχερειαν τϐ δικαστϐ συντεινει, τϐ δυναμενϐς εις πλεον η εις ἡτλον καλαδικασαι· αλλ' εις την αληθειαν αναφερεται.

λή. Τερας ὁριζεται ὁ Λαβεων ἁπαν το ϖαρὰ Φυσιν ἑκαστϐ πραγματος γεννηθεν, και γεγονϑ. Δυο δε ειδη τερατων εισιν· ἑν, ὁσακις τις ϖαρὰ Φυσιν τικτεται, τρισι χερσι

ad annum ceſſavit, quam Græci νεασιν vocant.

§. 3. Integra autem eſt, in quam nondum dominus paſcendi gratia pecora immiſit.

§. 4. Glans caduca eſt, quæ ex arbore cecidit.

§. 5. Paſcua ſilva eſt, *quæ* paſtui pecudum deſtinata *eſt*.

XXXI. Pratum eſt, in quo ad capiendum fructum, falce tantum uſus eſt.

XXXII. Minus ſolutum eſſe dicitur, & *ſi* nihil omnino ſolutum *ſit*.

XXXIII. Palam eſt coram multis.

XXXIV. Nomine actionis etiam perſonalis continetur exactio.

XXXV. Is reſtituit, qui ita dat actori, uti illud habiturus fuiſſet tempore litis conteſtatæ: id eſt, ut & fructus & cauſam uſucapionis reſtituat.

XXXVI. Nomine litis omnis actio continetur.

XXXVII. Verbum oportere non ad facilitatem (*facultatem*) judicis pertinet, qui poſſit in plus aut in minus condemnare; ſed ad veritatem refertur.

XXXVIII. Oſtentum definit Labeo omne præter naturam cujuſque rei natum & factum. Duæ vero ſpecies oſtentorum ſunt: unum, quoties quis præter

XI. quoque legatur, aut alteram *præſciſſa* huic veriſſimæ *proſciſſa* anteferunt.

54. καὶ pro ἡ Baſ.

55. Γραικοι Baſ.

56. νεακιν F. ut Florentiæ exſtat: qua de re vid. Dukerus *de Latinit. JCtorum* pag. 93. n. 7.

XXX. §. 3. 4. 5. ſolus habet Baſil.

XXXI. Eclog. eod. c. 31. D. GOTH. [Græce λγ'. ſed Lat. XXXI. ſcripſit Leuncl.]

It. F. & Baſ. pag. 45.

XXXII--IV. in ſolis exſtat. Baſil.

XXXV. Eclog. eod. c. 35. Harmenop. eod. §. 3.

Idem 1. titul. 12. §. ultimo. adde l. ult. in f. infr. eod. D. GOTH.

Qui cum Synopſi in ϖϱοκαταρξεως definit. Reliqua exſtant apud Fabr. & in Baſil.

57. εν de: Baſil.

XXXVI. & VII. ſola Baſil. ſuppeditant.

XXXVIII. Eclog. eod. c. 38. D. GOTH.

It. F. & B. ſed G. & F. cum Syn. definunt in γεγονϑ. Reliqua a δυο δε ειδη ſoli Baſilici agnoſcunt.

58. ϖϱαγμαϑ hic omittit, ſed poſt γεγονϑ habet ϖϱαγμα F.

XXXIX.

σι τυχον η ποσιν, η αλλῳ τινι μερει του σωματος, εναντιως τῃ φυσει ουτι πεπλασμενῳ. Ἑτερον δε, ὁταν τι τερατωδες εστιν, ὁπερ οἱ Ἑλληνες φαντασμα καλεσιν.

λθ'. Ὑποσημανθεν λεγεται, το 59 ὑφ' ἑτερου ὑπογραφομενον· οἱ γαρ παλαιοι τῳ της ὑποσημειωσεως ονοματι, αντι της ὑπογραφης 60 χρησθαι ειωθησαν.

§. 1. Ουσια εστιν ἡ μετα τα χρεα.

§. 2. Διαμαρτυρασθαι εστι, το 61 μετα μαρτυρων προκλησιν τῳ απολιμπανομενῳ.

§. 3. Αδηλος 62 νομευς εστιν ὁ αγνοουμενος.

μ'. Ουλπ. Διαμαρτυρασθαι εστι το επι μαρτυρων προκλησιν.

§. 1. Το ονομα του δουλου και την δουλην δηλοι.

§. 2. Τῃ Φαμιλια, και οἱ ελευθεροι περιεχονται.

§. 3. Εἱς δε η δυο δουλοι Φαμιλιαν ου ποιουσιν.

μά. Τῳ ονοματι 63 των ὁπλων και τα ξυλα, και οἱ λιθοι περιεχονται.

μβ'. Ονειδος και ονειδισμα ταυτον εστι. Τινα δε ονειδη Φυσει εστιν αισχρα, τινα πολιτικως, και ὡσανει εθει της πολιτειας· οἱον ἡ κλοπη και μοιχεια Φυσει 64 αισχρον εστι· το δε τῃ τουτελας καταδικασθηναι, τουτο

naturam naſcitur, tribus manibus forte vel pedibus, vel alia qua parte corporis contra naturam formata. Alterum, quum quid monſtroſum eſt, quod Græci φαντασμα vocant.

XXXIX. Subſignatum dicitur, quod ab alio ſubſcribitur. Veteres enim ſubſignationis nomine pro ſubſcriptione uti ſolebant.

§. 1. Bona ſunt *quæ* poſt debita *ſuperſunt*.

§. 2. Deteſtari eſt cum teſtibus denuntiare abſenti.

§. 3. Incertus poſſeſſor eſt qui ignoratur.

XL. Ulp. Deteſtari eſt cum teſtibus denuntiare.

§. 1. Nomen ſervi etiam ſervam ſignificat.

§. 2. Familiâ etiam liberi continentur.

§. 3. Unus autem vel duo ſervi familiam non faciunt.

XLI. Nomine armorum & ligna & lapides continentur.

XLII. Probrum & opprobrium idem eſt. Quædam vero probra naturâ ſunt turpia, quædam civiliter, & quaſi more civitatis. Veluti furtum & adulterium naturâ turpia ſunt; tutelæ autem *actione*

XXXIX. Eclog. eod. c. 39. D. GOTH. it. F. & B.
59. Ergo Græci *ab alio* legerunt pro *ab aliquo*.
60. κεχρησθαι Baſil. & ſic THum ſolere, docebit noſtrum Gloſſarium.
§. 1. & 2. apud Fabr. & Baſ. §. 3. ſola Baſil.
61. μετα μαρτ. de: Baſ.
62. Huc refer, quæ apud Theophilum. §. 25. Inſt. *de legatis* dicuntur περι ινκερτε περσωπε.
D. GOTH. *ad text. Lat.*

XL. pr. Eclog. eod. c. 39. D. GOTH.
It. F. & B. ſed §. 1. in ſolo F. & B.
§. 2. & 3. Eclog. eod. c. 40. D. GOTH. it. F. & B.

XLI. Eclog. eod. c. 41. D. GOTH. & F. cum B.
63. Plenior extat hæc lex apud Theophil. §. 6. Inſt. *de interdict.* τῃ των ὁπλων περσηγορια ε μονον ασπιδες, και ξιφη, και περικεφαλαια σημαινονται, αλλα και ξυλα, και λιθοι, και παν οργανον βλαπτειν δυναμενον. Eſt & ita 10. Eclog. 2. ex lib. 60. tit. 17. c. 9. ὁπλα δε εισι παντα τα βελη, οἱον ροπαλον, λιθοι, ξιφη, ρομφαια. quod ſumptum ex l. 3. §. 2. D. *de vi & vi.* D. GOTH.
XLII. Solus Baſil. habet.
64. αισχρα legerem.
65. Etſi vulgata ſtare poteſt, ſi poſt εστι diſtinguas,

τουτο ϑ φυσει αισχρον εστιν, αλλ' εθει της πολιτειας· ωστε γαρ φυσει ουειδος εστι [65] δυναμενον και εις επιτηδειον ανθρωπον εμπεσειν.

μγ'. Τῳ της τροφης ονοματι και τα βρωσιμα, και τα ποσιμα περιεχεται· και το ενδυμα, και τα προς [66] το ζην αναγκαια.

μδ'. Και τα προς φυλακην η φροντιδα του σωματος επιτηδεια.

με. Τῳ ονοματι της στρωμνης πασα εσθης περιεχεται, και τα [67] στραγλια, και τα παλλια, και παν [68] ὁ περιβαλλομεθα· τῳ ονοματι δε της τροφης, ἡ εσθης, [69] ου μην τα στραγλια περιεχεται.

μς'. Το ψηφισασθαι [70] τῳ διορισασθαι το αυτο δηλοι.

§. 1. [71] Ματρεμφαμιλιας ητοι σεμνην γυναικα νοειν οφειλομεν, την μη απρεπως ζησασαν· την γαρ σεμνην γυναικα εκ των λοιπων γυναικων οι τροποι διακρινουσι και χωριζουσιν· αμελει ουδεν διαφερει, ποτερον γεγαμηται, ἡ χηρα εστιν· ειτε ευγενης [72], ειτε απελευθερα εστιν· ουτε γαρ γαμος, ουτε γενεσις ποιει την σεμνην γυναικα, αλλα τροποι χρηστοι.

μζ'. Το της ελευθεριας ονομα, την αυτην δυναμιν εχει τῳ της καταβολης ονοματι.

μη. Ουκ απολελυται, ὁ χωρις δεσμων χειρι κατεχομενος, ἡ εν δημοσιῳ τοπῳ φυλαττομενος.

μϑ'. Εν τῃ περιουσια ἡμων εστι, και ὁσα πιστει

actione condemnari, hoc non naturâ turpe eſt, ſed more civitatis. Neque enim naturâ probrum eſt, quod poteſt etiam in idoneum hominem incidere.

XLIII. Nomine victus & eſculenta & potulenta continentur, & veſtitus, & ad vivendum neceſſaria:

XLIV. Et ad tuitionem aut curam corporis idonea.

XLV. Nomine ſtrati omnis veſtis continetur, & ſtragula & pallia, & omne quo amicimur: nomine autem victus, veſtis, non ſtragula continentur.

XLVI. Decernere & conſtituere idem ſignificat.

§. 1. Matremfamilias ſive honeſtam feminam intelligere debemus, quæ haud indecore vixit. Honeſtam enim feminam a ceteris feminis mores diſcernunt ac ſeparant. Scilicet nihil intereſt, utrum nupta an vidua ſit; ſive ingenua ſive libertina ſit. Neque enim matrimonium neque natales faciunt honeſtam feminam, ſed mores probi.

XLVII. Liberationis nomen eamdem vim habet ac ſolutionis nomen.

XLVIII. Non ſolutus eſt, qui extra vincula manu tenetur, aut in publico loco aſſervatur.

XLIX. In patrimonio noſtro ſunt, etiam

guas, & δυναμενον exponas, *quia poteſt*, pro Lat. textu *quod poteſt*: tamen Lat. *quod* hic potius pronomen eſt, notatque *id quod*. Debet igitur Græce verti cum articulo το δυναμενον.

XLIII. & XLIV. Eclog. eod. c. 43. D. GOTH. It. F. & B.

66. το de: Syn. & Goth. Paullo auctius in Baſ. το ζην τον ανθρωπον αναγκαια οντα.

XLV. Eclog. eod. c. 45. D. GOTH. It. F. & B. cum Gloſſis Nomicis p. 1805.

67. στραγαλια και τα παλια Gloſſ.

68. ᾧ Gl. Mox τῳ δε ονομ. Baſ.

69. ϑ μεν τα στραγαλια π. Gl.

XLVI. pr. & §. 1. Eclog. eod. c. 46. D. GOTH. [pag. 8. in fin.] It. F. & Baſ. pag. 46-7.

70. και το F. & B. ſed Synopſis magis græciſſat, ut in ſeq. l. 47.

71. Ματ. φαμ. ητοι de: Syn. Goth. ac F.

72. εστιν ειτε απελ. Baſil. minus eleganter.

XLVII. Eclog. eod. c. 47. D. GOTH. ſ. Synopſis pag. 9. it. F. & Baſ. pag. 47.

XLVIII. E ſolis Baſil.

XLIX. Ex Fabr. & Baſ.

πιστει καλη νεμομεθα, 73 και τα συπερφικια και τα εν αγωγαις.

ν'. Τῳ ονοματι της νυμφης, και 74 ἡ προνυμφη, και ἡ 75 πορρωτερω δηλουται.

να. Τῃ 76 τῳ γονεως προσηγορια παντες οἱ ανιοντες, αρρενες και θηλειαι, δηλουνται.

νβ'. Τῃ προσηγορια τῳ πατρωνος 77 και ἡ πατρωνισσα προσεχεται.

νγ'. Ὁ συμπλεκτικος και διαζευκτικος εσθ' ὁτε αντ' αλληλων προσλαμβανονται· και προστιθεται τα προδειγματα, εν οἱς φησιν, ὁτι επιτροπος χωρις υσιας υ διδοται· [ὁμοιως και εν τῳ κθ'. κεφαλαιῳ εφη, και ερειται εις 78 το η.]

§. 1. Και ὁτι επι της κλοπης ὁ συνδρασας υκ αδικειται, ει μη κακοβελη συμβουλην εσχεν· 79 ὡτε ἡ συμβουλη βλαπτει, ει μη και φελον 80 προσκολουθησῃ.

νδ'. Α. Ὁμοιως φησι περι δανειστων.

νε'. Β. Αἱρετικοι δανειστα λεγονται, και ὑτοι, οἱς υπω ὡρμοζει αγωγη, μελλει δε ὡρμοζειν, ητοι οἱ ελπιδας εχοντες, ἱνα ὡρμοσῃ.

νέ. Δα-

iam quæcumque bona fide poſſidemus, & ſuperficies & *quæ* in actionibus *ſunt*.

L. Nomine nurus, etiam pronurus & ulterior ſignificatur.

LI. Parentis appellatione omnes adſcendentes, mares & feminæ, ſignificantur.

LII. Appellatione patroni patrona continetur.

LIII. Conjunctivus & disjunctivus *ſermo* aliquando promiſcue accipiuntur. Et adponuntur exempla, in quibus ait, tutorem extra patrimonium non dari. [Similiter & in 29. capite dixit, & dicetur in *conjunctione* AUT.]

§. 1. Et in furto operam dantem non pati injuriam, niſi malevolum conſilium habuerit. Neque conſilium nocet, niſi & factum conſecutum ſit.

LIV. *a.* Similiter loquitur de creditoribus.

LIV. *b.* Conditionales creditores dicuntur etiam hi, quibus nondum competit actio, ſed competitura eſt, ſive ſpem habentes *fore* ut competat.

LV.

73. *και τα συπ.* omittit F.
L. Eclog. eod. cap. 50. D. GOTH. it. F. & B.
74. *ἡ* de: Syn. G. & F.
75. *προαιτερω* Baſ.
LI. Eclog. eod. c. 51. D. GOTH. it. F. & B.
76. *προσηγ.* h. l. Baſ.
LII. Eclog. eod. c. 52. D. GOTH. it. F. & B.
77. *και* de: Syn. Goth. ac F.
LIII. Eclog. eod. c. 53. Vide l. 29. ſup. eod. D. GOTH.
Item F. & Baſil. uſque ad incluſa.
78. *η* ſine accentibus, quaſi numerus 8. eſſet, ediderat Goth. Nos duce Leuncl. correximus, qui habet *τὸ Η.* ſignificatur autem *κεφ. ρκ'δ'.* l. 124. in f.
§. 1. E ſolis Baſilicis.
79. Malim, *ουτε γαρ ἡ συμβ.*
80. Sic pro *προσκολουθ. τει* reſtituo.
LIV. *a.* Eclog. eod. c. 54. & 55. His paucis ſummam hujus & ſequentis legis indicat author Eclogæ. Facit ad hanc legem §. 4. in fin. qui apud Theophilum Inſt. *de verb. oblig.* D. GOTH.
LIV. *b.* E ſolo Baſ.

LV. E ſolis Baſil. pag. 48.
LVI. pr. & §. 1. Eclog. eod. c. 56. D. GOTH. It. F. & Baſ. ſed tantum pr. Gloſſæ Nom. pag. 1725. ſic: *Τι διαφερει το διαιρειζειν τε γινεσθαι δικαιωματα; το μεν γιν. λεγεται αναγ. και καλαγ. το δε διαιρ. το αντιξ. τας λ. και τ. δ.*
81. *δικαιωμα* Syn. Goth. & F. in quibus & ſeq. *το* de:
82. *εσι δικ.* iid.
83. *εξετ.* Baſ. quod Schultingio ad Gloſſ. recte non placet. Mox *τ. δοσ. και τ. λ.* Baſ.
84. *και οἱ υποξ.* de: Syn. Goth. & F.
85. Sequentia Fabr. non habet, quia ſc. nec in Lat. contextu h. l. habentur, ſed retulit & in edit. priori THi & in Baſil. ad verum locum, ſive legem 156. *inf.* Num autem in Baſilicis olim h. l. lecta ſint, hodie ignoramus: quum poſt *κατιοντες* in Baſil. legatur hæc FABROTI admonitio:
Deeſt folium in Reg. Cod. quod continebat reliqua hujus tituli, & tit. de reg. jur. uſque ad l. 145. *quæ ex Græcorum commentariis, quantum potuit, ſupplevimus.*

Utinam

νέ. Δανειστης δε εστιν, ὁ μη δυναμενος δια διηνεκους ωδαγραφης αποκινεισθαι. Ὁ δε ωροσκαιρον ωδαγραφην δεδιως, εοικε τω αἱρετικω δανειστη.

νϛ'. Γινωσκειν [81] δικαιωματα εστι το αναγινωσκειν και καταγινωσκειν· διαστιζειν δε [81] δικαιωματα εστι το [83] αντεξεταζειν τας ληψεις και τας δοσεις.

§. 1. Παιδες λεγονται και οἱ αυτεξουσιοι [84] και οἱ ὑπεξουσιοι, και οἱ εξ αρρενογονιας, και οἱ εκ θηλυγονιας κατιοντες· [85] των παιδων και ὁ εἱς μονος ωδιεχεται.

νζ'. Α. Μαγιστροι λεγονται, απο μεταφορας [86] των αρχοντων, οἱ πλεον των αλλων ωρονοειν οφειλοντες των επιτεταγμενων [87] αυτοις πραγματων· και οἱ διδασκαλοι οἱασδηποτε επιστημης.

νζ'. Β. Πιστικος [88] λεγεται, ᾧ εμπιστευονται τινα πραγματα· και διὰ τουτο και τον κριθεντα αξιοπιστον εις φυλακην πλοιου, πιστικον λεγουσι της νηος.

νη'. Ου κειται.

νθ'. Λιμην εστι τοπος ωδικεκλεισμενος, εις ὁν εισαγονται τα φορτια, και εξ ου [89] εξαγονται·

LV. Creditor autem est, qui non potest per exceptionem perpetuam removeri. Sed temporalem exceptionem metuens, similis est creditori conditionali.

LVI. Cognoscere instrumenta est legere & pernoscere. Dispungere autem instrumenta est conferre accepta & data.

§. 1. Liberi dicuntur etiam *qui* sui juris *sunt*, atque ex virili sexu & ex feminino descendentes. Liberorum *nomine* etiam unus solus continetur.

LVII. *a.* Magistri dicuntur ex similitudine magistratuum, qui plus aliis providere debent rebus sibi commissis: & præceptores cujuslibet scientiæ.

LVII. *b.* Magister dicitur, cui committuntur quædam res: & propter hoc *eum* quoque, qui judicatur idoneus ad custodiam navis, magistrum dicunt navis.

LVIII. *Deest.*

LIX. Portus est locus circumclusus, in quem importantur merces & ex quo ex-

Utinam vero cuique fragmento adscripsisset auctorem, unde id hauserit! D. DE MONTFAUCON in Biblioth. Coislin. pag. 216. de Codice Bas. MS. differens, & cum editione Fabroti comparans, hæc inter alia scribit: „Edit. p. 48. habetur hiatus B. „ 6. post hæc verba θηλυγονιας κατιοντες: monet „ enim Fabrotus, hic folium in Cod. Reg. quo „ usus est, desiderari. Resumitur postea, Μαγιστροι λεγονται. Sed in MS. hæc consequenter ponuntur in med. pag. sine ulla hiatus nota. Quidam fortasse credent, hunc Cod. ex Regio transscriptum fuisse, atque ideo hiatum non eumdem in utroque reperiri. Verum tanta tamque prolixa Lectionum discrimina hic habentur, ut „ nullo modo potuerit ab exemplari Regio hic „ Codex transcribi. Verum fortasse in Cod. R. „ aliquod Scholion in folio abscisso descriptum erat: in nostro autem Cod. Scholia non habentur". Utinam vero & hic Vir Venerandus Fabroti admonitionem attentius legisset & perpendisset, nobisque desideratarum legum collationem ex integriori isto MS. communicasset. Errat enim in eo, quod hiatum sibi & lacunam inter l. 56. & 57. finxerit ob punctula Græcis a Fabroto inserta, ut dictæ admonitioni in Latinis responderent.

LVII. *a.* Eclog. eod. c. 57. D. GOTH. It. F. & B.

86. των de: Goth. F. & B. Habet Synopsis.

87. Sic Syn. αυτοις iid. Nam Fabrotus primo in Appendice THina non ipsam Synopsin, sed Gothofredum cum vitiis, & postea in his Basilicorum titulis, ubi deficiunt, illam Appendicem nimis fideliter ut plurimum descripsisse, aut operis librariis excudendam dedisse videtur.

LVII. *b* Descripsi ex Harmen. qui iisdem verbis bis habet, II. XI. §. 7. & tit. *de V. S.* §. 15.

88. De hac voce & reliquis a Mercero & Goth. confusis vid. Glossar. nostrum.

LIX. Eclog. eod. c. 59. D. GOTH. it. F. & Bas.

89. Sic repono pro εναγονται.

αγονται· το αυτο και γατιων λεγεται.

ξ'. Ὁ τοπος μερ[ος] [90] αγρε εστιν, ὁ δε αγρος ὁλοκληρον εστι, και ὡς επιπαν χωρις των οικηματων· δυναται δε απο της θεσεως τε κεκλημενε και ὁ τοπος αγρος ειναι, ὡς ὁταν αντι αγρε [τ]ο[ῦ] δωμεν αυτον· και ὁ αγρος ειναι τοπος, ὡς ὁταν αυτον ετερῳ [91] [τ]ο[ῦ] θησωμεν αγρῳ.

§. 1. Ὁ δε τοπος και επι πολιτικων και [92] επι αγροικικων λεγεται.

§. 2. Και ὁ αγρος ιδιοις ὁροις [τ]ε[ῖ]κλειεται, ὁ δε τοπος δυναται λανθανειν μεχρι τε δηκει,

ξά. Τῃ [τ]ε[ῖ]σηγορια της ἱκανοδοσιας εσθ' ὁτε και ὁμολογια [τ]ε[ῖ]εχεται.

ξβ'. Α. Τῃ [τ]ε[ῖ]σηγορια τε ξυλε [92] πασα ὑλη [τ]ο[ῦ]ς οικοδομην ποιουσα δηλυται.

ξβ'. Β. Τῃ γαρ τε τιγνε [τ]ε[ῖ]σηγορια ἁπασα ὑλη σημαινεται, δι' ἡς οικοδομειν οἱον τε.

ξβ'. Γ. Τῳ δε ονοματι τε ξυλε πασα ὑλη επιτηδεια [τ]ο[ῦ]ς οικοδομην η αμπελωνα [τ]ε[ῖ]εχεται.

ξγ'. Το [τ]ο[ῦ] σοι πλεον εστι τε προς σε· [τ]ο[ῦ]ς σε γαρ εστι, το ὁπωσουν [τ]ο[ῦ] σου κρατεμενον· [τ]ο[ῦ] σοι δε εστι τροπῳ τινι νεμομενον.

ξδ'. Αδιαθετος εστιν, ε μονον ὁ μη διαθεμενος, αλλα και ὁ μη κληρονομεμενος εκ διαθηκης.

ξέ. Κληρονομος λεγεται, ου μονον ὁ πρωτος, αλλα και ὁ τε κληρονομε κληρονομος, και οἱ ἑξης. ξ[ϛ]'. Ἡ

exportantur. Idem quoque ſtatio dicitur.

LX. Locus pars agri (*fundi*) eſt: ſed ager integrum *quid* eſt, & ut plurimum ſine ædificiis. Poteſt autem ex conſtitutione poſſeſſoris locus quoque ager eſſe, ut quum pro agro eum tradamus: & ager eſſe locus, ut quum eum alii adjungamus agro.

§. 1. Locus autem & de urbanis & de ruſticis *prædiis* dicitur.

§. 2. Et ager ſuis finibus includitur: locus autem latere poteſt, quouſque perveniat.

LXI. Appellatione ſatiſdationis nonnunquam etiam ſtipulatio (*repromiſſio*) continetur.

LXII. *a.* Appellatione ligni (*tigni*) omnis materia ad ædificationem faciens ſignificatur.

LXII. *b.* Tigni enim appellatione omnis materia ſignificatur, ex qua ædificari poteſt.

LXII. *c.* Nomine autem ligni omnis materia apta ad ædificium aut vineam continetur.

LXIII. Penes te plus eſt quam apud te: Apud te enim eſt, quod qualitercumque a te tenetur: Penes te autem eſt, quod aliquo modo poſſidetur.

LXIV. Inteſtatus eſt non tantum qui non teſtatus fuit, ſed etiam qui heredem non habet ex teſtamento.

LXV. Heres dicitur, non ſolum primus, ſed & heredis heres & deinceps.

LXVI. Mer-

LX. pr. §. 1. & 2. Eclog. eod. c. 60. D. GOTH. It. F. & B.

90. Lat. textus ubique *fundi* habet. Nos Græca ſolemus κατα ποδα vertere.

91. Sic Syn. [τ]ο[ῦ]θησομεν G. F. B.

LXI. Eclog. eod. c. 61. D. GOTH. ſ. Syn. pag. 9. It. F. & Baſ. pag. 49.

LXII. *a.* Eclog. eod. c. 62. D. GOTH. It. F. & B.

92. Paulo aliter extat apud 5, Harmenop. 6. §. 13. Paulo aliter extat apud Theophil. §. 29. *de rerum diviſ.* D. GOTH.

LXII. *b.* THEOPH. *de Rer. diviſ.* c. 52. & adde ibid. præcedentia.

LXII. *c.* HARMEN. VI. 5. §. 13.

LXIII. Eclog. eod. c. 63. D. GOTH. ſive Synopſ. pag. 10. It. F. & B. 49.

LXIV. Eclog. eod. c. 64. D. GOTH. F. B.

LXV. Eclog. eod. c. 65. D. GOTH. F. B.

LXVI.

ξτ'. Ἡ τϐ φορτιϐ ϖεϱιοχη, μονα τα κινητα ϖεϱιεχει.

ξζ'. Το ϖϱαθεν χϱη ον ϖϱοϑ τῳ ϖϱαΐῃ, ϐ λεγεται εκποιηθεν, αλλα ϖϱαθεν.

§. 1. Ου κειται.

ξή. χϱη ξϑ'. ου κειται.

ό. Ἡ τϐ κληϱονομϐ ϖεϱιοχη 93 χϱη εις τϐς ϖοϱϱωτεϱϐς εκτεινεται· ϖαντως δε ὁ ϖϱωτος δηλϐται, ὡς επι της ανηβϐ ὑϖοκαταϛασεως· εαν γαϱ ειϖω, κληϱονομον ειναι τϐ ανηβϐ τον γενομενον μϐ κληϱονομον, ϐ ϖεϱιεχεται ὁ τϐ κληϱονομϐ μϐ κληϱονομ☞.

§. 1. Ου κειται.

οά. Ἑτεϱον λαϐειν και ἑτεϱον δεξασθαι· το λαϐειν, ενδυναμως νοειται· δεξασθαι δε καν ϐχ ὑτως τις εδεξατο, ἱνα εχῃ· ϖϱϐ τϐτο ϐ δοκει τις λαϐειν, ὁπεϱ μελλει αποκαθιϛαν· ὡσπεϱ εληλυθεναι κυϱιως εκεινο λεγεται, το ϖομενειν μελλον.

§. 1. Ταυτα τα ϱηματα, επι τουτοις τοις ϖϱαγμασι 94 το οϱθως ϖϱαχθηναι ὡμολογησε, τϐτο σημαινει, ἱνα μη τινα κινδυνον η ζημιαν εκ τϐτϐ τϐ ϖϱαγματος ὁ επεϱωτησας ὑϖομενῃ.

όϐ. Τῃ ϖεϱιοχῃ τϐ ϖϱαγματος και μεϱος ϖεϱιεχεται.

όγ. Το επεϱωτησαι, ϖϱαγμα οϱθως αποκαταϛηναι, δηλοι μετα των καϱπων· 95 το γαϱ ϱῆμα το οϱθως αντι δοκιμασιας εϛιν ανδϱος αγαθϐ.

όδ. Ὁ σφϱαγιϛηϱιος δακτυλιος ουκ εϛι 96 των κοσμιων.

οέ. Απο-

LXVI. Mercis appellatio, ſola mobilia continet.

LXVII. Venditum & penes venditorem manens, non dicitur alienatum, ſed venditum.

§. 1. *Deeſt.*

LXVIII. & LXIX. *Deſunt.*

LXX. Heredis appellatio ad remotiores extenditur. Raro autem primus ſignificatur, ut in ſubſtitutione impuberis. Si enim dixero, heredem fore impuberis qui exſtiterit meus heres, non continetur heredis mei heres.

§. 1. *Deeſt.*

LXXI. Aliud *eſt* capere & aliud accipere. Capere cum effectu intelligitur: accipere autem, etſi non ſic aliquis accepit, ut habeat. Ideo non videtur quis capere, quod reſtituturus eſt: ſicuti perveniſſe proprie illud dicitur, *quod eſt* remanſurum.

§. 1. Hæc verba, in his rebus recte præſtari promiſit, hoc ſignificant, ut ne quod periculum aut damnum ex ea re ſtipulator ſuſtineat.

LXXII. Appellatione rei etiam pars continetur.

LXXIII. Stipulari, rem recte reſtitui, ſignificat cum fructibus. Verbum enim Recte pro arbitrio eſt viri boni.

LXXIV. Signatorius annulus non eſt *ex* ornamentis.

LXXV.

LXVI. E Fabr. & Baſ.

LXVII. Eclog. eod. c. 67. D. GOTH. F. B.

LXX. Eclog. eod. c. 70. D. GOTH. F. B.

93. και de: his tribus, qui & πορρωτερω dederant. Πρωτ☞ Leuncl. *primus* quidem vertit, ſed in marg. *proximus* ſcripſit.

LXXI. Eclog. eod. c. 71. D. GOTH. It. F. & Baſ. pag. 50.

§. 1. per incuriam a Goth. & Fabr. omiſſus exſtat Synopſ. p. 10. & in Baſil. pag. 50.

94. το de: Baſ.

LXXII. E Baſil. tantum.

LXXIII. Eclog. eod. c. 73. Harmen. eod. §. 21 D. GOTH. It. F. & B.

95. Seqq. deſunt Syn. & Goth. Habent F. & Baſ.

LXXIV. Exſtat apud F. & in Baſ.

96. των de: Baſ.

οέ. Αποκαθιστᾶν δοκει, ὁ διδους τῳ εναγοντι, ὅπερ ημελλεν εχειν μη δικασαμενος.

ὁϛ. Ου κειται.

ὁζ. Τον καρπον αντι φορου δοθηναι καλεισθαι ηρεσεν, ου μονον τον απο πυρων, η οσπριων, αλλα και τον απο οινου, η ὑλων τεμνομενων.

οή. Εσθ' ὁτε δε και τῳ ονοματι της νομης ἡ δεσποτεια δηλουται· ὡς ενθα τις τας νομας αὐτου ληγατευει.

ὁθ. Δαπαναι εισιν 97 αναγκαιαι, αἵπερ ει μη γενοιντο, πραγμα η απολλυσθαι μελλει, η χειρον γινεσθαι.

§. 1. Χρησιμους 98 δε δαπανας ηρεσεν ειναι τας βελτιω ποιουσας την φυσικα, ου μην 99 ου συγχωρουσας ειναι αυτην χειρω· εξ ὡν φορος τη γυναικι φορτιζεται· οἱον ὡς επι [1] της του αλσους φιλοκαλιας, [2] περα δ' επαναγκες ην· ὁμοιως και επι της [3] διδαχης των παιδων, ὡν ἑνεκα βαρυνεσθαι την γυναικα αγνοουσαν ἡ ακουσαν ου χρη, ἱνα μη αναγκασθῃ του αγρου ἡ των ανδραποδων [4] στερεισθαι. [5] Εν ταυταις δε ταις δαπαναις και το αλωνοπειον και το ὡρειον το τῳ προικῳῳ οικῳ φορτεθεν ὡς επι πολυ λεξομεν.

§. 2. Επιτερπεις δε [6] δαπαναι εισιν, αἱ το ειδος μονον κοσμουσαι, ου μην και τον καρπον αυξουσαι· ὡς επι τα χλοηφορα γηδια, και τα αναβρυτα ὑδατα, και αἱ μαρμαρωσεις,

LXXV. Reſtituere videtur, qui dat actori quod habiturus erat non litigans.

LXXVI. *Deeſt.*

LXXVII. Frugem pro reditu vocari placuit, non ſolum ex frumentis aut leguminibus, ſed etiam ex vino aut ſilvis cæduis.

LXXVIII. Nonnunquam vero & nomine poſſeſſionis dominium (*proprietas*) ſignificatur: ut ubi quis poſſeſſiones ſuas legat.

LXXIX. Impenſæ ſunt neceſſariæ, quæ ſi non factæ ſint, res vel peritura eſt vel deterior futura.

§. 1. Utiles vero impenſas placuit eſſe, quæ meliorem faciant dotem, non quæ eam deteriorem eſſe non ſinant; ex quibus reditus mulieri adquiritur: veluti in nemoris politione (*arbuſti paſtinatione*) ultra quam neceſſe erat. Similiter & in doctrina puerorum, quorum cauſa onerari mulierem ignorantem vel invitam non decet, ut ne cogatur agro aut mancipiis carere. In his autem impenſis, & piſtrinum & horreum dotali domui adjectum ut plurimum dicemus.

§. 2. Voluptariæ autem impenſæ ſunt, quæ ſpeciem tantum ornant, non fructum etiam augent: ut ſunt viridantia prædiola (*viridaria*) & ſcaturientes (*ſalientes*)

LXXV. Eclog. eod. c. 75. D. GOTH. F. & B.

LXXVII. Eclog. eod. c. 77. [Græce ὁϛ] D. GOTH. F. B.

LXXVIII. Eclog. eod. c. 78. D. GOTH. F. B.

LXXIX. pr. ex F. & Baſil. Deeſt in Syn. & Goth.

§. 1. & 2. Eclog. eod. c. 79. D. GOTH. It. F. & Baſ. p. 51. auctius. vid. notam ſeq. 5.

97. Δι' αναγκην, & αναγκαια δαπανηματα dicuntur. 29. Eclog. 1. ex tit. 10. c. 1. 3. D. GOTH. *ad text. Lat.* Synopſ. pag. 296.

98. δε de: Syn. & G.

99. Δια κεφδη & επωφελη δαπανηματα dicuntur ibidem c. 1. & 4. D. GOTH. ου de: Syn. & Goth.

Leunclavius ſic in margine: „Sic Græci legunt: „aliter Florentina editio". cum qua Baſilicus ex edit. Fabr. concordat. Duplicem autem h. l. negationem recte exponit Vir Cl. JENSIUS in *Stricturis* pag. 518.

1. της de: F. & B. De Politione & paſtinatione vid. GESNERI *Lexicon Ruſticum.*

2. φορτι Omnes, quod mutare cum Gavellio non dubitavi.

3. διδαχης habet Syn. in textu, ſed ſic Leuncl. correxit in marg. ediditque Fabr. utrobique. Goth. putans, quæ in margine Ecloges ſ. Synopſeos leguntur, ex aliis eſſe Codicib. ſic edidit: διδοχης (alii διδαχης)

4. στερη-

σεις, και αι λωρικατιωνες, και αι ζωγραφιαι.

π'. Τη γενικη των ληγατων επαναληψει, και ελευθεριαι περιεχονται.

πά. Ὁτε 7 μελλει αποκαταστηναι κλισμα, και την συμβασαν ζημιαν λαμβανει ὁ εναγων· τω γαρ ρηματι της αποκαταστασεως, ἡ χρησιμοτης τω εναγοντι περιεχεται.

πβ'. Ου κειται.

πγ'. Κυριως ουσια λεγεσθαι ου δυναται, ἡ πλεον βλαβη η οφελος εχουσα.

πδ'. Τη του υἱου προσηγορια, παντας τους παιδας νοουμεν.

πέ. Τρεις συστημα ποιουσιν.

πς'. Τα 8 δικαιωματα των αγρων αυτοι οἱ αγροι εισι, τουτεστιν ἡ καλλονη, 9 ἡ ὑγεια και το μεγεθος.

π'ζ. Ου κειται.

πή. Σχεδον τοσαυτα ἑκαστος χρηματα καταλιμπανει, ὁσα εκ της ουσιας αυτου αθροισθηναι 10 δυναται· ουτω λεγομεν 11 ἑκατονταεις ἑκατον χρυσους εχειν 12 τον μονον εν κλημασι, και τοις λοιποις πραγμασιν εχοντα ουσιαν.

π'θ. Οἱ βοες των βουκολιων εισι μαλλον, η των ὑποζυγιων.

§. 1. Το ειπειν, ἑως ὁ γαμηθη, τον πρωτον δηλοι γαμον.

§. 2.

4. σεσηθαι Goth. F. & Baſ.

5. Sequentia ad §. 2. uſque ſolus F. cum B. habet.

6. Δια τερψιν δαπαιηματα etiam dicuntur. D. GOTH.

LXXX. Eclog. eod. c. 80. [pag. 11.] D. GOTH. It. F. & B.

LXXXI. Eclog. eod. c. 81. D. GOTH. It. F. & B.

7. Sic pro vulgato μελλεται conjeceram: ſed non modo idem emendaſſe Labbæum, verum & Voſſianum Synopſeos Cod. habere, monuit humaniſſ. Ruhnkenius.

LXXXII. Sola Baſil. habent.

LXXXIV. Eclog. eod. c. 83. D. GOTH. It. F. & B.

LXXXV. Eclog. eod. c. 84. D. GOTH. It. F. & B.

lientes) aquæ, & marmorationes (*incruſtationes*), & loricationes & picturæ.

LXXX. Generali legatorum repetitione etiam manumiſſiones continentur.

LXXXI. Quum jubet reſtituere ſtructuram (*opus factum*), etiam accidens damnum capit actor. Verbo enim reſtitutionis utilitas actoris continetur.

LXXXII. *Deeſt.*

LXXXIII. Proprie bona dici non poſſunt, quæ plus damni quam emolumenti habent.

LXXXIV. Filii appellatione omnes liberos intelligimus.

LXXXV. Tres collegium faciunt.

LXXXVI. Jura agrorum (*prædiorum*) ipſi ſunt agri, id eſt bonitas, ſalubritas & magnitudo.

LXXXVII. *Deeſt.*

LXXXVIII. Fere tantum quiſque pecuniam relinquit, quanta ex bonis ejus colligi poteſt. Sic dicimus (centies) centenos aureos habere *eum*, qui tantum in poſſeſſionibus (*prædiis*) & ceteris rebus habet patrimonium.

LXXXIX. Boves armentorum ſunt magis, quam jumentorum.

§. 1. Dictum, donec nupta erit, primas ſignificat nuptias.

§. 2.

LXXXVI. Eclog. eod. c. 85. D. GOTH. It. F. & B.

8. δικαια F. & B.

9. ἡ ὑγια Omnes præter Synopſin.

LXXXVIII. Eclog. eod. c. 88. D. GOTH. It. F. & B. pag. 52.

10. δυναντω Goth. & F.

11. ἑκατονταιας Goth. & F. male. Sequens ἑκατον χρυσους pro gloſſa interlineari delerem, uti in Lat. textu (cum Gronovio *de Pecun. vet.* pag. 81.) voculam *aureorum*.

12. Rectius vertiſſet του τοσαυτην εν κτ. LEUNCL. *in marg.*

LXXXIX. pr. Eclog. eod. c. 89. D. GOTH. It. F. & B.

§. 1. habent F. & Baſ.

§. 2. Διαφερει [13] αποδουναι λογους του εκδουναι· ὁ γαρ κελευσθεις εκδουναι, ου διδωσι τα λοιπαζομενα.

ϟ. Ὁ εν τῳ ϖαραδιδοναι οικον λεγων, ὡς καλλιστος και μεγιστος, ϑ δηλοι αυτον δουλευεσθαι, αλλα μη δουλευειν.

ϟά. Τῃ ϖροσηγοριᾳ των εμων και τῃ ϖροσηγοριᾳ των σων, και αἱ αγωγαι ϖεριεχονται.

ϟβ'. Ου κειται.

ϟγ'. Το, κινητα και κινουμενα, το αυτο δηλοι, ει μη αρα δειχθῃ ὁ Ζηνοδοτος [14] το κινουμενα νοησας επι των εμψυχων.

ϟδ'. Αναδουναι και την δοσιν δηλοι.

ϟέ. Τῳ ονοματι των λοιπων και το ϖαν σημαινεται.

ϟϛ'. Αιγιαλος εστι μεχρις ϑ το μεγιστον της θαλασσης εκτρεχει κυμα.

ϟζ'. Εαν επερωτησω σε, ὁσα χρηματα εις σε ϖεριελθῃ, ϖο της κληρονομιας τουδε, αυτα τα ϖραγματα δοκω επερωταν, ου μην τα τιμηματα αυτων.

ϟή. Ειτε εν τῃ ϖρωτῃ ἡμερᾳ του βισεξτου, ειτε εν τῃ β. τεχθῃ τις, αδιαφορον εστιν· εξ εκεινου γαρ το εικοστον ἑ. ετος ψηφιζεται,

§. 2. Differt reddere rationes ab edere. Nam edere juſſus, non dat reliqua.

XC. Qui in tradenda domo dicit, Uti optima & maxima, non ſignificat ei ſerviri, ſed *eam* non ſervire.

XCI. Appellatione meorum & appellatione tuorum etiam actiones continentur.

XCII. *Deeſt.*

XCIII. *Vocabulum* mobilia & moventia idem ſignificat, niſi forte probatur, teſtatorem moventia intellexiſſe de animatis.

XCIV. Reddere etiam dationem ſignificat.

XCV. Nomine reliquorum etiam totum ſignificatur.

XCVI. Littus eſt, quouſque maximus maris excurrit fluctus.

XCVII. Si ſtipuler a te, quanta pecunia ad te pervenerit ex hereditate illius, ipſas res videor ſtipulari, non pretia earum.

XCVIII. Sive primo biſſexti die, ſive altero quis natus ſit, indifferens eſt. Inde enim vigeſimus quintus annus numeratur,

§. 2. habent omnes.

13. το ειπειν addunt F. & B. Mox κελευσθεις omnes præter Synopſin.

XC. Pro Græca numeri nonagenarii nota Synopſis conſtanter pingit ϛ. Hoc autem cap. 90. exſtat apud Fabr. & Baſil.

XCI. In ſolo Baſilico.

XCIII. Eclog. eod. c. 93. D. GOTH. It. F. & B.

14. τα F. & Baſ.

XCIV. Eclog. eod. c. 94. D. GOTH. It. F. & B.

XCV. Eclog. eod. c. 95. D. GOTH. It. F. & B.

XCVI. Eclog. eod. c. 112. hoc eſt 112. §. eod. D. GOTH.

Quid hæc duplicatio ſibi velit, neſcio. Res ita ſe habet: Synopſis legem ſive caput 96. hoc loco & numero omittit, ſed ſeq. pag. 12. habet ſub numero ριβ. 112. Exſtat autem hoc loco & num. ap. F. & Baſ.

XCVII. Eclog. eod. c. 97. D. GOTH. It. F. & B.

XCVIII. Harmen. eod. §. 33. D. GOTH. It. F. & B. pag. 53.

XCIX. pr. Eclog. eod. c. 99. D. GOTH. It. F. & B.

§. 1. apud Fabr. & Baſ.

§. 2. Eclog. eod. c. 99. D. GOTH. It. F. & B.

C. Eclog. eod. c. 100. D. GOTH. ſ. Synopſ. pag. 12. It. F. & B.

15. Adde και συγκλητικων, ex gloſſis ad l. 15. D. *de Jurej.* FABR. *in Emendandis.* Gloſſa ſ. Scholion illud Tom. III. Baſ. p. 163. hoc eſt: Αναγνωϑι βιβ. β'. τιτ. β'. κεφαλ. ϛ'. ὁ φησιν, επισημα λεγονται των λαμπροτατων ανδρων τε και γυναικων και των συγκλητικων. Jam viciſſim ipſa hæc gloſſa e noſtris emendetur, legendo: επισημα ϖροσωπα λεγεται τα των &c.

CI. pr. Eclog. eod. c. 101. D. GOTH. Habent F. Baſ. & Gloſſæ Nomicæ pag. 1816.

ζεται, ὡς των δυο ἡμερων αντι μιας ωδε λαμβανομενων.

ΚΘ'. Γνωσιν νοειν δυναμεθα, και την ἀγνωσιν και την δικαιοδοσιαν.

§. 1. Συνημμενας επαρχιας λεγομεν τας πλησιαζουσας τῃ Ιταλιᾳ.

§. 2. Δικαιωματα εστι, καθ' α προς αποδειξιν της δικης συμβαλλομενα προσωπα.

ρ'. Επισημα προσωπα λεγεται, τα των λαμπροτατων ανδρων τε και γυναικων [15].

ρά. Μεταξυ φθορας και μοιχειας τουτο ἀφορειν τινες δοξαζουσιν, ὁτι ἡ μοιχεια εις την γεγαμημενην, ἡ δε φθορα εις την χηραν πλημμελειται· ὁ δε ωδε μοιχειας [16] νομος [17] ἀδιαφορως τουτῳ [18] τῳ λογῳ χρηται.

§. 1. A. Διαιτιον μεταξυ ανδρος και γαμετης γινεσθαι λεγεται· ἀπολυτιον δε [19] τῃ μνηστῃ πεμπεσθαι δοκει, ὁπερ [20] και εις προσωπον της γαμετης ουκ [21] ευηθως πιπτει.

§. 1. B. Το ρεπυδιον το ἀπολυτιον δηλοι· ἀπολυτιον δε το γραμμα το επι χωρισμῳ των καλα γαμους ενωθεντων γινομενον.

§. 2.

ratur, quod duo *illi* dies pro uno accipiantur.

XCIX. Notionem intelligere poſſumus etiam cognitionem & juriſdictionem.

§. 1. Continentes provincias dicimus propinquas Italiæ.

§. 2. Inſtrumenta ſunt, etiam ad probationem litis utiles perſonæ.

C. Inſignes (*ſpecioſæ*) perſonæ dicuntur, clariſſimorum virorum ac mulierum *perſonæ*.

CI. Inter ſtuprum & adulterium hoc intereſſe quidam putant, quod adulterium in nuptam, ſtuprum autem in viduam committatur: ſed Lex de adulterio indifferenter hoc verbo utitur.

§. 1. *a.* Divortium inter virum & uxorem fieri dicitur. Repudium vero ſponſæ mitti videtur, quod & in perſonam uxoris non inepte cadit.

§. 1. *b.* Repudium *Græce* διαζυγιον ſignificat. Διαζυγιον autem libellus *eſt* ad ſeparationem *perſonarum* per nuptias conjunctarum factus.

§. 2.

h. m. Τι ἀφορει ἡ φθορα της Μοιχειας; ὁτι ἡ Μοιχεια, ὡς τινες δοξαζουσιν, εις την γεγ. &c.

16. λογῳ habent Syn. & Gloſſ. ſed Leuncl. in marg. νομῳ emendat. Unde Goth. ſic edidit: λογῳ (alii νομῳ legunt) Fabr. autem ſimpliciter νομῳ dedit utrobique. Schultingius ad Gloſſ. νομῳ emendat, & ex Baſil. firmat: ſed jam ſatis ſcimus, hoc argumenti non eſſe firmum ob ea quæ dixi ad L. LVII. ſupra, not. 87. Atqui ego emendationem Leuncl. in textum non ideo recepi, quaſi λογῳ ωδε μοιχ. ferri non poſſet, quod alioqui probare in facili foret; ſed ideo, quia ſtatim ſequitur λογῳ, quæ vox librarii oculis obverſans videtur in cauſa fuiſſe, cur λογῳ pro νομῳ ſcriberet.

17. Sic habent Gloſſæ, & correxit Leuncl. in marg. pro ἀδιαφθορως. Unde iterum Goth. dedit: ἀδιαφορως (alii ἀδιαφθορως.)

Sed F. veram lectionem ſimpliciter utrobique exhibet.

18. τῳ de: F. & Baſ.

CI. §. 1. *a.* Eclog. eod. cap. 101. Harm. eod. §. 8. 9. D. GOTH.

Item Fabr. & Baſ. nec non Gloſſ. Nom. pag. 1725.

Sic. Διαιτ. και Διαζ. ἀφορει. Διαιτ. μη μεταξυ &c.

19. και pro τῃ Syn. & Gl. minus recte. Primus ſic Goth. hoc & ſeqq. ex Harmen. edidit, unde ceteri eadem habent.

20. καθ' de: Syn. & Gl.

21. Goth. ex Harm. ſic recte edidit, ſed quod addit (alii ευηθως), vitioſum eſt. In Syn. legitur ανηθως, quod Leuncl. non *abſurde*, ut Latinus JCus ait, ſed *raro*, *inſolite* vertere debuiſſet. Gloſſæ habent ακεθως, ubi Schulting. e Baſil. ut putat, ευηθως

§. 2. Αληθες εστι, το νοσον ειναι την προσκαιρον τε σωματος ασθενειαν· παθος δε εστι διηνεκες τε σωματος εμποδιον· οἷον εαν τον ἀστραγαλον εξεβαλε τις· και γαρ και ὁ ἑτεροφθαλμος εμπαθης εστιν.

§. 3. Δουλων λιγατευομενων και δουλαι κεχρεωστηνται.

ρβ'. Απομειουται νομου τι, η αποδαπαναται· [22] απομειουται, ὁταν μερος αφαιρειται· αποδαπαναται, ὁταν παντελως ὁ νομος αναιρειται.

ργ'. Α. Τα κεφαλικα θανατον δηλουσι, και πολιτειας εκπλωσιν.

ργ'. Β. Εγκληματικη δε ητοι κεφαλικη ποινη εστιν, ἡ επαγουσα τη κεφαλη και τω σωματι τε ἁμαρτησαντος την τιμωριαν, ουκ εν χρημασιν, αλλ' εν αυτω τω σωματι· οἷον ὁταν ὁ νομος ὁριζη κεφαλης εκτομην, ρινος αφαιρεσιν, η χειρος η αλλε τινος μελους· η ὁταν επαγη τινι ατιμιαν απο τινος ἁμαρτηματος, τοτε λεγεται ἡ ποινη κεφαλικη, ὡς τη κεφαλη και τω ὁλω σωματι τε ανθρωπε επαγομενη.

ρδ'. Η των τεκνων προσηγορια και εις τους εκγονους εκτεινεται.

ρε. Το ειπειν, τους απελευθερους μου, ου δηλοι και των απελευθερων τους απελευθερους.

ρς'. Ου κειται.

ρζ'. Εχων τις δυο ὑους η πλειους απο νομι-

§. 2. Verum eſt, morbum eſſe temporalem corporis imbecillitatem. Vitium vero eſt perpetuum corporis impedimentum; veluti ſi talum quis excuſſit: etenim & luſcus vitioſus eſt.

§. 3. Servis legatis etiam ancillæ debentur.

CII. Derogatur legi quid aut abrogatur: derogatur, quum pars detrahitur: abrogatur, cum omnino lex tollitur.

CIII. *a.* Capitalia mortem ſignificant, aut civitatis amiſſionem.

CIII. *b.* Criminalis autem ſive capitalis pœna eſt, quæ capiti vel corpori delinquentis ſupplicium infert, non in pecunia, ſed in ipſo corpore: veluti cum lex ſtatuat capitis abſciſſionem, naſi ablationem, vel manus vel cujus alius membri; aut quum inferat alicui infamiam ex aliquo maleficio, tunc dicitur pœna capitalis, tamquam capiti ac toti hominis corpori illata.

CIV. Liberorum appellatio etiam ad nepotes extenditur.

CV. Dictum, Libertos meos, non ſignificat etiam libertorum libertos.

CVI. *Deeſt.*

CVII. Habens quis duos filios aut plures

θως reſcribit. Vide ſup. not. 16. Ego αληθως emendaveram, antequam Synopſin mihi comparare potui. Nunc tamen Harmenopuli h. l. lectionem ob Latini textus auctoritatem ſequor.

CI. §. 1. *b.* Addo ex Harmen. *de V. S.* §. 17. in cujus editt. male legitur ενωθεντων.

§. 2. Eclog. eod. c. 101. D. GOTH. Synopſ. & F. uſque ad εμποδιον. ſeqq. ab οἷον e Baſil. ſubjungimus.

§. 3. Eclog. eod. c. 101. D. GOTH. It. F. & B.

CII. Eclog. eod. cap. 102. D. GOTH. It. F. & B.

22. απομ. ὁτ. μ. αφ. deſunt Goth. nec Syn. habet, ſed Leuncl. lacunam adpinxerat.

CIII. *a.* Harm. eod. §. 19. Eclog. eod. c. 103. D. GOTH. It. F. & Baſ.

CIII. *b.* Transſcripſi ex Schol. Harmen. *de V. S.* §. 43.

CIV. Eclog. eod. cap. 104. D. GOTH. F. & B. pag. 54.

CV. Eclog. eod. cap. 105. D. GOTH. F. & B.

CVII. 49. Eclog. 5. D. GOTH. Synopſ. pag. 426. Habet F. non Baſ. h. l. ſed Tom. VI. pag. 599.

23. Εξεινας τω πατρωνι πολλους εχοντι παιδας ἐνι τουτων αδυνατευσας η ωφεγκυρωσας τον απελευθερον. Theoph. ωφε

νομιμων γαμων, δυναται τω ἑνι αυτων εν ζωη η κατα Διαθηκας [23] προσκυρουν τον ιδιον απελευθερον· κἀκεινος ευρισκεται μετα θανατον του πατρος μονος πατρων.

ρή. Ου κειται.

ρϑ'. Καλη πιστει αγορασης ειναι δοκει, ὁ αγνοησας τουτο το πρᾶγμα αλλοτριον ειναι, η νομισας τον πωλησαντα δικαιον εχειν του πωλειν· οἱον, Φροντιστην η επιτροπον ειναι.

ρί. [24] Μεσεγγυητης εστι, παρ' ᾧ πολλοι επιδικον [25] ἀποτιθενται πρᾶγμα.

ριά. [26] Κενσερι εστι, το Διατατλεσθαι τι ποιησαι, και το καθ' ἑαυτον τι ποτε κεκρικεναι· ἐκειθεν το του κενσωρος ονομα δοκει ἑιλκυσθαι.

ρίβ. Αιγιαλος εστι, μεχρις ὁ το μεγιστον της θαλασσης [27] εκτρεχει κυμα.

ρίγ. Νοσος ολεθρια εστιν, η ἑκατῳ πρᾶγματι λυμαινομενη.

ρίδ. Ου κειται.

ρίε. Φονδος εστι παν [28] ὁ,τι δηποτε ὑπο του εδαφους κρατειται.

ρίς. Τη του υἱου ἀποσηγορια, και η θυγατηρ ἀπεκεται.

ρίζ. Ου κειται.

ρίη. Πολεμιοι εισιν, οἱ ἀπ' ἡμας, η προς ους ἡμεις δημοσιον ψηφιζομεθα πολεμον· οἱ δε αλλοι λῃσται η κλεπται εισιν.

ρίθ. Ου κειται.

ρκ'. Νομοθετειτω μεν γαρ ἑκαστος επι τοις

res ex legitimis nuptiis, poteſt uni eorum in vita aut per teſtamentum adſignare ſuum libertum: & ille fit poſt mortem patris ſolus patronus.

CVIII. *Deeſt.*

CIX. Bona fide emtor eſſe videtur, qui ignorabat eam rem alienam eſſe: vel credebat vendentem jus habere vendendi, veluti curatorem aut tutorem eſſe.

CX. Sequeſter eſt, apud quem plures litigioſam rem deponunt.

CXI. Cenſere eſt, præcipere quid fieri, & per ſe quidquam conſtituiſſe. Inde Cenſoris nomen videtur tractum.

CXII. Littus eſt, quouſque maximus maris excurrit fluctus.

CXIII. Morbus gravis (*ſonticus*) eſt, qui cuique rei nocet.

CXIV. *Deeſt.*

CXV. Fundus eſt omne, quodcunque a ſolo tenetur.

CXVI. Filii appellatione etiam filia continetur.

CXVII. *Deeſt.*

CXVIII. Hoſtes ſunt, qui adverſus nos, aut adverſus quos nos publicum decernimus bellum. Alii autem latrones aut fures ſunt.

CXIX. *Deeſt.*

CXX. Sanciat enim quiſque in ſuis *rebus*,

ἀπο ἀποσκυρωσεως απελευθερων. [III. Inſt. 8.] D. GOTH.

CIX. Eclog. eod. cap. 109. D. GOTH. F. & B.

CX. Eclog. eod. c. 110. & 13. tit. 2. ἀπο μεσεγγυητων. D. GOTH. F. & B.

24. Sic corr. Leuncl. pro Μετεγγ.

25. ἀποτιθωνται F. & Baſ.

CXI. Eclog. eod. c. 111. D. GOTH. F. & B.

26. Κενσηρε ſcribendum foret. Mox Διατατλειν τι Goth. F. & Baſ.

CXII. Eclog. eod. cap. 112. quæ ſane ſpecies eſt infr. [ſupra] 96. §. eod. D. GOTH. It. Fabr. non Baſil. vid. ſupra ad XCVI.

27. Χειμεριον κυμα εξεισιν, &c. Duobus locis ita legit Harmenop. lib. 2. tit. 1. §. 37. & tit. 4. §. 149. & Theophil. §. 3. Inſt. *de rerum diviſ.* addit χειμεριον μεγιστον εξεισι κυμα. D. GOTH.

CXIII. Eclog. eod. cap. 113. D. GOTH. F. & B.

CXV. Eclog. eod. cap. 115. D. GOTH. It. F. Baſ. & Gloſſæ Nomicæ. vid. inf. l. 211.

28. Sic corr. Leuncl. pro ειτιδηπ. qd. & in Gl.

CXVI. Eclog. eod. cap. 116. [pag. 13.] D. GOTH. It. F. & B.

CXVIII. Eclog. eod. c. 118. D. GOTH. F. & B.

CXX. Ex Novella 22, cap. 2, ita duce Goth.

τοις ἑαυτȣ τα εικοτα, χȣ ΕΣΤΩ ΝΟΜΟΣ Ἡ ΤΟΥΤΟΥ ΒΟΥΛΗ. καθαπερ χȣ ὁ παλαιοτατος ἡμιν των νομων, και πρωτος σχεδον την πολιτειαν Ρωμαιοις ϗξαταξας, φησι (φαμεν δε τον δυωδεκαδελτον) κἀλα την αρχαιαν χȣ πατριον γλωτταν ὅτωσι τȣ λεγων, Uti legaſſit quiſque de re ſua, ita jus eſto:

ρκά. Ο τοκος των αργυριων ουκ ἐστι καρπος.

ρκβ'. Ου κειται.

ρκγ'. Το ρημα το ειη, ενιοτε χȣ τον παρωχηκοτα δηλοι· ὁπερ αναγκαιον ἐστιν ἡμιν ειδεναι· χȣ ὁταν κωδικελλοι ὅτω βεβαιωθωσιν εν διαθηκη, ὁπερ εν τοις κωδικελλοις γραφεν ειη, ποτερον τȣ μελλοντος χρονου δηλωσις ἐσται, η χȣ τȣ παρελθοντος, ειγε προγραφεντας κωδικελλους τις [29] καταλιπη· ὁπερ εκ της βȣλησεως τȣ γραψαντος ἑρμηνευτεον ἐστιν. [30] Το ἐστι, και τον [31] ενεστωλα χȣ τον παρεληλυθοτα σημαινει, ὡσπερ χȣ το ειη.

ρκδ'. Το ειπειν, τοδε η τοδε ἱνα γενηται η δοθη, ȣ [32] παντως διαζευκτικον ἐστιν, αλλ' ἐσθ' ὁτε και συζευκτικον, και δει τα δυο γενεσθαι η δοθηναι.

ρκέ. ρκϛ'. ρκζ'. ȣ κειντ αι.

ρκή. Α. Ευνȣχος ονομα ἐστι γενικον· τεμνεται δε εις γ'· των γαρ ευνȣχων οἱ μεν εισι σπαδωνες, οἱ δε καστρατοι, οἱ δε θλιβιαι.

ρκή. Β. Τῃ τȣ σπαδωνος προσηγοριᾳ πας ευνȣχος δηλȣται.

ρκθ. Ο τεχθεις νεκρος, ȣτε γενναsθαι δοκει,

damus, qui omiſſo pr. abrupte incipit ab Ο παλαιοτ. & dein exhibet Ρωμαιων ϗξαταξις, atque ὅτωσιπω, atque inſuper poſtea adjicit, ȣδενος δυναμενȣ uſque ad τυπον, quæ & truncata ſunt, nec quidquam huc faciunt.

CXXI. Eclog. eod. cap. 120. D. GOTH. F. & B.

CXXIII. Eclog. eod. cap. 122. D. GOTH. It. F. & B. pag. 55.

29. ſic Syn. ſed καταλιπει G. F. & B. Sequens ὁȣς cum Baſ. malui, quam ἁȣς cum Syn.

bus, quæ decet, & ſit lex ejus voluntas, ſicut & vetuſtiſſima noſtrarum legum, & prima fere quæ rempubl. Romanorum conſtituit, ait (dicimus autem *Legem* duodecim tabularum) ſecundum antiquam & patriam linguam ſic alicubi dicens: Uti legaſſit quiſque de re ſua, ita jus eſto.

CXXI. Fenus pecuniæ non eſt fructus.

CXXII. *Deeſt.*

CXXIII. Verbum Sit (*erit*) aliquando etiam præteritum *tempus* ſignificat: quod neceſſarium nobis eſt ſcire. Et cum codicilli ſic confirmati ſint in teſtamento, Quod in codicillis ſcriptum ſit (*erit*); utrum futuri temporis demonſtratio erit, an etiam præteriti, ſiquidem ante ſcriptos codicillos quis relinquat? quod ex voluntate ſcribentis interpretandum eſt. *Verbum* Eſt & præſens & præteritum ſignificat, ſicut & verbum Sit (*erit.*)

CXXIV. Dictum, Hoc vel illud ut fiat aut detur, non ſemper disjunctivum eſt, ſed interdum quoque ſubjunctivum, atque oportet ambo fieri aut dari.

CXXV. CXXVI. CXXVII. *deſunt.*

CXXVIII. *a.* Eunuchus nomen eſt generale: dividitur autem in tria. Eunuchorum enim alii ſunt ſpadones, alii caſtrati, alii thlibiæ.

CXXVIII. *b.* Spadonis appellatione omnis eunuchus ſignificatur.

CXXIX. Mortuus naſcens neque naſci

G. & F.

30. Sequentibus, quæ eidem legi cohærent, Synopſis tribuit cap. 123. quod Gothofr. adſcribere oblitus eſt.

31. Sic Leuncl. & inde alii pro ἐστωται.

CXXIV. Eclog. eod. cap. 124. D. GOTH. F. B.

32. παντως Goth. & F. male.

CXXVIII. *a.* 3. Eclog. 1. 52. 2. Harmenop. 8. §. 2. Theophil. §. 9. Inſt. de adopt. ubi fuſius explicatur qui illi ſint. D. GOTH.

CXXVIII.

δοκει, ὅτε παις λεγεται.

ρλ'. Νομιμος λεγεται κληρονομια, και ἡ εκ διαθηκης.

ρλά. Ετερον εστι βλαβος, και ἕτερον ποινη· βλαβος μεν γαρ, δίχα ποινης δυναται ειναι· ποινη δε δίχα βλαβους, ου δυναται· ποινη εστιν ἁμαρτηματος εκδικησις· βλαβος δε και το ἁμαρτημα λεγεται, και ὡσανει ποινης προπαρασκευη τις.

§. 1. Μεταξυ δε του προστιμου και της ποινης πολυ διαφερει· επειδη ἡ ποινη γενικον εστιν ονομα, ἡ παντων των ἁμαρτηματων κολασις· το δε προστιμον, ιδικου ἁμαρτηματος δειγμα, ὑ τινος ἡ επιγραφη σημερον χρηματικη εστιν· ἡ δε ποινη ου μονον χρηματικη εναγεσθαι ειωθεν, αλλα και εγκληματικη· και το μεν προστιμον 33 εκ δοκιμασιας ερχεται του λεγοντος το προστιμον· ποινη δε ουκ επαγεται, ει μη εξ ἑκαστου νομου, ἡ ιδικου νομιμου, ιδικως τῳ εγκληματι επιτεθεισα.

ρλβ'. Ενιαυσιαιος δοκει τελευταν, ὁ εν τῃ ὑστερᾳ του ενιαυτου ἡμερᾳ τελευτων· και ὁτε γαρ λεγομεν προ δεκατης καλανδων ἡ μετα δεκατην των καλανδων, ου δηλουμεν την ἑνδεκατην ἡμεραν· 34 και κεφαλαιον ρλέ. ὁμοιως φησι.

§. 1. Ου λεγεται γεννησαι αναλμηθεισα.

ρλγ'. ου κειται.

ρλδ'. Τον ενιαυτον κατα νομον ουκ απο ροπης εις ροπην, αλλ' ἐξ ἡμερας εις ἡμεραν αριθμουμεν.

ρλέ. και ρλϛ'. ου κεινται.

ρλζ.

fci videtur, neque filius dicitur.

CXXX. Legitima dicitur hereditas, etiam *quæ* ex teſtamento *obvenit*.

CXXXI. Aliud eſt noxa (*fraus*) & aliud pœna. Noxa enim ſine pœna eſſe poteſt: pœna autem ſine noxa, non poteſt. Pœna eſt delicti vindicta: noxa autem & delictum dicitur, & quaſi pœnæ quædam præparatio.

§. 1. Inter mulctam vero & pœnam multum intereſt. Siquidem pœna generale eſt nomen, omnium delictorum punitio: mulcta autem ſpecialis delicti indicium, cujus accuſatio (*animadverſio*) hodie pecuniaria eſt: ſed pœna non tantum pecuniaria irrogari ſolet, ſed & criminalis *ſive capitalis*. Et mulcta quidem ex arbitrio venit *ejus* qui mulctam dicit: pœna autem non irrogatur, niſi ex quaque lege aut ſpeciali jure, delicto ſpecialiter impoſita.

CXXXII. Anniculus videtur mori, qui extremo anni die moritur. Etenim quum dicimus ante decimum Kalendarum, aut poſt decimum Kalendarum, non ſignificamus diem undecimum. Et caput 135. ſimiliter loquitur.

§. 1. Non dicitur peperiſſe diſſecta.

CXXXIII. *deeſt*.

CXXXIV. Annum ſecundum jus *civile* non ex momento in momentum, ſed ex die in diem numeramus.

CXXXV. & CXXXVI. *deſunt*.

CXXXVII.

CXXVIII. *b*. Sic in Baſil. Neutram habet F.

CXXIX. Eclog. eod. cap. 128. Harmenop. eod. §. 22. & 23 Ubi vide Scholion. D. GOTH. F. & B.

CXXX. Ex F. & B. ſumſimus.

CXXXI. pr. Eclog. eod. cap. 131. D. GOTH. It. F. & B.

§. 1. (Harmen. eod. §. 42. 43. Ubi vide Scholion ampliſſimum. adde l. 244. infr. eod. D. GOTH. It. F. & B.

33. Sic apud Harm. recte. Ceteri G. F. & B. ευδαιμ. vitioſe.

CXXXII. Eclog. eod. cap. 132. D. GOTH. It. F. & B. pag. 56.

34. Sola addit Synopſis, quod male poſt ſq. rejicit cum Goth F.

§. 1. Eclog. eod. c. 133. D. GOTH. F. & B.

CXXXIV. Male pro hoc capite nobis clauſulam ſuperioris 132. (not. 34.) obtrudit cum Goth. F.

ρλζ'. Τριτον γεννᾳ και ἡ τρεις εν μιᾳ γαστρι γεννησασα.

ρλή. Και ἡ δεκατοχή, κληρονομια λεγεται.

ρλθ'. και ρμ'. ου κειται.

ρμά. Δοκει 35 ἡ γυνη ὑον εχειν εν τῳ τελευταν, ἡς ανατμηθεισης εξηλθε το βρεφος.

ρμβ'. ου κειται.

ρμγ'. Εχειν δοκω το πραγμα, εφ' ᾧ ἁρμοζει μοι αγωγη.

ρμδ'. Παλλακη εστιν, η συζωσα τινι εν τῳ οικῳ αυτου νομιμως χωρις γαμου. 36 Ἡ δε ἡττον τιμιωτερα Φιλη λεγεται.

ρμέ. Τῃ του αναλογουντος μερους προσηγορια, εσθ' ὁτε και ἡ 37 πασα κληρονομια δηλουται.

ρμϛ'. Η του πενθερου προσηγορια και τον προπενθερον δηλοι.

ρμζ'. ου κειται.

ρμή. Τῳ ονοματι των παιδων και ὁ εἰς μονος περιεχεται.

ρμθ'. ου κειται.

ρν'. Εαν επερωτησω σε, ὁσον ηττον απο Τιτιου δυνηθω λαβειν, και μηδεν ισχυτω λαβειν απο Τιτιου, συ το παν χρεωστεις.

ρνά. ου κειται.

ρνβ'. Τῃ του ανθρωπου προσηγορια, και ανηρ και γυνη δηλουται.

ρνγ'. Και ὁ εν γαστρι ων, δοκει καλαλελειμ-

CXXXVII. Tertium parit etiam quæ tres uno utero peperit.

CXXXVIII. Etiam bonorum poſſeſſio hereditas dicitur.

CXXXIX. & CXL. *deſunt.*

CXLI. Videtur mulier filium habere in moriendo, qua diſſecta exiit infans.

CXLII. *deeſt.*

CXLIII. Habere videor rem, de qua actio mihi competit.

CXLIV. Pellex eſt, quæ cum aliquo vivit in domo ejus legitime extra nuptias. Minus autem honeſtior amica dicitur.

CXLV. Proportionalis (*virilis*) partis appellatione nonnunquam tota quoque hereditas ſignificatur.

CXLVI. Soceri appellatio etiam proſocerum ſignificat.

CXLVII. *deeſt.*

CXLVIII. Nomine liberorum etiam unus ſolus continetur.

CXLIX. *non exſtat.*

CL. Si a te ſtipulatus fuero, quanto minus a Titio conſequi potero, & nihil a Titio conſequi potuero, tu totum debes.

CLI. *deeſt.*

CLII. Hominis appellatione & vir & mulier ſignificatur.

CLIII. Et qui in utero eſt, videtur reli-

Sed Baſilica habent illud, quod exhibeo.

CXXXVII. In ſolis exſtat Baſil.

CXXXVIII. Harmenop. eod. §. 10. Eclog. eod. c. 135. [immo 138. Gr. ρλή.] D. GOTH. It. F. & Baſ.

CXLI. Harmen. eod. §. 1. Eclog. eod. c. 141. Adde 5. Harmenop. 5. §. 26. D. GOTH.

35. ἡ de: Goth. F. & Baſ.

CXLIII. Eclog. eod. cap. 143. D. GOTH. F. & B.

CXLIV. Eclog. eod. cap. 144. D. GOTH. F. & B.

36. Seqq. nec Synopſis nec Goth. habent.

CXLV. Eclog. eod. cap. 145. D. GOTH. ſ. Synopſ. p. 14. it. F. & Baſ. p. 56.

37. πασα de: Goth. & Fabr.

CXLVI. Eclog. eod. cap. 146. D. GOTH. F. & B.

CXLVIII. Habent Fabr. & Baſ. Sed Synopſis retulit ſupr. ad cap. LVI. ubi vid. not. 85.

CL. Transſcripſi Gr. & Lat. ex Addendis, quæ Tom. I. Baſil. pag. 818. ſubjunxit Fabrotus, more ſuo non memorans, unde hauſerit.

CLII. Eclog. eod. c. 146. D. GOTH. Vitium eſt apud Goth. qui bis idem repetit, quum hic ſcribere debuiſſet 152. ρνβ'. Exſtat & ap. F. & in Baſ.

CLIII. Eclog. eod. cap. 153. D. GOTH. F. & B.

CLV. Eclog. eod. cap. 155. D. GOTH. It.

λειφθαι εν καιρω τελευτης.

ρνδ'. ου κειται.

ρνε. Εγγυτερος λεγεται 38 και ὁ μονος ων.

ρνϛ'. ου κειται.

ρνζ'. Τοιχος εστιν, ειτε φραγμος ειτε 39 θριγκος.

ρνη. Τα τε αυτου γενους οντα, δυνατον και πολλα οντα ενικως εκφωνεισθαι, ως ὁταν λεγωμεν, πολυς ανθρωπος, πολυς ιχθυς· η ὁτε εμοι και τω κληρονομω μου επερωτησω· και οἱ πολλοι γαρ φιεχονται.

ρνθ. Και τα νομισματα 40 νεμος λεγεται.

ρξ'. ου κειται.

ρξα. Ου λεγεται ανηβος, ὁ εν γαστρι ων.

ρξβ'. Και ἑνος μονε ὑπαρχοντος, καλως ὑποκαθιστωμεν λεγοντες, τω τελευταιον αποθνησκοντι· και ὁ μονος γαρ συγγενης, πλησιαζων λεγεται.

§. 1 Το ειπειν εαν συμβη τω υἱω με τι ποτε, θανατον δηλοι.

ρξγ'. ου κειται.

ρξδ'. Τη των θυγατερων προσηγορια, και αἱ κυοφορεμεναι δηλενται.

§. 1. Ο λεγων μερος και μη προσθεις ποιον, το ἡμισυ δηλοι.

ρξε. Ου δοκει φιελθειν εις τον κληρονομον, relictus tempore mortis.

CLIV. *deeſt.*

CLV. Proximior dicitur etiam qui ſolus eſt.

CLVI. *deeſt.*

CLVII. Paries eſt, ſive murus ſive maceria.

CLVIII. Quæ ejuſdem generis ſunt, poſſunt etiam ſi multa ſunt, ſingulariter enuntiari: ut cum dicimus, multus homo, multus piſcis. Aut cum mihi heredique meo ſtipulor; nam & multi continentur.

CLIX. Etiam numiſmata *ſive aurei* nummus dicitur.

CLX. *deeſt.*

CLXI. Non dicitur pupillus, qui in utero eſt.

CLXII. Et ſi unus ſolus eſt, recte ſubſtituimus dicentes, poſtremum morienti. Nam & ſolus adgnatus proximus dicitur.

§. 1. Dictum, ſi quid filio meo acciderit, mortem ſignificat.

CLXIII. *deeſt.*

CLXIV. Filiarum appellatione etiam poſtumæ ſignificantur.

§. 1. Qui partem dicit, nec addit quantam, ſemiſſem ſignificat.

CLXV. Non videtur perveniſſe ad here-

It. F. & B. pag. 57.

38. και de: F. male.

CLVII. Eclog. eod. cap. 157. D. GOTH. F. & B.

39. Sic Syn. & Baſ. θριχος Goth. & F. Eſt & tertia ſcriptura θριγγος, quin & quarta θριγκλος.

CLVIII. Eclog. eod. cap. 158. D. GOTH. F. & B.

CLIX. Eclog. eod. cap. 159. D. GOTH. F. & B.

40. Vertunt quidem Leuncl. in Syn. & Fabr. in Baſ. *Etiam aureos numos (nummos) as dicimus*, ut Latini habent: ſed hoc non eſt Græca repræſentare, ut ego feci. Videtur ſcil. interpres voculam *as* non legiſſe, ſed ſic intellexiſſe: *etiam aureos, nummos dicimus.* Quam bene, alia quæſtio eſt.

CLXI. Harmenop. eod. §. 12. Eclog. eod. cap. 160. D. GOTH. It. F. & Baſ.

CLXII. pr. Eclog. cap. 162. D. GOTH. Item F. & B.

§. 1. Eclog. eod. c. 162. Harmenop. eod. §. 24. & 25. ubi vide Scholion. Adde Theophilum §. 1. Inſt. *de donationib.* D. GOTH.

CLXIV. pr. Eclog. eod. cap. 164. D. GOTH. It. F. & B.

§. 1. Harmenop. eod. §. 20. Eclog. eod. cap. 165. D. GOTH. It. F. & Baſ.

CLXV. Eclog eod. cap. 166. D. GOTH. F. & B.

CLXVII.

νομον, ει μη το μετα τα χρεα.

ρξς'. ου κειται.

ρξζ'. Περι εργασιμης ὑλης.

ρξη. Οἱ παλοι και οἱ κοντοι τοις εργασιμοις ξυλοις, ου μην τοις καυσιμοις ϖεριεχονται.

ρξϑ'. ου κειται.

ρο. Τη τϐ κληρονομϐ προσηγοριᾳ παντες οἱ διαδοχοι καλϐνται.

ροα. Περιερχεσθαι δοκει και το δια προσποριϐμϐ κτωμενον.

ροβ'. Τη προσηγοριᾳ τϐ απελευϑερου, και ἡ απελευθερα δηλϐται.

ρογ'. ου κειται.

ροδ'. Ἑτερον ἐστι το ὁμολογειν, κλεπτην μη ειναι, και ἑτερον το κλοπης και ποινης αφιϛασϑαι. Ὁ γαρ λεγων, κλεπτην μη ειναι, ϖερι [41] προαιρεσεως τϐ ανϑρωπου λεγει· ὁ δε ποινης και κλοπης αφεθεις, [42] ϐδενι ειναι κλοπης ενοχον ὁμολογει.

ροε. Τῳ ρηματι [43] του ποιησαι, και ἡ τϐ αποδϐναι αιτια ϖεριεχεται.

ροϛ'. ου κειται.

ροζ'. Σωριτης λεγεται, ὁ ϖαραλογισμος, ητοι ἡ ειρωνεια.

ροη. Α. Ου μονον τα αργυρα [44] ϖεριλαμβανεται τη των χρηματων προσηγοριᾳ· αλλα παντα τα σωματα.

ροη. Β. Τῳ ονοματι των χρηματων ου μονον τα αργυρια ϖεριλαμβανονται, αλλα παντα τα σωματα· ὁτι γαρ και τα σωματα τη των χρηματων προσηγοριᾳ ϖεριεχονται, ουδεις ἐστιν ὁ αμφιβαλλων.

§. 1.

heredem, niſi *quod* poſt debita *ſupereſt*.

CLXVI. *deeſt*.

CLXVII. De fabrili materia.

CLXVIII. Pali & perticæ fabrilibus lignis, non uſtilibus (*materia*, *non ligno*) continentur.

CLXIX. *deeſt*.

CLXX. Heredis appellatione omnes ſucceſſores vocantur.

CLXXI. Perveniſſe videtur etiam quod per adquiſitionem comparatur.

CLXXII. Appellatione liberti etiam liberta ſignificatur.

CLXXIII. *deeſt*.

CLXXIV. Aliud eſt promittere furem non eſſe, & aliud furti ac pœnæ expertem eſſe. Qui enim dicit, furem non eſſe, de hominis propoſito loquitur: qui pœna furtoque ſolutum, nemini eſſe furti obligatum promittit.

CLXXV. Verbo faciendi etiam reddendi cauſa continetur.

CLXXVI. *deeſt*.

CLXXVII. Sorites dicitur captioſa argumentatio ſive cavillatio.

CLXXVIII. *a*. Non ſolum pecunia *numerata* comprehenditur pecuniæ appellatione: ſed omnia corpora.

CLXXVIII. *b*. Nomine pecuniæ non ſolum pecunia *numerata* comprehenditur, ſed omnia corpora. Nam & corpora pecuniæ appellatione contineri, nemo eſt qui ambigat.

§. 1.

CLXVII. Eclog. eod. cap. 167. D. GOTH. *ſolus*.
CLXVIII. Ex F. & Baſ.
CLXIX. Solus Baſil. habet.
CLXXI. Eclog. eod. cap. 171. D. GOTH. It. F. & B. pag. 58.
CLXXII. Harmenop. eod. §. 6. Eclog. eod. c. 173. D. GOTH.
CLXXIV. E Fabr. & Baſ.
41. αἱρεσεως F.
42. ουδε F. Præcedens αφεθεις vel mutandum in αφεθεντα vel in αφεθηναι, aut in αφιϛασθαι. G. O. R. Quid ſi ενοχῳ ὁμολογειται? GAVEL.
CLXXV. Eclog. eod. c. 175. D. GOTH. It. F. B. & Gl. Nom. vid. inf. l. 218.
43. τῳ Syn. Goth. Fabr. Gl.
CLXXVII. Eclog. eod. c. 177. D. GOTH. ſ. in Synopſi pag. 15. it. F. & Baſil.
CLXXVIII. *a*. Eclog. eod. cap. 178. D. GOTH. *ſolus*.
44. αργυεια legendum. ϖϑσλαμϐ. Goth. male.

§. 1. Το δε της κληρονομιας ονομα, δικαιον εστιν, ὁπερ και προσθηκην η μειωσιν καθ' αὑτο επιδεχεται· ἡ δε κληρονομια απο καρπων μαλιστα αυξεται.

ροθ'. ου κειται.

ρπ'. Καλυβη καλειται, παν αγροικικον οικοδομημα.

ρπά. 45 Το διαφερειν δηλοι και τα οντα της δεσποτειας ἡμων, και ἁτινα νεμομεθα, η ελπιζομεν κλασθαι η νεμεσθαι.

ρπβ'. Ου κειται.

ρπγ'. Σκηνη λεγεται πασα οικησις.

ρπδ'. Ου κειται.

ρπέ. Ευτρεπισμενον εργαστηριον, το και πραγμασι και ανθρωποις προς πραγματειαν ἑτοιμον.

ρπς'. Ου κειται.

ρπζ'. Το ρημα των απαιτηθεντων χρηματων ου μονον εις καταβολην αναφερεσθαι δει, αλλα και εις εκταξιν.

ρπή. Ου κειται.

ρπθ'. Τη τυ ποιησαι σημασια και το μη ποιησαι τα προσηκοντα περιεχεται.

ρή. Επαρχιωται εισιν οἱ την οικησιν εν ταις επαρχιαις εχοντες, ου μην οἱ εν αυταις τεχθεντες.

ρήά. Ου κειται.

ρήβ'. Το προστιθεμενον εν τοις συμβολαιοις δεκα η πλεον, ουκ εις ἀπειρον, αλλ' εις ελαχιστην αναφερεται ποσοτητα.

ρήγ'. Το ειπειν, ὁσον φανη το πραγμα, ου

CLXXVIII. *b.* Ex Fabr. & Basil.
§. 1. Vide l. 24. 6. [lege sup.] eod. D. GOTH. Nos ex Fabr. & Basil. sumsimus.
CLXXX. Eclog. eod. cap. 180. Καλυβη hic pro *tugurio.* apud Theophilum §. 5. Inst. *de rerum divisione* pro *casa.* D. GOTH. It. F. & Bas.
CLXXXI. Harmenop. eod. §. 11. Eclog. eod. cap. 182. D. GOTH. It. F. & Bas.
45. To de: Goth.

§. 1. Hereditatis autem nomen, juris est, quod & augmentum & deminutionem in se recipit. Sed hereditas ex fructibus maxime augetur.

CLXXIX. *deest.*

CLXXX. Tugurium dicitur omne rusticum ædificium.

CLXXXI. *Verbum* interesse (*pertinere*) significat & quæ dominii nostri sunt, & quæ possidemus, aut speramus adquirere vel possidere.

CLXXXII. *deest.*

CLXXXIII. Taberna dicitur omne ædificium.

CLXXXIV. *deest.*

CLXXXV. Instructa officina *sive taberna, quæ* & rebus & hominibus ad negotiationem parata *est.*

CLXXXVI. *deest.*

CLXXXVII. Verbum exactæ pecuniæ non solum ad solutionem referri oportet, sed etiam ad delegationem.

CLXXXVIII. *deest.*

CLXXXIX. Faciendi significatione etiam non facere quæ oportet, continetur.

CXC. Provinciales sunt, qui domicilium in provinciis habent, non qui in illis nati sunt.

CXCI. *deest.*

CXCII. *Hæc* adjectio in pactionibus decem aut plus, non ad infinitam, sed ad minimam refertur quantitatem.

CXCIII. Dictum, quanta apparuerit res,

CLXXXIII. Eclog. eod. cap. 183. D. GOTH. It. F. & B.
CLXXXV. Eclog. eod. cap. 184. D. GOTH. It. F. & Bas.
CLXXXVII. Ex F. & Bas.
CLXXXIX. Ex F. & Bas.
CXC. Eclog. eod. cap. 188. D. GOTH. It. F. & Bas. pag. 59.
CXCII. Eclog. eod. c. 189. D. GOTH. F. & B.
CXCIII. Eclog. eod. c. 190. D. GOTH. F. & B.

ʒ προς το ⸀αφερον, αλλα προς την του πραγματος ⸀αξιωσιν [46] φερεται.

ρ⸀ιδ'. Ου κειται.

ρ⸀ιε'. Τα λεγομενα ⟨ω⟩ς αρρεν⟨ω⟩ [47] επι το πλειστον και ⟨ω⟩ς θηλειας λεγεται.

§. 1. Η Φαμιλια και πραγμα δηλοι· ως οταν ὁ νομος [48] λεγη, ὁ εγγυτερος συγγενης την Φαμιλιαν εχετω. Δηλοι και [49] ⟨π⟩ροσωπα, ως οταν λεγωμεν περι τ⟨ω⟩ πατρωνος και των απελευθερων.

§. 2. 3. & 4. Λεγεται και Φαμιλια κοινως επι παντ⟨ω⟩ν [50] τ⟨ω⟩ γενους· λεγεται και περι των ὑπεξουσιων τ⟨ω⟩ ἑνος ⟨π⟩ροσωπου. Πατερ γαρ Φαμιλιας λεγεται ὁ οικοδεσποτης, καν μη εχη παιδας.

§. 5. Φαμιλια τ⟨ω⟩ τελων⟨ω⟩ νοειται, ου μονον οἱ δουλοι αυτων.

§. 6. Ἡ δε γυνη και κεφαλη και τελος της Φαμιλιας αυτης ειναι δυναται.

ρ⸀ιϛ'. Ὡς και αυτεξουσια, και μη εχουσα παιδας ὑπεξουσιους· τ⟨ω⟩ πατρι γαρ ακολουθουσιν.

ρ⸀ιζ'. Μεμηνυκεναι εστι το ⟨π⟩ροσηγγελκεναι, το ελεγξαι, το κατηγορησαι, [51] και το συνελεγξαι.

ρ⸀ιη'. Ἀστυκα κ⸀τηματα τα οικηματα δεχομεθα· ου μονον τα εν πολεσιν οντα, αλλα και ει τυχον ⸀αθμοι ειεν, η αλλα εργαστηρια εν ταις χωραις και εν ταις κωμαις· η εαν επαυλια τερψει μονον δουλευον⸀α. Επειδη το

res, non ad *id* quod intereſt, ſed ad rei æſtimationem refertur.

CXCIV. *deeſt.*

CXCV. Quæ dicuntur de maſculo, ut plurimum etiam de femina dicuntur.

§. 1. Familia etiam rem ſignificat: ut quum lex ait, proximus adgnatus familiam habeto. Significat etiam perſonas, ut quum dicimus de patrono & libertis.

§. 2. 3. & 4. Dicitur quoque familia communiter de omni genere. Dicitur & de ſubjectis poteſtati uni perſonæ. Pater enim familias dicitur dominus *ſive herus*, etſi liberos non habeat.

§. 5. Familia publicani intelligitur, non tantum ſervi eorum.

§. 6. Mulier autem & caput & finis familiæ ſuæ eſſe poteſt.

CXCVI. Ut & materfamilias, & ſi non habet liberos in poteſtate: patrem enim ſequuntur.

CXCVII. Indicaſſe eſt denuntiaſſe, arguiſſe, accuſaſſe, conviciſſe.

CXCVIII. Urbana prædia ædificia accipimus, non ſolum quæ in oppidis ſunt, ſed etſi forte ſtabula ſint, vel aliæ tabernæ (*meritoria*) in agris (*villis*) & in vicis: vel ſi villæ (*prætoria*) voluptati tan-

46. κναφεσεται Leuncl. in marg.
CXCV. Eclog. eod. cap. 193. Harmen. eod. §. 7. D. GOTH. it. F. & Baſ.
47. ⟨ω⟩ς Syn. quam Goth. primus correxit.
§. 1. Habet Goth. & ſi nihil adſcripſit, ex Eclog. ſ. Syn. pag. 15. cap. 194. It. F. & B.
48. Sic Syn. Ceteri λεγει, & mox omnes λεγωμεν. Sequens ὁ de: Syn. & Goth.
49. τα addunt Goth. F. & B.
§. 2. 3. 4. uſque ad ⟨π⟩ροσωπα habet ex Syn. Goth. adſcribens cap. 194. Reliqua addunt F. & B.
50. τ⟨ω⟩ de: Syn. & Goth.
§. 5. Vide 56. Eclog. 1. cap. 3. [pag. 466.] D. GOTH. qui ſolus habet.
§. 6. Ex F. & Baſ. pag. 59.
CXCVI. Ex F. & Baſ. pag. 60.
CXCVII. Eclog. eod. cap. 196. D. GOTH. F. & B.
51. Sic primus correxit addito και Leuncl. pro eo quod e MS. ut ſemper edidit, το συναλλαξαι.
CXCVIII. Eclog. eod. c. 197. D. GOTH. F. & B.
52. εν de: F. & Baſ.
53. Sic habet Synopſis: ſed in margine Leuncl. abſque ulla neceſſitate legit, αστυκα ſcil. κ⸀ηματα. Unde Goth. & ſeqq. αστυκα in textum receperunt.
CXCIX. Eclog. eod. cap. 198. D. GOTH. Habet tantum cum Syn. uſque ad ⟨π⟩ροικιδι. Reliqua cum §. 1. ſumſimus ex F. & Baſ.

54. Sic

το αστυκον κτημα, ουχ ὁ τοπος ποιει, αλλ' ἡ ὑλη· αμελει και τους κηπους, οἱ τινες εισιν 52 εν οικημασι καλαστασντες, λεκτεον τη των αστυκων προσηγορια περιεχεσθαι· δηλαδη δε και ει το πλεον οἱ κηποι εν προασδω εισιν, αμπελικοι τυχον η λαχανικοι οντες, μαλλον ουκ εισιν 53 αστυκοι.

ρϟϑ'. Απεστιν, ὁ μη παρων ενθα απαιτειται, και ὁ μη 54 θειων εν τη θειοικιδι· ὁ δε εν 55 αυτοις ων, ουκ απεστιν, ει μη λανθανει.

§. 1. Ὁ αιχμαλωτος ουκ απεστιν, ὁ δε ὑπο ληστων κρατουμενος απεινας δοκει.

σ'. Ου κειται.

σά. Α. Τη του υἱου προσηγορια και τη των ὑπεξουσιων, και οἱ εκγονοι περιεχονται.

σά. Β. Επι μεν των αλλων τη του υἱου προσηγορια και οἱ εγγονοι περιεχονται· επι δε της επιτροπης ουδαμως.

§. 1. 56 Τη του πατρος προσηγορια και ὁ παππος περιεχεται.

σβ'. Ὁ κελευσθεις εις 57 ταφην η πενθος δαπανησαι ρ'. ν'. ητ̃τον μεν ου δυναται δαπανησαι, πλεον δε δυναται.

σγ'. Ου κειται.

σδ'. Ἡ του παιδος προσηγορια τρεις εχει σημασιας· μιαν, ὁταν παντας δουλους παιδας προσαγορευωμεν· ἑτεραν, επειδαν παιδα τω ονοματι 58 εναντιω της κορης λεγωμεν·

tantum ſervientes. Siquidem urbanum prædium non locus facit, ſed materia. Sane & hortos, qui ſunt in ædificiis conſtituti, dicendum *eſt* urbanorum adpellatione contineri. Scilicet etſi plurimum horti in reditu ſunt, vinearii forte vel olitorii, potius non ſunt urbani.

CXCIX. Abeſt, qui non adeſt ubi petitur, & qui non eſt in ſuburbio. Sed qui in his eſt, non abeſt, niſi lateat.

§. 1. Bello captus non abeſt: ſed a latronibus detentus, abeſſe videtur.

CC. *deeſt.*

CCI. *a.* Filii adpellatione & filiorumfamilias, etiam nepotes continentur.

CCI. *b.* In ceteris quidem filii adpellatione etiam nepotes continentur: in tutela autem nequaquam.

§. 1. Patris adpellatione etiam avus continetur.

CCII. Juſſus in ſepulturam aut luctum conſumere centum aureos, minus quidem non poteſt conſumere, plus autem poteſt.

CCIII. *deeſt.*

CCIV. PUERI adpellatio tres habet ſignificationes: unam, quum omnes ſervos pueros adpellamus; alteram, quum puerum nomine contrario puellæ dicimus;

54. Sic Syn. ſed vel πωρων legend. vel cum F. & B. ſimplex ων.

55. εν αυτη, ſc. θειοικιδι dicendum fuit, ſed pluralis Latinus *continentia urbis* αυτοις peperit.

CCI. *a.* Sic habet Synopſis in fine pag. 15. ſub numero conjuncto σ. & σκ. id eſt l. 200. & 220. D. Gothofr. nimis licenter ex Harm. partem ſic edidit: „ Τη προσηγορια του υἱου, και οἱ εγγονοι περιε„ χονται. Eclog. eod. c. 200. hoc amplius additur „ ab Harmenop. eod. §. 5. επι δε επιτροπης ουδα„ μως". Fabrotus poſt Thum habet: Τη του υἱου προσ. και ὁ εγγονος περιεχεται. in Baſil. autem addidit, forte e Syn. και τη των ὑπεξ. ſed poſteriora tamen itidem ſingulariter extulit: quando malim του ὑπεξουσιου.

CCI. *b.* Deſcripſi ex Harmen. eod. tit. §. 5. §. 1. Eclog. eod. c. 20. [p. 16.] D. GOTH. F. & B.

56. Και præfigit Goth. ſed F. & Baſ. contractius habent: Και τη του πατρος, ὁ παππος.

CCII. Ex F. & Baſ. in f. pag. 60.

57. Poſſet ταφη *monumentum*, & πενθος *funus* verti, ut in Lat. textu, ſed ſolemus propriam vocabulorum Græcorum vim exprimere.

CCIV. Eclog. eod. cap. 204. D. GOTH. F. & Baſ. pag. 61.

58. Sic emendavit Leuncl. pro edito αυτου.

μεν· τριτην, 59 ην ἑκαστην παιδικην ἡλικιαν δηλουμεν.

σέ. Ου κειται.

σϛ'. Οινηρα σκευη λεγομεν τα περι την ληνον· οἱ δε πιθοι και οἱ βατεις και οἱ κεραμοι, ἑως οὑ μονον ἐστιν ἐν αυτοις ὁ οινος· ἐπειδη μετα το κενωθηναι τον οινον, εις αλλην χρειαν μεταγειν αυτα δυναμεθα.

σζ'. Τῃ τε Φορτιᾳ προσηγορια ὑπεχονται οἱ ἀνθρωποι· ὁθεν οἱ σωματεμποροι ὐ λεγονται ἐμποροι, αλλα σωματεμποροι.

σή. Το ονομα των πραγματων, ὡσπερ 60 επι της κληρονομιας και της Δοχης, την ὁμαδα δηλοι και ὐ το καθ' ἑκαστον.

σθ'.
σι'. } Ου κειται.

σιά. Φυνδος καλειται και το οικημα, και ὁ αγρος· αἱ δε 61 οικοδομιαι ἐν μεν τῃ πολει οικιαι λεγονται, ἐν δε τοις χωριοις 62 βιλαι· ὁ δε χωρις οικοδομης τοπος ἐν πολει μεν ἐδαφος λεγεται, ἐν χωριῳ δε ἀγρος προσαγορευεται.

σιβ'. Ου κειται.

σίγ. Το προχωρειν την ἡμεραν, σημαινει το ἀρχεσθαι χρεωστεισθαι τα χρηματα· το δε ἐρχεσθαι την προθεσμιαν, δηλοι το ταυτην την ἡμεραν ἐληλυθεναι, καθ' ἣν τα χρηματα ἀπαιτεισθαι δυνανται. Ενθα δε χωρις ἀφεσεως τις ἐπηρωτησε, και προεχωρησε και ηλθεν ἡ προθεσμια· ενθα δε ὑπω προθεσμιαν ἐπηρωτησε, προεχωρησε μεν ἡμερα, ὑπω δε ηλθεν· ενθα δε ὑπω ἀφεσιν, ὑπω

mus; tertiam, quum quamlibet ætatem puerilem ſignificamus.

CCV. *deeſt.*

CCVI. Vinaria vaſa dicimus *quæ* ad torcular *faciunt*. Dolia autem & cupæ & teſtæ (*ſeriæ & amphoræ*) quouſque tantum in iis vinum eſt. Siquidem poſt exhauſtum vinum in alium uſum transferre ea poſſumus.

CCVII. Mercis adpellatione non continentur homines. Unde venalitiarii non dicuntur mercatores, ſed venalitiarii.

CCVIII. Nomen bonorum, ſicut in hereditate & ſucceſſione, univerſitatem ſignificat, & non ſingulas *res*.

CCIX.
CCX. } *deſunt.*

CCXI. Fundus vocatur & ædificium & ager. Aedificia autem in urbe ædes dicuntur, in agris villæ. Sed ſine ædificio locus in urbe ſolum (*area*) dicitur, rure autem ager appellatur.

CCXII. *deeſt.*

CCXIII. Cedere diem, ſignificat incipere deberi pecuniam. Venire autem diem, ſignificat eum diem veniſſe, ad quem pecunia peti poteſt. Ubi vero ſine conditione (*pure*) quis ſtipulatus eſt, & ceſſit & venit dies. Aſt ubi in diem ſtipulatus eſt, ceſſit quidem dies, ſed nondum venit: ubi ſub conditione, nondum ceſſit neque venit dies, ſuſ-

Mox λεγομεν G. F. & B.

59. Sic habet Syn. np. ην pro εαν. ſed Goth. dedit ἡν, unde olim conjiciebam ἡ, *quâ*. Fabrotus utrobique ἡν καθ' ἑκαστην. Tum vero rectius foret, καθ' ἡν, puta σημασιαν.

CCVI. Ex F. & Baſ.

CCVII. Eclog. eod. cap. 207. D. GOTH. F. & B.

CCVIII. Ex F. & Baſ.

60. επι male de: Baſ.

CCXI. Eclog. eod. cap. 211. D. GOTH.

ſ. Syn. pag. 16. It. Fabr. Baſil. & Gloſſæ Nomicæ pag. 1818. quæ pr. ſic exhibent: φυνδος ἐστι παν ει τι (ὁ,τι vid. ſupra l. 115. not. 28.) δηποτε ὑπο τυ ἐδαφους κρατειται, και το οικ. &c.

61. οικοδομαι Gloſſæ, quod præfero, quia & οικοδομης ſequitur.

62. Sic omnes pro βιλλαι.

CCXIII. Ex Fabr. & Baſ. pag. 61--2.

§. 2. Eclog. eod. cap. 214. D. GOTH. It. F. & Baſ. pag. 62.

CCXIV.

ϑπω προεχωρησεν, ϑτε ηλθεν ἡ ἡμερα, ηρτημϑη επι της αἱρεσεως.

§. 1. Ου κειται.

§. 2. Πλατεια ραϑυμια εστιν ἡ σφοδρα αμελεια, τϑτεστι το μη νοειν, ὁ παντες νοϑσιν.

σίδ. Μϑθος κυριως μϑν, το εξ αναγκης νομου η εϑος ἡ αρχοντος γινομενον, λεγεται.

σίε. Το της εξϑσιας ονομα πολλα σημαινει· το των αρχοντων κρατος, των πατερων εις τϑς παιδας, των δεσποτων εις τους δουλους.

σίϛ. Ὁ ψιλως ων εν Φυλακη, ϑ δοκει 63 δεδεσϑαι.

σίζ. Διαφερει το, ὁτε δυνηϑη λαλησαι, τϑ μεϑ' ὁ δυνηϑη λαλησαι· επι γαρ του πρωτϑ εκβαινει ἡ αἱρεσις, ὁτε πρωτον λαλησαι δυνηϑη.

§. 1. A. Εαν αἱρεσις επιτεϑη και μη ὁρισϑη, ἡμερας δυο εχει εις το πληρωσαι την αἱρεσιν.

§. 1. B. Ὁ λεγων 64 ποιησειν εισω ἡμερων, και μη 65 προστϑεις ποσων, εισω δυο 66 δοκει λεγειν.

§. 1. Γ. Εαν αἱρεσις τοιαυτη δοϑη, ὁ δεινα τοδε ποιησει εν ἡμεραις, εν δυο ἡ δεκα ἡμεραις χρη αυτον ποιησαι την αἱρεσιν.

σίη. Τῳ ρηματι 67 του ποιησαι 68 παντα τα ποιητα περιεχεται, δϑναι, καταβαλειν, αριθμησαι, δικασαι, πορευϑηναι.

σίϑ.

suspensus per conditionem.

§. 1. *deest.*

§. 2. Lata culpa est nimia negligentia: id est, non intelligere quod omnes intelligunt.

CCXIV. Munus proprie quidem, quod ex necessitate legis aut moris aut magistratus *vel præsidis* fit, dicitur.

CCXV. Potestatis nomen multa significat. Magistratuum imperium, patrum in liberos, dominorum in servos.

CCXVI. Qui simpliciter est in carcere, non videtur vinctus.

CCXVII. Differt hoc Quum potuerit fari, ab illo Postquam potuerit fari. In priori enim existit conditio, quum primum potuerit fari.

§. 1. *a.* Si conditio imposita nec præfinita fuerit, dies duos habet ad implendam conditionem.

§. 1. *b.* Qui dicit *se* facturum intra dies, neque addit quot, intra duos videtur dicere.

§. 1. *c.* Si conditio talis data fuerit, ille hoc faciet in diebus, in duobus aut decem diebus eum oportet efficere conditionem.

CCXVIII. Verbo faciendi omnia facienda continentur, dare, solvere, numerare, judicare, proficisci (*ambulare.*)

CCXIX.

CCXIV. Eclog. eod. cap. 212. D. GOTH. F. & B.
CCXV. Ex Fabr. & Bas.
CCXVI. Eclog. eod. cap. 216. D. GOTH. F. & B.
63. δεδοσϑαι F. & B. perperam.
CCXVII. pr. Eclog. eod. c. 217. D. GOTH. It. F. & Bas.
§. 1. *a.* Harm. eod. §. 35. Aliter paulo exprimitur hæc regula a Græcis. D. GOTH. ut mox sequetur sub litt. *b.* & *c.*
§. 1. *b.* Eclog. eod. c. 217. in fin. Harm. eod. §. 13. D. GOTH. F. & B.
64. Sic recte F. & B. pro ποιησαι Syn.
65. προϑεις solus Goth.
66. ἡμερων ὁ τοιϑτος inserunt F. & B.
§. 1. *c.* Harmenop. eod. §. 35. D. GOTH.
CCXVIII. Eclog. eod. cap. 218. D. GOTH. F. B. & Gloss. Nomicæ p. 1781.
67. Sic lego pro τῳ omnium.
68. Gloss. inserunt hæc: και ἡ τϑ αποδουναι αιτια περιεχεται, και Ex l. 175. sup.

σιϑ. Εν τοις συναλλαγμασιν ϑ τοις ρημασιν, αλλα τη διανοια των συναλλασσοντων προσεχομεν· ὁϑεν εαν ϖϑϑ πολεως μισθωσωμαι, εφ' ᾧ διαβηναι την μισθωσιν εις κληρονομϑς 69 μϑ, διαβαινει και εις ληγαταριϑς.

σκ'. Τη των παιδων 70 ϖροσηγορια, και τη των ὑπεξϑσιων, εκγονοι και απεκγονοι, και παντες οἱ εξ αυτων δηλϑνται.

§. 1. Ὡς επι πολυ δε και τη τϑ υἱου ϖροσηγορια και οἱ εγγονοι ϖεριεχονται· εαν γαρ ληγατευσω αγρον μετα τϑ οικονομϑ και των υἱων αυτϑ, και οἱ εγγονοι ϖεριεχονται, ει μη εναντιϑται ἡ 71 βϑλη μϑ.

§. 2. Και ϑ λεγομϑν απαιδα τελευταν, τον καταλιποντα κληρονομον εγγονον.

§. 3. Τη γαρ τϑ υἱϑ προσηγορια ἁπαντες οἱ εξ αυτϑ δηλϑνται.

σκά. Πλαστος επιτροπ@ εστιν ὁ μη ων επιτροπ@· και πλαστη διαθηκη, ἡ μη ϑσα διαθηκη· και πλαστος μοδι@, ὁ μη ων μοδι@.

σκβ'. Τῳ ονομαλι των χρηματων ϑ μονα τα χρηματα, αλλα και παντα τα κινητα, και τα ακινητα, και τα σωματικα, και τα δικαια δηλϑνται.

σκγ'. Ου κειται.

σκδ'. Δεσμα 72 λεγεται και τα ιδιατικα, και τα δημοσια· Φυλακη δε 73 μονη ἡ δημοσια.

σκέ. Ρεμβος 74 εστιν ὁ μικρος φυγας, και εκ

CCXIX. In contractibus, non verbis ſed menti contrahentium attendimus. Unde ſi a civitate conduxerim, ut conductio tranſeat ad heredes meos, tranſit etiam ad legatarium.

CCXX. Liberorum adpellatione & filiorumfamilias, nepotes & pronepotes, & omnes ex his *nati* ſignificantur.

§. 1. Ut plurimum autem filii etiam adpellatione nepotes continentur. Si enim agrum legavero cum villico & filiis ejus, & nepotes continentur, niſi adverſetur voluntas mea.

§. 2. Nec dicimus ſine liberis mori, qui nepotem reliquit heredem.

§. 3. Filii enim adpellatione omnes ex eo *prognati* ſignificantur.

CCXXI. Falſus tutor eſt, qui non eſt tutor; & falſum teſtamentum, quod non eſt teſtamentum; & falſus modius, qui non eſt modius.

CCXXII. Nomine pecuniæ non ſola pecunia, ſed & omnia mobilia & immobilia, & corporalia & jura ſignificantur.

CCXXIII. *deeſt.*

CCXXIV. Vincula dicuntur & privata & publica. Cuſtodia vero ſola publica.

CCXXV. Erro eſt modicus fugitivus, atque

CCXIX. Eclog. eod. cap. 219. D. GOTH. F. & B.
69. μϑ de: Syn. & Goth.
CCXX. pr. Eclog. eod. cap. 220. D. GOTH. F. & Baſ. pag. 63.
Confer ſup. ad l. CCI. *a.*
70. Hic locus oſtendit ſatis, liberorum legendum eſſe, non libertorum. D. GOTH.
§. 1. 2. & 3. ex Fabr. & Baſ.
71. νομη Fabr. vitioſe.
CCXXI. Eclog. eod. cap. 221. D. GOTH. F. & B.
CCXXII. Eclog. eod. cap. 222. D. GOTH. F. & B.
CCXXIV. Eclog. eod. cap. 224. D. GOTH. ſ. Synopſ. pag. 17. it. F. B. & Gloſſæ Nomicæ pag. 1723.
72. λεγονται Gl.
73. μονον Gl.
CCXXV. pr. Harmen. eod. §. 16. 19. Eclog. 10. cap. 12. adde l. 17. §. 14. D. *de ædilitio.* D. GOTH.
Goth. ex Harm. deſcripſit, ſed Synopſ. l. c. pag. 204. has varietates habet:
74. εϛι μηκρ@ Syn. Poſterius quidem vitioſum eſt, ut & deinde πλανομν@, ſed hujuſmodi vitia in edit.

εκ τȣ εναντιȣ ὁ Φυγας μεγας ρεμβος εστι· κȳριως δε ρεμβος εστιν 75, ὁ συνεχως αναιτιως πλανωμενος, και τȣς χρȣς εις ανονητα δαπανῶν, 75 και βραδεως εις τον οικον 75 αναστρεφων.

§. 1. Κλεπτην και Φυγαδα, και ρεμβον, και μοιχον και κοτλιστην, ουκ απο της προθεσεως αυτων, αλλ' απο τȣ πραξαι λεγομεν.

σκϛ'. A. Κȣλπα εστιν, ἡ μεγαλη αμελεια· ἡ δε μεγαλη κουλπα, δολος εστιν.

σκϛ'. B. Ἡ μεγαλη αμελεια, 76 κȣλπα εισιν ραθυμια εστιν· ἡ δε μεγαλη ραθυμια, δολος εστι.

σκζ'. } Ου κειται.
σκη'. }

σκθ'. Τα λελυθεντα η πληρωθεντα νοειν οφειλομεν, ȣ μονον οἱς αμφισβητησις 77, αλλα και τα δικα αμφισβητησεως 78 κληθεντα.

σλ'. 79 Ὡς εστι τα εν δικαστηριῳ τμηθεντα η μαλλον ὁρισθεντα, και τα εν λελυσει τεθεντα, και τα ὑπο σιωπης μακροτερȣ χρονȣ πληρωθεντα.

σλά. Ὁ κυοφορȣμενος ἑαυτῳ μονῳ, πριν τεχθη, και ȣχ ἑτεροις συμβαλλεται.

σλβ'. σλγ'. αρχη και §. 1. ου κειται.

§. 2. Ακοντιον λεγεται, ȣ μονον το απο τοξȣ, αλλα και το ὁπωσȣν βαλλομενον.

σλδ'.

atque e contrario fugitivus eſt magnus erro. Proprie autem erro eſt, qui continuo temere errat, & tempora in futilia impendit, & tarde domum revertitur.

§. 1. Furem & fugitivum & erronem & adulterum & aleatorem, non ex propoſito eorum, ſed ex facto dicimus.

CCXXVI. *a.* Culpa eſt magna negligentia: magna autem culpa, dolus eſt.

CCXXVI. *b.* Magna negligentia culpa eſt: magna autem culpa dolus eſt

CCXXVII. } *deſunt.*
CCXXVIII. }

CCXXIX. Transacta vel impleta (*finita*) intelligere debemus, non ſolum quibus controverſia (*fuit*), ſed etiam quæ ſine controverſia poſſidentur.

CCXXX. Ut ſunt in judicio diremta aut potius terminata, & in transactione poſita, & ſilentio longioris temporis impleta (*finita*).

CCXXXI. Qui in utero eſt, ſibi ſoli, antequam naſcatur, non ceteris prodeſt.

CCXXXII. CCXXXIII. *pr.* & §. 1. *deſunt.*

§. 2. Telum dicitur, non ſolum quod ab arcu, ſed & qualitercumque mittitur.

CCXXXIV.

edit. Leuncl. rara ſunt. Contra Goth. mox εστιν κυϱ. & deinde pejus ανὁητα δαπάνων edidit.

75. ὁς & in fine αναστρεφει Syn. omiſſo και ante βραδεως. Melius, me judice quam apud Harm.

§. 1. Eclog. eod. cap. 225. D. GOTH. F. & B.

CCXXVI. *a.* Eclog. eod. cap. 226. D. GOTH. It. F. & Baſ.

CCXXVI. *b.* Ex F. & B.

76. εισιν κȣλπα, inverſe F.

CCXXIX. Ex F. & B. pag. 63--4.

77. Excidit verbum ην, aut γεγονεν, aut ετυγχανεν &c.

78. τμηθεντα F. male.

CCXXX. Ex F. & B. pag. 64.

79. Ὡς de: F.

CCXXXI. Ex F. & Baſ.

CCXXXIII. §. 2. Solus Fabr. non habet.

Eclog. eod. c. 233. adde 6. Harmenop. 5. §. 5, Theophilus ita §. 5. Inſt. *de publ. judiciis.* ὁ Γαιος φησι, Telum σημαινειν &c. D. GOTH.

Exinde adfert totum locum ex THo cap. nobis 412. 413. quem non neceſſe ducimus hic repetere.

CCXXXIV.

σλδ'. §. 1. Πλουσιος εστιν, ὁ ἱκανως και επιτηδειως εχων προς το μεγεθος του πραγματος, ὁπερ ὁ εναγων, ὡς [80] οφειλον αποκαταστηναι, απαιτει.

§. 2. Τῳ ρηματι [81] του ζην και τροφη και εσθης και στρωματα περιεχεται.

σλε'. Κυριως φερεσθαι λεγομεν τα τῳ σωματι ἡμων βασταζομενα· κομιζεσθαι δε, δια των ὑποζυγιων· αγεσθαι δε, τα εμψυχα οντα.

§. 1. Τεκτονας [82] ξυλων λεγομεν, ου μονον τους τα ξυλα πελεκωντας, αλλα παντας τους οικοδομουντας.

σλς'. Των μεσων εστι το ονομα του φαρμακου, και δει προστιθεσθαι καλον η κακον.

§. 1. Τῳ ονοματι της βαλανου, παντες οἱ καρποι δηλουνται [83]. Τῳ ονοματι των ακροδρυων ὁμοιως παντες οἱ καρποι δηλουνται.

σλζ'. Ου κειται.

σλη'. Πληθος εστιν [84] οἱ λοιποι πολιται, χωρις των αξιωματικων.

§. 2. Κυριως [85] ενεχυρον το κινητον λεγεται, δια το εν χειρι διδοσθαι.

§. 3. Τῳ ονοματι της νοξης [86] παν ἁμαρτημα περιεχεται.

σλθ'.

CCXXXIV. §. 1. Locuples eſt, qui ſatis atque idonee habet pro magnitudine rei, quam actor ut reſtituendam petit.

§. 2. Verbo vivendi & cibus & veſtis & ſtramenta continentur.

CCXXXV. Proprie ferri dicimus, quæ corpore noſtro bajulantur: portari autem, per jumenta: & agi, quæ animalia ſunt.

§. 1. Fabros lignarios dicimus, non ſolum qui ligna dolant, ſed omnes qui ædificant.

CCXXXVI. Medium eſt nomen veneni, oportetque adjici bonum aut malum.

§. 1. Nomine glandis omnes fructus ſignificantur. Nomine ακροδρυων ſimiliter omnes fructus ſignificantur.

CCXXXVII. *deeſt.*

CCXXXVIII. Plebs eſt, ceteri cives ſine ſenatoriis *viris.*

§. 2. Proprie pignus dicitur mobile, quod in manu detur.

§. 3. Nomine noxæ omne delictum continetur.

CCXXXIX.

CCXXXIV. §. 1. Ex F. & Baſ.

80. Sic non dubito reſcribere pro οφειλων.

81. Vid. l. 45. ſup. eod. D. GOTH. *ad text. Lat.*

CCXXXV. Eclog. eod. cap. 234. D. GOTH. It. F. & B.

§. 1. Eclog. eod. cap. 235. D. GOTH. F. & B.

82. Sic emendavit Leuncl. pro edito Τεκτον ξυλον.

CCXXXVI. pr. &. §. 1. Eclog. eod. cap. 236. D. GOTH. It. F. & B.

83. Eclog. eod. cap. 236. Harm. eod. §. 18. apud quem βαλανιε & καλενται. D. GOTH.

CCXXXVIII. pr. Eclog. eod. cap. 238. D. GOTH. It. F. & B.

84. Theoph. *de jure naturali.* §. 4. in fin. τῃ του πλεθους ονομασια δηλα πατρικιων τε και συγκλητικων οἱ λοιποι πολιται δηλουνται. D. GOTH.

§. 2. Eclog. eod. c. 238. D. GOTH. It. F. & B.

85. Idem pene Theophil. §. 7. in fin. Inſtit. *de actionibus.* Adde 3. Harmen. 5. §. 7. ſed magis §. 27. 28. ubi dicitur ενεχυρον, το εν χερσι διδομενον τῳ δανειστῃ, κοινῳ δε ονοματι και το διδομενον και το ὑποτιθεμενον ενεχυρον λεγεται. D. GOTH.

§. 3. Eclog. eod. c. 238. D. GOTH. It. F. & B. Sic Latine expreſſit Leuncl. ſed in Græc. eſt σλθ'. 239.

86. Adde Theophil. Inſtit. *de noxalib. act.* §. 11. D. GOTH.

CCXXXIX. pr. & §. 1. Eclog. eod. cap. 239. D. GOTH. It. F. & B. pag. 65.

87. Περιλογ Syn.

88. Vide omnino THum I. tit. 3. cap. 72.

§. 2. Eclog. ibid. D. GOTH. F. B. & Gl. Nom. pag. 1736.

89. Sic Syn. alii ινκολα, ſed Gl. ιγκολογ, unde facio ιγκολως, ut apud Modeſtinum de Excuſatt.

σλϑ'. 87 Πυπιλλος εστιν, ὁ ανηβος αυτεξουσιος.

§. 1. Σερβοι απο τυ φυλατλεσθαι 88 και μη φονευεσθαι εκληθησαν.

§. 2. 89 Ισκολα εστιν, ὁ λεγομενος παροικος, ὁς αλλαχυ εν πολει η 90 εν χωριῳ την οικησιν εκτησατο.

§. 4. Αδβενα λεγεται ὁ αποικος.

§. 6. 91 Ουρβς ἡ πολις λεγεται απο τυ υρβαρε, τυτεστιν αροτρῳ περιχαραξαι τον μελλοντα πολιζεσθαι 92 τον τοπον.

§. 7. Οπιδυμ, απο τυ εργυ της 93 τειχων κατασκευης.

§. 8. Τερριτοριυμ, παντες οἱ ὑπο την πολιν αγροι.

σμ'. και

σμά. ου κειται.

σμβ'. §. 1. Προϊεκτυμ εστι, το εξεχον, ὡστε επιτιθεσθαι αυτῳ εξωστην. Ιμμισσουμ λεγεται, ἡ εμβαλλομενη τῳ τοιχῳ δοκος.

§. 3. Χηρα λεγεται υ μονον 94 ἡ διαζευχθεισα, αλλα και ἡ μηδ' ὁλως ανδρα εσχηκυια 95. Ακαρδιος 96 και ανυγιης λεγεται, ὁ μη εχων καρδιαν η ὑγειαν.

σμγ'. Ου κειται.

σμδ'. §. 1. Επι της ποινης ουκ εστιν εκλησιος,

CCXXXIX. Pupillus eſt, impubes ſui juris.

§. 1. Servi a ſervando & non occidendo vocati ſunt.

§. 2. Incola eſt, qui *Græcis* dicitur παροικος, qui alicubi in urbe aut in agro domicilium nactus eſt.

§. 4. Advena dicitur, *qui Græcis* αποικος.

§. 6. Urbs dicitur ab urbare, id eſt aratro circumſcribere urbis condendæ locum.

§. 7. Opidum, ab opere ædificationis mœnium.

§. 8. Territorium, omnes agri *ſunt* ſub urbe.

CCXL. &

CCXLI. *deſunt.*

CCXLII. §. 1. Projectum eſt quod eminet, ita ut mœnianum ei imponatur. Immiſſum dicitur, immiſſa parieti trabs.

§. 3. Vidua dicitur non tantum, quæ disjuncta eſt *a viro*, ſed quæ *etiam* virum omnino non habuit. Vecors & veſanus dicitur, qui cor vel ſanitatem non habet.

CCXLIII. *deeſt.*

CCXLIV. §. 1. In pœna non eſt appel-

ſatt. l. 35. *ad Municip.* Eædem Gl. ignorant λεγομενος, poſt ὁς addunt και.

90. Εν ex Syn. & Gl. addo.

§. 4. a Goth. & ceteris omiſſam e Synopſ. p. 17. eod. cap. 239. hic reſtituo.

§. 6. & 7. Eclog. c. 240. D. GOTH. It. F. & B. It. Gl. Nom. pag. 1773.

91. Sic reſcribo pro lectione Syn. & Gl. Ουρβις ἡ, & aliorum Ουρβς ἡ. Mox Gl. poſt πολις incidentes, λεγεται δε habent. Cetera diſcrimina manifeſta ſunt σφαλμαλα, quæ Schulting. e Baſil. jam correxit. Mox αροτρῳ habent cum Goth. reliqui.

92. τον delendum cenſeo, & πολιζεσθαι paſſive capio, non active cum Fabroto.

93. Sic Syn. χειρων Gl. τοιχων ceteri. Leuncl. itidem *ab opere conſtructionis* vertens, in margine ſcribit: *vel a re*, απο τυ εργυ. h. e. a cauſſa, propter quam mœnia ſtruuntur.

§. 8. Eclog. eod. cap. 240. in fin. D. GOTH.

It. F. & Baſ. & Gl. Nom. pag. 1807. in voce monſtroſa Τεπιτοποτιυμ, ubi ſimiliter vid. Schult.

CCXLII. §. 1. Eclog. eod. cap. 241. D. GOTH. ſ. Synopſ. pag. 18. It. Fabr. & Baſ.

94. ἡ addo ex Syn. ut & ſeq. και.

95. Eclog. eod. c. 242. Harm. eod. §. 26. D. GOTH.

It. F. & Baſ. Sed apud Harm. male legitur μη ουτως pro μηδ' ὁλως.

96. Eclog. eod. c. 242. D. GOTH. It. F. & B. Pro ανυγιης, quod Leuncl. in marg. procul dubio voluit, ſed obſcurius in meo exemplari a typographis expreſſum eſt, in ipſo Synopſeos textu legitur ανυσ: unde Goth. edidit, „ανυγυης (*ita „legendum, non* ανυσ)" & hinc vitioſum ανυγυης & F. & B. occupavit.

CCXLIV. Harmenop. eod. §. 44. 45. ubi vide ampliſſimum Scholion. Extat & hujus legis portio apud authorem Eclogæ, eod. c. 243. uſque ad verſiculum

κλήσος, αλλ' 97 ἅμα τις καταδικασθῇ, ὑποκειται τῇ απο των νομων ποινῇ· ὡρισται δε ἡ ποινη 98 ὑπο τε νομε εφ' ἑκαστῳ ἁμαρτηματι· επι δε τε πεφυγμε και εκκαλεισθαι δυνατον, και ουκ ερρωται, ει μη ὁ πεισφορος 99 ψηφισηται, και εφησυχασῃ τις, ἡ εκκαλεσαμενος ἡττηθῇ· κατ' οικειαν δε γνωσιν ὁ δικαστης επιφερει το πεφυγμον, ει μη ιδικως ὑπο τε νομε ὡρισται.

σμέ. Ου κειται.

σμϛ'. §. 1. Αποκαθιστᾶν δοκει ὁ μη μονον το σωμα το ζητεμενον, αλλα και ὁλην την τε σωματος αιτιαν, και τυχην διδες· πασα γαρ αποκαταστασις ε μονον τε σωματος, αλλα και τε δικαιε εστιν.

ficulum επι δε του. adde l. 131. supra *eod.* D. GOTH.

Totam habet F. & Baſ. In Gl. quoque Nomicis pag. 1782. uſque ad verſ. επι δε τε exſtat, ſed tali principio: Ποινη εστιν αμαρτηματος εκδικησις· και ουκ εστιν επ' αυτοις εγκλητος, &c. ubi Schulting. rectiſſime corrigit επ' αυτης εκκλ.

97. Sic Syn. & Gl. Ceteri cum Harm. ειτοξ τις.

pellatio: ſed ſimul ac quis condemnatus fuerit, ſubjacet legitimæ pœnæ: definita enim eſt pœna a lege in unoquoque delicto. In multa autem & appellare licet, & rata non eſt, niſi competens *judex* decreverit, & aliquis adquieverit, aut appellans victus fuerit. Pro ſuo autem arbitrio judex mulctam irrogat, niſi ſpecialiter a lege definita ſit.

CCXLV. *deeſt.*

CCXLVI. §. 1. Reſtituere videtur, qui non corpus ſolum quod quæritur, ſed & integram corporis cauſam & conditionem reddit: Omnis enim reſtitutio non ſolum corporis, ſed etiam juris eſt.

Mox ὑπερκ. Goth. & F.

98. Sic ſola Syn. Omnes ceteri απο.

99. Sic reſtituo pro ψηφισθησεται Harmen. & Goth. ac ψηφισεται Fabr. & Baſ.

CCXLVI. Harm. eod. §. 4. adde l. 35. ſup. *eod.* Eclog. eod. c. ult. [σμέ. 245.] D. GOTH. It. F. & B.

APPENDIX
EX TITULO
Harmenopuli DE V. S.

§. 27. Θορυβος λεγεται απο δεκα ανθρωπων και πλειονων· ἡ γαρ των ἡττονων μαχη, και ε θορυβος λεγεται.

§. 28. Επερωτησις εστι συνθηκη ρηματων, δι ὧν αποκρινεται τις προς την επερωτησιν ποιειν τι ἡ διδναι.

§. 29. Επιβολη εστιν επιδοσις απορου κλη-

§. 27. TUrba dicitur ex decem hominibus & pluribus. Pauciorum enim rixa, non turba dicitur.

§. 28. Stipulatio eſt conceptio verborum, per quæ quis reſpondet ad interrogationem, *ſe* quid facturum daturumve.

§. 29. Adjectio eſt adjunctio inopis prædii

§. 27. Verſio Græca eſt l. 4. §. 3. D. *de Vi bon. rapt.* exſtans Tom. VII. Baſil. pag. 401. ubi pr. tale eſt: θορυβος δε γινεται, & dein legitur η και πλειονων.

§. 28. Lex eſt 5. §. 1. D. *de V. O.* & ad verbum ita habetur Tom. V. Baſil. pag. 748.

§. 29. J. Mercerus h. l. perperam & vertit, & de acceſſione ſive adjudicatione, quæ fit in tribus judi-

κλησεως ωσης κληρονομος η συντελεστας, η ὁμοχωρος και ὁμοκηνσος.

§. 30. Εργολαβος εστιν ὁ χρηματα δεδωκως, επι τῳ εκχωρηθηναι αγωγην.

§. 31. Ποινη μεταλλου εστι, το καταδικασθηναι τινα ασβεστον ποιειν η θειον ορυτ[illegible]ειν.

§. 32. Ὁτι ἡ ἡμερα απο της ἑβδομης ὡρας της νυκτος αρχεται, και τελευτα εις ἑκτην ὡραν της επιουσης νυκτος· ὡστε και το πραττομενον εν μια τουτων των κδ'. ὡρων, εν τῃ αυτῃ ἡμερᾳ δοκει γινεσθαι.

§. 36. Το καυδαυσεκτι ρημα, τουτεστι το παραχρημα, τρεις ἡμερας δηλοι.

§. 37. Μετριος χρονος δεκα ἡμεραι εισιν.

§. 38. Ολιγος χρονος νοειται οἱ δυο μηνες.

§. 39. Ὁ ωτιλιος ενιαυτος ητοι ὡρισμενος, τετραετια εστι.

§. 40. Ὁ ποιησας εν πολει δεκα ετη, δοκει την οικησιν εκει εχειν.

§. 41. Ὁ πληρωσας τα δεκα ἑπτα ετη, και αρξαμενος τα δεκα οκτω, δυναται συνηγορειν.

judiciis mixtis, intellexiſſe videtur D. Gothofredo, qui in Nomenclatore melius expoſuit. De hac επιβολῃ agunt l. 9. & 10. Cod. Juſt. *de omni agro deſerto*, Nov. Juſt. 128. c. 8. & Nov. 166. cum 168. In Cod. autem Theod. videatur Gothofredus filius Tom. II. pag. 23. *a*. Tom. III. pag. 432. & maxime Tom. IV. pag. 10. Hæc olim ita ſcripſi & verti, nec quidquam nunc muto, poſtquam video, Harmenopulum ea hauſiſſe e Synopſi pag. 474. ubi Tit. XVIII. Libri 56. ſic inſcribitur: Περι επιβολης. Εστι δε επιβολη, επιδοσις &c. ubi Leuncl. mox pro κληρονομους in marg. emendat συγκλ. (quomodo & Mercerus Latine tranſtulit.) Idem Leuncl. ſic vertit: „ DE ADJECTIONE. Eſt autem adjectio, „ translatio poſſeſſionis ſterilis ad coheredes, vel „ ſub eodem titulo tributum pendentes, & haben„ tes communia prædia, & ejuſdem cenſus onera „ ſuſtinentes". Deſcripſit Gr. & Lat. ad verbum Fabr. Tom. VI. Baſil. pag. 745.

§. 30. L. 22. Cod. *Mandati*, quæ quidem lex Tom. II. Baſ. p. 169. fuſe exſtat, ſed ibi vocantur αγορασται των αλλοτριων δικων.

prædii ad heredes, vel contributarios vel conſortes (ſive ſocios) & eidem cenſui obnoxios *ſpectans*.

§. 30. Redemtor eſt, qui pecuniam dedit, ut *ſibi* cederetur actio.

§. 31. Pœna metalli eſt, ſi quis condemnetur calcem facere aut ſulphur fodere.

§. 32. Dies a ſeptima hora noctis incipit, deſinitque in ſextam horam ſequentis noctis: itaque etiam quod in una harum 24. horarum fit, eodem die factum videtur.

§. 36. Verbum in continenti, id eſt ſtatim, tres dies ſignificat.

§. 37. Modicum tempus decem dies ſunt.

§. 38. Breve tempus intelligitur bimeſtre (ſive duorum menſium).

§. 39. Annus utilis ſive præfinitus, quadriennium eſt.

§. 40. Qui in civitate decem annos confecit, domicilium ibi habere videtur.

§. 41. Qui implevit ſeptemdecim annos, & incepit decimum octavum, poteſt poſtulare.

§. 31. L. 8. §. 10. D. *de Pœnis*. Tom. VII. Baſil. pag. 828. unde η θειον pro Harm. και θ. repono.

§. 32. L. 8. D. *de Feriis*, quæ in Baſ. I. pag. 374—5. ſic habet: Η ἡμερα απο ἑβδομης ὡρας της νυκτος εως πληρουμενης της ἑκτης ὡρας της ἑπομενης νυκτος ὁριζεται, και το γινομενον εν οἱᾳ δηποτε ὡρᾳ των εικοσιτεσσαρων ὡρων, εν φωτι δοκῃ γινεσθαι.

§. 36. Ex l. ult. Cod. *de Errore adv.* ad quam Schol. Tom. I. Baſ. 409. ſic ait: Η εσωθεν (*ſic*) τριων ἡμερων νοειται το ex continenti, η παρ' ὁλων των χρονων της δικης. Corruptum vocab. καυδ. Mercerus in verſione jam emendavit.

§. 37. L. 21. §. 1. D. *de Conſt. pec.* ſed multo hoc pluribus effert Baſilicus Tom. IV. pag. 185.

§. 38. L. 31. in fin. D. *de Re jud.* Longe itidem fuſius Tom. I. Baſ. 507.

§. 39. L. ult. Cod. *de Temp. in int. reſt.* Baſ. I. 697. verboſior eſt.

§. 40. L. 2. Cod. *de Incolis.*

§. 41. L. 1. §. 3. D. *de Poſtulando.* Sed aliter Synopſ. pag. 99. aut Baſil. I. 394.

FRAGMENTA GRÆCA

TITULI

DE REGULIS JURIS.

ΠΕΡΙ ΚΑΝΟΝΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΝΟΜΙΜΩΝ.

DE DIVERSIS REGULIS JURIS.

α'. Κανων ἐστι συντομος τȣ πραγματος αφηγησις και [1] συνδεσμος, ὁστις ἁμα τῳ περι τι πλαισαι, ου σημαινει το ὑποκειμενον· ὁ δε κανων ἐκ των νομων, ου μην ὁ νομος [2] ἐκ τȣ κανονος λαμβανεται.

I. Regula eſt conciſa rei narratio & connexio, quæ ſimul ac circa aliquid delinquit, non ſignificat ſubjectam *materiam*. Regula autem e legibus, non lex e regula ſumitur.

β'. Αἱ γυναικες παντων των πολιτικων και των δημοσιων ὀφφικιων κωλυονται· και [3] διὰ τȣτο ȣ δικαζȣσιν, ουκ ἀρχȣσιν, [4] ȣ συνηγορȣσιν, ȣ παρεμβαλλȣσιν ὑπερ ἀλλων, [5] ου γινονται φροντιστα.

II. Mulieres omnibus civilibus & publicis officiis prohibentur. Et ideo nec judicant, nec imperant [*magiſtratum gerunt*], nec poſtulant, nec interveniunt pro aliis, nec fiunt procuratores.

γ'. Ὁ δυναμενος θελειν, δυναται και μη θελειν.

III. Qui poteſt velle, poteſt & non velle.

δ'. Ου δοκει θελειν, ὁ πειθαρχων πατρι και δεσποτῃ.

IV. Non videtur velle, qui obſequitur patri ac domino.

ε'.

V.

RUBR. 2. Eclog. 3. VI. Harmenop. eod. D. GOTH. ſive Synopſ. pag. 18. ſqq. Item Fabr. in I. Edit. THi, pag. 891. ſqq. & Tom. I. Baſil. pag. 72. ſqq. ſed memineris eorum, quæ ex Fabroto monui ad l. LVII. ſup. not. 85. Hanc autem Rubricam habet Syn. Goth. & F. ſed in Baſ. dedit: Π. Κ. Δ. ΑΡΧΑΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ. Harm. (qui hunc titulum alteri *de V. S.* præmittit): Π. Κ. Δ. tantummodo habet.

I. Eclog. eod. cap. 1. Harmenop. eod. cap. 1. D. GOTH. It. F. & B.

1. Falluntur Latini & Græci interpr. qui legunt *cauſa conjunctio* [pro *cauſa conjectio*] συντ. του πρ. αφ. κ. συνδεσμȣ, *brevis rei narratio & concatenatio.* WISSENB. *ad h. t.*

2. Ἐκ των κανονων apud. Harmen.

II. 1. Harmen. 13. §. & 2. adde eundem 1. titul. 1. §. 27. D. GOTH. It. F. & B.

3. Διὰ τȣτο de: Harm. ac Goth.

4. ȣ συνηγ. de: F. & B.

5. και pro ȣ apud Harm. & Goth.

III. Eclog. cap. 3. Harmen. eod. §. 56. & 57. ubi v. Scholion. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

IV. Eclog. eod. cap. 4. Harmenop. eod. §. 58. D. GOTH. It. F. & B.

V.

έ. §. 1. Ο μαινομενος ουδε εν συναλλαγμα ποιειν δυναται.

§. 2. Ο ανηβος παν συναλλαγμα ισχυρως συναλλασσει, ινα μηποτε, [6] ει ποτε χρεια της τε επιτροπε γενηται αυθεντιας, [7] προσληφθη ο επιτροπος.

ς'. ζ'. ή. Ου κειται.

θ'. Επι των ασαφων, το ηττον επιλεγομεθα.

ί. [8] Ο την ωφελειαν εχων τε πραγματος, και την βλαβην αυτε εχει.

ία. Το ημετερον ε δυναται προς ετερον ανευ ημετερε θελησε.

ίβ. Επι των διαθηκων πλατυτερον εξηγουμεθα την τε διαθεμενε γνωμην.

ίγ. Ου κειται.

ίδ. Επι πασων των ενοχων, εφ' ων ημερα ου τιθεται, τη παρουση ημερα χρεωστειται.

ιέ. Ο μη πραγματος αγωγην εχων εις απαιτησιν, αυτο το πραγμα δοκει εχειν.

ίς. Ουκ εστιν εικονικη πρασις, καταβαλλομενε τιμηματος.

ίζ. Ωσπερ υπερ τε ομολογητε χρονος εντιθεται ταις επερωτησεσιν· ουτω και εν ταις διαθηκαις υπερ τε κληρονομε.

ιή. Ου κειται.

ίθ.

V. §. 1. Furioſus nullum contractum perficere poteſt.

§. 2 Pupillus omnem contractum valide contrahit, ut tamen, ſi quando opus ſit tutoris auctoritate, tutor adhibeatur.

VI. VII. VIII. *deſunt.*

IX. In obſcuris minimum eligimus.

X. Qui commodum habet rei, & incommodum ejus habet.

XI. Noſtrum non tranſit ad alium ſine noſtro facto.

XII. In teſtamentis latius interpretamur teſtatoris voluntatem.

XIII. *deeſt.*

XIV. In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur.

XV. Qui de re actionem habet ad repetitionem, ipſam rem videtur habere.

XVI. Non eſt imaginaria venditio, perſoluto pretio.

XVII. Sicuti pro promiſſore tempus inſeritur ſtipulationibus: ita & in teſtamentis pro herede.

XVIII. *deeſt.*

XIX.

V. §. 1. Theoph. §. 8. Inſt. *de Inutil. ſtipul.* [cap. 312. f.] D. GOTH.

§. 2. Theoph. §. 9. Inſt. *de Inutil. ſtipul.* [cap. 313. pr.] D. GOTH.

6. *ει ποτε* omiſerat hic Goth.

7. Hæc addo pro *&c.* apud Goth.

VIII. Sub hoc numero Synopſis habet legem h. t. 59. & ſic alibi mire in numero & ordine legum a Lat. Digg. variat: qua de re vide, quæ dixi in *Proœmio* ante binos hoſce titulos §. 3.

IX. Eclog. eod. cap. 9. D. GOTH. It. F. & B.

X. Eclog. eod. cap. 11. Harmenop. eod. §. 16. D. GOTH.

It. F. & B. Adde THum *de Emt. & vendit* cap. 375.

8. Ὁ de: in Synopſi.

XI. Ex Addendis Tom. I. Baſil. pag. 818.

XII. Ex Fabr. & Baſ.

XIV. Ex Fabr. & Baſ.

XV. Eclog. eod. c. 15. Harmenop. eod. §. 20. D. GOTH. It. F. & B.

XVI. Eclog. eod. cap. 16. Harmenop. 3. titul. 3. 42. ubi etiam vide §. 40. 41. & 43. D. GOTH. It. F. & B. pag. 73.

XVII. Ex Add: Tom. I. Baſ. pag. 818.

ιϑ. §. 1. Ἡ τε δολε ϖροϑγραφη ου βλαπλει, οἰς ουκ εναντιϐται ἡ τε διαθεμενε γνωμη.

κ'. Ὡσακις αμφιϐολος ἑρμηνεια ελευθεριας ειη, ὑπερ της ελευθεριας αποκρινομεν.

κά. Ου κειται.

κϐ'. Δολῳ ουκ ενεχεται, ϐτε ενοχοποιειται.

κγ'. A. Οἱ γεγονοτες ἡμιν ενοχοι εκ τινος συναλλαγματος εποφειλουσιν επ' αυτοις οἰς ενεχονται, εσϑ' ὁτε δολον μονον, εσϑ' ὁτε 9 και diligentiam, τουτεστι σπουδην. Et poſt, Ει μηδεν κερδαινουσιν, απο δολου μονου κατεχονται· ει δε τι ϖροσεστιν αυτοις κερδος, τοτε και απο ῥαϑυμιας ὑπευϑυνοι γινονται.

κγ'. B. Εσϑ' ὁτε μονος δολος εν τοις συναλλαγμασιν επιζητειται, ὡς επι της ϖροκαταϑηκης, και τε καλα ϖροκλησιν· εσϑ' ὁτε και δολος και ῥαϑυμια, ὡς επι της εντολης, και τε εις χρησιν 10 διδομενε, πρασεως, ενεχυρου, μισϑωσεως, ϖηγικος, της επιτροπης, και της διοικησεως των αλλοτριων πραγματων· εν τουτοις δε και επιμελεια· ἡ δε κοινωνια δολον και αμελειαν απαιτει. Αλλα ταυτα, ὁτε μη ἐξ αρχης τι 11 συμφωνηση, πλεον η ἡτλον εισα-

XIX. §. 1. Fabr. & Baſ.

XXII. Eclog. eod. cap. 19. 1. Harmenop. §. 1. D. GOTH. It. F. & Baſ.

XXIII. *a.* Theoph. §. 13. Inſt. *de Oblig. q. ex delicto.* [cap. 29. in fin. & cap. 30.] D. GOTH.

9. *και* hic de: Goth. qui ad verbum Latini textus *depoſitum* ait: Vid. THum §. 17. Inſt. *de Obl. q. ex delicto.* [cap. 44.]

XXIII. *b.* F. habet & B.

10. *δεδομϑε* malim.

11. Sic, vel *συνεφωνησε* vel *συμφωνηϑη* reſcribend. pro vulg. *συμφωνησε.*

XIX. §. 1. Doli exceptio non nocet, quibus non adverſatur teſtantis voluntas.

XX. Quoties ambigua libertatis interpretatio fuerit, pro libertate reſpondemus.

XXI. *deeſt.*

XXII. Servus non tenetur neque obligatur.

XXIII. *a.* Qui nobis ex aliquo contractu obligati ſunt, debent in iis *rebus* quibus tenentur, aliquando ſolum dolum, aliquando diligentiam. Si nihil lucrantur, ex dolo ſolo tenentur: ſi autem aliquod lucrum iis obvenit, tunc etiam ex negligentia obligantur.

XXIII. *b.* Interdum ſolus dolus in contractibus quæritur, ut in depoſito & precario: interdum & dolus & culpa, ut in mandato & ad uſum dato, (*commodato*) venditione, pignore, locatione, dote, tutela, & geſtione alienorum negotiorum: in his autem & diligentia. Sed ſocietas dolum & negligentiam exigit. Verum hæc, quum non ab initio aliquid convenerit, quod plus aut minus inducit. Quæ enim initio pacta ſunt, na-

XXIII. *c.* Eclog. eod. c. 20. Harmen eod. 54 & 55. ubi vide Scholion ampliſſimum ad hanc legem. D. GOTH. It. F. & B.

12. *δε* de: Syn. & Goth.

XXV. Ex Add. Tom. I. Baſil. pag. 818.

XXVII. 1. Harmen. 9. §. 20. & 21. ubi v. Scholion ſatis amplum ad hanc legem. Eclog. eod. cap. 27. [pag. 19.] adde l. 45. in fin. infr. eod. D. GOTH.

It. F. & B.

13. *κοινον* de: Synopſ.

εισαγουσι· τα γαρ εν αρχη συμφωνουμενα φυσιν διδοασι τοις συναλλαγμασιν· εξηρημενου του μη δυνασθαι συμφωνειν επι της ωφελιμου καλαθηκης, μη απαιτεισθαι δολον.

κγ'. Γ. Τα τυχηρα [12] δε των αλογων, και τον χωρις ραθυμιας θανατον, και την φυγην των μη φυλαττεσθαι ειωθοτων δουλων και την αρπαγην, και τον θορυβον, και τον εμπρησμον, και τα πληθη των υδατων, και την επελευσιν των λητων, ουδεις επιγινωσκει.

κδ'. Ου κειται.

κε. Κρειττων εστιν η εν πραγμασιν ασφαλεια, η εν προσωποις.

κς'. Ου κειται.

κζ'. Απο ιδιωτικου συμφωνου το [13] κοινον νομιμον ουκ εναλλασσεται, ει και τα μαλιστα κατ' αρχας [14] αι αγωγαι απο συμφωνου εναλλασσονται [15] τω αυτω δικαιω, η δια ωφελιμου γραφης.

κη. Ὁ απο δωρεας εναγομενος, μεχρις ευπορίας καλαδικαζεται.

κθ'. Το εξ αρχης ανυποστατον, ου βεβαιουται τη χρονια ωφελεμη.

λ'. Τον γαμον ου το συγκαθευδησαι, αλλ' η συναινεσις αποτελει.

λα. Ουτε δια συμφωνων, ουτε δι' επερωτησεως δυναται αναιρεθηναι το απαξ γενομενον

naturam dant contractibus: excepto quod conveniri non possit in depositō, ne dolus exigatur.

XXIII. *c.* Casus vero brutorum (*animalium*), & mortem præter culpam, & fugam servorum qui custodiri non solent, & rapinam, & tumultum, & incendium, & magnitudines aquarum, & incursum prædonum nemo agnoscit.

XXIV. *deest.*

XXV. Melior est securitas (*cautio*) in rebus, quam in personis.

XXVI. *deest.*

XXVII. Per privatum pactum commune jus non immutatur, etsi initio maxime actiones (*obligationes*) per pactum immutantur vel ipso jure, vel per exceptionem.

XXVIII. Qui ex donatione convenitur, ad patrimonii facultatem usque condemnatur.

XXIX. Ab initio invalidum, non confirmatur diutino *temporis* lapsu.

XXX. Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

XXXI. Neque per pacta neque per stipulationem potest tolli semel factum ne-

go-

14. Legendum αι ενοχαι, quomodo in Bas. vertit Fabr. sed Leuncl. *actiones* habet.

15. Certe legend. η αυτω τω δ. Mox ωφελιμου γραφων habet Harmen.

XXVIII. F. & Bas. pag. 74.

XXIX. Eclog. eod. 29. Harmenop. eod. §. 21. Theophilus Inst. *de exheredat. liberorum* hanc regulam ita expressit: τα εξ αρχης ανυποστατα εκ των μετα ταυτα επιγινομενων ισχυν λαμβανειν ου δυναται. Paulo etiam aliter eandem regulam refert in §. 2. in fin. Inst. *de inut. stipul.* τα εξ αρχης ανυποστατα εκ των μετα ταυτα γινομενων ου βεβαιουται. D. GOTH.

Ut Synops. & Harm. ita & F. habet & B.

XXX. Eclog. eod. cap. 30. D. GOTH.

It. Fabr. & Bas.

XXXI. Ex F. & B. Licet ex vulgata Digg. lectione φαναι in fine h. l. subtitui posset: mihi potius & Latine *pactum* videtur legendum, ut intelligatur *exceptio pacti*, sicuti ex stipulatione *actio* oritur. Sed desino, ne ad notas scribendas delabar.

XXXIII.

γονος πραγμα, ουτε εκ τουτου το συμφωνουμενον αγωγη η πακτον ἁρμοζει.

λβ'. Ου κειται.

λγ'. Δυο περι κερδους αγωνιζομενων, χειρων εστιν ἡ του εναγοντος αἱρεσις.

λδ'. Και εν τη επερωτησει, και εν τοις λοιποις συναλλαγμασιν, ει μη δηλονται το δοξαν τοις μερεσιν, ακολουθουμεν τω εθει του κλιματος, εν ᾧ γεγονε το συναλλαγμα· ει δε και αυτο ασηλον ειη, ἡ αδιαφορον, τοτε τω ἡττονι ακολουθουμεν.

λε. λϛ'. Ου κειται.

λζ'. Τα καλα νομους [16] γινομενα, εννομως ανατρεπεσθαι δει.

λη'. Επι των ἁμαρτηματων [17] ουκ εις την ποινην, αλλ' εις το περιελθον, ὁ κληρονομος ενεχεται.

λθ'. Εν πασιν αντι του γενομενου νοειται το παρ' αιτιαν αλλου μη γενομενον.

μ'. Ο μεμηνως και ὁ ασωτος, ουδεμιαν εχει βουλησιν.

μα'. Ουκ οφειλει τω εναγοντι εξειναι, ὁπερ τω εναγομενω ουκ επιτρεπεται.

§. 1. Επι του ασαφους πραγματος κρειττον εστιν ευνοειν τη απαιτησει, ηπερ τω επεισακτω κερδει.

μβ'. Και ὁ κληρονομος εναγομενος, ου μην και εναγων, και ὁ εγγυητης, δικαιαν αγνοιαν προβαλλονται του χρεους.

μγ'. Ο αρνησαμενος χρεωστειν ου κωλυεται

gotium, neque ex hac conventione actio aut pactum competit.

XXXII. *Deeſt.*

XXXIII. Duobus de lucro certantibus, deterior eſt actoris conditio.

XXXIV. Et in ſtipulatione, & in ceteris contractibus, niſi probetur quod partibus placuit, ſequimur morem regionis, in qua factus eſt contractus. Quod ſi & ille *mos* obſcurus ſit, aut indifferens, tunc minimum ſequimur.

XXXV. XXXVI. *deſunt.*

XXXVII. Secundum leges facta, legitime ſubverti debent.

XXXVIII. In delictis non ad pœnam, ſed ad id quod pervenit, heres tenetur.

XXXIX. In omnibus pro facto accipitur, quod per culpam alius factum non eſt.

XL. Furioſus & prodigus nullam habet voluntatem.

XLI. Non debet actori licere, quod reo non permittitur.

§. 1. In re obſcura melius eſt favere repetitioni, quam adventitio lucro.

XLII. Et heres ſi conveniatur, non ſi agat, & fidejuſſor juſtam prætendunt debiti ignorantiam.

XLIII. Qui negat *ſe* debere, non prohibetur

XXXIII. Eclog. eod. cap. 33. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

XXXIV. Eclog. eod. c. 34. Harmenop. eod. c. 13. D. GOTH. It. F. & B.

XXXVII. 5. Harm. 5. §. 17. D. GOTH.

16. γνωμ. præſtaret. ſimile ap. THum II. 17: 7.

XXXVIII. Eclog. eod. c. 37. 5. Harmenop. 8. §. 62. D. GOTH. F. & B.

17. του τελευτησαντος ad: F. & B. quod de: Syn. Harm. & Goth.

XXXIX. Fabr. & Baſ.

XL. Eclog. eod. cap. 49. Harmenop. eod. §. 39. D. GOTH. It. F. & B.

XLI. pr. ex F. & Baſ.

§. 1. Eclog. eod. cap. 40. D. GOTH. It. F. & B.

XLII. Ex add. Tom. I. Baſil. pag. 818.

XLIII. pr. Eclog. eod. cap. 42. 3. Harmen. 5. §. 90. 91. ubi vide Scholion, D. GOTH. It. Fabr. & Baſ. pag. 75.

§. 1. Eclog. eod. c. 43. D. GOTH. It. F. & B.

XLIV. Eclog. eod. c. 44. 5. Harm. 8. §. 63. D. GOTH. It. F. & B.

XLV.

ταις χρη ἑτερᾳ δικαιολογιᾳ χρησασθαι, ει μη νομος εμποδιζει.

§. 1. Πολλων αγωγων περι του αυτου συντρεχουσων, την μιαν τις κινειν οφειλει.

μθ'. Τοτε εις το περιελθον ὁ κληρονομος εναγεται, ὁτε ουκ εξ οικειου δολου, αλλα του τελευτησαντος εναγεται.

μέ. Ουτε ενεχυρον, ουτε [18] παρακαταθηκη, ουτε παρακλησις, ουτε αγορασια, ουτε μισθωσις, επι ιδιῳ πραγματι συνιστανται.

§. 1. Το ιδιωτικον συμφωνον ου καιρει το κοινον νομιμον.

μϛ'. Ποινη καταβληθεισα ουκ αναλαμβανεται.

μζ'. Η αδολος συμβουλη ουκ ενοχοποιει· επι δε της κατα δολον ἁρμοζει ἡ περι δολου.

§. 1. Ο κοινωνος του κοινωνου μου, ουκ εστι μου κοινωνος.

μή. Το κατ' οργην η θερμοτητα [19] γινομενον η λεγομενον, ουκ εστι βεβαιον, ει μη τοις αυτοις [20] επιμενῃ· ὁθεν ἡ μετ' ολιγον ἐπιστρεψασα προς τον ανδρα, ουτε ψευδεζευχθηναι δοκει.

μθ'. Αλλου παραφορτος, αλλος αγωγην ουκ εχει.

ν'. Ου ποιει πλαισμα, ὁ ειδως μεν, κωλυσαι δε μη δυναμενος.

να. Ου δοκει τις λαμβανειν, ὁπερ αλλῳ αποκαταστησαι αναγκαζεται.

νβ'.

hibetur etiam alia cauſa uti, niſi lex impediat.

§. 1. Multis actionibus de eodem concurrentibus, unam quis movere debet.

XLIV. Tunc in id quod pervenit, heres convenitur, quando non ex proprio dolo, ſed defuncti convenitur.

XLV. Neque pignus, neque depoſitum, neque precarium, neque emtio, neque locatio, in propria re conſiſtit.

§. 1. Privatum pactum non tollit jus publicum.

XLVI. Pœna perſoluta non recuperatur.

XLVII. Conſilium non fraudulentum haud obligat: ſed in *conſilio* cum dolo, competit doli *actio*.

§. 1. Socius mei ſocii, non eſt meus ſocius.

XLVIII. Quod per iram aut calorem fit vel dicitur, non eſt firmum, niſi quis iiſdem inhæreat: unde brevi reverſa ad virum neque divertiſſe videtur.

XLIX. Alio decipiente, alius actionem non habet.

L. Non admittit delictum, qui ſcit quidem, ſed prohibere non poteſt.

LI. Non videtur quis accipere, quod alii reſtituere cogitur.

LII.

XLV. Harm. eod. §. 33. Eclog. eod. cap. 45. D. GOTH. It. F. & B.

18. παρακαταθηκη Syn.

§. 1. Eclog. eod. cap. 45. adde l. 27. ſupra eod. D. GOTH. It. F. & B.

XLVI. 52. Eclog. 3. c. 37. D. GOTH. It. F. & B.

XLVII. pr. Eclog. eod. c. 46. Harm. eod. §. 49. D. GOTH. It. F. & B.

§. 1. Eclog. eod. cap. 47. Harm. eod. §. 37. & 38. D. GOTH. It. F. & B.

XLVIII. Harmen. eod. §. 32. Eclog. eod. c. 48. D. GOTH.

Qui cum Syn. Harm. & Fabr. in επιμενῃ deſinit. Reliqua adjunxi e Baſil.

19. γινομενον η de Syn.

20. Sic Syn. επιμενει Harm. επιμενῃ Goth. & Fabr. επιμενοι Baſil. Tum Leuncl. in marg. legit: ει μη τις τοις, quod verius puto.

XLIX. Fabr. & Baſ.

L. Ex ſolis Baſil.

LI. Eclog. eod. cap. 52. [pag. 20.] Harmenop. eod. §. 36. D. GOTH. It. F. & B.

νβ'. Ου κειται.

νγ. Α. Οταν τις μη χρεωστων τινι τι καταβαλη, ει μεν αγνοει ὁτι ου χρεωστει, ανακαμβανει· ει δε ουκ αγνοει, ουκ ανακαμβανει· δοκει γαρ ὁτι [21] οικειοθελως εδωρησατο.

νγ'. Β. Το εν αγνοια η κατα πλανην διδομενον, απαιτειται· [22] ὁ δε εν γνωσει διδομενον το μη χρεωστουμενον, δωρειται.

νδ'. Ου δυναται τις πλεον, ὁ εχει δικαιω, μεταγειν εις ἑτερον.

νέ. Ου κειται.

νϛ'. Εν τοις αμφιβολοις το φιλανθρωπον επικρατει.

νζ'. Ου κειται.

νή. Απο ποινικης αιτιας ουκ ἁρμοζει κατα του πατρος [23] *de peculio.*

νθ'. Ο κληρονομος το αυτο δικαιον εχει, ὁπερ ὁ τελευτησας.

ξ'. Ου κειται.

ξά. Εξεστιν ἑκαστῳ τον ιδιον οικον ανανεουν, εφ' ὁσον ἑτερου ακοντα μη βλαπτει, [24] ει μη δικαιον εχει.

ξβ'. Κληρονομια εστιν ἡ εις ὁλοκληρον διαδοχη του δικαιου, ὁπερ ὁ αποθεμενος ειχεν.

ξγ'. Μοραν ου ποιει ὁ εις δικην αδολως προκαλουμενος.

ξδ'. Τα [25] σπανιως συμβαινοντα, ουκ ευχερως εν τοις πρατομενοις [26] συναλλαγμασι καταλογιζομεθα.

ξέ.

LII. *deeſt.*

LIII. *a.* Quum quis non debens alicui quid ſolverit, ſi quidem ignorat ſe non debere, recipit: ſi vero non ignorat, non recipit; videtur enim ſua voluntate donaſſe.

LIII. *b.* Quod ex ignorantia vel per errorem datur, repetitur: qui autem ſcienter dat non debitum, donat.

LIV. Non poteſt quis plus quam habet juris, transferre ad alium.

LV. *deeſt.*

LVI. In ambiguis humanitas obtinet.

LVII. *deeſt.*

LVIII. Ex pœnali cauſa non competit adverſus patrem *actio* de peculio.

LIX. Heres idem jus habet, quod defunctus.

LX. *deeſt.*

LXI. Domum ſuam cuique renovare licet, dummodo alium invitum non lædat, niſi jus habeat.

LXII. Hereditas eſt in univerſum ſucceſſio juris, quod defunctus habuit.

LXIII. Moram haud facit, qui in judicium ſine dolo provocat.

LXIV. Raro contingentia non facile in negotiis computamus.

LXV.

LIII. *a.* 3. Harm. 5. §. 73. L. 1. D. *de Cond. indeb.* D. GOTH.

21. Sic emendare non dubito pro οικειοτελως, quod apud Harm. Mercerus reddidit: *plene abſolute*que.

LIII. *b.* Ex Fabr. & Baſ.

22. Sic editum & diſtinctum in Baſ. quumque Fabr. ſimiliter diſtinxerit, ſed dederit ὁ - - - διδαμενον, forte legend. το - - - διδομενον.

LIV. Eclog. eod. cap. 55. D. GOTH. It. F. & B. pag. 76.

LVI. Eclog. eod. cap. 57. Harmenop. 1. §. 31. & tit. 15. §. 19. & 20. ubi vide Scholion. D. GOTH.

It. F. Et Baſil. Totus autem tit. 15. Harm. eſt περι ασαφους και αμφιβολιας.

LVIII. Solus Baſil.

23. ἡ adderem, ſubintellecto αγωγη.

LIX. Eclog. eod. cap. 8. [pag. 18.] D. GOTH. It. F. & B.

LXI. Eclog. eod. cap. 60. D. GOTH. F. & B. Hæc definitio, non regula eſt. propterea videtur male repeti hoc loco ex tit. præced. l. 24. LEUNCL.

24. Sic pro η μη correxit Leuncl. quem ceteri recte ſecuti ſunt.

LXII. Eclog. eod. c. 61. 5. Harmenop. 5. §. 66. & 67. ubi vide Scholion. D. GOTH. F. & B.

LXIII.

ξέ. Ου κειται.

ξϛ'. Ὁ δικαιαν εχων ωδαγραφην, ουκ εστι χρεωστης.

ξζ. Εαν ἡ αυτη φρασις διχως νοηται, ἡ ἁρμοζουσα τῳ διχῳ και κινουμενῳ πραγματι επικρατει.

ξή. Τα ωεησωποις ὑπαρχοντα ωεγνομια, [27] σβεννυται αυτοις· τα δε ωεοσοντα ταις αγωγαις, ωεος παντας μετερχονται.

ξϑ'. Ακοντι ευεργεσια ου δίδοται.

ὁ. Το δικαιον, ὁπερ ἐχει τις τὸ τιμωρεισθαι[28] και ἑτερους κολαζειν, ουκ εντελλεται αλλῳ.

οά. Ου κειται.

όβ. Καρπος πραγματος εστι, και το δυνασθαι ενεχυραζειν αυτο.

όγ. Οπου κληρονομια, εκει και επιτροπη, χωρις γυναικος.

§. 1. Ουδεις δυναται επιτροπον δουναι τῳ μη οντι ὑπεξουσιῳ κληρονομῳ.

§. 2. Ὁ μετα το κωλυθηναι ποιων, [29] βιαν ποιει· ὁ δε ωεησδοκων κωλυεσθαι ποιων, λαθρα ποιει.

§. 3. Τα εν Διαθηκη [30] μη νοουμενα, αντι μη γεγραμμενων εισιν.

§. 4. Ουδεις συμφωνων η επερωτων ασφαλειαν ἑτερῳ ωεποιει.

όδ.

LXV. *deeſt*

LXVI. Juſtam habens exceptionem, non eſt debitor.

LXVII. Si eadem dictio dupliciter intelligatur, conveniens juri & negotio agendo obtinet.

LXVIII. Perſonis competentia privilegia, cum ipſis exſtinguuntur: quæ vero actionibus inſunt, ad omnes transeunt.

LXIX. Invito beneficium non datur.

LXX. Jus, quod quis habet ulciſcendi & alios puniendi, alii non mandatur.

LXXI. *deeſt.*

LXXII. Fructus rei eſt, & poſſe eam oppignerare.

LXXIII. Ubi hereditas, ibi & tutela, præter mulierem.

§. 1. Nemo poteſt tutorem dare heredi, qui non ſit in *ſua* poteſtate.

§. 2. Qui poſtquam prohibitus eſt, facit, vim facit: qui autem metuens prohiberi facit, clam facit.

§. 3. Quæ in teſtamento non intelliguntur, pro non ſcriptis ſunt.

§. 4. Nemo paciſcens aut ſtipulans cautionem alii adquirit.

LXXIV.

LXIII. Sola habent Baſilica.

LXIV. Eclog eod. cap. 63. Harmenop. eod. §. 47. D. GOTH. F. & B.

25. Sic primus emendavit Leuncl. pro σπανια. Sed & Harm. σπανιως habet.

26. συναλλαξωσι de: Goth. & Fabr. Pro ſeq. verbo καταλογιζομενα habet Goth. καταλογιζομεν F. & Baſ.

LXVI. Eclog. eod. cap. 64. 3. Harmen. 5. §. 92. D. GOTH. F. & B.

LXVII. Eclog. eod. cap. 65. D. GOTH. F. & B.

LXVIII. Eclog. eod. cap. 66. Harmenop. eod. §. 45. Adde inf. 196. D. GOTH. It. F. & Baſ.

27. Mihi legendum videtur συσβεννυται. Tum aut hic cum Harm. pluraliter reſcribend. σβεννυνται, (vel συσβεννυνται) aut inf. μετερχεται cum F. & B.

LXIX. F. & Baſ.

LXX. Eclog. eod. cap. 67. Harm. eod. §. 53. D. GOTH. It. F. & B.

28. και ἑτ. κολ. addo ex F. & B.

LXXII. Ex Baſil. pag. 77.

LXXIII. pr. Eclog. eod. cap. 73. 5. Harm. 68. & 69. ubi vide Scholion. D. GOTH.

Eadem repetuntur Harm. V: 11. §. 20. & 21. Habent & F. & B. ſed πλην pro χωρις.

§. 1. & 2. Ex F. & Baſ.

29. Malim βια, ut in textu Latino *vi*.

§. 3. Eclog. eod. cap. 78. D. GOTH. It. F. & B.

30. μη primus addi juſſit Leuncl.

§. 4. Eclog. eod. cap. 71. 1. Harm. 9. & 10. ubi vide Scholion. D. GOTH. It. F. & B.

όδ. Ουδεις δι' ετερω αδικειται.

οέ. ός. και όζ. ου κειται.

οή. Οτε περι απατης ζητειται, ε πολυπραγμονουμεν, τι ουκ εσχεν ὁ εναγων, αλλα τι δια τω εναγομενω σχειν 31 ενεποδισθη.

όθ. Η απατη, και αποτελεσμα και σκεμμα επιζητει.

π'. Τα ειδικα 32 των γενικων επικρατεστερα.

πά. Τα δια το ανελειν αμφισβητησιν ενιθεμενα τοις συναλλαγμασιν, ουκ ανειρει το κοινον νομιμον.

πβ'. Δωρεα εστι, το χωρις αναγκης διδομενον.

πγ'. Ου δοκει 33 πραγμα απολλειν, ὁ μη ων αυτω δεσποτης.

πδ'. Ου κειται.

πέ. Εν τοις αμφιβολοις ὑπερ της προικος αποκρινομεθα.

§. 1. Τα εξ αρχης βεβαια εκ των επισυμβαινοντων ουκ ακυρουται.

§. 2. Ηνικα το τω αιτουμενω δικαιον ὁ φυσικος λογισμος η ἡ τω νομω αμφιβολια ὑπερτιθεται, χρη δια ψηφω των αρχοντων το πραγμα συγκρινεσθαι.

πς'. Δια της προκαταρξεως ὡς επιπαν κρειττον ἡ αἱρεσις γινεται τω εναγοντος.

πζ'.

LXXIV. Nemo per alium adficitur injuria.

LXXV. LXXVI. LXXVII. *deſunt.*

LXXVIII. Quum de fraude quæritur, non inquirimus, quid non habeat actor, ſed quid per reum habere prohibitus ſit.

LXXIX. Fraus & effectum & conſilium requirit.

LXXX. Specialia generalibus potiora.

LXXXI. Quæ ad tollendam dubitationem contractibus inſeruntur, jus commune haud tollunt.

LXXXII. Donum eſt, quod citra neceſſitatem datur.

LXXXIII. Non videtur rem amittere, qui illius non eſt dominus.

LXXXIV. *deeſt.*

LXXXV. In ambiguis pro dote reſpondemus.

§. 1. Ab initio valida per poſt-contingentia non infirmantur.

§. 2. Quando poſtulati æquitatem naturalis ratio aut legis ambiguitas (juris dubitatio) moratur, per decretum magiſtratuum res dijudicanda eſt.

LXXXVI. Per litis conteſtationem ut plurimum melior conditio fit actoris.

LXXXVII.

LXXIV. E Baſil. Legerim autem αδικειθω, *injuria adficiatur*, ut concordet & Digg. & vero ſenſui. Nam ſi nemo per alium injuria adficitur, cui bono eſt actio injuriarum?

LXXVII. Adde Theophil. §. 2. *de nuptiis.* & §. 6. *quibus modis jus patria poteſtatis ſolvitur.* ubi emancipatio dicitur νομιμω & εννομω πραξις. D. GOTH. *ad text. Lat.*

LXXVIII. Eclog. eod. 76. Harmenop. eod. 3. D. GOTH. It. F. & B.

31. Sic pro ενεποδισα emendavit Leuncl.

LXXIX. Eclog. eod. cap. 77. Harmenop. eod. §. 4. D. GOTH. It. F. & B.

LXXX. Eclog. eod. cap. 108. Harm. eod. c. 18. D. GOTH. It. F. & B.

32. (Alii ιδικα) inſerit Goth. intelligens Synopſin.

LXXXI. Eclog. eod. cap. 79. Harmenop. eod. §. 51. D. GOTH. It. F. & B.

LXXXII. Eclog. eod. cap. 80. 3. Harm. 1. §. 1. D. GOTH. It. F. & B.

LXXXIII. 3. Harmen. 9. §. 16. & 17. D. GOTH.

33. το ad: Baſ.

LXXXV. pr. Eclog. eod. cap. 82. Harmen. eod. §. 44. & 1. 15. §. 12. & 13. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

§. 1.

πζ'. Λοιπον γαρ ἁρμοζει κληρονομοις, και κατα κληρονομων.

πή. Ου δοκει γινεσθαι ὑπερθεσις, ενθα μη ἁρμοζει απαιτησις.

πθ'. Εως ὁ ἡ Διαθηκη ερρωται, αγει τα εξ αδιαθετου.

ή'. Εν πασι μεν, μαλιστα δε 34 εν τῳ νομῳ το δικαιον σκοπειται.

ήά. Εαν εξ δυο δικαιων ἁρμοσῃ μοι κληρονομια, και ἐπιδιατευσω την εκ του καινου, ὠφελειπεται μοι ἡ εκ του παλαιου.

ήβ'. Εαν ὁ ταβουλαριος πλανηθῃ ὠφ την γραφην, ουδεν ἧττον και ὁ πρωτοτυπος, και ὁ εγγυητης ενεχονται.

ήγ'. Ου κειται.

ήδ'. Τα ὠφελια ου βλαπτει την γραφην.

ήέ. Ου κειται.

ήϛ'. Εν ταις 35 αμφιβολοις αφηγησεσι, τῃ Διανοια δει προσεχειν τῳ αφηγησαμενου.

ήζ'. Ου κειται.

ήή. Ὁταν ὠφ κερδους αγωνιζονται τινες, προτιμαται ὁ ὠφ το κερδος τῳ χρονῳ πρωτευων.

ήθ. Ουκ εστιν αναιδης ὁ αγνοων, ποσον οφειλει καταβαλειν.

ρ'. Τα νομῳ 36 συνηραμενα, εναντιῳ νομῳ ἀναιρειται.

ρά. Εαν δυο μηνας ειπῃ ὁ νομος, και ἑξηκοντα

§. 1. Eclog. eod. cap. 84. [pag. 21.] Harmen. eod. 14. D. GOTH. It. F. & B.

§. 2. Fabr. & Baſil. pag. 78.

LXXXVI. Eclog. eod. cap. 85. 1. Harmenop. 2. §. 63. D. GOTH.

LXXXVII. Eclog. eod. cap. 85. Harmenop. eod. D. GOTH. It. F. & B.

LXXXVIII. Eclog. eod. cap. 86. Harmen. eod. §. 60. D. GOTH. It. F. & B.

LXXXIX. Fabr. & Baſ.

XC. Eclog. eod. cap. 87. D. GOTH. It. F. & B.

34. ιν addo ex Baſil.

XCI. Ex addendis Tom. I. Baſil. pag. 818.

XCII. & XCIV. Fabr. & Baſ.

LXXXVII. Poſtea enim competit heredibus, & adverſus heredes.

LXXXVIII. Non videtur mora fieri, ubi petitio non competit.

LXXXIX. Quamdiu teſtamentum valet, ceſſant *jura* ab inteſtato.

XC. In omnibus quidem, maxime autem in jure, æquitas ſpectatur.

XCI. Si ex duobus juribus hereditas mihi competat, & repudiavero eam, *quæ* ex novo *jure defertur*, relinquitur mihi illa ex veteri.

XCII. Si tabularius erraverit in ſcriptura, nihilominus & principalis & fidejuſſor tenentur.

XCIII. *deeſt.*

XCIV. Superflua non vitiant ſcripturam.

CXV. *deeſt.*

XCVI. In ambiguis enuntiationibus, menti enuntiantis attendere oportet.

XCVII. *deeſt.*

XCVIII. Quando de lucro aliqui certant, præfertur qui circa lucrum tempore præcedit.

XCIX. Non eſt impudens, (improbus) qui ignorat, quantum ſolvere debeat.

C. Quæ jure contrahuntur, contrario jure tolluntur.

CI. Si duos menſes dixerit lex, etiam ſexa-

XCVI. 1. Harmenop. 15. §. 14. Eclog. eod. c. 94. D. GOTH. It. F. & B.

35. Sic reſtituo ex Harm. & Syn. pro aliorum αμφιβολαις.

XCVIII. 5. Harmenop. 7. §. 3. & 4. D. GOTH. It. Fabr. & Baſil.

XCIX. E Fabr. & Baſ.

C. Eclog. eod. cap. 98. Harmenop. eod. 40. D. GOTH. It. F. & B.

36. Sic Theophil. §. 7. Inſt. *quib. modis teſt. infirm.* τα εννομως γινομενα, εννομως ανατρεπεσθαι δει. & Harmen. 5. tit. 5. §. 17. τα καλα νομως γινομενα, εννομως ανατρεπεσθαι δει. D. GOTH.

CI. Solus Baſil.

ηκοντα ἡμεραι αντι τουτων προσδεχονται.

ρβ'. Κυριως ὠδε εδικλον ποιει, ὁ του πραιτωρος κωλυοντος ποιων.

ργ'. Ουδεις εκ του ιδιου οικου 37 ἑλκεται.

ρδ'. Εαν δυο αγωγαι προκεινται, ἡ μεν ποσοτητα μειζονα 38 εχουσα, ἡ δε ατιμοποιος, προτιμαται ἡ ατιμοποιος· ει δε δυο ατιμοποιοι εισι, καν διαφορον εχωσι ποσον, ισαι νομιζονται.

ρε. Ου κειται.

ρς'. Η ελευθερια πραγμα εστιν 39 αδιατιμητον.

ρζ'. Δουλος ουκ εναγεται οἱα δηποτε αγωγη.

ρη. Σχεδον εν πασαις ταις ποιναλιαις αγωγαις, και τη ἡλικια, και τη αγνοια συντρεχομεν.

ρθ'. Ουδε ἑν εγκλημα ὑπομενει, 40 ὁ δυναμενος κωλυσαι, και μη κωλυων.

ρι. Τα ιδικα των γενικων επικρατεστερα.

§. 1. Ουδεις αλλοτριαν δικην ανευ ἱκανοδοσιας διεκδικειν δοκει, ει και εστιν ὑπατικος.

§. 4. Ταις γυναιξιν εις το εκδικηθηναι συντρεχομεν, ὡ μην συκοφαντησαις.

ρια. Ὁ πλησιαζων τη ἡβη και κλοπης και ὑβρεως εστι δεκτικος.

§. 1.

fexaginta dies pro his accipiuntur.

CII. Proprie contra Edictum facit, qui prætore prohibente facit.

CIII. Nemo ex ſua domo extrahitur.

CIV. Si duæ actiones proponuntur, una majorem quantitatem habens, altera famoſa, præfertur famoſa: ſin ambæ ſunt famoſæ, etſi diverſam habeant quantitatem, pares cenſentur.

CV. *deeſt.*

CVI. Libertas eſt res inæſtimabilis.

CVII. Servus nulla convenitur actione.

CVIII. Fere in omnibus actionibus pœnalibus, & ætati & ignorantiæ ſuccurrimus.

CIX. Nullam injuriam patitur, qui cum prohibere poſſit, non prohibet.

CX. Specialia generalibus potiora.

§. 1. Nemo alienam litem ſine ſatisdatione defendere videtur, etſi conſularis eſt.

§. 4. Mulieribus ut defendantur, ſuccurrimus, non tamen calumniantibus.

CXI. Proximus pubertati & furti & injuriæ capax eſt.

§. 1.

CII. E Fabr. & Baſ. pag. 79.

CIII. Eclog. eod. cap. 101. & 7. tit. 8. cap. 21. 1. Harmenop. 2. 29. & 30. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

37. ἑλκεσθαι οφειλει. Fabr. & Baſ.

CIV. 2. Eclog. 3. cap. 22. 1. Harmen. 3. §. 30. D. GOTH. It. F. & B.

38. ἑλκουσα Syn. & Goth. Pro anteced. μη Baſ. male μειζα.

CVI. Eclog. eod. cap. 104. 1. Harmen. 18. §. 10. & 11. ubi vide Scholion. Adde inf. 176. in fin. D. GOTH. It. F. & B.

39. ατιμητον Syn.

CVII. Eclog. eod. cap. 105. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

CVIII. Eclog. eod. cap. 106. Harm. eod. §. 42. D. GOTH. It. F. & B.

CIX. Eclog. eod. cap. 107. Harm. eod. 26. D. GOTH. it. F. & Baſ.

40. Vel hinc Lectoribus adparebit, quam vera dixerim ad l. LVII. *a. de V. S.* not. 87. Fabrotus enim non ipſam Synopſin conſulens, ſed Goth. ex Harmen. edentem ſequens, utrobique exhibet: ὁ μη δυναμενος κωλυσαι, και κωλυων. Quam lectionem Gothofr. filius in Comment. ad h. t. *de R. J.* ex ingenio quidem & vera JCti mente falſitatis arguit, ſed nec ipſe Synopſin pro ſe citavit; quæ nunc, prout inde damus, rem ſole evidentiorem reddit.

CX. pr. Author Eclogæ ita videtur hunc locum reddidiſſe, quod tamen videtur eſſe legis 80. ſupra eod. D. GOTH. qui ſolus habet.

§. 1. 2. Eclog. cap. περι διεκδικητων [L. VIII. Syn. pag. 104. in fin.]

Theophil. in pr. & §. 1. Inſtit. *de ſatiſd.* ita Latine hanc regulam profert: *Nemo ſine ſatiſdatione aliena*

§. 1. A. Τας εξ αμαρτηματων ποινα-λιας μη διδοσθαι καλα κληρονομων, οἱον furti, vi bonorum raptorum, [41] injuriarum, Ακυϊλιε.

§. 1. B. Αἱ απο αμαρτημα[illegible] ποινα-λιαι αγωγαι ε ληβαινουσι κατα κληρονο-μων, οἱον ἡ φυρτι, βι βονορυμ ραπτορυμ, ινιυριαρυμ, και ὁ Ακυϊλι[illegible].

ριβ. και ριγ. Ου κειται.

ριδ. Εν τοις ασαφεσι το πιθανον, ἡ το ὡς επι το πλειστον γινομενον δει σκοπειν.

ριε. Ου κειται.

ριϛ. Ουδεν ὑτως ὑπεναντιον τη αγαθη πιϛει, ὡς ἡ βια και ὁ φοβ[illegible].

§. 1. Ὁ τῳ κοινῳ νομιμῳ χρωμενο[illegible] ουκ απαταται.

§. 2. Ο πλανωμενο[illegible] ου δοκει συναι-νειν.

ριζ. Ὁ ληβδοχος εν [42] πασι τοπον επ-εχει κληρονομε.

ριη. Ὁ εν δυλεια ων, ε ληβ το χρησθαι δεσποζει, επειδη νεμεσθαι ε δοκει.

ριθ. Ουκ εκποιει, ὁ μονον την νομην απο-βαλλομενο[illegible].

ρκ'. Ουδεις πλεον, ε ἑχει, τῳ ιδιῳ πα-ραπεμπει κληρονομῳ.

ρκά.

§. 1. *a.* *Actiones* ex delictis pœnales non dari adverſus heredes, veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, *legis* Aquiliæ.

§. 1. *b.* Actiones ex delicto pœnales non tranſeunt adverſus heredes, veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, & *lex* Aquilia.

CXII. CXIII. *deſunt.*

CXIV. In obſcuris veroſimile, aut quod ut plurimum fit, ſpectandum eſt.

CXV. *deeſt.*

CXVI. Nihil tam contrarium *eſt* bonæ fidei, quam vis & metus.

§. 1. Communi jure utens, non decipitur.

§. 2. Errans conſentire non videtur.

CXVII. Bonorum poſſeſſor in omnibus locum heredis obtinet.

CXVIII. Qui in ſervitute eſt, per uſum non adquirit, quoniam poſſidere non videtur.

CXIX. Non alienat, qui ſolum poſſeſſionem repudiat,

CXX. Nemo plus, quam habet, ſuo heredi transmittit.

CXXI.

aliena rei defenſor idoneus intelligitur. D. GOTH.

§. 4. Eclog. eod. cap. 108. in fin. [θεμ. ε.] D. GOTH. F. & B.

Habet & Harmen. I. 13. §. 35. ubi διεκδικ. legitur.

CXI. pr. Eclog. eod. cap. 109. D. GOTH. It. F. & Baſ.

§. 1. *a.* Theoph. §. 1. Inſt. *de perpetuis & temporalibus actionibus.* adde eundem §. 9. Inſt. *de l. Aquil.* D. GOTH. ſolus.

41. *damni injuriæ* Goth. ex vulg. lect.

§. 1. *b.* E Fabr. & Baſ.

CXIV. 1. Harmenop. 15. §. 15. Eclog. eod. cap. 111. D. GOTH. F. & B.

CXVI. Eclog. eod. c. 113. Harm. eod. §. 15. D. GOTH. F. & B.

§. 1. Eclog. eod. 114. Harmenop eod. 5. D. GOTH. F. & B.

§. 2. E ſolis Baſil. pag. 80.

CXVII. Eclog. eod. c. 115. Harmen. eod. §. 24. ubi male ληβδοχο ſucceſſor & hæres: cum hic ſit bonorum poſſeſſor. D. GOTH. F. & B.

42. παση αιτια F. & B. Artic. ambos τον & τε, quos duce Goth. Fabrotus utrobique habet, ego ducibus Synopſi & Harm. rurſum ſuſtuli. Si vero ληβδοχο alicui h. l. diſplicet, ſubſtituat ληβαλοχο.

CXVIII. Eclog. eod. 116. 1. Harmen. 14. §. 3. D. GOTH. F. & Baſ.

CXIX. Eclog. eod. cap. 117. D. GOTH. F. & B. αποβαλλ. vertit abſque neceſſitate Leuncl. *amittit*, ad marg. ſcribens: „In Flor. edit. legitur O„ *mittit.*"

CXX. Eclog. eod. cap. 118. [pag. 22.] 5. Harmen. 14. §. 3. [immo tit. 8. §. 70.] D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

CXXII.

ρκά. Ου κειται.

ρκβ'. Πλεον παντος πραγματος θαλπομαι την ελευθεριαν.

ρκγ'. και ρκδ'. Ου κεινται.

ρκέ. Θαλπονται μαλλον οἱ εναγομενοι, ηπερ 43 οἱ εναγοντες.

ρκϛ'. Ουκ εϛι κακη πιϛει νομευς, ὁ δεδωκως το τιμημα.

ρκζ'. Ὁτε απο δολυ τυ τελευτησαντος εις το ϖϱοελθον ὁ κληϱονομος εναγεϛαι, αϱκει ϖϱος ϱοπην ϖϱοελθειν εις αυτον.

ρκή. Εν ιϭη αιτια, κϱειϭσων 44 εϛιν ὁ νεμομενος.

§. 1. Ὁ εις ὁλοκληϱον ϖαϱαδεξαμενος, αντι κληϱονομυ εϛιν.

ϱκθ'. §. 1. Τηϛ ϖϱωτοτυπυ αιτιας μη ϵϱϱωμενηϛ, ουδε τα ϖαϱακολουθηματα ὡς επι παν ϵϱϱωται.

ρλ'. Ουδεποτε αἱ 45 pœnales αγωγαι επι τῳ αυτῳ συντϱεχυϭαι ϖϱαγματι, αλληλων γινονται αναιϱετικαι.

ρλά. Ὁ δολῳ ϖαυϭαμενος νεμεϭθαι, ὡς νεμομενος καθαδικαζεται.

ρλβ'. Ἡ απειϱια 46 τῃ αμελειᾳ συναϱιθμειται.

ρλγ'. Δια των δυλων κϱειττονων ἡ αἱϱεϭις δεϭποτων γινεται, υ μην χειϱων.

ρλδ'. §. 1. Ουδεις εκ τυ ιδιυ 47 δολου κϱειττονα ϖοιει την ιδιαν αἱϱεϭιν.

ρλέ.

CXXI. *deeſt.*

CXXII. Plus omni negotio fovemus libertatem.

CXXIII. CXXIV. *deſunt.*

CXXV. Reis potius favetur, quam actoribus.

CXXVI. Non eſt mala fide poſſeſſor, qui dedit pretium.

CXXVII. Quando ex dolo defuncti in id quod pervenit, heres convenitur, ſufficit momento ad eum pervenisſe.

CXXVIII. In pari cauſa, melior poſſidentis conditio.

§. 1. In univerſum qui ſuccedit, pro herede eſt.

CXXIX. §. 1. Quum principalis cauſa non valet, neque conſequentia ut plurimum valent.

CXXX. Nunquam pœnales actiones de eadem re concurrentes, alia aliam tollit.

CXXXI. Dolo poſſidere deſinens, ut poſſeſſor condemnatur.

CXXXII. Imperitia negligentiæ adnumeratur.

CXXXIII. Per ſervos melior fit conditio dominorum, non pejor.

CXXXIV. §. 1. Nemo ex proprio dolo ſuam conditionem facit meliorem.

CXXXV.

CXXII. Eclog. eod. cap. 119. D. GOTH. F. & B.

CXXV. 1. Harm. 2. §. 66. & 67. ubi vide Scholion. Eclog. eod. cap. 122. D. GOTH. It. F. & B.

43. οἱ de; F. & B. Tum ex Harm. ſolus Goth. ſubjungit: ηγεν βοηθουται και συζυγωμουνται.

CXXVI. Eclog. eod. cap. 123. 2. Harmen. 1. §. 75. D. GOTH. F. & Baſ.

CXXVII. Eclog. eod. cap. 124. 5. Harmen. 8. §. 71. D. GOTH. F. & B.

CXXVIII. Eclog. eod. cap. 125. 1. Harmen. 2. §. 53. in fin. & 2. tit. 1. §. 77. & 78. ubi vide Scholion. Theop. 2. in fin. Inſt. *de action.* D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

44. ἡ αἱϱεϭις τυ νεμομενυ ex Harm. edidit Goth.

§. 1. Harm. eod. §. 23. Eclog. eod. cap. 126. D. GOTH. It. F. & B.

CXXIX. §. 1. Addo ex Harmen. h. t. §. 48.

CXXX. Theoph. §. 1. Inſt. *de Noxal.* D. GOTH. Falſa citatio: repone §. 1. ſive fin. tit. *ſi quadr. pauper.* Habet hoc fragm. F. & Baſ.

45. ϖοιναλες hoc loco Goth. ϖοιναλιαι F. & B.

CXXXI. Eclog. eod. cap. 128. 2. Harm. 1. §. 79. D. GOTH. It. F. & Baſ.

CXXXII. Eclog. eod. cap. 135. Harmen. eod. cap. 10. D. GOTH. F. & Baſ.

46. Ἡ απειϱια, ϖϱος κεϱδαν αναγεται. Theophil. §. 7.

ρλέ. και ρλϛ'. Ου κειται.

ρλζ'. Ὁ κατα κελευσιν [48] αρχοντικην αγορασας, καλη πιϛει νομευς εϛιν.

ρλή. Ὁτε δηποτε ὑπεισελευσθη (*sic*) ἡ κληρονομια, ἐνεται τη τελευτη τȣ ἀϕαθεμενου.

§. 1. Ἐκ των επισυμβαινοντων ȣκ αυξει ἡ ἀϕατιμησις τȣ παρελθοντος ἁμαρτηματος.

ρλθ'. Ου κειται.

ρμ'. Ἡ απȣσια του ἀϕ πραγμα δημοσιον αποντος, ȣτε αυτῳ, ȣτε αλλῳ γινεται επιζημι.

ρμά. Τα ϖϑϕ κανονας νομȣ [49] δεχθεντα ȣχ ἑλκεται εις [50] ὁμοια.

ρμβ'. Ὁ σιωπων ȣ δοκει ὁμολογειν, αλλ' ὁμως ȣυκ αρνειται.

ρμγ'. Ὁπερ τοις πρωτοτυποις ανθιϛαται, τȣτο και τοις σȣκεσορσιν [*sic*] αυτων.

ρμδ'. Ου παν ὁπερ εξεϛιν, ηδη καϕ ευπρεπες εϛιν.

§. 1. Ἐν ταις επερωτησεσι τῳ καιρῳ ϖϑσεχομεν τȣ συναλλαγματος.

ρμέ. Ὁ γινωσκων και συναινων ȣκ απατηται.

ρμϛ'. Ουκ ωϕελειται τις, ἐξ ὡν εν δȣλειᾳ πεπραχεν.

ρμζ'.

CXXXV. & CXXXVI. *desunt.*

CXXXVII. Qui jussu magistratuum emit, bona fide possessor est.

CXXXVIII. Quandocumque adita fuerit hereditas, connectitur morti testatoris.

§. 1. Ex post contingentibus non crescit æstimatio præteriti delicti.

CXXXIX. *deest.*

CXL. Absentia *ejus* qui ob negotium publicum abest, nec ipsi, nec alii est damnosa.

CXLI. Quæ præter regulas juris recepta sunt, non trahuntur ad similia.

CXLII. Tacens non videtur confiteri, attamen non negat.

CXLIII. Quod principalibus obstat, illud quoque successoribus eorum *obstabit.*

CXLIV. Non omne quod licet, statim & honestum est.

§. 1. In stipulationibus tempus contractûs consideramus.

CXLV. Sciens & consentiens non decipitur.

CXLVI. Non adjuvatur quis ex iis quæ in servitute egit.

CXLVII.

§. 7. Inst. *de lege Aquil.* D. GOTH.

CXXXIII. Eclog. eod. cap. 130. 1. Harm. 14. §. 4. D. GOTH. F. & B.

CXXXIV. Eclog. eod. cap. 132. Harmen. 25. D. GOTH F. & Bas. pag. 81.

47. Videntur Græci legisse apud Latinum authorem hujus loci *dolo*, non *delicto*. D. GOTH.

CXXXVII. 2. Harm. 1. §. 76. Eclog. eod. cap. 76. [immo 134.] D. GOTH. F. & Bas.

48. αρχικην (alii αρχοντικην) edidit Goth. Ego cum F. & B. lectionem Harmenopuli alteri Synopseos prætuli.

CXXXVIII. pr. & §. 1. E solis Basil.

CXL. Eclog. eod. cap. 137. Harm. eod. cap. 11. Idem lib. 1. tit. 3. §. 79. & 80. ubi vide Scholion. D. GOTH. It. F. & B.

CXLI. Eclog. eod. cap. 138. Harm. eod. §. 41. adde l. 172. infr. *eod.* D. GOTH. F. & B.

49. λȣχθεντα ex Harmen. dedit Goth. & Fabr. minus recte. Nos cum Syn. & Bas.

50. Sic Syn. ὑποδειγμα ex Harm. Goth. Fabr. & Bas.

CXLII. Eclog. eod. cap. 139. Harmenop. eod. §. 50. D. GOTH. It. F. & B.

CXLIII. Ex Addendis Tom. I. Basil. pag. 818.

CXLIV. pr. Eclog. eod. cap. 140. 4. Harm. 6. §. 46. in fin. D. GOTH. F. & B.

CXLV. Harm eod. 6. Eclog. cap. 41. D. GOTH. It. Fabr. & Bas.

Hinc jam Fabrotus rursus ex Cod. MS. Basilicorum regio edere incipit; vide quæ ex ipso ad L. LVI. *de V. S.* not. 85. monui: unde & plus fidei merent illius variantes, quæ sequentur, quam quæ præcesserunt. Vide notulam 87. ad L. LVII. tit. sup.

CXLVI. E solis Bas.

ρμζ'. Τα 51 ιδικα τοις γενικοις ενεισι παντοτε.

ρμή. Οἷς το αποτελεσμα συμβαλλεται, τοις αυτοις και το καλα μερος.

ρμθ'. Ὁ κερδαινων δια τινος, οφειλει και το φακτον αυτε ειδεναι.

ρν'. Ισος εστιν ὁ νεμομενος η εχων, και ὁ δολῳ παυσαμενος νεμεσθαι η εχειν.

ρνά. Ουδεις ποιει τινι ζημιαν, ει μη ὁ ποιων, ὁπερ εκ εξεστιν αυτῳ.

ρνβ'. Ὁ ποιησας βιαν, η τῳ τῶι βιας δημοσιας, η τῳ τῶι βιας ιδιωτικης ὑποπιπτει νομῳ.

§. 1. Εκβαλλει.

§. 2. Εν τοις ἁμαρτημασιν ἡ τε πραγματος αποδοχη σκοπειται· εοικε γαρ ἡ αποδοχη μανδατῳ.

§. 3. Εν τοις συναλλαγμασι τοις εχουσιν αγαθην πιστιν, και βεβαιωμενοις απο δολε, ὁ κληρονομος εις ὁλοκληρον ενεχεται.

ρνγ'. Σχεδον οἷς τροποις ενεχόμεθα η κλωμεθα τι, τοις αυτοις εκ των εναντιων ελευθερουμεθα και αποκλωμεθα· ὡσπερ γαρ ου δυναμεθα κτησασθαι νομην, ει μη ψυχη και σωματι νεμηθωμεν, ὑτω ουδε αποκτησασθαι, ει μη ψυχη και σωματι 52 παυσομεθα νεμεσθαι.

ρνδ'. Εν ισῳ ἁμαρτηματι χειρων εστιν ἡ αἱρεσις τε εναγοντος, και ὁ νεμομενος κρειττων εστιν.

ρνέ. Ἑκαστον αδικει το ιδιον φακλον, ε μην τον αντιδικον αυτε.

§. 1.

CXLVII. Eclog. eod. c. 141. Harm. eod. §. 19. D. GOTH. It. F. & Baſ.

51. ειδικα (alii ιδικα) edidit Goth. Nos cum Syn. Ceteri cum Harm. ειδ.

CXLVIII. CXLIX. & CL. E ſol. Baſil.

CLI. E Fabr. & Baſil. pag. 82.

CLII. pr. Eclog. eod. cap. 142. D. GOTH. It. F. & Baſ.

§. 1. Hoc unicum verbum ſuperiori voci νομῳ adjicit in Baſil. Fabr. ſed in verſione ſic ſupplet:

CXLVII. Specialia generalibus ſemper inſunt.

CXLVIII. Quibus effectus prodeſt, iiſdem & pars ſingula.

CXLIX. Qui lucrum facit per aliquem, debet & factum ejus agnoſcere.

CL. Par eſt poſſidens vel habens, atque *is* qui dolo deſiit poſſidere vel habere.

CLI. Nemo damnum alicui facit, niſi qui facit, quod ei non licet.

CLII. Qui vim facit, aut legi de vi publica aut de vi privata ſubjacet.

§. 1. Dejicit.

§. 2. In delictis rei adprobatio ſpectatur: comparatur enim adprobatio mandato.

§. 3. In contractibus bonam fidem habentibus, & munitis adverſus dolum, heres in ſolidum tenetur.

CLIII. Fere quibus modis obligamur vel quid adquirimus, iiſdem ex contrario liberamur atque amittimus. Sicut enim poſſeſſionem adquirere non poſſumus, niſi animo & corpore poſſederimus, ita neque amittere, niſi animo & corpore deſierimus poſſidere.

CLIV. In pari peccato deterior eſt conditio actoris, & poſſidens melior eſt.

CLV. Quemque lædit ſuum factum, non vero adverſarium ejus.

§. 1.

dejicit & qui dejicere mandat. An Græce olim fuit? Εκβαλλει και ὁ εντειλαμενος εκβαλειν. Scholiaſtes Baſil. pag. 89. not. *f.* ſic exponit: Ει γαρ εξ εμης εντολης εκβαλειν σε τις σπευσει [σπευσῃ] απο νομης τινος, εγω εναγομαι ὁ εντειλαμενος.

§. 2. E ſol. Baſ.

§. 3. Fabr. & Baſ.

CLIII. Ex F. & Baſ.

52. Lege παυσωμεθα.

CLIV. Eclog. eod. cap. 150. 1. Harmenop. 2. §. 64.

§. 1. Ου δοκει βιαν ποιειν, ὁ τῳ ιδιῳ δικαιῳ χρωμενος και εναγων.

§. 2. Εν ταις ποινικαις αιτιαις το καλοθελες ἑρμηνευομεν.

ρνς'. Ακων ουδεις αναγκαζεται δικαιον πραγμα.

§. 1. Ὁ εχων αγωγην, και παραγραφην εχει.

§. 2. Ὁ εις τοπον ἑτερου ὑποδικων ου βλαπτεται, ἐξ ὧν ἐκεινος ουκ εβλαπτετο.

§. 3. Εις το απαιτειν και 53 εκδικεισθαι, την αυτην ὡς επι το πολυ ταξιν ὁ αγοραστης εχει τῳ πρατῃ.

§. 4. Το ὑπερ εμου δεδομενον μοι, ἑκοντι μοι δοθηναι, ου μην και βιαζομενῳ.

ρνζ'. Επι τοις μη τραχεσιν ἡ μυσαροις ἁμαρτημασι, συγγινωσκονται οἱ δουλοι πειθαρχουντες τοις δεσποταις, ἡ τοις εν ταξει δεσποτων, οἱον επιτροποις και κυρατορσιν.

§. 1. Ο δολῳ χρησαμενος εις το μη εχειν, αντι εχοντος ἐστιν.

§. 2. Εν τοις συναλλαγμασιν απο δολου τελευτησαντος ουκ εις το πλειθον, αλλ' εις ὁλοκληρον οἱ κληρονομοι ενεχονται, πρὸς αναλογιαν των ιδιων μερων.

ρνή. Επιτρεπων ὁ δανειστης πραθηναι το ενεχυρον, εκπιπτει αυτου.

ρνθ'. Ουχ, ὡσπερ το αυτο πραγμα εκ πολλων αιτιων ἡμιν δυναται καταφερεσθαι και χρεωστεισθαι, ὑτως το αυτο εκ πολλων αιτιων δυναται ἡμετερον ειναι.

ρξ'. Αλλο πιπρασκειν, και αλλο συναινειν τῳ πιπρασκοντι.

§. 1.

§. 1. Non videtur vim facere, qui ſuo jure utitur & agit.

§. 2. In pœnalibus actionibus benigne interpretamur.

CLVI. Invitus nemo cogitur rem defendere.

§. 1. Actionem habens, & exceptionem habet.

§. 2. In locum alterius ſuccedens non læditur, ex quibus ille non lædebatur.

§. 3. Ad petendum & defendendum, eamdem ut plurimum conditionem emtor habet quam venditor.

§. 4. Quod mihi pro me tributum eſt, volenti mihi datur, non etiam invito.

CLVII. In delictis non atrocibus aut ſceleſtis ignoſcitur ſervis, qui dominis obtemperant, vel qui loco dominorum *ſunt*, velut tutoribus & curatoribus.

§. 1. Qui dolo utitur, ut ne habeat, pro habente eſt.

§. 2. In contractibus ex dolo defuncti non in id quod pervenit, ſed in ſolidum heredes tenentur, pro ratione ſingularum partium.

CLVIII. Creditor permittens pignus vendi, eo excidit.

CLIX. Non, ſicut eadem res ex multis cauſis deferri ac deberi nobis poteſt, ita eadem ex multis cauſis noſtra eſſe poteſt.

CLX. Aliud *eſt* vendere, & aliud conſentire vendenti.

§. 1.

§. 64. & 65. ubi vide Scholion. D. GOTH.
It. F. & Baſ.
CLV. pr. Fabr. & Baſil.
§. 1. fol. Baſ.
§. 2. F. & Baſ.
CLVI. pr. & §. 2. fol. Baſ.
§. 1. F. & Baſ.
§. 3. Eclog. eod. cap. 152. §. 3. 3. Harmen. 3. §. 47. D. GOTH. F. & B.
53. δικαδικ. Baſ.
§. 4. fol. Baſ.
CLVII. pr. Eclog. eod. cap. 152. §. 5. [p. 23.] 1. Harmen. 14. §. 5. D. GOTH.
It. F. & Baſ. pag. 83.
§. 1. & 2. e fol. Baſil.
CLVIII. F. & Baſ.
CLIX. & ſequens
CLX. ex ſolo Baſil.

§. 1. Προς παντας αναφερεται το δημοσια γινομενον ὑπο τ̃ μειζονος μερους.

§. 2. Ο ληγαταριος ουκ εχει πλεον δικαιον τ̃ κληρονομ̃ η τ̃ διαθεμενου.

ρξά. Ει εκεινος εμποδισει μοι πληρωθηναι την αἱρεσιν, ᾧ τινι διαφερει 54 μη πληρωθηναι αυτην, αντι πεπληρωμενης εστιν, ὁπερ εστιν επι ελευθεριων, και ληγατων και 55 ενστασεων, και επερωτησεων.

ρξβ'. Τα δι' αναγκην παρα 56 κανονα νομ̃ δεχθεντα, ουκ ἑλκεται εις ὑποδειγμα.

ρξγ'. Ὁ εχων εξουσιαν δωρεισθαι πραγμα, και πιπρασκειν και 57 εκχωρειν αυτο δυναται.

ρξδ'. Αἱ ποιναλιαι αγωγαι παρεκαταρχθεισαι, παραπεμπονται καὶ κληρονομων.

ρξέ. A. Ὁ εχων εξουσιαν δωρεισθαι πραγμα, και πιπρασκειν και 58 εκχωρειν αυτο δυναται.

ρξέ. B. Ὁ δυναμενος εκποιειν, δυναται και συναινειν τ̃ εκποιησει. Ὁ δε μη δυναμενος δωρεισθαι τινι, εαν συναινεσ̃ τ̃ εις αυτον γενομενη δωρεα, ουκ ερρωται.

ρξϛ'. Ὁ αλλοτριον πραγμα διεκδικων, ὁ δοκει ευπορος ειναι.

ρξζ'. Ου δοκει δεδοσθαι, το μη γενομενον τ̃ δεξαμενῳ καὶ τον καιρον της δοσεως.

§. 1.

§. 1. Ad omnes refertur, quod publice fit a majori parte.

§. 2. Legatarius non plus juris habet, quam heres vel teſtator.

CLXI. Si is impediet a me impleri conditionem, cujus intereſt eam non impleri, pro impleta eſt: quod obtinet in libertatibus & legatis & inſtitutionibus & ſtipulationibus.

CLXII. Quæ propter neceſſitatem præter regulam juris recepta ſunt, non trahuntur in exemplum.

CLXIII. Qui poteſtatem habet rei donandæ, & vendendæ & concedendæ illius habet.

CLXIV. Pœnales actiones *ſemel* motæ, transmittuntur in heredes.

CLXV. *a.* Qui poteſtatem habet rei donandæ, & vendendæ & concedendæ illius habet.

CLXV. *b.* Qui alienare poteſt, & alienationi poteſt conſentire. Qui autem donare non poteſt alicui, ſi conſentiat donationi in eum factæ, ratum non eſt.

CLXVI. Qui rem alienam defendit, non videtur locuples eſſe.

CLXVII. Non videtur datum eſſe, quod accipientis non fit tempore dationis.

§. 1.

CLXI. Eclog. eod. cap. 156. Harmen. eod. 2. D. GOTH. It. F. & B.

54. μη male de: Syn. Harm. Goth. & F.

55. Syn. habet σασεων, quod Leuncl. in marg. emendat.

CLXII. Eclog. eod. cap. 162. D. GOTH. It. F. & Baſ.

56. κανονας εισδεχθεντα Baſ. ſine νομ̃. an εισαχθεντα voluit?

CLXIII. Fabr. & Baſ.

57. Vide ad l. 165. *a.* not. 58.

CLXIV. Eclog. eod. cap. 159. Harmen. eod. §. 43. adde l. 139. ſupra *eod.* D. GOTH. It. F. & B.

CLXV. *a.* Eclog. eod. cap. 158. Harmen. eod. §. 59. D. GOTH.

Fabrotus hoc fragmenti rectius utrobique retulit ad l. ſup. 163.

58. Sic Syn. & Harm. habent. Ceteri εγχωρειν.

CLXV. *b.* CLXVI. CLXVII. pr. & §. 1. e ſol. Baſil.

CLXVIII. Eclog. eod. cap. 164. 1. Harmen. 15. §. 16. D. GOTH. It. F. & B.

CLXIX. pr. e Baſil.

§. 1. Eclog. eod. cap. 168. Harmen. eod. §. 31. D. GOTH. F. & B.

CLXX. Eclog. eod. cap. 166. D. GOTH. F. & B.

CLXXI. Baſil. ſola.

CLXXII.

§. 1. Ὁ κελευσει αρχοντος ποιων, ου ποιει δολον· αναγκην γαρ εχει πειθαρχησαι.

ρξή. Εν τοις ασαφεσι το φιλαγαθον ἑρμηνευομεν.

ρξθ'. Ὁ κελευσας με ζημιωθηναι, ζημιοι με. Ὁ δὲ εχων αναγκην πεισθηναι, ουδεν ἁμαρτανει.

§. 1. Το ετι ηρτημενον, ϑ δοκει ειναι.

ρό. Το ἐξω της δικαιοδοσιας εκ τϑ δικαϛϑ γινομενον ουκ ερρωται.

ρόα. Ουδεις ἁπλ τϑτο μονον γινεται ενοχος, ἁπλ το δυνασθαι παρ' ἑτερϑ λαβειν, ὁπερ απαιτειται παρ' αλλϑ.

ρόβ. Το 59 ασαφες και αμφιβολον συμφωνον κατα τϑ πρατϑ[60] και τϑ μισθωσαντος ϛιν· ἡ δὲ αμφιβολος[61] εναγωγη το πραγμα του εναγοντος ου καταβλαπτει.

ρόγ. Οἱ μεχρις ευπορίας καταδικαζομενοι, ουκ απαιτϑνται παν ὁσον εχϑσιν, ἱνα μη πλωχευσωσιν.

§. 1. Τῳ της αποκαταϛασεως ρηματι και καρποι ϖεριεχονται, καν μη τϑτο ρητως εκφωνηθη.

§. 2. Και επι των δυο εναγομενων και επερωτωμενων ἑκαϛον ἡ ιδια ὑπεϱθεσις βλαπτει.

§. 3.

§. 1. Qui juſſu magiſtratus facit, dolum non admittit. Neceſſe enim habet parere.

CLXVIII. In dubiis benigne interpretamur.

CLXIX. Qui me jubet lædi, lædit me. Qui vero neceſſe habet parere, nihil peccat.

§. 1. Quod adhuc pendet, non videtur exſiſtere.

CLXX. Quod extra judicium ab judice fit, ratum non eſt.

CLXXI. Nemo ideo tantum obligatur, quia ab alio recipere poteſt, quod ab altero patitur.

CLXXII. Dubium & ambiguum pactum adverſus venditorem & locatorem eſt: aſt ambigua actio cauſam actoris non lædit.

CLXXIII. Qui uſque ad facultatem condemnantur, non conveniuntur *in* omne quod habent, ut ne egeant.

§. 1. Reſtitutionis verbo & fructus continentur, licet hoc expreſſe enuntiatum non ſit.

§. 2. Etiam ex duobus reis ac promittentibus quemque ſua mora lædit.

§. 3.

CLXXII. 1. Harmen. 9. §. 24. & 25. & tit. 15. §. 17. & 18. Eclog. eod. cap. 167. & lib. 11. tit. 1. ϖερι αμφιβολων &c. 34. ubi cap. 80. & 25. idem dicitur de ſtipulatore, quod hic de venditore & locatore. D. GOTH. It. F. & B.

Mire ſolet Eclogen ſive Synopſin adlegare Gothofredus: quæ hic citat, legun:ur quidem Lib XI. pag. 141. & 142. ſed poſteriora ex aliis libris eo relata ſunt, & inſuper male a Goth. tràns ſcripta: nam pro cap. 80. (quod potius referendum ad l. 67. *de R. J.* namque eſt verſio l. 80. D. *de V. Obl.* quam Baſilicis, uti & alias, inſerere oblitus eſt Fabr.) cap. præcedens dare debuiſſet, quod Synopſis ſic effert: Αναγνωθι και βιβλ. μϛ' τιτλ. . . . κεφαλαιον λϑ'. εν ᾧ φησιν. [L. 38. §. 12. D. eod. neque hanc in Baſil. reperio:] Εν τοις αμφιβολοις την επερωτησιν κατα τϑ επερωτησαντος ἑρμηνευομεν. Cap. autem 25. deſumtum ibid. ex L. XLIV. tit. 18.

59. ασαφες και de Syn. F. & Baſ. Nos cum Goth. ex Harm. h. l. edimus.

60. και τϑ μισθ. de: iiſdem.

61. Sic & Syn. αγωγη F. & Baſ.

CLXXIII. pr. Eclog. eod. cap. 169. 1. Harmenop 4. §. 47. adde Theophil. §. 37. Inſt. *de act.* [cap. 223--4. D. GOTH. F. & Baſ. pag. 85.

§. 1. Eclog. eod. cap. 169. Harm. eod. cap. 1. D. GOTH. F. & B.

§. 2. & 3. Ex F. & B.

§. 3. Δολον ποιει τις απαιτων, ὁπερ 62 αναδιδοναι μελλει.

ρόδ. Ὁ δυναμενος πραξαι το ϖροσκευαζον αυτον πληρωσιν της αἱρεσεως, δοκει δυνασθαι.

§. 1. Ουδεις δυναται παραιτεισθαι, ὁπερ ουδε βουλομενος δυναται δεξασθαι.

ρόε. Τα ϖρος τε νομω επιτεθειμενα τοις ελευθεροις οφφικια, δουλοι πρατ]ειν ου δυνανται.

§. 1. Ο λαβων πραγμα ϖρος τινος, ουκ εστι κρειττονος αυτου αἱρεσεως.

ρόϛ. Οἱ ἰδιωται τα των αρχοντων πραττειν ου δυνανται.

§. 1. Ανεκτιμητος 63 εστιν ἡ ελευθερια, και ἡ συ]γενεια.

ρόζ. Ὁ την ἑτερου δεσποτειαν ὑπεισιων η το δικαιον, τοις αυτου δικαιοις οφειλει κεχρησθαι.

§. 1. Ου δοκει κατα δολον απαιτειν ὁ αγνοων, ἁ]α τι ουκ 64 οφειλεν απαιτειν.

ρόη. Της πρωτοτυπου 65 αιτιας μη ερρωμενης, ουδε τα ϖρακολουθηματα ὡς επιπαν ερρωται.

ρόθ. Αδηλου της γνωμης ουσης του ελευθερουντος, ἡ ελευθερια θαλπεται.

ρπ'. Εγω δοκω λαμβανειν, ὁπερ κατα κελευσιν μου ἑτερῳ δοθη.

ρπά.

§. 3. Dolum committit quis petens, quod redditurus eſt.

CLXXIV. Qui facere poteſt quod facultatem ipſi det ad implendam conditionem, videtur poſſe.

§. 1. Nemo repudiare poteſt, quod neque volens adipiſci poteſt.

CLXXV. Impoſita ab lege liberis officia, ſervi gerere non poſſunt.

§. 1. Qui rem ab aliquo accepit, melioris ipſo conditionis haud eſt.

CLXXVI. Privati, quæ *ſunt* magiſtratuum, agere nequeunt.

§. 1. Inæſtimabilis eſt libertas & cognatio.

CLXXVII. Qui in alterius dominium aut jus ſuccedit, ejuſdem juribus uti debet.

§. 1. Non videtur per dolum petere, qui ignorat, quare non debeat petere.

CLXXVIII. Principali cauſa non valente, neque conſequentia ut plurimum valent.

CLXXIX. Si obſcura eſt voluntas manumittentis, libertati favetur.

CLXXX. Ego accipere videor, quod ſecundum juſſum meum alteri datum fuerit.

CLXXXI.

62. αναδουναι wiss. inſciens magis credo, quam emendandi cauſa.

CLXXIV. & CLXXV. integræ e ſolis Baſil.

CLXXVI. pr. Eclog. eod. cap. 171. Harm. eod. §. 34. D. GOTH. F. & Baſ.

§. 1. E Baſil.

63. Vide ſupr. l. 105. ſic Theophilo §. 1. Inſtit. *de haredum qualitate & differentia.* ελευθερια ουδεν τιμιωτερον, & §. 7. Inſt. *qui & quib. ex cauſis manumitti.* ανεκτιμητον ϖρος Ρωμαιους εστιν ἡ ελευθερια. D. GOTH. *ad text. Lat.*

CLXXVII. pr. Eclog. eod. cap. 173. Harmen. eod. §. 22. D. GOTH.

§. 1. E Baſil.

64. Vel ωφειλεν vel ωφελεν, aut ſimpliciter οφειλει reſcribe.

CLXXVIII. Eclog. eod. cap. 174. Harmenop. eodem capite 48. & 23. Eclog. 3. cap. 69. in medio: & 3, Harmenop. 6. §. 26. adde l. 129. in fin. ſupra *eod.* D. GOTH. It. F. & Baſ.

Poſterior Harm. locus haud quadrat: ſed Lib. V. tit. 10. §. 9. hæc leguntur: Των γαρ ϖρωτοτυπων μη σωζομενων, ὑφεσαναι δυνανται τα παρακολουθηματα.

65. Theophil. §. 5. Inſtit. *de pupillari ſubſtitut.* & §. 17. verſ. ſed & ſi ſervus Inſt. *de legatis.* D. GOTH.

CLXXIX. Eclog. eod. c. 175. & 1. Harm. 18, §. 13. D. GOTH. F. & B.

CLXXX. Eclog. eod. cap. 176. Harmen. eod. §. 27. D. GOTH. It. F. & B. p. 86.

CLXXXI.

ρπά. Ει μηδεις προσεχεται τω κληρω, πασα ἡ διαθηκη ακυρωται.

ρπβ'. Αχρηστως επερωτωμεν το μη δυναμενον ειναι τινος· ουδεμια γαρ επι τουτω ενοχη συνισταται.

ρπγ'. Δυσχερως μεν, ὁμως [66] δε τω δικαιω [67] απαιτουντος, εναλλασσομεν την συνηθειαν.

ρπδ'. Ὁ αλογος και ματαιος φοβος ου συμβαλλεται.

ρπέ. Περι των αδυνατων ουδεμια εστιν ενοχη.

ρπς'. Ουδεν απαιτεισθαι δυναται προ του καιρου, [68] καθ' ὁν τη Φυσει των πραγματων δυναται καταβαλλεσθαι, ουδε πριν η παρελθη ὁ επι τη καταβολη ὁρισθεις καιρος.

ρπζ'. Ου δοκει απαις τελευταν, ὁ καταλιπων εγκυον γαμετην.

ρπή. Τα εν διαθηκη αλληλοις εναντιωμενα ουκ ερρωται.

§. 1. Ουδενι νομω βεβαιουται, το τη Φυσει των πραγματων κεκωλυμενον.

ρπθ'. Ουτε θελειν, ουτε μη θελειν ὁ ανηβος ανευ της αυθεντιας του επιτροπου πιστευεται.

ρ'. Το εκδικωμενον ουκ εστιν εν ουσια.

ρ'ά.

CLXXXI. Si nemo hereditatem adit, totum teſtamentum corruit.

CLXXXII. Inutiliter ſtipulamur, quod nequit eſſe ullius. Nulla enim in eo obligatio contrahitur.

CLXXXIII. Difficiliter quidem, attamen æquitate poſtulante, conſuetudinem immutamus.

CLXXXIV. Abſurdus ac vanus metus haud prodeſt.

CLXXXV. Circa impoſſibilia nulla eſt obligatio.

CLXXXVI. Nihil peti poteſt ante tempus, quo ſecundum naturam rerum ſolvi poteſt: nec ante, quam præterierit tempus ſolutioni deſtinatum.

CLXXXVII. Non videtur ſine liberis mori, qui relinquit uxorem prægnantem.

CLXXXVIII. Quæ in teſtamento ſibi contraria ſunt, non valent.

§. 1. Nulla lege confirmatur, quod rerum naturâ prohibitum eſt.

CLXXXIX. Neque velle, neque nolle impubes creditur ſine tutoris auctoritate.

CXC. Quod evincitur, non eſt in patrimonio.

CXCI.

CLXXXI. Sol. Baſ.

CLXXXII. Eclog. eod. cap. 178. [pag. 24.] Harmen. eod. § 28. D. GOTH. F. & B.

CLXXXIII. Eclog. eod. cap. 172. Harm. eod. §. 52. D. GOTH. It. F. & B.

66. Sic Syn. ſed omnib. al. de: δε.

67. Sic Syn. & Baſ. Ceteri cum Harm. απουτος, ubi Mercerus vitioſæ lectioni, ſed incaſſum, mederi voluit hac paraphraſi: *Difficile quidem, ac præſertim ubi jus deſideratur, conſuetudinem immutamus.* Sequens voc. in Syn. editum εναλλαωομεν, ſed corrigit Leuncl.

CLXXXIV. Eclog. eod. cap. 180. Harmenop. eod. §. ult. D. GOTH. F. & B.

CLXXXV. Eclog. eod. cap. 181. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

CLXXXVI. Eclog. eod. cap. 182. Harm. eod. §. 8. adde 1. Harmen. 2. §. 55. in fin. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

68. Quidni invertimus? ὡ κατα την φυσιν.

CLXXXVII. Eclog. eod. cap. 183. Harm eod. cap. 9. D. GOTH. F. & B.

CLXXXVIII. pr. Eclog. eod. cap. 184. 5. Harmen. 8. §. 59. D. GOTH. F. & B.

§. 1. Eclog. eod. cap. 184. in fin. 1. Harmen. 1. §. 23. D. GOTH. It. F. & B.

CLXXXIX. Habent omnes. Sed omiſit hic auctoritates Gothofr. Atqui in Syn. invenitur p. 24. num. ρπέ. 185. & L. 1. Harmen. 12. §. 44. quibus paria eod. tit. §. 9. occurrunt: Οἱ ανηβοι χωρις των επιτροπων πραττοντες, ουδεν δοκουσι δυνασθαι η γινωσκειν. Quis autem THi auctoritates h. l. deſideret?

CXC. Ex Baſil.

CXCI.

ρλά. Εαν ὁ βασιλευς τῳ ηδη τελευτησαντι, ὡς ζωντι, δωρησηται, ουκ ερρωται μεν· αυτε δ' εστι τα περι της ιδιας φιλοτιμιας διακρινειν.

ρλβ'. Εξ ὁλοκληρε απαιτενται οἱ κληρονομοι τα αδιαιρετα.

§. 1. Εν τοις αμφιβολοις το καλοθελες δεχομεθα.

ρλγ'. Οὑτω σχεδον τα τε κληρονομου δικαια νοειται, ὡς ἁμα τῳ τελευτησαι τον διαδεξαμενον εκληρονομησεν.

ρλδ'. A. Ὁ διαδοχος εν πασιν επεχει τοπον κληρονομε.

ρλε'. B. Και ὁ μετα χρονον κληρονομος, ὁμοιος εστι τῳ εξ αρχης κληρονομησαντι. Ὁ κληρονομος τε κληρονομε, και οἱ εφεξης εις απεραντον, κληρονομοι εισι του τελευτησαντος.

ρλέ. Τα εκφωνεμενα βλαπτει, τα μη εκφωνεμενα ου βλαπτει.

ρλϛ'. Τα τοις πραγμασι [69] διδομενα περι νομια, ε μην τοις προσωποις, [70] και εις κληρονομες διαβαινει.

ρλζ'. Εν τοις γαμοις ε μονον τι εξεστιν, αλλα και το ευπρεπες ζητεμεν.

ρλή. Ειτε ευπορος εστιν ὁ επιτροπος, ειτε απορος, ὁ δολος αυτε τον ορφανον ε βλαπτει.

ρλθ'. Δολον ποιει, *[70] τῳ αρχοντι μη πειθαρχων.

σ'.

CXCI. Si Imperator jam mortuo, tamquam ſuperſtiti, donaverit, non valet quidem: ſed ipſius eſt de ſuo beneficio judicare.

CXCII. Indiviſa ab heredibus petuntur ex ſolido.

§. 1. In ambiguis benignitatem admittimus.

CXCIII. Ita fere heredis jura accipiuntur, acſi ſtatim cum moreretur, teſtatori ſucceſſerit.

CXCIV. *a.* Bonorum poſſeſſor in omnibus obtinet locum heredis.

CXCIV. *b.* Et qui poſt tempus heres *eſt*, ſimilis eſt ei qui ab initio heres fuit. Heres heredis, & deinceps in infinitum, heredes ſunt defuncti.

CXCV. Enuntiata nocent, non enuntiata non nocent.

CXCVI. Privilegia rebus data, non autem perſonis, etiam ad heredes transeunt.

CXCVII. In nuptiis non modo quid liceat, ſed & honeſtum quærimus.

CXCVIII. Sive locuples ſit tutor, ſive minus, dolus ejus pupillum non lædit.

CXCIX. Dolum committit, qui magiſtratui non paret.

CC.

CXCI. 3. Harm. 1. §. 19. D. GOTH. F. & B. Sed habetur quoque in Synopſi num. ρπζ'. 187.

CXCII. pr. E Baſ. pag. 87.

§. 1. Eclog. eod. cap. 188. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

CXCIII. E Baſ.

CXCIV. *a.* Eclog. eod. cap. 115. Harm. eod. §. 24. ſed hæc regula videtur eſſe l. 117. ſupra *eod.* Uti eſt ſane. D. GOTH. ſolus. Vide ad d. l. 117.

CXCIV. *b.* E Baſ.

CXCV. Fab. & Baſ. Exſtat apud Schol. Harmen. §. 55. ſub fin. h. t.

CXCVI. Eclog. eod. 192. Harmen. eod. §. 46. D. GOTH. it. F. & Baſ.

69. δεδ. malim.

70. Adde ſup. l. 68. adde Harmenop. 2. titul. §. 10. Authorem μικρε titulo περι ατελειας. D. GOTH.

CXCVII. Eclog. eod. c. 193. Εν τοις γαμοις ου μονον επιτετραμμενον, αλλα &c. 4. Harm. 6. §. 42. D. GOTH. F. & B.

CXCVIII. Eclog. eod. cap. 194. D. GOTH. It. Fabr. & Baſ.

CXCIX. E Baſil.

*70. ὁ adderem.

CC.

σ'. Ὁτε χωρις βλαβης ουκ ενδεχεται γινεσθαι τι, το ἧττον αδικον επιλεγομεθα.

σά. Τοτε τα εν διαθηκη αποτελεσματα λαμβανουσιν, ὁτε και την αρχην ανεπιψογον εσχηκασιν.

σβ'. Πας νομικος κανων σαθρος εστιν, ευχερως γαρ ανατρεπεται.

σγ'. Ὁ εξ οικειου ἁμαρτηματος ζημιουμενος, ου δοκει ζημιουσθαι.

σδ'. Ἧττον εστι το εχειν αγωγην, ηπερ το πραγμα.

σέ. Ὡς επι το πολυ και ἁπερ αποκλασθαι μελλομεν, ὑτως εχομεν ὡς μη μελλοντα αποκλασθαι· ὁθεν ὁπερ ὑπεθεμεθα τῳ δημοσιῳ, εσθ' ὁτε και εκδικειν και εκποιειν και δηλοβαρειν δυναμεθα.

σϛ'. Ου δει γινεσθαι τινα πλουσιωτερον εκ της ἑτερου ζημιας.

σζ'. Το κριθεν αντι αληθους παραλαμβανεται.

σή. Ου νομιζεται παυεσθαι εχειν, ὁ μηδεποτε κτησαμενος.

σθ'. Ἡ δουλεια τι σχεδον εοικε τῳ θανατῳ.

σί. Α. Τα εξ αρχης εν διαθηκαις [72] ανυποστατα, εκ των μετα ταυτα επιγινομενων ισχυν λαμβανειν ου δυναντα.

σί. Β. Ἡ εξ αρχης ακυρος ενστασις, ου βεβαιουται εκ των μετα ταυτα γεγονοτων.

σιά.

CC. Quando abſque damno aliquid fieri nequit, minus iniquum eligimus.

CCI. Tunc quæ in teſtamento *exſtant*, effectum capiunt, quum & principium invituperabile habuerint.

CCII. Omnis regula juris imbecillis eſt, facile enim ſubvertitur.

CCIII. Qui ex proprio delicto lædi-tur, non videtur lædi.

CCIV. Minus eſt actionem habere, quam rem.

CCV. Ut plurimum etiam quæ amiſ-ſuri ſumus, ita habemus, quaſi non a-mittenda: unde quod obligavimus fiſco, aliquando & vendicare & alienare & ſervitute onerare poſſumus.

CCVI. Non oportet quemquam fieri locupletiorem ex alterius damno.

CCVII. Judicatum pro veritate acci-pitur.

CCVIII. Non cenſetur deſinere habe-re, qui nunquam nactus eſt.

CCIX. Servitus fere morti ſimilis eſt.

CCX. *a.* Quæ ab initio in teſtamentis invalida *ſunt*, ex iis quæ poſtea eveniunt, vim accipere non poſſunt.

CCX. *b.* Invalida ab initio inſtitutio non confirmatur ex iis quæ poſt illa eve-niunt.

CCXI.

CC. Eclog. eod. cap. 195. Harm. eod. §. 17. D. GOTH. F. & B.

CCI. Eclog. eod. cap. 197. 5. Harm. 1. §. 60. D. GOTH. F. & B.

CCII. Eclog. eod. cap. 198. Harm. eod. §. 35. & 1. titulo 13. in fin. D. GOTH. F. & B.

Poſtrema citatio erronea eſt, quam tamen cor-rigere necdum ſcio. ανατρεπονται eſt in Synopſi.

CCIII. Eclog. eod. cap. 199. Harmenop. eod. §. 29. D. GOTH. It. F. & B.

CCIV. & CCV. E ſol. Baſil. pag. 88.

CCVI. Eclog. eod. cap. 200. Harmen. §. 30. D. GOTH. F. & B.

CCVII. & CCVIII. E ſol. Baſ.

CCIX. Eclog. eod. cap. 201. §. 3. 1. Eclog. 19. §. 6. 1. Harmenop. 14. § 6. D. GOTH. F. & B.

71. Proinde Theophil. Inſt. *de ſtipulatione ſer-vorum* δηλης αποσωπεσις dixit, hoc eſt *perſonam non habere*. D. GOTH.

CCX. *a.* 5. Harmenop. 5. §. 23. in fin. V. l. 29. ſup. eod. D. GOTH.

72. Eſt & illa Harmenop. 5. tit. §. 60. Τοτε τα εν τη διαθηκη αποτελεσματα λαμβανουσιν, ὁτε και την αρχην ανεπιψογον εσχηκασιν. D. GOTH.

Sed ipſe hanc ſupra adtulit l. 201.

CCX. *b* Ex Fabr. & Baſ.

σιά. Δουλος ου δυναται δια πραγμα δημοσιον απολιμπανεσθαι.

CCXI. Servus non poteſt ob negotium publicum abeſſe.

CCXI. E fol. Baſil.

APPENDIX.

Το εκ των εμων 73 κτηθεν, εμον εστιν· οἷον, ει εκ του εμου εριου σαγιον εποιησας. Το δε εκ των εμων ωνηθεν, ουκ εστιν εμον.

Quod ex meis comparatum (*factum*) eſt, meum eſt: veluti ex mea lana lodicem feciſti. Quod autem ex meis emtum eſt, non eſt meum.

ΤΕΛΟΣ των Κανονων.

FINIS *Reg. Jur.*

Appendix eſt §. 7. Harmen. h. t. ad quam faciunt l. 12. §. 3. D. *Ad Exhibend.* & t. t. Cod. *Si quis alteri vel ſibi ſub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit.*

73. Vix dubito, quin ποιηθεν vel χρηθεν hic reſcribendum ſit.

XX. EXCURSUS VARIORUM AD THEOPHILUM PERTINENTES.

EXCURSUS I.

Ea ſiſtens, quæ ex FABROTI *Apologia pro Græcis Baſilicon interpretibus* & THEOPHILO *Anteceſſore* (Tom. III. Theſ. Jur. Otton.) ad inſtitutum noſtrum faciunt. Hanc autem, ſcriptam eſſe adparet brevi poſt editos A°. 1638. a Merillio poſteriorum Obſervatt. libros. Paragraphorum diſtinctiones ac numeri a mea ſunt manu.

§. I. EQuidem non inficior, nævos eſſe quoſdam, & παραφαινόμενα in Græcorum commentariis. Sed hæc fere leviuſcula ſunt præ iis, quæ veriſſime & diligentiſſime Græci nobis explanata reliquerunt. Et ut de cæteris taceam, quis nobis titulum *de Fideicomm. hered.* fidelius & doctius explicavit, quam THus noſter? quis titulum *de Literarum oblig.* & tit. 12. *Inſtitutionis tertiæ* felicius enarravit, quam idem auctor graviſſimus, ut appellat Cujacius, interpretum facile præcipuus? quis Latinorum, quæſo tecum, Lector, Inſtitutiones, hoc eſt, libellum aureum, accuratius interpretatus eſt? eo duce ſi ſtudioſa legum juventus utetur, optimum, longe doctiſſimum, & antiquiſſimum Anteceſſorem nactus [*nacta*], ad juris cognitionem ſine magno labore perducetur.

§. II. Antiquior eſt, quam hactenus quidem credideram, &, quantum conjicere eſt, vetuſtior ipſis Baſilicis, in quibus interdum totidem pene verbis habetur, quod apud eundem fideliſſimum interpretem legere eſt; ut ante annos octingentos floruiſſe neceſſe ſit. Abſit enim, ut credamus, THum Accurſio poſteriorem fuiſſe, quod tamen ſcripſiſſe Cujacium quidam referunt. Sed hæc in libris emendatioribus non comparent: & nemo neſcit, opera Cujacii poſtuma ſtudioſorum negligentia parum fideliter excepta, mendas ſuas retinuiſſe.

§. III. Viderint igitur, qui vetuſtiſſimi juris interpretis auctoritatem elevare conantur, quam cæci animi ſint, quamque judicii ſui prodigi! Politiani, Viglii, Auguſtini, Cujacii, (quadriga præſtantiſſimorum JCtorum) de THo noſtro judicium verius & ſincerius eſt. Cujacius ille JCtorum phœnix meritiſſime THum noſtrum laudibus extulit. Ille, ſol unicus Juriſprudentiæ, prout ingenuum ac liberalem hominem decebat, laude ſua non eſſe privandum THum, æquum eſſe cenſuit.

§. IV. Viderint, inquam, qui tam eruditum interpretem, tamquam errorum amaxarium, de manibus cupidæ legum juventutis excutere conantur, quam male famæ ſuæ conſulant. Nunquam omnibus ſapere videbuntur, qui ſoli ſibi ſapere videntur. Imo THus longe cæteris Græcis interpretibus eruditione præſtat, ſi unum Thalelæum excipias. Idem mecum ſentiunt plerique omnes clariſſimi juris interpretes, *Ut contra ſi quis ſentiat, nihil ſentiat. ETC.*

§. V. Hactenus res mihi fuit cum gregariis juris interpretibus: nondum enim perſuaſum habebam, virum adprime doctum, quem equidem multis nominibus colo, & obſervo, tam male de Theophilo ſentire poſſe, ut erroribus eum ſcatere, ſcribere auderet: illud vero cui bono? ut in poſterum Theophilus pro imperito audiat; quem

melior eruditorum pars, ex quo editus eſt, pro impenſe docto habuit. Et certe multa ſunt in Inſtitutionibus, quæ abſque Theophilo foret, viris etiam doctiſſimis negotium poterant faceſſere.

§. VI. Ubi vero tandem errorum illa ſeges? quod nimirum ſcripſerit, teſtamentum origine juris gentium eſſe. Hereditas enim, inquit vir doctus, liberis debetur naturæ ſimul, & parentum communi voto, ut teſtamento eis parentum bona deferri neceſſe non ſit: quin etiam teſtamentis hereditas ad extraneos & ignotos pervenit, quod naturali rationi minime conveniens eſt. Atqui Noachus, ſi rem ab ultima origine repetas, teſtamento ſcripto tribus filiis orbem terrarum diſtribuit καὶα θειον χρηστμον, ut literis proditum eſt: & naturæ tamen jure rem obtinere poterant.

§. VII. Porro licet inteſtato parente mortuo prima naturali ratione liberorum cauſa ſit, &, pluribus liberis relictis, jure gentium quiſque partem petat, divina tamen providentia teſtamentorum jus inductum eſt, cum ut liberi, partem bonorum ex judicio parentum ſperantes, obſequiis, ac meritis eos provocarent; tum ut pecuniæ reique paternæ diviſio nullas inter fratres diſcordias excitaret. Sed neque teſtamenta eo tantum pertinent, ut liberis hereditas teſtamento detur aut adimatur, & ad alios in necem liberorum transferatur: nec enim ille ſolum jure gentium teſtandi facultatem habet, qui liberos ſuſtulit, ſed & illiberis & cœlebs.

§. VIII. Adde, quod apud omnes gentes adeo libera teſtamenti factio conceſſa non eſt, ut quemlibet heredem facere liceat, aut impune liberos præterire, vel exheredare. Imo, ne quid de jure Attico dicam, jure civili Romanorum inter cætera, quæ ad ordinanda teſtamenta neceſſario deſiderantur, præcipuum jus eſt de liberis heredibus inſtituendis vel exheredandis. Nec igitur teſtamenta naturalem æquitatem heic impugnant: imo liberi, naturæ ſimul & juris ſuffragiis muniti, rei paternæ adminiſtrationem recipiunt.

§. IX. Ipſa quoque liberorum exheredatio a naturali ratione aliena non eſt: quid enim æquitati magis convenit, quam parenti liberorum ferociæ coërcendæ poteſtatem concedi? Nec enim temere pater ad eorum exheredationem procedit: id non ſinit πατρικη χρεσις, & naturalis erga filios charitas: aut certe, ſi pater officium pietatis egreſſus ſit, liberis queri jure conceditur, & inofficioſi querela judicium patris quaſi dementis emendat; idque etiam naturalis ratio ſuadet.

§. X. Denique æquitati conſentaneum eſt, ut quiſque poſteritati ſuæ conſulat: & ex hac animorum affectione orta eſſe teſtamenta recte Tullius ſcribit, & Cujacius eo teſte utitur. In ſumma nihil eſt, quod magis hominibus debeatur, quam ut ſupremæ voluntatis liber ſit ſtilus, & licitum, quod iterum non redit arbitrium, ut reſcriptum eſt. Quæ res æquitatem naturalem imprimis præ ſe ferre videtur. Sed & tutelæ teſtamento mandantur, quo licet naturali juri vis quædam fieri videatur, quia liberum caput alienæ poteſtati ſubjicitur, & pupillus tutoris ſui quaſi quodammodo ſervus efficitur; tamen impuberes, parentibus deſtitutos, in tutela eſſe naturali jure conveniens eſſe, docent Inſtitutiones.

§. XI. Urget idem vir doctus, contra naturalem rationem eſſe ut hominis voluntas poſt mortem valere incipiat: mortem enim omnia ſolvere; & ideo teſtamenta nominatim lege confirmari. Imo ratio ipſa naturalis, ex qua teſtamenta originem ducunt, ea quoque ſuſtinet: nec enim ubique gentium lex teſtamenta confirmat, ſed per ſe ipſa poſt mortem firma ſunt, nec legis auxilio firmandis eis indigent.

§. XII Supremum cujuſque judicium viva quodammodo defuncti vox eſt; & teſtator quaſi ſuperſtes res ſuas, quarum dominio non exciderit, heredi ſuo tradere videtur. Jus autem civile Romanorum anxium, & diligens multa deſiderat, quæ cæteris gentibus incognita ſunt. Hinc tot juris commenta fictioneſque: puta, ut hereditas defuncti vicem ſuſtineat, & poſt aditam hereditatem heres, ut ita continuatio quædam dominii inducatur.

§. XIII. Urget iterum: quod Romani ea, quæ ſunt origine juris gentium, peregrinis facile concederent, ut puta jus connubii, jus commercii, non tamen teſtamenti faciundi,

ciundi, quaſi id fuerit meri juris civilis. Atqui obſides, qui cives non ſunt, teſtari poſſunt, ſi modo eis permittatur, ut ſcribit Ulpianus: & mixto igitur jure teſtantur, id eſt, jure gentium per ſe, & jure civili Romanorum, quatenus eis conceditur.

§. XIV. Addit: errare Theophilum, quod ad jus gentium referat, το ἀγράφοις συγχωρεῖσθαι: nam hi, qui literas neſciunt, jure gentium teſtari non poterunt; quod perquam erit abſurdum. Quem tamen errore liberabimus, ſi pro ἀγράφοις poſitum illud dicemus: nec enim magis origo teſtamenti, quod ſcripto conſtat, quam quod ſine ſcripto, a jure gentium repetenda eſt: eſt enim jus commune omnibus hominibus, qua literatis, qua literarum neſciis. Sed & ſi dices cum Theophilo, eum, qui teſtamentum conſcribit, jure gentium teſtari, non continuo negabis, literas neſcientem eodem jure teſtamentum facere poſſe.

§. XV. Sola teſtandi facultas libera juris ſolemnibus, non modus & forma teſtamentorum inſpicitur: & quo magis Legum nexibus teſtator adſtringitur, eo magis a libero jure gentium receditur. Ille vero naturali jure teſtari creditur, qui rationem animi ſui ſecutus nuda ſcriptura, vel voce teſtatur. Ejuſmodi ſunt militum teſtamenta, quorum ſuprema voluntas qualis qualis pro teſtamento eſt: principes enim propter nimiam imperitiam militum, remiſſa diligenti obſervatione, voluntatem eorum fere ad merum jus gentium revocarunt, quod ut ſolutius, ita & æquius eſt. Nec alia ratione conſtare poterit, quod ſcribit vir doctus, militem poſſe deportatos, qui ad peregrinitatem redacti ſunt, heredes inſtituere, quam quod deportati ea, quæ juris gentium ſunt, retinent.

§. XVI. Imo & in paganorum teſtamentis vetus illa formalis obſervatio paulatim antiquata eſt, quod miſera, totque formulis obnoxia, liberam cujuſque voluntatem impediret: & eo tandem perventum eſt, ut codicillorum uſu recepto, qui nullam juris ſolemnitatem deſiderant, voluntas cujuſque ſuprema citra verborum anxiam obſervationem non minus exitum habeat, quam teſtamentum, quod juris perito dictante ſecundum regulas juris ac leges teſtamentarias conditum eſt. Imo codicilli etiam ſine teſtamento conficiuntur, ut ſi legata, vel ſingularia fideicommiſſa, aut etiam hereditatem verbis precariis, quæ jus gentium ſapiunt, relinquere velis, teſtamento ſolemni opus non ſit. Unde liquido conſtat, juris auctores, & Principes ſupremas hominum voluntates ad naturalem teſtandi facultatem pene revocaſſe, & commune jus gentium, auctoritate jura conſtituentium coanguſtatum & fere conſopitum, in uſum retraxiſſe.

§. XVII. Reſtat, Theophilum noſtrum non male teſtamentorum originem ad jus gentium referre, id eſt, nudam ſupremæ voluntatis teſtationem: tametſi teſtamenti factionem juris eſſe civilis certiſſimum ſit: vix enim eſt, ut quælibet civitas certam teſtandi legem non præſcripſerit, qua prætermiſſa, merito non jure teſtatus quis dicetur. Libertas teſtandi non adimitur, ſed jure regitur: ſervatis legibus teſtamentariis libertas legitima dicitur, non mere naturalis; & utique tamen naturalis: nec enim recte quis dicet, libertatem nobis ingenitam ac naturalem extingui, quia vi majore aut legibus quædam facere prohibemur.

§. XVIII. Ille autem Theophili multo graviſſimus error eſt, cum ſcripſit, colonum, qui mercede conducit, perceptione fructus ſuos facere, non etiam partiarium, ut conſequenter ſenſiſſe videtur: tam enim colonum partiarium perceptione fructus ſuos facere, quam eum, qui nummis colit. Videamus tamen, ne recte Theophilus, colonum, qui mercede conducit, ſeparet a partiario: Paulus enim cuſtodite ſcribere videtur, colonum, qui nummis colit, cum eo, qui fructus ſtantes ſubripuerit, acturum furti, quia ut primum decerptus eſſet, ejus eſſe cœpiſſet.

§. XIX. Partiarius autem, ut ait Cajus, quaſi ſocietatis jure, & quaſi dominus fructus cum eo, qui partibus locavit, partitur: quanquam poſſit etiam quis apud Theophilum μισθωσαμβρον, conductorem prædiorum interpretari. Gloſſæ Nomicæ: κολονῶ, μισθωτῶ; & ita μισθωτῶ exponi debuit alicubi apud Harmenopulum, non ſpernendum, ut alibi oſtendam, juris interpretem. Certe quod ait ibidem Theophilus το *fere* περιελκεσθαι, verum eſt dumtaxat, quantum attinet ad naturalem adquirendi modum, de quo ibi agitur.

§. XX. Quod autem curiæ traditum decurionem fieri ſcripſerit Theophilus, largiter erravit: quid enim, inquit vir doctus, ſi curiæ oblatus non erat idoneus, vel plenus eſſet numerus ordinis, quo caſu ſi pro Theophilo quis dicet, eum vel in ſpem decurionatus curiæ traditum (nam & minores viginti quinque annis decuriones allecti, ſuffragium inter cæteros interim ferre non poſſunt) vel inidoneum curiæ non jure offerri: Theophilus erroribus ſcatere deſinet, & legi cum ſtudioſorum commodo poterit, qui propter errorum graviorum cumulum ſtultitiæ ac imperitiæ merito poterat inſimulari.

§. XXI. Actionem ſubſidiariam, qua magiſtratus municipales conveniuntur, negat recte appellari *in factum* a Theophilo; & poſſeſſionem, quæ datur familiæ patroni, perperam apud eum ita concipi: *tum quem ex familia.* In duumviros utilis actio eſt, tutelæ ſcilicet, ut putat vir doctus: *quoniam eadem in magiſtratibus actio datur, quæ competit in tutores:* ſic Florentiæ legitur. Ego didici, utili tutelæ teneri tutorem, qui non geſſit, quia ſuo periculo ceſſavit. Magiſtratus autem actione utili, ſeu in factum, tenentur; nec enim tutelæ actione, etiam utili, teneri poteſt, qui nec adminiſtravit, nec adminiſtrare debuit. Actio hæc quaſi ex contractu deſcendit; actio in factum ſubſidiaria ex culpa & quaſi delicto magiſtratus: deficiente igitur directa, & utili tutelæ actione, hæc in ſubſidium competit; & *utilis* ſeu *in factum* dicitur, quia ex SCto introducta eſt, ceſſante vulgari tutelæ actione. Sic actio *præſcriptis verbis* utilis, ſeu in factum dicitur, & pleniore appellatione, *præſcriptis verbis in factum* actio.

§. XXII. Et quoniam aliæ quoque in factum ſunt actiones, videntur auctores diſtinctionis gratia ſubjicere interpretationem hoc modo: *in factum actionem dandam, id eſt, præſcriptis verbis*; vel: *in factum dandum eſſe judicium, id eſt, præſcriptis verbis.* Nec omnis tamen utilis actio eſt in factum. Quod autem ait JCtus eandem *in magiſtratibus* actionem dari, quæ competit in tutores, ſic accipiendum videtur, ut *in magiſtratibus* ſit επι τοις επιτροποις, id eſt, cum magiſtratus conveniuntur actione in factum, cum uſuris ſors exigitur, ſicut cum tutores actione tutelæ. Eadem actio eſt vi & effectu, nomine diverſa. Vulgo legitur *in magiſtratus*, id eſt μετα τους επιτροπους. Sed Florentina lectio, ni fallor, verior eſt.

§. XXIII. Utique autem rectius apud Theophilum ſcribi videtur, *tum quem*; quia bonorum hæc poſſeſſio datur, ſi non erunt liberi, aut patronus; & concinnior hæc appellatio eſt: ſic enim alia dicitur, *tum quibus ex legibus*, ut docent notæ noſtræ ad Theophilum. Sed hæc & alia fuſius & accuratius exequetur editio nova Theophili, ne longior heic ſim, quam par eſt: aut cum primum ſeſe obtulerit occaſio, quod equidem ſpero, vel potius opto.

§. XXIV. Denique Cujacius, interpretum facile princeps, probat Theophili ſententiam exiſtimantis, teſtamentorum originem ex jure gentium eſſe: & Guillelmus Marahus, V. C. & juriſprudentiſſimus, in ea quoque ſententia eſt: & vir doctus igitur, qui Theophilum heic notat, διδασκαλω [*ſic*] κρειττων εστιν: eſt enim a Marano profectus, ut ipſe ait. Idemque Cujacius ſcribit, naturales liberos decurionatu juſtos effici: & continuo igitur efficiebantur decuriones, curiæ ſplendore honeſtabantur, ut eſt in Theodoſii conſtitutione, civitatis ordini abſcribebantur, civitatis decurionibus immiſcebantur, neque diutius expectabant, niſi ſi plenus eſſet ordinis numerus.

§. XXV. Actionem illam ſubſidiariam Cujacius in factum appellat; imo etiam gloſſa alicubi & nonnulli veterum, qui Theophilum noſtrum ne de nomine quidem noverant, ut immerito vapulet, quaſi eorum agmen ducat, qui tam fœdum errorem errarunt. Scripturam illam, *tum quem ex familia*, Cujacius quoque tandem ſecutus eſt. Cujacium igitur erroribus, & ineptis interpretationibus ſcatere jure quis dicet? imo non alio magis nomine nugax videri poterit, και μη νεον κοινον εχειν. Cujacius enim omnes retro juriſconſultos æquat; ſuperſtites, quotquot ſunt, longiſſimo intervallo vincit; & ſæculum nova felicitate cenſeri poterit, quod juris interpretem Cujacio proximum feret.

§. XXVI. Blandiuntur ſibi, qui palmam improbo conanime præripere Cujacio tentant: qui ſi in rebus humanis eſſet, ne hiſcere quidem auderent. Interpretum plerique, ſi verum amamus, ſine dubio cæcutirent, ſi Cujacius facem non prætuliſſet, viam præ-

præmonſtraſſet, & digitum ad fontem intendiſſet. Non erat quidem Cujacius ἀναμαρτητος, qualem Stoici ſapientem ſuum fingunt: & fortaſſe quædam ſunt apud eum adnotamentis digna. Sed hæc imperitiæ nemo ſanus adſcribet, ſed incogitantiæ, vel certe humani generis vitio. Imperitorum errores fere craſſi ſunt & pudendi. Viris magnis excidiſſe quid magis dicere ſolemus, quam erraſſe eos, ſi non ſimus prorſus ἀνηωξοι.

§. XXVII. Erravit etiam interdum Theophilus: fateor, homo erat, non Deus. Atque hæc anquirendæ veritatis, non maledicendi ſtudio, ſcripſiſſe me velim, vir doctus exiſtimet: nam & ipſe, ſi rationibus certet, æquiſſimo animo feram. Errores Theophili verecunde notemus, & quantum eruditioni ejus debeatur, candide profiteamur. Errores etiam cujuſque noſtrum benigne patiamur emendari: ſic enim & attentiores & meliores evaſuri ſumus.

EXCURSUS II.

NIC. HIER. GUNDLINGII,

Anteceſſoris Hallenſis &c.

Commentatio de THEOPHILI Paraphraſi Inſtitutionum Græca.

In Gundlingianis Part. II. Artic. 2. pag. 105. ſqq. editis Halæ 1715.

Ex Teutonico Latine verſa & notulis illuſtrata a G. O. Reizio.

ARGUMENTUM.

§. 1. Theophilus Paraphraſtes non alius fuit ac *Theophilus* in Pr. Inſtit.

§. 2. *Thalelæus* tempore Juſtiniani vixit, citatque α. Paraphraſten atque ejus librum.

§. 3. Probatur, Thalelæum β. coætaneum fuiſſe Juſtiniani.

§. 4. Ad argumenta eorum, qui Theophilum Juſtiniani diverſum ſtatuunt a noſtro, reſpondetur.

§. 5. Error Fr. Broei, M. Freheri, J. Gothofredi, V. Gravinæ, qui Thalelæum inter Baſilicorum interpretes repoſuerunt.

§. 6. Quibus addendum, quod Gothofredus eum Sæculo XI. ſcripſiſſe ſtatuit.

§. 7. Utilitas Interpretum Græcorum, & præcipue Theophili. Apologia Fabrotti γ. pro Græcis & Theophilo A°. 1639. edita.

§. 8. Em. Merillius Theophilum contemnit; & librum adverſus eum meditatur: huic ſe opponit Fabrottus.

§. 9. Auguſtinus Politianum ſummis effert laudibus, quod primus Theophilinæ Paraphraſeos mentionem fecerit. Prima Viglii Zuichemi Editio: quam Wecheli & Neidharti Editiones, & verſio δ. tandem Jacobi Curtii, nec non D. Gothofredi editio ſequuta fuit.

§. 10.

α. Nuſquam citat, quantum ſcimus. Vide infr. ad §. 2.

β. Quum Gundlingius complurium Germanorum more Latina Germanicis miſcere ſoleat, etſi aliquando non ſatis Latina, ut hic *coætaneum*: nos ea retinere maluimus, quam pro noſtro captu Latinius reddere. Quamquam autem probe ſumus guari, quam noſter ſtilus ac Latinitas, præſertim in vertendis aliorum ſcriptis, a vero Romanoque dicendi genere abhorreat, tamen hoc admonendum duximus Lectorem, ne alienos præterea nævos nobis imputet.

γ. Gundlingius, & in ſequenti Excurſu Mylius, nomen FABROTTI per duplex T conſtanter, ſed perperam, ſcribunt.

δ. Error, quem caſtigabo infr. ad ipſum contextum.

§. 10. Ambæ editt. Fabrotti laudantur. Utraque opus eſt.

§. 11. Jo. Doujatius Theophilum notis illuſtrat, additque nonnullas Fabrotti; cujus verſionem emendat. Ejuſdem diſſertatio ſingularis de §. 2. *de Act.*

§. 12. Qua methodo in diſcendis Juris Inſtitutionibus utendum ſit.

§. I. IN Procœmio Inſtitutionum Theophilus & Dorotheus inter Anteceſſores nominantur, qui in iis componendis operam aliquam navaſſe dicuntur. Hinc B. Briſſonius putavit, hunc Theophilum eſſe paraphraſten noſtrum. Viglius Zuichemus, qui Paraphraſin Theophili primus edidit, in eadem prius ſententia fuit, quam deinde variis de cauſis mutavit. Ego tamen exiſtimo, neutiquam neceſſe fuiſſe, ut id faceret: licet ſciam Car. Ann. Fabrottum in eamdem deſcendiſſe opinionem, quæ & Ant. Auguſtino & multis poſtea JCtis probata fuit.

§. II. Hæc mea ſententia eo nititur, quod Theophilus vel Thalelæo vetuſtior, vel ipſius æqualis fuerit. Nam Thalelæus laudavit ε. Theophilum, allegatis ex ejus paraphraſi verbis nonnullis: id quod ipſe Fabrottus, qui Thalelæum legit, in præf. ad Theophili paraphraſin docuit. Atqui Thalelæus imperante Juſtiniano floruit, ut Ant. Auguſtinus in *Notis ad Tractatum de Nominib. propriis in Pand.* [ad fin. cap. I. pag. 256.] adgnoſcit, etſi ignorabat Thalelæum allegaſſe Theophili paraphraſin. Idem Auguſtinus probat hoc ex Inſcriptione Conſtitutionis *Omnem*, Pandectis præpoſitæ, in qua Thalelæus inter illuſtres Anteceſſores nominatur. Hunc Thalelæum Cujacius L. XIII. Obſ. cap. 33. nominat της νομικης οφθαλμον, *Juriſprudentiæ oculum*, *doctiſſimum interpretem.* Fabrottus in præf. ad Baſil. credit, Cujacium doctiſſimas quaſque Obſervationes ex Græcis didiciſſe Interpretibus: & certum ſane eſt, Thalelæum Pandectas [Græce] vertiſſe, quam verſionem Haloander legit, ut teſtatur in *præf. ad Novellas.* Theod. quoque Amad. Schwallenbergius, qui Promptuarium Harmenopuli primus edidit, in præf. ſuo hanc ſententiam calculo probat: & Cujacius ipſe non modo Pandectis illius, ſed & ejuſdem interpretatione Codicis uſus eſt.

§. III. Contra Fabrottus Thalelæum, de quo memorata modo Conſtitutio meminit, pro ipſo Pandectarum interprete non videtur habuiſſe: alioqui procul dubio Theophilum quoque, qui & in Inſtitutt. & in Conſtit. eadem atque alibi laudatur, pro ipſo Paraphraſte habuiſſet. Vero quidem ſimile ait, Theophilum vixiſſe ante Thalelæum, quando hic illum laudaverit, & ipſa ejus verba adduxerit; verum non confitetur Thalelæum floruiſſe ſub Juſtiniano: quum tamen in omni horum temporum hiſtoria non alius inveniatur Thalelæus: tandem vero concedit Fabrottus, eum proxime poſt Juſtinianum vixiſſe. Unde jure merito mireris, cur Thalelæum in Conſtit. Juſtiniani aut non viderit, aut videre noluerit: quem tamen & Pancirollus *de claris Legum interpp.* & Ant. Auguſtinus l. c. jam detexerant. Neque hoc prætereundum, eumdem hunc Fabrottum opinari, Theophilum non videri novum ſcriptorem, quia ſolemnibus & legalibus utatur verbis, & procul dubio Caji, Ulpiani, aliorumque JCtorum veterum libros, temporis injuria amiſſos, legerit.

§. IV. Adeoque operæ erit pretium in cauſas inquirere, cur inter Theophilum paraphraſten, & Theophilum in Jure Juſtinianeo memoratum, diſtinxerint? Vigl. Zuichemus ait, [§. 31. Præf. ad Carol. V.] vix ſe adduci poſſe, ut credat Theophilum in ſua paraphraſi nihil ea de re memoriæ proditurum fuiſſe, quum tamen ad Inſtitutionum Procœmium opportunam arripere potuiſſet occaſionem. Ego vero exiſtimo, hoc ideo non factum, quod forte tum putaverit jam ſe ſatis notum eſſe ζ. omnibus. Idem fere in omnibus hiſtoriis antiquis uſu venit. Non venit in mentem poſteritatis, quæ de minutiis ſæpe, tum temporis ſat cognitis atque adeo neglectis, poſtea edoceri optat geſtitque. Si Thalelæus & Pandectas & Codicem paraphraſtice vertit, ut cuncti pæne

ε. Nemo adhuc locum iſtum invenire potuit, neque Ev. Otto, neque H. Mylius, neque J. H. Böhmerus, neque ego. Quare μνημονικον ἁμαρτημα Fabroti eſſe puto, quum Stephanum nominare debuerit; ut eadem argumenti vis maneat.

ζ. Veroſimilem hujus rei cauſam dabo ad Mylii *Hiſtoriam THi* cap. II. §. 2.

η. & θ.

pæne adfirmant, de ſe quoque meminiſſe debuiſſet: at enim & ipſe hoc tacuit. Et nos forte idem hodie negligeremus, quod Thalelæus & Theophilus neglexere, ſi eodem eſſemus loco, id eſt, ſi quid de nobis meminiſſe deberemus. Addunt Viglius & Fabrottus, non eſſe credibile, eum, qui Inſtitutiones cum aliis confecerit, in nonnullis antiquitatibus, tam parvi momenti, uti Theophilus fecit, offenſurum fuiſſe. Ad quod mihi dubium facile ac cito reſponderi poſſe videtur. Quis enim ſibi perſuadet, Tribonianum omnes pernoviſſe antiquitates, quarum in Pandectis, Codice & Inſtitutionibus veſtigia comparent? nonne ſummæ hic ignorantiæ incuſatur Tribonianus? nonne in ipſis Juſtiniani Inſtitutionibus graviſſimi errores reperiuntur? Quid tandem nos de antiquitatibus Germaniæ noſtræ ſcimus? Immo ne Fabrottus quidem credit, Theophilum iſtos commiſiſſe errores. Putat, nec ſane temere, imperitum tironem *n.* hujuſmodi ſibi gloſſas ac frigidas ineptias adnotaſſe ad marginem, quas deinde librarii in ipſum opus retulerint. Ut taceam, non omnia eſſe errata, quæ Theophilo *ϑ.* adfinguntur. Fabrottus eum adverſus Merillium fortiter defendit; & nos idem mox amplius docebimus.

§. V. Antequam vero ad id aggredimur, obſervamus interim, a doctiſſimis JCtis haud levi culpa Thalelæum iis adnumerari, qui in Baſilica commentati fuere; Franc. Broeus, doctiſſ. alioqui Profeſſor Bituricenſis in *Chronologia totius juris hiſtorica* hac in re erravit, nec non Marq. Freherus in *Chronologia utriuſque Imperii*, immo & Jac. Gothofredus in *Manuali Juris*, & Vinc. Gravina in libro *de Ortu & progreſſu Juris Civ.* pag. 164. [noviſſ. edit. 101.] quorum tamen poſteriorum uterque Joſephi Suarezii *Notitiam Baſilicorum* legiſſe profitetur. Novimus potius, in Baſilicis integra ſæpe loca ex Thalelæo *ι.* inſerta & ad verbum transſcripta fuiſſe: id quod Cujacius in dicta Obſervatione & poſt eum Fabrottus V. Cl. jam obſervavit.

§. VI. Nihil mirum igitur, ſi Theophilum quidam in ſæculum XI. rejecerunt, Accurſioque dederunt comitem; licet Accurſius nec de Theophilo quidquam noverit, neque hic de Accurſio multis poſt ſæculis nato noſſe quid potuerit. Opinioni priori ipſe Cujacius præbuit originem, dum Theophilum pro Theophilize habuit, qui inter Commentatores Baſilicorum refertur. Cujus rei hæc eſt cauſa, quod non animadverterit, jam a Thalelæo laudari Theophilum, haud magis quam Ant. Auguſtinus, qui alioqui ætatem Thalelæi recte obſervavit ac prodidit. Itaque tota Jac. Gothofredi conjectura, qui eum idcirco in XI. ſæculum rejecit, ficulneo nititur argumento. Otto quidem Tabor differt. *de alienatione, quæ in mutuo vertitur*, elench. VI. n. 2. ſcribit, Leunclavium in altero *Notatorum* libro obſervaſſe, Theophilum integras periodos ex Baſilicis *ιι.* transſcripſiſſe: at quis ei dixit, Collectores Baſilicorum non transſcripſiſſe Theophilum? Ex Thalelæo aliquot loca eos deſumſiſſe, certo conſtat: atqui ipſe Thalelæus laudavit Theophilum. Hinc forte Salmaſius *κ.* putabat confici, eum ante Juſtinianum floruiſſe: quod tamen veri non eſt ſimile. Alterum errorem contemtores Theophili non modo auctoritate Cujacii confirmare voluerunt, ſed contenderunt quoque, eum antiquitatum Romanarum loco fabulas cum Accurſio narraſſe. Cui nos cavillationi commentitiæ partim reſpondimus, partim, quod ad Cujacium, ex Fabrotto clarius etiam reſpondebimus.

§. VII. Ceterum exiſtimas forte, quiſquis es, non operæ tamen fuiſſe pretium, Thephilum denuo vulgari tantaque verboſitate celebrari. Fortaſſe laudes, quibus Cujacius, Viglius, Ant. Auguſtinus, Jac. Curtius, Fabrottus, Græcos interpretes & commentatores mactarunt, haud aliter comparatæ tibi videntur, atque illi honores, quos quidam Critici auctoribus ſuis Claſſicis, quos in lucem edunt, nimis liberaliter tribuere ſolent. Homines, ais,

n. & *ϑ.* Vide indicem noſtrum ſub nomine THi, ubi loca adnotavimus, in quibus tam ab aliis quam a nobis vel *gloſſematis purgatur*, vel ſibi *reſtituitur*, vel injuria *ob alterius culpam notatur*, vel denique ejus ſententia *defenditur*.

ι. Pluribus hoc probat Hoffmannus in *Hiſt. Juris* Tom. I. pag. 655-6. *in notis*.

ιι. Vide pag. huj. Edit. 82—3.

κ. Quo loco? Namque Salmaſium putaviſſe, THum poſt Dig. & Cod. vixiſſe ac vertiſſe Inſtit. Juſtiniani, adparet ex nota illius, quam ad Tit. *de Verb. Obl.* pag. 624. & 625. adtuli.

ais, prudentes utilitatem inde oriundam ſtatim oſtendi ſibi volunt: quam quum non percipiunt, haud immerito exiſtimant, adoratores illorum male operam ac tempus collocaſſe; & in opere inutili luſiſſe. Faſtidioſus ſane & importunus Otto Tabor in *Racemationibus Criminalibus ad tit. Arborum furt. cæſ.* ſententiam ea de re minus favorabilem captioſamque tulit, quodque nos de nonnullis ſuſpicabamur, ipſe aperte firmavit. Aliis non placet, quando Græce ſcire aut diſcere jubentur, quemadmodum Viglius in præfatione [§. 32.] docuit. Hinc contemnunt, quæ non intelligunt, eoque plures fingunt nævos, ne quis moleſte ferat, ſi nec Theophilum nec alios Græcos legant aut legere poſſint. Non poſſum tamen hos doctores non commonefacere, ipſos a vera via, ad ſolidam Juriſprudentiam ferente, penitus aberrare. Quid enim? Nonne, qui Juſtinianeas leges & libros, quibus hodie utimur, elaboravit, aut eodem tempore vixit, aut veterum prudentium volumina legit, multis ea partibus melius intelligere potuit ac debuit, quam nos? Hæc eadem eſt cauſa, cur Cujacius Græcos interpretes adeo laudaverit, Thalelæumque & Blaſtarem cum aliis ad cœlos extulerit: ac fere in pagellis ſingulis aliquid docuerit, quod ceteris nec in mentem venerat, neque adeo venire poterat. Quid enim boni & docti barbarus cunctarumque artium ac linguarum rudis *Lucas de Penna* ſcribere poteſt, qui ſine juſto apparatu & capacitate ingenii vaſto Romani juris pelago ſeſe committere audet? Tabor, homo & pertinax & ſuperbus, hæc auxilia me hercules ſpernere debuit, quia in juventute a diſcenda Grammatica Græca fere excuſatus fuerat, & inter illos, qui nec aliunde magnam ſunt laudem conſequuti, notiſſimam hanc legulejorum cantiunculam, *Græca ſunt*, ſæpius ingeminaverat. Si defenſores Græcorum primas tenerent, Tabor vix in claſſe tertia ſediſſet, quod ei Salmaſius jam exprobravit. Igitur Car. Ann. Fabrottus, (quia calumnia ignorantium impudentiſſima, & auctoritas interpretum gregariorum aliquando major eſſe ſolet, quam verorum Juris peritorum) Apologiam *pro Græcis* unaque *pro Theophilo* conſcripſit, quæ cum XII. ejuſdem *Exercitationibus* Pariſiis A. 1639. edita fuit, unde, quia rarior eſt, ſequentem locum adjungam: *Quantum autem Juris ſtudioſi* —— λ. *doctiſſimis hactenus incognita fuerant.*

§. VIII. Mirari autem ſatis nequiit Fabrottus, Clariſſimum quoque Em. Merillium Theophili nullam habuiſſe rationem. Ipſum quidem nomine ſuo non appellat, ſed apertum tamen eſt, eum aliquas ex illius *Obſervationibus*, quas cum *Variantibus Cujacii* ediderat, refutaſſe. Merillius contra præ invidia erga Fabrottum Græcos videtur Interpretes contemſiſſe. Unde in memoratis *Variantibus Cujacii interpretationibus* pag. 390. μ. promiſit, ſingulari ſe libello *animadverſiones in Theophilum* editurum, oſtenſurumque quantopere hic ſcriptor aberrarit, nec mentem Juſtiniani perceperit. Idem hic Merillius Cujacium de mutata ſententia incuſavit: quod alibi dixerit, Theophilum eſſe ſcriptorem antiquiſſimum; alibi autem, eum æqualem fuiſſe Accurſio. Poſterius in *Relationibus Cujacii ad Tit. Inſtit. de Action.* ſe legiſſe ait; ſed hoc jam dubium Fabrottus removit. Singulares Animadverſiones ad Theophilum Merillius non confecit: licet aliquando putaverim, ipſum ſignificaſſe novas Obſervationes ſuas, quas cum Variantibus Cujacii præter alios VIII. libros edidit. At L. II. [immo VIII. pag. m. 304.] cap. XXVII. pag. 111. invenio, eum eaſdem denuo promiſiſſe, adeoque juſtum librum conſcribere voluiſſe. „ Scatet, inquit, Theophilus pleriſque aliis erroribus, *&c.*" Fabrottus contra ea jam omnia, quæ ille in Obſervatt. adverſus Theophilum protulit, bene ac fortiter refutavit, eumque modo dicta Apologia forte deterruit, ita ut Animadverſiones ſuas oblivioni dedicaret.

§. IX. Sagaciſſimus Ant. Auguſtinus longe alius eſt opinionis, quam oſores Cujacii & Fabrotti: ſummo cum honore verba facit de Angelo Politiano, qui occaſionem tantummodo præbuit, ut Theophilus doctis in memoriam ac mentem, tandemque in lucem

λ. Quia Fabroti Apologia hodie non eſt rarior, utpote Theſauro Juris Tom. III. inſerta ab Ev. Ottone, deſcribendi labore ſuperſedemus. Sed quæ ad ipſum THum ſpectant, inde excerpta dedimus in Excurſu I.

μ. Appendicis cap. 2. Edit. Neap. pag. 373. pr. unde, nec non ex ejuſd. Obſerv. iniquum Merillii de THo judicium in Teſtimoniis huic paraphraſi præfixis exhibuimus.

cem publicam veniret. „ Quis Angelus (hæc ſcribit *Emend. L. IV. cap. XIV.*) Poli„ tianus fuerit, quo ingenio, qua eruditione, ignorat, ut opinor, nemo: quantum ve„ ro ei juris civilis amatores debeamus, non multis compertum eſt. Quotus enim „ quiſque exiſtimat, nos præter unum atque alterum locum, quos in Epiſtolis & Mi„ ſcellaneis emendavit, ei accepto referre oportere? Sed mihi multo facilius eſſe vide„ tur, ea loca enumerare, quæ Politianus, aut qui a Politiano acceperunt, non reſti„ tuerunt, quam quæ ejus cauſa emendata ſunt. Nam ut illa omittam, animos omnium „ ab eo excitatos ad juris civilis inſtaurationem, Inſtitutionumque Theophili eum pri„ mum fuiſſe præconem: quicquid Bologninus & eum meliori ingenio ſecuti Alciatus „ & Haloander reſtituerunt, e Politiani libris acceptum eſt". Politianus autem in *Miſcellan. cap.* 84. primus de Theophilo mentionem injecit, donec Vir Eruditiſſimus Viglius Zuichemus eum a Cardinale Bembo ex Veneta Bibliotheca S. Marci obtinuit, cui a Cardinale Beſſarione donatus legatuſque fuerat. Et quum ei Joan. Baptiſta Egnatius alterum itidem conceſſiſſet Codicem, primus hanc Paraphraſin A. 1534. edidit. Primus tamen Tit. *de Juſtitia & Jure* deſiderabatur: quem Viglius ipſe tranſtulit, ne quid novæ Editioni deeſſet. Præfatio Viglii ad Carolum V. ſcripta eſt, totumque Opus Baſileæ ex officina Frobeniana in folio minori prodiit. Ipſe ego Epiſtolas Viglii Zuichemi, Leovardiæ in Friſia A. 1661. editas evolvi, ratus eum hac de re plura particularia [& memorabilia] ad Joach. Hopperum ſcripſiſſe: verum enim vero *ν.* nihil ejus reperi, tum quia hæ epiſtolæ non niſi de rebus novis agunt, tum quia hoc litterarum commercium cum Hoppero ab Anno 1555. demum cœpit: quum vicennio ante Theophili Inſtitutiones typis vulgatæ jam fuerint. D. *Simon Abbes Gabbema* Archivarius Leovardienſis has Epiſtolas in lucem primus protraxit. Interim quoniam argumentum Viglianæ Præfationis Jacobus Gothofredus in Manuali Juris excerpſit, huic ego operæ parcere poſſum. Eodem anno, quo Editio Baſileenſis innotuit, Chriſtianus Wechelus Pariſiis, ope novorum ξ. aliquot Codicum, aliam in 8. typis expreſſit: annoque 1544. juvenis quidam, nomine *Jodocus Petrus Neithart Ulmenſis* hanc paraphraſin ο. textui Inſtitutionum ad ſingulas paragraphos appoſuit: donec tandem Jac. Curtius Brugenſis A. 1545. π. verſionem in 12. confecit, quam Equiti Halevinio dedicavit, additis aliquot annotationibus: quæ editio ſæpiſſime recuſa fuit. Ipſe exemplar poſſideo, A. 1558. Lugduni apud *Joh. Frellon* in 12. editum. Fallitur Doujatius, qui hanc primam ϱ. opinatur fuiſſe editionem. Hoc certum, adjunctas illi nonnullas Franc. Hotomanni annotationes. Ludov. Miræus novam dicitur Editionem A. 1580. Lugduni edidiſſe: cujus Jac. Gothofredus [&] Simon Leewius meminerunt. Hunc tamen crediderim non niſi Græcam paraphraſin cum Jac. Curtii verſione in 12. repetiiſſe: id quod ex Catalogo Bibliothecæ Thuanæ, in quo hæc editio exhibetur, colligo. Tandem ei ſe operi accinxit Dionyſ. Gothofredus, qui textum Theophili A. 1587. cum prototypo Juſtiniani nec non verſione Curtii [in unum] contulit, ac αὐτοσχεδίως inter ſe oppoſuit, additis in margine paratitlis & notis, quæ utiles eſſe poſſunt his, qui litteralem Inſtitutionum ſenſum ac mentem percipere ſtudent.

§. X. Cunctas vero has editiones ſuperant ambæ, quas Carolus Annibal Fabrottus * eruditis impertitus eſt. Hic A. 1638. in 4. Pariſiis textum Viglianum multis, & ut

ν. Sed in litteris ad Craneveldium & Bauſanum non pauca nec parvi momenti habet, quæ ad THi paraphraſin ſpectantia ex edit. Viri Ampliſſimi ac ſumme Venerandi HOYNCK VAN PAPENDRECHT Excurſu V. art. 2. cum Lectore communicabo.

ξ. Falſum hoc librariorum fraudi debetur: ut oſtendi in Prodomo THino, qui facit Excurſum noſtrum IV.

ο. Sed miſerrime truncatam & vitioſiſſimam, ut poſt Mylium docebo *ibid.*

π. Mirum prorſus eſt, Gundlingium hoc ſcribere, quum Fabrotus ad §. 3. *de Nupt.* meminerit Editionis Pictav. A. 1539. quam omnium principem omnes fere docti falſo crediderunt. Vide eumd. Exc. IV. de hac & aliis editt.

ϱ. Dubie loquitur Doujatius, unde nihil certi ſtatuas, quid ſenſerit. Vide illius præfat. ſub fin. in Exc. V. art. 14.

* FABROTTUS alioqui, Profeſſor Aquiſextienſis, *Peireſcii* amicitia fruebatur, nec non Præſidis *Gulielmi du Vair*, qui eum ad Profeſſionis munus promovit. Ab A. 1638. Pariſiis commoratus fuit, & tum

ut ipſe ſcribit, ſexcentis locis emendavit, ad quam rem *Nic.* ei *Rigaltius* aliquot veteres Codd. ex regia Bibliotheca commodavit. Unde prorſus fere novam σ. confecit verſionem, additis Scholiis utiliſſimis, quæ Paraphraſtæ multum lucis inferunt. Præterea uſus eſt impreſſo *Petri Nancelii* exemplari, cujus margini obſervationes nonnullas & emendationes adſcripſerat, ope Codicis MS. repertas, quem tamen Codicem vix ulla in re a regiis Codd. diverſum eſſe oportuit. Tum *Jac. Mentellum* laudat, qui ei ſuum Theophilum, cum uno Cod. regio collatum, commodaverat: unde aliqua fatetur deſumſiſſe, quæ ipſe neglexiſſet. Monendus quoque eſt Lector benevolus, a Fabrotto A. 1657. iterato editum fuiſſe Theophilum, at ita ut priori Editione carere non poſſis. Multas enim in iterata edit. notas omiſit, alias addidit: quod ideo, ut ipſe τ. ait, fecit, quia illas juſto in Inſtitutt. Commentario inſerturus erat. Quare nec textum Juſtiniani adjecit. Sed Commentarius hic in dictas Inſt. Juſt. nondum in lucem prodiit. D. Menagius magnum ejus deſiderium prodit, quando in *Amœnitatt. Jur. Civ. pag.* 147. [pag. 298.] ſic ſcribit: *Commentarios illos Fabroti in Inſtit. Juſt. publici juris fieri maxime intereſſet. Ut tantos theſauros recludat, qui illos repoſitos penes ſe habet, Fabroti filium Virum Clariſſ. & in ſuprema Monetæ Curia Senatorem digniſſimum, Juris ſtudioſorum nomine per patris manes hic rogo atque obteſtor.*

§. XI. Denique Joan. Doujatius Primicerius Juris Profeſſor Pariſienſis, qui & Livium in uſum Delphini procuravit, Theophili noſtri paraphraſin cum nonnullis Fabrotti & Cujacii, nec non ſuis notis A. 1681. Pariſiis in 8. edidit, non addito textu Græco [nec Imperatoris Latino], ne libellus ſtudioſis fieret gravior cariorque. Græcum textum non adeo deſideratum iri credidit: quum inſuper, ceu notum, ſua ſe elegantia υ. minus commendet. Verſionem quidem Curtii cum emendationibus Fabrotti retinuit, ſed eam aliquoties, ubi obſcurior aut Theophilinæ menti, ipſo judice, minus eſſet conveniens, emendare φ. ſuſtinuit: ſimul errores ejus (THi) partim in notis, partim in margine aſteriſcis notans. In calce legitur ſingularis ipſius Doujatii Diſſertatio de §. 2. *de Actionib.* in qua diligenter diſquirit, *quis ſit ille unus caſus, ubi qui poſſidet, actoris partes obtinet.* Non alium hic caſum arbitratur intelligendum, χ. quam *&c.*

§. XII. Hanc ego commentationem de paraphraſi Theophili amatoribus Juriſprudentiæ Romanæ gratam fuiſſe ac fore ſpero. Unicuique ſaltim ſtudioſorum ſenſum litteralem Inſtitutionum cordi eſſe oportet, ut artem Juris Civ. Rom. quam cuncti fere multis exornant coloribus, apte addiſcat, atque ita clare obſervet, quibus in rebus noſtri Germanorum mores ab jure R. diſcrepent, aut potius hoc ab illis, quippe admodum ſimplicibus. Hæc qui non facit, aut ab aliis fallitur aut ſe fallit ipſe, & ad tumulum uſque intricatum *occiput & confuſum ſynciput* retinet. Non tam Inſtitutiones aut artem juris, quam farraginem nugarum & variorum jurium chaos diſcit,

tum ſuos tum aliorum libros edidit. Cancellarius Seguierius ipſi idcirco [annuam] penſionem procuravit, quo melius ſe ſuſtinere poſſet. A. 1659. Kal. Januariis obiit. Filius quoque ejus nuper, ut fama eſt, deceſſit, qui Senator fuit in Monetaria Curia. Nota ſunt illius *Baſilica, Cedrenus, Nicetas, Anaſtaſius Bibliothecarius, Conſtantinus Manaſſes, Glycas, Opera Cujacii, Exercitationes ipſius XII. item Prælectio de vita & honeſtate Clericorum, Diſquiſitiones de juſto partu & numero puerperii.* Omnia quæ ſcripſit, magna cum eruditione & induſtria ſunt ſcripta. Salmaſius, qui omnes fere JCtos pro *Coprianis* [id eſt fungis] habuit, Fabrotum honeſtiſſime tractavit: licet ab eo in controverſia, *an mutuum ſit alienatio*, diſſenſerit. [*Ipſius* GUNDLINGII *adnotatio.*]

σ. Falſiſſima gloriatio; nam pauciſſimis locis verſionem Curtianam, & ſæpe in pejus, mutavit. Vide *Editoris Leidenſis admonit.* in Exc. V. Art. 16.

τ. Nuſquam, quod ſcio, diſerte hoc ait: ſed inde facile deprehenditur, quod in Edit. 2. ſæpiſſime ad *Comment.* ſuum *in Inſtit.* provocat.

υ. Quin immo elegantiſſimo, id eſt, naturali & ſimplici, & ut ita dicam Ciceroniano, non inflato nec Aſiatico aut Juſtinianeo, utitur ſtilo, quod & Viri Docti Græcitatis præ me peritiores agnoſcunt. De Latino-Græcis artis juridicæ vocabulis forte ad Mylium dicam.

φ. Neque hoc ex aſſe verum. Vide e. g. *Editoris Leid.* notam in noſtra hac THi edit. pag. 54. col. *b.*

χ. Vide notam Doujatii in noſtra Edit. pag. 789. col. *a.* & Excurſ. XVIII. ex eodem.

ſcit, cerebrumque ita aggravat, ut lapſabundus ſæpe, ubi ipſe habitet, ignoret. Hæc forte admonitio multis haud placebit.

——— ——— *clamant periiſſe pudorem*
Cuncti pene patres, ea cum reprehendere coner,
Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit.

Ego hoc reſpondeo, clament & vociferentur quantum velint,

——— *Quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt,*
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ
Imberbi didicere, ſenes perdenda fateri.

Contra & ratio & experientia docebunt, uter ſcopo ſit proximior, egone an hi clamatores & turbatores. Optandum ſane, ut Theophilus denuo mox edatur, ne exemplaria, præſertim ex edit. Fabrotti tam caro amplius veneant. Tum de his forte, dummodo non præfractæ ſint mentis, dici poterit:

Expulit helleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe.

Nam qui confuſo eſt cerebro, æger quoque eſt, aut ut cum poëta rurſus loquar:

——— *nihilo ſapientior, ex quo*
Plenior eſt.

Quicumque autem eum volet edere, curet ne MS. Vaticani obliviſcatur, cujus Pater Montfaucon meminit *in Diario Italico* ♆., id quod a nullo hactenus eorum, qui Theophilum edidere, viſum aut collatum fuit. Illi qui paraphraſes Inſtitutionum, veluti Pacius & Fuchſius conſcripſerunt, methodum Theophilinam probaſſe videntur. DANIEL GALTIER ω. idcirco *levem ſuam ac ſimplicem viam ad Inſtitutiones Juris Civ.* A. 1658. Pariſiis editam THEOPHILUM RENOVATUM inſcripſit.

♆. Pag. 211. ſqq. longum exhibet MSS. Græcor. catalogum ex Bibliotheca S. Baſilii Romæ, in quo pag. 216. med. occurrit: *In Codice membranaceo XI. ſeculi, liber Inſtitutorum*, qui procul dubio eſt ipſius Juſt. De Biblioth. autem Vaticana Montfaucon paucos tantum Codd. majoris pretii pag. 277-8. memorat, neque inter eos THum invenio. Equidem vix dubito, quin *nullus Thus in tota Bibl.* Vaticana reperiatur, quum in Bibl. Bibl. idem Montfaucon nullam ejus rei faciat mentionem.

ω. Sic ipſe auctor ſuum nomen ſcripſit, ſed a Gundlingio, neſcio cur, appellatur: *Antonius Daniel Galteori.*

EXCURSUS III.

OPUSCULA MYLIANA AD THEOPHILUM FACIENTIA COMPLECTENS.

ARTICULUS PRIMUS.

JO. HENRICI MYLII J. U. D. THEOPHILUS:

sive de Græcarum Juris Institutionum earumdemque auctoris historia, ætate, auctoritate, fatis, dotibus, nævis,

LIBER SINGULARIS.

[Qui primum editus Lipsiæ 1730. dein recusus Leidæ 1733. *nunc tertium ex postumis Auctoris schedis* emendatus atque auctus, nec non ἐπιγρισεσι G. O. Reizii instructus, prodit.]

CICERO PRO ARCHIA: „ Si quis minorem gloriæ fructum ex græcis putat percipi, „ quam ex latinis, vehementer errat".

[J. H. MYLIUS J. U. D.]

LECTORI S.

NOn sunt adeo multa, quibus Te in exordio velim aut morer, Lector. Opusculum, quod Tibi in manibus est, antea, ut esset, honores, qui juris studiosos expectant, capessendi licentia, publicis contradictionibus expositum, hac nunc facie prodire malui. Quæ mihi tum fuerit occasio scribendi, quæ instituto ratio, quis operæ finis, cognosces ex iis plenius, quæ in ipso hoc libro, capite potissimum sexto, habes. Repetam paucis, ut constet Tibi ab initio, de consilio hoc meo. Postquam in græca institutionum Paraphrasi, multa perperam posita, aliqua opinione meliora esse dicebantur; putavi dignum pretio facinus fore, si quis illa, quæ ad eam rem pertinerent, persequeretur omnia, ac Theophilum alias jure, alias injuria, vapulare doceret. Videbatur ad illud animum inclinasse *Jacobus Gothofredus.* Qui cum se isti negotio subtraxisset rursum, nec eidem, quantum ego noveram, sese dedisset quisquam alius, cœpi ego ad illud animum subinde magis appellere, & quæ Theophilum non errare ostendebant, colligere. Nam apparebat sæpius recto tramite incedere, quam errare, quod aliis videbatur. Sufficere hæc res poterat Dissertationi inaugurali argumentum, non, arbitror, prorsus leve. Quo factum est,

eſt, ut ſubinde majori ardore in hanc rem incumberem. Crevit ſenſim eorum, quæ ad vindicias ejus ſpectarent, numerus, ut opellæ Academicæ modum longe exceſſiſſe viderentur. Obvenerunt præterea quædam, quæ ante plenius ſub examen vocanda erant, quam ad ipſam rem accederem. Huc potiſſimum ipſa Paraphraſtæ ætas librique hujus fata pertinere videbantur, & editiones commentatoresque, quos ſubinde adduxi, aliquando notavi. Inde mihi enatus eſt liber, mole exiguus, quem tum *vindiciarum THEOPHILI præparationem* dixi, ac, ut Academiarum mores exigunt, ſubjeci publicæ cenſuræ, abque eorum, qui alia tenuerant, dubiis vindicavi; eundem nunc tibi, ſi tua intereſt, legendum ſiſto, quem tu, qua te decet, fronte, ſuſcipe. Neque tamen habui, quæ addenda eſſe videbantur iis, quæ in diſſertatione dixi. Quodſi vero cuiquam abeſſe videntur, quæ adferri operæ ſit pretium, illum per Theophilum ego, & ejus cauſa, rogatum volo, ut ſufficiat, quæ hiſtoriæ illius deſunt, & oculos meos effugerunt. Neque enim in enarranda hac re, cum data opera primus verſarer, poteram conquirere undique omnia, contentus reperiſſe me, quæ aliorum virorum, eorumque non indiligentium, latuerunt curam & laborem, non adeo pauca. Ita vero hiſtoriam Paraphraſeos & auctoris ejuſdem perſecutus ſum, ut Paraphraſtæ nomen excuſſerim capite *primo*, *ſecundo* ætatem veram adverſus aliorum dubia adſtruxerim, *tertio* eandem novis argumentis tuitus, *quarto* capite munia & elogia quibus mactatur, commemoraverim, editiones *dein* & fata libri enarraverim, ac quiſnam ſit ipſi Paraphraſi numerus & pretium, diſquiſiverim loco *ultimo*. Id quoque opus eſt, Typothetæ, ſi is nonnunquam, & in græcis aliquoties, erraverit, veniam ut precer & impetrem. Id vero nolim illi imputes, quod *capitis Vti §. ſextus* editionem Neidhardtii opera (1) Baſileæ excuſam duodecima forma prodiiſſe dicat, quæ dum accuratius inſpicio, octava prodiit. Eſt equidem minore forma, & qualis eſſe illa aſſolet, ſed plagulæ ſingulæ tantum octies complicatæ ſunt. Deinde & illud nolim neſcias, *Theophilo* dici *Juſtinianum DOMINUM §. 12. Inſt. Paraphr. de Uſucap.* quod ego non adverteram, cum ſcriberem, quæ ſunt *Cap. III. §. II.* Denique eſt unum, quo ultimum libelli caput augeri velim. Inter illos, qui id agunt unice, ut inveniant, quod Theophilo exprobrent, primæ partes ſunt iſtis, qui omne ejus conſilium reprehendunt, atque eundem ut immorigerum imperatori iſtunt, quod inſtitutiones induiſſet Paraphraſi græca, cum alio modo quam κατα πόδα transferre in grajum ſermonem vetitum fuerit ab Imperatore. Eſt in eorum claſſe Huetius L. II. de claris interpretibus, pag. 133. *Juſtiniani Inſtitutiones græce retulit Theophilus eleganti & erudita, ſed prolixiſſima Paraphraſi, quo ſapientiſſimi Imperatoris ſanctioni minime paruit, quæ legum vetitis interpretationibus reliquis ſolum την κατα πόδα probavit.* Verum & nequicquam reprehendunt. Sed ut ne his reponam quæ capite VI. deduxi, quæque manifeſte monſtrant, ipſius Imperatoris auctoritate prodiiſſe opus; ne quidem allatæ illæ Codicis leges interdicere,

(1) Ediderat Mylius *Ulmæ*, ſed in ſchedis poſtumis ipſe ſic correxit. G. O. B.

dicere Jure Conſultis paraphraſi Inſtitutionum ſcribenda videntur, quamquam digeſtorum fieri alias, quam alligatas vocibus verſiones, vetuerint. Ad illa enim tantum pertinere, non æque ad alios juris libros, quæ §. 9. *L. II. & III. Cod. de Vet. Jur. Enucleando* ſtatuta ſunt, cum illud oſtendit, quod Digeſtis præmiſſæ præfationes illas paraphraſes prohibeant; non, quæ eſt ante inſtitutiones, eodem tempore emiſſa; tum quod in iis, quæ antecedunt, Imperator de pandectarum libris tantummodo loquatur, non de aliis; tum quoque illa evincunt quæ ſequuntur, & quæ ad edictum perpetuum hæc omnia ordinant, cujus in pandectis habetur ratio, alibi nulla. Nihil amplius tua tempora moror. Lege opellam & æquum Te judicem, aut, ſi id recuſas, arbitrum præſta. Ipſas vindicias expecta propediem, ac ad meum hunc laborem confer, quæ Martialis Lib. XI. Epigr. II.

Nota leges quædam, ſed lima raſa recenti;
Pars nova major erit: lector utrique fave.

ARGUMENTA CAPITUM.

CAPITIS I.

I. Opera JCtorum græcorum deperdita; reſtat Theophili Paraphraſis græca.
II. Autor Theophilus, non Theophilizes.
III. Nec Theophylus.
IV. Alii ejuſdem nominis.

CAPITIS II.

I. Summa diviſio ſententiarum de ætate Theophili; utriuſque ſtatores.
II. Triboniani fuit ſocius; quanquam id non indicaverit, ut ſolent plerique, etiam Salvius Julianus.
III. Quanquam adſcripſerit ſibi elogia.
IV. Vapulat ſæpe, ſed injuria. Emend. §. 3. proœm. Inſtit. Peregrino Prætori eſt jus edicti. Explicatur Dio Caſſius. SCtum a Macedone, an parricida? dictum.
V. Notato Connano, explicatur Theophilus, Ellipſis τϑ LEX frequens Græcis & Latinis.
VI. Jure nonnunquam vapulat Theophilus. Fabrotti conjectura rejecta. Etymologiæ JCtorum, item Græcorum. Vina Campana quæ ſint?
VII. Baſilica non exſcripſit Theophilus. Taboris JCti χαραϰτηρ.
VIII. Trivorius corrigitur.

CAPITIS III.

I. Theophilus Juſtiniani συ∫χεον@, nam dicit noſtrum. Cajus noſter.
II. Addit elogia alia. Tribonianum laudat & Theodoram. Domini qui?

III. Divi

III. Divi qui ſint? an tantum mortui?
IV. §. 5. de Senatusconſulto Tertulliano explicatur.
V. Illuſtratur L. 2. §. 9. C. de Vet. Jur. enucl. quid ſit extendere?
VI. Verba ſolennia & loca ex JCtis veteribus in Theophilo: in Cajum Theophili amor. §. 4 I. de Nuptiis.
VII. Thalelæus JCtus quo tempore? An duo ejus nominis? Allegat paraphraſin, uti Baſilici.
VIII. Quando deceſſerit Theophilus. §. 6. paraphr. de J. N. G. & Civ. explicatus.

CAPITIS IV.

I. Theophili munia. Comes conſiſtorii illuſtris. Cur clariſſimus dicatur? de hoc elogio plura.
II. Legum magiſter, doctor. qui illi? Reprehenditur Nicaſius.
III. Anteceſſor, Αντικηνσωρ. *unde ita? & qui ſic?*
IV. Docuit Conſtantinopoli, non Beryti. Notatur Fabrottus.

CAPITIS V.

I. Theophili paraphraſis. Paraphraſis quid?
II. Juſtiniani auctoritate confecta. Græcæ linguæ eo tempore quæ fata? quis in legibus uſus?
III. Fata libri. Politiani & Viglii in Theophilum merita. Editio prima Viglii. de Viglio plura. editiones aliæ.
IV. Verſiones paraphraſeos, Curtii potiſſimum: ejus nævi.
V. Editio Neidhardti notata.
VI. Gothofredorum, Fabrotti, Doujatii operæ.
VII. Editiones ſæculi XVIII.
VIII. Manuſcripti Codices.
IX. Alia ejuſdem ſcripta.

CAPITIS VI.

I. Paraphraſis an extet integra? Inſtitutiones emendatæ. Inſcriptio proœmii.
II. Græca eſt paraphraſis, immiſtis quibuſdam latinis. Græcæ linguæ quid ſit cum JCtis?
III. Theophilus a multis rejectus. Merillii & Fabrotti æmulatio. Gothofredi laus.
IV. Qui Theophilum magni fecerint?
V. Cauſſæ, ob quas negligitur.
VI. Verum libri pretium, uſus, dotes, auctoritas.
VII. Nævi & vitia.
VIII. Noſtrum inſtitutum.

HISTO-

Nos omnium capitum ſummaria ſive argumenta in unum h. l. colligere, quam ſingulis capitibus ſeparatim præmittere maluimus. Tum indiculos in generales noſtros auctorum & rerum indices tranſtulimus. Quæ in contextu his cancellis [ ] incluſa ſunt, ego de meo addidi; ſed ( ) ſunt ipſius Mylii. Denique paginarum in edit. Leidenſi ſive Hakiana numeros margini adſcribendos curavi. G. O. R.

HISTORIA THEOPHILI.

CAPUT PRIMUM.

Pag. 1. QUam ageretur bene nobiſcum, ſi præſtantium ingeniorum, quæ ad jus illuſtrandum acceſſerunt, monumenta ſupereſſent integra! Non repeto juſtas querelas, quas uno ore, quibus juriſprudentiæ ſalus cordi eſt, fundunt, de jactura veterum prudentum, quorum, quæ evaſerunt bonarum litterarum librorumque naufragium, tabulæ & fruſtula in pandectis extant, pauca alibi. Sed illam doleo juriſprudentiæ vicem, quod JCtorum Juſtiniano ſuperſtitum græca opera ætatem non tulerint, quibus, quid poſſit eſſe ad Juſtiniani libros intelligendos aptius. video omnino nihil. Græcum fecere pandectarum volumen & codicem (1) *Thalelæus* & *Stephanus* & *Anatolius* & *Iſidorus*: Sed præſtantiſſima opera noſtræ tempeſtati invidit ſæculorum barbaries: quod facile eſt ad conjectandum, quam inſigni juriſprudentiæ acciderit damno; ſed foret majori, niſi jacturam, non dico, ſarciret ſed vel leniret levaretque Theophili Inſtitutionum verſio ſive paraphraſis, quæ nobis ex tot græci juris voluminibus reſtat fere ſola. Hic vero fundus eſt juris & antiquitatum; hic fons ille unde derivant ſua, qui ad inſtitutiones quicquam ſolidi attulerunt. Sed ut ſit, quem pars JCtorum nobiliſſima tantum non in oculis ferre, fidiſſimumque
Pag. 2. & optimum interpretem dicere; illum alii parvi cenſent, ſuſpectæ fidei habent, nugarum undique plenum dicunt. Horum quicquid ſit, agetur enim ea de re inferius, operæ erit pretium, accuratius inveſtigare, & cum ea, quæ ad auctorem pertinent, excutere, tum verum ipſi libro pretium ſtatuere. Quod cum data opera, quod ſciam, a nemine factum ſit, dixi egomet mihi illam legem, ut, quæ ad paraphraſtæ hujus ætatem, vitam, doctrinam, auctoritatem, tum & quæ ad ipſius virtutes & laudes, vitia & errores ſpectant, colligam & hoc loco perſequar.

§. II. Principio conſtare certo debet de vero iſtius, quo de agitur, nomine. Dicitur is THEOPHILUS, & ſcriptorum fere omnium ſuffragio ita dicitur. Conſentit huic nomini codicum ſcriptura, conſentiunt Baſilicorum gloſſæ, & ipſe vetus

(1) Vide Suareſii *Notit. Baſil.* §. XIX. & pro *Dorotheo* apud eum reſtitue *Theodorum* ex ipſo Blaſtaris loco, quem in *Conſectario* XVI. *ad Memorab. e Baſil.* adfero in Excurſu XX. G. O. R.

(2) Hunc in editis Baſilicorum Scholiis nuſquam inveni: ſed ejus meminit Freherus apud Suareſ. §. 34. & Fabricius Bibl. Gr. Vol. X. pag. 547. „ *Theophilitzes* Nomicus JCtus, cu„ jus Eclogen Novellarum citat Nic. Comne„ nus pag. 15. & epitomen Baſilicon pag. 372. „ ſcholia ſive ectheſin ad Epitomen legum „ Leonis pag. 400.". G. O. R.

(3) Dicitur laudato Fabricio loco, quem excitavi, meditatus eſſe tractatum de claris Theophilis Gottlieb Schellvigius, prænominis forte ratione eo allectus, quem an abſolverit, mihi quidem non conſtat. MYLIUS.

Sic autem Fabricius Vol. V. pag. 96. „ Plu„ res [Theophilos] exſpectamus a Gottliebio „ Schelwigio, ubi ejus Syntagma de claris „ Theophilis lucem viderit". Poſtea Fabricianum THorum Catalogum auxere *C. A. Heumannus* & *Theod. Haſæus* in Bibl. Bremenſi A. 1721. Claſſ. IV. Faſc. 3. & 6. pag. 488. 507. & 1074. not. Pag. 513. Haſæus ſic concludit: „ Uberior ac luculenta magis THorum exſta„ ret hiſtoria, ſi illam promiſſis ſuis ſtantes „ ſingularibus diſſertationibus illuſtratam exhi„ buiſſent clariſſimi Viri *Humfredus Hodius* vv.

vetus Theophili ſcholiaſtes; nec foret ea de re controverſia, niſi intercederent CUJACIUS *in notis ad Inſt. Tit. de inoff. Teſtam.* & GOTHOFREDUS *in manuali juris pag.* 71. [mihi 77.] GROTIUS *in Florum Sparſ. ad Proœm. Inſt.* [p. 7.] TRIVORIUS *in obſerv. apologet. cap. VI. n.* 4. (Theſ. Jur. Civ. Tom. I. p. 220.) ſique ſunt quidam alii, qui unius Cujacii nomine in ejus ſe trahi partes facile patiuntur. Hi movent illi ejus nominis quæſtionem: his THEOPHILIZES audit, qui omnibus aliis THEOPHILUS. Aves ſcire, unde illud ſit? Dicam. Viderat ille, nam, quod dixi, ſecuti Cujacium ſunt cæteri, commemorari a CEDRENO *Hiſtoriarum p.* 560. quendam Baſilii Macedonis, ante imperiale faſtigium, ſervi, dominum, imperatorique & cognatione junctum & perquam familiarem, cui Theophilizes nomen fuiſſe dicitur. Hic illis locus impoſuit: putarunt eſſe, qui Inſtitutiones græcas fecit, eundem ac illum, cujus ſit a Cedreno mentio: ſed quam fuit diverſus quantaque temporum ſerie divulſus ab noſtro hoc, Cedreni homo. Nec conſtat ſibi CUJACIUS, cui aliquando Theophilizes d. n. ad Inſt. *de In. Te.* ſæpius Theophilus L. 27. *Obſ.* c. 8. L. IV. *reſponſor. Papiniani* & ad L. 2. *de U. & Uſufr. leg.* &c. appellatur. Immo is Michaëlis imperatoris cognatus Pag. 3.
Theophili nomine gaudebat, nec datur aliud ab ipſo Cedreno: qui circa imperatorem erant, illi, ſive quod blandiri eidem vellent, ſive ex ingenii, ut fieri aſſolet, petulantia, quem Theophilum debebant, ob puſillam corporis ſtaturam Theophilizen appellant. adſcribam ipſa illius verba: ὁ τȣ βασιλεως Μιχαηλ, καὶ τȣ Βαρδα, τȣ καισαρȣ, συγγενης Θεοφιλȣ, ὁν ὑποκοριζομενοι ἀπο το μικρον της ἡλικιας Θεοφιλιτζην ἐκαλȣν. Memoratur & inter illos, qui in Baſilica ſcripſerunt, quidam (2) Theophilizes, cum quo noſtrum qui confundunt, quam ſint a vero alieni, vel ætas iſtius, quam mox excutiam, evincet.

§. III. Nec eſt infrequens aut inauditum illa tempeſtate Theophili nomen. Veterum non paucos, hoc nomine aut eruditione & doctrina, aut rebus geſtis illuſtres jam dedit SUIDAS *in Lexico, voce* Theophilus, ex quo & aliis confecit Theophilorum, quorum nomen ſcriptis inclaruit, indicem vir doctus J. A. FABRICIUS *Bibliothecæ Græcæ Lib. V. c. I. Vol. Vti p.* 94. [& Vol. XII. pag. 654.] quibus addi poſſunt alii, potiſſimum ex Geſneriana Bibliotheca. Tum & præter hos, quorum nomen in juris noſtri libris celebratur, præfuit Aſiæ vicarius Theophilus anno CCCLXXXXVIII., ad quem extat Arcadii Imperatoris epiſtola *L.* 16. *Cod. Theod. de re militari.* Facit Theophili, celebris illius & orthodoxi Alexandriæ epiſcopi mentionem *L. ult. Cod eod. de his, qui ſuper religionis.* Alius ejus nominis ſophiſta codicillis comitivæ ordinis primi honoratus eſt anno CCCCXXV. *L. un. Cod. Th. de profeſſ. Urbis Cpol.* Servant Theophili urbi Conſtantinopoleos præfecti nomen plura ad eum data a Theodoſio reſcripta *L. un. C. Th. d. de præf. urb. Conſt. L. un. C. Juſt. eodem. L. un. Cod. J. de ſtud. liber.* (Vide Cujacium ad hanc legem) *it. L.* 22. *C. Th. de diverſis officiis* (3).

§. IV.

„ εν μακαριοις, & *Wilh. Schelguigius* (ſic) in „ Athenæo Gedanenſi Profeſſor meritiſſ. quem „ ut fidem ſuam quam primum liberet, roga„ mus publice". Immo Hodius in Prolegom. ad Joan. Malalam §. 24. id ſe opus perfeciſſe his verbis ſignificat: „ Conſule noſtram diatri„ bam *de Scriptorib. Græcis variis:* ubi de præ„ dictis Anaſtaſii Quæſtt. fuſiſſime tractatum „ eſt . . . . vid. etiam ibid. de Heſychio præ„ dicto in cap *de Heſychiis variis*; nec non de „ Clemente & Theophilo ſupradictis in capp. „ *de variis Clementib & Theophilis*, ubi fuſius „ & plenius de illis diſſeruimus". item in notula ad fin. §. 28. ait: „ Vid. Diatr. *de Script. „ Gr. Var.* ubi de Jo. Antiocheno Monacho „ Chronographo". Attamen hanc operam tantummodo adfectam reliquiſſe videtur A. 1707. quo obiit, quum Fabricius Vol. VI. pag. 138. diu poſt illius mortem teſtetur, eam diatriben lucem non vidiſſe.

Ceterum mirari ſatis nequeo, neminem eorum omnium, quos de variis Theophilis quidquam commentatos fuiſſe reperio, (quorum in numero quoque eſt Guidotius ad Theophilum Protoſpatharium ὡς Ουζων) vel verbo meminiſſe THEOPHILI ABBATIS, quem non modo Juſtiniani præceptorem fuiſſe, ſed & vitam Juſtiniani conſcripſiſſe, auctor eſt *Alemannus ad*

Pag. 4. §. IV. Neſcio, an tanti ſit, ut moneam, errari ab illis errorem longe maximum, prodique eximiam litterarum Græcarum ignorationem, qui Theophylum ſcribunt noſtrum, & eo nomine alios. Sed hodie ne minutioris quidem famæ juris magiſtri ea ſcriptione utuntur, quam olim placuiſſe video ANDREÆ MARIÆ CORATIO *de communi opinione doctorum L. II. Cap. IX. caſu 26.* Neſcio an Theophylacti bonis hominibus impoſuit nomen. Theophilus, quod pueri nondum ære loti norunt, eſt απο τυ φιλειν τον Θεον, Theophylactus, απο τυ φυλατειν τα τυ Θευ. Sed hæc obiter, &, ſi Tibi videntur ſuperflua, prorſus non dicta ſunto.

CAPUT II.

ERgo conſtat ex his verum paraphraſtæ nomen. Ergo apparet, recte vocari Theophilum. Opus nunc eſt, videamus, qua is ætate vixerit, & num forte

Procopii Anecdota, qui ejus teſtimonio plus ſemel utitur, etiam in Juſtiniani M. vituperium, in præf. pag. VI. & in notis pag. 16. 21. 22. 23. 34. 35. 66. 68 ter, & 87. Utrum hujus Abbatis vita Juſtin. edita ſit, an in Bibliotheca Vaticana adhuc lateat, cum ignariſſimis ſcio, namque nec in ſcriptoribus *Hiſtoriæ Byzantinæ* occurrit, nec Alemannum ea de re quidquam memorantem invenio, licet P. de Ludewig in *Hiſtoria Juſt. M.* pag. 128. not. 7. ſcribat, eam in membranis Vaticanis Alemanno fuiſſe lectam: ſed quantumvis hoc ſit veriſimile, tamen Ludewigio, tot errorum a Viris Doctis jam convicto, ſine teſte illud adfirmanti credere, minus tutum eſt; quum & in nota ſuperiori ead. pag. ex ingenio, ut alias, finxiſſe videatur, Imperatorem ab eodem in jure & philoſophia fuiſſe inſtitutum. Namque patet ex ipſius Ludewigii verbis pag. 128. not. 6. 7. & 8. it. pag. 403. not. 431. eum nonniſi ex unius Alemanni fide quidquam de hoc Theophilo Abbate cognoviſſe: at is pag. 87. hoc tantum de ſtudiis Theologicis adſerit, ſcribens: *Verum antequam imperium caperet, a THo Abbate præceptore ſuo his erat jam ſtudiis imbutus: nam cum ſanctiſſ. Pontifice Agapeto diu atque pugnaciter pro Eutychiana hæreſi diſputavit.* Ex iis, quæ hactenus dixi, primo concludo, hunc Abbatem diverſum fuiſſe a paraphraſte noſtro, maxime quum hic A. Chr. 534. obierit, ut poſtea cum Mylio probatum dabimus, ut adeo Juſtiniani M. vitam, qui circa A. 568. obiit, conſcripſiſſe vix credi poſſit. Deinde etiam illud ægre admitto, præceptorem Juſtiniani M. qui Imp. tres ſupra octoginta annos vixit, ejuſdem vitam exaraſſe, niſi is præceptor μακροβιωτατων unus exſtitiſſe oſtendatur. Forte igitur Alemannus humani aliquid paſſus eſt, qui Abbatem hunc eidem Juſtiniano, cujus vitam ſcripſit, præceptorem adſignaverit, quum alium Juſtinianum, Magni Juſtiniani ex fratre nepotem, (cujus pater Germanus fuit, quique ſub Juſtino II. contra Perſas feliciter pugnavit. ac deinde Tiberio Imp. inſidias fecit) illi Abbati diſcipulum dare deberet. Juſtiniano enim ſecundo ſive Rhinotmeto locus hic eſſe nequit, quia Alemannus THum Abbatem Procopio æqualem facit. G. O. R.

(4) Quum primum in JCtorum notitiam venerat hæc paraphraſis, conjecit facile quivis eſſe ab illo Juſtiniani adjuva Theophilo confectam. Nec poterat aliter. Cauſſa utrinque æque dubia, & neutra parte argumentis ſatis firmata, erat quædam, ut Scholæ vocabulo abutar, hominis præſumtio, eſſe illum anteceſſorem, ejus auctorem, ſed quæ admiſſura facile fuiſſet contrarii probationem. Poſtea res dubia videri cœpit. Et fuerunt plures, qui poſt Michaëlis demum, aut, quo homines ſine pudore temeritas pepulit, Baſiliorum tempora vixiſſe optabant illum, cujus auctoritas ingeniofis, ſed audacibus inventis & conjecturis obfuerat, fecure in inſtitutiones graſſandi libertatem cohibuerat, &, quo minus ſceleratiſſimi cujuſque mancipii fronte magis diſpunctas redderent, impedierat. Poſt vero & horum exolevit opinio, &, juriſprudentia ſuæ faciei reddita, & coercita magis magiſque quidvis in inſtitutiones audendi licentia, agnita eſt vera ætas, & argumentis ſubinde firmioribus oſtenſa. Recenſebo JCtos quorum auctoritas, ſi non robur, ſpeciem certe addit huic noſtræ ſententiæ. JOSEPHUM MARIAM SUARESIUM primum producam, cujus induſtriæ debemus *notitiam Baſilicorum*, quam ipſis Βασιλικων Διατάξεων libris a ſemet editis præmiſit Fabrottus, & Volumini Bibliothecæ græcæ duodecimo inſeruit J. A. Fabricius. Hac opella id egit, ut Thalelæum, Theophilum, Theodorum, Iſidorum, alios, oſtenderet, non referri adeo recte inter illos, qui in Baſilica commentati ſunt, cum eorum plerique Juſtiniani tempore vixerint, quidam etiam ætate anteceſſerint. Ita vero ille [§. XLI.]: Thalelæus, *cum avo Juſtiniani*

forte ex illis, quos capite I. recenſui, aliquis illam paraphraſin confecerit. Scinduntur in diverſas partes JCti: Sunt, qui eundem eodem, quo Juſtinianus, tempore vixiſſe docent, & inde concludunt, fuiſſe illum Conſtantinopolitanum anteceſſorem, Triboniani in colligendis legibus ſocium. Sed negant id alii, qui, græcum noſtrum Juſtiniano ſuo longe eſſe juniorem, confidenter ſtatuunt. Ego utriuſque partis recenſebo argumenta, &, ſubducto calculo apparebit, eorum ſententiam veritati accedere propius, qui illum inſtitutionum latinarum architectum græcas etiam feciſſe perhibent: Neque enim diſſimulo ab initio, me in horum partes eſſe procliviorem; non tantum, quod auctoritati illius multum addat, ipſis latinis inſtitutionibus adfuiſſe, verum & quod magni nominis Jure Conſultos (4) ita cenſuiſſe & non ſine argumentis cenſuiſſe viderim; quanquam nec deſint, quibus contraria ſententia viſa fuerit verior (5). Pag. 5. Pag. 6. Pag. 7.

§. II. Et juvat hos, quos ultimo loco commemoravi, egregie, quod ſui mentionem non injecerit, nec indicaverit, eſſe ſe eundem, cujus in procœmio me- Pag. 8.

ſtiniani floruerit, ut ſuperius dictum eſt, falſo inter JCtos, qui ſcripſerunt in Βασιλικας, accenſetur, ſicut & Stephanus, Iſidorus, Theodorus, Theophilus, Phocas: *cum Stephanus juſſu Juſtiniani græcis digeſtis inſudarit, Theodorus & Iſidorus duo e XVII. viris, qui latinis digeſtis conſuendis præfuerunt, & Codici græco, Theophilus græcis inſtitutionibus, Phocas unus ex X. viris, qui laborarunt in Codice latino, extiterint* (*). *Itaque niſi quis oſtendat alios ab his eſſe, ſed cognomines; potius erunt collocandi inter JCtos, quorum e commentariis Βασιλικων fuerunt compilata.* Huic jungo, qui eadem ſentit in libro de Nominibus propriis pandectæ Florentini, nuper Theſauro Juris Civilis inſerto, ANTONIUM AUGUSTINUM, Jure Conſultum facile ſummum, &, quod elogii ſatis eſt, priſcis parem, *Virum, cui*, inquit Anton. Contius I. Diſput. VI. *Alciatum ego & omnes ſæculi ſui JCtos poſtpono longiſſime, & quaſi in ima cera ſubſtituo.* Eſſe & unum, qui fecit, & qui transtulit inſtitutiones, Theophilum arbitratur B. BRISSONIUS in Libro de Verbor. Signif. voce *Anteceſſor.* Sed Briſſonii purpuræ aſſuit pannum de ſuo TABOR, in acceſſionibus ad hunc librum, eadem voce, *imo*, inquiens, *is fuit longe alius ac poſterior.* Eſt vero eadem, quæ Briſſonio, ſententia JOANNI MERCERIO, Bituricenſi Juris Conſulto, qui in Conciliatore Juris palam ſibi unum videri eundemque Theophilum aſſerit, atque ex ejus inſtitutionibus, quæ diſſidere invicem videbantur, juris loca in concordiam redegit. Eſt quoque (**) STEPHANO RICCIO, qui in *Vindiciis juris ad §. II. de actionibus, c.* 15. (Theſ. Jur. Civ. T. II. p. 792.) utrum coætaneum Imperatori faciat, an non multo juniorem, fluctuat quidem; videtur tamen eſſe in hanc noſtram partem proclivior. Non ita dubitanter, ſed aperte, rem profert GUIDO PANCIROLLUS, de claris LL. interpretibus L. I. c. 80. p. 64. Quos & noſtra ætate ſequuti ſunt viri doctiſſimi, & quos penes indubium eſt in illa re ſuffragii jus, B. GUNDLINGIUS, qui in obſervationibus ab ipſius nomine dictis L. II. cap. 2. data opera id egit, ut ſuæ ætati reſtitueret paraphraſten, neſcio qua vi loco motum, explosis ſimul eorum, qui aliter ſentiunt, argumentis. Cl. JOH. GOTTLIEB HEINECCIUS, qui ad π. T. *de SCto Macedon. & in præf. ad Vinnii commentar. in Inſtitut.* eandem tuetur ætatem, æque ac V. Cl. EVERARDUS OTTO, *in notis criticis & commentario, quibus Inſtitutiones vere illuſtravit. & in diſſert. de Nuptiis Conſobrinorum Cap. III.* quorum & facta eſt non ita pridem acceſſio J. S. Brunquellius in Hiſtoria Juris L. III. Cap. II. pag. 401. [edit. tertiæ pag. 300.] MYLIUS.

(5) Equidem, fatendum eſt enim, ſunt fere plures, qui paraphraſeos auctorem, ab illo, qui Juſtiniano ſæpius laudatur, Theophilo, alium,

(*) Omittit hic Mylius verba intermedia, quæ non faciebant ad ejus inſtitutum. *Notiſſimum eſt Calliſtratum & Modeſtinum antiquiores ipſo Juſtiniano fuiſſe:* quibus Suareſius Cujacii, etiam hos inter Scholiaſtas Baſilicorum cenſentis, ſententiam recte oppugnat. Ego illis etiam *Eudoxiam* & *Domninum* eximam in Excurſu XX. ubi hos cum *Heroë Patricio* docebo ante Juſtinianum M. floruiſſe. G. O. R.

(**) Duplex ἁμαρτημα ωνημονικον. *Riccius* enim *Chriſtophori*, non Stephani, prænomen geſſit Tum hoc Riccii judicium non loco citato, ſed pag. 764. med. cap. III. *Vindic.* ubi de Conſobrinorum nuptiis agit, reperies. Ceterum præter eos, quos hic Mylius & ego in Sylloge Teſtimoniorum ac Judiciorum de THo adfero, paraphraſten noſtrum Tribuniani ſocium adgnoſcunt G. D'ARNAUD Conject. pag. 4. qui, *unus* (inquit) *ex architectis ipſis, Theophilum dico, ita ſcribit*, &c. ABR. WIELINGIUS in diatribe de Prætore peregrino pag. 6. §. VIII. *Et nullus dubito, quin ex vetere aliquo Juris interprete memorata verba THii hauſerit, quum Boëthius etiam, æqualis fere ſcriptor* &c. Adde alium locum ex

meminit imperator & paraphraſtes. Urget illud potiſſimum VIGLIUS præfatione ad Theophilum pag. 17. & videtur omnino fuiſſe locus id commode indicandi, cum non ſub imperatoris perſona, ut ait VIGLIUS, ſed ſuo id eſt interpretis nomine cuncta narret. Vellem ego monuiſſet illud; faceret multum ad autoritatem operi ſervandam; & erubeſcerent plures anteceſſorem juris arguere erroris, & ignorantiæ, & ſupinæ negligentiæ, & ſi quid his turpius
Pag. 9. pejuſve eſt. Verum patitur ſuos & hiſtoria manes. qui rerum geſtarum monumenta (6) ſcrutati ſunt, queruntur uno ore, omnis ætatis auctores, quæ ſuo tempore ignorata ſunt nemini, tradidiſſe negligentius, & prætermiſiſſe nonnumquam ſecure, incurios poſterorum, quos nunc multa latent, quæ illo tempore & nulli obſcura & exigui momenti eſſe videbantur. Pauca de ſe ipſi, de opera ſua, de excerpendi ex veterum libris ratione Tribonianus & ſocii. Nec, quis fuerit, quave vixerit ætate, aperuit Thalelæus, qui codici & pandectæ operam commodavit, quam noſter inſtitutionibus. Colligo id exinde, quod facili opera & vel exigui pulveris jactu componi potuiſſet, quæ eruditos exercuit de vera Thalelæi ætate controverſia, ab iis, quibus fuit illum inſpiciendi copia. Præſtaret etiam, curatiorem ſui mentionem feciſſent, & qui Baſiliorum [*ſic*] opera, aut compoſuere aut locupletarunt ſcholiis, &, quibus illa juris græci manualia & compendia debemus. Idem ergo quod his omnibus accidit, quidni & Theophilo obtigiſſe dicamus? Potiſſimum cum officio ſuo functus ſit interpres, qui ea, quæ ſunt in archetypo, referat, ut, quæ ſciri e re noſtra fuiſſet, non adjecerit omnia. Equidem ſimili, aut fere eodem argumento utuntur JCti alio loco, ut oſtendant, Salvium Julianum interdicti,

alium, & multis annis diverſum exiſtimant. Quorum non paucos unius alteriuſve JCti, qui eſſe majorum gentium videbatur, in has partes abduxit auctoritas, aut, quæ illi imbiberant a puero, animiſque ſedulo infixerant dogmata, iis quæ tradit Theophilus, ſæpius adverſa, eo compulerunt. Et ne inter ipſos quidem de ea re convenit. Alii ſæculo ſexto proxime vicinum faciunt, alii longius inde divellunt, aut Michaëlis ævo inſerturi, aut ipſi Hexacontabiblo poſtpoſituri; imo pars, ſi id credibile eſt a quoquam ſanæ cervicis fieri poſſe, ex Accurſii familia accerſunt. Videbimus mox de ſingulis. Neſcio vero, qui ſit factum, ut GE. BEYERUS *in delineatione Hiſtoriæ Juris ad Tit. de Or. Juris* §. 271. ſibi tres fingat Theophilos. Unum, Triboniani ſocium, alterum, verſionis Inſtitutionum, forte κατα ποδα, auctorem, & utrumque ab hoc noſtro paraphraſta diverſum. Sed & agnovit, cum iterum recudendas daret poſitiones ſuas, eſſe ſe hic quoque, uti non raro alias in tradenda jurium hiſtoria, lapſum, quum oſtendi præter paraphraſin alia inſtitutorum verſio (*) non potuerit: nec, dari aliam, cuiquam in mentem venit ſerio affirmare. Sed plerique duos ſtatuunt. VIGLIUS ZUICHEMUS, quem ſæpius laudabimus, fluctuavit initio: tandem in alteram partem flexus, eſſe paraphraſin Inſtitutionibus longa annorum ſerie juniorem. Vide *Viglii epiſtolam ad Carolum V.* cedro dignam. Videamus nunc de CUJACIO, cui quod ſæpe objectum novimus, ſibi ipſi non conſtare, id & hic illi exprobratur a MERILLIO *Variantium ex Cujacio Cap. II.* Dixerat illum ſæpius antiquum & probum interpretem, eumque ex optimorum JCtorum diſciplina prodiiſſe dixerat, v. *Notas poſteriores ad Tit. de Inoff. Teſt. ad L.* 19. *de rebus cred. ad L.* 54. *de ædilitio edicto. ad L.* 2. *de uſu & ujufr. legat.* Sed ſui immemor, poſt ipſum Accurſium ſcripſiſſe, alibi dixiſſe dicitur etiam ab *Merillio* loco. Quod an cuiquam

ex addendis meis ad pag. 3. col. *b.* THinæ editionis noſtræ. GOTTFR. MASCOVIUS ad Gravinam (§. 138. de Ortu & progr. J. C. dicentem: *Inſtitutiones vero translatæ per THum, alium, ut arbitror, ab eo, qui condendo juri operam navavit,*) notans: „Imo eundem. Etenim Juſtinianum prin„cipem ſæpe & dominum ſuum vocat; & Thale„læo laudatur, qui Juſtiniani tempore floruit". Sed hoc poſterius quod Thalelæo laudetur, videbimus ad cap. III. §. 7. necdum a quodam probatum eſſe. Aſt ſatis auctoritatum. G. O. R.

(*) Si tamen Fabrotianæ Baſilicorum verſioni fideres, Tom. III. pag. 39. A. „Hæc exſtant ad „verbum L. II. Inſtit. tit. 20. qui eſt *de Legatis*", poſſes aliam Inſtitutionum paraphraſin probare: ille enim locus neque textui primitivo nec Theophilinæ verſioni congruit, licet eumdem ſenſum præſtet. Sed Græce eſt, Το αυτο και επι λεξεως κειμενον εν τω Β'. των Ινστιτ. τιτ. κ'. ὁς ἐστι δὲ λεγατοις. debuit ergo Fabrotus reddere: *Hæc eadem exſtant* &c. G. O. R.

terdicti, quod Salvianum dicitur, non esse autorem. Ad *Leg. I. D. ad Salv. interd.* provocant, in qua Julianus interdictum ipse Salvianum appellat, nec tamen, a se compositum, indeque ei nomen esse, addit, unde Salvium illum autorem non videri, pronunciat illustris BYNCKERSHOEKIUS *Observ. L. I. c.* 24. & ante eum GIPHANIUS *ad* §. 3. *Inst. de Interd.* &, quem vix sententiam rogasses, THESAURUS *in decision.* 176. principio. Sed nec illo argumento res confecta esset, nisi suppeterent alia. Poterat Julianus id monuisse alio loco, quem invidit nobis temporum injuria aut Triboniani manus. Et, quodsi non monuisset, rem nemini homini incognitam indicare, quid opus erat? Et proinde ante Salvium Julianum, interdictum jam Salvianum audivisse, non tam hoc argumento ostenditur, quam quod ipse actiones ex interdicto utiles commemoret, quod de ipso auctore probabile non esse monet BYNCKERSHOEKIUS *cit. loc.* utque adeo scriptoris de se ipso silentium nihil aut parum faciat, ad controversias, si quæ de ipso oriuntur, componendas (7). Pag. 10.

§. III. Sed accedunt his apud Theophilum alia, quæ rem magis dubiam faciunt. Non tantum Justinianeum Theophilum adducit, qua alium, sed etiam laudibus & encomiis mactatum adducit. Apponam verba: ωφστεταξεν Θεοφιλω και Δωροθεω ανδρασιν ιλλεστριοις τε και αντικηνσωρσιν, ων την συνεσιν απαντων, και την εν νομοις παιδευσιν, και το ωφελι τας βασιλικας κελευσεις πιστοδλον, εκ πολλων ελεγχων ο θειοτατος γνους βασιλευς, &c. Hæc paragr. III. in IVto vero ita: Ενδοξοτατος Τριβουνιανος, και οι λοιποι ωφιλανεις και λογιμωτατοι ανδρες. Videtur inde aut alius fuisse ab antecessore paraphrastes, aut ab illa, cui student JCti, modestia nimis procul abfuisse; sed, arbitror, recte in-

quam vero simile videbitur, qui Cujacium noverit? defenditur is hac in re Fabrotto, cui vel soli hic fidem haberi malim, utpote de illius scriptis tam bene merito, *v. Fabrotti apologiam pro gracis interpretibus, speciatimque Theophilo*, exercitationibus ejus adnexam, & Thesauri Jur. Civ. Tomo III. insertam. *Absit ut dicamus*, sunt ipsa Fabrotti verba, *Theophilum Accursio posteriorem fuisse, quod Cujacium scripsisse, quidam referunt. Sed hæc in libris emendatioribus non comparent. Et nemo nescit opera Cujacii postuma, studiosorum negligentia parum fideliter excepta, mendas complures retinuisse. Viderint igitur, qui vetustissimi juris interpretis fidem elevare conantur quam cæci animi sint, quamque judicii sui prodigi.* Dicitur & ANDREAS ALCIATUS, jurisprudentiæ in Italia stator, fuisse in eadem hæresi, ac si Accursium sequuta fuerit paraphrasis: at vero is, qua fuerunt hominum nonnulli suspicione, non doctiorem glossatorum schola fuisse Theophilum scribit; ex ipsa prodiisse, id non asserit: ita ille Lib. V. parergorum Juris cap. 23. operum Tomo II. pag. 333. [p. m. 367.] *Suspectus mihi valde est Theophilus, quem deprehendi Accursio non valde doctiorem, quod ad historias & humanitatis studia.* FABROTTUS ipse non equidem in ultima sæcula relicit, attamen Justiniano adjungere veretur. Quæ habet ejus rei argumenta, aliis quoque adoptata, hoc ipso capite refutabimus; quæ vero illi huic ævo vicinum faciunt, illa ipsi sæculo sexto asserunt, v. præfationem utrique editioni, quam ejus nobis dedit diligentia, præmissam. JACOBI GOTHOFREDI quæ sit de hujus ætate sententia, docui cap. 1. qui, esse illum inter Basilicorum Scholiastas referendum, & Theophilizen audiisse, auctor est. Qua in re quanquam videatur Fabrotto paulo impudentior, sentit tamen fere cum eo TRIVORIUS [Tom. I. *Thes. J.* p. 290.], qui ex §. *ult. de Vulg. Substit.* ætatem ejus sibi exsculpsisse visus est. EGUINARIUS BARO (†) *ad Tit. de Nuptiis*, JANUS VINCENTIUS GRAVINA *Originum Juris Libro primo* [p. m. 101.] REINOLDUS *in notis ad Mercerii conciliatorem* C. II. GEORGIUS BEYERUS *quem adduxi*, & fere plerique, qui aut jurisprudentiæ & legum fata enarrant, aut in libros juris commentantur, cum his faciunt.

MYLIUS.

(6) Similiter sequentibus ratiocinatus est Gundlingius §. IV. G. O. R.

(7) In schedis postumis auctor de Salvio Juliano insuper citat *Otton. præf.* Tom. I. [Thes. Jur. pag. 17.] & *Wachtler. in Actis Erud.* 1716. mense Jun. [edit. Trotzianæ p. 607. sq.] Ceterum quas objectiones his §§. 2. & 3. Mylius fuse nec inerudite refutat, leviori pulveris jactu me soluturum spero adversus Hoffmannum in Testim. ac judic. de TH- num. 39.

G. O. R.

(†) Si Instit. significat, in meo exemplari tale quid non legitur: sed illud, quod ad tit. *Quid. mod. j. p. p. s.* Baro scribit, inter æqua iniqua de THo judicia retuli. Quare hic plures non nominabo.

G. O. R.

intuentibus apparebit neutrum. Juſtinianus eſt proœmii autor: tranſtulit illud tantum Theophilus. Eſt, quod monui, paraphraſtæ, referre omnia, &, quanquam addere liceat, demere tamen quicquam, nefas eſt. Prædicavit has laudes Juſtinianus; ſequitur ea in re Theophilus, nec, quod jure poterat, iis, quæ ſunt in Inſtitutionibus quicquam addit, luculento modeſtiæ teſtimonio. Et quæ ſunt illa elogia, quæ ad faſtum uſque ſibi arrogare dicitur? Ἰλαρὸν ſe & ἀντικηνσωρος dicit: ſcilicet munera recenſet, quod citra arrogantiæ ſuſpicionem licet. Addit imperatorem in ejus fide & doctrina fiduciam poſuiſſe, ut juri in ordinem redigendo admoverit. Cur vera reticeret? & celaret nemini obſcura? Uno verbo: quæ alii de nobis prædicarunt, ſi vera ſunt, & res fert, repetere integrum eſt cuilibet, & modeſtiæ congruum, modo ne addantur alia, quæ jactantiam quandam prodere videantur. Nec alienum eſt ab his temPag. 11. poribus laudes & encomia omni cura aucupari. Imperator quam fuerit laudum ſuarum appetens, vel noſtrum hoc proœmium loquitur; ut illa Novellarum capita & lacinias omittam. Tribonianus facile ſe honorari patitur in illo proœmio, quod fabricatus eſt ipſe, & ſi quis dixerit compoſuiſſe proœmium imperatorem, Tribonianus Inſtitutionum ipſarum auctor eſt extra dubium, qui ſemetipſum, eminentiſſimum virum & ſacri palatii quæſtorem appellat, aut appellari ſinit §. *VII. quibus alienare &c.* Addo, in Triboniani & Dorothei laudes adjecta videri a noſtro elogia. Eorum prædicanda erat doctrina & auctoritas: an vero quicquam frigidius quam ſocios illuſtres & doctos dicere, principis in eos fiduciam laudare, de ſe nihil addere? Nonne inde ſuſpicio, eſſe ſemet collegis doctrina & auctoritate inferiorem? Sed hæc ſatis.

§. IV. Ad novum objectionis caput venio. Aliis noſter ſæpius vapulat, ruditatem & imperitiam prodit, ipſum jus, in quo verſatur, ignorat: id quod turpe & fœdum dictu, de anteceſſore & ſummo juris architecto prædicare. Sed quomodo his occurram? Negabone ineſſe operi tot nævos, tot errores? aut, ſi id largiar, an ambigam de eo, num inde conſequatur ab anteceſſore, & Juſtinianæa ætate, compoſitum non eſſe? Licebit utrumque. Equidem verum eſt ad illum accuſandum catervatim quaſi accedere etiam ex iis, qui elegantiori juriſprudentiæ lucem fœnerati ſunt. Vel conſule JCti libros, & vix invenies, cujus tibi non index Theophili errores ſpondeat. Quænam ſunt frequentiora illis? *Theophilus reprehenditur, notatur. Theophili error.* Imprimis, qui inſtitutiones ſuis commentariis onuſtas fecerunt, quam ſæpe: *male Theophilus; minus recte Theophilus; non cepit hæc; iterum fallit Theophilus.* Et exacerbantur nonnunquam iracundia, ut *fabulari, nugari, delirare* dicant. Immo, neſcio quo fato ex duabus ſententiis, quarum utraque incertis conjecturis nititur, rideatur illa, quæ placuit Theophilo, licet vero etiam ſimilior. Quaſi ſatis ſit ad Pag. 12. ſententiam falſitatis arguendam, aſſumtam fuiſſe a Theophilo. Ergo res confecta foret, ſi ex horum ſermonibus æſtimanda ſit; ſed ſi in rem præſentem veniemus, apparebit, ſæpius plecti, quam delirare Theophilum. In promtu ſunt cauſæ, ob quas tot accuſantur in eo nævi, quos ſi intuearis ſolicitius, nihil apparent minus. Adducerem hic eaſdem, niſi vererer nimium a via me diverſurum, ſed faciam, cum ad virtutes & nævos operis indicandos ventum fuerit, Cap. VI. Elaborarunt jam ab aliquo tempore viri ſummi, ut oſtenderent veracem & fidum eſſe Theophilum, qui aliis tam ſubleſtæ fidei eſt: vis exempla? Dabo; ſed admodum pauca. I. Ante Juſtinianum ad imperatorias conſtitutiones excutiendas non admiſſos fuiſſe legum ſtudioſos, niſi quatuor annorum

(8) Conſilio hic id fuſius non demonſtravi, verba ipſa Conſtitutionis quam mihi faveant, oſtendam in vindiciis Theophili ad proœm. MYLIUS.

Aſt ego contra in Excurſu VII. Fabroti ſententiam probare conabor. Mox de Prætore Peregrino adde ipſius *Mylii Vindicias* in hoc Exc. Artic. III. & noſtrum Excurſum numero IX. G. O. R.

rum curſum emenſos, latinæ inſtitutiones perhibent; ſed poſt operam tres annos juri inſumtam, iis admovet græca noſtri paraphraſis. Notant ob id illam plures, & FABROTTUS, cui alius locus non eſt adeo deſperatus, quem non juvet ingenioſe, & multa eruditione defendat, *aut corruptos eſſe omnes Codices, aut errare illum errorem maximum*, pronunciat ad h. l. nota *b.* Sed ex conſtitutione ad anteceſſores pandectis præfixa, quæ nobis ſola poteſt eſſe præſidio, elucet contrarium, & patet, verius Theophilum, quam Juſtinianum h. l. ſcribere (8). II. Prætorem Urbanum, quid quoque anno ſtatuere velit, edixiſſe; eum, qui Peregrinorum cauſa conſtitutus erat, non æque, communis eſt JCtorum opinio, HOTTOMANNI de *Magiſtratibus Romanorum*, voce: *Prætor Peregrinus* pag. 122. ROSINI, qui fere Hottomannum ſequitur, *Antiquitatum Lib.* VIII. *c.* II. *p.* 701. SCHILTERI *in Diſſert.* de jure Peregrinorum, operi æterno *praxeos juris Romani* inſerta, aliorumque fere omnium, auctoritate ſubnixa: Sed Theophilus jus edicendi Prætori Urbano & Peregrino aſſerit, nec poteſt non ob id vapulare; ſed vapulare injuria, evincunt argumenta, quæ in illam rem, a REINOLDO *Variorum cap.* 37. & HEINECCIO *ad Tit. de Orig. Jur.* §. 41. *pag.* 14. & JOHANNE FRIDERICO GRONOVIO *ad Ciceron. Epiſt. Fam. Lib.* XIII. *Ep.* 59. adferuntur, quibus ſi addideris locum DIONIS CASSII *Lib.* XXXVI. [pag. 21. in fin. Edit. Steph.] res omnis confecta, & græci noſtri ſententia defenſa videtur. Verba Dionis hæc ſunt: οἱ στρατηγοὶ ΠΑΝΤΕΣ τὰ δίκαια, καθ' ἃ δικάσειν ἐμέλλον αὐτοῖς, συγγραφόντες ἐξετιθέσαν. Cur vero παντες, niſi ut oſtendat, non ad urbanum modo, ſed alios etiam prætores id ſpectare? III. Senatus Conſultum, quod adoleſcentum luxuriæ & profuſioni modum ponit, a Macedone filiofamilias & parricida dictum eſſe, idem autumat Tit. *quod cum eo qui in aliena* &c. Hic vero quam nugas agere, & fabulas loqui dicitur interpretibus? vide THOMASIUM *hiſtoria Juris* §. 55. BEYERUM *ad h. t.* (PAG. GAUDENT. *Expoſ. Jur.* l. 28. Ex ſched. poſt.) Reprehenditur etiam V. Clar. EVERHARDO OTTONI *ad Inſt. eod. t.* Sed adverſus hos, & MENAGIUM Theophili cauſam tuiti ſunt MARANUS *in Paratitlis ad ff. de Senatus Conſulto Macedoniano.* HEINECC. *Tit. eod.* (LEYSER Diſſert. *de bonis fil. advent.* Cor. I. Ex iiſd. ſched.) & V. C. LUDOV. MENKENIUS *de uſu SCti in Germania* cap. I. Sufficiant hæc adduxiſſe in præſentia rerum. Collegi plura, operamque dedi, ut liberarem ab interpretum ſtricturis Theophilum. Obtulit ſe mihi tam larga errorum, quorum injuria arguitur, ſeges, eorum ut ne partem quidem hæc opella capiat. Proinde, ubi in ordinem ea redegero, & polivero curatius, parabo apologiam Theophilo meo, ordinem forte Inſtitutionum ſecuturus. Pag. 13.

§. V. Inprimis deſideres bonam fidem interpretum & Theophilomaſtigum. Non rara ſunt errorum exempla, quos in Paraphraſi notant, & quorum, ſi accuratius contempleris, non vola apparet (9) aut veſtigium. Ne id gratis dixiſſe videar, ſubjungam exemplum unum, quanquam habeam plura, quæ alibi. CONNANUS, Vir acuti alias ingenii *Comment. Jur. Civ. Lib.* II. *cap.* 5. *pag.* 98. notat noſtrum, quod Æliam Sentiam legem ab uno Ælio Sentio compoſitam dicat, & inde dictam, quæ ab Ælio conſule & collega ejus Sentio nomen habere videtur. Quod ſi feciſſet Theophilus, erraſſet cum POLITIANO Miſcellaneorum *cap.* 84. & ALCIATO *ad leg.* 70. *de Verb. Signif.* Sed tamen erraſſet. Verum inſpice ipſum Theophilum *tit.* 5. & 6. & non verbum ullum de autore legis; ſæpius tamen: ὁ Αελιῶ Σεντιῶ ἐμποδίζει, διεταξε &c. Prodit Connanus in Græcis litteris ignorantiam, qui ad autorem refert, quod de lege ipſa dicitur; omiſit Græcus, qui ſolemnis ipſorum mos eſt, vocem νομῶ, quam Pag. 14. ſuppleat

(9) Inprimis, ubi aut ad contextum non attendunt, aut THo objectant, quod ipſe Imperator dixit, aut ex ſola verſione Latina ſapiunt: quod nollem Viris etiam conſultiſſimis accidiſſet. Vide in noſtro auctorum Indice nomen THEOPHILI. G. O. R

ſuppleat neceſſe eſt, qui ſenſum deſiderat integrum. Ita noſter *tit. de Acquiſ. per Arrog. & de Public. Jud.* & alibi ſæpe. Ita in *Novella* XXII. *cap.* 43. ὁ Ἰουλιανὸς Μισκελλας, quod veteris interpretis ignorantia, non Legem Juliam de rebus miſcellis, ſed *Julium Miſcellum* vertit. Vide ROBERTI Animadv. & MERCATORIS Notas, & ROBERTI notata ad notas *Lib.* I. *cap.* 2. & Cl. BRUNQUELL. *de Conditione ſi non nupſerit &c.* cap. 1. Nec ignorant iſtam ellipſin Latini: Auſonius Epigramm. LXXXVIII. *Scatiniam metuens, non metuit Titiam*: Juvenalis Satyra VI. *Citari ante omnes debet Scatinia.* Adde Tacitum Lib. III. Annal. cap. 25. *relatum eſt de moderanda Papia Poppea.* Cui ignotum eſt dici DUODECIM, omiſſa legum aut tabularum voce, apud Ciceronem? Titulo Digeſtorum: *ad Municipalem*, nonne opus eſt ſupplere *legem* &c. Adlegabo ea de re plura, eademque deducam latius, cum ad defendendum Theophilum acceſſero propius!

§. VI. Sint hæc εἰς τροπον ἀποδειξεως, ut pateat, quam poſſit ſæpe & defendi & excuſari Theophilus. Illi vero robur & æs triplex circa frontem ſit oportet, qui ab omni labe ſincerum eſſe hunc librum, ſine rubore doceat. Non inficior, fatendum eſt enim, eſſe operi maculas, ſed quæ illud non magis
Pag. 15. quam ſolem ſuæ deformant. Equidem FABROTTUS, quoties invenit, quæ cum reliquo jure componere & a cenſuris interpretum vindicare non poteſt, toties (10) ea non Theophili, ſed ab imperita ac mala manu adlita eſſe libri oræ conjicit, atque hujus operis vitia non autoris, ſed ſtudioſi cujuſpiam, imperitiæ adſcribit, qui oras libri ſui gloſſematibus ineptis deturpaverit. Sed ſi hoc non eſt, eſſe in re Critica audaculum, quid aliud eſt? hac ratione quemvis nugivendulum defenderem ſine negotio; puta, ſi liceret, quæ falſa ſunt & nemini probantur, ejicerę omni & codicum autoritate & conjecturis defecto. Proinde non acceſſerim facile huic opinioni, licet fecerit illud in Gundlingianis GUNDLINGIUS *Lib.* II. *cap.* 7. & EVERHARDUS OTTO *de Nuptiis Conſobrinorum cap.* 4. §. 3. & *in Præfat. ad Theſaur. Jur. Civ. Tom. II.* Largior tamen illa Theophilo recte abjudicari, ſi qua ex novo jure eidem acceſſerunt, inprimis, ſi in uno alterove Codice ea non extent. Atque adeo arbitror non injuria §. IV. *de Nupt.* deleviſſe τὸ ϗ Rutgerum Reſcium & Fabrottum. [Nos cum aliis contra.] Fatebor & illud, eſſe alios eidem errores, & quos unius vocis jactura tollere non poteris, ſed illos exiguos & levioris momenti. Jus ipſum aut nunquam ignoravit, aut rariſſime. Quando ex antiquitate lucem rei accendit, nonnunquam hallucinatur; ſed inde non conſequitur anteceſſorem non fuiſſe, aut non dignum; neque firmat hoc conjecturam, ſequioribus, & quæ ad barbariem ſeſe magis inclinabant, ſæculis eſſe inſerendum. Triboniano quæ non exprobratur imperitia & in antiquitatibus ruditas? Qui quanquam ſæpius gratis, quod & majorum, & noſtri adhuc ſæculi eſt vitium, objurgatur, vanus tamen ſit oportet, qui negaverit ipſum non unquam in hiſtorias & antiquitates impingere. Nec tamen exaudivi ego iſta ætate a quoquam habitum fuiſſe indignum. Sunt alii iterum, quorum poſtulatur jure, nævi, ſed in ejuſmodi rebus commiſſi, ut vitio verti nequeant. Ita, ut ſufficiam
Pag. 16. exemplum, in etymologiis vocum perſcrutandis a vero aberrat ſæpius. ÆDILEM ab ADEUNDO, quaſi *adilem* deducit, & illud cum FESTO. STIPULATIONEM, ſi vera eſt lectio, a STIPE deducit, cum debuiſſet a *ſtipite* (11). In aliis vocibus alicunde deducendis errat itidem. Sed quodſi etiam hic falſus ſit; dandum aliquid eſt vitæ generi & patriæ. JCtus fuit: illi vero vim & poteſtatem legum inveſtigant, ad verba fere non attendunt, aut certe negligentius

(10) Nimis exaggerat Mylius: nam in præfat. poſter. Fabrotus errata ſtudioſo adſcribit; ſed in ipſo Opere plus ſemel in utriſque Notis nimis vehementer noſtrum carpit, & plerumque injuria, ut idem meus index oſtendet; qui ſimul docebit, multa ſane gloſſographis deberi. G. O. R.

(11) In ſchedis addit auctor: „*Actorem* „ ab

tius de iisdem agunt. Experientia confirmat rem non semper acu tangere, cum de verborum significatione incidit controversia. Imprimis ludunt operam, quam eruendis vocum radicibus impendunt. Est vera verborum origo plerumque obscura, ad minimum ambigua: Nonnullæ voces a radice sua ita deflectunt, ut non agnoscas; aliis asseri sui natales non possunt; nonnullæ ex tot aliis natæ, ut vulgo conceptæ esse, nec nosse patrem; aliis ne esse quidem parentes, videantur. Quæ cum sint adeo incerta omnia, reprehendenda non videtur eorum industria, qui non tam studiose exquirant, unde profecta sint vocabula? quam, quid referant? quid significent? qui, ut pateat melius eorum vis & sensus, originem adsignant, unde non verba quidem ipsa, sed res descendunt, & quæ ipsius nominis propriam indolem, & potestatem indicent; ita inquam JCti, nec male: ita & Theophilus, cui ejus rei, si haberet opus, veniam eo facilius faceremus, quod in interiora Latii adeo penetrare non potuit, qui græcus fuit. Si, inquam, id vitium est, verborum στυμον ignorare, est illi, cum cæteris græcis autoribus, fere commune, qui quanquam in historiis & antiquitatibus probe versati, in prima tamen etymologiæ principia impingunt, vide V. Cl. & doctissimi GEBAUERI *Diss. de Romulo* c. III. §. 3. & cap. IV. & *de Numa Pompil.* c. II. §. 11. Nec tamen quisquam severus adeo censor fuerit, qui ob id notandos aut senatu movendos statuat. Si PLUTARCHO & DIONYSIO HALICARNASSENSI, quos in eruenda *lictorum*, *ancilium*, *pontificum* etymologia gentis vitio commiserunt errores, facile condonamus, Pag. 17. certe ipsos libros propterea vili non pendimus; videtur nec Theophilo jure succensseri posse, quod is in derivandis alieni sermonis vocibus sit nonnunquam hallucinatus. Facilius ignoscuntur peccata, in alius populi sermonem, ritus, instituta, leges, commissa, quam in sui. Et ob id ipsum opus est, attendant ad patriam auctoris, qui incusant nævos. Id si factum fuisset in censendo Theophilo, aliquantum rarius notassent censores vitio creati, ob illa, quæ satis, vel cum ad patriam provocat, excusantur. Certe CHRISTOPHORUS COLERUS adeo invehendi in Theophilum non habuisset locum, quod Campana vina omnium pessima dixerit, *Tit. de action.* quæ sunt dulcissima & optima: *Parergor. c.* XXIV. *p.* 86. nec feciisset, nisi græcos humores gustasset, quos, qui Falerno postponit, eum demum blenno & insipido palato esse oportet; si quidem potest de gustu & palato disputari. Sed omnia, ut bis dicam, quæ inculcari satis non possunt, hæc nondum evincunt, paraphrasin Institutorum græcam, sequiore, & magis vergente ad barbariem ætate, esse compositam, nec ostendunt, auctoris doctrinam fuisse minorem, quam ut is antecessor fuisse possit.

§. VII. Sed nondum salva res est; si hæc etiam omnia expedita esse facias, urgent alii, non posse vixisse Justiniani tempore paraphraseos auctorem, quod ex Basilicis multa exscripsisse deprehendatur. Equidem, ubi id factum sit, nescio, si primum Titulum eximas, in quem ex illis multa transtuliisse Viglium, certum est. Sed id exprobrari Theophilo non potest. Quinam sunt ergo, qui plagii insimulant? ad testes provocant, sed videndum, an quoque sint exceptione omni majores. LEUNCLAVIUM & TABOREM antestantur. Ille *Notatorum L.* II. multa istum ex Basilicis mutuatum * dicit; sed dicit; non probat; nec aperit, unde habeat. TABORI vero an erit hoc loco testimonii dictio? Ut sit ejus rei gnarus, de qua testari vult, oportet testem. Hic opus est litteris, quæ ab humanitate dicuntur, probe imbuto, quibus TABOR ne leviter Pag 18.

„ ab eo, quod ad *acta* constituatur". Ceterum hæc & talia non finxit THus, sed ex veteribus JCtis Stoicissantibus hausit, quod in tanta litterarum luce quid adtinet probare? Tum quæ Mylius contra eos, qui verborum originem indagant, disputat, facile dilui possent; uti & illud, quod JCti sint verborum negligentissimi: sed hoc jam non agemus, ne extra oleas cum ipso vagemur. G. O. R.

* Vid. not. *s.* pag. 82-3. huj. edit. G. O. R.

viter quidem tinctus, & tantum non rudis erat. Certe omnem in illas amorem ejuraſſe videtur, quod vel pugna loquitur, quæ illum & Salmaſium, earum, ſi quis unquam alius, peritiſſimum, interceſſit. Litteras græcas palam deſpicit, & JCto negligendas cenſet. Quod ejus minus ſubactum judicium meritas pœnas dedit GUNDLINGIO τῳ μαχαιρᾳ *in Gundlingianis, citato loco.* Quo modo ergo, qui atticas illas delicias ignorat, nec unquam guſtavit, immo, qui ſcoria & quiſquilias putat, quomodo, inquam, is poſſit ad teſtimonium in Græcos ſcriptores admitti, non video; quum præterea inimicos etiam a teſtimonio arceant leges. Quanquam adeo ille in *racemat. criminal.* plagii accuſat paraphraſten, nec tamen de plagio hic convictus, immo nequidem ſemiplene probatum eſt, fuiſſe illud commiſſum. Sed, ut ſim, quam id exigi poteſt, liberalior, concedo, quod nondum oſtenſum eſt, eſſe in Theophilo loca, aliis in Baſilicorum opere, quam ovum ovo, ſimiliora. Aſt vero, etiamſi nondum poſuiſſem extra dubium, Theophilum Juſtinianea ætate omnino vixiſſe, cauſa tamen ad minimum foret (12) utrinque dubia, utrum ex Theophilo græculi, an ex his ille ſua hauſerit. Eodem certe robore & Imperatores JCtoſque Græcos plagii inſimulare, & ex noſtro multa quod mutuati ſint, accuſare poſſem; immo majori, cum, qui diu ante Baſilicorum tempora floruit, Theophilus illos exſcripſiſſe non poteſt. Quam citant ſæpe ipſi Græci noſtrum! quam ejus auctoritate nituntur ſæpius! Sed de ea re capite, quod ſequitur, monebo.

§. VIII. Nec tum res confecta eſt. Supereſt GABRIËL TRIVORIUS, (13) qui in *obſervatione apologetica ad Conſtit. ad anteceſſores cap. 6. n. 4* (*Theſ. Jur. Civ. Tom. I. p.* 220.) eum ideo hoc ſæculo expulit, quod ejus tempore jam corrupti extiterint inſtitutionum codices. Ut rei fidem faciat, ad §. *ult. I. de Vulg.*
Pag. 19. *ſubſtitutione* provocat, atque id corrupto libro adſcribit, quod ibi de Antonino referat, quæ Tribonianus de Tiberio. Latius eadem deducturum ſe ſcribit in notis ad h. l. Et nos deducemus, non corrupta eſſe hæc Theophili verba, in vindiciis paraphraſeos, ubi ad illum locum ventum fuerit. Præivit ea in re, qui pro Theophilo laborat, GUNDLING. P. XXX. obſ. c. 3.

CAPUT III.

VIdimus, quæ ſint eorum argumenta, quibus eſt indignus ſæculo ſexto, anteceſſoriſque munere THEOPHILUS, & ea vacillare pleraque omnia vidimus. Sed unde noſtræ ſententiæ ſuppetant alia, quibus Juſtinianea ætate vixiſſe evincamus? Quæ in eam rem a multis conducuntur, non ejuſdem omnia roboris ſunt: alia, cujus cauſſa adferuntur, extra omne dubium non ponunt; alia, quod debent, evincunt. Perſequamur ſingula. Quædam affert ipſa paraphraſis; ex cujus loquendi generibus vel apparet, inſtitutionibus componendis adfuiſſe eundem, eadem certe ætate vixiſſe. Adverterunt viri docti, quod Theophilus Juſtinianum dicat imperatorem SUUM, & ideo ita dici putarunt, quod fuerit συζυγος, familiaris, & in juris ordinandi laboribus
Pag. 20. adjuva. Exempla in ipſa paraphraſi adeo ſunt frequentia, ut ne illi quidem, qui vel unum aut alterum illius caput perlegerit, poſſint eſſe obſcura. Quid magis inibi obvium, quam illa: ὁ ευσεβεστατος ἡμων βασιλευς, Η ἡμετερα βασιλεως διαταξις, & ejuſdem generis plura alia? Equidem non tantum coætaneos appellamus *noſtros*, ſed illos quoque, qui ejuſdem ſunt patriæ, diſciplinæ, familiæ, ſacrorum.

(12) Cauſa neutiquam ei poteſt eſſe dubia, qui Baſilica & eorum Scholia attente legerit. Tu vide THina fragmenta a me primum inde collecta, & Memorabilia e Baſil. in Excurſu ultimo. G. O. R.

(13) Trivorius ibi loquitur de *THo Abbate*: ſed repone h. l. cap. 32. §. penult. & ult. pag. 289. & 290. G. O. R.

rum. Immo & illos, quorum libris, aut excutiendis saltem, aut explicandis emendandisve, operam damus. Eo sensu CAJUS JCtus a Justiniano noster dicitur §. 3. procem. & §. 5. Inst. *de Publ. Jud.* quem, qui imperatori æquævum, & in deliciis & consiliis fuisse fingunt, suaviter & suo merito ridentur, quos inter est FRANC. CONNANUS *in Comment. Jur. Civ. L.* II. *c.* 4. *extrem.* Et eadem ratione, qui fere ad juris libros explicandos quidpiam attulerunt, glossatores etiam, sed quot annorum serie omnes ab eo divulsi? Justinianum amore suo dignantur, & SUUM dicunt imperatorem. Nec negare ausim, si paraphrasis tribus etiam post Justinianum sæculis esset composita, forte tamen & non male dicturam fuisse τον βασιλεα τον ημετερον: sed utimur tamen eodem argumento sæpius, & quanquam CAJUM non TRIBONIANUS, tamen POMPONIUS, ut coætaneum, SUUM vocat L. XXII. ad Q. Mutium. v. *L.* 39. *de stipulatione servorum.* Et ad imperatorem NOSTRUM i. e. eo tempore superstitem provocat ipse CAJUS *L.* 73. §. 1. *de Legat.* & alii. Vide *L. 6. §. 6. de Excusat. L.* II. §. 3. *de muneribus.* Et qui tam sæpe alios imperatores nominatim citat, hunc tamen non nisi nostrum appellat, nec nomen quidem addit; illum, eodem, quo is, tempore floruisse mihi admodum credibile videtur, utpote quo quid opus quidem fuisset addere nomen imperatoris, quod eo vivo cuiquam esse incognitum non poterat.

§. II. Sed imprimis allegari in rem præsentem debent illa epitheta, quibus mactatum producit imperatorem suum. Vocat nunc κρατιστον, nunc ευσεβεστατον, γαληνοτατον, μεγιστον &c. Quæ cum elogia non facile mortuis soleant tribui, nec is alii, quam Justiniano tribuat, non adeo quidem leve aut imbelle argumentum nostræ sententiæ inde agnascitur. Confirmat hæc egregie HARMENOPULUS, qui hunc nostrum Imperatorem & suo nomine Justinianum appellat, & omittit honorifica elogia. Contra, qui erat illis temporibus propior, Leonem sapientem, celebratissimum Imperatorum dicit, non tamen Sereniſſimum & Clementissimum, quod de mortuo incongruum. *Harmenopul.* προχειρ. *de legibus cap. I.* Favet & mihi, arbitror, quod Triboniani dum mentionem facit, eminentissimum quæstorem ὑπερφυεστατον κοιεστορα appellet: quod, si aliquanto serius scripsisset, non facturum fuisse suspicor, cum, quo recedant a Justiniani ævo JCti magis, tanto liberius in ipsum quæstorem & impudentius grassantur; ac, si ejus meminerunt, aut vitiis inquinatum deturpatumque fuisse innuunt, aut, si modesti sunt, saltem sine elogio & munerum recensione transmittunt. Indicio huic rei esse iterum potest Harmenopulus, qui, προχειρ. titulo de legibus, illum perhibet ad fingendum ingenio callido fuisse, & plurium acquirendi rerum dominii modorum pergnarum, ipsique leges & omnia fuisse venalia. Sed noster majori erat in collegam fide, quam ut exprobraret, quæ an vera sunt, hic non vacat disquirere. Majori etiam in Augustam suam pietate, quam ut traduceret, ut solent, qui recentiores sunt; quin eam ευσεβεστατην δεσποιναν dicat §. *ult. de usucap.*; & SUAM, nempe quod dixi, ut coævam & DOMINAM, quas non dicimus, quæ jam decesserunt. Adnotavit enim, nec in ea ea re falsus est, JACOBUS GOTHOFREDUS, imperatores vivos dici solere, DOMINOS, ita, ut fere mortui vocantur DIVI *ad Leg. ult. Cod. Theodos. de actionibus certo tempore finiendis.* Extat illustre exemplum in novella Valentiniani octava, qua Theodosius Dominus Pater dicitur, scil. superstes: Honorius vero jam defunctus, Divus Parens. Vidi etiam quendam dixisse, vocari a Theophilo Justinianum Dominum: allegat is *Tit. de usucap.* sed ibi quidem (14) Dominus non audit; an alibi nescio; certe ego me legisse non recordor, quanquam plus vice simplici

Pag. 21.

Pag. 22.

(14) In præfat. huic Historiæ præmissa errorem suum corrigit & recte citat §. 12. *de Usuc.* & tamen oblitus etiam est §. 25. *de divis. Rer* cap. m. 42. ὁ ευσεβεστατος ημων δεσποτης: quibus locis plures forte alii addi possent. C. O. K.

plici eundem pervolutaverim: si illud factum sit, ex eodem Gothofredi argumento liceret, ad Theophilum suæ ætati restituendum, uti.

§. III. Si quid ego de meo sensu judicare valeo, videtur & ætatem Justinianeam quodammodo loqui, quod reliquos imperatores, quorum excitat sæpe constitutiones, D. Augustum puta, DD. Fratres, D. Zenonem, D. Justinum, θειοτατης & θειας ληξεως βασιλεας appellet, §. 1. & 12. *fideicom. Hered.* §. 6. & 10. *de Excusat. Tut.* §. 3. *de Locat. Cond.* §. 14. *de Usucapionibus* §. 3. *de Donat.* Justinianum vero suum nunquam ita, quem tot aliis encomiis dignatus est; luculento, nisi vehementer fallor, argumento, superstitem illo adhuc tempore fuisse. Sed possit aliis videri ipsum & a nostro citari ut jam fatis functum, quum sæpius appellitet θειοτατον, ut Marcum & Justinum & alios. Sed quis est adeo in his litteris rudis & tyro, qui nesciat & superstites & denatos imperatores divinis titulis, ita ut affectaverant vivi, mactatos esse. Supersedeo in re non dubia exemplis & auctoritatibus. Vide tamen, si lubet, Acta Concilii Chalcedonensis a DU FRESNE citata *Gloss. Græc.* voce Θειοτης, & Panegyristas illos duodecim, atque CHRISTOPHORI CELLARII *ad eosdem præfationem*: quibus adde Perill. SPANHEMII opus æternum de præstantia numismatum (15): ex quibus, si quis dubitaret, dictos fuisse Divos & θειοτατης principes cum defunctis superstites, apparet evidentius. Ut ne quidem vocem subsidio, quod Bibliothecæ Criticæ litterariæ auctor (*Histoire critique de la république de Lettres* Tom. XI. Art. 10.) ex Homeri aliorumque locis comprobavit, θειον dici etiam sæpe præclarum, magnum, præstans, non semper deitatem id nominis involvere.

pag. 23. §. IV. Sed, quod est omnium maximum, indicat ipse Theophilus ea, quæ Justinianus fecit, suo tempore facta esse. Ita, quod post alios observavit doctissimus CONRADI, in notis Historiæ Juris Beyerianæ subjectis pag. 31. §. 271. not. C. constitutionem de iis, qui a venerabilis Augustæ aut ipsius domo aliquid acceperint, *nuper* εναρχω, emissam esse, attestatur, quod facere non potuisset, si Michaëlis demum tempore floruisset. Sunt his luculentiora, quæ in §. 5. *de Senatusconsulto Tertylliano* comparent. Nam cum ibi Constitutiones priorum principum excitasset imperator, illas esse principum απο βραχεως βεβασιλευκοτων indicat paraphrasis. Quorumcunque (16) vero sint; illud est certum, proximorum Justiniani decessorum fuisse oportere, cum, quo removeatur a Justiniano Theophilus longius, eo fuerit magis inconveniens, dicere ante paucos annos latas fuisse leges, quæ ante Justinianum certe latæ erant. Juvat & me, dici illi ea, quæ eodem Imperatore constituta erant & viguerant, suo tempore in usu esse §. 10. *de Except.* ubi alia olim fuisse, sed σημερον alia servari usu, quippe a sanctissimo suo imperatore statuta, perhibet. Et hac ergo ratione ex ipso illius opere conjeci forte non incongrue ipsius ætatem.

§. V. Visus est quibusdam indicasse eandem & Justinianus, qui *L.* 2. §. 9. *Cod. de veteri Jure enucl.* scribit, Theophilum in splendidissima Constantinopoleos civitate optimam legum gubernationem laudabiliter extendere. *Quid vero hæc Paraphrasis est aliud, quam laudabilis quædam Institutorum extensio*, ait VIGLIUS [in

(15) Et omnium instar Alemannum ad Procopii Anecdota pag. m. 22. G. O. R.

(16) Atqui hoc dubium non est, quum constitutionem maxime Impp. Theodos. (Junioris) & Valent. A. Chr. 426. THus intelligat, quæ exstat in Cod. Theod. l. 7. *de Legit. hered.* eumque titulum clare significet, dum ait: αυτων απο βραχεως βεβασιλευκοτων διαταξεις, ΠΕΡΙ ΛΕΓΙΤΙΜΑΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ διαλογισμαι. Addo tertium exemplum ex §. 15. *de Hered. ab intest.* cap. m. 42. ubi noster sic: οι δε απο ολιγων βεβασιλευκοτες ενιαυτων η κατελιπον αδιορθωτον το τοιουτον αποκημα. Est vero constitutio Impp. Valent. Theod. & Arcadii A. Chr. 389. in Cod. Theod. l. 4. ejusd. tit. in Justin. l. 9. *de Suis & legit.* Et Primum quidem exemplum, quia in ipso textus Instit. Lat. *nuper* legitur, non tantum habet roboris, quam duo reliqua, alterum a Mylio, alterum a me excitata; quum illic nonnisi *antea constitutiones*, &

[in præf. §. 31.] quem primum Theophili noſtri ſuſceptorem tutoremque in noſtras partes fere pertraxiſſet ſola hæc imperatoris locutio, niſi, reipſa curatius expenſa, aliæ inde illum rurſus expuliſſent. Et huic *extendendi* verbo nativa illa virtus & poteſtas eſt, ut ſignificet, rem compactam compreſſamve, aut certe perbrevem, protendi & ad amplius ſpatium complendum produci, expandi. Proinde poteſt commode ſcriptis & libris & litteris accommodari, Pag. 24. & accommodatur ab auctoribus, qui in prima claſſe cenſentur. Adducam vel ſolum, cujus non poſſum niſi cum inſigni voluptate meminiſſe, PLINIUM juniorem, cui L. II. Ep. 13 *preces extendi* & L. VII. Ep. 9. *Epiſtola extendi* dicitur. In Epiſtola 9. quam ultimum adduxi, Aldina aliæque editiones exhibent: *Epiſtola me extendere*: prius tamen loquendi genus & ob plurium Codicum conſenſionem magis placet, &, opinor, accedit genuinæ latini ſermonis indoli propius (17). Ipſo: *tendere* eo abutitur HORATIUS *ſermonum II.* 1. 2. & alii, quibus allegandis ſuperſedeo. Eſt tamen voci & alia vis, & illa ſequiori ætati familiarior: uſurpatur de iis, qui docere alios publice & exponere quippiam, & profiteri dicuntur; ſcilicet illos dicunt iſtius ævi monumenta doctrinas extendere. Non ſuppetit ipſius hujus verbi exemplum: ſed huic admodum ſimilia, &, quæ natura quandam expanſionem aut apertionem exprimunt, ad edocendi ſignificationem inflecti, loca complura demonſtrant. Hoc modo τα *explicare, explanare, expandere* auctores habent, potiſſimum, qui ſubſidentis aut prolapſæ latinitatis ævo floruerunt. Ultimum etiam probæ ætatis LUCRETIUS, cui ea, quæ pertinent ad naturam, exponere dicitur Lib. I. ℣. 126. *naturam expandere dictis.* Ita L. unic. Cod. de ſtudiis liberalibus, *legum voluntates pandi* & Leg. 3. Cod. Theodoſ. eodem Tit. *jura & legum formulæ pandi*, i. e. publice proponi & explicari dicuntur. Et convenit imprimis legibus, ut illæ extendi & pandi dicantur, quod contrahere & ſuperflua circumcidere allaborarunt legiſlatores. *Leg. ult. Cod. Theod. de donationibus.* Hic vero eodem ſenſu venire illud: *extendere*, ſimul alia evincunt loca, quibus Juſtinianus eum docere & tradere jura dicit, ſimul græca Conſtitutionis, *Deo auctore*, verba loquuntur: quæ διδασκειν dicunt, non, protendere gubernationem; uſque adeo ut feliciter mutaſſet ſtilum VIGLIUS, niſi ſupereſſent nobis his firmiora, quæ recenſemus, & partem referemus, argumenta.

§. VI. Ipſe Fabrottus non quidem audet ſuæ ætati, id eſt, ſexto ſæculo Pag. 25. reddere noſtrum; eſſe tamen omnino vetuſtiſſimum, non poteſt non confiteri. Collegit illud ex ſolennibus typiciſque verbis, aliiſque locis, quæ ex veterum JCtorum hauſta voluminibus in paraphraſi comparent. Neque enim inde quicquam mutuari potuiſſet, ſi ſequiori ævo floruiſſet, quo ſubductæ erant hominum uſui illæ JCtorum opellæ, quas ejus tempore extitiſſe oportet, utpote ex quibus hauſit ſæpe, inque ſuam rem vertit, quæ alibi quæres fruſtra. Equidem, ſi mererent calculum, quæ FRANCISCUS HOTTOMANNUS in *Anti-Triboniano cap. XII. pag.* 43. &, qui ejus partes ſecuti, omnia ſibi licere in Tribonianum putant, tradunt, eundem jure poſtulari cujuſdam quaſi ſacrilegii

& hic tantum: *Divi Principes* legamus, quæ THus ita, ut vidimus παραφραζων, ſatis ætatem ſuam prodit. Verum ne quid diſſimulare videamur, erunt qui dicent, eum qui plus juſto probet, ſæpe nihil probare, quum ab anno ſuperioris Conſtit. 389. uſque ad 533. quo Inſt. prodierunt, non ολιγοι ſed 144. ſint anni. His reſpondeo, Theophilum non tam reſpicere ad ipſarum Conſtit. annos, quam ad Theodoſium Juniorem, qui illas Conſtitt. ſuo Codici inſeruit. Atqui is Anno demum 450. obiit, id eſt tricesimo circiter anno ante natum Juſtinianum. ETC. G. O. R.

(17) Εκτεινειν eo loco, quo proprie non tam extendi, quam ſua natura continere ſignificat. Vert. Maurus *de Jure liber.* p. 1079. cap. 42. [III. Theſ. Jur. R.] *Hæc in ſchedis poſt.* MYLIUS. Quod ſequitur, „Ipſo: *tendere* eo abu„titur Hor." vitioſe aut ſcriptum aut expreſſum credo: Horat. habet, *ultra legem tendere opus.* Ceterum ego hoc ſive Vigliano ſive Myliano argumento non utor. G. O. R.

gii & accuſari merito, quod tam præſtantium ingeniorum elaboratos bene fœtus ſuffuratus poſterorum uſui, flammis comburendos dederit; ſi, inquam, eſſent hæc omnia veritati magis congrua, majus accederet ſententiæ noſtræ, & jam firmæ, pondus. Ita enim oporteret, eum ante Triboniani hoc facinus adornaſſe hanc inſtitutionum extenſionem. Sed illa dudum viris doctioribus exploſa ſunt, atque illorum operum jacturam temporis potius longinquitati, atque, quo eorum uſu interdicebatur JCtis, mandato, quam illius invidiæ, dicam, an malitiæ? adſcribi debere oſtenſum eſt; & hac quidem via ad vindicandam Theophilo ſuam ætatem progredi non licet. Convincit tamen erroris hoc ipſum illos, qui Juſtinianum & Theophilum inter, longam annorum ſinem infarciunt, eumque in illud tempus collocant, quo qui vixerunt, illas legitimas formulas, & quæ hauſit ex illis fontibus, alia ignorabant ſecure, nec poterant non ignorare, librorum illorum uſu excluſi. Videtur autem in primis deliciis illi fuiſſe Cajus JCtus. Et cui non ille ſit? Ita uſus eſt inſtitutionibus hujus JCti, ut non raro eadem in Theophilo, quæ in Cajo verba. Si
Pag. 26. quando diſſideat ab Triboniano Cajus, ſequitur is ſæpius illum, quam imperatorem; inde accidit, ut non raro eadem carpantur in Theophilo, quæ in Cajo. Inde emendantur ſæpius, & illius Inſtitutiones, & hujus paraphraſis ex Juſtinianeis Inſtitutionibus, cum hæ debuiſſent ex illis. Inde & ad Cajum ſæpius, ut ne unquam ab illo diſſideret, paraphraſin correxerunt, neſcio qui, ſed deturparunt verius. Exemplo ſint illæ vexatiſſimæ Conſobrinorum nuptiæ, quas permiſit aliquando Cajus, vetant inſtitutiones, uti hodie exſtant, ſed Aniani manu interpolatæ, vide *Schulting. ad Caji Inſt. Lib. I. Tit. IV. pag.* 38. Ut ne diverteret ab iſto græculus noſter, in paragraphum quartum paraphraſeos de Nuptiis inſerſit quidam illud nefaſtum (18) Ου, quod ferme in ipſas Juſtinianeas Inſtitutiones migraſſet, quodque exercuit diu interpretes, donec multa opera & difficili negotio, etiam quibuſdam invitis, & hinc & inde expulerint. Vide Petrum Nannum [*ſic*] & Fabrottum ad §. IV. Theoph. *de nuptiis* OTTONIS *diſp.* de nuptiis Conſobrinorum c. IV. §. 3. Dabo aliud exemplum, ex quo [Cajum] tuliſſe in oculis apparet. Ille L. I. Inſtitutionum *l.* 2. *D. de adoptionibus* adſcripſerat quædam adoptioni, *quæ fit a principe:* Tribonianus illa in ſuam penum referens, adoptionem *per ſacrum oraculum* eandem dicit, ac ideo adulandi Juſtiniano ſtudii affectatæque divinitatis notatur ab HESYCHIO voce Τριβωνιανῷ, & CHR. COLERO παρεργ. *c.* 17. *pag.* 62. Quam bene vel ſecus, hic diſquirendi locus non eſt. Sequitur Cajum ſuum Theophilus, nec cum Triboniano oracula & ſanctitatem crepat. Quanquam, quod moneam obiter, ne quidem inverecundæ aſſentationis argui recte potuiſſet, ſi, æque ac ille, ſacrum principis oraculum allegaſſet, nec inde ſpes Juſtiniani divinitate donaſſe videretur. Manumittendi ſervum modos recenſiturus Cajus, refert eo quoque eum, qui fit cenſu. Omiſit illum, qui inſtitutiones fabricatus eſt. Addidit Theophilus eundem, ſcilicet Cajum ſecutus. Videtur & paraphraſtes §. 6.
Pag. 27. *de Teſtam. ordin.* exſcripſiſſe eundem, quum fere eadem iſtius, quæ hujus ſunt verba, l. 26. D. *qui teſtamenta facere poſſunt*, quod obſervavit B. H. REINOLDUS Vir Doctiſſimus, Anteceſſor Viadrinus, & qui ſuo docuit exemplo quam præſtaret

(18) Immo vero illud Ου a THi eſſe manu, & in prima Inſtit. editione comparuiſſe, evincet Excurſus X. G. O. R.

(19) Fuerint per me duo Thalelæi, alter Juſtinianeus, alter junior, quia ſic Fabric. Vol. X. p. 546. *Thalelæi junioris Anteceſſoris JCti ſyntagma Novellar. omnium & ſcholia ad Nov. Baſilii Maced. citat Nic. Comnenus pag.* 345. & 403. Sed quæ in noſtris hodie leguntur Baſilicis, cœco cœcior ſit oportet, qui non videat ex Thalelæo vetuſtiori fuiſſe deſumta: quod ſatis probabimus in Exc. ultimo. Ipſe procul dubio Mylius, ſi ei fata longiorem conceſſiſſent vitam, Baſilicorum libris accuratius perlectis, errorem ſuum agnoviſſet, nec Gundlingium cum Suareſio notaſſet. Immo in fine huj. §. quaſi in viam redit. G. O. R.

(20) Inſpexiſſe vero videntur, ſi ſunt vera,

ſtaret multum ſcribere, ac multa, *in Diſſertatione ad L. 27. Cod. de inoff. Teſt. §. V.* Sunt alia plura, quæ, quo illi loco, quove numero habitæ ſint Inſtitutiones Caji, docent, certe eaſdem ab Aniani manu integras illi adfuiſſe, indicant. Sed hæc alibi & alio tempore.

§. VII. Venio ad novum argumentum, quo uſus eſt ad aſſerendam genuinam Theophili ætatem B. GUNDLINGIUS *Lib. II. Gundlingianorum cap.* 2. Animadvertit aliquando C. A. FABROTTUS in ſua ante Theophilum præfatione, citari fidum hunc & antiquum interpretem a THALELÆO. Thalelæum ipſum imperatori fuiſſe coævum aſſeruere multi, quorum ſententia ANTONIO AUGUSTINO de Nom. prop. II. Florent. probatur, & JOSEPHO MARIÆ SUARESIO, in notitia Baſilicorum: Quæ ſi ita eſſent, quantum accederet noſtræ opinioni pondus & robur? Sed ſunt quædam circa illam rem nata mihi dubia, quorum & aliqua jam tetigit V. Cl. OTTO *ad proœm. loc. cit.* Quo loco aut modo, quod fere eſt omnium primum, uſus fuerit Theophili auctoritate, cum ignariſſimis novimus. Uſus eſt vir clariſſimus ſolius FABROTTI teſtimonio. Sed an ſola iſtius auctoritate hic ſtandum erit? Niſi ipſa habeamus anteceſſoris verba, res extra dubium poni non poteſt. Neque enim ita certi ſumus, quiſnam ſit ille, qui eo teſte utitur, Thalelæus; utrum is, qui componendo pandectarum volumini adfuit, eidemque εις πλατω vertendo dedit operam; an eodem nomine alius, & ille forſan, qui Baſilicas conſtitutiones explicuit, illuſtravit. Neque enim poſſum, quin duos diſtinctos (19) tempore Thalelæos ſtatuam, quos videtur invicem confudiſſe poſt SUARESIUM ὁ παν GUNDLINGIUS. Equidem Thalelæum, qui græcum fecit pandecten, vixiſſe Juſtiniani tempore, largior facile; nec tamen patior inſimulari eos erroris, qui in Baſilica commentatum eſſe Thalelæum, ab illo diverſum, ſcribunt. Suareſius in Notitia Baſilicorum §. XLI. *Thalelæus ævo Juſtinianeo floruit & falſo inter eos refertur, qui ſcripſere in Baſilicas, ſicut & Stephanus, alii &c.* Quem ſecutus alia ſentientes, Freherum, Broeum, Gravinam reprehendit Gundlingius c. 1. Verum ipſæ ſcholiorum Inſcriptiones, quarum ingenuitati, quid opponam, quove ſuſpectas faciam, novi nihil; illæ, inquam, Thalelæi nomen non ſemel, aut bis, ſed ſæpius referunt. Qui, cum ſit ab illo juriſprudentiæ oculo annis multum diviſus, non potuere non duo eſſe Thalelæi. Uter vero vocaverit Theophilum teſtem, an priſcus ille aut recentior? id neſcitur. Migrarunt in Baſilicorum opus quædam ex græco anteceſſoris opere, quem της νομικης οφθαλμον JCti nominarunt. vide Cujac. obſ. L. III. cap. 33. & Fabricium Bibl. Græcæ Vol. XII. pag. 462. An vero contineantur his fragmentis, quæ Theophilum excitant verba, ignoro; ſubdubito etiam, cum ex iiſdem oſtendi non poſſint. Sed provocavit ad eundem Fabrottus; at ille an habuit inſpiciendi copiam? Unquam ſe vidiſſe græcum opus non prædicat, quod monent, (20) qui inſpexerunt. Habuit in manibus ſedulo Cujacius, an forte ab eo mutuo accepit Fabrottus? ſunt incerta omnia. Nec diſerte quidem innuit illum antiquum Thalelæum. Contrarium colligo exinde, quod ſæpius Gloſſas & ſcholia Baſilica alleget, abque iis auctoritatem Theophili adhiberi ſcribit. Et ſcholia quidem Baſilicorum ſæpius meminere Theophili, ejuſque libris [*ſic*]. Confecit eorum locorum, quæ Theophili meminere, in dictis Baſilicorum ſcholiis gloſſiſque, indicem diligentiſſimus Fabricius, quem apponam (21) infra. Inde patet,

Pag. 28.

Pag 29.

vera, quæ ipſi perhibent: CUJACIUS Obſerv. L. XIII. cap. 33. GREGORIUS HALOANDER in præf. ad Novellas, ADAMUS SUALLENBERGIUS in prologo ante Harmenopulum. An alii quoque? latet. MYLIUS.

Thalelæum Codicis fuiſſe interpretem, & Hoffmannus Tom. I. Hiſt. Jur. pag. 630. obſervavit & noſtra Memorab. in Exc. ult. demonſtrant: ſed ab eod. Digeſta Græce eſſe verſa, neque ego exputare potui, & quam infirmæ ſint hæ Suareſii ac Mylii auctoritates, idem Hoffm. ibid. docet. G. O. R.

(21) Non opus eſt, ut hic repræſentem, inprimis cum non ſit plenus. Tu vide mea Memorab. aut potius ipſam fragmentorum THinorum Appendicem. G. O. R.

patet, quam ineptiant Tabor & Leunclavius, qui ex Basilicorum opere suffuratum sua esse, calumniati sunt. Utuntur ejus testimonio plerique illorum scholiastarum, imprimis vero Stephanus quidam, qui eundem, ut alii, excitat Theophilum τον μακαριτην, utpote jam fatis functum. Quodsi is Stephanus esset, qui vixit Justiniani tempore, res in aprico posita esset; sin minus, non aliud quicquam evincent hæc omnia, quam post Basilios vixisse non posse. Unum incidit, quo Thalelæi Stephanique, Basilicorum etiam scholiastarum, ætatem Justinianeo ævo inserere queamus. Forte nomina, quæ illis interpretum scholiis præfixa sunt, Thalelæi, Stephani aliorumque, non indicant, esse hos illorum scholiorum auctores, sed tantum monent, ex horum operibus sumta esse, quæ in hoc scholio exstant. Id si certum esset, non opus foret ulterius, ut nobis demonstretur locus Thalelæi, qui Theophilum citat, cum, quod monui, in his adducatur ejus auctoritas sæpius. Fac ergo Justinianei Stephani, & Thalelæi hæc esse: Theophilus noster his omnibus antiquior erit, & eadem illum ætate vixisse, supra omne dubium.

§. VIII. Si quis fuerit, de hac ætate ejus qui adhuc ambigat, is & perpendat probe, non alio tempore magis e re jurisprudentiæ fuisse, quam ipsa Sacratiss. Imperatoris ætate, libros juris græcorum idiomate donari. Sedet inde mihi ea opinio, ipso Justiniano auctore & auspice compositam fuisse, ipsiusque jussu vulgatam hanc paraphrasin: quæ me, ut id crederem, moverint, argumenta Capite V. persequar. Ceterum, de ejus vita reliqua constat omni-
Pag. 30. no nihil. Nisi tamen videar justo magis audax, proponam, quæ de ejus morte conjecerim. Theophilus a Justiniano codici primo conficiendo admotus erat, una cum novem aliis. *Const. de novo Cod. fac.* §. 1. & *de Cod. Just. conf.* §. 2. Adlectus ab eodem inter XVII. viros, quorum operæ Digesta debemus, iisdem manus adjutrices tulit. *L.* 2. §. 9. & l. 3. §. 9. *C. de V. J. Enucl.* Immo cum primaris elementa componenda essent, optimos tres ex his electurus Justinianus, judicavit, post Tribonianum suum, cum Dorotheo, illum dignum, qui institutionibus componendis adhiberetur §. 3. *proœm. Inst.* Et hæc quidem omnia ab duodetrigesimo sæculi septimi anno ad ejusdem annum trigesimum tertium. Anno, qui sequitur, cœpit imperator codicem repetere suum & passim immu-

(22) Maxime quum THus non aliunde evocandus, sed præsto ad manum fuerit, utpote jura in ipsa urbe regia extendens. G. O. R.

(23) De *se vivo nihil* memorat THus, nec nominatim Justinianum nominat, quamquam utrumque credo, ut post adparebit. Tum Nov. 118. heic locum non invenit, siquidem ante totum jus Justinianeum frater omnino præferendus fuit patruo, ceteris paribus: quin & in dispari causa post legem Anastasianam A. 498. Quum vero omnes hactenus interpretes hanc a THo relatam controversiam, licet disquisitione digniſſimam, sicco transierint pede, ego eam in *Excursu* VIII. illustrare & planam facere volui. G. O. R.

(24) Bis graviter peccat Mylius, forte quod subscriptionem huj. Nov. nimis præcipitanter legit: primo, quod de anno dubitat, qui sine controversia est 544. deinde, quod Justinianum quaterdecies, quin duodevicies consulem fuisse statuit, quum post QUARTUM ejus consulatum A. 534. nullus in Fastis alius occurrat. Ceterum ante omnes Nov. nostrum παραφρασιν scripsisse, mox ostendam. G. O. R.

(25) Atque non fictum casum, sed revera factum, tota narratio evincit. Vide d. *Exc.* VIII. G. O. R.

(26) His jam argumentis Mylianis, a me passim aut correctis aut confirmatis, addam alia, quantum ad crisin historicam, αποδειξικα atque invicta. Primum est, quod Memorabilia nostra probabunt, STEPHANUM illum, qui THum plus semel μακαριτην adpellat, eumdem esse, cujus opera Justinianus inter alios in condendo suo jure usus fuit. Alterum, quod paullo fusius exsequar, bimembre est; *quod neque expresse ac prudenter, neque tacite aut imprudenter usquam jus Institutionibus recentius memoret, nec in paraphrasi Institutionum, nec in Digestorum expositionibus.* Namque Novellas non modo Justinianeas nunquam citat, sed ne Codicem quidem repetitæ prælectionis: ubicumque enim ad Codicem provocat, leges sunt Institutionibus vetustiores; quin etiam eas inde adfert, quæ in priori quidem Codice exstabant, sed in posteriori omissæ fuerunt. Hoc prudenter feciſſe videri posset: sed nec imprudenti quidquam excidit, unde arguas eum

post

immutare. Hic labor datus est post Tribonianum Dorotheo, Mennæ, Constantino, Joanni, §. 2. Const. *de Emend. Codicis.* Hic nihil de Theophilo. An, quem præ his omnibus, Institutis per eundem ex omni veterum institutionum corpore elimandis, & in unum liquidum stagnum ex turbidis fontibus conrivandis, præfecerat §. 2. *Const. omnem reipubl.* nunc indignus visus fuerit, qui codicis emendationi admoveatur? Qui ipsi Codici conficiendo adfuit, nunc ab emendando repellatur? Quem ex tribus optimis judicavit aliquando, eum nunc ne quidem (22) huic labori adscisceret, cui quinque viros seligit? Videtur mihi inde nasci suspicio, (nam certi quicquam in illo auctorum omnium legumque silentio affirmare, temerarium fuerit), hoc tempore superstitem non fuisse amplius, cum aliam, qua ductus, ejus operam alias sibi probatam imperator neglexerit, causam exputare non queam. Sed, quod dixi, suspicio est, nulla certitudo. Juvat interea, illum a Stephano dici μαναξιτην, si verum est esse Justiniani Stephanum, in §. præc. Sed fuere etiam quæ eidem conjecturæ obstarent. Videbatur ipse indicare, ætatem suam fuisse provectiorem. Nam recensiturus §. *VI. de J. N. G. & C.* varia Constitutionum principalium genera, sopitam esse a principe se vivo (23) controversiam, innuit, utrum Pag. 31.
frater potius, an patruus defuncti cujusdam sit hæres? Quod novella CXVIII. cap. 3. cum factum sit, & illa Justiniano (24) aut XIV. aut XVIII. consule, anno DXL. aut DXLIV. data sit; antequam Codex sub repetitas curas vocatus fuerit, mortuus esse non videbitur. Verum dicto §. VI. non id, quod sit reipsa factum refert, sed exhibet speciem quandam Juris, &, quem vocant pragmatici, (25) casum. Neque enim Novella illa ad relationem cujuspiam magistratus emissa, sed proprio motu facta videtur. Neque ad επαρχιας αρχοντα data est, quod dicit Theophilus. Immo veram legem non indigitare, exinde conjicio, quod eandem speciem, quam hic epistola decisam scribit, decreto compositam exhibet paragrapho, qui sequitur. Ex his, si conjunxeris omnia, conjicio, nec, arbitror, conjectura fallor, eum qui græca nos donavit institutionum paraphrasi, fuisse istum, qui juris ædificio construendo admotus est a Justiniano, juris architectum, eundemque & ipso Justiniano superstite (26) diem supremum obiisse.

CA-

post Novellas scripsisse, siquidem juris Institutionibus recentioris nec volam nec vestigium usquam deprehendes. Quod ne ex præconcepta opinione adfirmarem, singula Novellarum loca, quibus & vetera & sua ipsius jura immutavit Justinianus, diligenter ac sedulo examinavi, secundum indicem, quem & editiones Cujacianæ, & Wielingius in Jurisprud. Rest. exhibent. Nos ordine Chronologico omnia hic persequemur:

ANNO CHR.

535. Nov. I. Licentiam dat testatori prohibendi, ne Falcidia in suo testamento locum habeat.
——— IV. Antiquum ordinis sive excussionis beneficium in usum revocat.
——— XII. c. 1. Incestis nuptiis novas pœnas statuens, mutat jus Codicis *de Incest. Nupt.* ad quod THus cum Imp. provocat §. 12. *de Nupt.*
——— c. 2. Patre incestas nuptias contrahente, liberi ex priori matrimonio nati sui juris fiunt.

ANNO CHR.

536. Nov. XXII. 8. Servitutem pœnæ sustulit, quæ apud THum perdurat.
——— XVIII. c. 1. Legitimam auget portionem: cujus ita mutatæ Scholiastes meminit ad §. ult. *de Inoff. test.* sed THus ubique quadrantem retinet.
——— c. ult. & minus restricte A°. 539. Nov. LXXVII. 4. liberos etiam EX SERVA CONCUBINA natos per subsequens matrimonium legitimari posse concedit, contra l. 10. Cod. *de Nat. lib.* quam paraphrastes cum Just. in fin. tit. *de Nupt.* designat.
536. Nov. XLIX. 3. & A. 541. Nov. CXII. & CXXIV. aliqua circa jusjurandum calumniæ mutavit, unde sunt Authenticæ in Cod. eo titulo: sed nihil novi est apud nostrum in §. 1. *de Pœna tem. litig.*
537. Nov. LII. c. 2. Donationes Principi factæ insinuatione haud indigent.
538. Nov. LXXII. Debitor aut creditor prohibetur ejusdem tutor aut curator fieri.

CAPUT IV.

ERgo & nomen & ætas certa ſunt, ſupereſt, excutiam, quæ illi munia fuerint, qui tituli, qui honores. Fuit, quæ eſt præcipua ejus dignitas, ex comitibus conſiſtorii, i. e. ex viris intimæ admiſſionis & ſummæ autoritatis, qui in ipſo ſanctiori concilio, aut conſiſtorio principis, participantes auguſti pectoris curas agendo claruerunt *L. 3. Cod. Theod. de metatis.* Erat vero ex illis conſiſtorianis comitibus, qui vocabantur illuſtres, vel ſolo hoc nomine diſtincti ab eodem nomine aliis, de quibus *Lib. VI. Cod. Theod.* integer extat titulus, & qui ſpectabiles tantum erant. *Leg. un. Cod. Theod. eod. tit.* Ex quorum numero noſtrum non fuiſſe, colligitur ex §. 3. *Proœm. Inſtit.* & conſtitutionis *ſumma reipublicæ* §. 2. Oſtendit & illud, quod ei additur nomen magnificentiſſimo, quo, præter illuſtres, nulli decorantur alii: uti enim eorum, qui ſunt ſpectabiles, dignitas, *ſpectabilitas*, & clariſſimorum, aut *claritas*, aut *clariſſimatus*; ita illuſtrium honor, *illuſtris magnificentia* dicitur, id quod animadvertit & documentis certioribus confirmat Gutherius de officiis domus Auguſtæ C. XVI. pag. 204. nec cuiquam præter illuſtres magnifici titulum accommodari, adnotavit ampliſſimus BAUDISIUS in Diſſert. *de Titulo illuſtris, ſpectabilis &c. c. 2. §. 5.* quod & *Nov. XV. c. 1. XLIII. c. 1. §. 1. LXX. c. 4.* oſtendunt, ubi μεγαλοπρεπεστατοι ιλλυστριοι, *magnificentiſſimi illuſtres*, vocantur ſæpius. Etenim græci illius tempeſtatis ſcriptores veriti, ne quid inſitæ ſignificationi detrahant, ſi ſuo quodam verbo efferrent, quos hi illuſtres, appellitant iſti ιλλυστριους §. 3. *paraphraſeos in Proœm. Nov. XLIII. c. 1. Nov. CXVII. c. 4.* quamquam & alii περιφανεις & θειοτατους dicant §. 4. *dicti Proœm.* quod nominis & ſenatoribus ſummorumque honorum viris datum fuiſſe, acta concilii Chalcedonenſis evincunt, & alia loca quæ conduxit DU CANGE *Gloſſario græco* voce θειοτατος. Vocat noſtrum conſtitutio *de novo Codice faciendo.* §. 1. clariſſimum, quod elogium illa tempeſtate, (nam Roma libera erat fere maximum, quo conſules, dictatores, & ſi qui his majores erant, decorabantur) ea tempeſtate, inquam, inferioris ſubſellii perſonis, & illis demum competierat, qui dignitate erant infra ſpectabiles. ISIDORUS *Originum L. IX. c. 4. primos ſenatorum dici illuſtres, ſecundos ſpectabiles, tertios clariſſimos.* Sed clariſſimi titulum, ſignificatu nonnunquam laxio-

Pag. 32.

ANNO CHR.

——— LXXIV. Legitimationem naturalium pater etiam poſt concubinæ mortem, immo vel ex teſtamento a Principe petere poteſt.

539. Nov. LXXVIII. omnes libertos pronuntiat ingenuos, ſalvo patronatus jure.

——— LXXXI. Epiſcopatus &c. ſolvit quem patria poteſtate: quum ſolus Patriciatus jure Inſtit. hoc faciat.

——— LXXXIV. & A. 544. Nov. CXVIII. & A. 548. Nov. CXXVII. vetera agnatorum jura tam in tutelis quam in ſucceſſionibus adeo immutarunt, ut quamplurimi Inſtit. tituli & in L. I. & in III. quantum ad praxin inutiles fere ſint redditi: quod tamquam ſatis cognitum generatim monuiſſe ſufficit.

——— XCVII. Omnimodam dotium ac donationum propter nuptias æqualitatem inducit.

ANNO CHR.

541. Nov. CXIX. c. 2. Libertates dare permiſit puberibus, qui teſtamenta facere poſſunt.

——— c. 7. Bona fides adquirenti non prodeſt, ſi alienans in mala fuerit, niſi exacto tricennio.

——— c. ult. Falcidia ceſſat in rebus alienari prohibitis: & Nov. CXXXI. c. 12. in relictis ad piam cauſam.

——— CXV. Certæ exheredationum cauſæ præſcribuntur: & NB: ab herede probandæ.

——— CXVII. c. 2. Teſtamento filius nominatus, cenſetur legitime eſſe natus.

——— cap. 10. Matrimonium bona gratia ſolvere vetat. Atqui hoc, tamquam licitum, ſupponit THus apud Stephanum in fragm. XVIII. ad l. 30. §. 2. D. *de Jurejur.* Scio equidem, hanc prohibitionem ab illius ſucceſſore Juſtino A. 565. rurſus ſublatam fuiſſe Nov.

xiore, ſpectabiles omnes, immo & illuſtres complexum fuiſſe, docet CUJACIUS *ad Cod. de Tut. & Curatoribus perſonarum illuſtrium pag.* 387. Sunt his meliora, & certiora, quæ adnotavit THOMAS REINESIUS *in Theſauro inſcriptionum parte I. inſcriptione* 128. *pag.* 258. dici ſenatores, qua tales, clariſſimos, ſive illi ob alia munia illuſtres, ſive quicunque alii fuerint, quanquam & ita dicantur, qui ſint a ſpectabilibus proximi: inde ipſi conſules republica etiam occupata dicuntur clariſſimi a PLINIO *L. VII. Ep. ult.* niſi dicas, Plinii tempore natum nondum fuiſſe illuſtrium cognomen. Inde ſæpius clariſſimi audiunt, qui paulo ante illuſtres *L.* 7. 11. 13. *Cod. Theod. de Judæis cælicolis* &c. quæ deduxit omnia latius ſolidiuſque V. A. BAUDISIUS *Diſſert. cit. cap. II.* §. 5. Pag. 33.

§. II. Hi ejus in aula honores. Sed quæ in Academia munera? Dicitur Juſtiniano juris magiſter, doctor, anteceſſor, in alma Conſtantinopoleos urbe imperialia jura docere, extendere, profiteri dicitur. Videbo de ſingulis, ſed pauca, quanquam ſi aliorum ſcrinia expilare animus eſſet, queam admodum multa. *Lex III. Cod. de Vet. Jur. Enucl. Juris Magiſtrum* appellat. Magiſter a magiſtrando, obſoleto uſus verbo, uti a miniſtrando miniſter, ab arbitrando arbiter, FESTO auctore, derivatur, & cui non id jam dictum eſt? JCti cum PAULO ſuo Lib. LIX. ad edictum, *magiſtros* dicunt *quibus præcipua rerum cura incumbit, & qui magis quam cæteri, rebus, quibus præſunt, curam & ſollicitudinem debent, quin etiam*, pergit JCtus, *magiſtratus a magiſtris cognominantur*, ubi non bene DIONYSIUS GOTHOFREDUS: *immo a magiſtratibus magiſtri.* Inde ab infimis ovium armentique paſtoribus, ad ſupremos officiorum præfectos, qui cuipiam rei præſunt, illos ejus rei magiſtros dicunt veteres. *Imprimis*, ſunt verba PAULI, quæ ſequuntur, *cujuslibet diſciplinæ præceptores appellantur a monendo & monſtrando magiſtri. Leg.* 57. *D. de verborum ſignificatione.* Si quis græca amat, in illius gratiam appono verba hujus legis græca, ex Ecloga ſumta: Μαγιστροι λεγονται απο μεταφορας αρχοντων, οι πλεον των αλλων ωφθοεειν οφειλοντες των επιτεταγμενων αυτους [αυτοις] ωραγματων, και οι διδασκαλοι διασθηποτε επιστημης. Unde, qui legum formulas pandunt, legum magiſtri ſunt. §. *I. Conſt. ad Anteceſſores & Leg. III.* §. 9 *Cod. de vet. jur. enucl.* Debent vero nobis ludibrium & ſuavem riſum, qui ex hac lege junctaque illi conſtitutione *de Cod. Juſt. Conf.* argumentantur, non tantum, qui a philoſophantium theologorumque ordine ultima laurea ſunt redimiti, magiſtros dici debere, ſed ipſos illos, quos JCtorum conſenſus doctoris titulo Pag. 34.

Nov. CXL. ſed inde nihil ultra adv. me concludi poteſt, quam ut ultimum hunc locum in medio relinquere cogi poſſim.

Quum ergo nullius harum mutationum aut ſciens aut inſciens meminerit THus, patet eum ante omnes Novellas Juſtin. ſcripſiſſe. Quis enim tam peregrinus in criſi hiſtorica hoſpes eſt, qui neſciat, maximum, immo unicum fere hoc eſſe cujuſcumque ſcriptoris τεκμηριον, ut indagemus, quæ jura, quos ritus, quas opiniones, quos Imperatores, quoſve libros &c. aut nominet aut ſignificet; quo κριτηριω ſublato, nemo amplius ſuppoſititios ac ſpurios libros a genuinis & antiquis diſcernere poterit. Sed forte quis præfractius inſtabit ac dicet, THum de induſtria nihil præter puras putas Inſtitutiones paullo fuſius enarrare voluiſſe. Huic ego primo loco regero: cui ergo bono veteres ritus ac verba ſolemnia inſerſit? quum novis Juſtinianis & futuris Practicis multo fuiſſet utilius, ſi jura Inſtitutionibus recentiora auditoribus propinaſſet. Deinde nulla poteſt fingi vel minima cauſa, cur tam diſſimulanter agere aut voluiſſet aut debuiſſet, ut nihil de conſtitutionibus recentioribus admiſceret. Denique των αδυνατων eſſe ajo, ut quis in tam longa paraphraſi & ceteris operum ſuorum fragmentis dictum modo κριτηριον ſubterfugere poſſit, quin ætatem ſuam prodat. Quicumque his & reliquis ſive meis ſive aliorum argumentis jam nunc nondum ſe de vera THi noſtri ætate convictum fateatur; quodque ea omnia, quæ habemus, ante finem anni 534. ſcripſerit; quo etiam anno terras eum reliquiſſe, cum Mylio probabiliter admodum autumo: adverſus eum equidem, utpote (quod ajunt) prima negantem principia, in arenam nunquam poſt hac deſcendere apud me conſtitui. G. O. B.

titulo & axiomate dignos fecit, & tales haberi, publice indicavit, poſſe commode & convenienter legibus dici magiſtros. Quaſi vero Juſtinianeo ævo jam invaluerit illa donandi doctoris nomine dignos conſuetudo; immo, quod vidimus, qui alios jura docebat, is doctor; qui juvenum ſtudiis præerat, is magiſter erat. Nec eſſet credibile inter ipſos illos, qui JCti & doctores audire volunt, ea de re poſſe dubitari. Sed dubitari, apparet ex JOHANNIS ab ANANIA lectura in clementinam unicam de magiſtris, & alio commentario in Inſtitutiones, cui lepidum titulum dedit auctor: *Nicaſius ſuper Inſtitutionibus.* En Tibi ipſa boni Nicaſii verba. Ita vero ille *ad* §. cumque *proœm. Notandum finaliter, quod etiam Doctores juris poſſint vocari magiſtri, ut colligitur ex prima propoſitione & ex Textu; ſed Johannes ab Anania dicit, quod ſolum artium & Theologiæ doctores debent dici magiſtri, ſed habetur id expreſſe quod ſic.* Quæ ſi ita forent, eſſet de quo ſibi gratulentur, recepto in illorum numerum Triboniano.

§. III. Præter magiſtri & doctoris elogia, dicitur etiam ſæpe Anteceſſor, Græcis Αντικηνσωρ. Quo nomine gaudent, qui doctrina antecedunt alios, & quorum præeuntium legi veſtigia fas eſt. Neque vero, quod ſibi nonnulli perſuadent, tantum ita dicuntur, qui legum formulas pandunt publice, ſed, qui quacunque diſciplina excellunt, eamve alios docent, ita dici, animadvertit
Pag. 35. bene TURNEBUS *adverſar. Lib. VIII. c.* 19. quod & novis argumentis, conductiſque in eam rem auctorum teſtimoniis, tuitus eſt LUDOVICUS DE LA CERDA *in Tertulliani de Virginibus velandis libri Cap. II.* Quibus nihil habeo, quod addam, præter NILI monachi epiſtolam Aglajo anteceſſori inſcriptam, quem quidem non profeſſum Juris prudentiam, ſed philoſophiæ dediſſe operam apparet ex ipſis litteris *Lib.* I. *Ep.* 193. Quod ad nominis originem attinet, mihi, metaphora abs re militari, inſtructaque acie ſumta, dicti ita videntur. Qui exploratum omnia univerſo exercitui præmittuntur, & loca ſtruendis caſtris idonea inveſtigant, quoſque Galli *avantcoureurs* dicunt, illos anteceſſores appellant & tactici ſcriptores & alii. Vide *Sueton. Vitell. c.* 17. *Hirt. de bello Africano* c. 12. *Mauritium Strategicorum L. I. c.* 3. *&* 9. *&* 12. Inde & qui aliqua in doctrina antecedit, præitque reliquos, anteceſſor dicitur, qui ſequuntur, ſectatores. Hos enim a diſcipulis & magiſtris eo nomine differre tradit RÆVARDUS *Conject. L* II. *c.* 5. vide tamen CERDAM loco citato. Græci Αντικενσωρα dicunt, alii Αντικηνσωρα. Heſychius, Αντικηνσωρ ὁ τες νομικες μεμαθηκως. Gloſſæ Juris *Theſ. Jur. Civ. To. III. p.* 1713. Αντικενσορις αντιγραφευς. Αντικεσωρ, Αντιγραφευς ἀμαθηκης. Facile eſt ad videndum, vocem ex latina anteceſſoris effictam, atque a græculis, ut aſſolet fieri, [vid. Gloſſ. Theoph. h. v.] corruptam eſſe; qui, ut ex miſſo μινσον, ita ex anteceſſore αντικενσωρεμ fabricantur; ut, qui a Cenſore illos derivaret, atque, ut ανθυπατες, proconſules, ita illos procenſores diceret, merito cum ALCIATO *Diſpunct. L. III. c.* 12. a CHRISTOPHORO COLERO, *parergor. c.* 22. vapularet.

§. IV. Hæc de nomine ejus & honorum titulis, nunc ad locum, quem ſua doctrina illuſtravit, ubi, inquam, juriſprudentiam docuit publice. Imperatoris illum epiſtolæ Conſtantinopoli datæ dicunt in hac alma, regia, ſplendida urbe jura extendere & explicare; ut mirer, qui factum ſit, ut FABROTTUS [edit. noſtræ pag. 5. col. *a.*], acutus alias & accuratus Theophili commentator, [& P. LUDEWIG in Juſtin. M. pag. 136. *a.*] eum Beryti dicat docuiſſe jura,

(27) *Traduntur quatuor interpretandi genera:* (1) Paraphraſis, *quæ ſumma utitur libertate, omnia admiſcens, quæ vel in fuſiſſimo commentario dici poſſunt, aſſumtis etiam exemplis, ſimilitudinibus & integris expolitionibus.* (2) Metaphraſis, *quæ non ita late vagatur, ut genus praecedens, nonnihil tamen ſibi permittit, in omittendis iis, quæ non admodum ſunt neceſſaria, aut paucis verbis reddi non poſſunt, tum addendis &c.* (3) Ermenia, *quæ intra juſtum modum conſiſtit, & magis appendit fideliter ſententiam, quam verba ſuperſtitioſe adnumerat &c.* (4) Κἀλα πoδα,

ra, Dorotheum vero, quem Beryti fuiſſe profeſſorem *L. 2. §. 9. & L. 3. §. 9. C. de Vet. Jur. Enucl.* oſtendit, Conſtantinopoli hoc ſubiiſſe munus *ad §. 3. proœm. paraphr. nota a.* Et hæc de ejus muneribus, honoribus. Pag. 36.

CAPUT V.

VEnio ad monumenta ingenii, quibus præter labores, coaſſandis legibus, & ordinando juri latos, effecit, ut ne cum Dorotheo, & collegarum aliis, fere ignoraretur. Dedit enim popularium uſui, ut legitimæ ſcientiæ elementa, in ipſorum linguam transferret, ſimul quorum eſſe opus videbatur notitia, ritus & antiquitates explicaret, atque ita inſtitutiones paraphraſi græca indueret. Celebrantur quatuor libros in aliorum linguam vertendi genera, quæ qui differant, nemo, arbitror, melius perſecutus eſt GREGORIO HALOANDRO in præfatione ad Novellas, ab eo in latinum ſermonem tranſlatas, cujus verba, quæ infra apponam, viſa ſunt non indigna (27).

§. II. Videor autem mihi id poſſe conjecturis aſſequi, Juſtiniani auctoritate confectam eſſe græcam hanc εις πλατω (28) verſionem. Expromam, quæ me eo impulerunt, argumenta. Conſtantinopoli agebat Imperator, medius inter Græcos & Thracas. His græca lingua patria erat & vulgaris; legum, quæ is vulgabat, volumina, latina, ex latinorum ſcriptis hauſta, & quaſi ipſa Roma accerſita; cives, ut dixi, græci, latinæ linguæ, ſi non rudes & ignari, certe nec adeo periti. Ex horum re erat, græcos eſſe juris libros, græcas leges: nec difficilis adeo Juſtinianus, qui ſuorum ſe uſui magis accommodavit, ac anteceſſores. Conſtantinus, qui eo migraverat primus, ſermoni latino civium linguas malebat aſſuefieri, quam ſe græco. Inde græca civitate donabat Romanorum linguam, fingebatque ſibi novum inter græcos Latium. Inde urbi ROMÆ nomen. Inde vicis & regionibus urbis, præter græcum, romana etiam nomina. Inde leges editæ Conſtantinopoli, quibus in ipſa Roma non quæſiviſſes magis latinas. Inde ipſi Conſtantino ejus linguæ in conciliis & alibi uſus. Vide EUSEBIUM *in vita Conſtantini Lib. III. c. XIII. & paſſim.* Sed defecit conamina ſucceſſus. Romana lingua in barbarorum ore amiſit nitorem, & græca ſordes ſibi & barbariem ex peregrina contraxit. His incertis natalibus vulgo conceptus eſt novus & hybridus ſermo, quem, utrum græcum dicam, an barbarum, ambigo: græco barbarus eſto. Vidit id, & ſerviit loco temporique Juſtinianus. Ad Romanæ linguæ majeſtatem nunquam aſſurrecturos eſſe græculos & patriam linguam & indigenam ab aliunde invecta non ſuperatum iri, fuerat ad conjectandum facile. Accommodavit ſe propterea ſuorum ori, & uti bonum principem decet, operam dedit, ut ne leges civibus ſint obſcuræ, illectæ, & inintelligibiles, (ſit voci Ambroſianæ venia) quibus vivere deberent. Proinde a Conſtantino fere primus græcas græcis hominibus dedit leges. His confirmandis affero ipſius verba ex *Novella VII. c. I.* Διοπερ αυτην και ωφυδηκαμεν, και ουκ εν τη πατριω φωνη τον νομον συνεγραψαμεν, αλλα ταυτη τη κοινη τε και ελλαδι, ωστε απασιν αυτον ειναι γνωριμον, δια το ευχρηστον της ερμηνειας. *Ideo hanc emiſimus & non patrio ſermone legem conſcripſimus, ſed hoc communi & græco, ut omnibus nota ſit, propter interpre-* Pag. 37. Pag. 38.

πολλα, *miſere verbis alligata, non aurium judicio orationem accommodans, ſed qua ex græcis bonis latina facit non bona.*

(28) Confundit Mylius πλατω cum *paraphraſi*, quum illud *textum plenum* ſignificet, oppoſitum epitomæ ac Synopſi inde hauſtæ. Vid. *Memorab. e Baſil.* in Excurſu ult. Ceterum in præfat. oſtendam, THum, utpote juris Doctorem ac magiſtrum, diſcipulis hanc paraphraſin & Inſtitutionum expoſitionem in calamum dictitaſſe: atque eatenus quaſi Imperatoris juſſu ex officii ratione hoc præſtitit. Mylianæ autem conjecturæ *a poſſe ad eſſe* nihil demonſtrant. G. O. B.

pretationis facilitatem. Propterea utraque lingua pleraſque leges emiſit: *Latina*, & quod patria erat, palatina, præcipua, &, ut intelligerent, qui in Italia Galliiſque & aliis occidui ſolis tractibus, ejus imperio obſequebantur: *Græca*, in græcorum, civiumque circa Conſtantinopolin gratiam. Non poſſum id evincere melius, quam ipſius iterum Juſtiniani verbis: διοτι ῥωμυλων ἡμιν ισοτυπων ἀφταξεων ὡς τε μητρε της ενστασεως των παιδων, της μεν τη ἑλληνων φωνη γεγραμμενης, ἀφ το τω πληθει καταλληλον. Της δε τη Ρωμαιων, ἡτις εστι και κυριωτατη, ἀφ το της πολιτειας ἠθους..... Ἡ δε τη Ρωμαιων φωνη γεγραμμενη ὡς Σαλομωντα τον ενδοξοτατον των εν Ἀφροις ἱερων [ἡγουμενων] πρωτωρων, & quæ ſequuntur, *Novella LXVI. c.* 1. §. 2. & propterea non alienum videtur ab Juſtiniani moribus & inſtitutis græcam paraphraſeos confectionem illum imperaſſe. Quod eo minus diſſimile vero videtur, cum illo, & quod paulo anteceſſit, tempore doctores utriuſque linguæ fuerint in academiis conſtituti, ita tamen ut Conſtantinopoli græci doctores plures quam latini, & niſi majori, eadem certe cum latinis, dignatione habiti *Leg.* 2. & 3. *Cod. Theod. de ſtudiis lib. urb. Rom. Leg.* 1 & 2. *Cod. eod. de Profeſſoribus & Medicis. Leg.* 15. & 18. *eod. de extraord. mun.* Sed extra græcas regiones linguæ utriuſque ſtudia ſollicite quidem diſtincta, latinis tamen profeſſoribus, quorum erant hic plu-
Pag. 39. res, major quam græco, honor. Confirmat Trevirenſium academia ea, quæ dixi, *L. XI. Cod. Theod. de Medicis & Profeſſoribus*, quæ & addit: *græco, ſi quis dignus reperiri poteſt*, qua ſollicitudine inter græcos opus non erat. Vide JACOBI GOTHOFREDI notas ad citatas leges, potiſſimum ad dictam legem XI. *de Medicis.* Quidni ergo & græcis, qui in regia urbe ad juriſprudentiam incumbebant, id datum eſſe dicamus, ut græca facta fuerint prima illa juris principia. Monui ſupra, Juſtiniani tempore fuiſſe tranſlatos in græcum ſermonem alios juris libros, & ut ſint, qui ſequiori ævo malint debere illas pandectarum & codicis verſiones, tamen ſuæ ætati reddiderunt, confirmaruntque, præter JOSEPHUM MARIAM SUARESIUM in notitia βασιλικων ἀφταξεων, apud Fabricium *Biblioth. Græc. Volum. XII. pag.* 437. §. 9. Celebris Taraconenſium Epiſcopus, in notis, ad Tractatum *de Propriis Nominibus pandectarum*, & GUNDLINGIANA Part. II. c. 2. §. 2. MATTHÆUS BLASTARES in *hiſtoria juris*, quam duodecimo operis græci volumini Fabricii diligentia inſeruit, tranſlatas Juſtinianea & ætate & auctoritate leges eſſe teſtatur: Ἐξηγηταις δε και ὑπερογοις [ὀκ] ολιγοις ὁ βασιλευς εις ταυτα ἐχρησατο. Στεφανῳ δε τις εις πλατῳ τα διγεστα ἐξηγησατο. Θαλελαιῳ Κενσωρ (Αντικηνσωρ melius) τας Κωδικας εις πλατῳ ἐκδεδωκε. Θεοδωρῳ Ἑρμηνοπολιτης συντετμημενως, ετι δε συντομωτερον Ανατολιῳ. Ὁ δε Ισιδωρῳ ξενωτερον μεν τη Θαλελαιᾳ, πλατυτερον δε των λοιπων δυο. Si vero pandectæ & codicis neceſſaria videbatur græca verſio; ſi non poterant carere horum librorum interpretatione & paraphraſi; an videtur quidquam antiquius fuiſſe, quam ut darentur ſtudioſæ juventutis uſui inſtitutiones, quas ut εισαγωγας των διγεστων componere jufſerat imperator, & ſine quibus, ut ipſe

(29) JULIUS CÆSAR SCALIGER *in Hypercrit. p.* 802. *Græcis, quæ puerum ſe conſcripſiſſe dicit Politianus, minus prudenter ætatem appoſuit; tam enim bona ſunt, ut ne virum quidem latina æque bene ſcripſiſſe putem.* MYLIUS.

(30) Liceat hic ſumma vitæ capita illius attingere, cui primam lucem Theophilus debet. Is VIGLIUS e gente illuſtri AB AITA, a villa, quam hereditatis jure tenuit, ZUICHEMUS, natus eſt Barhuſii, ignobili gentis Aitanæ in Friſia Prædio, anno MDVIIII. [reponend. MDVII.] Lovanii duce poſt alios RUTGERO RESCIO, & dein Patavii, juri literiſque dedit operam; hic, cum adeſſet diſcipulus, inter Doctores allectus, & publice inſtitutiones interpretari juſſus, ſingulis diebus fecit illud ter, *ſemel cum apparatu, dein textum cum gloſſa, mox ſolum textum pro incipientibus*, ſunt verba SUFFRIDI PETRI *in ejus vita.* Docuit poſt jura Ingolſtadii; deinde Cameræ, quæ tum Spiræ erat, Aſſeſſor, a Romanorum Rege codicillis Conſiliarii honoratus, ſupremi Belgicæ ſtatus & ſanctioris concilii præſes, aurei velleris ordinis Cancellarius, & extremum cathedralis Eccleſiæ Gandavienſis præpoſitus primarius mitratus fuit. Præter hæc munera, alio tempore, ut præeſſet judiciis Cypri vicarius, rogatus eſt a Venetis; alio, ut Cæſaris filio Philippo eſſet a formandis ſtudiis; alio, ut Francofurti jura doceret, etiam Vicecancellarius ut eſſet imperii: ſed tulere omnes

ipſe ait, animo multitudine rerum onerato, aut deſertores ſtudiorum fient, aut ſerius perducentur eo, quo, ducti leviore via, ſine [magno] labore pervenire potuiſſent. Eſt mihi, præter hæc rerum argumenta, & teſtis, & is quidem non αυτοπτης, ſed tamen illo ævo, quam nos, propior, laudatus BLASTARES *pag.* 370. Ex his omnibus ſi conſecero, illi paraphraſi conficiendæ auctorem fuiſſe Juſtinianum, nil temere ſuſpicatus, & tetigiſſe rem, videbor. Pag. 40.

§. III. Sed horum quicquid ſit, quod commune fuit librorum omnium ea tempeſtate fatum, & ſepulta diu fuit & ipſis etiam JCtis ignorata hæc των ιν-στιτυτων paraphraſis. Nec ipſi forte Haloandro nota, qui cum loco, quem excitavi, varia verſionum genera recenſeat, alioſque ejuſmodi labore functos adleget, quidni addidiſſet hanc omnium luculentiſſimam paraphraſin, niſi quod non innotuerit. Nec unquam illius auctoritate ad emendanda inſtitutionum loca utitur, quod facturus fuiſſet, ſi vidiſſet. Primus JCtis, extare græcas quaſdam inſtitutiones, ſignificavit ANGELUS POLITIANUS, qui præter mirificam utriuſque linguæ peritiam, (29) & multa in rem criticam atque bonos auctores merita, juriſprudentiam exercuit quoque, & juvit multum. Vocat ipſe jus civile ſuum, *Lib. XI. Ep.* 13. felici ſtylo confodit aliena in jure pluſcula; ægra & mendoſa ſanitati ſuæ & decori reſtituit *in miſcellaneis* paſſim; quæ ſunt in pandectis græca, ea latina facere aliquando tentavit *libro V. Ep. ult.* in jus ipſum meditatus commentarios *libro X. Ep.* 4. & vel ex eo celebris apud noſtros, quod pandectas Hetruſcos viderit, conſuluerit, contulerit ex jureconſultis primus *lib. X. Ep.* 4. *Miſc. c.* 41. BEMBI *Ep. Lib.* X. *Ep.* 38. *&c.* Vide potiſſimum Ampl. HENRICI BRENCKMANNI *Hiſtoriam pandectarum Lib. IV. c.* 1. *p.* 306. *ſeqq.* Is ergo POLITIANUS, ut revertar aliquando eo, unde primum digreſſus ſum, vel hoc ſibi beneficio obligavit JCtos, quod extare hanc Theophili operam primus indicaverit Miſcellaneorum c. 84. in Gruteri face artium tomo I. p. 102. [vid. Teſtim. & Judicia de THo num. 1.] Excitavit eo Jureconſultorum ſtudium Politianus, ut certatim illi Alpes transvolarent, illum theſaurum ſuis ſibi oculis uſurpandum expeterent, &, ſi fieri poſſet, ſecum aſportarent. Enimvero fefellit ſpes & opera pleroſque omnes, eoſque inter Conradum Heresbachium, JCtum, quem adiiſſe ea de cauſa Italiam, & notis, quas in Inſtitutiones compoſuerat, tamdiu incubaſſe, donec in partes vocare græcum exemplar potuiſſet, ſed fuiſſe fruſtra, memorat VIGLIUS loco, quem ſæpius citavi. Et huic ipſi VIGLIO (30) ſervatum erat, ut & videret, & promeret primum iſtam paraphraſin. Nimirum obtinuerat a Cæſare, ut commendaretur Veneto duci, quo eſſet facilior libros, quos BESSARION reliquerat, inſpiciendi copia. Ex his ergo, beneficio viri ſummi, patris purpurati, PETRI BEMBI, eo nomine multis & meritis laudibus a Viglio elati, impetravit expectatam Pag. 41. Pag. 42.

mnes repulſam. Vitam finiit fere ſeptuagenarius MDLXXVII. Reliquit ingenii ſui monumenta, præter Theophili editionem, in titulos Inſtitutionum decem, quibus teſtamentorum abſolvitur materia, commentarium unum in Frobeniana MDXLII. [immo 1534.] excuſum, & in titulum Pandectarum (*) de rebus creditis alterum. Scripſerat & quædam in primam, & ſecundam pandectarum partem, ſed edi noluit, & morti proximus, unquam fieri vetavit. Quæ ad ejus vitam, munia, libroſque ſpectant, perſecutus eſt pluribus SUFFRIDUS PETRI *in ſcriptorum Friſia Centuria* [leg. Decade] *XII. cap.* 10. Vide quoque *les Tombeaux des hommes illuſtres, qui ont paru au conſeil privé des Païs-Bas pag.* 19. Ex quibus ſumtum adjiciam in Viglium epitaphium:

Qui curas regum & regnorum pondera obivit,
Pervigil hoc dormit Viglius in tumulo
Parce pios, Lector, manes turbare, quietem
Hæc poſt tot vigiles poſtulat umbra dies.
At vigilis Vigli exemplo, vigil eſſe memento:
Nil etenim vita eſt, ſit niſi vita vigil.

MYLIUS.

(*) Hunc comment. poſt Viglii obitum Coloniæ 1585. *in Octavo* prodiiſſe & Suffrid. Petri & Jo. Franc. Foppens auctores ſunt. Ceterum ſuam ipſe Zuichemus ſcripſit vitam, quam cum notis perdoctis inter Analecta Belgica edidit Tom. I. pag. 1. C. P. Hoynck van Papendrecht. G. O. R.

ctatam tamdiu, tamque multorum votis expetitam paraphrasin. Et superavit spem votaque successus. Nam præter hoc Bessarionis ex bibliotheca D. Marci, nactus est aliud a viro, cujus humanitatem doctrinamque extollit mirifice; JOANNE BAPTISTA EGNATIO, cui erat de meliori nota commendatus. Bina exempla describi is fecit, diligenterque secum contulit, & foliis singulis bis complicitis excudi fecit apud Froben: MDXXXIIII. Qui nobis annus, & juri universo faustus & salutaris extitit, quippe qui opus, quo, qui legibus operam dant, carere non possunt, dedit Basileæ semel, & iterum Parisiis apud Wechelium plagis octuplicatis. Adjecit editionibus his suis Viglius epistolam equidem prolixiorem paulo, sed omnino egregiam, nec, quæ sæpius Theophilo annexa fuerit, indignam, qua id operis, gratam mentem testificaturus, Carolo V. Cæsari inscripsit, simul virtutes recenset, historiam texit. Vide GOTHOFREDI Manuale Juridicum pag. 173. Hæ erant primæ Theophili editiones (31) uno anno: secuta has est alia Lovanii anno MDCXXXVI. [vitiose pro 1536.] (Nam tunc major Theophili æstimatio erat, major amor, quam nunc, ubi binæ in integro sæculo prodeunt) eaque ad VIGLII ZUICHEMI exemplar, adjuncta etiam ejusdem præfatione: nisi quod RUTGERUS RESCIUS (32) Typographus Clarissimus, antea Lovanii VIGLII Præceptor, ex cujus officina prodiit, & PETRUS NANNUS [leg. NANNIUS & sic postea.] Latinarum litterarum apud Lovanienses Professor, quorundam patrum versione, Miscellaneorum sylloge, aliisque celebris, juris etiam non imperitus, quædam sustulerint, quædam emendaverint, nullis adjuti codicibus, freti sola conjiciendi dexteritate, re, ut fatentur ipsi, satis lubrica & multorum criminationibus obnoxia. His tamen erat propositum potissimum, quædam eorum, quæ græcæ linguæ puritati adversari videbantur, corrigere, tum &, si quid historiæ aut juri contrarium apparebat, sua auctoritate, librorum antiquorum ope nulla ejicere, emendare. Nec dissimulandum, sæpiuscule rem acu tetigisse, &, quam illorum ingenio debemus, primam lectionem fuisse repertis postea codicibus confirmatam. Ita jam Rescius sua sponte [sed male: vid. sup. not. 18.] sustulerat το ου in §. *duorum*, *Inst. de nuptiis*, approbavitque id Nanno, postea codicibus fegiis Fabrotti firmatus. Nec tamen eorum omnia omnium calculum meruere. PETRI NANNI æque ac Præceptoris quondam sui RUTGERI RESCII, & hujus, suppresso quidem nomine, sed ita evidenter, ut non potuerit non agnosci, collatos huic rei labores reprehendit sæpius, & notat paulo etiam acerbius, JACOBUS CURTIUS, cui, quod debuerat, & suo & præceptoris nomine rependit NANNUS in apologia super annotatiunculis in Theophilum adversus quendam (33) Jacobum Curtium, Miscellaneis ejusdem in primam Lampadis Gruterianæ partem insertis, subjunctam, pag. 1378. In opella ipsa latine & bene scripta satis tuitum esse pleraque sua, ex singulis, si qua in vindiciis, quas paraphrastæ paramus, excutienda erunt, ostendent loca. Et hæc de græcis earundem exemplaribus.

Pag. 43.

Pag. 44.

§. IV. Nondum erat, cum Lovanienses prodiret, qui, quæ is ex latinis græca

(31) Equidem celeberrimus FABRICIUS Bibliothecæ Latinæ *L. IV. c.* 10. *Vol. III. p.* 811. Parisiensem primam facit, sed præcessisse illam Basileensem, dubium non est. Videtur ita ipsi Fabricio *L. IV. c.* 10. *Biblioth. Latina Vol. I. p.* 835. *& Biblioth. Græca Vol. XII. L. VI. c.* 6. *p.* 354. MYLIUS. [Vide de his omnib. & sqq. Prodromum nostrum.]

(32) LIPPENIUS *Bibliotheca Jurid.* voce: *institutiones Græca*, allegat quasi duas diversas MDXXXVI. prodeuntes, Rescii, & Viglii, qua in re lapsi sunt, qui illi libro manus admoverunt. MYLIUS.

(33) Non desunt frequentes sales & sarcasmi in mutuis his scriptis, imprimis id pungit Nannum & admodum male habet, quod Curtius illum ut inglorium & incelebrem hominem adduxerit: *Nannus quidam, ut audio, sic legit: ut cuidam Nanno placuit.* Nec is meliori modo retorquere injuriam posse sibi videbatur, quam

ca fecerat, nunc feciſſet iterum latina, quod tamen eſſe opus videbatur, cum, ut ad eundem aditus eſſet illis, qui puerilem animis imbiberant hæreſin, ad edictum prætoris græca nihil pertinere; tum ut pateret luculentius, quantum latinis Inſtitutionibus præſtaret paraphraſis, etiam latine reddita. Et inventi ſunt, qui ſe illi labori daturos promitterent. Quos inter primas tenet laudatus a PETRO NANNO *in Apol. cit. pag.* 1378. *apud Gruter.* FRANCISCUS CRANEVELDUS, fere μαχεροβιος ad græcæ linguæ ſtudium admiſſus, quorundam tamen græcorum librorum in romanam linguam verſionibus celebris. Is paraphraſin hanc latinitate donare occeperat; ſed cum cunctantius edidiſſet ſua, prævenſtus eſt a JACOBO CURTIO Brugenſi, (34) qui primus latinum edidit hunc Theophili libellum. Vid. ipſius CURTII εικαξων *L. II. c.* 49. Qui, quod omnium eſt, qui primi in aliorum ſermonem transferunt libros, fatum, omnia aſſecutus non eſt, quanquam nec adeo infeliciter tranſtulerit, ut laude eximia orbandus, aut verſio ipſa omnino ſit rejicienda. Ipſe, qui invehitur alias in Curtium ſatis acerbe, laudatus aliquoties Nannus, quod in ea nominatim taxaret, non reperit, utut laudare fere detrectet: Inde *etſi*, ait, *cum meo vulnere prodiit græcarum Theophili Inſtitutionum verſio, gaudeo tamen ſtudioſorum nomine, eum librum latinum eſſe factum; Huic Curtio qualeſcunque gratiæ agendæ ſunt, quod maturavit opus.* [Reliqua leges in Apologia Nannii.] Vix quinque annos exierat Theophilus in orbem, cum is Curtius eundem ediderat primus latinum [Antverpiæ 1536. non] Pictavii anno MDXXXIX. adjunctis quibuſdam notis, ſed brevioribus, quibus cum aliquotiens impeteret Nannum, illi enata eſt ipſa, de qua jam egimus apologia, cui an aliquid reddiderit Jacobus, novi cum ignariſſimis. Ceterum vendicat laudem is ſibi ſoli, quod tranſtulerit hoc opus: nam quicunque poſt eum Theophilum latinum exhibent, Curtii nobis verſionem apponunt, ſed ab aliis aliter emendatam. Quid præſtiterint ſinguli, videbimus ipſas editiones porro enarraturi. Dabo unum, qui in verſione Curtiana te offenderit facile, nævum a MARANO, quod ſciam, primo obſervatum in *Paratitlis ad Pandect. T. de rebus cred. p.* 287. Theophilus §. 15. Inſt. *de action.* dixerat, quid ſit *condicere* & cur, quod ante *denunciare* ſignificaverat, nunc ſit fere *agere*; id quo doceret, commonſtraretque evidentius, addit: παλαι γαρ ὁ εχων δικην πρὸς τινα παρηγγειλεν αυτῳ, ὁτι ελθε τῃ και τῃ ἡμερᾳ, ὡς δικασομενος μετ εμου: reddidit interpres: *Nam qui olim cum aliquo litem habebat, denunciabat ei, ut hoc aut illo die ad judicium accipiendum adeſſet, aut litem proſequendam.* Manifeſta eſt, quam aſſuit præter Theophili mentem, lacinia, toleranda interim, niſi aliena & adverſa vero eſſet. Denunciatio *ad proſequendam litem* huc non pertinet, nec dicta eſt condictio. Unde & deletis ultimis verbis exhibent hæc omnia integriora nonnullæ, quæ ſecutæ ſunt, editiones. Pergo nunc in hiſtoria paraphraſeos.

Pag. 45.

Pag. 46.

§. V. Et recenſenda eſt minori facie, quam (35) octavam vocant, Baſileæ excuſa MDXLIV. curante PETRO JODOCO NEIDHARD, admodum juvene, & tunc ab academiis reduce. Quæ editio recenſetur a pleriſque, qui operis Theophili texunt hiſtoriam; an tamen eorum cuiquam ſit viſa, neſcio, nec tamen fuiſſe, ſuſpicor, cum eorum nemini dederit pœnas, quisquis etiam fuerit, ſubluſtris editor Neidhardus. Is Theophilum ut exhibeat, tantum abeſt, ut

ſi ipſum quoque *quendam* Curtium appellaret. Inde eſt hæc denominandi ratio. MYLIUS.

(34) JACOBUS CURTIUS nec iis ignotus eſt, qui vel præcipuos & paucos JCtos noverint. Is præter hanc verſionem & alia, ſcripſit quoque libros εικαξων, id eſt *conjecturalium*, quo modo leges, quæ videntur controverſæ, omnino emendandæ vel explicandæ videantur, illoſque dixit conjecturalium, ut ſuos Rævardus *conjectaneorum* libros, quoniam conjecturis hic omnia nitantur. Unde ſoloeciſmus egregius eſt, quam TAISAND in vitis JCtorum pag. 155. commiſit: *On a auſſi de ſa façon un traité de conjecturis.* MYLIUS.

(35) *Duodecimam* & mox *Ulmæ* ediderat Mylius: ſed ipſe tam in præfat. hujus Hiſtoriæ, quam in ſchedis poſtumis utrumque errorem correxit. G. O. R.

ut potius exanime & exſangue cadaver. Nam quæ Theophilus præter ea, quæ ſunt in Inſtitutionibus, habet, ut gemmas & margaritas ex aureo monili, ſuſtulit, eoque pretio multum detraxit. Uſque adeo, ut laudes hoc nomine debeantur Neidhardo, adhuc, quo ſibi placet egregie elogio, juveni, nullæ, immo ut & a juniore & eo, qui vix ære lavetur, puero, melior expeti potuiſſet. Nec enim Theophilum in hoc Theophilo repereris facile, aut agnoveris unquam. Daremus tamen hujus facinoris veniam, niſi novi criminis poPag. 47. ſtularetur. In ipſum id Theophili cadaver injurius, paſſim id mulcavit truncavitque membris. Exhibitaque ſæpius prima, quæ antecedit ſententiæ parte, eam quæ conſequitur ſecure omiſit, ſenſus omnis ignarus & Priſciani Orbiliique cenſura dignior, quam, qui ob hanc editionem per ora virum volitet barbatulus homo. Obferunt ſe mihi aliæ, & quæ majori ſunt laudi honorique editoribus, quam hæc ſpuria & manca. Annus, ſupra mille & quingentos, quadrageſimus quintus Curtii verſionem dedit, non tamen primum quod videtur autumaſſe GUNDLINGIUS l. c. §. 9. cum Pictavienſis anteceſſerit anno MDXXXIX. [& Antverp. 1536.] excuſa, quam Clariſſimus Fabricius & Lippenius aliique laudant, & a ſe viſam producit DOUJATIUS *ad* §. 3. *Inſt. Theoph. de nuptiis.* Prodiit & tertium MDLVIII. (36) additis in fine quibuſdam Hottomanni & Jacobi Curtii annotatiunculis. Quam DOUJATIO primam fuiſſe habitam, indeque ipſum falſum, auctor eſt GUNDLINGIUS *L. II. obſerv. c. II.* §. 4. *p.* 120. ſed in Præfatione Theophili, Pariſiis a Doujatio editi, ejus rei (37) nihil extat. Et ſcivit is omnino, & vidit quoque illam Pictavienſem Latinarum Theophili primam. *v. ipſius notas ad* §. 3. *de nuptiis p.* 74. *not.* 8. Poſt has alia ſequuta eſt (38) accurante L. Miræo Lugduni MDLXXX. excuſa in duodecimo, &, quod Struvius refert in Bibliotheca Juris C. IV. pag. 55. LXXXI. forma quarta.

§. VI. Attulerunt vero eidem operi manus præter hos, alii inter Jureconſultos celeberrimi, quorum cura & ſtudio prodierunt aliquoties. DIONYSIUS GOTHOFREDUS primum anno MDLXXXVII. additis, ut ille ſolet, paratitlis ſuis, & appoſitis ſimul ipſis inſtitutionum verbis, vulgavit, quæ editio nonageſimo octavo ejuſdem ſæculi anno & eo mortuo (39), procurante JAC. GOTHOFREDO, filio, anno ſequentis ſæculi vigeſimo, recuſa eſt. Forte, & quod
Pag. 48. FABRICIUS *Bibl. Græc. Vol. XII. p.* 354. ſuſpicatur, debetur (40) eidem GOTHOFREDO alia MDCX. duodecima forma, cum verſione Curtii & notulis Hottomanni excuſa. Præter Gothofredos meritus eſt bene de Theophilo noſtro CAROLUS ANNIBAL FABROTTUS, JCtus, & Aquæſextienſium Decanus, Vir græca litteratura æque ac ſingulari juris peritia illuſtris, & ob hæc ſummis Galliæ patribus familiaris. Is hanc paraphraſin tribus, quos Bibliotheca regia ſervarat, codicibus aliiſque, quos EX PETRI NANCELII, JACOBI MENTELLI, humanitate acceperat, collatam, verſionem Curtii multis locis correctam, & notas in ipſum Theophilum eruditas, quibus pleriſque ab injuriis interpretum eundem vindicat, publici juris fecit primum MDCXXXVIII. Pariſiis. (41) repetitis dein curis prodire iterum juſſit anno MDCLVII. quo tempore notarum alias omiſit, alias emendavit, addidit etiam novas, omiſſa, quæ priori editioni acceſſerat, Viglii ad Cæſarem epiſtola. Exhibet præter ſuas, etiam veteris cujuſdam in Theophilum ſcholiaſtæ notas, codici Bibliothecæ regiæ Pariſienſi adſcriptas. Ipſæ FABROTTI notæ omnibus aliorum in paraphraſin commentationibus præſtant multum, & eruditionem auctoris affatim loquuntur.

(36) Fabricius MDLVII. quæ, an forte eadem? MYLIUS.

(37) Exſtat tamen, ſed dubie. Vide illius præf. in Excurſu noſtro V. Nec Doujatius *Pictavienſem* citat, ſed Fabrotus. G. O. R.

(38) Diu poſt fata Miræi. Vid. præf. Tornæſii in Exc. V. Tum in 16. forma prodiit. De altera 1581. *in Quarto* dixi in Prodromo, ubi plenius etiam de Neidhartiana edit. & alior. commentatus ſum. G. O. R.

(39) Errat. Dion. enim Gothofredus A°. 1622. demum obiit: nec in ulla edit. procuraſſe

tur. Tetigit tamen, ut fas erat, tantum ea, quæ ſunt in paraphraſi Theophili præter inſtitutiones, aut ab latinis verbis diverſa. Reliqua, quibus ipſis inſtitutionibus potuiſſet lux accendi, ſervavit commentariis, quibus inſtitutiones illuſtrare animus erat, ad quæ ſæpius provocat. Quæ ſi vidiſſent lucem, non parum illis jucam fuiſſe juriſprudentiam noſtram, non vanum augurium eſt. Vide MENAGII amœnitates juris p. 141. Hæc de FABROTTO. Ad JOHANNEM DOUJATIUM venio, Pariſienſem Anteceſſorem, qui MDCLXXXII. [1681.] Theophili paraphraſin, ſed latinam edidit, ac, quæ ſunt ipſius verba, *interpretationem ubi opus videbatur, correxit opus ipſum tum aliorum ſelectis, tum ſuis notis illuſtravit, errores indicavit, paraphraſin diſtinxit a verſione.* Præterea adjecit etiam epiſtolas, quas clariſſimi Theophili editores ipſi præfixerant, & quibus Carolo V. VIGLIUS, Jacobo Hallwino Equiti CURTIUS, Seguierio FABROTTUS, opus dedicarunt, ipſe inſcripſit Michaëli Tellierjo, Franciæ Cancellario. Addidit diſſertationem ſingularem in §. *æque* Inſt. *de actionibus*, ex qua ipſi Theophilo lux mutua. Pag. 49.

§. VII. Has tulere nobis duo ſæcula editiones. Non adeo ferax noſtrum hoc, quod vix bis dedit latinam & ne ſemel quidem græcam paraphraſin. Lugduni in Batavis MDCCXV. *van der Linden* Bibliopola non incelebris inſtitutionum verbis ſubjunxit paraphraſeos verſionem, quam frons libri Fabrotti vocat, ſed verius Curtii eſt, Fabrotti opera emendata. Addidit is, qui curam libri habuit (quis ipſe ſit, non indicavit) notas, ſed admodum paucas, quibus emendatæ nonnunquam verſionis ratio redditur. Vidit & ſuperior germania paraphraſin, ſed latinam quoque. Subjunxit enim eandem verſionem inſtitutionibus a ſemet non ita pridem editis, Vir illuſtris J. H. BOEHMERUS. Has ego, ſi a paucis receſſeris, oculis uſurpavi pleraſque omnes Theophili editiones: ſi quæ ſunt aliæ, illæ eo facilius oculos effugere meos potuerunt, cum & latuiſſent Viros doctos J. A. FABRICIUM & NIC. HIERON. GUNDLINGIUM, quorum ille in *Bibliothecæ Latinæ Vol. I. pag.* 835. *& Vol. III. p.* 811. *& Biblioth. Græcæ Vol. XII. p.* 353. hic, in *Gundlingianis, L. II. c.* 2. *p.* 119. poſt JACOBUM GODOFREDUM *in manuali Juris p.* 72. editionum iſtarum dedere indicem. Sed cum pleræque, & potiſſimum antiquiores, & illæ quidem meliores editiones hodie non cuivis obviæ ſint, forſan juri noſtro & legitimæ ſcientiæ non adeo conſuluerit male, ſi quis paraphraſin, atque Nannii, Cujacii, Hottomanni, Godofredi, [Ernſtii in *ſchedis addidit.*] Fabrotti, Doujatii aliorumque in eandem notas, tum & ſi quæ habet, ab aliis nondum adverſa, ſua daret publico uſui. Sed de hac re alio tempore. Pag. 50.

§. VIII. Binis verbis dicam (42) de codicibus hujus operis manu exaratis, quos in illuſtrium virorum & eruditorum bibliothecis aſſervari conſtat. Dixi jam ex BESSARIONIS ſuppellectile in D. Marci bibliothecam migraſſe vetus, &, quod primum innotuit, illius exemplar, & inde eſſe VIGLIO mutuo datum. Dixi & fuiſſe aliud J. B. EGNATIO, etiam Viglio uſurpatum. Eſſe vero utrumque, ab eo, quod habuiſſe videtur POLITIANUS, diverſum, adnotavit ipſe VIGLIUS in *præfatione ante Theophilum.* Servatur quoque inter Vaticanas divitias vetus ejuſdem liber, cujus SUARESIUS in notitia Baſilicorum & MONTFAUCONIUS in Diario Italico fecere mentionem, & ex hoc etiam GUNDLINGIUS

raſſe dicitur Jac. Goth. ſed de hoc vid. in Prodromo. G. O. R.

(40) Non deberi, judico in eod. Prodr. G. O. R.

(41) EVERARDUS OTTO in Diſſ. de *nupt. Conſobrinorum pag.* 125. allegat editionem Jacobi Curtii MDCXXXIX. Pictavii vulgatam, quam ego non vidi, nec a quoquam alio allegatam novi. Inde Typographi forte incuria, annus is dictus eſt, quum ſit liber centum annos antiquior Pictavii 1539. excuſus, quem ſupra vidimus. MYLIUS.

Recte conjicit: namque Vir Conſultiſſ. in præf. Tom. V. Theſ. Jur. verum annum habet. G. O. R.

(42) Ego dicam in mea præfatione. G. O. R.

GIUS *cit. loc.* §. *ult.* Sed cis Alpes nec deſunt ejuſmodi bona. Regia bibliotheca, quæ aſſervatur Pariſiis, & cui plura ſoli debet juriſprudentia, quam aliis univerſis, dedit tria volumina Fabrotto, beneficio Rigaltii & Puteanorum. Uni eorum acceſſerant Scholia antiqua, & tunc temporis nondum edita, quæ editionibus FABROTTUS adjunxit ſuis. Vide præter iſtius præfationem, DU FRESNE *catalogum librorum bibliothecæ regiæ nondum editorum*, (43) quam ſubdidit *Gloſſario græco*, voce *Theophilus*. Fuit quoque PETRO NANCELIO codex. Communicavit is cum Fabrotto exemplar, cui quædam de ſuo, alia ope Codicis adſcripſerat, ſed qui non multum diſſedit a regiis libris. v. Fabrotti epiſtolam Theophilo præfixam. Hæc ſunt illa, quæ nobis Galliæ & Italia ſuffecerunt exemplaria. An apud noſtros alicubi latitet, blattarum tinearumque morſus
Pag. 51. experta charta, quæ Theophilum exhibeat, adhuc non conſtat. Et hactenus expoſui ipſa paraphraſeos fata.

§. IX. Venit nunc in diſquiſitionem, an ſint alia, quæ Theophilus reliquerit, eruditionis ſuæ & ingenii ſpecimina. Nemini ejus rei quicquam ſuboluit, ſi receſſeris a Fabrotto, cujus verba apponam: *Videtur Theophilus commentarium* DE JUDICIIS *edidiſſe, cujus meminit* §. 20. de actionibus & §. 2. de officio judicis, *& alterum de publicis judiciis, cujus mentio in* §. 1. de publicis judiciis. *Nec enim probabilis videri poteſt eorum ſententia, qui putant, Theophilum in dicto* §. 20. *intelligere titulum inſtitutionum*, de officio judicis, *cum in ipſo illo titulo*, §. 2. *citet eundem librum. Præterea ſcholiaſtes auctoris noſtri* ad tit. de inofficioſ. Teſt. *meminit alterius commentarii his verbis:* και αυτῳ γαρ ὁ Θεοφιλῳ εν τῳ ιδιῳ indici των ῥηθεντων κ. τ. λ. (44) *Eſt autem* index ἑρμηνεια, ὑπομνημα, *interpretatio, commentarium, ut exponitur in gloſſis Baſilicorum &c.*

CAPUT VI.

EGI de Theophilo hactenus. Enarravi libri fata. Nunc oſtendam, quo ipſum opus loco aut numero habendum ſit, & quo vulgo habeatur. Ipſa paraphraſis an extet integra, ante omnia videndum eſt. Non eſſe, patet ex primi libri primo titulo, qui de *Juſtitia & jure* inſcribitur, qui deeſt, videturque in-
Pag. 52. de id opus eſſe ακεφαλον. Qui id factum ſit, ut integro omnino procœmio, (45) primus is titulus deſit, cauſſam ego exputare non poſſum: nec liquet, utrum ſcribarum culpa, an ipſius auctoris conſilio omiſſus ſit. Videtur tamen jam diu de-

(43) Quid velit Mylius, nullus intelligo. Nec enim quidquam, quod ad rem præſentem faciat, invenio in Gloſſarii hujus exemplari, quod utendum conceſſit Collega Doctiſſ. Gavel, edito A°. 1688. qui ipſi Du Cangio fatalis & ultimus fuit. G. O. R.

(44) Quem Fabrotus commentarium THi *de Judiciis* credidit, expoſitiones ſ. interpretationes illius ſunt in Libros Dig. *de Judiciis*, uti bene monuit GALTIER ad §. 20. *de Action.* idque clarius adparebit ex fragmentis THinis, quæ ex Baſilicorum Scholiis collecta ſ. l. dedi. Hoc ergo alterum Anteceſſoris noſtri opus fuit, quod non ultra libros *de Rebus* produxiſſe videtur, ut eadem fragmenta oſtendunt. Tertium conſtituit ejuſdem *Index*, per quem (ut in Conſectariis Memorabilium e Baſ. judicavi) non *commentarium* &c. intelligo, ſed *argumenta, ſummaria, breviaria* legum in Dig. poſitarum. Plura THo opera nuſquam adſcripta invenio: nam quod Anonymus quidam Gloſſarum eum Nomicarum auctorem fuiſſe ſuſpicatur ad v. Τραδιτιον, vix umbram veritatis habet, nec probat Schultingius. Adferamus totum locum: „ Τραδιτιον· ἡ απο χειρῳ εις χειρα „ μεταθεσις. THus t. I. L. II. Unde quis „ poſſet colligere, THum eſſe auctorem ha„ rum gloſſarum". (*) [*quo ſigno Anonymum denotat Schultingius qui ſubdit:*] ſed ha„ bent hæc Gloſſaria diverſos auctores, & pot„ eſt aliquis hoc habuiſſe ex THo, vel uter„ que ex alio". Atqui non pauca ex paraphraſi THina in has Gloſſas migraſſe, noſtra fragmentorum collectio oſtendet. Satis inſuper conſtat, eas poſt Baſilicorum libros ſæculo X. compilatas; aſt THum ſub ipſo Juſtiniano ſæc. VI. floruiſſe, quis amplius negabit? G. O. R.

(45) Forte deſunt quædam & procœmio. Omiſit formulam ſolennem, quæ in principio ejuſdem alias comparet. Omiſit & inſcriptionem,

defuiſſe, & aut ab ipſo Theophilo, aut certe ab antiquiſſimis librariis eſſe omiſſum inde conjicio, quod eorum, qui nobis innotuerunt, codicum exhibeat omnino nullus. VIGLIUS in præfatione: *Illud lectorem latere nolo, primum titulum, qui inſcribitur*, de juſtitia & jure, *in utroque noſtro exemplari fuiſſe omiſſum, (conſilione ipſius Theophili an librariorum incuria, non ſatis ſcio,) forte aliquis aliquando & illum reſtituet plenius nactus exemplar &c.* Sed nec fuere pleniores Pariſiis codices, de quibus Aquæſextienſis Jure Conſultus ad Tit. *de juſtitia & jure* nota a. *Hic titulus deeſt in regis codicibus, uti in Viglianis.* Reſarcivit jacturam bona avi, qui tam multis nominibus bene meritus eſt de Theophilo, VIGLIUS, ac reſtituit Baſilicorum opera jutus eundem, & tam feliciter expreſſit Theophilum, Pag. 53. ut Vigliana ſupplementa ſervaverint, inſeruerintque in illam lacunam, quaſi ab ipſo profecta, quotquot poſt eundem paraphraſin prodire juſſerunt. Patet inde, quam fruſtra taxarint quicquam in hoc titulo, quibus volupe eſt reprehendere crebro Theophilum, cum Viglium notarent, non Theophilum, cujus carpendi cauſſa ſurrexerant. Quanquam & illum arbitror adeo bene referre Theophilum, ut nec ipſum aliter ſcripturum fuiſſe probabile ſit, nec melius rectiuſque dicere potuiſſet. Et præter hanc lacunam, eſſe paraphraſin, quæ hodie ſupereſt, ab illa, quam fecit Theophilus, aliquantum diverſam & a librariis paſſim nunc mulcatam membris, nunc inſertis peregrinis extenſam, evincunt tum alia, tum Baſilicorum ſcholia, quæ *Lib.* XXVIII. Tit. V. [leg. IV.] Vol. IV. p. 280: *In quarto autem* (46) *titulo inſtitutionum dicit Theophilus, illuſtres eſſe protoſpatharios, & qui ſupra eos ſunt juxta conſtitutionem Zenonis.* Sed hodie ejuſmodi extat in hac opella nihil. Unde conjicit Vir celebris EVERARDUS OTTO *ad* §. 4. *proœm. Inſt. p.* 17. Theophilum neque integrum neque totum, ſed miſere a ſemidoctis, qui eum poſtea interpretati ſunt, deturpatum, aliis adjectis, aliis omiſſis (47) ad nos perveniſſe. Neque tamen vellem, credat quiſquam, deeſſe inter illa, quæ *gradus cognationum & libertorum ſucceſſiones* exponunt, capita, aliud *de ſervili cognatione*, quod pleræque hoc ipſo loco inſtitutionum latinarum editiones habent. Non enim ibi quicquam deeſt, ſed coaluit cum ſexto titulo is, qui eſt, *de ſervili cognatione*, & injuria ab eodem divellitur. MURETUS ad h. t. *Non eſt titulus per ſe, neque debet ſeparari.* Confirmatur illud cum CHARONDÆ & CONTII libris manu exaratis, tum modo hujus libri titulos allegandi veteribus uſurpato. Ipſe noſter allegat §. *II. de Exceptionibus* caput *de litterarum obligatione*, & vocat vigeſimum primum (48), quod, ſi divel-

nem, titulorumque Imperatoriorum ſuperbiorem paullo laciniam. Sed nec id verti vitio poteſt Theophilo, nec firmat hoc ſilentium eorum conjecturam, qui abfuiſſe hæc a latino codice antiquitus & eſſe poſt hæc adſuta omnia, autumant. vide POL. LEYSERI Diſſ. *de his quæ imperatori ſupponuntur in proœm. inſtit.* §. 3. Nec enim is potuit aliter. Imperatoris præfatio eſt Διαταξις ἡ βεβαιωσα τα ινστιτουτα. Is de ſe loquutus prima perſona utitur. *Nos mandavimus, perfecimus, accommodamus, nos adhortamur.* Sed græcus, quanquam eadem fere verba omnia, non tamen imperatoriam epiſtolam, ſed Juſtinianeæ legiſlationis hiſtoriam exhibet, & ſcribendi genere, quod rhetorum ſcholæ relativum vocant, uſus, imperatorem feciſſe, legiſſe, illum confirmare, & per præſentem epiſtolam adhortari ſcribit. Et illa quidem epiſtola his poterat legitimis verbis muniri, non æque, qualis hæc eſt, privati hominis præfatio. Neque enim, ſi ita dicere licet, Juſtinianus hic loquitur, ſed de Juſtiniano Theophilus. Quo ergo jure comparerent in fronte ipſius Juſtiniani tituli? MYLIUS.

(46) Legend. *IV. Libro tit.* 4. *Inſt.* quamquam ſcholion illud habet α'. pro δ'. ut in fragmentis dixi. G. O. R.

(47) Addi poſſet, quod ὡς παθοντες μαθησομεθα aliquoties moneat, nec ea tamen uſquam adpareant. Vide ex. gr. pag. 155. not. *p.* & p. 602. c. ſed vel prælectiones ſuas ad Dig. ſignificavit; vel (ut fit inter dictandum) plus promiſit, quam poſtea recordatus fuit; vel mortuus ante eſt, quam ipſe paraphraſin ederet. G. O. R.

(48) Similia his loca ex variis Libri III. titulis invenies in Baſilicis, Tom. II. pag. 182, D. 647, B. Tom. III. 52, D. 77, in fin. 78. pr. 140, B. 253, B. 254, A. 360. 435, D. VI. 85, c. 87, C, &c. G. O. R.

velleremus hæc duo, eſſet, poſt viginti ſecundum. Nec potuiſſet illum, qui
Pag. 54. emendi vendendi pactionem exponit, titulum dici ab HARMENOPULO πρόχειρος *L. III. Tit. III. p. m.* 174. vigeſimum & tertium, niſi ſi hæc duo recte ſibi jungantur. Vide præter Muretum ad h. t. & Viglii præfationem, laudatiſſimi OTTONIS notas, hoc titulo.

§. II. Conſtat vero, dixique ſæpius, eſſe hanc paraphraſin græcam. Aperui capite, quod proxime anteceſſit, cauſſas, ob quas hoc ſermone exarari oportuerit. Tu vero, ſi atticis illis deliciis innutritus, & ingenuæ græcitatis fontibus adſuetus ſis, nauſeeſque omnia, niſi, ſi quæ Iſocratem & Xenophontem ſapiant; cave, tuo palato hic dapes augurere. Infectus eſt hujus ſermo (49) ſordibus plurimis & alienis dicendi modis. Ita enim egit cum mortalibus ſors & temporum injuria, ut ex primæ ætatis, probæque latinitatis JCtorum libris fruſtra reliquerit admodum pauca, quæ amiſſorum veræ latinitatis librorum deſiderium, neſcio utrum leniant magis, an excitent. Sed quæ purum & ſincerum græcæ linguæ uſum exhibeant, invenies, arbitror, ex tot græcis juris voluminibus omnino nulla. In his Jure Conſultorum libris ſemibarbara ſunt pleraque & ita deturpata, ut fere non agnoſcas eſſe græca. Et obvia in iſta paraphraſi eſt hæc græco barbara loquendi ratio. Crebræ inibi voces ex Latio petitæ, & modo in græcorum morem flexæ, modo ne quidem civitate donatæ. Crebra dicendi genera, ad latini potius ſermonis, quam græci regulas exigenda. Nec tamen hæc omnia tanta ſunt, ut excutere cuiquam manu paraphraſin debeant. Sæculi iſtud vitium eſt, non auctoris. Neque ego, ut attici ſermonis lepores & deliciæ inde cognoſcantur, frequentis lectionis auctor ſim: Res ipſas laudo, & commendo vehementer illis, qui juriſprudentiæ Romanæ amore percelluntur. Et inſunt etiam libris græcis purioribus latinæ voces, quas ſuo ſermone efferre non poſſunt græculi, & dicendi genera, quæ Latium redolent. De novi Teſtamenti tabulis dubium non eſt, de quibus vide Clariſſ. KAPPII *diſſert. de Latiniſmis novi teſtamenti falſo & merito ſu-*
Pag 55. *ſpectis.* (50) Ut nec Jureconſultis adeo vertendum vitio ſit, ſi malint latinas voces in græcis libris retinere, quam in eorum locum græcas, quibus res æque

(49) Ejuſdemmodi ſordibus, quibus Excellentiſſimi in Academiis magnæ Germaniæ Profeſſores delectari ſolent, quum auditoribus non modo ſemibarbaras, ſed & Gallico-Germanico-Latinas prælectiones dictant. Ceterum ſi ita dictos artis juridicæ terminos eximas, puriſſimus & elegantiſſimus eſt THi ſtilus, cui Novellarum ſtilus immenſum quantum cedit. Qua de re fortaſſe plura in mea præfatione.

G. O. R.

(50) Polybius Περικοπὰς &c. vide Kirchmayer *Paralleliſm. Novi Teſt.* & Polyb. in præf. MYLIUS *in ſchedis.*

(51) Ne tibi videar cum larvis pugnare aut ferire auras, φιλελληνότατε lector, qui illud a quoquam ſanioris ingenii majoriſque doctrinæ ſtatutum fuiſſe ut credas, adduci te ægre pateris, nominabo Jureconſultos ſubſellii non infimi, qui a græcis litteris alieni earum uſum ſtrenue pernegarunt. Ne expectes tamen Gloſſatores, homines ſeſquibarbaros, quorum ſolennis formula, *Græca ſunt*, cui non hodie ridetur? Recenſebo longe majoris eruditionis & famæ homines, nec tamen eos inter AUGUSTINUM, quem græcæ linguæ imperitum dici ab MENAGIO ægre fero Is Modeſtini græca, quæ ſunt in pandectis, vertit & enarravit libro ſingulari: Sæpius tam in illo libro, quam in aliis prodit inſignem earundem litterarum cognitionem, eandemque & aliis ſæpe inculcat: Vide Emendat. & opinionum L. II. c. 1. p. 107. it. p. 95. 195. 208. 291. & in libro ſingulari ad Modeſtinum p. 354. 370. ſqq. Sed referes in horum numerum, me non intercedente, Auguſtini popularem FRANCISCUM AMAYAM, qui in præfatione ad libros poſteriores Codicis, fatetur ingenue, græca ſe tantum non prorſus ignorare. Jungo huic, ut invitus, ALBERICUM GENTILEM, qui Dialogorum de juris interpretibus tertio, cui *Catoni* nomen dedit, id egiſſe ex animo videtur, ut græcæ litteraturæ eſſe in juris ſtudio uſum nullum demonſtraret. Et TABOREM JCtum doctum, ſed non græce, eadem mente fuiſſe ex *racemat. criminal. ſub titulo arborum furtim cæſarum* patet. Vide ſupra C. III. Addam his CLAUD CANTIUNCULAM in Paren. *de ratione ſtudii legalis.* Addo quoque CORNELIUM ECKIUM, Trajecti in Batavis Anteceſſorem, qui ex iis, qui noſtra ætate juriſprudentiam colluſtrarunt, fere ſolus non magnos

que feliciter exprimi non poteſt, ſubmittere. Non quiſquam latinorum vocari ſe in jus patitur, ſi hypotheca, ſyndico, chirembolo, emphyteuſi, chirographo, chomate, eremodicio, ſitonia, aliis utatur, e græcia accerſitis, quorum tamen ſunt penes latinos nomina. Quis græcos objurget, quod κεφατωρφ, εξκουσατιωνα, πατρωνα, λιγατον, συσουκαπιτσυεσθαι, κονδικτιωνα, κομφεσσοριον αγωγην, [προεργεδιγερετευειν i. e. *pro-herede gerere* tit. 19. L. II. ex ſchedis] dicunt, quæ quibus reddant, ſui ſermonis voces non habent. Vide l. 1. §. 1. *de excuſationibus* & ANTON. AUGUSTINUM *ad Modeſtin. p.* 370. Sunt & alii, quibus diſplicet paraphraſis, ideo quod ſit græca: illis ſcilicet, quibus græca non leguntur. Hi ſunt, quibus transferri in latinam linguam debuit, & quorum mentes occupavit & inſedit alte ſuperſtitio, græcis litteris eſſe cum legitima ſcientia commercium nullum. Sed ſuperavimus ſæculi barbariem, quæ bonum juriſtam non debere eſſe bonum græciſtam putaverat. Hodie aut exolevit illa opinio, aut pudet ejus defenſores, palam profiteri, quid de græcæ litteraturæ cum juriſprudentia connubio felici ſentiant (51).

§. III. Sed an eſt operæ pretium, has inſtitutiones legiſſe? Nonne expediret magis, rejeciſſe eaſdem, utpote nugarum plenas? Non eſt una omnium de hac re ſententia. Fuerunt, qui fabulas, nugas, & mendacia exprobrarent. Fuere, qui nihil ad intelligendas Juſtinianeas inſtitutiones prodeſſe magis arbitrarentur. Quæ ſit mihi mens, poteſt colligi ex illis, quæ hactenus dixi. Firmabo eandem, ſi JCtorum, qui ab una alterave parte ſteterunt, recenſuero magna nomina. Producam primum CHRISTIANUM THOMASIUM virum, tam de reſtituenda Germanis ſua, quam de peſſundanda Romanorum juriſprudentia egregie & gnaviter meritum, cujus de Theophilo judicium, ab eo, quod de univerſi juris architectis tulit, non diverſum, exſtat in Delineat. Hiſtoriæ Juris §. LV. *Non multum prudentior fuit paraphraſtes, ut vel ex fabula de SCto Macedon. & aliis patet.* Vide quoque ejuſdem diſſertationes de *primis initiis ſucceſſionis teſtamentariæ*, & *de ſenſu Legis Xviralis teſtamentariæ*. Addam eidem diſcipulum ingenuum GEORGIUM BEYERUM in poſition. ad T. π. de Or. Juris. §. 106. *Ignoſci*

Pag. 56. Pag. 57.

gnos in eadem fecit progreſſus. V. *epiſtolam ejus ad amicum contra Huberum p.* 17. Sunt & forſan in his caſtris alii. Sed quid opus eſt græcis, ſi abſque eorum auxilio ad illud eruditionis faſtigium pervenerunt viri ſummi? Immo vero ſive numeres ſuffragia, ſive earundem momenta ſpectes, utroque caſu diſcedam ego ſuperior, qui ſine græcis litteris juris ſtudium omne mutilum & hiulcum eſſe affirmo. Equidem non enumerabo eos, qui cum græca doctrina junxerunt felici vinculo juriſprudentiam; nec enarrabo qui, ut jungeret, fuerunt cupidæ LL juventuti auctores. Nam neutrorum poſſet iniri numerus. Suppeditabo tamen aliquos, illos potiſſimum, quorum beneficio vel ſolo legitima ſcientia & græcanica eruditio reſtituta eſt. Quo labore defunctus ero, ſi vel ſine elogio nominavero GUILIELMUM BUDÆUM, GREGORIUM HALOANDRUM, JO. LEUNCLAVIUM, C. A FABROTTUM, HUBERTUM GIPHANIUM, SCIPIONEM GENTILEM, & alios complures, quos taceo: nominavi ſaltem potiores. Et quid opus eſt his teſtibus, ubi rerum adſunt argumenta, quæ oſtendant, non videre acutum, quorum luminibus officiat græcarum litterarum ignorantia. An opus eſt in hanc rem allegare LL. duodecim a græcis, ut fert fama, petitas. Ibi quidem pauciora, quæ ex græci ſermonis indole, quam quæ ex latini lucem accipiunt. Et forte poterit ex argumentis non adeo nihili oſtendi, ne quidem eſſe ex Græcia. Sed de eo amplius deliberandum! Sed allegabo auctores, ſine quorum lectione leges ipſæ intelligi & explicari commode non poſſunt, & allegabo, qui Juſtinianei & ſequioris ævi geſtas res ſtili officio deſignarunt, & quorum valde opus eſt ad juris & LL. hiſtoriam libris. Et præterea quoque ſtabiliendæ huic meæ ſententiæ affero loca ipſa in juris libris græca, verſiculos Poëtarum iiſdem inſertos, Homerique apud noſtros auctoritatem. Hæc arbitror omnia curatius litterarum græcarum ſtudium flagitant ab eo, qui ſe juriſprudentiæ dedit ſtudio. Sed præcipue id quoque flagitant conſtitutiones Juſtiniani græci imperatoris græcæ, tum & græci Baſilicon libri, & interpretum juris græcorum, ſi quæ ſuperſunt, fragmenta. Addam his demum omnibus vitia & ſoloeciſmos, quos conviciis & riſu in Gloſſatoribus excipimus, qui tamen plerique ex ignoratione hujus linguæ ortum habent. MYLIUS.

Ignoſci debet græculo juriſperito, ſi erret, aliis quoque erroribus non vacuo. & §. 207. *Theophili paraphraſis fabulis ab Accurſianis non adeo differentibus antiquitates obfuſcat.* & V. C. CHRIST. GODOFRED. HOFFMANNUM *in hiſtoria juris* p. 176. *Theophilus ſuo more philoſophatur, multaque falſa & fidei hiſtoriæ contraria enarrat.* Sed ſunt alii quoque, & illi de ſolidiori Romanorum juriſprudentia optime meriti, qui cum iiſdem faciunt. ANDREÆ ALCIATI verba Cap. II. adduxi, ſed & hic re-
Pag. 58. petam: *Suſpectus mihi valde eſt Theophilus, quoad hiſtoriam & humanitatis ſtudia.* FRANCISCUS CONNANUS Commentar. Jur. civilis *L. II. c. XV. p.* 146. nugatoria ab illo adferri, & eſſe rerum romanarum indagatorem parum diligentem, & *Lib. IX. c. VII. p.* 711. civilis ſcientiæ hoſpitem & peregrinum dicit. His accenſetur etiam a Merillio *append. Variant. ex Cujac. c.* II. CUJACIUS, qui Accurſium illi anteferre dicitur; ſed quam ſint veriora Cujacii de eodem & benigniora judicia, vidimus cap. II. nota *b.* & videbimus §. ſeq. Ipſe vero MERILLIUS, quam ſit acris Theophili cenſor, indicabunt ejus verba: *Scatet Theophilus & aliis erroribus, & ineptis interpretationibus, &c.* Lib. VIII. Obſerv. c. 20. Vide quoque capp. 24. 25. 26. 27. & Variant. ex Cujac. cit. loc. Notaverat multa in Theophilo, dederatque operam, ut ſtultitiæ & ignorantiæ convinceret, & loca pleraque notaret MERILLIUS, uſque adeo, ut FABROTTUS id æqui conſulere ulterius non poſſet, ſed illorum, quæ is notaverat, pararet defenſionem. Hinc nata eſt illi viro apologia, quam pro græcis interpretibus, ſpeciatimque Theophilo confecit, & exercitationibus XII. præmiſit, qua, quanquam non nominetur, petitur tamen unice MERILLIUS, Marani diſcipulus, ut in apologia vocatur, ſed a præceptoris in Theophilum amore multum diverſus, cujus impactos Theophilo errores amovere ab eodem hic conatur. Sunt non adeo multa, quæ excuſat; ſucceſſu felici an id factum ſit, nondum expeditum eſt. Putat ita feliciter hæc Fabrottum eſſe executum, ut etiam ab erroribus Theophili ſingulari libro indicandis Merillium deterruerit, GUND-
Pag. 59. LINGIUS *L. II. Obſerv. C. II.* §. 8. Sed non ex aſſe reſpondiſſe expectationi Fabrottum, cenſet CL. OTTO *in præf. Theſ. J. C. T. III. p.* 35. Creverat hæc inter Aquæſextienſem & Bituricenſem JCtos controverſia, ut ad eam componendam opus eſſe videretur arbitro. Recepit in ſe arbitrium de ea re cognoſcendi ferendique ſententiam JACOBUS GOTHOFREDUS, JCtus vere magnus, & molitus eſt benedicta Theophili & perperam ab eodem admiſſa libro ſingulari enarrare, (52) v. *ad Lib. II. Cod. Theod. de Mag. conven.* Spondet eundem frons paraphraſeos ab eodem editæ, ſed non exhibet. Nec fatorum mihi injuria, aut ſupremi diei adventus celer, impediiſſe videtur, quum editioni huic ſuæ fuerit triginta annos ſuperſtes. Forte, quo minus perficeret, obſtitit, quod tempus omne codici Theodoſiano repurgando illuſtrandoque impenderit, operi æterno & ſupra invidiam magno, quo juriſprudentiam, quam ex lateritia marmoream Cujacius, ille fecit auream. Superſederem lubenter hac ſcriptione, his vindiciis, ſi acceſſiſſet ad vindicandum Theophilum Gothofredus. Sed fuit aliter in fatis. [Adde quæ in fine præf. hujus Hiſt. addi vult MYLIUS.]

§. IV. Sunt tamen, qui & præter Gothofredum, magni fecerunt paraphraſin. ANTONII AUGUSTINI dememineſſe non poſſum, cujus vera & gravia ſunt Emend. & opinionum L. III. cap. VIII. p. 247. verba: *Theophilus antiquus JCtus Juſtiniani inſtitutiones vertit græce, addiditque quaſdam doctas interpretationes. Quo libro nullus extat ad intelligendos inſtitutionum juris libros aptior.* VIGLIUS ZUICHEMUS, quo habeat eundem pretio, oſtendit in præfatione, quam allegavi ſæpius, & quam non poſſum non juriſprudentiæ ſtudioſis vehementer commendare.

(52) Vide quæ Trotzius in *præf. ad Gothof. Opuſc.* MYLIUS *in ſchedis.* Pace Viri Doctiſſ. dicam, nec in toto corpore Theod. talem extare titulum. Reſpexit forſan Vir Conſultiſſ. *Manuale Juris.* . . . . . : ſed nihil ibi dicit de Libro bene & male dictorum THi edendo. Clarius ipſe Goth. ad l. 2. Cod. Theod. *de Domeſt. & Protect.* plenius ſe in

dare. Venio tandem ad CUJACIUM, qui ut Gloſſatoribus, ſi quis eſſe poteſt, ineptiorem judicet, tantum abeſt, ut *paratitl. ad Cod. VIII. Tit. I.* graviſſimum auctorem, ad *l.* 19. *D. de rebus cred.* vetuſtiſſimum & juris peritiſſimum appellet, abque iis, quæ is affert, non eſſe temere recedendum, moneat, ad *L.* 2. *de uſu & uſufr. leg.* vocet optimum interpretem, & quæ docet, eſſe ex intima Pag. 60.
juriſprudentia, ſtatuat, ad *L.* 54. *de ædilitio edicto*, eo non eſſe meliorem Inſtitutionum interpretem, *in notis poſterioribus ad Inſt. de inoffic. Teſtam.* interpretem eſſe fideliſſimum & antiquiſſimum, & *obſerv. L. XXVII. c.* 28. tam eruditum eſſe ex græcis interpretibus neminem, cenſeat. Videtur & ſingulari fuiſſe in Theophilum affectu GUIL. MARANUS, cujus paratitla ad pandectas oſtendunt, quam is ſæpe paraphraſin legerit, & quam bene nonnunquam defendat. De FABROTTO ſuperiore paragrapho actum eſt. Hic adſcribam ex ejus apologia quædam: [Vide ipſam in Excurſ. I.] Quibus & accedunt, qui noſtra ætate de juriſprudentia bene meriti ſunt. Nominabo ex multis, cujus non adeo pridem fecerunt jacturam, nec adhuc ſatis eluxerunt litteræ, GUNDLINGIUM *loc. cit.* & Celeberr. HEINECC. ad π. Tit de SC. Maced. *Quid cauſſæ eſt, ut tot conviciis excipiatur Theophilus, ſcriptor non futilis, ſed probus & doctus, cujus dotes intelligunt pauciores, quam contemnunt.* Adſentitur & his, ille Belgii noſtræque ætatis honos, της νομικης οφθαλμου, EVERARDUS OTTO, in diſſ. de Nuptiis conſobrinorum c. IV. & in præf. Theſ. Jur. Civ. Tomo III. p. 35. *Legendus Theophilus eſt omnino; qui ex intima juriſprudentia tam multa nos docet; abſit ut illum inſipientiæ ſtultitiæque arguamus.*

§. V. Apparet inde, quam ſint diverſæ JCtorum de Theophili auctoritate Pag. 61.
ſententiæ. Sunt qui magni æſtimant & in oculis ferunt. Quid hos ceperit, §. ſequenti oſtendam. Sed alii ſubleſtæ doctrinæ & fidei habent, quos arbitror non una omnes eo traxit ratio. Fuerunt, qui græca ipſius verba non intelligerent, ſequerentur verſionem, imputarentque interpretis vitia & errores ipſi paraphraſtæ. Luculentum extat ejus rei in FRANCISCO CONNANO exemplum, quod Cap. II. recenſui. Fuerunt alii, qui ſuopte ingenio in inſtitutionibus multa taxaverant, mutaverant, emendaverant. Quod ſi omnia, quæ conjecturæ illi favere videbantur, contuliſſent, obſtitit ſæpe auſui Theophili auctoritas, quæ uti ne eſſet remoræ, ipſius fidem ſuſpectam tot conviciis fecerunt. Apud quoſdam forte & hujus auctoritati obeſt, quod habeat quædam illis adverſa, quæ a præceptoribus ipſi tradita ſervant. Sed etiam illis poterat aliquando in opere magno ſomnus obrepere, nunquam certe debuerat poſtponi doctoribus Theophilus. Traxit alios in has partes opinio, eſſe Juſtiniano ſuo longe juniorem, ac adeo ad ejus libros intelligendos non aptiorem, quam noſtros, æque intercapedine temporis ab eodem ſatis longa diſtinctos. Si qui his allecti rationibus tradiderant, erraſſe ſæpius paraphraſten, alii id propagarunt ulterius, qui nec ipſum inſpexerunt & nonnulli ne quidem inſpicere poterant. Nam pertinet quoque ad cauſas hujus contemtus exemplarium inopia & raritas, quæ fuit in cauſa, ut plures non lectum, & ne viſum quidem accuſarent, quam defenderent ſæpius pervolutum. Ita forſan factum, ut Theophilus dictus ſit non recte L. I. c. 10. ſtatuiſſe, capitis mutationem fieri in deterius. Neque enim eſt in ipſo quicquam, quod oſtendat, requiri ſemper, ut fiat capite minuti ſtatus infelicior. Qui inſpexerit ipſum titulum, aliud viderit. Poſſunt & adduxiſſe alios illi, qui inſunt revera, ſed pauci, nævi & errores, ut univerſam illis ſcatere paraphraſin cum Merillio dicerent.

§. VI.

in Benedictorum THi libris *de Sedetis*, ut ait THus, ſeu de ſedibus militum otioſorum acturum, promittit. TROTZIUS *d. l.* p. 17—18.

Locum Goth. ad Cod. Theod. adtulimus in hac edit. pag. 349. *b.* De hoc promiſſo non exſoluto vid. Art. XIII mei prodromi. Ulr. quoque Huberi errorem circa eamdem rem caſtigavi ad THum pag. 196. *b.* G. O. R.

Pag. 62. §. VI. Qui vero Theophilum majoris æſtimant, ipſumque fidum interpretem, ac opus illius & doctiſſimum & explicandis inſtitutionibus idoneum dicunt; illos pellexit eo tam ætas ipſius, quam dignitas? Quis enim melius certiuſve iſtorum temporum ritus exponeret, quis jurium & Legum cauſas aperiret ſolidius, quis verius accuratiuſque legum verba explicaret, genuinum ſenſum erueret, quam συγχρονος & Anteceſſor, & in opere ipſo adjuva? Et oſtendit id ipſe liber. Hic enim, ſi variæ & multiplices libri dotes brevi periodo enarrari, & quaſi uno ſpiritu efferri poſſunt, antiquitatum, quarum nihil penitus debet ignorari, notitia lectorem imbuit; ſi quæ ſunt omiſſa, quæ ad rem curatius explicandam conducunt, diſcutit; verba veterum juris auctorum & ſolennes formulas, quæ ubivis alibi fruſtra quæſiveris, pandit; ipſas legum ſpecies & themata, ſive quos vocant pragmatici noſtri, caſus, exponit probe & explicat; definitiones, vocum etymologias, legum rationes, hiſtoriam, docet: atque ideo quamvis intra verſionis ſe contineat aut paraphraſeos fines, nonne tamen omnibus aliorum commentationibus & notis præferri, in omnium manibus eſſe, debet? Mihi quidem eſſe ejuſmodi operis inſignis auctoritas videtur. Sive de veris inſtitutionum aliarumque legum verbis, & genuina lectione controverſia oriatur, ſive de vocum vi & ſenſu diſceptetur, ſive de ipſo jure ambigatur; ad omnes illas lites dirimendas proderit multum vocata in partes paraphraſis. Quis eſt ex jureconſultis, qui nobis dedititiorum originem & jura percenſuit præter Theophilum? Quis plenius perſequutus eſt & fidelius fideicommiſſarias hæreditates? Quis ſucceſſiones ſublatas doctius, quis litterarum obligationes curatius & verius enarravit & perſcrutatus eſt, quam probus hic noſter & doctus interpres? Inde illius ad legendas intelligendaſque inſtitutiones utilitas, & ad firmandam aut lectionem aut ſententiam, auctoritas maxima. Inde & leges, quæ admodum inter ſeſe pugnant, nec ullo ſociari
Pag. 63. fœdere poſſe videntur, vel hujus paraphraſeos auctoritate poſſe in pacem redigi, oſtendit comprobavitque exemplo JO. MERCERIUS (53) in *Conciliatore Juris* C. II. Inde & accidit, ut ipſi communi opinioni Theophili auctoritatem prætulerint CORATIUS *de Communi opinione doctorum* L. II. Tit. IX. caſu 26. & CAPRIOLUS *de ſucceſſione ab inteſtato*, numero LXXXXVIII. p. 276. Nec defuere, qui frequenter lectitaverint viri ſummi, interque eos etiam illuſtres, Inſtitutiones juris, juncta hac paraphraſi. Condeo & Borbonio, Galliæ principibus explicuiſſe ſemet, ſcribit EDM. MERILLIUS *L. VIII. Obſerv. Cap.* 27. Quod ipſum ad operis commendationem, arbitror, affert multum.

§. VII. Sed tamen adeo ſe non probavit Jure conſultis paraphraſis, ut ab omni omnino parte beata, numeriſque abſoluta omnibus eſſe videatur. Vanus ſit, aut neſcio qua temeritate inſignis, quem nulli prorſus offenderint paraphraſeos nævi. Quam magnifice de ipſo Auguſtinus ſentiat, vidimus, & is tamen quoſdam illius errores detexit atque notavit *L. III. Emendationum cap.* 8. Fabrottus defenſionem ſcripſit, & reliquit in notis, quæ non excuſaret, ſed quæ non bene dicta eſſe, quo erat animi candore, fatetur. EVERARDUS OTTO *cit. diſſ. d. N. C. cap. III. p.* 125. *Nævos habet, ſed ut pulcherrimæ facies, & optima vina fæces ſuas habere ſolent.* Sed qui ſunt illi nævi? In enarrandis romanæ gentis ritibus, eruendiſque latinarum vocum etymologiis lapſus eſt aliquando, ſed meretur veniam græculus, qui in interiora Latii adeo penetrare non potuit. Quod ſi ex juris naturalis, aut morum doctrina quædam arceſſit, rem nonnunquam acu non tangit: ſed hallucinatur pro ſæculi philoſophia. Quo forſan referas, quod ex rationali jure eſſe ſcribit, homicidam

(53) Edit. Reinoldianæ 1713. pag. 56. ubi ſic: „Florentinam lectionem [l. 6. §. 4. D. „ *de Div. rer.*] confirmat THus Inſt. de R. „ D. §. 9. Ει δε και πυρα γνωμην απεδετο" &c. ubi ſimilia adfert Reinoldus. G. O. R.

dam capite plecti debere, ſed furem non niſi in mulctam eſſe condemnandum, jure gentium. In ipſum jus aut nunquam, aut perraro impegit, nec adeo ſæpe, imo forte non unquam, in adumbrandis illis thematibus & ſpeciebus a vero aberravit. [Vide Indicem Auctorum v. THus.]

§. VIII. Nec tamen hi ipſi nævi tanti ſunt, ut ea, quæ habet is bona & ve- Pag. 64.
ra, numero aut pondere ſuperent, atque opus iſtud manibus noſtris excutiant. Jam ab illo tempore, quo primum Juſtiniani imperatoris inſtitutiones verſarem, eorum, qui mihi ad hanc juris ſtudii viam ineundam auctores fuerunt, ſequutus conſilia, cum inſtitutionibus latinis etiam græcam paraphraſin contuli. Et videram illum adeo frequenter ab Juris auctoribus notari, & reprehendi, ut ſuſpicari inciperem non ſemper jure accuſari. Et quod tunc ſuſpicatus eram, poſt, ubi ipſos JCtos, & legum libros magis verſaſſem, deprehendi, eſſe omnino veriſſimum. Dolebam vicem optimi & fidelis interpretis, qui bene docendo audierat peſſime. Cepi inde conſilium, ſi quando tulerit occaſio, ipſum defendendi, & ab injuriis, quibus veteres & noſtri afficiunt, vindicandi. Aggreſſus ſum rem ipſam, atque plura longe vidi ex iis, quæ vulgo caſtigantur, loca poſſe defendi aut commode excuſari, quam jure reprehendi & damnari. Secutus in ea re ipſarum Inſtitutionum ordinem, ea, quæ in juriſprudentiam & antiquitates commiſiſſe dicitur, crimina, vindicare ſuſcepi; omiſi tamen, ſi quos in philoſophiam morumve & juris rationalis doctrinam, aut etymologiæ rationem dicitur errores erraſſe. Hæc eſt Vindiciarum mearum ratio, quibus expedire viſum eſt, ut præmitterem hanc ipſius auctoris & libri hiſtoriam, cum, ut hic ſemel dicerem, quæ ſingulis fere capitibus repetenda videbantur, tum ut ea fundarem, quibus univerſa reliqua opera ſuperſtruetur. Tu, vero, Lector, fave his ſtudiis, & vindiciarum aliquod ſpecimen, quam primum id fieri poteſt, expecta, & dictum Tibi puta quæ Horatius,

—— —— —— *exemplaria græca*
Nocturna verſate manu, verſate diurna.

SIVE

JO. HENRICI MYLII J. U. D. SPECIMEN VINDICIARUM THEOPHILI.

Ad proœm. Libr. I. Tit. I. & partem Tit. II.

ARGUMENTA CAPITUM.

CAPITIS I.

I. Vindiciarum noſtrarum ratio. Epigraphe Theophili.
II. Cur Græci ιστορια?
III. Dei & imp. nomen omiſſum, & quare?
IV. Emend. & explic. § 3. proœm. Inſt.
V. Methodus ſtudii jur. ante Juſtinian.
VI. & Juſtinianea. Notatur Hotomanus.

CAPITIS II.

I. Deeſt primus Titulus, quem ſupplevit Viglius.
II. L. 10. de juſt. & jur. explic. Quædam de definitione juſtitiæ.
III. De eadem, potiſſimum ex auctoribus veteribus.
IV. Laud. & expl. §. ult. paraphr. h. t.

CAPITIS III.

I. Errores Theophili in jus nat.
II. De homicidæ pœna ex jur. nat. Notatur Theoph.
III. Adulterii pœna ex eodem. Caſtigatur Avellanus.
IV. Furti ex eodem jure.
V. Teſtamenti factio ex quo jure, natur. an civili? Expend. locus Merillii. Tacitus explic.

CAPUT PRIMUM.

§. I. AGgreſſurus ergo ad eas, quas ab aliquo tempore Theophilo paravi, vindicias, ſequar ipſius operis, ſeu, qui idem eſt, Inſtitutionum ordinem. Præmiſit his proœmium, vel, ut ex §. 8. [§. 11.] *Conſtitut. de Confirm. Digeſt.* non inconcinne vocari poſſet, de confirmatione Inſtitutionum orationem imperator. Noſter eamdem Græco ſermoni reddidit, &, ſi fides eſt pluſculis, quæ in noſtris hodie manibus verſantur, editionibus, inſcripſit Ἀγορεύει βεβαιοῦσαν τὰ ἰνστιτοῦτα. Quæ epigraphe, cum ipſi, quod eſt apud Græcum noſtrum, proœmio non bene conveniat, a nonnullis etiam antiquorum codicum abfuiſſe dicatur, non ſine ſpecie in ſuſpicionem (1) adducitur a *V. Cl.* CHRIST. GOTTL. SCHWARZIO *Schol. philol. in proœmium Inſtitutionum, pag.* 22. Illudque eo magis, ſi ipſam PROOEMII vocem, quam Latinæ Inſtitutiones habent, προοιμιον dicamus, cum LUDEWIGIO *in Juſtinian. cap.* 6. §. 1. *pag.* 105. Quamquam, ut verum fatear, nullum hic punctum ferre videatur laudato SCHWARZIO *Theophili editio* anno 1544. *Baſileæ* (2) typis exſcripta, quam vir eximius bonæ notæ appellat, quæ tamen ſuis Theophilum infamavit verius nugis, & paraphraſin quidem, ſed diſcerptam truncatamque membris exhibet. Pag. 67. Pag. 68.

§. II. Neque arbitror tanti fore, ut moneam, Græculum noſtrum Ἰνστιτοῦτα dixiſſe, quas ille, ut Latinorum plerique, Inſtitutiones; aut indicem, Græcis potiſſimum id ſolemne fuiſſe, & Latinorum pauculis, cum id hodie ne tyrones quidem prætereat. Addere licebit, non videri rem acu tangere viri magni (3) ſuſpicionem, Inſtituta ideo Græcis potius dici, quam alterum illud; quod Latinorum verbalia, quæ in TIO finiunt, illorum palato non bene conveniant, ſoleantque illa plerumque neutro genere ab Græcis efferri. Neſcio an præter hoc unicum, alia ſuppetant exempla, quæ eamdem firmant. Id vero probe memini, frequentiſſime apud noſtros Ἐμανκιπατιονες, Δεπορτατιονες, Ἀρρογατιονες, Ἐξκεπτιονες atque id genus centum alia obvenire. Singulare id videtur, quod condictiones maſculino genere efferat per κονδικτιονες (4), *tit. Inſt. de actionibus.*

§. III. Ut auguſtiora faciat Inſtitutionum ſuarum principia, a nomine divino eadem auſpicatur *Juſtinianus.* Addidit ſuum nomen, & quam uſurpavit titulorum pompam. Eorum omnium nihil habet Theophilus, ſuo, ut arbitror, jure. Non quod ſuſpectæ hæc fidei ſint, ſed quod, quale ipſe habet, proœmio, non conveniant. Quod cum fuſius alio loco perſecutus ſim, nunc de iis ne verbum quidem amplius addam. (5) *Vid. Diſſertationes noſtras de his quæ Imp. Juſtiniano ſuppoſita eſſe in proœmiis Inſtitutionum perperam creduntur.* Pag. 69.

§. IV.

(1) In Excurſu VI. docebo, nullam Rubricarum Græcarum a THi eſſe manu. G. O. R.

(2) Vide Art. XI. Prodomi noſtri, ſive Excurſus IV. G. O. R.

(3) Cujus? niſi forte Ludewigium ſignificat, qui videatur in Juſtin. M. pag. 92-4. ubi inter alia ipſum Imperatorem monet Græce Ἰνστιτοῦτα dixiſſe. Contra nihil THo frequentius, quam ἐν τῇ πρώτῃ, δευτέρᾳ &c. Ἰνστιτοῦτιονι adlegare. G. O. R.

(4) Nuſquam ſic; ſed κονδικτιτιες, ubi ſubaudi λογες, ut Gloſſarium noſtrum oſtendet. G. O. R.

(5) Ne quid omittere incuſer, excerpam inde, quæ ad THum ſpectant: in *Vindiciis* ergo *Proœmii Inſtit.* cap. 1. §. 3. ait Mylius: „ Nimirum alia eſt imperatoriæ epiſtolæ, alia „ paraphraſtæ proœmii facies. Illa Ἀγορεύις „ eſt, βεβαιοῦσα τὰ Ἰνστιτοῦτα. Inde Imp. de ſe „ locutus, & prima, quam vocant, perſona „ uſus: *Nos mandavimus*, inquit, *perfecimus*, „ *adhortamur.* Sed qui Græcam fecit, verba „ quidem fere eadem omnia, non tamen „ Conſtitutionem, ſed Juſtinianeæ legiſlationis „ hiſtoriam, ſuis quaſi verbis exhibet, & ſui „ proœmii ipſe auctor, Imperatorem quaſi „ alium *feciſſe*, *legiſſe*, *firmaſſe*, *adhortariqua* „ per præſentem epiſtolam, ſcribit. Et illa „ qui-

§. IV. Quodſi nunc ipſam, quæ eſt ante Inſtitutiones, præfationem cum Græca hac conferre juvat, apparebit §. III. a Latinis Inſtitutionibus Græcum exemplar valde diſſidere. Cum enim imperator ſcribat, ſuperioribus temporibus poſt quadriennium contigiſſe juris ſtudioſis, ut principales conſtitutiones tractarent manibus, noſter hic verbum verbo reddit, niſi quod loco *quadriennii* τριετη χρονον ſufficiat. Ubi ergo ex Latinis verbis rem æſtimes, en tibi egregium, quem in ipſo limine erravit errorem Theophilus. Deſerit illum FABROTTUS, &, *aut corrupti ſunt*, ait *Theophili codices omnes, aut erravit inſigniter, recte enim apud Juſtinianum legitur, poſt quadriennium.* Affert medelam, vel vim potius HOTOMANUS. Deceptus Juſtiniani verbis, tollit τριετη, & τετραετη (6) ſubſtituit, codicum conſenſu omni deſtitutus. Quorum alterutrum, quamquam reliqui omnes, ut grex ducem, ſequantur, ita ut ne unius ego quidem reminiſcar, qui *triennium* pro *quadriennio* maluerit: vix tamen eſt, ut quiſquam ſeu de loci ſalute, ſeu de Theophili integritate deſperet. Rectius enim & verius apud noſtrum τριετη, quam in Latinis *quadriennium*, legi, quovis ego pignore certem. Quod cum antea vel binis verbis in *Theophili hiſtoria, cap.* 2. §. 4. *pag.* 12. indicaſſem, facile perſuaſi laudato SCHWARZIO *l. c. pag.* 45. Nunc, quod in hunc locum diſtuli, rem ipſam conficiam. Uti vero appareat, quo in cardo agatur, res omnis erit altius repetenda. Antiquis temporibus, qui
Pag. 70. ad leges incubuerunt, non ſuopte ingenio, ſuove arbitratu ſtudendi rationem ordinarunt, ſed quibuſdam finibus circumſcripti tranſgredi eos, & diverſo ab eo, qui præſcriptus erat, modo jurium libris operam dare nefas exiſtimabant. Singulis annis, imo & ſingulis unius anni partibus ſua penſa, ſuus labos erat, nec adhibebantur moderandis cauſſarum fatis, ſolvendiſve ambiguis legum ænigmatibus, niſi qui non modo juſtum ſtatumque tempus juri operam dediſſent, ſed etiam eos, qui propoſiti erant, libros verſaſſent. Id ea nobis ætate Scævolas & Servios, Papinianos & Paullos tulit, quos ignorat noſtra, qua ad veram & priſca, ſi ſuperi annuant, meliorem juriſprudentiam pertingere, eo quiſque certius confidit, quo ſui magis animi voluptatem ſecutus, confuſius & inordinatius per juris auctores vagatur. Sed unde eſt, niſi ex hoc fonte, quod cruda plerique in cathedram & forum ſtudia protrudant? Nunc redeo, unde digreſſus eram.

§. V. Illa tempeſtate, quæ Juſtinianum anteceſſerat, *primum* juris ſtudioſis aliquot JCtorum libri, *altero* anno nonnulli legum tituli excuſſi ſunt, biennio elapſo, *tertio* in anno, aliis titulis data opera, & PAPINIANI *Reſponſa* expoſita ſunt. Quibus a profeſſoribus traditis, anno eodem *tertio*, (neque enim quidquam additur, quod quarto demum factum eſſe, indicio ſit,) *Reſponſa* PAULLI ipſorum induſtriæ data ſunt, & inde antiquæ prudentiæ omnis IN QUARTUM annum finis. Hæc ex §. 11. *Conſt. ad Anteceſſ.* datæ & Pandectis præfixæ, quæ alio præſidio defectis utramque hic paginam ſola facit. Inde patet, trium annorum opera omne juris ſtudium emenſos in quarto finem eidem impoſuiſſe: quid vero tunc magis probabile eſt, eos uſurpaſſe manibus, quam principales
Pag. 71. illas voces, aut quid oſtendet hunc annum otio datum, & alterum demum Conſtitutionibus impenſum fuiſſe. Tulerunt hoc anno nomen λυτων, quod vel ſolum dirimendis ſolvendiſque litibus pares fuiſſe probat. Qui ipſi juris nodos expediunt, quid obſtat quo minus Conſtitutionibus principum excutiendis habeantur idonei? Quid quod ex allegatæ Conſtitutionis §. 6. recte colligatur, potiori ante Juſtinianum jure λυτας audiviſſe, quam ipſius tempore, qui hoc anno Paulli Reſponſa legi juſſit, nondum permiſit cauſſas ſolvere. Ibi: „ *ſiquidem maluerint, hoc cognomen retineant.*"

§. VI.

„ quidem epiſtola his poterat verbis commode incipere, non adeo bene, qualis hæc eſt, „ privati hominis præfatio. Vid. Theoph. „ [Hiſtor.] cap. 6. §. 1." [not. 45.] G. O. R.

§. VI. Utne vero videar omisisse, quæ adversantur meæ huic conjecturæ, quæ in *dicta Constit.* hæc sequuntur, nunc expendam. Quæ attuli, pertinent ad studiorum rationem ante Justinianum. Migravit hic mores pristinos, & hæc voluit alio modo servari. Intra primum annum Institutiones & ωρωτα tradit Justinianeis novis §. 2. altero libros *de rebus & judiciis*, & quatuor alios versari jubet edictales §. 3. tertio ex Digestis & PAPINIANI *Responsis* legi §. 4. quarto, ut ante, post hæc, PAULLI *Responsa* λυταις explicari §. 5. & ultimo demum anno ipsas *Constitutiones* vult tractari. Duo inde nobis opponi videas. Primum, si solitum fuerit etiam ante imperatorem nostrum anni quarti studiosos certo quodam vocabulo appellare, nondum emensos omne juris prudentiæ studium habuisse & alia forte, quibus operam quarto hoc anno impenderent, antequam illis patuerit ad constitutiones via. Verum illud non consequi, vel ωρωλυτω nomen docet, quod quamquam quintus annus suis tribuat; tamen auditum fuisse quemquam, non memini, qui ne post quadriennium quidem illum cursum finitum dixerit. Deinde verba §. 5. *pro responsis Paulli*, quæ antea *recitabant*, Pag. 72.
ostendere videntur, annum hunc quartum, quem ego constitutionibus pertractandis datum fuisse arbitror, JCti Responsis insumtum fuisse; at quod ANTE lecta fuisse dicuntur responsa: post Papinianum, ut olim, non tamen præcise anno quarto fuisse tradita, nexus horum omnium docet. Et ita evictum, arbitror, melius Græcum interpretem, certe convenientius Justinianeæ Constitutioni scripsisse, quam Latinos Institutionum auctores. Ut vero & videamus, quid abduxerit in aliam sententiam non paucos, ac Theophilum arguere videatur, hæc forsan contrariæ opinionis est origo: quod dicitur, *his a professoribus traditis* contigisse, id exacto tertio anno accidisse creditum fuit, cum intra illum factum sit, id quod patet ex verbis: *inde IN QUARTUM annum finis juris prudentiæ.* Forte & errandi inde provenit occasio, quod non attenderint interpretes, quæ quarto anno fieri dicuntur, ea non accidere μετα τετραετη, sed μετα τριετη, & multum esse diversa: *post quartum annum*, & *quarto in anno.* Quod facile quamquam sit ad dijudicandum; confudit tamen HOTOMANUS *ad h. l.* qui non recte ait scribere Theophilum μετα τριετη, cum ex *Const. ad Anteceff.* pateat, quarto anno iis admotos fuisse, sed μετα τριετη & quarto anno an differunt? an non eadem sunt? Quæ omnia cum nunc ita sint, sequitur, ut aut, quæ SCHWARZII conjectura est, ex αυξησεως amore, suaque omnia extollendi libidine, tribus annis quartus adjectus sit, aut verius nobis de Latino exemplo pronunciare liceat, quæ ille de Græco: *aut corruptos esse omnes* Institutionum *codices*, *aut errare vehementer* Tribonianum. *Omnino enim recte legitur apud* Theophilum *per triennium*, *prout constat ex Orat. ad Anteceff.* §. 1.

CAPUT II.

§. I. QUæ cum ita sint, liceret nunc a procœmio hoc ad primum primi libri Pag. 73.
titulum aggredi, si illum Græco sermone noster induisset. Quod vero quum factum non sit, ut ne quidquam deesset operi, quod primum vulgaverat, addidit de suo has de justitia & jure paragraphos VIGLIUS, paraphrasi quidem paullo breviores, neque tamen Theophilo indignos. Imposuit hoc ipsum non paucis, qui, cum ex hoc titulo sumta in suam rem attulerint, nec attenderint, a quo hæc profecta sint, testimonium denunciarunt Theophilo, re ipsa VIGLIO teste usi (7). Proinde nihil attinebit, si quando hoc loco aberravit JCtus, in tramitem eum revocari a nobis, qui Theophilo apo-

(6) Recte Hotom., ut evincam in Excursu VII. ubi argumenta Myliana refellam. G. O. R.

(7) Vid. HUBERUS, MAURITIUS, cæterique; locis, quæ indicabimus. MYLIUS.

apologiam paramus, non VIGLIO, aut ſi quis alius hanc lacunam eodem ſucceſſu ſupplevit.

§. II. Cum vero *juſtitiam* βελησιν τα ἑαυτε ἑκαςῳ απονεμωσαν *voluntatem ſuum cuique tribuentem* finiverit interpres, liceat vel duobus verbis monere, magis nobis id
Pag. 74. probari, quam ſi βελησιν απονεμωσθαι *tribuendi* dixerit, ut eſt in *L.* 10. *D. de juſt. & jur.* Obſtare ei quidem videntur, quæ in hanc rem diſputarunt viri celeberrimi, GERARDUS NOODT, *Probab. Libr. III. cap.* 2. &, quem honoris cauſſa nomino, LEYSERUS *ad Digeſt. Libr. I. Spec. I. cap.* 2. Qui cum docuerint, virum juſtum non ſemper ipſa re ſuum cuique dare, ſed modo, quo id minus faciat, ipſa publicæ utilitatis ratione prohiberi, modo indiciis & legitimis argumentis deceptum alicui, quod non meruerat, ſupplicium adſignare, nec tamen ideo juſti viri elogio excidere: ſequi videtur, ut juſtitia concinnius fere dicatur voluntas cuique ſua tribuendi, quam re ipſa ſemper tribuens. Verum quod ſi dixeris ea cujuſque eſſe, quæ illi tribui & competere publicæ rei intereſt, & quæ illi indicia vero ſimilia & legitimæ conjecturæ adſignant; facile obtinebis virtutem hanc noſtram non tantum velle, ut tribuatur, ſed re vera quoque, quod cujuſque eſt, tribuere.

§. III. Quæ ſi nunc latius perſequerer, verendum mihi foret, ne in logomachiam abiret omnis diſputatio, cum in eo rei cardo volvatur, quo ſignificatu *tribui* cuipiam *ſuum* a nobis dicatur. Negari illud non poteſt, veterum ſapientum & JCtorum pleroſque frequentius participio, quam gerundio uſos eſſe, (8) quorum loca fere moverant MENAGIUM, ut *L.* 10. *D. juſt. & jur. tribuens* in locum *tribuendi* ſubſtituiſſet, *Amœn. cap.* 4. Cæterum HUBERO *præl. ad π. h. t.* §. 2. voluntas *tribuendi* efficacior; OTTONI in *Notis ad h. t. tribuens* propria
Pag. 75. magis JCtis eſſe dicitur. Theophilum, ſi umquam hunc titulum tranſtulit, νεμωσαν dixiſſe non dubito, vel ob Baſilicos, qui eodem prorſus modo loquuntur. Imo ipſe Juſtinianus *Nov. LXVIIII. princ.* Τα δικαια παση βεβαιευε.

§. IV. Addi hoc loco poteſt, laudari Theophilum, vel potius, qui nominari debuiſſet, Viglium, quod ſtudii juris poſitiones, ſeu Θεσεις, expoſuerit per εἰδη, ſive genera. Non tantum enim Harmenopuli & eclogarum juvatur conſenſu, vid. DION. GOTHOFRED. *ad h. l.* ſed concinnius etiam hæc *genera* quam *partes* dici, vocato in ſubſidium hoc loco, late diſputat MAURITIUS *de princ. jur. publ. cap.* 2. §. 13. *p.* 15.

CAPUT III.

VEnio ad titulum ſecundum (9), qui vindiciis noſtris ampliorem campum aperit. Enumerat hic Theophilus non procul a limine aliquot natura-
Pag. 76. lis ſive gentium juris exempla, qua in re non adeo acutum vidiſſe contendunt, & illud quidem non ſine omni jure aut ſpecie. Neque enim ea, qua vixiſſe illi contigit, tempeſtate perfecta adeo erat naturalis juris ratio & indoles, aut expeditum, quid naturæ aut gentium jus, & quid hæc & civile interſit: ſequitur ergo ſæculi ſui philoſophiam, dum ad hujus juris præcepta refert: Τυς φονεις αποτεμνεσθαι, τον κλεπτην εις χρηματα τιμωρεισθαι, τας Διαθηκας συγγραφεσθαι, cet. Vide quæ de ea re in *hiſtor. Theophili cap.* 6. §. 7. *pag.* 63. notavimus. Prædiximus ibi, vindicias noſtras ad hos errores (10) non extendi. Neque enim

(8) CIC. *ad Herenn. Libr. III. cap.* 2. Idem *Libr. II. de Invent. cap.* 53. & *Libr. V. de Fin. cap.* 23. MACROB. in *Somn. Scip. Libr. I. cap.* 8. Quibus adde quæ FABROTTUS in utraque editione *ad h. l.* attulit. MYLIUS.

Add. Chr. Wæchtlerus in Not. ad Noodtii Probab. MEERM.

(9) Equidem paraphraſeos re vera primus eſt. Sed præſtat Latinarum Inſtitutionum numeros ſervare, ut ne, ſi diſſideret ab illis paraphraſis, aliquando turbæ excitarentur. MYLIUS.

(10) Sed non ſunt errores, ut noſtræ notæ & addenda docent. G. O. H.

enim in quæſtione eſt, cujus pretii fuerit Theophili philoſophia aut morum diſciplina, cum auctoritatem ejus in juris prudentia & antiquitatum doctrina expendimus. Juvabit tamen nihilo ſecius oſtendiſſe pleraque hæc, niſi & ipſi veritati, ejus certe, quo vixit, ævi placitis ex aſſe convenire.

§. II. Quod ergo ad gentium jus, ſive hoc nomine communi populorum uſu invectum, ſive idem, quod nos vocamus naturale, intelligat, quod, inquam, ad hoc referat, αποτεμνεσθαι τους φονεις, homicidas capite plecti debere, hoc illis, quibus innutritus fuit, principiis, nos imputamus. Vehementer ſe olim probaverat nonnullis talionis jus, inprimis in cæde hominis vindicanda. SENECA pater, *Controverſ. III. 9. Juſtiſſima patiendi vice, quod quiſque alieno excogitat ſupplicio, excipiat ſuo.* Alter SENECA *Epiſt. VII. occidit ille, & quia occidit, meruit, ut idem pateretur.* Sequuntur hos imperatores *L. 3. C. de epiſcop. audient. homicida, parricidaque, quod fecit, ſemper expectet.* Cæterum ut fatear, quod res eſt, non ipſum naturale jus, imo ne gentium quidem conſenſus, adeo abſciſſe eum, qui hominem dolo malo interimit, ad capitale ſupplicium abſtrahit: EURIPIDES certe, GROTIO *de jure belli Libr. I. cap. 2. §. 5. citatus.*

Καλως εθεντο ταυτα πατερες οἱ παλαι· Pag. 77.
Εις ομματων μεν οψιν ουκ ειων πεσειν,
Ουδ' εις απαντημ', ὁστις αἱμ' εχων κυρει,
Φυγαισι δ' ὁσιων, ανταποκλειναι δε μη.

Ut nunc taceam Romanorum antiquiora inſtituta, quos leviore pœna in hoc crimen advertiſſe, palam eſt.

§. III. Sequitur in iis, quæ ex jure gentium derivat, paradigmatibus: Τον μοιχον κολαζεσθαι. Neque, ut arbitror, injuria. Si quod enim aliud flagitium, adulterium certe, naturali juri prorſus adverſari ego exiſtimo. Recte ULPIANUS *L. 42. D. de verb. ſignif.* inter probra, quæ non tam more inſtitutoque civitatis, quam ipſa natura turpia ſunt, & hoc refert: non deſunt tamen quibus alia omnia videntur. PETRUS certe AVELLANUS cum vidiſſet furta, quæ naturaliter turpia Ulpianus ſcripſerat, civitatis demum lege injuſta cenſeri ALCIATO ad *d. L. 42.* auſus eſt eadem de adulterio affirmare. Sed nullo, ut videtur, jure. Quantumvis enim daremus inceſtas cognatorum nuptias, majus & turpius, ut videtur, adulterio flagitium, illo jure non prohiberi, neque tamen inde ſequetur, ut nec adulterio nobis ab eodem interdicatur. Uti enim difficile eſt απλως definire, quæ delictorum magis, quæve minus turpia ſint, ſi ipſorum indolem & naturam, non eam, quam publicæ rei afferunt perniciem, ſpectes: ita poteſt contingere, ut, quod naturale jus nequidem interdixerat cuiquam, illud acerbiore pœna vindicare, civitatis exigat utilitas.

§. IV. Dicitur præterea ex hoc jure deſcendere: Τον κλεπτην εις χρηματα τιμωρεισθαι, επειδη σῶς εβλαψεν ἡμας εις χρηματα. Quod ipſum ut ut vehementer laudet ALBERICUS GENTIL. *ad L. quiſquis* §. 1. mihi tamen ſe magis probant, quæ FABROTTUS hic locorum adjecit *edit. poſt. n. h. Notatur hic Theophilus, quod pœna furti apud omnes gentes pecuniaria non ſit* (11). Imo vero, quia falſum eſt, quemque eodem, quo deliquit, modo eſſe puniendum. Pag. 78.

§. V.

(11) Scythæ ſaltem non videntur ſola multa affeciſſe fures, de quibus JUSTINUS II, 2, 6. *Nullum apud eos ſcelus furto gravius: quippe ſine tecto munimentoque pecora & armenta inter ſylvas habentibus, quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret?* MYLIUS.

Nequaquam opus eſt, ad determinandum aliquod jus gentium, ut omnes æque gentes idem obſervent: ſed ſufficit, ſi moratiores pleræque id ſequantur. Præterea mihi ac THoſatis eſt, & Philoſophos ſummos & JCtos clariſſimos ejuſdem eſſe ſententiæ. Vide ipſum Mylium in hoc Exc. III. Artic. 7. §. 1. & addenda noſtra ad THi pag. 13. G. O. H.

§. V. Posteaquam his addiderat alia quædam, quæ minus in suspicionem adducuntur, ἐθνικὰ νόμα ὠνόματα, adjecit ultimo loco: Διαθῆκαι συγγραφεῖαι. Acris est & multum agitata inter JCtos contentio, utrum ex gentium, id est, naturali jure, an ex civitatum institutis derivanda sit testamenti factio. Sunt utrique sententiæ sui patroni, neque ii exiguæ auctoritatis viri, quos, cum adscribere jam minus vacet, vide apud OTTON. *in Instit. de testam. ordin.* & ad PUFFENDORF. *de offic. hom. & civ. Libr. I. cap.* 14. §. 13. Castigatur noster nominatim ea de re MERILLIO *Observat. Libr. VIII. cap.* 25. adversus quem patrocinium ejus, ut alias sæpe suscipit, FABROTTUS in *apologia pro Græcis.* Si quis hac in re arbitrum se præstabit, id ex oculis non dimittat necesse est, non tam de sollemni & legitimo & juris Romani testamento quæstionem nunc esse, quam de quavis ultima voluntate, resque suas in eventum mortis alienandi potestate (12).
Pag. 79. Non satis ad hæc attendit MERILLIUS qui, ut nostrum confutet, *si*, inquit, *testamenta fierent JURE GENTIUM, ab omnibus fieri possent.* Et possunt omnino jure hoc gentium ab omnibus, qui ratione utuntur integra, & rerum suarum dominium habent. Ubi nunc expromenda est animi mei sententia, dabo facile, juri universali, primo, simplici & absoluto ignorari hæc testamenta. Sed tamen hypothetico, quod vocant, secundario, seu, ut appellat cum JCtis noster, jure gentium, omnino testamentorum jura contineri censeo. Et amplius censeo, ipsos liberos aut cognatione junctos, naturali jure, non alia ex ratione ad bonorum successionem vocari, nisi quia credibile sit, patrem aut cognatum, de cujus hereditate quæritur, testamento, si quod condidisset, hereditatem eis relicturum fuisse.

(12) Quod quamvis videatur vulgare & notissimum, vix tamen credi potest quam sæpe in exponendis auctoribus utrumque significatum confundant interpretes. Exemplo sit TACITI locus *de moribus Germ. cap.* 20. *nullum* apud eos *testamentum.* Quem sunt qui de sollemni tantum exaudiant testamenti factione, ac ita exponunt, quasi dixisset, Germanos non ea, qua Romani, sollicitudine rebus suis ultimam legem dixisse, sed quocumque modo declaratam moribundi voluntatem servasse. Quos tamen falli vel ea, quæ antecedunt, & quæ sequuntur, verba ostendunt: *heredes successoresque sui cuique liberi* cet. *Si liberi non sunt, proximus gradus in possessione fratres*, cet. unde apparet, Tacitum id voluisse, suis quemque bona sua reliquisse, nec testamentis ad alios, quam quibus lege debebantur, transtulisse. MYLIUS.

THi auctoritatem hac in parte secuti sunt Vigl. Zuichemus ad §. 2. Inst. *de Test. ord.* n. 4. sqq. Fr. Connanus L. I. *Comm. Jur. C.* c. 5. n. 6. & L. IX. c. 1. n. 3. Did. Covarruvias L. III. *Var. Resolut.* c. 6. n. 7. J. Cujacius ad l. 1. & 3. D. *qui test. fac. pos.* P. Perrenonius L. II. *Animadv.* c. 21. Cl. David in *Velit. legali* ad §. 2. Inst. h. t. Arn. Vinnius ad pr. Inst. *de Test. ord.* & Mylius hic. Alii vero testamenta juri civili adscripsere, & THum hic erasse contenderunt, ut Fr. Duarenus ad Tit. Π. *qui test. fac. poss.* ipse Cujac. in Comm. ad §. 1. Inst. *de V. O.* Guil. Fornerius ad l. 3. §. 1. *de V. S.* Ant. Faber *de Error. Pragm.* Dec. 36. err. 2. notatus eo nomine a Desid. Heraldo L. I. *Rer. quot.* c. 17. n. 5. sqq. Em. Merillius in *Comm. ad Inst.* h. l. & L. VIII. *Obs.* c. 25. & L. III. *Variant. ex. Cuj.* in App. c. 2. reprehensus a C. A. Fabrotto in *Apolog.* Verius tamen est, testamenta origine inspecta esse juris gentium, formam vero testandi ex jure civili cujusque regionis proprio descendere. MEERM.

Similia his ego jam scripseram in edit. nostra pag. 16. Ceterum Merilliana λογομαχία de verbo συγγραφεῖαι serio refutari non meret, quod tamen Fabr. in Apol. facit. G. O. R.

EX-

EXCURSUS III. ARTIC. III.
SIVE
JO. HENRICI MYLII J. U. D.
DISSERTATIO AD
THEOPHILI
Libr. I. Tit. II. §. VII. VIII.
DE
PRÆTORE PEREGRINO.

ARGUMENTUM.

I. Inſtituti ratio. Quinam egerint de prætore peregrino.
II. Prætoris multiplex, latior alia, alia ſtrictior, acceptio.
III. Quando duo creati? Notatur Pomponius.
IV. Quando alter urbanus dictus. Variæ peregrini appellationes. L. 2. D. de orig. jur. explic.
V. Peregrini, omnes non cives, etiam Latini, ſigillatim incolæ urbis Rom.
VI. Prætor major, urbanus. Contentiones de honoratiore prætura.
VII. Peregrini poteſtas an minor?
VIII. An illi jus edicti proponendi. Hotomanus notatur. Edicta quotuplicia?
IX. L. 9. D. de dol. mal. expl. Reinoldus notatur, probatur jus edicti ex Boëthio, Theoph. & Val. Max.
X. Ex Dione Caſſio, Cicerone, ex analogia juris civilis.
XI. Ex Aſconio, & Dione iterum.
XII. Apud peregrinum an cives egerint? An lege egerint, an de repetundis?
XIII. Variæ ſortis peregrinæ fata.
XIV. Quando hic magiſtratus ceſſaverit?

§. I. POſteaquam adpulimus animum ad ſcribendas Græcarum Inſtitutionum vindicias, & nonnulla jam *Tituli ſecundi* capita ſub examen vocavimus; id nunc nobis negotium dari videtur, ut paullo curatius, & ex inſtituto, de PRÆTORE PEREGRINO exponamus. Quamvis enim multi omnino multa tradiderint de Romano prætore, & honorario jure, vix tamen quiſquam eſt, qui pro rei dignitate & data opera peregrinæ jurisdictionis fata perſecutus ſit. Olim aliquando ANTISTIUM LABEONEM libros triginta *prætoris peregrini* compoſuiſſe accepimus, *L. 9. §. 4. D. de dol. mal.* Sed quanto acerbior nobis eſt operis univerſi jactura; tanto miramur magis, non inventum eſſe poſtea, qui ad argumentum hoc, cum cura perpoliendum, tam illuſtri nomine excitari ſe pateretur. Paucis equidem, & Pag. 84.

velut in tranſitu nonnumquam hoc caput attigere, qui vel magiſtratuum generatim hiſtoriam compoſuerunt, vel ad Pomponii Enchiridion commentati ſunt, JCti; verum hi, & perfunctorie plerique ac aliud quaſi agentes id præſtiterunt, &, quod inſtituti ratio ſingula excutere non ſineret, non adeo proba & recta appoſuerunt. Quæ cum ita ſint, operæ erit pretium, quæ ad hiſtoriam & jura iſtius provinciæ pertinent, ſimul ex juris noſtri libris, ſimul ex aliis litterarum monimentis repetere, &, quæ alii ſparſim tradiderunt, ea hoc loco colligere & perſequi univerſa. Niſi exigere, certe ferre illud commode videtur, paraphraſeos hic locus, cujus de *peregrino edicto* tradita expendi accurate vix poſſunt, niſi de ipſius prætoris officio recte nobis conſtet. Quod ſi quædam minus aſſecuti, alia prætermiſiſſe videamur, ejus nobis rei
Pag. 85. veniam fieri tanto æquius eſt, quanto ipſius rarior & parcior eſt in legum libris mentio. Uti enim antiquiorum, ſi quæ huc pertinent, fragmenta ætatem non tulere: ita in ſequioris familiæ libris vix umquam opus fuit, magiſtratus peregrini meminiſſe; quod vulgata paſſim, & communicata cum ingenuis omnibus Romana civitas aliam longe peregrinorum faciem induxit. Quæ poſtquam occupavimus, nunc ad rem ipſam aggredimur.

§. II. Quod a principio, omnibus, qui militiæ aut magiſtratui præfuere, commune fuit, & quemcumque in re ſacra aut profana præfectum denotavit, PRÆTORIS nomen; illud poſtea ſupremæ illi & regiæ poteſtati, *conſulatui* puta, peculiariter & quaſi per excellentiam adhæſit: pervulgatum id ipſum & notius fere eſt, quam ut veterum auctoritatibus comprobare opus eſſe videatur. Non tantum *prætorem Tiburtinum*, *prætorem juventutis*, *prætorem ſacrorum* in vetuſtis monimentis deprehendimus; ſed diſerte etiam ASCONIUS PEDIANUS *in Verr. III. p. m.* 157. ait: *veteres omnem magiſtratum, cui paret exercitus*, prætorem *appellarunt*. Cui non dictus eſt CICERONIS locus *Libr. III. de legibus, cap.* 3. *regio imperio duo ſunto, iique* a præeundo, *judicando*, *conſulendo*, prætores, *judices*, *conſules appellantor*. Imo, ut nec ignorari videretur, quod FESTUS ait, voce: *prætoria: initio prætores erant, qui nunc conſules*; ipſe imperator noſter, loco valde importuno, *pr. Nov. XXIV. & XXV.* generale hoc & commune aliis elogium fuiſſe, memorat, ac affert eam in rem multa, ut ipſi videntur, valde acuta, ſed, ſi verum amamus, quavis Gallica nive frigidiora. Et eo adhuc
Pag. 86. tempore, quo ſalutares illæ & æternæ legum tabulæ, divino beneficio Romam commigraſſe perhibentur, eo conſules gaviſos eſſe nomine dubitare nos non ſinit LIVIUS *Libr. III. cap.* 55. *His temporibus*, inquiens, *nondum* conſulem *judicem*, *ſed* prætorem *appellari mos fuit*. Videtur veroſimilis ZONARÆ *T. II. p.* 28. ſuſpicio, inſtaurato poſt exactos decemviros conſulatu, & conſulare nomen in prætorii locum irrepſiſſe. Illa vero appellatio a conſule ad proximam lege poteſtatem, collegamque ipſius tranſiit. Cum enim alterius conſulatus facta eſſet plebi copia, in gratiam ejus amiſſi, peculiarem magiſtratum, qui judiciis præeſſet, & juri dicundo vacaret, conſtitui placuit, eumque *prætorem* nominari. Quo tempore, aut qua potiſſimum ratione permoti hunc magiſtratum creaverint, cum LIVIUS *Libr. VI. cap.* 42. *& VII. c.* 1. & JCtus in *L.* 2. §. 27. *D. de orig. jur.* indicant, tum late diſputant, qui ad hunc locum, alii, ut accuſent, alii, ut defendant, frequentem ſenatum habent, interpretes.

§. III. Et initio quidem unus functus eſt hoc magiſtratu, cujus jurisdictio ad eos, qui in urbe Roma commorabantur, omnino omnes pertinuit. Sed cum ſubinde urbs abundaret incolarum multitudine; ſolus vix ſufficere viſus eſt litibus, quæ, ut fit, aliæ ex aliis ſeri, & cum hominum numero & ipſæ augeri cœperunt. Atque ideo neceſſe fuit, alterum huic adjicere. Quod cum anno ab urbe condita DX, elapſo a primi prætoris natalibus ſæculo integro, &, qui excur-

(1) Ego ſic dicerem: *quoties ſive inter duos peregrinos, ſive peregrinum inter & civem controverſia eſſet:* non habita ratione, uter actor, uter reus ſit. Quale jus hodieque Conſules Bel-

excurrunt, aliquot annis, factum esse, LIVII *epitomator Libr. XXIX.* aliique gravissimi quique historiæ Romanæ conditores referant: mirum videri poterat, qui POMPONIUS *L.* 2. §. 28. *D. de orig. jur.* post aliquot tantum annos a creato primum prætore id contigisse memoret. Sed cum ipsum alias in ponendis annorum calculis aberrare, assidua est & frequens interpretum querela, tum & sollemne JCtis, vocabula, quæ exiguum alias temporis spatium indicant, ad longiorem moram signandam adhibere. Vid. FESTUM *voce: nuper.* JURETUM *ad Symmach. Libr. I. Epist. 6.* RUPERT. *ad Pomp. Enchirid.* §. 28. Pag. 87.

§. IV. Duo nunc in urbe prætores erant, uterque eadem potestate & imperio, sed non eodem honore & munere. Alter juris inter cives dicundi provinciam retinuit; inter peregrinos, aut civem & peregrinum, accepit alter. Ille ab eo tempore URBANUS, hic PEREGRINUS dictus. Non enim vero simile est, quod, vereor, ne in mentem venerit POMPONIO, *L.* 2. §. 27. *D. de orig. jur.* illi etiam, cum solus esset, nec dum adscitus collega, *urbani* elogium adhæsisse. Neque enim tum opus videbatur unum prætorem, ab alio quoquam addita hac nota discernere, neque obtulit se mihi auctoris locus, qui antiquiorem epitheti usuram comprobet. Alter peregrinus dictus est: quod nemo, nisi litterarum bene vehementerque rudis, ita accipiet, ut sibi hominem alio sub sole calentem, aut jure Romanorum civili defectum fingat. Quemadmodum Deos peregre advenientium tutelares, litterati aliquot lapides, quos ex GRUTERO & GUDIO adlegat EVER. OTTO *de tutela viarum publ. part.* I. *cap. 6. pag.* 131. PEREGRINOS dicunt, e. g. JOVI PEREGRINO: ita &, qui jura advenis administrarunt, ipsos peregrinos dictos esse, palam est. Qui sermonis elegantia & castitate se commendant, auctores, illi ad indicandum hunc magistratum sæpius fere aliqua circuitione uti solent, & *prætorem, cujus jurisdictio est inter peregrinos, aut inter cives & peregrinos, nominant*, Liv. *XXXIII*, 21. & *XLV*, 21. GRUTER. *Inscript. pag.* CCCCXCIII, 1. quomodo & Græca inscriptio apud GRUTER. *pag.* 503. στρατηγὸς κατὰ πολιν καὶ ἐπι των ξενων, Λευκιου Κορνελιου Σισεννα. VALERIO MAXIMO tamen I, 4, 2. JCtis sæpius, marmoribus quibusdam, imo & aliis non inauditus prætor *peregrinus*, & Livio persæpe, fors, provincia, jurisdictio *peregrina* dicitur. Non erit hic locus incommodus ad persequendum præcipuas dicendi formulas, quas ad significandum hujus prætoris munus adhibere solent rei Romanæ scriptores. Liv. *XXII*, 35. *Romæ juri dicundo urbana fors Pomponio; inter* cives Romanos & peregrinos *P. Furio evenit.* IDEM *XXIII*, 30. *M. Val. Lævinus* peregrinam sortem in jurisdictione *habuit.* IDEM *XXXII*, 28. peregrina jurisdictio *Minutio obtigit*; & *XXXIII*, 26. *prætores* provincias *sortiti, Fulo urbanam* jurisdictionem, *Acilius* inter cives & peregrinos. Eodemque modo *XXXIX*, 8. & 38. *XLII*, 1. TACITUS *Annal. I*, 15. Idem LIVIUS *XXXVII*, 50. *urbanam sortitus est*, & inter peregrinos, uti & *XL*, 1. *XLI*, 15. 21. 27. IDEM *XLV*, 16. *Prætorum sortes fuere: Cassii urbana, Juventii* inter peregrinos. Nec est infrequens illius in marmoribus mentio: GRUTER. *pag.* CCCXCIX, 6. CCCCXLVI, 4. CCCCXCIII, 1. DIII, 1. DIV, 1. DVI, 1. & *Reinesiani Syntagmatis* VII. 10. cet. Offerent se curatius scrutanti longe plura. Nos non adscripsimus, nisi potiora, & quæ inter legendum olim adverteramus. Ex his ergo omnibus non est difficile ad videndum, nunc inter *peregrinos*, nunc inter *cives & peregrinos* juris dicundi munus tribui. Quorum tamen ut ne quis alterum ab altero diversum esse existimet, quod existimasse videtur SIGONIUS *Libr. I. de judiciis, cap.* 7. vel LIVIUS efficiet, qui *Libr. XLV*, 21. factum laudat prætoris, cujus *inter cives & peregrinos esset* jurisdictio, M. Juvencii Thalnæ, cui is eodem anno *d. l. cap.* 16. sortem *inter peregrinos* tribuit. Quod ut intelligi possit, constituimus ante & præsumtum habemus toties ad nostrum eundum fuisse, quoties actio intendebatur (1) a peregrino. Quod cum adversus Quirites Pag. 88. Pag. 89.

(1) Belgici apud exteras nationes fere exercent, Belgam & indigenam jus dicendum est. G. O. R. sed adhibitis ex illa natione judicibus, si inter

rites non ſecus, ac adverſus extraneos fieri potuiſſet; ſequitur, ut modo inter duos pluresve peregrinæ ſortis homines jus dixerit, modo inter civem & peregrinum. Aut hoc in animo habuit, aut neſcio, quid ſibi velit POMPONIUS *L.* 2. §. 28. quod *plerumque* tantum inter peregrinos ejus juriſdictioni locum relinquat: niſi dixeris, digitum intendiſſe ad alia quædam, quæ interdum, præter ſortem hanc ſuam, eidem committi aut mandari ſolebant.

§. V. Quæ cum ita ſint, non erit ab hoc loco alienum, diſpicere, qui PEREGRINORUM nomine intelligantur. Antiquiſſimos olim Romanos *hoſtes* dixiſſe, quos poſteri eorum molliori vocabulo, peregrinos, ex FESTO, CICERONE, & *decemviralibus tabulis* conſtat, & hodie nemini, ne tyroni quidem cuiquam, obſcurum eſt. Sed non viguit diu hæc appellandi ratio. Paullo poſt, qui antea *hoſtis*, is dicitur *pereger*, aut, quod idem eſt, *peregrinus*. Quamvis enim frequentior ſit peregrinorum appellatio; tamen nec alteram harum vocum Romanis ignorari, & juris etiam interpretibus in uſu eſſe, comprobarunt JCti primi ordinis, SCHULTING. *ad Ulpian. Tit. XVII.* §. 1. & HEINECC. *ad legem Jul. & Pap. Popp. Lib. III. cap. 6. pag.* 406. Complectuntur vero Romani his vocabulis omnes, quotquot ſuprema illa Quiritium libertate ac jure deſtituuntur; uno verbo, qui cives non ſunt: ita ut verum atque unicum peregrinitatis criterium ſit, inter Romanos cives cenſum adſcitumve non eſſe. Id vero ſi eſt, efficitur inde, ut Latini nominis ſocii, Italici juris participes, & provinciarum, municipiorum, coloniarum aut præfecturarum legibus uſi, æque ac qui ſingulis his omnino carent, ad unum omnes, hac appellatione contineantur. Quamvis enim Latinorum jus fere æmulum fuerit civitatis, ipſique
Pag. 90. ſupra cæterorum ἀπολιδῶν ſortem longe eminuerint, attamen ne hi quidem excluſi videntur, ſi generatim peregrinorum in legibus mentio. Quod cum olim negare intenderet VERTRANIUS MAURUS *de jure liberorum cap.* 29. in ordinem redactus eſt ab doctiſſimo omnium *Legis Juliæ & Papiæ* interprete *Libr. II. cap.* 9. *p.* 15. Adde, viri eleganter docti, NORDKERKII librum *de Lege Petron. cap.* 1. *p.* 15. Eſt hæc generalis, catholica quaſi, & quæ ad urbis externæ [æternæ] incolas non magis, quam ad omnes in univerſo terrarum orbe ἀπολιδᾶς extenditur, ipſoſque barbaros comprehendit, ſignificatio, quæ & in illis SENECÆ *de morte Claudii, cap.* 2. *Hos pauculos, qui ſuperſunt, civitate donari: conſtituerat enim Gallos, Sauromatas, & ſi qui ultra glacialem boream incolunt Barbari, togatos videre. Sed quoniam placet aliquot* peregrinos *in ſemen relinqui*, cet. locum invenit. Nos vero cum peregrinorum juriſdictionem hoc loco commemoramus, non intelligimus, niſi illos publici privatique Quiritium juris exſortes, qui Romæ viverent. Non enim difficile eſt ad credendum, ad excellentiſſimum hoc & litterarum & quarumlibet aliarum rerum emporium, undiquaque omnis ætatis, ſexus, nationiſque homines, quaſi agmine facto, convolaſſe. Confirmat illud elegantiſſimus alter ejuſdem philoſophi locus ad *Helviam matrem, cap.* 10. quem, ut pæne longus ſit, liceat tamen adſcribere integrum, idque tanto magis, cum vel ex eo conſtare poſſit, quantopere e publica re fuerit, cauſſis peregrinorum ſingularem prætorem aſſignari. Ita vero ille: *Adſpice hanc frequentiam, cui vix urbis immenſæ tecta ſufficiunt, maxima pars illius turbæ ex municipiis & coloniis ſuis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adduxit ambitio, alios neceſſitas officii publici, alios impoſita legatio, alios luxuria, opulentum & opportunum vitiis locum quæ-*
Pag. 91. *rens, alios liberalium ſtudiorum cupiditas, alios ſpectacula, quoſdam traxit amicitia, quoſdam induſtria. Nullum non hominum genus concurrit in urbem & virtutibus & vitiis magna pretia ponentem. Jube omnes iſtos ad nomen citari, & unde domo quiſque ſit, quære: videbis majorem partem eſſe, quæ relictis ſedibus ſuis venerit in maximam quidem & pulcherrimam urbem, non tamen ſuam.* Cave tamen exiſtimes, qui peregrino hoc jure, peregrinoque magiſtratu uſi ſunt, omnes alienigenas, & aliunde advectos eſſe; quamvis enim hoſpites illi ac advenæ plerique omnes peregrini ſint, vereor tamen, ut quis etiam inverſa vice peregrinos omnes

aliunde

aliunde adveniſſe recte credat. Quid? quod facile contingere poteſt, ut ne unum quidem pedem ex urbe patria umquam extulerit, qui tamen extranei loco habetur. Quod verum eſſe, præter Latinos, vel ii oſtendunt, qui deditiorum conditionis ſunt, aut qui ad peregrinitatem redacti; Vid. BRISSON. *Antiqu. Libr. I. cap.* 13. & 15. item & ii, qui ex cive & peregrina nati, ut plures alios nunc mittam, optimo maximo civium jure deſtitutos. Et hactenus de iis, quos libera republica, aut ſub initium oppreſſæ, *peregrinorum* nomen denotavit. Poſteaquam enim omnibus, qui in orbe Romano erant, jus civitatis communicaverat ANTONINUS, alia huic vocabulo adhæſit notio, quæ pro multiplici & varia juris, qua olim ſoli Quirites uſi, mutatione & ipſa ſæpius immutata eſt. Sed quæ nos, utpote ab hoc tempore & loco aliena, ſecuri prætermittimus. Quam migraverit ſignificationes ſuas hoc nomen, indicavit VALESIUS ad *Ammianum Marcellinum Libr. XIV. cap.* 6. eaſdemque ſuo more, id eſt doctiſſime, excuſſit vir illuſtris EZECHIEL SPANHEMIUS *Orb. Roman. Libr. II. cap.* 22.

§. VI. Redimus ad prætorem noſtrum, quem & munere & dignitate ab urbano diverſum eſſe diximus. Munere: quod inter peregrinos; ille inter cives jus reddidit: dignitate: quod ille major ac honoratior habitus eſt. Quod præter PLUTARCHUM *in Bruto* affirmat FESTUS: MAJOREM *prætorem L. Cæſar putat dici* urbanum; & paullo poſt: MAXIMUM *prætorem dici putant alii eum, qui maximi imperii ſit; alii, qui maximæ ætatis; pro collegio quidem augurum decretum eſt, quod in ſalutis augurio majores & minores appellentur, non ad ætatem, ſed ad vim imperii pertinere.* Inde forte contigit, ut quoties prætorias provincias, ſuam cuique, aſſignatas LIVIUS aliique auctores referant, toties fere primo loco eum nominent, cui in urbe juriſdictio; poſtea, cui inter peregrinos; poſtremo loco, quibus aliæ provinciæ obvenerunt. Et quamvis prætores deſignati in comitiis incertam omnes acciperent juriſdictionem, & ſorte, quam quiſque haberet, tranſigendum eſſet; poſtulavit tamen nonnumquam urbanæ provinciæ dignitas, ut extra ordinem illa alicui ex iis nominatim, vel SCto, vel populi auctoritate daretur. LIV. *XXIV*, 9. *Comitiis prætorum perfectis SCtum factum eſt, ut Qu. Fulvio* extra ordinem urbana *provincia eſſet, iſque potiſſimum conſulibus ad bellum profectis urbi præeſſet.* Atque hoc ipſum non leves aut exiguas turbas & contentiones excitavit, dum alii deſignatorum, qui ſui fiduciam haberent, honoratiorem hunc locum citra ſortis aleam vehementius appeterent; alii hoc ſe munere, ſortis certe beneficio, excluſos gravius acerbiuſque dolerent. Suppetunt illuſtria duo ejus rei in Romanorum hiſtoriis exempla. Alterum APPIANUS refert *Libr. II. bell. civil. pag.* 811. *edit. Toll.* & PLUTARCHUS *in Bruto*; alterum DIO CASSIUS *Libr. XLII. pag.* 198. Nobis nunc loca ipſa, eaque bene longa adſcribere, non vacat. Præter hæc omnia inter hanc juris Romani civibus dicundi ſortem, & alias quaſcumque, omnino non parum interfuiſſe diſerte CICERO *pro Muræna* comprobat *cap.* 20. *Hujus ſors ea fuit, quam omnes tui neceſſarii optamus* [*tibi optabamus*], *juris dicundi, in qua gloriam conciliat magnitudo negotii, gratiam æquitatis largitio, qua in ſorte ſapiens prætor* [*qualis hic fuit*] *offenſionem evitet æquabilitate* [*vitat æqualitate*] *decernendi, benevolentiam adjunget* [*adjungit*] *lenitate audiendi. Egregia & ad conſulatum apta provincia, in qua laus æquitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum voluptate ludorum concluditur. Quid tua ſors? triſtis, atrox? cet.* Quæ quamvis ita ſint omnia, vereor tamen ut probari poſſint, quæ non ineruditos etiam Romanorum rituum conditores tradidiſſe memini: unum urbis prætorem *honoratum* dici, &, quod ex hujus edictis deſcendit jus, ſolum honorarii nomine intelligi. Sed de peregrinis edictis paullo poſt agemus ex inſtituto.

Pag. 92.

Pag. 93.

§. VII. Et de officio magiſtratus noſtri expoſuimus & de loco; ſequitur ut de imperio ac poteſtate diſpiciamus. Etiam, quantum ad hæc attinet, eſſe urbano illo longe inferiorem, ſunt qui cenſeant; ſed ſi verum amamus, eadem utrum-

que poteſtate fuiſſe confitebimur. Magiſtratui uni in collegam ſuum imperium tribuere, ab omni juris ratione alienum eſt. Quid, quod urbano peregrinus nonnunquam interceſſiſſe invenitur; aut quæ ille decreverat, revocaſſe: luculento indicio, illum imperio quidem nihil anteiviſſe. *Lucius Piſo*, CICERONIS verba ſunt, *Libr. II. in Verr. cap.* 43. *multos codices implevit earum rerum, in quibus ille interceſſit, propterea quod iſte aliter, atque ut edixerat, decreviſſet:* & *Cæcilium*, quem vocat, tribunal ſuum prope Trebonii, non ſorte, ſed Cæſaris voluntate honoratiorem provinciam conſecuti, ſellam collocaſſe, & ſi quis appellaret, auxilium præ ſe tuliſſe, inque iis, quæ ad Cæſaris arbitrium ille edixerat, interceſſiſ-
Pag. 94. ſe, auctor eſt DIO CASSIUS *Libr. LXII.* nec inficiatur ipſe CÆSAR *Libr. III. de bello civil. cap.* 20.

§. VIII. Sed ſi rem ipſam putemus, quid inter utramque præturam interfuit? FRANCISCUS HOTOMANUS *in deſcript. magiſtrat. pop. Rom. hac voce,* &, qui ipſum bene & gnaviter exſcripſerunt, alii, triplicem differentiam ſibi reperiſſe viſi ſunt. Nos ſingulas altius repetemus, ab ea, quam is poſtremo loco commemoravit, initium facturi. *Prætor urbanus*, habes verba HOTOMANI, *edictum in albo proponebat, quibus de rebus jus anno ſuo dicturus ſit, cum alter nuſquam, quod ſciam, legatur propoſuiſſe, ſed, ut opinor, ex urbano edicto jus dicebat.* Cui jus hoc edicti peregrinis prætoribus neganti, vel verbo aſſentiti ſunt bene multi. Nos e turba nominemus, rarum & eximium juriſprudentiæ decus, JO. SCHILTERUM, *de jure peregrinor.* §. *IX.* & ſi parvis magna conferre licet, ROSINUM *Libr. VII. Antiqu. Rom. cap.* 11. Vereor tamen ne injuria fiat SCHUBARTHO, quem vir illuſtris HEINECCIUS in iiſdem numeris habet. Ob ea certe, quæ de *Fatis juriſpr. Rom. pag.* 399. monuit, fere in alia omnia iviſſe cenſeri poteſt. Et recte, ſi quid video, facultatem, quo pacto jus redditurus ſit, edicendi, utrique prætorum eodem jure alii tribuunt. Intelligimus plerumque per hæc edicta, formulas initio magiſtratus publice propoſitas, inque univerſum annum conceptas. Differunt ab his aliæ, eæque ſubitaneæ & ſingulares prætorum edictiones, de eo, ſi quid de improviſo accidiſſet, aut ſi ab uno homine, aut in judicio aliquid faciendum. E. g. ſi vi de poſſeſſione dejectus, eo, unde dejectus, reſtituendus eſſet, aut ſi Cajus intra certum tempus adeſſet, aut alius urbe & Italia exire juberetur, & ſi quæ ſunt alia ejuſmodi. Utriuſque vero generis edicta a prætore peregrino proponi ſolita eſſe, facili opera compro-
Pag. 95. babimus, eam viam inituri, ut quæ ab aliis in hanc rem allata ſunt, primo loco; poſtea etiam, quæ primum detexiſſe viſi nobis ſumus, non dubiæ auctoritatis argumenta, longo ordine recenſeamus.

§. IX. ANTISTIUM LABEONEM *prætoris peregrini libros XXX.* aut ſi plures ſint, ſcripſiſſe, ex *L.* 9. §. 4. *D. de dol. mal.* intelligitur. Equidem, quod video viro apprime erudito REINOLDO *Varior. cap.* 37. in mentem veniſſe, his eum libris edictum peregrini prætoris interpretatum fuiſſe, id ægre mihi perſuaderi patiar, propter ea, quod præter *utriuſque prætoris* libros, diverſos ab his *ad edictum* compoſuiſſe deprehendatur LABEO, GELL. IV, 2. *Noct. Att.* HEINECC. *ad Digeſt. de Orig. jur.* §. 41. Attamen hoc argumento id certe effici poſſe ſpero, peregrinæ ſorti alias omnino partes, aliam rationem, alia jura fuiſſe, quam urbanæ; ut vel ideo peculiari edicto opus fuiſſe videatur. Quid alias attinuit tam amplo, & ſpatioſo volumine, libris plus quam triginta, de officio prætoris peregrini commentari. Nonne ſatis erat, aut generatim de prætore, aut de juriſdictione inter cives expoſuiſſe. Sed quid opus eſt his concluſiunculis, ubi diſerta adſunt auctorum teſtimonia? Alterum BOETHII *in Topic. Cicer.* quod neſcio cur ad partes ſuas trahat diſſentiens a nobis SCHILTERUS *l. c. Edicta,* in-

(2) Peregrinum hunc fuiſſe, recte concludit Mylius. Vide PIGHII *Annales* ad A. U. 703. [704.] Tom. III. pag. 424. med. G. O. R.

(3) Incaſſum hoc adfirmari, atque SCtum illud

inquit BOETHIUS, *magiſtratuum ſunt, quæ prætores urbani & PEREGRINI jura dixerunt cet.* Alterum THEOPHILI eſt, §. 7. & 8. *Inſtit. de jur. nat. gent. & civ.* fundus omnis noſtræ diſputationis & occaſio. Verba ipſa, quia Græca ſunt, & noſtri ea faſtidiunt, dicam an reformidant? non appono. Quorum utrique, Boethio æque ac Theophilo, ut fortaſſe ſint, qui parum auctoritatis & roboris relinquant, hic tamen in tanta omnium conſenſione fides non debet denegari. Quid enim opponent VAL. MAXIMO I, 3, 2. *C. Cornelius Hiſpallus*, PRÆTOR PEREGRINUS, *M. Popilio Lænate Cn. Calpurnio coſſ.* EDICTO *Chaldæos intra decimum diem abire ex urbe, & Italia juſſit.* Pag. 95.

§. X. Quæ quidem ut ne quis omnia ad extemporales illas & extraordinarias edictiunculas referat, leges annuas propoſitas neget, dabo nunc alia, quæ in promtu ſunt, ejus rei argumenta. Cum veteri SCto, tum Cornelia lege, cautum eſt, ut prætores ex edictis perpetuis jus dicerent, nec quod ſemel edixerant varie immutarent. Dederat huic rei anſam, quod illi, ut DIO CASSIUS refert, *jus, quod ad contractus dirigendos poſitum erat, negligerent, neque ſcripto jure facile ſtarent.* Quod quidem potiſſimum ad eum, qui peregrinam ſortem in juriſdictione habuit, ſpectare, obſervat SCHUBARTHUS *de fatis juriſprud. Rom. pag.* 398. *ſeqq.* Et videtur ipſe Dio caviſſe, ut ne ad ſolum urbanum quis reſtringeret. Qui dixiſſet alias in iis, quæ paullo antecedunt, παντες στρατηγοι cet. vide, ſi lubet, *hiſtoriam Theophili, cap.* 2. §. 4. *pag.* 13. Aliud argumentum CICERO ſuppeditat *Epiſtol. ad diverſ. Libr.* XIII. *epiſt.* 59. & ex eo J. F. GRONOVIUS *ad h. l.* & EV. OTTO *ad* §. 7. *Inſtitut. de jur. nat. gent. & civ.* Datæ ſunt hæ Ciceronis litteræ ad *M. Curtium Peduceanum, prætorem* (2), ut inſcriptio indicat: *Servabis*, inquit, *ut tua fides & dignitas poſtulat*, edictum *& inſtitutum tuum.* Sed cum urbanam provinciam Titium Rufum adminiſtraſſe, ea quæ proxime antecedit epiſtola luculenter oſtendat, quid ſupereſt, niſi ut ad alium, ſed in urbe, prætorem hæc referantur. Ut ne quis enim ad eum, qui eſſet pro prætore in provincia, litteras dari exiſtimet, certum eſt Romam ex provincia ſcriptas eſſe. Et præter hæc omnia Romanis & peregrinæ ſortis hominibus recte ex eodem edicto jus redditum eſſe, immo, ſi Romanæ rei ſtatum conſideres, vel reddi potuiſſe, recte ſapienterque negant multiplicis doctrinæ viri SCHUBARTHUS & OTTO locis citatis; propterea, quod plura longe propria civibus Romanis fuerint & peculiaria jura, quorum uſura hoſtibus ac *externis* (nam & ſic vocantur civili jure deſtituti, *L.* 13. *D. qui teſtam. facer. poſſ.* & *L.* 7. *de captivis & poſtlim.*) negata. Pag. 97.

§. XI. Hactenus eæ, quas aliunde congeſſimus, rationes; ſed habemus & alias, & quæ, niſi fallimur, noſmet ipſi nobis primum reperiſſe viſi ſumus. Suppetunt enim duo loca, quæ edictorum prætoris peregrini non obſcuram mentionem faciunt: CICERO *in Orat. I. pro Cornelio*, majeſtatis reo, cujus nobis pauca fruſtula ſervavit ASCONIUS: *Lucius Siſenna bonorum Cn. Cornelii poſſeſſionem ex* edicto *ſuo P. Scipioni adoleſcenti, ſumma nobilitate, eximia virtute prædito, dediſſet*, cet. *Is eſt L. Siſenna*, adnotavit ad hæc ASCONIUS, *qui res Romanas ſcripſit.* Is vero quam ſortitus eſt provinciam? peregrinam (3), reſpondeo, idque probabo SCti fragmento, quod ſingulari temporum felicitate nobis ſervatum, poſt alios GRUTERUS exhibet *Inſcr. pag.* DIII.

ΕΠΙ ΥΠΑΤΩΝ, ΚΟΙΝΤΟΥ ΛΥΤΑΤΙΟΥ ΚΑΤΛΟΥ, ΚΑΙ ΜΑΡΚΟΥ ΑΙΜΥΛΙΟΥ ΛΙΠΕΔΟΥ, ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΤΕ ΚΑΤΑ ΠΟΛΙΝ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ, ΛΕΥΚΙΟΥ ΚΟΡΝΕΛΙΟΥ ΣΙΣΕΝΝΑ.

id

lud male ſic verti, docebit Excurſus noſter IX. & Mylius & typographus ſæpius aberrarint. ubii d multo integrius exhibebimus, quum hic Adde etiam finem notæ ſq. G. O. R.

id eſt:

Qu. Lutatio Catulo & M. Æmilio Lepido, coſſ. prætore inter cives & peregrinos L. Cornelio Siſenna.

Pag. 98. M. Cœlium Rufum, ſeu, ut vocat DIO CASSIUS, *Cæcilium* prætorem, Trebonio majori collegæ adverſatum ſæpe eſſe, ſupra vidimus. Is Cœlius peregrina provincia functus, DIONI *leges publicas* propoſuiſſe, iiſque præter alia, quæ contra jus ac æquitatem edixiſſet, mercedes habitatoribus remiſiſſe dicitur. Quo dicendi modo illum edicta (4) ipſius indigitare, & ea quæ loco & tempore conjuncta ſunt, oſtendunt, & facile patitur Græcorum Romanorumque ſollemnis, edicta legum nomine continendi, conſuetudo. Quæ cum ita ſint, ego in aprico eſſe arbitror, prætorem urbis æque ac peregrinorum publice de ea, qua jus dicturus erat, ratione edixiſſe.

§. XII. Faciliori negotio tranſigemus de reliquis duabus, quas HOTOMANUS ſuppeditat, diſcrepantiis. Sunt enim ita comparatæ, ut facile ex iis, quæ ad nos pervenerunt, litterarum legumque monimentis oſtendi queant. *Solos cives Romanos apud urbanum agere potuiſſe, peregrinos non potuiſſe*, refert JCtus. Quid ſi ergo a peregrinis in jus vocandus erat civis Romanus? Nolim cum CUJACIO *ad tit. de officio prætor.* & MUELEN *de orig. jur. ad* §. 28. quiſquam exiſtimet, rei tum rationem habere, & ad urbanum ire, peregrinos oportuiſſe. Imo ſufficit ASCONIUS exemplum ducti in judicium civis (5) a peregrino, & Lucullum prætorem peregrinum jus dixiſſe, refert, quod fieri non potuiſſet, ſi forum rei potius, non actoris ſpectandum fuiſſet. ASCONIUS *in orat. contra competitores: Græci, quos ſpoliaverat, eduxerunt Antonium in jus, ad M. Lucullum prætorem, qui jus inter peregrinos dicebat.* Sed quid dicemus de *actione legis*, quam alii fuiſſe apud hunc peregrinum negant, alii adfirmant: HOTOMANUS: *Apud urbanum lege agebatur; apud hunc nequaquam.* Non convenit ea de re JCtis primariis,
Pag. 99. CUJACIO *ad tit. de offic. prætor.* GRAVINÆ *Orig. jur. civ. Libr. I.* §. 35. CAMPIANO *de officio & poteſtate magiſtrat. Rom.* §. *LXVIII. pag.* 209. Noſtrum non eſt has lites componere, ſed cum ALEANDER *ad Caji Libr.* II. *tit.* 1. aliique obſervaverint, actionum harum alias tribunal, alias magiſtratum, alias ne hunc quidem requirere, venit in mentem ſuſpicari, nec peregrino prætori eas negatas fuiſſe. Erit hic locus opportunus quæſtioni, an de repetundis quæſiverit peregrinus prætor. Videri ita poterat ob Aſconii locum, quem paullo ante adſcripſimus; ſed cum Antonius nondum eo tempore prætor, nec publicas, quas non debuiſſet, pecunias acceperit, ſed nactus forte aliquot turmas equitum, Græcos illos ſpoliaſſe videatur; nec repetundarum id crimen, quo de Marcus Lucullus quæſivit, videtur fuiſſe. Vid. HOTOM. *de magiſtrat. Rom. voc.* prætor peregr. & *voce:* quæſtores parricidii.

§. XIII. Nec tamen adeo neceſſaria viſa eſt hæc peregrinorum prætura, quin etiam, poſteaquam duo creari prætores cœperunt, nonnumquam nni & peregrina

(4) Recte quidem, ut eam rem novo argumento firmaret ſupra laudatus MYLIUS, provocavit ad exemplum M. Cælii Rufi, ſive ut eum Dio vocat, Cæcilii, qui peregrina provincia functus, *auxilia debitoribus adverſus creditores, mercedeſque habitationum annuas ſe conductoribus remiſſurum, pollicebatur.* Hæc enim verba edictum non obſcure indicant. Sed quod idem putavit, per *legem* ab eo Prætore *per ſe promulgatam, qua merces habitationum omnis conductoribus remittebatur, tabulæque novæ proponebantur*, Edictum ſignificari, id ſatis refellit ipſa narratio Dionis, & novas tabulas proponendi ratio, quæ fiebat per legem. Neque valet alterum argumentum, quod idem e fragmento Cic. ex Aſconio . . . . duxit. Non enim conſtat, L. Siſennam *eo anno* Prætura peregrina functum eſſe.

CONRADI I. *Parerg.* 1. pag. 24.

(5) Vide ſup. not. 1. ad §. 4. G. O. R.

grina ſors & urbana data fuerit, quod potiſſimum eo tempore factum eſſe credibile eſt, quo provinciarum tumultus & turbæ plurium præſentiam expoſcerent. LIV. XXV, 3. *P. C. S.* (6) *peregrina & urbana, quæ duorum antea ſortes fuerant.* Atque ab hac fere tempeſtate continuit urbana juriſdictio peregrinam, atque hic mos per plures annos ſervatus eſt, *conf.* LIVIUM *Libr.* XXV. & XXVI. *paſſim. Idem* XXVII, 36. illi, cujus erat major juriſdictio, & peregrinam datam refert, *ut tres in provincias exire poſſent.* Et ſæpius id factum eſſe vel conſtat ex eodem LIVIO XXXVI, 2. XXXVII, 50. Imo præter urbanam alia etiam interdum peregrinæ illi adhæſit, Gallia ſæpius, tum & aliæ nonnumquam, *peregrina cum Gallia evenit* uni prætori apud LIV. XXVII, 1. & XXIX, 13. *Peregrina, & quo ſenatus cenſuiſſet.* XXVII, 22. XLIV, 17. Alias etiam ſua quaſi ſponte tradidiſſe, & collegæ alteri commiſiſſe videntur peregrinam provinciam. LIVIUS XXVIII, 11. *Prætor* peregrinus, *Manilius, collegæ provincia tradita in provinciam* (7) *habuit.* Pag. 100.

§. XIV. Sed quo uſque hæc juriſdictionis urbanæ ac peregrinæ diſtinctio duravit. Hadriani tempore fuiſſe, qui inter cives ac peregrinos jus diceret, lapis oſtendit apud GRUTER. *pag.* CCCCXCIII, 1. quem jam antea adduximus. Niſi fallimur conjectura, ab eo forte tempore defecit, quo ingenuo cuique facta eſt ab Antonino, ſive is Caracalla fuerit, ſive alius quiſquam, jus Quiritium copia. Inde enim factum eſſe, ut alia *peregrini* vocabulo adhæreret notio, iique, pro omnibus, non ex ipſa urbe oriundis, acciperentur, erudite omnino docet SPANHEMIUS *Orb. Rom. Exerc.* II. *cap.* 22. *pag.* 363. Nec eſt prætoris peregrini ulla in poſterioris ævi monumentis memoria. Et hæc de PRÆTORE PEREGRINO attuliſſe ſufficiat.

(6) *Et Prætores provincias ſortiti ſunt: P. Cornelius Sulla urbanam & peregrinam, quæ* &c. Sic Livius. G. O. R.

(7) Forte *abiit* voluit Mylius. Mire autem verba Livii immutavit, apud quem cap. 10. (nihil hujus rei exſtat cap. 11.) hæc invenio: „ Prætores exinde ſortiti ſunt: M. Cæcilius „ Metellus urbanam, Q. Mamilius (*non Ma-* „ *nilius*) peregrinam, C. Servilius Siciliam, „ Ti. Claudius Sardiniam. Exercitus ita di- „ viſi: conſulum alteri. . . . . Et Q. Mami- „ lio, ut, collegæ juriſdictione tradita, Gal- „ liam cum exercitu, cui L. Porcius propræ- „ tor præfuerat, obtineret, decretum eſt". G. O. R.

EXCURSUS III. ARTIC. IV.

SIVE

JO. HENRICI MYLII, J. U. D.

DISSERTATIO

AD

THEOPHILI

Libr. I. Tit. II. §. 2. & Tit. V. §. 4.

DE JURE QUIRITIUM.

Pag. 103. §. I. PErtinet ad THEOPHILI vindicias, diſpicere de JURE QUIRITIUM, quod dum deſcribit ille *Paraphr. tit. de jure nat. gent. & civ.* §. 2. non obſcure ſignificat, idem ſibi eſſe cum JURE, quod appellamus CIVILE. Qua in re utut non diſſentiat ab exemplari Latino, cum tamen ſponte ſua eadem titulo *de libertinis* §. 4. repetierit, poſſet nihilo minus erroris, nec immerito, poſtulari, ſi certum ſit, eſſe duo hæc invicem ſejungenda. Verba ipſius: Ὡσαυτως και το νομιμον ᾧ ἡ Ρωμαϊκη κεχρηϑ πολιτεια *jus Quiritium*, τουτ' εϛι, ᾧ κεχρηνται οἱ κειριται. Οἱ γαρ Ρωμαιοι απο Κουιριτινου, τουτ' εϛι Ρωμυλου, του εξ Αρεως γηγεσιν εχειν αυχουντϑ. κουιριται ωνομασμενοι. κ. τ. λ. Et tit. *de libertinis*: ἡ γαρ ενομωϑ δεσποτεια λεγεται *jure Quiritium*, τουτ' εϛιν εκ του δικαιου των κουιριτων, (al. εκ του νομου των πολιτων) Ρωμαιων· οἱ κουιριται γαρ Ρωμαιοι απο Ρωμυλου, εξ ου την αρχαιογονιαν εσχηκασιν. Pag. 104. Non conveniunt de duplici hoc jure conſulti: quorum alii latius civitate jus Quiritium, alii anguſtius faciunt; alii alio pacto diſcriminandum, imo pars nequidem eſſe ab illa diverſum pronunciat. Nos in rem præſentem veniemus, & potiores de eo ſententias perſequemur. Sed omnium a vero aberravit longiſſime viri docti THEODORI RYKII *Animadv. ad Tacit. Hiſtor. Libr. I. cap.* 78. ſuſpicio, jus, quo QUIRITES utantur, eſſe id, quod dicimus JUS LATII, quodque eſt inter civitatis & Italiæ jura medium. Sed quis umquam audivit, *Latinorum* jura ad *Quiritium* prærogativas adſurrexiſſe? unde extricabit RYKIUS, quæ eum juvent, idonea argumenta? Et reduxit eum in viam vir magnus EZ. SPANHEMIUS in *Orbe Romano, ad Leg.* 17. *D. de ſtatu hom. Exerc. I. cap.* 9. *pag.* 57.

§. II. Audiamus nunc PAULLUM MANUTIUM (1), quo neſcio an multi feliciore ſucceſſu ad antiquitates Romanorum acceſſere. Is *de civitate Rom. pag.* 12. juris Quiritarii aliquam portionem civitatis jus, & quaſi ignobiliorem ejus ſpeciem, ipſoſque Quirites civibus longe honoratiores cenſet. Juvat eum egregie,

(1) Hanc Manutii ſententiam neque plene ſatis propoſuit (Mylius), neque firmis ſatis rationibus refutavit, adeo ut mentem Manutii ne recte quidem percepiſſe videatur. TREKELL *in Select. Antiq.* P. I. pag. 114.

gie, quod manumiſſo Romano jus hoc Quiritium non raro expetitum aut impetratum dicatur; numquam vero jus civis, quo, ſi pleno jure manumiſſus erat, jam cum ipſa libertate donabatur: perſæpe tamen peregrinos, ſeu ingenuos ſeu libertinos, civitatem hanc impetraſſe, traditum inveniamus. Adſcribam ſententiæ hujus fundum, loca aliquot PLINII JUNIORIS, qui *Epiſt. X*, 4. *Quare rogo des ei* CIVITATEM *Romanam. Eſt enim* peregrinæ *conditionis, manumiſſus a* peregrina: *vocatur ipſe Harpocras. Item rogo, des jus* QUIRITIUM *libertis Antoniæ Maximillæ Heliæ & Antoniæ Harmenidi.* IDEM *Epiſt. X*, 5. *Ago gratias* Pag. 105. *domine, quod & jus* QUIRITIUM libertis *neceſſariæ mihi feminæ*, & CIVITATEM *Romanam Harpocrati Jatraliptæ meo, ſine mora indulſiſti.* Et *Epiſt. X*, 6. *Rogo, ut propinquis ejus des civitatem, Chryſippo Mithridatis, & Stratonicæ Epigoni, item liberis ejuſdem Chryſippi, ita ut ſint in patria poteſtate, utque in libertos ſervetur jus patronorum. Item rogo indulgeas* JUS QUIRITIUM *Lucio Satrio Abaſcantio, & Publio Cæſio Phoſporo*, & *Panchariæ Soteridi.* Neque tamen ſunt hæc conſtanti ſollemnique uſu ſervata. Cum enim alia ſuppetunt loca, quæ peregrinis æque ac civibus jus Quiritium tributum eſſe oſtendunt, tum & Panchariam Soteridem, quid oſtendit Romanum fuiſſe libertum; quod ſi etiam reliquos duos *Epiſt. 6.* memoratos, ob nomen, quod gerunt, Romanos credas. Deinde unde colligas, hos pleno jure, id eſt, tributa una civitate, manumiſſos; nec Latinos Junianos fuiſſe. SUETONIUS *Claud. cap. 19. civi vacationem legis Poppææ*, LATINO *jus Quiritium datum*, qui locus nec fugit MANUTIUM *pag. 19.* Poſtremo apud alios promiſcue modo Quiritum jus, modo civitatis datum eſſe libertis, iiſque ſive peregrinis, ſive Romanis palam eſt. PLINIUS certe iſque major, *Libr. XXIX. cap. 6. primus e medicis Romam venit e Peloponneſo Archagathus Lyſaniæ filius, eique* jus Quiritium *datum*, citra dubium peregrino, nec dum civi. Nonne ipſa manumiſſio QUIRITES efficit, ſi audias PERSIUM *Sat. V. una* Quirites *vertigo facit.*

§. III. Ergo opus eſt, ut alia nos ratione his tricis expediamus. Certe aliam viam ingreſſus eſt doctiſſimus de *antiquo jure civium Rom.* commentator *Libr. I. cap. 6. ad 13. fin. & de antiquo jure Italiæ, Libr. I. cap. 4.* traxitque in partes ſuas SPANHEM. *Orb. Roman. Exercit. I. cap. 9. & II. cap. 5.* SCHULTING. *juriſpr.* Pag. 106. *ant. pag. 574.* HEINECC. *Antiqu. Roman. Libr. II. app. cap. 1. §. 23. ſeqq.* alioſque noſtræ ætatis (2) JCtos. Qui quidem omnes id agunt, ut QUIRITIUM jure, quæ ad domeſticam cujuſque vitam pertinent, contineri oſtendant, CIVITATEM vero ad publica etiam jura porrigant. Ergo, his arbitris, quæ Romanis competunt jura connubiorum, dominii, patrium, hereditatum, uſucapionum, alia, ad *Quiritium* jura pertinent. *Civitas* privilegia, ſuffragiorum, honorum, cenſus, militiæ, vectigalium, & ſi quod aliud eſt, publicum jus complectitur. Sed videbimus, quo id jure aut qua fiat injuria? PLINIUS locis, quæ ante indicavimus, *peregrinis* quibuſdam jus civitatis, id eſt, publicum, *libertis* vero *Romanis* Quiritium ſeu privatum rogat, & quo erat apud Trajanum loco, facile impetrat. Scilicet, quod vetus juris fragmentum apud SCHULTINGIUM *pag. 803. §. 6.* ait: *manumiſſis jam competit civitas Romana*, hoc eſt, SIGONIO interprete, jurium, quæ ad publicam rem pertinent, uſura: at vero ipſe SIGONIUS *Libr. II. de ſtat. jur. civ. cap. 14.* tradit, & quis ambigat? eodem jure privato cum civibus uſos eſſe libertini generis homines, ſed honorum, ſtipendiorum, ſuffragiorum, aliorumque id generis, publico jure deſtitutos. Sequitur ex hoc, ut Quiritium jus conſequuti nil aliud acceperint, quam cujus jam antea habuere poteſtatem. Sed fac, quos PLINIUS memorat, Latinos libertos fuiſſe, non cives, atque ideo ne privato quidem hoc jure uſos? cur his

(2) Pro Sigonio diſputat v. Cl. TREKELL *Select. Antiq.* P. I. pag. 124. ſqq. Quum vero nec ipſe Sigonium ſequatur, quid opus illa deſcribere? G. O. R.

his privata tantum jura, exteris & peregrinis ipſa etiam publica exorat. Imo jus patrium nonne ad privata pertinet? Non inficiatur ipſe SIGONIUS. Tamen PLINIUS *Libr. X. ep. 6. rogo ut des* civitatem *Chryſippi liberis, ita ut* SINT IN
Pag. 107. POTESTATE PARENTUM, *utque iis in libertos ſervetur* JUS PATRONORUM. Contra ea ULPIANUS *L. 1. D. de bon. libert.* ait, *grande beneficium, cum liberti ad* civitatem *perducantur.* An vero credibile illis juribus, quæ hoc nomine comprehendi vult vir doctus, eos graviſos eſſe?

§. IV. Non eſt prætereunda hoc loco, quam vir elegantis doctrinæ JO. FRID. CHRISTIUS *Libr. II. Noct. academ. cap. 6.* expoſuit, conjectura. Cum enim MANUTIO aliiſque jus hoc Quiritium excellentius longe atque auguſtius creditum fuerit, quam jus civium Romanorum, hoc ut ſe viro claro probet, tantum abeſt, ut vilius longe ac tantum fæci civium & proletariæ plebeculæ proprium eſſe exiſtimet. Sed, quod ſi de meo ſenſu judicare fas eſt, eoſdem eſſe cives Romanos, cum his, quos vocamus Quirites: quod ipſum non adeo ut arbitror male comprobavit GUNDLINGIUS eo, quod ad univerſum populum verba facturi oratores, QUIRITES compellarent, quodque præco edicturus comitia, OMNES QUIRITES convocaret. Recte STRABO *Libr. V. Geograph.* Κουιρίτας ονομαζουσιν οἱ δημηγοροῦντες τους Ρωμαιους. Neque videtur mihi poſſe idoneis argumentis firmari, quod vir eximius tradit, de patricio & ſenatore in ſuffragia cum plebe & proletariis non eunte. Imo horum potius, quam ignobiliorum in comitiis habitam rationem vel inde apparet, quod ſedulo operam dederint, ut ſua, pauciorum quamlibet, ſuffragia vincerent reliquorum, ſiquidem numerum ſpectes, omnino majora. Inde enim eſt illa Romanorum omnium in centurias, & harum in quinque claſſes diſtributio. Qui vero ſuffragium tuliſſent in prima claſſe, niſi, ut ita dicam, majorum gentium Quirites, &, ſeu ex
Pag. 108. patribus, ſeu ex plebe nobiliores. A. GELLIUS tradit *Noct. Att. Libr. XV. cap. 17.* TRIBUNOS *neque advocare patricios, neque ulla de re ad eos referre poſſe.* Id vero ſi eſt, efficitur inde tantum, ad plebis comitia, quæ tributa appellamus, advocatos non eſſe (3) civitatis primores. Sed ad comitia centuriarum vocari potuiſſe, quis negabit? & vocatos omnino eſſe, paullo inferius oſtendemus. Equidem nec interfuiſſe tributis comitiis certum eſt, ſed unde id factum eſt, niſi, quod nulla in iis cenſus, ordinis, ætatis ratio haberetur. Quam hinc facile eſt ad conjiciendum eo comparuiſſe frequentius, quando populus in centurias conſcriptus coibat, fierique poterat, ut unius aut duorum primæ claſſis civium tabellæ ſexcentis aut pluribus proletariorum & capite cenſorum ſuffragiis eſſent potiores. Cur diebus comitialibus ſenatum habere nefas erat, niſi quo nemo ullus civis a ſuffragio avocaretur? Sed habemus & alia, eademque exceptione omni majora ejus rei documenta, VARRO *Libr. III. de re ruſt. cap. 4. comitiis ædilibus cum ſole Caldo ego atque Appius* SENATOR *tabulis ſuffragium tuliſſemus.* VALER. MAXIM. *Libr. IV. cap. 5. ex. 3. magna cum invidia, fortuna prætoriis comitiis Africani ſuperioris filium Cn. Scipionem & Cicereium in campum deduxerat. Cicereius ut vidit ſe omnibus centuriis Scipioni anteferri, templo deſcendit, abjectaque candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit.* Sic CICERONI *pro Plancio cap. 14. Plancius, vir ſummo & equeſtri loco natus,* quod antea oſtenderat, ſuffragium *tuliſſe, & primus ſciviſſe legem de publicanis dicitur.* Sic *pro P. Sextio: Gellius,* ait, *homo & fratre indignus, viro clariſſimo atque optimo conſule, & ordine equeſtri, cujus ille ordinis nomen retinet, is de me ſuffragia tulit, is affuit,* cet. Aut ego vehementer fallor, aut ex his omnibus efficitur, patricios omnino, & no-
Pag. 109. biliorem quemvis, ipſos etiam ſenatores, non ſecus ac tenuioris ſortis homines in ſua quemque tribu & centuria ſuffragii tabulam in ciſtam injeciſſe, nec vide-

(3) Advocati ſunt procul dubio, ſiquidem nemo Quiritium tribu carebat; ſed multitudo in iis capitum, non cenſuum magnitudo prævalebat: unde forte, ſi res eſſet minoris momenti,

videtur quidquam ſubeſſe cauſſæ, ut hos tamquam ſexagenarios & inutiles de ponte deturbemus. Omiſi prudens loca, quæ tantum probant præſentes adfuiſſe comitiis, de quibus loquimur, civitatis principes, cum poſſint adfuiſſe, vel ut eorum ratio haberetur in magiſtratuum; vel ut ad ſuadendum diſſuadendumve prodirent in legum comitiis, vel in quibuſcunque, ut ſedentes pro tribunali arbitros aut ſpectatores ſe præberent, quod de conſulibus ait LIVIUS *Libr.* XXXIX.

§. V. Quæ quidem omnia ſi ita ſunt, uti omnino eſſe, poſt ea quæ diſputavimus, ambiget opinor nemo, videtur omnino illa QUIRITIUM compellatio non ad ſolam togatam plebem pertinuiſſe. Quod ipſum ut magis firmem, provoco ad legis Publiliæ formulam apud LIV. *Libr.* VIII. *cap.* 12. *ut plebis ſcita omnes* Quirites *tenerent*; provoco ad ſollemne devotionis carmen, *pro* POPULO ROMANO QUIRITIUM; ad illas: fidem *populi*, fidem *Quiritium*, implorandi obteſtandique formulas; ad certa illa & typica quaſi: *proh fidem veſtram Quirites! porro Quirites!* Quæ certe tantum ad vilioris ſortis popellum retinere [pertinere], vix patitur horum omnium dignitas, & prorſus reſpuit Publiliæ legiſlationis hiſtoria. Ita ego teneo, QUIRITES dictos, qui erant Romanæ civitatis participes, omnino omnes, idque nominis tunc potiſſimum ſibi vindicaſſe, cum, qua cives, auguſtiſſimorumque horum jurium participes eos contemplamur. Quotieſcumque ergo cives, qua ſunt cives, qua portionem populi Romani, illius terrarum domitoris, conſiderant, toties nomine hoc uti ſolent Pag. 110. veteres. Inde nimirum Publiliæ legis, devotionis, quiritationis, inde publicæ comitialiſque rogationis verba: VELITIS JUBEATIS QUIRITES. Inde illa: UTI EGO DIXI, ITA VOS QUIRITES ROGO: Inde aliæ ſollemnes formulæ arceſſendæ ſunt. Imo inde accidit, ut ipſi Quirites patribus & magiſtratibus opponantur; non generatim honoratioribus & nobilioribus quibuſcumque, ſed ſenatui & magiſtratu functis. Sic QUIRITES ſciſcere & ferre, PATRES auctores fieri perſæpe dicuntur. Sic LIV. *Libr. IX. quid ceſſatis*, QUIRITES, *voſque*, PATRES *conſcripti*, *arma capere?* IDEM *Libr. XXXVIII. hoc die*, ait, TRIBUNI *plebis voſque* QUIRITES. Omnium vero elegantiſſime *Libr. XXXIV. cap.* 3. *quorum alterum ad nos* CONSULES *reliquoſque* MAGISTRATUS, *alterum ad vos*, QUIRITES, *pertinet*: *nam utrum ex re publica ſit, nec ne? id quod ad vos fertur, veſtra exiſtimatio eſt, qui in ſuffragium ituri eſtis.*

§. VI. Quid ergo? An jus Quiritium idem eſt cum civitate? Nullumne hæc duo diſcrimen ſegregat? Ita certe videtur, ſi ex promiſcuo & vario auctorum juriſque peritorum uſu rem æſtimes? Præter ea, quæ in eam rem ante allata ſunt plura, adde nunc ex PLINIO *Hiſtor. natur. Libr. VI. cap.* 5. *uni huic omnium externo curru &* Quiritium *jure donato. Quippe Gadibus genito* civitas *Romana data eſt.* ULPIAN. *tit.* III. §. 2. *beneficio principali Latinus* civitatem *Romanam accipit, ſi ab imperatore jus* Quiritium *impetraverit.* IDEM *L.* 1. *D. de rei vindic. ſi quis*, ait, *ita petit filium ſuum in poteſtate*: ex jure Romano; *videtur mihi Pomponius conſentire, recte eum egiſſe: ait enim adjecta cauſſa*: ex lege Quiritium, Pag. 111. *vindicare* poſſe. Abſque duobus iſtis, quos ſupra adſcripſimus, PLINII JUNIORIS locis foret, & libere ac ſine hæſitatione pronunciarem, non eſſe diverſa. Sed cum is hæc tanta cura, tantaque ſollicitudine diſtinxerit, ut non umquam ea inter ſe commutaret, aut cui alterum rogare intenderat, alterum accommodaret: venit in mentem ſubvereri, ut hæc acu rem tangat opinio? Ergo tamen erunt diverſa? Sed quo pacto? Hic mihi aqua hæret, nec eſt in manibus tabella, qua ſuffragium feram. Quodſi hæc aliquis compoſuerit, & de vero utriuſque diſcrimine meliora me edocuerit, is εὐεργέτης (4) habebit, & ſi hæc eum cura tangit, Veneris baſia, & Phyllida ſolus. [Hactenus MYLIUS.]

APmenti, nobiliores ad tributa comitia, quaſi plebeja, venire aliquando dedignabantur. G. O. R.

(4) Huic loco bona fide adſcribam, quæ olim ad primam ejus lectionem ante editas

APPENDIX I.

ARTICULI IV. EXCURS. III.

ex Obſervatt. Miſcell. CORN. VAL. VONCKII *pag.* 104. *ſqq.*

PRimum itaque mihi quemvis facile conceſſurum puto, *jus Quiritium*, proprie ſic dictum, fuiſſe jus Civitatis optimum maximum, omnibus privilegiis, Quiritibus ſive civibus ingenuis, id eſt Romæ natis & domicilium habentibus, tantum propriis, munitum. . . . . Itidem nec ullo negotio cuilibet perſuaſurum me arbitror, non omnes, qui cives Romani cluebant, eodem jure gaviſos fuiſſe, ſed in multis a ſe invicem diverſos. Quis namque poſt Sigonium & Spanhemium, in *Colonias Romanas* miſſos deteriori civitatis jure, atque Quirites reliqui, uſos, amplius dubitaverit? quid notius, quam *Municipiorum* legibus viventes Cives Rom. audiiſſe, ſed non eodem, quo in Urbe domina viventes, jure? . . . . Si itaque in colonia R. habitanti jus civitatis plenum, civibus tantum ingenuis proprium, concederetur; quid tum? non poterat dici jus civitatis, quod dudum habuerat, inpetraſſe. Quid ergo? *Jus Quiritium.* Pari modo, ſi in municipio vivens, per negotia forte ſua, aliave de cauſa, Romam migrare inpediretur, & tamen ille ſpeciali privilegio jus civitatis optimum inpetraret, recte *jure Quiritium* donatus dici poterat. Idque eo ſæpius expetiiſſe municipes credibile eſt, quod poſterioribus temporibus adeo obliterata eſſent Municipiorum jura, ut iis per ignorantiam uti nequirent, Gellius XVI. *N. A.* 13. *Jus* itaque *Quiritium* erat optimum civitatis jus, adeoque etiam jus Quiritium revera conprehendit jus Civitatis; aſt non viciſſim omne jus civitatis continet jus Quiritium. Et eo ſenſu potuit jus iſtud cum civitate & confundi, & ab eadem etiam diſtingui. Ita, verbi gratia, ſervi ſollemniter manumiſſi fiebant quidem cives R. ſed non poterant dici *jus Quiritium* habere; nam in multis a reliquis civibus diſcrepabant. Si vero ab Imperatore jura impetrarent civium legitimorum, ut nempe natalibus reſtituerentur, jam fiebant Quirites, & civitatem plenam adeoque & Quiritium jus adipiſcebantur. Ita Plinius *ETC.*

Vonckii Obſervationes exemplari meo ea mente adleveram, ut fuſius ſuo tempore deducerem ac probarem; quod nunc facere ſuperſedebo, pro Adpendice ſubjuncturus, quæ Vonckius ac poſtea Trekellius eadem de re commentati fuerunt. En jam meam notulam: [paucis additis.]

Quid ſi *jus Quiritium* [id eſt jus Romanorum civium] olim ita fuerit unicum ac ſimplex, uti ipſa libertas a cive Romano ſervis tributa, quos ſcimus manumiſſos nihil a dominis diſtitiſſe, auctoribus Dionyſio Halic. noſtroque Theophilo. Poſtquam vero & coloniæ & municipia & varia manumiſſorum jura introduci cœperunt, videtur *jus Civitatis Romanæ* ita diſtinctum fuiſſe a *jure Quiritium*, ut hoc generatim dictum omnia civitatis jura complecteretur, qua publica qua privata; ſed in ſpecie notaret ea, quæ ad publicum rei R. ſtatum pertinerent: dum *jura civitatis* non niſi privatæ civium R. eſſent prærogativæ circa patriam poteſtatem, nuptias, jus dotis, patronatus &c. Eamdem differentiam inter cives natos & adſcitos ſervant multæ Belgii Fœderati civitates, ſoluſque Princeps [id eſt Civitatium Ordines, vulgo Provinciarum ſtatus] natalium tribuendorum jus habet, quod *naturaliſeren* vocamus. [In quibuſdam magnæ Germaniæ urbibus idem eſt diſcriminis inter cives, ut ita dicam, majorum ac minorum gentium, aut, ſi mavis, melioris deterioriſque juris: vulgo, *Grootburgers en Kleinburgers.*] G. O. R.

APPENDIX II.

ARTICULI IV. EXCURS. III.

ex Selectis Antiquitt. ALB. DIET. TREKELLII, *P. I. pag.* 111. *ſqq.*

SI quis tamen paullo clarius & accuratius exprimere velit, qua in re optimum JUS CIVITATIS R. conſiſteret, is, me auctore, dicere poteſt, civem R. optimo jure plenum fuiſſe eum, quicunque omnibus civitatis R. juribus, nullo excepto gauderet: contra minus plenum fuiſſe eum, qui quibuſdam juribus deſtitueretur. . . . . Quæritur ergo, quot jura ſufficerent, ut aliquis pro cive R. haberetur. Mihi ea ſedet ſententia, omnia jura privata (excepto jure connubii) omnino fuiſſe neceſſaria ad civem R. efficiendum: non perinde vero jura publica. Publica ergo jura magis faciebant, ut aliquis pleniori jure civis eſſet, quam ut omnino eſſet civis: id quod aliis tamen accuratius excutiendum in præſenti relinquere volo. . . . . Neceſſe omnino eſt, ut Pag. 112. quædam etiam DE JURE QUIRITIUM admoneam. Licet enim poſt alios hanc rem peculiari Diſſertatiuncula pertractandam ſibi ſumſerit Juvenis doctiſſ. & ſi quis unquam longiori vita digniſſimus, J. H. MYLIUS, tantum tamen abeſt, ut ille aliis hac de re dicendi facultatem præripuerit, ut in fine potius aquam ſibi hærere ingenue fateatur, aliiſque ἐυρετὰς promittat. . . . . Primo quidem id mihi certum eſſe videtur, Romanos non ſemper diſtinxiſſe inter jus Quiritium & jus civitatis, ſed utrumque potius pro uno eodemque jure quam ſæpiſſime ſumſiſſe: id quod bene etiam obſervavit lociſque veterum quibuſdam firmavit laudatus Mylius, quem mea tamen ſententia non recte eo retuliſſe locum Ulpiani Fragm. t. III. §. 2. infra oſtendam. Si vero Ulpiano etiam teſtimonium denunciandum eſt, ego huc potius pertinere puto §. 6. h. t. *Nam Latinus civitatem R. accipit, &c.* ubi . . . . . Suet. in Claud. 19. *Latinis jus Quiritium* &c. . . . . Quum enim omnes omnino cives R. dicerentur *Quirites*, ut pariter recte docuit idem juvenis doctiſſ. §. 5. quis dubitabit amplius, jus Quiritium eſſe ipſum jus civium R. Et hoc ſatis fuiſſet ad THEOPHILUM defendendum. Licet enim vel maxime quædam aliquando inter duo iſta jura differentia intercedat: ſufficit tamen, ipſos plerumque veteres hanc diſtinctionem non obſervaſſe. Immo, ſi dicendum, quod res eſt, Th. in iis locis, ubi jus Quiritium per jus civile ſive jus civium R. explicavit, plane non erravit: ibi enim ſaltim nec potuit nec debuit aliter explicari, ne dicam, illum in §. 2. *de Jure N. G. & C.* nudum egiſſe tranſlatorem. Quid enim verius eſt, quam jus illud, quo Populus R. utitur, jus civile vel jus Quiritium appellari? Quid itidem verius eſt, quam jus dominii legitimi ſive civilis, appellari etiam ex jure Quiritium? Sane qui hac in re THum reprehendunt, illi nihil aliud agunt, quam ut propriam prodant inſcitiam. Pag. 113.

Jam opinionem quoque ONUPHRII PANVINII (quam Mylius non attigit) ex ejus libro *de Imperio R.* c. 9. exhibebimus . . . . cujus ſententia cum Manutii in eo tantum convenit, quod jus Quiritium jure civitatis nobilius exiſtimet: id quod tamen mihi haud veroſimile fit . . . . ego potius cum aliis facerem, qui jus civitatis nobilius fuiſſe, quam jus Quiritium exiſtimant . . . . in cæteris Panvinii ſententia multum a Manutiana differt. Nam (1) Manutius nullum determinavit tempus, quando hæc diſtinctio orta fuerit: Panvinius contra tempus determinare voluit, ſed ita ut admodum hac in re fluctuet. (2) Deinde & Panvinii ſententia in eo a Manutiana differt, quod Man. exiſtimet, ſolos libertinos caruiſſe jure Quiritium, ingenuos vero omnes cum jure civitatis habuiſſe etiam jus Quir. Panvinius vero ſuſpicatur, jus Quir. competiiſ- Pag. 119. Pag. 120. Pag. 121.

ſe ſolis civibus antiquis & nobilibus, cives vero novos, ſive ingenuos ſive li-
Pag. 122. bertinos, habuiſſe tantum jus civitatis. (3) Tandem in eo quoque differunt hi laudati duumviri, qua in re jus Quir. quando a jure Civ. diſtinguitur, conſtiterit. Manutius id in jure ingenuitatis præcipue quærit, idque ex ſua hypotheſi, quam jam antea refutavimus. Panvinius vero putat, eos qui jus Q. habebant, omnibus gaviſos fuiſſe privilegiis, quæ civibus veteribus competerent, eoſque præterea tanto quoque tributo non gravatos fuiſſe quam cæteros. Sed hæc omnia gratis affirmantur. *ETC.*

Pag. 123. Sequitur jam CAR. SIGONII ſententia, quæ ſuperioribus quidem melior eſt, neque tantis premitur difficultatibus, quam Manutii & Panvinii, unde eam ſummi quoque viri, Spanhemius, Heineccius, Cellarius (in Diſſert. *de Paulli Ap. civitate R.* §. 10.) Cortius (in not. *ad Plin.* pag. 716. qui tamen falſo Manutium huic ſententiæ adſcribit,) aliique ſunt ſecuti: neque tamen illam omni exceptione majorem eſſe, jam oſtendit ſæpe laudatus Mylius §. 3. licet ejus rationes non unius ejuſdemque ſint ponderis.

Pag. 127. Sic igitur pro Sigonio contra Mylium hactenus diſputavimus, ut ſi nulla alia ſupereſſent dubia, Mylii quidem rationes non obſtarent, quo minus ſecure in Sigonii ſententiam pedibus ire poſſemus.

Pag. 130. Primo quidem probabile eſſe puto, non omnibus apud Romanos temporibus diſcrimen aliquod inter jus Q. & C. fuiſſe obſervatum..... Deinde quando accuratius paullum conſidero, quibuſnam Imperatorum temporibus jus Q. in ſpecie ſic dictum, conceſſum fuerit, ego ſane nullos alios reperio, quam Latinos, ſive colonarios ſive Junianos, ſive ingenuos ſive libertinos.

Pag. 132. Quando ergo ex Latinis illis civis R. erat efficiendus, non neceſſe erat, ut tunc demum omnia illa, quæ ad jus C. conſequendum neceſſaria erant, jura acciperet, quia jam varia ante habebat: ſed neceſſe tantum erat, ut in ſupplementum & iſta acciperet jura, quæ hactenus illi defuerant, quibuſque civis R. carere haud poterat. Puto igitur poſt L. Juniam Norbanam ſpeciali aliquo ſenſu complexum jurium illorum civitatis R. quæ Latinis adhuc deerant, quominus eſſent Quirites ſive cives R. vocatum fuiſſe jus Q. Jus ergo Quiritium cum jure Latinorum ſimul ſumtum totum jus civitatis R. complectebatur: eo tamen diſcrimine, ut Latini libertini per jus Q. illa tantum conſequerentur jura, quibus gauderent cives R. libertinæ conditionis: Latini vero ingenui illa etiam jura, quibus utebantur cives ingenui plebei.

IDEM *in præfat. Antiq. Select.*

Id tamen adhuc monere volo, partem ejus [cap. 4.] primam uſque ad §. 44. jam ante fuiſſe compoſitam, quam Diſſertatio V. Cel. F. C. CONRADI *de jure Q.* in lucem emiſſa fuerit. Aliam viam vir iſte doctiſſ. ingreſſus eſt: neque tamen meæ [me] pœnitet ſententiæ; neque neceſſe eſſe putavi, ut propterea aliquid mutarem aut adderem, ſed liberum potius lectoribus relinquo judicium. Dum hoc ſcribo, ex litteris amiciſſimis Viri Nobiliſſ. GER. MEERMAN perſpicio, nuperrime in Belgio hac de re ſententiam quoque ſuam dixiſſe C. V. VONCK *in Obſ. Miſc.* c. 24. ſed quum illa non multum differat a ſententia Paulli Manutii, & falſa illa (*) nitatur hypotheſi, ac ſi libertis civibus R. datum fuerit jus Q. reſponſio jam ex iis ipſis, quæ in Opere diſputavi, peti poteſt.

(*) Nullus video, unde V. Cl. hanc hypotheſin Vonckio tribuat, qui tantum quibuſdam libertis ſingulari privilegio ab Imperatore hoc jus Quiritium conceſſum fuiſſe, ex ſua & mea ſententia recte adfirmat. Ceterum vix dubito, quin ipſe Trekellius, qui multa jam nobiſcum communia habet, licet aliis ea efferat verbis ad finem uſque pag. 113. perpenſis denuo omnibus, in noſtram utriuſque ſententiam, multo ſane ſimpliciorem & locis Plinianis explicandis aptiorem, pro ſuo candore acceſſurus ſit. G. O. R.

EX-

EXCURSUS III. ARTIC. V.

SIVE

JO. HENRICI MYLII J. U. D. DISSERTATIO POSTUMA DE SCTO SABINIANO,

de adoptione ex tribus maribus.

ARGUMENTUM.

§. I. Variæ emendationes §. XIV. *I. de Hered. ab inteſtato.*
§. II. *Rævardi* & *Wielingii* conjecturæ expenſæ. Δογμα Græcis Senatus Conſultum. *Theophilus* explic.
§. III. SCtum de tribus *maribus* recte dicitur, non de tribus *manibus* aut *mancipationibus*. Qui in nepotis locum adoptati ſunt, an ter mancipati? *Ulpianus* & *Cajus* exponuntur. *Rævardus* confutatus.
§. IV. Nec ex *tribus manumiſſionibus*. Lectio vulgaris defenſa.
§. V. Quid ſit *adoptare ex tribus maribus*? *Accurſii*, *Connani*, aliorum ſententiæ explosæ.
§. VI. *Theophilus* explic. & defenditur.
§. VII. Idem vindicatur contra *Connanum*.
§. VIII. Conjecturæ de ætate SCti.

§. I. NOn una cicatrice deformis eſt §. 14. *I. de Hered. qu. ab inteſt.* Ait JUSTINIANUS: *Nec neceſſitas patri adoptivo imponitur vel heredem eum inſtituere, vel exheredatum facere, utpote nullo vinculo naturali copulatum, neque ſi ex SCto Sabiniano de tribus maribus fuerit adoptatus.* Gemina his habet, unde hæc decerpſit, *L.* 10. §. 3. *C. de adoptionibus.*

§. II. Sine his locis eſſet & interiiſſet omnis SABINIANI SCTI memoria, adeo illud omnes veterum Libri quaſi ex compacto ignorant. Imo ne hoc quidem loco omnes ferunt. RÆVARDUS certe *de auctoritate prudentum Cap. VI. p.* 39. vetat, SCtum perſcribi. Quin quod ſcriptum fingit EX SABINIAN. SEN. id a librariis non intellectum, exponit: *ex Sabinianorum ſententia*, audaci niſi fallor & luxurianti emendatione, quam omnis ratio, quam Codicum fides, quam *L.* 10. *C. de adopt.* & vel ſola THEOPHILI auctoritas, ſatis convellit. Quod enim WIELINGIUS *Juriſp. reſtit. T. ult. p.* 198. hunc a RÆVARDI partibus ſtare exiſtimat, id oppido falſum eſt. ΔΟΓΜΑ, qua is voce utitur, non JCtorum opinionem aut alterutrius ſcholæ ſententiam, ſed *Senatus Conſultum* Græcis denotat. Certa res & expedita eſt, & quæ, ſi opus ſit, advocatis quam plurimis Græcorum Prudentum locis facile intelligetur. NOSTER §. 5. *de J. N. G. & C.* εκληθη *Senatuſconſultum*, τετ' εξι της συγκλητε το δοξμα. §. 2. *de Uſufructu.* Δογμα συγκλητε γεγοιε το λεγον ὡξε. & §. 5. *de fideicom. hered.* Δογμα πεηγαειανεσον. §. 7. *eod.* Τξεβελλιανειε Δογματ☉. §. 7. *quod cum eo, qui in al.* Μακεδονιανειον δο-

γμα, & paſſim ſæpius. Vidit id jam ERNSTIUS *Obſ. L.* 1. *C.* 14. *p.* 58. *Alibi legitur* Συγκλητε δογμα *& ſimpliciter* Δογμα, *quod ſi probe notaveris, multa loca a paucis intellecta perſpicua deprehendes.* Quod ne Theophilo propriu̇m exiſtimes, aut contra aliorum Græcorum conſuetudinem factum putes, efficiet MODESTINUS qui *L. 6. D. de Excuſat.* SCtum Δογμα βουλης appellat. Conf. ANT. AUGUSTIN. *ad Modeſtin.* p. 390. GLOSSÆ etiam Juris Δογμα Θεσπισμα interpretantur, quæ & Οξφιτιανον δοξμα, Τερτυλλιανον δοξμα habent, κ. τ. λ.

§. III. Eſt igitur Senatus Conſultum, ſed qua de re latum? DE TRIBUS MARIBUS ait vulgaris lectio, quam non capiunt, qui immutant. *Tres manus* in *marium* locum ſurrogat *Alciatus pareng. L. IV. c.* 3. quod in alienam poteſtatem translati e manu patris naturalis in fiduciariam *manum* tranſirent, inde in *manus* patris adoptivi traditi, ſed is in viam reductus eſt a CONNANO *Commentar. jur. L. II. c.* 15. §. 3. Neque enim veteri jure in ulla omnino adoptione hic trium manuum concurſus defuit, nec ſine his manibus unquam adoptio peracta eſt. Et quamvis peracta eſſet, unde conſtat, his ſolenni more adoptatis potius ſuccedendi jus fuiſſe, quam iis, qui ſine his ambagibus modo, ſi quis fuit, minus ſolenni adſumti fuerunt. Nonnihil diverſa eſt JACOBI RÆVARDI emendatio, qui iterum corruptelam omnem librariis imputat, cauſſam corruptelæ ſigla: TRIB. MANC. allegat, & profligatis *maribus*, *mancipationes* reſtituit. Sed cum omnis, quæ ex non intellectis litterarum compendiis petitur emendatio, periculoſa ſemper mihi via eſt: tum hoc loco vereor, ne tam multiplici fictione & ſalutari illo ſiglorum arcano commodo ſuperſedeamus. Et amplius vereor, ut ne omne, quo RÆVARDUS ſubnititur, fundamentum lubricum ſit, & facile ſua ipſum vi corruat. Qui in *nepotis* locum adſciſcuntur, eos una tantum mancipatione, ut in adoptivi manum tranſeant, indigere, atque ab iis, qui ter mancipati, in *filii* locum adſumuntur, etiam quod ad ſuccedendi jus differre contendit, idque ſibi ſine pignore credi poſtulat RÆVARDUS. ULPIANI *Tit. X.* §. 1. & CAJI *Tit. VI.* §. 3. quibus ſolet in ea re ab aliis teſtimonium denuntiari, loca nihil efficiunt, quin tantum id probant, nepotem ex avi naturalis poteſtate una emancipatione, manumiſſioneque exire, & ſui juris effici, a quo niſi vehementer fallor, diverſum eſt adoptivo patri in nepotis locum adſumi. Neque aliter JUSTINIANUS *L. ult. C. de adopt.* accipi debet. *Veteres*, inquit, *circuitus in adoptionibus, quæ per tres emancipationes in filiis, aut per unam emancipationem in cæteris liberis fieri ſolebant, &c.* Qui, dum ait, *in cæteris liberis*, filios [*lege* filias,] nepotes nepteſque intelligit, quos aliis in adoptionem damus, non quos ab aliis nobis in hunc locum dari ſinimus. Id vero, ſi eſt, idem RÆVARDO obſtabit, quod ALCIATO, nullam ſine terna mancipatione adoptionem conſtare, & quod, ſi nonnulla conſtet, oſtendi non poſſe ter mancipatos, alio quam ſimplici mancipatione ex patria manu emiſſos, jure uti. Certe, quod is porro cenſet, *L.* 10. *pr. C. de adopt.* & cujus eſt in ea lege mentio, MARCIANI diſtinctionem ad diverſum emancipationum numerum pertinuiſſe, ac utriuſque familiæ JCtis in ea ſpecie non ſatis conveniſſe, ea, ut ſolent eſſe hujus JACOBI pleraque, ingenio ſe auctoris, & veri ſpecie commendant, ipſis rerum teſtimoniis & argumentis deficiuntur.

§. IV. Quemadmodum autem omnium longiſſime a vero abhorrent, qui tres *manumiſſiones* infarciunt propterea, quod ne in filiis quidem niſi duplici manumiſſione opus eſt, ac mancipationes ab ea, quæ has ſequi ſolet, manumiſſione omnino ſejungendæ ſunt, RÆVARD. *L. c. p.* 37. Ita qui rem curatius expendimus, locum, quomodocunque immutetur, injuria ſollicitari, facile deprehendimus. Quæ ante Senatus Conſulti nomen Sabiniani huic placito vindicarunt, argumenta, ea vulgarem & hoc loco lectionem firmant. Quid cauſæ ſubeſt, ut manum injiciamus verbis, quæ conſtanti exemplorum ſcriptura, & cum aliarum legum tum Theophili conſenſu, juris denique omnis

ana-

analogia facile adverſus omnem vim & injuriam muniuntur. Ut temerarent locum interpretes, ſola effecit rei difficultas & quod de trium marium adoptione alias nil inaudiverant. Qui norunt, quæ ſit illa ex tribus maſculis adoptio, illi ab omni injuria ſe lubenter abſtinebunt conſentientque FABROTTO, qui præclare & ſapienter, ut ſolet, ad THEOPHILI *h. l.* annotavit, *edit. prior. Qui lectionem hanc immutant, corrumpunt, non corrigunt locum, qui mendo vacat*: quibus *poſter. edit.* addit, *qui Theophilum hæc comminiſci putant, a veri regione multum aberrant.* Nos rem, quam pauci, certe non ex inſtituto pertractarunt, altius repetemus.

§. V. Nihil vidit ACCURSIUS, aut quiſquis gloſſæ ad d. *L.* 10. auctor eſt. Verba Gloſſatoris: *Tres erant patres, quorum quiſque ſuum filium adoptanti offerebat, ut eum adoptaret, ex quibus unus adoptabatur, aut contra erant tres volentes adoptare, ſed uni eſt datus, cui plus videbatur providendum, cum ſit adoptatus cum majori ſolennitate.* Ridet ACCURSIUM CONNANUS *l. c.* ſed qui nihilo certiora in eam rem affert. Vocat ex tribus maribus adoptatum, qui ex Lege datus eſt in adoptionem, ut patri adoptivo eſſet loco quarti filii, h. e. ut eum quarta ſaltim parte bonorum ſuorum augeret, quamvis plures filios haberet, quaſi EX TRIBUS MARIBUS h. e. *poſt tres mares*, hic quartus ſit. Sed nec ipſa cohærent, nec idoneo autore confirmantur, & quis tolerabit hæc: EX TRIBUS h. e. *poſt tres.* Imo ne ipſe quidem ſatis in ea re conſtare videtur. Paullo poſt de eo locum accipit, quem pater naturalis tanquam ex tribus ſuis filiis quartum dedit adoptandum, ut quemadmodum ſibi quarta parte ſuccederet, ita patri adoptivo & tanta parte ſuccedat. Quæ aut non ſatis capio, aut palam eſt, eſſe ab omnis veri ſpecie & ab hoc loco valde aliena. Alii alia attulerunt, ſed quod nec ipſi inficiantur, meras conjecturas, & eas pleraſque ſic ſatis inficetas.

§. VI. Optime omnium hæc expoſuit THEOPHILUS Paraphraſtes, quem eo facilius credibile eſt, rem acu tetigiſſe, quod & ipſius SCti ætati propior, & juris, in quo tum verſabatur, peritior cenſendus eſt. Quamquam ne his quidem coloribus opus eſſe videatur, quod ipſa res oſtendit, ejus ſententiam aliorum commenta multis paraſangis antecedere. Εαν εχων εγω τρεις αρρενας παιδας [&c.] Res eo redit, ut quod in arrogationibus ex D. PII reſcripto neceſſe fuit, ut impuberi quarta bonorum pars integra linqueretur, id quodammodo ad adoptiones productum eſſe, græcus ſignificet, idque inter fœcunditatis præmia recenſeat, ut trium filiorum uni in adoptionem dato ab adoptivo patre quadrans bonorum ab inteſtato deberetur. Quæ quidem ejus ſententia eo propius ad verum accedit, quod & alias Leges noſtræ ex tribus filiis uni commoda nonnulla indulgeant. Sane *L.* 132. *Cod. Theod. de decurion: Si quis Curialis tres mares filios ſuſceperit, unum dare ſenatui non vetetur.* Quod enim JACOBUS GODOFREDUS ad *h. l.* id non tam ex fœcunditatis privilegio arceſſat, quam propterea, quod Imperatori ſatis viſum ſit, patrem tres Curiales Curiæ ſufficere, conſtitutum eſſe exiſtimet, id neſcio, quo idoneo argumento confirmari poſſit. Neque enim inauditum eſt, & ipſos aliquot filiarum parentes, ut liberis porro operam darent, allicit magis ſolos filios ad capienda hæc præmia numerum facere. Sed, quid, inquis, ad patrem πολυτεκνον, filium Senatorem eſſe? quid, filio in adoptionem dato Sabinianum hunc quadrantem ab inteſtato deberi? Eſt vero innatum illud mortalibus gloriolæ ſtudium, & ipſa erga hos, qui ex ſe nati ſunt, voluntas, quæ facile efficit, ut & liberis bene cupiant, & quo illis melius ſit, operam omnem impendant. V. VERTRAN. MAURUM *de Jure Liberorum, c.* 23. ut recte paulo ante GODOFREDUS, (qui tamen vereor, ut ſibi nunc ipſi conſtet) ab iis diſſentiat, qui quadrantem inductum putant, quod qui ex tam parvo numero liberos in adoptionem daret, in adoptantis gratiam, non exonerandæ domus cauſæ id facere videatur, quod MURETUS [non invenio hæc præcedentia apud Muretum. G. O. R.] exiſtimaverat ad *Inſt. h. l. Cum*, inquit, *quis ex tribus maſculis filiis unum in adoptionem dediſſet, cum ſe multis*

multis commodis privaret, æquum erat, aliqua ratione ſuccurri, Sabiniano igitur SCto cautum eſt, &c. Vereor, ut recte. Neque enim privat ſe commodis liberorum, qui eos adoptandos dedit. Quin dati in adoptionem nihilominus tamen patri naturali proſunt. *pr. I. de excuſ. Tutor.*

§. VII. Quæ, cum ita ſunt, nihil cauſſæ eſt, ut Paraphraſtes CONNANO *d. l.* vapulet, aut parum diligentis rerum Romanarum indagatoris nomine traducatur, maxime cum melius quicquam a ſe afferri poſſe deſperet. Neque difficile nunc erit eidem, *cur non idem in eo, qui unicus patri cum eſſet, datus ſit in adoptionem*, quærenti reſpondere: ſcilicet ob πολυπαιδιας illud præmium, aut ſi MURETUS magis placeat, quod qui unum tantum aut duos filios habebant, ſi eos in adoptionem dare & domo quodammodo ejicere voluiſſent, non ſatis humane facere viderentur, at, qui tres aut plures habebant, ſi exonerare ſe vellent, & in aliquam locupletem familiam unum ex iis dare in animum inducerent, viderentur id facere benevolentia adducti: &c. Quod vero is addit. *Cur non id ipſum in eo, qui ex quatuor aut quinque maribus?* non intelligendum eſt, ita abſciſſe ternarium liberorum numerum exigi, ut plures non æque proſint, ſed ut ſignificetur, pauciores non prodeſſe. Cæterum, qui ex pluribus adoptatur, eodem emolumento fruetur, imo ubi ex analogia rem æſtimes, ex ſex aut ſeptem maſculis forte duo fruentur, quanquam in tanta argumentorum penuria certi quidquam præſtare vix auſim.

§. VIII. Fuerit operæ pretium, de ætate Δογματος Sabiniani, deque ejus auctoritate pluribus diſpicere, niſi & hic eadem monumentorum penuria luminibus noſtris officiat. Fallor, aut poſt D. PII demum Reſcriptum, quo de quadrante arrogatis proſpicitur id factum eſt. Et ſi quis Conſulares faſtos excutiat ante Pii tempora, æque ac poſt illa non unum ejus nominis Conſulem deprehendet (1). Et quot non ſuffecti ejus nominis eſſe poterant. Venit aliquando in mentem ſuſpicari, antiquius longe & forte ante Neronis tempora latum eſſe. Adduxerat eo SENECÆ auctoritas, qui *Controverſ. L. II. c. 1. Dives ſuſtulit unum filium, non fuit contentus, quid enim erat diviti unus, tres ſuſtulit, poterat unum in adoptionem dare, abdicavit unum, alterum, tertium.* Sed res ipſa & quæ loco conjuncta ſunt docent, Rhetorem aliud nihil velle, niſi oſtendere, divitis patris filios injuria abdicari, quos, ſi ejicere pater voluiſſet, potuiſſet dare in adoptionem.

(1) Scil. Divi Pii tempore A. U. 908. i. e. A. Chr. 155. C. Jul. Severus & M. Rufinius Sabinianus Coſſ. fuere. Sed nihil prohibet, quin & SCtum Sabinianum ab uno Sabinorum nomen accipere potuerit, quorum memoria inter conſules frequens eſt: ex. gr. A. U. 715. 750. 762. 779. 835. 837. ante Pium, & poſt eum A. U. 967. 969. 993. 1069. 1070. Incerta ergo hujus SCti manet ætas. G. O. R.

EX-

EXCURSUS III. ARTIC. VI.

SIVE

JO. HENRICI MYLII J. U. D. DISSERTATIO POSTUMA

DE TRIBUS LEGIS AQUILIÆ CAPITIBUS.

ARGUMENTUM.

§. I. Legis *Aquiliæ* ſunt tria tantum capita: diſſentientibus *Balduino* & *Noodtio*.
§. II. Quod argumentis uno pluribus oſtenditur. Nova de Cap. II. L. Aqu. ſuſpicio.
§. III. Commentitia quædam legis capita profligantur.
§. IV. Nominatim quod de Noxali actione egit.
§. V. Aut de pœna dupli adverſus inficiantem. *Gloſſæ Jur.* notatæ.
§. VI. De ſervo corrupto, &c.

§. I. LEGIS AQUILIÆ tria commemorantur capita. PRIMUM *L. 2. pr.* [*D.*] *ad h. t.* continetur. ALTERUM jam a longo tempore in deſuetudinem abiit *L.* 27. §. 4. *eod.* & §. 12. *eod.* TERTIUM vide in *pr. d. l.* 27. §. 5. *eod.* De his conſtat: non æque an plura habuerit, quorum aut argumentum, aut legitima certe verba, monumentorum veteris ævi ſumma infrequentia nobis invidit. Si BALDUINUM *ad L. Aquiliam pag.* 160. & 178. NOODTIUM *Lib. ſing. ad h. t. c.* 1. *p.* 138. & qui hoc ſecuti ſunt, alios audis, longum accipies eorum, quæ hac lege contineri dicuntur, capitum ordinem. Sed, ſi rem ipſam putes, contra deprehendes tribus illis, quas habemus hodie ſuperſtites, partibus univerſam legem abſolvi.

§. II. Me quidem, ut ita cenſeam, movet, quæ non ſat ſcio an alios movebit, Noodtium ſane movere non potuit, *Inſtitutionum græcarum* auctoritas: Ἡ δὲ νομοθεσία εἰς τρία διαιρεῖται κεφάλαια, ait THEOPHILUS *pr. h. t.* In cauſa pari & utrinque æque incerta vincet credo Theophilus, vincet ea, quæ præter capita, quæ extant, alia non agnoſcit opinio. Quin ad eos, qui plura deprehenderunt, redibit ea oſtendendi & demonſtrandi neceſſitas, & niſi fallor, ipſa capitis *tertii* verba legitima oſtendunt, *ultimum* id fuiſſe. Poſteaquam de pecude & homine occiſis, primo capite, & de quocunque id fuerit, (1) ſecundo

(1) Cogitavi aliquando, an ex *prioribus* capitibus *alterum* de pecude, *alterum* de homine occiſo egerit. Videbatur id velle caput *ultimum*, quod dum priorum argumentum commemorat, *præter* PECUDEM HOMINEMVE *occiſos*, ait. Poterat id Tribonianus ignoraſſe, & quod ipſe §. 12. *I. ad L. Aquil.* tradit, *hoc caput in uſu non eſſe*, id ULPIANO invito & ignoranti *L.* 27. §. 4. *eod.* obtrudere. Sed re amplius deliberata ab hac ſuſpicione tanto me magis abſtinui, quo ſe mihi minus ſemper probaverunt illi Emblematum Tribonianeorum artifices.

MYLIUS.

do expoſuerat, omnia quæ fieri injuria poſſunt, damna uno quaſi faſce comprehenſa, ultimo loco vindicat. *Ceterarum rerum* ait, *præter hominem pecudemve occiſos, ſi quis alteri damnum faxit, &c.* Scilicet ſolent Legiſlatores, ubi primis capitibus de ſingulis criminibus monuerunt, ea quæ reſtant omnia in ſummam contrahere, & ſanctionibus reliquis loco ultimo quaſi appendere.

§. III. Sed, quid efficient hæc omnia, ſi oſtendi poſſit, de quibus AQUILIA caverit, ea neque ex iis, quæ hodieque ſuppetunt, legis partibus recte derivari omnia, neque ad id, cujus argumentum noſtratium omnium induſtriam effugit, caput pertinere. Sane BALDUINO & NOODTIO in promtu ſunt capita, quorum argumentum certum, non niſi legitima verba in obſcuro eſſe videntur. Alii & ipſa verba commenti ſunt. Sed ubi nova hæc legis capita curatius æſtimes, aut ad veterum trium unum referes, aut ad Aquiliam utique non pertinere, aut poſt Aquiliam rogationem prætorio jure vel prudentum interpretatione invecta eſſe pronunciabis. Sane illis, qui cum CUJACIO, MORNACIO, aliiſque ſibi perſuadent, de intercepto quocunque, quod jure ad nos pertinuiſſet, commodo, ſingulari capite Tribunum egiſſe, NOODTIUS *c. l.* & BYNCKERSHOECKIUS *Obſerv. Lib. I. c.* 13. plane ſatisfecerunt.

§. IV. Sed nihilum verius eſt, quod ipſe NOODTIUS & cum eo Ampl. HEINECCIUS *Antiq. Jur. L. IV. Tit.* 3. *p.* 183. & ante eos alii tradunt, *de noxali actione damni injuriæ* eum ſtatuiſſe. Quanquam enim imperator omnino §. *IV. Inſt. de noxal. act.* ajat, *conſtitutam eſſe noxalem actionem damni injuria ex lege Aquilia*, inque eo conſentientes habere videatur e veterum prudentum ſchola non paucos *L.* 2. *D. de noxal. act.* Vereor tamen ut diſertis verbis ea de re populi ſcitum quicquam caverit. Et quid opus erat expreſſa ſanctione, poſtquam in mundo erat illa ex duodecim: *Si ſervus domino ſciente furtum faxit, noxiamve nocuit, noxæ deditor.* Imo inquis Legibus, quæ ante ſe de damno injuria locutæ ſunt, ſive XII. Tabulis, ſive quæ alia lex fuit, derogavit Aquilii ſcitum *L.* 1. *D. ad h. l. & Celſus Ulpiano L.* 2. §. 1. *eod.* teſte diſcrimen ſibi inter has leges deprehendiſſe viſus eſt? Verum & ipſa, quæ hodieque habemus Legis capita, quod Tabulæ juſſerant, facile admittunt, imo vel ex juris analogia id abſciſſe exigunt. Quæ enim lex vetat damnum fieri & factum vindicat, illa nec per alium noſtro juri ſubjectum impune cuiquam inferri ſinit: contra ea, cujus inſcii aut inviti ſervus noxiam nocuit, is ex juris noſtri indole non niſi ad dedendum noxæ tenetur, ſive AQUILIA id præciſe dixerit, ſive non dixerit. Sequitur inde, ut quicquid eorum ſit, id ad ſententiam Legis & argumentum, & prudentum interpretationem pertineat, diſertam ſanctionem neceſſario non requirat. Fallor, aut veteres legis interpretes id luculenter indicant. ULPIANUS *d. L.* 2. *pr. de noxal. act.* quæ lex particula eſt *Libr. XVIII. ad Edictum*, in quo de lege Aquilia JCtum egiſſe, reliqua, quæ inde ſuperſunt, fragmenta oſtendunt: *Si ſervus ſciente Domino occidit, in ſolidum dominum obligat, ipſe enim videtur occidiſſe. Si autem inſciente, noxalis eſt, neque enim debuit ex maleficio ſervi plus teneri, quam ut noxæ eum dedat.* Et hæc omnia ita ſunt, quamvis nihil de ea re nominatim ſanxerit Aquilia. Vide hæc præclare exponentem NOODT *C. XI. p.* 152. Nec aliter PAULUS *L.* 169. *de Reg. Jur.* quam itidem ad Aquiliam rogationem pertinere, ex *L.* 33. *de L. Aq. & L.* 13. *de interrogat.* probat NOODT. c. l. ut oſtendat eum, cujus ſervus domino volente damnum dedit injuria, ſervi nomine teneri, non ad caput legis, non ad expreſſa verba, ſed ex artis noſtræ principiis concludit. Verba PAULI: *Damnum dat, qui jubet dare.* Senſus, quamvis de ea re abſciſſe nil ſanxerit Aquilius, tamen vel iis verbis: *Si quis alteri damnum faxit*, & ea contineri: *Si quis facere juſſerit.*

§. V. Reſtat inſpectio de actione in duplum adverſus inficiantem, quam ex eadem lege deſcendere primum prodidit CAJUS *L.* 2. *d. T.* & adſentiuntur veterum plures. Sed quo ſpeciatim loco, & an nominatim de illa egerit lex,

lex, non liquet. Sane BALDUINO nihil cauſæ fuit, ut *caput IV.* præciſe, idque ut vocat, poſtremum huic argumento aſſignaret *p.* 178. Forte rectius alii, inter quos HOTTOMANNUS eſt de LEGIBUS *h. v.* Capiti primo (2) vindicant, vel propterea, quod Cajus poſtquam legitima primi verba adduxerat, addit: *& infra cavetur, ut actio adverſus inficiantem in duplum eſſet.* Niſi dixeris, hæc verba non tam de ipſa lege, quam de edicto Prætoris, ad quod commentatus eſt h. l. Jureconſultus, accipienda eſſe. Certe pleraſque omnes inficiationum pœnas ex Prætorio jure deſcendere, facile foret ad demonſtrandum, ſi nunc vacaret per partes latius ire. Ut taceam, ne quidem omnibus ſine ullo dubio videri, adverſus confitentem æque ac negantem actionem hanc eſſe in duplum. GLOSSÆ Juris: Ακιλιω αγωγη κινηθη κατα τη υπερδιπλης δουναι το καταληφθεν. Mihi tamen, ne quid diſſimulem, vero propius videtur gloſſæ ſive auctorem ſive librarium falſum eſſe. Vid. SCHULTING *ad h. l.* Nihilo tamen minus id palam eſt, ejus rei cauſa novum caput effingi, & Jureconſultum græcum (3) erroris convinci non debere.

§. VI. Nihil addo de ſervo corrupto, de effuſis, vel dejectis, & aliis, quæ *Capite II.* vindicari creduntur, damni ſpeciebus, illas enim generali *Capitis III.* ſanctione comprehendi ipſa ejus verba dubitare nos non ſinunt. Et ita arbitror, quæ luxata erant, capita, reſtituimus: de argumento ſecundi non laboramus, quod qui faciunt, illi, ut comicus ait, & operam ludos faciunt, & retia.

(2) Primo Legis capiti uno ductu adſerit Schol. Baſil. Tom. VII. pag. 66. Και εν τω μεν α. κεφαλαιω διαγορευει ο νομος. Εαν τις οικετην η θεραπαιναν αλλοτριας, η τετραποδον αγελαδον βοσκομενον αδικως ανελη, οσου πλειονος αξιον ην το αναιρεθεν ζωον εν τω παρελθοντι ενιαυτω, εις τοσουτο καταδικαζεσθω. Ει δε αρνησεται εναγομενος, διπλασιον μετα της ελεγχυς καταβαλλετω. G. O. R.

(3) Sunt & quædam in hoc THEOPHILI capite alia, quæ ab interpretibus obelo notantur, quorum aliis ſuppetias deinde laturi ſumus, aliis alio tempore. MYLIUS.

Iniquum Parcarum obſtitit fatum, quominus promiſſa adimpleret. G. O. R.

EXCURSUS III. ARTIC. VII.

SIVE

JO. HENRICI MYLII J. U. D. DISSERTATIO POSTUMA AD THEOPHILINÆ PARAPHRASEOS

Lib. I. Tit. II. §. 1. & 2.

ARGUMENTUM.

§. I. Notatur *Fabrottus* & *Albericus Gentilis*.
§. II. Recenſentur furta puniendi apud Græcos & Romanos veteres modi.
§. III. Refutatur *Schultingius*.
§. IV. & V. Significationes variæ verbi νομος ſ. Legis.
§. VI. Non datur populus ſine omni Lege. Explicantur varia Autorum loca.
§. VII. Error *Theophili*. *Fabrottus* τῶ των Λακεδαιμονιων ejicit. Conſilium *Nanni*. Excuſatur *Theophilus*.

§. I. SI ex THEOPHILI mente rem æſtimemus, Jus naturale abſciſſe exigit, qui rei noſtræ familiari damnum intulit, ut is pœnæ loco in eadem detrimentum capiat. Quod ipſum & veterum non pauci, interque eos præter ARISTOTELEM *Problem. Sect. XXIX. qu.* 17. & CICERO *L. III. de Leg. c.* 20. ſuo calculo comprobat, dum *par eſſe*, ſcribit, *ut e ſuo quiſque vitio plectatur, vis capite, avaritia multa*; & ipſe THEOPHILUS alio loco, tantum non iiſdem verbis, repetit: Δικαιον γαρ εϛι τον εις χρηματα αδικησαντα, εις χρηματα τιμωρηθηναι. *v. tit. de perp. & temp. action.* Quæ quantumvis ita ſint, ego tamen horum auctoritate ſola, mihi perſuaderi non patiar, adeo naturale, & neceſſarium eſſe, ut illa, quam pœna infligit, noxa, jacturæ, quæ delicto data eſt, & gravitate ſupplicii & genere ex aſſe reſpondeat. Sed tamen nec illud fero, quod FABROTTUS ad hunc locum ait; *notari* THEOPHILUM, *quod furti pœna non ſit apud omnes gentes pecuniaria.* Fac enim in furibus ære plectendis populos, qua meliorum partium ſunt, conſpirare omnes; ex hoc certe eorum conſenſu nunquam conficies, eo neceſſitate aliqua & communi juris præcepto adſtringi. Neque eſt ex hac ratione, quod ad gentium juris

(1) Idem hoc quum ſexcenties ab aliis dictum & recoctum ſit, bona cum Lectoris venia totam §. 11. nimis longam omittimus. Confer, quæ pag. 1079. ad not. 11. dixi. G. O. R.

(2) Neſcio an tanti ſit, ut moneam quæ latinæ inſtitutiones copulandi modo, *legibus* ET *moribus*, ea græcum ſub disjunctione extuliſſe: η εγγραφοις νομοις η αγραφοις, atque inde illum *legibus* AUT *moribus* legiſſe videri FABROTTO *ad h. l.* &, qui FABROTTUM bene & gnaviter exſcribit,

juris paradigmata ille referat, τον κλεπτην εις χρηματα τιμωρηθηναι, quum vel *pr. paraphraſeos de perp. & temp. act.* evidenter oſtendat, varia, quibus in hoc crimen ſolemne fuit animadvertere, eum non præteriiſſe. Et quis eſt, qui cum ALB. GENTILI *ad L. quiſquis ad L. Jul. Majeſt.* §. 1. affirmet, pecuniariam ejus pœnam apud omnes peræque cuſtodiri? Ut enim nunc nihil addam de iis gentibus, quas barbararum nomine traducebat Græcorum Romanorumque ſupercilium, neque illas memorem, quibus in laude habebatur, certe extra pœnam fuerat, rapto vivere, quod de Lacedæmoniis, Ægyptiis, ipſiſque majoribus noſtris veteres quidam, & ex iis AB ALEXANDRO *Dier. genial. L VI. c.* 10. tradidere, v. V. Cl. J. S. GRIBNERI *diſſ. de furti apud Lacones licentia*: id tantum nunc agam, ſi unius mihi detur digreſſionis venia, ut varios, qui in Græcia & urbe Roma frequentabantur, furta puniendi (1) modos perſequar.

§. III. Quod Imperator in §. 1. huj. tit. de nonnullis tantum populis videtur intellexiſſe *legibus ac* (2) *moribus uti*, id ad omnes extendit Paraphraſtes. Eſt hoc quidem leviculum, nec tamen ſicco pede prætereundum, quod videamus noſtrum ea de re nominatim notari ab JCto inclyto ANT. SCHULTINGIO, *qui ad* CAJ. *Inſt. L. I. T. I. non eſt verum*, ſcribit, *omnes populos legibus aut moribus uti, quod ait Paraphraſis* THEOPHILI. A cujus partibus cum non abhorrere alios viros doctrina & ingenio præſtantes videam, interque eos ſubtilis ingenii Philoſophum PETRUM BAYLIUM *Contin. medit. de cometa p.* 569. deprehendam, neque indignum opera, neque ab hoc loco alienum exiſtimavi, oſtendere, non eſſe in mundo, imo non exiſtere poſſe populum, qui nullis legibus nulloque teneatur imperio.

§. IV. Cum vero non Græci minus, quam Latini his LEGIS & νομος vocibus multiplici ratione uti ſoleant, verendumque nobis ſit, ne diverſas earum notiones confudiſſe videamur, operæ erit pretium, potiores, eas certe, quas miſceri hic ſolenne eſt, ſigillatim perſequi. Primum, quæ ampliſſima eſt græcæ latinæque vocis ſignificatio, omnem omnino ejus, cui ſupremas populus partes detulit, voluntatem; omnem ad quam civium mores exigendi ſunt, normam deſignat, ac jus in ſcriptura promulgatum æque ac vetuſto utentium more introductum, naturale nil minus, quam cuique civitati proprium continet. Appoſite CICERO *partit. orat. c. XXXVII. propria legis ſunt & ea, quæ ſine literis aut gentium jure, aut moribus continentur.* Hanc verbi poteſtatem ante oculos habuere PAPINIANUS & MARCIANUS, & quos illi citant *L. 1. & 2. D. de legibus.* Neque eſt anguſtior aut minor vis græcorum illis νομος, νομιμον, νομικον, quæ nihilominus ad omnes quocunque modo promulgatas juris ſpecies extendi, quamvis in ſuſpicionem vocetur a GUIL. BUDÆO *annot. prior. ad L. 6. D. de J. & J.* poteſt tamen vel ex ipſis, quæ conduxit *Budæus h. l.* auctorum teſtimoniis, tum & ex aliis aliorum locis comprobari, quorum vide, quantum ſatis eſt, apud FERRAND. ADDUENS. *Expl. J. C. L. I. ad d. L. 6.* & meliora apud VALESIUM *in notis ad Mauſſac. in Harpocrationem p.* 96. Unde accidit, arbitror, ut hæc utriuſque linguæ vocabula ſolos interdum mores, excluſo jure ſcripto, indicare videantur, quod de latino VV. Cll. BURMANNUS *ad Petron.* 136. & CORTIUS *ad Salluſt. de rep. ordin. Ep. II.* & de græco ADDUENS. & VALESIUS *locis indicatis* tradidere. Sed, verſa etiam vice, mores non raro pro legibus uſurpantur, v. NOODT *probab. L. I. c. XI.* §. 3. & viri celeberrimi HEINECCII *epiſtol. ad Pagenſtech.* Quamvis vero hæc ita ſint, deprehendes tamen multo frequentius pro eo tantum jure utraque hæc verba accipi, quod diſerte

&

ſcribit, OISELIO *ad Caj. l. c.* Quis enim eſt, qui neſciat non aliud quicquam eſſe mutua illa disjungentium & conjungentium particularum permutatione apud noſtrates frequentius. Quod etiam τω η græcorum contingere, patet vel ex fragmentis JCtorum græcorum, tituli *de verb. ſignif.* a GOTHOFREDO Theophili editioni additis *L.* 154. MYLIUS.

& palam promulgatum est, opponique ei, quod diuturno civium usu paulatim invectum. Hinc sæpius leges moribus, ἐθη νομοις, videas jungi. Cujus rei si argumenta exigas, fiet tibi numeratio a RITTERSHUSIO *ad Inst. h.* §. SIGONIO *de jure civ. Rom. L. I. c.* 5. ADDUENSE *l. c.* Postremo qui tertius, & JCtis fere proprius est vocis usus (3) ad singularem juris ἐγγραφα speciem significandam adhibetur, quam populus comitiis centuriatis scivit, ut ait BOËTHIUS *in Top. Cic. L. III.* Quum enim varia soleant a JCtis constitui juris genera, primum eorum, & quasi præcipuum est, quod Senatorio Magistratu rogante populus centuriatim calatus jubet, quod lex vocatur. §. 2. *Inst. h. t.*

§. V. Non tamen potest negari, adeo sæpe cum aliis scripti juris speciebus hoc nomen communicari, ut, nisi aliunde id constet, fere nescias, cui proprie competat. Plebis enim scita potissimum post Horatias, Publilias, & Hortensias rogationes hoc nomine appellari, cum ex CIC. *II. de Lege Agrar.* patet, tum nemo dupondiorum hodie ignorat, v. §. 2. *Inst. h. t.* Et SCta (4) eodem verbo comprehendi luculenta auctorum loca ostendunt. TACITUS *L. II. Annal. c.* 13. cum de eo, quod a Macedone nomen habet, quædam tradidisset: *lata*, inquit, *hac* LEGE. Idem TACITUS *Annal. XI.* 25. & SUETON. *Jul. XLI.* LEGEM Sæniam commemorant, quam cum της βελης επιτρεψασης τατο ποιησαι latam esse, Dio tradat, non abs re LIPSIUS *ad h. l.* suspicatus est, fuisse amplissimi ordinis consultum, non legem. SCtum Orphitianum a CAPITOLINO *M. Anton. c. XI.* nomine LEGIS de successionibus filiorum in parte materna intelligitur. Illa denique, quibus solvit Principem legibus, eique & in eum omne imperium transtulit, Senatus consulta, siquidem genuina sunt, nonne LEGIS Regiæ nomine celebrantur? Hæc de SCtis. Sic & Principum Orationes LEGIS nomine sæpius intelligi NOODT auctor est *ad D. Tit. de Feriis.* v. *L. 6. ff. de Feriis L. 16. ff. de Pign. Act.* Quæ a Magistratibus edicebantur, quanquam alias juris honorarii nomine legibus opponi solent, ut supra ostendimus, non tamen raro & ipsa eadem appellatione comprehendi certissimum est. Cui ignota sunt illa CICERONIS *Lib. I. in Verrem* §. 42. *Qui plurimum tribuunt edicto, Prætoris edictum annuam* LEGEM *dicunt esse.* PLINIUS *Hist. Nat. LXXXIII. c. 9. Gatidiani Prætoris edictum* LEGEM vocat, & ex nostris Ulpianus *L.* 1. §. 2. *D. unde cognati: pertinet hæc* LEX, puta edictum Prætoris. JUL. PAULI *Rec. Sent. L. III. T.* 3. *de* LEGE *Fabiana*, & ipsæ illæ leges censoriæ, quarum est frequens in autoribus & jure mentio, quid sunt, nisi de vectigalibus P. R. operibus publicis, agrisque elocandis censorum edicta? Recte ergo THEOPHILUS: Κοινον των εγγραφων νομων ονομα λεξ. & in eandem sententiam *fragmentum vetus regularum juris* apud SCHULTING. *p.* 803. LEGES *& cæteræ partes justi appellantur.*

§. VI. Nunc ut in arcem controversiæ veniam, ultro patet in quæstione hac, nostræ artis peritos primo vocis significatu uti, quo ad omnes omnino su-

(3) Nolo in conquirendis unius vocu'æ significatibus videri molestus sedulus, alias adderem plures, qui in promtu sunt. Velim tamen notari jus, quod honorario opponimus, quodque civile vocamus, nonnunquam legum nomine κατ' εξοχην venire. Ita certe §. 4. *I. de Noxal. action. hujusmodi actiones, aut ex legibus aut ex edicto prætoris descendere* dicuntur. Præterea nemini obscurum est, Legem præcise dici de quacunque, quam in quæstione habemus e. g. Cincia, Papia, Voconia, & inprimis de XII. Tabulis. PAULLUS *recept. Sent.* v. 4. 6. injuriarum actio aut lege aut more aut mixto jure introducta est. Quid est mixtum jus, nisi quod post XII. Tabulas seu scriptura, seu usu constitutum est. v. Noodt Prob. J. C. *L. I. c.* 12. Schulting ad Jul. Paul. *d l.* Hoffmann. *Diss. de Jure Consuetud. c.* 11. §. 4. MYLIUS.

(4) Inprimis SCta mutato subinde nomine comparent. Non tantum, quod nemo tyronum est, qui ignoret, cum *principum orationibus*, sed nec rarius cum *Principum edictis* in quorum aut sententiam proposita, aut ut majus ipsis robur accommodarent aut eorum quædam immutarent, edita erant, confundi videas. Inde quæ *L.* 1. *ff. in qu. caus. Pignus tacit. &c.* Senatus Consulto adscribit, ea ex principali edicto arcessit *L.* 24. §. 1. *de rebus auctor. Judic. poss.* Inde *L.* 2. *de ædificiis privatis* eadem res & *SCto* & Vespasiani *edicto* vetita

ſuperiorum voluntatis ſpecies ſcriptas & receptas, naturales & poſitivas, & quaſcunque alias extenditur (5). Eſſe enim, quantumvis id etiam de Lacedæmoniis negares, aut eſſe certe poſſe, qui ſcripto jure careant, populos, & apud quos boni mores bonarum legum loco ſint, nemo ambiget; ſed inveniri nationes, quæ neque promulgatis palam tabulis, neque more aliquo inſtitutoque civitatis regantur, ut credam, adduci non poſſum. Quod tamen ipſum ſi qui faciant, illi, quid opus eſt verbis, inquiunt, ubi rerum argumenta loquuntur. Appellant auctores, quos cum ſcribendi genere, tum dictorum veritate in prima claſſe cenſemus, quorum ſunt luculenta in hanc rem teſtimonia. CICERO pro Sextio c. XLII. *Quodam tempore homines neque naturali neque civili jure deſcripto fuſi per agros ac diſperſi vagabantur, tantumque habebant, quantum manu ac viribus per cædem ac vulnera eripere aut retinere potuerunt.* JUSTINUS Trogi Epitomator L. I. c. 1. *Populus nullis legibus tenebatur, arbitria principum pro legibus erant.* SALLUST. *Jugurth.* c. XVIII. §. 2. *Neque moribus, neque lege, neque imperio cujuſquam regebantur.* IDEM Catil. c. VI. *Aborigines genus hominum agreſte ſine legibus, ſine imperio, liberum & ſolutum.* adde TACIT. Annal. III. c. 26. LACTANTIUM Div. Inſtit. L. V. c. 5. OVIDIUM Metam. L. I. ℣. 59. (6) alioſque plures, atque illos etiam, qui aureæ, quam ſibi fingunt, tempeſtatis mores deſcribunt, quos longo agmine recenſet BROUKHUSIUS *ad Tibull. L. I. Eleg. III.* ℣. 35. Sed hæc omnia, ut ſint multa, videanturque eſſe evidentia, nil tamen quicquam adverſus nos conficiunt. Quod ſi enim accuratius ſingula intuearis, facile deprehendes, eorum alia de ſcriptis tantum aut publice propoſitis legibus agere, alia καθ' ὑπερβολὴν de paucis potius quam nullis accipienda eſſe, pleraque non de legitima & juſta civitate, ſed de diſſociato aliquo confluentium undiquaque latronum nebulonumque globo loqui. Nos vero cum *legis* vocabulum in ampliſſimo ſenſu, juncto & more & gentium jure uſurpamus, tum de eo, qui in legitimam civitatem coivit, atque adeo reipublicæ nomine intelligi poteſt, populo tantum loquimur. Quod ſi vera ſunt, quæ alicubi elegantiſſime habet CICERO: *Ne illi quidem, qui maleficiis & ſcelere paſcuntur, poſſunt ſine ulla particula juſtitiæ vivere. Nam qui eorum cuipiam, qui una latrocinantur, furatur aliquid, aut eripit, is ſibi ne in latrocinio quidem relinquit locum. Ille autem, qui Archipirata dicitur, niſi æqualiter prædam diſpertiat, aut occiditur a ſociis, aut relinquitur. Quin etiam leges latronum eſſe dicuntur, quibus pareant, quas obſervent, Offic. L. II. c.* 11. Quanto magis credibile eſt, legitimam civitatem ſine legibus eſſe, imo ne quidem animo aut cogitatione effingi non poſſe. Hæc enim eſt reipublicæ ſeu civitati ratio, ea indoles, ut aliquot homines coëant, illi, quam natura cuique dedit, libertati repudium mittant, ac certa quadam ratione invicem colligati, non tam ſingulorum, quam univerſi cœtus utilitatem ante oculos habitum iri invicem in ſe recipiant. Quis non videt, ejuſmodi corpus ruere mole ſua, ſuſti-

tita dicitur. Illuſtriſſimum multo eſt exemplum in SCto Liboniano, & quod hoc ſecutum eſſe dicitur, Edicto D. Claudii; quæ duo verius duplici nomine una Sanctio fuiſſe videtur V. ad hoc SCtum diſſertationem habitam Maſcovio noſtro Præſide, quem nos honoris cauſſa nominamus. MYLIUS.

(5) Niſi ſi expreſſe addas: *moribus*, ceu fecit noſter & alii, tum enim in ea, quam ſecundo loco excuſſimus, ſignificatione de ſcriptis tantummodo legibus uſurpari ſolet. MYLIUS.

(6) Omiſi prudens Pomponium Melam, quamquam is L. I. de ſitu orbis. c. 8. de inferioris Africæ incolis tradit, *in familias paſſim & SINE LEGE diſperſos nihil in commune conſultare*; vereor enim ut hæc cum BAYLIO *penſées ſur la Cométe* l. c. ita accipi poſſint ut ſignificent, nullo civili legis vinculo illos invicem nexos colligatoſque fuiſſe. vide Vir. Ill. RECHENBERGII *diſſ. de Norma Juſtar. Legum* §. 1. Imo vero ut non raro alibi, ita hic *legem* pro *ordine* & *modo* ſumi verius eſt, & ipſa loci ſeries oſtendit. SINE LEGE *diſperſi*, ſunt qui paſſim incolunt ac ſeparatis ſinguli locis habitantes nullo invicem contineri vinculo videntur. Perinde ut *ſparſos* ſine lege *capillos* dixit OVIDIUS *Heroid. XV.* 73. *Comam* ſine lege *jacentem* SENECA *Hippolyto v.* 804. *effuſos* ſine lege. MYLIUS.

In his verbis definit Myliana nota, quam ſupplere non laboro. G. O. R.

ſuſtinerique non poſſe, niſi conſtantibus quibuſdam & certis inſtitutis tam diſcordes atque diſſimiles hominum animi contineantur, atque ipſo pœnæ metu, ut aliquando alienam vel communem potius ſuæ ſalutem præferant, adigantur. Quod ipſum, ſive ab initio a populo publice edictum conſtitutumque ſit, ſive longo uſu tacitaque ejuſdem voluntate admiſſum intelligatur, ſive ex ejus cui ſummas rerum detulere, libera voluntate pendeat, *legis* nomine venire neceſſe eſt. Ut nunc ne quidem id adjiciam, illi certe juri, quod inter omnes omnino nationes natura conſtituit, in unaquaque republica locum eſſe debere, quod ipſum νομων και εθων vocabulo complexus eſt *Theophilus*. Neque eſt, quod nos morentur populorum exempla, quos ſeu princeps, ſeu plures & optimates ſua manu, & ad mentis quaſi voluptatem gubernant. His enim, quod ille ait, arbitria magiſtratuum pro lege ſunt, quæ & ipſa id nominis jure occupare vel inde colligimus, quod, quem TACITUS *Annal. L. I. c.* 1. ut libitum imperitaſſe refert, Romulum, leges tuliſſe, cum alias certum ſit, tum ex Livio, Dionyſio aliiſque certiſſimum. Quæ cum ita ſint, conſequens eſt, ut & recte ſuoque jure paraphraſis ajat: ὑπας δημος η νομοις η εθεσι κεχρηται, nec injuria illius vindicem agat ALEANDER *ad Caj. L. I. T.* 1. fruſtra, ſi quid video, notatus a viro de arte noſtra multum vehementerque merito *ad Caj. d. l.* in *Juriſprud. Antejuſtinianeæ* opere aurum contra caro *pag.* 2.

§. VII. Videbimus nunc paucula de paragrapho, qui proxime hunc ſequitur, ει τις εθελει τε Σολωνος τε των Αθηναιων νομοθετου, η τε Δρακοντος τε των Λακεδαιμονιων πολιτικον νομιμον των Αθηναιων η των Λακεδαιμωνιων αποκαλεσαι. κ. τ. λ. quibus verbis inepte, & adverſus omnem hiſtoriarum fidem Draconem Lacedæmoniorum legiſlatorem exiſtimari facile patet. Quod ſi a Theophilo factum eſſet, & injuria fieret, & mereretur ipſe, ut debitas ignorantiæ pœnas daret D. GOTHOFREDO aliiſque commentatoribus *ad h. l.* tum & viro de græcis literis præclare merito MEURSIO *Solon. c.* 13. Sed ego abſtinebo me a turpi & inficeto gloſſemate, quo nunc paraphraſin liberavit verus & unicus Theophili ſoſpitator, FABROTTUS, qui, quæ ad Codicum Regiorum marginem adleverat indocta manus: τε των Λακεδαιμονιων, ea prorſus ejecit & ſuſtulit. Parum aberat, quin idem jam auderet nulla codicum ope adjutus PETRUS NANNUS in annotationibus *ad h. l.* Sed qui, ut ſervaret Lacedæmoniorum nomen, inſeruit η τε Λυκυργε τε των Λακεδαιμονιων κ. τ. λ. quod & fecit MEURSIUS *l. cit.* ſed quod addit NANNUS, mirum illi videri, græcum hominem græcas res ignoraſſe, aliis mirum non eſt, quod eo tempore eoque loco, quo vixerat Theophilus, res ille græcas non melius, quam nos Romanas, & ne quidem eadem ratione noſſe poterat. Si quis enim illos Athenienſes Laconeſque recentium illorum Græculorum, & Byzantinorum majores faceret, næ is non minus erraret illo, qui Germaniæ Auguſtorum originem ſeu ex Roma vetere, ſeu Conſtantinopoli repetierit.

MYLIANORUM OPUSCULORUM FINIS.

EX-

EXCURSUS IV.
SIVE
GUL. OTT. REIZII JCTI
PRODROMUS
THEOPHILINUS:

Superiorum *Editionum* pæne omnium *Hiſtoriam*, virtuteſque ac vitia enarrans.

GUL. OTTO REITZ

Lectori Erudito ac Benevolo

S. P. D.

QUandoquidem novam Theophili Paraphraſtæ editionem Græco-Latinam (variantibus lectionibus, Doctorumque notis tam editis quam ineditis, ac verſione plane nova, inſtructam) prelo typographico propediem commiſſurus ſum; cui editioni Excurſus aliquot more Lipſiano ſubjungere cogito: placuit ex amicorum conſilio hunc numero quartum, Prodromi inſtar, cum Viris Eruditis communicare; non alium in finem, quam ut omnes ac ſingulos, cum debita honoris ac veniæ præfatione, rogem, & per communia Muſarum Themidoſque ſacra obteſter, ut, quæ mihi deeſſe etiam poſt perlectum hunc Excurſum perſpicient, quantumvis videantur tenuia, ſuppeditare ſive per ſe, ſive per Bibliopolarum commercia benigne velint: inprimis, ſi qua in ſuis exemplaribus vel ipſi emendarunt vel aliunde adſcripſerunt, aut aliquam ex Codicibus MSS. lectionum varietatem collegerunt. Quam grato ac religioſo animo ſuum cuique tribuam, ipſum hoc ſpecimen loquetur. Vale Lector Erudite ac Benevole, paremque, ſi ſe occaſio dederit, officii præſtationem a me exſpecta. Scribebam Medioburgi Kal. Julii 1745.

P. S: Vixdum hunc Prodromum emiſeram in lucem, quum ecce certatim Viri eruditionis aliarumque virtutum & honorum laude inſignes, quorum nomina ſuis quæque locis adparebunt, varias benigne ſymbolas contulerunt: unde, quæ ad hunc Excurſum ſpectant, cum Lectoribus nunc communico. Spectant autem ferme omnia ad Latinam Curtianæ verſionis editionem toties repetitam: namque Græcam aut Græco-Latinam, præter eas quas jam olim laudavi ac verſavi, nemo hactenus detegere potuit, & quantum auguror, nunquam deteget. *Typis denuo expreſſum menſe Majo* 1750.

SUMMARIUM.

ARTIC. I. Generalia prænonita.

EDITIONES GRÆCÆ.

II.	*Princeps BASILEENSIS Viglii Zuichemi.	1534.	Fol.
III.	*PARISIENSIS ſive Wecheliana.	1534.	8.
IV.	*LOVANIENSIS Reſcii & Nannii.	1536.	4.

LATINÆ EX VERSIONE J. CURTII:

V.	*Princeps ANTVERPIENSIS apud J. Steelſium.	1536.	8.
	*iterata ibid. apud eumdem.	1539.	8.
	*PICTAVIENSIS apud Marneſios fratres.	1539.	8.
VI.	LUGDUNENSIS dubia.	1545.	12.
	*- - - - - - - - apud Jac. Faure.	1554.	16.
	*- - - - - - - - - - Jo. Frellon.	1558.	16.
	*- - - - - - - - - - Lud. Cloquemin &c.	1572.	16.
	*- - - - - - - - - - Jo. Huguetan.	1581. & 1587.	16.
VII.	†GENEVENSIS apud Jac. Stoer.	1598.	
	- - - - - - apud eumdem.	1610.	16.
	*- - - - - - apud eumdem (forte eadem quæ COLONIENSIS.)	1628.	16.
	†- - - - - - apud Sam. Chouët.	1651.	24.
	- - - - - - dubia.	1738. (forte 1638.)	16.
	†LOVANIENSIS apud Jo. Maſium, ead. ac ſeq.	1573.	12.
	†ANTVERPIENSIS apud Jo. Keerberg (eád. quæ Lovan.)	1594.	12.
VIII.	Brugenſium nulla videtur exſtitiſſe.	-	-
	Veneta.	1588.	12.
	*TOLOSENSIS apud Raym. Boſc.	1663.	12.
IX.	Aliæ editt. ſuſpectæ.	-	-
X.	*DOUJATIANA 2. Voll. *Pariſiis.*	1681.	8.
	*LEIDENSIS apud Jo. van der Linden (aut Theod. Haak 1733.)	1715.	12.
	*BÖHMERIANA impenſis Orphanotrophii, Halæ.	1728.	4.
	*VENETA ex typographia Pitteriana.	1738.	4.

GRÆCO-LATINÆ.

XI.	*Baſil. JOD. P. NEITHARDI apud Henr. Petri.	1544.	8.
XII.	*LUGDUN. L. Miræi apud Tornæſium.	1580.	16.
	- - - - - ejuſdem (mihi ſuſpecta)	1581.	4.
XIII.	*D. GOTHOFREDI tripartita Genevæ.	1587.	4.
	Ejuſdem. - - Genevæ.	1598.	4.
	*Ejuſdem. - - - Lugduni.	1608.	4.
	*Ejuſdem - - Genevæ.	1620.	4.
XIV.	GENEVENSIS apud Jac. Stoer (dubia.)	1590.	12.
	*- - - - - - apud Jac. Stoer.	1610.	16.
XV.	*C. A. FABROTI prior editio Pariſ.	1638.	4.
	*Ejuſdem poſterior ibid. (innovato titulo 1679.)	1657.	4.

GALLICA.

XVI.	**Paraphraſe de Theophile, traduite en François, &c.*	1689.	8.

ALIORUM SCRIPTA HUC MAXIME SPECTANTIA:

XVII.	*Dictionariolum Juris Civ. ex IV. libris THinarum Inſtit. *Lugd.*	1552.	8.

XVIII. * THus renovatus, auctore DAN. GALTIER. Toloſæ. - 1677. 4.
XIX. * Jo. Henr. Mylii Hiſtoria THi & Vindiciæ. *Lugd. Bat.* 1733. & 1738. 12.
XX. * Juſtiniani Inſtit. ex THi paraphraſi illuſtratæ, &c. - 1746. 8.

NB: Stellulæ adpictæ denotant, me non tantum vidiſſe, ſed verſaviſſe etiam atque excerpſiſſe, quæ uſui erant. Cruces, Viros Eruditos αυτοψίας ita per litteras me edociuiſſe. Denique ſ. l. in hoc Excurſu legendum, quaſi integre ſit ſcriptum, *ſuo loco.*

ARTIC. I.

UT minimæ in re qualibet ἀδιαφορίας ignorantia homines aut ſuſpenſos tenere, aut in errorem etiam inducere ſolet: ita non mirum, ſi hoc omnibus eruditis, qui de noſtro Theophilo atque editionibus ejus aliquid commentati fuerunt, plus ſemel accidit; quod meo ipſius exemplo edoctus tanto magis verum eſſe deprehendi. Confer quæ GUNDLINGIUS §. 4. *de Paraphraſi Th.* diſſerit: qui tamen ipſe non ſuis cuncta perluſtravit oculis, ſed ſcriptores vetuſtiores, uti eum recentiores, tantummodo deſcripſit: quod, ſi non plagii, tamen ſervilis imitationis, vitium utinam ab Erudito Orbe tandem exulet! Quare operæ me pretium facturum arbitror, ſi paullo uberiorem editionum ac librorum, in ſummario modo recenſitorum, hiſtoriam contexam, & de ſingulis editionibus meum pronuntiem judicium. Attamen duo hæc generaliter præmonenda cenſeo: primo, me nihil ceteris Editorum laudibus detractum velle, ſi quando editionum nævos ac vitia ingenue, ut hiſtoricum decet, aperiam; deinde neminem ante me, ne Fabrotum quidem, diverſas inter ſe editiones commiſiſſe, aut variantium lectionum inſtituiſſe optionem, ſed unam tantummodo vetuſtiorum ad verbum fere expreſſiſſe, exceptis tamen propriis unicuique correctionibus. Sic Baſileenſem principem, ſed incorrectam NEITHARDUS, correctam WECHELUS, RESCIUS & MIRÆUS expreſſerunt. Lugdunenſem Miræi editionem κατα ποδα ſecutus eſt GOTHOFREDUS tam in prima edit. quam in poſterioribus, & Gothofredianam ſecundam in Genevenſi JAC. STOER. De FABROTO nondum certi quid ſtatuere poſſum, ad quam ſuperiorum præcipue editionum ambas ſuas concinnaverit: tam varius eſt in ipſis etiam erroribus ac σφαλμασιν. Videtur tamen, ut ex paragraphorum & verſiculorum diremtionibus maxime concludo, unam ex Gothofredianis adhibuiſſe. Ego poſtrema Gothofredi editione A. 1620. (nam & talia ſæpe ſcire intereſt) uſus fui, quam plus millies correctam, cum adſcripta lectionum varietate virorumque doctorum notis, typographo exprimendam dedi.

ARTIC. II.

BASIL. *Editionis Titulus integer.*

„ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣΩΡΟΣ.

„ INSTITUTIONES JURIS CIVILIS IN GRÆCAM LINGUAM PER THEOPHILUM
„ Anteceſſorem olim traductæ, ac fuſiſſime planiſſimeque explicatæ: nunc vero
„ primum in lucem reſtitutæ & recognitæ, cura & ſtudio VIGLII ZUICHEMI
„ Phryſii. Quarum eximiam utilitatem ejuſdem præfatio ad Opt. Max. Imp.
„ CAROLUM abunde declarat. Baſileæ in officina Frobeniana Anno M. D.
„ XXXIV.

Pagina verſa Privilegium Cæſareum exhibet, bibliopolis conceſſum. Sequitur ipſius VIGLII præfatio, quam ſuo loco dabimus: hanc excipiunt Titulorum Indices, Græcus ac Latinus; ſed in ipſo opere Rubricæ Latine tantum exhibentur. Vide Viglii præf. §. 28. & 29. quod & inſequentes editores ſervave-

runt, donec primus D. Gothofredus Græcas Rubricas ipſi etiam operi intexuit malo exemplo, & pejori novam adfinxit ἀφὲ συσχήσεως ἀλλων. Sed de his Rubricis alibi plura dicemus.

Hinc incipit opus Theophilinum, additis margini primis §§. Latinorum verbis, (quod ceteros quoque editores præter Neithardum & Fabrotum cuſtodiviſſe ſemel hic moneo) idque paginis 284. in folio minori abſolutum, ſic ſubſcribitur:

ΤΕΛΟΣ. BASILEÆ IN OFFICINA FROBENIANA PER HIERONYMUM FROBENIUM ET NICOLAUM EPISCOPIUM ANNO MDXXXIV. MENSE MARTIO.

Denique in folio ſequenti legimus:

„LECTORI S.

„ Quum jam haſce Inſtitutiones imprimere cœpiſſemus, allatum eſt nobis aliud „ exemplar ab ipſo Viglio ad utriuſque veteris Codicis (cujus in præfatione „ mentio fit) collationem recognitum. Itaque quæ illic ad eum uſque locum, „ ad quem perveneramus, emendata comperimus, honeſtum judicavimus pau„ cis annotare. Deinceps vero recognitum exemplar ſequuti ſumus."

Has nos emendationes, (quæ in pagina 96. ſub fin. tit. *de Milit. Teſt.* deſinebant) in Varr. Lectionibus Lectori impertivimus, niſi cum manifeſta tantum operarum σφαλματα corrigi juberentur: quorum tamen ſat magna remanſit copia, ut ipſe conqueritur Viglius, nimiam Frobenii feſtinationem incuſans, in epiſtolis ſ. l. ſubjungendis.

Viglianæ autem editionis exemplar verſavimus Trajecti ad Rhenum in Bibliotheca publica; unde mihi Fratres Cariſſimi, JO. FREDERICUS & JO. HENRICUS REIZII, (alter germanus, alter patruelis) variantes ad poſteriorem Fabroti diligentiſſime adſcriptas ſubminiſtrarunt: donec Vir Cl. idemque Humaniſſimus C. A. DUKERUS ſuum exemplar tranſmiſit, de quo ipſe in litteris ad me datis ſic ſcribit: „ Exemplar meum Ed. Viglii fuit quondam Matthæi Sla„ di, Viri Græce doctiſſimi, deinde P. Francii, poſtremo Petri, fratris Ha„ driani, Relandi. In margine multa emendata, ſed pleraque ex indice eo„ rum, quæ jam ante emendaverat Viglius, tranſcripta ſunt. Quis præter „ ea conjecturas & notulas nonnullas adleverit, non ſcio; nec magis quam ve„ rum ſit, quod Francius, ut puto, in fronte ſcripſit, plurima ei adſcripſiſſe „ Alciatum & alios. Nam de Alciato nihil pro certo adfirmari poteſt, niſi „ conſtet eam illius manum eſſe."

Scil. in fronte ſeu Titulo Libri hæc adſcripta ſunt margini:

Sum Matthæi Sladi 1599.
Ex Libris P. Francii. Plurima huic libro adſcripſit A. Alciatus & alii.
P. Relandus.

Nos ergo quia diſcernere haud potuimus, quæ in ipſo opere aut Sladi aut Alciati aut aliorum eſſet manus, omnia ſub nomine ANONYMI excerpta damus: præſertim cum non pauca ſint, quæ tantis viris forent indigna. Multa quoque ex Reſcio ac Nannio tranſcripta videntur. Tandem de Baſil. hac edit. adde Præfat. atque Epiſtt. Viglii, quæ hunc Excurſum excipient. Transmiſit poſtea V. Ampliſſ. JOA. VAN NISPEN, Curiæ ſupremæ Senator, aliud ejuſdem edit. exemplar, in quo eædem fere conjecturæ & notulæ, ſed ut plurimum conciſius ac brevius, adſcriptæ erant. Hinc quæ diverſæ aut novæ ſunt, cum Lectoribus communico in Addendis ad pag. 184. uſque, quoniam typographi eo jam pervenerant, antequam eas acciperem. Deinceps ANONYMUM DUK. & ANON. NISP. diſtinxi: ſed ſi ſimpliciter ANON. ſcribo, Lector ſciat, apud utrumque

utrumque ita me inveniſſe. Poſtremo V. Nobiliſſ. G. MEERMAN aliud rurſus exemplar ſimiliter conſcribillatum dono mihi miſit; quod ſi quid ſingulare habet, ſub ANON. MEERM. adlego. Unde conjicio omnia hæc, & ſi quæ alia ſunt ſimilia exemplaria, ex hujus illiuſve Profeſſoris prælectionibus aut dictatis ab auditoribus, magis minuſve in litteratura provectis, eo modo conſcribillata fuiſſe. Denique fide Viri Eruditi αυτοψιου memoro, TROTZII V. Clariſſ. exemplar Baſileenſe, nonniſi ex Vigliano erratorum variarumque lectionum indice, correctum eſſe.

ARTIC. III.

PARIS. *Titulus integer.*

„ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΚΕΝΣΩΡΟΣ.

„ INSTITUTIONES JURIS CIVILIS IN GRÆCAM LINGUAM PER THEOPHILUM ANTECESSOREM olim traductæ ac fuſiſſime planiſſimeque explicatæ. Superioribus „ diebus cura & ſtudio VIGLII Zuichemi Phryſii in lucem æditæ: nunc vero „ exemplarium collatione, quæ mutila erant, diligenter ſuo loco reſtituta at„ que inſtaurata: quod intelliget is, qui noſtra cum aliis conferre non grava„ bitur. Eximiam autem harum utilitatem VIGLII præfatio ad Opt. Max. Imp. „ CAROLUM abunde declarat.

„ PARISIIS. Excudebat Chriſtianus Wechelus, ſub ſcuto Baſileenſi, in vico „ Jacobæo. Anno M. D. XXXIV."

Titulum ſtatim ſequitur Præfatio Viglii & reliqua; eodem plane ordine, quo in principe Vigliana, quam καλα ποδα exprimit, niſi quod Addenda & Corrigenda ſuis quæque locis inſerta habet: & præterea σφαλματα quædam ſuperioris correxit; ſed contra, ut fieri ſolet, alia nonnunquam commiſit. Fallax autem editionis hujus titulus & Fabricium & Gundlingium in eam induxit opinionem, quaſi Wechelus novis inſuper Codicibus uſus fuiſſet, quum non alia quam Viglianorum exemplarium collatio, ab hoc ipſo facta, intelligi debeat. Ipſum opus Theophilinum a pag. 49. incipit, & in pag. media 675. (ſic enim legendum.) definit, adeoque paginis 626½ abſolvitur. Bina Pariſ. hujus edit. exemplaria tractavi: quorum alterum in publica Bibliotheca Trajectina habetur; alterum beneficio Anteceſſoris Celeberrimi ABR. WIELINGII diu penes me habui.

ARTIC. IV.

LOVAN. *Titulus integer*, ſed per compendium a me ſcriptus:

„ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΙΩΝΕΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣΩΡΟΣ.

„ Inſtitutiones Juris Civ. in Græc. L. per Th. Anticenſorem traductæ, ac „ fuſiſſime planiſſimeque explicatæ, cura & ſt. Viglii Zuichemi primum in lu„ cem æditæ, nunc denuo a Rutgero Reſcio recognitæ, adjectis etiam aliquot „ Petri Nannii annotatiunculis. Exim. a. har. util. Viglii præf. ad O. M. Imp. „ Carolum abunde decl. LOVANII ex officina Rutgeri Reſcii, 1536."

Epiſtolam Viglii excipit Titulorum Index Gr. Lat. atque hunc Nannii præfatio, quam cum ejuſdem Apologia ex Muſeo Viri Cl. WESSELINGII ſ. l. habebis. Sequuntur P. NANNII Annotatiunculæ, quas pro re nata vel in Lectiones Variantes vel in Notas Doctorum retulimus: in quibus nihil eſt frequentius, quam *bene mutavit Reſcius*, *recte mutatum a Reſcio*, *bene legit Reſcius* &c. Ex. gr. „ Pag. 24. ℣. 3. κινσω ην bene Reſcius poſuit pro ην. Pag. 25. ℣. 10. δανειζων

„ mutatum a Reſcio pro δωίων. Pag. ead. verſ. a fin. II. προσελθεῖν pro προσίλθαι „ mutavit Reſcius. Plurima hujuſcemodi orthographiæ errata emendavit Re„ ſcius, quare non eſt conſilium amplius tales lapſus annotare.".

His Annotatiunculis ſubjectæ ſunt caſtigationes mendarum, quas ego ſeduló obſervavi. Sequitur opus Theophilinum, eodem contextu, quo in editt. ſuperioribus, conſtans paginis 463. in 4. min. Eſt autem hæc editio omnium omnino caſtigatiſſima & maxime ſibi conſtans: neque dignus aut Reſcius aut Nannius, qui ob unum alterumve errorem tam male haberetur. Uſus ego ſum binis exemplaribus, uno Amitini conjunctiſſimi F. L. ABRESCHII, altero Theologi ac Medici Litteratiſſimi GER. WINDII.

ARTIC. V.

(α) *Princeps* CURTIANÆ *verſionis Editio*, quam mihi utendam conceſſit V. Cl. VRYHOVIUS, hunc habet titulum:

„ INSTITUTIONUM JURIS CIVILIS LIBRI QUATUOR. Olim a THo Antec. in „ Græcum e Latino huberius diffuſiuſque tranſlati, & nunc nuper in gratiam „ eorum, quibus operam Græcis literis dare non admodum vacat aut libet, „ e Gr. in Lat. per D. JAC. CURTIUM, Brugenſem JC. converſi, ac jam pri„ mum excuſi, I. *Joan. II. Juſtitiam qui facit, ex DEO natus eſt.* Antverpiæ ap. „ Jo. Steelſium An. 1536. menſe Septemb. In ſcuto Burgundiæ."

Titulum excipit Epiſtola Curtii dedicatoria, quam ſ. l. dabimus. Tum abſolutis IV. Inſtit. libris ſequitur Index Titulorum Alphabeticus, & tandem hæc Typographi admonitio:

„ TYPOGRAPHUS LECTORI.

„ Quantumcumque a nobis atque operis noſtris advigilatum ubique ſit, ne „ quid errorum his libris immiſceretur: excuſo tamen jam opere, deprehen„ dimus quoſdam non indignos, quorum te admoneremus. Multos ex iis vi„ deas, quos ad ejus negligentiam, cui Curtius ipſe rem totam concredide„ rat, melius quam ad noſtram referre poſſis. In cæteris quoque, qui levio„ res ſunt, adnotandis colligendiſque ideo diligentiores fuimus, ne boni ad„ uleſcentes jam primum ad Juris ſtudium admoti, quibus hic labor potiſſi„ mum datus eſt, facile uſquam hærerent. Id tu, quicquid eſt, boni conſu„ le, ac vale. Ex officina noſtra Typographica, Idib. Septemb.".

Minoris fere momenti ſunt omnes illi errores: in quibus una tantummodo notula, quæ in noſtra hac edit. *de Adopt.* pag. 112. *p.* occurrit, nove additur; quam ſequentes editt. ſuo inſeruerunt loco, atque ideo hanc admonitionem omiſerunt. Triennio poſt eadem verſio Curtiana & Antverpiæ iterato & Pictavii excuſa eſt. ANTVERPIENSIS 1539. exemplar eſt in Bibl. Trajectina ad Rhenum,

(α) Quæ in prima hujus Prodromi editione hanc in rem ſcripſeram, placet hic ſubjicere, ut, quam ſollicite omnia examinaverim, Eruditis ſemel adpareat:

ART. V. Principi verſionis Curtianæ editioni omnes adhuc Eruditi, præter Struvium, (de quo mox) vel Pictavium annumque 1539. vel Lugdunum atque annum 1545. adſignant. Sed cum Viglius in Epiſtola A. 1537. d. 10. Januar. Spiræ ſcripta, P. Bauſano pro exemplari verſionis Curtianæ transmiſſo gratias agat, [& eod. anno 1537. die 25. Apr. Apologiam Nannii non ſine animi dolore ſe legiſſe reſcribat:] neceſſe eſt eam anno jam 1536. prodiiſſe. Atque ita apud me ſtatueram, antequam B. G. STRUVII *Bibl. Jur. Selectam a Budero auctam* conſului, quæ pag. 57. Latinam hanc verſionem PRIMUM editam & excuſam memorat *Antverpiæ apud Joannem Steelſium* 1536: 8. idque nullus dubito quin ſit veriſſimum, quia Antverpienſis 1539: 8. apud eumdem in fronte ſe ITERATAM profitetur, cujus integer hic eſt titulus:

„ INSTITUTIONUM JURIS CIVILIS LIBRI „ QUATUOR. Olim a Th. Antec. in Græcum

„ e

Rhenum „ quæ hic illic paullum interpolata eſt, tam quoad verſionem, quam quoad notulas in margine (ut in ceteris editt.) adjectas: id quod ipſum feciſſe Curtium ſuſpicor poſt editam Nannii Apologiam, & ſcriptas a Viglio ad Bauſanum litteras A. 1537. d. 25. Apr. quas Excurſ. ſequens exhibebit. Pictavienſis editionis exemplar Bleſis A. 1747. emtum dono mihi miſit Vir Ampliſſ. G. Meerman, nunc Rotterodamæ civitatis Syndicus. Hæc Antverpienſem primam (ni fallor; nec enim omnes ſimul editiones ad manum unquam habui, nec habere potui) κατα ποδα exprimit, edita PICTAVII *ex officina Marneſiorum fratrum ſub Pelicano* M. D. XXXIX. in 8.

ARTIC. VI.

Lugdunenſem verſionis Curtianæ editionem 1545. in 12. ut primam laudant Suareſius in *Notit. Baſilic.* §. 18. Jac. Gothofredus in *Manuali Juris* p. m. 76. & Gundling *Commentationis de THo* §. 9. Meminerunt ejuſdem Mylius *Hiſt. THi* cap. V. §. 5. & Hoffmannus in *Hiſtor. Jur.* Vol. I. pag. 634. Tantum vero abeſt, ut prima fuerit, (vid. ſuper. artic. & notam) ut, an exſtiterit unquam, dubitari jure poſſit: primo quia nullus illorum eam ſibi ait viſam eſſe: ſecundo quia nullus Lugdunenſem 1554: 16. (de qua mox) memorat: tertio quia facilis lapſus vel Suareſii vel typographi in deſignando anno eſſe potuit, quorum alteruter inverſe 45. pro 54. forte dedit: hunc vero errorem reliqui, ut perperam fieri ſolet, transſcripſiſſe videntur. Reſpondebit alius, formam editionis haud eſſe eamdem, quum illa in 12. hæc in 16. dicatur: verum quemnam fugit, has formas ob variam chartæ amplitudinem primo nequaquam obtutu poſſe dignoſci, niſi plagularum indices & pagellarum numeros inter ſe compares; ut taceam in Catalogis Bibliothecarum minoris formæ libellos, ſi non ſub 8. ſaltim ſub 12. ut plurimum comprehendi. Melius reſponderetur, fraude bibliopolarum factum, ut is titulus annum 1545. præferens hodie non compareat; quippe qui eo reſciſſo novum titulum, recentiorem annum, & alius forte & loci & typographi nomen ſubſtituerint. Sed niſi ea fraus, cujus certa exempla tam ſuperiorum quam hujus ſeculi inferius (β) dabo, hoc in caſu probetur, manebit dicta mihi editio dubia ac ſuſpecta. Ego quatuor exemplaria LUGDUNENSIA inter ſe diverſa vidi & verſavi. Primi cum Antverpienſi principe concordantis A. 1554: 16. apud *Jacobum Faure* copiam fecit Vir Venerandus G. DE WIND. Alterum 1558: 16. apud *Jo. Frellonium* communicavit Vir Nobiliſſ. G. MEERMAN: quod in calce poſt Indicem Rubricarum Alphabeticum hoc opuſculi adjunctum habet, pagellis 17. conſtans:

„ In Theophili Inſtitutiones notæ ex Franc. Hotomani & Jac. Curtii libris „ collectæ. *Lugduni apud Jo. Frellonium* 1558. (at in fine legitur: *Lugd. excudebat „ Symphor. Barbierus* 1558.") Cujus præfatiunculam ſ. l. dabo. Notas tamen Curtianas nequaquam omnes, ſed ex Hotomano non paucas habet, quæ nihil ad

„ e Latino huberius diffuſiuſque translati, & „ nunc NUPER in gratiam eor. quib. operam „ Græcis literis dare non admodum vacat aut „ libet, e Gr. in Lat. per D. JAC. CURTIUM, „ *Brugenſem* J. C. converſi, ac jam ITERUM „ excuſi. 1 *Joan. II. Juſtitiam qui facit, ex „ DEO natus eſt.* Antverpiæ in ſcuto Burgun- „ diæ ap. Jo. Steelſium A. M. D. XXXIX.

ART. VI. Ex *Pictavienſi* 1539. ratiocinatur ad §. 3. *de Nupt.* Fabrotus: eamque pro principe venditant Fabricius in *Bibl. Gr. Vol. XII. pag.* 354. Ev. Otto in *Præf. V. Tomi Theſ. Jur. pag.* 14. Mylius in *Hiſt. Th. pag.* 45. Hofmannus in *Hiſt. Jur. pag.* 634. & plures forte, qui nunc non occurrunt.

(β) Exempla harum fraudium, hiſtoriæ litterariæ admodum noxiarum, in editionibus hujus paraphraſeos tam Latinis quam Græco-Latinis dabunt loca ſeqq. hujus Prodromi. (1) Ed. Lugd. IV. hoc ipſo Art. (2) Antverpienſis tertia Artic. ſeq. VII. (3) Genevenſium aliqua eod. Art. (4) Leidenſis Art. X. (5) Fabroti poſterior Artic. XV.

ad Theoph. faciunt, atque idcirco a me neglectæ ſunt. Tertium 1572: 16. *ex Officina Lud. Cloquemin & Steph. Michaëlis* cum primo conveniens, niſi quod præfatiunculam addat, (quam, quia brevis eſt, non quia memorabilis, ſ. l. inſeram) idem MEERMANNUS mihi donavit. Quartum 1587: 16. apud *Jo. Huguetan*, primo ac tertio ſimile, utendum miſit Vir Eruditiſſ. D. RUHNKENIUS: ſed alia eſt præfatiuncula, ut ſ. l. adparebit,) cui annus 1581. ſubſcriptus eſt: unde poſſeſſor ejus ſuſpicabatur, eam eſſe editionem L. Miræi, quam Goth. & Fabr. deſignavērint: (v. inf. Art. VIII. ad locum Fabricii, nec non quæ ad edit. Tornæſianam dicemus) ſed argumentis meis ad ipſum reſcriptis, quæ hic memorare haud adtinet, ceſſit; unde in aliis litteris ita reſpondit: „ Editio illa THi, „ quam tibi transmiſi, vix digna fuit oculis tuis." [*Immo digniſſima, quum in præfatione Prodromi Eruditos omnes rogaverim, ut, quæ mihi deeſſent*, quantumvis viderentur tenuia, *ſuppeditare vellent*, &c. G. O. R.] „ Eadem nuper incidit in „ manus meas impreſſa, ne verbo quidem mutato, apud *Jacobum Stoer* 1598. „ quæ cum nondum in Catalogo tuo appareat, velim ne quid deſit, inſeras."

ARTIC. VII.

Venio ad Latinas editiones GENEVENSES, quarum ego unam tantum tractavi, beneficio Viri Conſultiſſ. G. MEERMANNI, excuſam apud *Jac. Stoer* 1628: 16. quæ Huguetanam cum ipſa præfatiuncula ex aſſe refert, omiſſo tantum in fine loco & anno. Eumdem Stoer tricennio ante 1598. hanc Curtii verſionem edidiſſe, ex Ruhnkenio modo memoravimus: ſicuti nunc ex MEERMANNI litteris aliam ejuſdem adferemus, quas Anno 1745. menſe Julio mihi ſcribere dignatus fuit: „ Cæterum Genevenſi editioni verſionis Curtianæ Anno 1628. a„ pud Jacobum Stoer, cujus uſum tibi conceſſeram, jam præceſſerat alia La„ tina apud eund. typographum A. 1610. *in* 16. quam memorat Catalogus Bibl. „ Hulſianæ inter libros in 8. & min. form. N. 2305. h. t. *Inſt. J. Civ. olim a „ THo in Græcum, poſtea e Gr. iterum in Lat. per Jac. Curtium converſæ: cum ar„ gum. compend. impr. apud J. Stoer* 1610: 16. Eſt ſane hic tit. diverſus ab eo, „ quem præfert Edit. Gr. Lat. ejuſd. anni & typogr. & plane convenit cum „ eo, qui in edit. 1628. invenitur; ut adeo neceſſe ſit, eo ipſo anno 1610. „ quoque idem typographus meram verſionem Latinam in lucem emiſerit. „ Quam vero in §. VII. [ſuperioris Prodromi: vide nunc §. VIII. ſq.] ex Fa„ bricio & Foppenſio memoras COLONIENSEM editionem, eam non puto di„ verſam ab aliqua ex Genevenſibus apud Jac. Stoer impreſſis. Per Coloniam „ enim non Agrippinam, ſed Allobrogum h. e. Genevam intelligo. Moris „ quippe fuit illi typographo, (ob quam cauſam ignoro) in libris a ſe editis, „ nonnullis exemplaribus adponere nomen urbis Genevæ, in aliis Coloniæ „ Allobrogum; in quibuſdam vero ſine loci mentione ſimpliciter typographi, „ adeoque ſui ipſius, ut & anni mentionem facere, id quod in quam plurimis „ obſervavi libris. Et ſic etiam in *Biblioth. Jurid. Lipeniana* noviſſime cura *Je„ nichii* edita Lipſiæ 1736. pag. 268. memorantur J. CURTII INST. J. C. (in„ tellige THinæ) *ex edit. Colon.* 1628: 12. quæ tamen eſt ipſiſſima Genevenſis „ ejuſdem anni a me transmiſſa. LOVANIENSIS editio d. §. VII. memorata pro„ diit A. 1573. in 12. ejuſque meminit J. W. Freymonius in *Elencho omnium au„ ctorum, qui in Jure Civ. & Can. ſcripſerunt*, edito Francof. ad Mœn. 1585. „ hunc ei adſignans tit. fol. 48. vſ. (γ). *Inſtitutt. Gr. & Lat. THi Antec. D. J. „ Curtio interprete. In quibus multa ſunt reſtituta. Acceſſerunt Obſervatt. in THum „ cum arg. in ſingulos §§. Lovanii* 1573. *in* 12. Vix tamen eſt, ut credam, THum „ in

(γ) Freymonium deſcripſiſſe videtur M. Georg. Draudius in *Bibl. Claſſica*. Ffurti 1611: in 4. edita, (quam Collega Doctiſſ. GAVEL ſuppeditavit) nam pag. 519. eumdem titulum ad litteram

„ in illa edit. Græce & L. inveniri, ſed potius verba *Gr. & Lat.* a Freimonio „ adjecta puto ad ſignificandum, THum Græce ſcripſiſſe. Nam quum titulus „ ille cætera conveniat cum illo, quem præfert Lugdunenſis apud Frellonium „ 1558. & Obſervatt. illæ in utraque illa edit. reperiantur, nullus dubito, quin „ Lovanienſis illa memoratam Lugdunenſem ad verbum expreſſerit." Hanc Lovanienſem fraude librariorum deinde in Antverpienſem 1594. in 12. (quam ex Catalogo Biblioth. Leidenſis Artic. VI. citaveram) eſſe transformatam, patebit ex his epiſtolæ RUHNKENIANÆ verbis: *Excuſſi quoque eam his diebus; quæ ſcriniis Bibl. Batavæ attinetur. Prodiit* Antverpiæ apud Jo. Keerberg 1594. *at in fine legitur:* Lovanii ex officina Jo. Maſii, typographi jurati 1573. *Sed hæc editio non niſi loco & anno diverſa videtur ab illa Lugdunenſi, quam G. Meermannus V. Cl. & amicus noſter tecum communicavit; ſiquidem hic etiam in fine notæ apparent eod. judicio ex Hotomanni & Curtii libris collectæ.*

ARTIC. VIII.

„ Jenichius (*ſunt rurſus verba* Meermanni *ex ead. epiſt.*) in modo citata Bibl. „ t. THus Part. 5. pag. 14. memorat editiones Brugenſes 1545. 1558. *in* 12. „ 1580. ib. 1581. *in* 4. at ea re nihil falſius: ſunt enim omnes editt. illæ Lugdu- „ nenſes, quæ iis annis prodiere: (niſi illa 1581. *in* 4. plane ſit ſpuria; nam de „ priori 1545. *in* 12. id definire non auſim, præſertim quum totiens illa Curtii „ verſio in forma minori lucem adſpexerit.) Error autem ille exinde mana- „ vit, quod Mylius in *Hiſt. THi* cap. V. §. 5. de editt. 1545. & 1558. loquatur „ ſine mentione loci; unde quum Curtius patria Brugenſis fuerit, errandi oc- „ caſio Jenichio enata fuit: quemadmodum etiam Mylius male *Ulmæ excuſam* „ *Neithardi* editionem ſcripſit, quam Neithardus patruis ſuis Ulmenſis Reip. „ patriæ patribus dedicaverat, ut recte notaſti §. X." [nunc XI.] Aliis litteris idem Vir Nobiliſſ. mihi ſignificavit, & Venetiis 1588. *in* 12. Curtianam verſionem prodiiſſe. In aliis rurſus ſic ſcripſit: „Vidi porro adhuc alicubi in Gallia „ editionem verſ. Curt. quæ prodiit *Genevæ ſumptibus Sam. Chouët* 1651. *in* 24. „ & in Catalogo quodam Genevenſi aliam memoratam, impreſſam Genevæ 1738. „ *in* 16. Sed credo vitium eſſe operarum, & legend. 1638." Idem denique Vir Amiciſſ. pro ſummis in THum ac me meritis ad partes ſæpe vocandus, TOLOSENSI editione *apud Raym. Boſc in vico Porta Arietis* 1663. *in* 12. titulo tenus forte recuſa, (namque cum Huguetana 1587. & Genevenſi 1628. omnia habet communia, ne quidem excepta præfatiuncula,) me beavit.

ARTIC. IX.

His inſuper aliæ ex Fabricio addendæ forent, dummodo ſatis diſtincte eas nominaſſet; quare ipſius verba cum notulis meis apponam. Poſtquam ergo de Græcis Baſil. Pariſ. & Lovan. dixerat, pergit: „Latina autem verſio Franciſci „ Cranenveldii, quam laudat P. Nannius in Apologia adv. J. Curtium Tom. I. „ Lampadis artium Gruter. pag. 1378. [*& Viglius in Epiſt.*] non vidit lucem. Sed „ exſtat Latina interpretatio Jac. Curtii Brugenſis JC. ſeparatim edita Pictavii „ 1539. ac deinde Coloniæ, Lugd. 1557. 12. & 1581. curante Lud. Miræo, & „ Lovanii, noviſſime etiam Pariſiis 1681. 12. cum J. Doujatii notis impreſſa": [*de Colonienſi & Lovanienſi, quarum & Vir Reverendus J. Fr. Foppens in Bibl. Belg. de J. Curtio agens pag.* 511. *meminit, vide præced. artic. Sed pro Lugdunenſi* 1557. *ultimum*

litteram exhibet. Pag. autem 521. f. hæc habet: „THi paraphraſis Gr. in Jur Civ. Inſtit. „ cum Lat. J. Curtii interpr. Genev. apud J. „ Stoer 1610: in 16. Lovanii 1573: in 12. Antverp. 1593: in 12."

timum numerum mutandum esse censeo vel in 4. *vel in* 8. *de altera* Lud. Miræi 1581. *dicam in fine Artic. XII.*] „ Verum una cum Græcis, sine editoris nomine, „ quem Dion. Gothofredum esse non dubito, [*Ego admodum dubito, vid.* §. *XIV.*] „ Genev. apud Jac. Stoer 1610: *in* 12. [*verius* 16.] additis notis brevibus: & in „ calce voluminis subjuncto utroque titulo de V. S. & R. J. cum fragmentis „ ad eos ex Gr. auctoribus hinc inde collectis. Et notæ illæ & fragmenta „ hæc auctiora etiam [*vide quæ dicam in fin.* §. *XIV.*] exstant in editione Græ„ co-Latina altera optima, in qua Græca paraphrasis media posita est inter „ textum Latinum Institutionum & Curtii versionem. Hæc Dion. Gothofre„ di nomen præfixum habens, excusa Genevæ 1587. 4. apud Eustathium Vi„ gnon, repetita 1598. 1620. 4. Denique C. A. Fabrotus &c."

ARTIC. X.

Quid DOUJATIUS, cujus editionem WIELINGIUS ὁ μαχαιρίτης utendam dederat, & BÖHMERUS præstiterint, ex Gundlingio & Mylio, additisque a me στιγμασι atque ex ipsorum præfationibus s. l. patebit.

LEIDENSIS editio (sic autem appellare malo, quamquam *Lugduni Batavorum* nomen præfert, ne confundatur cum Lugdunensibus in Gallia excusis) prodiit apud *Jo. van der Linden Jun.* 12. maj. anno 1715. aut innovato tantum titulo apud *Theod. Haak* 1733. Admonitionem librarii (quæ verius Editoris Doctiss. qui se nominari necdum vult, præfatio est) s. l. dabimus. Hanc sequuntur in 6. paginis notulæ, quæ Fabroti potissimum interpolationes in versione Curtiana perperam admissas emendant, quas Boehmero in fine præfat. jure optimo laudatas, suis quasque locis operi Theophilino inserui, sub nomine ED. LEID. i. e. *Editoris Leidensis*. Adduntur bini Titulorum Indices, alter secundum ordinem litterarum, alter secundum librorum ordinem. Hinc per paginas 622. ipsæ Institutiones Cæsareæ cum subjecta paraphraseos versione decurrunt, quibus in fine adjunguntur duo postremi Digg. tituli cum Alphabetico utriusque Indice.

VENETA 1738: 4. cujus duo exemplaria lustravii, alterum Viri Consultiss. J. W. BLONDEEL, alterum nostri MEERMANNI, Doujatianam verbotenus cum ipso titulo refert, ita ut nonnisi forma discrepet, & Græca notulis a Doujatio interspersa perquam vitiose exprimat.

ARTIC. XI.

Hæc de Latinis paraphraseos Theophilinæ editionibus. Venio ad Græco-Latinas, quarum prima tempore, postremissima bonitate, est decantata illa NEITHARDI, de qua prius audiamus laudatum plus semel Meermannum: „*Jod.* „ *Petri Neithardi* editio, *Basileæ apud Henr. Petrum* Anno 1544. forma Octava „ excusa est. Sane Neithardum eandem curasse præmissa editioni illi Epistola „ dedicatoria evincit: unde mirari quis posset, cur Vir Celeb. Chr. Gotl. „ Schwarzius, in Epist. ad Mylium die 24. Sept. 1732. data, eam Neithardi no„ men haud præferre ajat; item, cur idem Vir Doctiss. in Schol. Philol. ad „ Procem. Inst. pag. 22. (edit. 1739.) ne quidem Theophili nomen in ea ex„ primi inquiat, quum tamen in ipso Titulo illius edit. hæc verba occurrant: „ *e regione Latinis Theophili Gr. tralationem plurimis locis emendatam oppositimus.* At „ vero, quum nos jam quatuor vel quinque ejus edit. exempla viderimus, in „ quibus primus octernio (qui operis titulum, dedicationem & tabulam Ru„ bri-

(*) In priori edit. subdideram: *nisi quod dicat, quam Neithardus patruis suis Ulmensis aberrante vel calamo vel animo Ulmæ excusam Reip. patriæ patribus dedicavit*: quæ nunc deleo.

„ bricarum [*alphabeticam*] continet) deërat, & credibile ſit, in ſimile exemplar „ incidiſſe Celeb. Schwarzium, ignoſcendum erit Viro illi Doctiſſ. hac in parte „ erranti, qui defectum illum non obſervaverat, imo ſine collatione integri „ exemplaris ne quidem animadvertere poterat: nam ſecundi octernionis in„ dex eſt prima alphabeti litera A, & prima ejuſdem pagina ſimiliter Titulum, „ (ſed priori longe concinniorem) exhibet h. m. *Inſtitutionum ſive Elementorum „ D. Juſtiniani ſacratiſſimi Principis, Græce & Latine Libri* 4. Neque in ipſo libro „ deinceps uſquam aut Theophili aut Neithardi nomen invenias, ut adeo ſu„ ſpicer, ipſum Neithardum, ubi edoctus fuit, male ſe ob interpolationem „ Græci hujus auctoris famæ ſuæ conſuluiſſe, exemplaribus Editionis ſuæ, quæ „ quidem invenire poterat, primum octernionem, qui ſolus nomen ſuum pro„ debat, detrahi juſſiſſe, ut ſic editor, qui de auctore ipſo tam male meritus „ erat, in incerto foret. Eo ipſo tamen ſubterfugere non potuit, quominus „ aliqua adhuc ſupereſſent exemplaria integra, editorem prodentia. Et tale „ exemplum non ſolum Mylius habuit, ſed & ego præterito vere, fortuna faven„ te, montibus Hannoniæ in officina quadam libraria mihi comparavi, quod adhuc „ in Bibliotheca mea adſervo, &, ſi tuis uſibus inſervire poterit, lubens ad te „ transmittam" Hanc ego conjecturam non veræ ſimilem, ſed veriſſimam judicavi, poſtquam ſuum non modo exemplar Vir Amiciſſimus transmiſit, ſed & aliud, in quo primus ille octernio deerat, ab humanitate Viri Cl. DUKERI nactus ſui. Veriſſima etiam ſunt, quæ Mylius in *Hiſt. Th. pag.* 46--7, de ſubluſtri hoc auctore diſſerit (*d*). Eſt autem Titulus integer:

„ Juſtiniani Aug. ſacratiſſ. Principis Inſtitutionum Libri 4. quibus legum juriſ„ que immenſi uberrimam materiam, in epitomen redactam, breviter ſine ob„ ſcuritate complexus eſt. Qui libri omnibus & incipientibus & doctiſſimis „ jureconſultis quotidiana manu neceſſario verſandi ſunt. Quoniam autem ſtu„ dioſis juris eſt quoque Græcæ linguæ utilis cognitio, e regione Latinis THi „ Græcam tralationem, plurimis locis emendatam, oppoſuimus, quo facile ea„ dem opera ſtudioſa juventus rerum peritiam ſimulque linguam conſequatur. „ *Baſileæ apud Henrichum Petrum* ".

Præfationem Neithardi ſ. l. dabimus. Latina ergo hujus editionis non verſionem Theophili, ſed ipſum Juſtiniani textum cum titulis Imperatoris exhibent: Græca autem præter frequentiſſima operarum σφαλματα primam Viglii editionem ita referunt, ut nec emendationum nec recognitionum, in calce operis Vigliani adjectarum, ulla ſit habita ratio: tantum abeſt, ut hæc Baſil. altera ex MS. ſit derivata. Quare nec ego illam in Variantibus uſquam in auxilium vocare ſuſtinui. Quæ Mylius inſuper de lacero Theophili cadavere loquitur, lubet ex unico Tit. 2. Lib. I. docere: unde clarebit, hunc editorem Græca non videri intellexiſſe, cum aliquando Græce longe aliud dicat quam Latine. (namque Procœmium & Tit. 1. a Viglio verſum exhibet integra.) Principium ergo Tituli 2. claudit his verbis: εν τοις τιμωσι τυτον τον νομον αναξεγραμμενα, *iſtius juris peritia cenſeri.* [Omittit hinc ἡ γαρ φυσις ὁρωσα uſque ad εμηχανησατο.] Incipit rurſus: *Jus autem civile:* ειρηκαμεν εν τοις ωθλαβεσιν uſque ad η εγγραφως η αγραφους. [omittit Τι εστιν εθνικον νομιμον - - - - - - - - ουκ ωκνησαν.] Sequitur: *Nam quod quiſque populus* Απας ουν δημος uſque ad των σαφων αποκρισεις. pergitque *Lex eſt,* ἡδεως δε εμαν- θανον - - - - - - - - και πως τα παρ' ἑκασῳ νομοθετουμενα κεκληται. Egregria ſane legis definitio! [quippe omiſſis ἐξ ὡν δε Ρωμαιοις εισιν - - - - - - ὁ δημος επενευσεν.] Sequitur: *Plebiſcitum eſt:* Ὁ χυδαιος δημος εστι το λοιπον - - - - - - - πολιται δηλουντες. [omittuntur Εν τριτῃ ταξει νομοθετουσι ωσπερ Ρωμαιοις ἡ συγκλητος.] Pergit, *Senatusconſ. eſt* Συγκλητος δε εστι - - - - - - ιδιωτου παντος. [omiſſis Το δε παρ' αυτων - - - - - - - - ἡ δε αιτια εστιν αὐτη: quæ

leo, quoniam ipſe Mylius in ſchedis poſtumis, a Patre V. Cl. ad me transmiſſis, hunc errorem caſtigavit.

quæ minime pro ſcopo ſuo omittere debebat; ut Lector per ſe facile videbit.] Seq. *Nam cum auctus* Εν τη Ρωμη πολυανθρωπω ουση, οἱα φιλει γινεσθαι, ϛασις και διχονοια τις ανεφυη. Hæc ſcil. Latina exprimunt! [Omiſſa μεταξυ των συϛκλητικων & reliqua omnia aduſque ταις ἑαυτων εμαχοντο ψηφοις.] Hinc *Sed & quod principi* perquam abſurde ſic incipit: Ὁ γαρ δημος τετον εχειροτονησε - - - - - - - τουτεϛιν αρχοντες τε δημε του Ρωμ. [omittuntur Ενομοθετουν δε ουτοι - - - - - - - - - ὡϛε δικαιοδοτειν τοις περιγρινοις.] Sequitur: *Proponebant & Ædiles*, Οἱ δε ædiles curules και αυτοι ενομοθετουν· ανομαϛησαν δε ἐντευθεν. [At unde? hoc ſiletur: namque omittit ab επειδη φρονῖις αυτοις ην - - - - - - - - των δυο ϖροβιτωρων, ερβανουτε και περιγρινου.] Incipit rurſus *Reſponſa prud.* εν ἑκτη ταξει νομοθετουσιν οἱ σοφοι - - - - - - - - - - - - των σοφων αποκρισεως.] Inc. *Sine ſcripto jus* Αγραφος δε νομος - - - - - - - η δευτερα νομε θεσις.

Huic Tit. 2. aliorum exemplo ſubjungit principium tituli ſeq. ſed truncatum. [omiſſis enim Ειποντες τι ϵϛι δικαιοσυνη - - - - - - - - - καταγινεται νομοθεσιω] incipit, *Omne autem jus* Περι τειω τοινυν - - - - - - - - και μετα ταυτα ϖρι αγωγων. [Poſt hæc om. συμβαινει - - - - - - - επινενοηνται νομοι.] Hinc tandem Tit. III. inchoatur: *Summa itaque* Ἡ τοινυν των ϖροσωπων &c. Ex ungue leonem! Cognationum nullum aut invenio aut deſidero typum. Pag. tandem 927. ſic concluditur.

ΤΕΛΟΣ. BASILEÆ IN OFFICINA HENRICHI PETRI ANNO M. D. XLIIII. MENSE MARTIO.

ARTIC. XII.

LUGDUN. Gr. Lat. Titulus integer, niſi quod litterarum compendio utar: „ INSTITUTIONES JURIS CIVILIS per Theoph. Antec. in Gr. L. traductæ, ac „ fuſius explicatæ. Cura ac ſtudio Viglii Z. primum in lucem editæ: nunc „ vero a Ludovico Miræo emendatiores redditæ, addita Lat. interpr. Jac. „ Curtii Brug. J. C. Præter typum graduum cognationum a Franc. Roaldo J. „ C. Celeberr. reſtitutum, ſubjunximus & alios ab eodem J. C. delineatos, „ quib. integra l. *Juriſc.* plana ac dilucida redditur. LUGDUNI APUD JOAN. „ TORNÆSIUM, TYPOGR. REGIUM. M. D. LXXX."

Hujus exemplar nobis ex auctione Hagienſi comparavimus. Poſt præfationem *Tornæſii* ſatis memorabilem, quæ ſ. l. adferetur, ſequitur Titulorum Index Gr. Lat. & exinde opus Theophilinum, addita e regione Curtiana verſione, ſine ullis ullius notulis. Emendata ſatis eſt hæc Edit. non ſic tamen ut Lovan. Singulare hoc habet, quod formulas & ρημαλα τυπικα majuſculis ſive uncialibus litteris G. ac Lat. exprimat. De binis graduum ſtemmatibus, altero Gr. altero Lat. ſ. l. in ipſo Opere dicam. Abſolvitur pag. 992: 16. [al. male 12.] Quæ vero Roaldus ad operis calcem adjunxit, in meo exemplari deſiderantur. Necdum aliud reperi, unde id ſuppleri poſſit, quamquam ad ipſum Theophilum non faciunt. Laudant L. Miræi editionem Lugd. 1581: 4. Struvius & Hofmannus: ille tamquam Lat. tantum, hic tamquam Gr. Lat. Gothofredus autem in *Man. Jur.* & Fabricius, non memorata libri forma, ſimpliciter ut Latinam, citant: ſed & hæc editio mihi ſuſpecta, primo quia inter hos doctos haud convenit; ſecundo quod nullus horum eam ſibi viſam ait; tertio, quod nec Gundlingius nec Mylius de ea quid meminerunt. Alia argumenta, tam quam minus ſtringentia, non adduco.

Nec præterire hic poſſum errorem, neſcio cujus, in ſcholiis Philolog. Viri Conſultiſſimi Chr. G. Schwartzii pag. 37. in not. ubi lego: *equidem in Gr. verſione THi, ſecundum editt. A.* 1580. 1610. *&* 1630., *quas inſpeximus.* & mox ſequitur de Baſileenſi A. 1544. Errorem ajo eſſe in numero 1630. non modo, quia eo anno nullam edit. Gr. prodiiſſe ſatis certum eſt: ſed quod Schwartzius ipſe in litteris ad Mylium, paullo poſt horum ſcholior. editionem datis, hæc ſcribat: „ Etiam ex impreſſis iſtis libris non niſi quatuor exemplaria poſſideo, ce-

„ teris

„ teris amicorum beneficio aliquando uſus. Primum exemplar Baſileæ in offi-
„ cina Frobeniana A. 1534. excuſum eſt in Fol. Alterum itidem Baſ. in offic.
„ H. Petri 1544. *in* 8. Tertium Lugduni apud Jo. Tornæſium 1580: 12. Quar-
„ tum apud Jac. Stoer 1610. 12.". Forte autem pro 1630. reponend. 1620.

ARTIC. XIII.

GOTHOFR. I. hunc habet Tit.

„ INΣTITOYTA ΘΕΟΦ. ANTIKENΣ. INSTITUTIONES THEOPHILO ANTEC. Græco
„ interprete. IMPER. JUSTIN. INSTITUTIONUM L. IV. Paratitla & Notæ ad
„ eundem Th. Græcum, Latinumque ipſis Inſtit. Latinis ex ⟨illegible⟩ conjun-
„ ctum commiſſumque. GRÆCA TITULORUM DE V. S. ET DE R. J. fragmenta
„ hinc & inde collecta. *Dion. Gothofredo J. C. authore.* Apud Euſtathium Vi-
„ gnon. M. D. LXXXVII." (ſic in meo exemplari lego, ſed Hofmannus ſcri-
bit: *Apud Guillelmum Læmarium Genevæ* 1587. in 4.)

Alteram D. Gothofredi, cujus & Fabricius meminit, Hofmannus repetitam ait apud *Euſtathium Vignon* 1598. in 4. quam necdum vidi.

Alia ejuſdem, quam Profeſſor Celeb. ARN. DRAKENBORCHIUS ſubminiſtravit, eumdem plane titulum ſic ſubſcribit: *Lugduni Sumptibus Paulli Frellon M. DCVIII.*

Poſtrema Anni 1620. in meo exemplari & binis aliis, quæ vidi, in Titulo (ne ſcil. nimis oneretur) omittit quinque hæc verba *Imp. Juſt. Inſt. L. IV.* ſed poſt *Authore* ſequitur: *Acceſſerunt* THEOPHILI BENEDICTORUM ET PERPERAM AB EODEM ADMISSORUM LIBRI IV. AUTORE JAC. GOTHOFREDO *JC. Sumptibus Sam. Criſpini* M. DC. XX. Sed in aliis exemplaribus hæc deſiderari, monuit MEERMANNUS ſic ſcribens: „ Quæ autem cura D. Gothofredi prodiit, poſtre-
„ ma editio Anno 1620. *in* 4. in quibuſdam duntaxat exemplaribus aureum il-
„ lum, dummodo exſtaret, Jac. Gothofredi libellum" [*de quo promiſſo non perſoluto vid. Mylium Hiſt. Th. pag.* 59. *& Otton. Præf. III. Tom. Theſ. Jur. pag.* 2. *&* 55.] „ promittit, nam in aliis, ut in meo, quæ præferunt *Sumptibus Sam. Criſpi-*
„ *ni* M. DC. XX. nihil ſimile reperias." quam forte ob cauſam horum *Benedictorum &c.* nec Fabricius nec Hofmannus nec Gundlingius nec Struvius meminerunt.

In omnibus his Editt., nec tamen titulotenus ſed omnino diverſis, & paginæ & ſingula verba conveniunt, exceptis aliquando erratis manifeſtis, ita ut & dedicatio & præfatio identidem eædem repetitæ ſint, quas ſ. l. dabimus. Has ſequitur Index Titt. Græco-Lat. [quos Græcos titulos in Rubricas primus introduxit D. Gothofr. vid. ſupra §. II.] deinde ipſum opus, ut ſæpius dictum, tripertitum; editionem Lugdunenſem L. Miræi A. 1580. in Græcis exprimens. Poſt pag. 308. quæ Librum II. abſolvit, incipitur nova paginarum enumeratio, quarum 276. claudit IV. Librum. Hinc a pag. 277. incipiunt Tituli Latini *de V. S.* & *de R. J.* additis e regione Fragmentis Græcis abſque verſione, & deſinunt in p. 329. Sequitur *Index Rerum ac verborum* paginis 4. conſtans: & in ſola Edit. I. *Erratorum* correctio. Opus Theophilinum illuſtratur tam Paratitlis ſive Summariis, ſingulorum titulorum capiti præmiſſis, quam Notis ac Schoiiis a D. Gothofredo in margine adjectis, quæ in Titulis *de V. S. & de R. J.* ſubjunctis perquam ſunt rara. Nos & Paratitla & Scholia his ſimilia in novum Materiarum Indicem; alia in Gloſſarium noſtrum Theophilinum rejecimus: ceteras autem Notas in opere ipſo exhibuimus.

ARTIC. XIV.

Editionem aliam in Bibliotheca Barbeyraciana memoratam invenio inter Libros in 12. pag. 58. N°. 80. h. m.

Theophili Paraphrasis Græca in Juris Civ. Instit. cum Latina interpretatione J. Curtii. Genev. 1590. Sed forte eadem est quæ sequitur; ut is qui catalogum fecit, pro anno M. DCX. aberrante oculo legerit MDXC.

ED. GENEV. 1610. Titulus integer.

„ THI PARAPHRASIS Gr. in Jur. Civ. Inst. cum Lat. J. Curtii Brungensis (*sic*) „ JC. interpr. Additæ sunt notæ succinctæ ex fusioribus viror. Doctor. com- „ mentariis selectæ, partim Græca interpretantes, partim breviſſimis summa- „ riis & legum citatt. textum illustrantes. Adjecta sunt etiam Græca titt. de „ V. S. & de R. J. fragm. hinc & inde collecta. *Genevæ ap. Jac. Stoer.* M. DCX." Sequitur præfatio Typographi, quæ vid. f. l. Exinde Index Titt. Gr. Lat. & reliqua cum Indice Rerum, ut in editionibus Gothofredianis, præterquam quod Instit. textus non sit adjectus. Opus Theoph. definit in pag. 1007. & Tit. adjecti in pag. 1240. Hanc D. Gothofredi esse non dubitat Fabricius ὁ πανυ, atque ex eo repetit Mylius l. c. ast ego illam a neutrius aut patris aut filii manu profectam fuisse, inde judico potius quam conjicio: (1) quia ipsorum nomen non præfert: quæ autem causa fingi potest, cur illud suppresserint, quum & ante illum annum & post ita facere consueverint? (2) quia de D. Gothofredo aliquoties in tertia, ut loquimur, persona verba facit. ex gr. περὶ συσγ. δουλων *h. t. restituit D. Goth.* aliquoties autem in pers. prima, *dixi ad* hanc illamve *legem*: unde patet supina vel editoris vel correctoris opera: (3) quia Gothofredianis notis sæpissime omissis aut varie truncatis alienæ vel immixtæ vel substitutæ sunt, nominibus auctorum rarius additis.

Inde nos, quæ auctiora habet, Gothofredianis notis ita addidimus, ut primo intuitu distingui possint. Variantium vix ullam rationem habuimus, quia ex secunda aut tertia Goth. ed. tantummodo ad litteram expressa est. Ceterum & in eo fallitur Fabricius, quod Fragmenta quoque auctiora exstare ait in ipsis GOTHOFR. editionibus, cum sint ad verbum una eademque. Duo hujus edit. Genev. exemplaria tractavimus: alterum Viri Nobiliss. Spectatiss. P. BODDARTII, alterum Medici expertiss. G. WINDII, donec ipsi tertium nobis comparavimus.

ARTIC. XV.

ED. FABROT. I. Tit. integer.

„ ΘΕΟΦ. ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΗΝΣ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΩΝ ΒΙΒΛΙΑ Δ. THEOPHILI ANTEC. INSTITU- „ TIONUM L. IV. CAROLUS ANNIBAL FABROTUS Anteceſſor Aquiſextienſis ex „ tribus MSS. Codd. Bibl. Regiæ recensuit, & Scholiis Græcis auxit. Idemque „ JAC. CURTII Latinam interpretationem emendavit & notas adjecit. *Huic* „ *edit. acceſſere Græca Titt. de V. S. & de R. J. fragmenta e Regiis Codd. MSS. eru-* „ *ta, ejusdem studio & cura.* PARISIIS sumptibus Mathurini du Puis, via Jaco- „ bæa, sub signo Coronæ. M. DC. XXXVIII."

FABR. II. eumdem Tit. habet usque ad verbum *adjecit.* Inde sequitur: *Editio Secunda* PARIS. *apud Viduam Math. du Puis, via Jac. sub signo Cor. aureæ.* M. DC. LVII. Eadem plane est sub novo tantum titulo, quæ a Fratre transmissa subscriptum habet: *Ed. Sec.* PAR. *apud Anton. Dezallier, in Vico San-Jacobæo ad Coronam auream.* M. DC. LXXIX.

Ego

Ego uſus fui duobus utriuſque edit. exemplaribus ex inſtructiſſ. Biblioth. Viri Illuſtris, Ordinum Zeelandiæ Conſiliarii ac Syndici, DIGNI KETELAAR: donec ipſe ambas ex auctione Mediob. & poſteriorem cum collatione principis Viglianæ a fratre Optimo JO. FREDERICO nactus fui.

Jam quæ Fabrotus præſtiterit, & quibus in rebus Editiones ambæ inter ſe ſint diverſæ, ex parte docuerunt GUNDLING. & MYLIUS in Excurſibus ſuperioribus. Videtur autem Fabrotus tot ſimul negotiis ac librorum editionibus ſe oneraſſe, ut in corrigendis operarum ſpeciminibus ipſe aut nullam aut non niſi perfunctoriam poſuerit operam. Tam multa & in utraque hac & in Pariſ. Inſtit. Lat. edit. 1643. errata comparent. De his cum Gudio conqueſtus ſum in *Obſ. Miſc. Novis* T. V. pag. 323. De illis teſtabuntur Lectt. Varr. quamvis vix alia errata, quam in quibus utraque editio conſpiraret, in Varr. retulerim. De verſione Fabroti interpolata veriſſimum eſt judicium Viri Docti in præf. Leidenſis Ed. quam ſ. l. videſis. Eadem eſſe videtur cauſſa, cur de frequentiſſimis lectionis Viglianæ mutationibus ter tantum quaterve rationem reddat: quod quam inique ferant, nec injuriâ, Viri Eruditi, exemplo ſit locus ex nota SCHULTINGII ad Cajum pag. 163. a. „ Optandum vero eſſet, *in-*
„ *quit*, ut viri eruditi, quoties in veteribus ſcriptoribus, quos edunt, aliquid
„ mutant, ſimul etiam lectores monerent, quo pacto antea lectum fuiſſet, &
„ quo modo & quas ob rationes ac auctoritates aliquid emendaverint: quale
„ nihil video factum eſſe a Fabroto". Idem conqueritur WIELINGIUS Lect. Jur. Civ. pag. 214. „ Qua ergo de cauſſa eruditiſſimus Fabrottus, in utraque
„ ſua edit., ſive ex ingenio, ſive ſcripto codice, pro τριτῃ [*in pr. de L. Falcid.*]
„ repoſuerit δευτερᾳ, ignorare me fateor." nec non G. D'ARNAUD Var. Conject. pag. 330. „ Nec quidquam cauſſæ video, cur Fabrottus, omiſſis Impera-
„ torum nominibus, [*in §. 6. de excuſatt.*] & integra voce deleta, ediderit:
„ Τουτε γαρ οἱ θειοτατοι αδελφοι, και Μαρκῳ δε και ἑαυτον αντεγραψαν. ita in priore ed.,
„ in poſteriore exhibuit αντεγραψεν". Similia de Baſilicorum editione adferre & conqueri poſſem, ſed uno nunc teſte defungar, CHR. WÆCHTLERO, qui in Opuſc. a Trotzio editis pag. 510. „ Sed mirum hic eſt, inquit, Fabrotum,
„ quum A. 1647. opus Baſilicorum, cum Novellis Græco-Latinis, Pariſiis ede-
„ ret ex Bibl. Regis Chriſtianiſſimi, non ſecutum fuiſſe edit. Pariſ. priorem
„ 1542. neque cauſas attuliſſe, quare codices alios huic prætulerit, & quinam
„ fuerint illi" ETC.

Dedicationem & Præfationem ſecundæ editionis cum adnotatis ex prima diverſitatibus ſ. l. dabimus. Has ſequitur in priori ed. Epiſtola Viglii, quam in poſteriori omiſit; & poſt illam Magnor. Viror. de THo teſtimonia, in altera edit. paullo auctiora. De ipſo opere hoc reſtat monendum, notas ac ſcholia in prima ed. in oras paginarum laterales, ſed in ſecunda infra textum eſſe conjecta. Nos ea omnia in noſtra editione ita diſtincte exhibemus, ut ſtatim appareat, utrius Edit. an ambarum, vel omnino vel pro parte, communis ſit nota. Fragmenta Græca in multis paſſim a Gothofredianis, ſicuti utræque ſæpe a Wiſſenbachianis diſcrepant; quorum itidem varietates ſedulo notavimus. Editio prior Fabroti pag. 847. abſolvit opus Theophilinum. Hinc Græci Digg. Tituli ad finem pag. 912. excurrunt: quos excipiunt primo ADDENDA tribus pag. & in quarta pagina CORRIGENDA *in Græcis. In Verſione. In Notis*: quæ me multo melius obſervaſſe affirmo, quam in ipſa edit. ſecunda factum eſt.

Poſterior Ed. pag. 720. Librum IV. concludit, nec quidquam amplius comparet.

ARTIC. XVI.

Verſionis Gallicæ notitiam uni debeo MEERMANNO, qui eam ex Gallia ſecum deportavit. Titulum hunc habet:

PARA-

PARAPHRASE DE THEOPHILE *ſur les Inſtitutes de l'Empereur Juſtinien, traduite de Grec en François, & à côté le texte Latin du méme Empereur. Par Mr. F. C. Avocat au Parlement à Paris chez Nicolas le Gras au troiſième Pillier de la Grande Salle du Palais à l'L. Couronnée. MDCLXXXIX. avec Privilége du Roi.* Sed in fine utriuſque Tomi legitur: *à Paris de l'Imprimerie de Pierre le Mercier* 1688. Tom. I. pag. habet 592. Tom. II. pag. 558. excepto ordine Rubricarum. Verſio Gallorum more perquam eſt libera, & vel ex poſteriori Fabroti vel ex Doujatiana editione expreſſa; tantum abeſt, ut, quod Titulus mentitur, e Græco ſit converſa, nihilque mihi præter præfationem, quam ſ. l. oſtendet, præcipui habere viſa eſt: quare nullam ejus rationem habui, nec uſquam in notis citavi.

ARTIC. XVII.

Idem Vir Conſultiſſ. roganti mihi utendum transmiſit cum Galterii THo renovato hunc libellum, pagg. 140. conſtantem, nec ulli, quantum ſcimus, memoratum. „ Dictionariolum Jur. Civ. ex IV. Lib. Theophilinarum Inſtit. in „ gratiam eor. qui juris ſacris initiari volunt, concinnatum. Magna vi vo„ cabulorum legalium ex Epitome Legum Conſt. Hermenopuli huc adjecta. „ Pontio a Quadraginta, Lorigena auctore. Lugduni apud Mathiam Bonhom„ me 1552." Præfationem ſequitur ipſum opuſculum, a pag. 5. ſic incipiens: *Acceptilatio* eſt imaginaria ſolutio *&c. Accipere b. f.* ſi credam eum dominum eſſe, qui vendidit *&c. In ſq. pag. 6. & 7. Acquiſitiones* aut juris gentium ſunt aut civiles. Et Juris gentium quidem ſunt 14. *&c.*

In hunc libellum ob raritatem tantummodo inſignem conveniunt, quæ FR. BALDUINUS in præfat. *Juſtiniani ſ. de Jure Novo* differit: „ Fuerunt ſuperio„ bus annis multa utilia, & fortaſſe neceſſaria, quibus jam carere facile poſſe„ mus. Multa fuere optima, quibus jam meliora proferri poſſunt. Sed ad „ ſecundum hunc gradum perventum non eſſet, niſi ſi prior ille viam muniiſ„ ſet: & prior fortaſſe, quamvis deinde cedat & jaceat, laude dignior eſt ſe„ cundo: neque quia tertius poſtea ſuccedet excellentior, medius ſua laude „ carebit. Multa quæ antea rara & ſingularia erant, jam ſunt vulgaria atque „ protrita, & nonnulla quæ a doctiſſimis etiam viris tunc ignorabantur ſine re„ prehenſione, nunc pueri ſine admiratione ſciunt: quæque hæc ætas nondum „ percepit, proxima exponet, ut indies Antiquitatis monumenta proferuntur, „ quæ prius latuerunt."

ARTIC. XVIII.

THEOPHILUS RENOVATUS *auctore* DAN. GALTIER *Biterrenſi, Toloſæ apud Bern. du Puy, Bibliopolam in vico Portæ-Arietis.* 1677. in 4.

Ex hujus præfat. quæ ad THum faciunt, ſ. l. cum lectore communicabo: ſicuti in Notas Theophilinas retuli, quæ ad illuſtrandam paraphraſin pertinent, in qua ſat multa, ſæpius tamen injuria (ut ἐπιχείρις mea oſtendet) carpit. At ſi loca illa, quæ in THo laudat aliorumque explicationi antefert ac præponit, aut ex ipſo aut ex aliis Juris Interpretibus adſcribere voluiſſem, in nimis grandem molem excreviſſet noſter labor. Addidit Galtier diſſertationes tres:

I. An recte adjiciantur hæc verba in definitione legati, *ab herede præſtanda.* Concluditque adfirmative.

II. Ad L. *precibus* 8. C. *de Impub. & al. ſubſtitutt.*

III. Ad L. *ejus* 41. D. *de Reb. creditis.*

Hunc Galterii THum renovatum (ob multas ſane dotes magni æſtimandum) A. 1728. in Hiſpania recudi curavit G. Majanſius; quem ſi conſulas in Epiſtt. pag. 211. & 274. facile intelliges, primam editionem huic ſecundæ multum antiſtare.

ARTIC.

ARTIC. XIX.

JO. HENR. MYLII *Theophilum* ſive *Hiſtoriam Theophili* Lipſiæ 1730. in 8. maj. primum editam, Theod. Haak Lugd. Batav. 1733. in 12. maj. recudit, atque editioni, a me Leidenſi dictæ, adjecit. Deinde A. 1738. ſubjunxit huic Hiſtoriæ ejuſdem MYLII *ſpecimen Vindiciarum THi de Prætore* PEREGRINO *& de Jure Quiritium*: nec non binas Vindicias Procemii Inſtit. *de iis quæ Juſtiniano Imp. ſuppoſita perperam creduntur*: atque his omnibus Titulum generalem J. H. MYLII *Opuſcula Academica* &c. cum præfat. G. A. JENICHII *de Vita & ſcriptis Mylianis* præfixit.

ARTIC. XX.

Ultimo loco memoranda eſt ſequens editio, ab omnibus ſuperioribus diverſiſſima, quam mihi procurarunt Bibliopolæ, quorum ſumtibus THinum hoc opus publicatur. Titulus hic eſt:

DIVI FL. JUSTINIANI INSTITUTIONUM *ex Theophili paraphraſi illuſtratarum Libri IV. Queis non ſolum textus, una ſerie interpoſitis THi luminibus, in uſum tam docentium, quam diſcentium, genuina interpretatione dilucidatur, ſed inſimul, ad obtinendum aliquando jus* certum, *planiſſima via, hac ex parte, ſternitur. Ffurti & Lipſiæ ex officina Beati Knochi, & Jo. Georg. Eſlinger. Excudebat Jo. Gotl. Imman. Breitkopf. MDCCXLVI.* Auctor hujus opellæ *Franc. Edm. Chr. de Beaurieux* videtur, cujus dedicatiunculam ſ. l. dabimus. Ipſum opus cum præfatione, ejuſdem credo de Beaurieux, pagg. 380. in 8. continet, nec aliud quidquam adjunctum habet. Quid autem præſtitum ſit, dicta præfatio ſ. l. adferenda docebit. Nec tamen ingratum Lectori eſſe poterit, ſi harum illuſtrationum exempla ex ipſo procemio adtulero. Authentica ergo Imperatoris verba ex paraphraſi THina hoc modo per litteras inflexas ſuppleta ſunt:

pr. per legitimos tramites, *legales nempe adinventiones*, calumniantium
juris religioſiſſimus, *ſeu in jure conſtituendo venerabilis*, quam victis
§. 1. ſummaque *rerum futurarum* providentia,
§. 2. Et cum ſacratiſſimas *Principum* conſtitutiones, antea confuſas, *& inter ſe pugnantes (quæ partim, tribus illis codicibus: Gregoriano, Hermogeniano, & Theodoſiano, comprehendebantur; partim, poſt codicem theodoſianum emiſſæ, extravagabantur)* in luculentam ereximus conſonantiam;
veteris prudentiæ, *id eſt: Veterum prudentum*, volumina;
euntes, *tam corrigendo, quam probatas receptaſque veterum ſententias, in unum pandectarum volumen redigendo*, cœleſti j. ad.
§. 3. Inſtitutiones, *ſive introductiones in leges*, componerent:
cunabula, *& juris exordia*, non
argumentis, *& ipſa nititur experientia*, accipiant:
§. 4. collectum, *& collatum* eſt,
in quatuor *hos* libros, eaſdem, *dictorum digeſtorum* inſtitutiones
ſcientiæ, *& legalis diſciplinæ*, prima elementa.
§. 6. quotidianarum (*in quibus, de rebus quotidianis, Cajus diſputat*) aliiſque
§. 7. has *præſentes* leges

PRODROMI SIVE EXCURS. IV. FINIS.

EXCURSUS V.
SUPERIORUM EDITIONUM
DEDICATIONES ac PRÆFATIONES COMPLECTENS.

ARTIC. I.

VIGLII ZUICHEMI *Præfatio ad Carolum Imper. V.*

Auguſtiſſimo invictiſſimoque Imperatori Carolo, ejus nominis quinto, Viglius Zuichemus Phryſius, S. D.

§. 1. SÆPE EGO MECUM, IMPERATOR CAROLE, Optime Maxime princeps, animo reputare ſoleo, quonam rerum humanarum fato, conſiliove factum fuerit, ut Jus hoc noſtrum Civile, quod tam parvis principio fontibus ortum, ac duodecim tantum tabulis olim comprehenſum fuit, in tam immenſam Conſtitutionum, Commentariorumque molem excreverit. Et quanquam nullam ſine legibus Rempublicam ſtare diu poſſe, naturaliterque fere evenire ſciam, ut Jus Civile ex caſuum varietate, novitateque, interpretationem, atque autoritatem prudentium deſideret, provideri tamen in primis, & debuiſſe, & potuiſſe exiſtimo, ne in tantam immenſitatem confuſionemque produceretur: Nam nunc ſi quis rem ipſam exacte ſecum expendere voluerit, haud facile dijudicet, ſatiuſne fuerit, nullo omnino ſcripto jure Rempublicam gubernari, ut veteribus illis Lacedæmoniis mos olim fuit: an vero tot eam ſcriptorum opinionibus, opinionumque ambagibus ſurſum, & deorſum (quod dicitur) ferri. Principia tamen ſi quis ſecum mente repetat, non minus utilia, ac honeſta, quam neceſſaria fuerunt, ſed paulatim (ita uti fit) quæſtus, & famæ cupiditate, adeo in deteriora prolapſi ſumus, ut inſtauratore tandem aliquo, qui collapſam Reipublicæ diſciplinam, confuſamque Juris Civilis prudentiam, quaſi in integrum reſtituat, magnopere indigeamus. Adfert hoc malum omnibus prope rebus humanis diuturnitas, longævuſque uſus, qui dum
§. 2. conſiſtere nequit, in abuſum fere tendit. Quapropter bene illi de mortalibus merentur, qui rebus ad interitum properantibus ſuccurrunt, & quaſi ruentibus vetuſtate ædificiis novas ſupponunt columnas. Quod quidem ante Juſtinianum, ipſe Julius Cæſar efficere in Jure Civili deſtinabat: videlicet, ut ex immenſa, & diffuſa legum copia optima quæque, & neceſſaria in pauciſſimos libros conferret (hanc enim ejus voluntatem Suetonius Tranquillus in literas retulit) poſt quem nonnullam etiam opem huic noſtræ diſciplinæ optimus Imp. Auguſtus Cæſar attulit: nam (ut autor eſt Sex. Pomponius) cum antea quicunque ſtudiorum ſuorum habebant fiduciam, publice de Jure reſponderent, ac in contemptum abiret indoctorum multitudine prudentium autoritas, edictum ab illo propoſitum eſt, ut nemo deinceps citra ipſius autoritatem, &

per-

permiſſum reſpondere auderet. Quod tamen haud diu ratum manſit, temporumque tandem curſu, & deſuetudine penitus abolitum eſt: præſertim poſt D. Adriani epiſtolam, qua reſpondendi jus non peti, ſed præſtari debere reſcriptum eſt. Qui tamen uſque ad Gordiani Imperatoris tempora, vel reſponſa, vel Commentaria ediderunt, egregie profecto, & cum magna immortalique pene laude ſuſceptum munus exornaverunt: Nam ad Juris Civilis prudentiam, Græci ſermonis peritiam, & literarum prope omnium ſcientiam, tantamque ſtili elegantiam adjunxerunt (liceat mihi hoc cum bona cæterorum venia dicere) ut poſt ipſum Ciceronem, qualiacumque hæc illorum fragmenta, concinnum a Tribuniano nobis tradita, nullis veterum ſcriptis cedant: tanta eſt in dictione puritas, in verbis proprietas, atque in tota oratione non affectata, ſed ſimplex quædam, & naturalis venuſtas. Atque ego quidem arbitror, §. 3. neque unquam, neque uſquam Jurisprudentiæ ſtudium magis viguiſſe, floruiſſeve, quam apud Romanos: idque trecentis illis potiſſimum annis, qui ab tempore, quo ob partium diſſenſionem cœpit iterum Reipubl. per unum conſuli, ad Gordiani Cæſaris ætatem numerantur: unde & ad alias gentes provinciaſque magno omnium mortalium aſſenſu, atque applauſu mox dimanavit. Nec ſcio an ſperare liceat, ut æque unquam floreat: cum tunc abſolutum, quaſique ad ſummum perpetua quadam contentione perductum fuiſſe videatur: poſtea vero cum progredi ulterius nequivit, peſſum rurſus deſcendit: Nam qui illis ſucceſſerunt, nihil fere præter nudam docendi operam, relictum ſibi crediderunt, vel quod prioribus pares eſſe non poterant, vel quod exhauſtam occupatamque eſſe ab aliis materiam cenſebant, nihil ut jam ferme quiſquam addere poſſet: aut certe ſi quid adhuc erat, de quo dubitabatur, Imperatoribus id diſceptandum decidendumque ſuggerebatur. Quapropter ab eo tempore, Juris conſtituendi autoritas ad ſolos Principes venit: quorum Edicta, Reſcripta, Decreta, ſub generali Conſtitutionum appellatione comprehenſa, eo mox & ipſa excreverunt, ut aliis ſuper alios codicibus multitudinem ipſorum moderari ſuccedentes Imperatores ſatagerent: donec tandem Juſtinianus extremam admovit manum, & hunc, quo adhuc in ſcholis utimur, Codicem edidit. Ab Gordiano autem uſque ad Lotarium penultimum ex Saxonica gente Imperatorem, qui ante quadringentos plus minus annos in fata conceſſit, nullius (quod ſciam) Jureconſulti nomen, aut monumentum dumtaxat Latini (nam de Græcis mox dicemus) celebratur. Tandem vero, ut ad noſtra ve- §. 4. niam ſecula, Italia exterarum & Barbararum (ut vocant) nationum excurſionibus, defuncta, priſtinoque decori reſtituta, intermiſſam multis ſeculis, & tantum non extinctam Romanarum legum diſciplinam incredibili docentium diſcentiumque multitudine, & ſtudio inſtauravit, ac reſtituit, cujus ubi celebritas increbeſcere cœpit, tanta continuo per totam Europam Juris Civilis, & qui ipſum profiterentur, autoritas invaluit, ut & gymnaſia paſſim conſtituta, & præmia propoſita fuerint, cum his qui Juriſperiti eſſent, & judiciis, arbitriis, aut conſiliis hominum inter ſe controverſias finire & decidere poſſent, tum vero illis, qui publice Juriſprudentiam profiterentur, quorum omnium autoritas creſcere paulatim cœpit, ubi commentaria in lucem exierunt, per quæ etiam poſteris admirationem ſui relinquerent, quæque nunc continua ſucceſſorum æmulatione eo ſunt adducta, ut Jus Civile magnitudine prope ſua laboret. Nec tamen modus vel finis adhuc ſcribendi accumulandique ponitur, ut niſi tua optime Cæſar autoritas tandem intercedat, humanæ vitæ ſpatium abſolvendæ huic diſciplinæ deinceps non ſit ſuffecturum: valdeque timendum ſit, ne omnium pulcherrima, ac reipublicæ multo utiliſſima diſciplina, quæque hoc tuum Romanum imperium immortali, incomparabilique gloria illuſtrat, in contemptum, & interitum adducatur: poſtquam ſcilicet non erunt, qui eam ſeſe aſſequi poſſe ſperent, cumque cæteræ gentes ob operoſa, im-

menſa, ambiguaque interpretum commentaria iterum leges haſce repudiare cogitent, quas ob ſummam admirabilemque æquitatem, juſtitiam, ac prudentiam olim tanquam divinitus latas conſtitutaſque amplexæ ſunt: paſſim etiam
§. 5. de eo doctorum bonorumque virorum querelas audimus. Atque utinam aliquando eorum votis, CAROLE, annuas, novuſque nobis exoriare Julius, aut Juſtinianus: nec ſolum inveteratum hoc ſcribendi, & coacervandi cacoëthes (ut ille vocat) inhibeas, verum ab ipſis radicibus tot, & tantarum opinionum diſſenſionumque ſeminaria, novis ſubſtitutis conſtitutionibus evellas, vel ſaltem immenſa librorum volumina ad mediocrem aliquem modum perducas: Illo etenim malo, non tantum diſcentium ſtudia jam pridem graviter exercentur, atque adeo affliguntur, ſed privatorum etiam fortunæ cum luculento Reip. damno adteruntur. Tam multa enim interpretum jactitata opinionibus, cum in forum ac tribunal deferuntur, judicibus quidem bonis, & probis magnum in diſcernenda veritate, examinandaque juſtitia ſcrupulum injiciunt: improbis vero januam ad gratiam, odium, ſordes, ambitionem patefaciunt: diſpendioſa ſcilicet victis, & parum ipſis victoribus compendioſa, dum lucra pragmatici diſpartiuntur. Et profecto Auguſtiſſ. CÆSAR, nihil ſupereſt, quo tot illuſtribus rebus a te geſtis, majorem, diuturnioremque tibi gloriam apud poſteros comparare poſſis, quam ſi Jus Civile, quo publica, & privata reguntur, in ordinem, in concordiam, in brevitatem redigas: quo tandem ſciamus, quo jure uti debeamus, atque ut idem deinceps & intelligere, & ediſcere commodius poſſimus. Scio quantis quotidie occupationibus Majeſtas Tua diſtringatur, quæ hic religionis diſſidium componere, alibi Turcarum occurrere minis, atque etiam Mauros, & Indos, Novoſque orbes ad Chriſtia-
§. 6. nam fidem, & ſub ſuum Imperium compellere ſtudeat. Sed tamen haut levioribus negotiorum procellis Divum Juſtinianum agitatum legimus, qui parem tamen cum maximis Imperatoribus laudem ſive bello, ſive pace aſſecutus eſt, nec tantum armorum, ſed & legum gloria cæteris facile principibus antecelluit. Non deſunt tibi Tribuniani, Theophili, vel Dorothei, quorum opera in tam præclaro opere uti poſſis, quique talem nominis in poſteros propagandi occaſionem dari ſibi exoptent. Cæterum interea illi maxime, & ſuæ famæ, & publicæ ſtudioſorum utilitati conſulere mihi videntur, qui donec tibi Deus tam eximio operi incipiendo, abſolvendoque conſilium, atque ocium conceſſerit (nam auxilium certe non deerit) ſedulo dant operam, quo ea, quæ jam longa, & infideli librariorum deſcriptione, typographorumque poſtea ſocordia depravata ſunt, emendent, quæ omiſſa ſunt ſuppleant, quæ confuſa diſtinguant, ac totum legum Corpus mirabiliter diſſolutum pro virili reſarciant. Qua quidem ratione & commentandi occaſio utcunque ſuccidetur, & magnum procul dubio lumen diſciplinæ noſtræ infertur. Nemo enim, ut arbitror, ſano præditus judicio dubitat, legum textibus, ceu fontibus reſtitutis, permulta quoque in Doctorum commentariis, magno legentium faſtidio a ſingulis prope hactenus repetita, reſecari poſſe. Neſcio tamen quo fato fiat, ut ad ea quæ optima utiliſſimaque ſunt, pauci admodum animum, atque ingenium intendant: ac ut etiam ſint aliqui, quibus iſta ſint curæ, ii tamen quo tendunt, pervenire nequeunt: Nam in hoc diſciplinæ genere, Italicæ Bibliothecæ ſemper excelluerunt, & de Florentinis Pandectis celeberrima eſt ubique fama. Sed non cuivis homini (ut eſt in proverbio) contingit adire Corinthum, & alioqui multa occurrere ſolent, quæ honeſtos conatus remo-
§. 7. rentur. Qui tamen tentaverunt, & qui aliquid effecerunt, non ſunt ſua laude defraudati: Nam ut nihil nunc de Alciato, Zaſio, Budæo, ac aliis majorum gentium ſcriptoribus dicam, quantum ſibi gratiæ, atque gloriæ Gregorius Haloander nuper peperit, qui Pandectas ſublatis tot maculis, nævis, mendiſque ad novam quandam venuſtatem redegit? Cui deinde & Codicis

non

non pœnitendam emendationem, cum pulcherrimo veterum Conſulum catalogo adjecit: Noviſſimeque etiam Novellas primus omnium Græca lingua, hoc eſt, vere authenticas (ſic enim ſunt ab initio compoſitæ) publicavit, Latina quoque ſubjecta interpretatione, longe certe puriore elegantioreque, quam ſit ea, qua vulgo in ſcholis utimur, in qua nonnumquam, nec verborum ſyntaxis cohæret, nec rerum ſenſus percipi poteſt. Fuit enim prior interpres (quiſquis is demum fuit utriuſque linguæ æque imperitus. Utinam vero Haloander ille, ad hæc ſtudia noſtra juvanda natus, diutius nobis ſuperſtes fuiſſet, pulcherrimiſque cœptis colophonem imponere potuiſſet. Nam eo conſilio redierat in Italiam: ſed vix ingreſſus, Venetiis miſere quaſi in ipſo conſiliorum rerumque præclararum portu extinctus eſt. Cujus nobis mors minus deploranda eſſet, ſi ſaltem exiſterent, qui tam glorioſi conatus ſucceſſionem capeſſerent, atque illius æmulatione excitati, hoc quod adhuc deſideramus implere, atque perficere ſtuderent: Ille enim tantummodo hunc gloriæ campum aliis aperuit, multaque poſt ſe reliquit, quibus cæteri ſibi laudem comparent: ille notas ædidit: at utinam aliquis integrum Pandectarum corpus in lucem proferat, quod quidem beneficium à Florentina Repub. ſtudioſi jam olim expetiverunt. Quanquam autem poſt tot ſecula, mutatis tot rebus, tot vete- §. 8.
rum abolitis conſuetudinibus, & novis quotidie irrepentibus (ut plerunque jam Municipiorum inſtituta moreſque Juri Civili prævaleant, & reſponſis magis Doctorum, quam certa aliqua lege controverſiæ diffiniantur) neceſſe prope ſit (quod antea diximus) legum corpus innovare: attamen ſic recte atque ordine id fiet, ſi prius diligenter perſcrutati fuerimus, ſi quæ forte ex veterum librorum fide reſtitui queant. Multa enim adhuc latent, & interpretum controverſiis, altercationibuſque involuta ſunt: quæ tamen ex emendatis codicibus, vel ex antiquis diſciplinæ noſtræ monumentis, quorum pauca adhuc prodiere in lucem, diſſolvi poſſunt. Et profecto, veluti antea dicere cœperam, qui huc conatus ſuos intendêre, videntur mihi multo ſolidiora diuturnioraque famæ fundamenta ponere, quam qui nunc Cramben (quod ajunt) nobis toties reponunt, & ex conſarcinatis Repetitionibus, temporalem induſtriæ ſuæ gloriam apud imperitum ſtudioſorum vulgus aucupantur. Ego certe hoc ipſum ad quod alios hortor ſtudio, & cordi ſemper habui, nec omnino infeliciter mihi ceſſit, quo minus alii meliore nati ſydere deſperare debent, ne non induſtriæ ſuæ, & conatui ſucceſſus reſpondeat. Ecce enim, Maxime §. 9.
CÆSAR, Imperiales Inſtitutiones Græcas primus omnium in lucem profero, & quaſi ſtudiorum meorum primum fructum Tibi, qui ſanctiſſimo Juſtitiæ templo præſides, cujus ſtat arbitrio tota Juris Civilis diſciplina, dedico conſecroque. Quas ſi tu benigna fronte ſuſceperis, non modo mihi, ſtudioſiſque aliis animum ad majora perſequenda addideris, verumetiam clementia, & humanitate tua rem digniſſimam geſſeris: multi enim ex hoc laudantur, quod doctorum hominum Mœcenates & patronos ſeſe præſtiterint: non audeo vero meum nomen in illorum album inſerere, ſed tamen ſi id mihi bene apud te ceſſiſſe alii magis propiciam adepti Minervam conſpexerint, ipſorum quoque ſtudia ad tuum concelebrandum nomen excitaveris. Quod quidem ego non modo confido, verumetiam certo perſuaſum habeo. Quapropter & hoc qualequale opus ſub tui nominis auſpiciis in lucem emittere auſus fui. Cum enim conſtet te honeſtis omnibus ſtudiis apprime favere, tum vero erga Juriſprudentiam peculiariter te affici conſentaneum eſt: quæ ad legitimam Reipublicæ adminiſtrationem a veteribus conſtituta Imperatoribus, tota hodie tuo nomine & autoritate regitur: ut in ea videlicet jus tibi ſoli ſit & tollendi, & mutandi, & emendandi quicquid velis. Nec nos aliud ſcire, aut profiteri phas eſt, quam quod Tibi, tuiſque majoribus placuit, cum Cæſarei juris ſtudioſi cenſeamur. Hoc noſtrum itaque ſtudium Auguſte CÆSAR, Tuum peculiariter

§. 10. favorem promeretur. Poſſem tamen ego, & alias multas hujuſce nuncupationis meæ cauſas recenſere, ſed paucas tantum percurram. Nam cui potius hæc dedicem quam Optimo Clementiſſimoque patriæ meæ principi, cujus avus MAXIMILIANUS, cujus amita Margareta, qui ipſe illum, cui ego omnem in literis profectum debeo, Bernardum ſcilicet Buchonem, Decanum olim Hagenſem, cognatione quidem mihi patruum, ſed pietate & beneficentia erga me pene plus, quam patrem, tot commodis auxerit, tot ornamentis honorarit, ut me quaſi hæreditarium æs diſſolvere par ſit. Et Inſtitutiones Imperiales cui potius, quam ipſi Imperatori nuncupem? ut quæ olim Latinæ ſunt per Juſtinianum ſtudioſis exhibitæ, nunc etiam ſub tuo Auguſtiſſimo nomine, Græcæ in lucem tandem prodeant. Quæ porro inde utilitas ad eos qui Juri dant operam, provenire poſſit (quando hoc in primis ad operis tibi dicati commendationem pertinet) ſtatim ſubjiciemus. Ego autem non ob publicum tantum commodum gratum tibi hoc munus noſtrum fore ſpero, verum etiam ob id quoque non diſpliciturum exiſtimavi, quod privatim uſui tibi eſſe ali-

§. 11. quando poterit. Celebratur enim vulgo Neoptolemi apud Ennium ſententia, Principi philoſophari quidem eſſe neceſſe, ſed paucis: nam omnino haud placere, & ut ego etiam addendum puto, haud licere. Philoſophia porro in qua principum liberos erudiri oporteat, non alia mihi magis idonea eſſe videtur, quam Juriſprudentia: Nullius enim diſciplinæ ſtudium æque illi, qui civitatis, qui regni, vel Imperii aliquando gubernacula ſuſcepturus eſt, magis utile, aut neceſſarium, aut proprium eſſe poteſt, quam legum, & juris. Et veteres cum regem laudare volebant, juris & æqui ſcientiſſimum, ſervantiſſimumque fuiſſe prædicabant. Nominatim vero D. Marcus Philoſophus Juri ſtuduit, ac L. Voluſium Metianum audivit. Severum Serbidius Scevola inſtituit, Alexandri tutor ac præceptor fuit Ulpianus. Quos quidem Imperatores optime Remp. adminiſtraſſe conſtat. Non aliunde vero aliquis, vel melius, vel maturius univerſæ Juriſprudentiæ ſummam, quam ex iſthoc Inſtitutionum opuſculo, haurire queat. Erit itaque hic liber aliquando Principi PHILIPPO, primo unicoque adhuc filiolo tuo, cæteriſque liberis, quos tibi Deus complures, uti tibi omnes comprecamur, largiturus eſt, utiliſſimus. Ex Græcis enim Latina, veluti infra declarabimus, plurimum adjuvantur, & tum etiam amplius, atque pluribus proderunt, cum ipſa hæc Græca Latina aliquando facta fuerint. Verum quo clarius appareat, quid ſit, quod tibi dicare auſi ſumus, & unde ad nos pervenerit, quæve inde utilitas accipi poſſit, ac quo reliqua quibus vera hujus operis commendatio continetur, cuncti intelli-

§. 12. gant, rem totam ordine exponere incipiam. Inſtitutiones itaque, quas Græci brevitatis cauſa Inſtituta fere vocant (unde & ad nos eandem fluxiſſe conſuetudinem arbitror) cum in omni diſciplina apprime ſint utiles, tum vero in Jure prope neceſſariæ ſunt, propter ſummam ejus difficultatem, immenſitatemque. Magni autem eſt momenti a ſuis principiis, ac elementis artem aliquam didiciſſe: Et ut non alia eſſet ratio, quæ Inſtitutiones nobis commendaret, quam quod eas bene edocti multo maturius ad præſtitutam ſtudiorum metam pervenire queunt, ſufficere tamen ſola hæc deberet, ob quam tyrones ſummo ſtudio Inſtitutiones initio diſcendas ſibi proponerent. Nam cur in eo tres annos conſumamus, quod uno exequi poſſumus? Et quanquam ille noſter, etiamſi alterum in ſepulchro pedem haberet, diſcere ſe velle dicebat, non tamen nos ideo in ſcholis totam ætatem commorabimur, quaſi apud Minoëm,

§. 13. vel Æacum (ut dicere ſolebat Cato) cauſas olim dicturi. Et in hac vitæ humanæ brevitate in primis curandum eſt, ut ſtudia noſtra quod ad fieri poteſt, maturemus. Nemo autem citius ſe abſolvit, quam qui certam rationem, & viam elegit, quæ maxime in Inſtitutionum diſciplina conſiſtit, quales citra controverſiam pulcherrimæ ſunt, quibus in Jure Civili utimur. Continent enim

enim ſummam quandam, & legum pene omnium compendium. Nam quæ Pandectis vel Codice, titulis libriſque totis explicantur, ea hic brevibus paragraphis ſeu verſiculis, incredibili ordine & elegantia comprehenſa habemus, quæ non aditum modo ad ſecretiora juris myſteria patefaciunt, verum toto itinere, & in quibuſcunque legum ænigmatis, non aliter ac fax quædam prælucent. Scripſere autem multi veterum ejuſdem argumenti libros, inter quos præcipui fuere nominis, Ælius Martianus, Calliſtratus, Domitius Ulpianus, Julius Paulus, Florentinus, & Titus Cajus. Hujus etiam fragmenta quædam adhuc extant, unde veluti ex unguibus, quod dicitur, leonem. Ex quorum omnium libris D. Juſtiniani juſſu Tribunianus, duoque ejus collegæ Latinum inſtitutionum noſtrarum opus concinnaverunt, Zeuxidis imitati exemplum, qui Crotoniatis Helenam delineaturus, virgines earum nudas inſpexit, ut quod in quaque laudatiſſimum eſſet, pictura redderet: Nam & illi quicquid in veterum libris utile, quicquid & argumento aptum, conſentaneumque eſſet, huc transtulerunt. Primus autem Angelus Politianus in Miſcellaneis (*) Græco quo- §. 14.
que ſermone ſcriptas haſce prodidit, ſub eodem prorſus intellectu, niſi, inquit, quia ritus quidam conſuetudineſque Romanorum veteres, uberius aliquanto & laxius in Græco, quam in Latino codice referuntur, ut peregrinis hominibus, atque a Romanorum more conſuetudineque alienis, res tota penitus innoteſceret. Quoniam tamen novum pleriſque videbitur, exiſtere hac tempeſtate, qui Græcos libros Jureconſultorum ſcholis inferant, operæ precium fuerit eorum autoritatem, ac vetuſtatem paucis oſtendere. Illius nobis non obſcura extant argumenta, poſteriores ſcilicet Imperatores, qui uſque ad Juſtinianum Juri Civili componendo, ferendiſque legibus operam navarunt, linguæ Romanæ honorem utcunque tueri conatos fuiſſe, qua & ii qui in Principum Curia, & comitatu tunc agebant, utebantur, cum vulgaris ſermo Conſtantinopoli Græcus eſſet. Nam & veteres fere Conſtitutiones Latinas fuiſſe §. 15.
legimus, cum abſurdum adhuc videretur alia lingua leges conſcribi, quam eorum, à quibus originem, nomen, autoritatemque cœperant. Atque eum honorem veteri, & æternæ urbi Romæ Cæſares Romanæ Reip. principes ſemper tribuerunt, ut linguam ejus populi venerarentur, à quo Imperium acceperant. Quapropter & Byzantium Romam vocari Conſtantinus juſſit, & Juſtinianus in Novellis Romanam linguam πατρωαν φωνην, id eſt, patriam, vocat. Cujus etiam illic profeſſores non obſcuri fuere, inter quos Priſcianus Cæſarienſis clarus etiam nunc inter Latinos Grammaticos. Græcos tamen linguæ ſuæ retinendæ, excolendæque ſtudioſiſſimos, & Latinorum gloriam ſemper obſcurare connixos fuiſſe ſatis conſtat. Proinde in Græcia & Thracia extitere mox nonnulli, qui quo ſuis hominibus laborem adimerent addiſcendi linguam Latinam, ob Romanarum artium maximeque legum cognitionem valde neceſſariam, Jus Civile in ſuam linguam traduxerunt, quod fieri etiam Juſtinianus in Græcorum gratiam non vetuit: deinde quoque publice ipſum Græco ſermone doceri cœptum eſt, atque inde paulatim factum eſt, ut conſtitutiones novæ, quæ poſt æditum Codicem exigente rerum uſu promulgatæ fuerunt, Græce tantum ſint æditæ, quas deinde ſciolus quiſpiam Latinas fecit. ut autem Græce proponerentur, illa etiam non levis cauſa viſa fuit, quo vulgo commodius perciperentur, quum Græcus ſermo latiſſime in Aſia pateret, & Romanus tot calamitatibus continuo vexata Italia, jampridem quoque tranſlato, ſeu amiſſo propemodum Imperio, paulatim cederet concideretque. Cæterum cum tri- §. 16.
bus locis Jura doceri Juſtinianus permiſerit, apud Romam, Berytum, & Conſtantinopolim, an tamen Romæ aliqui ſint profeſſi poſt illud privilegium incertum eſt. Et veriſimile, cum Urbis ſtatus ſemper poſtea Longobardorum, aliarumque gentium irruptionibus, & domeſticis etiam diſſidiis agitatus fuerit,

(*) Cap. 84. Vide *Teſtimonia & Judicia de THo*, num. I. G. O. R.

rit, inter arma leges ſiluiſſe. Quapropter Innocentius quartus, Pontifex Maximus, renovandum hoc privilegium putavit, quum jam Juris interpretandi uſus Romæ abolitus fuiſſet. De Beryto autem ſcribit Agathius (*) rem ſane oppido acerbam, ſed tamen memorabilem, pulcherrimam ſcilicet illam Phœniciæ civitatem, quæ nunc ſolo Barbarorum portu nota eſt, prodigioſo terræ motu penitus proſtratam, ſoloque æquatam fuiſſe, haud ita certe diu poſt hoc privilegium. Quo tempore ruentium ædificiorum mole plurimi, nobiliſſimique juvenes, qui Juris diſcendi cauſſa illic degebant, una cum clariſſimis Doctoribus periere, nec unquam poſtea illa Academia priſtinum decus recuperavit. Sola igitur Conſtantinopolis legum ſemper doctores, diſcipuloſque habuit. Et ii quidem, qui Conſtantinopoli leges profitebantur (quæ principio lingua Latina compoſitæ, ac conſcriptæ, & in vernaculum deinde ſermonem, qui ut diximus, Græcus erat, tranſlatæ fuerant) eodem eas idiomate, ac ſer-
§. 17. mone exponebant, quod apud Berytum quoque factum crediderim. Quapropter vetuſtiſſimas in jus noſtrum interpretationes, ac gloſſas Græcorum eſſe comperio, qui ipſum etiam legum textum, ut nunc loquimur, multifariam traduxerunt. Diverſæ enim citantur apud ipſos interpretationes, aliæ κατα ποδας, aliæ μεταφρασικως, aliæ παραφρασικως: vidi etiam quaſdam epitomæ non abſimiles. Cum vero prima ſcientiæ noſtræ rudimenta Inſtitutiones contineant, veriſimile eſt, nec ibi Græcorum diligentiam, vel induſtriam ceſſaſſe. Sed tamen uſque ad Politianum nemo de Græcis cogitavit: ille vero mirum in modum ſtudioſorum omnium deſyderia indicio ſuo excitavit. Noſtrates enim non paucos noſco, qui diligentiſſime ſcrutati ſunt, ſicubi eas invenire poſſent, & Conradus Heresbachius utriuſque linguæ peritia cum primis excellens, Italiam etiam hac potiſſimum de cauſſa adire non eſt gravatus, ut illic Græcum exemplar venaretur, quem ſcio jam olim ſcholia quoque in Inſtitutiones noſtras paraſſe, ſed tamen hactenus preſſiſſe, quod Græcam illi interpretationem nanciſci non licuit. Omnes quidem, inquit D. Paulus, currunt, unus autem accipit præmium: quod mihi Patavii agenti clariſſimi viri Petri Bembi beneficio obtigit, qui me ſibi ab D. ERASMO Roterodamo unico bonarum literarum, ſeculique noſtri ornamento, & patrono multo, me hercle, digniſſimo commendatum, perquam humaniter complexus eſt, & exemplar benigniſſime ex Marciana (†) Bibliotheca communicavit, pro quo immortales gratias debere me illi confiteor: cum enim hocce munus per ſe ſit magnificum, tum
§. 18. tali autore longe precioſiſſimum, atque jucundiſſimum duco. Cui enim obſecro lubentius hoc debeam quam ei, qui non patriæ modo ſuæ, ſplendidiſſimæque Reipubl. Venetæ, non huic tantum Patavinæ Academiæ, ſed toti Italiæ, literarum doctorumque hominum vetuſtiſſimæ parenti & alumnæ, maximo, ac prope ſingulari ornamento exiſtit? haud enim quenquam temere in Italia hodie reperias pluribus majoribuſve dotibus præditum. Quapropter quum illud recordor de P. Craſſo Mutiano, qui quinque rerum bonarum maxima & præcipua habuit, quod eſſet ditiſſimus, quod nobiliſſimus, quod eloquentiſſimus, quod Jure conſultiſſimus, quod Pontifex Maximus, tu mihi Bembe occurris, in quo eadem prope omnia, & longe plura decora conſpiciam. Nam priora certe tria citra controverſiam obtines, & quanquam Jureconſulti titulum non ſis admiſſurus, de jure tamen optime te meritum omnes poſthac veri ſyncerique Jureconſulti prædicaturi ſunt. Veterum autem ſacerdotum, Pon-

(*) Potius Agathias, L. 2. περι Ιουστινιανου βασιλειας, pag. 47—8. Gr. pag. 44. Lat. ſed de juvenibus tantum memorat, eorum multos periiſſe: de *Doctoribus* autem, hos Sidonem, urbem vicinam commigraſſe, Scholaſque eo tranſlatas, dum Berytus inſtauraretur, &c. G. O. R.

(†) In Bibliotheca Florentina Pluteo LXXX. N°. 1. exſtant *Juſtiniani Imp. Inſtitutionum Lib. IV. traducti a Theophilo Anteceſſore.* Codex bonus & antiquus, in fol. Gr. *MS.* P. FRANC. *ad Exemplar Duker.*

Pontificumque collegiis, ut non inferior, ita neque abſimilis, mihi ordo iſte veſter Rhodienſis videtur, in quo ſane tu cæteris & dignitate & celebritate longe præſtas. Quid hic, recenſeam, quantum tibi ſtudioſi omnes debeant, qui te Mœcenatem, & patronum habent, ut doctiſſimum, ita humaniſſimum Debent etiam ipſæ Venetiæ, quarum res geſtæ eloquentiſſimo ſuaviſſimoque §. 19.
ſtilo tuo ſplendeſcunt. Poſthac vero, & Juris ſtudioſi plurima ſe tuæ humanitati debere mecum fatebuntur, & debent lubenter, & debere plura majoraque cupiunt, quum in tua ſit manu, nobiliſſimos illos Juriſprudentiæ theſauros, quibus non minus, quam opibus incredibilibus D. Marcus exuberat, ad publicam ſtudioſorum utilitatem in lucem tandem emittere, quod quidem ipſi autores à te poſtulant, qui tot jam ſecula in ſitu jacentes, & imperitorum neſcio an invidorum, ſeu incuria, ſeu injuria obſoleſcentes, quo à te omnis literariæ antiquitatis diligentiſſimo patrono in lucem tandem reſtituantur, efflagitant: quam profecto benignitatem, vel potius pietatem tuam, ſummo plauſu, maximaque gratia ſtudioſi omnes excipient. Nec quenquam fore arbitror adeo depravati judicii malignæve voluntatis, qui hoc vitio tibi vertere audeat: neque enim vel exhauritur, vel imminuitur hac beneficentia incomparabilis ille Marcianæ bibliothecæ theſaurus, ſed clariſſimæ Reip. tuæ Venetæ ingens decus, & gloria iſthinc accedet, cum ex ditiſſimo terrarum emporio tales deinceps merces ad literarum, honeſtarumque artium cultores venire conſpicientur. Illi nos profecto ſemper præſens hoc Inſtitutionum Græcarum opus acceptum feremus, à Florentinis fruſtra hactenus expectatum: cum inde & alterum nobis exemplar poſtea communicatum ſit, vetuſtum in primis, & quod nobis ad prioris emendationem multis locis uſui fuit: fecit autem nobis ejus copiam vir eruditiſſimus juxta ac humaniſſimus Jo. Baptiſta Egnatius. Quid porro hoc nomine ipſi Bembo ac Egnatio de- §. 20.
beamus, ita credo melius omnibus eſſe conſtiturum, ſi operis quoque ipſius uſum, & precium paucis explicaverimus. Hoc ego hic aſſerere non verebor, non modo ipſum expectationi, quam de eo jam olim Politianus fecit, abunde reſponſurum, ſed tale omnino eſſe, quo nullus non ſolum Juris, alteriuſve diſciplinæ ſtudioſus, verum quicunque in Repub. verſari velit, quive ſcire cupiat, quo Jure, & cum liberis ſuis propinquiſque, & civibus, cæteriſque hominibus ſibi vivendum ſit, carere debeat. Si enim turpe eſt, ac ſæpenumero etiam damnoſum, verſari in civium cœtu, nec ſcire quid honeſtum, quid æquum, & bonum ſit, quid ipſe alteri, quid alter viciſſim ſibi debeat, quomodo jure ab injuria, quæ plerumque incidit, ſeſe vendicet, nec alios ipſe lædat (iſta enim fere eſt diſciplinæ noſtræ ſumma) quis obſecro non videt, non modo Jureconſultis, verum etiam cæteris hominibus, qualem qualem publici, & privati Juris ſcientiam maximo uſui eſſe? eſt enim illa ſane politicæ & communis vitæ optima magiſtra. Jureconſultorum vero profeſſio hoc à cæ- §. 21.
teris differt, quod illi exactiorem quandam doctrinam præſtare debeant, ad quam in raris intricatiſque controverſiis recurramus: at ſimpliciora illa, quæque quotidie in vitam noſtram, humanaſque actiones incurrunt, unumquemque ſcire decet, quorum etiam ignorantia culpæ adſcribitur: ea autem ex Inſtitutionibus pleniſſime, minimoque negotio diſci poſſunt, in quibus neminem, vel prolixitas deterreat, vel obſcuritas deinceps offendat, cum Græca interpretatio ita cuncta dilucida & perſpicua reddiderit, ut ſine gloſſis intelligi modo ab omnibus facile poſſint. Theophilus enim tranſtuliſſe in Græcum ſermonem eas videtur, non ob eam ſolum cauſam, quo Romanæ linguæ ignaris gratificaretur, verumetiam ut explicatis difficultatibus omnibus, & quaſi novo quodam illato lumine commendabilius vulgo hoc opus redderet, & tyrones quoque minus laboris vel faſtidii in diſcendis Juriſprudentiæ rudimentis perciperent. In primis autem ut commode ars

§. 22. aliqua tradatur, & ſemel tradita perpetuo in animis diſcentium hæreat, rerum ordinem accuratiſſime ſervare oportet, quod etiam ſi in prima Inſtitutionum compoſitione eximie præſtitum fuit, ad commodiorem tamen diſcendi facultatem ipſius explicatio maxime conducit, quam noſtræ jam ſcholæ Continuationem vocant, eoque non in rerum ſolummodo ſimilium apta connexione, ſed etiam in commodo ad novum diverſumque caput (quod tamen ipſum aliquam habeat in genere cum præcedentibus affinitatem) tranſitu, potiſſimum conſiſtit. Nec indiligenter meo judicio, nec inſubtiliter, quæ ad hanc rem pertinent, in toto Juris Corpore Accurſius annotavit, ſi modo eo contenti eſſe poſſemus, nec abuteremur ocio in moroſis ſophiſticiſque cavillationibus. In Inſti-

§. 23. tutionibus vero, quæ nobis Methodi cujuſdam inſtar exhibent, magnopere refert hoc non minus plane, quam diligenter fieri, id quod non modo egregie Theophilus præſtitit, ſed quod in omni prope re difficillimum eſt, modum etiam ſervavit, ut in eo neque nimius eſſet, neque parcus. Sic certe poſteriora præcedentibus cohærere oſtendit, atque omne ordinis artificium expoſuit, ut non tituli modo titulis, ſed ipſi propemodum inter ſe verſiculi (quos nos Paragraphos appellamus) ad unguem commiſſi eſſe videantur. Cum vero in Latinis Inſtitutionibus non pauca inveniantur, quæ incognitis (ut ſic dicam) rerum fontibus ac fundamentis, non ſatis intelligi, præſertim à rudibus, queant, huic etiam parti pulchre hic eſt conſultum: Nam Interpres ſicubi vidit locum vel brevitate vel rei natura ſubobſcurum eſſe, ad evidentiorem ejus intelligentiam quædam fere præfatus eſt, ex quibus cætera de quibus agitur, perfectius & apertius perciperentur: hæc à noſtris vulgo Evidentialia vocantur, quæ plurimum ad docendum conferunt, ſi tamen cum judicio & delectu modum quoque omni in re optimum adhibuerimus: Nam qui nunc in ſcholis publicis & Academiis regnant, vel ſuperiore ætate commentaria ſcripſerunt, quicquid à majoribus bene traditum præceptumque fuit, confuderunt. Ecce

§. 24. enim quoſdam videas illotis, quod dicitur, manibus, ac ſine ullis omnino procœmiis, mox in ipſos difficillimarum opinionum labyrinthos irrumpere, quo ſæpe fit, ut ne ipſi quidem explicare ſeſe poſſint, tantum abeſt ut quicquam ab illis ad auditores utilitatis perveniat: alii rurſus lucernam (quod ajunt) in meridie accendunt, & ne in re facili prælectio ipſorum minus neceſſaria exiſtimetur, vel ne idiotis (ſi Diis placet) ſacræ hujus ſcientiæ myſteria prophanent, conquirunt quaſdam ſubtilitates, & ea ipſa quæ clara erant, ſtudio obſcurant. Evidentialia autem hujuſmodi, Græci παραθεωρησεις ſive παραθεωριας vocant, quarum in omnibus ipſorum ſcholiis frequens eſt uſus: in Inſtitutionibus tamen multo creberrimæ ſunt & apertiſſimæ, exigente hoc operis natura, quod ipſi, me hercle, ſatis magnam commendationem per ſe adferre poſſet, etiamſi nullis aliis dotibus præditum eſſet. Nec opus quidem eſt, ut hujus rei exempla vel ſubjiciamus vel demonſtremus, cum ubique obvia ſint, quorum tamen quaſi ſignum ſequi lector poterit, illa verba, Εχε ταυτα, ὡς εν παραθεωριᾳ: & ne forte confunderetur id, quod extrinſecus adjunctum eſt expoſitionis cauſa, cum ipſo textu fere illa ſubjuncta verba comperies, επειδη σοι ταυτα παρατεθεωρηται, ὁρα λοιπον το παρακειμενον. Neque rerum tantum, ſed & dictionum multarum inter-

§. 25. pretatio obiter inſerta eſt, ne quid omnino remoræ eſſet, veluti ſi de Inſtrumento fundi mentio inciderit, declaratur quid id ſit, non definitione tantum, ſed & exemplis: ſi de peculio, quid ſit peculium: ſi de poſſeſſione quid ſit poſſeſſio, breviter quidem, nec minus dilucide: veluti νομη εστιν το ψυχη δεσποζοντος νεμεσθαι. Sic quum in Aquiliana ſtipulatione tenendi verbum a poſſidendi diſtinguatur, mox ſubjicit Theophilus, διαφορα γαρ τω κρατειν, και νεμεσθαι αὐτη· ὁτι κρατειν μεν εστιν το φυσικως κατεχειν, νεμεσθαι δε το ψυχη δεσποζοντος κατεχειν. Hujus generis infinita exempla proferre poſſem, ſed id hic nobis ſatis erit ſtudioſum admonuiſſe, ut intelligat, & quantum Græcæ hæ Inſtitutiones

Latinis

Latinis præſtent, & quid ipſe inter legendum obſervare debeat. Sed & vetera pleraque, quorum cognitionem jam prope amiſeramus, hic nobis diſerte explicantur, ad quæ tanquam in ſcopulos quoſdam impingentes antea hærere ſolebamus, vel quæ ab diverſæ profeſſionis autoribus inquirenda fuerant, veluti quæ ſit manumiſſio, quæ vel vindicta, vel cenſu, vel teſtamento, vel apud conſilium fiebat, quæ Latinorum dedititiorumque libertorum origo, quæve olim inter ipſos differentia fuerit, tum quæ legatorum proprietas, quæ per vindicationem, per damnationem, per ſinendi modum, per præceptionem fiebant, quæ & in Cajl Inſtitutionibus enucleata ſunt. Item quale fuerit teſtamentum §. 26. procinctum, quale quod per æs & libram, qui ſtipendiarii agri, qui Tributarii dicantur. Ejuſdem generis eſt, quæ fuerit lex Furia, quæ Voconia, quarum ſimpliciter tantum in Latinis ad legem (*) Aquiliam mentio fit. Jam & bonorum poſſeſſionis vetera capita, unde pleraque in ipſis etiam Pandectis melius declarantur, atque alia prope infinita hic eleganter expoſita comperire licet. Erant præterea & Græca nonnulla carmina, & vocabula Latinis Inſtitutionibus paſſim inſerta, quæ hic & integra, & explicata leguntur, quæ certe antea vel non intelligebantur, vel omnino deerant: quale eſt illud quod de Teli ſignificatione, & etymologia ex Xenophonte citatur, και τα βελη ὁμως ἐφερετο· λογχαι, ξοξευματα, σφενδοναι, πλεισοι δε και λιθοι. quod teſtimonium propoſito etiam accommodat Theophilus: inquit enim, και ωσταξας το ονομα τε βελους, επηγαγε τα ἑξης. §. 27. His accedunt pleraque τυπικα, ſolenniaque veteris Juris verba, & formulæ antiquitus uſitatæ, quæ etſi nunc in deſuetudinem abierint, plurima tamen inde plenius & penitius intelligi, nemo inficiari poterit. exemplum eſto de literarum obligationibus, quæ olim nominibus fiebant: hinc autem quæ tandem iſthæc nomina fuerint, cognoſcere licebit. Quid dicam de exemplis, quæ rem præceptis ſæpe numero, & regulis involutam mirum in modum explanant, quæ in Græcis ſeſe paſſim plurima offerunt, cum illorum in Latinis magna ſit paucitas. Maxime etiam ad artem diffinitiones pertinent, niſi quod inde non modicum obſcuritatis invehitur, dum pleræque res in ſuas fines collectæ minus ſubinde à rudibus ad dialecticas exercitationes non ſatis aſſuetis percipiuntur, quam ſimplex ipſum nomen, quod diffiniebatur: Nam in obligationis, actioniſque diffinitione, ne ipſi quidem majores doctores ſatis ſeſe explicare poſſunt: ne quid interea de tyronibus dicam. at in Græcis, cur quodque verbum adjectum ſit, quemve uſum, aut quod in diffinitione officium habeat, dilucide exponitur. Adferunt & rationes, ac cauſæ in rerum intellectu plurimum perſpicuitatis: hoc enim optime intelligimus, cujus vel rationem videmus, vel cauſam cognoſcimus. Theophilus autem ubicunque hoc locus poſcere viſus eſt, rationibus, cauſis, reguliſque id jus quod conſtituitur, ſic communivit, ut non autoritatem tantum legiſlatoris, ſed & conſtitutionis æquitatem lector intueri poſſit. Illud lectorem latere nolo, primum titulum qui in- §. 28. ſcribitur de Juſtitia & Jure, in utroque noſtro exemplari (conſilione ipſius Theophili an librariorum incuria, haud ſatis ſcio) fuiſſe omiſſum: ego tamen quando ita quibuſdam viſum fuit, utcunque eum Græce redditum, propoſui, ne ακεφαλον opus prodiret: forte aliquis aliquando & illum reſtituet (†) plenius nactus exemplar: nam alia haberi præſertim in Italia minime dubito, certe neutrum eorum quibus ego ſum uſus, Politiani fuiſſe arbitror, quem tamen conſtat exemplar harum Inſtitutionum habuiſſe. Prius autem quod Bembus nobis communicavit, à Beſſarione Cardinale Niceno relictum fuit: in quo tituli fere Latini erant, qui tamen in Egnatii libro Græce habebantur. Nos autem

(*) *Falcidiam* voluit, ſaltim debuit ſcribere.

(†) Non videtur plenius uſquam extare exemplar: nam neque Fabrotus in trib. regiis, neque Pithœus, teſte Ernſtio ad h. t., in novem ſuis Codd. hunc Tit. I. invenit. Quin V. Cl. d'Orville in duobus Codd. altero Meſſanenſi, altero Florentino, Librum I. deeſſe teſtatur. Confer, quæ pag. 929. not. 4. dixi.

tem fere prius exemplar ſequi maluimus, vel quod hoc primo ſe obtulerit, vel quod diligentiſſime id, poſteaquam deſcriptum fuit, relegerimus, ac noſtrum apographum cum hoc archetypo rurſus contulerimus, adjuvantibus nos ea in re Hieronymo & Marco Agninis fratribus, & moribus & literis ornatiſſimis, quos ſua equidem laude & gratia, quam nobiſcum ſunt promeriti, defraudare hic nolo, quando non ſolum in conferendo, verumetiam in deſcribendo promptiſſimam ac fideliſſimam mihi operam navarint: Ego enim publico & privato quotidie profitendi munere occupatus, ſolus ei rei, quæ maturanda erat, non ſufficiebam, & alioqui ea mihi occaſio in illud tempus inciderat, quo poſt diutinam vacationem inchoatæ iterum lectiones erant, ac ma-
§. 29. jor aliqua diligentia a me recens in profeſſorum numerum cooptato requirebatur. Titulos tamen Græcos (ne quid quiſquam ea in re deſideraret) præfationi ſubjici curavimus, relictis ad contextum Latinis: vel eam etiam ob cauſam, quod illi magis ſint noti, ut ſi quis forte aliquid quærat, per eos facilius inveniat. Cæterum & cognationum gradus in figuram ab Juſtiniano deſcripti, quo oculorum inſpectione facilius a juvenibus comprehenderentur, ut in Latinis, ita & in Græcis exemplaribus non comperiuntur. Nam quod arborem quidam affinxerunt, eamque in nonum uſque gradum extenderunt, autoritate caret, & cum ipſo titulo de gradibus cognationum non ſatis convenit. Nobis autem Bonifacius Amerbachius Juris Civilis, & omnium bonarum artium apprime doctus, ex vetuſto Græcorum Canonum volumine, ubi titulus iſte ex Inſtitutionibus refertur, exceptam formulam exhibuit, quam editioni noſtræ inſerendam curavimus. Nec dubito, quin ea figura fuerit olim ab Juſtiniano, vel ejus adjutoribus concepta: habet enim certe aliquid anti-
§. 30. quæ majeſtatis: nam arboris, trunci, & ſtipitis vocabula, neotericorum conſtat eſſe commenta. Hic illud etiam admonendum duxi, Latinos temere titulum de ſervili cognatione, qui pars eſt tituli de gradibus cognat. ſeparaſſe, propter arboris, uti arbitror, intervallum deceptos. Certe in Græcis unus eſt titulus, quod poſteriores paragraphi in titulo de ſervili cognatione etiam exigunt, ejuſque etiam ſatis manifeſtum extat argumentum apud Theophilum in titulo de exceptionibus, ubi de literarum obligationibus titulum citans, vi-
§. 31. geſimum primum eum ponit, qui vigeſimus ſecundus erit, ſi vulgatam ſequamur diſtinctionem. Autorem hujus tranſlationis jam ſæpe Theophilum citavimus: ſic enim in utroque exemplari reperimus, cum Anticenſoris adjectione, quem noſtri nunc Anteceſſorem vocant. Putavi autem aliquando eum hunc eſſe Theophilum, qui & Latinarum Inſtitutionum cum Tribuniano & Dorotheo autor fuit: movebat me, quod Juſtinianus ſcriberet, illum Conſtantinopoli optimam legum gubernationem extendere: nec enim eſt aliud hæc interpretatio Græca (*), quam quædam Latinarum Inſtitutionum extenſio; quanquam aliud fortaſſis extendendi verbo Juſtinianus intellexit: & vix hoc, ipſum Theophilum in operis procemio taciturum fuiſſe arbitror, præſertim cum non ſub Imperatoris perſona, ut in Latinis, ſed interpretis cuncta narrentur. Quicunque autem iſte fuerit, non eſt dubium, ante multa eum ſæcula vixiſſe, proximumque fuiſſe Juſtiniani ætati, cum adhuc veterum libri extarent, ex quibus pleraque intelligi poterant, quæ nunc detruncata, abbreviataque magnam obſcuritatem, atque ambiguitatem pariunt: Nam quod vulgo jactatur, Juſtinianum poſt novam legum compoſitionem, antiquorum Jureconſultorum concremaſſe monumenta, nec veriſimile mihi unquam viſum
§. 32. eſt, nec (ut arbitror) verum eſt: nullum enim ejus fide dignum teſtimonium adfertur, & multa diverſam humanioremque ſuadent ſententiam. Scio me jamdudum audire à barbaris iſtis (ut ſuo eos nomine vocem) Juriſtis, *Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes?* Noſne hic etiam Græce diſcere jubet, quum

(*) Pluribus hæc extendit Mylius pag. 23. ſq.

quum anteſignanus noſter Accurſius linguam illam ubique rejecerit, & citra eam tot inſignes extiterint Jureconſulti, quibus ne in mentem quidem unquam venit lingua Græca? Difficile fateor eſt ſenum (ut inquit Hieronymus) mutare linguam, nec minus forte arduum fuerit eam opinionem, quam ſemel illi imbiberunt, eximere: quam ideo etiam pertinacius defendunt, ne vulgo indoctiores habeantur, ſi ſe aliquid neſcire fateri debeant, quod ad artis, quam profitentur, abſolutionem pertineat. Non hic igitur cum talibus fruſtra contendere lubet: quid enim apud ſurdas & Bœoticas aures proficiam? ſed apud ſtudioſos id quod ſentio, & quod ſequendum ipſis puto, & ante expoſui, & exponere porro pergam. Illud igitur ſciendum, Græcos omnium primos gloſſas in jus noſtrum ab Juſtiniano digeſtum, ac in linguam ipſorum paulo poſt converſum ſcripſiſſe, quas Scholia & Paragraphas, & Paratitla quoque interdum vocant: quia per titulorum ſubtilitatem, quæ ſimilia vel diſcordia videbantur, annotabant: paulatimque etiam ipſi ad interpretationis latioris licentiam conniventibus principibus progreſſi ſunt: qualia ego non pauca nec contemnenda vidi, & extare ſcio antiquiſſimas Theodori, Thaleiæi, Iſidori, Dorothei, Stephani, Joannis, multorumque aliorum gloſſas, quæ ſi aliquando in lucem prodibunt, Latinis, uti arbitror, non multum ceſſuræ ſunt. Hoc enim nemo in- §. 33.
ficias ire poteſt (quod & antea aſſerui) in Italia ante quadringentos annos Jus Civile in nullo vel honore vel uſu fuiſſe, tantumque Longobardicas leges, & neſcio quas alias magis Barbaras (quarum adhuc veſtigia in Municipalibus ſtatutis extant) valuiſſe, ut ne nunc quidem ſatis Juri Civili tam eleganter compoſito, & humanitatis æquitatiſque pleno, cedere dignentur. Nullius item Latini interpretis opus, vel nomen vetuſtius oſtendere, vel citare quiſquam poteſt: Nam Bulgarus, Hugolinus, Placentinus, Martinus, Pyleus, cæterique, quos nos antiquiſſimos ſcientiæ noſtræ expoſitores habemus, poſt Lotarium Saxonem omnes vixere: vetuſtiſſimæque illæ Pandectæ, quæ nunc Florentinæ dicuntur, ac antea Piſanorum fuerunt, in lucem primum prodiere anno ſalutis noſtræ MCXXXVI. repertæ in urbis Malfitanæ direptione, magnaque veneratione ab victoribus Piſanis domum relatæ, cum nulla vel ſane pauciſſima tunc in Italia Digeſtorum exemplaria extarent. Porro Conſtantinopolis §. 34.
uſque ad patrum noſtrorum memoriam (octoginta enim tantum ſunt anni, quod in immaniſſimi Turcæ, proh dolor, dominationem, tyrannidemque venit) literis omnibus, & in primis diſciplina Juris viguit, atque illic celeberrimum ſemper Jureconſultorum gymnaſium, & totius orientis ſupremum tribunal diutiſſime ſtetit. Quin & latinarum literarum ſecreta, quæ una cum imperio Conſtantinopolim ceſſerant, in Græcam traducta linguam, omneſque bonæ artes ſummo illic ſtudio excultæ fuere. Proinde interpretationem genuinam, & verum legum ſenſum, quem per manus a majoribus acceperant, longe illos melius calluiſſe probabile eſt. quam Latinos, quum & veterum Jureconſultorum volumina, unde Pandectæ ſunt compilatæ, Imperatorum temporibus illuc translata fuerint: quæ ſi extarent, dubio procul, multarum quæſtionum examina evaneſcerent. Non ſunt igitur Græci, qui legum ſcientiam a fontibus hauſerunt, a nobis contemnendi, vel etiam poſtponendi Latinis noſtris, qui nec pleno Juris corpore, nec eo emendato frui unquam potuere. Meminimus quales viros in Italiam ſuperiore ætate Græcia miſerit, qui ſi Latinorum non vicerunt ingenia, ſtudia tamen excitarunt, autoreſque fuerunt, ut Græcæ linguæ diſciplinam Latini reciperent, cum ipſi Græci in Latinis paria propemodum cum noſtris facerent. Quis enim Beſſarionem, Georgium Trapezuntium, Theodorum Gazam, ac Argyropulum contemnere audeat? Et apparuiſſent etiam §. 35.
Græci, ut arbitror, apud nos Jureconſulti, ſi linguæ ipſorum ſtudioſi fuiſſent, qui juri hic operam dabant: vel ſi non nimis obſtinate reſtitiſſent, neſcio quo fato ſtudiorum noſtrorum, quæ adhuc in tenebris, & veteri ſqualore ſeſe conti-

nent, cæteris omnibus disciplinis magna cum gloria pulcherrime nunc renascentibus. Illud etiam in Græcorum commentariis laude dignum est, quod neutiquam tantum est in ipsis opinionum quæstionumque pelagus, qantum in nostris, cum illi per manus tradita, vel ex antiquorum libris repetita, pro certis plurima habuerint, in quibus nos ariolari, nec raro hallucinari necesse est. Nec Græci Imperatores tantum excrescere doctorum suorum opiniones permisere: si quid enim forte sæpius in controversiam incidebat, præsto erant constitutiones, quæ deciderent. Itaque apud illos habentur multæ Novellæ Justini, Tiberii, Leonis, item Alexii Comneni, Constantini Porphyrogenetæ, Michaëlis Ducæ filii, & aliorum Imperatorum. Quarundam tamen ex iis, quod post Imperii divisionem latæ sint, id est, post Carolum Magnum, non plena apud nos forte autoritas fuerit, nisi tuo eas Auguste Imperator rescripto
§. 36. approbaveris, ratasque habueris. Quid autem contra de nostris dicam commentariis, quæ in Euripi modum currunt, recurrunt, perpetuoque æstu sursum, ac deorsum feruntur? Et quod ab uno constructum est, ab alio diruitur, iterumque succedit novus aliquis artifex, qui exædificet. Est igitur illa propria Græcorum scholiorum laus, quod in ipsis non modo veriora, sed etiam certiora tradantur: cujus mihi pleniorem habebit fidem, quicunque in hujus generis libros inciderit. Ego quæ affero expertus sum: & percurri aliquando voluminis, quod βασιλικον inscribitur, bonam partem, quæ quinque libros continebat, tituloque ex Pandectis, Codice, & Novellis plus minus nonaginta, sub eodem legum ordine & sensu, nisi quod resecata erant, quæ superflua videbantur. Inter hos est primus titulus de excusationibus Tutorum, sed tamen in eo quoque Modestini leges, quæ in Florentinis Pandectis Græce, & integre habentur, concisæ abbreviatæque existunt: addita autem sunt istis diversorum interpretum scholia, brevia sane sed elegantia, & quæ nostris glossis multis in locis præferas. Quod ut magis credas, notabile aliquod exemplum lubet subjicere. Scribit Marcellus, cum de annuo legato Falcidia deducenda est, tantum videri legatum, quantum sufficit sorti ad usuras trientes ejus summæ, quæ legata est, colligendas. Hic præfatur Paulus Castrensis, se nunquam vidisse textum, de quo non videret aliquam rationem, vel aliquem fructum, excepto isto, quem se non intelligere ingenue fatetur: erraveruntque in ejus interpretatione Latini omnes, donec Hermolaus Barbarus veterum usurarum rationem explicaret: unde postea edoctus Bartholomeus Socinus veri intellectus lucem assecutus est. At eadem res clarissime, brevissime, & citra ullam con-
§. 37. troversiam in Græcorum exponitur scholiis. Placet itaque Joannis adscribere verba, unde & Græcorum commentariorum sinceritas cognosci, & Hermolai Socinique confirmari possit sententia. τετεσι τοσαυτης ποσοτητ@ δοκει ληγατευθηναι, ὁση ει ελληγατευθη, ηδυνατο εφ' ἑνα ενιαυτον συναγαγειν τοκον απο τριτε ἑκατοσης, αναλογον τη ληγατευθεισῃ τε αναλιε ποσοτητι. οἱον ελληγατευθη αναλια δεκα νομισμαῖα, δοκει σν' νομισμαῖα ληγατευθηναι. τοκ@ γαρ απο τριτε ἑκατοσης της τοσαυτης ποσοτητ@ τα δεκα νομισμαῖα. ει δε ελληγατευθη κ'. νομισμαῖα αναλια, φ' δοκει ληγατευθηναι· τοκ@ γαρ απο τριτε ἑκαστης των φ' νομισμαῖων, τα κ' νομισμαῖα. In eandem sententiam & alii concurrunt interpretes, concordi & plana expositione, quæ nostris difficilima sunt visa, breviter extricantes, unde quoque totius usurariæ rationis certa disciplina colligi potest. In tanta autem intellectuum apud Latinos varietate, vix fieri potest, quin unus aliquis scopum attigerit, sed quem potius sequi debeamus, non satis subinde dijudicare licet: uni quippe ratio, alteri autoritas suffragatur, & qui pertinaciter aliquid asseverat,
§. 38. fidem nonnunquam invitis extorquet. Ego autem lubenter ad illius inclinabo partes, cujus opinio vetustissimis Græcorum interpretationibus confirmabitur: veluti etiam, cum quæritur, qualiter illa Constantini verba in titulo *Qui admitti* Codice, sint intelligenda, in ultima constitutione. Eo addito, ut etiamsi intra alienam vicem, id est, prioris gradus properantius exeratur, nihilominus tamen

men efficaciam parem quasi suis sitam curriculis consequatur: hic Theodorus interpres manifesto exemplo Ludovici Rom. sententiam adstruit, quæ & ex textu Græco aperte satis colligitur, & Latino maxime congruit. Longum autem fuerit omnia adscribere, cum ejus generis infinita animadverterim. Illud etiam non indignum relatu fuerit, mirabiliter utrumque των νεαρων interpretem in ipso statim primæ constitutionis vestibulo lapsum esse. Quid enim absurdius eo sensu, quem ipsi reddiderunt, *Carthaginenses primum sub Justiniano in Romani nominis ditionem fuisse redactos*, cum nihil in Latinis historiis notius vel celebrius sit Punicis bellis ac victoriis? Haloander legit ὡσανει: quid vetus, non satis constat, cum Accursius diversam translationem citet. At εν τω βασιλικω interpretes sic legerunt, Τζανοι τε νυν ὑπηκοον ὑπο των Ρωμαιων, &c. & de Tzanis populis hoc ipsum attestatur Procopius lib. 1. belli Persici: illos scilicet primum Justiniani tempore duce Sitta victos, Romanum imperium venerari cœpisse. Sed §. 39.
de Græcorum commentariis satis dictum est, nunc ad Institutiones nostras redeamus: in quibus cum ostenderim ordinatius, planius, ac expressius omnia enucleari nunc, & illud addam, pleraque difficiles, & intricatas quæstiones, quæ multum diuque Doctorum disputationibus scholasticisque controversiis agitatæ fuerunt, hic decidi: quod ipsum non gravabor exemplis demonstrare: quo, & illis interim satisfaciam, qui suo judicio soli sapiunt, ac Accursii, Bartoli aliorumque præclara nomina prætendentes, quicquid non est ejus farinæ, ὑδὲν ὠφελος επῳ, και ὑδὲν ὠφελος τα αλφιτα facere jactitant. Non nos quidem illos autores contemnimus, quibus magnam studiorum nostrorum partem lubenter impendimus: verum nec illi credo (qua fuerunt industria) si quid sese reperturos sperassent, quod ad disciplinam nostram conducere credidissent, eo supercilio spreviſſent, quo isti nunc illorum discipuli, qui Accursianos & Bartolistas sese nuncupant. Bartolus sane nec Hebraïce quidem discere gravatus est, quanto minus Græcis literis operam dare detrectasset, si præsentem earum utilitatem sensisset? illum igitur atque alios ipsa tempora excusant, quibus non modo Græca lingua, sed ipsa propemodum Latina interciderat. Nos vero isto sæculo, utraque lingua sic florente, cæterisque disciplinis tam feliciter renascentibus, pudeatne veterem adhuc Barbariem discere ac tueri? Rerum (inquiunt illi) nobis, non linguarum cura est. Sed an non sunt ipsæ res linguis contentæ ac expressæ? & si nihil haberet Græca lingua in rebus ipsis utilitatis, haud equidem exigerem, ut in ea Jureconsultus magnam operam collocaret. Nunc vero si lubet, §. 40.
& rerum ipsarum non contemnenda exempla accipe. Testamenti factio originem habeat a Jure gentium an Civili, tritissima est in scholis quæstio, & in utramque partem multa adferuntur: cum aperte hic (*) legamus εθνικε νομιμως εν ᾗ ἀγραφοις συγγραφεσθαι. Item in illa specie, qua quidam servum alienum instituit, quem patremfamilias arbitrabatur, & si heres non erit, Mevium substituit, quanta est de hereditatis divisione altercatio? Semis scilicet ne unus tantum dividi ac alter alteri præcipuus esse debeat, & cui potius adjiciendus sit? At hic sine ulla verborum ambiguitate, æqualiter (†) hereditatem dividi ostenditur, idque Imperatorem sive Tiberium, sive, ut alii volunt, Titum in persona Parthenii servi sui feciſſe traditur: sibi enim Cæsar semissem retinuit, alterumque substituto permisit. Addo aliud: In Latinis legitur, Amitam licet adoptivam ducere uxorem non licere, Item nec materteram: an & hic repetere adoptivam debeamus, Accursius Aretinusque disputant. Theophilus vero §. 41.
clare diffinit (‡) Materteram adoptione nobis non conjungi. Quod tamen quando in incerto adhuc est, propter Caji autoritatem dicentis, magnam Materteram adoptione conjunctam, uxorem non licere ducere, paucis dissolvam, quo & hanc anti-

(*) L. I. Tit. 2. cap. 21.
(†) L. II. T. 15. fin.
(‡) Vide ad Lib. I. Tit. 10. cap. 17.

antinomiam tollam, & Theophili autoritatem confirmem. Accurſius tum Materteram adoptione jungi exiſtimavit, cum quis quaſi ex filia eſſet adoptatus, quod recte (meo judicio) Aretinus improbavit: nam cum ex ea natum in poteſtate habere non poſſimus, multo minus adoptatum, cum ſic quoque adoptio non recte fiat. Eſt & alius Accurſii intellectus, qui nihilo magis ſuſtineri poteſt, nec mediocriter hæc me olim antinomia torſit, quam eleganti diſputatione explicuit Clariſſimus Doctiſſimuſque Majeſtatis tuæ, Maxime CÆSAR, Procancellarius Mathias Heros in Annotationibus ſuis in Inſtitutiones, quas nobis aliquando optimus idemque eruditiſſimus amicus Franciſcus Rupilius communicavit. In quibus, me hercle, cum ſumma ingenii ſubtilitas, & multijugæ eruditioni ſingulare conjunctum judicium, tum dictionis mirabilis quædam & plane Romana elegantia relucet, nec dubito quin ampliſſimam laudem adſequi potuiſſet, ſi in hoc pulcherrimo commentandi cepto conſtitiſſet, nunc tamen amplius quoddam gloriæ theatrum ingreſſus eſt, majoremque Reipub. de ſe uſum præbere poteſt, in tuarum occupationum, Auguſte CÆSAR, partem vocatus. Cæterum inexplicabilem prope antinomiam illam G. Haloandri tandem editio diſſolvit, vel potius (quod de Gordio nodo Magnus faciebat Alexander) diſſecuit, quæ loco Materteræ, Amitam ſubſtituit, hoc videlicet modo: Utique autem amitam & amitam magnam prohibemur uxorem ducere: tanti eſt momenti in emenda-
§. 42. tum Codicem incidere. In diviſione quoque ſtipulationum, Cautiones illæ de dolo, & ſervo qui in fuga eſt perſequendo, multo hic declarantur melius, totique ei tractatui magnum lumen accedit, ut & Literarum obligationi, de qua etſi nuſquam plura, quam in Inſtitutionibus, in Græcis tamen omnia dilucidius exponuntur, multorumque errorum materia præciditur. Jam in exemplo (*) quod habemus ob præpoſtere concepta verba ſtipulationem fieri inutilem, ut ſi navis ex Aſia venerit, hodie dare ſpondes, quam intricata eſt Interpretum expoſitio? hanc tamen Theophilus breviter explicat, *Inutilis*, inquit, *præpoſtera ſtipulatio erat, veluti ſi quis ſic roget, Si navis cras ex Aſia venerit, hodie dare ſpondes?* Ideo autem erat inutilis, quod datio conditionis eventum præcedebat, quæ poſterior eſſe debebat. Sed dotis exemplum ad ſtipulationes extendit Juſtinianus: ut hodie το ὑστερον πρωτερον nihil impedimenti adferat: Item quæ dicantur præjudicia, & præjudiciales actiones, quis antiquitus Ordinariorum judiciorum ritus, quæ item eorum origo fuerit, quomodo deinde extraordinaria ſucceſſerint, tum quoque elegantiſſime forma, qua bona debitorum poſſideri vendique ſoleant, & quis venditionis magiſter, quiſve bonorum emptor dicatur, luculente hic deſcribitur. Præterea, quomodo utilis actio ex interdictis proponatur, quare furti actio cum ſit prætoria, ſit ta-
§. 43. men perpetua. Quid autem hic conor enumerare, quæ ſunt infinita, & prope innumerabilia, cum diligens examinatio, collatioque Græcarum cum Latinis ſemper aliquid diligenti lectori allatura ſit novi: ac tum ſeſe vel maxime earum utilitas exeret, cum dubitandi de aliquo articulo occaſio oblata fuerit. Quapropter puto non ingratum lectori fore, quod paragraphorum capita ex Latina editione adſcripſerimus, quo ad manum ſtatim eſſet hoc, quod quæritur. Scio autem nonnullos deſyderaturos eſſe, ut totæ hæ Inſtitutiones Latinæ iterum fiant, cum ob uberiorem expoſitionem, quam quæ eſt in antiquis, quibus vulgo utimur, tum ob multas alias dotes, quas ſupra recenſuimus, quo & ii, qui Græcis literis non ſunt imbuti, communem ex his fructum capiant. Non defuere tamen rurſus, qui dehortati ſunt, quibus totum etiam hoc ſtudium ex Græcis Latina tranferendi nimium diſplicere animadverti. Nam dum quorundam, inquiunt, ignaviæ, atque imperitiæ conſulitur, pulcherrimæ linguæ uſus in diſcrimen venit, argumentoque utuntur ſatis evidenti: poſtquam enim cepere in vernaculam linguam Latini quoque autores verti, literarum ſimul

(*) L. III. Tit. 19. cap. 321.

ſimul Latinarum ſtudium admodum refrixit. Et cur Gallicum & Italicum, inquiunt, ſermonem diſcimus, niſi propter commercia, & neceſſitatem humanorum negociorum, quæ ſi vernacula lingua expedire poſſemus, quis tandem eſſet, qui inani ſeſe diſcendi labore fatigare vellet? Sic fit ut hodie, dum omnia Græcorum monumenta in linguam Latinam transferuntur, admodum pauci exiſtant qui Græcam linguam exacte diſcere dignentur. Quod ſi ea, §. 43
quæ vulgo vocantur Authentica, Latina facta non fuiſſent, jam ſane neceſſitas omnes juri operam dantes ad Græcas literas diſcendas compuliſſet: nunc vero prava quadam conſuetudine fere fit, ut illud tantum unuſquiſque diſcat, quod neceſſitas artis, cui ſe dedidit, efflagitat, & ad quod quæſtus invitat. Ego tamen quod Ciceronem, & maximos quoſque linguæ Latinæ autores, cum ſtili exercendi, tum publicæ utilitatis gratia, feciſſe video, improbare non auſim: multis enim non vacat Græce diſcere, multis defuere præceptores, & difficile ac incommodum eſt in ea ætate, quæ ſeriis negotiis dedicata & occupata eſſe debet, ad hæc rudimenta animum revocare. Non deſunt quidem eorum, qui ſenes Græcas literas didicerint, exempla, ſed non omnes Catones, vel Auguſtini eſſe poſſunt. Quapropter haud illubenter hanc gratiam iniiſſem, non modo ut Græcæ, ſed etiam, ut & illæ ipſæ Latinitate iterum donatæ Inſtitutiones, me autore atque interprete in lucem ſimul prodiiſſent. Verum cum ego publico hic munere profitendi occupatus eſſem, in quo quod ingenio & doctrinæ deerat, diligentia ſaltem compenſare cupiebam, & amici nonnulli iiſdem nobiſcum ſtudiis initiati moram non ferrent, ſive ut ipſi maturius eo fruerentur, ſive quod verebantur, ne nobis hic theſaurus periret (cum non deſint, qui quo ſoli ſapere videantur, quicquid eſt talium opum, præripere & ſupprimere ſtudent) ad bene profecto & eleganter transferendum, non ſatis habui ocii: poſſet vero hoc ſupervacaneum videri, cum ipſe Theophilus ex Latino in Græcum primum haſce Inſtitutiones converterit, niſi tanta optimarum rerum acceſſione locupletatæ eſſent. Certe viſum mihi fuit §. 45.
ſic ampliorem Græcis principio gratiam fore, ſi per ſe prodirent, ne plerique, dum laborem fugiunt, ad Latinam ſe interpretationem convertentes Græca prius negligerent, quam cognoſcerent. Illos certe, quibus ætas adhuc eſt integra, & ad diſcendum idonea, admonitos rogatoſque velim, ne ipſi Græcarum literarum diſciplinam parare ſibi graventur, neve Latinam tranſlationem expectent, ſed ex Græcis linguam una cum legum rudimentis perdiſcere ſtudeant. Aliquando profecto fore ſpero, ut ea non minus Juriſconſulto ſit uſui, quam eſt vel medico, vel theologo, vel philoſopho, quorum omnium artes Græcis literis diligentiſſime tractatæ ſunt. Trebatius certe ille noſter etiam Ariſtotelem legebat, & Rhetores audiebat, ut Cicero in Topicorum proœmio oſtendit, & nos nunc ipſam linguam diſcere gravabimur, tam magno nobis non modo honori, ſed etiam uſui futuram? videlicet, cum tam multa Græce in Jure noſtro ſcripta modo reperiamus: percurre enim quæſo Pandectarum opus, illico intelliges, Papinianos Ulpianoſque legum κορυφαίους non minus Græce, quam Latine de Jure reſpondiſſe. His adde noviſſimas Juſtiniani Conſtitutiones Græce tantum ſcriptas, ex quibus veluti a ſuis fontibus, multo ſynceriorem intellectum, quam ab tranſlationibus dubio procul haurire licet. Venient etiam brevi uti ſpero in lucem antiquiſſima Græcorum in Jus Civile commentaria, quorum utilitas ad eos ſolos pertinebit, qui Græce didicerunt, penes quos etiam ex hoc Inſtitutionum opere, donec Latinum fiat, peculiaris fructus erit. Nullus autem unquam §. 46.
tam bonus fuit interpres, ut non aliquo in loco à ſcopo, quod dicitur, aberraret, & habent etiam optima vina ſuas feces. Quapropter inveniet fortaſſis quædam, qui diligentius volet ſingula excutere, quæ reprehendi poſſint, vel-

uti, quod Draconem (*) Lacedæmonium legiſlatorem fuiſſe tradit, quod Macedonem, (†) non fœneratorem, ut nos accepimus, ſed filium familias, quod pro Tiberio (‡), Pium nominavit, ac ejus generis alia, non ita tamen (ut exiſtimo) multa. Quibuſdam fortaſſis etiam peculiaris character, quo non ſolum hic Theophilus, verum ſcholiographi quoque cæteri uſi ſunt, non ſatis placebit: propterea quod non ſit mere Græcus: mixta enim ſunt multa ex lingua Latina vocabula, ac ad Græcam declinationem pronunciationemque neſcio an ſatis apte, vel licenter deflexa. Quod tamen in antiquiſſimis etiam Jureconſultis annotare licet, qui legata ληγατα, & incolas ιγκολας dixerunt. Parcius tamen, inquies, illi quam recentiores iſti: at id nobis fortaſſis ſic videtur, quod illorum pauca, horum plurima extent: ſunt autem non modo uniuſcujuſque linguæ, ſed etiam artis quædam idiomata: non mirum itaque videri debet, Jus Romanum, quod Civile vocamus, Romana & propria in pleriſque habere vocabula, quæ deſcribere quidem pluribus verbis alia in lingua poſſis, una voce reddere non poſſis, veluti bonorum poſſeſſio, peculium, legatum, interdictum, condictio, ſtipulatio, tutela, emancipatio, familia, uſucapio, & ejus generis infinita alia: Nam cum & ipſæ res, quæ his vocabulis ſignificantur, propriæ ſint civium Romanorum, conſequens eſt non facile, quæ per
§. 47. omnia reſpondeant, in alia lingua vocabula reperiri. Multarum etiam dictionum, quæ apud alios autores aliud ſignificent, proprius eſt in Jure uſus: Nam Inſtitutionem nos proprie ad heredes, Arrogationem ad eos qui in filios ſuſcipiuntur, referimus. Multa quoque vocabula ad certam aliquam ſignificationem reſtricta ſunt, ut tutela, actio, pactum, arbitrium, aliaque multa ejuſdem generis. Idem etiam in aliis diſciplinis accidit, ut diverſæ ſcholæ, ac profeſſionis homines vix ſeſe mutuo intelligant, dum quiſque de ſua arte, ſuis loquitur vocabulis. Quo magis certe Græci excuſandi ſunt, qui ab ejus fori vocabulis non auſi ſunt recedere, à quo ipſi jura ſua pendere intelligebant. Erant etiam olim apud nos multa ſolennia verba, quibus præciſe erat utendum: hæc igitur Græci neceſſitate quadam receperunt, ac ſemel recepta, tametſi ſoluti neceſſitate retinuerunt. Et ſolet etiam fere accidere, ut cujus ſubſimus imperio, ejus quoque linguam perdiſcere ſtudeamus, evidentiſſimumque eſt argumentum originis uniuſcujuſque gentis vel civitatis, ab linguæ & vocabulorum ſimilitudine, vel colonos ſcilicet ipſos fuiſſe eorum, ad quorum linguam vernaculus ſermo accedit, vel imperio aliquando fuiſſe ſubjectos: & ſolennia quidem verba Juris Civilis adeo curioſe obſervabantur, ut plerique olim dubitarent, poſſet ne ſtipulatio, fidejuſſio, acceptilatio, teſtamentum, & ejuſmodi Græcis verbis æquipollentibus fieri, donec ſublata ſunt ſolennia omnia, permiſſumque, ut quá quiſque lingua vellet, voluntatem ſuam exprime-
§. 48. ret. Proprietas itaque Juris Civilis, & curioſa periculoſaque verborum apud antiquos formularumque conceptio, & ipſorum denique Romanorum apud Græcos imperium & juriſdictio pleraque linguæ Latinæ vocabula Græcorum ſermoni inſeruit. Idem licet etiam in Germanicis, Gallicis, cæteriſque tribunalibus, & in Judiciorum actis, quæ vernacula lingua ſcribuntur, animadvertere, quæ Latinis vocabulis referta ſunt: nec aliam tibi rationem pragmatici reddituri ſunt, quam quod non reperiant in ſua lingua, quæ idem ſignificent vocabula, & quod Latina ſint, & propria magis & εμφατικωτερα. Quod Medicis etiam noſtris accidit, qui diſciplinam ſuam ex Græcis Arabiciſque ſcriptoribus repetentes, extraneis exoticiſque vocabulis linguam Latinam repleverunt. Ac multi etiam Latini ſcriptores pulchrum putant, ſi ſtilus ipſorum

(*) Vid. L. I. Tit. 2. §. 2. pr. & ib. Notas.

(†) Vid. L. IV. Tit. 7. §. 7.

(‡) Vid. L. II. Tit. 15. fin.

rum Græcæ linguæ peritiam redoleat. Et ſi Græca viciſſim ullius alterius admittit conſortium, nulla profecto minus erit barbara, & cum qua melius ipſi convenire debeat, quam Latina. Jam credo aliquis dicet, munus noſtrum ſatis à nobis verbis ornatum eſſe. §. 49. Sed cum etiam ea quæ optima ſunt, & mortalium uſibus utiliſſima, plerumque negligantur, non ob aliud, quam quod ignorentur, neceſſe interdum eſt, ea etiam, quæ per ſe bona ſunt præconio aliquo adjuvare. Quod nos equidem lubentius hic fecimus, quo adoleſcentum ſtudiis bene conſuleremus, atque eos ad utiliſſimam harum Inſtitutionum lectionem excitaremus. Nihil autem in laudando hoc opere negocii nobis fuit, cum ipſum nobis tam divitem, ac copioſam ad inſtruendam commendationem ſupellectilem ſubminiſtraret. Quantumvis autem multa congeſſerimus, minimam tamen partem vix nos attigiſſe teſtabitur, qui diligenter omnes dotes expenderit. Siquidem nos capita tantum quædam percurrimus rerum præcipue laudabilium, quæ is demum pleniſſime cogniturus eſt, qui attente ipſe legerit, & cum Latinis Græca contulerit. Nec quicquam equidem timeo, ne quis nos ſtudioſorum reprehendat, quaſi præfationis modum exceſſerimus, cum ea, quæ non modo de hiſce Inſtitutionibus, verum de cæteris Græcorum monumentis & commentariis, quæ ad Jus Civile illuſtrandum pertinent, in medium adduximus, complures (uti ſpero) incitatura ſint, ut nobis ſeſe ſocios addant, quo tandem in lucem id genus theſauros hactenus abſconditos revocemus. §. 50. Protraxere etiam me longius moroſa, & iniqua quorumdam criticorum judicia, qui publicæ utilitati invidentes, magnis excipiunt conviciis, ſi quid in lucem proferatur melius, quam ipſi didicerunt, adverſus quorum malignas cenſuras & linguas, opus hoc quaſi antidoto præmunire volui. Quanquam ii ſpero, ii qui erunt, aliquantum ſibi temperabunt, minus certe palam id facere audebunt, poſtquam ſub felicibus Auguſtiſſimi nominis tui auſpiciis, Invictiſſime Imperator CAROLE, exire hoc opus conſpexerint. Tibi enim ipſum inſcribimus, dedicamus, conſecramus. Quod quidem jus etiamſi in alieni autoris opere, permitti tamen nobis arbitramur: quando id nunc aliqua ex parte noſtrum cenſeri poteſt: nam ſuppreſſum hactenus, & in tenebris jacens latenſque, in lucem primi omnium reduximus, ac quoad licuit ad vetuſtiſſimorum exemplarium fidem recognovimus, formuliſque deinde eleganter excudendum curavimus, idque in Frobeniana totius Germaniæ facile principe officina: quod ut hilari fronte Majeſtas tua ſuſcipere dignetur, etiam atque etiam rogo. Bene vale, & perge Opt. Max. CÆSAR, divino opitulante numine, & Imperium tuum florentiſſimum ac ampliſſimum, & nomen æternæ laudis monumentis digniſſimum reddere. Datum Patavii pridie Calend. Junii Anno M. D. XXXIII.

EXCURSUS V. ARTIC. II.

VIGLII ZUICHEMI

Epiſtolæ ternæ ex Analectis Belgicis Viri Ampl.

C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT

Tom. II. P. I.

EPISTOLA LX. pag. 176.

FRANCISCO CRANEVELDIO.

BElle tu quidem *&c.* . . . . . Quod THum a me editum tuis laboribus (1) dignum duxeris, mihi multo gratiſſimum eſt. Nec te id quæſo ab incepto opere avertat, quod Gallus (2) quiſpiam eandem ſibi operam ſumpſerit. Etenim tua verſio non modo melior erit, ſed etiam magis gratioſa, multis de cauſis, quas hic tibi in os referre ſuperſedeo. Illud tamen te latere nolim, me græcum exemplum rurſus relegiſſe, contuliſſe emendaſſeque, atque id te in tua verſione ſequi malim, quam quod editum eſt. Communicabo autem libenter cum propius acceſſero. Id tamen nolim ſpargi, ne Frobenio (3) damno ſit, qui ſua exemplaria nondum omnino diſtraxit, *&c.*

EPISTOLA XCI. pag. 231.

PETRO BAUSANO.

Epiſtola tua *&c.* . . . . De Inſtitutionibus THi ad me miſſis multum te amo, nec poſſum non probare Curtii tui operam in illis transferendis, non infeliciter, quantum mihi de prima facie judicare licuit, inſudatam. Nam totum opus relegere, & ad Græcum exemplar conferre ob quotidianas occupationes aſſeſſorii muneris, quo hic fungor, nondum potui. Quod ſi ego illum hoc molire [*moliri*] tempeſtive cognoviſſem, haud mediocre auxilium adferre potuiſſem. Frobenius enim edendi ejus operis feſtinatione in cauſa fuit, ut inemendatius exiret, quod ego poſtea ad Græcum exemplar diligenter rurſus contuli, mendaque accurate expunxi. Nec dubito, ſi Curtius recognitum a nobis exemplar habuiſſet, quin iſte labor multo ei levior fuiſſet, quamquam ſane ille non infeliciter multa divinavit. Ceperam [*Coeperam*] & ego id opus aliquan-

(1) *Franciſcus Craneveldius*, qui fuit Noviomagus Gelder, equeſtris dignitatis vir, & Senator in Parlamento Mechlinienſi ab anno 1522. dicitur (in *Bibl. Belg.* Val. Andreæ) ſexagenario major græcas literas didiciſſe, tanto cum ſucceſſu, ut latina de græcis faceret. *&c.* H. VAN PAPENDR.

(2) *Jac. Curtius.* Inde nata eſt concertatio literaria cum Petro Nannio, de qua Viglius doluit, uti videbimus in epiſtola ad P. Bauſanum A. 1537. H. VAN PAPENDR.

(3) Alibi ipſimet Frobenio imputat, quod eas diſtrahere nequiverit, qui nimia feſtinatione illas inemendatius excudit: quamquam damno ei fuit, (4) *quod Curtii paraphraſes Reſcius ediderit.* H. VAN PAPENDR.

(4) Poſteriora ſic legenda cenſeo: quod ipſo non modo anno 1534. *Wechelus* Pariſiis fucato titulo; ſed & *Reſcius* Lovanii A. 1536. cum ſuis ac *Nannii* emendationibus Græcam THi paraphraſin, & *Steelſius* præterea eodem A. 1536. Antverpiæ Latinam *Curtii* verſionem ediderint. G. O. R.

aliquando transferre; ſed poſtea ab Clariſſ. Viro D. Fr. Craneveldio admonitus, idem illum conari, incepto deſtiti, doctiſſimoque viro eam provinciam haud illubenter ceſſi. Qui tamen, uti ego exiſtimo, haud indigne feret, eam gloriam a Curtio ſibi præreptam eſſe; & ſe impedito maturius illum id opus ſtudioſis communicaſſe. Quidam meus amicus non ſat candide ab illo factum putat, quod mei nuſquam meminerit. Sed ego interpretor, illum mendis fortaſſis primæ editionis offenſum, de mea opera, quam laudare non potuit, tacere maluiſſe. Me ſane ejus ſilentium nihil offendit, ſed publico potius nomine gratias ago, qui Græcæ linguæ ignaris inventum a me opus commune fecerit, & a me prædicatas ejus dotes confirmaverit. Bene vale. Ex Spira 10. Januar. 1537.

EPISTOLA XCIV. pag. 237.

PETRO BAUSANO.

Nannii in Curtium apologiam legi non ſine animi dolore: nihil enim ægrius fero, quam homines doctos adeo teneris eſſe animis, ut potius, quam diſſimulare aliquid velint, odia diſſidiaque ſua non modo publica ſed etiam perpetua faciant. Nam privatæ offenſæ, quam diu latent, amicorum interceſſionibus ſæpenumero ita abolentur, ut ex inimicis amiciſſimi fiant. At literis ac typis evulgatæ vix ſolent eſſe reconciliabiles. Quod ſi Reſcius editione Inſtitutionum Græcarum abſtinuiſſet, jam ipſe eas rurſum prælo dediſſem, omnibus mendis quibus illi torquentur, expurgatas. Nunc vero Frobenius ſua nequit diſtrahere exemplaria, poſtquam Reſcius eas imitatus eſt. Et ego ſi iterum prælo ipſas commiſero, videbor fortaſſis Reſcio diſpendium afferre, quem virum uti præceptorem colere me par eſt. Quod vero attinet ad ſeptem loca marginibus ab Curtio annotata, nihil eſt ille conjectura falſus. Nam Egnatii exemplar, quod ego poſterius nactus ſum, quodque priore multis locis emendatius eſt, habet το τριτου, item κωλυσιν: illa autem verba χωρις του η διαζευτικου omnino deſunt, ſuperfluoque inſerta, nec poſterioribus etiam adglutinari debent. Utrumque autem exemplar meum habet αχων: legendum eſt καιων, & de ſportulis noſtra editio utrique exemplari ſcripto conformis eſt. Legendum item γεγονεν. De his multiſque aliis digladiandi anſam ſecunda mea editio facile præcidiſſet, ſi eam expectare voluiſſent. Quoniam vero Curtium ſcribis verſionem ſuam elimare, poteris homini tibi amico & mihi ignoto, meam offerre operam, ut ſi quid eum alibi in Græcis exemplaribus offenderit, id mihi indicet: neque enim gravabor rem ſtudioſis utilem pro mea virili una promovere, ea tamen lege, ut ab Nannio abſtineat. Nam is mihi non indoctus vir eſſe videtur, & ejus cauſæ Reſcius noſter, qui de Græcis ſtudiis optime meritus eſt, adhæret, & quem omnes fere noſtri æquales, quique poſt nos Græcas litteras didicerunt, præceptorem habuerunt. Loca ab Nannio notata, etſi ſint haud ita magni momenti, tamen quoniam ingenui eſt animi non deſpicere, ſi quis meliora ſuggeſſerit, mutare Curtium pudere non debet. Ac tribus in præfatione additis verbis, totam iſtam tragoediam fortaſſis non male conſopiet, ſi dicat non fuiſſe ſibi animum, Nannium ſuggillandi, eumque adeo ſe non contemnere, ut ab eo melius ſuggeſta ſequi non fuerit gravatus: idem ſe rogare ut faciat Nannius, atque απολογειν deinceps deſinat, quando quod factum eſt, revocari nequit. Bene vale. 25. Aprilis 1537.

EXCURSUS V. ARTIC. III.

EDITIONIS LOVANIENSIS PRÆFATIO.

PETRUS NANNIUS

CANDIDO LECTORI S. P. D.

QUum ſenſiſſet Rutgerus Reſcius non pauca eſſe loca depravata in exemplaribus iſtis inſtitutionum hactenus æditis, multaque vitia ipſe in ſua impreſſione ſuſtuliſſet, ut ex collatione aliorum exemplarium facile patuerit, rogavit me, ut ſicubi adhuc aliquid errati deprehenderem, id quaſi ſuccidanea cura emendarem. Ego vero tali amico ſtatim optemperavi, ſperans me non minus reliquis ſtudioſis, quam ipſi Reſcio gratificaturum. Sed ut facilem me præſtiti ad obſequendum, ita hunc laborem non facilem ſenſi. Non enim collatione librorum, quod melius erat, eligere potui (ſunt enim omnia exemplaria ab uno Archetypo Baſileenſi nata) ſed tota ſpes ſita erat in dexteritate conjiciendi, re, ut lubrica, ita multorum criminationibus obnoxia. Quare nos, ubi non evidens erat corruptela ſententiæ, nihil tentavimus. Ubi autem erat, pauciſſimis immutatis, plerumque pro depravatis, ea quæ maxime cognata videbantur, reponentes, ex proximo petito remedio locum ſanare ſtuduimus, ut & lector in tractando noſtram συλλαβειαν, & ex affinitate vocum lapſus occaſionem intelligeret. Vale. Lovanii XII. Cal. Feb. 1536.

EXCURSUS V. ARTIC. IV.

PETRI NANNII ALCMARIANI

Apologia ſuper annotatiunculis in Theophilum

adverſus quendam Jacobum Curtium.

[Ex Lampade ſ. Face Critica Gruteri Tom. I. pag. 1238. ſqq.]

§. 1. ETſi cum meo vulnere Græcarum Theophili inſtitutionum tranſlatio prodiit, gaudeo tamen ſtudioſorum nomine, eum librum latinum eſſe factum. Multi nobis hanc ſpem dederunt inter quos facile princeps eruditiſſimus ille Franciſcus Craneveldius, Cæſareæ majeſtatis Conſiliarius & utriuſque juris Doctor, qui mihi ferme ante biennium primum ac ſecundum hujus Theophili librum exhibuit, ea fide & caſtimonia verborum tranſlatum, ut nihil unquam viderim aut integrius, aut elegantius. Sed quia ille graviſſimis & ampliſſimis negotiis implicitus, vel ſerius abſolvit, vel cunctantius edit, quæ in manibus habet, gratiæ huic Curtio qualeſcumque agendæ ſunt, quod maturavit. Futurum eſt enim, ut interim ejus verſione utantur ſtudioſi, donec aliorum lucubrationes publicentur. Nec enim puto incepta de manibus propterea deponent, quod iſte prævertit. Nam ſi felix hac in re viſus fuerit, ad æmulationem gloriæ accendi debent, qui illi nec ingenio, nec eruditione cedunt; ſin autem

autem infelix, ab ipſis corrigendum eſt, quod apud hunc infelicius natum eſt. Omnino enim curandum eſt, ne quid ſtudioſæ juventuti deſit, cum qua tum optime agitur, cum multi ejuſdem rei interpretes exſtiterint. Alius enim alio ſignificantius, fidelius, elegantius reddit, & cum omnes eodem ictus deſtinant, fieri non poteſt, quin ſaltem aliqui ſcopum attingant.

Video enim priſcis temporibus priorem interpretationem poſteriores ſemper §. 2.
elicuiſſe. Sic poſt 70. interpretes, Aquila, Symmachus, Theodoſion, Hieronymus, alii poſt alios biblia tranſtulerunt. Nec retardavit Trapezuntius ſtudium Gazæ, quo minus libros Ariſtotelis de animalibus denuo in linguam retexeret, nec Rodolphi Agricolæ prior in Iſocratem tranſlatio, Eraſmum ab iiſdem libris vertendis deterruit. Nunquam ita prior apicula florem delibavit, quin ſecunda ſuos ſuccos inveniret. Hæc mihi eo dicta ſunt, ut ad eos fructus adferendos, quos Curtius ſtudioſis vel attulit vel ſtuduit adferre, etiam alios adhortarer. Quibus cum jam labor transferendi, aut in totum aut magna ex parte exantlatus ſit, non debent ſuppreſſis ſuis lucubrationibus ſibi gloriam, juventuti magnam utilitatem invidere. Curtii gloriæ, ſi qua illa eſt, §. 3.
non invideo: illud doleo, quod nobis ſuggillandis magnum gaudium attulerit oſoribus linguarum, quibus nihil lætius, quam homines ejuſdem linguæ ſtudioſos inter ſeſe conflictari. Ego igitur, quo illis ſubtraham materiam gaudendi, nihil in Curtium dicam, niſi quod ratio mei defendendi exegerit: eo enim & meus animus inclinat & amicorum adhortationes impellunt, inter quos præcipuus eſt D. Haloinus Brugenſis Canonicus, vir apprime & eruditus & humanus, Curtiique amantiſſimus, cui ſi parere volo, aut nihil, aut ſine ſtomacho ſcribendum eſt, quod alterum magni animi, alterum manſueti ſit. Quare exemplum Curtii non imitabor, qui primos ingenii ſui fœtus, alieno ſanguine rubere voluit, ac clypeo magis quam telo utar. Quod ſi denuo provocer, alia mihi ratio pugnæ habenda fuerit. Vellem autem, Curtium, ſi omnino lædere §. 4.
ſtatuerat, meam cauſam a Rutgeri Reſcii cauſa ſecreviſſet. In me illi quidlibet licebat, in Reſcium præceptorem nihil illi pietas concedebat. Sed dulcis ſemper undecunque gloria: voluit ſuo præceptore doctior videri, quo ſibi etiam illud adagii competeret, πολλοὶ μαθηταὶ χείσσονες διδασκάλων. Atqui licebat illi eodem tendere, & quidem longe civiliori modo, nimirum ſi ſua ſine convitiis tradidiſſet. Contumelia verborum non eruditiorem aliquem, ſed petulantiorem demonſtrat, aut ſi ſtomachus bilem non continebat, potuiſſet aliunde reſarcire, quod alibi læſerat. Erant ſane multa bene a Reſcio annotata ac emendata, quæ licet ſit ſecutus Curtius, tamen immemor Plinii ſententiæ, minime agnoſcit, per quæ profecerit. His ſi album calculum addidiſſet, & gravior judex & ſincerior in paucis illis, quæ nititur condemnare, apparuiſſet. Nunc arroſis pauculis, cum de aliis mentionem non faciat, videtur libidinem carpendi habuiſſe, laudandi voluntate caruiſſe. Id quantum candoris habeat, ip- §. 5.
ſe ſentit, præſertim cum ſe ſimulat alia nulla vidiſſe, niſi in quæ obeliſcum figit, eaque non libris accepta, ſed a fama ad ſe allata; ſic enim ſcribit; *Nannius quidam, ut audio, ſic legit*; & rurſus alibi: *Nannius quidam, ut fertur* &c. Atqui bone vir, non ſolum mendacem, ſed & ſimulatorem memorem eſſe oportet. Fruſtra ſimulas, te non legiſſe, cum poſtea oblitus tuæ ὑποκρισεως Lovanienſem editionem citas. Non me fallit, quo conſilio fingas, te noſtra non legiſſe, ne ſcilicet ubi noſtram caſtigationem ſequeris, videare aliena opera adjutus, & quo fidem facias, quam nihil indigeas alienis inventis, paucula arrodis non e libris, ſed ex fama, ut tua ſimulatio habet, cognita. Credemus tibi, ſi credi vis, tantum tibi inertiæ adeſſe, ut in re, quam tractas, quamque vitioſam ipſe fateris, non conſulas, quid alii ſenſerint. Forſitan dices, quid mihi vobiſcum? Juriſperiti §. 6.
non eſtis: Tale enim quiddam indicat tua iſta præclara quiritatio (*); *Videant, quid*

(*) *Pr.* de Replicatt. L. IV. Tit: 14.

quid agant, qui tam temere ejus ſtudii libris manus admovent, in quibus parum verſati ſunt; Atqui juriſconſultiſſime Curti, ſæpe etiam eſt holitor valde opportuna locutus. Vis audire, quid egimus? Plus minus 70. loca a nobis reſtituta ſunt, hoc noſtrum crimen, hoc ſcelus, hoc piaculum. Para fuſtuarios, uncos, gemonias ſcalas. Habes reos ſua crimina agnoſcentes, peroraſti, parce Clepſydris, ſua ipſi confeſſione convicti ſunt. Noſtra iſta opera, quæ tibi tam audax & temeraria videtur, multis multorum & magnorum virorum epiſtolis collaudata eſt, non me Hercule Grammaticorum, (ne id cavilleris) ſed juriſprudentiſſimorum, niſi D. Craneveldius, ut de aliis taceam, Juriſperitus non eſt.

§. 7. Certe tu tam acer cenſor, non niſi 7. loca ex toto acervo attrectas, & ex illis ipſis 7. non niſi 3. laceſſere auſus es, non parſurus reliquis, ſi potuiſſes. Hic ergo non parum vereor, ne lector me putet iracundum, vel otii abundantem, qui ob 3. vellicata loca Apologiam parem. Suggillat ille, fateor, non niſi 3. loca, infamia tamen in omnia ſpargitur. Solent enim homines leonem ex unguibus æſtimare, & mercatores ex pauculis granis ſpecimen totius acervi exhibere; Quamquam, quod ad me attinet, facile hanc indignitatem toleravero. Reſcii partes deſerere, nec debeo, nec poſſum, quondam præceptoris mei, nunc amici ſinceriſſimi, & mecum in eadem criminatione conjuncti, præſertim, cum ab eo tam indigne tractetur, cui olim vigilias ſuas & doctrinam ut præceptorem decuit, ſedulo impartitus eſt. Hactenus de Curtio, nunc de Curtii cenſuris agamus.

§. 8. Scripſeram in Titul. *Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur*, parag. *præterea* (*): ετιπρασκεν αυτον τω πατρι, legendum eſſe pro πατρι, ὁ πατηρ: alioqui tres emancipationes, & tres manumiſſiones, quæ olim in ſolvenda patria poteſtate in uſu erant, ſuum numerum non habere. Deinde quomodo poteſt patri vendi, qui tacita ratione in patriam poteſtatem rediit, ut plenius poſtea docetur. Tit. *de bonor. poſſeſſione*, parag. *ſunt.* ει συεβη μοι τον εμον ποιηντα εμαγκιπατον δουναι σοι αυτον εις πρωτον μαγκιτιον και δευτερον και τριτον. Si in emancipando filio eum tibi tradidero in primum, ſecundum & tertium mancipium. Patrem autem filium ter ſolere vendere, ſatis apparet ex commentariis Caji. Titul. prioris libri ſexto, ubi ſic loquitur: *ſed filius maſculus tribus emancipationibus de patria poteſtate exit, & ſui juris efficitur. Emancipatio autem, hoc eſt manus traditio, quædam ſimilitudo eſt venditionis, quia & in emancipationibus præter illum, hoc eſt, certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur.* Ergo naturalis iſte pater filium ſuum fiduciario patri mancipat, hoc eſt manu tradit, a quo fiduciario patre naturalis pater unum aut duos numos, quaſi in ſimilitudinem pretii accipit, & iterum eum acceptis numis, fiduciario patri tradit. Hoc ſecundo & tertio fit, cum fiduciario patri mancipat ac tradit. Et ſic de patris poteſtate exit. Hæc verba Caji videtur Theophilus ſuis Græcis Inſtitutionibus attexuiſſe. Curtius ex πατρι, τριτον facit, per me, ſi libet, vel tritionem, vel trituram ex eadem voce refingat, ac ita loquitur: *Nannius quidam (ut audio)* pro πατρι πατηρ *legit, ego vero lego, ut verti,* το τριτον. Hæ ſunt *illius rationes, quas adducit*, credamus, αυτος εφα. Ille autem ne cogeretur me ſequi, cum Græce haberetur επιπρασκεν, hoc eſt, vendebat, vertebat vendebatur, ne opus eſſet perſona venditoris, cum haud dubie ex contextu Græcorum verborum, & Caji narratione, patrem conſtet illum venditorem fuiſſe, quod mea annotatio, unica mutata litera, planum faciebat.

§. 9. Titul. *de nuptiis*, parag. *Affinitatis*, ita Curtius loquitur, *Majore prohibitione*] *Græce eſt, in editione Baſilienſi* κωλασιν *quod nihili verbum eſt, ideoque* κολασιν *legendum eſt, aut* κωλυσιν. *Editio Lovanienſis habet* κολασιν, *ego malui* κωλυσιν. Hactenus ille. Caſtigatio autem illa noſtra in indicem annotatiuncularum relata non eſt, ut multa maluimus caſtigare quam annotare, vel quod minimi momenti putabamus, vel

(*) Lib. I. Tit. 12. cap. 237.

vel quod verebamur minutiis illis attexendis in notam oſtentationis incurrere. Nolo hic tecum φιλοτεικειν; probas enim & noſtra, quamquam tua anteponas; facile ferimus ſuum cuique placere: Quod autem κολασιν, hoc eſt pœnam, potius legendum ſit, quam κωλυσιν, quod prohibitionem ſignificat, indicant ſtatim ſubſequentia verba, quibus interpretatur, quid per κολασιν intelligat, ita dicens: λεγω δε την κεφαλικην τιμωριαν, hoc eſt te ipſo interprete, de capitali pœna loquor.

Tit. *de inutilibus ſtipulat.* parag. *ſi ſcriptum.* Hæc verba Curtius in margine adjecit. *Hic in Græcis additum erat* χωρις τε η ἀφζευκλικε, *quod nihil ad præſentem literam facit, quapropter ego id in ſequentem tranſtuli, quoniam ibi nonnihil de conjunctionibus agitur. Nannius quidam legere fertur* χωρις τε η ἀφζητικε, *quod non intelligo, niſi dicere voluit* ἀφζητηλικε. Recte conjicit, ita enim a me ſcriptum erat, ſed erravit chalcographus omittens ex media dictione duas literas, & certe facilis eſt lapſus in επαναληλιᾳ duarum ſyllabarum, ferme inter ſe ſimilium, τη, τι, quam juſtiſſimam excuſationem ſi mihi non permittit; quo tandem colore elabetur, ubi ipſius librarius ſæpe ad eundem modum peccat.

Titulo de fidejuſſoribus, paragr. *In omnibus.* Hic Curtius ita ſcribit: *Hunc locum aliqui invertunt, eo (ut videtur) offenſi, quod dicat Theophilus ex ſolutione ejus, quod jure civili debetur, repetitionem non dari: quo quid verius dici poteſt: quamvis id civilis cum naturali obligatione commune habeat.* Hactenus Curtius. §. 11.

Niſi intelligas de obligatione civili & naturali ſimul, hoc eſt, quæ mixti generis ſit, falſiſſima adfers: quæ enim civilis tantummodo obligatio eſt, ea ſola repetitionem admittit, cum naturalis idem non faciat. Quare eam particulam de non repetendo ſoluto, potius ad naturalem obligationem pertinere arbitratus ſum. Certe ſi ἐχων legas pro ἀκων, ut ego exiſtimavi legendum, non poſſunt iſta verba, niſi importune, civili debito attribui. Naturalis enim debitor, ut cogi non poteſt, ita ſi ſolverit, repetere ſolutum nequit. Nunc autem, cur ἀκων in ἐκων mutandum cenſui, rationes addam. Primum tamen ab æquiſſimo lectore ſtipulabor, ut totum locum excutiat. Diviſerat Theophilus ſtipulationes in civiles & naturales. Et civiles eas eſſe dicit, unde naſcantur actiones, quæ obligatum condemnari faciunt, & quod inde ſolutum eſt, repeti non poſſe. Plena, me hercle, definitio. Sed nunc audi, quomodo naturales definiat eas eſſe, quæ nec actionem nec condemnationem pariant. An plena ſit definitio, alii viderint, certe ex hac definitione nullam efficaciam aut vires hujus obligationis reperias. Quod ſi hic tantummodo pro ἀκων ἐκων legas, unica ſolum litera mutata, addaſque ea verba, quæ mihi de ſuo loco tranſlata videntur, nempe hæc, ſi tamen ſponte quis ſolverit, ſolutum repetere non poteſt, nihil video quod plenitudini definitionis deeſſe poſſit: contra ſi ἀκων retineas, eademque verba definitioni civilis obligationis aſſuas, vide quam frigeat ſermo. Sed reddamus omnia ejus loci verba, quo cuncta oculis evidentius pateant. Ait Theophilus, civiles obligationes eſſe, ex quibus naſcantur actiones, quæ inſtitutæ contra obligatum eum condemnari faciunt, & ſolutio inde facta non admittit repetitionem. Nam ſi invitus qui obligatus eſt conveniatur, ubi ſolverit, repetere non poteſt; obſecro cui rei ſervit hæc vox *invitus*? ſive enim volens ſive nolens ſolverit, æque ſolutum repetere non poteſt. In naturali autem obligatione, nonniſi a volente ſolutionem impetres. Unde ibi mentio volentis peropportuna fuiſſet. Deinde quorſum ille battologiſmus, ut quod ſtatim dixerat iiſdem verbis repeteret, non aliter quam Mercurius ille apud Ovidium: Et me mihi perfide prodis, Me mihi prodis ait. Age mi Curti, qui hunc locum ut ſanum integrumque transfers, ac tam ægre ſuſtines, quidquam a nobis attrectari, dic mihi rogo, per tuam iſtam incomparabilem Juriſprudentiam, cur, cum Theophilus exorſus, de biſida natura obligationum, ſtatim non obligationem, ſed ſtipulationem in duas ſpecies dividat, aliam civilem, aliam naturalem afferens. Commonſtra mihi, ſi potes, naturalem ſtipulationem, quæ ea natura contenta eſt, ut civilis non ſit.

Ego ſi hunc locum tranſtuliſſem, pro επερωτησεων legiſſem ενοχων, aut ſi Græcam vocem retinere voluiſſem, quo minor offenſa eſſet, eam nomine *pactionum* expoſuiſſem.

Plures adhuc ſunt ſcrupuli in eodem loco. Sed quid agas in tanta moroſitate hominum. Utinam Curtius tam diligenter in reliqua vitia non emendata oculos intendiſſet, quam in alienos labores ſeveriter inquirit. Objicit mihi, quod locum inverto. Ne litera quidem a me mutatur, ſed quid mihi videatur, in catalogo annotatiuncularum admoneo, liberum cuique ſuum ſenſum relinquens.

§. 12. Mutatum eſt a chalcographis in Lovanienſi exemplari (*) καινων in κοινον, id quia recte mutatum dixi, ac eo elogio meam quodammodo litem feci, una cum Rutgero Reſcio vapulo.

Pie certe Curtius facit, qui Rutg. Reſcium præceptorem ſuum ita propalam ſugillat, ut ejus verba mentem habere neget: Θρεψαι και λυκιδεις, θρεψαι κυνας, ὡς τυ φαγοντι. Sed dicit mihi Curtius. Amicus Socrates, amicus Plato, magis amica veritas. Recte. Sed ubi erat iſta veritas in tot bonis Reſcii caſtigationibus? Præclara veritas, quæ ubi ſe multa laudanda offerunt, tacet, linguam non habet: ubi chalcographi error carpendi occaſionem dedit, plus nimio loquax eſt. Atqui dicet, ſuppreſſo nomine egi. Qui potuiſti evidentius? qui bis me nominatim citas, citas etiam Lovanienſem editionem. Adhuc ſcilicet latebimus, & ignorabitur in quos ſpicula contorqueas, quaſi non æque indices, ſive dicas Homerum, ſive Trajani belli ſcriptorem. Plus certe aliquando lucis habent αντονομασιαι, quam propria nomina.

Sed audi lector, quomodo res acta ſit. Cum annotationes Rutgeri Reſcii meis adjectæ eſſent, ne aliena mihi cederent, ſingulas illius caſtigationes ipſius nomini aſſerui, ſubinde accinens hoc elogium, recte mutavit Reſcius, ſecurus nimirum de fide auctoris. Animadverti enim eum multa religione libros tractare, quamobrem nihil ab eo temere mutatum credidi, nec jam credo; quidquid enim hic vitii eſt, chalcographorum culpa datum eſt. Tibi fortaſſe durior excuſatio videtur (ut debet diſcipulus αχριβοδικαιως cum præceptore agere) mihi tamen veriſſima habetur; ſcimus enim omnes quantopere peccent chalcographi, præſertim in affinibus vocabulis: id ſi neſcires, ex tuo iſto libro

§. 13. addiſcere poteras. Pag. enim 33. Titul: *de capitis diminutione*, paragr. fin. *Cum autem*, ita transfers. Quod ſi plures ſint cognati, non ad omnes tutela pertinet. Niſi culpa in chalcographos rejecta, te eripias, ut illis attribuas pro hac voce *agnati* cognati poſuiſſe, quomodo quæſo elaberis? Atqui minor hic eſt ſimilitudo vocum, quam in κοινον & καινων. Et rurſus *de legitima patron tutel.* ita tuus liber habet: *Libertus & Liberta tutor indigebant, pro tutore.* Scimus tuam culpam non eſſe, non ſumus tam iniqui: tantum cuperem te eadem ergo nos æquitate uti. Me certe καινων legiſſe, uti tu vis, teſtes ſunt D. Petrus Amicus, LL. Doctor, literarumque humanarum & juris peritiſſimus. D. Daniel Secretarius Epiſcopi Brixinenſis, nunc etiam laurea utriuſque juris a D. Alciato condecoratus. Filii Buſlidiani & illi nequaquam indocti. Sed afferam ſi vis teſtes etiam tibi domeſticos, M. Jacobum Haloinum, M. Gerardum Bacchuſium, Canonicos Brugenſes municipes tuos, viros & conditione & humanitate ac fide inſignes.

§. 14. Titul. *De Actionibus*, paragr. *Tripli*, ubi in noſtram annotationem ita ſcribit. *Sunt*, inquit, *qui hanc literam mutent, & quidem corruptus innumeris locis videtur; ſed recte nec ne, an falſo: item quomodo corrigendus ſit, non poſſum dicere, quoniam conſtitutio Cæſaris, quæ modum ſportularum fecit, majorum incuria in Codice non extat.* Hactenus ille. Videtur Curtius intellexiſſe, quaſi certam quantitatem ſportulis præfinierim, qui ſi mea verba perpendiſſet, ſentiret me potius exiſtimaſſe, a Theophilo hanc ſummam pecuniariam ſportulis aſſignatam, non quod reli-

(*) Tit. de Societate §. 3. cap.

religiose definiret, sed quod vel exemplum fingeret, vel secundum leges posteriores eisdem nominibus pecuniarum diversum pretium statueret, quod & ipse Justinianus fecit Institu. *De libertorum succeſſ.* paragr. *sed nostra*, ubi mille sestertios pro uno aureo computat, cum centum sestertii tantundem conficiant. Sunt autem hæc nostra verba: hic numerus cum sequenti numero non convenit, ubi fingit sex numos ultra æquum, ratione sportularum esse petitos; mille enim numi pro ipsius hypothesi non conficiunt, nisi quinque numos sportularum nomine præstandos. Quam procul autem absim ab asseveratione, ipsa verba per se clamant. Non enim nescii eramus, quam sæpe in sportulis variatum esset, quæ nunc decimas, nunc plus minus duodecimas eorum, quæ in lite petebantur, auferebant. Nihil autem in tota annotatione a me dictum est, nisi Theophilum sibi non constare, atque huic malo unica litera τ subveniri, quæ si adjecta sit, Theophilum sibi concordem fore.

Titul. *De replicatione*, pag. 444. versu a fine 8. [cap. 341.] pro εγεγονεν Rescius subsstituit γεγονεν. Nunc audiamus illius censuram. *Græce est*, inquit, εγεγονεν, *quod nihili verbum est, ego vero lego* α γεγονεν; *sic enim scribit Julius Paulus in lege, si unus, de pactis. Pactus ne peteret, postea convenit ut peteret, prius pactum per posterius elidetur, non quidem ipso jure, &c. Quare videant quid agant, qui tam temere ejus studii libris manus admovent, in quo non satis versati sunt.* Quid ais Jurisconsultorum alpha Curti? adeone male fecit Rescius, quod ex εγεσονεν voce (ut ipse ais) nihili germane Græcam fecit? teque in ea re approbatorem habet. Verum quia το ου, quod in omnibus exemplaribus deerat, nec a Viglio vigilantissimo & jurisconsultissimo homine emendatum erat, non adjecit, ut αναλφαβητω juris, a te alpha Jurisconsultorum, quasi ferula converberabitur homo ad annos aliquot in studio juris non oscitanter versatus. Probe rependis τα διδακτρα, pius discipulus. Atqui quod iste locus jam sanatus est, in eo ille tecum partiarius est. Ille literam, quæ supererat resecuit, tu duas literas quæ deerant adjecisti. Non audet tecum agere de communi dividundo, quia tuum beneficium duas literas, ipsius tantummodo unam habet, id tantum cupit ne vapulet. Libenter tibi etiam suam literam cedit, ut tres habeas ad uberiorem materiam exsultandi. Libere triumphes, modo ne ipse triumphetur. Vide quantum habeat momenti unica litera, quos animos, fastus, insultationes faciat. §. 15.

Si tam male accipiendus est, qui ex duobus vitiis unum sustulerit, alterum reliquerit, qua cruce dignus erit medicus, qui morbum non tollit, sed mutat, ut quotidie fit in ægrotationibus peracutis, magno cum bono ipsius ægroti, qui instantibus fatis eripitur. Age, mi Curti, docebo te tuis exemplis, veniam nobis deberi, si non ubique ευτοχκρω, cum tu tantus Jurisconsultus, ut videri vis, & tantæ Græcitatis, non semel in reddenda sententia impingas, neque per totam tuam translationem decurram (id fortasse alias facturus, si denuo respondendum fuerit.) Sed mihi, ut te tui commonefaciam, pauciſſima loca sufficiunt, nec tibi illa objiciam, quod meliora non potueris, sed quod meliora non feceris. Habes antidotum etiam ab adversario: cupio enim non te lædere, sed me cum Rutgero Rescio defendere. §. 16.

Tit. *Ex quibus cauſſis manumitt. non poſſ.* §. *Licet.* ουδεις γαρ ανεξεται των ευφρονουντων ωφελειαν κληρονομιαν, εξ ης κερδω μεν ουδεν τω αδιτευοντι, υβρεις δε μυριαι, και ζημιαι, και οι επι δικαστηριων ελκυσμοι. Hæc Curtius ita vertit: *Nemo enim, qui modo mentem aliquam habeat, hereditatem admittet, ex qua adiens nullum emolumentum sperare possit, sed quæ multorum arrogantiam, molestiasque, damna & lites secum adferat.* Quam iniqua lance pondera Græcorum verborum rependis. Ubi illic arrogantia? ubi molestia? aut quid denique hic facit arrogantia? Quam ignava & diluta sunt ista, lites scilicet præ Græcis illis, οι επι δικαστηριων ελκυσμοι. Quanto simplicius & fortius Græca sonant, quæ ad hunc modum interpretari possis. *Nullus enim prudens eam sustinebit adire hereditatem, ex qua adeunti lucri nihil, contumeliæ autem & damna & raptationes in judiciis infinitæ.* Ac statim pro ευτελιζεσθαι, quod est evile- §. 17.

ſcere, tranſtulit lacerari ac minui, præpoſtera ανξησει. Sed habeat hoc impu-
§. 18. ne; permitto enim ut verbis ludat, modo ſententiam non lædat. Poſt aliquot deinde verſus μεχρι γαρ ἑνος την οικειαν ωλλοχαραξῃ νομοθεσιαν. Hæc Curtius ita reddit, *nam uſque ad unum lex conſtitutionem ſuam vitiat ac corrumpit.* Cum ſenſus ſit, legem Æliam Sentiam unum tantummodo ſuæ conſtitutioni aſſcribere. [Vide Notas ad L. I. T. 6. cap. 105.]

§. 19. Mox §. *Eadem*, και τουτῳ τῳ τροπῳ την ἑαυτων ελαττωσιν την ὑποστασιν, id eſt, *hoc modo bona ſua diminuunt.* Curtius tranſtulit, *Et ita facultates leviter diminuere. Leviter* ſi hic intelligas pro parum, ſententia vitiatur. Sed puto Curtium per hanc vocem intelligere temere, ſive facile. Id admonendum viſum eſt, ne Lector deciperetur ambiguitate vocis in illam, quam in hanc ſignificationem pronioris.

§. 20. Tit. *de his qui ſui aut alieni juris ſunt*, paragr. *In poteſtate*, ἡ χειρας επεβαλεν τουτῳ, ὁ δε ωροληβων ξιφει τουτον ανειλεν, Curtius ſic. *Aut cum Domino manus injicere vellet, dominus eum ferro occupatum interemerit.* Bona quidem ſententia, ſed non horum verborum. Græcus enim intelligit, dominum in feriendo priorem fuiſſe, & illius ictus antevertiſſe (*).

§. 21. Tit. eod. paragr. *Sed mater.* αλλα συγχροτειν δικαστην, και διαγινωσκειν τα μεταξυ αυτων. Curtius ad hunc modum: *Sed Judicem cauſſam utriuſque cognoſcere, & apud ſeſe ſtatuere.* το συγκροτειν τον δικαστην, pro *apud ſeſe ſtatuere* vertit, cum ſit ſenſus, judicem debere partes convocare, atque ita de utriuſque cauſſa cognoſcere.

§. 22. Tit. *De nuptiis.* paragr. *Affinitatis*, αξιωσις δε εστιν οικειοτης ωροσωπων. Curtius ſic: *Eſt autem affinitas propria quædam perſonarum qualitas*, cum vertendum erat: *Eſt autem affinitas perſonarum neceſſitudo*, quod certum genus, & non tam vagum de-
§. 23. finitioni addit. Tit. *De excuſationibus tutorum vel curatorum*, paragr. *Item tria*, επειδη ει πολλακις εσπευδασα της τηδε επιτροπην η κηδεμονειαν ὑποεισελθειν ὡσαν ευτελεστατην, εκ απο-πληρωσει τον των τριων αριθμον. Curtius ita vertit. *Quia ſi forte hujus vel illius tutelam vel curationem affectaverim ſuſcipere, cum opulenta eſſet, ea numerum trium tutelarum non explebit.* Atqui Græcus non loquitur de opulentis tutelis affectatis, ſed de non oneroſis. Nec ſcio cur quiſquam ad defugienda onera tutelarum, opulentam tutelam affectare velit, niſi ad prædam inhiet.

§. 24. Tit. *Quibus alienare licet vel non*, εικοτως εν το μη της ὑποθηκης ἀφ της οικειας ησφαλισατο νομοθεσιας. Curtius ſic, *Non injuria ergo ſua rogatione hypothecarum cauſſam ſubvertit*, cum Theophilus intelligat, id quod ad hypothecam attinet, fundi dotalis lege communitum eſſe.

§. 25. Non deeſſet mihi occaſio hic, mi Curti, reponendæ tuæ exclamationis, vide quid agant qui tam temere ejus ſtudii libris manus admovent, in quo non ſatis verſati ſunt. Poſſem ſingulas tuæ interpretationis offenſas magno odio exagitare, ſed nolui gratum facere oſoribus linguarum, nolui te hac in parte imitari. Statutum mihi fuit απολογειν ουκ αντικατηγορειν. Tu ſi ſcribere velis, fac id civiliter agas, ne ad ſecundum ictum non de defenſione ſolum, ſed etiam de ultione mihi cogitandum ſit. Ad quam ſi incubuero, ut nec cauſſa, ita fortaſſe nec induſtria, nec animi mihi defuturi ſunt.

(*) At id ipſum Curtius quoque voluit, rectèque expreſſit. An vim verbi *occupatum* non intellexit Nannius?

EXCURSUS V. ARTIC. V.

JACOBI CURTII JCTI

Epiſtola Dedicatoria.

Ampliſſ. Clariſſimoque Viro D. Jac. ab Halevinio, Eq. Au. Domino de Maldeghem, Wtkercke, Lembeke, &c. Jac. Curtius S.

QUum impellentibus huc amicis V. C. editionem horum librorum adornarem, quidvis potius in animo habebam, quam ut cuiquam eos dicarem: propterea, quod nihil in iis meum viderem præter verba, hoc eſt, rem adeo levem ac nihili, ut inde natum ſit proverbium de iis, qui compoſita in fraudem oratione falſa pro veris obtrudunt, quod verba dare dicantur. Et ecce repente frequens accurrit ex latere turba cavillantium, hominem eſſe me putidum ruſticumque, ac plane indignum qui literas norim: quod tenebras quæram, famamque detrectem, ac lucem ſpectare non auſim. Quod quantumvis falſo dicatur, nam quomodo is qui in vulgus aliquid edit, ſperare poſſet ut lateat? autoritas tamen ipſorum velut de gradu ſententiæ, quam inſtitueram tenere, me dejecit. Quid enim facerem? quum præſertim ex eo numero eſſet Dammius tuus: qui quia ipſius juſſu hanc omnem rem primum ſubiſſem, hoc quoque ſibi putaret deberi, ne quid injuſſu ſuo de editione conſtitueretur. Ac mihi videtur ſatis acerbe ac rigide jus ſuum, ſi quod habebat, in me & mea exercuiſſe: quando ne ita quidem ad præſens hominem potui differre, quod alia mihi in incude eſſe dicerem, quæ longe juſtius mea poſſem vocare. Venit igitur ad te Theophilus noſter, V.C. venit, ſed incultus & incompoſito habitu, dubitanſque ac hærens, quid primum quidve ultimum dicat: quippe ex medio itinere, ad alium quam ad quem emiſſus erat, abreptus. Amico & honeſta valde, & parum, ut ajebat, gravia efflagitanti morem gerere me putabam: ſimul & illud futurum ſperans, ut prima eorum, qui Juri operam darent, ſtudia utcumque pro virili mea juvarem. Itaque & eo tempore, quo feſta ac læta (ut cum Vopiſco loquar) fieri dicique ſolent omnia, rem aggreſſus, per intermiſſionum dilationumque moras, diſſimili, ut neceſſe erat, & inæquali textura tandem abſolvi. Verum, ut aliquando tibi inſcriberetur, nihil omnium minus tunc agebam. Nec vero quærendum eſt, quare non in manus reſumpto libro, mutarim correxerimque, quæ mutata aut correcta magis placere poſſe crederem: Quoniam, ut omittam integrum id mihi non fuiſſe, multo maxima parte jam excuſa: quum omnis emendatio etiam in facili ac jucunda materia, ingratum quiddam & amarum habet: tum vero hic tantum in vertendo moleſtiarum exhauſtum mihi fuerat, ut & ipſum emendationis nomen velut earum memoriam refugerem. Etenim ſi plæriſque in rebus, iis maxime in quibus mercedem non ſpectamus, ipſa muneris quod tractamus dignitas diligentiam noſtram cumprimis intendere & exacuere conſuevit: quid tandem in omnibus his libris eſt, quod adeo mihi id quidquid eſt laboris, quod ego hic ſubii, commendare debuerit? Eſt quidem ea juris civilis excellentia, ut neque eorum, qui ad minima quæque & infima ſe demittunt, non honeſta functio & laudanda ſit opera: ſed longe alia eſt vertendi & alia ſcribendi ratio. Qui ſcribit, ſolutus ac liber nullique addictus ſe ipſum, h. e. naturam ſuam ſequitur: quæ tempore mutata ſunt, tranſit: quæ in præſens omitti poſſunt, differt: modo capita rerum percurrit, alias in altum penitus deſcendit: nunc ſtilum cohibet, interdum latius excurrit. Omnia prorſus varie. Denique quod vel maxime animos noſtros accendit, ſolidam laudem, ſi

ad eam aſpirat, ſperare poteſt. At illi alteri, intra ingenium ejus quem vertit, ſtandum eſt: ac multa etiam præter animi ſui rationem dicenda: ſive quid frigidius collectum ſive audacius tranſlatum, ſeu durius aut inflatius dictum eſt, mutare non licet. Quod ſi qua deinde laus ſequitur, major & melior pars ejus ei, qui transfertur, decidi debet. Atque hæc eo minora ſunt, quo major ac gravior eſt autor quem vertis, ubi ſcil. & figuris juvet certare & ſelectis verbis uti liceat. Nec enim omnia ut e Græcis converſa ſint, elaborandum eſt, ſicut M. Cicero docet: ſatis eſt, ſi vel ejuſdem generis ſint. At vero hic noſter adeo non habet, quod contentionem illam admittat, ut etiam videri poſſit operam dediſſe, ne haberet. Sic & in verbis negligens eſt, & longus in exemplis & in docendo remiſſus. Non quod ea commode caſteque transferri non poſſint (quis enim id dicat?) ſed quod animos ejus qui transfert, non ſatis iis ſe oblectet, parumque tali opere paſcatur. Quid tædii mihi concoquendum fuerit, quantumque nauſeæ inter vertendum obortum ſit, oſtendo: non Theophili ſtudium vel operam damno: quando is aliter ac ſcripſit, ſcribere nec potuit fere, nec in his libris debuit: ſive naturam rerum quæ traduntur ſpectes, ſive perſonam eorum quibus ſcribuntur. Quoniam & Juris Civilis ea ratio eſt, ut quemadmodum res in medio poſitas atque in communi hominum uſu verſantes amplectitur: ita & ſermone e media hominum vita deſumto contentum nullas dicendi figuras, nulla verborum lumina, nullos tractandi colores magnopere deſiderare videatur. Et omnibus in artibus id cum primis animadvertendum ac cavendum eſt iis, qui rudibus earum εισαγωγας inſtitutioneſque componunt, ut nec ſummam ingenii laudem ex eo labore captent, nec tanquam parva contemnant, quæ viam ad majora faciunt & ſine quibus majora non conſiſtunt. Quid ergo inquies V. C. mihi inſcribis? nihil ne habet quod quenquam capere poſſit? Imo enim vero complura. Quæ quamvis (ut dixi) non admodum grata ſint nomen aliquod ex tranſlatione quærenti, tamen eum qui magis rem ipſam quam alia quædam expendat, vehementer delectare debeant. Etenim (ne ſingula quæque tam anxie conſecter) quam tibi probatum iri credimus eum docendi modum, quem Theophilus obſervat, tam facilem, tam expoſitum, tam familiarem? Primum quum nomen aliquod juris Civilis vel principaliter in diſceptationem venit, vel obiter in re tractanda incidit, nec ſatis apertam habet ſignificationem: mirum quam brevi, quam plana, quam commoda definitione id explicet. Quin etiam in pleriſque eo deſcendit, ut quare in definiendo quidque adjectum ſit, exequi non gravetur. Quod ſi quando non verba ſed res ipſæ, ut ſæpe fit, obſcuritate aliqua laborant, eas ὡς επι θεματος, id eſt exemplis quibuſdam pro tempore confictis, tam apte tamque aperte declarat, ut quamvis teneras diſcentium aures, quamvis rudes aduleſcentum animos facile ſubire poſſint. Deinde ubi per medias juris regulas eſſe eundum videt, antequam ad ea veniat, quæ propria ſunt ejus diſputationis, προθεωριας quibuſdam (ſic enim ab eo vocantur) diſcentis animum præparat atque inſtruit: ne quum illuc venerit, aut ille velut in tenebris oberrans ad multa offendat, nihil videat, aut ipſe ſeriem rerum, ſi tunc demum docere velit, ſolvere ac ſcindere cogatur. Poſtremo quoniam hoc nonnunquam evenit, ut iis quæ autor quem exponis, dixit: vel aliqua non male poſſis addere, vel tale aliquid ſit conſequens, quod omitti vix debeat: habet & Theophilus nonnullos id genus exceſſus. Incredibile tamen quam ſeſe reprimat, quam modum teneat: in ea re præſertim, quæ neque ſi ſemper ſequaris, modum aut finem habeat, & hodie ſane ad nimium venerit. Ne dicam interim, quam ubique timeat, ne cui impudentior videri poſſit: ſic enim fere veniam præfatur, τουτο δ' εξωθεν ισθι, aut εξωθεν δ' ειδεναι οφειλεις. Ab hac docendi ratione, qua melior nulla eſt, pudet dicere quam longe recedant, qui his temporibus vulgo Inſtitutiones Juris prælegunt. Nam perinde quaſi non primam & infirmam ætatem inſtituant, ſed omni genere hujus ſtudii perfectis ſummam (quod ajunt) manum

manum imponant, difficillimas quaſque & maxime arduas quæſtiones jam inde a Pylii vel Azonis ſæculo in doctorum diſputationibus verſatas ſub incudem revocant: ac diffuſe iis quæ in utranque partem a multis multa dicta ſunt, relatis & quibuſdam etiam ab ipſis, ne nihil ſuum videantur adferre, additis: ita rem omnem involvunt, ut neque ipſi ſe (mitto nunc aduleſcentes) explicare omnino aut exitum ullum invenire poſſint. Mirantur hæc ii, qui nuper ad hæc ſtudia admoti ſunt: tam exundans leges ac jura citandi flumen, tam paratam argumentorum copiam, tam variam opinionum expoſitionem. Sed cum tempore hoc omni, quod prælectioni conſtitutum erat, in eum modum extracto ac conſumpto domum abeunt: ſi quem ipſorum roges, quid ſecum e ſcholis afferat, quod vel in uſum aliquem transferri, vel viam munire ad majora poſſit: nihil habeat opinor, quod commode & ad rogatum dicat. Habere tamen pro more doctores noſtri videntur, ut priuſquam ad rerum ipſarum interpretationem accedant, quædam de tituli ſignificatione præmittant: ac breviter & paucis conſtituant, quomodo id de quo agitur, intelligendum ſit: faciunt id ſane nonnunquam (cur enim vera diſſimulem?) ſed plerumque tam obſcura ſunt omnia, tam dubia, tam coacta, ut prima ſtudia magis onerent quam juvent, & diſcentem incertiorem, quam ante fuerit, dimittant: Fingunt etiam caſus aliquos (ſic enim hodie vocant, quæ Græce θεμαλα & veteres *ſpecies* dicunt) ſed quam ineptos, quamque abſurdos? In his præſertim libris, ubi hoc decebat eſſe convenientiores, quo rudes animos magis exempla intrant quam regulæ. Equidem non opinor quenquam tam triſtem eſſe aut ſeverum, qui in iis legendis riſum tenere poſſit. Evidentialia vero (nam & ea ſic dicuntur) quæ ſimile quiddam ταις αποδειξεσιν habent ut putantur: quam indigna ſint eo nomine, res ipſa vel me tacente clamat. Quod ſi ad partes & ii mihi vocandi ſunt, qui neque delectu ullo habito, neque veniam ullam (quod minimum eſt) præfati, omnia undevis in prælectionibus ſuis εξωθεν aſciſcunt, veluti parum interſit quo quicque loco dicatur: vides jamdudum quantam hic ſcribendi materiam habeam: quam latus ſe mihi campus oſtendat: quid enim minus ferendum eſt, quam quod iſti unius verbi arrepta occaſione tractatum ex iis aliquem, quos maximos fuſiſſimoſque habet Jus Civile, alieno loco, non ſuo tempore, totum a capite accerſunt, ac tanquam Peliam quendam recoquunt? Ita fit, ut, dum contra quam Juſtinianus factum voluit, infirmas bonorum aduleſcentum aures multitudine ac varietate rerum obruunt, aut ſpes illorum infringatur & deſertores hujus ſtudii fiant: aut ſerius & magno cum labore ad ea veniant, ad quæ maturius per faciles quaſdam methodos ſine labore perduci poſſent. Huc adde, jus Civile in tam tenuem & obſcuram artem contruſum non eſſe, ex qua tanquam e piſtrino educendum diſſipandumque ac diſpergendum ſit: quin e contrario doctiſſimum quenque & ſapientiſſimum id jam diu optare, uti exiſtat tandem aliquis, qui ita Jus omne in artis formam redigat, ut & quæ diſperſa non protinus ad manum ſunt, in unum colligat: & quæ divulſa jacent, iis quæ adfinem tractatum habent, ſubjungat: & quæ confuſa magnos tumultus cient, multos errores gignunt, per genera ſua diſponat: ac aliquando certa ſit apud omnes peræque gentes & omnibus in ſcholis juris civilis ratio: quod Ælius noſter Martianus non tantum fieri poſſe, ſed etiam debere ſcribit. Quid porro memorem, nihil ægrius caveri poſſe, quam ne quantum operæ ac temporis iis datur, quæ obiter & (ut dixi) εξωθεν oblata vel aſcita ſunt: ei omne pereat & decedat, cujus potior ac prior in tractando eſſe ratio debebat. Magna ſunt hæc & gravia: majus ac gravius illud, quod etiam exemplo, non tantum peccato nocent. Pronior ſemper in deteriora mortalium natura eſt: faciliuſque præceptorum vitia, ut parentum liberi, quam virtutes reddunt & exprimunt diſcipuli. Vix menſem unum aut alterum in ſcholis verſati ſunt: jam Digeſta cogitant, jam Codicem poſcunt. Pudet e numero Juſtinianiſtarum eſſe. Ardet animus cum Baldo, cum Bartolo, pedem conferre.

Exper-

Expertus dico: eadem enim me imperitiæ mala quæ cæteros tam ſtultis cogitationibus fatigarunt. Inde ubi de Jure publice reſpondendi poteſtas facta eſt, ne id quidem nos ſequitur, ut regulas rationeſque Juris ad cauſſam, de qua conſulti ſumus, accommodare poſſimus: ſed magna temporis jactura per immenſa conſiliorum, repetitionum, lecturarumque volumina rapimur, deciſionem (ſic enim loquimur) doctoris alicujus quærentes. Haud aliter atque is qui viam, quam non probe didicit, ingreſſus eſt, ad ſingula pene trivia hæret animo, & in proximas villas deflectit, ut diſcat qua eundum ſit. Quod tamen ſic nolim accipi, ut eos probare videar, qui ex una & altera Juris regula de tota re, quæ magnum & varium forſan tractatum habet, confidenter impudenterque reſpondent: ſed ut me vicem meam & aliorum dolere intelligas, qui gravi valetudinis jactura nec æſtimandis quoque ſumptibus Juri Civili operam damus, ſi qui ad doctoris nomen aſpirant, ſine cortice (ut ajunt) interdum nare non poterunt, ſed toti ſemper ex veterum ſcriptis pendebunt. Unde ergo hoc flagitium, unde hoc dedecus fluxit? nimirum ex eo, quod omnis jam docendi ac diſcendi ordo inverſus & ratio perverſa eſt: nec quiſquam omnium, ſeu magiſtri perſonam ſumit, ſive ad diſcendum venit, circa minora illa tantiſper hærere poteſt, dum ſolida in ſequentes annos fundamenta jaciuntur. Nec vident miſeri, quanto minore negocio in cacumem evadat, qui obliquum & circa montis latera pendentem clivum ſequitur, quam qui per abruptas & aſperas cotes recta in altum contendit. His ego cogitationibus & me inter relegendi deſcribendique tædia refocillari plurimum ſenſi, & te inter legendum, ſi quando tantillum tibi eſſet a maximis quæ curæ tuæ incumbunt, rebus otii, acquieturum mihi perſuaſi. Quin etiam (vide quo progrediar) de eventu translationis tam magnifice non dubitavi ſentire, ut in ſpem venirem: noſtros homines quum accepiſſent, quemadmodum Græci, qui vivo etiamnum Juſtiniano Jura tractarunt, in docendo Jure ſeſe geſſerint: rationem inſtituendorum aduleſcentum in melius commutaturos. Porro in vertendo (nam & ejus rei reddenda eſt ratio) eum morem ſervavi, ut orationis elegantiam verborumque lenocinia non ſane captarem, ſed verbum verbo, quoad fieri poſſet, ſumma fide redderem. Quod eo pertinet, ne quis aut ſermonis dictioniſque negligentiam mihi potius quam ei quem tranſtuli, adſcribat, aut timide ſe translationi meæ tanquam ad exercendum ingenium, magis quam ut res intelligeretur, ſcriptæ committat. Quanquam ô nemo ſe committat, ſed omnes potius Græcis literis operam dent, & in priſtinum decus redeat Juriſprudentia. Nec rurſus tamen ita me huic ſuperſtitioni alligavi, quin aliquando cum Græca ſignificantius quid efferrent (ut propria quædam cuique linguæ ſunt, quæ in aliam translata indolem illam amittant) non vererer longiore verborum circumductu tam appoſitam unius verbi ſignificationem utcunque exprimere. Sed ea omnia (ſcio) tu boni conſules: apud quem omnis quidem ſemper excuſatio facilis eſt. Sed illa hoc tempore facillima erit, quod nec animi cauſſa nec operis amore, ſed ejus rogatu, cui nihil negare poſſem, tam gravem arduamque provinciam tam temere forſan ſuſceperim. Apud cæteros quoque eo nomine paratiorem mihi veniam fore confido, quod non admodum ſpectem aut poſtulem, ut inter ingenii mei monumenta, ſi tale quid unquam curabo, translatio hæc ponatur. Vale. VII. Idus Septemb.

AD LECTOREM.

Ignorare nolumus te, Lector Optime, multa in Græcis temporum vitio aut ſcriptorum incuria corruptiora eſſe quam Latina Curtii translatio oſtendat. Sicuti in omnibus fere rebus natura fert, ut initio minus perfectæ prodeant. Ne quem tamen id falleret, aſteriſci notulam iis locis omnibus diligenter Curtius in margine adſcripſit.

EX-

EXCURSUS V. ARTIC. VI.

J. P. NEITHARDI *DEDICATIO.*

Omnibus fortunæ animique dotibus ornatiſſimis Viris, Huldericho conſuli, & Joanni Henricho Neithardis, Ulmenſis Rei publicæ Patriæ patribus, patruis patroniſque ſuis colendiſſimis JODOCUS PETRUS NEITHART in Chriſto χαιρειν.

QUanquam non ignarus ſim, chariſſimi patriſque loco colendi patroni, hanc ætatem meam ſatis maturo judicio exercitatave ratione eſſe non poſſe, ut adoleſcens admodum exigui ingenii aliquid elaborare poſſim in literis inferioribus etiam, nedum in hoc genere, quod præter naturalem prudentiam, magnum uſum requirit. Quum in minoribus rebus, in emendo, vendendo, ædificando, fere ſemper pœniteat eos (quantavis naturali prudentia polleant) qui iſta conantur ante ætatis ακμην.

Quamobrem nihil omnino ante maturitatem ætatis putavi ædendum, quod poſtea non poſſit revocari. Veriſſimum enim illud eſt, optimum aliena inſania frui: quid enim ſtultius & levius, quam committere ut alii noſtra fruantur inſania? non eſt igitur, optimi patres, quod putetis mihi meam audacem juventutem atque adeo puerilem rerum imperitiam non eſſe ſuſpectam: ſcio enim quomodo φιλαυτια imponat imperitioribus, qui ſe ſuo non metiuntur pede. Aliquando (ſi Dominus vitam ex gratia longiorem conceſſerit) illud poëtæ dicam: εγω δ' ετι νηπιος ηα· Νυν δ' οτε δη μεγας ειμι, και αλλων μυθον ακουων, Πυθανομαι, κη δη μοι αιξει ενδοθι θυμος. Ob has igitur cauſas ne epiſtolium quidem in primo immaturoque adoleſcentiæ flore in hoc ſcribendum ut æderetur, duxi, præſertim cum intellexerim, quod quo quiſque doctior eſt, hoc eſſe iniquiorem noſtri temporis imperitæ ſcriptorum turbæ, quorum præcipitati abortus, cum non habeant animam, non diu vivent. Sed nunquam quiſquam tam conſtanti animi propoſito tamque bene ſubducta ratione eſt, ut non occaſio, tempus, locus, aliter aliquando ſuadeat atque cogat.

Quod mihi jam evenit: quum enim me ex juſſu veſtro, quibus ſicut optime volentibus & conſulentibus parentibus ſemper obſequi, ut debeo, paratus ſum, contuliſſem Baſileam, cauſa audiendi dominum doctorem *Bonifacium Amorbachium*, jus civile maximo auditorum fructu, maximaque laude profitentem, quem reperi omnibus modis talem, qualem mihi olim Sacroſanctæ memoriæ *Eobanus Heſſus*, non ſine judicio candidus, præceptor meus Marpurgi ſæpe prædicavit. Nam hunc virum non modo inter hujus ſeculi, ſed etiam inter veteres in omni genere literarum principes viros connumerare non dubitavit doctiſſimus & graviſſimus Poëta & Philoſophus.

Cum inquam veniſſem Baſileam, ſingulari induſtria typographus Henrichus Petrus, cui curæ erat, ut Inſtitutiones in utraque lingua quam emendatiſſimæ, eo quo videtis modo, in ſtudioſorum manus prodirent, obtulit mihi eas, ut collatis exemplaribus a mendis pro virili repurgarem. Quod viro omnibus ſtudioſis, mihi præcipue, amico negare non potui, hoc lubentius feci, quod videbatur hæc opella mea ſtudia juvare. Principia enim neglecta & contempta ubique pulcre ſe ulciſcuntur, neque enim eos qui ea contemptim prætereunt, permittunt ad altiora venire. Quid præſtiterim, aliorum eſto judicium; quidquid eſt vobis, amantiſſimi patres, dedico & me quoque. Valete in Domino Jeſu, qui quam diutiſſime vos incolumes nobis veſtræque Reipublicæ conſervet. Datæ Baſileæ menſe Martio anno a Jeſu nato, 1544.

EXCURSUS V. ARTIC. VII.

DICTIONARIOLI THEOPHILINI

PRÆFATIO.

Nobilitate ac literis insigni Viro D. Arnoldo Verneto, apud Longenas in sede Castri novi ab Arrio judici æquiss. Pontius a Quadraginta S. D.

AGitur tertius annus plus minus, ex quo quum inter Justinianeos Juris Civilis rudimenta addiscerem, quædam ex libris Theophilinarum Institutionum memoriæ causa decerpsi: quæ quum nescio quo fato, per hosce dies in manus meas incidissent, non passus sum ut *rudis indigestaque moles*, (ut de veteri Chao ait poëta) oculos contuentium detineret. Proinde omnem rudem adhuc, & impolitam materiam in unum velut acervum contuli, ac feci, ut finitionum ac significationum Legalium cumulus faciem dictionarioli cujuspiam indueret, dispositis rebus ordine literario. Quem libellum recens auximus, quæsitis magno labore ex epitome legum Constant. Hermenopuli civilis disciplinæ vocabulis: quorum quidem vim maximam in hoc nostrum dictionariolum inde transtulimus. Porro cum isthæc lucubrationes nostræ hominem quærerent, sub cujus patrocinio tuto in publicum exire possent, facturum me operæ pretium putavi, si tuo nomini inscriberentur. tuo, inquam nomini, qui non solum industrios omnes eorumque vigilias foves, ac protegis: sed & divina quadam providentia nobiliss. oppidum Castrum novum ab Arrio exornas, gubernas, tueris. Quo circa clariss. vir, hoc opusculum sub tuo nomine interim adolescentibus communicatum prodeat: qui si boni nostram operam consulent, abunde mihi laboris mei fructum relatum esse credam. Vale, Tolosæ tertio Nonas Apriles anno 1552.

EXCURSUS V. ARTIC. VIII.

Frelloniana versionis Curtianæ editio 1558.

hunc habet prologum.

ANTONIUS VINCENTIUS ANTONII F. LECTORIBUS S. D.

HArum antea notarum particulam in hujusce libri marginem conjicere solebamus: eam scil. quæ a Jac. Curtio viro eruditissimo harum Institutionum interprete profecta est. Verum quum alias præterea nonnullas studiosus aliquis nobis ex libro FR. HOTOMANI, JCti excellentis & græce latineque doctissimi, descriptas attulisset: utrasque unum in locum ordine collectas & collocatas in extremum librum rejecimus. Valete & nostrum studium boni consulite. Lugduni 1557.

EX-

EXCURSUS V. ARTIC. IX.

Alia Lugdunenſis 1572. ſic præfatur.

LUDOV. CLOQUEMIN ET STEPH. MICHAEL, SOCII, LECTORI S.

EX quo ſocietatem inivimus, lector candide, eo cogitationes noſtræ ſpectarunt, ut ea præſtare poſſemus, quæ ſtudioſis omnibus utilitatem aliquam adferrent. Cum igitur civilis juris Inſtitutiones, olim a THo Græcas factas, eaſque longe ampliores, tandem vero a Jac. Curtio Latinas redditas, typis mandandas de integro conſtituiſſemus: ne inſtituto noſtro deeſſemus, eas a mendis, quæ plurima erant, repurgavimus: hanc noſtram induſtriam, & noſtrum, quicunque eſt, laborem tibi dicantes. Quod munus a nobis habe, unde quid tua cauſa velimus, conjicias, & majora, cum facultas exiſtet, officia ſtudiaque a nobis expecta. Vale. Lugduno M. D. LXXII.

EXCURSUS V. ARTIC. X.

Præfatio Tornæſiana.

JOAN. TORNÆSIUS STUDIOSO LECTORI S.

JAm tandem habes a nobis Inſtitutiones Theophili cum Latina interpretatione, tam diu a te expetitas & expectatas. Quod eas in manibus habeamus, præcipua gratia debetur Viglio Zuichemo Phryſio, qui magno ſtudio, ac diligentia prope ſingulari, primam earum editionem procuravit, variis exemplaribus inter ſe collatis, ut ipſe in epiſtola ad Carolum V. luculente ſcripſit, in qua aperte indicat, quanti momenti juris ſtudioſis poſſint eſſe lucubrationes Græcorum.

Pater meus cum cuperet has inſtitutiones in tui gratiam minori forma excudere, ac e regione addere Curtii interpretationem, quod videret id a quam plurimis probari, neque a Viglio improbari (quem etiam de iis vertendis conſilium cepiſſe conſtat) perlegendum dedit Græcum Theophilum, & ejus verſionem, Ludovico Miræo, viro ſane diligenti ac erudito, qui tunc temporis, in emendandis libris qui edebantur, nobis operam præbebat.

Is cum patri morem geſſiſſet, cœpta eſt hæc noſtra editio, ſed ſtatim, ac in ipſo limine, intermiſſa, cum Miræus vitam cum morte commutaſſet.

Hanc mortem paulo poſt ſecutum eſt bellum civile: bellum vero lues illa peſtifera anni M. D. LXIIII. quæ maximam Lugduni ſtragem edidit.

Quam ater, quam infauſtus mihi fuerit annus ille, dici non poteſt. Cohorreſco, cum ejus recordatio ſubit.

Familia noſtra, quæ ex quindecim conſtabat, quot videlicet Madaurenſis in familia eſſe putat, ad duas redacta fuit.

Atque ego relictus, qui parentum, adgnatorum, cognatorum & affinium obitum deflerem.

In his, proh dolor, amiſi patrem: patrem, inquam, cui plus debebam, quam ullus alius unquam patri ſuo debuerit, tum ob ejus in me verè paternum amorem, tum etiam ob aſſiduam de me curam, quæ eum jugiter exercebat.

Neque vero me ſolum afflixit hæc acerba mors, verum etiam omnes viros frugi, qui eum noverant, ac omnes litteratos.

Nec immerito. Quantopere enim ſtuduerit, quandiu vixit, rem litterariam juvare, noſſe licet ex variis ac laborioſis librorum editionibus, quos ſuis typis excudit, tum ſuo nomine, tum etiam nomine ac impenſis Seb. Gryphii, typographi de litteris, ſi quiſquam alius, bene meriti, ab anno videlicet M. D. XL. ad LVI.

Vix recreabamur ab illa peſte, cum nec opinantibus ſupervenit ſecundum bellum civile, ac deinde aliud ex alio, velut unda ſupervenit undam. Nec adhuc ſedati ſunt fluctus.

Hoc te volui ſcire, ne mihi paulo durius ſuccenſeres, quod tamdiu carueris hac editione. Cum licuit, eam denuo prælo commiſi, nec deſtiti, donec opus conſummatum viderem.

Typus graduum cognationis me aliquandiu ſuſpenſum habuit, quod a paucis viderem probari eos, qui hucuſque editi ſunt, quamvis nonnulli a doctiſſimis viris ſint delineati: ſed in ea hæſitatione oportune apparuerunt Ledæ filii. Clariſſ. vir Fr. Roaldus J. C. nulli noſtræ ætatis poſtponendus, ab Italia rediens cogitur hic commorari, donec certior fiat de rebus Aquitanicis: ſicque ejus diſpendium mihi compendio fuit. Peto ab eo, ut dignetur typum cognationis deſcribere ex ſententia Juſtiniani.

Is, ut eſt mihi amiciſſimus, quod in primis bonis duco, ac in rem litterariam propenſiſſimus, non ſolum deſcripſit typum inſtitutionum, ſed etiam eos quibus explanatur l. *Juriſconſultus*. Hos autem, eruditiſſimi illius viri Judicium ſecutus, ſubjunxi ad calcem Inſtitutionum, cum brevi ac dilucida eorum expoſitione.

Itaque hanc habes a nobis editionem omnibus numeris abſolutam, quam cupio a te probari, nobiſque ob id gratulari.

Ne integram ejus laudem arripere viderer, volui tibi indicare eos, qui aut vigilias ſuas, aut ſtudium in hunc librum attulerunt.

Tu eis, aut eorum memoriæ gratiam habebis. Bene vale. Lugd. Idib. Aug. 1580.

EXCURSUS V. ARTIC. XI.

EDITIONUM

Lugdunenſis apud Jo. Huguetan 1587.
Genevenſis apud Jac. Stoer 1628.
& Toloſenſis apud Raym. Boſc 1663.

communis Præfatiuncula.

TYPOGRAPHUS AD LECTOREM.

EN tibi denuo, Candide Lector, Juris Civ. Inſtitutiones excuſas, olim a THo Græcas factas, eaſque longe ampliores, tandem vero a Jac. Curtio Latinas redditas, quas ſumma quam fieri potuit diligentia & fide, priuſquam typis mandarem, a mendis omnibus, quibus ſcatebant, repurgandas, & cum Græco exemplari conferendas, ut quam proxime ei reſponderent, curavi, viri cujuſdam Juris Græcarumque litterarum peritiſſimi opera, ita ut nunquam caſti-

caſtigatiores purgatioreſque poſtrema hac editione editæ ſint. Tu igitur noſtra induſtria, noſtroque labore, quicumque eſt, fruere, gratoque animo, quæ in tuum juriſque ſtudioſorum omnium uſum proferuntur, excipias, & majora, cum facultas exiſtet, officia ſtudiaque a nobis exſpecta. Vale. [Lugduno, 1581.]

EXCURSUS V. ARTIC. XII.

DION. GOTHOFREDI *Dedicatio ac Præfatio*, in Editt. 1587. 1608. & 1620. ſine ulla varietate exſtantes.

Generoſis & Magnificis D. D. GEORGIO A SAYN, Comiti in Witgenſtein, Domino in Homburg, &c. & PHILIPPO A SAYN, Baroni in Winemberg, Domino in Beihelſtein

DIONYSIUS GOTHOFREDUS, J. C. S.

HÆret animo, Generoſiſſimi Comites & Barones, benevolentiæ mihi a vobis exhibitæ ſincera tenaxque memoria, cujus recordatio diuturnior eo mihi futura eſt, quo magis in illa ætate ac nobilitate veſtra priſcæ germanæque virtutis, hoc eſt humanitatis, pudoris, conſtantiæ, animi erga ſtudia bene affecti exempla, pene innumera, deprehendi. Quæ utinam hocce ævo, omnibus ita cumulate ſuppeterent omnia, minus ut opinor, malorum nobis à cœlo nunc metuendum foret: quæ niſi numen propitium, nobis, qui nunc vivimus, proximo quaſi exitio ac fato [*ſic*]. In hoc tamen publico & quaſi totius univerſitatis luctu cum animo frangi debilitarique turpe eſt, tum maxime, præſens remedium ab una re litteraria, juriſque ſtudio mihi petendum eſſe exiſtimavi. Pars operæ in illo otio, aut potius negotio, Theophilus Græcus juris interpres: quem dudum & animo & voto, vobis (hîc tunc agentibus, & in juris ſtudio adſiduis) dictum deſtinatumque, nunc in vulgus editum, generoſitati veſtræ, ex animo palam nuncupo atque offero. Cultus erga vos mei, pro veſtra æquanimitate, id, uti ſpero, pignus perpetuum habebitis. Valete. Datum Kal. Mart. 1587.

AD LECTOREM.

Theophilum juris anteceſſorem, Lector, tripartitum, hoc eſt Græcum ipſum cum Latina interpretatione Jacobi Curtii, & ipſo Inſtitutionum textu, editum tibi exhibeo: ut qui Græca Latinis adjungere volent juris ſtudioſi, vel ab ipſis Inſtitutionibus voti ſui initium faciant. Fuit & alia conſilii mei ratio, quod ut Græcus à paucis, ita Latinus tantum dimidiate, hoc eſt, non perfecte: ab ipſo vero Inſtitutionum textu ſeparatus, non niſi obſcure ac moleſte intelligatur. Ut perfecta ac plena tibi editio conſtaret, tripertitum feci. Paratitla ſingulis titulis adjeci: ſed & in oram notas atque ſcholia rejeci: Græca titulorum de verborum ſignificatione & de regulis juris fragmenta hinc & inde emendicata, in unum ita collegi, atque commiſi, ut ſuis ac ipſis legum capitibus Latinis reſpondeant. Munus, lector, æquo ac placido animo accipe, & vale.

EXCURSUS V. ARTIC. XIII.

JACOBI STOER *Præfatio* A. 1610.

TYPOGRAPHUS LECTORI BENEVOLO S.

THeophilum Græcum Inſtitutionum Juris Civilis Paraphraſten tibi iterum exhibemus, Lector Candide, ſed non tantum Græce, verum & Latine jura ediſſerentem CURTIO interprete. Cujus Paraphraſtica μεταφρασις tam ſcita eſt, ut nulla alia videatur huic anteponenda Inſtitutorum εξηγησις, ſi commodam Juris diſcendi rationem reſpicias. Etenim a perſpicua & plana Principiorum Juris intelligentia auſpicandum eſt: non a prolixis Interpretum rixantium diſceptationibus; quibus non promoventur tyrones, ſed a Juris ſtudio abſterrentur; aut ſaltem implicantur, & in rebus per ſe facilibus plus nimio detinentur; ut ſi deſertores ſtudiorum hac numeroſa inſtitutione non efficiantur; ſerius multo ad Juriſprudentiæ ſcopum perducantur, ad quem leviore via maturius perduci potuiſſent. Theophilus vero ita plano tramite ad rectam των αρχων της νομικης νοησιν novos Juſtinianæos perducit, ut nec ſit obſcura brevitate moroſus, nec diffuſa enarratione moleſtus. Ritus veterum ſtudioſe aperit; criteria Juris commonſtrat, quæ ſæpius caſuum, ut vocant, poſitione commode illuſtrat; eruditas verborum υπογραφας non raro affert, dictione admodum facili & perſpicua uſus, ut ſe ad diſcentium captum tanquam interpres accommodaret. Unde videtur probe gnarus conſilii Juſtiniani, qui tyrones in Inſtitutionibus diu detineri noluit; ſed ad veterum Juriſconſultorum ſcripta, Pandectas dico, primo quoque ſtudiorum Juris anno adduci præcepit. Nec tamen inde colligo Theophilum noſtrum, Anteceſſorem illum eſſe, quem in jure componendo cum aliis compilatoribus Juſtinianus adhibuit; quod vero antiquitatis peritiſſimo Barnabæ (*a*) Briſſonio viſum; Potior eſt apud me Antonii Auguſtini (*b*), Cujacii (*c*), & aliorum, qui diverſum hunc Paraphraſten ab illo Triboniani ſocio faciunt: quod frequenter de verbo ad verbum illa tranſcribat, quæ in Baſilicis habentur (*d*): imo ſi credimus Cujacio (*e*), Accurſii Gloſſam ſæpe convertat, ut eum non longe ab Accurſii ſeculo floruiſſe conjiciat vir incomparabilis Cujacius. Sed utcunque ſit de Theophili ætate, nec enim magno in diſcrimine poſuerim, conſtat hanc Paraphraſin Doctiſſimorum virorum, Vigli Zwichemi, Auguſtini & aliorum judicio magni faciendam: juriſque ſtudioſos multum debere Angelo Politiano, qui Inſtitutionum Theophili primus præco fuit; plurimum vero Viglio Zwichemo, qui deliteſcentem hanc Paraphraſin primus in lucem emiſit, & luculentiſſima doctiſſimaque præfatione commendavit. A tantis igitur viris commendatum Theophilum tibi commendamus, Lector benevole, eumque notis auctum exhibemus: non tamen prolixis, ne nimium excreſceret libellus, quem manuali forma in tyronum gratiam edere voluimus, tanquam Enchiridion prima Juriſprudentiæ Romanæ principia complectens. Vale Lector Candide, & hunc noſtrum laborem grato animo accipe.

(*a*) Lib. 1. de Verb. ſign. in voce *Anteceſſor.* (*b*) Lib. 3. Emendat. cap. 8.
(*c*) Ad §. *aque* Inſt. *de Action.* (*d*) Leunclavius L. 2. Notator.
(*e*) Ad d. §. *aque.* [V. Apolog. Fabroti §.].

EX-

EXCURSUS V. ARTIC. XIV.

SIVE

C. A. FABROTI *Dedicatio ac Præfatio.*

ILLUSTRISS. VIRO D. D. PETRO SEGUIERIO FRANCIÆ CANCELLARIO.

Silent leges inter arma, ut olim veriſſime Orator dixit, VIR ILLUSTRISSIME: hoc eſt, ſordent pacis ſtudia inter armorum ſtrepitus, & hoſtiles tumultus: quid enim Paci Dearum humaniſſimæ cum ſæviente Marte? Exit tamen ex umbroſo, & ſcholaſtico pulvere legum interpres Theophilus armorum ſecurus, & pulverem Martium non reveritus, togatus ſagatos non horret. Prodit, inquam, ornatior & politior, ut tam vere, quam animoſe profiteatur, belli rationem non aliter conſtare, quam ſi ſua legibus dignitas, & majeſtas ſervetur illæſa: prædonio more, & nullo jure gentium bellum geri, quod contra fas piumque indicitur. Sacratiſſimum Principem noſtrum jure bellum inferre, quia de alienis non certat, ſed res ſuas repetit, & arma armis propulſat, repellit bellum, non infert

JUSTITIA *dubium, validiſne potentior armis.*

hoc purum, piumque duellum eſſe. Ea re cœpta quæque ei proſpere fluere. quod nuper quidem Provincia experta eſt, cum *feroces* hoſtes inſulis ſuis incubantes, auſpiciis invictiſſimi Regis excedere vidit. Intellexit *fera gens*, inſulas non *exulibus aptas*, ſed ſanctitate præſtabiles ſe non ſine ſcelere invaſiſſe. Demirata eſt non dicam audaciam, ſed animi magnitudinem militum per rupes prope invictas erumpentium, & primo impetu ſine ullo fere ſanguine ac cæde in valla, & foſſas munitiſſimas inſiliiſſe, & caſtra perrupiſſe obſtupuit: *tantuſque terror Gallici nominis, & armorum invicta felicitas erat*, ut mox bellicis tormentis, & traditis Aquilis, deditione ſervari, & loco cedere maluerit, quam victrici noſtrorum manu ad internecionem cædi. Hoſtes à Duce fortiſſimo ſalutem petierunt. noſtri recepta deditione claram, æternamque gloriam ſibi quæſierunt, & ſervatos hoſtes ſibi in perpetuum obſtrinxerunt.

Longe autem optima ratione juris, & legum interpres Te patronum elegit, & vindicem, quia Tu VIR ILLUSTRISSIME *vox legum es, idemque cuſtos.* & quia Tua quoque intereſſe putat, dignitatem ſuam ſartam tectam haberi, *quia conſtare non poteſt jus, niſi ſit aliquis Juriſperitus, per quem poſſit quotidie in melius produci.* Sed præterquam quod *Legum conditorem*, *jurium* quoque *conditores* in tutelam ſuam recipere convenit, literatus orbis Te literatæ militiæ principem profitetur, ac munus Tuum velut *dignitatem literarum* ſuſpicit, & reveretur. Principis quidem indulgentiam mereri glorioſum eſt, & judicio Principis *ſummæ rei* admoveri, regnique negotia tractare: ſed ejus demum gloria propagatur, & diuturna eſt, qui ingenii, ac doctrinæ claritate, & quod præcipuum eſt, vitæ integritate, ac ſine ulla rei familiaris lacuna ad altiorem dignitatem provectus eſt. Illud Principis beneficium eſt: hoc virtutis, & recti animi merces. Scimus autem etiam nos ILLUSTRISSIME VIR, qui Te e longinquo reveremur, ſcit univerſa Gallia, Te qua ætate, qua rerum experientia tantæ moli parem, non inſano fortunæ adblandientis nutu, ſed ſagaciſſimi Principis judicio, & eximia virtute, & in Principem devotione ad ſupremum Juſtitiæ ſacerdotium, & ſecundam à Principe poteſtatem evectum. Hoc ſcilicet deerat genti patritiæ, & tot magiſtratibus illuſtri, ut Te Optimus Princeps ad magi-

magiſtratuum apicem vocaret. Scimus & quanti literas facias, & quam benigne literatos foveas. Videmus jam in urbe Regia, quo cuncti qui literas amant, undique confluunt, quod apud nos ſolo remotiſſimos fama vulgaverat, Teque non minorem fama Tua experimur. Itaque, VIR ILLUSTRISSIME, ea me res impulit, ut Te auſu forte temerario adirem, & hunc fœtum literarium Tibi literarum parenti, & Mœcenati libens merito donarem, dicaremque. Cui profecto laudis & gloriæ multum accedet, quod eum Tibi inſcripſerim: ea enim longe pretioſiora haberi ſolent, quæ ſanctius, & auguſtum aliquod nomen præferunt. Vale. Deum veneror, uti diu Principi proximus ſedeas, & cum rerum æternitate certet nominis Tui decus & claritudo. Lutetiæ Pariſ. (*) Kal. Aug. CIↃIↃCLVI.

Amplitudini tuæ devotiſſimus,

CAROLUS ANNIBAL FABROTUS.

LECTORI.

Edidit ante annos centum, & quod excurrit, V. Cl. Viglius Zuichemus Græcum paraphraſten Inſtitutionum Juſtiniani. De eruditione ejus ſemper inter omnes conſtitit. de nomine poſt Jacobum Cujacium V. Cl. cœpit addubitari: ipſe (1) enim Theophilitzen appellat, quem plerique omnes Theophilum. & puto tamen, quod & credi par eſt, virum præſtantiſſimum id ei nominis indidiſſe libris auctoribus, vel certe ſcholiis Baſilicorum, in quibus interdum laudatur. quanquam & membranei Theophili codices, manu perantiqua exarati, & libri Baſilicωn, quos ipſe Cujacius latinitate donavit, Theophili nomen præferunt libro ſexageſimo, quorum omnium apud me potiſſima auctoritas eſt. Denique Scholiaſtes antiquus eruditiſſimum hunc paraphraſten, Theophilum appellat. Nec igitur ei nominis quæſtionem movendam cenſeo. Quo autem ſæculo floruerit Theophilus noſter, etiam in diſquiſitionem venit. & illi quidem errorem longe maximum errare mihi videntur, qui Juſtiniano coætaneum fuiſſe autumant, cujus etiam opera Juſtinianus ipſe in componendis Inſtitutionibus uſus fuerit, quemque unum ex Pandectarum architectis appellant: Nec enim veriſimile eſt, Theophilum illum virum Illuſtrem, & Anteceſſorem Conſtantinopolitanum, jus illud in quo verſabatur, ignoraſſe, & interdum lapſum fuiſſe, ut hujuſce Theophili errata quædam obſervavimus in Notis noſtris. (2) Quamquam ut verum fatear, non puto errata graviora eſſe Theophili noſtri, ſed ſtudioſi alicujus, qui hæc in ora libri ſui primum adſcripſerit, unde in Theophili ipſius contextum poſtea irrepſerint. Id ſuadet Theo-

(*) Editio prior hunc habet diem: *Kal. Decemb.* CIↃIↃCXXXVII. Ceteræ varietates nihil habent præcipui, quum in ſingularibus conſiſtant vocibus, pro quibus in poſteriori alias ſubſtituere maluit. Ex: gr. in princ. antea dederat: *quid enim humaniſſimæ Dearum Eirene cum ferociſſimo Marte?*

(1) *In priori Edit. fuit:* ipſe novum ei nomen impoſuit, ſecurus legis Corneliæ de falſis: Theophilitzen enim appellat, quem *&c.*

(2) *Hinc uſque ad* peritia *ignorat edit. prima.*

(3) *Pro ſeqq. uſque ad*, Baſilicis inſerta ſint, *Edit.* 1. *habuit*: Crediderim tamen non multo poſt Conſtantinum Porphyrogenetam Leonis Philoſophi filium, hunc Theophilum claruiſſe, eumque inter cæteros Baſilicorum interpretes numerari libro ſexageſimo, & alibi. aut certe, non multo antiquiorem eſſe. eique ſententiæ præter alia, argumentum præbet, quod duorum fratrum filios non jure conjungi ſcribat, quod ſine dubio Juniorum Principum conſtitutionibus, vel ſacris Patrum definitionibus tribuendum eſt, qui veterem Theodoſii conſtitutionem in uſum retraxerunt. Nec moveor, quod cum multa Leonis conſtitutionibus abrogata ſint, ubique tamen Juſtinianum noſtrum exhibet, nec e novo jure quidquam adſpergit, ut omnino videri poſſit, & Conſtantino & Leone Impp. antiquior: nec enim aliter paraphraſtæ munere fungi potuit, quam illibato relicto Juſtiniano, nec tamen ſibi temperare

Theophili auctoritas & peritia. Certe & antiquiſſimum & eruditiſſimum eſſe ſatis conſtat ex verbis certis, ac legitimis, quibus utitur: ut veriſimile ſit, veteres eum Juris auctores, puta Cajum, aut Ulpiani titulos præ manibus habuiſſe: nec enim apud cæteros Græcos interpretes, tot formulas, totque verba τυπικα invenire eſt (3). Et crediderim equidem ante auctorem Baſilicωn eum claruiſſe: obſervo enim quædam in eis ex Theophilo tranſcripta, & Theophilum noſtrum citari à Thalelæo [Stephano, dicendum erat], quem Baſilicis antiquiorem eſſe non ambigitur, cum ex ejus ſcriptis nonnulla, ut Græci interpretes monent, Baſilicis inſerta ſint.

Ex Theophili ſcriptis an aliud quidquam exſtet, præter hanc paraphraſin videndum eſt. Et nemini (4) quidem ſuboluit, quidquam exſtare, vel interiiſſe. Videtur tamen Theophilus commentarium (5) *de judiciis* edidiſſe, cujus ipſe meminit in §. 20. de Actionib. & §. 2. *de Offic. jud.* & alterum *de publicis judiciis*, cujus mentio in §. 1. *de publ. judic.* Nec enim probabilis videri poteſt eorum ſententia, qui putant, Theophilum in d. §. 20. intelligere titulum *de officio judicis.* Nam Theophilus ipſe in d. §. 2. citat eundem tractatum *de judiciis.* Præterea ſcholiaſtes auctoris noſtri ad tit. *de inoffic. teſtam.* meminit alterius commentarii Theophili his verbis: και αυτω γαρ ὁ Θεοφιλω εν τω ιδιω *indici* των ρητων, &c. eſt autem Index, ἑρμηνεια, ὑπομνημα, interpretatio, commentarium, ut exponitur in Gloſſis Baſilicorum. quæ omnia vel perierunt, vel forte cum blattis & tineis luctantur.

Ut autem intelligas, erudite Lector, quid hac editione præſtitum ſit à nobis, paucis accipe. Editionem Viglii ſexcentis locis emendavimus, trium librorum veterum ductu, & ſubſidio, quos e Regia bibliotheca utendos mihi dedit clariſſimum Galliæ decus, & ornamentum maximum, Nicolaus Rigaltius ejuſdem bibliothecæ Curator. Latinam interpretationem concinnavimus, ut Græco textui reſponderet. Scholia quædam hactenus inedita, ex eiſdem libris protulimus, quæ Theophilo noſtro non modicam lucem adferre videntur. Uſus præterea ſum libro edito Petri Nancelii V. Cl. & Græce ac Latine eruditiſſimi, ad cujus oram idem, ut fieri amat, emendationes quaſdam adſcripſerat de ſuo, vel certe manuſcripto cod. fretus, qui in pleriſque à Regiis codd. non diſſidet (6). Nec prætereundus eſt Jacobus Mentellus v. c. & eruditiſſimus, qui pro ſingulari humanitate ſua Theophilum cum Regio codice collatum, ut animadverti, utendum mihi dedit. in quo nonnulla notavi, quæ me fugerant, ut ſæpe nos fallunt oculi, tametſi laborum ſimus patientiſſimi. Ut autem nihil deſiderari poſſet, deſcriptionem graduum, quam Cujacius edidit, ut antiquam, & optimam inſeruimus: nec enim in MSS. Theophili codicibus ulla comparet. (7) Ad ſummam editio quodammodo nova eſt, quia non emendatior tantum, ſed

perare potuit, quin paragraphum, *duorum autem, de Nupt.* ad jus novum inflecteret.

(4) Immo Contio ad §. 10. *de Injur.* Ceterum vide nos ad Mylii Hiſtoriam pag. 51. not. 44. & noſtram fragmentorum Appendicem.

(5) Vide eadem, & Galterium ad §. 20. *de Actionib.*

(6) Seqq. uſque ad vocem, *patientiſſimi* non leguntur in Edit. 1.

(7) *In priori Edit. hic amplius exſtat:* Sed & Viglii præfationem & doctiſſimam, & utiliſſimam edi curavimus, ne intercideret: intereſt enim Reip. literariæ fœtus ejuſmodi literatiſſimorum hominum non interire. Denique Græca titulorum de verb. ſign. & de Reg. jur. fragmenta e libris Baſilicωn MSS. Theodoro Hermopolita, & Michaële Attaliota, manu etiam exaratis ſublegimus, ut invicem collata mutuam ſibi lucem præferrent. Hoc autem beneficium, Lector, mecum debes humaniſſimis, candidiſſimis, & laudatiſſimis fratribus Puteanis, qui perhumaniter abſente V. Cl. Nic. Rigaltio, utendos ex Biblioth. Reg. libros mihi dederunt, quibus in exornando Theoph. non mediocriter adjutus ſum. Ad ſummam editio quodammodo nova eſt, quia non emendatior modo, ſed Scholiis, & Notis auctior prodit. Notas noſtras ex integro in Theophilum commentario delibavimus, quem & aliquando cum bono Deo ſumus edituri. Ipſum autem &c.

ſed Scholiis, & Notis auctior prodit. Ipſum autem Juſtiniani contextum conſulto omiſimus, cum ne liber in nimiam molem excreſceret, tum quia novam, & emendatiſſimam ejus editionem adornamus. His igitur interim utere fruere candide Lector, & Vale.

EXCURSUS V. ARTIC. XV.

GALTERIANÆ *Præfationis pars.*

INſcribitur hic liber THEOPHILUS RENOVATUS: quia erudiendis eum ſcripſi, non eruditis: non ut in juris apicibus dirimendis, meum commendem ingenium, & veſtrum torqueam; ſed ut poſſim prima vobis legum fundamenta perſpicue tradere; & ut Horatii verbis utar,

Non fumum ex fulgore; ſed ex fumo dare lucem.

Uno verbo Theophilum in ſuo ſtylo ſimplici ac paraphraſtico imitandum ſuſcepi: qui inter Inſtitutionum interpretes non ſolum antiquitatis, ſed etiam perſpicuitatis ac methodi, primam laudem obtinet; nec immerito. Quis enim ex ipſis, neceſſarias textui intelligendo diviſiones ac definitiones aptius tradidit? Quis in quæſtionibus arduis & captum rudium ſuperantibus; propoſitâ facti ſpecie, & depromptis ex notitia antiquitatis præviis inſpectionibus, legentis animum ſapientius præmunivit? quis formulas rerum gerendarum ſolemnes; quis verba typica; quis ſingularia jura, quæ aliunde cognoſci non poſſunt, frequentius expoſuit? quis adhibitis rationibus & principiis, æquitatem juris melius fulſit, & mentem atque efficaciam legum apertius exhibuit tyronibus intuendam.

Sed (quod caput omnium arbitror, & in juris interprete difficillimum) tanto judicio ſua ubique præcepta diſponit Theophilus; ut quid ſciant; quid ignorent; & quid ſcientiæ portare poſſint eorum ingenia præcognoſcens: modum ac tempus docendi ſingula prudentiſſime obſervet:

Et jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.

Verum fateamur neceſſe eſt, non pauca emendationem & renovationem exigere in Theophilo paraphraſte: quem conſtat diverſum eſſe ab illo Theophilo, qui cum Triboniano & Dorotheo Juris Civilis inſtitutiones compoſuit. Primum enim conſtat locos eſſe non paucos inſtitutionum, quos minime intellexit: ita ut quædam ejus interpretationes unica litura delendæ ſint; eo quod interdum meram fabulam redolent: interdum vero textui Juſtinianæo ex diametro adverſantur. Dictionum inſuper Latinarum etymologiam & ſignificationem (quod in homine Græco mirum non eſt) nonnumquam ignoravit: puta cum aſſeruit ad §. *ult. de curat*: *Actorem* dictum fuiſſe; eo quod apud *acta* conſtituatur: & cum dixit ad §. 1. *de verb. oblig.* duas illas voces ſpondes, ſpondeo, Græce efferri non poſſe. Præterea legum citationes in univerſo libri ſui decurſu prætermiſit. quas tamen eſſe neceſſarias juris ſtudioſo certiſſimum eſt: cum debeat erubeſcere, quoties ſine lege aliquid dicit, arg. Nov. 18. de triente & ſemiſſe cap. 5. quid referam locutiones græcæ illius paraphraſeos mixtobarbaras, ubi larvata paſſim latinitas & græcum idiotiſmum ementita, legentibus riſum aut ſaltem faſtidium parit. Latinarum autem vocum cum Græcis permixtio, qua ſæpe utitur; Græcis quidem auditoribus Latinam Juriſprudentiam ſitientibus, quorum duntaxat gratia opus illud editum fuerat, placere olim potuit, & prodeſſe.

deſſe. Verum nobis, qui plerumque Græce parum ſcimus, vix poteſt non eſſe inſuavis atque inutilis.

Neque huic incommodo plene medetur Latina Verſio variorum interpretum: qui interdum vitioſa exemplarium editione, interdum aliis ex cauſis decepti, legentem quoque incauti decipiunt, & alienum a mente Juſtiniani ſenſum obtrudunt. His addo quod multa Theophilus reliquerit in textu Juſtinianæo intacta & omni penitus expoſitionis adminiculo deſtituta: de jure autem noſtris inſtitutionibus poſteriore, ne verbum quidem unicum attulerit. Id tamen jus novum vobis tradi, aut ſaltem ſæpiſſime delibari perneceſſarium eſt haud dubie: ut tam aures quam animi veſtri quod in ipſis rerum obtinet argumentis, juxta mentem Juſtiniani accipiant. §. *cumque hoc in proœm. Inſtit.*

His de cauſis methodo Theophili, tanquam omnium facillimæ & vobis commodiſſimæ, inſiſtendum credidi: a Theophilo tamen ipſo ſæpe diſceſſi. Multa quæ deerant ad uſum pertinentia, ex Novellis vel ex aliis Juris libris ſupplere conatus ſum. Locos ejus reprehenſioni obnoxios addito ad marginem aſteriſco notavi: quia metuendum viſum eſt, ne tanti viri auctoritas multos traheret in erroris conſortium. &c.

EXCURSUS V. ARTIC. XVI.

JO. DOUJATII *Dedicatio & Præfatio.*

Viro ſuperilluſtri D. MICHAELI LE TELLIER Franciæ Cancellario JOANNES DOUJAT Anteceſſor, Salutem.

QUidquid in Jure Civili, Canonico, Patrio, conamur publici Legitimæ ſcientiæ Profeſſores, id tibi totum debemus, CANCELLARIE DIGNISSIME. Tuo unius patrocinio inſtaurata vigent ſtudia noſtra. Per te, ut in Sacro Conſiſtorio, in Senatu, in Minoribus Tribunalibus Juſtitia floret; ita & in Academiis Juriſprudentia (magno publico malo jamdiu per Galliam jacens) nunc te auctore renaſcitur, nunc demum ſpirat, vividiſque benignitatis tuæ radiis illuſtrata, & quaſi refocillata, in priſtinum tandem ſplendorem feliciter reſurgit, fructus brevi, ut ſperamus, datura, tantorum auſpiciorum honore non prorſus indignos.

Nimirum in hac Juris cognitione poſitam eſſe viam certiſſimam noveras ad bonam mentem, ad morum probitatem, ad æquitatis præſertim amorem, rectamque Juſtitiæ ac totius reipublicæ adminiſtrationem.

Harum tu virtutum pleniſſima poſſeſſione uſuque inſtructus, CANCELLARIE GLORIOSISSIME, cum probe intelligas, quantum publice interſit, eas latiſſime ſpargi atque diffundi; in eo providentiam tuam optime collocari putas, ſi id imprimis egeris, ut in dies imitatorum tui copia ſuccreſcat. Neque enim tibi verendum, ne dum tanti exempli ſequendi deſiderio cuncti tenebuntur, reperiatur quiſquam, qui transgredi poſſit aut aſſequi, quod tamen pervelis ipſe, ſi fieri poſſet: tanta eſt in publica commoda propenſio tua; tantumque abes ab Auguſti, ambitione dicam, an puſillanimitate, qua ex deterioris comparatione gloriam creditur aucupatus. Similes ergo tibi per te ſperare poterit ætas ventura: at parem neminem. Longe proſequentur impoſterum adorantes præclara veſtigia tua, eruditi tuo nutu Juriſconſulti, ſub iis enutriti legibus,

quas te ſuggerente & enucleante dictas a MAXIMO REGE, & ex officio alacres exequimur, & ſuſpicimus attoniti ex veneratione.

Tuis nempe ſalutaribus conſiliis redditam videmus Academiæ Urbique Principi Civilis ſapientiæ Profeſſionem; additamque Romanæ Juriſprudentiæ Francicam, velut dignam tanta parente ſobolem. Eodem te moderante, INCOMPARABILIS CANCELLARIE, quam proxime ad Juſtiniani mentem atque antiquam ad formam, imo & aliquatenus ultra veterem formam reſtituta eſt Juridici ubique ſtudii diſciplina: cui rei mecum tota (ut noſti) ſchola noſtra dudum allaboraverat.

Sic docentibus ſuus honos, diſcentibus utilitas ſua conſtabit, felici utriſque impoſita implendi officii neceſſitate. Quæcumque huc pertinent, ea, quantum tibi cordi ſint, ignorare nemo poteſt, BENEFICENTISSIME TELLERI. In iis ſic probas maxima incæpta, ut minima non aſpernere.

Hinc mihi fiducia ſub nomine tuo conſecrandi vetuſti & probatiſſimi Inſtitutionum Interpretis THEOPHILI Paraphraſin mea cura emendatam, ſelectiſque notis dilucidatam. Prodit ergo typis non inelegantibus, & commodiori forma, cum non pœnitenda, ut ſpero, ſtudioſæ Juventutis utilitate; cui magis quam privatæ noſtrum cujuſque famæ conſulere, ſemper Anteceſſorii eſſe muneris duxi. Annue, quæſo, his noſtris levibus cœptis VIR SUPERILLUSTRIS, dum majora meditamur. Sic tecum floreant apud nos quam diutiſſime veritas & Juſtitia, felici velutoſculo per te conſociatæ.

Sic ſumma illa tibi innata, raroque virtutum cæterarum comitatu ſubnixa, & tot tantarumque rerum, experimentis conſummata ſapientia, futuris per ſecula Magiſtratibus juriumque Conſultis, vel mortalibus potius cunctis perpetuo præluceat: quod hodie facit ad omnium admirationem; non privatorum modo, ſed & MAGNI LUDOVICI, qui, omnium Judicio, incredibile eſt, æternumque erit orbi univerſo, tam pace quam bello miraculum. Vale, Lutetiæ Pariſiorum X. Kal. Mart. an. Chriſtiano M. D. C. LXXXI.

JOANNES DOUJATIUS

LECTORI SALUTEM.

CUm non facile venalia reperirentur exemplaria Paraphraſeos inſtitutionum Juſtiniani, Græce olim a THEOPHILO Anteceſſore conſcriptæ, atque a JACOBO CURTIO in Latinum ſermonem verſæ, aut ſi quæ proſtabant, Græco-Latina quidem voluminis mole, Latina vero mendorum multitudine minus ad ſtudioſorum uſum idonea viderentur: Bibliopola, hortantibus amicis, novam & accuratiorem ejus Operis editionem ſuſcipiendam putavit. Ea, ne legentium aut manus pondere gravaret, aut oculos mentemque erroribus offenderet, priori incommodo, non aliter exiſtimavit occurri poſſe, quam ſi Latinam tantum Interpretationem typis curaret excudi, Græco textu prætermiſſo, ut quo, nec ob ſtyli elegantiam docti ſupra modum delectarentur, & vulgus ſtudentium non ægre careret; poſterius vero incommodum correctoris diligentia, & characterum concinnitate ſe non difficile ſperavit amoturum. Verum, ut ultra hæc, quæ ſuarum eſſe partium noverat, eſſet aliquid præterea, quo poſſet hæc Editio in publicum commodatior paulo exire, a me popoſcit, ut nonnihil ei operæ meæ in id commodarem. Ego, etſi publicis privatiſque occupationibus plus ſatis diſtentus; pro mea tamen perpetua Cupidæ Legum juventutis promovendi ſtudia propenſione, negare petenti non ſuſtinui, quin ho-

ras

ras aliquot ſubciſivas eam in rem ſuffurarer. Itaque verſionem primum, qua CURTIUS optime de re Juridica meritus fuerat, & quam FABROTUS a ſe emendatam eſſe profeſſus erat: quia tamen alicubi minus ad amuſſim ſenſum Græci Auctoris exprimere mihi viſa eſt, aut non ſatis perſpicuum tyronibus reddere; recenſendam Judicavi, & hic ibi aliquatenus immutandam. Tum ad Autoris, ipſiuſque Juſtiniani contextum ſelectas quaſdam partim Cujacii (ex utraque prælectione) partim Fabroti, ac meas quoque Notas, ubi a ſtudioſis deſiderari poſſe videbantur, adjiciendas duxi, dilucidandis præcipuis difficultatibus. Errores deinde qui Theophilo vitio humani ingenii exciderant, indicare annotationibus non contentus, adpictis ad marginem aſteriſcis deſignavi, ut minus fallerent. Præterea, quo facilius hæc Interpretatio cum textu inſtitutionum comparari poſſet, & legentium memoria juvari; initium ac ſummam Paragraphi cujuſque ad latus adjunxi.

Denique, cum hæc Paraphraſis non verbum verbo, aut periodum periodo ſenſuſve ſenſibus ſervilem in modum reddere ſoleat, ſed tum ex Juris regulis, tum ex minus cognitis veterum moribus ritibuſque, tum etiam ex Hiſtoria præcognoſcenda, aliaque ad pleniorem rerum intelligentiam conducentia ſubinde interſerat, ac præſertim hypotheſes ſeu facti cujuſque ſpecies proponat: e re ſtudioſi cujuſque fore arbitratus ſum, ſi excurſiones ejuſmodi, quibus abundat, & quibus maxime utilem ſe THEOPHILUS diſcentibus præſtat, a ſimplici metaphraſi, & mera verſione, additis marginalibus ſemicirculis diſtinguerem.

Hæc de conſilio hujus Editionis. Pauca de prioribus, deque ipſo Auctore adjicienda. Primus hanc Paraphraſin e tenebris eruit, atque in publicam protulit lucem VIGLIUS ZUICHEMUS, Friſius, Juriſconſultus præfixa valde longa de operis utilitate, deque jure Civili epiſtola, vel Præfatione potius ad Carolum V. Imperatorem, quam hic prætermittere religio fuit.

Prodiit per eum Græcus contextus Baſileæ ex officina Frobeniana in folio minoris formæ anno M. D. XXXIV. Paulo poſt inſtauratum & collatione exemplarium (*) reſtitutum dedit Pariſiis Chriſtianus Vechelius eodem anno charta octuplicata. Poſt decennium ferme adjuncta eſt hæc Græca Paraphraſis Inſtitutionum ipſarum textui Latino, reſpondentibus invicem Paragraphis, Baſileæ apud Henricum Petrum, curante JODOCO PETRO NEITHART, Ulmenſi, adhuc adoleſcente; idque foliis in minorem formam contractis, vulgo *in Duodecimo* appellant. Circa idem tempus JACOBUS CURTIUS Brugenſis Juriſconſultus Interpretationem Latinam emiſit, addita Epiſtola dedicatoria ad JACOBUM HALEVINIUM Equitem Auratum non ſane brevi, qua incœpti ſui rationem reddit.

Ejus editionis Exemplum vidi Lugduni exſcriptum typis Joannis Frellonii, additis ad calcem obſervationibus ex ejuſdem Curtii & FR. HOTOMANI libris in loca non pauca Græci contextus. Plures deinde hujus Interpretationis tum ſolitariæ, tum e regione appoſitæ Græcæ Paraphraſi, extant variis locis confectæ Editiones.

DIONYS. GOTHOFREDUS anno M. D. LXXXVII. admodum commodo invento, Græca Theophili, hinc Juſtiniani verbis, inde Curtianæ Interpretationi commiſit ἐκ παραλλήλου, margineſque paratitlis, & utilibus notis adſperſit. Sed inter omnes Editiones palmam haud dubie tulit Fabrotiana gemina G. L., quæ ſcilicet V. Cl. CAR. ANNIBALE FABROTO, Anteceſſore eruditionis haud vulgaris, autore exiit ex membranis Regiæ Bibliothecæ emendatior, ſub auſpiciis viri ſuperilluſtris P. SEGUIERII Franciæ Cancellarii, Colendi mihi, quoad vivam,

(*) Vide de hac edit. & reliquis, præſertim de prima Curtianæ verſionis Prodromum noſtrum ſ. Excurſum IV. G. O. R.

vivam, Patroni. Harum prior apud Maturinum Dupuis anno MDCXXXVIII. posterior notis haud paucis decurtata, (quas suis ad Institutiones commentariis destinabat FABROTUS:) sed & aliis quibusdam ad ipsum THEOPHILUM enucleandum pertinentibus paulo locupletior anno M. DC. LVII.

Utrum hic THEOPHILUS tempore Justiniani vixerit & idem sit, qui in Præfatione Institutionum nominatur; an, (quod Cujacius censet) tribus fere seculis recentior & THEOPHILITZES nomine dictus, parum refert: quandoquidem non de illius nomenclatura hic agitur, sed de fructu ex ejus scriptis percipiendo.

EXCURSUS V. ARTIC. XVII.

Versionis Gallicæ Præfatio.

AU LECTEUR.

LA Paraphrase, que Theophile Auteur Grec a faite en sa langue sur les Institutes, a été comme ensevelie pendant plusieurs siécles. En effet, soit qu'il ait veçu en 533. du tems de Justinien, soit qu'il n'ait écrit que trois cens ans après, comme le veut M. Cujas, il est certain, que l'Ouvrage n'a paru, qu'en 1534. Viglius Zuichemus en a le premier fait la découverte, & l'a dedié à Charles Quint. Jacobus Curtius ayant reconnu, que le texte Grec, à côté duquel on avoit mis paragraphe par paragraphe le Latin de Justinien, n'étoit utile, qu'à peu de personnes, fit quelque tems après la traduction Latine, qui est si estimée de tous les sçavans. On ne s'est point encore avisé de le donner en François, cependant comme il n'y a point de Livre selon le sentiment des Docteurs, plus propre à l'intelligence des Institutes, *quo libro nullus extat ad eos Justiniani libros intelligendos aptior, Anton. Aug. lib. 3. Emend. c. 8.* On conviendra, que cette Traduction est beaucoup necessaire non seulement pour contenter la curiosité des personnes, qui ne sçavent ni Grec ni Latin, mais même pour faire entendre plus facilement le Grec & le Latin à ceux, qui commencent leurs études en Droit. On peut donc, si on veut sçavoir les premiers Elemens de la Jurisprudence Romaine, conferer le Texte Latin de l'Empereur avec la Paraphrase Françoise, & ensuite on se trouvera plus disposé à Lire la traduction de Jacobus Curtius, & les sçavantes Notes de Mrs. Cujas, & de Fabrot, auxquelles Mr. Doujat, fameux Anteceſſeur en a ajoûté depuis peu de nouvelles, en sorte qu'en moins d'une année on se rendra capable à l'ouverture du Code & du Digeste d'entendre les matières, qui y sont traitées.

EXCURSUS V. ARTIC. XVIII.

Editionis Leidensis Prologus.

ADMONITIO LIBRARII AD LECTOREM.

THeophili paraphraseos Græcæ versionem, quæ secundis curis Fabroti Lutetiæ Parisiorum Anno 1657. prodiit, cum Institutionibus Juris Justiniani conjunctum editurus, ante omnia id operam dandam existimavi, ut ea paulo diligentius recognosceretur, & cum versione, quam jam ante Curtius

tius dederat, compararetur. Ea collatione inſtituta animadverſum eſt, cum multis erroribus operarum typographicarum Editionem illam Fabroti ſcatere; tum Fabrotum ipſum quibuſdam in locis vel incautius, quam par erat, fidem Manuſcriptorum Græcorum ſecutum, vel aliis quibuſdam cauſis ductum, verſionem Curtii, cui in prima Editione Anni 1638. magis adhæſerat, ita interpolaſſe, ut pro ea interdum non modo nihilo meliorem, ſed deteriorem etiam ſubſtituerit. Itaque, quo accuratior hæc prodiret Editio, curavi, ut & errores typothetarum, quantum quidem ejus fieri potuit, emendarentur, & ſicubi verſio a Fabroto interpolata ejuſmodi eſſet, ut perſpicuitati ſententiæ officere, vel aliis de cauſis ferri non poſſe videretur, ea rejecta vetus Curtii interpretatio revocaretur; iis præſertim locis, quibus eam in prima Editione Fabrotus ipſe non mutaverat. Nam quæ ab eodem deinde ita aliter converſa erant, ut eadem maneret, & æque aperta ſententia, ea etſi Curtianis ſæpe non meliora, tamen, quia ab initio hanc, quam dixi, illius Editionem ſequi, non novam verſionem dare conſtitueram, fere omnia intacta relicta ſunt: niſi quod nonnumquam ſingulas quaſdam voces, particulaſve ex auctoritate librorum Græcorum, & verſione Curtii reſtitutas, vel omiſſas deprehendes. Quamquam & alia nonnulla, ſed ejuſmodi fere, quæ nullo diſcrimine ſententiæ varie verti poſſunt, hic aliter quam apud Fabrotum leguntur: quæ non tam conſulto ex interpretatione Curtii relicta, quam vel negligentia operarum ex ea expreſſa vel ab illo, qui verſiones comparandas ſuſceperat, non animadverſa ſunt. Cujus generis eſt, v. g. quod pag. 36. ℣. 1. legitur, cum & animo perverſo ſervos manumitto, & pag. 130. ℣. 21. quod revertendi conſuetudinem non obſervaverit: quum Fabrotus priore loco habeat malo animo, poſteriore, non ſervaverit: & alia nonnulla non majoris momenti. Ea autem, quæ de induſtria mutata ſunt, non quidem omnia, ſed ex iis præcipua quædam ſelecta, huic Admonitioni ſubjeci, & uno in conſpectu videnda propoſui; ut tibi verſiones Latinas inter ſe, & cum Græco fonte ſine tuo labore comparandi, & qua ratione pleraque hic mutata ſint, cognoſcendi exiſtimandique facultas ſuppetat. Vale.

EXCURSUS V. ARTIC. XIX.

Sive Pars Diſſertationis Præliminaris J. H. BOEHMERI: *qui §§. 7. prioribus in compendio ſiſtit, quæ Viglius, Trivorius, Merillius, Gundlingius, &c. de eodem argumento diſſeruerant.*

QUamvis vero eruditi magni faciant ex merito hanc paraphraſin, & ut inſigne antiquitatis monumentum venerentur, in ætate tamen Theophili determinanda & deſignanda admodum variarunt. §. 8. Qui eundem illum Theophilum fuiſſe exiſtimant, qui in componendis inſtitutionibus Tribuniano & Dorotheo adjutor fuit, quemque ipſemet imperator in procem. inſtitut. laudat, ſine dubio ingens pondus huic paraphraſi adferunt, quod ita verum & primarium videamur habere interpretem inſtitutionum, qui forſan potiorem operam ad concinnanda hæc elementa attulit; neque enim Triboniano hæc gloria unice aſſerenda, ſub cujus directione quidem illa compoſita ſunt, ut tamen Theophilus & Dorotheus ſine dubio laborem ipſum ſuſceperint, Triboniano aliis gravioribus negotiis occupato atque diſtricto. Neque deſunt, quod admodum gratum fuit, qui hanc paraphraſin eidem Theophilo, de quo dixi, vindicant. *Joa. Mercerius* in conciliat: pag. 51. ex Edit. Bernard. Henr. Reinoldi eam fovit ſententiam, aitque: *a Theophilo græce editæ ſunt inſtitutiones, quibus Latine conſcribendis adjutor fuerat.*

Id

Id vero nullo argumento probavit, adeoque eidem dicam ſcripſit prælaudatus Reinoldus in not. Pariter *Barnabas Briſſonius de verb. ſignif.* voce *anteceſſor* obiter obſervat, inſtitutionum paraphraſten Theophilum titulo anteceſſoris in *proœm. inſtit.* honoratum, adeoque illum ab hoc non diverſum fuiſſe credidit. Nec in diverſa ſententia fuit Epiſcopus Tarraconenſis ANTONIUS AUGUSTINUS *de nominibus propr.* relatis tom. 1. Theſ. Rom. Pag. 255. ubi ita: Triboniano proximus eſt Theophilus, cujus exſtant Græcæ inſtitutiones valde utiles juris ſtudioſis. Sed etiam probatione nulla uſus eſt, quæ tamen deſiderata fuit. Graviora ſunt argumenta & magis ſtringentia, quæ pro hac ſententia illuſtris Dn. Gundelingius, Collega honoratiſſimus, in medium adfert in *Gundeling. dit. l.* Recte enim exiſtimavit, nullum validius atque evidentius argumentum pro hac veritate adduci poſſe, teſtimonio Fabrotti, obſervantis, in præfat. ad ſecundam edit. Theophili, Theophilum noſtrum citari a Thalelæo, & nonnulla ex ejus ſcriptis ab hoc adducta fuiſſe. Conſtat autem, & notiſſimum eſt, Thalelæum ſub Juſtiniano floruiſſe & in colligendis pandectis adjutorem fuiſſe, ut teſtatur inſcriptio ad conſt. Juſtiniani, *omnem.* quam de ratione & methodo juris docendi ad anteceſſores direxit, & Thalelæum quoque cum Theophilo inter hos nominavit. Merito ergo miratur Dn. Gundelingius, doctiſſimum atque acutiſſimum Fabrottum hoc non obſervaſſe, & aſſerendo, Thalelæum Theophili paraphraſin allegaſſe, nihilo minus conſtituiſſe, Theophilum paraphraſten poſt Juſtinianum vixiſſe, quod minus cohæret, ſed ut alterutrum erroneum, falſumque ſit, neceſſe eſt.

Optaſſem vero, ut Fabrottus loca attuliſſet, in quibus Theophilum a Thalelæo allegatum eſſe exiſtimavit. Neque enim in hoc argumento acquieſcere poſſum, quo etiam utitur Fabrottus, quod quædam ex Theophilo in annotationibus ſuis retulerit Thalelæus, cum ſi vel maxime appareat, ſimilia cum Theophilo tradidiſſe Thalelæum, nondum tamen evictum eſt, hunc ex illo talia mutuaſſe, cum Theophilus eadem facilitate ex Thalelæo eadem depromere, & in ſuos uſus poſt aliquot ſecula, ut quidam credunt, transferre potuerit. Magis vero ſtringeret argumentum, quod Theophilum allegaverit Thalelæus, id quod ſi verum, indubium eſt, paraphraſten eundem Theophilum fuiſſe, qui in *proœm. inſtit.* laudatur. Quia vero quæſtio facti eſt, utrum a Thalelæo excitatus fuerit, dedi operam, ut omnia loca, quæ in Baſilicis eorumque ſcholiis ex Thalelæo & Theophilo adducta ſunt, magna cum cura evolverem, & in veritatem hujus facti inquirerem. Uſus ſum duce Fabricio, viro doctiſſimo, qui vol. XII. *Biblioth. Græcæ* edidit indicem JCtorum in Baſilicis memoratorum, & omnia loca, in quibus vel Thalelæi vel Theophili mentio fit, pag. 462. & 464. indicavit, quibus evolutis in veritatem facti inquirere commode licuit. Enim vero Thalelæus, quem Scholiaſtes ad *Baſil. tom. V. pag.* 732. Της νομικης οφθαλμον *oculum juris prudentiæ* appellat, in locis, ex ejus annotationibus ſcriptiſque adductis, tantum leges citat, non autores, multo minus Theophilum, ſicuti loca, in quibus Theophilus laudatur, non ſunt Thalelæi, ſed alterius interpretis. Hiſce poſitis, argumentum hoc, quod magni ponderis videbatur, veritate facti deſtituitur.

§. 9. Enim vero, his non obſtantibus, adhuc in ea perſiſto ſententia, Theophilum paraphraſtem eſſe illum ipſum, quem in componendo jure antiquo & inſtitutionibus conficiendis elegit adjutorem Juſtinianus. In eo erraſſe videtur Fabrottus, quod Thalelæum nominaverit lapſu facile excuſabili, & tamen ſine dubio Stephanum JCtum antiquum intellexerit, quem etiam Juſtinianus in conſtitutione *tanta* inter eos, qui pandectis colligendis præfuerunt, recenſuit, eumque cum aliis, *patronum cauſarum apud maximam ſedem Præfecturæ, quæ orientalibus prætoriis præſidet, fuiſſe*, retulit. Multa ex ejus ſcriptis a ſcholiaſtis Scholiis Baſilicωv inſerta ſunt, quemadmodum Thalelæi obſervationes & annotationes

tationes passim referuntur, id quod decepit forsan summum Cujacium, ut hos cum pluribus aliis commentarios in Basilica scripsisse crediderit, quem errorem etiam notavit & refutavit JOSEPHUS MARIA SUARESIUS in *notitia Basilicorum in fin.* quem Fabrottus *Tom. I. Basil.* præmisit, & ex eo doctissimus Fabricius Vol. XII. *Bibl. Græcæ pag.* 467. repetiit. Stephanus hic post fata Theophili adhuc vixisse videtur, quem, ubi laudat, μακαριτην appellat, & Theophilum tanti habuisse videtur, ut ejus observationes primario in suos usus transtulerit. Præter paraphrasin enim adhuc annotationes in pandectas ceteraque juris partes scripsisse videtur, quod loca ex ejus scriptis adducta docent. Paraphrasin quoque degustavit Stephanus, ut ex *Tom. III. Basilicorum* pag. 249. liquet, exemplo deducto ab eo, quod in arca est, quo utitur Theophilus ad *pr. I. de verb. oblig.* Paraphrastes *Tom. II. p.* 554. conjungit (*) Dorothei & Theophili doctrinam in quæstione, quis dicatur intestabilis, respexitque ad paraphrasin *Lib. II. Tit.* 10. §. 6. eosque ut paris & æqualis auctoritatis in testes vocavit, quod imprimis iis Græcis interpretibus, qui tempore Justiniani vixerunt, applicari potest. Præterea ubi Theophilus Justiniani mentionem injicit, semper eum dominum suum vel nostrum appellat: & speciatim in §. f. *de fideic. hered.* constitutionis mentionem facit, quam Justinianus haud ita longo abhinc tempore promulgasse, ait. Quamvis enim textus Justiniani particulam *nuper* adhibeat, cogitandum tamen est, Theophilum κατα ποδα textum non transtulisse in græcum sermonem, sed paraphrasten egisse; adeoque, si Justiniani temporibus haud vixisset, sine dubio alia & longe commodiori paraphrasi usus fuisset, quæ ad ipsius tempora, si longo post eum intervallo vixisset, conveniens fuisset. Pari ratione in §. *f. I. de usuc.* ait: *extat & principis nostri constitutio, quam nuper emisit*, quæ verba tali paraphrastæ conveniunt, qui tempore Justiniani vixit. Quæ argumenta in contrarium adferuntur, eam vim non habent, ut hanc sententiam enervare queant: quod cum jam in *Gundl. cit. l.* ostensum sit, supervacaneum esse credidi, dubiis his denuo removendis tempus terere. Hoc unicum argumentum addit Gabriël Trivorius in *observ. Apolog. ad inscript. Orat. ad anteces. cap.* 32. *infr.* quod Theophilus in §. *ult. I. de vulgar. subst.* secutus fuerit vulgarem institutionum lectionem jam corruptam in voce *Tiberii*, loco cujus *Antonini* appellatio substituta est. Inde vero infert Trivorius, diu post Justinianum paraphrasten, & quidem eo tempore vixisse, quo variis corruptelis jam infecti fuerint codices Manuscripti. Multum huic rationi confidit Trivorius, quæ admodum levidensis mihi videtur. Si integra volumina tum Justiniani, tum Theophili vidisset Trivorius; si constaret, Theophilum incorruptum ad nos perveniisse, cujus specimina contraria varia exhibet Fabrottus; si denique palam esset, exemplaria prima tempore Justiniani conscripta *Tiberii*, non *Antonini* mentionem feciisse, aliquid forsan roboris ejus argumento tribuendum esset. Nunc vero hæc omnia incerta & ita comparata sunt, ut hoc non obstante, paraphrasis Theophilo, qui tempore Justiniani vixit, adscribi queat.

Neque vero hæc observatio inanis aut pure critica est, sed majorem paraphrasi conciliat auctoritatem atque fidem, excitatque simul studium eorum, qui primis hisce elementis imbibendis sedulam dant operam. §. 10.

Hoc modo enim persuasissimum habent, se, duce Theophilo, duplici via ad id perduci posse, ad quod alii aut nunquam aut raro pertingunt, qui hisce elementis addiscendis tantum superficiariam, non vero debitam operam impendunt. Sicuti vero hac utriusque textus combinatione eis prodesse volui, qui solidis sese pascere amant principiis studiisque, ita hoc unicum addo, me quidem versionem Fabrotti latinam secutum fuisse, non tamen eandem, quæ duplici vice Parisiis edita est, sed quæ anno 1715. *Lugd. Batav.* de novo prodiit

(*) Dorothei h. l. nulla mentio, sed Stephani & Theophili.

diit ex typographia *Joannis vander Linden junioris*. Obſervavi enim interpretationem Fabrotti latinam aliquot locis emendatam, ſenſumque Theophili in nonnullis planum magis facilemque redditum fuiſſe, quod potiſſimum in verſionibus obſervandum eſſe arbitror. Dabam Halæ d. 30. Sept. MDCCXXVII.

EXCURSUS V. ARTIC. XX.

Inſtitutionum ex THi paraphraſi illuſtratarum.
Dedicatio & Præfatio.

AUGUSTÆ CAMERÆ IMPERIALI, MAJESTATEM AUGUSTISSIMI IMPERATORIS AC EMINENTISSIMORUM SERENISSIMORUM POTENTISSIMORUMQUE SANCTI ROMANI IMPERII ELECTORUM, PRINCIPUM, ET RELIQUORUM ORDINUM, IN JURE DICUNDO REPRÆSENTANTI: LEGUM IMPERIALIUM CUSTODI ET VINDICI VIGILANTISSIMÆ GRAVISSIMÆ, TENUES PAGELLAS HAS DEVOTISSIMO DEMISSISSIMI OBSEQUII CULTU,

D. D. D.

HUMILLIMUS ET OBSEQUENTISSIMUS
FRANCISCUS EDMUNDUS CHRISTIANUS
DE BEAURIEUX.

PRÆFATIO.

Divi Flavii Juſtiniani inſtitutiones verbotenus recenſet hic libellus: Theophili autem paraphraſin congruis locis interſerit, alio charactere textum, & alio Theophili explanationem exhibens; porro rubricas paragraphorum, utpote authentica auctoritate deſtitutas, a latere ſiſtens. Prodiit prima vice Theophili paraphraſis Baſileæ A°. 1534. adcurante Viglio Zuichemo. Dein, in eadem illuſtranda Petrus Nannius, Jacobus Curtius, Joannes Doujatius, Dionyſius Gothofredus, Carolus Annibal Fabrottus, Lugduni Batavorum A°. 1715. recuſus, operam ſuam præcipue collocarunt. Hiſtoriam vero harum aliarumque Theophili editionum juxta ſeriem temporum exhibet Albertus Fabricius Vol. XII. Biblioth. Græc. Pag. 354. & Gundling in Gundlingian. Par. 2. Diſſ. 2. Et licet Edmundus Merillius L. 8. O. c. 27. erroribus eam ſcatere temere omnino judicaverit; Fabrottus tamen, peculiari Apologia de Græcis Baſilicon interpretibus & Theophilo Anteceſſore, Anno 1639. edita, Theophili auctoritatem ſtrenue vindicavit: adeo ut, judice Fabrotto, ſtudioſa legum juventus, Theophilo duce utens, optimum, longeque doctiſſimum, & antiquiſſimum anteceſſorem nacta, ad Juris cognitionem ſine magno labore perducatur. Si quidem hoc libro, ut ait Auguſtinus L. 3. Emend. c. 8. nullus exſtat, ad eos Juſtiniani libros intelligendos aptior. Quibus accinit Meyerus in Colleg. Argent. L. 1. t. 2. §. 51. dum ſcribit: hac paraphraſi, nullam meliorem inſtitutionum interpretationem prodiiſſe. Cœterum ætatem Theophili Gundling d. l. & Mylius in hiſtoria Theophili inveſtigarunt, atque in apricum deduxerunt: eſſe illum ipſum Theophilum, qui ſub directione Tribuniani, cum Dorotheo, inſtitutiones Juſtinianeas compilavit. Sane Stephanus JCtus, & Baſilicωv interpres, qui in conſtitutione tanta §. 9., inter collectores pandectarum commemoratur, Theophilum tanti habuit, ut ejus obſervationes, quas præter paraphraſin ſcripſit, præcipue in uſus ſuos verterit. Sed & Theophili paraphraſin deguſtavit Stephanus, ut ex tom. III. Baſilicorum

rum pag. 249. liquet, argumento deducto ab eo, quod in arca est: quo utitur Theophilus ad pr. I. de V. O. Pariter tom. II. pag. 554. conjungitur (*) Dorothei & Theophili doctrina in quæstione: quis dicatur intestabilis; quo ipso respicitur ad paraphrasin L. 2. t. 10. §. 6. Denique Theophilus Justinianum, semper dominum suum, vel nostrum, appellat; & speciatim §. f. d. fideicommiss. hered. ac §. 12. de usucap. mentionem facit constitutionis Justiniani, haud ita longo abhinc tempore, item nuper, promulgatæ: quæ omnia arguunt, eum Justiniano coævum esse. Inde vero, quod in §. ult. Inst. d. Vulg. substit. in voce Tiberii, loco Antonini, error irrepserit; necdum sequitur, Theophilum sequiora tempora sapere, quibus institutiones variis mendis depravatæ erant; cum hic nævus, æque jam dum, tempore Justiniani irrepere potuerit. Novissime, & quidem A°. 1728. Justus Henningius Bœhmer, institutiones Justiniani, subjuncta Theophili paraphrasi, recensuit. Verum, cum modo textum Justiniani, mox Theophili paraphrasin legere, & in multis utrobique, eadem verba, aut vix non eadem, immo & integros paragraphos idem sonantes, deprehendere, ac quatenus Theophilus textui facem accenderit, studiose perquirere, tædio non careat; hinc utrumque sollicite inter se contuli, & quidquid lucis ex Theophilo haurire potui, ipsi textui insperso, ut sic illustratus, facillime a quovis intelligi possit. Fruere lector, & fave.

(*) Hoc perperam ex Böhmero, sicut & alia, sumtum est: ad quem dixi. G. O. K.

EXCURSUS VI.

De inscriptione operis Theophilini, & de titulorum Rubricis:

AUCTORE GUL. OTT. REIZIO.

Quum in præfatione ostenderim, Græcam hanc paraphrasin ex dictanti Theophili Antecessoris ore a novis Justinianis calamo exceptam fuisse: credo eosdem toti operi titulum pro ingenio suo ac lubitu præfixisse; & inde Viglianæ ac Fabrotianæ editionis exstitisse varietatem, quorum ille Ινστιτυτα Θεοφιλυ Αντικηνσωρ inscripsit, hic Θεοφ. Αντικ. Ινστιτυτων Βιβλια Δ. Ceterarum editionum nullam heic rationem habeo, quoniam præter illos duumviros nemo adhuc ex Codd. Manuscriptis eum edidit. Theophilus sane neutrius inscriptionis, (neque aliarum similium, quas Bibliothecarum scriptores Manuscriptis Theophili Codicibus pro suo passim arbitrio tribuunt, ut mea itidem docet præfatio) auctor vel ideo esse potest, quod sibi tantum adrogare nec voluit nec debuit, ut Institutiones Juris, quæ, ut antea maxime JCti Gaji, ita nunc magnifico Imperatoris Justiniani nomine fulgebant, Ινστιτυτα Θεοφιλυ ex se adpellaret. Ipse procul dubio si paraphrasin vivus edidisset, hunc simileмve ei titulum adcommodasset: Θεοφιλυ Αντικ. Παραφρασις (Εξηγησις aut Ερμηνεια) των Ινστιτυτων του Θειοτατου ἡμων Βασιλεως. Pluribus hoc sive argumentum sive conjecturam exsequi, apud eos supervacuum est, qui & ipsius Imperatoris procœmium & Theophilinam ejusdem expositionem vel in numerato habent, vel attente perlegere volent.

Quod autem de totius Operis inscriptione, id quoque de singulorum sive capitum sive titulorum inscriptionibus ac Rubricis statuere multo minus dubito, eas scil. ex ore dictitantis Antecessoris neutiquam profluxisse, sed aut ab auditoribus ejus pro sua eruditione, aut a Codicum possessoribus & magistellis,

qualis olim Doſitheus fuit, pro ſua ſapientia poſtmodum fuiſſe additas. Tres ſatis validæ, ni fallor, rationes in eam me opinionem adducunt. Prima in diverſiſſimis duarum editionum principum (Viglianam & Fabrotianam ſignifico) lectionibus conſiſtit; quas ipſa Rubricarum Tabula, Operi præmiſſa, per ſe oſtendit. Altera, quod titulorum plerique aut ex verbis Paraphraſtæ perperam intellectis, aut ſervili imitatione ex Inſtitutionibus Latinis, etiam vitioſe aliquando ſcriptis, nimis fideliter ſint expreſſi. Tertia, quod voces Theophilo nuſquam uſitatæ haud raro in iis inveniantur. Hæc autem poſteriora fuſius probare ideo neceſſe duco, quod multi magni nominis JCti, quorum nominibus parco, ex his etiam rubricis injuſtam invehendi in noſtrum occaſionem captaverunt: quem ne lectu quidem dignum, multoque minus, ut ſtudioſis commendetur & in exemplum proponatur, meritum eſſe judicarem, ſi plus quam puerilibus hujuſmodi peccatis teneretur. Pro quarta ratione & hæc accedere poteſt, quod Mylius cum Schwartzio de ipſa procemii επιγραφη (Διατ. ἡ βεβ. τα Ινστ.) idem ferant judicium, eam ſcil. νοθευεσθαι, quod ego de omnibus pronuntio. Sed jam videamus, quæ voces Theophilo ſint incognitæ: qua in re non ſpero fore, ut memoria me ſemper fallat, ſi forte accidat, ut alius poſt me unam vel plures earum in paraphraſte inveniat.

Lib. I. tit. 9. πατρικη εξουσια & tit. 12. το ὑπεξουσιον in rubrica, ſed neutrum apud Theophilum uſquam inveni, qui vel ἡ ὑπεξουσιοτης vel το *in poteſtate* uſurpat.

Tit. 15. 17. & 18. επιτροπευσις occurrit, ſed noſter ſemper επιτροπη dicit.

Tit. 16. αρχη ελαττωμα. THus conſtanter καπιτις διμινυτιων.

Tit. 19. τεθαρρημμη επιτροπη adpellatur, quæ illi ſemper φιδεκιαρια.

Lib. II. tit. 4. inſcribitur, περι χρησεως καρπων. Atqui THus dixiſſet, ut in contextu, vel περι ουσουφρουκτ vel περι επικαρπιας. Quid autem eſt χρησις καρπων; Uſusnefructus? neutiquam, ſed *uſus fructuum*, de quo, ut de aliarum quoque rerum uſu, agit ſeq. caput. Scio in Baſilicis ipſum ita uſumfructum nominari, ſed etiam ſcio illorum auctores, dum Latinas voces εξεκκινιζουσιν, ex bonis Latinis feciſſe malas Græcas: quum Theophilus & ejus æquales Stephanus, Thalelæus, Iſidorus, Theodorus &c. eas in additis ſcholiis vel pure & Latine maluerint efferre, vel Græca tantum terminatione donare.

Tit. 15. Vel unica hæc Rubrica, quæ Latine *de Vulgari Subſtitutione* inſcribitur, demonſtrare poteſt, quod intendo. Interpretum quidam epitheton *vulgari* capiens pro *plebeja* & *vili*, reddidit apud Viglium περι χωρικης υποκαλαςασεως: alius *popularem* potius aut *generalem* intelligi credens, apud Fabr. addidit ητοι πληθυντικης. THus βελγαριαν dixit.

Libr. III. tit. 10. in Rubrica Vigliana exſtat vox υιοθεσια pro ſpeciali *adrogatione*, ſed haud ſcio, an noſter ubique αδροgατιωνα dixerit, & υιοθεσιαν pro adoptione in genere uſurparit. Deterior eſt multo & recentior vox ϖϖδοκλησεως, quam hic pro *adrogat.* edidit Fabr.

Lib. IV. tit. 15. Διαλεξεως pro *interdicti* vocabulo apud THum non memini occurrere.

Nunc ad ridiculas & pluſquam pueriles Latinorum titulorum interpretationes devenio: omiſſis, quæ minus ſunt notabiles.

Lib. II. tit. 3. Viglius habet περι δελειας αγρς. Quis ſibi perſuadeat, paraphraſten noſtrum ita ſcribere potuiſſe? Verum quia in pr. explicat, quid ſit δελεια αγρς, inde translata hæc adpellatio in Rubricam. Sic Lib. IV. tit. 7. ex pr. inſcriptionem nactus eſt περι πεκουλιου, ubi tamen non de ipſo peculio, cujus propria ſedes fuit in cap. 9. Libri II. ſed *de actione in peculium* tractatur.

Lib. III. tit. 10. Fabr. habet: περι τις επιζητησιν ϖϖδοκλησεως. Etiam hic ſuo indicio ſorex perit! ſcil. ex Latino vocabulo *adquiſitione* duo formavit, vertens *ad* τις, & *quiſitione*, quaſi pro *quæſitione* επιζητησιν. De ϖϖδοκλησει ſupra dixi. Contrarium errorem vide ad tit. 14.

Tit.

Tit. 12. Vigl. περὶ τοῦ ὅτι τῇ τῶν ἐλευθερίων αἰτίᾳ τὰ σώματα ἐπιζητεῖται; quæ ſervilis eſt translatio bis corrupti tituli Latini, *De eo* QUOD *libert. cauſa bona* ADQUIRUNTUR, quem in notis memorat Fabr. qui ipſe fatetur, THum in contextu habere προσκυρωθῆναι, *addici*. Miror autem, quod non tantum Viglianæ lectionis nullam habuerit rationem, ſed & diverſiſſimam & ineptiſſimam ejus loco ſubſtituerit: περὶ τῆς ἐν ταῖς ἐλευθερίαις ἐκζητήσεως αἰτίας. Nam prout verba jacent, *de exquiſita (ſive inquiſita) in libertatibus cauſa*, pertinerent rectius ad caput L. Æliæ Sentiæ, ne quis minor 20. annis ſervum manumittat, niſi dicta, inquiſita & apud conſilium probata cauſa.

Tit. 14. Τίσι τρόποις ἀνθέλκεται ἡ ἐνοχή, apud Fabr. Euge, σοφῶς! Latine invenitur *Quib. mod. re contrahitur oblig.* Inde contrario errore, quam tit. 10, ex duabus vocibus *re* & *contr.* unam *recontraho* conflavit alius quivis præter THum.

Tit. ult. *obligatio tollitur*, αἴρεται apud Fabr. quaſi in altum ſuſtollatur.

Lib. IV. tit. 16. περὶ τιμωρίας καὶ φόβου τῶν δικαζομένων. Hic, ſi uſquam, in facinore hominem deprehendimus, qui pro *temere* legit vel *timere* vel *timore*.

Hæc ad abjudicandas THo omnes Rubricas, apud cordatos Græcas intelligentes & candidos Lectores ſufficere mihi videntur.

EXCURSUS VII.

Ad §. 3. Proœmii de voce τριετῆ *pro* τετραετῆ:

AUCTORE GUL. OTT. REIZIO.

Μετὰ τριετῆ μοῖραν χρόνου Græce legimus, ubi Latine exſtat *vix poſt quadriennium*. Quæritur ergo, utra lectio verior ſit. Pro Latina pugnant Hotomanus, Marcilius, Ernſtius, Fabrotus, & Galtier: Mylius contra in Vindiciis pag. 69. ipſas Inſtitutiones ex Theophilo emendandas cenſet, idemque ſe perſuaſiſſe Cl. Schwartzio gloriatur: hic vero in Scholiis Philol. conjicit, Juſtinianum ex αὐξήσεως amore ſuaque omnia extollendi libidine tribus annis adjeciſſe quartum. Ego tamen pro communi opinione cum Fabroto pronuntiare auſim, omnes THi codices eſſe corruptos: idemque G. d'Arnaud ſenſiſſe, in diſputatione ſub præſidio Abr. Wielingii A°. 1734. habita, monuit Juvenis Doctiſſ. Jo. de Timmerman JC. Exſcribamus locum: *Mylius . . . . Juſtinianum ejuſve exſcriptores lapſos eſſe, ex Conſtit.* OMNEM *evincere conatur. Sed V. D. egregie fallitur. Ex ipſa illa Conſt. liquido apparet* poſt quadriennium *demum juris ſtudioſis conceſſam fuiſſe Conſtitutionum Principalium lectionem. Recitatio enim Paulianorum reſponſorum* quarto anno *fiebat, qui idem erat finis antiquæ juriſprudentiæ. Hoc ignoraſſe THum quis affirmaverit? Amanuenſes peccarunt, & pro* τετραετῆ *nobis dederunt* τριετῆ. *Primam ſcil. ſyllabam in* τετραετῆ *abſorbſerat ultima in* μετὰ; *reſtabat tunc* τραετῆ, *quod cum nauci eſſet, inde effictum* τριετῆ. Nunc mea ſubjungam argumenta, quæ ante repertum illum locum conſcripta jam habueram.

Primo verbis paragraphi primæ, *& hinc erat in quartum annum omnis antiquæ prudentiæ finis*, vix quiſquam, qui ſimpliciter legit, alium tribuere ſenſum poteſt, quam hunc: cum fine quarti anni omnem veterum JCtorum doctrinam ac lectionem olim fuiſſe abſolutam; ſic, ut accedente deinde ex Conſtitutionibus Principalibus novo jure, ſtudioſi quintum illi perlegendo atque intelligendo annum ipſi per ſe impenderent, §. 5. ejuſd. Conſt. *Omnem.*

Secundo: ſtudioſos Pauliana olim reſponſa anno quarto lectitaſſe, non tertio, quod vult Mylius, ſatis ſuperque ex ead. §. 5. patet, ubi legimus: *ſed quia ſolitum, anni quarti ſtudioſos Græco & conſueto quodam vocabulo* λυτας *appellari: habeant quidem, ſi maluerint, hoc cognomen: NB. pro reſponſis autem prudentiſſimi* PAULI, &c. Atque hinc explicanda verba §. 1. *His igitur ſolis* (per præcedens triennium) *a profeſſoribus traditis, Pauliana reſponſa* (anno quarto) *perſemet ipſos recitabant . . . . & hinc erat in quartum an.* &c. Quomodo & Accurſius utrobique intellexit.

Tertio: Nuſquam meminit Juſtinianus, longius ſe in ſtudiorum curſu tempus, quam antea fieri conſueverit, præſcripſiſſe: quod eum in tanta verboſitate, atque omnis, quam introduxit, novationis ac mutationis argumentatione, omittere aut voluiſſe aut adeo debuiſſe, quis credat? Tum

Quarto ſtudioſos anni quinti non ipſe novo dignatur vocabulo, (quod alioqui non ſine pompa & oſtentatione, ut in primo anno, feciſſet) ſed vetus των αθλυτων nomen §. 5. in fin. iis ſimpliciter relinquit: de quo nomine vide WIELINGII notam ad h. Conſt. pag. 32. Nec enim ait, *quo prolytæ nuncupantor*, aut *nuncupentur*, aut *nuncupabuntur*, ſed *nuncupantur*, id eſt nuncupari ſolent: unde perſpicuum fit, id nominis ante ipſum in uſu jam fuiſſe, & quinto, non quarto, anno Conſtitutiones etiam olim lectitatas.

Quinto denique obſervo, τρια & τετρα a librariis alias quoque confuſa fuiſſe, ut in ipſo noſtro §. 1. *de Pœna tem. litig.* & in Theſauro L. Gr. Stephani male legimus: τετραλογια i. e. τρεις λογοι, pro τεσσαρες: ſive illud ex litterarum compendio ſit ortum, ſive ſyllaba τε ob plurium ταυ concurſum in verbis THinis μετα τετραετη abſorpta fuerit.

EXCURSUS VIII.

ad §. 6. Tit. 2. Libri I. *De controverſa inter fratrem defuncti ac Thium ſucceſſione*:

AUCTORE GUL. OTT. REIZIO.

REſcripti æque ac decreti Principalis unum idemque hoc exemplum proponit noſter: „Contendiſſe in quadam provincia de „defuncti hereditate fratrem ac Thium, & utrumque eam ſibi „totam vindicaſſe: quia autem nulla tum temporis exſtiterit „lex, hanc controverſiam dirimens, Præſidem ea de re ad „Principem retuliſſe, atque hunc a fratre litem decidiſſe". Atqui cui hæc legenti mirum non videatur, primo indiguiſſe eam rem deciſione Imperatoria; deinde negare THum, ullam hujus controverſiæ meminiſſe legem; neminem denique interpretum declaraſſe, cujus generis hic & frater & thius fuerit: quum ſatis certum ſit, ſive agnatus ſive cognatus uterque fuerit, ſive frater agnatus & ὁ θειος cognatus, omni tempore prælatum eſſe fratrem: eoque ſolo olim caſu, quo θειος agnatus, id eſt patruus capite non deminutus, frater autem cognatus fuerit, τον θειον jure ſcripto prævaluiſſe; adeoque in omni ſpecie caſuque definitum legibus fuiſſe, uter eſſet potior. Scio equidem, Dion. Gothofredum ad marginem notare ex Nov. 118. c. 3. *fratrem præponi patruo*; & H. Mylium in *Hiſt. THi* pag. 31. in ea eſſe opinione, quaſi THus innuat, eam *controverſiam ſe vivo ab Juſtiniano ſopitam* eſſe: ſed

ſed neutrum ipſi quæſtioni motiſque a me dubiis ſatisfacere, vel puer videat; ut taceam, omnes Novellas poſt factam paraphraſin eſſe emiſſas. Nos ergo juſti ordinis cauſa progreſſum juris circa fratrum thiorumque ab inteſtato ſucceſſionem, quantum ad hanc quæſtionem ſufficiens erit, obſervabimus; atque inde, quid nobis videatur, concludemus. Principio igitur, quid Lex XII. tabb. ſanxerit, audiamus ex §. 5. Inſt. *de Legit. agnat. ſucceſſ.* „Si plures ſint gradus agnatorum, aperte Lex XII. tabb. PROXIMUM vocat. Itaque ſi verbi „ gratia ſint defuncti FRATER, & alterius fratris filius, aut PATRUUS, *frater „ potior habetur*". Idemque ὡς ἐν παραθέσει jam præmiſerat THus §. 1. in fin. *eod.* Adde ejuſdem exempla ſive caſus in §. 6. & 7. *eod.* Hoc, ſi ambo agnati: quantoque magis, ſi frater agnatus, thius autem cognatus eſſet, id eſt vel avunculus vel patruus capite deminutus? Quod ſi uterque eſſet cognatus, Prætor fratri quidem ſubveniebat aliquando ac ſorori, nunquam vero aut patruo aut avunculo, quod manifeſtum ex §. 3. Inſt. *de Bon. poſſ.* ubi in tertio ordine, poſt ſuos ac legitimos, bonorum poſſeſſionem dediſſe dicitur decem perſonis, quas extraneo manumiſſori præferebat, inter quas ultimo loco memorantur *frater ſororve conſanguinei vel uterini*; ſed ultra ſecundum gradum ex tranſverſo nemo vocatur: ita ut thii haud agnati poſt decem illas perſonas ipſi manumiſſori extraneo poſtponantur; nec niſi his omnibus deficientibus, inter *cognatos proximos* vocentur, ead. §. 3. & §. 1. Inſt. *de ſucceſſ. cognat.* Reſtat, ut videamus, ſi & θεὸς exſtaret agnatus, & frater cognatus, quid juris fuerit? Tum vero & L. XII. & jure Prætorio patruum ſine controverſia fuiſſe potiorem, ex ſuperioribus patet, ſiquidem cognatorum nemo, niſi poſt agnatos & legitimos vocabatur, pr. Inſt. *de ſucceſſ. cognat.* & l. 1. §. 1. D. *ſi tab. teſt. nullæ exſt.* Idemque jus manſiſſe ad Anaſtaſium Imp. uſque, docet §. 1. Inſt. *eod.* his verbis: „ Nam agnati capite deminuti---a Prætore tertio (*cognatorum*) ordine vocan„ tur, exceptis ſolis tantummodo fratre & ſorore emancipatis, non etiam li„ beris eorum, quos lex Anaſtaſiana (*quæ ante annum Chr.* 498. *lata eſſe debuit, „ ut colligo ex l.* 4. *C. de Legit. tut.*) cum fratribus integri juris conſtitutis, vocat „ quidem ad legitimam fratris hereditatem ſive ſororis, non æquis tamen par„ tibus": quæ partes quales fuerint, explanat ibidem paraphraſtes noſter. Poſſem multa jam addere de fratrum patruorumque concurſu cum matre ex l. 5. Cod. Theod. *de Legit. heredit.* nec non de fratrum uterinorum jure & varia ſubinde ſucceſſione; ſed ea prætermitto, quia ad hypotheſin nihil facere credo. Primo enim ait Thus, καὶ μὴ οντος τινὸς κληρονομεῖ των ἀπιόντων ἢ κατιόντων, quæ verba haud ſcio an Fabrotus male omiſerit; itaque nec mater erat: ſecundo quod de fratribus uterinis ſanxit Juſtinianus A°. 534. in l. ult. C. *de Legit. hered.* id poſt editas Inſtitutiones ac poſt THinam paraphraſin ſancitum fuit: tertio ſi de fratre uterino ſenſiſſet THus, vidimus tamen, eum a Prætore inter decem perſonas ante patruum vocatum fuiſſe, adeoque legem fuiſſe, quæ hanc controverſiam dirimeret: quarto quia ex ſupradictis veriſimilem quæſtionis propoſitæ ſolutionem inveniſſe mihi videor. Scilicet in Orientis tantum Imperio, provinciiſque ei parentibus, hanc Anaſtaſii conſtitutionem valuiſſe arbitror; dum in Occidente, ſub quo Africa quoque comprehendebatur, barbarorum jam armis multo maximam partem ſubacto, antiqua agnationis cognationiſque jura etiam in fratribus permanſiſſe, & Codex Alaricianus A°. Chr. 506. editus, & Pſeudopapiani Reſponſa tit. X. *de Succeſſ. div.* (Juriſprud. Antejuſt. pag. 834.) teſtantur: quæ ego reſponſa cum Lindenbrogio crediderim in uſum eorum, qui Romana lege vivere mallent, juſſu Gundebaldi, Burgundionum regis, (qui A°. 509. aut ſecundum alios 516. obiit) compoſita fuiſſe: idque confirmo his dicti regis verbis, pag. 338-9. editt. Heineccii & P. Georgiſch: *Inter Romanos vero, interdicto ſimili conditione venalitatis* [judiciariæ] *crimine, ſicut a parentibus noſtris ſtatutum eſt*, Romanis legibus *præcipimus judicari: qui formam & expoſitio-*

nem

nem legum conſcriptam, qualiter judicent; ſe noverint accepturos, ut per ignorantiam ſe nullus excuſet. Unde conjicio, (quid enim aliud licet? quum THus nec Imperatorem, nec Præſidem, nec provinciam, nec annum, ſimilemve notam indicet:) quæſtionem illam de PATRUO AGNATO & FRATRE EMANCIPATO, quorum quiſque totam defuncti hereditatem ſibi vindicabant, propoſitam fuiſſe noſtro Juſtiniano, poſtquam is tam Africam, quam alias (ut gloriatur) innumeras provincias, iterum ditioni Romanæ, ſuoque addiderat imperio: quod A°. 533. factum fuiſſe, præter hiſtoricos demonſtrant §. 1. *Proœm. Inſt.* & pr. Conſtit. *Tanta*, item l. 1. & 2. C. *de Offic. Pr. Pr. Afr.* quarum priorem eodem anno 533. editam fuiſſe credo, ſolo Juſtiniano III. Conſule, licet Charondas ei annum 534. adſignet, quo conſtitutio poſterior prodiit, ſed tum Juſtinianus IV. Coſ. collegam habuit Paullinum. Errat ſane Relandus, cui d. l. 1. Anno 528. Juſt. II. Coſ. promulgata creditur. In eadem vero conſtit. 1. pro 95. legendum omnino eſt 105. uti inter alias lectiones quoſdam codices exhibere, teſtis eſt laudatus modo Charondas: namque cum liqueat, Genſericum Vandalorum regem Africam occupaſſe A°. 428. atque eamdem ab Juſtin. A°. 533. barbarorum jugo liberatam eſſe, patet eam annis 105. a Vandalis captivatam fuiſſe, ut ipſe loquitur. Sed redeamus ad rem: Patruus ergo ille antiquo agnationis jure ſe prævalere dictitabat; dum frater potiorem ſe eſſe defendebat, aut, quod Romanæ leges ſub Afrorum regibus obſoleverint, quare naturalem graduum ordinem præferendum eſſe; aut forte ad Anaſtaſianam legem etiam provocabat, quod Africa nunc Romani Imperatoris legibus judicari deberet. Fluctuans itaque non immerito Africæ præſes, nec ſatis certus, utro jure controverſiam decideret, Juſtinianum conſuluit; qui pro Anaſtaſiana lege tum temporis (i. e. Anno Chr. 533. vel 534. namque Novellam 118. decennio poſt A. 544. promulgavit) & ad Præſidem RESCRIPSIT, & inter litigantes DECRETUM interpoſuit. Jam vero, Lector Benevole,

——— ——— ——— *ſi quid noviſti rectius iſtis,*
Candidus imperti: ſi non, his utere mecum.

EX-

EXCURSUS IX.

GUL. OTT. REIZII DISSERTATIUNCULA

De Siſenna Prætore.

§. I. QUum ea, quæ de Prætore peregrino conſcripſit Mylius in Excurſus III. Articulo 3. ad vindicandum THum ſufficere mihi videantur, nolui editionem hanc vel ſingulari ABR. WIELINGII *de Edicto Prætoris peregrini Diatribe*, vel FR. CAR. CONRADI Parergo I. Libri I. *de Pr. Per.* vel MEERMANNI ac TREKELLII ad me transmiſſis Obſervationibus gravare: quod nemo mihi vitio poterit vertere, qui tria hæc noverit: primo, me ſæpius pro meo Editoris jure poſtulaſſe, ut meo mihi judicio uti liceret; deinde, abhorrere me a crambe toties repetita; denique a me, ſi ab ullo alio, plagii vitium eſſe alieniſſimum. Sed ſi forte in ſeqq. propter diſputationis cohærentiam eadem dixero, quæ Conradi, aut alius forte, habet, ſciat non tantum, hunc mihi Excurſum multis ante annis jam elaboratum fuiſſe, quam eos legiſſem; ſed & hujuſmodi ea fore, quæ nemini non, niſi plane illiteratus eſt, ſponte in mentem & calamum venire debeant.

§. II. Agam autem hic de errore noſtri Mylii in §. 11. pag. 97. circa SISENNÆ PRÆTURAM commiſſo, ubi ſe novum inveniſſe argumentum putat in explicando Ciceronis fragmento ex SCto veteri, quod mutilum & male verſum exhibet. Principium hujus SCti apud BRISSONIUM *de Form. P. R.* pag. 221. (al. 238.) tale eſt: Επι ὑπατων Κοιντ. Λυτατιυ Κοιντ. υιυ, Κατλυ και Μαρκυ Αιμιλιυ (Κοιντ. υιυ *hæc ignorat Gruterus*) Μαρκυ υιωνυ Λεπιδυ (Grut. vitioſe Λιπεδυ·) Στρατηγυ δε καλα πολιν και επι των ξενων Λευκιυ Κορνηλιυ (. . . . . υιυ deeſt Grut.) Σισεννα, ETC. quod apud Gruterum pag. DIV. ſic verſum a quibuſdam legitur: *Q. Lutatio Q. F. Catulo, M. Æmilio Q. F. M. N. Lepido Coſ. Prætore inter cives & peregrinos L. Cornelio Siſenna*: unde non longe abit verſio, quam Mylius habet. Inde autem hoc Ciceronis fragmentum (*Lucius Siſenna bonorum Cn. Cornelii poſſeſſionem* EX EDICTO SUO *P. Scipioni adoleſcenti, ſumma nobilitate, eximia virtute prædito dediſſet*:) illuſtrare conatus, Siſennam facit prætorem peregrinum.

§. III. Verum enimvero incertiſſimum eſt PRIMO loco, an Cicero, qui iſtam Orationem A. U. 689. habuit, de eadem Siſennæ prætura loquatur, de qua illud SC. A. U. 676. factum: namque eumdem ſæpius prætoram geſſiſſe, exinde colligo, quod A. 688. Prætor Achaiæ fuerit, de qua re dein plura: atqui ſolebant ex prætura in Urbe geſta proficiſci in provincias. Vid. Pighii *Annal.* Tom. II. pag. 467. & 471.

§. IV. SECUNDO, quo pacto Prætor Peregrinus jus dixiſſet inter ſolos cives Romanos, nam vix quemquam (hujus ſaltem rei admonitum) dubitaturum credo, quin & Cn. Cornelius defunctus, & P. Scipio bonorum petitor, cives Romani fuerint: cui Scipioni quomodo peregrinus aliquis controverſiam de hereditate facere potuiſſet, haud invenio; quum id temporis neque ex teſtamento neque ab inteſtato peregrinus civi ſuccedere potuerit; fideicommiſſa autem nullum juris habuerint vinculum.

§. V. TERTIO ex ipſius SCti verbis liquet, hunc Siſennam non modo inter cives & peregrinos, quod & Rupertus *ad Enchir. Pomp.* §. 28. putavit, ſed etiam ſolos inter cives jus dixiſſe, id eſt utramque & urbanæ & peregrinæ Prætu-

turæ provinciam obiiſſe: adeoque rectius apud Sigonium *de antiquo Jure Provin.* pag. 12. verſum eſt: „ Coſſ. Q. Lut. Q. F. Catulo, M. Æm. Q. F. M. N. „ Lep. Prætore vero Urbano & Peregrino L. Corn. . . . . F. Siſenna" quam idem ipſe *de Judiciis* L. I. c. 7. *de Prætor.* &c. pag. 417. & alii ſupra ap. Gruterum cum Urſino ad d. Cic. loc. ac noſtro Mylio *Prætore inter cives & peregr.* extulerunt. Similia autem utriuſque præturæ conjunctæ exempla ſat multa & Mylius §. penult. & Conradi pag. 12. 13. & alii jam collegerunt. Nihil ergo illa Ciceronis & SCti loca ad demonſtrandum Prætoris Peregrini Edictum faciunt.

§. VI. Hæc vel ideo paullo fuſius diſcuſſi, quod diligentiſſimus Pighius neque hanc Siſennæ præturam duplicem A. U. 676. (ipſi 675.) commemoravit, neque Achaicæ, niſi obiter, meminit, ad annum ipſi 676. pag. 290. inter Quæſtores provinciales ſic eum reponens: *L. Cornelius. . . . f. . . . n. Siſenna, Cn. Norbani Pr. in Sicilia [Quæſtor,] Lilybetanus fortaſſis. . . . . Atqui in Sicilia niſi cum magiſtratu Quæſtor hic L. Siſenna fuiſſe videtur, quando poſtmodum Prætor Achaiam obtinuit, ut NB. ſuo loco dicemus.* Atqui nuſquam eum hoc dicentem reperire potui, niſi quod pag. 337. eam tangat hiſtoriam, quam mox ex Dione ſum relaturus: idque eo minus miror, quod Tom. 2. & 3. Annalium ejus auctoris opus ſit poſtumum.

§. VII. Magis miror, Voſſium in *Hiſtor. Lat.* non modo præter Pighium auctorem laudare neminem, ſed & duplicem ea in re committere errorem, quorum tamen alter typographicus eſſe poteſt, ſiquidem pro anno 666. reponendus eſt 676. Alter in eo conſiſtit, quod *Prætorem* Siciliæ dicit, quem *Quæſtorem* fuiſſe Pighius conjicit: namque Siciliæ eo anno 676. (677.) pro prætore præfuiſſe Cn. Norbanum, idem ſatis probat.

§. VIII. Quod igitur & Pighius & Voſſius prætermiſerunt, nos ex Dione ſupplebimus, qui princ. L. XXXVI. narrat: „Metellum, dominandi cupidi„ tate impulſum, Cretenſes, quibuſcum certis conditionibus pactus fuerat, in„ vaſiſſe, & antequam Pompejus adveniret, damnum iis dare properaſſe. Nam „ Octavium, Pompeji legatum, ſine exercitu adfuiſſe. At vero *Corn. Siſen„ nam, Græciæ ea tempeſtate præfectum*, comperta re in Cretam cum exercitu „ veniſſe, paullo que poſt ibi diem obiiſſe ſupremum". Inde colligo, eum Siſ. A. U. 688. (al 687.) Prætoram Achaicam obtinuiſſe; namque Metellus ex conſulatu, A. U. 685. (684.) geſto; in Cretam provectus, intra biennium (al. intra triennium) ea fuit potitus. Oportuit ergo eumdem Siſennam anno ſuperiori 687. (686.) Prætorem in ipſa Urbe Roma iterum fuiſſe: eoque alluſiſſe Cicero videtur, tamquam ad proximam illius præturam; non ad primam, qua tredecim totis annis ante eam Orationem Siſenna fuit functus.

EX-

EXCURSUS X.
AD §. 4. INSTIT. DE NUPTIIS.

GUL. OTT. REIZIUS
LECTORI SALUTEM.

TRes litterulæ NON in nullo uſquam auctore tantum turbarum dederunt, quantum in hac §. ita ut necdum poſt trium ſæculorum decurſum ſatis ſedatæ ſint. Tam vero multa a tot JCtis ac Theologis circa *conſobrinorum nuptias* ſcripta ſunt, ut, eorum omnium ſententias atque argumenta, toties repetitæ crambes inſtar propoſita, & ab aliis rurſus refutata, colligere & juſtum inde librum contexere, tædioſum plane ac faſtidioſum opus foret. Nec enim ſoli Inſtitutionum Cæſarearum Commentatores, Jac. Cujacius, Franc. Hotomanus, Franc. Broeus, Jo. Jac. Wiſſenbachius, Dan. Galtier, &c. &c. varie hac de re diſputarunt, ſed complures etiam ſingularibus libellis aut digreſſionibus eamdem materiam tractarunt: veluti (1) ANT. CONTIUS Libro II. *Subſecivarum Lectionum* cap. 1. (2) BARN. BRISSONIUS *de Jure Connubiorum* pag. 379. ſqq. edit. Trekellianæ. (3) ANT. FABER *Juriſpr. Papin.* tit. IX. pr. 6. illat. 6. (4) JOSEPHUS NERIUS Lib. II. *Analectorum* cap. 32. pag. 471. ſqq. Tom. II. Theſ. Otton. (5) CHRISTOPH. RICCIUS cap. 3. *Vindiciarum Juris*, pag. 755. ejuſd. Tomi. (6) BENEDICTUS A JESU CHRISTO Artic. 4. *Novar. Veterum Vindiciarum Juris Civ.* pag. 1344. ſqq. Tom. V. ejuſd. Theſ. (7) FRANC. FLORENS in *ſingulari de Nuptiis Conſobrinarum Tractatu.* (8) JAC. SIRMONDUS in *Quæſtione Triplici*: de Lege *Celebrandis*: de §. *duorum fratrum*: de Codice *Alarici Regis.* Tom. IV. Operum ejus, pag. 262. ſqq. (9) JAC. GOTHOFREDUS tam in Diſſert. *de Nuptiis Conſobrinorum*, quam in *Commentario ad Cod. Theod.* (10) HENR. BROUWER *de Jure Connubiorum* Lib. II. cap. XI. (11) ANTON. SCHULTINGIUS ad *Juriſprud. Antejuſtin.* variis locis. (12) EVER. OTTO in Diſſertatione *de Nupt. Conſobr.* & noviſſime omnium (13) GEORG. D'ARNAUD Lib. I. *Var. Conjectur.* cap. 23. Quum vero principalis quæſtio, quæ nobis hic tractanda eſt, utrum ſcilicet hic Inſtitutionum locus adfirmative ſit legendus an negative, ex his quatuor fontibus potiſſimum dependeat: primo ex ipſo tituli Inſt. *de Nuptiis* contextu; ſecundo ex paraphraſte Theophilo; tertio ex binis Codicis Theodoſ. legibus, l. un. *Si nuptiæ ex reſcripto petantur*, (Lib. III. tit. 10. collata l. 1. Cod. Juſtin. *eod.*) & l. 3. *de Inceſtis nupt.* (Lib. III. tit. 12. coll. l. 6. Cod. Juſt. *eod.*) quarto ex l. *Celebrandis* 19. Cod. Juſt. *de Inc. & inut. nupt.* quumque nemo ante Franc. Florentem, qui primus omnia utrarumque partium argumenta dilucide ultro citroque propoſuit, operæ mihi pretium feciſſe videatur: ideo optimum factu judicavi, facto inde initio, ex ejus tractatu potiſſima cum Lectoribus communicare, & illi ſimiles ex Sirmondo, Gothofredo, Ottone atque Arnaldo epitomas, hiſque tandem meam ἐπιχρίσιν ſubtexere. Hos enim quinque viros ſi conſulueris, omnia ita ab iis exhauſta reperies, ut ceterorum quorumcumque labores haud deſideraturus ſis.

EXCURSUS X. ARTIC. I.

EPITOME EX

FRANCISCI FLORENTIS,

Anteceſſoris Aurelianenſis, Diſputatione

de nuptiis conſobrinarum prohibitis aut permiſſis:

ad illuſtriſſimum Præſidem

HENRICUM MEMMIUM.

(primum edita A. 1636. dein repetita Ffurti 1643. *in Octavo* pagg. 28.)

Pag. 3. DUbitatum fuit nuper, Præſes illuſtriſſime, de Conſobrinarum nuptiis, an etiam Juſtiniani tempore prohibitæ vel permiſſæ fuerint: ex utraque parte multæ & firmæ rationes, tam ex jure civili quam canonico, diligenter quæſitæ fuerunt. . . . . Ab illa parte, quæ prohibitas fuiſſe Conſobrinarum nuptias etiam temporibus Juſtiniani aſſerebat, initium faciemus. Legem *celebrandis* C. *de Nupt.* multis argumentis irrepſiſſe in Codicem & ſuppoſititiam ſubodoratur, & in eo maxime ſtatus cauſæ & το κεινωμενον conſtituitur. Inſcriptio dictæ legis ita concipitur, *Impp. Arcadius & Honorius Eutychiano:* nec tamen reperitur illa lex in Codice Theod. imo duæ plane contrariæ: & quidem l. un. C. Theod. *ſi nuptiæ ex reſcr. pet.* quæ eundem Honorium & Theodoſium authores habet, meminit legis Theodoſii Magni, quæ nuptias conſobrinarum, niſi impetrato reſcripto damnat. Lex illa Theodoſii Magni quamvis hodie non extet, ejus tamen multi meminerunt, ut animadvertunt viri docti, in eam rem etiam allata inſigni (1) Ambroſii ad Paternum epiſtola, & Auguſtini cap. 16. lib. 15. *de Civit. Dei*, quibus addimus ex Libanii oratione περι των Αγγαρειων· Μηδε εσωσαν ανεψιων γαμους, γεγραφας, εν εξουσια ποιη του πραγματος ουτος, licet aliquando ανεψιοι ſint fratrum (2) filii & tertii gradus . . . . . Præterea legem *celebrandis* non eſſe Arcadii & Honorii, dubitare non ſinit l. 3. Cod. Theod. *de Inceſt. nupt.* Eadem eſt inſcriptio *Impp. Arcadius & Honorius Augg. Eutychiano*, ſubſcriptio dictæ l. 3. *Dat. VI. Id. Dec. Conſtant. Arcad. IV. & Honor. III. Coſſ.* Inſcriptionis ſimilitudine deceptus Ruſſardus, ſubſcriptionem l. *celebrandis*, quæ in antiquis Codd. deerat, ex d. l. 3. *Cod. Theod.* ſupplevit, cum plane jus diverſum contineant: qui error in aliquibus editt. noviſſimis remanſit, & falſo tribuitur D. Cujacio, cum ſit proprius Ruſſardi. In d. l. 3. confirmatur prohibitio hujuſmodi nuptiarum, idemque jus in Italia obtinuiſſe, poſt expulſos Romanos a Gothis, ex formula Caſſiodori pridem notatum eſt . . . . . adeoque ſuppoſititia merito videtur d. l. *celebrandis*, quare nec in Baſilicis habetur, [ac] mutila & ſine ſubſcriptione in omnibus fere editt. Cod. circumfertur, cum tamen ex l. 1. Cod. Theod. *de Conſtit. Princ.* edicta ſive conſtitutiones ſine die & conſule deprehenſa auctoritate careant. Poſtremo Juſtinianus ipſe pugnaret ſecum, ſi legi *celebr.* in ſuo Cod. repet. præl. locum dediſſet: nam in Inſtit. quas

Pag. 4.

Pag. 5.

Pag. 6.

Pag. 7.

ante

(1) Hæc loca & Contius & Nerius integra adferunt.
(2) Vide de hac voce Gloſſarium noſtrum THinum.

ante promulgaverat, ita ſcripſerat: *Duorum autem fratrum vel ſororum liberi, vel fratris & ſororis, jungi non poſſunt.* Negationem in antiquis Codd. extare Cujacius in prior. notis, Contius, Hotomanus, & alii fatentur ingenue, quæ & apud Ivonem reperitur parte 9. cap. 1. ubi Molinæus notat, *Ex hoc loco reſtitui poteſt* §. Duor. autem fratrum Inſt. de Nupt. *qui paſſim corruptus legitur.* Confirmat & authoritas Theophili, qui negationem retinet; quam, ſi deeſſet, mens & ſententia reponendam eſſe ſuaderet: in quam ſententiam Hotomanus eſt pronior: particula enim *autem* opponitur proxime præcedenti verſic. in quo ſpecies permiſſarum nuptiarum refertur; itaque in verſ. *Duorum* prohibitarum ſpecies erat referenda, ut præcedenti adverſaretur. Sequens etiam verſ. qui incipit *Item amitam*, particulâ *Item* connectitur cum ſuperiori: in eo vero pro- Pag. 8;
hibitarum nuptiarum ſpecies proponuntur. Quamvis autem Contius in eo Inſtit. loco negationem retineat, legem tamen *celebrandis* non eſſe Arcadii & Honorii (3) aſſerit Lib. I. lection. cap. 9. . . . . Contra in diverſam abit ſententiam V. C. Barn. Briſſonius libro ſingulari *de jure Connub.* legem enim *celebr.* probat, alteras duas, quas ex Cod. Theod. retulimus, ab Aniano vel confictas vel interpolatas cenſet.

Alterius partis ſententiam & rationes proponamus. Leges illas omnes tam Cod. Theod. quam Juſt. veras eſſe, non fictas vel ſuppoſititias, & recte iis Impp. tribui, quorum nomina præferunt, quas inter ſe ratione temporum habita conciliamus. Occurrit prima tempore l. *Manente* 3. Cod. Th. *de Inc. nupt.* ſequitur l. *celebr.* C. Juſt. *de Nupt.* poſtrema eſt l. un. C. Th. *Si nupt. ex reſcr.* Pag. 9;
Quod ut demonſtremus, l. 3. ſubſcriptio hæc eſt: *Dat. VI. Kal. Dec. Conſt. Arc. IV. Hon. III. AA. Coſſ.* l. celebr. *Stilicone II. & Anthemio Coſſ.* annis novem poſt d. l. 3. Quamvis enim in pleriſque editt. Cod. deſit inſcriptio [*legend.* ſubſcriptio] d. l. celebr. ſicut etiam hodie multarum Conſtitutionum, librariorum incuria, eam tamen Contius in prima & ſecunda editione Cod. reſtituit, quam & acceptam D. Cujacio refert L. 2. *Lect.* cap. 1. Poſtrema tempore l. un. C. Th. *ſi nuptiæ ex reſcr.* edita ſcil. *Honorio VIII. & Theod. III. AA. Coſſ.* poſt l. celebr. annis quatuor. Itaque temporis ordine prius explorato l. 3. C. Theod. *conſobrinarum nuptias* damnat, quas & ante Theodoſius M. damnaverat. L. celebr. poſtea lata eas probat & revocat, poſterior priorem abrogat, nec tamen obtinuit diu: nam & iterum lex celebr. abrogata eſt per l. un. C. Th. *ſi nupt. ex reſcr.* Ex illis tribus contrariis & inter ſe pugnantibus conſtitutionibus, quas ad manum Tribunianus habuit, elegit mediam id eſt l. *celebr.* quam & in utrumque Cod. primæ & repet. prælect. retuliſſe non dubito. Abrogatam vero fuiſſe d. l. 3. C. Th. per legem *celebr.* qui utramque diligenter comparaverit, non inficiabitur, ſive verba ſive rem ſpectet. . . . . Omnem vero ſcrupulum exi- Pag. 11,
mit ſtylus & verba d. l. celebr. qui longe diverſus eſt ab eo, quo Tribunianus in ſuis legibus conſcribendis utitur. . . . . Videbatur V. C. & doctiſſimo (4) Pag. 12,
legem *celebr.* ab initio non fuiſſe ex illis legibus, quæ generales appellantur, & omnes tenent, ſed ea contineri beneficium, indulgentiam ſpecialem principum Arcadii & Honorii, in aliquarum perſonarum vel provinciarum gratiam. Poſtea vero Tribunianum, authoritate a Juſtiniano ſibi conceſſa, conſtitutionibus *de Novo Cod. confic.* & *de Juſt. Cod. confirm.* ſpeciale beneficium, omnium commune feciſſe, cujus rei in jure multa exempla habemus. . . . . Conciliationis au- Pag. 16.
thor l. celebrandis veram & germanam eſſe agnoſcit, ab Arcadio & Honorio promulgatam: & quidem contextus verba ejuſdem coloris & formæ non fuiſſe ſuppoſitam vel interpolatam manifeſtiſſime produnt. Cui bono? cum & novam

(3) Sed idem Contius ſibi non conſtans L. II. Lect. 1. Arcadio quidem & Honorio tribuit, ſed vel ita ab iis non ſcriptam, vel ab Honorio rurſus lege ſingulari *ſi nupt. ex reſcr.* abrogatam ſtatuit.

(4) Quem hic deſignet, nondum expiſcari potui.

vam conſcribere Tribuniano in promptu foret, qui & gloriam novi juris cudendi vel innovandi cupide aucupatur: nec contra receptam & publicam Co-
Pag. 17. dicis Juſt. authoritatem conjecturis facile credendum. Eadem illa authoritate freti putamus legem *celebr.* non continere aliquam ſpecialem indulgentiam, ſed primum ab Arc. & Hon. eo fuiſſe animo editam, ut omnes peræque teneret. Generalem fuiſſe conſtitutionem, univerſus legis contextus convincit, & ea maxime verba, quibus *revocata dicitur priſci juris authoritas*, juris quod ante Theod. M. obtinebat: ſi tantum indulgentiam ſpecialem conceſſiſſent, non ideo revocaretur jus antiquum. . . . . Supereſt ut, quæ legi *celebr.* opponuntur, breviter refutemus: & quidem ex vera ſubſcriptione cum legibus Codicis Theod. eam conciliavimus, & diverſitatis rationem oſtendimus: proindeque mirum videri non debet, ſi omiſſa fuerit in eo codice, cujus collectores jus ab ea prorſus diverſum amplexi ſunt: quin & hodie mutilum eſſe codicem Theod. variæ editt. aliæ aliis auctiores, multæ conſtitutiones nuper bono pu-
Pag. 18. blico editæ, & quæ apud Pariatorem reperiuntur, integriores, imo & plures quæ habentur in Cod. Juſt. & quæ ſuperſunt lacunæ, manifeſtiſſime demonſtrant. - - - - Quin imo licet ſine die vel conſule a Tribuniano Codici fuiſſet inſerta, valeret tamen juxta præceptum Juſtiniani in conſtit. *de Novo Cod. confic.* & *de Juſt. Cod. confirm.* - - - - Sed ut omnem dubitandi cauſam removeamus, authoritate Gregorii M. utemur, in reſponſionibus ad conſultationem Auguſtini de Anglis interrog. 6. in qua ſententiam l. *celebr.* ita refert: *Quædam lex terrena in Romana rep. permittit, ut ſive fratris & ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur.* Nullo enim juris loco apertius exprimitur hæc permiſſio, quam in l. *celebr.* Conſentit poſtremo omnium
Pag. 19. Cod. editionum & interpretum fides. - - - - Quid ſi concedamus, legem *celebr.* ſuppoſititiam fuiſſe & Juſtiniano incognitam? nihilominus ab eo permiſſa fuiſſe conſobrinarum conjugia, certis argumentis conficiemus. In l. *Nemini* C. *de Nupt.* quam inſcriptio Diocletiano tribuit, enumerantur perſonæ, cum quibus nuptiæ contrahi non poſſunt: inter eas, quæ ex latere, non recenſentur
Pag. 20. conſobrinæ, quas profecto Tribunianus in interpolanda Diocletiani conſtitutione non omiſiſſet; eadem ratione, qua clauſulam illam addidit, *Præterea fratris tui filia & ex ea nepte*, quæ in integra conſtitutione Diocl. apud Pariatorem
Pag. 21. tit. *de Inc. nupt.* deſideratur. - - - - Cum ergo Juſtinianus in d. l. *nemini* ex Cod. Th. filiam fratris non tantum inſeruerit, ſed etiam neptem fratris, authoritate propria, ei profecto non adeo grave fuiſſet, vel ex eod. Cod. vel authoritate propria pariter conſobrinarum meminiſſe, ſi ei fuiſſet animus earum nuptias vetare; ſed ea non fuit ejus ſententia, quam evidentiſſime deprehendimus, ex eo quod leges, quas ex Cod. Th. retulimus, in ſuum Cod. tranſtulit, mentione conſobrinarum prætermiſſa, l. un. Cod. *ſi nupt. ex reſcr.* & l. ſi quis C. *de Inc. nupt.* Contra vero idem Juſt. in Codicis & Pandectarum compoſitione prudentum ſcripta & conſtitutiones principum, quibus in locis conſobrinarum nuptiæ dicuntur permiſſæ, ſincere & bona fide, citra omnem immutationem & omiſſionem integra retulit; nec uno quidem aut altero loco, ne quis forte obtendat obrepſiſſe in tanto opere quædam juris veteris & obſoleti veſtigia, ſed in plurimis. l. 3. D. *de Ritu nupt.* l. 78. §. 8. D. *ad SC. Treb.* l. 23. & 24. D. *de Condit. inſtit.* l. 3. C. *de Inſtit.* & paſſim. - - - - - - -
Pag. 22. Reſtat, ut exploremus quid in Inſtitutionibus reperiatur - - - - & certe veluti quidam Codd. negationem agnoſcunt, abeſt pariter a multis, quod in libris noſtris ſæpius in locis controverſis evenit: & quidem vulgata lectio, quam veteres interpretes & gloſſa ſequuntur, legit affirmative, ſicut & editt. Ha-
Pag. 23. loandri, Ruſſardi, Contii, Charondæ, Cujacii. - - - - In enumerandis perſonis, quarum nuptiis eſt abſtinendum, obſervandum, Juſtin. perpetuo comparare perſonas, quæ naturali cognatione nos contingunt, cum adoptivis: & quidem in perſonis aſcendentium & deſcendentium, tam naturalibus quam adopti-

adoptivis, nulla graduum habita ratione, perpetua eſt & in infinitum extenditur prohibitio. Accedit deinde Juſt. ad perſonas, quæ ex transverſo cognationis gradu junguntur; in quibus ait eſſe ſimilem quandam obſervationem, ſed non tantam: eas deinde enumerat ratione graduum, & naturalium cum adoptivis comparatione ſervata: in ſecundo gradu fratres & ſorores naturales & adoptivos; in ſequenti perſonas tertii & quarti gradus: & incipit a filiis fratrum & ſororum, qui tertio gradu ſunt: numerat poſtea neptes fratris & ſororis, quas ait eſſe quarto gradu, & hac ſpeciali nota deſignat, (5) *quamvis quarto gradu ſint*: quæ verba nemo non videt intendere, & augere difficultatem, & hunc habere naturalem intellectum, Quamvis ex quarto gradu liceat uxorem ducere, tamen neptem fratris vel ſororis non licet: unde ſtatim infert, *Duor. aut. fratr.* &c. *jungi oſſunt*, nempe quia ſunt quarto gradu, ex quo regulariter licet uxorem ducere; exceptis neptibus fratrum aut ſororum. Reliquas deinde perſonas tertii & quarti gradus perſequitur, quæ neceſſariam habent relationem cum prius enumeratis, *item amitam* &c. - - - - Extremus labor in eo verſatur, unde in multis Codd. negatio in d. verſ. irrepſerit, quam retinet Theophilus: itemque cur l. *celebr.* a Baſilicis abſit, quæ ideo conjungimus, quia communem reſponſionem habent: diverſitatem locorum nempe & temporum, & mutationem juris. Nam in Oriente d. l. *celebr.* una cum imperio & reliqua legiſlatione Juſtiniani obtinuit diu, & vix ante Synodum (6) ſextam fuiſſe abrogatam colligimus ex Synodi ſextæ can. 54. quo prohibitæ primum videntur conſobrinarum nuptiæ: Απο τε νυν του τη οικειᾳ εξαδελφῃ ωσης γαμους κοινωνιαν συναπτομενον, quibus verbis ſignificatur jus novum. Interpretes Zonaræ & Balſamonis male εξαδελφην *fratris filiam* vertunt. Poſt ſextam Synodum & ejus immutationem procedente tempore ad ulterioris gradus ſobrinos prohibitio producta eſt uſque ad ſeptimum gradum, ita ut ex octavo tantum apud Græcos liceret uxorem ducere. Ex eo jure Theophilus (7) negationem addidit, & in Baſilicωn L. XXVIII. tit. 5. *de Nupt. prohib.* refertur d. verſ. cum negatione; præterea ſubjicitur, *ſed nec filius meus eorum neptem*, qui dicuntur δισεξαδελφοι. ETC.

Pag. 24.

Pag. 25.

Pag. 26.

(5) De ea dicam ſpeciatim poſt Arnaldum.
(6) Habita Conſtantinopoli ſub Imp. Conſtantino Pogonato A°. Chr. DCLXXX.
(7) Theophilus, quem Tribuniano ſocium alibi addicimus, ex jure poſteriori haurire non potuit: ſed hac de re poſtea.

EXCURSUS X. ARTIC. II.

EPITOME EX

JACOBI SIRMONDI

Quæſtione Triplici &c. conſtante 5. pagg dimidiatis in Folio, ac primum edita Anno 1642.

„ IS primo quidem omnium decantato illi §. 4. Inſt. *de Nupt.* negationem aſ-
„ ferit iiſdem argumentis, quæ ex Florente pag. 7. & 8. modo adtulimus;
„ ſed eamdem, cum initio poſita eſſet, detractam poſtea arbitratur ab ipſo Tri-

„ Tribuniano, poſt fictam ab eodem legem *celebrandis:* quod poſterius ut pro-
„ bet, pag. 264. ſic ratiocinatur":

At enim abrogaſſe filios (Arcadium & Honorium per d. l. *celebr.*) legem Theodoſii quis perſuadeat, cum eandem centum poſt annos in uſu adhuc fuiſſe arguant Formulæ Caſſiodori - - - & auctoritas S. Auguſtini, qui tum etiam, cum libros de Civitate Dei ſcriberet, hoc eſt annis amplius XX. poſt alterum Stiliconis conſulatum, quo data lex iſta dicitur, ſtetiſſe legem Theodoſii, & conſobrinarum prohibita fuiſſe conjugia, teſtatur Libro XV. cap. 16. *Experti ſumus,* inquit, *in connubiis conſobrinarum, etiam noſtris temporibus, propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat, quia id nec divina prohibuit, & nondum prohibuerat lex humana*; Theodoſii ſcil. Auguſti. Et poſt alia, cum cauſam expoſuiſſet, cur antiquis temporibus de ſuo genere ducerent uxores, iterum addit: *Verumtamen quis dubitat honeſtius hoc tempore etiam conſobrinarum prohibita eſſe conjugia?* Si tunc adhuc perſtabat Theodoſii prohibitio, aut ignotam tot annis, quod nemo dixerit, Auguſtino fuiſſe legem oportet, quæ conſobrinarum nuptias, reſciſſa Theodoſii lege, dicitur indulſiſſe, aut nullam omnino ad id tempus extitiſſe. Quid quod ipſa ſibi lex repugnare, adverſarique videtur inſcriptioni ſubſcriptio? Miſſa enim dicitur ad *Eutychianum Præfectum prætorio*, & data *Stilichone II. & Anthemio Coſſ.* Atqui ſi Anthemio conſule data eſt, ad Eutychianum Præf. mitti non potuit: quia quo anno conſul Anthemius fuit, præfecturam prætorianam geſſit non Eutychianus, ſed Anthemius ipſe, qui Eutychiano ſucceſſerat. - - - - -

265. Sequitur ut concludamus, primum quidem haud injurios videri eos, qui l. *celebr.* quæ tot modis in falſi ſuſpicionem adducta eſt, & in antiquis Codd. Cujacio teſte, non extat, a Triboniano fabricatam arbitrantur, eundemque legem 3. *de Inc. nupt.* & l. un. *Si nupt. ex reſcr. pet.* quæ incorruptæ & integræ, uti ab auctoribus ſuis promulgatæ ſunt, in Cod. Theod. leguntur, iis clauſulis quæ de conſobrinarum nuptiis erant truncatis, mutilas in Juſtiniani Codicem redegiſſe, ne a Lege illa diſſentirent. Nec enim alienum judicari hoc facinus debere a Triboniano, qui alia tam multa in legibus omnium conſenſu interpolarit. Deinde in §. *Duorum* recte illos ſentire, qui abſque negatione, ut cum eadem illa lege cohæreat, nunc legendum cenſent. Ceterum ita nunc propterea legi, quod detracta ſit negatio, quam olim prorſus habuiſſe illa perſuadent, quæ ſupra diſcuſſimus. Quo autem eventu & quando facta ſit hæc mutatio, ſi in re obſcura & perplexa divinandum eſt, non ineptus fortaſſe conjector is fuerit, qui e duabus Codicis Juſt. editt. quas inter conditæ feruntur Inſtitutiones, priorem circa conſobrinarum nuptias a Theodoſiano non diſcrepaſſe ſuſpicetur, legemque *celebr.* & aliarum ejus cauſa duarum mutilationem, quam diximus, in repetitæ poſtea lectionis Codice locum habere cœpiſſe. Quod ſane ſi admittimus, tum diverſæ Inſtitutionum lectionis explorata & perſpicua erit ratio.

EX-

EXCURSUS X. ARTIC. III.

EX JACOBI GOTHOFREDI

Diſſertatione *de Nuptiis Conſobrinorum:*

ubi L. *celebr.* Arcadio Imperatori tribuitur.

„ HÆc primum edita fuit cum opere Philoſtorgiano A. 1642. & noviſſi-
„ me inter *Opuſcula J. Goth. minora* Anno 1733. a Trotzio procurata, a
„ pag. ſeu verius columna 609. ad 626. uſque. Ipſe autem auctor præ-
„ cipua hujus Diſſertationis capita repetiit in *Commentario ad Cod. Theod.* Lib.
„ III. tit. 10. l. un. & tit. 12. l. 3. Obſervandum inſuper, Gothofredum non-
„ niſi judicium Sirmondi de lege *Celebr.* refutare, nec verbulum de §. Inſt.
„ *Duorum* immiſcere; ita ut quid hac de re ſenſerit, mihi nec inde nec aliun-
„ de innotuerit. Quare non dubito, quin ſententiam ſuam in libris IV. *Theo-*
„ *phili Benedictorum & perperam ab eodem admiſſorum* dicere conſtituerit".

Ut igitur ordine procedat oratio, eademque Legem *celebr.* juſta interpretatio- Pag. 611.
ne illuſtremus, tria initio jura ea l. proponi notandum eſt. 1. *Priſcum*, videlicet quod Theodoſii M. legem præceſſit. 2. *Medium*, Theodoſii ipſius Arcadiique. 3. *Noviſſimum*, quod ea l. reducitur. „ Priſcum igitur jus illud eſſe, quo con-
„ ſobrinorum nuptiæ legitimæ erant, & ex priſcis Juriſconſultis & ex Impe-
„ ratorum conſtitutionibus probat; ſed ſub fin. pag. 612. hæc ſubjungit":

Ex illis ipſis tamen ferme legibus colligere mihi videor, etſi per leges licitæ eæ forent, non tam promiſcue tamen uſurpatas eas, neque apud omnes ſatis honeſtas viſas: quod ſane & Auguſtinus ſcribit, qui ait, hac in re *raro per mores factum, quod fieri per leges licebat*: ſeu ut Libanius ait, etſi εν εξουσια πολλη το ωφελιμον eſſet: quandoquidem ſuperioribus ferme legibus omnibus videmus, nuptias has proponi, non tam ſponte ſuſceptas contractaſque, quam a parentibus pro imperio conciliatas - - - - probabili conſilio ſive divitiarum cogendarum, Pag. 613.
ſive quo alio contemplatu: a quo alioquin haud adeo abludit, quod Plutarchus (1) memorat, de prima harum inter conſobrinos nuptiarum permittendarum origine.

„ Hinc delabitur ad *Jus medium*, ſive conſtitutionem Theodoſii M. & paul-
„ lo clementiorem Arcadii legem 3. C. Theod. *de Inc. nupt.* datam ad eundem
„ Eutychianum A. D. 396. Theodoſii vero conſtitutionem, quum nuſpiam ho-
„ die exſtet, ex ſeris veterum teſtimoniis fuſe conſarcinat, & primum de
„ tempore illius pag. 616. med. ſic concludit":

Ut proinde ex his omnibus conficiatur, eam Orationem περι αφγαρειων a Libanio ſcriptam A. D. 384. vel 385. idque ſementis tempore, arg. eorum, quæ ibid. ſcribit §. 19. - - - - Quare definire jam licet, eam Theodoſii M. conſtitutionem latam circa initium Anni 384. vel 385. Et quidem, ut exiſtimare licet, emiſſa ea fuit *ad Cynegium P. P.* qui ab eo anno 384. menſe jam medio Januario Præfectus Prætorio reperitur, in l. 5. C. Th. *de auro coron.* l. 23. *de Operib. publ.* Nam & ad eundem Cynegium P. P. ſine die tamen & conſ. extat altera quoque Theodoſii M. conſtitutio, vel potius interdictio ſimilis, puta l. *fratris uxorem* 5. Cod. *de Inc. nupt.* qua is pariter licentiam ſubmovet, *Fratris uxorem ducendi, vel duabus ſororibus conjungendi.* Quam quidem legem ipſam (quod ſecundo notandum) illi, de qua nunc agimus, cohæſiſſe puto. ---- Hinc ſimul liquet, (quæ tertia jam circumſtantia -----) ejuſce ſuaſorem fingi non poſſe Am-

(1) Hunc Plutarchi locum in Excerptis ex Ottone dabo.

Ambroſium Epiſc. Mediol. quod quidam ariolantur, quandoquidem ea lex condita promulgataque fuit, antequam Theodoſius Imp. in Occidentem profectus fuiſſet.

„ Exinde de ipſa harum nuptiarum prohibitione, de prohibitionis ratione, „ de pœna, de generalitate tam quoad Chriſtianos quam Gentiles, & de ve„ nia per Reſcriptum petenda, agit uſque ad fin. pag. 618. Tum tribus fere „ pagg. ex ἀλαθείᾳ, contextu & ſtylo legem *Celebrandis* Arcadio aſſerit, & quo„ modo eam Tribunianus concepturus fuiſſet, oſtendit. Denique eorum ar„ gumenta, qui hanc l. in falſi ſuſpicionem adducunt, reſolvit: Primum, „ quod in antiquis *Codd. Juſt.* nonnullis non exſtet; & ſecundum, quod in „ Cod. Theod. nunc deſideretur; ita fere refutat, (nec enim magni ſunt pon„ deris) ut in Excerptis ex Florente pag. 17. & 18. vidimus. Tertium mere„ tur longiorem diſquiſitionem. Quare ipſum audiemus":

P. 622. m. Tertio moventur illi vel eo maxime, quod L. illa *celebr.* contraria ſit eorundem Arcadii & Honorii legibus, quæ integræ extant Codice Theod. - - - - - Quî enim, inquiunt, par eſt credere, duos iſtos principes, qui primo (imo ſecundo) Imperii ſui anno conſobrinarum nuptias Patris exemplo interdixerant l. 3. C. Th. *de Inc. nupt.* ſuam ipſorum legem poſt novem annos reſcidiſſe, atque iterum quarto poſt anno, velut immemorem ſui, Honorium contrariam huic legem un. *Si nupt. ex reſcr. pet.* condidiſſe, qua paternam legem de vetitis conſobrinarum nuptiis mutato rurſus conſilio comprobavit. Præcipuum iſtud contrariæ ſententiæ patronorum argumentum eſt, ex multiplici errore conflatum, dum neque Imperatores ipſos ſatis diſtinguunt, neque temporum rationem, quam præ ſe tamen ferunt, exactam habent. Enimvero e tribus illis legibus, quæ Arcadium & Honorium Impp. ex æquo inſcriptos præferunt, puta A. D. 396. l. 3. C. Th. *de Inc. nupt.* A. 404. l. *celebr.* Anno vero 409. l. un. C. Th. *Si nupt. ex reſcr.* duæ Arcadium Orientis Imp. ſignate auctorem habent, puta d. l. 3. & d. l. *celebr.* tertia Honorium Occidentis Imp. puta d. l. un. Nam ut maxime utriuſque Imperatoris nomina præferant tres illæ leges, pro more videl. tum recepto, (quo Imperatorum omnium, qui eod. tempore imperabant, diviſis tamen Imperii partibus, nomina conſtitutionibus ab uno latis ex æquo inſcribebantur) attamen ſuos revera ſinguloſque Imperatores auctores eæ habent: quod ex eorum partim nominibus, quibus inſcriptæ ſunt leges illæ, partim ex loci ſubſcriptione, ubi eæ datæ ſunt, colligere licet. Arcadius inquam auctor eſt d. l. 3. & d. l. *celebr.* quæ utra-

Pag. 623. que data eſt ad Eutychianum P. P. Orientis ſcil. Quin d. l. 3. data Conſtantinopoli. Honorium vero auctorem habet A. 409. d. l. un. utpote ad Theodorum P. P. (Italiæ ſc.) idque Ravennæ. Hoc poſito, conciliatio jam in proclivi, omni hæſitatione ceſſante. Arcadius ſc. Orientalium partium Imp. initio quidem A. 396. d. l. 3. patris Theodoſii exemplo Conſobrinorum conjugium inter illicita habuerat, ſic tamen ut pœnam tantum a patre ſtatutam temperaret: idem vero poſtea mutato conſilio A. 405. in l. *celebr.* nuptias illas prorſus pro legitimis haberi voluit. Hactenus Arcadius per Orientem. - - - - Quid Honorius igitur per Occidentem? Is anno 409. & ſic poſt d. l. *celebr.* a fratre latam, nonniſi ex reſcripto legitimas haſce nuptias eſſe voluit.

„ Inde Contii & Briſſonii opiniones refellit, & ſimilia mutatæ ab Impp. „ propriæ ſententiæ exempla proponit. Tum Auguſtini & Caſſiodori loca, „ utpote in Occidente viventium, nihil obſtare monet".

P. 624. m. Ultimum, ſed novum jam præſidium indiciumque ad falſi ſuſpicionem attulit nuper doctiſſ. *triplicis Quæſtionis author*, nempe quod ipſa ſibi l. *celebr.* repugnare, adverſarique inſcriptioni ſubſcriptio videatur. - - - - Verum equidem eſt, Stilicone 2. & Anthemio Coſſ. eundem Anthemium P. P. fuiſſe: ſed enim verum illud, a menſe primum Julio eum P. P. reperiri in l. 1. C. Th. *Ne quis in palatiis maneat:* Eutychianum vero, qui iterum P. P. eſſe cœpit A.

404.

404. (quod docet l. 25. C. Th. *de Judæis*, l. 42. *de Oper. publ.* ut & in rebus Chryſoſtomi Georg. Alexandrinus num. 61. & Theodorus Diac. apud Pallad. in dialogo, ubi male *Prætoris* pro *Prætorio* editum) ad finem ejuſdem anni eſſe perſtitiſſe, quod teſtatur l. ult. C. Th. *de His qui ſuper relig.* quæ data eſt XIV. Kal. Dec. eo anno Honorio 6. & Ariſtæneto Coſſ. ſic ut idem Eutychianus P. P. porro eſſe potuerit initio anni, ſeu conſulatus proximi A. 405. *ETC.*

„ Denique pag. 625--6. conjecturam ſuam proponit, Arſacium Epiſcopum „ Conſtantinopolitanum, amoto Joanni Chryſoſtomo ſuffectum, hujus legis „ ferendæ Arcadio forte conſilium præbuiſſe: & viceverſa conjicit, Theodo- „ ſium M. de Nectarii, Epiſcopi Conſtant. (qui Arſacii frater erat, verum „ ab eo multum diverſus) conſilio ſuam de vetandis iis nuptiis conſtitutionem „ promulgaſſe".

EXCURSUS X. ARTIC. IV.

EX EVERARDI OTTONIS

Diſſertationum Juris Publ. & Priv.

Parte Prima.

Traj. ad Rhen. 1723. *in Quarto* Diſſert. II.

„ IN qua Vir Cl. poſt procœmium Capite primo EXPONIT VOCES, veluti nu- „ ptiarum, conſobrinorum, ſobrinorum &c. Capite ſecundo probat, *Ju-* „ *re Naturæ & divino vetitas non eſſe conſobrinorum nuptias.* Capite autem tertio „ docet, *Jure Romano conſobrinorum nuptias varie & improbatas & permiſſas*: & „ hoc quidem ordine".

ARGUMENTUM.

§. 1. Antiquo jure Romano conſobrini jungi non potuere, donec plebiſcito id concederetur.

§. 2. Ulpianus [tit. 5. fragm. §. 6] ex Plutarcho vindicatus.

§. 3. Quando harum nuptiarum prohibitio prima & permiſſio cœperit, ex Dionyſio & Tacito diſquiſitum.

§. 4. Varia earum exempla, ſtante Rep. & occupata, in medium prolata.

§. 5. Alia ex libris JCtorum & Impp. reſcriptis. l. 3. D. *de R. N.* explicatur.

§ 6. Theodoſius M. primus eas comminatione ſeveriſſimæ pœnæ vetuit: nec tamen ejus deperditæ conſtitutionis ſuaſor Ambroſius fuit.

§. 7. Ejus filius Arcadius per Orientem pœnam primum temperavit, dein omnem ſuſtulit.

§. 8. Honorius vero per Occidentem nuptias ex reſcripto peti juſſit: cujus exemplum ex Symmacho [L. X. Epiſt. XI.] illuſtratum.

§. 9. J. Sirmondi argumenta, quibus l. 19. C. *de Nupt.* a Triboniano fabricatam exiſtimat, referuntur.

§. 10. Eadem refelluntur.

EXCERPTA EX §. I.

Antiquiſſimo jure civili matrimonio inter ſe jungi non potuerunt; fortaſſis quod, ex rigida Sabinorum diſciplina, ſatius duxerunt Quirites, conjugiis augere neceſſitudines, atque ab aliis uxores accipiendo, multos ſibi affines comparare. Inde Vitellius quæſitis undique coloribus inceſtas fratris filiæ nuptias caſtas facere annitens, apud Tacitum XII. *Annal.* 6. coram Senatu ait:

Sobrinarum (1) *diu ignorata*, id eſt improbata, *conjugia tempore addito percrebuiſſe*. Mutationis cauſam nobis retulit Plutarchus in Quæſtt. Rom. c. 6. *Antiquitus*, inquit, *ſanguine junctas Romani non copulabant ſibi in matrimonio, ut ne nunc quidem materteras aut ſorores. Sero conceſſum fuit, ut ducere ανεψιας (conſobrinas) liceret, idque ex tali occaſione. Vir quidam pecunia indigens, alioqui honeſtus, & præ ceteris vulgo civium gratus, conſobrinam in matrimonio habere, & ex ea locupletatus credebitur. Cum autem hac de re accuſatus eſſet, populus remiſſa cauſæ cognatione illum abſolvit, decreto facto: „ut omnibus liceret ducere agnatas, uſque ad conſobrinas; ſupe„riores autem gradus prohiberentur.*"

EXCERPTA EX §. III.

Sero conditum illud populi decretum enarrat, pariter ac Tacitus, *diu ignoratas* illas nuptias. Id vero ſobrie accipiendum videtur. Dionyſius enim Halic. L. IV. Antiquit. refert, Tullias duas Lucio & Arunti Tarquiniis, conſobrinis ſuis, matrimonio junctas fuiſſe: jam autem quod uſque a Regum tempore obtinuit, id Plutarchus minime ſerum vocare potuit. - - - - - - Quid igitur? An ex hoc demum tempore nuptias conſobrinorum tacito populi conſenſu dicemus improbatas, quod tam infelix earum in Tarquiniis fuerat eventus? An vero legibus moribuſve, quibus privati utebantur, Regum liberi fuerunt ſoluti? quemadmodum omni ætate Principibus hac parte plus eſt indultum. Optimum eſt, quod eligas. Illud ſane probabile videtur, nulla certa lege Populi R. horum conjugia vetita eſſe: paſſim enim JCti de nuptiis agentes ad *mores* provocant, l. 8. l. 39. §. 1. D. *de R. N.* & Tacitus apte *ignorata* dixit. Jus antiquum de caſtis inceſtiſque nuptiis totum Pontificium fuit, ut ex Dione conſtat lib. 48. Pontifices vero cum lucri gratia, vel ex alia politica cauſa, difficiles eſſent in nuptiis his permittendis, ſenſim in mores id abiit, quorum deinde populus pertæſus, moleſtum hactenus jugum abjecit. Et bella ſe nunc offerebat occaſio, ubi connubii hujus in conſervandis familiis utilitas tam manifeſto apparebat, quare *morem accommodari oportuit, quemadmodum conducebat*, ait Tacitus d. l.

EXCERPTA EX §. IV.

Tot ac tam illuſtria, poſt Plebiciſcitum hoc, ejuſmodi matrimoniorum occurrunt exempla, ut vere idem dixerit Tacitus, ea *tempore percrebuiſſe*. Jam enim anno ab U. C. 582. Sp. Liguſtinus centurio uxore patrueli ſua ita gloriatur apud Liv. 42. cap. 32. [leg. 34.] ac ſi bonum factum eſſet, ſi quis conſobrinæ nuptias ambiret: unde jam pridem legem illam, a Plutarcho memoratam, rogatam conjicere licet. Brutus utique paulo poſt uxorem duxit Portiam conſobrinam (2) ſuam, *ETC.*

„ Caput IV. *de Jure Græcorum, Gothorum, Francorum, Alamannorum,*
„ *Canonico & Moribus*, hæc ſpeciatim tractat.".

ARGUMENTUM.

§. 1. Tempore Juſtiniani nuptiæ conſobrinorum permiſſæ in Oriente. Lectio affirmativa §. 4. *de Nupt.* quatuor argumentis adſtruitur. Marcilius notatus.

§. 2. Fabri, Hotmani & Sirmondi rationes contrariæ refelluntur.

§. 3. Theophilus fideliſſimus paraphraſtes & Triboniani ſocius, nitori redditus, & a calumniis vindicatus. Variorum errores & fraudes caſtigantur.

§. 4.

(1) Hoc loco pro *conſobrinarum* voce accipi, primo cap. §. 3. cum Lipſio & Rykio monuit.

(2) Plura ex hoc capite non adfero, quum Gothofredus ea, licet aliquanto conciſius, ſatis jam probaverit.

§. 4. Sæculo nono & ſequentibus conſobrinorum nuptias a Græcis Impp. prohibitas, ex Baſilicis, Harmenopulo, Cedreno, Anna & aliis demonſtratur.

§. 5. Per Occidentem Honorii conſtit. viguit. Apud Gothos ſæculo ſexto nuptiæ hæ ex reſcripto impetratæ; cujus formula ex Caſſiodoro prolata. Cajus ab Aniani manu interpolatus. Auguſtinus & Hotmanus notati.

§. 6. Sæculo octavo & deinceps conciliis eccleſiaſticis & legib. Francor. Alamannor. Bojoarior. Langobardor. rurſus vetitæ.

§. 7. Maximum juris Canonici ſtudium coërcendarum nuptiarum non impedivit, quominus Pontifex in conſobrinorum conjugiis diſpenſarit.

§. 8. Gentium hodiernarum fluctuatio.

§. I.

„ Affirmativam lectionem propugnat ita, ut fere in Florente vidimus pag. „ 22. 23. & 24. (1) per editiones Vulgatam & alias. (2) per tot Reſponſa Pru„ dentum & Principum reſcripta: contrarium autem ſibi Juſtinianum fore, ſi „ eas nuptias in Inſtit. ſeu medio tempore inter Pandectas & Codicem compo„ ſitis, improbaſſet. (3) per verba Juſtiniani in §. 3. præced. *quia quarto gradu* „ *ſunt*. (4) per locum Gregorii M. quem Florens adtulit pag. 18.

§. II.

„ Adverſus eos, qui negativam ex orationis contextu propugnant, ſic ratioci„ natur":

Juſtinianus totam illam de permiſſis prohibitiſque nuptiis orationem ſic contexuit & diſtinxit, ut ſive generis ejuſdem aliæ alias ſubſequantur, ſive diverſi, notas ubique interponat, *Sed &*, *Item*, vel *Sed*, *Vero*, *autem* quæ ſingularum inter ſe vel cognationem denotant vel diſcrimen. - - - - Recte inſuper reponit Huberus, non ſemper particulas relativas referendas ad periodum proximam, (5) ſed aliquando ad remotiorem, quæ præcipua eſt: nec diſtinctionem textus in verſiculos, quam habemus, antiquam eſſe, ut nihil adeo diſcrimen initii & finis paragraphorum juvare poſſit.

§. III.

„ Poſtquam Theophilum bene defendit, & graviora in illo errata ſtudioſi „ alicujus culpa in contextum irrepſiſſe, cum Fabroto judicavit, veriſſimum & „ perſuaſiſſimum habet, eumdem (6) affirmative hunc §. legiſſe & transtuliſſe": ſed qui poſteriori ævo, mutatis moribus, in libello hoc quotidiano, & in uſum ſcholarum Græcarum, ut videtur, adhibito, transfiguratus eſt. In duob. THi codd. regiis negationem reperiri, in tertio deeſſe Fabrotus teſtatur. Manifeſtum quoque hujus mangonii indicium præbet §. præcedens, cui extra oleas idem ineptus gloſſator hanc ſententiam THo affinxit, ne quid in ſeq. §. depravaſſe videretur: ἐξ ὧν βαθμῶν οὐ δύναμαι λαμβάνειν ὡσεὶς γάμον, οἷον τὴν θείαν θυγατέρα τοῦ θείου ἢ τῆς θείας. Nec minus inepti ſunt hic interpretes Latini, Curtius & Gothofredus, quos Bachovius ad §. 4. *de Nupt.* reprehendit.

§. IV.

„ Quæ deinceps Vir Conſultiſſ. differit, ad inſtitutum noſtrum non faciunt. „ Moneo tantum, ut Lector Synodi Sextæ, A. 680. habitæ, meminerit, cujus „ canonem Florens pag. 26. citavit".

(1) His opponuntur, quæ Florens pag. 7. & Contius cum Hotomano in notis noſtris ad THum habent.

(2) & (3) Hæc fortiſſima adfirmantium eſſe argumenta, fateor; de quibus ad Arnaldum dicam

(4) Hic locus A. D. 604. ſcriptus facit pro hodierna adfirmatione: non contra veterem negationem ante Cod. rep. præl.

(5) Nimis dura hic forent ὑπερβατα.

(6) Vide mox Arnaldum, & quæ ibid. addo.

EXCURSUS X. ARTIC. V.

EX GEORGII D'ARNAUD *Variarum Conjecturarum* Lib. I. cap. 23.

Dicam tantum, quod mihi in mentem venit, ab omnibus, quod sciam, (1) diversum: Justinianum hac in materia variasse, in Institutionibus ejus vetitas, in Codice repetitæ prælectionis permissas esse. Miraberis forte, me in Inst. vetitas dicere, cum tamen in §. 4. *de Nupt.* hodie expresse legatur - - - *jungi possunt.* Verumenimvero, si quis in toto jure locus est, in quem sanioris critices regulæ negationem inserere jubeant, hic certe est. - - - - - Neve quis objiciat illa in §. 3. - - - *quamvis quarto gradu sint.* Haud enim inde patet, reliquos omnes qui quarto gradu sunt jungi posse; sed tantum esse eo gradu, ut mox videbimus, inter quos nuptiæ jure consistunt. Quin Justinianum ita locutum esse affirmare liceret, quia præcesserant prohibitiones tertii gradus, quibus illam subjungit, acsi dixisset: *imo, ulteriori quamvis gradu sit neptis fratris vel sororis, nec eam uxorem ducere licet.* Post illud ex ipsis Imperatoris verbis argumentum, aliud ex THo, ipsius æquali & Institutionum paraphraste, exhibebo. - - - - Novi quidem Fabrottum testari in uno ex Codd. R negationem ab alia manu & alieno loco positam esse: sed præter antiquissimam THi editionem, duo Regii Codd. eodem auctore, clare negationem habent. At non tantum ibi negatio, verum & in præced. §. reperitur: Ita Viglius edidit: Την του αδελφου μου - - - η της θειας. Longe aliter hæc leguntur in utraque Fabrotti edit. licet ne hilum de diversitate scripturæ moneat: εξ ου βαθμου δυναται λαμβανειν γαμου ου θεμις· οιον την θυγατερα του θειου η της θειας. *Ex quo gradu non licet uxorem ducere: puta filiam thii aut thiæ.* Hæc lectio, ut quivis videt, æque meæ sententiæ favet atque altera, quam tamen veriorem esse putem: non enim nihili est verbum illud θετην, quod Fabrotti edit. non adgnoscunt. Porro illa εξ ου βαθμου ου δυναμαι λαμβανειν, pro quibus Fabr. exhibet, εξ ου βαθμου δυναται λαμβ. sine negatione, quæ ex ultima syllaba vocis præcedentis βαθμου orta est, ita constituenda censeo, εξ ου βαθμου δυναμαι λαμβ. Sententia THi hæc est, non licere fratris sororisve neptem uxorem ducere, quamvis quarto gradu sint, ex quo tamen liceat uxorem habere: addit vero exemplum nuptiarum eo in gradu concessarum, si quis thii vel thiæ adoptivam filiam duxerit. - - - - Utcunque existimem Justinianum in Institutionibus suis prohibitionem nuptiarum inter consobrinos servasse, sententiam mutasse, cum Codicem repet. præl. ederet, & in illum inserta Arcadii constitutione, quæ est l. 19. C. *de Nupt.* permisisse connubia consobrinorum haud inficior. Non ipse novam legem condidit, istiusque juris de novo ab se introducti, pro more suo, gloriam adfectavit, quia forsitan sacerdotes & superstitioni deditam multitudinem metuebat, quorum opera antea hæ nuptiæ vetitæ fuerant. Atque ita istius ætatis homines ab istis conjunctionibus abhorrebant, ut post Justinianum denuo prohibitæ fuerint. Breviter, tanquam in tabella, processum hujus juris exhibebo. Temporibus Imperatorum gentilium, & JCtorum proinde, ex quorum libris pandectæ compilati sunt, permissæ erant consobrinorum nuptiæ, quod ex quibusdam digestorum locis manifestum est: quamvis enim, cum digesta ederet Justinianus, vetitæ essent hæ nuptiæ, quod ex Instit. demonstravimus, vestigia antiqui juris, ut in aliis bene multis materiis evenit, in pandectis remanserunt,

(1) Non tamen reapse a Sirmondi sententia diversum quid est, nam & ille l. 19. C. *de Nupt.* agnoscit, licet a Tribuniano confictam contendat.

ferunt, idque eo facilius factum, quod hac in parte veterem juriſprudentiam probare videretur Imperator. (*Reliqua de Theodoſii M. & filiorum ejus conſtitutionibus epitomen Gothofredianæ ſententiæ exhibent; niſi quod addit:*) Poſt hanc (Honorii A. 409.) conſtitutionem, Arcadio jam annum mortuo, niſi privilegio indulgerentur, ceſſante illa Arcadii in utroque Imperio, nuptiæ conſobrinorum prohibitæ videntur uſque ad prima Juſtiniani tempora, &c.

EXCURSUS X. ARTIC. VI.

GUL. OTT. REIZII

Επιχειρισις.

IN procœmio hujus Excurſus diximus, ortæ circa §. 4. Inſt. *de Nupt.* controverſiæ deciſionem ex quatuor maxime fontibus deducendam eſſe. Jam ſicuti duos horum, qui ad Cod. Theod. & Juſtin. pertinent, Jacobus Gothofredus adeo exhauſit, ut JCtis poſterioribus nonniſi ſequendi ac deſcribendi gloriam reliquiſſe videatur: ita duo alii, qui ex Inſtitutionum contextu atque ex THo derivantur, nondum me judice ad liquidum ſunt perducti. Nam licet ipſe in Sirmondi & Arnaldi ſententiam ſim pronior, tamen binis aliter ſentientium argumentis, quæ Conſultiſſ. Otto cap. IV. §. 1. n. 2. & 3. protulit, a nemine adhuc plene ſatisfactum eſſe, lubens fateor. A noſtra quidem parte verum eſt, duriſſima & vix ferenda ὑπερβολα eos admittere, qui d. 4. ab initio ipſo adfirmative ſcriptam ſtatuunt: dum non modo illam periodum *Duor. a. fratr.* non proxime ſuperiori, ſed remotiori *Fratris vero vel ſor. filiam* opponunt; ſed & ulterius ſequentem *Item amitam* eidem longius remotæ quaſi ſubnectunt, quam ſimplicis ſtili ratio proxime antecedenti *Duor. a. fr.* adjungere jubet. Illud quoque verum eſt, ſummam hic eſſe paraphraſtæ Græci auctoritatem, utpote quem ante Cod. repet. præl. ſcripſiſſe alias patebit: maxime quum is non ſemel tantum hac §. ſed etiam præcedenti, tam ex probabili Arnaldi lectione, quam ex ipſa Fabroti editione, negationem habeat. Aſt totum hunc locum obſtantem manui ſtudioſi alicujus tribuere, res eſt mali exempli, nec ſat credibilis, quum vera lectio gloſſemate quid altius ſapiat. Verumenimvero ab illorum parte primo ſtant verba Juſt. in §. præc. *quamvis quarto gradu ſint*: quæ ſane verba & illic & in l. 17. §. 2. D. *de R. N.* idoneum vix ſenſum præſtant, niſi ſignificant, in tertio quidem cognationis gradu nuptias nunquam, ſed in quarto interdum permitti. Si autem nec conſobrinis permittuntur, nullæ in quarto gr. omnino licitæ reſtant: nam nec θειαν μεγαλην ducere poſſum §. 5. Licet vero & huic difficultati occurrat partim Arnaldi explicatio, partim THi *de adoptiva* θειου ἡ θειας *filia* additamentum: reſtat tamen altera gravior objectio ex Pandectis deſumta, quæ non magis tempore JCtorum quam ipſius Juſtin. (quum Pandectas & Inſtit. una & ſimul ederet) has nuptias conceſſas fuiſſe, demonſtrare videtur. Hæc juris antiqui veſtigia adpellat Arnaldus, eaque facile in iis Digg. locis, ubi de diverſiſſima a nuptiis materia ſermo eſt, at ægre in l. 3. & l. pen. §. 1. *de R. N.* admittere poſſum. Reſpondeat, qui volet, vel ipſos inter ſe Compilatores diſſenſiſſe, Juſtinianumque ea de re edoctum ajentium doctrinam comprobaſſe, vel Tribunianum (non ipſos vett. JCtos) principis reſcriptum ſubintelligi voluiſſe. Ego certi nihil ſtatuere audeo, donec integro Theodoſii Junioris Codice caremus, aut quouſque Arcadii conſtitutio vigue-

rit,

rit, ignoramus. Nam ſi ad principia uſque Juſtiniani perſtitit, nulli unquam in Inſtitutionibus negationi locum fuiſſe crediderim: ſin autem vel priori Codice vel aliter ſublata fuit, pro priſtina olim negatione cum THo pronuntiandum videtur, quam Codex poſterior ſuſtulit.

EXCURSUS XI.

Ad §. 6. (al. 5.) Inſtit. *de Adoption.*

quo reſpondet Hotomano G. O. REITZ.

Ad hæc verba: *Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare poteſt, quam nepotem in locum filii:* ſic commentatur FRANC. HOTOMANUS:

EDIT. I. pag. 62.

HOrum verborum, ſi Latinæ linguæ conſuetudinem ſatis intelligo, ſenſus hic eſt: Quemadmodum alieni, h. e. non cognati mei, filium in locum nepotis adoptare poſſum, ita poſſum ejus nepotem in locum filii adoptare. Qua ſententia nihil abſurdius dici poteſt: quid enim refert, nepos ſit extranei, an pronepos aut abnepos? Quare THus ita locum interpretatus eſt, ut longe obſcurior ſit quæſtio: an videlicet, cujus filium in nepotem adoptavi, ejuſdem nepotem in filii locum adoptare poſſim? quod ipſe quaſi ex hujus loci ſententia confirmat. Sed videamus primum ne locus hic, uti Latine ab Imperatore conceptus eſt, hanc interpretationem non admittat: deinde ex natura, cujus imitatrix eſt adoptio, hanc ordinis perturbationem reſpuat, ut qui natura pater eſt, per adoptionem ſit filius: quod neceſſe eſt ex THi diſputatione contingere? Quare ſupereſt, ut de nepote non extranei,

EDIT. V. pag. 56.

THus ſic locum interpretatur, quaſi & de filio & de nepote alieno ageretur, ut ſit ſenſus: mihi æque licet, vicini mei filium in nepotem adoptare, ut ejuſdem nepotem in filium. Prior fictio non modo perſpicua eſt, verum etiam oblata non levi dubitandi cauſſa ſuperius exaggerata: ut etiam ſi filium non habeam, tamen fingar habere. In poſteriore nullam fere dubitandi cauſſam video. Nam ſi adoptare quis in nepotem poteſt, etiamſi filium non habeat, quanto magis in locum filii adoptare poterit? præterea quid ad ſummam diſputationis intereſt, utrum nepotem, an pronepotem, an trinepotem alienum in filii locum adſciſcam? quare commodius eſſe arbitror, ut de nepote non extranei,

(*In utraque edit.*)

ſed ipſius adoptatoris locum intelligamus, eamque ſubeſſe quæſtionem ſtatuamus: an avus nepotem ex emancipato filio adoptare in filii locum poſſit? Dubitandi enim cauſa eſt, quod adoptio hæc naturæ conſentanea non videtur: nam qui natura ſecundo gradu eſt, per adoptionem primo in gradu collocabitur: ut jam filius patrem ſuum fratrem appellet. Reſpondet tamen Juſtinianus, id

id licere: propterea quod filius propter emancipationem de medio jam ſublatus fingitur: & revera in familia, in quam nepos adoptatur, non reperitur. Sublato autem primo, id quod deinceps ſequitur, eſt omnium primum, ut ait Ariſtot. *Lib. Analyt.* II. cap. 14. Quare nihil eſt incommodi, nepotem ex emancipato filio in primum gradum inanem & vacuum ſuccedere, l. 3. §. filium D. *cont. tab.* Atque hæc meo judicio hujus loci ſententia eſt: in quo tamen poſt verbum NEPOTEM, vocem SUUM inſerendam putarem, ut ſit: *quam nepotem ſuum in locum filii*: niſi forte dicamus, eam iccirco Tribonianum non adjeciſſe, ne ambiguitatem pararet ex eo, quia *ſuus* in jure plerumque dicitur, qui in poteſtate eſt: quod mihi tamen non ſit veriſimile. Commodiſſima autem hæc erit contrariorum comparatio: *alieni filii, & ſui nepotis*: atque hujus adoptionis mentio ſit in l. 15. §. 1. D. *h. t.* & l. 3. §. 1. §. 3. D. *cont. tab.*

Hæc HOTOMANUS: qui mihi vegrandes in ſimpulo fluctus excitare videtur. Unde diſcimus, quam mira ſæpe Viris etiam doctiſſimis allucinatio oboriri poſſit. Errat autem in eo, quod in prima editione credat, THum ſtatuere, ambos alterius & filium & nepotem ab eodem ſimul & ordine quidem inverſo adoptari; ut hic, qui fuerat nepos, fiat pater ei cujus ipſe fuerat filius: quod ſane abſurdiſſimum foret. In quinta quidem edit. veram paraphraſtæ mentem, licet obſcurius, profert, ſed perperam reſpuit, & alienam plane Juſtiniano adfingit, qui nihil aliud voluit, quam THus expreſſit. Audiamus illuſtrantem VINNIUM: „ Qui „ filius eſt patri naturali, poteſt per adoptionem nepos fieri patri adoptivo, & „ contra: nam, ut bene THus, neceſſe non eſt, ut qui adoptatur, eundem „ ordinem gradumque, quem apud patrem naturalem habet, ſervet apud pa„ trem adoptivum". Latinum *tam quam* & Græcum παλιν optime hic Vinnius effert per *contra*, i. e. pater adoptivus aut nepotem alicujus ſibi pro filio, aut ex contrario filium alicujus ſibi pro nepote disjunctive, non conjunctive ſimul, adoptare poterit. Sed hoc tantummodo de *alieno & extraneo* vel filio vel nepote intelligendum, non de naturali ſeu emancipato ejus, qui adoptaturus eſt, ut male Juſtinianum interpretatur Hotomanus; cujus tamen ſententiam tacite amplexus eſt MURETUS in ſuis ad h. l. notis.

EXCURSUS XII.

Ad pr. tit. *de Atiliano tut.* ſcriptus a G. O. REIZIO,

ut probet Leges duas fuiſſe, Juliam & Titiam.

AIt THus: γεγονασι β'. νομοι, Ιουλιου και Τιτιανου· (Τιτιου Fabr. in 2.) ubi Fabrotus & Vinnius breviſſime notant: *Unica lex eſt, L. Julia & Titia, ut L. Julia & Papia.* Cum quibus facit Ev. Otto in Comment. Inſtit. pag. 121--2. ſcribens: *Male THus duas ex hac leges facit, quum a duobus Coſſ. ſicut L. Julia & Papia acceperit nomen.* Contra H. Mylius in Corollario IX. Vindiciis THi ſubjecto: *Juliam & Titiam non unam, ſed duas leges eſſe, probabile eſt.* Quibus autem argumentis hoc probaturus fuiſſet Juvenis doctiſſimus, præmaturo fato Juriſprudentiæ ſuoque Theophilo ereptus, quia ignoramus, nos pro virili ſententiam ejus tuendam ſuſcipimus (*). Primo igitur dicam, illos qui unam

(*) Aliquot ante annis hunc Excurſum exaraveram, quam Heineccianam Juris Hiſtoriam a Cl. Rittero iteratam legi, in qua V. C. AUG. CHRIST. MARCHE memoratur ſingularem diſſertationem

unam legem fuiſſe volunt, nullam pro ſua opinione auctoritatem, ſed ſolam adferre conjecturam, ut ita dicam, dictatoriam: quum nos certo antiquiſſimi Theophili nitamur teſtimonio. Deinde vocula ET, quam & textus Inſtitutionum & Ulpiani Fragmenta Tit. XI. §. 18. abſque ulla uſquam variatione exhibent, notat duas fuiſſe leges, ſicuti *L. Julia* ET *Papia*, non una, quod illi dicunt, ſed binæ fuerunt leges, altera ab Auguſto lata A. U. 757. & dicta *L. Julia de Maritandis Ordinibus*, altera dicta *Papia Poppæa* a duobus conſulibus A. 762. ſuffectis, id quod latius demonſtrat J. C. ſummus Heineccius in Hiſt. harum *LL. L. I. c.* 3. §. 2. *pag.* potiſſimum 48. Sic *Juliam* quoque ET *Plautiam* binas fuiſſe leges, neminem video ambigere: qua in re VINNIUS ad §. 2. *de Uſucap.* pag. 244. b. eodem utitur argumento, inquiens: „ Leges hæ non uno tempore latæ: alioqui Julia Plautia diceretur ſine copula", &c. Ibid. ſic HEINECC. „ Recte notat Vinnius, binas has eſſe leges: & tamen illarum, tanquam unius, „ meminerunt leges noſtræ etiam alibi", &c. Vel hinc maximum pro THo argumentum elicias. Idem ſtatuendum foret de *L. Julia & Sempronia*, cujus ſe auctores non ſatis perſpectos habere profitetur Pratejus *T. V. Theſ. Otton.* at ego nuſquam ſic appellatam invenio, ſed ſemper *Semproniam & Juliam*, uti apud *Rei Agr. ſcriptores Edit. Goes. pag.* 110. *med: pag.* 126. *med: pag.* 145. *fin: pag.* 347. *med.* Locus autem Hygini *de Limit. conſtit.* quem Pratejus in mente habuiſſe videtur, *pag.* 152. *pr.* ſic habet: „ Actuarii autem [limites] extra maximos, Decumanum & Cardinem, latitudinem habent ped. XII. Per hos iter populo, „ ſicut per viam publicam, populo debetur. ita enim cautum eſt lege Sempronia & Cornelia & Julia", i. e. ut ego interpretor, ternis legibus a Sempronio Graccho, a Corn. Sulla atque a C. Julio Cæſare latis: de quibus, ne nimis extra oleas vagemur, conſuli poterit Pighius ad A. U. 630. *pag.* 52. A. U. 672. *pag.* 265. & A. U. 694. *pag.* 351--2. Jam redeo ad noſtras Juliam & Titiam, atque auctoritates veterum ſcriptorum deſidero, qui ex. gr. Legem *Papiam* ET *Poppæam*, *Æliam* ET *Sentiam*, *Fuſiam* ET *Caniniam*, *Juniam* ET *Norbanam*, *Juniam* ET *Vellejam*, *Juniam* ET *Petroniam*, dixerint. Contra conſtantem hunc JCtorum uſum, ut Legem a binis aut Conſulibus aut Tribunis dictam ſine copula efferant, duo tantum apud Ciceronem exempla mihi ſe obtulerunt; alterum, quod legem a Coſſ. L. Licinio Craſſo, & Q. Mutio Scævola A. U. 659. de regendis in ſua civitate ſociis latam, in fragm. Orat. pro C. Cornelio & cap. 24. pro Corn. Balbo *Liciniam & Mutiam* appellat: alterum, quod ead. orat. §. 32. ſ. cap. 14. *L. Gellia & Cornelia* ei dicatur, quam A. U. 682. *L. Gellius Poplicola & Cn. Corn. Lentulus* Coſſ. tulere. Neque hoc tamen a ſententia me dimovet, qui putem, nullam earum legum, quas Corn. Sulla & Jul. Cæſar Dictatores, ac neutro horum minor Auguſtus Princeps ſuo, ipſi nomine tulerunt, binominem fuiſſe, ne ſcil. imperium cum quoquam diviſiſſe viderentur, quippe in quos omnes conveniebant verſiculi noti:

Non

tationem *de tutorib. ex L. Jul. & Titia datis* Lipſ. 1736. ediciſſe, neque unam eſſe legem, ſed duas ſtatuere, quarum *Titia* antiquior lata ſit A. U. C. vel 488. vel 526. ſive a C. Titio, ſive a Q. Titio Tribb. pl. *Julia* contra a Cæſare Auguſto A. 726. „ Et ſunt ſane, addit „ Heineccius, ejus argumenta non nullius momenti. Urget enim teſtimonium THi ..., „ urget copulam ET..... Enimvero quemadmodum non adeo claſſicum videtur THi de „ re tam antiqua teſtimonium: ita exemplo „ non caret copulativa ET, etiam unius legis „ auctorum nominibus interjecta. Quod ut „ uno probem exemplo, notiſſima eſt *L. Licinia & Mutia*", &c. THi, ego regero, auctoritas hic tanto gravior eſt, quod nemo ei veterum contradicat. Sed de illius auctoritate alibi. Quod ad voculam ET adtinet, ſatis in ipſo Excurſu dixi. Nec tamen cum Marchio ſtatuere poſſum, legem Titiam antiquiorem fuiſſe, quum nuſpiam dicatur *Titia & Julia*, ſicuti *Plautia & Julia* l. 33. §. 2. D. *de Uſurp.* quæ in Inſt. eſt *Julia & Plautia.* Ceterum, an mea conjectura in fine huj. Exc. propoſita firmior ſit, judicent JCti.

Non Bibulo quidquam nuper, ſed CÆSARE *factum eſt:*
Nam Bibulo fieri Conſule nil memini.

Denique liceat mihi, quid conjectabundus putem, proponere: Potuit M. Titius, Conſul in ipſius forte Auguſti locum ſuffectus A. U. 723. ejuſdem ſuaſu L. Juliam retuliſſe, (ſicuti alias leges Julias ab aliis Coſſ. auctore eodem Principe relatas ſcimus:) atque ad omnes Orbis R. provincias extendiſſe, eo quod ipſa L. Julia ſolis forte Prætoribus Siciliæ ſpecialiter conſuluerat, ut quibus notante Schultingio ad d. Ulpiani l. diu ante annum 723. tutores dare conceſſum fuerit. Sic etenim conjicere malo, quam cum Pighio *ad A. U.* 526. *pag.* 114-5. omnes librarios erroris incuſare, & *Villiam Titiam* legere, a duobus Tribunis pl. ita dictam; aut Marcilium ſequi, qui hanc quoque, uti Atiliam, non legem, ſed plebiſcitum fuiſſe ait.

EXCURSUS XIII.

Ad §. 2. *De Satiſdat. tutorum.*

quo oſtenditur, ſubſidiariam eſſe actionem in factum:

AUCTORE GUL. OTT. REIZIO.

PRimus in THum, qui ſubſidiariam actionem in factum eſſe dicit, inſurrexit MERILLIUS VIII. *Obſ.* c. 24. cui reſpondit FABROTUS in *Apologia pro Græcis:* ſed hic nec WISSENBACHIO P. 1. Diſp. LIII. §. 6. ad Pand. pag. 546--7. nec OTTONI in *Comment. Inſt.* p. 141. ſatisfecit. Satis tamen validas habere mihi videor rationes, cur neque hic THum deſeram, & Fabroto vindicias (*a*) parem. Ut autem Lectores evolvendi tædio liberem, bona fide ſingulorum argumenta breviter exponam, meaſque ſimul επιχειρησεις diſtincte interjiciam. Merillianæ orationis hæc eſt epitome: „ THum hoc primum dixiſ„ ſe, eumque ceteros fuiſſe ſecutos". Non jam dicam, ipſum hunc THum fuiſſe Tribuniani ſocium; ſed rogo tantum, unde Accurſius hoc idem hauſerit, cui & Græca & multo magis THus erat incognitus, niſi vel ex veteri JCtorum doctrina vel juris αναλογιᾳ? Tum concedit Merillius, „ actiones utiles „ ſæpe dici in factum actiones, & ſubſidiariam dici utilem in *l.* 1. *D. de Magg.* „ *conven. & l.* 5. *C. eod.* verum non omnes ideo actiones utiles eſſe in factum, „ nec contra". Utrumque hoc & nos fatemur: videndum ergo, utrum ſubſidiaria ſit utilis tantum, an & in factum ſimul, quod ille ſic negat: „ Actiones „ in factum, quæ dicantur utiles, dari ad exemplum directarum: at ſubſidia-
„ riam

(*a*) HUBERUS enim *Digreſſ.* L. I. *cap.* 38. in fin. nimis conciſe ſic diſputat: „ Videndum, „ ne non pro THo dici poſſit, actiones in „ factum eſſe vel ſeparatas, de negotiis, quo„ rum aliæ nullæ ſunt actiones, vel acceſſo„ rias aliarum & ſuo ſenſu utiles, qualis eſt „ actio in factum L. Aquiliæ in §. ult. Inſt. „ *ad L. Aq.* quæ revera eſt utilis Aquilia, ſed „ in factum vocatur, eo quod longius rece„ dat a verbis Aquiliæ L. Pari ſenſu actio ſub„ ſidiaria in Magiſtratus eſt utilis tutelæ, ve„ rum quia longius recedit a proprietate tu„ telæ actionis, quo tendit argumentatio Fa„ broti, THus eam in factum vocavit, *Tu„ telæ* ſc. h. e. paulo minus quam utilem; & „ tamen largiore vocis uſu, etiam utilem".

„ riam non dari deficiente directa tutelæ actione, ſed eandem eſſe: licet ex „ SC. detur adverſus alias perſonas, quam adverſus tutorem, l. *ult.* D. *de Magg. „ conv.*" Immo vero datur deficiente directa tutelæ actione: namque is nullam videtur actionem habere, cui propter inopiam adverſarii inanis eſt actio, ut ait Gajus in ſimili quæſtione l. 6. *de Dolo malo*: ſicuti deficientibus omnibus, atque ipſa etiam ſubſidiaria, (ſive magiſtratus extra culpam, ſive non ſolvendo ſit) reſtitutio in integrum eſt petenda: quam ego quidem non putem ante ſubſidiariam concedi, quod quidam volunt: qua de re forſan alias. An vero hæc ſubſidiaria eadem ſit, quæ tutelæ actio, principalis quæſtio eſt, de qua poſtea ad Wiſſenbachium. Pergit Merillius: „ Adverſus Magiſtratus utilis tutelæ a- „ ctio data eſt, licet non adminiſtraverint, & tenentur, quaſi adminiſtraſſent, „ l. 4. §. 1. D. *Rem. pup. ſalv. fore.*" Et de hoc cum Fabroto poſtea videbimus. „ Denique actio in factum eſt, quæ factum demonſtrat, & rem uti geſta eſt. „ l. 6. C. *de Tranſact.* at cum Magg. ſatisdationem non exegerunt, nullum eſt „ factum. Ergo" &c. Itaque concedere cogitur, ſi exegerint ſatisdationem, licet non ſatis idoneam, eſſe factum. Sed etiamſi nullam exegerint, attamen factum eſſe dico: ſicut enim *peccata* vel *commiſſionis* vel *omiſſionis* dicuntur; ita *faciendi* verbo & *non factum*, quod factum oportuerat, comprehenditur, *l.* 189. *de V. S. l.* 121. *de R. J. &c.* Potuiſſem quoque dicere l. 6. C. *de Tranſact.* loqui de *præſcriptis verbis actt.* cujuſmodi ſubſidiariam eſſe, nec Theophilus nec Defenſorum quiſquam dixit. Jam videamus, quid his Fabrotus oppoſuerit: I. „ Ego didici, utili tutelæ teneri tutorem, qui non geſſit, quia ſuo periculo „ ceſſavit. Magiſtratus autem actione utili, ſeu in factum tenentur: nec enim „ tutelæ actione, etiam utili teneri poteſt, qui nec adminiſtravit nec adminiſtrare debuit. II. Actio hæc quaſi ex contractu deſcendit; actio in factum „ ſubſidiaria ex culpa & quaſi delicto magiſtratus: deficiente igitur directa & „ utili tutelæ actione hæc in ſubſidium competit: & utilis ſive in factum dici- „ tur, quia ex SC. introducta eſt, ceſſante vulgari tutelæ actione. III. Quod „ autem ait JC. eandem in magiſtratibus actionem dari, quæ competit in tu- „ tores, ſic accipiendum videtur, ut *in magiſtratibus* ſit επι τοις ϛρωτηγοις, i. e. cum „ magiſtratus conveniuntur actione in factum, cum uſuris ſors exigitur, ſicut „ cum tutores actione tutelæ. Eadem eſt actio & vi & effectu, nomine diver- „ ſa. Vulgo legitur *in magiſtratus*, i. e. μετα (cur non κατα?) τους ϛρωτηγους: ſed „ Flor. lectio, ni fallor, verior eſt". Ad primum Fabroti argumentum reſpondet Wiſſenbachius: „ Propoſitionem illius in ſufficiente enumeratione par- „ tium laborare, & ſic formandam fuiſſe: *Qui non adminiſtravit tutelam, nec ad- „ miniſtrare debuit, nec ſatisdationem idoneam exigere neceſſe habuit, is actione tutelæ, „ etiam utili, conveniri non poteſt*". Atqui primo velim, vel unicus mihi Juris locus proferatur, qui directæ utiliſve actionis tutelæ definitionem docens, magiſtratuum quoque culpam comprehendat. Sane in Digg. æque ac Codice Titulus *de Magg. conven.* longiſſime ſeparatur ab iis titulis, quibus de directa atque utili tutelæ actione agitur: quum alioqui Prætorum Edicta, SCta & Principum Conſtitutiones huic illive negotio aut actioni accommodata eodem comprehendantur titulo. Quid aliud deinde notat ſubſidiariæ actionis vocabulum, quam quæ in ſubſidium detur, aliis omnibus ceſſantibus? idque vel Merillius ipſe agnoſcere cogeretur, quum *L. I. Var. ex Cujac. cap.* 30. *pag.* 231. hanc ei vim, licet in alia re, tribuat: „ Alia eſt actio, inquit, in factum, quæ eſt ſubſidia- „ ria omnium actionum, quando & ipſa actio de dolo non competit. l. 11. *de „ D. M.*" Nego tertio & pernego, actionem hanc ſubſidiariam in noſtris uſquam libris *utilem actionem tutelæ* dici. Atqui quum hoc ſit capitale contra ſentientium argumentum, videamus, quid pro eo adferat Wiſſenb. „ Actio illa „ ſubſidiaria eſt utilis actio tutelæ *l. ult. D. de Magg. conv.* Eadem, inquit Mo- „ deſtinus, in magiſtratibus actio datur, quæ competit in tutores. Directa a- „ ctio tutelæ competit in tutores; utilis in Magiſtratus l. 1. §. *pen. eod.* quæ ex „ SC.

„ SC. data eſt adverſus alias perſonas, quam adverſus tutorem. *l.* 5. *Cod. de* „ *Magg. conv.*" His ſi addas l. 4. §. 3. [ſic enim legendum] *Rem pup. ſalv. f.* quam Merillius ſupra citavit, habebis omnia juris loca, quæ pro ſua ſententia adferunt. Ad *l. ult. D. de Magg. conv.* reſpondit quidem Fabrotus: aſt ego addo, etiamſi *in magiſtratus* legere quis malit, tamen epitheton *Idem* non ſemper *unum idemque*, ſed & *ſimile* notare. Ex. gr. l. 26. §. 12. *de Cond. indeb.* „ Et Cel„ ſus L. VI. Digg. putat, eam eſſe cauſam operarum, ut non ſint eædem, *i. e.* „ *pares ac ſimiles*, neque ejuſdem hominis, neque eidem exhibeantur". Et Horatianum hoc in Arte poët. ℣. 10. a fine: *Invitum qui ſervat, idem facit occidenti*, nonne eſt, *ſimiliter facit*? Virgil. Æn. 4. ℣. 77. de amante Didone: *Nunc eadem, labente die, convivia quærit.* & 7. ℣. 321. *Quin idem Veneri partus ſuus, & Paris alter*, ubi Servius exponit *Talis, ſimilis.* Terent. Adelphis 3: 3: 70. *Conſervis ad eundem iſthunc præcipio modum.* Eun. 4: 7: 13. *Idem hoc jam Pyrrhus factitavit.* Cajus l. 5. §. 3. de Oblig. & act. *Is quoque, qui non debitum accipit per errorem ſolventis, obligatur quidem quaſi ex mutui datione, & eadem actione tenetur, qua debitores creditoribus.* Nonne in his exemplis, nec enim plura conquirere libet, manifeſto *Idem* valet *par* ac *ſimile*, non *ipſum* & *idem unum* in ſpecie? Immo, ſi ex hac voce *eadem actio* inferre volunt, neceſſario utilem tutelæ actionem intelligendam, eodem ego jure inferam, non utilem, ſed ipſam directam in Magg. competere. Atqui argumentum quod nimium probat, nihil probare dicitur. In *l.* 1. §. *pen. D. & l.* 5. *Cod. de Magg. conv.* omnino legitur vocabulum *utilis*, ſed quid additur? *in ſubſidium indemnitatis nomine.* Ergo in tantum eſt actio utilis, quantum ad pupilli indemnitatem, immo in tantum eſt eadem actio: eoque ſenſu & in tutorum fidejuſſores dicitur dari *actio utilis*, cum limitatione *ex ſtipulatu*, in quos adhuc nemo ipſam tutelæ actionem dari dixit, quamquam hos fidejuſſores ad EANDEM uſurarum rationem revocandos, EASDEMQUE reputationes habituros, QUAS TUTORES, docent *l.* 3. *&* 5. *D. de Fidej. & Nomin. tut.* Reſtat l. 4. §. 3. *Rem pup.* Atqui gratis & vix ſine fraude hæc adlegatur, ubi ne minima quidem Magiſtratuum occurrit mentio. Secundum Fabroti argumentum ita proponit & diluere ſibi videtur Wiſſenbachius: „ A„ ctio tutelæ deſcendit ex quaſi contractu *l.* 5. §. 1. *D. de O. & A.* Magiſtratus „ autem hi non conveniuntur ex quaſi contractu, ut inter omnes conſtat. *Reſp.* „ Ideo SCto opus fuit, quo actio tutelæ utilis daretur adverſus Magiſtratus, qui „ vel a tutoribus ſatiſdari non curaſſent, vel non curaſſent idonee *d. l.* 5." Quid opus ut neceſſario actio tutelæ utilis detur? anne idem hoc actio in factum, quæ ex omnibus pæne quaſi delictis ſolet dari, præſtare poterit? Tertium Fabroti argumentum jam ſupra propter cohærentiam ſermonis amplius contra Wiſſenb. deduximus. Sic, ni fallor, quæ ab aliis contra Theophilum adferuntur, ſatis refutavi. Cl. enim OTTO pro ſuo inſtituto ſatis habuit hos ſcriptores laudaſſe. Sed alia etiam mihi tela ſuperſunt, quibus pro Theophilo pugnem: Primo enim Merillii & Wiſſenbachii auctoritatibus oppono auctoritates haud paullo minores, ſi non majores, cum THi noſtri, tum ipſius Cujacii, atque juris (etſi non linguæ) peritiſſimi Accurſii, quos tres ſiquando conſentientes invenio, pæne religio mihi eſt, eorum opinionem non ſequi. Secundo, omnis tutelæ actio, tam directa quam utilis, duplex eſt, *directa* a pupilli, *contraria* a tutoris vel curatoris parte: at ſubſidiaria nonniſi unica & ſimplex eſſe poteſt, æque ut altera *ex ſtipulatu.* Poſtremo, ſi ſubſidiaria eſt utilis tutelæ actio, quomodo ipſa ſubſidiaria & in directam & in utilem rurſus (quod vel unum ex validiſſimis puto argumentis) dividitur in l. 1. *pr.* D. *eod.* his verbis: „ In Ordinem ſubſidiaria actio non dabitur, ſed in Magiſtratus---- „ ſed ſi Ordo receperit in ſe periculum, dici debet, teneri eos, qui præſen„ tes fuerunt: - - - - UTILIS ergo in eos actio competit". Ut tandem concludamus, ingenue fateor, in eo non verti Reipublicæ ſalutem, utrum hæc actio ſubſidiaria, utilis tutelæ actio, an utilis in factum dicatur; atque adeo

tota me quæſtione ſuperſeſſurum facile fuiſſe, niſi Theophilus ob tantillam rem tam male fuiſſet habitus. Simul oſtendere volui, me æque philoſophari poſſe atque alios, ſi caſus atque animus ferat, quum alioquin brevitatem ſecter, & mea tantum proferre amem.

EXCURSUS XIV.

Ex Gundlingianis. P. xxx. A. 1723. Artic. 3. p. 445. ſqq. Latine redditus a G. O. R.

DE TIBERII CÆSARIS SERVO PARTHENIO: *ad §. ult. Inſtit. de Vulg. ſubſtit.*

ARGUMENTUM.

§. 1. Parthenius ſervorum apud Romanos celebratorum unus eſt.

§. 2. Servi Cæſaris plerumque variis inſignibus ab aliis privatorum ſervis diſtinguebantur. De atrato ſeu pullo ſervorum veſtitu.

§. 3. Alciatus noſtrum *Parthenium Domitiani* ſervum fuiſſe exiſtimat. Quibus de cauſis.

§. 4. Theophili Paraphraſtæ MSS. *Antoninum Pium* nominant, qui Antoninus ſæpius Titus Antoninus fuit dictus. Quæ opinio eo redditur veroſimilis, quod JCti Julianus & Pomponius hujus hiſtoriæ de Parthenio ſervo Cæſaris ſpecialem fecerunt mentionem: & hi vel Antonini Pii ætate vel paulo poſt vixerunt. Nova argumenta, cur Parthenius Tiberii ſervus fuiſſe videri queat. Tiberii ſervus *Antheros:* num hinc forte *Parthenius* ſit enatus?

§. 5. Edm. Merillius exiſtimat Parthenium fuiſſe ſervum Tiberii; producitque e Grutero inſcriptionem: ſed ea rectius ad Sæculum Caracallæ refertur.

§. 6. Id quod probatur. *Eutychius* ſ. *Torpacion*, cujus meminit Tertullianus, habuit fratrem nomine *Parthenium*. Torpacion autem vixit ætate Sept. Severi & Caracallæ. Abbatis Tillemontii errores. Nec tamen Parthenius Caracallæ poteſt idem eſſe qui, in Inſt. memoratur, etſi quædam conjecturæ eo ducunt.

§. 7. Cur tot ſervi dicti Parthenii?

§. 8. Qua in re ſpecialis illa deciſio in Inſt. circa hunc Parthenium conſiſtat? Quid ſignificent verba: *Mævius ſubſtitutus in partem admittitur?* Cujacii conjectura in verbis *l.* 40. *D. de hered. inſtit.* ALTER SEMIS.

§. 9. Merillii contra eam objectiones. Hic enim arbitratur, deciſionem pro Parthenio, vel Parthenii potius domino non ſpecialem, ſed antiquam JCtor. deciſionem eſſe.

§. 10. Idem Merillius novam etiam profert conjecturam, putans *alterum ſemiſſem* non aliud eſſe ac *utrumque ſemiſſem*. Vigl. Zuichemus ejuſdem jam fuit opinionis. Num Merillius Viglium deſcripſerit, ut Wiſſenbachius ait?

§. 11. Auctoris opinio de Merilliana expoſitione.

§. 12. Qui fieri potuerit, ut ſervus Cæſaris pro homine libero haberetur?

§. III.

(a) Ejuſdemmodi cubicularius Cæſareus noſter fuit Parthenius. At ſub quo? Id vero obſcurum quodammodo, atque adeo controverſum eſt. In Inſtitutt. Juſtiniani legimus, Parthenium fuiſſe ſervum Tiberii. Theophilus ſervum Imp. Antonini fuiſſe ait. Car. enim Annib. Fabrotus fatetur, in 3. MSS. pro

(a) §. I. & II. quum nihil ad Juſtinianum aut THum faciant, hic a me negliguntur. G. O. R.

pro Tiberio Antoninum legi. Si Tiberius ſervum ejuſdem habuiſſet nominis, lis deciſa foret. Sed nemo hactenus Parthenium (*b*) reperire potuit, qui Tiberii aut ſervus aut pediſſequus aut miniſter fuerit. Fortiſſimum argumentum, quod adferri poteſt, hoc eſt, quod JC. tamen Pomponius in d. l. [41. *D. de Hered. inſt.*] Parthenium TIBERII CÆS. ſervum nominet. Verumtamen ſi e contrario perpendimus, MS. non concordare, atque Alciatum in ſuo exemplari pro *Tiberio* inveniſſe *Titum*, ſtatim advertimus, vulgatam lectionem non eſſe omni exceptione majorem, quod Ruſſardus in ſuis jam Pandectis ad eamdem l. obſervavit. Autographum Pandectarum Florentinorum litem fortaſſe poſſet decidere, non eo autem modo, quo illud Lælius Taurellus edidit. Sed quis noſtrum ſcit, quid miſellus ille homuncio Florentinarumque Pandectarum ſcriptor, qui Latina haud intellexit, ſcripſerit? Alciatus ſane in conjectura ſua *Lib. Diſpunct. I. cap.* 2. eo confirmabatur, quod obſervabat Parthenium Titi ſervum fuiſſe, & præfectum cubiculi, nec non Domitiani enſiferum, qui conjurationis in eum factæ fuit conſcius, ut narrat *Sueton. c.* 16. *n.* 5. item *Dio Caſſius L. LXVII. pag.* 766. *lit. D. & ſeq.* ne Aurelium Victorem commemorem. Idem hic Dio Caſſius refert, dictum Domitianum in pretio habuiſſe Parthenium, & evexiſſe ὡς καὶ ξιφηφορεῖν, *ut jus ferendi gladii haberet.* Quæ circumſtantiæ & ſimiles Alciati opinionem certe reddunt vero ſimillimam.

§. IV.

Sed quum rurſus ad MS. Theophili reſpicio, qui ANTONINUM exhibent, dum quartus (*c*) ipſum nomen PII oſtendit, & præterea is qui veterem ſcribendi morem intelligit, facile percipiat, ineptos librarios æque pro *Titus Antoninus* (TAĪUS) atque pro *Titus* potuiſſe TIBERIUS ſcribere; quinimo incertum plane ſit, num Parthenius *Titi* ſervus fuerit, ut ſibi perſuadet Alciatus, & contra celeber Domitiani Parthenius tamquam homo liber ac libertus deſcribatur, fateri cogor, me potius in Pium quam in Titum Veſpaſianum aut Tiberium inclinare. Huc accedit, quod Julianus & Pomponius eo tempore vixerunt, quorum ille hunc caſum *l.* 40. *D. de hered. inſt.* in terminis decidit; hic autem ſatis ſcire potuit, quid Titus Antoninus Cæſar in gratiam ſervi ſui Parthenii conſtituerit. Nam Julianum attigiſſe tempora Antonini Pii, Pomponiumque & circa & poſt ea tempora floruiſſe, neque Antoninum quidquam ſine prudentum conſilio ac ſententia decreviſſe, ex annalibus, qui de hoc Imperatore agunt, & inprimis ex Capitolino atque aliis conſtat: docent itidem faſti conſulares, hunc Julianum (*d*) ſub Antonino Pio fuiſſe conſulem. Nomen autem *Tiberii* in memorata l. 41. repeti, nihil (*e*) obſtat, ſiquidem incertum adhuc eſt, quo tempore hoc mendum & librarii error irrepſerit. Ipſius jam Juſtiniani tempore hoc accidere potuit: quamquam ego potius credo, hunc errorem poſtea exortum: quandoquidem Theophilus, qui mea de ſententia (quam P. *Gundlingianorum* IV. [*legend.* II.] expoſui) ſub Juſtiniano vixit, Antoninum nominat, quod non facturus fuiſſe videtur, niſi hoc nominis in Inſtit. & in l. Pomponii 41. *de Hered. inſt.* fuiſſet: unde librarii poſt illa *Tiberium* effinxerunt. Legimus quidem, Parthenium eroticum poëtam magni factum a Tiberio, ut Sueton. refert c. 70. atque hinc interpres gloſſabundus addere poſſet, eam ob cauſam & ſervum Parthenium Tiberio fuiſſe carum, quod ejuſdem poëtæ nomen geſſerit, cujus carmina

(*b*) Quaſi vero omnium omnino Romanorum, nedum ſervulorum, nomina hodie ſcire aut poſſimus aut debeamus. G. O. R.

(*c*) Unum ex Viglianis intelligit. G. O. R.

(*d*) Anno Chr. 148 Immo a Divis fratribus *amicus noſter*, & *clariſſ. vir* appellatur in l. 17. *de Jure Patronatus.* G. O. R.

(*e*) Sed hæc obſtant: quod nuſquam in Digg. inveniam *Antoninum Pium* dici aut *Titum Cæſarem*, aut *Pium Cæſarem*, ſed aut *D. Pium* aut *Pium Imp.* Sic & *Titus Veſp.* ubique *D. Titus*, nuſquam *Titus Cæſar*; at contra *Tiberius* ubique aut ſimpliciter *Tiberius* aut *Tiberius Cæſar* appellatur. G. O. R.

carmina tantopere amabat. Dum hæc ſcribo, venit in mentem, alium forte dicturum, Parthenium Tiberii eſſe ipſum poëtam Parthenium. Narrat Suidas, eum Nicæa oriundum & a Cinna bello Mithridatico captum, ad tempora TIBERII CÆSARIS vixiſſe, immo ipſi veniam datam alios docendi, ἠφεθη ἀφ᾽ ἑαυτὸν παιδευσιν. Ex quibus verbis G. J. Voſſius *L. II. c.* 1. *de Hiſtor. Gr. & Lat. & Poët.* collegit, eum ob doctrinam fuiſſe manumiſſum: quod tamen Jacobo Gronovio haud perſuadet, utpote qui credit fortaſſe ἠφεθη non *manumiſſum*, ſed *dimiſſum* ſignificare. Si ergo Suidæ narratio vera eſſet, aliqua veritatis ſpecies huic meæ accederet conjecturæ. Sed jam Fabricius *in Bibl. Gr. L. III. c.* 27. *pag.* 677. docuit, Tiberium centum fere annis poſt Cinnæ obitum regnare cœpiſſe: adeoque Parthenius centenario major fuiſſet, licet vel 16. vel 18. tantum annos tempore Cinnano habuiſſet. Hinc exiſtimat laudatus modo Fabricius, Tiberii nomen aut a Suida aut ab alio Gloſſatore invectum. Ego crediderim, aliquem ex Inſtitt. aut Pand. occaſionem arripuiſſe hoc nominis adlinendi: quamquam certum eſt, hunc Parthenium tempora Auguſti attigiſſe, præceptoremque Virgilii fuiſſe, quem idem hic imitatus fuit, teſtante Gellio aliiſque. Veroſimilius autem hoc fieret ei qui advertit, Tiberio libertum fuiſſe, cui nomen ANTHEROS, quique antea ejuſdem ſervus fuerat, unde facile PARTHENIUS naſci potuit. De hoc liberto Marcellus Empiricus obſervavit, eum apud Tiberium HÆREDITATIUM PROCURATORIS officio functum.

§. V.

Cæterum *Edm. Merillius* illum Parthenium confidenter pro Tiberii ſervo venditare non dubitavit, poſtquam in quadam inſcriptione apud Gruterum legit:

PARTHENIO CÆSARIS
ULPIA RESTITUTA
UXOR.

Fabrotus hanc ex eo Inſcriptionem (*f*) transſcripſit in notis prioribus ad Th. nec tamen definivit, an ea Tiberii tempore poſita fuerit? Quis enim omnibus ſparſim inventis Inſcriptionibus certum tempus adſignare poteſt? niſi aliæ præſto ſint circumſtantiæ, quæ conjecturis anſam præbent. Dicta inſcriptio aut Domitiani ætate aut Caracallæ aut paulo poſt facta eſſe poteſt, ut mox clarius oſtendam. Nam ſub hoc Caracalla reperiuntur *Parthenii Cæſaris*. In Theſauro Gruteriano alia etiam Inſcriptio legitur, quæ nec tempori Domitiani, nec Tiberii, nec Antonini Pii convenit, ſed Caracallæ, quæque priorem, ut opinor, illuſtratura eſt. Quare eam adponam, prout apud Grut. legitur p. DLXXXII.

M. VLPIO. ERIDANO.
AVG. L. AVRO. ES
CARIO PRAEPOSITO
ARION. CAESARIS. N. A VES
TE MATVTINA. PARTENI
VS. CAESARIS. N. AB ARGENTO
POTORIO. PARTENIVS. CAE
CILI. EVTYCHI. FRATRES
BENEMERENTI. FEC.

§. VI.

Hic autem mentio fit *Eutychii*, qui & apud Septimium Severum & apud Antoninum Caracallam in ſumma floruit gratia, ut ex IV. *L. Tertulliani ad Scapulam c.* 4. *n.* 3. patet. Hic Eutychius Punice *Torpacion* appellabatur, quod nominis

(*f*) Non transſcripſit, ſed ſolum indicavit. G. O. R.

minis idem ſignificat ac Græcum *Eutychius*, (*g*) *in quem inclinant bona*: ut Jeſuita La Cerda recte expoſuit. Idem Eutychius ægrotantem Antonini patrem Severum quodam curavit oleo. La Cerda (*h*) putavit, Tertullianum hic intelligere OLEUM SACRUM, ut mos erat Chriſtianis. Ipſum Tertullianum audiamus: „Nam & Proculum Chriſtianum, qui *Torpacion* cognominabatur, Euhodiæ procuratorem, qui eum per oleum aliquando curaverat, requiſivit, & „ in palatio ſuo habuit usque ad mortem ejus: quem & Antoninus optime noverat, lacte Chriſtiano educatus." In noſtra autem Inſcriptione vocatur *Eutychius* (*i*) *Parthenii frater*. Vix dubito quin Ulpii Eridani filia, *Parthenii* Cæſaris fuerit uxor, memorata antea *Ulpia Reſtituta*. Hi omnes Chriſtianiſmo imbuti fuere: unde nec in hac inſcriptione de *Diis Manibus* ulla fit mentio, quod alioqui in paganorum monumentis frequens eſt. Parthenius a ſuo domino manumiſſus videtur, ſicuti Torpacion ſive Eutychius a Septimio Severo, nec non M. Ulpius Eridanus. In alio monumento apud eumdem Grut. quod in honorem Caracallæ fabri poſuerunt, inter Honoratos a dextra legitur ULPIUS *Caracacallæ Auguſti libertus*, nec non *Eutychius & Parthenius*: ita ut quovis fere pignore contendere liceat, illam a Merillio & Fabroto ex Grutero adductam inſcriptionem pertinere ad Sæculum Caracallæ, cui & Ulpius & Parthenius famulabantur. Interim hinc ſatis apparet, ſi non alius ſupereſſet ſcrupulus, Parthenium ſæpius memoratum, vel ſub Antonino Caracalla, qui & in nummis & in Inſcriptionibus (*k*) PIUS nominatur, quæri poſſe. Sed Pomponius & Julianus prohibent, ne hoc credam. Namque hi de ſpeciali deciſione, in favorem Parthenii facta, amplam jam mentionem fecerunt: nec tamen alteruter horum aut circa Caracallæ tempora, aut poſt vixit.

(*g*) Duas notas Gundlingii de Nomine *Torpacion* & *Euhodia* adv. Tillemontium omittimus, quippe ad Parthenium, nedum ad Th. nihilum facientes. G. O. R.

(*h*) Etiam Fr. Junius: & recte quidem, ſi ipſum Tertullianum perſpectes. G. O. R.

(*i*) Immo poſterioris Parthenii dominus; ſicuti prioris Cæſar. &c. G. O. R.

(*k*) Nuſquam tamen ſolo hoc nomine deſignatur: ſicuti cum *Auguſtus* ſimpliciter dicitur, nullus Imperatorum præter eum, qui primus ita dictus eſt, ſignificatur. G. O. R.

EXCURSUS XV.

G. O. REIZII argumenta pro THo, ad §. 2. *de Hered. ab inteſt.* quod curiæ oblati DECURIONES ſint facti:

UT rem totam Lectoribus, quam clariſſime, ſi non breviſſime, fieri poſſit, ob oculos ponam, ſciant velim a Merillio & ſectatoribus ſubjectos curiæ confundi cum curialibus, quos curiales contra a decurionibus diverſos ſtatuunt, ita ut Heineccius Jac. Gothofredum erroris inſimulet, quod eoſdem non ſatis diſtinxerit. Jam primo equidem reſpondere poſſem, hac in re, ſi dubia eſſet, Gothofredi ſententiam, qui tantum in Codice Theod. diligentiæ & ſtudii impenderit, longe præferendam eſſe: deinde auctoritatem THi, poſt cujus etiam tempora legitimatio per curiæ oblationem frequentiſſima fuit, demonſtrationis inſtar eſſe, etiamſi alia argumenta deforent: quin tertio culpam in verſionem Curtianam, quæ hos viros in errorem duxerit, rejicere poſſem, ut qui *decuriones* hic vertere maluerit, quum & multiplices Gloſſæ *βελευτην curialem* æque ac *decurionem*, & vulgatus non tantum interpres in Nov. 17. cap. 8.

§. 1. tota Nov. 38. item Nov. 89. c. 2. & 3. &c. ſed & Julianus Anteceſſor eamdem vocem Græcam conſtanter (niſi admodum fallor) per *curialem* reddiderit, nam ſic poſterioribus ſeculis dicere malebant. Verum enimvero ad nullam harum excuſationum confugere neceſſe habemus, quum ſequentia loca ex ſolo Cod. Theod. Tit. *de Decurion*: oſtenſura ſint, tam Curialibus quam Decurionibus promiſcue & dignitatem, ſplendorem, atque Ordinem, & onera ac munia tribui; ſelegi autem ex abundanti copia nonniſi pauca in exemplum: „ L. XXXXVII. *Oppidaneis Ordinibus* conſulentes, dudum juſſimus ab injuriis „ corporalibus tutam eſſe debere *Ordinis dignitatem* - - - - ideoque ſancimus, „ ut ſi judex - - - - in corporalibus injuriis contra *Curialem* exarſerit. L. LIV. „ Providendum eſt eorum *novitati Decurionum*, qui nuper *nomen curiis* addide„ runt. L. LVII. - - - - liberos quos poſt ediderit, habeat Senatores, Præ„ tores jam, Quæſtoreſque, non *muneri decurionum obnoxios*. L. LXIV. Privi„ legio militiæ paternæ ſe non vindicet, quem avitus *curiæ nexus* adſtringit „ - - - - quod ſi militari avo & patre *Decurione* naſcetur, paternæ erit ſucce„ daneus functioni. L. LXXX. Omnis *ordo curialis* a tormentis - - - - habean„ tur immunes. L. XCII. Si quis procurationem facultatum ſuarum *Curiali* „ crediderit eſſe mandandam, totius dignitatis exceptione depulſa, patrimo„ nium ejus, quod crediderat Curiali, proſcriptio fiſcalis invadat. Ille vero „ qui immemor libertatis, & generis, infamiſſimam ſuſcipiens vilitatem, exi„ ſtimationem ſuam ſervili obſecundatione damnaverit, deportationis incom„ modo ſubjugetur. L. XCVI. Conceſſum Curialibus provinciæ Myſiæ, ut ſi „ quos e plebe idoneos habent, ad Decurionatus munia devocent. L. CVI. „ Curiales quicumque perfuncti provincialibus dignitatibus fuerint. L. CVIII. „ ne quis æſtimet, Curiæ loco ſupplicii quemquam deputandum: cum utique „ unumquemque criminoſum non dignitas debeat, ſed pœna comitari. L. „ CXXXXII. Si omnes qui albo curiæ [*quod alibi album Decurionum*] continen„ tur, adeſſe non poſſunt, ne paucorum abſentia - - - - debilitet, quod a ma„ jore parte Ordinis ſalubriter fuerit conſtitutum. L. CLXXXVI. ut nullus „ pene Curialis idoneus in Ordine cujuſquam urbis valeat inveniri". Quid vero illuſtrius eſt principio Novellæ D. Majoriani pag. 144. Edit. noviſſ.? *Curiales, nervos* [vulgo vitioſiſſime *ſervos* legitur, ſed veram lect. reſtituit Cl. Editor RITTERUS.] *eſſe Reip. ac viſcera civitatum nullus ignorat, quorum cœtum recte appellavit antiquitas minorem Senatum*: de qua appellatione vid. Gothofr. ad leg. LXXXV. Nunc ad *ſubjectos curiæ* deveniamus: „ L. CLXXXI. Si quos ſane *cu„ riæ obnoxios* in diverſis officiis atque militia ſubterfugientes *decurionatum* ante „ eſſe claruerit. L. CLXXXVII. Si qui - - - - ex *Decurionibus* vel *ſubjectis Cu„ riæ* ad ſpectabilium gradum proceſſerint, per ſe tam *curialia* quam ſenatoria „ ſubeant *munera* - - - - liberos (Illuſtrium honorariorum) & poſt eorum il„ luſtrem dignitatem progenitos non ſolum Senatorum ſed etiam *Decurionum* „ *munia* per ſe, non per ſubrogatos ſubire conveniet. L. CLXXXVIII." [quæ eſt l. 55. Cod. Juſt. eod. tit. a Merillio potiſſimum allegata] „ Si quis *decurio* „ aut *ſubjectus Curiæ* ullam ante H. L. geſſit militiam".

Uti jam per *ſubjectos Curiæ*, ſi ſtricte a curialib. aut decur. ſeparantur, atque ut Jac. Goth. hic obſervat, alibi *debiti Curiæ* vocantur, eos intelligere debemus, qui nominationibus obnoxii in curiam pervenire poterant, necdum tamen aut onerum aut honorum participes, ſed vel curialibus ac decurionibus nati, vel municipes plebeji idonei &c. (de quibus conſulendus idem Goth. in paratitlo ſive Prolegomenis ad h. tit.) ita & ipſorum *Curialium* ac *Decurionum* nomen ſic diſtinguere poſſumus, ut illud ſit generale, totique Ordini Municipali commune, ad quem Ordinem decurionatus primum aperiebat aditum; atque adeo omnes quidem Decuriones fuerint Curiales, ſed non omnes Curiales manſerint in primo Decurionatus gradu, verum ad altiores honores & Magiſtratus, vel-

uti

uti Primorum ſ. Principalium, Ædilium, Flaminum, Duumvirorum &c. adſcenderint.

Jam vero tempus eſt oſtendere, hoc modo legitimatos, non curiæ ſubjectos ſtricto illo ſenſu, ſed reipſa decuriones eſſe factos. Ne autem quiſquam opinetur, hoc Novellis tantum Juſtiniani poſt THum ſcriptis, (quas ſupra memoravimus, præſertim 38. & 89.) effectum fuiſſe, adferam Theodoſii conſtitutionem vulgo minus cognitam, quæ prima hoc introduxit atque inter ejus Nov. Tit. XI. occurrit Tom. VI. append. pag. 35. unde excerpta eſt l. 3. Cod. Juſt. *de Natur. lib.* „Illi etiam parti - - - - conſulendum eſſe credidimus, quantum „favoris ſplendoriſque legitimæ proli ex legum ſuffragatione præſtatur, tan„tum naturali ac degeneri ſoboli derogatur. Nam cum de ſucceſſionibus pa„ternarum facultatum quædam ſeveriora, quædam humaniora circa eos jura „prolata ſint, nulla lex adeo eis pepercit, ut ejuſmodi ſorte conceptos ſal„tem in aliorum loco poneret, quos naturæ conjunctione proximos inveniſ„ſet. Sed nos - - - - & horum conditioni & *Curiarum commoditati* ſubvenien„dum eſſe perſpeximus, ut cum & naturalium liberorum vilitas *ſplendidiorem* „*fortunam* & *decurionum nobilitas* multitudinem deſideret auctiorem, utriuſque „generis utilitatibus in commune perpenſis, ab altero commodetur, quod „alteri deficit: lexque undique temperatiſſima collocetur, quæ & naturæ vi„tium *dignitatis impartitione* ſoletur, & *ordinum dignitatem* a corporum exigui„tate defendat". His præfatis, quæ Tribunianus ſuo inſtituto minus neceſſaria exiſtimans omiſit, ſequuntur maxima ex parte, quæ in d. l. 3. idem Trib. tranſtulit, ex qua ipſe Merillius ſuum errorem corrigere debuiſſet, quum non tantum occurrat, *Curiæ ſplendore honeſtare*, ſed & cujuſcumque civitatis *Decurionibus immiſcere*, nec non *illuſtris ordine civitatis illuminet.* Tum in ſeq. Nov. Theod. (ſive mavis ead.) pag. 37. legimus inter alia: „Præcipimus namque, „ut ad ſimilitudinem naturalium liberorum, quos *Decurionatus ſorti* paterna „ſententia dedicavit, filia quoque naturalis in matrimonium Curialis aſcita" &c.

Reſtat, ut in veram hujus legitimationis rationem inquiramus, quam necdum a Viris doctis ſatis expoſitam mirabar, donec nuper admodum Vir Cl. A. D. TREKELL ad Briſſonii Sel. Antiq. L. IV. c. 13. hac in re mihi ſatisfecit, in cujus ego verbis adquieſcam & finiam, monito lectore, ut conferat dictas ſæpius Juſtin. Novellas, & d. l. 3. Cod. „Hunc legitimandi modum locum tantum ha„bere potuiſſe in ſplendidioris fortunæ, non vero in tenuioris ſortis homini„bus. Curiæ enim addicti certam bonorum ſummam poſſidere debebant, quia „certus erat decurionum cenſus, ut ex Plinio I. Epiſt. 19. patet. Hinc natu„ralis pater tali filio legitimando tantam bonorum ſuorum portionem conce„dere debebat, quanta ad cenſum Decurionum ſecundum legem municipa„lem requirebatur. Quum ergo alias & ſpurii & inceſtuoſi a dignitatibus & „honoribus municipalibus non erant excluſi, l. 6. D. *de Decur.* mirum non eſt, „Imperatores hunc legitimandi modum introduxiſſe, ut per eum divites in„vitarent, ad filios ſuos naturales cum parte facultatum ſuarum curiæ man„cipandos."

EXCURSUS XVI.

SIVE

GUL. OTT. REIZII DISQUISITIO,

cur ſervis ac ſervabus plura aliquando nomina tributa reperiantur.

§. I. NOviſſimus ſcriptorum, qui ſervis bina nomina abnegant; eſt (quantum ſcio) EVER. OTTO (1), qui adeo nobis hic inſtar omnium erit: nec enim Alciatus, Auguſtinus, Mercerius II. *Opin.* 18. Weſtenbergius in *D. Marco*, Bynkerſhoekius in *Obſerv.* ceterique, quos evolvi, aliud quid in hoc genere memorabile habent. Ille igitur V. Cl. in præfat. Tom. I. *Theſ. Jur.* pag. 41. ad Auguſtinum *de Nomin. prop.* του παιδ. hæc inter alia commentatur:

§. II. „ Hoc non ita vulgatum addo, vix tolerari poſſe, quod CUJACIUS (2) „ ſcripſit in §. 1. Inſt. *de Eo cui libert.* Popilium Rufum ſervum videri, quia ſer- „ vi etiam binomines fuerint. Quæ enim eam in rem adferuntur ex l. 23. D. „ *de Manum.* & l. 32. §. 2. *de Teſtam. tut.* minime id probant, quia in priore (3) „ Cajus Sejus ſe pro libero geſſerat, ut Barbarius Philippus in l. 3. D. *de Offic.* „ *Præt.* in altera vero (4) Lucio Eroti in teſtamento tutori dato prænomen „ patroni imponitur, ſicut in manumiſſionibus vindicta, *Verterit hunc dominus,* „ *momento turbinis exit Marcus Dama*, apud Perſ. Sat. V. ℣. 78. ubi Caſaubonus „ plura huc pertinentia obſervavit. Alias vero prænomen, nomen & cogno- „ men, hominis liberi (5) propria vocavit Quintil. VII. *Inſt.* 4. ſoloſque li- „ beros cognomine uti, Diocletianus reſcripſit in l. 9. C. *de Liber. cauſa*, ad „ quam vide Alciat. V. *Parad.* 5. & Auguſtin. III. *Emend.* 8. JCtis præterea „ & Imperatoribus, ubi de ſervis agunt, ficta (6) Titii & Caji nomina quan- „ doque exciderunt in l. 40. D. *de Hered. inſt.* & l. 9. C. *de Oper. lib.* quæ pæ- „ ne ſuſpecta videbatur Alciato VI. *Parerg.* 9. tum hanc ob cauſam, tum quod „ veteres Græcis potius nominibus Eros, Pamphilus, utantur, quale vero & „ Caji nomen a γαΐος tandem agnoſcit. Italis, ſi Euſtathio credimus Lib. II. „ Iliad. Etym. ὁ μισθιος eo ſignificatur, ut Cujac. notat ad §. 6. Pr. Inſtit. Cæ-

„ farum

(1) Necdum enim prodierat, quum hunc Excurſum conſcriberem, elaborata doctiſſ. Juvenis JANI ANDREÆ HULTMANNI Diatriba Inaug. *de Servis Binominibus*, quam quia integram hic ſubnectere non licet, neque ipſum neque candidum Lectorem ægre laturum ſpero, ſi inſumtam mihi operam perdere omnino ac ſupprimere noluerim; tum quia compendium quaſi exhibet eorum, quæ Hultmannus & fuſius & doctius differit, ut ſubjectæ nunc notæ docebunt; tum quia, ut mihi, ſic ipſi, volupe forte futurum eſt, duorum hominum, inter ſe hactenus & facie & litterarum commercio ignotorum, mirum in eadem re conſenſum cognoſcere. ut tertiam, quæ me impulit, cauſam lectori divinandam relinquam.

(2) Omnia Cujacii argumenta, quibus adde mancam inſcriptionem, quam Fabrotus inter noſtras jam notas pag. 604. ſupplevit, fuſe & ſolide refutat Hultmannus a pag. 19. ad 32.

(3) Hultm. pag. 24.

(4) Idem pag. 23.

(5) Idem pag. 19.

(6) Idem pag. 23.

(7) De natura & origine ſervilium nominum Hultm. a pag. 2. ad 19. differit.

(8) Commodum hujus rei exemplum præter alia ex l. 14. D. *de Fideic. lib.* adfert laudatus toties Juvenis pag. 25. ubi ſic teſtator: EROTEM *ſervum meum, qui & PSYLLUS vocatur, liberum eſſe volo, ſi uxori meæ placeat.*

(9) Idem pag. 24.

(10) Ita etiam judicat Hultm. pag. 21-2.

(11) De his agens juvenis noſter poſt adlata compluria exempla ſubjungit pag. 34. „ Unde juſtiſſima mihi eorum ſuſpicio vide- „ tur, qui libertos Palatinos, ſive Cæſarum per

„ adula-

„ ſarum porro & Auguſtarum ſervi plus ſibi arrogabant, ingenuorum inſtar „ agentes, ad quorum jura accedebant, Ulp. tit. XX. fin. Tales molli præno- „ mine gaudentes erant, C. LIVIUS ET JULIUS EROS AUGUSTÆ SERVI PEDIS- „ SEQUI apud Spon. *Miſc.* pag. 229. In ceteris vero brevitas, unius vel dua- „ rum ſyllabarum, pleriſque dominorum placebat". ETC.

§. III. Recte omnia mea de ſententia, qui & ipſe cenſeo, ſervis qua ſervis nonniſi unum a dominis (7) datum fuiſſe nomen, quod novi rurſus domini pro lubitu in aliud (8) mutare ſolebant, uti hodieque in India fieri, teſtes ſat idonei mihi adfirmarunt. Quum vero Vir Cl. ad pauca tantum ſervorum binominum, ut putantur, exempla reſponderit, & complura tamen diverſi generis in Gruterianis ac Gudianis inſcriptionibus invenerim, quibus ſolvendis argumenta ſuperius adlata haud ſufficiunt, operæ erit pretium, varias conjectando cauſas proponere, a Viris Doctis amplius examinandas, unde factum arbitrer, ut ſervi ſervæque bina aliquando aut terna uſurparint nomina.

§. IV. Harum tres ex ipſius Ottonis adlegationibus exſculpemus. (I) Eorum qui ſe pro liberis hominibus (9) geſſerunt, l. 3. D. *de Offic. Præt.* & l. 23. *D. de Manum.* (II.) STATULIBERORUM, quibus per prolepſin patroni nomen imponitur, l. 32. §. 2. *de Teſt. tut.* quo ex communi DD. ſententia (10) Theophili POPILIUS RUFUS pertinet, ut in notis ad h. l. videre licet; quamquam laudatus ſæpius Otto in Comment. ad Inſt. hunc liberum fuiſſe cum aliis ſtatuit. (III.) Quod Auguſtorum Auguſtarumque ſervi ingenuorum aliquando aut libertorum ſaltem inſtar agebant. Unico Sponii exemplo addo ſequentia:

GRUT. Pag. 577: 3. *Tito Flavio Oleno ſervo & procurat. balnei T. Flavi Aug. VCT.* (unctori) *mediaſtino. &c.*

—— Pag. 596: 4. *D. M. Julia Pelagia - - - - Thyrſius Halis Ti. Claudi Cæſaris Aug. German. ſer. diſpenſ. contubernali ſanctiſſimæ.*

GUD. Pag. 189: 1. *C. Achryſius Aug. ſer. a Corinthiis fecit ſibi & Juliæ Joſidæ Liviæ Aug. Servæ Cubicul.*

—— Pag. 196: 8. *Diocheus Diogenes ſervus oſtiar. a cubic. Aug. N. hic ſit. eſt.*

—— Pag. 199: 1. *Cajæ Iſmeniæ Liviæ Aug. ſer. a ſandaliis & a veſte Aug.*

—— ibid. 11. *Juliæ Tagalmæ Juliæ Domnæ Aug. ſer. a cubicul.*

—— ibid. 14. *Julia Iſandra Liviæ Aug. ſerva.* Etc.

§. V. Quos ego tamen omnes, non qua ſervos, ſed qua libertos, bina nomina (11) uſurpaſſe crediderim. Namque occurrunt exempla, quæ eidem homini & libertinitatem & ſervitutem tribuunt:

GUD.

„ adulationem, ſive alia de cauſſa ſeſe ſervos „ adpellaſſe [credunt], etiamſi revera jam ex „ ſervitute forent manumiſſi. Illuſtre exem- „ plum, & quo veritas eorum, quæ diximus, „ mirum in modum adſtruitur, exhibet in- „ ſcriptio Gruter. XXV: 12. *Hermeros Ti. Clau- „ di Cæſaris Aug. Germ. Ser. Theamidianus ab „ marmorib. Magiſter Feroniæ aras quinque D. S. „ D. D.* Hunc recte Reineſ. Cl. I. n 31. con- „ tra Octav. Boldonium non *magiſtrum ab „ marm.* ſed *mag. Feroniæ* h. e. ſacris ejus præ- „ fectum fuiſſe docet: ſed quid audio? Fe- „ roniæ libertatis Deæ Magiſter ſive Præfe- „ ctus ſacrorum fuit ſervus? abſit, ut creda- „ mus, quin libertum eum Palatinum pute- „ mus, & omnia plana erunt". His ſimilia ad pag. 39. decurrunt. Non poſſum tamen non ejuſdem ſive notam ſive additamentum ex pag. 34. adſcribere: „ Neque ſolum in Palati- „ nis, ſed & aliis quibuſcumque, maxime il- „ luſtrium virorum, quod infra aliquot exem- „ plis confirmabimus, libertis hoc verum fuit. „ Pertinet huc elegantiſſima Viri Doctiſſ. JO. „ CASP. HAGENBUCHII obſervatio, qui Epiſt. „ Epigr. p. 164. contra Fabrettum *ſervos quan- „ doque in ſervitute remanentes ſuos ſibi libertos „ habuiſſe* dictitantem Inſc. pag 302. b. diſpu- „ tans, *Nobis* inquit *explanatius dicturis vide- „ tur, quoſdam ex ſervis factos libertos ap. Pa- „ tronos ita in ſervitute permanſiſſe, ut ſervo- „ rum lectiſſimorum muneribus fungi perrexerint, „ ſervique qui fuiſſent, quam liberti qui eſſent, „ dici maluerint, & ipſi ſervos ſe potius, quam „ libertos, in monumentis quæ faciebant, inſcri- „ pſerint. Ejuſmodi libertos revera factos, at „ opere & nomine ſervos manentes, ſuos ſibi ſer- „ vos comparare, eos manumittere, Patronos „ adeoque fieri, & libertos habere potuiſſe.* Hæc

GUD. Pag. 18: 9. *Cereri conſerv. horreorum Aothenianorum L. Aurelius Aothenius Priſcus Aug. Lib. ſervus horreorum publicor. Aventin.*

—— Pag. 200: 5. *Liviæ Alope Liviæ Aug. ſer. a cur. ſandal. libertæ &c.*

—— Pag. 204: 5. *Ulpia Matidia Diotima Plotinæ Aug. Lib. a cubic. ſer. &c.*

Jam vero credibile admodum eſt, liberorum hominum non paucos, qui ægre victum & amictum ſibi quærere poterant, in ſervitutem ſe addixiſſe vel privatis dominis, vel domui Auguſtæ, vel Populo Rom. aliiſve civitatibus, l. 6. §. 5. D. *de Injuſto, rupto.* tit. Cod. *Ne quis liber invitus actum reip. gerere cogatur.* Cujuſmodi forte hominibus vetus & liberum quaſi nomen reliquit dominorum benignitas. Simili prorſus modo hodieque videmus, multos opificum magiſtros (quos quidam officinatores, Belgæ *Meeſters en Bazen* vocant) præ inopia cogi, clauſis ſuis officinis, ad miniſterium & velut in ſervitutem opificum nobiliorum redire, ut diurna mercede ſe ſuoſque ſuſtentare poſſint. Huc facit, quod P. Burmannus ſenior ad Petronii, c. 57. [EQUES ROM. *es; at ego regis filius. Quare ergo ſerviviſti? quia ipſe me dedi in ſervitutem; & malui civis Rom. eſſe, quam (rex) tributarius.*] adſcripſit: „Hac arte peregrini emebant civitatem Rom. dando ſe „ in ſervitutem Romano, adjecto pacto, ut manumitterentur". Sed quam vellem, juſtis auctoritatibus hanc rem confirmaſſet!

§. VI. PETRUS FABER II. *Semeſtrium* cap. 24. *de actibus legitimis* diſputans, *quorum alii a ſolis patribusfam. alii a liberis qui in poteſtate ſint, alii & a ſervis peragi potuerint*, pag. m. 367. hæc memorabilia habet: „Ii ſervi, late ſumpto vocabu„ lo, *publici* nominantur, qui (licet ſervitute liberati manuque miſſi fuerint) „ miniſterium tamen publicum aut magiſtratibus aut ſacerdotibus exhibent: „ qui ex libertinorum corpore plerumque ſumebantur. Sic enim Tacitus l. „ XIII. Annal. *Quippe late fuſum id corpus: hinc plerumque tribus, decurias, miniſte„ ria magiſtratibus & ſacerdotibus, cohortes etiam in urbe conſcriptas*, &c. Itaque „ (meo quidem judicio) de libertino (qui recte ſervus, ex opinione Chryſippi „ ἀφ᾽ τοῦ τὰς ἀπελευθερίας μὴ δούλας ἔτι εἶναι, ab Athenæo VI. Δειπνοσοφ. relata, nomina„ tur) accipi debet, quod *ſervum publicum prætoriſve*, aut (ut noſter Cujacius „ legit) *Pop. Rom.* parte dimidia teſtamenti faciendi jus olim habuiſſe, Ulpia„ nus in Inſtit. tradit. Cujus ſervi meminit, ex veteribus Varro, lib. VII. *de* „ *L. L.* ad fin. de quo, ut ſuam nuper docti aliquot viri, ſic ipſe meam (quod „ non eadem eſt) opinionem aliquando proferam: Ex recentioribus vero, Ca„ pitolinus in Gordianis". Hæc e Fabro in præſentia ſufficiunt, cujus mihi locum indicavit Frater dilectiſſ. JO. FRED. Addam tamen ſingularem illum VARRONIS locum: *Alii nomen habent ab oppideis: alii aut non habent; aut non, ut debent, habent. Habent plerique libertini a municipio manumiſſi. in quo, ut ſocietatum & fanorum ſervi, non ſervarunt proportionem & rationem, & Romanorum liberti debuerunt dici, ut a Faventia Faventinus, a Reate Reatinus, ſic a Roma Romanus. ut nominantur a libertineis orti publici ſervi, Romani, qui manumiſſi antequam ſub magiſtratus nomina, qui eos liberarunt, ſuccedere cœperunt.*

§. VII. Aliam rurſus cauſam nobis præbebit LAUR. PIGNORIUS pag. 72. hæc ſcribens: „ Celadi Antinoi" [perperam *Antinoi*, pro quo legendum Antoniæ, ut correxit Gudius ad Grut. 581: 1.] „alumnus Lyrius" [alii aliter, ut mox dicam] „ cujus elogium deſcripſimus Romæ prope collem Hortulorum:

„ TI' LYRIUS TI. CAESARIS AUG. SER. CELADIANUS MEDICUS OCULARIUS" [TIBERIUS TI. CÆS. Gruterus fide Sirmondi, ILLUSTRIUS Fabrett. Spon. & Malvaſ. habent. Ego verum ac ſervile nomen conjicio fuiſſe ILLYRIUS.] „Ce„ ladianus autem a Celado dictus eſt. Quæ ſane denominandi ratio admodum „ re-

„ Hagenb. vere per Muſas! & erudite". Pag. autem 39. formulas *ſive ſervo ſive liberto, ſive ſervæ ſive libertæ*, poſt aliorum conjecturas explicat ex l. un. §. 1. in fin. C. *de Lat. lib. toll.* ubi Juſtin. ait: ſimul & *libertas & ſervitus concurrant.* &c.

„ recepta fuit in ſervis apud noſtros, ut videlicet ab illo, qui inter ipſos fa-
„ miliam veluti duceret, nominarentur. Ita a Creſcente Creſcentianus, a
„ Theamide Theamidianus, a Thamyra Thamyrianus".

Huc refero inſcriptionem (12) Gruter. pag. 996: 9.

Terentianæ Cl. Secundi Servæ &c. *Hermes Callippianus contubernali ſuæ cariſſ. & piiſſimæ.*

§. VIII. Quum mulieres etiam ingenuas uno tantum nomine adpellare ſint ſoliti Romani, quid mirum, ſi ſervarum binominum exempla perquam ſint rara. Ego tria tantum in Gudio inveni:

Pag. VII: 13. *Irenes Lanipendæ V. A. XXIII. Olympus contubernali B. M. fec.*

Pag. LXI: 8. *Chreſtenis Pontiæ oſſa heic requieſcunt. Auctus ſuæ conſervæ* &c.

Pag. LXIII: 4. *Nummalliæ* [Grut. 998: 8. *Mummiæ*] *Nigrinæ fec. Celtiber conjugi cariſſ.*

Ad primum & ſecundum reſpondeo, *Lanipendæ & Pontiæ* nomina non videri ξυξια, ſed illo opificium, hoc patriam deſignari. In tertio (13) hæreo, num ſerva Nigrinæ vel liberta ejuſdem, an Æthiopia fuerit. Hiſce non adjungo, quæ apud Gruterum memorantur:

Pag. 1035: 14. *Anton. Traj. ſibi & Antoniæ Arete contubernali ſuæ nutrici M. Antoni Flori.*

Pag. 1047: 1. *Veraniæ Thaumaſte Piiſſimæ contubernali B. D. S. M. Q. Veranius Pharnaces & Agathemer. fecer.*

quia dubium eſſe nequit, quin liberti & libertæ fuerint, plane ut

Pag. 952: 4. *Q. Propertius Secundus - - - - Propertiæ Dyname libertæ & contubernali ſanctiſſ.*

unde patet, *contubernalis* vocabulo non ſemper ſervam proprie dictam intelligi. Neque huc refero cum FABRETTO Inſcript. pag. 711. n. 329. [Grut. DC: 8.]

D. M. Euhemeri Cæſaris N. Vernæ Pediſequo - - - - Ælia Succeſſa mater &c.

ſed Joſ. Caſtalioni potius adſtipulor ſcribenti, *Libertum potius puto, cujus mater ex gentilicio nomine libera cognoſcitur, quique tum matris commendatione, tum ſuis meritis facile libertatem ab indulgentiſſimo principe impetrare potuit:* licet FABRETTUS ſubdat: „Frivola omnia; mulieres namque dominico quam-
„ vis primo nomine (14) vocatas, paſſim in ſervorum connubio" [voluit-ne *contubernio?*] „ſervilibuſque parentibus ortas legimus". Atqui ego putem, ſi quando ancillæ dominorum ſuorum nomina adſumſerunt, eas vel libertas vel concubinas eorum fuiſſe.

§ IX. Reſtant aliquot VERNARUM, tam maſculorum quam feminarum, exempla, quæ plura uno iis nomina adſcribunt:

GRUTER. DLII: 2. *Furfannia L. F. Saturnina fecit ſibi & A. Mannejo A. F. Col. Celſo filio ſuo militi cohortis VII. prætoriæ, & M. Valerio Iſauro Conjugi ſuo, &* M. VALERIO SEMNO VERNÆ SUO, *& M. Valerio Iſmari L. Iſychio tutori ſuo &* SATURNINÆ VERNÆ SUÆ, *& Epichariniæ libertæ, &* JUCUNDÆ VENERIÆ VERNÆ SUÆ, *& libertis libertabus poſteriſque eorum.* NATALI VENERIÆ VERNÆ SUÆ.

Huic ſimiles, quas deſcribere tædet, exſtant Pag. 953: 1. 1152: 7. & 1153: 3. item apud GUDIUM Pag. 342: 10. 346: 1 & 7. 350: 2 & 3. Vernulas autem ut plurimum ſuis dominis percaros fuiſſe, omnes Antiquarii & Lexicographi ſatis docuerunt. Unde ſuperiores cunctos, nam & alii multi unico nomine dicti reperiuntur, ſuſpicor vel naturales (vid. meam ad Theoph. notam pag. 106--7.) dominorum ex ſerva concubina filios filiaſve fuiſſe, vel teſtamento aut adoptione liberos libertoſve effectos. Habeo ſane exemplum *vernæ liberti* (15) apud Gudium pag. 344: 3. *Fulviæ Fatali Lib. & Vern.* &c.

Deſinam

(12) Plura dedit exempla Hultm. p. 40. ſq.

(13) Vid. inf. not. 16.

(14) Fabretti ſententiam ample & erudite refutat Hagenbuchius Epiſt. Epigr. p. 172-181. novem cauſſis imparia & claudicantia ſervorum ac liberarum conjugia tribuens.

(15) Alia nonnulla habet Hultm. in quibus tamen *verna* vocabulum pro cognomine potius acci-

Desinam in Gruteriana inscript. Pag. 586: 6. quam mihi Pratejus non satis recte intellexisse videtur, in Lexico scribens: „ *Libertos* autem *vernas* etiam an„ tiquæ inscriptt. nobis referunt, ut hæc: *Fortunatus Augusti libertus verna*". Namque ibi legimus:

FORTUNATUS. AUG. LIB.
VERNA. PATERNUS
AB EPISTULIS
ACCENSUS. PATRON.
DIVO. AUG. VESPASIANO. &c.

Fortunatus scil. verna fuerat patris Vespasiani, sed ipsius postea Vespasiani Libertus.

(16) Hæc qualiacumque, Erudite Lector, judicio stentque cadantque tuo.

accipiendum esse conjectat. Id vero in adlatis a me inscriptt. locum invenire nequit, ubi *verna suus*, ut conjux suus, & tutor suus &c. occurrit.

(16) Haud absimiliter concludit tandem p. 47. Juvenis Eruditiss. sed dicta ejus ob cohærentiam paullo altius a pag. 45. carptim repetemus: „ Gruter. 990: 11. *M. Porcio Felici* „ *Euodia coserva bene merenti de suo caro conju*„ *gi* . . . . plane ut M. Porcius Felix, liber„ tus, ut ex tribus ejus nominibus conficitur, „ Euodiæ tamen adpellatur conservus, ita „ *Mummiæ Nigrinæ Celtiber conservus* in Grut. „ ut adeo recte Fabr. l. c. *Conservam* inquit „ *vocat ex priori fortuna: Ita priscinæ fortunæ* „ *suæ memor M. Creparii libertus servam patro*„ *ni sui sepeliens apud Murat.* FORTUNATÆ M. „ CREPARIUS FORTUNATUS CONSERVÆ. Verba „ sunt Cl. Hagenb. p. 164. quæ quidem cum „ ita sint, cumque hermeneuticas, quæ uni„ versaliter procedant, interpretandorum mar„ morum, uti vere alibi Hagenb. non habea„ mus regulas, nihil est, quod *Festum Virgi*„ *lium Fortunatæ servum* in Grut. 957: 2. aut „ *Faustum Erotem* [*Eronem*] *vicarium supra eo*„ *cos* 580: 12. . . . . curemus".

EXCURSUS XVII.

EX GUNDLINGIANIS.

Parte XL. Artic. II. pag. 410. sqq. A°. 1727. edita.

Latine redditus a G. O. R.

OBLIGATIO NOMINIBUS FACTA, ITEMQUE LITTERARUM.

ARGUMENTUM.

§. 1. Obligationis origo in conventionibus & contractibus.

§. 2. & 3. Romani in promissionibus solennitates requirebant, præsertim in conventionibus unilateralibus, adeoque in suis stipulationibus. An idcirco culpandi sint?

§. 4. & 5. In mutuo spectatur numeratio & *realis* præstatio: quamobrem creditor securus vult reddi, se numeratam pecuniam recepturum, neque debitorem negaturum se accepisse. Quæ res obligationi litterariæ & cautioni scriptitiæ originem dedit.

§. 6. & 7. De origine vocabuli Latini *Nominis*. Cur *debitum* designet?

§. 8. Obligatio nominum antiqua. *Expensum ferre*, *acceptum ferre*; quod interdum differt ab *acceptum referre*. Tabulæ creditoris & debitoris.

§. 9. 10. & 11.

§. 9. 10. & 11. Clare oſtenditur, quomodo *Obligatio nominum* & contractus ſit, & ſimul *pecuniæ acceptionem* arguat probetque. Unica & vera Theophili Paraphraſtæ doctrina *de obligatione nominum.* Cur Theophili opinionem alii rejiciant? *Briſſonius* & *Salmaſius* refutantur. Cur debita ex variis contractibus in obligationes nominum ſint transfuſa? *Hadriani Cardinalis* diligentia in explicandis locutionibus, *acceptum & expenſum ferre.*

§. 12. Cur ſibi quidam perſuadere non potuerint, *veram nominum obligationem* ex ſcriptura privata in tabulis creditoris & debitoris oriri? Error *Heraldi.* Utriuſque codices conſentire ideoque inter ſe comparari debebant. *Scontro, Scontrare* quid ſit? Veterum Romanorum induſtria in accurata codicum tabularumque ſcriptura.

§. 13. Antiquum Romanorum morem in *expenſilando & acceptilando* optime docemur ex Oratione Ciceroniana pro Roſcio Comœdo. *Adverſariorum & Tabularum differentia.*

§. 14. Cur tandem & extraneæ perſonæ adhibitæ ſint, qui expenſilationem & acceptilationem Creditoris & Debitoris in Codices ſuos referrent? Hic mos ex Seneca oſtenditur. J. Rævardi error.

§. 15. Interpretatio loci Horatiani.

§. 16. Ut & Ciceroniani, quæ dictum morem comprobant.

§. 17. *Obligatio nominum apud menſam & argentarios.* Unde orta ſit? Heraldi & Salmaſii errores circa expenſilationem. Multiplices expenſilationis modi, qui omnes ordine enumerantur.

§. 18. Cauſæ redduntur, cur obligationes nominum cunctæ exoleverint, etiam illæ quæ olim apud argentarios fiebant? Novus Salmaſii error.

§. 19. Origo ita dicti Contractus litterarum ſive *Chirographarii.* Cur olim ſcripturæ ſolitariæ & confeſſioni nulla probationis vis tributa ſit? Quamobrem hoc ſit mutatum? *Honorii & Juſtiniani leges.*

§. 20. Bachovii opinio, Contractum Chirographarium eſſe mutuum præſumtum.

§. 21. Adverſarii ejus, nonniſi verbotenus, ab eo diſcrepant.

§. 22. Titius Juſtinianum vituperat ob novam Legiſlationem, cui quodammodo reſpondetur. Num *exceptio non numeratæ pecuniæ contra ſcripturam* æqua ſit? anne biennium ſit ſuperfluum?

§. 23. Æquitas cerebrina eorum, qui poſt biennium etiam probationem de non numerata pecunia debitori relinquunt.

§. 24. Concluſio.

§. I. OBligatio conventionum præcipue conſiſtit in mutua eorum voluntate, qui quid inter ſe paciſcuntur ac promittunt. Hoc quivis facile percipiat. Cui autem quid promiſſum eſt, ejus poſcendi jus adquirit, vel ideo quia promiſſum eſt. Verum enim vero, *promittere* quid eſt?

§. II. Romani ſimplicibus, tumultuariis & inconcinnis verbis haud adquieſcebant. Exiſtimabant, facile id, quod geſtum eſſe diceretur, poſſe negari, & prætexi, conventionem non fuiſſe conſummatam; ſed partem utramque intra nudum pactum ſtetiſſe, nec acceptationem manifeſtam, adeoque promiſſionem non ſatis fuiſſe validam. Ideo voluerunt, ut promiſſa ſua certam formam, modum & concinnitatem haberent, præcipue quum una ſe tantum perſona obligaret, veluti *in ſtipulatione, mutuo, litteris.*

§. III. Hinc in conventionibus verbalibus ſimplicia ac nuda verba nondum inducebant obligationem, ſed acceptatio poſt ſolennem interrogationem accedere, & promiſſio in concinna atque interrogationi conjuncta & congrua reſponſione (*a*) manifeſta eſſe debebat. Hoc ubi factum, & certum eſſet, quid,

(*a*) Stat penes legislatores, quam formam in promiſſis ratam eſſe velint. Sicuti Germani, & hodie imprimis Saxones non injuſte agunt, quum cenſent mulierem, ſine curatoris conſenſu nihil poſſe promittere: ita Romanis non eſt vitio vertendum, ſi verba ſolennia in promiſſionibus ac ſponſionibus validis requiſierunt. quod ipſum Hugo Grotius fratri Wilhelmo reſpondit, qui hac de re ad eum ſcripſit *Epiſt.* [Append.] *XII. pag.* 757. Modus promittendi

quid, quantum, quale; ac legitima acceſſiſſet forma, naſcebatur inde *condictio certi ex ſtipulatu*: Itaque id modo curandum, quo pacto probari liquido poſſit, ſtipulationem a præſentibus legitime factam eſſe: id quod per teſtes, per inſtrumenta, per confeſſionem propriam, aut denique per jusjurandum fiebat, aliiſque modis.

§. IV. In mutuo itidem præſtatio & promiſſæ pecuniæ numeratio præcipue requirebatur. Nec enim ſolennis promiſſio faciebat mutuum. Numeratio & præcedere & probari debebat, ut certi condictioni ſua conſtaret vis, *cum non eſſe & non apparere in moralibus idem ſint ac unum.*

§. V. Jam vero neceſſe non erat, ut in mutuo chirographum aut ſcriptura adhiberetur. Sufficiebat numerationem eſſe factam. Neque ſolennibus verbis ore prolatis opus erat: ſed quod mutuum dantibus curæ eſſe debebat, in eo potiſſimum conſiſtebat, ut de modo probandi, præſtationem ſive numerationem reapſe factam fuiſſe, ſolliciti eſſent; & hanc probationem, ubi ſuum vellent recipere, ad manum haberent; ſiquidem mutuum ſine [ſcripta] cautione incertum magis quam certum eſt. Atqui, ſi res in judicium veniat, illud certum & caput & pedes actionis facit: hinc ergo inſtrumentorum, litterarum & ſcripturæ origo eſt arceſſenda.

§. VI. Qui mutuum ſumit, haud ſemper id vult fieri palam: ei autem, qui dat mutuum, ſuæ aliquando ſunt rationes, cur hoc aliis aperire ac manifeſtare nolit. Itaque & hic recurrebatur ad ſcripturam ſive litteras. Hæ clanculum & remotis arbitris poterant ſcribi, atque omnia a contrahentibus ſolis confieri.

§. VII. Qui mutuum ſumit, nomen ſuum edere cogitur: & qui dat, nomen ſuum memorare neque occulere debet. Hæc nomina Latinum vocabulum NOMEN in ſignificatione DEBITI pepererunt. Nec tamen nominum ſcriptura ſufficiebat: [*aut, ut hodie loqui ſolemus,*] non ſatis erat ea retuliſſe in *Credit* & *Debet*. Certa forma (*b*) invenienda fuit, ſicuti & in verborum obligatione [Romani] nudis verbis non adquieſcebant, ſed ſolennes locutiones invenerunt & excogitarunt.

§. VIII. Boni ergo patresfamilias in accuratas TABULAS & CODICES omnia referebant: adeoque qui *Mutuum* contracturi erant, reſpiciebant ad *mutuas tabulas*. Mutuum dans in ſuo Codice ſcribebat ex. gr. *Ego Titius expenſum* (*c*) *tuli Cajo X. millia Seſtertium.* Mutuatarius in ſuo: *Ego Cajus acceptum* (*d*) *tuli Titio X. millia ſeſtertium.* Sic oriebatur *Nomen ex mutuo*, & *obligatio nominum*: atque ex hac obligatione nominum naſcebatur denique *condictio certæ pecuniæ*: id quod eamdem obtinebat vim, acſi numeratio ſeu acceptio fuiſſet probata. Atque hoc ipſum eſt, quod Cicero in Oratione pro Roſcio Comœdo cap. 5. ſcribit: *actionem pecuniæ certæ niti numeratione*, EXPENSILATIONE, *ſtipulatione*. Aulus Gellius *Noct. Attic. L. XIV. c.* 2. plures quidem modos probandi pecuniæ acceptionem memorat; ſed jam nunc opus non eſt eos pertractare.

§. IX. Potius oſtendendum inprimis, quomodo obligatio nominibus facta contractus ſpecialis eſſe potuerit, quum probationi tantum inſerviiſſe videatur,

mittendi jure civili determinatur & definitur: nec quiſquam tamen dubitat, *an promiſſa ſint ſervanda?* GUNDL.

(*b*) Loquor ex Romanorum hypotheſi. nec enim ipſa me ratio docet, neceſſario verba ſolennia in verborum ac litterarum obligatione requiri. Attamen ſi ſecuri eſſe volumus, prudentia nobis præcipit, ut & in verbis cauti ſimus, ne illorum ambiguitate decipiamur. GUNDL.

(*c*) Ego *extenſa* & mox *accepta* X. *ſeſtertia* ſcriberem. Aliud foret, ſi adverbium haberet locum, e. gr. *expenſum aut acceptum decies.* G. O. R.

(*d*) Quidam credunt idem eſſe, *acceptum ferre & referre*. Sed acceptum referre non raro notat *liberare*, [ſive hodiernum] *quittare*. Etiam creditor in ſuis aliquando tabulis ſcribebat, acceptum refero: i. e. *quod expenſum tuli, refero acceptum* Menardus hanc nobis obſervationem commendavit. GUNDL.

(*e*) BARN. BRISSONIO tota Theophili narratio *in Formulis L. VI. pag. m.* 537. dubia videtur. SALMASIUS Theophilum horum nihil intellexiſſe

tur, pecuniam esse acceptam? Itaque notandum, neminem præter Theophilum in sua paraphrasi rem acu tetigisse: immo Fabrotus jure optimo eam ob causam Paraphrastæ summam impertit laudem: siquidem absque eo Jurisconsultorum nullus hanc rem intellecturus fuisset: qui autem Juris non sunt periti, tanto minus Ciceronem intelligere, Gelliumque & alios auctores, qui de hac re sive proprie sive translate meminerunt, cum fructu legere possunt.

§. X. Theophilus autem modo laudatus docet, vel ideo *obligationem nominibus factam* ut plurimum adhibitam, ut debita incerta, veluti *ex empto, locato conducto, mutuo, societate* & aliis contractibus novarentur, atque in certam litterarum obligationem, ope solennium & concinnorum verborum redigerentur ac formarentur: sicuti idem per stipulationes quoque fieri potuit. Sed quum instrumenta præstent verbis, & hæc facile evanescant; sæpe eveniebat, ut contrahentes hac obligatione nominum uterentur: præsertim ubi metus erat, ne postea de summa debita lis oriretur, & condictio certi deficeret. Sic enim verba ista scriptitia tam novum producebant contractum, quam novam obligationem: eoque simul pacto probatio *in debitis ex mutuo, locato conducto, empto vendito*, non modo facilius procedebat, sed & *condictio certi ex scriptura* manifestior reddebatur, adeoque & *nomina* fiebant *certa*, quamquam nec actiones priores tollebantur, sed in sua manebant forma, quod Menardus JCtus in suis observatt. ad Orationem Ciceronis *pro Roscio Comœdo* in procemio recte docuit.

§. XI. Quod autem eruditorum (*e*) haud pauci hoc non perceperint, sed dubitarint, an obligatio nominum modus quoque fuerit novandorum contractuum, obligationisque certa ratione augendæ: inde ortum est, quia videbant, circa contractum mutui hanc cautionem immediatam & solennia hujusmodi verba in usu fuisse: verum ad reliquos contractus, novationes & formæ mutationes pauciſſimi respexerunt. HADR. CARDINALIS pæne primus ex hoc genere aliquid vidit in libello *de Elegantia Latini Sermonis*, ubi locutiones *acceptum ferre* & *expensum ferre* p. m. 31. explanat. Nam hac in re, inquit, binæ tabulæ requirebantur, *Acceptorum* & *Expensorum*. Sic patrumfamilias quisque & sibi & aliis rationes conficere, & debita justo ordine, ac modo conscribere poterat, sive essent activa & expensa, sive passiva & accepta.

§. XII. Altera causa e diverso, cur privata expensilatio non satis intellecta sit, hæc erat, quod sibi persuadere non poterant, propriam scripturam aliquid pro creditore valere aut probare. Neque autem hoc unquam in Romana praxi obtinuit, neque nunc obtinet. Ideo hoc præmittendum est ac tenendum, creditoris & debitoris codices in debitis & creditis (expensis atque acceptis) debuisse convenire: id quod Def. Heraldus in opinione Salmasii aut non percepit aut percipere noluit. Uno verbo: utriusque tabulæ & Codices produci congruæque esse debebant. Itaque HERALDUS in *Animadverſ. in Salmasii Obſerv. L. I. cap. XI. pag. 56.* aërem ferit, cum scribit: „ Sed quod do„ cere nos vult homo stulti juris consultus, quod quisque in tabulas suas re„ tulisset, feciſſe id fidem contra debitorem, nescio, an quenquam inventurus „ sit

tellexisse existimat, *de Usur. c. VI.* Nec DESID. HERALDUS his se difficultatibus plane expedit: Attamen omnia fiunt levia & intellectu facilia, dummodo observemus, Romanos per hanc *nominum Obligationem* incertas rationum subductiones ex variis contractibus, voluisse certas reddere, adeoque eam & in *Mutuo* adhibuisse, quo facilius numeratio & acceptio probaretur. Illi autem objectioni, quæ intelligendæ huic rei sola adhuc obstat, non apparere scil. quomodo in novatione aliorum contractuum acceptilatio locum invenerit, quandoquidem exemp. gr. vel *emptor* vel *conductor* nihil reapse accepit; sic occurritur: acceptilationem fuisse acceptionis imaginem, expensique lationem crediti & solutionis imaginem. Finge enim, emptorem in centum adhuc reliquatum; ergo nunc ex obligatione nominum centum debet: & hinc, omnibus legitime scriptis atque in tabulas relatis, condictio certi jure optimo competebat, quum alioqui actio venditi sola superfuisset, nomenque ratione quadam incertum mansisset. Ideo tandem locutio hæc nata est: *nominibus certis cavere.* GUNDL.

„ ſit tantæ credulitatis, ut id ei perſuadeat. Certe ſi jus illud locum habuiſ-
„ ſet, facile fuiſſet cuique, debitores ſibi conſtituere". Non, Heralde! Alter codex ſine altero fidem non facit. Expenſi tabulas & accepti congruere oportebat. Menardus melius hoc intellexit, cum l. c. pag. 224. ſufficienter docet, *non fuiſſe ſatis ad* expenſilationem *legitime faciendam, in codicem alterutrius, vel creditoris vel debitoris, vel expenſum vel accepto latum, ſed* UTRIUSQUE *ex mutuo mandatu.* Adeoque cuilibet ab alio *editionem tabularum*, quippe communium, petere licebat, quæ interim tabulæ ſacræ habebantur: immo ſi quis in his falleret, metuendum habebat, ne a cenſore notatus, bonam famam & fidem perderet. Ut autem quiſque codices ac tabulas bona fide conſcriberet ſervaretque, cogebantur cives R. quoties cenſebantur ſeu luſtrabantur, tabulas ſuas exhibere, ut appareret qua quiſque ratione eas conficeret: quin & patresf. jurabant, ſe id ſine fraude facturos, ut Dionyſius Halicarn. L. IV. p. 221. *edit. Oxon.* docet. Hinc Cicero in Orat. ait Cluentiana: *Confecit tabulas diligentiſſime.* Qui nondum hæc intelligit, roget mercatores noſtros, & quærat quid ipſis ſit (*f*) *Scontrare.* Sic diſcet, eos ſuos inter ſe codices conferre, diſpungere, & ſic pariare ut appareat, quantum alter in alterius ære maneat.

§. XIII. Ceterum hæc antiqua Romanorum expenſilatio nuſquam melius quam ex allegata CICERONIS *Oratione pro Roſcio Comœdo* diſcitur, ubi Fannius Chærea ab Roſcio quoddam debitum petebat, quod huic NOMINIBUS RITE FACTIS *abs ſe expenſum dicebat*: (quod ſe huic *a conto* ſcripſiſſe ajebat) atqui Cicero defendens Roſcium *expenſilationem negabat* RITE *factam.* Nam Fannium hoc nomen in *adverſariis* tantum ſcripſiſſe: neque in Roſcii codice eſſe acceptilationem. *Tabulas alterutras nihil probare: utraſque debere concordare.* Adverſaria nihil probare: quoque ea menſe abjici, aut nihili æſtimari, nec omnia debita cum diligentia iis inſcribi. „ Quid eſt, *inquit* Tullius *c.* 2. *ejuſdem Orat.* quod „ *negligenter* ſcribamus adverſaria? quid eſt, quod *diligenter* conficiamus tabu„ las? qua de cauſſa? quia hæc ſunt *menſtrua*; illæ ſunt *æternæ*: hæc *delentur* „ ſtatim; illæ *ſervantur* ſancte: hæc *parvi temporis* memoriam; illæ *perpetuæ exi*„ *ſtimationis* fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt *dejecta*, illæ in *ordi*„ *nem* confectæ. Itaque adverſaria in judicium protulit nemo; codicem pro„ tulit; tabulas recitavit". *Tabulas*, ego repeto: pro quibus præſumtio militabat, eas diligentiſſime & ſanctiſſime fuiſſe ſcriptas.

§. XIV. Sed poſtquam Cenſura deſiit, aut magnam ſaltim mutationem ſubiit, nec jusjurandum in cenſu ac luſtro amplius præſtare, ſed fraudes ac doli invaleſcere cœperant: rurſus novum quid excogitandum erat, maxime quum in ipſis codicibus, qui alioqui ſancti habebantur, multa ſeſe proderent vitia. Hinc ſoli Tabularum expenſi atque accepti comparationi fides haud amplius habebatur; ſed *teſtes* advocabantur, qui expenſum & acceptum in ſuis ſimiliter ſcriberent codicibus. *Moris erat*, ait Fr. Hotomanus in Obſerv. ad cap. 1. Orat. pro Roſcio Com. *ut cui ſi quid expenſum ferretur, creditor non modo in utriuſque, verum etiam in* ALIQUOT ALIORUM *tabulas id referendum curaret, quo* RES CAUTIOR *eſſet.* Quæ obſervatio ex loco *Senecæ L. III. de Benef. c.* 15. optime probatur: „ Utinam, inquit, nulla ſtipulatio emptorem venditori obliga„ ret, nec pacta conventaque impreſſis ſignis cuſtodirentur: fides potius illa „ ſervaret & æquum colens animus. Adſcribuntur ex utraque parte teſtes. „ Ille per *tabulas plurium*, nomina, interpoſitis parariis, facit. Ille non eſt „ interrogatione contentus, niſi rem manu ſua teneat". JAC. RÆVARDUS in *Variis*

(*f*) Ipſe quidem Italus non pronuntiat *ſcontrare*, ſed *ſcontare*, *contare*, [corrupte pro *computare*] uti Ferrarius in *Originib. L. Italicæ* docet. At mercatores ſibi aliquando ex uſu vocabula ſingularia & artis terminos formant. Hoc ſufficit nunc intelligi, quomodo expenſilatio, quæ alias obligatio nominum dicebatur, comparata fuerit. GUNDL.

(*g*) *Nerius* Horatianus fenerator fuit, non Juriſconſultus, ut J. F. Gronovius *de Vet. Pec.* credidit

Variis L. III. cap. 1. existimat, de Chirographo sermonem hic fieri, cui plures subscripserint: at *Jo. Fred. Gronovius* ad h. l. respondet: „ Dubium non sit „ Rævardo, quin de obligatione illa hic sentiat Seneca, quæ *olim fieri nomini-* „ *bus dicebatur*". Marq. contra Freherus in Parergis L. I. cap. XI. observat, pleroſque contractus, atque adeo conventiones *in scriptum* redigere veteres fuisse solitos. Atqui hoc sciamus necesse est, illos non subscripsisse tabulis, sed simul, quid gestum, in suos retulisse codices. Hinc illæ phrases: *multis nominibus debere, deberi.*

§. XV. His præcognitis poterimus forsitan locum Horatianum Serm. II. Lib. II. ℣. 68. sq. intelligere:

„ Scribe decem (*g*) a Nerio: non est satis; adde Cicutæ
„ Nodosi *tabulas centum*; mille adde catenas:
„ Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
„ Cum rapies in jus, malis ridentem alienis,
„ Fiet aper, modo avis, modo saxum. & cum volet, arbor".

Quibus verbis Horatius hæc dicit: *homines stulte agere eosque decipi, quidquid faciant. Quamvis maximam quærant cautionem, & millies petitiones suas ab optimo causidico & clausularum artifice Cicuta conscribi curent; tamen malum debitorem effugiturum, etiamsi illum in jus ad Prætorem rapiant. Evasurum eum more apri, avolaturum ut alitem, fore denique ut delitescat atque obmutescat lapidis aut arboris instar, nisi ultro ac sponte solvere velit.*

§. XVI. Data hac occasione neque locus Ciceronis ad Atticum L. IV. Epist. ult. negligendus videtur, cum de multis tabulis in confecta obligatione nominum sic ait: „ hæc pactio non verbis, sed *nominibus & perscriptionibus, multorum* „ *tabulis* cum esse facta diceretur, prolata a Memmio est, *nominibus inductis*". Grævius censet, multos sese simul obstrinxisse fidejussores: hanc esse *multorum tabulis factam pactionem.* Sed observandum, veram nominum obligationem sese hic prodere. Quamobrem ipse corrigens, scribit: „ aut etiam tanquam pro- „ xenetæ in SUAS tabulas referebant hæc nomina, illis præsentibus, hoc aut „ illo die Domitium & Calvinum tantum nummorum mutuum accepisse a Con- „ sulibus". Id quod multo est doctius. Memmius tandem quidem fassus est, se cum Consulibus pactum, ut consul crearetur. Produxit tabulas, sed nomina erant deleta, cum pecuniæ summa, quam promiserat, Appio scil. Claudio & Domitio Ahenobarbo Consulibus. Hæc Ciceroni scribit Atticus, [immo Cicero scribit Attico,] narrans quantæ corruptiones & ambitus crimina Romæ committantur. Quare paulo ante, dixerat *Lepidum, quo exeat*; hæc enim lectio præstat vulgatæ *exedar*, aut aliorum *res cedat.* Memorat Atticus [Cicero,] Pompejum hæc suasisse Memmio: sed idem incredibilia existimat omnia, licet Memmius tabulas induxerit ac deleverit, *cum aliorum* MULTORUM TABULIS *pactio hæc esset facta.* Neget Memmius, quantum velit, tamen credi non posse, quæ se egisse diceret. Itaque nunc intelligimus, cui rei conduxerit, alios quoque testes & proxenetas sive pararios debita ac nomina in suos codices & tabulas, verbis æque solennibus, retulisse.

§. XVII. Uti autem in obligatione nominum tanta cautela, verba (*h*) singularia,

credidit *pag.* 643. Bentlejus ex veteri Scholiaste Persii docet, eum pro feneratore divite habitum fuisse, qui per matrimonia atque uxores tantas consecutus fuerit opes. Verbum autem SCRIBERE idem esse, ac [*mutuam*] *sumere pecuniam*, & RESCRIBERE *solvere*, ex vero Scholiaste Horatii, Porphyrione, ad h. l. constat: ne memoremus, quæ idem Bentlejus ad *Epist. I. L. II. Horat.* nimiis pæne verbis & sine causa sontica collegit. GUNDL.

(*h*) Schultingius [immo ORSELIUS] in notis ad *Cajum pag.* 161. existimat, in obligatione

gularia, multæ perſonæ & inſtrumenta litteraria ob irrumpentem perfidiam adhibita fuere, nec ſic tamen poſt tædioſam hanc curam plena exſtitit ſecuritas: ita mirandum non eſt, novam expenſilationis ſpeciem enatam, quæ tantum cautelarum, catenarum atque laboris haud deſideraret. Atqui hæc erat *fides ſolennis argentariæ menſæ*, de qua Gellius l. c. memorat. Non dico ignoraſſe hanc Ciceronem: immo & hæc ei ſpecies plus ſatis nota erat. Lector benignus quærat XVII. cap. Orat. *pro Cæcinna*: verum in Orat. *pro Roſcio Com.* nihil ſingulare ea de re invenitur; ſed ejus tantum mentio obiter ſemel fit. Argentarii autem primo erant magnæ fidei & honeſtatis viri. Quæ alioqui creditor & debitor ipſi agebant, atque ita mutua nomina faciebant, ea nunc fiebant apud menſas argentarias. Argentarii recipiebant nomina, tabulas accepti & expenſi conſcribebant, & *in ſuos codices* ac libros referebant. Apud hos fiebant novationes: apud hos *obligationes nominum* contrahebantur. Hanc expenſilationem Menardus appellat *expenſilationem* SOLENNEM. Titulus [Pandectarum] *de Edendo* hodieque oſtendit, quomodo Argentarii aliquando convenirentur *ad rationes & cautiones edendas ad cauſam meam inſtruendam.* Errat Heraldus in eo quod exiſtimat, hunc ſolum fuiſſe modum, *ut fieret obligatio nominum*: & Salmaſius itidem fallitur, cum ſolam expenſilationem inter ipſum creditorem & debitorem ſtatuit *obligationem* eſſe *nominum.* In uſu erat varii generis expenſilatio 1. *mediata* & 2. *immediata*; item 1. *menſaria*, 2. *privata* & 3 *mixta*, de qua antea dixi, hujuſmodi obligationes nominum non ab ipſis tantum paciſcentibus, ſed a parariis quoque & proxenetis in tabulas ſuas & Codices majoris cautionis gratia fuiſſe relatas, quo facilior exigendi debiti foret probatio, *ſive principaliter fuerit contracta, ſive per novationem ex aliis contractibus obligatio nominum facta.* Neque hoc obliviſcendum, aliquando nonniſi mediate (*i*) ex alio contractu obligationem nominum ortam fuiſſe, quæ ideo maxime placuit, ut condictio certi (quod ſæpius monitum) locum haberet. Dolendum, ex jure antiquo condictionem certi non ſatis poſſe exponi ac declarari. Ipſe enim Cujacius (*k*) hinc ſe expedire neſciit. Nec tamen præcedens (*l*) obligatio, veluti ex empto vendito, vel locato conducto tollebatur. Creditor aut condictionem certi, aut actionem venditi &c. inſtituere poterat, ut jam ante monui. Hoc autem pacto Theophilo ſua ſalva eſt fides & auctoritas, quam ei abrogat Salmaſius, neque aut obligatio menſæ ſolennis aut privata expenſilatio ſic tollitur. Modo tempora & circumſtantiæ recte diſtinguantur. Qui de *obligationibus nominum apud menſam* aliqua legerunt, ſtatim cenſebant, has eſſe obligationes nominum (*m*) privative, & contra. Unde tantum rixarum inutilium exortum, ut ſinguli aliquam veritatis partem viderint, nemo totam. Salmaſius in eo quoque erravit, quod expenſilationem apud argentarios factam idcirco pro obligatione nominum non habuit, quia obſervabat, Juſtinianum in ſuis etiam Edictis loqui de argentariis, atque ita obligationem argentariorum ejus adhuc tempore

nominum interveniſſe etiam ſtipulationes, verba ſolennia & litteras, ἐρωτᾶσι καὶ γράμματα τυπικά, ut Th. dicit. Hinc refutat Hotomanum: & mea de ſententia vera ſunt, quæ ait. GUNDL.

(*i*) Ideo modo dixi, obligationem nominum in mediatam & immediatam poſſe dividi. Obligatio Memmii, qua de in ſuperiori §. egimus, immediata erat obl. nominum. GUNDL.

(*k*) V. Merillius in Variantib. Cujacii cap. XV. GUNDL.

(*l*) Nempe niſi paciſcentes diſferte priorem & præcedentem obligationem tollere atque in obligationem nominum transfundere vellent. Hoc enim facto vetus obligatio exſtinguebatur. Atqui ſæpiſſime hoc accidebat: etſi negari nequit, ante Juſtiniani tempora haud raro diſputatum, an novandi animo aliquid eſſet factum? qua de re vid. Balduinus in Juſtiniano pag. 156. ſq. [noviſſ. Edit. L. II. pag. 1088.] GUNDL.

(*m*) Sic ipſe loquitur Gundlingius: nam quod ſupra dederit *locato conductione*, vix memorabile videbatur. G. O. R.

(*n*) *V. Schulting. ad Cajum pag.* 160. *a.* GUNDL.

(*o*) Poſſeſſori chirographi i. e. creditori incumbere probationem, etiam inde videtur ortum,

tempore perduraſſe: quum autem Juſtinianus teſtetur, obligationes nominum exoleviſſe; conficit inde, obligationem apud argentarios contractam, non fuiſſe obligationem nominum. Sed hoc argumenti claudicat. Nemo enim negat, me cum argentariis ipſum potuiſſe contrahere, vel pecuniam meam illis credere ac mutuari; aut actionem adeo receptitiam in uſu fuiſſe. Quæritur autem de vera obligatione nominum, quam nos in *privatam*, *menſariam* & *mixtam*, *mediatam* & *immediatam* diviſimus. Hoc ipſum eſt τὸ κεκινοφωνον. Hæc ab uſu receſſit. Cur? partim quia contrahendi modus erat prolixior; partim quia argentarii tantæ haud amplius fidei erant, nec ſtatum integritatis ſalvum habebant; partim quia non obſtante qualibet cautione, exceptio doli & non numeratæ pecuniæ ex bono & æquo ſæpe locum inveniebat. Nam & obligatio nominum naſci poterat, licet debitor (*n*) nihil accepiſſet: quod in ſtipulationibus quoque ſæpius eveniebat.

§. XIX. Hoc autem modo facile perſpicimus, quo tandem pacto nova litterarum obligatio introducta ſit, quæ a veteri obligatione nominum multum diſtabat. Namque olim nudæ litteræ, quas debitor ſolus ſcripſerat, aut parum aut nihil probabant, niſi alia confirmarentur ratione. Eas Romani credebant feſtinato, ſummaſque promiſſas obtinendi ſpe, fuiſſe conſcriptas, nec tamen ipſam ſemper interveniſſe numerationem. Ideo exceptio non numeratæ pecuniæ primo erat perpetua, atque alter alia ratione probare debebat, memoratam in chirographo ſummam revera fuiſſe perſolutam. Solum chirographum nihil probabat, quamvis contra ſcriptorem & editorem teſtari videretur, qui diſerte confitebatur, ſe ſcripſiſſe illud chirographum & numerationem accepiſſe. Attamen nulla hinc dabatur condictio certi, aut certe inefficax erat, donec ea res tandem aliter ordinata ac perpenſa fuit. Nam finge, aliquo poſt tempore confeſſionem & chirographum renovatum; aut finge, in poſteriori cautione prioris ſummæ mentionem factam; finge, debitorem jam ex parte quid ſolviſſe &c. tum vero hujuſmodi ſcriptura, quamquam unilateralis, inefficax amplius eſſe non poterat, quandoquidem præſumtio de nimia debitoris præcipitantia intercidebat, nec pacta relativa, quibus inſuper acceſſerat ſcriptura, omnino negligebantur. His accedebat, quod, licet (*o*) præſumptio eſſet, numerationem poſt confeſſionem ſecutam non fuiſſe, pro creditore tamen hoc militabat, ſolutionem & acceptionem confeſſæ ſummæ factam videri, quod debitor & chirographi editor illud non repetiiſſet. Hinc non iniquum exiſtimabant Imperatores, ſi exceptio non numeratæ pecuniæ anguſtaretur nec perpetua amplius eſſet. Itaque inducebatur quinquennii præſcriptio, quo elapſo etiam exceptio ceſſabat: ſiquidem ſolutio credebatur ſequuta, quoniam is, qui cautionem ſive chirographum tradiderat, tamdiu tacuiſſet, eamque [apud creditorem] reliquiſſet, quam per *querelam non numeratæ pecuniæ*, item per *condictionem ſine cauſa*, vel denique *cauſa dati cauſa non ſecuti* (*p*) in judicio repoſcere ei licuiſſet. Juſtinianus (*q*) tempus tantum imminuit & biennium præfinivit.

§. XX.

tum, quia debitor ſolutionem ſibi factam negabat. Nemo vero ejus, quod negat factum, rationem aut poteſt, aut debet, aut ſolet reddere, quod in partitionibus oratoriis jam obſervavit Cicero. Reliquæ exceptiones ad factum provocant. Factum vero debet probari. Præſumtio inde enaſcens, quod debitor ſcripſiſſet *ſe accepiſſe*, alia rurſus præſumtione elidebatur, ſolere ſcil. debitores aliquando ſpe & cupidine potiendæ ſummæ promiſſæ confiteri. GUNDL.

(*p*) Sunt qui Honorium Imper. hujus quinquennii credunt auctorem. Mihi ſatis conſtat, jam ante Honorium moram quinquennalem innotuiſſe. Hermogenianus Codex Honorio eſt antiquior; atqui in hoc aliquid hujus exſtat in *l. un. Tit. de cauta & non numerata pecunia*, de qua nihil ſciremus, niſi interpres Codicis Theodoſiani ejus feciſſet mentionem, dicens a ſe h. l. Codici Alariciano eſſe inſertam. Honorius autem quinquennii meminit in l. un. Cod. Th. *ſi certum pet. de chirogr.* GUNDL.

(*q*) Conſtitutio ipſa legitur in l. 14. C. *de non numer. pec.* Fr. Balduinus eam commemorat in Juſtiniano ſuo edit. Baſil. p. 20. (Edit. noviſſ. L. I. pag. 1039. in fin.) his verbis: „ Idem Juſtinianus ad eundem Mennam P. P. „ edidit longam conſtitutionem de exceptione

§. XX. Hæc autem eſt cauſa, cur Bachovius novam hanc litterarum obligationem nominaverit *mutuum præſumtum*. Nam licet ſine numeratione mutuum non exſiſtat, nunc tamen *ex lege* numeratio poſt lapſum biennii præſumitur, atque ita *mutuum ex præſumtione juris & de jure* negari amplius nequit.

§. XXI. Hi qui Bachovio contradicunt, ſibique perſuadent, obligationem naſci poſt biennium *e chirographo*, atque adeo *ex litteris*, non valde ei contradicunt. Namque hi *de cauſa proxima*, ille *de cauſa remota* loquitur. Hæc in eo conſiſtit, *quia poſt hoc tempus elapſum, mutuum præſumitur; actio datur igitur*: cum adverſarii Bachovii contra putent, nunc litteras obligationem producere, quia biennium effluxerit. Cauſſam vero Bachovii remotam reticent. Hæc adeo controverſia nullius eſt ponderis vel conſequentiæ.

§. XXII. Lipſienſis olim Profeſſor Titius, qui ſubtili pollebat ingenio, ſed a ſcientia hiſtorica non ſatis inſtructus, antiquique Juris R. non admodum gnarus erat, in *Obſerv. ad Lauterbachium*, nec non in *Jur. Rom. Germ. pag.* 256. *ſq.* Juſtinianum carpit, primo quod Chirographis non ab initio vim probandi tribuerit; tum quod quinquennium mutaverit in biennium: quo ipſo Juriſprudentiam non plane emendaverit, ſed parvam admodum correctionem, quæ vix perſpici poſſit, induxerit. Sed qui animo meditato perpendit, antiquos olim Romanos unilateralibus confeſſionibus litterariis atque inſtrumentis nullam tribuiſſe vim probandi, & ſero admodum ſub Imperatoribus *exceptionem non num. pec.* ad quinquennium fuiſſe reſtrictam; is procul dubio intelliget, cur Juſtinianus non ſimul ac ſemel confeſſiones & chirographa plene confirmare conſtituerit: immo ſi perpendit, Juſtinianum fuiſſe (*r*) *herciſcundum*, qui & priſcas opiniones dividendo moderatus ſit, & ſolita tempora longiora mediare amaverit; is intelliget, opinor, cur de biennio cogitaverit. Immo ſi annus dimidiatus æque facilis fuiſſet computatu ac totus, futurum fuerat, ut ſeſtertius annus ei placeret. In legibus autem arbitrariis non tam id videndum, quid fieri potuerit, quam quæ circumſtantiæ legumlatores aut impulerint aut retinuerint, ut hoc vel illud re ipſa facerent & conſtituerent. Noſtris jam temporibus ſine ambage ſtatui poſſet, ut *ſyngrapha tantum valeret, quantum cambiales litteræ*; ſic enim exceptiones non num. pec. non modo tollerentur, & parata executio præſto foret, ſed cambialia quoque ſtatuta multo breviora fierent, & [negotiatorum] fides accreſceret. Neque tamen hoc fit, licet viri prudentes ſuaſerint. Retinemus in foro, quod ad mutuum, exceptionem non num. pec. eamque defendimus æquitatis valde neceſſariæ ſpecie, dicentes ſæpius ſyngraphum ex nimia præcipitantia ſummoque pecunias promiſſas accipiendi deſiderio conſcribi, nec tamen

„ non numeratæ pec. Cujus quidem legis ſub-
„ ſcriptionem, diem & conſulem deſideramus:
„ ſed facile conjicimus, eſſe hujus, quo de
„ nunc agimus, temporis". Tempus quo de Balduinus agit, ſecundus eſt imperii Juſtinianei annus. Nam paulo ante probavit, l. ult. C. *de dote cauta non num.* ſecundo conſulatu, i. e. ſecundo imperii anno promulgatam. V. D. cujus ego nomen ignoro, in margine Baſileenſis editionis, quæ apud Oporinum A°. 1564. prodiit, ad verba Balduini *ſubſcr. diem & conſ. deſider.* adſcripſit: „Immo in meo exemplari
„ *habetur* ad finem l. 14. C. *de non num. pec.*
„ (de qua conſtitutione loqui hic videtur Bal-
„ duinus) Rem ipſam conjectura ſua prope
„ aſſequitur auctor. Prior nempe conſtitutio
„ Juſtiniani *de dote c. n. n.* KAL. JUNII, hæc
„ vero poſterior KAL. JULII, utraque tamen
„ *ipſo Auguſto II. Conſule* data". In Corpore Juris a *Sim. van Leeuwen* procurato legitur itidem ſubſcriptio *Kal. Jul.* ſed & memorata lex ult. *de dote c. n. n.* apud eumdem van Leeuwen itidem *Kal. Jul.* ſubſcripta invenitur: & ſic ambæ Conſtitutiones eodem die fuiſſent datæ, quod vix videtur credibile. Interim quocunque meus Annotator appelletur nomine, ipſum credo vera dixiſſe, ſcil. l. ult. C. *de dote c. n. n.* KAL. JUNII, & alteram *de except. n. n. pec.* i. e. 14. C. h. t. KAL. JULII toto menſe poſt, ad Mennam fuiſſe ſcriptam & editam. Et hoc ipſum divinavit Balduinus, l. ult. *de dote c. n. n.* antiquiorem eſſe lege 14. *de n. n. pec.* Quo autem ſive Codice MS. ſive exemplari edito Annotator hic uſus fuerit, ignoro: cæterum haud negligenda, quæ adſcripſit. *Jac. Gothofredus* ad d. l. un. C. Th. *ſi cert. pet. de chir.* Juſti-

men ipſam ſemper numerationem ſequi: etſi certum eſt, hoc in mille annis bis forte aut ter evenire. Plerumque hæc non num. pec. exceptio falſa, ficta & injuſta eſt. Sed in litteris cambialibus digito compeſcimus labellum, neque hanc exceptionem admittimus. Itidem agimus in non memorata cauſa debendi: at in cambio nemo ad illam animum advertit. In ſyngraphis cauſſa debendi patere debet; alioqui pro ſchedulis nullius valoris habentur. Id quod Naturaliſtæ [i. e. ſolius juris Naturalis propugnatori] æque abſurdum videri poteſt, ac Titio biennium Juſtinianeum, & temporalis ſyngraphæ reprobatio ante lapſum biennii, quo demum exacto exceptioni de non num. pec. præſcribitur.

§. XXIII. Noſtri hodie JCti abſurdius etiam ratiocinantur, licet æquitatem cerebrinam in animo habeant, eamque tandem aperiant & pronuntient. Namque contendunt, æquiſſimum eſſe ut exceptio n. n. p. poſt biennium quoque admittatur, dummodo debitor probare velit, numerationem non eſſe factam. Audiendum illum utique. Clamant, queruntur & quiritant, iniquitatemque exclamationibus exaugent, ſi quis ſolvere cogatur, quod revera non acceperit: nec cogitant, millenis caſibus hanc exceptionem falſam eſſe ac doloſam, etiamſi ſemel omnino fieri poſſit, ut vel poſt biennium non numeratio probari queat. Romani poſt biennium nullius unquam exceptionem n. n. p. admiſerunt, neque creditori numerationem factam probandi onus impoſuerunt, neque a debitore acceperunt. Reſpondebatur illi, *cur non repetiiſti litteras? præſcripta eſt exceptio, licet vera ſit & probatu facilis.* Hunc qui juris uſum velut iniquum (*s*) exagitat, is & univerſam *de uſucapione & præſcriptione* doctrinam ac legiſlationem rejicere debet. Plurimæ legum pœnalium ſic tollentur: atque adeo hæc opinio me hercules cerebrina nititur æquitate, quæ lites prolongat, & civium negligentiæ æquitatis prætextum ſubſternit. *Cur*, ego reſpondeo, *confeſſus es & ſcripſiſti? curque chirographum tuum non repetiiſti?* Si quis dicat, *Neglexi*, ego ſubdam, *jam etiam tu negligeris cum toto æquitatis, exceptionis atque indiligentiæ apparatu.* Vale mi Lector, neque mirare, me aliorum nugas non multis refutaſſe. Studio id facere nolui, cum & inurbani ac ſuperbi, & ventri ac ſtomacho ſint ſimiles, qui præcepta non audit.

Juſtinianum ait *quinquennium* mutaviſſe in *triennium*: ſed error procul dubio eſt typographorum. GUNDL.

(*r*) Quid JCtis *herciſcundus* ex opinione Cujacii (quæ tamen ſe mihi necdum probare potuit) ſignificet, docebit Maſcovius de Sectis JCtorum pag. 125. G. O. R.

(*s*) Doctiſſ. ceteroqui Alex. Chaſſanæus, Barthol. F. qui patrem longe ſuperavit, quippe qui Gloſſator ſummus erat, duriſſimum quidem eſſe putat, ſi nec poſt lapſum biennii juriſjurandi delatio locum habeat. *Quia vero*, inquit in Commentariis ad Alex. Severi Reſcripta p. 407. (qui liber rarus inter noſtrates eſt.) *favore creditorum hæc querela vel exceptio biennio concluditur, ideo biennio tranſacto ne quidem creditori, qui ſcripta cautione nititur, poteſt jusjurandum deferri a debitore* d. l. 14. §. illo. *quod forte jure noſtro aliter eſſet conſtituendum. Ut enim non facile ejuſmodi querelam admittimus; ita ſi reus deſideraret ab actore jusjurandum, quo ſe numeraſſe diceret*, vix eſt *ut non ejuſmodi deſiderium admitti debeat.* Ego e diverſo exiſtimo, debitorem non poſſe conqueri, qui ob negligentiam ſuam ad ſolvendum compellitur. Si non eſt iniquum, eum exceptionem n. n. p. poſt biennium amiſiſſe, neque hoc iniquum eſt, jurisjurandi ei delationem negari. Mirum eſt, ipſum Cujacium in *Recitatt. ad Cod. de n. n. pec.* ſcribere, Romanos ſemper permiſiſſe debitori, ſi vellet probare numerationem non eſſe factam. Quin ea in re Alex. Chaſſanæus eum refutat, etſi hic putavit, jurisjurandi delationem non eſſe adeo iniquam, ſi poſt biennium etiam admittatur. Ex Cujacio procul dubio JCtus Rintelianus *Hermannus Zollius* ſua hauſit. GUNDL.

EXCURSUS XVIII.

JO. DOUJATII *Dissertatio*

de uno casu:

in §. *æque si agat quis* 2. de Action.

§. I. PLeniores sive Annotationes, sive Observationes, aut etiam Dissertationes in maxime controversa Institutionum loca hic adjicere destinaveram. Verum hinc Titi Livii, (quem notis & Interpretationibus, jussu Regis Christiani ad usum Sereniſſimi Delphini, illustrare conatus sum) explendæ lacunæ, aliarumque rerum moles; inde impatiens moræ longioris Bibliopola, id consilii si non prorsus abjicere, saltem in tempus aliud differre compellunt. Datam tamen ad §. 2. de Actionibus fidem deserere religio est. Illi itaque, ejusque posteriori præsertim parti ab Eruditissimis Jurisconsultorum varie vexatæ, nova ratione lucem afferre tentabo.

§. II. Agitur in hoc §. de duplici genere actionum in rem, quæ in servitutibus tum personalibus, tum realibus, locum habent; quarum aliis actor servitutem vindicat, hoc est, sibi prædiove suo deberi ait: aliis negat prædium suum alii personæ aut prædio servitutem debere. Hinc priores actiones *Confessorias*, posteriores *Negatorias* dici placuit: quamvis revera illæ servitutem asserant, hæ libertatem. Addit Justinianus, hoc posterius genus actionis in controversiis rerum corporalium proditum non esse: cum in his agat is, qui non possidet, nec prodita sit actio, per quam quis neget rem actoris esse. Quod quidem postremum satis improprie dictum videri potest: quandoquidem per actionem actor non repellitur. Hic etenim actionum de eadem re inter eosdem litigantes conflictus, ne tunc quidem proprie fuisse, intelligi potest, cum veteri more rem ab actore vindicatam reus contra vindicabat.

§. III. Hoc quippe ipsum genus erat exceptionis, non actionis. Quapropter perspicua magis fuerit oratio, si pro actoris, reponas alterius, (quod Hotomanno placet,) ita ut legatur: *per quam quis neget rem alterius esse.* Sed nimirum actorem minus proprie dixit Imperator pro acturo, sive pro eo, quem quis suspicatur sibi moturum controversiam: qui sane rem non possidet, & nondum agit; sed si de re lis fieret, deberet actoris partibus fungi.

§. IV. Cur autem in rebus corporalibus recepta non sit, ut in servitutibus, actio negatoria, & cur generaliter actio in rem non detur possessori; evidens hæc ratio est: quod cum ejusmodi actione vindicetur rei dominium, cumque rei corporalis ea sit natura, ut eam obtinenti non possit ejus possessio citra vim avelli, sufficit ad securitatem possessoris id ipsum, quod possideat, ut actionem ei ultro dari, qua vel rem suam a se possessam vindicet, vel neget ad alium eam pertinere, supervacaneum sit. *l.* 1. §. 6. *D. uti possidetis.*

§. V. Et vero vindicationis hic finis est, ut res nostra nobis restituatur: frustra autem petat quis sibi restitui quod jam habet; & ridiculum esset restitutionem postulare ab eo, qui non possidet. Inutile quoque, si negem alterius esse rem a me possessam; quippe cum ad asserendum rei dominium satis non sit probare, eam non esse alterius: certe inde non sequatur eam esse actoris; potest enim neutrius esse, & ad tertium aliquem pertinere.

§. VI. At in rerum incorporalium controversiis non dominium & proprietas vertitur; sed agitur de quasi proprietate, vel magis de quasi possessione; quæ cum in re aliena ejusque usu versetur, eoque non continuo; facilius, nobis

bis etiam ignorantibus, ſine vi interverti poteſt: ita ut aut impedimentum ſervitutis uſui afferatur, aut a vicino ſervitus indebita, vel ultra modum debitum uſurpetur. Quapropter dandæ etiam poſſidenti actiones fuerunt, quibus utrique incommodo obviam iretur: eo, qui in ſervitutis quaſi poſſeſſione eſt, atque a domino prædii turbari incipit, jus ſuum vindicante; domino vero prædii, ſervitutem indebitam tentanti, jus illud competere negante, ac prædii ſui libertatem, in qua hactenus fuit, aſſerente. Quo pertinent *l.* 5. §. 6. *D. ſi uſusfr. pet. l.* 8. *ſi ſervit. vindic.* aliæque ſimiles.

§. VII. Subjicit deinde Juſtinianus: *ſane uno caſu, qui poſſidet, is actoris partes obtinet.* Sed caſum illum cum tribus verbis indicare proclive eſſet, inquirendum relinquit in latioribus Digeſtorum libris: qua de re non immerito conqueruntur Donellus & Hotomannus hic, aliique, quaſi id torquere ſit, non docere. Certe hoc ſilentio quoddam velut diſcordiæ pomum Interpretibus objeciſſe dici poteſt; adeo in diverſa & contraria abeunt.

§. VIII. Eorum in hujus loci explanatione tres in genere claſſes diſtingui poſſunt: textum vulgatum alii velut incorruptum amplectuntur: plures diverſe, quaſi ex quorumdam Codicum auctoritate, immutant, nec deeſt, qui verba illa pro ſpuriis habeat. Communem lectionem agnoſcunt probantque cum Accurſio, Theophilus ejuſque Scholiaſtes, Johannes Faber, & præter alios pleroſque veterum, ex recentioribus Zaſius, Corraſius, Contius, Jo. Robertus, Mynſingerus. At Eguinarius Baro, cum caſum ejuſmodi nullum inveniat in rei corporalis vindicatione, quo is agat, qui rem poſſidet; hæc ad ipſum vindicandarum ſervitutum caſum coarctat. Ei adhærent Goveanus, Cujacius, Hotomannus, A Coſta, Merillius: leguntque, *ſane hoc uno caſu:* vel *ſane in hoc caſu:* aut *ſane illo caſu.* Æmilius autem Ferretus, eumque ſecuti Donellus, Weſembecius, Vinnius, Pacius, Alteſerra, qui plurimos ejuſmodi caſus reperiri exiſtimant, negationem inſerentes receptæ lectioni, ſcribunt, *ſane non*, vel *nec uno caſu.* Denique Hub: Giphanius totum hoc tanquam pro abſurdo & ſuppoſititio omnino rejicit.

§. IX. Sed tam mutationi cuivis, quam ſuppreſſioni horum verborum, vehementer adverſatur Græcorum cum Latinis Editionibus, atque harum inter ſe mira concordia; a qua temere recedere, quid eſt aliud, quam interpretationis obtentu jura ſubvertere? Præterea opinio, quæ hunc Juſtiniani locum redigit ad unum illum caſum actionis, qua vindicatur aut negatur ſervitus, etſi magnis ſe auctoribus tuetur, tria procul dubio habet incommoda eaque gravia. Primo particulam *ſane*, quam ratio & Latinitas adverſativam eſſe oſtendunt, (ut quæ aperte novi quid indicet, quod paulo ante allatis opponit) non ſine manifeſto vitio accipit pro affirmativa eorum, quæ proxime de actionibus rerum incorporalium tractata fuerant. Hæc deinde ſententia Imperatorem inepte & abſurde prorſus ea repetentem inducit, quæ jam ſatis ſuperque docuerat. Denique apparet hunc caſum nullatenus accipi poſſe de actione confeſſoria aut negatoria: quandoquidem has ipſas Auctor hic memorat. Caſum autem illum alibi, in Digeſtorum nempe libris, profitetur eſſe quærendum: ex quo perſpicue ſequitur a proxime dictis longe diverſum eſſe, & ſic ad actiones rerum corporalium, de quibus prius actum fuerat, omnino ſpectare.

§. X. Eorum autem ſententia, qui non unum, ſed ſexcentos caſus cogitant, quibus in re corporali vindicanda poſſeſſor agat, non uno ex capite refellitur. Nam ſi admittantur ejuſmodi caſus innumeri, dicendum erit, vindicationibus rerum incorporalium perperam opponi rerum corporalium vindicationes, (ut ſine dubio hic opponuntur a Juſtiniano) ſiquidem in utriſque non uno caſu agat, qui poſſidet. Porro quod Ferretus multiplices caſus conſtituit in mixtis ſive duplicibus Judiciis, *familiæ erciſcundæ*, *communi dividundo*, *finium regundorum*, (quæ pro uno caſu ponuntur a Gloſſa, quam Dynus & Jaſon in hac par-

te defendunt:) verum quidem eſt, in his actionibus coheredes aut conſortes & poſſidere, & actoris partes ſuſtinere *l.* 2. §. 3. *famil. erciſc.* Sed iidem invicem rei quoque partes ſuſtinent *ibid.* ſive rei ſunt, *l.* 44. §. 4. *eod. Tit.* quod non vult in caſu propoſito Juſtinianus. Neque hi id petunt, quod jam poſſident, ſaltem ea ratione qua poſſident. Poſſident enim totum pro indiviſo, petunt autem partem quiſque ſuam pro diviſo; nec agunt rei vindicatione, nec alium dominum eſſe negant, quemadmodum Angelus obſervat. Et quod caput eſt, abſurdum prorſus eſſet ad latiores Pandectarum libros explicationem caſus illius remittere, qui in ipſis Inſtitutionibus traditur, atque hoc ipſo *tit. de Action.* §. *quædam Actiones* 20. explicatur.

§. XI. Joannes apud Gloſſam, cui adhærent non pauci, caute a Juſtiniano hic dici ait, *eum qui poſſidet, actoris partes obtinere*; non autem, eum proprie agere: quam diſtinctionem in hoc caſu non admittit Cujac. *tract.* 9. *ad Africanum, ad l. ſi priuſquam, de novi oper. nunc.* Amplectitur tamen poſt alios Ant. Faber *l.* 19. *in princ. D. de prob.* Inde hunc caſum Gloſſa 2. hic cum aliquot ſequacibus ſtatuit in quavis exceptione proponenda, in qua reus actor eſſe dicitur, *l.* 1 *D. de except.* Idque præter cæteros ſequitur Vultejus. Sed Petrus de Bella-Pertica, & poſt eum Jo. Faber, Charondas, &c. caſum illum ſibi fingunt in quolibet poſſeſſore probandi onus, quod actori regulariter incumbit, in ſe ſuſcipiente, aut ſe rei petitæ dominum contendente, ut *l. circa eum*, 14. *D. de probat.*

§. XII. Accurſius hoc loco ad hæc verba, *neget actoris eſſe*, facti ſpeciem ponit in domino, qui rem ſuam alteri utendam, ſervandam, fruendamve tradidit, commodatore puta, depoſitore, locatore, adverſus detentorem, commodatarium, nempe, depoſitarium, conductorem, vindicante dominium ejuſdem rei, cujus tamen penes ipſum actorem eſt civilis poſſeſſio, ex *l. officium* 9. *D. de rei vind. l.* 1. *&* 8. *D. commod. l. non ſolum.* 33. *D. de uſurp. & uſucap. l.* 3. §. 18. *& ſeqq. de acquir. poſſ.* idque Jo. Roberto probatur. Referunt alii hunc caſum cum Corraſio 3. *Miſcell. c.* 23. ad interdictum *uti poſſidetis*, in quo ambo actores & rei ſunt, *l. ſi duo.* 3. §. 1. *D. uti poſſid.* Alii cum Contio 1. *ſubceſ.* 1. *ad novi operis nunciationem*, in qua non defendenti hæc pœna imponitur, ut ex reo actor fiat, *l. ſi priuſquam* 15. *d. Tit.*

§. XIII. Alii atque in his Mynſingerus poſt Placentinum, præjudiciales in rem actiones intelligunt, in quibus, qui in ſervitutem petitur, quamvis in poſſeſſione libertatis ſit, ſi ultro probare deſideret, ſe liberum eſſe, audiendus eſt, *l.* 39 *in pr. D. de liber. cauſ.* & *ſupr. d. l.* 14. *de probat.* Donellus plures caſus agnoſcit trium generum, in mixtis actionibus, in præjudiciis atque in Interdictis. Denique Interpres Theophili caſum hunc aptat ad filium exheredatum, qui poſſidet paternam hereditatem, eamque petente herede ſcripto, objicit querelam inofficioſi, ut *l. Papinianus* 8. §. 13. *D. de inoffic. teſtam.*

§. XIV. Horum nil ſatis, ni fallor, ad rem. De mixtis ſeu duplicibus actionibus jam dixi. Quod de eo proponitur qui exceptionem opponit, id Petro ac Dyno diſplicet, duabus præſertim de cauſis. Primo quidem, quod ſic plus quam mille caſus pro uno ponerentur. Quæ tamen ratio mihi minus arridet: in omnibus enim his caſibus occurrit eadem ratio & cauſa, & eodem modo partes actoris obtinet reus. Altera ratio eſt, quod Juſtinianus loquatur de actione proprie dicta: non igitur intelligendus eſt de exceptione. Jam ad eum, qui præjudiciali actione de ſtatu ſuo litigat, aliumve reum ſuſcipientem onus probandi, accommodari non poteſt hic locus: id enim per modum exceptionis fit, non actione, de qua hic ſermo, uti jam dictum eſt. Eædem rationes interdicta excludunt, & novi operis nunciationem: cum neutro horum generum res vindicetur; interdicta præterea differant ab actionibus, & horum, quemadmodum & exceptionum ac præjudiciorum etiam materia in Inſtitu-

ſtitutionibus tractetur, ut neceſſe non fuerit harum rerum enucleationem remittere ad vaſtum opus Pandectarum.

§. XV. Nec magis conſtare videtur, quod de commodatore, depoſitore, locatore ac ſimilibus dicitur. Etſi enim civilem poſſeſſionem retineant, non de hac ſola cogitare videtur Imperator; ſed de naturali quoque, & de occupatione ac detentatione corporali. Poſſidendi quippe verbum abſolute dictum, utrumque conjunctim ſignificat, exigitque ut factum cum jure concurrat. Conſtantino certe Harmenopulo poſſeſſio definitur ψυχη τε διαπεζοντος κατοχη, *detentio, quæ domini animo fit.* Atque ita ſumitur haud dubie poſſidendi verbum in interdicto *uti poſſidetis.* Faciunt huc quoque *l.* 8. §. 8. *D. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* & l. 153. *de reg. Jur.* Adde etymologiam Labeonis, qui poſſeſſionem appellatam cenſet a ſedibus, quaſi *ſedis poſitionem*, quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſiſtit, *l.* 1. *D. de acquir. poſſ.* Et vero & facto & animo ejus, qui rem corporaliter detinet, interverti civilem domini poſſeſſionem, multis legibus probari poteſt, ac præſertim, *l.* 40. §. 1. *l.* 44. §. *ult. l.* 46. *eod. Tit.*

§. XVI. Probabilior cæteris apparet expoſitio quam ex *l.* 8. §. 13. *de inoff. teſt.* profert Theophili Scholiaſtes. Obſtant nihilominus huic quoque ſententiæ verba ipſa illius §. 13. Papinianus enim id exceptionis, non actionis modo fieri teſtatur; cum ait, *filium exheredatum, ſi ab illo poſſeſſam hereditatem petat heres ſcriptus, poſſe in modum contradictionis querelam inducere, quemadmodum ageret, ſi non poſſideret, ſed peteret:* unde patet filium hoc caſu non eſſe petitorem, nec ſuſtinere partes actoris.

§. XVII. Verum ut hæc redarguere proclive, ſic certius quid afferre difficile, tentandum tamen. Videamus, num in Digeſtorum volumine caſus aliquis inveniatur, quo qui rem plene, civiliter nimirum, & naturaliter, poſſidet, is nihilominus non ſolum actoris partes ſuſtinere, ſed vere ac proprie ſive in perſonam, ſive etiam in rem, agere poſſit. Ejuſmodi caſus tunc videtur contingere, cum quis rem ita accepit, ut tamen juri rei aliquid deſit, ſive acceſſorium quid adhuc deſideretur. Hæc regula diſertis verbis habetur in *l. etiam* 27. *D. de ſolut. & liberat.* Verba ejus ſunt: *etiam circa ſtipulationem & ex teſtamento actionem, ſi res tradita fuerit, quæ debebatur, quandiu aliquid Juri rei deeſt, adhuc tamen ipſa res petenda eſt.* To *etiam* oſtendit antea circa actiones alias, & ni fallor, circa actiones quaſdam in rem ab autore traditum fuiſſe *lib. XXV. ad Edictum*, ex quo ea Lex deſumpta eſt. In ea exemplum adjicit: *ut puta*, inquit, *poſſum fundum petere, licet mihi traditus ſit, ſi jus quoddam cautionis ſuperit.* Facit *l. ſi rem* 20. *eod. Tit.* Idque in re, quæ ex ſtipulatione alternativa debetur, explicat Scævola in *l. Julianus* 131. §. 1. *D. de verb. oblig.* Ait enim: *qui fundum ſibi aut Titio dari ſtipulatur, quamvis fundus traditus ſit, nihilominus petere fundum poteſt, ut ſibi de evictione promittatur.*

§. XVIII. In ea vero re, quæ ex teſtamento debetur, facti hæc ſpecies adducitur a Paullo Juriſconſulto, in *pr. l.* 5. *de action. emption.* ubi ſi heres Titio quid vendere damnatus ſit a teſtatore, quamvis id Titio vendiderit ac tradiderit; quamdiu tamen deeſt eorum aliquid, quod ad plenum certumque dominium transferendum requiritur, poteſt Titius in eum agere, vel ex empto vel ex Teſtamento de reliquis, quæ propria ſunt emptionis, id eſt, de adminiculis ſeu præſtationibus, quæ debentur a venditore, eodemque herede; veluti de evictione. Hinc ſequitur fundo per vindicationem legato & tradito, agere in rem legatarium poſſe, ſi quid ſuperſit adhuc ei præſtandum, uti evincitur *ex l. Mævius* 66. §. 6. *de legat.* 2. Ibi enim autore Papiniano, fundum legatum & traditum petit tamen adhuc ab herede legatarius, ſi uſusfructus alienus ſit: itemque ſi aliena ſit poſſeſſio, aut fundus pignori datus. Sic cogitur heres uſumfructum redimere, aut vacuam & liberam poſſeſſionem præſtare. Valet hæc regula in commodato quoque, ſi res commodata reddita quidem

fuerit, ſed deterior: non enim videtur eo caſu proprie reddita, *l. ſed mihi* 3. §. 1. *D. commod.* Idem in depoſito ſervatur, *l.* 1. §. 16. *D. depoſ.* Quin & ſi depoſitum integrum quidem, ſed non niſi accepta mercede redditum fuerit, agi depoſiti poteſt, *l. ult. eod. Tit.*

§. XIX. Neque his obſtat, quod non unus, ſed plures caſus videntur a nobis proponi contra vulgatam lectionem, quam tuemur. Hi quippe caſus pro uno habendi, qui ad unam certam regulam, atque adeo ad unum & idem genus revocari poſſunt, cum eadem omnes ratione nitantur, quod nempe juri rei aliquid deſit. Parum etiam refert, quod ut Cujacius notat, aliis Inſtitutionum locis, ubi ad Digeſtorum libros amplior rerum tractatio rejicitur, certi libri, aut certi ſaltem tituli indicantur, non leges paucæ, in diverſos Titulos ſparſæ, ut hic. Alibi ſic natura actionum ferebat, hic aliter ſe res habet: cum in variis cauſarum figuris reperiatur ex pari ratione jus ſimile.

§. XX. Quin etiam, ut verum ſit, quod hoc loco ait Juſtinianus, ſufficit caſum illum vel ſemel perſpicuis verbis in Digeſtorum libris memorari, & ſaltem ex *d. l.* 27. *de ſolut.* apparere. Nec vero ad hunc ultimum §. noſtri verſum referre neceſſe eſt ſuperiora verba, per quam neget rem actoris eſſe, in quibus actionum, quæ in rebus incorporalibus locum habent, & earum, quæ ſunt de rebus corporalibus, præcipuum diſcrimen verſatur. Ad rationem hujus noſtri caſus ſufficit, ſi ei, qui rem corporalem poſſidet, detur actio, ſive ut agat, qui poſſeſſor eſt, & rem, quam habet, nihilominus petere eo caſu poſſit. Niſi velimus eodem modo hic quoque negari rem eſſe adverſarii, quo in negativa ſervitutis actione dicimus vindicari libertatem.

EXCURSUS XIX.

SIVE

JOANNIS DANIELIS RITTERI

[ANTECESS. EXCELLENTISSIMI]

ad Clariſſ. Theophili Editorem

DISSERTATIO

de itineris, actus & viæ differentia.

MUlta de itineris, actus & viæ differentia a viris doctiſſ. diſputata ſunt; quorum diverſas opiniones, cum pæne in vulgus notæ ſint, ſcriptaque verſentur in plurimorum manibus, ſilentio potius præterire malui, quam Te longa earum recenſione fatigare. Etenim id tantum acturus ſum, ut Digeſtorum & Inſtitutionum ope Theophili, optimi Juris Rom. interpretis, loca quædam obſcura, quæ immerito Fabrotus V. Cl. vituperare videtur, illuſtrentur. Quod igitur ad ITER attinet, Ulpianus id l. 1. D. *de ſervit. præd. ruſt.* atque ex eo Inſtit. Juſt. ita definiunt, ut ſit *jus eundi ambulandi hominis, non etiam jumentum agendi vel vehiculum.* Quid *ambulare* ſit, nemo forte ambigit. At enim vero

vero το *ire* non omnes ea, qua debebant accuratione expoſuerunt, quamvis ipſæ leges multa cum circumſpectione de *itu* aut *itinere* egerint. *Eunt* vero homines aut propriis pedibus, aut alienis, id eſt, vel equis muliſque inſidentes, vel lectica vecti. Inde Modeſtinus *l.* 12. *d. t.* ſcribit, *iter eſt, qua quis pedes vel eques commeare poteſt*: & Paullus *l.* 7. *qui ſella*, inquit, *aut lectica vehitur, ire non agere dicitur.* Hoc autem cum ſit, equi mulique non *agi*, ſed *regi* dicuntur. Ex quo ſequitur, in itinere quoque nec jumentum nec vehiculum agi potuiſſe. Male etiam nonnulli, ad Gellium provocantes *lib.* 20. *c.* 1. jumentum vectabulum eſſe, quod adjunctis pecoribus trahebatur, exiſtimant. Cum enim vehiculi vox generalis ſit, & quod mox ſumus viſuri, denotet ploſtrum minus, duarumque rotarum, facile patet, ea jumenti notione admiſſa vehiculum inter jumentumque nullam poni poſſe differentiam. Imo confutat opinionem hanc *l.* 13. *D. de ſervitut.* ibi: *Sed ſi jumentum ea duci poterit, non etiam vehiculum, actus videbitur acquiſitus.* Nam aliquando ob actus anguſtiam jumentum quidem commode, minime vero vehiculum duci potuit. Ex his vero, quæ diximus, evidens eſt, in itinere neminem, nec ſarcinaria jumenta, nec etiam ſine ſarcinis, ut vel in vicino agro paſcantur, vel fundum modo tranſeant, agere poſſe: quoniam dum aguntur, ab eo, qui agit, regi tam caute provideque non poſſunt, uti minime verendum eſſet, ne jumenta præſertim immunito itinere, fructibus aliquid damni afferant. Vehiculum ob itineris anguſtiam agi non potuiſſe, nemo dubitat. Sed forte nonnullis in mentem veniet, opus ſic non fuiſſe, ut veteres Prudentes vehiculi in ſervitute itineris mentionem facerent, cum id ipſa itineris conditio excludat. Quorum opinioni ut obviam eamus, tenendum eſt, aliquando totum quoque agrum itineri inſerviiſſe, *l.* 13. *D. de ſervitut. præd. ruſt.* adeoque fuiſſe ſpatioſum iter, ut non vehicula modo, verum etiam quatuor rotarum currus, trigas, quadrigaſque admitteret. Et hanc propter cauſſam legibus definiendum fuit, ut, licet ſpatium adeſſet ampliſſimum, is tamen, qui itineris tantum ſervitutem haberet, vehiculum agere non poſſet. Hæc cum planiſſima ſint; videamus jam Theophilum. Is vero de itinere hæc ſcripſit: Iter, τετταρων ὡστε εξειναι μοι βαδιζειν ἀφ᾽ τε στε αγρε; & deinde: iter, ὡστε με παριεναι ε μετα ὑποζυγιε ουδε μετα οχημαδ. Quæ omnia optime ſe habere, licet diſſentiat Clar. Fabrotus, perſpicue demonſtrabimus. Nam injurius in Theophilum eſt vir ille doctiſſimus, lectoribuſque perſuadere conatur, JCtum Conſtantinopolitanum ne quidem *ambulandi* vocem intellexiſſe. Sed mirum profecto eſt, noluiſſe Fabrotum ad το βαδιζειν & παριεναι attendere, quibus tamen vocabulis, & *ire* & *ambulare* a Theophilo pulcre expreſſum eſt. Imo Fabrotus, cum homines animi tantum gratia per fundos ambulare credidit, in errorem ipſe inductus eſt. Eſt enim hoc certiſſimum, veteres JCtos, in deſcribenda itineris ſervitute, *ambulandi* voce propterea uſos eſſe, ut id exprimerent, quod Modeſtinus *l.* 12. *D. de ſerv. præd. ruſt.* dixit, *iter eſt, qua quis pedes commeare poteſt.* Neque facile quiſquam exiſtimabit, ſervitutem olim ruri fuiſſe impoſitam, ut ruſticus animi gratia ambulare poſſet. Poterat enim voluptati quiſque, vel in ſuo vel in amici fundo ambulando ſatisfacere. Et profecto Theophilus intellexit hanc vocis ambulandi vim, ſatiſque prodidit, non voluptuarium eam ſed neceſſarium denotare iter, quoniam, indicaturus ſervitutis conſtituendæ cauſſam, hæc notat: *Nam hoc iter compendio ducebat in fundum meum.* Functus eſt igitur hoc loco optimi interpretis officio: quandoquidem neminem futurum eſſe confidam, qui non videat, βαδιζειν και παριεναι ἀφ᾽ του αγρε, eſſe, *ire* & *ambulare per agrum.* Nam cui eſt per fundum tranſitus permiſſus, is itum iterque quoque habeat, neceſſe eſt. Qui vero tranſit, vel pedes vel eques commeare, ſive ire ambulareque poteſt. Sed optime etiam docet idem Theophilus, non licere παριεναι μετα ὑποζυγιε, ſive, quod idem eſt, *jumentum per fundum agere.*

Ve-

Veniamus ad actum. Ulpianus *d. l.* 1. *Actus*, inquit, *est jus agendi vel jumentum vel vehiculum. Itaque qui iter habet, actum non habet: qui actum habet, & iter habet etiam sine jumento.* Jam vero de actu minime disputari potest, nisi prius de latitudine & actus & viæ simus certissimi. Sollicite propterea JCti *titulo D. de servit. præd. rust.* ad eam respiciendam esse censuerunt, l. 8. & 13. quoniam perspecta & cognita latitudine, de vehiculo, quod in actu agi potuit, accurate demum pronuntiare valemus. Cum vero ex Varrone, Isidoro ac Paullo constet, actus latitudinem pedum fuisse quatuor, in primis considerandum est, utrum potuerit eo in spatio agitari vehiculum, ne statim in sententiam Illustr. Bynkershoekii ire cogamur, qui id fieri potuisse, confidentissime negavit. Investigare jam nolo, an non pes ille Romanus Italicusque, quo Architecti olim usi sunt, a mensura agresti paullulum abierit, cum res ista tenebris sit multis involuta, & variis obnoxia dubiis. Sufficiat nobis Isidorus, qui *Origin. XV. c.* 15. mensuras agrestes commemorans, pedem sedecim habuisse digitos, sive palmos quatuor, scriptum reliquit. Quatuor vero pedes, & singuli quidem digitorum sedecim, tantum efficiunt actus spatium, in quo vehiculum commode potest agitari. Hinc in Gloss. Nom. ἀκάλους, ἡ πλατυτέρα ὁδός. Jam vero accurate exponendum est, vehiculum id cujus generis fuerit, quod actus olim admisit. Hi enim ne probabilem quidem in medium attulerunt opinionem, qui vehiculum, currum trusatilem interpretati sunt, cum neque probari possit unico veteris auctoris testimonio, vocem vehiculi currum indigitare trusatilem, neque etiam id patiatur linguæ Romanæ genius, ut dicere possimus, *currum trusatilem agere.* Imo, quod Ulpianus vehiculum appellat, Paullo *l.* 7. *D. de serv. præd. rust.* Plaustrum est. At quis unquam audivit, plaustri nomine apud veteres currum quoque trusatilem venisse? Quoniam vero actus agriculturæ inserviit, ejus quoque generis vehiculum exquirendum est, quo in colendis agris, convehendisque fructibus Romani olim usi sunt. Tale vero vehiculum Varro produxit *de L. L. lib.* 4. *pag.* 23. *Aut. LL.* qui, *vehiculum*, inquit, *est, in quo faba aliudve quid vehitur, quo ex viminibus uterentur*, (sic. ut recte emendat Schefferus, *quod ex viminibus vieretur*) *& quod eo vehitur*; *brevis veha vehiculum dictum fuit. Plaustrum, quod ab omni parte palam est: quæ in eo vehuntur, quod perlucent, lapides, asseres, tignum.* Quo loco, vehiculum speciali notione profert Varro, & a tragula, sirpea, in qua stercus, aliudve quid evehitur, arcera, imo & plostro ipso distinguit, & sui ac peculiaris generis esse ostendit, ut observatum est a Scheffero *de re veh. lib.* 2. *c.* 20. Idem Varro, vehiculum, brevem veham esse testatur. At Festus auctor est, *Veiam* apud Oscos esse plaustrum; ex quo sequitur, vehiculum, sive brevem veham, nil aliud fuisse, quam parvum plaustrum, aut plostellum, cujus mentio apud Varronem *de Re Rust. lib.* 1. *c.* 52. Ex plaustro vero facile fit vehiculum. Nam *plaustrum* Varro id appellat, *quod ab omni parte palam est*, ita ut conspici possent lapides, tignum, &c. quæ in eo vehebantur. Huic igitur nudo planoque plaustro; si cratem ex viminibus contextam imponas, plaustrum in vehiculum commutabis. Jam vero animadvertimus, eleganter & accurate Paullum id *plaustrum* appellare, quod apud Ulpianum *vehiculi* nomine venit. Multa enim nudo possunt imponi plaustro, ut saxa, tigna, asseres; multa vero, quia minuta sunt, ut rapa, olera, poma, legumina, vase debent contineri, vehiculumque ex viminibus contextum, aut sirpeam, ex scirpo colligatam, postulant. Imo, cum quædam ne ita quidem contineri possint, v. gr. arenæ; arcera opus est, ex tabulis ligneis conjuncta. Est itaque plostrum, quasi genus, & species ejus, vehiculum. Plostrum autem duarum rotarum erat. Isidorus *XX.* 12. *Plaustrum vehiculum duarum rotarum, quibus onera deferuntur.* Optime enim animadvertit laudatus Schefferus *lib.* 2. *c.* 19. ea vehicula, quæ quatuor habuere rotas, non simpliciter plaustra, sed *plaustra majora* dicta fuisse,

se, quorum tantum tria ad villam bene instructam requirit Cato *de R. R. c.* 11. Porro hæc plaustra, quæ primo loco adduximus, duo tantum boves, aut muli, aut asini trahebant, docente eodem Catone *c.* 62. qui, *quot juga boum*, inquit, *mulorum, asinorum habebis, totidem plaustra esse oportet.* Quid jugum, sive ζυγὸν sit, notum ex Etymologo. Fuit autem plaustrorum usus in agris frequentissimus, quæ ideo inter instrumenta rustica numerantur. Et propterea in servitute actus hæc quoque plaustra occurrunt, quorum ope partim colendi agri, partim vero fructus ex iis convehendi erant. Plaustra vero, vehicula, & reliqua ejus generis vectabula, cum plana essent, & duarum modo rotarum; quæ non erant radiatæ, spatio pedum quatuor agitari bene potuerunt. Etenim hoc probe observandum est, rotas non quales vulgo cæteris in vehiculis cum radiis modioloque fuisse, verum ex conjunctis inter se tabulis ligneis contextas, quales tympana nominarunt; ne forte quis putet, axes etiam plaustrorum majus requisivisse spatium. Huc pertinet locus Probi ad Virgil. Georg. 1. a Scheffero *lib.* 2. *c.* 19. excitatus: *Plaustra sunt vehicula, quorum rotæ non sunt radiatæ, sed tympana cohærentia axi, & juncta cantho ferreo. Axis autem cum rota volvitur, nam rotæ circa ejusdem cardinem adhibentur.* Neque opus majori fuisse latitudine quam pedum IV. quando circumagenda etiam essent plaustra, deprehendent facillime, qui rem vehicularem veterem notam sibi reddiderunt. Plaustrum autem aut vehiculum, ubi duci potuit, ibi & trajici armenta, ut est *l.* 12. *D. de serv. præd. rust.* Sed trahendi lapidem, aut tignum jus in actu ideo non est, quia corrumpi actus, & lacunosus aut voraginosus fieri potest, quem planissimum rustici conservare studuerunt, ne res vehicularis & ipsa agri cultura impedimenti quid pateretur. Propterea etiam factum est, ut in servitute constituenda, in primis si terra lutea ac limosa esset, ea adjiceretur conditio, ut certum tantum veheretur pondus, unde lucem capiunt *l.* 4. *de servit. & l.* 11. *quemadm. servit.* Quæ de hasta recta, *l.* 7. *de servit. præd. rust.* leguntur, adeo hodie nota sunt, ut interpretatione indigere non videantur. Ex his itaque, quæ hactenus diximus, apparet, rectissime veteres pronuntiasse, *actum jus esse agendi vel jumentum vel vehiculum.* Uti vero accurati sunt Jurisconsulti in rebus definiendis, ita consulto quoque *vel jumentum, vel vehiculum*, actui tribuerunt, cum aliquando actus tam angustus esset, ut jumenta quidem duci *l.* 13. *de servit.* aut armenta trajici, *l.* 12. *de servit. præd. rust.* minime vero vehicula in eo agitari possent. Sunt igitur, quæ de actu in jure dicuntur, strictissimæ, ut ajunt, interpretationis, ita quidem, ut is, qui ejus servitute gavisus est, præter duo illa, definitione expressa, jumenta nimirum, vel vehicula, agere nihil potuerit. Actum vero, quoniam nemo cogitare potest, ut non simul in mentem ipsi quoque veniat latitudinis illius, quæ actui est propria, facile ad conjiciendum est, Jctos veteres, hominesque rusticos, audita actus servitute, bigas tantum rotarumque duarum vehicula eidem tribuere potuisse, quandoquidem trigæ & quadrigæ, plostra majora, aut currus rotarum quatuor, & in altitudinem assurgentes, viam requirebant. Jam quod ad Theophilum attinet, ex his, quæ paullo verbosius disputavimus, patet, bene & accurate eum scripsisse, *actum* esse in quo liceat βαδίζειν καὶ παρίεναι μετὰ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος. Fabrotus quidem notat, actum a via Theophilum non distinguere, cum actus etiam intelligatur, licet vehiculum duci non possit, dummodo commode agatur jumentum. At vir iste doctissimus non cepit *l.* 13. *de servit.* & *l.* 23. *de servit. præd. rust.* quibus, quod ajunt, exceptio a regula continetur, uti supra jam observavimus. Accurati quoque sunt Græci, actum, ἁμαξικὴν ὁδὸν interpretantes. Ἅμαξα autem *plaustrum* est aut *farraca.* Quæ vox iterum edocet, Illustrem Bynkershoekium præter rem in actu currum finxisse trusatilem.

Sed *viam* etiam ingrediamur. Est *via*, Ulpiano docente, *jus eundi & agendi, & ambulandi: nam & iter & actum in se via continet.* Male emendant nonnulli,

nulli, *jus vehundi* pro *eundi*, ab actu viam distincturi. Sed ea emendatione nihil efficiunt, cum & in actu jus vehundi sit, & constantissime in Digestis legatur, *eundi*. Ita Celsus *l.* 9. *de servit. si cui via cedatur, vel relinquatur, in infinito ire agere licebit*: & paullo post; *ut, qua primum viam direxisset, ea demum ire agere deberet.* Paullus *l.* 7. *de serv. præd. rust. Qui viam habet, eundi & agendi jus habet.* Celsus *l.* 11. *eod. jus mihi eundi agendi potest separatim cedi.* Papinianus *l.* 34. *eod. jus esse ire agere.* Et hæc omnia optime se habere, ex iis, quæ mox dicturi sumus, clarius apparebit. Id vero, quod supra jam monuimus, hic loci quoque repetendum est; de via scilicet judicium accuratum ferre posse neminem, nisi perpendat prius ejus latitudinem. Habet autem latitudo viæ in porrectum pedes octo, & in anfractum sedecim, ut Cajus notat *l.* 8. *D. de serv. præd. rust.* quam latitudinem Javolenus *l.* 13. *eod.* eleganter, *legitimam* appellat. Cum igitur via actu sit latior, statim intelligimus, in servitute ejus plus esse concessum, quam in actu. Hinc Jureconsulti veteres, ut actum a via distinguerent, limitibus illum quibusdam circumscripserunt, quo possent omnes, & rustici in primis, cognoscere, ei, qui actum habeat, jus quidem agendi competere, sed ita tamen definitum, ut præter jumentum, vel vehiculum ejusmodi, quod actus latitudo admittit, agere ipsi nihil liceat. Iidem vero Prudentes, de viæ servitute disputantes, cogitate accurateque nuda *agendi* voce usi sunt, significaturi ea, quidvis agendi potestatem in via esse. Etenim latissime patet hujus vocis significatus, ut, nisi definitum sit expressis verbis, quid possis debeasque agere, pro lubitu tuo in via tibi quidvis agere liceat. Nam concessa libera agendi potestate, & nullis plane limitibus circumscripta, licebit tibi agere jumenta, bigas trigas, quadrigas, vehicula, plaustra majora rotarum quatuor, currus in altitudinem exsurgentes, imo ad pompam quoque extructos. Aptissime itaque JCti pronuntiarunt, *viam jus esse eundi*, AGENDI *& ambulandi*, quoniam in ejus servitute ex arbitrio est omnigena vectio *agendique* liberrima facultas. Propterea etiam *l.* 9. *de servit. dicitur, si cui simplicius via cedatur vel relinquatur*, IRE AGERE licebit. Quæ cum ita sint, neminem jam futurum existimo, qui non videat, veteres JCtos, sola *agendi* voce, viæ servitutem bene & accurate descripsisse. Is enim, ut tandem concludamus, qui libere potest *agere*, agit suo jure omnis generis vehicula, & in primis plostra majora, de quibus supra diximus. Id autem qui facere potest, recte etiam jumenta agit atque armenta trajicit: pro lubitu it denique & ambulat. Etenim pervulgatum hoc est, ei, cui plus concessum, minus quoque competere; ut propterea verissime JCti pronuntiarint, viam & iter & actum in se continere. Theophilum intueamur. Is viam descripturus, Βια, inquit, εστι δικαιον εμε πορευεσθαι και εχειν και ὑποζυγιον· ὡστε ουν ἡ via ταυτα εχει ὰ και το ακλους. Fabrotus JCtum Constantinopolitanum jus ambulandi cum jure eundi hic permiscere in notis observat, qua tamen in re ipsi injuriam facere videtur. JCti recentiores, quibus Ulpiani definitio, quam de via dedit, displicuit, non potuerunt non statuere, vocem aliquam e Theophili libro excidisse. Eam ob causam Illustr. Bynkershoekius legendum esse censebat, πορευεσθαι, και αγειν, και ὑποζυγειν; ita scilicet interpretem Græcum Latina Institutionum verba & optime in linguam transtulisse Græcam, & tria etiam dixisse, existimans; πορευεσθαι nimirum, quod itineri; αγειν, quod actui; ὑποζυγειν, quod viæ proprium est. Et est profecto ingeniosa hæc conjectura, quam & ego lubentissime amplecterer, dummodo possem mihi persuadere, αγειν simpliciter positum idem plane apud Græcos denotare, quod est JCtis Romanis *agere*, a quibus ea vox nequaquum ad actum tantum relata est, uti magni nominis viro placuit. Et sensit forte difficultatem hanc V. Cl. Jo. Alberti, Academiæ Leidensis decus, qui in *Miscellan. Critic. p.* 233. maluit legere: πορευεσθαι, και οχειον, &c. At concedam licet, το οχειον mutari potuisse a librariis in εχειν, pace tamen tanti viri alia omnia sentio, quoniam admissa hac

hac emendatione, nulla ponitur a Theophilo viam inter & actum differentia. Ego leviſſima emendatione locum, qui tot doctos viros exercuit, bene ſanari poſſe puto, dummodo legamus, πορευεσθαι, και εχειν το ὑποζυγιον. Facillime librarios, qui compendiis literarum uſi ſunt, το & και potuiſſe confundere, nemo dubitat. Ut vero lectionem Theophili tueamur, primo loco obſervandum eſt, JCtum hunc Conſtantinop. Paraphraſten egiſſe, non nudum interpretem, errareque eos vehementer, qui, ab eo Inſtitutiones Latinas in linguam Græcam κατα ποδα converſas eſſe, ſibi perſuadent. Is igitur de itinere & actu exponens, τε παριεναι & βαδιζειν vocibus, ut ſupra vidimus, uſus eſt, eaſque ſervitutes tam accurate deſcripſit, ut jure deſiderari nihil poſſit. De via vero acturus, Jureconſultos ſecutus eſt veteres, qui una *agendi* voce, quid viæ ſervitus ſit, belliſſime expreſſerunt. Eam enim ob cauſſam Theophilus, cum intelligeret ſolemnia illa verba, IRE, AGERE LICEBIT, aptiſſime, ſi quid video, viam ita definire potuit, βια εστι δικαιον τε εμε πορευεσθαι. Eſt enim vocabuli πορευεσθαι generalis latiſſimuſque ſignificatus, ut, ſi quis dicat, jus mihi eſſe πορευεσθαι, liceat etiam πορευεσθαι μετα οχηματων, & adhibere και δικυκλα και τετρακυκλα, & omnis generis quoque vehicula ειτε ἁρμαλα, ειτε οχες, ειτε ἁμαξας, quæ apud Pollucem recenſentur; cujus auctoris locus *Lib. III. c.* 14. quod ad vocem πορευεσθαι attinet, notatu quoque dignus eſt. Scribit enim ibidem, πορευε, πορευομαι· ὁθεν και πορεια, τα οχηματα; *proficiſcitur, proficiſcens: unde etiam profectio, & πορεια pro vehiculis.* Certe το πορευεσθαι abſolute poſitum ea omnia involvit, quæ & commoditatis & neceſſitatis cauſſa fieri ſolent. Cum autem animadverteret Theophilus, vocem hanc nondum ſatis το *agere* Latinum exprimere, poſſeque adeo fieri, ut de jumentis agendis oriretur quædam dubitatio, tollendæ omnis ambiguitatis cauſſa, addidit, και εχειν το ὑποζυγιον, *& agendi jumentum.* Εχειν το ὑποζυγιον, eſt ελαυνειν το ὑποζυγιον. Edocent enim vulgata etiam Lexica, εχειν pro ελαυνειν frequenter uſurpari. Ita vero clariſſimum eſt, Theophilum in viæ ſervitute deſcribenda officio ſuo bene defunctum eſſe. Etenim ſi quis mihi concedat jus πορευεσθαι per fundum, eo potero jure uti, adhibitis ploſtris minoribus majoribuſque, trigis quadrigiſque. Jam ſi addamus, και εχειν το ὑποζυγιον, & reliqua, ὡστε ἡ via ταυτα εχει ὰ και το ακτος, non poterimus non concludere, JCtum Conſtantinopolitanum idem dixiſſe, quod eſt apud Ulpianum in viæ definitione.

EXCURSUS XX.

MEMORABILIA

ex Scholiis Basilicorum excerpta

A GUL. OTT. REIZIO.

LIcet JCtorum &c. quorum in Basilicis mentio, Indicem satis amplum, paginis 32. in 4. constantem, concinnaverit laboriosissimus ac litteratissimus FABRICIUS in Bibl. Gr. Vol. XII. pag. 435. sqq. quem magno mihi sæpe usui fuisse, nequaquam dissimulabo: eumdem tamen, quum controversam Theophili nostri & συγχρονων JCtorum ætatem inde ad liquidum deducere conabar, nec sufficientem nec nævis immunem deprehendi. Itaque ipse bis ac ter singulas Operis Basilici paginas perlustrans, loca inde memorabilia, maxime quæ ad JCtos Justinianeos & ad eruenda Theophili fragmenta facerent, summa cura enotavi. Tum vero haud pauca detexi, quæ Viris Eruditis necdum animadversa, sat gravibus circa scholiorum auctores erroribus ansam præbuerunt. Hinc mihi spes nata est, fore ut secundum strictissimas κρισεως historicæ regulas & Theophilum & socios ejus suo vindicarem Justiniano, atque in pristinum restituerem honorem. Quæ spes utrum me fefellerit, nec ne, ex sequentibus post Memorabilia Consectariis ac Porismatis Lector judicabit. Quamvis autem post consummatam alicujus ædificii constructionem adminicula & machinas amoliri soleamus, & ego similiter illum Memorabilium Indicem, aut maximam saltem illius partem supprimere nunc debere videar: ob tres tamen rationes eumdem tibi, Benevole Lector, ob oculos sisto. Prima est, quod pleraqne alioqui loca multo verbosius in Consectariis enarrare cogerer; altera, ut juvenes studiosi (quibus me potissimum scribere, sæpius professus sum) qualequale κρισεως historicæ habeant exemplum; tertia, quod aliis inposterum usui esse possint, quæ ego nunc pro instituti ratione sciens prætermitto. Necdum tamen ad ipsam rem transire possum, quin generaliter quædam præmoneam, quæ, si ignorantur, eos, qui in Basilica forte incidunt, nec opinos, præter suam fere culpam, in præjudicia falsissima inducunt.

I. Compilatores horum scholiorum non modo perperam auctorum nomina, unde ea desumta sint, plus millies omiserunt; sed pejori etiam methodo suas additiones atque επικρισεις ita interspersserunt, ut a commentationibus veterum nullo aut signo aut nota distinxerint: unde sæpius dubium admodum est, utris hic ille locus tribuendus sit. Indicium tamen harum additionum ut plurimum solent esse hujusmodi verba: Ζητει και' Μεμνησο· Αναγνωθι.

II. Quum βιβ. & τιτ. & aliquando θεμα vel θεματιον pro *versiculo*, communiter tam Digestis & Codici, quam ipsis Basilicis tribuantur, (nam Institutiones & Nov. signum αλφαβητικον ιγσιτ. & νεαρας αλφ. adjunctum semper habent) non potest Lector minus exercitatus hæc omnia non confundere, & Basilicis tribuere, quæ Digg. aut Cod. sunt verba. Hinc ergo ut se expediat, observet, terna hæc statim ex addito vel διγ. vel αλφ. vel κεφ. vocabulo facillime distingui: namque διγ. notat διγεστον, i. e. ut hodie loquimur *legem Digestorum*: αλφ. αλφαξιν, *constitutionem* sive *legem Codicis Just.* κεφ. κεφαλαιον, *sive caput Basilicorum.*

III. Textibus ex Instit. Digestis aut Codice citatis Compilator sæpe subjungit locum, quem postea in Basilicis accepere; cujus rei indicium est ητοι vel η, quod alicubi in και degeneravit (de quo plura in Gloss. THino.)

Ut

Ut jam de una fidelia non duos, sed tres dealbem parietes, uno exemplo ex Tomo III. Basil. defungar: Pag. ergo 24, C. legimus: Τῦ Ανωνυμ. Αναγνωθ. τα τῦτο σιγημμα βιβ. μθ'. τιτ. ιδ. διγ. ιθ. Τι δ' εστι τακιτον φιδεικομμισσον, μαθε εκ διγ. του αυτῦ ιδ. τιτ. ητοι βιβ. νϛ'. τιτ. β'. Αναγνωθι βιβλ. μδ'. τιτ. ά. κεφ. εβ'. ὁ φησιν &c. Quem locum intellige, quasi sic scriptus esset: ANONYMI. *Legito præter hoc, quæ dicuntur Libro XLIX. Digest. tit.* 14. *leg.* 19. *Quid autem sit tacitum fideicommissum, disce ex l.* 3. *ejusd. tit.* 14. [Hactenus Anonymus: sequitur Compilatoris additio:] *sive Libro Basilic. LVI. tit.* 2. *Legito Lib. Basil. XLIV. tit.* 1. *cap.* 102. *quod ait.* Exemplum e Codice hoc esto: Tom. I: 437, *g.* Τῦ Αναν. Ανηρ ὑπερ γυναικ& *sine mandato* κινει, ὡς βιβ. β'. τῦ Κωδ. τιτ. ιβ. Δ[φατ. κά. [βιβ. μδ'. τιτ. κά. κεφ. α.] Quæ inclusi, manifeste sunt Compil. quo loco in Basilicis illa lex inveniatur. Ead. pag. θ. Τῦ Εναντιοφανες. Ου παντες οἱ εγγυηται τῦ νεκ βοηθουνται, ὡς βιβ. δ'. τιτ. δ'. διγ. ιγ. και [lege η] βιβ. ι. τιτ. ϛ'. κεφ. ά. Et sic μυελακις. Quin fieri potest, ut veterem citationem aliquando in citationem Basilicorum mutaverint.

IV. Pro Compilatorum adsumento etiam habe, si verbis τῦ καλα ποδας aut Thalelæi aut alius JCti subjungant, ὡς κειται εν τῳ Βασιλικῳ, vel και ἑξης, ὡς εν Βασιλ. nam sic reliqua describendi tædium recte effugere voluere. Exemplis, licet ubique obviis, abstineo, quum & Thalelæum & alios bene multos ante Basilica scripsisse, ipse etiam Hoffmannus statuat.

V. Nec te fallat, quum ex: gr: III: 51, B. dicitur: *Quære lib. X. tit.* 25. *cap.* 4. *& ibi Thalelæi adnotat.* aut alibi *Indicem, Stephanum, Theodorum* &c. ad aliquod Basilicorum cap. citant: quasi vero hi in libros Basil. commentati sint: sed sic intellige, quod aut ipsi Basilicorum confectores, aut eorum Glossatores, antiquorum JCtorum in jus Justinianeum interpretationes ad illa Basil. capita transtulerint, sicut nos ex. gr. ad Suetonium vetustioris verba auctoris, Livii, Ciceronis, &c. adlegamus.

VI. Ordo, quo in Scholiis Basil. commentationes JCtorum ad eumd. locum successive sequuntur, nihil certi habet, unde tali argumento non utar. Nam, licet v. c. Cyrillus præponi soleat Stephano, & Thalelæus Theodoro, hoc tamen haud raro aliter fit.

VII. Singula quidem argumenta, quibus adhuc pro vera Theophili ætate pugnatum est, si per se sola spectentur, fateor, non satis firma posse videri: unde ea levi, quod ajunt, brachio refutare sibi videtur Hoffmannus, cui in επιχειρισει ad ejus de THo judicium ex parte jam respondimus. Verum enim vero si eadem argumenta conjungantur, & nove a me inventis cumulentur, vix dubito quemquam fore, qui Pyrrhonium amplius & scepticum agere velit. Neque enim res historica demonstrationibus Mathematicis, sed evidentibus sanæque rationi sufficientibus documentis indiget.

VIII. Stellula simplex designat tam JCtos, quam alios Viros illustres, quos sub Justiniano floruisse certum est: duplex, quos paullo ante Justinianum vixisse probabo. Si citationibus Basil. nullius nomen adscripsi, illæ sunt incertorum Scholiastarum, qui nullo, nec Anonymi quidem, nomine ibi gaudent. Tum ex. gr. IV: 375, B. significat Basilic. Tom. IV: pag. 375, & divisionem paginæ per litteras majusculas A. B. C. D. Sed V: 186, d. notat Basilic. Tom. V: pag. 186, scholion insignitum littera minuscula *d.* Denique sub *Heroë Eudoxio & Patricio* numerus e. g. 293. subjectus legi Codicis designat Annum Christi, quo illa constitutio prodiit.

MEMORABILIA
EX SCHOLIIS BASILICORUM,
QUÆ FACIUNT AD INDAGANDAM ÆTATEM
JCTORUM, MAXIME EORUM
qui ſub Imperatore Juſtiniano Magno floruerunt: nove collecta & conſectariis ac poriſmatis illuſtrata a G. O. REIZIO.

Amblichus. *vide* Heros Ambl.

*ANASTASIUS ad Dig. commentatur IV: 701, C. VII: 258, m.

*ANATOLIUS ad Cod. Juſtin. comment. I: 100, A. II: 360, A. 562, B. 566, B. 570, B. III: 66, c. &c.
ad Dig. comm. IV: 20, p.

*ANONYMUS citat Inſtit. Juſtin. II: 601, m. *Dig.* I: 99, e. 260, i. 265, q. 372, a. c. &c. item III: 252, y. ubi pro κεφ. legendum διγ.
citat Cod. Juſt. I: 38, u. 265, q. 437, g. II: 263, d. 543, bis. &c.
Nov. *de Teſtib.* [Juſtiniani XC.] II: 543, fin. 556, A. *de Lenonibus* [Juſtin. 14.] II: 610, C. Novellam Juſt. CXI. III: 48, C. &c.
ὡς ἡ μετα τον Καδικα νεαρα VI: 207, e.
Pronuntiatum εχει το ρητον, ait II: 626, C. *Exulat* εχει το ρητον. κυριως δε το *exilium* δηλοι &c. VI: 161, u.
το πλατ⊙ Digeſtorum edidiſſe videtur VII: 89, c. ubi ſic: Τουτο δε το θεμα κειται εν τη τε Κυριλλε εκδοσει, ου μη και εν τω Ανωνυμω.
citat Dorotheum V: 144, A. 260, in fin. notat Dorotheum VI: 49, d. & 259, in fin. ubi in marg. Fabrotus, neſcio qua auctoritate: *Dorotheus ſcripſit* το πλατ⊙: nam quod ibi adfertur, procul dubio ex ejus commentationib. non ex Gr. Dig. verſione deſumtum eſt.
Nullum denique Anonymi hujus locum obſervari, qui non ad ſola Digeſta commentetur.

ANONYMUS (alius credo) citat Nov. 59. Leonis Philoſophi IV: 272, A.
citat Baſilica I: 37, o. p. III: 56, c.

Antiquus & Antiquum. *vide* Παλαι⊙ & Παλαιον.

*ATHANASIUS ad Nov. Juſt. comment. II: 585, D. 586, D. III: 94, c. NB: Fabr. XII: 477.

BAPHIUS laudatur VII: 787. locus lectu dignus, ſed longior quam ut hic adferatur; maxime quum nihil ſatis certi inde eruere poſſim.

BASILICUS εκ τε καλα ποδας, ex Cyrillo, ex Theophilo, ex Thalelæo transſcriptus. Vide horum nomina.

*BELISARIUS PATRICIUS (quo nomine procul dubio dux Juſtinianeus intelligitur, nam ſic vocatur etiam a Procopio in notis Alemanni pag. 85.) ὁτε εγρυετο και εν Θεσπολει [i. e. Antiochiæ] παρεσ⊙ εκει τε Πατρικιε Βελισαριε. II: 80, B.

CALOCYRUS ad Baſilica comment. IV: 403, g. V: 39, x. 292, q.

το KEIMENON των Βασιλικων, aliud quam hodie legimus II: 363, b.
εν τω Βασιλικω εκ τε Κυριλλε ειληπται V: 82, med.

CODEX *Hermog.* & *Gregor.* I: 811, B. Locum totum in notis adferam.
Codici Hermog. obrogavit Anaſtaſius l. ult. C. *de Tranſact.* I: 816--7.

*CYRILLUS

*CYRILLUS ad Digesta commentatur, quæ loca ex ejus Indice desumta mihi videntur: II: 190, q. 192, A. 363, c. 446, in fin. 447. in fin. 448, bis. 449, ter. 450, bis &c.
Ινδικευτης vocatur III: 184, y. cum Stephano. Indici consequenter scribit VII: 154, B.
ex Cyrillo in Basilica relatum V: 82, med.
το πλαι Dig. edidisse videtur VII: 89, D. Vide supra sub *Anonymo*, & in fin. sub το πλαι.
ad Codicem Just. comment. III: 60, a. 61, b. 62, c. 63, B. IV: 323, B. &c.
ante Nov. 115. A°. Chr. 535. scripsisse videtur V: 225. in fin. Vide *Confectaria.*
**DOMNINUM, præceptorem suum vocat Theodorus VI: 217, B. Forte idem, qui *Domnenus*, ad quem Imp. Zeno rescripsit, VII: 711, A. cujus Domneni seu Domnini nomen e Basilicis adscribendum l. ult. Cod. Justin. *de fide & jure hastæ.*
*DOROTHEUS ad Dig. commentatur IV: 336, h. 337, n. o. 338, p. q. &c.
ad το πλαι Dig. comm. IV: 704, B.
menses pro *messes* legisse notat Fabrotus IV: 373, C. ab Anonymo notatur VI: 49, D.
citat Cod. Justin. IV: 375, B. 379, D.
scripsit το πλαι, si fides Fabroto VI: 259, in fin. Vide supra sub *Anonymo.*
μακαριλης adpellatur a Stephano III: 212, A. 265--6.
Dorothei & Joannis locus adfertur ad Dig. V: 410, C.
*ENANTIOPHANES citat Dig. I: 70, e. 99, d. e. 100, k. m. &c. item I: 260, in fin. ubi pro λ. *constit.* legend. δ. *digestum.*
citat Cod. Just. I: 408, d. & l. II: 560, C. 609, h. 610, D. &c.
citat Nov. Just. I: 99, A. [ubi quærendum insuper, quis Imperatorum & qua Nov. *bonorum possessionem* in linea recta ad tricennium extenderit:] II: 540, in fin. 560, pr. III: 43, t. &c.
citat Theophilum III: 258, A.
citat Stephanum II: 628, C.
Ei consentit Basilicus III: 170, A.
citat Basilica I: 262, d. Ego autem credo citationem Dig. excidisse, & restituendum: βιβλῳ [μβ'. τιτ. α'. διγ. κή. η βιβλῳ] θ'. τιτ. γ'. κεφ. κή. ut millies alibi.
Eudoxius. *vide* Heros Eud.
GARIDAS ad Michaëlem Ducam περὶ λ. φωνων &c. scribit VII: 693--4.
citatur a Nicæo II: 653--4. στοιχειον τε Γαριδε ε', ς', π'. citatur III: 78, D. II: 653--4. III: 389, B. D.
GOBIDAS Cyrillum & Stephanum citat III: 182, A.
GREGORIUS citat Basilicum II: 566--7.
HEROS AMBLICHUS citatur a Stephano III: 256, in fin. An Ιαμβλιχ? in Basilicorum Indice rogat Fabritius. Mihi nihil aliud de eo liquet.
**HEROS EUDOXIUS & alii antiquiores magistri male exponunt l. 4. Cod. *Ex quib. caus. infam. irrog.* A°. Chr. 199. quos ex laboribus *Herois Patricii* refellit Thalelæus II: 644--5.
Eudoxius ibid. ex Libro 9. *de offic. procons.* qui libri Ulpiani procul dubio sunt, quid profert.
Ejus sententiæ præfertur alia Herois Patricii I: 810-11. ad l. 18. Cod. *de Transact.* A°. Chr. 293. quem locum insignem in notis adferam.

**HEROS EUDOXIUS laudatur ab Heroë (Patricio) III: 61, A. ad l. 9. C. *de Probat.* A°. Chr. 293.
——— a Theodoro VI: 227, B. ad l. 3. C. *de Donat. q. ſub modo.* 290.

**HEROS PATRICIUS. ὁ Ἡρως Πατρικιος Cujacio redditur (male, credo) *Excellens ille Patricius* VII: 31, C. ad l. 1. Cod. *de Calumn.* quæ eſt Imp. Alexandri.
commentatur ad l. 9. C. *de Probat.* 293. (ubi ſimpliciter *Heros* vocatur, & Eudoxium Heroëm laudat) III: 60-1. ad l. 6. C. *de Oblig.* 293. III: 536, A.
comm. ad l. 13. C. *de Pœnis*, quæ eſt Dioc. & Maxim. VII: 864.
——— l. 16. C. *ſi cert. petatur* A°. Chr. 408. III: 344, A.
——— l. 5. C. *de Non num. pec.* quæ eſt Alexandri III: 350, B.
——— l. 1. C. *Loc. Cond.* quæ eſt Antonini II: 486, A.
——— l. 5. C. *de Inoff. Donat.* 286. V: 487, D. citante Calocyro duce.
ὁ μονος (forte ὁ εμος) διδασκαλος vocatur a Theodoro VI: 217, A. ad l. 27. C. *de Donatt.* 333.
citatur a Theodoro V: 186, d. ad l. 3. Cod. *de in lit. jur.* A°. Chr. 290. & VI: 575, B. ad l. 1. C. *de L. temp. præſcr.* 302.
citatur a Thalelæo III: 535, B. ad l. 4. Cod. *de Oblig.* 287. item V: 265, C. ad l. 18. & 20. C. *de Inoffic. teſtam.* 286. & 294. qui μακαριην eum vocat VI: 60, n. ad l. 3. C. *de Hered. decur.* 349.
citatur a Stephano III: 161, C. ad l. 2. Cod. *de Reb. cred.* 224.
Baſilic. Tom. III: 459, D. in l. Cod. 26. *de Uſuris* A. Chr. 528. ſic ait: Της ἀφταξεως, της βιβλιδης τας ωθωσωπικας αγωγας φθειρεσθω τριακοντα ενιαυτοις, [quæ eſt Honorii & Theodoſ. A. 424. in Cod. Juſt. l. 3. *de præſcr.* 30. *v.* 40. *ann.*] ειτενεχθεισης, ὁ Ἡρως Πατρικιος μεθοδον επενοει τοιαυτην, &c. Addunt Scholia pag. 476. D. ἰδε ανεγραπτη ἡ τε Πατρικιε γνωμη, (ab Juſtiniani ſcil. d. l. 26.) και κρατει τα παροντα.
Num Heros ipſum Cod. Juſt. citet III: 60, C. in Conſectariis §. XI. dicam.
Adde, quæ ſub *Heroë Eudoxio* adtuli.

Innominatus *vide* Anonymus.

JOANNES NOMOPHYLAX comment. ad Dig. II: 544, D. 558, A. 559, B. III: 390, C. &c.
——— ——— Cod. III: 360--1. citans Athanaſium & Theodorum Hermop.
——— ——— Cod. IV: 658, t. 662, B.
——— ——— Nov. Juſt. II: 587. ubi Athanaſium præfert eid. Theodoro.
citat Baſilicum II: 549, C. & 648, B. III: 400, in fin. ei obloqui credo Nicæum II: 549.
Dorothei & Joannis locus ad Dig. adfertur V: 410, C.

*ISIDORUS ad Dig. commentatur II: 535, a. 553, B. 556, t. 558, D. &c.
——— ſcholiaſtes II: 558, B. III: 53, B. &c.
Latinum in Digeſtis verbum *teſtimonii officio* interpretatur II: 553, B. ad Cod. Juſt. comment. VI: 211, i. 212, A. B. C. D. 213, B, C, D. &c.

*ISIDORUS ad Cod. καλλα δε την του θειοτατου Λεοντ@ διαταξιν VI: 219, D. quæ non est Leonis Philos. ut Fabricius in Indice male citat, sed Leonis Thracis A°. Chr. 459. sive l. 30. Cod. Just. *de Donat.*

παρεκβασις εν τη τε Ισιδωρε εκδοσει V: 356, in fin. quod ex Cod. Justin. habet.

Isidori & Theophili sententiæ opponuntur V: 644, B.

*JUSTINIANUS M. σημερον απο νεωτερας τε δεσποτε διαταξεως. Stephanus III: 140, B.

εδεποτε ερρωται ἡ τοιαυτη διαλυσις απο διαταξεως τε ευσεβεσταλε ἡμων βασιλεως, κειμενης εν τω Δ. βιβ. τε Κωδ. τιτ. κά. διατ. ιζ'. I: 809, A.

αναγνωθι την εἰσ. νεαραν τε δεσποτε διατ. V: 238, B.

νεαρα τε δεσποτε διατ. εἰδ. (Lat. 115.) V: 225, B.

LATINA Juris Justinianei verba citantur & explicantur sæpissime. Exempla hæc sunto:

præscriptis verbis. Heros Eudoxius apud Theod. VI: 227, B.

beneficiarios Patricius apud Thal. VI: 60, n.

litis ordinandæ gratia, in Dig. Cyrillus V: 235, y.

tuo facto Cyrillus VII: 263, A. B.

invecta & illata a Philoxeno ex THo ad l. 4. D. de Pactis I: 751, d.

testimonii officio ab Isidoro II: 553, B.

Pronuntiatum το ρητον (Digestorum) εχει. Anon. II: 626, C.

certis rationibus in Cod. Thalel. II: 643, D.

mortis tempore ad Cod. Thal. V: 438, D. *hereditatem*, Idem 458, in fin.

filii nomine, Idem εκ τε Παλαιου VI: 133, g.

ως το *sententia jure lata* ειπεν (ὁ Θαλελ.) VI: 548, C.

το δε *consensum* απροσωπως, νοησον, αντι τε συναινεσις γινομενη, ὡσαυτως και το *itum*, αντι τε ὁδω γινομενη. Thalel. VI: 549, B.

Οὐτως συνταξον, *nomini quo liberi dumtaxat.* Thal. VI: 551, A. ubi in marg. Fabrotus: „ Videtur legend. *cognomini*": Pessime, nec enim animadvertit, Thalelæo (commentanti ad l. 9. Cod. *de liber. causa*, ubi dicitur: *nomini cognomen, quo liberi dumtaxat nuncupantur, addiderit*) χρηματισμον notare *nomen proprium*, non *cognomen*, ut Fabr. vertit. Vult ergo Thal. sensum esse, *quo nomine*, non, *quo cognom.* quamvis haud adsentiar.

Οὐτως συνταξον, *vel ratione actus*, και τα λοιπα διατ. μεσε. Thal. VI: 551, B.

ἡ συνταξις ἑτως· *non mutant honores servi statum*· και τοτε παλιν, *si ad civiles honores*, και τα ἑξης. Thalel. VI: 551, D. &c.

donandi animo Theod. IV: 642, l.

judicio Theod. VII: 775, z. *Civis*, Id. ibid. a. *Telo*, Id. VII: 698, z. &c.

de Rebus creditis fuse declaratur III: 233--4.

quoscumque, item *tutores dare* ex Cod. V: 48, d. *si qua vero* 188, B. *convenerit* VII: 270--1. ETC.

Liberi εχει το ρητον. Τη δε του *liberi* παρεκβασει &c. IV: 263, m. Plura vide in Το ρητον.

LEONIS ANAMARZEUS (*sic*) interrogationem ad Dig. solvit Stephanus II: 633, A.

Μονοβιβλ@ *de dotibus* citatur a Thalelæo IV: 278, in fin. 279, i. 301, a. 306, C. &c.

παρατ@ *de tutelis* V: 151, t. 152, c. Observa, μονοβιβλ@ masculino semper genere in Basilicis reperiri.

εν τω *de tutelis* μονοβιβλω ὑπο του τιτ. εκεινου, ὁς εστι *Qui petant tutores & ubi petantur*, Thalel. VI: 52, e, *bis.*

της πιγνεραλικιας II: 654, B. ex Thal.

της ὑποθηκαριας V: 155, A.

Παπιανε μονοβιβλιον *de sponsalibus.* Steph. III: 280, A.

Μονοβιβλ. Παυλ. εν τῳ *de ſponſalibus* μονοβιβλῳ. II: 623, B.
Παυλ. εν τῳ γ'. των Αβιπαπιανε μονοβιβλων V: 642, A.
Ulpiani *de teſtamentis* II: 554, B. 555, in fin. 557, B.
NICÆUS refellit Joannem II: 549, D. citat Cyrillum, Steph. & Thal. III: 141, C.
ὁ διδασκαλ. ἡμων Στεφαν. III: 208, A.
citat Inſtit. Juſt. III: 616, A. C.
—— Digeſta III: 275, r. τα ωεφοτα II: 650, B.
—— Cod. Juſt. & το καλα ποδας III: 101, C. D.
—— Nov. Leonis Philoſ. 99. III: 186, C.
—— ipſa Baſilica II: 550, A. 615, z. 616, B. 619, C. III: 194, A.B. 240, B.
—— Garidæ στοιχειον ς'. II: 653--4.
comment. ad Nov. Juſt. III: 113--4.
—— —— ad Baſil. II: 651, D. coll. cum pag. 616, C. III: 240, B. 372, c. ubi plene dicitur *Dom. Conſtantinus Nicæus.*
incertum, an ipſe memoret litem Βεληνιε Κυρε Ιωαννε III: 186, in fin.
Nomophylax. *vide* Joannes.
ὁ Παλαι. ad Digeſta plus millies citatur, & ab ipſo Stephano VII: 149, x.
citat Baſil. III: 56, A. niſi hoc Compilatori Scholiorum tribuendum.
comment. ad Dig. VII: 660, a.
—— —— ad Cod. III: 55--6, 343, a. 353, A. 362, D. &c.
οἱ Παλαιοι citantur ad Dig. III: 389, D. 391, C. D.
—— —— ad Cod. VII: 673, K.
και ἁπλως οἱ πλειονες παλαιοι III: 416, D.
παλαιον χολιον citat ipſa Baſilica VII: 757, n.
ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΝ δοταλιες ειχε, και φησιν ὁ Θαλελαι. IV: 645, z.
extraneo conſtituto εχει, και φησιν ὁ Θαλελ. IV: 654, z.
filii nomine εχει· ωθς ὁ φησιν ὁ Θαλ. VI: 133, D. ubi in marg. Fabrotus: το παλαιον *vocat Codicis Juſt. contextum, ad differentiam novi contextus* Βασιλικων. Recte hoc loco, ſed in ſeq. textus Digeſtorum deſignatur:
ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΝ περιελληγατευσα ειχε, και φησιν ὁ Στεφαν. IV: 705, in fin.
ΠΑΡΑΤΙΤΛΑ. Σημειωσαι δε το ωερι γαμου ωαρατιτλον, ὁτι και αγραφως συνισταται γαμ. III: 53, A.
Τουτο το κεφ. ου κειται εν τῳ Ινδικι· ὁμως αναγνωθι αυτον, και λεγ. τουτο εστι και ωαρατιτλον· τε γαρ τιτλε ωερι δουλου διδασκοντ., το παρον διδασκει ωερι τε μωσεως ελευθερω ωροσωπῳ ωροσγινομενης· οἱ δουλοι γαρ μονον εκδιδονται. VII: 387, n.
Ὁ παρων τιτλ. - - - αρχης. καθεστηκε - - - ωροσεκλεον δη τοις απ' αυτου του λς'. κεφ. ὡς χρησιμοις και κρατουσι νυνι· ου μην αλλα και τοις εξ αρχης του τιτλου - - - - και ουδεν ητον τα ωαρατιτλα. V: 521, A.
Patricius *vide* Heros Patr.
Paulus *vide* Μονοβιβλ.
*Philoxenus ad Nov. comment. II: 585, C. 586, B. III: 114--5. 116, A. εν ταις νεαραις *invecta & illata* ex Theophilo interpretatur I: 751, D.
*Phocas ad Cod. citat το κατα ποδας VI: 286, A.
*ΤΟ ΠΛΑΤΟΣ (Digeſtorum) & a Cyrillo & ab Anonymo editum videtur VII: 89, C.
Τουτο δε εστιν εκ τε ρητε τε πλατους, αλλ' εκ της τε Κυριλλε μαλλον εκδοσεως ειληφαμεν &c. IV: 410, C.
ουκ εστι το παρον θεμα της τε πλατους ὑφης VII: 387, m. neque enim in Digeſtis legitur.

*ΤΟ ΠΛΑΤΟΣ εχει καυσας III: 401, z. Similia IV: 304, e. 305, g. 566, in fin. &c.
in id comment. Steph. Thalel. Doroth. IV: 704, B.
εν πλατει τε Ινδικος VII: 379, A.
non convenit cum textu Latino V: 44, k. nec sequentia:
ωεθσκειται εις το πλατ© V: 47, x. 84, n. quorum neutrum ad textum facere mihi videtur.
δεον γαρ εξελληνισθηναι ενταυθα το *de falsis*· ὑτως γαρ το πλαι© ειχεν, ωει πλασε, ε ωει πλασεγραφιας εξελληνισθεν. VII: 573, q.
*ΤΟ ΠΛΑΤΟΣ (Codicis) III: 337, m. 472, q. V: 175, t. VII: 210, y. &c.
ὡς και εν τη κή. Δ|φτ. εν πλατει σοι ειπον V: 269, y.
*ΤΟ ΠΛΑΤΟΣ της Νεαρας IV: 280, B. C. V: 483, D.
το πλατ© (Nov.) καλα την δ'. εχει, και ω©δηκεφτει τουτο χολιον παλαιον, V: 483, B. Sermo est in Nov. hac I. de quarta legitima, quam Basilic. ex recentiore Nov. mutavit in trientem.
*ΤΟ ΚΑΤΑ ΠΟΔΑΣ (Codicis) II: 128, in fin. 193, o. 485, in fin. 486, b. 488, ter. 489, bis. &c.
relatum in Basilicorum textum: II: 517, A. IV: 224, B. VI: 108, C. &c.
habet, ut Basilicus II: 654, D. III: 193, A. 195, in fin. 333, B. &c.
non exstans in Basil. III: 99, D. 101, D.
εχει λαταν κελπαν V: 86, D. ωεθσκειται εν τω Κ. Π. η λεβεμ κουλπαν V: 88, C. &c.
citatur & exponitur a Thalelæo, cujus nomen vide; nec non Phocæ & Theodori.
In plus millenis τε κ. π. citationibus, quæ ad Cod. Justin. spectant, unam omnino invenio VII: 765, in fin: quæ ad Digesta pertinet: unde non dubito, quin eo loco το πλαι© sit restituendum.
Unde & errare credo Fabrotum, qui VI: 24, a. margini adscripsit το καλα ποδας, quum το πλαι© sit Digest. i. e. litteralis (ut nunc loquimur) versio legis 1. D. *si tab. test. nullæ exst.*
PRISCUS. Errorem Fabricii in porismatis ad Παλαι© refutabo.
*ΤΟ ΡΗΤΟΝ (Digestorum) *pronuntiatum* εχει. Anon. II: 626, C. *liberi* εχει. IV: 263, m.
exulat εχει Anon. VI: 161, A.
ταυτα τε ρητε εισιν VI: 98, c. 99, A.
το πλαι© εχει &c. εξηγεμν© δε το ρητον ὁ Στεφαν© IV: 609, A. Το πλαι© ὑτως εχει &c. παραγραφομν© δε εις το ρητον ὁ Στεφανος &c. και Θαλελ. φησιν &c. Δωροθε© μυτοι το ρητον καλακολυθων &c. IV: 704, B.
*ΤΟ ΡΗΤΟΝ της Ινστιτυτιον© *bonorum possessor* λεγει. Anon. V: 586, B.
*ΤΟ ΡΗΤΟΝ (Codicis.) *filio* το ρητον εχει IV: 302, x.
Το αρχαιον ρηλον της Δ|φταξεως V: 262, A.
Το καλα ποδως εχει &c. εξηγεμν© δε ὁ Θαλελ. το ρητον λεγει IV: 233, b. 235, in fin. 727, n.
ωεθσκειται εν τω καλα ποδας &c. και φησι ωεθς το ρητον ὁ Θαλ. IV: 644, A.
Το ρητον της Δ|φτ. Thal. VI: 120, y.
*STEPHANUS ad Digesta comment. II: 264, g. 450, bis. (ubi & τα ωεθλα, ut sæpissime alibi citat) 454, B. 455, D. 456, i. 463, b. &c.
εν ταις παραγραφαις (ad Dig.) III: 572, b. ινδικευων V: 661, A. ὁ ινδικευτης vocatur III: 184, y. αναγνωθι τον Ινδικα Στεφανε III: 445, D.
ad το πλαι© Dig. comment. IV: 565, A. B. D. 566, in fin. 704, B. V: 234, t. παραγραφομν© IV: 584, D. 612, e. το ρητον τε πλατες εξηγεμ. IV: 609, t.

*STEPHANUS citat Heroëm Patricium III: 161, C. Heroëm Amblichum III: 256, in fin.
—— Cod. Juſt. II: 294, g. III: 140, B. 167, A. &c.
—— Nov. Juſt. 49. & 112. III: 140, A. B. C. ubi ſic: ἡ μ'θ. των μετα τον Κωδικα νεαρων ἀφταξις &c. σημειρον δε απο νεωτερας του δεσποτε ἀφταξεως χωρα τη της καλυμνιας, και τη δεκατομοιρίας ὁμολογια. quod *jusjur. cal.* rurſus in deſuetudinem abiiſſe, teſtatur Schol. incertus III: 181, in fin.
—— ſe ad Inſtit. III: 140, B. nihilque apud eum frequentius, quam ὡς εγνως vel μαθων οιδας &c. εν τοις Ινστιτ.
—— Antiquum VII: 149, x. &c. vid. poriſma meum 15.
—— Theophilum III: 149. D. μακαριτην adpellat 176, i. Reliqua ſub Theophilo dabo.
—— Dorotheum μακαριτην III: 212, A. & 266, A. item Thalelæum III: 266.
—— magiſter Theodori II: 580, A. ὁ διδασκαλος ἡμων dicitur a Nicæo III: 208, A.
ſolvit interrogationem Leonis Anamarzeus (*ſic*) II: 633, A. Incerti III: 317--8. &c.
*THALELÆUS commentatur ad Cod. Juſt. II: 193, r. 487, B. 490, ter. 562, B. D. 563, A. &c.
—— —— ad το παλαιον (Cod.) IV: 645, z. Latina Cod. verba exponit II: 643, D. Plura vid. ſub LATINA.
—— —— ad το καλα ποδας (Cod.) II: 576, q. III: 69, in fin. 77, D. 100, pr. IV: 228, A. 237, A. &c.
παραγραφων εις το ρητον (τω καλα ποδ. Cod.) IV: 727, n. ωρθωσκεται εν τω κ. π. - - - - και φησιν ὁ Θαλ. Το μεν παλαιον ὑτως ελεγομεν - - - νυν δε, ὁτι [lego ὁτε] σιωπηρων ἡ ωρθις επερωτησιν εχει εκ της ἀφταξεως. IV: 413, C. Θαλελαιου. Εκ του κατα ποδας. Τω δανειστη &c. III: 472, r.
citat το καλα ποδας (Cod.) II: 563, pr. III: 60, A. 199, c. &c.
citat Dig. II: 641, C. &c. Libros *de Rebus* II: 487, B. III: 58, C. 79, g. &c. τα ωρθια II: 643, D. εγνως εν τοις *de Judiciis* V: 261, C.
—— Nov. 90. Juſtin. II: 562, in fin.
comment. ad το πλαιθ (Dig.) IV: 704, B. unico hoc loco, quantum ſcio: niſi eo quoque pertinet III: 265--6.
—— ad Nov. III: 370, C. & hic unicus eſt, ni fallor.
ejus expoſitio præ Stephaniana placet Nicæo III: 141, C.
—— παραγραφη in Baſilica relatæ II: 654, A. coll. cum pag. 620. in fin. VII: 116, z. 230, r.
citat Heroëm Patricium III: 535, B. cujus expoſitionem præfert Eudoxio Heroï II: 644--5.
—— μονοβιβλος *de tutelis*, *de dotibus*, της πιγνερ. Vide Μονοβ.
ὁ της νομικης ὁδηγαλυθ nominatur V: 732. d.
ὁ μακαριτης IV: 721, m. & VII: 270, in fin. ab antiquiſſimo Scholiaſte, ut ex ſtilo adparet: item a Stephano III: 265--6.
*THEODORUS (Hermopolites) ὁ ἀφταξεων εξηγητης III: 57, C.
Chriſtianus fuit, ut patet ex hiſtoriis Vet. Teſt. quas citat VII: 337, t.
citat Heroëm Patricium, eumque *præceptorem* vocat. Vid. *Heros Patr.*
—— Domninum, quem *præceptorem* vocat. Vide ſupra *Domn.*
—— Stephanum, & hunc *præceptorem* vocat II: 580, A.

*THEODORUS citat Digesta II: 490, B. III: 55, B. Cod. Just. I: 237, l. Nov. Just. II: 565, z. 647, q. III: 74, t. &c.
comment. ad Dig. III: 40--2. 388, a. 390, e. IV: 408, D. &c.
——— ad Cod. II: 364, d. 485, m. 486, o. 487, s. t. 488, quater. &c.
——— ad το καλα ποδ. (Cod.) VII: 209, B.
——— ad Nov. Just. II: 583, y. 585, 586, m. 588, f. III: 93, b. &c.
ejus ad Nov. expositionem postponit expositioni Athanasii Nicæus, II: 587. sed subjungit: πλην οιμαι, μητε αυτον τον Θεοδωρον το τοιουτον ατοπον εννοησαι, μη τοι γε και ειπειν· αλλ' εκεινον μεν φιλοσυντομον (*brevitatis amantem*) οντα, ουτω γραψαι. Idem tamen II: 356, B. Καλε Θεωδωρε, ουδ' ολως εννοησας την Διαταξιν.
notatur ab incerto III: 346, n. 349, C. 359, C. VII: 532, u. & in fin.
(alius credo) ad Nov. Leonis Philosophi scribit VII: 911. Vide Consectaria §. XII. sub fin.
*THEOPHILUS, in ipsa Basilica ex παραφρασει relatus IV: 281, sqq. 761, sqq. 819, A.
Instit. loca adferuntur II: 182--3. & 554, C. IV: 280, D.
comment. ad Dig. citante Philoxeno, I: 751, D.
——— ——— ——— Stephano III: 149, D. qui in seqq. locis eumd. μακαριτην adpellat, III: 176, i. 180, a. 184, d. 212, A. 249, B. D. 287, A. 295, x. 298, i. 319, B.
——— ——— citante Stephano aut alio III: 271, B.
——— ——— ——— Enantiophane III: 258, pr.
——— ——— ——— incerto, qui μακαριτην vocat: III: 147, D. 155, m. 177, in fin. 214, A. 292, A. 310, e. VII: 261, C. & Isidorus opponuntur V: 644, B.
Ulpiani Liber IX. de Officio procos. citatur ab Heroë Eudoxio II: 645, B.
Μονοβιβλος *de Testamentis*, vide Μονοβ.

CONSECTARIA ET PORISMATA.

§. I. QUum μακαριτας non nisi homines nostra ætate defunctos adpellare soleamus; sicuti ex. gr. nunc temporis eo cognomine nec Erasmum nec Grotium nec Vinnium, sed vel Bynkershoekium τον μακαριτην, vel Heineccium & Wielingium τους μακαριτας dicimus: adparet, 1. *Theophilum*, 2. *Dorotheum* & 3. *Thalelæum* vivente adhuc 4. *Stephano* obiisse.

§. II. Quumque eumdem 4. *Stephanum*, nec non 5. *Heroëm Eudoxium* ac 6. *Domninum* præceptores suos vocet 7. *Theodorus*, concludo inde, septem hosce JCtos, etsi alium alio seniorem, haud longo adeo inter se intervallo floruisse.

§. III. An vero sub Justiniano M. vixerint, principalis nunc est quæstio. Namque eos cum aliis ante Basilicorum confectionem vixisse, nemo facile negabit, nisi se hospitem velit fateri, non dicam in Basilicorum lectione, (id quod ob Operis raritatem præter culpam alicui accidere potest) sed in omni Juris R. ac Gr. historia, toties & a Philologis & ab JCtis edita ac varie repetita. Ego igitur eos ad Justiniani ætatem non tantum adscendere, sed & duos eorum *Eudoxium* & *Domninum*, cum alio tertio *Patricio Heroë*, jam ante hunc Imperatorem floruisse, non tentabo probare, sed (tanta est veritatis fiducia!) reapse probabo. Qua in re tam multa mihi sese offerunt argu-

menta, tamque varie inter ſe apta & connexa, ut quid primum, quid deinceps, quid poſtremum dicendum ſit, dubius hæream. Pro leviſſimo hic adferam, quod STEPHANUS Novellas Juſt. 49. & 112. ſic laudet Tom. III: pag. 140. ὁ μ'Θ. των μεῖα του Κωδικα νεαρων Διαταξις &c. Σημειον δε απο νεωτερας τε Δεσποτε διαταξεως χωρα τῳ της καλεμνιας και τη δεκατομοιρίας ὁμολογια: quod *jusjur. calumniæ* in deſuetudinem rurſus abiiſſe, teſtatur Scholiaſtes incertus III: 181, in fin.

§. IV. Sequens argumentum aliquanto eſt firmius: ex omnibus ſcil. indiciis patet, THEOPHILUM, cujus ad Digeſta non tantum commentationes, ſed loca etiam ex Inſtit. adferuntur, eumdem eſſe qui Παράφρασιν noſtram confecit. Atqui hunc non alium eſſe ab eo, qui cum Tribuniano ac Dorotheo Inſtit. Cæſareas compoſuit, poſt Gundlingium Mylius & nos ad eum tam perſpicue docuimus, ut objectiones Hoffmannianæ nullam amplius vim habeant.

§. V. Bene perpendat, quæſo, Lector harum rerum curioſus, non modo hos ſeptem JCtos, ſed plures quoque, quos deinde laudabo, ſæpiſſime ipſa Latini Corporis verba, ubi res exigit, interpretari; vid. in MEMORAB. articulum *Latina Juris Juſt. verba*: & inde concludat, Latinum textum eorum tempore plenum obtinuiſſe uſum ac vigorem, qui poſt varias in Græcam L. verſiones, ſub ipſo jam Juſtiniano factas, ſenſim evileſcere cœpit.

§. VI. Quum quinque ex ſupra dictis JCtis, *Theophilus*, *Dorotheus*, *Thalelæus*, *Stephanus*, *Theodorus*, eodem tempore floruerint, §. I. & II. atque eorumdem nomina inter JCtos Juſtinianeos in præfatt. Digeſtorum & Codicis reperiantur: mirum ſane & inauditum credo hactenus fuerit, ſi non uni iidemque ſint Viri. Adeoque ei, qui contradicere volet, vel incumbet oſtendere, quo ſeculo illi, qui in Baſilicis his nominibus occurrunt, vixerint; vel ſimili ſaltim exemplo probare, diverſis ſeculis quinos ejuſdem & nominis & temporis & profeſſionis Viros floruiſſe.

§. VII. Quod argumentum validius reddetur, ſi tres alios *Phocam*, *Iſidorum*, *Anatolium*, adjungas, qui non minus inter JCtos Juſtinianeos, quam in ſcholiis Baſil. memorantur. Nam licet horum ætas in his ſcholiis haud æque definiatur, quum nec μακαριται, nec præceptores, nec diſcipuli, aut inter ſe aut ab aliis (quantum obſervavi) vocitentur: reliqua tamen τεκμηρια JCtorum Juſtinianeorum omnino habent. Inconcuſſum denique idem hoc argumenti fiet, ſi ternos inſuper, *Eudoxium*, *Domninum* & *Patricium*, qui paullo ſunt vetuſtiores, ut deinde monſtrabo, adnumeremus. Sic enim UNDECIM habebimus Viros pro ſolis quinque, quos ſuperiori §. nominavi.

§. VIII. Antequam pergo, non poſſum non ternos Fabricii errores in Tabula JCtorum Juſtinianeorum commiſſos caſtigare, ne his alii deinceps ſimiliter Hoffmanno decipiantur, qui eamdem Tabulam abſque ulla aut nota aut correctione ſuæ Juris Hiſtoriæ inſeruit. Primo inſcribit eam Fabricius: *Juſtiniani tempore celebres JCti & Anteceſſores, quibus Imperator ad jus condendum fuit uſus*: Hoffmannus plenius etiam: *Nomina JCtorum, qui operam ſuam in conficiendo illuſtri illo Corpore Juris collocarunt*, &c. quum tamen quinque ex illis, *Iſidorus*, *Julianus*, *Salaminius*, *Thalelæus* ac *Theodorus*, ad ejuſmodi Catalogum haud pertineant, quippe quos Imperator nuſquam inter juris ſui compoſitores memoret, ſed iis, demto Juliano, in Conſtitutione *Omnem*, tamquam Anteceſſoribus, inter alios novum ordinem in tradendo ac docendo Jure præſcribit. Uti ergo Hoffmanniana inſcriptio neutiquam quadrat, ita Fabriciana facile per ſupplementum corrigi ac perfici poteſt, ſi legas: *ad jus condendum* ET DOCENDUM. Alter error eſt, quod JULIANUS his perperam accenſetur, cujus Juſtinianus non meminit; licet eum ſub hoc Imp. jam floruiſſe concedamus. Tertio & TRIBUNIANUM & THALELÆUM contrario errore omittunt. Qua ratione JCtos Juſtinianeos numero viginti ſex fuiſſe inveniemus.

§. IX. Octo ex his, præter alios quoſdam ejuſdem fere ævi, ad Jus Juſtinianeum, aut eo vetuſtius, varie commentatos fuiſſe, ſequens Catalogus evincet,

cet, ex Memorabilibus confectus; quem deinceps specialius illustrabo, & quantum res historica patitur, demonstrabo:

Ad CODICES, GREGORIANUM, HERMOGENIANUM & THEODOSIANUM, scripsere *Heros Eudoxius*, *Heros Patricius*, & proculdubio *Domninus*. Ex quibus necdum cuiquam JCto observatis duo priores Codices admodum locupletari & Scholiis vetustis explanari deinceps poterunt.

INSTITUTIONES Cæsareas exposuerunt *Theophilus* ac *Stephanus*.

DIGESTIS interpretandis operam navarunt *Theophilus*, *Dorotheus*, *Theodorus*, *Isidorus*, (*Anatolius*, *Thalelæus*, quorum ad Dig. commentatio semel mihi tantum occurrit) *Stephanus*, *Cyrillus*, *Anonymus*, *Enantiophanes*.

AD CODICEM JUSTINIANEUM commentantur (*Phocas*, quem Fabricio in Basilicorum Indice haud memoratum, nonnisi semel reperi) *Theodorus*, *Isidorus*, *Anatolius*, *Thalelæus*, *Stephanus*, *Cyrillus*.

NOVELLÆ JUSTINIANEÆ illustrantur a *Theodoro*, (a *Thalelæo* semel) *Stephano*, *Philoxeno*, & *Athanasio*. Unde patet solum ex his omnibus STEPHANUM in omnes juris Justinianei partes commentarios scripsisse.

In his recensendis scito mihi ordinem illum placuisse, quo ipse Imperator eos, quos in suis præfationibus magis pro honorum dignitate, quibus fungebantur, quam pro ætate seniori, recenset, collocavit: quibus deinde ceteros ibidem haud memoratos subjunxi. Nunc ad specialia deveniamus, ubi generaliter dixero, nullos horum jus Justiniano recentius adferre; dummodo eorum memineris, quæ præfationis modo ante ipsa Memorabilia monui.

§. X. Ut probem HEROËM EUDOXIUM atque HEROËM PATRICIUM ad tres Codices ante Justinianum commentatos fuisse, observo primum, nusquam ab iis jus Justinianeum citari, sed omnes eorum interpretationes ad solas ejusmodi leges pertinere, quæ ex dictis Codd. in Justinianeum translatæ fuerunt: quem in finem in Memorabilibus aut Imperatoris nomen aut Annum Christi singulis constitutionibus adposui. Harum autem prima est *Severi & Antonini* (*Caracallæ*) *A. D.* 199. ultima *Honorii ac Theodosii* (*Junioris*) *A. D.* 424. Alterum argumentum est, si mihi credis Thalelæum ac Theodorum in Basilicis memoratos e numero esse JCtorum Justinianeorum: namque hic eum præceptorem suum vocat, ille Eudoxium Heroëm cum antiquioribus magistris laudat. Sed tertium atque invictum illud est, quod Eudoxii & Patricii sententias Imperator noster partim improbavit, partim comprobavit. Improbavit Patricii sententiam per l. 2. Cod. *de Usuris* A°. Chr. 528. Vide in Memorab. locum e Basil. III. 459. Comprobavit ejusdem, improbata Eudoxii, per l. 18. Cod. *de Transact.* dum veteri ante se constitutioni per Tribunianum duo addidit verba, *excepto adulterio*, quod nemo inposterum negare audebit. Sic enim intelligendum est Scholion Basil. I: 810--11. quod ait: Pag. 810. D. Ἡ διαταξις αὐτη της τȣ Ἡρωȣ Πατρικιȣ ἑρμηνειαν εδεξαλο. Καὶ γαρ ὁ Ἡρως [Ἡρωȣ edidit Fabr.] Ευδοξιȣ ελεγλο, ὁτι ἐπι μλν παντων των κεφαλικων, καὶν εις δεπορταλιζιωνα ηγεν εξοριαν, καὶν εις μεταλλον εχωσι την τιμωριαν, ἐξεσι διαλυεσθαι. Ὁ δε Ἡρως [ἡρωȣ iterum Fabr.] Πατρικιȣ ελεγλο, ὁτι ἐπι μλν [forte μονων] των δι' αἱματȣ εχοντων την καλαδικην ἐξειναι διαλυεσθαι. Αὐτη ȣν ἡ διαταξις [ἐπι adderem] των δι' αἱματȣ εχοντων την καταδικην σεφανως εδεξαλο, και ἐβεβαιωσε την τȣ Πατρικιȣ ψηφȣδοσιν. . . . Pag. 811. B. Καὶ μην ἡ μοιχεια ου δι' αἱματȣ ουδε κεφαλικην εχει την τιμωριαν, ὡς παλαιοθεν μεμαθηκαμεν· αλλ' εις το ἡμισυ μονον δημευεται. ὁ μοιχȣ· πως ουν μεῖα των δι' αἱματȣ εχοντων την τιμωριαν ὑπεξειλε την μοιχειαν ἡ διαταξις αὐτη; Μαθε· καλα τους παλαιους νομους και τας εν τῳ Ἐρμογενιανῳ και Γρηγοριανῳ διαταξεις καλως λεγεις· [interpunctionibus male positis male vertit Fabr.] αλλα σημερον απο διαταξεως Κωνσαντινȣ, ενενεκαιδεκατης εν τῳ δ'. βιβλιῳ τȣ Κωδικȣ τιτλῳ δ'. διαταξις λ'. κεφαλικη εσι. Verto καλα ποδα: „Constitutio hæc [*a Tribuniano sic aucta*] inter„pretationem Herois Patricii recepit. Etenim Heros Eudoxius dicebat, super „omnibus capitalibus [criminibus,] sive ad deportationem seu exilium, sive

„ ad metallum habeant condemnationem, licere tranſigere: ſed Heros Patri-
„ cius dicebat, in ſolis [criminibus,] quæ ad ſanguinem habent condemna-
„ tionem, licere tranſigere. Hæc igitur conſtitutio de iis, quæ ad ſanguinem
„ habent condemnationem, manifeſte accepit, [*quum additum ſit*, excepto adul-
„ terio,] & Patricii traditionem confirmavit. - - - - Atqui adulterium neque
„ ad ſanguinem, neque capitale habet ſupplicium, ſicut ubique didicimus; ſed
„ in ſemiſſem [bonorum] tantum confiſcatur adulter. Quomodo igitur in-
„ ter ea, quæ ad ſanguinem habent condemnationem, hæc conſtitutio exemit
„ adulterium? Diſcito: ſecundum leges veteres & conſtitutiones in Hermoge-
„ niano ac Gregoriano [Codice exſtantes] recte dicis: ſed hodie ex Conſtan-
„ tini conſtitutione, inſerta in Lib. IX. Cod. tit. 9. conſt. 30. capitale eſt
„ [adulterium".] Plura de hac l. 18. Cod. *de Tranſactt.* (controverſiſſima qui-
dem, ſed apud eos tantum, qui Baſilica non ſatis conſuluerunt) nunc commen-
tari non lubet. Nullus ego jam dubito, quin Eudoxius & Patricius iidem ſint,
qui ab Juſtiniano in Conſtit. *Tanta* §. 9. inter vetuſtiores JCtos & parentes
ANATOLII memorantur, licet verba Conſtitutionis, tam Græca quam Latina,
[nam utroque ſermone Imperator eam promulgavit,] adeo ſint corrupta, ut nec-
dum ea conciliare aut reſtituere valuerim. Hæc tamen duo clara eſſe viden-
tur, (1) ANATOLIUM genus ſuum retuliſſe ad ternas Anteceſſorum Berytiorum
ſtirpes, *Leontiorum*, *Eudoxiorum* & *Patriciorum*, qui ſibi invicem in hac Phœni-
ciorum Academia ſucceſſerint. (2). Anatolii patrem fuiſſe *Leontium*, & avum
Eudoxium. Hunc jam Eudoxium, & alterum ex Patriciis, (vel Patricii Quæ-
ſtoris vel Leontii filium) noſtros Heroës fuiſſe, facile quis concedet. Plura
autem de his omnibus aut ex Pancirolo aut ex Cod. Theodoſ. aut aliunde non
addo, quoniam ad liquidum nequaquam deduci poſſunt: namque ſufficit, me
ἀποδειϰτιϰῶς probaſſe, illos Heroas, Eudoxium & Patricium, ante A. D. 528. ad-
eoque ante primum ex operibus Juſtinianeis ad jus vetuſtius ſcripſiſſe.

§. XI. Sed objiciat quis, Codicem Juſtin. ſi non Baſilica, citari ab Heroë
(Patricio) Tom. III: 60, C. (ubi ſic: Ἡρωδ. Καὶ πως εἰρηται ἐν τῳ β'. βιβ. τοῦ Κωδ.
τιτ. ϰά. διατ. ιδ'. [ητοι βιβ. ί. τιτ. ιδ'. ϰεφ. νδ'.] ὁτι οἱ διαδιϰοι τοῦ ἡγ]ουδ. ὀφειλουσι δειξαι, ὡς παρηλ-
θεν ὁ της ἀποϰαθ]αστασεως χρονδ.) & pro τιτ. ϰά. legendum eſſe ϰβ'. Verum enimvero
quod ad Baſilica adtinet, ei difficultati in præmiſſis ad Memorab. §. III. & IV.
ſatisfeci. Quod autem ad Codicem, ſciat, non Juſtinianeum, ſed Gregoria-
num intelligi, atque hinc nequaquam corrigendum eſſe numerum tituli. Sic
enim Schultingius in prima ad Cod. Gregor. nota, pag. 684. *a*: „ Ordinem
„ quod adtinet, quem in his Codd. ſervarunt ipſorum auctores, videri poteſt
„ is ad Edictum perpetuum adcommodatus fuiſſe, quatenus conſtitutiones con-
„ tinebant eo pertinentes: quod & in Juſtinianeo Cod. obſervare licet: uti no-
„ tatum cum aliis, tum præcipue J. Gothofredo *in Manuali Serie Dig. & Cod.*
„ In Gregoriani certe fragmentis id ſæpe videbimus, illa eod. ex libro citari
„ & titulo, in qualibus etiam in Juſtiniano collocatæ ſunt". Data hac occa-
ſione non poſſum inſignem ejuſdem Viri Conſultiſſimi & ſcriptoris cetera ac-
curatiſſimi errorem non caſtigare, quem Hoffmannus (ut ſæpius queror) re non
examinata itidem deſcripſit: in dicta ergo nota, pag. 683, *a*. „ Citari vero, in-
„ quit, Gregorianus & Hermogenianus ita ſolent, ut primo loco ponatur Gre-
„ gorianus, conſtit. *de novo Cod. fac.* pr. & *de Juſt. Cod. confirm.* §. 1. nec aliter
„ SCHOLIASTES BASILICORUM ad l. 18. C. *de Tranſactt.* Harmenop. *Prompt.* I;
„ 1, §. 7. unde colligi poſſet, Gregorianum præceſſiſſe". Illud de *Schol. Baſ.*
veritati e diametro eſſe contrarium, locus inde modo a me adlatus evincit,
nec Fabrotus in verſione ordinem mutavit. Jac. Gothofredus in Prolegom. ad
Cod. Theod. Scholiaſtæ hujus omnino non meminit, ſed cetera loca jam ad-
tulit. Aſt redeamus in viam.

§. XII.

§. XII. Quum Eudoxii & Patricii ætatem ſtabilierimus, hinc jam & ANATOLII, cujus ille fuit avus, & THEODORI, qui hoc uſus eſt magiſtro, ætas ita ſaltim manifeſtatur, ut ſub ipſo eos Juſtiniano floruiſſe haud dubium amplius ſit. In Theodoro illud quoque accedit, quod DOMNINUM doctiſſimum præceptorem ſuum adleget. Atqui hunc credibile eſt eumdem eſſe, ad quem Imp. Zeno reſcripſit (Anno forte 487.) ut locus in Memorab. ſub ejus nomine oſtendit. Adeoque & hic Domninus ad Codices ante-Juſtinianeos vel ſcripſit, vel auditoribus ſaltim ſuis eos expoſuit. Quumque idem Theodorus præterea STEPHANUM ut magiſtrum laudet, patet Stephanum, qui totum Jus Juſtinianeum in Baſilicis illuſtravit, eum eſſe, qui cum aliis Pandectas compoſuit. Sed hic etiam duas mihi formo objectiones: alteram, quod Theodorus ad Novellam Leonis Philoſ. ſemel citetur; alteram, quomodo hic Stephanus Conſtantini Nicæi (qui poſt Garidam ſub Conſtantino Duca viventem floruit) magiſter eſſe potuerit? Primo generaliter reſpondeo, ambo loca eſſe ſolitaria, unde contra tot alia evidentia nihil certi recte concludas: deinde arbitror, vel in Theodori nomine vitium irrepſiſſe, vel illum intelligi, qui a Fabricio Vol. IX: pag. 183. dicitur: *Theodorus Anagnoſtes JCtus, cujus Græcam Synopſin Canonum citat Nic. Comnenus &c.* Nicæus autem Stephano Juſtinianeo forte adhærens, ejuſve labores auditoribus interpretans, eum pari jure magiſtrum noſtrum adpellat, quo Dan. Heinſius Ariſtotelem in præfat. ad Terent. Magis tamen inclino, ut credam hunc *Antonium Stephanum* eſſe, quem judicem & Magiſtratum in ſcholiis ad compendium Legum Leonis citat Nic. Comnenus ap. Fabricium vol. X. pag. 488.

§. XIII. Nullum hujuſmodi obſtaculum nec in THEOPHILO, nec in DOROTHEO aut THALELÆO invenio, qui tres ab eod. Stephano μακαριται adpellantur. Licet autem propoſitum mihi fuerit, hoc loco ſatis multa de THeophilo differere, tamen mutata poſt ſententia ad Mylii hiſtoriam ea referre placuit. Interim hoc Lectorem rogabo, anne obſervatione memoriaque digniſſimum judicet, quod non modo ſolas Inſtitutiones ac Digeſta enarraverit Theophilus, ſed neque ad Codicem multoque minus ad Novellas Juſt. uſquam provocet, neque juris Inſtitutione Cæſarea poſterioris vel minima uſquam veſtigia prodiderit? Quid inde concludam, dicto dixi loco.

§. XIV. Atque hic ſubſiſtere poſſem, quum in paraphraſtæ noſtri gratiam potiſſimum hoc opellæ ſatis operoſæ ac laborioſæ inſumſerim: verum haud ab re Lectoris ſtudioſi judico, ſi alia quædam ſubjungam.

De ATHANASIO Suareſius §. 26. Notitiæ, & Fabricius in nota ad eum Vol. XII. pag. 477. hæc memorant: SUAR: „ *Athanaſii Scholaſtici de criminibus*, qui fuit in „ biblioth. Ant. Auguſtini Cod. 188. cujuſque aliqua εκ των Διγεστων και τω Θ'. βιβλ. „ Κωδικος leguntur in Vaticanæ Cod. 226. Palatino". FABRIC. „ Hujus Athan. „ Schol. ſive Advocati Emeſeni ecloga ſive delectus legum ex Codice & No„ vellis MS. in Bibl. Cæſarea. Αθανασιε Σχολαστικε Εμισηνε εκ τε τε Κωδικος και των „ Νεαρων Διαταξεων τε μεγαλε Ιυστινιανε, ὁμοιως και εκ των Πανδεκτων. Incip. Περι χειροτονιας „ Επισκοπων". qui titulus Juſtinianeum ſeculum prodit.

CYRILLUS cum Stephano pari paſſim paſſu ambulans ante CXV. Nov. Juſtin. A. D. 535. promulgatam ſcripſiſſe videtur ad l. 3. Dig. *de Inoffic. teſt.* namque in Baſ. Tom. V. pag. 225. hoc legimus: Κυριλλε. Ὁ κινων την δε ινοφικιοσο (leg. *de inofficioſo*) οφειλει δικαιολογειδαι, διοτι εξηρεδαι ὁ παρετερητος (legend. *exheredatus a præteritus*) ουκ ωφειλε γραφεδαι. Atqui illam Nov. hoc jus innovaſſe, vel tironibus eſt notum.

De GOBIDA ſive *Cobida* videatur Suareſius §. 27. & 42. nec non Lambecius apud Fabric. Vol. XII. pag. 563. Ego nuſquam eum invenio aut Leonis Phil. Nov. aut Baſilica, ſed Digeſta ſæpius citantem.

§. XV. Ὁ ΠΑΛΑΙΟΣ & ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΝ video hactenus & ab aliis & aliquando ab ipſo Fabroto confundi, qui tamen de poſteriori recte monuit, quod in Memorab. retuli. De priori male judicat Fabricius, quum Vol. XII. pag. 459. ſcribit: „ PRISCUS, ὁ Παλαιος VI. (250. idem mihi videtur cum ſæpius allegato

„ interprete *Antiquo*, de quo ſupra in παλαιῷ". Minime gentium. Ille *Priſcus*, ſive Neratii ſive Javoleni prænomen habuerit, ex antiquiſſimis JCtis fuit, atque ſub Hadriano floruit: namque Scholion illud nonniſi Græca verſio eſt legis 21. D. *de Donat. m. c.* Suareſius §. 40. hæc habet: „ παλαιῷ antiquus mihi „ quoque videtur interpres, nempe Stephanus Pandectarum, & Thalelæus „ Codicis ex Blaſtare, καλα ποδα interpres verbis inhærens, & in ea veluti ju„ rans". Reſpondeo primo, a Blaſtare neutrum horum, immo nec alium, hoc nomine παλαιου aut æquipollente adpellari: deinde, quum Thalelæus ſæpe eadem periodo citetur cum τῳ παλαιῳ vel τοις παλαιοις, ex. gr. II: 582, o. III: 390, A. 391, C. VII: 665, D. 821, t. ac ſimiliter Stephanus II: 626, k. IV: 24, B. 705, in fin. immo hic ipſe *Antiquum* citet, VII: 149, x. & 256, B. credibile eſt, *Eudoxium* & alios antiquiores magiſtros intelligi: quod qui volet, amplius examinet eodem modo, quo hujus Eudoxii & Patricii ætatem exſculpſi.

§. XVI. De PARATITLIS poſt Menagium in *Amœnit. Jur. Civ.* pag. 98. ſqq. inſignem addo *Matthæi Blaſtaris* locum, quem ob convenientiam cum noſtris Memorab. paullo longius producam: Αλλ' επει το συνλαμμα των Διγεςων και Επιτομην, (i. e. Inſtitutiones,) ως ειρηται, συνετιθη, εδοξε τισι πολλα των καιριωτερων εκ της σπευδαθεισης συντομιας παραλελειφθαι. Διο παλιν ωριθη και εγενετο τα λεγομενα Παρατιτλα, καθ' ἑκαςον τιτλον αναπληρωσεις εχοντα των παραλελειμμενων χρησιμων. Εξηγηται δε και ὑπουργοις ουκ ολιγοις ὁ βασιλευς εις ταυτα εχρησατο. ΣΤΕΦΑΝΟΣ δε τις εις πλατῳ τα Διγεςα εξηγησατο. ΘΑΛΕΛΑΙΟΣ Αντικενσωρ [ſic emendatur recte pro Κενσωρ) τας Κωδικας εις πλατῳ εκδεδωκε. ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ἑρμυπολιτης συντετμημενως, ετι δε συντομωτερον ΑΝΑΤΟΛΙΟΣ· ὁ δε ΙΣΙΔΩΡΟΣ στενωτερον μεν τα Θαλελαια, πλατυτερον δε των λοιπων δυο. Quæ poſteriora cur apud Viros Doctos ſubleſtæ ſint fidei, cauſam non video, quum iis Scholia Baſil. ſingulis fere paginis teſtimonium perhibeant. Ad Paratitla itaque & illa ſpectant, quoties noſter Theophilus aut alii Τυτο δε εξωθεν ιδε vel ſimiliter loquuntur: ſicuti παραφραστα recentioribus Græcis εξωτερικα dicta eſſe, Menagius monet.

PHILOXENO & CYRILLO, qui Jus Juſtinianeum illuſtrarunt, haud injuria Gloſſaria ſatis nota tribui, (licet a ſequioribus, ut in hujuſmodi operibus fieri amat, non raro interpolata atque aucta fuerint) prudens Lector poſt perlecta hæc Memorab. & præfat. Labbæi facile agnoſcet: ſive ipſi ea ediderint, ſive alii ex interpretationibus Cyrilli ac Philoxeni excerpſerint. Scio quoſdam Viros Doctos exiſtimare, Gloſſarium Philoxeni ante Jus Juſtinianeum collectum eſſe, ſed horum argumentis, ſi commodum nunc foret, facile ſatisfaceremus.

§. XVII. De τῳ πλατει, quod commune eſt omnibus Juris Juſt. partibus, & τῳ καλα ποδας, quod ſoli Codici proprium eſt, ſatis jam dixi in ipſis Memor.: Hic addo principium perquam longi & memorabilis loci ex Gloſſario Gr. Domini DU CANGE: „ ΠΛΑΤΟΣ (in Cod. Reg. 558. nunc 2522.) ſumitur pro univerſo „ Juris corpore: Χρη γινωσκειν, ὁτι το Πλαθος των νομων εισι βιβλοι ξβ'. πεντηκονθα μεν των Διγε„ ςων, και ιβ. του Κωδικῳ". Ινδιξ autem & Ινδεξ mihi neutiquam videtur late diffuſus fuiſſe, quod & πλατῳ των νομων nuncuparint, ut ait Cujacius in Epiſtola Dedicat. ad L. LX. Baſil. ſed nonniſi Epitomen ſive Summaria legum exhibuiſſe, a Cyrillo potiſſimum ac Stephano confecta; id quod vel unico ultimæ §. Inſtit. teſtimonio probaſſe nunc ſufficit, ubi ait Imp. *ſummo digito & quaſi per INDICEM ea tetigiſſe*, ei mox opponens *diligentiorem ſcientiam* ex latioribus Digeſtorum libris: ubi *per indicem* THus vertit δι συντομης παραδοσεως. His a me hactenus diſputatis multa ex multis ſuperaddi non tantum poſſent, ſed & plures aliorum errores notari & corrigi: verumenimvero *eſt modus in rebus* &c. Viam me ſtudioſis præiviſſe, quo pacto in magiſtrorum verba jurare, eoſque cœcorum inſtar deſcribere, atque eadem ſemper chorda circa Baſilicorum Scholia oberrare dediſcant, nunc mihi ſufficit.

FINIS EXCURSUUM.

G. O.

G. O. REIZII GLOSSARIUM THEOPHILINUM.

A.

Α & Ευ confunditur: vide Ευ.

Αβλαβες, το. *indemnitas* I, 6: 132.

Αβσινατευειν ἑαυτον II, 16: 359 &c. αβσιναλιων II, 19: 432.

εν Αγαπῃ, *in capita* Schol. III, 1: 17 & 50.

Αγνατοι vide Αδνατοι.

Αγνοω vid. γινωσκω.

Αγνομων, *debitor improbus* III, 15: 259. ὁ μη αποδιδους τα χρεα, ut Ulpianus in Demoſth. exponit; vid. not. Fabroti ad IV, 6: 118. qui *contumacem* & *indevotum* exponit. Cicero Catil. II. cap. 10. ejuſmodi homines adpellat *inſitiatores lentos*. Huic contrarius ὁ ευγνωμων, *in reddendo debito ad tempus conſtitutum adcuratus*. Vid. ib. Hemſterh. & meam notam pag. 784. Αγνωμοσυνης χωρις τῳ την τε χρεως αποδοσιν, *mora, cunctatio, tergiverſatio in reddendo debito*. II, 8: 187. IV, 6: 144. Αγνωμονεω IV, 6: 141. Ευγνωμονεω. III, 14: 245. ψυχῃ ευγνωμονουντῳ και βελομενῳ ἀφλυσῃ ενοχην. &c.

Αγοραζειν τους αιχμαλωτους *redimere captivos* II, 1: 10. ubi Gavellius conjicit αναρρυσῃ pro αγορασῃ.

Αγορανομῳ interpretatio eſt *Ædilis* I, 2: 59. 60. ubi & alias interpretationes adfert.

Αγορασια *emtio*. I, 2: 21. &c.

Αγραμματῳ *illitteratus, qui litteras neſcit*. I, 25: 352.

Αγραφοι νομοι I, 2: 19. & 64.

Αγριορνιθες, Fabr. αγριοζνιθια II, 1: 29. *gallinæ feræ*.

Αγριοχηναριον *anſer ferus*, II, 1: 29.

Αγρογειτων *confinis, vicinum fundum habens* II, 1: 58. III, 24: 384. in fin.

Αγχιστεια εστιν, οικειοτης ωρισωτων εκ γαμων ἡμιν συνημμενων, συγγενειας εκτῳ I, 10: 175. *adfinitas*.

Αγω. Αγεσθαι γυναικα *uxorem ducere* I, 6: 26. 10: 157. ωρος γαμον 10: 185. επι το βελτιον αγειν 12: 239. αγειν επι το δικαστηριον, vide mox Αγωγη.

Αγωγη *actio*. I, 3: 68, 69. Ἃς δικας εκαλεν οι Αθηναιοι, ταυτας Ακτιωνας καλουσιν οι Ρωμαιοι· Εἰρηνται δε αγωγαι παρα το αγειν τους αγωμονας επι το δικαστηριον. IV, 6: 118. Per ellipſin ſexcenties ſubauditur, veluti: ἡ *in factum* I, 24: 336--7. ἡ *ſubſidiaria* 339. ἡ *in rem* II, 1: 28. ψευδουνῳ τῃ *furti* 30. Confunditur alias cum εναγωγῃ & ενοχῃ, quæ vide.

Αγων, *lis, controverſia*. I, 25: 348. του αγωνῳ κρατειν 357.

Αδεια *Licentia, facultas*. Αδειαν διδοναι του ελευθερον I, 6: 103. &c.

Αδελφων αρρενων η θηλυων παιδες *fratrum ſororumve liberi* I, 10: 169. Sic uno hoc loco in omnibus legitur, ſed legendum θηλειων, uti alias occurrit III, 3: 102. & 5: 113 &c. Αδελφοι οι θειοτατοι quinam ſint, docet TH. vel potius Gloſſator I, 25: 350.

Αδεμπλευω *adimo*, II, 20: 466. Mirum, cur Græci pleraque ex verbis Latinis, quæ in ſuam linguam tranſtulerunt, a ſupinis formarint. Ejuſdemmodi ſunt αδλευω, αδιεδικαλευω, αδσιναλευω, εμαρκιπαλευω, πετιλευω, ρεπεδιατευω, & alia ſexcenta ſuis inveniendа locis.

Αδεσποτα ωραγματα. *Res nullius, in nullius dominio*. II, 1: 3.

Αδηλῳ πατης I, 4: 75. *incertus pater*.

Αδιαδοχῳ τελευτα *ſine ſucceſſore moritur* II, 6: 147.

Αδιαθετῳ *Inteſtatus* I, 15: 271 &c. εξ αδιαθετου κλησις *ſucceſſio ab int.* I, 11: 196.

Αδιακοπως *ſine intermiſſione* III, 1: 10.

Αδιακριτῳ *Indiſtinctus* II, 25: 616.

Αδιακριτως *indiſtincte* II, 15: 351.

Αδιατιμητῳ ἡ ελευθερια I, 6: 130. quod Connanus fruſtra carpit. Vid. addenda ad p. 76.

Αδιαφορον *indifferens* II, 1: 19 &c.

Αδικεω. Αδικουνται οι δανειται I, 6: 110. *Creditores fraudantur*.

Αδικημα *culpam*, & αδικιαν *iniquitatem, injuſtitiam* interpretatur IV, 4: 87--8.

Αδιλια εστι ωρισελευσις I, 2: 60. ſed vide ibi lect. *17.

Αδιουδικατευω IV, 17: 399, 402, 405.

Αδιτευειν την κληρονομιαν *adire hereditatem* I, 6: 104.

Αδιατιων. De Græca ſcribendi ratione vid. pag. 91. lect. 29. Αδιατοι εισιν, οι εξ αρρενογοτιας ημιν συναπλομβοι I, 10: 159. 15: 273. III, 2: 54. η αδιατιων I, 10: 160. 161. 166. &c. τα αδιατικα δικαια I, 16: 279. Οι αδιατοι λεγονται και λαγιτιμοι, τουτεστι νομιμοι, και κοσματοι ηγουν φυσικοι I, 10: 161.

Αδελαν II, 1: 70. & ceteris locis omnibus levigato ſpiritu ſcriptum invenio: niſi quod unico II, 10: 244. vetuſtiores Lugdunenſi editiones aſperum per errorem adpinxerunt.

Αδιγνατευω ητοι ωθωσκυρεω III, 8: 168. ſqq.

ὁ Αελιος Σεντιος νομος I, 14: 263. & omiſſo νομος I, 5: 86. ubi vid. not. *e*.

Αενναον ὑδως *perennis aqua* II, 1: 4. not. *m*.

Αερια ζωα I, 2: 17.

Αζημιος αποβασις *Eventus innoxius*, *indemnis* I, 6: 112. το αζημιον *Indemnitas* I, 24: 332, 337 &c. ἡ *in factum* η το αζημιον 336, ubi gloſſema eſſe credo.

Αθανασια. Ἡ φυσις δια του γαμου και της εντευθεν παιδοποιιας την αθανασιαν τοις ζωοις εμηχανησατο I, 2: 18. ubi vid. notas.

Αθανατος. Τας εχθρας αθανατας μενειν εκ ενεστι I, 2: 38.

Αηρ. Χωρα βαρυτατους αερας εχουσα I, 8: 143.

Αθεμιτοι γαμοι I, 10: 188. Juſtin. *prohibitæ nuptiæ*, Curt. *illicitæ*, nos *nefariæ*.

Αιρεσις *conditio*, *lex*. αιρεσει καλη πωλησαι I, 8: 142. αιρεσεις βαρειαι 143. ὑπο τοιαυτην αιρεσιν διδομεν επιτροπον I, 14: 266. εφ' οσον ἡ αιρεσις η ὑμερα ηρτηται I, 20: 301. *quamdiu conditio vel dies pendet*: εξεχεται 302. εκβαινει I, 22: 319. Εαν μητηρ επι ταυτη τη αιρεσει γραψη υιους κληρονομους Modeſtinus L. I. Excuſatt. in l. 21. de tutor. & curat. datis. ἡ αιρεσις ἡ τη διαθηκη ωθοσγραφεισα πεπληρωται Idem L. II. in l. 2. de Excuſatt. utrobique Ant. Auguſtinus in ſingulari ad Modeſt. libello (Tom. IV. Theſ. Otton.) recte *conditionis* vocabulum habet: quare miror, cur in l. 6. §. 2. eod. (ubi exſtat και αιρεσεις τινες ωθοσκειμβαι τω νομω) verterit: *diviſio quædam civitatium lege facta eſt*. Quem magni Viri errorem ſignificare mihi videtur Cujacius VI. Obſerv. 6. his verbis: *dum αιρετικα legata interpretantur eſſe optionis legata, & in Modeſtino αιρεσεις diviſiones; ego condicionalia & condiciones.*

Αιρεσις *Conditio*, *ſtatus*. I, 5: 86. απλην ἡ των απελευθερων αιρεσις 90. την οικειαν αιρεσιν κακλιονται I, 21: 309. &c.

Αιρετικως *conditionaliter* II, 19: 428—9.

Αιρετος δικαστης *Receptus arbiter* IV, 6: 119.

Αιχυνομαι. Vid. notam *h*. & addenda ad I, 10: 164.

Αιτησις. Εν αιτησεσιν ησαν αι δικαιολογιαι III, 9: 204. *Bonorum poſſeſſiones peti ſolebant; in petitione conſiſtebant.*

Αιτια ευλογος *juſta cauſa* I, 6: 117. &c. σεμνη *honeſta* I, 11: 199.

των Αιτιασεων βιβλιον, *libellus conventionis*. IV, 6: 174.

Αιτιον αμφιβολιας γεγονεν εκεινο I, 10: 153. αιτια της αισχυνης ωθοτωται 179.

Αιωρας χαριν, *geſtationis cauſa*. Sic reſtitui IV, 1: 15.

Ακεραιος μενει ἡ ελευθερια *integra*, *ſalva manet lib.* I, 16: 281. σωα και ακεραια φυλαττειν τινος πραγματα I, 24: 330. ακεραιοι ἡμεραι, *integri, pleni dies* I, 25: 361. ubi vulgo ακαιρεοι & ακαιρεοις.

Ακινδυνος ὁ φονος, *Impunis cædes* I, 8: 139. —νως 138. & 25: 345. *impune, ſine periculo.*

Ακοη & Ακοαι, *Auditus* pro *auribus* I, Pr: 6. II, 20: 449. II, 23: 596. III, 6: 134. ubi opponitur τοις οφθαλμοις.

Ακολαστος, *Impudicus*, *luxurioſus*. Curtio *improbus* I, 10: 186.

Ακοντιον. Sic interpretatur vocem Lat. *telum* IV, 18: 412.

Ακριβειαν πολιτικην I, 13: 248 & 254. Janus a Coſta in Comment. Inſtit. pag. m. 135. interpretatur *diligentiam juris civilis*; Curtius ſimpliciter *jus civile*; ego *juris civ. rationem*. κατα την ακριβειαν I, 10: 184. *ad juris ſubtilitatem*, Ακριβεια παλαια I, 21: 314. *vetus juris ſubtilitas & rigor*, ubi Curtio *ſolennitas* placuit. Idem II, 10: 250. *juris regulas* vertit, ubi vel *rigorem* vel *ſolennitatem præfero*, uti & II, 11: 260. πολλης ακριβειας εχομβη παραφυλακη, ad q. l. Gavellius hoc monebat: Vide, an placeat, *adcuratio*. Cic. [in Bruto de Claris Orator. c. 67.] in inveniendis componendiſque rebus mira adcuratio.

Ακριβει και πολιτικω λογω, τουτεστιν τω ιδικω των Ρωμαιων *ſtricta & civili ratione* II, 1: 17. ubi me vide in nota *r*.

Ακροασθαι τινος *Audire quem*, *de judice* I, 2: 44. 58. &c. unde *judico* reddidi I, 26: 364. II, 11: 264 &c. ὁ ακροατης *judex* I, 26: 365. qui & ὁ ακροωμενος IV, 4: 98.

Ακρω

Ακυρον εξουσιαν interpretatur vocab. *Poteſtatis* I, 8: 138.

Ακυρωτα ἡ ελευθερια, *manumiſſio irrita eſt* I, 6: 115. ὁ Αελιος Σεντιος ακυρους τας ελευθεριας 116. &c. ακυρος ἀληθινη *irritum teſtamentum* II, 13: 293.

Ακωλυτον *licitum* II, 15: 347. &c. ακωλυτως *licite, ſine obſtaculo*, I, 6: 125. 7: 134. 10: 155. &c.

τῃ Αληθεια *vere*, (in waarheid) I, 12: 230. απ' (nonne επ') αληθες I, 19: 294.

Αλλα pro αλλα και I, 15: 277. Pro eodem αλλα γαρ I, 20: 301. Αλλα vel αλλ' ουν *tamen, attamen* I, 6: 107. I, 11: 215. II, 1: 74. Similia ex aliis profert Clariſſ. Dorville ad Charitonem pag. 50. Αλλ' ουδε *quin, immo nec* I, 10: 186. II, 1: 43. III, 1: 23.

Αλληλοπρογονοι *Comprivigni* I, 10: 181. ubi utramque vocem adv. Curtium defendimus.

Αλογος των οικετων αναιρεσις I, 8: 140. αλογως *ſine cauſa juſta* I, 11: 201.

Αλυβιων (Fabr. 2. αλλυβιων) εστιν ἡ αφοσκλυσις ἡ αφοχωσις II, 1: 32. &c.

Αλσους φιλοκαλια, Synopſis Baſil. l. 79. *de V. S.* proprie *nemoris politio*, ubi textus Lat. habet *arbuſti paſtinatio.*

Αμαρτημα *crimen, delictum* I, 12: 224.

Αμαθρεπλος vide αναθρ.

Αμαχον εστι II, 1: 26. *extra controverſiam eſt.* αμαχως I, 11: 197. 12: 219.

Αμβλωθηναι *abortum feciſſe* II, 13: 299.

Αμειωτος εξουσια I, 8: 146. *imminuta, illibata poteſtas.*

Αμελει & αμελει τοι. *Nimirum, ſcilicet, utique, ſane, profecto, immo, itaque, adeo* I, 2: 52. 25: 345. & 362. II, 1: 6, 24, 30. 13: 292. IV, 1: 12.

Αμεσως onmiddelijk, vulgo *immediate* I, 12: 231. ubi vid. Gothofr.

το Αμεταχινητον και βεβαιον *Immutabilitas & firmitas* I, 2: 66.

Αμοιβαδον ὑποκαθισαν *invicem ſubſtituere* II, 15: 349.

Αμοιρεω των εκ πλαγιων III, 6: 146. *collaterales cognatos non habeo.*

Αμυδρως εναντιουσθαι *obſcure adverſari* III, 1: 48.

Αμφιβολον πραγμα *Res ambigua, dubia, controverſa* I, 2: 42. αμφιβολια 43. τα αμφιβολα τεμνειν I, 6: 119. αμφιβολιας αιτιον γεγονε πρεσβυτερος I, 10: 153.

Ανα χιλια λαβειν *quum ſinguli millena accipiunt* I, 12: 230. ανα τρεις εχοντες ογκιας II, 14: 340. *ſinguli quadrantem capientes.* ανα μιαν και ἡμισυ ογκιαν καταλιμπανειν *ſesquiunciam ſingulis relinquere* II, 18: 414. &c.

Αναβρυτα ὑδατα Synopſis Baſil. in l. 79. de V. S. *ſcaturientes aquæ*, ubi textus Lat. *Salientes aquæ.*

Αναγκαια σωματα, οἱον συζυγιες και κατα αγχιστειαν τινι συναπτομενοι I, 26: 368. *Neceſſarii, Propinqui.*

Αναγραφω. Και τα λοιπα ζωα ὁρωμεν εν τοις τιμασι τουτον τον νομον αναγεγραμμενα I, 2: 18. *accenſeri, adnumerari, computari.* φανερα αιτια εις αχαριστιαν αναγραφομενα, al. αναφερ. II, 7: 171.

Αναγειν εις τυχην εκ οφειλομενου το εν ὑστερᾳ ον εξουσια I, 14: 266.

Αναθρεπλος, αναθρεπλη. I, 6: 125. ubi Nannius mutat in ἀμαθρεπλος -- πλη, quia vulgo ſequitur, τουτεστιν ὁμογαλακτος. Ego per tranſpoſitionem refero ad ſuperius αλουμενος, αλουμενα. Vid. not. pag. 74.

Αναιρεισθαι *occidi* I, 3: 72. της αδελφιωνος αναιρεθεισης (*ſublata*), απολελυται (lego απολλυται) και ἡ κογνατιων I, 10: 166.

Αναιχυνθεισα και την της φυσεως εξυβισα αιδω γυνη I, 26: 367.

Ανακαλειδθαι εκ βασιλεως φιλανθρωπιας *Revocari, reſtitui.* I, 12: 222. εις το αρχαιον χημα I, 5: 89. Ανακαλων confunditur cum ſequenti ανακλων, quod vide.

Ανακλαω *reflecto, retorqueo, replico.* επι ενιαυτον ὁ δικαστης ἑαυτον ανακλᾳ IV, 3: 81. οιδας, ὁτι ὁ δικαστης ανακλᾳ ἑαυτον εις τ'υπισω επι ὁλοκληρον ενιαυτον IV, 6: 165. εις τ'υπισω ανακλωμενε τε ενιαυτε IV, 15: 366. Participium hujus verbi ανακλων confunditur cum ανακαλων IV, 3: 70. & 72. vid. lect. 24. & 30. cum mea nota *o.* pag. 759. & 760.

Ανακολουθα ſive INCONSEQUENTIA, ſub quibus varias vocum εναλλαγας, aliaſque ακυρολογιας hoc loco complector, tam magno apud noſtrum inveniuntur numero, ut ea vel ſola Lectori æquanimo & Theophilinæ lectioni adſueto perſuadere debeant, hanc paraphraſin ab ipſo Anteceſſore non fuiſſe editam & expolitam, ſed extemporalium prælectionum inſtar ex ore dictantis magiſtri ab auditoribus exceptam. Talis enim Lector ignorare non poteſt, quam puro ac ſimplici, ve-

nuſtoque & perſpicuo alias ſtilo ſcribere ſoleat. Omnia hic perſequi, & inutilis & tædioſus labor foret: quare paucis, attamen ſat multis, hic defungar exemplis, prout ſub manum venient. Pag. 2. cap. 1. legimus: ὡσε ἑκατερον -- καιρον ορθως κυβερναθαι, και ὁ Ρωμαιων βασιλευς αποφεροιτο νικας, ubi cohærentia flagitat, και τον P. βασιλεα αποφερειν νικας. Pag. 6. cap. 6. ὡσε τοις νεοις εξειναι - - - αλλα - γινωσκοντες - - μανθανοιεν. Pag. 54--5. cap. 86. φησι γαρ, εαν τις - - - c. 87. ελευθερωθη, εγενετο δεδιτιτ. απελευθερ. ubi Curtius ſenſum recte ſic expreſſit: *Ait enim, ſi quis - - - manumiſſus ab eo fuerit, libertinum dediticium hunc fieri.* P. 112. cap. 196. ει δε ὁ φυσικος πατης &c. επι τουτων γαρ των θεματων. In hac αποδοσει particula γαρ locum proprie non invenit, quam idcirco Curtius & Fabr. in 2. omiſerunt; ſed THus longioris ωεθτασεως immemor, novam hinc periodum incipit. Pag. 32. cap. 51. εαν γαρ τινα -- φιλοτιμηθητα -- εαν εν συμβη, ubi poſterius εαν ουν valet και, quomodo Curtius quaſi correxit. Pag. 262. cap. 92. Επειδη δε των πραγματων τα μεν εστι σωματικα, τα δε ασωματα - - - - εκπιπτοντες εν ωδε των σωματικων. Ubi illud επειδη nullius nunc eſt uſus. Pag. 335. c. 240. Πασα δε ἡ τοιαυτη παραφυλακη - - - προσεθειτα, ubi ſenſus dativum flagitat, πασῃ δε τῃ &c. Vide ibi notam *p.* Pag. 655. c. 323. *Cum morieris*, επερωτων η επερωτωμενος, ἡ επερωτησις ερρωται. Rectius foret, επερωτωντος τινος η - - μενου. Ceterum de nominativis, ita dictis abſolutis, ſatis dixi in *Belga Græciſſante*. Alia etiam anacolutha occurrunt P. 76. l. 72. P. 106. l. 22. P. 132. l. 48. P. 134. l. 59. P. 148. l. 1. P. 163. l. 18. P. 165. l. 15. P. 169. l. 2. P. 478--9. not. *d.* & *e.* P. 652. l. 35. Pag. 107. c. 189. a plurali επεχθησαν παιδες, deflectit ad ſingularem, αλλ' εστι φυσικος ὁ παις. Perſonas miſcet Pag. 467. c. 512. ελεγκτευσε τις . . . . εχον· η και ὑτως ειπον. quod quidem Fabr. in 2. mutavit in εχειν & ειπειν, ſed variantes ſecundæ nullam merent fidem, ut alibi dixi. Sic P. 644. c. 299. ει τις ωεθαιμα επερωτησῃ σακρον η βελιγιωσον, ὁωξ ανθρωπινου δικαιου επιξενοι ειναι, ubi vid. not. *g.* Pag. 749. c. 51. ὑωοκλευσας εξειναι τῳ δεσποτῃ το οικειον ωεθαιμα και βιᾳ δυνασθαι λαμβανειν. ubi vel εξειναι vel δυνασθαι ſuperabundat. De vacanti vocabulo αυτος dicam infra h. v. Pag. 184. c. 334. ωεθωπον correlatum habet εκεινος, ſed hoc & ſimilia non ſunt tanti.

Αναλαμβανω *Repeto, reitero.* Vid. totum locum III, 19: 310.

Αναλιαι (Fabr. αναλ.) αγωγαι IV, 12: 306. & 310.

Αναλογως και εξ ισε *viriliter & ex æquo* II, 18: 414.

Αναμελαξυ τινων I, 10: 184. Fabr. ſimplex μελαξυ habet.

Αναμφιβολος *indubius, ſine controverſia* I, 10: 156. —— λως III, 14: 248.

Αναπαυειν ἑαυτον εν καλυβῃ *in caſam ſe recipere* II, 1: 7.

Αναπλυχθεισης ητοι ανατρεπεισης της ουσουκαπιωνος *replicata ſ. reſciſſa uſuc.* IV, 6: 137.

της Αναργυελιας παραγραφη *Pecuniæ non numeratæ exceptio* III, 21: 356.

Ἀναρρυσις (al. male αναρρησις) των αιχμαλωτων *Redemtio captivorum* II, 1: 9.

Αναστρεφομαι κακουργως ωε τι I, 26: 373. *malitioſe in re verſari.*

Αναστροφη και πολιτεια. Vid. IV, 8: 275. not. *a.*

Ανατροφη *educatio* I, 2: 18. quæ auctori Eclogæ αναγωγη, monente D. Gothofr.

Αναφαινεσθαι *exſiſtere, repente adparere.* αναφαινεται ευθεως κληρονομος τῳ παιδι ὁ παις II, 16: 359. αναφανεις κληρον. ὁ παις 362. μετα τελευτην του παιδος ευθεως ανεφανη &c. II, 19: 433. ὁ δυωδεκαδελτος ποτε μη αναφαινεσθαι ποιει . . . ποτε δε αδιτευειν III, 9: 172. ubi vid. Fabr. & cap. 177. idem repetitur. Sic in Baſilicis Tom. V. pag. 233. A. το της αναφανσεως δικαιον Fabrotus optime vertit, *ipſo jure heres exſiſtit*: adde ſeq. pag. A.

Αναφερω. Ἀτινα αναφερεται ὑωο την δεσποτειαν των καθ' ἑκαστον ανθρωπων *quæ ad dominium referuntur ſingulorum* II, 1: 17. Adde ſupra αναγραφω. ὡς αναφερει αυτον *ut refert de eo, ut citat eum* II, 14: 321. Sic Schol. Baſil. ad l. 5. *Qui & a quib. manum.* Ταυτα ειπονλα τον Ιουλιανον αναφερει και ὁ Κελσ. εν τοις Διγεσθις αὐτε. Suidam habere, ανεφερον, ανεμιμνησκονλο monuit Gavellius.

Αναφορα αρχοντος ωεθς βασιλεα *Præſidis relatio ad Cæſarem* I, 2: 42.

Αναφυονται πραγματα *Exſiſtunt, exoriuntur* I, 3: 69. αναφυεται τι παραδοξον I, 6: 128. αναφυομενη ὑωοθεσις I, 2: 45.

Αναφωνειν εις ευχαριστιαν IV, 6: 154. εις ελευθεριαν 155. *Provocare, proclamare.*

Ανα-

Αναψηλαφᾶν *retractare, resumere* I, 6: 127.
Ανδραποδον *mancipium, servus* I, 5: 96. &c.
Ανδροφονια *homicidium* III, 19: 336.
Ανελλιπης του νομου αυθεντια *plenissima, perfectiss. juris auctoritas* II, 17: 399. ανελλιπως II, 12: 289. &c.
Ανελπιστα αυτοις τα της παιδοποιΐας I, 11: 210.
Ανεμποδιστως *sine obstaculo aut impedimento* I, 14: 256. &c.
Ανεμφανιστος δωρεα, *donatio non insinuata, non relata in acta publica* II, 7: 169.
Ανενεργητος *inefficax* II, 4: 116. III, 17: 283.
Ανενοχλητος μενω *molestiæ expers maneo, non inquietor* III, 26: 414. το ανενοχλητον αποτων δανειστων παρεχειν τινι *a creditoribus securum præstare* II, 19: 433. 23: 568.
Ανεξεταστως *inexplorate, inconsulto* II, 8: 188.
Ανεπαισθητως *non sensibiliter, sine cujusquam intellectu* II, 1: 33--4.
το Ανεπιβουλευτον εχει ὁ παις II, 16: 370. *ab insidiis tutus erit filius.*
Ανεπιληπτος νομοθεσια *inculpatus, irreprehensibilis* I, 2: 54. ανεπιληπτως, *inculpate, sine reprehensione* 65. II, 10: 245. &c.
Ανεπιτηδειος *inidoneus, inutilis, impar.* I, 23: 326. 25: 351.
Ανευθυνος *qui non tenetur nec obligatur,* (onaan-sprekelph) II, 20: 476.
Ανεχομαι *sustineo, audeo.* Ουδεις ανεξεται εισελθειν τη κληρονομιᾳ I, 6, 104. Hoc verbi intrusum aut corruptum videtur IV, 15: 371. ubi vid. not. *g.*
Ανεψιος *fratris filius.* I, 19: 294. Συμβαινει δε, ου μονον αδελφον αδελφῳ γινεσθαι φιλοτεκνιαριον επιτροπον, αλλα και ΘΕΙΟΝ ΑΝΕΨΙΩι, και πατερα παιδι. & cap. seq. Θειος δε ανεψιῳ, τινα τροπον; An alio etiam loco hanc vocem sic accipiat Theophilus, ignoro. Occurrit quidem I, 10: 158. it. I, 15: 273. & III, 2: 54. ubi collateralium exempla proponit hæc, οἱον αδελφος αδελφη, θειος θεια, ανεψιος ανεψια. sed dubium, anne *consobrinum* aut *patruelem* significare voluerit, quomodo & Curtius & Fabrotus expofuerunt: idemque me ex incogitantia feciſſe, nunc pœnitet; inprimis, quum Basilici L. XXVIII. Tom. IV. pag. 282. A. & Harmen. IV. tit. 6. §. 5. subjungant εξαδελφος εξαδελφη, quo nomine *patrueles & consobrinos* venire, nullum est dubium. (Sic enim Bas. eod. pag. 284. D. & Harm. eod. §. 22. την συγκληρον του θειου η της θειας, τουτεστι την εξαδελφην μου.) Ergo & Theophilus in posterioribus locis sibi potius constet, & intelligatur *de fratris aut sororis filio, filia*; nec tantum mea THi, sed & versio tam Basilicorum Fabrotiana, quam Harmenopuli Merceriana emendetur, qui male ανεψιος ανεψια, εξαδελφος εξαδελφη, reddiderunt *consobrinus consobrina, frater patruelis, soror patruelis.* Ipse quoque Harmenop. clare sqq. locis ανεψιον ανεψιαν ad *thium ac thiam* refert, ut IV, 6: 12. ὁς (θειος) και τριτῳ βαθμῳ εστι προς τον ανεψιον η την ανεψιαν αυτου, ubi Mercerus recte *fratris aut sor. filium filiamve.* it. §. 14. ὁταν θειος και ανεψιος ανεψιαν και θειαν λαβωσιν &c. it. VI, 4: 2. η ανεψιος εις την τ̃ θειου γυναικα &c. Denique & Nomenclator D. Gothofredi in Harm. eamdem vocem male interpretatur. Possem equidem multas in utramque partem Grammaticorum sententias addere, sed præfero lectores ad noviſſimas Thomæ Magistri & Phrynichi editiones remittere, & coronidis loco subdere Magni Cujacii *observationem* ex L. VI. cap. 6. ubi vel Hervetianam Basilicorum, vel Mercerianam Harmenopuli versionem notare videtur. Sic autem scribit: „ Ανεψιον ple-„ rique *consobrinum* interpretantur; per-„ peram, si locum spectas, cui adhibe-„ tur ea interpretatio: nam & pro *con-„ sobrino* veteres dixerunt, vel Zonara „ teste in Basilii epistola ad Diodorum „ his verbis: πολλαχου δε εφηλαι (l. εἰρηνται) „ παρα τοις παλαιοις τῳ των ανεψιων ονοματι καλουν-„ μενοι οἱ εξαδελφοι. Alias vero ανεψιος re-„ fertur ad patruum, avunculum, ami-„ tam, materteram; εξανεψιος ad patruum „ magnum & ceteros, μακρος ανεψιος ad „ propatruum, proav. proam. promat. „ Εξανεψιων nomine usus est Menander, „ sed alio sensu, pro his scil. qui postea „ dicti sunt τριτοεξαδελφοι". Etc.
Ανηβος *impubes* I, 11: 198. &c.
Ανθισαμαι *oppono me, contradico* I, 24: 333.
Ανθρωπινος. Ει τι ανθρωπινον αυτῳ συμβῃ II, 7: 163.
Ανθυπατος *Proconsul* I, 5: 85. ανθυπατου ληγατος I, 26: 364.
Ανιοντες (*Adscendentes*) εισιν, οἱ ημας γεγεννηκοτες I, 10: 158. I, 15: 272. III, 2: 53. *Parentes* λεγονται παντες οἱ ανιοντες I, 12: 218.
Ανισχυρος ἡ αυθεντια I, 21: 312. *invalida & vana est auctoritas.* ανισχυρως *non recte, non jure* I, 23: 325.

Ανοητος *demens* I, 23: 327. cum not.

Ανονησος *inutilis, frivolus* I, 3: 69. III, 18: 287. & 290. atque alibi, quibus in locis vulgo ανωνησος legebatur, quod foret *inemtus*.

Αλλαλαγη *Permutatio* II, 6: 127.

Αλλελλογος *Compenſatio* III, 25: 398. αντελλογιζεσθαι τα εποφειλομενα IV, 6: 189.

Αλλεποφειλω *contrà, viciſſim debeo*. IV, 6: 188. &c.

Αλλεχεσθαι της επιτροπης *tutelam ſuſcipere* I, 20: 302. της διοικησεως *adminiſtratione fungi* I, 25: 344. Aliter Scholiaſtes Harmen. I, 15: 8. Αλλειχου συ της ασαφειας της συμφωνιας, quod bene vertit Mercerus: *excipiebas pacti obſcuritatem.*

Αντιγραφην ποιεισθαι προς τινα *Reſcriptum ad quem remittere* I. Pr. 12. Αντιγραφη βασιλικη vel βασιλεως I, 2: 42. II, 194: 212. αντιγραφει ὁ βασιλευς I, 2: 42.

Αντικειμενοι *oppoſiti, contrarii, diverſi* I, 5: 82.

Αντικηνσωρ *Anteceſſor*, Pr. 5. Uti poſt Cujacium XII. *Obſerv.* 40. Broeus in *Expoſit. Inſtit.* p. 18. Fabrotus in notis ad THum, Bynkerſhoekius VI. *Obſerv.* 3. & H. Mylius *Hiſt. THi* pag. 34--5. in hujus vocabuli ſignificationem inquiſierunt: ita liceat mihi de Græca ſcribendi ratione quædam adjicere. Primo de ιωτα in αντι pro Latino *e* in *ante* obſervo, illud forte non tam a Græculis Latinam præpoſitionem cum ſua permutantibus ortum eſſe, quam ipſam Romanorum pronuntiationem ei rei anſam præbuiſſe. Ut enim nihil de promiſcuo vocalium E & I uſu in *here* & *heri*, *ſaltem* & *ſaltim*, *mare* & *mari*, *vulpes* & *vulpis* &c. dicam, nonne *anticipo*, *anticus* & *antiquus*, *antilena*, *antiſto* & *antiſtes* ex *ante* ſunt compoſita? poteſt ergo, ut & *anticedo* veteres dixerint. Deinde de N inſerto in ſyllaba penultima audiamus prius PACIUM, qui ad XII. Tab. pag. m. 67. de eodem *Anteceſſoris* vocabulo agens ait: „ Recentiorum Græcorum eſt, literam „ *v* ſive *n* peregrinis verbis corrupte in„ terjicere, quo nomine rideri ſolent, „ cum Italice loqui volentes pro *Rodi* „ dicunt *Rondi*, pro *adeſſo andeſſo*, pro „ *repoſo rempoſo*, & alia ejuſmodi". Atqui quod de recentioribus ſcribit Græcis, apud vetuſtiores quoque Romanos locum inveniſſe, ex ſequentibus patebit. Salmaſius ad Hiſtor. Aug. Tom. I. pag. 550. a. *thenſaurum*, *formonſum*, & Gallicum jongleur pro Lat. *joculator*, ac lanterne pro *laterna*, & Tom. II. pag. 578. alia adfert. Sic in Pandectis Florentinis *totiens*, *vicenſimus*, *Peloponnenſi*, *ſemenſtria*, *nanctus*; & contra *prægnas*, *prægnatis* &c. legimus. Multa his ſimilia ex Briſſonii *Parergis*, Auſonii Popmæ L. I. *Antiq. Locut.* & Voſſii *Etymologico* addi poſſunt: ſed nunc non aliud probabo, quam litteram N ante ſibilum modo addi, modo ſubtrahi. A *pando* igitur & *ſcindo*, *findo*, *fundo* fiunt *paſſus*, *ſciſſus*, *fiſſus*, *fuſus*: a *metior*, *menſura* ac *menſis*, & hinc rurſus *ſemeſtris* &c. *Uxor*, *conjux*, *nix*, *ſtrix* derivantur ab ungo, jungo, ningo, σειγξ. Antiquorum fuit *fros*, *Coſus*, *coſul*, *teſus* pro *frons*, *Conſus*, *conſul*, *tenſus*. De μινσωριον pro miſſorium vide notas ad THum *de R. D.* §. 44. De καντηρατον & καντηριον vid. Nobiliſſ. RÖVER *ad Gloſſ. Nom.* pag. 91. Contra Græci dicunt Ουαλης, Κλημης, Ὀξυνσιον pro Lat. *Valens*, *Clemens*, *Hortenſius*. Immo Velius Longus apud GESNERUM in nota ad auctores *de R. R.* pag. 855. „ Sicut Cicero, „ qui *foreſia* & *Megaleſia* & *Horteſia* ſine „ *N* litera libenter dicebat".

Αντιλαμβανεσθαι της επιτροπης *tutelam ſuſcipere* I, 14: 256. I, 20: 301. των οικειων πραγματων *ſua gerere negotia* I, 25: 351.

Αντιληψις *compenſatio*, *mutuum commodatum* III, 24: 386. eoque forte ſenſu capiendum hoc vocabulum in Harm. I, 16: 9. ει μη καλη πιστι, τυτεστιν αγορας, η δωρεας, η ανταλλαγης, η αντιληψεως τροπω ταυτας εκτησαντο, ubi Mercerus habet *vendicationis nomine*: Goth. in Nomencl. *vindic. vel defenſionis nomine*, addens: *niſi forte inibi legendum* αντιχρηστεως. Qua jam correctione non opus erit.

Αντιφωνεω *reſpondeo*, *conſtituo* IV, 6: 143. ſqq. αντιφωνησις *conſtitutio*, *conſtitutum* (*ſolvendæ in certum diem pecuniæ*) 145. Conſule Goth. Nomencl. ad Harmen.

το Ανυβεγσον τω τελευτησαντι αδιεγινετο I, 6: 107. *fama illæſa*, *honos ſalvus. Defuncto nulla infertur ignominia.*

Ανυποστατος ἡ διαθηκη *teſtamentum ſubſiſtere nequit* II, 13: 292.

Ανυεται το δικαστηριον *judicium peragitur* I, 21: 314.

Αναδει-

Ανωθεν φιλοτιμηθεισαν νικαν *ſuperne, cœlitus, divinitus conceſſæ victoriæ.* ανωθεν πάλι των αυτων δικαζεσθαι *denuo, rurſus.* IV, 11: 295.

Ανωτατη των πραγματων διαιρεσις *ſumma rerum diviſio* II, 1: 3. οἱ ανωτεροι *ſuperiores, majores* I, 10: 158. ανωτερω ſupra, ſuperius I, 14: 261. &c.

Αξιοπιστος *fide dignus, idoneus* I, 23: 327, 331. ποσοτης *ſumma ſatis magna, idonea* IV, 6: 229. μηδεν αξιοπιστον επικλησαμενος IV, 14: 345. το αξιοπιστον της πολιτειας *gravitas, dignitas vitæ* IV, 4: 99.

Αξιουμαι *dignus habeor* I, Pr. 7. *donor* I, 2: 22. *Merere* III, 11: 217. ubi Fabr. male accuſ. habet pro genit. αβσολβτιω ος αξιωμα IV, 16: 381. αξιοω *volo, cupio* I, 2: 43.

Αξιωμα *Dignitas, ordo.* Το των ἱππεων Ρωμαιων αξιωμα ἰω ὑποβεβηκος την συγκλητικοτητα I, 6: 121. γραπτειας η ὑπατειας αξιωμα I, 12: 225. κατ' αξιωσιν *Precario* IV, 15, 365.

Αορισως (indefinite) ſic Latinum *inter ceteros* vel THus vel gloſſator reddit II, 13: 296.

Απαιδια *orbitas liberorum* III, 19: 322. απαιδα (*improlem, ſine liberis*) τελευτησαι I, 12: 240. απαιδων ουσιαμυδια ἡ υιοθεσια I, 11: 191, 193.

Απαιτησις πραικος *Dotis repetitio* I, 10: 188.

Απαλλαγη δουλειας *ſervitutis liberatio* I, 12: 218. παθες *vitii & incommodi ablatio, diſceſſio* I, 24: 330.

Απαλλαττειν τινα της δουλειας I, 6: 131. &c. *liberare quem ſervitute, manumittere.* απαλλαττεσθαι της ὑπεξουσιοτητος *liberari poteſtate, emancipari, manumitti* I, 5: 81, 97. &c. απαλλαγεντες τε παθες *vitio liberati* I, 11: 208. unde cap. 210. pro απαλλαγυτος τε παθες legendum απαλλαγυτα.

Απαλλοτριωσις *abalienatio, tranſlatio* II, 8, 183.

Απατορες παιδες *ſine patre liberi* I, 10: 188. Vid. not.

Απεγγονος — νη *abnepos, abneptis* III, 6: 127. &c.

Απελευθερος *libertinus, libertus* I, 3: 74. ſqq. I, 5: 80. ſqq. Ignorant enim Græci diverſam *libertini & liberti* acceptionem pro diverſa aut ad ingenuos ac ſervos aut ad patronos relatione. Et perperam Marcilius Theophilum notat, quaſi απελευθερος proprie ſit *libertus*, απελευθερικος *libertinus* ſecundum gloſſas Philoxeni; nec ſatis bona fide agit, dum diſſimulat, plene in iis legi: απελευθερος *libertus* — *libertinus*: atque in Gloſſis Nomicis, λιβερτινος, απελευθερων. quod autem ſequitur απελευθεριος *libertinus*, vel vitium ſubeſt pro απελευθερος aut απελευθερικος, vel adjective tantum capiendum, ut idem ſit quod απελευθερικος, quomodo Gl. Nom. habent, λιβεραν πεκελι αδμινιστρατιονα. ελευθεριαν πεκουλιε διοικησιν, ubi Schultingius ελευθεραν emendat: & ſane ελευθεριος *liberale* quid & *ingenuo homine dignum* notat. (V. ἐλλενικωτατος Animadverſionum in Charitonem ſcriptor pag. 134.) ſed απελευθεριος alibi nuſquam adhuc legi.

Απελευθεροτης *libertinitas*, σημερον ατομος εστι κατα μονοειδης στοιχειον I, 5: 83, 89, 101. & I, 8: 136.

Απεργος πραξις *actio minime negotioſa* II, 1: 72.

Απιθανος εστι I, 6: 127. *non perſuadet, ei non creditur.*

Απλουστερον λεγοντες *ſimpliciter dicentes* I, 12: 239. &c. απλως *uno verbo* II, 19: 424.

Απο pro εκ vel ἀφ. I, 5: 86. απετελουντο *Latini Juniani* απο νομου Ιουνιου Νορβανου. 88. απο τε Αελιε Σεντιε ωτομαθησαν δεδιτιοι I, 6: 106. κληρονομειν απο ἀφορμης. Eodem trahas licet I, 5: 91. προς συγγενειαν απο Τερβωνιανης, vel dicas vacare, aut deſignare *a parte*, ut apud Ariſtænetum II, epiſt. 1. pag. edit. noviſſ. Abreſchianæ 73. εστι δε ἡ απο σπορας ἡδιων της απο των δενδρων.

Απο των πολεμιων λαμβανεσθαι *ex hoſtibus capi* explico I, 3: 72. ubi Fabrotus male ὑπο dedit, vid. Not. meam. Contra ὑπο mutavit in ἀπο I, 23: 325. aſt ego ibid. αφ' in ὑφ' vid. lect. 8.

Απο κοιαιτωρων Exquæſtor I, Pr. 5.

Απ' αληθες I, 19: 294. reſcribo επ' αλ. *vere.*

Αποβασις eventus, exitus I, 6: III. 112. &c.

Αποθνομενα πρωσωπα *Perſonæ mortuæ* I, 10: 176.

Αποδεικνυμι *oſtendo, demonſtro, probo.* Ευλογε αιτιας αποδειχθεισης I, 11: 200. του ἁμαρτηματος αποδειχθεντος I, 12: 224. ψευδης ὁ λογος απεδειχθη I, 26: 372. *Oſtendo, facio, reddo.* αναξιον ἑαυτον αποδειξας I, 3: 74. ἡ θεσις του οικετην ελευθερον αποδεικνυσι I, 11: 215. ὁ του παππου θανατος τον εγγονον αυτεξουσιον αποδεικνυσι I, 13: 252. Adde not. *i.* ad I. Pr. 12.

Αποδοκιμαζω *reprobo, adſpernor* I, 2: 49. αποδοκιμαζεσθαι *rejici, cauſam magiſtratui non probare* I, 25: 357.

Αποιχομενος *mortuus, defunctus* I, 2: 42.

Αποκαθιστημι reſtituo I, 12, 222, 226. &c. αποκαταστασις II, 19: 434. &c.

Αποκινειν επιτροπον I, 26: 365, 369. *removere tutorem.* Confunditur cum αποκλειειν III, 1: 15. lect. 29.

Αποκλειει (Fabr. αποκινει) ὁ εγγυτερος του επεκεινα, III, 1: 15. *Excludit (removet) propior remotiorem.*

Αποκληρον ποιειν *exheredem facere, exheredare.* I, 11: 201. II, 13: 292 &c.

Αποκρισεις των σοφων *Reſponſa prudentum* I, 2: 29. I, 24: 337. Αποκρισις αυτοτελης και αναμφιβολος eſt *JCti ſententia:* ὑπεραλλαγη και μετα ενδοιασμου τεθεωρημενη αποκρισις ejuſd. *opinio,* I, 2: 62. ubi vid. not.

Απολαυειν *frui* I, Pr. 7. Vide de h. v. Nerii I, Analect. 21.

Απολιμπανεσθαι της οικειας πατριδος *extra patriam peregrinari* I, 6: 113. της οικιας απελειφθη *domo afuit* II, 1: 28. & ſimpliciter ὁ απολιμπανομενος *Abſens* I, 21: 312. &c.

Απολυται legend. videtur pro απολελυται I, 10: 166. απωλετο ληφθεις ὑπο των πολεμιων I, 12: 234.

Απολυτεραγμονητος *inelaboratus* III, 9: 191.

Απολυειν τινα της επιτροπης *liberare quem tutela* I, 25: 353. απολελυται ἡ κοινωνιων I, 10: 166. (ſed malim απολυται.) Και απολυθη τα συμβολαια τοις μερεσιν III, 23: 363. *& inſtrumenta partibus fuerint abſoluta.* Sic ipſe Imp. in Inſtit. h. l. ſed in l. 17. Cod. de Fide inſtrum. (unde is locus deſumtus) legitur: *a partib. abſ. ſint:* ubi *a* deeſſe in pleriſque monet Charondas. Baſilicorum auctores & Harm. omiſerunt hoc comma brevitatis ſtudio, in Scholiis vero pag. 78. eadem inter alia leguntur, quæ apud THum. Quin & aliud Schol. Baſil. II: pag. 379. pr. & inde Schol. Harm. III, 3: 4. habet: ἡ δε εγγραφος θεσις ου συνισαται, ει μη και απολυθη το θει αυτης συμβολαιον. Erit ergo Latiniſmus, & απολυω, ut *abſolvo,* notabit *perficio, conſummo.*

Απομαμμη *abavia* III, 6: 127.

Απομειουται ἡ θειουσια *Patrimonium deminuitur* I, 6: 113.

Απομαχομαι τινος *contendere, controverſiam facere* IV, 6: 154.

Αποπαππος *abavus* III, 6: 127.

Αποπληρουν τοπον χρειαν Loci neceſſitatem explere I, 2: 21. το χρεος I, 6: 106. τους κρεδιτορας *ſatisfacere* 109, 112. &c.

Απορειν *egere, minus idoneum fieri* I, 20: 307. εν Απορια επιτροπου *deficiente tutore* I, 20: 300. το απορον *inopia* II, 19: 416.

Απορος εγγυητης *fidejuſſor non idoneus, non locuples, qui ſolvendo non eſt, obæratus* I, 24: 337. Αποροι εσιν, ὡ μηδεν ὑπολιμπανεται μετα την χρεων εξαιρεσιν· η ὁτως, ὁ πλειονα οφειλων, ὡν κεκτηται I, 6: 103. quarum definitionum differentiam docet cap. 109.

Αποσβεννυται το δικαστηριον *exſtinguitur judicium* I, 26: 370.

Αποσιωπαω *ſilentio quem in teſtamento prætereo* II, 13: 317.

Αποτεινομαι τινος II, 11: 266. *converſus ad aliquem.*

Αποτελεσμα *Effectus.* την αυτην εκβασιν εχει, και του αυτου ετυχεν αποτελεσματος I, 2: 40. *Ex facto* ſignificat II, 8: 203. τοτε εξ αποτελεσματος ελευθεροθησεται του χρεους, ſicuti *ex poſt facto* apud Harmen. III, 5: 32. *Ex opere facto corpus aliquod perfectum* Græcis αποτελεσμα dici, Labeo docet l. 5. D. *de V. S.*

Αποτεμνεσθαι *capite truncari, decollari* I, 2: 20.

Αποτιθεσθαι την πολιτειαν *civitatem amittere* I, 22: 320. λειψανον *condere reliquias mortui* II, 1: 12. ſqq.

Αποτροφη (pro ανατροφη) των στρατιωτων *ſuſtentatio militum* II, 1: 77. Sic in Baſil. L. LX. pag. 888. A. καταλιμπανεται δε αυτοις [τοις περιστρωμασι] ἡ ἀφθηκαις τα προς αποτροφην και τας αλλας αναγκαιας χρειας αρκουντα, ubi Cujac. *victum* reddidit.

Αποφαινομαι *Pronuntio, ſententiam dico* I, 2: 44, 55. &c.

Αποφασις *ſententia, decretum.* αποφασιν εκφερειν I, 2: 44. vide Δικρετον. Αποφασιν του αρχοντος δεχεσθαι *ſententiam a magiſtratu accipere* 12: 221. το τραχυ της κατ' αυτων εξενεχθεισης αποφασεως 16: 280.

Αργιακλος ἡμερα *dies feriatus, feſtus* I, 5: 85. cui opponitur εμπρακλος, D. Goth.

Απρονοητον καταλιμπανειν, incuſtoditum (onbeſorgd) relinquere III, 1: 104. III, 27: 437. *ſine cura.* Adde ex Harm. I, 28: 30. απρονοητος δουλος.

Απροοπλον χρεος *improviſum debitum* II, 19: 435.

Απροσδιορισως *indefinite* I, 2: 27.

Απροσποιητα θεσπισματα II, 9: 208. *Bona (adventitia) quæ adquiſitionem effugiunt, quæ patri non adquiruntur per filium.*

Απροσωπος

Απροσωπος ὁ δουλος III, 17: 276. απροσωπως *imperſonaliter* 278.

Απροχωρητον ληγατον *ceſſionis expers* II, 20: 498.

Αργα χρηματα *nummi otioſi* III, 26: 418.

Αργυρια τα *Pecunia* II, 4: 112, 15. III, 23: 368. Δει το τιμημα εν αργυριοις ειναι. Sed & ſingulariter occurrit αργυριον III, 24: 380, 385.

Αρκος *Urſus* rectius quam αρκτος. Vide IV, 3: 77. not. *c.* & IV, 9: 279. not. *n.*

Αρμαριον II, 1: 41.

Αρμοδιος δικαιης ηγουν αρχων *Competens* I, 12: 239.

Αρμοσασα ελευθερια *libertas cui competens* I, 6: 127. αρμοζει επι παντος *convenit, quadrat, competit in quemcumque.* I, 16: 357.

Αρραβων, ωνος *arra* III, 23: 361. ſqq.

Αρρενογονια *Adnatio.* Αδηλοι εισιν, οι εξ αρρενογονιας ημιν συναπτομενοι I, 10: 159. I, 15: 273. III, 2: 54.

Αρρενος και θηλειας συναφεια I, 2: 17. παιδες αρρενες I, 19: 294.

Αρρητῳ λογῳ υπεξεφερεν εις την τε πατρος ὑπεξουσιοτητα I, 12: 237. Verti, *arcana ratione*; ſed nunc malo, *tacita rat: tacito modo, tacite & per ſe.*

Αρταω. Τα της ὑπεξουσιοτητος εν ηρτημενῳ εσαι I, 12: 227, 232. *in ſuſpenſo, in pendenti*, ubi vid. Goth. ηρτηται το δικαιον 231. εφ' οσον ἡ αἱρεσις η ημερα ηρται I, 20: 301.

Αρχαιογονια *prima origo* I, 2: 65. 5: 81, 94.

Αρχη *ditio* I, Pr. 2. των Ρωμαιων I, 5: 90. &c. *magiſtratus, poteſtas, imperium* I, 25: 348. &c. Αρχη ελαττουμενη *capitis deminutio* in Rubrica tit. 16. L. 1. ſed ſic THus nuſquam.

Αρχην *Omnino.* Vide JENSII præfat. ad *Stricturas Juris R.* ubi ſæpius imperite verſum oſtendit. Poſſis ita accipere apud noſtrum III, 3: 104. ηνικα μη εσιν επιτροπος την αρχην.

Αρχων της επαρχιας *Præſes provinciæ* I, 2: 43. Αρχοντες της Ρωμης *Magiſtratus urbis Romæ* I, 2: 30. 53. ſqq. αρχων συγκλητικος 31. Επι αρχοντος ελευθερουν, *vindicta manumittere* I, 5: 84. 95. 6: 117. ubi vid. not. 14: 261. Utrum *Præſidem* an *magiſtratum* notet, vid. I, 12: 221. not. αρμοδιος δικαιης ηγουν αρχων 12: 239. Curtius vertit *Magiſtratus*, ego *Præſes*, vid. Δικαιης. Ὁ δε Πραιτωρ ητοι ὁ αρχων 13: 254. *Prætor aut Præſes.* Confer Dorvillium ad Charitonem pag. 407.

Αρχοντικη τιμωρια II, 12: 289. *pœna a magiſtratibus aut præſidibus inflicta.*

Ασβες *calx* unde dicatur, III, 3: 104. not. *d.*

Ασθενεω pro ατονεω, *Deficio, ad legatum vel hereditatem non pervenio* II, 20: 460. & Fabr. 471. ασθενηται ubi Vigl. ατονηται. Το ληγαδιον ασθενει 478. της αἱρεσεως ασθενουσης 514. Adde εξασθενεω.

Ασκητρια *ſanctimonialis virgo.* IV, 18: 419. ubi not. vid.

Ασπαζομενοι γαμους αθεμιτους I, 10: 188. *nefarias nuptias ſectari, amplecti.* την τε πατρος βουλησιν *patris voluntati obſequi* II, 18: 409. των κληρον του τελευτησαντος III, 2: 78. *hereditatem amplecti, admittere.* Adde obſervata Cl. Dorvillio ad Charitonem pag. 42.

τῃ Ασυνηθειᾳ συγκαθεν I, Pr. 10. *deſuetudine obumbratum.* εις ασυνηθειαν χωρειν *in deſ. venire* I, 5: 89.

Ασφαλεια *ſecuritas, cautio.* Ασφαλειαν ποιειν I, 11: 200. ποιεισθαι I, 24: 330. παρεχειν I, 20: 304. *cautionem præſtare, ſatiſdare.* Corruptum videtur in ωφελειαν IV, 1: 24. In tutelarum materia eſt *tuitio* I, 13: 248. το Ασφαλες ποιειν τινι III, 11: 219. *ſecurum quem reddere.* Του ασφαλους τοις κρεωστωρσι χρεοφυλακιου III, 11: 216. ασφαλεστερα ταξις *ſtatus tutior* I, 13: 249. ασφαλεστερα τῃ νεᾳ των εγγυων ἡ δοσις της τε τελευτησαντος μαρτυριας I, 24: 332.

Ασφαλιζομαι τινα *ſecurum quem reddere, ſatiſdare vel cavere cui* IV, 17: 398. Ita etiam capio apud Harmen. I, 4: 25. ubi Mercerus reddidit *ſe purgare.* Noſter porro I, 13: 249. *qui ædes tuentur*, exponit οι τινες τους ναους ασφαλιζονται. Et ſic Harmen. II, 9: 1. οπλοις δε εαυτους μη ασφαλιζεσθωσαν.

Αχολεω. Ηχολημενος (unleidig) απο της στρατειας II, 11: 261. *occupatus in militia.*

Ασωματον εσιν, ὁ νῳ μονῳ γνωριζεται, ητε δε αφῃ η θεᾳ ὑποπιπτει — ασωματον εσιν, ὁ εν δικαιῳ ἱσταται, οιον κληρονομια II, 2: 92. το ασωματον της κληρονομιας *jus hereditatis incorporale* II, 14: 328 & 330. Baſil. Tom. V. pag. 241. fin.

Ασωτος, *prodigus* I, 23: 325. ασωτεια II, 12: 287.

Ατακλος Διαθηκη *Teſt. inofficioſum.* Sic Rubrica tit. 18. Lib. II. ſed nuſquam ipſe THus.

Ατελειας αξιουσθαι τους σιτεμπορους *frumentarios negotiatores immunitate vectigalium donari* I, 2: 22. ατελεια της κηδεμονιας *immunitas a tutela & cura* I, 25, 349. *Vacationa* ητοι ατελειαν 346. vid. lect. 15.

Ατελης. Το της ηλικιας ατελες I, 13: 248. *ætas imperfecta.* ηλικια ατελης I, 20: 307. Corrupte pro ευτελης vide in Ευ.

Ατιμος *infamis* I, 26: 369. Ατιμια *infamia*, ατιμωθεις *inf. notatus* IV, 13: 334. &c.

Ατιμοποιον εστι το της υποψιας δικαστηριον *ſuſpecti poſtulatio famoſa eſt* I, 26: 365. ατιμοποιον vel —— ποια αγωγη IV, 16: 387--8.

Ατοκως *ſine fenore* III, 26: 416.

Ατομον εστιν ἡ δεκλεια I, 3: 74. vid. not. 5: 83. 8: 135. ατομον και ἡ ευγενεια I, 5: 83. & 8: 135. και ἡ απελευθεροτης σημερον ατομον εστιν ibid.

Ατονὶ ἡ αἱρεσις I, 16: 358. *conditio deficit.* ὁ λιγωτερι II, 20: 460. Confunditur cum αδενει, quod vid.

Ατοπον τοις ηθεσι *pravus moribus, perverſis moribus* I, 26: 374. Ατοπον *abſurdum* I, 2: 46, 47. I, 19: 298. & Pithœi var. III, 1: 42. ubi nos cum Viglio ατοπημα. Ατοπια νομων I, 6: 129.

Αυθεντια *auctoritas* I. Pr. 5. &c. αυθεντεω, *auctor ſum vel auctoritatem interpono* I, 21: 308. ſqq.

Αυτεξουσιον, τουτεστιν ὁ ιδιου δικαιου *ſui juris* I, 8: 137. ſqq. *paterfamilias* I, 11: 198. &c.

Αυτον abundanter additum I, 25: 344. τον φισκαλια διοικουντα πραγματα . . . παρεμπιπτειν αυτον εχειν. IV, 6: 200. τῳ γαρ αφηλικι . . . . ὁ πρωτωρ αυτῳ συνεχει. Singularis locutio exſtat III, 21: 355. η αυτο τουτο δε γεγονεν ἡ επερωτησις, *aut etiam nulla facta eſt ſtipulatio.* Melius congruit Belgicum zelfs, vel Gallicum *même.*

Αυτοτελης και αναμφιβολον αποκρισις interpretatio eſt *ſententiæ JCti* I, 2: 62. vid. not. ubi Curtius *perfecta reſponſio*, ſed hoc non exhaurit vim ſignificationis. Ego *abſoluta* malui, quæ vulgo *definitiva, cathegorica* dicitur. Scævola l. 13. §. 1. de Ann. leg. *Non poſſe abſolute reſponderi.*

Αφαιρεμαι cum genitivo perſonæ conſtruit noſter I, 12: 223. αφαιρεται ὁ νομος του πατρος την πολιτειαν. I, 16: 283. ὡν το αξιωμα ὁ βασιλευς αφειλετο. II, 6: 149. μηδενος αφαιρεθηναι την μαχαιραν και αναμφιβολον νομην. IV, 6: 214. αφαιρουμαι σου την επιλογην. Sic Matthæus Euang. XXVI, 51. αφειλεν αυτε το ωτιον, ſed Lucas XXII: 50. αφειλεν αυτῳ το ους το δεξιον. Utrumque Atticum, teſte Thoma Mag.

Αφανιζομαι *deperdor, corrumpor, depravor* IV, 3: 79. de oleo & vino.

Αφεσεως θαλασσα IV, 18: 416. quod poëticum eſſe Gaza ſcribit. Αθηναιοι τοσουτον της ξενηλασιας αφεσεως *Athenienſes ab expellendis peregrinis alieni & abhorrentes* I, 2: 24.

Αφηλιξ *minor annis, adoleſcens.* I, 14: 267. ubi Schol. exponit, ὁ απο των ιδ'. ετων εως των κε'. ελθων. I, 20: 306. ἡ του ανηβε ηγουν του αφηλικος υποστασις *pupilli aut minoris patrimonium.* I, 23: 326. κουρατωρευονται ως τοις αφηλιξι μαγιστριανοι. I, 24: 336. ἡβησας δε ὁ νεος, ηγουν ὁ αφηλιξ γενομενος τελειος, I, 25: 353 τον πατερα των ανηβων ἡ των αφηλικων. III, 1: 11. ὁ εφηβος μεν, αφηλιξ δε. *pubes quidem, at minor etiam annis.* Phrynichus pag. 28. Αφηλιξ λεγοντες αμαρτανουσιν οἱ ρητορικοι· τουναντιον γαρ, ἡ δε, χρωνται· τον μεν γαρ πρεσβυτερον ρητεον αφηλικα, οἱ δ' επι τε μηδεπω της ενομε ἡλικιας χρωνται. Ubi ſic inter alia Nunneſius: „ Suidas idem monet, non eſſe αφηλικας nominandos, qui ſunt ως της ενομε ἡλικιας; „ quamvis exempla, quæ adfert, non „ videntur illud plane confirmare. THus „ tamen in Inſt. hoc nomen uſurpat in „ illis, qui prætergreſſi ſunt pubertatem, & minores ſunt 25. annis, qui „ ſc. adhuc ſunt ſub curatore". Similis locus eſt Phrynichi Arrabii apud Montfaucon in Bibl. Coiſl. pag. 465. qui poſitivum αφηλιξ inſuper damnat. Sed quum Moeris dicat, Αφηλικες πρεσβυτερον Αττ. πρεσβυτερον, την δε νεωτερον Ἑλληνες: patet ceteros Græcos, & quidem γνησιως eopſe uſurpaſſe ſenſu, quo THum. Addamus quæ Du Cangius in Gloſſario habet: „ Αφηλικες „ *Minores* 25. *annis*, apud Modeſtinum „ non ſemel. Gloſſæ Lat. Gr. αφηλιξ, μηπω πολιτευομενος. [*inproles. adultæ ætatis. minor. inlex.*] V. Ant. Auguſt. ad „ eund. pag. 299. & Cujac. ad Nov. 5. „ Juſtin."

Αφιημι τουδε της εμαυτε χειρος I, 12: 239. *Hunc manumitto.*

Αφορητον (*graviſſimum*) τουτο ην τοις παλαιοις IV, 4: 97.

Αφοριζω. II, 1: 75. τας μεν επαρχιας εκρατησεν αυτος εαυτῳ, τας δε αφωρισε τῳ δημῳ, *attribuit*, Curt. *reliquit.* Εστι σημαια τινα τυπικα, εκαστῳ γενει λιγατε αφωρισμενα, ubi *propria* verti, II, 20: 443.

Αχαριστος *ingratus* I, 16: 280. II, 7: 170. φανερας αιτιας εις αχαριστιαν αναγραφομενας 171.

Αχρηστος Διαθηκη *Teſt. inutile, irritum* I, 3: 68. αχρηστως I, 14: 266.

Αχα-

Αχωρίστος συνήθεια τε βίε *individua vitæ consuetudo* I, 9: 149.

B.

B litteram in Codicibus Viglianis figuram habuisse Latinæ vocalis U, & cujus sæculi ea scriptura fuerit, monuimus pag. 87. lect. 5. & pag. 322. not. *k*. Multi inde errores nati, quorum exempla habes apud Virum Cl. Dorvil.le ad Charitonem pag. 45.

Βαδίζω. Δια μεσε βαδίζων πελαγους I. Pr. 4. proverbii species. Ὁ νομ☉ καλα ποδας βαδίζων της φυσεως I, 11: 210. μεσην τινα ὁδον (ὁ βασιλευς) βαδισας I, 6: 130.

Βαθμον ωφστον επεχειν I, 11: 195. εγγυτερον β. επιγραφεσθαι *propriori gradu censeri* I, 16: 286. βαθμ☉ κληρονομων &c. II, 15: 347.

Βακαντια πραγματα *Bona vacantia* III, 11: 218.

Βαρβαροι pro *hostibus*, II, 1: 10. ει συμβη ληφθηναι τινα υπο βαρβαρων.

Βαρυνειν & βαρυνεσθαι τη επιτροπη I, 17: 287, 291. &c.

Βασιλεια *Imperium* I, Pr. 2. &c. ἡ Κλαυδιε βασιλεια III, 8: 171.

Βασιλευς *Cæsar, Imperator, Princeps*. Vid. Gothofr. ad I, Pr. 1. Βασιλευς εστιν, ὁ το κρατος του αρχειν ω☉θεν του δημου λαβων I, 2: 41. & 49. Ὁ βασιλευς sæpissime κατ' εξοχην pro Imp. Justiniano Magno, ut I, 6: 132. &c. alibi addit ἡμων vel ἡμετερος, vel simpliciter, uti I, 5: 84, 89. 6: 108. 10: 156. vel cum alio epitheto. Ὁ γαληνοτατος (*Serenissimus*) ἡμων βασιλευς I, Pr. 9. II, 10: 256. ευσεβεστατος *religiosissimus*, I, 6: 133. 8: 136. 10: 190. II, 196. ἡμερωτατος *clementiss.* I, Pr. 12. Θειος vel Θειοτατος *sanctissimus* I, Pr. 5. I, 5: 91. 6: 129. 10: 185, 190. κρατιστος I, Pr. 3. μεγας I, Pr. 11. Ceteris Imperatoribus nomen proprium addit, veluti Αντωνινος ὁ βασ. I, 8: 139. Μαξιμος ὁ βασ. I, 25: 344. του βασ. Σεβηρου II, 9: 221. &c. οἱ παλαι βεβασιλευκοτες *veteres Impp.* II, 7: 169.

Βασιλικος. *Principalis, Imperialis*. βασιλικη λαμπηδων *splendor Imp.* Pr. 6. ὁ της βασιλικης εξουσιας ογκος pro *Imperatoria celsitudo* βασιλικη αντιγραφη I, 11: 194. &212. &c. Διαταξις Pr. 3. &c.

Βασιλις πολις de urbe Constantinopoli Justin. l. 7. C. *de SS. Trinit.* & noster IV, 11: 305. ubi & βασιλευκσα πολις, sicut etiam IV, 18: 422.

Βεβαιων και κομφιρματευειν I, 13: 254. Βεβαιω πιστει σῃ pro *fidei tuæ committo* glossema apud THum II, 24: 608.

Βεβηλος ητοι ιδιωτικος τοπος *profanus s. privatus locus* II, 1: 10.

Βελος *telum*, a βαλλεσθαι dictum & quid comprehendat, docet IV, 18: 412. sqq.

Βετεραvος quis, II, 10: 249.

Βηρος corruptum in Σεβηρος & contra, vide Σεβ.

Βιβλον quid sit, docebunt notæ II, 1: 52.

Βιβλιον *tractatus* vertit Curtius, laudante Goth. II, 1: 2. ego *liber*, ubi vide.

Βικαριος οικιτης II, 20: 478. &c.

Βικιναλια ὁδος *via vicinalis*, quænam sit. IV, 3: 65.

Βιδικιος τις, ων οικετης, επιβλην εσομενην κατα των Ρωμαιων εμηνυσε, και ηλευθερωθη δημοσια I, 5: 96.

Βινδικτα ελευθερωθαι I, 5: 96. &c.

Βλαβερα αγωγη *Actio noxalis*. Rubrica tit. 8. Lib. IV. sed nusquam THus.

Βοαω pro Justinianeo *protestor* I, Pr. 2. Διαταξις βοα I, 2: 64. *declarat*.

Βοκωνιος νομος II, 22: 544.

Βολουνταριοι κληρονομοι II, 19: 432.

Βονιταριος δεσποτης I, 5: 94.

Βουλγαρια υποκαλυψασις *substitutio vulgaris* II, 16: 357. βουλγαροπυπιλλαρια 361. & 374.

Βουλευτηριον *Curia*. παιδα επιδιδοναι εις βουλευτηριον I, 10: 189. τω βουλ. III, 1: 5. εν βουλ. III, 5: 112. ubi vid. not. Βουλευτης *decurio* III, 1: 5. & IV, 13: 334. opponitur τω συγκλητικω *Senatori*.

Βουλησις τελευταια Laatste wille I, 5: 84.

Βους. de differentia generis vid. pag. 678. not. *z*.

Το βραχυ της ηλικιας *ætatis defectus* malui, quam cum Curtio *ætas minor*, quia de impuberibus sermo est, I, 17: 287. Pejus idem reddidit *ob ætatis brevia tempora* II, 16: 367. ωφχειρος δια το βραχυ της ηλ. ὁ πυπιλλος εις επιβλην, rectius Fabr. *ob ætatis infirmitatem*. Εν βραχει μερει quid sit, vid. not. & add. III, 1: 49.

Βωμος ελεε ω☉θα Αθηναιοις *Ara misericordiæ* I, 2: 24. vid. not.

Γ.

Γαλην☉, *Serenus*. Ὁ γαληνοτατος ἡμων βασιλευς *de Justiniano* I, Pr. 9. & per substantivum metonymice: Καδξ ὁμωνυμος τη αυτε

γαληνοτητι I, Pr. 5. similia sunt I, Pr. 11. II, 6: 161.

Γαμβρος *gener* I, 10: 167.

Γαμετη *Uxor* I, 10: 177. γαμετην λαβειν I, 6: 126. συγγινεσθαι γαμετῃ I, 8: 139.

Γαμος & Γαμοι *Matrimonium, Conjugium, Nuptiæ* I, 2: 17. I, 9: 149. εννομους γαμους συνιεναι 10: 151. προς γαμον συνιεναι 152. επι γαμον ελθειν 153—4. προς γαμον λαμβανειν I, 10. passim. αλληλοις προς γαμον συναπτεσθαι 169. γαμοις προτιεναι 183. γαμος γινεται αυτων αναμεταξυ 184. αγεσθαι τινα προς γαμον 185. ασπαζεσθαι γαμους αθεμιτους 188.

Γαρ mutarem in και I, 10: 301. Alicubi in γε mutavi, & sic si fiat pag. 112. l. 27. anacoluthon tolletur. Sæpe confusum memini cum δε, quod vide.

Γασηρ *Venter, Uterus.* εν γαστρι ων I, 4: 77. εκ δηλης γαστρος προσελθον I, 6: 124.

Γενεσις. Ρωμυλε τε εξ Αρεως την φυσιν εχειν αυχεντος I, 2: 27. τα εκ της φυσεως (Fabr. γεννησ.) δικαια I, 11: 197.

Γενικαι ταξεις I, 2: 52. φυσικον ονομα I, 2: 62. I, 10: 158. γενικος λογος I, 24: 330. γενικως I, 6: 108.

Γεννητικα μορια *partes genitales* I, 11: 209.

Γενος & εθνος confusa. Vid. nota *n.* pag. 3. γενος ημετερον i. e. *genus humanum* I, 2: 28. Opponitur γενος τῳ ειδει, *genus speciei* I, 2: 33.

Γευομαι. Μητω γευσαμενος τε ζυγε της δηλειας I, 4: 75.

Γινομαι & τικτομαι differunt. I, 3: 73. Δηλοι η τικτονται η γινονται. I, 24: 337. φυτις (αγωγη) εκ τε φυομενε εκληθη *subsidiaria.*

Γινωσκω. Αιτια νομοις εγνωσμενη *Causa legibus cognita & probata.* I, 8: 139. πλεβισκιτον, τετεχε το υπο τε πληθες γνωσθεν και κυρωθεν I, 2: 32. ubi vid. not. Κογνατοι οι εκ θηλυγονιας ημιν γινωσκομενοι vel εγνωσμενοι I, 10: 160, 169, 173. III, 5: 120. ο απο μητρος γινωσκομενος συγγενης III, 5: 119. οι απο αισχρας μιξεως εγνωσμενοι II, 18: 404. ubi verti, *qui ex turpi consuetudine notitiam contraxere*; sicuti Fabr. cum Curtio, *quorum familiaritas ex turpi conf. conflata est*: sed nunc malo, *ex turpi consuet. natos* cum Jac. Gothofr. ad l. 1. C. Theod. *de inoffic. test.* Ους η φυσις γινωσκει, ου παντως οιδεν ο νομος I, 10: 161. Confer Οιδα. Vulgatum γνωντες sæpiuscule mutavi in γνοντες, veluti II, 1: 2. lect. 9.

Γνωμη. Αι ευδοκιμουσαι των παλαιων γνωμαι I, Pr. 4. *receptæ veterum sententiæ*, ex quibus Pandectæ constant. Καλα γνωμην γινεσθαι των συγκλητικων I, 2: 37. *ex sententia & auctoritate Patrum.* γνωμη πονηρα I, 6: 111. *mala mens, consilium pravum.* γνωμην τε τελευτησαντος αναπτησουν I, 13: 254. *defuncti voluntatem exsequi.* γνωμη ρεπουσα εις το ευσεβειν I, 26: 367. *voluntas in pietatem propensa.* γνωμη των αναγκαιων προσωπων I, 26: 368. *de sententia & consilio necessariorum.*

ΓΝΩΜΑΙ *seu SENTENTIÆ THEOPHILINÆ, tam ipsi propriæ, quam cum Justiniano communes.*

Βασιλικης μεγαλοφροσυνης εστιν ιδιον, ου μονον οπλοις κοσμεισθαι, αλλα και νομοις οπλιζεσθαι I, Pr. 1.

Αυτος ο νομος υπο τε βασιλεως ιθυνεται I, Pr. 3. *Ipsa lex ab Imperatore regitur.*

Δια μεσε βαδιζων πελαγος I, Pr. 4.

Η φυσις τοις ζωοις προς παιδοποιιας την αθανασιαν εμηχανησατο I, 2: 18. *Natura per sobolis procreationem animantibus immortalitatem procuravit.*

Δει τινα, ὑφ' ων ηδικησε, τιμωρεισθαι I, 2: 20. *Oportet quemque, per quæ peccavit, puniri.* τον κλεπτην εις χρηματα τιμωρεισθαι, επειδηπερ εβλαψεν ημας περι χρηματα ibid. Sic IV, 12: 310. Δικαιον γαρ ην, τον εις χρηματα αδικησαντα, εις χρηματα τιμωρηθηναι.

Δια της των ξενων επιμιξιας διαφθειρεται το ηθος I, 2: 24. *Per peregrinorum admixtionem corrumpuntur mores.*

Η φυσις εξ αρχης παντας ανθρωπους ελευθερους οιδε τικτομενους I, 2: 28. Similiter capp. 71. & 81.

Εν πολυανθρωπῳ πολει σασις και διχονοια αναφυναι φιλει I, 2: 35. *In populosa urbe seditio & discordia oriri solet.*

Εν πολιτειᾳ δικα πραγματων ουκ εστι βιουν ibid. & cap. 118. *In civili societate sine negotiis vivere non datur.*

Τας εχθρας αθανατους μη ειναι I, 2: 38. *Inimicitiæ immortales esse nequeunt.*

Ο αρχων πολλας υποψιας υποκειται, οτι η φιλιᾳ χαριζεται, η δωρα λαβων, η προς εχθραν κρινων, απεφηνατο τοιους δε βασιλευς δε τουτων κρειττων. I, 2: 55. Vide ipsum contextum.

Βασιλευς ουτε χρυσῳ διλεαζεται, ουδε φιλιᾳ υπερβαινει το νομιμον, ουδε δι' εχθραν τι ποιει eod. cap. 55—6.

Βασι-

Βασιλευς ου μονον της ημετερας ϖολιτειας, αλλα και αυτων των σωματων εϛι κυριος *ibid.*

Ον ὁ βασιλευς μισει, τοις τελευτωσι συναριθμηθησεται *ibid.*

Οικετην ϖοιειν τι κατα γνωμην και δεσποτης δεῳ εμποδιζει I, 3: 71. vid. Not.

Εϛ' ὁτε ἑτερως οιομεθα ϖερι της ημετερας ϖολιτειας, ηϖερ εχει το αληθες I, 6: 115.

Οἱ ανηδοι ευχερως απατωνται, και ταις των οικετων εικοϛι κολακειαις 116.

Καταγελαϛος ὁ νομος, ὁς τα μεν μειζονα φιλοτιμειται, τα δε ἡττονα ϗ διδωϭιν εν εξουϭια I, 6: 129.

Μεϭην τινα ὁδον βαδιϛαι. . . 130.

Απανθρωπον τοις τελευτωϭι μη επιτετραφθαι, ὡν ζωντες εχουϭιν αδειαν I, 7: 134.

Φυϭει ὁ δηλος τω δεϭποτη πολεμιος I, 8: 141.

Ο' βασιλευς και ακουοντας τους ὑϖηκοους ενεργετει. . . . . 145.

Λυϭιτελες τη ϖολιτειᾳ, το μηδενα κακως τη οικειᾳ κεχρηϑαι ϖολιτειᾳ ibid.

Συμϕερει και τοις δεϭποταις, το βοηϑειϑαι τους οικετας κακως ϕερομενους ὑϖο των δεϭποτων cap. 146.

Ου χρη αρνειϑαι τοις δικαια αιτουϭιν οικεταις ibid.

Ους ὁ νομος επιϭατει, τουτους οιδε και ἡ ϕυϭις· ὡς δε ἡ ϕυϭις γινωϭκει, ου ϖαντως οιδεν ὁ νομος. I, 10: 161. Simile I, 15: 274.

Τα νομιμα τοις νομιμοις συναπ'ϛαται. . 162.

Το εν ϕυϭει κογγατον, εν θεϭει ουδεν ειναι νομιζεται 163. 169. 173.

Ους ἡ ϕυϭις εδωρηϭατο, ὁ νομος αγνοει, ὡς μη κατα την αυτου τεχνην ϖαιδευϭιν. I, 10: 187. I, 15: 274.

Οἱς ἡ ϕυϭις ηρνηϭατο το ϖαιδοϖοιειν, τουτοις και ὁ νομος, καιϖα ϖοδας βαδιζων της ϕυϭεως I, 11: 209.

Ο' νομος ακολουθει τη ϕυϭει - - 212.

Τον εν ἡμετερᾳ ουϭια εξουϭιᾳ, τουτον εις τυχην αναγειν ουκ οϕειλομεν I, 14: 266.

Ο' ϖολιτικος λογος τα ϖολιτικα δικαια ἀϕθειρειν δυναται, τα δε ϕυϭικα ϗ ϖαντως I, 15: 278.

Ενθα της ἀϕοδου εϛι το κερδος, εκει και της επιτροϖης το βαρος ειναι χρη I, 17: 291.

Ατοϖον, τον δεομενον της ἑτερᾳ κηδεμονιας, την ἑτερων διοικειν ϖολιτειαν I, 19: 298. Similis ſententia I, 25: 355. fin.

Τῳ ανηδῳ καλλιϭνα μεν την οικειαν αἱρεϭιν εξεϛι ϖοιειν και αυξειν την αυτου ϖολιτειαν *ſine tutoris auctoritate*, ελατϖουν δε ϗ. I, 21: 309.

Οἱ ὑϖερ της ϖολιτειας τιθηκοτες δικαιουϭι ἀϕ' των εργων ευκλειας αει ϖλειονα I, 25: 343.

Εϛιν ευρειν και ϖειραν επωϕελη - - 350.

Εικει τα επικειμενα τοις ὑϖοκειμενοις II, 1: 7. & 60.

Τα αργυρια ϗ ἀϕατιμαται, ὁϖοτε αυτα ἑτερων εϛι ἀϕτιμησις II, 4: 115.

Λυϖει γαρ τινα ουχ ἡττον το μη κλαϑεν, ὡς το μετα την κλησιν ἀϕαιρεϑεν II, 9: 207.

Ου δει ἰδιωτου γνωμην ἰσχυροτερων ειναι των νομων II, 12: 279.

Τα εξ αρχης ανυϖοϛατα, εκ των μετα ταυτα επιγιγνομενων ἰσχυν λαμβανειν ου δυναται. II, 13: 293.

Ουδεις δυο ϕυϭικους ϖατερας εχειν δυναται - - - - - 312.

Ο' δουλος ἀϖροϭωϖος ων, εκ του οικειου χαρακτηριζεται δεϭποτου II, 14: 327.

Περιεργος ἀϕ' το βραχυ της ἡλικιας ὁ ϖυϖιλλος εις επιβουλην II, 16: 367.

Παρακολουθημα ευγενειν ου δυνατον, μη ὑϖοκειμενου ϖεφυτευϖται - - - 376. & ϭimile II, 20: 481.

Τα εννομως γεγραμμενα, εννομως ανατρεϖεϑαι δει II, 17: 397.

Ει και τοις νομοις ουχ ὑϖοκειμεθα, αλλ' ουν κατα νομους ϖολιτευομεθα - - 399.

Της ελευθεριας ουδεν τιμιωτερον II, 19: 419.

Εν δυο ευγενεϭι καλλιον ὑβριζεϑαι τον τελευτηϭαντα ἡ τον ζωντα II, 19: 423.

Πλεον ἰσχυει ἡ αληθεια της ὑϖονοιας II, 20: 465.

Μητερες των αγωγων ἀϕ' ενοχλη III, 13: 235.

Ο' ῥαθυμως ϕιλῳ το ϖραγμα ϖεριϭϭους ϕυλακιτας, την οικειαν ανοιαν αιτιαϑω III, 14: 250.

Ἡ εμη ϕωνη, τω ὑϖεξουϭιου μου ειναι δοκει ὡϭϖερ ἡ του υἱου μου ϕωνη, εμη νομιζεται ειναι III, 19: 308.

Τοις ϖλειοϭι τα ελατϖονα ϖεϕυκεναι III, 26: 423.

Το τροϖῳ τινι συνειλημμενον, τουτο και τροϖῳ τινι ἀϕαιρειται III, 29: 455.

Τῳ δικαιου και αδικου ὑϖο ἀϕικεϖομενης ϖαθοϭι ψυχης IV, 9: 278.

Στρατιωτης τοις ὁϖλοις σχολαζειν οϕειλει. IV, 13: 333.

Γνωριζεϑαι ὑϖο των νομων αρχεϊαι ελευθερωϑεις οικεϭης I, 16: 283. Confer γινωϭκω & Οιδα.

Γαης, γοητος, unde Belgicum guit. IV, 18: 414. Γοητες, οἱ τεχναις μεμιϭημεναις και ϕαρμακοις και μαγικοις ψιθυριϭμοις ητοι επαοιδαις αναιρουϭιν ανθρωϖους.

Γονεως τελευτη *patris mors* I, 12: 218. γονεις ϕυϭικοι I, 11: 195. &c.

Γονη θρεμματων *fetura pecudum* II, 22: 551.

Γονιμα μορια *partes genitales* I, 11: 208.

οἱ Γραικες, ϭi ϭana eϭt lectio, in l. 30. §. 2. *de V. S.*

Γραμμα. Εν γραμμαϭιν ειναι *ſcriptum exſtare* I, 2: 65.

Γραμματειον ϖεθικων *inſtrumentum dotale* II, 20: 475. Pro *cautione & chirographo* III, 21: 354. &c. ϭic in l. 4. & 6. *de V. S.* accipi poteϭt, ubi Latine eϭt *Nomen.*

Γραϕειν τινα κληρονομον I, 6: 105. &c. νομοι ϖαρεξαγτο

ξαντο γραφεσθαι II, 1: 18. ubi a potiori fit denominatio, & quæcumque legiſlatio intelligitur; ſicuti I, 2: 21. juri gentium adſcribit, Αθηναιους συγγραφεσθαι, quo de Fabrotus *in Apologia* pag. huj. edit. 1025. §. XIV.

Γυνη adjective. II, 8: 185. το της γυναικος (γυναικειας Fabr.) φυσεως σαθρον.

Δ.

Δανεικος κονδικτιτιος *Condictio mutui*, ſubintellige λογος, quod vide. III, 14: 243. ſqq.

Δανειζω *mutuum do* I, 2: 47. δανειζομαι *mutuum accipio* III, 14: 247.

Δανειον *mutuum* I, 2: 21. definitur III, 14: 239. quod 246. δανεισμα dicitur, & I, 2: 28.

Δανειστης *Creditor* I, 6: 110.

Δε & γαρ confuſa I, Pr. 3. lect. 10. I, 3: 69. I, 11: 200. & 203. III, 21: 351. &c.

Δεδιτιτιος απελευθερος I, 5: 87.

τε Δεοντος μειζων τιμωρια *Pœna juſto major* I, 2: 52. Curtius: *gravior quam pro delicto, vel quam lege cautum eſt, pœna.*

Δεικνυμι *Probo, arguo, demonſtro.* I, 26: 374. ως εκ των ηθων δεικνυσθαι, ὁτι σουσπεκτος εστιν. II, 7: 170. αχαριστος δει τον ευεργετησαντα εδειχθη. Pro *reddo, facio*, ut compoſitum αποδεικνυμι: I, 12: 219. ἡ τελευτη του πατρος αυτεξουσιον δεικνυσι τον παιδα. II, 13: 291. αχρηστον δεικνυσι την Αθηναν. IV, 3: 73. ὁ δε ὑποκριτης εκοσμει τον κωμωδον, και θαυμαστον εδεικνυεν, εν τοις αγωσιν αυτω συναν.

Δεκερνερε explicat θεωρησαι I, 2: 45. vid. Not.

Δεκρετον εστιν αποφασις βασιλεως μεταξυ δυο μερων παρ' αυτω δικαζομενων εκφερομενη. I, 2: 44. λεγεται δε ὁμωνυμως δεκρετον και ἡ τε αρχοντος αποφασις 45. Paullo ante: *Decernere* εσι θεωρησαι.

Δεκτικη ανδρος θηλεια *viripotens femina*, I, 10: 151.

Δενδροφορος αγρος II, 1: 34. ubi vid. not.

Δεηθεις *egens, indigus* I, 6: 102.

Δεπορτατευθεις εις νησον I, 16: 281.

Δεπορτατος τοπῳ δει κεκλεισθαι, τουτεστι τῃ νησῳ ibid.

Δεπ. γνωμῃ 285.

Δεποσιταν διρεκταν ἡ κοντραριαν εχειν I, 21: 310. pro *actione depoſiti.*

Δεσιγνατευω ητοι αποδεικνυμι II, 20: 503.

Δεσμος της υποξεσιοτητος I, 12: 225. *vinculum poteſtatis.*

Δεσποτης per excellentiam Juſtinianus dicitur II, 6: 157. (& alibi, vid. ad Mylii Hiſtor. cap. III. §. 2. in fin.) & Δεσποινα, Theodora ejus conjux ib. cap. 161. Δεσποτης ratione ſervi I, 2: 20. &c. Δεσπ. βουλησις I, 5: 94. τελειῳ δικαιῳ δεσπ. *pleno jure ſ. jure Quiritum dominus* 95. Opponit hanc vocem κυριῳ Harmen. I, 3: 7. de uſucapione loquens: ὁ δε κατεχων αυτο δεσποτης κυριος γινεται, Idem ib. §. 2. εαν απολεσῃ τις το οικειον, και χρηται τουτο υπο δεσποτειαν αλλα και κυριοτητα, *dominium & proprietatem.*

Δεσποτεια εννομος και φυσικη I, 5: 93. &c.

Δεσποτικον χρεος IV, 7: 243.

Δεφενδευω I, 13: 249.

Δεχομαι *admitto, concedo*, I, 10: 155. ει δεξωμεθα, συναινεσιν ειναι. Δεχηται ἑαυτον εξκουσατευων I, 25: 351. *admittendus, audiendus eſt.* Δεχεσθαι αποφασιν *ſententiam accipere* (vonnig̃ krygen) I, 12: 221. την αθωηγοριαν I, 13: 249.

Δημαρχος *tribunus plebis* I, 2, 32. Δημαρχοι δεκα ησαν οἱ παντες I, 20, 299.

ὁ Δημευθεις *cujus bona publicata ſunt* III, 25: 407. Δημευσις *publicatio, confiſcatio*, ibid.

Δημος *Populus*, χυδαιος δημος *Plebs* I, 2: 30. & ſqq. Δημος εσι κοινης τυχης συνοδος ibid. ὁ ιδιωτης δημος *Plebs* 40.

Δημοσιον αθωσωπον *perſona publica* I, 11: 200. φισκαλια ητοι δημοσια πραγματα I, 25: 344. δημοσιε πραγματος χαριν 345. ubi vid. not. *rei publicæ cauſa.* Δημοσια *publice* I, 5: 96. Δημοσιευοντα αθωσωπα *publicæ perſ.* I, 20: 306. Adde not. *d.* Pag. 203. & infra Κοινος.

Δημοτης πας *quivis e populo* IV, 18: 408.

Δηναριον *neutro genere* III, 29: 458. τοσα δηναρια.

Δια corruptum in δικα I, 12: 138. Δια παντων *per omnia, omnino* I, 24: 335.

Διαγινεσθαι κακουργως αθε τι *malitioſe verſari in re* I, 23: 328. ὡτω Αθηναιων, ὡς αν διεγινεσθο καλλιος οικοδεσποτης II, 1: 69.

Διαγινωσκειν τα μεταξυ τινων *de controverſia aliquorum cognoſcere, inter aliquos cognitorem fieri* I, 8: 142. αθε πραγματος 146. Unde Αθηναιων apud Harmen. I, 4: 57. *diſceptator, cognitor.*

Διαγορευω. *Conſtituo, ſancio, caveo.* I, 10: 151. 17: 289. 20: 304. 22: 317.

Διαδεχεσθαι τινα vel κληρονομιαν τινος *ſuccedere, heredem cui eſſe* I, 17: 290. II, 16: 379. Ενθα της Αθηναιων διαδοχης το κεφαλαιον, εκει και της επιτροπης το

το βαρος I, 17: 291. Διαδοχος *succeſſor* I, 6: 108. II, 6: 155–6.

Διαδοχη & Αφθηκη confuſa in Varr. Pith. III, 1: 42.

Διαζευκτικως *disjunctive* II, 14: 345.

Διαθεσις πονηρα *malum conſilium, animi propoſitum* I, 6: 114. Αφθεσεως ελλειψις *voluntatis defectus* I, 10: 190.

Διαθηκαι συγγραφονται νομω εθνικω I, 2: 21. επι Αφθηκη τελευταν *teſtatum, cum teſtamento mori*, I, 12: 240. Διαθηκη εστι των οντων Αφτυπωσις II, 10: 248. & 12: 278. Διαθηκαι pro uno teſtamento III, 11: 222. Ceterum Διαθηκη in ſingulari proprie de *compacto, pacto convento ac fœdere*, at in plurali de *teſtamento* & ultima morientis voluntate dici, obſervant Grammatici apud Cl. Salmaſium *de Modo Uſur.* p. 516-7. In Varr. Pith. male Αφθηκη ſcriptum pro διαδοχη apud noſtrum III, 1: 42.

Διαιρεομαι *divido, partior*. Noſter ex mea lectione I, 2: 34. διηρεθησαν ſenſu activo uſurpat, uti Lucianus V. Dial. Mort. pag. m. 346. οι δε ηδη τον κληρον εν σφισι (vel ελπισι Hemſterh.) διηρημενοι βοσκονται, *at hi hereditatem inter ſe jam partiti paſcuntur*. Solent enim Græci deficientibus verbi medii temporibus paſſiva ſubſtituere: quin etiam citra neceſſitatem, ut noſter I, 8: 147. Αφανησθη pro Αφανησηται, & διελεχθην vel διειλεχθην *differui* II, 1: 66, 83. ο δε ουκ ενεθυμηθη, διεπραξατο I, 11: 216. &c. Sic ευρημαι activum animadvertit Dorvillius ad Charitonem pag. 209.

Διαιρεσις εστιν ὑλης αμετρε συντομος καλαληψις II, 1: 2.

Διακατοχη *Bonorum poſſeſſio* I, 21: 311. pro Αφοδοχη *ſucceſſio* ſumitur III, 3: 92. ſi ſana eſt lectio. Διακατοχος των πραγματων *bonorum poſſeſſor* II, 6: 151.

Διαλαλια *interlocutio, interdictum* III, 12: 232.

Διαλαμβανω *Tracto, diſſero*. Διαλαβωμεν περι των εννομων κλησεων II, 6: 126. &c.

Διαλεκτος Ρωμαϊκη *Lingua R.* ſeu *Latinus ſermo* I, 9: 149.

Διαλλαττεσι τη φερωνυμια *differunt, diſcrepant nomine* I, 19: 296.

Διαλυσις των κρατωρων *liberatio, miſſio* I, 24: 330. Αφλυθεισης της θεσεως I, 10: 165. της εμαρκιπατιωνος Αφλυσασης την θεσιν 166. Ο γαμος Αφλυθησεται 167. Διαλυθεισης της συναφειας 188. *diſſoluta conjunctione*.

της Διανοιας το σαθηρον *Judicii ſtabilitas, firmum judicium* I, 6: 131.

Διαπιπρασκω I, 3: 73. *Vendo, venumdo*.

Διαπραοομαι *efficio, perficio* I, 11: 216.

Διαπωλειν τα πραγματα I, 26: 371. *venumdare, ſecare bona*. Utitur etiam hoc verbo Chariton. V. Dorvillii Animadv. pag. 92.

Διασκεπλεται ο κληρονομος *Heres diſpicit ac deliberat* I, 20: 302. III, 1: 19.

Διαστασις *ſeceſſio plebis a patriciis*. εν τω καιρω της Αφστασεως I, 2: 60.

Διαστημα ενιαυτε *anni ſpatium* I, 25: 346.

Διαστιξις I, 12: 219. *diſtinctio*. Confunditur cum Αφταξις II, 2: 91. not. *f*.

Διαταξις *conſtitutio principis* I, 2: 41. &c.

Διαταοσω *Ordino, diſpono*. ἡ φυσις διεταξε τα εναερια I, 2: 17.

Διατεμνω. Το της αδελφης προσωπον διετεμε την αδιατιωνα I, 10: 161. &c.

Διατιθεθαι, *teſtari, teſtamentum facere* I, 6: 128. Διατιθεναι την ουσιαν *de bonis ſtatuere, diſponere* ibid.

Διατιμησις *æſtimatio, pretium* I, 6: 107.

Διατυποω. *formo, ordino*. ἡ φυσις τα εν τη γη διετυπωσε I, 2: 17. το *jus gentium* τρια των ανθρωπων ειναι γενη διετυπωσεν. 5: 82. Αφτυπειν τα ἑαυτε πραγματα 6: 129.

Διατυπωσις & Αφταξις interpretatio eſt *Conſtitutionis* I, 2: 41. Δικαια εστιν εθνικα νομιμου Αφτυπωσις 3: 71. & II, 8: 199.

Διαφερει *pertinet, proprium eſt*. ετραδιτευσας μοι οικιαν Τιτιω Αφφερουσαν II, 6: 132. ο τοκετος εμοι τω δεσποτη διεφερε 143. &c. Sic Modeſtinus in fin. l. 4. *de Excuſatt.* επειδαν το βαρος ενι οικω, ουχι Αφικεχωρισμενοις, Αφφερει. Vulgo verſum *contingit*, & in marg. *attingit*, ab Auguſtino *defertur*: ego malo *pertinet*. Idem l. 6. §. 2. *eod.* επιστολης γραφεισης μεν τω κοινω της Ασιας, παντι δε τω κοσμω Αφφερουσης, ubi Auguſt. cum veteri interpr. *convenit*. Sed rectius idem l. 13. §. 1. *pertinet* reddidit. Alioqui nihil uſitatius, quam ut id *quod intereſt* ſignificet in Græcis JCtis; maxime ſubſtantivum το Αφφερον. Διενηνοχα pro præſenti *differo ab* frequens noſtro, ut I, 2: 33. & 45.

Διαφερομαι *curioſius tractare* Curtio I, 5: 101. ε Αφφερομεθων ημων ουτε περι δεσποτειας, quod ego verti, *nobis haud quærentibus*: ſed nunc malo, *non diſtinguentibus nec ullum diſcrimen facientibus*, quomodo poſtea ſæpius reddidi, ut II, 1: 74. & 10: 257. &c.

Διαφυλαττειν μνημη τες νομες I, 2: 65.

Διγεστα ηγεν ὁ Πανδεκτης I, 10: 185. τα βιβλια των Διγεστων ητοι Πανδεκτων I, Pr. 9.

Διδασκαλια πολεων *Disciplina*, I, 2: 65. ubi Juſtin. *inſtituta.* Vide inf. ευταξια.

Διδοναι εν εξουσια *permittere, concedere, veniam dare* I, 6: 129. Το ισχυον τη διαθηκη διδωμι II, 11: 271. *teſtamenti vires agnoſco, ratumque habeo.* Διδωμεν vide in Τιθημι.

των Διδυμων εκθλιψις I, 11: 209. *teſticulorum contritio.*

Διεξελθειν τι vel περι τινος, *diſſeruiſſe, enarraſſe, exſecutum eſſe* I, 3: 67. I, 12: 217. II, 4: 107.

Διηγησας ante Fabroti edit. legebatur pro διηγησαμενος I, 2: 38.

Διηρημενως *disjunctim, diviſim.* THus vel gloſſator II, 20: 460.

οι Δικαζομενοι *litigantes, rei.* I, 2: 44. 6: 119. 21: 313.

Δικαιοδοτειν *jus reddere* I, 2: 58.

Δικαιολογεισθαι *cauſas (excuſationis) adlegare* ap. Modeſtinum ſæpius in tit. *de Excuſ.* Sic noſter I, 25: 351. ubi Fabr. active δικαιολογειν. Δικαιολογιαν ψευσμενην I: 25: 363. *falſæ allegationes, cauſificationes.* Sic II, 23: 600. ματαιας ουσης της τοιαυτης δικαιολογιας. & IV, 13: 317. Τι εστι παραγραφη; Δικαιολογια τις αρμοζουσα τω ρητω &c.

Δικαια & εννομος δουλεια *juſta & legitima ſervitus*, diſtinguitur a THo I, 5: 80. Δικαιον αιματος I, 10: 184. Δικαια φυσικα I, 11: 197. πολιτικα *jura civilia* I, 15: 278. τα τε δεσποτου δικαια μενειν I, 8: 146. Δικαιω τελειω δεσποτης *dominus Quiritarius* I, 5: 95. δικαιοι ιδιοι η αλλοτριοι *qui ſui aut alieni juris eſt* I, 8: 137. δικαιοι πολιτικοι εσιν ο πολεμος II, 1: 38. Δικαιον ſubaudiri videtur in το Πολιτικον quod vide. Δικαιον οικονομικον miro ſenſu occurrit in Schol. Baſilicis Tom. I, pag. 35, B. Σταθηραν δε φησι την δικαιοσυνην· ο γαρ οικονομικον τι δικαιον επαγγελλεται, σημερον μεν χρησιμευον, αυριον δε μη. Vertit Fabr. *jus quoddam diſtributivum*; malim *præſenti ſtatui accommodum*: & hoc ſenſu capio, quæ du Cange in Gloſſ. Gr. pag. 1032. ex Photio adlegat: *Niſi ſi quando Imperator* οικονομικω τινι λογω *& ſponſalia & conſecratione peragendam conjunctionem intra præſtitutos annos permiſerit. Licitum eſt enim Imperatoribus, aliter quam ſecundum leges* οικονομειν. -- *quod enim perfecto ſponſaliorum nuptiarumque tempori deeſt, ſupplens Imperatoris* οικονομια. Vides ergo, & interpretem Photianum & du Cangium haud inveniſſe, quomodo id vocabuli Latine redderent.

Δικασην συσκροτειν vulgo I, 8: 142. ſed ſanior lectio videtur δικασηριον, uti IV, 6: 170. αρμοδιος δικασης ηγεν αρχων I, 12: 239. BYNKERSHOEKIUS L. 1. *Obſerv.* 16. hæc habet: *Præſides per eminentiam ſimpliciter appellantur* Judices: *ad eum modum D. Hieronymum intelligo* in c. 41. C. VII. q. 1. *cum ait*: In apibus princeps unus eſt; grues unam ſequuntur ordine literario; Imperator unus; judex unus provinciæ. *Et THus* Inſt. I, t. 8. §. 2. *nunc* επαρχιας αρχοντα *dicit, nunc* δικασην. [Si vulgatam, ut modo monui, lectionem ſequaris.] *Præſides quoque intelligendum eſt in* §. 9. de Publ. jud. *nomine* Judicum, *quos THus ibidem tranſtulit* αρχοντας.

Δικασηριον συγκροτειν *judicium conſtituere* I, 8: 142. οντος του αρχοντος εν τω οικειω δικαστηριω, habet Fabr. cui tamen Viglianum περαιωσειν non diſplicet I, 5: 85. ubi eſt pro *tribunali*, & Schol. exponit επι βηματος: quo etiam ſenſu noſter habet I, 6: 120, 121. &c. επι δικασηριων ελκυσμοι I, 6, 104. *in jus raptiones*, ubi Curtius jejune nimis *lites.* Αγεται το δικ. *judicium peragitur* I, 21: 314. παυεται ibid. & I, 26: 370. το της υβρεως δικασηριον ατιμοποιον εστι I, 26: 365. Δικ. κινειν 366. αποσβεννυται 370. εδεις καθ' εαυτα δυναται κινειν δικ. II, 20: 515. *litem movere.* Subauditur in ſqq. το *familiæ erciſcundæ* IV, 6: 167. το *communi dividundo* 168. το *finium regundorum* 169. namque ſubdit: εν δε τουτοις τοις τρισι δικασηριοις.

Δικη *cauſſa, lis, controverſia, actio.* I, 2: 35, 37. &c. Ας δικας εκαλεν οι Αθηναιοι, ταυτας ακτιωνας καλουσιν οι Ρωμαιοι IV, 6: 118. Confunditur cum νικη III, 18: 287. lect. 9. Δικας διδοναι *pœnas dare* IV, 17: 404.

Δικολογοι της Καισαρειας II, 8: 198 *cauſidici, advocati Cæſareenſes.*

Διλιχνιος in uno Codicum occurrit I, 6: 125. pro *collactaneus*, vid. not. Fabr. *t.*

Διμοιρον, *Bes.* διμοιρον και δωδεκατον, *Dodrans.* διμοιρον [και] εκτον, *Dextans.* διμ. [και] τεταρτον, *Deunx.* II, 14: 333. διμ. μερος IV, 6: 204. Mirum admodum eſt, & Mercerum & D. Gothofr. in hac voce, quam alibi recte exponunt, apud Harmen. II, 4: 24. ſi non erraſſe, ſaltim intelligi vix poſſe; ubi de piſtrino inter alia dicitur: ενεκα δε του μη καπνιζεσθαι, σοιχειωσαν τω διμοιρω μερει των επι τοις πριβατοις ειρημενων, vertiturque: *Ceterum ne ſuffumigationi obnoxius ſit*

clibanus,

clibanus, reſpondeat duplæ parti interſtitii, quod in privatis balneis poſitum eſt. Scholiaſtes §. 25. ſubdit: ηγεν ει μθ νοτιωτερον ειη .... πηχεις αφιεμεν τ γειτονω ιγ. μοναϛ· ει δε βορειοτερον .... πηχεις ουκ ελαττους των κ'. In Varr. Goth. habet, „ιγ* μοναϛ. al. ί. i. e. „*decem.* Verum id minus quadrat dupli „illi proportioni quam piſtrino adcom„modandam ſuperius dixit: alias ιγϛ". „i. e. *trientem*". Dicam clarius & verius: Mercerus vertere debuiſſet, *reſpondeat duabus interſtitii partibus ſive beſſi*, idque Schol. recte in auſtralibus ait eſſe tredecim cubitorum cum triente, & in borealibus viginti cub.: namque Harmen. §. 23. in conſtruendo balneo privato auſtrali cubitos 20. in boreali 30. exegerat.

Διοικητης *actor, diſpenſator.* Εαν τον διοικητην της εμης υσιας ελευθερωσω II, 20: 494. Ap. Harmen. II, 4: 8. exponi poteſt *negotiorum geſtor*, ſicut eidem II, 3: 5. η τ διοικησεως αγωγη *negotiorum geſtorum actio* dicitur. Confer. Clar. V. Dorville ad Charitonem pag. 127–8.

Διορθοω. II, 10: 238. ſi ſana eſt lectio, exſtat εδιωρθωσαντο, vid. lect. 22.

Διογκιον *Sextans* II, 14: 332.

Διπλοω. IV, 3: 79. τα συνθλασθεντα σκευη, η ως ειωθασι λεγειν, διπλωθεντα, *vaſa colliſa & duplicata.* Vid. notas pag. 763–4. Διπλωσις επεισαγεται γαμοις I, 10: 180.

Διρεκτα ελευθεριαι I, 14: 256. ζημιατα 259. δεποσιτα, ſubaudi αγωγη I, 21: 310. διρεκτως II, 23: 564.

Διστεγονω —— νη *Atnepos, atneptis* III, 6: 130. quinto gradu. At Harmen. ſunt *pronepos, proneptis* tertio gradu IV, 6: 11. ubi ait: ο διστεγονω η η διστεγονη εως του τριπαππου η την τριμαμμην τριτϛ.

Διτμαμμη *Atavia* III, 6: 130. Διτπαππω *Atavus*, ibid.

Διφρω η σελλα ϋπατικη *Sella curulis* I, 2: 53, 61.

Διχα corruptum pro ἀφ I, 12: 238.

Διχονοεω *diſſentio, diſcordo.* μεταξυ αλληλων I, 24: 335. Την διχονοιαν παυειν *ſedare diſcordiam* I, 2: 39.

Διωκω *ſequor.* Οι τιθεμενοι την τ πατρος διωκουσι φαμιλιαν I, 15: 276.

Δογμα της συγκλητϛ *Senatusconſultum* I, 2: 36. & ſæpe abſolute Δογμα. Subauditur autem in ſqq. το Τρεβελλιανειον, το Πηγασιανειον, το Τερτυλλιανειον, το Ορφιτιανειον &c. Δογμα βασιλεως, *Placitum Principis, Conſtitutio*, I, 2: 48.

Δοκιμαζω *Probo, adprobo cui* I, 6: 117. ευλογον αιτιαν I, 14: 263.

Δοξαζω *Opinor, exiſtimo.* η γνωμη των δοξασαντων νομικων II, 6: 149.

Δελεια εϛιν εθνικη νομιμων αφαιρεσις &c. I, 3: 71. ατομου εϛι 74. vid. Not. Δελεια οικιας και αγρου quid ſit, definitur II, 2: 96.

Δελον ην το τεχθεν, ως εκ δουλης γαστρος εξελθον, I, 6: 194. φυσει γαρ ο δελος τ δεσποτου πολεμιος I, 8: 142. Δουλοι της τιμωριας I, 16: 280.

Δυναμαι pro *Scio.* ο μθ σπουδαιος εξ οικειων καμματων ηδυνηθη χιλια νομισματα εμπορευσαμθος κερδηναι I, 12: 229. Pro *debeo* III, 15: 265. αυτη η επερωτησις σιωπηρον εχει χρονον εν εαυτη και ϋπερθεσιν, οση δυναται δαπανηθηναι, μεχρις ο οιον τε εϛι ωδηγηθηναι εν Καρχηδονι. Sic Latinum *poſſe* pro *debere* obſervavit ο μακαρϊτης Bynkerſh. L. III. cap. 14. in fin. Ουκ επιζητησας, ποτερον ευπορος μ, η των δυναμθων τα τ νεω διοικειν πραγματα I, 13: 254. in fin. & 20: 304.

Δυσαναχετεω, *indignor, ægre fero* I, 2: 39.

Δυσυχησας μανιαν *furore laborans*, I, 10: 153.

Δυω in principe edit. Vigliana hac figura ū deſignatur. Δυωδεκα ſic iū. Vide ſupra ad literam ſingularem B.

Δυωδεκαδελτω νομω I, 17: 288. *Lex XII. tabularum.* Fabr. δυοδεκ. Goth. δωδεκ. dare ſolet. Paullo poſt & alibi νομος ſubauditur.

Δωρεα *donatio* I, 2: 21. Græcis etiam de *legato* dici, contra Salmaſium probat Ez. Spanh. in O. R. pag. 138.

E.

E & η confuſa. Vide κενσος & κηνσος, λεγατου & ληγατου. Sic centies futurum indic. medii occurrit, ubi cum Fabr. vel abſque eo aoriſtum ſubjunct. præfero ut I, 6: 131. αξεται pro αξηται. &c.

E & Σ confuſa. Vid. not. meam pag. 119. y. ubi εχεσα mutavi in χεσα. Similia invenies apud Clariſſ. Charitonis Commentatorem pag. 772.

Εαυτον pro εμαυτον ediderat primo Viglius I, 25: 347. vid. lect. 19. δυναμαι εαυτον εξκυσατευειν. Licet autem & alio loco, ſc. IV, 13: 329. poſtea invenerim, ει δε περαθω κινησαι, τουτο καθ' εαυτον λογισαμθος,

pro κατ' εμαυτον: tamen priori loco εμαυτον adhuc præfero. Occurrit etiam in Scholio ead. pag. in fin. ἵνα ἐξεκεντευσω ἑαυτον ἐκ της μελλησης διδοῦναί μοι ἐπιτροπης. In plurali II, 16: 375. ἡνικα ἑαυτοις [i. e. ἡμιν αυτοις] γραφομεν κληρονομους, τετε ὁτε ποιησομεν πριγκιπαλιαν. Conſule præter alios Fratrem optimum ad Lucianum Tom. II. pag. 845.

Εαω. Ἡ φυσις ουκ εἰασε τα ἐν θαλαττη τικτομενα της οἰκειας ἐπιμελειας ἐκτος I, 2: 17. *providentiæ ſuæ expertia eſſe non paſſa eſt*, vertit Curtius. τον ἰδιον υἱον ἐαν ἀφεις τῳ φυσικῳ παππῳ relinquere II: 212. ἐλευθεριαν τινι *libertatem dare, legare* 14: 257. ἐαν ἐπι ζημιατος 22: 317. Εω σε κληρονομον II, 11: 267.

Εγγονος, εγγονη *Nepos, neptis* I, 9: 150. I, 10: 158. &c. Pro eo εκγονος —— νη ſæpiuſcule apud Harmenop. Sed hoc æque pro filiis ac nepotibus ceteriſque poſteris uſurpari, docemur in Obſerv. Miſcell. VII. pag. 53--4. Adde Eruditiſſimas in Charitonem Animadv. pag. 209.

Εγγεγραφθαι εγγυτερον βαθμον *propiori gradu cenſeri* I, 16: 286. ἐγγεγραφοι νομοι *jus ſcriptum* I, 2: 19.

Εγγυαις βαρυνεσθαι *ſatisdationibus gravari* I, 24: 331. ἐγγυας απαιτεμαι *ſatis a me exigitur* ibid. ἐγγυας παρεχειν vel διδοναι *ſatisdare* 332. ἀφιεναι 333. ἀφισφερειν *ſatisdationem offerre* 334. λαβειν *ſatis accipere* 337.

Εγγυασθαι τινα *pro aliquo fidejubere* III, 20: 343. ἐγγυητης eod. t. t. *fidejuſſor*. ἐγγυητων δοσις *ſatisdatio* I, 24: 330. ἐγγυητας δεχομαι *ſatis accipio* 337.

Εγγυμναζειν ἀγωγην ποιναλιαν *inſtituere, movere act. pœn.* IV, 12: 315. &c.

Εγκαλεμαι, Fabr. ἐκκαλεμαι. *Provoco, adpello* I, 25: 357. Vide ἐκκλητος.

Εγκληματικως *criminaliter* IV, 4: 104.

Εγκλητος *provocatio, adpellatio* I, 2: 45. & I, 25: 357. ubi Fabr. ἐκκλητος. q. v.

Εγχειρισμος *adminiſtratio* I, 24: 333.

Εγχωρειν τινι ἀγωγην *actionem cui cedere, tradere* II, 20, 495.

τῳ Εδαφει εικει το ἐποικοδομηθεν *ſuperficies cedit ſolo* II, 1: 50.

Εδικτον ἐστι παν, ὁθεν ἐξ οἰκειας φυσεως κινηθεις ὁ ἐλζει ὁ βασιλευς, ἀφ' ἡς την των ὑπηκοων συνταξιαν και λυσιτελειαν I, 2: 46. *Edicere* ἐστι ἀφ' ἑλεγειν και ἀφανασκειν τα ἐφ' ὁτε τοις ὑπηκοοις συμβησομενα λυπηρα. ibid. Ἐν εδικτῳ μονον νομοθετουσιν οἱ ἀρχοντες 54. ſqq. τῳ εδικτῳ, ἡγουν νομοθετηματι, ἀφιεχεται του πραγματος. I, 24: 335. ubi gloſſema eſſe, cum Fabroto credo.

Εθνη & ἡθνη confuſa: vid. pag. 3. not. *n.*

Εθνικοι νομοι I, 2: 19. εθνικον νομιμον 20. *jus gentium.* Ἐθνος *provinciam* & εθνικος *provincialem* ſignificare videtur apud Modeſtin. l. 6. §. 2. §. 8. & 14. *de Excuſatt.* quomodo & Ant. Auguſt. vertit: ſed vulgatus interpres τας μητροπολεις των ἐθνων *metropoles gentium* exponit, & pejus μητε εις αλλην ὑπηρεσιαν εθνικην η τινα αλλην αναγκαζεσθαι caſtrabundus dedit: *neque ad alium famulatum cogi.* Ἐθνος autem ἑερωσυνη, οἱον Ασιαρχια, æque imperite tranſtulit *Gentium præſidatus.*

Ει & Η vel η propter ſimilem poſteriorum ſeculorum pronuntiationem (de qua præter alios conſulatur Lamb. Bos in Prolegom. ad LXX. pag. 12.) ſexcenties confunduntur. Ει (*ſi*) pro η (vel) male olim editum fuerat Pag. 114. l. 41. Pag. 165. not. *f.* & P. 429. *y.* ει ἑαυτοις ει ἑτερα pro η ἑαυ. η ἑτ. P. 50. l. 3. ἑυρεισθαι pro ἑυρησθαι. P. 103. l. 93. ει και pro η και. Ει pro η. P. 44. l. 6. & P. 74. l. 64. κωλυσει mutavi in κωλυση. P. 55. l. 25. ὁμολογησει in —— γνωη. P. 84. l. 24. ἑυρεις in ἑυρης P. 95. l. *54. πραξει in πραξη P. 127. l. *26. τελευτησει in —— ηση. P. 144. l. *17. δοκιμασει in —— ασῃ. P. 146. l. 26. ἀναγνῳει in —— ψῃ. P. 171. l. 12. ἑνδημει & l. 13. δηλωσει in ἑνδημῃ & δηλωσῃ. Η male occurrit pro ει P. 166. l. 21. Sic P. 51. l. 10. χρηωδης pro χρειωδης. P. 102. l. 90. ἀφεθηκα pro --θεικα. P. 107. l. 30. ελλῃψις pro ελλειψις. P. 135. l. 67. επιθηναι pro —— θεινα. P. 139. l. 26. & P. 147. l. 35. καταλῃψη pro καταλειψη. P. 256. l. 75. δηλεχθης pro δειλ. Denique η pro ει occurrit P. 76. l. 78. ubi Fabr. male dedit ελευθερωση pro —— ωσει *Etc.* Conſule inſuper Indicem Animadverſionum in Charitonem.

Ει cum indicat. aliquando conſtruit THus, ubi ſubjunctivus exigi videtur: Ει δε ενησωμαι κληρονομους, και ὑπερεβην τας δυωδεκα ἡλικιας, II, 14: 340. Ει μη αυτος ἐπιλεξεται ζων, αλλα —— ἐτελευτησεν, II, 20: 497. Ει pro ει και I, 17: 289. αλλ' ἐρωμεν, ὡς ει μη (*etiamſi non*) σαφως τοις ῥημασι του νομου ἀφ' αυτης δηλεγορευται, αλλ' ουν ἐκ της ἐννοιας του δυωδεκαδελτου ἐστι τετο λαβειν.

Ειδεναι vide Οιδα. Pro ειδε *vidit* malim οιδε *novit* I, 4: 76.

Ειδος pro *juris poſitio* vertit Viglius I, 1: 16.

ubi

ubi not. vid. Opponitur χρωι, *ſpecies generi* I, 2: 33. ὑιοθεσιας ειδος I, 11: 194. Εξ αλλοτριας ὑλης ειδος εποιησε τις II, 1: 40. ὁ την ὑλην εις ειδος αμειψας ibid. ὁ το ειδος καλασκευασας 41.

Εικονικον τιμημα *Pretium imaginarium* I, 12: 236. εικονικη πρασις 239.

Εικος εστι cum infin. *Veroſimile eſt, fieri poteſt, forte.* I, 8: 145. II, 210. 12: 231. 24: 332.

Εικοσαετια *vicennium* II, 6: 131.

Εικοσακις κ'. ὁ. *vicies viginti, quadringenta* I, 361.

Εικοτως *nimirum, ſine dubio, conſequenter* I, 2: 23. 36. I, 10: 166. 11: 212. 12: 244. III, 7: 146.

Εικειν κολακειαις τινος I, 6: 116. *blanditiis alicujus obſecundare.* Corruptum in εκει II, 1: 7. εικει τα επικειμενα τοις ὑποκειμενοις, *ſuperficies cedit ſolo.*

Ειμι *conſto, conſiſto.* Εστι τα της Αφαιρεσεως ρηματα εν τουτοις I, 8: 145. Παλαι μεν εν ταις αιτησεσιν ησαν αἱ διακατοχαι, III, 9: 204. Δει το τιμημα εν αργυριοις ειναι III, 23: 368. εν τριπλῳ εστιν ἡ ποινη IV, 2: 49. εν κωλυσει ειναι, ου μην εξουσατιωνι I, 25: 354. *prohiberi, non excuſari.* Εστιν & ενεστιν idem quod εξεστιν, *licet, datur, poteſt.* Δικα πραγματων ουκ ην βιων I, 2: 35. τας εχθρας αθανατους μενειν παρ' αυτοις ουκ ενην 37. εστι λεγειν, εστι μαθειν, εστι δε ιδειν I, 10: 188--9. Των δυναμενων (ſubaudi εἰς εστι) τα τε νεα διοικειν πραγματα I, 13: 254.

Ειρηκεν ἡ Αφαιρεσις *conſtitutio ſanxit* I, 10: 190. ταις βασιλικαις ειρηται Αφαιρεσει *ſancitum, cautum fuit.* I, 4: 78. Ὁ γαμος ειρηται Ρωμαϊκῃ Αφαιρετῳ *nuptiæ*, I, 9: 149. ubi eſt pro præſenti *dicitur* &c.

Ειρκλη (al. ειρκτη) δημοσια *carcer publicus*, non *carceres* nec *vincula.* I, 5: 87. ubi vid. not.

Εις pro ωσ ad de perſona: ἑτοιμως τες εις αυτες Φοιτωντας ὑποδεχομενοι I, 2: 24. Alia aliunde dabit Clariſſ. *Animadverſionum in Charitonem* auctor pag. 401. Pro εν, I, 13: 252. εις αυτεξουσιον ωθισα ἡ επιτροπη. Pro *quoad, quantum ad*, I, 6: 107. ει και εις την του οικετου Αφαιμωσιν ηλαττωσε την οικειαν περιουσιαν.

Εισαγωγαι των Διγεσων vocantur *Inſtitutiones* Juſtinianeæ I, Pr. 9. ubi vid. not. *b.* pag. 10.

Εισειμι την δικην I, 21: 313. *litem ingredi, ſuſcipere.*

Εισερχομαι κινων IV, 6: 128. *actionem intendo.* εισελθουσα εις εμε κληρονομια III, 29: 463. *Hereditas ad me perveniens, rediens.*

Εκ & εξ pro ὑπο, ωσθ. Το νομοθετηθεν εκ του ιδιωτου δημου I, 2: 40. *Plebiſcitum.* Cauſſam notat I, 4: 79. ubi *propter* verti, alii *ex.* Aliquando vacat, ut aliæ præpoſſ. vel notat unde & a qua parte quid oriatur: ἡ ευεργεσια εκ της ελευθεριας I, 5: 82. *beneficium manumiſſionis.* Το εκ της Φυσεως ελαττωμα *naturæ vitium*, I, 11: 192. Sic I, 10: 186. in var. lect. 16. habemus την εκ της αισχυνειας κωλυσιν.

Ἑκαστος. Τα καθ' ἑκαστην ἡμεραν κινουμενα πραγματα I, Pr. 11. *Res quotidianæ.* ὑπο των καθ' ἑκαστον δεσποζομενα II, 1: 3. *quæ in ſingulorum ſunt dominio, a ſingulis poſſeſſa.* ὁ καθ' ἑκαστον ανθρωπος *quilibet* II, 1: 12. το καθ' ἑκαστον των ζωων I, 2: 18. *animantia quæque & ſingula.*

Ἑκατον corruptum in ἑκτον turbas dedit II, 22. in fin.

Εκβαινει ἡ αἱρεσις I, 22: 319. *conditio exſiſtit* την αυτην εχειν εκβασιν *eumdem exitum, eventum habere*, I, 2: 40.

Εκβαλλω. Modeſt. l. 13. pr. *de Excuſatt.* pro *Aufero, adimo* uſurpare videtur: καλα ῥητοι των ψηφων των εκβαλλουσων αυτους τας εξουσατιωνας αδειαν εξουσιν εκκαλειοθαι. Noſter proprie uſurpat pro *Ejicio, removeo.* I, 11: 201. εκβληθηναι της ὑποξυσιοτητος. I, 16: 283. εκβληθεις της συγκλητου. I, 25: 364. εκβαλλονται ὡς ὑποπλοι.

Εκβιβασης των ὑποθεσεων *Exſecutor litium* IV, 6: 174.

Εκγονος vide εγγονος.

Εκδανειζω *fenori dare* (uitzetten) II, 9: 213. IV, 13: 320.

Εκδιδωμι εμαυτον, *dedo me* I, 5: 88.

Εκδικειν *vindicare* I, 5: 96. II, 1: 46. Εκδικητικη pro *legato per vindicationem* THus vel verius Gloſſator II, 20: 443.

Οἱ Εκδικοι των πολεων *Defenſores civit.* I, 20: 306. I, 24: 339.

Εκθεσις των παλαιων νομων pro *Digeſtis* I, Pr. 8.

Εκθλιψις των διδυμων I, 11: 209.

Εκκλητος, ἡ *Adpellatio, provocatio*, ex lect. Fabr. I, 25: 327. ſed alibi cum ceteris habet εγκλ. Prius occurrit in Gr. fragm. l. 244. *de V. S.* it. ap. Modeſt. l. 4. pr. *de Excuſ.* & Harmen. I, 4: 21. ſicuti εκκαλεισθαι ib. §. 20. & l. 13. pr. *eod.* videturque rectius quam εγκαλ. quod eſt *incuſare.*

Εκκοπ]ειν το λυπην τοπον τινα I, 2: 21. *tollere quod locum lædit.*

Εκμισθωσις *Conductio* I, 2: 21. & 28. III, 24: 380.

Εκνικησις *Evictio* II, 1. fin.

Εκπιπτειν της πολιτειας *amittere civitatem* I, 12: 224. I, 16: 281.

Εκποιειν *alienare* II, 1: 9. II, 6: 148.

Εκτεμνειν την αναφυομ]ην ὑπ]θεσιν *litem exortam decidere* I, 2: 45.

Εκτιθεσθαι Ipſi Juſtiniano *exponere* IV, 11: 298. πολλακις δε και δ]χα ὁρκ ψιλην ὁμολογιαν εκτιθεται, *nudam promiſſionem præſtare, exhibere*, & ſic paullo poſt: & cap. 303. ἑτερας ὁμολογιας ητοι ἐγγυης εκτιθεμ]ης, & mox: η δ]δωσιν ἐγγυητην ἡ ὁμολογιαν εκτιθεται. Γεαμματειον εκτιθεσθαι *cautionem emittere, edere, chirographum tradere* III, 21: 355. Aſt IV, 13: 320. in nota *n.* pro εκτιθεμ]ου lego εκτισαι με συ.

Εκτομη των γ]υνη]ικων μοελων I, 11: 209.

Ἑκτον corruptum pro ἑκατον II, 22. fin.

Εκτ]. Εαν τι ατ]μηθειας εκτ] I, 2: 17. *providentia ſua indignum æſtimare.* Curtio: *providentiæ expers quid eſſe pati.* Ουκ εκ]λογ εστι *non præter rationem eſt* II, 20: 442.

Εκφερειν αποφασιν *ſententiam ferre* I, 2: 44.

Εκφωνειν νομον *legem promulgare* I, Pr. 3. Δ]αξιν I, 5: 91. Ὁ μεν εξεφωνησεν, ουκ επραξεν· ὁ δε ουκ ενεθυμηθη, διεπραξατο. I, 11: 216. *quod quidem expreſſit, non peregit: quod autem non cogitavit, effecit.*

Ελασια *actus* II: 3: 99.

Ελατ]ειν την οικειαν ου]ειαν I, 6: 107. *deminuere patrimonium.* τα των νεων δικαια I, 25: 344. Ελατ]ωσις της ὑποστασεως I, 6: 114.

Ελατ]ωμα μεγιστον, το της σιτοδειας βαρ] I, 2: 22. *frumenti penuria, maximum incommodum.* Το εκ της φυσεως ελατ]ωμα I, 22: 192. *naturæ vitium.*

Ελαφ]. femin. gen. II, 1: 27. lect. 10.

Ελεε βωμ] θ]ος Αθηναιοις *Ara miſericordiæ* I, 2: 24. vid. not.

Ελευθεροι, η ευγ]ueις εισιν η απελευθεροι I, 3: 74. 4: 75. ſqq.

Ελευθερια εστιν ευχερεια φυσικη &c. I, 3: 70. Της ελευθεριας ὑφαιρεσιν ὑφισατ 74.

Ελευθερια (Fabr. ελευθηροτης) λεγεται θ]α Ρωμαιοις *manumiſſio* I, 5: 80. τροποι ελευθεριας η εννομοι εισιν η φυσικοι, quos vide I, 5: 95—99.

Ελευθερωθαι της δ]λειας *liberari ſervitute, manumitti* I, 4: 77. ὁ μ] ελευθερωμ] απελευθερος εστιν, ει και ὁ ελευθερων ευγενης ὑπ]αρχει 5: 90.

Ελευθερωτης (Goth. male ελευθερωθεις) *manumiſſor, emancipans* I, 19: 294.

Ἑλκυω & ἑλκω. Εις θ]ραδεισμα ἑλκειν I, 2: 50. εις επιτροπην ἑλκεσθαι *ad tutelam vocari* I, 19: 298. ὑπο της ευσεβειας ἑλκεσθαι I, 26: 367. εις αισχροτατην ἑλκυσθεις πραξιν I, 8: 147. Επι δ]καστηριων ἑλκυσμοι I, 6: 104. *in jus raptiones*, ubi Curt. jejune *lites.*

Ελλειψις της Δ]ησεως *voluntatis defectus* I, 10: 190.

Ελλογιμωτατοι ανδρες I, Pr. 9. *facundiſſimi Viri.*

Ελπις. ὑπο καλλιστης τρεφεσθαι τε και θαλπεσθαι της ελπιδ] Pr. 12.

Εμασκιπατ], ὁ και ἡ. I, 10: 165. 167. ἡ εμασκιπατα pag. 95. lect. *53. εμασκιπατον γινεσθαι 165. ποιειν 167. εμασκιπατευειν ibid.

Εμμιγνυναι ἑαυτον τ] διοικησει I, 25: 363. Εμμιξις *immixtio* tribuitur heredibus neceſſariis II, 19: 432.

Εμπαιγνια, IV, 1: 45. κατα τρυφην και εμπαιζνιαν *Per laſciviam & luſum.*

Εμπαρεσιασμ] *repræſentatio* II, 20: 471. V. not.

Εμποδιζω *Impedio* cum dativo I, 3: 71. 6: 102. 11: 193. II, 6: 148. item in Fragm. Gr. l. 161. *de R. J.* Sic etiam Latini, Varro, & JC. Paulus cum Juliano, nec non Imperator tit. 7. Inſt. *de L. Fuſia Can.* ex lectione optimi MS. Gottorpienſis & Codd. vett. apud Cujac. uti fuſe docui in Novis Obſerv. Miſcell. Tom. V. pag. 353—5. quare nec ego alicubi dativum in verſione THina refugi.

Εμποιειν *infero.* II, 8: 185. ἱνα μη το της γυναικος (γυναικειας) φυσεως σαθρον απωλειαν τοις αυτης πραξασιν εμποιησαιτο (εμποιησῃ Fabr.)

Εμπορευομαι *Negotior* I: 12: 229. εμπορια, ας *negotiatio* I, 2: 23.

Εμφερης. Επι των αγαν εμφερων ſc. θεματων III, 24: 386. *in caſibus admodum inter ſe ſimilibus.*

Εμφερομαι, *inſeror, contineor, invenior, exſto.* Εμφερομ]αι τοις συνταγμασι Δ]ταξεις I, Pr. 3. εμφερεται τ] Κωδικι III, 1: 97. Δ]α το την Τιτιε μνημην εμφερεσθαι τ] επερωτησει III, 19: 308. & 29: 469. Plura exempla ſuppeditare ex aliis poteſt Du Cangius.

ὁ Εμφυτευσας, ὁ εμφυτευσαμενος, & το εμφυτευθεν. Vide III, 24: 389. ἡ Εμφυτευσις 388.

Εν pro εις. I, 11: 216. εισελθοντος εν δικαστηρι]. I, 5: 87. εμβληθ] εν δημοσι] ειρκτ]. III, 15: 265. θ]ραχ]ευεσθαι εν Καρχηδονι. Delendum puto

to ſe I, 11: 200. lect. 36.

Εναλχος. *Modo, paullo ante, ſupra.* Κατα τα εναλχος ειρημενα II, 9: 219.

ὁ Εναγων και ὁ εναγομενος *Actor & reus* I, 21: 313. &c.

Εναγωγη ab αγωγη eo proprie differt, quod hæc ſit *actio* ſive jus agendi a legibus aut Prætore datum; illa *actio* in judicio inſtituta, ſive actionis intentio aut agendi ratio. Demus exempla: IV, 6: 130. επι της νεγατορίας εναγωγης των ασωματων, ει και τοις ρημασι νεγατοριως κινειται την *in rem.* cap. ſq. και εστιν ὁτως νοειται της *in rem* ἡ εναγωγη κομφοτερα, uti nunc legere malo, & vertere: *atque ſic* actionis *in rem intentio intelligitur eſſe confeſſoria.* cap. 164. και ἡνικα (ἡ εκ της Ακυιλιας αγωγη) εις το ἁπλουν ποιειται την εναγωγην. cap. 198. εις κερτον πραγμα ποιεισθαι την καταδικην, ει και ιγκερτα εστιν ἡ παρ' αυτω κινουμενη εναγωγη. cap. ſq. Παραινουμαι δε τω ακλωρι, αυτην την ιντεντιωνα και την εναγωγην εις το αληθες ἀναποιεισθαι χρεος. cap. 207. τουτου χαριν ὁ Παυλωρ σπευσησε την τοιαυτην εναγωγην (της *plus petitionis*) ubi nunc cum Curtio reddere malim, *agendi rationem.* IV, 7: 241. η γαρ εις το *peculium*, η εις το *verſum*, γινεται ἡ εναγωγη και ἡ καλαδικη. cap. 256. Καλλιον δε ἡ εναγωγη επι της *de peculio* εστιν, *Melior autem eſt intentio* actionis *de peculio.*

Εναλλαγη μονης της ὑποξυσιοτητος η αυτεξυσιοτητος I, 16: 282. Vid. contextum.

Εναποκλειω *includo* II, 1: 24.

Ενδημεω τη πολει *in urbe habito* I, 21: 312. I, 25: 358.

Ενδοξοτατος μαγιστρος ὁ Τριβουνιανος I, Pr. 5. & 9. Imper. habet *magnificus* & *excelſus.* Nos cum Curtio, *glorioſiſſimus.*

ἡ Ενεγκαμψη pro *Patria* I, 24: 331. ubi vid. Not. & Add. Sic quoque Harmen. V, 11: 2.

Ενεχυρα βια, τουτεστι παιδες I, 24: 331. ενεχυρων ατκιτησει 338. ſic vel THus vel Gloſſator *captis pignoribus* reddit. Quid ενεχυρον differat ab ὑποθηκη, docet noſter IV, 6: 142.

Ενιαυσιαιον το τεχθεν I, 4: 78. *anniculus infans.*

Ενιζειν vel ενιεσθαι κληρονομον I, 6: 123. 128. &c. pro *Urgere, inſtare* II, 20: 453.

Ενναυγκιον *Dodrans* II, 22: 547. ενναυγκιον omnes habent IV, 6: 202.

Εννοια τω τελευτησαντος I, 14: 265. *defuncti mens & ſenſus.* τω δωδεκαδελτω I, 17: 289. εννοιαις νομικοις μη ακολουθων II, 9: 218. *legalibus notionibus non obſequens.*

Εννομος & δικαια δελεια diſtinguitur I, 5: 80. ενναμοι γαμοι I, 9: 148. &c. εννομωτατη ελευθερια I, 5: 86.

Ενομοτως vid. Ενομος.

Ενοπλον στρατειαν στρατευεσθαι I, 12: 224. *armatam militiam ſequi.*

Ενοχη *obligatio*, definitur II, 2: 93. & III, 13: 236. Confunditur cum αγωγη III, 27: 445. III, 29: 460. & ſecundum Riccium IV, 13: 325. item in Tit. *de R. J.* l. 27.

Ενοχον γινεσθαι τινι *Obligari cui* I, 21: 310.

Ἐνοω, *aduno, coaduno* II, 1: 37. adde συνενοω.

Ενσατος (Fabr. ενσαθεις) κληρονομος I, 14: 261. ὁ ινσιτιτος ηγουν ὁ ενσατος II, 15: 353. ſed hic Fabr. pro gloſſ. ejecit.

Ενσασις κληρονομιας I, 6: 108. I, 14: 258. &c.

Εντυγχανω proprie *incido*, inſuper ap. THum & alios *lego* notat. εντυγχανειν μυθοις *fabulas legere* I, Pr. 6. βασιλικαις διαταξεσι c. 7. & II, 7: 170. διαθηκη *teſtamentum legere* I, 14: 257.

Ενωμοτως pro ενομοτως cur ſcripſerim, vid. IV, 11: 298. not. *i.*

Εξαιρειται αυτη ὁ νομος την πολιτειαν I, 12: 221. vid. Αφαιρεω. Εξελεσθαι τινα της ὑποξυσιοτητος I, 12: 225. *patriæ poteſtati eximere.* Εξηρημενος *exceptus, exemtus*, vid. not. I, 11: 202.

Εξαιρεσις των χρεων I, 6: 103. *æris alieni detractio, deductio.* εξαιρεσις της των οικετων διατιμησεως 112.

Εξαιρετος pro *legato per præceptionem*, gloſſema procul dubio II, 20: 443. εν εξαιρετω εχειν 446. *præcipuum habere.* εξαιρετως II, 23: 586.

Ἐξαμηνιαι διαταξεις Μαρκου του βασιλεως I, 25: 344. Vid. lect. 6.

Ἐξασσιον *ſemis, ſex unciæ* II, 13: 295.

Εξαρκειν *ſufficere, parem eſſe* προς την διοικησιν I, 25: 351. &c.

Εξαθενει το λειπον *deficit* II, 20: 481. &c.

Εξεθος, ὁ ἡ. IV, 11, 301. τας εξεθους επερωτησεις επερωτωμενος, *ſolitus, ſolennis.* Agnoſcit hoc adjectivum Lexicon ex MS. Budæi a Criſpino editum: mihi tamen ſuſpectum eſt, & apud THum diviſim legerem εξ εθους, *ex more, de more*; in primis quum Gloſſæ Labbæi hoc habeant, atque adjectivum ignorent.

Εξιναι της φυσεως αιδω I, 26: 367. *de muliere.*
Εξελαυνειν της πολιτειας I, 5: 92. *civitate ejicere.*
Εξερεδατευω I, 11: 201. &c. *Exheredo.*
Εξερχεται ἡ αἱρεσις I, 20: 302. *Conditio exsistit.*
Εξετασις *inquisitio* I, 24: 331.
Εξιστημι. III, 25: 408. εκστηναι της οικειας ουσιας *cedere bonis.*
Εξκυσατευω με της επιτροπης I, 23: 328. & 25. t. t.
Εξομοσια vid. εξωμο.
ὁ Εξονομασθεις Τιτιος III, 23: 366. *Titius, qui nominatus fuerat.*
Εξορίζω σε εις νησον *Relego te in insulam* I, 12: 223.
Εξουσια ακρα. sic *Potestas* definitur I, 8: 138.
εν Εξπεδιτῳ ἀγαγειν II, 11: 261. & 13: 316.
Εξωθεν notat extra Institutionum textum, III, 28: 452. & 468. IV, 1: 26. & 10: 289.
Εξωθειν τινα της επιτροπης *a tutela removere* I, 26: 368.
Εξωμοσια bis rescripsi pro εξομοσια, *juratoria cautio*, IV, 11: 298. vid. Nomencl. D. Gothofredi ad Harmenop.
Εξωσης. *Menianum* IV, 6: 123. ubi vid. not. *p.* & monente in litteris Ruhnkenio, *Franc. Raguelli* comment. ad Cod. Just. *Scipio Gent.* ad Apul. Apol. p. 24. *Conr. Rittersh.* Sacr. Lect. VIII, 12. & plurimis locis *Fr. Balduinus* ad Instit.
Εξωτικος opponitur οικειῳ I, 11: 190.
Επαγω ελευθεριαν τινι I, 12: 238. *libertatem do, præsto.* ζητησιν κατασασεως I, 25: 354. *status controversiam cui movere.* ὡς εκ των επαγομενων δειχθησεται *ut ex sequentibus adparebit* II, 1: 3. επηγαγον δε ἑτως II, 15: 352. *addidi, adjeci.*
Επαινει ἡμιν μη ωθσιεναι, Fabr. ἡμας μη ωθσιουλας I, 10: 183.
Επαμφοτερισμος *alternatio* IV, 6: 214.
Επαναβαινω & επαναβασις *adscensio in gradum superiorem* II, 13: 305–6.
Επαρχια *provincia* I, Pr. 2. &c.
Επαρχος της πολεως *Præfectus Urbi* I, 20: 305. & 23: 326.
Επ' αυτοφωρῳ λαμβανεσθαι IV, 1: 5. *de fure manifesto.* V. not. *t.*
Επαχθη i. e. επαχθεα, restitui pro επαχθη ab επαγω I, 6: 103.
Επειγω. I, 10: 153. επι γαμον ελθειν ηπειγοντο *festiebant in matrimonium coire.* Curt. *ad nuptias sollicitabantur.*
Επεισαγεται διπλωσις γαμου I, 10: 180. επεισαγωγη, *introductio, institutio* II, 20: 449.
Επεισακτῳ σιτῳ ἡ των Αθηναιων πολις εκεχρητο *frumento advectitio* I, 2: 22.
Επεισφερειν νεκρον τοπῳ τινι II, 1: 12.
Επεκτεινεται ἡ νησος εις ποδας ρ'. II, 1: 36.
Επεντρυφων τοις τε νεκ ωθσμασιν I, 26: 373. *grassari in pupilli bonis.*
Επερωταω τινα *stipulor a quo* I, 21: 308. &c. επερωταθαι τινι *promittere, spondere, cavere cui* III, 18: 292. &c. Επερωτησις *stipulatio* I, 21: 308. &c. III, 15: 253. &c.
Επεσρεψε perperam pro επετρεψε I, 10: 185.
Επεχω *habeo, obtineo.* ταξιν νομου επεχειν I, 2: 40. μητρος (μαμμης) ταξιν επεχειν 10: 179 &c. *Inhibeo, prohibeo,* επεχεται ἡ της ελευθεριας δοσις I, 6: 110. ὁ νομος επεχει τας ελευθεριας 116. την ελευθεριας δοσιν επιχειν 127. nisi potius ab επιχεω derives. επεχεν ὁ βασιλευς την αλογον των οικετων αναιρεσιν 8: 140. των ακολασων επιχειν την ωθαιρεσιν 10: 186.
Επι & ὑπο confusa. Sic pag. 129. lect. 39. cum Pith. & Fabr. & p. 172. l. 17. cum Pith. & Anon. it. p. 774. l. 27. & 793. l. 52. cum Fabr. nec non pag. 89. lect. 15. ὑπο præfero vulgato επι. Pag. autem 190. l. 10. prætuli vulg. επικειμενης, ubi Pith. ac F. habent ὑποκ. at p. 222. l. 12. Fabr. ὑποσρεφειν vulgato επισρ. &c. Confunditur etiam cum ωθδε, vid. pag. 655. l. 45. & p. 700. l. 15. Tertio idem sæpe est quod ωθδε, si sensus *apud, coram* desideret, ut I, 5: 84. & 95. ελευθερουν επι αρχοντος. I, 6: 117. ελευθεριαν διδναι επι ευλογε αιτιας, επι αρχοντος εν κουσιλιῳ δοκιμαζομενης. cap. 120. και επ' αυτων (*apud recuperatores*) ελεγοντο ευλογοι αιτιαι ὑπο των ελευθερουντων II, 11: 263 & 265. την οικειαν γνωμην επι μαρτυρων (*coram testibus*) δηλωσαι. Sic quod I, 11: 198. dicitur ἡ μεν αδροgατιων επι βασιλεως γινεται, ἡ δε αδοπτιων επι αρχοντων, cap. 207. dicitur, ειτε ωθδε βασιλει, ειτε ωθδε τῳ ωθαιτωρι, ειτε αρχοντι, & cap. 209. ου λαμβανουσιν εις θεσιν, ουδε αυτεξουσιον ωθδε βασιλεως, ουδε ὑπεξουσιον ωθδε αρχοντος. Ex aliis auctoribus vide exempla in Lectt. Aristæneteis Cognati Eruditiss. ABRESCHII pag. 173. & 208. Huc ergo trahas licet Matth. Euang. XXVIII: 14. και εαν ακουσθῃ τουτο επι του ἡγεμονος, ἡμεις πεισομεν αυτον, ubi vulgatus vertit *a præside*, alii *apud præs.* Belgæ van den Stadhouder / qui pro linguæ genio rectius reddidissent by den St. nisi taciti correxerunt in ὑπο.

Επι

Επι διαθηκη τελευταν *cum teſtamento mori*, ſ. *teſtatum* I, 12: 240. ετελευτησεν επι σοι κληρονομῳ *te herede relicto* II, 6: 140. & 155. επι τρισιν η πλειοσι παισιν I, 25: 350. Vide Hemſterh. ad Luciani Tom. I. p. 356. επ' αληθες reſcribo pro απ' αλ. I, 19: 294. Latine hæc præpoſitio aliquando vacat, veluti I, 6: 129. επι τη τε νομου κινηθεις ατοπιᾳ. I, 10: 180. κεφαλικη επι των διπλων γαμων τιμωρια.

Επιβιωναι πολυν χρονον τη ποιησει της διαθηκης II, 20: 519. *ſupervivere.*

Επιβουλη *conſpiratio*, *conjuratio* I, 5: 96. *inſidiæ* I, 6: 117. eoque ſenſu επιβουλευω τινι I, 11, 201.

Επιγινεσθαι *adnaſci* II, 17: 384. & 391. επιγενομενη αρχη *ſuperveniens poteſtas* ſ. *magiſtratus* I, 25: 348.

Επιγραφεσθαι ιδιον δεσποτην II, 1: 7. *ſpecialem agnoſcere dominum.* κληρονομιαι τον δωδεκαδελτον ευρετην επιγραφομεναι III, 4: 109. *hereditates quæ Legem XII. tabb. auctorem agnoſcunt.* Conſer Fratris notam ad Luciani Tom. II. p. 829.

Επιδεικνυμι *oſtendo.* ὡτως εαυτης επιδειξαι σοφους Pr. 12. quod Caſaubonus exponit per ποιειν, *facere*, *reddere*: quam expoſitionem ſenſus optime admittit, dummodo pluribus exemplis probetur. (Verbum certe αποδεικνυμι ſic uſurpari conſtat. Noſter I, 3: 74. αναξιον εαυτου της ελευθεριας αποδειξας *indignum ſe libertate* ſive *oſtendens* ſive *reddens.* ἡ θεσις τον οικετην ελευθερον αποδεικνυσι I, 11: 215.) επιδεικνυειν αζημιως τα οικεια κακουργηματα IV, 2: 52. ubi pro *perficere* & *perpetrare* ſane ſumitur.

ἡ Επιζημιος, *actio damni infecti.* Gloſſator credo III, 18: 288.

Επιζησας τη ποιησει της διαθηκης *ſupervivens* II, 19: 425.

Επικαθεδηναι *inſidere* II, 1: 87. vid. Καθεδ.

Επικαρπια jungitur χρησει II, 1: 13. II, 2: 93. II, 4: 107. &c. ad exprimendum *Uſusfructus* vocabulum.

τα Επικειμενα εικει τοις ὑποκειμενοις II, 1: 7. &c. *Superficies cedit ſolo.* επικειμενη (Fabr. ὑποκ.) κηδεμονια I, 25: 345. *incumbens & præſens tutela vel cura*, ubi opponitur τη εσομενη *futuræ.*

Επικερδης αιτια *lucrativa cauſa* II, 20: 457. &c.

Επικλαω *injungo*, *indico*, *impero*, *impono.* Τριβετον εϛι το βαρυ τελος, ὁσῳ επεκλα (ut Fabr. habet pro Vigliano επεβαλε) τοις οικειοις επαρχιωταις ὁ βασιλευς II, 1: 77. ει δε τε αδυνατα εϛι τα επικλαθεντα τῳ ληγαταριῳ II, 20: 538. ubi Nancelius fruſtra tentat επαγγελθεντα. Sic in l. 27. §. 1. *de V. S.* & in Gloſſis Nom. Το δε αυτο (*ſtipendium*) και τριβουτον λεγεται, απο του επικλαθαι τοις καταβαλλουσιν. Gloſſæ Labbæi: επικλασαι *indicere.* επικλαθεισα *indicta.* Neglexit hoc verbum du Cangius.

Επικλυζω. Ὁ ποταμος ὁλον επεκλυσε μου τον αγρον II, 1: 39. *inundavit.*

Επικοινος τοπος II, 1: 12. οικετης II, 7: 178. &c.

Επιλαβεσθαι ιερωσυνης *capeſſere ſacerdotium* I: 2: 59. της ταξεως III, 13: 234. *ordinem reprehendere*, *vituperare.*

Επιλεγομαι *Eligo* I, 24: 334. επεδεξατο & επελ. confuſa II, 1: 42.

Επιλογην (*optionem*) διδωμι τινι I, 24: 334. II, 20: 496.

Επινευω *Adnuo*, *adſentior* I, 2: 31.

Επινοεω, *excogito*, *invenio*, *introduco*, επενοησαν τα συναλλαγματα I, 2: 28. νομοι 3: 69. επινενοηται ωφελιμοτερα 3: 70. *Dedititios* επενοησεν ὁ Αιλιος Σεντιος 5: 86. ϛητος χρονος ωφελος καλαλυσιν δικων επινενοημενος 6: 118.

Επινοιας νομιμους pro Juſt. *legitimos tramites* Pr. 1. ἡ των πολεμων επινοια την δεξιαν ευρε I, 3: 71. & 5: 80. Curtius vertit, *machinamenta bellorum*; nos *ratio bellica*, quæ mox πολεμικ νομος dicitur. Confer Litteratiſſimi Dorvillii *Animadv. in Charitonem* pag. 37.

Επισαμαω vide Οιδα.

Επιστολη εϛιν αντιγραφη βασιλεως ωφελος αρχοντος αναφεροντος, ωφελ τινος αμφιβολου ωφελισματος γινομενη I, 2: 42. Επιστρεφω & επιτρεπω confuſa I, 10: 185. Plura vide apud Clariſſ. Dorville ad Charitonem p. 566.

Επισυμβασα ζημια ετυχεν I, 25: 363. ſed participium hoc ignorat Fabr. & Pith. in Varr.

Επιχειν vide Επεχω.

Επιτηδειος επιτροπος I, 20: 300. *tutor idoneus.*

Επιτηδευω την επιτροπην *tutelam adfecto* I, 25: 349. επιτηδευμα τι μετιεναι I, 25: 356. *de ſtudiis liberalibus.* II, 13: 297. opponit τη τεχνη *opificio* his verbis. απο επιτηδευματος, ὁ Γραμματικος εγω εξεργαζομαι· απο τεχνης, ὁ Χαλκευς.

Επιτιθημι ποινην I, 10: 186. αναγκην τινι I, 12: 245. τας εμας δουλους τοις σοις επιθειναι τοιχοις II, 3: 101. & 106.

Επιτιμιας τε πατρωνος φειδεσθαι *famæ*, *honori parcere*

cere patroni I, 26: 365. επιτιμος & εντιμος opponuntur ατιμῳ IV, 13: 335—6.

Επιτροπη τεσαμενταρια και αδνατικη I, 16: 286. λεγιτιμα I, 17: 288. φιδεκιαρια I, 19: 293. quæ in Rubr. ſed nuſquam a THo τεθαρρηθη dicitur. πατρωνικη I, 20: 299. ὑπο τε αρχοντος δεδομενη I, 22: 320. Επιτροπευσεως vocabulum occurrit in Rubricis 15. 17. & 18. Lib. I. ſed non memini legere in ipſa paraphraſi. Επιτροπος *tutor* millies occurrit, ſed nuſquam feminino genere, ut apud Harmen. I, 13: 36. Ει μη τοιγε γυνη καλαλειφθεισα επιτροπος (ωδμα) του ανδρος: quia nempe THus ante omnes Novellas ſcripſit, quibus demum virile hoc officium cum certis mulieribus communicatum fuit. Επειδη το επιτροπευειν (*tutorem eſſe*) αρρενων, θηλειων δε αλλοτριον εϛιν ait noſter I, 17: 291. Των ὑπεξουσιων αλλοτριον εϛι το επιτροπευεϑαι *in tutela eſſe* I, 13: 247. &c. Επιτροπικον οφφικιον *tutoris officium* II, 18: 410.

Εποφειλω (*Debeo*) πλειονα ὠν κεκληκαϛ I, 6: 109. εποφειλομαϛ *mihi debetur* III, 12: 230. &c. unde τοις εποφειλομενοις I, 6: 115. verti *creditoribus*, ſed Curtius neutro genere pro *debitis* & *ære alieno* ſumſit. ὑπερ ὠν επωφληϑε III, 20: 342. ἱνα επωφληϑωσι 347.

Επωνυμον *Cognomen*. vid. II. 20: 508.

Ερανος. Sic *ſtipem* interpretatur THus, recte judice Brechæo ad l. 17. *de V. S.* num. 25. ex comment. G. Budæi.

Εργαζομαϛ νομοθεσιαν I, 2: 19. *legiſlationem conficio, abſolvo.*

Ερμηνευειν τους νομους I, 2: 63. *leges interpretari, exponere jura.*

Ερχεϑαϛ επι γαμον *in matrimonium coire* I, 10: 153. &c.

Ερωτων εϛι το *conſulere* I, 2: 63. unde *JCti* οἱ περι τε νομε επερωτωμενοι, ibid.

Ἑτερωθεντες ortum ex ἑτερῳ δοθεντες I, 25: 342.

Ευ & αυ confuſa. Audiamus primo, quæ in Palæographia Lib. V. pag. 343. *de Sæculo IX.* obſervavit induſtrioſiſſ. B. de Montfaucon: „ ευ pro ευ frequentiſſime „ occurrit, & in formas typographiæ „ advectum eſt; verum a multis pro αυ „ vel pro αυ habitum fuit, & viciſſim αυ „ pro ευ, unde lapſus innumeri orti „ ſunt: pleroſque notavimus in editio„ nibus Athanaſii, maximeque in hiſto„ ria Arianorum ad Monachos, ubi epi„ theton ασεβεσατος *impiiſſimus*, quod fre„ quentiſſime Conſtantio tribuit Atha„ naſius, a Nannio in ευσεβεσατος verſum „ eſt". Hæc inde ſufficiunt. Nihil ergo mirum, ſi & hoc aliquando THo accidit, velut IV, 1: 37. ευπορος pro απορος in omnibus. IV, 4: 100. ατελεσατου pro ευτελ. & IV, 6: 182. αγναμονεντος pro ευγν. ante Fabr. legebatur. Ex aliis auctoribus exempla adfert V. Cl. Dorville ad Charitonem pag. 46.

Ευανατρεπτος ὁ νομος Βοκωνιος II, 22: 544. *Lex Voconia facile ſubverti & eludi poterat.*

Ευαπαλλακτος πραξις II, 1: 72. *actio perfunctione facilis.*

Ευαποδεικτον τετο σοι γενησεται IV, 1: 7. *hoc tibi perſpicue oſtendetur.*

Ευγενης *Ingenuus* I, 3: 74. ſqq. ευγενεια *ingenuorum ſtatus, ingenuitas.* 4: 76. &c. αδοκιμος ἡ ευγενεια 5: 83.

Ευγναμων & ευγναμονεω vide Αγναμων. Ambo confuſa vide modo in Ευ.

Ευδοκιμεω εν ταις των πολεμιων συμπλοκαις I, Pr. 1. *excello, præſto.* ευδοκιμεσαϛ των παλαιων γνωμαϛ 4. *probatæ receptæque veterum ſententiæ.* εξ ὠν μαλλον ευδοκιμει I, 2: 56. ubi vid. not. uu. οποτε οιδεν ὁ Πραιτωρ το πολιτικον ευδοκιμουν *comprobari, bene audire* III, 9: 176.

Ευθυνεϑαι χρηματικως IV, 8. in fin. *pecuniariter plecti, mulctari.*

Ευκολως (Fabr. 2. ευκολος) ἡ γυνη γενησεται ωϛε πειϑω II, 8: 184.

Ευκοσμια των ναων I, 2: 59. *ſplendor & exornatio templorum.*

Ευκτηριον *Oratorium* II, 1: 9. vid. not.

Ευλαβεσατος επισκοπος I, 20: 306. ubi fruſtra ευσεβ. legit Gothofr.

Ευλογος *Rationi conveniens, juſtus.* τον οικετην δι ὑποτεταχϑαι τοις ευλογοις ϑεσπασμασι των δεσποτων I, 2: 21. ευλογος αιτια 6: 117. ſqq.

Ευνομεισϑαι *bonis legibus uti ac regi* I, 2: 54.

Ευνους γενομενος τῳ δεσποτῃ I, 5: 87. *reconciliatus cum domino.* οἱς (οικεταις) χαριτας ὡμολογει δεδωκεναι την ϑει αυτε ευνοιαν I, 6: 114. & 115. ευνουσατους ηλευθερωσεν οικετας. Bene ergo Thomas Magiſter: Ευνοια, και απο τε ελαττονος ωϛε τον μειζονα, και απο τε μειζονος ωϛε ελαττονα· ευμενεια δε αει απο τε μειζονος ωϛε ελαττονα· ευχηται δε και το εναντιον. &c.

των Ευνουχων οἱ μεν εισι σπαδωνες, οἱ δε καστρατοι, οἱ δε θλιβιαι I, 11: 208. ſqq.

Ευποροις *locuples* I, 20: 304. Confuſum cum απορος, vid. ſupra Ευ.

το Ευπρεπες *honeſtas* I, 20: 182—3.

Εὑρισκω

Εὑρισκω & Εφευρισκω *Invenio, reperio, introduco, auctor sum.* ὁσα νομιμα ὁ φυσικος ητοι εθνικος λογος κατα παντων ανθρωπων εφευρε I, 2: 25. το ημετερον γενος παμπολλα (νομιμα) εφευρεν ητοι κατεςησατο, 28. εκ των εὑροντων εκληθη *Senatusconsultum* 36. Τα *jura gentium* εκ θειοτερας εὑρεθεντα ωφελειας 66. ἡ των πολεμων επινοια την δουλειαν εφευρεν 3: 71. ἡ λεγιτιμα ὑπο του δυωδεκαδελτου εὑρεθη 17: 288. εκ του νομοθετης τα εὑροντος 20: 300. &c. ὁ νομος εὑρετης εγεγονει ταυτης ωφελειας I, 5: 86. unde patet, pro εὑρεθεντων eod. cap. 86. ab aliis perperam corrigi ειρηθεντων. Addam unicum Novellæ Juſt. XII. 43. exemplum: Αλλα ταυτην δη την ωφελιμην εκ αυτης ὁ Ιελιος Μισκελλας εξευρεν. Sic etiam Ælius Lampridius in Anton. Heliog. c. 11. *Ferunt multi ab ipſo primo* repertum, *ut in vindemiarum feſtivo* &c. & Tacit. 2. Ann. 30. *Callidus & novi juris* repertor *Tiberius.* it. 3. Ann. 26. *repertaque quædam a Tullo & Anco.* & c. 69. *ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita.*

ὁ Ευσεβεςατος ἡμων βασιλευς, *de Juſtiniano.* v. in βασιλευς.

Ευταξια των ὑπηκοων I, 2: 46. Curtio *honeſtas ſubditorum*: mihi placuit *diſciplina*, quam Galli dicerent *bonne ordre.* Cicero ευταξιαν hanc I. *de Offic.* c. 40. *ordinis conſervationem* interpretatur; & c. 44. §. 2. *diſciplinam reip.* adpellat. Unde & *diſciplina militaris*, ac *domeſtica* dicitur. Et forte ſic ipſe THus vocem διδασκαλιας intelligit I, 2: 65.

Ευτελης & ατελης confuſa, vide Ευ. Ευτελεις ωφελειαι *facultates exiguæ* I, 20: 305. επιτροπη ευτελεςατη *tutela tenuiſſima* I, 25: 349. ubi Curtius male verterat *opulenta.* Ευτελιζεται ἡ του τελευτησαντος μνημη, *defuncti memoria vilipenditur.* I, 6: 104.

Ευτυχησασα καινοτερας γνωμης Αλθηκη II, 11: 274. vid. not. & Dorvillii in Charitonem Animadv. pag. 558.

Ευχερεια φυσικη ἡ ελευθερια I, 3: 70. *Libertas eſt naturalis facultas* &c.

Εφεξης τρεχεσαι ἡμεραι *dies continui* I, 25: 358.

Εφευρισκω vide Ευρ.

Εφηβος *Puber* I, 10: 151. definitur I, 22: 315--8. εφηβοτης τελεια *plena pubertas* I, 11: 204.

Εφιςημι. I, 25: 359. επιςηναι πολει τινι *in urbe aliqua ſe ſiſtere.*

Εφοδος *violenta poſſeſſio, invaſio* IV, 2: 53.

Εφολκιον *acceſſio* III, 20: 347.

Εχω, *habeo* pro *poſſum*, εχει τις ειπειν I, 2: 34. &c. Ουχ ἡδεως εχων I, 10: 155. Curt. *non ut placide quieſcens*: malui, *non adquieſcens.* ελλιπως ὁ ὁρος εχει II, 6: 139. *haud plena eſt definitio, non plene ſe habet.* ἑτερως, η ως εχει το αληθες *aliter quam pro rei veritate* I, 6: 115. Συμβαινει τω καλως εχοντι ἡ τοιαυτη ταξις I, 3: 69. Curt. *hic enim ordo veriſſimus & rectiſſ. eſt*: Fabr. *ſic enim recte atque ordine res procedet*: mihi placuit, *concinnitati congruit hujuſmodi ordo.* εναντιεμενοι τω καλως εχοντι II, 20: 500. ubi vide not. *k.* Εχε ταυτα ὡς εν ωφελειᾳ, vid. Προϑ. Εχεις λαβων δηναρια τοσα; Εχω λαβων III, 29: 458. & 464. *Habeſne accepta? Habeo.*

Εχομαι, *conjunctum eſſe, ſecum habere vel trahere.* II, 11: 260. πολλης ακριβειας εχομενη παραφυλακη. II, 17: 382. παρελειφθη τι των της ακριβειας εχομενων. II, 20: 448. τα ληγαλα πολλης ακριβειας εχομενα. Adde Animadv. in Charitonem pag. 195. in fin.

Εωρα, vid. not. IV, 1: 15. *geſtatio.*

Z.

ΖΗλος και παρακλητεως I, 24: 333. Curt. *per æmulationem atque ea re commotus.* Ego, *ex æmul. atque exſtimulatione.*

Ζημια *damnum.* ἡ επι ατελει τη ζημια *damni infecti actio* III, 18: 289.

Ζημιοω, *lædo, fraudo, damno adficio* I, 6: 111. &c. ὁ δεσποτης ζημιωται τον οικετην I, 8: 144. ζημιωσαι τον δεσποτην την οικειαν τιμην 145. *pretio ſui fraudare dominum.*

εκ Ζητησεως *Ex inquiſitione* I, 24: 331--2. καταςασεως ζητησιν τινι επαγειν I, 25: 354.

Ζυγος *libra* & ζυγοςατης (*libripens*) επιφερομενος ζυγον και χαλκουν νομισμον I, 12: 235. Adde II, 10: 234. ſqq.

Ζωα χερσαια, ενυδρα και αερια I, 2: 17.

H.

H & ε confuſa, vide E.

H, η & ει permutata, vide Ει.

H & ι ſæpius apud Goth. & Fabr. ex. gr. θεματησον, δημοσιον, αχθεσθαι, quæ pronuntiationi dubiæ & promiſcuæ originem debent. Vide de his Palæographiæ indicem ſub E & H ſ. ητα.

H & κ commutata ob figuræ ſimilitudinem, vid. me ad I, 2: 47. ubi pro ἡ. octo,

malim κ'. *viginti*. Hinc etiam η *vel* cum και & compendioſe ſcripto ſæpiſſime permiſcentur. Vide I, 5: 83. lect. 11. I, 12: 238. l. 45. I, 14: 269. l. 37. II, 10: 242. II, 14: 324. l. 10. II, 20: 457. III, 9: 181. III, 19: 325. l. 49. III, 29: 464. l. 20. IV, 5: 112. l. 11. & 12. Nulla ergo licentiæ venia eſt petenda, ſi apud Plutarchum η legam pro και in loco pag. 330. citato, de quo poſt Huber. Præl. T. I. pag. 201. ſic Heineccius ad Vinn. pag. 289. „ Immo in textu Plutarchi eſt „ τριων και τεσσαρων, qui conficiunt ſeptem. „ Forte και pro η ponitur, particula co„ pulativa pro disjunctiva, quod ſæpe „ & alibi fit. Vid. Jo. Strauch. *Lexic.* „ *partic.* [pag. 62.] in voce *Et*". & Salmaſ. ad Tertull. *de Pallio* p. 372. & infra Και.

Η & ſimiles conjunctiones diſcretivas frequentiſſime noſter cum plurali verbo jungere ſolet, quaſi και legeretur. I, 10: 153. υιος η θυγατηρ επι γαμον ελθειν ηπειγοντο. I, 17: 287. απελευθερος η απελευθερα εδεοντο επιτροπε. & 290. εαν απελευθερος η απελευθερα απαιδες και αδιαθετοι τελευτησωσιν I, 18: 292. εποιησα τον εμον υιον, η την εμην θυγατερα, η εγγονον η εγγονην, ανηβους οντας, εμαςιπατους. Mox, ὁ πατηρ και (pro η) ὁ παππος, οἱ ελευθερωσαντες αυτες, atqui unus tantum emancipat. I, 20: 299. Πεπιλλος η πεπιλλα εδεοντο επιτροπε. I, 24: 336. ἡβησας δε ὁ νεος, ηγεν ὁ αφηλιξ χρυομενος τελειος, ... ἐξεσιν, ubi ſic editum Viglius fruſtra corrigit in ἐξει, ut in var. 19. docui. Ita etiam ετε & εδε conſtruit I, 24: 339. Ουτε δε ὁ της πολεως επαρχος, ουτε ὁ ωφελιτωρ, ετε ὁ της επαρχιας αρχων, ὑπευθυνοι χρησονται (Fabr. ὑπευθυνος χρησεται) τη συνβατικιαρια. I, 25: 355. ὡςε ουν ουδε πουπιλλος, ουδε εφηβος χρυ αφηλιξ δε, εις την λεγιτιμαν επιτροπην κληθησονται. Sic etiam JCti Latini: Paulus R. S. II, 4: 3. *Servus vel equus ſi a latronibus* - - - *occiſi ſunt.* Idem II, 7: 3. *Nave vel arbore vi tempeſtatis amiſſis.* Idem III, 6: 82. *Purpura vero aut ſtamen ſubtemenve hoc nomine non continentur.* Similia ſunt loca Africani l. 33. §. 1. *de S. P. R.* & l. 23. *de Pact. dotal.* Papiniani l. 71. §. 3. eod. Ulpiani l. 36. pr. *de Pecul.* & l. 4. §. 1. *de Re judic.* Idem l. 9. *de Injur.* „ tam fe„ minam, quam maſculum, ſive inge„ nuos, ſive libertinos, impudicos fa„ cere". Juſtinianus §. 8. *de Nupt.* Servius ad Cicer. IV, epiſt. fam. 2. in fin. *Quid eſt, quod tu aut illa cum fortuna hoc nomine queri poſſitis?* Nulla ergo emendatione indiget Julianus in l. 44. §. 1. de Jure dotium: *Quod mihi debes, vel quod mihi filius tuus debet, doti tibi ERUNT.* Immo & NEQUE ſic uſurpat Ulpianus l. 1. pr. de V. O. *neque mutus, neque ſurdus, neque infans, ſtipulationem contrahere poſſunt.* Sed hoc vulgare: quare deſino.

Ἡβη *pubertas* I, 22: 315. In Harmenopulo conſtanter ſine adſpiratione legitur, quod novo editori vel emendandum vel defendendum relinquo. ἡβωντες βραδεως *tarde pubeſcentes* I, 11: 204. ἡβησας ὁ νεος *pubes factus, adultus* I, 24: 336.

Ἡγεμονες των πολεμων I, 3: 72. *duces, imperatores.*

Ἡγουμαι κυριον *ratum habeo* II, 1: 14. Δει την του πατρος ἡγεισθαι κελευσιν I, 10: 153. *præcedere.*

Ἡδεως εμαθον *libenter diſcerem* I, 2: 30. ut Lucianus Tom. I. pag. 299. & 392. ἡδεως αν μαθοιμι σοφος σε. Charito p. 105. ψ. 19. ἡδεως σε ειδε, & p. 135. ψ. 9. ἡδεως ειδες. V. priori loco Dorvillium. Ουχ ἡδεως εχων. (Fabr. ουχ ἡδομενος τω γαμω) I, 10: 155. *non adquieſcens.*

Ηλευθερος *ex auro & argento* II, 1: 47. vide not. o.

Ἡλικια φυσικη ἡ ἡτις των λ. ενιαυτων, εννομος δε ἡ ὑπερ των λ'. I, 5: 93. in ſervis puta manumittendis. ἡλ. ατελης *minor ætas, imperfecta*, I, 20: 307. Το ατελες vel το βραχυ της ηλικιας I, 13: 245. & 17: 287.

Ἡμερα απρακλος *dies feriatus, feſtus* I, 5: 85.

Ἡμεραι εφεξης τριχουσαι, ου μην ατιλιοι *dies continui, non utiles* I, 25: 358.

Ἡμεροτατος βασιλευς I, Pr. 12. *Clementiſſ. Imp.* de Juſtiniano.

Ἡμετερος *Noſter* qui dicatur, docet Mylius pag. 1048--9. Sumitur etiam pro *humanus.* Το χρυ ἡμετερον i. e. *genus humanum* I, 2: 28. item ἡμεις cap. 17. uſurpat pro *nos homines*, ubi ait: παραδειγμα δε του φυσικου νομιμου, αρρενος τε και θηλειας συναφεια, ὁ καλ ἡμεις γαμον προσαγορευομεν. Sic Ovidius XV. Metam. ψ. 166.

——— *& quoslibet occupat artus*
Spiritus, eque feris humana *in corpora tranſit,*
Inque feras noſter.

Ἡμισυ-

Ἡμισυμεριτης ληγαταριος THus aut gloſſator II, 23: 574. *legatarius partiarius.*

Ηνιοχες *auriga*, an infamis ſit, vide II, 18: 404. cum not. & Baſil. Tom. II. pag. 608—9.

Θ.

Θαλπεσθαι και τρεφεσθαι ὑπο καλλιστης ελπιδος I, Pr. 12. επι των φιδεικομιστων μαλλον ἡ βαλησις θαλπεται του τεκατορος II, 20: 448. ead. ſignif. apud Harmenop. I, 2: 66. & IV, 8: 24.

Θαρρειν τινι *alicui quid credere, ſecreto dicere* IV, 1: 7.

την Θειαν εκφευγειν viſum, conſpectum effugere II, 1: 20. ὑποτιτθειν τῃ θεᾳ ibid.

Θειος *divinus.* Τα jura gentium παρα πασιν εθνεσι πολιτευεται, εκ θειοτερας εὑρεθεντα φθονους I, 2: 66. vid. Not.

Θειος *divinus, ſacer* de Imperatore ac Principe: το θειον παλατιον Pr 5. ὁ θειοτατος βασιλευς de Juſtiniano Pr. 5. I, 5: 91. 6: 129. 10: 185. &c. ὁ θειος Μαξκος I, 25: 348. οἱ θειοτατοι αδελφοι 350. & 353. ὁ θειοτατος Πιος 352. Σεβηρος και Αντωνινος οἱ θειοτατοι 362. Θεια Δωταξις I, 10: 156. 25: 355. Confer Mylium pag. 1050.

Θειος vel *patruus* vel *avunculus.* Θεια, vel *amita* vel *matertera.* I, 10: 158. ſimpliciter pro *patruo* 16: 286. 19: 294. ſqq. &, ut credo, I, 2: 42. & 44. Alioqui ſic diſtinguuntur, θειος (θεια) φθος πατρος· θειος (θεια) φθος μητρος I, 10: 159. 160. III, 6: 125. ſqq. ubi & de θειοις μεγαλοις &c.

Θεμα *poſitio, caſus, ſpecies, exemplum.* I, 2: 44. &c. Θεμα φθαβον & παξειν I, 14: 265. Pro πραγμα *res* occurrit IV, 8: 273. Θεματιζω *caſum fingo, exemplum propono* I, 6: 124. &c. Θεματισμος idem quod Θεμα, I, 25: 361. II, 1: 49.

Θεμιτος γαμος licitum matrim. I, 10: 157.

Θεραπαινα *ancilla, ſerva* I, 3: 73. &c.

Θεραπεια βασιλικη *remedium Imperiale* I, Pr. 10.

Θεσις *adoptio* I, 10: 162. εις Θεσιν λαβειν *adoptare* 167. εις Θεσιν διδοναι *adoptandum dare* I, 11: 196. Θεσις in φυσις depravatum 206. Apud Harmen. II, 4: 24. &c. ſumitur quoque pro *contignatione* (verdieping, Gall. *étage*) ubi Mercero placuit *ſubſtructio* vel *ſtructura.*

Θεσμος συζυγειας *jus aut vinculum cognationis* I, 10: 174. niſi malis δεσμος.

Θεσπεσιος Ὁμηρος II, 7: 166.

Θεσπιζω *ſancio, ſtatuo, legem facio* I, 11: 216. &c. Θεσπισμα της συγκλητου *Senatusconſultum* I, 2: 34. &c.

Θετος, Θετη, *adoptivus, va, qui quæve adoptatur.* I, 10: 163. &c. Cap. tamen 162. Θετος αδελφος non eſt ipſe qui adoptatur, ſed cui alius adoptatur, quum ait, ὁ υιοθετουμενος του ιδιου θετου αδελφου εστιν αδυνατος: eademque ratione Θετην αδελφην cap. 165. ſumere poſſis.

Θεωρησαι & σκεψασθαι Latinis ait dici *decernere* I, 2: 45. vid. Not.

Θηλυ φθοσωπον *perſona feminina* I, 10: 160. I, 15: 276. II, 18: 402. αρρενος και Θηλειας συναφεια *maris & feminæ conjunctio* I, 2: 17. ανηβοι αρρενες και Θηλειαι I, 13: 251. Θηλεια ανδρος δεκτικη *viripotens* I, 10: 151. τῃ ἡβῃ του αρρενος και της Θηλειας I, 22: 315, 317. & 23: 324. &c. Αδελφων αρρενων ἡ Θηλυων παιδες occurrit I, 10: 169. ut omnes exhibent editt. ſed non dubitem Θηλειων reponere, quia noſter ſic ſolet cum ceteris Græcis αρρενα & Θηλειαν conjungere, ut vel Lexica docent. Scilicet adjectivum proprie nomen eſt ὁ Θηλυς, ἡ Θηλεια, το Θηλυ: aſt omnia adjectiva τελικην in υς per εως, non υος genitivum facere, docet Laſcaris p. m. 361. Et licet ἡ Θηλυς inveniatur, tamen genitivus Θηλυος nondum mihi ſeſe obtulit, ſed Θηλεος apud Thomam Mag.

Θηλυγονια *cognatio*, in ſpecie ſic dicta. Κοσναται εισιν, οἱ εκ Θηλυγονιας ἡμιν γινωσκομενοι I, 10: 160. & 15: 274. III, 2: 54.

Θηρα *captura, captio* II, 1: 21. Θηρωμαι *venor* 19.

Θηρια αγρια *feræ beſtiæ* II, 1: 18. Θηριοις σε παραδιδωμι I, 12: 224. & 16: 280.

Θλιβιαι, οἱτινες ὑπο της τροφης ἡ της μητρος τυχον εκθλιψιν των διδυμων ὑπεσησαν I, 11: 209.

Θνησκειν ὑπερ της πολιτειας I, 25: 343. *Pro rep. mori.*

I.

I & η confuſa, vide H.

Ιδια Δαγειν *ſeparatim ac ſeorſim agere* I, 2: 35. ιδια συμφωνησας *clanculum pactus* I, 8: 147.

Ιδιαζοντι λιθῳ δεσμειν, και ιδιαζοντι σφραγιζειν κηρῳ II, 16: 369. πρωτωρ ιδιαζων επι τῃ απαιτησει των φιδεικομιστων II, 23: 563. ιδιαζοντως *ſpecialiter* II, 16: 377.

Ιδικη κλησις *ſingularis*, *ſpecialis adquiſitio* II, 20: 441. πραξις 444. ιδικῳ ονοματι I, 2: 34. ubi Fabr. ιδιωτικῳ, ſed vid. Not. ιδικως *ſpecialiter*, *expreſſe*, *nominatim* I, Pr. 5. I, 10: 155. &c.

Ιδιωμα της *in rem* IV, 6: 167. *Actionis in rem proprietas.*

Ιδιωτης *plebejus*, *privatus* I, 2: 30. vid. omnino notam meam *t.* cum addendis ad cap. 34. Sic ιδιωτῃ *privati*, *pagani* apud Modeſtin. l. 8. pr. *de Excuſat.* opponuntur τοις στρατιωταις *militibus.* Adjective ὁ ιδιωτης δημος *Plebs* I, 2: 40. ειτε ιδιωτου ειτε βασιλεως τοπος II, 9: 226.

Ιδιωτικος ητοι βεβηλος τοπος II, 1: 10. *locus privatus vel profanus.* δημοσιον χρεος η ιδιωτικον II, 20: 466. *debitum publicum aut privatum.*

Ιθυνω *rego*, I, Pr. 3. τῃ ἑτερων ιθυνεσθαι διοικησει I, 20: 307. & 25: 355.

Ἱκανοδοσιαν προσφερειν *ſatisdationem offerre* I: 24: 334. & 26: 373. λαμβανειν παρα τινος 336. παρεχειν *ſatisdare* 338.

το Ἱκανον ποιειν *ſatisfacere* I, 6: 106. 110. &c. δυναται εντευθεν το ικ. γνεσθαι τοις εποφειλομενοις 114. περιουσια ικανη τους δανειστας αποπληρωσαι 112.

Ικεσιοι ανδρες και αντικηνσωρες I, Pr. 5. vid. pag. 5. not *f.* & pag. 7. not. *z.* ac Mylium 1056.

ὁ Ιμφας *infans* I, 23: 329. alii ιμφανς. Iterum II, 19: 260.

Ἱνα *ſi*, *quum*. οἱον, ἱνα ειπω I, 14: 268. III, 15: 260.

τα Ινστιτυτα ητοι εισαγωγαι των νομων I, Pr. 6. Etiam τα προῤῥησεις των νομων προοιμια, & των Διγεστων εισαγωγαι vel ſimiliter ibid. vocantur. V. pag. 6. not. *l.* pag. 7. not. *t.* & pag. 8. not. *b.*

ἡ Ινστιτυτιων pro uno ex IV. libris Inſtitutionum Cæſarearum frequens, ut III, 1: 4. εν τῃ προλαβουσῃ Ινστιτυτιωνι. cap. 23. εν τῃ δευτερᾳ Ινς. III, 2: 62. ὡσπερ εν τῃ προτερᾳ παρεδεδωκαμεν Ινς. Et ſic plus millies in Scholiis Baſil.

ὁ Ιντερδικτος παντος ειργεται τοπου I, 16: 281.

Ιουλιος και Τιτιανος, νομοὶ δυο I, 20: 300. Ιουλιος Τιτιανος επιτροπος ibid. Ιουλιοτιτιανος 303. &c.

Ιουδικος (Vigl. Ιουλιανικος) εν Αλεξανδρειᾳ I, 20: 307.

Ιουσσεντιος, α, ον. Pag. 18. lect. 17. & pag. 80. lect. 7.

Ιουσδικτιων male legebatur pro *inquiſitio* I, 20: 305.

το Ἱππικον *Circus* II, 20: 451. Curt. male *Equirium.*

Ἱπποκενταυρος III, 19: 298. vid. not.

Ἱπποτης Ρωμαιος I, 6: 121. Το των ἱπποτων Ρωμαιων αξιωμα ην ὑπερβεβηκως την συγκλητικοτητα ibid.

Ισημι. *Scio.* Elegantem hujuſmodi verborum uſum vide in οιδα.

Ισοδυναμειν τινι I, 2: 47.

το Ισοτυπον *exemplar* II, 10: 257. ισοτυπως *uniformiter*, *ead. forma* ibid.

Ἱστημι. Ου μονον μεχρις ανθρωπων εστησεν ἡ φυσις τα ἑαυτης I, 2: 17. ὁσα νομιμα μεχρι της πολεως ἑσταται 25. μεχρι των τετυχηκοτων σταθησεται ταυτα 52.

Ἰσχυροποιειται ἡ επιτροπη *rata eſt tutela & valida* I, 14: 256.

Ἰσχυροτατος κανων παραδεδοται ἡμιν II, 1: 27. ἰσχυρως *valide*, *jure*, *recte* I, 23: 324.

Ἰσχυει ὁ νομος κατα τινος I, 2: 48.

K.

Κ pro ἡ ſubſtituo I, 2: 47. in not. *d.*

Καδρουπλικατιων *Quadruplicatio* IV, 14: 343.

Καθα I, 10: 190. ubi Fabr. perperam κατα.

Καθαρευει της εν εργῳ βιας *nulla in facto vis eſt* II, 6: 146. Συγκλητος εστι συστημα εξ επιλεκτων ανδρων, καθαρευον ιδιωτε παντος I, 2: 34.

Καθαρος τοπος opponitur *religioſo* II, 1: 12.

Καθεθεισαι μελισσαι εν δενδρῳ II, 1: 24. Damnant hoc verbi Thomas Mag. & Phrynichus, propugnat Vir Cl. Jenſius ex Luciano L. I. *Veræ hiſt.* & Heſychio, quibus Frater optimus Tom. II. pag. 89. addidit Longum in Paſtor. Habet etiam Apollodorus pag. m. 151. ℣. 24. item Charito pag. 2. ℣. 23. p. 48. ℣. 2. p. 85. ℣. 2. ad cujus primum locum plures etiam auctoritates citat Dorvillius. Atticam tamen vocem non eſſe, probat Lexiphanes, cujuſcumque ſit auctoris, ſub fin. οἱον το ἱπλατο, inquiens, και το απαντωρδω, και το καθεθεις, ουδε μετοικικα της Αθηναιων φωνης.

Καθιζω δικασας *conſtituo judices* I, 6: 119.

Καθιστημι *Conſtituo*, *ſancio.* Παμπολλα το ἡμετερον γενος κατεστησατο I, 2: 28. πολιτειαν καθισανται *remp. ſeu civitatem conſt.* I, 2: 54. εν πολλῃ καθεστηκει αθυμιᾳ I, 6: 103.

Καθο quomodo vertendum ſit I, Pr. 3. vid. not. *t.*

Καθολικος κανων *regula generalis* I, 10: 168. καθολικως I, 15: 276.

Και pro η I, 18: 192. ὁ πατης και ὁ παππος, οἱ ελευθερωσαντες αυτες. Sæpe confunditur perperam cum eod. vide H.

Και pro δε I, 10: 170. και εσι μεγαλη αμιτα. Pro αλλα 176. και αιδει της αἰσχισεως &c. id quod ex contextu adparet. Pro *& tamen* IV, 15: 350. in fin.

Και pro *etiam, vel* I, 3: 71. not. *p.*

Και mutavi in κατα IV, 5: 111. quod mox vide.

Και συνδεσμος συμπλεκτικος ων III, 19: 307.

Καη duplicatur in lect. 36. Pag. 67. καη γαρ καη Vid. Abreſchii noſtri Lectt. Ariſtæn. pag. 169. pr.

Καη ſingularem vim habet apud Harmen. pro *& quidem*, vel *atque is*, ſubintellecto ῳ aut αυτος. Ex. gr. I, 3: 53. τεσσαρακοντα ετιαι και μονη κλειεσθαι, *XL. annorum præſcriptione, eaque ſola (& ſola quidem) excludi.* Paullo poſt: οἱον της αναργυρας, ητις εντος δεκατιας τεθειται και μονης. & §. 78. ἱνα οἱ επι εσκληματι θεωρεζομενοι και εν τῳ ἰδιῳ οικῳ, *idque vel domi ſuæ.* Sic apud noſtrum III, 26: 417. σου και μονου dedit Fabr. Sequentia mihi loca ſuppeditavit Gavellii diligentia: Ex Anonymi Excerptis Chronol. Jo. Malelæ præfixis, pag. 4. de Setho: και τοις αστροις επεθηκεν ονοματα, και τοις πεντε πλανηταις, εις το γνωριζεσθαι ὑπο των ανθρωπων, και μονον. vertitur —— *& quinque planetis tantum ut ab hominibus dignoſcerentur.* ibid. p. 12. ubi de antiquitate L. Hebrææ: του Αδαμ και των λοιπων αἱ τεθηγορεαι δι' ἑτερας ονδεμιας (γλωσσης) ἑρμηνευονται, ει μη ἀρα της Ἑβρἀικης και μονης. Suidas v. Αντεφιλοτιμουντο. Τουτο δε το αντιφιλοτιμεισθαι τεθητης εσι συζυγιας των θεισπωμενων και μονον. Coſmas Indopleuſtes L. III. p. 164. B. μη καταλειψας ἐξ αυτων ει μη δυο, και μονας.

Καινισμος. *innovatio, jus novum.* II, 14: 320.

Καινοτερος φιλανθρωπιας λογισμος I, 6: 108. vid. Pag. 41. not. *p.*

Καινοτομεω *jus novum introduco* II, 7: 172. φιλοτιμηθεισα τινι καινοτομια II, 12: 281.

Κακοθελης θεθαιρεσις *malevolum propoſitum* I, 26: 373.

Κακεργως ἀφιγνεσθαι θεν τι I, 23: 328. αναστρεφεσθαι 26: 373. διοικειν κακουργως Pith. ac Fabr. 372.

Καλανδαι Ιανναριαι II, 14: 343. αἱ επιουσαι καλανδαι Μαρτιας III, 15: 258. ἡ ά. ἡμερα των Καλανδων 259. &c.

Καλεω pro *exigo.* Της χρειας καλουσης I, 2: 28. ubi haud amplius opus eſt, ut κελευουσης legamus, nam ſic non modo ipſe THus III, 9: 197. ὡς αν ἡ χρεια καλῃ. & IV, 15: 369. καιρου καλουντος τους αυτους καταληψεσθαι τοπους, ſed & alii ſcriptores, quorum exempla ex Doctiſſimi Ruhnkenii epiſtolis ſubjiciam: Herodianus VI. p. 138. edit. Steph. της αναγκης αυτον καλουσης. Ælianus V. H. III: 17. καλουσης δε της χρειας τον δυνησομενον σωσαι τους ἑλληνας. Heliod. Æthiop. I. p. 21. edit. Bourdel. τον πατερα μεν εις τον αγῶνα, αιφνιδιου τινος χρειας καλουσης, πεποιευθως λεγουσα. Harmenop. Leg. Georg. p. 395. edit. Suallemb. και του καιρου καλουντος μη νεωσῃ. Caſſianus Baſſus Geopon. VII: 5. ει δε εν νυκτι, της χρειας πολλακις καλουσης, ανοιγειν μελλεις τον πιθον. In Ταξει παλαιᾳ a Bonav. Vulcanio in *Theſ. utriuſque linguæ* edita pag. 821. (& a Montfauconio id ignorante repetita in *Bibl. Coiſl.* p. 508.) οἱ και μεταπηδωσιν απ' αλλης εις αλλον, ὁταν ἡ χρεια καλῃ.

Καλος, *bonus, rectus.* Εκ του καλλιστου και δικαιου *Ex æquo & bono* III, 22. in fin. κατα το καλλ. κ. δικ. III, 24: 392. καθο δικ. κ. καλλ. αυτῳ φανῃ IV, 6: 169.

το Καλοθελες *benignitas, quod benignius & humanius eſt* l. 155. §. 2. & l. 192. §. 1. *de Reg. Jur.* το του ἡμετερου βασιλεως καλοθελες II, 19: 436.

Καμπανος οινος IV, 6: 216. an Καμπανιος inveniatur æque ac Καμπανικος, vid. Pag. 830. not. *b.*

Κανονιζω *Pro regula tradere, præſcribere.* Οὐτω γαρ κανονιζων ὁ Μοδεστινος φησι Steph. in Baſil. III. pag. 248. B. *regulariter definit*, Fabr. Noſter III, 27: 446. κεκανονισαι παρα τοις αρχαιοις. Sic Baſil. κανονιζεται habent pro κινειται aut κεινεται apud THum IV, 4: 102. ubi vid. not. *y.* pag. 776.

Κανων καθολικος *Regula generalis* I, 10: 168. κανων ἰσχυροτατος παραδιδοται ἡμιν II, 1: 27. Κανων corruptum in κοινον Pag. 692. not. *m.*

Κανονικως, ubi Fabr. male και I, 12: 245.

Καπηλειον *caupona, taberna.* V. not. IV, 7: 234.

Καρουκα, καρουχα & καρρουχα. Vid. not. ad II, 1: 86.

τα Καρρα II, 11: 261. καρρικιον πεκουλιον II, 9: 205. &c.

Καρρατοι εἰσιν, εφ' ὡν γεγονεν ἐκλομη των γεννητικων μοριων I, 11: 208.

Κατα corruptum in και IV, 5: 111. Conſule Indicem Animadverſ. in Charit. & με-

τα

τα confunduntur I, 13: 252. lect. 18. καθ' ἑαυτον *ſolus* III, 21: 354. & I, 25: 350. vid. not. *d.* Pag. 193. Chariton pag. 107. ℣. 3. καθ' ἑαυτην *ſola.* Conf. Dorvillius. Κατα μικρον II, 10: 236. *paullatim, particulatim.* ubi vid. not. & confer ejuſdem Viri Cl. Anim. in Char. pag. 109.

Καταβιβαζεσθαι εις δουλειαν *in ſervitutem redigi* I, 12: 238.

Καταγινεσθαι περι τι *circa quid verſari, occupatum eſſe.* I, 3: 67.

Καταγνοντες των ανθρωπων οἱ θεοι, απελιπον αυτους II, 1: 16. *Pertæſi.*

Καταγομβοι εκ τινος *Orti & prognati ex quo* I, 10: 159.

Καταδεξασθαι κληρονομιαν *adire, ſuſcipere, admittere hered.* I, 14: 261. I, 21: 311. II, 19: 439.

Καταδικαστικη Gloſſator apud THum I, 20: 443. pro *Legato per damnationem.*

Καταδοχη *Aditio* II, 19: 432. vel TH. vel gloſſ.

Καταδουλωσασθαι *ſervum fieri* I, 4: 76. &c. καταδουλωσις 77.

Καταλαμβανω corruptum ex καταλιμπανω I, 14: 255. δικαιον νῳ καταλαμβανομβον II, 1: 13. &c. Οἱ εκ πλαγιας εκ των ανιοντων καταλαμβανονται I, 17: 287. vid. not. Adde II, 6: 145. & Λαμβανω.

Καταληψις των νομων *legum cognitio* I, 3: 69. προς καταληψιν τουτων *ad meliorem horum intellectum* I, 10: 157. Adde III, 17: 276. Διαιρεσις εστιν ὑλης αμετρος συντομος καταληψις, *comprehenſio* II, 1: 2. δυσχερης του ζωου καταληψις II, 1: 21. *captura.*

Καταλυσις δικων I, 6: 118. *litium diremtio.*

Καταπιστευομαι *conſtituor*, de tutore I, 24: 332. μονῳ αυτῳ ἡ διοικησις καταπιστευεται *committitur, demandatur* ibid. καταπιστευθεντα τῃ πιστει II, 23: 561. *fideicommiſſa.*

Κατασκευαζειν ἑαυτῳ εξκουσαλιωνα I, 25: 353. *comparare, adipiſci.*

Κατασασις *ſtatus, conditio* I, 5: 80. &c. κατασασεως ζητησιν επαγειν τινι I, 25: 354. *ſtatus controverſiam cui movere.* ἡ των επιτροπων κατασασις IV, 11: 295--6. *conſtitutio.*

Κατασοχαζεσθαι του νομου I, 17: 291. *legis mentem conſiderare, perpendere.* κατασοχασαμβος ὁ δυαδεκαδελτος της τοιαυτης ανθρωπων εννοιας II, 6: 130.

Καταχετικης ενεργειας ιντερδικτον TH. vel gloſſ. IV, 15: 356. *Int. retinendæ poſſeſſionis.*

Κατατιθεναι τελος *ſolvere vectigal* I, 2: 23.

Καταφερεται σιωπησως αυτῳ ἡ ελευθερια I, 14: 262. & 265. κληρονομια απο ἀφθητης καταφερομβη II, 20: 441. ὑπο παλαιοτητος κατενεχθηναι II, 1: 11. *præ vetuſtate collabi.*

Καταφουσα (*delatio, ceſſio*) εστιν ἡ της αγωγης ἀφιμοσις II, 20: 485.

Κατεισιν ἡ επιτροπη προς εμε I, 16: 286. *pervenit, redit.* Κατιοντες εισιν, οἱ εξ ἡμων γβνωμενοι (γβνηθεντες) I, 10: 158. & 15: 272. III, 2: 53. *Deſcendentes.* Παντες οἱ κατιοντες λεγονται *Liberi* I, 12: 218.

Κατοικιδιοι ορνιθες *gallinæ domeſticæ* II, 1: 29. not. *t.*

Κατοιχομβος *defunctus, mortuus* I, 2: 44. &c.

Κατοπτευω σε IV, 6: 123. &c. *in ædes tuas deſpicio.*

Κατοχη *detentio, poſſeſſio* II, 1: 20.

Κειται νομος I, 2: 43. III, 1: 48. *Exſtat lex.* Sic Harmen. I, 1: 24. & 29. & Belgæ: 300 ligt de Wet. Unde Ulpianeum illud explicandum, κειται, ὃ κειται.

Κειμηλια τιμια *vaſa pretioſa.* II, 1: 9. vid. not. *q.* & Addenda.

Κενσος vide Κηνσος.

Κεφαλην ὑδεμιαν εχει ὁ οικετης I, 16: 283. κεφαλικη τιμωρεια I, 10: 178. εχθρα I, 25: 353. δικασηρια κεφαλικα IV, 18: 409.

Κεχωεισμβως II, 20: 459.

Κηδεμων *tutor* I, 21: 308. & *tutor & curator* I, 24: 330. & 336. unde aliquando *adminiſtrator* verti, & I, 25: 355. *rector* cum Sueton. in Aug. 48. Sic κηδεμονια *cura hominum ſui juris* I, 19: 298. & *tutela & cura* ſive *adminiſtratio* I, 25: 340. &c. οἱ κηδεμονευομβοι I, 24: 330 *qui in tut. vel cura ſunt.* Et ſic expono Harmen. I, 12: 15.

Κηνσος ην σανις ητοι χαρτης, ενθα Ρωμαιοι απεγραφοντο τας οικειας ουσιας &c. I, 5: 97. v. Not.

Κηρια πληγη Fabr. pro καιρια II, 1: 22.

Κηρυσσειν. Vid. Pag. 3. not. *o.*

Κινεω δικασηριον *movere litem* I, 26: 366. κινειν την *in rem* II, 1: 50. *in rem agere, actionem in rem mov.* &c. Τα καθ' ἑκασην ἡμεραν κινουμενα πραγματα *Res quotidianæ* I, Pr. 11. V. not. & Addenda.

Κλεπτω. ſingulari ſignificatu IV, 18: 422. δικασαι η και συνεδροι ἐν δικῃ κεκλοφοτες, *qui ob judicandum pecuniam accepere.*

Κληρονομος *heres*, κληρονομια *hereditas*, κληρονομεω *heres ſum*, ὁ κληρονομβρομος *deceſſor* III, 2: 84. κληρονομιαιοι οικεται II, 22: 553. ——μιαια πραγματα

πραγματα *res hereditariæ* II, 19: 438. Unde vox Græca componatur & quam rationem habeat, post Budæum fuse disputat Jo. Brechæus ad l. 24. *de V. S.* pag. 69. 70.

Κληρος, *patrimonium, hereditas.* τον κληρον λαμβανειν *consequi hereditatem* I, 2: 43. ελθειν επι κληρον τινος II: 200. κληρος πατρωος 12: 229. κληρος ητοι λαχνος *fors, fortitio* II, 20: 501.

Κλησις *Vocatio.* εις την κλησιν αποτιμηθηναι της κληρονομιας I, 2: 44. *præ alio ad hereditatem vocari.* ἡ εξ αδιαθετου κλησις II: 196. *successio ab intestato.* αποστη κλησις II, 19: 422. χωρα τη απο δωδεκαδελτε κλησει III, 2: 83.

Κογνατοι εισιν, οἱ εκ θηλυγονιας ἡμιν γινωσκομενοι I, 10: 160. 15: 274. III, 2: 54. Οἱ κογνατοι λεγονται και φυσικοι, ουκ ετι δε και λεγιτιμοι I, 10: 161. Κογνατιων 163. 166. &c. κογνατικα δικαια 15: 278. 16: 279. κογνατικη ταξις III, 3: 92. *cognatorum ordo.*

Κοιαισωρ. Απο κοιαισωρων *Exquæstor* Pr. 5. ὑπερφυεστατος *excellentissimus* I, 5: 91. ενδοξοτατος *glorioss.* ibid.

Κοινος *communis.* Vid. pag. 209. not. *i*, & adde seqq. ex Huberi Digressionib. L. II. cap. 1. pag. m. 525. „Profertur o„ mnium primo Michaëlis Attaliatæ te„ stimonium [*a G. Noodtio I. Probab. cap.* „ 7.] ex tit. 2. pragmaticorum, cujus „ hæc sint verba: *Quædam vero sunt uni„ versorum, ut aër, aqua fluens, mare, lit„ tus marinum & amnes. Propemodum & „ portus communes sunt.* Græci utique „ scriptoris vernacula verba maxime, „ ubi de verborum significatione agitur, „ proferenda erant: & tum manifestum „ fuisset, eum voce των κοινων tam de *pu„ blicis* quam de *communibus* ex linguæ „ suæ genio uti potuisse, quando & ipsa „ Resp. το κοινον græce appellatur: cujus „ ambiguitatis tollendæ gratia THus a„ liique Græculi res quidem *communes* „ τα κοινα, publicas autem πυβλικα dicere „ malunt. Quod si Attaliates negligens „ græca voce generaliter uti, quam La„ tino verbo orationem inficere malue„ rit; an hoc comparatum est, ut dis„ crimen R. juris & sermonis inter res „ publicas atque communes tollat"? Rectius tamen δημοσιας quam κοινους illos *portus* dixisset: q. v. vide supra.

Κοινοποιεμαι *communicor, communis fio* II, 1: 49.

Κοινοπραξια *societas totorum bonorum* III, 25: 394. vid. not.

Κοινωνεω *particeps sum.* Της αυτης γονης και ειζης ἡμιν κεκοινωνηκοτες I, 10: 159. κοινωνησαντες αυτοις της αιχροτητος I, 5: 88.

Κοινωνια *societas* I, 2: 21. III, 25: 394. ubi v. Not. *Communionem & convenientiam*, sive *id quod commune est*, notat I, 11: 203. I, 12: 217. & I, 25: 340. & opponitur *differentiæ.* Κοινωνος *socius* II, 1: 12. &c.

Κοιτη ητοι ηδυς τε ποταμου II, 1: 38. v. not. *n.*

Κολασις, κωλασις & κωλυσις confusa I, 10: 178. *p.*

Κολλακωνες I, 6: 125. not. *u.*

Κομβεντος *Conventus*, quid fuerit I, 6: 118.

Κομιζεσθαι ασφαλειαν *cautionem accipere* I, 20: 307.

Κομμιτ]ευεται ἡ επερωτησις *committitur stipulatio* III, 17: 279.

Κομπενσατευειν *compensare* IV, 6: 188. vid. sup. Αντικηνσως.

Comparativus gradus pro superlativo III, 2: 83. ubi Lat. *proximum* THus reddit εσχατεσον. it. IV, 6: 165. εν ω αν εὐρη χρονω πλειονος αξιον ονται τον αναιρεθεντα οικετην, *quocumque tempore servum occisum plurimi fuisse invenerit.* Aliquando pro positivo usurpatur, ut I, 12: 239. λεγοντες απλουστερον *simpliciter dicentes.* απλουστερα μαλλον ηως δυχερειας ειναι πληρη τα νομιμα II, 23: 583. ει μη ὁ επερωτηθεις απλουστερον αποκρινεται III, 19: 325. Και ἡ μη αποτερα ενοχη απεσβεννυτο, καινοτερα [i. e. καινη] δε ετικτετο, τουτεστιν ἡ *litteris* III, 21: 353. & sic fere III, 25: 408. Aliquando inclusam habet significationem του *quidam*, vid. quæ notavi Pag. 41. col. *b.* Quo de loco quum aliquando Ελληνικωτατον Abreschium nostrum consulerem, sic inter alia respondit: „ Græca plene „ sic se haberent, εκ θειοτερας εὐρεθεντα αποστολης, ἡ ὡστε εὐρεθηναι δεδυνησθαι εξ ανθρωπειας „ αποστολης απλως; vel εκ θειοτερας αποστολης, ἡ κατ „ ανθρωπον. Nunc loca quæpiam accipe, „ quæ forsan inservire possint. Zosimus „ L. I. sub ipsum pr. δοξαν τοις ορθως τα πραγματα κρινουσιν εμποιει, τω θειᾳ τινι αποστολης την των ανθρωπινων επιγεγραφθαι διοικησιν. Cic. „ pro Archia poëta c. 7. *Naturæ ipsius „ habitu prope divino*; perinde foret si di„ xisset, *diviniore nat. hab.* & c. 8. *divino „ quodam spiritu.* Horat. L. I. Sat. IV: „ 43. *Ingenium cui sit, cui mens divinior.* „ Justinianea phrasis pura puta est Cice„ ronis: vid. Lexicon in v. *Providentia.*

„ Ceterum adparet ex hoc THi exem-
„ plo & reliquis hic adſcriptis, qua ra-
„ tione comparativi minus ſignificent,
„ quam poſitivi, nempe relationis ra-
„ tione habita a majori ad minus. de
„ quo agunt Voſſ. *Art. Gramm.* cap. 16.
„ p. 389. B. L. II. *de Anal.* c. 23. p. 252.
„ B. Edit. in fol. & Periz. ad *Sanct. Min.*
„ II: 10. not. 6.".

Κομφιρματευω *confirmo* I, 13: 254. &c.

Κομφισσοριως *confeſſorie* IV, 6: 121. ſqq.

Κονδικτικος ὁ *ex lege* IV, 6: 176. ubi Doujatius ἡ pro ὁ, ut intelligatur αγωγη, legend. ſuſpicatur, vid. Pag. 815. ante not. *a.* Sed non modo ſic ſemper ſolent Græculi, (uti noſter ex. gr. II, 8: 195. ter. item ſæpiuſcule III, 14: 243. ſqq. αλλ' ὁ μεν λεγεται δανειακος κονδικτικος, ὁ δε ινδεβιτος κονδ. IV, 6: 158. &c. occurrit ὁ φερτιβος κονδικ.) ſed & λογος intelligitur, ut proprie valeat *cauſſa condictitia.* Sic enim Gloſſator Nomicus: Κονδικτικιος· απαιτητικος λογος του οικειου δανειου, η εστιν απαιτητικος λογος του κατα πλανην καταβληθεντος χρεους· και λεγεται ουτος Κονδ. ινδεβιτος, εκεινος δε Κονδ. δανειακος.

Κονστιτουτιων ητοι Διαταξις η Διατυπωσις I, 2: 41. & 50.

Κοντινουατευω *Continuare* II, 6: 157. III, 1: 90.

Κοντρακτα δεποσιτα ſc. αγωγη I, 21: 310.

το Κοντρακτον & το κουασι κοντρακτον IV, 5: 108.

Κορυφαιοτατος I, 2: 31. an proba ſit vox, vid. not. *e.*

Κοσμειθαι οπλοις I, Pr. 1. *armis decorari.* vid. not *e.*

Κυϊζειν & Κυϊζιται I, 2: 27. Fabr. Κυϊζιτες I, 5: 94.

Κουρατωρ I, 21, ſqq. κουρατωρεια (κυρατωρεια) I, 19: 298. I, 25: 349. κουρατωρευεσθαι *in cura eſſe* I, 13: 247. &c. Κουρατιων *Cura* I, 23: 324. &c.

Κυξηλες αεδιλες I, 2: 61.

Κυφοτερον οἱ πλεοντες βουλομενοι ποιησαι το επικειμενον τη νηι βαρος II, 1: 85.

οἱ Κρατουντες *victores* I, 3: 71. κρατειν τω αγωνος I, 25: 357. αἱ κρατουσαι Διαταξεις *quæ nunc obtinent* I, Pr. 4. τα παλαι κρατησαντα ib. 6. & 10. ὁ νομος κρατει κατα τινος I, 2: 38. & 48. Εκρατησε abſolute I, 6: 110. *obtinuit, prævaluit.* κρατειν τινα υπεξουσιον I, 12: 241. *in pot. habere.* Κρατειν & νεμεσθαι quid differant, ipſe docet III, 29: 462.

Κρατος Ρωμαικον *Imperium R.* I, 12: 233.

Κρειττων *melior, potior, ſuperior, major, fortior.* πειρα μαθειν του κρειττονα Pr. 2. ασφαλια παση ελπιδος κρειττον Pr. 4. Βασιλευς κτιτων (των υποτιων) κρειττων εστι, I, 2: 55. quod Curtius vertit: *quæ* (ſuſpiciones) *in Principem non cadunt.* της αφης κρειττονα *tactus haud capacia* II, 1: 73. του δυσποζεσθαι II, 6: 133.

Κρουνος *canalis, tubus, fiſtula,* per quas pluviæ aquæ flumen ex tegulis collectum decidit, Juſtin. *flumen* II, 3: 102—3. Sic Heſychius: κρουνοι, ρειθρα, οχετοι, υδατων εκβολαι . . . . . κρουνων, ρευματων. Gloſſæ Nom. inter alia *Silvanum,* quod laudat Cujac. XI. Obſ. 2. Ap. Harmen. II, 4: 49. Mercerus vertit *aquæductus,* & §. 87. *torrentes,* unde Goth. in Nomencl. *aquæductus, tubi, ſalientes aquæ, torrentes.* Neuter ſatis recte expreſſit, ut loca inſpicienti jam ſatis patebit. Errat inſuper Goth. quum §. 49. μηκυνομενων των κρουνων Διατην του τοιχος βλαβην, emendare vult in μη κινημ. *non immutata ſtillicidii cauſa.*

Κτασθαι. Perf. κεκτημαι pro præſ. *Poſſideo, in bonis habeo* I, 6: 109. &c. κεκτησθαι abſolute *Prædium habere* II, 9: 223. Belg. gelandt zyn.

Κτηματα *poſſeſſiones, prædia* II, 1: 6. &c. κλημματα & εγκλημματα a Grotio *de J. B. & P.* II, 3: 4. perverſe exponi docet Schulting. in Enarr. Pand. pag. 44. qui vid.

Κτισμα *ædificium* II, 1: 4. Pro *ſtructura,* in l. 81. de V. S. ubi Lat. *opus factum.*

Κυνηγεσαι *venor* II, 1: 19. Κυνηγος *arenarius, beſtiarius* II, 18: 404. vid. not. κυνηγιον *amphitheatrum* II, 20: 451. vid. not. & addenda pag. 419.

ὁ Κυοφορουμβος *qui in ventre eſt* I, 4: 76. II, 13: 314. & Harm. I, 18: 7. Idem tamen V, 5: 28. Κυοφορουμβος εστιν, ὁ μελλων θανατου του πατρος τεχθεις, ergo *poſtumus.*

Κυριος proprie dicitur, *de cujus poteſtate omnia pendent,* Anonymus ad THum pag. 230, a. Maſſon in Hiſt. Crit. T. I. p. 52. a κυρω deducit, unde & *quæro* & Gall. *acquerir.* Quid differat a δεσποτης, dixi in h. v. Κυριον ονομα *nomen proprium* I, 2: 27. *præcipuum* (B. Hoofdnaam) II, 20: 508. κυριον ηγεμονα II, 1: 14. *ratum habeo.* κυριως *proprie* I, 11: 195. κυριοτης αποστηγορίας *adpellationis proprietas* II, 17: 394. Apud Harm. I, 4: 44. ἡ κυρια ſc. ημερα eſt *tempus*

pus fatale, coll. l. 3. Cod. *de temp. & repar. appell.* item κυριον δικαστηριον *ſupremum tribunal.* Harm. I, 4: 62. & 66.

το Κυρ῀ εχειν II, 7: 172. *ratum eſſe.* Unde κυροω *ratum habeo, confirmo.* I, 2: 50. Et paullo ante cap. 32. *Plebiſcitum* definitur το ὑπο τ῀ πληθ῀ς γνωσθεν και κυρωθεν.

Κυψελη vel κυψεκη. *Alveare* II, 1: 24. πειν αυτας (τας μελισσας) σιμβλοις εναποκλειστης, ἀς λεγομ῀ κυψεκας. Fabr. κυψελας.

Κωδικες τρεις, Γρηγορ. &c. I, Pr. 3. Γ῀ς II.

Κωδικικοι της πατρικιοτητ῀ I, 12: 225. Fabr. κωδικεκοι, & ſic ipſe Viglius non modo II, 21: 539. ſed & t. t. *de Codicillis:* quum vero & Gloſſ. Nom. & Harm. (ap. quem aliquoties κωδεκικ. invenio) & Iſid. V, 24. cum Viglio & Fabr. κωδικεκ. habeant, nolui ſcripturam mutare.

Κωλυσις & κολασις confuſa I, 10: 178. not. *p.*

Κωμαι II, 1: 4. Gloſſ. *villæ, caſtella, vici.* it. II, 3: 100.

Λ.

Λαμβανειν γυναικα vel προς γαμον t. t. *de Nupt.* γαμετην I, 6: 126. εις θεσιν I, 10: 167. &c. *adoptare.* εις υἱοθεσιαν I, 11, 192. Τ῀το εσι λαβειν *hoc intelligi, deprehendi poteſt* I, 17: 289. εκ της συνηθειας τουτο ληψομεθα II, 1: 28. Adde καταλαμβ. Εν νῳ λαμβ. I: 10: 186. *animadverto, obſervo.* λαμβ. σιγματα I, 5: 87. ὁπλα ibid.

Λαμπηδων βασιλικη *Juſtiniani* I, Pr. 6.

Λεγατ῀ (rectius foret ληγατ῀,) ὁ εκ προσωπου exponitur ſeu a THo, ſ. a Gloſſ. I, 26: 364. Gl. Nom. αντιπροσωπ῀ reddunt.

Λεγω *ſentio, intelligo, puta, ſcilicet* I, 10: 179. &c. λεγεται imperſon. cum infin. *dicitur* I, 10: 160. ἁμα τῳ λεχθηναι την αποφασιν I, 12: 221. *ſimul ac ſententia fuerit dicta.* Alii verterunt: *fuerit lecta.*

Λειτουργημα δημοσιον *munus publ.* I, 25: 341. vid. not. λειτουργουντες male verſum III, 2: 68. vid. not.

Λειψανον αποτιθεσθαι *reliquias condere* (hominis) II, 1: 12. ſqq. Not. *d.*

Λελογισμενως βιων εθελοντες I, 2: 20.

Λεπτοι νομοι II, 8: 191, III, 14: 241.

Λευκαντευς, ſi ſana lectio, III, 26: 433. ubi pro λευκαντει malim λευκαντη (v. ſup. de ει, η & η) a λευκαντης, quod habent Gloſſ. & Græcitati magis convenit.

Ληξις. II, 12: 290. ὁ της θειας ληξεως Ιουσιν῀, quaſi dicas, *divinæ quietis*, aut *beatæ ſortis.*

Λιτρα *libra, as hereditarius* II, 14: 332. ſqq.

Λογισμ῀ (*ratio*) φιλανθρωπιας καινοτερ῀ I, 6: 108. πολιτικος και φυσικος I, 10: 152. νηφων *ſana mens* 153. ὁ λογ. δηλ῀ I, 11: 213. *manifeſta eſt ratio.* προδηλ῀ I, 14: 266. λογισμων απαιτησις *rationis exactio* I, 20: 307. lect. Fabr. νηφων λογισμ῀ *ſana mens* I, 10: 153.

Λογ῀ (*ratio*) φυσικ῀ ητοι εθνικ῀ I, 2: 25. πολιτικ῀ I, 15: 278. ὁ της επιτροπης λογος ibid. σιωπηρ῀ λογῳ & αρρητῳ λογῳ I, 12: 236—7. *tacite & ipſo jure.* λογῳ δεσποτειας *jure proprietatis* II, 9: 208. λογῳ τοκου I, 2: 47. *uſuræ nomine.* λογῳ τιμηματ῀ εικονικ῀ I, 12: 236. *in ſpeciem pretii imaginarii.* λογῳ της ὁδ῀ I, 25: 361. *itineris cauſa, in viam.* Subauditur λογ῀ in κονδικτιτιος, quod vide.

Λοιπαδες *Reliqua.* II, 20: 494. λοιπαδας καταβαλλειν, ibid. απαιτειν τινα τα λοιπαδεντα.

Λοιπον *deinceps, deinde, porro, ceterum, jam, igitur* I, 8: 13. I, 10: 163. II, 1: 17. & 34. IV, 6: 175. IV, 15: 366. ὁρῳ λοιπον το προκειμενον, *vide porro* (vel *jamnunc*) *quod nobis propoſueramus.* Loca dabimus in Προθεωρια.

Λοξοτης *obliquitas, ordo transverſus.* III, 6: 123. οἱ απο λοξοτητ῀ ερχομενοι.

Λυσις των επιτροπων II, 1: 2. *tutorum dimiſſio, liberatio.* ἡ θεσις ελυθη I, 10: 164. Adde απολυω & Ἀφλυσις.

M.

Μαγιστρος ενδοξοτατος ὁ Τριβωνιανος I, Pr. 5. vid. not. De *magiſtro bonorum.* vid. III, 12: 229. cum notis.

Μαινομενος *furioſus* I, 14: 267. I, 23: 326. not.

μαιμωνως male pro μεμηνως I, 10: 156.

Μακεδωνιανειον δογμα IV, 7: 259.

Μαμμη *avia* I, 10: 158. &c.

Μανδατα *mandati actio* I, 21: 310. vid. var. lect.

Μανθανειν πειρᾳ τον κρειττονα I, Pr. 2.

Μαρτυρειν τ῀ ποιησει της Ἀφθηκης II, 10: 251. confer cap. 246. lect. var.

Μαρτυριον vel μαρτυρειον II, 1: 9. *oratorium, martyris ſacellum.*

Ματερτερᾳ εστιν ἡ προς μητρος θεια I, 10: 170. Μεγαλη ματ. εστιν ἡ αδελφη της εμης μαμμης 171.

Μαχομαι (*repugnans, adverſans*) τη ελευθερια νομος I, 6: 133.

Μεγαλοφροσυνη proprie *magnanimitas*, noſtro *majeſtas*, I, Pr. 1. v. Not.

ὁ Μεγας βασιλευς Juſtinianus audit I, Pr. 11.

Μεθοδευθηναι *conveniri*, *in jus vocari* II, 23: 590. III, 16: 275. Μεθοδευειν τι τινα *Petere quid a quo* IV, 6: 176. & 179.

Μεθοδος ſingulari ſignificatione noſter uſurpat pro *certa ratione*, *invento*, *remedio*, *calliditate*, *fictione* II, 4: 112. Δια μεθοδου συνεσκευασθαι εστοφρακτον & 115. Δια της μεθοδου *cautionis*, ubi de *qs. uſufructu* ſermo eſt. Και ὁπως ὁ φαλκιδιος εκ ειδοι, τουτο ἡ μεθοδος παρειχε του κληρονομου, Δια το απειληφεναι ζεπεδιατιωνα II, 22: 554. vid. not. *z*. Τας δε διλατοριας ωδηγεφας δυνατον εκκλινειν μεθοδῳ IV, 13: 336. (Aſt III, 17: 279. pro μεθοδος rectius credo Fabrotianum μεθοδεια, i. e. *actio*, *conventio*.) Huc facit, quod in Lexico Criſpini lego: Item μεθοδος *fictio*, *ludificatio*, *illuſio*: ſic in Canone Concilii Ancyrani: & in Gloſſario Dom. du Cange, apud Nicetam Græcobarb. μεθοδεια eſt δολοφροσυνη. Adde his Dorvillii Animadv. in Charit. pag. 644.

Μελικηρις, ιδος *favus* II, 1: 25.

Μεμψις II, 18: 408. *de inofficioſo teſtamento querela*.

Μεν & μη confuſa I, 12: 219. lect. 7. Εδιδαχθη μεν male diviſum pro εδιδαχθη μεν 217.

Μεριμος κληρονομος II, 20: 446. *heres ex parte*.

Μερος pro *parte adverſa* vel *litigante* quid opus notare? οἱ κατα μερος θεματισμοι I, 25: 361. *exempla particularia*.

Μεσαυλον *area*, *impluvium* II, 3: 101-2. vid. not. *t*.

Μεσιτεια *arbitrium*, *arbitratus*. II, 18: 408.

Μεσον ωθισμον I, 12: 219. μεσος τις 235. v. Not.

Μετα & κατα confuſa I, 13: 252. l. 18.

Μεταδωκειν πιστιν τινος *fidem alicujus ſequi* IV, 7: 232.

Μεταπιπτειν εις την ὑπεξουσιοτητα I, 11: 206. &c.

Μετιων επιτηδευμα τι I, 25: 356. *exercens artem*.

Μετερχομαι αρχην I, 25: 348. *magiſtratum vel imperium adeptus*.

Μετεχοντες μηδ' ἑτερος I, 13: 247. *qui neutro* jure *tenentur*.

Μη perperam pro μη I, 12: 219. lect. 7.

Μηδ' ἑτερον *neutrum* I, 13: 247.

Μητρος corruptum pro πατρος I, 15: 274. & 276. not. *g*. & *i*. V. Πατηρ.

Μητρυια (*Noverca*) εστιν, ἡ του εμου πατρος γαμετη, εξ ης ουκ ετεχθην I, 10: 179.

Μητρως *Avunculus* III, 6: 126. κληρος μητρως 137. *hered. materna*.

Μιγνυμαι *Miſceor*, coëo. Οικειᾳ δηλη μιγεις I, 6: 124. το πληθος των μιγνυμενων I, 10: 187. εμιγνυμην (al. εμιγνυον) γυναικι τινι 189. de differentia μιξεως & συζυγιας vid. Pag. 234. col. *a*.

Κατα Μικρον *particulatim*, *minutatim*, *partim* II, 1: 76. II, 10: 235.

Μιλιον I, 25: 358. ſq. *milliarium*, *lapis*.

Μιλιταρια οδος, ſive βασιλικη & *publica* IV, 3: 66 not.

Μιμησις *imitatio*, *ſimilitudo*, *inſtar*, *exemplum* I, 5: 87. I, 11: 191, 203. & 207. I, 17: 290. II, 7: 164.

Μιμοι inter turpes perſonas II, 18: 404.

Μισσωριον II, 1: 82. *miſſorium*. V. not.

Μισθος της ὑβρεως ἡ ελευθερια I, 6: 107.

Μισθα (Fabr. μισθῳ) οικειν IV, 4: 101. ter huur wonen. It. IV, 5: 110.

Μισθωσις, εκμισθωσις *Locatio*, *conductio*. I, 2: 21. & 28.

ἡ Μνημη αυτης ευτελιζεται *Memoria ejus vileſcit*, Curt. *laceratur ac minuitur* I, 6: 104.

Μνηστη I, 10: 183. *ſponſa*.

Μοδιος σιτου II, 4: 112.

Μονοειδης ἡ απελευθερωτης &c. *Uniformis*, *unius generis* I, 5: 89. & 91. I, 8: 136.

Μοριᾳ γονιμᾳ vel γυνητικᾳ I, 11: 208--9. *genitalia*.

Μυλιων, ὁ IV, 3: 68. ζευγος μυλων 74. *par mularum*.

Μυθοι αρχαιοι *antiquæ fabulæ* I, Pr. 6. not. *n*. & *o*.

Μυθωδης των τοιχων αιτια II, 1: 16. *fabuloſa mœnium origo*, quam ib. vide.

N.

N pro numero 50. infero I, Pr. 9. not. *x*. & I, 25: 361. lect. 53. νν. per compendium pro νομισματα ſæpiuſcule occurrit.

Νεγατοριως IV, 6: 121. ſqq.

Νεμομαι *Poſſideo*. Ενεμηθην αγρον αλλοτριον II, 1: 64. Quid a κρατειν differat, docemur III, 29: 462.

ὁ Νεῳ ἡβηταϛ *de pupillo*, qui opponitur αφηλικι I, 24: 336. tam de pup. quam de adolescente 337. & I, 25: 344. Contra νεῳ *adol. minor* opponitur πεπικῳ 348.

Νηλυς (υῳ ἡ) ητοι κοιτη *Alveus fluminis* II, 1: 37. sq. Not. *n.*

Νηπιος, ητοι ιμφιϛ I, 23: 329.

Νησον αναφυναϛ εν μεϲῳ της θαλαϲϲης των ϲπανιως ϲυμβαινοντων εϛιν, εν δε ποταμῳ ϲυνεχωϛ ϲυμβαινει II, 1: 35. νησα τυπον επεχειν 37.

Νηφων λογιϲμοϛ I, 10: 153. *ſana mens.*

Νικη corruptum in δικη III, 18: 287. lect. 9. νικωμενῳ υπο τε παϑες I, 10: 156.

Νοβατεω *novo*, III, 29: 461.

Νομη *poſſeſſio* intelligi videtur IV, 15: 356. ſqq. εἰϛ νομην πραγματων πεμπειν τινα I, 26: 371

Νομιζεται ϲ ϕορητον ειναι I, 6: 129. *videtur non ferendum.* Ιδιωτηϛ εν ὁπλοιϛ γυμναζεϑαι κ νενομιϲται IV, 3: 64. ϲπορτελα νενομιϲμενα IV, 6: 183. *ſportulæ legitimæ.*

Νομικοϛ, η, ον. *Legitimus, legalis, juridicus.* παν το νομικον εργον ἀϕανιϲειν Pr. 12. νομικηϛ παιδευϲεωϛ ϖϱωτα ϛοιχεια Pr. 9.

Νομικοϛ. *Juriſconſulius.* τα αναριϑμηται των παλαι νομικων βιβλια Pr. 4. ubi Goth. „idem quod „ *veteres prudentes.* tit. Dig. *de Orig. Jur. & „ authoritate veterum prudentium*". πολλαι των νομικων αμϕιβολιαι I, 10: 156.

Νομιμον ϕυϲικον *jus naturale* I, 2: 17. εθνικον, *gentium* 20. πολιτικον, ὁπωϛ τοπικον και χρειωδεϛ ϖϱαγματευϱεϖομεν 21. *civile, locale, utile.*

Νομιμοϛ, ὁ ἡ & ἡ νομιμη. Νομιμοι επινοιαι pro *legitimi tramites* Pr. 1. νομιμοϛ πραξιϛ *actus legitimus* I, 10: 163. νομιμη πραξιϛ. I, 11: 191. ubi Fabr. male cum Cujacio *civilis ratio* exponit. ϑεϛιϛ, νομιμοϛ υϊϛ, *adoptio, quæ civilis & legitima eſt* I, 10, 166. νομιμοϛ ϲυζυγια ibid. νομιμον ονομα εϛιν ἡ αδηλατιων I, 15: 278. νομιμωϛ *legitime, rite* I, 5: 85.

Νομιϲμα eſt 72. pars libræ. Sic enim Harmen. II, 10: 14. το τριτον των κε. λιτρων, ητοι λιτρας ἡ. νομιϲματα κδ'. Ergo valet *aureum* ſive *ſolidum*, ut & THus vertit I, 20: 306. II, 7: 169. III, 6: 155. ſemel tamen pro *nummis æreis* uſurpat II, 22: 543. ſive *aſſibus*, ubi Curtium peccaſſe obſervarunt Eruditi. In fictitiis etiam exemplis, ut I, 2: 47. I, 6: 129. I, 12: 229. &c. quamquam perinde foret, utrum nummos aureos, an argenteos, an vero æreos denotet, aperte tamen pro *aureis* ſive *ſolidis* accipit.

Νομοϑεϛια των αϱχαιων pro *Digeſtorum jure* Pr. 9. νομοϑεϛιαν εϱγαζεϑαι I, 2: 19. *legiſlationem perficere.* Omnes ſex juris ſpecies noſter hac voce adpellat I, 2: 31. &c. νομοϑ. πολιτικη *Jus civile* I, 25: 355.

Νομοϛ *Lex, Jus.* ϕυϲικοϛ, εθνικοϛ, πολιτικοϛ, εγγϱαϕοϛ, αγϱαϕοϛ I, 2: 19. ſqq. δωδεκαδελτοϛ I, 15: 271. &c. Αελιοϛ Σεντιοϛ, Φϱελιοϛ Καινινιοϛ &c. vide Latinum Indicem rerum. Sæpiuſcule in talibus vocabuli νομοϛ ellipſis impoſuit Viris doctis, vid. Pag. 54. not. *e.* Νομοϛ ϱεγιϛ τουτο κυϱωϲαντοϛ I, 2: 49. ἡ εν νομοιϛ παιδευϲιϛ I, Pr. 5. διδαϲκαλια των νομων 8. των παλαιων νομων εκϑεϲιϛ pro *Digeſtis* ibid. Νομοϛ πολεμου I, 3: 71. Νομοϛ κειται vide Κειμαι. Νομοϛ ταξιν επεχειν I, 2: 40. vid. var. Νομοιϛ ὁπλιζεϑαι I, Pr. 1. κοϲμηται I, 2: 19. νομον εκϕωνειν & ϲυντιϑεναι I, Pr. 3. τιϑεναι I, 2: 19. Alibi ἑυϱιϲκειν, εϕευϱιϲκειν, γϱαϕειν, καϑιϲαναι, ϲυνιϲαναι, επινοειν, ϕυλαττειν, μνημῃ ἀϕϕυλαττειν, ἑϱμηνευειν &c. ὁ νομοϛ ιϲχυει vel κϱατει καλα τινοϛ. απηγοϱευται νομοιϛ.

Νομοτεϑεω *ſancio, conſtituo, legem fero, jus condo.* Λυκϱγοϛ την ξενηλαϲιαν νομοτεϑηκαντοϛ I, 2: 23. ſimilia toto hoc titulo, ubi νομοϑεϛιαϛ nomine omne *jus civile* adpellat, & cap. 30. ἐξ ὡϑοϛ Ρωμαιοιϛ νομοϑετας enumerat, *Populum, Plebem, Senatum, Principem, Magiſtratus & Prudentes.* Vide omnino ad cap. 57. notam meam *a.* adverſus Averanium.

Νοξαλια αγωγη IV, 8: 264. in Rubrica βλαβεϱα. Νοξαλιοϛ Ακειλιοϛ IV, 9: 277. ὁ δωδεκαδελτοϛ 278.

Νομμοϛ χαλκεοϛ I, 12: 235. ἑνοϛ νομμου πιπϱαϲκειν II, 23: 567. Generaliter pro pecunia ſ. argento II, 24: 601. λεπτοι νομμοι II, 8: 191. III, 14: 241.

Νυμϕη εϛιν ἡ τε υἱε γαμετη I, 10: 175. *Nurus.*

Ξ.

Ξενη ſubaudito γη. Επι ξενηϛ ἀμαγειν *peregre eſſe* II, 14: 346. ξενηλαϲιαν εκϱηξατο ἡ των Λακεδαιμονιων πολιϛ I, 2: 23. vid. not.

Ξεϛηϛ (*ſextarius*) οινου η ελαιου II, 4: 112.

O.

Ὁ, ἡ, το. Οι εϕεξηϛ *poſteri.* I, 9: 150. ἡ ϲυγγενεια ἡ εν δουλειᾳ *cognatio ſervilis* 10: 184. το *in poteſtate* I, 9: 148. ſqq. 11: 191 &c. το των Ρωμαιων ιδιον jus *Rom. proprium* I, 10: 152. Miram vero vim apud noſtrum habet

bet neutrum ſing. το & plur. τα addito genitivo, ut varie quid ſuppleri debeat. Το γαρ της θυγατερος, jus *filiæ* I, 10: 156. το μεν της υποθηκης ησφαλιζετο, το δε της εκποιησεως ειασε II, 8: 184. cauſam *quidem oppignerationis muniit, alienationis autem* cauſam *reliquit.* το της μαρτυριας ακωλυτον jus *teſtimonii non prohibitum* II, 10: 246. ηνικα το τε φαμιλιεμπλερος εκφατει 252. ſolemnitas *familiæ emtoris.* ε γαρ μονον μειχεις ανθρωπων εστησεν ἡ φυσις τα εαυτης I, 2: 17. *nec enim ad homines tantum natura ſuam* vim & curam *reſtrinxit.* τα των απελευθερων I, 5: 90. *libertinorum* jura & ſtatus. Διαγινωσκειν τα μεταξυ αυτων I, 8: 142. cauſam *inter illos cognoſcere.* τα της υποξυσιοτητος I: 12: 227. 232 &c. jus *poteſtatis.* τα της διαθηκης jus ac vis *teſtamenti* II, 10: 248. Ειποντες τα περι των εξκυσατιωνων, ειπωμεν και τα περι της κατηγοριας ea *quæ ad excuſationes* pertinent. I, 26: 364. ανελπιστα γαρ αυτοις τα της παιδοποιιας I, 11: 210. *procreandi* vires.

Οιδε vel vacat fere vel per *ſolet* aut *poteſt* explico I, 22: 319. Οιδε και ἡ τε επιτροπου τελευτη η του επιτροπευομενου διαλυειν την επιτροπην. I, 25: 350. Οιδε και πενια παραιτησιν παρεχειν της κηδεμονιας. III, 19: 316. Οιδε και αδυνατος αιρεσις περισκευην τη επερωτησει ταυτην ακυρουν. Ariſtæn. I, Epiſt. 17. ρανις γαρ ὑδατος ενδελεχως επισαζουσα και πετραν οιδε κοιλαινειν, ad q. l. Abreſchius in Lectt. pag. 336. ſic: „ De hac periphraſi per verbum οιδεν, „ & Lat. *ſcit*, *novit*, ſeq. Infinit. adi Barth. „ in Claud. p. 892. Noſter Epiſt. 12: φυ„ σει γαρ ὁ πυς ευπλαστος ων, και τας ακοσμητους „ οιδε κοσμειν. & ep. 14. pr. ουτε αυλος εται„ ραν οιδε περιτρεπειν". Alio etiam ſenſu ſ. μεταφορικως ſ. μετωνυμικως rebus inanimatis hoc verbum tribuitur. I, 2: 28. παντας ανθρωπους ἡ φυσις ελευθερους οιδε τικτομενους. & ſic I, 3: 76. malim ὁ της συλληψεως καιρος οιδεν αυτην δηλην, quam vulgo ειδεν. I, 10: 161. οὐς γαρ ὁ νομος επισταται, τουτους οιδε και ἡ φυσις· οὐς δε ἡ φυσις γινωσκει, ου παντως οιδεν ὁ νομος (& ſimiliter I, 15: 274.) I, 4: 79. ὁ νομος την αληθειαν ειδως. I, 5: 80. την φυσιν ουκ ειδεναι τους δηλους. I, 6: 117. Τουτο ειδως ὁ νομος (it. I, 25: 340.) I, 11: 203. ἡ δε φυσις πρεσβυτερον οιδε το υἱος τον πατερα. Eadem ratione verba ſimilia occurrunt: I, 2: 65. Ὁσους (νομους οἱ Αθηναιοι) εν γραμματιν ισασιν οντας, ſed hoc quidem magis proprium eſt, ſicut illud Caſſiod. divin. lect. c. 21. de Hieronymo: *quando nos facundiæ ſuæ multa cognoſcitur ubertate ſatiaſſe*, q. l. Gavellius ſuggeſſit. I, 5: 90. ἡ Ρωμαιων αρχη απλην τινα των απελευθερων αιρεσιν ηπισατο. I, 6: 116. ηπισατο ὁ νομος. Adde ſupra Γινωσκω & γνωριζω, quæque Schultingius poſt Cujac. & Gothofr. notavit ad Ulp. Tit. 1, §. 12. not. 50. it. Otto præf. Theſ. Tom. V, p. 16. *Scire* pro *noſſe* ſ. *cognoſcere* Hiſt. Aug. ſcriptoribus familiare eſſe docent Caſaubonus & Salmaſius potiſſ. T. II. p. 717.

Οικειος *proprius, ſuus* JCtis Græcis perpetuum. υποτρεψας ὁ πατης αναληψεται τους παιδας υπο το οικειον *in poteſtate* I, 12: 227. ſed Pith. lect. ignorat υπο το οικ. Ποιειν τα οικεια I, 12: 243. *vim ſuam exſerere.*

Οικειοτης προσωπων ἡ αξιωσις I, 10: 175. *Adfinitas eſt neceſſitudo perſonarum.*

Οικετης *ſervus* I, 2: 21. &c. Οικετη in ακ ετ. abiit apud Harmen. Vid. ad THum I, 3: 71.

Οικιακη μαρτυρια II, 10: 250. οικειακη Harmen. I, 6: 58.

Οικονομος (της εκκλησιας) II, 1: 10. *diſpenſator pauperum.*

Οιον pro τουτεστι II, 16: 358. V. τουτεστι. Ουκ οιος τε εστι δεσποζεσθαι ὁ τοπος ρελιγιοσος II, 1: 14. *Locus rel. dominum habere non poteſt.* Τινας οιον τε καταλιμπανειν I, 14: 255. *quos relinquere licet.*

Ὁλως pro *ſaltim, certe,* II, 17: 385. IV, 12: 316.

Ὁμαιμος III, 2: 62. *conſanguineus.* ὁμαιμοσις, ητος 64.

Ὁμας, αδος *univerſitas* II, 1: 8. V. not. καθ' ὁμαδα φδεκομμισαρι II, 20: 469. &c. *fideic. univerſalis.*

Ὁμογαλακτος I, 6: 125. *collactaneus.* V. N. pag. 74.

Ὁμοιοχρονις II, 1: 48. *ejuſdem generis.*

Ὁμοιως *ſimiliter* I, 4: 75. ubi Curt. cum Imper. *nihilominus.*

Ὁμολογειν τινι χαριτας I, 6: 114. *gratiam habere. Promittere, ſpondere,* I, 21: 309. III, 15: 253, ſqq. ὁμολογηται *in confeſſo eſt, conſtat,* I, 25: 341. II, 1: 18. των ὁμολογημενων εστι I, 2: 47. I, 3: 69. &c. ὁμολογημενως I, 6: 132. *procul dubio, ſine controverſia.*

Ὁμομητριος & ὁμοπατριος confuſa Pag. 91. lect. 33. ſicuti alibi Μητηρ & πατηρ. Ὁμομητριος αδελφος I, 10: 160. αδελφη I, 15: 274. *Uterinus frater, ſoror.* Ὁμοπατριος ad. I, 10: 159.

159. *Consanguineus frater.*

Ὁμώνυμος *æquivocus* I, 11: 194. proprie *cognominis.* Ὁμωνύμως I, 2: 45. *æquivoce.*

Ὀνομα κυριον I, 2: 27. *Nomen proprium.* ϕυσικον και ιδικον I, 11: 194--5. Quæ Latinis *Nomen, cognomen, prænomen*, paraphrastes II, 20: 508. interpretatur ονομα κυριον, επωνυμον, χρηματισμος.

Ονομαζειν επιτροπον *Nominare* (benoemen,) *designare*, I, 25: 359 & 362--3.

τα Οντα *Res, bona, substantia* &c. Διαθηκη εστι των οντων ἀφαιρεσις II, 10: 248. & 12: 278.

Οπλομαι. I, 5: 82. χρεωδης ωφθη ἡ ελευθερια. I, 16: 280. & 22: 318. οἱ απελευθεροι οἱ ὀφθεντες αχαριστοι.

Ορθως *recte, jure, rite.* κατα τροπον ορθον II, 1: 9. vid. hic Gothofr.

Ὁριζω *statuo, constituo, sancio* I, 2: 46. I, 8: 139. κεφαλικη τιμωρια ὁρισαι I, 10: 178. II, 1: 15. ὁριζειν τινι *alimenta* I, 26: 371. ὡρισμενος μισθος II, 9: 214. *certa, præstituta merces.* ὁρισθεντες μισθοι 215.

Ὁριζομαι *definio, circumscribo* I, 2: 29. I, 13: 248. ὡς Σερβιος ὁριζεται ibid. ὁριζομαι κατα σου στιλιαν αγωγην IV, 15: 379. ὁριζομεθα τον δε τον νομον IV, 18: 407. *Intendere actionem, legem.*

Ὁρμηθεις εντευθεν ὁ βασιλευς I, 11: 216. *Motus:* Ὁρμησον ευθεως επι την δευτεραν ερωτησιν II, 6: 135: *decurre, deveni.* Εκ τοιαυτης ἐννοιας ὁρμηθεις ηλθεν επι τουτον τον λογισμον ὁ νομος· ηδει γαρ ὁ νομος II, 8: 184. *Lex tali cogitatione mota, impulsa.* ὁρμωσιν pro ὁρωσιν legend. censeo III, 29: 471.

Ορνιθες κατοικιδιοι II, 1: 29. not. *t. Gallinæ domesticæ.* ορνεις; αγριαι adpellantur αγελορνιθες ib. Ορνιθιον ib.

Ὁρος *finis, terminus.* ὁροι Ρωμαϊκοι I, 12: 233. *limes* ελεχθη ὡσανει τελος τε και ὁρος 234.

Ὁρος *finis, definitio.* ὁ τα φυσικα νομιμα ὁρος και ὡρισμενα I, 2: 19. ϖεϑσκειται τῳ ὁρῳ, Δικαιας. *Adjectum est definitioni, Justa*, 5: 80. &c. ὡς εν ὁρῳ *per modum definitionis*, vide ὡς.

Ὁρος *limitatio, conditio, lex.* ϖεϑσκυρωθηναι (addici) επι τουτῳ τῳ ὁρῳ III, 11: 217. ποιησαϑαι legem bonorum vendundorum, τουτεστιν ὁρον των ἀφαιτρασκομενων 12: 230. επι τουτοις τοις ὁροις ἑξαναι το συναλλαγμα 23: 366. & sic Harmen. III, 3. §. 20. & IV, 3. §. 5. cui & *lex commissoria* est κομμισσοριος ὁρος III, 3. §. 50. Apud Modestinum l. 4. pr. *de Excusat.* invenio: αλλα μετεωρα ϐστης της επι τῃ τριτῃ χειροτονιᾳ δικαιολογιας, το εκεινης τελος ϖεϑμενον, ὍΡΟΝ εσομενον τῃ τεταρτῃ χειροτονιᾳ, quod vulgo satis bene versum: *sed pendente tertiæ creationis excusatione, illius finem exspectare, TERMINUM futurum quartæ creationis,* Ant. Augustinus multo pejus reddidit: *sed dum pendet, allegationum tertiæ judicium exspectare, cujus finis FINEM quartæ excusationibus faciet.* Rectius tamen ὁρον hic interpretandum arbitror per *regulam, præscriptum* & *PRÆJUDICIUM.*

Ορτικιος corruptum ex Ὁρτησιος. I, 2: 38, 39. & 48. *Hortensius.* V. Not. *b.* Pag. 27.

Ορφανος *orbus, pupillus* I, 24: 331. V. N.

Ὁτι frequens nostro pro ὡστε, *Ut*, Τοσουτον της ξενηλασιας ἀφεϑωτες, ΟΤΙ και βωμος ελεϑ τιμαται παρ' αυτοις· ἑτως ἑτοιμως τϑς εις αυτους φοιτωντας ὑποδιχομϑοι, ΟΤΙ πολλακις &c. I, 2: 24. ἑτως εστι μεγιστη αὐτη ἡ ὑποξυσιοτης, ὁτι *vitæ necisque potestatem* εχομεν επ' αυτων. 8: 138. επι τοσουτον κεκωλυται ἀφαιϑεϑαι, ὁτι ει και &c. II, 12: 279. 16: 376. &c. Pro ἱνα III, 15: 268. επερωτω, ὁτι κατασκευασεις μοι οικον. Sic etiam ὁτι ϖῶς usurpatur I, 24: 338. Aut IV, 11: 292. occurrit ὁτι —— ἱνα, ubi alterutrum vacat. de ὡς —— ὁτι vid. in ὡς. Ὁτι ϖῶς vix quidquam amplius quam ἑτι infert I, 11: 191. III, 28: 450. IV, 6: 225.

Ου & οι vix differunt in terminationibus ους & οις conjunctim scriptis aut typo expressis: unde apud Fabrotum typographi aliquando aberrarunt. Ου & ω confunditur I, 24: 338. lect. 27. Ου ex fine βαϑμου male repetitum I, 10: 168. not. *r.* Ου μην *Non autem, immo, quin* I, 10: 170. & 172. I, 20: 305. Ου δε μην I, 20: 299. *ne quidem.* Ου μην αλλα και *nec non* frequens THo, ut I, Pr. 5. &c. Duæ negationes pro una, vid. Pag. 205. notas *m.* Contra una pro duabus IV, 1: 3. Ου μονον pro ϐ μονον ϐ. Sic ϐδε pro ϐδε μη ap. Harm. V, 8: 89. & in Schol. Basil. II, 555. Vide Append. nostram P. 937. not. 10.

Ουαλης *Valens* III, 11: 213.

Ουγκιασμος II, 15: 350. *Assis divisio.*

Ουδ' ὁλως *Omnino non.* III, 19: 332. & 21: 357. Falli eos, qui Græcas has voculas *non omnino* vertunt, A°. 1739. in Misc. Observ. Vol. X. T. 3. Pag. 161. plus satis ostendi, unde Ulpianum in l. 8. § 7. *de Fidej. & mand.* perperam ex Græcis inter-

interpretibus explicare adgreſſi ſunt.

Ουδος, *limen* I, 12: 233--4.

Ουκετι *non jam*, Curt. ſimpliciter *non* I, 6: 107. *non amplius* I, 10: 166. *Non æque* Curt. cum Juſt. I, 26: 369. ubi ego cum Fabr. *non item*, alii aliter, ut notæ docent. II, 1: 46. Curt. *nequaquam*. Apud Harmen. ουκετι corruptum videtur ex THino οικετη, Vid. nos Pag. 44. *p.*

Ουρανος ut Lat. *cœlum* pro *aëre* II, 1: 19. not. *y.*

Ουσια, ας *Patrimonium*, *bona*, *opes* &c. I, 12: 240. περιουσια I, 24: 335.

Ουσιοκαπιτευω, τουτεστι ἀφ' της χρησεως λαμβανω II, 6: 128. &c.

Ουτιλιοι ἡμεραι I, 25: 358. στιλιος χρονος III, 9: 203. στιλιως II, 23: 578.

Ουτω omiſſum II, 13: 305. vid. not. *a.* & Abreſchii Lect. Ariſtæn. pag. 235. it. noviſſimam Ellipſium L. BOS editionem.

Οχυρον [ισχυρον Fabr.] εσαι ουδεν των ὑπο του σωτηριστικου ἡνιοχων II, 1: 14. *Sancire* γαρ εστι το οχυρουν 15.

Π.

Παγανικη ἀφαθηκη II, 11: 260. *commune pagani teſt.* oppoſitum *militari*. Sic παγανικον πεκυλιον II, 12: 281. ſqq. opponitur *caſtrenſi*, ubi Curtius male reſtrinxit ad *profectitium*, vid. Pag. 360. not. *n.* Harmen V, 2: 4. ſqq. ita omnino ſumit, cum quo facit Gloſſ. Nom. pag. 1777. τα Πεκυλια τετραχως εισιν, απροσποιητα, παγανικα, καστρενσια, (ſic leg.) και ὁσανει καστρενσια ——— Παγανικα δε, ἁ και προσποιεζονται, ὁσα εξ αιτιων και προφασεων του πατρος προσελθη (quidni προσηλθε?) τω παιδι ETC.

Παθος ὑπεστι vel ὑποκειται I, 5: 86. & 100. *vitium ſubeſt.* νικωμενος ὑπο τ. παθες I, 10: 156. *victus morbo ſ. malo.* παθους απαλλαγη I, 24: 330. *incommodi liberatio.* Παθος τ. ερπ. II, 17: 391. τρια παθη παρενοχλει ταις ἀφαθηκαις 393.

Παιδοποιειν I, 11: 192. &c. *liberos gignere.* Παιδοποιια & γαμος an brutis recte tribuat Anteceſſor noſter, vid. in mea nota *h.* ad I, 2: 18.

Παις *puer*, *filius.* Παιδες *liberi.* Παιδες αρρενες *filii* I, 19: 294. Παις *proles*, *ſuboles* I, 11: 204. in fin.

Παλευω III, 24: 388. &c. *paciſcor*, *ſtipulor.*

Παλαι legend. pro πολλοι I, 5: 86. l. 21.

Παλλακη I, 10: 189. *concubina.*

Πανδοχειον *diverſorium*, *ſtabulum.* V. not. IV, 5: 115.

Πανδεκτ. [ν'.] βιβλια των Διγεσων ητοι Πανδεκτων I, Pr. 9. ubi ſola Lovan. ultimam circumflectit, ut ſit a ſingulari Πανδεκτης. Ceteræ acuunt penultimam, qs. a ſing. πανδεκτος vel —— κτον. Sic I, 10: 185. omnes ante Fabr. εν τοις Διγεσοις ηγουν τω Πανδεκτω, cum quo Πανδεκτη maluimus. Των Διγεσων ητοι τ. πανδεκτ. IV, 6: 138.

Παντως Omnino, ſemper, utique per omnia I, 10: 161. 172. 173. I, 12: 219. I, 15: 274. (ubi Curt. *protinus*) 278. I, 19: 297. II, 14: 334.

Παυ. Λεγομεν, ὁτι και παυ I, 13: 253. I, 14: 270. *Reſpondemus*, *vel maxime.* Curt. *ſane id ita dicimus.*

Παππος θεος πατρος, θεος μητρος I, 9: 150. I, 10: 158 &c. *Avus paternus*, *mat.* παππωα κληρονομια III, 1: 44.

Παρα το τριτον *tertia minus parte* III, 1: 43. ſqq.

Παρα & περι confuſa vid. Περι.

Παραγραφη *exceptio* apud JC. Græc. Confer Huberi I. Prælect. 534. ἡ τ. δολ. προγραφη II, 1: 56. Και τι εστι προγραφη; δικαιολογια τις ἁρμοζουσα τω ρητω κ. τ. λ. IV, 13: 317.

Παραδιδωμι σε δημοσιοις I, 12: 224. η πυελ I, 16: 280. ἡ τ. τεσσαρων ἡμιν προδεδωκε μαρτυρια I, 24: 331. Παραδεδομενος τυπος II, 16: 365. *forma præſcripta.* εν τω οικειω προδιδαθησεται τοπω 381. *tradetur*, *docebitur.*

Παραδοξον I, 6: 128. *abſurdum* cum Curt. verti. Παραδοξα θεματα II, 8: 181. *caſus mirabiles.* παραδοξως διορθουν II, 20: 506. *mirabiliter emendare.*

Παραδρομη ἡμερων I, 25: 361. *decurſus dierum.*

Παραιτεισθαι την κληρονομιαν I, 6: 106. *repudiare.* De tutore, qui *deprecatur*, & *excuſat ſe* I, 22: 322. &c. παραιτησις των επιτροπων και κυρ. I, 25. rubr. παραιτησεις ητοι εξκυσατιωνες 340. &c.

Παρακαλω σε, ω κληρονομε. *Rogo te heres* I, 14: 259. ſqq. formula fideicommittentis.

Παρακαταθηκη I, 2: 21. & 28. *Depoſitum.*

Παρακλησις *exſtimulatio* jungitur ζηλω I, 24: 333. κατα παρακλησιν *precario* IV, 15: 371. unde παρακλητικα ρηματα *verba precaria* in fideicommiſſis I, 14: 260. Παρακλησις pro *adrogatione* I, 11: 194. lect. 13. pro ſcholio ejecimus cum Fabr. quia nuſquam ſic ſolet THus, immo nec Harmenop.

Παρα-

Παρακολλημα τε πεφυτευκε. Vide omnino II, 20: 479.

Παρακρατειν τινα *in poteſtate*, I, 12: 241. ubi & ὑφακατεχειν.

Παραλαμβανονται αντι των ηδη τεχθεντων οἱ ποσουμοι I, 13: 253.

Παραμυθια απαιδων ἡ υιοθεσια I, 11: 191. & 193.

Παρασασις & Παρασατικη vide in Παριστημι.

Παραχειν vid. Παρεχω.

Παρατεθεν male pro παρεντεθεν I, 15: 276.

Παρατρεχω de tempore. I, 4: 77. I, 22: 321.

Παραφυλακη *obſervantia, cautio* I, 5: 91. I, 11: 198. II, 11: 260. Alias hujus vocis auctoritates habet Dorvillius ad Charit. pag. 674.

Παραχαραττω. Μεχρις ἑνος την οικειαν παραχαραττει νομοθεσιαν I, 6: 105. Hotom. *induxit*: Curt. *vitiat & corrumpit.* Rectius Gavellius περιχαραττει, *circumſcribit, terminat.* Vid. inf. Περι.

Παρεντεθεν (male alii παρατ.) θηλυ πεφυκος διετεμε την αδνατιωνα I, 15: 276. *interpoſita, interjecta, interveniens perſona.* παρεντεθεισα *capitis deminutio* I, 16: 284. Φιλια I, 25: 353.

Παρεπεται τη δοσει της ελευθεριας το της επιτροπης βαρος I, 12: 240. I, 17: 288.

Παρεχω & περιεχω confuſa I, 9: 149. V. N. Παραχειν τινα εις υιοθεσιαν I, 11: 202. & 12: 242. παρεχειν εις θεσιν 243. τα αυτα αυτω παραχεθησεται *eadem illi præſtabuntur* I, 12: 240. Παραχειν εις νοξαν IV, 8: 264.

Παριστων (ut Teutonicum *darſtellen, darthun*) *oſtendere, demonſtrare, probare*, ἡ των αρχοντων παρεσησεν εξετασις I, 24: 331. ubi Curt. *argumento eſt.* καθα οἱ κατα μερος παρεσησαν θεματισμοι I, 25: 361. ει τοινυν ὁ τελευτησας σραστιωτης σαφως παρεσησε, τινα βκλεται εχειν κληρονομον. II, 11: 265. Apud Harm. I, 3: 10. Mercerus vertit *Proteſtari*, malim *oſtendere & probare*, ubi ait: και παρισαν φανερως, ὁτι ἑτοιμος ην —— εγκλητευσαι. Sic etiam uſurpat S. Paulus in Act. Apoſt. XXIV. ℣. 13. Hinc παρασασις *Probatio* ap. noſtrum I, 12: 254. μερος τελειοτατην τουτων παρασασιν αρκει. Alioqui ſimpliciter notat *exhibere, in medium proferre*, ut in l. 22. *de V. S.* & THus IV, 17: 397. unde παρασατικη ſc. αγωγη II, 1: 51. *ad exhibendum actio* vocatur, ſive a noſtro ſ. a gloſſatore. Utrum *exhibere* reddas, an *oſtendere & docere* III, 6: 123. nihil refert, δι' αυτε παρασησαι τε ρητε. Alio ſenſu occurrit III, 19: 301. βασιλεως τουτο παρασαντος, *principe concedente*, ut Belg. toeſtaan.

Παρελκη *mora* III, 15: 267. IV, 17: 396.

Παρρησια τινι πεφυκα I, 3: 74. *liberum arbitrium alicui competens.* παρρησιαν εχειν τε, licere cui, audere I, 2: 64. παρρησια γινεται τινι *facultas & poteſtas* I, 8: 143. παρρησιαν χορηγειν τινι I, 26: 373. παρρησια πεφυκεν ελευθερα II, 1: 6.

Πατηρ & μητηρ confuſa a librariis I, 15: 274. & 276. (vid. Pag. 150. *g.* & *i.*) III, 1: 68. l. 36. & ex aliis ſcriptoribus exempla profert Fabr. Pag. 559. not. *d.* in fin. & ego Pag. 151. *i.* Sic etiam ὁμοπατριος & ὁμομητριος confunduntur Pag. 91. l. 33. it. πατηρ & πατρων P. 852. l. 75.

Πατρικιος & πατρικιοτης, τητος I, 2: 33. I, 12: 225.

Πατρικη εξεσια I, 9. in Rubr. ſed ſic nuſquam THus (nec Harmen. quod ſciam) quamvis IV, 7: 243. πατρικον χρεος legatur.

Πατριμος & Πατριμα, nomina exempli gratia ficta, pro quibus Fabr. habet Πριμος, Πριμα I, 10: 181. II, 7: 177.

Πατρων, ωνος I, 12: 240. &c. Πατρωνισσα III, 6: 157. ſqq. Πατρωνα & πατερα confunditur Pag. 852. l. 75.

Πατρωνικη (male πατρονομικη) επιτροπη I, 20: 299. πατρωνικα δικαια III, 6: 136.

Πατρωος κληρος I, 12: 229. *paterna her.* Πατρωος *Patruus* III, 6: 126. Deſignat quoque *Vitricum* apud Harm. VI, 4. περι αμιομικτων· η πατηρ εις γυναικα υιε, η πατρωος εις περγονην: alia loca Lexicographi jam occuparunt. Sed quid apud eundem notat in Tabula Prompt. V, 9. p. m. 14. Περι φαλκιδιε και αποκληρων πατρωων και υιων? ubi Mercerus vertit: *De Falcidia & exhæredatione liberorum ac nepotum.* Crediderim *parentum ac liber.* Sic enim in ipſo Opere V, 9: 11. bis γονεων vocabulo; & bis πατρωων promiſcue uſurpat. Locus longior hic locum non invenit.

Παυειν την διχονοιαν I, 2: 39. παυεται τε δυναθαι το ικανον ποιησαι I, 6: 110. τε εχειν I, 10: 153. παυσαθαι τε ειναι δηλον I, 11: 216. επιτροπος παυεται & παυθησεται I, 22. toto tit. Singulare eſt hoc c. 322. Παυει τον επιτροπον.

Πειθομεθα ταυτη μαλλον τη γνωμη I, 12: 230. *Hanc potius ſententiam ſequimur.* Πειθησεται τω περιεχομενω III, 11: 215. *adeunti favebit.* Curtius paraphraſtice, *rationem deſiderii ejus habebit.*

Πειρα μανθανειν τον κρειττονα I, Pr. 2. *fortiorem*

re ipſa experiri. ὁπῶς δ' αυτης των πραγματων ισχυει πειρας 6. Πειραζεις εννοιᾳ I, 4: 79. *benevolentia adfectus.*

Πεκουλιαριος οικετης IV, 7: 249.

Πεκους. Εν τῳ αριθμῳ των πεκουδων IV, 3: 58. συναριθμειται τοις πεκυδοις 77.

Πενθερᾳ (*ſocrus*) εστιν ἡ της εμης γαμετης μητηρ I, 10: 179. Πενθερῷ *Socer* I, 11: 196.

Πενιαν εστιν εὑρειν επωφελη I, 25: 350.

Περαιωται το δικαστηριον I, 21: 314. I, 26. 370. *Judicium peragitur.* περιν περαιωθῃ ὁ ενιαυτος I, 25: 347. Περαιωθαι videtur mutandum in ϖϵριωρειϑαι I, 8: 146. & ſic ϖϵριωρισμενος & ϖϵριωρισμ. confuſa II, 14: 343. lect. 68.

Περι Latine vacat: τως ϖϵρι της αδρογατιωνος ἀφορας I, 12: 217. Apud Harmenop. ſæpius confunditur cum ϖϖϑϙ. I, 3: 53. in fin. τοις ἑλκομενοις ϖϵσωποις ϖϵρι (leg. ϖϖϑϙ) των ευαγων οικων, *quibus controverſia ſit ab ædibus venerabilibus.* I, 4: 19. εαν ὁ Πετρος δικαζομενος μετα τυ Παυλυ ϖϵρι (ϖϖϑϙ) Μαρκῳ δικασῃ ϖϵρι βιβλιυ διελυσατο· ειτα μετα καιρον ενηχϑη παλιν ὁ αυτος Πετρος ϖϵρι (ϖϖϑϙ) του αυτου Παυλυ ϖϵρι του αυτου βιβλιυ ϖϵρι (ϖϖϑϙ) δικασῃ Ιωαννῃ. Sic I, 9: 23. f. Goth. ϖϵ. mutat recte in ϖϖϑϙ. Contra bis ϖϖϑϙγϙφῃ legitur pro ϖϵγϙφῃ I, 13: 33. Adde ſupra παραχαραττω & Indicem Animadv. in Charitonem.

Περιαιρειν ἀφταξιν aut νομον I, Pr. 4. *tollere.* Confunditur cum περαιωϑαι, q. v.

Περιγραφη *circumſcriptio, fraus, eluſio.* Προς περιγραφην των δανειων I, 6: 110. &c. της ἀφταξεως I, 8: 147.

Περιεναι αει ἀφ της των εργων ευκλειας I, 25: 343. Περιων *ſuperſtes, vivus* I, 11: 201. &c.

Περιεχειν cum genit. *complectens, continens* I, 12: 235.

Περιεργαζεϑαι *ſatagere, ſollicitum eſſe, curioſius inquirere* I, 11: 202. II, 17: 395.

Περιεχοιϑαι τῃ ἀφταξει I, 10: 190. &c. *quæ conſtitutione continentur.* Confunditur cum παρεχ. I, 9: 149.

Περιϛασα τινα συμφορα I, 4: 76. *calamitas cui accidens.* απερειωϑη αυτου ἡ ϖϵρισσια, ὡϛε ϖϵρισηναι αυτην εις τ'. νομ. I, 6: 113. περιϛη εις το μη δυναϑαι παιδοποιειν I, 11: 211. λϛ'. ϐγκιας δυναμαι εις μιαν ϖϵρισηναι λιτραν II, 14: 342. ubi Fabr. λϛ'. ϐγκιαι εις δυναμιν μιας ϖϵρϊϊϛαλλα λιτρας.

Περικεκλειϛαι προσωπῳ ϵτος ὁ νομος I, 2: 51. *ad perſonam reſtricta eſt hæc lex.*

Περιωρισμενος *deportatus* I, 22: 318.

Περιϙσια ſubſtantia, patrimonium, bona, opes, facultates I, 4: 79. I, 5: 97. II, 1: 3. διχιλιων νομισματων I, 12: 229. &c. Liceat hic paullum evagari. Verbum ϖϵρισσιαζω H. Stephanus cum aliis exponunt *divitiis affluo, ſuppetunt mihi opes & copiæ*, ſed nulla auctoritate firmant. Ego inveni in epiſt. Hippocratis de Democrito, pag. 118. edit. Reland. ubi in longo vitiorum catalogo etiam hæc leguntur: και τουτεων ὁκοσοι μϵν νεοι, ὁκοσοι και ϖρεσβυται, αιτευντες, αρνευμενοι, πενομενοι, ϖϵρισσιαζοντες, λιμῳ ϑλιβομενοι, vertunturque: *Atque in his quotquot juvenes, quotquot ſenes; deprehenderentur petentes, negantes, pauperes,* opibus adfluentes, *fame preſſi.* Aſt qui fieri poteſt, ut pauperes fame preſſi mendicantes & debita negantes adfluant opibus? Nullus ergo dubito, quin ϖϵρισσιαζω ſignificet, ſaltim h. l. *circa opes laboro, opibus inhio, divitias adpeto*, ut ſit verbum deſiderativum.

Περιποιειν ἑαυτῳ παραπλησια I, 2: 51. *ſimilia ſibi vendicare.* το αβλαβες *indemnitatem ſibi procurare* I, 6: 132.

Περιοσος ὁ νομοϑετων ταυτα I, 2: 23. *nihil agit, fruſtra eſt.* κατα το ϖϵριτον I, 4: 78--9. *ex abundanti & ſupervacuo.*

Περιϛασις νομων I, 16: 279. vid. verſionem & not. *bb.* cum Add. των κανονων II, 20: 487. *circumſtantia.* τυχηϛ I, 6: 113. III, 14: 247--8. *caſus fortuitus.*

Περιτιϑεναι ἑαυτῳ το τυ κληρονομυ ονομα IV, 12: 308.

Περιφανης ανηρ I, Pr. 9. *Vir illuſtris.* V. Fabr. hic, & Mylium 1056.

Περιχαραττω vid. παραχ.

Πεϱσοναλιαι κονϛιτυτιονες I, 2: 50. —— λια αγαγη II, 20: 445. Sola Lovan. πεϱσων. Latinius effert.

Πεϱπετουως IV, 12: 306. το ϖϱπετουον 310. *Perpetuitas.*

Πετεινα Fabr. pro πτηνα II, 1: 19. ſq.

Πετιτευω IV, 6: 205. *Peto.*

Πευσις I, 2: 62. *conſultatio.*

Πῃ μϵν —— πῃ δϵ I, 2: 25. *tam--quam, partim--partim*, quod Goth. non debuerat mutare in τῃ μϵν —— τῃ δϵ.

Πηγασιανειον δογμα II, 23: 572. ſqq.

Πιϛεικελευω III, 15: 255. *fidejubeo.* πιϛειϖαραγγελλομαι ib. in nota oo.

Πιϛικος l. 57. V. S. *magiſter navis.* Putaveram de h. v. hic agere: ſed quum eam nec

nec THus habeat, & Schultingius ad Gloſſ. Nom. potiſſima jam præceperit, etſi Harmenopuli non meminit, deſino.

το Πιστοτατον ϖϱ. τας βασιλικας κελευσεις I, Pr. 5. *ſumma fides.*

Πλαγιαϛικας αγωγας i. e. *obliquas actiones* interpretatur *utiles* fideicommiſſarii *actiones* II, 23: 571. & 590. Sic III, 9: 180. & IV, 12: 307. ait, *bonorum poſſeſſorem* πλαγιαϛικως εναγειν και εναγεϛθαι. Variantes autem Pithœanæ primo & ultimo loco haud minus bene exhibent πλαϛικας (*fictitias*) & πλαϛικως. Vide not. *o.* Pag. 591. & adde ſeqq. Ipſe ſic THus de Actionib. cap. 133. ενθα τις μη ουσουκαπιτευσας πλαϛ̈ϛεται εαυτον ουσουκαπιτευκεναι, ubi Fabr. *eſt ergo actio ficlitia.* & IV, 12: 308. επειδη ἀφ. της πλασεως ϖϱοϛιτιθεασιν εαυτοις το του κληϱονομε ονομα· ινα ἀφ. παντα ἡ πλασις αληθης ευϱεθη. Confer nunc Cujac. & Schulting. ad Ulpian. XXVIII. §. 12.

Πλαγιος. Οἱ ϗκ πλαγιε εισιν, οἱ μητε ἡμας γεγενηκοτες, μητε εξ ἡμων γεγονοϑοι, της δε αυτης γονης και ϱιζης ἡμιν κεκοινωνηκοτες I, 10: 158. 15: 272. III, 2: 53. Ἡ δε ϗκ πλαγιου συζυγια ἀφιϱειται εις δυο, εις αδελϕους και κογνατους iiſdem locis.

Πεπλανημενος & πεπλασμενος confuſa I, 6: 127. l. 68.

Πλαϛικος & πλαϛ̈ω vide in Πλαγιαϛικος. Το γαϱ ϖοϛλιμινιον ἑτως αυτον πλαϛ̈ει, ὡς αει ϲυ τη πολιτειᾳ μεμενηκοτα I, 12: 227.

το Πλεον φημι I, 26: 366.

Πλεονεκτειν III, 1: 43. *præcipuum quid habere.* πλεονεκτειϑαι τῳ βαϑμῳ III, 2: 79. Πλεονεκτημα hominis *excellentia* II, 23: 562.

Πληγη καιϱια (κηϱια Fabr.) II, 1: 22. *vulnus letale.*

Πλημμελεω *delinquo*, *pecco* I, 2: 47. & 52. τοιαυτα I, 8: 147.

Πλημμυϱησας ὁ ϖοταμος II, 1: 39.

Πλην & ϖϱην vitioſe pro ϖϱιν I, 25: 347. l. 18.

Πεπληϱωται ἡμιν ἡ ϖϱωτη των ϖϱοϖωϖων ἀφαιϱεσις I, 8: 135. *abſolvimus, ad finem perduximus.* Πληϱωσαντες την των ϖϱοϖωϖων διδασκαλιαν II, 1: 1. Poſſis etiam *docendi* ſignificatione accipere, quomodo C. Vitringa L. I. *Obſerv. Sacr.* pag. 199. exponit, ſed ex Chaldaïſmo, Matth. V: 17. Paul. ad Rom. XV: 19. ad Coloſſ. I: 25. & IV: 12.

Πλησιαζω τινι II, 1: 35. *propior ſum.*

Πλεϖων (*abundans*) ὑδατι αγγος II, 3: 100.

Πλυτεος, α, ον *lavandus.* πλυτης, ϵ *lotor, fullo.* IV, 1: 35. vid. Not.

Ποιειν τινι το ἱκανον I, 6: 106. &c. *ſatisfacere cui.* τα οικεια I, 12: 243. *vim ſuam exſerere.* το ἑαυτης I, 14: 261. ϱηματα ϖεϖοιημενα (ubi conjeci επινενοημενα) ϖϱος ϕιδεϊκομμισσου δοσιν II, 24: 608. ϖοιειϑαι αντιγϱαϕην ϖϱος τινα I, Pr. 12. *reſcribere cui.* ϖοιητον η μη ϖοιητον III, 15: 268. ſq. *faciendum aut non faciendum.*

Ποινην επιτιϑεναι I, 10: 186. ϖοινας ὑϕιϛαϑαι 188.

Πολεμιος & πολεμος confuſa I, 3: 71. & 80. ϕυϲει ὁ ϑεος τε δεϖοτε ϖολεμιος I, 8: 142. Ὁ τε ϖολεμου νομος κλημα των κϱατουντων ϑελει τους νενικημενους ειναι I, 3: 71. Πολεμος & Lat. *bellum* pro prælio II, 10: 232. not. *o.* Adde Fabr. not. l. ad I, 25: 343.

Πολις & Ρωμη conjuncta I, 24: 339. an Romam veterem ac novam ſignificent, vide not. *b.* *Urbs* κατ' εξοχην λεγεται ἡ Ρωμη I, 2: 58. Stephanus Byzant. in v. Αλεξανδϱεια. Ελεγετο δε (Alexandria) κατ' εξοχην ϖολις, και ϖολιται [οἱ] εξ αυτης· ὡς αϱχ. οἱ Αθηναι, και αϱχοι και αϱχικοι οἱ Αθηναιοι. ὡς και ἐπι Ρωμης λεγεται Ουϱψ.

Πολιτεια *reſpublica*, *civitas*, Pr. 12. ϖολιτειαν συνιϲων *remp. conſtituens* I, 2: 19. καϑιϲαναι 54. ὑϖϵ της ϖολιτειας ϑνηϲκειν 25: 343. ϖολιτειας αϱχειν Pr. 12. εν ϖολιτειᾳ οντας δικα ϖϱαγματων (εκτος δικων) ουκ εϛι βιουν I, 2: 35. 6: 118. Pro *jure civitatis* I, 12: 221. εξαιϱειται αυτου ὁ νομος την ϖολιτειαν και τα ϖϱαγματα· και γινεται ϖϱεγενου, της Ρωμαϊκης ϛεϱεωμενος ϖολιτειας 222. αναλαμβανειν την ϖολιτ. &c. Pro *civili uſu* ac more II, 24: 608. ταυτα εν ϖολιτειᾳ και χϱησει εϛι. Sic ſq. tit. cap. 609. prius ουκ ην εν χϱησει, dein εις ϖολ. ηγαγον dicit. v. ſeq. ϖολιτευομαι. Pro *vita & converſatione hominis* IV, 4: 99. το αξιοϖιϛον της ϖολ. *vitæ gravitas & dignitas.*

Πολιτευομαι. Ἰδια ἀφηγειν και ἰδια ϖολιτευεϑαι I, 2: 35. *ſeparatam civitatem inſtituere.* εκϱατει ταυτα και ϵϖολιτευετο *hæc obtinebant, vigebant, & ſervabantur* 61. τα εϑνικα νομιμα ϖαϱα ϖασιν εϑνεϲι ϖολιτευεται 2: 66. 8: 138. II, 1: 79. (Sic Harmenop. III: 5, §. 16. τῳ συμϕωνῳ τῳ εν τῳ ϖληϑει ϖολιτευομϱῳ ενεχϑηναι.) τα ϖαλιν ϖολιτευομϱα II, 10: 230. ηνικα οἱ Λατεινοι ϵϖολιτευοντο III, 6: 163. ϲεμνως η ασεμνως ϖολιτευεϑαι IV, 4: 99. *vivere.*

Πολιτης Ρωμαιος I, 5: 86. qui alibi ſæpe ſimpliciter Ρωμαιος.

Πολιτικοι νομοι I, 2: 19. Το ϖολιτικον νομιμον εκ μιας εκαϛης ϖολεως ϖϱοϊον 26. δικαια ϖολιτικα 15: 278. ϖολιτικος λογος *ratio civilis* ib. ϖολιτικη ακϱιβειαϕ

ακριβεια *civilis juris rigor* 13: 248. & 254. πολιτικος vel πολιτικον, ſubaudi νομος vel δικαιον III, 13: 237. IV, 6: 156. IV, 15: 363.

Πολλακις pro *forte*, *aliquando*. I, 2: 52. I, 25: 349. Sic Virgil. I. Æneid. 154. *Sic veluti in magno populo cum SÆPE coorta eſt ſeditio.* ubi Servius: *ſæpe autem, ut fieri ſolet.*

Πολλοι male pro παλαι I, 5: 86. Πολυς pro πλειων II, 10: 246. Sic απανθρωπος pro comparativo, I, 8: 147.

Πολυπραγμονειν I, 22: 317. *curioſius inquirere.*

Πολυρημων IV, 7: 231. & ſic Gl. Labbæi, malim tamen πολυρρημων, *verboſus*, *multiloquus.*

Απο Πορνειας συλληφθεις, τεχθεις I, 4: 76. I, 10: 187. *meretricia conſuetudo.* Merc. in Harm. I, 18: 7. *ſtuprum* reddidit.

Ποσιμοελον [ut Gallicum *quote part*: GAVEL.] *portio legitima*, in notis Fabr. Pag. 421. Du Cangius ignorat.

Ποσλιμινιον I, 12: 226. & 233.

Ποσημοι εισιν, οι μετα την ημετεραν τικτομενοι τελευτην I, 13: 253. ποσημος και ποσημα I, 14: 269.

Ποτε pro οτε vel οποτε II, 8: 181. ter. 186. II, 14: 322.

Πεβλικα ητοι δημοσια II, 1: 3. Πεβλικοι, τετεστι τε δημε τε Ρωμαϊκε, ibid. 5. *publica qs. populica.* Πεβλικα ητοι *juris gentium* II, 1: 6. δικαις πεβλικης II, 1: 38. An idem quod Κοινω, vid. κ.

Πεπιλλος I, 11: 199. &c. alibi απηβος. Πεπιλλαρια ουσια I, 24: 335. υπεκκαταστασις II, 16: 360. —— σις 367.

Πηρως I, 14: 266. &c.

Πους. Κατα ποδας βαδιζειν τινος I, 11: 210.

Πραγματα *Res*, *bona* &c. I, 12, 221. &c. *Quantitas*, *ſubſtantia*, *res*, πεκουλιον εχον πραγμα δεκα νομ. II, 20: 484. *Res*, *negotium*, *factum*, εξ αυτων, ως ειπειν, των πραγματων I, Pr. 7. τα καθ' εκαστην ημεραν κινουμενα πραγματα I, Pr. 11. *Res quotid.* V. not. & Add.

Πραγματευεσθαι τι *ſtudere quid* I, 2: 22. *operam dare.*

Πραιποσερα επερωτησις III, 19: 321. το του πραιποσερου παθος ibid. το πραιποσερον 323.

Πραιτεριτευω II, 13: 292. &c.

Πραιτωρ ερβανος και περεγεινω aut των περεγεινων I, 2: 57--8.

Πραιτωριον *tribunal*, I, 5: 85. ubi Fabr. δικαστηριον, cujus not. vid.

Πραξις νομιμω I, 10: 162. I, 11. 191. ubi V. N. Απο της πραξεως των υπομνηματων χειροτονεισθαι I, 23: 329. *per acta conſtitui.* Confunditur interdum cum ſeq.

Πρασις I, 2: 21. Etc. *venditio*, quod in quibuſd. editt. abiit in πραξις. Εικονικη πρασις I, 12: 239. *vend. imaginaria.*

Πρεκαρια ητοι φιδεϊκ. ελευθερια I, 14: 261.

Πριγκιπαλια ſcil. Αγωνικη II, 16: 375.

Πριμος. Vide Πατριμος.

Πριν corruptum in πλην I, 25: 347.

Προ & προς confuſa in Προοιμι, προθελευσις, προφερω. Non pœnitebit conſuluiſſe doctiſſimas Dorvillii in Charitonem Animadv. pag. 144—5.

Προαγω. *Produco.* ἡ φυσις παντας ελευθερους προηγαγε I, 6: 120. Ου προαγεται συσουκαπιων II, 9: 218. *non procedit.*

Προαιρεσις *voluntas*, *propoſitum*, ſed Curtius varie exponit, ut I, 2: 36. *conſenſus*, Αφ. το μη προσεναι την του χυδαιου δημου προαιρεσιν. I, 10: 186. *cupiditates*, επειδη ταυτα των ακολαστων επιχειν ου δυναται την προαιρεσιν, & cap. 187. *præcepta*, ως μη κατα την αυτου (του νομου) τιχθεντας προαιρεσιν. &c. εν προαιρεσει εχειν II, 19: 432. (ut B. in de Heur) *optionem habere.*

Προαναστελλω τα τοις υπηκοοις συμβησομενα λυπηρα I, 2: 46. *Reprimere* verti, ſed malim *prævenire*, *præcavere.* Curt. *obviam ire.*

Προαναφωνησαμεν ανω II, 20: 444. *ſupra commemoravimus.*

Προβαινω *Procedo*, *effectum ſortior.* Της ελευθεριας προβασης I, 6: 127. Curt. *manum. ſecuta*: malui, *procedente libertate.* Ο γαμος προβησεται I, 10: 155. & 165.

Προβαλλομαι *deſigno*, *creo*, *conſtituo* I, 2: 60. I, 20: 305. I, 23: 329. &c. Sic Modeſtinus l. 4. & 6. *de Excuſ.* ubi Auguſtinus *onerandi* verbo Latine utitur. Harm. I, 1: pr. προεβαλοντο γαρ καθ' εκαστον χρονον υπατους δυο. Idem I, 2: 57. ὁ προβαλομενος (ſic edit. princeps) προεσωτα εργασηριου, *qui inſtitorem tabernæ præponit*, *præficit.* & ſic noſter IV, 7: 233. τον ιδιον οικετην μαγιστρον τις της οικειας προβαλεται νη. & 235. οι προβαλλομενοι των πραγματων *inſtitores* καλουνται.

Προβαλλομαι το προνομιον II, 11: 264. *privilegium propono*, *prætexo.* Αδικον τη φυσει προβαλεσθαι ισχυν IV, 13: 317. *vires natura iniquas exſerere.* ποτινα προβαλεται προς σε συγγενειαν; I, 15: 276. *qua te cognatione contingit?*

Προβιασαμενω IV, 15: 371. *qui vim ante intulit.*

Προ-

Προγαμιαια δωρεα IV, 6: 187. *donatio ante nuptias.*

Προηγουσερ@ λογ@ *prior, potior ratio* II, 6: 137. —— ερ@ ταξις III, 6: 138.

Προγονη (*Privigna*) εστι ἡ της εμης γυναικος θυγατηρ I, 10: 175. ἡ προ των εμων τεχθεισα γαμων 182.

Προεγγονοι I, 9: 150. Προεγγον@ ἡ προεγγονη I, 12: 241. *Pronepos, proneptis.* Harm. προεκγ. Vid. εγγονος.

Προειμι *Procedo.* Νομιμον εκ μιας ἑκαστης πολεως προιον I, 2: 26. Προϊοντος χρονου 40. του λογου I, 5: 83. Προϊοντες (*Pergentes*) ερουμεν I, 12: 226. μαθησομεθα I, 23: 328. Αὐτη ἡ *poteſtas* και επι τους θετους προεισι παιδας I, 11: 191. *procedit vel locum habet.* εις αυτεξουσιον προιουσα (ἡ επιτροπη) I, 13: 252. Προϊενη pro vulg. προσιενη lego Pag. 91. l. 32.

Προελευσις *Proceſſus* II, 1: 84. ubi vulgo προσελ. Vid. notas *r.*

Προεξεδεγεελιτευειν II, 19: 438--9. *Pro herede gerere.*

Προερχομαι *Exeo, naſcor.* Εκ δουλης γαστρος προελθον I, 6: 124. ὁταν εξ ενομων γαμων παιδες προελθωσι I, 10: 162. προηλθε ἀφταξις II, 7: 165.

Προηγειτο γαμος I, 10: 189. *præceſſit matrimonium.* Προηγεισθαι τινα ενιαυτοις ιή. I, 11: 204.

Προθεσμια III, 9: 331. *conſtitutum tempus.* Et ſic apud Modeſtin. l. 13. §. 1. de Excuſatt. ubi & εμπροθεσμως.

Προθεωρια *Prævia inſpectio & contemplatio.* Nihil autem noſtro & Gr. JCtis uſitatius, quam hujuſmodi protheoriæ, de quib. conſule Viglium in præfat. §. 24--5. (Excurſ. V. Artic. 1.) Εχε ταυτα ὡς εν προθεωρια —— επειδη σοι ταυτα προτεθεωρηται, ὁρα λοιπον το προκειμενον I, 5: 92--99. I, 10: 157 —— 164. I, 11: 208--9. I, 14: 257--262. I, 15: 272--5. ETC. Videamus ſimiles formulas in Scholiis Baſilicorum: Tom. III. p. 27. B. Προθεωρησον κατα των επι ἀφιγεφη —— C. τουτο ειδως, ελθε επι το προκειμενον. P. 139. C. Steph. ειπον σοι εν τη προθεωρια τ@ παροντος τιτλου. 140. B. ειπον σοι παλιν προθεωρων. & ſic ib. C. & 248. B. Pag. 401. C. Προθεωρησον —— τουτο ειδως ὁρα το προκ. Tom. IV. 561. B. Εχε ταυτα ὡς εν προθεωρια —— μαθε και τουτο —— οιδας δε και τ@το μαθων —— ταυτα ειδως, ελθε επι το προκ. & ſic fere 635. A. Tom. V. 226. A. Προθεωρησις —— 228. C. ταυτα ειδως, ελθε επι το προκ. 242. C. Προθεωρ. —— επει ουν τ@το εγνως, ελθε &c. 250. A. Προθεωρησις. —— τουτ@ γνους, ὁρα το προκ. ETC.

Προικωα I, 10: 190. *dotalia*, ſupple *inſtrumenta.* προικιμαια πραγματα IV, 6: 186. προικος απαιτησις I, 10: 188. *dotis repetitio.*

Προϊσαναι ἑαυτ@ ου δυναται I, 13: 248. *ſe ipſum regere nequit.* Curt. cum Juſtin. *defendere.*

Προϊχομαι τουτο το χρωμα II, 18: 402. *colorem prætexo.* δικαιολογιαν III, 19: 318. ἡντις προϊχεται προς εμε συγγενειαν I, 15: 276. *qua me contingit cognatione.* αδικηκα προς αλληλες προϊχονται δικαια III, 2: 63.

Προκαλαμβανω II, 1: 19. ubi Goth. „non „tantum eſt *occupantis*, ſed *prioris* oc„cupantis". confuſum cum προλαμβ. II, 1: 35.

Προκαταρξις *litis conteſtatio* III, 20: 344. IV, 1: 41. &c. ει προκαταρχθη ἡ τ@ συσπεκτ@ κατηγορια I, 26: 370. Επειδη μηπω γνως το αληθες προκατηρξατο κατα του χρησαμενου IV, 1: 42.

το Προκειμενον *materia propoſita, res de qua agitur.* V. exempla in Προθεωρια.

Προκεριμα μη ποιειν τη ευγενειᾳ I, 4: 78. *præjudicium.* μηδεν ὑφιστασθαι προκριμα II, 18: 410.

Προλαμβανω *occupo*, ubi Fabr. προκαταλ. II, 1: 35. Ὁ δε προλαβων ξιφει τουτον ανειλεν I, 8: 139. ubi vide criſin Nann. & meam. οἱ μη προλαμβανομενοι 13: 253. *quos nemo præcedit.* προλαμβανων κατα βαθμον II, 13: 303. *gradu prior.* ου συνηριθμησαμεν προλαβοντες *ſupra non adnumeravimus* 14: 264. ειπον προλαβων 17: 288. εν τοις προλαβουσι *in ſuperioribus, ſupra* 2: 19. &c. τα προλαβοντα 6: 102. εγνωμεν τ@ των προλαβοντων 6: 116. &c. εν τω προλαβοντι θεματι 14: 265. ἡ συνηθεια ἡ προλαβουσα φυλαττει εξι Harmen. I, 1. §. 43.

Προλεγειν & προαναγελλειν interpretamenta ſunt verbi *Edicere* I, 2: 46. προλεχθεις I, 19: 298. *prædictus, præfatus*, & III, 9: 193. ω Προληψει διδουαι *præſumtionem concedere* III, 9: 193. III, 19: 324. & 20: 350.

Προμαμμη *Proavia* III, 6: 125.

Προμηθεια *Providentia, Cura.* Εαν τι προμηθειας εκτ@ I, 2: 17. ἡ του νομου προμ. I, 6: 106.

Προνοιαν ποιεισθαι interpretatio eſt του *conſulere.* I, 2: 36--7.

Προνομιον *Privilegium* II, 11: 262. &c.

Προξιμοι οντες παβερτατι I, 22: 318. Confer Hemſterh. ad Lucian. Tom. I. pag. 2. *a.*

Προοιμια ωεφτα των νομων I, Pr. 6. προοιμιον της των νομων διδασκαλιας 8. *Inſtitutiones Juris.* απο των αρχαιων ποιησασθαι της διδασκαλιας τα ωεροιμια. II, 1: 18. εκ προοιμιων *a principia* I, 5: 90. τα της ἡμετερας βασιλειας προοιμια Imp. Juſt. l. 6. pr. C. *de SS. Trin.* Ad-

de his Animadv. Dorvillii in Charit. pag. 443.

Προπαλαι antiquius tempus notat quam παλαι I, 5: 92.

Προπαππος *Proavus* I, 10: 172. III, 6: 125. προπαππικα κληρονομια III, 1: 44.

Προπηδησας ισως ερεις II, 6: 136. *præcipitans forte dices.*

Προπιεταερια II, 4: 109. sqq. *Proprietas.* γυμνη (*nuda*) II, 14: 321.

Προς πατρος η ωρος μητρος παππος I, 11: 197. *avus paternus aut mat.* ωρος πατρος θειος και θεια *Patruus & amita.* ωρος μητρος θειος και θεια *avunculus & matertera*, vid. Θειος. Προς τουτοις I, 11: 200. *ad hæc, insuper.* Προς (*præter*) τοις ειρημενοις τροποις I, 19: 293. προς ενα βουν εκατερος αυτων επεκτητο (*pro una, singulum*) III, 24: 385. Προς & ωρο confusa, notavi in προ.

τω Προσαπαιτησιν τετελας εχειν I, 20: 307. sed magis placet Fabr. lectio, προς απαιτησιν των λογισμων την τετ. εχ.

Προσαρμοζειν corruptum ex Προσορμιζειν II, 1: 4.

Προσαυξησις *adcretio, jus adcrescendi* II, 7: 177. Προσαυξ. εσι μερους αφαιρεσις II, 13: 294. προσαυξανομαι II, 7: 179. προσαυξω II, 13: 294.

Προσγινομαι *Obvenio* I, 3: 73. ubi Curt. *gignor.* I, 8: 138. Curt. *pertinet.* προσγενησομενη τινι υβρις I, 6: 103. Curt. hic oratorem agit.

Προσδεχεσθαι προς vel εις κατηγορειαν I, 26: 366--7. *ad accusationem admittere.*

Προσειμι *Competo.* Προσεσι μοι αγωγη I, 3: 68. προσουσα τινι παρρησια 74. ελευθερα προσεσι παρρησια II, 1: 6. Adde II, 6: 135--6. II, 9: 205. IV, 6: 126--7. νοσος αυτω προσεσι I, 25: 351. *laborat morbo.*

Προσιεναι male vulgo pro προϊεναι I, 10: 160. προσιεναι γαμοις I, 10: 183. *accedere ad nuptias.*

Προσελευσις, I, 2: 60. I, 8: 141. *aditus, aditio.* Confunditur cum προελ. q. v. Singulare mihi videtur participium προσελευθεις *aditus, a, um.* III, 11: 214--5. προσελθειν τη κληρονομιαι, al. την ——μιαν I, 6: 104.

ε Προσιημι τον κληρον II, 19: 440. *hered. non adeo.*

Προσκλυσις. vide Προχωσις.

Προσκρουειν τω νομω II, 22: 543. *in legem committere, incidere.*

Προσκυροω & προσκυρωσις III, 8: 168. *de adsignatione libertorum.*

Προσληπτικης ενεργειας *interdictum* IV, 15: 356. vel THus vel gloss.

Προσορμιζειν την ναυν η το πλοιον ταις αχθαις II, 1: 4. & 6. sed priori loco ante Fabr. legebatur προσαρμοζειν.

Προσπηγνυμι. II, 1: 6. ων τοις κληρωσιν αι αχθαι ωρωσπεπηγασιν ητοι συνηνωνται. Vid. vers. & not. Aor. pass. προσεπαγη occurrit c. 34.

Προσποιησις (Fabr. ωροσωσπ.) *dissimulatio* IV, 6: 106. V. N.

Προσποριζω *adquiro* I, 8: 138. &c.

Προσιμον *mulcta, pœna* II, 3: 105. Consule l. 131. & l. 244. *de V. S.* cum Harm.

Προσφερειν ικανοδοσιαν *satis offerre* I, 24: 334. εγγυας ibid. Προσφερεσθαι τινι *affectum esse, se gerere erga quem* 331. Muto in προφερω Pag. 40. l. 25.

Προσφορος αρχων I, 12: 242. *magistratus competens.* προσφορως 238. *congrue, commode, non absurde.* Προσφορα τοις πραγμασιν ονοματα II, 7: 175. *nomina rebus competentia, convenientia, congrua.*

Προχωσις. Αλουβιων δε εσιν η προσκλυσις η προχωσις II, 1: 32. ubi Curt. *quasi Latine dicas, adundatio vel adaggeratio.* Utrumque & Harmen. jungit III, 3: 15.

Προσωπον δημοσιον I, 11: 200. Ο εκ προσωπου *Legatus* est vel THo vel Glossatori I, 26: 364. V. N. *c.*

Προτεινειν εγγυας I, 24: 333. *satis offerre.*

Προτεκλωρες vide ωροτοτικλωρες.

Προτελευταν τινος I, 12: 220. *mori ante.*

οι Προτεχθεντες των προικων I, 10: 190.

Προτιμησιν εχειν βουλομαι I, 2: 35. *Principatum* verti cum Corn. Nepote: Curt. *omnium rerum primas.*

Προϋποκειμενος II, 20: 446. *præsuppositus.*

Προφασις *causa, occasio.* Δικων προφασεις ετικλουντο I, 2: 37. Sic fere Phædrus in prima fab. *Furgii causam intulit.* εκ προφασεως τοιαυτης ελαβε την αρχην I, 8: 140. προφασει της διοικησεως *ex causa vel nomine administr.* I, 24: 336. & 338. της ωδε I, 25: 361.

Προφερομενη αποκρισις degeneravit in προσφ. I, 2: 63.

Προχρεωσειν III, 29: 468. *antea debere.*

Προεχωρει η επερωτησις μεταξυ τινων II, 23: 576. *stipulatio intercedebat.* Προχωρησις (*Cessio*) εσι των μηπω ληφθεντων ληγατων η εις κληρονομους παραπομπη II, 20: 484. Παλαι *ab adita hered.* προεχωρει τα ληγατα 486. adde not. *n.* Εις την ουσιαν προχωρειν τε δεσποτε IV, 7: 258. *in rem domini verti*, ubi ANON. male προχωρειν substituit.

Πρωτο-

Πρωτοσπαθαριος. Defideratur hodie hæc vox apud THum IV, 4: 105. vid. not. *q.* & Appendicem noſtram Fragmentorum pag. 943. cum notis: nec non Guidotium ad Theophilum περι Ουρων pag. 143. & 145. ut Lexica & Gloſſaria taceam.

Πρωτοτικλωρες της πολεως, Schol. ad THum pag. 167. col. *b.* ubi Fabr. emendat πρωτικτορες, qua de voce *du Cange* multa in utroque Gloſſario. Sed in noſtro hoc loco *protectores ac defenſores civitatium*, non *ſatellites principis*, denotat.

Πρωτοτυπα πρωγματα II, 4: 107. *res primitivæ & principales.* Το ονομα τε ληγατε πρωτοτυπον εϛι II, 20. 443. Εϛι τινα πρωτοτυπα, εϛι δε και τουτων παρακολουθηματα &c. 479. ὁ πρωτοτυπος, puta *debitor*, opponitur εϛγυητη III, 20: 347. &c. πρωτοτυπως IV, 7: 262.

Πτυχιον ελεφαντινον II, 10: 257. *pugillares eborei.*

P.

Ρελεγατευω I, 12: 223.

Ρελιγιοσα II, 1: 8. &c. Sola Pariſ. ϛελιγ.

Ρεοι σιπελανδων &c. Vid. Pag. 632. not. *a.*

Ρεπετιτευω II, 7: 164. &c. Confunditur cum ſeq. II, 23: 585.

Ρεπουδιατευω την κληρονομιαν II, 16: 358. ϛερεσθαι αλλυειν τον γαμον I, 10: 182.

Ρητος (*ſtatus, certus*) ενιαυτου χρονος I, 6: 117-8. ρητον πραγμα, ρητη αιτια I, 14: 269. ρητον πρωτον I, 24: 334.

το Ρητον III, 6: 123. *Contextus.* Curt. *ordinatio rerum.* Pro Latino Inſtit. textu IV, 18: 412. & ſic ſæpe in Scholiis Baſil.

Ρυθμιζω. *Inſtruo, informo.* Ιντερδικτον εϛιν ὁμιλια πραιτωρος —— ρυθμιζουσα δικαϛην &c. IV, 15: 350.

Ρωμαϊκη πολιτεια *civitas Romana, Pop. Rom.* I, 2: 26. *jus Romani civis* I, 12: 221. αλλεκτος I, 9: 149. *Rom. ſermo, Lingua Lat.* φωνη I, 11: 194. βασιλεια I, 8: 139. *Rom. imperium*, κρατος I, 12: 233. Ρωμαϊκοι ὁροι ibid. νομιμον I, 2: 27.

Ρωμαιος πολιτης I, 5: 86. & ſubaudito πολιτης I, 10: 151. I, 12: 222. ſqq. Ρωμαιος Ρωμαια συναπολυμενος I, 10: 164. Ρωμαιων αρχη I, Pr. 2. I, 5: 90. Ρωμαϊϛι *Latine* I, 13: 249.

Ρωμη & Ρωμα I, 2: 58. Confer ſup. πολις.

Ρως. Ερρωϑη ἡ αλληϑεια I, 3: 68. *Ratum ac validum eſt teſt.* ἡ διαϑηκη I, 11: 215. &c.

Σ.

Σ & E confuſa. Vid. Pag. 119. *y.*

Σαθρα ενοχη III, 29: 470. *oblig. debilis & invalida.* σαθραν δε καλουμεν την αιρετικην. ibid. Εκ των σαθρων του αντιδικου εαυτῳ την νικην ϛερεποιειν. IV, 6: 130. *ex vitioſo adverſari jure.*

Σαλβιανειον ιντερδικτον IV, 15: 360.

Σεβαϛιος γινοιτο εν νομοις ὁ βασιλευς dixit I, Pr. 1. pro eo, quod Juſtin. *juris religioſiſſimus.* Qua de re ſic Marcilius: „ dixiſſet „ melius εν νομοις ακριβεϛατον. Gloſſæ *Reli-* „ *gione* ακριβειας. Sic Marcus *Princeps ju-* „ *ris religioſiſſimus* l. 67. §. ult. *de Legat.* „ 2. videlicet qs. Pontifex aut ſacerdos „ juris libros ejus identidem relegens". Sylveſter autem Aldobrandinus ap. Meſſaggium hæc habet: „ Religioſus, ut ait „ Cic. L. II. *de Nat. Deor.* dicitur, qui „ diligenter ac fideliter tractat, quæ ad „ cultum deorum pertinent: & quia Ju- „ ſtitia olim pro Dea colebatur, factum „ eſt, ut ejus obſervatores religioſi ju- „ ris recte appellentur". Brevius Vinnius *juris ad ſummam religionem obſervantiſſimum* interpretatur; & recte quidem, prout verba jacent; ſed quoad mentem & ſenſum Imperatoris, quem THus expreſſit, rectius Ever. Otto *obſervantia legum venerabilem* exponit.

Σεβηρος perperam pro Βηρος I, 25: 350. Contra Βηρος legebatur pro Σεβηρος I, 26: 366. 368. & 371.

τα Σεδετα II, 11: 262. vid. Notas ſatis longas.

καλα Σειραν *in ſtirpem.* Scholiaſtes ad III, 1: 17. & 50.

Σελλα ϒπατικη η διφρος I, 2: 53. & 61. *Sella curulis.*

Σερβει απο του σερβαρε I, 3: 72.

Σιμβλοι ἁς λεγομεν κυψελλας II, 1: 24. ſqq. *alvearia.*

Σιτεμπορος *negotiator frumentarius.* I, 2: 22. το της σιτοδειας βαρος ibid. *penuriæ frumentariæ onus.*

Σκαιβολας I, 25: 360. *Scævola.*

Σοβεινος pro κονσοβεινος recte repoſuit Fabr. III, 5: 122. not. *x.* Adde Pag. 569. l. *19. & longam meam notam. Contra in Baſilicis II, 546. B. aliquoties κονσοβρ. legendum pro σοβρ.

Συσγερευω i. e. αναφερω, & συσγεσιων i. e. αναφορα I, 5: 91. vid. not. *t.*
το Σουον & το του συυς δικαιον II, 19: 421. III, 1: 8. & 25. *Jus ſui heredis. Suitas.*
Σοφος *prudens* i. e. Jureconſultus. Των σοφων αποκρισεις I, 2: 29. & 24: 337. τρεις σοφωτατοι ανδρες Tribun. Theoph. Doroth. Pr. II. ἑαυτους επιδειξαι σοφους *juriſperitos ſe reddere* Pr. 12. Σοφους λεγω, οἱς το νομοθετειν η δημος η συγκλητος η βασιλευς επετρεψε I, 2: 62. ubi vid. not.
Σπαδωνες quinam ſint, docet I, 11: 208. ſqq.
ὁ Σπερμας *genitor, qui genuit* I, 12: 244.
ἡ Σπεκιαλια *in rem* IV, 17, 393—4. *ſpecialis in rem actio.*
Σπορασην συλληφθεντες I, 10: 188. *Vulgo concepti.*
τα Σπορτουλα IV, 6: 174. ſqq. *Sportulæ.*
Σπουδη ωφθυμῳ I, Pr. 12. *alacri ſtudio.* ωρα τους ανηβους σπουδη I, 14: 256. *pupillorum favor.* Pro *culpa* vel *artificio* ſumit Harm. I, 4: 37. μη ευρισκη αγορασην απο σπουδης του εναγομενου.
το Σταθηρον της Δικαιας I, 6: 131. *judicii firmitas.*
Σταλαγμος *ſtillicidium* II, 3: 101—2. Gothofr. confundit cum κρουνος, q. v.
Στασιαζεται verbum imperſon. IV, 6: 185. μεχρι της σημερον εστασιαζετο, *ad hodiernum uſque diem controverſia erat.*
Στασις I, 2: 35. *Seditio.* Viglius pro *Statu* ſumſit I, 1: 16. ſed THus dixiſſet καλαστασιν vel τυχην.
Στερουμενος της Ρωμαϊκης πολιτειας I, 2: 222. *Expers.* στερηθεις του φρονειν I, 10: 154. πασης χειρονος ὑποψιας εστερηται I, 2: 57. *liber a ſuſpicione.*
Στοιχεια ωφελητα, *prima Elementa* de Inſtitutionibus I, Pr. 9. ε. στοιχειον I, 2: 60. *littera E.*
Στρατα Schol. Pag. 265. not. *b. Via.*
Στρατειαν ενοπλον στρατευεσθαι I, 12: 224. *armatam militiam ſequi.*
Στρατηγοι *Duumviri, magiſtratus municipales* I, 20: 305. V. N. & Add. it. I, 24: 339. & Dorvillium ad Charitonem pag. 407.
Συγγενεια *Cognatio.* φυσικη I, 6: 124. Ἡ συγγενεια ονομα εστι γενικον· Δικαιζεται δε εις τετρα, εις αντιδοσιας &c. 10: 157. 15: 272. III, 2: 53. Adde III, 5: 123. Αὐτη δε ἡ συγγενεια δικως σεμνοποιειται, η φυσει, η νομῳ και θεσει I, 10: 162. ubi eſt pro *Adnatione.* ἡ εν δουλειᾳ συγγ. *ſervilis cognatio* 184. Sic συγγενης ſpecialiter *agnatum* deſignat III, 2: 83. 5: 117. 9: 184. & l. 195. §. 1. *de V. S.*
Συγγινομαι τῃ γαμετῃ I, 8: 139.
Συγγραφοντα αἱ Δηθηκαι I, 2: 21. De iniqua Merillii cenſura vide Fabroti Apol. pag. 1025. & Mylium pag. 1080.
Συγκαθεζομενων (τῳ πραιτωρι) πεντε συγκλητικων &c. I, 6: 121.
Συγκαθευδω γυναικι τινι I, 10: 190.
Συγκαταλυεσθαι III, 29: 459. V. N.
Συγκλητος ἡ, *Senatus* I, 2: 30. ſqq. Συγκλητος εστι συστημα εξ επιλεκτων ανδρων, καθαρευον ιδιωτης παντος 34. ubi vid. not. συγκλητος δοσπισμα *SCtum* vel δοσμα 34. 36. &c.
Συγκλητικος *Senator* vel *Vir Senatorius.* I, 2: 30. ſqq. αρχων συγκλητικος *Magiſtratus Senatorius* 31. συγκλητικων γνωμη *Senatus auctoritas* 37.
Συγκλητικοτης, τητος *Ordo Senatorius* I, 6: 121.
Συγκρατωρ I, 24: 332.
Συγκρητειν δικασην vel potius δικαστηριον I, 8: 142. *judicium conſtituere.* Δικην ε δυναιον συγκροτειδαι III, 19: 311.
Συγχυσις & μιξις an differant, vide Pag. 234. col. *a.*
Συγχωνευω II, 1: 47. *colliquo, conflo.*
Συγχωρεμαι *Permittitur mihi, venia datur.* I, 6: 130. I, 8: 144. II, 24: 604.
εκ Συζητησεως *Ex inquiſitione* I, 23: 326.
Συκοφαντης *calumniator* Pr. 1. vid. notæ. (Συκοφαντων δοσμα pro *SC. Turpiliano* Harmen. I, 4: 26. fin.) των μεν ακτωρων συκοφαντιας, των δε εναγομενων τας αγνωμοσυνας εκκοπτειν IV, 16: 381.
Συλληφθεις απο πορνειας *Vulgo conceptus* I, 10: 187.
Συλληγαταριος II, 20: 501. quomodo & Fabr. habet cap. 460. ubi Vigl. συλληγατωρ. *Collegatarius.*
Συμβαινει τῳ καλως εχοντι η τοιαυτη ταξις, *convenit, congruit* I, 3: 69. συμβαινει τας δανειας αδικεισθαι *evenit, accidit* 6: 110. συνεβη με cum infinito modo perquam familiare eſt noſtro 19: 294. 297. 298. &c. quin ſæpe vacat aut ſuperfluum eſt, e. g. ὁπως συμβαινει εναντιουσθαι τῳ φυσικῳ νομῳ, I, 2: 28. ubi de *ſervitute* loquitur.
Συμβολαια ωφελιμα III, 1: 6. *inſtrumenta dotalia, tabulæ dotales:* ubi & ſimpliciter ωφελιμα & ωφελιμον dicuntur.
Συμπαυομαι *ſimul finem habere* III, 25: 406.
Συμπεπλεγμενως *complexim, conjunctim.* THus vel Gloſſ. II, 20: 460.

Συμπλοκαι των πολεμιων, ubi Juſtinianus *hoſtilia prælia.* Pr. I. εν τη παραταξει και εν αυτη πεπλωκασι τη συμπλοκη I, 25: 343.

Συμφορα τινα φερεσα I, 4: 76. *calamitas alicui accidens.*

Συμφωνειν *paciſci* I, 8: 143.

Συν omiſſum. V. pag. 125. lect. 20.

Συναγω *concludo, colligo, conficio.* Τουτο γαρ εστι το συναγομενον ηγουν το αποτελεσμα II, 19: 429.

Συναδει νομιμω φυσικω I, 20: 307. *concinit, convenit.* τη φυσει II, 1: 72.

Συναδικουμενος & συναδικηθεις IV, 12: 312--3. *ſimul læſus.*

Συναινεσις *Conſenſus* I, 10: 152. επιτροπου *tutoris auctoritas* I, 14: 264. &c.

Συναιρεω. Δει συνελοντα ειπειν I, 6: 115. III, 6: 129. *Paucis dicendum eſt: in pauca contrahentem oportet me dicere.*

Συναλλαγμα *Contractus* I, 2: 21. Definitur ac dividitur III, 13: 238.

Συναλλατλειν τινι *Contrahere, paciſci cum quo* I, 21: 310. &c.

Συναναιρεισθαι *una tolli* I, 21: 314. II, 20: 478.

Συναναμιγνυμι II, 1: 49. & 68. *Commiſceo.*

Συναναπεμπω III, 3: 95. & 6: 154. *Una admitto.*

Συνανακλεκω II, 1: 53. *Adplico, injungo.*

Συναπολλυω IV, 14: 345. *una fruor.*

Συναπολλυμι I, 10: 154. *Una amitto.* τη πολιτειᾳ συναπολλυσι την ελευθεριαν I, 16: 280. συναπολλυντες τη ψυχη την ελ. III, 7: 163.

Συναποσβεννυμαι II, 20: 479. *Una exſtinguor.*

Συναπτομαι ημιν εξ αρρενογονιας I, 10: 159. *Agnati.* Οι συναπτομενοι 152. *qui nuptiis junguntur.* Ρωμαιος Ρωμαιᾳ συναπτομενος 164. συναπτεσθαι αλληλοις προς γαμον 169. η νομιμος πραξις συναπτεται τη αδνατιωνι 162. προσωπα εκ γαμων ημιν συνημμενα 175. *adfines.*

Συναπτως *Conjunctim* II, 10: 239. Mercerus *Utilis* perperam reddidit pro *Continuus* apud Harm. I, 2: 51. εντος τριακοντα συναπτων ημερων, ſed ſq. §. recte dedit.

Συναρπαζων αρχοντι *ſubrepens, obrepens.* Baſilici in l. 29. D. *ad L. Corn. de Falſis.* THus ſine caſu uſurpat IV, 13: 325. 329. & 337. Primo loco, ητηθην εγω αυτος συναρπαγεις, ubi Curt. *& victus ſum, quod judici obreptum fuerit*; ego, *victus fui ipſe circumventus.* Altero, ει μη δυνηθω συναρπασαι, ubi Curt. *ſi illum præcipitem dare ante diem & judici obrepere potero*: ego poſterius tantum ſervavi cum Fabr. Tertio, ενθυμηθεις ὁτι η συναρπαζω και νικω την δικην, η &c. ubi Curt. cum Fabr. *ita ſecum in animo ſuo cogitet*, (Fabr. *an. ſ. reputet*) *ſive fefellero ac cauſam vicero* (Fabr. omittit *cauſam*): ego, *cogitans ſecum, aut obrepo judici.*

Συναφεια αρρενος και θηλειας I, 2: 17. ανδρος και γυναικος I, 9: 149. ubi mea de ſententia Fabrotus minus recte συνοδον και συνουσιαν κοιτης explicat, quaſi *concubitus* faceret nuptias, contra l. 30. *de R. J.*

Συναφισαμαι II, 13: 310. *una abſcedo.*

Συνδιαπιπρασκω II, 12: 282. *Una vendo.*

Συνεγγυητης III, 20: 344. *Confidejuſſor.*

Συνεδριον φανερων ανδρων &c. I, 6: 117. *Conſilium.* Vide contextum & not.

Συνειδοτι ορθω IV, 16: 382. &c. *bona conſcientia.*

Συνειθισμενη (Fabr. ſimplex ειθ.) τιμωρια IV, 18: 416.

Συνειναι τοις ανθρωποις φασι παλαι τους θεους II, 1: 16.

Συνιεναι προς γαμον I, 10: 152. *in matrim. convenire.*

Συνεισφερω & συνεισφορα III, 25: 397. *Conferre, collatio* in ſocietatem.

Συνελαυνειν εις φιλιαν I, 2: 38. απαιτησει ενεχυρων συνελαυνεσθαι I, 24: 338. *captis pignoribus coërceri*, textus Lat.

Συνελευθερωσθαι τινι I, 10: 184. 186. *cum alio manumitti.*

Συνενοω. *Adunare.* ων τοις χρημασιν (αι οχθαι) προσπεπηγασιν ητοι συνηνωνται II, 1: 6. vid. Not. Simplex ενοω exſtat bis II, 1: 45.

Συνεπερωτησας *conſtipulator* III, 16: 274. συνεπερωτηθεις *compromiſſor* ibid.

Συνεπιτροπος *Contutor* I, 24: 332.

Συνεστιαμαι τινι I, 5: 98. *Convivari cum quo.*

Συνετοι παλαιοι I, Pr. 2. *veteres Prudentes*, ſive JCti.

Συνευδοκειν legend. pro συνευδοκιμειν I, 10: 153. lect. 7.

Συνεφελκομαι I, 11: 214. *ſecum trahere.*

την Συνεχειαν Δηλοποιειν της διδασκαλιας II, 20: 441. *Continuatio, continentia, ſeries.*

Συνεχομενος δικαις I, 23: 329. *diſtentus litibus.* συνεχεσθαι ὑπο την φυλακην II, 1: 20. *cuſtodia contineri.*

Συνεχως *frequens*, & συνεχως *frequenter*, frequentiſſimum eſt THo. II, 1: 35. Ει δε νησος εν ποταμω αναφυει, συνεχως δε τουτο συμβαινει,

ad q. l. Gavellius nos ita monebat: „ Omnino legend. videtur συχνως, quod „ eſt *frequenter*; συνεχως autem eſt *indeſi-* „ *nenter*, *perpetuo*. Vide nos, ſi tanti eſt, „ in Obſ. Miſc. Nov. T. IV. pag. 236." [ubi in Stephano Byz. & ter apud Hephæſt. de Metris, duce præceptore ſuo Hemſterhuſio, eamdem proponit mutationem.] „ Adde T. V. pag. 464. [ad „ eumdem Steph.] Quamquam ita He- „ ſychius: Συνεχως, ενδελεχως, πυκνως, αει, „ αδιαλειπτως. item, συχνα, πυκνα, συνεχη, „ πολλα. Συχνοις, συνεχεσι· και τα ομοια". Sed præter Heſychium H. Stephanus & Lexicon Budæi hanc ſignificationem multis probant exemplis ex puriſſimo quoque ſcriptore. Nos ſolius THi loca congeremus, ut taceam, Latinorum *continuus* & *continuo* eodem prorſus modo accipi. II, 2: 88. η (νησον) εν ποταμῳ αναφυομενην, ὁθεν συνεχες. II, 4: 112. συνεχης εναλλαγη των αργυρεων. II, 25: 613. αἱ αποδημιαι συνεχεις ησαν τοις παλαιοις III, 2: 68. συνεχεστερον τας αρρενας επι τας κληρονομιας καλεισθαι. IV, 4: 98. ἡ μεν ὑπο του δυωδεκαδελτε ποινη εις ασυνηθειαν εχωρησεν, ἡ δε ὑπο των πραιτωρων επινοηθεισα εν τοις δικαστηριοις συνεχης εστι. &c.

Συνηγορειν τινι *poſtulare pro quo* I, 6: 131. οἱ συνηγοροι Καισαρειας III, 19: 317. *advocati Cæſareenſes*.

Συνηθεια (*Conſuetudo*) αχωριστος τε βιε I, 9: 149. Εν τῃ συνηθειᾳ λεγομενον I, 6: 125. *quod vulgo dicitur*. Et ſic Fabr. I, 10: 181. ubi Vigl. εν τῳ συνηθει. Συνηθες μοι εστι I, 24: 339. II, 1: 26.

Συνιςαω & συνιςημι. Ὁ πολιτειαν συνιςων, *qui remp.* (*civitatem*) *conſtituit* I, 2: 19. νομιμα 25. συνεδριον καλα ςητον χρονον συνιςαμενον 6: 117--8. ε συνιςαται γαμος *non conſiſtit* 126. εννομως γαμους συνιςωσι *contrahunt* 10: 151. ἐφ' ὁσον συνεςηκεν ἡ θεσις *conſtitit*, *rata eſt adoptio* 165. των διπλων γαμων συνιςωντων 178. συνηςαθαι γαμον προς τινα 189. την υἱοθεσιαν συνεςησατο II: 199. Το τροπῳ τινι συνιςαμενον και τροπῳ τινι λυεται 22: 315. Το ςελεγιοσον ὁ καθ' ἑκαςον ανθρωπος οικειᾳ συνιςησι γνωμῃ II, 1: 12. ὁσα γαρ νομιμα ἑκαςη πολις ἑαυτῃ συνεςησατο I, 2: 25.

Συνοδος *cœtus*, *concilium* I, 2: 30. Curt. minus recte *comitium*, quod numero ſingulari de loco tantum reperitur. Aſt II, 10: 231. *Comitia* ſ. *conventum populi R.* noſter συνοδον reddit.

Συνοικισιον *Matrim. nuptiæ* I, 4: 75. II, 7: 173. & ſic ſæpe Harmenop.

Συνομολογεω *Promitto*, *reprom.* I, 24: 330. &c. συνωμολογηται I, 12: 228. II, 8: 196 *res confeſſa eſt*: *conſtat*.

Συνταγματα de Codicibus Greg. Hermog. ac Theod. Pr. 4. de Inſtit. Juſtin. Pr. 8. de Commentariis JCtorum I, Pr. 11. Γαϊος εν τῳ συνταγματι αυτε, εν ᾧ τον δυωδεκαδελτον ἑρμηνευει IV, 18: 412. de Digeſtis IV, 14: 343.

Συντεινοντα πραγματα εις τοσα νομ. II, 22: 546. &c. *Res tot aureos valentes*. τα εις ακριβη συντεινοντα ἀξιωτιμωσιν της ἀξιωσεως III, 1: 2. *quæ pertinent & ſpectant ad*.

Συντομος καταληψις ὑλης αμετρε, *Diviſionis* definitio eſt II, 1: 2. ὡς εν συντομῳ *velut in ſumma* II, 5: 125.

Συνυπεξουσιος II, 10: 246. &c. *Qui cum alio in ejuſdem poteſtate eſt*.

Συνωθεω I, 20: 304. *Cogo*, *compello*.

Συς. De genere grammatico apud Homerum vide IV, 3: 61. not. o.

ἡ Συςασις *Conſtitutio*, B. aanſtelling. της επιτροπης I, 22: 315. των κηρατωρων I, 24: 330. των επιτροπων II, 1: 2. προ της συςασεως του συνοικεσιε *ante contractum matrim.* II, 7: 173. Το δε αρραβωνος χαριν παρεχομενον ελεγχος εστι και αποδειξις πρασεως και αγοραςιας συςασης, ου μην αυτη συςασις *non ipſe contractus* III, 23: 362. Liceat hic Harm. explicare I, 6: 153. Οἱ δε γε παλαιοι νομοι τας γυναικας εν μεν ταις συςατικαις μαρτυριαις μη μαρτυρειν αυτας αποφαινονται· εν δε ταις αποδεικτικαις καλως μαρτυρειν· συςατικας μεν λεγοντες Διαθηκην, Κωδικελλον, Δωρεαν αιτιᾳ θανατου, αποδεικτικας δε τας λοιπας. Vertit Mercerus, teſtimonia *commendatoria* & *demonſtratoria*. Gothofr. in Nomencl. ſcribit: „ Συςατικαι forte dicuntur, quod in „ his *commendare* homines ſoleant quæ- „ dam poſt mortem exequenda: αποδ. „ vero, quod præſentem agentis volun- „ tatem arguant". Neutrum placet, Συςατικαι mihi ſunt *conſtitutoria*, quæ rem nunc primum conſtituunt, atque ut ſubſiſtat & jure rata ſit, efficiunt, quæque in futurum proſpiciunt; adeo ut in agentium poteſtate ut plurimum ſit, viros potius quam mulieres facere teſtes. Αποδ. vero ſunt *demonſtratoria* vel verius *probatoria*, quibus factum aliquod ſuperioris temporis probamus. In tali autem facto noſtrum vix eſt eligere & facere teſtes, ſed illis uti cogimur, quos

vel

vel quas forte interfuiſſe cognoſcimus. Sic γραμματα συστατικα in Nov. Juſt. VI. cap. 3. *Probabilia* rectius vertit interpres vetus, quam Charondas literas *commendatitias*, Cujacius Operum T. II. pag. 546. *teſtimoniales*. Sed ſatis pro meo inſtituto.

Συσημα εξ επιλεκτων ανδρων &c. I, 2: 34. de Senatu R.

Συχναζω. I, 5: 89. εν τοις συχναζουσιν ουκ ην *inter rara erat*. Confer συνεχης.

Σφετεριζεσθαι *intervertere, ſibi vendicare* IV, 1: 4. de fure.

Σχημα του σωματος I, 22: 315, ſq. *habitus* ſ. *forma corporis*. του σωμ. omittitur I, 11: 204. Pro *forma & ſtatu* εις το αρχαιον σχημα ανακαλειεσθαι I, 5: 89. επι σχηματος φυλαττειν I, 16: 284. εων. I, 22: 317. φθειρειν I, 12: 223. I, 22: 320. Pro *ſpecie, figura & ſolemnitate* I, 12: 239. Pro *ſpecie vel caſu* I, 21: 313. Unde σχηματιζομαι I, 11: 206. *ſpeciem fingo, caſum pono*.

Σχολαζειν ταις δικαις I, 6: 119. *Vacare litibus*. εσχολαζεν ἡ φιδουκιαρια επιτροπη I, 20: 299. *ceſſabat*.

Σωματικον εστι &c. II, 2: 92.

Σωα φυλαττειν τα των ανηβων πραγματα I, 20: 304. & 26: 373. σωα και ακεραια &c. I, 24: 330. Latine: *rem pupilli ſalvam fore*.

Σωρευσις *conſolidatio* dicitur vel THo vel Gloſſatori II, 4: 117.

Σωφροσυνη *caſtitas* I, 22: 316. σωφρων του βιου I, 24: 331. *homo frugi*.

Σωφρονιζεται *admonetur* IV, 18: 420. deportationis pœna. Sic Imp. Commodus l. 6. §. 1. de Agnoſc. lib. *primum eos in poteſtatem patronorum redigi, & miniſterium dominis præbere cogi: ſin autem nec hoc modo admoneantur*, &c. Belgice, **300 ze daar-door noch niet wyzer worden.** Sic ap. Ovidium X. Metam. 625. de Hippomane ait Atalanta: *Viderit. intereat, quoniam tot cæde procorum Admonitus non eſt, agiturque in tædia vitæ*. Sic Calliſtratus *fuſtium admonitionem* dixit, quem pluribus auctoritatibus illuſtrat Bynkerſh. Tomo I. Obſerv. pag. 85. Adde omnino Ludovicum de la Cerda ad Virgil. Æneid. X. ψ. 153. & 587. Quod autem hic THus σωφρονιζειν adpellat, Jenſius νουθετειν recte quidem exponit, ſed minus recte Lat. verbum damnat in *Stricturis ad Pand.* pag. 179.

T.

T Latinum Græculi per τζ, quod vide, ſæpe exprimebant.

Ταβελλαριος I, 11: 200. Sic toto tit. *de Bonor. poſſ.* ante Fabr. edebatur σεκενδεμ ταβελλας & κοντρα ταβελλας.

Ταξιν νομου επεχει *legis vigorem habet* I, 2: 40. ubi vid. Var. εν ταξει του παντος δημου *loco*, ibid. μητρος ταξιν επεχειν *vice, loco matris eſſe* 10: 179. &c. κατα ταξιν *ex ordine, deinceps* I, 10: 160. εις καλλιω ταξιν μεταφερειν *in meliorem ſtatum & ordinem* I, 5: 89. εις την αρχαιαν αποκαθισταθαι ταξιν 12: 222. ὡς εν ταξει δηλου 236. εν ασφαλεστερᾳ ταξει τιθεμενοι τα του νεου πραγματα 13: 249.

Ταυτοπαθεια *talio* IV, 4: 97.

Τεθαρρημενη επιτροπη in Rubrica tituli 19. L. I. dicitur, quam THus conſtanter φιδεκιαειαν adpellat.

Τελειον γεγονος το παιδιον I, 4: 79. *adultus*. Αδελφος τελειος I, 19: 295. *frater perfectæ ac legitimæ ætatis*. Αφηλιξ γενομενος τελειος I, 24: 336. *adoleſcens major annis factus*. το τελειον παρεχειν τῃ δωρεᾳ II, 7: 168. *vim & robur donationi tribuere*. το τελ. εχει ἡ δωρ. 170. Τελεωτερον, Fabr. τελειοτατον II, 20: 447.

Τελευταν επι τρισιν ἡ πλειοσι παισι I, 25: 350. V. επι.

Τελευταια βουλησις I, 5: 84.

Τελειν ὑπο τιν δεσποτειαν I, 6: 122. II, 1: 3. *in dominio eſſe*. ὑπο την Ρωμαϊκην τελων βασιλειαν *ſubjectus Imperio R.* I, 8: 139. ὑπο επιτροπους τελουντες I, 13: 247. Sic Theophraſtus in pr. Charact. της Ελλαδος ὑπο τον αυτον αερα κειμενης. Εν οικεταις τελων I, 14: 264. *qui in ſervis cenſetur*. μενει τελων (*Permanet*) ὑπο την δεσπ. II, 14: 324.

Τελος κατατιθεναι I, 2: 23. *vectigal dependere*. ὡς εν τελει τουτο ισεον I, 26: 373. *poſtremo*.

Τεμνειν τας δικας I, 2: 60. αμφιβολιαν vel τα αμφιβολα I, 2: 43. I, 6: 119. *decidere*.

Τεσσαρακαιδεκατον ετος I, 10: 151.

το Τεταρτον *Quadrans* II, 14: 332. &c.

Τετραετης & τριετης confuſa I, Pr. 7. ubi vid. not. & Excurſ. VII. Τετρασι Vox proba pro τεσσαρσιν, ut probo ad I, Pr. 9.

Τετρασσυγκιον *Triens* III, 1: 50.

Τεχνολογων τους των αγωγων ὁρους IV, 6: 144. *actionum fines vel definitiones artificioſe & callide captans*.

Τεως *quidem, ſane, utique, imprimis, ante*

omnia, *primo*, Belgice vooraf: I, 10: 164. I, 12: 218, 226. I, 13: 247, 248. II, 6: 148. II, 19: 426.

Τηθις. vide Τιτθις.

Τζ pro Latinorum τ in διδιτιτζιος, Τιτζιος, δημοσιουτζιων, εξκουσατζιων, apud Viglium legitur: nos autem cum Fabroto illud ζ, ex mala posteriorum seculorum pronuntiatione ortum, tanto magis delevimus, quia ipse Viglius alia multa sine eo edidit, velut εμαγκιπατιων, αδρογατιων, αδοπλιων, ιντεντιων, κονδικτιτιος &c.

Τιθεναι ἀξιαξιν *constitutionem edere*, *facere* Pr. 3. νομον I, 2: 19. &c. Τιθεις τον νομον, correxi pro τεθεις I, 2: 61. *auctor legis*. Τιθεασι, κατατιθεασι, uti διδαμεν & διδοασι THus amat, I, 2: 23. I, 14: 266. I, 23: 326. II, 10: 243. III, 14: 242. &c.

Τικτω *Pario*. Δηλοι η τικτονταϛ η γινονταϛ I, 3: 73. *Servi aut nascuntur aut fiunt*. Εγω ετεκον *Genui*, de Viro III, 2: 56. quod barbarum non esse, Eruditi jam satis probarunt. Το τικτομενον, το τεχθεν, & ὁ τεχθεις *Partus*, *infans*, *natus*. I, 4: 77—9. I, 12: 244. &c.

Τιμαν τον νομον I, 2: 18, 24. &c. *Legem observare*.

Τιμημα εικονικον I, 12: 236. *Pretium imaginarium*.

Τιμωρειθαι δει, δι' ὡν τις ηδικησεν I, 2: 20. IV, 12: 310. εις χρηματα I, 2: 20. εις σωμα I, 26: 372. Τιμωριας δηλοι I, 16: 280. τιμωρια κεφαλικη ὁριζει I, 10, 178. II, 1: 15.

Τις & ταις commutata I, 14: 269. l. *23.

Τοιθις, alii τηθις, i. e. θεια, Gallis *Tante* III, 6: 126.

Τιτιανος και Ιβλιος δυω νομοι I, 20: 300. V. N.

Τιτλος ὁ περ τοτε I, 19: 293. &c.

Τοιουτοτροπος I, 2: 45. &c. *Ejusmodi*.

Τοκετος εξ εννομων γαμων γενομενος I, 10: 154.

Τοπικον και χρειωδες νομιμον *Jus locale & utile* I, 2: 21. τοπω προσηκεκλεισμενον και τοπε χρειαν αποπληρουν ibid. Τοπος corrupte pro τροπος II, 1: 13.

Τοτε & τοδε permutata I, 12: 243. ubi ambo conjunxi.

Τουτεστι pro οἱον. *Id est* pro *veluti*, *exempli causa*. η *in diem*, τουτεστι μετα δεκαιαν 20: 301. η και εις ελαττονα (των ἑκατον,) τουτεστιν εις ὁ. II, 22. 553. Contra Justinianus dixit *veluti* pro *id est*, ubi recte THus τουτεστι I, 2: 33. not. *m*. & contra noster II, 16: 358. οἱον habet pro τουτεστι.

Τουτο μεν —— τουτο δε familiare nostro, *tam —— quam*, *partim —— partim* I, Pr. 2. I, 13: 251. &c.

Τραδιτευω II, 1: 73. sqq.

Τρακταϊζειν. I, 10: 178. Ουδεις την μειζονα κωλυσιν αφεις, τρακταϊζει την ελαττονα. II, 1: 63. και ταυτα μεν τετρακταϊχθω, ὁσον επι τη δεσποτειχ της εικονος, ubi *locum habere*, *usu venire* reddi potest, ut & III, 11: 220. αμαχον και ουτως τρακταϊζεσθαι την ἀξιαξιν. cap. 223. ελευθερίας μη καταλειφθεισης, ου δυνατον αυτην (ἀξιαξ.) τρακταϊζειν. IV, 1: 39. Ταυτα προς τοις παλαιοις επι του χρησαμενε τρακταϊζετο. Harmen. I: 10: 13. ὁπου φιλια εστιν, ου βια τρακταϊζεται. & II, 3: 9. επι προσηνομων γαμων ου τρακταϊζεται απαιτησις.

Τρανσλατευω II, 20: 531. & 21: 540. *transfero*.

το Τραχυ της αποφασεως I, 16: 280. *sententiæ atrocitas*.

Τρεβελλιανειον δογμα II, 23: 578. sqq. IV, 12: 308.

Τρεχουσαι εφεξης ἡμεραι I, 25: 358. *Dies continui*.

Τριβουνος εστιν ὁ δημαρχος I, 2: 32.

Τριβουνιανος ὁ ενδοξοτατος μαγιστρος και απο κοιαιστωρων του θειου παλατιου Pr. 5. & 9. ὁ ὑπερφυεστατος κοιαιστωρ I, 5: 91.

Τριετης & τετραετης confusa I, Pr. 7. ubi vid. not. & *Excurs*. VII.

Τριουγκιον *Quadrans* II, 22: 548. &c.

Τρισεγγονος —— νη III, 6: 131. *trinepos*, *trineptis*. Τρισμαμμη III, 6: 131. *Tritavia* Τρισπαππος ibid. *Tritavus*.

το Τριτον *Triens* II, 14: 332. τριτον [και] δωδεκατον 333. *Quincunx*.

Τριχη vel τριχως I, 5: 86. *trifariam*.

Τροπος corruptum in τοπος II, 1: 13.

Τροφευς ὁ I, 16: 125. *nutritor*, *altor*. τροφος ἡ *nutrix* ib. & I, 11: 209.

Τυγχανω, uti παχω, in bonam simul & malam partem I, 2: 52. οἱ τετυχηκοτες *qui adfecti sunt aut pœnis aut præmiis*. Curt. *personæ eorum*, *quibus subventum est vel auctum supplicium*. τυγχανειν εξκουσατιωνος I, 25: 363. *impetrare*. ετυχεν επισυμβασα ζημια ibid.

Τυπικα ζηματα II, 10: 234. II, 20: 443. *Verba solemnia*.

Τυπος προσηδομενος II, 16: 365. *forma præscripta*.

Τυποω *Constituo*, *sancio* I, 22: 317. adde Διατυπ. Την περιλαβειαν ὑποκαταστασιν ηνικα τις βελεται τυπωσαι II, 16: 369. *formare*, *ordinare*.

Τυπτεω. *Verbero, pulso.* Εαν τυπτησῃ την ιδιαν μητερα II, 20: 537--8. τυπληθῃ IV, 4: 89. &c.

Τυραννος *Rebellis, reus perduellionis vel majestatis.* Ποτε γαρ τινες των περιεγενων, ὑποτελεις οντες Ρωμαιοις, τυραννικον τι φρονησαντες κατα των Ρωμαιων I, 5: 87. *rebellionem molientes,* Curt. minus ενεργικως, *infestis adv. Rom. animis.* Το της τυραννιδος εγκλημα III, 1: 13. ubi vide notas *l.* & *m.* & paullo post απεδειχθη τυραννος ὁ Πειμος. Sic IV, 18: 410. Εγγυμναζεται δε (ὁ Ιβλιος ὁ *de majestate*) και μετα τελευτην τε τυραννε. Imp. Leo l. 6. Cod. de Diverſ. reſcr. *Hanc autem ſacri encauſti confectionem nulli ſit licitum aut conceſſum habere, aut quærere,* [*aut*] *a quocunque ſperare: eo videlicet, qui hoc aggreſſus fuerit tyrannico ſpiritu,* &c. ubi Baſ. itidem, ὡς τυραννος. Sic ipſe Cicero pro Dejotaro cap. 5. *cujus tam inhumani & ingrati animi, a quo rex adpellatus eſſet, in eum Tyrannum inveniri?* i. e. parricidam. & majeſtatis reum. Adcedant denique Gloſſæ Labbæi: Τυραννος, *tyrannus, rebellis.* Τυραννοι *delliones,* ubi Viri D. legunt *duelliones.*

Τυχη *fortuna, caſus.* Εις τυχην αναγειν εκ οφειλομεν το εν ημετερᾳ ον εξουσιᾳ. I, 14: 266. &c. Δημος εστι κοινης τυχης συνοδος I, 2: 30. *communis ſive publici ſtatus concilium,* ubi vid. not. τυχη των δελων *ſervilis ſtatus* 3: 74. την οικειαν ηγνοει τυχην *conditionem ſuam ignorabat* 4: 78. & 79. ἡ των δεδιτιτιων και Λατινων τυχη. 5: 89.

Υ.

Υβριζειν την ἑαυτε ελευθεριαν I, 3: 74. ὑβρ. τινα μονῃ προσηγοριᾳ I, 5: 88. πραιτιεριτιωι II, 13: 294.

Υιοθεσια (*Adoptio*) εστι νομιμη πραξις, μιμησιενη την φυσιν, προς απαιδων ωφελειμυθιαν επινενομθη I, 11: 191. εις υιοθ. λαμβανειν 192. την υιοθ. συνιστηταο 199. εις υιοθ. ωφελειν τινα 202. υιοθετημενος 203. υιοθετειν 209. &c.

Υλης αμετρε συντομος καταληψις *diviſio* definitur II, 1: 2. αναλυθηναι εις την παλαιαν ὑλην 42. αναδραμειν εις την αρχαιαν ὑλην. ibid.

Υπαναχωρειν *recedere* III, 29: 474.

Υπατος *Conſul* I, 2: 31. 60. &c. ὑπατικος *Conſul* vel *vir conſularis* 12: 224. ὑπατικη σελλα *ſella curulis* I, 2: 53. & 61. ὑπατεια *Conſulatus* 12: 225.

Υπειμι, *ſubſum, adſum, exſiſto.* ὑποντων πραγματων και περι αγωγων αναγκη ζητειν I, 3: 69. Παθος ὑπεστι I, 5: 100. ει μη ὁ γαμος ὑην I, 11: 193. ηνικα μη ὑπεστιν αδυατος &c. I, 23: 326.

Υπεισειμι κληρονομιαν I, 6: 104. *hered. adeo.*

Υπεισερχομαι την τε πατρος ταξιν I, 25: 342. την επιτροπην ὑπεισελθειν εσπουδασα 349.

Υπεξουσιος *alieni juris, in al. poteſtate.* I, 8: 137. &c. *filiusfam.* I, 11: 196. &c. ἡ ὑπεξουσιοτης *poteſtas,* vel dominica vel patria, I, 5: 81. I, 8: 137. I, 10: 152. &c. καλα των οικετων I, 9: 148. καλα των παιδων 149. Το ὑπεξουσιον non niſi in Rubrica tit. 12. L. 1. inveni. Pag. 85. not. *b.* vocem ὑπεξουσιαν divido in ὑπ' εξουσιαν.

Υπερβαινει με ἡ γνωσις III, 23: 367. *illa cognitio excedit captum meum: vel juriſdictionem* addit Curtius.

Υπερβαλλουσα αγανακλησις, I, 8: 140. (Sic fere Belgæ overſlaande) *excedens terminos indignatio.* επιμελεια III, 23: 376. & 26: 437.

Υπερβολη αγρυπνιων, quæ Juſt. *ſummæ vigiliæ* Pr. 2. φιλανθρωπιας ὑπερβολην noſter tribuit Athenienſibus I, 2: 24.

Υπερφυεστατος κοιαισωρ *Excellentiſſ. Quæſtor* I, 5: 91.

Υπευθυνον γινεσθαι τινι *obligari* I, 21: 310. I, 24: 339. εχειν τινα I, 24: 336.

Υπηκοος *ſubditus, ſubjectus* I, 2: 46.

Υπο, απο, & επι confuſa vide ſuperius. ὑπο τινα τελειν, vid. Τελειν.

Υποβαινω *inferior ſum.* I, 6: 121. το των ἱππων των Ρωμαιων αξιωμα ην ὑποβεβηκος την συγκλητικοτητα.

Υποβαλλεσθαι τη ὑπεξουσιοτητι I, 12: 245. τῳ της επιτροπης βαρει I, 25: 346.

Υποθεσις (*Cauſſa, lis*) αναφυομενη I, 2: 45. νομος την ὑποθ. τημων I, 8: 141. & IV, 15: 350. οἱ των ὑποθεσεων εκβιβασται IV, 6: 174. *litium exſecutores.*

Υποθηκη & ενεχυρον quid differant, docemur IV, 6: 142. Pro *ſuaſione, conſilio, monito* I, Pr. 6. ubi v. not.

Υποκαθιζαν *ſubſtituo* II, 15: 348. &c. ὑποκαταστασις 347. ὑποκαταστατος 349.

Υποκειθαι ὑποψιαις I, 2: 55. *ſubjacere ſuſpicionibus.* τη χειρι και τη εξουσιᾳ I, 5: 81. παθος ὑποκειται 100. *vitium ſubeſt.* ωφεσωπων ὑποκειμενων αναφυεται πραγματα I, 3: 69. *perſonis exſiſtentibus naſcuntur negotia.* ὑποκειμενης θεσεως I, 10: 173. *interjecta adoptione.* ὑποκειμενη κηδεμονια Fabr. pro Vigl. επικ. I, 25: 345. Τοις ὑποκειμενοις εικει τα επικειμενα II, 1: 7.

Solo cedit ſuperficies.

Ὑποκριτης. IV, 3: 75. Εκεκτητο τις κωμῳδον και τον τουτε ὑποκριτην· ὁ δε ὑποκριτης εκοσμει τον κωμῳδον, και θαυμαστον εδεικνυεν, εν τοις αγωσιν αυτῳ συνων. Verſum erat *comœdus & hujus hiſtrio.* Licet autem ὑποκριτε adpellatio veteribus omnem fabulæ ſcenicæ actorem deſignarit, qui Latinis *hiſtrio* dicebatur: hoc tamen loco malim κωμῳδον *hiſtrionem*, & ὑποκριτην *mimum*, ſive *ſcurram mimicum* reddere: quos alias *ſanniones*, *geſticulatores*, γελωτοποιους, ac *ſecundarios* dictos crediderim; Germanicis *Naäffen*, *Pickelhæringen*; Belgis *Hansnarren*, *Poetſemakers*; Gallis *Boufons* & *Arlequins*. Huc pertinet Horat. I. Epiſt. 18. ℣. 10.

Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel *partes mimum tractare ſecundas.*

ubi vetus Commentator: *hiſtrio*, *joculator*. Unde patet apud Latinos quoque hiſtrionum deinde nomen contemtius fuiſſe, & eos maluiſſe comœdos vel tragœdos vocari. Confer Eruditos ad Liv. VII: 2. Suet. Ner. 24. & Calig. 54.

Ὑπομνηματα Γαϊε I, Pr. 10. *Commentarii Gaji.* ὑπομνηματα πραττομενα επι του αρχοντος *Acta*, *geſta* I, 12: 242. πραξις των ὑπομν. I, 23: 329. Fabr. in Baſil. VI: 53. *i.* & alibi *monumenta* vertit, perperam; quamvis ſæpius veram ſignificationem expreſſerit. Pro eodem exſtat ὑπομνησεις I, 11: 216.

Ὑπονοθευειν (*corrumpere*) δολον τινῳ IV, 1: 18. ſqq.

Ὑποπιπλειν ταις δικαις I, 2: 37. V. N. τῃ θεᾳ η τοις αφθαλμοις II, 1: 21. & 26. τα ὑποπεπλωκοτα τῃ κληρονομιᾳ, τῳ ασεφρεκτῳ, τῃ ενοχῃ II, 2: 95. *quæ ſubjacent & inſunt hereditati*, &c.

Ὑποπλοι επιτροποι, & ὡς ὑπ. I, 26. Rubr. & cap. 364. ὑποπλευομενον οφειλημα *debitum putativum* III, 27: 445. gewaande ſchuld.

Ὑποστασις, *ſubſtantia*, *qualitas*. εκ αυτα ταυτα, αλλ' εις ἑτερα της αυτης ὑποστασεως και ποσοτητῳ II, 8: 189. ubi Varr. Pith. της τοιαυτης ποιοτητος κ. ποσ. Pro *patrimonio & bonis* I, 5: 97. I, 6: 109. &c.

Ὑποσφιφειν corruptum in επισφ. II, 1: 27.

Ὑποτελης *ſubditus*, *ſubjectus* I, 2: 46. *tributarius*, *vectigalis* I, 5: 87.

Ὑποτιθεναι active *pignero*, *pignori opponere*: ὑποτιθεσθαι medie *pigneror*, *pignori accipere*. V. Budæus in *Annot. prior. ad Pand.* fol. CLIIII. *b.* Negligit hunc canonem noſter II, 1: 10. II, 8. 183. ubi ὑποτιθεσθαι eſt *pignerare*, *pignori dare*.

Ὑποψιαις πολλαις ὁ αρχων ὑποκειται I, 2: 55. βασιλευς δε τετων κρειττων. ibid. ὑποψιας δικαστηριον *ſuſpecti judicium*.

Ὑφαιρεσιν (vel αφ.) ελευθεριας ὑφισαναι I, 3: 74.

Ὑφῃ μιᾳ συναπλως πληρουν την Διαθηκην II, 20: 229. *Uno contextu.*

Φ.

Φακῳ de vaſe potius lenticulari, quam de lente ipſa intelligendus THus II, 20: 480. not. *b.*

Φαινομαι pro *eſſe* vel *ſe præbere* I, 8: 147. πικροτατος αυτῳ φαινεται ὁ βασιλευς. Sic χρηστομῳ ωφθη I, 2: 20. *benignus fuit.*

Φανερῳ *Certus*. Συνεδριον φανερων ανδρων I, 6: 117. φανερα αἱρεσις I, 22: 319. δικη I, 23: 325. Δικαιον φανεροις τροποις συνιστᾶμενον II, 1: 13. Et ſic lego atque intelligo I, 7: 133. vid. not. *r.* in fin. in qua alii aliter.

Φερεσθαι κακως ὑπο τινῳ I, 8: 146. *male haberi.* τα εις τουτο φεροντα II, 11: 277. *pertinentia.* φερειν λεγομεν το λαμβανειν τα αλλοτρια IV, 1: 4. συντομῳ ην αὐτη επι τον εμον αγρον φερουσα ὁδῳ II, 3: 98. *compendio ducebat* Curt.

Φημι perpetuum THo pro *ſcilicet*, *nimirum*, *puta*, ut I, Pr. 3. I, 2: 65. Aſt I, 10. 182. *fateor* reddidi, Curt. *adfirmo*. De differentia inter λεγω & φημι ſcrupulum injeci Pag. 668. not. *e.*

Φθανω. I, 12: 218. φθασαντες ειρηκαμεν, *ſupra diximus*. Εφθασεν ἑαυτον εμβαλων τῃ διοικησει I, 25: 363. *immiſcere ſe cœpit adminiſtrationi.*

Φιλαγαθῳ μαλλον γνωμη III, 26: 422. *benignior ſententia.* το φιλαγαθον 425.

Φιλανθρωπιας τυχειν I, 2: 52. *gratiam*, *veniam conſequi.* φιλανθρωπιας καινοτερῳ χρησθαι λογισμῳ I, 12: 222. ubi valet *benignitas*, *indulgentia.* φιλανθρωπευομαι I, 5: 88. *humane*, *benigne ago.*

Φιλοκαλεω ιδιους αγρους II, 8: 200. *agros inſtruere colere*, *polire.* φιλοκαλια των αγρων III, 19: 330. & in l. 79. §. 1. de V. S. ubi laudavi Geſneri *Lex. Ruſt.*

Φιλοπολις ην ὁρτησιῳ τις I, 2: 38.

Φιλοτιμειῶαι *honoro, præmio adficio, indulgeo, concedo* I, Pr. 2. & 11. I, 2: 51: I, 6: 129. I, 11: 196. φιλοτιμια του βασιλεως 212.

Φισκαλια ηγεν δημοσια πραγματα I, 25: 344.

εφοιτησε ἀφταξις II, 6: 161. *exiit conſtitutio.*

Φονῳ, ſi ſana lectio, pro φονευς I, 2: 20. ακινδυνος επι τετων ὁ φονῳ I, 8: 139. ubi & *cædes* & *homicida* reddi poteſt.

ὁ Φορῳ *Forum* III, 23: 379. & ſic Harmen. I, 2: 2. & III, 3: 73.

Φρονειν τυραννικον, vid. Τυρ. Ευ φρονουντες I, 6: 104. *ſana mente præditi.*

Φροντιδας τινι των κτηματων καθαπιζευειν II, 9: 213. φροντιδα τιθεῶαι vel ποιεισῶαι τινῳ II, 13: 298. 304. 310. φροντισμα της κηδεμονιας *tutela vel curæ ſollicitudo.* I, 25: 340.

Φυγας, αδῳ II, 6: 133. *fugitivus ſervus.*

αἱ Φυλλαδες II, 5: 119. V. N.

Φυσις *Natura* I, 2: 17. &c. της ἑκατερας φυσεως ανηβοι I, 20: 303. *utriuſque ſexus.* γυνη την της φυσεως εξιστα αιδω I, 26: 367. Sic Harm. I, 7: 15. οἱας δηποτε ἡλικιας η φυσεως ειη ὁ ομοσας. Pro *vita* vel Belgico weereld I, 13, 253. οἱ εν φυσει παιδες, *liberi jam nati*, ubi Schol. τοις ζωσι και φαινομενοις. Hi opponuntur τοις ποσθιοις II, 13: 315. ubi Goth. perperam, εν φυσει εινω dicuntur, *qui in utero ſunt*, &c. Τιτιῳ τελευτησας ουκ εστιν εν φυσει II, 14: 328. φυσις & θεσις confuſa I, 11: 206. το φυσει δικαιον II, 19: 423. *naturalis æquitas.* φυσικον νομιμον I, 2: 17. & φυσικοι νομοι 19. *jus naturale.* φυσικῳ υἱῳ, ἀδελφος· φυσικη θυγατηρ, ἀδελφη, συγγενεια I, 6: 123—4. φυσικῳ παις I, 10: 189. V. N. φυσικοι γονεις & παιδες opponuntur θετοις I, 11: 195. I, 25: 342. φυσικη ελευθερια, δεσποτεια, ἡλικια I, 5: 93. ſqq.

οἱ Φυσαντες *Parentes* I, 6: 123.

Φωνη Ρωμαϊκη *vocabulum Rom.* vel *lingua Latina* I, 11: 194. Ἑλληνικη IV, 1: 4.

X.

Χαμαιδικαστης *judex pedaneus* IV, 15: 349.

Χαρακτηριζω *perſonam cui induo, perſono* in Gloſſ. Labb. unde ſic verti II, 14: 327—8. & III, 17: 276.

Χαρωνιανῳ απελευθερῳ *Orcinus libertus* II, 24: 606.

Χειρ *manus* pro *poteſtas.* τη χειρι και τη εξουσια ὑποκειῶαι I, 5: 81. Τονδε της εμαυτου αφιημι χειρος I, 12: 239. χειρας επιβαλλειν τινι I, 8: 139.

Χειροτονειν *creare, conſtituere.* βασιλεα I, 2: 50. επιτροπον τινι I, 20: 305. ακτωρα I, 23: 329. οἱ χειροτονηθεντες επιτροποι και κυρωτορες I, 24: 338. αρχοντες χειροτονειῶαι ηξιωντο II, 1: 18.

Χηνες αγγελοι λεγονται αγγελοχηναελα II, 1: 29.

Χηθαι τη φυγη I, 8: 145. τετῳ χωμειῶα τῳ νομῳ I, 20: 305. Perfecto κεχρημαι pro præſenti, & plusquamperfecto εκεχρημην pro imperfecto uti ſolet noſter, ut I, 2: 23. 25. 53. 61. II, 5: 119, 122, &c. Similia verba congeſſit FRATER ad Luciani Tom. I. pag. 740.

Χρειωδες νομιμον, τοτε χρειαν απεπληρεν I, 2: 21. V. N. χρηωδης male legebatur I, 5: 81.

το Χρεῳ απεπληρουν I, 6: 106. *debito ſatisfacere.*

Χρεωστης *debitor* I, 2: 20. Confunditur cum χρηστης *creditor*, *fenerator* apud Harmenop. III, 5: 94. Ουδεμια γαρ ουτε τῳ χρεωστῃ ουτε τῳ οφειλετῃ ωφελεια, ubi quidam pro οφειλετῃ legunt δανειστῃ, ſed quid facilius, quam χρεωστῃ mutare in χρηστῃ? Idem I, 13: 29. Εαν εν τῳ καιρῳ του γαμικου συναλλαγματῳ ελθῃ ὁ χρεωστης, επιφωνουμενος τῃ γυναικι, ὡς ὁ ανηρ χρεωστει. Noli cum Mercero vertere *Debitor*, ſed emenda χρηστης *Creditor.*

Χρεωστεω I, 6: 111. &c. *Debeo, debitor ſum.*

Χρη cum dativo II, 20: 241. not. *s.*

εις Χρηματα τιμωρειῶαι I, 2: 20. *pecunia mulctari.* Conf. l. 5. *de V. S* χρηματικη ποινη II, 20: 532. χρηματικα φιδεϊκομμισσα II, 24: 604. χρηματικως η πολιτικως IV, 4: 104.

Χρηματισμῳ i. e. *prænomen* II, 20: 508. V. N. ſed Baſilicis eſt ονομα κυριον T. IV. p. 777. VI. 551. A. & VII. 921.

Χρησις και επικαρπια *Uſus & fructus* II, 1: 13. II, 2: 93. χρησις εστι δικαιον τι φανεροις τροποις συνιστωμενον, νῳ καταλαμβανομενον, ὁ ποιει με κατα της ἑτερου δεσποτειας εχειν χρησιν μονην. 97. χρησις καρπων pro *uſufructu*, ut barbarum damno in Rubr. tit. 4. Lib. II. Δια χρησεως λαμβανω *Uſucapio* II, 6: 128.

Χρηωδης male pro χρειωδης I, 5: 81.

Χρονῳ etiamſi apud Harmen. I, 1: pr. & ſæpiſſime tit. 3. *de actionum temp.* atque apud Euſtathium *de Præſcriptt.* & in nota Labbæi ad Gloſſ. Nom. pag. 1723. *Annum* deſignet, quomodo & χρονικῳ *annalis* expono in Baſil. contra quam Jenſius in *Strict.* pag. 500. tamen in THo nullum certum exemplum reperi. Quare I, 5: 89. nunc cum Imperatore & Curtio εκ πλειστων ηδη χρονων *ex multis jam temporibus* reddere malo. Quod autem Goth.

Goth. II, 1: 33. χρονον pro *momento* accipit, nulla eſt neceſſitas. Neque opus, ut III, 3: 105. Δεδωκε δε αυτη χρονου εντ⊙ —— τουτεστιν εισω ενιαυτου, poſteriora verba pro gloſſemate habeamus. Sicuti autem Curtius IV, 13: 328. εισω του χρονου minus recte *intra annum* vertit, ita idem II, 6: 128. χρονιαν νομην *poſſeſſionem temporalem* dedit rectius, quam ego *annalem*. Quare nunc Lectorem rogo, ut quatuor priores verſus notæ meæ *ſ.* deleat, & reliquos ſic legere incipiat: „ Hoc „ verbi (εποιειτο) & ſeqq. Curtius dire„ cte per indicat. &c.

Χρυσοχοος III, 24: 390. *aurifex*.

Χυδαιος δημος *Plebs* I, 2: 30. &c.

Χωραν εχει επι υπεξεσιων I, 11: 198. *Locum habet*. χωρᾳ τη αδυνατιωνι I, 15: 277.

Χωρειν εις ασυνηθειαν I, 5: 89. *in deſuetudinem abire*. χωρειν καλα τιν⊙, *Experiri, agere cum quo, convenire quem* II, 18: 412. III, 20: 344. & 346.

Χωριζεσθαι μιλιοις χιλιοις *Abeſſe, diſtare*, I, 25: 361.

Χωρικη υποκλασασις pro *Vulgari ſubſtit.* in ſola Rubr. tit. 15. L. II.

Χωρισμ⊙ *Repudiatio*, vel THus vel Gloſſ. II, 19: 432.

Ψ.

ψευσμενη δικαιολογια I, 25: 363. *allegatio ementita, falſa*.

Ψηλαφαω *Contrecto* quid ſit, docemur II, 6: 138.

Ψηφις, ιδ⊙ *Gemma* II, 1: 31.

Ψηφ⊙ *ſuffragium populi* I, 2: 50. πραιτωρ⊙ η αρχοντ⊙ *decretum* I, 23: 325. την καλλιονα αποφερεσθαι ψηφον II, 6: 160. *potiori jure cenſeri*. ψηφῳ γυμνης I, 25: 359. *facta dinumeratione*.

Ψιλαις χερσιν IV, 3: 83. *nudis manibus*.

Ψογ⊙ pro *vitio* Gloſſator II, 6: 136.

Ψυχης απωλεια animæ i. *vitæ amiſſio* IV, 18: 407. &c. V. N.

Ω.

Ω & ου centies confuſa. E. G. I, 24: 338. & 25: 343.

Ωθεω *trudo, pello, pulſo*. V. not. IV, 4: 101.

Ωρειον *horreum* II, 1: 83. III, 15: 254. l. 79. §. 1. *de V. S.*

Ως —— οτι pleonaſtice III, 18: 288. ει μη βελοιμην επερωτηθηναι, ως, ει συμβη εκ της αυτης καλαπλωσεως βλαβηναι με, οτι θεραπευσει μοι &c. IV, 7: 238. λεγων, ως οτι ελαττοια φορτια —— εις μεσον εληλυθε. Suidas (ex indicio Gavellii) v. Ανεκαθεν· τοιυτος ουν εις ημας κατηντησε λογ⊙ —— ως οτι —— αγνως⊙ εφη θεος παρει. Dionyſ. apud Viger. επιγνως, ως οτι εν εσχατοις εισιν. Ex recentioribus Euſtathium maxime hac geminatione delectatum fuiſſe, putat H. Stephanus in *Theſ. L. Gr.* Tom. III. p. 808. Convenit plane Belgicarum particularum uſus, hoe dat.

Ως *tamquam, quippe, utpote*, ελευθερουν τινα, επι τῳ, ως ελευθερον αυτον οντα, διοικειν. I, 6: 125. ως ουν μη κεκωλυμενου του γαμου I, 10: 173. ως επι το πλειστον *ut plurimum* I, 11: 193. I, 15: 278. I, 16: 279. & 284. &c. Non alia autem magis particula noſter delectatur, ita ut vel dubites, quomodo Latine ſit reddenda, vel vacare prorſus videatur. Εστι δε ως εν ορῳ αλουβιων αυξησις λανθανουσα II, 1: 32. ubi Curt. *Eſt autem alluvionis definitio*, ego: *quantum ad definitionem*. Οιον ως επι θεματος II, 1: 43. II, 4: 109. &c. In ſeqq. locis plerumque cum Curtio *veluti* reddidimus, ſed & omitti poſſe, non negamus: Τουτο δε προβαινει ως επι τουτε τε θεματ⊙ II, 8: 186. ειπωμεν ως επι θεματ⊙ I, 4: 78. ως εν τελει τουτο ιστεον I, 26: 373. II, 22: 541. & 545. επειδη δε ειρηκαμεν ως εν συντομῳ II, 5: 125. ως εν παρεκβασει II, 7: 162. ως εν κεφαλαιῳ δε *mortis cauſa* δωρεα εστιν &c. Γεγονεν ως εν εδικτῳ Διαταξις Μαρκου του βασιλεως II, 6: 159. ubi cum Curtio dedimus, *in modum, per modum Edicti*, etſi Juſtin. ſive Tribun. ſimpliciter: *Edicto D. Marci cavetur*. Sic ſolemne illud, Εχε ταυτα ως εν προθεωρια valet, *Hæc habeto in modum præviæ contemplationis*. Vid. Προθ. Εαν τις ως επι Διαθηκη τελευτησῃ edidit Fabr. II, 6: 151. ſed Viglius illud ως ignorat, & ſane prorſus vacat: uti ap. Lucian. in Dial. Mort. Tom. I, pag. 408. πλην κατ' εκεινο αυτο αποβλεψον, ως επι τα δεξια, Benedictus vertit *dextrorſum reſpice*, ſed recentior interpres, *quaſi ad dextram*. Confer notam Cl. Viri Hemſterhuſii ad eumdem Tom. pag. 394. ως χρησιμον. Verum a-

lios

lios hic auctores miſſos facio, & venio ad difficilem noſtri locum, cujus gratia exempla ſuperiora olim collegi. In procœmio §. 6. (nobis cap. 10.) legimus: Ταυτας δε τας εισαγωγας εκ παντων των τοις αρχαιοις γεγραμμενων Ινστιτουτων, και μαλιστα των ὑπομνηματων Γαϊου, τουτο μεν των ὡς εν Ινστιτουτοις, τουτο δε και εκ των Κωδικων αυτου &c. Verti: *& maxime ex commentariis Gaji, tam quos in modum Inſtitutionum* conſcripſit, *quam ex Codicibus ejus*; neque nunc ſententiam muto, etſi G. d'Arnaud ſub Præſide Wielingio in *Doctrina Inſtitutionum* A°. 1734. hæc ſcripſiſſe video: „ Locus certo certius in mendo cubat. „ Quid dederit THus, non liquido po„ terit demonſtrari. Forte pro ὡς le„ gendum ὁσα· ita ut innuatur, Juſti„ nianum totas fere Gaji inſtitutiones, „ in ſuas transfudiſſe. Alias, quæ mi„ hi in mentem venerunt, hariolatio„ nes, ut longius ab antiquæ lectionis „ veſtigiis recedentes, prudens ſilen„ tio premam".

Ὡσωϛ ειπειν damnaveram cum Viglio I, Pr. 7. & cum eo ceteriſque Editoribus dedi ὡς ειπειν. Nunc cum Fabroto reſtituo, quoniam ſic & Origines L. VIII. adv. Celſum p. m. 401. & Lucianus I. Veræ hiſtor. cap. 29. Corrupte legitur pro ὡϛε I, 10: 156. l. 23. & I, 15: 276. l. 11. Contra pro ὡϛε lego ὡσωϛ II, 16: 372. l. 35. Poſt ὡσωϛ ſubauditur ἑτω II, 13: 105. not. *a*.

Ὡϛε εν ſexcenties pro *Itaque, igitur* I, 2: 49. I, 6: 115. & 132. I, 9: 149. &c. ὡϛε & ὡσωϛ confuſa, vid. paullo ante. Corruptum pro ὡς της I, 11: 216. l. 82.

Ωφελειν τινα, al. τινι I, 6: 132. V. Abreſchium ad Æſchyl. p. 235. ωφελειωθαι *commodum capere*, B. bevoordeeld worden II, 8: 199. ωφελεια muto in ασφαλεια IV, 1: 24.

GLOSSARII THEOPHILINI FINIS.

ADDENDA ET CORRIGENDA

IN TOMO II.

Pag. 619. lect. 14. ενοχην quoque addunt Varr. Pith. & vſ. 18. habent τη τε αυτε πραſſμ. vſ. autem 23. πλοιων pro λησων.

Pag. 629. in verſione vſ. 19. pro *dilationem* corrige *relationem*.

Pag. 651. cap. 314. Vide Appendicem pag. 940. Fragm. XXX.

Pag. 660. col. *b.* ex vſ. 6. numerus XVIII. adſcribatur ſeq. voci *Excurſus*.

Pag. 669. notæ meæ *d.* nunc addo:] Noviſſime omnium hunc THi locum non minus docte quam fuſe & illuſtravit & adverſus obtrectatores defendit Egregius Juvenis HERM. HENR. WESSELING in *Diſſert. Jurid. Inaug. de Antiqua Nominum Obligatione, Traj. ad Rhen.* 1750. *menſe Junio.* Quæ Diſſertatio (quum nec facile in compendium redigi atque huc transferri poſſit, nec metuendum ſit, ne communem vulgarium diſputationum ſortem non effugiat) ſi conjungatur cum Gundlingiana, quam Doctiſſ. idem Juvenis plane ignoraſſe videtur: habebunt Lectores omnium omnino Eruditorum opiniones recenſitas, & vel refutatas, vel pro THi & Caji auctoritate ampliſſime defenſas.

Pag. 676. not. *l.* adjice:] Quid ſit *completio inſtrumenti*, optime docet ſimulque illuſtrat Novellam 73. V. Cl. CONRADI in *Parerg.* pag. 471. not. *n.* ubi *Inſtrumentum plenariæ ſecuritatis Ravennenſe*, ſub ipſo Juſtiniano A. 564. completum & abſolutum, doctiſſimo commentario inſtruit. Noſtrates illud adpellant verlyden, aut Gallico verbo paſſeeren.

Pag. 688. vſ. 24. leg. απολητη.

Pag. 706. vſ. 10. Emendandum judico λευκαντη. V. Gloſſ. THinum in η & ει.

Pag. 707. col. *b.* vſ. 9. leg.] obſervat Dan.

Pag. 724. vſ. 15. Malim] ὁρμωσιν *deveniant.*

Pag. 732. notæ *o.* præmitte:]

Nihil vero refert, ſcripſeris [in l. 1. §. 6. D. *quar. rer. actio non detur*] απαιωρημον, an απεωρημον, ut vulgo legitur: ſicut apud THum in §. *furtum I. de Oblig. q. ex del. naſc.* nihil refert, emendes δι' αιωρας an δι' εωρας χαριν, i. e. *geſtationis cauſa*, ut in l. 7. D. de Man. vind. *geſtandi cauſa* Baſilica interpretantur αιωρας χαριν: & Sophocles in Oedipo tyr. πλεκταις εωραις, quod alibi πλεκταισιν αρταναισι. Et legi etiam, neſcio quo loco, oſcillorum ſuſpendia promiſcue appellari αιωρας & εωρας. Etc.

CUJAC. XVI. *Obſerv.* 8.

P. 749. col. *b.* vſ. 16. Hotomanus ait, *Verrinæ tertiæ*:] quæ hodie *Liber I. in Verrem* adpellatur, in cujus cap. 3. Cicero ait: *Non enim furem, ſed ereptorem: non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumque; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem civium ſociorumque; in veſtrum judicium adduximus.* Nullam vero adnotationem Hotomani ad h. l. in editione Græviana invenio.

Pag. 754. not. *k.*] Eamdem hujus loci ſuppletionem a Meurſio fuiſſe factam in *Exercit. Crit. P. II. L. II. Animadv. Miſc. c.* 13. monuit me Vir Nob. MEERM.

Pag. 762. vſ. 9. & 11. Lector etiam, me indicente, videbit ἀφεῖ legendum eſſe, ſed ſyllabam ει alieno loco poſitam fuiſſe.

Ibid. col. *b.* vſ. 12. lege:] Omittit Cujacius hanc voc.

Pag. 765. col. *a.* poſt Doujat:] THo dicam non temere ſcripſerim, quum ille integris Veterum libris uſus, una cum Triboniano Inſtitutiones conſcripſerit. Accedit, quod de ſeceſſione in Aventinum nihil plane referat, ceu male ipſi paſſim affingitur: latam vero legem hanc fuiſſe in plebejorum gratiam, adeoque invitis patriciis, nemo temere inficiabitur. Videſis Cl. Noodtii præf. ad *lib. ſing. de L. Aq.* & Thomaſii Diſſ. *de Larva Legi Aq. detr.*

WIELING *ad Chaſſanæi Parat. Inſt. h. t.*

Pag. 790. vſ. ult. nunc legere malim: της *in rem* ἡ εναγωγη, ac vertere: *actionis in rem intentio.*

Pag. 796-7. Salmaſiana nota cum επιχρισει mea, poſt Fabroti notam *m.* ponenda.

Pag. 802. vſ. 3. non dubitarem χρυσιων reſcribere.

Pag.

Pag. 827. in verſione vſ. 1. lege: hujuſmodi agendi rationem.

Pag. 832. col. *b.* vſ. 8. deleatur totum argum. (3) quum Clariſſ. Vir Weſſelingius ex ipſis Italis didicerit, Campaniæ vina etiam hodie haberi optima.

Pag. 836. col. *a.* vſ. 5. *reprehendi non debuit*, adde: [*uti facit Merillius ad Inſt.* G. O. R.]

Pag. 842. notæ a. *ſubjunge*:] Hoc addit Fabr. in 2. adverſus Merillium ad Inſt. qui ſic: „Cæterum THus hic male exiſtimat, „ dominum prius Prætorem adire debuiſ„ ſe, antequam merces diſtribueret inter „ ſe & creditores peculiares ſervi, quia „ ex edicto Prætoris domino illam diſtri„ butionem facere permittitur, l. ult. D. „ *de Tribut. act.* & ita neceſſe non eſt, ut „ a Prætore poſtuletur, quod ex edicto „ permittitur." Sed vel ſolum *actionis* nomen, quod dominum inter & creditores controverſiam eſſe indicat, adeundi Prætoris neceſſitatem inducit, & Merillianam criſin refellit. Audiamus ergo HUBERUM in Præl. ad h. t. „ Quarta actio *tributoria* „ ex facto alieno eſt, quæ datur creditо„ ribus ſervi aut filiif. contra patrem vel „ dominum, ex eo quod inique merces „ peculiares inter ſe & reliquos creditо„ res diviſerit. Proinde non datur ad pe„ tendam diviſionem ipſam, ſed ad cor„ rectionem doli in diviſione commiſſi, „ nunquam aliter, l. 7. §. 2. l. ult. D. *de* „ *Trib. act.* Obſtare videbantur verba Ju„ ſtiniani: *ita Prætor jus dicit* ——— quæ „ verba Weſembecio [*ac Merillio & aliis*] „ impoſuerunt, ut tributoriam de ipſa „ diſtributione mercium primitus facien„ da dari putaret: quod refellitur ex d. „ l. 7. & l. ult. Hunc locum bene TH. „ interpretatur: προσερχονται οἱ κρεδ. τῳ πρατ. „ —— quibus (*mercibus*) diſtractis, pergit „ TH. ſi quid ſuperfluum ſit, tum demum „ *tributoria* adv. dominum dabitur. Ex „ quibus verbis intelligimus, quod Præ„ tor omnium primum fecit, id eum non „ per modum actionis atque judicis dati, „ ſed extra ordinem facere ſolitum fuiſ„ ſe". Per *interdictum* ego crediderim.

G. O. R.

Pag. 851. col. *a.* adde:] Contra Menagium Vir Conſultiſſ. TROTZIUS Marani cauſam peroravit & erudite evincit, in præf. pag. XIII. ſcribens:

Nihil ergo hic adtulit novi [Menagius,] nihil memoratu dignum: contra, principium SCti contorta explicatione, contra mentem ejus, ad fœneratorem adplicat, quum per *ſceleris cauſas*, & verba *exſpectata patris morte*, & quæ ad vocem *exſpectare* adtulit Scipio Gent. I. Parerg. 13. nihil ſit evidentius, quam parricidium innuere SCtum, quod ſane non de fœneratore, ſed de improbo filio, patrios in annos ante diem inquirente, dici poterit. Spiſſo etiam errori ſe involvit, *æs alienum* explicans pro pecunia aliis credita, contra verba l. 213. §. 1. D. *de V. S.* ubi: *Aes alienum eſt, quod nos aliis debemus.* ad quam a Marano adductam, quemadm. & ad alia ejus argumenta haud invenuſta, ne γρυ quidem reſpondet. Quæ hæc nova eſt ratiocinandi & refutandi ratio, verbis certare nihilque ad argumenta adverſarii reponere? Aes alienum clariſſime JCtus pro pecunia aliis debita exponit, cui conſentit Cic. *ad Famil.* V. ep. 4. & VII. 3. *ad Att.* XIII. ep. 42. & II. *Offic.* 24. & ad unum, niſi vehementer fallor, veteres omnes, demum & ipſa vocis analogia hoc manifeſto ſuadet. Contra hanc certam juris definitionem ſtrophas invenire, oppido eſt cavillari. Ipſe Hotomanus fateri cogitur, non pertinere æs alienum ad fœneratorem; & Cujacius pariter, obſervante Marano, in Parat. Cod. videtur fluctuaſſe. Immo haud bona fide egit Menagius, citans Car. Stephanum in Dict. qui *æs alienum* de debito dici, tam activo quam paſſivo, ut ait Menagius, notavit. Quam vellem locis aliquot adductis ipſe hoc probaſſet: Stephanus certe ne verbum quidem de diverſo ac novo hoc ſignificatu adfert. [*Reliqua ap.* TROTZIUM *ipſum legantur.*]

Pag. 880. in verſione vſ. ult. pro *certum* lege *illud.*

Pag. 907. col. *a.* vſ 16. deleto *quod*, legend:] mentem voces,

Pag. 921. vſ. 13. corrige:] επαοιδαις

Pag. 923. col. *a.* vſ. 16. repone:] nota *n.*

Pag. 931. col. *b.* vſ. 20. lege:] νυν η παλαι

Pag. 939. col. *a.* vſ. a fine 9. dele:] e gloſſa credo.

Pag. 969. in nota 37. *de actionibus* muta in:] *de Offic. judic.*

Pag. 972. ad leg. 39. §. 2.] LABBÆUS in *Obſerv. ad Synopſin* pag. 2. hæc habet: „cap. „ 39. mancum & mutilum ſic ex MS. re„ ſtituimus: Διαμαρτυραϑαι εϛι το παραγγειλαι τῳ „ απολιμπανομενῳ. Εν δε τῳ κεφ. σλή. Διαμαρτυ„ ραϑαι εστι, το επι μαρτυρων παραγγειλαι. *Dete„ ſtari eſt abſenti denuntiare. Cap.* 238. *deteſta„ ri eſt per teſtes denuntiare.* Vide l. 38. f. & „ l. 238. D. *de V. S.* Sic in l. 40. *eod.* De„ teſtatio definitur, *denuntiatio facta cum „ teſtatione.* Unde apparet Leunclavium „ male 39. cap. hoc adſcripſiſſe, Διαμ. εστι „ το ετι μαρτ. παρ. cum ſit vel ex 40. vel ex „ 238.”

Pag. 973. not. 70. Labbæus pag. 3. mavult, neſcio cur, και το.

Pag. 974. not. 85. pro l. 156. reſcribe l. 148.

Pag. 975. vſ. 11. lege:] τῳ ονοματι των παιδων &c. cum Labbæo p. 3. Aut potius totam periodum hinc tolle.

Pag. 980. not. 13. addit quoque Labbæus. p. 4.

Pag. 982. not. 22. habet Labbæus pag. 5.

Pag. 996. de l. 238. §. 1. vide quæ ad l. 39. ſup. addenda monui.

Pag. 1033. col. *a.* vſ. 4. *Pro his verbis*; qui procul dubio eſt ipſius Juſt. *ſubſtitue:*] de quo in præfat. agemus, ubi de Codd. MSS. ſermo erit.

Pag. 1117. vſ. 8. Vir Ampliſſ. JO. VAN NISPEN eadem mihi triennio ante ſignificaverat, quæ memoriæ vitio, non conſulto, omiſſa nunc publicabo: „Editionis „ Antverp. 1594, exemplar quoque apud „ me eſt: adjectas habet notas in THum „ ex Hotom. & Curtii libris collectas. Sed „ illud forte aliqua attentione dignum: in „ fine enim legitur, *Lovanii ex offic. Jo.* „ *Maſii Typogr. jurati* 1573. Unde Keer„ bergius mihi videtur Maſii editioni, quæ „ jam anno 1573. in lucem emiſſa fuit, ti„ tulum novum præpoſuiſſe tantum. Ve„ rum quidquid ſit, quiſquis in publicum „ emiſerit, eum non multum laudis me„ ruiſſe, quam primum inſpexeris, te ju„ dicaturum confido.

Pag. 1123. vſ. 11. a fine leg:] Fragmenta Græca titulorum *de V. S.* & *de R. J.* in prima tantum editione exſtant, & in multis paſſim a Gothofredianis, ſicuti utraque ſæpe ab ejuſdem Fabroti Baſilicis diſcrepant: quorum omnium, nec non Synopſeos &c. varietates ſedulo notavimus. [Vide ſupra pag. 962.]

Pag. 1152. §. 21. Etiam hinc patet, Curtium aliquando paruiſſe Nannio, ut ſuſpicatus ſum in Prodromo init. pag. 1115. Namque in editionibus Pictavienſi poſterioribus hunc locum ſic verſum invenio: *Sed judicem eos convocare, & quid inter eos controverſiæ ſit, cognoſcere debere.* At neutra mihi ſe verſio probat; qui non putem ſententiam hanc eſſe, ινα ὁ δικαϛης συγκροτῃ και αϕγινωσκῃ &c. ſed, ινα Αιλιος Μαρκιανος συϛκροτῃ δικαϛηριον &c.

Pag. 1203. in notis vſ. penult. pro *at Tib.* legend. *aut Tib.*

Pag. 1252. vſ. 8. adde:] Multo pluribus hæc augeri poterunt exemplis ex Viri Clar. HAGENBUCHII *Epiſtolis Epigraphicis*, pag. 584. & paſſim aliis.

INDEX GENERALIS

TAM RERUM, QUAM VOCUM LATINARUM, PLANE NOVUS:

in quo prior numerus paginam, posterior caput sive sectionem; litteræ autem notas designant.

A.

Absolutorium est omne judicium 874, 316.
Abstinere dicuntur sui 429, 432.
Acceptilatio quid 718, 457.
——— per Aquil. stipul. 719. sqq.
Accessionum & principalium exempla 452, 479.
Accessorii idem jus, quod principalis 403, 376.
Accessio perit cum principali 452, 479.
Accusatio suspecti tutoris 202, 366.
Actio Atticis δίκη 783, 118.
——— unde dicta *ibid.*
——— quid sit 784, 118.
——— I. divisio: In rem & in personam 784, 119: 804, 157: 805, 159.
II. rei persecutoriæ & pœnales 805, 160. sqq.
III. in simplum & multiplum 810, 171. sqq.
IV. bonæ fidei & stricti juris 817, 184. sqq.
V. solidum persequentes vel minus 833, 222.
——— confessoria & negatoria 786, 121. sqq.
——— Publiciana 791, 132. sqq. 821, 194.
——— Pauliana 793, 138.
——— Serviana & qs. 794, 139: 821, 194.
——— constitutæ pecuniæ 796, 143—150.
——— receptitia sublata 797, 145. sqq.
——— de peculio 799, 148, 150: 833, 222.
——— in factum ex jurejurando 799, 148. 151.
——— de albo corrupto &c. 801, 152.
——— præjudiciales 802, 154.
——— mixtæ 807, 164. sqq.
——— quæ adv. infitiantem in duplum crescunt 816, 180. sqq.
——— æstimatoria 817, 184.
——— rei uxoriæ 818, 186.
——— arbitrariæ 821, 193.
——— metus causa & de dolo 822, 196.
——— ad exhibendum 822, 197.
——— de dote repet. 834, 224.
——— de peculio 838, 230. sqq. generalis & spec. 253.
——— quod jussu 839, 232.
——— exercitoria & institoria 233. sqq.
——— tributoria 841, 236.
——— de in rem verso 842, 239.
——— noxalis 853, 264. sqq.
——— si quadrupes pauperiem &c. 858, 277.
——— ædilitia de feris 859, 281.
——— calumniæ quid olim 907, 385. seqq.
——— famosæ actiones quænam 908-9.
——— ex stipulatu quid 623, 254. sqq.
——— subsidiaria, qualis 185, 336. not. *u.* & 1199. sqq.
Actiones temporales vel perpetuæ 870, 306.
——— in heredes transeunt vel non 872, 311.
——— fictitiæ 591, *o.*
Actionum matres sunt obligationes 613, 235.
Actor & *dispensator* an differant 458, not. *x.*
Actor a tutore constitui potest 180, 329.
Actus quid 266, 99. & toto Excursu XIX. p. 1226.
Adcrescendi jus in servo communi 303, 177.
Addictio bonorum libertatum causa 603, 212.
Adfinitas quæ 99, 175.
Adfines qui jungi vetantur 100, 175.
Adfinitas morte solvitur 100, *m.*
Adgnati *vide* Agnati.
Aditio heredis est voluntarii 429, 432.
Adjudicatio quomodo fiat 914, 399. sqq.
——— quam vim habeat 916, 405.
Adolescens ἐναπατητὸς 177, *a.* & *d.*
Adoptio quid 109, 191.
——— quotuplex 111, 194.
——— in specie 111, 195. duplex 112, 196-7.
——— in quibus 6. ab adrogatione differat 113, sqq. 122, 217.
——— in quibus 7. conveniat 115, sqq. 122, 217.
——— quando transferat potestatem patriam 134.
Adoptione dissoluta, solvitur & cognatio 94—5, 166-7.
Adoptati quomodo olim & hodie parenti aut naturali aut adoptivo succedant 525, 26. sqq.
——— quibus fiant agnati 542, 65.
Adoptivus filius cujusnam heres legitimus 373, 310. sqq.
——— quando rumpat testam. 408, 384.
Adventitiorum bonorum filii emancipandi jus vetus ac novum 319, 208—9.
Adulterium natura turpe 15. *s.*
Adulterii pœna 919, 411.
Adultera servum adulterum nec manumittit nec heredem facit 378, 322—3.
Adquirendi dominii naturales modi 218, 18. sqq. sunt quatuordecim 260, 88. & 325, 223.

Adquirendi dominii civiles modi, vel ſingulares vel univerſales, utrique hodie quatuor 326—7.
Adquirendæ hereditatis modi 432, *m.*
Adquiſitio per adrogationem 601, 205.
Adquiſitio per quas perſonas fiat 316, 104.
Adriani epiſtola de fidejuſſ. 665, 344.
Adrogatio quid 111, ſqq.
——— generalem facit adquiſitionem 601, 205.
Adſcendentes quinam 90, 158. 149, 272.
——— dicuntur etiam Parentes 122, 218.
Adſertor quis 861, 285.
Adſignatio libertorum quibus fiat 585, 168. ſqq.
Aedes & *ſedes* confuſa 348. *h.*
Aedificatio ex aliena materia in ſuo ſolo 236, 50.
——— ex ſua mat. in alieno ſolo 238, 54.
Aedificium ſolo cedit 236, 50. 238, 54. &c.
Aedilium origo 37, 60.
——— munia 36, 59. ſqq.
——— Græcis ἀγορανόμοι 37, 60.
——— Curules unde dicti 36, 59. ſqq.
——— ——— an ſacerdotum annos examinarint? 36. *m.*
Aedilitium edictum *vide* Edict.
Aedilitiæ cautiones 641, 292.
Aeſtimatoria actio 817, 184.
Aetas vel naturalis vel legitima 58, 93.
Agere per quos poſſimus 860, 283.
Agitatores *vid.* Auriga.
Agnati quinam 91, 159. 149, 273.
——— duplices 92, 162.
——— ſunt ſimul cognati 92, 162-3. 150, 274.
Agnatio an ſit in recta linea 538-9. not.
——— quomodo interrumpatur 151, 276.
——— quomodo tollatur, 151, 278.
Agnatorum tutela 148. ſqq. 156, 286.
Album quid 801, 152. & not.
——— corrupti albi actio *ibid.*
Alexandria frumenti ferax 17. *e.*
Alienare quibus liceat & non liceat 305, 281. ſqq.
Alieni vel ſui juris 79, 137. ſqq.
Alienum eſt, cujus ſolum uſumfr. habeo 379, 323.
Alios conſulens, conſulere ſcit ſibi 76, 131.
Alluvio quid, & illius jus 225, 32-3.
Alveus fluminis relictus cujusnam 228, 38.
Amiſſarum rerum jus 258, 85, ſqq.
Amita adoptiva quomodo fiat 98, 171.
——— magna, quæ 97, 170.
Animadverto quem i. e. punio 123. h.
Animalium fetura 225, 32.
Anni vacatio 190, 346.
Annales leges obſcuræ 37. *m.*
Anteceſſor, quid 5. *g.*
Anteſtatus quisnam? 130-1.
Antoninus & Verus aut Severus 192-3. not.
Apium natura fera 220, 24.
Appulſio quid, & illius jus 226, 34.
Aquæductus quid 267, 100.
Aquæhauſtus quid 269, 103.
Aquilia Lex, *vide* Lex.
Aquiliana ſtipulatio 719, 461. ſqq.
Ara miſericordiæ Athenis 18, 24.
Arborum in alieno ſolo jus 239, 57.
Arenarii turpes ſunt perſonæ 418, 404. not.
Arrhæ jura in emtione vend. 675, 362. 676, 364.
Aſſis partes qui vocentur 382—3.
Athenienſes jure ſcripto utebantur 41, 65.
——— alliciebant peregrinos 18, 24.
Attica erat ſterilis 16, 22: 17. *c.*
Auctoritas tutorum 169, 308.
Auctor in rem ſuam tutor fieri nequit 172, 313.
Aureus quanti pretii 168-9. *u.*
Aurigæ ſintne turpes perſonæ 417-9. not.

B.

BEllum ſervitutem induxit 44, 71: 50, 80: 51, 82:
Bellum pro *pugna* 189, *l.* 330, *o.*
Beneficium inventarii 431, 436.
Beroë & Berytus an eadem? 5, *g. in Add.*
——— ——— legum nutrix 5. *g.*
Beſſalis, later coctus 236-7.
Beſtiæ & volucres ſunt nullius 218, 19.
Beſtiarii turpes ſunt perſonæ 418, 404. not.
Bona, *adde* Patrimonium.
in Bonis & ex Bonis differunt 751, 54.
Bona vacantia 292, 152.
Bonorum addictio libertatum cauſa 603, 212.
——— raptorum actio, vide *Rapt.*
——— poſſeſſiones priſcæ & Juſtin. 596. *not.*
——— contra tabulas 591, 181.
——— ſecundum tabulas *ibid.*
——— ab inteſtato 592, 181. ſqq.
——— unde liberi 525, 24: 592, 181.
——— unde Legitimi . . . . . 182.
——— unde perſonæ . . . . . 183.
——— unde cognati 529, 34. 553, 92. 558, 106. 562, 114. ſqq. 593, 186.
——— tamquam ex familia 593-4.
——— unde liberi patroni &c. 594, 187.
——— unde vir & uxor 594, 189.
——— unde cognati manumiſſoris 595, 190.
——— quas Juſtin. exulare juſſerit 191. ſqq.
——— quibus ex legibus &c. 597-8, 197. ſqq.
——— intra quod tempus petendæ 598, 199. ſqq.
Bonorum venditio ignominioſa 64, 104. ſqq.
——— ſublata 609, 226.
——— quibus ritibus olim facta 610, 228. ſqq.
Bona fides quid? 281, 127.
Brutis conjugium &c. tribuitur 13. *h.*

C.

CAjus *vide* Gajus.
Calumniatores, quid. 2. *k.*
Calumniarum pœna 905, 381. ſqq.
Campus Martius intra an extra urbem 440, 451. not. *a.*

Capacitas heredis quo tempore requiratur 427, 426, ſqq.
Capitis deminutio adgnationem plerumque tollit 151, 278. 152, 279. 155-6.
——— quid & quotuplex, 152-3. ſqq.
——— quibus non accidat 155, 283. ſqq.
——— perimit teſtam. 411, 392.
Captivi teſtamentum an valeat 364, 290.
Captivitas naturalis adquirendi modus 218, 18. 224, 231.
Carcer & vincula quid diſtent 55. not. *i.* ſqq.
Catoniana regula 469, 519.
Cauſa falſa legatario aut heredi non nocet 467, 513.
——— quid differat a conditione 514.
Cautio damni infecti, vid. *Damni*, & ſic in aliis, vel vid. *Stipulatio.*
Cautio uſufructuarii 274, *r.*
Cenſus quid. 60, 97.
Cenſu manum, *vide* Manum.
Cedit legatum, quid 454, 484. ſqq.
Certa quantitas in ſententiis exprimenda 823, 198.
Ceſſio legati, quid 454, 484.
Civilis ratio civilia tantum jura tollit 152, 278.
Clariſſimi quinam? 1056.
Codex Juſtinianeus 4, 4.
Codicillus quid 509, 609.
——— origo & hiſtoria *ibid.*
——— ab inteſtato 512, 614.
——— pendent ex teſtamenti jure *ibid.*
——— fideicomm. non directa hereditas datur 513, 616.
——— plures fieri poſſunt 514, 618.
——— quot teſtes requirat *ibid.*
Cœcus teſtamentum poteſt facere 363, 290.
Cognatio triplex eſt 90, 158. 149, 272.
Cognati in genere 90, 157-8. 150, 274. ſqq.
——— in ſpecie 91, 160. 149, 274.
——— tertio loco ad ſucceſſionem inteſtati vocantur, 562, 113.
——— qui eo pertineant 114. ad 120.
——— ex quoto gradu vocentur 565, 122.
Cognationis gradus 565, 123. ſqq.
——— ſervilis jura 572. ſqq.
——— ſervilis an nuptias impediat 104, 184.
——— naturalis nulla in adoptione 99, 173.
Cognomen quid 465, 508.
Collactaneus 74. *u.*
Collegatarii jura 444, 460. ſqq. 461, 499. ſqq.
Columbarum natura fera 221, 26.
Commercium quid ſit 644, 300.
Commixtarum rerum jus 233, 47. ſqq.
Commodatum quid a mutuo differat 619, 246.
——— ad quid commodatarius obligetur 247. ſqq.
——— gratuitum eſſe debet 620, 249.
Communes res 209, 4.
Communi dividundo actio 710, 441. ſqq.
Communis ſervus cui adquirat 715, 453.
Compenſantur in ſocietate damna & lucra 691, 398.
Compenſationis jura 820, 190. ſqq.
Comprivigni recte junguntur 103, 181.
——— hoc vocabulum finxit Curtius optime, licet ipſe repudiet 102-3. *q.*
Conceptionis tempus ſpectatur in juſtis nuptiis 135.
Condicere quid olim 805, 159.
Condictio eſt in perſonam actio *ibid.*
——— certi quid 623, 254 ſqq.
——— mutui & indebiti quid differant 618, 244. ſqq.
Conditionibus bonis ſervos vendere, quid 82, 143.
Conditio impoſſibilis in teſt. pro non ſcripta habetur 387, 344.
——— conjunctim aut disjunctim ſcripta, quid 388, 345.
Conditionalis legati jus 469, 518. ſqq.
Conductio *vide* Locatio.
Confeſſoria actio 786, 121. ſqq.
Confuſarum rerum jura 233, 47. ſqq.
Conjugium *vide* Nuptiæ.
Conjunctim legare quid 444, 461.
Connubium *vide* Nuptiæ.
Conſenſus ſolus quos contractus pariat 673, 358.
——— etiam tollit obligationem 725, 473.
Conſentit qui tacet ſciens 89, 155.
Conſilium & eventus in manumiſſionibus ſpectatur 66, 110. ſqq.
——— an mandati obliget 700, 414. & not.
——— quouſque furti obliget 737, 25. ſqq.
——— quid Romæ fuerit 69, 117. & 72, 121.
——— quid in Provinciis 69, 117. & 70, 118. ſqq.
Conſobrinorum nuptiæ vetitæ 96, 169.
Conſobrini quinam 567, 128.
——— majores & minores 569. & 570. not.
Conſolidatio quid 276, 117.
Conſtitutio quid & quotuplex 28, 41. & 32, 50.
Conſtitutionum perſonalium exempla 32, 51. ſqq.
Conſtitutiones generales 32, 52.
Conſtitutum quid 796-7. *l.* & *m.*
——— quam actionem pariat 796, 143. ſqq.
Conſuetudo defin. 41, 64.
Conſulere quid 25, 37.
Conſulens aliis, conſulere ſibi poteſt 76, 131.
Contractus fere ſunt juris gentium 20, 28.
——— quinam διπλευροι & μονοπλευροι 673, 360.
——— re initi 616, 239. ſqq.
——— verbis initus vid. *Verb. oblig.*
Contrectare quid? 286, 138.
Conventus quid in Provinciis 70, 118. ſqq.
Convicium quid 769, 89.
Corporales res 262, 92. ſqq.
Correi ſtipulandi & promittendi 631, 271.
Creditor pignus quando recte alienet 309, 186. ſqq.
Creditorum in fraudem, quæ manumiſſio fiat 66, 109. ſqq.
Cura tantum dativa 179, 326. not. *q.*
Curator datur puberibus 177, 324.
——— & majoribus 179, 326-7. & impuberi *ibid.*

Curatoris

Curatoris & tutoris differentiæ 178, 325.
——— excuſatio 187, 340.
——— ſatisdatio 181, 330.
——— ſuſpecti remotio 201, 364.
Curiæ oblati decuriones fiebant 517-8. not. 1205-7.
Curialis & decurio an differant *ibid.*

D.

DAmnati ad metallum aut beſtias fiunt ſervi jure Inſtit. 125. coll. not. *u.*
Damnum quomodo ſocii agnoſcant 690. ſqq.
Damni infecti cautio 639, 288.
Dardanarii pœna 926, 422. & not.
Dare quid ſit 636, 282. 644, 300.
Datio dotis & traditio an differant 306-7. not. *b.*
Debitor ἀποφοιτῶν quis 63, 103.
Debitor pupilli, quomodo ſolvere debeat 313, 198 ſqq.
Decretum principis defin. 29, 44.
——— magiſtratus & principis differunt. 29-30.
Decurio & *Curialis* an differant 1205-6.
Dedititii liberti 54, 86. ſqq.
——— a quo ſublati 57, 91.
Defertur legatum quid 455, 485.
de Dejecto vel effuſo aut ſuſpenſo &c. actio 780-1.
Delatio legati quid 455, 485.
Deliberandi jus 431, 437.
Delictum privatum quadruplex 727, 2.
Demens diſtinguitur a furioſo 179, 326-7. not. *rr.*
Deminutio capitis vide *Capitis dem.*
Demonſtratio falſa legatariis aut heredibus non nocet 465-7, 509. ſqq.
Deportati fiunt peregrini 123-4.
Deportati & interdicti differentia 154, 281.
——— & relegati differ. 123-5.
Depoſitum quid requirat 621, 250.
Derelictæ rei jus 258, 84.
Deſcendentes quinam 91, 158. 149, 272.
——— etiam vocantur Liberi 122, 128.
Dies. *In diem* notat vel *ex die*, vel *ad diem* 165, *f.*
Directa teſtamenti verba 142, 259.
Disjunctim legare quid 444, 461.
Diſpenſator quiſnam 703, 426.
——— & actor an differant 458. not. *x.*
Divi fratres, quinam 192-3. not.
Divi & defuncti & vivi vocantur 1049. ſqq.
Divini juris res ſunt nullius 213, 8.
Diviſio quid? 209, 2.
Diviſoria judicia 809, 167. ſqq.
Divortium non eſt actus legitimus 86. *k.*
Doctores juris an *magiſtri?* 1057.
Dominium naturale vel legitimum 58, 93.
——— bonitarium 58, 94.
——— quiritarium 58, *z.* 61, *pp.*
——— adquirendi 14. naturales modi 260, 88. 325, 223.
——— rei traditæ quando tranſeat 254, 80. ſqq.
Dominus quis alienare nequeat 305, 281. ſqq.
——— qui non eſt, recte aliquando alienat 309, 186.
——— parentis filius eſſe poteſt &c. 72, 122. ſqq.
Dominus pro herede 433, *r.* pro *Principe.* 1049.
Dominis expedit ſervos adjuvari 84, 146.
Domino etiam invito ſervus adquirit præter hereditatem 320, 210.
Donatio mortis cauſa quid 297, 163. 298, 166.
——— legato ſimilis 164. ſqq.
——— inter vivos 299, 167. ſqq.
——— quænam inſinuanda 300, 169.
——— ab ingrato revocatur 170-1.
——— ante nuptias 301, 172.
——— propter nuptias 303, 176.
——— inter conjuges prohibita 302, 173.
Dos conſtante matrimonio augeri poteſt 302, 173-4.
Dotis & vir dominus, & uxor domina 305—6. not. *b.*
——— datio & traditio an differat 306—7. not. *b.*
de Dote repetenda actio 834, 224.
——— retinenda 835, 226.
Dotalia prædia alienari & oppignerari vetantur 306, 182. ſqq.

E.

EDictum Ædilium connexum Edicto Prætoris Urb. & Peregr. 38, 61.
Edicta magiſtratuum in provinciis obtinebant 37, 61.
Edicti perpetui origo 33, 5.
Edictum principis defin. 30, 46.
——— de in jus vocando 909, 390.
Eludere leges non licet 84—5, 147.
Emancipatio quid 130. ſqq.
——— antiqui ejus ritus *ibid.*
——— Juſtinianea 132, 239.
Emancipationis præmium vetus ac novum 319, 208—9.
Emancipatorum teſtamento præteritorum jus 371, 307. ſqq.
Emancipati concurrunt cum ſuis 524, 23. ſqq.
Embola ſacra quid 17, *e.*
Emphyteuſis inter emtionem & locationem fluctuat 686—7, 387. ſqq.
Emtio venditio quando contracta ſit 674, 361.
——— quas actiones pariat . . . 362.
——— quando ſcripto conſummetur 675, 363.
——— arrham quo jure admittat 676, 364.
——— certum requirit pretium . . . 365.
——— pecuniâ conſtans 677, 368.
——— diverſa a permutatione 679, 371.
——— periculum a venditore transfert 680, 373.
——— ſed & commodum 681, 375.
——— quid a parte venditoris requirat . . . 376. & 683, 379.
——— ſub conditione facta valet 682, 378.
——— rei commercio exemtæ . . . 379.

Emtio bonorum ſublata 609, 226.
Emtor quando dominus fiat 254, 79 & 80.
Epigramma in Julianum Anteceſſ. 5. *g.*
——— in laudem Theodoræ 2. *m.*
Epiſtola Principis defin. 28, 42.
——— Adriani Cæſaris 665, 344.
Equeſtris dignitas inferior Senatoria 72, 121.
Error Chronologicus 27. *h.*
——— pragmaticorum 30. *z.*
——— uſucapionem non juvat 293, 154.
Etymologiæ JCtorum quales 1046—7.
Eventus & conſilium ſpectatur in manumiſſionibus 66, 110. ſqq.
Eunuchorum tria genera 117, 208.
Exceptio quid 875, 317.
——— metus, doli, erroris 318—9. ſqq.
——— pecuniæ non numeratæ 671, 356. & 877, 321.
——— pacti 322. jurisjurandi 878, 323—4.
——— rei judicatæ 879, 325.
——— perpetuæ & peremtoriæ, vel temporales & dilatoriæ 880, 327.
——— dilatoria quando fiat perpetua 881, 330.
——— perſonales vel reales 882, 333. & 887, 344.
——— infamiæ ſublata 883, 334. ſqq.
——— eliditur replicatione 885, 339.
——— ceſſionis bonorum 887, 345.
Excuſatio tut. & curat. 187, 340.
Exercitor quis 840, 234.
Exercitoria actio 781—2, 115.
Exheredatio unde deſcenderit 370—1. in not.
——— liberorum 365, 292. ſqq.
——— nominatim aut inter ceteros 367, 297.
Exheredati de inofficioſo teſt. agere poſſunt 416, 402.
Exheredatis liberis ſubſtituere licet 401, 372.
Extendere jura quid ſit 1051. & 1136.
Extranei heredes quinam 426, 424. ſqq.

F.

Fabulæ antiquæ quid Juſtin. 6. not. *o.*
Facultates *vide* Patrimonium.
Falſarii pœna 923, 418.
Familiæ emtor quis 332, 234. ſqq. 342, 252. ſqq.
Feminæ viripotentes, quænam 87, 151.
ex Feminino ſexu deſcendentes quomodo parentibus ſucceſſerint 532, 41. ad finem tituli.
——— quomodo cognatis 543, 67. ſqq.
Feræ beſtiæ ſunt nullius 218, 19.
Fetura, naturalis adquirendi modus 225, 32.
Fide bona quid? 281, 127.
Fideicommiſſa vel univ. vel ſpec. 488, 559.
——— unde originem traxerint 489, 560. ſqq.
——— Prætorem acceperunt 490, 563.
——— univerſalia directum heredem requirunt 491, 564.
——— olim per emtionem procedebant 492, 567.
——— SCtum Trebell. pepererunt 493, 570.
——— & Pegaſianum 494, 572.
——— heres cogitur adire 498, 581.
——— quid Juſtin. mutaverit 499, 583. ſqq.
——— ab inteſtato 503, 594.
——— nullo teſte, quando validum 504, 598. ſqq.
——— ſingulare quid 505, 601.
——— in quibus rebus conſiſtat 506, 602. ſqq.
——— libertatis 507, 604. ſqq.
——— verba fideicommittentis 508—9.
Fideicommiſſaria libertas 143, 259. ſqq.
Fiduciaria tutela 161, 293.
Fidejuſſor cur accipiatur 662, 338.
——— in quibus obligatt. 663—4.
——— heredem ſuum obligat 665, 343.
——— poteſt præcedere obligationem *ibid.*
——— plures in quam partem obligentur. . . 344.
——— haud durius quam principalis obligatur 667, 347. ſqq.
——— quam actionem adv. principalem habeat 667, 349.
Fidejuſſio pro tutoribus & curatoribus 181, ſqq.
Filia cujus duci nequit, nec illius neptis 96, 168. & not. *s.*
Filiuſf. eſt quaſi ſervus 160. not.
——— quibus modis ſui juris fiat 121. ſqq.
——— de caſtr. & qs. caſtrenſi peculio recte teſtatur 356, 276. 358, 280.
——— non de aliis rebus 358, 279.
Fiſcalis res haud uſucapitur 292, 153.
Fiſcus vendens quid juris emtori tribuat, olim & hodie 295, 159. ſqq.
Flumina ſunt publica 210, 5.
Frater defuncti potior patruo 29, 43. & 44. Excurſ. VIII. pag. 1178.
Fructuum bona fide perceptorum jus 244, 64. ſqq.
Frumentariorum privilegia Athenis 16, 22. ſqq.
Fur an jure gentium pecunia multetur 15. *t.*
Furtum quid 727, 3.
——— unde dicatur 728, 4.
——— manifeſtum & nec manif. 729, 5. ſqq.
——— conceptum 730, 9.
——— oblatum 731, 10.
——— prohibitum . . 11.
——— non exhibitum *ibid.*
——— pœna manifeſti & nec man. 732, 13.
——— quam varie committatur furtum 732, 14. ſqq.
——— affectum animi requirit 734, 16.
——— an fiat ſcienti domino . . . 17. ſqq.
——— & in libero homine committitur 736, 23.
——— & in re propria 737, 24.
——— ope & conſilio alterius factum 25. ſqq.
——— admiſſum inter quos furti actionem non pariat 739, 28.
——— actio furti cui competat 740. ſqq.
——— in ſurrepto pignore, locato, commodato, depoſito, uſque ad 745.

Furtum, impubes teneturne furti 745, 45.
——— actio furti pœnalis tantum 746, 46.
——— non eſt immobilium 290, 149.
Furtiva non uſucapiuntur 285, 134.
——— quænam ſint 286, 138. ſqq. 732, 14.
Furia, an Fufia Caninia dicenda 77, o. *in Add.*
Furioſi filius an nuptias contrahere poſſit 88, 153. ſqq.
Furioſus conſentire nequit 89, 154.
——— eſt parens, qui liberos odit 417, 403.
Furioſis curator datur 179, 326.
Furor teſtamentum non vitiat 362, 286.

G.

GAji res quotidianæ quid 9. *g.* & Add.
Genere legato quid juris 459, 496.
Gentium jus *vide* Jus G.
Geſtio pro herede quid 432—3, 438. ſqq.
Gradus heredum multi 389, 347.
Gradus primus cognationis 566, 124.
——— ſecundus, *ibid.*
——— tertius . . . 125.
——— quartus 567, 127.
——— quintus 568, 130.
——— ſextus, 569, 132.
Græca an JCto diſcenda 1068. & not. 1136. in fin. & pagg. ſqq.
Græco-barbara lingua in JCtis 1059. & 1068.
Grammatici quinam 196. *r.*
Gubernatur Reſp. 9. *l.*

H.

HAbitatio quid 265, 97.
Habitationis jus 280, 124.
Habitatoris ædium, unde alicui nocitum eſt &c. mulcta 780—1. 110. ſqq.
Hereditas quid, 262, 93.
——— *redire* dicitur 149, *c.*
——— in duodecim uncias &c. dividi ſolet 382, 332. ſqq.
——— duplex ex uno teſtamento 399, 365—6.
——— jacens defuncti, non heredis, perſonam obtinet 381, 329.
——— inteſtati quibus deferatur 515, 1. ſqq.
——— PRIMO ad ſuos heredes 517, 4.
——— tam remotiores quam proximos 522, 15. ſqq.
——— qui in ſtirpem partiuntur . . . 17.
——— ſuis quinam adnumerentur 517, 5. & 525, 24.
——— qua portione ad deſcendentes ex filiabus delata fuerit 532, 41. ad fin. tituli.
——— SECUNDO ad Agnatos 541, 61.
——— utriuſque ſexus 543, 67. ſqq.
——— & quidem proximos 548, 81.
——— quando his prælata ſit mater 553. ſqq.
——— quando non pereat cap. deminutione 560, 109.
——— TERTIO cognatis 562, 113. ſqq.
——— libertorum quo pertineat 575, 144. ſqq.
——— & tutela eodem ut plurimum redeunt 149, 159. & 291.
Hereditas pro rebus hereditariis 808, 4.
Hereditatis adquirendæ modi 432. *m.*
——— emtæ & vend. ſtipulat. 492, 567.
Hereditates fideicommiſſariæ vid. *Fideicomm.*
Heredum tres ſpecies 423, 415.
Heres ſolus & neceſſarius 64, 105.
——— princeps quando eſſe velit 414—5. cum not.
Heres pro Domino 433, 439. cum not. *p.* & *r.*
Heredes qui recte inſtituantur 377, 319.
——— voluntarii & neceſſarii 379, 324. 423, 415. ſqq.
——— extranei ſ. voluntarii 426, 424. 429, 432.
——— ſui hodie non ſunt neceſſarii 426, 423.
——— ſui *immiſcent* ſe hereditati aut *abſtinent*: extranei *adeunt* eam aut *repudiant* 429, 432.
——— quot ſcribi poſſint 382, 331.
——— multi quomodo hereditatem dividant 384, 336. ſqq.
——— ſine parte ſcripti, quomodo *ibid.*
——— ex certa parte 385, 339. ſqq.
——— ſub condit. & pure ſcribuntur 387, 343.
——— non ad tempus nec ex tempore *ibid.*
——— quomodo ſubſtituantur 389, 347.
Heredis capacitas quo tempore ſpectetur 427, 426. ſqq.
——— nomen ſemel infixum ægre in alium tranſit 396, 359. 430, 443. 491, 566. 521, 14.
Hieme conventus agebantur 70, 118. ſqq.
Homo non eſt in fructu 246, 67.
Homines naturali jure pares 51, 82.
——— jure gentium triplices, *ibid.*
——— ſui vel alieni juris 79, 137. ſqq.
——— ſui juris triplices 136, 247.
Homicida capite plectitur 15. *r.*
Homicidarum pœna 919, 412.
Honorarium jus *vide* Jus.
Honorariæ obligationes 615, 237.
Hortenſius Senatum ac plebem in concordiam egit 26, 38. ſqq.
Hoſtium captorum & corpora & bona victoris ſunt 224, 31.
Hypothecaria actio 794, 139.
Hypotheca & pignus differunt 796, 142.

I.

IGnorantia juſta excuſat 704, 428.
Ignotus recte heres ſcribitur 388, 346.
Illuſtres qui 1056.
Illuſtrium circa injuriarum actionem privilegium 777, 105.
Immixtio eſt heredis ſui 429, 432.
Immortalitas generis procreationi & ſucceſſioni debetur 14. *k.*
Immunitas *vide* Privilegium.
Imperator *vide* Princeps.

Improbus & inteſtabilis quis 338, 243.
Impubes quatenus recte ſtipuletur 650, 313. ſqq.
——— tripliciter dividitur 651, 314.
——— *adde* Pupillus.
Impuberis adrogatio 113—4.
In cum ablat. pro accuſ. 136. *f.*
Inæſtimabilis res libertas 76, 130.
Incerta perſona quænam 462, 502.
——— ei olim legari nequibat *ibid.*
——— tutor nec hodie datur 464, 507.
Incorporales res 262, 92. ſqq.
Indebiti ſoluti condictio 711, 445.
——— quibus non detur 712, 446. ſqq.
Induxit & *introduxit* quid differant 275. *x.*
Infanti matris calamitas non nocet, 48, 76. ſqq.
Infitians in quibus caſibus duplum ſolvat 712—3, 446. ſqq. 816, 180. ſqq.
Ingenuitas ἀτομος eſt 52, 83.
Ingenuus quis 47, 75.
Ingenuo non nocet manumiſſio, 49, 78. ſqq.
Ingenuis vivis potius quam mortuis favetur 426, 423.
Ingratus amittit donata 300, 169. ſqq.
Injuriæ vocabulum polyſemon 768, 87—8.
——— pro contumelia ſumtum vel facto fit vel verbo 769, 89.
——— patimur injuriam & per nos & per alios 771, 92.
——— an per ſervos . . . 93. ſqq.
——— pœna ex XII. Tabb. 773, 97.
——— prætoria 774, 99.
——— ex L. Cornelia 775, 101.
——— atrox injuria unde æſtimetur 776, 102. ſqq.
——— injuriarum agi poteſt vel criminaliter vel civiliter 777, 104.
——— an per procuratorem . . . 105.
——— diſſimulatione exſtinguitur 778, 106.
Inofficioſum teſtamentum 415, 400.
Inquiſitio in tutorem quid 140, 254. 166, 304. 182—3.
Inſcriptiones titulorum *vide* Rubrica.
Inſtitor quis 840, 235.
Inſtitui heredes quinam poſſint 377, 319.
Inſtitutio ſola ſervum proprium facit liberum 66, 108.
Inſtitutiones Juſtin. quid 6. l. 7. t. 8. b. e.
Inſtituta & Inſtitutiones differunt. 1. *b.*
Inſtrumentum agri quid 452, 480.
Inſula marina fit occupantis 226, 35.
——— fluviatilis cujuſnam fit? 227, 35—6.
Interdictum quid 889, 350. unde dictum 894, 355.
——— I. Diviſio in prohibitoria 891, 351.
——— reſtitutoria 893, 353.
——— exhibitoria . . . 354.
II. Diviſio: Adipiſc. poſſeſſ. 894, 356.
——— Retinendæ 897, 362.
——— Recuperandæ 901, 371.
III. Diviſio: Simplicia 902, 375.
——— Duplicia 903, 376.
——— Quorum bonorum 894, 357.
Salvianum 896, 361.
Uti poſſidetis & utrubi 897, 362. 898, 365—7. 903, 376. ſqq.
Unde vi 901, 371.
in utiles actiones converſa ſunt interdicta 904, 379.
Inteſtabilis quiſnam 338, 243.
Inteſtatus eſt vel facto vel jure 516, 2.
Inteſtati hereditas vid. *Hereditas.*
Invecta & illata, quæ ſint 944.
Inventarii beneficium 431, 436.
Inventi theſauri jus 247, 50. ſqq.
Inventio naturalis adquirendi modus 218, 231.
Invitis ſubditis Princeps bene facit, 83, 145.
Inundationis quodnam jus 229, 39.
Iter quid 265, 98. & toto Excurſu XIX. pag. 1226.
Judex omnis, non pedaneus modo, reſponſis prud. ſtare debet 40. *h.*
Judicis officium 910, 391.
——— eſt ad certam quantitatem condemnare 823, 198.
——— male judicantis pœna 778—9.
Judiciorum peſtes, 33. *t.*
Judicia diviſoria 809, 167. ſqq.
——— publica ut a privatis differant 917, 406.
——— capitalia aut minus 918, 409.
Julianus Anteceſſor laudatur 5. *g.*
Julius Sabinus in ſervos ſævus 81, 140. ſqq.
Jus naturale cum exemplis 12, 17. ſqq.
Jus naturale an brutis commune 14. *o.*
Jure naturæ omnes liberi ac pares ſunt 51, 82.
Jus gentium cum exemplis 15, 20. ſqq.
——— divina providentia conſtitutum 41, 66. cum not. *p.*
——— tria hominum genera induxit 51, 82.
——— immutabile 41, 66.
Jus civile cum exemplis 16, 21. ſqq. quid proprie 601, 206.
Juris civ. & gent. differentia 18, 25—20, 28.
Juris civilis objecta tria 43, 68.
Jus civile olim penes Pontifices 38. *x.*
——— pro XII. Tabb. 371. in not. 588. *f.*
——— quomodo mutetur 42, 66. cum notis.
——— a Prætore corrigitur, emendatur, confirmatur 588, 172. 590, 178.
Jus privatum & publicum 12, 16.
——— unde collectum, *ibid.*
Juris ſcripti & non ſcripti origo 41, 65.
Juris ſcripti ſex ſpecies 21, 29. ſqq. 40, 64.
Jus non ſcriptum 40-41, 64.
Jus honorarium quid 37, 61.
Jus vel certum vel dubium 39. *c.*
Jure pleno dominus 59, 95.
Juris præcepta 11, 16.
Juris ſui vel alieni 79, 137. ſqq.
Jura redduntur & reguntur 3. *t. cum Addendis.*
Juris diſcendi methodus 10, 14. ſqq.
Juriſconſulti unde dicti, 40, 63.
——— *adde* Prudentes.

Juriſprudentia defin. 10, 13.
——— media quænam 545. y.
ex Jurejurando in factum actio 799, 148. & 151.
Juſtitia defin. 10, 13.
Juſtitiam tria corrumpunt 33, 55.
Juſtiniani res geſtæ. 3, 2.
——— legumlatio 3, 3. ſqq.
Juſtinianus leges temere immutavit 42. s.

L.

LAcedæmonii jure non ſcripto utebantur. 41, 65.
——— peregrinos expellebant 17, 23.
Latino-græcus ſermo 1059. & 1068.
Latini Juniani, quinam? 54, 86. 62, 101.
——— a quo ſublati 57, 91.
Legandi liberrima ex Tabb. XII. licentia 480, 541.
——— quibus legibus coërcita, 481, 541. ſqq.
Legatum quid 435, 442. etymologia 433-4. not. *a.*
——— quadruplex olim cap. 443. immo quintuplex 495, 574.
——— per vindicationem 435, 444.
——— per damnationem 436, 445.
——— ſinendi modo, *ibid.*
——— per præceptionem 436, 446.
——— fideicommiſſo exæquatum 438, 448. 473, 530.
——— rei alienæ 439, 450. ſqq.
——— rei oppigneratæ 441, 454. 446, 467.
——— rei naſcituræ 443, 459.
——— conjunctim vel disjunctim fit 460.
——— rei propriæ 445, 464.
——— rei alienatæ 446, 466—8.
——— liberationis 447, 468.
——— debiti 448, 470. ſqq.
——— dotis 450, 474.
——— ſervi poſt manumiſſi 476. ſqq.
——— ſervæ cum natis 451, 478.
——— ſervi cum peculio 453, 481.
——— agri cum inſtrumento 482.
——— gregis. *ibid.*
——— domus 454, 483.
——— peculii 484 & 456, 487. ſqq.
——— quando deferatur ac cedat 454, 484. ſqq.
——— quando ad heredes transmittatur, *ibid.*
——— rerum incorporalium 458, 495.
——— generis 459, 496.
——— optionis . . . 497. ſqq.
——— quibus legari poſſit 461, 500.
——— non incertis olim perſonis 462, 502.
——— nec alieno poſtumo. 463, 505.
——— non perit falſa demonſtratione vel cauſa 465—7, 509. ſqq.
——— ſervo heredis relictum 468, 515. ſqq.
——— conditionale 518. ſqq.
——— hujus & pœnæ nomine differentia 476-7. not.
——— purum ſubjacet regulæ Caton. 519.
——— domino ſervi relictum 470, 520.
——— ante heredis inſtitutionem hodie valet 471, 524. ſqq.
——— item poſt mortem heredis 472, 527. ſqq.
——— item pridie mortem 473, 529. ſqq.
——— pœnæ nomine quid 473, 531. ſqq.
——— cur olim non valuerit 475, 533.
——— hodie permittitur 476, 536. ſqq.
——— niſi probroſum quid jubeatur *ibid.*
——— quomodo adimatur aut transferatur 478—9, 539.
——— indebitum quo caſu non repetatur 713, 448. ſqq.
Legatarii adv. heredem actio 710, 443.
Legatarius partiarius quis 495, 574.
Legatorum cautio 640, 290.
Legitima hereditas vid. *Hered. inteſtati.*
——— portio quanta 422, 414. & not.
——— tutela 148-163.
Legitimatio per curiam 107, 190.
——— per matrimonium *ibid.*
Legitime facta legitime ſubvertenda 413, 397.
Legis vocabulum generale 22, 31. 24. x. 35. *a.*
——— ſpeciale 22, 31. 25, 36. 26, 37, 27, 39.
Lex ab jure civili qui differat 601, 206.
— majora indulgens, minora prohibens, ridicula eſt 75, 129.
Legem *ferre* & *condere* diff. 35. *a.*
in Legiſlatione quæ vitia 4, 4.
Legibus legem dicit Princeps 3. *t.*
Legumlatores ſex apud Rom. 21, 30. ſqq.
Leges annales obſcuræ 37. *m.*
Lex Aelia Sentia 54, 86. & 63, 102. ſqq.
——— vetuſtior quam Caninia 77. *p.*
——— Aquilia trium capitum 753, 58. *not.* 930. not. 9. & 1101.
——— quid primo ſanxerit, *ibid.* & ſqq.
——— quis teneatur aut non, 756, 63. ſqq.
——— pœnalem habet actionem 760, 71.
——— omnem cauſam comprehendit . . . 72.
——— concurrit cum aliis actr. 761, 76.
——— ſecundum caput obſoletum 762, 76.
——— tertium quid ſanxerit . . . 77.
——— differentiæ primi & tertii capitis 764, 80. ſqq.
——— directa quæ ſit actio 766, 83.
——— quænam utilis . . . 84-5.
——— quæ in factum 767, 86.
——— a quo & quando lata 765, 82. & not.
——— Atilia vel Atinia 164, 300. & 285. *s.*
——— Cornelia de captivis 364, 290.
——— de falſis ſ. teſtamentaria 923, 418.
——— de ſicariis . . . 412.
——— Fabia de plagiariis, *ibid.*
——— Falcidia 482, 545. ſqq.
——— in ſingulis heredibus obſervanda 483, 546. ſqq.
——— quo tempore bona defuncti computet 484, 549. ſqq.
——— nonniſi purum patrimonium ſpectat 486, 555. ſqq.

Lex Falc. quando lata 480. not. *a.*
——— Furia Caninia recentior quam Ælia 77. *p.*
——— cur abolita 78, 133-4.
——— Furia de teſtamentis 481, 543.
——— Hortenſia 27. *k.*
——— Hoſtilia quid ſanxerit 862, 286.
——— Julia de vi priv. & publ. 902, 373. 924, 419.
——— majeſtatis 918, 410.
——— de adulteriis 919, 411.
——— de peculatu 924, 420.
——— de ambitu, de repet. de annona, de reſiduis 925, 421. ſqq.
——— de prædio dotali 307, 182. ſqq.
——— Julia & Plautia 285, 134.
——— Julia & Titia 164, 300.
——— an una fuerit an duæ, Excurſu XII.
——— Julia Velleja 371, 306.
——— Junia Norbana 54, 86. 584, 164-5.
——— Papia de juribus patroni 579, 153.
——— Pompeja de parricidiis 921, 415.
——— Publilia quando lata 27. *h.*
——— Regia 31, 50.
——— Regiæ leges ſublatæ 148. *b.*
——— XII. Tabb. vide *Tabulæ.*
——— Valeria triplex 26. *d.*
——— Voconia de teſtamentis 482, 544.
Liberi ſunt ingenui vel libertini 46. fin. 47, *pr.*
Libera liberum parit 47, 76. ſqq.
Liber pro filio, ſingulariter 318. *k.*
Liberi dicuntur omnes deſcendentes 122, 218.
——— qui & quot, a tutela vel cura excuſent 188, 341.
——— paternorum bonorum qs. domini 425, 422. cum not.
——— quinam aut heredes ſcribendi aut exheredandi 365, 292 ſqq.
——— quinam præteriti adcreſcant 365, 294.
Libertas quid 43, 70. & not. *i.*
——— res inæſtimabilis 76, 130.
Libertatis ſummus favor 304, 180.
Libertas vel directa vel precaria ſive fideicommiſſaria 143, 261.
Libertatum cauſa bona addicuntur 603, 212.
Libertus & Libertinus 50. not. *b.*
Libertinus quis 50, 80.
Libertinitas olim triplex 53, 86. ſqq. 62, 100. & 101.
——— hodie *ατομος* & *μονοειδης* 52, 83. 56, 90. 62, 101.
Libertus centenarius quis 580, 155.
Libertorum hereditas ad quos perveniat 576, 144. ſqq.
Liberti quis tutor? 157, 287. ſqq.
——— quibus adſignentur 585, 168. ſqq.
Libertina Senatori nubere nequit 74, 126.
Litteras neſcire, quid 194. *h.*
Litterarum obligatio priſca 668, 351, ſqq.
——— nova 670, 354. ſqq.
Litus quid 210, 5. publicum eſt 212, 7.
Locatio conductio quando contrahatur 683, 380.
Locatio quas actiones pariat . . . 381.
——— iiſdem regulis gaudet quibus emtio, *ibid.*
——— quid ſi merces in alterius arbitrium ſit collata 684, 382.
——— diverſa a permutatione 685, 384. ſqq.
——— & ab emphyteuſi 686, 387.
——— quid a conductore deſideret 688, 392.
——— ad heredem tranſit 689, 393.
Lucrum quomodo inter ſocios dividatur 690. ſqq.
——— quid comprehendat 739, 30.
Lucrativæ cauſæ in eadem re duæ non concurrunt 442, 457. ſqq.

M.

Macedonis patricidæ hiſtoria 849, 259.
Magiſter an idem qui *doctor* 1057.
Magiſter bonorum quinam 610, 229. & not.
Magiſtratus ſuſpicionibus ſubjacet 33, 55.
——— cur nonniſi edicto jus conſtituat 33, 54. ſqq. 34. *y.*
Majeſtas quid Græcis. 1. *d.*
Majeſtatis crimen 918, 410.
Major XVII. annis pro aliis recte poſtulat 76, 131.
——— ſervos recte manumittit *ibid.*
Maleficium *vide* Delictum.
Mancipia unde dicantur 45, 72.
Mandatum quotuplex 696, 410. ſqq.
——— non contrahitur ex conſilio 699, 417. ſqq.
——— nec quod contra bonos mores fit 700, 420.
——— ad quid obliget mandatarium 701, 421.
——— quomodo diſſolvatur 702. ſqq.
——— ſuſcipere nemo cogitur 704. 429.
——— in diem & ſub conditione 705, 431.
——— gratuitum eſſe debet . . . 432.
Manumiſſio quid 51, 81.
——— variis fit modis, 52, 84.
——— naturalis vel legitima 58, 93.
——— naturalis triplex 60, 98.
——— legitima triplex 59, 95.
——— vindicta, quid 59, 96.
——— cenſu 60, 97.
——— teſtamento 60, 98.
——— inter amicos *ibid.*
——— per menſam 61, 98.
——— per epiſtolam *ibid.*
——— omni loco & tempore procedit 53, 85.
——— non omni domino licita 63, 102.
——— ſummum eſt præmium 51. *k.* 68, 114. 76, 130. 424, 419.
——— in fraudem creditorum 63, 102. & 109. ſqq.
——— ingenuo non nocet, 49, 78. ſqq.
——— matrimonii cauſa 74, 126.
——— procuratoris habendi cauſa *ibid.*
Manumiſſionis cauſa ſemel probata non retractatur 74, 127.
Manumittendi juſtæ cauſæ 72, 122. ſqq.

Manumittere an poſſit XX. annis minor 69, 116. ſqq.
Mare & litus maris publica ſunt 210, 4. cum not.
Mares puberes, quinam 87, 151.
Mater pro *patria* 183. *n.*
Mater ad legitimam ſucceſſionem quando vocata ſit 553, 93.
Matris calumnitas partui non nocet, 48, 76. ſqq.
Matertera adoptiva quomodo fiat 99, 174.
——— magna, quæ 97, 171.
Materteram adoptivam ducere poſſum 97, 170. 99, 173.
Materiæ dominus an ſpeciei factæ maneat dominus 229, 40. ſqq.
Matrimonium pro uxore 90. *q.*
Matrimonium an brutis tribuatur 13. *h.*
Media Juriſprudentia quænam 545. *y.*
Mediaſtinus differt ab homine medii actus 774—5. *s.*
Meum *vide* Noſtrum.
Miles ſurdus aut mutus cur militare amplius nequeat, 352, 268.
——— & teſtatus & inteſtatus decedere poteſt 384, 335.
Militare teſtamentum 346, 260.
Militia excuſat a tutela & cura 196, 356.
Militis in præteritione liberorum licentia 375, 316.
Minor pro pupillo 311. *y.*
Minor 20. annis an manumittat 69, 116. ſqq. 75, 128. ſqq.
Minus licet, cui plus licet 75, 128—9.
Miſericordiæ ara Athenis 18, 24.
Miſſilium rerum jus 257—8.
Miſſorium quid 256. not.
Modi adquirendi dominii, vid. *Adquir.*
Mœnium fabuloſa origo 217, 16.
Morienti debet licere quod viventi 78, 134.
Mulier an adoptare poſſit 119, 212.
Mulierum natura fragilis 309, 185. not. *h.*
Mutui definitio 310, 189. & 616, 239.
——— in quibus rebus conſiſtat 311, 191. & 617, 241.
——— unde dictum . . . 242.
——— quam actionem pariat *ibid.*
——— quid a commodato differat 619, 246.
in Mutuo a pupillo dato quid juris 312, 193. ſqq.
Mutus quis dicatur 363, 288.
——— cur a militia removeatur 352, 268.

N.

NAturale jus *vide* Jus N.
Naturales dicuntur etiam extra concubinatum nati 106—7. *k.*
Naturalis rerum adquiſitio 218, 18. ſqq.
——— quaterdecuplex 260, 88. 325, 223.
Neceſſarii heredes 379, 324. 390, 347. 423, 416. ſqq.
Negatoria actio 786, 121. ſqq.
Negotiorum geſtorum actio duplex 707, 435. ſqq.
Nomen quid 465, 508.
Nomina rebus convenire oportet 302, 175.
Noſter qui dicatur 1048—9.
Noſtrum quoque eſt, cujus uſumfructum alius habet 378, 321.
——— non eſt, cujus ſolum uſumfr. habemus 379, 323.
Novationis effectus 721, 465. ſqq.
——— quando fiat 724, 471.
Noverca, quæ 102, 179.
Noxa & *noxia*, qui differant 853, 265.
Noxa caput ſequitur 854, 269.
Nullius res 213, 8.
Nuptiæ quid 86, 149.
——— & matrimonium differunt 85. *e.*
——— non ſunt actus legitimus 86. *k.*
——— quorum parentum conſenſum requirant 88, 152. ſqq.
——— in linea recta prohibitæ 93, 164.
——— linea obliqua partim prohibitæ, partim conceſſæ 94, 165. ſqq.
——— conſobrinorum an vetitæ 96, 169. vid. totum Excurſum X.
——— inter adfines partim vetantur 100, 175.
——— inter adoptivos partim prohibitæ, partim conceſſæ 93, 164. 94, 165. ſqq.
——— cum matertera adoptiva, non cum amita adopt. licitæ 97, 170. 98, 171.
——— non nuptiæ 104. *b.*
——— duplices capitaliter puniuntur 101, 178. 102, 180.
Nuptiarum illicitarum pœnæ 105, 186. ſqq.
Nuptias juſtas qui contrahant 87, 151.
in Nuptiis juſtis tempus conceptionis ſpectatur 135.
——— honeſtas ſpectanda 104, 183.
Nurus quænam 100, 175.

O.

OBæratus quinam 63, 103.
Obligatio quid ſit 263, 93. & 614, 236.
——— vel civilis vel prætoria . . . 237.
——— I. ex contractu quadruplex 615, 238.
——— (1) re 616, 239.
——— (2) verbis 622, 253.
——— (3) litteris 668, 351.
——— (4) conſenſu 671, 358. quadruplex, *ibid.*
——— II. quaſi ex contractu 707, 434.
——— (1) negotiorum geſtorum . . . 435.
——— (2) tutelæ 709, 439.
——— (3) communio rei . . . 441.
——— (4) ——— hereditatis 710, 442.
——— (5) indebiti ſoluti 711, 444.
——— III. ex delicto 726, 1.
——— (1) Furti 727, 3.
——— (2) Bonorum raptorum 746, 47.
——— (3) Damni injuria dati 753, 58.
——— (4) Injuriarum 768, 87.
——— IV quaſi ex delicto 778, 107.
——— (1) Judicis, *ibid.*

——— (2) & (3) habitatoris 780, 140.
——— (4) exercitoris 781, 115.
——— naturalis vel civilis &c. 663, 339. ſqq.
——— per quas perſ. adquiratur 714, 450.
——— quibus modis tollitur 717, 455.
Obligationes actionum matres 613, 235.
Occupatio rerum naturalis 218, 18. ſqq.
Operæ ſervorum ex operis ſuis, quid 321, 214.
Opes *vide* Patrimonium.
Opinio & ſententia an eadem 39. *c. d.*
Opinio JCti defin. 40, 63.
——— de facultatibus noſtris nimia ſolet eſſe 68, 115.
Oppignero *vide* Pignus.
Optionis legatum 459, 497.
Oſtendere i. facere 9. *i*
Oſtorii nomen vindicatum 587. *m.*

P.

PAganus teſtatus & inteſtatus decedere nequit 384, 334.
Pandectæ quid 4. *a.* 7, 9.
Paraphraſis quid 1035—6. & 1059. not. 28.
Parentes dicuntur omnes adſcendentes 122, 218.
Parentum tutela 160, 292.
Parricidarum pœna 921, 415.
Pars pro ſemiſſe 393. not. *s.*
Partitio, quintum legati genus 495, 574.
——— num univ. an partic. not. *e.*
Partus ancillæ non ſunt in fructu 246, 67.
——— *vid* Infans vel Mater.
Patrem non habent ex illicitis nuptiis nati 105, 187.
Patriæ poteſtatis origo 426. *m.*
Patria poteſtas quibus modis ſolvitur 121. ſqq.
Patrifamilias omnia olim per liberos adquirebantur 317, 205.
——— quid Juſtin. ſanxerit 206. ſqq.
——— quid juris in bonis emancipandi retineat 318, 208—9.
Patriciatus ſolus ſolvit patria poteſtate jure Inſtit. 125—6. coll. not. *z.*
Patrimonium purum quid 486, 555. ſqq.
Patrimonii proprii ſpes ſæpe nimia 68, 115.
Patronorum tutela 157, 287.
——— jura in bonis liberti defuncti 576, 146. ſqq.
Patronus quibus libertos adſignare poſſit 585, 168. ſqq.
Patrueles in capita ſuccedunt 548. *g.*
Pauliana actio 793, 138.
Pauperies quid 859, 280.
Pecudum numero, quid 753, 60.
Peculatoris pœna 924, 420.
Peculium quid 844, 243. ſqq.
——— quid contineat 457, 492. ſqq.
Peculii caſtrenſis & pagani differentiæ 359, 281.
de Peculio caſtr. & quaſi caſtrenſi licet teſtari 356, 276. 358, 280.
de Peculio actio 799, 148. & 150.
Pecunia non æſtimatur 275, 115.
——— quid comprehendat 208, not. *a.*
Pegaſiani SCti origo & jura 494, 572. ſqq.
——— abolitio per Juſtin. 499, 583. ſqq.
Peregrinos expellebat Sparta 17, 23.
——— alliciebant Athenæ 18, 24.
Periculum ad emtorem tranſit 680, 373.
Permutatio diverſa ab emtione 679, 371.
——— & a locatione 685, 384.
Perſonarum ſumma diviſio 43, 70.
Picturæ in aliena materia jus 242, 61.
Pignerari prædium dotale nequit 307, 183.
Pigneratitia actio 621, 251.
Pignus & hypotheca differunt 796, 142.
——— a creditore quando recte alienetur 309, 186. ſqq.
Pius, *Titus* & *Tiberius* confuſa 593—4. not.
Plagii pœna 925, 421.
Plantarum in alieno ſolo jus 239, 57. ſqq.
Plebis a Senatu diſceſſio 24, 35. ſqq.
Plebiſciti cauſa & origo 26, 37.
Plebiſcitum defin. 23, 32.
Plebs defin. 22, 32.
Plus cui licet, ei minus licet 75, 128—9.
Plus petitionis jura 823, 199.
—— quot modis fiat 825, 204.
—— pœna nova 882, 332.
Pœna infitiantis 712—3, 446. ſqq.
——— ſtipulationi inſerta quid efficiat 657, 327.
——— temere litigantium 905, 380.
Pœnæ capitales & minus 918, 409.
——— variorum delictorum 410. ſqq.
——— nomine nec legatum nec hereditas olim valebat 473—8, 531. ſqq.
Pœnales actiones 806, 160. ſqq.
Pontifices juris civilis arbitri 38. *x.*
Populus defin. 22, 30.
Populi & plebis differ. 23, 33.
Populus pro *plebe* 23 *r.*
Portio legitima quanta 422, 414. & not.
Poſſeſſio & qs. quid 323, 218. & 889, 347.
——— pro herede 895, 358.
——— pro poſſeſſore, 896, 359.
——— poſſeſſionis commodum 897, 364.
——— per quos poſſideamus 899, 368.
——— quomodo adquiratur, retineatur & amittatur poſſeſſio, *ibid.* & ſqq.
——— quotuplex ſit, tabula oſtendit 900. *not.*
——— longi temporis 283, 131.
——— bonorum vide *Bonorum poſſ.*
Poſſeſſionem recte adquiſitam vel dominium vel uſucapio ſequitur 325, 221.
Poſſidere & *tenere* differunt 720, 462.
Poſſeſſum vi, quid 289, 45. ſqq.
Poſtliminium quid 126—9.
Poſtremus idem aliquando qui primus 156. *x.*
Poſtumis teſtamento præteritis quid juris 367, 298. ſqq.
Poſtumus quiſnam 139, 253. & 367. *p.*
——— ſæpe pro jam nato eſt, *ibid.*
——— alienus quiſnam 463, 505.

Poſtumo olim legari non poterat 463, 505.
Poſtumus heres inſtitui poterat 464, 507.
Poteſtas, quid 80, 138.
——— in ſervos quanta 80, 138. ſqq.
——— in ſervos illibata eſſe debet 83, 146.
——— in ſervos juris gentium 80, 138.
——— in liberos juris civilis 86, 149.
——— patria quanta 86. *l.*
——— origo 426. *m.*
——— in quoſnam liberos 85, 148. 86, 150.
Poteſtatem furioſus retinet 88, 153.
Prædia dotalia Italica cur alio jure quam provincialia gaudeant 307. not. *c.*
——— ſtipendiaria & tributaria 251, 75. ſqq.
Præjudicium quid 802, 154. & not.
Præjudiciales actiones, *ibid.*
Prænomen quid 465, 508.
Præſumitur interrogatio ex reſponſione 656, 324.
——— actum, quod ſcriptum eſt 653, 318. & 668, 350.
Præteritio liberorum in teſtamento 365, 292. ſqq.
Præteriti liberi de inoff. teſt. agere poſſunt 416, 402.
Prætextatus &—ta quinam 778, 91.
Prætor unde dictus 35—6, 58.
——— jus civile vel corrigit vel impugnat vel confirmat 588, 172. 590, 178.
——— fideicommiſſarius 490, 563.
——— peregrinus 36, 58. & 1081. ſqq.
——— urbanus 35, 58.
Pragmaticorum error 30. *z.*
Precaria teſtamenti verba 143, 260.
Primogenitus interdum unigenitus 156. *x.*
Primus idem aliquando, qui poſtremus, *ibid.*
Princeps defin. 28, 41. 31, 49. & 50.
——— quid Græcis 1. *c.* 2. *i.*
——— & armis & legibus decoratur 1, 1. & *N.*
——— ſubditis etiam invitis bene facit 83, 145.
——— nec gratiæ nec odio quidquam dat 33-34.
——— & bonorum & corporum noſtrorum dominus 34. princ.
——— legum dominus 3. *t.*
——— unus cur legem faciat 31, 48. ſqq.
——— cur & decreto & edicto jus condat 33, 54. ſqq.
——— quando hereditatem adgnoſcat 414, 399.
——— legibus ſolutus, tamen legibus vivit 415, 399.
Principis ira, mortis nuntius 34. *x.*
——— epitheta 9. *h.* Θεὸς 1050.
——— Conſtitutio *vide* Conſt.
Principale teſtamentum quid 402, 375.
Principalium & acceſſionum exempla, 452, 479.
Principali ſublato tollitur acceſſorium 403, 376. 452, 479.
Privilegia frumentariorum Athenis 17. *c. d.*
Privilegium illuſtrium circa injuriarum actionem 777, 105.
Privigna quæ 100, 175. 103, 182.
Procurator quomodo conſtituatur 862, 288.
Procurator quomodo agat & conveniatur 863, 290.
——— noſter nobis adquirit 324, 221.
Prodigis curator datur 179, 326.
Prodigi teſtamentum facere nequeunt 362, 287.
Promittendi correi 631, 271. Reliqua in *Stipulatio.*
Proprietas ſejuncta eſt ab uſufructu 272, 109.
Provincialia prædia cur alio jure quam Italica gaudeant 307, not. *c.*
Proximus etiam, qui ſolus 156. *x.*
Prudentes qui? 38, 62.
——— jura condunt 35. *a. fin.* 38, 62.
Prudentum auctoritas & vis 35. *a.* in fin. 38. *x.* 40, 63. cum not. *i.*
——— reſponſa duplicia 39, 62.
——— reſponſa cur Pomponius ſine ſcripto conſtitiſſe dicat 38. *x.*
Puberes quinam 87, 151.
Pubertas quomodo olim & nunc æſtimetur 173, 315. ſqq.
——— plena, quænam 115, 204.
Publicæ res 210, 5. ſqq.
Publiciana actio 791, 132. ſqq.
Pupilli tutela cognatis, bona adgnatis a Charonda committebantur 148—9. not.
Pupillis quando curator detur 172, 314. 180, 327—8.
——— quando actor aut procurator 180, 329.
Pupillus, *adde* Impubes.
Pupillus nihil recte alienat 310, 189.
——— ſine tutore alios, non ſe obligare poteſt 169, 308. ſqq.
——— mutuum non recte dat 310, 189. ſqq.
——— an debitum recte accipiat 313, 196.
——— an debitum recte ſolvat 315, 202.
——— ſolutio quomodo pupillo recte fiat 313, 198. ſqq.
——— naturaliter obligatur 664, 341.
Pupillaris ſubſtitutio 396, 360. ſqq.
——— quam cautionem requirat 399, 367. ſqq.
Pupillare teſtamentum quid 402, 375.
Purpura in veſtibus quid 232. *i.*
Purum patrimonium quid 486, 555. ſqq.

Q.

QUadrans legitimus hereditatis 421, 413.
——— ex L. Falcidia qui computandus 483, 546. ſqq.
Quarta Pegaſiana 494, 573. ſqq.
——— in re & in jure quid differant 501, 589.
——— D. Pii 114, 201.
Quaſi delicta 778. uſque ad 782.
——— poſtumi 369, 303.
——— traditio 256, 82. ſqq.
——— uſusfructus 273, 111. ſqq.
Querela de inofficioſo teſtam. 416, 402.
——— quibus competat 417, 404.
Quirites unde dicti 19, 27.
——— jure Quiritum 58, 94. & 1090. ſqq.
Quotidianæ res quid 9. *g.* & Add.

R.

RAptorum vi bonorum actio 747, 47.
——— quanta sit pœna . . . . . 48—9.
——— an levius quam furtum puniatur 748—9. cum not.
——— quis non committat 749, 51.
——— qui rem qs. suam rapit, quomodo puniatur 750, 52.
——— quis agere possit 751—2.
Receptitia actio 797, 145. sqq.
Recuperatores quinam 71, 119. sqq.
Redire hereditas dicitur 149. *c.*
Regula Catoniana 469, 519.
Relegati retinent jura civium 124—5.
Religiosa res 214, 12.
Renuntiatio societatis quid efficiat 692, 402. sqq.
Repetundarum rei pœna 925, 422.
Replicatio quid 885, 339.
——— eliditur duplicatione &c. 886, 342.
Repudiatio est heredis volunt. 429, 432.
Res quid JCtis notet 207—8. *a.*
Rerum divisio 209, 3. sqq.
——— adquisitio civilis 281, 126.
Res mea quid significet THo 321. *d.*
——— ex re mea, quid 321, 213.
Res corporales & incorp. 262, 92. sqq.
Res quotidianæ quid. 9. *g.*
Rei amissæ & derelictæ differ. 258, 84—5.
Resp. *gubernatur* 9. *l.*
Respublica & *res publica* distinguuntur 190. *q.*
Reipub. interest, ne quis re sua abutatur 83, 145.
Rei stipulandi & promittendi plures 631, 271.
Responsa Prudentum *vide* Pr.
Restituere plus quam accepimus non cogimur 506, 603.
Rex *vide* Princeps.
Ripæ usus publicus 211, 6.
Rogatio i. e. *lex* 23. *o.*
Roma duplex 186, *b.* item 869, *d.* & *e.*
Rubricæ titulorum Græcæ non sunt Theophili.... 1. *a.* & Exc. VI. pag. 1175.
Ruptum, generale vocabulum 763, 78.

S.

SAbinianorum & Proculianorum disputatio de permutatione & emtione, 678—9.
——— circa mandatum. 701, 422.
Sacerdos quadragenarius esse debebat, 36, 59.
Sacræ res 213, 9.
Sævitia in servos punitur 80, 139. sqq.
Salvianum interdictum unde nomen habeat 1043.
Sanctæ res 216, 15.
Sanctio legis quid 216—7.
Satisdant tutor & curator 181, 330.
Satisdatio litigantium antiqua & nova 864, 291. sqq.
——— judicatum solvi 292.
——— ratam rem &c. 865, 294. sqq.
Scripti sine parte heredes, quam portionem accipiant 384, 336. sqq.
——— ex certa parte, quam 385, 339.
——— ad tempus aut ex tempore 387, 343.
——— sub condit. impossibili . . . 344.
Scripturæ in aliena materia jus 241, 60.
Secessio plebis a Senatu 24, 35. sqq. 37, 60. 765, 82. cum not.
Secundum an *contra* usquam significet 589. *h.*
Sedes vel sedeta, quid 348—9. not.
Sedes & *ædes* confusa 348. *h.*
Senator libertinam ducere nequit 74, 126.
Senatus defin. 23, 34.
Senatusconsultum defin. 24, 34.
——— causa & origo 24, 35. sqq.
——— Claudianum 611, 232.
——— sublatum ab Just. 612, 233.
——— Claudianum de adsignandis libertis 587, 171.
——— Largianum 584, 164.
——— sublatum ab Justin. 585, 167.
——— Macedonianum 849, 259.
——— Orphitianum 559, 107.
——— Pegasianum 494, 572. sqq.
——— Sabinianum quale 529, 36. & 1097. sqq.
——— ab Justiniano sublatum 531, 39.
——— Tertullianum 553, 93.
——— Trebelliani origo & jura 493, 570. sqq.
Sententia JCti defin. 39, 62.
——— & opinio an eadem 39. *c. d.*
——— certam quantitatem continere debet 823, 198.
Sequens pro secundus s. alter 805—6. *k.*
Servarum partus non est in fructu 246, 67.
Serviana & qs. actio 794, 139.
Serviens bona fide quid sibi, quid qs. domino adquirat 322, 216.
Servitus urbana & rustica quid 264, 96. 270, 104.
Servitutes ædium quænam 268, 101.
——— quomodo constituantur 270, 105.
Servitus quid 44, 71.
——— naturæ contraria 20, 28.
——— justa & legitima quid differat 50, 80.
Servi unde dicti 45, 72.
——— aut nascuntur aut fiunt 45, 73.
Servorum conditio ἀτομώτερα 46, 74. & 52, 83.
Servus filii, parens esse potest &c. 72, 122. sqq.
——— adoptatus fit liber 120, 215.
——— sola domini institutione liber fit 66, 108.
——— domino omnia adquirit 80, 138.
——— ex domino personatur 380—1, 327—8.
——— hereditarius quis, & cui adquirat 381, 328—9. & 634, 276.
——— communis cui 382, 331. & 715, 453.

Servus communis ab uno dominorum hodie liber poteſt fieri 304, 179.
——— domino etiam nolenti adquirit præter hereditatem 320, 210.
——— ordinarius & vicarius 451, 478. 845, 246. ſqq.
——— heres eſt neceſſarius 423, 416. ſqq.
Servi noſtri & alieni quomodo heredes recte inſtituantur 377, 319. ſqq.
——— quibus hereditatem adquirant 379, 324. ſqq.
——— ad aras, ad ſtatuas &c. confugiebant 81, 140.
——— ſæviter tractari prohibentur 80, 139. ſqq.
——— quinam recte tutores dentur 141. ſqq.
——— corrupti actio 734, 18. ſqq. 811, 172.
Seſtertios mille aureo uno taxat Juſtin. 580, 155.
Severus & Verus confuſa 192—3. not.
Sica quid 921, 414.
Sicariorum pœna 919, 412.
Societas univerſalis aut ſpecialis 689, 394.
——— quomodo lucrum & damnum partiatur 690. ſqq.
——— quæve pacta admittat *ibid.*
——— quouſque conſiſtat 692, 402.
——— quouſque noceat renuntianti 693, 403.
——— ſolvitur morte 694, 405.
——— & aliis modis . . . 406. ſqq.
——— quam actionem pariat 695, 408.
Socrus, quænam 102, 179.
Solidus quanti pretii 168—9. *u.*
Solo cedit ſuperficies 211, 7. 236, 50. 238, 54.
Solutio quid 717, 455. ſqq.
Spadones quinam 117, 208.
Specificationis jus 229, 40. ſqq.
Spondeo Græce dici nequit 624, 255.
Sponſa, qs. uxor: ſponſus, qs. maritus 103. *t.*
——— patris aut filii duci nequit 103, 183.
Sportularum exactio 812, 174. ſqq. & not.
Spurii patrem non habent 105, 187.
——— unde ſic dicti 105, 188.
Stipendiaria prædia, quænam 251, 75.
Stipes eſt minuta collectio 252, 76.
Stipulatio unde dicta 624, 254. & 1046. in fin.
——— hodie ſolennia verba non requirit 625, 257.
——— pura & in diem quænam 626, 258.
——— temporalis proprie non fit 627, 260—1.
——— conditionalis quænam . . . 262.
——— ——— ad heredes tranſit 628, 264.
——— locus ei poteſt inferi 629, 265.
——— in tempus præteritum qualis ſit . . . 266.
——— etiam facta admittit 630, 268.
——— cum clauſula pœnæ *ibid.*
——— duorum reorum 631, 271.
——— ſervorum 634, 276.
——— ——— ſi factum ſtipulentur 635, 279.
Stipulatio ſervorum communium quo jure . . . . 280.
——— diviſio quadruplex 637, 284.
——— (1) Judiciales *ibid.*
——— (2) Prætoriæ 639, 288.
——— (3) Conventionales 641, 293.
——— (4) Communes . . . *ibid.*
——— damni infecti 639, 288.
——— legatorum 640, 290.
——— ædilitiæ . . . 292.
——— rem pupilli ſalvam fore 641, 293.
——— ratam rem dominum habiturum 642, 295
——— inutilis variis modis 643, 297.
——— (1) ejus quod in rerum natura non eſt 643, 298.
——— (2) Rei quæ humani juris non eſt . . . . 299.
——— (3) Rei jam ſuæ . . . 300. & 660, 333.
——— (4) alieni facti 646, 305. & 659, 332.
——— (5) quid ſi extraneo ſtipuler 646, 306. ſqq. & 657, 327. ſqq.
——— (6) ob incongruum reſponſum 648, 309. & 661, 335.
——— (7) ob perſonæ unitatem 649, 311.
——— (8) cum muto, ſurdo, furioſo . . . 312.
——— (9) quatenus cum pupillo 650, 313. ſqq.
——— (10) ob conditionem impoſſib. 652, 316.
——— (11) inter abſentes . . . 317.
——— (12) poſt mortem, &c. nunc valet 654, 320.
——— (13) præpoſtera, nunc valet 655, 323.
——— (14) poſt mortem tertii valet . . . 324.
——— ſi plures res ſtipulemur 656, 325.
——— cum addita pœna . . . 657, 327.
——— pupillo, procuratori & creditori recte ſtipulamur 658—9.
——— (15) ex turpi cauſa 661, 336.
——— ſub conditione facta *ibid.*
——— in tempus collata 662, 337.
——— Aquiliana 719, 461. ſqq.
Stipulationes emtæ & vend. heredit. 492, 567.
——— partis & pro parte 496, 576.
Subſidiaria actio, qualis 185, 336. not *u.* 1199. ſqq.
Subſtitutio heredum 389, 347. ſqq.
——— vulgaris 395, 357.
——— pupillaris 396, 360.
——— quaſi pupillaris 398, 363—4.
——— vulgaris quoties locum habeat, 395, 358.
——— vulgaripupillaris 397, 361.
Subſtituitur etiam filio exheredato 401, 372.
——— & poſtumo 402, 373—4.
——— quouſque liceat 405, 380.
Subſtitutus ſervo pro libero quid capiat 392, 352. ſqq.
Succeſſio vide *Hereditas.*
Succeſſor an uſucapiat 293, 155. ſqq.
Sui vel alieni juris 79, 137.
— heredes qui ſint iiſque adnumerentur 517, 4. & ſeqq.

Sui etiam ignorantes fiunt heredes 519, 9.
— qui esse sui desinant 521, 13.
— concurrunt cum emancipatis 524, 23. sqq.
— haud amplius sunt heredes necessarii 416, 423.
Superficies solo cedit 211, 7. 236, 50. 238, 54.
Surdus quis dicatur 363, 287.
—— cur militare nequeat 352, 268.
Suspectus tutor vel cur. removetur 201, 364.

T.

TAbulæ XII. quid de tutelis sanxerint 158, 289.
——— quid de hereditate ingenuorum *ibid.*
——— quid de hered. libertorum, 159, 290.
——— eboreæ 148. *b.*
Tacens qui consentiat 98, 155.
Telum quid & unde dictum 920.
Tenere & *possidere* differunt 720, 462.
Testamentum an juris gent. 16. *z.*
——— unde dictum 328, 229.
——— quid sit 340, 248.
——— calatis comitiis 329, 231.
——— in procinctu factum 330, 232.
——— per æs & libram 331, 233. sqq.
——— Prætorium 334, 237.
——— hodiernum 335, 239.
——— quot & quos testes requirat 334, 237. sqq. 337, 242. sqq.
——— in qualibet materia 344, 257.
——— in pluribus exemplaribus 344—5.
——— nuncupativum 345—6.
——— militare 346, 260.
——— veterani militis 353, 270.
——— in quasi castrensi peculio 356, 276.
——— quibus non permissum 357, 278.
——— quomodo infirmetur 406. sqq.
——— injustum, quodnam 406, 382.
——— ruptum, quodnam 407, 384.
——— posteriori quando prius rumpatur 385—7. 398.
——— irritum, quodnam 411, 392. sqq.
——— quando reviviscat 412, 395.
——— sola voluntate non fit irritum 397.
——— quando Princeps in sui gratiam adgnoscat 414, 399.
——— invalidum quotuplex 411. in not.
——— inofficiosum 415, 400.
——— unum duas habens hereditates 399, 365-6.
——— principale & pupillare quo jure gaudeant 402—3, 375—6.
Testamenti factio quibus temporibus spectetur 427, 426. sqq.
——— quis habeat 428, 430.
——— diversa verba 142—3.
ex Testamento actio 710, 443.
Testes quot & quinam in testamentis 334, 237. sqq. 337, 242. sqq.
——— quinque, imo aliquando nullus in fideicommissis requiritur 504, 597. sqq.
——— item quinque in codicillis 514, 618.
Teste uno vel nullo miles testamentum recte facit 347, 261. cum not.
Testis domesticus quis 341, 250.
——— esse potest legatarius, non heres 343—4, 254—6.
Theodoræ laus in epigramm: 2. *m.*
Thesauri inventi jura 247, 70. sqq.
Thius & Thia, quinam 566, 125—6.
Tiberius, *Titus* & *Pius* confusa 393—4. not.
Tigni injuncti actio 237, 51. sqq.
Tignum quid 237, 52.
Titulus quid 895, 358—9.
Titulorum inscriptio *vide* Rubrica.
Traditio, naturalis adquisitionis modus 249, 792.
——— ejus requisita 249, 73.
——— quando dominium transferat 254, 80 sqq.
——— an naturale, & *datio* civile dominium transferat 306—7. not. *b.*
Trajani edictum sublatum 584—5, 166—7.
Transversa cognatio, quæ 91, 158. 149, 273.
——— duplex est 91, 159. 149, 273.
Trebelliani SCti origo & jura 493, 570. sqq.
Tribunianus, quibus honoribus functus 5. *c. d.* ej. fides 7. *y.*
Tributaria prædia, quænam 252, 77.
Tributum est grave vectigal *ibid.*
Turpium personarum exempla 417, 404. & not.
Tutela definitur 137, 248.
——— est quintuplex 177, 323, not. *b.*
——— virile officium 159, 291.
——— adgnatorum 149. sqq. 156, 286.
——— patronorum 157, 287.
——— parentum 160, 292.
——— fiduciaria 161, 293.
——— Atiliana & Juliotitiana 164 sqq.
——— dativa 164. *a.*
——— quibus modis finiatur 173, 315.
Tutelæ onus, ubi successionis commodum 149. *c* 159, 291.
——— actio duplex 709, 439. sqq.
Tutelam cognatis Charondas tribuit 148-9. not.
Tutor quis, & unde dictus 137, 249.
—— testamentarii 138, 250. sqq. 141, 255. sqq.
—— quibus dentur 138, 253. sqq. 147, 269.
—— prætorius sublatus 172, 314.
—— suspectus removetur 201, 364.
—— majorennis esse debet 146, 267. 163, 298 196, 355.
—— testamentum pro se adgnoscens, non præjudicat pupillo, & contra 420, 409. sqq.
Tutoris & Curatoris differentiæ 178, 325.
Tutorem habenti tutor non datur 180, 327.
Tutorum auctoritas 169, 308.
——— excusatio 187, 340.
——— satisdatio 181, 330.
——— suspectorum accusatio 201, 364.

V.

VAcantia bona 292, 152.
Vacatio anni 190, 346.
Veluti pro *id eſt* 23. *m.*
Venatores ſ. beſtiarii turpes perſonæ 418, 404. cum not.
Vendicatio dicitur in rem actio 805, 159.
Vendere ſervos bonis conditionibus, quid 82, 143.
Vendita a fiſco vel Imperatore 295—6.
Venditio bonorum quibus ritibus olim facta 610, 228. ſqq.
Venditio *vide* Emtio.
Verba directa vel precaria 142—3.
Verborum obligatio quænam 622, 253.
——— quas actiones pariat 623, 254.
——— ſolennia olim verba requirebat 624, 255.
——— quavis lingua recte fit 625, 256. Reliqua vide in *Stipulatio.*
Verus & Severus confuſa 192—3. not.
Veſticeps 87. *c.*
Veſtium & verus & qs. uſusfr. 273. *kk.*
Veteranus quis 340, 249.
——— ejus teſtamentum quale 353, 270.
Via quid 266-7. & toto Excurſu XIX. pag. 1226.
— publica & militaris quæ 757, 66. & not.
— vicinalis *ibid.*
Vincula & carcer quid diſtent 55. not. *i.*
Vindicius ſervus conjurationem detexit 59, 96.
Vindicta *vide* Manumiſſio.
Vinum Campanum an peſſimum 831, 218. & not.
Vi bonorum raptorum actio, vid. *Rapt.*
Vi poſſeſſa quænam 289, 45. ſqq.
Vitæ calamitas tolerabilior quam ignominia poſt mortem 64, 103.
Vitium uſucapioni obſtans qui tollatur 291, 150.
Vivorum favor major quam mortuorum 426, 423.
Unciarum adpellatio 382—3.
Univerſitatis res 212, 8.
Voluntarii heredes quinam 429, 432.
Uſucapio 281, 127-8.
——— XII. tabb. introducta 282, 128, 130.
——— ejus æquitas 282, 129.
——— ab Juſtiniano mutata 283, 131.
——— in quibus rebus non procedat 284, 133. ſqq.
——— jura in ſucceſſore 293, 155. ſqq.
Uſus quid 264, 97.
——— ædium quid contineat 279, 121.
——— ſervi 279, 122.
——— pecorum 123.
Uſus & uſusfructus differentia 278, 119. ſqq.
Uſusfructus quid 215, 13. 262, 93. 271, 107.
——— ſejunctus eſt a proprietate 272, 109.
——— quibus modis pereat 272, 108. 275, 116.
——— quibus modis conſtituatur 272, 109. ſqq.
Uſufructuarius quænam per alienos ſervos adquirat 321, 213.
——— cur non uſucapiat 323, 218.
——— circa fructus & feturam jus 244-6.
——— quid ei incumbat 246, 68-9.
——— cautio 274. *r.*
Vulnerata beſtia cujus ſit 219, 22. ſqq.

INDEX AUCTORUM:

tam *Veterum*, qui vel illuſtrantur vel emendantur; quam *Novorum*, unde & editas & ineditas in Theophilum obſervationes collegimus.

* *Aſteriſcus deſignat commentationes Manuſcriptas, nunc primum editas.*

A.

ABRESCHII (*Fred. Lud.*) Animadv. ad Aeſchylum 84, a.
——— *Ariſtænetea Lectt.* in Gloſſ. THino aliquoties citantur.
* ——— ex litteris ejuſdem. Pag. 1277—8.
ACCURSIUS cum THo comparatus 1043. not.
AGATHIAS de Juſtiniano 1132. not.
ALBERTI (*Joa.*) ad Gloſſ. Nom. 267, l.
ALCIATUS (*Andr.*) in Teſtimoniis de THo, num. 3. it. pag. 433-4.
ALEANDER ad Gaji Inſtit. 51, d. 86, k. 435-6.
ALEMANNUS ad Procopium 1039. ſqq. not. de THo Abbate.
AMAYA (*Franc.*) Obſervat. 286, z. græcæ linguæ rudis 1068. not.
AMEREACHII (*Bonifacii*) laudes 1136.
* ANONYMUS *Duk. Niſp. Meerm.* (de quibus vide *Prodromum THinum*, pag. 1112-3.) 3, n. 13, g. 19, o. 22, d. 25, a. 26, e. 27, k. 37, oo. 50, a. 73, s. 75, e. 82, lect. 16. 90, s. 111, m. 114, y. 116, l. 120, a. 150, h. 177, a. 179, o. 192, a. 193, d. 215, c. 230, a. 236, a. c. 243, f. 245, n. 250, s. 256, m. 257, n. p. 269, t. 270, d. 278, c. 293, z. 379, k. 416, n. 417, r. 425, i. 452, b. 453, c. 559, f. 562, n. 585, b. 586, i. 604, c. 679, e. 776, a. 847, z. 848, bb. 920, z. 922, h.
APULEJI lectio vulg. defenditur 71, c.
D'ARNAUD (*Georgii*) Conjecturæ 37, o. 46, f. 54, e. 96, r. 163, i. 167, p. 193, c. 392, q. 538, c. 612, q. 715. 1041, not.**. 1194-5.
AVERANII Interpretatt. Jur. 35, a.
AUGUSTINI (*Antonii*) Emendatt. 15, t. 57, u. 604, d. græca an calluerit 1068. not.
——— ad Modeſtinum de Excuſatt. 192, c. 194, f.
——— de Nomin. propr. Pandect. error 145, l. Ejuſd. Judicium de THo, num. 8.
AULISII (*Dom.*) Comment. Jur. Civ. 327, b. d.

B.

BALDUINI (*Franc.*) Comment. ad Inſtit. 110, h. 376. 407, f. 412, s. 466-7. 548, g. 823, s. 854, h. i.
——— Juſtinianus 1124.
BALSAMON ad Synod. Laod. notatur 106, k. defenditur 107, k.
BARO (*Eguin.*) ad Inſtit. 231, e. 232, m. 245, n. 336, y. 337, b. 354-5. 360, n. p. r. 374. 376. 406, b. 492, q. 564, x. 568-9. 613, b, 623, i. 628-9. 641, b. 646, s. 648, d. 664, l. 714 i. 793, l. 797, p. 802, p. 821, l. 868, x. 918, g. Ejuſdem Judicium de THo, num. 4.
BASILICORUM *Libri* a Fabroto 1647. editi: 185. col. *a* 929. ſqq. 944. ſqq. 960. ſqq.
——— *ſcriptores* poſt THum vixere 1048-8. 1053-4.
——— ex Scholiaſtis Excerpta, quoad ætatem JCtorum. *Excurſ.* XX. pag. 1232. ſqq.
BEMBI (*Petri*) laudes 1132-3.
G. BEYERI *Hiſt. Jur.* 1042. not.
DE BEAURIEUX Inſtit. ex THo illuſtratæ. 1174-5.
BIBLIA *ſacra* illuſtr. 11, n. 34, x. 183, k. 196, q. 370, a. 546, a. 811, o. 883, t.
BLASTARIS *Hiſt. Jur.* 1060.
BOEL (*Tob.*) ad Loenii Deciſion. 332, b.
BÖHMER (*Juſt. Henn.*) ad Inſtit. 464, y. 564, s. 639, h. 712-3. 866, l.
——— Pars præfat. exſtat 1171. ſqq.
BRISSONII (*Barn.*) Antiq. Selectæ: 418, 458, x.
BROËUS (*Franc.*) ad Inſtit. 77, p. 163, i. 235, q. 529. 536, n. 604, d. Et in Teſtim. de THo, num. 22.
BURGII (*Petri*) Electa in Tom. I. Theſ. Otton. 19, p.
BUTEONIS (*Joa.*) Opera Geometrica & Juridica recenſentur 227.
BYNKERSHOEKII Opera. 108, o. 174, g. 253, b. 266, l. 332, z. 475. 476, k. 512-3. 925, f.

C.

CAIMI (*Antonii*) Lucubratt. 495, e.
CAJUS vide *Gajus*.
CANGII Gloſſar. Lat. 256, m. 1066, not. 43.
CANONICI *Juris* Corpus 173, d.
CAPPELLUS (*Jac.*) in Teſtim. de THo, num. 9.
CARERIUS (*Alex.*) de Sponſal. & Matrim. 13, h.
CASAUBONUS (*Iſaacus*) ad Theocritum 9, i.
CEDRENUS explic. 1039.
CHARONDAS (*Lud.*) ad Inſtit. 55, i. 204, i. 407, f. 573, i.
——— Veriſimil. (in Tom. I. Theſ. Otton.) 340, q.
CHRISTII (*J. F.*) Noct. Acad. 58, a.

CICERO 334, g. 611, i.
CODEX *Gregor. & Hermog.* 1243-4.
CODEX *Theodoſ.* illuſtratur 40, i. 106-7.
CODEX *Juſtin.* illuſtr. vel emend. 17, e. 106-7. 140. 185. 314, m. 348, h. 463, u. 889. 1180.
COLERI (*Chriſtoph.*) Parerga (in Tom. I. Theſ. Otton.) 830, d.
COLOMBETI (*Claud.*) in Paratitlis Digg. *error*, 145, l.
CONNANI (*Franc.*) comment. Jur. Civ. 55, i. 57, p. 1049. Judicium de THo, num. 5. & 6.
CONRADI (*Fr. Car.*) Parerga 9, g. 38, s. 153, in Add. 333, d. 894, u. 1088. not.
——— de pacto fiduciæ 332, d.
CONSTANTINÆI (*Jac.*) Enodatt. (in Tom. IV. Theſ. Otton.) 333, f.
CONTIUS (*Ant.*) ad Inſtit. 3, t. 16-7. 69, x. 96, u. 231, m. 348, h. 764-5. 777, g. 787, s. 805, k. 874, i. 890.
——— Lectt. ſubſecivæ.
COSTA (*Janus a*) ad Inſtit. 12, t. 80, i. 132, f. 249, h. 276, b. 298, i. 307, c. 333, f. 349, h. 389, d. 407, f. 444, z. 510, h. 696-7. 722-3. 785, kk. 818, d. 835, s. 836, w. 838-9. 890. 891-2. 892, q.
COSTANI (*Ant. Guib.*) Quæſtt. Jur. (in Tom. V. Theſ. Otton.) 54, e.
COVARRUVIAS (*Didac.*) de Matrim. 13, h.
CRANEVELDIUS THum vertere conſtituerat 1063. 1117. & 1144.
CRISPINI editio Inſtit. 407, f.
CUJACIUS ad Inſtit. 459, f. 561, c. 714, i. 892, q. 906, h.
——— ad Ulpiani Fragm. 55, i.
——— ad Jus Canon. 61, m. 86, k.
——— Obſervatt. 236, c. 248, h. 251, t. 480-1. 638-9. 724, g. 803, p. 812-3. 892, q.
——— defenditur a Fabroto adv. Merillium 1026-7.
——— Teſtimonia de THo, num. 10-17.
CURTIUS (*Jac.*) ad Theoph. 30, z. 35, d. [101, p.] 102, q. 109, c. 112, p. [131, z.] 213, q. 269, z. 318, h. 328, d. 330, m. 370, b. 470, s. 536, n. 548, g. 611, i. [656, u. 663, g. 692, m.] 703, n. [812, y.] 828, u. 849, e. [886, g.] 914, b. [Incluſa adv. Nannium ſunt ſcripta.]
——— Epiſtola Dedicatoria 1153. ſqq.
——— verſio Theophilina caſtigatur aut defenditur 21, aa. 22, b. 34, uu. 38, s. 40, i. 64, ee. 65, k. 80, g. 81, mm. 82, r. 92, a. 93, h. 96, r. 99, e. 162, h. 169, d. 191, x. 192, y. 218, r. 271, d. 370, b. 389, c. 399, t. 441, e. 455-6. 459. & 460, f. 480-1. 486, z. 544, t. 562, n. 590, k. 610, e. f. 620, u. 642, c. 693, pp. 744, y. 784, d. 786, p. 805, h. 808, b. 855, r. 913, q. 1151-2. Curtianæ verſionis editiones 1114. ſqq.
——— *Εικασα* (in Tom. V. Theſ. Otton.) 102, q. 376.
——— illius lis cum Nannio 1062. cujus Apologiam vide 1146. ſqq.

D.

DANIEL, Secretarius Epiſcopi Brixienſis 488. not. g.
DIGESTA illuſtrantur, 3. in Add. 10, h. 12, t. b. 38, x. 39, z. 98—9. 214, z. 273. kk. 359, m. 691, k. 701, r. 893. 964—5. in Theophili fragmentis 944. ſqq.
DIO *Caſſius* 1045. 1182.
DIONYSII *Cato* ſive Diſt. Mor. illuſtrantur 3, t.
DIONYSIUS *Halicarn.* 36, l. 1047.
DONATUS ad Terent. 39, d. 313, l.
DONELLUS (*Hugo*) de Actionib. 785, kk. 786, r. 787-8. 794, x. 804, x. 814, z. 819, f.
DOROTHEUS Anteceſſor 5, g. 1059. pr.
D'ORVILLE (*Jac. Petr.*) Animadverſ. in Charitonem ſæpenumero laudantur in Gloſſario THino.
DOUJATIUS (*Joa.*) ad Theoph. 5, c. 14. 16. 18, k. l. n. 21. 24. 25. 26. 29. 30. 36. 54. 57. 58. 69. 70. 71, d. f. 84. 96, s. t. 101. 104. 114. 118. 119. 133. 141. 144. 159. 168. 175. 194. 199. 204. 219. 233. 245. 252. 253. 257. 264-5. 270. 330. 350. 394. 418. 440. 450. 452-3. 463. 471. 510. 530. 545. 579. 582. 650. 697. 709, l. 00. 761. 762. 765. 774. 775. 777. 784. 789. 796. 814. 821-2. 828. 830-1. 833. 838. 857. 905. 907, h. m. 1065.
——— ejuſdem editio THina 1032. & 1065.
——— Dedic. & Præf. 1167. ſqq.
——— ad §. 2. *de Actt.* de uno caſu. 1222. ſqq.
DUKERUS (*Car. Andr.*) ad Thucyd. 38. s.
——— ad verſionem Curtii & Fabroti. *Præf. mea* §. 18. [Vid. Editor Leid.]

E.

ECK (*Corn. van*) in Græcis rudis 1068. not.
ECLOGE *Baſilicorum*, vide *Synopſis.*
Editio Genevenſis apud Jac. Stoer 1610. *in Duodecimo* Pag. 4. 7. 8. 9. 11. 17. 23. &c.
Editor Leidenſis Inſtit. & Paraphraſ. 54, d 106, h. 119, y. 138, k. 157, b. 162, f. 205. m. 211, y. 234, n. 386, x. 389, c. 421-2. 455-6. 572-3. 610, f. 625, p.
EGNATII (*Jo. Bapt.*) laudes 1133.
ERNSTII (*Henr.*) Obſervatt. (in Tom. V. Theſ. Otton.) 10. 19. 24. 31. 37. 44. 51. 54. 61. 97. 98. 101. 113. 114. 116. 130 155. 166. 167. 210. 214. 245. 246. 294. 296. 334. 336. 337. 367. 376. 390. 407. 465. 536. 559. 602. 607. 611-2. 646. 722. 729. 748. 769. 795. 813. 814 821. 852. 881. 896. 906. 920. Ejuſd. Teſtimonium de THo, num. 23.
ERASMI *Roterodami* laus 1132.

F.

Fabricii (*Jo. Alb.*) Biblioth. Gr. 1038. not. 3. 1062. not. 31. 1117—8.
Fabroti (*Car. Annib.*) Notæ ex utraque THi editione, occurrunt ſingulis fere pagg.
——— Apologia pro Theophilo exſtat pag. 1023. ſqq.
——— Dedic. & Præf. utriuſque Editionis THinæ exſtant pag. 1163—5.
——— Ejuſdem verſio & editio laudatur 1031—2. & 1064—5. notatur 1123. & 1171.
——— caſtigatur 5, g. 62, qq. 130, u. 135. 138, k. 157, b. 162, f. 170, l. 174, f. 205, m. 211, y. 271, d. 451, ss. 456, o. 461, k. 474, g. 477, m. 482, g. l. 486, z. 600, u. 633, b. 642, c. 775, s. x. 782, s. 817, r. 829, y. 842, z. 845, s. 905, b. 960. ſqq.
——— Exercitatt. XII. (in Tom. III. Theſ. Otton.) 918, e.
——— verſio Baſilicorum emendatur 98. in Add.
Ferandi *Adduenſis* Explicatt. (in Tom. II. Theſ. Ott.) 748, l.
Floccus (*Andr. Dom.*) 35, a.
Florens (*Franc.*) de Nupt. Conſobr. 1184. ſqq.
Forsteri (*Val. Guil.*) Interpres. (in Tom. II. Theſ. Ott.) 819, d.

G.

Gaji *Inſtitut.* emend. aut illuſtr. 132, e. 522, r. THo amatus 1052.
Galtier (*Dan.*) THus renovatus. 8, b. 10, h. 74, x. 138, i. 223, s. 350. 389, d. 391, m. 396, d. 435, g. 436, k. 511. 599. 615. 660, o. 667—8. 808—9, 861, i. 920, a. 1124. ejuſdem Præfatio 1166—7.
Galvani (*M. Aurelii*) de Uſufructu Diſſert. 244, k. 329, i. 340—1. 370—1. 615. 670. 749, 792, l. Teſtimonium de THo, num. 30.
Gatakerus ad Antoninum περὶ ἑαυτὸν. 193.
Gaudentii (*Pagan.*) Expoſitt. Jurid. (in Tom. III. Theſ. Ott.) 850.
*Gavel (*Joa.*) Subitariæ ad THum obſervatt. 65, k. 227. lect. 35. 370, a. 438, x. 510, h. 544, t. 558, y. &c it. aliquoties in Gloſſ. THino.
Geeaueri Diſſert. 1047.
Gentilis (*Alber.*) de Juris Interprett. (in collectione Hoffmanniana) 108. græca odit 1068. not.
Gentilis (*Scipio*) ad Apulejum. 72, h.
Gerardus (*Ephr.*) de L. Fuſia Caninia. 77, p. & in Add.
Glossæ *Nomicæ & aliæ* illuſtr. & emend. 29, b. 35, d. 37, r. 137, in Add. 150, i. 438, u. 639, nn. 721, rr. 729, s. 750, q. 801, i.
Goeddæus (*Joa.*) de Verb. Signif. 252, z.
Goesius (*Gul.*) de Mutui alienat. 321, d.
Goldastus (*Melior Hamenveltus*) ad Doſitheum, in Juriſpr. Ante-Juſtin. Schultingii. 181, y.
Gothofredi (*Dion.*) ad THum notæ, ſingulis occurrunt paginis.
——— ad Cod. Juſtin. 348, h. ad Fragmenta de V. S. & R. J. 959. ſqq. 1057.
——— ad Harmenop. 786, p.
——— editt. Theophilinæ 1031. 1064. & fuſius 1121. ſqq.
——— Dedic. & Præf. 116.
Gothofredus (*Jac.*) ad Reg. Jur. 39, c. in fine.
——— ad Codicem Theodoſ. 40, i. 107, k. 349. 530—1.
——— Benedictorum &c. liber 1070. cum not. & 1121. Ejuſd. Judicium de THo, num. 27.
——— de Nupt. Conſobr. 1189. ſqq.
Gravinæ (*Jan. Vinc.*) Opera. 531, t.
Gronovius (*Joa. Fred.*) de Pecunia vet. 237, c.
Groslotius de Uſucap. (Tom. V. Theſ. Otton.) 252, z.
Grotii (*Hug.*) Florum ſparſio 868, t. Judicium de THo, num. 28.
Guidotius ad Theophilum περὶ Οὐχῶν 1039. not.
Gundlingii (*Nic. Hieron.*) Commentatio de Theophilo 1027. ſqq. 1053.
——— de Parthenio Tiberii Servo 1202. ſqq.
——— de Oblig. Nominum 1212. ſqq.

H.

Hagenbuchii (*Jo. Caſp.*) Epiſtolæ Epigraphicæ 1209. not. 1211. not. 1252. in Add.
Haloandri (*Greg.*) præfat. ad Novellas 1058. not. 27. ejus merita 1129.
Harmenopulus (*Conſtant.*) caſtigatur 16, z. 44, p. 48, lect. 2. 94, h. 98, c. 137, g. 252, y. Indidem fragmenta THina excerpta, nec non Tituli de V. S. & de R. J. ſæpius emendantur pag. 930. ſqq.
Hasæus (*Theod.*) de variis Theophilis 1038. not. 3.
Heineccii (*Jo. Gottl.*) Antiquitatum Rom. Syntagma, Edit. IV. 38, x. 329, h. 605, d. 851, e.
——— Elementa Pandect. 851, e. Judicium de THo, num. 34. & 35.
——— Animadv. ad Vinnii Comment. Inſtit. 16, z. 62, q. 235, q. 307, c. 351, l. 605, d. 613, b. 794, x. 839, e.
Hemsterhusius (*Tib.*) in ſubjunctis G. Raphelio ad N. Teſt. obſervatt. 784, d.
——— ad Lucianum, in Gloſſ. THino aliquoties laudatur.
Herois (*Mathiæ*) Adnot. in Inſtitut. 1140.
Heresbachius (*Conr.*) cur Italiam adierit 1061. & 1132.
Heumannus (*C. A.*) de variis Theophilis 1038. not. 3.
Hodius (*Humfredus*) ad Joa. Malalam 1039. not.
Hoffmanni (*Chr. G.*) Judicium de THo, num. 39.
Homerus 678, z. 679, e. 754, o.
Horatius *Flaccus* exponitur 831.
Hotomani (*Franc.*) Commentarius in Inſtit. edit. I. 1560. & V. 1588. ejuſdemque notæ in Lugdunenſi

dunenſi THi edit. 1558. Pag. 2. 3. 7. 15. 37. 38. 39. 47. 54. 56. 65. 68. 70. 71. 77. 96—7. 108. 109. 114. 116. 234—5. 250. 329. 337. 394. 412. 413. 440. 464—5. 528. 528. 568. 601. 609. 716. 749. 764. 803. 861. 874. 888—9. 914. 920. Judicium de THo, num. 18.

Hoynck van Papendrecht *Analecta Belgica* 1061. not. * laudatur in Præf. mea §. 30.

Huberi (*Ulrici*) Prælectt. 163, i. 198—9, 249, h. 266, d. 269, u. 396, d. 398, l. 642, b. 646, s. 769, m. 785, kk. 819, f. 891, i.

——— Digreſſiones Juſtin. 6, b. 25, a. 87—8. 153, b. 155, i. 175, g. 192, c. 193, d. 196, p. 250, p.

Hultmannus (*Jan. Andr.*) de ſervis binominibus 1208. not.

Husmani (*Franc.*) Paradoxa. 494, z.

I.

Institutiones *Juris Cæſareæ* illuſtrantur vel tentantur 3, q. 5, k. 6, n. o. 8, d. 12, t. u. 20, p. 23, m. 38, x. 47, n. 84, d. 96—7. 99, c. 108, o. 121—2. 122—3. 136, e. 137—8. 144, *i. 147, z. 151, k. 162, g. 162—3. 166, l. 168, y. 171, q. 175, m. 189, l. 192—3. 206, q. 209, i. 210, q. 216, h. 231, b. 232—3. 240, s. 248, f. 271, d. 273, kk. 276, b. 299, p. 317, d. 348, h. 351, l. 372, d. f. 388, b. 393—4. not. 398, l. 399, t. 422, l. 424. e. 425, k. 426, m. 432, p. 464, y. 467, i. 495, e. 564, s. 573, i. 587, m. 593—4. 607, o. p. 614, f. 619—20. 640, t. 647, a. 654, n. 666, b. 668, e. 687, q. 700-1. r. 716, m. 720, n. 733, q. 756, t. 758, k. 787, r. s. 791, f. 794, x. 796, h. 814, z. 833, m. 835-6, s. w. 858, i. l. m. 873, g. 893. 921, a.

Isidori Origines. 199, b.

L.

Leunclavii (*Joan.*) Notata: (Tom. III. Theſ. Otton.) 82-3. 1047.

——— Ecloge ſive Synopſis Baſilicorum 927. ſqq.

Leyseri (*Pol.*) Differt. 1067. not.

Lippenii Bibl. Jur. 1062. not. 32.

Ludewig (*Petri*) Juſtin. M. 1058, f. 1040. not.

——— Judicium de THo, num. 38.

M.

Majansii (*Greg.*) Judicium de THo, num. 32. & 33.

Marani (*Gul.*) Paratitla ad Dig. 85, e. 109. in Add. 851, e. 1063.

Marcilius (*Theod.*) ad Inſtit. ex edit. Jo. van de Water: 27, h. 50, b. 130, t. 202, d. 348, h. 351, b. 632, b. 726, c. 755, q. 768, m. 769, n. 836, w. 906, h.

——— ad XII. Tabb. (Tom. IV. Theſ. Ott.) 248, h. 337, b. 480, b.

Mascovius (*Gotfr.*) de Sectis JCtorum 40, 175, g. & 1221, r. ad Gravinam 851, e. 1042. not.

Marche (*Aug. Chr.*) de tutorib. ex L. Jul. & Titia. 1197-8. not.

Matthæus (*Ant.*) de Criminibus 101, o.

*Meermanni (*Ger.*) Obſervatt. in THum ad me transmiſſæ: & Diſſert. Inaug. de Rebus mancipi, atque Animadv. ad Cajum. 9. 12. 13. 14. 17. 18. 27, 29. 35. 38. 50. 51. 53. 54. 55, g. i. 58—62. 69. 71. 72. 82. 85. 130, t. x. 209, i. m. 244. 248. 250. 266. 282. 318. 321. 323. 331-335. 371. 391. 395. 435. 436. 437. 588-9. 769. & in Addendis aliquoties. Excerpta ex ejuſdem ad me litteris 1116. ſqq.

Menagii (*Ægid.*) Amœnit. Jur. Civ. 5. in Add. 266, d. 267, l. 851, e.

Mentellus (*Jac.*) laudatur 1165.

Merceri (*Joa.*) verſio Harmen. emendatur 98, c.

Merceri (*Joa.*) Teſtim. de THo, num. 21.

Merillii (*Edm.*) Comment. Inſtit. 14, o. 60, k. 231, m. 489. in Add. 1042. not.

——— Obſervatt. 16, z. 61, m. 245, n. 460, f. 516-7. 1070.

——— de ſubſidiaria actione refutatur 1026. & plenius 1199. ſqq.

——— Judicium de THo, num. 24. & 25.

Merulæ (*Pauli*) Coſmographia. 831.

Messaggii (*Hieron.*) editio Inſtit. 1561. Venetiis 11, b. 407, f.

Miræi (*Lud.*) editio THi dubia 1120. ejus mors 1159.

Muelen (*Wilh. van der*) de Juſtit. & Jure 38, x.

Muretus (*M. Anton.*) ad Inſtit. ex edit. Jo. van de Water: 108, o. 529.

Mylii (*Henr.*) Opuſcula ad Theophilum facientia 1034. ſqq. cum *επιχειρησει* noſtra.

*——— ex ſchedis poſtumis: 132, e. 144, *i. 220, d. 269, u. 393, s. 481, e. 763—4. 769, m. 875, i. 877, q. 1097. ſqq.

N.

Nancelius (*Petrus*) 300, y. 478, r. 518, q. 757, b. 881, m. 914, b. 1165.

Nannius (*Petrus*) ad Lovanienſem Reſcii edit. & in Apologia adv. Curtium: 1-2. 5-6. 19. 53-4. 64. 65. 70. 74. 81. 82. 85. 96. 101. 109, b. e. 114. 116. 117. 131. 150. 192, y. a. 242. 340. 352. 391. 429. 488. 559. 562. 586. 656. 663, f. g. 692. 695. 801. 810. 812. 886.

——— Apologia integra exſtat 1146. ſqq.

Neidharti (*P. Jod.*) editio Theophili, 1063—4. 1118. ſqq. Præfatio integra habetur 1157.

Nerii (*Joſ.*) Analecta (Tom. II. Theſ. Otton.) 4, yy. 6, p. 7, rr. 77-8. 162, i.

Nicasius *ſuper Inſtitutionibus* 1058.

Novellæ *Juſtin.* illuſtrantur 3, t.

O.

OISELIUS (*Jac.*) ad Caji Inſtit. 105, c. 669—670. 689, c.
——— Judicium de THo, num. 29.
OTTONIS (*Ever.*) Comment. Inſtit. 20, a. 39, c. 69, x. 84, d. 108, o. 175, g. 202—3. 245, n. 357, o. 373, i. 380—1. 514, s. 517. 675, k. 765. 804—5. 920, a. 1067.
——— Præfatt. ad Theſ. Jur. 16, z. 54, e. 307, c. 494, z. 831. 912, l.
——— Juriſpr. Symbolica 6, b. 115, in add.
——— de Aedilib. Colon. 37, m. o. q. 517.
——— de Nupt. Conſobr. 1191. ſqq. Teſtimonium de THo, num. 36. & 37.
OVIDIUS *Naſo* 509, q.

P.

PACIUS (*Jul.*) ad Inſtit. 426, m. 573, i. 805, k.
PANCIROLI (*Guid.*) Judicium de THo, num. 19, & 20.
PANDECTÆ vide *Digeſta*.
PERIZONIUS (*Jac.*) ad Melam 538, c.
PERRENONII (*Petri*) Animadv. (Tom. I. Theſ. Otton.) 16, z. 70, b. 251, t.
PETITI (*Sam.*) Var. Lect. 250, r. 253, z. ad Leges Attic. 17, c.
* PITHOEI (*Franc.*) Variantes ex Cod. Regio, præmiſſæ partim Tomo I. partim decurrunt in Tom. II. à pag. 624.
POLITIANI (*Ang.*) Miſcell. 53—4. 55, i. 1061. 1131—2.
——— Ejuſdem Judicium de THo, num. 1. locus ex THo verſus pag. 53—4.
PLINII Hiſt. Nat. 679, b.
PSEUDOFENESTELLA 35, a.
PLINII *Jun.* Epiſtolæ 1051. 1057.
PLUTARCHUS lapſus in Etymologiis 1047.
PONTII *a Quadraginta* Dictionariolum Juris &c. 1124. Ejuſd. præfatio 1158.

Q.

QUINCTILIANO (*Fabio*) lux 16, b. 39, c.

R.

RAVARDI (*Jac.*) Opera. 60, g. 61, m. 70—1. 71, cc. 77, p.
REINOLDI (*B. H.*) Diſſert. 1052. fin. & Judicium de THo, num. 31.
* REIZII (*Gul. Ott.*) Animadverſiones ac Vindiciæ Theophilinæ, ſingulis fere exſtant paginis.
——— diſſert. Inaug. de Matheſi Juridica 78, r. 199, c. 487, f. 568, u. 726, a.
——— Belga Græciſſans 316. lect. 1. 546, a. 922, l.
——— Prodromus Theophilinus ſive Excurſus IV. pag. 1109. ſqq.
* ——— de Græcis THini operis Rubricis Excurſ. VI. pag. 1175.
* ——— de voce τριτη pro τετραετη. Excurſ. VII. pag. 1177.
* ——— de fratre & patruo litigantibus de hereditate. Exc. VIII. p. 1178.
* ——— de Siſenna Prætore Exc. IX. p. 1181.
* ——— de Nupt. Conſobr. Exc. X. p. 1183. & 1195.
* ——— ad §. 6. Inſt. *de Adopt.* adv. Hotom. Exc. XI. p. 1196.
* ——— de duabus legibus, *Julia & Titia*. Exc. XII. p. 1197.
* ——— ſubſidiariam eſſe in factum actionem Exc. XIII. p. 1199.
* ——— Curiæ datos decuriones fuiſſe factos Exc. XV. p. 1205.
* ——— cur ſervis bina aliquando adſcribantur nomina Exc. XVI. p. 1208.
* ——— Memorabilia ex Scholiis Baſilicorum, ad ætatem THi aliorumque JCtorum ſtabiliendam Exc. XX. p. 1228. ſqq.
* ——— Gloſſarium Theophilinum p. 1247. ſqq.
* REIZIUS (*Jo. Fred.*) ad marginem ſui exemplaris: 4, b. 6, q. 9, i. 33, s. 174, f.
——— Ambiqua & Contraria 778, l.
——— ad Lucianum, aliquoties in Gloſſ. THino.
RELANDUS (*Hadr.*) ad faſtos fraternos 193, c.
RESCII (*Rutgeri*) Editio THi 1062. & 1113—4.
RICCII (*Chriſt.*) Vindiciæ Jur. 878—9.
RIGALTIUS (*Nic.*) laudatur 1165.
RITTERUS (*Jo. Dan.*) ad Cod. Theodoſ. 40, i. 186, b. 800—1.
* ——— Ejuſdem ad me litteræ de L. Fuſia Caninia. Vid. addenda pag. 77.
* ——— Diſſert. pro Theophilina itineris, actus, viæ definit. Excur. XIX. pag. 1226. ſqq.
RÖVER (*Matth.*) ad fragm. Vet. JCti 61, pp. 453, c. & 1252.
* RUHNKENIUS (*David*) in epiſtolis ad me datis aliquoties in Addendis: it. pag. 1116. & in Gloſſario pag. 1275.

S.

SALMASIUS (*Claud.*) de modo Uſurarum 424-5. 624-5. 796-7. 1029, *x*.
——— de Mutuo 306, b. 321, d.
SANGERMERIUS (*Ant. Lautr.*) 528, t.
SCHELLWIGIUS (*Gottl.*) de claris Theophilis 1038. not. 3.
SCHOETTGENII (*Chr.*) Antiquitates Trituræ & Fulloniæ 741, m.
Scholiaſta Baſilicorum pag. 295, gg. 929. ſqq. 1232. ſqq.
Scholiaſtes Horatii notatur 831.
Scholiaſtes Theophili *Græce* a Fabroto toties adfertur, ut ſingula loca indicare ſuperſedeam. *Latine* autem ab eodem citatur Pag. 13, f. 16, x. 106, i.

106, i. 114, u. 147, y. 157, y. 166, h. 238, i. 291, p. 417, r. 425, g. 651, t. 652, z. 661, u. 674, c. 732, l. 788. 795, b. 810, h. 818, a. 821, o. 903, w. Errat 770, p.
SCHULTINGII (*Ant.*) Juriſpr. Ante-Juſtin. 55, i. 71, f. g. 105, e. 154, i. 174, g. 269, x. 481, e. 495, e. 579-580. 591, o. 670-1. 689-690. 837, w.
SERVIUS ad Virgilium 174, g.
SIEBEN (*Corn.*) 743. s.
SIRMONDI (*Jac.*) Opera. 256, m' 1187. ſq.
SPANHEMIUS (*Ezech*) de Orbe Rom. 56, m. 62, qq.
STEPHANUS Schol. Baſil. 1054. not. 26.
STOER (*Jacobi*) Præf. in edit. THi 1162.
SUETONIUS *Tranquillus* ill. 71, e. 377, a.
SUAREZII (*Joſ. Mar.*) Notitia Baſilic. 1038, e. 1040, b. 1053, not. 19.
SYNOPSIS *Baſilicorum* pag. 929. ſqq. 959. ſqq.

T.

TABOR (*Jo. Otto*) 1041, not. 1047-8.
TABULÆ XII. illuſtr. 130, t.
TAISANDI Vitæ JCtor. 1063. not.
TERENTIUS *Afer* 51, *k.* 153, *c.* &c.
TERTULLIANUS (*Q. Sept. Flor.*) 60-1.
THALELÆUS JCtus 1028, not *e.* 1042. 1053, not. 20. an duo fuerint 1052, not. 19.
THEOPHILIZES 1038, not. 2.
THEOPHILI varii 1038, not. 3.

THEOPHILUS ABBAS

an Juſtiniani M. præceptor & biographus fuerit 1039. *ſqq. in notis.*

THEOPHILUS ANTECESSOR:

Verum ejus nomen 1038, ſq.
Aetas 1028. ſq. 1041. ſq. 1048. ſq. Præf. meæ §. 44.
Munera 1056. ſqq.
Paraphraſis Inſtit. 1059. &c.
Libri alii 1066. cum nota 44. quorum Fragmenta exſtant a pag. 929. ad 957.
Scripſit ante Codicem repetitæ prælectionis, certe ante Novellas omnes 1054-5. & maxime in nota 26. ad pag. 1057. excurrente. Adde Præf. meæ §. 44.
Quando obierit 1054-5. & dicta §.
Laudatur fuſe a Viglio 1133. ſub fin. & pagg ſqq. Aliorum *Teſtimonia* Tomo I. præmiſi.
Sententia THi communi opinioni prælata 1072. V. mox *Defenditur.*
Paraphraſin ejuſdem diu ignoratam primus Politianus laudavit 1061.
——— ea nihil de auctore habet 1028-9. & 1042.
——— Galliæ principibus lectitata 1072.
——— αχεφαλω eſt 10, *b.* 930, not. 4. 1066-7. 1135, not.
——— Codd. MSti 1065-6. Præf. meæ §. 32. ſqq.
——— Editiones 1031-2. 1062. ſqq. 1109. ſqq.
——— Verſiones 1031. 1063. 1114.
——— nec Curtius nec Fabrotus fideliter verterunt, Præf. meæ §. 11.
——— κατα ποδα a me redditus §. 12. & 13.
Rubricas Latinas ſervavit, neque Græce vertit. *Excurſ. VI. pag.* 1175 7.
Puro ac naturali utitur ſtilo 1032, *v.* 1068, not. 49. Præfat. §. 48.
An ſolœciſſet 22, *e* 102-3, *q.* 1068, not. 49.
Dictavit paraphraſin auditoribus, nec ipſe edidit 1059, not. 28. 1067. not. 47. Præfat. §. 46.
Remittit auditores ad ſuas Digeſtorum expoſitiones 155, cap. 284. 267, cap. 99. 450, cap. 474. 602, cap. 207. 809, cap. 168. 912, cap. 394.
Sæpe vapulat, ſed injuria 1029, *n* & *s.* 1044-6. cum notis. 1071. Præf. meæ §. 47.
Gloſſematis purgatur 19, *o.* 33, *p.* 35, *z.* 59, *a* 88, lect. 7. 99, lect. 74. 104, l. 9. 111, l. 13. & *m.* 114, *y.* 131, l. 44. 153, l. 3. 174, l. 6. 186, *b.* 192-3. 228, l. 40. 239, l. 96. 245, *n.* 410, *l.* 582-3. &c.
Ab exceptoribus corruptus reſtituitur: 4, *b.* 7, *r.* 24, *z.* 26, *e.* 61, l. 54. 65, *k.* 84, *a.* 91, l. 33. 94, *h.* 95-6. 109, *e.* 116, *l.* 118, *70. 119, *y.* 134, l. 61. 150. *g. h i.* 236. 260-1. 302, *f.* 376, *u.* 391, *n.* 733, *o.* 849, *i.* &c.
Notatur ob interpretis vel alius culpam: 10, *h.* 11, *n.* 12, *t.* 96, *t.* 103, *q.* 276. *b.* 285, *x.* 320, *s.* 460, *f.* 868, *x.* &c.
Notatur perperam, ubi cum Juſtiniano concordat: 25, *bb.* 65, *i.* 85, *e.* 141, *b.* 144. *i. 145, *o.* 155, *i.* 163, *i.* 174-5. 178, *l* 188, *g.* 319, *r.* 330, *m.* 367, *r.* 380-1. 413, *t.* 590, *h.* &c.
DEFENDITUR adverſus aliorum notas atque injurias: 9, in Addend. 16, *z.* 24, *s.* 29, *q* 31, in Add. 42, *d* 47, *n.* 54, *e.* 58, *z.* 62, *q.* 70, *b.* 76, in Add. 80, *i.* 95, *o.* 101, *o.* 105, *e.* 110-1. 116-7. 137-8. 144, *i. 153, *bb.* & Add. 181, *y.* 184, *u.* 198-9. 223, *s.* 244, *k.* 252-3. 263, *n.* 266, *d.* & Excurſu XIX. 269, *u.* 271-2. 276, *b.* 282, *d.* 298, *i.* 321, *d.* 323, *p.* 338, *b.* 341, *q.* 351, *l.* 361, *r.* 371. 391, *q.* 396, *d.* 412-3. 418-9. 435, *i.* 517, *o.* 529 531. 599, *o.* 601-2. 604 5. 613, *b.* 615, *l.* 638-9. 669-671. 689, *c.* 715. 723-4. 726-7. 785, *kk.* 803, *p.* 820, *f.* 821, *l.* 837, *w.* 850. 890-1. 1023 ſqq. In his hactenus locis THi ſententia defenditur ab aliis: in ſequentibus autem a G. O. R. 13, *h.* 14, *n.* 15, *t.* 22, *e. i.* 23, *m.* 24, *t.* 25, *b.* 26, *d.* 35, *a.* 36, *l. m.* 37, *p.* 38, *x.* 39, *c.* 50, *b.* 56, *m.* 60, *g.* 62, Add. 69, *x.* 70, *a.* 71, *cc. d. f. & g.* in Add. 74, *x.* 98-9. 103, *q.* 107, *k.* 116, *i.* 118, *s.* 161, *c.* 178, *l.* 196, *p.* 220, *d.* 249, *h.* 264, *s.* 277, *h.* 283, *i.* 286, *z.* 290, *n.* 301, *b.* 306, *b.* 326, *z. a.* 329, *f. h. i.* 330, *o. q. r.* 332, *c. d.* 333, *e.* 344, *b.* 347, *c.* 350. 356, *x.* 358, *g.* 389, *d.*

389, *d.* 404, *s.* 406, *b.* 415, *z.* 435, *e.* 436, *k.* 440, *z.* 444, *z.* 455, *n.* 495, *e.* 500, *z.* 510, *d.* 511. 514, *s.* 561, *c.* 605, *d.* 614, *f.* 623-4. 642, *b.* 660, *o.* 674, *i.* 713. 735, *d* 755. 765. 775, *x.* 782, *s.* 783, *c.* 792, *l.* 797, *p.* 819, *d.* 829, *y.* 840, *m* 889. 893. Adde επιχειρησεις noſtras aliorum iniquis de THo judiciis ante Tomum I. paſſim ſubjectas. Subjungam loca, maturiori examini a me relicta: 38, *x* 58, *d.* 194, *f.* 232-3. 268, *o.* 374, *o.* 609, *c.* 675, *k.* 696-7. 855, *i.* 861, *i.* 874, *i.* 901, *g.* 1195-6.

Lectio vulgata defenditur: 8, *a. b.* 44, *p.* 46, *f.* 54. *f.* 86, *k.* 96-7. 121, *c.* 124, *l.* 15 125, *l.* 20. 168, *x.* 171, *o.* 250, *r.* 301, *c.* 352, *s.* 379, *k.* 408, *f.* 559, *f.* &c.

——— tentatur: 6, lect. 16. 7, *x.* 8, *d.* 19, *l.* 21. 19, *o* 23, *l.* 30, *d.* 33, *l.* 6. 58-9. 74, *t u.* 78, *r.* 98, l. 72. 111-2. 112, l. 30. 112, *p.* 113, l. 36. 116, l. 55. 122, l. 2. & 3. 129, *oo.* 131, *z.* 132 3. 158, *f.* 166, l. 21. 169, l. 2. 172, l. 17. 174, l. 4. 182, l. 6. 253, l. 50. 215, *c.* 218, *r.* 267, *l.* 269, *z.* 293, *z.* 314, *m.* 322, l. 36. 336, *y.* 370, *b.* 379, *n.* &c.

——— ſuppletur: 22, *b.* cum Add. 150, *f.* 479. *e.* 569-571. 586, *g.* 625, *oo.* 656, *u.* 747-8. 753, *d.* 754, *k.* 771, *y.*

Humani quid patitur, ſed in jus ipſum nuſquam peccat: 108, *o.* 243, *f.* 279, *f.* 391, *m.* 408, *f.* 663, *f.* 769, *m.* 831-2. 823, *s.* 1072-3.

THOMAS *Magiſter* 107, k.

THOMASIUS (*Chriſt.*) 329. ſqq. 1069.

TORNÆSII (*Joan.*) Præfatio in THum 1159.

TREKELL (*Alb. Diet.*) de Origine atque progreſſu Teſtamenti factionis a pag. 329. ad 334, *g.*

——— Judicium de THo, num. 40. & 41.

——— Antiquitt. Selectæ 1090-1. not. 1095-6.

——— ad Briſſonii Antiq. Sel. 418-9. 458, *x.* 1207.

* ——— Obſervatt. Extemporales 22, *b.* 24, *s.* 58, *z.* 674, *i.*

TRIBUNIANUS injuria ſæpe vapulat 1046. 1052.

TRIVORII (*Gabr.*) Apologia (Tom. I. Theſ. Otton.) 349. h. 1049.

TROTZII præf. ad Jac. Gothofr. Opuſc. 1070-1. not. & 1303.

V.

VARRO de L. L. & R. R. 1228.

VIGLII *Zuichemi* præf. ad Carolum V. 19, *o.* 572, *f.* Exſtat integra 1126. ſqq.

——— Epiſtolæ ad Craneveldium & Bauſanum 1144-5.

——— verſio Græca tituli *de Juſt. & Jure*: 10. *b.* &c.

——— Commentarius ad x. tit. de Teſtam. jure. 348, h. 390, m. 394. 410, l. 464, *b.*

——— primus Theophilum edidit &c. 1031. 1061-2. 1111. Ejuſdem vita 1060. not. 30.

VINNII (*Arn*) Comment. ad Inſtit. 16. 23. 27. 38. 62. 163. 201. 235. 307. 347. 351. 360. 388, *a. b.* 391 416. 474-5. 498-9. 500. 605. 614. 641-2. 700. 713. 785. 794. 819. 833. 874. 879.

VONCKII (*Corn. Val.*) Specimen Criticum 625, *oo.*

——— Obſervatt. Miſcell. 1094.

——— Theſes Inaugurales 19, *b.*

VOSSII de Scriptorib. Græc. error 1182.

VOORDA (*Jac.*) Interprett. J. R. 460, *f.*

VRYHOFF (*H. G. van*) Obſervatt. J. C. 727. 776, *y.* 859, r.

W.

WÆCHTLERI (*Chriſtfr.*) Opuſcula ex edit. Trotzii 35, a. 473—4. 475—6.

WATER (*Jo. van de*) Obſervatt. J. R. 371.

WESSELING (*Herm. Henr.*) de Oblig. Nom. *in Addendis* pag. 1302, a.

WESTENBERGII (*Jo. Ortw.*) D. Marcus 193, c. 338, b.

WIELINGII (*Abrah.*) Lectt. J. C. 209, i. 481, e, 482, g. & ad Chaſſan: 1302.

——— Diatribe de Præt. peregr. 1041. not. **.

——— Jurispr. Reſtit. 1055. not.

WISSENBACHIUS (*Jo. Jac.*) de V. S. & R. J. 109, c. 237, c. & 961.

——— de Subſidiaria actione refutatur 1200. ſqq.

Pag. 946. vſ. 4, 5. *adde:*] Ineditos hoſce Commentarios V. Cl. Ruhnkenius in Theſauro Juris Meermanniano dabit. Vide hujus Præf. Tom. I.

Pag 1177. vſ. 16. *lege:*] Rubricas Græcas, apud cordatos & candidos Lectores.

Pag. 1234. vſ. 27. *leg.*] obſervavi.

Ibid. vſ. 33. *dele:*] NB: Fabr. XII. 477. quod memoriæ cauſa ad leveram, ut patet ex pag. 1245. §. XIV.

Plura nunc non occurrunt.

FINIS.